8-LL-I-11

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
8
46 I
11

Digitized by Google

8-46-I-11

Digitized by Google

Digitized by Google

8-46-I-11

DE IVSTITIA ET IVRE CÆTERISQVE VIRTVTIBVS CARDINALIBVS.

LIBRI QVATVOR.

Ad Secundam Secundæ D. THOMÆ, *à quæſt.47. vſque ad quæſt.171.*

Auctore LEONARDO LESSIO è Societate IESV,
S. Theologiæ in Academia Louanienſi Profeſſore.

EDITIO TERTIA, AVCTIOR ET CASTIGATIOR.

MEDIOLANI.
Apud hær. Pacifici Pontij, & Ioannem Baptiſtam Piccaleum, Impreſſores Archiepiſcopales. M. DC. XIII.

Digitized by Google

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Digitized by Google

8-46-I-11

ILLVSTRISSIMO D.

D. IVLIO ARESIO

REGII QVÆSTORVM ORDINIS ORDINARII

PRAESIDI DIGNISSIMO.

QVAE te virtus breuiſsimo tempore ad ampliſsimas dignitates euexit, Clariſsime Iuli, ac lõgè, lateque è radios eiaculando, ad honorem, cultumq; tuũ cõplures excitauit, ea me meis è tenebris vt prodirem, tuaq; luce fruerer ſuauiſsimè inuitauit. Quis enim, vel Mediolani tantum, tamque inuſitatum virtutis tuæ ſplendorem non viderit, vel alijs in vrbibus famam aurea planè tuba, conſtanti ſcilicet, grauiſſimaque omnium ſententia tuos honores clariſsimè canentem non audierit? Explendeſcebat quidem nobilitatis ornata inſignibus tua priuatis in rebus adminiſtrandis prudentia, atque ſolertia; at vbi grauiſsima magiſtratuum negotia, Remque publicam tractare cœpiſti, mirum dictu, quàm ſubito clara in luce omnium oculis affulſiſti. Quamquam mirari non deſinunt homines tanta celeritate, quantam in nemine adhuc viderunt, ad ſummos honorum gradus ſummo cum potentiſsimi Regis Conſilio, ingenti omnium approbatione, plauſuq; te perueniſſe. Nam vix duorum menſium interuallo, ab Extraordinario, quem vocãt, Magiſtratu, ad Senatoriã dignitatem (ad quam poſt diuturnos labores, ſi qui perueniunt, votorum ſibi ſummam iure videntur attigiſſe) ab hac, Magiſtratus, vt aiunt, Ordinarij ſupremam honoris Sedem; vnaque ad arcana illa Regiæ Adminiſtrationis conſilia, qui aditus ampliſsimis tantum viris, ac pru-

Digitized by Google

dentiſsimis patet, aſcendiſti. Ac ſane vbi tam ſpectata, tam praeſens, tam experta virtus elucebat, non erat cur longum experimentũ, diuturnaq; probatio quæreretur. Sunt iſta eorum propria, qui naturæ legibus nimis adhærentes ſenſim tantum proficere norunt, & à minus perfectis ad perfectiora, repere potius, quàm incedere. At illi, quibus igneus eſt vigor, Heroum propria quadam celeritate, parua, & multis communia tranſiliunt, atque impreſſa vbique ſuæ magnitudinis veſtigia relinquentes, inflammato ſtudio ad ſumma quæque rapiuntur. Cum igitur Splendoris, atque Excellentiæ munus hoc tuæ ſit, vt in ampliſsima vrbe, velut in puro, ſerenoque cœlo fulgeas, omnibuſque circa locis tuæ clementiæ radios partiaris, me quoque tua tantiſper frui luce patieris, dum tuo nomini oblatum, dicatumq; R. Patris Leſsij librum emitto, ſatis quidem illum per ſe clarum, ſed cui tamen, quòd à me recudatur, ne obſcuritatis aliquid, non tam mea, quàm inuidorum culpa, contrahat, fuit conſulendum. Cæterum tuo ſane Patrocinio liber is dignus eſt in primis, qui vtiliſsimas, eruditiſsimaſque continet quæſtiones, De IVSTITIA & IVRE, reliquiſq; virtutibus, quas Cardinales vocant, quarum vt ſolidum, perfectumque ſimulacrum in hac vrbe habeamus, tu continuis laboribus, vigilijſq; præſtas. Poteris etiam in hoc tam præclaro ingenij fœtu parentis expreſſa, ac præuiuida cernere lineamenta; doctiſsimi, ſcilicet hominis, atque religioſiſsimi, & vel hoc vno tibi chariſsimi, quod eſt è Societate IESV, cuius tu Religioſos æquè, ac doctos viros vnicè diligis. Me igitur impendentibus tenebris remedium aliquod opponere cupientem hoc ſingulari beneficio tibi in perpetuum obligabis, te vero pro tua in Societatem IESV pietate, clariſsimo ex eadem Auctori, communicati ſplendoris tui, fructum aliquem percepiſſe non negabis. Vale ex meo Typographeo. Mediolani Idibus Maijs M. DC. XIII.

Obſequentiſsimus ſeruus

Io. Baptiſta Piccalea.

IN LIBROS
DE QVATVOR VIRTVTIBVS
R. P. LEONARDI LESSI.

OLIM fertur in igneis quadrigis
Vates raptus ad ætherem fuiſſe:
Vis rapi quoque, Lector? has quadrigas
Virtutum cape, ſcande: ſponſor adſum,
In cælum rapieris hiſce libris,

I. Lipſius pangebat.

IN AVCTOREM
EIVSDEM OPERIS.

LESSI Theologa potens paleſtra,
Diuinæ Sophiæ medulla prima
Ceſſas ingenito pudore; ceſſas?
Nec doctorum hominum volas per ora,
Qui buccis patulis, hiante labro
Illud grande ſophos, ſophos retantent?
Victuros animi tui labores,
Ac curas decimum premes in annum,
Quæ fractis pluteis & vnguenroſe
Dudum peruigiles olent lucernas?
Iam, LESSI, ſatis eſt, ſat eſt morarum:
Ex vmbra liber euocatus adſit,
Ardua liber expeditus arte,
Arguto liber expolitus vngue,
Venuſtus liber eleganſque totus,
Extremis liber auctus vmbilicis
Extemplo in mediam ruat coronam,
Et longas hominum eſuritiones
Sua lautitia famemque paſcat.
Ceſſas ingenito pudore, ceſſas?
Et manus fugis eruditiores?
Nobiſque immeritò Iouis cerebrum,
Et cibos nimis inuides Deorum,
Quos docta ſimul explicas papyro?
Sic ſqualIore, ſituque araneoſo
Felices pateris perire chartas,
Et blattis pretioſa dona condis,
Dona digna mage Indicis lapillis,
Dona Acidalijs priora conchis,
Dona vellere digniora Serum?
Repugnes licet, & ſeris malignis
Ac valuis adamantinis recondas,
Erumpent tamen, & choro iugatæ
Solem bis gemina petent ſorores:
Et qualis Philomela lenta ramis
Dulci perſonat hinc & hinc ſuſurro,
Vocem murmure molliore frangent;
Ac ſecum facili pioq́ nexu
Longam poſt ſe hominum trahent catenam,
Quæ cita properis rotis quadriga,
Quam nobis bonus artifex poliſti,
Ad ſedes procul euolet piorum.
Ergo de tabula manum ſeueram,
Cenſoremq́ oculum reduce tandem:
Parce tam bona ſcripta, parce quæſo
Infeſtis obelis necare LESSI,
LESSI Theologa potens paleſtra,
Diuinæ Sophiæ medulla prima
Ceſſa depoſito pudore, ceſſa?

IACOBVS BONFRERIVS.

ΛΕΟΝΑΡΔΩ ΛΕΣΣΙΩ,

Θεολογικὰν Αρετᾶν Τετρaορίαν, ἐκτυπουμένῳ,

Εἶδος.

Στροφὴ α΄. κῶλον ιδ΄.

ΑΝωφελὲς, καὶ παρ' αἶσαν.
Λάθεος ἐν κνέφα αἴγλαν
Θέμεναι ζάθεον ἐργμάτων,
Ως χρυσὸν εἰ Γρὺψ νέμει
Κρυφαῖον, οὐ σείλβει.
Δρεπτὸν γε Σοφίαν
Θευμόρον σὺ κορυφὰς,
Δῖον φυσὶν Ἀλάθιος
Φάος Ἱδρείας λάβες.
Τί ὧν καὶ τόγε κλέπτεις;
Προφάται παρ' ἀ-
γλαεῖς, ὡς φάρος, Μοι-
σᾶν ἰσ' ἂν ἔβαλες ἀ-
στρατὰν πάλαι Γρυδίοις,

Ἀντιστροφὴ κῶ. ιδ΄.

Σοφᾷ τε χειρὶ βοαθεῖ-
α ἄκρον εἰς Ἱδρείας χαί-
τα ἄγων φρενὶ ταλαιμοταῦν-
τας. Δαρὸν αὖ τὰ τάδε
Πρὶν ἔσκε. Νῦν δὲ ἄλλοις
Σέλας, καὶ καλῶς,
Εκτυποῖς δία βίβλων,
Ἀ' πᾶν τε μεγάλου χρέος
Τεχέμεν ἐγκωμίων.
Ἐ' χει ῥῆμα, τετελεσ-
μένον μὴ χαμαὶ
Σιωπᾷ καλύψαι
Εσλόν. Πρόσωπα δὲ θέμεν
Χρὴ ἔργου ἀρχομένω.

Ἐπῳδὸς κῶ. η΄.

Τηλαυγῆ. Οφθαλμὲ Σοφῶν μέγας,
Γαρύεν σε θυμὸς ἐμ' ὀτρύ-
νει, εἰ κ' οὐ ῥα κάρυ-
κος ἐδοῦ, ὡς σοι πύλας
Ανοιγέμεν ἐπῶν. Τεκτόνων
Ἐ'ργοις ἐπ' ἀλλοισιν ἄλλοι μεγάλοι. Ἑ'κα-
στον, οἷα βάσανος καλὰ,
Χρῆμα τεκμαίρει. Αρμόσαις δίφρῳ

Στροφὴ β΄. κῶ. ιδ΄.

Ἐ'λέφαντι Μυρμακίδας βρα-
χὺ ζυγὸν, εὖ ἀκούει χε-
ριαμᾶν. Σὺ δὲ ὄχον Ἀ'ρε-
τᾶν συζυγεῖς. Θεολο-
για ἔπει τὰν ἀ-
νία ἀσφαλεῖ.
Ἔνθ' ἄκρῳ ὑπερέχει
Τιμά. Μάκαρ ὅτις τὸν ἴν-
δεα ἀκάμπτοις ὁδοῖς
Ικέσθαι ἐπὶ μοιρῷ
Ολύμπου πρὸς ὀ-
ροφὰς, ἔνθα εὐζω-
ας ἄμερος δρεπεῖ ἄω-
τον εὐσαθοῦς, γλυκερόν.

LEONARDO LESSIO

Theologicam Virtutum Quadrigam edenti.

Ode Pindarica numeris adſeruatis.

Strophe 1. verſuum 14.

NEC vtiles, nec decoræ,
Latebra quas tegit, luces,
Operùmve iubar entheum.
Ceu nullus auro color
Quod occulit Picus.
Per alta rapuit
Artis vt iuga Sacræ,
LESSI, ſapida Veritas
Face ſua te replet:
Et hanc haud benè premes?
Diu qua, Pharos
Facem vt clara lucens,
Muſæque ſcita Grudijs
Sacræ dediſti, & opes.

Antiſtropha verſuum 14.

MANV adiuua dum cacumen
Catus ad Artium ductas
Animi priùs Inertiæ
Deprælìantes. Sed hæc
Fuere quondam. Nunc
In orbem Omnibus
(Factum & id benè?) iubar
Per ſcripta iaculas tua,
Tibique laudem occupas,
Humi ingloria tegi
Negant nam bona,
Tacerique facta.
Mos verò fulgida Operi
Præire veſtibula.

Epodus verſuum 8.

PRIMO. Te, Ocelle ò Sapientium,
Vt tuapte laude clueas;
Tamen mens & ardet
Canere, portaſque ad hoc
Recludere melos. Diſparat
Hunc Ars ab illo. Sed Artem, bona velut cos,
Probatque, reprobatque res,
Si quis artitus eſt. Tot inter Artes,

Stropha 2. Verſ. 14.

QVADRIGA Myrmecidæ, arctum
Vt ebur, audit excellens.
At & Ipſe iuga ſub ſua
Virtutem adaptas: quibus
Dei-Sophia frenos
Inerrans regit:
Summa Honos habet. Iter
Felix ter ò & ampliùs,
Facere qui iſtis potens
Lacunaria Poli
Ad alti Aurea?
Vbi & ſoſpitatæ
Vitæ optimas leget opes,
Et æuiternus aget

Digitized by Google

Ἀντιστροφὴ κώ. ιδʹ.

Τε πέψει αἰῶνα. Μή μοι
Χρόμιον, ἢ κρατησίιππον
Ἱέρωνα, Κύκνε ὦ λύρας,
Πλάκτρῳ γεγώνει. Ἀμετέ-
ρον ἅρμα νικαφο-
ρίας ῥυσιδί-
φρῳ σῷ, Λεσσιέ, βίβλῳ
Νωμᾶς; ἅτε τροχαλὰ τεῶ
Νύχα Βοώτας. Ἐφ' ὅ
Ἀερθέντα ὄχῳ ἑ-
τεὲ Τιμᾶς κλυταῖς
Ἀμοιβαῖσι φάμα
Πανδοξίᾳ τε ἀγαγεῖ.
Λίθῳ τε μή σε τραχεῖ.

Ἐπῳδὸς κώ. ή.

Βαλλίσει ἀργὸς φθόνος. Οἶδα μὰν
Ἀσαθῆ τέσαι ὄχῳ Φα-
έθοντ᾽ Ἀέλιο. Εὖ
Σὺ δὲ διδάσκεις δίφρη-
λατεῖν ποτὶ ναὸς Οὐρανοῦ,
Τνίασθ᾽ ἄεθλον τι τετραορίᾳ σὺν Ἀ-
ρετᾷ. Ἄγε, πρόσαπτε γᾶν
Σεῦ τέτρορον. Κέλευμα δὴν γὰρ ἦλθε.

Πέτρος Βέλλιος.

Antiſtropha verſuum 14.

NECI ſuperſtes. Quid ? & nunc
Chromium, equiſque victorem
Hierona mi, Olor ò Lyræ,
Plectro adtones? Penſior
Quadriga mihi, libras
Libro quam tuo,
LESSI; vt Arctica Polo
Flectit regere doctior
Iuga Boores. Vicem ho-
ſtiens, te ſed enim aget
Honoris bona in-
clyto Fama curru:
Mactumque gloria & ado-
rea, appetet lapide

Epodus verſuum 8.

NEC Liuor acri. Phaethon ruit:
(Nota res) vt haud benè Patris
Habenas perurget.
Quatere ſed cautiùs
Suprema ſapiens tu doces
Ad templa Cœli, vtque Virtus ſtata triumphet.
Quadrigam igitur hanc tuam
Ede: mappa ſat Imperator vrſit.

Petrus BOVILLIVS.

Digitized by Google

APPROBATIO SVPERIORVM.

EGo Oliuerius Manareus, Viſitator Societatis IESV per Belgiũ, poteſtate ad hoc mihi facta à Reuer. admodum P. N. Claudio Aquauiua Generali Præpoſito, facultatem concedo, vt opus de IVSTITIA ET IVRE, cæteriſque Virtutibus Cardinalibus, à P. Leonardo Leſſio, Societatis noſtræ Theologo compoſitum, ac grauium Theologorum eiuſdem Societatis iudicio examinatum & approbatum, typis euulgetur. In cuius rei fidem has litteras manu noſtra ſubſcriptas, & ſigillo noſtro munitas dedimus. Louanij, Anno Domini M. DC. III. XV. Decembris.

Oliuerius Manareus.

APPROBATIO CENSORIS.

OPVS eruditum ac prælo digniſſimum, vt quod aptiſſima methodo, *Sobrietatem ac Prudentiam docet, & Iuſtitiam & Virtutem, quibus nihil eſt vtilius in vita hominibus.* Sapient. 8.

GVILIELMVS FABRICIVS Nouiomagus, Apoſtolicus & Archiducalis librorum cenſor.

IMPRIMATVR.

Frater Aloyſius Bariola Auguſtinianus Conſultor Sancti Officij pro Reuerendiſsimo Inquiſitore.

Gulielmus Vidonus Theologus Sancti Nazarij pro Illuſtriſsimo D. Cardinali Archiepiſcopo.

Vidit Saccus pro Excellentiſsimo Senatu.

Digitized by Google

PRÆFATIO AD LECTOREM.

HABES, ſtudioſe Lector, de Iuſtitia & Iure tractationem, quã annos abhinc vndecim, vel duodecim publicè Louanij dictaui, recognitam illam & auctam: cui deinde reliquarum Virtutum Cardinalium, Prudentiæ, Fortitudinis, & Temperantiæ explicationem adieci. Non cogitaueram initio typis euulgare, quòd viderem ſatis multa à viris doctiſſimis de huiuſmodi materijs, præſertim de Iuſtitia & Iure, in lucem edi; ſed crebra multorum, & diuturna flagitatio extorſit; quam non aſſentatoriam, ſed ſeriam fuiſſe, vel ex eo facilè conieci, quòd à plurimis illa dictata (ſicut & pleraque alia, quæ multorum annorum decurſu hìc docueram) ſcirem magno, vel labore, vel ſumptu exſcribi. His accedebat voluntas eorum, quibus vitæ meæ rationes omnes ſubieci. Deum precor, tuo ſit & publico bono, cui omnis noſtra ſeruit induſtria.

Seriem quæſtionum D. Thomæ non omnino ſeruaui, præſertim in ijs, quæ ad Iuſtitiam pertinent; eò quòd ipſe plurima, vel non attigit, vel breuiter tantùm aut obiter, prout occaſio ſoluendæ alicuius obiectiunculæ ferebat. Vnde ſæpè 20. vel 30. dubitationes circa vnum articulum, aut vnam reſponſionem inducendæ fuiſſent, magna totius materiæ, & operis confuſione. Quare viſum fuit alium ordinem lectori commodiorem inſtituere, & totum opus in quatuor libros partiri, cuique virtuti Cardinali ſuo libro attributo: qui tamen de Iuſtitia, longè cæteros ſua mole ſuperat, ob argumenti, in quo hæc verſatur, copiam, & neceſſariam notitiam. quamobrẽ eumdem in ſeptem ſectiones, ſeu partes principales diſtribui: ſectiones in capita, & capita in dubitationes; quas ẽt, quantum fieri potuit, articulis D. Thomæ aptaui.

Sectatus ſum breuitatem pleriſque amicam, ſelectiora perſequens, quæ vel ad vſum, vel ad ſpeculationem viſa ſunt illuſtriora, & ex quibus alia haud ita magno negotio poſſunt à bonis ingenijs exſculpi. Sententias Authorum obſoletas vel prætermiſi, vel obiter tantùm attigi. In rebus claris Authores multos adducere ſuperuacaneum duxi, & Lectori moleſtum; in ambiguis non prætermiſi, quantum opus viſum, celebrioribus aliquot expreſſè adductis, cæteris compendiò, indicato nimirũ Auctore & loco, vbi particulatim citantur. Multitudinem textuum de induſtria vitaui, ſatius eſſe ducens paucos firmos, & ad rem pertinentes, quàm dubios, vel παρέργους in medium proferre, & Lectoris ſtudium eludere. Perſpicuitatem vbique præſtare ſum conatus, declinatis perſæpè obſcurioribus loquendi formulis, quæ ſtudioſis tenebras poſſent offundere. Sententiam veriorem in ſingulis indagare, & omni ope firmare ſtudui, allata, quantum licuit, ratione aliqua fundamentali; inſinuata tamen ſententiæ diuerſæ probabilitate, ſi quam fortè habere videbatur. Hæc enim contrariarum ſententiarum cognitio commodiſſima, & ferè neceſſaria conſcientiæ foro. Denique quid re ipſa præſtitum ſit, eruditi & candidi Lectores iudicabunt. Hoc ſanè ingenuè fateri poſſum, magno mihi labore ſtetiſſe; & faciliùs tres tomos à me de iſtis argumentis, ſi quæ paſſim obuia corradere, & authorum ſententijs, citationibus, ac rationibus perſequendis me diffundere libuiſſet, conſcribi potuiſſe, quàm hunc vnicũ. Verùm conſulere volui ſtudioſorũ commoditati pariter & fructui; quos proinde oratos velim, hunc laborem meũ boni conſulant, & quidquid in eo reperient à præceptis opinationibus ſuis diſcrepans, benignè interpretentur.

BRE-

Digitized by Google

BREVIS EXPLICATIO ET DIVISIO VIRTVTVM TOTI OPERI SVPPOSITA.

1 *Subiectum virtutis.*

2 *Virtus immediatè ad perficiẽdas ſupremas animæ functiones ordinatur.*

SVPPONO Primò, *Virtutem* propriè tantùm eſſe ponendam in ſupremis animæ potentijs, intellectu & voluntate; & ad ſupremas eius operationes (quæ ſunt intelligere & velle) perficiendas. Eſt enim *Virtus* propria perfectio naturæ rationalis, quà rationalis eſt. Rationalis autẽ eſt, quatenus eſt principium intellectionis & volitionis. Itaque tota ratio virtutis ad perfectionem harum duarum functionem immediatè ordinatur. Hæc autem perfectio conſiſtit in attingendo *vero* & *bono*. Honeſtum bonum intelligo: hoc enim eſt proprium naturæ rationalis. Tunc enim intelligentia perfecta eſt, quando in qualibet re veritatem clarè & certò, quantum fas eſt, aſſequitur; & voluntas, quando bono honeſto firmiter inhæret: ſic enim ſuum finem & veluti formam, ad quam inſtituta eſt, vtraque potentia, & vtriuſque potentiæ operatio conſequitur.

3 *Mediatè ad inferiores.*

Porrò ab harum perfectione pẽdet perfectio operationis facultatis imaginatricis & appetitus inferioris & potentiæ executiuæ. Et quamuis in imaginatrice & appetitu inferiori ſint aliqui habitus, quibus perficiantur ad ſuas functiones; (aſſueſcunt enim ab intrinſeco obedire rationi & voluntati, & ad hoc faciles promptique redduntur & determinantur) tamen probabilius eſt hos habitus nõ eſſe virtutes, ſed tantùm virtutũ adumbrationes, & veluti ἀπηχήματα quædam, (vt Dionyſij verbo vtar) quæ ita virtutes intellectus & voluntatis imitentur, eiſque ſubſeruiant, ſicut vis imaginatrix & appetitus inferior deſeruiunt intellectui & voluntati, eoſq; in ſuis functionibus imitãtur. Quod ex eo confirmari poteſt, quòd in illis potentijs inferioribus nõ ſit libertas; vnde earũ opus nec per ſe liberũ eſt, nec laude dignum, ſed ſolùm vt ſubeſt motioni rationis & voluntatis. atqui opus, cui per ſe competit ratio virtutis, per ſe quoque maximè eſt laude dignũ. Hoc enim eſt propria virtutis nota, præſertim eius, quæ eſt in parte appetente. Ratio à priori eſt, quia ſicut vis imaginatrix nõ poteſt attingere ratione veri, ſolido iudicio diſcernẽdo verum à falſo, honeſtũ à turpi; ita nec appetitus inferior rationem honeſti, amando præcisè quia honeſtum, rationique conſentaneum, & odiendo quià turpe, ac rationi diſſonum. Non enim poteſt ferri extra proprium, obiectum, quod eſt eſſe delectabile ſenſibus, vel commodum naturæ, præſcindendo ab ordine ad rectam rationem. Verùm exactior de his diſputatio pertinet ad 1.2. quæſt. 56. Vide D. Bonauent. in 3. d. 33. q. 3. & ibidem Scotum.

Habitus partis inferioris non eſt virtus.

4 *Quid virtus.*

Rectè igitur Ariſtoteles 7. phyſ. c. 3. dicit *Virtutem eſſe diſpoſitionem perfecti ad optimum*; quia perficit intellectum & voluntatem ad optimam operationem circa ſua obiecta & propriam materiam.

Duplex virtus.

Hinc ſequitur eſſe duplex *Virtutum genus*; alterum intellectus, alterũ volũtatis: quia duæ ſunt ſupremæ potentiæ, & ſupremæ operationes immanẽtes, qui-

quibus optimo modo natura rationalis *vero* & *bono* coniungitur informatur.

Virtus intellectus eſt diſpoſitio perficiens illum ad cognitionem veri; facit 5 enim infallibili modo verum cognoſci.

Virtus intellectus & voluntatis quid.

Virtus autem *voluntatis* eſt diſpoſitio perficiens voluntatem ad effectum honeſti.

Honeſtum quid.

Honeſtum voco, quod Græci τὸ πρέπον dicunt, id eſt, decens, decorum. Decorum eſt quod congruit cuique iuxta præſcriptum rectæ rationis: ſeu quod congruit naturæ rationali, quà rationalis eſt, vel abſolutè, vel ſuppoſito tali ſtatu, aut conditione rerum: idque vel per modum operationis, vel per modum obiecti, circa quod verſetur. Aliud enim decet virum, aliud feminam; aliud Regem, aliud ſubditum, aliud hominem, aliud Angelum, aliud Deum. Virtus igitur voluntatis in vnoquoque eſt affectus erga id, quod cuique congruens, & decens agere, vel appetere.

Suppono Secundò, Ex his virtutibus quaſdam abſolutè & ſimpliciter di- 6 cendas eſſe virtutes, quaſdam ſolùm ex parte; vt D. Thomas ex Ariſtotele docet 1.2. q.61. art.3.

Virtus abſolutè quid.

Abſolutè dicuntur virtutes, quæ non ſolùm præbent facultatem boni operis, ſed etiam bonum vſum ſui, id eſt, quæ ita voluntatem mouent & afficiunt, vt non poſſit illis malè vti tamquam principio operationis. Tales ſunt omnes illæ, quæ vel inhærent voluntati, vel ad ſui vſum poſtulant rectam voluntatem, vt prudentia, & fides catholica.

Virtus ſecundùm quid, ſeu ex parte.

Ex parte, ſeu *ſecundùm quid virtutes* dicuntur, quæ ſolùm præbent facultatem boni operis; (id eſt, vt opus in ſuo genere perfectum fiat) non autem bonum ſui vſum: vt ſunt virtutes intellectuales huius vitæ, præter prudentiam & fidem. *Sapientia* enim, *intellectus, ſcientia, & ars*, etſi mentem perficiant vt cognitionem veritatis aſſequatur, & ars etiam dirigat potentiam executricē, vt opus artificiale perfectum reddat; tamen non faciunt vt voluntas ipſis benè, honeſtè, & laudabiliter vtatur: (poſſunt enim ad prauum finem adhiberi:) & ideò tantùm ex parte ſunt virtutes, non abſolutè & ſimpliciter; quatenus tantùm præſtant vt rei cognitio, vel opus externum in ſuo genere ſit perfectum: non autem vt proueniat ex bono affectu, & ad finem honeſtum tendat.

Suppono Tertiò, Inter eas, quæ abſolutè dicuntur virtutes, alias eſſe *Theo-* 7 *logicas*, alias *Morales*. *Theologicæ* vocantur, quæ immediatè circa Deum, ſeu diuinam aliquam perfectionem tamquam obiectum formale verſantur, vt *Fides, Spes, Charitas*.

Theologicæ.

Morales autem, quæ in ceteris rebus mores hominum ſecundùm præſcriptum rectæ rationis componunt. Inter has, quatuor ſunt quæ dicuntur CARDINALES, *Prudentia, Iuſtitia, Fortitudo, Temperantia;* quibus ceteræ omnes ſunt annexæ tamquam partes quædam poſtatiuæ, iuxta D. Thomam.

Morales.

Vocantur autem *Cardinales & principales*, non ſolùm à DD. ſcholaſticis, ſed etiam à Patribus. Ambroſius in illud Luc. 6. *Beati pauperes*, dicit B. Lucā in quatuor beatitudinibus amplexum eſſe *quatuor virtutes veluti Cardinales*.

Cardinales.

les. Et infrà: *Scimus virtutes eſſe quatuor Cardinales, Temperantiam, Iuſtitiam, Prudentiam, Fortitudinem*. Lib. 1. offic. c. 14. vocat eas *principales*. Eodem nomine vocat eas Proſper lib. 3. de vita contemplatiua c. 18. & Gregorius lib. 2. moral. cap. 36. & alij paſſim.

8 *Cur ſic appellata.* Vt autem intelligatur ratio huius appellationis, Notandum eſt, nomine Prudentiæ, Iuſtitiæ, Fortitudinis, & Temperantiæ interdum intelligi generales quaſdam rectitudines, quæ in omni virtute reperiri debent. Omnis enim virtus debet eſſe. *prudens* in operando, ne erret per conſiderationem, vel negligentiam: *iuſta*, vt præſtet quod debet Deo, proximo, vel ſibi ipſi, & vt neminem lædat: *fortis* vt fortiter in bono perſiſtat, non ſinendo ſe ob vllas difficultates à recto dimoueri: *temperans*, vt modum à ratione præſcriptum non excedat.

Hoc modo rectè dicuntur virtutes *Cardinales*; quia ſunt generales, & principales quædam rectitudines, quibus tota vita noſtra dirigi, & in quibus veluti quibuſdam cardinibus firmari & verti debet.

Secundò, Significantur illis nominibus ſpeciales quædam virtutes, quæ etiam rectè dicuntur *Cardinales*. *Prudentia* quidem, quia eſt ceterarum virtutum fundamentum, & veluti cardo. *Iuſtitia particularis*, non quòd excellentior ſit ceteris, quæ alteri debitum reddunt; (ſic enim potiùs *Religio* eſſet dicenda virtus Cardinalis) ſed quia perfectiſſimè ea, quæ iuſtitiæ ſunt propria, (nempe *reſpicere alterum*, & *reddere debitum ad æqualitatem*) in *iuſtitia particulari*, quæ eſt hominum inter ſe, reperiuntur. *Fortitudo*, quia verſatur in maximis & difficillimis vel ſuperandis, vel tolerandis. *Temperantia*, quia verſatur in maximis voluptatibus moderandis. Itaque hæ tres ſunt *principales*, tum quia ſingulæ ſibi vendicant aliquam principalem conditionem & rectitudinem ex prædictis, quæ peculiariter in ipſis reſplendeat; tum quia verſantur in materia principali, quæ potiſſimùm illam rectitudinem poſtulat: de quibus infrà ſuis locis plura dicentur.

Cõmendantur hæ virtutes Sapientiæ 8. *Sobrietatem & prudentiam docet* (Sapientia) *& iuſtitiam, & virtutẽ, quibus vtilius nihil eſt in vita hominibus*. Vbi nomine *Sobrietatis* intelligitur Temperantia; *Virtutis*, Fortitudo; vt docet D. Auguſt. lib. 1. retract. c. 7. & patet clarè ex textu Græco, vbi ponuntur nomina harum virtutum philoſophis vſitata; σωφροσύνην γὰρ καὶ φρόνησιν ἐκδιδάσκει, δικαιοσύνην καὶ ἀνδρείαν. Vide Ambroſ. lib. de paradiſo cap. 3. & Auguſt. lib. de Geneſi contra Manichæos c. 10. vbi tropologicè has virtutes volunt ſignificari quatuor flumina paradiſi.

De iſtis igitur quatuor virtutibus, & ijs quæ his ſunt annexæ, oppoſitiſque vitijs & peccatis, nobis hoc opere quatuor libris diſtincto tractandum eſt. De quibus agit D. Thomas 2. 2. à q. 47. vſque ad 171. cùm anteà virtutes theologicas explicaſſet. Libro Primo dicendum breuiter de Prudentia. Secundo, de Iuſtitia. Tertio, de Fortitudine. Quarto, de Temperantia.

LIBER

Digitized by Google

LIBER PRIMVS DE PRVDENTIA, PRIMA VIRTVTE CARDINALI.

Hic Liber continet duo Capita.

Primvm eſt, *De Prudentia ſecundùm ſe ſpectata.*
Secvndvm, *De partibus Prudentiæ, & vitijs oppoſitis.*

CAPVT PRIMVM.

De Prudentia in ſe ſpectata. *Habet dubitat.* 4.

DVBITATIO PRIMA.

Quid ſit Prudentia. D. Thomas Q. 47.

1 *Prudentia unde dicta.* PRVDENTIÆ nomen dictum videtur à porrò videndo, teſte Iſidoro lib. 10. etymol. cap. 15. *Prudens*, inquit, *dicitur quaſi porrò videns. Perſpicax enim eſt, & incertorum videt caſus.* Græci vocant φρόνησιν, παρὰ τὸ φρονεῖν, quod ſapere, intelligere, cogitare ſignificat, cum affectu quodam ad rem cogitatam. Hoc autem ἀπὸ τῆς φρενός, quod mentem denotat, deriuatur.

Prudentia nomen dupliciter accipitur. Accipitur autem dupliciter. Primò generatim, pro omni notitia veri, præſertim quæ aliquo modo ad rectè viuendum pertinet. Hoc modo Ambroſius lib. 1. de Officijs cap. 24. dixit, *Prudentiam in veri inueſtigatione verſari, & ſcientiæ plenioris infundere cupiditatem*, vt notauit D. Thomas q. 47. ar. 1. ad 2. Sic accepta comprehendit etiam fidem, & vniuerſam Theologiam, & ſæpè in Scripturis vocatur *Sapientia*, vt Eccleſiaſtici 3. & 33. Prouerb. 3. & 8. Sapient. 6. & alibi. Secundò, ſpeciatim & propriè, pro virtute intellectus proximè morum directrice. Hoc modo eſt virtus cardinalis, de qua hic tractamus. Hanc D. Antonius, teſte Caſſiano collat. 2. cap. 2. omnibus alijs virtutibus præferebat, tanquam directricem ceterarum, quæ non ſinat eas à recto ad dexteram uel ſiniſtram deflectere. Ceteras enim uirtutes, ſi diſcretio abſit, neceſſariò impingere, uel nimio feruore, uel torpore, & remiſſione: hanc ſolam efficere ut regia uia incedant. Item hanc eſſe, quæ in Euangelio uocetur oculus, & lucerna corporis noſtri, à qua totum uirtutum ueluti corpus ſit illuſtrandum, &c. D. Ambroſius lib. 1. de officijs cap. 16. dicit prudentiam eſſe *primum officij* (id eſt, boni operis) *fontem*. Sine hac nec iuſtitiam, nec aliam uirtutem eſſe poſſe. Idem docet D. Auguſtinus lib. 1. de moribus Eccleſiæ, cap. 24. Ex quibus conſtat quanti hæc uirtus ſit momenti, quantòque ſtudio comparanda. Varijs modis definiri poteſt.

Definitiones. D. Auguſtinus lib. 1. de lib. arb. cap. 13. definit *Prudentiam eſſe rerum appetendarum, & fugiendarum ſcientiam.* lib. 83. qq. q. 30. *Eſſe rerum bonarum, & malarum, & neutrarum ſcientiam.* Ariſtoteles lib. 6. Ethic. cap. 5. *Prudentia eſt habitus cum ratione vera circa bona humana actiuus.* Vbi quidam legunt, eſt *habitus verus.* alij ex eodem Ariſtotele ſic: *Prudentia eſt recta ratio agendorum.* Hæ omnes definitiones bonæ ſunt: clariùs tamen ſic definiri poteſt; *Prudentia eſt virtus intellectus, qua in quouis negotio occurrente nouimus quid honeſtum ſit, quid turpe.*

Explicatur definitio poſtrema. Hæc definitio habet tres partes. 1. *Virtus intellectus.* ad intellectum pertinere per ſe notum eſt, & indicat ipſum nomen, ut dictum eſt. Deinde functiones quæ ipſi tribuuntur, ut conſultare, iudicare, & imperare, quæ ſunt rationis. Eſſe *virtutem* docet Ariſtot. loco citato, & omnes Philoſophi, atque Theologi, & colligitur innumeris ſacræ Scripturæ locis, quibus Prudentia commendatur, imprudentia repræhenditur & damnatur.

Probatur ratione, Primò, quia eſt menſura & regula uirtutũ, quæ ſunt in uoluntate; à qua ratio uirtutis in ipſas deſcendit: unde ipſa non poteſt non eſſe uirtus. *Prudentia falli nequit circa proprium obiectum.* Secundò, quia eſt certa notitia honeſti & turpis; ita enim Prudentia fertur in ſuum obiectum, ut ex modo iudicandi falli non poſſit circa proprium obiectum; quia euidenter cognoſcit eſſe honeſtum uel turpe. Cuius ſignum eſt, quòd is, qui iudicat ſibi aliquid eſſe honeſtum uel licitũ, de quo dubitat uel formidat an in eo non peccet, ſit imprudens. & imprudenter iudicet: nempe quia iudicium Prudentiæ debet eſſe euidens & certum, excludens omnem rationabilem formidinem. Dico rationabilem; quia non ſemper excludit ſcrupulum. Hic enim ſæpè perſeuerat cum iu-

dicio Prudentiæ; tamen vt tunc judicium ſit prudens, debet reputari ſcrupulus: & ſic etiam ſcrupulum quodammodò excludit Prudentia. etſi enim imaginatio peccati perſeueret cum quadam anxietate, tamen per prudentiã reputatur vmbra, non veritas.

Prudentia non eſt opinio.

Ex his ſequitur, opinionem honeſti non eſſe judicium prudentiæ, quia non ita fertur in ſuum obiectum ut non poſsit eſſe falſa; quam ob cauſam [illegible] Ariſtot. 6. Ethic. cap. 3.

Nec obſtat quòd interdum opinio ſit uera; quia id non habet ex intrinſeco modo tendendi in ſuum obiectum; ſed per accidens & fortuitò. nam ſicut eſt uera, ita poterat eſſe falſa, nulla facta in ipſa uariatione.

2 *Obiectiones.*

Dices Primò, etiam Prudentia falli poteſt, ut patet in Iacob, qui iudicabat honeſtum accedere ad hanc mulierem Liam; cùm tamen non eſſet honeſtum; quia Lia non erat eius uxor; de quo Geneſis 29.

Reſpondeo, Prudentiam in proprio ſuo iudicio falli nõ poſſe. ratio eſt, quia iudicium Prudentiæ ſupponit diligentem, & iuxta capacitatem humanam ſufficientem rei conſiderationem: qua poſita, etiamſi opus fortaſſe in ſe non ſit abſolutè honeſtum, tamen reſpectu huius hominis ſic affecti eſt honeſtum, & ita iudicatur cum his circumſtantijs prudenter & abſque errore eſſe honeſtum. Sicut enim poteſt aliquid eſſe iucundum alicui in certa diſpoſitione & affectione, vt potus aquæ ſitienti, quod extra talem diſpoſitionem eſſet moleſtum: ita etiam poteſt aliquid cuipiam in certa diſpoſitione eſſe honeſtum, quod extra eam non eſſet. Sic ergo Iacob per prudentiam non iudicabat hanc eſſe ſuam vxorem; vel accedere ad hanc eſſe abſolutè honeſtum; (hæc enim iudicia non erant iudicia prudentiæ, neque imprudentiæ, ſed inculpati erroris in homine prudente) ſed iudicabat hoc eſſe ſibi honeſtum, ſpectatis circumſtantijs, quæ tunc ſe offerebant. hoc enim iudicium immediatè erat directiuum operationis. Erat etiam hoc iudicium verum; quia ſpectato illo errore inculpato, & ceteris circumſtantijs, erat illi verè honeſtum ad hanc accedere, vt fuſiùs oſtenſum eſt 1. 2. q. 19. art. 6.

3 Dices Secundò, Prudentia verſatur circa operationes ſingulas, de quibus ob ſummam mutabilitatem nulla poteſt eſſe certitudo; poſſunt enim ſecundùm innumeras circumſtantias variari: vnde Philoſophi dicunt de rebus ſingularibus non eſſe ſcientiam; ergo Prudentiæ iudicium non poteſt eſſe certum.

4 Reſpond. Etſi demonſtrationes non fiant de ſingularibus immediatè, ſed de vniuerſalibus, ſub quibus multa ſingularia continentur, & hac ratione dicatur de ſingularibus non eſſe ſcientia: tamen de ſingularibus certa notitia haberi poteſt, qualia ſint, vel eſſe debeant, vt hanc domum eſſe rectè factam vel non rectè; &, vt rectè fiat, hæc & illa requiri. hoc enim iudicium ex regulis vniuerſalibus & notitia vniuerſalium pendet. Sic poteſt eſſe certa notitia de actionibus ſingulis, ſintne honeſtæ, nec ne; & quid requiratur vt honeſtæ fiant. Iudicium enim ſemper fit ex certis & determinatis circumſtantijs, cum quibus ſingulæ actiones faciẽdæ occurrunt, & ex determinatis principijs; quæ in rebus ſingulis ſunt conſideranda.

De rebus ſingulis poteſt eſſe notitia certa.

Dices Tertiò, Multi prudenter agunt, & tamen poſteà dubitant, vel formidant ſe malè feciſſe: aiunt enim, Si malè feci, DEVS ignoſcat. ergo Prudentiæ iudicium non eſt certum.

5 *Qua formido poſſit cõſiſtere cum iudicio Prudentia.*

Reſpond. Si ante actionem, vel actione iam inchoata, dubites vel formides te peccare, non potes prudenter iudicare id eſſe agendum; quia teneris abſtinere, ne pecces. Niſi fortè in abſtinendo videretur tibi eſſe maius, vel certè non minus peccatum. Tunc enim prudenter, & certò potes iudicare eſſe faciendum, & reipſa facere, abſque peccato. Nec refert quòd tunc putes te peccare; quia iſte error per accidens ex imbecillitate intellectus interuenit: nec impedit quò minùs illud iudicium, quo iudicas opus eſſe faciendum, ſit prudens, eò quòd nulla ſupperat ratio in præſenti negotio meliùs iudicandi. Nec obſtat quod videaris agere contra conſcientiam, ac proinde imprudenter & culpabiliter: quia reuerà non agis contra conſcientiam: non enim dictat tibi opus eſſe omittendum; ſed ſolùm ſpeculatiuè videtur tibi eſſe peccatum. cum qua peccati imagine vel opinione ſtare poteſt iudicium practicũ, hoc opus hic & nunc ſecundùm rectam rationem eſt mihi

An peccetur contra conſcientiã.

6

faciendum; quod iudicium eſt certum, euidens, & prudens, & ex eo ſequitur bona actio. Si verò poſt actionem formides eſſe peccatum, hæc formido non impedit quo minùs iudicium præcedens, ex quo ſecuta eſt actio, fuerit certum & euidens. Nam facilè fit, vt actio, quæ antea ſe offerebat vt honeſta, poſteà ob conſiderationem nouæ circumſtantiæ, vel obliuionem alicuius quæ adfuit, ſe offerat ambiguæ [illegible] bonarum mentium ſcrupuli.

SECVNDA PARS, *Quæ nouimus in quouis negotio occurrente.* quia prudentia verſatur circa actiones ſingulas. Non enim eſt prudens, qui nouit in genere quidnam ad quamque virtutem requiratur, & in ſingulis actionibus obeundis non nouit determinare circumſtantias neceſſarias ad honeſtatem. v.g. locum, tempus, modum, &c. quod ſcire debet non in vno tantùm genere actionum, ſed in omni: alioquin non eſt abſolutè prudens, ſed ſolùm in certa materia & ſecundùm quid. Itaque Prudentia in iis, qui perfectum rationis vſum habent, extendit ſe ad omnes actiones liberas totius vitæ, eas conſiderans & dirigens. 7

Prudens abſolutè.

Prudẽs in certa materia.

TERTIA PARS, *Quid honeſtum ſit*, id eſt, quid deceat agere. Hic explicatur obiectum, & effectus, & finis Prudentiæ. Agere enim honeſtè eſt obiectum Prudentiæ, (ſicut ædificare domum eſt obiectũ artis) quod obiectum prius natura quàm exiſtat, conſideratur à Prudentia per modum obiecti. Eſt etiam opus, ſeu effectus Prudentiæ, (ſicut ædificare eſt effectus artis) quatenus Prudentia dirigit voluntatem in eligendo, & potentias executrices in exequendo. Denique eſt etiam finis Prudentiæ, quia Prudentia non eſt ob cognitionem honeſti, ſed ob actionẽ. vide Ariſt. 6. Ethic. cap. 6. 8

Idem eſt obiectum, effectus & finis prudentiæ.

Nota, Prudentiam ſcire quid honeſtum, & quomodo honeſtè agendum, quatenus nouit in particulari determinare quæ circumſtantiæ ſint neceſſariæ vt opus fiat honeſtum: nempe vt temperatè comedas, vt iuſtè iudices, vt iniuriam patienter feras, & ſimilia.

QVARTA PARS, *Et quid turpe.* Sicut enim virtutis eſt facere bonum, & vitare malum: ita Prudentiæ eſt noſſe bonum vt agatur, & malum vt vitetur. Vnde D. Aug. *Prudentiam* dicit *eſſe ſcientiam rerum appetendarum & vitandarum.* Et Ariſtot. dicit *Prudentiam verſari circa ea quæ bona vel mala ſunt homini*; nempe iudicando in particulari quid homini amplectendum, & quid vitandum in agendo. Ratio eſt, quia contrariorum eadem eſt ſcientia: nemo enim perfectè poteſt ſcire quomodo rectè viuere debeat, niſi ſciat quidnam in moribus ſit vitandum. 9

Ex his facilè intelligi poſſunt reliquæ definitiones. Prima enim, quæ eſt D. Aug. intelligenda eſt de ſcientia, ſeu notitia rerum appetendarum & vitandarum in particulari, ſeu in ſingulis actionibus. In ſecunda verò, quæ Ariſtotelis eſt, primò dicitur eſſe *habitus verus*, id eſt, qui per ſe, & natura ſua verus eſt; non autem per accidens dumtaxat, vt opinio. Secundò dicitur, *cum ratione actiuus*, id eſt, per iudicium rationis. iudicium enim rationis eſt proprius actus Prudentiæ, per quem actum prudentia operatur actus aliarum virtutum, illas in ſuis actibus dirigendo. Quòd autem illud, *Cum ratione* ita intelligendum ſit, vt ſit idem quod per rationem, tamquam per proprium actum, probatur, quia alioqui Iuſtitia, Fortitudo, Temperantia dicentur virtutes cum ratione actiuæ; vt quæ non poſſint agere ſine iudicio rationis. Hoc tamen eſt contra mentem Ariſtotelis, qui illa parte vult excludere alias virtutes à definitione Prudentiæ. Tertiò, dicitur *circa ea*, &c. id eſt, circa honeſtum & turpe, nempe vt honeſtum agatur, turpe fugiatur. In Tertia dicitur *Eſt recta ratio agendorum* i. notitia rectè, ſeu honeſtè agendi; ſeu, eſt notitia, qua rectè dirigantur humanæ operationes. 10

Explicantur reliquæ definitiones.

DVBITATIO II.

Quomodo Prudentia ab alijs virtutibus diſtinguatur.

D. THOM. QVÆST. 47.

Reſpondeo, Dico Primò, à Virtutibus moralibus diſtinguitur, Primò, quia prudẽtia ſit in intellectu, eiuſq; actus 11

A moralibus.

actus elicitus ſit eſſentialiter notitia; Virtutes autem morales ſint in voluntate, earumque actus elicitus ſit eſſentialiter uolitio vel nolitio. Secundò, hinc ſequitur alia differentia; quòd prudentia ſit veluti menſura & regula, qua Virtutes morales regulentur & dirigantur: quia actus voluntatis diriguntur per intellectũ. Tertiò, quòd Prudentia reſpiciat honeſtas actiones, ſub ratione ueri. Nam eius eſt conſiderare quænam uerè ſint honeſtæ, quæ autẽ ſolùm videantur tales, & quæ apertè inhoneſtæ. Virtutes autem morales reſpiciunt eas ſub ratione boni; quia inclinant in eas, tamquam in proprium bonum naturæ rationalis

Obiectio. Dices, D. Th. 2. 2. q 47. art. 4. in corp. dicit Prudentiam reſpicere bonum nõ ſolùm materialiter, ſed etiam formaliter, id eſt, inquit, ſub ratione boni. ergo non ſub ratione veri; quia fieri nequit vt eadem uirtus, uel etiam eadẽ potentia reſpiciat ſuum obiectũ ſub duplici ratione formali.

Prudentia dup. reſpicit opus honeſtum. Omiſſa ſolutione Caiet. Reſpondeo, Prudentiam reſpicere opus honeſtum dupliciter. Primò tamquam obiectum cognoſcibile, & ſic reſpicit illud ſub ratione veri. Secundò, vt finem operabilem; & ſic reſpicit illud ſub ratione boni. Non enim Prudentia conſiderat quid honeſtum, ut in illa ueritate cognita ſiſtat, ſed ut per uirtutes morales illud operetur, quia bonum.

12 *Prudentia quo modo eſt virtus moralis.* Aduerte tamen, etiamſi Prudẽtia ſit eſſentialiter uirtus intellectus, tamen ratione materiæ & finis, meritò ponẽda eſt inter uirtutes morales: vt rectè docet D. Th. 1. 2. q. 58. art. 3. ad 1. quia tota uerſatur in cõſideratione, & directione morum. Dicitur itaq; moralis; non quòd ſit elicitiua morum. (ſicut Iuſtitia, Fortitudo, Temperantia) ſed quia morum directiua.

13 *A Virtutibus intellectus.* *A Sapientia.* Dico ſecundò, A virtutibus Intellectus diſtinguitur; à *Sapientia* quidem, quia Sapientia eſt merè ſpeculatiua, & verſatur circa res diuinas, & iudicat per cauſas ſupremas, nec poſtulat rectum affectum. Prudentia uerò eſt omninò practica, uerſatur circa actiones humanas, iudicat ſæpè per cauſas inferiores, & poſtulat affectum ordinatum. vide Ariſtotelem lib. 6. cap. 7. Ethic.

Ab intellectu. Ab *Intellectu*; quia intellectus eſt tm̃ habitualis cognitio principiorũ, ex quibus aliorũ notitia ducitur. Prudentia proprie uerſatur circa particularia, quæ ex principijs cognoſcuntur. Vnde ſupponit tamquam fundamentum, *Synteresis.* Intellectum principiorum moraliũ, qui dicitur *συντήρησις* ſecundùm Theologos,

A Scientia. *Ab Arte.* A *Scientia*, quòd ſcientia ſit uniuerſalium, nec poſtulet rectum appetitum, Ab *Arte*, quòd Ars ſit recta ratio faciẽdorum; (*τῶν ποιητῶν*) Prudentia verò agendorum (*τῶν πρακτῶν*) iuxta Ariſtotelem 6. Ethic. cap. 5.

14 *Diſcrimen inter facere et agere.* Vbi nota differentiam inter facere & agere (Græci dicunt *ποιεῖν* & *πράττειν*) *Facere*, eſt edere operationẽ tranſeuntem in externam materiam ut fiat aliquod opus. v. g. domus, nauis. *Agere*, eſt edere actionem immanẽtem unde homo fiat bonus uel malus. Secundò, Prudentia imprimit actioni formam honeſti. Ars uerò imprimit nõ actioni, ſeu praxi, ſed operi producto formã artificialem, vſibus humanis accommodã; ut patet non ſolùm in artibus, quæ externam materiã adhibent; ſed & in ijs, quæ opus hominis; ut ars canendi, ſaltandi: cantus .n. & ſaltus per ſe nõ ſũt *πράξεις*, ſed opus, *ποιητόν*. Tertiò. Hinc ſequitur alia differentia, ut Prudẽtia poſtulet appetitum rectũ, ars minimè.

15 *A fide.* A *fide* diſtinguitur, quòd fides uerſetur immediatè circa myſteria diuina, & alia quæ non ſunt in noſtra poteſtate; ſitque magna ex parte ſpeculatiua: neque dirigat immediatè noſtras actiones: neq; poſtulet rectum affectum, niſi circa authoritatẽ primæ ueritatis. Prudentia tamen Chriſtiana neceſſariò ſupponit fidem: ſicut ſcientia cognitionẽ principiorum, v.g. beatitudinem noſtram conſiſtere in uiſione Dei: hanc operibus bonis promerendam: Sacramẽtis utendum, &c.

16 *A Theologia.* Denique à *Theologia* diſtinguitur; quòd Thologia magna ex parte ſit ſpeculatiua: & non uerſetur immediatè circa actiones noſtras: neq; poſtulet rectum affectum, niſi eo modo, quo fides. Prudentia tamen ſupernaturalis conuenit cum Theologia, quòd ſicut Theologia ſupponit expreſſam fidem myſteriorum, & cognitionem multarũ ueritatum naturalium: ita Prudentia ſupernaturalis ſupponit fidem principiorum reuelatorum, ad mores pertinentium, & cognitionem naturalem non reuelatorum.

DVBITATIO III.

Quænam ſint functiones Prudentiæ.

D. TH. QVÆST. 47. ART. 6. 7. 8. 9.

RESpondeo, Generatim ab Ariſtotele, & D. Th. numerari tres, nempe *benè conſultare, benè iudicare*, & 17 *Functiones Prudẽtiæ.* *præcipere executionem*. Debent autem hi actus, ut benè fiant, fieri certo modo; nempe cum *ſolicitudine & diligentia*: ut D. Th. art. 9. docet. *Modus functionum.* Prudentia enim in ſuis functionibus poſtulat diligentiam; ſcilicet prout conditio perſonæ, & negotij momentum, requirit. Cuius ſignum eſt, quòd nemo dicatur prudens, qui uel in conſultando, uel in iudicando, uel in exequendo non adhibet diligentiam debitã. Ratio eſt, quia prudentiæ eſt omnes circumſtantias conſiderare, & omnia neceſſaria ad finem intentum (quantum fert conditio perſonæ) conuenienti modo, loco, tempore, &c. adhibere: quod ſine magna diligentia fieri nequit. Dico *quãtum fert conditio perſonæ*, quia ſi quis adhibuit quod potuit, ut rectè iudicaret, iudicium erit prudens, etiamſi ſpeculatiuè erret: ut ſupra dictum eſt.

1. Munus cõſultare. Primum igitur Prudentiæ munus eſt, *Benè conſultare*, inquirendo quæ media, & quæ circumſtantiæ neceſſariæ ſint ut opus fiat honeſte, & ſecundum uirtutem. Operari enim ſecundùm uirtutem eſt finis Prudentiæ. Ad hunc finem quærit in ſingulis negotijs idonea media per conſultationẽ. Vnde Ariſtoteles 6. Ethic. cap. 7. *Prudentis maximè opus eſt, rectè cõſultare*. plura de cõſilio diximus 1. 2. q. 14.

2. indicare. Secundum munus eſt, *Rectè iudicare* poſt conſultationẽ. Hoc autem fit, quando poſt diligentem inquiſitionem, & conſiderationem rei concluditur quid, quòue modo, loco, tempore, quibusque alijs circumſtantijs ſit agendum, ut opus ſecundùm uirtutem fiat. Ad hoc iudicium maximè expedit in promptu habere ſententias Sapientũm, & in primis quæ in Prouerbijs Salomonis & Eccleſiaſtico. hæ enim ad omnem prudentiam in omni uita hominem informant: unde conſultum eſſet eas memoria tenere.

18 *Præſcribit mediũ Virtutibus, & quo modo.* Per hoſce duos actus Prudentia dicitur *inuenire*, & *præſcribere medium virtutibus moralibus*, id eſt, quidnam in ſingulis functionibus menſuræ rationis ſit commenſum, non exorbitans per exceſſum, aut defectum. v. g. in Iuſtitia, quid, quantum, ubi, quando, cui ſit reſtituendum; in Temperantia, quãtũ, quo modo, ubi, quando utendũ cibo, uel uxore. Præſcribit autem mediũ, iudicando id eſſe medium, ſeu honeſtum, & per hoc iudicium oſtendendo, ſeu obijciendo illud uolũtati, ut per uirtutẽ moralẽ amplectatur.

19 *Vtrùm finẽ præſcribat.* Vtrùm autẽ Prudentia ẽt præſcribat finem uirtutibus moralibus, diſputatur inter Scotum & Thomiſtas. Scotus enim, in 3. d. 36 q. unica art. 2. affirmat, Caiet. q. 47. a. 6. negat. Sed reſpondendum cum diſtinctione. Si enim loquamur de fine uniuerſali, & abſtracto, quẽ uirtus moralis per ſe adæquatè reſpicit, ſic Prudentia per ſe nõ præſcribit illi finem. Non .n. per ſe dictat Prudentia in genere eſſe temperatè uiuendum: eſſe fortiter agendum, & patienter ferendum: quæ ſunt fines uniuerſales adæquati uirtutum moraliũ. Et hoc eſt quod uult D. Th. ar. 6. cùm ex mente Ariſtotelis ait, *Prudentia non eſſe præſtituere finem virtutibus moralibus; ſed ſolùm diſponere de his quæ ſũt ad finẽ.*

Dixi *Per ſe*, quia etſi prudentia per ſe nõ præſcribat in 20 genere fines uirtutum; tamen præſcribit eos per ſuũ fundamentũ, & principium ex quo pendet; nempe per habitũ *ſynteresis* (ut rectè D. Th. art 6. ad 1.) qui eſt notitia principiorũ moralium. ut patet ex 1. p. q. 79. Hic enim dictat eſſe temperatè & iuſtè uiuendũ, quæ in moralibus ſunt principia. Et hoc ſenſu dici poteſt Prudentia præſtituere finẽ uirtutibus moralibus, quia cùm ipſa includat habitum *συντηρήσεως*, tamquã ſuum fundamentũ & radicem; quod per hunc fit, rectè dicitur per prudentiã fieri, & hoc probãt *Synteresis finem generalem virtutibus præſcribit.* argumenta Scoti. Nam ſi uirtus moralis ſecundùm ſuã eſ- 21 ſentiam conſideretur, non ſupponit neceſſariò aliud dictamen prudentiæ quam dictamen *Synteresis*. cognita .n. honeſtate, quæ eſt in tẽperatè uiuendo, poteſt homo in genere illi affici, & firmiter proponere temperatè uiuere: quod propoſitum permanens habitu, erit eſſentialiter uirtus. Si uerò loquamur de fine particulari, quem uirtus moralis in ſingulis actionibus intendit, hunc finem per ſeipſam *Prudentia particularem.* præſcribit Prudentia, ut expreſsè docet D. Th. 1. 2. q. 66. ar. 3. ad 3. Quia uirtus moralis in ſingulis actionibus intẽdit

Digitized by Google

honeſtè operari, ſeu attingere medium, ut per ſe conſtat; hoc enim eſt finis intrinſecus in quaque actione uirtutis. Quid autem in ſingulis honeſtum, ſeu medium, & quæná ad hoc neceſſaria, oſtendit prudentia. His adde, Prudentiã

22 dici etiam præſcribere ea quę ſunt ad finé: (vt docet D. Th. art. 6 ex Ariſtotele lib. 6. Ethic c. 12. & 13.) tum quia poſito affectu generali alicuius finis per virtutem moralem, v. g. per intentionem viuendi temperatè, Prudentia præſcribit quibus, & qualibus actionibus ad eum finem pertingas: tum quia in ſingulis actionibus, poſito affectu rectè operandi, præſcribit circumſtantias ad hoc neceſſarias.

& media præſcribit.

Tertium munus eſt, *Rectè imperare.* Hoc imperiũ multi

23 Thomiſtæ putant eſſe actum omninò diſtinctum à iudicio qui ſemper ſit neceſſarius vt uoluntas interiùs, uel exteriùs liberè operetur. etſi enim intellectus iudicet bonum eſſe hoc facere; tamen voluntatem non poſſe moueri, niſi intellectus imperet volũtati, interiùs dicendo Fac hoc: quo imperio poſito, voluntatem non poſſe detrectare, ſed neceſſariò obedire. Sed 1. 2. q. 17. art. 1. d. 1. oſtenſum eſt tale imperium non eſſe neceſſarium, imò euertere libertatem.

3. rectè imperare.

24 Itaque quando ab Ariſtotele 6. Ethic. cap. 10. & D. Tho. a. 8. dicitur *Prudentia eſſe imperare vel præcip re*, non intelligitur imperium propriè dictum (niſi loquamur de Prudentia œconomica, vel politica quæ reſpicit inferiorem) nemo enim ſibi ipſi propriè imperat, dum aliquid facit: ſed dicitur *imperare*; quia Prudentiæ eſt præſcribere quid & quomodo agendum, & mouere voluntatem ad conſenſum & ad opus. Præcipuus enim effectus, atq; adeò finis Prudétiæ eſt vt opus fiat, vt docet Ariſtoteles c. 10. diſtinguens Prudentiam à Syneſi, id eſt, perſpicacia. Perſpicaciæ enim ſolùm eſt iudicare. ſed Prudentia non ſiſtit in iudicando; verùm vlteriùs imperat, ſeu mouet voluntatem vt opus fiat. Vnde quantumuis aliquis rectè iudicet ſi tamen nõ ita iudicat in particulari vt reipſa voluntatem moueat ad opuſue faciat, non dicitur prudens. ſed imprudens, & imprudéter agere. Non quòd aliquis actus elicitus Prudentiæ illi deſit, vel etiã quòd interueniat aliquod iudicium imprudés: (etſi enim plerumq; & ferè ſemper tale iudicium interueniat, quando non ſequimur iudiciũ Prudentiæ in agendo; tñ abſolutè nõ eſt neceſſariũ: vt patet ex dictis 1. 2. q. 9. a. 1.) ſed quia vltimus effectus, & finis Prudentiæ deeſt; & cõſequenter, quia aliquid fit, vel omittitur contra iudiciũ Pru

Quomodo Prudentia imperet.

25 dentiæ. Quòd autem rectè dicatur Prudentia imperare, & præcipere ratione huius motionis, patet: tum quia præſcribere quid agendũ, & ita mouere, eſt munus imperãtis, & ſuperioris: tũ quia ideò dicitur ratio imperare appetitui inferiori, & aia corpori, népe qa aliquo modo mouet: (nõ autẽ ratione imperii propriè dicti) ergo cùm Prudétię munus ſit, inſtar ſuperioris ſuo modo mouere volũtaté eãq; in executione operis dirigere, rectè dicitur ei[a] eſſe imperare.

26 Hinc ſequitur, hoc imperium non fieri per aliquẽ actũ diſtinctum à iudicio ſed formaliter per actum iudicij, quo prudens iudicat hoc opus cum talibus circumſtantijs eſſe faciendum. Nam hoc iudicium omnino ſufficit ex parte intellectus ad mouendam voluntatem: non tamen habet rationem imperii efficacis, niſi reipſa moueat volũtatem. Conſiſtit igitur hoc imperium in cauſalitate, & veluti efficientia, quam actus iudicij habet in actum voluntatis: de quo plura diximus 1. 2. q. 9. a. 1.

Imperium Prudentiæ fit formaliter per actũ iudicij.

27 Ex his facilè intelligi poteſt quomodo Prudétia præcipiat virtuti morali, nõ præſtituendo illi finé, ſed diſponendo de his quæ ſunt ad finé. vt ait D. Th. a. 6. & obſcurè explicat Caiet. Nempe quia prudentia per ſe mouet virtuté moralem, non quidem ad affectum honeſti in genere: (ad hoc enim mouet *ſynterèſis*, vt dictum eſt) ſed ad affectum honeſti, in ſingulis actionibus oſtendendo cum quibus circumſtantijs debeat operari, vt honeſtè operetur.

Quomodo Prudentia præcipiat, diſponendo de medijs.

Dices. Virtus moralis potiùs debet præcipere Prudentiæ, quam Prudétia ipſi, quia virtus moralis verſatur circa finem; Prudentia autem circa ea quæ ſunt ad finem, vt dictum eſt: atqui virtus, quæ verſatur circa finem imperat virtutibus quæ circa media; ars enim militaris imperat artibus quæ conficiunt arma: ergo. Reſpondet Caiet. Virtutem moralem nõ verſari circa finem authoritatiuè, & ideò non poſſe imperare Prudentiæ. Quòd non verſetur authoritatiuè, probet, quia uirtus moralis non perficit primò intentionem finis, ſed electionem mediorum. Sed hæc ſo-

Reſponſio Caiet.

28 lutio non videtur vera. Primò, quia virtus moralis per ſe primò eſt affectus habitualis honeſti, v. g. temperatè viuẽdi: quia eſt affectus boni per ſe amabilis: ergo primò perficiet intentionem finis. Antecedens probatur ex D. Auguſt. lib. de moribus Eccleſiæ c. 15. vbi docet *omnem virtutẽ eſſe amorem boni*: amor autem per ſe primò tendit in finé, non in media Secundò, quia propoſitum, ſeu intentio tẽperatè viuendi eſt actus virtutis, cùm ſit difficilis, rectæ rationi conſentaneus & laude dignus. atqui non poteſt eſſe actus ſecundarius virtutis: tum quia eſt adæquatus virtuti temperantiæ, tum quia non ſupponit vllum alium actum, ſeu affectum, vnde ſequatur: eſt ergo primarius actus virtutis Temperantiæ Tertiò, Voluntas primò & immediatè inclinatur in affectum boni in genere: ergo virtus moralis inclinatur primò & immediatè in affectum honeſti ſui generis ſibi adæquati; quia omnis potentia & habitus primò, & per ſe reſpicit obiectum ſibi adæquatũ. Quartò, Si virtus moralis, v. g. Temperantia non facit per ſe primò intétionem rectam circa finem, id eſt, circa vitam temperatã, quid eſt, q illam rectam facit? Non enim natura ſua eſt recta. debet ergo fieri recta ab aliquo habitu acceſſorio: qui habitus ſine dubio eſt virtus, neque alia quàm Temperantiæ. Et quamuis valdè probabile ſit alium eſſe habitũ circa finem abſtractè conſideratũ, alium circa media; ſicut in ſcientijs alius ponitur habitus circa principia, alius circa cõcluſiones; (nulla enim eſt ratio, quæ contrarium conuincat, & proportio quæ eſt inter finem & principia, inter cõcluſiones & media id videtur poſtulare) tamen habitus circa finé non eſt ponendus diſtincta virtus ab habitu circa media: ſed vterque iunctus eſt vna integra & completa virtus moralis, tendens ad vnum finem adequatũ, qui eſt honeſta vita in tali materia. Sicut ét habitus principiorum & concluſionum ſunt una integra & completa uirtus intellectus tendens ad vnum finem, qui eſt perfecta veritatis intelligentia. Dicuntur autem duo habitus, & duæ virtutes intellectuales, ſed partiales, & eſſentialiter incompletæ.

Refutatur. Virtus moralis perficit primò intentionem finis.

Probabile eſt eſſe diſtinctũ habitum circa finé, & circa media in virtutibus moralibus.

Omiſſa ergo ſententia Caiet Reſpondeo, Virtutes morales ét quodam modo præcipere, ſeu imperare Prudétię 29 ſed aliter quam Prudentia præcipiat ipſis. Ratio eſt, quia intellectus mouet voluntatem, & viciſſim voluntas intellectum. Prudentia igitur præcipit Virtutibus moralibus, oſtendendo, & præſcribendo quomodo, & in quid ferri debeant; & ita mouendo ex parte obiecti ad ſpeciem actus. Virtus Moralis præcipit Prudentiæ, volendo vt prudétia hoc, vel illud conſideret, & ita applicando ex parte ſubiecti ad exercitium actus. Hoc tñ non poteſt facere, niſi antè mota ſit à Prudentia, vel certè à Synteréſi. Itaque potiùs Prudentia dicitur præcipere Virtutibus moralibus, quam hæ virtutes Prudentiæ: tum quia omnis motio incipit à Prudentia. (non .n. voluntas poteſt mouere, niſi antè mota per intellectum) tum quia motio Prudentiæ eſt ſublimior. mouet enim per modum finis & ſpecificantis actum voluntatis: Voluntas ſolùm per modum applicantis extrinſecus: vnde eius motio ſæpè non eſt neceſſaria.

Alia reſponſio.

Quomodo etiam Virtus moralis præcipiat Prudẽtiæ.

DVBITATIO IIII.

Vtrum Prudentia pendeat à virtutibus moralibus, & quomodo.

Respondeo, Prudentiam in ſuis functionibus pendere ordinariè à virtutibus moralibus. Colligitur ex Ariſtot. 6. Ethic. c. 5. & 13. Probatur, quia Prudentiæ eſt, id qđ in ſingulis actionibus eſt honeſtum apprehendere, ſeu iudicare tãquam hic & nunc conueniens: atqui virtus moralis in volũtate exiſtens, facit vt id qđ eſt honeſtũ videatur intellectui conueniens, & hic & nũc acceptandũ. Quiſque .n. iudicat prout eſt affectus. iracundus enim apprehendit intellectu vindictam tãquam conuenientem: & intéperans voluptaté: auarus, habere copiã pecuniarũ: ſeruare autem in his modũ rationis, nõ apprehendũt ut cõueniens ſibi hic & nũc, ſed vt ſummũ, vt cõueniens in genere, uel pro alio tépore & ſtatu rerũ. Sicut. n. in animalibus, varij inſtinctus & propéſiones naturę faciunt ut phantaſia apprehédat varias res tãquam cõuenientes uel repugnantes. ita in hominibus, varij affectus ſiue volũtatis, ſiue appetitus inferioris, ſiue habitu ſint, ſiue actu, ſunt cauſa cur phãtaſia & intellectus aliquid apprehédat vt cõueniens vel diſcõueniés. Morales itaque virtutes in volũtate latentes faciũt vt intellectus 30 31

Quomodo affectus mutet iudicium.

Digitized by Google

tellectus bonum honeſtum in actionibus iudicet eſſe conueniens hic & nunc fieri : idque præſtant, partim quia cõprimunt paſſiones, quæ rationem perturbant in conſideratione honeſti, & bonum delectabile oſtentant : partim quia ſubiectum ita diſponunt, vt opus honeſtum ſit ei quàm maximè congruum, ſicut ſitienti potus, eſurienti cibus. Vnde mirum non eſt intellectui ſtatim ita videri. Conſenſio enim illa, quæ eſt inter obiectum & affectum, cauſa eſt ex parte obiecti, vt apprehendatur per modum conuenientis. Sicut è contrario diſſonantia eſt cauſa cur intellectus apprehendat vt diſſentaneum.

Vnde apparet quantam vim habeat affectus in omnibus iudicijs practicis noſtrarum actionum directiuis. Idque experientia quotidiana comprobat. vide 1.2.q.9.a.2.& 5.

Cũ prauo affectu poteſt interdum eſſe rectum iudicium in particulari.

32 Dixi, *ordinariè*, quia aliquando (etſi rariùs) fit vt aliquis de honeſto hic & nunc prudenter iudicet, quamuis voluntas ſit prauè ad illud affecta. ebrioſus enim interdum iudicat bonum eſſe vt hoc tempore & loco, in hoc conuiuio rationis menſuram ſeruet; etſi affectus adhoc non incline: & mœchus, vt ſe hic & nunc contineat: quamuis affectus in contrarium tendat. ratio eſt, quia vt intellectus poſſit comprehendere honeſtum ſub ratione conuenientis hic & nunc, ſufficit conſenſio, quam illud habet cum natura rationali, in qua veluti in radice omnes virtutes morales continentur. praui enim affectus non poſſunt illam cõſenſionem & congruentiam tollere, quamuis eam multùm obſcurent, & obuoluant. Vnde moraliter fieri nequit vt quis crebrò prudenter iudicet in particulari, ſine virtute morali.

Obiectio.

33 Dices, Virtutes morales ſupponunt prudentiam; quia ſunt habitus electiui ſecundùm dictamen prudentiæ. ergo prudentia nõ ſupponit virtutes morales: eſſent enim ſeipſis priores, ac poſteriores, & ſibi ipſis cauſæ, & effectus.

Virtus moralis inchoata ſupponit inchoatã prudentiã, quæ conſiſtit in ſynteresi.

Reſpondeo, Virtutes morales completas ſupponere prudentiam completam tamquam magiſtram, & directricem, quæ in ſingulis functionibus oſtendat quid, & quomodo agendum. Inchoatos verò (nempe vt ſolùm ſunt affectus honeſti in genere, v.g. temperatè uiuendi: cuique, quod ſuum eſt, reddendi) ſupponere prudentiam inchoatam per *ſynteresin*; quæ eſt rudimentum quoddam, inchoatio, & principiũ prudẽtiæ: ſicut affectus ille honeſti eſt inchoatio uirtutis moralis. At prudentia ſecundùm illam ſuam inchoationem non ſupponit ullo modo uirtutẽ moralem; ſed eſt cauſa uirtutis moralis inchoatæ: ſecundùm uerò ſuum complementum, quod habet ut ſe extendit ad actiones ſingulas, ſupponit uirtutem moralem; ſaltem inchoatam. 34

Prudentia & Virtus moralis dupliciter dicitur completa.

Aduerte tamen prudentiam poſſe dici dupliciter completam: primò eſſentialiter, cùm ſe non tantùm extendit ad principia moralia, & concluſiones generales, ſed etiam ad pleraſque actiones indiuiduas alicuius virtutis. Secũdò extenſiuè, cùm poteſt faciliè in omni caſu occurrente iudicare. Similimodo uirtus moralis poteſt dupliciter dici completa: eſſentialiter & extenſiuè. Eſſentialiter, cùm extendit ſe ad aliquas functiones ſuæ materiæ promptè obeundas. Extenſiuè, cùm ad omnes. Priore modo Prudẽtia non ſupponit uirtutes morales, niſi inchoatas; neq; omnes, ſed eas tantùm, in quarum materia verſatur. Altero modo ſupponit oẽs virtutes morales & completas. Quia nemo poteſt in omni caſu prudenter iudicare, v.g. in materia temperantiæ, niſi alijs quoque uirtutibus ſit inſtructus, ſi enim careat fortitudine, non rectè iudicabit de honeſto temperantiæ mortem intentante tyranno; ſi iuſtitia, non rectè iudicabit quando ius alterius per temperantiam uiolaretur, negando debitum coniugi. Itaque perfecta Prudentia requirit omnes uirtutes morales: ſingulæ quoq; uirtutes morales, ſi perfectæ ſint, ſupponunt prudentiam; ita tamen ut prudentia priùs ſe extendat ad quamuis actionem in indiuiduo, quàm uirtus moralis ſe ad illam proferat. Nam iudicium prudentiæ ſemper præit affectum uirtutis moralis circa unum eumdemq; actum indiuiduum. Sed de his plura 1.2.q.58.

In quibus ſit.

35 Ex his intelligi poteſt in quibus ſit prudentia; (de quo D. Thom. a. 13.) perfecta enim prudentia non poteſt eſſe niſi in uiris probis, qui affectum in omni materia uirtutis rectè diſpoſitum habent. Hi enim ſoli rectè iudicare in omni negotio occurrente poſſunt. In hominibus improbis, uel alicui uitio deditis non poteſt eſſe niſi imperfecta prudentia. quia prauus affectus, quo laborant, non ſinit eos prudenter in materia uirtutis oppoſitæ iudicare.

CAPVT SECVNDVM.

De partibus prudentiæ, & Vitijs oppoſitis.

Habet 4. dubitationes.

DVBITATIO PRIMA.

Quæ ſint partes ſubiectæ Prudentiæ, id eſt, In quas ſpecies diuidatur.

DE QVO D. THOM. QVAEST. 48. ET 50.

1 NOTANDVM eſt, D. Tho. q. 78. conſtituere triplices partes Prudẽtiæ; nempe ſubiectiuas, potentiales, & integrales. *Subiectiuas* uocat ſpecies, ſeu inferiora, quo modo homo & brutum dicuntur partes animalis. *Potentiales* uocat uirtutes quaſdam adiunctas, quę ordinantur ad aliquos ſecundarios actus uel materias, ita ut nõ habeant totã uim principalis uirtutis. quo modo potẽtiæ animæ dicũtur aĩæ partes apud Philoſophos. *Integrantes* uel quaſi integrantes uocat ea, quæ neceſſe eſt concurrere ad perfectum actum uirtutis. Hic quærimus de partibus ſubiectis, in quas tamquam in inferiora diuiditur.

Prudentia alia Naturalis, alia Supernaturalis.

2 Reſpondeo igitur Prudentiam poſſe rectè diuidi, primò in naturalem, & ſupernaturalem, ſiue in acquiſitam, & infuſam. *Naturalem* uoco, quæ non excedit limites rationis naturalis. Hanc ſolam Philoſophi agnouerunt. Pendet ex *ſynteresi*, quæ eſt notitia principiorum practicorum, ut Decalogi & ſimilium; & ex uirtutibus moralibus ſui ordinis: comparaturq; uſu, naſcitur enim ex actibus. *Supernaturalis* eſt, quæ limites notitiæ naturalis excedit. pendet ex fide & ex uirtutibus moralibus ſui ordinis. Sicut enim ſunt aliquæ uirtutes morales commenſæ prudentiæ naturali, & tendentes ad honeſtum naturale, quod eſt cõſeotaneum naturæ rationali qua talis eſt: ita etiam uidentur eſſe quædam uirtutes morales commenſæ dictamini prudentiæ infuſæ, tendentes in honeſtum ſupernaturale, quod eſt conſentaneum ſtatui hominis ſupernaturali: nimirùm hominis Chriſtiani filij adoptiui Dei, &c. de quo plura 1.2. q. 58.

Prudentia 5. ſpecies.

Secundò, diuiditur immediatè in prudentiam *perſonalem*, ſeu *ſolitariam*, & in *gubernatricem*. *Gubernatrix* diuiditur in quatuor ſpecies; *Oeconomicam*. *Ciuilem*, *Legislatricem*, & *Militarem*. Itaque in uniuerſum ponuntur quinque ſpecies Prudentiæ. Ex quibus quatuor priores ponit Ariſtoteles 6. Eth. c. 8. & uocat partes Prudentiæ. quintam addit D.Th. quæſt. 50. art. 4. 3

Solitaria ſeu *perſonalis* eſt, qua quis in ſingulis actionibus ſpectat quid agere deceat, proprium intendens bonũ.

Oeconomica, qua quis rectè gubernat familiam, eius bonum ſolùm ſpectans.

Digitized by Google

Ciuilis ſeu *politica* eſt, qua quis rectè adminiſtrat ciuitatem, legeſque ſeruari curat.

Legiſlatrix ſeu *nomothetica* eſt, qua quis idoneas leges condit.

Militaris, qua militia ritè adminiſtratur.

4 Ratio harum ſpecierum eſt, quia Prudentiæ generatim acceptæ eſt procurare bonũ hominis operationũ directionem: hoc autem procuratur vel directè, vel indirectè, ſcilicet amoliendo mala, quæ bonum hominis impediunt. Si indirectè, hoc fit per prudentiam militarem, qua hoſtes bonum publicum & priuatum perturbantes auertuntur. Si directè, vel procuratur bonũ proprium, vel communitatis: ſi proprium, erit prudentia perſonalis. Si verò communitatis, tum vel familiæ, vel Reipublicæ. Si familiæ bonum intendatur, erit *Oeconomica*. Si Reipubl. id fiet vel ferendo leges (quod proprium eſt ſupremi Principis) & ſic erit Legiſlatrix: vel curando proximè vt mandentur executioni, (quod fit per magiſtratus immediatos) & ſic erit Prudẽtia ciuilis. Per *ciuilem* enim non intelligit Ariſtoteles virtutem ſubditorum, qua legibus parent; (vt D. Th. videtur accipere) ſed magiſtratuũ, qua curant leges ſeruari, & totã Rempubl. gubernant, vt rectè Euſtratius exponit. Nam Ariſtoteles ponit duas huius partes, Conſultricem & Iudicatricem: illa præbet in dubijs conſilium, hæc exercet iudicia in tribunalibus: quorum vtrumque pertinet ad perſonam publicam. Adde non eſſe opus peculiari prudentia in ciue vt legibus communibus pareat, ſicut nec domeſticis vt præceptis patris familias.

Prudentia perſonalis eſt abſolutè Prudẽtia, reliqua cũ adiuncto.

5 Hic tamen Notandum eſt primò, ſolã *Prudentiam perſonalem* abſolutè dici Prudentiam, & hominem facere abſolutè & ſimpliciter prudentem, vt docet Ariſtoteles c. 8. Quia is ſolus abſolutè prudens eſt dicendus, qui ſua præ ceteris omnibus curat, ſeipſum omni virtute exornãs. Prudentia enim per ſe primò curat bonum ſuum, id eſt ſui ſubiecti. Ceteræ verò prudentiæ ſpecies non vocantur abſolutè nomine Prudentiæ; ſed ſecundum quid, ſeu cum adiuncto, vt prudentia Oeconomica, vel Ciuilis, vel Legiſlatrix, vel Militaris: quia non ſpectant bonum ſuũ, ſed alienum; vnde neque neceſſariò poſtulant, neque faciunt affectum habentis rectum; ſed potius affectum alienum, præſertim Oeconomica, Ciuilis, & Legiſlatrix; quia intẽdunt bonum communitatis; nempe vt familia vel Reſpublica ſecundum virtutem degat. Nam militaris potius videtur eſſe ars quædam diſponendi exercitum ad prælium, quam ſpecies Prudentiæ: ſicut ars nautica, ars negotiandi, & ſimiles. Vnde quidem de arte militari ſcripſerunt, Poteſt tamen poni ſpecies Prudentiæ, quatenus diſponit & curat vt milites fortiter & cum virtute militares functiones obeant. Hoc enim videtur propriè officium prudentiæ militaris. Vnde ſupponit artem militarem, eique addit rationem dirigendi milites ſecundum virtutem.

Quoniã ſpecies Prudẽtiæ varijs partibus cõſtat, quaſi integrãtibus.

6 Notandum ſecundò, ſingulas ſpecies dictas poſſe rurſus in multas alias vel ſpecies, vel potius in partes veluti integrantes diuidi. Probabile enim Prudentiam perſonalẽ tot habere partes ſpecie diſtinctas, quot ſunt ſpecies Virtutũ. Non enim qui prudens eſt in functionibus Iuſtitiæ, ſtatim eſt prudens in functionibus Temperantiæ, vel Fortitudinis: quamuis vt abſolutè dicatur prudens, debeat in omni materia virtutis paſſim occurrente prudens eſſe. Idem dicendum de Prudentia Ciuili, Oeconomica, Legiſlatrice, & Militari. Varia enim ſunt genera militiæ, & gubernationis ciuilis, & domeſticæ ratione variarũ circumſtantiarum, tum loci, tum perſonarum, tum finium adiunctorum, (vt commodorum vel incommodorum) quæ diuerſiſſimã rationem agendi poſtulant, vt bonum exitum habeant.

Prudentia perſonalis omnino completa complectitur ceteras.

7 Notandum tertiò, Prudentiam perſonalem quodammodò complecti omnes alias prudentiæ ſpecies; quia poteſt ſe extendere ad omnes illarum functiones, dictando de iiſdem actionibus de quibus ipſæ; ſed ſub alia ratione. Quidquid enim ordinat vel iubet paterfamilias per prudentiam œconomicam, ſpectans bonum familiæ, poteſt ordinare, & iubere per prudentiam perſonalem, ſpectando bonum honeſtum ſuæ actionis; nempe vt officio ſuo ſatisfaciat. Quatenus enim in agendo ſpectat vt familia rectè ſit diſpoſita, dirigit ſuam actionem prudentia œconomica; ut verò intendit ſatisfacere ſuo officio, vel agere id quod decet ſuam perſonam, dirigit eam prudentia perſonali. Idem dicendum de Ciuili, Militari, & Legiſlatrice.

Itaque prudẽtia perſonalis omnino completa, qua quis in omni ſtatu, ſeu officio poteſt ſe gerere vt decet, includit illas prudentias tamquam partes, ſuperaddens illis reſpectum ad proprium bonum, quod eſt honeſtè agere. Neq; enim Rex poteſt habere prudentiam ſuæ perſonæ neceſſariam, & facere omne id quod ſe decet, niſi norit leges vtiles ferre; & ita requirit prudentiam Legiſlatricem. Neque Magiſtratus officio ſuo ſatisfacit, qui non nouit Remp. adminiſtrare, iudicia exercere, bono ciuium conſulere; & ita requirit Ciuilem. Et hoc eſt quod vult Ariſtoteles c. 8. in prin. cùm ait; *Prudentiam & Ciuilem* (πολιτικὴν) *eſſe eundem habitum, ſed non habere eãdem rationem ſeu idẽ eſſe.* Prudentia enim completa includit Ciuilem, & reliquas tamquam ſui partes; refert tamen illarum materiam ad ſuum finem; & ita diſtinguuntur ratione formali. vide Giraldum in lib. 6. Ethic. q. 14. Si tamen Prudentia perſona- 8
lis accipiatur vt dirigit hominem conſtitutum extra publicum officium, ſic non includit illas; ſed eſt ſpecies omnino diſtincta a ceteris.

DVBITATIO II.

Quænam ſint partes integrantes Prudentiæ.

D. THOM. QVÆST. 49.

NOtandum eſt Partes integrantes prudentiæ poſſe du- 9
pliciter poni; Primò, vt partes integrantes dicantur aliæ, ex quibus veluti membris Prudentia tota propriè cõſtat. Non enim Prudentia eſt ſimplex aliquis habitus, ſicut neq; ſcientiæ ſpeculatiuæ, ſed conſtat multis partibus inſtar totius heterogenei, reſpicientibus diuerſam rationem honeſti, quæ eſt in diuerſis virtutibus. Alijs n. regulis & notionibus diriguntur functiones iuſtitiæ, alijs tẽperãtiæ, alijs fortitudinis & patientiæ: quæ tñ omnes neceſſariæ ſunt ad integram & abſolutam Prudentiam. Dicitur autem Prudentia vna virtus, ſicut Theologia & Phyſica dicitur vna ſcientia: nempe quia reſpicit vnum obiectũ generale quod eſt viuere ſecundùm virtutem; idque ſub vno eodemque modo tendendi, qui eſt conſiderare ſingulas actiones cum omnibus circumſtantijs, de quo plura 1. 2. q. 57. Verùm D. Th. non loquitur hoc modo de partibus Prudentiæ; quia non videtur tales ponere. Secundò, vt partes integrantes Prudentiæ dicantur quædam functiones, ſine

Prudentia non eſt habitus ſimplex.

quibus non habetur perfectus vſus prudentiæ. Hoc modo 10
ponit octo partes prudentiæ, *Memoriam, intelligentiam, docilitatem, ſolertiam, prouidentiam, rationem, circumſpectionem, cautionem*, è quibus *ſolertia* & *docilitas* maximè iuuant ad acquirendam prudentiam. *Memoria, intelligentia, prouidentia, ratio*, potiſſimùm iuuant ad vſum prudẽtiæ in conſultando & iudicando; *Cautio* & *circumſpectio* ad executionem operis; quæ dicitur fieri imperio Prudẽtiæ. *Memoriam* vocat recordationem eorũ, quæ legimus, audiuimus, vidimus, aut aliter experti ſumus. Ex his enim ſæpenumerò facilè colligimus quid in præsẽti negotio expediat; plurimùm enim valent tum exempla aliorum, tum experiẽtia ipſa ad Prudentiam. *Intelligentiam* vocat notitiam præſentiũ: vt enim prudenter iudices, neceſſe eſt præſentem ſtatũ rei tibi eſſe probè perſpectum. Poteſt etiam hoc nomine ſignificari notitia principiorum moralium.

Octo partes integrãtes Prudẽtiæ.

Prouidentia dicitur conſideratio futurorum euentuum, qui poſſent ſequi ex opere.

Ratio dicitur promptitudo quædam ratiocinandi, & aliud ex alio colligendi.

Docilitas accipitur pro affectu & promptitudine ad diſcendum.

Solertia (quã Ariſt. vocat ἀγχίνοιαν, & melius Latinè diceret ſagacitas) eſt ſpecies bonæ cõiectationis, (quæ ipſi dicitur εὐστοχία) eſt enim ſolertia, ſeu ſagacitas, medij (id eſt rationis alicuius cur res ſit probãda vel improbãda) inuẽtio tẽpore breuiſſimo, vt idẽ Ariſtot. docet lib. 2. prior. Analyt.

Circumſpectio eſt conſideratio circumſtantiarum, ne qua deſit in opere.

Cautio eſt cura vt vitẽtur incõmoda, quibus res eſt expoſita, v. g. ne proximus offendatur, ne incidas in aduerſam valetudinem. poterat hæc ſub circũſpectione cõprehendi.

Notandum eſt, non omnes hos actus à diuerſis habitibus 11
proficiſci, Cautio enim, Circũſpectio, Prouidentia, & Intelligen-

Nõ eſt tot habitus.

telligentia ſunt actus Prudentiæ, quia intrinſecè includũtur in prudenti iudicio, & executione. Memoria, Ratio, Solertia, & Docilitas tantùm requiruntur ad acquirẽdam Prudentiam, vel ad acquiſitæ perfectiorem vſum.

DVBITATIO III.

Quæ ſint partes potentiales Prudentiæ.

D. THOM. QVÆST. 51.

12 *Tres partes potentiales Prudentiæ.*

RESPONDEO, Valdè ingenioſè à D. Th. poni tres partes potentiales Prudentiæ, *Eubuliam, Syneſim & Gnomen*. Per *Eubuliam* intelligit habitum quemdam, qui præbet facultatem rectè conſultandi: id eſt, inueniendi bonum conſilium in rebus ambiguis & perplexis. Per *Syneſim* habitum rectè iudicandi de conſultatis, idque ex cõſideratione communium principiorum practicorum, ſcilicet legum naturalium & poſitiuarum, & finium illarum, quos fines Legiſlator ſpectauit. Per *Gnomen*, habitum rectè iudicandi ex principijs quibuſdam altioribus contra tenorem verborum legis, iuxta tamen mentem Legiſlatoris. vide Caiet. q. 120. art. 1. & 2. Vocat autem has partes potentiales Prudentiæ; quia Prudentia his vtitur ad ſuum finem, veluti membris quibuſdam ſuis; vel vt anima vtitur ſuis potentijs ad ſuum finem. Sicut .n. in ſingulis animæ potentijs elucet vis, & conditio animæ, etſi nõ plene: ita in iſtis facultatibus, earumq; functionibus elucet natura & conditio Prudentiæ, etſi non adæquatè.

13 *Non diſtinguũtur reipſa à Prudentia habitu.* Vtrùm ſint habitus diſtincti ab habitu Prudentiæ dubitari poteſt. Probabilius eſt non eſſe ab illa diſtinctos realiter, ſed eſſe ipſam Prudentiam inadæquatè conſideratã; nempe vt ſe ad hanc vel illam functionẽ extendit; vt probat Giraldus lib. 6. q. 15. Probatur, quia Prudentiæ proprium eſt inquirere media ad finem idonea: atqui hoc fit bona conſultatione; ergo bona conſultatio eſt actus proprius Prudentiæ. Vnde rectè Ariſtoteles ait cap. 7. lib. 6. *Prudentia maximè opus eſſe dicimus rectè conſultare.* Neq; ſatisfacit, ſi dicatur Prudentiæ proprium eſt benè conſultare, quòd imperet illam; nam conſultatio de medijs non imperatur propriè à Prudentia, ſed à cognitione & amore finis. In qua cognitione finis non tam cernitur Prudentia quàm ſynteresis. Cernitur autem primò in conſultatione, ſi benè fiat: ergo bona conſultatio eſt prima functio in qua Prudentia elucet. Quòd etiam rectè iudicare ſiue ex ipſis legibus, & earum finibus, quod facit *syneſis*, ſiue ex altiori conſideratione, quod facit *gnome*, ſit actus Prudentiæ elicitus, patet; quia per hunc actum Prudentia imperat voluntati, eamque & potentias inferiores in executione dirigit, vt ſuprà oſtenſum eſt.

14 *σύνεσις* Dices, Ariſtotelem per ſyneſim non videri ſignificare partem aliquam Prudentiæ, ſeu iudicium Prudentiæ præcedens executionem; ſed perſpicaciam quamdam ingenij in alio, qui de iudicio & facto prudentis acutè iudicat, vt exponit Euſtratius in c. 10. lib. 6. dicitur enim *συνετὸς καὶ εὐσύνετος*, teſte Ariſtotele ibidem, qui altero aliquid dicente vel faciente ſtatim poteſt percipere rectène an ſecùs dictum factùmve ſit: ſicut diſcipulus dicitur *ξυνιέναι* & *εὐσύνετος*, qui ſtatim percipit quod magiſter docet. Vnde apud Græcos *ξυνιέναι* ſæpè vſurpatur pro *μανθάνειν*, quod eſt percipere quod alius dicit.

Reſpondeo verum eſſe Ariſtotelem quidem hoc pacto ſyneſim ibi accipere: non tamen negat quin ſimilis facultas in prudente requiratur circa inuenta per conſultationem. Vnde rectè D. Tho. poſuit partem Prudentiæ. Imò ipſemet Ariſtoteles lib. 1. Magnor. moral. c. 35. expreſſe docet Syneſin eſſe Prudentiæ partem: quamuis interdum

15 *Quid gnome Ariſto.* eſſe poſſit in eo qui non eſt prudens. Per *γνώμην* idem intelligit Ariſtoteles, quod D. Tho. nam lib. 6. Ethic. c. 11. dicit Gnomen eſſe Rectum iudiciũ æqui & boni. Æquũ & bonũ (quod Græcis dicitur *τὸ ἐπιεικές*, eſt, quod cùm ſit contra verba legis, (etſi non contra mentem legiſlatoris) iudicio prudentis definitur, vel vt Ariſtot. lib. 5. c. 10. definit, eſt *correctio legis, quatenus deficit ob vniuerſalem locutionem*. Eodem pertinet ſententia D. Tho. cùm ait Gnomen iudicare ex principijs extraordinarijs contra verba legis. idem .n. valent corrigere legem vbi deficit ob vniuerſalem locutionẽ; (quod propriè ad gnomen pertinet) & iudicare ex altiori principio contra verba legis. Ratio autem cur interdum opus ſit hac correctione legis, & conſideratione altioris principij, quàm ſit finis proximus legis, eſt quia leges vniuerſaliter latæ ſunt, vt Legiſlator finem proximum, quem per illam intendit vt plurimùm aſſequatur: quo fit vt multi caſus occurrant, in quibus non expedit eas ſeruari, quia aliquid fieret contra aliam Legiſlatoris intentionem, & contra bonum publicum vel priuatum. Vniuerſales enim Regulæ in rebus practicis patiuntur multas exceptiones, hæ exceptiones quia verbis legũ comprehendi non poterant, relictæ ſunt iudicio prudentum, & vocantur *ἐπιεικές*, id eſt, æquum & bonum. Iudicium verò quo de illis iudicatur, vocatur Gnome, quod Latinè benignam ſententiam poſſumus nominare, hoc autem peti debet ex altiori conſideratione, ob quam verba legis non ſunt ſeruanda. In legibus pœnalibus dicitur *συγγνώμη*, id eſt, venia, vel pœnæ mitigatio. Exempli gratia, lex vniuerſè præcipit, Qui occidit occidatur, Tu tamen inuaſus ab alio occidiſti: Vir æquus, per *γνώμην* iudicat verba legis hic non eſſe ſeruanda, teque non eſſe morte puniendum; quod iudicium pendet ex alia conſideratione, quàm præceptum legis illius. Virtus verò quæ in voluntate reſpondet huic iudicio, dicitur *ἐπιείκεια*. Vnde ſicut *ἐπιείκεια* ſe habet ad iuſtitiam, ita *γνώμη* ſe habet ad prudentiam. Eſt igitur pars potentialis Prudentiæ ſiue Prudentia ipſa, vt verſatur circa æquum & bonum: ſicut *ἐπιείκεια* eſt pars iuſtitiæ, & iuſtitia quædam, vt rectè Ariſtoteles cap. illo 10. docet; quod quomodo verum ſit dicetur infrà cap. 47. dub. 9.

συγγνώμη · *ἐπιείκεια*

DVBITATIO IV.

Quot & quibus modis peccetur contra Prudentiam.

D. THOM. QVÆST. 53. 54. 55.

16 *Omne peccatum eſt cõtra Prudentiam.* DICO Primò generatim loquendo, omne peccatũ eſt contra prudẽtiam; patet, quia omne peccatum eſt contra iudicium prudentiæ, ſicut omne opus bonum eſt ſecundùm iudicium Prudentiæ.

Non tamẽ ex imprudentia. Aduerte tamen nõ eſſe neceſſarium, vt ſicut omne opus bonum ſequitur ex iudicio prudenti, ita omne opus malum ſequatur ex iudicio imprudenti; poteſt enim ſequi ex iudicio indifferenti, quo aliquid iudicatur non quidem eſſe honeſtum, vel turpe, ſed eſſe delectabile, vel moleſtũ. Hoc .n. iudiciũ ſufficit vt voluntas poſſit illud opus velle, aut nolle, vt oſtenſum eſt 1. 2. q. 9. art. 1. dubit. 4. & 5.

Dices, Omnis peccans eſt imprudens, imò & ignorans, teſte Ariſtotele: ergo omne peccatum ſequitur ex errore, vel ignorantia.

17 *Omnis peccans ignorans.* Reſp. Negandam conſequentiam. Dicitur imprudens, non quòd ſemper imprudenter iudicet, ſed quia imprudenter (id eſt, contra prudẽtiæ dictamen) operatur. Dicitur ignorans, non quòd neceſſe ſit vt ignoret rem eſſe turpem, vel noxiam ſaluti; ſed quia vel ignorat, vel non ſatis conſiderat illam turpitudinem, quam ſi conſideraret, vt par eſt, non faceret. Et quamuis fieri poſſit vt aliquis pleniſſimè rei turpitudinem conſiderans, eam nihilominus faciat, propter voluntatis libertatem, quæ ſicut bonum honeſtum et clarè propoſitum non neceſſariò amplectitur, ſed poteſt repudiare, ob moleſtiam annexam, ita obiectũ turpe clarè propoſitum non neceſſariò repudiat, ſed poteſt amplecti ob voluptatem annexam: tamẽ hoc rariſſimè fit. Vnde vniuersè dici poteſt omnẽ peccantẽ eſſe ignorantẽ.

18 *Cõtra Prudentiã peccatur exceſſu & defectu.* Dico Secundò, Si magis ſpeciatim loquamur, dupliciter contra prudentiam peccatur, iuxta D. Tho. per exceſſum, & per defectum. Probatur quia ſicut obiecta aliarũ virtutum conſiſtunt in medio, ita etiam obiectum Prudentiæ: (idem .n. eſt obiectum circa quod verſatur Prudentia conſultando, & iudicando, ac aliæ virtutes inclinãdo) ergo ſicut contra alias virtutes poteſt peccari per exceſſum & defectum; ita contra prudentiam.

19 *Defectu, quatuor modis.* Dico Tertiò, Per defectum contra prudentiam peccatur quadrupliciter, *præcipitatione, inconſideratione, inconſtantia, & negligentia*. Probatur, quia ea peccata ſunt propriè contra prudentiam, quæ ſunt contra regulas prudentiæ, quas ipſa in ſuis functionibus ſeruare debet; item

quæ

Digitized by Google

quæ ſunt cõtra functiones proprias prudentiæ: atqui hæc peccata ſunt talia; ergo. Minor patet. Prima .n. regula Prudentiæ eſt, vt priuſquã opus aggrediaris, vel iudicium feras, deliberes de medijs, de modo, & ordine exequẽdi, de tollendis impedimentis &c. contra hanc regulã eſt *præcipitatio*, quæ propoſito aliquo fine ſtatim opus aggreditur; vel certè iudicat de medijs, & modo exequendi, omiſſa deliberatione. Secunda eſt, vt rem de qua iudicandum eſt, eiuſque circũſtantias diligenter inſpicias: contra hanc, eſt *inconſideratio*, quæ iudicat, omiſſa diligenti inſpectione. Tertia eſt, vt rebus deliberatis, & rectè iudicatis inhæreas, neque te ſinas ob leues ratiunculas diuelli: cõtra hanc eſt *inconſtantia*, qua ſine vlla, vel certè ſine iuſta cauſa mutas ſententiam. Quarta eſt, vt rẽ deliberatã & iudicatã, oppor tuno tẽpore mandes executioni. contra hanc eſt *negligentia*. Hæc tamen dupliciter poteſt conſiderari: primò, vt eſt omiſſio diligentiæ requiſitæ in ipſo opere externo, & ſic nõ eſt directè contra prudentiã, ſed contra virtutẽ, in cuius materia verſatur, vt negligentia in orando, eſt cõtra Religionem; in ſoluendo debito, contra iuſtitiam. Secundò, vt eſt omiſſio diligentiæ requiſitæ in actu intellectus excitantis & dirigentis voluntatẽ & vires externas ad executionẽ, & ſic eſt contra prudẽtiam. *Præcipitatio* igitur eſt directè contra *conſilium; inconſideratio* contra *iudiciũ; inconſtantia* contra *iudicij firmitatem: negligentia* contra *rationis vigilantiam* in exequendo. Eſt enim omiſſio actuum rationis, qui neceſſarij ſunt vt opus ſuo tempore fiat.

Præcipitatio.

Inconſideratio

Inconſtantia.

Negligentia.

20 Notandũ eſt Primò, *præcipitationem & inconſiderationẽ* non eſſe peccatũ mortale, niſi ratione periculi alicuius peccati mortiferi, cui ſe homo exponit, præcipitanter vel inconſideratè iudicãdo vel agendo. quia ſicuti in actibus prudẽtiæ nõ quæritur rectitudo propter ipſos actus, ſed propter opus quod illis actibus eſt dirigendum (quia in regula non quæritur rectitudo propter ipſam regulã, ſed propter id, quod regulæ eſt conformandum) ita prauitas imprudentiæ æſtimanda eſt ex opere, quod inde ſequitur.

Qualia ſint peccata.

Inconſtantia numquam eſt peccatũ mortale, niſi quis ex voto, vel præcepto teneatur perſiſtere in ſententia, vel ob aliquã cauſam extrinſecã, vt ad vitandũ ſcandalum, &c.

Idem dico de *negligentia*. hæc .n. non eſt peccatũ mortale; niſi negligas id, ad quod ſub peccato mortali teneris, vel ita ſis animo remiſſo ad ea quæ ſalutis ſunt, vt euidenti periculo aliquid tale negligendi te exponas.

Notandum Secundò, Ad prædicta peccata reduci alia quædã, quæ non ſunt tam directè contra prudentiam, vt *obtuſitatem, indocilitatẽ, & defectum ratiocinandi*, ad *præcipitationem, defectum intelligentiæ, cautelæ, & circumſpectionis*, ad *inconſiderationem*. ad eamdem referri poteſt *imprudentia, & defectus ſolertiæ*: etſi D. Th. referat ad *inconſtantiam, & negligentiam*. ſed res eſt parui momenti.

21 Dico Quartò, per exceſſum, vel potius quadam ſpecie & imagine prudentiæ, peccatur contra Prudentiã ſex modis iuxta D. Th. *Prudentia carnis, aſtutia, dolo, fraude, ſolicitudine temporalium, & ſolicitudine futurorum. Prudentia carnis* dicitur qua quis viuit ſecundùm carnem: vt colligitur ex Apoſtolo ad Rom. 8. vbi opponit prudentiam carnis prudẽtiæ ſpiritus; & ſapere ſecũdùm carnẽ, ei quod eſt ſapere ſecundùm ſpiritum. Nam finis prudentiæ carnis eſt viuere ſecundùm carnem, ſicut finis prudentiæ ſpiritus eſt viuere ſecundùm ſpiritũ, *Viuere* autem *ſecundùm carnem* eſt ſequi inſtinctus & motus naturæ corruptæ; ſeu, eſt facere opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, & cetera, quæ Apoſtolus recenſet c. 5. ad Galat. Itaque *prudentia carnis* eſt, quæ excogitat idonea media ad opera carnis cõplenda. Sicut *prudentia ſpiritus* eſt, quæ excogitat idonea media ad opera, ſeu fructus ſpiritus; de quibus Apoſtolus agit eodem capite. Sicut .n. omnis virtus habet ſuam prudentiã, qua tamquã regula in ſuis functionibus dirigatur, vt opus ſuũ honeſtũ reddat, (quod eſt eius finis intrinſecus) ita omne vitiũ habet ſuã quamdam falſam prudentiam, qua dirigatur ad obtinendũ bonũ delectabile, quod eſt eius finis; hæc dicitur prudentia carnis.

Prudentia imagine peccatur ſex modis.

Prudentia carnis.

Viuere ſecundùm carnem.

22 Notandum autem eſt Primò, Sicut prudentia vera ſupponit, & includit appetitum honeſti, ſine quo appetitu nuda illa notitia intellectus non habet rationem prudentiæ: ita prudentia carnis, quæ eſt falſa prudentia, ſupponit, & includit affectum operum carnis, ſine quo affectu non dicetur prudentia carnis. Supponit quidem; quia iudicium omnis prudẽtiæ ſiue veræ, ſiue falſæ plurimùm pendet ex affectu. *qualis enim quiſque eſt, ita iudicat*; vt Ariſtoteles ait, id eſt, quiſq; iudicat conuenienter ſuis affectibus. Includit vero, quia prudentia non ſignificat qualẽcumq; notitiam mediorum, ſed directam & ordinatã ad opus: itaq; includit affectũ operis. Vnde Apoſtolus nomen prudentiæ ſeu [illegible] vel [illegible] paſſim vſurpat pro affectu alicuius boni honeſti, aut delectabilis, mouente intellectũ ad excogitationẽ mediorũ quibus illud obtineatur: vel pro cogitatione intellectus, quæ ab affectu, ſeu intentione ad illud bonũ ordinatur. Sic c. 8. ad Rom. *ſapere ſecundum carnem mors eſt*: φρόνημα τῆς σαρκός; id eſt, habere affectum & cogitationes intentas ad opera carnis. Simili modo accipit, cùm ait; *Prudentia ſpiritus vita, & pax*. Et ad Philipp. 2. *Hoc enim ſentite in vobis quod & in Chriſto Ieſu*. Græcè, [illegible], id eſt, talis ſit in vobis affectus, vel talis cogitatio, ex affectu procedens.

Prudentia ſupponit affectum finis alicuius.

23 Notandum Secundò, Prudentiam carnis imitari veram prudentiam; quia ſicut hæc quærit, & inuenit media verè idonea ad finẽ honeſtũ; ita illa quærit, & inuenit media verè idonea ad finem delectabilẽ, ad honores, &c. Vnde non eſt neceſſariũ in iudicio huius prudentiæ eſſe errorem, ſeu falſitatẽ; quia non eſt neceſſe vt media non ſint idonea ad finem, vel vt iudicet illa eſſe abſolute bona: ſed ſatis eſt ſi iudicet eſſe conuenientia ad finem propoſitum, ad quẽ verè idonea ſunt. Poteſt tamen tale iudiciũ dici practicè falſum, quia eſt cauſa prauæ electionis; ſiue quia non eſt conſentaneum appetitui recto.

Prudentia carnis imitatur verã prudentiã.

Notandum Tertiò, Prudentiam carnis non eſſe peccatũ, niſi ratione affectus praui, cui ſubeſt. Vnde ſi hic ſit peccatũ mortale, erit peccatum mortale; ſi veniale, erit veniale. ut patet ex dictis 1. 2. q. 17. art. ult. Conſilium .n. & iudicium ſunt actus imperati ab intentione. Vnde accipiunt ſuam bonitatem uel prauitatem ab intentione.

24 *Aſtutia* generatim, eſt ratio aliquid agendi modo occulto: Dicuntur .n. aſtuti in contractibus & negotijs, qui norũt modos agendi non paſſim obuios, quibus uel alios decipiunt, uel cauent ne decipiantur. Videtur ab Ariſtotele uocari δεινότης, (*ſolertiam* quidam interpretantur) quam ipſe ẽt in malis ponit, ut patet lib. 1. magnorũ Moralium cap. ult. ubi dicit *omnem prudentem eſſe* δεινόν, id eſt, *aſtutum vel ſolertem, ſed non contrà: quia malus etiã,* δεινός, *ſolers eſt, ſicut Mentor qui videbatur quidẽ* δεινός (*ſolers*) *non tamen erat prudens*. itaq; aſtutia generatim accepta, eſt quid communius quam prudentia. Verùm hic accipitur magis ſpeciatim, nempe pro notitia prauorũ mediorũ ad fallendum idoneorũ, cũ affectu exequendi coniuncta. Hoc modo accipit D. Auguſtinus lib. 4. contra Iulianũ c. 3. cùm ait, *omnibus virtutibus quædã vitia eſſe ſimilia, ſicut aſtutia Prudentiæ ſimilis eſt, quæ tamen eſt vitiũ*. Et Apoſtolus 2. ad Corint. 4. *Non ambulantes in aſtutia*, Græcè ἐν πανουργίᾳ, quo nomine propriè ſignificatur hæc vitioſa *aſtutia*: quia aſtuti omnia tẽtant, in omnẽ partẽ ſe uertunt, ut rem conficiant. Continet artẽ ſimulandi & diſſimulandi. Habet locum in ijs functionibus quæ proximum reſpiciunt. nemo .n. ſibi ipſe aliquid occultat, vel in modo agendi ſibi aliquid occultum operatur; ſed tantùm proximo.

Aſtutia quid.

Videtur hæc *aſtutia* ſpecies quædam prudentiæ carnis. Hi .n. maximè uidentur prudentes ſecundũ carnẽ, qui modos norunt occultos obtinendi temporalia, fallendo alios.

Eſt peccatum mortale uel ueniale, pro ratione affectus cui ſubeſt, & nocumenti quod proximo ſequitur: ſi enim expreſſè uel implicitè graue nocumentum intendas, erit peccatum mortiferum: ſicut mendacium pernicioſum. Item ſi graue malum ſequatur, idque aduerteris uel facilè aduertere potueris: tunc enim eſt intentio tacita, ſeu interpretatiua. Si autem nullum ſit nocumentum uel modicum, erit ueniale: ſicut mendacium officioſum, & iocoſum. Vide Caietanum in Summa uerbo *Aſtutia*.

Quale peccatum.

25 *Dolus* eſt aſtutiæ executio ſiue uerbis, ſiue factis: eſt .n. hoc nomen generale. Tantùm habet locum erga proximũ, & potiſſimùm in materia Iuſtitiæ, ut in contractibus & diſtributionibus. Duobus modis, ſecundùm Iuriſperitos, dolus uenit in contractum. Primò, dando cauſam contractui. Dicitur autem *dare cauſam contractui*, quando ſi dolus abfuiſſet, alter nullo modo uoluiſſet cõtrahere. Secundò, non dando cauſam, ſed ſolùm incidendo in contractum: ut quando contractus fuiſſet quidem initus, ſed non eo pre-

Dolus.

Dolus uenit in contractum dupliciter.

tio,

tio, verùm maiori aut minori Verùm autē & quando dolus contractum vel aliam diſpoſitionem irritam reddat, & quando non, dicemus infrà lib. 2. c. 17. dubit. 5.

Ignorãtia à dolo excuſat.

Porrò ignorantia iuris, etſi craſſa ſit, ſemper excuſat à dolo, & conſequenter a pœna legis, quando ad eam incurrendam lex requirit dolum ſeu præſumptionem: quia ignorantia craſſa dolus non eſt.

Quando culpa aequiparetur dolo.

Nec obſtat quòd culpa lata dicatur æquiparari dolo; hoc enim ſolùm eſt verũ quando lex non requirit dolum, præſumptionem, aut ſcientiam; ſed ſimpliciter loquitur: & in actionibus deſcendentibus ex contractu, vel quaſi contractu, vt notat Siluester verbo *Culpa.* quæſt. 3. & 11. ex Bartolo, Cyno, & alijs.

26 *Fraus.*

Fraus eſt executio aſtutiæ per facta, vt cùm menſura eſt minor iuſto: cùm moneta eſt adulterina. vnde eſt quid cõtractius & minùs commune q̃ dolus. Itaq; dolus & fraus ſe habent ad aſtutiam, ſicut pactiones & actiones iuſtæ ad Prudentiã. Sicut .n. hæc diriguntur iudicio & regulis prudentiæ; ita illa iudicio & regulis aſtutiæ. Quare hi modi agendi contra prudentiã non ſunt diſtincti ab aſtutia, ſed executiones tantùm, ſeu actus externi aſtutiæ. De his duobus dici ſolet, *Fraus, & dolus nemini debet patrocinari.* Habetur cap. Ex tenore. 16. de Reſcriptis. Item: *Fraudē nõ fieri ei, qui ſcit & conſentit.* L. Nemo. ff. de regulis iuris.

27 *Agere in fraudem legis.*

Dicitur ēt fraus fieri, vel *contra legem*, vel *ipſi legi. Contra legem*, quando fit cõtra id qđ lege præcipitur vel vetatur, abſque colore & artificio, quo violatio illa tegatur. *Legi* verò, quando artificio quodam ita agitur contra mētem legis, vt videamur illi non repugnare. hoc autē fit potiſſimùm tribus modis, vel iuxtà Silu. v. *Fraus*, quatuor. Primò, ſupponendo perſonã pro perſona. vt ſi cõiunx volens donationē facere coniugi, (qđ non poteſt per leges) ſupponat aliã perſonã cui donet, cũ onere transferendi in coniugem. Si tutor volens emere rē pupilli, (qđ per leges non poteſt) interponat aliã perſonã quæ emat. Secundò, ſupponendo rē pro re. vt ſi filio familias volens dare mutuũ, loco mutui des triticũ vendendũ, vt pretio fruatur; nimirũ vt hac arte eludas vim L. 1. ff. de Senatuſconſul. Macedon. vbi ſtatuitur vt filius familias ex mutuo non teneatur. Tertiò, contractũ pro contractu. vt ſi vxor in ſpeciem vēdat viro, qđ intendit donare. Si beneficiarius ſpecie mutui accepti, vel ēt gratitudinis, ſoluat centũ aureos ei, à quo beneficiũ accepit. Si mulier, quæ fide iubere non poteſt, (per L. 2. ff. ad SC. Velleianum) faciat ſe principalem debitricem. qui his & ſimilibus modis agunt, dicuntur facere fraudem legi, vel in fraudem legis, & non excuſantur coram Deo à præuaricatione legis, etſi coram hominibus videantur legem ſeruare.

28 *Solicitudo temporalium.*

Solicitudo temporalium eſt nimia mentis occupatio in illis conquirendis vel conſeruandis, proueniens ex inordinato habendi amore, vel amittendi timore. Itaque tria in hoc vitio includuntur: primũ eſt, nimius affectus ad bona tēporalia: ſecundũ, timor & anxietas quædã, ne vel conatus noſtri in ijs corradendis non ſatis benè ſuccedant, vel damnum aliquod interueniat: tertium, nimia occupatio mentis in illis cogitandis & tractandis.

Solicitudo futurorũ.

Solicitudo futurorum eſt nimia animi occupatio circa futura, maximè vt vitæ neceſſaria habeantur, coniuncta cũ anxietate & parua fiducia diuinæ prouidētiæ. vt cùm quis plùs quàm par eſt ſolicitus eſt de victu, veſtitu, alijſque rebus neceſſarijs, in futurum annum, menſem, vel diem, eſt ſpecies ſolicitudinis temporalium.

29 *Eſt valdè pernicioſa ob tres cauſas.*

Hæ ſolicitudines, ſi modum iuſtum excedant, maximè ſunt noxiæ ſaluti. Primò, quia includunt cupiditatem rerũ temporalium, quam Apoſtolus 1. ad Timoth. 6. vocat *radicē omnium malorum. Radix*, inquit, *omnium malorum eſt cupiditas: quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis.* de qua infrà lib. 2. cap. 47. Secundò, quia impediunt animam a ſeria cogitatione rerũ ad ſalutem pertinentiũ; quo nihil poteſt eſſe magis pernicioſum. bona .n. ſpiritalia niſi attentè & crebrò cogitētur, non cognoſcitur eorũ dignitas & pulchritudo. quod autē nõn cognoſcitur, non æſtimatur. quod non æſtimatur, nõ amatur, non quæritur, facilè negligitur & contemnitur. Pari modo, peccatorũ malignitas, & damna immenſa, niſi attenta conſideratione, non cognoſcuntur; quo fit ut ēt nõ horreantur, nec uitentur ut par eſt. Et ſanè, ſi quis diligenter aduertat animum, deprehendet omnes ferè lapſus & peccata hominum ex defectu conſiderationis prouenire; ut meritò dixerit Ariſtoteles *omnem peccantem eſſe quodammodo ignorantem.* Nam omnes, uel ferè omnes ideò peccant, quòd malitiam peccati, & pœnam ipſi debitam, uel non conſiderent, uel non ſatis conſiderent; quantum uidelicet in tali articulo conueniret.

Hinc Scriptura uocat peccatores ſtultos, fatuos, inſenſatos, inſipientes. non tamen hinc inferas omne peccatum eſſe ex ignorantia: hoc enim poſtulat ut neſciatur eſſe peccatum. Tertiò, quia bonas inſpirationes impediunt ne fructum pariant. Vnde Matth. 13. dicitur, ſolicitudines ſæculi, tamquam ſpinas quaſdam, ſemen uerbi diuini ſuffocare. Itaque cum huius in conſiderando defectus cauſa ſit, maxima ex parte, temporalium ſolicitudo, perſpicuum eſt illam eſſe ualdè pernicioſam, & uitandam. Vnde Dominus multis rationibus conatur eã nobis eximere, Matth. 6. *Ideò* inquit, *dico vobis, ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis, neq; corpori veſtro quid induamini.* Idque confirmat primò, quia qui animam dedit, quæ longè eſt præſtantior quàm eſca, dabit ēt eſcam: & qui corpus dedit, dabit veſtimentum. Secundò, Si Deus, qui eſt Pater ueſter, paſcit aues cæli, quæ neque ſerunt, neque metunt, neque cõgregant in horrea; quantò magis paſcet uos ſuos filios? Tertiò, Si pulcherrimè ueſtit lilia & fœnum agri, quomodo patietur nobis ueſtes neceſſarias deeſſe? Ex his concludit, rurſus repetens quod antè dixerat: *Nolite ergo ſoliciti eſſe dicentes, Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur?* 30

Prohibetur in ſcripturis.

Deinde addit nouas rationes. Prima eſt, q̃ Gentiũ ſit, diuinam prouidentiã & paternam Dei curam ignorantiũ, hæc anxiè inquirere. Secũda, q̃ Pater noſter cæleſtis ſciat nos his omnibus indigere: ac proinde, ſi ante omnia quæramus regnũ Dei, & iuſtitiam eius, (qđ ipſe à nobis requirit) hæc omnia tamquam uilia & parui momenti nobis adijcienda; ſicut in emptione rerũ pretioſarum, uilia quædam mantiſſæ loco adijci ſolent. Tertia, quòd craſtinus dies, cùm præſens fuerit, ſolicitus erit ſibi ipſi. ſufficere enim diei ſuam malitiam, id eſt afflictionem & ſolicitudinem ipſi congruentem; nec oportere eam ex futuris diebus accerſere & præcipere.

Ex his colligas quanti hæc res ſit momenti. uide Chryſoſt. hom. 22. in Matth. Eamdem uetat Lucæ 21. *Attendite ne forte grauentur corpora veſtra in crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ; & superueniat in vos repentina illa dies.* Omitto alia Scripturæ loca plurima.

Petes, An ergo ſit peccatum mortiferum? 32

Quale peccatum.

Reſpond. Non ſemper eſſe peccatum mortiferum; ſed tunc ſolùm, quando quis propter temporalia reipſa uiolat, uel paratus eſt uiolare aliquod præceptum in re graui, omittendo, uel committendo: alias ſolùm eſt ueniale. tamen ob cauſam ſupradictam ſummoperè cauenda. uide D. Thomam art. 6. q. 55.

Aduerte tamen moderatam ſolicitudinem temporaliũ, & futurorum non uetari, ſed cõmendari. Prouerb. 6. *Vade ad formicam, ò piger, & conſidera vias eius, & diſce ſapientiam: quæ cùm non habeat ducem, nec præceptorē, nec Principem, parat in æſtate cibũ ſibi, & congregat in meſſe, quod comedat.* Prouerb. 10. *Qui congregat in meſſe, filius ſapiens eſt; qui autem ſtertit æſtate, filius confuſionis.*

Ratio eſt, quia non uult Dominus ut omnia uitæ huic neceſſaria homini ſponte, abſque ulla cura ipſius & ſolicitudine, proueniant; id enim ipſi eſſet occaſio otij & deſidiæ, quæ maximorum malorum eſt origo, & meritò puluinar Diaboli eſſe dicitur: ſed uult ab eo laborem & ſolicitudinem adhiberi; ut hoc exercitio occupatus auocetur à libidinibus, alijſque peccatis, quæ otium parit. Verùm hæc ſolicitudo debet eſſe moderata, & cõmenſa rebus cui impenditur; ut non ſit nimis anxia, quaſi Deo nõ eſſemus curæ: nec maior tribuatur corpori quàm ſpiritui; rebus temporalibus quàm æternis; humanis quàm diuinis, uel ſaltem ne hęc præ illis negligantur.

Hæc de Prudentia ſufficiant.

LIBER

Digitized by Google

LIBER SECVNDVS

DE IVSTITIA ET IVRE.

ET

VIRTVTIBVS ANNEXIS IVSTITIÆ, VITIISQVE CONTRARIIS.

Diuiſio Libri, & ſeries Capitum.

EXplicata PRVDENTIA, ſequitur IVSTITIA cum ſuis partibus, virtus latiſſimè patens, vt quæ in omnibus hominum negotijs, quibus inter ſe communicant, cernatur. Itaque huius virtutis in quouis negotij genere leges & rationes neceſſariò cognoſcendæ ſunt, maximè ijs, qui aliorum Directores vel Iudices aliquando futuri.

Vt autem in his omnibus compendioſiore methodo procedamus, diuidemus totam hanc tractationem de IVSTITIA, quam ſecundo Libro comprehendemus, in ſeptem Sectiones principales, & in Capita 47.

SECTIO PRIMA.

De Iuſtitia, Iure, & ſpeciebus Iuris.

Continet ſex Capita.

Cap. 1. *De Iuſtitia in genere.*
Cap. 2. *De Iure in genere.*
Cap. 3. *De dominio, vſufructu, vſu, poſſeſſione; quæ ſunt ſpecies Iuris.*
Cap. 4. *Quibus, & in qua Dominium competat.*
Cap. 5. *De modo acquirendi dominij in res, quæ vel nullius, vel communes ſunt. Vbi de Seruitute, Venatione, Piſcatione, Aucupio, Theſauris.*
Cap. 6. *De modo acquirendi dominij in rem alterius: vbi de Præſcriptione.*

SECTIO SECVNDA.

De Iniurijs & damnis in omnibus humanorum bonorum generibus, & neceſſaria reſtitutione.

Continet hæc 10. Capita.

Cap. 7. *De Iniuria & Reſtitutione (quæ eſt actus Iuſtitiæ) in genere.*
Cap. 8. *De Iniuria in bonis ſpiritualibus.*
Cap. 9. *De Iniuria in corpus proximi per homicidiũ, vel mutilationem.*
Cap. 10. *De Iniuria in corpus proximi per adulterium & ſtuprum.*
Cap. 11. *De Iniurijs famæ & honoris per detractionem & contumeliam.*
Cap. 12. *De Iniurijs fortunarum per furtum, rapinam, damnúmve illatum.*
Cap. 13. *De cooperantibus ad furtum, vel damnum.*
Cap. 14. *De reſtitutione ratione rei acceptæ, & cui reſtitutio facienda.*
Cap. 15. *De ordine ſeruando in reſtitutione, de modo, loco, & expenſis.*
Cap. 16. *De excuſantibus à reſtitutione.*

SECTIO TERTIA.

De Contractibus.

Continet hæc 12. capita.

Cap. 17. *De contractibus in genere.*
Cap. 18. *De promiſſione & donatione.*
Cap. 19. *De teſtamentis & legatis.*
Cap. 20. *De mutuo & Vſura.*
Cap. 21. *De Emptione & Venditione.*
Cap. 22. *De Cenſibus.*
Cap. 23. *De Cambijs.*
Cap. 24. *De Locatione, emphyteuſi & feudo.*
Cap. 25. *De Societate.*
Cap. 26. *De Ludo & ſponſionibus.*
Cap. 27. *De Depoſito & Commodato.*
Cap. 28. *De Fideiuſſione, Pignore & Hypotheca.*

SECTIO QVARTA.

De Iniurijs in Iudicijs & Tribunalibus.

Continet Capita 3.

Cap. 29. *De Iudice.*
Cap. 30. *De Accuſatore & Teſte.*
Cap. 31. *De Aduocato & Reo.*

SECTIO QVINTA.

De Iuſtitia diſtributiua.

Continet Capita 4.

Cap. 32. *De Acceptione perſonarum in genere.*
Cap. 33. *De Vectigalibus.*
Cap. 34. *De Beneficijs.*
Cap. 35. *De Simonia.*

SECTIO SEXTA.

De Religione, quæ eſt prima pars Iuſtitiæ.

Continet hæc 10. Capita.

Cap. 36. *De Religione in genere.*
Cap. 37. *De Oratione & laude Dei.*
Cap. 38. *De Sacrificio & Adoratione.*
Cap. 39. *De Decimis.*
Cap. 40. *De Voto.*
Cap. 41. *De Statu Religioſo.*
Cap. 42. *De Iuramento & Adiuratione.*
Cap. 43. *De Superſtitione eiuſque ſpeciebus.*
Cap. 44. *De Magia.*
Cap. 45. *De Irreligioſitate.*

SECTIO SEPTIMA.

De ceteris Virtutibus Iuſtitiæ annexis.

Continet 2. Capita.

Cap. 46. *De reliquis Virtutibus Iuſtitiæ annexis, in quibus eſt debitum legale.*
Cap. 47. *De Virtutibus Iuſtitiæ annexis, in quibus eſt debitum morale.*

SECTIO PRIMA.

DE IVSTITIA, IVRE, ET SPECIEBVS IVRIS IN GENERE.

CAPVT PRIMVM.

De Iuſtitia generatim. *Habet 4. Dubitationes.*

D. Thom. quæſt. 57. & 58.

DVBITATIO PRIMA.

Quid ſit Iuſtitia. D. THOM. QV. 58. MVLTIS ARTIC.

1 NOTANDVM nomen *Iuſtitiæ* tribus potiſſimùm modis accipi; vt colligitur ex Ariſt. 5. Eth. c. 1. Primò, pro complexione omnium virtutum: *Iuſtum* enim dicitur quod eſt adæquatum, & commenſum ſuæ regulæ, cui debet commenſurari. (includit enim debitum & adæquationem; vt docet D. Tho. q. 80. ar. vnico, & alibi.) Vnde *Iuſtitia* dicitur ea affectio, quæ efficit hanc adæquationem & commenſionem. Quare cùm collectio omnium virtutum, ſiue actu ſiue habitu formaliter conformet, & veluti commenſam reddat voluntatem ſuæ regulæ, legi diuinæ, rectè vocatur *Iuſtitia*, & quæuis virtus pars *Iuſtitiæ*, præſertim cùm hac ratione ordinetur ad alterum (quod etiam notio Iuſtitiæ poſtulat, vt idem D. Thomas cum Ariſtotele docet) nempè ad Deum, cuius legi conformatur. per omnem enim virtutem reddit anima Deo quod ei debet. Sic accipitur paſſim in Scripturis: vt cùm dicitur, *Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam: qui faciunt iuſtitiam.* Sic Chryſoſt. hom. 12. in Matth. ait, *Iuſtitia nibil aliud eſt quàm omnium mandatorum plena cuſtodia.* & Anſelmus dialogo de veritate cap. 13. *Iuſtitia eſt rectitudo voluntatis, ſeruata propter ſeipſam.* Hinc fit vt nomen Iuſtitiæ accipiatur etiam pro ipſa *charitate*, nempè quia charitas uoluntatem reddit conformem toti legi diuinæ; ut quæ omnium virtutum complexionem quodammodò contineat, iuxta illud Apoſtoli, *Vinculum perfectionis dilectio.* Vnde D. Aug. lib. de natura & gratia ca. 38. *Charitas Dei qua vna iuſtus eſt quicumq; iuſtus eſt*, & c. vlt. *Charitas inchoata, inchoata Iuſtitia eſt; charitas magna, magna Iuſtitia eſt; charitas perfecta, perfecta Iuſtitia eſt.*

Iuſtitiæ duæ acceptiones.

Iuſtitia generalis.

Secundò, accipitur pro uirtute particulari, qua uoluntas inclinatur ad cuique reddendum ius ſuum ad æqualitatẽ: quo modo hic de ea diſputamus, & quærimus quid ſit.

2 Definitur ab Vlpiano L. Iuſtitia. ff. de Iuſtitia & Iure, hoc modo, *Iuſtitia eſt conſtans & perpetua voluntas ius ſuum cuique tribuendi.* Senſus eſt, Iuſtitia eſt uirtus inclinans, & firmans uoluntatem ad perpetuò cuique tribuendum ius ſuum; idque ad æqualitatem. Dicitur Primò, *conſtans voluntas*, quia eſt propoſitum habituale deliberatum & firmum. Secundò, *perpetua voluntas*, quia ad perpetuò reddendum: qui enim tantùm ſemel, aut bis, non autem ſemper & in omni euẽtu uellet cuique ius ſuũ reddere, non eſſet verè iuſtus, nec haberet hanc uirtutem. Tertiò, *ius ſuum*, id eſt, quod cuique ſtricta obligatione eſt debitum. debet autem reddi hoc ius ad æqualitatem, alioquin non perfectè redditur, ac proinde non erit perfecta Iuſtitia: quia Iuſtitia æqualitas quædam eſt, uel certè æqualitatẽ inuoluit, ut nomen inſinuat. Simili pænè modo definitur Iuſtitia à D. Aug. lib. 19. de Ciuit. c. 21. & Ambroſ. lib. 1. de officijs c. 24. *Iuſtitia eſt virtus quæ ſua cuique diſtribuit.*

Definitio Iuſtitiæ particularis.

Hinc patet Primò, Iuſtitiam eſſe virtutem; nam reddere cuique ius ſuum, & conſtituere ubique in actionibus, quibus homines inter ſe communicant debitam porportionem & æqualitatem, eſt per ſe honeſtum & rectæ rationi conſentaneum; ac proinde uirtutis opus.

3 Patet Secundò, Hanc uirtutem eſſe in uoluntate, quam inclinat ut uelit cuique reddere quod debet: eſt enim propoſitum & inclinatio uoluntaria ad id quod iuſtum eſt.

4 Patet Tertiò, Hanc uirtutem rectè diſponere hominem ad alterum in functionibus & commutationibus mutuis, nam inclinat ut uelis, & præſtes quod alteri debes, & iuri eius ex æquo reſpondet. Nec obſtat, quòd Iuſtitiæ ſit uelle etiam ut alter tibi ius reddat, ideoque non ſolùm te diſpo-

Ad alterũ diſponit.

diſponat ad alterum, ſed etiam alterum ad te: quia formaliter ſolum ſubiectum ſuum diſponit ad alterum; effectiuè tamen alterum ad ſe diſponere poteſt. omnis enim uirtus honeſtum ſui obiecti amat in omnibus, illudque procurat quantum commodè poteſt.

Diſtinctio Iuſtitiæ à ceteris.

5 Patet Quartò, Diſtinctio huius uirtutis à reliquis. Ab ijs quæ ſunt in intellectu; quia eſt uirtus uoluntatis. A ceteris quæ ſunt uoluntatis differt obiecto: à *Theologicis*, quòd earum obiectum ſit Deus; Iuſtitiæ, debitum proximo. à *religione*, quòd religio ſpectet debitum Deo, ut primo principio, cui æquale reddi non poteſt. Iuſtitia, debitum proximo, cui poteſt rependi æquale. à *pietate*, quia pietas ſpectat ſolùm debitum parentibus & patriæ ratione ortus, cui etiam ſatisfieri ex æquo non poteſt. ab *obſeruantia*, quia hæc ſpectat debitum maioribus ratione gubernationis, cui etiam præmium æquale reddi nequit ab homine. ab *alijs Iuſtitiæ partibus*, quia debitum, quod ſpectant, eſt minus debito Iuſtitiæ. à *Temperantia*, quia hæc non diſponit meam functionem ad alterum, ſed ad meipſum, vt mihi ſit commenſa; inclinando me v. g. vt comedam, & bibam, ſicut ratio dictat mihi conuenire ad bonam valetudinem, ad functiones animi & corporis, ſine vllo ad alterum intuitu. à *Fortitudine*, quia hæc non reſpicit quid alteri debeatur, ſed quid ſe deceat ſuſtinere, & quantum, &c.

Inter filiũ & patrem.

6 Patet Quintò, cùm *Iuſtitia* ſit ad alterum; hominis ad ſeipſum non eſſe propriè iuſtitiam, vel iniuriam, neque patris ad filium, aut filij ad patrem, iuxta Ariſtotelem & D. Thomam: quod intellige quoad iura & debita quæ ſunt inter ipſos qua tales ſunt. quod enim filius ut filius debet patri, debet ei lege pietatis non Iuſtitiæ. debet enim ei, non vt alieno & prorſus diſtincto, ſed vt principio ſui eſſe. ſimiliter quod pater filio: debet enim ei tamquam ſibi ipſi. eſt enim filius aliquid patris, ſcilicet fructus eius & veluti pars ab illo abſciſſa, iuxta Ariſtotelem 8. Eth. ca. 12. in qua natura paterna conſeruetur. quare cùm tanta inter ipſos ſit vnio, maius eſt debitum quàm Iuſtitiæ uulgaris.

Nec obſtat, quòd ſi filius patrem occidat, peccet contra Iuſtitiam, & teneatur heredibus ad reſtitutionem; quia non peccat contra Iuſtitiam præcisè, quatenus facit contra debitum filij & ius paternum: (ſic enim ſolùm peccat contra pietatem) ſed quatenus ſine legitima authoritate interimit hominem. Eſt enim in hoc facto duplex malitia, altera contra Iuſtitiam, ratione ſubſtantiæ perſonæ quæ læditur; altera contra pietatem, ratione circumſtantiæ eiuſdem perſonæ. Poteſt tamen inter ipſos eſſe debitum Iuſtitiæ, quatenus ſunt diſtinctæ perſonæ habentes diſtincta iura & dominia. vt ſi filius ſit emancipatus, uel habeat bona caſtrenſia, aut quaſi caſtrenſia.

Inter dominũ & ſeruum.

Pari modo inter dominum & ſeruum quà tales ſunt propriè non eſt iuſtitia. Ius enim domini in ſeruum nõ eſt Iuſtitiæ, ſed deſpoticum, quo poteſt illi imperare, illoque uti in ſuum commodum, illum vendere, permutare, donare. Seruus enim eſt domini inſtrumentum & poſſeſſio. Seruus verò obſtringitur domino, debito obſeruantiæ ſeu duliæ, & debito obedientiæ. ſi tamen ſpectentur ut ſunt homines diſtincti & in multis rebus liberi, ſuique iuris, diuerſa iura habentes, ſic poteſt inter eos eſſe Iuſtitia, & Iniuria. vt ſi dominus ſeruum occidat, uel mutilet, nam in vita membriſque tuendis, & conſeruandis ſeruus non ſubeſt domino, ſed eſt ſui iuris. ſi ſeruus furetur uel damnum domino inferat: ſi fugam contra Ius & fas capeſſat; hoc enim furti genus eſt.

DVBITATIO II.

Vtrùm Iuſtitia tantùm verſetur circa actiones, an etiam circa paſſiones.

D. THOM. ART. 9.

Obiectum Iuſtitiæ.

7 RESPONDEO, & dico Primò, Iuſtitiam primariò uerſari circa ſolas actiones ritè ad alterum diſponẽdas, & circa res ut ſunt actionum materia, non autem circa paſſiones, ut temperantia, & fortitudo.

Probatur; quia proprium officium Iuſtitiæ non eſt curare ut homo non nimium iraſcatur, uel ne metuat, aut ne uoluptates amet plus quàm par eſt; ſed ut cuique præſtet quod ei debitum. & quamuis ab hoc impediri poſſit per iram, timorem, pecuniæ uel uoluptatum amorem; tamen eius non eſt hæc impedimenta per ſe ipſam tollere, ſed aliarum uirtutum præſidio. omnes enim uirtutes ſe mutuò iuuant, dum quæuis tollit quædam aliarum impedimenta. Manſuetudo enim tẽperat iram; unde iuuat illas uirtutes, quarum functiones per iram impediri poſſent; ut iuſtitiam, obedientiam, humilitatem. Fortitudo moderatur timorem, liberalitas pecuniarum amorem. idẽ de ceteris eſto iudicium.

Virtutes omnes ſe inuicem iuuant.

Dico Secundò, Poteſt tamen Iuſtitia ſecundariò moderari paſſiones, quatenus illa moderatio eſt medium neceſſarium ad finem ipſius intrinſecum, qui eſt reddere cuique Ius ſuum.

Quomodo Iuſtitia poſſit eſſe cauſa moderationis paſſionum.

8 Probatur primò, Quia poſſum uelle moderari iram, amorem pecuniæ, & timorem ne alicui faciam iniuriam; & ex ui huius intentionis ſequetur moderatio illarum paſſionum, abſque interuentu intentionis, quæ ſit alterius uirtutis: atqui intentio illa neminem lædendi eſt actus Iuſtitiæ: ergo Iuſtitia etiam moderatur paſſiones.

Secundò, Quia omnis virtus ob ſuum finem intrinſecum poteſt quoſuis actus externos aliarum uirtutum ad illum idoneos imperare; ut oſtenſum eſt 1. 2. q. 17. art. 5. atqui moderatio paſſionum eſt medium idoneum & ſæpè neceſſarium ad finem intrinſecum Iuſtitiæ, eſtque actus externus uirtutis, cùm non ſit in uoluntate: ergo Iuſtitia poteſt illam imperare. Itaque illa moderatio tunc formaliter erit actus Iuſtitiæ; non autem temperantiæ, uel manſuetudinis, uel fortitudinis; quia immediatè ſequitur ex affectu Iuſtitiæ. ut oſtenſum eſt 1. 2. q. 18. art. 6. dub. 1.

Iuſtitia attingit medium rei; alia Virtutes mediũ rationis.

9 Hinc colligi poteſt quo modo Iuſtitia dicatur attingere *medium rei*; reliquæ uirtutes *medium rationis*. de quo D. Thom. art. 10. Iuſtitia enim non ſpectat quidnam ſit commenſuratum ſuo ſubiecto ſecundùm rectæ rationis regulam; ſed quid ſit commenſum rei, uel iuri alterius, ut nec minus nec ampliùs præſtetur, ſed æquale: Temperantia autem & Fortitudo ſpectant medium rationis; id eſt, quidnam iuxta rationis dictamen ſit commenſum ſubiecto, non excedens aut deficiens modum ſubiecti. unde medium in his eſt uariabile pro varietate ſubiectorum: quod enim reſpectu unius eſt medium & æquale; ad alterum eſt nimium, ad tertium eſt parum. itaque rationis examine hoc medium eſt inueſtigandum, & ex conſenſu cum regula rationis ſtatuendum. In Iuſtitia autem ſemper eſt idem medium, qualecumque tandem ſit ſubiectũ, quod ipſa afficit: quod mediũ conſiſtit in æqualitate rei ad rem, (ut pretij ad rem uenditam) uel proportionis ad proportionem: nempe ut talis ſit proportio inter munera & onera communia; qualis eſt inter perſonas quibus hæc diſtribuuntur. Vnde meritò dicitur medium rei, non excedens, non deficiens ad Ius alterius.

DVBITATIO III.

Vtrùm præter Iuſtitiam particularem ſit aliqua Iuſtitia generalis quæ legalis dicatur, & quid illa ſit.

D. THOM. QVÆST. 58. ART. 5. 6. 7.

RESPONDEO, Eſſe quamdam Iuſtitiam legalem, ſeu generalem. Ita docet hic D. Thom. art. 5. Ariſtoteles lib. 5. cap. 1.

Pars Reipub. bifariam comparatur.

10 Ratio eſt, quia omnis pars Reipub. dupliciter poteſt ad alteram comparari. Primò, ut pars ad partem, ciuis ad ciuem; & ſic eſt iuſtitia particularis quæ hominem in hac habitudine perficit. Secundò, ut pars ad totum: ſcilicet ad ipſam Rempub. ſic eſt Iuſtitia generalis, quæ hominẽ in habitudine ad Rempub. perficit.

Sed tota difficultas eſt, quid ſit hæc Iuſtitia; quod eius officium, & quomodo ab alijs diſtinguatur, nam D. Thom. hic, & Soto lib. 3. de Iuſtitia q. 2. art. 3. exiſtimant quamdam eſſe uirtutem particularem diſtinctam à ceteris omnibus, quæ procuret bonum commune. Verùm Andreas Vega lib. 5. in Conc. Trid. cap. 4. & multi alij putant eſſe

com-

Digitized by Google

complexionem omnium virtutum.

Notandum eſt, nos poſſe loqui vel de re ipſa, vel de mente Ariſtotelis, qui primus Iuſtitiæ legalis nomine videtur vſus. Si de re ipſa loquamur.

11 Dico Primò, Non videri dubitandum quin ſit aliqua particularis virtus bonum commune Reipub. intuens & procurans, cui hoc nomen Iuſtitiæ poſſit accommodari. Probat hoc ſatis D. Tho. art. 6.

Iuſtitiam legalē eſſe quadam ratione virtutem ſpecialem.

Ratio eſt, quia velle & procurare bonum Reipub. habet ſpecialem rationem honeſti & laudabilis, quæ non inuenitur in functionibus aliarum virtutum. multò enim id eſt laudabilius quàm curare priuata: ergo ad ſpecialem virtutem pertinet; quæ rectè dicetur *Iuſtitia legalis*. *Iuſtitia*, quia reſpicit quodammodò alterum, id eſt, Rempubl. *Legalis* quia extendit ſe ad omnia quæ lege ſunt ſtatuta propter bonum commune.

Secundò, Quiſque ciuium qui eſt pars ſocietatis ciuilis, eiusque fruitur cōmodis, ſpeciali debito obſtrictus eſt ad procurandum bonum illius ſocietatis: (nam pars eſt propter totum, & bonum partis propter bonum totius) ſed vbi eſt ſpecialis ratio debiti, ibi etiam eſt ſpecialis ratio virtutis, & quidem Iuſtitiæ, cum ſit ad alterum, & etiā de iis quæ legibus ſunt præcepta.

Tertiò, Si quis negligat bonum commune quando verſatur in periculo, vel proponat ei priuatum commodum, peccat contra hanc Iuſtitiam: non tamen tenetur ad reſtitutionem, niſi ex officio ei incumbat huius boni conſeruatio: quod ſignum eſt hanc eſſe virtutem ſpecialem diſtinctam à Iuſtitia particulari.

12 Dico Secundò, Probabile eſt hanc virtutem non diſtingui à virtute *pietatis*; quatenus per pietatem patriæ, vel Reipub. in qua viuimus debitum cultum obſequiumque præſtamus.

Videtur non diſtingui à pietate.

Probatur, quia ſecundùm D. Thom. *Iuſtitia legalis* eſt procurare bonum commune Reipub. & ceteras virtutum functiones ad hoc deſtinare quando opus eſt. v. g. ſi Reſpub. verſetur in periculo, Iuſtitia legalis conatur omnibus modis eam tueri; imperat arti militari vt excogitet modos defenſionis; pericula contemnit; ſumptus annonæ reſtringit; theſauros effundit: denique nihil non molitur ex affectu erga Rempub. Sed hæc omnia videntur eſſe officia *pietatis* in patriā, uel Rempubl. neque explicari poteſt quænam alia virtus hæc præſtet: ergo pietas eſt illa uirtus, quam D. Thom. Iuſtitiam legalem vocat, vel certè parum ab ea diſtinguitur.

13 Dices, *Pietas* æquè eſt in ſubditis ac in Principe: atqui *Iuſtitia legalis* non eſt æquè in utroque: in Principe enim eſt principaliter, & architectonicè; in ſubditis ſecundariò & ueluti in adminiſtris, vt docet D. Thom. art. 6. ergo ſunt diuerſæ virtutes.

Reſpondeo, Maiorem non eſſe veram. *pietatis* enim virtus quoad ſuas functiones externas (quæ ſunt Reipub. bonum procurare & conſeruare) principaliùs & excellētiùs eſt in Principe; idque ob duas cauſas. Prior eſt, quia Princeps, ſi conſideretur ut priuata perſona, eſt nobiliſſima pars Reipub. pollens opibus, authoritate, ſcientia rei militaris, aliiſque præſidiis, quibus Reſpub. defenditur. & ſic lege pietatis tenetur pro ſuis uiribus Remp. tueri; ac proinde alios dirigere, ſicut membrum nobilius dirigit ignobiliora. Altera eſt, quia eſt Superior communitatis, cui ex officio incumbit publici boni curatio. & ſic tenetur ad eadem obſequia externa pietatis, lege Iuſtitiæ: hic enim non comparatur ad communitatem ut pars ad totū; ſed ut pars ad partem. nam tota Reſpub. ſe habet ad Principem ſicut particularis perſona ad cuſtodem, quem ſtipendio ad ſe tuendum & cuſtodiendum conduxit: & ob hanc cauſam maximè procuratio boni communis pertinet ad illum ἀρχιτεκτονικῶς. Nam ratione officii eſt in illo authoritas iubendi & aliis præſcribendi.

14 Dico Tertiò, Etſi hæc ſententia probabilis ſit; uerius tamen eſt *Iuſtitiam legalem à pietate* diſtingui, ſi nomine Iuſtitiæ legalis cum D. Thoma & multis aliis intelligamus uirtutem, quæ ſpectat bonum publicum, quatenus debitum à parte toti. Probatur, quia ubi eſt diuerſa ratio debiti, ibi ſunt diuerſæ uirtutes. ſed hic ſunt diuerſæ rationes debitorum. nam longè ſtrictiori & altiori debito pars obſtringitur toti, & ciuis Reipubl. quatenus ipſa eſt unum corpus in quo ipſe membrum; quam effectus obligetur cauſæ ſuæ ſecundariæ, & homo ſuæ patriæ, ratione auxilii, quod ipſa ad eius ortum contulit. cuius ſignum eſt, quòd quiſque ſuam Rempub. cuius eſt membrum, teneatur præferre parenti & uitæ ſuæ: cùm tamen parens magis ſit principium ortus quam patria: atqui pietatis eſt curare bonum patriæ, quia hoc officium eſt illi debitum ratione beneficii ortus, quod ab ea accepimus: Iuſtitiæ autem legalis eſt, idem bonum ſiue patriæ, ſiue alterius Reipub. cuius ſumus ciues, procurare, quia id illi debetur ratione uinculi & nexus, qui eſt partis ad totum, & membri ad corpus: ergo ſunt diſtinctæ uirtutes.

Verius eſt diſtingui à pietate.

Dico Quartò, Si uerò de mēte Ariſtotelis lib. 5. Ethic. c. 1. & 2. ubi de Iuſtitia legali agit, ſit quæſtio, uidetur Iuſtitia legalis in ſubdito nihil eſſe aliud quàm omnium uirtutum complexio, quatenus legi obtemperat; in ſuperiore eadem complexio uirtutum, quatenus inclinat illum ut curet leges ſeruari. 15

Ariſtoteli videtur eſſe complexio omniū virtutum.

Prior pars eſt Euſtratii in illum locum, Burid. q. 4. Giraldi q. 5. in lib. 5. Ethic. & aliorum.

Probatur Primò, quia Ariſtoteles c. 1. dicit *Iuſtitiam legalem non eſſe partem virtutis*, (id eſt ſpeciem aliquam) *ſed uniuerſam virtutem; ſicut iniuſtitia*; inquit, *legalis non eſt ſpecies malitiæ, ſed uniuerſa malitia*. Addit, *virtutem in genere & Iuſtitiam legalem eſſe idem re, ſed differre ſolùm τῷ εἶναι*, id eſt, notione & ratione, ut rectè Euſtratius interpretatur. atqui non rectè diceretur de aliqua particulari uirtute (etiamſi ipſa alias ad ſuum finē referret) non eſſe ſpeciem uirtutis, ſed uniuerſam uirtutē; non differre à uirtute in genere, niſi ratione.

Secundò, Ita ſe habet Iuſtitia legalis ad virtutem in genere, ſicut iniuſtitia legalis (quam ipſe παρανομίαν, id eſt legis uiolationem uocat) ad malitiam in genere; ut idem Ariſtoteles docet. atqui uiolatio legis, & malitia ſunt idem, etſi ratione differant. ergo ſimiliter Iuſtitia legalis & uirtus.

Tertiò, Iuſtitia legalis nihil aliud eſt Ariſtoteli quàm uirtus ut legibus paret, ſicut Iniuſtitia eſt legum uiolatio, ſeu παρανομία: atqui omnis uirtus legibus paret: ergo collectio uirtutum eſt Iuſtitia legalis.

Quartò, Ariſtoteles dicit legalem Iuſtitiam eſſe in maxima admiratione apud omnes homines, & prouerbiali uerſu dici, *In Iuſtitia ſummatim eſt omnis virtus*: qui ſumptus eſt ex Theognide: atqui hoc propriè conuenit perfectæ obedientiæ, quæ ſit per complexionem uirtutū. Itaque Ariſtoteles per *Iuſtitiam legalem* uidetur intelligere *obedientiam*, non ut eſt uirtus ſpecialis, quæ affectu 16 præcepti facit opus; ſed ut eſt uirtus generalis. omnis enim uirtus quatenus facit id quod lege præceptum eſt, eſt obedientia legis, etiamſi id faciat non affectu obedientiæ, ſed propriæ honeſtatis. quicumque enim facit quod lex iubet, & uitat quod ipſa prohibet, legi obedit, & legem implet.

Altera pars probatur, quia omnis uirtus inclinat in 17 ſuum bonum eo modo quo poteſt. Temperantia enim non ſolùm inclinat hominem ut ipſe leges temperantiæ ſeruet, ſed etiam ut ab aliis ſeruari curet, ſi commodè poteſt. ergo tota collectio uirtutum in Principe inclinat illum ut omnium uirtutum leges à ſubditis ſeruari curet.

Aduerte tamen, Superiorem poſſe multis modis inclinari ut curet ſeruari leges. Poteſt enim hæc cura conſi- 18 derari. Primò, ut debita ex officio, & ſic ad eam inclinat Iuſtitia particularis. Secundò, ut debita ex eo quòd ſit præcipuum membrum Reipub. & ſic ad eam impellit uirtus, quam D. Thomas uocat Iuſtitiam legalem. Tertiò, ut debita patriæ, quæ genuit & ſic ad eam inclinat pietas. Quartò, ut debita ex honeſtate ſingularum uirtutum, de quibus ſunt leges; & hoc modo tota uirtutum collectio inclinat ad eam curam. quæuis enim uirtus ſi poteſt, curat ut alius quoque ſit uirtute præditus, ut dictū eſt. Quintò, ut debita ex inclinatione charitatis naturalis in homines; & ſic ad eam inclinat charitas naturalis, quæ etiam uocatur Iuſtitia: de qua Cicero de Finib. lib. 5. *In omni honeſto nihil eſt tam illuſtre, quàm ipſa charitas generis humani, quæ animi affectio ſuum cuique tribuens, & ſocietatem coniunctionis humanæ æquè ac mirificè tuens, dicitur Iuſtitia.* Idem dicendum de quouis alio officio erga Rempub. poteſt enim in eo multiplex ratio debiti ſpectari.

Vt curet ſeruari leges ex variis cauſis poteſt eſſe debitum.

Dico Quintò, Si qua uirtus particularis uocanda ſit

honeſtè operari, ſeu attingere medium, ut per ſe conſtat; hoc enim eſt finis intrinſecus in quaque actione uirtutis. Quid autem in ſingulis honeſtum, ſeu medium, & quæ nã ad hoc neceſſaria, oſtendit prudentia. His adde, Prudentiã
22 dici etiam præſcribere ea quę ſunt ad finẽ: (vt docet D. Th. art. 6 ex Ariſtotele lib. 6. Ethic c. 12. & 13.) tum quia poſito affectu generali alicuius finis per virtutem moralem, v. g. per intentionem viuendi temperatè, Prudentia præſcribit quibus, & qualibus actionibus ad eum finem pertingas: tum quia in ſingulis actionibus, poſito affectu rectè operandi, præſcribit circumſtantias ad hoc neceſſarias.

& media præſcribit.

Tertium munus eſt, *Rectè imperare.* Hoc imperiũ multi
23 Thomiſtæ putant eſſe actum omninò diſtinctum à iudicio qui ſemper ſit neceſſarius vt uoluntas interiùs, uel exteriùs liberè operetur. etſi enim intellectus iudicet bonum eſſe hoc facere; tamen voluntatem non poſſe moueri, niſi intellectus imperet volũtati, interiùs dicendo Fac hoc: quo imperio poſito, voluntatem non poſſe detrectare, ſed neceſſariò obedire. Sed 1. 2. q. 17. art. 1. d. 1. oſtenſum eſt tale imperium non eſſe neceſſarium, imò euertere libertatem.

3. rectè imperare.

24 Itaque quando ab Ariſtotele 6. Ethic. cap. 10. & D. Tho. a 8. dicitur *Prudentia eſſe imperare vel præcipere,* non intelligitur imperium propriè dictum (niſi loquamur de Prudentia œconomica, vel politica quæ reſpicit inferiorem) nemo enim ſibi ipſi propriè imperat, dum aliquid facit: ſed dicitur *imperare*; quia Prudentiæ eſt præſcribere quid & quomodo agendum, & mouere voluntatem ad conſenſum & ad opus. Præcipuus enim effectus, atq; adeò finis Prudẽtiæ eſt vt opus fiat, vt docet Ariſtoteles c. 10. diſtinguens Prudentiam à Syneſi, id eſt, perſpicacia. Perſpicaciæ enim ſolùm eſt iudicare; ſed Prudentia non ſiſtit in iudicando; verùm vlteriùs imperat, ſeu mouet voluntatem vt opus faciat. Vnde quantumuis aliquis rectè iudicet ſi tamen nõ ita iudicat in particulari vt reipſa voluntatem moueat opùſue faciat, non dicitur prudens, ſed imprudens, & imprudẽter agere. Non quòd aliquis actus elicitus Prudentiæ illi deſit, vel etiã quòd interueniat aliquod iudicium imprudẽs: (etſi enim plerumq; & ferè ſemper tale iudicium interueniat, quando non ſequimur iudiciũ Prudentiæ in agendo; tñ abſolutè nõ eſt neceſſariũ: vt patet ex dictis 1. 2. q. 9. a. 1.) ſed quia vltimus effectus, & finis Prudentiæ deeſt; & cõſequenter, quia aliquid fit, vel omittitur contra iudiciũ Prudentiæ.

Quo modo Prudentia imperet.

25 Quod autem rectè dicatur Prudentia imperare, & præcipere ratione huius motionis, patet: tum quia præſcribere quid agendũ, & ita mouere, eſt munus imperãtis, & ſuperioris: tũ quia ideò dicitur ratio imperare appetitui inferiori, & aĩa corpori, nẽpe qa aliquo modo mouet: (nõ autẽ ratione imperii propriè dicti) ergo cùm Prudẽtię munus ſit, inſtar ſuperioris ſuo modo mouere volũtatẽ eãq; in executione operis dirigere, rectè dicitur ei⁹ eſſe imperare.

26 Hinc ſequitur, hoc imperium non fieri per aliquẽ actũ diſtinctum à iudicio ſed formaliter per actum iudicij, quo prudens iudicat hoc opus cum talibus circumſtantijs eſſe faciendum. Nam hoc iudicium omnino ſufficit ex parte intellectus ad mouendam voluntatem: non tamen habet rationem imperij efficacis, niſi reipſa moueat volũtatem. Conſiſtit igitur hoc imperium in cauſalitate, & veluti efficientia, quam actus iudicij habet in actum voluntatis: de quo plura diximus 1. 2. q. 9. a. 1.

Imperium Prudentiæ fit formaliter per actũ iudicij.

27 Ex his facilè intelligi poteſt quomodo Prudẽtia præcipiat virtuti morali, nõ præſtituendo illi finẽ, ſed diſponendo de his quæ ſunt ad finẽ. vt ait D. Th. a. 6. & obſcurè explicat Caiet. Nempe quia prudentia per ſe mouet virtutẽ moralem, non quidem ad effectum honeſti in genere: (ad hoc enim mouet *ſynteresis*, vt dictum eſt) ſed ad effectum honeſti, in ſingulis actionibus oſtendendo cum quibus circumſtantijs debeat operari, vt honeſtè operetur.

Quo modo Prudentia præcipiat, diſponendo de medijs.

Dices. Virtus moralis potiùs debet præcipere Prudentiæ, quam Prudẽtia ipſi, quia virtus moralis verſatur circa finem; Prudentia autem circa ea quæ ſunt ad finem, vt dictum eſt: atqui virtus, quæ verſatur circa finem imperat virtutibus quæ circa media; ars enim militaris imperat artibus quæ conficiunt arma: ergo. Reſpondet Caiet. Virtutem moralem nõ verſari circa finem authoritatiuè, & ideò non poſſe imperare Prudentiæ. Quòd non verſetur authoritatiuè, probet, quia uirtus moralis non perficit primò intentionem finis, ſed electionem mediorum. Sed hæc ſolutio non videtur vera. Primò, quia virtus moralis per ſe

Reſponſio Caiet.

28

primò eſt affectus habitualis honeſti, v. g. temperate viuẽdi: quia eſt affectus boni per ſe amabilis: ergo primò perficiet intentionem finis. Antecedens probatur ex D. Auguſt. lib. de moribus Eccleſiæ c. 15. vbi docet *omnem virtutẽ eſſe amorem boni*: amor autem per ſe primò tendit in finẽ, non in media. Secundò, quia propoſitum, ſeu intentio rẽperatè viuendi eſt actus virtutis, cùm ſit difficilis, rectæ rationi conſentaneus & laude dignus. atqui non poteſt eſſe actus ſecundarius virtutis: tum quia eſt adæquatus virtuti temperantiæ, tum quia non ſupponit vllum alium actum, ſeu affectum, vnde ſequatur: eſt ergo primarius actus virtutis Temperantiæ. Tertiò, Voluntas primò & immediatè inclinatur in affectum boni in genere: ergo virtus moralis inclinatur primò & immediatè in affectum honeſti ſui generis ſibi adæquati; quia omnis potentia & habitus primò, & per ſe reſpicit obiectum ſibi adæquatũ. Quartò, Si virtus moralis, v. g. Temperantia non facit per ſe primò intẽtionem rectam circa finem, id eſt, circa vitam temperatã, quid eſt, q illam rectam facit? Non enim natura ſua eſt recta. debet ergo fieri recta ab aliquo habitu acceſſorio: qui habitus ſine dubio eſt virtus, neque alia quàm Temperantiæ. Et quamuis valdè probabile ſit alium eſſe habitũ circa finem abſtractè conſideratũ, alium circa media; ſicut in ſciẽtijs alius ponitur habitus circa principia, alius circa cõcluſiones; (nulla enim eſt ratio, quæ contrarium conuincat, & proportio quæ eſt inter finem & principia, inter cõcluſiones & media id videtur poſtulare) tamen habitus circa finẽ non eſt ponendus diſtincta virtus ab habitu circa media: ſed vterque iunctus eſt vna integra & completa virtus moralis, tendens ad vnum finem adęquatũ, qui eſt honeſta vita in tali materia. Sicut ẽt habitus principiorum & concluſionum ſunt una integra & completa uirtus intellectua tendens ad vnum finem, qui eſt perfecta veritatis intelligentia. Dicuntur autem duo habitus, & duæ virtutes intellectuales, ſed partiales, & eſſentialiter incompletæ.

Refutatur. Virtus moralis perficit primò intentionem finis.

Probabile eſt eſſe diſtinctũ habitum circa finẽ, & circa media in virtutibus moralibus.

Omiſſa ergo ſententia Caiet. Reſpondeo, Virtutes morales ẽt quodam modo præcipere, ſeu imperare Prudẽtię; 29
ſed aliter quam Prudentia præcipiat ipſis. Ratio eſt, quia intellectus mouet voluntatem, & viciſſim voluntas intellectum. Prudentia igitur præcipit Virtutibus moralibus, oſtendendo, & præſcribendo quomodo, & in quid ferri debeant; & ita mouendo ex parte obiecti ad ſpeciem actus. Virtus Moralis præcipit Prudentiæ, volendo vt prudẽtia hoc, vel illud conſideret, & ita applicando ex parte ſubiecti ad exercitium actus. Hoc tñ non poteſt facere, niſi antè mota ſit à Prudentia, vel certè à Syntereſi. Itaque potiùs Prudentia dicitur præcipere Virtutibus moralibus, quàm hæ virtutes Prudentiæ: tum quia omnis motio incipit à Prudentia: (non .n. voluntas poteſt mouere, niſi antè mota per intellectum) tum quia motio Prudentiæ eſt ſublimior. mouet enim per modum finis & ſpecificantis actum voluntatis: Voluntas ſolùm per modum applicantis extrinſecus: vnde eius motio ſæpè non eſt neceſſaria.

Alia reſponſio.

Quo modo etiam Virtus moralis præcipiat Prudẽtiæ.

DVBITATIO IIII.

Vtrùm Prudentia pendeat à virtutibus moralibus, & quomodo.

Reſpondeo, Prudentiam in ſuis functionibus pendere 30
ordinariè à virtutibus moralibus. Colligitur ex Ariſtot. 6. Ethic. c. 5. & 13. Probatur, quia Prudentiæ eſt, id qđ in ſingulis actionibus eſt honeſtum apprehendere, ſeu iudicare tãquam hic & nunc conueniens: atqui virtus moralis in volũtate exiſtens, facit vt id qđ eſt honeſtũ videatur intellectui conueniens, & hic & nũc acceptandũ. Quiſque .n. iudicat prout eſt affectus. iracundus enim apprehendit intellectu vindictam tãquam conuenientem: & intẽperans voluptatẽ: auarus, habere copiã pecuniarũ: ſeruare autem in his modũ rationis, nõ apprehendũt ut cõueniens ſibi hic & nũc, ſed vt ſummũ, vt cõueniens in genere, uel pro alio tẽpore & ſtatu rerũ. Sicut .n. in animalibus, varij inſtinctus 31
& propẽſiones naturę faciunt ut phantaſia apprehẽdat varias res tãquam cõuenientes uel repugnantes. ita in hominibus, varij affectus ſiue volũtatis, ſiue appetitus inferioris, ſiue habitu ſint, ſiue actu, ſunt cauſa cur phãtaſia & intellectus aliquid apprehẽdat vt cõueniens vel diſcõueniẽs. Morales itaque virtutes in volũtate latentes faciũt vt intellectus

Quo modo affectus mutet iudicium.

tellectus bonum honeſtum in actionibus iudicet eſſe conueniens hic & nunc fieri; idque præſtant, partim quia cōprimunt paſſiones, quæ rationem perturbant in conſideratione honeſti, & bonum delectabile oſtentant; partim quia ſubiectum ita diſponunt, vt opus honeſtum ſit ei quàm maximè congruum, ſicut ſitienti potus, eſurienti cibus. Vnde mirum non eſt intellectui ſtatim ita videri. Conſenſio enim illa, quæ eſt inter obiectum & affectum, cauſa eſt ex parte obiecti, vt apprehendatur per modum conuenientis. Sicut è contrario diſſonantia eſt cauſa cur intellectus apprehendat vt diſſentaneum.

Vnde apparet quantam vim habeat affectus in omnibus iudicijs practicis noſtrarum actionum directiuis. Idque experientia quotidiana comprobat. vide 1.2.q.9.a 2.& 5.

32 *Cū prauo affectu poteſt interdum eſſe rectum iudicium in particulari.* Dixi, *ordinariè*, quia aliquando (etſi rariùs) fit vt aliquis de honeſto hic & nunc prudenter iudicet, quamuis voluntas ſit prauè ad illud affecta. ebrioſus enim interdum iudicat bonum eſſe vt hoc tempore & loco, in hoc conuiuio rationis menſuram ſeruet; etſi affectus adhoc non inclinet: & mœchus, vt ſe hic & nunc contineat: quamuis affectus in contrarium tendat; ratio eſt, quia vt intellectus poſſit comprehendere honeſtum ſub ratione conuenientis hic & nunc, ſufficit conſenſio, quam illud habet cum natura rationali, in qua veluti in radice omnes virtutes morales continentur. praui enim affectus non poſſunt illam cōſenſionem & congruentiam tollere, quamuis eam multùm obſcurent, & obnubilent. Vnde moraliter fieri nequit vt quis crebrò prudenter iudicet in particulari, ſine virtute morali.

33 *Obiectio.* Dices, Virtutes morales ſupponunt prudentiam; quia ſunt habitus electiui ſecundùm dictamen prudentiæ. ergo prudentia nō ſupponit virtutes morales: eſſent enim ſeipſis priores, ac poſteriores, & ſibi ipſis cauſæ, & effectus.

Virtus moralis inchoata ſupponit inchoatā prudentiā, quę conſiſtit in Synteresi. Reſpondeo, Virtutes morales completas ſupponere prudentiam completam tamquam magiſtram, & directricem, quæ in ſingulis functionibus oſtendat quid, & quomodo agendum. Inchoatos verò (nempe vt ſolùm ſunt affectus honeſti in genere, v.g. temperatè uiuendi: cuique, quod ſuum eſt, reddendi) ſupponere prudentiam inchoatam per *ſynteresin*; quæ eſt rudimentum quoddam, inchoatio, & principiū prudētię: ſicut affectus ille honeſti eſt inchoatio uirtutis moralis. At prudentia ſecundùm illam ſuam inchoationem non ſupponit ullo modo uirtutē moralem; ſed eſt cauſa uirtutis moralis inchoatæ: ſecundùm uerò ſuum complementum, quod habet ut ſe extendit ad actiones ſingulas ſupponit uirtutem moralem, ſaltem inchoatam.

34 *Prudentia & Virtus moralis dupliciter dicitur completa.* Aduerte tamen prudentiam poſſe dici dupliciter completam; primò eſſentialiter, cùm ſe non tantùm extendit ad principia moralia, & concluſiones generales, ſed etiam ad pleraſque actiones indiuiduas alicuius virtutis. Secūdò extenſiuè, cùm poteſt rectè in omni caſu occurrente iudicare. Simili modo uirtus moralis poteſt dupliciter dici completa; eſſentialiter & extenſiuè; Eſſentialiter, cùm extendit ſe ad aliquas functiones ſuæ materiæ promptè obeundas. Extenſiue; cùm ad omnes. Priore modo Prudētia non ſupponit uirtutes morales, niſi inchoatas; neq omnes, ſed eas tantùm, in quarum materia verſatur. Altero modo ſupponit oēs virtutes morales & completas. Quia nemo poteſt in omni caſu prudenter iudicare, v. g. in materia temperantiæ, niſi alijs quoque uirtutibus ſit inſtructus, ſi enim careat fortitudine, non rectè iudicabit de honeſto temperantiæ mortem intentante tyranno; ſi iuſtitia, non rectè iudicabit quando ius alterius per temperantiam uiolaretur, negando debitum coniugi. Itaque perfecta Prudentia requirit omnes uirtutes morales: ſingulæ quoq; uirtutes morales, ſi perfectæ ſint, ſupponunt prudentiam; ita tamen ut prudentia priùs ſe extendat ad quamuis actionem in indiuiduo, quàm uirtus moralis ſe ad illam proferat. Nam iudicium prudentiæ ſemper præit affectum uirtutis moralis circa unum eumdemq; actum indiuiduum. Sed de his plura 1.2.q.58.

35 *In quibus ſit.* Ex his intelligi poteſt in quibus ſit prudentia; (de quo D. Thom.a. 13.) perfecta enim prudentia non poteſt eſſe niſi in uiris probis, qui affectum in omni materia uirtutis rectè diſpoſitum habent. Hi enim ſoli rectè iudicare in omni negotio occurrente poſſunt. In hominibus improbis, uel alicui uitio deditis non poteſt eſſe niſi imperfecta prudentia. quia prauus affectus, quo laborant, non ſinit eos prudenter in materia uirtutis oppoſitæ iudicare.

CAPVT SECVNDVM.

De partibus prudentiæ, & Vitijs oppoſitis.

Habet 4. dubitationes.

DVBITATIO PRIMA.

Quæ ſint partes ſubiectæ Prudentiæ, ideſt, In quas ſpecies diuidatur.

DE QVO D. THOM. QVAEST. 48. ET 50.

1 NOTANDVM eſt, D. Tho. q. 78. conſtituere triplices partes Prudētiæ; nempe ſubiectiuas, potentiales, & integrales. *Subiectiuas* uocat ſpecies, ſeu inferiora, quo modo homo & brutum dicuntur partes animalis. *Potentiales* uocat uirtutes quaſdam adiunctas, quę ordinantur ad aliquos ſecundarios actus uel materias, ita ut nō habeant totā uim principalis uirtutis. quo modo potētiæ animæ dicūtur aīæ partes apud Philoſophos. *Integrantes* uel quaſi integrantes uocat ea, quæ neceſſe eſt concurrere ad perfectum actum uirtutis. Hic quærimus de partibus ſubiectis, in quas tamquam in inferiora diuiditur.

2 Reſpondeo igitur Prudentiam poſſe rectè diuidi, primò in naturalem, & ſupernaturalem, ſiue in acquiſitam, & infuſam. *Naturalem* uoco, quæ non excedit limites rationis naturalis. *Prudentia alia Naturalis, alia Supernaturalis.* Hanc ſolam Philoſophi agnouerunt. Pendet ex *ſynteresi*, quæ eſt notitia principiorum practicorum, ut Decalogi. & ſimilium; & ex uirtutibus moralibus ſui ordinis: comparaturq; uſu, naſcitur enim ex actibus. *Supernaturalis* eſt, quæ limites notitiæ naturalis excedit. pendet ex fide & ex uirtutibus moralibus ſui ordinis. Sicut enim ſunt aliquæ uirtutes morales commenſæ prudentiæ naturali, & tendentes ad honeſtum naturale, quod eſt cōſentaneum naturæ rationali quà talis eſt: ita etiam uidentur eſſe quædam uirtutes morales commenſæ dictamini prudentiæ infuſæ, tendentes in honeſtum ſupernaturale, quod eſt conſentaneum ſtatui hominis ſupernaturali: nimirùm hominis Chriſtiani filij adoptiui Dei, &c. de quo plura 1.2. q. 58.

Secundò, diuiditur immediatè in prudentiam *perſonalem*, ſeu *ſolitariam*, & in *gubernatricem*. *Gubernatrix* diuiditur in quatuor ſpecies; *Oeconomicam*, *Ciuilem*, *Legislatricem*, & *Militarem*. Itaque in uniuerſum ponuntur 3
quinque ſpecies Prudentiæ. Ex quibus quatuor priores ponit Ariſtoteles 6. Eth. c. 8. & uocat partes Prudentiæ. quintam addit D.Th. quæſt. 50. art. 4. *Prudentia 5. ſpecies.*

Solitaria ſeu *perſonalis* eſt, qua quis in ſingulis actionibus ſpectat quid agere deceat. proprium intendens bonū.

Oeconomica, qua quis rectè gubernat familiam, eius bonum ſolùm ſpectans.

Digitized by Google

Ciuilis ſeu *politica* eſt, qua quis rectè adminiſtrat ciuitatem, legeſque ſeruari curat.

Legiſlatrix ſeu *nomothetica* eſt, qua quis idoneas leges condit.

Militaris, qua militia ritè adminiſtratur.

4 Ratio harum ſpecierum eſt, quia Prudentiæ generatim acceptæ eſt procurare bonũ hominis operationũ directionem: hoc autem procuratur vel directè, vel indirectè, ſcilicet amoliendo mala, quæ bonum hominis impediunt. Si indirectè, hoc fit per prudentiam militarem, qua hoſtes bonum publicum & priuatum perturbantes auertuntur. Si directè, vel procuratur bonũ proprium, vel communitatis: ſi proprium, erit prudentia perſonalis. Si verò communitatis, tum vel familiæ, vel Reipublicæ. Si familiæ bonum intendatur, erit *Oeconomica*. Si Reipubl. id fiet vel ferendo leges (quod proprium eſt ſupremi Principis) & ſic erit Legiſlatrix: vel curando proximè vt mandentur executioni, (quod fit per magiſtratus immediatos) & ſic erit Prudẽtia ciuilis. Per *ciuilem* enim non intelligit Ariſtoteles virtutem ſubditorum, qua legibus parent; (vt D. Th. videtur accipere) ſed magiſtratuũ, qua curant leges ſeruari, & totã Rempubl. gubernant, vt rectè Euſtratius exponit. Nam Ariſtoteles ponit duas huius partes, Conſultricem & Iudicatricem: illa præbet in dubijs conſilium, hæc exercet iudicia in tribunalibus: quorum vtrumque pertinet ad perſonam publicam. Adde non eſſe opus peculiari prudentia in ciue vt legibus communibus pareat, ſicut nec domeſticis vt præceptis patris familias.

5 Hic tamen Notandum eſt primò, ſolã *Prudentiam perſonalem* abſolutè dici Prudentiam, & hominem facere abſolutè & ſimpliciter prudentem, vt docet Ariſtoteles c. 8. Quia is ſolus abſolutè prudens eſt dicendus, qui ſua præ ceteris omnibus curat, ſeipſum omni virtute exornãs. Prudentia enim per ſe primò curat bonum ſuum, id eſt ſui ſubiecti. Ceteræ verò prudentiæ ſpecies non vocantur abſolutè nomine Prudentiæ; ſed ſecundum quid, ſeu cum adiuncto, vt prudentia Oeconomica, vel Ciuilis, vel Legiſlatrix, vel Militaris: quia non ſpectant bonum ſuũ, ſed alienum; vnde neque neceſſariò poſtulant, neque faciunt affectum habentis rectum; ſed potius affectum alienum, præſertim Oeconomica, Ciuilis, & Legiſlatrix; quia intẽdunt bonum communitatis; nempe vt familia vel Reſpublica ſecundum virtutem degat. Nam militaris potius videtur eſſe ars quædam diſponendi exercitum ad prælium, quam ſpecies Prudentiæ: ſicut ars nautica, ars negotiandi, & ſimiles. Vnde quidem de arte militari ſcripſerunt, Poteſt tamen poni ſpecies Prudentiæ, quatenus diſponit & curat vt milites fortiter & cum virtute militares functiones obeant. Hoc enim videtur propriè officium prudentiæ militaris. Vnde ſupponit artem militarem, eique addit rationem dirigendi milites ſecundum virtutem.

Prudentia perſonalis eſt abſolutè Prudẽtia, reliquæ cũ adiuncto.

6 Notandum ſecundò, ſingulas ſpecies dictas poſſe rurſus in multas alias vel ſpecies, vel potius in partes veluti integrantes diuidi. Probabile enim Prudentiam perſonalẽ tot habere partes ſpecie diſtinctas, quot ſunt ſpecies Virtutũ. Non enim qui prudens eſt in functionibus Iuſtitiæ, ſtatim eſt prudens in functionibus Temperantiæ, vel Fortitudinis: quamuis vt abſolutè dicatur prudens, debeat in omni materia virtutis paſſim occurrente prudens eſſe. Idem dicendum de Prudentia Ciuili, Oeconomica, Legiſlatrice, & Militari. Varia enim ſunt genera militiæ, & gubernationis ciuilis, & domeſticæ ratione variarũ circumſtantiarum, tum loci, tum perſonarum, tum finium adiunctorum, (vt commodorum vel incommodorum) quæ diuerſiſſimã rationem agendi poſtulant, vt bonum exitum habeant.

Quæuis ſpecies Prudẽtia varijs partibus cõſtat, quaſi integrãtibus.

7 Notandum tertiò, Prudentiam perſonalem quodammodò complecti omnes alias prudentiæ ſpecies; quia poteſt ſe extendere ad omnes illarum functiones, dictando de ijſdem actionibus de quibus ipſæ; ſed ſub alia ratione. Quidquid enim ordinat vel iubet paterfamilias per prudentiam œconomicam, ſpectans bonum familiæ, poteſt ordinare, & iubere per prudentiam perſonalem, ſpectando bonum honeſtum ſuæ actionis; nempe vt officio ſuo ſatisfaciat. Quatenus enim in agendo ſpectat vt familia rectè ſit diſpoſita, dirigit ſuam actionem prudentia œconomica; vt verò intendit ſatisfacere ſuo officio, vel agere id quod decet ſuam perſonam, dirigit eam prudentia perſonalis. Idem dicendum de Ciuili, Militari, & Legiſlatrice.

Prudentia perſonalis omnino completa complectitur ceteras.

Itaque prudẽtia perſonalis omnino completa, qua quis in omni ſtatu, ſeu officio poteſt ſe gerere vt decet, includit illas prudentias tamquam partes, ſuperaddens illis reſpectum ad proprium bonum, quod eſt honeſtè agere. Neq; enim Rex poteſt habere prudentiam ſuæ perſonæ neceſſariam, & facere omne id quod ſe decet, niſi norit leges vtiles ferre; & ita requirit prudentiam Legiſlatricem. Neque Magiſtratus officio ſuo ſatisfacit, qui non nouit Remp. adminiſtrare, iudicia exercere, bono ciuium conſulere; & ita requirit Ciuilem. Et hoc eſt quod vult Ariſtoteles c. 8. in princ. cùm ait; *Prudentiam & Ciuilem* (πολιτικὴν) *eſſe eũdem habitum, ſed non habere eãdem rationem ſeu idẽ eſſe*. Prudentia enim completa includit Ciuilem, & reliquas tamquam ſui partes: refert tamen illarum materiam ad ſuum finem; & ita diſtinguitur ratione formali. vide Giraldum in lib. 6. Ethic. q. 14. Si tamen Prudentia perſonalis accipiatur vt dirigit hominem conſtitutum extra publicum officium, ſic non includit illas; ſed eſt ſpecies omnino diſtincta a ceteris. 8

DVBITATIO II.

Quænam ſint partes integrantes Prudentiæ.

D. THOM. QVÆST. 49.

NOtandum eſt Partes integrantes prudentiæ poſſe dupliciter poni; Primò, vt partes integrantes dicantur illæ, ex quibus veluti membris Prudentia tota propriè cõſtat. Non enim Prudentia eſt ſimplex aliquis habitus, ſicut neq; ſcientiæ ſpeculatiuæ, ſed conſtat multis partibus inſtar totius heterogenei, reſpicientibus diuerſam rationem honeſti, quæ eſt in diuerſis virtutibus. Alijs n. regulis & notionibus dirigũtur functiones iuſtitię, alijs tẽperãtię, alijs forti:udinis & patientiæ: quæ tñ omnes neceſſariæ ſunt ad integram & abſolutam Prudentiam. Dicitur autem Prudentia vna virtus, ſicut Theologia & Phyſica dicitur vna ſcientia: nempe quia reſpicit vnum obiectũ generale quod eſt viuere ſecundùm virtutem; idque ſub vno eodemque modo tendendi, qui eſt conſiderare ſingulas actiones cum omnibus circumſtantijs, de quo plura 1. 2. q. 57. Verùm D. Th. non loquitur hoc modo de partibus Prudentiæ; quia non videtur tales ponere. Secundò, vt partes integrantes Prudentiæ dicantur quædam functiones, ſine quibus non habetur perfectus vſus prudentiæ. Hoc modo ponit octo partes prudentiæ, *Memoriam, intelligentiam, docilitatem, ſolertiam, prouidentiam, rationem, circumſpectionem, cautionem*, è quibus *ſolertia* & *docilitas* maximè iuuant ad acquirendam prudentiam. *Memoria, intelligentia, prouidentia, ratio*, potiſſimùm iuuant ad vſum prudẽtiæ in conſultando & iudicando; *Cautio* & *circumſpectio* ad executionẽ operis; quæ dicitur fieri imperio Prudẽtiæ. *Memoriam* vocat recordationem eorũ, quæ legimus, audiuimus, vidimus, aut aliter experti ſumus. Ex his enim ſæpenumerò facilè colligimus quid in præſẽti negotio expediat; pluſimùm enim valent tum exempla aliorum, tum experiẽtia ipſa ad Prudentiam. *Intelligentiam* vocat notitiam præſentiũ: vt enim prudenter iudices, neceſſe eſt præſentem ſtatũ rei tibi eſſe probè perſpectum. Poteſt etiam hoc nomine ſignificari notitia principiorum moralium. 9

Prudentia non eſt habitus ſimplex.

10 *Octo partes integrãtes Prudẽtia.*

Prouidentia dicitur conſideratio futurorum euentuũ, qui poſſent ſequi ex opere.

Ratio dicitur promptitudo quædam ratiocinandi, & aliud ex alio colligendi.

Docilitas accipitur pro affectu & promptitudine ad diſcendum.

Solertia (quã Ariſt. vocat ἀγχίνοιαν, & meliùs Latinè diceretur ſagacitas) eſt ſpecies bonę cõiectationis, (quę ipſi dicitur εὐστοχία) eſt enim ſolertia, ſeu ſagacitas, medij (id eſt rationis alicuiꝰ cur res ſit probãda vel improbãda) inuẽtio tẽpore breuiſſimo, vt idẽ Ariſtot. docet lib. 1. prior. Analyt.

Circumſpectio eſt conſideratio circumſtantiarum, ne quã deſit in opere.

Cautio eſt cura vt vitẽtur incõmoda, quibus res eſt expoſita, v. g. ne proximus offendatur, ne incidas in aduerſam valetudinem. poterat hæc ſub circũſpectione cõprehendi.

Notandum eſt, non omnes hos actus à diuerſis habitibus proficiſci, Cautio enim, Circũſpectio, Prouidentia, & Intelligen- 11

Nõ ſũt tot habitus.

Digitized by Google

telligentia ſunt actus Prudentiæ; quia intrinſecè includũtur in prudenti iudicio, & executione. Memoria, Ratio, Solertia, & Docilitas tantùm requiruntur ad acquirẽdam Prudentiam, vel ad acquiſitæ perfectiorem vſum.

DVBITATIO III.

Quæ ſint partes potentiales Prudentiæ.

D. THOM. QVÆST. 51.

12 *Tres partes potentiales Prudentiæ.*

RESpondeo, Valdè ingenioſè à D. Th. poni tres partes potentiales Prudentiæ, *Eubuliam, Syneſim, & Gnomen*. Per *Eubuliam* intelligit habitum quemdam, qui præbet facultatem rectè conſultandi: id eſt, inueniendi bonum conſilium in rebus ambiguis & perplexis. Per *Syneſim* habitum rectè iudicandi de conſultatis, idque ex cõſideratione communium principiorum practicorum, ſcilicet legum naturalium & poſitiuarum, & finium illarum, quos hoc Legiſlator ſpectauit. Per *Gnomen*, habitum rectè iudicandi ex principijs quibuſdam altioribus contra tenorem verborum legis, iuxta tamen mentem Legiſlatoris. vide Caiet. q. 120. art. 1. & 2. Vocat autem has partes potentiales Prudentiæ; quia Prudentia his vtitur ad ſuum finem, veluti membris quibuſdam ſuis; vel vt anima vtitur ſuis potentijs ad ſuum finem. Sicut .n. in ſingulis animæ potentijs elucet vis, & conditio animæ, etſi nõ plene: ita in illis facultatibus, earumq; functionibus elucet natura & conditio Prudentiæ, etſi non adæquatè.

13 *Non diſtinguũtur reipſa à Prudentia habitus.*

Vtrùm ſint habitus diſtincti ab habitu Prudentiæ dubitari poteſt. Probabilius eſt non eſſe ab illa diſtinctos realiter, ſed eſſe ipſam Prudentiam inadæquatè conſideratã; nempe vt ſe ad hanc vel illam functionẽ extendit; vt probat Giraldus lib. 6. q. 15. Probatur, quia Prudentiæ proprium eſt inquirere media ad finem idonea: atqui hoc fit bona conſultatione; ergo bona conſultatio eſt actus proprius Prudentiæ. Vnde rectè Ariſtoteles ait cap. 7. lib. 6. *Prudentia maximè opus eſſe dicimus rectè conſultare.* Neq; ſatisfacit, ſi dicatur Prudentiæ proprium eſt benè conſultare, quòd imperet illam; nam conſultatio de medijs non imperatur propriè à Prudentia, ſed à cognitione & amore finis. In qua cognitione finis non tam cernitur Prudentia quàm ſynterefis. Cernitur autem primò in conſultatione, ſi benè fiat: ergo bona conſultatio eſt prima functio in qua Prudentia elucet. Quòd etiam rectè iudicare ſiue ex ipſis legibus, & earum finibus, quod facit *ſyneſis*, ſiue ex altiori conſideratione, quod facit *gnome*, ſit actus Prudentiæ elicitus, patet; quia per hunc actum Prudentia imperat voluntati, eamque & potentias inferiores in executione dirigit; vt ſuprà oſtenſum eſt.

14 *σύνεσις*

Dices, Ariſtotelem per ſyneſim non videri ſignificare partem aliquam Prudentiæ, ſeu iudicium Prudentiæ præcedens executionem; ſed perſpicaciam quamdam ingenij in alio, qui de iudicio & facto prudentis acutè iudicat, vt exponit Euſtratius in c. 10. lib. 6. dicitur enim *συνετὸς καὶ εὐσύνετος*, teſte Ariſtotele ibidem, qui altero aliquid dicente vel faciente ſtatim poteſt percipere rectène an ſecùs dictum factùmve ſit: ſicut diſcipulus dicitur *ξυνιέναι* & *εὐσύνετος*, qui ſtatim percipit quod magiſter docet. Vnde apud Græcos *ξυνιέναι* ſæpè vſurpatur pro *μανθάνειν*, quod eſt percipere quod alius dicit.

Reſpondeo verum eſſe Ariſtotelem quidem hoc pacto ſyneſim ibi accipere: non tamen negat quin ſimilis facultas in prudente requiratur circa inuenta per conſultationem. Vnde rectè D. Tho. poſuit partem Prudentiæ. Imò ipſemet Ariſtoteles lib. 1. Magnor. moral. c. 35. expreſſè docet Syneſin eſſe Prudentiæ partem: quamuis interdum

15 *Quid gnome Ariſto.*

eſſe poſſit in eo qui non eſt prudens. Per *γνώμην* idem intelligit Ariſtoteles, quod D. Tho. nam lib. 6. Ethic. c. 11. dicit Gnomen eſſe Rectum iudiciũ æqui & boni. Æquũ & bonũ (quod Græcis dicitur *τὸ ἐπιεικές*), eſt, quod cùm ſit contra verba legis, (etſi non contra mentem legiſlatoris) iudicio prudentis definitur, vel vt Ariſtot. lib. 5. c. 10. definit, eſt *correctio legis, quatenus deficit ob vniuerſalem locutionem*. Eodem pertinet ſententia D. Tho. cùm ait Gnomen iudicare ex principijs extraordinarijs contra verba legis. idem .n. valent corrigere legem vbi deficit ob vniuerſalem locutionẽ, (quod propriè ad gnomen pertinet) & iudicare ex altiori principio contra verba legis. Ratio autem cur interdum opus ſit hac correctione legis, & conſideratione altioris principij, quàm ſit finis proximus legis, eſt quia leges vniuerſaliter latæ ſunt, vt Legiſlator finem proximum, quem per illam intendit vt plurimùm aſſequatur: quo fit vt multi caſus occurrant, in quibus non expedit eas ſeruari, quia aliquid fieret contra aliam Legiſlatoris intentionem, & contra bonum publicum vel priuatum. Vniuerſales enim Regulæ in rebus practicis patiũtur multas exceptiones: hæ exceptiones quia verbis legũ comprehendi non poterant, relictæ ſunt iudicio prudentum, & vocantur *ἐπιεικῆ*, id eſt, æquum & bonum. Iudicium verò quo de illis iudicatur, vocatur Gnome, quod Latinè benignam ſententiam poſſumus nominare, hoc autem peti debet ex altiori conſideratione, ob quam verba legis non ſunt ſeruanda. In legibus pœnalibus dicitur *συγγνώμη*, id eſt, venia, vel pœnæ mitigatio. Exempli gratia, lex vniuersè præcipit, Qui occidit occidatur. Tu tamen inuaſus ab alio occidiſti: Vir æquus, per *γνώμην* iudicat verba legis hic non eſſe ſeruanda, teque non eſſe morte puniendum: quod iudicium pendet ex alia conſideratione, quàm præceptum legis illius. Virtus verò quæ in voluntate reſpondet huic iudicio, dicitur *ἐπιείκεια*. Vnde ſicut *ἐπιείκεια* ſe habet ad iuſtitiam, ita *γνώμη* ſe habet ad prudentiam. Eſt igitur pars potentialis Prudentiæ ſiue Prudentia ipſa, vt verſatur circa æquum & bonum: ſicut *ἐπιείκεια* eſt pars iuſtitiæ, & iuſtitia quædam, vt rectè Ariſtoteles cap. illo 10. docet; quod quomodo verum ſit, dicitur infrà cap. 47. dub. 9.

συγγνώμη

ἐπιείκεια

DVBITATIO IV.

Quot & quibus modis peccetur contra Prudentiam.

D. THOM. QVÆST. 53. 54. 55.

DICO Primò generatim loquendo, omne peccatũ eſt contra prudẽtiam; patet, quia omne peccatum eſt contra iudicium prudentiæ, ſicut omne opus bonum eſt ſecundùm iudicium Prudentiæ. 16 *Omne peccatum eſt cõtra Prudentiam.*

Aduerte tamen nõ eſſe neceſſarium, vt ſicut omne opus bonum ſequitur ex iudicio prudenti, ita omne opus malum ſequatur ex iudicio imprudenti; poteſt enim ſequi ex iudicio indifferenti, quo aliquid iudicatur non quidem eſſe honeſtum, vel turpe, ſed eſſe delectabile, vel moleſtũ. Hoc .n. iudiciũ ſufficit vt voluntas poſſit illud opus velle, aut nolle, vt oſtenſum eſt 1. 2. q. 9. art. 1. dubit. 4. & 5. *Non tamẽ ex imprudentia.*

Dices, Omnis peccans eſt imprudens, imò & ignorans, teſte Ariſtotele: ergo omne peccatum ſequitur ex errore, vel ignorantia.

Reſp. Negandam conſequentiam. Dicitur imprudens, non quòd ſemper imprudenter iudicet, ſed quia imprudenter (id eſt, contra prudẽtiæ dictamen) operatur. Dicitur ignorans, non quòd neceſſe ſit vt ignoret rem eſſe turpem, vel noxiam ſaluti, ſed quia vel ignorat, vel non ſatis conſiderat illam turpitudinem, quaſi ſi conſideraret, vt par eſt, non faceret. Et quamuis fieri poſſit vt aliquis pleniſſimè rei turpitudinem conſiderans, eam nihilominus faciat, propter voluntatis libertatem, quæ ſicut bonum honeſtum et clarè propoſitum non neceſſariò amplectitur, ſed poteſt repudiare, ob moleſtiam annexam, ita obiectũ turpe clarè propoſitum non neceſſariò repudiat, ſed poteſt amplecti ob voluptatem annexam: tamẽ hoc rariſſimè fit. Vnde vniuersè dici poteſt omnẽ peccantẽ eſſe ignorantẽ. 17 *Omnis peccans ignorans.*

Dico Secundò, Si magis ſpeciatim loquamur, dupliciter contra prudentiam peccatur, iuxta D. Tho. per exceſſum, & per defectum. Probatur quia ſicut obiecta aliarũ virtutum conſiſtunt in medio, ita etiam obiectum Prudentiæ. (idem .n. eſt obiectum circa quod verſatur Prudentia conſultando, & iudicando, ac aliæ virtutes inclinãdo) ergo ſicut contra alias virtutes poteſt peccari per exceſſum & defectum; ita contra prudentiam. 18 *Cõtra Prudentiã peccatur exceſſu & defectu.*

Dico Tertiò, Per defectum contra prudentiam peccatur quadrupliciter, *præcipitatione, inconſideratione, inconſtantia, & negligentia*. Probatur, quia ea peccata ſunt propriè contra prudentiam, quæ ſunt contra regulas prudentiæ, quas ipſa in ſuis functionibus ſeruare debet; item 19 *Defectu, quatuor modis.*

quæ

Digitized by Google

quæ ſunt cōtra functiones proprias prudentiæ: atqui hæc peccata ſunt talia; ergo. Minor patet. Prima .n. regula Prudentiæ eſt, vt priuſquā opus aggrediaris, vel iudicium feras, deliberes de medijs, de modo, & ordine exequēdi, de cauendis impedimentis &c. contra hanc regulā eſt *præcipitatio*, quæ propoſito aliquo fine ſtatim opus aggreditur; vel certè iudicat de medijs, & modo exequendi, omiſſa deliberatione. Secundū eſt, vt rem de qua iudicandum eſt, eiuſque circumſtantias diligenter inſpicias: contra hanc, eſt *inconſideratio*, quæ iudicat, omiſſa diligenti inſpectione. Tertiū eſt, vt rebus deliberatis, & rectè iudicatis inhæreas, neque te ſinas ob leues ratiunculas diuelli: cōtra hanc eſt *inconſtantia*, quā ſine vlla, vel certè ſine iuſta cauſa mutas ſententiam. Quartū eſt, vt rē deliberatā & iudicatā, opportuno tēpore mandes executioni. contra hanc eſt *negligentia*. Hæc tamen dupliciter poteſt conſiderari: primò, vt eſt omiſſio diligentiæ requiſitæ in ipſo opere externo, & ſic nō eſt directè contra prudentiā, ſed contra virtutē, in cuius materia verſatur, vt negligentia in orando, eſt cōtra Religionem; in ſoluendo debito, contra iuſtitiam. Secundò, vt eſt omiſſio diligentiæ requiſitæ in actu intellectus excitantis & dirigentis voluntatē & vires externas ad executionē; & ſic eſt contra prudētiam. *Præcipitatio* igitur eſt directè contra *conſiliū*; *inconſideratio* contra *iudiciū*; *inconſtantia* contra *iudicij firmitatem*: *negligentia* contra *rationis vigilantiam* in exequendo. Eſt enim omiſſio actuum rationis, qui neceſſarij ſunt vt opus ſuo tempore fiat.

Præcipitatio. Inconſideratio. Inconſtantia. Negligentia.

20 *Qualia ſint peccata.*

Notandū eſt Primò, *præcipitationem & inconſiderationem* non eſſe peccatū mortale, niſi ratione periculi alicuius peccati mortiferi, cui ſe homo exponit, præcipitanter vel inconſideratè iudicādo vel agendo: quia ſicuti in actibus prudētiæ nō quæritur rectitudo propter ipſos actus, ſed propter opus quod illis actibus eſt dirigendum; (quia in regula non quæritur rectitudo propter ipſam regulā, ſed propter id, quod regulæ eſt conformandum) ita prauitas imprudentiæ æſtimanda eſt ex opere, quod inde ſequitur.

Inconſtantia numquam eſt peccatū mortale, niſi quis ex voto, vel præcepto teneatur perſiſtere in ſententia, vel ob aliquā cauſam extrinſecā, vt ad vitandū ſcandalum, &c.

Idem dico de *negligentia*. hæc .n. non eſt peccatū mortale; niſi negligas id, ad quod ſub peccato mortali teneris, vel ita ſis animo remiſſo ad ea quæ ſalutis ſunt, vt euidenti periculo aliquid tale negligendi te exponas.

Notandum Secundò, Ad prædicta peccata reduci alia quædā, quæ non ſunt tam directè contra prudentiam, vt *obliuioſitatem, indocilitatē, & defectum ratiocinandi*, ad *præcipitationem*; *defectum intelligentiæ, cautelæ, & circumſpectionis*, ad *inconſiderationem*. ad eamdem referri poteſt *improuidentia, & defectus ſolertiæ*: etſi D. Th. referat ad *inconſtantiam, & negligentiam*. ſed res eſt parui momenti.

21 *Prudentiæ imagine peccatur ſex modis. Prudentia carnis.*

Dico Quartò, per exceſſum, vel potius quadam ſpecie & imagine prudentiæ, peccatur contra Prudentiā ſex modis iuxta D. Th. *Prudentia carnis, aſtutia, dolo, fraude, ſolicitudine temporalium, & ſolicitudine futurorum. Prudentia carnis* dicitur qua quis viuit ſecundùm carnem: vt colligitur ex Apoſtolo ad Rom. 8. vbi opponit prudentiam carnis prudētiæ ſpiritus; & ſapere ſecūdùm carnē, ei quod eſt ſapere ſecundùm ſpiritum. Nam finis prudentiæ carnis eſt viuere ſecundùm carnem, ſicut finis prudentiæ ſpiritus eſt viuere ſecundùm ſpiritū. *Viuere* autem *ſecundùm carnem* eſt ſequi inſtinctus & motus naturæ corruptæ; ſeu, eſt facere opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, & cetera, quæ Apoſtolus recenſet c. 5. ad Galat. Itaque *prudentia carnis* eſt, quæ excogitat idonea media ad opera carnis cōplenda. Sicut *prudentia ſpiritus* eſt, quæ excogitat idonea media ad opera, ſeu fructus ſpiritus; de quibus Apoſtolus agit eodem capite. Sicut .n. omnis virtus habet ſuam prudentiā, qua tamquā regula in ſuis functionibus dirigatur, vt opus ſuū honeſtū reddat, (quod eſt eius finis intrinſecus) ita omne vitiū habet ſuā quamdam falſam prudentiam, qua dirigatur ad obtinendū bonū delectabile, quod eſt eius finis; hæc dicitur prudentia carnis.

Viuere ſecundùm carnem.

22 Notandum autem eſt Primò, Sicut prudentia vera ſupponit, & includit appetitum honeſti, ſine quo appetitu nuda illa notitia intellectus non habet rationem prudentiæ; ita prudentia carnis, quæ eſt falſa prudentia, ſupponit, & includit affectum operum carnis, ſine quo affectu non dicitur prudentia carnis. Supponit quidem; quia iudicium omnis prudētiæ ſiue veræ, ſiue falſæ plurimùm pendet ex affectu. *qualis enim quiſque eſt, ita iudicat*, vt Ariſtoteles ait, id eſt, quiſq; iudicat conuenienter ſuis affectibus. Includit vero, quia prudentia non ſignificat qualēcumq; notitiam mediorum, ſed directam & ordinatā ad opus: itaq; includit affectū operis. Vnde Apoſtolus nomen prudentię ſeu φρονήσεως vel φρονήματος paſſim vſurpat pro affectu alicuius boni honeſti, aut delectabilis, mouente intellectū ad excogitationē mediorū quibus illud obtineatur: vel pro cogitatione intellectus, quæ ab affectu, ſeu inflexione ad illud bonū ordinatur. Sic c. 8. ad Rom. *ſapere ſecundum carnem mors eſt*: φρόνημα τῆς σαρκός; id eſt, habere affectum & cogitationes intētas ad opera carnis. Simili modo accipit, cùm ait; *Prudentia ſpiritus vita, & pax*. Et ad Philipp. 2. *Hoc enim ſentite in vobis quod & in Chriſto Ieſu*. Græcè, τοῦτο φρονείσθω ἐν ὑμῖν, id eſt, talis ſit in vobis affectus, vel talis cogitatio, ex affectu procedens.

Prudentia ſupponit affectum finis alicuius.

23 *Prudentia carnis imitatur verā prudentiā.*

Notandum Secundò, Prudentiam carnis imitari veram prudentiam; quia ſicut hæc quærit, & inuenit media verè idonea ad finē honeſtū; ita illa quærit, & inuenit media verè idonea ad finem delectabilē, ad honores, &c. Vnde non eſt neceſſariò in iudicio huius prudentiæ eſſe errorem, ſeu falſitatē; quia non eſt neceſſe vt media non ſint idonea ad finem, vel vt iudicet illa eſſe abſolutè bona: ſed ſatis eſt ſi iudicet eſſe conuenientia ad finem propoſitum, ad quē verè idonea ſunt. Poteſt tamen tale iudiciū dici practicè falſum, quia eſt cauſa prauæ electionis; ſiue quia non eſt conſentaneum appetitui recto.

Notandum Tertiò, Prudentiam carnis non eſſe peccatū, niſi ratione affectus praui, cui ſubeſt. Vnde ſi hic ſit peccatū mortale, erit peccatum mortale; ſi veniale, erit veniale. ut patet ex dictis 1.2. q. 17. art. ult. Conſilium .n. & iudicium ſunt actus imperati ab intentione. Vnde accipiunt ſuam bonitatem uel prauitatem ab intentione.

24 *Aſtutia quid.*

Aſtutia generatim, eſt ratio aliquid agendi modo occulto. Dicuntur .n. aſtuti in contractibus & negotijs, qui norunt modos agendi non paſſim obuios, quibus uel alios decipiunt, uel cauent ne decipiantur. Videtur ab Ariſtotele uocari δεινότης, (*ſolertiam* quidam interpretantur) quam ipſe &c in malis ponit, ut patet lib. 1. magnorū Moralium cap. ult. ubi dicit *omnem prudentem eſſe δεινόν*, id eſt, *aſtutum vel ſolertem, ſed non contrà: quia malus etiā, δεινός, ſolers eſt, ſicut Mentor qui videbatur quidē δεινός (ſolers) non tamen erat prudens*. itaq; aſtutia generatim accepta, eſt quid communius quam prudentia. Verùm hic accipitur magis ſpecialiter, nempe pro notitia prauorū mediorū ad fallendum idoneorū, cū affectu exequendi coniuncta. Hoc modo accipit D. Auguſtinus lib. 4. contra Iulianū c. 3. cùm ait, *omnibus virtutibus quædā vitia eſſe ſimilia, ſicut aſtutia Prudentiæ ſimilis eſt, quæ tamen eſt vitiū*. Et Apoſtolus 2. ad Corint. 4. *Non ambulantes in aſtutia*, Græcè ἐν πανουργίᾳ, quo nomine propriè ſignificatur hæc vitioſa *aſtutia*: quia aſtuti omnia tētant, in omnē partē ſe uertunt, ut rem conficiant. Continet artē ſimulandi & diſſimulandi. Habet locum in ijs functionibus quæ proximum reſpiciunt. nemo .n. ſibi ipſe aliquid occultat, vel in modo agendi ſibi aliquid occultum operatur, ſed tantùm proximo.

Videtur hæc *aſtutia* ſpecies quædam prudentiæ carnis. Hi .n. maximè uidentur prudentes ſecundū carnē, qui modos norunt occultos obtinendi temporalia, fallendo alios.

Quale peccatum.

Eſt peccatum mortale uel ueniale, pro ratione affectus cui ſubeſt, & nocumenti quod proximo ſequitur: ſi enim expreſsè uel implicitè graue nocumentum intendas, erit peccatum mortiferum: ſicut mendacium pernicioſum. Item ſi graue malum ſequatur, idque aduerteris uel facilè aduertere potueris: tunc enim eſt intentio tacita, ſeu interpretatiua. Si autem nullum ſit nocumentum uel modicum, erit ueniale: ſicut mendacium officioſum, & iocoſum. Vide Caietanum in Summa uerbo *Aſtutia*.

25 *Dolus.*

Dolus eſt aſtutiæ executio ſiue uerbis, ſiue factis: eſt .n. hoc nomen generale. Tantùm habet locum erga proximū, & potiſſimùm in materia Iuſtitiæ, ut in contractibus & diſtributionibus. Duobus modis, ſecundùm Iuriſperitos, dolus uenit in contractum. Primò, dando cauſam contractui. Dicitur autem *dare cauſam contractui*, quando ſi dolus abfuiſſet, alter nullo modo uoluiſſet cōtrahere. Secundò, non dando cauſam; ſed ſolùm incidendo in contractum: ut quando contractus fuiſſet quidem initus, ſed non eo pre-

Dolus venit in contractum dupliciter.

tio,

Digitized by Google

tio, verùm maiori aut minori. Vtrùm autē & quando dolus contractum vel aliam diſpoſitionem irritam reddat, & quando non, dicemus infrà lib. 2. c. 17. dubit. 5.

Ignorātia à dolo excuſat.

Porrò ignorantia iuris, etſi craſſa ſit, ſemper excuſat à dolo, & conſequenter à pœna legis, quando ad eam incurrendam lex requirit dolum ſeu præſumptionem: quia ignorantia craſſa dolus non eſt.

Quando culpa æquiparetur dolo.

Nec obſtat quòd culpa lata dicatur æquiparari dolo; hoc enim ſolùm eſt verū quando lex non requirit dolum, præſumptionem, aut ſcientiam; ſed ſimpliciter loquitur: & in actionibus deſcendentibus ex contractu, vel quaſi contractu, vt notat Silueſter verbo *Culpa.* quæſt. 3. & 11. ex Bartolo, Cyno, & alijs.

26 *Fraus.*

Fraus eſt executio aſtutiæ per facta, vt cùm menſura eſt minor iuſto: cùm moneta eſt adulterina. vnde eſt quid cōtractius & minùs commune q̄ dolus. Itaq; dolus & fraus ſe habent ad aſtutiam, ſicut pactiones & actiones iuſtæ ad Prudentiā. Sicut .n. hæc diriguntur iudicio & regulis prudentiæ; ita illa iudicio & regulis aſtutiæ. Quare hi modi agendi contra prudentiā non ſunt diſtincti ab aſtutia, ſed executiones tantùm, ſeu actus externi aſtutiæ. De his duobus dici ſolet, *Fraus, & dolus nemini debet patrocinari.* Habetur cap. Ex tenore. 16. de Reſcriptis. Item: *Fraudē nō fieri ei, qui ſcit & conſentit.* L. Nemo. ff. de regulis iuris.

27 *Agere in fraudem legis.*

Dicitur & fraus fieri, vel *contra legem*, vel *ipſi legi*. *Contra legem*, quando fit cōtra id qđ lege, præcipitur vel vetatur, abſque colore & artificio, quo violatio illa tegatur. *Legi* verò, quando artificio quodam ita agitur contra mētem legis, vt videamur illi non repugnare. hoc autē fit potiſſimùm tribus modis, vel iuxtà Silu. v. *Fraus*, quatuor. Primò, ſupponendo perſonā pro perſona. vt ſi cōiunx volens donationē facere coniugi, (qđ non poteſt per leges) ſupponat aliā perſonā cui donet, cū onere transferendi in coniugem. Si tutor volens emere rē pupilli, (qđ per leges non poteſt) interponat aliā perſonā quæ emat. Secundò, ſupponendo rē pro re. vt ſi filio familias volens dare mutuū, loco mutui des triticū vendendū, vt pretio fruatur; nimirū vt hac arte eludas vim L. 1. ff. de Senatuſconſul. Macedon. vbi ſtatuitur vt filius familias ex mutuo non teneatur. Tertiò, contractū pro contractu. vt ſi vxor in ſpeciem vēdat viro, qđ intendit donare. Si beneficiarius ſpecie mutui accepti, vel ēt gratitudinis, ſoluat centū aureos ei, à quo beneficiū accepit. Si mulier, quæ fide iubere non poteſt, (per L. 2. ff. ad SC. Velleianum) faciat ſe principalem debitricem. qui his & ſimilibus modis agunt, dicuntur facere fraudem legi, vel in fraudem legis, & non excuſantur coram Deo à præuaricatione legis, etſi coram hominibus videantur legem ſeruare.

28 *Solicitudo temporalium.*

Solicitudo temporalium eſt nimia mentis occupatio in illis conquirendis vel conſeruandis, proueniens ex inordinato habendi amore, vel amittendi timore. Itaque tria in hoc vitio includuntur: primū eſt, nimius affectus ad bona tēporalia: ſecundū, timor & anxietas quædā, ne vel conatus noſtri in ijs corradendis non ſatis benè ſuccedant, vel damnum aliquod interueniat: tertium, nimia occupatio mentis in illis cogitandis & tractandis.

Solicitudo futurorū.

Solicitudo futurorum eſt nimia animi occupatio circa futura, maximè vt vitæ neceſſaria habeantur, coniuncta cū anxietate & parua fiducia diuinæ prouidētiæ. vt cùm quis plùs quàm par eſt ſolicitus eſt de victu, veſtitu, alijſque rebus neceſſarijs, in futurum annum, menſem, vel diem, eſt ſpecies ſolicitudinis temporalium.

29 *Eſt valdè pernicioſa ob tres cauſas.*

Hæ ſolicitudines, ſi modum iuſtum excedant, maximè ſunt noxiæ ſaluti. Primò, quia includunt cupiditatem rerū temporalium, quam Apoſtolus 1. ad Timoth. 6. vocat *radicē omnium malorum. Radix*, inquit, *omnium malorum eſt cupiditas: quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis.* de qua infrà lib. 2. cap. 47. Secundò, quia impediunt animam à ſeria cogitatione rerū ad ſalutem pertinentiū: quo nihil poteſt eſſe magis pernicioſum. bona .n. ſpiritalia niſi attentè & crebrò cogitētur, non cognoſcitur eorū dignitas & pulchritudo. quod autē nōn cognoſcitur, non æſtimatur. quod non æſtimatur, nō amatur, non quæritur, facilè negligitur & contemnitur. Pari modo, peccatorū malignitas, & damna immenſa, niſi attenta conſideratione, non cognoſcuntur; quo fit ut ēt nō horreantur, nec uitentur ut par eſt. Et ſanè, ſi quis diligenter aduertat animum, deprehendet omnes ferè lapſus & peccata hominum ex defectu conſiderationis prouenire; ut meritò dixerit Ariſtoteles *omnem peccantem eſſe quodammodo ignorantem*. Nam omnes, uel ferè omnes ideò peccant, quòd malitiam peccati, & pœnam ipſi debitam, uel non conſiderent, uel non ſatis conſiderent; quantum uidelicet in tali articulo conueniret.

Hinc Scriptura uocat peccatores ſtultos, fatuos, inſenſatos, inſipientes. non tamen hinc inferas omne peccatum eſſe ex ignorantia: hoc enim poſtulat ut neſciatur eſſe peccatum. Tertiò, quia bonas inſpirationes impediunt ne fructum pariant. Vnde Matth. 13. dicitur, ſolicitudines ſæculi, tamquam ſpinas quaſdam, ſemen uerbi diuini ſuffocare. Itaque cum huius in conſiderando defectus cauſa ſit, maxima ex parte, temporalium ſolicitudo, perſpicuum eſt illam eſſe ualdè pernicioſam, & uitandam. Vnde Dominus multis rationibus conatur eā nobis eximere, Matth. 6. *Ideò* inquit, *dico vobis, ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis, neq; corpori veſtro quid induamini.* Idque confirmat primò, quia qui animam dedit, quæ longè eſt præſtantior quàm eſca, dabit ēt eſcam: & qui corpus dedit, dabit veſtimentum. Secundò, ſi Deus, qui eſt Pater ueſter, paſcit aues cæli, quæ neque ſerunt, neque metunt, neque cōgregant in horrea; quantò magis paſcet uos ſuos filios? Tertiò, Si pulcherrimè ueſtit lilia & fœnum agri, quomodo patietur nobis ueſtes neceſſarias deeſſe? Ex his concludit, rurſus repetens quod antè dixerat: *Nolite ergo ſoliciti eſſe dicentes, Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur?* 30 *Prohibetur in ſcripturis.*

Deinde addit nouas rationes. Prima eſt, q̀ Gentiū ſit, diuinam prouidentiā & paternam Dei curam ignorantiū, hæc anxiè inquirere. Secūda, q̀ Pater noſter cæleſtis ſciat nos his omnibus indigere: ac proinde, ſi ante omnia quæramus regnū Dei, & iuſtitiam eius, (qđ ipſe à nobis requirit) hæc omnia tamquam uilia & parui momenti nobis adijcienda; ſicut in emptione rerū pretioſarum, uilia quædam mantiſſæ loco adijci ſolent. Tertia, quòd craſtinus dies, cūm præſens fuerit, ſolicitus erit ſibi ipſi. ſufficere enim diei ſuam malitiam, id eſt afflictionem & ſolicitudinem ipſi congruentem; nec oportere eam ex futuris diebus accerſere & præcipere.

Ex his colligas quanti hæc res ſit momenti. uide Chryſoſt. hom. 22. in Matth. Eamdem uetat Lucæ 21. *Attendite ne fortè grauentur corpora veſtra in crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ; & ſuperueniat in vos repentina illa dies.* Omitto alia Scripturæ loca plurima.

Petes, An ergo ſit peccatum mortiferum? 31 *Quale peccatum.*

Reſpond. Non ſemper eſſe peccatum mortiferum; ſed tunc ſolùm, quando quis propter temporalia reipſa uiolat, uel paratus eſt uiolare aliquod præceptum in re graui, omittendo, uel committendo: aliàs ſolùm eſt ueniale. tamen ob cauſam ſupradictam ſummoperè cauenda. uide D. Thomam art. 6. q. 55.

Aduerte tamen moderatam ſolicitudinem temporaliū, & futurorum non uetari, ſed cōmendari. Prouerb. 6. *Vade ad formicam, ò piger, & conſidera vias eius, & diſce ſapientiam: quæ cùm non habeat ducem, nec præceptorē, nec Principem, parat in æſtate cibū ſibi, & congregat in meſſe, quod comedat.* Prouerb. 10. *Qui congregat in meſſe, filius ſapiens eſt; qui autem ſtertit æſtate, filius confuſionis.*

Ratio eſt, quia non uult Dominus ut omnia uitæ huic neceſſaria homini ſponte, abſque ulla cura ipſius & ſolicitudine, proueniant; id enim ipſi eſſet occaſio otij & deſidiæ, quæ maximorum malorum eſt origo, & meritò puluinar Diaboli eſſe dicitur: ſed uult ab eo laborem & ſolicitudinem adhiberi; ut hoc exercitio occupatus auocetur à libidinibus, alijſque peccatis, quæ otium parit. Verùm hæc ſolicitudo debet eſſe moderata, & cōmenſa rebus cui impenditur; ut non ſit nimis anxia, quaſi Deo nō eſſemus curæ: nec maior tribuatur corpori quàm ſpiritui; rebus temporalibus quàm æternis; humanis quàm diuinis, uel ſaltem ne hæc præ illis negligantur.

Hæc de Prudentia ſufficiant.

LIBER

Digitized by Google

LIBER SECVNDVS

DE IVSTITIA ET IVRE.

ET

VIRTVTIBVS ANNEXIS IVSTITIÆ, VITIISQVE CONTRARIIS.

Diuiſio Libri, & ſeries Capitum.

Explicata PRVDENTIA, ſequitur IVSTITIA cum ſuis partibus, virtus latiſſimè patens, vt quæ in omnibus hominum negotijs, quibus inter ſe communicant, cernatur. Itaque huius virtutis in quouis negotij genere leges & rationes neceſſariò cognoſcendæ ſunt, maximè ijs, qui aliorum Directores vel Iudices aliquando futuri.

Vt autem in his omnibus compendioſiore methodo procedamus, diuidemus totam hanc tractationem de IVSTITIA, quam ſecundo Libro comprehendemus, in ſeptem Sectiones principales, & in Capita 47.

SECTIO PRIMA.

De Iuſtitia, Iure, & ſpeciebus Iuris.

Continet ſex Capita.

Cap. 1. *De Iuſtitia in genere.*
Cap. 2. *De Iure in genere.*
Cap. 3. *De dominio, vſufructu, vſu, poſſeſſione; quæ ſunt ſpecies Iuris.*
Cap. 4. *Quibus, & in qua Dominium competat.*
Cap. 5. *De modo acquirendi dominij in res, quæ vel nullius, vel communes ſunt. Vbi de Seruitute, Venatione, Piſcatione, Aucupio, Theſauris.*
Cap. 6. *De modo acquirendi dominij in rem alterius: vbi de Praeſcriptione.*

SECTIO SECVNDA.

De Iniurijs & damnis in omnibus humanorum bonorum generibus, & neceſſaria reſtitutione.

Continet hæc 10. Capita.

Cap. 7. *De Iniuria & Reſtitutione (quæ eſt actus Iuſtitiæ) in genere.*
Cap. 8. *De Iniuria in bonis ſpiritualibus.*
Cap. 9. *De Iniuria in corpus proximi per homicidiū, vel mutilationem.*
Cap. 10. *De Iniuria in corpus proximi per adulterium & ſtuprum.*
Cap. 11. *De Iniurijs famæ & honoris per detractionem & contumeliam.*
Cap. 12. *De Iniurijs fortunarum per furtum, rapinam, damnumve illatum.*
Cap. 13. *De cooperantibus ad furtum, vel damnum.*
Cap. 14. *De reſtitutione ratione rei acceptæ, & cui reſtitutio facienda.*
Cap. 15. *De ordine ſeruando in reſtitutione, de modo, loco, & expenſis.*
Cap. 16. *De excuſantibus à reſtitutione.*

SECTIO TERTIA.

De Contractibus.

Continet hæc 12. capita.

Cap. 17. *De contractibus in genere.*
Cap. 18. *De promiſſione & donatione.*
Cap. 19. *De teſtamentis & legatis.*
Cap. 20. *De mutuo & Vſura.*
Cap. 21. *De Emptione & Venditione.*
Cap. 22. *De Cenſibus.*
Cap. 23. *De Cambijs.*
Cap. 24. *De Locatione, emphyteuſi & feudo.*
Cap. 25. *De Societate.*
Cap. 26. *De Ludo & ſponſionibus.*
Cap. 27. *De Depoſito & Commodato.*
Cap. 28. *De Fideiuſſione, Pignore & Hypotheca.*

SECTIO QVARTA.

De Iniurijs in Iudicijs & Tribunalibus.

Continet Capita 3.

Cap. 29. *De Iudice.*
Cap. 30. *De Accuſatore & Teſte.*
Cap. 31. *De Aduocato & Reo.*

Digitized by Google

SECTIO QVINTA.

De Iuſtitia diſtributiua.

Continet Capita 4.

Cap. 32. *De Acceptione perſonarum in genere.*
Cap. 33. *De Vectigalibus.*
Cap. 34. *De Beneficijs.*
Cap. 35. *De Simonia.*

SECTIO SEXTA.

De Religione, quæ eſt prima pars Iuſtitiæ.

Continet hæc 10. Capita.

Cap. 36. *De Religione in genere.*
Cap. 37. *De Oratione & laude Dei.*
Cap. 38. *De Sacrificio & Adoratione.*
Cap. 39. *De Decimis.*
Cap. 40. *De Voto.*
Cap. 41. *De Statu Religioſo.*
Cap. 42. *De Iuramento & Adiuratione.*
Cap. 43. *De Superſtitione eiuſque ſpeciebus.*
Cap. 44. *De Magia.*
Cap. 45. *De Irreligioſitate.*

SECTIO SEPTIMA.

De ceteris Virtutibus Iuſtitiæ annexis.

Continet 2. Capita.

Cap. 46. *De reliquis Virtutibus Iuſtitiæ annexis, in quibus eſt debitum legale.*
Cap. 47. *De Virtutibus Iuſtitiæ annexis, in quibus eſt debitum morale.*

SECTIO PRIMA.

DE IVSTITIA, IVRE, ET SPECIEBVS IVRIS IN GENERE.

CAPVT PRIMVM.

De Iuſtitia generatim. *Habet 4. Dubitationes.*

D. Thom. quæſt. 57. & 58.

DVBITATIO PRIMA.

Quid ſit Iuſtitia. D. THOM. QV. 58. MVLTIS ARTIC.

1 NOTANDVM nomen *Iuſtitiæ* tribus potiſſimùm modis accipi; vt colligitur ex Ariſt. 5. Eth. c. 1. Primò, pro complexione omnium virtutum: *Iuſtum* enim dicitur quod eſt adæquatum, & commenſum ſuæ regulæ, cui debet commenſurari. (includit enim debitum & adæquationem; vt docet D. Tho. q. 80. ar. vnico, & alibi.) Vnde *Iuſtitia* dicitur ea affectio, quæ efficit hanc adæquationem & commenſionem. Quare cùm collectio omnium virtutum, ſiue actu ſiue habitu formaliter conformet, & veluti commenſam reddat voluntatem ſuæ regulæ, legi diuinæ, rectè vocatur *Iuſtitia*, & quæuis virtus pars *Iuſtitiæ*, præſertim cùm hac ratione ordinetur ad alterum (quod etiam notio Iuſtitiæ poſtulat, vt idem D. Thomas cum Ariſtotele docet) nempè ad Deum, cuius legi conformatur. per omnem enim virtutem reddit anima Deo quod ei debet. Sic accipitur paſſim in Scripturis: vt cùm dicitur, *Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam: qui faciunt iuſtitiam.* Sic Chryſoſt. hom. 12. in Matth. ait, *Iuſtitia nihil aliud eſt quàm omnium mandatorum plena cuſtodia.* & Anſelmus dialogo de veritate cap. 13. *Iuſtitia eſt rectitudo voluntatis, ſeruata propter ſeipſam.* Hinc fit vt nomen Iuſtitiæ accipiatur etiam pro ipſa *charitate*, nempè quia charitas uoluntatem reddit conformem toti legi diuinæ; ut quæ omnium virtutum complexionem quodammodò contineat, iuxta illud Apoſtoli, *Vinculum perfectionis dilectio.* Vnde D. Aug. lib. de natura & gratia ca. 38. *Charitas Dei qua vna iuſtus eſt quicumq; iuſtus eſt*, & c. vlt. *Charitas inchoata, inchoata Iuſtitia eſt; charitas magna, magna Iuſtitia eſt; charitas perfecta, perfecta Iuſtitia eſt.* Secundò, accipitur pro uirtute particulari, qua uoluntas inclinatur ad cuique reddendum ius ſuum ad æqualitatē: quo modo hìc de ea diſputamus, & quærimus quid ſit.

Iuſtitia duæ acceptiones.

Iuſtitia generalis.

2 Definitur ab Vlpiano L. Iuſtitia. ff. de Iuſtitia & Iure, hoc modo, *Iuſtitia eſt conſtans & perpetua voluntas ius ſuum cuique tribuendi.* Senſus eſt, Iuſtitia eſt uirtus inclinans, & firmans uoluntatem ad perpetuò cuique tribuendum ius ſuum; idque ad æqualitatem. Dicitur Primò, *conſtans voluntas*, quia eſt propoſitum habituale deliberatum & firmum. Secundò, *perpetua voluntas*, quia ad perpetuò reddendum: qui enim tantùm ſemel, aut bis, non autem ſemper & in omni euētu uellet cuique ius ſuū reddere, non eſſet verè iuſtus, nec haberet hanc uirtutem. Tertiò, *ius ſuum*, id eſt, quod cuique ſtricta obligatione eſt debitum. debet autem reddi hoc ius ad æqualitatem, alioquin non perfectè redditur, ac proinde non erit perfecta Iuſtitia: quia Iuſtitia æqualitas quædam eſt, uel certè æqualitatē inuoluit, ut nomen inſinuat. Simili pænè modo definitur Iuſtitia à D. Aug. lib. 19. de Ciuit. c. 21. & Ambroſ. lib. 1. de officijs c. 24. *Iuſtitia eſt virtus quæ ſua cuique diſtribuit.*

Definitio Iuſtitiæ particularis.

Hinc patet Primò, Iuſtitiam eſſe virtutem; nam reddere cuique ius ſuum, & conſtituere ubique in actionibus, quibus homines inter ſe communicant debitam porportionem & æqualitatem, eſt per ſe honeſtum & rectæ rationi conſentaneum; ac proinde uirtutis opus.

Patet Secundò, Hanc uirtutem eſſe in uoluntate, quam inclinat ut uelit cuique reddere quod debet: eſt enim propoſitum & inclinatio uoluntaria ad id quod iuſtum eſt. 3

Patet Tertiò, Hanc uirtutem rectè diſponere hominem ad alterum in functionibus & commutationibus mutuis. nam inclinat ut uelis, & præſtes quod alteri debes, & iuri eius ex æquo reſpondet. Nec obſtat, quòd Iuſtitiæ ſit uelle etiam ut alter tibi ius reddat, ideoque non ſolùm te 4

Ad alterū diſponit.

diſpo-

complexionem omnium virtutum.

Notandum eſt, nos poſſe loqui vel de re ipſa, vel de mente Ariſtotelis, qui primus Iuſtitiæ legalis nomine videtur vſus. Si de reipſa loquamur.

11 Dico Primò, Non videri dubitandum quin ſit aliqua particularis virtus bonum commune Reipub. intuens & procurans, cui hoc nomen Iuſtitiæ poſſit accommodari. Probat hoc ſatis D. Tho. art. 6.

Iuſtitiam legalē eſſe quadam ratione uirtutem ſpecialem.

Ratio eſt, quia velle & procurare bonum Reipub. habet ſpecialem rationem honeſti & laudabilis, quæ non inuenitur in functionibus aliarum virtutum. multò enim id eſt laudabilius quàm curare priuata: ergo ad ſpecialem virtutem pertinet; quæ rectè dicetur *Iuſtitia legalis*. *Iuſtitia*, quia reſpicit quodammodò alterum, id eſt, Rempubl. *Legalis*, quia extendit ſe ad omnia quæ lege ſunt ſtatuta propter bonum commune.

Secundò, Quiſque ciuium qui eſt pars ſocietatis ciuilis, eiuſque fruitur cōmodis, ſpeciali debito obſtrictus eſt ad procurandum bonum illius ſocietatis: (nam pars eſt propter totum, & bonum partis propter bonum totius) ſed vbi eſt ſpecialis ratio debiti, ibi etiam eſt ſpecialis ratio virtutis, & quidem Iuſtitiæ, cum ſit ad alterum, & etiā de ijs quæ legibus ſunt præcepta.

Tertiò, Si quis negligat bonum commune quando verſatur in periculo, vel proponat ei priuatum commodum, peccat contra hanc Iuſtitiam: non tamen tenetur ad reſtitutionem, niſi ex officio ei incumbat huius boni conſeruatio: quod ſignum eſt hanc eſſe virtutem ſpecialem diſtinctam à Iuſtitia particulari.

12 Dico Secundò, Probabile eſt hanc virtutem non diſtingui à virtute *pietatis*; quatenus per pietatem patriæ, vel Reipub. in qua viuimus debitum cultum obſequiumque præſtamus.

Videtur non diſtingui à pietate.

Probatur, quia ſecundùm D.Thom. *Iuſtitia legalis* eſt procurare bonum commune Reipub. & ceteras virtutum functiones ad hoc deſtinare. quando opus eſt v. g. ſi Reſpub. verſetur in periculo, Iuſtitia legalis conatur omnibus modis eam tueri; imperat arti militari vt excogitet modos defenſionis; pericula contemnit; ſumptus annonæ reſtringit; theſauros effundit: denique nihil non molitur ex affectu erga Rempub. Sed hæc omnia videntur eſſe officia *pietatis* in patriā, uel Rempubl. neque explicari poteſt quænam alia virtus hæc præſtet: ergo pietas eſt illa uirtus, quam D. Thom. Iuſtitiam legalem vocat, vel certè parum ab ea diſtinguitur.

13 Dices, *Pietas* æquè eſt in ſubditis ac in Principe: atqui *Iuſtitia legalis* non eſt æquè in utroque: in Principe enim eſt principaliter, & architectonicè; in ſubditis ſecundariò & ueluti in adminiſtris, vt docet D. Thom. art. 6. ergo ſunt diuerſæ virtutes.

Reſpondeo, Maiorem non eſſe veram. *pietatis* enim virtus quoad ſuas functiones externas (quæ ſunt Reipub. bonum procurare & conſeruare) principaliùs & excellētiùs eſt in Principe; idque ob duas cauſas. Prior eſt, quia Princeps, ſi conſideretur ut priuata perſona, eſt nobiliſſima pars Reipub. pollens opibus, authoritate, ſcientia rei militaris, aliiſque præſidijs, quibus Reſpub. defenditur. & ſic lege pietatis tenetur pro ſuis uiribus Remp. tueri; ac proinde alios dirigere, ſicut membrum nobilius dirigit ignobiliora. Altera eſt, quia eſt Superior communitatis, cui ex officio incumbit publici boni curatio. & ſic tenetur ad eadem obſequia externa pietatis, lege Iuſtitiæ: hic enim non comparatur ad communitatem ut pars ad totū; ſed ut pars ad partem. nam tota Reſpub. ſe habet ad Principem ſicut particularis perſona ad cuſtodem, quem ſtipendio ad ſe tuendum & cuſtodiendum conduxit: & ob hanc cauſam maximè procuratio boni communis pertinet ad illum ἀρχιτεκτονικῶς. Nam ratione officij eſt in illo authoritas iubendi & alijs præſcribendi.

14 Dico Tertiò, Etſi hæc ſententia probabilis ſit: uerius tamen eſt *Iuſtitiam legalem a pietate* diſtingui, ſi nomine Iuſtitiæ legalis cum D. Thoma & multis alijs intelligamus uirtutem, quæ ſpectat bonum publicum, quatenus debitum à parte toti. Probatur, quia ubi eſt diuerſa ratio debiti, ibi ſunt diuerſæ virtutes. ſed hic ſunt diuerſæ rationes debitorum. nam longè ſtrictiori & altiori debito pars obſtringitur toti, & ciuis Reipubl. quatenus ipſa eſt unum corpus in quo ipſe membrum; quàm effectus obligetur cauſæ ſuæ ſecundariæ, & homo ſuæ patriæ, ratione auxilij, quod ipſa ad eius ortum contulit. cuius ſignum eſt, quòd quiſque ſuam Rempub. cuius eſt membrum, teneatur præferre parenti & uitæ ſuæ: cùm tamen parens magis ſit principium ortus quam patria: atqui pietatis eſt curare bonum patriæ, quia hoc officium eſt illi debitum ratione beneficij ortus, quod ab ea accipimus: Iuſtitiæ autem legalis eſt, idem bonum ſiue patriæ, ſiue alteri Reipub. cuius ſumus ciues, procurare, quia id illi debetur ratione uinculi & nexus, qui eſt partis ad totum, & membri ad corpus: ergo ſunt diſtinctæ uirtutes.

Verius eſt diſtingui à pietate.

Dico Quartò, Si uerò de mēte Ariſtotelis lib. 5. Ethic. c. 1. & 2. ubi de Iuſtitia legali agit, ſit quæſtio, uidetur Iuſtitia legalis in ſubdito nihil eſſe aliud quàm omnium uirtutum complexio, quatenus legi obtemperat; in ſuperiore eadem complexio uirtutum, quatenus inclinat illum ut curet leges ſeruari. 15

Ariſtoteli videtur eſſe complexio omniū virtutum.

Prior pars eſt Euſtratij in illum locum, Burid. q. 4. Giraldi q. 5. in lib. 5. Ethic. & aliorum.

Probatur Primò, quia Ariſtoteles c. 1. dicit *Iuſtitiam legalem non eſſe partem virtutis*, (id eſt ſpeciem aliquam) *ſed uniuerſam virtutem; ſicut iniuſtitia*; inquit, *legalis non eſt ſpecies malitiæ, ſed uniuerſa malitia*. Addit, *virtutem in genere & Iuſtitiam legalem eſſe idem re, ſed differre ſolùm τῷ εἶναι*, id eſt, notione & ratione, ut rectè Euſtratius interpretatur. atqui non rectè diceretur de aliqua particulari uirtute (etiamſi ipſa alias ad ſuum finē referret) non eſſe ſpeciem uirtutis, ſed uniuerſam uirtutē; non differre à uirtute in genere, niſi ratione.

Secundò, Ita ſe habet Iuſtitia legalis ad virtutem in genere, ſicut iniuſtitia legalis (quam ipſe παρανομίαν, id eſt legis uiolationem uocat) ad malitiam in genere; ut idem Ariſtoteles docet. atqui uiolatio legis, & malitia ſunt idem, etſi ratione differant. ergo ſimiliter Iuſtitia legalis & uirtus.

Tertiò, Iuſtitia legalis nihil aliud eſt Ariſtoteli quàm uirtus ut legibus paret, ſicut Iniuſtitia eſt legum uiolatio, ſeu παρανομία: atqui omnis uirtus legibus paret: ergo collectio uirtutum eſt Iuſtitia legalis.

Quartò, Ariſtoteles dicit legalem Iuſtitiam eſſe in maxima admiratione apud omnes homines, & prouerbiali uerſu dici, *In Iuſtitia ſummatim eſt omnis virtus*: qui ſumptus eſt ex Theognide: atqui hoc propriè conuenit perfectæ obedientiæ, quæ fit per complexionem uirtutū. Itaque Ariſtoteles per *Iuſtitiam legalem* uidetur intelligere *obedientiam*, non ut eſt uirtus ſpecialis, quæ affectu 16 præcepti facit opus; ſed ut eſt uirtus generalis. omnis enim uirtus quatenus facit id quod lege præceptum eſt, eſt obedientia legis, etiamſi id faciat non affectu obedientiæ, ſed propriæ honeſtatis. quicumque enim facit quod lex iubet, & uitat quod ipſa prohibet, legi obedit, & legem implet.

Altera pars probatur, quia omnis uirtus inclinat in 17 ſuum bonum eo modo quo poteſt. Temperantia enim non ſolùm inclinat hominem ut ipſe leges temperantiæ ſeruet, ſed etiam ut ab alijs ſeruari curet, ſi commodè poteſt. ergo tota collectio uirtutum in Principe inclinat illum ut omnium uirtutum leges à ſubditis ſeruari curet.

Aduerte tamen, Superiorem poſſe multis modis inclinari ut curet ſeruari leges. Poteſt enim hæc cura conſi- 18 derari. Primò, ut debita ex officio, & ſic ad eam inclinat Iuſtitia particularis. Secundò, ut debita ex eo quòd ſit præcipuum membrum Reipub. & ſic ad eam impellit uirtus, quam D. Thomas uocat Iuſtitiam legalem. Tertiò, ut debita patriæ, quæ genuit & ſic ad eam inclinat pietas. Quartò, ut debita ex honeſtate ſingularum uirtutum, de quibus ſunt leges; & hoc modo tota uirtutum collectio inclinat ad eam curam. quæuis enim uirtus ſi poteſt, curat ut alius quoque ſit uirtute præditus, ut dictū eſt. Quintò, ut debita ex inclinatione charitatis naturalis in homines; & ſic ad eam inclinat charitas naturalis, quæ etiam uocatur Iuſtitia: de qua Cicero de Finib. lib. 5. *In omni honeſto nihil eſt tam illuſtre, quàm ipſa charitas generis humani, quæ animi affectio ſuum cuique tribuens, & ſocietatem coniunctionis humanæ æquè ac mirificè tuens, dicitur Iuſtitia.* Idem dicendum de quouis alio officio erga Rempub. poteſt enim in eo multiplex ratio debiti ſpectari.

Vt curet ſeruari leges ex varijs cauſis poteſt eſſe debitum.

Dico Quintò, Si qua uirtus particularis uocanda ſit

19 Iuſtitia legalis, uidetur hoc nomen maximè conuenire uirtuti *obedientiæ*. Probatur, Nam ea quæ Ariſtoteles hic tribuit *Iuſtitiæ legali*, magis conueniunt obedientiæ quàm ulli alteri uirtuti particulari.

Ratio Iuſtitia legalis uidetur maximè cõuenire obedientiæ.

Primò, quia Iuſtitiæ legalis obiectum ſecundùm Ariſtotelem eſt id quod lege ſancitũ eſt, quod ille *τὸ νομιμὸν* vocat. atqui id ipſum eſt obiectum obedientiæ.

Secundò, quia *obedientia* competit eſſe in magna admiratione apud homines, eſſe inſtar Heſperi inter virtutes, & omnes virtutes complecti (quæ Ariſtoteles tribuit Iuſtitiæ legali) quia omnes virtutes inſerit, inſertaſque cuſtodit.

Tertiò, Rectè dici poteſt virtus vniuerſa; quatenus inclinat ad omnium virtutum functionem & materiam.

Quartò, Hæc virtus reſpicit alterum, id eſt, Superiorẽ, cuius legibus obedit, & bonum commune, quod conſiſtit in legum cuſtodia.

Denique Ariſtoteles nuſquam alibi de obedientia agit; quaſi eam hic ſatis inſinuauerit. In eamdem ſententiam apertè inclinat D. Thomas q. 120. art. 2. ad. 1.

DVBITATIO IIII.

Vtrùm Iuſtitia particularis rectè diuidatur in Diſtributiuam & Commutatiuam.

D. THOM. QVÆST. 61. ART. 1.

RESPONDEO, Dico Primò, Rectè ita diuidi. Probatur ex Ariſtotele 5. Ethic. cap. 2. vbi duas ponit Iuſtitiæ partes, quarum altera dirigimur in diſtributio-
20 nibus, altera in commutationibus. Eadem eſt ſententia communis Theologorum & Philoſophorum. Sed difficultas eſt quomodo hæ ſpecies diſtinguantur.

Ex triplici habitudine in Rep. triplex uirtus Iuſtitia.

Dicò Secundò, Rectè diſtingui tali conſideratione. In Republica eſt triplex habitudo. 1. partis ad partem. 2. totius ad partes. 3. partium ad totum. Nunc, virtus quæ ſingulas partes diſponit ad bonum totius Reipub. eſt Iuſtitia legalis, de qua dictum eſt. quæ verò diſponit ad partem eſt Iuſtitia particularis. Porrò ad partem, eſt duplex habitudo, nempe totius ad partem & partis ad partem. uirtus quæ dirigit partem ad partem (ſcilicet ciuem ad ciuẽ) ut cõſtituatur æqualitas inter ciues in actionibus, quibus inter ſe communicant, dicitur Iuſtitia commutatiua. quæ uerò dirigit totum ſeu congregationem ad partes, in diſtribuendis per ciues rebus communibus, officijs, & oneribus, iuxta proportionem inter ipſos repertam, dicitur Iuſtitia diſtributiua. Hæc propriè & principaliter reſidet in Principe vel Magiſtratu, ad quem pertinent huiuſmodi diſtributiones; in priuatis ſecundariò, quatenus eos diſponit ut iuſtam diſtributionẽ ament, eaque legitimè facta acquieſcant. Colliguntur hæc ex D. Thoma q. 61. art. 1.

21 Itaque diſtinguuntur hæ duæ ſpecies, Primò, quòd Iuſtitia commutatiua diſponat priuatum hominem ad priuatum, uel eos qui ſe inſtar priuatorum habent. Iuſtitia diſtributiua, communitatem uel eum qui communitatem repræſentat, ad priuatum. Secundò, quòd illa dirigat cõmutationes, hæc diſtributiones. Tertiò, quòd illa ſpectet conditionem rei alterius, ut ei reddat æquale: hæc conditionem perſonæ, (ut ſitne diues an pauper: nobilis an ignobilis: doctus an indoctus: idoneus ad officium an ineptus) ut ſecundùm proportionem illarum conditionũ fiat diſtributio. Quartò finis intrinſecus illius eſt conſtituere æqualitatem inter datum & acceptum: huius finis eſt conſtituere æqualitatẽ inter proportionem & proportionem, ut eadem ſit proportio inter res quæ diſtribuuntur, quæ eſt inter conditiones perſonarum quibus fit diſtributio. v. g. eſt aliquid diſtribuendum ſecundùm dignitatem perſonarum: ſi is cuius dignitas eſt ut duo, accipiat 3. aureos; is cuius dignitas eſt ut quatuor, accipiet 6. cuius ut octo, accipiet 12. &c. Vide Ariſtotelem lib. 5. Eth. c. 3.

Diſtinctio Iuſtitiæ cõmut. & diſtributiuæ.

& 4. Hinc patet, quando militi datur ſtipendium, uel operarijs publicis merces à Repub. pro cuiuſque merito, non dari per *Iuſtitiam diſtributiuam*, ſed per *commutatiuam*: quia non ſpectatur conditio perſonarum, ſed operarum quas præſtiterunt; & nihil aliud intenditur quàm ut in ſingulis conſtituatur æqualitas rei ad rem, ſcilicet mercedis ad operas. Vnde Reipubl. non comparatur tunc ad illos ut totum ad partem: ſed ut pars ad partem, ut ciuis ad ciuem: ſubit enim rationem unius perſonæ conducentis operas ſingulorum. 22

Reſpub. ſoluens ſtipendia militi, utitur Iuſtitia commutatiua.

Dices, Cùm ſit diſtributio bonorum communium ſecundùm conditiones perſonarum, uidetur etiam fieri per Iuſtitiam commutatiuam, & ſolùm per accidens uidetur reſultare illa proportionũ ſimilitudo inter multos. cuius ſignum eſt, quòd ſi diſtributor aliquem fraudauerit minus dando quàm poſtulabat eius conditio, faciet ei iniuriam; quam tenetur ſarcire per legem Iuſtitiæ commutatiuæ. ut docet D. Thomas q. 62. art. 1. ad 3. Hæc ergò erat uiolata.

Omiſſis uarijs ſolutionibus Reſpondeo, Proportionũ ſimilitudinem ſeu æqualitatem non reſultare per accidens, ſed eſſe primariò intentam à Iuſtitia diſtributiua, tamquam finem intrinſecum: ſicut æquatio rerum primariò intenta eſt à Iuſtitia commutatiua. Tamen interdum Iuſtitia diſtributiua in ſua functione includit commutatiuam, nempe quando fit diſtributio rerum, quæ ſtricto iure debentur, iuxta perſonarum conditionem. ut ſi quis relinquat centum aureos diſtribuendos ſtudioſis alicuius collegij pro cuiuſque inopia, uel eruditione; Præſes diſtributor, lege Iuſtitiæ commutatiuæ obligatur erga ſingulos; quamuis erga omnes teneatur ſeruare formam Iuſtitiæ diſtributiuæ, vt ſit ea proportio eleemoſynæ ad eleemoſynam, quæ eſt inopiæ ad inopiam. unde ſi alicui pauperiori minus dederit, tenebitur ex Iuſtitia commutatiua ei reſtituere ad Iuſtam proportionem, non ſecus ac ſi donator ei in particulari reliquiſſet, u. g. 10. aureos, & Præſes ſolùm dediſſet 5. hoc ipſo enim quo donator uult talem proportionem ſtrictè ſeruari, ſingulis implicitè aſſignat certam ſummam, iuxta proportionem inopiæ, quæ ſingulis debetur lege Iuſtitiæ commutatiuæ. 23

Iuſtitia diſtributiua interdum includit commutatiuã.

Confir. Quia ſi pro uno ſolo fuiſſet facta aſſignatio, deberetur illi ex Iuſtitia commutatiua: ergo etiam debetur quando fit pro pluribus ſecundùm proportionem paupertatis, uel doctrinæ. nam æquè multum iuris quiſque acquirit ac ſi ipſi ſoli aſſignatio facta eſſet. Eadem ratio locum habet quando diſtribuitur ærarium commune alicuius uniuerſitatis uel collegij in ſingulos pro cuiuſque dignitate uel ordine, iuxta leges & conſuetudines receptas. Itaque quando diuiditur aliquid ſtricto iure debitum, concurrunt in eodem actu Iuſtitia commutatiua & diſtributiua: diſtributiua, quatenus reſpicitur ut cuique detur ſecundùm proportionem ſuæ dignitatis: commutatiua, quatenus reſpicitur ut cuique detur æquale iuri quod habet; quod ius ortum eſt ex lege uel conſuetudine, uel donantis diſpoſitione, ſuppoſita certa proportione dignitatis ipſius ad dignitatem aliorum, & quod alijs tantum uel tantum datum ſit. Quare minus dando quàm oportet, ſimul uiolatur Iuſtitia utraque: diſtributiua, quia non datur ſecundùm proportionem dignitatis quam habet ad alios: commutatiua, quatenus non datur æquale iuri quod ipſi acquiſitum eſt. Quando uerò fit diſtributio rerum quæ ſtricto iure non debentur ſecundùm conditionem perſonarum, tunc Iuſtitia diſtributiua non includit commutatiuam; ut fit in diſtributione beneficiorum, & officiorum: quæ debent quidem cõferri dignioribus, non tamen ita ut ipſi Ius ſtrictum ad illa habeant. Vnde non fit ipſis iniuria, quæ ad reſtitutionem obliget, etſi alijs conferantur: peccat tamen diſtributor contra Iuſtitiam diſtributiuam. de quo plura infrà cap. 32. dub. 2. & 3. & cap. 34. dub. 13.

Interdum non includit.

Digitized by Google

CAPVT SECVNDVM.

De ipſo Iure in genere.

Habet 2. Dubitationes.

DVBITATIO PRIMA.

Quid ſit Ius, & quodnam ſit Juſtitiæ obiectum.

1 *Ius potiſſimùm dicitur tripliciter. 1. vt ſit idem quod Iuſtum. Iuſtum, generale, ſpeciale.*

NOTANDVM eſt, nomen *Iuris* potiſſimùm accipi tripliciter. Primò, vt ſit idem quod *Iuſtum*. *Iuſtum* autem dupliciter accipitur, ſecundùm Ariſtotelem lib. 5. Ethicorum cap. 1. nempe generatim pro *legitimo* (& ſic, omne opus virtutis quatenus conſentaneum legi, dicitur *Ius* & *Iuſtum*) & ſpeciatim, pro eo quod eſt *æquale & alteri debitum*. hæc enim tria inuoluit *Iuſtum* ſtrictè acceptum, (vt colligitur ex D. Thom. q. 80.) *æqualitatem, debitum, & eſſe ad alterum*. ſic dicimur reddere ius alteri. Secundò, vt ſit idem quod *lex*, quæ eſt regula *Iuſti* in genere: cùmque ſententia Iudicis ſit etiam veluti quædam lex, (eſt enim lex priuata non publica) etiam ipſa *Ius* dicitur. hoc modo Iudex dicitur dictare Ius, & præeſſe iuri dicundo: quamuis tunc poſſit accipi pro iuſto & æquo. Tertiò, accipitur ius pro *legitima poteſtate*. Sic acceptum poteſt hoc modo deſcribi, *Ius* eſt poteſtas legitima ad rem aliquam obtinendam, vel ad aliquam functionem, vel quaſi functionem; cuius violatio iniuriam conſtituit.

2. Ius eſt lex.

3. Ius eſt poteſtas legitima.

2 *Ius pro poteſtate legitima quid.*

Primò, *Eſt poteſtas*, id eſt, habitudo quædam ad aliquid, vnde dicimur aliquid poſſe. hæc autem ſe habet vel in modum potentiæ actiuæ; vt quando eſt ius ad aliquid agendum vel retinendum: vel potentiæ paſſiuæ, vt in iure quod habes vt alaris, vt cuſtodiaris, vt tibi ſeruiatur: vel potentiæ reſiſtendi, vt in iure quod habes ne quis ædificet tali loco; ne aperiat feneſtram in tuum hortum, vel aream; ne altiùs attollat murum; ne officiat tuis luminibus.

Secundò, *Legitima*, id eſt, à lege conceſſa: quia facultas, quæ ſecundùm legem non competit, non eſt ius, ſed vis, & iniuria. lex autem hanc poteſtatem concedens vel eſt diuina poſitiua, vt ad Sacramenta percipienda: vel eſt naturalis, vt ad vſum membrorum, ad vitam per cibum & potum ſuſtentandam, ad matrimonium ineundum, ad vim vi propulſandam, & ſimilia. Vel eſt humana, vt ad ſucceſſionem hereditatis, ad præſcribendam vel vſucapiendam certo tempore rem alienam, ad acquirendum, poſſidendum, retinendum, alienandum per varia contractuum genera. Tot enim ſunt genera iurium, quot ſunt genera legum, quæ ius tribuunt: quamuis hæc diuerſitas non faciat diuerſitatem in ipſo Iuſtitiæ habitu.

Hinc ſequitur, hanc poteſtatem non eſſe quid phyſicum, ſed morale dumtaxat, competens homini ex aliqua Dei vel hominum ordinatione vel deputatione, vel conceſſione; ſicut eſſe magiſtrum, doctorem, regem, militem.

Tertiò, *Ad rem aliquam*: vt ad obtinendum rem aliquam per ſucceſſionem hereditariam, per teſtamentum, per donationem liberalem, per contractus, per occupationem.

Quartò, *Ad functionem*: vt ad liberum vſum membrorum & rerum ſuarum.

Quintò, *Quaſi functionem*, vt ad poſſeſſionem ciuilē & naturalem, ad retinendum dominium, ſtatum, & conditionem, in qua eſt.

3 *Iniuria.*

Sextò, *Cuius violatio*, &c. quia iniuria nihil eſt aliud quàm alieni Iuris violatio. Dicitur autem violari non quando aliquis priuatur ſuo Iure; ſed quando iure manente contra illud agitur. Non enim agi poteſt contra ius quod non eſt. Vnde quando quis priuatur officio, quod eſt Ius quoddam, non fit ei iniuria, niſi in ipſo aliud Ius maneat reſpiciens illud officium: poteſt enim eſſe Ius ad Ius, & dominium Iuris. His poſitis.

Dico Primo, Si *Ius* accipiatur pro *Iuſto in genere*, *eſt formaliter obiectum obedientiæ*.

4 *Iuſtum in genere.*

Probatur, quia ſic idem eſt quod *legitimum*, ſeu lege ſtatutum: atqui hoc eſt obiectum formale obedientiæ, quæ ideò vult & facit quia eſt præceptum.

Dixi *formaliter*; quia ſi *legitimum* accipiatur materialiter, pro eo quod eſt lege ſtatutum, eſt obiectum omnis virtutis: quia lex in omni materia virtutis aliquid ſtatuit, vt ſuprà cap. 1. nu. 15. dictum eſt.

5 *Iuſtũ ſpeciale.*

Dico Secundò, Si *Ius* accipiatur pro *Iuſto ſpeciali*, quod eſt æquale, debitum alteri; ſic eſt obiectum formale iuſtitiæ particularis. probatur, quia hic peculiari ratione dicitur Iuſtus, qui hãc æqualitatem debitam amat, intendit & ſeruat: Iniuſtus, qui eam non ſeruat, ut patet in contractibus. ergo hæc æqualitas quatenus debita, eſt obiectum formale Iuſtitiæ. patet conſequentia, quia obiectum formale cuiuſque uirtutis eſt illud bonum honeſtum, quod per illam uirtutem in opere intenditur.

Aequalitas duplex.

Hæc autem æqualitas eſt duplex, ut ſuprà cap. 1. nu. 21. dictum eſt; altera *rei ad rem*, (ut pretij ad merces; rei reddendæ ad rem ſublatam, uel peremptam) quæ æqualitas dicitur eſſe ſecundùm *proportionem arithmeticã*, eſtque obiectum Iuſtitiæ commutatiuæ. Altera, *proportionis, ad proportionem*, (ut cùm eſt æqualitas inter proportionem rerum quæ diſtribuuntur & dignitatum ſecundùm quas diſtribuuntur) quæ æqualitas dicitur eſſe ſecundùm *geometricam proportionem*, eſtque obiectum Iuſtitiæ diſtributiuæ. ratio iſtius appellationis eſt, quòd Arithmetica, præſertim uulgaris, ſpectet propriè proportionem numerorum & quantitatum: Geometria proportionum.

6 *Ius pro lege.*

Dico Tertiò, *Ius ſecundo modo*, ſcilicet pro lege, non eſt obiectum, ſed regula Iuſtitiæ & ceterarum uirtutum. Ratio eſt, quia uirtutes in ſuis functionibus debent dirigi ſecundùm præceptum legum: niſi enim legibus ſint conformes, non erunt ſtudioſæ nec laudabiles.

7 *Ius pro poteſtate.*

Dico Quartò, *Ius pro poteſtate legitima*, nõ eſt *obiectũ, quod* Iuſtitia intendit: eſt tamen aliquid unde obiectũ Iuſtitiæ quodammodò pendet, & ad quod intrinſecum ordinem habet, quod formale *obiectum cui* dici poteſt.

Probatur, quia etſi Iuſtitia in opere ſuo non intendat Ius alterius, intendit tamen id quod Iuri alterius eſt debitum; ac proinde id quod intrinſecum ordinem habet ad Ius alterius. quod confirmatur, quia obiectum quod Iuſtitia intendit, includit eſſe debitum alteri ad æqualitatem, debitum autem non poteſt eſſe ſine Iure in altero; nam eſt correlatiuum eius: Debitum enim, Iuri eſt debitum. ergò obiectum Iuſtitiæ includit ordinem ad Ius alterius. Hinc fit ut nullum ſit propriè opus Iuſtitiæ, ſine Iure in altero: quia opus Iuſtitiæ eſt reddere quod Iuri alterius eſt debitum. unde in altero poſtulat Ius, in altero debitum.

Obiectum quod & cui.

Quòd autẽ hoc ius rectè dicatur *obiectum formale cui*, patet, quia eſt ratio cur alteri aliquid ſit debitum. Pro quo notãdum eſt, in Iuſtitia, ſicut & in omni uirtute, quæ eſt ad alterum, poſſe diſtingui *obiectum quod*, & *obiectum cui*. *Obiectũ quod* eſt illud, quod ipſa uirtus intẽdit, & præſtat exteriùs. Hoc in propoſito eſt redditio rei æqualis, quatenus debita, ſeu redditio debiti ad æqualitatem Iuris alterius.

Obiectum cui, eſt is cui præſtatur. hoc in propoſito eſt proximus noſter, quatenus Ius habet ratione cuius illi aliquid eſt debitum. ex iure enim ipſius in me vel mea, naſcitur in me debitum præſtandi id, quod illud Ius impleat & exhauriat. quo poſito Iuſtitia inclinat vt id velim affectu & præſtem effectu. itaque Ius eſt ratio obiectiua in *obiecto cui*, vnde tota ratio Iuſtitiæ pendet. vide infrà c. 36. dubit. 1. & cap. 46. dubit. 1.

Nec obſtat quòd *Vindicatio* non reſpondeat Iuri alterius, ſed ipſius vindicantis: quia hæc virtus non eſt ſpecies Iuſtitiæ particularis, ſed pars potentialis, vt infrà oſtendetur cap. 47. dubit. 4.

Ex his patet hanc Iuris acceptionem maximè ſeruire noſtro propoſito, quia tota Iuſtitiæ ratio ex ea oritur. nam ipſa ratio debiti & obligationis noſtræ ex ea pendet.

DVBITATIO II.

Quomodo Ius ſecundùm varias acceptiones diuidatur.

8 *Diuiſio Iuris pro Iuſto.*

RESPONDEO, Dico Primò, Si *Ius* accipiatur primo modo, id eſt, vt idem ſit quod *Iuſtum alteri debitum*, diuiditur in Iuſtum per æqualitatem rerum, & in iuſtum per æqualitatem proportionum, vt dictum eſt num. 5.

9 *Diuiſio Iuris pro lege.*

Dico Secundò, Si accipiatur ſecundo modo, pro lege, diuiditur ſicuti lex. Itaque *Ius* aliud eſt naturale, aliud poſitiuum: *Ius poſitiuum* aliud eſt diuinum, aliud humanum. *Ius diuinum* aliud eſt vetus, aliud nouum. *Ius humanum* aliud eſt Ius gentium, aliud Ius canonicum, aliud ciuile.

Ius naturale.

Ius naturale dicitur, quod ex ipſis rerum naturis oritur .ſ. ex natura rationali, & naturali conditione operum, de quibus hoc Ius diſponit. Vnde eius rectitudo, ſuppoſita exiſtentia naturæ humanæ, non pendet ex aliqua libera ordinatione Dei vel hominis; ſed ex ipſa rerum natura. Itaque ſicut naturæ conditio eſt immutabilis, ita quoque lex naturalis eſt immutabilis, manentibus iiſdem circumſtantiis rerum: vt bonum faciendum, malum vitandū; Deum colendum, & cetera quæ continentur in Decalogo, vel euidenter ex eo ducuntur.

Ius poſitiuum.

Ius poſitiuum eſt, quod pendet ex libera Dei vel hominum voluntate; vnde mutari poteſt, etiamſi omnes circūſtantiæ, cum quibus anteà obligabat, eædem maneant. *Ius diuinum vetus* eſt, quod Deus in veteri Teſtamento tulit, de cærimoniis & politia. *Nouum* quod in nouo, vt ſunt ea quæ de Sacramentis. *Ius humanum* eſt, quod authoritate humana ſeu puri hominis eſt conditum. *Ius gentium* eſt, quod paſſim apud omnes Gentes ſeruatur. *Ciuile*, quod authoritate Principum ſæcularium eſt conditum. *Canonicum*, quod authoritate Pontificis vel Concilij conditum eſt. Sed de his plura 1. 2. tractatu de legib. q. 96.

Dico Tertiò, ſi Ius accipiatur tertio modo .ſ. pro poteſtate legitima, diuidi poteſt, Primò ex parte principij, nēpe ſecundùm diuiſionem legum à quibus oritur. Vnde aliud eſt *naturale*, quod lege vel conceſſu naturæ competit: aliud *poſitiuum*, quod lege poſitiua, vel conceſſione libera Dei vel hominum competit: & ſic deinceps in aliis membris. Secundò, diuidi poteſt ex parte termini quem reſpicit, & ſic diuiditur in *Ius ad rem*, & *Ius in re*. *Ius ad rem* dicitur, quod non tribuit actionem in rem, ſed tantū in perſonam, tale ius eſt quod tibi competit per ſtipulationem, per donationem, per emptionem, aliòſve contractus, ante traditionem rei. Si enim res illa alteri vendatur, & reipſa tradatur, manet illi, nec potes illam vindicare: quia non res erat tibi obligata; ſed tantùm habes actionem perſonalem in eum qui te fraudauit; vt infrà cap. 3. num. 12. & 13. dicetur. Tale etiam ius eſt, quod habes per electionem, poſtulationem, præſentationem ad beneficium. Imò tale etiam eſt, quod habes per collationem beneficij, ante acceptationē: & per ſucceſſionem hæreditatis, ante illius acceptationem. *Ius in re* dicitur, quod tribuit actionem realem, ſeu quod rem obligatam habet. Tale eſt quod habetur per emptionem, & alios cōtractus, ſecuta rei traditione; per collationem beneficij, ſecuta acceptatione; per teſtamentum, vel ſucceſſionem ab inteſtato, ſecuta acceptatione: tale etiam Ius eſt dominium rei, & vſus, & vſusfructus, id eſt, Ius vtendi & fruendi, reſpectu rei quæ ſubeſt illis iuribus. item Iura quæ dicuntur *ſeruitutes*; Ius etiam hypothecæ & pignoris; denique omne Ius, quod rem aliquam ſiue corporalem, (vt ſunt agri, domus, ſuppellex) ſiue incorporalem (vt ſunt officia, beneficia, reditus, ſeruitutes, & ſimilia) ita nobis obſtrictam tenet, ut ex ea poſſimus percipere fructus, vel emolumenta, vel ſecuritatem creditorum, vel honorem, dicitur Ius in re. quocunque autem res talis tranſeat, poteſt vindicari tamquam nobis obſtricta; quia res omnis tranſit cum ſuo onere, quo eſt affecta.

10 *Ius pro poteſtate legitima.*

Ius ad rem

11 *Ius in re.*

CAPVT TERTIVM.

De ſpeciebus Iuris realis; vt ſunt dominium, vſusfructus, vſus, poſſeſſio, & alia quædam.

Habet 13. dubitationes.

DVBITATIO PRIMA.

Quid ſit dominium in genere, & quænam eius ſpecies.

1 RESPONDEO, *Dominium* in genere duo includit, nempe potentiam quamdam, & authoritatem in rem vel perſonam (ut colligitur ex D. Th. de Potentia q. 7. ar. 10.) & ſubiectionem rei, vel perſonæ, talem, ut inde dicatur ipſa eſſe alterius. Dominus enim uocatur qui habet aliquid ſuū, de quo poſſit diſponere, uel in quod authoritatem exercere. qui autē nihil habet ſuum, in quod exerceat poteſtatē, non dicitur Dominus.

Dominium generatim.

Itaque *dominiū in genere* nihil uidetur eſſe aliud quàm ius gubernandi vel diſponendi de re aliqua, tanquam ſua. *Suum* autem dicitur, quod ita ſubiectum & aſtrictum illi, cuius eſſe dicitur, ut poſſit de eo diſponere proprio Iure, non ex commiſſione alterius. Sic ius quod Deus habet in uniuerſam creaturam tanquam rem ſuam, quo poteſt de illa ſtatuere quod placuerit, eſt dominium Dei, & quidem perfectiſſimum, cùm creatura perfectiſſimè ſit eius, utpote ei ſummè ſubiecta & obſtricta ratione creationis, conſeruationis, gubernationis, & ſummæ ab eo dependentiæ omnium quæ in ipſa ſunt. Similiter Ius quod Rex habet in ſuum regnum: Dux in ſuum ducatum: & quiuis in ſuas poſſeſſiones, dominium uocatur.

Dominium Dei.

2 Hoc modo Dominium diuidi poteſt in dominiū Iuriſdictionis & Proprietatis. *Dominiū Iuriſdictionis* eſt poteſtas gubernandi ſuos ſubditos. Gubernandi actus ſunt præcipere, uetare, permittere, iudicare, punire, præmiare. *Dominium proprietatis* eſt Ius diſponendi de re aliqua tanquam ſua in ſuum commodum. ab hoc dominio quiſque dicitur

Dominium Iuriſdictionis. *Dominium proprietatis.*

rea

Digitized by Google

rei ſuæ dominus; ſiue ille ſit perſona priuata, ſiue publica, ſiue communitas. nam perſona publica & Reſpub. poteſt poſſidere bona iure priuato, inſtar priuatæ perſonæ.
3 *Dominium iuriſdictionis* diuiditur eo modo, quo Iuriſdictio ordinaria, quia ab hac non videtur diſtingui. vnde

Dominiũ ſæculare, Eccleſiaſticum.

aliud eſt *ſæculare*, aliud *eccleſiaſticum*. *Sæculare* eſt quod in rebus ſæcularibus gubernat, pacem & publicam tranquillitatem procurans, vt eſt poteſtas Imperatoria, Regia, Ducalis, Comitalis, Marchionalis, & ſimiles, reſpectu prouinciarum, oppidorum, & pagorum, quæ ipſis proprio iure in negotijs ſæcularibus ſubſunt. *Eccleſiaſticum dominiũ* quod in rebus ſacris & in recte viuendi ratione dirigit, cultum diuinum, & ſalutem animarum ſpectans; vt eſt poteſtas Papalis, Patriarchalis, Archiepiſcopalis, Epiſcopalis, & aliæ inferiores, reſpectu ſubditorum, qui ipſis in ſpiritualibus ſubſunt.
4 *Dominium Proprietatis* diuidi poteſt in perfectum & imperfectum. *Perfectum* dicitur quod cõtinet proprietatem rei & cõmodorum eius. *Imperfectum*,

Dominiũ proprietatis.

Perfectum, Imperfectum. Directum, Vtile.

quod tantùm habet vel proprietatem rei abſq; emolumentis, vel emolumenta abſq; rei proprietate. Vnde hoc dominium eſt duplex; aliud enim dicitur *directum*, aliud *vtile*. *Directum* continet ſolã rei proprietatem: vnde habens hoc dominium ſolet dici proprietarius. Tale dominium eſt quod habet filius familias in peculio quod dicitur aduentitium; & Princeps in feudis; & qui dedit agrũ ad emphyteuſim, in agro. & omnis is qui dicitur dominus eorum, quorum alteri conceſſus eſt vſuſfructus. *Dominium vtile* continet ſolam rei commoditatem & vtilitatem. Tale eſt quod habet vſufructuarius, feudatarius, emphyteuta. Hic tamen aduertendum eſt, ne dominium directum eſſet omninò inutile, Iure ſtatutũ eſt, vt certis quibuſdam caſibus dominium vtile redeat ad dominum directum. vt patet Inſtitut. de vſufr. §. 1. Vide Silueſtrum verbo Dominium; q. 1. & 2. Omiſſo dominio Iuriſdictionis (de quo 2. 2. q. 95. tractandum) explicandæ nobis ſunt præcipuæ ſpecies dominij proprietatis, & quædam Iura affinia.

DVBITATIO II.

Quid ſit dominium perfectum ſeu plenum.

6 NOTANDVM eſt, Dominium veteribus Latinis dici *mancipium*, quòd potiſſimùm apprehenſione

Mancipiũ.

manuum hoc Ius acquiratur. vnde *res mancipi* dicebantur, quæ dominio erant ſubiectæ; & *homo ſui mancipij*, qui ſui iuris erat: *dari & accipi mancipio*, cuius transferebatur dominium. poſteà hoc ius cœpit vocari dominium, quo nomine paſſim vtuntur authores Digeſtorum. vt patet tit. de acquirendo rerum dominio, & alibi.

Nunc Reſp. Hoc dominium ſic poſſe definiri; Dominiũ
7 eſt ius in re, extendens ſe ad omnem eius vſum ſeu diſpoſitionem, niſi lege prohibeatur. Definitur hic dominium

Quid dominium perfectum.

plenum, continens in ſe dominium directum & vtile, definitio habet tres partes: prima eſt *ius in re*, hoc enim eſt loco generis: omne enim dominium eſt ius in re: non cõtrà, vt patet in hypotheca & pignore, in vſu & vſufructu; & in iure quod coniuges habent in mutua corpora: ſunt enim hæc iura in re, non tamen dominia. Excluduntur
8 hic omnia iura ad rem. Dico *in re* generatim; quia etſi Iuriſperiti tantùm rerum corporalium velint eſſe dominium; incorporalia autem (vt officia, iura) poſſideri *quaſi dominio*: tamen hæc differentia paſſim nõ ſeruatur, neque

Dominiũ iurium.

vulgò, neque a Theologis, neque à Iuriſperitis: dicimur enim paſſim domini reddituum, & ſimilium iurium. Vnde quotidie emuntur & venduntur etiam chirographa, & actiones perſonales, & ſeruitutes. Secunda, *Extendens ſe ad omnem eius vſum*: quæ pars eſt loco differentiæ. nam

Ad omnem vſum.

proprium eſt perfecti dominij vt poſſis re tua vti pro tuo arbitratu, eam vel tibi ſeruando, vel vendendo, vel donando, vel vaſtando. Hic excluduntur Primò, omnia ea iura, quæ etſi dicantur dominia, non ſunt tamen dominia plena, vt *dominium directum*, quod eſt dominium proprietatis nudæ ſine vſufructu: & *dominium vtile*, quod eſt ſolius vſusfructus, vel vſus: & dominium Iuriſdictionis, quale habet rex in regnum, & omnis ſuperior in ſubditos. Secundò excluditur ius pignoris, & hypotecæ, & ſimilia. quamuis enim per hæc obtineatur aliquod ius in re ad aliquem determinatum effectum & vſum, non tamen ad omnem vſum: quia res, in quibus hæc iura habentur, non poſſunt vendi, donari, deſtrui. Sic Religioſus non habet dominium in veſtes & libros, quia non habet ius ad omnẽ eorum vſum, ſed ſolùm ad determinatum.

Quæ excluſa.

Tertia eſt, *niſi lege prohibeatur*. quia etſi dominium 9
ex natura ſua tale ſit vt tribuat poteſtatem ad vſum ſeu diſpoſitionem rei qualemcumque; tamen interdum lege impediente ſit vt hæc poteſtas non poſſit exire in actum. Sicut qui habet potentiam naturalem videndi, impeditur interdum ne poſſit ea vti ad videndum; quo impedimento ſublato, ſtatim ſine acceſſione noui auxilij poteſt in actum exire. Sic pupillus prohibetur alienare rem ſuam vſque ad certum tempus, cùm tamen ſit verus dominus, vt Apoſtolus ait ad Gal. 4. Sic maioratus, fideicommiſſa, & alia bona, quæ dicuntur vinculata, alienari ex legum diſpoſitione non poſſunt; cùm tamen vero dominio poſſideantur. non enim hoc impedimentum quod lex inducit, tollit naturam dominij aut Ius in re, ſed ſolùm impedit eius iuris vſum aliquem & executionem; quo impedimento per lapſum temporis, vel aliter ceſſante, ſine collatione noui Iuris poteſt illa alienare. Simili modo poteſt impediri per votum & iuramentum, vt infra patebit.

Lex interdum impedit vſum.

Ex his facile intelligi poteſt illa Iuriſperitorum defini 10
tio, *Dominium eſt Ius perfectè diſponendi de re corporali, niſi lege prohibeatur*. vbi *corporali*, melius omittitur, vt dictum eſt. Hæc tamen definitio non explicat hoc Ius eſſe in re fundatum; quod tamen ad rationem dominij eſt neceſſarium.

Dices, Dominium videtur quid prius Iure; ideò enim habes ius in re illa ad omnem vſum & diſpoſitionem, quia es eius dominus; non contrà: ergo dominium non eſt formaliter Ius.

Reſp. Perfecta ratio dominij non eſt prior Iure & po- 11
teſtate diſponendi de re; ſed hanc eſſentialiter includit. eſſe enim dominium rei eſt rem illam ita habere ſibi ſubiectam, & aſtrictam per aliquem actum, v. g. per emptionem & apprehenſionem, vt ex vi illius ſubiectionis poſſis de ea liberè diſponere. Itaque *dominium* ex parte rei dicit ſubiectionem rei, & veluti ſeruitutem, qua domino eſt obſtricta, & dicitur formaliter eſſe res mea, tua, ſua: ex parte domini dicit non tantùm nudam illam habitudinẽ, qua dicitur rem habere per emptionem & traditionem; ſed etiam poteſtatem & ius, quæ ex vi modi illius habendi ſequuntur. Ad rationem in oppoſitum.

Dominiũ eſſentialiter includit poteſtatẽ, & Ius.

Reſp. Etiam dicimus hominem poſſe intelligere, quia habet intellectum; & tamen intellectus eſſentialiter eſt potentia intelligendi. Itaque iſte modus loquendi non eſt ſufficiens ſignum rationem dominij eſſe priorem quàm ſit ratio Iuris; potentia enim omnis conſiderata in ſe & ad ſe, concipitur vt prior ſeipſa conſiderata in ordine ad actũ; cùm tamen reuerà prior non ſit; eò quòd reſpectus & ordo ad actum ſit illi eſſentialis.

DVBITATIO III.

Quænam requirantur ad dominij acquiſitionem.

RESPONDEO, Dico Primò, Quando dominium 12
ab vno in alium transferendum eſt, ad acquiſitionem dominij ordinariè duo requiruntur, *titulus & traditio*: ita docet Couar. l. 2. var. c. 19. Colligitur apertè L. Traditionibus, 92. o. C. de pactis. *Traditionibus dominia rerum, non nudis pactis transferuntur*. iuncta ſimul lege Nunquam, 31. ff. de acquir. rer. dom. *Nunquam nuda traditio transfert dominium; ſed ita, ſi venditio, aut aliqua iuſta cauſa præceſſerit, propter quam traditio ſequeretur*. Ex his duabus legibus apertè habetur vtrumque requiri & ſufficere. Ratio eſt ipſa legum diſpoſitio: nam iure naturæ non eſt neceſſaria traditio: eſt tamen rationi conſona. quia ſicut, ut poſſim re aliqua uti naturaliter, requiritur in me uis utendi, & in re conueniens applicatio: ita, ut poſſim re aliqua uti moraliter tanquã dominus, requiritur ex parte mea aliquod ius, per contractũ aliquẽ, uel ſimilem modum, & ex parte rei debita applicatio, quæ ſit per traditionem uel apprehenſionem. Accedit, quòd hac ratione euitetur etiam incertitudo dominiorum, multarum litium ſeminarium.

23 *Titulus* eſt id, in quo totum ius primitus fundatur, ut emptio, donatio, ſucceſſio hereditaria, & ſimilia. per hæc tamen nondum habetur dominiũ, aut ius in re; ſed ſolùm ad rem: niſi accedat certa quædam traditio, quæ eſt veluti conditio neceſſaria vt ex vi prioris donationis vel emptionis reſultet dominium. Vnde ſi Petrus tibi vendidiſſet prædium, domum, pannum equum, vel aliud quiddã, & ante traditionem venderet alteri & traderet, ſecundus emptor acciperet eius dominium, nec teneretur illud tibi cedere, ſed ſolùm haberes actionem damni in venditorẽ: vt patet ex L. Quoties 15. C. de rei vindicatione. Niſi forte alteri eſſet tradita titulo gratuito; tunc enim poſſes illam vindicare. ſimiliter, ſi alteri eſſet quidem tradita titulo oneroſo, ſed ſcienti eam tibi anteà venditam. de quo vide Couar. l. 2, variarum cap. 19 nu. 5. & infrà cap. 21. dubit. 19.

24 Notandum eſt, Ex eo quòd per ſolum titulum, vel contractum non conſequimur dominium, vel aliquod ius in re ante traditionem; ſed ſolùm actionem perſonalem, (præterquam in pignore & hypotheca) reſultare multos effectus, vt benè oſtendit Antonius Gomez. de ſeruit. nu. 23. & 24. Primò, promiſiſti alicui vel vendidiſti ſeruitutem in prædio, (v. g. ius eundi, vel currum ducendi per tuum prædium) & nondum tradidiſti eo modo, quo tradi debet, ſi alteri vendis prædium, ille non habebit actio-
25 nem in emptorem, aut in prædium, ſed in te. Secundò, ſi vendidiſti prædium cum pacto de retrouendendo, & ille vendat alteri, non habebis actionem in illum ſecundum emptorem, aut in prædium, ſed in primum; quia nudum pactum de retrouendendo non tribuit tibi ius in re, ſed actionem contra emptorem. Tertiò ſi alienaſti bona tua in fraudem creditorum, & emptor alienarit in tertium; creditores non habent actionem in illa bona, vel in tertiũ, ſed tantùm in ſecundum, ſi fuit conſcius fraudis, &c. vide plura apud Gomez. ſuprà.

26 Dixi *ordinariè*, quia in quibuſdam caſibus non eſt traditio neceſſaria ad dominium acquirendum. Primo, in *beneficijs*: nam in his acquiritur ius in re, & quaſi dominium per collationem & acceptationem. vt patet ex c. Si tibi abſenti, tit. de præbendis in 6. Secundò in *hæreditate*: vt enim quis fiat dominus hæreditatis, ſiue per teſtamentum ſiue ab inteſtato, non requiritur aliud quàm vt hereditas adeatur. vt patet ex L. Cùm heredes. 23. ff. de acquirenda vel amittenda poſſeſſione, vbi ſic dicitur, *Cùm heredes inſtituti ſumus, adita hereditate omnia quidem iura ad nos tranſeunt, poſſeſſio autem niſi naturaliter apprehenſa ſit, ad nos non pertinet.* Adijtur autem hereditas, dum acceptatur verbo, uel facto, ut habetur Inſtit. de heredum qualitate. §. ult. Tertiò, in *legato*; Si enim tibi res certa legata ſit, ſtatim hoc ipſo quo heres acceptat hereditatem, efficeris eius dominus. ut colligitur ex L. A Titio. 64. ff. de furtis, ubi dicitur *quòd res legata recta via ab eo, qui legauit, ad eum, cui legata eſt, tranſeat.* Quartò, Quando aliquid donatur, uenditur, aut relinquitur ciuitatibus, eccleſijs, aut alijs pijs locis, aut in redemptionem captiuorum, ut colligitur ex L. ultima C. de ſacroſanctis Eccleſijs. Quintò, In contractu ſocietatis omnium bonorũ per matrimonium. de quo uide Couar. lib. 3 uariar. c. 19. num. 1. & 2. Sextò, Si donaſti & tradidiſti alteri domum, fundum, uel quid ſimile, ſub ea conditione ut tibi alimenta præbeat; illo non præbente, ut debet, ſtatim recipis dominium & poſſeſſionem illius rei, abſque ulla traditione. L. 1. C. de donat. quæ ſub modo. Septimò, Si Princeps contrahat cum aliquo, uel donet, & intẽdat transferre dominium, erit translatum abſque alia traditione. ut docet Couar. l. 2. uariar. c. 19. num. 3. Ratio eſt, quia ſicut ex uoluntate Principis eſt quòd requiratur traditio; ita etiam ipſius arbitrio poteſt omitti. Præter hos uix inuenias alios caſus, in quibus ad comparandum dominium ſiue plenum, ſiue non plenum, non requiratur traditio iure communi Cæſareo. nam de iuribus proprijs uariorum regnorum, uel dominiorum non eſt nobis hic ſermo.

Quando traditio nõ ſit neceſſaria.

Aduerte tamen, ad ius hypothecæ, uel pignoris, talem traditionem, aut apprehenſionem non eſſe neceſſariam, ſed nudam conuentionem, uel legis diſpoſitionem ſufficere. ut patet l. 1 ff. de pignoribus.

Dico Secundò, quando dominium non transfertur ab uno ad alterum, ad acquiſitionem eius ſufficit apprehenſio: ſic enim acquiruntur dominia earum rerum, quæ nullius ſunt; ut infra dicetur. cap. 5.

DVBITATIO IIII.

Quidnam ſit vſusfructus.

RESPONDEO, *eſt ius rebus alienis utendi fruendi, ſalua rerum ſubſtantia.* Ita habetur Inſtit. de uſufructu, in principio. Habet hæc definitio 5. partes. 17
Prima, *eſt ius*, quia non loquimur hic de uſu actuali, quẽ Iuriſperiti uocant uſum facti, ſed de ipſo iure utendi fruendi. Secunda eſt, *utendi*, ut excludatur ius, quod habet creditor in pignore, uel hypotheca, uel depoſitarius in depoſito; hi enim non poſſunt uti rebus illis; quòd ſi utantur inuito domino, tenentur ei reſtituere æſtimationem uſus. Tertia *fruendi*, ut excludatur nudum ius utendi re aliqua, quod non extendit ſe ad eius fructus percipiendos: ſicut facit hoc ius, quo non ſolùm datur poteſtas utendi re illa, in qua conſtitutum eſt, (v. g. equo, domo, agro, ſilua) ſed etiã fruendi, id eſt, percipiendi omnes fructus, ita ut hoc ipſo quo eos colligit, acquirat in eis plenum dominium. Si tamen fructuarius, priuſquam eos collegerit, moriatur, (etiamſi iam ſint maturi) acquiruntur domino proprietatis, non heredibus fructuarij ut habemus Inſtit. de rerum diuiſione. §. Is uerò. Ratio eſt, quia quamdiu adhærent fundo, cenſentur unum cum ſolo, unde pertinẽt ad dominum ſoli, donec fructuarius eos colligendo comparauerit ſibi eorum dominium. quare ſi durante ſuo iure non collegerit, manebunt domino fundi. *Fructus* autem dicuntur, in grege quidem, lana, lac, fœtus: in fundo, fœnum, ſegetes, uirgulta, ſalices, & omnes arbores cæduæ; fructiferæ autem non cenſentur in fructu. proles ancillæ non cenſetur in fructu, ob dignitatem naturæ. Vide de his omnibus lib. 7. ff. tit. 1. potiſſimùm l. 8. & 59. & 68. Quarta, *rebus alienis*, ut excludatur ius utendi & fruendi, quod quiſque habet in re ſua. Quinta, *ſalua rerum ſubſtantia*, quia fructuarius debet rem integram proprietario reſeruare. Hinc fit ut uſusfructus propriè dictus non poſſit conſtitui in rebus quæ uſu conſumuntur, ut in uino, oleo, frumento, pecunia. Vtilitatis tamen cauſa in his cõſtitui poteſt quaſi uſusfructus. tunc autem transfertur dominium in fructuarium; ſed hic debet dare cautionem ſe finito tempore præſcripto reſtituturum pecuniam, uel rei æſtimationem. Vide Inſtit. ſupra §. Conſtituitur.

Explicatur definitio.

Fructus qui.

Quaſi vſusfructus.

18 Notandum autem eſt Primò, ob hanc ultimam particulam, *ut ſalua maneat rei ſubſtantia*, fructuarium obligari ad hæc quatuor. Primò, Si habet uſumfructum gregis, uel armenti, quamuis poſſit uti fructu lacte, lana, & fœtu; tamen in locum capitum demortuorum, uel inutilium, debet è fœtu ſubſtituere alia capita: quæ poſtquam ſubſtituerit, cedent in dominium proprietarij: unde ſi pereant, ipſi peribunt. Ita habemus Inſtit. de rerum diuiſione. §. Sed ſi gregis. hoc tamen non habet locum quando conceditur uſus, non gregis collectiuè, ſed animalium, ſeu ſingulorum capitum; tunc enim non tenetur ſubſtituere. Ita habemus L. Quid ergo 70. ff. de uſufructu. Ratio eſt, quia grex eſt æternus; ſed ſingula capita ſeorſum pereunt.

Obligatur ad 4.

Secundo, Si uſusfructus ſit conſtitutus in ſilua aut uinea, tenetur fructuarius loco arborum uel uitium demortuarum alias ſerere; niſi ui tempeſtatis uel ſimili caſu eſſent euerſæ, quod enim fortuitò perit abſque culpa fructuarij, proprietario perit.

Tertiò, Si in ædibus ſit conſtitutus uſusfructus, tenetur ad modicam earum reparationem proprio ſumptu, ut integræ permaneant; non tamen tenetur ad magnos ſumptus quibus efficiantur meliores.

Quartò, Tenetur ad dandam cautionem proprietario, ſe boni uiri arbitratu uſurum fruiturum re ipſius, eámque reſtituturum finito tempore præſcripto: uide plura apud Sylu. ſed minoris momenti.

Notandum Secundò, Vſum fructum acquiri dupliciter, Primò, Legis ordinatione. Hic dicitur *legalis*, ut is, quẽ pater habet in peculio filij aduentitio, quandiu filius eſt ſub patria poteſtate, & quem habet mater tranſiens ad ſecunda uota in bonis prioris tori. 19

Dupliciter acquiritur

Secundò, Priuata diſpoſitione, ut teſtamento, pactionibus,

Digitized by Google

tibus, ſtipulationibus. vt habetur Inſtit. de vſufructu. §. 1. Hic dicitur *conuentionalis*. vide Gomezium, de ſeruitutibus, num. primo.

DVBITATIO V.

Quomodo vſusfructus amittatur.

20 RESPONDEO, Amitti multis modis. Primò, ſi moriatur vſufructuarius. Secundò, ſi res ipſa pereat: vt ſi domus incendio conſumpta ſit. Tertiò, ſi tanto tempore non vtatur ſuo iure, quanto opus eſt vt dominus directus contra eum præſcribat. Hoc autem tempus eſt 10. annorum inter præſentes, & 20. inter abſentes; vt colligitur C. de vſufructu, L. penult.

21 *Capitis deminutio maxima tribus Caſibus.*

Quartò, per maximam capitis deminutionem. Dicebatur autem maxima capitis deminutio, cùm ciuitas ſimul & libertas amittebatur. hoc autem fiebat tribus caſibus. Primus eſt, per cõdemnationem ad metalla, vel ad beſtias, vel generatim ad mortem. Sæpè enim condemnatio ad mortem longo tempore antecedebat executionem. Hi dicebantur effecti ſerui pœnæ. quòd autem omnes ad mortem condemnati huc pertineant, patet L. Qui vltimo, 29. ff. de pœnis, & clariùs L. Quod ad ſtatum, 12. ibidem. vbi dicitur, *eos, in quos animaduerti iubetur, ſtatim ſeruos pœna fieri.* eodem pertinent damnati perpetuò ad triremes; vt docet Gomezius ad L. 4. Tauri. num. 1. Et quamuis per authent. primam de nuptijs c. 8. ablata ſit ſeruitus pœnæ, quatenus erat impedimentum dirimens matrimonium; non tamen eſt ablata, qua parte faciebat amitti vſumfructũ, eùmque reuerti ad proprietariũ, vt eruditè oſtendit Molina diſput. 9. Secundus eſt, quando libertus ingratitudinis in patronũ condemnabatur, ideòque ruſus in ſeruitutem reuocabatur. Tertius, quando ſe patiebatur vendi, vt eſſet particeps pretij. Hi tres caſus habentur Inſtit. de cap. demin.

22 *Media cap. deminutio.*

§. 2. Quintò, per mediam capitis diminutionem, quæ eſt, cùm ciuitas amittitur, ſed libertas retinetur: hoc autem fiebat duobus caſibus: Primò, cùm quis deportabatur in Inſulam. Secundò, cùm aliquis proſcribebatur interdictus aqua & igni: vt habetur Inſtit. ſup. vbi.

Aduerte, hæc debere eſſe perpetua, & cum amiſſione omnium bonorum; quo modo fiebat apud veteres: alioquin non inducunt mediam capitis deminutionem. Hi omnes dicuntur mortui ciuiliter, quia teſtari non poterãt, & reſpectu bonorum perinde ſe habebant ac ſi mortui fuiſſent. vide Sylu. v. Teſtamentum. 1. q. 4. eodem pertinent damnati ad carceres perpetuos, iuxta communem ſententiam Doctorum. Per profeſſionem verò non redit vſusfructus ad proprietarium, ſed tranſit ad monaſterium, ſi eſt capax ſucceſſionis; vt rectè Nauar. commentario ſecundo de regular. num. 70. & ſequent. colligitur authent. Ingreſſi. C. de Sacroſanct. Eccleſ. de quo infrà cap. 41. dub. 10.

Sextò, Si vſufructuarius cedat iure ſuo ipſi proprietario.

Septimò, Si acquirat rei proprietatem: quod conſolidatio dicitur, Vide Inſtit. de vſufructu. §. finitur, & Syluestrum verbo Vſus. q. 11.

23 *Si parens hæreticus.*

Octauò, Si pater fiat hæreticus, hoc ipſo amittit vſumfructum in bonis aduentitijs filij; iſque ſtatim coaleſcit cum dominio directo, quod habet filius. Ita docet Iacobus Simanchas Inſtitutionum catholicarum tit. 9. nu. 8 r. & noſter Molina diſp. 9. Ratio eſt, quia propter crimen hæreſis paternum, etſi adhuc occultum, filius omninò exit patriam poteſtatem, efficiturque ſui iuris, adeò vt nulla alia emancipatione egeat, vt expreſsè habetur c. 2. de hæreticis in 6. Alex. 4. Si nulla alia eget emancipatione: ergò etiam quoad bona ſua eſt exemptus à iure paterno, vnde ſequitur, poſſe illum vti occulta compẽſatione, ſi aliter ſuo iuri conſulere nequit.

DVBITATIO VI.

Quid ſit vſus.

24 RESPONDEO, Vſus eſt ius vtendi re aliena, ſalua ipſius ſubſtantia. De hoc agunt Inſtitutiones & Digeſta, poſt titulum de Vſufructu. Patet ex dictis de vſufructu. Additur *ſalua rei ſubſtantia*, vt excludatur ius ad vſum, quo res conſumitur, vel alienatur; qui etiam dicitur vſus, ſed non ita propriè. Quid autem concedatur in vſu fundi, ædium, ſerui, pecoris, eleganter explicatur in Inſtit. tit. de vſu, & habitatione.

25 *Diſcrimen vſus & vſusfructus*

Solùm hic duo Notanda. Primum, Eum, cui conceſſus eſt vſus alicuius rei, non poſſe illam alteri locare, vel gratis concedere: ſecus eſt de eo qui habet vſumfructum. hic enim poteſt rem illam alteri locare, & percipere pretium locationis, vel gratis concedere. Inſtit. de vſu. §. 1. non tamen ita vt alter fiat vſufructuarius, ſed vt habeat ius quoddam ad percipiendos fructus dependens a Iure vſufructuarij.

26 *Seruitus.*

Secundum, In omnibus rebus alienis, quibus aliquo modo vti vel etiam frui poſſumus, conſiderari quamdam relationẽ ſubiectionis & obligationis reſpondentem iuri noſtro, quod in illis habemus; quæ ſubiectio ſeu obligatio, vocatur *ſeruitus* à Iuriſperitis. Inſtit. tit. de ſeruitutibus ruſticorum prædiorum, & vrbanorum. ff. eodem tit. Dico in omnibus rebus alienis, quia *nemini res ſua ſeruire dicitur*, ſecundùm Iuriſperitos, ſed aliena tantùm, vt habetur L. Vti frui, 5. ff. Si vſusfructus petatur: idque diſtinctionis cauſa à dominio; quia Ius ſeruitutis formaliter minus eſt quam Ius dominij. Vnde Iuriſperiti ſubiectionem rei, in quam habemus dominium, non vocant ſeruitutem formalem, ſed cauſalem. vide Gomezium de ſeruitutibus in principio.

DVBITATIO VII.

Quid ſit ſeruitus apud Iuriſperitos.

28 NOTANDVM eſt, hoc nomen dupliciter accipi apud Iuriſperitos; Primò, pro ſubiectione, & obligatione quæ eſt in re alterius, vt ipſa quodammodò ſeruiat alteri. Secundò, pro iure, quod reſpondet illi obligationi.

Quid ſeruitus pro Iure.

Si accipiatur pro *Iure*, ſic nihil aliud eſt quàm ius fruendi, vel aliquo modo vtendi re aliena, vel aliquid circa eam impediendi. hoc modo eſt quid generalius quàm Vſus & Vſusfructus. omne namque ius vtendi vel fruendi eſt ſeruitus; vt docet Gomezius de Seruitutibus, nu. 1. & 2. non contrà: nam Ius impediendi ne altiùs attollas murum eſt ſeruitus; non tamen eſt vſus vel vſusfructus.

Quid pro obligatione.

Si autem pro *ſubiectione rei*; ſic nihil eſt aliud quàm obligatio realis, qua res alteri eſt obſtricta, vt poſſit ex ipſa percipere fructum, vel ea aliquo modo vti, vel circa eã aliquid impedire.

29 *Seruitus triplex.*

Diuiditur autem in tres ſpecies, ſecundùm Gomeziũ, & alios; Alia enim *ſeruitus* eſt *merè perſonalis*, vt ea quæ à perſona debetur perſonæ: vt ſi mihi vſum ſerui tui ad tempus, vel ad vitam meam conceſſeris. Alia eſt *merè realis*: vt ea quæ à re debetur immediatè alteri rei, talis eſt quæ reſpondet iuri agrorum vel domorum, & ſimilium rerum. Dixi *immediatè*, quia hæc ſeruitus etiam debetur à re perſonæ; ſed mediatè tantùm, nempe ex eo quòd fiat talis rei dominus vel conductor, v.g. ager meus habet ius vt per agrum tuum poſſit iri, vel iumentum duci in meum; ager tuus ſeruit meo; eſtque hæc ſeruitus realis; quia à re debetur immediatè rei; & conſequẽter hoc ius tranſit ad eum, ad quem tranſit meus ager. Alia eſt *mixta*, quæ à re debetur immediatè perſonæ. hæc extinguitur cum perſona cui debetur, talis eſt in re, qua poſſumus vti, vel frui immediatè.

30 *Seruitus realis.*

Seruitus autem *realis* diuiditur in *Ruſticam & Vrbanam*, id eſt, in eam quæ prædio ruſtico, & quæ vrbano debetur. *Prædium vrbanum* in iure vocatur omne habitaculum, etiamſi in villa ſit, & hortus annexus, cauſa amœnitatis. *Ruſticum* quoduis aliud; vt ſtabulum, horreum, ager. *Seruitutes* igitur *Vrbanæ* ſunt, v.g. vt ædes tuæ nõ poſſint altiùs attolli, ne officiant vicini luminibus: vt in tuum parietem poſſit immitti tignum à vicino, & ſimilia. *Ruſtica*, vt liceat tibi per fundum alterius ire in tuum, vel iumentum agere, vel aquam ducere, & ſimilia; quæ optimè explicantur Inſtit. de Seruitutibus, & lib. 8. Digeſtorum tit. 1. 2. 3. 4. qui ſunt de Seruitutib. Hæc enim non magnopere pertinent ad noſtrum inſtitutum. Vide plura apud Gomezium, de Seruitutibus.

DV-

Digitized by Google

DVBITATIO VIII.

Vtrùm diſtinguatur vſus à dominio in rebus quæ ipſo vſu conſumuntur?

31 SVnt duæ ſententiæ admodùm celebres, occaſione Ordinis Fratrum Minorum, qui dicunt ſe nullius rei habere dominium, ne in communi quidem; ſed nudum dũtaxat vſum. Prior eſt Ioannis 22. Extrau. quæ incipit, Ad conditorem §. Quòd autem.& duabus ſeqq. Ius vtendi rebus illis, quæ ipſo vſu conſumuntur vel alienantur, non diſtingui à dominio earum; ac proinde Fratres Minores habere verum dominium in hiſce rebus. Hanc ſentẽtiam ſequitur Franciſcus Sarmiento, de Redit. parte 1. c. 1. & 1. parte defenſionum contra Nauar. pag 11. & Syl. verbo Dominium. §. 3. & Turrecremata lib. 2. ſummæ cap. 112. ad 10. argumentum.

Altera ſententia eſt omninò contraria; nempe in hiſce rebus hæc duo diſtingui, & proinde Minores, etſi vſum habeant talium rerum, nullo tamen modo habere dominium, ſed hoc eſſe penes Sedem Apoſtolicam. Ita declarauit Nicolaus IIII. Extrau. *Exijt qui ſeminat*, de verborum ſignificatione in Sexto, & poſteà Clemens V. in Clementina, *Exiui de Paradiſo*, eodem titu. Ante Nicolaum in eadem ſententia fuere Innocent. IIII. & Alex. IIII. & Gregor. IX. quos Nicolaus pro ſe citat. Hanc ſententiam ſequitur Soto lib. 4. de Iuſtitia q. 1. ar. 1. Nauar. commentario 2. de Regular. nu. 3. & plerique alij. pro qua.

32 Dico Primò, *Ius vtendi poteſt eſſe ſeparatum à dominio, etiam in ijs rebus, quę vnico actu utendi conſumũtur, vel alienantur.* explicatur ſimul, & probatur.

Vſus vtendi poteſt dupliciter.

Dupliciter enim poteſt alicui concedi vſus, & Ius vtendi pane, vel pecunia. 1. *irreuocabiliter:* & tunc non videtur multùm differre à dominio. 2. *omnino reuocabiliter*, & dependenter à voluntate concedentis, ita ut quouis momẽto poſſit reuocari ſine ulla iniuria vſurarij: & hoc ius ſine dubio diſtinguitur à dominio, quia dominiũ eſt ius in re abſolutum, & firmum, non dependens ex alterius nutu & arbitrio. hoc autem eſt conditionatum, & debiliſsimum: habeo enim illud, ſi velis; non habeo, ſi nolis me habere. Tale eſt quod ſinguli Religioſi in veſtes, libros, cibos, & ſimilia, quæ illis à Superioribus conceduntur, habent. Non enim ita conceditur illis ius vtendi, quin ad nutum Superioris reuocari poſſit. nam ratio Religioſæ paupertatis hoc intrinſecè includit.

33 Notandum autem eſt, *Vſum irreuocabilem*, à Nicolao III. Extrau. *Exijt*, vocari *Vſum Iuris*, tum quia in eo habetur Ius abſolutum; tum quia iura de eo loquuntur. *Vſum* autem *reuocabilem* vocat *Vſum facti*. non quòd in eo nihil ſit iuris; (ſic .n. iniuſtus eſſet, ut rectè Ioannes argumentatur) ſed quia non eſt ius abſolutum & ſolidum, vtpotè ab alieno nutu dependens, donec res ipſo facto conſumatur.

Minores non habẽt dominium in cõmuni.

34 Dico Secundò, Verius eſt, Conuentus, totumque ordinem Minorum, non ſolùm in rebus alijs, ſed etiam ijs, quæ vnico actu utendi conſumuntur, habere nudum uſũ ſeu ius vtendi ſeparatum ab omni dominio.

Patet ex decretis Pontificum Nicolai & Clemẽtis, quibus tres alij Pontifices conſentiunt: eſtque communior ſententia DD.

Probatur Primò; Quia cùm hæc poſſint ſeparari, nihil mirum ſi de facto in aliquo ordine ſint ſeparata.

Secundò, Certum eſt, Religioſos ſingulos tantummodò habere talem uſum, abſque omni dominio. nam quidquid habent, poteſt illis ad nutum Superioris auferri ſine ulla iniuria. quod neq; hi, qui ſunt alterius ſententiæ, negant, uel negare poſſunt: nam hoc eſt de eſſentia paupertatis Euangelicæ; ergo nihil eſt incommodi ſi idipſum in aliqua communitate conſtituatur; ita ut ipſa tota nihil habeat, niſi nudam rei conceſſionem ad uſum, ſine omni proprietate dominij.

Obiectiones.

Objicies Primò, Ioannes 22. extrau. Ad conditorem, dicit, *ſe abdicare à ſe & à Sede Apoſtolica, omne dominium harum rerum, ne Fratres Minores prætẽdant illud eſſe apud Sedem Apoſtolicam.* ergo uel eſt apud nullum, uel eſt apud ipſos Minores.

Reſp. Fideles, qui iſtas res largiuntur, vel intendunt ſibi reſeruare earum rerum dominium donec conſumãtur, uel non intendunt: ſi intendunt, manet apud ipſos: ſi non intendunt, tranſit ad Sedem Apoſtolicam, nam poſt renũtiationem illam alij Pontifices rurſus illud admiſerunt, ut habetur in priuilegijs Minorum, uerbo Paupertas. Itaq; Sedes Apoſtolica habet dominium non ſolùm rerum immobilium, ſed etiam omnium mobilium Ordini à Fidelibus abſolutè donatorum, ita ut poſſit Ordinem hiſce priuare ſine iniuria.

Objicitur Secundò, Vſus diſtinctus à dominio eſt qui competit alicui in re aliena ſalua rei ſubſtantia; ut habetur Inſtit. de uſu & habitatione, & patet ex dictis. ergo ille uſus, quo quis poteſt rem conſumere, non eſt diſtinctus à dominio: ac proinde Minores talium rerum habebunt dominium.

36 Reſp. Negando conſequentiam; nam ſolùm ſequitur, hunc uſum, quo quis poteſt conſumere rei ſubſtantiam, non eſſe talem, qualis eſt ille de quo iura loquuntur, qui propriè & ſtrictè dicitur uſus. eſt autem magna differentia inter hos duos uſus: etſi enim uterque ſit ius quoddã utẽdi; tamen hic de quo nunc loquimur, quem ponimus in Minoribus, (quique *Vſus facti* uocari ſolet) eſt ius ad nutum reuocabile. unde ſi dominus tollat rem quam dedit, non faciet illis iniuriam. ille uerò de quo iura (quem *Vſum Iuris* uocant) non eſt reuocabilis: unde ſi dominus tollat rem ante tempus conceſſum, faciet iniuriam. Deinde hic extendit ſe ad rei conſumptionem, donationem, uenditionem, ſicut dominium: ille verò ſolùm ad uſum, in quo ſalua manet domino rei ſubſtantia. Vnde hic uſus ratione iuris eſt minor altero; ratione tamen functionum ad quas ſe extendit, eſt maior.

Differunt hic vſus et ille de quo iura.

Objicitur Tertiò, D. Th. q. 78. ar. 1. docet in illis rebus, quæ uſu conſumuntur, cuicùmque conceditur uſus, concedi etiam rem ipſam eiuſque *dominium*. vnde colligitur in mutuo talium rerum non poſſe exigi uſuram. i. pretium uſus diſtinctum à pretio rei: ergo ſentit *ius vtendi* non diſtingui in his à dominio.

37 Reſ. D. Tho. loquitur de uſu, ſeu iure utendi abſolutè & independenter ab alio; quod ſanè nihil uel parum diſtinguitur à dominio in talibus rebus, quæ unico actu conſumuntur. nos uerò loquimur de iure utendi dependenter ab alio; quod diſtinguitur à dominio rei.

Inferes: Ergo hoc ius poterit pretio uendi, retento dominio directo; & alio contractu uendi poterit ipſum dominium: quod eſt aperire magnam feneſtram uſuris.

An iſte vſus poſſit vendi ſeorſim à dominio.

Reſp. Concedo, abſolutè poſſe uendi hoc Ius ſeu hunc uſum; ſed minoris ualet quam dominium rei, uel Ius irreuocabile utendi. Non enim tanti ualet Ius ad nutum alterius reuocabile, quanti ius irreuocabile. Neque ius quod conceditur ſolùm ad uſum determinatum, quanti illud quod ad indeterminatum. Quòd ſi quis alio contractu uelit uendere dominium directum; non poteſt pluris uendi quam per ſe ualeat ſeorſim ab illo uſu; & ita pretium uſus & pretium dominij illius directi non ſuperabunt iuſtam rei æſtimationem: ſed hic modus contrahendi non eſt viſitatus; nam facilè palliaret uſuras; quamuis per ſe non ſit illicitus.

38 Objicitur Quartò, Si uſus diſtinguitur à dominio: ergo Ioannes 22. errauit.

Reſpondeo Primò, Eſto; quia non in quæſtione pertinente ad fidem, neque ipſe aſſeruit ſuam ſententiam tamquam ad fidem pertinentem; neq. alios obligare ad ita ſentiendum uoluit: ſed ſolùm quid ſibi uideretur ut uir doctus explicuit.

Concordia ſententiarum.

Reſp. Secundò, Si quis benè rem totam introſpiciat, deprehendet non eſſe differentiam inter has ſentẽtias, niſi in modo loquendi. non enim negaſſet Ioannes, Fratres Minores ſine conſenſu Superioris non poſſe uendere cibos, qui illis apponuntur: & Superiores poſſe illis auferre ſine iniuria. unde quando uult eos habere dominium, non loquitur de dominio propriè dicto; ſed de quodam iure, quod in effectu æquè ualet ac dominium; quia ita liberè conſumunt ac ſi domini eſſent. Vide Franciſcum Sarmiento, de Redditibus parte 1. c. 1.

DV-

DVBITATIO IX.

Quid ſit Poſſeſſio.

39 NOtandum eſt, *poſſeſſionem* dici à *pedum poſitione*, vt habetur L. 1. ff. de acquir. vel amit. poſſeſſ. nam per *pedum poſitionem* ſuper bona immobilia, quæ ſunt potiſſima; vt ſuper agrum, vel fundum, ſolet acquiri poſſeſſio. tribuitur autem hoc nomen interdum ipſis rebus poſſeſſis. Sed hoc loco accipimus pro actu, vel iure poſſidendi, à quo denominatur quis poſſeſſor. Actus poſſidendi dicitur poſſeſſio facti. Ius poſſidendi dicitur poſſeſſio iuris. Vtraque nobis eſt explicanda.

40 *Poſſeſſio. facti quid.* Dico Primò, *Poſſeſſio facti eſt detentio rei, corporis, & animi, & iuris adminiculo.* Ita Sil. verbo Dominium q. 2. ex Hoſtienſi. eam explicat ex parte Couar. ad regulã Poſſeſſor. p. 2. n. 2. in principio.

Prima pars, *eſt detentio rei*; vbi rem accipio in genere, quia non ſolùm res corporales, ſed etiam incorporeæ, vt cenſus, beneficium, ſeruitus, & ſimilia dicuntur poſſideri à Theologis; quæ à Iuriſperitis dicuntur quaſi poſſideri, vt notat Couar. ſuprà. Nomine autem *detentionis*, intelligitur etiam apprehenſio prima, quæ ordinariè requiritur; quæ apprehenſio eſt poſſeſſionis inceptio, & acquiſitio; vt notat Couar.

Secunda, *corporis adminiculo*; quia ut res aliqua incipiat poſſideri, debet aliquo modo corporaliter apprehendi manibus, pedibus, oculis, uel ſimili modo, in ſe uel in alio, in quo cenſeatur contineri; ut ſtatim dicemus.

Tertia, *animi adminiculo*; quia debet eam apprehendere animo poſſidendi. Vnde depoſitarius non dicitur poſſidere depoſitum, quia non detinet illud animo retinendi ſibi.

Quarta, *iuris adminiculo*, non quòd omnis poſſeſſio facti ſit iuſta; (nam fur verè poſſidet rem furtiuam) ſed quia ius facit ut talis detentio ſufficiens cenſeatur ad conſtituendam poſſeſſionem; nec eam impedit, ſicut impedit ne detentio rei ſacræ, ut loci religioſi, facta à laico, cenſeatur poſſeſſio; vt patet L. Qui vniuerſas. 30. ff. de acquir. & amit. poſſeſſione.

41 *Poſſeſſio iuris.* Dico Secundò, *Poſſeſſio iuris eſt ius inſiſtendi alicui rei, tamquam ſuæ, non prohibita poſſideri.* Ita Bartol. in L. 1. de acquir. uel amit. poſſ. & Cou. ſuprà n. 3.

Prima pars, *eſt ius*, vt excludatur poſſeſſio facti, quæ formaliter eſt ipſa occupatio & detentio, unde hoc ius oritur, ſi iuſta fuerit. quòd ſi illa detentio fuerit iniuſta, non oritur ex ea ius in cõſcientia. vnde ſolùm dicetur poſſeſſio facti: quamuis Iuriſperiti omnem poſſeſſionem Ius appellent reſpicientes forum externum.

Secunda, *inſiſtendi rei*, vt excludatur dominium quod per ſe & formaliter tantùm eſt ius diſponendi de re. Hoc verò ius in eo ſitum eſt, quòd poſſeſſor poſſit rem pacificè tenere, & iuris remedijs, & interdum etiam armis tueri aduerſus perturbantes; quod hic dicitur *inſiſtere rei*.

Tertia, *tamquam ſuæ.* ſi quis inſiſtat rei nomine alterius non erit uera poſſeſſio. vnde tutor non eſt poſſeſſor bonorum pupilli; quia ille non detinet ut ſua, ſed nomine pupilli: nam pupillus poſſidet per tutorem. Sic etiam poſſidere per ſeruum, & per filium. *vt autem poſſideam per alium*, requiritur ut ille habeat animum rem detinendi

42 *Per alium poſſidere.* pro me. ſi enim intendat pro ſe detinere, id eſt, tamquam ſuam, non poſſideo per illum: quia non meo nomine, ſed ſuo detinet. Excipio tamen ſeruum & filium nondum emancipatum. hi enim, cùm ſint eius cõditionis ut non acquirant ſibi, acquirunt nobis; etſi hunc animum non habeant: ut docet Couar. ſuprà: quod intellige ſi iuſtè acquirant. ſi enim acquiſitio eſſet iniuſta, nec ſibi, nec nobis acquirerent; ſed poſſeſſio maneret apud antiquum dominum. Colligitur Inſtit. Per quas perſonas nobis acquir. §. Item placet, in fine, & L. Quod ſeruus. 24. ff. de acquir. poſſeſſ.

Seruus & filiꝰ famil. nõ acquirunt nec poſſident ſibi.

Quarta, *non prohibita poſſideri.* quia nemo poteſt habere ius poſſidendi contra iuris diſpoſitionem, ſeu iure reſiſtente; vt rei ſacræ, loci publici, decimarum à laico.

DVBITATIO X.

Quomodo diuidatur Poſſeſſio.

REſp. Etſi varijs modis diuidi poſſit, nimirum uel pro diuerſitate titulorum, uel ratione bonæ & malæ fidei; vſitatiſſima tamen eſt ea diuiſio, qua in *Ciuilem* & *Naturalem* diuiditur. *Ciuilis eſt quæ ſolo animo retinetur*, quamuis enim initio ut incipias poſſidere, requiratur adminiculum animi pariter & corporis, ut dictum eſt; tamen poſteà ut retineas & continues poſſeſſionem, ſufficit animus retinendi rem, nec deſiſtendi à poſſeſſione. ut habetur Inſtit. de interdictis. §. Poſſidere. Hoc modo poſſidet is qui abeſt à rebus ſuis, ſed animo eas retinet & occupat. Dicitur autem hæc *poſſeſſio ciuilis*, tum quia magis conſtat iure ciuili quàm naturali; cùm naturalis modus poſſidendi ſit per corporalem inſiſtentiam; tum quia parit effectus ciuiles, ſcilicet vſucapionem rei, & dominium fructuum. 43 *Ciuilis poſſeſſio quæ.*

Naturalis eſt quæ corpore ſimul & animo retinetur; vt quando quis occupat rem ut ſuã, poteſt hæc *naturalis* coniungi cum *ciuili*; vt quando quis eſt præſens per ſe uel alium, rebus quas ciuiliter poſſidet. dicitùrque tunc poſſeſſor ciuiliter & naturaliter poſſidere: quæ poſſeſſio eſt firmiſſima. Poteſt etiam eſſe ſeparata à *ciuili*: vt ſi inuaſor occupet rem meam immobilem: ego ciuiliter, ille naturaliter eam poſſidet. hæc poſſeſſio infirmior eſt quàm ciuilis. Ad hoc tamen ualet ne poſſeſſor poſſit ab extraneo perturbari; & interdum ne ab ipſo quidem domino ſine authoritate publica. 44 *Naturalis poſſeſſio.*

Sed Aduerte, hæc duo nomina interdum aliter accipi; nẽpe, ut *poſſeſſio ciuilis* dicatur qua res poſſidetur quoad dominium directum. *Naturalis* autem, qua poſſidetur ſecundùm uſumfructum, uel uſum, uel habituationem, uel alia iura diuerſa à dominio. ut docet Couar. ad reg Poſſeſſor p. 2. num. 4. Sic fructuarius poſſidet rem nomine ſuo naturaliter, quoad uſum; quamuis non poſſideat eam nomine ſuo, quoad dominium directum. Idem poſſidet vſumfructum (ſeu ius utendi fruendi, quod habet in re) ciuiliter. Supradictis duabus ſpeciebus poſſeſſionis à quibuſdam DD. addi ſolet tertia, quam uocant *Ciuiliſſimam*, quæ ſola legis ordinatione conſtat. de qua infrà nu. 48. 45 *Ciuiliſſima.*

DVBITATIO XI.

Quibus modis acquiratur poſſeſſio.

REſp. Tribus modis acquiri, *Apprehenſione vera: apprehenſione ficta: legis diſpoſitione.* 46

Apprehenſio vera eſt, quæ fit manibus vel pedibus. hæc eſt neceſſaria, quando acquirenda eſt poſſeſſio earum rerum, quæ dominium non habent; vt ferarum, gemmarum, theſaurorum, inſularum, fluminum. Item hæreditatis relictæ, quia domino caret, qui eam tradat, quandò quis etiam clàm, vel vi poſſidere vult, requiritur uera apprehenſio. denique ſi alius rem poſſideat qui tibi nolit poſſeſſionem tradere, debes eam verè apprehendere, vt poſſideas. Niſi fortè authoritate Iudicis ea tibi eminus oſtendatur & ficto modo tradatur. Vide Antonium Gomeziũ in legem 45. Tauri n. 55. *Vera apprehenſio vbi ſit neceſſaria.*

Apprehenſio ficta locum habet, quando res habet poſſeſſorem à quo tradatur; uel quando loco poſſeſſoris authoritate Iudicis traditur. huius ſunt varij modi: vſitatiores ſunt iſti. 47 *Ficta vbi locum habeat.*

1. Si antiquus poſſeſſor tradat alteri, cui uult poſſeſſionẽ cedere, claues domus in qua ſunt merces tradendæ; idque apud ipſam domum, ſeu in præſentia domus. ut probat Couar. l. 3. variarum cap. 16. nu. 11. Ratio eſt, quia dum emptor apprehendit claues, cenſetur res ipſas intus conditas apprehendere.

2. Si tradat alteri ſcripturam, ſeu inſtrumentum, quo conſtet de titulo & iure quo rem poſſidebat. Nam in tali inſtrumento res ipſa contineri videtur.

3. Si antiquus poſſeſſor eminus uel cominus oſtendat mihi fundum, dicatque ſe tradere illius poſſeſſionem; & ego ſignificem me acceptare: oculi enim ſunt veluti longæ

quædam

Digitized by Google

quædam manus, quibus res viſas quaſi contrectamus.

4. Quando poſt contractum, conſentiente antiquo poſſeſſore, apponitur cuſtodia nomine eius ad quem res trãſfertur: ſiue res ſit mobilis, ut pecora, triticum, vel aliæ merces: ſiue immobilis, vt fundus, caſtrum, oppidum.

5 Si dem, aut vendam tibi rem abſentem, & conſtituã me tuo nomine eius rei poſſeſſorem: tunc enim per me incipis poſſidere; nec opus eſt alia apprehenſione. Hoc Iuriſperiti vocant tradere & acquirere poſſeſsionem per *clauſulam conſtituti*.

6. Si re tibi vendita uel donata, conſtituam me conductorem eius, vel reſeruem mihi vſumfructum: nam hoc ipſo cenſeris per me accepiſſe poſſeſsionẽ. Vide plura apud Antonium Gomezium, ad legem Tauri 45. à nu. 45. & deinceps, & Molinam diſp. 14.

48 *Diſpoſitio legis.* *Legum diſpoſitione* interdum transfertur poſſeſſio abſque vlla uera vel ficta apprehenſione, ſi leges ita ſtatuant, vt optimè probat Couar. l. 3. variarum c. 5. nu. 6. Ratio eſt, quia modus acquirendæ & amittendę poſſeſsionis iuri humano ſubiacet, quod poteſt ſtatuere varios modos, prout magis videtur expedire Reipub pro diuerſitate rerum & prouinciarum. In regno Caſtellæ, Maioratus poſſeſsio, & omnium pertinentium ad ius primogeniti, tranſit ad proximum cognatum, vel agnatum, cui iure debetur, ſine vlla vera vel ficta apprehenſione. vt habetur L. 45. Tauri, citata apud Couar. Simili modo, apud Gallos poſſeſsio defuncti tranſit in eius hæredem, etiam extraneum, ſine vllo apprehenſionis actu; teſte Couar. ibidem; qui id ex multis DD. probat. Hunc modum poſsidendi Doctores vocant *Ciuiliſſimam poſſeſſionem*: quia ſit ſola legis ciuilis poteſtate, abſque ullo animi uel corporis adminiculo, etiã neſciente eo qui incipit poſsidere.

Ciuiliſſima poſſeſſio.

49 *Poſſeſsio iuriũ quo modo apprehenditur.* Poſſeſsio autem *iurium & ſeruitutum* apprehenditur dupliciter. Primò, Si mittam te in agrum, in quo volo tibi ſeruitutem conſtituere, tùque illuc eodem animo eas. Secundò, Si vtaris aliquo iure tanquam ad te pertinente, ſciente & ferente eo cuius intererat concedere vel prohibere: qui modus eſt generalis; & extendit ſe etiam ad ea quæ non ſunt in re aliqua conſtituta; vt ad ius eligendi, præſentandi, & ſimilia. de quo vide Couar. reg. Poſſeſſor 2. p. initio, à § 8. *Poſſeſsio beneficij.* Quomodo autem beneficij poſſeſsio acquiratur, idem l. 3. variarum c. 16. num. 10. vbi vide multa alia ad hanc quæſtionem de acquirenda poſſeſsione variarum rerum & iurium pertinentia. Verùm in his omnibus ſpectãdæ ſunt conſuetudines regnorum & prouinciarum, quæ admodum ſunt variæ.

DVBITATIO XII.

Quomodo amittatur poſſeſsio tum mobilium, tum immobilium.

50 *Poſſeſsio mobilium amittitur quatuor modis.* RESp. Et dico Primò, *Poſſeſsio rerum mobilium* tum ciuilis, tum naturalis amittitur. Primò, Sola voluntate poſſeſſoris nolentis eam ampliùs poſsidere. Secundò, Per furtum aut rapinam alterius. Tertiò, Si alterius cuſtodiæ ſubſit, qui eam incipiat detinere tanquam ſuam. ad quod requiritur ut eam corporaliter apprehendat re vera, animo eam ſibi retinendi. L. Poſsideri 3. ff. de acquir. poſſeſſ. Quartò, Per amiſsionem rei, v. g. burſæ, annuli: uel per fugam, *ſi ſint animalia*; vt ſi pecus aberrauerit à grege, deſinit ſtatim poſsideri à domino: ſi gallinæ & ſimiles aues domeſticæ auolarunt, nec habeant conſuetudinem per ſe redeundi: ſecùs verò ſi habeant cõſuetudinem redeundi. De quibus & alijs animalibus, vt piſcibus, feris, columbis, vide plura, d. L. Poſsideri. ff. de acquir. & amit. poſſeſsione. Dixi *ſi ſint animalia*; quia poſſeſsio ſerui & ancillæ non amittitur per ipſorum fugã, vt patet L. Pomponius 13. ff. ibidem.

51 *Poſſeſsio immobiliũ amittitur multis modis.* Dico Secundò, *Rerum immobilium poſſeſsio ciuilis & naturalis* amittitur. Primò, Si poſſeſſor ſit longo tempore abſens; nec per alium rei inſiſtat, neque etiam proteſtetur ſe nolle amittere poſſeſsionem: quòd ſi non diu abſit, vel proteſtetur, amittit ſolùm naturalem, non ciuilem. 2. Si rem ſciat ab alio occupatam, & negligat. 3. Si reuerſus, ſtatim quidem repetat ſuam poſſeſsionem, ſed ab occupante repellatur, nec audeat ei reſiſtere. 4. Si timens repulſam non audeat repetere, aut inuadere poſſeſſionem. 5. Si neſciat rem eſſe ſuam, & ideò nec cenſeat illam in bonis ſuis: tunc enim caret animo poſsidendi. Hinc per longã obliuionem perditur poſſeſsio, vt docet Gloſſa in cap. 11. Clerici 16. q. 4. & colligitur ex L. Furtum. ff. de vſucapionibus. Item ſi id quod poſsidemus, ita perdiderimus, ut ignoremus vbi ſit, vt habetur L. Si id quod. ff. de acquirend. poſſeſſ. 6. Si res ita ſit occupata, vt non ſit probabilis eius recuperatio. vt ſi uir ualde ſit potens, qui illam occupet. uel mare aut flumen aſſiduè inundet. quamdiu verò poſſeſſor eſt in ipſa re, vt in domo, uel in fundo; aut in conſpectu eius; aut ſaltem propè, ita ut preſtò poſſit adeſſe cùm opus fuerit, retinet ſemper rei immobilis poſſeſsionem, tum naturalem, tum ciuilem. Vide plura apud Gomezium ſuprà; & ff. tit. de acquir. & amitt. poſſeſſ.

DVBITATIO XIII.

Quid priuilegij conferat poſſeſsio.

RESp. Primò, *Poſſeſſio*, ſi ſit bonæ fidei, parit præſcriptionem; id eſt, facit vt res quæ non eſt tua, elapſo certo tempore fiat tua, & omnes fructus percepti. Secũdò, Si oboriatur dubium de rei dominio, & adhibita diligenti inquiſitione maneat adhuc dubium utrius ſit, melior eſt conditio poſsidentis. Tertiò, in iudicio parit præſumptionem dominij. Vnde poſſeſſor non debet probare rem eſſe ſuam; ſed alter, qui eam repetit: qui niſi id ſatis probet, nihil obtinebit. Quartò, Poſſeſſor poteſt armis ſuam poſſeſsionem non ſolum naturalem, ſed etiam ciuilem tueri, L. 3. ff. de vi & ui armata. & L. 1. C. Vnde ui, & cap. Olim, de reſtit. ſpoliatorum. vt ſi foris rediens, inuenias domum tuam, uel agrum ab aliquo iniuſto inuaſore occupatum, potes illum armis expellere, conuocatis ad id auxilijs neceſſarijs: ſeruato tamen moderamine inculpatæ tutelæ. Ratio eſt, quia hoc non eſt inuadere aliũ, ſed ſuam poſſeſsionem tueri. ſicut enim non teneor pati vt quis me deijciat a poſſeſsione naturali domus uel agri; ita neque a ciuili: deijcior autem ſi non audeo illum expellere. Quintò, Poſſeſſor expulſus poteſt armis ſuam poſſeſsionem repetere, modò id fiat confeſtim & non ex interuallo; inquit Vlpianus dicta L. 3. vt dum fur rem tuam auferens fugit; dum rediens domum, repulſus es ab iniquo inuaſore. *Dicitur autem fieri confeſtim*, vel *ex continenti*, quod fit quamprimùm commodè fieri poteſt; ſpectata rei difficultate & ceteris circumſtantijs; ut ſi auxilia contrahenda eſſent. vide Sil. Bellum 2. nu. 3. Sextò, Si Dominus rei expellat iniuſte poſſeſſorem à poſſeſsione, amittit dominium, & applicatur expulſo. Si non ſit dominus, tenetur reddere poſſeſsionem expulſo, & inſuper æſtimationẽ eius; vt habemur L. Si quis in tantum 7. Cod Vnde vi. ſed hæc lex, præterquã quòd pœnalis ſit, ac proinde nõ obliget ad hanc reſtitutionem ante ſententiam, non videtur ampliùs in vſu. vt docet Couar. l. 3. variarum c. 16. n. 7. Septimò, Si is qui amiſit poſſeſsionem, non expellat occupatorem, ſed probet illum vi, clam, aut precariò à ſe accepiſſe, adiudicabitur ei poſſeſsio, ſiue ille occupator titulum habeat, ſiue non. Spoliatus enim ante omnia eſt reſtituendus. cap. 1. 2. & multis alijs de reſtitut. ſpoliat. & 3. q. 1. & ff. de ui & ui armata. & ff. quod ui aut clàm. & ff. de precario. Si autem nihil horum trium probare potuerit, alter retinebit poſſeſsionem. §. Quorum vis in fine Inſtit de Interdictis. Sed agendum erit de proprietate, quod uulgò de petitorio dicitur.

52 *Quos effectus pariat. Poſſeſsio iuris.*

Si res ſubtracta erat defuncto, qui illam tempore mortis poſsidebat; adiudicanda eſt eius poſſeſsio heredi, poſtquam hæreditatem adierit. §. Sequens diuiſio. Inſtit. & Interd. L. 1. ff. & C. Quorum bonorum. nec refert vtrùm clàm ſubtracta ſit, an palàm tradita tamquam hæredi vel legatario, cùm talis non eſſet. Si tamen poſſeſſor ſtatim poſſet oſtendere legitimum titulum, non eſſet priuandus poſſeſsione: ut ſi res vſucapta ſit; vt colligitur ex d. L. 1. ff. Quorum bonorum. iuncta Gloſſa.

CAPVT QVARTVM.

Quibus & in quæ Dominium competat. *Conſtat* XI. *dubit.*

DVBITATIO PRIMA.

Vtrùm ſoli naturæ rationali Dominium competat.

1 RESPONDEO, *Soli naturæ rationali conuenire, ſcilicet Deo, Angelis, hominibus.* Ratio eſt, quia fundamentum omnis dominij eſt intellectus & libera voluntas, quæ ſoli naturæ rationali inſunt. Quod probatur Primò, quia illud eſt fundamentum dominij, per quod homo habet poteſtatem diſponendi de rebus: hanc autem habet per intellectum & voluntatem: quia per hæc immediatè habet poteſtatem in ſuos actus; & per ſuos actus in res externas. Secundò, quia ratio dominij includit poteſtatem liberam, & ordinationem in aliquem finem: atqui ſolius rationis & voluntatis eſt ordinare aliquid liberè in aliquem finem. Tertiò, confirm. ex Script. Gen. 1. *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram vt præſit piſcibus maris, beſtijs terræ*, &c. vbi tribuitur homini præfectura & dominium in beſtias terræ & piſces maris, ratione imaginis diuinæ; quæ conſiſtit in intellectu & voluntate libera. Vide Franciſcum Victoria, relect. de Indis 1. p. n. 20.

2 Deus quidem ſummum quoddam, abſolutiſſimum, & prorſus independens in omnes creaturas habet dominium, ratione creationis, & conſeruationis, per quam tota creatura & ſecundùm ſubſtantiam & ſecundùm omnes ſuas perfectiones eſt ex ipſo, & per ipſum, & in ipſum. Vnde de omnibus liberè diſponere poteſt prout placuerit: nec cuiquam fiet iniuria: ſepoſita tamen ipſius liberali promiſſione & ordinatione, quæ quamdam obligationem inducit, non quidem *Iuſtitiæ* propriè, ſed *Fidelitatis*, ſeu *Veritatis*, quæ virtus paſsim in Scriptura *Iuſtitia* vocatur. de quo plura 1. 2. q. 114. Cumque ſit immutabilis, inducit etiam quandam neceſsitatem, ita vt aliter diſponere nequeat, quàm ordinauit. Hoc dominium Deus neque poteſt abdicare, neque vlli creaturæ communicare, neque vllam creaturam ab eo eximere: quia titulus eius neque communicari poteſt, neque ab eo quiſquam eximi. Hic enim titulus eſt creatio & aſsidua conſeruatio cauſæ ſupremæ & independentis. Itaque omne dominium quod creaturis communicatur, infinitis partibus eſt minus; & eſſentialiter dominio diuino circa vnamquamque rem ſubordinatum, ab eòque dependens.

Dominiũ Dei quale.

3 Angeli propriè non videntur habere dominium, niſi ſuarum actionum. Poſſunt tamen etiam dici habere dominium rerum corporalium: quia magnam habent authoritatem illas adminiſtrandi, quæ authoritas interdum dominium dicitur. Sed hoc dominium non eſt tale, quale humanum, de quo modò loquimur. Non enim adminiſtrant illas vt ſuas; neque in ſuum commodum; ſed ſicut Præfecti Regij Prouincias & Vrbes, Regis nomine. Secùs eſt de dominio Chriſti hominis, cui omnia dedit Pater in manus, vt ſint ipſius de quo 3. p. q. 8.

Angelorũ quale.

4 Hominibus propriè conuenit hoc dominium in res externas: nam his ſolis res externæ conceſſæ ſunt, vt de illis liberè diſponant ad ſua commoda: quod maximè verum eſt de omnibus rebus ſublunaribus. Vnde Pſal. 8. dicitur, *Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius, oues, & boues*, &c.
5 Cæleſtia corpora, etſi condita ſint ad hominis miniſterium, tamen homo non propriè dicitur illorum dominus; quia nihil circa ea poteſt diſponere, vel mutare: commoditatum tamen, quæ ab illis percipiuntur, dominus dici poteſt.

Hominũ.

DVBITATIO II.

Vtrùm paruuli ante vſum rationis habeant verum dominium.

RESP. Habere verum dominium, vt patet ad Gal. 4. *Quanto tempore heres paruulus eſt, nihil differt à ſeruo, cum ſit dominus omnium*, vbi Apoſtolus illi tribuit uerum dominium hæreditatis relictæ. Nec refert quòd careat vſu rationis, & libero arbitrio: quia etſi ad vſum dominij requiratur uſus rationis; non tamen ad dominium ipſum habituale, quod immediatè fundatur in potentijs. quòd autem non poſsint habere vſum iſtarum potentiarum, prouenit tantùm ab impedimento extrinſeco; ſcilicet ex redundantia humorum in cerebro. Idem dicendum de amentibus. Vide Victoriam, relectione de Indis n. 21. & 22. 6

DVBITATIO III.

Vtrùm filij familias ſub patria poteſtate conſtituti habeant dominium, & quarum rerum.

MAgni refert hæc noſſe, vt ſciamus de quibus ualidè abſque patris conſenſu poſsint diſponere.

Suppono quadruplex genus *peculij* filijs familias poſſe 7 competere, *caſtrenſe, quaſi caſtrenſe, aduentitium, profectitium*: eſt cōmunis ſententia DD. Vide Sil. verbo peculium. & Nau. cap. 17. n. 142. *Caſtrenſe* dicitur quod in militia, vel occaſione militiæ partum, vt ſtipendia militum, & aliorum qui caſtra ſequuntur; prædæ ex hoſtibus; donatiua ducum, vel commilitonum; teſtamenta & legata occaſione militiæ; mobilia, à parentibus, uel alijs data eunti ad militiam; vel obſequium Principis, uel in illis uerſanti; item quæ in obſequio Principis in palatio, & quæ in cuſtodia alicuius arcis acquiruntur. Denique omnia lucra, quæ mediante aliquo contractu ex talibus bonis proueniunt.

Quadruplex genus peculij. Caſtrenſe.

Quaſi caſtrenſe dicitur omne id quod ex beneficio eccleſiaſtico acquiritur. Imò quicquid acquiritur poſt clericatum, etiamſi aliàs eſſet aduentitium, ut expreſsè habetur Auth. Presbyteros. C. de Epiſcopis & clericis: quod ualdè notandum. Item quidquid acquiritur officio publico, non mechanico, vt Iudicis, Aduocati, Tabellionis; vel profeſsione alicuius artis liberalis; & quod datur intuitu talis functionis, vt libri qui dantur à parente uel alio ei, qui artem profeſſurus liberalem; & quod liberalitate Principis. denique quod ab aliquo datur filio familias, ut ſit tanquam caſtrenſe; ſeu vt ipſe tantùm, non pater, habeat vſumfructum, uocantur hęc quaſi caſtrenſia, quia habent priuilegium caſtrenſium, etſi uerè caſtrenſia non ſint: & quia clerici ſunt milites ſpirituales.

Quaſi caſtrenſe.

Aduentitium, quod non prouenit à parente, reſpectu cuius dicitur aduentitium; neque eius cauſa uel intuitu principaliter datur; (ſic enim eſſet profectitium) ſed ſucceſsione, uel donatione alio intuitu facta, uel induſtria propria, uel fortuitò ei obuenit; ita tamen ut non ſit caſtrenſe, aut quaſi caſtrenſe: ut ſi inueniat theſaurum; ſi lucretur negotiando ex pecunia furtiua, aut mutuo accepta; tunc enim lucrum eſt peculium aduentitium; ſi in domo parentis aliquid extra ordinē lucretur, præſtitis ordinarijs operis ad quas tenetur; ſi plus lucretur quā cōmmit,

Aduentitium.

&

& inſinuet ſe cupere lucrum: ſi non inſinuat, cenſetur id concedere amori parentis. de quo vide infra cap. 12. n. 81. Mortua matre ante patrem, bona materna ſunt aduentitia filio reſpectu patris. Non tamen ſi pater præmoriatur, eius bona ſunt aduentitia filio reſpectu matris: quia hoc ius oritur ex patria poteſtate, quam non habet mater in filium. Vide Nau. & Sil. ſupra, & Molinam diſput. 9. & 232. & L. 4. & 6. C. de bonis quæ lib. in poteſtate, &c.

Profectitium.

Profectitium eſt quod prouenit à parente viuo, vel principaliter & proximè eius cauſa datur, nec eſt caſtrenſe, aut quaſi caſtrenſe, vt ſunt ea quæ à parentibus conceduntur filijs, vt ea adminiſtrent; & quæ datur filio ab alijs ob amicitiam, vel obſequium parentum: ſecùs ſi ob amicitiam, vel obſequium filij. L. 6. C. de bonis quæ lib. &c. & Sil. ſuprà cum Nauar.

8 *De caſtrēſi & quaſi caſtr. poteſt diſponere.*

His poſitis, dico Primò, filiusfamilias habet plenum dominium in peculio caſtrenſi & quaſi caſtrenſi; ita ut tota proprietas, & vſusfructus, & adminiſtratio horum bonorum ſit penes filium. Ita communiter DD. Vide Nau. & Sil. ſuprà; ſunt enim aperta iura ff. & C. de caſtrenſi peculio.

Hinc ſequitur Primò, filium de his poſſe diſponere, non ſecùs, ac ſi eſſet paterfamilias, per donationes vel contractus, imò etiam per Teſtamentum & vltimas voluntates: ſi tamen ſit pubes, i. ſi expleuerit annum 14. ante enim hoc tempus teſtari nequit L. A qua ætate. 5. ff. Qui Teſt. fac. poſſ. qua de re infra cap. 19. dubit. 4.

Sequitur Secundò, parentem ex his bonis non poſſe ſibi quidquam vſurpare, niſi quantum neceſſarium ad alimenta filij, cùm illum ex ſuis alit; alioquin tenetur ad reſtitutionem, ſi filius uelit. quòd ſi filius non ſperet futurum vt parens reſtituat, poteſt vti occulta compenſatione, vel mortuo parente petere à coheredibus: quod eſt notandum.

9 *De aduētitiorum diſpenas.*

Dico Secundò, *Peculij aduentitij* filius eſt dominus directus, ſeu proprietarius: non tamen habet vſumfructum, ſeu vtilitatem, quandiu eſt ſub patria poteſtate; exceptis aliquot caſibus. Primus eſt, ſi pater filio condonet vſumfructum hoc enim non eſt donare de ſuis, (quod facere non poteſt) ſed non vſurpare de bonis filij. vnde filius non tenetur hoc conferre in ſuam legitimam, quando cum fratribus cernet hæreditatem paternam. Secundus eſt, ſi aliquid donetur filio, ea lege vt parens vſumfructum non habeat, tunc enim filius habebit etiam vſumfructū: vt Nauar. ſuprà. Terti°, ſi aliquid ei donetur patre cōtradicēte. nō n. eſt æquū vt parens ex eo cōmodū reportet. Quartus, ſi vſusfructus alicuius rei filio relictus ſit: tunc .n. parens nihil habebit. Ratio eſt, quia ſuper vſumfructum non poteſt ſtatui alius vſusfructus: nam vſusfructus eſt ipſa commoditas & vtilitas rei. vnde dicunt Iuriſperiti *ſeruitutu non eſſe ſeruitutem*. Quintus, ſi filius vnà cum patre

10 *Quib° caſib° vſusfructus pertineat ad filium.*

11 ſuccedat in hæreditate fratris vel ſororis. Vide Sil. verbo Peculium. 4. q. 3. His adde 6. caſum. Si parens fiat hæreticus. nam hoc ipſo filius efficitur ſui iuris. cap. 2. §. fi. de hæret. in 6. ac proinde redit ad eum vſusfructus, quem pater habebat in bonis aduentitijs filij. Simanchas in Cathol. inſtit. tit. 9. num. 81. His cuentis vtilitas pertinet ad filium; ſicut bonorum caſtrenſiū & quaſi caſtrenſium; & coaleſcit vſusfructus cum dominio directo. Spectandæ tamen hac in re locorum conſuetudines & propria iura. Hinc ſequitur, filium de iſtis extra caſus prædictos non poſſe diſponere; quia adminiſtratio & vtilitas eſt penes parrem; poteſt tamen de iſtis donare cauſa mortis, patre conſentiente: vt expreſsè habetur L. Tam is. 25. ff. de mortis cauſa donat. Non tamen de his teſtari, etiamſi pater conſentiat, niſi ad pias cauſas, vt patet ex cap. Licet pater 4. de ſepulturis in 6. Poteſt tamen de caſtrenſibus & quaſi caſtrenſibus abſolutè teſtari. vt ibidem dicitur.

12 Dico Tertiò, *Profectitiorum* nullo modo habet dominium; quia dominium directum & vtile eſt apud parentes: neque filius habet authoritatem adminiſtrandi niſi in eorum vtilitatem. vnde non poteſt de his quidquam alienare, vel in ſuam vtilitatem conuertere abſque conſenſu parentis, reſpectu cuius profectitium dicitur; alioquin furtum committit. Hinc fit vt ob crimen filij hæc bona non poſſint fiſco addici.

DVBITATIO IIII.

Vtrùm ſerui habeant dominium aliquarum rerum.

RESPONDEO & dico Primò, Seruos non videri habere aliquod dominium omninò perfectum & independens à poteſtate dominorum. Probatur Primò, 13

Seruorum dominium non eſt independens.

quia Iura expreſsè dicunt *ſeruos quidquid acquirunt quacunque cauſa, vel occaſione, dominis acquirere*, vt patet Inſtit. per quas perſonas nobis acquir. §. Item nobis. & L. Id veſtimentum, 25. ff. de peculio. vbi dicitur *Seruum nec eſſe dominum veſtimenti quotidiani, quia qui ab alio poſſidetur, nihil poſſidere poteſt*.

Secundò, quia Innoc. 4. in c. Cùm olim. 2. De priuilegijs, dicit *ſeruum & Monachum ideo eſſe pares, quòd neuter alicuius rei dominium habeat*. quam ſententiam Nau. de Redd. q. 1. monito 10. in praxi & theorica receptam ait.

Tertiò, quia ſi ſeruus ſecundùm ſe totum quidquid eſt, domini eſt, multò magis ea quæ habet domini ſunt: acceſſorium enim ſequitur ſuum principale.

Hinc ſequitur, Dominum nō facere iniuriam propriè, ſi ſeruo res ſuas adimat; ſicut faceret ſi ab alio acciperet: 14 quia Ius omnia ſerui ſubiecit poteſtati domini. peccaret tamen dominus, ſi id quod conceſſit ei vt propriū, de quo pro arbitrio ſuo poſſet diſponere, abſque iuſta cauſa auferret. id enim, præterquàm quòd ſit inhumanum, eſt etiam contra fidem tacitè ei datam. nam dum ſic concedit, concedit abſolutè & in perpetuum, taciteque promittit non reuocare.

Dico Secundò, Poſſunt tamen ſerui habere aliquarum rerum dominium imperfectum, ita vt eas non teneantur dominis ſuis tradere; quamuis domini abſque iniuſtitia poſſint illos priuare. 15

Lex nō poteſt ſeruos ita reddere incapaces ut ſunt profeſſi.

Probatur Primò, quia etſi iura conceſſerint dominis poteſtatem res ſeruorum ſibi vſurpandi; non tamen idcircò fecerunt ſeruos incapaces omnis iuris, & dominij, inſtar Religioſorum; nempe vt non poſſint ea quæ acquirſit occultare, & teneantur ea dominis exhibere. imò credibile eſt id non potuiſſe facere: tum quia nulla cauſa legitima ſuberat; (vnde ob nullum delictum talis incapacitas hactenus eſt inflicta) tum quia non eſt conſentaneum humanæ imbecillitati vt tale onus imponatur inuito: eſſet enim nimis magna occaſio peccandi. Secundò, quia ſerui poſſunt ſeipſos redimere, vt patet L. Vix 53. ff. de iudicijs. vbi ſeruis datur actio contra dominos, *ſi dicant ſe ſuis nummis redemptos, & non manumiſſos contra placiti fidem*. Caſus autem precipui, in quibus poteſt ſeruus aliquod dominium comparare, videntur eſſe iſti. 16

Quibus caſibus ſeruus ſibi acquirat.

1. Si Dominus expreſsè vel tacitè conſentiat vt poſſit aliquod peculium habere.

2. Si ſeruo aliquid donetur, vel legetur ea conditione vt ad dominum non perueniat: tunc enim ſi dominus vſurparet, hoc ipſo amitteretur.

3. Si relinquatur ſeruo abſolutè & ſine conditione, nō tamen intuitu domini. v. g. ob induſtriam, vel officium exhibitum: hoc enim videtur dari vt non ſit domini, ſed tantùm ſerui.

4. Si ei aliquid detur in compenſationem iniuriæ illatæ. compenſatio enim fit vt ex ea ſolatium capiat, loco doloris quem paſſus eſt; non vt dominus eius inde diteſcat. vnde contra omnem humanitatē eſſet hoc ei auferre.

5. Si aliquid lucretur ſua pecunia: ſicut ſi filius lucretur peculio caſtrenſi vel quaſi caſtrenſi. lucrum enim ſubit eamdem rationem quam ſors, quando quis nomine ſuo eam exponit. 17

Diſcrimen inter dominium ſerui & Monachi.

6. Si aliquid ſibi ſubtrahat ſine domini incommodo, quod liberè poterat conſumere vel expendere, aut præter opera præſcripta quædam alia faciat, ex quibus quæſtum colligat.

Ex his patet multum intereſſe inter Monachos & ſeruos quoad dominij rationem. etſi enim in eo conueniant quòd neutri habeant dominium omnino perfectum; tamē Monachi nullum omninò in particulari habent, vt ſtatim dicemus, & præterea ſunt omninò incapaces; ſerui verò ſunt capaces, & præterea habent aliquod dominium imperfectū, ratione cuius poſſunt ſua authoritate rebus ſuis

vti

Digitized by Google

vti & frui, eaſque alienare abſque domini conſenſu. & quamuis poteſtati domini aliquo modo ſubiectum ſit, eſſet tamen inhumanitas & abuſio quædam herilis authoritatis, ſi hac poteſtate dominus vteretur. Vide Nauar. de Redditib. q. 1. monito 10. & 11. & Petrum Nauar. lib. 3. de Reſtit. c. 1. n. 217.

Sententia mitior.

Notandum tamen eſt, multos DD. concedere ſeruis verum, & perfectum dominium in pleriſque caſibus ſuprà dictis; eiſque fieri veram iniuriam obligantem ad reſtitutionem, ſi dominus res ipſis conceſſas auferat. Iura autem, quæ tradunt ſeruos quidquid acquirunt domino acquirere, intelligenda regulariter. Ita Molina Diſput. 38. Poſſet etiam addi, Iura illa conſuetudine eſſe mitigata: & hoc malim in praxi. Itaque poſſet ſeruus vti occulta cõpenſatione, ſi dominus ei res ſuas abſtuliſſet.

DVBITATIO V.

Vtrùm Religioſi habeant aliquarum rerum dominium.

Sententia Nauarri.

18 NAVARRVS commentario 2. de Regularibus. n. 3. 34. & alibi, docet ne ipſis quidem congregationibus Religioſorum, quæ poſſunt habere reditus & bona immobilia in communi, competere dominium propriè talium bonorum; ſed ſolùm adminiſtrationem: dominium autê conſiſtere apud ſolum Chriſtum dominum. Idem docet de omnibus clericis reſpectu bonorum Eccleſiaſticorum, in apol. q. 1. monito 24. & ſequentib. In eadem ſententia eſt Maior in 4 d. 24. q. 6. Ratio præcipua eſt, quia hæc bona paſſim in Iure vocantur *patrimonium Chriſti*. Sed contraria ſententia eſt communis DD. pro qua.

19 Dico Primò, Religioſi profeſſi poſſunt in communi habere dominium bonorum temporalium, ita ut ipſa congregatio verè dominio illa poſſideat.

Conuentus Religioſorum habet dominiũ.

Probatur Primò, ex Conc. Trid. ſeſſ. 25. cap. 3. de Regularibus, vbi conceditur *omnibus monaſterijs & domibus tàm virorum quàm mulierum etiam mendicantium, excepto Franciſcanis, (nempe Capucinis & minoribus de obſeruantia) vt deinceps bona immobilia eis poſſidere liceat*. atqui non propriè dicitur *poſſeſſor*, qui ſolam habet adminiſtrationem, ſed qui dominium.

Secundò, Quia Nicolaus III. Extrau. Exijt, docet *dominium rerum quibus Franciſcani vtuntur, ad Papam pertinere, non autem ad eorum congregationem*; vbi inſinuat in alijs religionibus quibus licet habere bona in cõmuni, dominium pertinere ad ipſas congregationes.

Reſpondet Nauarr. comm. 2. n. 3. per *dominium* ibi intelligi *ius adminiſtrandi*.

Contrà; quia ſedes Apoſtolica plus iuris in illa bona, quàm ſit Ius adminiſtrandi, habere videtur. nam poteſt ea pro ſuo arbitratu illis auferre & dare alijs abſque iniuria; quod non poteſt in ea bona quorum tantùm habet adminiſtrationem. Non enim poteſt vnius monaſterij bona ſine iuſta cauſa dare alteri monaſterio, vel Eccleſiæ abſque peccato iniuſtitiæ; cuius ratio non eſt alia, quam quòd non habeat illorum dominium, ſed ſolùm Ius adminiſtrationis.

Tertiò, Quia communis ſententia DD. eſt, *Monachum quidquid acquirit, non ſibi acquirere, ſed monaſterio*: vt docet Innocent. communiter receptus in c. Cùm olim. 2. de priuilegijs. atqui hoc impropriiſſimè diceretur, ſi ſolùm ius adminiſtrandi, non autem dominium monaſterio acquireretur.

Quartò, Si communitas non haberet dominium horũ bonorum, vel id proueniret ex Eccleſiæ ordinatione, vel ex vouentium intentione, vel ex intentione donantium. ſed ex nullo horum poteſt prouenire: neque enim vlla eſt talis ordinatio Eccleſiæ, quæ communitatem faciat incapacem dominij: neque intentio vouentium eſt, vt per votum paupertatis, aut profeſſionem excludant dominiũ à communitate; ſed tantùm à ſingulis in particulari: neq; intentio fidelium donantium hæc bona, eſt transferre dominium illorum in quemquam alium quàm in ipſos ordinum conuentus; ſicut qui dat pauperi eleemoſynam, non intendit transferre dominium in alium quàm in pauperem. vide Franciſcum Sarmentum de Redditibus Eccl. p. 1. cap. num. 21. & 22.

Hoc dominium eſt limitatum, & affectũ.

Aduerte tamen, hoc dominium non ita eſſe abſolutum & independens vt ſæcularium: Primò, quia annexum habet onus vt non poſſit alienari, (ſaltem quoad bona immobilia & mobilia pretioſa quæ ſeruando ſeruari poſſunt) niſi in commodum religionis: ſed debeat tranſmitti ad poſteros: ſic enim illorum conuentui donatum eſt, & ſacris Canonibus conſtitutum, vt religio perſeuerare poſſit. qua in re eſt ſimile maioratibus, qui etſi alienari non poſſint, tamen vero dominio poſſidentur. Secundò, quia ob legitimam cauſam, per Papam (qui eſt ſummus adminiſtrator omnium eccleſiaſticorum bonorum) poteſt ipſis adimi, & aliò transferri, relictis tamen ad vitam neceſſarijs: vt patet tum ex praxi quotidiana, tum quia hac mente à fidelibus cenſentur donata monaſterijs: vt ſi cultus diuinus in ipſis deficiat, poſſint per ſummum Eccleſiæ diſpenſatorem melioribus vſibus applicari. Ad rationem Nauarri reſpondebitur infrà. 20

Dico Secundò, Religioſi profeſſi ſolemniter, ſunt in particulari omninò incapaces omnis dominij, vſusfructus, poſſeſſionis, & ſimilis iuris rerum temporalium, mobiliũ, & immobilium; ita vt nemo ex illis aliquid ſuo nomine, ſeu tamquam proprium tenere poſſit. Eſt certa, & communis Doctorum. 21

Probatur Primò, ex cap. 11. Non dicatis. 12. q. 1. *Non dicatis aliquid proprium, ſed ſint vobis omnia communia*. Deſumptum eſt ex regula D. Auguſtini. Scripſit in illud Nauarr. commentarium ſecundum de Regularibus.

Secundò, Ex capitulo, Cùm ad monaſterium. 6. de ſtatu monachorum. vbi Innocentius III ſic ait, *Prohibemus diſtrictè in virtute obedientiæ, ſub obteſtatione diuini iudicij, ne quis monachorum proprium aliquo modo poſſideat*. Et infrà dicit *nec Papam in eo diſpenſare poſſe*. & cap. Monachi. 2. eodem tit. Concil. Lateran. ait; *Qui peculiũ habuerit, niſi ab Abbate fuerit ei pro iniuncta adminiſtratione permiſſum, à communione remoueatur altaris*, &c.

Tertiò, Ex Conc. Trid. ſeſſ. 25. cap. 2. *Nemini regularium, tam virorum quàm mulierum liceat bona immobilia, vel mobilia cuiuſcumque qualitatis fuerint, etiam quouis modo ab eis acquiſita, tamquam propria, aut etiam nomine conuentus poſſidere, vel tenere: ſed ſtatim ea ſuperiori tradantur, conuentuique incorporentur*. Ratio eſt, quia Religioſus per ſolemnem profeſſionem non ſolùm ſpoliauit ſe omni dominio; ſed etiam ſe incapacem omnis dominij & iuris temporalis fecit. etſi enim voto ſimplici paupertatis non amittas dominium, nec etiam eius ſias incapax; tamen voto ſolemni amittis, & incapax redderis.

Votum ſolemne reddit incapacem ex vi ordinationis Eccl.

Vnde autem votum ſolemne paupertatis hanc vim habeat, quæri poteſt. de quo infrà cap. 41. dub 8. Nunc tamen breuiter Dico, Ex ordinatione Eccleſiæ hanc vim habere, quod ex eo conſtat quia non habet eam præciſè ex natura voti; vt patet in voto ſimplici, quod non minùs eſt efficax in ratione voti, quàm ſolemne, & tamen numquam poteſt inducere hanc incapacitatem. Neque etiã ex intentione vouentis: ſi enim voueas in religione nõ approbata à ſede Apoſtolica, quantumuis intendas te reddere incapacem dominij: tamen incapax non fies: nemo enim ſuo arbitratu ſe poteſt reddere incapacem. Vnde non relinquitur aliud quàm ordinatio Eccleſiæ, ſtatuentis vt profeſſio in religione approbata hunc effectum habeat. Simile eſt in incapacitate matrimonij, per ſolemne votum caſtitatis inducta. 22

Dices, Suprà nu 21. dictum eſt Papam non poſſe concedere vt Monachus *proprium* habeat; atqui ſi ex conſtitutione Eccleſiæ proueniret quòd non ſit capax dominij, Papa poſſet ei proprium concedere; quia poteſt in Eccleſiæ conſtitutione diſpenſare.

Quomodo non poteſt habere proprium, ſeu dominiũ.

Reſp. *Proprium* dupliciter accipi poteſt. Primò, vt ſignificet dominium, quod in ſe & ſui vſu ſit omninò independens ab arbitrio Superioris, & tale proprium non poteſt concedere: quia eſſentiæ ſtatus regularis repugnat. Nam ex vi voti paupertatis, & ipſa dominij retentio, & eius vſus arbitrio Superioris ſubijcitur; ita vt ſi Religioſus dominium retineat, illud ſecundùm ſe & ſui vſum debeat aſſiduè à nutu Superioris dependere, vt infrà c. 41. dubit. 9. oſtendemus. Itaque cõſtante Religionis natura, hoc propriũ concedi nequit. De tali loquitur Pontifex d. Cap. Cùm ad monaſterium 6. & Concil. Lateran. loco citato.

Secundò, poteſt accipi generatim, vt comprehendas

Digitized by Google

etiam dominium, vt quod in ſe, & in ſui vſu à Superioris arbitrio dependet. & hoc modo Papa poteſt *proprium* ſeu dominium concedere. tale enim proprium cū eſſentia Religionis non pugnat, vt infrà loco notato dicetur. & huius *proprij* incapacitas ex Eccleſiæ conſtitutione prouenit, nō ex ipſius voti natura, aut vouentis intentione, vt oſtenſum eſt.

23 Addo, Eccleſiam etiam abſque profeſſione poſſe aliquē incapacem dominij & matrimonij reddere; vt uidere eſt in ijs, qui in noſtra Societate cooptantur in Coadiutores formatos, ſiue ſpirituales, ſiue temporales; qui etſi profeſſionem non faciant, tamen per formulam ſuorum votorum redduntur incapaces & dominij & matrimonij, ita ſtatuente Sede Apoſtolica. Simili modo, qui in gradum Scholaſticorum uel Coadiutorum poſt biennium admittuntur, fiunt inhabiles ad matrimonium, eiuſdem Sedis Apoſtolicæ decreto, quæ hanc incapacitatem & inhabilitatem uotis illorum adnexuit.

24 Ex ſupradicta propoſitione infert Nauar. lib. de Redditibus q. 1. monito 10. & 12. & commentario 2. num. 2. Religioſum profeſſum nullius rei habere dominium, ne ueſtis quidem, qua induitur, aut panis, quo ueſcitur; ſed quidquid habet, eſſe penitus ſubiectum adminiſtrationi Superioris; ſine cuius conſenſu nihil omninò habere poſsit.

25 Vnde Sequitur Primò, Peccare mortaliter, ſi aliquid notabilis momenti recipiat & retineat, ſine tacito vel expreſſo conſenſu Superioris. Secundò, Si donatione, uel alio modo tale quid alienet, ſine Superioris conſenſu; & eum, qui accepit, teneri ad reſtitutionem. Tertiò, Si abſcondat, ne Superior ſciat. Quartò, Si poſsideat aliquid tamquam proprium, nolens illud permittere Superioris diſpoſitioni; aut murmurans tamquam iniuria affectus, dum ei adimitur. Ratio eſt, quia hæc omnia, dum abſque conſenſu Superioris fiunt, ſunt actus dominij independentis, & iuris proprietarij; qui per uotum paupertatis religioſæ redduntur illiciti; ut quibus uotum & profeſsio uioletur.

Conſectaria. Peccat religioſus peccato proprietatis.

26 Dixi *Religioſos eſſe incapaces dominij rerum temporaliū*; quia iurium & bonorum ſpiritualium poſſunt habere dominium uel quaſi dominium. Nam regulares beneficiarij habent dominium, uel quaſi dominium & poſſeſsionē ſuorum beneficiorum; & poſſunt agere nomine proprio ad eorum dominium obtinendum, & ad adipiſcendum, retinendum & recuperandum eorum poſſeſsionem. Similiter ſimplex Religioſus poteſt agere nomine proprio, ſuper iure eligendi ſibi competente, & iure alimentorū, & iure manendi in tali uel tali monaſterio. de quo uide Nauarr. q. 1. de Redditibus, monito 9. & commentario 2. de Regularibus. Ratio eſt, quia Religioſi per uotū paupertatis nō renuntiant bonis ſpiritalibus, nec iuribus prędictis, aut honoribus, qui pro talibus debentur; ſed tantùm temporalibus; ut docet D. Th. 2. 2. q. 186. ar. 7. ad 4. & Caietan. ibid.

Non ſunt incapaces Iurium ſpiritualium.

27 Dico Tertiò, quidam Religioſi non profeſsi, ſed tamen per ſolum uotum ſimplex acceptatum ab Eccleſia facti uerè Religioſi, non ſunt incapaces dominij: ſed retinent illud quamdiu Superiori uidetur; non tamen poſſunt habere ullum uſum ſuorum bonorum, uel aliorum, ſine Superioris conſenſu. Patet ex conſtitutione Greg. XIII. edita hac de re anno 84 quæ incipit, *Aſcendente domino*, &c. Tales ſunt Scholaſtici approbati, & Coadiutores, emiſsis uotis poſt biennium probationis, in Societate IESV.

Religioſi non profeſſi.

Vbi Notandum eſt, non eſſe de eſſentia paupertatis Religioſæ ut reddat hominem dominij incapacem, uel etiam ut dominio priuet, ſed tantùm ut priuet poteſtate utendi: ita ut abſque Superioris conſenſu non poſsis ulla re uti, uel de ulla diſponere; & illo uolente tenearis etiam eius dominium abdicare. Ratio eſt, quia parui momenti eſt dominium, cuius uſus ita eſt impeditus & dependens, & alienatio ſic obſtricta & debita, dominium enim rerum nō æſtimatur niſi propter uſum & poteſtatem diſponendi: unde ſi poteſtas utendi & diſponendi ita impediatur in aliquo per uotum ac ſi non eſſet dominium, ſanè talis meritò Religioſæ paupertatis cultor eſt cenſendus. nihil enim ampliùs habet in rebus temporalibus poteſtatis, quæ in actum poſsit exire, quàm is qui dominio caret.

Eſſentia paupertatis Religioſæ.

28 Hinc ſequitur Primò, Talem, ſi alicuius rei, etiamſi ſua ſit, uſum uſurpet, abſque Superioris conſenſu tacito uel expreſſo, peccare mortiferè, ſi res ſit notabilis momenti; quia non ſecùs eſt priuatus poteſtate utendi quam ſi ſua non eſſet. Secundò, Si de ea diſponat in alium, per donationem, teſtamentum, uel aliter abſq; conſenſu Superioris, non ſolum peccare mortaliter, ſed etiam diſpoſitionem eſſe irritam. Cuius ratio eſt, quia per uotum paupertatis à legitimo Superiore acceptatum priuauit ſe poteſtate diſponendi ſuo arbitrio, ſolumque retinuit poteſtatem diſponendi ex arbitrio & conſenſu Superioris. unde ſi hic cōſenſus deſit, diſpoſitio erit irrita; idque multo maiori ratione quàm diſpoſitio Prælati de re Eccleſiæ eſt irrita, ſi fiat abſque conſenſu Capituli. Simili modo diſpoſitio pupilli eſt irrita abſque conſenſu tutoris. etſi enim totum dominium ſit in pupillo; tamen hoc dominium eſt impeditum, tranſlata poteſtate diſponendi in tutorem. Simili modo dominium talis Religioſi eſt impeditum, ita ut non poſsit exire in actum, niſi dependenter à uoluntate Superioris. conceſſa tamen poteſtate diſponendi, poteſt diſponere in quaſuis pias cauſas: nec Superior poteſt illū ad hanc uel illam reſtringere; ut ex Conſtitut. conſtat.

Conſectaria.

Diſpoſitio eſt inualida abſque Superioris conſenſu.

29 Dico Quartò, Religioſi beneficiarij ut Abbates, Priores, Præpoſiti, Commendatores, & ſimiles habentes beneficia regularia uel ſæcularia, etſi nullum habeant dominium; habent tamen ius adminiſtrandi & diſpenſandi fructus ſuorum beneficiorum, tum ad ſui ſtatus congruā ſuſtentationem, tum ad alias pias cauſas. Id enim iure & conſuetudine eſt eis conceſſum, quamdiu illa beneficia obtinent; ut probat Nauarr. comment. 2. de Regular. nu. 10. quamuis Franciſcus Sarmiento prima parte defenſionis, monito 11. contrarium teneat. de quo plura infra c. 41. dubit. 10.

Religioſi Beneficiarij.

Ex his ſequitur, Religioſum factum Abbatem, Commendatorem uel Epiſcopum, etſi poſsit expendere in uſus proprios neceſſarios & decentes, & ad pias cauſas; non tamen poſſe expendere in res uanas, aut ditare ſuos amicos; & ſi fecerit teneri ad reſtitutionem: ſimiliter & eos, qui illa acceperunt. Ratio eſt, quia omnium iſtorum bonorum non eſt dominus; ſed ſolùm adminiſtrator & diſpenſator, habens tantummodò ius ad expendendum illa bona iuxta præſcriptum Canonū, & Religionis, & intentionem eorum, qui ea Religioni vel Eccleſiæ reliquerunt. Vide Nauar. q. 3 de Redditibus, monito 17. & 33.

Quomodo religioſi poſſint expendere.

30 Dico Quintò, Superiores religionum non poſſunt alicui regulari concedere ulla bona ſtabilia, (ut ſunt fundi, redditus, ædium locationes) etiam ad uſum duntaxat uel adminiſtrationem. colligitur ex Trid. ſeſſ. 25. c. 2. de regularibus, ubi ſic habetur, *Nec deinceps liceat Superioribus bona ſtabilia alicui regulari concedere, etiam ad vſumfructum, vel vſum, adminiſtrationem, vel commendam. Adminiſtratio autem bonorum monaſteriorum vel conuentuum, ad ſolos officiales eorumdem ad nutum Superiorum amouibiles, pertineat.* Nauar. comment. 2. de Regular. num. 15. & 18. putat hoc decretum ſolùm continere ius commune, eſſeque declarationem capituli *Cùm ad monaſterium*: ac proinde ſolùm prohiberi conceſſionem ſuperfluam, aut ad quoſuis vſus etiam prophanos. ſed longè verius eſt hic nouum ius contineri, & introduci; idque tū ad tollendos abuſus, qui ex hiſce conceſsionibus bonorum immobilium ſequi ſolent; tum propter ſpeciem proprietatis, dum regulares talia bona tamquam ſua videntur adminiſtrare, & fructus in quoſuis vſus exponere. Itaque etiamſi non ſit contra votum paupertatis aut contra ius commune, habere cum facultate Superioris, cumque aſſidua ab eius nutu dependentia, talium bonorum adminiſtrationem & vſum ad quaſuis pias cauſas; tamen Concil. id in poſterum prohibet, & vult ad ſolos officiales horum adminiſtrationem deinceps pertinere; vt apertè colligitur ex reſponſis Illuſtriſsimorum Cardinalium, qui præſunt dubijs circa decreta Concil. Tridentini oborientibus, qui ne nobiliſsimis quidem perſonis id concedere voluerunt, hoc Concilij decreto permoti.

Conceſſio bonorum ſtabiliū.

Sententia Nauarri.

31 Hinc ſequitur, etſi cenſus vitales poſsint permitti pro alimentis & vſibus neceſſarijs eorum, qui monaſteriū ingrediuntur; tamen horum adminiſtrationem non poſſe ipſis concedi; ſed ſolis officialibus; quamuis eorum fructus vſibus deſtinatis impendantur. Illi quoque, pro quibus

Cenſuum vitalium adminiſtratio.

ſoli-

Digitized by Google

relicti ſunt, nihil ſibi iuris in illis vindicare poſſunt. Vnde Superior poteſt illos etiam in alios vſus expendere, modò tamen aliunde ſatis ipſis prouideat. Pōtifex tamen cuiuis Religioſo poteſt talium bonorum liberam adminiſtrationem & vſum concedere; modò tamen id fiat ad cauſas pias: quia cùm ſit ſupra Concilium, poteſt in eius præceptis diſpenſare; de quo 2. 2. q. 1. ar. 10.

32 *An tenea-tur ſponte cedere.* Aduerte tamen, ſi alicubi talis adminiſtratio rerum mobilium vel immobilium ad vſus neceſſarios concederetur, non teneri religioſos ea Superioribus ſponte tradere; niſi conſtaret alia ratione, ex communi penu (vt fit vbi perfecta vitæ communio ſeruatur) ipſis proſpectum fore. vnde multis locis poſſunt excuſari. niſi enim hoc modo illis eſſet prouiſum, plerumque neceſſarijs rebus deſtituerentur, maximè vbi Abbatiæ dantur in Commēdam, vel maximè per Prælatos adminiſtrantur. Si tamen a Superiore legitimo alia ratio certa inſtitueretur, per quam iuxta formam vitæ communis, ipſorum neceſſitatibus ſatis foret conſultū; non poſſent huic reformationi reſiſtere, etiamſi illam priorem rationem in ingreſſu inueniſſent.

33 *Aliqua mobilia poſſunt cō cedi, etiam pecunia.* Dico Sextò, Poſſunt tamen Superiores concedere aliqua mobilia ſuis ſubditis ad vſus neceſſarios, & etiam ad opera pia. Eſt communis ſententia DD. v. g. veſtes, libros, & ſimilem ſupellectilem, (hæc tamen debet eſſe ſtatui paupertatis accommodata, omni carens ſuperfluo, vt Conc. inquit) & etiam aliquam pecuniam, præſertim ad vſus certos & determinatos. Verùm ad vſus ſuos, vel pios indeterminatè concedi poſſit, dubium eſt. Verius videtur poſſe; quia hoc neque eſt contra profeſsionem paupertatis, neque vllo iure vetatur.

34 Dices, Conc. Trid. etiam mobilium poſſeſſionem hiſce Religioſis prohibere videtur.

Reſp. Concilium loqui videtur initio capitis de eis bonis, quæ nondum erant incorporata monaſterio, aut ſine iuſta licentia Superioris à Religioſis obtinebantur: nam immediatè poſt tantùm vetat ne Superiores concedant ſtabilia, nulla facta mentione mobilium. Expedit tamen ob periculum proprietatis & abuſus talia non concedi, niſi ad vſus omninò definitos.

DVBITATIO VI.

Vtrùm Clerici non religioſi habeant aliquorum bonorum dominium, & quorum.

35 *Tria genera bonorū clericis.* NOTANDVM ex Nau. q. 1. de Redditibus monito 19. *Beneficiarios ſæculares tria genera bonorum habere poſſe; Patrimonialia.* qualia ſunt quæ ipſi hæreditate, vel induſtria, vel donatione, vel alio modo, quo laici ſolent ſibi acquirunt. *quaſi patrimonialia,* quæ ipſi acquirunt vt clerici, miniſterijs Clericorum abſque benefic oj; ut celebrando, concionando, canendo, confeſsiones audiendo, Vicaria temporali: itē quæ aſsignantur alicui ad honeſtam ſuſtentationem ab Epiſcopo vel Pontifice. *merè Eccleſiaſtica:* vt ſunt ea quæ recipiuntur ratione Canonicatus, Decanatus, vel alterius beneficij titulo.

His poſitis.

Reſpondeo & dico Primò, Clerici non religioſi habent verum dominium bonorum patrimonialium, & de illis ut

36 laici poſſunt diſponere. eſt cōmunis DD. Ratio eſt, quia per Clericatum uel Ordinem neque fiunt incapaces dominij, neque etiā ſe abdicant dominio, neque ſe obligant ad patrimonialia in pias cauſas expendenda.

37 *Poſſunt liberè diſponere de bonis quaſi patrimonialibus.* Dico Secundò. Clerici etiam habent abſolutum dominium quaſi patrimonialium; neque tenentur ea magis in vſus pios expendere quàm bona patrimonialia. Ita Couar. in cap. Cùm in officijs. de teſtamentis nu 4. Nauarrus & alij. Ratio eſt; quia hæc dantur ut ſtipendium quoddā ſuſtentationis, & ueluti merces ratione operis præſtiti; ut de ijs diſponant pro arbitrio: non enim fideles qui hæc tribuunt, intendunt illis ullum onus imponere; ſed permittunt liberrimæ illorum diſpoſitioni; ſicut permittunt operarij arbitrio vſum mercedis quā ei perſoluunt. Nec refert quòd hæc ſtipēdia interdū longe excedat operā; quia liberè à fidelibus dantur. Vnde ſi alicui pro uno ſacro detur 10. aurei, nō minùs fiet illius pecuniæ abſolutus dominus, quàm is, cui datur unus dūtaxat regalis. ſi. n. pauper fit abſolutè dominus eleemoſynæ, quæ ei datur ſine onere, etſi ea magna ſit; cur Clericus nō fiat domin⁹ ſtipēdij, quod ei liberaliter pro aliquo opere conſtituitur? Vide Nauar. q. 1. de Redditibus, monito 19. & 39. vbi docet contra Innocentium, hæc bona æquari patrimonialibus; ac proinde clericos de illis liberè diſponere.

38 Vnde ſequitur, ſi de his viuant, vel expendant in pias cauſas, poſſe tantundem accipere ex redditibus beneficij, deque eo tamquam de patrimonialibus diſponere; quia cùm habeant ius accipiendi totam ſuſtentationem ex beneficio, non tenentur viuere ex alijs ſuis bonis. vnde ſi ex alijs viuant, poſſunt vti compenſatione, accipiendo tantundem ex beneficio. Rurſus cum alia bona non teneantur abſolutè in opera pia expendere; ſi ſic expenderint, poterunt vti compenſatione ex bonis beneficij, quæ alioquin in talia opera conferre debuiſſent, vt docet Nauarr. monito 32. niſi fortaſſe intenderint nō vti compenſatione: quod non eſt præſumendum; niſi id expreſſe intenderint, & voluerint ſibi libertatem illam diſponendi adimere. Nemo enim ſe priuat iure ſuo, niſi volens.

39 *Pars ſuſtentationi neceſſaria.* Dico Tertiò, Epiſcopi, Canonici, & alij beneficiarij, quod ad eam partem fructuum attinet, quæ congruæ eorum ſuſtentationi eſt neceſſaria, ita ſunt domini, vt non magis teneantur ex ea erogare ad opera pietatis, quàm ex bonis patrimonij, eſt ferè communis ſententia Theologorum, etſi multi Canoniſtæ diſſentiant. Ratio eſt, quia hæc pars eſt iuſta merces eorum, qui Eccleſiæ ſeruiunt. qui enim Eccleſiæ ſeruit, iure poteſt ex bonis Eccleſiæ viuere. Vnde ſequitur, ſi quid velint ex hac parte ſibi detrahere, poſſe de eo diſponere ſicut de bonis ſæcularibus; quia nullam habent obligationem particularem cur hæc potiùs quàm ſæcularia bona ſua in pauperes uel pias cauſas teneantur impendere: vt rectè docent Couar. in c. Cùm in officijs num. 2. Nauar. de Reddit. q. 1. monito 30. Sotus lib. 10. q. 4. art. 3. concl 6. Si enim liberè poterant hæc in ſuos vſus conuertere; cur, ſi ſeipſos fraudare, & parciùs viuere uelint, uel reſeruatis fructibus beneficij vti patrimonialibus, non poſſint eos fructus cuiuis alteri donare? Idem ſentit Couar. de his redditibus quos digniſſima, inquit, mercede Iuſtitiæ, & laboris impenſi in regimine Eccleſiæ, recipit is, qui Eccleſiæ curam geſſit; vt Paſtor, Lector Capituli, Scholaſticus, Decanus Chriſtianitatis, & ſimiles: quod etiam ex propoſit 2. ſatis conſtat. eſt enim iuſta laboris merces, iuſtumque ſtipendium.

40 *Obiectio.* Dices, Concil. Trid. ſeſſ. 25. cap. 1. omnino interdicit ne Eccleſiaſtici conſanguineos ditare ſtudeant de redditibus Eccleſiaſticis.

Reſp. Concilium non loquitur de ijs, quæ quis ſibi hoc modo ſubtraxit, vel quæ iuſto labore promeritus acquiſiuit; (hæc enim non cenſetur fructus beneficij, ſed propriæ induſtriæ; vt rectè notat Nauar.) ſed loquitur de ijs, quæ tantùm ratione beneficij obueniunt, & ſuſtentationi redundant.

Incōgruēti ſuſtentationē poſſunt dari tres gradus. Notandum hic ex Nauarro, monito 45. ſicut iuſtum pretium rerum non conſiſtit in indiuiſibili, ſed habet latitudinem: (datur enim infimum, medium, & ſummum) ita etiam congrua ſuſtentatio ſuos gradus habet quare ſicut quiuis iuſte poteſt rem vendere pretio ſummo ſeu rigido; ita poteſt inſumere quod ad ſummum conuenientis ſuſtentationis eſt neceſſarium: ac proinde ſi quid velit huic detrahere, poterit de eo diſponere. v. g. infimum cōgruæ ſuſtentationis ſit 500. medium 600. ſummum 700. ſi velit vti Summo, & expēdere tantùm 500. in ſe ſuamque familiam alendam poterit 200. condere, vt liberè de eis diſponat.

41 *De parte quæ excedit latitu. congrua ſuſtent. Sententia Nauarri.* Sed tota difficultas eſt de ea parte fructuum, quæ non eſt vlli gradui conuenientis ſuſtentationis neceſſaria, ſed ſuperflua: vt ſi percipis 1000. florenos ex tuo canonicatu, è quibus 500. omninò ſufficiunt, ita vt facilè 500 quotannis recondas; quæritur vtrùm efficiaris dominus illorum 500. ita ut non tenearis ex iuſtitia io opera pia expendere? Sunt duæ celebres ſententiæ. Prior eſt Nauarri, qui lib. de Redditibus eccleſiaſticis ſummis viribus nititur oſtendere, Clericos non eſſe dominos illius portionis redundantis; ſed ſolùm diſpenſatores; ita vt ex iuſtitia teneantur expendere in pias cauſas. ſi ſecus fecerint, obligari ad reſtitutionem in opera pia ex alijs bonis, quæ pleno iure retinent: ſicut œconomus bona domini ſui con-

Digitized by Google

tra intentionem illius expendens, ad reſtitutionem tenetur. Idem docent multi Theologi, Alexander Halenſis 3.p. q.36.art.2. Richardus in 4. d.45. q.1. circa 3 principale. Henricus quodlib.8.q.27 Hi expreſsè dicunt Clericos fructuum Eccleſiaſticorum ſolùm habere vſum, nō proprietatem, Maior in 4.d 24.q. 6. ubi etiam dicit nullum Doctorem ante ipſius ætatem contrarium tenuiſſe: in quo tamen fallitur. Gabriel in 4. d. 15. q. 8.art.2.& Pludanus diſt.24.q.3. ſub finem, inclinant in hanc ſententiam tāquā probabiliorem & dictis Sanctorum conformiorem: etſi fateantur alteram eſſe probabilem. Thomas VValdenſis tom.1.lib.4.c.42. & quatuor ſequentibus. Petrus Soto de Inſtruct. Sacerdotum, p.2. lect.3. vbi dicit: *Primò omnium conſtat ex decurſu totius Eccleſiæ ab Apoſtolis, & ipſo iure diuino, bona omnium Eccleſiarum, cùm Chriſti ſint, meritò etiam pauperum eſſe: nec vlla ratione, aut poteſtate humana fieri poſſe, vt licitè in alios vſus quàm Eccleſiaſticos & pauperum expendi poſſint.* & infra; *Contrarium credimus errorem eſſe grauiſſimum; ſaltem contra bonos mores, & Iuſtitiam: & quidni etiam contra Scripturam?*

In eadem ſententia ſunt plerique Canoniſtæ, vt oſtēdit Nauar. Tract 2. de Reditibus, monito 7. & Sarmiento p.2. de Reditibus cap. 1. & ſeq. etſi in quibuſdam minutis inter ſe diſcrepent. Eamdem tenet Franciſcus Turrianus in quadam Epiſt. ad Epiſcopum Laodicenſem, quam refert Nauar. Tract. de Redit. q.3. monito 15.

Altera ſententia huic ex diametro aduerſatur; Clericos beneficiarios eſſe abſolutè dominos omnium prouētuum, quos ex beneficijs percipiunt, etiam partis illius redundantis. hanc docent paſſim recentiores.

42 Dico Quartò, Sententia Nauar. qua parte tenet beneficiarios non ita eſſe dominos partis ſuperfluæ, quin ex Iuſtitia teneantur eam in opera pia expendere; adeò vt ſi in alia inſumpſerint, obligentur ad reſtitutionem, eſt valdè probabilis, ſacris canonibus & rationi valdè conſentanea. Primò, quia eſt multorum Theologorum & omnium pænè Canoniſtarum, vt Nauarr. oſtendit. Secundò, quia multi Canones dicunt eam partem, quæ ſumptibus neceſſarijs ſupereſt, eſſe pauperum; & ex bonis Eccleſiæ vnam quartam deberi pauperibus; vt patet 12.q.2.

Sententia Nauarri eſt valdè probabilis.

Tertiò, quia fideles non contulerunt tantas opes in Eccleſiam, vt Eccleſiaſtici ſoli illis fruerentur: ſed ut ex illis caperent quod decenti ſuſtentationi neceſſarium; & reliqua in pauperes aliaque pia opera conferrent: ergo acceperunt illa bona cum tali onere. quare etſi dominium omnium fructuum accipiant, tamen accipiunt cum hoc onere, vt quod ſupereſt in pauperes expendant. Hanc ſententiam tamquam tutiorem, iudico in praxi beneficiarijs conſulendam. Nihilominùs.

43 Dico Quintò, Verius videri, poſt erecta beneficia certoſque prouentus ſingulis Titulis aſſignatos, Beneficiarios effici abſolutè dominos omnium illorum prouentuum; ita ut quamuis partem ſuperfluam profanè expenderint; tamen ad reſtitutionem pauperibus vel alijs pijs cauſis non teneantur: peccare tamen mortiferè, ſi hanc partem in opera pia non expenderint. ita paſſim DD. huius temporis. Tradit hanc ſententiam Sotus lib. 10. de Iuſtitia q. 4. art.3. & 4. & videtur eſſe ſententia D. Thomæ q. 185 art. 7 vt conatur oſtendere Sotus & Sarmiento, quamuis Nauarr. illum à ſe ſtare contendat. Adrianus in 4. Tract. de Reſtit. 6. Pro clariori conclu 2. & 4. Couar. in cap. Cùm in officijs. de Teſtam. Franciſcus Sarmiento de Reditibus p 2. cap. 1. & 2. & p.4. & alij multi recentiores. Dixi *poſt erecta beneficia*. quia antequam eſſent inſtituta, & ſingulis ſua portio aſſignata, alia erat ratio. tunc enim omnes oblationes & redituum prouentus erant bona communia: nam Clerici viuebant in communi, ſicut modò Religioſi; & ſingulis dabatur ab Epiſcopo, qui omnium erat adminiſtrator, quantum cuique opus: quæ ſuperabant, conferebantur in pauperes, vel in alios pios vſus: vt colligitur ex Canonibus 12. q. 2. Vnde tunc nemo habebat dominium, niſi eius partis, quam in ſingulos dies conſumendam accipiebat. Verùm proceſſu temporis, refrigeſcente charitate multa exorta ſunt incommoda; vel quòd non poſſent ita communiter pacificè inter ſe viuere; uel quòd plerique maiores commoditates expeterent; vel quòd nollent ſe ſtatui eccleſiaſtico ſub tanta diſciplina, tamque tenui diętæ mancipare. Itaque ſeorſim beneficia & præbendæ inſtitutæ, certique prouentus annui ſingulis annexi, ex quibus copiosè, ſeorſim, & pro ſuo arbitratu poſſent viuere.

Altera uerior.

Nunc probatur prior pars, *Ipſos fieri abſolutè dominos omnium prouentuum.* Primò, quia Canones id ſatis apertè indicant: nam cap. vnico, de Clerico nō reſidente, dicitur, *Qui diuinis officijs non interſunt, (niſi infirmitas ſeu iuſta & rationabilis neceſſitas, aut euidens Eccleſiæ vtilitas releuet) non ſunt domini quotidianarum diſtributionū neque faciunt eas ſuas; ſed ad reſtitutionem ſic perceptorū obligantur.* Supponunt ergo alios, qui interſunt, fieri dominos: quòd ſi illi fiunt domini quotidianarum diſtributionum, cur non etiam aliorum prouentuum? præſertim cùm omnes dentur propter diuinum officium, ſiue publicè, ſiue priuatim dicendum?

Fieri dominos prouentuum.

Reſpondet Nauarrus & Canoniſtæ, *eſſe dominos* quoad fidelem adminiſtrationem. Sed hæc expoſitio eſt extorta; nam ſic etiam Abbates eſſent *domini* ſuorum prouentuum, quod nemo dixerit. Secundò, Conc. Trid. ſeſſ. 22. c. 3. De reformatione *ſtatuit, vt in omnibus Eccleſijs cathedralibus & collegiatis tertia pars prouentuum, omnium dignitatum, perſonatuum, & officiorum, in diſtributiones diuidatur; vt ſcilicet qui eas obtinent, ſi perſonaliter competens ibi ſeruitium quolibet die ſtatuto non impleuerint, illius diei diſtributionem amittant, nec eius quoque modo dominium acquirant; ſed fabricæ vel alteri loco applicetur.* Tertiò idem ſeſſ. 23. cap. 1. De reformatione *ſtatuit, vt Epiſcopi qui vltra tres menſes (niſi vrgente neceſſitate) abſunt à ſuis Eccleſijs, fructus non faciant ſuos pro rata temporis abſentia: ſed teneantur fabricæ vel pauperibus erogare*, Idem ſtatuit de alijs curam animarum habentibus. His & alijs locis apertè inſinuat Conc. beneficiarios, ſi præſtent quod debent, fieri integrè dominos omnium ſuorum prouentuum.

Altera pars, *quòd non teneantur ad reſtitutionem, etſi profanè expendant*, videtur ſequi ex dictis. Si enim abſolutè ſunt domini, cur teneantur ad reſtitutionem? quiſque enim rei ſuæ eſt moderator & arbiter. Idem ſentire videtur D.Th. q.185. ar.7. vbi cùm ex can. De reditibus. 12. q.2. oſtendiſſet reditus Eccleſiæ & oblationes fidelium in quatuor portiones eſſe diuidendas, ex quibus prima danda ſit Epiſcopo, ſecunda fabricæ, tertia pauperibus, quarta Clericis; ſubdit, *Si ergo diſtincta ſint bona, quæ debent in vſum Epiſcopi cedere, ab his quæ ſunt pauperibus, & miniſtris, & cultui Eccleſiæ eroganda, & aliquid ſibi retinuerit Epiſcopus de his, quæ ſunt pauperibus eroganda, vel in vſum miniſtrorum, aut in cultum diuinum expendas; non eſt dubium quin contra fidem diſpenſatoris agat, & mortaliter peccet, & ad reſtitutionem teneatur. De his autem, quæ ſunt ſpecialiter ſuo vſui deputata, videtur eſſe eadem ratio quæ eſt de proprijs bonis; vt ſcilicet propter immoderatum affectum & vſum, peccet quidem ſi immoderata ſibi retineat, & alijs non ſubueniat, ſicut requirit debitum charitatis.* hæc ille. vbi videntur deeſſe hæc verba, *non tamen ad reſtitutionem teneatur*, vt notat Sotus: quia hanc redditionem requirit illud *quidem*; alioquin eſt oratio imperfecta & ἀναπόδοτος idem poſtulat illa oppoſitio, quam ſtatuit inter portionem ipſius vſui ſpecialiter deputatam, & inter portiones alijs deputatas, quarum ſolùm eſt diſpenſator. deinde, etiamſi illa verba non addantur; tamen ſatis manifeſtè res ipſa videtur inſinuari, dum ait eamdem eſſe rationem de bonis ſpecialiter ipſius vſui deputatis, & de proprijs ſeu patrimonialibus. quod non eſt ita intelligendum quaſi Epiſcopus poſſit vtraque eodem modo expendere, dum ſuperflua ſunt, & honeſtæ ſuſtentationi redundant; id enim falſum eſt, & contra Cōc. Trident. ſeſſ. 25. cap. 1. de reform. & contra multos Canones antiquos, quibus iubentur Eccleſiaſtici, quæ ipſis ſupererant in cauſas pias erogare. Denique repugnat communi prudentum iudicio. quis enim dixerit, cui quotannis viginti, triginta vel plura aureorum millia redundant ex fructibus eccleſiaſticis eum poſſe de illis ita liberè diſponere vt de ſæcularibus? Itaque illud accipiendum quoad dominium & immunitatem à reſtitutione in vtroque bonorum genere; vt colligitur ex verbis præcedentibus in corp. art. Item quoad hoc, quòd non teneatur illa, niſi neceſſitate vrgente, in pauperes erogare: qua non vrgente liberum ei ſit in alia pia opera inſumere.

44 *Nō teneri ad reſtitutionem.*

Probatur ex D.Th.

ſumere. In his igitur eſt eadem ratio bonorum patrimonialium & fructuum eccleſiaſticorum alicui ſpecialiter deputatorum. non tamen negat D. Thomas quin abſolute teneatur ſuperflua bonorum eccleſiaſticorum uel in pauperes vel alia opera pia erogare, & quidem ſtrictiori Iure quam ſuperflua bonorum ſæcularium; vt colligitur ex reſp. ad 2. Vbi ſolum permittit de illis bonis dari conſanguineis, quorum neceſſe eſt vt non egeant. Aliter hunc locum exponit Sarmiento & Sotus: ſed meo iudicio non recte; quia ſequeretur Epiſcopum vane inſumendo 50. millia aureorum ſuperflua ex reditibus Eccleſiæ, non plus peccare quam tantumdem inſumendo ex ſæcularibus.

Probatur ratione.

45 Idem probatur ratione. Primò, Nemo cogendus eſt ad reſtitutionem alicuius rei, niſi conſtet eſſe alienam, uel lege iuſtitiæ alteri debitam: atqui nulla ratione, uel authoritate conſtat Beneficiarios vel non habere dominium omnium ſuorum prouentuum, vel aliquam partem horum lege iuſtitiæ alteri deberi: ergo non ſunt ad reſtitutionem cogendi. Maior patet ex Reg. Iuris, *In dubio nemo ſpoliandus eſt iure, quod poſſidet*: &, *in pari cauſa potior eſt conditio poſſidentis*. Minor probatur, quia hoc neque poteſt conuinci ex modo donationis fidelium, quo hæc bona ad Eccleſiam translata ſunt; neque ex Eccleſiæ præcepto, aut diſpoſitione.

Non ex modo donationis.

non ex modo donationis; quia nō conſtat fideles, qui hæc bona contulerunt, ſub hoc modo & hac conditione donaſſe, vt Eccleſia lege iuſtitiæ teneretur, ex iis, quæ miniſtrorum honeſtæ ſuſtentationi ſupereſſent, pauperes alere, vel alia opera pia promouere, vt diuerſa opinio ſupponit. quamuis enim fideles intenderint vel deſiderauerint vt hoc fieret, tamen valde credibile eſt eos Eccleſiæ talem obligationem nō impoſuiſſe: tum quia non dubitabant quin Epiſcopi & Prælati qui illa adminiſtrabant, id ſponte ſua eſſent abunde facturi, quod eos paſſim tam ſolicite facere videbant: tum quia modeſtiores, & in ſuos Superiores reuerentiores erant, quam vt illis auderent huiuſmodi obligationem imponere; præſertim cùm hæc darent in redemptionem ſuarum animarū, uel ut ſeruorum Dei preces & ſuffragia conſequerentur, vel ad cultus diuini amplificationem.

Diuerſa bona Eccleſiæ.

Confirmatur, Quia bona Eccleſiæ à fidelibus relicta, vel ſunt decimæ, vel prædia, vel cenſus, uel dominia pagorum, oppidorum, prouinciarum, &c. atqui nullum genus horum videtur relictum cum tali onere: niſi fortè in particulari aliqua donatione id expreſſum ſit: ergo generatim non eſt putandum tale onus eſſe impoſitum. Minor probatur, Nam quod ad Ius decimarum attinet;

Decima.

fideles ratione illius non potuerunt Eccleſiæ ullam obligationem erga pauperes imponere: decimæ enim debentur illi lege Iuſtitiæ, ratione adminiſtrationis ſpiritualium; vt communiter doctores tradunt, & docet D. Th. q. 87. art. 1. Ratio eſt, quia tenetur populus lege Iuſtitiæ eos qui ipſi ſpiritualia adminiſtrant, pro dignitate ſuſtentare: itaque lumine naturali conſtat, etiam apud Ethnicos porrò ad hanc ſuſtentationem Eccleſia ab initio determinauit decimam fructuum partem, exemplo Legis veteris: vbi etſi longe pauciores eſſent Leuitæ & Sacerdotes, aliique ſacrorum miniſtri, minor quoq; eſſet eorum dignitas, minor labor, minor ſacrorum ſumptus; tamen decima pars fructuum, præter primitias & oblationes, à Deo cōſtituta & præcepta fuit: neque ipſis vlla obligatio Iuſtitiæ ad ſuperflua in pauperes eroganda fuit impoſita. Itaque decimæ (de quibus tamen maxime eſt quæſtio) poſt illam determinationem non dantur libera fidelium uoluntate, ſed ſoluuntur lege Iuſtitiæ; ſicut tributa Principibus. quare non potuerunt fideles vllam obligationem Clericis ratione decimarum, quo ad modum expendendi ſuper uos illarum fructus, imponere. verùm de his infrà, cap. 39. dub. 1. & 2.

Dominia, prædia, & cenſus proueniunt quidem ex libera fidelium donatione; non tamen videntur donata cum tali onere; dominia enim data ſunt Eccleſiæ ad ſplendorem & authoritatem; prædia & cenſus ad fundationem Eccleſiarum vel Monaſteriorum, eorumque conſeruationem, ad augmentum cultus diuini, ad erectionem alicuius beneficij, ad ſatisfactionem pro peccatis, ad alimenta miniſtrorum Eccleſiæ, & aliorum in communi viuere volēntium; vt conſtat ex multis can. 12. q. 1.

Sed neque ex diſpoſitione Eccleſiæ conſtare poteſt Beneficiarios ad reſtitutionem malè expenſorum teneri.

Non ex ordinatione Eccleſiæ.

Primò, quia nuſquam id in canonibus clare explicatur; cùm tamen ſit res maximi momenti, vtque quæ ad omnes Beneficiarios pertineat, & ſummoperè ad publicam ædificationem, & pauperum ſubuentionem faciat. ſanè ſi vel ex natura rei, vel ex Eccleſiæ præcepto obligantur, id clarè debuiſſet per Summos Pontifices, uel Concilia œcumenica, aut prouincialia exprimi, nec tanta iniquitas tolerari: cùm in rebus multò minoribus & per ſe clarioribus id fecerint; ne quis prætextu ignorantiæ ſe poſſet excuſare. v. g. Eum teneri ad reſtitutionem, qui diuino officio non intereſſet, uel preces canonicas, aut partem earum aliquando prætermitteret, aut à ſua reſidentia ſupra tres menſes emaneret; & alia id genus. ut uidere eſt in Conc. Lateran. ſub Leone X. Conc. Trident. & uarijs Canonibus 12. quæſt. 1. & q. 2. & alibi.

Secundò probatur, quia Eccleſia non reſcindit pacta, 46
uel donationes quibus Beneficiarij fructus redundantes alienant, uel profanè aut uanè expendunt: quod tamen omnino facere deberet, ſi putaret eos pauperibus ſtricto iure deberi. Hanc enim prouidentiam & curam ipſa pauperum cauſis debet; vt ſi quid lege Iuſtitiæ eis debitum ſit, præſtari curet, & debitores, ſi opus ſit, compellat; ſicut in teſtamentis & pijs legatis facere conſueuit. Eandem debet ſuis ſubditis; Clericis & laicis: ut nec illis permittat quod pauperum eſt alienare, nec his retinere. Et ſanè mirum eſſet Eccleſiam permittere tantam iniuſtitiam, & non compellere ad reſtitutionem; ſicut adminiſtratores alienorum compelli ſolent, ſi illa in ſuos vſus conuerterint. vel male expenderint. maxime cùm cauſa pauperum ſit in primis fauorabilis. Hæ ſunt præcipuæ rationes pro hac ſētentia qui plures deſiderat, videat Franciſcum Sarmiento de Reditibus p. 4. c. 1. ubi 12. rationes adfert: ſed ferè iam dictis continentur.

Eſſe peccatū lethale.

47 Tertia pars, *quòd mortaliter peccent, ſi expendant illam portionem redundantem in uſus profanos, vel ad ditandos amicos*, eſt communis ſententia DD. ut fatetur Sarmiento. & Probatur Primò, quia eſt contra diſtrictum Eccleſiæ præceptum.

Cōc. Trid.

Nam Concil. Trid. ſeſſ. 25. cap. 1. de reformatione, ſic ait, *omnino enim eis interdicit* (Epiſcopis ſancta Synodus) *ne ex reditibus Eccleſiæ, conſanguineos familiareſue ſuos augere ſtudeant; cùm & Apoſtolorum canones prohibeant ne res eccleſiaſticas, quæ Dei ſunt, cōſanguineis donent; ſed ſi pauperes ſint, eis ut pauperibus diſtribuant.* & infra, *Quæ verò de Epiſcopis dicta ſunt eadem non ſolùm in quibuſcunque eccleſiaſtica beneficia, tam ſæcularia quàm regularia obtinentibus, pro gradu ſui conditione obſeruari, ſed etiam ad S. E. R. Cardinales pertinere decernit.*

Vbi Notanda primò ſunt illa verba, *omnino interdicit*, quibus aperte inſinuatur ſtrictum præceptum.

Notandum ſecundò, Non ſolùm ipſos reditus, ſed etiā redituum fructus, *res eccleſiaſticas*, & *res Dei* vocari. quod ex eo liquet quòd Epiſcopi non reditibus ipſis, ſed fructibus eorum conſanguineos locupletare ſoleant; fructus quoque, non reditus in pauperes diſtribuantur. Denique quia hoc præceptum extenditur ad omnes minores Beneficiarios, quorum pauci adminiſtrationem habēt, niſi ſuorum beneficiorum; qui ſi reditus ipſos in conſanguineos transferre vellent, omnes illis obſiſterent. Vnde etiā conſtat Concilium loqui non ſolùm de fructibus alienis, quorum habent ſolùm adminiſtrationem; ſed etiam de iis qui menſæ Epiſcopali ſunt applicati.

Cur dicantur eſſe res Dei.

Dicuntur illi fructus eſſe *res Dei*: quia ſunt deſtinati tum ab Eccleſia, tum à donatoribus, ut ad honorem & cultum Dei impendantur: quo modo etiam decimæ dicuntur eſſe Dei. quæ cauſa ſufficiens eſt ut Eccleſia ſingulis poſſit imponere præceptum, ne ex his conſanguineos ditare ſtudeant, aut uane expendant. Idem probari poteſt ex antiquis Can. quibus præcipitur, ut portio fructuum & oblationum, quæ Epiſcopo, Clericis & Fabricæ non eſſet neceſſaria, diſtribueretur pauperibus; quod à temporibus Apoſtolorum multis ſæculis ſeruatum eſt, & à uarijs Pontificibus & Concilijs confirmatum: cui ordinationi Eccleſia per erectionem beneficiorum, & per hoc quòd ſingulis ſuæ partis adminiſtrationem permiſit, derogatum noluit; ſed potiùs uoluit ei per ſingulos, pro cuiuſq; facultate, ſatisfieri. quare ſicut Epiſcopi, cùm illa adminiſtrarent, tenebantur portionem cæteris non

Digitized by Google

neceſſariam, pauperibus ſeponere: ita Beneficiarij, qui in illam adminiſtrationem ex parte ſucceſſerunt, tenentur ea, quæ ſibi redundant, in vſus pauperum, vel ſaltem in pias cauſas, qñ graues neceſſitates nõ occurrunt, ſeponere.

Secundò probatur, Niſi Eccleſiaſtici obligarentur ſuperflua in pios vſus impendere, valde improuidè faceret Eccleſia tantam affluentiam fructuũ illis permittendo. quid enim hoc aliud eſſet quam dare illis anſam, & inſtrumentum luxus, libidinum, ſuperbiæ; & fruſtrari pia fidelium vota? deberet potiùs bonam partem illis detrahere, & inde alia bona opera inſtituere.

Tertiò, Clerici ratione gradus, quem obtinent in Eccleſia, ſunt veluti patres & tutores pauperum & orphanorũ: ergo peculiari nexu charitatis & miſericordiæ tenentur illis opem ferre. Confirmatur, quia eleemoſyna ſæpe eſt neceſſaria ad bonum ſpirituale in ſubditis conſeruandum; vt quando pudicitia virginum ratione paupertatis periclitatur: aut aliqui ad furta & latrocinia ſe conuertunt. Ergo Eccleſiaſtici, (maximè Epiſcopi & parochi) qui ex officio bonum ſpiritale ſubditorum procurare debent, partem prouentuum ſuorum præ ceteris in opera pietatis impendere tenentur. vide Sotum lib. 10. q. 4. art. 4. concluſ. 2. & 3. Verùm hæc ratio non probat extra tales caſus teneri illos ſub peccato mortali præcisè ratione ſuperflui. Itaque præcipua ratio, cur tam ſtrictè, extra neceſſitatem grauem corporalem vel ſpiritalem proximi teneantur ſuperflua illa in pauperes, uel opera pia impendere, eſt Eccleſiæ præceptum: quo remoto, etſi nonnulla ſit inordinatio, tamen non videtur mortifera.

Obiectiones.

Contra 1. & 2. partem propoſitionis quintæ, quæ parte aſtruit dominium abſolutum Beneficiariorum, eoſque à reſtitutione liberat, ſunt multa argumenta ex Canonibus & Patribus, vt videre eſt apud Nau. q. 1. de Redit. Monito 21. 22. 23. vbi habet 17. rationes: quarum præcipuas attingemus.

Obijcitur Primò, Multi Patres & Pontifices in ſuis Canonibus dicunt bona Eccleſiæ *eſſe patrimonium Chriſti, res Dei, bona pauperum: & Clericos tantùm eſſe diſpenſatores & procuratores bonorum Eccleſiæ*: vt uidere eſt 12. q. 1. & 2. Reſp. Dicuntur *patrimonium Chriſti*, quia prop-
48 ter Chriſtum, & ad cultum Chriſti ſunt donata. Dicuntur autem *bona pauperum*; tum quia omnia ſuperflua dicuntur eſſe pauperum, vt pote pauperibus eroganda (qua ratione Hieron. etiam de ſæcularibus dicit, *alienа rapere conuincitur, qui vltra neceſſaria retinere probatur*, vt habemus d. 42. can. Hoſpitale, tum quia peculiari ratione Clerici ex his bonis pauperibus ſubuenire debent: tum denique quia hæ ſententiæ referendæ ſunt maximè ad illud tempus, quo nondum beneficia erant diuiſim erecta, ſed uiuebatur in communi: tunc enim verè erant bona pauperum, non laicorum propriè, ſed Clericorum, qui tũc pauperes erant, & in particulari nullum habebant dominium, ſed communiter omnia poſſidebant; & aliqui ex illis erant bonorum communium adminiſtratores, ſicut in monaſterijs. Nos autem agimus de tempore poſt erecta beneficia & bona diuiſa.

Patrimoniũ Chriſti & bona pauperum quomodo dicantur.

49 Obijcitur Secundò, Multi canones iubent fructus redituum eccleſiaſticorum, & oblationes fidelium diuidi in quatuor partes, & vnam tribui Epiſcopo, alteram Clericis, tertiam fabricæ, quartam pauperibus. Ita habemus can. de Reditibus, qui eſt Simplicij; & can. Vobis, & can. Conceſſo, & can. Quatuor, qui ſunt Gelaſij; item can. Congnouimus, can. Mos eſt, qui ſunt Gregorij primi, & habentur 12. q. 2. atqui in pleriſque locis non videtur quidquam aſſignatum pauperibus; ſed ſolùm Epiſcopo, Clericis & fabricæ: ergo portio pauperum permixta eſt prouentibus Clericorum & Epiſcoporum: ac proinde tenentur ex iuſtitia illam in pauperes conferre. ea autem portio cenſebitur eſſe pauperum, quæ ipſorum ſtatui non eſt neceſſaria. Nec ſatisfacit ſi dicas canones illos intelligendos de bonis vſque ad illud tempus donatis; non autem de donãdis in poſterum: quia Gregorius expreſſè iubet vt *ſiue de præteritis redditibus, ſiue de his quæ in poſterum obuenient, quarta ſecundùm diſtributionem canonicam diſpenſentur.*

Reſp. Ex iſtis canonibus ſatis conuinci Clericos teneri præcepto Eccleſiæ ijs locis, vbi pauperibus ſua quarta non eſt aſſignata, quæ ſibi redundant, erogare: non quòd ex Iuſtitia hæc pauperibus debeantur; ſed quia ſacri canones iubent ut ipſis ex Eccleſiæ redditibus quarta portio detur: ut habetur can. Mos eſt. 12. q. 2. Vnde cùm paſſim in bonorum Eccleſiaſticorum diuiſione & beneficiorum erectione nihil pauperibus videatur aſſignatum; dubitandum non eſt quin obligentur Beneficiarij ſinguli pro ſua parte. diuiſis enim bonis, ſimul diuiſa eſt obligatio his
bonis ordinatione Eccleſiæ impoſita. Non enim Eccleſia 36
voluit (ſicut ante diximus) per erectionem beneficiorum & bonorum diuiſionem hanc obligationem extinguere, vt ſatis ex Conc. Trident. ſeſſ. 25. cap. 1. de Reform. conſtat.

Dices, Hoſpitalia ex his bonis videntur conſtituta: ergo pauperibus ſua quarta eſt aſſignata.

Reſp. Negando antecedens; pleraque enim alia ratione ſunt erecta, ita ut bonis Eccleſiaſticorum nihil ſit detractum. & quamuis conſtaret alicubi ex hiſce bonis erecta eſſe, nihilominùs ſuperflua tenentur in pauperes uel alias pias cauſas, quæ numquam deſunt, impendere; quia hæc eſt mens canonum, & intentio fidelium.

Obijcitur Tertiò, Clerici non poſſunt de bonis eccle- 50
ſiaſticis teſtari: ergo non ſunt domini. antecedens patet c. Relatum, 12. & cap. Ad hæc 8. tit. de Teſtamentis. & Confirmatur; quia agri, domus & ſimilia acquiſita bonis eccleſiaſticorum pertinent ad Eccleſiam, non ad ipſos Clericos; ut patet ex cap. Placuit. 12. q. 3. qui eſt Concilij Carthaginenſis Tertij, & cap. Sacerdos, 12. q. 4 ex Concilio Toletano ix. item ex toto tit. de peculio Clericorum. ergo pecunia, qua acquiruntur hæc bona, ad eos non pertinet.

Reſp. Hinc tantùm ſequi vſum dominij in certis actibus impediri; ſicut in impubere. meritò autem in condẽdo Teſtamento impeditur, tum quia par eſt ut quod ipſis ſupereſt relinquatur Eccleſiæ: tum quia hac ratione auocantur à ſtudio accumulandi, & incitãtur ut in uita ad pios uſus erogent. Nunc tamen conſuetudine tandem obtentum ut teſtari poſsint. de qua infrà cap. 19. dub. 4. Ad Confirmat.

Reſp. Neg. conſequent. quia Eccleſia potuit ſtatuere ut ſi aliqua immobilia compararentur pecunia Eccleſiaſtica, ea cedant in dominium Eccleſiæ; nimirum ne Clerici opibus congerendis inſtar ſæcularium inhiarent, ſed potius ſuam pecuniam in pauperes conferrent. Vide plura apud Nauar. ſuprà, & Sarmiento, 1. p. de Reditibus Eccleſiaſticis cap. 1. quæ quia difficultatẽ non habent, omitto.

DVBITATIO VII.

Vtrùm Clerici habeant dominium bonorum immobilium Eccleſiæ, & ſupellectilis ſacræ.

RESP. Nemo in particulari habet dominium bono- 51
rum immobilium Eccleſiæ, vel ſupellectilis ſacræ; ſed cœtus Eccleſiaſticorum cuiuſq; Eccleſiæ habet dominium bonorum ſuæ Eccleſiæ, ſicut conuentus Monachorum habet dominium bonorum monaſterij: cum his tamẽ limitationibus. Primò, ut Pontifex tamquam caput omnium Eccleſiarum & conuentuum Eccleſiaſticorũ habeat ſupremam omnium adminiſtrationem: de quo uide Nauar. in cap. Non liceat, de ſpolijs Clericorum. §. 3. Secundò, ut ſi ſit neceſſarium, uel ualdè expediens ad commune bonum Eccleſiæ, poſsit Pontifex ea ad alios uſus, & etiam ad alias diœceſes transferre. Sic uidemus interdum bona eccleſiaſtica Principibus ſæcularibus concedi ad Eccleſiæ utilitatem. abſque tamen iuſta cauſa id facere non poteſt: quia non eſt dominus, ſed adminiſtrator; ac proinde leges fidelis diſpenſatoris ſeruare debẽt. prima autem lex eſt publica Eccleſiæ utilitas. Tertiò, ut conuentus Eccleſiaſticus cuiuſque diœceſis teneatur illa ad poſteros tranſmittere, nec poſsit ea uendere, uel extinguere pro arbitrio. quod uinculum prouenit partim ex decreto Eccleſiæ, partim ex donatorum diſpoſitione, qui uoluerunt ea perpetuò eſſe cultui diuino dicata. Vide Adrianum in 4. de Reſtit. §. Proclariori. & Turrecrem. lib. 2. de Eccleſia cap. 113.

Pontifex adminiſtrator uniuerſalis bonorum Eccleſiaſticorũ.

Digitized by Google

DVBITATIO VIII.

Vtrùm omnia homine inferiora cadant ſub eius dominium.

52 RESP. Res omnes externas vſibus humanis ſubiectas, cadere ſub dominium hominis idque iure naturæ; vt agros, montes, flumina, plantas, beſtias, metalla, & ſimilia. Cælorum autem & aſtrorum propriè non ſumus domini: etſi enim propter nos condita ſint, vt noſtris vſibus famulentur; tamen non ſunt nobis ita ſubiecta vt de illis poſſimus diſponere: ſicut res inferiores, quas contrectamus & aptamus ad noſtra commoda. Sumus tamen domini effectuum, vt luminis, caloris, auræ ſalubritatis; quia his vtimur quodammodò, ſicut alijs rebus externis. Alio tamen modo poſſumus dici domini cælorum & aſtrorum, quia in obſequium noſtrum facta ſunt. Vide D. Thom. 1. p. q. 96. ar. 2.

Quo modo iure naturæ dominus ſit.

53 Aduerte tamen, cùm dicitur hominem iure naturæ habere dominium in res inferiores, non eſſe id ita intelligendum quaſi ſinguli habeant completum dominium à natura; ſed quia poteſtatem habent res inferiores occupandi, & earum dominium completum comparandi. hoc enim ius cuique à natura conceſſum in rem quamlibet, vt eam occupare, ſibique vindicare poſſit, ſi ab alio antè occupata non fuerit.

DVBITATIO IX.

Vtrùm homo cadat ſub dominium alterius hominis.

54 RESPONDEO, & dico Primò, Iure naturæ non habet homo dominium in alterum hominem. Ratio eſt, quia omnes homines naturæ conditione ſunt pares; cùm ſint eiuſdem naturæ, ex eodem parente, & ad eumdem finem conditi. & quamuis quidam à natura ſint magis apti ad imperandum, alij ad ſeruiendum, (qua ratione Ariſtoteles 1. lib. Polit. cap. 1. & 3. dixit *quoſdam natura ſeruos, quoſdam dominos*) nemo tamen naturâ eſt *ſeruus* propriè. cuius ſignum eſt, quòd in ſtatu naturæ integræ nulla futura fuerit ſeruitus, vt communiter docēt Patres, Aug. lib. 19. de Ciuit. c. 15. & Gregorius lib. 21. Moral. cap. 11. quia ſeruitus eſt pœna peccati.

Quo modo quidā natura ſerui, quidam domini.

Nulla ſeruitus in ſtatu innocentia.

Dico Secundò, Iure tamen gentiū, & ciuili poteſt quis effici ſeruus; idque multis modis, vt ſtatim dicemus. Patet ex Scriptura, Exodi 21. Leuit. 25 Deuter. 20. & 21.

55 vbi variæ leges præſcribuntur de varijs ſeruitutum generibus. & Apoſtolus 1. Corin. 7. *Seruus vocatus es? non ſit tibi curæ.* Vnde conſtat etiam Chriſtianos poſſe eſſe ſeruos, non ſolùm gentilium, ſed etiam Chriſtianorum; de quo vide Gratianum diſt. 54. vbi habet multa decreta de ſeruis Chriſtianis.

Dices, Seruitus eſt contra naturam; ergo. Reſpondeo,

56 Non eſt ita contra naturam vt ſit contra rectam rationē vel præceptum naturale; ſed dicitur eſſe contra naturam, quia eſt contra primæuam naturæ conditionem, ſecundùm quam, cùm omnes eſſent recti & ſine peccato, iniquum fuiſſet ſi alter alterum ſeruituti ſubiecisſet. nunc autem, ſuppoſito peccato, eſt ſecundùm rationem: ſicut vti pharmacis, & cruciatibus afficere homines, eſt contra primam naturæ conſtitutionem; non autem eſt contra rationem, ſuppoſito morbo uel peccato. docet hoc D. Aug. lib 19. de Ciuit. cap. 15. *Rationalem factum ad imaginem ſuam noluit niſi irrationalibus dominari; non hominem homini, ſed hominem pecori. conditio quippe ſeruitutis, iure intelligitur impoſita peccatori. Proinde nuſquam Scripturarum legimus ſeruum, antequam hoc vocabulo Noë iuſtus peccatum filij vindicaret. nomen itaque iſtud culpa meruit, non natura* &c.

Seruitus quomodo contra naturam.

DVBITATIO X.

Vtrùm homo ſit dominus vitæ ſuæ & membrorum.

57 RESP. & dico Primò, Hominem non eſſe dominum, ſed ſolùm cuſtodem uitæ ſuæ membrorùmque, & quaſi vſuarium: dominium verò horum eſſe apud ſolum Deum. ita paſſim DD. D. Th. q. 64. ar. 1. Caiet. in ſumma, verbo Homicidium. Victoria relect. de homicidio num. 21. Sotus lib. 4. de Iuſtitia q. 2. a. 5.

Homo vita vſuarius eam tenens procurò.

Probatur ex Scriptura, Deuter. 32. vbi inſinuatur diuinæ poteſtatis eſſe, poſſe occidere, & vitam concedere, *Videte quòd ego ſim ſolus, & non ſit alius Deus præter me: ego occidam, & ego viuere faciam.* idest habeo ius & poteſtatem occidendi. Sapientiæ 16. *Tu es domine, qui vitæ & mortis habes poteſtatem.* Idem docuerunt non ſolùm Doctores Chriſtiani, ſed etiam Philoſophi. Cicero de ſenectute refert Pythagoram dixiſſe, *Nemini fas eſſe iniuſſu imperatoris ſummi Dei, de præſidio & ſtatione vitæ diſcedere.* Eadem eſt ſententia Ariſtotelis l. 1. Eth. c. 10.

Ratio eſt, Primò quia dominium non eſt niſi in res eas, quas noſtra induſtria nobis poſſumus adſciſcere: has enim ſicuti poſſumus acquirere, ita etiā relinquere: atqui vitā nemo ſua induſtria poteſt acquirere. Secundò, quia vita eſt fundamentum omnis dominij humani: antequam enim vitam accipiat nullius dominij eſt capax, quia non eſt: ergo par non eſt vt ipſa ſub dominium cadat: ſicut fundamentum omnium accidentium non poteſt eſſe quid accidentarium. Tertiò, quia dominium non eſt niſi in res diſtinctas: vita autem & membra non ſunt quid diſtinctum à nobis, ſed pars noſtri vel ſubſtantia.

Cur homo non ſit vitæ ſuæ dominus.

Dico Secundò, Neque Princeps, neque etiam Reſpublica eſt dominus vitæ ſuorum ſubditorum, vel ſeruorū. Sequitur ex dictis, & Confir. Primò, Exodi 21. *Qui percuſſerit virga ſeruum, vel ancillam, & in manibus eius mortui fuerint, criminis reus erit:* nempe homicidij. Secundò, proprium veri dominij eſt rem pro arbitratu ſuo poſſe perimere etiam voluptatis cauſa: atqui ſolus Deus pro arbitrio poteſt interficere etiam innocentes, non autem Reſpub. ergo Reſpub. non habet dominium in vitā hominis. Tertiò, nemo eſt dominus ſuorum membrorū,

ſed ſolùm cuſtos & gubernator, vt oſtenſum eſt: atqui 58 quiſque priuatus ſe habet ad Rempub. vt membrum & pars, ex qua vnà cum alijs partibus ipſa veluti vnum corpus conſtat: ergo non habet dominium in priuatos.

Nec obſtat quòd Principes poſſint interficere malefactores, & exponere ſubditorum vitam in bello: quia id faciunt non vt illorum domini, ſed vt cuſtodes tranquillitatis & boni publici: ſicut homo vt cuſtos vitæ ſuæ reſecat membrum putridum, & exponit partem pro ſalute totius.

DVBITATIO XI.

Vtrùm homo ſit dominus ſuæ famæ, & honoris.

CAIET. infrà q. 73. ar. 2. negat. cùm enim fama ſit 59 bonum medium inter vitam & res externas, potiùs cenſet eam collocandam cum vita, cuius domini non ſumus, quàm cum rebus externis, quarum domini ſumus. Idem videtur ſentire Sil. ver. Detractio q. 3.

Sed dicendum eſt hominem eſſe verè dominum famæ ſuæ, ſicut rerum externarum. colligitur ex D. Tho. infrà q. 64. art. 5. ad 3. vbi docet *Hominem licitè poſſe diſponere de ſeipſo, quantum ad ea quæ pertinent ad hanc vitam, ſed tranſitum de hac vita ad aliam non ſubiacere libero eius arbitrio.* & clariùs q. 73. art. 4. ad 1. vbi docet *in cuiuſque arbitrio eſſe pati detrimentum ſuæ famæ, niſi hoc vergat in detrimentum aliorum.* Idem docet Sotus l. 4. de Iuſtitia q. 2. art. 3. & Adrian. in 4. quæſt. de reſtitutione, circa finem. Couar. lib. 2. variarum c. 2. nu. 8. & alij recentiores.

Homo famæ ſuæ dominus.

Probatur Primò, Quia homo famam & honorem, poſt vitam diuinitus acceptam, ſibi acquirit & auget ſicut res ceteras: ergo eſt illius dominus vt ceterarum. Secundò, Quia niſi eſſet dominus, non poſſet eius reſtitutionē condonare: (nemo enim condonare poteſt quod non eſt ſuum) atqui certum eſt poſſe condonare eius reſtitutionem.

Nec obſtat (quod contra hanc rationē obijcit Adrian.) quòd poſſimus condonare mutilationem membri, cuius tamen non ſumus domini: quia ſi membrum poſſet reſtitui ſicut fama, non poſſemus condonare. quòd igitur con-

Digitized by Google

condonamus, eſt ſatisfactio pro illata iniuria, & reſtitutio pecuniaria pro damno ſecuto: non autem propriè reſtitutio membri. Tertiò, quia in multis caſibus poſſumus nos infamare. Primò, ad petendum conſilium. Secundò, ad noſtri humiliationem; ſicut latro ille apud Climacum gradu 4 qui publicè grauiſſima crimina confeſſus eſt. Tertiò, ad vitandum peccatum ſuperbiæ vel aliud. Quartò, quando iniuſtè aliquem infamauimus, tenemur reſtituere ipſi famam, etiam cum noſtra infamia, ſi opus eſt; atqui ſi non eſſemus famæ domini nihil horũ liceret: ſicut non licet ſeipſum occidere, mutilare, vulnerare, ob horum finium aliquem.

Poteſt homo interdum ſe infamare.

Contrà Obijcitur Primò, Eccleſ. 41. *Curam habe de bono nomine*, &c. ergo non licet famam negligere. Reſp. Non licet eam negligere ſine iuſta ratione: hinc tamen non ſequitur hominem non eſſe eius dominum: quia etiã pecuniæ ſine iuſta cauſa profundi non debent.

Obijcitur 2. D. Aug. lib. De bono viduitatis c. 21. dicit *conſcientiam noſtram eſſe neceſſariam nobis, famam proximis, ac proinde crudelem eſſe qui famam negligit.*

Reſp. Fama noſtra tripliciter poteſt eſſe proximis neceſſaria. Primò, quando ex noſtra fama ita pendet fama proximi, vt ex noſtra infamia illius infamia ſequatur: ſicuti ex infamia Monachi ſequitur infamia quædam monaſterij. Secundò, quando fama noſtra eſt neceſſaria vt proximo præſtemus officium ei ſtricto iure debitum, ſicut fama perſonæ publicæ, Epiſcopi, Parochi, Abbatis, neceſſaria eſt vt bene regat ſubditos. & in his duobus euentis, multorum iudicio contra Iuſtitiam peccat, qui ſe infamat. non quia præcisè ſeipſum fama priuat; ſed quia ex conſequenti proximo nocet, vel inferendo infamiam vel ſe reddendo ineptum ad ei impendendum debitum officium. Tertiò, quando non ex officio, ſed ſolùm ex charitate proximo prodeſſe tenemur, & per infamiam ad hoc reddimur inepti; tunc ſolùm contra charitatem peccat, qui ſe infamat: ſicut contra charitatem peccat, qui pecuniam, qua pauperibus prodeſſe poterat, abijcit. Hæc de dominio vitæ & famæ: cetera dicentur infrà cap. 9. de Homicidio. & cap. 11. de Detract. 6

Tripliciter fama noſtra proxima neceſſaria.

CAPVT QVINTVM.

De modo acquirendi dominij in res, quæ vel nullius, vel communes ſunt: vbi de mancipijs, venatione, piſcatione, aucupio, theſauris.

Conſtat Dubitationibus 18.

DVBITATIO PRIMA.

Quomodo facta ſit prima rerum diuiſio ſeu diſtinctio dominiorum.

1 RESPONDEO, Hæc diſtinctio facta eſt partim *occupatione*, partim *ſortitione*. hi enim ſunt primi modi acquirendi dominij. Nam poſteri Adæ in hunc mundum veluti in ampliſſimam domum opibus refertam venientes, vt quiſque prior aliquid occupaſſet, ita quoque dominus illius efficiebatur. quòd ſi dubium erat vter prior occupaſſet, vel ſi ante occupationem plures ad idem aſpirabant, ſorte decidebatur. Similiter poſt diluuium, filij Noë alij aliam terræ partem, maximè poſt linguarum confuſionem occupauere; vel ſorte diuiſere: vt patet Gen. 10. & 11. Deinde creſcente genere humano, illæ partes multipliciter rurſus, & propè in infinitum ſectæ, diuiſæ & diſtractæ ſunt.

Occupatio. Sortitio.

DVBITATIO II.

Vtrùm hæc diuiſio dominiorum licita fuerit, & commoda humano generi.

D. THOM. QV. 66. ART. 1. 2.

2 RESPONDEO, Poſt peccatum hæc dominiorũ diuiſio non ſolùm fuit licita, ſed etiam ſalutaris generi humano.

Quòd licita fuerit, eſt certò tenendum. Nam ex multis Scripturæ locis conſtat licitè aliquid tanquam propriũ poſſideri: & contrarium eſt hæreſis quorumdam, qui vocati ſunt Apoſtolici, vt refert D. Aug. hæreſi 40. & Epiphanius hæreſi 61. *qui aſſerebant hominem non poſſe ſaluari, niſi viueret inſtar Apoſtolorum, nudus ab omni diuitiarum proprietate.* Idem docuit Pelagius, vt colligitur ex Auguſtino epiſtola 106. quæ eſt ad Paulinum.

Apoſtolici & Pelagius ſat nõ eſſe poſſidere propriũ.

Quòd etiam *commoda generi humano*, Probatur Primò, Si poſſeſſiones manſiſſent communes, relictæ fuiſſent incultæ; tum quia homines facilè negligunt communia, tamquam parum ad ſe pertinentia; maximè autem curãt propria, iuxta illud Ariſtotelis, *Amabile bonum, cuique autem proprium*. tum quia quiſque fugit labores, præſertim abiectos & graues (quales ſunt in agricultura & rebus mechanicis) ſectatùrque otium & dignitaté. quamobrem quiſque alteri talium rerum curam, & procurationem reliquiſſet. 3

Fuiſſe vtilem diuiſionem rerum.

Secundò, Si manſiſſent cõmunes, mundus arderet perpetuis contentionibus & bellis: quia plerumque plures concurrerent ad eamdem rem occupandam, qui ſe mutuò conarentur impedire: & potentiores plerumque omnia raperent. nec meum & tuum (quæ dicuntur eſſe potiſſima cauſa diſſentionum) tunc minùs fuiſſent quam modò: quiſque enim conatus fuiſſet rem communem, dum ea vtendum eſſet, facere ſuam; ſicque aſſiduò rixæ & pugnæ inter homines extitiſſent. his incommodis per diuiſioné vtcumque occurſum eſt: multò enim pauciores & rariores ſunt nunc occaſiones, quam tunc fuiſſent: (vnde Gen. 13. cùm eſſent iurgia coorta inter familiam Abrahæ & Loth communiter paſcentes, diuiſione regionis conciliati ſunt) quamuis ob hominum prauitatem non omnia incommoda vitari potuerint. Denique id ipſum Ariſtoteles lumine naturæ ductus docuit lib. 2. Polit. cap. 2. & 3.

Maior eſſet perturbatio ſi vtea manſiſſet communes.

Obijcitur Primò, *Iure naturæ omnia ſunt communia*, vt habetur cap. Ius naturale, d. 1. ergo etiam poſt peccatum omnia debent eſſe communia.

Obiectiones.

Reſpondent quidam, in ſtatu innocentiæ *omnia* Iure naturæ debuiſſe eſſe communia, ſed hoc ius poſt lapſum eſſe reuocatum, & ideò potuiſſe fieri diuiſionem. Colligitur ex Scoto in 4. d. 15. q. 2. art. 1. concluſ. 1. & 2. Sed contrà Primò, quia etſi communitas rerum valdè fuerit conſona ſtatui innocentiæ; nullo tamen præcepto diuino vel naturali vetabantur inducere diuiſionem: quia Deus res illas inferiores hominum diſpoſitioni ſubiecit, & ex hac diuiſione nihil incommodi ſecutum fuiſſet. nã ſingulis relictum fuiſſet quod abundè ſufficeret: & quiuis cum altero libentiſſimè ex rebus ſuis communicaſſet. Secundò,

Sententia Scoti.

In ſtatu innocentia communitas rerum non fuit præcepta.

Ius naturæ non potest abrogari.

eundò, non rectè dicitur Ius naturæ abrogatum: tum quia eſt immutabile & perpetuum, vt pote immutabilem rectitudinem continens: tum quia Ius non dicitur reuocari ex eo quòd ceſſet eius obligatio in aliquo ratione alicuius circumſtantiæ mutatæ: (alioquin Ius naturale, quo teneor opitulari in extrema neceſſitate conſtituto, reuocaretur eo ipſo, quo ceſſat illa neceſſitas, quod eſt abſurdũ; ſemper enim manet illud ius & illud dictamen, etiamſi defectu materiæ hic & nunc nõ me obliget actu) ſed quia ceſſat voluntate legiſlatoris; qui manentibus iiſdem circumſtantijs materiæ poteſt illud tollere. hoc enim intereſt inter Ius naturale & poſitiuum, quòd Ius naturale ſemper vim habeat manẽtibus iiſdem circumſtantijs materiæ; Ius poſitiuũ poſſit tolli, etiamſi nulla mutatio fiat circa materiam.

4 Reſpondeo igitur non fuiſſe aliquod præceptum naturale iubens rerum communitatem & vetans diuiſionem: ſed omnia dicuntur *Iure naturæ communia*, partim negatiuè, quia *Ius naturæ* diuiſionem non fecit, aut præcepit: partim poſitiuè, quia omnibus poteſtatem fecit vtendi quauis re, & dominij capiendi priuſquam ab aliquo ſit occupata, quod Ius etiamnum durat.

Quo modo omnia dicantur iure naturæ cõmunia.

Obijcitur 2. Cap. Dilectiſſimis, 12. q. 1. dicit Clemẽs I.

5 *Communis vſus omnium, quæ ſunt in hoc mundo, omnibus eſſe debuit; ſed per iniquitatem alius dixit hoc eſſe ſuum, & alius iſtud, & ſic inter mortales facta eſt diuiſio*. Reſpondeo, omiſſis varijs expoſitionibus, ſenſum eſſe, per iniquitatem hominum fuiſſe occaſionem datam cur recta ratio dictarit eſſe faciendam diuiſionem, cùm ante iniquitatem omnia eſſent communia. Canon enim iſte acceptus eſt ex epiſtola 5. S. Clementis, qua hortatur Fideles, qui erant Hieroſolymis, ad vitam communem, ex eo quòd ſit conſentanea ſtatui innocentiæ, vbi non erat *meum* & *tuum*: rerum autem diuiſio orta ſit occaſione peccati.

6 Obijcitur Tertiò, Patres dicunt neminẽ debere dicere. *Hoc eſt meum, hoc eſt proprium; eò quòd omnia ſint communia*: ita Ambr. in c. 12. Lucæ, Chryſoſt. hom. 10. in Epiſt. 1. ad Cor. in morali. & orat. in S. Philogonium, &c. Reſpondeo, Tantùm volunt neminem ita ſibi rem aliquam debere vindicare, quin paratus ſit eam, quando neceſſe erit cum altero communicare; eò quòd in neceſſitate omnia ſint communia. de quo plura ſuprà, de eleemoſyna. q. 32.

DVBITATIO III.

Quo Iure facta ſit hæc diuiſio.

7 RESPONDEO & dico Primò, non eſſe factam Iure diuino. Deus enim neque fecit diuiſionem illam primam, neque eam præcepit fieri. Dedit quidem Iſraelitis ſpolia Ægyptiorum, & regna Cananitarum; hoc tamen factum eſt præter vſitatum morem. Denique Deus nuſquam in Scripturis reuelauit hanc diuiſionem eſſe faciendam.

Non iure diuino facta eſt.

8 Dico Secundò, non eſt etiam facta propriè iure naturali. Probatur, quia ius naturæ neque fecit hanc diuiſionem; cùm omnia reliquerit communia: neque etiam præcepit eam fieri; neque natura ſecundùm ſe ad eam inclinat: non enim illam quærit, niſi in vita ciuili, vbi viuendum cum alijs, & ſuppoſitis incommodis ex hominum prauitate prouenientibus. Hac ratione matrimoniũ dicitur eſſe Iuris naturæ; nimirũ quia natura ſecundùm ſe, id eſt, extra vitam politicam, & ſepoſitis externis incommodis cœlibatus, ad illud inclinat: non ſic ad rerum diuiſionem.

Nec iure naturæ.

Tripliciter poteſt aliquid dici Iuris naturæ.

9 Dico Tertiò, Hæc diuiſio facta eſt Iure gentium, vt habetur d. 1. cap. *Ius gentium eſt ſedium occupatio*. & ff. de Iuſtitia & iure L. *Ex hoc iure dominia diſtincta*, &c. Hoc tamen non eſt ita intelligendum quaſi ſit aliquod præceptum apud omnes; ſed quia commune omnium iudiciũ eſt diuiſionem rerum expedire, tum ad pacem, tum ad meliorem rerum adminiſtrationem; idque ſpectata mortaliũ conditione, quæ ſui eſt amans, & alieni negligens; quæ cupiditati & ambitioni miſerè eſt ſubiecta. Itaque hoc *Ius gentium* nihil eſt aliud quàm commune hominum iudicium, & gentium conſenſus: vel eſt conceſſio & ius ex cõmuni iudicio & conſenſu proueniens. Et quia hæc vitia plerumque in genere humano regnant apud omnes nationes; ideò expedientiſſimum fuit apud omnes fieri diuiſionem. Vnde ſequitur, ſi in aliquo cœtu, dono ſupernaturali hæc vitia poſſint tolli, vel comprimi vt non dominentur, Ius gentium ibidem non poſtulare, aut magis expedientem cenſere rerum diuiſionem, ſed potius earumdem communitatem, qualis erat in ſtatu innocentiæ: præſertim cùm multa alia ex hac ſequantur commoda; temperantia, modeſtia, tranquillitas animi, vacuitas ſolicitudinis rerum temporalium, mentis ad res diuinas, & ad ſtudium ſapientiæ expeditio: hoc modo Fideles, Eccleſiæ primordio omnia habuere communia, maximè Hieroſolymis & Alexandriæ. Idem ſeruatur, & quidem perfectiùs, in monaſterijs & cœtibus Religioſorum; qui cùm ex multitudine ſint ſelecti, & toti rebus diuinis mancipati, faciliùs illa vitia quæ diuiſionem rerum poſtulant, deuitare queunt. quare meritò inter eos, vt omnia ſint communia, ſtatuitur.

Quo modo dicatur facta Iure Gentium.

Quid intelligatur per ius Gentium.

Cõmunitas rerum vbi ſit expediens.

Obijcitur Primò, Inſtit. de rerum diuiſione. §. Feræ, dicitur, *Id quod ante nullius eſt, naturali ratione conceditur occupanti*. ergo diuiſio eſt facta Iure naturali. Reſpondeo, 1. *Ius gentium* interdum vocari *Ius naturale*, vt dicitur § præcedenti eodem tit. 2. aliud eſt res eſſe diuidendas, aliud rem fieri occupantis. quòd enim res, quæ nullius eſt (præſertim fera vel gemma, cuius poſſeſſio alteri non affert incommodum) fiat occupantis, eſt Iuris naturæ. nam etiam in ſtatu innocentiæ locum habuiſſet. quòd verò facienda ſit rerum diuiſio, eſt Iuris gentium.

Obiectiones.

Dicitur aliquando ius naturale.

Obijcitur Secundò, Furtum eſt contra ius naturæ: ergo dominium rei competit alteri Iure naturæ. Reſp. negãdo cõſequentiam, quia Ius naturale dictat nihil alteri inuito auferendum, quocumque iure illi id competat. Sicut etiam iubet Superiori obediendum, etiamſi illa poteſtas ei niſi iure humano non competat.

Obijcitur Tertiò, id eſt Iuris naturæ, quod ratio naturalis dictat omninò neceſſarium ad pacem generis humani: ſed diuiſio rerum eſt huiuſmodi: ergo eſt Iuris naturæ. 11
Reſp. 1. concedi poſſe illam hac ratione eſſe Iuris naturæ; quamuis alio modo negetur eſſe Iuris naturæ. 2. naturalis ratio non dictat id eſſe omninò neceſſarium: poſſet enim in ſingulis communitatibus inſtitui politia, ſecundùm quam penè omnia manerent communia: vt fit apud Anabaptiſtas in Morauia. excipe tamen vxores, quas illi fœdè nimis contra omnia iura communes faciunt.

Obijcitur Quartò, *Quòd hæc villa ſit mea, & illa tua, eſt ex iure Imperatorũ*, vt inquit Auguſtinus tractatu 6. in Ioannem; ergo non Iure gentium. Reſpondeo, Diuiſio rerum in genere eſt Iuris gentium, non autem huius vel illius rei varijs perſonis particularibus facta attributio. Hæc enim prouenit vel ex prima occupatione, vel ex varijs contractibus, alijſve modis iure Ciuili approbatis.

DVBITATIO IIII.

Quibus modis acquiratur dominium in homines ſeu mancipia.

RESP. Quatuor modis ſeu titulis. *Iure belli, natiuitate, iuſta condemnatione*, & *emptione*; vt rectè 12
docet Silueſter verbo Seruitus q. 3.

Primus Titulus eſt *Ius belli*. 1. in bellis ſeruari conſuetum, & communi gentium conſuetudine receptum; quo non quidem præcipitur, ſed datur poteſtas ei, qui aliquẽ in bello iuſto capit, vt vindicet illum ſibi in ſeruum. vt patet L. Hoſtes. ff. de captiuis. cuius iuris inſtitutio profecta eſt ex naturali quadam commiſeratione; ne capti occiderentur, (cùm tamen meritò poſſent occidi) ſed ſeruarentur, mortem in ſeruitutem commutata. vnde & *ſerui* dicti ſunt. Inſtit. de Iure perſonarum. Extenditur hoc Ius etiam ad paruulos hoſtium & innocentes; qui etſi non peccarint, tamen ſeruituti poſſunt addici tamquã hoſtilis reipub membra, quæ vti commodis, ita & incommodis ſui corporis participant, in bonis præſertim externis. Vnde cùm in his etiam cenſeatur libertas, hac ſpo-

Vnde ſeruitus iure belli.

Innocentes in ſeruitutem rapi poſſunt.

Digitized by Google

ſpoliari poſſunt. accedit quòd hac ratione etiam parentes, qui deliquerunt, in ſuis puniantur. ſed de his plura 2. 2. q. 40. Apud Chriſtianos tamen conſuetudine introductum vt Chriſtiani capti à Chriſtianis non fiant ſerui; idque in honorem libertatis, quam per Chriſtum ſumus conſecuti. ſi tamen bellum iniuſtum gerant contra infideles, & capiantur, fiunt eorum ſerui Iure gentium. Vide Couar. in Reg. Peccatum 2. p. §. 11. n. 6.

Aduerte tamen, eum, qui in bello ex parte ſua iuſto capitur, non contrahere verā ſeruitutem. quòd ſi vtrimq; iuſtitia belli ſit ambigua ob probabile Ius vtriuſque partis, capti vtrimque fiunt ſerui; vt recte Couar. ex lege ſupradicta. vbi tamen conſtare cœperit veri parti fauere iuſtitia, tunc ea pars, quæ iniuſte cepit, debet captum in libertatem ſine pretio reſtituere.

13 Secundus Titulus eſt *Natiuitas*: ratione cuius efficitur ſeruus, qui ex ancilla natus eſt. *nam partus ſequitur ventrem.* L. Partum. Cod. de rei vindicatione. atque meritò, quia mater eſt certior: & plus confert materia corpulentæ quam pater: ſeruitus autem ſecundum corpus conuenit.

Proles quādo non contrahat ſeruitutē. Notandum tamen, ſi mater fuit libera quando cōcepit, aut in partu, aut tempore aliquo medio inter conceptum & partum (etſi vel ad momentum) proles Iure Cæſareo non contrahit ſeruitutem; vt expreſse habemus Inſtit. de Ingenuis §. Sed & ſi quis. Ratio eſt; quia hoc ipſo momento, quo mater efficitur libera, etiam proles libertati eſt reſtituta. vnde calamitas matri ſuperueniens, non debet nocere proli libertatē aſſequutæ: præſertim cùm cauſa libertatis ſit maximè fauorabilis.

Vbi tamen nulla eſt lex, vel conſuetudo diſponens de ſeruitute prolis, ſufficit vt mater in partu ſit ancilla: quia proles in partu eſt fructus ancillæ, non liberæ. Ita ſeruari dicitur apud pleraſque gentes, quæ Iure communi Cæſareo non vtuntur.

14 *Pœna ſeruitutis.* Tertius Titulus eſt *Iuſta condemnatio*, qua quis fit ſeruus, ſi ad hoc propter crimen à legitimo iudice condemnetur. Sicut enim poteſt quis morte damnari; ita etiam ſeruitute, quæ mors eſt ciuilis. Sic qui deferunt arma vel alia prohibita ad Turcas vel Saracenos, fiunt ſerui Chriſtianorum eos capientium. c. Ita quorumdam, 6. tit. de Iudæis & Saracenis. Raptor puellæ in ſeruitutem deditur 36. q. 1. cap. De raptoribus. Femina quæ ſciens contraxerit matrimonium cum eo, qui ſacro ordine initiatus eſt, poteſt à Principe in ſeruitutem rapi. cap. Eos qui. d. 32. filij autem ex tali coniugio ſuſcepti efficiuntur ſerui Eccleſiæ, cui parens inſcriptus erat, 15. q. 8. c. Cum mulieres. Quæ omnia intellige poſt ſententiam Iudicis: ante enim illam pœna ſeruitutis legibus ſtatuta nō incurritur. Vide Silu. ſuprà q. 3.

15 Quartus Titulus eſt *emptionis & venditionis*. loquor de illa emptione, qua quis primò fit ſeruus ex libero; vt quando quis vel ſeipſum vendit, vel à parentibus venditur.

Poteſt quis ſeipſum vendere. Quòd autem homo liber poſſit ſeipſum vendere, probatur: quia eſt dominus ſuæ libertatis, ſicut famæ & pecuniæ: ergò eam poteſt liberè abdicare. quod Confirmatur exemplo tum S. Paulini, qui ſe vendi in ſeruum voluit, vt filium viduæ redimeret: tum eorum, qui Religionem ingrediuntur, qui non ſolùm bona externa, ſed etiā libertatem ſuam abdicant propter Chriſtum: quamuis hi non efficiantur ſerui; eo quòd hoc non faciant in commodum Prælati temporale, ſed ſuum ſpirituale. Idem aperte colligitur Exodi 21. & Deut. 15. vbi cōceditur Hebræo, vt ſe ſponte poſſit alteri in perpetuum ſeruum tradere.

Vnde patet, Iure naturæ hominem liberum poſſe ſuā libertatem vendere vel donare. vt tamen id fiat ſine peccato, debet adeſſe iuſta aliqua cauſa: alioquin eſſet profuſio libertatis, quæ bonis fortunæ & famæ eſt præſtantior.

Conditiones, vt vēditio iure Cæſareo ſit rata. Aduerte tamen, Iure communi, in fauorem libertatis requiri 6. conditiones vt hæc venditio ſit rata. 1. vt is, qui ſe patitur vendi, ſit maior viginti annis. 2. vt intendat eſſe particeps pretij. 3. vt reipſa ſit particeps. 4 vt emptor credat ipſum eſſe ſeruum. Vnde non permittit ius vt quis ſeipſum per ſe vendat; ſed vt id per alium fiat. 5. vt ſciat ſe eſſe liberum ante venditionem. 6. vt venditor ſciat ipſum eſſe liberum. His omnibus conditionibus ſimul concurrentibus, venditio eſt valida: ſi vel vna deſit, Iure communi eſt irrita. Vide Sil. verbo Seruitus q. 3. vbi tamen Iure Cæſareo non vtuntur, poteſt quis ſeipſum liberè vendere, nulla habita ratione illarum conditionum.

Quòd verò etiam parentes poſſint iure naturæ vendere proles non emancipatas, colligitur Exod. 21. v. 7. Ratio eſt; quia proles eſt veluti pars & fructus parentis, trahens ab ipſo eſſe & vitam. unde parens ius habet ex illa percipiendi ea emolumenta quæ ipſa de ſe, ſi ſui iuris eſſet, percipere poſſet. atqui ipſa ſi eſſet ſui iuris, poſſet ſe vendere: ergo, &c. 17 *Poteſt & parens filium.*

Ius tamen ciuile requirit certas conditiones, ut patet L. 2. C. de patribus qui filios diſtraxerunt. Primò, ut id fiat *per nimiam paupertatem & victus cauſa*; ut illa lex ait. quòd ſi ob aliam cauſam pretio filij egeat, u. g. ad ſe redimendum à morte vel ſeruitute, uel perpetua captiuitate, non poterit filium uendere, nec obſidem dare, ut docet Couar. l. 3. variar. c. 14. num. 4. ex Accurſio, Dyno, & Alciato; quia lex illa 2 id tantùm cōcedit *victus cauſa*. Si tamen nudum ius naturæ ſpectemus, poterit ob quamuis grauem neceſſitatem. Secundò, ut ſoli patri hoc liceat: tamen iure naturæ etiam licitum matri. Tertiò, ut ſolùm poſſit uendere filium nondum emancipatum, qui enim ſui iuris eſt effectus, non ſubeſt ampliùs patriæ poteſtati. Quartò, ut filius ita uenditus poſſit recuperare libertatem, ſoluto pretio, uel oblato alio mancipio, perinde ac ſi numquam fuiſſet ſeruus; ita habetur L. 2. ſuprà. Vide Couar. loco citato. *Conditiones requiſitæ ut parēs poſſit vendere filiū.*

DVBITATIO V.

Vtrùm ſerui ita tranſeant in dominorum poteſtatem, vt non poſſint fugere.

RESPONDEO, & dico Primò, Certum eſt poſſe fugere ſi non ſint iuſtè in ſeruitutem tracti; nec ſolum fugere, ſed etiam ui repellere impedientes, & ſurripere à ſuis dominis quantum ſatis ad compenſationem iniuriæ, & operæ præſtitæ; imò quantum poſſunt, ſi adhuc duret bellum, quod ex parte capientium ſit iniuſtum. quia tunc poſſunt hoc modo nocere hoſti, ex tacito Principis iuſtum bellum gerentis conſenſu, ut recte notat Molina. Sic Chriſtiani à Turcis capti poſſunt eos ſpoliare & fugam capeſſere. 18 *Iniuſtè addicti ſeruituti.*

Dico Secundò, Si à domino incitentur ad aliquod peccatum, qui rogatus nolit deſiſtere; uel ſi inhumaniter tractemur, fugere poſſunt. Prior pars conſtat; quia non tenentur cum periculo animæ ſuæ (ob quod etiam maxime coniuncti deſerendi, iuxta illud, *Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum & proijce abs te*) domino ſuo ſeruire. 19 *Quando ſerui poſſunt fugere.*

Altera probatur; quia inhumaniter tractando (ut ſi fame, ſiti, frigore, uerberibus ſine cauſa affligat) facit eis iniuriam, à qua ſe poſſunt eripere per fugam, cùm alia ratio non ſuppetit. Ceſſantibus tamen his cauſis tenentur reuerti, ſi in poſterum non eſt periculum: ſicut coniunx, quæ ob ſimilem cauſam toro maritali ſe ſubduxit. Niſi forte iniuria tanta fuerit vt meritò libertate ſit compenſanda.

Dico Tertiò, Si dominus ſit Iudæus aut Paganus, iuriſdictioni Principis Chriſtiani ſubiectus; uel ſi ſit hæreticus; ſeruus Chriſtianus hoc ipſo fit liber, ac proinde poteſt dominum deſerere. 20

Probatur L. Deo nobis 56. C. de Epiſcopis & Clericis. ubi Iuſtinianus ait, *Hîs ita diſpoſitis, repetita lege iubemus, vt nullus Iudæus vel Paganus vel hæreticus ſeruos Chriſtianos habeat; quod ſi inuenti in tali reatu fuerint, ſancimus ſeruos omnibus modis liberos eſſe, ſecundùm antiquiorem noſtrarum legum tenorem.* Idem colligitur ex cap. vlt. de hæreticis, & cap. 2. & vlt. de Iudæis & Saracenis.

Adde ſeruos infideles iſtorum poſſe etiam fugere ad Eccleſiam vt fiant Chriſtiani, & factos Chriſtianos ſtatim eſſe liberos; vt habetur d. L. Deo nobis ſuprà.

Dico Quartò, Qui à ſe vel à parentibus legitimè ſunt venditi, fugere non poſſunt. 21

Ratio eſt, quia cùm ſint facti ſerui per legitimum contractum, in quem ipſi vel parentes eorum loco iuſtè conſenſe-

Digitized by Google

ſenſerunt,tenentur contractu ſtare,nec poſſunt illum violare abſque iniuſtitia; ſicut nec alias venditiones.

22 Dico Quintò, Qui in pœnam criminum iuſte ad ſeruitutem ſunt condemnati,non videntur poſſe fugere. eſt communis ferè DD. ſententia.

Ratio eſt, quia reus tenetur exequi iuſtam ſententiam, ſi pœna talis ſit ut non poſſit niſi per reum executioni mandari. atqui ſeruitus eſt talis pœna. ergo. ſed de hoc plura infrà. nam ſi ſeruitus illa ſit valde calamitoſa, probabile eſt fugere poſſe oblata commoda occaſione. contrarium enim eſt nimis durum & ſuperans humanā conditionem, præſertim talium hominum.

Dico Sextò, Proles eamdem conditionem ſubit quam mater. Vnde ſi mater ſe vendidit, uel à parentibus iuſte uendita eſt, uel ob crimen ſeruituti addicta,proles non poteſt fugere.

23 Hinc ſequitur, eum, qui huiuſmodi ſeruis conſilium uel auxilium ad fugam præbet, peccare,& ad reſtitutionem teneri totius damni inde ſecuti. ut ſi fugit & abſtulit ſimul 100. aureos, is qui fugam ſuaſit, tenetur domino reſtituere nō ſolùm pretium ſerui,ſed etiam damni,quod fugiens intulit; quia totius damni cauſa cenſetur,ut rectè notauit Nauar. c. 17. nu.103.

Serui bello capti fugere poſſunt.

24 Dico Septimò, Serui bello capti licitè poſſunt fugere ad ſuos; non poſſunt tamen dominis perſequentibus ui reſiſtere. Eſt contra Nauar. c. 17. nu. 103.& multos alios. ſed ita ſentiunt D. Soto lib.4. de Iuſtitia.q. 2. ar. 2. Bannes 2. 2. q.40. ar. 1. dub. 13. Couar. ad regulam Peccatū, 2. p. §. 11.nu.6. & l.1. uariar. c.2.nu.10. & aliqui alij.

Probatur prior pars. §. Item ea. Inſtit. de rerum diuiſione: ubi de ſeruis bello captis ſic dicitur: *Qui tamen ſi euaſerint noſtram poteſtatem, & ad ſuos reuerſi fuerint, priſtinum ſtatum recipiunt*. Idem inſinuatur L. Nihil 26.ff. De captiuis & poſtliminio reuerſis. *Nihil intereſt, inquit, quemodo captiuus reuerſus ſit, utrùm dimiſſus, an vi vel fallacia poteſtatem hoſtium euaſerit; ita tamen ſi ea mente venerit ut non illò reuerteretur.*

Probatur Secundò ratione, Primò,quia cùm hæc ſeruitus communi conſenſu gentium ſit introducta, non debet eius conditio magis onerari quàm conſuetudine totius orbis ſit receptum. atqui conſuetudo habet ut tales ſerui ſine conſcientiæ ſcrupulo poſſint ad ſuos fugere. neq; hoc cenſetur illicitum, niſi fortè dediſſent fidem de non fugiendo,& ea lege uita eis eſſet condonata; tunc enim tenentur ſtare promiſſis. Secundò, quia hæc ſeruitus ceteris eſt nobilior, minùſque probroſa: unde etiam in uiros nobiles cadere poteſt. ergo non eſt cogenda in eas anguſtias, in quas aliæ ſeruitutes. Tertiò, Si non poſſent fugere, beneficium illud legum, quo conceditur libertas in termino, eſſet inutile; quia non poſſent illud conſequi niſi per peccatum: unde eſſet illecebra ad peccandum.

Quouſque fuga ſit illis conceſſa.

Dixi, *poſſe fugere ad ſuos*; quia non licet eis fugere ad euagandum extra poteſtatem dominorum,ſed ſolùm animo contendendi ad ſuos. hæc enim ſola fuga iure & conſuetudine ſeruis conceſſa eſt,ut per eam poſſint libertatē in termino recuperare:nempè cùm ad ſuos,uel ad amicam ciuitatem, ubi publico nomine tuti ſint, peruenerint: ut habetur L. Poſtliminio. 17. ff. de captiuis. quòd ſi in uia intercipiantur, poſſunt reduci: quia antequam perueniāt ad ſuos non recuperant libertatem. Poſtquam autem peruenerint ita ſunt liberi,ut etiamſi redeant cauſa mercaturæ,uel ſimilis, non poſſint à priore domino retrahi in ſeruitutem. Si autem fugiant non animo redeundi ad ſuos, peccant, & tenentur redire, ut rectè Couar. ſupra. quia priuant dominum uſu ſui, dum adhuc continentur ſub eiuſdem dominio;nec ſunt in uia ſubtrahendi ſe ab eo per fugam iure permiſſam.

Nō poſſint fugere animo vagandi.

25 Altera pars, *quòd dominis perſequentibus vi reſiſtere nō poſſint*, Probatur; nam domini habent Ius illos intercipiendi & detinendi quamdiu ad ſuos non peruenerint;alioqui inutilis eſſet ſeruitus. quare cùm non poſſit eſſe bellū utrimque iuſtum, non poſſunt ſe ui tueri. Simile eſt in reo, qui etſi fugere poſſit, non tamen miniſtris Iuſtitiæ perſequentibus reſiſtere.

Poteſt quis cooperari ad fugam.

Ex his ſequitur Primò, Licitum eſſe cooperari huiuſmodi ſeruo ad fugam; modò ſcandalum & aliæ indebitæ circumſtantiæ abſint. Secundò, Idem eſſe iudicium de prole; quia non eſt deterioris conditionis ſuo parente. Tertiò, Idem Ius permanere, etiamſi decies quis uendatur. nam iure belli ſeruus cenſetur, cuius primæua ſeruitus ſic eſt conſtituta,etiamſi decies vænierit.

Obijcitur Primò à Nauar. cap. Si quis ſeruum 17.q.4. 26
vbi Concilium Gangrenſe ſub Anathemate prohibet *ne quis alieno ſeruo ſuadeat miniſterium domini ſui deſtituere*. Idem prohibetur cap. ſequenti quod eſt Concilij Romani ſub Martino I. & confirmatur L. 1. C.de ſeruis fugitiuis. vbi dicitur *fugitiuus ſeruus furtum ſui facere domino*. Et L. 3. ſi in fuga deprehendatur, grauis ei pœna decernitur,nempe pedis amputatio, vel damnatio ad metalla.

Obiectiones.

Reſp. Illis canonibus ſolùm prohiberi, ne quis prætextu religionis ſeu libertatis Chriſtianæ doceat ſeruum contemnere dominū ſuum & deſerere eius miniſterium; vnde nihil ad noſtrum propoſitum. Ad confirmationem; lex prima loquitur de eo qui fugit ad alium dominum. lex autem tertia loquitur indiſtinctè de ſeruis, qui fugiūt ad barbaros, hoſtes Romani Imperij; vnde excipi debent illi, qui fugiunt ad ſuum populum, vt colligitur ex alijs iuribus allatis.

Obijcitur 2. qui damnatus eſt exilio ad certum locū, non poteſt ex eo loco fugere: ergò cùm ſeruus iure gentium damnatus ſit ſeruitute,non poteſt fugere.

Reſp. Negando conſeq. quia hi ſerui non damnantur vt malefactores in iudicio, ſed nobiliori quodam modo,& minùs ignominioſa ſeruitute, cui ex more gentium hoc priuilegium eſt relictum.

Obijcitur 3. Serui à dominis ſolent grauiter puniri ſi 27
contingat eos fugere,& à fuga retrahi. ergo non licet eis fugere: quia alioqui iniuſte punirentur. Reſp. Primò, Fortè illos dominos ſequi alteram ſententiam, quæ cenſet fugam eſſe illicitam, quæ etiam eſt probabilis, etſi noſtra ſit probabilior. Secundò, Probabile eſt, etiamſi dominus putet fugam licitam,nihilominùs ſeruum poſſe caſtigari; non quòd peccauerit,ſed quia priuilegium fugiendi videtur illi eum hoc onere conceſſum in gratiam domini; ſicuti cuſtodia publica incluſi licitè fugiunt, vt infrà dicetur; & tamen deprehenſi puniuntur, L.1.ff. de effractor. & alibi. quod magis locum habere poteſt in ſeruis; quia cùm caperentur in bello,poterant iuſtè occidi: ſed mors illis ita commutatur in ſeruitutem,vt ſi fugiant,nolētes in ea perſiſtere, prior pœna ex parte poſſit reuocari, irrogato graui ſupplicio.

Quo modo iuſtè poſſint plecti ſi fugerint.

DVBITATIO VI.

Quæ animalia licitè occupentur venatione, piſcatione, aucupio.

NOTANDVM eſt,animalium quædam naturali 28
indole eſſe manſueta, vt ſunt oues, boues, equi, ſues, gallinæ domeſticæ, anates domeſticæ,& ſimiles: alia eſſe fera ſeu ſilueſtria: & horum alia vſu ſunt manſueſacta, vt cuniculi,cerui, quos domi nutrimus, pauones, columbæ domeſticæ: alia retinent indolem ſilueſtrem.

Nunc Reſp. & dico Primò, Animalia natura manſueta & domeſtica, etiamſi dominorum poteſtatem longiùs euaſerint, non licet capere. patet §. Gallinarum, Inſtit. de rerum diuiſione, vbi dicitur *furtum committere qui hæc animalia cùm effugerint, detinet*. Ratio eſt: quia hæc, licet fugerint; non tamen ideò recuperant libertatem; cùm naturali ſua indole ſint domeſtica; vnde adhuc manent in dominio prioris domini. quare vbicùmque hæc inuenta fuerint oberrantia, dominis ſunt reſtituenda. Imò etiam ſi capta à lupo vel à vulpe fuerint; qui ea exemerit, reſtituere debet quidquid de illis ſuperfuerit.

Manſueta reſtituenda.

Dico Secundò, Animalia fera ſeu ſilueſtria vſu manſueſacta, quæ conſuetudinem habent ex libera vagatione redeundi in poteſtatem domini,nō licet occupare. Inſtit. ſupra §. Pauonum. Vnde qui in ſuo columbario appoſitis illecebris, aliorum columbas eò traducit, tenetur ad reſtitutionem: ſecùs ſi id ſine fraude accidat, v.g. quia meliùs eas alit,vel commodiorem ſtationem aptauit. conſuetudo tamen eſt conſideranda. nam quibuſdam locis dicitur eſſe moris vt omni arte alienas columbas liceat accerſere. 29

Colūbaria permiſſa.

Dubitant Doctores an columbaria ſint licita. Sed di-

cendum

Digitized by Google

cendum eſt ordinariè licita eſſe, niſi lege aliqua ſint prohibita. Ita Nauar. c. 17. nu. 126. Caiet. verſ. Columbarium. Sil. Reſtitutio 3. q. 4. Sotus lib. 4. q. 6. ar. 4. Molina diſp. 48. Primò, quia paſſim eſt conſuetudo. Secundò, quia non ſentitur ordinariè damnum notabile: non enim minùs veſcuntur ſeminibus prauis, quæ ſata ſuffocant & ſtrangulant, vt lolio, melanthio, orobanche, quàm bonis: vnde Aſtenſis dicit quoſdam tenere tantum prodeſſe quantum nocent. Tertiò, quia potiſſimùm veſcuntur granis prolapſis è ſpica, nec ſcalpendo detegunt ſemina terræ mandata; vt ferunt harum rerum curioſi. Quartò, niſi haberentur columbaria, eſſet maior numerus ſiluestrium; quia pauciores caperentur, & ita magis nocerent ſatis. Denique quia cedunt in cibū Reipub. Curare tamen debent qui eas fouent, vt pabulum in columbarijs non deſit, ſic enim minus nocere poſſunt.

30 *Fera vſu ſicurata.* Dico Tertiò, Si hæc animalia amittant conſuetudinē redeundi, licet occupare, & fiunt occupantis, vt habemus expreſſè Inſtit. loco citato. Ratio eſt, quia tunc cenſentur ſe recepiſſe in naturalem libertatem, & non ampliùs eſſe in poteſtate prioris domini. vnde columbæ tuæ ſi ſe aggregarint columbis alterius columbarij, & conſuetudinem redeundi deſeruerint, fiunt alterius. Dicuntur autē conſuetudinem redeundi deſeruiſſe, ſi bis terve tempore conſueto non redeant, vt docet Nauar. c. 17. n. 128. & Sil. verbo Inuentum, q. 2. quod de columbis eſt verum; non tamen de ſeruis & alijs, quæ interdum vagantur iuxta domum & ſponte non redeunt, tamen facilè patiūtur ſe reduci. Itaque prudentis arbitrio definiendum eſt quando cenſeantur conſuetudinem redeundi deſeruiſſe.

31 *Omnino fera.* Dico Quartò, Animalia omninò fera & ſiluestria ſi poteſtatem domini euaſerint, & in libertatem naturalem ſe vindicauerint, vbicùmque reperta fuerint, licet proſequi & capere, & fiunt occupantis. Ratio eſt eadem quæ ſupra, quia iam nullius ſunt.

Vbi Aduerte, eum, qui ceperit aliquod animal ferum, ſeu ſiluestre, vt ceruum, leporem, perdicem, columbam, tamdiu cenſeri dominū, quamdiu illud ſua cuſtodia coercet. quòd ſi eius cuſtodiam euaſerit, rurſus fiet primò occupantis: vt ſi ceruus ex ſilua vel prato concluſo euaſerit. Dicuntur autem recuperaſſe naturalem libertatem, quando ita euaſerunt vt difficilè poſſint cōprehendi. tunc enim ſunt extra domini poteſtatem. quòd ſi facilè, non cenſentur eſſe extra dominium.

32 *Examen apum.* Vnde patet, examen apum, cùm ſiluestris ſit naturæ, ſi ita euolet vt ſit difficilis eius proſequutio, poſſe a quolibet capi, etiamſi ex arbore tua dependeat. Sicut enim auis non ideò fit tua quia in tua arbore nidificat; ita nec examen apum quia ex tua arbore pendet tuum eſt, potes tamen alium re adhuc integra prohibere ne fundum tuū ingrediatur, vel arborem conſcendat ut illum præuenias. quòd ſi in tuū alueare inuole., tuum efficitur. Hæc omnia expreſſè habentur Inſtit. de rerum diuiſione. & fuſiùs in Pandectis l. 3. 4. 5. ff. de acquirendo rerum dominio. & l. 3 §. Item feras ff. de acquirenda poſſeſſione. Vide etiā Nauar. c. 17 n. 128.

Aduertendum tamen, in his omnibus habendam eſſe rationem conſuetudinis locorum & prouinciarum.

DVBITATIO VII.

Vtrùm Principes poſſint iuſtè prohibere venationem, piſcationem, & aucupium in locis publici iuris.

33 COVAR. ad regulam Peccatum p. 2. §. 8. refert multos Doctores, qui tenent Principes non poſſe id prohibere; eo quòd iure naturæ vel gentium licitum ſit animalia libera capere. quod ius Princeps tollere non poteſt. Ita Hoſtienſis, Ioannes Andreas, Decius, Tiraquellus, Rebuffus, & plures alij; & Iaſon dicit hanc ſententiam eſſe communem. Sed Couar. tenet contrarium; adductis pro ſe multis Iuriſperitis, & conciliatis illis, qui aliter ſentire videbantur. Idem ex Theologis tenent Caiet. Tom. 1. opuſcul. tract. 17. c 11. & Ioannes Medina Cod. de Reſtit. q. 12. Sotus lib. 4. de Iuſtitia q. 6. ar. 4. & alij paſſim. Pro qua ſententia.

Dico Primò, Principes poſſunt prohibere hanc venationem, ſeu captionem animalium in locis publici iuris, ex conſenſu populi, ſiue gratis, ſiue per aliquem contractum præſtito. Ratio eſt, quia populus poteſt cedere iure ſuo. 34

Dico Secundò, Poſſunt etiam eam prohibere, ſi iudicetur id neceſſarium ad Reipub. opera ſuſtinenda; nempè vt inde confletur maxima vis pecuniæ, officio & adminiſtrationi Principis neceſſaria. Quo titulo quidam Principes reſeruant ſibi ius piſcandi certa genera piſcium; vt apud Hiſpanos reſeruant ſibi ius piſcandi thynnos, vt inquit Couar. nu. 10.

Sed difficultas eſt, Vtrùm ad ſolam recreationem poſſint ſibi abſque populi conſenſu tale ius reſeruare? 35 *Princeps poteſt ad ſuam recreationē reſeruare ius venādi.*

Reſp. Et dico Tertiò, Principes etiam ad ſolam recreationem poſſunt abſque conſenſu populi Ius venandi in quibuſdam locis ſibi reſeruare. Ita Couar. Sotus, & Medina ſuprà.

Ratio eſt, quia Princeps cùm laboret pro Repub. poteſt etiam aliqua loca communia ſuæ recreationi reſeruare; præſertim cùm id etiam pertineat ad Principis dignitatem.

Dico *in quibuſdam*; quia non poteſt populum ab omnibus locis publicis excludere, & ſibi totam venationem reſeruare; niſi fortè eam ob cauſam remittat aliquid de tributis ſibi debitis, vel aliter compenſet. Ratio eſt, quia eſt nimis inhumanum & tyrannidem ſapiens (vt rectè docet Medina) tantummodò ſui commodi & oblectationis gratia, vniuerſum populum omni recreatione & vtilitate venationis, quæ iure naturali & gentium eis eſt conceſſa, priuare. *Non tamē vbique.*

Notandum Primò, Poſſe Principē perſonis de Repub. benè meritis ius venandi vel piſcandi in loco communi attribuere ceteris excluſis; modò tamen id abſq; notabili communitatis incommodo fiat. Sic videmus quibuſdam monaſterijs & nobilibus varia priuilegia in hoc genere conceſſa. 36 *Poteſt quibuſdam cōcedere.*

Notandum Secundò, etiam conſuetudine legitimè præſcripta poſſe huiuſmodi ius acquiri, tum Principi, tum alijs: vt docent Caiet. Medina, & Couar. ſuprà. Ratio eſt, quia conſuetudo habet vim legis & priuilegij: & ſicut alia Iura præſcriptione acquiri poſſunt, ita & illud. Videndum tamen ne huiuſmodi conſuetudo malo titulo, vel tyrannicè ſit vſurpata, vt monet Couar. n. 10.

Notandum Tertiò, Principes qui ſibi tale ius reſeruant, obligari ad cauenda damna quæ ferę multiplicatæ poſſent agris vicinorum inferre; & ſi quæ inferant, teneri ipſos ad reſtitutionem. ita Couar. ſuprà nu. 10. ex Caiet. Eſtque communis DD. ſententia. Ratio eſt, quia reſeruatione illius iuris, & lege illa, qua vetat venationem & ferarum peremptionem, dat cauſam damni quod per feras infertur. qui autem dat cauſam damni, ipſum quoque damnū dediſſe videtur; ac proinde tenetur ſarcire. Neque ſatis eſt ſi dicant ſe velle ſarcire damna quæ inferentur; ſed etiam debent cauere quantum opus eſt ne inferantur; vt rectè notat Nauar. c. 17. n. 125. aliud enim peccatum eſt inferre damnum, aliud nolle compenſare illatum. quamuis ſi vere paratus eſſet totum damnum abſque mora compenſare, & diligenter de eo ſubinde inquireret; non putarem peccare mortiferè: quia non inferret notabilem iniuriam. Verùm hoc in praxi rarum eſt. Excipiuntur tamen duo caſus, quibus Princeps ad neutrum tenetur. Primus, Si conſenſu Reipub. & eorū qui poſſident agros vicinos, hoc ius haberet: quiuis enim poteſt cedere Iure ſuo. Quo tamen caſu diſſimulare deberet cum eo qui feram ſegetes vaſtantem in agro ſuo perimeret. Vtitur .n. ille iure naturalis defenſionis, quo populus ille ſe priuare voluiſſe non cenſetur. Secundus, Si in terra hoſtili à ſe occupata tale ius in aliquo ſaltu inſtituat, antequā agri vicini diuidantur: tunc enim agri illi tranſeunt cum hoc onere ſeu ſeruitute ad ſuos poſſeſſores. 37 *Obligatur ad dāna.* *Duobus euentis nō tenetur.*

Notandum Quartò, Eum qui iniuſtè prohibet alium à venatione, piſcatione, aucupio, teneri ad reſtitutionē probabilis lucri, quod ille deductis expenſis & laboribus facturus erat, vt rectè notat Couar. n. 11 & 12. Nauar. c. 17. nu. 120. non tamen ad reſtitutionem animaliū, quæ capta non ſunt: quia illa nondum fuerunt in poteſtate eius qui prohibitus eſt. Vnde etiam ſecundùm quoſdam non te- 38 *Prohibens iniuſtè venationem.*

netur

Digitized by Google

netur Eccleſiæ compenſare decimas, quas venatores de rebus captis in quibuſdam locis ſoluere ſolent: (etſi Couar. contrà ſentiat) quia decimæ, niſi de rebus iam perceptis, non debentur. idem iudicium eſto de eo, qui impedimento fuit agricolæ in agricultura. Sed de his infrà, cap. 39. dubit. 3.

DVBITATIO VIII.

Vtrùm quis poſſit venari in prædio vel ſaltu alieno.

39 RESP. Abſolutè poſſe, modò illa loca non ſint ita cõcluſa, vt feræ non poſſint egredi, cauendum tamẽ ne quid damni inferatur. Quiſque tamen poteſt ius venandi in ſuis prædijs ſibi reſeruare, & alijs prohibere ne ibi venentur; vt habemus. §. Feræ, Inſtit. de rerum diuiſione. hæc tamen prohibitio erit irrationabilis, ac proinde parum curanda, ſi ipſe dominus nolit ibi venari, & feræ multiplicatæ damna inferant. imò talis dominus tenebitur tunc ad reſtitutionem damnorum; quia cenſetur illorum cauſa per ſuam prohibitionem, vt notat Couar. n. 11.

Prohibitio aliquando parum curanda.

40 Et conſentiunt omnes DD. ut ſuprà diximus.

Cauenda damna.

Simili modo cauendum uenatoribus, ne ipſo actu uenandi in locis alienis, vel tranſitu per illa, damnum inferant proterendo ſata, ſternendo ſegetes, excutiendo grana, lædendo uineas, diſſipando ſepes, & ſimilia. alioquin tenentur ad reſtitutionem. Ita docent omnes DD. qui hanc rem attingunt. Silueſter v. Venatio: *Vtrùm inquit venatores conculcantes agros, vineas & ſegetes, & quorũ canes occidunt gallinas, & animalia pauperum, & aliorum, teneantur reſtituere: dicit Aſtenſis quòd ſic, ad æſtimationem; aliàs peccant mortaliter; niſi damnum ſit ita modicum, quòd probabiliter creduntur non curare.* Idem eiſdem verbis affirmat Angelus, eodem verbo. Caietanus in Summa, eodem verbo, dicit *Actum venandi eſſe peccatum, ſi damnum agris aut vineis inferatur, idque pro magnitudine damni.* Barthol. Fumus eodem, n. 1. dicit, *Actum venandi eſſe peccatum ſi fiat cum damno proximi in perſona vel rebus; vt quia venator exponit ſe periculo occidendi vel vulnerandi proximum ex defectu circumſpectionis, vel deſtruit ſegetes, ſemina, vineas, vel huiuſmodi. & tunc iudicat mortale vel veniale ſecundùm qualitatem actus vel periculi cui ſe exponit; & vltra peccatum tenetur de damno per eum illato, vel eius occaſione.* Nauarrus in Enchiridio cap. 13. n. 125. *Peccat qui ad venandum profectus permittit vt canes ſui noceant alienis auibus domeſticis, gallinis, anatibus, anſeribus, & id genus alijs; aut vt ſui equi aut famuli notabile damnum inferant prædijs, aut ſatis per quæ tranſeunt, aut eorum fructibus, & non vult reſtituere. Hoſtienſis in Summa de pœnit. & remiſſ.* Omitto alios; quia idem omnes nemine diſcrepante docent.

Ratio eſt perſpicua. Quia uel uenatio inſtituitur ad oblectationem, uel ad proprium commodum, uel ad bonum commune. v.g. ne feræ multiplicatæ noceant agris, pecoribus, hominibus. Si ad oblectationem uel proprium commodum, manifeſtum eſt id non poſſe fieri cum diſpẽdio aliorum. Nec refert etiamſi fortè ſit perſona publica uel gubernator patriæ; quia in ijs, quæ ipſe agit in commodum proprium, comparatur ad ſubditos, ut priuatus ad priuatum: unde non minùs tenetur de damno quam ſi eſſet priuatus. Si uerò ad bonum publicum inſtructa ſit, nulla æquitas patitur, ut damnum, quod occaſione boni publici contractum eſt, à paucis hominibus priuatis ſuſtineatur; ſed iuſta proportione diſtribuendum in omnes. alioquin peccatur contra iuſtitiam diſtributiuam: quæ ſicuti præſcribit bona communia certa proportione diſtribui in ſingulos; ita etiam onera & damna, quæ cauſa communis boni imponuntur, vel inferuntur. Sicut .n. bonũ quod intenditur commune eſt: ita etiam damnum commune eſſe debet. Itaq; deberet huiuſmodi ex cauſa damnum paſſis fieri compenſatio ex bono communi: v.g. remiſſione tributorum vel exactionum, vel immunitate à milite, vel ſimili modo. Pari ratione cùm cauſa boni publici ſolum alicuius occupatur, vt cõuertatur in viam publicam, vel vt in eo fiat propugnaculum; vel cùm deijciuntur ædificia priuatorum, facienda eſt compenſatio ex publico. Cùm autem damnũ illatum eſt cauſa proprij commodi, ex proprijs compenſatio facienda, vt per ſe notum eſt.

Aduerte tamen, ſi damnum eſt modicum, & dominus loci tantum ferè commodi adferat agricolis occidendo feras, quantum damni ipſo actu venandi; vel ſi rebus illorũ conſulat, ſua authoritate auertẽdo milites, eóſque ab alijs incommodis tutando, ita vt meritò videri poſſint illa damna, quæ ſubinde ex venatione ſentiunt, non curare, & condonare; non eſt obligatio reſtituendi: quo modo fortaſſe aliqui locorũ domini poſſunt excuſari. hoc tamen nõ habet locum quando dãna ſunt grauia. Quomodo autem damnũ graue aut leue agris & ſatis inferatur, & quodnam tale cẽſendum ſit, optimè ex ipſis agricolis cognoſci poteſt. 41

Limitatio.

Dices, Quid ſi ab hominum memoria ſit vſurpatum, vt tota venantium turba cum equis & canibus, prout occaſio tulerit, per media ſata ſeſe ingerat, non curans quid damni inde reſultet; nec vlla ob id fiat reſtitutio, maximè cùm nemo querelas apud iudicem deponat? videtur enim hoc euentu habere locum præſcriptio, quo tanti temporis tractu hoc ius ſit à domino loci vſucaptum. Reſp. Vt titulus præſcriptionis hic locum habeat, debere conſtare 1. de ipſa conſuetudine & vſu qui memoriam hominũ antecedat. 2. non fuiſſe factam compenſationem, cùm damna irrogata erant grauia. 3. Quòd damno affecti non depoſuerint querelas, nec mouerint litem, id non factum deſperatione obtinendi iuris, aut metu maioris mali, ſed omninò liberè, & animo condonandi. alioquin cùm præſumptio ſit in contrarium, non poterit cenſeri bona fides in venatoribus damna illa inferentibus. Sic tyrannus non poteſt vſucapere ius imperij in populum liberum, quando ſolo metu illum coercet, ita vt non præſumatur liberè in illum conſentire. Ratio eſt, quia præſcriptio in huiuſmodi, quæ vi præſumuntur vſurpata, non poteſt dare ius, niſi quatenus tanti temporis vſus & poſſeſſio parit præſumptionem liberi conſenſus eorum ad quos pertinet. Si tamen huiuſmodi fundi eſſent beneficiarij, iure feudi vel emphyteuſis domino obnoxij, poſſet ex huiuſmodi conſuetudine præſumi, talem ſeruitutem ab initio fuiſſe voluntate principis annexam; & idcircò minorem penſionem minúſve obſequium domino ab emphyteuta vel feudatario præſtari. Quis autem primo loco, quis ſecundo, & in ſubſidiũ hic in reſtitutione veniat, ex regulis generalibus colligendum. Vide infrà cap. 13. dubit. 5. & ſequentibus.

An præſcriptio excuſet.

DVBITATIO IX.

Quomodo peccet, & an teneatur ad reſtitutionem is, qui contra iuſtam prohibitionem venatur, aucupatur, piſcatur.

NOTANDVM ex Couar. venationem prohiberi generatim quatuor rationibus. Primò *ratione ſtatus perſonæ.* Ita prohibetur Clericis, & multò magis Monachis; præſertim ea venatio, quæ fit magno ſtrepitu canum & armorũ, vt patet c. 1. de Clerico venatore: quod ſumptum eſt ex Concil. Aurelianenſi: vbi *Epiſcopus qui crebrò talibus venationibus dat operam, iubetur ſuſpendi tribus menſibus à communione: presbyter verò duobus: diaconus ab officio*: vnde videtur frequentatio talium venationum eſſe peccatum mortale. Quieta tamen venatio cum retibus, laqueis, paucíſque canibus, modò rarò fiat, nõ eſt omninò prohibita Eccleſiaſticis; vt notat Medina q. 12. C. de Reſtitut. & Sil. verbo Venatio; ſiue fiat cauſa neceſſitatis, ſiue exercitij, ſiue moderatæ recreationis, ut notat Panor. in illud c. 1. citatum. 42

Quadrup. ratione poteſt eſſe venatio prohibita.

Secundò, *ratione temporis.* Sic videri poſſit prohibita venatio diebus feſtis & ieiunij, ex cap. An putatis d. 16. ſed hoc intelligendum eſt quando ratione venationis omitteretur ſacrum, vel violaretur ieiunium. alioquin abſolutè non eſt prohibita, cùm non ſit opus ſeruile; vt notat Nauar. c. 13. n. 11. quamuis in magnis feſtis & quibuſdam ieiunijs ſit valdè indecora, ob nimiam animi effuſionem, & corporis agitationem.

Venatio et aucupium nõ eſt opus ſeruile.

Tertiò, *ratione publicæ vtilitatis*, ne videlicet ſoboles ferina extinguatur. ſic prohibetur interdum venatio illis menſibus, quibus feræ ſunt grauidæ; & quãdo ſunt niues; quia tunc facilè capiuntur; & vſus certorum inſtrumentorum, vt bombardarum, retium tenuium, & ſimilium,

quibus facilè magno numero concluduntur.

Quartò, *ratione loci*; vt ſi in aliquo loco à Principe ſtatuta immunitas ne quis ibi venari poſſit, vel ſi locus ſit alienus His poſitis.

43 Dico Primò, Quando venatio ſolùm eſt prohibita ratione ſtatus vel temporis, ordinariè non eſt niſi peccatum veniale; modò ſcandalum abſit, & periculum occiſionis vel mutilationis: & animal captum non eſt neceſſariò reſtituendum.

Quale peccatum.

Prior pars patet ex dictis; eſtque Medinæ, Sil. & aliorum.

Altera probatur; qui conditio perſonæ vel temporis non facit illum actum iniuſtum, aut rem obnoxiam reſtitutioni.

Dico Secundò, Etſi venatio prohibita ſit ratione vtilitatis publicæ, tamen non eſt peccatum mortale, niſi quando modus venandi cenſetur notabiliter pernicioſus commodo Reipub. & idcircò ſub graui pœna eſt prohibitus; vel quando reipſa notabile damnum bono publico infertur (vt ſi ſobolem ferinam notabili ex parte extingueret) animalia tamen capta, non ſunt in foro conſcientiæ reſtituenda. Ita Couar. ad reg. Peccatum p. 2. §. 8. & alij. Ratio eſt, quia leges in hiſce caſibus non prohibent ipſam acquiſitionem ferarum, ſed vſum venationis: uti autem venatione contra legis mandatum non cenſetur notabilis iniuria vel læſio Reipub. cùm Iure gentium liceat occupare quæ nullius ſunt. Vnde fit vt venator non teneatur ad reſtitutionem ferarum captarum, etiamſi inſtrumentis uetitis ceperit; quia feræ non ſunt res Reipub.

Reſtitutio quando neceſſaria.

Aduerte tamen, ſi quis aquas inficeret, unde contingeret magnam uim piſcium mori, uel alio modo graue damnum inferret, teneretur ad reſtitutionem Reipub. quæ habebat ius uenandi; quatenus cenſetur illud ius grauiter læſiſſe, & ſpem lucri & oblectationis eripuiſſe. ipſa tamen animalia non tenetur reſtituere: ſed ſolùm quantum illa ſpes, ſeu ius uenandi cenſebatur ualere.

Dices, Ergo ſemper tenebitur ad aliquam reſtitutionē, etiamſi unam dumtaxat uel alteram feram ceperit; nam iniquè priuauit Rempub. iure illius uenandi, & ſic cenſetur læſiſſe.

Reſp. neg. conſequentiam, quia illud ius uenandi nō cenſetur notabiliter læſum propter unam atque alteram feram ſubtractam: quamuis enim duæ uel tres feræ ſint magni momenti; ius tamen uenandi reſpectu earum, in magno ſaltu eſt parui momenti.

Qui venatur in fundo perſona priuata.

Dico Tertiò, Qui uenatur in alieno fundo, uel prædio, uel ſilua, inuito domino, non tenetur ad reſtitutionē eius quod cepit; peccat tamen pro ratione iniuriæ & damni illati, (ſi quod inferat) & tenetur ad eius compenſationem. Docet hoc Couar. ſuprà nu. 4. Medina q. 12. & alij.

Prior pars probatur, quia animal ſiluestre non erat domini illius fundi ſed nullius: ergo tranſit in dominium primò occupantis. Ratio eſt quia animantia non ſunt fructus agrorum uel ſiluarum uel fluuiorum, ſicuti arbores quæ ſolo hærent; ſed alia ex alijs procreantur. Vnde ſequitur, etiamſi ager uel poſſeſſio talis ſit ut eius fructus in uenatione conſiſtant, ipſaque uenatio ſit alteri elocata, non tamen ideò animalia fiunt conductoris, uel uſumfructum habentis, quamdiu naturali libertate fruuntur; ſed conductor & uſufructuarius ſolùm ius uenandi in tali fundo habent, quod ius cenſetur ad fructus agri uel ſiluæ pertinere. Vide Couar. n. 9. & 11.

Feræ non ſunt fructus fundorum.

Altera pars probatur, quia is, qui uenatur in aliena poſſeſſione inuito domino, facit illi iniuriam. Dominus enim Ius habet ut nemo ibi ſe nolente uenetur, ut habemus §. Feræ. Inſtit. de rerum diuiſione. & L. Item ſi fundi. 9. §. Aucupiorum. ff. de uſufructu, ubi dicitur, *Reditus aucupiorum, ſicut & venationum, ad fructum agri pertinere. nec eſſe rationabile in agro alieno quemquam, nolente domino, aucupari.* Vnde ulteriùs patet, ſi damnum aliquod inferat, teneri ad reſtitutionem; ut ſi ſegetes proculcet, ſi ſepimenta diſſipet: item, ſi dominus illam feram uenari uolebat, & probabiliter erat capturus; ſpectanda eſt æſtimatio illius ſpei. Denique ſi Ius uenandi alteri uendere, uel elocare ſtatuerat; & tu crebra uenatione effeceris ut parui æſtimetur. quòd ſi nullum damnum ſit illatum, (ut ſi dominus ipſe nolebat uenari, nec ius illud elocare) non tenetur uenator ad ullam reſtitutionem, etiamſi inuito domino uenatus ſit; quia notabile damnum non irrogauit. uetatio quoque illa parum erat rationi conſentanea, cùm ipſe eo iure uti nollet. 54

Aduertendum autem eſt, eamdem eſſe rationem extranei uenantis in loco publico, atque ciuis uenantis in loco priuato alterius, inuito domino: uterque enim ſarcire damnum, ſi quod illatum fuerit, tenetur, non ipſas feras.

Dico Quartò, Qui uenatur in loco publico uenationi Principum uel aliarum perſonarum iuſtè aſſignato, peccat uenialiter: & ſi notabile damnum infert, mortaliter; teneturque ad compenſationem damni, non autem ad reſtitutionem animalis capti. 44

Qui in fundo Principi tributo.

Probatur prior pars, nam lex illa prohibens in tali loco uenationem, etiamſi pœnam appoſitam habet, communi tamen hominum iudicio non cenſetur grauem inducere obligationem; quamuis ipſi domini ibi uenari ſoleant; nam feræ ſunt nullius, & ſiluæ ſunt communes: & alijs non eſt notabilis læſio. Vnde rationi conſonum eſt ut reſeruatio illa Iuris uenandi facta per Principem, non adeò ſtrictè accipiatur.

Dices, Si eſt peccatum ueniale, ergo ratione grauitatis materiæ poteſt eſſe mortale.

Reſpondeo. Ipſa materia ſecluſo damno, ex genere ſuo eſt parua, & ita non conſtituit peccatum mortale, ſi damnum abſit.

Altera pars conſtat; nam ratione damni poteſt cenſeri peccatum mortale: vt ſi animalia capta eſſent magni pretij & multa, ideoque Princeps non poſſet tam multa capere quàm alias ſolet. Item ſi feræ ſint redditæ fugaces, vt difficilimè poſteà capiantur. Denique ſi aliqua ratione damnum ſit notabile. Poteſt tamen venator excuſari à reſtitutione, (vt notat Medina) quia Principes non ſolent talem reſtitutionem curare, ſed ſufficit illis vt deprehenſi pœnam luant.

Hæc autem pœna non debet eſſe corporalis; vt mutilatio, vel flagellatio, (vt rectè notauit Silu. verbo Venatio. Nauarr. cap. 17. num. 121. & alij DD. communiter) ſed pecuniaria; quia non cenſetur graue crimen, etiamſi graue damnum intulerit. Vnde ſi ſit ſtatuta pœna corporalis, non eſt mandanda executioni; niſi quis valdè ſæpè eſſet deprehenſus, & minoribus pœnis non emendatus; tunc enim poſſet aliqua corporalis, v. g. flagellatio adhiberi. 45

Pœna qualis.

Vltima pars, *quòd non teneatur ad reſtitutionem animalis capti*, patet ex dictis. Notandum eſt, hoc etiam locum habere, etſi quis arte magica vel alia praua machinatione feras elicuerit, & ita extra ſiluas ceperit: vt notat Couarr. n. 14. Nam modus iſte capiendi, etſi ſit graue peccatum, non tamen facit vt ipſa captio ſit contra Iuſtitiam. Quamuis iſte puniri poſſit, ſicut is, qui intra ſiluā venatur. Qui tamen feras extra locum ſuum abſque vlla fraude egreſſas caperet, non ſolùm ad nihil tenetur, ſed neque ideò puniri debet; vt ibidem Medina & Couarr. quia ipſæ feræ, cùm ſint nullius, Iure gentium permittuntur occupari extra ſaltum prohibitum. Adde, Idem dicendum ſi quis venetur feram in ſaltu cōcluſo, ſed ita vaſto, vt in eo difficilimè capiantur; nam in tali loco non minùs fruunt libertate naturali quàm ſi captæ non eſſent. Quod Confir. quia animalia quæ ſunt in Inſula duarum vel trium leucarum, naturali libertate fruuntur; & fiunt primò occupantis: ergo idem dicendum de ſaltu ampliſſimo clauſo. Ita Couar. ſuprà n. 55.

Si arte magica ceperit.

46

Saltus concluſus, ſi vaſtiſſimus ſit, nō tollit feris libertatem naturalem.

Vtrùm autem feræ, quæ naturali libertate fruuntur, poſſint per aliquam legem ita alicui Magnati addici, vel bono publico ſeruari, vt non tranſeant in dominium capientis, dubitari poteſt. Verius eſt poſſe, modò legitima cauſa ſubſit: vt ſi alia ratione non poſſet cōmodè ſumptibus quibuſdam neceſſarijs prouideri. hoc tamen rarò in praxi vſu venit. Ratio eſt, quia lex ob iuſtam cauſam poteſt alios reddere inhabiles ad certæ rei dominium comparandum. Sicut enim actiones humanæ ſubſunt legum diſpoſitioni, adeò vt per leges poſſit tibi concedi ius, vel imponi obligatio, aut etiam inijci impedimentum ad aliquas actiones obeundas: ita etiam res externæ, earumque dominium & poſſeſſio, legum diſpoſitioni ſubiacet; ſic ut ius acquirendi, vel incapacitas, per eas irrogari poſſit. Hinc quidam

ſunt

Digitized by Google

ſunt incapaces quorumdam officiorum, ſucceſſionis hæreditariæ, poſſeſſionis immobilium, &c.

DVBITATIO X.

Vtrùm fera à me vulnerata, & poſteà ab alio capta, ſit mea, an capientis.

Tria requiruntur vt fera iſta fiat percuſſoris.

47 RESPONDENT communiter DD. eſſe capientis, & non vulnerantis. Ita Couar. ad reg. Peccatum p.2.§.8.n.13. & alij. quod patet §. Illud quæſitum Inſtit. de rerum diuiſione. Sed hoc intelligendum eſt, niſi ita vulnerata ſit, vt percuſſor inſequens eam certò eſſet capturus. Vnde tria requiruntur vt fiat percuſſoris. Primò, vt læſerit eam quantum ſatis ad capiendum. Secundò, vt læſam inſequatur. Tertiò, vt moraliter certum ſit quòd eam ſit apprehenſurus. Ratio eſt, quia tunc habet illam quodammodò in ſua poteſtate; cenſetur enim quaſi capta: vnde alius non poteſt illum præuertere. Secùs eſt quando dubium erat vtrùm fera eſſet euaſura: tunc enim fit occupantis; quia adhuc videtur habere ſuam naturalem libertatem, vt colligitur ex L. Naturalem. 5. ff. de acquir. rerum dominio. vbi dicitur, *feram recepiſſe naturalem libertatem quando difficilis eſt eius proſecutio.*

DVBITATIO XI.

Vtrùm fera meo laqueo capta ſit mea, an eius qui fortè ſuperueniens laqueo exemit & abſtulit.

48 COVAR. ſuprà n.13. & Nauar. c.17.n.176. adiudicant illam eximenti; niſi contraria ſit conſuetudo in aliquo loco particulari. Idem ſentiunt plerique Doctores, ob L. In laqueum. 55. ff. de acquir. domin. vbi inſinuatur eſſe eximentis. Confir. quia non acquiritur dominium feræ, niſi per apprehenſionem: is autem qui laqueum poſuit nondum apprehendit. ergo, &c. Hæc ſententia eſt probabilis.

Videtur eius qui laqueum poſuit.

49 Verius tamen videtur, & rationi naturali magis conſentaneum, vt ſit eius, qui laqueum poſuit. Ratio eſt, quia hic eam apprehendit & occupauit per ſuum inſtrumentum, adempta ei libertate naturali: quæ apprehenſio ſufficiens videtur vt debeat illius cenſeri. ſicut enim manibus, ita inſtrumentis aliquid apprehendere poſſumus, & in noſtram poteſtatem redigere. Fauet dicta lex In laqueum, ff. de acq. dominio, vbi hic caſus ponitur, & reſpõdetur *Feram meam eſſe, ſi in poteſtatem deuenerit*: atqui venit in meam poteſtatem per meum laqueum. Vnde ad argument. contrar. ſententiæ reſpondeo, Illam legem, ſi benè expendatur, videri facere à nobis. in alio ſenſu non puto receptam. Nemo enim eſt qui non putet ſibi iniuriã fieri, ſi fera ſic capta tollatur. Ad Confir. ille apprehendit per ſuum inſtrumentum. quòd ſi talis apprehenſio nõ eſt ſufficiens ad comparandum dominium, (quod tamen probari non poteſt) nihilominùs ſatis eſt ad comparandũ Ius ad rem, quo tu excluſis alijs, poſſis illam apprehendere; ita ut ſi alius præueniat, & te impediat a conſecutione illius rei, teneatur ad reſtitutionem. ita Molina diſput.42.

Si erat eluctatura.

50 Hic tamen aduertendum eſt primò, Si fera ſe erat extricatura, potuiſſe ab alio occupari; quia tunc non peruenerat omninò in tuam poteſtatem, nec tu eam habiturus eras. Molina tamen putat tunc exiſtimandam ſpem tuã, & ab altero compenſandam: quod eſt ſatis æquum.

Dices, ſit autem cauea concluſam teneam, parumque abſit quin erumpat, & tu ſuperueniens eam eximas, mihi eſt reſtituenda, quia necdum effugerat: ergo ſimiliter fera laqueo meo capta.

Reſp. neg. conſequentiam; quia hæc fera nondum facta eſt mea, cùm nondum eam omninò occupauerim: illa autem auis iam antè erat mea; vnde niſi reipſa aſſequatur naturalem libertatem, mihi eſt reſtituenda.

Si in tuum laqueum adigam.

Secundò, ſi fera, quam ego perſequor, incidat in laqueũ tuum, vterque habet ius occupandi; tu quia laqueo tuo capta; ego, quia mea induſtria incidit. niſi enim excitaſſem, non incidiſſet, itaque erit alterutrius qui prior illam occupauerit.

Naſſa mea ab alio intenta.

Tertiò, Si naſſam in flumine intenderim piſcibus capiendis; piſces capti mei ſunt: eadem enim eſt ratio quæ laquei. quòd ſi tu, vbi plena fuerit, exemptis piſcibus eã eodem loco vel alibi reponas, quod ſecundo loco captum erit, tuum erit, ſi prior occupaueris. quia etſi meo inſtrumento, tamen hoc factum tua induſtria, qui naſſam ibi tuo nomine poſuiſti: meum verò, ſi ego prior, quia meo inſtrumento captum. Hoc maximè æquitati congruit.

DVBITATIO XII.

Vtrùm venæ metallicæ auri & argenti, cenſeri debeant in nullius dominio, ſicut feræ; & fiant primò occupantis.

Quæ in nullius dominio.

NOTANDVM eſt, præter feras, in nullius dominio eſſe lapillos, gemmas, ambarum, coralium, & ſimilia, quæ in littore maris, vel promontorijs, vel fluminibus inueniuntur. vnde hæc omnia fiunt primò occupantis. vt patet Inſtit. de rerum diuiſione §. Feræ. & §. Lapillorum. Sed difficultas eſt de venis metallicis.

Reſp. & dico Primò, Valde probabile eſſe has in nullius dominio cenſeri. Sotus l.5.q.3.art.3.& alij. 51

Metalla auri & argenti in nullius dominio.

Probatur, quia Principes paſsim ſibi uendicant Ius effodiendi hæc metalla, & concedunt priuatis Ius ea inquirendi vbilibet, etiam in agro alieno; & bonam partem ſibi reſeruandi, compenſato dumtaxat damno, quod infertur loco: quod non facerent ſi illa metalla eſſent in dominio eius cuius eſt ager.

Vnde ſequitur, ſi quis eruiſſet aurum uel argentum in agro alieno, etiam inuito domino, non teneri ad reſtitutionem auri domino agri; ſed ſolùm ad æſtimationem damni illati: in quo ſpectanda etiã eſt ſpes illa & ueriſimilitudo, qua dominus putabatur auro illo potiturus. Si tamẽ pars aliqua auri uel argenti eruti, per regni leges eſſet attributa Principi, ea eſſet perſoluenda.

Ius effodiendi cui competat.

Dico Secundò, Etſi tales uenæ nullius ſint, & res eruta fiat occupantis; tamen ſecluſa omni lege & conſuetudine particulari, poteſtas & Ius effodiendi tantùm competit ei qui eſt dominus loci: unde ſi locus eſt hominis priuati, Ius etiam eſt priuati; ſi eſt publicus, competit Reipub. 52

Ratio patet ex dictis de uenatione; præſertim cùm metalla ſint fundo permixta & inhærentia: animalia autem ſint vaga; ergo ſi cuique competit Ius uenandi in ſuo fundo, multò magis Ius ibidem effodiendi metalli.

Poſſunt exteri prohiberi.

Vnde ſequitur Indos Occidentales iure potuiſſe prohibere Hiſpanos ob occupatione talium uenarum in ſua regione: ut rectè docet Sotus lib.5.q.3.ar.3. ad 2. (quamuis contrarium ſenſerit Victoria relect. de Indis p.3.n.4.) quod intellige antequam illæ Prouinciæ Hiſpanico imperio eſſent ſubiectæ. Nam quæque Reſpub. poteſt prohibere extraneum à uenatione in ſilua publici iuris; & quiſque priuatus alium à uenatione in ſuo fundo; ut ſuprà dictum eſt. ergo multò magis ab eruendis metallis.

Alia vena cedũt fundo.

Dices, Lapidicina, quæ eſt in meo fundo, mea eſt, & non tantùm Ius cædendi ibi lapides; ut oſtendit Couarr. qq. practicarum cap.37.n.3 & colligitur ex L. Vir in fundo. 8. ff. de fundo dotali. Idem ſentiendum eſt de fodina carbonaria, cretaria. ergo ſimiliter uena auri & argenti, ſtanni, cupri, &c. 53

Reſpon. Neg. conſeq. Primò, quia uenæ metallicæ ſunt maximæ æſtimationis; quare non eſt æquum illas cedere uiliſsimo fundo. qua ratione, §. Litteræ, Inſtit. de rerum diuiſione, dicitur, *ridiculum eſſe, picturam Apellis vel Parrhaſij in acceſſionem viliſſimæ tabulæ cedere.*

Secundò, quia uenæ illæ ab ipſa natura in Ius publicũ, non autem priuatis uſibus inſtitutæ uidentur, ut rectè Sotus lib.6.q.3.ar.3. ait, ſuntque difficilimæ inuentionis & rariſsimæ.

DVBITATIO XIII.

Vtrùm iuſtè prohiberi poſſit paſtio, & lignatio, in paſcuo, vel ſilua Reipublicæ.

Lignatio in ſilua communi.

RESPONDEO, Rempublicam poſſe id iuſtè prohibere, etiam ſuis ciuibus, ſaltem ſecundùm certum 54

Digitized by Google

modum & menſuram, v.g. ne tali loco tali tēpore paſcant, ne tamen exſcindant ſtirpem, ne maiorem molem lignorum auferant. Ratio eſt, quia id poteſt eſſe multum expediens bono publico. atqui poteſtas Reipub. vel Principis (in quem Reſpub. ſuam tranſtulit auctoritatem) extendit ſe ad omnia, quæ bono publico conducibilia cenſentur. Non videtur tamen omninò & in totum poſſe prohibere; quia ſinguli Ius habent inde neceſſaria ſumendi: quo iure abſque ſuo conſenſu non poſſunt ſpoliari, niſi forte aliunde ſibi illa commodè parare valerent; de quo plura apud Couarr. pract. qq. c. 37.

DVBITATIO XIV.

Quale peccatum ſit, contra iuſtam probibitionem paſcere, vel ligna cædere.

55 *Lignatio peccatum veniale.* RESPONDEO, & dico Primò, Si ciuis in loco publico, communitatis, cuius ipſe eſt pars, id faciat, ſolùm venialiter peccat; nec ad reſtitutionem tenetur; niſi magnum detrimentum communitati cenſeatur illatum. Ita Sotus lib. 4. quæſt. 6. art. 4. & alij.

Ratio eſt, quia in hiſce rebus communibus, non cenſetur notabilis iniuria committi per eos, qui aliàs Ius habēt; niſi forte enorme damnum inferatur; vt ſi ſtirpes multæ notabiles incidātur, ſi grandiores arbores ædificijs idoneæ ſternantur.

Dico Secundò, Idem dicendum de incolis duorum oppidorum vel pagorum habentium loci compaſcua vel ſiluas cæduas, ſi alteri in alterorū ſiluis hinc inde lignētur.

Ratio eſt, quia etſi incolæ huius loci non habeant ius lignandi in ſilua communi alterius loci, nec viciſſim: tamen quia paſſim ſcitur contrarium ab vtraque parte fieri, cenſentur communitates viciſſim condonare quod ereptum fuerit, contenti mulcta, ſi qui in furto capiantur.

56 *Si locus ſit alteri elocatus vel alienus.* Dico Tertiò, Si paſcas vel ligneris in loco alicuius priuati, vel Reipub. alienæ, cuius ciues non poſſunt idem facere in loco Reipub. tuæ; vel ſi id facias in loco communi elocato alteri; peccas pro ratione rei ablatæ vel damni illati, (quod ſæpe multo pluris eſt, quàm res ſuccisa valeat) & teneris ad reſtitutionem. Ita Sotus ſuprà: *Quando hic non ſit opus reſtitutione.* vbi tamen illud de reſtitutione intellige, ſi perſona uel Reſpub. poſſidens locum ſolet curare recuperationem talium. alioquin ſi non ſolet curare, ſed ſatis ei ſit vt comprehenſi mulctam luant, non erit neceſſaria reſtitutio. Vide plura de iure paſcendi apud Couarr. pract. qq. c. 37. quæ ideò nō affero, quia variantur pro diuerſitate locorū: vnde cōſuetudo & leges municipales in his ſeruādæ.

DVBITATIO XV.

Quomodo acquiratur dominium in theſauros.

TRACTAT hoc Couar. regula Peccatum. p. 3. §. 2. Siluester & Summiſtæ v. Inuentum.

57 Notandum eſt, Theſaurum eſſe dictum quaſi *θήσαυρον εἰς αὔριον*, quòd in craſtinum, ſeu futurum reponatur, vt docet Couar. ex Alciato. Definitur autem ff. de acq. re- *Theſaurus quid.* rum dominio L. Numquam, 31. hoc modo, *Theſaurus eſt vetus quadam depoſitio pecuniæ, cuius non extat memoria, vt iam dominum non habeat*, Vbi nomine *pecuniæ* intelliguntur quæuis opes mobiles, vt cathenæ, gemmæ, vaſa, nummi aurei & argentei. quòd ſi non ſit vetus, non cenſebitur theſaurus; vnde non fiet inuentoris, ſed ſi dominus inueniri nequit, expendi conuenit in pios vſus, ſicut alia bona incerti domini. His poſitis.

58 Dico Primò, Iure naturali & gentium theſaurus tranſit in dominium inuentoris occupantis. eſt cōmunis ſententia DD quæ .n. nullius ſunt, fiunt primò occupantis, at theſaurus in nullius dominio cenſetur: ergo, &c.

Dices, Quid ſi poſſit ſciri à quorū maiorib⁹ ſit cōditus.

Reſpondeo, Non refert; quia quod tanto tēporis ſpatio deſijt poſſideri, deſijt etiam eſſe in dominio cuiuſquam.

Notandū tamen, Ius cōmune multa circa inuentionem theſaurorū diſpoſuiſſe, vt patet §. Theſauros. Inſtit. de re- *In proprio fundo.* rū diuiſione. & L. vnica C. de theſa. quare hoc ius ſequēdo.

Dico Secundò, Theſaurus inuentus in proprio fundo totus eſt inuentoris. Inſtit. ſuprà, vbi dicitur *theſauros, quos quis in loco ſuo inuenerit, D. Adrianus naturalem æquitatem ſecutus, ei conceſſit, qui eos inuenerit.* & L. vnica C. de theſauris, idem habetur, addita ratione, *ne Dei beneficium inuidioſa calumnia proſequatur.*

59 *In fundo alieno.* Dico Tertio, Inuentus in fundo alieno, (etiamſi is fundus Principis fuerit) ſi quidē fortuitò ſit repertus, dimidiū erit inuentoris & dimidium domini fundi; ſi autem de induſtria quæſitus ſine conſenſu domini, totus erit domini.

Prior pars apertè habetur vtroq; loco citato; eſtque ſeruanda in foro cōſcientiæ, & ante omnē Iudicis ſententiā.

Ratio eſt, quia hæc diſpoſitio Iuris non eſt pœnalis; ſed definitiua proprietatis rerum; vt rectè docet Nauarr. c. 17. n. 175. & Caiet. infrà q. 66. ar. 5. & alij paſsim.

Secunda pars, *vt totus ſit domini, ſi de induſtria quæſiſiſti*, non uidetur obligare in conſcientia ante ſententiā Iudicis; ſed ſufficit dare dimidiam partem domino fundi, parte altera dimidia retenta. Ratio eſt, quia iſta diſpo- *Diſpoſitio pœnalis.* ſitio eſt pœnalis, ad punienda iniuriam, quam inuentor domino loci intuliſſe videtur, quærendo abſq; eius conſenſu in eius fundo. Confirmatur ex L. unica C. de theſauris. vbi ſic dicitur, *In alienis verò terrulis nemo audeat inuitis, id eſt, nec volentibus vel ignorantibus dominis opes abditas ſuo nomine perſcrutari. quod ſi nobis ſuper hoc aliquis crediderit eſſe ſupplicandū, aut præter huius legis tenorem in alieno loco theſaurum ſcrutatus inuenerit, totum hoc locorum domino reddere compellatur.* Vbi expende verbum *compellatur*, quod indicat legem eſſe pœnalem, & compulſionem Iudicis eſſe expectandam.

60 *Quando dominus fundi conſenſit.* Dico Quartò, Si dominus conſenſit vt quæreret, ſciēs quid ille quæreret, ſtandum eſt pacto, ſi quod initum eſt; ſi autem nullum ſit pactum, totus theſaurus erit inuentoris. Nauarr. c. 17. n. 172. & alij. Ratio eſt, quia tunc videtur illi partem ſuam condonaſſe: niſi forte inuentor certò ſciuerit ibi latere theſaurum, & ſimulauerit ſe nihil ſcire: tunc enim dominus ita deceptus non cenſetur condonaſſe, vt rectè Sil. verbo Inuentum. q. 3.

Sed difficultas eſt, ſi fundus habeat duos dominos, nimirum directum & vtilem; vtri domino dimidium ſit reſtituendum.

61 *Quid ſi fundus ſit duorū dominorum.* Reſp. & dico Quintò, Quando fundus hoc modo duobus dominis ſubeſt, dimidium erit inuentoris, & alterum dimidium inter illos ex æquo eſt diuidendum, tanquam inter dominos loci.

Ex quo ſequitur, ſi dominus vtilis (vt feudatarius, vel emphiteuta) inueniat theſaurum, reddet domino directo tantummodò quartam partem, & ſibi reſeruabit alteram quartam partem, quatenus eſt eius loci dominus; dimidium verò quatenus eſt inuentor: quod eſt contra Nauar. n. 171. & quoſdam alios.

Ratio eſt, quia idem eſt inuentor, & ſic debetur illi dimidium; & eſt etiam dominus loci ex parte, vnde ei debetur altera quarta. conductoris autem & vſuarij nulla habetur ratio; quia nullo modo ſunt domini. idem dicendum de pigneratore. vide Molina diſput. 56.

Vſufructuarius. De Vſufructuario nudo quæri poteſt vtrùm cenſeatur hic eſſe dominus loci; communis ſententia eſt non cenſeri. colligitur ex L. Fructus 7. ff. ſoluto matrimonio, vbi dicitur, *theſaurum inuentum in fundo dotali in quo vir habet vſumfructum, non deberi viro ſed vxori, cuius eſt fundus: quia theſaurus non eſt fructus fundi.* Nauarr. tamen n. 174. & quidam alij putant hunc cenſendum dominum; & eum quoque qui ad vitā conduxit. Sed quod dixi eſt verius.

62 *Emi poteſt fundus.* Dico Sextò, qui ſcit alicubi theſaurum latere, & emit locum antequam eruat, efficitur dominus totius theſauri. Ita Nauarrus n. 175. & Sotus lib. 5. de Iuſtitia. q. 3. ar. 3. ad 2. & indicat D. Th. infra q. 66. ar. 5. Idem inſinuatur in parabola Domini Matth. 13.

Ratio eſt, quia eruit illum ex loco proprio; nec tenebatur domino priori indicare, ſed poterat vti ſua ſcientia, emendo agrum illum ſecundùm communem æſtimationē; ad quam æſtimationem nihil facit theſaurus abſconditus, cuius nulla habetur ſuſpicio.

Petes, quid ſi theſaurus conditus fuerit in re mobili, v. g. in ſaccis lana plenis, vtrùm is qui efficitur dominus lanæ, efficiatur etiam dominus theſauri?

Reſp. Non videri hoc ipſo effici dominū theſauri; quia

non

Digitized by Google

non intendit illum occupare. Habet tamen ius illũ theſaurum occupandi ante alios. Vnde miles, qui excuſſit hoſti ſaccos lupulo refertos, in quibus erant laminæ aureæ & argenteæ reconditæ, non fuit factus dominus illarum; cùm illos vendiderit antequam ſciret quid lateret.

DVBITATIO XVI.

Cui cedat, ſi in loco publico, vel ſacro, inueniatur.

63 *In loco publico.* RESPONDEO & dico Primò, Si in loco publico, v. g. in flumine, in platea effoſſa, in via publica inueniatur, totus videtur eſſe inuentoris; non Principis uel Reipub. Ita Couar. regula Peccatum, p. 3. § 2. nu. 3. citans pro ſe Baldum, Cynum, & alios quoſdam.

Ratio eſt, quia Reipub. uel Princeps non eſt dominus talis loci iure dominij ſpecialis, de quo Leges loquuntur; ſed dominio iuriſdictionis, & authoritate diſponendi.

Dices, §. Theſauros, Inſtit. de rerum diuiſione dicitur, *Si quis in fiſcali loco, vel publico, vel ciuitatis theſaurum inuenerit dimidium eſſe fiſci, vel ciuitatis.*

Reſp. Per *locum publicum* non intelligi forum, plateã uel ſimilem locum, qui propriè nullius eſt, omnium uſibus deputatus; ſed de loco, quem Reſpublica, ſpecialis dominij iure poſſidet; ut ſilua, paſcuum, domus, hortus: alioqui dimidium non deberet dari ciuitati, ut ibi dicitur, ſed potiùs Principi.

Probabile eſt dimidium eſſe Principis. Fateor tamen contrarium eſſe probabile, quia plerique Iuriſperiti ita ſentiunt, teſte Couarr. ſupra.

Aduerte, quando agitur de loco publico, nihil intereſſe utrùm fortuitò ibi repertus ſit, an de induſtria quæſitus. Ratio eſt, quia locus publicus non cenſetur alienus, ſed communis; diſtinctio autem illa ſolùm locum habet in loco alieno.

64 Dico Secundò, ſi inueniatur in loco ſacro, uel religioſo caſu fortuito, totus eſt inuentoris, ut patet §. Theſauros. Inſtit. de rerum diuiſione. Idem habet Gloſſa ad cap. Si quid inueniſti. 14. quæſt. 5. & ſumma Roſella uerbo Furtum nu. 11. *In loco ſacro caſu inuentus.* Contrarium tamen etiam eſt probabile, quod tenet Couar. & multi alij: qui docent dimidium deberi Eccleſiæ uel Prælato; quia Eccleſia & Prælatus habentur pro domino loci ſacri. Verius tamen puto quod dixi quia Iuſtinianus, etſi optimè nouerat conditionem locorum ſacrorum apud Chriſtianos; tamen in ſuis Inſtitutionibus confirmauit legẽ Adriani, cuius hæc eſt diſpoſitio. unde cùm Ius Canonicum ei non derogauerit, uidetur ſeruanda. Intelligo autem hæc de locis ſacris & religioſis omninò publicis, quæ in Iure dicuntur eſſe nullius, ſecùs de monaſterijs & ſimilibus, quæ ſpecialis dominij iure poſſidentur.

Inuentus ſtudio. Dico Tertiò, Si data opera inuentus ſit in tali loco dimidium cedet Eccleſiæ.

Probatur, quia Eccleſia cenſetur dominus talis loci. unde ſecundùm Legem unicam, C. de theſauris, debetur ei dimidium.

Dices: Ergo etiam debetur dimidium, ſi fortuitò.

Reſp. neg. conſeq. quia obſtat aliud Ius particulare, quod aliter in eo caſu diſpoſuit.

DVBITATIO XVII.

Quid ſi per magiam repertus ſit.

65 *Arte magica repertus.* RESP. In eo caſu pertinet ad fiſcum. Ita communiter DD. ex L. unica, C. de theſauris.

Notandum tamen inuentorem non teneri illum tradere antequam a Iudice compellatur; ut rectè Nauar. num. 175. Ratio eſt, quia lex illa pœnalis eſt, & quidem ſententiæ ferendæ, non latæ. Nihil enim aliud dicit Imperator, quàm *ſe cuique in ſuis locis tribuere facultatem quærendi theſaurum, & inuenta ſeruandi; dummodò ſine ſceleratis ac puniendis ſacrificijs aut alia qualibet arte legibus odioſa quærat.* hic nullum uerbum habet quo illum reipſa priuet inuentis.

66 Portò hic Aduertendum eſt, Primò, Si hic theſaurus quæſitus ſit in loco alieno arte magica; ſolùm per eam partem adiudicandum per ſententiam fiſco, quæ fuiſſet inuentoris; quia dominus loci ob maleficium alterius nõ debet ſuo iure priuari.

Secundò, ea quæ hactenus dicta ſunt de theſauris, procedere ſecundùm Ius commune. quòd ſi in aliqua Prouincia ſint aliquæ leges particulares, uel conſuetudines hac de re iuſtæ, ſunt ſeruandæ. Quod autem quidam dicunt conſuetudinem habere ut theſaurus ubiuis inuentus ſit Principis, hoc multi cenſent non obligare in conſcientia, ut Sil. uerbo Inuenta. num. 13. Sotus l. 5. de Iuſtitia q. 3 art 3. ad 2. quem uide. Sæpè tamen poteſt iuſta ſubeſſe cauſa ut pars aliqua Principi aſſignetur: ut ſi tale ſubſidium iudicaretur neceſſarium ad onera reipublicæ ſuſtinenda; ut autem totus applicetur, durum uidetur; quia ualdè difficile eſt & diſſonum Iuri naturali. *An Principi totus ſeruandus.* Fateor tamen contrarium non eſſe improbabile, quod tenet Couarr. ſuprà nu. 4. quamuis rationes ipſius non conuincant.

DVBITATIO XVIII.

Quænam dicantur haberi pro derelicto, ita vt dominium eorum concedatur primo occupanti.

RESP. & dico Primò, *Pro derelicto haberi*, quod dominus ea mente abiecit, ut id in numero rerum ſuarũ eſſe nolit; ut patet §. penult. Inſtit. de rerum diuiſ. 67

Pro derelicto. Vnde ſequitur, ea quæ in tempeſtate proijciuntur, leuandæ nauis cauſa, non haberi pro derelicto; ut dicitur §. ult. ſupra. quia ea libẽtiſſime dominus ſeruaret ſi poſſet; & poſtquam proiecit & in portum euaſit, ſummè deſiderat ea recuperare. Vnde iniqua eſt conſuetudo, quæ in quibuſdam locis ſeruatur, ut dominus Prouinciæ uel territorij, bona naufragorum tamquam derelicta, quæ poſſeſſore careant, occupet. *Bona naufragorum.* Nam præterquam quòd ſit contra Ius naturale, utpote alieni occupatio & magna in miſeros crudelitas, eſt etiam contra Ius Cæſareum, Auth. Nauigia, C. de Furtis. Et ſi ſint bona Chriſtianorum, occupantes ea incurrunt excõmunicationem Bullæ Cœnæ Domini. de quo uide Nauarr. c. 27. n. 60. & 118. & Couar. ad reg. Peccatum p. 3. §. 1. n 5.

Dices, quid ſi ea res certò fuerit peritura, niſi ego eripuiſſem (ut ſaccarum, frumentum, farina, papyrus) poſſùmne retinere?

Reſp. nõn potes; quia (ut habetur ex L. Pomponius. 44. ff. de acquirendo dominio) quælibet res noſtra, quantumcumque periclitetur, manet noſtra, quamdiu non eſt conſumpta; nempe ſi cupimus eam noſtram manere. Vt ſi ouis noſtra ex faucibus lupi eripiatur, aut domus ab incendio, noſtra manet. Vnde quod ait Nauarr. c. 17. n 99. poſſe nos talia retinere, ſi cum aliquo uitæ periculo ea ex undis eripuerimus, non eſt abſolutè uerum, niſi quando rationabiliter credi poteſt dominum permittere res huiuſmodi, ſiue eiectas, ſiue ex naufragio periclitantes, ei, qui ſe periculo uoluerit exponere; ut quando res illæ ita tim eſſent perituræ, & non ſine diſcrimine poſſent recuperari, ita ut periculum ferè tanti æſtimetur quãti res ipſæ: tunc enim etſi dominus ius habet rei vindicandæ, tamen recuperator poteſt exigere æſtimationem ſui laboris & periculi. Vnde ſi dominus nihil dicat, poterit retinere tanquam ratione periculi conceſſam.

Quando res poteſt recuperari, ſed dominus non vult. Dico Secundò, Pro derelicto etiam haberi videtur res ea, quæ fluctibus procul abrepta eſt, & dominus ſciens vbi ſit quærenda, non curat eam recuperare; vel quia eã parui facit, vel quia eſſent magnæ expenſæ faciendæ.

Probatur, quia dominus rem talem non videtur velle habere in bonis ſuis, ob incommodum coniunctum. ſecùs eſt quando omninò vellet eam recuperare, ſi aliquo modo poſſet.

Quando nulla eſt ſpes recuperandi. Addunt quidam rem etiam haberi *pro derelicto*, quando dominus ita eam proijcit vel relinquit, vt nulla ei ſpes ſuperſit induſtria aliqua vel aliquo caſu eam recuperandi. Itaque tunc ſi ego extraordinaria induſtria eripiam vel ſaluem, efficiam meam. Ita Petrus Nauar. lib. 4 c. 1. nu. 58. ſed non exiſtimo id eſſe verum; niſi dominus ſignificauerit ſe eam concedere occupanti; vel æſtimatio induſtriæ ſit ferè par illi rei.

CAPVT SEXTVM.

De modo acquirendi dominij in rem alterius abſque eius conſenſu; quod fit præſcriptione.

Habet Dubitationes 18.

1 HACTENVS diximus de modo acquirendi dominij in res quæ nullius ſunt vel communes: ſequitur vt explicemus quomodo acquiratur in res, quæ dominum habent, ſeu quomodo dominia ab alio in alium transferantur. Generatim autem transferuntur vel volente priore domino, uel inuito. *Volente* transferuntur tripliciter; donatione, vltima voluntate, contractu, de quibus infrà. *Inuito* totidem modis. Primò, Iure gentium; ſic res bello captæ fiunt capientis, de quo ſuprà, 2.2.q.40. quæ eſt de Bello. Secundò, authoritate alicuius legis particularis; idque vel ſine culpa domini, ut lege præſcriptionis: vel ob culpam eius, vt ob crimẽ hæreſis, læſæ maieſtatis, incœſtas nuptias: de quo 1.2.q.96. Tertiò, ſententia Iudicis; vt ſi fur damnetur in quadruplum; qui modus etiam obligat in conſcientia, quando ſententia nõ nititur falſa præſumptione. de quo infra ſect. 4. Itaque ad præſentem locum ſolùm pertinet tractatio de Præſcriptione.

DVBITATIO I.

Quid ſit Præſcriptio & Vſucapio.

2 *Præſcriptio tripliciter dicitur. Exceptio.* NOtandum eſt nomen *præſcriptionis* tripliciter accipi apud Iureconſultos, (vt colligitur ex Couar. ad reg. Poſſeſſor, in principio, & §. vnico, relectione 1.) 1. generatim, vt idem ſit quod *exceptio*, quæ opponitur ad excludendam actionem intentam ab actore; vnde cùm exceptio ſit vel *dilatoria*, (vt ſi opponas, iudicem non eſſe competentem, teſtes infames, actorem excommunicatum) vel *peremptoria*, (vt ſi opponas te mandato Principis feciſſe; iam antè ſoluiſſe quod petitur) etiam præſcriptio erit vel dilatoria vel peremptoria. Hoc modo accipitur in titulo De exceptionibus & præſcriptionibus, lib. 44. Digeſtorum Simili modo accepit Tertullianus, inſcribens librum ſuum *De præſcriptionibus aduerſus hæreticos*: agit .n. de illis, quæ hæreticis, per ſuam doctrinam, veluti litem intentantibus opponi poſſunt a Catholicis, ne ab eis vincantur.

Secundò, accipitur ſpecialiùs pro *exceptione peremptoria* prouueniente ex eo, quòd tempore legibus definito rẽ aliquam poſſedimus, vel iure aliquo vſi ſumus, vel quòd alius tali tẽpore ab vſu alicuius Iuris ceſſauerit, vt docet Couar. ſupra §. vnico. n. 4. & patet ex titulis C. de præſcriptione longi temporis & de præſcript. 30. & 40. annorũ.

Tertiò, accipitur pro *dominij acquiſitione*, vel *iuris alieni eliſione*, ex tempore legibus definito proueniente. Hoc modo dicimur præſcribere domum, vineam, agrum, id eſt, acquirere dominium domus, vineæ, agri. Verùm ſic non accipitur in Iure ciuili, ſed in Iure Pontificio, & paſſim ab Interpretibus vtriuſque Iuris; vt docet Couarr. n. 6. Ratio cur ſic acceperint, eſt quia qui dominium alicuius rei per continuatam eius poſſeſſionem comparauerat, ſi impetebatur à priore domino, præſcribebat .i. excipiebat & opponebat certi temporis poſſeſſionem, per quam fecerat rẽ ſuam: & ita eius actionem perimebat. Hinc ipſa *vſucapio* & *dominij acquiſitio* cœpta eſt vocari *præſcriptio*: cùm tamen præſcriptio ex vſucapione oriatur, vt patet L. Emptor. 7. C. de præſcriptione longi temp.

3 *Quid præſcriptio.* Ex his patet quid ſit *præſcriptio*. Nam ſi primo modo capiatur, nihil eſt aliud quam exceptio, ſeu oppoſitio aduerſus actionem actoris.

Si ſecundo modo, eſt exceptio peremptoria contra priorem dominum, ex tempore legibus definito uim habens.

Si tertio modo, eſt dominij acquiſitio, uel alieni iuris, ſiue realis, ſiue perſonalis peremptio, per continuationem temporis lege definiti. Vbi aduerte, ſi acquiſitionem dominij paulò latiùs accipiamus, non opus eſt addere illam partem (*vel alieni iuris peremptio*) quia qui ius alterius perimit, acquirit dominium ſuæ libertatis; liberatur enim obligatione qua alteri erat obſtrictus. rectè tamen additur cauſa claritatis.

Vſucapio uerò *eſt acquiſitio dominij per continuationem temporis lege definiti*. Ita habetur L. 3. ff. de Vſucapion. quæ definitio cauſaliter eſt intelligenda. Vſucapio enim eſt cauſa acquiſitionis dominij. formaliter autem videtur eſſe *poſſeſſio* quædam rei alienæ. Vnde dicimus Vſucapionem interumpi. Poteſt tamen etiam accipi pro ipſa acquiſitione formali dominij, nemo enim dicitur res vſucepiſſe, niſi iam dominium acquiſierit. *Vſucapio.*

Ex his colligi poteſt quomodo præſcriptio ab vſucapione differat; ſi enim primo vel ſecundo modo ſumatur, res eſt clara: quia præſcriptio his modis eſt oppoſitio cõtra actorem. ſi tertio modo, ſic eſt magis cõmune quàm vſucapio. omnis enim vſucapio eſt præſcriptio, non contrà. Nam præſcriptio, qua extinguitur actio perſonalis vel realis alterius, non eſt propriè vſucapio, tamen eſt præſcriptio. Generaliter tamen poſſet dici vſucapio, quatenus Ius & libertas ab aliqua obligatione poteſt dici vſucapi; & ſic æquè latè paterent præſcriptio & vſucapio. *Differentia inter Vſucap. & præſcript.*

4 Aduertendum tamen, Iuris Interpretes paſſim diſtinguere præſcriptionem ab vſucapione; quòd vſucapio ſit mobilium, præſcriptio verò immobilium. verùm hæc differentia non eſt fundata in Iure. Nam vſucapio et eſt immobilium. vt patet Inſtit. de Vſucapionibus, in principio; vbi non ſemel ad res immobiles refertur. & L. vnica C. De vſucapione transformanda. Similiter præſcriptio in rebus mobilibus locum habet: nam quãdo eas vſucepimus vtimur præſcriptione, ſeu exceptione erga priorem dominum. Itaque hiſce nominibus vtemur tanquã ſynonymis.

DVBITATIO II.

Quæ conditiones requirantur ad præſcriptionem ſeu vſucapionem.

5 *Quatuor cõditiones.* REſpondeo, Ordinariè requiruntur quatuor, ex communi DD. ſententia, vt teſtatur Sil. verbo Præſcriptio n. 1. *Poſſeſſio, titulus probabiliter præſumptus, bona fides, & continuatio poſſeſſionis cum bona fide, per tempus lege præſcriptum.*

Poſſeſſio. Primò, requiritur *poſſeſſio*. quia vt habet regula iuris in 6. *ſine poſſeſſione præſcriptio non procedit*. oritur enim hoc totum ius ex poſſeſſione. debet autem hæc poſſeſſio eſſe qua quis nomine ſuo poſſidet, non autem nomine alieno: quia hic verè non eſt poſſeſſor, ſed alter qui per illũ poſſidet. cùm autem poſſeſſio alia ſit *ciuilis tantùm*, alia *naturalis tantùm* alia *ciuilis, & naturalis ſimul*, hæc vltima eſt aptiſſima gignendæ præſcriptioni. *naturalis tantùm* non ſufficit. *Ciuilis tantùm*, qua ſolo animo rei noſtræ etiam abſentes inſiſtimus, ſufficit; vt probat Couarr. reg. Poſſeſſor, p. 1. §. vnico. nu. 7. hæc enim etiam ideò *ciuilis* dicitur, quòd hunc ciuilem effectum pariat. *Ciuilis ſufficit, non autem naturalis.*

Ob defectum huius conditionis non poſſunt præſcribi, primò loca ſacra, & ius decimarum à laico; nam

non

non eſt capax poſſeſſionis ciuilis talium; cùm Ius ei reſiſtat, vt patet ex dictis ſupra c. 3. dub 9. Secundò, Religioſus profeſſus non poteſt quicquam præſcribere, ſeu vſucapere; quia nihil poteſt nomine ſuo poſſidere. Tertiò, Fructuarius, colonus, emphyteuta, feudatarius, conductor, commodatarius, pignerator, non poſſunt rei proprietatem præſcribere ſeu vſucapere: tum quia hanc non poſſident niſi naturaliter, cùm dominus directus eam poſſideat ciuiliter; tum quia non poſſident eam nomine ſuo, ne naturaliter quidem, ſed nomine directi domini. Vnde ſi poſt centum annos probare poſſes initium poſſeſſionis, nimirum rem illam nomine tuo poſſeſſam fuiſſe ab initio, nulla præſcriptio tibi obſtabit: ita expreſſè Gloſſa in cap. Clerici, 11. v. in Ius proprium. 16. q. 4. Ioannes Andreas ibidem. Silueſt. Præſcriptio 2. nu. 20. & alij, Quod probatur d. cap. Clerici, vbi dicitur, *Quæ precariò poſſidentur, in ius proprium præſcriptione temporis non poſſe reuocari.* Idem confirm. cap. Si Epiſcopus. 12. ibidem. Et quamuis loquantur ſolùm de rebus Eccleſiæ, eadem tamen ſunt intelligenda de rebus aliorum, cùm eadem in omnibus ſit ratio, vt Gloſſa exponit. Idem confirm. Iure ciuili. nam l. Malè agitur, C. de præſcript. 30. annorum, ſic dicitur: *Malè agitur cum dominis prædiorum, ſi tanta precariò poſſidentibus prærogatiua defertur, vt eos poſt 40. annorum ſpatia qualibet ratione decurſa inquietare non liceat.* Et infrà: *Nemo igitur qui ad poſſeſſionem conductor accedit diu res alienas tenendo ius ſibi proprietatis vſurpet; ne cogantur domini aut amittere quæ locauerunt, aut locatores vtiles ſibi fortaſsis excludere, aut annis omnibus ſuper dominio ſuo publicè proteſtari.* Sed hæc intellige, ſi res apud illum qui nomine alterius poſſidebat, vel apud eius hæredem, maneat. ſecùs ſi alteri vendita ab hærede bona fide fuerit. ſed de hoc plura infrà dubit. 15. Poſſunt tamen iſti præſcribere Ius vtilitatis; non quia naturaliter poſſident rem, (vt quidã volunt) ſed quia hoc ius ciuiliter poſſident, vt pote ſuo nomine; vt rectè Couarr. ſupra num. 7. Quartò, Si colonus vel quiuis fructuarius venderet domũ vel agrum abſente domino & ignorante, emptor non poſſet præſcribere; quia non haberet poſſeſſionem ciuilem; ſed ſolùm naturalem; ciuilis enim manet apud dominum abſentem, quamdiu retinet animum poſſidendi, vel donec ſciat rem ſuam ab alio occupatam, & ſciens non audeat eum depellere: vt dictum eſt c. 3. dub. 12. vbi tamen dominus amiſerit poſſeſſionem, emptor poterit præſcribere, vt dicetur dubit. 13. Quintò, Nemo poteſt præſcribere quãdiu apud ipſum non eſt poſſeſſio ciuilis, ſed apud alium. nam præſcriptio incipit ab eo die, quo dominus prior amittit poſſeſſionem ciuilem, vt omnes DD. tradunt teſte Couar. nu. 7. tunc enim primùm incipit detentor ciuiliter poſſidere.

Religioſus. *Fructuarius.* *Emphyteuta, &c.* *Colonus.* *Quando incipit præſcriptio.*

7 Petes, vtrùm hæc conditio requiratur etiam in præſcriptione, quæ fit per debitorem vel reum contra actionem perſonalem vel realem creditoris vel actoris; quidam negant; eò quòd reus vel debitor qui ſic præſcribit, nihil videatur poſſidere: cùm hæc præſcriptio ex eo oriatur, quòd creditor vel actor aliquid omittat. Sed conformiùs dicitur etiam hic neceſſariam eſſe quamdam poſſeſſionem, nempe libertatis ſuæ, quæ certo duret tempore, vt infrà dubit. 11. patebit.

Præſcriptio contra actionem.

8 Secundò requiritur *Titulus probabiliter præſumptus*, id eſt, qui bona fide putetur validus; vt donationis, teſtamenti, vel ſucceſſionis ab inteſtato, emptionis, permutationis, &c. Non eſt autem neceſſarium vt ille titulus ſit verus, i. validus: nam hic ſufficit ſine præſcriptione ad transferendum dominium ſecuta traditione: ſed ſatis eſt vt probabiliter putetur verus, quamuis reuerà inualidus, ſit, (vt quia venditor non habuit poteſtatem vendendi) tunc enim ius facit vt res aliena, exacto tempore definito, fiat tua. Debet autem hæc opinio, qua putas titulum validum, prouenire, non ex ignorantia Iuris, præſertim manifeſti & indubitati, (vt ſi putares minorem poſſe vendere rem immobilem ſine decreto Iudicis, aut parentem validè donare filio) vt infrà dubit. 5. dicetur; ſed ex ignorãtia facti: vt ſi putes decretum Iudicis interueniſſe, & non interuenit: ſi id quod parens dedit, putes fuiſſe donatum per ceſſionem vſusfructus, quem in bonis eius habebat. In dubio autem vtrùm ex ignorantia iuris aut facti prouenerit hæc opinio de titulo, exacto tempore præſcriptionis præſumendum pro præſcribente, ob poſſeſſionem bona fide toto illo tempore continuatam. ſecùs ſi conſtet prouenisse ex errore Iuris. Aduertendum tamen eſt, non ſemper requiri titulum ad præſcriptionem; vt docet Cou. 2. p. §. 8. quia ſæpè fit vt tituli obliuiſcamur; multa enim habemus in rebus noſtris, quæ vtrùm emptione, donatione, teſtamento, an aliter accepérimus, ignoramus. Requiritur tamen vt breuiore vel ordinario tempore fiat præſcriptio.

Titulus.

9 Tertiò, Requiritur *bona fides*, vt patet ex regula Iuris in Sexto. *Poſſeſſor malæ fidei non præſcribit*, (in quam regulam Couarr. doctiſſimum commentarium ſcripſit, quẽ ſæpe hic citamus.) Idem habetur in c. finali. de præſcriptionibus quod ſumptum eſt ex Concil. Magno Lateranẽſi, vbi dicitur, *Quoniam omne quod non eſt ex fide, peccatũ eſt, ſynodali iudicio definimus vt nulla valeat abſque bona fide præſcriptio, tam canonica quàm ciuilis; cùm generaliter ſit omni conſtitutioni & conſuetudini derogandum, quæ abſque mortali peccato non poteſt obſeruari. Vnde oportet vt qui præſcribit, in nulla temporis parte habeat rei alienæ conſcientiam.* Ex quibus verbis hoc etiam colligitur, *bonam fidem* in propoſito eſſe credulitatem, quia quis ſibi prudenter perſuadet rem eſſe ſuam, vel ſaltem neſcit eſſe alienam. Dico *prudenter*, quia ſi ex ignorantia craſſa, vel inordinata cupiditate illa perſuaſio procedat, non erit bona fides.

Bona fides. *Quid bona fides.*

Quartò, Requiritur certi temporis continuata poſſeſſio: quod tempus varium eſt pro varietate rerum præſcribendarum, vt infrà dicetur.

Cõtinuata poſſeſſio.

Circa prædictas conditiones, præſertim circa 3. & 4. ſunt aliquot dubitationes. Vnde ſit.

DVBITATIO III.

Vtrùm dubitans an res ſit ſua, cenſeatur bona fide eam poſſidere.

10 TRactat hoc Couar. ad Regul. Poſſeſſor, p. 2. §. 7. nu. 3. & ſequent.

Reſp. & dico, Primò, Qui dubitat non cenſetur habere bonam fidem ad inchoandam poſſeſſionem, quamdiu manet dubitatio. Ita Couarr. ſuprà. Ioannes Medina Cod. de reſtitutione q. 17. & eſt communis ſententia Doctorum.

Ratio eſt, quia vt rem quam anteà non habebam, incipiam mihi vindicare & vſurpare, requiritur vt determinatè iudicem eam vel eſſe nullius, (ita fieri meam per occupationem) vel certè eſſe meam, quamuis id anteà non aduerterim. Quòd ſi dubitem an ſit mea, an aliena, iniquè ago eam mihi arrogans; cùm non ſit melior mea cõditio quàm alterius. In hoc caſu ſi dubium verſetur inter duos, quorum neuter bona fide poſſidebat, res eſt diuidenda: quia par eſt Ius vtriuſque; neque eſt ulla ratio cur alteri potiùs quàm alteri adiudicetur. vt dictum eſt 1. 2. q. 19.

Si ſit dubiũ quãdo nemo ſat poſſidet

11 Dico Secundò, Qui dubitat, cenſetur habere bonam fidem ſufficientem ad continuandam poſſeſſionem bona fide initam. vnde quando dubium ſuperuenit ei qui bona fide cœpit poſſidere, non violat, nec interrumpit eam. Ita Couar. ſuprà. §. 7. num. 3. & ſequentib. vbi multos citat pro hac ſententia idem docet Medina loco citato. Eſt contra Adrianum in 4. q. de præſcriptione. & Sotum l. 4. de Iuſtitia q. 5. art. 4. & quoſdam alios, qui dicunt bonam fidem per tale dubium interrumpi, & ita non procedere præſcriptionem. Sed probatur noſtra ſententia ex cap. Si virgo. 34. q. 1. ubi dicitur, *In iure prædiorum, tamdiu vnuſquiſque poſſeſſor bonæ fidei dicitur, quamdiu poſſidere ſe ignorat alienum.* Idem indicatur c. finali de præſcriptione, cùm dicitur, *Vnde oportet, vt qui præſcribit, in nulla temporis parte habeat rei alienæ conſcientiam*, atqui dubius non eſt ſibi conſcius rem eſſe alienam, & ignorat ſe poſſidere alienum: ergo manet poſſeſſor bonæ fidei, & procedit præſcriptio. loquuntur autem hæc capita de continuatione poſſeſſionis, non autem de inchoatione.

Dubitatio non interpellat præſcriptionẽ.

Secundò, Probatur ratione; quia in pari dubio melior eſt conditio poſſidentis quàm non poſſidentis: ergo cùm is, qui incipit dubitare, iam poſſideat, melior eſt eius conditio quàm non poſſidentis; ac proinde poteſt rem retinere,

eſt

etſi adhibita diligentia adhuc maneat dubitatio. quòd ſi poteſt rem retinere, etiam poteſt continuare poſſeſſionem perſeuerante illo dubio. ergo hæc continuatio poterit perficere præſcriptionem. nam ſola illa poſſeſſio eſt inutilis ad præſcribendum, quæ non eſt ſine peccato, vt patet ex dicto c. finali.

Obijcitur contrà, Bona fides eſt exiſtimatio, qua quis prudenter exiſtimat rem, quam retinet, eſſe ſuam; atqui dubitans non exiſtimat eſſe ſuam: ergo non habet bonam fidem.

Reſp. Non tantùm eſt bona fides cùm quis poſitiuè credit rem eſſe ſuam, ſed etiam cùm neſcit eſſe alienam; vt colligitur ex cap. finali ſupra. Vnde cùm dubitans neſciat eſſe alienam, cenſetur habere bonam fidem, talem qualis quidem non ſufficit ad inchoandam præſcriptionem, tamẽ ad continuandam ſufficiens eſt.

12 Ex his poteſt colligi reſolutio cuiuſdam dubitatiunculæ, quam Couar. tractat. nu. 2. ſuprà: Vtrùm detur medium inter bonam & malam fidem? Dicendum eſt dari medium, ſi hæc ſpeculatiuè conſiderentur: non autem ſi in ordine ad praxim. dubitans enim ſpeculatiuè, nec bonam nec malam fidem habet, quia nec credit poſitiuè rem eſſe ſuam, nec alienam; ſed hæret in medio. In ordine autẽ ad praxim habet vel bonam fidem vel malam: bonam, ſi agatur de continuatione poſſeſſionis benè inchoatæ; malã verò, ſi agatur de poſſeſſione primùm ineunda. Qui enim dubitat an res ſit ſua, mala fide poſſeſſionem inchoat: quia contra conſcientiam facit. ſcit enim ſe eam rem, de qua dubitat an alterius ſit, ſibi vindicare non poſſe. bona tamẽ fide poſſeſſionem ritè inchoatam continuat; quia cùm poſſeſſio ei ſuffragetur, nouit ſe rem illam ob dubitationem superuenientem non teneri deſerere, & alteri tradere; ſed ſatis eſſe vt diligenter de veritate inquirat, & ſi adhibita conuenienti pro rei momẽto inquiſitione adhuc dubium perſeuerauerit, ſe in ſua poſſeſſione progredi poſſe: eò quòd in dubio melior ſit conditio poſſidentis.

An detur mediũ inter bonam & malam fidem.

DVBITATIO IIII.

Si quis dubitans, an res ſit ſua, ſimul dubitet an liceat eam retinere, & tamen retineat, vtrùm bona fide continuet poſſeſſionem, an mala.

13 RESPON. Mala fide continuat poſſeſſionem; vnde non procedit ei præſcriptio; vt expreſsè habetur L. Si fur. ff. de vſucapionibus. vbi dicitur, *Si quis id quod poſsidet non putet ſibi licere per leges vſucapere, dicendum eſt, etſi erret, non procedere tamen eius vſucapionem, vel quia non bona fide videatur poſsidere, vel quia in iure erranti non procedat vſucapio.* Sed occaſione huius legis occurrit dubium, de quo fuſè Couar. reg. Poſſ. p. 2. §. 7. nu. 5. & ſequent.

DVBITATIO V.

Vtrùm ſi quis ex ignorantia Iuris rem vſurpet vt ſuam, ſuamque eſſe exiſtimet, habeat bonam fidem ſufficientem ad præſcribendum.

VERBI gratia, comparaſti rem aliquam contractu vſurario, quem putabas iuſtum; quòd exiſtimares vſuras mediocres iuſtè exigi: accepiſti à Religioſo veſtem, equum, &c. neſciens Religioſum non poſſe donare; vtrùm cum tali errore currat præſcriptio? Ioannes Medina q. 17. docet quamuis ignorantiam inculpatam tam iuris, quam facti ſufficere ad præſcribendum in foro conſcientiæ. Sed contrarium eſt verius ſi agatur de præſcriptione ordinaria. Pro quo.

14 Dico Primò, Iuris clari ignorantia non ſufficit ad præſcriptionem rei, etiamſi ſit omnino inculpata. Eſt communis ſententia DD. vt docet Couarr. reg. Poſſ. p. 2. §. 7. num. 6.

Probatur L. Numquam 31. ff. de vſucapionibus, dicitur, *Numquam in vſucapionibus Iuris error poſſeſſoribus prodeſt.* & L. Iuris 4. ff. de iuris & facti ignor. *Iuris ignorantiam in vſucapione negatur prodeſſe, facti verò ignorantiam prodeſſe conſtat.* & L. Error. 8. ff. eod. tit. *Error facti ne maribus quidem in damnis vel compendijs obeſt. Iuris autem error, nec feminis in compendijs prodeſt. cæterùm omnibus iuris error in damnis amittendæ rei ſuæ non nocet.* Idem habetur L. ſequenti. Quare cum leges nolint hũc errorem prodeſſe, non procedet eum eo præſcriptio ſicut enim præſcriptio iure humano conſtat, ita ab eodem poteſt circumſcribi.

Error iuris impedit præſcriptionẽ. maximè ſi vincibilis.

Dico Secundò, Huius tamen Iuris ignorantia ſeu error inculpatus ſufficit ad præſcribendos fructus ex re illa perceptos. Ita Nauar. lib. 1. conſil. 6. tit. de officio Iudicis. Couarr. l. 1. variarum reſolutionum cap. 3. num. 8. Gloſſa in L. Si fur 32. ff. de vſucap. §. 1. Innoc. Ancharana Cardinal. & Imola, in cap. Ad noſtram 11. de rebus Eccl. non alien. & alij multi. Probatur ex L. Sed etſi 25. §. Scire 6. ff. de petitione hæreditatis: vbi inſinuatur, eũ qui in iure errãs poſſidet, poſſe comparare fructus; modò non ſit prædo, id eſt, malæ fidei poſſeſſor. Nec refert vtrùm fuerit error iuris nec aſſiſtentis nec reſiſtentis contractui, an iuris reſiſtentis: quia vtroque caſu verum eſt, vt docet Nauarrus & Couar. ſuprà; etſi multi Iuriſconſulti cum Bartolo id non admittant, cùm eſt error iuris reſiſtentis. Ratio eſt, quia quando ius non diſtinguit, nec nos debemus diſtinguere: atqui d. §. Scire non diſtinguit, nec eſt vllus textus aut ratio efficax, qua illa diſtinctio probetur, vt Nauarrus ait. Deinde præter auctores citatos, ita docet Gloſſa in L. 2. C. Si quis ignorans rem min. eſſe; vbi Baldus & Salicerus ſecuti Gloſſam docent, errantem in iure bona fide, acquirere fructus ex contractu nullo, & iure reprobato. Idem tenet Couar. ſuprà. Præſcribuntur autem fructus triennio bona fide poſſeſſi, vt docet Couar. ſuprà n. 7. & ex infrà dicendis patebit. Ratio cur fructus præſcribatur, eſſe poteſt, quia error circa fructus videtur eſſe error facti; putat enim poſſeſſor ſe eos percipere ex re ſua. 15

Sufficit ad fructuum vſucapionẽ

Dico Tertiò, Ignorantia vel error Iuris valdè dubij, & etiam verè dubij, ſufficit ad præſcriptionem ipſius rei. Ita Nauar. ſuprà. *Error*, inquit, *iuris dubij perinde prodeſt ad hoc*, (vſucapionem) *ſicut error facti.* Probat ex Gloſſa, Panor. Felino & alijs in cap. De quarta, de præſcriptionibus. Idem tenet Couar. § 7. nu. 12. & Sil. verbo Præſcriptio §. 4. & alij. Nec refert quòd aliqui ex his requirant vt hoc ius ſit valdè dubium; quia ſufficit eſſe verè dubium, vt Nauar. & Sil. Ratio eſt; quia quando Ius aliquod eſt verè dubium, (id eſt, de quo vtrimque ſint multorum ſententiæ) prudenter poſſumus in praxi vtramlibet ſequi, perinde ac ſi ius planum eſſet. 16

Error iuris dubij.

Hinc ſequitur, poſſe vſucapere eum, qui aliquid contractu ambiguo, de quo vtrimque ſunt opiniones Doctorũ, comparauit.

Sed difficultas eſt vtrùm ſententia Medinæ ſit aliquo modo probabilis. Quidam negant eſſe probabilem etiamſi agatur de præſcriptione longiſſimi temporis, quæ nõn requirit titulum, qualis eſt 30. & 40. annorum. Probatur Primò, ex iuribus adductis num. 14. quæ expreſsè habent iuris errorem in præſcriptione non prodeſſe. Secundò, quia cum mala fide non procedit vllo tempore præſcriptio. cap. fin. de præſcripr. Atqui is qui per ignorantiam iuris rem acquirit, comparando illam per contractum iure inualidum, habet malam fidem, vt iura loquuntur; ergo. Minor probatur ex L. Quemadmodum 7. C. de agricolis & cenſitis, vbi dicitur eum, qui emit adſcriptitium ſine gleba, non poſſe vſucapere, *Quia*, inquit, *malæ fidei poſſeſſorem eſſe nemo ambigit, qui aliquid contra legum interdicta mercatur.* Vbi aduerte non dici talem præſumi habere malam fidem, ſed habere malam fidem. Nam iura malã fidem vocant non ſolùm credulitatem qua quis credit, aut dubitat rem non eſſe ſuam quam retinet vt ſuam; ſed etiam, qua quis ex errore iuris ſeriò putat eſſe ſuam. hanc enim ideò vocant malam, quia eſt inutilis ad præſcriptionem. Tertiò probatur ex cap. Dudum 31. de decimis, vbi Pontifex decimas, quas Rex Hungariæ dederat Hoſpitalariis S. Stephani, adiudicat Epiſcopo: eò quòd acceperant illas à manu laici, qui iure eas non poterat poſſidere, ac proinde nec donare: vbi Pontifex non ponderat lapſum temporis 40. annorum nondum expleti, ſed titulum ex errore iuris inductum, ac proinde inualidum. Quartò, 17

Sententia Medinæ an ſit probabilis.

Etiamſi

Etiamſi pars aduerſa contra quam Titius intendit præſcribere, fateretur illum ignorantia inuincibili iuris laboraſſe, nihilominus in foro externo Titius condemnaretur: ergò ibi non proceditur ex præſumptione malæ fidei, ſed ex eo quòd credulitas ex errore proueniens ſit re vera mala fides. Confir. Quia alioquin Ius ciuile foueret peccatum, auferendo rem vero domino, qui iam præſcriptione acquiſiuerat verum dominium. Quintò, Etiamſi conſideretur illas leges procedere ex præſumptione malæ fidei, tamen res iſtæ non poſſent præſcribi tempore 30. annorum, ſed ſolùm tempore cuius initij non extat memoria: quia præſumptio iuris illi obſtat, iuxta cap. 1. de præſcript. in 6.

Hæc ferè ſunt argumenta, quibus hæc ſententia probari poteſt, quam proinde tenet noſter Molina diſput. 64. (qui etiam putat contrariam non eſſe probabilem) Gloſſa in cap. 2. de his quæ fiunt à Prælato. & in cap. Apoſtolicæ, 9. de donat. Felinus in cap. de quarta, 4. num. 34. de præſcript. Abbas in cap. Cùm non liceat. col. 6. Cynus in L. Si quis emptionis, §. 1. C. de præſcript. 30. annorum. Bart. in L. Sed etſi, §. Sare, ff. de petit. hæredit. Sed contrariã iudico veriorem & probabiliorem, quando agitur de præſcriptione 30. annorum. Hanc tenet expreſſè Couarr. ad regul. Poſſeſſor, p. 2. §. 7. n. 6. concl. 2. *Error*, inquit, *iuris bonam fidem inducit ſufficientem ad eam præſcriptionem quæ titulum non requirit, ſed ſola bona fide procedit*; qualis nimirum eſt 30. annorum. Et quamuis in ſequentibus videatur hoc reſtringere ad errorem iuris nec aſſiſtentis nec reſiſtentis; (quale plurimorum DD. iudicio eſt de teſtamentorum ſolemnitatibus, tamen poſtea n. 11. idem concedit de errore iuris contractui reſiſtentis, modò ſit error inuincibilis. *Quantum*, inquit, *ad præſcriptionem error iuris excluditur, nec ex eo præſcriptio procedit, quia illa culpa & negligentia in iuris errore, & in non inquirendo diligenter quid leges de illo actu ad eius institutã ſtatuerint, efficit, vt ad effectum præſcribendi iuris error vel mala fides iudicetur, vel eius vicem habeat; iuxta regulam, Qui contra iura, &c. quo fit vt ſi contingat errorem iuris etiam reſiſtentis inuincibilem eſſe, tunc præſcriptio in animæ iudicio obtinebit, atque ita defendi poterit Ioannis Medinæ opinio. Imò & ea ſic intellecta apud Iudicem exteriorem admittenda eſt, ſicut apertiſſimè in tertia concluſ. probatur.* Hæc Couar. Eamdem ſententiam tenet Alexander Imolenſis in d. cap. de quarta. & in repetit. cap. fin. col. 4. in fine de præſcript. & col. 10. adducit Antonium Butrio in cap. Cura. 11. de iure patron. qui etiã id docet in cap. Peruenit. 4. de empt. & vendit. vbi dicit, *Licèt error iuris circa titulum impediat præſcriptionem ad quam requiritur titulus, non tamen impedit præſcriptionẽ ad cuius ſubſtantiam non requiritur titulus, ſed ſola bona fides, vt eſt præſcriptio 30. annorum.* Idem tenent Paulus de Caſtro conſil. 152. §. Circa præſentem caſum, col. 3. & conſil. 40. §. In cauſa, col. 1. & maximè in L. Celſus. 27. poſt principium, ff. de vſucap. Ludouicus Romanus cõſil. 123. §. Circa primum dubium, col. 4. Pro eadem citat Couar. Alexandrum conſil. 125. Felinum in cap. Cùm contingat. 24. de reſcriptis. Iaſon. in L. Si quis id quod notab. 8. & ibidem Decium, ff. de Iuriſdictione omnium Iudicum, & Anton. Rub. conſ. 75. qui hanc omnium fatetur eſſe communem.

Contraria probabilior.

Probatur Primò, Præſcriptio tricenaria non requirit titulum, ſed tantùm poſſeſſionem bonæ fidei tanto tempore continuatam: atqui is qui errat in iure, poteſt habere bonam fidem, & cùm ea poſſidere tempore præſcripto; ergo. Minor probatur, quia doctiores, quos commodè potuit, conſuluit, & omnia fecit quæ tenebatur facere ad cognoſcendas contractus leges; ita vt ignorantia ſit planè inuincibilis; ergo habet bonam fidem. quod confirmatur: quia cùm ius eſt obſcurum, ſeu dubium, ideò error iuris non excludit bonam fidem de titulo, quòd error tunc planè ſit inculpatus, & homo fecit quicquid debuit ad veritatem cognoſcendam. ergo ſimiliter quando ius non eſt quidem obſcurum ſed ignotum, error nõ excludet bonam fidem, ſi homo fecit quod in ſe eſt ut ueritatem cognoſceret. Ita Cou. ſuprà, ubi dicit hanc rationem apertiſſimè concludere.

Secundò, Ideo error iuris impedit præſcriptionẽ, quia qui ſic errat, præſumitur habere malam fidem, vel reuerà habet; ſed iure ciuili præſcriptio tricenaria & quadragenaria locum habet etiam cũ mala fide: vt patet L. Si quis emptionis, C. de præſcript. 30. vel 40. annorum: ergo iure ciuili tricenaria præſcriptio valet etiam cum errore iuris. Conſeq. eſt clara, & antecedens quoad vtramque partem admittitur ab omnibus.

Dices, Ius ciuile qua parte concedit præſcriptionem tricenariam cum mala fide, eſt correctum per Canones; ut patet cap. Vigilanti. 5. & cap. fin. de præſcriptione.

Reſp. non eſſe correctum niſi quoad malam fidem, quæ eſt cum peccato: tota enim ratio illius præſcriptionis tollendæ erat, quia ſine peccato & diſpendio ſalutis non poterat ſeruari. atqui cùm eſt error iuris inuincibilis, nullũ eſt peccatum in poſſeſſione: ergo quoad hanc malam fidẽ non eſt correctũ. Hæc ratio videtur hanc ſententiam planè conuincere.

Tertiò, Ideò leges iuris ignorantiam circa titulum non admittunt in præſcriptione ordinaria, quia is qui ius ſui contractus ignorat, præſumitur non bona fide inchoaſſe poſſeſſionem; quia tenebatur adhibere diligentiam vt ſciret quid ius præſcribat, vt rectè docet Couarr. ſuprà n. 10. ergo ſi reuerà nulla fuit negligentia & error ſit prorſus inculpatus, in foro conſcientiæ, vbi ceſſat præſumptio, poterit præſcribere. Antecedens eſt Couarr. ſuprà, & multorum DD. & confir. ex regula 82. in 6. *Qui contra iura mercatur, bonam fidem habere non præſumitur.* quam regulam intelligi de præſumptione iuris docet ibidem Gloſſa, & ipſa uerba ſatis indicant. Idem confir. ex L. Quemadmodum. 7. C. de agric. & cenſit.

Quartò, Multi DD. docent præſcriptionem ordinariam, quæ titulum requirit, procedere cum ignorantia iuris in ijs, in quibus error iuris toleratur; vt in minore, ruſtico, milite, muliere: quia in his non præſumitur mala fides ſi aliquam diligentiam adhibuerunt: ita Molina Iure conſ. lib. 2. de primogenijs c. 7. nu. 69. cum alijs quibuſdam quos citat. & Baldus in L. Venditioni, C. de Vſucap. pro emp. & in L. Poſſeſſiones, C. ſi quis ignorem minor. eſſe. Vbi dicit excuſari ſi errans eſt miles, uel mulier, vel eſt paſſus in iure difficilis, de quo interrogans ſapientem, habuit reſponſum erroneum. Ex his patet Medinæ ſententiam eſſe ualdè probabilem, & iure veriorem in præſcriptione 30. annorum, quæ titulum non requirit: in præſcriptione autem ordinaria, quæ requirit titulum, in foro conſcientiæ non eſſe improbabilem. imò, non uideri improbabile etiam in foro externo admittendam eſſe, ſi probatum fuerit nullam negligentiam poſſeſſoris interueniſſe, ſed illum feciſſe quantum pro ſua conditione potuit, ut iura cognoſceret. Idem probant 3. & 4. ratio, & confirmatio primæ rationis.

Nec obſtat quòd hæc præſumptio malæ fidei ſit præſumptio Iuris, & de iure, contra quam nõ admittitur probatio, cùm ſit inſtar iuris; quia etſi ordinariè non admittatur, tamen quando ſubeſt euidens cauſa, poteſt admitti vel Iudicis benignitate, vel reſtitutione in integrum, ex clauſula generali, Si qua mihi iuſta cauſa eſſe videbitur. de qua L. 1. in fine, ff. Ex quibus cauſis maiores, &c.

Ad argumenta.

Ad Primam rationem ſententiæ aduerſæ Reſp. Illa iura loqui de præſcriptione ordinaria requirente titulum, quæ triennio, 10. vel 20. annis expletur, non autem de præſcriptione 30. annorum. Hæc enim iure Pandectarum (vnde ſunt illæ leges citatæ) non eſt cognita, ſed iure Codicis introducta. Secundò, dici poteſt illa procedere ex præſumptione malæ fidei. præſumitur, enim, cùm eſt error iuris in contractu, interueniſſe ſaltem negligentiam aliquam, nec adhibitam omnem diligentiam, quæ potuit & debuit adhiberi. & ita error iuris non prodeſt in compendijs: niſi probetur adhibitam omnem diligentiã vt ius ſciretur. Cum hoc tamen ſtat, quòd poſſit prodeſſe in foro conſcientiæ, vbi ceſſat præſumptio, & ſtatur ipſa veritate.

Ad Secundam, Nego illum reuerà habere malam fidẽ, ſi error erat inuincibilis. ſolùm enim præſumitur habere, quia præſumitur non adhibuiſſe diligentiam quam debuit, vt ſciret iura. Neque iura credulitatem ex errore inculpato vocant malam fidem, eò quòd ſit inutilis ad

præ-

Digitized by Google

præſcriptionem: eſſet enim petitio principij. Ideò enim credulitas aliqua eſt inutilis ad præſcriptionem, quia eſt mala fides; non autem ideò eſt mala fides, quia inutilis ad præſcriptionem. Deinde valdè impropriè diceretur talis mala fide poſſidere. Deniq; cap. Vigilanti, & cap. fin. de præſcript. nullam agnoſcit in hac materia malam fidem, niſi quæ eſt cum peccato: talis autem credulitas ex errore iuris inculpato non eſt peccatum.

Nec obſtat L. Quemadmodum. ſenſus enim eſt, nullus iuris peritus ambigit eſſe malæ fidei poſſeſſorem (nempe quoad forum externum) qui contra legum interdicta mercatur. Confir. quia ex illa lege ſumpta eſt regula iuris 82. *Qui contra iura mercatur, bonam fidem non præſumitur habere.* quæ apertè loquitur de præſumptione, illamque legem explicat: vnde eodem modo intelligenda. Confir. 2. quia eadem l. dicitur emptorem amittere pretium: atqui hoc non eſt iuſtum niſi interuenerit aliqua culpa in emptione: ergo agitur de errore culpabili. Addo, Etiamſi mala fides ſi acciperetur, tamen cùm præſcriptio 30. annorum iure ciuili cum mala fide procedat, & talis mala fides non ſit reiecta per Canones, conſequens eſt eã non obſiſtere tali præſcriptioni; cuius etiam ſignum euidens eſt, quòd in d. L. Quemadmodum. ſolùm dicatur per talem malam fidem excludi præſcriptionem longi temporis: inſinuando non excludi præſcriptionem longiſſimi temporis, qualis eſt tricenaria.

Ad Tertiam, Ad præſcribendas illas decimas requirebatur poſſeſſio 40 annorum bona fide cum titulo; vel poſſeſſio à tempore immemorabili ſine titulo. quia ius illi præſcriptioni reſiſtit, ut conſtat ex cap. 1. de præſcript. in 6. Illi autem Hoſpitalarij non poſſederant a tempore immemorabili. Vnde cogebantur oſtendere titulum; in quo titulo acquirendo præſumuntur fuiſſe malæ fidei, eò quòd errauerint in iure manifeſto, qui error præſumitur culpabilis, niſi contrarium probatum fuerit. An tempus 40. annorum fuerit elapſum, non conſtat ex textu. itaque nõ eſt mirum, ſi Pontifex id non ponderarit.

Ad Quartam, Nego id eſſe uerum in præſcriptione tricenaria; imò probabile eſſe nec in ordinaria uerum eſt, ſi pars aduerſa fateatur illum omnem diligentiam adhibuiſſe. Ad confir. Non magis fouet peccatũ, quàm quando teſtamenta non ſolemnia reſcindit, uel non protegit, aut promiſſionem abſque ſtipulatione factam non admittit, &c. Vel dici poteſt, quòd ſicut præſcriptio eſt iure ciuili introducta; ita etiam iure ciuili in quibuſdam caſibus poſſit reſcindi; ut patet cùm datur reſtitutio in integrum contra præſcriptionem. Probabile tamen eſt in foro conſcientiæ, ſi conſtet omnem operam debitam fuiſſe adhibitam, non reſcindi ratione ignorantiæ iuris, etiamſi contra præſcribentem ſententia feratur: quia ſententia procedit ex falſa præſumptione. Parendum tamen ſententiæ ob ſcandalum, & ne iuris ratio perturbetur, ſicut in multis ſimilibus uſuuenit.

Ad Quintam, Negandum eſt antecedens. Ad probationem reſp. illud cap. loqui non de præſumptione malæ fidei ratione ignorantiæ iuris, ſed ratione cõditionis ipſius rei; eò quòd res ipſa talis ſit naturæ, vt iure communi nõ videatur poſſe à tali poſſideri, ſicut decimæ à Laico; aut decimæ huius diœceſis ab Epiſcopo alterius diœceſis. itaque nihil ad rem facit.

18 Dico Quartò, Error inducens bonam fidem omninò ſufficientem ad vſucapionem, regulariter eſt error facti.

Sequitur ex dictis; vt ſi rem acceperis à fure, neſciens eſſe furem, tenes illam bona fide, orta ex errore facti. Similiter ſi emptione vel donatione habeas à pupillo, neſciens eſſe pupillum; vt patet L. Pro emptore. 2. ff. Pro emptore. Pari modo ſi emas à Prælato rem Eccleſiæ, putans Capitulum conſenſiſſe, eſt error facti, & potes præſcribere, etiamſi Capitulum non conſenſerit. Si autem emeris à Prælato, putans non requiri cõſenſum Capituli, eſt error iuris; nec potes præſcribere, niſi fructus rei, non autem rem ipſam. vt docet Couarr. n. 6. intellige tempore ordinario, & vt ſuprà explicatum.

DVBITATIO VI.

Vtrùm aliquando cum mala fide procedat præſcriptio.

VIDE Couarr. ad reg. Poſſeſſor, p. 2. §. 11. 19

Reſp. Propriè loquendo numquam procedit præſcriptio cum mala fide. Nam leges ciuiles ſtatuentes præſcriptionem 30. aut 40. annorum, etiam cum mala fide procedere, ſunt abrogatæ Iure canonico. vt patet c. finali, de præſcriptionibus. Vnde omnes leges particularium locorum, ſtatuentes præſcriptionem poſt certum aliquod tempus, ſiue in rebus corporalibus ſiue in ſpiritualibus (id eſt iuribus ſeu actionibus realibus & perſonalibus) requirunt ſuo modo bonam fidem. vt fusè docet Couar. §. 11.

Præſcriptio contra debitum pecuniariũ vel actionem.

Vnde infertur Primò, vt præſcribam contra debitum pecuniarium, vel contra actionem ad tale debitum, quam habet Petrus in me, non ſufficit vt Petrus toto tempore non exigat debitum, aut non meminerit; ſed requiritur vt ego certo temporis ſpatio bona fide exiſtimem me nihil debere Petro; v. g. vt putem eſſe condonatum, vel ſolutum, vel vt omninò memoria exciderit. Ratio eſt, quia alias non cenſebor bona fide poſſidere ius non ſoluendi. etſi enim creditor me non interpellet; tamen terminus elapſus ipſaque dies interpellat & monet ſolutionis. quare cùm peccem non ſoluendo, non poteſt mihi procedere præſcriptio: iuxta cap. finale ſupra. Similiter, etſi famulus intra biennium, ex quo deſijt famulari, non petat ſtipendium a domino; non tamen poteſt dominus præſcribere contra debitum illud, niſi bona fide putet ſolutum.

Poteſt denegari actio in iudicio.

Aduerte tamen, non eſſe improbabile, cum mala fide poſſe præſcribi contra actionem perſonalem; ita vt ſi certo tempore creditor non exigat debitum, poſteà non poſſit illud petere in iudicio, eique denegetur actio; vt docet Adrianus quodlib. 6. ar. 3. Sic Carolus V. Anno 1540. Bruxellæ ſtatuit, vt famuli mercedem pactam petant à dominis intra biennium, a die à quo ſeruire ceſſauerint: alioquin non poſſint eam petere in iudicio, niſi ſcripturam producant. non tamen per hoc liberatur dominus in conſcientia, ſi mala fide retinet: ſicut non liberatur is, qui rem emit minoris iuſto, etſi non infra dimidium: neque is qui nudo pacto promiſit aliquid; etſi contra hos non detur actio in foro externo. Contrarium tamen eſt verius, vt oſtendit Couarr. ſi enim conſtaret debitorem mala fide non ſoluiſſe, condemnaretur. hoc autem conſtare vix poteſt, niſi ex ipſius confeſſione. 20

Ius eligendi, præſentandi, &c.

Infertur Secundò, Vt quis præſcribat ius eligendi, præſentandi, paſcendi, aut venandi in alieno prædio, aut alterius ſeruitutis; requiri vt bona fide vtatur tali iure tempore lege conſtituto; ſi enim mala fide vtitur, ſciens ſe non rectè facere, non currit præſcriptio.

Obiectiones. Contra actionem fiſci.

Obijcitur Primò, Is cuius bona per legem pœnalem addicta ſunt fiſco, eiuſque hæredes præſcribunt contra fiſci actionem, cùm tamen ſciant bona ſua fiſco deberi. ergo aliquando cum mala fide currit præſcriptio.

Reſp. Iuriſperiti hoc paſſim uocant malam fidem: ſed rectiùs dicitur cum Theologis, tales habere bonam fidem: non quidem qua ſibi perſuadeant hæc bona abſolute & pleno iure eſſe ſua: ſed qua iudicent licere ſibi ea retinere, donec per fiſcum auferantur: & ſe non teneri fiſco ea offerre: de quo Vide Couar. ad 4. Decretal. p. 2. c. 6. §. 8. à numero. 5.

Cõtra ſeruitutẽ ruſticam.

Obijcitur Secundò, Poſſum præſcribere contra eum, qui habet ius ſeruitutis ruſticæ in meo prædio, etiamſi ſciam ipſum hoc ius uerè habere: ergo cum mala fide.

Reſp. Nego cõſeq. aliud enim eſt acquirere ius aliquid agendi in re alterius; aliud extinguere ius quod alter habet ratione prædij ruſtici in re mea. hoc denique nihil aliud eſt quàm præſcribere libertatem rerum mearum: quod fieri poteſt etiamſi ſciam alterum ius habuiſſe. Itaq; altero habente ius ſeruitutis in prædijs meis, (u. g. ut poſſit tranſire per meum hortum uel agrum; ut poſſit paſcere in meis prædijs) cùm non requiratur ullus actus in me ut ego contra ius illud præſcribam; ſed ſufficiat ut ipſe iure ſuo certo tempore non utatur (ut habetur L. Hæc

autem

Digitized by Google

tum, nec aliquid omitto, quod debeo. non enim teneor illum monere vt iure ſuo vtatur. Itaque ſum in bona fide, vt rectè Medina q. 17. cap. de reſtitutione: quia bona fide ſino illum iure ſuo non vti, & mihi libertatem creari. ſecùs verò eſt quando alter habet ius, non quidem aliquid faciendi circa rem meam; ſed vt ego aliquid non faciam; v. g. ne altiùs ædificem, ne feneſtras in hortum ipſius aperiam, & ſimilia. Tunc enim ut ego extinguam illud ius, requiritur vt bona fide faciam contrarium, & ille per certum tempus non contradicat; iuxta legẽ citatã.

DVBITATIO VII.

Quantum temporis requiratur ad vſucapionem rerum mobilium.

NOTANDVM eſt, ante tempora Iuſtiniani res mobiles in Italia potuiſſe vſucapi annali poſſeſſione bona fide continuata: immobiles biennio. Verùm ipſe hoc ius tamquam parum conſentaneum æquitati, plenumq; litigiorum reformauit, vt videre eſt Tit. De annali except. Italic. contract. tollenda, & Tit. de Vſucap. transfor. cuius reformationem amplexum eſt Ius canonicum. Iuxta hanc igitur.

22 *Res mobiles.* Reſpondeo & dico Primò, Ad vſucapionem rerum mobilium priuati hominis, vel etiam Eccleſiæ, cum titulo requiritur & ſufficit poſſeſſio per triennium bona fide continuata. Eſt communis ſententia DD. vt docet Couarr. reg. Poſſeſ. p. 2. §. 2. nu. 5. De *rebus Priuatorum*, habetur C. de vſucapione transformanda, L. vnica. & Inſtit. de vſucapionibus §. 1.

De *rebus Eccleſiæ* habetur authent. Quas actiones, C. de Sacroſanctis Eccl. *Quas actiones aliàs decennalis, aliàs vicennalis, aliàs tricennalis præſcriptio excludit, hæ, ſi loco religioſo competant, quadraginta annis excluduntur: Vſucapione triennij, vel quadriennij præſcriptione in ſuo robore durantibus: ſola Romana Eccleſia gaudente centum annorum ſpatio vel priuilegio.* Quæ authent. recepta eſt ab Eccleſia, vt patet ex Decret. 16. q. 3. cap. vlt. & penult. Ex qua conſtat, in rebus, & actionibus, quæ minore tempore quàm decennio vſucapiuntur vel præſcribuntur, par eſſe ius priuati & Eccleſiæ. talis eſt actio redhibitoria, actio de dolo, quanti minoris, & ſimiles. Tituli autem huius Vſucapionis à DD. numerantur decem.

Tituli Vſucapionis mobilium 10. Primus eſt, *Pro ſoluto.* vt ſi putans me ex aliqua cauſa debere tibi 100. aureos, ſoluam, vel catenam auream loco ſolutionis tradam, tuque bona fide recipias. ita habetur L. 2. ff. Pro emptore; vbi dicitur, *Si exiſtimans me debere tibi ignoranti tradam, vſucapies.* Idem dicendum cùm quid per errorem ſoluitur ſecundò. Excipe tamen niſi putem me debere, vel poſſidere ex emptione quæ non præceſſit. Tunc enim triennio id non vſucapietur, vt ibidem dicitur.

Secundus, *Pro emptore.* vt ſi emas rem bona fide à furioſo, quem putabas ſanæ mentis. ſecùs ſi à prodigo vel aleatore, cui interdicta adminiſtratio: quia requiritur bona fides non ſolùm in accipiente, ſed etiam in tradente. idque neceſſarium in omni vſucapione mobilium, quocumque titulo vſucapias. L. 2. ff. Pro emptore.

Tertius, *Pro tranſacto.* vt cùm aliquid bona fide eſt traditum & acceptum cauſa tranſactionis, vt à lite recedatur. L. Ex cauſa, C. de Vſucap. pro empt. vel tranſact. vbi dicitur, *Ex cauſa tranſactionis habentes iuſtam cauſam poſſeſſionis, vſucapere poſſunt.* Nec refert etiamſi ea res fortè ſit aliena: modò non ſit furtiuè aut vi poſſeſſa, aut res fiſci, aut pupilli; ſed talis quæ vſucapi poſſit: quod in omni vſucapione ordinaria eſt neceſſarium.

Quartus, *Pro hærede.* vt cùm quis verè eſt hæres, aut bona fide ſe hæredem putat. intellige vt ſuprà, niſi res ſit vitioſa, id eſt, cuius conditioni obſtet Vſucapio. Aduerte tamen, quando extat heres qui dicitur *ſuus*, alios non poſſe contra illum vſucapere, vt infrà dubit. 13. dicetur.

Quintus, *Pro donato.* vt cùm quis bona fide donauit rẽ alienam ignoranti. L. 2. ff. Pro donato. *Si is qui alienam rem donauerit, reuocare conſtituerit donationem, etiamſi iudicium ediderit, rémque cœperit vindicare, curret vſucapio.* Hic tamen requiritur vt donatio non ſit inualida ratione perſonæ. Hinc filius ſub patria poteſtate conſtitutus non poteſt vſucapere donatum à patre; nec coniunx donatum à coniuge, vt habetur L. 1. ff. Pro donato. Qui tamen emit à coniuge, quod ſic donatum nouit, poteſt illud vſucapere. quia cum conſenſu coniugis præſumitur venditum, ut habetur L. Si id quod. ff. Pro derelicto.

Sextus, *Pro derelicto.* vt cùm quis cœpit bona fide poſſidere rem, quæ à domino putabatur habita pro derelicto. Idem dicendum de eo qui conditionem rei ſciens, illam emit, ut habetur d. L. Si id quod.

Septimus, *Pro legato.* vt ſi teſtator credebatur ſanæ mẽtis, non tamen erat: ſi legatum per codicillum ademptum erat, & id ignorabatur, L. 4. ff. Pro legato. *Pro legato poteſt vſucapi, ſi res aliena legata ſit; aut teſtatoris quidem ſit, ſed adempta codicillis ignoratur. in horum enim perſona ſubeſt iuſta cauſa, quæ ſufficit ad vſucapionem.* Addit: *Idem dici poteſt etſi in nomine erit dubitatio: veluti ſi Titio legatum ſit, cùm ſint duo Titij, vt alter eorum de ſe cogitatum exiſtimauerit,* Idem L. fin. ff. eodem.

Octauus, *Pro dote.* vt ſi res aliena bona fide pro dote data ſit; L. 1. ff. Pro dote. Incipit autem hæc vſucapio à tempore quo cœpit eſſe maritus per contractum de præſenti, non antè, vt ibidem dicitur: quia dos tunc primùm incipit poſſideri titulo dotis. Si ſponſo aliquid à ſponſa detur ea mente vt ſtatim fiat eius, poterit illud uſucapere *pro ſuo*, non *pro dote*, vt ibidem habetur.

Nonus, *Pro ſuo.* hic titulus eſt ualdè generalis, & oritur ex omnibus ijs, quibus putamus nobis acquiri dominium, remque poſſidemus vt noſtram, ut patet L. 1. ff. Pro ſuo. Hoc modo poteſt quis vſucapere fructum rei furtiuæ, quã bona fide emit: v. g. agri, uel ancillæ, etſi rem ipſam furtiuam vſucapere nequeat. L. 4. ff. eodem. Sic ſi heres putet Titio aliquid legatum, quod non eſt legatum, vſucapiet Titius pro ſuo ibidem. Denique quando quis in rebus ſuis inuenit aliquid non furtiuum, aut vi poſſeſſum, quod bona fide putat eſſe ſuum, poteſt illud vſucapere, L. fin. ff. Pro ſuo.

Hi ferè 9. tituli habentur lib. 41. Digeſtorum, & in C. lib. 7. Addunt DD. decimum, *Pro iudicato.* ut cùm res eſt iudicata, & ſpatio 10. dierum non eſt appellatum. Hoc modo excluditur ius appellationis; & ſententia tranſit in rem iudicatam, vt habetur Nouella 23. Quod etiam amplexa eſt Eccleſia in Iudicijs eccleſiaſticis, vt patet cap. 27. Anteriorum. 2. q. 6. Ex his ſatis patet quomodo ſe habeat vſucapio in mobilibus.

Petes, utrùm uſucapio triennalis etiam locum habeat contra Eccleſiam Romanam? Videtur non habere, nam poſt illa uerba, *Vſucap. triennij*, &c. ſubiungitur, *ſola Eccleſia Romana*, &c. quaſi ſit exceptio ab utraque ſententia præcedente. Confirm. cap. Cùm uobis. 14. de præſcriptionibus. ubi generatim abſque diſtinctione mobilium & immobilium dicitur, *Contra Eccleſiam Romanam, non niſi centum annorum præſcriptio locum ſibi vendicat.* ubi Gloſſa, u. Centum; *Hæc præſcriptio obtinet in rebus & poſſeſſionibus.* diſtinguens *res* à *poſſeſſionibus*, tamquam mobilia ab immobilibus. & Panor. in cap. Cùm dilecta. 4. de confir. utili uel inutili. u. Poſſeſſiones: *Eccleſia Romana gaudet præſcriptione centum annorum, non ſolùm in rebus priuatis ipſius Romanæ Eccleſiæ, ſed etiam in omnibus iuribus & poſſeſſionibus, quæ competunt ratione libertatis datæ: vt cùm eximit aliquod monaſterium, vel capitulum à iuriſdictione Ordinarij.* addit Panor. *Et ſentiunt DD. hic ex illa generalitate verborum hoc procedere tàm in rebus mobilibus quàm immobilibus, corporalibus & incorporalibus, quod benè notes. Ex hoc enim infertur, quòd Vſucapio triennalis in rebus mobilibus non habet locum contra Eccleſiam Romanam.* Idem tenet Syl. u. Præſcriptio. 1. n. 7. §. Tertium. Hæc ſententia eſt ualdè probabilis. Nihilominùs altera quoque ſententia probabilis eſt; nimirum triennalem mobilium præſcriptionem contra Eccleſiam Romanam locum habere. ita Couarr. ſuprà generatim docens par eſſe ius priuati & Eccleſiæ in rebus & actionibus quæ minori tempore quàm decennio uſucapiuntur. & Molina diſput. 68. citans Gloſſam, & DD. in illam Authent. Probatur, quia illa exceptio, *ſola Romana*, &c. ſolùm intelligenda eſt fieri ab illis uerbis, *Hæ ſi religioſo loco competant*, &c. & illa, *Vſucapione triennij*, &c. ueluti per parentheſim interiecta. Id

aperte

Digitized by Google

apertè indicant DD. in periocha huius Authent. Confir. quia alias non rectè diceretur *Vſucapionem triennij*, &c. *in ſuo robore durare*, hoc enim ſignificat nihil in illa mutari: at aliquid in ea mutaretur, ſi ſtatim ab ea fieret exceptio. Deinde hæc Authent. ex tribus diuerſis Iuſtiniani Nouellis contexta eſt. Prima pars eſt ex Nouella 131. cap. 6. pro temporalibus præſcriptionibus, &c. Secunda, *vſucap. triennij*, ex Nouella 111. cap. 1. Tertia, *ſola Romana*, ex parte eſt ex Nouella 9. vbi ſolùm in præſcriptione longiſſimi temporis, quale eſt ſpatium 30. annorum, concedit Eccleſiæ 100. annos. Vnde hoc non eſt extendendum ad vſucapionem triennalem & quadriennalem. Mihi tamen probatur prior ſententia. quia hæc res non ſolùm pendet ex vi iſtius Authent. ſed maximè ex ordinatione Canonum, qui generatim loquuntur.

Dico Secundò, Ad vſucapionem rerum mobilium ſine titulo, requiruntur anni 30. ſiue priuati eæ ſint, ſiue Eccleſiæ. eſt communis DD.

Prior pars patet ex L. 3. C. de præſcript. 30. vel 40. annorum; vbi res immobiles contra priuatum præſcribuntur 30. annis, ſine titulo. Idem ergo cenſendum de mobilibus; cùm nihil aliud de his ſit ſtatutum, abſente titulo.

Altera probatur; quia cùm Eccleſia in mobilibus non habeat priuilegium, ſed ſolùm in immobilibus, eodem iure cenſeri debet quo priuatus. de quo vide Couarr. §. 1. nu. 2. Ego tamen exceperim Eccl. Rom. iuxta prædicta.

DVBITATIO VIII.

Quantum temporis requiratur ad immobilium præſcriptionem, ſiue contra priuatum, ſiue contra Eccleſiam, vel piam cauſam.

23 DICO Primò, Ad præſcribenda bona immobilia priuatorum, cum titulo requiritur ſpatium 10. annorum inter præſentes; 20. inter abſentes: ſine titulo requiruntur anni 30. Eſt communis ſententia DD. in cap. Sanctorum, de præſcript. & alibi.

Immobilia priuatorũ.

Prior pars habetur Inſtit. de vſucap. §. 1. & L. Cùm in longi. vlt. C. de præſcript. longi temporis. vbi tria notanda ſunt, Primum eſt, Longum tempus in materia vſucapionis vocari ſpatium 10. annorum inter præſentes; 20. inter abſentes. Longiſſimum autem ſpatium 30. vel 40. annorum. Patet ex dicta L. Cùm in longi.

Longum tempus. Longiſſimum.

Secundum, *Præſentes* dici, qui in eodem territorio habitant; vt ſunt omnes qui in territorio Louanienſi, etiamſi non in ciuitate: *abſentes*, qui in diuerſis territorijs, ut docet Panor. in cap. De quarta, de præſcriptione. num. 30.

Præſentes.

Tertium, Si præſens fueris 7. annis, & poſteà egrediaris territorium habitaturus alibi, opus eſt adhuc ſex annis, ut res immobilis contra te præſcribatur. Ratio eſt; quia ſupererant tres anni ad complendam præſcriptionē contra præſentem, qui debent duplicari ratione abſentiæ: ut habetur expreſſe Auth. Quòd ſi quis. C. de præſcriptione longi temporis. unus enim annus præſentiæ æquiualet duobus annis abſentiæ. Sil. uerbo Præſcriptio. 1. q. 7. & reliqui DD.

Vnus annus præſentiæ æquiualet duobus abſentiæ.

Altera pars, *Sine titulo requiri annos 30.* patet ex cap. Sanctorum, de præſcriptione. Idem colligitur ex L. Si quis emptionis 8. §. 2. C. de præſcriptione 30. uel 40. annorum.

Vbi aduerte, quando agitur de præſcriptione 30. uel 40. annorum, *ordinariè* neque Iure Pontificio neque Cæſareo requiri titulum; ſed ſufficere bonam fidem cum poſſeſſione tanti temporis. ut docet Couarr. reg. Poſſ. §. 5. num. 2. ex communi Doctorum ſententia. Dixi *ordinariè*, quia interdum exigitur tituli probatio; nempè quando præſumptio Iuris eſt contra præſcribentem, ut docet Couar. l. 1. uariarum c. 17. nu. 7. ut fit quando Epiſcopus unius diœceſis uult præſcribere decimas ſitas in alia diœceſi, ut habemus. c. 1. de præſcriptione in 6. Hic enim ex poſſeſſione 40. annorum non præſumitur titulus, ſed requiritur tituli probatio; uel certè, ut à tempore, cuius initij memoria non extat, poſſederit.

Vbi nõ requiratur titulus.

Tituli probatio.

Dico Secundò, Si priuatus ille fuerit pupillus, nulla contra eum, quamdiu eſt in ea ætate, datur præſcriptio, ſiue mobilium ſiue immobilium: ſi autem non ſit pupillus, ſed minor (id eſt, nondũ habens 25. annos expletos) requiruntur 30. anni. 24

Contra pupillum & minorem.

Prior pars patet L. Sicut in rem. 3. C. de præſcriptione 30. annorum. factum id eſt in fauorem pupillaris ætatis & ſtatus.

Altera pars habetur L. ultima, C. in quibus cauſis in integrum reſtitutio neceſſaria non eſt. Ratio eſt, quia minores non ita rebus ſuis poſſunt inuigilare ut maiores, præſertim cùm adminiſtrationem non habeant.

Dico Tertiò, Ad præſcribenda bona immobilia contra Eccleſiam Romanam requiruntur anni 100. contra aliam Eccleſiam, uel Hoſpitale uel Monaſterium, uel contra pias cauſas, requiruntur anni 40. eſt communis DD. De Eccleſia Romana habetur Authentica, Quas actiones. C. de ſacroſanctis Eccleſijs; ubi præſcriptionis tempus contra reliquas Eccleſias & pia loca reſtringitur ad annos 40. (cùm anteà eſſet annorum 100. ut patet ex L. Vt inter diuinum, quæ immediate præcedit) & ſoli Eccleſiæ Romanæ inter loca pia reſeruatur priuilegiũ 100. annorum. Dico *inter loca pia*, quia hic non reuocatur priuilegium, quod in dicta lege, Vt inter diuinum, erat conceſſum ciuitatibus, ut contra eas non poſſit præſcribi niſi 100. annorum ſpatio, ſi quid illis per ultimam uoluntatem relictum, uel ſi quid donatum uel uenditum fuiſſet; ut rectè Couarr. §. 2. n. 15. Idem de *Eccleſia Romana* habetur in multis canonib. tit. de præſcriptione. De *alijs Eccleſijs* habetur tum alibi, tum cap. De quarta, de præſcriptione. De *alijs pijs locis & cauſis* habetur Authent. Quas actiones; & probat Couarr. reg. Poſſeſſor, §. 1. n. 3. ubi etiã refutat quoſdã, qui putabant cõtra pauperes nõ præſcribi. 25

Cõtra Eccleſiam & pias cauſas.

Hic tamen notandum eſt Primò, Quibuſdam Monaſterijs & Collegijs Regularium conceſſum eſſe ut res immobiles non poſſint contra ipſos præſcribi niſi annis 60. Conceſſit hoc Eugenius IIII. de plenitudine poteſtatis, Ordini S. Benedicti; & Iulius II. congregationi S. Saluatoris, ut ex eorum priuilegijs manu ſcriptis conſtat. Idem conceſſum Ordinibus illis, qui horum priuilegijs participant, ut Societati noſtræ, & quibuſdam alijs.

Priuilegiũ quorũdam Regulariũ.

Secundò, Si res priuati incipiat eſſe Eccleſiæ, & contra priuatum præſentem anni quinque ſint exacti, non requiri ulterius ſpatium 35. annorum ad complendam præſcriptionem cõtra Eccleſiã; ſed ſufficiunt 20. quia quinq; priores contra priuatum continent dimidium tempus neceſſarium. ut docet Sil. uerbo Præſcriptio q. 7. §. Sextum. conſentiunt alij DD.

Tertiò, nomine *bonorum immobilium* hic etiam intelligi Iura, & actiones ad immobilia: item beneficia, cenſus, redditus; Ius patronatus, uſusfructus, & ſeruitutes. hæc enim omnia fixa manent, & inſtar immobilium fructum uel commoditatem adferunt. Itaque de his iudicandum iuxta duas propoſitiones ſupradictas. Maioris tamen lucis cauſa, & quia interdum in his eſt aliqua diuerſitas, breuiter agemus de ſingulis.

Bona immobilia quæ.

DVBITATIO IX.

Quanto tempore præſcribantur ſeruitutes, & quanto amittantur.

DE hac re fusè agit Gomezius, tractatu de ſeruitutib. tomo 2. c. 15. 26

Dico Primò, Seruitus merè perſonalis, quæ debetur perſonæ à perſona, nullo tempore præſcribi poteſt, id eſt, uſucapione acquiri. L. finali, C. de longi temporis præſcriptione. idque uerum eſt, etiamſi bona fide putans eſſe ſeruum, emeris. ratio eſt, quia æquitas non patitur hominem liberum fieri ſeruum ex errore opinionis.

Seruitus perſonalis vt acquiratur.

Dico Secundò, ſeruus tamen præſcribit libertatem cõtra dominum, ſi per 200. annos bona fide putauerit ſe liberum; etiamſi titulum libertatis non habeat. L. 2. C. de longi temporis præſcrip. quæ pro libert. Gomez. nu. 26. hoc conſtitutum eſt in fauorem ſeruorum.

Dico Tertiò, Seruitus mixta, quæ à re debetur perſonæ, 27

Seruitus mixta.

næ, vt eſt vſusfructus, præſcribitur cum titulo 10. annis inter præſentes, & 20. inter abſentes: ſine titulo annis 30. L fin. C. de præſcript. longi temporis. & Gomezius ſupra, v. g. aliquis, qui non erat dominus rei, vel non habebat poteſtatem, conſtituit tibi vſumfructum in agro, ſilua, uel alia re ſimili; tuque inde poſſediſti bona fide hoc ius per 10. annos præſente eo, ad quem pertinebat: etiamſi poſteà conſtet illum non potuiſſe conſtituere, tamen tu retinebis ad vitam, vel ad tempus conſtitutum: quia hoc ius effectum eſt tuum lege præſcriptionis. quòd ſi dominus, ad quem pertinebat, ſit abſens, requiruntur anni 20. Si titulum non habes, quo ad te peruenit, (vt ſi dictum tibi fuit ad te pertinere, neſcias autem qua ratione) ſicque bona fide per 30. annos poſſideas, tuus erit ad vitam. Idem dicendum eſt de feudo, & emphyteuſi; præſcribuntur enim vt vſusfructus, cùm ſint ſpecies quædam illius.

Vbi tamen aduerte, vſumfructum non præſcribi ratione poſſeſſionis rei fructiferæ; vt agri, ſiluæ, vel alterius; (quia vſufructuarius non poſſidet hanc rem ſuo nomine, nec poſſeſſione ciuili, ſed tantùm naturali & nomine alterius) verum ratione poſſeſſionis ipſius Iuris, quod vocatur vſusfructus: vt bene Gomezius ſuprà; qui citat alios, debes enim hoc Ius poſſidere tamquam tuum.

28 *Seruitus merè realis cū titulo.* Dico Quartò, Seruitus merè realis, ſiue ſit continua vel quaſi continua; (vt tigni immittendi, oneris ferendi, ſtillicidij, aquæductus) ſiue diſcontinua; (vt eundi per tuum prædium, agendi iumentum, ducendi currum) cum titulo & bona fide præſcribitur 10. annis, præſente eo, contra quem agitur; 20. verò eo abſente. eſt communis DD. ex L. finali, C. de præſcriptione longi temporis. vt ſi is, qui verè non erat dominus rei, tamen putabatur eſſe, tibi conceſſit ius immittendi tignum in murum, vel ſtillicidium in arem, vel ducendi aquam per hortum, vel iumentum, aut plauſtrum per agrum; & tu bona fide hoc ius per decennium poſſideas, præſente eo, cuius intereſt, verè efficeris dominus talis iuris, lege præſcriptionis. neque hic requiritur ſcientia & patientia illius, contra quem præſcribitur; quando titulus adeſt. vt communiter DD. tradunt.

Sine titulo Dico Quintò, Seruitus merè realis, ſi ſit continua vel quaſi continua abſque titulo, cùm ſcientia & patientia aduerſarij, præſcribitur decennio inter præſentes, vicennio inter abſentes; diſcontinua verò abſque titulo, non præſcribitur niſi tempore immemorabili, id eſt, cuius initij non extet memoria. Prior pars eſt communis DD. ex L. 1. & 2. C. de ſeruitutibus & aqua; eamque tradit Gomezius tomo 1. c. 15. nu. 27. Si enim dominus, vel is cuius intereſt, ſcit & permittit tanto tempore, cenſetur hoc ius ſponte concedere. *Tempus immemorabile.* Altera eſt etiam communis, ex L. Seruitutes. 4. ff. de ſeruitutibus. Itaque non præſcribis ius agendi iumentum, vel ducendi currum per agrum alterius abſque titulo, niſi ab hominum memoria fuerit conſuetudo. quod ideò leges ſtatuerunt, tum quia non facilè potuit à domino aduerti poſſeſſio huius iuris, vt poſſet eam impedire, cùm ſit valdè interrupta; tum quia non poteſt aſſignari tempus quo poſſeſſio cœperit. Itaque hic non tam præſcriptio, quàm præſumptio iuris antiqui & veri tituli locum habet; ſicut etiam in alijs, quæ tempore immemorabili nituntur: ſecùs eſt in ſeruitute continua, cuius vſus cùm ſit continuus vel quaſi continuus, facile aduertitur. vide Gomezium n. 28.

29 *Initiū poſſeſſionis conſiderādum.* Notandum eſt, cùm tota præſcriptio naſcatur ex continua poſſeſſione, quæ certo tempore duret, diligenter aduertendum initium poſſeſſionis, quod aliter accipitur in ſeruitutibus affirmatiuis, aliter in negatiuis; vt docet Gomezius ſuprà. In *affirmatiuis* enim (vt ſunt illæ, in quibus tribuitur ius ad aliquid agendum circa rem alterius; vt ſunt tigni immittendi, ſtillicidia, aquæductus & ſimiles) incipit poſſeſſio ab eo die, quo quis tali iure vtitur bona fide. In *negatiuis* (vt ſunt in quibus datur Ius ad impediendum ne aliquid agas, vt, ne altiùs attollas domum, ne propriùs ædifices, ne interſis electioni, ne venèris in tali ſilua, &c.) poſſeſſio incipiat ab eo die, quo prohibes vel impedis alterum, qui contrarium molitur. His poſitis, videndum quomodo ſeruitutes extinguantur præſcriptione.

30 Dico Sextò, Vſusfructus & omnis ſeruitus, quæ non vſu amittitur, extinguitur 10. annis inter præſentes, & 20. inter abſentes: habetur expreſsè L. penult. C. de ſeruitutibus. *Quo modo amittatur.*

Aduerte tamen eſſe differentiam inter ſeruitutes ruſticas & vrbanas. Nam *ruſticæ ſeruitutes*, ſicut & vſusfructus extinguuntur per ſolum non vſum: nec requiritur vt dominus prædij aliquid faciat, quo incipiat vſucapere ſuam libertatem; (vt habetur L. Hæc autem iura. 6. ff. de ſeruit. vrban. prædiorum) uel ut neſciat te ius habere. *Differētia inter ſeruitutes ruſticas & vrbanas.* Itaque ius itineris, agendi iumenti, ducendi plauſtri, deriuandæ aquæ per prædium alterius paſcendi pecoris, aquandi, arenæ fodiendæ, & ſimilia amittis ſolo non vſu per decennium, ſi præſens ſis, ſi abſens, per vicennium. *Vrbana* autem non amittuntur ſolo non vſu; ſed requiritur vt poſſeſſor loci debentis ſeruitutem, aliquid faciat bona fide, quo incipiat vſucapere ſuam libertatem; vt habetur d. L. Hæc autem iura. v. g. habes ius immittendi tigni in murum alterius; ſi eximas tignum, & poſſeſſor nihil faciat quo impediat ne rurſus immittas, non perdis vmquam ius tuum: ſed ſi ille foramen obſtruat, & tu per 10. annos non vtaris tuo iure, perdis ius tuum. Similiter ſi habes ius ne ille altiùs attollat, vel propriùs ædificet, non ammittis ius niſi ille contrà faciat; & tu poſt illud factum 10. annis præſens ſileas. requiritur autem vt ille neſciat ius tuum, & bona fide agat. Habentur hæc omnia expreſsè d. L. Hæc autem Iura. ff. de ſeruit. vrban. prædiorum. Vide Sil. verbo Præſcriptio 1. q. 7. §. Vndecimò. Molinam diſp. 70. Couarr. lib. 1. variar. cap. 17.

DVBITATIO X.

Quanto tempore præſcribatur ius Patronatus (.i. ius præſentandi ad beneficium) & beneficium ipſum.

DE hoc Couarr reg. Poſſeſſor. p. 2. §. 10.

Dico primò, Si conſtet Eccleſiam olim fuiſſe liberam, ius Patronatus à laico præſcribi nequit. Eſt communis ſententia DD. 31

Ratio eſt; quia hoc ius eſt ſpirituale. Hæc ratio tamen non uidetur firma. cùm enim laicus ſit capax huius iuris, cur ex poſſeſſione à tempore immemrabili non debet præſumi iuſto titulo conceſſum? ſed benè probat non præſcribi abſque titulo, niſi tempore immemorabili: quià præſumptio Iuris illi reſiſtit. ampliùs conuincere non videtur.

Dico Secundò, Ius Patronatus etiam in Eccleſia Parochiali, de qua dubium eſt an olim libera fuerit, poteſt præſcribi à parochianis 40. annis cum titulo; tempore immemorabili, abſque titulo: imò etiam annis 40. abſque titulo.

Prior pars patet, quia cum titulo colorato uel præſumpto poſſunt præſcribi à laico bona immobilia & iura (vt feudum & emphyteuſis) contra Eccleſiam; cur non etiam ius Patronatus, quod eſt minoris momenti? Nec præſumptio Iuris eſt contra ipſos; cùm credibile ſit ipſos eſſe fundatores illius Eccleſię, quando de alio non conſtat. Altera probatur, quia ex poſſeſſione huius iuris per tempus immemorabile, præſumitur iuſtus titulus in parochianis. Addo etiam *abſque titulo* poſſe ipſos ſpatio 40. annorum hoc ius præſcribere, quia neque Ius commune, neque malæ fidei præſumptio illis obſiſtit, vt colligitur ex Couarr. loco citato. Idem docet Molina diſput. 75. §. Meritò tamen.

Dico Tertiò, Ius nominandi Rectorem aut Prælatum in Eccleſia collegiata uel cathedrali præſcribi nō poteſt à laico contra ipſam Eccleſiam, niſi annis 40. cum titulo, aut tempore immemorabili abſque titulo. Ratio eſt, quia Ius commune repugnat. vnde eſt vehemens præſumptio vſurpationis & malæ fidei. Nam Iure communi iſtorum debet fieri electio, quæ pertinet ad Capitulum; niſi Patronus, qui Eccleſiam ædificauit aut dotauit, id ſibi cum conſenſu Epiſcopi tāquam ex pacto reſeruaſſet, vt patet cap. Meſſaria. 56. de electione. Quia tamen non eſt incapax talis Iuris, (potuit enim competere maioribus eius vel ex pacto in fundatione cum Epiſcopo inito, vel ex priuilegio Pontificis) poteſt illud præſcribere 40. 32

annis cum titulo colorato, (vt ſi conceſſum fuiſſet inualidè ob excommunicationem, vel alia de cauſa) uel abſque titulo tempore immemorabili. Tam diuturna enim poſſeſſio huius iuris, & uſus abſque contradictione frequentatus, tollit præſumptionem malæ fidei, & inducit titulum præſumptum. vide Concil. Trident. ſeſſ. 25. de reform. cap. 9. vbi declaratur quomodo hæc iura ſint examinanda, & probanda. Hoc modo multi Principes præſcripſerunt in maioribus beneficijs Ius patronatus.

33 *Ius patronatus contra priuatum præſcribitur.* Dico Quartò, In Eccleſia non libera, ius Patronatus à laico contra verum Patronum præſcribi poteſt cum titulo colorato decem annis inter præſentes, 20. inter abſentes: ſine titulo annis 30. Eſt ſententia communis DD. teſte Couar. Patet; quia eſt eadem ratio quæ bonorum immobilium, & iurium contra priuatum; vt feudi, emphyteuſis, quæ ſimili modo præſcriptione acquiritur. Non enim hic agitur contra Eccleſiam, ſed contra priuatum.

Dico Quintò, Beneficium eccleſiaſticum cum titulo colorato præſcribi poteſt contra alium, ad quem verè pertinebat, decennio inter præſentes, vicennio inter abſentes; ſicut alia iura, quæ bonis immobilibus annumerantur. eſt communis ſententia. Sine titulo non poteſt præſcribi, quia non poteſt niſi inſtitutione Canonica acquiri eius poſſeſſio.

34 *Beneficiũ.* Dico Sextò. Qui pacificè aliquod beneficium abſque ſimoniaco ingreſſu triennium poſſedit, præſcribit contra actionem cuiuſuis impetitoris. patet ex regula Cancellariæ 33.

35 Sed difficultas eſt, vtrùm hæc poſſeſſio bona fide cum titulo colorato & abſque ſimonia per triennium continuata, præſcribat proprietatem beneficij, ita ut poſſeſſor poſteà non teneatur illud reſignare? Couar. tenet non præſcribere: itaque beneficium in foro conſcientiæ eſſe dimittendum, ſimul atque conſtiterit collationem non fuiſſe ualidam.

Verùm Nauar. l. 3. conſil. 40. & 42. de præbendis, poſt Couarr. & alios, tenet contrarium, cum gloſſa antiqua in regulas Cancell. & Rebuffo, qui affirmat ita iudicari in Parlamentis Galliæ. eſtque rationi ualidè conſentaneum; cùm enim Pontifex poſt triennium nemini ampliùs concedat actionem ad illud beneficium, videtur poſſeſſorem reddere etiam ſecurum in conſcientia, ſi bona fide cum titulo poſſedit: tamquam qui triennali uſucapione fecerit ſuum: in qua ſententia etiam eſt Emmanuel Sà, & alij quidem recentiores.

DVBITATIO XI.

Quanto tempore præſcribantur debita, actiones, hypotheca, legata, fideicommiſſa, & maioratus.

36 *Debita.* DICO Primò, Debita rerum mobilium & Immobilium præſcribuntur cum bona fide annis 30. contra creditores: & excluditur actio ad ea petenda. eſt communis ſententia ex L. Sicut in rem. 3. Cod. de præſcript. 30. & 40. annorum, ubi dicitur, *nec actiones reales, nec perſonales ultra 30. annorum ſpatium protendendas.* & infrà; *omnes huiuſmodi actiones 30. annorum iugi ſilentio emori.* Idem de omnibus actionibus perſonalibus vndecumque ortis, vt familiæ erciſcundæ, communi diuidundo, finium regundorum, pro ſocio, furti, bonorum ui raptorum, &c. dicitur L. 1. §. Ad hæc. C. de annuali except. Excipitur actio hypothecaria, quæ etſi, quando competit contra extraneum, extinguatur annis 30. tamen quando contra creditorem eiuſque hæredes, non excluditur niſi annis 40. ut ſtatim dicemus. Huc pertinet etiam actio illa, quam quis habet, cùm rem ſuam uendidit infra dimidium iuſti pretij, ad petendum ſupplementum pretij, vel reſcindendum contractum. Similiter cùm quid emit ultra dimidium iuſti pretij, ad repetendum exceſſum. excluditur enim 30. annis, vt ex dicta L. 1. ſequitur, & docet Gomezius tom. 2. cap. 2. num. 22. de emptione & uendit. ex communi DD. ſententia.

Actiones varia breuiori tempore excluduntur. Aduerte tamen Primò, multas actiones breuiori tempore extingui, & præſcribi aduerſus eos quibus competunt. Etſi enim omnes extinguantur 30. annis, non tamen omnes tantum temporis requirunt. Nam actio, quam habet Reſpub. aduerſus Quæſtores & adminiſtratores, poſtquam computus ſunt ſubſcripti, ſeu expuncti, excluditur ab ipſis quidem annis 20. ab eorum hæredibus annis 10. vt expreſsè habetur L. In omnibus. ff. de diuerſis temporalibus præſcriptionibus.

Actio redhibitoria ad recuperandum pretium, quando error dedit cauſam contractui (vt cùm quis emit rem vitioſam, quam non emiſſet ſi vitium ſciuiſſet) præſcribitur contra emptorem ſex menſibus, computandis à die quo vitium reſciuit. In foro tamen conſcientiæ venditor ob dolum non liberatur. Si bona fide egit, poteſt vſucapere pretiũ triennio: vt cõſtat ex dictis dubit. 7.

Actio quanti minoris, quæ eſt ad recuperandam partem pretij, quam noluiſſet dare, ſi vitium ei perſpectum fuiſſet, excluditur anno. vide L. 1. & ſequentes, ff. de Ædilitio edicto. Si tamen huiuſmodi actio utilis competat eccleſiæ, aut pio loco, ad eam excludendam requiruntur anni quadraginta. Omnis enim actio, quæ alias 10. alias 20. alias 30. annis excluditur, hæc ſi loco religioſo competat, non excluditur niſi annis 40. vt habetur Authent. Quas actiones. C. de ſacroſ. Eccleſ. vide ſuprà num. 22.

Item actio perſonalis nuda & ſimplex in Hiſpania extinguitur 10. annis: ſi autem habet annexum ius ſummariæ executionis, quod ſæpè fit, extinguitur 20. annis; ipſũ autem ius executionis, decem prioribus. Actio famulorum ad petendam mercedem in iudicio, extinguitur in Hiſpania triennio, computando à die quo deſierunt ſeruire, in Belgio biennio. Couarr. ad Regul. Poſſeſſor. p. 2. §. 11.

Quando locus vnius Epiſcopatus à fide Catholica defecit, ſi Epiſcopus loci monitus ab alijs Epiſcopis ut eum reducat, per ſex menſes neglexerit; poteſt alius Epiſcopus eum conari reducere, & ſi reduxerit, ipſius erit; cap. 25. Placuit ut quicumque. 16 quæſtio. 3. Si autem non monitus neglexerit, & alius reduxerit, & reductum triennio poſſederit pacificè, ipſius erit: & ſic ius repetendi competens priori Epiſcopo extinguitur triennio, ca. 1. de præſcriptione.

Pari modo, ſi colonus prædium, quod Reipub. ſuperiorem non recognoſcenti in temporalibus vel ſupremo Principi eſt tributarium, colere neglexerit, & alius agricola id colere curauerit; biennio illud ſibi acquirit, priore excluſo. ſi præmiſſa monitio fuerit, ſex menſes ſolùm ad repetendum prior colonus habet. Ita ſtatuitur in fauorem boni publici, L. Locorum. & L. Qui agros. C. de omni agro deſert. Vide Couar. ſuprà.

Actio iniuriarum exſpirat lapſu unius anni: L. Si non conuitij. C. de iniurijs; & Panormit. capitulo. Ea noſcitur. num. quarto de ſententia excommunic.

Actio ad accuſandum adulterium ad pœnam criminalem, uel ciuilem, perit lapſu quinquennij: L. Adulter. C. ad L. Iuliam de Adult. non tamen extinguitur ad petendum diuortium, capitulo octauo. Admonere. 33. q. 2.

Actio de alijs criminibus accuſandis ad pœnam, extinguitur annis viginti L. Querela. C. de falſis. Non tamen extinguitur ius Iudicis, quo ex officio poteſt procedere contra infamatum, uel canonicam purgationem indicere: quod etiam poſt quadraginta annos facere poteſt; ut docet Panormit. cap. Accepimus. 14. n. 1. de purgat. canon.

Actio ad reclamandum contra profeſſionem extinguitur quinquennio, ut colligitur ex Concil. Trident. ſeſſ. 25. de Regular. c. 19. de quo infrà c. 41. dubit. 7.

Actio quod metus cauſa, in minore exſpirat lapſu anni; in maiore, ſi prima opportunitate eam intentare negligat. Panor. cap. Si quis autem. 2. n. 4. de Regular. Ex his apparet, quanta in huiuſmodi actionibus, ut contra eas præſcribatur, ſit diuerſitas.

37 *Hypotheca.* Dico Secundò, Si res hypothecata poſſideatur à debitore uel hæredibus eius, non extinguitur actio hypothecaria, quam creditor habet, niſi 40. annis. requiritur autẽ in debitore bona fides ſe non debere, & ut tanto tempore

poſt

Digitized by Google

poſt diem ſolutioni aſſignatum creditor non exegerit. Si verò poſſideatur ab eo, qui non eſt debitor, nec hæres eius, (vt ſi fuit vendita ei, qui ignorabat hypothecatam) extinguitur decennio inter præſentes, & vicennio inter abſentes: habentur hæc L. Cùm notiſſimi. 7. C. de præſcriptione 30. annorum, & L. 1. & 2. C. ſi aduerſus creditorem. Vide Couarr. ad reg. Poſſ. 3. p. §. 3.

38 *Cõtra fiſci actionem.* Dico Tertiò, Quando bona alicuius ob non ſolutum vectigal, vel ob ſimilem cauſam ipſo facto ſunt commiſſa, (.i. fiſco addicta) præſcribuntur à reo, & ab hæredibus eius contra actionem fiſci quinquennio: ita vt ſi quinque annis à die commiſſi non petantur, exſpiret ius fiſci. L. 2. C. de vectigalibus & commiſſis. vbi dicitur, *commiſſum, quod ante quinquennium factum dicitur, niſi lite res anticipata ſit, vindicari non poſſe.*

Cõmiſſum ob crimen. Dico Quartò, Quando ob aliud crimen ſunt commiſſa (v. g. ob crimen perduellionis, ob inceſtas nuptias) reus quamdiu puniri poteſt, non poteſt ea præſcribere; alij tamen (ſiue hæredes ſint, ſiue non) ad quos ea deueniunt, præſcribunt ea quinquennio contra fiſcum, præterquam in caſu hæreſis.

Prior pars, quòd *reus non poſſit ea præſcribere quamdiu poteſt puniri*, per ſe patet. quamdiu enim poteſt puniri, fiſcus ius habet ea ſibi vindicandi.

Bona hæretici 40. annis. Altera probatur ex L. 2. ſupradicta, quæ generaliter loquitur. Excipio caſum *hæreſis*; quia bona hæretici & conſequenter bona apoſtatæ numquam poſſunt præſcribi contra actionem fiſci, nec ab ipſo, nec ab hæredibus eius, neque ab alijs ad quos ea deuenerint, niſi ipſi ignorauerint illum hæreticum eſſe, & 40. annis cum hac ignorantia ea poſſederint. Colligitur ex cap. 1. de præſcript. in 6. De quo vide Couarr. in epitome 4. decret. p. 2. c. 6. §. 8. quia hęc res merè eſt fori externi. non enim in conſcientia tenētur ea tradere, niſi poſt ſententiam cogantur.

39 *Legata. Fideicommiſſa.* Dico Quintò, Legata & fideicommiſſa non poſſunt præſcribi contra legatarium & fideicommiſſarium niſi ſpatio 30. annorum. Colligitur L. vlt. C. Communia de legatis. vbi dicitur, *Nec vſucapionem, nec longi temporis, (id eſt, 10. vel 20. annorum) præſcriptionem, contra legatariũ & fideicommiſſarium procedere.* quòd autem 30. anni ſufficiant, eſt communis ſententia DD. ut docet Couar. regula Poſſeſſor 3. p. §. 3. nu. 6.

Ratio eſt, quia defectus tituli, & mala fides eius, qui rem tranſfert, non nocet in præſcriptione tricēnaria. tantum enim ſpatium temporis ſupplet defectum tituli in poſſeſſore bonæ fidei.

40 Vtrùm autem fideicommiſſum poſſit etiam præſcribi contra eos, quibus poſt 30. vel 40. annos erat tradendum, qui fortè nondum nati erant currente tempore præſcriptionis, diſputat Couar. & oſtendit multis rationibus probabile eſſe abſolutè præſcribi; ita vt ſucceſſoribus non ſit vmquam reſtituendum. Idem dicendum de Maioratu & Primogenio.

Traditum mala fide requirit annos 30. non ſi bona. Aduerte, hanc tricennariam præſcriptionem requiri, ſi legatum uel fideicommiſſum uel Maioratus, qui ad alium peruenire debebat, tibi fuit traditus ab eo, qui alteri tradere debebat: tunc enim ratione malæ fidei, quæ eſt in auctore, non potes præſcribere ante 30 annos, vt infrà dicetur. Secùs ſi à tertio habeas qui bona fide acceperit ab illo: tunc enim potes præſcribere tempore ordinario: vt notat Couar. & conſentiunt alij DD.

DVBITATIO XII.

Quanto tempore poßit præſcribi aduerſus Principem.

NOTANDVM eſt, quinque genera bonorum Principis poſſe conſiderari: ut docet Couar. Reg. Poſſeſſor. p. 2. §. 2. num. 7.

41 *Fiſco illata.* In primo ſunt ea, quæ per ſententiam fiſco ſunt tradita: hæc non poſſunt præſcribi niſi 40. annorum ſpatio. L. Omnes. 4. C. de præſcript. 30. uel 40 annorum. nec obſtat §. Res fiſci. Inſtitut. de Vſucapionib. Vbi dicitur, *Res fiſci vſucapi non poteſt*: hoc enim eſt intelligendum tempore ordinario, quo res priuati poteſt; ut tribus, 10. 20. annis. Secus autem extraordinario; ut ibidem notat Gloſſa.

Quando autem res nondum fiſco eſt incorporata, ſed manet apud reum uel hæredes, poteſt præſcribi quinquennio: ut dictum eſt ſupra nu. 38.

In ſecundo ſunt ea, quæ quis debet Principi in recognitionem ſubiectionis ſuæ & ſupremæ poteſtatis ipſius; ut ſunt cenſus & tributa; horum exemptionem & immunitatem nemo poteſt præſcribere. Panormit. in cap. Cùm nobis. & cap. Ad audientiam, & alij. Secus eſt de immunitate ab indictionibus & collectis, quæ non in recognitionem ſupremę poteſtatis, ſed pro expenſis alicuius belli uel ſimili aliqua publica neceſſitate ſoluuntur: hæc enim poteſt præſcribi, contra ciuitates annis 40. ut oſtendit Couarruu. ibidem, nu. 20. Idem dicendum aduerſus Principem, ut colligitur ex d. L. Omnes. C. de præſcript. 30. uel 40. annorum, niſi aliud particulari lege ſtatutum ſit, ut ex alijs docet Couar. ſupra nu. 15. *Tributa.*

Simili modo præſcribi à ſubditis nequit immunitas ab obedientia Principis, uel ab ipſius correctione, uel ut ad eum non poſſit appellari; quia poteſtas præcipiendi, iudicandi, & caſtigandi omninò intrinſeca eſt auctoritati Principis reſpectu ſubditorum. Poteſt tamen ſubditus præſcribere exemptionem & libertatem, per quam deſinat eſſe ſubditus; & non agnoſcat illum Superiorem in temporalibus; quod multi Principes antea ſubditi Imperio Romano fecere. ad hoc autem ſufficiunt 40. anni cum titulo, & ſine titulo tempus immemorabile: ut ex ijs, quæ nunc dicentur, colligi poteſt. Exemptio tamen à poteſtate ſpirituali ſummi Pontificis nullo modo præſcribi poteſt, ſicut nec ipſe Pontifex poteſt aliquem à ſua Iuriſdictione eximere: quia hæc iure diuino annexa eſt Pontificatui in omnes Chriſtianos, illis uerbis Domini, Paſce oues meas, Ioannis 21. *Obediẽtia.*

In tertio ſunt ea, quæ etſi dignitati Principis non ſunt intrinſeca; tamen ei propriè conueniunt & reſeruantur, ut poſſe indicere vectigal, inſtituere Tabelliones, legitimare, & ſimilia. Hæc acquiri poſſunt præſcriptione ab inferiore, ſpatio 40 annorum cum titulo; ſine titulo per tempus, cuius initij non extet memoria. Panor. in C. Cùm nobis, de præſcript. eſtque communis opinio, teſte Couar. Ratio cur hæc acquiri poſſint ab inferiore, eſt quia poſſunt hæc per Principem communicari ſubdito. Vnde ſi ſubditus (u. g. Comes aliquis eiuſque maiores) à tempore immemorabili hoc uſurpauerit, præſumitur à Principibus conceſſum. *Principi reſeruata.*

40. anni nõ ſufficiunt abſque titulo. Quadraginta anni non ſufficiunt ſine titulo; quia niſi titulum oſtendat, (u. g. conceſſionem alicuius, qui fuerit Princeps uel pro Principe habitus) præſumptio eſt contra eum quòd mala fide uſurpauerit: ut patet in ſimili cap. 1. de Præſcriptione in 6. ubi Epiſcopus ſine titulo non poteſt præſcribere decimas alterius diœceſis; eò quòd præſumptio iuris ſit contra illum; cùm decimæ iure communi pertineant ad Eccleſias diœceſis. Simili modo cùm hæc Iura Principum ſint propria, præſumptio malæ fidei eſt contra ſubditum. tollitur autem præſumptio illa, uel oſtenſione tituli colorati, uel poſſeſſione temporis immemorabilis. idem dicendum de præſcriptione meri & mixti imperij: ut Couarruuias §. 3. num. 3.

Coronæ annexa. In quarto ſunt bona Principatus, quæ coronæ ſunt annexa; ut prata, ſaltus, uiuaria, prædia ruſtica & urbana, Vrbes, Caſtra. hæc præſcribi non poſſunt contra Principem, niſi 100. annis. Probatur ex L. Vt inter diuinum 23. C. de ſacroſanctis Eccleſijs, ubi in præſcribendo legato, uel donato, uel empto, contra ciuitates requiruntur 100. anni; ergo multo magis contra Regnum uel Prouinciam. Hæc enim ſunt bona Regni uel Prouinciæ. Eſt communis ſententia Doctorum. Secùs eſt de fiſco Principis. hic enim non fruitur priuilegio præſcriptionis centenariæ, ſed tantùm 40. annorum: ſicut neque ciuitates. contra quas etiam 40. annis præſcribitur; Exceptis ijs quæ habentur d. L. Vt inter diuinum, quæ ſunt hæreditas, legatum, fideicommiſſum, donatum, emptum: ut enim hæc cõtra ciuitatem aliquam præſcribas, requiruntur 100. anni. In cæteris ſufficiunt 40. ut paſſim docent DD. *Ius ciuitatis in quibuſdã, quã ipſis reſtitta.*

In quinto, ſunt ea, quæ Princeps poſſidet ut priuatus.

Digitized by Google

Priuata Principis. In his quiuis præſcribit contra Principem, ſicut contra priuatum. Ita Couarr. ſuprà num. 16. ex Baldo & alijs; Nam & res patrimoniales Clericorum præſcribuntur cõtra eos, ſicut contra alios. Neque vllum Ius extat, quo Principibus hac in parte aliquod Priuilegium præ ceteris, maximè Eccleſiaſticis, tribuatur.

DVBITATIO XIII.

Quanto tempore præſcribat, qui rem accepit à poſſeſſore malæ fidei, vel eo qui mala fide tradidit.

42 *Hæres auctoris malæ fidei non præſcribit.* RESPONDEO & dico Primò, Is qui accepit eam vt hæres immediatus, nullo tempore poteſt eã præſcribere, etiamſi bona fide acceperit & poſſederit. Eſt communis ſententia DD. vt docet Couarr. reg. Poſſeſ. §. 9. in principio. Colligitur ex L. cùm heres 11. ff. de diuerſis temporal. præſcript. vbi dicitur: *Cùm hæres in ius omne defuncti ſuccedat, ignoratione ſua defuncti vitia non excludit: veluti cùm ſciens alienum illo vel precariò poſſedit. quamuis enim precarium hæredem ignorantem non tenet, nec interdicto rectè conuenitur, tamen vſucapere non poterit, quod defunctus non potuit.* Addit: *Idem Iuris eſt, cùm de longa poſſeſſione quæritur, cùm exordium rei, bona fides ratio, non tenentur.* Et §. Diutina. Inſtit. de Vſucap. *Si ille* (defunctus) *initium iuſtum non habuit* (id eſt, ſi mala fide cœpit poſſidere) *hæredi & bonorum poſſeſſori, licet ignoranti, poſſeſſio non prodeſt.* Idem habetur L. vlt. C. Communia de Vſucapion. Ratio eſt; quia hæres, defuncti perſonam repræſentat, ita ut fictione Iuris cenſeatur vna eadem perſona; & eorum poſſeſſio, quaſi vna continuata poſſeſſio. vnde cùm initium iſtius poſſeſſionis in defuncto, ſit vitiatum mala fide, cenſetur etiam vitiata qua parte extenditur ad hæredem, ita ut hæres fictione Iuris mala fide cenſeatur poſſidere. atqui cum mala fide non procedit præſcriptio; vnde ſicut defunctus non poterat rem illam præſcribere, ita nec hæres. Hæc ratio colligitur ex Iuribus citatis.

Probabile illum vſucapere. Aduerte tamen non videri omnino improbabile, hæredem poſſe præſcribere ſpatio triginta annorum; quia hic non requiritur titulus, ſed ſolùm poſſeſſio bonæ fidei; atqui iſte hæres re vera bona fide poſſidet. Nec obſtat, quod iuris fictione dicatur poſſidere mala fide, tum quia id ſolùm eſt verum quatenus continuatur eius poſſeſſio cum poſſeſſione defuncti, & vnà cum illa cenſetur; non autem quatenus conſideratur ipſa per ſe, & vt ab ipſo hærede habens initium per nouum actum, quo adita hæreditate cœpit poſſidere: tum quia, cùm illa non ſit vera mala fides, ſed ſolùm ficta vel præſumpta, quæ etſi impediat præſcriptionem ordinariam, quæ tribus, decem, aut 20. annis completur, non debet ei tribui tanta vis, quanta malæ fidei veræ: vnde non debet impedire extraordinariam, quæ eſt 30. vel 40. annorum, & nullum poſtulat titulum, niſi præſumptio Iuris ei aduerſatur. itaque hæres poterit 30. annis illa bona præſcribere, non vtendo tamen acceſſione temporis, quo mala fide illam poſſedit defunctus. Hanc opinionem Iure Canonic. veram eſſe tenent Dynus, Bartolus, Bellamerus, & quidam alij. imò eamdem etiam Iure ciuili obtinere docet Alexander, conſil. 110. num. 7. & multi alij relati per Baldum. Vide Couarr. ſuprà num. 1. 4. & 5. qui etiam ſatis in illam inclinat. Tamen altera opinio videtur Iuri conformior; quod cauſſam cur talis hæres non poſſit præſcribere, refert in malam fidem præſumptam, qua cenſetur poſſidere: quæ mala fides etiam præſcriptioni tricenariæ obſtat. Eamdem tenet Silueſter Præſcriptio 1. nu. 8. & alij paſſim.

43 *Hæres mediatus.* Dixi, *vt hæres immediatus*; quia hæres mediatus, id eſt hæres huius hæredis; poteſt eam tempore ordinario præſcribere, ſi bona fide verà prior hæres poſſederit. Ratio eſt, quia fictio illa Iuris de mala fide ad ſecundum hæredem non extenditur. vitant enim Iura duas fictiones ex eadem cauſa. vnde etſi mala fides vera defuncti pariat in hærede fictionem, & veluti vmbram malæ fidei: non tamen hæc mala fides ficta ſeu vmbratilis poteſt ſimilem parere in ſucceſſore. vmbra enim vmbram non facit, ſed verum corpus. quare etſi prior hæres ſuccedens immediate auctori malæ fidei, ac proinde labem malæ fidei Iuris fictione ab eo contrahens, non poſſit rem illam vſucapere; ſecundus tamen hæres, ad quem fictio illa non pertingit, poterit. Quòd ſi hæres poteſt illam vſucapere, multò magis donatarius, emptor, & legatarius poterunt, cùm perſonam ſui auctoris non repræſentent. *Donatarius, emptor, legatarius.* vnde ſi immediatus hæres rem defuncto commodatam, aut locatam, aut apud eum depoſitam, exiſtimans hæreditariam eſſe, bona fide accipienti vendiderit, aut donauerit, aut dotis nomine dederit; dubium non eſt, quin is, qui acceperit, vſucapere poſſit, vt habetur §. Sed tamen. Inſtit. de Vſucap.

Hoc tamen quod diximus ſecundum hæredem poſſe vſucapere, limitandum cenſent DD. niſi hic ſecundus ſit hæres, qui *ſuus* in Iure vocatur. Hic enim rem illam non poteſt vſucapere titulo hæredis. ita colligunt ex L. Nihil pro hærede. 2. C. de Vſucapion. pro hærede; vbi dicitur: 44 *An hæres ſuus poſſit vſucapere.* *Nihil pro hærede poſſe vſucapi, ſuis hæredibus exiſtẽtibus, obtinuit.* quam legem DD. communiter ſic intelligunt; quaſi diceretur, *ſuos* hæredes non poſſe vſucapere titulo pro hærede, ſi ſuccedant in rebus alienis apud defunctum repertis, quamuis defunctus bona fide eas tamquam ſuas poſſederit. Idem confirmant ex L. 2. ff. Pro hærede, vbi dicitur: *Filius à patre heres inſtitutus, res hæreditarias à patre ſibi donatas, pro parte cohæredum vſucapere non poteſt.* *Quis dicatur heres ſuus.* Heres autem (*ſuus* quem Græci οἰκεῖον, id eſt domeſticum, vocant) eſt filius & filia reſpectu patris; nepos & neptis reſpectu aui morientis, in cuius ſunt poteſtate; ſi tamen pater illorum per mortem vel aliter non ampliùs eidem auo ſuberat, vt habetur §. Sui autem. Inſtit. de hered. qualit. & differ. Dicuntur iſti heredes *ſui*, uel quia proprij & domeſtici, vel quia ſibi ipſis quodammodò ſuccedunt: nam etiam viuo patre quodammodò domini bonorum exiſtimantur; vt habetur Inſtit. loco citato. Cauſa autem, iuxta communem DD. ſententiam, cur talis non poſſit præſcribere titulo heredis, eſt; non quòd fingatur habere malam fidem, ſicut eius deceſſor, ſed quia non habet titulum poſſidendi diſtinctum. cenſetur enim continuare poſſeſſionem ſui deceſſoris, & ex ipſius titulo. Vnde cùm ille non haberet titulum, vt pote hæres mali auctoris; nec hæres illius habet.

Duo tamen hic aduertenda: Alterum eſt, cùm dicitur heredem *ſuum* non poſſe vſucapere, id intelligendum de Vſucapione ordinaria, quæ requirit titulum, & in mobilibus peragitur triennio; in immobilibus decennio inter præſentes, & vicennio inter abſentes. vnde non dicitur abſolutè, non poſſe præſcribere *pro herede*, id eſt titulo heredis. Huic tamen nihil obſtat, quin poſſit præſcribere vſucapione extraordinaria non requirente titulum, qualis eſt tricenaria & quadragenaria, quando præſumptio Iuris non aduerſatur, vt patet ex dictis. non tamen poteſt vti acceſſione temporis ſui deceſſoris, niſi hic etiam præſcribere potuerit. Vnde ſi ponamus heredem immediatum iniqui poſſeſſoris, qui catenam auream mala fide poſſidebat, non poſſe uſucapere 30. annis illam catenam etiam cum bona fide; huius filius requiret 30. ſolidos annos. Si autem iuxta probabilem ſententiam ſuprà inſinuatam, dicamus immediatum heredem potuiſſe tanto tempore illam uſucapere, ſecudus heres poterit uti acceſſione temporis, quo prior poſſedit, unde ſi tempus illud ſit 10 annorum, ſolùm requiret annos 20. ſi ſit 20. ſolùm requiret 10. ad complendam præſcriptionem.

Probabile poſſe vſucapere. Alterum eſt, ea quæ diximus de hærede ſuo, ipſum non poſſe uſucapere pro hærede, procedere ſecundùm intellectum illarum duarum Legum, quem communiter amplectuntur DD. Satis tamen probabile eſt, longè aliam eſſe mentem illarum Legum, ut oſtendit Viglius in Tit. de hæred. qualit. & differ. §. Sui autem. Cùm enim L. 2. C. de uſucap. pro hærede, dicitur; *nihil pro hærede poſſe vſucapi, ſuis hæredibus exiſtentibus*; non ſignificatur hæredes ſuos non poſſe uſucapere, ſed alios non poſſe uſucapere titulo pro hærede, contra hæredes ſuos. Cùm enim ſuppetunt hæredes ſui ad quos ea res pertinet,

alius

Digitized by Google

alius caret titulo pro hærede. unde non poteſt uſucapere, nimirum tempore ordinario. Confir. L. ex Teſtamento 2. C. unde liberti; quæ eſt eiuſdem Imperatoris, ubi dicitur; *ex teſtamento, vel ab inteſtato exiſtente filio vel nepote ſuo hærede, neminem poſſe ab inteſtato heredem exiſtere*. Vnde ſequitur illum non poſſe habere titulum heredis, ac proinde non poſſe pro hærede uſucapere. Nec obſtat dicta L. 2. ff. Pro hærede: quia ſolùm agitur de rebus à patre donatis filio; quas cùm filius titulo donationis naturaliter poſſidere cœperit viuo patre, non poteſt poſteà illo mortuo eaſdem incipere poſſidere titulo hæredis (ob dictum uulgare, quod habetur eadem Lege, *neminem ſibi cauſam poſſeſſionis mutare poſſe*) unde nec pro herede uſucapere.

Ad rationem contrariæ ſententiæ reſpondet Viglius, *heredi ſuo* Iuris fictione tribui quidem dominium idem quod deceſſori, non tamen eandem poſſeſſionem. Etſi enim uiuo patre filius dicatur dominus ob futuram ſucceſſionem neceſſariam, non tamen poſſeſſor. unde etiam nihil poteſt attingere ſine conceſſu patris. Accedit quòd nec primo hæredi, qui immediate ſuccedit auctori malæ fidei, deſit titulus (rem enim habet titulo ſucceſſionis hereditariæ) nec defectu tituli negatur ei uſucapio; ſed defectu bonæ fidei, ut oſtenſum eſt. multò minùs ſecundo hæredi deeſt titulus, cùm priori de nouo ſuccedit. Iuxta hanc ſententiam *hæres ſuus* poteſt uſucapere titulo pro hærede, ſicut alij. quæ ſententia in re non multùm diſcrepat à ſententia multorum DD. qui dicunt, etſi heres ſuus non poſſit præſcribere titulo pro hærede, quatenus eſt filius, poſſe tamen quatenus eſt cognatus uel agnatus teſtatoris. hoc enim nihil aliud eſt, quàm abſolutè fateri illum poſſe pro hærede uſucapere, licet ſub alia qualitate, ſeu formalitate quàm filij. quæ tamen qualitas ſemper includitur. Vide Gomezium tomo 1. cap. 9. de tranſmiſſione hereditatis, nu. 19. & Couarr. Regul. Poſſeſſor. p. 2. §. 5. n. 3. & ſequentibus.

Si alio titulo accipiatur.

44 Dico ſecundò, Qui bona fide accepit eam alio titulo (ut legati, donati, empti, &c.) ab auctore malæ fidei; poteſt eam præſcribere tempore ordinario: præterquam in duobus caſibus. Primus eſt, ſi res ſit immobilis, & is, contra quem præſcribitur, ignoret eam ab alio poſſideri. Secundus eſt, ſi illa res ſit *furtiua*, vel *vi poſſeſſa*: tunc .n. requiruntur 30. anni. Eſt communis DD. ex L. An vitium. 5. ff. de diuerſis temporalibus præſcriptionibus, vbi dicitur, *vitium auctoris non obeſſe emptori vel legatario*. vt ſi Titius vendat tibi quod alteri oppignorauerat: tunc enim mala fides auctoris ſolùm verſatur circa rei poſſeſſionem, quam ſibi inique vſurpat, non circa proprietatem, vt habetur d. L. An vitium. Si tradat tibi quod alteri anteà à ſe venditum & nondum traditum fuerat. Si Prælatus ſine conſenſu Capituli in te aliquid transferat, cùm putares eum conſenſum habere. Si tibi donatum à minore quem putabas maiorem: ſecùs ſi erres in iure, putans Prælatum ſine conſenſu Capituli poſſe alienare, aut minorem donare. Si accepiſti ab inuentore qui putabat id neceſſariò dandum pauperibus. In his igitur & ſimilibus, cùm res non ſit furtiua, nec vi poſſeſſa, mala fides auctoris non nocet ſucceſſori particulari, nimirum emptori, donatario, &c. Denique ſi accepiſti bona fide à poſſeſſore malæ fidei, & Dominus ſciens rem ſuam alienatam intra decem annos, ſi præſens fuerit, & intra 20. ſi abſens, litem in te non fuerit conteſtatus, firmiter eam obtinebis, vt habetur Authent. Malæ fidei. C. de longi temporis præſcriptione, & Nouella 119.

Probantur exceptiones.

Fecimus duas exceptiones. Prior de re immobili apertè colligitur ex d. Authent. Malæ fidei; vbi dicitur: *Mala fidei poſſeſſore alienante, ceſſat longi temporis præſcriptio, ſi verus dominus ignorat ius ſuum & alienationem factam. Spectatur ergo 30. annorum defenſio*. Secùs verò quando ſcit, & non ſe opponit vt dictum eſt.

Res furtiua & vi occupata.

Altera exceptio probatur, quia *res furtiua* &, quæ *vi occupata* (etiamſi poſteà ab aliquo bona fide emptæ fuerint) non poſſunt præſcribi ſpatio longi temporis, id eſt 10. vel 20. annorum: vt expreſsè habetur §. Furtiuæ. Inſtit. de Vſucap. Habent enim ex diſpoſitione Iuris vitium obſiſtês ordinariæ præſcriptioni, vt patet Inſtit. loco citato.

Sententia Soti.

Quare fallitur Sotus l. 4. de Iuſtitia q. 5. ar. 4. poſt ſecundam concluſionem, ubi docet, latronis filium, ſi bona fide paternam hæreditatem adiuit, & toto tempore præſcriptionis illa fide poſſedit, eſſe tutum in conſcientia, etiamſi poſteà innoteſcat fuiſſe aliena. Idem docet de emptore, qui bona fide emit à latrone. Sed eſt apertè contra Ius; heres enim mali auctoris titulo hæredis numquam præſcribit; vt oſtenſum eſt: emptor verò non præſcribit tempore ordinario.

Nec obſtat L. Si aliena 10. ff. de vſucapionibus, quam Sotus pro ſe citat; nam ex eadem lege in fine, conſtat rẽ furtiuam non poſſe vſucapi, ne à poſſeſſore quidem bonæ fidei. Aduerte tamen emptorem talis rei poſſe illam vſucapere tempore longiſſimo, nempe 30. annis; vt communiter DD. docent, & colligitur ex L. Sicut in rem. 3. C. de præſcriptione 30. vel 40. annorum. & L. Si quis emptionis. 8. §. Quod ſi. C. eodem. Vnde ſi Breuiarium emeris à fure, & 29. annis bona fide poſſederis, & tunc intelligas furto fuiſſe ſublatum, non potes retinere: vt ait Silueſt. ſecùs ſi 30. expleueris. quòd ſi vbi 20. annis poſſediſti, alteri tradas, poteſt ille vti acceſſione temporis tui, & ita præſcribere 10. annis. 10. enim & 20. efficiunt 30. annos præſcriptionis: idque ſemper fieri poteſt, quando alter alteri in poſſeſſione ſuccedit: ſi tamen vterque poterat rẽ vſucapere. Si .n. prior non poterat vſucapere, eò quòd mala fide poſſideret, vel quia eſt hæres eius, qui mala fide poſſidebat; non potes vti acceſſione temporis, quo ille tẽ poſſedit, ſed debes ipſe integrum tempus poſſidendo explere. ita habetur §. Diutina. & ſeq. Inſtit. de Vſucap. & L. penult. & ult. ff. de diuerſis tempor. præſcript.

Vſucapiuntur 30. annis.

Vti acceſſione temporis alieni.

Idem dicendum de rebus *vi poſſeſſis*, cùm aliquis alterum è poſſeſſione ſua vi deijciens, illam occupat: quamuis res litigioſa ſit, aut ille ſuam eſſe putet. talis enim res, etſi bona fide ab illo inuaſore eã emeris, non poteſt uſucapi, niſi 30. annis, ſecluſo tempore quo ille eam poſſedit. Si tu illam alteri tradas, poterit ille uti acceſſione temporis quo tu illam poſſediſti, ut antè dictum eſt.

Si uacabat poſſeſſore.

Petes, quid ſi illa res uacabat poſſeſſore, propter longam obliuionem Domini abſentis, aut negligentiam, aut mortem, & ab altero abſque bona fide occupata fuit?

Reſp. Illam rem poſſe uſucapi per eum qui bona fide illam ab Vſurpatore emerit, uel dono acceperit, tempore ordinario, nimirum 10. annis inter præſentes, & 20. inter abſentes, ut expreſsè habetur §. Quod autem. Inſtit. de Vſucap. quia res illa nec eſt furtiua, nec ui poſſeſſa: ut ibidem dicitur. Sed hoc Ius poſteà eſt correctum ab eodem Iuſtiniano Nouella 119. ubi requirit 30. annos in emptore, & alijs, qui à malæ fidei poſſeſſore perceperunt. *Si* inquit, *verus rerum Dominus ignorat ſimul quòd ea res ad ipſum pertineant, ſimul quòd alienatio interceſſerit; iubemus vt non aliter quàm tricennij præſcriptione excludatur: cùm is, qui res hoc modo poſſidet, dicere nequeat, quòd ipſe bona fide poſſideat, quando à malæ fidei poſſeſſore haſce acceperit*.

DVBITATIO XIV.

Quantum temporis requiratur vt conſuetudo præſcribat contra legem.

SVPPONO ex dicendis 1. 2. q. 97. Conſuetudinem poſſe præſcribere contra ius poſitiuum, illudque tollere, & nouam obligationem inducere: 49
modò ſit *rationabilis & legitimè præſcripta*; ut expreſsè definitur capitulo ultimo de conſuetudine; ubi Grego. 9. ſic ait: *Licet longæuæ conſuetudinis non ſit vilis auctoritas; non tamen eſt vſque adeò valitura; vt vel iuri poſitiuo debeat præiudicium generare, niſi fuerit rationabilis, & legitimè ſit præſcripta*.

Rationabilis.

Rationabilis dicitur, quæ lege ſtatui poteſt; ſiue quæ iuſta cenſeretur & obligaret, ſi lege ſtatuta eſſet. Eadem enim eſt materia legis iuſtæ & conſuetudinis. nam conſuetudo eſt tacita quædam lex; ut inſinuatur l. 2. C. Quæ ſit longa conſuet. & ex eodem fonte profluit. Vnde etiam eamdem uim habet. quare ſicut lex poſterior tollit legem priorem: ita etiam conſuetudo priorem legem tollere poteſt. Nec refert etiamſi in

Digitized by Google

lege dicatur, ***non obſtante vlla conſuetudine etiam immemorabili*** : vel, ***nulla conſuetudine in contrarium vllo vnquam futuris temporibus valitura***. Nam prior clauſula intelligitur de conſuetudine, quæ viguit ante illam legem, quam ea lex vtpote poſterior abrogare poteſt, ſicut & legem priorem. Altera loquitur quidem de conſuetudine futura; ſed intelligenda, durantibus circumſtantijs cum quibus illa conſuetudo tunc non videbatur rationabilis: illis tamen mutatis, & ſubortis alijs, cum quibus conſuetudo contraria incipit videri rationabilis, poteſt vim illius legis tollere, & nouam inducere, vt paſſim DD. tradunt. Et Couar. lib. 3. variarum c. 13. n. 4. vbi dicit hanc opinionem eſſe communem.

Sic conſuetudine quædam feſta & ieiunia Iuris communis quibuſdã locis abrogata, vel alia noua introducta. Sic decimæ multæ ſublatæ; ſic multa circa ritus Sacramẽtorum conſuetudine mutata. Denique idem locum habet in legibus irritantibus, & quibuſdam inhabilitatibus ad officia, beneficia, vel etiam matrimonia, inducendis vel tollendis.

Nec obſtat, quòd ſicut lex nõ poteſt habere vim abſque conſenſu Principis, ita nec conſuetudo: quia ſicut conſuetudo eſt tacita quædam lex; ita etiam ad eam ſufficit tacitus & generalis conſenſus Principis, quo ſtatuit vt conſuetudo legitimè præſcripta vim legis obtineat, & ius poſitiuum tollat. Similiter non obſtat, quod habetur L. 2. C. quæ ſit longa conſuetudo; vbi dicitur: ***Conſuetudinis vſuſq; longæui non vilis auctoritas eſt, verùm non vſque adeò ſui valitura momento, vt aut rationem vincat aut legem***. Senſus enim eſt, conſuetudinem debere cedere rationi naturali: vnde vt vim habeat, debere eſſe rationabilem; vt Pontifex ad verba huius legis reſpiciens, ait. Similiter debere cedere legi ſuperuenienti: quia per legem tolli poteſt. Hinc tamen non ſequitur, quin poſſit legem priorem abrogare, ſi legitimè fuerit præſcripta, vt d. cap. fin. dicitur.

Requiri 10 annos.

His poſitis, difficultas eſt quantum temporis ad hoc requiratur. Multi DD. putant requiri 10. annos, vt conſuetudo legem ciuilem aboleat: 40. vt legem eccleſiaſticam. Ita Panormit. in cap. vlt. de conſuetudinibus, nu. 11. Angelus verbo Conſuetudo, nu. 8. & 9. Silu. eodem verbo, n. 6. Nauarr. l. 1. conſil. 1. tit. de conſuet. Ratio eſt; quia ad introducendam conſuetudinem, Ius ciuile requirit longum tempus, C. quæ ſit longa conſuetudo. atqui longum tempus eſt tempus 10. annorum, C. de præſcript. longi temporis. ergo contra legem ciuilem requirũtur 10. anni.

Quòd verò contra legem eccleſiaſticã requirantur 40. videtur ex eo probari, quòd contra Eccleſiam nõ procedat præſcriptio, niſi quadraginta annis.

Sed diſtinguendum eſt. Vel enim illa conſuetudo viget ſciente & tolerante principe; vel eo in particulari illam ignorante. Nunc,

Non requiri certum tempus.

Dico Primò, Si priore modo conſuetudo ſe habeat, verius eſt non requiri certum tempus vt poſſit legem tollere. Ratio eſt, quia vt conſuetudo tollat legem, ſolùm requiritur vt paſſim agatur contra legem, ſeu vt lex non ſeruetur, quando occurrit ſeruanda, ſciente Principe & non ſe opponente: ut docent paſſim Theologi & Canoniſtæ. Panormit. ſupra. Gloſſa in C. 1. de treuga & pace & alij. dum enim ſcit ſuam legem non ſeruari, & ſilet, cenſetur conſentire vt non ſeruetur, ne Reſpub. perturbetur, ac proinde cenſetur tollere obligationem legis. & hoc modo cõſuetudo dicitur tollere vim legis, nempe quia Princeps permittens cõſuetudinem, implicite detrahit ſuæ legi vim obligandi. Confirmat. quia conſuetudo populi habentis Principem, non poteſt per ſe tollere vim legis, quam Princeps impoſuit (cùm ſinguli ſeorſim, & omnes ſimul ei ſubſint) ſed hanc uim tantum habere poteſt à conſenſu tacito, uel expreſſo Principis. cenſetur autem tacitus conſenſus, dum conſuetudini non ſe opponit, etiamſi id fiat metu difficultatum.

Vnde conſuetudo habet vim tollendæ legis.

Hinc ſequitur ſepè fieri, vt paucis annis lex abrogetur per conſuetudinem, etiamſi antè recepta fuerit: quia ut dicatur eſſe conſuetudo contraria, ſufficit bis, terue contrà actum eſſe. ut docet Sil. uerbo Conſuetudo, n. 6. Panormit. ſuprà, & alij paſſim: quam conſuetudinem ſi conſtaret Principẽ ſcire & diſſimulare, deſineret lex obligare.

Longum tempus.

Nec obſtat quòd Ius ciuile ad conſuetudinem requirat longum tempus. Primò, quia non omne longum tempus eſt decennij; tantùm enim in materia uſucapionis ita definitur. Secundò, quia ut conſuetudo tollat legem, non requiritur ut ſit longior, quam neceſſe eſt ut Princeps cenſeatur eam permittere, & ſuo conſenſu approbare.

Dices, Cap. fin. de conſuetud. dicitur, conſuetudinem, ut tollat legem, debere eſſe *legitimè præſcriptam*; ſed ad præſcriptionem requiritur certum tempus. ergo.

Reſpon. hoc intelligendum de conſuetudine quã Princeps in particulari ignorat. Huic enim non cenſetur ita conſentire, ſicut illi quam nouit, & ſponte tolerat. quod enim quis ignorat, non poteſt in particulari approbare. ſolùm ergo huic conſentit in genere, quatenus conſentit in decretum, quo ſtatuit conſuetudinem legitime præſcriptam eſſe inſtar legis. Itaque requiritur certum tempus neceſſarium ad præſcriptionem.

Dico Secundò Si cõſuetudo ignorante Principe uigeat, 46
ut cenſeatur legitime præſcripta, ita ut poſſit legem tollere, requiruntur decem anni, quibus ea conſuetudo bona fide à ſubditis promiſcuè ſit ſeruata; eòſque probabile eſt etiam ſufficere.

Decem annos requiri, eſt communis ſententia DD. Itemque contra legem ciuilem ſufficere. Probatur, quia lex ciuilis longæ conſuetudini tribuit uim legis, eamque inſtar legis iubet ſeruari. C. quæ ſit longa conſuetudo. l. 1. 2. 3. atqui tempus 10. annorum eodem iure cenſetur tempus longum, & longam efficiens poſſeſſionem; ut patet C. de præſcriptione longi temporis. ergo etiã longum uſum & longam conſuetudinem.

Quòd etiam 10. anni ſufficiant contra legem canonicã nondum receptam moribus utentium, docet Nauarr. lib. 5. conſil. tit. de excommunic. conſil. 8. & fusè probat Felinus in cap. 1. de treuga & pace, nu. 13. pro eadem adducens multos DD. nimirum Cald. Imolenſem, Butrium, Zabar. & Dominicum, &c. idem tenet Couarr. l. 2. uariar. cap. 16. nu. 6. citans Iaſonem in L. Rem non nouam. §. Patroni. C. de Iudicijs. ſequitur Azorius lib. 5. Inſtit. mor. c. 4. q. 3 & alij recentiores. Ratio eſt, quia cùm lex moribus utentium minimè recepta non obliget, ac proinde non ſit in poſſeſſione, facilius inducitur & conualeſcit aduerſus eam conſuetudo, quàm ſi iam recepta eſſet. quæ conſuetudo ad hoc ualet, ut non teneamur poſt decenniũ eam admittere, niſi Princeps de nouo eã conſtituat, eique nouum uigorem tribuat. itaque opus eſt noua promulgatione: nam lapſu decennij, uis eius eſt antiquata. ante decennij lapſum, etſi non obligarentur ſubditi, cum nõ uiderent illam receptam; tamen poterant compelli ad eam ſeruandam etiam ab inferioribus Principe. ita DD. ſupradicti.

An uerò decem anni ſufficiant contra receptam, maior eſt difficultas. Non uidetur improbabile ſufficere, primò, quia nuſquam Ius aliquod diſtinguit inter legem Eccleſiaſticam & ciuilem hac in parte: ergo ſi contra legem ciuilem ſufficiunt decem anni, etiam contra Eccleſiaſticam.

Contra legem Eccleſiaſticam.

Nec obſtat, quòd contra Eccleſiam non procedat præſcriptio niſi annis 40. quia hoc intelligendum de bonis immobilibus; & Iuribus Eccleſiæ, quæ ſunt inſtar bonorum immobilium. obligatio autem ſubditorum ad legem ſeruandam, non poteſt cenſeri inter bona, uel iura Eccleſiaſtica: itaque illæ leges præſcriptionum, non ſunt huc traducendæ. Secundò, Si 10. anni ſufficiunt ut Princeps ſæcularis cenſeatur tacito quodam conſenſu remittere uim ſuæ legis; cur non ſufficiant Principi Eccleſiaſtico? præſertim cùm eius ſit curare, ne ſubditi peccent, nève aſſiduis angantur ſcrupulis, qui ex huiuſmodi interminatis obligationibus naſci ſolent. Itaque cùm Eccleſia contrarium non expreſſerit; probabiliter exiſtimari poteſt, eam ſequi, ut in alijs multis ſolet, Iuris ciuilis morem. Tutius tamen eſt, ſententiam communem amplecti. Porò aduertendum eſt requiri, ut per illud tempus ſubditi bona fide legem non ſeruauerint, ita ut non ſeruando non peccauerint: alioquin contra eam non præſcribent, ut rectè Sil. & alij docent.

Dices, ſi currente illo tempore non peccant, quomodo

ergo

ergo poſſunt puniri propter legis violationem?

Reſp. quia præſumuntur peccaſſe. non enim præſumitur legum communium ignorantia, niſi probetur. deinde quia hac veluti conditione tacita conceditur Ius præſcriptionis; vt ſi intra illud tempus deprehenſi fuerint agere contra legem, poſſint plecti: vt hac ratione lex non exarmetur, dum adhuc viuit, ſed habeat quo ſe poſſit tueri.

47 Dico Tertiò, Si conſuetudo ſit aliquo modo contra Ius Eccleſiæ, requiruntur anni 40. Patet ex dictis dubit. 8.

DVBITATIO XV.

Quæ res non poſſint præſcribi.

48 NOTANDVM eſt, quædam in Iure dici non poſſe præſcribi ſeu vſucapi; quia ordinario tempore non vſucapiuntur. ſic res furtiuæ, res vi poſſeſſæ, & res fiſci, dicuntur non poſſe vſucapi; cùm tamen poſſint, hæ 40. illæ 30. annis. Simili modo dicuntur non poſſe vſucapi ea, quorum alienatio eſt prohibita; vt, fundi dotalis, maioratus, legati, fideicommiſſi: quæ tamen poſſunt præſcribi tempore ordinario, ab eo, qui bona fide illa poſſidebat, & iam vſucapionem inchoauerat, antequàm illa bona contraherent hæc onera, ſeu obligationes reales. Vbi verò iam contraxerunt, non poteſt inchoari præſcriptio ordinaria ab eo, qui hæc accepit ab authore malæ fidei (ſecùs de eo qui accepit à tertiò:) benè tamen tricenaria: vt patet ex dictis dubitat. 11. Idem dicendum de bonis aduentitijs filij familias, ſi pater ea alienet. Vbi enim cœperint eſſe bona eius aduentitia, non poteſt inchoari in illis præſcriptio contra filium, quamdiu eſt ſub poteſtate patris; ſed inchoabitur ſolùm poſtquam deſierit eſſe ſub illa; & ab illo tempore debet continuari per 30. annos, ob malam fidem eius, qui alienauit. Vide Leg. 1. C. De bonis maternis & Siluest. Præſcriptio ſecundò, nu. 13.

Non præſcribuntur tempore ordinario.

Prohibita alienari.

Vſucapio inchoata antequam bona fierēt obnoxia.

Bona aduentitia.

Pari modo dicuntur non poſſe præſcribi, quæ alieno nomine poſſidentur, vt precarium, commodatum, cōductum, pignus, res emphyteutica aut feudalis: nimirum ab eo qui hæc ſub tali titulo poſſidet, aut ab eius hærede vt conſtat ex dictis dubit. 3. & inſinuatur generatim cap. Si diligenti. 17. de præſcriptione, & L. Cùm notiſſimi. 7. § In his. C. de præſcript. 30. & 40. annorum: id expreſſè habetur de re emphyteutica, & conducta. Eadem eſt ratio rei feudalis: quia feudum & emphyteuſis eodem ferè iure conſtant. L. Nec creditores. 10. C. de pignoratitia actione, idem dicitur de pignore. Azo tamen ad illam legem docet hæredem longiſſimo tempore, nempe 30. annorum, poſſe pignoris proprietatem præſcribere. Hæc tamen omnia poſſunt præſcribi a ſucceſſoribus particularibus, quibus titulo legati, donati, empti, &c. obtigerint. vt conſtat ex dictis ſupra dubit. 13. Ius tamen feudale & emphyteuticū quoad proprietatem poteſt præſcribi contra dominum directum annis 30. vt habetur lib. 2. feudorum. tit. 26. §. 4. *Si quis per 30. annos rem aliquam vt feudum poſſedit, & ſeruitium domino exhibuerit: quamuis ea de re non ſit inueſtitus præſcriptione tamen 30. annorum ſe tueri poteſt.* Idem dicēdum de iure emphyteutico, ſi vniformem penſionem toto illo tempore ſoluit. Cum titulo autem præſcribitur hoc ius 10. annis inter præſentes, & 20. inter abſentes: iuxta ea quæ diximus ſuprà. n. 27.

Alieno nomine poſſeſſa.

Denique, quando Ius commune, vel præſumptio malæ fidei obſtat præſcribenti. Tunc .n. res illa præſcribi non poteſt ab illo, niſi ſpatio 40. annorum cum titulo, vel tempore immemorabili ſine titulo, vt expreſſè habetur c. 1 de præſcript in 6. tam diuturna enim poſſeſſio habet vim tituli: nam facit iuſti tituli præſumptionem, & excludit præſumptionem malæ fidei. Hoc modo dicitur non poſſe præſcribi exemptio a iuriſdictione Ordinarij, quæ tamen 40. annis cum titulo, & tempore immemorabili ſine titulo acquiritur, vt conſtat cap. Cum perſonæ 7. de priuilegijs in 6. Simili modo decimæ & Eccleſiæ vnius diœceſis dicuntur non poſſe præſcribi ab Epiſcopo alterius diœceſis. Nam iure ſtatutum eſt, vt omnes eccleſiæ ſint in poteſtate Epiſcopi in cuius territorio ſunt ſitæ, vt habetur ca. 10. Omnes. 16. q. 7. Poſſunt tamen ſi poſſideantur 40. annis cum titulo, vel tempore, cuius initij memoria non extet, ſine titulo. vt patet ex d. c. 1. de præſcript. in 6.

Idem dicendum, Primò, de iure patronatus, ad nominādum Rectorem vel Prælatum, qui Iure communi erat eligendus a Capitulo. Secundò, de immunitate à ſoluendis decimis: omnes enim Iure communi ſoluere tenentur. quia tamen interdum aliqui eximuntur, poteſt hæc exēptio præſcriptione 40. annorum cum titulo, vel tempore immemorabili ſine titulo acquiri: non tamen ita, quin, ſi opus ſit, eccleſia poſſit rurſus obligationem ſoluendi imponere: quia Iure naturæ populus tenetur eccleſiæ miniſtros alere; vt infrà cap. 39. dubit. 1. dicetur. Tertiò, de immunitate à contributionibus, alijſque publicis oneribus. Quartò, de poteſtate faciēdi, vel cōcedendi aliquid, quod non niſi à Principe ſummo fieri, aut concedi ſolet, vt ea quæ ſunt meri & mixti imperij. Vide ſuprà dubit. 10. & 12.

Nullo autem modo præſcribi poſſunt, primò, exemptio ab obediētia Superioris, & alia, de quibus dubit. 12. Secundò, res vſibus publicis deputatæ; vt forum, via publica, pons: hæc, nec in totum, nec in partem præſcribi poſſunt. Tertiò, Ius decimarum percipiendarum à laico. Et quidē ſi de ipſo primæuo & fundamentali iure loquamur; nullo modo à laico præſcribi poteſt, quia eſt ſpirituale, fundatū in miniſterio ſacro. Si autem de aliquo iure, quod ab illo primæuo ſit deriuatum, vt eſt ius feudale, quo olim, nimirum ante Concilium Lateranenſe ſub Alexandro III. circa annum Domini 1179. celebratum, laicis interdum decimæ ſolent concedi; dubium eſt, an hoc Ius aliqua ratione poſt illud Concilium poſſit præſcribi. Couarr. l. 1. variarum c. 17. n. 5. negat: quia, inquit, non ſolùm ius commune illis reſiſtit, & malæ fidei præſumptio, ſed & facti ſunt incapaces per illius Concilij decretum; quod habetur cap. Quamuis. 17. & cap. Prohibemus. 19. de decimis. quando autem eſt incapacitas, non habet locū præſcriptio. Nihilominùs, ſi eius maiores a tempore, cuius initij non extet memoria, tale ius poſſediſſent, præſumerentur habuiſſe ante Concilium, nec opus eſſet alia tituli probatione, vt plurimi DD. quos ipſe Couarr. citat & ſequitur, docent. Quartò, Limites Prouinciarum, Epiſcopatuum, & parœciarum: quod intellige, ſi de his conſtet; ſi autem non conſtet, præſcribi poſſunt. Quintò, Res indiuiſa cōmunis pluribus, nullo tempore ab aliquo illorum præſcribi poteſt; quia ille nomine aliorum poſſidet. Colligitur L. Si communem. 10. ff. Quemadmodum ſeruitus amittatur. Vide plura apud Sil. Præſcriptio ſecundò.

Nullo modo præſcribuntur.

DVBITATIO XVI.

Quando præſcriptio dicatur non procedere, dormire, interrumpi.

RESPONDEO & Dico Primò, *Præſcriptio* dicitur *non procedere*, quando ob aliquam cauſam non incipit, uel non poteſt incipere. Ita Couarr. reg. Poſſ. §. 12. Hoc fit potiſſimum ob 4. cauſas. Primò, ſi deſit poſſeſſio ciuilis. Secundò, ſi deſit titulus, non poteſt incipere præſcriptio tricennalis, decennalis, aut vicēnalis: poteſt tamen tricennalis; vt dictum eſt dubit. 8. Tertiò, ſi deſit bona fides. Quartò, ſi res non poſſit alienari, lege reſiſtente; vt dictum eſt de fundo dotali, de bonis aduentitijs filij familias, de legato, fideicommiſſo, maioratu. 49

Non procedit ob 4. cauſas.

Dico Secundò, Præſcriptio dicitur *dormire*, quando iā inchoata aliquanto tempore ceſſat; ita tamen, vt illo exacto, rurſus vim habeat, & continuetur cum tempore priore. Sic dicitur dormire. Primò, tempore belli, quando ius nō dicitur, vel homines diffugiunt in aliud territoriū. Similiter tempore peſtis. Secundò, quando Eccleſia caret Rectore, ceſſat contra Eccleſiam. Tertiò, quando is contra quem præſcribitur non poteſt agere; vt eſt filius familias, pupillus durante ætate pupillari, (nempe vſque ad annū 14. exactum in mare; in fœmina vſque ad 12. exactum,) vxor viuente marito. Vide Sil. Præſcriptio 1. n. 9.

Dormire dicitur.

Dico Tertiò, Præſcriptio dicitur *interrumpi*, quando inchoata ita ceſſat, vt ſi rurſus reuiuiſcat, non continetur cū tempore priore; ſed de nouo debeat inchoari.

Dicitur interrumpi.

Hæc *interruptio* generatim fit dupliciter: primò, naturaliter. ſecundò, ciuiliter. *naturaliter* interrūpitur, quando incipit aliquid deeſſe, quod eſt neceſſarium ad naturā præſcriptionis; vt, poſſeſſio, vel bona fides. *ciuiliter* interrumpitur,

Interruptio fit dupliciter.

Digitized by Google

rumpitur, quando per aliquem actum iuridicum interpellatur; vt, per litis conteſtationem, vel citationem: vt docet Couarr. §. 12. ex Panor. & alijs. *Triennalis* vſucapio nõ interrumpitur litis conteſtatione. Si tamen is, qui volebat ita vſucapere condemnetur, debet rem reſtituere: ſi nõ condemnetur, maneatque in bona fide, expleto triennio illam poterit retinere. *Decennalis* tamen, *vicennalis* & *tricennalis*, interrumpitur litis conteſtatione facta coram Iudice competente. Si tamen actor ſuccubuerit in lite; vel ſi litem ſponte deſeruerit, non interrumpitur. Similiter ſi animo tantùm interrumpendi præſcriptionem litem mouerit. His addo, præſcriptionem contra actionem fiſci interrumpi ſola citatione. De his plura apud Couar. & Sil. ſed parum vtilia Theologo.

DVBITATIO XVII.

Vtrùm qui legitimè præſcripſit rem aliquam, ſi termino præſcriptionis elapſo, conſtet fuiſſe alienam, teneatur eam reſtituere.

50 MVLTI exiſtimant, talem teneri ad reſtitutionem, niſi interceſſerit negligentia Domini in re ſua inquirenda: ita Adria. in 4. q. 2. de Præſcript. pag. 166. Ioannes Med. C. De Reſtit q. 18. eiuſdem ſent. videtur Scotus in 4. d. 15. q. 2. §. De ſecundo: nam eodem fundamento nititur: & Gab. ibid. q. 14. ar. 1. in fine, & alij nonnulli: fundamentum huius ſententiæ eſt, Quòd leges præſcriptionis videantur ſolùm vel potiſſimùm inſtitutæ in pœnã negligentiæ Domini: vbi ergo negligentia non interuenerit, ibi locum non habere. quare is, qui vſucepit, vel præſcripſit, ad reſtitutionẽ obſtrictus erit, vbi conſtiterit nullam negligentiã interceſſiſſe. Sed contrariũ eſt verius.

Præſcriptio transfert dominiũ, etſi abſit negligẽtia

Vnde, Dico Primò, non ſolùm quando Domini prioris interceſſit negligentia; ſed ẽt quando cõſtat nullam interceſſiſſe, res legitimè præſcriptæ tranſeunt in dominiũ noui poſſeſſoris, ita vt non teneatur eas reſtituere, niſi prior Dominus per Iudicem reſtituatur in integrum. Ita Couarr. ad reg. Poſſeſſor. p. 3. §. 2. num. 3. vbi multos alios refert. & Sotus lib. 4. de Iuſtitia q. 5. ar. 4. & paſſim DD.

Probatur; quia L. 3. ff. De vſucapionibus, definitur *vſucapio eſſe dominij acquiſitio per continuationem temporis lege definiti*: ergo tranſacto illo tempore, non tenetur is, qui vſucepit, ad reſtitutionem, cùm dominium acquiſierit. Secundò, Leges præſcriptionis numquam meminerunt, eas latas in pœnam negligẽtiæ dominorum: ſed ob bonum publicum, nam L. 1. ff. de vſucapionibus dicitur, *bono publico vſucapio introducta eſt; ne ſcilicet quarundam rerum diu & ferè ſemper incerta eſſent dominia*. & L. vltima ff. Pro ſuo. *conceſſa dicitur vt aliquando litium eſſet finis*. Similiter canones indiſtinctè & abſque reſtrictione negligentiæ, approbant præſcriptiones bonæ fidei: atqui Princeps per ſuas leges poteſt priuare ſubditum re ſua, ẽt abſque eius culpa; ſi ratio boni communis ita poſtulat. ergo cum ratio boni id exigat, (nempe ne ſemper incerta ſint dominia, & ne infinita quædam litium leges ſuboriatur) non eſt dubitandum quin hiſce legibus dominium transferatur.

Tertiò, quia lege pœnali non amittitur dominium ante ſententiam; atqui præſcriptio ſimul atque peracta eſt, dominium adimit & in nouũ poſſeſſorem omninò transfert: ergo leges præſcriptionis non ſunt pœnales dumtaxat, punientes dominorum negligentiam. Confir. quia iſta negligentia rei ſuæ, non eſt niſi venialis, quæ non meretur ablatione rerum puniri. Vnde Adrian. requirit in ea culpam mortalem, ſed hæc vel numquam vel rariſſimè accidit; & ita ferè numquam præſcriptio habebit effectum.

Denique non poteſt ſciri quanta negligentia à domino priore ſit commiſſa: itaque hæc res tota erit plena ſcrupulis & inutilis ad praxim.

51 Dico Secundò, Præſcriptio non ſolùm transfert dominium vtile, ſed ẽt directum, idque tam in bonis immobilibus, quàm in mobilibus. Ita Couar. ſuprà §. 1. in fine & paſſim Theologi. Leges enim & canones indiſtinctè loquuntur de dominio; nec reſtringunt ad dominium vtile, vt patet c. 3. 4. 6. de præſcript. & ex ca. Clerici, 26. q. 3. vbi

Non ſolùm vtile, ſed etiam directum.

dominium acquiſitum per præſcriptionem vocatur *proprietas*. Denique ex ca. Placuit. 1. & 2. 16. q. 3. Idem colligi poteſt ex legibus citatis, & ex toto tit. C. de præſcript. 30. annorum. Fundamentum Iuriſperitorum, qui contrarium tenent in bonis immobilibus, falſum eſſe oſtendit Couar. ſuprà §. 1. n. 1.

Objicitur primò, nemo ſine culpa debet priuari re ſua. ergo debet interceſſiſſe culpa. *Obiectiones.*

Reſp. Antecedens verum eſt, niſi ratio boni communis aliud poſtulet; vt fit in propoſito.

Objicitur ſecundò, fundamentum præſcriptionis eſt bona fides. ergo poſtquam conſtiterit rem fuiſſe alterius, ſubuertitur præſcriptio; quia ſubuertitur eius fundamentum. *Interdum priuatur quis re ſua ſine culpa*

Reſp. Non ſubuerti bonam fidem ex eo quòd peracta præſcriptione conſtet rem fuiſſe alienam: quia tunc verè poteſt iudicare rem eſſe ſuam; quamuis antea alterius fuerit.

Objicitur Tertiò, Cui res eſt adiudicata per ſententiã nitentem falſa præſumptione, tenetur ad reſtitutionem: atqui leges præſcriptionis nituntur falſa præſumptione: ergo is, cui res eſt adiudicata per talem legem, tenetur ad reſtitutionem.

Reſp. Primò, negando conſeq. quia Iudex per ſententiam non intendit transferre dominium, ſed ſolùm declarare verius ſit. vnde ſi fundamentum eſt falſum quo ſententia nititur, ipſa quoque corruit, nec eſt ſeruanda in conſcientia. At verò Princeps per legem præſcriptionis intendit transferre dominium abſolutè: & quamuis fortè falſa præſumptione ex parte nitatur, tamen iuſtam cauſam habet ita ſtatuendi abſolutè.

Secundò Reſpondeo. negan. minor. quia verum non eſt, leges præſcriptionis potiſſimùm præſumptione negligentiæ nixas eſſe; vt ex dictis conſtat.

DVBITATIO XVIII.

Quibuſnam aduerſus Præſcriptionem reſtitutio in integrum concedatur.

NOTANDVM eſt, *Reſtitutionem in integrum* eſſe quoddam remedium, quod, finita præſcriptione, relinquitur priori Domino, qui rem ſuam amiſit; nempè vt authoritate Iudicis poſſit reſtitui in dominium & poſſeſſionem rei amiſſæ. 52

Quo poſito Reſpondeo, Hoc remediũ concedi, Primò, minoribus ætate, id eſt qui nondum 25. annos expleuerunt. Secundò, Pijs locis & Eccleſijs, etiamſi præſcriptio ſit 40. annorũ. Ita docent Gloſſa, & DD. in Auth. Quas action. C. de ſacroſ. Eccl. verb. Excluduntur: eſtque communis opinio, teſte Panor. in c. 1. de Præſcript. & in cap. Auditis, eodem. Eccleſiæ enim conceſſum eſt priuilegium minorum, eſtque ipſa inſtar minoris, vel ẽt pupilli; vt tradunt DD. in c. 1. & 2. de reſtit. in integrum lib. 6. quibus locis ẽt expreſsè Eccleſijs hoc beneficium reſtitutionis cõceditur. Vbi aduerte Eccleſijs & minoribus hoc concedi; quamuis ipſis ſcientibus & reſiſtere ualentibus præſcriptio facta ſit; vt docet Couar. ad reg. Poſſeſſor. p. 3. §. 3. n. 3. quia ratione fragilis ætatis id conceſſum minoribus: quorũ priuilegium extenditur ad Eccleſiam & alia pia loca. conceditur uerò per quatuor annos poſtquam ſciuerint completam contra ſe præſcriptionem. l. fin. C. de tem. in integrum reſtit. Tertiò, maioribus ætate conceditur in præſcriptione 10. & 20. annorum; modò tamen probent eum iuſta & probabili ignorantia ſua, aut omninò ſine ſua negligentia præſcriptionem fuiſſe peractam. L. 1. §. fin. ff. ex quibus cauſis maior. Abbas & Felinus in cap. Vigilanti, de præſcript. & alij, eſtque ſententia communis, teſte Couar. ſuprà n. 1. Habent & hi quatuor annos poſtquam ſciuerint completam præſcriptionem. In præſcriptione autẽ 30. & 40. annorum non conceditur maioribus reſtitutio, iuxta Couarr. n. 1. quamuis alij aliter ſentiãt: minoribus autem conceditur. Sed hæc ad forum externũ pertinent. vide infra c. 17. dubitatione 9.

Minoribus Eccleſia.

Maioribus

Digitized by Google

SECTIO SECVNDA.

DE INIVRIIS ET DAMNIS IN OMNIBVS HVMANORVM BONORVM GENERIBVS.

ET NECESSARIA RESTITVTIONE,

EXPLICVIMVS *ſuperiori ſectione, per ſex capita quid* Iuſtitia, *quid* Ius, *quænam eius ſpecies, & in primis quid* dominium, *quibus & in qua competat, quibùsve modis comparetur. Sequitur nunc vt tractemus de* Iniurijs & damnis, *quibus Iuſtitia & Ius violatur, &* Reſtitutione, *quæ eſt principalis actus Iuſtitiæ commutatiuæ, per quem ius violatum inſtauratur.*

Primùm igitur dicemus de Iniuria & Reſtitutione in genere. 2. De Iniuria in bonis ſpiritualibus. 3. De iniuria in corpus proximi per homicidium vel mutilationem. 4. De Iniuria in corpus proximi per adulterium & ſtuprũ. 5. De Iniurijs famæ & honoris per detractionem & contumeliam. 6. De Iniurijs fortunarum per furtum, rapinam, damnum illatum. 7. De Cooperantibus ad hæc. 8. De Reſtitutione ratione rei acceptæ. 9. De Ordine ſeruando in reſtitutione, dèque eius expenſis. 10. De Excuſantibus à Reſtitutione.

CAPVT SEPTIMVM.

De Iniuria & Reſtitutione in genere.

Habet 10. *Dubitationes.*

DVBITATIO PRIMA.

Quid ſit iniuſtitia & iniuria.

D. THOMAS QVÆST. 59.

1 NOTANDVM eſt, ſicut nomen *Iuſtitia* dupliciter accipitur (vt ſuprà c. 1. dubit. 1. oſtenſum eſt) Primò, pro omni virtute, quatenus eſt quædam legis obedientia. Secundò, pro virtute particulari, quæ conſtituit æqualitatem in commutationibus & diſtributionibus: ita etiam nomen *Iniuſtitia* dupliciter accipitur, vt expreſsè docet Ariſtoteles 5. Ethic. cap. 1. Primò pro *omni legis violatione,* quã ipſe *ἀνομίαν* vocat, nos iniquitatem. Hoc modo omne peccatum eſt *Iniuſtitia* quædam: quia eſt violatio æqualitatis ſeu cõformitatis debitæ legi vel præcepto Superioris. Hinc *peccatum* definitur, *cæleſtium inobedientia mandatorum, & diuini præuaricatio præcepti.* Vnde paſſim in Scripturis omne peccatum vocatur *iniuſtitia,* & peccatores *iniuſti.* Ioannis 7. *Iniuſtitia in illo non eſt.* Ad Rom. 1. *Reuelatur enim ira Dei de cælo ſuper omnem impietatem, & iniuſtitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in iniuſtitia detinent.* Ezech. 18. & alibi. Similiter omne peccatum vocatur *iniquitas,* ſeu *ἀνομία.* E contrario omne opus bonum vocatur *iuſtitia.*

Iniuſtitia dupliciter dicitur.

2 Hinc patet hanc rationem *Iniuſtitia* eſſe generalem, & communem omni peccato, ſicut eſſe contra charitatem: neque videri diſtingui à ratione generali inobedientiæ: quia hæc *iniuſtitia* conſiſtit in hoc, quòd conformitas legi debita violetur, quæ violatio nihil eſt aliud, quàm legis inobedientia. Itaque peccatum non contrahit aliquam ſpecialem prauitatem ex hac malitia (quia generalis eſt, eſſentialiter omni peccato conueniens) niſi ipſa in illo peccato, ſpeciali modo ſit volita; vt cùm quis ex contemptu legis peccat, quod ſit, quando quis directè vult legem violare, vt oſtendat ſe eam nihili pendere. generalis enim conditio obiecti non poteſt ſpecialem malitiam tribuere actui voluntatis, niſi ſpeciali modo ſit volita: quia malitia

Ratio Iniuſtitia communis omni peccato.

Peccatum ex contemptu.

3 formalis in actu voluntatis ſumi debet ex ordine, quem habet ad malitiam obiectiuam, quæ cernitur in obiecto volito: vt oſtenſum eſt 1. 2. q. 18. ar. 1.

4 Secundo modo accipitur *Iniuſtitia* vt opponitur Iuſtitiæ particulari; idque vel vt actus, vel ut habitus. Si vt actus, ſic nihil eſt aliud, quàm alieni Iuris violatio: neque differt ab *iniuria.* Sicut enim actu Iuſtitiæ cuique ius ſuũ tribuitur; ita Iniuſtitiæ hoc ius violatur: in qua uiolatione ſita eſt *iniuria* ratio. Si verò accipiatur vt habitus, habitui Iuſtitiæ oppoſitus; ſic nihil eſt aliud, quàm praua voluntatis diſpoſitio ex iniuſtis actibus orta, & ad ſimiles inclinans. Quamquam ſi Theologicè magis, quàm Philoſophicè loquamur, *habitualis iniuſtitia* non tantùm conſiſtit in praua diſpoſitione reali; ſed etiam morali & imputatiua. quod ut intelligatur.

Iniuria ratio.

5 Notandum, duplici modo fieri alteri iniuriam, *commiſſione & omiſſione*; neque minùs omiſſione reddi hominem iniuſtum, quàm commiſſione. Omiſſio nuda non relinquit in uoluntate aliquam diſpoſitionem realem; relinquit tamen hominem iniuſtum habitualiter donec reſtituat, uel ſatisfaciat. En habitualem iniuſtitiam ſine reali diſpoſitione uoluntatis. Et quamuis rarò fiat, ut quis debitum officium omittat abſque poſitiua uoluntatis complacentia & aſſenſu, tamen fieri poteſt, & interdum fortaſſe fit. Idem in alijs uitijs locum habet, ubi omiſſione peccatur; remanet enim homo habitualiter uitioſus, abſque reali habitu. Idem quoque locum haberet in uirtutibus

Dupliciter fit iniuria.

&

& omnibus uitijs, ſi ex actu nihil reale relinqueretur: morale enim illud & imputatiuum ex actu relictum, ſufficeret ad denominandum hominem iuſtum vel iniuſtum, temperantem vel intemperantem. Sed de hoc plura. 1. 2. q. 49. ar. 1.

6 Hinc patet *iniuſtitiam habitualem* generatim non tantùm conſiſtere in reali diſpoſitione; ſed etiam in morali, ſeu imputatiua; quatenus complacentia interpretatiua omiſſionis, per quam illa omiſſio fuit voluntaria, cenſetur manere ſecundùm moralem æſtimationem, & imputatur vt præſens, donec fiat reſtitutio.

Iniuſtitia habit. malis

DVBITATIO II.

Vtrùm aliquis dicatur iniuſtus, eo ipſo quòd faciat aliquid iniuſtum.

D. THOM. ART. 2.

7 RESPONDEO, & dico Primò, Qui ſciens aliquid eſſe *iniuſtum*, ſponte illud facit, eo ipſo eſt *iniuſtus*. probatur; qui vult liberè id, quod nouit eſſe iniuſtum, cenſetur etiam velle ipſam iniuſtitiam & inæqualitatem annexam, ac proinde meritò dicitur iniuſtus. D. Thomas dicit talem intendere formaliter iniuſtum; quia intendit id, quod ſcit eſſe iniuſtum, & ita intentio fit formaliter iniuſta: quamuis ipſam iniuſtitiam per ſe non intendat.

Qui ſciens facit.

8 Dico Secundò, Qui ignorantia inculpata neſcit eſſe iniuſtum, vel ſi ſcit, non conſentit in opus, ſed ui externa impulſus facit; non eſt dicendus iniuſtus. Ratio eſt; quia malitia annexa operi, nullo modo eſt volita, ac proinde nō poteſt ipſius uoluntatem contaminare.

Qui ex ignorantia probabili.

Dico Tertiò, ſi ignorantia ſit culpabilis, vel vis extrinſeca, aut paſſio, qua incitatur, talis ſit, ut ei poſſit reſiſti, uerè erit iniuſtus, ſi faciat opus iniuſtum; licèt minus, quàm ſi ſciens & volens. Ratio eſt; quia hæc non impediunt quin ille abſolutè cenſeatur velle & voluntariè facere quod iniuſtum eſt, ut oſtenſum eſt 1. 2. qu. 6. art. 7. & 8.

9 Notandum tamen, Ariſtotelem lib. 5. Ethic. cap. 8. ubi hanc quæſtionem tractat, docere; eum qui ex ignorantia uel paſſione quippiam iniuſtum deſignat, non eſſe dicendum iniuſtum: quia non operatur iniuſtè, id eſt, ex habitu & affectu directè inclinante ad id, quod iniuſtum eſt; ſed ſolùm per accidens & indirectè. Verùm hoc intelligendum eſt, non tam perfectè dici iniuſtum, quàm eum, qui ſciens & ſua ſponte facit: alioqui talis abſolutè eſt iniuſtus: indirectè enim uoluntarium in peccatis, recidit in ſpeciem uoluntarij directi: ut conſtat ex 1. 2. q. 6.

10 Notandum Secundò, circa Reſponſ. D. Thomæ ad 3. dum quis per ignorantiam inculpatam facit opus iniuſtū, hoc opus non dici formaliter *iniuſtum*; quia non procedit à uoluntate (quæ in moralibus eſt inſtar formæ) iniuſta. dicitur tamen iniuſtum materialiter; quia conſtituit ueram inæqualitatem rei ad rem. Idem uidetur dicendum de reliquorum uitiorum operibus. qui enim accedit ad non ſuam per ignorantiam, ut Iacob; uel plus comedit quàm natura poſtulet, facit opus materialiter intemperatum; (quamuis formaliter, ut ſubeſt voluntatis affectui, poſſit eſſe temperatum) etſi enim non incongruens ſit homini tale dictamen ex errore inculpato habenti; tamen eſt ei incongruens ſecundùm ſe, & abſque illo errore conſiderato: & ita quamuis ratio intemperati non conueniat illi operi in ordine ad actuale dictamen, conuenit tamen ei in ordine ad naturam rationalem abſolutè conſideratam.

Formaliter iniuſtū quid.

DVBITATIO III.

Vtrùm aliquis poſſit pati iniuſtum volens.

D. THOM. ART. 3.

11 RESPONDEO, & dico Primò, Sicut nemo poteſt facere *iniuſtum* propriè uel iniuriam, niſi uolens; ita nemo poteſt propriè pati *iniuriam* niſi nolens. Ita D. Thom. ar. 3. ex Ariſtotele 5. Ethic. cap. 9. & 11.

Prior pars patet; quia iniuſtum formaliter & iniuria includunt rationem uoluntarij. Hinc fit ut amens, & brutum non faciat iniuriam, etſi lædat. ſufficit autem ſiue directè, ſiue interpretatiuè ſit uoluntarium.

Altera pars probatur; quia nemo poteſt pati iniuriā, niſi Ius eius uioletur: non poteſt autem uiolari ius alterius, niſi ipſo nolente, uel expreſsè, ſi ſciat; uel implicitè, ſi neſciat; & ita ſit affectus, ut, ſi ſciret, expreſsè nollet. Cuius ratio eſt; quia ſi uelit, uel certè poſitiuè permittat ſe lædi; iam cedit iure ſuo, illudque abdicat, uel certè in arbitrio lædentis ponit: ac proinde etſi ipſe lædatur, Ius tamen ipſius (quà ipſius eſt) non uiolatur. ſicut ſi concedam tibi ut ueſtem meam auferas, pono dominium rei meæ in tuo arbitrio. unde ſi auferas, non uiolas ius meum. 12

Si conſenſerit, cedit iure ſuo.

Dixi, *quà ipſius eſt*; quia etſi non uioletur præciſè quà ipſius eſt, poteſt tamen uiolari quatenus ad alium pertinet. Seruus enim habet ius ut non ſpolietur rebus ſuis inuitus; & Dominus habet ius ut idem non ſpolietur etiam uolens. Vnde qui ſpoliat ſeruum conſentientem, etſi non faciat iniuriam ſeruo, facit tamen iniuriam Domino. ſimiliter qui uaſtat uineam cuſtode conſentiente. Idem uſuuenit quotieſcumque alter alteri ita ſubditus aut connexus eſt, ut iura eorum inter ſe connexionem aut dependentiam habeant. Sic qui ſeipſum interficit, etſi non facit propriè iniuriam ſibi, facit tamen iniuriam Reipub. cuius ipſe eſt pars, & etiam Deo (iuxta D. Th.) qui ſolus uitæ humanæ eſt Dominus. Vnde tales peccant contra præceptum, *Non occides*; & pœna homicidij ſi fieri poſſet, plectendi eſſent: & poſt mortem in tanti criminis pœnam non minore ignominia afficiuntur. De quo uide Iulium Clarum lib. 5. recept. opinion. §. fin num. 37. Sed de hoc plura infrà cap. 9. dubit. 6. Pari modo qui aliūm uolentem interficit, non facit quidem illi propriè iniuriam: (uolendo enim occidi, cedit iure ſuo, ac proinde interfector non tenetur hæredibus ad ullam reſtitutionem) facit tamen iniuriam Reipub. & Deo, & peccat contra iuſtitiam legalem. Vnde Dauid puniuit Amalechitem tanquam homicidā, qui ſe occidiſſe Saulē uolentem dicebat, 2. Reg. 1. Idem dicendum, quando cōiunx conſentiente coniuge adulterium committit. Non enim facit propriè iniuriam conſentienti; ſed peccat contra matrimonij legem.

Facit iniuriam Deo.

Notandum tamen eſt, non cenſeri quempiam cedere iure ſuo, ſi aliquo modo inuoluntariè, & renitente affectu conſentiat, inductus ab eo, qui læſurus eſt. Sicut enim donatio debet omninò eſſe libera; ita etiam ceſſio iuris, quæ tollit iniuriam. Vnde qui ſoluit uſuras, non cedit iure ſuo: quia non cupit ut uſurarius has exigat, nec intendit ſe ullo iure priuare, aut donare; ſed ſoluit, quia aliter pecuniam obtinere nequit. Ex his patet intelligentia illius regulæ, quæ eſt 27. inter reg. Iuris in 6. *Scienti, & conſentienti non fit iniuria, neque dolus.*

Ceſſio iuris.

Aduerte tamen, quoſdam Doctores hanc regulam & ea quæ dicta ſunt, limitare ad ea, in quibus iure noſtro cedere poſſumus; ut in fama, honore & alijs bonis externis, quorum ſumus domini. In his enim ſcienti & uolenti non fieri iniuriam: quia cùm hæc ſubſint noſtræ diſpoſitioni, hoc ipſo, quo uolumus his ſpoliari, iure noſtro nos priuamus, & illud in alterius collocamus arbitrio; ſecus eſſe in alijs, quorum non ſumus domini, ſed cuſtodes dumtaxat: ut in uita, & membrorum integritate, in coniuge, in prolibus, & ſimilibus, in quibus iure noſtro cedere non poſſumus. In his enim propriè fieri iniuriam ei, cui ipſa commiſſa ſunt, uel obnoxia, ſi perimātur, uel lædantur; etſi id ipſo uolente fiat. Ratio eſt, Quia cùm ceſſio Iuris ſit inualida, totum Ius permanet in ſuo uigore: ac proinde ſi contra illud fiat, peccatur contra iuſtitiam, & fit uerè & propriè iniuria, quamuis conſentienti. Vnde inferunt, eum qui interficit Titium uolentem, facere ei propriè iniuriam; quia Titius non poterat iure illo cedere: ſimiliter cùm quis adulterium committit cū uxore Titij ipſo Titio conſentiente. Alij dicunt non fieri in iſtis propriè iniuriam perſonæ, ſed naturæ, uel ſtatui. 13

Sententia quorūdam Doctorum.

Verùm id quod diximus eſt magis conſentaneum uſitato modo loquendi. nemo enim, qui uolens in corpore

Contrarium verius.

laſus

læſus fuerit ab aliquo, uel coniugem alteri violandam dederit, dicet ſibi iniuriam factam, aut de iniuria conqueri poterit. Deinde eſt ipſa doctrina Ariſtotelis lib. 5. Eth. cap 9. vbi oſtendit *neminem ſponte pati iniuriam, etiamſi poſſit ſponte lædi, & damno affici*: quia ad illud requiritur vt inuitus patiatur. Neque id intelligit ſolùm in ijs, quæ ſubſunt noſtræ diſpoſitioni; vt in fama & diuitijs; ſed etiam in alijs, in quibus iure noſtro cedere non poſſumus; vt in uita & membris: quod ex initio capitis conſtat; vbi ex Euripide adducit exemplum eius, qui matrem volentem & rogantem interfecit. Confirm. nam idcircò nemo ſibi ipſi iniuriam facere, aut à ſe iniuriam accipere poteſt; quia non poteſt à ſe inuitus pati: non enim fieri poteſt, vt quis ſibi damnum velit inferre, & ſimul nolit illud à ſe pati. Idem docet D. Thom. ar. 3. q. 59. Confirmatur ſecundò, Quia qui violat filiam conſentiente parente, non facit parenti iniuriam; & qui furatur à pupillo conſentiente tutore, non facit tutori iniuriam: & tamen iſti iure ſuo cedere non poſſunt. ergo ad formalem iniuriam non ſufficit quòd quis iure ſuo non poſſit cedere.

Eſt iniuria materialis. Nec obſtat, quòd quis in illis iure ſuo cedere non poſſit, ac proinde ius illud, quod habet, vt in illis non lædatur, permaneat: quia non permanet ſub ratione formali iuris iuſtitiæ, ſed ſolùm materialiter; cùm ipſe nolit eo vti, eòque quantum in ſe eſt, cedat. Vnde nõ cenſetur iniuria in illum niſi materialiter: ſicut enim poteſt eſſe iniuria materialis ex parte irrogantis, ita etiam ex parte eius cui irrogatur.

14 Dico Secundò, fieri poteſt, vt quis ex parte ſua iniuriã inferat, & tamen alter propriè iniuriam non patiatur: & è contrario fieri poteſt, vt quis iniuriam vel potiùs iniuſtũ patiatur, & alter propriè iniuriam non inferat. ita D. Th. ad 3. ex Ariſtotele ſuprà. prioris exemplum eſt; ſi detrahas famæ alterius, ut illi noceas; & ille cedat iure ſuo optans haberi infamis propter Chriſtum. poſterioris eſt; ſi per ignorãtiam vendas alteri rem vitioſam, quam ille putet eſſe probam.

Vtrũ Chriſtus & Sãcti ſint paſſi iniuriã. Dices, ergo Chriſtus & Sancti propriè non ſunt paſſi iniuriam; cùm libenter paſſi ſint, & pati deſiderauerint.

Reſp. nego conſeq. quia vt quis dicatur non pati iniuriam, non ſatis eſt quòd ob aliquam cauſam libenter patiatur, ſeu quòd gaudeat illo malo; ſed oportet ut etiam cupiat illud ſibi à tali irrogari, cedendo, quantum in ſe eſt, iure ſuo: alioquin retinet actionem iniuriarum in illum; & ille tenetur ad reſtitutionem, vel ſatisfactionem. Chriſtus autem, & Sancti non cupiebant ſibi ab impijs illa mala irrogari, nec illis ad hoc vllum ius, vel auctoritatem tribuebant; ſed ſolùm permiſſiuè ſe habebant non repugnãdo, & ſe non ſubtrahendo illorum poteſtati; vt ſic eorum malitia ad maius bonum vterentur. Vnde retinent actionem iniuriarum in illos, coram tribunali diuino; vt patet Sapientiæ 5. *Stabunt iuſti in magna conſtantia, aduerſus eos, qui ſe anguſtiauerunt.*

DVBITATIO IV.

Quid ſit reſtitutio, & cuius virtutis actus.

D. THOM. QVÆS. 62. AR. 1.

15 NOTANDVM eſt, *Reſtitutionem* propriè ſignificare poſitionem rei in priſtinum ſtatum. & quia dum res ablata redditur, in priorem ſtatum reponitur, ideò ſignificat *redditionem rei ablatæ, ſiue iure, ſiue iniuria ablata ſit*; quod aliter Latinis dicitur *Redhibitio*, & redhibere. ſic depoſitum & commodatum dicitur reſtitui, & etiam mutuum; quia ſaltem ſecundùm ſpeciem eſt idem. Emptor verò pretium numerans non dicitur *reſtituere*, ſed *ſoluere*: & qui damnum intulit, *compenſat*, non *reſtituit*.

Reſtitutio quid.

Apud Theologos tamen, hoc nomen accipitur generaliùs; ut etiam comprehendat omnem illati damni compenſationem; & ſic nihil eſt aliud, quàm *rei acceptæ redditio, vel damni illati compenſatio*. Hoc modo qui damnum intulit, dicitur facere reſtitutionem, dum illud compenſat, & æquiualens rependit. poſſet etiam hoc modo emptor ſoluens pretium, dici facere reſtitutionem, quia reddit rem in æquiualenti; quamuis non ita vſitatè.

Hinc patet Reſtitutionem eſſe opus externum Iuſtitiæ commutatiuæ; quia huius virtutis eſt conſtituere æqualitatem inter datum & acceptum, inter damnum & compẽſationem; quod fit reſtitutione. 16

Eſt actus iuſtitiæ cõmutatiuæ.

Nec obſtat quòd etiam error contra Iuſtitiam diſtributiuam commiſſus, ſarciatur reſtitutione, & ita videatur ẽt eſſe opus Iuſtitiæ diſtributiuæ, quia ſæpè in actu diſtributionis continetur debitum iuſtitiæ commutatiuæ, quod debitum violatur praua diſtributione: ſicque non eſt mirum, ſi opere iuſtitiæ commutatiuæ inſtaurari debeat; vt oſtenſum eſt c. 1. dub. 4.

Petes, Quomodo differt reſtitutio à ſolutione, & ſatiſfactione? 17

Differt à ſolutione & ſatisfactione.

Reſpondeo, A *ſolutione* differt, quòd non omnis ſolutio propriè ſit reſtitutio, nec contrà. dicimus enim *ſoluere* quod ex voto, iuramento, charitate aut miſericordia debitum eſt (nam & ex his virtutibus debitum & obligatio aliquid dandi in proximum naſcitur) non tamen propriè dicimus *reſtituere*, aut facere reſtitutionem. & è contrario, qui reddit depoſitum, reſtituit, non tamen ſoluit. *Reſtitutio* enim poſtulat vt res quodammodò ſit eadem vel in ſe, vel in æquiualenti: *Solutio* vt ſit diuerſa.

A *Satisfactione* verò, Primò, Quòd ſatisfactio ſit quiddam generalius: omnis enim reſtitutio eſt ſatisfactio, non contrà. Secundò, Quòd ſatisfactio reſpiciat perſonam, dum præſtat id, quod alteri ſatis eſt, etſi non ſit æquiualens debito. Reſtitutio autem reſpicit rem, dum præſtat æquiualens, vel rem ipſam exhibet. Tertiò, Satisfactio propriè ſit pro iniuria illata, & honore violato, quamuis nihil damni illatum ſit. Reſtitutio verò propriè vbi damnum illatum, vel res alterius ablata. Sic Deo ſatisfacimus, cui tamen nihil propriè reſtituere poſſumus, cùm omnia perfectiſſimè ſint ipſius. Quartò, ſatisfactio ſit etiam pro damno irreparabili; reſtitutio ſolùm pro reparabili. 18

DVBITATIO V.

Ex quibus capitibus generatim naſcatur obligatio reſtitutionis.

RESPONDEO, eam ex duplici capite naſci; nempe ex *iniuſta acceptione*, vel *ex re accepta* ſiue iuſte, ſiue iniuſtè. colligitur ex D. Tho. q. 62. ar. 6. & 7. docet Caiet. ibidem, & Couarru. ad reg. Peccatum. 2. p. à principio. 19

Per *Iniuſtam acceptionem*, intelligo non ſolùm furtũ, ſed etiam damnum quoduis per homicidium, adulterium, ſtuprum, furtum, infamiam, ſiue alio modo iniquè illatum. quicumque enim alteri damnum infert, auſert aliquid ab eo; & ſic dicitur teneri ratione iniuſtæ acceptionis.

Quid iniuſta acceptio.

Per *Rem acceptam*, intelligo non ſolùm eam, quæ à domino ablata eſt; vt equus, veſtis, pecunia; ſed etiam eam, quæ ex iuſtitia alteri debita eſt, & apud me retinetur; vt legatum alteri, aut venditum, quod apud me eſt.

Res accepta.

Quòd autem ex priori capite naſcatur obligatio reſtitutionis, probatur; quia qui damnũ intulit, violauit æqualitatem, quam poſcit iuſtitia commutatiua: ergo vt æqualitatem illam ſarciat, tenetur lege iuſtitiæ ad reſtitutionẽ, etiamſi nihil emolumenti acceperit.

Quod etiam ex ſecundo capite patet; quia qui habet rem alterius, etſi nullam iniuriam intulerit, habet tamen plus quàm ſuum; & verus Dominus tantumdem habet minus quàm ſuum. Vnde vt fiat æqualitas iuſtitiæ, per quã cuique tribuitur ſuum, debet Domino reſtitui. Vide D. Tho. ar. 6. & 7. q. 62. quamuis hæc duo capita paulò aliter explicet; ſed res eſt eadem.

Dices, Qui obligatur ex ſtipulatione, non tenetur ex altero horum capitum: ergo hæc non ſufficiunt.

Reſponderi poteſt, talem non propriè teneri ad reſtitutionem, ſed ad ſolutionem. Si tamen nomen reſtitutionis generatim accipiatur pro omni redditione, qua res ex iuſtitia debita redditur in ſeipſa vel in æquiualenti, ſic aſſignanda ſunt *tria capita omnis reſtitutionis*. Primum, *Ex iniuſta* 20

Tria generatim capita reſtit.

Digitized by Google

iniuſta acceptione, ſeu damno illato. Secundùm, *Ex re accepta* iuſtè vel iniuſtè. Tertium, *Ex contractu*. Nam mutuum & pretium rei emptæ & ſimilia, non debentur propter rationem rei acceptæ, (nam fieri poteſt vt hæc non extet) ſed ex contractu.

Diſcrimen inter illa.

21 Notandum eſt, inter hæc capita eſſe magnum diſcrimen. quando enim aliquid debetur ex iniuſta acceptione, uel ex contractu, manet obligatio reſtitutionis, etiamſi res debita pereat, ſine noſtra culpa: quando verò debetur tantùm ratione rei acceptæ, non manet obligatio, re abſque culpa noſtra pereunte, ut patet in depoſito.

Ex his plurima poſſunt deduci, ut patebit ex ſequentibus.

DVBITATIO VI.

Vtrùm naſcatur obligatio reſtitutionis ex damno dato abſque culpa, vel per culpam leuem extra officium & contractum.

22 NOTANDVM primò, tripliciter fieri poſſe vt damnum alteri culpa mea obueniat. Primò, Si tenear ex officio impedire, & neligam. Secundò, Si ex contractu. Tertiò, Extra officium & contractum, de quo modo hîc agimus.

Culpa dupliciter dicitur.

Notandum ſecundò, Ex Adriano in 4. De reſtitut. §. Vtrùm in foro animæ, *culpam* aliter accipi apud Iuriſperitos, aliter apud Theologos. Apud Theologos enim *culpa* idem eſt, quod peccatum, ſiue mortiferum, ſiue veniale. apud Iuriſperitos verò eſt idem, quod omiſſio alicuius diligentiæ, vnde ſequitur aliquod incommodum. Diuidūt

Culpa quinplex.

autem culpam, in latam, latiorem, latiſſimam, leuem, &

23 leuiſſimam. *Culpa latiſſima eſt dolus apertus. latior, eſt dolus præſumptus.* Eſt autem *dolus quæuis calliditas, fallacia & machinatio ad circumueniendum, fallendum, & decipiendum adhibita. Calliditas fit tacendo, fallacia mentiendo, machinatio arte verborum*. ita tradit Gloſſa ff. de dolo. L. 1. Sequuntur paſſim Doctores.

Culpa latiſſima. Latior. Dolus.

Culpa lata

Culpa lata eſt omiſſio eius diligētiæ, & circumſpectionis, quam paſſim homines eiuſdem conditionis adhibere ſolent: vt ſi quis librum commodatum relinquat foris ante oſtium.

Leuis.

Culpa leuis eſt omiſſio eius diligentiæ & circumſpectionis, quam ſolent diligentiores illius artis vel profeſſionis adhibere.

Leuiſſima.

Culpa leuiſſima eſt omiſſio diligentiæ, quàm diligentiſſimi & prudentiſſimi adhibent. Vide Nauarrum cap. 17. num. 177. & ſequentibus. & Silu. verbo Culpa, in principio.

His poſitis; Angelus, verbo Culpa. num. 6. ſentit ex quauis culpa, etiam leuiſſima naſci obligationem reſtitutionis. idem tenet Adrianus ſuprà. probant ex quibuſdam Canonibus. ſed contraria ſententia eſt tenenda; pro qua.

Solùm tenemur ex culpa lata extra contractum.

24 Dico primò, Quando non interceſſit aliquis contractus, non oritur obligatio reſtitutionis ratione damni dati (ſaltem in foro conſcientiæ) niſi ex culpa lata; non autem ex leui, vel leuiſsima. ita communiter DD. vt fatetur Angelus; Innocentius in cap. Sicut dignum, de homicidio. Gabr. in 4. d. 15. q. 14. art. 3. dub. 2. Silu. verbo Culpa. n. 6. vbi citat Panor. & alios. & verbo Reſtitutio ſecundò. §. 12. & 17. Sotus lib. 4. de Iuſtitia. q. 7. ar. 2. & lib. 5. q. 1. ar. 9.

Probatur primò; Quia nemo tenetur adhibere maiorē diligentiam in ſuis operibus, ne alteri noceat, quàm eiuſdem conditionis homines paſsim in ſimilibus adhibere ſolent (nemo enim tenetur eſſe prudentior & circumſpectior hominibus ſuæ ſortis) ergo damnum eueniens non debet illi imputari, ſed cenſebitur inuoluntarium.

Secundò, Talis neque tenetur ratione cōtractus; (ſicut tenetur, qui ignorans vendidit rem uitioſam) neque ratione rei acceptæ; cùm ea non extet; neque etiam ratione iniuſtæ acceptionis; cùm ſine omni peccato damnum ſit ſecutum: nemo enim tenetur ratione iniuſtæ acceptionis, niſi quando in ea eſt peccatū; (alioqui teneretur quis ex caſu fortuito, & præſtita ſumma diligentia; quod tamē nemo dixerit) ergo cùm hic non fuerit peccatum, non tenetur. Quod autem ratione culpæ leuis, uel leuiſsimæ non interuenerit peccatum, patet; non tenebatur diligentiam & circumſpectionem adhibere, quam prudentiores & prudentiſsimi ſolent adhibere; ſed ſolùm eam, quam prudentes: ergo hanc adhibendo & illam omittendo, non peccauit.

Teneri verò, *ex culpa lata*, conſtat; quia quiſque in actionibus periculoſis tenetur præſtare diligentiam, quam homines eiuſdem conditionis cōmuniter præſtare ſolent: ergo ſi hanc non adhibuerit, cenſebitur damnum illi voluntarium; quia non fecit quod potuit & debuit, ut conſtat ex dictis . 2. q. 6. ar. 3.

Notandum eſt, quoſdam limitare hanc propoſitionem 25
hoc modo. Non teneri ex culpa leui, &c. *niſi quis aduerterit damnum ſequuturum, vel illud intenderit.* Sed ſi quis benè conſideret, non eſt neceſſaria hæc limitatio; quia qui *aduertit* ex ſua actione ſequuturum damnum, tenetur maiorem diligentiam adhibere: nam quiuis prudens tunc eam adhiberet. Vt autem quis *intendat* damnum inferre per eam actionem, cui adhibet ſufficientem circumſpectionem, vix vmquam contingit. ſi enim facit aliquid ut noceat, quo modo adhibet ſufficientem circumſpectionē ne noceat? Fieri tamen abſolutè poteſt: vt ſi quis diligenti conſideratione adhibita, quam prudens adhiberet, putet eſſe feram, & veniat in mentem fieri poſſe, vt ſit hoſtis, ideòque telo petat.

Poteſt intendi damnum per actionē, cū ſufficiens cautio adhibetur.

Vtrùm autem tunc ad reſtitutionem teneatur, eſt dubium. uidetur teneri; cùm directam nocendi intentionē habeat. Sed uerius uidetur, non teneri: quia damnum reſpectu illius actionis cenſetur fortuitum. actio enim illa, facta cum tali circumſpectione, non cenſetur ullo modo tendere ad homicidium, aut eſſe periculoſa, ut uitari debeat. nec refert, quòd ab intentione eò dirigatur; quia dirigitur in incertum tamquam in effectum fortuitum; ſicut ſi quis iaculetur in altum eo fine, vt cadat in caput inimici, eò quòd cogitet id eſſe poſsibile; quamuis credat inimicum longè abeſſe. Simile fere eſt, ſi quis in aliquo opere omnem diligentiam debitam præſtet, ne noceat; optet tamen caſu obuenire damnum uel mortem, (vt poſſet contingere in medico uel chirurgo) & ideò non adhibeat circumſpectionem diligentioris aut diligentiſsimi: Hic enim non tenebitur ad reſtitutionem. Ratio eſt; quia non tenebatur maiorem diligentiam adhibere: adhibuit enim totum, quod ex iuſtitia debuit: unde omittendo illam maiorem diligentiam, non fecit ei iniuriam; ac proinde, ſi æger moriatur, non illi imputabitur homicidium: quamquam coram Deo ſit reus, quòd optauerit; & ut caſu moreretur, omiſerit maiorem diligentiam; quæ omiſsio fuit contra charitatem; ſicut quando quis omittit pauperi ſuccurrere in neceſsitate.

Poteſt fieri vt quis omittat diligētiam indebitā vt damnum eueniat.

Ex his infero, Si ex facto tuo uel omiſsione ſequutum 26
eſt alteri damnum, & tu nihil in hoc peccaueris, ob naturalem inconſiderationem, uel obliuionem, non teneri te ad reſtitutionem; quamuis in foro externo hoc lata culpa commiſſum diceretur. quia neque ratione rei acceptæ teneris; ut quæ non extet: neque ratione iniuſtæ acceptionis; cùm non peccaueris: neque ratione contractus; cùm nullus interuenerit, uti ſuppono. ita Sotus ſuprà, u. g. egrediens cubiculum, & alia cogitatione abreptus, nō clauſiſti oſtium; hinc ingreſsi fures multa abſtulerunt. Habes lucernam iuxta locum periculoſum; & quamuis ſolicitè propoſueris extinguere, tamen aliquid interuenit, quo abſque culpa obliuiſceris; uel in ſomnum incidis, & excitatur incendium. Aperuiſti puteum, & caſu oblitus es tegere uel ſepire, ne quis incidat: cenſetur enim huiuſmodi euentis damnum fortuitò datum. tales caſus ſolent ſæpè contingere inter homines, ſine ullo eorum peccato, Deo ſic diſponente, uel permittente.

Si non aduertis damnum poſſe ſequi.

Sed difficultas eſt, Vtrùm in culpa lata, vt quis obligetur ex ea, debeat eſſe peccatum mortale.

Reſpondeo & dico ſecundò, debere eſſe peccatum mor- 27
tiferum commiſſum, in damno dato, vt quis ex culpa obligetur ad reſtitutionem: ordinariè autem quando damnū eſt graue, culpa, ſeu negligentia, qua commiſſum eſt, cenſetur mortalis; niſi aliunde conſtet non eſſe. Prior pars eſt ex mente Siluestri locis citatis, & auctorum, quos ipſe citat, Innocentij, Antonij de Butrio, & aliorum, vt conſtat per exempla ipſorum. Soti libro quarto de Iuſtitia,

Culpa lata obligās ad reſtitutionem debet eſſe mortifera.

quæſt.

Digitized by Google

q. 2 ar. 2. ante ſolutionem primi argumenti, vbi ne in cõmodato quidem, putat eſſe obligationem reſtitutionis damni, niſi intereeſſerit culpa mortalis: *Quia à venialibus*, inquit, *homines liberi eſſe nequeunt*: ſed de hoc infrà. Approbamus ſententiam Soti, quando, nullus intercedit contractus. idem tenent multi recentiores, vt Petrus Nau. l. 2. c. 1. n. 48. Henriquez tractatu de Irregularitate c. 15. vbi citat alios, Emmanuel Sà v. Reſtitutio. Ratio eſt; quia quando ſolùm culpa venialis commiſſa eſt, non eſt actus perfectus in ratione iniuriæ, ſed imperfectus: ergo non inducit obligationem reſtitutionis, ſaltem perfectam, qua aſtringat ſub peccato mortali. non enim poteſt obligatio maior eſſe in ſuo ordine, quàm fuerit iniuria, ex qua naſcitur, in ſuo.

...a venialia, non ... perfecta iuria.

Petes, Vtrùm ſaltem ſub veniali ſit obligatio?

28 Quidam affirmant: Sicut enim cùm nulla eſt culpa, nulla eſt obligatio; cùm eſt lethalis, eſt obligatio ſub peccato lethali: ita etiam cùm eſt culpa venialis, videtur eſſe obligatio ſub veniali. Sed verius videtur, nullam eſſe obligationem reſtituendi; quod ſatis indicat Siueſt. & alij DD. Nam obligatio in materia graui, non poteſt eſſe niſi ſub graui peccato: pendet enim obligatio ex materiæ grauitate, poſito præcepto naturali vel poſitiuo: mirum enim eſſet, hominem ſub veniali dumtaxat obligari ad reſtitutionem decem millium aureorum, nec poſſe hoc peccato liberari, niſi proponat reſtituere. Ratio eſt; quia cùm ſolùm venialis culpa in damno inferendo interceſſit; ve cùm ex quadam incõſideratione & animi ἀπροσεξίᾳ prouenit, cenſetur quaſi fortuitò obueniſſe. quis enim in huiuſmodi rebus periculoſis non aliquando aliquam negligentiam admittit? rariſſimè tamen hinc talia damna accidunt. quare meritò quaſi fortuita videri debent.

...tam tenetur ſub veniali.

Ex dictis ſequitur, Eum, qui ſubita ira correptus aliquem interimit, ita vt fuerit ſolùm motus ſecundo primus, non teneri ſub mortali ad reſtitutionem; vt rectè colligit Petrus Nauar.

...ubita ira ...cidens.

29 Altera pars probatur; Quia quando opus eſt periculoſum, vel aduertis periculum, vel non aduertis: ſi omninò non aduertis, naturali quadam mentis diſtractione; vel quia nihil occurrit, quod mentem excitet ad periculi conſiderationem, non peccas, etiamſi non adhibeas diligentiã. ſi autem aduertis periculum, ordinariè peccas mortaliter, debitam diligentiam omittens: raro enim in operibus externis contingit inconſideratio imperfecta, quæ ſit venialis; quæ tamen frequens eſt in ſubreptitijs cogitationibus & internis animi motibus. Ratio eſt; tum quia opera externa ſtatim periculum ſuum ingerunt, & excitant mẽtem ad conſiderationem: tum quia membra exteriora nõ mouentur ad opus, niſi per rationem ſuperiorem; vt docet D. Thom. 1. 2. q. 74. ar. 7. Interdum tamen contingit, hanc negligentiam conſiderationis eſſe venialem: quamuis exterius iudicetur eſſe lata culpa, quia non adhibuit eã omnem circumſpectionem, quam homines communiter adhibere ſolent: & tunc verius eſt, non eſſe obligationẽ reſtituendi.

...conſideratio imperfecta crebrior circa motus animi, quàm circa actiones externas.

30 Sed contra has duas propoſitiones Obijcitur primò, ex cap. vltimò, de Iniurijs, vbi Greg. IX. dicit, *non excuſari eum, cuius imperitia, vel negligentia damnum eſt datum, ſed ſolùm eum, qui vt non accideret, de contingentibus nihil omiſit.*

Obiectiones.

Reſp. Loquitur de culpa lata, quæ eſt peccatum: nomine enim negligentiæ & imperitiæ intelligitur peccatũ, vnde ſubdit, *Nec ignorantia te excuſat, ſi ſcire debuiſti ex facto tuo, iniuriam veriſimiliter poſſe contingere.* Quòd autem ait, *illum non teneri, qui de contingentibus nihil omiſit*; intelligendum eſt de *ijs contingentibus*, quæ prudens prouideret: non autem de omnibus; nam certum eſt neminem ex caſu fortuito teneri.

Obijcitur Secundò, Ex Can. Conſuluiſti 2. q. 4. vbi Stephanus V. ſcribit, *Monendi ſunt & proteſtandi parentes, ne tam tenellos ſecum in vno lecto collocent, ne negligentia qualibet proueniente ſuffocentur vel opprimantur, vnde ipſi rei homicidij inueniantur.*

Reſpondeo, Loquitur de negligentia quæ ſit peccatum, quæ facilè committitur in re tam periculoſa & tam crebra; quam negligentiam quiuis prudens conaretur vitare.

Obijcitur Tertiò, Ex L. Qui occidit. 30 ff. ad L. Aquiliam. §. In hac quoque. Sed reuera illa lex pro nobis facit. Primò enim dicit, in hac actione puniri dolum, & culpam; & ſubdit exemplum eius, qui in ſtipulas ignẽ immiſit die ventoſo, deinde addit, *At ſi obſeruauit omnia, quæ oportuit, & ſubita vis venti longiùs ignem produxit, caret culpa.* Aduertendum tamen eſt, in foro externo, tam Eccleſiaſtico, quàm ciuili, interdum puniri culpam leuiſſimam, præſertim in committendo poſitam; partim ob præſumptionem fraudis, quæ potiùs locum habet in commiſſione; partim ne detur locus negligentiæ vel fraudi. Sed nos loquimur in foro interiori, vbi præſumptio non habet locum.

In foro externo punitur.

DVBITATIO VII.

Vtrùm naſcatur obligatio reſtituendi ex damno, culpa leui vel leuiſſima in officio vel conſilio dando commiſſa.

RESPONDEO & dico Primò, Neminem teneri in foro conſcientiæ ex culpa leui vel leuiſſima in officio; ſed ſolùm ex graui. Docent hoc auctores ſuprà allati dubit. 6. Ratio eſt eadem; quia nemo tenetur in officio vel artificio eſſe prudentior & diligẽtior. quàm paſſim homines eiuſdem conditionis eſſe ſolent: v. g. aduocatus non tenetur eſſe diligentior aut prudentior, quàm paſſim boni aduocati eſſe ſolent. vnde ſi contingat te cadere cauſa, eò quòd non præſtitit quod doctiſſimus & diligentiſſimus præſtitiſſet; tamen bona fide præſtitit quod ſolent diligentes & docti in ſimilibus cauſis; non tenetur ad reſtitutionem. Idem dico de Medico, Architecto, Prætore, Magiſtratu, Principe & alijs officium vel artificiũ aliquod factitantibus. Vnde ſequitur, etiam tutorem & curatorem non teneri in foro conſcientiæ ex culpa leui vel leuiſſima, ſed ſolùm ex lata, quidquid dicat Silu. Reſtitutio 3. q. 8. §. 3. cuius ſententia in foro exteriori videtur ſeruari. 31

Solùm ex culpa graui tenetur.

Aduerte tamen, hæc intelligenda; niſi quis profitetur ſe diligentiorem aut peritiorem alijs, aut etiam diligentiſſimum, peritiſſimumque: & hac ratione eum, qui talem quærebat, ad ſe pertraxiſſet: tunc enim tenetur ex culpa leui, & etiam leuiſſima; vt rectè Siueſt. verbò Culpa. q. 4. Ratio eſt; quia tunc promittit ſaltem implicitè, ampliùs quàm alij paſſim præſtent, & alter hanc ob cauſam ceſſat meliorem quærere: ergo, niſi hanc diligentiam præſtet, tenebitur ad reſtitutionem, non quidem totius damni; ſed quanti iudicabitur ſpes illa valere, qua ſperabat alter, maiori illa diligentia & peritia, quam quærebat, ſe voti compotem fore. 32

Niſi promiſerit operam maiorem.

Dices, qui aliquid ex officio facit, videtur ſemper teneri ex culpa leui, quia pro ea re ſtipendium accipit, ac proinde intercedit veluti contractus quidam in vtilitatem vtriuſque: atqui cùm contractus eſt in vtilitatem vtriuſq; tenetur ex culpa leui, vt infrà dicetur.

Reſpondeo, quodam ſenſu dici poſſe talem teneri ex culpa leui; quia debet maiorem diligentiam adhibere, quàm ſi nihil commodi perciperet, uel non ex officio faceret. Verùm quia non debet maiorem diligentiam, quàm communiter debent homines eiuſdem officij; ideò commodiùs dicitur, eum non teneri niſi ex culpa graui, nempè quæ grauis eſt inter homines eiuſdem officij.

Quomodo dicatur teneri ex culpa leui.

Dico Secundò, Qui præbet conſilium, tenetur ad reſtitutionem damni ſequuti ratione ignorantiæ craſſæ, vel culpæ latæ, ſi erat parochus, cõfeſſarius, cõcionator, Theologus, Iuriſconſultus, vel eius profeſſionis, ad quam talis conſultatio ſpectabat. Ita Ioan. Medina Cod de reſtit. q. 7. vt ſi confeſſarius dicat quempiam teneri ad reſtitutionem, qui non tenetur, uel non teneri, qui tenetur; vel cõtractum quempiam eſſe licitum, qui eſt illicitus; ſi ignorantia ſit craſſa, vel conſiderandi negligentia ſit grauis, tenetur ad reſtitutionem damni ſequuti. Probatur Primò, Quia talis ex officio & profeſſione tenebatur hoc ſcire, & in reſpondendo, hunc errorem uel negligentiam vitare, & non fecit: ergo cenſetur cauſa damni ſequuti. Secundò, Quia ratione ſuæ profeſſionis vel officij, habetur ſufficiens ab eo, qui conſilium petit: ergo ſi non ſit ſufficiẽs, & tamen reſpondeat, decipit alterum. Imò quicumque 33

dat alteri conſilium ſuadens vt hoc vel illud faciat, aut abſolutè aſſerens illum poſſe facere, tenetur habere euidentiam moralem, illud cum his circumſtantijs huic eſſe licitum: alioquin committit culpam latam, vt patet ex dictis lib. 1. de Prudentia dubit. 1. Ratio eſt, quia nemo poteſt aliquid aggredi, niſi cum tali iudicio, ob periculum peccati, ergo neque alteri eſſe auctor.

Qui non teneātur.
Aduerte tamen Primò, Numquam teneri eum, qui cōſultus reſpondet iuxta opinionem verè probabilem. vt diſtenſum eſt 1. 2. q. 19. Secundò, Neque eum, qui ſimpliciter aperit ſuam opinionem, dicens ita ſibi videri; non autem ſuadet vt alter ſequatur. Tertiò Nec eum qui indicat ſe dubitare; tunc enim ſi alter ſequatur, ſuæ temeritati aſcribat.

34 *Si ſciatur eius inepti tudo.*
Dico Tertiò, Si is, qui præbet conſilium, erat illarum rerum parum peritus (v. g. quia non pertinebant ad eius profeſſionem) & alter ſciens eius inſufficientiam petat cōſilium; conſultor non tenebitur illi ad reſtitutionem. Ratio eſt; quia ſibi debet imputare, ſi damnum ex illo conſilio capiat; ſcienti enim & volenti non fit iniuria. Si tamen agatur de damno alicuius tertij; tunc talis tenebitur illi tertio. vt ſi ſuades alicui certum contractum iniuſtū, vel ut non reſtituat, &c. Ratio eſt; quia tuo malo conſilio illi tertio inuito damnum infers. Nec refert, quòd tu conſultor inculpabiliter ignorabas veritatem; quia nemo poteſt ſe miſcere dandis conſilijs in rebus, quas non intelligit. vnde latam culpam committis.

DVBITATIO VIII.

Vtrùm naſcatur obligatio reſtitutionis damni ex culpa leui, vel leuiſſima, quando interceſſit contractus commodati, conducti, depoſiti, pignoris, vel alterius ſimilis.

35 SOTVS l. 4. de Iuſtitia q. 7. a. 2. exiſtimat etiam tunc requiri culpam mortiferam; ita vt ſi is, cui res commodata, vel locata, vel oppignorata eſt, negligenter eam cuſtodiat, & ipſa eius negligentia pereat, non teneatur ad reſtitutionem, niſi negligentia fuerit tanta, vt ſit peccatū mortiferum coram Deo: *Nam, inquit, à venialibus homo vix liberari poteſt; vnde ob illam negligentiam, non eſt tanta pœna plectendus.* Idem tenent multi recentiores. Emmanuel Sa v. Commodatum. Henriquez de Irreg. c. 15. vbi citat alios. addens eos, qui contrarium tenent, *eſſe limitandos, vt id locum habeat in foro exteriori.* Verùm contraria ſententia eſt ferè communis.

36 *Si pereat fortuitò nō tenetur.*
Reſpondeo igitur, & dico Primò, Si res apud commodatarium, vel conductorem pereat fortuitò, ad nullam ipſe reſtitutionem tenetur, niſi aliter expreſsè ſit conuentum. Ita habetur c. vnico de Commodato. Probatur, quia res quæque domino ſuo perit, ſi nulla interceſſit culpa, vel pactio, ratione cuius tenearis ad damnum ſarciendum.

37 *Excipet tres caſus.*
Aduerte tamen, in tribus caſibus teneri commodatariū de euentu fortuito, qui in illo cap. exprimuntur. Primò, Si interceſſit pactum de reſtituendo quomodocumq; periret. quod pactum is, qui commodat, ſemper poteſt exigere, quando gratis commodat, ſecùs autem quando iuſto pretio; quia ſupra iuſtum pretium nihil poteſt exigi pretio æſtimabile. talis autem obligatio præſtandi euentum fortuitum, eſt pretio digna. Secundò, Si ſit in mora reſtituendi; vt ſi tempore ſtatuto non reſtituat, & poſteà pereat; ſi enim reſtituiſſet, fortè non perijſſet. eſt autem in mora, qui poteſt reſtituere, & non reſtituit, cùm tamē teneatur. Tertiò, Si ex culpa, data ſit occaſio caſui fortuito; vt ſi non ſis re illa vſus eo loco, quo conuentum eſt, ſed alio, vbi erat maius periculum, ipſaque perijt. v. g. accepiſti vtendum vas argenteum domi tuæ, & foras extuliſti. vide Inſtit. Quibus modis re contrah. obligatio. §. Item is.

Dices, Quid ſi bona fide putauit ſe facere volente domino?

Si ſub rati habitione vtatur vltra terminum, vel alio modo.
Reſp. Si verè domino placebat vt ſic vteretur, vel vt retineret vltra terminum, non tenetur, ſecùs verò ſi deprehendat domino diſplicuiſſe. Prior pars probatur, Quia vſus eſt ſub ratihabitione domini. ergo ſi poſteà ratum habeat, liberabitur; *quia ratihabitio retrotrahitur, & mandato æquiparatur*, vt habetur reg. 10. de reg. iuris in 6. quod verum eſt maximè in contractibus & quaſi contractibus, hic autem eſt contractus commodati. Sicut ergo, ſi domini expreſſo conſenſu fuiſſet vſus, non teneretur de caſu illo fortuito; ita nec modò tenetur accedente rati habitione, quæ æquiualet præuio & expreſſo conſenſui.

Dices, Iam eſt ius acquiſitum domino, cui non intendit renuntiare. Confir. Quia ratihabitio non extenditur ad ignorata.

Reſpondeo, Illi non eſt ius acquiſitum abſolutè, ſed ſolùm dependenter à conſenſu vel diſſenſu in vſum præteritum: ſicut delata vel deuoluta hæreditate ad Titium, Titius non habet ius niſi dependenter ab acceptatione.

Ad confirmationem. Ratihabitio non extenditur principaliter ad ignorata, extenditur tamen acceſſoriè. ſicut & conſenſus in contractibus; vt ſi emas rem tibi damnoſam futuram, vel, ſi ego nomine tuo contraxerim vtiliſſimè, & tu nolis ratum habere. error enim circa extrinſeca in contractibus non vitiat contractum. Hinc fit vt ſæpè contrahamus uel ratificemus, ex quibus maximum nobis obuenit damnum.

Altera pars patet ex dictis. & confir. Quia non potuit uti re illa niſi cum animo compēſandi in euentu, quo dominus nollet ratum habere ipſius factum; alioquin commiſiſſet furtum, contrectando rem alienam inuito iuſta ratione domino. ergo ſi dominus nolit ratum habere illum uſum, tenebitur perinde ac ſi illo inuito uſus eſſet. Nam re uera illo inuito uſus eſt; nec poteſt excuſari à peccato, niſi per bonam fidem cum animo compenſandi, ſi dominus nollet ratum habere.

Dices, Etiam cùm dominus ratum habet uſum præteritum, non uidetur id facere niſi ſaluo iure de compenſando ſi res perijt.

Reſp. negando aſſumptum, Sicut enim in contractu commodati in futurum non poſtulauit ut commodatarius teneretur de caſu fortuito; ita nec putandus eſt id requirere in ratihabitione præteriti, niſi id exprimat. Quod diximus de commodato, multò magis locum habet in conducto: quia conductor ad euentum fortuitum obligari nō poteſt, ſicut commodatarius.

Nota tamen, Si res eodem modo erat peritura apud dominum, commodatarium in his caſibus non teneri ad reſtitutionem, ut docet Couar. reg. Peccatum p. 2. §. 6. n. 1. & multi alij, de fure & omni iniuſto detentore: quia tunc non cenſetur domino cauſa damni: de quo plura infrà c. 12. dub. 15. 38 *Si eodem modo peritura apud dominum.*

Dico Secundò, Si conſiſtamus intra limites Iuris naturalis, nemo tenetur de damno dato in re alterius, etiamſi apud ipſum ſit ex contractu; niſi ob dolum, aut latā culpam. Colligitur ex Siueſt. & alijs dub. 6. citatis, quia generatim loquuntur.

Probatur Primò, Quia Iure naturæ nemo tenetur maiorem diligentiam præſtare in cuſtodia rei commodatæ, conductæ, &c. quàm in re propria, & quàm ipſe dominus adhibuiſſet, ſi apud ipſum manſiſſet. ergo ſi hæc diligentia ſit præſtita, ſi contingat rem perire, ſine culpa peribit, ac proinde ſine iniuſtitia: atqui nemo tenetur Iure naturæ in conſcientia de damno dato, niſi iniuſte datum ſit: ergo cùm hic nulla ſit iniuſtitia commiſſa, non obligabitur in conſcientia. Confirmatur. quia quando quis præſtitit omnem diligentiam, quam tenebatur præſtare, res cenſetur caſu perijſſe: ergo, &c. probatur, quia Iure naturæ non minorem poſtulat cuſtodiam *precarium*, quam *commodatum* (cùm precarium nihil ſit aliud quàm commodatum ad tempus incertum, nempè ad arbitrium domini) atqui *precarium* non requirit niſi cuſtodiam communem, ita ut ſolùm præſtare debeas dolum, & latam culpam, ut patet L. Contractus. 23. ff. de regulis Iuris. & L. Quæſitum eſt. 8. §. Eum quoque. ff. de precario. ergo. &c. 39 *Iure natura ſolùm tenemur ex culpa lata.*

Dico Tertiò, Poſitis tamen legibus humanis, de hiſce rebus latis, ſi res alterius ſit apud te per contractum, qui in tuam ſolius utilitatem tendat; teneris non ſolùm ex lata culpa, ſed etiam ex leui & leuiſſima. u. g. Si gratis tibi commodaui librum, equum, ueſtem tua cauſa, teneris in ea re cuſtodienda adhibere non ſolùm eam diligentiā, quā homines cōmuniter in ſuis rebus ſimilibus pſtare ſolent; 40 *Iure poſitiuo, ſi contractus in tui ſolius vtilitatem, teneris ex leuiſſima.*

ſed

ſed etiam quam diligentiores & diligentiſſimi: vnde ſi librum commodatum reliquiſti in cubiculo, & egrediens oſtium attraxiſti, ſed non tentaſti an firmiter clauſum eſſet, teneris ad reſtitutionem. Probatur hæc ſententia ex cap. vnico, de commodato, vbi dicitur: *Cùm gratia ſui tantùm quis accommodatum accepit, de leuiſſima etiam culpa tenetur*; quod DD. interpretantur de culpa iuridicè accepta; quamuis Sotus velit eam Theologicè accipi pro vera culpa in conſcientia. Idem colligitur ex L. In rebus commodatis 18. ff. Commodati vel contrà & Inſtit. Quibus modis re contrahitur obligatio. § Item is. Ratio eſt; quia æquitas poſtulat, vt is, qui gratis re alterius vtitur in ſuam vtilitatem, ſummam diligentiam adhibeat, ne domino pereat; id enim iure naturæ ex gratitudine rependere debet; vnde ſufficiens ſubfuit fundamentum, ad hoc lege ſanciendum, & inducendum ſtrictam obligationem.

41 Dico Quartò; Si contractus tantum cedat in commodum domini, cuius ipſa res eſt; teneris ſolùm ex dolo, vel lata culpa, non autem ex leuiſſima vel leui. Patet Inſtit. ſuprà. §. Interea & is. vbi dicitur, *depoſitarium* (nempe qui gratis rē depoſitam cuſtodit) *teneri ſolùm ex dolo.* vbi nomine *doli* ēt *lata culpa* cōtinetur, vt ibidē inſinuat Gloſſa. Vnde ſi tibi cōmodaui librū, arma, veſtem, in meū dumtaxat cōmodū; teneris ſolùm ex culpa lata. Ratio eſt; quia æquitas poſtulat, vt tunc non maiorē tenearis cuſtodiam præſtare, quàm paſſim homines in ſuis rebus ſolēt; cum tibi nulla hac gratia, nec tuū cōmodū ſpectetur, ſed domini.

Si in vtilitatē domini, ex lata.

Dico Quintò, Si contractus cedat in vtilitatem vtriuſq; teneris ex culpa lata, & leui; non autē ex leuiſſima. Patet hoc ex d. L. Contractus 23. ff. de regulis Iuris, & Inſtit. ſuprà §. Creditor. talis eſt contractus pignoris; pignus .n. datur vtriuſq; gratia, nempe creditoris & debitoris: unde

Si in vtilitatem vtriuſque, ex leui.

42 is, qui pignus accepit, non tenetur niſi ad exactam diligentiam in eo cuſtodiendo, ut habetur Inſtit. ſuprà: non tamē ad exactiſſimā, ut ibidem probat Gloſſa. talis ēt eſt contractus conducti & locati; & cōtractus depoſiti, quando datur pretiū pro rei cuſtodia: ſecùs ſi gratis fiat. Denique cōtractus cōmodati, quādo vtriuſque cauſa fit. Ratio eſt; quia cùm res aliena tibi concedatur in tuam utilitatē, æquitas poſtulare uidetur ut ualdè diligenter eam cuſtodias: non tamen diligentiſſimè; quia non tua ſolius cauſa, ſed etiam ob commodum domini traditur.

Sed nunc difficultas eſt, vtrùm hæ leges obligent in cōſcientia ante ſententiam Iudicis, ad damni ex culpa leui vel leuiſſima dati reparationem.

43 Sotus putat ante ſententiam non obligare; eſſe enim pœnales, & procedere ex præſumptione culpæ interioris. Idem videntur ſentire ceteri ſuprà citati. Quæ ſententia meo iudicio non eſt improbabilis; non quòd hæ leges pœnales ſint, propriè loquendo, cùm reſtitutio non ſit pœna: ſed quòd in foro conſcientiæ nō videantur receptæ: nemo .n. eſt, qui pignori vel rei conductæ putet ſe maiorem cuſtodiam debere ex iuſtitia, quàm dominus ipſe adhibere ſolet. idem videtur de cōmodato: etſi .n. maiore cura hoc cuſtodiat, quàm dominus; non tamen id facit, quòd putet ſe teneri lege iuſtitiæ, ſed ex gratitudine: id .n. gratitudo poſtulat, propter cōmodum, quod ex re alterius percipit. nec minùs putant homines ſe teneri ad cuſtodiam precarij, quam commodati. Vnde etiam plerumque fit reſtitutio, non ſolùm ſi commodatum perijt; ſed etiam ſi precarium; quamuis abſque omni culpa perierit.

Probabile eſt illas leges non obligare ante ſententiam.

44 Dices, Si non tenetur: ergo iniquè cogitur in foro exteriori.

Reſpondeo, negando conſequentiam: potuit .n. hoc lege ſtatui propter bonū commune; tum vt vitetur omnis fraus & negligentia circa res huiuſmodi; tum vt omnes excitentur ad diligentiam eā, quæ æquitati naturali eſt conſentanea, etſi ex iuſtitia nō ſit debita. Sicut .n. qui deflorauit virginē volentem, ante ſententiam nihil ei ex iuſtitia debet; tamen in foro externo cogitur eam dotare; lege ſic ſtatuēte propter bonum cōmune: ita ēt qui amiſit cōmodatum abſque culpa, etſi nihil ex iuſtitia debeat ante ſententiam; tū poteſt cogi ad reſtitutionem, ex vi legis ob bonum cōmune, ita ſtatuentis. Neq; hoc mirum videri debet; quia in foro externo, dum agitur de damno dato, etiam culpa leuiſſima ſpectatur, vt patet L. In lege. 40. ff. ad legem Aquiliam: tamen in foro conſcientiæ hæc non obligat; vt oſtenſum eſt dubitatione 6.

Fateor tamen contrariam ſententiam (nempè has leges obligare ad reparationem damni ante ſententiā) eſſe cōmuniorē, ac proinde ordinariè in praxi ſeruandam. Ratio eſt; quia iſtæ leges ſanciunt id, quod naturali æquitati eſt conſentaneū circa rem alienā (quam mediante contractu apud nos habemus) præſtare. qua ſanctione poſita, qui facit tale contractū, (accipiendo cōmodatum, conductū, depoſitū, pignus) implicitè ſe obligat ad præſtādam eā diligentiā, quā leges requirunt. quare ſi hanc diligentiam non præſtet, (quamuis id naturali obliuione, ſine omni culpa factū ſit) tenebitur ad reſtitutionem. Vide Couarr. in epitome 4. decret. p. 2. c. 6. §. 6. n. 15. & Nauarr. c. 17. n. 184. 45

Contraria cōmunior.

Ratio, cur obligare uideantur.

DVBITATIO IX.

Vtrùm oriatur obligatio reſtitutionis ex damno dato cum ignorantia comitante.

RESPONDEO, Minimè oriri, (quidquid aliqui dixerint) ſi ignorantia fuit inculpata. vt patet ex dictis 1. 2. q. 6. ar. 8. Vt, ſi putans eſſe feram, & telo petens interficias deinde deprehendas fuiſſe inimicū, quem ad necē quærebas. Ratio eſt; quia occiſio illa inimici, vel hominis, nullo modo eſt voluntaria; ac proinde abſque omni culpa: & conſequenter nō inducit obligationē reſtitutionis. Nec refert, quòd illum æquè voluiſſes occidere, ſi ſciuiſſes eſſe inimicū, & quòd gaudeas occidiſſe; quia illa uolūtas nō eſt cauſa operis; cùm non ſit, nec fuerit, ſed ſolùm eſſet poſita conditione, quæ non ponitur. gaudiū uerò ſequitur opus. Vnde non magis obligat ad reſtitutionem, quàm ſi gauderes ab alio factum. 46

Ignorātia comitans.

DVBITATIO X.

Vtrùm reſtitutio ſit neceſſaria ad ſalutem.

D. THOM. QVÆS. 62. AR. 2.

GVIDO Carmelita aſſignat Græcis hunc errorem; Reſtitutionē iniquè ablatorū nō eſſe neceſſariā ad ſalutem; ſed ſufficere eleemoſynā ex illis datā. Sed non puto Græcos Doctores hoc docuiſſe; cùm ſcriptores antiqui nō meminerint. quamuis credibile ſit, aliquos eorum ſacerdotes ex auaritia, hoc in abſoluendis pœnitentibus obſeruaſſe, ut partem obtinerent. 47

Græcorum ſacerdotes.

Reſpondeo igitur, Ipſam reſtitutionem externam, eſſe neceſſariam ad ſalutem, ſi facultas ſuppetit: ſi autem non ſuppetit, non eſt quidem ipſa externa reſtitutio neceſſaria, propoſitum tamen reſtituendi eſt neceſſarium. Docet hoc D. Aug. epiſt. 54. quæ eſt ad Macedonium: *Si res aliena, propter quam peccatum eſt, reddi poteſt & nō redditur, pœnitentia non agitur: ſed ſimulatur. ſi autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum.*

Prior pars probatur; quia non reſtituere, cùm poſſis, eſt voluntariè nocere & facere iniuriam proximo: (non reſtituendo enim, noces proximo; nam impedis illum à poſſeſſione & uſu rei ſuæ uel debitæ) atqui neceſſarium eſt ad ſalutem ut nemini voluntariè noceamus, aut iniuriam faciamus; vt ex multis Scripturis conſtat. ergo neceſſaria eſt reſtitutio. Vide plura apud Alphonsū Caſtrū v. Reſtitutio.

Dices, Lucæ II. Cùm Dominus dixiſſes Phariſæo, *quod intus eſt veſtrum, plenum eſt rapina, & iniquitate,* ſubdit; *Veruntamen quod ſupereſt, date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis,* ergo ſufficit eleemoſyna ad expiāda peccata iniuſtitiæ.

Reſpondeo, Si hoc argumentum valeret, etiam probaret pœnitentiam non eſſe neceſſariam furibus. Itaque nō vult Dominus eleemoſynam ſufficere, ſed eſſe optimam diſpoſitionem ad munditiam animi. q. d. Date eleemoſynam pro ueſtra facultate (id enim uidetur ſignificari in Græco, cū dicitur, τὰ ἐνόντα, id eſt, κατὰ τὸ ἐνόν,) & facilè mundabimini; quia diſponetur animus ad ueram pœnitentiam & reſtitutionem. Vide Ambr. & Theoph. in hunc locum.

Altera pars probatur: quia nemo obligatur ad impoſſibile. quòd tamen propoſitum reſtituendi tunc ſit neceſſarium, patet; quia ad remiſſionem peccati, neceſſaria eſt contritio, uel ſaltem attritio cum Sacramento: hæc autem continent propoſitum reſtituendi; tū quia 48

Propoſitū reſtituendi eſt neceſſarium.

dat alteri conſilium ſuadens vt hoc vel illud faciat, aut abſolutè aſſerens illum poſſe facere, tenetur habere euidentiam moralem, illud cum his circumſtantijs huic eſſe licitum: alioquin committit culpam latam, vt patet ex dictis lib. 1. de Prudentia dubit. 1. Ratio eſt, quia nemo poteſt aliquid aggredi, niſi cum tali iudicio, ob periculum peccati, ergo neque alteri eſſe auctor.

Qui non teneatur.

Aduerte tamen Primò, Numquam teneri eum, qui cõſultus reſpondet iuxta opinionem verè probabilem. vt oſtenſum eſt 1. 2. q. 19. Secundò, Neque eum, qui ſimpliciter aperit ſuam opinionem, dicens ita ſibi videri; non autem ſuadet vt alter ſequatur. Tertiò Nec eum qui indicat ſe dubitare; tunc enim ſi alter ſequatur, ſuæ temeritati aſcribat.

Si ſciatur eius inepti tudo.

34 Dico Tertiò, Si is, qui præbet conſilium, erat illarum rerum parum peritus (v. g. quia non pertinebant ad eius profeſſionem) & alter ſciens eius inſufficientiam petat cõſilium; conſultor non tenebitur illi ad reſtitutionem. Ratio eſt; quia ſibi debet imputare, ſi damnum ex illo conſilio capiat; ſcienti enim & volenti non fit iniuria. Si tamen agatur de damno alicuius tertij; tunc talis tenebitur illi tertio. vt ſi ſuades alicui certum contractum iniuſtũ, vel ut non reſtituat, &c. Ratio eſt; quia tuo malo conſilio illi tertio inuito damnum infers. Nec refert, quòd tu conſultor inculpabiliter ignorabas veritatem; quia nemo poteſt ſe miſcere dandis conſilijs in rebus, quas non intelligit. vnde latam culpam committis.

DVBITATIO VIII.

Vtrùm naſcatur obligatio reſtitutionis damni ex culpa leui, vel leuiſſima, quando interceſſit contractus commodati, conducti, depoſiti, pignoris, vel alterius ſimilis.

35 SOTVS l. 4. de Iuſtitia q. 7. a. 2. exiſtimat etiam tunc requiri culpam mortiferam; ita vt ſi is, cui res commodata, vel locata, vel oppignorata eſt, negligenter eam cuſtodiat, & ipſa eius negligentia pereat, non teneatur ad reſtitutionem, niſi negligentia fuerit tanta, vt ſit peccatũ mortiferum coram Deo: *Nam, inquit, à venialibus homo vix liberari poteſt; vnde ob illas negligentias, non eſt tanta pœna plectendus.* Idem tenent multi recentiores. Emmanuel Sa v. Commodatum. Henriquez de Irreg. c. 15. vbi citat alios. addens eos, qui contrarium tenent, *eſſe dimittandos, vt id locum habeat in foro exteriori.* Verùm contraria ſententia eſt ferè communis.

Si pereat fortuitò nõ tenetur.

36 Reſpondeo igitur, & dico Primò, Si res apud commodatarium, vel conductorem pereat fortuitò, ad nullam ipſe reſtitutionem tenetur, niſi aliter expreſsè ſit conuentum. Ita habetur c. vnico de Commodato. Probatur, quia res quæque domino ſuo perit, ſi nulla interceſſit culpa, vel pactio, ratione cuius tenearis ad damnum ſarciendum.

Excipet tres caſus.

37 Aduerte tamen, in tribus caſibus teneri commodatariũ de euentu fortuito, qui in illo cap. exprimuntur. Primò, Si interceſſit pactum de reſtituendo quomodocumq; perierit. quod pactum is, qui commodat, ſemper poteſt exigere, quando gratis commodat, ſecùs autem quando iuſto pretio; quia ſupra iuſtum pretium nihil poteſt exigi pretio æſtimabile. talis autem obligatio præſtandi euentum fortuitum, eſt pretio digna. Secundò, Si ſit in mora reſtituendi; vt ſi tempore ſtatuto non reſtituat, & poſteà pereat; ſi enim reſtituiſſet, fortè non perijſſet. eſt autem in mora, qui poteſt reſtituere, & non reſtituit, cùm tamẽ teneatur. Tertiò, Si ex culpa, data ſit occaſio caſus fortuito; vt ſi non ſis re illa vſus eo loco, quo conuentum eſt, ſed alio, vbi erat maius periculum, ipſaque perijt. v. g. accepiſti vtendum vas argenteum domi tuæ, & foras extuliſti. vide Inſtit. Quibus modis re contrah. obligatio. §. Item is.

Dices, Quid ſi bona fide putauit ſe facere volente domino?

Si ſub rati habitione vtatur vltra terminum, vel alio modo.

Reſp. Si verè domino placebat vt ſic vteretur, vel vt retineret vltra terminum, non tenetur, ſecùs verò ſi deprehendat domino diſplicuiſſe. Prior pars probatur, Quia vſus eſt ſub ratihabitione domini. ergo ſi poſteà ratum habeat, liberabitur; *quia ratihabitio retrotrahitur, & mandato æquiparatur*, vt habetur reg. 10. de reg. iuris in 6. quod verum eſt maximè in contractibus & quaſi contractibus, hic autem eſt contractus commodati. Sicut ergo, ſi domini expreſſo conſenſu fuiſſet vſus, non teneretur de caſu illo fortuito; ita nec modò tenetur accedente ratihabitione, quæ æquiualet præuio & expreſſo conſenſui.

Dices, Iam eſt ius acquiſitum domino, cui non intendit renuntiare. Confir. Quia ratihabitio non extenditur ad ignorata.

Reſpondeo, Illi non eſt ius acquiſitum abſolutè, ſed ſolùm dependenter à conſenſu vel diſſenſu in vſum prætetitum: ſicut delata vel deuoluta hæreditate ad Titium, Titius non habet ius niſi dependenter ab acceptatione.

Ad confirmationem. Ratihabitio non extenditur principaliter ad ignorata, extenditur tamen acceſſoriè. ſicut & conſenſus in contractibus; vt ſi emas rem tibi damnoſam futuram, vel, ſi ego nomine tuo contraxerim vtiliſſimè, & tu nolis ratum habere. error enim circa extrinſeca in contractibus non vitiat contractum. Hinc fit vt ſæpè contrahamus uel ratificemus, ex quibus maximum nobis obuenit damnum.

Altera pars patet ex dictis. & confir. Quia non potuit uti re illa niſi cum animo compẽſandi in euentu, quo dominus nollet ratum habere ipſius factum; alioquin commiſiſſet furtum, contrectando rem alienam inuito iuſta ratione domino. ergo ſi dominus nolit ratum habere illum uſum, tenebitur perinde ac ſi illo inuito uſus eſſet. Nam re uera illo inuito uſus eſt; nec poteſt excuſari à peccato, niſi per bonam fidem cum animo compenſandi, ſi dominus nollet ratum habere.

Dices, Etiam cùm dominus ratum habet uſum præteritum, non uidetur id facere niſi ſaluo iure de compenſando ſi res perijt.

Reſp. negando aſſumptum, Sicut enim in contractu commodati in futurum non poſtulanti ut commodatarius teneretur de caſu fortuito; ita nec putandus eſt id requirere in ratihabitione præteriti, niſi id exprimat. Quod diximus de commodato, multò magis locum habet in conducto: quia conductor ad euentum fortuitum obligari nõ poteſt, ſicut commodatarius.

Nota tamen, Si res eodem modo erat peritura apud dominum, commodatarium in his caſibus non teneri ad reſtitutionem, ut docet Couar. reg. Peccatum p. 2. §. 6. n. 1. & multi alij, de fure & omni iniuſto detentore: quia tunc non cenſetur domino cauſa damni: de quo plura infrà c. 12. dub. 15. 38

Si eodẽ modo periturã apud dominum.

Dico Secundò, Si conſiſtamus intra limites Iuris naturalis, nemo tenetur de damno dato in re alterius, etiamſi apud ipſum ſit ex contractu; niſi ob dolum, aut latã culpam. Colligitur ex Siluest. & alijs dub. 6. citatis, quia generatim loquuntur.

Probatur Primò, Quia Iure naturæ nemo tenetur maiorem diligentiam præſtare in cuſtodia rei commodatæ, conductæ, &c. quàm in re propria, & quàm ipſe dominus adhibuiſſet, ſi apud ipſum manſiſſet. ergo ſi hæc diligentia ſit præſtita, ſi contingat rem perire, ſine culpa peribit, ac proinde ſine iniuſtitia: atqui nemo tenetur Iure naturæ in conſcientia de damno dato, niſi iniuſtè datum ſit: ergo cùm hic nulla ſit iniuſtitia commiſſa, non obligabitur in conſcientia. Confirmatur. quia quando quis præſtitit omnem diligentiam, quam tenebatur præſtare, res cenſetur caſu perijſſe: ergo, &c. probatur, quia Iure naturæ non minorem poſtulat cuſtodiam *precarium*, quàm *commodatum* (cùm precarium nihil ſit aliud quàm commodatum ad tempus incertum, nempè ad arbitrium domini) atqui *precarium* non requirit niſi cuſtodiam communem, ita ut ſolùm præſtare debeas dolum, & latam culpam, ut patet L. Contractus. 23. ff. de regulis Iuris. & L. Quæſitum eſt. 8. §. Eum quoque. ff. de precario. ergo. &c. 39

Iure naturæ ſolùm tenemur ex culpa lata.

Dico Tertiò, Poſitis tamen legibus humanis, de hiſce rebus latis, ſi res alterius ſit apud te per contractum, qui in tuam ſolius utilitatem tendat; teneris non ſolùm ex lata culpa, ſed etiam ex leui & leuiſſima. u. g. Si gratis tibi commodaui librum, equum, ueſtem tua cauſa, teneris in ea re cuſtodienda adhibere non ſolùm eam diligentiã, quã homines cõmuniter in ſuis rebus ſimilibus pſtare ſolent; ſed 40

Iure poſitiuo, ſi cõtractus in tuã ſolius vtilitatem, teneris ex leuiſſima.

Digitized by Google

ſed etiam quam diligentiores & diligentiſſimi: vnde ſi librum commodatum reliquiſti in cubiculo, & egrediens oſtium attraxiſti, ſed non tentaſti an firmiter clauſum eſſet, teneris ad reſtitutionem. Probatur hæc ſententia ex cap. vnico, de commodato, vbi dicitur: *Cùm gratia ſui tantùm quis accommodatum accepit, de leuiſſima etiam culpa tenetur*; quod DD. interpretantur de culpa iuridicè accepta; quamuis Sotus velit eam Theologicè accipi pro vera culpa in conſcientia. Idem colligitur ex L. In rebus commodatis 18. ff. Commodati vel contrà & Inſtit. Quibus modis re contrahitur obligatio. §. Item is. Ratio eſt; quia æquitas poſtulat, vt is, qui gratis re alterius vtitur in ſuam vtilitatem, ſummam diligentiam adhibeat, ne domino pereat; id enim iure naturæ ex gratitudine rependere debet; vnde ſufficiens ſubfuit fundamentum, ad hoc lege ſanciendum, & inducendum ſtrictam obligationem.

41 *Si in vtilitatē domini, ex lata.*

Dico Quartò, Si contractus tantùm cedat in commodum domini, cuius ipſa res eſt; teneris ſolùm ex dolo, vel lata culpa, non autem ex leuiſſima vel leui. Patet Inſtit. ſupra. §. Interea & 15. vbi dicitur, *depoſitarium* (nempè qui gratis rē depoſitam cuſtodit) *teneri ſolùm ex dolo*. vbi nomine *doli* ēt *lata culpa* cōtinetur, vt ibidē inſinuat Gloſſa. Vnde ſi tibi cōmodaui librū, arma, veſtem, in meū dumtaxat cōmodū; teneris ſolùm ex culpa lata. Ratio eſt; quia æquitas poſtulat, vt tunc non maiorē tenearis cuſtodiam præſtare, quàm paſſim homines in ſuis rebus ſolēt; cùm tibi nulla fiat gratia, nec tuū cōmodū ſpectetur, ſed domini.

Si in vtilitatem vtriuſque, ex leui.

Dico Quintò, Si contractus cedat in vtilitatem vtriuſq; teneris ex culpa lata, & leui; non autē ex leuiſſima. Patet hoc ex d. L. Contractus 23. ff. de regulis Iuris, & Inſtit. ſuprà §. Creditor. talis eſt contractus pignoris; pignus .n. datur vtriuſq; gratia, nempe creditoris & debitoris: vnde 42 is, qui pignus accepit, non tenetur niſi ad exactam diligentiam in eo cuſtodiendo, ut habetur Inſtit. ſupra: non tamē ad exactiſſimā, ut ibidem probat Gloſſa. talis ēt eſt contractus conducti & locati; & cōtractus depoſiti, quando datur pretiū pro rei cuſtodia: ſecùs ſi gratis fiat. Denique cōtractus cōmodati, quādo vtriuſque cauſa fit. Ratio eſt; quia cùm res aliena tibi concedatur in tuam utilitatē, æquitas poſtulare uidetur ut ualdè diligenter eam cuſtodias: non tamen diligentiſſimè; quia non tua ſolius cauſa, ſed etiam ob commodum domini traditur.

Sed nunc difficultas eſt, vtrùm hæ leges obligent in cōſcientia ante ſententiam Iudicis, ad damni ex culpa leui vel leuiſſima dari reparationem.

43 *Probabile eſt illas leges non obligare ante ſententiam.*

Sotus putat ante ſententiam non obligare; eſſe enim pœnales, & procedere ex præſumptione culpæ interioris. Idem videntur ſentire ceteri ſuprà citati. Quæ ſententia meo iudicio non eſt improbabilis; non quòd hæ leges pœnales ſint, propriè loquendo, cùm reſtitutio non ſit pœna: ſed quòd in foro conſcientiæ nō videantur receptæ: nemo .n. eſt, qui pignori vel rei conductæ putet ſe maiorem cuſtodiam debere ex iuſtitia, quàm dominus ipſe adhibere ſolet. idem videtur de cōmodato: etſi .n. maiore cura hoc cuſtodiat, quam dominus; non tamen id facit, quòd putet ſe teneri lege iuſtitiæ, ſed ex gratitudine: id .n. gratitudo poſtulat, propter cōmodum, quod ex re alterius percipit. nec minùs putant homines ſe teneri ad cuſtodiam precarij, quam commodati. Vnde etiam plerumque fit reſtitutio, non ſolùm ſi commodatum perijt; ſed etiam ſi precarium; quamuis abſque omni culpa perierit.

44 Dices, Si non tenetur: ergo iniquè cogitur in foro exteriori.

Reſpondeo, negando conſequentiam: potuit .n. hoc lege ſtatui propter bonū commune; tum vt vitetur omnis fraus & negligentia circa res huiuſmodi; tum vt omnes excitentur ad diligentiam eā, quæ æquitati naturali eſt conſentanea, etſi ex iuſtitia nō ſit debita. Sicut .n. qui defloraūit virginē volentem, ante ſententiam nihil ei ex iuſtitia debet; tamen in foro externo cogitur eam dotare; lege ſic ſtatuēte propter bonum cōmune: ita ēt qui amiſit cōmodatum abſque culpa, etſi nihil ex iuſtitia debeat ante ſententiam; tñ poteſt cogi ad reſtitutionem, ex vi legis ob bonum cōmune, ita ſtatuentis. Neq; hoc mirum videri debet; quia in foro externo, dum agitur de damno dato, etiam culpa leuiſſima ſpectatur, vt patet L. In lege. 40. ff. ad legem Aquiliam: tamen in foro conſcientiæ hæc non obligat; vt oſtenſum eſt dubitatione 6.

Fateor tamen contrariam ſententiam (nempè has leges obligare ad reparationem damni ante ſententiā) eſſe cōmuniorē, ac proinde ordinariè in praxi ſeruandam. Ratio eſt; 45 *Contraria cōmunior.* quia iſtæ leges ſanciunt id, quod naturali æquitati eſt conſentaneū circa rem alienā (quam mediante contractu apud nos habemus) præſtare. qua ſanctione poſita, qui facit tale contractū, (accipiendo cōmodatum, conductū, depoſitū, pignus) implicitè ſe obligat ad præſtādam eā diligentiā, quā leges requirunt. quare ſi hanc diligentiam non præſtet, (quamuis id naturali obliuione, ſine omni culpa factū ſit) tenebitur ad reſtitutionem. Vide Couarr. in epitome 4. decret. p. 2. c. 6. §. 6. n. 15. & Nauarr. c. 17. n. 184.

Ratio, cur obligare uideantur.

DVBITATIO IX.

Vtrùm oriatur obligatio reſtitutionis ex damno dato cum ignorantia comitante.

46 *Ignorātia comitans.*

RESPONDEO, Minimè oriri, (quidquid aliqui dixerint) ſi ignorantia ſuit inculpata. vt patet ex dictis 1. 2. q. 6. ar. 8. Vt, ſi putans eſſe feram, & telo petens interficias deinde deprehendas fuiſſe inimicū, quem ad necē quærebas. Ratio eſt; quia occiſio illa inimici, vel hominis, nullo modo eſt voluntaria; ac proinde abſque omni culpa: & conſequenter nō inducit obligationē reſtitutionis. Nec refert, quòd illum æquè voluiſſes occidere, ſi ſciuiſſes eſſe inimicū, & quòd gaudeas occidiſſe; quia illa uolūtas nō eſt cauſa operis; cùm non ſit, nec fuerit, ſed ſolùm eſſet poſita conditione, quæ non ponitur. gaudiū uerò ſequitur opus. Vnde non magis obligat ad reſtitutionem, quàm ſi gauderes ab alio factum.

DVBITATIO X.

Vtrùm reſtitutio ſit neceſſaria ad ſalutem.

D. THOM. QVÆS. 62. AR. 2.

47 *Græcorum ſacerdotes.*

GVIDO Carmelita aſſignat Græcis hunc errorem, Reſtitutionē iniquè ablatorū nō eſſe neceſſariā ad ſalutem, ſed ſufficere eleemoſynā ex illis datā. Sed non puto Græcos Doctores hoc docuiſſe; cùm ſcriptores antiqui nō meminerint. quamuis credibile ſit, aliquos eorum ſacerdotes ex auaritia, hoc in abſoluendis pœnitentibus obſeruaſſe, ut partem obtinerent.

Reſpondeo igitur, Ipſam reſtitutionem externam, eſſe neceſſariam ad ſalutem, ſi facultas ſuppetit: ſi autem non ſuppetit, non eſt quidem ipſa externa reſtitutio neceſſaria, propoſitum tamen reſtituendi eſt neceſſarium. Docet hoc D. Aug. epiſt. 54. quæ eſt ad Macedonium: *Si res aliena, propter quam peccatum eſt, reddi poteſt & nō redditur, pœnitentia non agitur: ſed ſimulatur. ſi autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum.*

Prior pars probatur; quia non reſtituere, cùm poſſis, eſt voluntariè nocere & facere iniuriam proximo: (non reſtituendo enim, noces proximo; nam impedis illum à poſſeſſione & uſu rei ſuæ uel debitæ) atqui neceſſarium eſt ad ſalutem ut nemini voluntariè noceamus, aut iniuriam faciamus; vt ex multis Scripturis conſtat. ergo neceſſaria eſt reſtitutio. Vide plura apud Alphonsū Caſtrū v. Reſtitutio.

Dices, Lucę 11. Cùm Dominus dixiſſes Phariſæo, *quod intus eſt veſtrum, plenum eſt rapina, & iniquitate*, ſubdit: *Veruntamen quod ſupereſt, date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis*, ergo ſufficit eleemoſyna ad expiāda peccata iniuſtitiæ.

Reſpondeo, Si hoc argumentum valeret, etiam probaret pœnitentiam non eſſe neceſſariam furibus. Itaque nō vult Dominus eleemoſynam ſufficere, ſed eſſe optimam diſpoſitionem ad munditiam animi. q. d. Date eleemoſynam pro ueſtra facultate (id enim uidetur ſignificari in Græco, cū dicitur, *τὰ ἐνόντα*, id eſt, *κατὰ τὸ ἐνὸν*,) & facilè mundabimini; quia diſponetur animus ad ueram pœnitentiam & reſtitutionem. Vide Ambr. & Theoph. in hunc locum.

Altera pars probatur: quia nemo obligatur ad impoſſibile. quòd tamen propoſitum reſtituendi tunc ſit neceſſarium, patet; quia ad remiſſionem peccati, neceſſaria eſt contritio, uel ſaltem attritio cum Sacramento: hæc autem continent propoſitum reſtituendi; tū quia 48

Propoſitū reſtituendi eſt neceſſarium.

continent dolorem de peccato iniuſtæ ablationis, in quo dolore continetur implicitè propoſitum reſtituendi; tum quia continent propoſitum emendationis, & ſeruandi diuina præcepta, inter quæ eſt præceptum reſtituendi.

49 Petes, Quale eſt præceptum reſtitutionis, affirmatiuũ, an negatiuum? Multi dicunt eſſe negatiuum; quia idem eſt dicere, *Reſtitue*, &, *Ne detine alienum*. Sed verius eſt, eſſe affirmatiuum. Primò, Quia præcipitur actus poſitiuus; in negatiuo ſolùm præcipitur abſtinentia ab aliquo opere poſitiuo. Nec obſtat, quòd interdum videatur fieri reſtitutio ſola ceſſatione detinendi: vt ſi deſeras domum vel agrum, quem vi occupaſti: quia hæc ceſſatio eò dirigitur, vt alter rem ſuam conſequatur, fiatque æqualitas: & ita habet terminum poſitiuum, Vnde eſt inſtar actionis poſitiuæ, qua impletur præceptum affirmatiuũ: Secundò, Quia non obligat pro omni tempore, ſed ſolùm quando eſt oportunitas reſtituendi. Negatiuum autem obligat pro omni tempore. Illud autem præceptum, *Ne detine alienum*; in re potiùs eſt affirmatiuum, quam negatiuum; quia non poteſt ſeruari, niſi per actum poſitiuũ; neque obligat pro omni tempore.

Præceptũ reſtitutionis eſt affirmatiuum.

Aduertæ tamen, præceptum reſtituendi, naſci ex præcepto negatiuo, *Non furtum facies*. Eiuſdem enim rationis eſt furari, & detinere alienum, cum potes reddere. Vnde hoc ipſo, quo præcipitur, *Non furaberis*, præcipitur etiam, *vt non detineas*, ſi potes reddere: & conſequenter, *vt reſtituas*; quia actus reſtitutionis eſt neceſſarius ad non detinendum alienum. 10

Oritur ex negatiuo.

CAPVT OCTAVVM.

De Iniurijs & damnis in rebus ſpiritualibus, & neceſſaria reſtitutione.

Complectitur Dubitationes 3.

DVBITATIO PRIMA.

Vtrùm is, qui priuat aliquem per iniuriam aliquo ſenſu, vel vſu rationis, philtro, veneno, vel alio modo, teneatur ad reſtitutionem.

1 SCOTVS lib. 4. q. 6. ar. 3. in ſolut. 1. argumenti, & quidam alij putant pro his damnis præcisè conſideratis eſſe faciendam reſtitutionem pecuniariã, arbitrio boni viri.

Priuatio mentis, vel ſenſus non poteſt pecunia repẽdi.

Reſp. breuiter, Verius videri; talem non teneri ad reſtitutionem præcisè pro ipſo damno ſenſuum, uel uſus rationis, ſed tantùm pro damno temporali quod inde ſequitur: vt ſi non poſſit eam artem vel functionem obire, quã lucrum faciebat. colligitur ex Gomezio tom. 3. c. 6. nu. 12. vbi probat cicatricem & deformitatem ex iniuria remanentem, non poſſe æſtimari à Iudice vel offenſo; *quia ſicut liber homo nullam recipit æſtimationẽ; ita nec cicatrix uel deformitas eius*. quod expreſsè habetur l. fin. ff. de his qui 2 deiecerint vel effuderint. Idem docet Nauar. c. 15. n. 19. & 20. multique alij infra citandi. Ratio eſt, quia hæc dãna nullo pretio ſunt æſtimabilia; ſunt .n. in bonis, quæ ſupremum locum inter bona humana tenent; nec quidquã eſt in hominum poteſtate, quod his cenſeatur æquiualens: vnde per pecuniam non poteſt fieri compenſatio. Itaque pro his, ſatis eſt pœnitentia coram Deo, cum petitione veniæ pro iniuria illata, quando ſcitur author. ſed de hoc infra c. 9. dubit. 23.

DVBITATIO II.

Vtrùm is, qui alterum grauiter læſit in bonis animæ, pertrahendo ad peccatum, teneatur ad aliquam reſtitutionem.

3 RESP. & dico Primò, Qui alterum metu, vel fraude pertraxit in peccatum tenetur ex iuſtitia ipſum ſuæ libertati reſtituere, & vim fraudemque tollere, ne ille in poſterum ſimili modo peccet. eſt cõmunis ſententia DD. probatur; quia minari, aut vim inferre eſt contra iuſtitiã, ſi ſine iuſta authoritate fiat: quæ numquam iuſta eſſe poteſt, dum quis ad peccatum cogitur. Similiter decipere alterum falſa doctrina circa fidem, mores, vel artes humanas. ſicut enim quiſque habet Ius iuſtitiæ; ne ab alio lædatur in corpore; ita & ne in anima lædatur inuitus, errore: ſed is, qui aliquid facit contra iuſtitiam, tenetur lege iuſtitiæ ceſſare, & quantum in ſe eſt, illud retractare, & irritum, infectumque reddere: ergo ex iuſtitia tenetur vim tollere, minas remittere, fraudemq; patefacere. Vnde non eſt verũ, quod quidam docent, eũ, qui fraude pertraxit aliquem in errorẽ, ſi ille error nõ verſetur in materia iuſtitiæ (v.g. circa contractũ vel reſtitutionẽ) ſed in materia fidei, vel temperantiæ, nõ teneri errorẽ tollere lege iuſtitiæ, ſed ſolùm lege illius virtutis, circa cuius materiã decepit. Ratio illorũ eſt; quia eodẽ præcepto, quo quis tenetur nihil contra aliquã virtutẽ ſciens facere; eodẽ tenetur nihil cõtra illã ſuadere, aut docere: tam .n. eſt contra rationẽ malum ſcientẽ conſulere, quàm facere Sed etſi hæc ratio optimè probet eũ, qui ſuadet falſũ ſciens, in materia fidei, vel tẽperantiæ, peccare contra has virtutes; tñ non probat, eũ non peccare & cõtra iuſtitiam. Nam etſi nõ inuitũ, & ſine fraude induceret, peccaret contra has virtutes: ergo quando fraude vtitur (id eſt, quando ſcit vel dubitat ſe male docere, vel conſulere, & alterum ex ſimplicitate decipi inuitum) peccat contra iuſtitiam. 4

Duplex materia in coactione, & in deceptione ad peccatum.

Aduerte tñ, ſi quis putaretur nõ inuitus, ſed voluntariè deceptus (quo modo multi iã ad hæreſes pertrahũtur auidi nouitatũ, & auribus prurientes) nõ naſci obligationẽ ex iuſtitiæ lege ad errorẽ dedocendũ; ſed tantùm ex lege illius virtutis, contra quã fuit alteri author peccandi, & ex lege correptionis fraternæ. Idẽ dicendũ, ſi deceptus cognoſcat aliunde veritatẽ; tunc .n. deceptor non tenetur ex iuſtitia contrariũ ſuadere. Ratio eſt; quia ablatus eſt error intellectus, ratione cuius deceptor cenſebatur cauſa operis mali: vnde ſi alter adhuc pergat in opere malo, non id facit ex ignorantia; ſed propria malitia, ac proinde nõ poteſt imputari ei, qui antè deceperat. niſi fortè varijs ſuaſionibus animũ ipſius inflexerit ad malũ: tunc .n. tenetur, ſi damnũ tertio impendeat, quantũ in ſe eſt ſuadere cõtrariũ; quamuis ille ſciat aliunde veritatẽ. Ratio eſt; quia non ſolùm veritatis ignoratione; ſed & tua ſuaſione fuit inclinatus in malum: ergo niſi contrariũ ſuaſeris, cenſeberis adhuc cauſa operis, ratione effectus relicti in animo ipſius; nempe ratione inclinationis prauæ & propoſiti, tua ſuaſione excitati. Sed de hoc plura infrà cap. 13. dubit. 3. 5 6

Si voluntariè deceptus.

Si aliunde veritatem recognoſcat.

Dico Secundò, Qui tñ alterũ pertraxit ad peccatũ, ſiue prece vel pretio, ſiue vi uel fraude, non tenetur ex iuſtitia curare, vt cõuertatur; tenetur tñ ad id lege charitatis, idq; magis quàm alij. docet Sotus lib. 4. de Iuſtitia, q. 6. art. 3. ad primũ. Sil. Reſtitutio 3. q. 1. Petrus Nauarr. c. 2. n. 1. & alij recentiores. Videtur eſſe contra Scotum in 4 d. 15. qu. 3. artic. 1. & Adrianum qu. de Reſt. 6. Ex cauſa, & quoſdam alios, qui ſentire uidentur, omnes illos, 7

Non tenetur ex Iuſtitia facere vt conuertatur.

&

& etiam qui exemplo ſuo fuerunt alijs cauſa peccandi, teneri ex iuſtitia, ſed rationes eorum ſolùm probant teneri ex charitate.

Probatur Primò, De eo, qui pretio vel prece induxit, ſine vi & fraude. Nam qui ita induxit, non abſtulit aliquid ab inuito, cùm iſte inductus, ſciens & prudens peccauerit: ergo non eſt ei illata iniuria.

Dices cum Adriano, etiamſi ille actu elicito non fuerit inuitus; (liberè enim conſenſit) tamen actu ſecundùm legem diuinam debito, fuit inuitus: (nam debebat ei diſplicere) Sicut ſi quis te roget vt ſibi manum abſcindas, etſi ipſe ſponte hoc damnum patiatur; tamen quia actu ſecundùm legem debito patitur inuitus, peccas contra iuſtitiam.

Ad iniuriā non ſufficit, vt quis actu debito ſit inuitus.

Reſp. Si ſufficeret ad peccatum iniuſtitiæ, vt quis actu debito ſit inuitus, ſemper eſſet contra iuſtitiam inducere alium ad quoduis peccatum; quia deberet ille inuitus induci & facere; id eſt, deberet nolle tibi obſequi. Vnde ſi alicui ſuaſiſſes, vt pecuniam ſuam profunderet in luſum vel conuiuia, tenereris ad reſtitutionem; quod nemo dixerit. Neque illa abſciſſio manus eſt iniuria in eum, qui conſentit; ſed in Rempub. & Deum; qui non conſentit: quia fit inuita Repub. Deoque nolente. Vt igitur ipſi nō fiat iniuria, ſufficit vt reipſa non ſit inuitus.

9

Qui ſcit ſe eſſe in peccato & vult permanere, cenſetur cōdonare.

Secundò, Probatur generatim de omni eo, qui inductus eſt ad peccatum etiam vi & fraude, & ſcit ſe eſſe in peccato, & poſſe reſurgere. quia nemo tenetur ex iuſtitia ad reſarciendum damnum ei, qui cenſetur illud condonare; ſed is, qui à te inductus eſt in peccatum, poſtquam ſcit ſe eſſe in peccato, & poſſe ope diuina reſurgere, & tamen non vult, cenſetur tibi damnum ſpiritale condonare; nam vult in eo permanere, & gratiam amiſſam veluti ante oculos poſitam, non vult recuperare. Sicut ſi res ablata Petro, eſſet in eius conſpectu, ita vt eam facilè poſſet recuperare, & tamen nollet; cenſeretur eam habere pro derelicto, & reſtitutionem condonare.

Tertiò, Is qui fuit principalis & directa cauſa damni ſpiritalis, nō tenetur ex iuſtitia; nempe is, qui fecit opus malum, eò quòd is, qui paſſus eſt, cenſeatur condonare, nempe idem ſibi ipſi: ergo nec is, qui eſt cauſa remota, conſilio, prece, uel etiam vi, tenetur, cùm alter condonet.

Quòd tamen lege charitatis præ ceteris teneatur, patet;

10 *Teneri ex charitate.*

quia æquitas poſtulat, vt is, qui eſt author mali, præ ceteris laboret vt emendetur. & hoc benè probant argumenta Adriani: maius enim ille attulit nocumentum, quam ſi abſtuliſſet pecunias: imò multi peruertendo alios exemplo, conſilio, vel praua doctrina, plus mali faciunt, quam tota vita omni diligentia ſua poterunt cōpenſare. Itaq; æquitas poſtulat, vt omnem operam per ſe & alios nauet, vt illi emendentur. Puto tamen hanc obligationem, quatenus præ ceteris obligantur, non eſſe ſub mortali, vt docet Nau. l. 5. conſil. tit. 5. conſil. 2. n. 4. Probatur iiſdem rationibus, quibus oſtenſum eſt non eſſe contra iuſtitiam: charitas enim non obligat ad correptionem ſub mortali, niſi in neceſſitate, quando etiam alij obligantur. vnde præ ceteris non tenetur ſub peccato mortali.

11 Dico Tertiò, Si is, qui fraude inductus eſt in errorem faciat opus malum, priuſquam veritatem cognouerit, imputatur conſultori, qui decepit: quamuis qui fecit, ob ignorantiam inculpatam non peccarit. Ratio eſt; quia conſultori hoc opus eſt voluntarium, cùm ſciat eſſe prauum: ei autem qui facit, eſt prorſus inuoluntarium quà malum; quia omninò eius prauitatem ignorat. Vnde ſi eſt homicidium vel mutilatio, conſultor irregularitatem incurret, non executor. Adeò verum illud Heſiodi, *Malum conſilium conſultori peſſimum.* Vide 1. 2. q. 6. ar. 3. & 8.

DVBITATIO III.

Vtrùm is, qui auertit aliquem à Religione, quam volebat ingredi, vel ingreſſum extraxit, teneatur ad aliquam reſtitutionem.

DVPLICITER poteſt quis abduci à Religione, 1. Vi, vel fraude. 2. Solis precibus aut ſuaſionibus. Itē poteſt eſſe quæſtio de reſtitutione vel perſonæ, uel commodi temporalis, quibus notatis.

Reſpondeo & dico Primò, Qui nouitiū ſine ui & fraude extraxit, non tenetur ex iuſtitia Religioni aliquid reſtituere, etiamſi malo animo fecerit, & grauiſſimè peccarit. 12

Qui nouitium ſine vi & fraude abducit

Eſt contra Adrianum ſuprà. Ita Sotus l. 4. de Iuſt. q. 6. ar. 3. & Petrus Nauar. l. 2. de Reſtitut. c. 2. n. 15. Ratio eſt; quia Religioni non eſt facta propriè iniuria: nam ante votorum acceptationem (quæ in alijs Religionibus fit in profeſſione, in noſtra verò, dum poſt biennium probationis, emittuntur vota ſimplicia Scholaſticorum) Religio non habet ius ad perſonas, quamuis ipſæ voto ſe aſtrinxiſſent; ut in uotis realibus, & in omni promiſſione accidit. Hinc patet illum etiam non teneri ad compenſandum vtilitatē temporalem, quam Religio ſperabat à nouitio; quia non habebat ius ad eam, niſi mediante libera uoluntate nouitij, quam ille in ſua libertate reliquit, dū nullam uim uel fraudem adhibuit.

Ex decētia tenetur.

Dixi, *non teneri ex iuſtitia;* quia ex æquitate quadam ſeu decentia tenetur illum hortari ad bonum propoſitum reſumendum; vt reparet magnum illud bonum, quod nefariè in animo eius deſtruxit, ſpiritum Dei extinguens.

Qui ui vel fraude abducit.

Dico Secundò, Is qui ui aut fraude abduxit à Religione ſiue profeſſum ſiue nouitium, non tenetur ex iuſtitia uel alio præcepto ipſe ingredi; ſed tenetur uim tollere & fraudem aperire ſuaderéq; reditum. quòd ſi ille redire noluit, uel procul abſit, ut conueniri non poſſit, tenetur ex æquitate quadam alium inducere, ſi commodè poteſt; nō tamen ex iuſtitia. 13

Non tenetur ingredi

Prima pars, *quòd non teneatur ipſe ſeductor ingredi,* probatur; Tum quia ipſe fortè non eſt aptus; tum quia ſtatus Religionis debet liberrimè acceptari: eſt .n. ſtatus perfectionis, quæ nō niſi liberis, minimeq; coactis functionibus acquiritur: unde par eſt, ut eius obligatio non naſcatur ex ullo delicto, ſed tantùm ex ſpontaneo uoto. quo fit, ut etſi ob delictū poſſit quis concludi in monaſterio ad agēdā pœnitentiã, tñ nō poſſit cogi, ut Religionē profiteatur. 14

Obligatio Religionis ingrediendæ, non poteſt naſci ex delicto.

Secunda pars, *quòd teneatur vim & fraudem tollere,* patet ex dubit. 2.

Non ex iuſtitia aliū inducere.

Tertia uerò pars, *quòd ex æquitate teneatur alium inducere,* patet ex dictis. Cùm enim Deo & Religioni ſubtraxerit obſequium illud, quod ille præſtabat, par eſt ut compenſet eo modo, quo poteſt. quòd tamen *non teneatur ex iuſtitia,* docet Sotus; & probatur. Primò, Quia nec ipſe Religioſus ex iuſtitia tenetur redire, ſed ſolùm ex uoto religionis, ut quidam uolunt. Secundò, Etiamſi teneretur redire ex iuſtitia, (quod uerius uidetur) tamē author non tenetur ex iuſtitia, niſi uim & fraudem tollere, & ſuadere reditum: nam aliter non poteſt perſonam reſtituere. ut autem aliam huius loco reſtituat, nec moribus receptum eſt, nec iuſtitia poſtulat; quia capeſſere Religionem, non eſt perſuationis humanæ, ſed pendet ex inſpiratione diuina. Tertiò, Quia monaſterium non poſſidet Religioſum tamquam mancipium, propter quod, ſi abductum fuerit ui uel fraude, debet aliud reſtitui: ſed tamquam filium, propter quem abductum uel occiſum nō reſtituitur alius. Quartò, Qui Religioſum occidit, non tenetur ex iuſtitia alium inducere: ergo, &c. Quintò, Nullus Iudex in foro exteriore id ei iniungeret; quod ſignum eſt non teneri ex iuſtitia.

Dico Tertiò, Qui nouitium ui uel fraude ſeduxit, auertitque à Religione profitenda, tenetur ex iuſtitia monaſterio compenſare, quanti ſpes illa temporalis commodi, quod ex ipſius hæreditate, donatione, uel induſtria expectabatur, ualebat. 15

Tenetur damnum cōpenſare.

Probatur generali ratione; Quia qui aliquem impedit ui, fraude, mendacio, metu, ne tibi relinquat legatum hæreditatem, aut ne tibi conferat beneficiū, quod propoſuerat conferre; tenetur tibi ad reſtitutionem, quanti illa ſpes, iudicio prudentum, æſtimatur. Etſi enim tu non habeas ius ad beneficium, uel legatum iſtud; habes tamen ius, ne alteri uis aut fraus fiat in tuum detrimentum. pari modo Religio ius habet, ne ui aut fraude eum, qui ſtatuit ingredi, auertas. Vnde qui ita auertit, uiolat ius Religionis; ac proinde tenetur ad reſtitutionem damni conſequentis, qua parte pretio illud eſt æſtimabile.

Hic tamen aduerte, ſi reſtituit illum ſuæ libertati, fraudèmque aperuit intereà temporis, dum adhuc illi eſt integrum redire, probabile eſſe non ampliùs teneri: quia in poſterum non cenſebitur cauſa damni monaſterio;

rumpitur, quando per aliquem actum iuridicum interpellatur; vt, per litis conteſtationem, vel citationem: vt docet Couarr. §. 12. ex Panor. & alijs. *Triennalis* vſucapio nō interrumpitur litis conteſtatione. Si tamen is, qui volebat ita vſucapere condemnetur, debet rem reſtituere: ſi nō condemnetur, maneatque in bona fide, expleto triennio illam poterit retinere. *Decennalis* tamen, *vicennalis* & *tricennalis*, interrumpitur litis conteſtatione facta coram Iudice competente. Si tamen actor ſuccubuerit in lite; vel ſi litem ſponte deſeruerit, non interrumpitur. Similiter ſi animo tantùm interrumpendi præſcriptionem litem mouerit. His addo, præſcriptionem contra actionem fiſci interrumpi ſola citatione. De his plura apud Couar. & Sil. ſed parum vtilia Theologo.

DVBITATIO XVII.

Vtrùm qui legitimè præſcripſit rem aliquam, ſi termino præſcriptionis elapſo, conſtet fuiſſe alienam, teneatur eam reſtituere.

50 MVLTI exiſtimant, talem teneri ad reſtitutionem, niſi interceſſerit negligentia Domini in re ſua inquirenda: ita Adria. in 4. q. 2. de Præſcript. pag. 166. Ioannes Med. C. De Reſtit. q. 18. eiuſdem ſent. videtur Scotus in 4. d. 15. q. 2. §. De ſecundo: nam eodem fundamento nititur: & Gab. ibid. q. 14. ar. 1. in fine, & alij nonnulli: fundamentum huius ſententiæ eſt, Quòd leges præſcriptionis videantur ſolùm vel potiſſimùm inſtitutæ in pœnā negligentiæ Domini: vbi ergo negligentia non interuenerit, ibi locum non habere. quare is, qui vſucepit, vel præſcripſit, ad reſtitutionē obſtrictus erit, vbi conſtiterit nullam negligentiā interceſſiſſe. Sed contrariū eſt verius.

Præſcriptio transfert dominiū, etſi abſit negligētia

Vnde, Dico Primò, non ſolùm quando Domini prioris interceſſit negligentia; ſed et quando cōſtat nullam interceſſiſſe, res legitimè præſcriptæ tranſeunt in dominiū noui poſſeſſoris, ita vt non teneatur eas reſtituere, niſi prior Dominus per Iudicem reſtituatur in integrum. Ita Couarr. ad reg. Poſſeſſor. p. 3. §. 2. num. 3. vbi multos alios refert. & Sotus lib. 4. de Iuſtitia q. 5. ar. 4. & paſſim DD.

Probatur; quia L. 3. ff. De vſucapionibus, definitur *vſucapio eſſe dominij acquiſitio per continuationem temporis lege definiti*: ergo tranſacto illo tempore, non tenetur is, qui vſucepit, ad reſtitutionem; cùm dominium acquiſierit. Secundò, Leges præſcriptionis numquam meminerunt, eam ſtatui in pœnam negligētiæ dominorum: ſed ob bonum publicum, nam L. 1. ff. de vſucapionibus dicitur, *bono publico enim introducta eſt vſucapio; ne diu & ferè ſemper incerta eſſent rerum dominia*. & L. vltima ff. Pro ſuo. *conceſſa dicitur vt aliquando litium eſſet finis*. Similiter canones indiſtinctè & abſque reſtrictione negligentiæ, approbant præſcriptiones bonæ fidei: atqui Princeps per ſuas leges poteſt priuare ſubditum re ſua, et abſque eius culpa; ſi ratio boni communis ita poſtulat. ergo cum ratio boni id exigat, (nempe ne ſemper incerta ſint dominia, & ne infinita quædam litium ſeges ſuboriatur) non eſt dubitandum quin hiſce legibus dominium transferatur.

Tertiò, quia lege pœnali non amittitur dominium ante ſententiam; atqui præſcriptio ſimul atque peracta eſt, dominium adimit & in noui poſſeſſorem omninò transfert: ergo leges præſcriptionis non ſunt pœnales dumtaxat, punientes dominorum negligentiam. Confir. quia iſta negligentia rei ſuæ, non eſt niſi venialis, quæ non meretur ablatione rerum puniri. Vnde Adrian. requirit in ea culpam mortalem. ſed hæc vel numquam vel rariſſimè accidit; & ita ferè numquam præſcriptio habebit effectum.

Denique non poteſt ſciri quanta negligentia à domino priore ſit commiſſa: itaque hæc res tota erit plena ſcrupulis & inutilis ad praxim.

51 Dico Secundò, Præſcriptio non ſolùm transfert dominium vtile, ſed et directum, idque tam in bonis immobilibus, quam in mobilibus. Ita Couar. ſuprà §. 1. in fine & paſſim Theologi. Leges enim & canones indiſtinctè loquuntur de dominio; nec reſtringunt ad dominium vtile, vt patet c. 3. 4. 6. de præſcript. & ex ca. Clerici, 16. q. 3. vbi

Non ſolùm vtile, ſed etiam directum.

dominium acquiſitum per præſcriptionem vocatur *proprietas*. Denique ex ca. Placuit. 1. & 2. 16. q. 3. Idem colligi poteſt ex legibus citatis, & ex toto tit. C. de præſcript. 30. annorum. Fundamentum Iuriſperitorum, qui contrarium tenent in bonis immobilibus, falſum eſſe oſtendit Couar. ſuprà §. 1. n. 1.

Obiectiones.

Obijcitur primò, nemo ſine culpa debet priuari re ſua. ergo debet interceſſiſſe culpa.

Reſp. Antecedens verum eſt, niſi ratio boni communis aliud poſtulet; vt ſit in propoſito.

Interdum priuatur quis re ſua ſine culpa.

Obijcitur ſecundò, fundamentum præſcriptionis eſt bona fides. ergo poſtquam conſtiterit rem fuiſſe alterius, ſubuertitur præſcriptio; quia ſubuertitur eius fundamentum.

Reſp. Non ſubuerti bonam fidem ex eo quòd peracta præſcriptione conſtet rem fuiſſe alienam: quia tunc verè poteſt iudicare rem eſſe ſuam; quamuis antea alterius fuerit.

Obijcitur Tertiò, Cui res eſt adiudicata per ſententiā nitentem falſa præſumptione, tenetur ad reſtitutionem: atqui leges præſcriptionis nituntur falſa præſumptione: ergo is, cui res eſt adiudicata per talem legem, tenetur ad reſtitutionem.

Reſp. Primò, negando conſeq. quia Iudex per ſententiam non intendit transferre dominium, ſed ſolùm declarare verius ſit. vnde ſi fundamentum eſt falſum quo ſententia nititur, ipſa quoque corruit, nec eſt ſeruanda in conſcientia. At verò Princeps per legem præſcriptionis intendit transferre dominium abſolutè: & quamuis fortè falſa præſumptione ex parte nitatur, tamen iuſtam cauſam habet ita ſtatuendi abſolutè.

Secundò Reſpondeo. negan. minor. quia verum non eſt, leges præſcriptionis potiſſimùm præſumptione negligentiæ nixas eſſe; vt ex dictis conſtat.

DVBITATIO XVIII.

Quibuſnam aduerſus Præſcriptionem reſtitutio in integrum concedatur.

NOTANDVM eſt, *Reſtitutionem in integrum* eſſe quoddam remedium, quod, finita præſcriptione, relinquitur priori Domino, qui rem ſuam amiſit; nempe vt authoritate Iudicis poſſit reſtitui in dominium & poſſeſſionem rei amiſſæ. 52

Minoribus Eccleſia.

Quo poſito Reſpondeo, Hoc remediū concedi, Primò, minoribus ætate, id eſt qui nondum 25. annos expleuerunt. Secundò, Pijs locis & Eccleſijs, etiamſi præſcriptio ſit 40. annorū. Ita docent Gloſſa, & DD. in Auth. Quas action. C. de ſacroſ. Eccl. verb. Excluduntur: eſtque communis opinio, teſte Panor. in c. 1. de Præſcript. & in cap. Auditis, eodem. Eccleſiæ enim conceſſum eſt priuilegium minorum, eſtque ipſa inſtar minoris, vel et pupilli; ut tradunt DD. in c. 1. & 2. de reſtit. in integrum lib. 6. quibus locis et expreſsè Eccleſijs hoc beneficium reſtitutionis cōceditur. Vbi aduerte Eccleſijs & minoribus hoc concedi, quamuis ipſis ſcientibus & reſiſtere ualentibus præſcriptio facta ſit; vt docet Couar. ad reg. Poſſeſſor. p. 3. §. 3. n. 3. quia ratione fragilis ætatis id conceſſum minoribus: quorū priuilegium extenditur ad Eccleſiam & alia pia loca. conceditur uerò per quatuor annos poſtquam ſciuerint completam contra ſe præſcriptionem. L. fin. C. de tem. in integrum reſtit. Tertiò, maioribus ætate conceditur in præſcriptione 10. & 20. annorum; modò tamen probent cum iuſta & probabili ignorantia ſua, aut omninò ſine ſua negligentia præſcriptionem fuiſſe peractam. L. 1. §. fin. ff. ex quibus cauſis maior. Abbas & Felinus in cap. Vigilanti, de præſcript. & alij, eſtque ſententia communis, teſte Couar. ſuprà n. 1. Habent & hi quatuor annos poſtquam ſciuerint completam præſcriptionem. In præſcriptione autē 30. & 40. annorum non conceditur maioribus reſtitutio, iuxta Couarr. n. 1. quamuis alij aliter ſentiāt: minoribus autem conceditur. Sed hæc ad forum externū pertinent. vide infra c. 17. dubitatione 9.

Maioribus.

SECTIO SECVNDA:

DE INIVRIIS ET DAMNIS IN OMNIBVS HVMANORVM BONORVM GENERIBVS.

ET NECESSARIA RESTITVTIONE,

E*XPLICVIMVS ſuperiori ſectione, per ſex capita quid* Iuſtitia, *quid* Ius; *quænam eius ſpecies, & in primis quid* dominium, *quibus & in quæ competat, quibusve modis comparetur. Sequitur nunc vt tractemus de* Iniurijs & damnis, *quibus Iuſtitia & Ius violatur, &* Reſtitutione, *quæ eſt principalis actus Iuſtitiæ commutatiuæ, per quem ius violatum inſtauratur.*

Primùm igitur dicemus de Iniuria & Reſtitutione in genere. 2. De Iniuria in bonis ſpiritualibus. 3. De iniuria in corpus proximi per homicidium vel mutilationem. 4. De Iniuria in corpus proximi per adulterium & ſtuprũ. 5. De Iniurijs famæ & honoris per detractionem & contumeliam. 6. De Iniurijs fortunarum per furtum, rapinam, damnum illatum. 7. De Cooperantibus ad hæc. 8. De Reſtitutione ratione rei acceptæ. 9. De Ordine ſeruando in reſtitutione, dèque eius expenſis. 10. De Excuſantibus à Reſtitutione.

CAPVT SEPTIMVM.

De Iniuria & Reſtitutione in genere.

Habet 10. Dubitationes.

DVBITATIO PRIMA:

Quid ſit iniuſtitia & iniuria.

D. THOMAS QVÆST. 59.

1 NOTANDVM eſt, ſicut nomen *Iuſtitia* dupliciter accipitur (vt ſuprà c. 1. dubit. 1. oſtenſum eſt) Primò, pro omni virtute, quatenus eſt quædam legis obedientia. Secundò, pro virtute particulari, quæ conſtituit æqualitatem in commutationibus & diſtributionibus: ita etiam nomen *Iniuſtitia* dupliciter accipitur, vt expreſsè docet Ariſtoteles 5. Ethic. cap. 1. Primò pro *omni legis violatione*, quã ipſe *ἀνομίαν* vocat, nos iniquitatem. Hoc modo omne peccatum eſt *Iniuſtitia* quædam: quia eſt violatio æqualitatis ſeu cõformitatis debitæ legi vel præcepto Superioris. Hinc *peccatum* definitur, *cæleſtium inobedientia mandatorum, & diuini præuaricatio præcepti*. Vnde paſſim in Scripturis omne peccatum vocatur *iniuſtitia*, & peccatores *iniuſti*. Ioannis 7. *Iniuſtitia in illo non eſt*. Ad Rom. 1. *Reuelatur enim ira Dei de cælo ſuper omnem impietatem, & iniuſtitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in iniuſtitia detinent*. Ezech. 18. & alibi. Similiter omne peccatum vocatur *iniquitas*, ſeu *ἀνομία*. E contrario omne opus bonum vocatur *iuſtitia*.

Iniuſtitia dupliciter dicitur.

2 Hinc patet hanc rationem *Iniuſtitiæ* eſſe generalem, & communem omni peccato, ſicut eſſe contra charitatem: neque videri diſtingui à ratione generali inobedientiæ: quia hæc *iniuſtitia* conſiſtit in hoc, quòd conformitas legi debita violetur, quæ violatio nihil eſt aliud, quàm legis inobedientia. Itaque peccatum non contrahit aliquam ſpecialem prauitatem ex hac malitia (quia generalis eſt, eſſentialiter omni peccato conueniens) niſi ipſa in illo peccato, ſpeciali modo ſit volita; vt cùm quis ex contemptu legis peccat, quod fit, quando quis directè vult legem violare, vt oſtendat ſe eam nihili pendere. generalis enim conditio obiecti non poteſt ſpecialem malitiam tribuere actui voluntatis, niſi ſpeciali modo ſit volita: quia malitia formalis in actu voluntatis ſumi debet ex ordine, quem habet ad malitiam obiectiuam, quæ cernitur in obiecto volito: vt oſtenſum eſt 1. 2. q. 18. ar. 1.

Ratio Iniuſtitiæ communis omni peccato.

Peccatum ex contemptu.

4 Secundo modo accipitur *Iniuſtitia* vt opponitur Iuſtitiæ particulari; idque vel vt actus, vel ut habitus. Si vt actus, ſic nihil eſt aliud, quàm alieni Iuris violatio: neque differt ab *iniuria*. Sicut enim actu Iuſtitiæ cuique ius ſuũ tribuitur; ita Iniuſtitiæ hoc ius violatur: in qua uiolatione ſita eſt *iniuria* ratio. Si verò accipiatur vt habitus, habitui Iuſtitiæ oppoſitus; ſic nihil eſt aliud, quàm praua voluntatis diſpoſitio ex iniuſtis actibus orta, & ad ſimiles inclinans. Quamquam ſi Theologicè magis, quàm Philoſophicè loquamur, *habitualis iniuſtitia* non tantùm conſiſtit in praua diſpoſitione reali; ſed etiam morali & imputatiua. quod ut intelligatur.

Iniuria ratio.

5 Notandum, duplici modo fieri alteri iniuriam, *commiſſione & omiſſione*; neque minùs omiſſione reddi hominem iniuſtum, quàm commiſſione. Omiſſio nuda non relinquit in uoluntate aliquam diſpoſitionem realem; relinquit tamen hominem iniuſtum habitualiter donec reſtituat, uel ſatisfaciat. En habitualem iniuſtitiam ſine reali diſpoſitione uoluntatis. Et quamuis rarò fiat, ut quis debitum officium omittat abſque poſitiua uoluntatis complacentia & aſſenſu, tamen fieri poteſt, & interdum fortaſſe fit. Idem in alijs uitijs locum habet, ubi omiſſione peccatur; remanet enim homo habitualiter uitioſus, abſque reali habitu. Idem quoque locum haberet in uirtutibus

Dupliciter fit iniuria.

&

Digitized by Google

& omnibus uitijs, ſi ex actu nihil reale relinqueretur: morale enim illud & imputatiuum ex actu relictum, ſufficeret ad denominandum hominem iuſtum vel iniuſtum, temperantem vel intemperantem. Sed de hoc plura. 1. 2. q. 49. ar. 1.

6 *Iniuſtitia habit ualis* Hinc patet *Iniuſtitiam habitualem* generatim non tantùm conſiſtere in reali diſpoſitione; ſed etiam in morali, ſeu imputatiua: quatenus complacentia interpretatiua omiſſionis, per quam illa omiſſio fuit voluntaria, cenſetur manere ſecundùm moralem æſtimationem, & imputatur vt præſens, donec fiat reſtitutio.

DVBITATIO II.

Vtrùm aliquis dicatur iniuſtus, eo ipſo quòd faciat aliquid iniuſtum.

D. THOM. ART. 2.

7 *Qui ſciens facit.* RESPONDEO, & dico Primò, Qui ſciens aliquid eſſe *iniuſtum*, ſponte illud facit, eo ipſo eſt *iniuſtus*. probatur; qui vult liberè id, quod nouit eſſe iniuſtum, cenſetur etiam velle ipſam iniuſtitiam & inæqualitatem annexam, ac proinde meritò dicitur iniuſtus. D. Thomas dicit talem intendere formaliter iniuſtum; quia intendit id, quod ſcit eſſe iniuſtum, & ita intentio fit formaliter iniuſta: quamuis ipſam iniuſtitiam per ſe non intendat.

8 *Qui ex ignorantia probabili.* Dico Secundò, Qui ignorantia inculpata neſcit eſſe iniuſtum, vel ſi ſcit, non conſentit in opus, ſed ui externa impulſus facit; non eſt dicendus iniuſtus. Ratio eſt; quia malitia annexa operi, nullo modo eſt volita, ac proinde nō poteſt ipſius uoluntatem contaminare.

Dico Tertiò, ſi ignorantia ſit culpabilis, vel vis extrinſeca, aut paſſio, qua incitatur, talis ſit, ut ei poſſit reſiſti, uerè erit iniuſtus, ſi faciat opus iniuſtum; licèt minus, quàm ſi ſciens & volens. Ratio eſt; quia hæc non impediunt quin ille abſolutè cenſeatur velle & voluntariè facere quod iniuſtum eſt, ut oſtenſum eſt 1. 2. qu. 6. art. 7. & 8.

9 Notandum tamen, Ariſtotelem lib. 5. Ethic. cap. 8. ubi hanc quæſtionem tractat, docere; eum qui ex ignorantia uel paſſione quippiam iniuſtum deſignat, non eſſe dicendum iniuſtum: quia non operatur iniuſtè, id eſt, ex habitu & affectu directè inclinante ad id, quod iniuſtum eſt; ſed ſolùm per accidens & indirectè. Verùm hoc intelligendum eſt, non tam perfectè dici iniuſtum, quàm eum, qui ſciens & ſua ſponte facit: alioqui talis abſolutè eſt iniuſtus: indirectè enim uoluntarium in peccatis, recidit in ſpeciem uoluntarij directi: ut conſtat ex 1. 2. q. 6.

10 *Formaliter iniuſtū quid.* Notandum Secundò, circa Reſponſ. D. Thomæ ad 3. dum quis per ignorantiam inculpatam facit opus iniuſtū, hoc opus non dici formaliter *iniuſtum*; quia non procedit à uoluntate (quæ in moralibus eſt inſtar formæ) iniuſta. dicitur tamen iniuſtum materialiter; quia conſtituit ueram inæqualitatem rei ad rem. Idem uidetur dicendum de reliquorum uitiorum operibus. qui enim accedit ad non ſuam per ignorantiam, ut Iacob; uel plus comedit quàm natura poſtulet, facit opus materialiter intemperatum; (quamuis formaliter, ut ſubeſt voluntatis affectui, poſſit eſſe temperatum) etſi enim non incongruens ſit homini tale dictamen ex errore inculpato habenti; tamen eſt ei incongruens ſecundùm ſe, & abſque illo errore conſiderato: & ita quamuis ratio intemperati non conueniat illi operi in ordine ad actuale dictamen, conuenit tamen ei in ordine ad naturam rationalem abſolutè conſideratam.

DVBITATIO III.

Vtrùm aliquis poſſit pati iniuſtum volens.

D. THOM. ART. 3.

11 RESPONDEO, & dico Primò, Sicut nemo poteſt facere *iniuſtum* propriè uel iniuriam, niſi uolens; ita nemo poteſt propriè pati *iniuriam* niſi nolens. Ita D. Thom. ar. 3. ex Ariſtotele 5. Ethic. cap. 9. & 11.

Prior pars patet; quia iniuſtum formaliter & iniuria includunt rationem uoluntarij. Hinc fit ut amens, & brutum non faciat iniuriam, etſi lædat. ſufficit autem ſiue directè, ſiue interpretatiuè ſit uoluntarium.

Altera pars probatur; quia nemo poteſt pati iniuriā, niſi Ius eius uioletur: non poteſt autem uiolari ius alterius, niſi ipſo nolente, uel expreſsè, ſi ſciat; uel implicitè, ſi neſciat; & ita ſit affectus, ut, ſi ſciret, expreſsè nollet. 12 Cuius ratio eſt; quia ſi uelit, uel certè poſitiuè permittat ſe lædi; iam cedit iure ſuo, illudque abdicat, uel certè in arbitrio lædentis ponit: ac proinde etſi ipſe lædatur, Ius tamen ipſius (quà ipſius eſt) non uiolatur. ſicut ſi concedam tibi ut ueſtem meam auferas, pono dominium rei meæ in tuo arbitrio. unde ſi auferas, non uiolas ius meum. *Si conſenſerit, cedit iure ſuo.*

Dixi, *quà ipſius eſt*; quia etſi non uioletur præciſè quà ipſius eſt, poteſt tamen uiolari quatenus ad alium pertinet. Seruus enim habet ius ut non ſpolietur rebus ſuis inuitus; & Dominus habet ius ut idem non ſpolietur etiam uolens. Vnde qui ſpoliat ſeruum conſentientem, etſi non faciat iniuriam ſeruo, facit tamen iniuriam Domino. ſimiliter qui uaſtat uineam cuſtode conſentiente. Idem uſuuenit quotieſcumque alter alteri ita ſubditus aut connexus eſt, ut iura eorum inter ſe connexionem aut dependentiam habeant. Sic qui ſeipſum interficit, etſi non facit propriè iniuriam ſibi, facit tamen iniuriam Reipub. cuius ipſe eſt pars, & etiam Deo (iuxta D. Th.) qui ſolus uitæ humanæ eſt Dominus. *Facit iniuriam Deo.* Vnde tales peccant contra præceptum, *Non occides*; & pœna homicidij ſi fieri poſſet, plectendi eſſent: & poſt mortem in tanti criminis pœnam; non minore ignominia afficiuntur. De quo uide Iulium Clarium lib. 5. recept. opinion. §. fin num. 37. Sed de hoc plura infrà cap. 9. dubit. 6. Pari modo qui alium uolentem interficit, non facit quidem illi propriè iniuriam: (uolendo enim occidi, cedit iure ſuo, ac proinde interfector non tenetur hæredibus ad ullam reſtitutionem) facit tamen iniuriam Reipub. & Deo, & peccat contra iuſtitiam legalem. Vnde Dauid puniuit Amalechitem tanquam homicidā, qui ſe occidiſſe Saulē uolentem dicebat; 2. Reg. 1. Idem dicendum, quando cōiunx conſentiente coniuge adulterium committit. Non enim facit propriè iniuriam conſentienti; ſed peccat contra matrimonij legem.

Ceſſio iuris. Notandum tamen eſt, non cenſeri quempiam cedere iure ſuo, ſi aliquo modo inuoluntariè, & renitente affectu conſentiat, inductus ab eo, qui læſurus eſt. Sicut enim donatio debet omninò eſſe libera; ita etiam ceſſio iuris, quæ tollit iniuriam. Vnde qui ſoluit uſuras, non cedit iure ſuo: quia non cupit ut uſurarius has exigat, nec intendit ſe ullo iure priuare, aut donare; ſed ſoluit, quia aliter pecuniam obtinere nequit. Ex his patet intelligentia illius regulæ, quæ eſt 27. inter reg. Iuris in 6. *Scienti & conſentienti non fit iniuria, neque dolus.*

13 *Sententia quorūdam Doctorum.* Aduerte tamen, quoſdam Doctores hanc regulam & ea quæ dicta ſunt, limitare ad ea, in quibus iure noſtro cedere poſſumus; ut in fama, honore & alijs bonis externis, quorum ſumus domini. In his enim ſcienti & uolenti non fieri iniuriam: quia cùm hæc ſubſint noſtræ diſpoſitioni, hoc ipſo, quo uolumus his ſpoliari, iure noſtro nos priuamus, & illud in alterius collocamus arbitrio; ſecus eſſe in alijs, quorum non ſumus domini, ſed cuſtodes dumtaxat: ut in uita, & membrorum integritate, in coniuge, in prolibus, & ſimilibus, in quibus iure noſtro cedere non poſſumus. In his enim propriè fieri iniuriam ei, cui ipſa commiſſa ſunt, uel obnoxia, ſi perimātur, uel lædantur; etſi id ipſo uolente fiat. Ratio eſt; Quia cùm ceſſio Iuris ſit inualida, totum Ius permanet in ſuo uigore: ac proinde ſi contra illud fiat, peccatur contra iuſtitiam, & fit uerè & propriè iniuria, quamuis conſentienti. Vnde inferunt, eum qui interficit Titium uolentem, facere ei propriè iniuriam; quia Titius non poterat iure illo cedere: ſimiliter cùm quis adulterium committit cū uxore Titij ipſo Titio conſentiente. Alij dicunt non fieri in illis propriè iniuriam perſonæ, ſed naturæ, uel ſtatui.

Contrariū verius. Verùm id quod diximus eſt magis conſentaneum uſitato modo loquendi. nemo enim, qui uolens in corpore

læſus

Digitized by Google

læſus fuerit ab aliquo, uel coniugem alteri violandam dederit, dicet ſibi iniuriam factam, aut de iniuria conqueri poterit. Deinde eſt ipſa doctrina Ariſtotelis lib. 5. Eth. cap 9. vbi oſtendit *neminem ſponte pati iniuriam, etiamſi poſſit ſponte lædi, & damno affici*: quia ad illud requiritur vt inuitus patiatur. Neque id intelligit ſolùm in ijs, quæ ſubſunt noſtræ diſpoſitioni; vt in fama & diuitijs; ſed etiam in alijs, in quibus iure noſtro cedere non poſſumus; vt in uita & membris: quod ex initio capitis conſtat; vbi ex Euripide adducit exemplum eius, qui matrem volentem & rogantem interfecit. Confirm. nam idcircò nemo ſibi ipſi iniuriam facere, aut à ſe iniuriam accipere poteſt; quia non poteſt à ſe inuitus pati: non enim fieri poteſt, vt quis ſibi damnum velit inferre, & ſimul nolit illud à ſe pati. Idem docet D. Thom. ar. 3. q. 59. Confirmatur ſecundò, Quia qui violat filiam conſentiente parente, non facit parenti iniuriam; & qui furatur à pupillo conſentiente tutore, non facit tutori iniuriam: & tamen iſti iure ſuo cedere non poſſunt. ergo ad formalem iniuriam non ſufficit quòd quis iure ſuo non poſſit cedere.

Eſt iniuria materialis Nec obſtat, quòd quis in illis iure ſuo cedere non poſſit, ac proinde ius illud, quod habet, vt in illis non lædatur, permaneat: quia non permanet ſub ratione formali iuris iuſtitiæ, ſed ſolùm materialiter; cùm ipſe nolit eo vti, eòque quantum in ſe eſt, cedat. Vnde nõ cenſetur iniuria in illum niſi materialiter: ſicut enim poteſt eſſe iniuria materialis ex parte irrogantis, ita etiam ex parte eius cui irrogatur.

14 Dico Secundò, fieri poteſt, vt quis ex parte ſua iniuriã inferat, & tamen alter propriè iniuriam non patiatur: & è contrario fieri poteſt, vt quis iniuriam vel potiùs iniuſtũ patiatur, & alter propriè iniuriam non inferat. ita D. Th. ad 3. ex Ariſtotele ſuprà. prioris exemplum eſt; ſi detrahas famæ alterius, ut illi noceas; & ille cedat iure ſuo optans haberi infamis propter Chriſtum. poſterioris eſt; ſi per ignorãtiam vendas alteri rem vitioſam, quam ille putet eſſe probam.

Vtrũ Chriſtus & Sãcti ſint paſſi iniuriã. Dices, ergo Chriſtus & Sancti propriè non ſunt paſſi iniuriam; cùm libenter paſſi ſint, & pati deſiderauerint.

Reſp. nego conſeq. quia vt quis dicatur non pati iniuriam, non ſatis eſt quòd ob aliquam cauſam libenter patiatur, ſeu quòd gaudeat illo malo; ſed oportet ut etiam cupiat illud ſibi à tali irrogari, cedendo, quantum in ſe eſt, iure ſuo: alioquin retinet actionem iniuriarum in illum; & ille tenetur ad reſtitutionem, vel ſatisfactionem. Chriſtus autem, & Sancti non cupiebant ſibi ab impijs illa mala irrogari, nec illis ad hoc vllum ius, vel auctoritatem tribuebant; ſed ſolùm permiſſiuè ſe habebant non repugnãdo, & ſe non ſubtrahendo illorum poteſtati; vt ſic eorum malitia ad maius bonum vterentur. Vnde retinent actionem iniuriarum in illos, coram tribunali diuino; vt patet Sapientiæ 5. *Stabunt iuſti in magna conſtantia, aduerſus eos, qui ſe anguſtiauerunt.*

DVBITATIO IV.

Quid ſit reſtitutio, & cuius virtutis actus.

D. THOM. QVÆS. 62. AR. 1.

15 NOTANDVM eſt, *Reſtitutionem* propriè ſignificare poſitionem rei in priſtinum ſtatum. & quia dum res ablata redditur, in priorem ſtatum reponitur,

Reſtitutio quid. ideò ſignificat *redditionem rei ablatæ, ſiue iure, ſiue iniuria ablata ſit*; quod aliter Latinis dicitur *Redhibitio*, & redhibere. ſic depoſitum & commodatum dicitur reſtitui, & etiam mutuum; quia ſaltem ſecundùm ſpeciem eſt idem. Emptor verò pretium numerans non dicitur *reſtituere*, ſed *ſoluere*: & qui damnum intulit, *compenſat*, non *reſtituit*.

Apud Theologos tamen, hoc nomen accipitur generaliùs; ut etiam comprehendat omnem illati damni compenſationem; & ſic nihil eſt aliud, quàm *rei acceptæ redditio, vel damni illati compenſatio*. Hoc modo qui damnum intulit, dicitur facere reſtitutionem, dum illud compenſat, & æquiualens rependit. poſſet etiam hoc modo emptor ſoluens pretium, dici facere reſtitutionem, quia reddit rem in æquiualenti; quamuis non ita vſitatè.

Hinc patet Reſtitutionem eſſe opus externum Iuſtitiæ 16
commutatiuæ; quia huius virtutis eſt conſtituere æqualitatem inter datum & acceptum, inter damnum & compẽſationem; quod fit reſtitutione. *Eſt actus iuſtitiæ cõmutatiuæ.*

Nec obſtat quòd etiam error contra Iuſtitiam diſtributiuam commiſſus, ſarciatur reſtitutione, & ita videatur & eſſe opus Iuſtitiæ diſtributiuæ, quia ſæpe in actu diſtributionis continetur debitum iuſtitiæ commutatiuæ, quod debitum violatur praua diſtributione: ſicque non eſt mirum, ſi opere iuſtitiæ commutatiuæ inſtaurari debeat; vt oſtenſum eſt c. 1. dub. 4.

Petes, Quomodo differt reſtitutio à ſolutione, & ſatiſ- 17
factione?

Differt à ſolutione & ſatiſfactione. Reſpondeo, A *ſolutione* differt, quòd non omnis ſolutio propriè ſit reſtitutio, nec contrà. dicimur enim *ſoluere* quod ex voto, iuramento, charitate aut miſericordia debitum eſt (nam & ex his virtutibus debitum & obligatio aliquid dandi in proximum naſcitur) non tamen propriè dicimur *reſtituere*, aut facere reſtitutionem. & è contrario, qui reddit depoſitum, reſtituit, non tamen ſoluit. *Reſtitutio* enim poſtulat vt res quodammodò ſit eadem vel in ſe, vel in æquiualenti: *Solutio* vt ſit diuerſa.

A *Satiſfactione* verò, Primò, Quòd ſatiſfactio ſit quid- 18
dam generalius: omnis enim reſtitutio eſt ſatiſfactio, non contrà. Secundò, Quòd ſatiſfactio reſpiciat perſonam, dum præſtat id, quod alteri ſatis eſt, etſi non ſit æquiualens debito. Reſtitutio autem reſpicit rem, dum præſtat æquiualens, vel rem ipſam exhibet. Tertiò, Satiſfactio propriè ſit pro iniuria illata, & honore violato, quamuis nihil damni illatum ſit. Reſtitutio verò propriè vbi damnum illatum, vel res alterius ablata. Sic Deo ſatiſfacimus, cui tamen nihil propriè reſtituere poſſumus, cùm omnia perfectiſſimè ſint ipſius. Quartò, ſatiſfactio ſit etiam pro damno irreparabili; reſtitutio ſolùm pro reparabili.

DVBITATIO V.

Ex quibus capitibus generatim naſcatur obligatio reſtitutionis.

RESPONDEO, eam ex duplici capite naſci; 19
nempe ex *iniuſta acceptione*, vel *ex re accepta* ſiue iuſtè, ſiue iniuſtè. colligitur ex D. Tho. q. 62. ar. 6. & 7. docet Caiet. ibidem, & Couarru. ad reg. Peccatum. 2. p. in principio.

Per *Iniuſtam acceptionem*, intelligo non ſolùm furtũ, ſed etiam damnum quoduis per homicidium, adulterium, ſtuprum, furtum, infamiam, ſiue alio modo iniquè illatum. quicumque enim alteri damnum infert, aufert aliquid ab eo; & ſic dicitur teneri ratione iniuſtæ acceptionis. *Quid iniuſta acceptio.*

Per *Rem acceptam*, intelligo non ſolùm eam, quæ à domino ablata eſt; vt equus, veſtis, pecunia; ſed etiam eam, quæ ex iuſtitia alteri debita eſt, & apud me retinetur; vt legatum alteri, aut venditum, quod apud me eſt. *Res accepta.*

Quòd autem ex priori capite naſcatur obligatio reſtitutionis, probatur; quia qui damnũ intulit, violauit æqualitatem, quam poſcit iuſtitia commutatiua: ergo vt æqualitatem illam ſarciat, tenetur lege iuſtitiæ ad reſtitutionẽ, etiamſi nihil emolumenti acceperit.

Quod etiam ex ſecundo capite patet; quia qui habet rem alterius, etſi nullam iniuriam intulerit, habet tamen plus quàm ſuum; & verus Dominus tantumdem habet minus quàm ſuum. Vnde vt fiat æqualitas iuſtitiæ, per quã cuique tribuitur ſuum, debet Domino reſtitui. Vide D. Tho. ar. 6. & 7. q. 62. quamuis hæc duo capita paulò aliter explicet; ſed res eſt eadem.

Dices, Qui obligatur ex ſtipulatione, non tenetur ex altero horum capitum: ergo hæc non ſufficiunt.

Reſponderi poteſt, talem non propriè teneri ad reſtitu- 20
tionem, ſed ad ſolutionem. Si tamen nomen reſtitutionis generatim accipiatur pro omni redditione, qua res ex iuſtitia debita redditur in ſeipſa vel in æquiualenti, ſic aſſignanda ſunt *tria capita omnis reſtitutionis*. Primum, *Ex* *Tria generatim capita reſtit.*

iniuſta

Digitized by Google

iniuſta acceptione, ſeu damno illato. Secundùm, *Ex re accepta* iuſtè vel iniuſtè. Tertium, *Ex contractu*. Nam mutuum & pretium rei emptæ & ſimilia, non debentur propriè ratione rei acceptæ, (nam fieri poteſt vt hæc non extet) ſed ex contractu.

21 *Diſcrimen inter illa.* Notandum eſt, inter hæc capita eſſe magnum diſcrimen, quando enim aliquid debetur ex iniuſta acceptione, uel ex contractu, manet obligatio reſtitutionis, etiamſi res debita pereat, ſine noſtra culpa: quando verò debetur tantùm ratione rei acceptæ, non manet obligatio, re abſque culpa noſtra pereunte, ut patet in depoſito.

Ex his plurima poſſunt deduci, ut patebit ex ſequentibus.

DVBITATIO VI.

Vtrùm naſcatur obligatio reſtitutionis ex damno dato abſque culpa, vel per culpam leuem extra officium & contractum.

22 NOTANDVM primò, tripliciter fieri poſſe vt damnum alteri culpa mea obueniat. Primò, Si teneat ex officio impedire, & neligam. Secundò, Si ex contractu. Tertiò, Extra officium & contractum, de quo modo hic agimus.

Culpa dupliciter dicitur. Notandum ſecundò, Ex Adriano in 4. De reſtitut. §. Vtrùm in foro animæ, *culpam* aliter accipi apud Iuriſperitos, aliter apud Theologos. Apud Theologos enim *culpa* idem eſt, quod peccatum, ſiue mortiferum, ſiue veniale. *Culpa quinplex.* apud Iuriſperitos verò eſt idem, quod omiſſio alicuius diligentiæ, vnde ſequitur aliquod incommodum. Diuidūt autem culpam, in latam, latiorem, latiſſimam, leuem, &

23 *Culpa latiſſima. Latior. Dolus.* leuiſſimam. *Culpa latiſſima eſt dolus apertus. latior, eſt dolus præſumptus*. Eſt autem *dolus quæuis calliditas, fallacia & machinatio ad circumueniendum, fallendum, & decipiendum adhibita. Calliditas fit tacendo. fallacia mentiendo, machinatio arte verborum*. ita tradit Gloſſa ff. de dolo. L. 1. Sequuntur paſſim Doctores.

Culpa lata *Culpa lata* eſt omiſſio eius diligētiæ, & circumſpectionis, quam paſſim homines eiuſdem conditionis adhibere ſolent: vt ſi quis librum commodatum relinquat foris ante oſtium.

Leuis. *Culpa leuis* eſt omiſſio eius diligentiæ & circumſpectionis, quam ſolent diligentiores illius artis vel profeſſionis adhibere.

Leuiſſima. *Culpa leuiſſima* eſt omiſſio diligentiæ, quàm diligentiſſimi & prudentiſſimi adhibent. Vide Nauarrum cap. 17. num. 177. & ſequentibus. & Silu. verbo Culpa, in principio.

His poſitis; Angelus, verbo Culpa. num. 6. ſentit ex quauis culpa, etiam leuiſſima naſci obligationem reſtitutionis. idem tenet Adrianus ſuprà. probant ex quibuſdam Canonibus. ſed contraria ſententia eſt tenenda; pro qua.

24 *Solùm tenemur ex culpa lata extra contractum.* Dico primò, Quando non interceſſit aliquis contractus, non oritur obligatio reſtitutionis ratione damni dati (ſaltem in foro conſcientiæ) niſi ex culpa lata; non autem ex leui, vel leuiſſima. ita communiter DD. vt fatetur Angelus; Innocentius in cap. Sicut dignum, de homicidio. Gabr. in 4. d. 15. q. 14. art. 3. dub. 2. Silu. verbo Culpa. n. 6. vbi citat Panor. & alios. & verbo Reſtitutio ſecundò. §. 12. & 17. Sotus lib. 4. de Iuſtitia. q. 7. ar. 2. & lib. 5. q. 1. ar. 9.

Probatur primò; Quia nemo tenetur adhibere maiorē diligentiam in ſuis operibus, ne alteri noceat, quàm eiuſdem conditionis homines paſſim in ſimilibus adhibere ſolent (nemo enim tenetur eſſe prudentior & circumſpectior hominibus ſuæ ſortis) ergo damnum eueniens non debet illi imputari, ſed cenſebitur inuoluntarium.

Secundò, Talis neque tenetur ratione cōtractus; (ſicut tenetur, qui ignorans vendidit rem uitioſam) neque ratione rei acceptæ: cùm ea non extet; neque etiam ratione iniuſtæ acceptionis; cùm ſine omni peccato damnum ſit ſecutum: nemo enim tenetur ratione iniuſtæ acceptionis, niſi quando in ea eſt peccatū; (alioqui teneretur quis ex caſu fortuito, & præſtita ſumma diligentia; quod tamē nemo dixerit) ergo cùm hic non fuerit peccatum, non tenetur. Quod autem ratione culpæ leuis, uel leuiſſimæ non interuenerit peccatum, patet; non tenebatur diligentiam & circumſpectionem adhibere, quam prudentiores & prudentiſſimi ſolent adhibere; ſed ſolùm eam, quam prudentes: ergo hanc adhibendo & illam omittendo, non peccauit.

Teneri verò, *ex culpa lata*, conſtat; quia quiſque in actionibus periculoſis tenetur præſtare diligentiam, quam homines eiuſdem conditionis cōmuniter præſtare ſolent: ergo ſi hanc non adhibuerit, cenſebitur damnum illi voluntarium; quia non fecit quod potuit & debuit, ut conſtat ex dictis. 2. q. 6. ar. 3.

Notandum eſt, quoſdam limitare hanc propoſitionem hoc modo. Non teneri ex culpa leui, &c. *niſi quis aduerterit damnum ſequuturum, vel illud intenderit*. Sed ſi quis benè conſideret, non eſt neceſſaria hæc limitatio; quia qui *aduertit* ex ſua actione ſequuturum damnum, tenetur maiorem diligentiam adhibere: nam quiuis prudens tunc eam adhiberet. Vt autem quis *intendat* damnum inferre per eam actionem, cui adhibet ſufficientem circumſpectionem, vix vmquam contingit. ſi enim facit aliquid ut noceat, quo modo adhibet ſufficientem circumſpectionē ne noceat? Fieri tamen abſolute poteſt: vt ſi quis diligenti conſideratione adhibita, quam prudens adhiberet, putet eſſe feram, & veniat in mentem fieri poſſe, vt ſit hoſtis, ideòque telo petat. 25

Poteſt intendi damnum per actionē, cū ſufficiens cautio adhibetur.

Vtrùm autem tunc ad reſtitutionem teneatur, eſt dubium. uidetur teneri; cùm directam nocendi intentionē habeat. Sed uerius uidetur, non teneri: quia damnum reſpectu illius actionis cenſetur fortuitum. actio enim illa, facta cum tali circumſpectione, non cenſetur ullo modo tendere ad homicidium, aut eſſe periculoſa, ut uitari debeat. nec refert, quòd ab intentione eò dirigatur; quia dirigitur in incertum tamquam in effectum fortuitum; ſicut ſi quis iaculetur in altum eo fine, vt cadat in caput inimici, eò quòd cogitet id eſſe poſſibile; quamuis credat inimicum longè abeſſe. Simile fere eſt, ſi quis in aliquo opere omnem diligentiam debitam præſtet, ne noceat; oportet tamen caſu obuenire damnum uel mortem, (vt poſſet contingere in medico uel chirurgo) & ideò non adhibeat circumſpectionem diligentioris aut diligentiſſimi: Hic enim non tenebitur ad reſtitutionem. Ratio eſt; quia non tenebatur maiorem diligentiam adhibere: adhibuit enim totum, quod ex iuſtitia debuit: unde omittendo illam maiorem diligentiam, non fecit ei iniuriam; ac proinde, ſi æger moriatur, non illi imputabitur homicidium: quamquam coram Deo ſit reus, quòd optauerit; & ut caſu moreretur, omiſerit maiorem diligentiam; quæ omiſſio fuit contra charitatem; ſicut quando quis omittit pauperi ſuccurrere in neceſſitate.

Poteſt fieri vt quis omittat diligētiam indebitā vt damnum eueniat.

Ex his infero, Si ex facto tuo uel omiſſione ſequutum eſt alter damnum, & tu nihil in hoc peccaueris, ob naturalem inconſiderationem, uel obliuionem, non teneri te ad reſtitutionem; quamuis in foro externo hoc lata culpa commiſſum decretur. quia neque ratione rei acceptæ teneris; ut quæ non extet: neque ratione iniuſtæ acceptionis; cùm non peccaueris: neque ratione contractus; cùm nullus interuenerit, uti ſuppono. ita Sotus ſuprà, u. g. egrediens cubiculum, & alia cogitatione abreptus, nō clauſiſti oſtium; hinc ingreſsi fures multa abſtulerunt. Habes lucernam iuxta locum periculoſum; & quamuis ſolicitè propoſueris extinguere, tamen aliquid interuenit, quo abſque culpa obliuiſceris; uel in ſomnum incidis, & excitatur incendium. Aperuiſti puteum, & caſu oblitus es tegere uel ſepire, ne quis incidat: cenſetur enim huiuſmodi euentis damnum fortuitò datum. tales caſus ſolent ſæpè contingere inter homines, ſine ullo eorum peccato, Deo ſic diſponente, uel permittente. 26

Si non aduertis damnum poſſe ſequi.

Sed difficultas eſt, Vtrùm in culpa lata, vt quis obligetur ex ea, debeat eſſe peccatum mortale.

Reſpondeo & dico ſecundò, debere eſſe peccatum mortiferum commiſſum, in damno dato, vt quis ex culpa obligetur ad reſtitutionem: ordinariè autem quando damnū eſt graue, culpa, ſeu negligentia, qua commiſſum eſt, cenſetur mortalis; niſi aliunde conſtet non eſſe. Prior pars eſt ex mente Silueſtri loco citatis, & auctorum, quos ipſe citat, Innocentij, Antonij de Butrio, & aliorum, vt conſtat per exempla ipſorum. Soti libro quarto de Iuſtitia, 27

Culpa lata obligās ad reſtitutionem debet eſſe mortifera.

quæſt.

Digitized by Google

q.7 ar. 2. ante ſolutionem primi argumenti, vbi ne in cõmodato quidem, putat eſſe obligationem reſtitutionis damni, niſi interceſſerit culpa mortalis: *Quia à venialibus*, inquit, *homines liberi eſſe nequeunt*: ſed de hoc infrà. Approbamus ſententiam Soti, quando nullus intercedit contractus. idem tenent multi recentiores, vt Petrus Nau. l. 2. c. 1. n. 48. Henriquez tractatu de Irregularitate c. 15. vbi citat alios, Emmanuel Sà v. Reſtitutio. Ratio eſt; quia quando ſolùm culpa venialis commiſſa eſt, non eſt actus perfectus in ratione iniuriæ, ſed imperfectus: ergo non inducit obligationem reſtitutionis, ſaltem perfectam, qua aſtringat ſub peccato mortali. non enim poteſt obligatio maior eſſe in ſuo ordine, quàm fuerit iniuria, ex qua naſcitur, in ſuo.

Culpa venialis, non eſt perfecta iniuria.

Petes, Vtrùm ſaltem ſub veniali ſit obligatio?

28 Quidam affirmant: Sicut enim cùm nulla eſt culpa, nulla eſt obligatio; cùm eſt lethalis, eſt obligatio ſub peccato lethali: ita etiam cùm eſt culpa venialis, videtur eſſe obligatio ſub veniali. Sed verius videtur, nullam eſſe obligationem reſtituendi; quod ſatis indicat Silueſt. & alij DD. Nam obligatio in materia graui, non poteſt eſſe niſi ſub graui peccato: pendet enim obligatio ex materiæ grauitate, poſito præcepto naturali vel poſitiuo: mirum enim eſſet, hominem ſub veniali dumtaxat obligari ad reſtitutionem decem millium aureorum; nec poſſe hoc peccato liberari, niſi proponat reſtituere. Ratio eſt; quia cùm ſolùm venialis culpa in damno inferendo interceſſit; vt cùm ex quadam incõſideratione & animi ἀπροσεξίᾳ prouenit, cenſetur quaſi fortuitò obueniſſe. quis enim in huiuſmodi rebus periculoſis non aliquando aliquam negligentiam admittit? rariſſimè tamen hinc talia damna accidunt. quare meritò quaſi fortuita videri debent.

Non tenetur ſub veniali.

Ex dictis ſequitur, Eum, qui ſubita ira correptus aliquem interimit, ita vt fuerit ſolùm motus ſecundo primus, non teneri ſub mortali ad reſtitutionem; vt rectè colligit Petrus Nauar.

Subita ira occidens.

29 Altera pars probatur; Quia quando opus eſt periculoſum, vel aduertis periculum, vel non aduertis: ſi omninò non aduertis, naturali quadam mentis diſtractione; vel quia nihil occurrit, quod mentem excitet ad periculi conſiderationem, non peccas, etiamſi non adhibeas diligentiã. ſi autem aduertis periculum, ordinariè peccas mortaliter, debitam diligentiam omittens: rarò enim in operibus externis contingit inconſideratio imperfecta, quæ ſit venialis; quæ tamen frequens eſt in ſubreptitijs cogitationibus & internis animi motibus. Ratio eſt; tum quia opera externa ſtatim periculum ſuum ingerunt, & excitant mẽtem ad conſiderationem: tum quia membra exteriora nõ mouentur ad opus, niſi per rationem ſuperiorem; vt docet D. Thom. 1. 2. q. 74. ar. 7. Interdum tamen contingit, hanc negligentiam conſiderationis eſſe venialem: quamuis exterius iudicetur eſſe lata culpa, quia non adhibuit eã omnem circumſpectionem, quam homines communiter adhibere ſolent: & tunc verius eſt, non eſſe obligationẽ reſtituendi.

Inconſideratio imperfecta crebriter circa motus animi, quàm circa actiones externas.

30 Sed contra has duas propoſitiones Obijcitur primò, ex cap. vltimò, de Iniurijs, vbi Greg. IX. dicit, *non excuſari eum, cuius imperitia, vel negligentia damnum eſt datum, ſed ſolùm eum, qui vt non occideret, de contingentibus nihil omiſit.*

Obiectiones.

Reſp. Loquitur de culpa lata, quæ eſt peccatum: nomine enim negligentiæ & imperitiæ intelligitur peccatũ, vnde ſubdit, *Nec ignorantia te excuſat, ſi ſcire debuiſti ex facto tuo, iniuriam veriſimiliter poſſe contingere.* Quòd autem ait, *illum non teneri, qui de contingentibus nihil omiſit*; intelligendum eſt de *ijs contingentibus*, quæ prudens prouideret: non autem de omnibus; nam certum eſt neminem ex caſu fortuito teneri.

Obijcitur Secundò, Ex Can. Conſuluiſti 2. q. 4. vbi Stephanus V. ſcribit, *Monendi ſunt & proteſtandi parentes, ne tam tenellos ſecum in vno lecto collocent, ne negligentia qualibet proueniente ſuffocentur vel opprimantur, vnde ipſi rei homicidij inueniantur.*

Reſpondeo, Loquitur de negligentia quæ ſit peccatum, quæ facilè committitur in re tam periculoſa & tam crebra; quam negligentiam quiuis prudens conaretur vitare.

Obijcitur Tertiò, Ex L. Qui occidit. 30 ff. ad L. Aquiliam. §. In hac quoque. Sed reuera illa lex pro nobis facit. Primò enim dicit, in hac actione puniri dolum, & culpam; & ſubdit exemplum eius, qui in ſtipulas ignẽ immiſit die ventoſo, deinde addit, *At ſi obſeruauit omnia, quæ oportuit, & ſubita vis venti longiùs ignem produxit, caret culpa.* Aduertendum tamen eſt, in foro externo, tam Eccleſiaſtico, quàm ciuili, interdum puniri culpam leuiſſimam, præſertim in committendo poſitam; partim ob præſumptionem fraudis, quæ potiùs locum habet in commiſſione; partim ne detur locus negligentiæ vel fraudi. Sed nos loquimur in foro interiori, vbi præſumptio non habet locum.

In foro externo punitur.

DVBITATIO VII.

Vtrùm naſcatur obligatio reſtituendi ex damno, culpa leui vel leuiſſima in officio vel conſilio dando commiſſa.

31 RESPONDEO & dico Primò, Neminem teneri in foro conſcientiæ ex culpa leui vel leuiſſima in officio; ſed ſolùm ex graui. Docent hoc auctores ſuprà allati dubit. 6. Ratio eſt eadem; quia nemo tenetur in officio vel artificio eſſe prudentior & diligẽtior, quàm paſſim homines eiuſdem conditionis eſſe ſolent: v.g. aduocatus non tenetur eſſe diligentior aut prudentior, quàm paſſim boni aduocati eſſe ſolent. vnde ſi contingat te cadere cauſa, eò quòd non præſtitit quod doctiſſimus & diligentiſſimus præſtitiſſet; tamen bona fide præſtitit quod ſolent diligentes & docti in ſimilibus cauſis; non tenetur ad reſtitutionem. Idem dico de Medico, Architecto, Prætore, Magiſtratu, Principe & alijs officium vel artificiũ aliquod factitantibus. Vnde ſequitur, etiam tutorem & curatorem non teneri in foro conſcientiæ ex culpa leui vel leuiſſima, ſed ſolùm ex lata, quidquid dicat Silu. Reſtitutio 3. q. 8. §. 3. cuius ſententia in foro exteriori videtur ſeruari.

Solùm ex culpa graui tenetur.

32 Aduerte tamen, hæc intelligenda; niſi quis profiteretur ſe diligentiorem aut peritiorem alijs, aut etiam diligentiſſimum, peritiſſimumque: & hac ratione eum, qui talem quærebat, ad ſe pertraxiſſet: tunc enim tenetur ex culpa leui, & etiam leuiſſima; vt rectè Silueſt. verbò Culpa. q. 4. Ratio eſt; quia tunc promittit ſaltem implicitè, ampliùs quàm alij paſſim præſtent, & alter hanc ob cauſam ceſſat meliorem quærere: ergo, niſi hanc diligentiam præſtet, tenebitur ad reſtitutionem, non quidem totius damni; ſed quanti iudicabitur ſpes illa valere, qua ſperabat alter, maiori illa diligentia & peritia, quam quærebat, ſe voti compotem fore.

Niſi promiſerit operã maiorem.

Dices, qui aliquid ex officio facit, videtur ſemper teneri ex culpa leui, quia pro ea re ſtipendium accipit, ac proinde intercedit veluti contractus quidam in vtilitatem vtriuſque: atqui cùm contractus eſt in vtilitatem vtriuſq; tenetur ex culpa leui, vt infrà dicetur.

Reſpondeo, quodam ſenſu dici poſſe talem teneri ex culpa leui; quia debet maiorem diligentiam adhibere, quàm ſi nihil commodi perciperet, uel non ex officio faceret. Verùm quia non debet maiorem diligentiam, quàm communiter debent homines eiuſdem officij; ideò commodiùs dicitur, eum non teneri niſi ex culpa graui, nempè quæ grauis eſt inter homines eiuſdem officij.

Quomodo dicitur teneri ex culpa leui.

Dico Secundò, Qui præbet conſilium, tenetur ad reſtitutionem damni ſequuti ratione ignorantiæ craſſæ, vel culpæ latæ, ſi erat parochus, cõfeſſarius, cõcionator, Theologus, Iuriſconſultus, vel eius profeſſionis, ad quam talis conſultatio ſpectabat. Ita Ioan. Medina Cod de reſtit q. 7. vt ſi confeſſarius dicat quempiam teneri ad reſtitutionem, qui non tenetur, uel non teneri, qui tenetur; vel cõtractum quempiam eſſe licitum, qui eſt illicitus; ſi ignorantia ſit craſſa, vel conſiderandi negligentia ſit grauis, tenetur ad reſtitutionem damni ſequuti. Probatur Primò, Quia talis ex officio & profeſſione tenebatur hoc ſcire, & in reſpondendo, hunc errorem uel negligentiam vitare, & non fecit: ergo cenſetur cauſa damni ſequuti. Secundò, Quia ratione ſuæ profeſſionis vel officij, habetur ſufficiens abeo, qui conſilium petit: ergo ſi non ſit ſufficiẽs, & tamen reſpondeat, decipit alterum. Imò quicumq; 33

dat alteri conſilium ſuadens vt hoc vel illud faciat, aut abſolutè aſſerens illum poſſe facere, tenetur habere euidentiam moralem, illud cum his circumſtantijs huic eſſe licitum: alioquin committit culpam latam, vt patet ex dictis lib. 1. de Prudentia dubit. 1. Ratio eſt, quia nemo poteſt aliquid aggredi, niſi cum tali iudicio, ob periculum peccati, ergo neque alteri eſſe auctor.

Qui non teneãtur. Aduerte tamen Primò, Numquam teneri eum, qui cõſultus reſpondet iuxta opinionem verè probabilem. vt oſtenſum eſt 1.2.q.19. Secundò, Neque eum, qui ſimpliciter aperit ſuam opinionem, dicens ita ſibi videri; non autem ſuadet vt alter ſequatur. Tertiò Nec eum qui indicat ſe dubitare; tunc enim ſi alter ſequatur, ſuæ temeritati aſcribat.

34 *Si ſciatur eius inepti tudo.* Dico Tertiò, Si is, qui præbet conſilium, erat illarum rerum parum peritus (v. g. quia non pertinebant ad eius profeſſionem) & alter ſciens eius inſufficientiam petat cõſilium; conſultor non tenebitur illi ad reſtitutionem. Ratio eſt; quia ſibi debet imputare, ſi damnum ex illo conſilio capiat; ſcienti enim & volenti non fit iniuria. Si tamen agatur de damno alicuius tertij; tunc talis tenebitur illi tertio. vt ſi ſuades alicui certum contractum iniuſtũ, vel ut non reſtituat, &c. Ratio eſt; quia tuo malo conſilio illi tertio inuito damnum infers. Nec refert, quòd tu conſultor inculpabiliter ignorabas veritatem; quia nemo poteſt ſe miſcere dandis conſilijs in rebus, quas non intelligit. vnde latam culpam committis.

DVBITATIO VIII.

Vtrùm naſcatur obligatio reſtitutionis damni ex culpa leui, vel leuiſſima, quando interceſſit contractus commodati, conducti, depoſiti, pignoris, vel alterius ſimilis.

35 SOTVS l. 4. de Iuſtitia q.7.a.2. exiſtimat etiam tunc requiri culpam mortiferam; ita vt ſi is, cui res commodata, vel locata, vel oppignorata eſt, negligenter eam cuſtodiat, & ipſa eius negligentia pereat, non teneatur ad reſtitutionem, niſi negligentia fuerit tanta, vt ſit peccatũ mortiferum coram Deo: *Nam, inquit, à venialibus homo vix liberari poteſt; vnde ob illas negligentias, non eſt tanta pœna plectendus*. Idem tenent multi recentiores. Emmanuel Sa v. Commodatum. Henriquez de Irreg. c. 15. vbi citat alios, addens eos, qui contrarium tenent, *eſſe limitandos, vt id locum habeat in foro exteriori*. Verùm contraria ſententia eſt ferè communis.

36 *Si pereat fortuitò nõ tenetur.* Reſpondeo igitur, & dico Primò, Si res apud commodatarium, vel conductorem pereat fortuitò, ad nullam ipſe reſtitutionem tenetur, niſi aliter expreſsè ſit conuentum. Ita habetur c. vnico de Commodato. Probatur, quia res quæque domino ſuo perit, ſi nulla interceſſit culpa, vel pactio, ratione cuius tenearis ad damnum ſarciendum.

37 *Excipet res caſus.* Aduerte tamen, in tribus caſibus teneri commodatariũ de euentu fortuito, qui in illo cap. exprimuntur. Primò, Si interceſſit pactum de reſtituendo quomodocumq; periret. quod pactum is, qui commodat, ſemper poteſt exigere, quando gratis commodat, ſecùs autem quando iuſto pretio; quia ſupra iuſtum pretium nihil poteſt exigi pretio æſtimabile. talis autem obligatio præſtandi euentum fortuitum, eſt pretio digna. Secundò, Si ſit in mora reſtituendi; vt ſi tempore ſtatuto non reſtituat, & poſteà pereat; ſi enim reſtituiſſet, fortè non perijſſet. eſt autem in mora, qui poteſt reſtituere, & non reſtituit, cùm tamẽ teneatur. Tertiò, Si ex culpa, data ſit occaſio caſui fortuito; vt ſi non ſis re illa vſus eo loco, quo conuentum eſt, ſed alio, vbi erat maius periculum, ipſaque perijt. v. g. accepiſti vtendum vas argenteum domi tuæ, & foras extuliſti. vide Inſtit. Quibus modis re contrah. obligatio. §. Item is.

Dices, Quid ſi bona fide putauit ſe facere volente domino?

Si ſub rati habitione vtatur vltra terminum, vel alio modo. Reſp. Si verè domino placebat vt ſic vteretur, vel vt retineret vltra terminum, non tenetur, ſecùs verò ſi deprehendat domino diſplicuiſſe. Prior pars probatur, Quia vſus eſt ſub ratihabitione domini. ergo ſi poſteà ratum habeat, liberabitur; *quia ratihabitio retrotrahitur, & mandato æquiparatur*, vt habetur reg. 10. de reg. iuris in 6. quod verum eſt maximè in contractibus & quaſi contractibus, hic autem eſt contractus commodati. Sicut ergo, ſi domini expreſſo conſenſu fuiſſet vſus, non teneretur de caſu illo fortuito; ita nec modò tenetur accedente rati habitione, quæ æquiualet præuio & expreſſo conſenſui.

Dices, Iam eſt ius acquiſitum domino, cui non intendit renunciare. Confir. Quia ratihabitio non extenditur ad ignorata.

Reſpondeo, Illi non eſt ius acquiſitum abſolutè, ſed ſolùm dependenter a conſenſu vel diſſenſu in vſum præteritum: ſicut delata vel deuoluta hæreditate ad Titium, Titius non habet ius niſi dependenter ab acceptatione.

Ad confirmationem. Ratihabitio non extenditur principaliter ad ignorata, extenditur tamen acceſſoriè. ſicut & conſenſus in contractibus; vt ſi emas rem tibi damnoſam futuram, vel, ſi ego nomine tuo contraxerim vtiliſſimè, & tu nolis ratum habere. error enim circa extrinſeca in contractibus non vitiat contractum. Hinc fit vt ſæpè contrahamus uel ratificemus, ex quibus maximum nobis obuenit damnum.

Altera pars patet ex dictis. & confir. Quia non potuit uti re illa niſi cum animo compẽſandi in euentu, quo dominus nollet ratum habere ipſius factum; alioquin commiſiſſet furtum, contrectando rem alienam inuito iuſta ratione domino. ergo ſi dominus nolit ratum habere illum uſum, tenebitur perinde ac ſi illo inuito uſus eſſet. Nam re uera illo inuito uſus eſt; nec poteſt excuſari à peccato, niſi per bonam fidem cum animo compenſandi, ſi dominus nollet ratum habere.

Dices, Etiam cùm dominus ratum habet uſum præteritum, non uidetur id facere niſi ſaluo iure de compenſando ſi res perijt.

Reſp. negando aſſumptum, Sicut enim in contractu commodati in futurum non poſtulauit ut commodatarius teneretur de caſu fortuito; ita nec putandus eſt id requirere in ratihabitione præteriti, niſi id exprimat. Quod diximus de commodato, multò magis locum habet in conducto: quia conductor ad euentum fortuitum obligari nõ poteſt, ſicut commodatarius.

Nota tamen, Si res eodem modo erat peritura apud dominum, commodatarium in his caſibus non teneri ad reſtitutionem, ut docet Couar. reg. Peccatum p.2.§.6.n.1. & multi alij, de fure & omni iniuſto detentore: quia tunc non cenſetur domino cauſa damni: de quo plura infrà c. 12. dub. 15. 38 *Si eodẽ modo peritura apud dominum.*

Dico Secundò, Si conſiſtamus intra limites Iuris naturalis, nemo tenetur de damno dato in re alterius, etiamſi apud ipſum ſit ex contractu; niſi ob dolum, aut latã culpam. Colligitur ex Silueſt. & alijs dub. 6. citatis, quia generatim loquuntur.

Probatur Primò, Quia Iure naturæ nemo tenetur maiorem diligentiam præſtare in cuſtodia rei commodatæ, conductæ, &c. quàm in re propria, & quàm ipſe dominus adhibuiſſet, ſi apud ipſum manſiſſet. ergo ſi hæc diligentia ſit præſtita, ſi contingat rem perire, ſine culpa peribit, ac proinde ſine iniuſtitia: atqui nemo tenetur Iure naturæ in conſcientia de damno dato, niſi iniuſte datum ſit: ergo cùm hic nulla ſit iniuſtitia commiſſa, non obligabitur in conſcientia. Confirmatur. quia quando quis præſtitit omnem diligentiam, quam tenebatur præſtare, res cenſetur caſu perijſſe: ergo, &c. probatur, quia Iure naturæ non minorem poſtulat cuſtodiam *precarium*, quàm *commodatum* (cùm precarium nihil ſit aliud quàm commodatum ad tempus incertum, nempè ad arbitrium domini) atqui *precarium* non requirit niſi cuſtodiam communem, ita ut ſolùm præſtare debeas dolum, & latam culpam, ut patet L. Contractus. 23. ff. de regulis Iuris. & L. Quæſitum eſt. 8. §. Eum quoque. ff. de precario. ergo, &c. 39 *Iure naturæ ſolùm tenemur ex culpa lata.*

Dico Tertiò, Poſitis tamen legibus humanis, de hiſce rebus latis, ſi res alterius ſit apud te per contractum, qui in tuam ſolius utilitatem tendat; teneris non ſolùm ex lata culpa, ſed etiam ex leui & leuiſſima. u. g. Si gratis tibi commodaui librum, equum, ueſtem tua cauſa, teneris in ea re cuſtodienda adhibere non ſolùm eam diligentiã, quã homines cõmuniter in ſuis rebus ſimilibus pſtare ſolent; ſed 40 *Iure poſitiuo, ſi cõtractus in tuã ſolius vtilitatem, teneris ex leuiſſima.*

ſed etiam quam diligentiores & diligentiſſimi: vnde ſi librum commodatum reliquiſti in cubiculo, & egrediens oſtium attraxiſti, ſed non tentaſti an firmiter clauſum eſſet, teneris ad reſtitutionem. Probatur hæc ſententia ex cap. vnico, de commodato, vbi dicitur: *Cùm gratia ſui tantùm quis accommodatum accepit, de leuiſſima etiam culpa tenetur*; quod DD. interpretantur de culpa iuridicè accepta; quamuis Sotus velit eam Theologicè accipi pro vera culpa in conſcientia. Idem colligitur ex L. In rebus commodatis 18. ff. Commodati vel contrà & Inſtit. Quibus modis re contrahitur obligatio. §. Item is. Ratio eſt; quia æquitas poſtulat, vt is, qui gratis re alterius vtitur in ſuam vtilitatem, ſummam diligentiam adhibeat, ne domino pereat; id enim iure naturæ ex gratitudine rependere debet; vnde ſufficiens ſubfuit fundamentum, ad hoc lege ſanciendum, & inducendum ſtrictam obligationem.

41 Dico Quartò, Si contractus tantùm cedat in commodum domini, cuius ipſa res eſt; teneris ſolùm ex dolo, vel lata culpa, non autem ex leuiſſima vel leui. Patet Inſtit. ſuprà. §. Intereà & is. vbi dicitur, *depoſitarium* (nempe qui gratis rē depoſitam cuſtodit) *teneri ſolùm ex dolo.* vbi nomine *doli* ēt *lata culpa* cōtinetur, vt ibidē inſinuat Gloſſa. Vnde ſi tibi cōmodaui librū, arma, veſtem, in meū duntaxat cōmodū; teneris ſolùm ex culpa lata. Ratio eſt; quia æquitas poſtulat, vt tunc non maiorē tenearis cuſtodiam præſtare, quàm paſſim homines in ſuis rebus ſolēt; cùm tibi nulla fiat gratia, nec tuū cōmodū ſpectetur, ſed domini.

Si in vtilitatē domini, ex lata.

Dico Quintò, Si contractus cedat in utilitatem vtriuſq; teneris ex culpa lata, & leui; non autē ex leuiſſima. Patet hoc ex d. L. §. Contractus 23. ff. de regulis Iuris, & Inſtit. ſuprà §. Creditor. talis eſt contractus pignoris; pignus .n. datur vtriuſq. gratia, nempe creditoris & debitoris: unde 42 is, qui pignus accepit, non tenetur niſi ad exactam diligentiam in eo cuſtodiendo, ut habetur Inſtit. ſuprà: non tamē ad exactiſſimā, ut ibidem probat Gloſſa. talis ēt eſt contractus conducti & locati; & cōtractus depoſiti, quando datur pretiū pro rei cuſtodia: ſecùs ſi gratis fiat. Denique cōtractus cōmodati, quādo vtriuſque cauſa fit. Ratio eſt; quia cùm res aliena tibi concedatur in tuam utilitatē, æquitas poſtulare uidetur ut ualdè diligenter eam cuſtodias: non tamen diligentiſſimè; quia non tua ſolius cauſa, ſed etiam ob commodum domini traditur.

Si in vtilitatem vtriuſque, ex leui.

Sed nunc difficultas eſt, vtrùm hæ leges obligent in cōſcientia ante ſententiam Iudicis, ad damni ex culpa leui vel leuiſſima dati reparationem.

43 Sotus putat ante ſententiam non obligare; eſſe enim pœnales, & procedere ex præſumptione culpæ interioris. Idem videntur ſentire cæteri ſuprà citati. Quæ ſententia meo iudicio non eſt improbabilis; non quòd hæ leges pœnales ſint, propriè loquendo, cùm reſtitutio non ſit pœna: ſed quòd in foro conſcientiæ nō videantur receptæ: nemo .n. eſt, qui pignori vel rei conductæ putet ſe maiorem cuſtodiam debere ex iuſtitia, quàm dominus ipſe adhibere ſolet. idem videtur de cōmodato: etſi .n. maiore cura hoc cuſtodiat, quam dominus; non tamen id facit, quòd putet ſe teneri lege iuſtitiæ, ſed ex gratitudine: id .n. gratitudo poſtulat, propter cōmodum, quod ex re alterius percipit. nec minùs putant homines ſe teneri ad cuſtodiam precarij, quam commodati. Vnde etiam plerumque fit reſtitutio, non ſolùm ſi commodatum perijt; ſed etiam ſi precarium; quamuis abſque omni culpa perierit.

Probabile eſt illas leges non obligare ante ſententiam.

44 Dices, Si non tenetur: ergo iniquè cogitur in foro exteriori.

Reſpondeo, negando conſequentiam: potuit .n. hoc lege ſtatui propter bonū commune; tum vt vitetur omnis fraus & negligentia circa res huiuſmodi; tum vt omnes excitentur ad diligentiam eā, quæ æquitati naturali eſt conſentanea, etſi ex iuſtitia nō ſit debita. Sicut .n. qui defloraui virginē volentem, ante ſententiam nihil ei ex iuſtitia debet; tamen in foro externo cogitur eam dotare; lege ſic ſtatuēte propter bonum cōmune: ita ēt qui amiſit cōmodatum abſque culpa, etſi nihil ex iuſtitia debeat ante ſententiam; tū poteſt cogi ad reſtitutionem, ex vi legis ob bonum cōmune, ita ſtatuentis. Neq; hoc mirum videri debet; quia in foro externo, dum agitur de damno dato, etiam culpa leuiſſima ſpectatur, vt patet L. In lege. 40. ff. ad legem Aquiliam: tamen in foro conſcientiæ hæc non obligat; vt oſtenſum eſt dubitatione 6.

Fateor tamen contrariam ſententiam (nempè has leges obligare ad reparationem damni ante ſententiā) eſſe cōmuniorē, ac proinde ordinariè in praxi ſeruandam. Ratio eſt; quia iſtæ leges ſanciunt id, quod naturali æquitati eſt conſentaneū circa rem alienā (quam mediante contractu apud nos habemus) præſtare. qua ſanctione poſita, qui facit talē contractū, (accipiendo cōmodatum, conductū, depoſitū, pignus) implicitè ſe obligat ad præſtādam eā diligentiā, quā leges requirunt. quare ſi hanc diligentiam non præſtet, (quamuis id naturali obliuione, ſine omni culpa factū ſit) tenebitur ad reſtitutionem. Vide Couarr. in epitome 4. decret. p. 2. c. 6. §. 6. n. 15. & Nauarr. c. 17. n. 184. 45

Contraria cōmunior.

Ratio, cur obligare uideantur.

DVBITATIO IX.

Vtrùm oriatur obligatio reſtitutionis ex damno dato cum ignorantia comitante.

RESPONDEO, Minimè oriri, (quidquid aliqui dixerint) ſi ignorantia fuit inculpata. vt patet ex dictis 1. 2. q. 6. ar. 8. Vt, ſi putans eſſe feram, & telo petens interficias deinde deprehendas fuiſſe inimicū, quem ad necē quærebas. Ratio eſt; quia occiſio illa inimici, vel hominis, nullo modo eſt voluntaria; ac proinde abſque omni culpa: & conſequenter nō inducit obligationē reſtitutionis. Nec refert, quòd illum æquè voluiſſes occidere, ſi ſciuiſſes eſſe inimicū, & quòd gaudeas occidiſſe; quia illa uolūtas nō eſt cauſa operis; cùm non ſit, nec fuerit, ſed ſolùm eſſet poſita conditione, quæ non ponitur. gaudiū uerò ſequitur opus. Vnde non magis obligat ad reſtitutionem, quàm ſi gauderes ab alio factum. 46

Ignorātia comitans.

DVBITATIO X.

Vtrum reſtitutio ſit neceſſaria ad ſalutem.

D. THOM. QVÆS. 62. AR. 2.

GVIDO Carmelita aſſignat Græcis hunc errorem, Reſtitutionē iniquè ablatorū nō eſſe neceſſariā ad ſalutem; ſed ſufficere eleemoſynā ex illis datā. Sed non puto Græcos Doctores hoc docuiſſe; cùm ſcriptores antiqui nō meminerint. quamuis credibile ſit, aliquos eorum ſacerdotes ex auaritia, hoc in abſoluendis pœnitentibus obſeruaſſe, ut partem obtinerent. 47

Græcorum ſacerdotes.

Reſpondeo igitur, Ipſam reſtitutionem externam, eſſe neceſſariam ad ſalutem, ſi facultas ſuppetit: ſi autem non ſuppetit, non eſt quidem ipſa externa reſtitutio neceſſaria, propoſitum tamen reſtituendi eſt neceſſarium. Docet hoc D. Aug. epiſt. 54. quæ eſt ad Macedonium: *Si res aliena, propter quam peccatum eſt, reddi poteſt & nō redditur, pœnitentia non agitur: ſed ſimulatur. ſi autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum.*

Prior pars probatur; quia non reſtituere, cùm poſſis, eſt voluntariè nocere & facere iniuriam proximo: (non reſtituendo enim, noces proximo; nam impedis illum à poſſeſſione & uſu rei ſuæ uel debitæ) atqui neceſſarium eſt ad ſalutem ut nemini voluntariè noceamus, aut iniuriam faciamus; vt ex multis Scripturis conſtat. ergo neceſſaria eſt reſtitutio. Vide plura apud Alphonsū Caſtrū v. Reſtitutio.

Dices, Lucę 11. Cùm Dominus dixiſſes Phariſæo, *quod intus eſt veſtrum, plenum eſt rapina, & iniquitate*, ſubdit; *Veruntamen quod ſupereſt, date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis*, ergo ſufficit eleemoſyna ad expiāda peccata iniuſtitiæ.

Reſpondeo, Si hoc argumentum valeret, etiam probaret pœnitentiam non eſſe neceſſariam furibus. Itaque nō vult Dominus eleemoſynam ſufficere, ſed eſſe optimam diſpoſitionem ad munditiam animi. q. d. Date eleemoſynam pro ueſtra facultate (id enim uidetur ſignificari in Græco, cū dicitur, τὰ ἐνόντα, id eſt, κατὰ τὸ ἐνόν,) & facilè mundabimini; quia diſponetur animus ad ueram pœnitentiam & reſtitutionem. Vide Ambr. & Theoph. in hunc locum.

Altera pars probatur: quia nemo obligatur ad impoſſibile. quòd tamen propoſitum reſtituendi tunc ſit neceſſarium, patet; quia ad remiſſionem peccati, neceſſaria eſt contritio, uel ſaltem attritio cum Sacramento: hæc autem continent propoſitum reſtituendi; tū quia 48

Propoſitū reſtituendi eſt neceſſarium.

continent dolorem de peccato iniuſtæ ablationis, in quo dolore continetur implicite propoſitum reſtituendi; tum quia continent propoſitum emendationis, & ſeruandi diuina præcepta, inter quæ eſt præceptum reſtituendi.

49 *Præceptũ reſtitutionis eſt affirmatiuum.*

Petes, Quale eſt præceptum reſtitutionis, affirmatiuũ, an negatiuum? Multi dicunt eſſe negatiuum; quia idem eſt dicere, *Reſtitue*, &, *Ne detine alienum*. Sed verius eſt, eſſe affirmatiuum. Primò, Quia præcipitur actus poſitiuus; in negatiuo ſolùm præcipitur abſtinentia ab aliquo opere poſitiuo. Nec obſtat, quòd interdum videatur fieri reſtitutio ſola ceſſatione detinendi: vt ſi deſeras domum vel agrum, quem vi occupaſti: quia hæc ceſſatio eò dirigitur, vt alter rem ſuam conſequatur, fiatque æqualitas: & ita habet terminum poſitiuum. Vnde eſt inſtar actionis poſitiuæ, qua impletur præceptum affirmatiuũ. Secundò, Quia non obligat pro omni tempore, ſed ſolùm quando eſt oportunitas reſtituendi. Negatiuum autem obligat pro omni tempore. Illud autem præceptum, *Ne detine alienum*; in re potiùs eſt affirmatiuum, quàm negatiuum; quia non poteſt ſeruari, niſi per actum poſitiuũ; neque obligat pro omni tempore.

Aduertæ tamen, præceptum reſtituendi, naſci ex præcepto negatiuo, *Non furtum facies*. Eiuſdem enim rationis eſt furari, & detinere alienum, cum potes reddere. Vnde hoc ipſo, quo præcipitur, *Non furaberis*, præcipitur etiam, *vt non detineas*, ſi potes reddere: & conſequenter, *vt reſtituas*; quia actus reſtitutionis eſt neceſſarius ad non detinendum alienum. 50

Oritur ex negatiuo.

CAPVT OCTAVVM.

De Iniurijs & damnis in rebus ſpiritualibus, & neceſſaria reſtitutione.

Complectitur Dubitationes 3.

DVBITATIO PRIMA.

Vtrùm is, qui priuat aliquem per iniuriam aliquo ſenſu, vel vſu rationis, philtro, veneno, vel alio modo, teneatur ad reſtitutionem.

1 *Priuatio mentis, vel ſenſus non poteſt pecunia repẽdi.*

SOTVS lib. 4. q. 6. ar. 3. in ſolut. 1. argumenti, & quidam alij putant pro his damnis præcisè conſideratis eſſe faciendam reſtitutionem pecuniariã, arbitrio boni viri.

Reſp. breuiter, Verius videri; talem non teneri ad reſtitutionem præcisè pro ipſo damno ſenſuum, uel uſus rationis, ſed tantùm pro damno temporali quod inde ſequitur: vt ſi non poſſit eam artem vel functionem obire, quã lucrum faciebat. colligitur ex Gomezio tom. 3. c. 6. nu. 12. vbi probat cicatricem & deformitatem ex iniuria remanentem, non poſſe æſtimari à Iudice vel offenſo; *quia ſicut liber homo nullam recipit æſtimationẽ; ita nec cicatrix uel*
2 *deformitas eius*. quod expreſsè habetur L. fin. ff. de his qui deiecerint vel effuderint. Idem docet Nauar. c. 15. n. 19. & 20. multique alij infrà citandi. Ratio eſt, quia hæc dãna nullo pretio ſunt æſtimabilia; ſunt .n. in bonis, quæ ſupremum locum inter bona humana tenent; nec quidquã eſt in hominum poteſtate, quod his cenſeatur æquiualens: vnde per pecuniam non poteſt fieri compenſatio. Itaque pro his, ſatis eſt pœnitentia coram Deo, cum petitione veniæ pro iniuria illata, quando ſcitur author. ſed de hoc infrà c. 9. dubit. 23.

DVBITATIO II.

Vtrùm is, qui alterum grauiter læſit in bonis animæ, pertrahendo ad peccatum, teneatur ad aliquam reſtitutionem.

RESP. & dico Primò, Qui alterum metu, vel fraude
3 pertraxit in peccatum tenetur ex iuſtitia ipſum ſuæ libertati reſtituere, & vim fraudemque tollere, ne ille in poſterum ſimili modo peccet. eſt cõmunis ſententia DD. probatur; quia minari, aut vim inferre eſt contra iuſtitiã, ſi ſine iuſta authoritate fiat: quæ nunquam iuſta eſſe poteſt, dum quis ad peccatum cogitur. Similiter decipere alterum falſa doctrina circa fidem, mores, vel artes humanas. ſicut enim quiſque habet Ius iuſtitiæ; ne ab alio lædatur in corpore; ita ẽt ne in anima lædatur inuitus, errore: ſed is, qui aliquid facit contra iuſtitiam, tenetur lege iuſtitiæ ceſſare, & quantum in ſe eſt, illud retractare, & irritum, infectumque reddere: ergo ex iuſtitia tenetur vim tollere, minas remittere, fraudemq; patefacere. Vnde non eſt verũ, quod quidam docent, eũ, qui fraude pertraxit aliquem in errorẽ, ſi ille error nõ verſetur in materia iuſtitiæ (v.g. circa contractũ vel reſtitutionẽ) ſed in materia fidei, vel temperantiæ, nõ teneri errorẽ tollere lege iuſtitiæ, ſed ſolùm lege illius virtutis, circa cuius materiã decepit. Ratio illorũ eſt; quia eodẽ præcepto, quo quis tenetur nihil contra aliquã virtutẽ ſciens facere; eodẽ tenetur nihil cõtra illã ſuadere, aut docere: tam .n. eſt contra rationẽ malum ſcientẽ conſulere, quàm facere. Sed etſi hæc ratio optimè probet eũ, qui ſuadet falſũ ſciens, in materia fidei, vel tẽperantiæ, peccare contra has virtutes; tñ non probat, eũ non peccare ẽt cõtra iuſtitiam. Nam etſi nõ inuitũ, & ſine fraude induceret, peccaret contra has virtutes: ergo quando fraude vtitur (id eſt, quando ſcit vel dubitat ſe male docere, vel conſulere, & alterum ex ſimplicitate decipi inuitum) peccat contra iuſtitiam. 4

Duplex malitia in coactione, & in deceptione ad peccatum.

Aduerte tñ, ſi quis putaretur nõ inuitus, ſed voluntariè deceptus (quo modo multi iã ad hæreſes pertrahũtur auidi nouitatũ, & auribus prurientes) nõ naſci obligationẽ ex iuſtitiæ lege ad errorẽ dedocendũ; ſed tantùm ex lege illius virtutis, contra quã fuit alteri author peccandi, & ex lege correptionis fraternæ. Idẽ dicendũ, ſi deceptus cognoſcat aliunde veritatẽ; tunc .n. deceptor non tenetur ex iuſtitia contrariũ ſuadere. Ratio eſt; quia ablatus eſt error intellectus, ratione cuius deceptor cenſebatur cauſa operis mali: vnde ſi alter adhuc pergat in opere malo, non id facit ex ignorantia; ſed propria malitia, ac proinde nõ poteſt imputari ei, qui antè deceperat. niſi fortè varijs ſuaſionibus animũ ipſius inflexerit ad malũ: tunc .n. tenetur, ſi damnũ tertio impendeat, quantũ in ſe eſt ſuadere cõtrariũ; quamuis ille ſciat aliunde veritatẽ. Ratio eſt; quia non ſolùm veritatis ignoratione; ſed ẽt tua ſuaſione fuit inclinatus in malum: ergo niſi contrariũ ſuaſeris, cenſeberis adhuc cauſa operis, ratione effectus relicti in animo ipſius; nempe ratione inclinationis prauæ & propoſiti, tua ſuaſione excitati. Sed de hoc plura infrà cap. 13. dubit. 3.

5 *Si voluntariè deceptus.*

Si aliunde veritatem recognoſcat.

6

7

Dico Secundò, Qui tñ alterũ pertraxit ad peccatũ, ſiue prece vel pretio, ſiue vi uel fraude, non tenetur ex iuſtitia curare, vt cõuertatur; tenetur tñ ad id lege charitatis, idq; magis quàm alij. docet Sotus lib. 4. de Iuſtitia, q. 6. art. 3. ad primũ. Sil. Reſtitutio 3. q. 1. Petrus Nauarr. c. 2. n. 1. & alij recentiores. Videtur eſſe contra Scotum in 4 d. 15. qu. 3. artic. 1. & Adrianum qu. de Reſt. §. Ex cauſa, & quoſdam alios, qui ſentire uidentur, omnes illos,

Non tenetur ex Iuſtitia facere vt conuertatur.

&

& etiam qui exemplo ſuo fuerunt alijs cauſa peccandi, teneri ex iuſtitia. ſed rationes eorum ſolùm probant teneri ex charitate.

Probatur Primò, De eo, qui pretio vel prece induxit, ſine vi & fraude. Nam qui ita induxit, non abſtulit aliquid ab inuito, cùm iſte inductus, ſciens & prudens peccauerit: ergo non eſt ei illata iniuria.

Dices cum Adriano, etiamſi ille actu elicito non fuerit inuitus; (liberè enim conſenſit) tamen actu ſecundùm legem diuinam debito, fuit inuitus: (nam debebat ei diſplicere) Sicut ſi quis te roget vt ſibi manum abſcindas, etſi ipſe ſponte hoc damnum patiatur; tamen quia actu ſecundùm legem debito patitur inuitus, peccas contra iuſtitiam.

Adriani ratio non ſufficit, vt ſit actu debito ſit inuitus.

Reſp. Si ſufficeret ad peccatum iniuſtitiæ, vt quis actu debito ſit inuitus, ſemper eſſet contra iuſtitiam inducere alium ad quoduis peccatum; quia deberet ille inuitus induci & facere; id eſt, deberet nolle tibi obſequi. Vnde ſi alicui ſuaſiſſes, vt pecuniam ſuam profunderet in luſum vel conuiuia, tenereris ad reſtitutionem; quod nemo dixerit. Neque illa abſciſſio manus eſt iniuria in eum, qui conſentit; ſed in Rempub. & Deum; qui non conſentiunt: quia fit inuita Repub. Deoque nolente. Vt igitur ipſi nõ fiat iniuria, ſufficit vt reipſa non ſit inuitus.

9 Secundò, Probatur generatim de omni eo, qui inductus eſt ad peccatum etiam vi & fraude, & ſcit ſe eſſe in peccato, & poſſe reſurgere. quia nemo tenetur ex iuſtitia ad reſarciendum damnum ei, qui cenſetur illud condonare; ſed is, qui à te inductus eſt in peccatum, poſtquam ſcit ſe eſſe in peccato, & poſſe ope diuina reſurgere, & tamen non vult; cenſetur tibi damnum ſpirituale condonare; nam vult in eo permanere, & gratiam amiſſam veluti ante oculos poſitam, non vult recuperare. Sicut ſi res ablata Petro, eſſet in eius conſpectu, ita vt eam facilè poſſet recuperare, & tamen nollet; cenſeretur eam habere pro derelicto, & reſtitutionem condonare.

Qui ſcit ſe eſſe in peccato & vult permanere, cenſetur cõdonare.

Tertiò, Is qui fuit principalis & directa cauſa damni ſpiritalis, nõ tenetur ex iuſtitia; nempe is, qui fecit opus malum, eò quòd is, qui paſſus eſt, cenſeatur condonare, nempe idem ſibi ipſi: ergo nec is, qui eſt cauſa remota, conſilio, prece, uel etiam vi, tenetur, cùm alter condonet.

10 Quòd tamen lege charitatis præ ceteris teneatur, patet; quia æquitas poſtulat, vt is, qui eſt author mali, præ ceteris laboret vt emendetur. & hoc benè probant argumenta Adriani: maius enim ille attulit nocumentum, quàm ſi abſtuliſſet pecunias: imò multi peruertendo alios exemplo, conſilio, vel praua doctrina, plus mali faciunt, quam tota vita omni diligentia ſua poterunt cõpenſare. Itaq; æquitas poſtulat, vt omnem operam per ſe & alios nauet, vt illi emendentur. Puto tamen hanc obligationem, quatenus præ ceteris obligantur, non eſſe ſub mortali, vt docet Nau. l. 5. conſil. tit. 7. conſil. 2. n. 4. Probatur iiſdem rationibus, quibus oſtenſum eſt non eſſe contra iuſtitiam: charitas enim non obligat ad correptionem ſub mortali, niſi in neceſſitate, quando etiam alij obligantur. vnde præ ceteris non tenetur ſub peccato mortali.

Teneri ex charitate.

11 Dico Tertiò, Si is, qui fraude inductus eſt in errorem faciat opus malum, priuſquàm veritatem cognouerit, imputatur conſultori, qui decepit: quamuis qui fecit, ob ignorantiam inculpatam non peccarit. Ratio eſt; quia conſultori hoc opus eſt voluntarium, cùm ſciat eſſe prauum: ei autem qui facit, eſt prorſus inuoluntarium quà malum; quia omninò eius prauitatem ignorat. Vnde ſi eſt homicidium vel mutilatio, conſultor irregularitatem incurret, non executor. Adeò verum illud Heſiodi, *Malum conſilium conſultori peſſimum.* Vide 1. 2. q. 6. ar. 3. & 8.

DVBITATIO III.

Vtrùm is, qui auertit aliquem à Religione, quam ambibat ingredi, vel ingreſſum extraxit, teneatur ad aliquam reſtitutionem.

DVPLICITER poteſt quis abduci à Religione, 1. Vi, vel fraude. 2. Solis precibus aut ſuaſionibus. Itẽ poteſt eſſe quæſtio de reſtitutione vel perſonæ, uel commodi temporalis, quibus notatis.

Reſpondeo & dico Primò, Qui nouitiũ ſine ui & fraude extraxit, non tenetur ex iuſtitia Religioni aliquid reſtituere, etiamſi malo animo fecerit, & grauiſſimè peccarit. Eſt contra Adrianum ſuprà. Ita Sotus l. 4. de Iuſt. q. 6. ar. 3. & Petrus Nauar. l. 2. de Reſtitut. c. 2. n. 15. Ratio eſt; quia Religioni non eſt facta propriè iniuria: nam ante votorum acceptationem (quæ in alijs Religionibus fit in profeſſione, in noſtra verò, dum poſt biennium probationis, emittuntur vota ſimplicia Scholaſticorum) Religio non habet ius ad perſonas, quamuis ipſæ voto ſe aſtrinxiſſent; ut in uotis realibus, & in omni promiſſione accidit. Hinc patet illum etiam non teneri ad compenſandum vtilitatẽ temporalem, quam Religio ſperabat à nouitio; quia non habebat ius ad eam, niſi mediante libera uoluntate nouitij, quam ille in ſua libertate reliquit, dũ nullam uim uel fraudem adhibuit. 12

Qui nouitium ſine vi & fraude abducit

Dixi, *non teneri ex iuſtitia*; quia ex æquitate quadam ſeu decentia tenetur illum hortari ad bonum propoſitum reſumendum; vt reparet magnum illud bonum, quod nefariè in animo eius deſtruxit, ſpiritum Dei extinguens.

Ex decentia tenetur.

Dico Secundò, Is qui ui aut fraude abduxit à Religione ſiue profeſſum ſiue nouitium; non tenetur ex iuſtitia uel alio præcepto ipſe ingredi; ſed tenetur uim tollere & fraudem aperire ſuadereq; reditum: quòd ſi ille redire noluit, uel procul abſit, ut conueniri non poſſit, tenetur ex æquitate quadam alium inducere, ſi commodè poteſt; non tamen ex iuſtitia.

Qui ui vel fraude abducit. 13

Prima pars, *quòd non teneatur ipſe ſeductor ingredi*, probatur; Tum quia ipſe forte non eſt aptus; tum quia ſtatus Religionis debet liberrimè acceptari: eſt n. ſtatus perfectionis, quæ nõ niſi liberis, minimeq; coactis functionibus acquiritur: unde par eſt, ut eius obligatio non naſcatur ex ullo delicto, ſed tantùm ex ſpontaneo uoto. quo fit, ut etſi ob delictũ poſſit quis cõcludi in monaſterio ad agẽdã pœnitentiã, tñ nõ poſſit cogi, ut Religionẽ profiteatur.

Non tenetur ingredi

14 *Obligatio Religionis ingrediendæ, non poteſt naſci ex delicto.*

Secunda pars, *quod teneatur vim & fraudem tollere*, patet ex dubit. 2.

Tertia uerò pars, *quòd ex æquitate teneatur alium inducere*, patet ex dictis. Cùm enim Deo & Religioni ſubtraxerit obſequium illud, quod ille præſtabat, par eſt ut compenſet eo modo, quo poteſt. quòd tamen *non teneatur ex iuſtitia*, docet Sotus; & probatur. Primò, Quia nec ipſe Religioſus ex iuſtitia tenetur redire, ſed ſolùm ex uoto religionis, ut quidam uolunt. Secundò, Etiamſi teneretur redire ex iuſtitia, (quod uerius uidetur) tamẽ author non tenetur ex iuſtitia, niſi uim & fraudem tollere, & ſuadere reditum: nam aliter non poteſt perſonam reſtituere. ut autem aliam huius loco reſtituat, nec moribus receptum eſt, nec iuſtitia poſtulat; quia capeſſere Religionem, non eſt perſuaſionis humanæ, ſed pendet ex inſpiratione diuina. Tertiò, Quia monaſterium non poſſidet Religioſum tamquam mancipium, propter quod, ſi abductum fuerit ui uel fraude, debeat aliud reſtitui: ſed tamquam filium, propter quem abductum uel occiſum nõ reſtituitur alius. Quartò, Qui Religioſum occidit, non tenetur ex iuſtitia alium inducere: ergo, &c. Quintò, Nullus iudex in foro exteriore id ei iniungeret; quod ſignum eſt non teneri ex iuſtitia.

Non ex iuſtitia aliũ inducere.

Dico Tertiò, Qui nouitium ui uel fraude ſeduxit, auertitque à Religione profitenda, tenetur ex iuſtitia monaſterio compenſare, quanti ſpes illa temporalis commodi, quod ex ipſius hæreditate, donatione, uel induſtria expectabatur, ualebat. Probatur generali ratione; Quia qui aliquem impedit ui, fraude, mendacio, metu, ne tibi relinquat legatum hæreditatem, aut ne tibi conferat beneficiũ, quod propoſuerat conferre; tenetur tibi ad reſtitutionem, quanti illa ſpes, iudicio prudentum, æſtimatur. Etſi enim tu non habeas ius ad beneficium, uel legatum iſtud; habes tamen ius, ne alteri uis aut fraus fiat in tuum detrimentum. pari modo Religio ius habet, ne ui aut fraude eum, qui ſtatuit ingredi, auertas. Vnde qui ita auertit, uiolat ius Religionis; ac proinde tenetur ad reſtitutionem damni conſequentis, qua parte pretio illud eſt æſtimabile. 15

Tenetur damnum cõpenſare.

Hic tamen aduerte, ſi reſtituit illum ſuæ libertati, fraudemque aperuit intereà temporis, dum adhuc illi eſt integrum redire, probabile eſſe non ampliùs teneri: quia in poſterum non cenſebitur cauſa damni monaſterio;

Digitized by Google

ſed nouitius ſolus ſponte non rediens. idem dicendum, ſi nouitius aliè fraudem aliquo modo aduertit: nam egreſſio tunc non fuit inuoluntaria. quòd ſi non ampliùs ſit ei integrum redire; vt, ſi interim contraxit matrimonium, vel alia ratione impeditus eſt; tenebitur deceptor, quanti ſpes illa monaſterij æſtimabitur: quia cenſetur cauſa damni in poſterum dixi, *eſſe probabile*, quia etiamſi nouitio ſit integrum redire; tamen ſi occaſione fraudis vel vis illatæ mutet ſeriò animum, deceptor videtur cauſa damni, quia initiò eius occaſionem dedit.

Sed difficultas eſt, ſi quis profeſſum ſeducat, maximè ſine vi vel fraude. Quidam putant talem teneri ad reſtitutionem commodi temporalis, quamuis ſine vi vel fraude abduxerit. Ratio eſt; quia Religio ius habet ad percipienda commoda temporalia ex eius functionibus; (vt ſi erat concionator, vel Doctor, à quo magnus prouentus, vel eleemoſynæ) atqui hoc ius impedit is, qui ſuadet egreſſum: ergo peccat contra Iuſtitiam. Sed contrarium videtur verius; Vnde.

16 Dico Quartò, Qui vi vel fraude abduxit à Religione profeſſum, tenetur monaſterio compenſare, quanti emolumentum temporale, ex ipſo proueniens, eſtimabitur: non tamen, ſi precibus vel conſilio abſque vi & fraude id fecit.

Qui profeſſum abducit.

Docent hoc quidam recentiores, inter quos Petrus Nau. ſuprà num. 13. & Michael Salonius. quæſt. 62. art. 2.

Prior pars patet; quia eſt efficax cauſa damni, modo iniuſto; idque multò magis, quàm qui nouitium abducit. qui enim profeſſum vi vel fraude abducit, non poteſt id ita facere, vt non cenſeatur velle nocere Religioni; cùm ipſe iam ſit aſtrictus Religioni, & teneatur (ſaltem ex voto obedientiæ) pro Religione laborare, & habeat voluntatem laborandi; ex quo labore prouenit emolumentum. itaque cenſetur cauſa propinqua damni, idque modo iniurioſo.

17 Hic tamen aduertendum eſt primò, An reuerà damnum ſit acceptum: ſi enim ille tantùmdem conſumebat; vel ſi alius abſque notabili incommodo in eius locum ſubſtitui poteſt, qui parem vtilitatem adferat; non eſt opus reſtitutione.

Secundò, Poſtquam Religioſus ſuæ libertati reſtitutus eſt, fraude detecta, vel vi laxata, abductorem non teneri in poſterum; ſed ſolùm pro eo damno, quod datum eſt interim dum vis vel fraus durabat. Ratio eſt; quia in poſterum non cenſetur cauſa damni, ſed ipſe Religioſus nolens redire.

Altera pars probatur; Quia Religioſus non tenetur
18 ex Iuſtitia procurare illa emolumenta; ſed ſolùm ex uirtute obedientiæ & religionis; vt docet Bannes quæſt. 62. artic. 2. dubit. 6. & alij. Vnde etſi nolit laborare, & commoda monaſterij conquirere, non peccat contra Iuſtitiam. Ergo is, qui illi ſuadet abſque vi & fraude vt non procuret, non peccat peccato iniuriæ in monaſterium, ſed peccato irreligioſitatis. Si enim ipſe Religioſus non facit propriè iniuriam nolendo laborare, cùm tamen ſit principalis auctor damni; ergo neque conſultor, cùm ſolùm teneatur ſecundariò.

Religioſus nõ tenetur laborare ex iuſtitia, ſed ex virtute religionis.

Dices primò, Ille facit iniuriam Religioni, dum ſuadet egreſſionem, & ex hac iniuria ſequitur damnum: ergo tenetur de damno.

Reſp. Primò, Non eſſe iniuriam, quæ ſit contra Ius Iuſtitiæ, ſed contra virtutem Religionis; cuius violatio nõ obligat ad reſtitutionem.

Reſp. ſecundò, & meliùs; Etſi ſit iniuria in Religionem, ſuadere Religioſo egreſſum: non tamen eſt iniuria ſuadere otium, vt illa commoda non procuret. Ac proinde ſuaſor ille non tenetur ad illius damni vel incommodi ſartionem. 19

Confirm. ex facto ipſius Religioſi; hic enim etſi faciat iniuriam Religioni egrediendo, & ex hac iniuria ſequatur damnum: tamen ad compenſationem damni illius non tenetur. Ratio eſt; quia etſi egredi ſit iniuria; non tamen nolle procurare vtilitatem temporalem eſt iniuria; eò quòd non teneatur ad hoc ex Iuſtitia, ſed ſolùm ex obedientia. Vnde non omne damnum ſequens ex iniuria obligat ad reſtitutionem; ſed ſolùm illud quod ita ſequitur, ut per ipſam actionem iniurioſam inferatur; quod hic non cernitur. quia quamuis ſuadere egreſſionem ſit iniuria, quatenus eſt cauſa egreſſionis; nõ tamen reſpectu damni ſecuti, eò quòd hoc damnum immediatè ex libera voluntate Religioſi, non ex ſuaſione illa dependeat.

Damnum per accidens ex iniuria ſequens.

Dices ſecundò, Si quis ſeruo ſuaderet ne laboraret, teneretur ad reſtitutionem domino: ſimiliter ſi ſeruo emptitio ſuaderet fugam. ergo etiam qui monacho ſuadet fugam uel otium.

Reſpondeo, Qui tali ſeruo ſuaſit fugam effectu ſecuto, tenetur ad æſtimationem ſerui; in quam ueniunt etiam commoda ab illo ſperata. Ratio eſt; quia ſeruus eſt principaliter ad commodum domini: imò quatenus eſt utilis ad temporalia, eſt poſſeſſio domini, ſicut iumentum. Vnde ſi ſeipſum domino ſubtrahat, furtum ſui committit, & tenetur ad ſui reſtitutionem: ut ſuprà capitulo quarto, dubitat. nona dictum eſt. Secus eſt in Religioſo, quia Religioſus non eſt principaliter propter commodum temporale Prælati, uel Religionis; ſed ob ſuum bonum ſpiritale: propter hoc enim ſe Religioni ſponte mancipauit. unde non poſſidetur à Prælato tamquam ſeruus; ſed ſubeſt tamquam filius in ſuũ commodum; ut ad ſuam ſalutem rectè dirigatur. Quòd ſi quis ſeruo ſuaderet, non quidem fugam, ſed otium & ceſſationem ab operibus iniunctis; etſi grauiter peccaret, non uideretur tamen peccare contra Iuſtitiam, nec teneri ad reſtitutionem; quia nec ipſe ſeruus dedens ſe otio, uidetur contra Iuſtitiam peccare; ſed contra obedientiã domino ſuo debitam. Non enim actiones ſerui ſunt debitæ domino lege Iuſtitiæ, ſicut mercenarij, qui pretium pro illis accipit: nec cogitur in foro conſcientiæ compenſare, etſi negligentiùs laborauit: ſed eo Iure debentur, quo ſeruus tenetur obedire domino. Itaque cum principalis auctor & executor non teneatur; et non tenebitur ſuaſor. Poſſet tamen talis tamquam corruptor ſerui puniri. 20

Suadens ſeruo otiũ.

21

CA-

Digitized by Google

CAPVT NONVM.

De iniurijs in corpus proximi per homicidium vel mutilationem, & de neceſſaria reſtitutione.

Habet Dubitationes 26.

DVBITATIO PRIMA.

Vtrùm liceat occidere aliquid viuens. D. THOMAS Q. 64. a. 1.

1 *Manichæorum error.* RESPONDETVR affirmatiuè. Notandum, Manichæus negaſſe animantia aut plantas interimi poſſe; quòd omnes animas putarent eſſe quaſdam Dei particulas, vt refert D. Auguſt. lib. 1. de ciuitate, cap. 20. & lib. de hæreſ. c. 46. Sed fide tenendum eſt, homines in ſuos vſus animantia & plantas poſſe interimere. Probatur. Geneſ. 1. *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terram, vt ſit vobis in eſcam.* & Gen. 9. poſt diluuium conceduntur animãtia, & omnia viuentia in cibum. 1. ad Corinth. 10. *Quidquid venit in macellum, manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam.* Denique ipſe Dominus manducauit agnum Paſchalem, quem antea oportuit occidere. Idem definitum eſt in Concilio Bracarenſi 1. c. 14. vbi hęc hæreſis damnatur. Ratio eſt; quia homo naturaliter eſt dominus omnium rerum inferiorum, iuxta illud Gen. 1. *Dominamini piſcibus maris, & volatilibus cæli & vniuerſis beſtijs terræ:* ergo poteſt eas in ſuum vſum conuertere. Confirmatur; quia non poteſt homo ali elementis ſimplicibus, vt terra, aqua, &c. ergo compoſitis, qualia ſunt animalia & plantæ, quæ ſine anima non poſſunt conſeruari, ſed mox corrumpuntur: vnde anima eſt ipſis data inſtar ſalis conſeruantis à putredine, (vt rectè dixit Philo) vt homo poſſit illis vti, cùm libuerit.

2 *Abſtinendum à crudelitate.* Aduerte tamen, etſi liceat animantia occidere; abſtinẽdum tamen à crudelitate, ne ſine cauſa doloribus conficiãtur: vnde Prouerb. 12. *Nouit iuſtus iumentorum ſuorum animas, viſcera autem impiorũ crudelia:* & Exodi 23. *Deus præcipit diem ſabbati, etiam propter quietem iumentorum.* Ionæ vlt. *Parcit Niniue, tũ ob homines, tũ ob iumenta.* Deuteron. 22. *Non arabis ſimul in boue & aſino;* ne videlicet totum iugum in aſinum decidat; cùm ſit minor. & cap. 25. *Non alligabis os bouis triturantis.* Nec obſtat quòd Apoſtolus hunc locum auferens dicat; *Numquid de bobus cura eſt Deo?* vult enim dicere; hoc non eſſe principaliter ſcriptum propter boues; ſed ob rem ſignificatam: ſecundariò tamen, etiam vt animantia cum ratione tractentur.

Hinc patet Primò, poſſe in hac re eſſe peccatum, ſaltem veniale, eſt enim abuſus quidam poteſtatis herilis, & dominij. Secundò, quanta ſit ſuauitas diuini ſpiritus, etiam in creaturas ratione carentes.

DVBITATIO II.

Vtrùm liceat occidere peccatores.

D. THOM. a. 2.

3 RESPONDETVR affirmatiuè; Ratio eſt, quia pars eſt propter totum: quare ob totius cõſeruationẽ poteſt exſcindi: ergo cùm ſinguli peccatores ſint pars Reipub. ob eius incolumitatem poſſunt occidi.

Scoti ſententia fures occidi non poſſe. Notandum eſt, Scotum in 4. q. d. 15. q. 3. a. 2. docere, non quoſuis peccatores poſſe à poteſtate publica occidi: ſed eos dumtaxat, quos Deus in veteri Teſtamento expreſſit. Ratio eſt; quia Deus Exodi 20. & Matthæi 5. abſolutè & generatim prohibet hominis occiſionem; *Non occides.* ergo non licet quemquam occidere, quamtumuis ille malus ſit, niſi Deo diſpenſante in ſuo præcepto. atqui Deus non diſpenſauit niſi circa quoſdam peccatores, quos excepit Exodi 22. & alibi. Hinc vlteriùs infert, fures non poſſe occidi; quia non ſunt excepti.

4 *Contrariũ probatur.* Sed hæc ſententia defendi nequit Primò, Nam D. Thomæ ratio generatim probat de omnibus peccatoribus Reipub. noxijs; quauis enim pars eſt propter totum; ergo ob totius incolumitatem poteſt reſcindi. Secundò, Quia ſi illos ſolos licebat occidere in veteri Teſtamento, quos Deus excepit, nempe maleficos, blaſphemos, adulteros, Sabbatum violantes, & paucos alios; ergo in nouo Teſtamento nullos licebit occidere; quia illæ leges, quibus hi iubebãtur occidi, erant iudiciales, accommodatæ ſtatui illius populi; ac proinde iam ceſſarunt: & in Scriptura noui Teſtamenti nihil de his, vel alijs occidendis habemus. Hoc Iulianus Apoſtata prætexens, Chriſtianos priuabat Magiſtratu, vt habet Socrates lib. 3. hiſtor. c. 11. Tertiò, Principes ethnici laudabiliter occidere poterant malefactores: (qui tamen Scripturam nõ legerant, vt poſſent ſcire, quos Deus excepiſſet) vt patet ad Rom. 13. *Non ſine cauſa gladium portat, Dei enim miniſter eſt, vindex in iram illi qui malè agit.* Vide D. Auguſt. lib. 1. de ciuitate cap. 21.

Præceptũ Nõ occides quomodo intelligitur. Denique Scoti ſententia infirmo nititur fundamento. nam præceptum *Non occides*, intelligitur tantùm de innocentibus, iuxta illud, *Iuſtum & innocentem non interficies;* & de occiſione, quæ ſit priuata auctoritate, aut non ſeruato ordine Iuris.

DVBITATIO III.

Vtrùm priuata auctoritate liceat interficere maleficos.

D. THOM. ART. 3.

RESPONDEO, Non licet priuata, ſed dumtaxat publica auctoritate. quod intellige de occiſione ad punitionem; non ad neceſſariam ſui defenſionem. Ratio eſt; quia non licet interficere peccatores, niſi ob bonum Reipub. ſicut non licet amputare membrum, niſi ob ſaluté corporis; atqui procuratio boni publici pertinet ad publicam poteſtatem, quæ eſt in Principe, uel Magiſtratu: ergo ad ſolum Principem pertinet, malefactores è medio tollere: ſicut ad ſolum ſuppoſitum, membrum ſecare. Vide D. Auguſt. l. 1 de ciuit. c. 17. 21. 26. & Gratianum 23. q. 5. 5

Nec obſtat quod interdum permittatur, vt quiuis poſſit occidere publicos hoſtes Reipub. vt latrones & proſcriptos, quos Bannitos vocant; quia tunc non occiduntur auctoritate priuata, ſed publica, conceſſa à Principe, qui illam dare poteſt; primò, quando alia via malum impendens auerti nequit: vt ſæpè accidit in coniurationibus. ſecundò, quando criminoſus alia ratione caſtigari non poteſt; tamen illum caſtigari omnino expedit, vel ad terroré aliorum, vel ne plura ſcelera patret; vt ſit in Bannitis vide infrà num. 15. dubit. 5. 6

DV-

Digitized by Google

DVBITATIO IIII.

Vtrùm homini priuato liceat interficere tyrannum.

ALPHONSVS à Caſtro lib. de hæreſibus v. Tyrannus, ſentire videtur nullum tyrannum ab homine priuato poſſe interfici: idque probare conatur multis argumentis. Verùm diſtinctione vtendum.

7 *Tyrannus duplex. 1. ratione tituli.* Reſpondeo igitur, dupliciter fieri poſſe, vt quis ſit *Tyrannus*. Primò, ratione *tituli*, nempe ſi abſque vllo Iure armis principatum inuadat, vel occupet; ſicut Turca regna Orientis, & alia vicina. Talis poteſt à quouis de regno interfici. eſt communis ſententia DD. D. Thomæ 2. ſententiarum d. vltima q. 2. a. 2. ad 5. vbi pro hac ſententia adducit Ciceronem laudantem eos, qui Cæſarem, quamuis familiarem & amicum occiderunt: eúmq. explicans ait: *Tullius loquitur in eo caſu; quando aliquis dominium ſibi per violentiam ſurripit, nolentibus ſubditis; vel etiam ad conſenſum coactis; & quando non eſt recurſus ad Superiorem, per quem Iudicium de inuaſore fieri poſſit. Tunc enim qui ad liberationem patriæ tyrannum occidit, laudatur & præmium accipit.* Idem eruditè docet Caiet. q. 64. art. 3. Sotus l. 4. de Iuſtitia q. 1. a. 3. & alij paſſim. Ratio eſt; quia talis non eſt Princeps; ſed iniquus inuaſor & oppreſſor Reipub. & ſingulorum: Atqui quiuis poteſt iniquũ oppreſſorem Reipub. (quando aliud non eſt remedium) è medio tollere. ſicut enim priuata perſona, ſi iniquè ab aliquo opprimitur, poteſt vim vi repellere, & inuaſorem è medio tollere, quando alius modus liberationis non ſuppetit; ita Reipub. ſi iniuſte inuaditur, poteſt per quemuis ſuorum, vim repellere, &, ſi opus eſt, inuaſorem e medio tollere. ſic Aod ſuſtulit e medio Eglon Regem Moabitarum, qui oppreſſerat tyrannicè Iſraelitas, Iudicum 3. & Iudith Holofernem, Brutus, Caſſius, & alij Iulium Cæſarem denique apud omnes Gentes paſſim maximis honoribus publicè affecti ſunt, qui tales tyrannos occiderunt. vide Herodotum lib. 3. Xiphilinum in Auguſto, & Alexandrũ ab Alex. lib. 3. cap. 20.

8 *Duplici iure poteſt è medio tolli.* Poteſt autem id fieri duplici iure. Primò, Iure defenſionis innocentis: & hoc iure poſſet etiam is, qui non eſt pars Reipub. oppreſſæ; mens enim Reipub. eſt, vt a quouis defendatur, ſi aliter liberari non poteſt. Secundò, Iure vindictæ; quia Reſpub. vel eius Princeps, (ſi Principem habet) poteſt vindicare iniurias illatas; ita tamen ut iniuriam vindicta non ſuperet. Hoc iure non poteſt vti niſi auctoratus, vt miles; quia vindicta requirit auctoritatem. Vnde in pace non infertur, niſi per Iudicem ſententia interueniente; in bello, niſi per milites.

9 *Triplex cautio neceſſaria.* In his tamen obſeruandum Primò, Neceſſarium eſſe, vt conſtet illum eſſe iniuſtum inuaſorem. Si enim aliquod probabile ius habet, non cenſetur tyrannus. vnde non licet interficere. Quamobrem Romani cùm omnes quibuſcum bella gerebant, haberent pro legitimis hoſtibus, qui iure cum ipſis pugnare poſſent, noluerunt permittere vt priuatus quiſpiam ducem eorum inſidioſè interimeret: vnde transfugam, qui promittebat ſe Pyrrhum veneno necaturum, Pyrrho tradiderunt; vt teſtatur Cicero 3. officiorum. Secundò, Vt non timeantur maiora mala à filio tyranni, vel amicis. Tertiò, vt non ſit contra expreſſam Reipub. voluntatem. Huius enim eſt auctoritatem iſtam vel certè conſenſum dare. cenſetur autem conſentire, quando paſſim ciues optant illum ſublatum; imò quando non conſtat de contraria voluntate: nam tunc præſumitur velle, quod iuſtè velle poteſt vt liberetur; atqui hoc iuſtè velle poteſt, cùm alia ratio non ſuppetat. ergo, &c.

10 *2. Ratione adminiſtrationis.* Secundò, Poteſt quis eſſe *tyrannus* ratione duntaxat *adminiſtrationis*; vt ſi is; qui eſt verus Princeps, regni adminiſtrationem flectat non ad bonum publicum, ſed ad ſua priuata compendia; onerando illud iniuſtis exactionibus, vendendo officia Iudicum, condendo leges ſibi commodas, publico parum vtiles. Talis non poteſt à priuatis interimi, quamdiu manet Princeps. Hoc tantum probant rationes à Caſtro adductæ.

Probari id ſolet, Primò, ex 1. Petri 2. *Serui ſubditi eſtote in omni timore dominis, non tantùm bonis & modeſtis, ſed etiam diſcolis.* verùm hic locus nõ agit de ſubditis Principum, ſed de mancipijs, & continet potiùs conſilium, quàm præceptum. hortatur enim vt obediant, etiamſi ob fidem multas patiantur iniurias à ſuis dominis: cùm tamen in hoc caſu poſſint fugere, ſi ſcandalum abſit.

Secundò, Probatur ex Concil. Conſtantienſi ſeſſ. 15. vbi damnatur hic articulus: *Quilibet tyrannus poteſt & debet licitè & meritoriè occidi per quemcũque vaſallum ſuũ vel ſubditum; etiam per clanculares inſidias, & ſubtiles blanditias vel adulationes, non obſtante quocùmque præſtito Iuramento ſeu confœderatione factis cum eo; non expectata ſententia vel mandato Iudicis cuiuſcùmque.* In quo articulo ſunt multi errores. Primò, Quemlibet tyrannum poſſe occidi; nempe tam eum, qui tyrannicè adminiſtrat, quam qui tyrannicè titulum occupat. Secundò, Debere occidi per quemuis ſubditum: cùm tamen ex his plerique excuſentur. Tertiò, Idque etiam contra Iuramentum, & fœdus iuratum: cùm omne Iuramentum licitum ſit ſeruandum. Quartò, Nulla ſententia Iudicis expectata: cùm, ſi ſuperiorem habet ad eum primò ſit confugiendum.

11 *Non poteſt in defenſionem fortunarum interfici.* Tertiò, Probatur; Quia Princeps, etſi tyrannicè regat, tamen manet Superior (vnde Scriptura iubet nos, in rebus licitis, parere Principibus Ethnicis tamquam Superioribus, ad Rom. 13. 1. Petri 2. & alibi; etſi maximi eſſent tyranni, vtpote qui Eccleſiam perſequerentur, & ad impietatem cogerent:) ergo non poteſt a ſubdito interfici, niſi forte ob neceſſariam vitæ ſuæ defenſionem, de quo infrà. etſi enim auferat bona; hæc tamen non ſunt tanti momenti, vt ob eorum tutelam poſſit interfici, vim vi repellendo, ſicut priuatus quiſpiam: tum quia hæc multis modis poſſunt per ipſum, vel Rempub. reſtitui: tum quia habenda eſt ratio maieſtatis principalis, quæ omnibus ſacroſancta eſſe debet, cùm nobis auctoritatem diuinam repræſentet: præſertim cùm bona externa adminiſtrationi Principis ſint ſubiecta.

12 *Eſt primò deponendus* Adde, ſi tantùm excreſcat tyrannus, vt non videatur amplius tolerabilis, nec vllum aliud remedium ſuperſit, primùm à Repub. vel comitijs regni, vel alio habente auctoritatem, eſſe deponendum, & hoſtem declarandum, vt in ipſius perſonam liceat quidquam attentare. Tunc enim deſinit eſſe Princeps. Vide Caietanum & Sotum ſuprà.

DVBITATIO V.

Vtrùm licitum ſit occidere filiam in adulterio deprehenſam, vel ipſum adulterum.

13 *Sententia quorũdam eſſe id licitum.* QVIDAM putant, primò, fas eſſe parenti, ſi filiam in adulterio deprehenderit, ipſam cum adultero occidere; modò adſint illæ conditiones, de quibus in L. Patri. 20. & ſequentibus. ff. de adulterijs. quarum prima eſt, vt filia ſit iuncta matrimonio. Secunda, Vt ſit in patris poteſtate. Tertia, Vt eodem impetu occidat filiam & adulterum, ſi poſſit. Quarta, Vt id faciat in domo patris vel generi. Quinta, Vt deprehendat eos in opere turpi.

Secundò, Putant idem licitum marito in domo propria, in adulterum vxoris, ſi adulter ſit perſona vilis, ex L. Marito. 24. ff. de adulterijs. & L. Gracchus 4. C. eodem titulo. Ita ſentit Iulius Clarus L. 5. ſententiarum §. Homicidium. num. 48. & ſequentibus. & alij quidam recentiores. Probari poteſt hæc ſententia, Primò, Quia leges 14
ciuiles non ſolùm hoc permittunt, quatenus volunt eſſe impunè (vt communiter reſpondeti ſolet) ſed etiam expreſſè dant ius & poteſtatem. Nam d. L. 20. ff. de Adulterijs dicitur, *Patri datur ius occidendi adulterum cum filia, quam in poteſtate habet.* L. 22. §. 2. *Ius occidendi, patri conceditur domi ſuæ, licet ibi filia non habitet, vel in domo generi.* L. 23. *Voluit lex ita demum hanc poteſtatem patri competere, ſi in ipſa turpitudine filiam deprehendat.* & C. eodem tit. L. Gracchus: *Permittitur marito vt occidat adulterum, ſi vilis ſit: & hunc,* dicit, *legitimè interfici.* Item patet ex L. duodecim tabularum, *Mœchum in adulterio deprehenſum, necato.* vt refert ex alijs Couar. de matrimonio 2. p. c. 7. §. 7. quæ lex & multò antè Athenis viguit, lata à Dracone & Solone; teſte Plutarcho in Solone.

Ex

Ex his patet, legem dare hanc auctoritatem, & conſtituere parentem & maritum veluti executores iuſtæ punitionis. vnde non faciunt auctoritate priuata, ſed publica.

Reſponſio quorūdā.

Reſpondent quidam, has leges eſſe iniuſtas. Ita Fortunius tractatu de vltimo fine illatione 11. Sed contra primò, Mirum eſt tot præclara ingenia Græcorum & Romanorum hanc iniuſtitiam tot ſæculis non vidiſſe, eámque legibus & moribus a tempore Solonis probaſſe. Secundò, Eædem leges redactæ ſunt in Codicem Iuſtiniani Principis Chriſtiani, & a reliquis Principibus, & Iureconſultis Chriſtianis acceptatæ. Tertiò, Lex ciuilis poteſt facere poteſtatem occidendi Bannitos (quos vocant) ob graue aliquod crimen: nam paſſim in Italia extant ſtatuta, per quæ licet impunè tales occidere, vt refert Clarus ſupra n. 52. Item transfugas, qui ad hoſtes fugere tentant. L. 3. §. Transfugas. ff. ad L. Corneliam, de ſicarijs: cur non etiam poſſit dare poteſtatem occidendi adulterum, & filiam in ſcelere deprehenſos? cùm enim tales mortem mereantur, cur non poteſt ea, conceſſu legis, per patrem, vel maritum inferri?

15 Adde, olim apud Germanos pœnam adulterarū, maritis permiſſam ſine omni iudicio: vt refert Tacitus, de moribus Germanorum. Hic tamen aduerte, Iure Cæſareo non permitti maritis vt occidant vxores adulteras, vt quidam Theologi recentiores putant: ſed tantùm vt occidant adulterum: & tunc vxorem accuſent in iudicio vt puniatur, vt docet Couar. ſuprà. & colligitur ex L. 2. ff. de adulterijs. olim quidem aliquamdiu licuit; ſed Auguſtus ſuſtulit: vt refert Suetonius in Auguſto. patri tamen permittitur vt occidat filiam ſimul & adulterum.

Non cōceditur marito occidere coniugem.

16 Ob has rationes videri poſſit hæc ſententia non improbabilis.

Verius, nō licere.

Reſpondeo tamen, & dico Primò, contrarium (nempe in foro animæ non eſſe licitum ante ſententiam) eſſe tenendum. Primò, Quia eſt communis ſententia DD. vt affirmat Couar. ſupra num. 15. a qua, in quæſtione practica tanti momenti, non eſt facile recedendum. Secundò, Quia illæ leges videntur improbatæ per Canones. Nam 33. q. 2 cap. Inter hæc, Nicolaus Papa conſultus, Vtrùm marito liceat ſecundùm *legem mundanam* (nempe Longobardorum, vt ait Gloſſa, quæ tunc in Italia ſeruabatur) vxorem, quæ adulterium perpetrauit, interficere: reſpondit; *Sancta Dei Eccleſia mundanis numquam conſtringitur legibus: gladium non habet niſi ſpiritalem, qui non occidit, ſed viuificat*. vbi occultè inſinuat Eccleſiam improbare illam legem. Ad idem confirmandum adduci ſolet caput Admonere, ibidem, ſed ſi benè examinetur, nihil probat. Confirmari poteſt ex D. Auguſt. l. 2. de adulterinis coniugijs c. 15. *Poſtremò quaris abs te, an marito Chriſtiano liceat, vel ſecundum veterem Dei legem, vel Romanas, adulteram occidere*; (alij legunt *abijcere*, ſed malè) & poſt pauca, *Si, quòd verius dicitur, non licet homini Chriſtiano adulteram coniugem occidere, ſed tantùm dimittere; quis dicat ſibi, fac quod non licet, vt tibi liceat, quod non licet? cùm enim vtrùmque ſecundum legem Chriſti illicitum ſit, ſiue adulteram occidere, ſiue illa viuente alteram ducere; ab vtroque abſtinendum eſt*. Idem credibile eſt Auguſtinum dicturum de parēte & filia, marito & adultero.

17 Ratio autem potiſſima, cur illa poteſtas non ſit concedenda, eſt; quia exponitur manifeſto periculo ſalus animæ eorum, qui ſic interficiuntur; idque abſque vlla neceſſitate: nam poſſunt capi, accuſari, & per ſententiam puniri: ſecùs eſt de Bannitis, qui capi non poſſunt. deinde quia datur occaſio occidendi impunè quem velis, domi tuæ: fingendo quòd cum vxore vel filia voluerit habere commercium.

Non ſubeſt cauſa ſufficiens ad id concedendum.

18 Dico Secundò, Poſt ſententiam legitimè latam, poteſt parens occidere filiam, & maritus vxorem, ſi per Iudicem ei occidenda tradatur; vt fit in quibuſdā Regnis: tunc enim committitur executio iuſtæ ſententiæ, quæ ſicut cuiuis alteri, ita etiam ipſis concedi poteſt.

DVBITATIO VI.

Vtrùm liceat ſeipſum interficere.

D. THOM. ART. 5.

NOTANDVM eſt, Donatiſtas, qui dicti ſunt Circumcelliones, cenſuiſſe eſſe genus martyrij ſeipſum interimere: vnde paſſim ſe varijs modis perimebant: vt Auguſt. refert hæreſi. 69. & alibi. contra hos diſputat toto ferè lib. 2. quem ſcripſit contra epiſtolam Gaudentij. & lib. 1. de ciuitate, à cap. 17. vſque ad 28. & alibi. 19

Donatiſtarum error.

Reſpondeo igitur & dico Primò, Abſque diuina auctoritate non eſſe licitum ſeipſum directè ſeu ex intentione perimere; eſt communis ſententia DD. Probatur Primò; Quia eſt contra illud Exodi 20. *Non occides*. vbi prohibetur occiſio cuiuſuis hominis ſine legitima auctoritate; vt docet Auguſt. cap. 17. ſuprà: atqui nemo habet auctoritatem in ſeipſum; cùm non ſit ſeipſo ſuperior: ergo, &c. Secundò, Quia eſt contra illud præceptum, *Diliges proximū tuum ſicut teipſum*: vbi dilectio noſtri conſtituitur menſura dilectionis proximi: atqui non licet occidere proximum ſine auctoritate in ipſum; ergo nec ſeipſum: nam hoc eſt ſummi odij ſignum. 20

Abſque diuina auctoritate non eſt licitū.

Dices, Optare ſibi mortem ſi cauſa ſubſit, non eſt ſignū odij, imò nec illicitum: ergo nec irrogare.

Reſp. negando conſeq. multa enim ſunt, quæ nobis alijſque poſſumus, nimirum vt inculpato modo obueniant; quæ tamen inferre non poſſumus. exemplum DD. multi afferunt in pollutione. ſic poſſum malefico imprecari commeritum ſupplicium, non tamen inferre: poſſum optare multa pati pro Chriſto, quæ non poſſum inferre aut procurare, &c.

Tertiò, Qui ſe occidit, Reipub. iniuriam facit. nam illa inuita, veluti quoddam ipſius membrum abſcindit. etſi enim Reſpub. non habeat dominium in ſuos ciues, ſicut dominus in ſeruum; habet tamen ius quoddam illis vtendi in rebus neceſſarijs. 21

Dices, non videri propriè iniuriam in Rempub. ſed tātùm generali ratione, quatenus eſt contra legem Reipub. ſi qua talis lex vel conſuetudo id prohibens in Repub. ſit. quod confirmatur, tum quia Reſpub. non putat ſe ob id iniuria affectam; ſicut ſi quis ærarium expilaret: tum quia quiuis poteſt ſe ſubtrahere à Repub. & conferre ſe ad exteras Prouincias, & tunc non plus commodi ex ipſo conſtabit in Rempub. quàm ſi mortuus eſſet: tum quia fieri poteſt vt is, qui ſe interficit, ſit Reipub. inutilis, vel etiam moleſtus: tum denique quia fieri poteſt vt ſit ſolitarius, nulli Reipublicæ inſitus.

An ſit iniuria in Rempub.

Reſp. Quidquid ſit de iſtis rationibus, ſaltem eſt contra iuſtitiam legalem, quæ non eſt minoris, ſed potiùs maioris momenti, quàm commutatiua. vera ratio eſt, quia deeſt auctoritas.

Quartò, Qui ſe interimit, iniuriam quamdam Deo facit, rem eam, quæ ipſi ſoli ſubiecta eſt, abſque auctoritate deſtruens; nam *ipſe ſolus vitæ & necis poteſtatem habet*, vt Sapientiæ 16. dicitur. ordo enim rerum naturalis poſtulat, vt ea, quæ homine ſunt inferiora, ipſius poteſtati ſint ſubiecta, ita vt ea poſſit in vſum ſuum interimere: ipſa verò humana vita, non ſit ſubiecta niſi Deo; & in certis caſibus (nempe quando vita alicuius, Reipub. eſt noxia) ipſi Reipub. loco Dei: non enim par eſt vt illud donum, quod nulla ſua induſtria homo poteſt ſibi comparare, nulloque modo ab ipſius conſenſu pendet, in ipſius ſit poteſtate, ſicut res inferiores.

Dices, Si eſt iniuria in Deum; ergo eſt contra virtutem religionis.

Quo modo ſit iniuria in Deum.

Reſp. negando conſequentiam propriè loquendo: dicitur enim iniuria in Deum, quia interimitur res, quæ tantùm generali modo eſt in dominio ſolius Dei; idque ſine auctoritate à Deo conceſſa: tunc autem eſt propriè contra religionem, quando ſpeciali modo eſt res Deo conſecrata, & violatur abſque auctoritate. Denique hanc ſententiā multis locis docet D. Aug. lib. 1. de ciuit. cap. 26. ſic ait: *Hoc dicimus, hoc aſſerimus, hoc modis omnibus approbamus; neminem ſpontaneam mortem ſibi inferre debere, velut fugiendo moleſtias temporales; ne incidat in perpetuas. neminem*

nem propter aliena peccata, ne hoc ipſo incipiat habere grauiſſimum proprium, quem non polluebat alienum. neminem propter ſua peccata præterita; propter quæ magis hac vita opus eſt, vt poſſint pœnitendo ſanari. neminem velut deſiderio melioris vitæ, quæ poſt mortem ſperatur: quia reos ſuæ mortis, melior poſt mortem vita non ſuſcipit.

Obiectiones. Martyres ſe occidentes.

Sed contra Obijcitur Primò, Quidam coluntur vt martyres, qui tamen directè ſeipſos occiderunt; vt feminæ illæ, quæ cùm ad tyrannum eſſent adducendæ, ſe in flumen præcipitauerunt, ne pudicitiam amitterent; de quibus Euſebius l. 8. c. 14. & 17. & Ambroſ. lib. 3. de Virginibus ante medium: & S. Apollonia ſeipſam in rogum coniecit, vt refert idem Euſebius l. 6. c. 33. Palladius etiam, hiſtoriæ Lauſiacæ c. 150. aliam quamdam feminam laudat, quæ cùm accerſeretur à tyranno, ſeipſam interfecit.

Reſp. has & ſimiles, dupliciter poſſe excuſari, Primò, Quòd id fecerint diuina inſpiratione. ita excuſat eas D. Auguſt. loco citato. Simili modo etiam excuſat Sampſonem ibidem cap. 21. quamuis hic etiam aliter facilè poſſit excuſari: vt infra nu. 33. dicetur. Secundò, Poſſunt excuſari per ignorantiam inculpatam. Nam ſe occidere ob patriæ ſalutem aut pudicitiæ cuſtodiam, non eſt ita euidens eſſe malum, quin inculpatè poſſit ignorari, & putari licitũ: cùm non ſolum ethnici, (præſertim Stoici, quorum ſententiam elegãter explicat Iuſtus Lipſius cent. 2. epiſt. 26.) ſed etiam multi Chriſtiani, etſi doctiſſimi ita videantur ſenſiſſe: D. Hieronymus in cap. 1. Ionæ, verſus finem. *Vnde in perſecutionibus non licet propria perire manu, abſq; eo, vbi caſtitas periclitatur*, vbi apertè inſinuat in periculo caſtitatis id licere. Scio Gloſſam & alios quoſdam, hũc locum Hieronymi in contrarium ſenſum explicare; ſed violentè. Ambroſ. & Euſebius ſuprà, laudant mulieres illas, quòd ſe occidiſſent, ne violarentur. Neque id tribuũt diuinæ inſpirationi; ſed laudant factum, tamquam honeſtum, ob talem finem. Palladius quoque non meminit vllius reuelationis. Simili modo excuſat Sotus S. Apolloniam: & excuſari poteſt Razias, de quo 2. Machab. 14.

24 Dices, Quomodo coluntur vt martyres, ſi ſe illicito modo occiderunt; cùm martyr ab alio debeat occidi?

Quo modo ſint martyres.

Reſp. Quia propter fidem Chriſti ad hoc fuerunt quodammodò compulſæ. Vnde cùm ipſæ in eo facto non peccauerint; ſecundùm mortalem æſtimationem cenſentur ab ipſis perſecutoribus occiſæ, & ſic ſunt martyres.

25 Obijcitur Secundò, Quando aliquis legitimè condemnatus eſt ad mortem, poteſt cuiuis à Iudice committi executio; ergo etiam ipſi reo: ergo ſaltem in hoc caſu poterit ſeipſum directè occidere. Confirmatur; quia tunc omnes rationes ſupradictæ ceſſant: non enim tunc agit contra charitatem ſui, neque contra præceptum, *Non occides*, quia non occidit innocentem, neque propria auctoritate, neque abſq; Iuris ordine. Denique nulla videtur poſſe adferri ratio, cur non liceat, ſaltem abſque peccato mortali. Si dicas, eſſe contra naturalem inclinationem, eſſeque nimium crudele. Hoc quidem probat, reum non teneri in ſe exequi, neque iudicem id poſſe præcipere, ita vt obliget in conſcientia; non tamen conuincit, reum ſponte non poſſe hanc commiſſionem ſuſcipere: præſertim ſi permittatur illi mors facilis; vt vena abrupta, veneno hauſto, corde transfixo; alioquin ſubituro acerbiſſimam. Sanè multo leuius eſt minuſque natura horret ſibi conſciſcere lethum ſuaue; quàm ab alio perpeti duriſſimum. Adde, neminem ſine cauſa, & iuſta auctoritate poſſe in ſeipſum eſſe crudelem, tamen ex cauſa, & cùm tali auctoritate non videtur eſſe peccatum, ſaltem graue, ſi in ſeipſum crudelis ſit. Secùs tamen ſi tyrannus iuberet, vel is, qui non poteſt iuſtè condemnare: quia ſicut tunc non poteſt alteri committi executio, ita nec reo. deeſt enim iuſta authoritas. qua in re multùm errarunt Stoici, non intelligentes veram cauſam, cur homo non poſſit ſe interficere.

An reo poſſit committi executio in ſeipſum

Ob has rationes hæc ſententia videri poſſit alicui non improbabilis, eámque inſinuat Franciſcus Victoria relect. de homicidio num. 30 vbi docet *eum, qui damnatus eſt ut ueneno pereat, poſſe illud haurire; imò poſſe ad hoc obligari.* Idem docet Arragon. q. 69. art. 4. & Corduba l. 1. q. 36. addens eſſe eamdem rationem aliarum pœnarum. Et ſanè dubitandum non videtur, quin poſſit os aperiri vt infundatur. parum autem videtur referre an ipſe infundat, an alius, quando nulla datur ampliùs dilatio vel tergiuerſatio: item ſi ſerpentis ictu pereundum; an ipſe reus applicet, an alius eum præſtò habens. Quòd autem talis ſe directè occidat (quidquid Arragon. excuſet) patet; quia intrò ſumit rem, quæ non minùs directè extinguit, quam ignis, vel gladius, vel plumbum liquatum. Neque inter hæc videtur eſſe alia differentia; quam quòd hauſtus veneni minùs habeat horroris; nec poſſit commodè vel decorè per alium inferri; ſicut ſupplicium ignis & gladij.

Hauſtus veneni.

Verùm mihi placet contraria ſententia: tum quia communis Doctorum, à qua in rebus practicis non facilè recedendum: tum quia ſicut nemo eſt idoneus executor ſententiæ mortis in parentem, ob reuerentiã illi, qui eſt principium vitæ, debitam, & ob naturalem coniunctionem; ita multò minùs in ſeipſum: eſt enim actio directè pugnans cum inclinatione communi naturæ; nulla enim res ſeipſã vllo caſu perimere intendit. Ex quo fundamento ſoluas argumenta alterius ſententiæ. 26

Dico Secundò, Etſi non liceat ſeipſum directè occidere, licitum tamen eſt quando iuſta cauſa ſubeſt, aliquid facere uel omittere, vnde certò ſcitur ſecuturus interitus indirectè. Ita paſſim DD. infrà citandi. Ratio eſt; quia non eſt prohibitum homini ne uitam ſuam periculis umquam exponat, aut ut eam conetur ſemper ſeruare; ſed tantùm ne ex intentione illam quaſi exoſam auferat; & ne abſque cauſa illam exponat, aut conſeruare omittat: tunc enim cenſeretur illam ex intentione perdere. ſicut prohibitum eſt, ne ſe ex intentione polluat, aut abſque iuſta cauſa, eius periculo ſe exponat. explicari autem hoc poteſt multis caſibus. 27

Indirectè & per accidens ſe occidere.

Primò, Miles poteſt & tenetur non deſerere ſtationem in periculo communi, etſi certus ſit ſe occidendum.

Secundò, Reus poteſt non fugere ex carcere, etſi certò ſciat ſe morte plectendum, ut multi martyres fecere. imò poteſt malefactor zelo Iuſtitiæ & exempli publici, ſe offerre Iudici puniendum, ut docet Petrus Nauarr. lib. 2. c. 3. num. 73. quia ob iuſtam cauſam poteſt quis deſiderare mortem; & etiam procurare legitimo modo, ſicut alteri, ita & ſibi. 28

Poteſt ſe ſiſtere Iudici plectendũ.

Tertiò, Condemnatus ad mortem per famem, poteſt abſtinere à cibo clanculum oblato; vt rectè docet Henricus quod l. 5. q. 31. Sotus l. 5. q. 6. art. 4. Lopez c. 63. Inſtruct. quod mirum eſt negari ab Arragon. & Victoria, cùm doceant reum teneri bibere uenenum, ſi ad hoc condemnetur. qui enim haurit uenenum, poſitiuè ſibi infert aliquid, directè interimens; qui non comedit, nihil ſibi infert, ſed permittit calore interno uitam abſumi; itaque ſolùm non conſeruat uitam, ad quod ſatis grauem cauſam habes, nempe ut ſe iuſtæ ſententiæ conformet. Confirmatur; quia ſi quis tantùm haberet idolothyta in extrema neceſſitate, poſſet ijs non ueſci, & præoptare mortem; ut docet Aug. epiſt. 54. in fine, & Henricus ſuprà. Idem dico, ſi ſolùm haberet carnes humanas, quamuis etiam ego euentu talibus poſſet ueſci, ut Docet Caiet. quæſt. 148. artic. 4. ad 2. argumentum Martini. uide infra lib. 4. cap. 3. dubit. 2. 29

Recuſare cibũ oblatum.

Quartò, Si duo in extrema neceſſitate conſtituti ſint, poteſt alter alteri cedere pane, quem habet, quo uitã tueri poterat, & ſinere ſe emori: habet enim iuſtam cauſam non comedendi, officium charitatis in proximum. Victoria n. 26. ſuprà, Toletus li. 5. cap. 6. & alij.

Quintò, Poteſt quis ſe obijcere telo ad conſeruandam uitam Principis, & etiam ad conſeruandam uitam amici: imò ſi amicus ſit condemnatus ad mortem, poteſt ſe pro illo offerre occidendum, inquit Toletus, intellige, ſi iniuſtè: ſi enim iuſtè, allicceret alterum ad peccatum. 30

Offerre ſe pro amico.

Sextò, In naufragio potes alteri permittere tabulam nondum à te occupatam (imò etiam occupatam) & committere te undis, etſi non ſit ſpes euadendi, vt docet Victoria num. 26. ſuprà, & Petrus Nauarr. hoc enim non eſt directè ſe interimere, ſed exponere ſe periculo, ut ab undis, depriméte corporis pondere, uincatur. Vbi aduerte, eum, qui prior rem occupauit in tali euentu, non teneri alterum admittere, ſed poſſe impedire; niſi utrique ſufficiat: ſi ſimul occuparunt, ſorte dirimendum; niſi alter alteri ſponte cedere uelit. 31

Concedere tabulam.

Septimò, Potes ſeruire infectis peſte, etſi putes te inficiendum.

Octauò,

32 *Accendere puluerem.* Octauò, Potes inijcere ignem in puluerem tormentarium, ad euertendam turrim hoſtilem, etſi certum ſit momento te diſſipandum. neque enim tu te interimis propriè, ſed ignis impetus, vel turris ruina; quibus te ob iuſtiſſimam cauſam exponis: non ſecùs ac is, qui ſe obijcit telo ut corpus Principis ſaluet. ſic Eleazarus interfecit elephantem, à quo videbat ſe opprimendum; qui laudatur

33 lib. 2. Machab. cap. 6. Sic Sampſon Iudicum 16. vt interficeret hoſtes populi, euertit domum, cuius ruina eſt & ipſe obrutus. Nec obſtat quòd D. Auguſt. l. 1. de ciuitate cap. 21. dicat Sampſonem non excuſari, niſi quia Spiritus latenter hoc iuſſerat; quia alij hìc nullam talem iuſſionem cenſent neceſſariam. vide Caietanum, in illum locum, & Ambroſ. lib. 1. officiorũ cap. 40. vbi factum Eleazari, quod eſt omnino ſimile, valdè laudat. Idem tenet Lopez 1. p. cap. 65. in fine, & multi recentiores; eſtque res in bellis penè quotidiana: alioquin non liceret cum periculo vitæ ſuffodere turres & mœnia. Hoc modo excuſari poſſunt no-

34 ſtri milites & ſocij nauales, qui ſæpe fortiſſime cum hæreticis prælio nauali dimicantes, cùm iam vident nauem in poteſtatem hoſtium venturam, communi conſenſu ignem pulueri iniiciunt, & ſe mari committunt, ne ipſi & nauis veniant in hoſtium poteſtatem. non enim intendunt ſui interitum, ſed ne hoſtis naui cum publico damno potiatur, & vt ſe ipſi (ſi qua ratione poſſint) morti certiſſimæ ab hoſte inferendæ eripiant: ſi enim quis poteſt deſilire in mare vt ſaluet amicum, cur non vt euadat hoſtis crudelitatem?

35 *Vt vitetur incèdium.* Nonò, Graſſante incendio, ſi non ſuppetat alia ratio tã horrendæ mortis euadendæ, potes te e ſublimi per feneſtram demittere, etiam cum certo vitæ periculo: non enim intendis te occidere, ſed dirum illud tormentum fuga euadere. quin etiam animantia inſtinctu naturæ, modis talibus ſe ſaluare nituntur.

DVBITATIO VII.

Vtrùm aliquo euentu liceat interficere innocentem.

D. THOM. ART. 6.

V. G. Si tyrannus perſequeretur innocentem, vt olim Conſtantius Athanaſium, & minaretur vrbis excidium, niſi illum interimat.

36 RESPONDEO & dico Primò, Non poſſe interfici. probatur, Exodi 23. *Inſontem & iuſtum non occides; quia auerſor impium.* eſt ergo impietas hoc facere. ratio eſt; quia cùm nullus hominum habeat dominium vitæ alterius, nemo poteſt eam tollere, niſi vel ad neceſſariam defenſionem, vel ad criminum punitionem. Vnde D. Auguſtinus lib. pri. de ciuitate cap. 17 & 19. docet grauius eſſe peccatum occidere innocentem, quàm peccatorem.

Obiectiones. Dices Primò, Reſpublica poteſt exponere vitam ſuorũ ciuium, ob communem ſalutem: ergo etiam poteſt vitam alicui eripere, quando id neceſſarium eſt ad commune bonum. Secundò, Poteſt quis ad obtinendam victoriam dirigere tormentum in locum, ubi videt multos innocentes: quod nihil eſt aliud, quàm eos occidere. Tertiò, Viri Samariæ occiderunt 70. filios Achab timore belli quod Iehu illis minabatur, vt patet 4. Regum cap. 10. & factum illud Deo placuit: ergo ob commune bonum licet interficere innocentes.

37 *Quo modo poſſit exponere vitã ſubditorũ.* Ad primum, Reſpondeo, Rempub. poſſe ſuorum ciuiũ vitam exponere imperando iuſtam defenſionem, neceſſariam ad patriæ ſalutem, ad quam defenſionem iure naturæ obligantur: quod longe aliud eſt, quàm ipſam vitam directè eripere, ſeu inferre mortem. eripere enim vitam innocenti, nihil per ſe confert ad auertendam Reipub. calamitatem; ſed ſolùm ex malitia tyranni. Itaque cùm per ſe malum ſit, non fit licitum ex eo, quòd referatur ad talem finem; alioquin licitum eſſet Sacramenta prophanare, & hæreticas cærimonias inducere, ſi tyrannus id præciperet, excidium interminans.

Ad ſecundum, Hoc non eſt directè & ex intentione occidere innocentes; ſed præter intentionem; intendit enim demoliri turrim, quod licitè poteſt ad obtinendam vrbem. *Dirigere tormenta eò, vbi innocentes.* Neque tenetur abſtinere, quòd hoſtes ibidem pueros & turbam imbellem collocent; (alioquin numquam victoria poſſet obtineri) ſed cœpta proſequi poteſt, quatenus ad victoriam neceſſe, etiamſi inde ſequatur illorum interitus. Si tamen illi eſſent in caſtris obſidentium, non poſſent interfici, vt ciuitas cogatur ad deditionem.

Ad tertium, Valdè veriſimile eſt Iehu indicaſſe ipſis, uoluntatem Domini eſſe, vt progeniem Achab deleret: alioquin peccaſſet inducendo eos ad peccatum. fuiſſe autẽ Dei uoluntatem, qui uitæ necisque in omnes poteſtatem habet, patet 2. Paralip. c. 22. ubi dicitur, Deum unxiſſe Iehu, ut deleret domum Achab.

38 *Poteſt illũ tradere.* Dico Secundò, Poteſt tamen Reſpub. cogere innocentẽ vt tyrannum accedat, &, ſi ire nolit, poteſt illum tyranno tradere. Ita docet Lopez 1. p. cap. 60. Inſtruct. & Adrianus, quem ibidem citat, & Petrus Nauarr. lib. 2. c. 3. num. 120. quamuis Sotus lib. 5. q. 1. art. 7. & quidam alij negẽt. Probatur Primò; quia ille innocens tunc ex charitate & pietate in patriam & ex Iuſtitia legali tenetur egredi, & ſe morti exponere, ſi certum ſit calamitatem communẽ auerſum iri: ergo etiam ad hoc poteſt cogi.

Reſpondet Sotus, eum non teneri ex Iuſtitia particulari, ac proinde non poſſe cogi. Sed in hoc fallitur; nam ad multa cogi poſſumus per Magiſtratum, ad quæ ex iuſtitia non obligamur, ut, ad dandam eleemoſynam in magna fame, ad uendendum frumentum, ad uitandos ſumptus immodicos in ueſtes, & conuiuia, ad uitandam ebrietatem, fornicationem, inceſtum, ſodomiam, blaſphemiam, certos ludos, & ſimilia; ad quæ tamen ex Iuſtitia non obligamur. ergo ſimiliter poterit iſte innocens cogi ut tyrannum accedat, etiamſi certiſſimè ſit interficiendus: ſicut cogi poteſt ut ſtationem ſuam tempore belli obeat, etiamſi conſtet eſſe interficiendũ. quod ſi nollet ire, iam verè non eſſet innocens: unde poſſet a Repub. tyranno tradi. ſimiliter ſi timeretur fuga elapſurus cum pernicie Reipub.

Secundò, Si principe in extrema neceſſitate conſtituto non ſuppeteret niſi unus panis hominis priuati, poſſet ille

39 cogi ad cedendum eo Principi, & etiam ui ſpoliari, etiamſi eſſet moriturus fame: ergo etiam poteſt cogi ut accedat tyrannum, quando id neceſſarium eſt ad ſalutem Reipub. Conſequentia patet; quia qui aufert illi panem, non minùs videtur ad mortem cooperari, quàm qui cogit adire tyrãnum, uel qui illum tradit.

Tertiò, Si in hoc eſſet aliqua iniuria, id proueniret ex eo, quòd iſte tradatur inuitus. atqui hoc non obſtat: quia panis etiam aufertur ab inuito; & tamen non fit ei iniuria; eò quòd ex charitate obligetur illum ſponte dare: ergo cùm hic ſit obligatio ſponte accedendi ad tyrannum; ſi cogatur, non fiet iniuria. poteſt enim legitimus Superior cogere ad ea, quæ iure naturali obſtringimur.

40 *Obiectiones.* Dices Primò, Tradere innocentem tyranno in hoc caſu, eſt ipſi cooperari ad necem innocentis: atqui hoc eſt illicitum. ergo, &c. Antecedens probatur; quia ſi ſatellites ipſius caperent & traderent illum, verè cooperarentur; ergo ſimiliter ſi Reſpub. id faceret.

Secundò, Si tyrannus in hoc caſu peteret ſibi tradi virginem ad uiolandum, non poſſet Reſpub. illam inuitam tradere: ſimiliter ſi peteret codices ſacros ad comburendum, uel Sacramenta ad temerandum: ergo nec innocens poterit tradi qui ad mortem quæritur.

Ad primum, Reſpondeo negando id eſſe propriè cooperari ad necem. Ad probationem, eſt diſpar ratio inter ſatellites tyranni & Rempub. Nam illi nullam auctoritatem habent in innocentem: vnde inferunt ei iniuriam. Reſpub. uerò habet auctoritatem; eſt enim iure naturæ Superior ſingulorum: unde poteſt cogere ad id, ad quod ille iure naturæ erat obſtrictus, utitur enim iure ſuo.

Ad ſecundum, Nego conſequentiam; eſt enim ratio diſſimilis. uirgo enim ob periculum animæ non tenetur ire; unde nec Reſpub. poteſt eam cogere vel tradere. poteſt tamen urbe excludere, & non tueri: non enim cum tanto ſuo damno tenetur illam protegere, uel apud ſe retinere.

Codices ſacri. Quòd ad codices ſacros & Sacramenta attinet, dici poteſt eſſe diſparem rationem; quia neque in rebus ipſis eſt obliga-

obligatio vt tradi debeant; neque Deus tenetur ſuſtinere illam iniuriam, vt homines non occidantur. Accedit, quòd in huiuſmodi tradendis ad imperium tyranni, ferè ſemper ſit periculum ſcandali publici; videtur enim proditio quędam rerum ſacrarum. vnde Veteres illud ſemper pro magno crimine habuerunt; vt patet ex D. Auguſtino epiſtola 64. & 71. & Hæreſi 69.

DVBITATIO VIII.

Vtrùm liceat alterum occidere in vitæ ſuæ defenſorem.

D. THOM. ART. 7.

RESPONDET D. Thomas licere, quando id neceſſe, modò tamen non intendatur mors inuaſoris.

41 Notandum eſt, Auguſtinum de Ancona tract. de poteſtate Eccleſiæ q. 52. art. 3. docuiſſe, *occidere inuaſorem nõ eſſe licitum, ſed ſolùm permiſſum.* Idem videtur ſenſiſſe Gerſon tract. de Euchariſtia. Ratio eorum eſt; quia tenemur potiùs corporalem mortem oppetere, quàm vt proximum in æternam damnationem præcipitemus. Sed contraria ſententia eſt communis; pro qua,

Dico Primò, Fas eſſe occidere iniuſtum inuaſorem, ob defenſionem vitæ ſuæ, & integritatis membrorum, cum moderamine inculpatæ tutelæ. Ita D. Thomas hoc loco, & Victoria relect. de homicidio num. 17. Gomez. tom. 3. c. 3. num. 22. & ſequent. Couarr. relect. in Clement. Si furioſus. 3. p. §. vnico. n. 6 Sotus lib. 5. de Iuſtitia q. 1. art. 8. & alij. Probatur Primò, Quia Exodi 22. dicitur, *eum, qui furem nocturnum occiderit, non eſſe reum homicidij*, nempe quia diſcerni nequit, an venerit animo occidendi, an furandi tantùm: vt D. Auguſt. q. 84. in Exodum exponit. Secundò, Quia *vim vi repellere, leges, omniàque iura permittunt*, vt ait Alexander III. cap. Si verò. 1. de ſententia excommunicationis. Innocent. III. cap. Significaſti. 2. de homicidio. Quare etiam Clericis & Monachis hoc conceſſum, ſicut & laicis: idque contra quoſcumque, etiam contra Superiores; vt monacho contra Abbatem, filio contra parentem, ſeruo contra dominium, vaſallo contra Principem: & in quocumque officio ſit quis occupatus; vt ſi celebret, & inuadatur, poteſt ſe tueri, & occidere inuaſorem, ſi neceſſe ſit, & poſteà ſacrum continuare; vt docet D. Anton. 3. p. tit. 4. cap. 3. §. 1. Silu. Bellum 2. §. 7. & 5. & alij.

Defenſio ſui cõtra quẽcũ cõceſſa.

42 Vnde quòd Sotus ait, ſi inuaſor ſit Princeps, vel perſona admodum vtilis Reipub. ego verò parum vtilis, teneri me perpeti mortem; tantùm verum eſt eo euentu, quo ex interitu alterius, ſequeretur magnum Reipub. damnum; vt, bella ciuilia ob ſucceſſionem, &c. Idem Ius ſuo modo locum habet in beſtijs: Si enim bos tuus inuaſus à boue alterius, occidat inuadentem, non teneris dedere eum noxæ, domino bouis occiſi; vt colligitur ex L. 1. §. Cùm arietes. ff. Si quadrupes pauper feciſſe dicatur. Eodem Iure, furioſi & amentes occidi poſſunt quando inuadunt; ſi aliter elabi nequeas.

43 Dixi *Cum moderamine inculpatæ tutelæ*, (ſic enim loquitur Alexan. III. ſuprà) id eſt, cum ea moderatione, ſine qua iniuria depelli non poteſt: quia in defenſione nõ potes vti maiori vi, quàm ſit neceſſe ad iniuriam arcẽdam: alioqui non eſt defenſio, ſed vltio. vnde teneberis ad reſtitutionem. itaque eum, qui percuſſit, & iam fugit, vel certe deſiſtit, & ampliùs non metuitur, non potes occidere vel repercutere; (niſi fortè interdum ad defenſionem honoris, de quo infra) quia illa repercuſſio non eſt neceſſaria ad vitam tuendam ab iniuria; vt quæ iam illata ſit. ſi tamen paret ſe percuſſor ad feriendum ſecundò, vel putetur aliter nõ deſtiturus, poteſt ſtatim repercuti: ſi alioquin vis eius declinari nequeat.

Defenſio inculpata quæ.

Vt autem meliùs intelligatur, quo modo quiſque vitam ſuam tueri poſſit, & in quibus periculis. Notandum eſt, vitam multis modis impeti poſſe & inuadi.

Primò, Si reipſa me ferias armis. De hoc nullum eſt dubium.

44 Secundò, Si accedas ad feriendum, nec poſſim euadere, niſi vel fugiam, vel te præueniam. Et quidem ſi poſſim abſque periculo vel ignominia declinare vel fugere, teneor ex charitate; vt graue damnum in me vel in proximo caueam. Vnde Religioſi & Eccleſiaſtici tenẽtur fugere; quia id illis non probro, ſed laudi datur: non enim illorum laus eſt in armis & audacia, ſed in pietate & humilitate. Si tamen nolint fugere, non peccabunt contra iuſtitiam, etiamſi inuaſorem occidant, iuſta moderatione ſeruata, vt docet Iulius Clarus de homicidio num. 32. addens hanc eſſe communem ſententiam; incurrent tamen irregularitatem. Si abſque periculo, vel nota ignominiæ non poſſim fugere, poſſum te præuenire: non enim teneor expectare donec percuſſeris. Ita Couarr. Sotus, Gomez. & alij, eſtque communis ſententia DD. teſte Iulio Claro num. 33.

Accedẽs ad occidendũ.

Tertiò, Si nondum accedis, tamen inſtructus es ad inuadendum, nec poſſim euadere niſi præueniam: tunc enim poſſum præuenire, vt ijdem Doctores docent, & Nauar. c. 15. num. 3. vbi ponit exemplum de marito, qui pugionem condidit ſub ceruicali vt vxorem interficiat; quem vxor id certò ſciens, ſi aliud remedium non ſupereſt, poteſt præuertere. Ratio eſt; quia etſi nondum actu inuadat, parat tamen inuadere, & ita illam tenet concluſam & obſeſſam, vt aliter euadere nequeat. Idem docet Cordub. lib. 1. q. 38. de eo, qui alteri parauit venenum: poſſe enim illud induſtria conuerti in auctorem, ſi alia ratio euadendi non ſuperſit. 45

Inſtructus armis.

Quartò, Si per famulum vel ſicarium me ſtatueris occidere, nec alia ſit ſpes euadendi. Hoc etiam caſu videtur licitum præuenire, ſi periculum ſit præſens: vt, ſi actu mandes vel ſuadeas: videtur enim eadem ratio; quæ in tertio. parum enim refert, an per te, an per alium inuadas & coneris interficere. quòd ſi periculum adhuc eſſet longinquum, vt ſi coniuraueris in meam necem, iamque cum ſicarijs egeris, vt oportunitatem quærant exequendi, maior eſt difficultas. Sed videtur eadem ratio, ſi nulla alia ſuperſit via euadendi; quia ita vitæ meæ inſidiatur, vt alia ratione non poſſim elabi. non enim teneor perpetuò me intra domum cõcludere, vel in exteras regiones concedere. eſſet tamen Inſidiator ille aliquoties antè monendus vt deſiſtat. Ita docet Bannes q. 64. art. 7. dub. 4. & quidam alij recentiores. 46

Per ſicariũ inuadens.

Mihi tamen hic modus in praxi non probatur, tum ob alias cauſas; tum ob periculum abuſus: tum quia perrarum eſt, vt non ſuppetat alia ratio mortis euitandæ.

Quintò, Si falſis criminationibus, teſtibuſque ſubornatis (verbi gratia, imponendo ſacrilegium, vel crimen nefandum) vitam meam impetas in Iudicio, nec alia ſit ratio effugij. quidam Doctores concedunt, inter quos Bannes loco citato; vbi dicit licitum eſſe occidere eum, qui vadit ad Iudicem vt imponat falſum teſtimonium, propter quod eris occidendus, vel infamandus, vel amiſſurus bona temporalia. ratio ipſius eſt; quia hoc non eſt inuaſio, ſed iuſta defenſio. Idem extendit ad eum, qui contra Iuſtitiam legalem pandit crimen occultum. 47

Petrus Nauarra lib. 2. cap. 3. num. 361. ſentit eſſe probabile. Fauet Caietanus infrà q. 95. art. 8. ad 3. Probari poteſt Primò, Quia nihil refert vtrùm inuadas me gladio tuo, an alieno. vt ait Caietanus: atqui calumniator ille inuadit gladio alieno, nempe Iudicis. vnde Nathan ad Dauid ait, *Interfeciſti Vriam, gladio filiorum Ammon* & Iudæi, iuxta D. Auguſt. occiderunt Dominum *gladio linguæ*. Secundò, Si dominus vocaret famulos vt me occiderent, poſſem præuenire, occidendo dominum, vt famulos in meam necem concitare deſinat, ſi aliter ſaluus eſſe nequeam: vt docet Bannes loco citato. Atqui eadem videtur ratio, cùm calumniator conatur per Iudicem: cogit enim illum vt me occidat. Tertiò, Quia in hoc caſu licitum eſt mihi acceptare duellum, vt docet Caietanus ſuprà, Et in Summa, verbo Duellum, & alij Doctores paſſim. Atqui tunc poſſum occidere in pugna, ſi aliter euadere neque iniuriam: cur non etiam ſine duello? nam acceptatio duelli nullum ius tribuit, ſed ſolùm facit, vt honeſtiore modo videar me tueri. Imò Bannes apertè indicat, in eo caſu licitum eſſe non ſolùm acceptare, ſed etiam prouocare calumniatorem ad duellum; citans in eam ſententiam Caietanum: quamuis ego id apud Caietanum non inueniam. Sed & hęc ſententia, etſi fortaſſe ſpeculatiuè probabilis videri queat,

Calumniator.

non

Digitized by Google

non tamen in praxi eſt admittenda; ob incommoda, quæ ex ea ſequi poſſunt. Facilè enim homines ſibi perſuadent, ſe per calumniam accuſari, & non eſſe effugium, niſi morte accuſatoris: ſicque multæ cædes iniuſtæ patrarentur. denique talis in Reipub. benè conſtituta, vt homicida plecteretur.

48 *Maleſica.* Sextò, Si maleſica poſitis certis ſignis magicis aſſiduè per dæmonem noceat. Hoc caſu ſi aliud remedium non ſuppediter, vti poterimus Iure defenſionis, cogendo eam verberibus, vt ab iniuria ceſſet: ſi tamen certò conſtet, eam eſſe mali auctorem, & putetur ſine nouo maleficio, prius maleficium tollere poſſe. Ratio eſt; quia ille perinde facit; atque ſi tyrannus aliquis per ſuos ſatellites torqueret: vtitur enim dæmone tamquam inſtrumento: cum aſſiduè inſtigans ſignis illis, quibus ſe dæmon obſtrinxit, ad noxã inferendam. Nihil autem intereſt per te, an per miniſtros tuos noceas.

49 *Duellum.* His adde, quando neceſſe eſt ad vitæ defenſionem, nec alia patet ratio contra iniuſtum inuaſorem, poſſe acceptari duellum; imò etiam offerri: vt ſi inimicus armatus te inermem inueniens, permittat tibi arma, vt militariter te occidat, vel ſi roges vt arma tibi permittat: tunc enim eſt vera defenſio. Caiet. ſuprà. Nauarrus cap. 11. nu. 39. & c. 15 n. 9. Angelus v. Duellum n. 2. Lyranus in c. 17. lib. 1. Regum, & alij. Eadem videtur ratio in inuaſione fortunarũ; vt colligitur ex ijſdem auctoribus, traduntque in ſpecie Angelus & Baunes. Nam fortunæ ſunt neceſſarium vitæ inſtrumentum, ſubſidium, & ornamentum.

Obiectiones. Contra hanc propoſitionem Obijcitur primò, Matth. vbi Dominus Petro volenti ſe & ipſum defendere, dixit; *Omnes qui acceperint gladium, & gladio peribunt.* Et confirmatur ad Roman. 12. *Non vos defendentes chariſſimi.*

50 *Cur Petro prohibetur defenſio.* Reſpondeo, Petrus reprehenditur, primò, Quia defenſio illa habebat potiùs ſpeciem vindictę quàm defenſionis: non enim erat probabile tantam turbam tali modo poſſe repelli. Secundò, Quia erat contra Domini voluntatem, cuius reſponſum debebat expectare. Tertiò, Quia Dominus non habebat opus tali defenſore; nec decebat eum tali modo defendi. Quartò, Quia erat contra Patris ordinationem, qui volebat ut Filius illorum vim iniquam nõ defugeret. Vide D. Auguſt. tract. 112. in Ioannem.

Ad confirmationem, *Defendere*, ibi accipitur pro *vlciſci*, vt patet ex Græco *ἐκ υ μᾶς ἐκδικοῦντες*, Simili modo Iudith cap. 1. & 2. accipitur.

Obijcitur ſecundò, Plus tenemur diligere ſalutem animę proximi, quàm vitam noſtrã corporalem: ergo ad hanc ſeruandam non licet proximum occidere; quia ſi occidatur, anima peribit.

51 *Quãdo vita exponẽda.* Reſp. Negando conſequentiam, quia non tenemur lege charitatis exponere ſalutem corporis pro ſalute animæ alterius, niſi quando ea eſt in extremo diſcrimine, ex quo non poteſt ſe niſi mea ope vindicare: vt ſi infans eſſet moriturus ſine baptiſmo. Hic autem ſponte & mera malitia conijcit ſe in diſcrimen ſalutis, & poteſt liberrimè ſe eximere. Deinde qui inuaditur, non eſt certus ſuæ ſalutis, ſi ſe permittat occidi: inuaſor etiam iam vulneratus, poteſt pœnitere, & ſaluari.

Quæ ſit mens SS. Patrum. Tertiò, Poſſent multa obijci ex patribus, qui inſinuant hoc eſſe illicitum. Sed hi Patres loquuntur vel de vindicta, vt Cyprianus lib. 1. epiſtola 1. & Cyrillus Alexandr. lib. 11. in Ioannem cap. 35. Vel de defenſione non neceſſaria, vt Ambroſ. lib. 3. Officiorum cap. 4. Vel de aggreſſione, vt Auguſt. epiſt. 154. quæ eſt ad Publicolam. Vel denique loquuntur de periculo exceſſus odij, iræ, & debitæ moderationis, vt idem Auguſtinus lib. 1. de libero arbitrio cap. 5.

Obijcitur Quartò, Clerici olim, ante Clement. Si furioſus. fiebant irregulares, ſi aliquem, ſe defendendo; occiderent: ergo non erat illis licitum.

52 *An irregulares.* Reſp. Verius eſt non fuiſſe irregulares, vt colligitur ex cap. Si verò, & cap. Significaſti, ſuprà citatis, & cap. De his Clericis. d. 50. Neque D. Th hoc art. ad 3. contrarium ſentit: quia loquitur de illo, qui in defenſione ſui modum exceſſit. Citat enim cap. De his Clericis. quod agit de illis, qui debitum modum non ſeruarunt, vt exponit Gloſſa: quibus ob id pœnitentia ibidem dicitur imponenda. numquam autem pœnitentia imponenda fuit quando defenſio cum debito moderamine facta eſt; vt apertè ex Alexandro III. & Innocentio III. locis ſuprà citatis colligi poteſt. ſed de hoc plura ſuo loco.

Sed difficultas eſt, Vtrùm liceat occiſionem intendere; an ſolùm ipſam defenſionem; ita vt occiſio ſolùm per accidens ſequatur: vt videtur docere D. Tho. hic, Caiet. & plerique Thomiſtæ. Alij videntur aliter ſentire, ſed in re non eſt diſcrepantia, vnde.

Dico Secundò, Licitum eſt in actu defenſionis intendere omne id, quod iudicatur ad vitæ membrorùmq; defenſionem neceſſarium: ac proinde interdum etiam læſionem mortiferam, & conſequẽter ipſam mortem; nempe in cauſa. Ita docet Sotus ſuprà, & Victoria relect. de homicidio num. 17. & Nau c. 15. nũ. 3. D. Antoninus 3. p. tit. 4. c. 3. §. 1. Ratio eſt; quia niſi liceret eam ſic intendere, defenſio ſui ſæpè redderetur impoſſibilis: ſæpè enim fieri nequit vt te defendas, niſi inuaſori vulnus lethale infligas, vt ſclopo, vel haſta. Quòd autem D. Th. inſinuat, priuatæ perſonę non licere occidere inuaſorem niſi per accidens: omiſſa Soti ſolutione, ſenſus eſt, perſonæ priuatæ nõ eſſe licitum, abſolutè deſiderare vt inuaſor moriatur. hoc enim non eſt neceſſarium ad ſui defenſionem; ſufficit enim vt concidat viribus deſtitutus, ne ampliùs lædere poſſit. Non tamen vult negare; quin modis omnibus poſſit ſe tueri, & intendere; ſquidquid ad hoc prudenter iudicatur neceſſarium. Vnde in periculoſo conflictu non debet eſſe ſcrupuloſè anxius ne hoſtem lethaliter vulneret; ſed poteſt eum ferire eo modo, quo commodiùs fuerit, vt vim ipſius comprimat; etiamſi caput vel pectus traijciendum foret. quòd ſi mors ſequatur, id ei diſplicet: non enim id directè & ſecundùm ſe intendebat: & hoc eſt quod vult Caietanus, & alij. 53 *Licitũ eſt intendere mortem in cauſa.*

Petes, Qua auctoritate id facit, publica, an priuata? 54 *Priuata auctoritate conſtat defenſio.*

Reſp. Priuata; quia non facit vt Iudex, vel Princeps repræſentãs Rempub. vel publico nomine, ſeu vt cuſtos boni publici: ſed eo Iure, quod quiſque habet, vt eſt cuſtos rei ſuæ: quo iure noxia retundere, & vim vi repellere poteſt: quo ẽt omnia animantia utuntur. Si publica auctoritate faceret; poſſet illũ occidere animo vindictæ; ſicut facit Iudex.

Dico Tertiò, Etſi licitum ſit occidere inuaſorem, quando aliter nos tueri nequimus; tamen *ſæpè* eſt ſalutare conſilium permittere ſe potiùs occidi, quàm occidere. Ita D. Antonius ſuprà; & Silu. verbo Bellum 2. §. 7. & patet exemplo Chriſti & multorum Sanctorum. Idem colligitur ex D. Auguſt lib. 1. de libero arbitrio c. 5. *legem quidem non reprehendo, quæ tales* (latrones inuadentes) *permittit interfici, ſed quomodo iſtos, qui interficiunt defendam, non inuenio.* nempe quia facilè excedunt modum, uel opere, uel affectu. & D. Ambroſ. lib. 10. in Lucam, exponens illa uerba Lucæ 22. *Emat gladium*, dicit *licitũ eſſe ſe defendere vſque ad Euangelium, non autem poſteà*; non quòd abſolutè non liceat, ſed quòd non ita deceat; quod inſinuat cùm ait, *Vt ſit in lege æquitatis eruditio, in Euangelio bonitatis perfectio.* Ratio eſt Primò; Quia periculum eſt, ne ira uel odiũ ſe admiſceant, neuè modum excedamus: & ſic dum uolumus ſeruare uitam corporis, uitam perdamus animæ. 55

Secundò, Quia hoc modo magis conformamur Chriſto, eiusque Apoſtolis, & Martyribus.

Tertiò, Quia charitas, etſi non obliget; tamẽ ad hoc magis inclinat; ne proximus in æternum pereat.

Ob has rationes, ſentio hoc conſilium magni faciendũ, & omnibus Clericis, maximè uiris Religioſis amplectendum; ut malint mortem perpeti, quàm iniquum inuaſorem occidere. *Eſt ſalutare conſiliũ.*

Dixi *Sæpè*; Quia ſi quis putaret ſe eſſe in peccato, & ualdè timeret damnari, ſi tunc occideretur; tenetur ſe tunc omnibus modis tueri: quia magis tenetur diligere ſalutem animæ ſuæ quàm proximi. Ita docet D. Anton. ſuprà. 56

DVBITATIO IX.

Si is, qui inuaditur, non poßit ſe tueri, niſi cum periculo innocentis, quo inuaſor ſe protegit, vtrum ei liceat ſe cum illo periculo defendere.

RESP. Probabilius eſt poſſe. ita Corduba q. 33. lib. 1. & Petrus Nauar. l. 2. c. 3. nu. 147. 57

Digitized by Google

Probatur Primò, Quia qui inuaditur, Ius habet ſe defendendi, quo iure non priuatur ex illa innocentis interpoſitione, vt quæ ipſo inuito facta ſit. Secundò, A ſimili; qui vrbem iuſtè obſidet, poteſt dirigere tormentum in turrim vel mœnia, prout neceſſarium ad victoriam, etiamſi hoſtes ibi ligauerint aliquos innocentes; ut communiter ſentiunt DD. ergo ſimiliter ad neceſſariam vitæ defenſionem, potes petere aduerſarium, quamuis ille innocentem obijciat.

58 Aduerto tamen Primò, Si potes fugere, teneris, ſaltem ex charitate, ne innocentem interficias. Secundò, Non potes directè impetere innocentem, vt illo ſublato faciliùs ſuperes aduerſarium, potes tamen petere aduerſarium, etiamſi ipſe innocentem ante ſe teneat: vt notauit Corduba.

Petes, Quid ſi fugiens hoſtem, non poſſit euadere niſi per anguſtum iter, vbi proteret infantem, vel claudum; poterit illac fugere, vt ſe ſaluet?

59 *Si periculū eludo vel infanti.* Reſp. Petrus Nauarra negat; niſi ſit aliqua probabilis ſpes nō interficiendi. Sed re vera videtur eadem ratio, quę in caſu ſuperiori. ita Corduba lib. 1. q. 38. dub. 2. & colligitur apertè ex Caietano q. 67. art. 2. vbi dicit, *occidere innocentem per accidens, dando operam rei licitæ & neceſſariæ, non eſt contra Ius naturale, diuinum, vel humanum.*

Probatur; Nam iſte Ius habet ad fugam via publica; quo iure non poteſt priuari in tanto diſcrimine, ratione infantis, vel claudi ibi fortè conſtituti. ſicut ſi fugienti amēs quiſpiam vel ebrius ſe obijceret, non teneretur cum certo vitæ periculo aliò deflectere. ſufficit igitur in tali caſu, vt eam circumſpectionem adhibeat, quam pro tempore & loco poteſt, ne noceat. quòd ſi læſio vel mors ſecuta fuerit; non cenſebitur ab ipſo intenta, ſed ſolùm permiſſa. Nam vtitur iure ſuo, extremè ſibi neceſſario, ea circumſpectione, qua poteſt.

Si tamen infans ſine batiſmo eſſet moriturus; eo euentu, lege charitatis teneretur potiùs ſe permittere occidi: quia ſalutem proximi ſpiritualem ſuæ corporali tenetur antepenere.

DVBITATIO X.

Vtrùm ad conſeruationem vitę matris, liceat prębere pharmacum, quo proles putetur moritura.

60 *Sententia quorumdā* QVIDAM DD. ſentire videntur, licitum eſſe dare pharmacum ad faciendum abortum, ſi fœtus nondū ſit animatus, quando id neceſſarium putatur ad curationē matris periclitantis: ſecùs verò ſi ſit animatus. Ita videtur ſentire D. Antoninus p. 3. tit. 7. cap. 2. §. 2. ex Ioāne de Neapoli. *Medici*, inquit, *dando medicinas prægnantibus ad procurandum aborſum, & mortem eius, vt occultetur peccatum, mortaliter peccant. ſed ſi faciunt hoc ad præſeruandum prægnantem à periculo mortis, in quo eſt ex puerperio tunc ſecundùm Ioannem de Neapoli in 10. quodlib. diſtinguendum eſt de puerperio: ſi enim erat animatum, dando talem medicinam, medicus peccat mortaliter: quia eſt cauſa mortis puerperij corporalis & ſpiritualis: ſi autem puerperiū nondum eſt animatum, poſſet & deberet tunc dare talem medicinam.* &c. Eadem verba refert Siluest. v. Medicus. q. 4. & Fumus v. Aborſus. nu. 2. Eamdem ſententiam tenet Henriquez, & noſter Sanctius lib. 9. de matrim. diſput. 20. num. 9. & 10. Ratio eſt, quia in hoc caſu fœtus eſt agreſſor: nam veluti inuadit matrem, dum eius ſaluti periculū creat, ſicuti praui humores inuadunt naturam. ergo ſimili ratione pelli poteſt, cùm nihil incommodi maioris momēti ex ea re ſequatur. Melius enim eſt depellere partum nondum animatum, quàm extingui matrem. Secùs eſt cùm proles eſt animata. tunc enim eſſet directum homicidium innocentis. Confir. quia ob ſalutem totius licitum eſt abſcindere partem, vt infrà dubit. 14. dicetur. atqui fœtus eſt pars ventris priuſquam diſtincta anima informetur L. §. 1. ff. de ventre inſpiciendo.

Etſi hanc ſententiam non damnem, tamen cōtraria mihi videtur omnino vera, ſi de directa intentione abigendi partus loquamur. Vnde

61 Reſpondeo & dico Primò, Non licet ei præbere pharmacum eo animo vt faciat prolis abortionem, ſiue ante, ſiue poſt animationem. Ita Couarru. Clement. Si furioſus p. 2. §. 3. nu. 1. & cæteri Doctores; eſt enim communis omnium ſententia, vt inquit Petrus Nauarr. lib. 2. c. 3. n. 140. Probatur: Non licet poſt animationem; quia nō potes directè occidere innocentem vt alium ſerues. vnde ei qui hoc fecerit conſtituitur pœna mortis L. penul. C. de ſicarijs. & L. Diuus. 4. ff. de Extraord. crimin. Neque etiam antè; quia procurare aborſum propter ſanitatem eſt illicitum; ſicut procurare pollutionem ob eumdem finem. vtrumque enim eſt contra naturam generationis; neque eſt medium per ſe neceſſarium ad ſanitatem. Confirmat Couarruuias ex Tertul. in Apol. c. 9. *Nobis homicidio ſemper interdicto, & conceptum vtero, dum adhuc ſanguis in hominem delibatur, diſſoluere non licet. Homicidij feſtinatio eſt prohibere naſci. nec refert natam quis eripiat animā, an diſturbet naſcentem. Homo eſt qui futurus eſt; nam fructus in ſemine eſt.* Item c. Si aliquis. 5. de homicid. dicitur; *eum, qui fecerit vt mulier non poſſit concipere, vel generare, vel vt proles non poſſit naſci, vt homicidam tenendum.* quia tamen vere non eſt homicida, non punitur morte, ſed exilio, ſi eſt nobilis; ad metalla, ſi ignobilis, vt expreſſe habetur L. Si quis aliquid 38. §. Qui abortionis. ff. de Pœnis. *Nō licet directè procurare abortū.*

Dices, Quid ſi certa ſit mors vtriuſque, niſi adhibeatur tale pharmacum; & probabile ſit matrem poſſe ſaluam cōſeruari illo adhibito?

Reſp. Non refert, numquam enim licet iſta directè procurare; vt patet in ſimili de pollutione, & de acceleratione mortis infirmi; quæ nullo caſu procurari poſſunt. Imò eſt magis directè & propinquè contra naturam generationis expellere fœtum, quàm procurare pollutionem; ſicut fœtus etſi nondum animatus, longè propinquior eſt naturæ humanæ, quam ſemina nondum commixta. Deinde in pollutione ſolùm expellitur ſemen inde vnius generis, idque ex ſede non vltima, ſed inſtrumentaria: in abortu expellitur ſemen geminum, commixtum, elaboratum, idque ex ſede primaria & finali à natura ad hoc deſtinata.

Dices, Pollutionem nullo caſu eſſe licitam ob voluptatē coniunctam, quæ tanta eſt, vt homines in ea locarent ſummum ſuum bonum, ſi aliquo caſu permitteretur: ea autem voluptas non eſt in abortione. ita quidam Doctor.

Sed contra: Primò, quia ſic non iam iure naturali, quàm poſitiuo diuino pollutio eſſet prohibita (quod eſt contra communem DD. ſententiam) illa enim cauſa prohibendi eſt omnino extrinſeca & remota, & etiam locum haberet in actu coniugali. Secundò, quia pollutio non eſt prohibita propter voluptatem, ſed voluptas illa eſt prohibita ob pollutionem ſeu ſeminis inordinatam emiſſionem: tum quòd natura ſua incitet ad ſpermatiſmum, vt infrà lib. 4. cap. 3. dubit. vlt. dicetur, tum quia voluptas in ratione mori, ſequitur conditionem operationis ex qua reſultat.

Ad rationem contrariæ ſententiæ. Etiam ſemen ſimili modo inuadit quando abundantia vel retentio morbum creat: & tamen directè pelli non poteſt. imò proles animata multò magis inuadit quam inanima, cùm ſit robuſtior, & plus alimenti abſumat, magiſque naturam offendat. ergo ſi hæc directè poteſt depelli, etiam illa. Ad Confirm. Concedendo maiorem; ſed nego fœtum propriè partem eſſe. Lex illa citata non loquitur de fœtu inanimo tantùm, ſed etiam animato. *Partus*, inquit, *antequam edatur, mulieris portio eſt vel viſcerum.*

Quod ad auctores illos tres primo loco citatos attinet, verba illorum ſunt obſcura, & ſolùm videntur velle dicere, licere dare medicinam talem quæ abortum faciat, non quidem directa intentione pellendi partus, ſed curandi morbi; ut ſi neceſſe ſit ad ſalutem matris mouere menſes, aut detrahere ſanguinem, licitum eſt hæc intendere, etſi certiſſimè inde ſequatur aborſus. Si tamen partus eſt corruptus, tunc liceret directè abigere ob matris ſalutem. quia non habet ampliùs rationem fœtus aut puerperij, ſed molæ aut malignæ maſſæ.

Dico Secundò, Si mater periculosè laboret, & non ſuperſit aliud remedium, poteſt ei præberi pharmacum directè tendens in curationem, etiamſi putetur inde abortio ſecutura: modò proles nondum ſit animata. Eſt communis ſententia DD. Silueſtri v. Medicus quæſt. 4. 62 *Licitū indirectè.*

Digitized by Google

Anton. 3. p. t. 7. cap. 2. §. 2. Nauarr. cap. 25. num. 62.

Probatur Primò, Quia mater ante prolem conceptam ius habebat vtendi remedijs neceſſarijs ad vitæ ſuæ conſeruationem, quod ius ſuperuentu prolis non eſt ei ablatum.

Secundò, Quia abortio tunc cenſetur ſolùm permiſſa, non procurata; quia præter intentionem ſuperuenit, matre ſuo Iure vtente: ſicut ſi valetudinis cauſa vtendum ſit medicamento, vel certo cibi potúſue genere, vnde pollutio ſequutura putetur, quam nullo modo intendis, cenſebitur ſolùm permiſſa, & per accidens eueniens.

63 Dico Tertiò, Si proles iam ſit animata, non eſt licitum præbere matri medicamentum directè curatiuum, cum notabili periculo prolis, ſi certum erat, vel valdè probabile prolem ſine illo viuam edēdam. eſt contra Cordubam q. 38. dub. 2. & Ludouicum Lopez c. 63. Sed noſtram ſententiam docent D. Anton. Nauarr. & alij ſuprà. Ratio eſt; quia quilibet tenetur præferre ſalutem æternam proximi, ſuæ vitæ corporali, & hanc pro illa exponere: ergo ſi matre à medicamento abſtinente, proles ad baptiſmum ſeruari poteſt, alioquin ante baptiſmum moritura, tenetur mater abſtinere, quamuis cum certo vitæ diſcrimine id fu-
64 turum eſſet. Adde tamen, ſi valdè probabile eſſet, non adhibito remedio vtrumque moriturum; eo verò adhibito ſaltem matrem poſſe ſeruari; eo caſu licitè poſſe hæc remedia adhiberi.

Petes, Quando proles animatur anima rationali?

65 *Animatio prolis.* Reſp. Couarruuias ſupra putat mares animari die 40. à conceptu, feminas 80. & ita communiter ſentire DD. Sed nulla videtur ratio, cur tanta ſit diſcrepantia inter marem ac feminam. Itaque verius eſt, vtrumque fœtum animari ſimul atque fuerit formatus. Nam Exodi 21. iuxta verſionem LXX. dicitur: *Qui percuſſerit mulierem prægnantem, & illa abortum fecerit, ſi fœtus erat formatus, dabit animam pro anima: ſi nondum erat formatus, mulctabitur pecunia.* vbi aperte inſinuatur fœtum habere animam, ſimulatque formatus fuerit. idem docent Medici. Quoto autem die formatio abſoluatur, docet Læuinus Lemnius c. 1 t. citans Hippocratem l. de natura fœtus, *maris formationem abſolui aliquando die 30. aliquādo 35. aliquando 40. aliquando 45. feminæ verò, nunc 35. nūc 40. nūc 45. nunc 50.* Verùm Hippocrates id non docet. nam lib. de natura fœtus num. 10. docet maſculum, vt longiſſimè, triginta diebus formari, feminam vt longiſſimè, 42. diebus. idque duobus locis eodem lib. repetit. & probat ex purgatione, quæ poſt maſculi partum durat diebus 30. poſt feminæ 42. vt diutiſſimè.

DVBITATIO XI.

Vtrùm liceat occidere furem, in defenſionem ſuarum facultatum.

COVARRVVIAS in Clement. Si furioſus p. 3. §. vnico. n. 6 putat id eſſe licitum. Primò, Si ſit fur nocturnus; eò quòd præſumatur animo occidendi veniſſe. Secundò; Si ſit fur diurnus & telo ſe defendat, dū poſſeſſor vult impedire, ne rē auferat. Ratio eſt; quia in his duobus caſibus miſcetur periculum perſonæ cum periculo rei familiaris. Tertiò, non eſſe licitum, ſi cum re fugiat; quia non miſcetur periculum perſonæ.

Alij putant id abſolutè eſſe licitum laicis, non tamen Clericis.

66 *Laicis licere.* Reſp. & dico Primò, Laicis id eſſe licitum, ſi illæ facultates ſint magni momenti; nec ſit probabilis ſpes aliter illas recuperandi. eſt communior ſententia DD. Antonini 3. p. tit. 4. c. 3. §. 2. (vbi docet non ſolùm pro rebus ſuis quēque poſſe defenſionem ſuſcipere, vim vi repellendo; ſicut pro ſua perſona: ſed etiam pro rebus apud ſe depoſitis vel commodatis, & pro rebus amicorum, eos adiuuando) Caietani q. 67. a. 7. Siluest. Homicidium 1. num. 5. Ioannis Medinæ Cod. de Reſtit. q. 4. Soti lib. 5. q. 1. art. 8. & multorum aliorum DD. Idem tenent plerique Iuriſperiti, teſte Silueſtro & Couarr.

Probatur Primò, Ex Scriptura Exodi 22. vbi dicitur *non fore reum ſanguinis, qui furem nocturnum occiderit, ſed qui diurnum.* quod non ideò tantùm dicitur; quòd nocturnus præſumatur venire ad occidendum; diurnus minimè. ſed potiſſimùm ideò, quòd ea, quæ noctu ſurripiuntur, ordinariè non poſſint recuperari, fure ignoto: vt rectè docet Ioannes Medina C. de Reſtit. q. 4. Ea verò, quæ interdiu, plerumque poſſunt. Hinc qui furem diurnum, non ſe telo defendentem interficeret, non excuſaretur ab homicidio in foro externo, in foro tamen conſcientiæ excuſaretur, ſi non erat probabilis ſpes recuperandi; vel ſi recuperatio non eſſet certa, ſed dubia, vt Sotus ait: quia non tenetur res ſuas perdere, aut probabili periculo exponere, vt fur ſaluus ſit.

Secundò, probatur ex Iure Canonico. Primò, Ex cap. Interfeciſti. 2. de Homicidio; vbi ex pœnitentiali Romano dicitur, *Si autem ſine odij meditatione, te tuàque liberando huiuſmodi diaboli membra interfeciſti; ſi aliquid ieiunare volueris, bonum eſt tibi, & eleemoſynas fac largiter.* Vbi indicat, non eſſe neceſſariam pœnitentiam, ac proinde hoc licitum fuiſſe; hortatur tamen ad eleemoſynas, ad cautelam, ne fortè modum excellerit. Secundò, Ex cap. Olim. 1. de reſtitut. ſpoliatorum. vbi Innocentius III. approbat, quòd Epiſcopus Tridonenſis Templarios qui ipſo ignorante poſſeſſionem occupauerant, vim vi repellendo eiecerit. Tertiò, Ex c. Dilecto. 6. de ſententia excom. in 9. 67
Cum omnes leges, omniàque iura, vim vi repellere, cunctiſque ſeſe defendere permittant, licuit vtiqueipſi Decano (ſi prædictus Callinus eū bonis ſuis mundanis iniurioſè ſpoliare, vel ea violenter occupare præſumpſerit) contra illius violentiam iniuriamq; ſe tueri.

Tertiò probatur, Ex Iure ciuili L. Furem. 9. ff. ad L. Cornel. de ſicarijs. & L. 4. ff. ad L. Aquiliam.

Quartò, Ratione. 1. Quia bona temporalia ſunt ad vitam ſeruandam neceſſaria: ergo ſicut licet vitam tueri; ita etiam hæc, quæ vitæ ſunt neceſſaria, non ſolùm præcisè ut viuamus; ſed etiam vt conuenienter & honeſtè viuamus. 2. Quia alioqui daretur occaſio furibus & latronibus viros probos ſpoliandi; nihil enim ab illis eſſet tutum, ſi defenſio neceſſaria non poſſet obijci. conceſſa autem defenſione, etiā conceſſa cenſetur occiſio, ſine qua ſæpè non poteſt eſſe defenſio.

Dixi in propoſitione, *Si res illæ ſint magni momenti*; 68
quia pro re minima, non videtur conceſſum Ius defenſionis cum tanto alterius malo. eſt enim valdè iniquum, vt pro pomo, vel etiam vno aureo ſeruando, alicui vita auferatur. Si tamen tibi verteretur probro, niſi rem furi extorqueas, poſſes conari, & ſi opus eſſet etiam occidere, iuxta Sotum; tunc enim non tam rei quàm honoris eſſet defenſio.

Dixi, *Nec ſit probabilis ſpes aliter recuperandi*; quia ſi 69
poſſit aliter recuperari, (v. g. per Iudicem) ſæpè erit ſaltē contra charitatem, pro illius defenſione occidere: vt ſi fur re ablata fugiat. quòd ſi non fugiat, ſed vi ſe velit tueri *Si fur ſe velit tueri.* contra eum, qui nititur furtum impedire, poterit viciſſim illa uis vi repelli, quantum neceſſe eſt, vt res ſalua ſit; (ut fatetur Couar. & alij) etiamſi res per Iudicem recuperari poſſit: quia non dictat charitas, ut patiar res meas in mea præſentia capi, utque tantæ furis improbitati nō reſiſtam. ratio eſt; quia hoc faciendo magnam contumeliam infert, quæ ui repelli poteſt. Confirmatur ex cap. Olim. ſuprà, ubi Innocentius III. docet, licitum fuiſſe Epiſcopo, ui eijcere iniuſtum occupatorem poſſeſſionis; & tamen facilè Iudicio potuiſſet recuperari. Idem docet Silueſter, uerbo Bellum 2. nu. 3. ubi dicit, *quando res per viam Iudicij poteſt rehaberi; non licet eam defendere, niſi dum eſt in ipſo rapi*: intellige, dum raptor adhuc præſens eſt, nitens alterum poſſeſſione naturali ipſius rei ſpoliare, etſi eum præſentem uideat; hoc enim eſt magna contumelia.

Idem dicendum, quando in iudicio non poteſt niſi magnis moleſtijs recuperari. 70

Petes, An ſit contra Iuſtitiam, ſi furem procul fugientē conficias, quando res Iudicio eſt recuperabilis? *Si fugiat.*

Reſpond. uerius uideri, non eſſe, ut docet Caietanus art. 7. & colligitur ex dictis; quia quiſque Ius habet defendēdæ ſuæ poſſeſſionis, etiam ciuilis; quamdiu furem habes in conſpectu. unde potes eam tueri. erit tamen contra charitatem, quæ poſtulat ut cum quàm minimo malo proximi, rem ſuam ſalues. 71

Dico Secundò, Idem licitum Clericis pro defenſione rerum ſuarum. ita expreſsè D. Antoninus ſuprà: ubi 72

Idem conceſſum clericis.

docet omnibus conceſſam eſſe defenſionem rerum, quibus conceſſa defenſio vitæ. idem tenent reliqui ſuprà. & colligitur euidenter ex cap. Olim, & cap. Dilecto, ſupra. Nam ibi conceditur Epiſcopo & Decano. Rario eſt; quia Iure naturæ id illis eſt conceſſum, neque Iure humano illis eſt prohibitum ſub peccato: ergo, &c. Vnde idem Ius extenditur ad Religioſos, ſecundum prædictos DD. Neque obſtat c. Suſcepimus, de homicidio; quia illi duo Frarres Benedicti non iudicantur ibi peccaſſe, & eſſe irregulares, quòd res ſuas moderatè defenderint; ſed quòd occaſionem dederint homicidio, latrones captos ligando, & cùm ſe ſoluere vellent, occidendo; cùm ſine occiſione, ſe ſuaque ſalua habere poſſent.

Et Religioſis.

73 Vtrùm autē Clericus vel laicus ſit irregularis, qui ob defenſionem rerum ſuarum occiderit, alibi dictum eſt. Nunc breuiter dico laicum non eſſe. Idem probabile eſt de Clerico, ſi id fecerit cum debito moderamine. Cur enim fiat irregularis ob id, quod (vt habetur cap. Dilectio. 6. de ſenten. excom. in 6.) omnes leges & omnia iura ei permittunt? Confir. quia occiſio priuata auctoritate facta non inducit irregularitatem defectu lenitatis, ſicut cùm fit publica auctoritate à Iudice eiuſque miniſtris; ſed ratione culpæ. Vnde cùm abſit culpa, non debet cenſeri irregularis. Vide Sotum lib. 5. q. 1. art. 8. Couar. Clement. Si furioſus 3. p. §. vltimo. idem poſtremò egregiè defendit noſter Suares in præclaro opere ſuo de Cenſuris.

Varij modi inuadendi rem alienam.

Sed difficultas eſt, quouſque ſe extendat hæc defenſio. quare Notandum eſt varijs modis poſſe rem meam inuadi.

Primò, Si per re nitaris auferre, tèque defendas contra impedientem. In hoc caſu eſt communis ſententia poſſe interfici. & fatetur Couarr.

74 Secundò, Si re accepta fugias. Tunc poſſum inſequi, & ferire; vel ſi neceſſe ſit, eminus telo petere: vt ſi quis equo meo fugiat. ita Sotus ſuprà ar. 8. Silueſter v. Bellum 2. n. 3. & 10 & alij paſſim.

Probatur Primò, Quia inuaſio rei durat, donec ſe in tutum receperit, vbi quietè poſſidere incipiat.

Secundò, Quia niſi id eſſet licitum, defenſio rerum maxima ex parte eſſet inutilis; poſſent enim fures quidlibet rapere, & ſtatim fuga ſe proripere: in fuga enim eſſent tuti.

75 Tertiò, Si re certo loco depoſita, volentem ingredi in eum locum, vi impedias. Tunc videtur conceſſum vt vim vi repellam, meamque rem vi recuperem: ſi tamen deſit Iudex, cuius ope id poſſum conſequi. ita Silueſter. v. Bellū 2 num. 13. & Panormit. in cap. Sicut. 3. de Iureiurando. Idem ſentiunt multi DD. fieri poſſe quando quis nulla mora interpoſita rem ſuam perſequitur. D. Ant. ſuprà. Silueſt. v. Bellum 2. num. 10. Ioannes à Lignano, cuius verba citantur ab Anton. Silueſt. Fumo, & alijs, quibus docet, *ſi vi poſſideas rem meam, poſſe me eam recuperare in continenti; nec poſſe te mihi reſiſtere; ſecùs ſi id tentem ex interuallo. Si poſſideas precariò, & ego eam velim mihi reſtitui; ſi deneges reſtitutionem, poſſe me ex continenti vim tuam repellere. Nam denegando, videris ſpoliare. Si poſſides rem meam clandeſtinè, poſſe me domum tuam ingredi; quòd ſi me nolis admittere, poſſe me vim tuam repellere.* Verùm puto hæc non concedenda, ſi res per Iudicem poſſit recuperari, vel ſi maior perturbatio metuenda.

Si intrare volentem impedias.

Quartò, Si inuadas res meas per famulum, vel arte magica per dæmonem; nec alia ratione, quàm nece tua, poſſit impediri.

Quintò, Si coniuraueris in mea damna.

Sextò, Si impedias iniquè meos creditores, ne mihi ſatisfaciant.

Septimò, Si falſa accuſatione, vel falſo teſtimonio, me fortunis coneris euertere; nec alia ratio impediendi ſuppetat.

Sed de his modis, ſatis conſtat ex dubit. 8. & rurſum aliquid dicetur dubit. 12.

DVBITATIO XII.

Vtrùm pro defenſione pudicitiæ & honoris, liceat occidere eum, qui tentat violare.

RESPONDEO & dico Primò, Licitum eſt mulieri, adoleſcenti, & cuiuis alteri, pro defenſione pudicitiæ occidere inuaſorem. Eſt communis ſententia DD. quamuis D. Auguſt. lib. 1. de libero arbitrio cap. 5. videatur dubitare. Ratio eſt; quia pudicitia pluris meritò æſtimatur, quàm multæ opes: præterquam quòd in hac re ſit periculum peccati. Idem Ethnici ſenſerunt. Nam vt ſcribit Cicero, oratione pro Milone, Adoleſcens, qui Tribunum occiderat, volentem vim inferre eius pudicitiæ, à Mario exercitus Imperatore abſolutus fuit. 76

Pro pudicitia.

Dico Secundò, Fas etiam eſt viro honorato occidere inuaſorem, qui fuſtem vel alapam nitirur impingere, vt ignominiam inferat; ſi aliter hæc ignominia vitari nequit. Ita docet expreſſè Sotus art. 8. Nauar. cap. 15. nu. 3. & Silueſter verbo Homicidium 1 q. 5. & Ludouicus Lopez cap. 62. Antonius Gomez. tom. 3. c. 3. num. 23. Iulius Clarus §. Homicidium. nu. 26. vbi dicit *periculum famæ æquiparari periculo vitæ*. Ratio eſt; quia hic conatur auferre honorē, qui meritò pluris apud homines æſtimatur, quàm damnū multarum pecuniarum: ergo ſi poteſt occidere, ne damnum pecuniarum accipiat, poteſt etiam ne hanc ignominiam cogatur ſuſtinere. 77

Pro vitanda ignominia.

Notandum eſt, varijs modis honorem alterius poſſe impeti & auferri, in quibus videtur conceſſa defenſio. 78

Varij modi impetendi honoris.

Primò, Si baculum, vel alapam nitaris impingere. de quo iam dictum eſt.

Secundò, Si contumelijs afficias, ſiue per verba ſiue per ſigna. hic etiam eſt Ius defenſionis. Nam, ex ſententia omnium, licet contumelioſum occidere, quādo aliter ea iniuria arceri nequit, (quamquam ipſe armis non inuadat) ait Petrus Nauar lib. 2. cap. 3. num. 376. Etſi autem id non inueniam apud auctores expreſſum, (tamen videtur ex illis poſſe colligi præciſo ſcandalo, & alijs grauibus incommodis) quando contumeliæ ſunt atroces, & alia ratione vitari nequeunt. ratio enim naturalis dictat licitam eſſe eam defenſionem, quæ neceſſaria ſit ad contumeliam depellendam & comprimendam: alioqui daretur licentia improbitati, optimos quoſque contumelijs vexandi: quæ tamen multò quàm damna rei familiaris ſunt acerbiores, magiſque mordent animos. Cauenda tamen vindictæ libido. Non enim licet priuata auctoritate contumeliam vindicare, ſed tantùm compeſcere. quod etiam in vitæ & rerum defenſione ſeruandum: tanti intereſt quo animo quid agas. Verùm hæc ſententia non eſt ſequenda. Satis enim eſſe debet in Repub. vt iniuriæ verbales, verbis repelli, & legitima vindicta comprimi & caſtigari poſſint.

Ad depellendā contumeliam.

Tertiò, Si illata alicui alapa, ceſſes, vel etiam fugias; multi DD. cenſent in hoc caſu, ſi uir nobilis vel honoratus huiuſmodi iniuria ſit affectus, poſſe ſtatim repercutere, uel fugientem inſequi, & tantum infligere verberum uel uulnerum, quantum putatur neceſſarium ad honorem recuperandum. ita tenet Nauarrus c. 15. nu 4. Henriquez de Irregularitate cap. 10. ubi citat multos pro hac ſententia: inter cæteros Iaſonē, Cordubam, Mantium, Pennam, Clarum, Caietanum, & Antonium. eamdem docet Petrus Nauarr. lib. 2 c. 3. num. 380 & citat pro hac ſentētia Mercatum idem tenet Victoria, relect. de iure belli nu. 5. ubi dicit *eum, qui colaphum accepit, poſſe ſtatim repercutere, etiam gladio: non ad ſumendam vindictam, ſed ad vitandam infamiam & ignominiam, etiamſi inuaſor non eſſet vlteriùs progreſſurus*. Vnde ſequitur, ſi ille fugiat, poſſe læſum ſtatim inſequi & percutere. ſi enim poteſt repercutere manentem, cur non fugientem? 79

Ad alapā vitandam.

Probari poteſt hæc ſententia. Primò, Qui rem meam accepit & cum ea fugit, poteſt à me percuti, ut eam relinquat, uel reddat, ſi aliter nequit recuperari. atqui is, qui illata graui ignominia fugit, honorem meum quodammodò ſecum defert: nam in poteſtate illius eſt eum mihi reſtituere, offerendo ſatisfactionē; ergo poſſum illum percutere, ut honorem meum reſtituat, uel ſaltem ut eum ſic recuperem.

Dices,

Digitized by Google

Dices, eſt diſpar ratio; nam res adhuc extat, & manet tua; ſed contumelia illata, honor iam perijt: ergo hic non eſt defenſio.

Reſp. In eo eſt paritas, quòd ſicut res poteſt recuperari; ita etiam honor, qui in ſignis excellentiæ & hominum æſtimatione conſiſtit.

Secundò probatur; quia ſi damnum à te rebus meis illatum, non poſſet alia ratione ſarciri, quàm tui percuſſione, poſſes ſtatim percuti, vt illo modo fiat damni reparatio. ergo ſi violato honore, non poteſt fieri aliter reparatio, quàm ſi feriatur is, qui eum læſit, poterit feriri. debet autem hoc fieri in continenti, dum adhuc læſio honoris veluti pendet, ſuſpenſis hominum de tua fortitudine & generoſitate iudicijs.

Tertiò, quia alias dabitur licentia improbis; quoduis genus contumeliæ in quemuis ingerendi: nam ſola fuga vel ceſſatione tuti erunt; præſertim quando deſunt teſtes, qui eos norint, vel quando non moriatur in eodem loco.

Hic tamen aduerte, ſi læſor veniam petat, offendi non poſſe; quia quantum in ſe eſt honorem reſtituit. vnde ſi alter velit ipſum impetere, poterit ſe tueri; vt rectè notat Petrus Nauarra.

80 Ob has rationes hæc ſententia eſt ſpeculatiuè probabilis; tamen in praxi non videtur facilè permittenda. Primò, ob periculum odij, vindictæ & exceſſus: ſi enim D. Aug. ob has cauſas ægrè admittit, vt quis pro vita tuenda alterum poſſit occidere; quanto minùs in tali caſu, ob honorem tuendum concederet? Secundò, ob periculum pugnarum & cædium. vnde qui tali caſu occideret, puniretur in foro externo, vt docet Gomez. ſuprà num. 24. etſi mitiùs; tum quia alter dedit cauſam; tum quia homo intenſo dolore permotus, non eſt omninò ſui compos.

81 *Ad vitandam infamiam.* Quartus Modus eſt, ſi nomini meo falſis criminationibus apud Principem, Iudicem, vel viros honoratos detrahere nitaris, nec vlla ratione poſſim illud damnum famæ auertere, niſi te occultè interficiam. Petrus Nauarra num. 375. inclinat, licitum eſſe, talem è medio tollere. Eamdem tamquam probabiliorem defendit Bannes q. 64. ar. 7. dub. 4. addens, idem dicendum, etiamſi crimen ſit verum; ſi tamen eſt occultum, ita vt ſecundùm iuſtitiam legalem non poſſis pandere. idem tenent quidam alij recentiores. probari poteſt.

Primò, quia ſi baculo vel alapa impacta velis meum honorem vel famam violare, poſſum armis prohibere: ergo etiam, ſi id coneris lingua. nam parum videtur referre, quo inſtrumento quis nitatur inferre noxam, ſi æquè efficaciter nocebit.

Secundò, Quia contumeliæ poſſunt armis impediri; ergo etiam detractiones.

Tertiò, *Periculum famæ æquiparatur periculo vitæ*, quod eſt commune pronuntiatum Iuriſperitorum, inquit Clarus nu. 26. atqui ob periculum vitæ euadendum, licitum occidere; ergo, &c.

Quartò, Quia Ius defenſionis videtur ſe extendere ad omne id, quod neceſſarium eſt, vt te ab omni iniuria ſerues immunem. monendus tamen detractor priùs eſſet, vt deſiſteret.

82 Verùm hæc quoque ſententia mihi in praxi non probatur; quia multis occultis cædibus cum magna Reipub. perturbatione præberet occaſionem. In Iure enim defenſionis ſemper conſiderandum, ne eius vſus in perniciem Reipub. vergat: tunc enim non eſt permittendus. Accedit, quòd etſi ſpeculatiuè vera eſſet, tamen vix in praxi poſſet habere locum. Nam infamia vel eſt illata, vel non eſt. Si eſt illata; non extinguetur per mortem infamantis. ſi non eſt illata; plerùmque non ſatis conſtat, aliter non poſſe eam impediri, ac proinde non poterimus eo modo defenſionis vti.

83 *Si prouocer ad duellũ.* Quintus Modus eſt, Si aliqua occaſione me prouoces ad duellum, & niſi acceptem, cenſebor ignauus, & meticuloſus; nec potero ampliùs in aula comparere, vel vllã promotionem militarem ſperare; vt in quibuſdam aulis Principum dicitur vſitatum. Cur enim tali euentu non poſſim duellum acceptare; non equidem animo illum interficiendi, ſed comparendi in loco condicto, ne famam & opinionem ſtrenuitatis (quæ nobilibus æquè eſt chara atque ipſa vita) amittam? ita tamen vt ſi me inuaſeris ſtatuam me tueri cum debito moderamine. Confirmatur Primò, quia ſi quis mihi velit adimere vitam vel bona, nec poſſim aliter ea tueri niſi acceptando duellum, poſſem acceptare: vt patet dubit. 8. cur non etiam vt ſeruem meum honorem & famam?

Dices, recuſare duellum non eſt dedecus apud ſapientes, ſed tantùm apud ſtultos: ergo, &c. Reſpondetur, quidquid ſit; eſt tantum dedecus, vt paſſim apud nobiles pluris æſtimetur quam omnium bonorũ amiſſio; imò ſæpè quàm mors ipſa: ergo Iure naturæ poſſunt hoc dedecus à ſe depellere, etiam cum vitæ periculo.

Confirmatur Secundò, Quia acceptare duellum, & cõparere tali loco, non eſt intrinſecè malum, ſed quiddam adiaphorum, quod benè & malè fieri poteſt: ergo ſi iuſta cauſa ſubſit, poterit licitè fieri. at conſeruatio honoris, qui tanti æſtimatur, eſt iuſta cauſa: ergo, &c.

84 Hæ rationes videri poſſint alicui probabiles. Nihilominùs, in praxi contrariũ ſequendum ſentio, tum ob alias cauſas: tum etiam quia Eccleſia ſub grauiſſimis pœnis vetuit duella, vt patet ex Conc. Tridentino ſeſſ. 25. c. 19. de reformat. quòd meritò potuit, ob maxima mala, quę alioquin ſequerentur: tum denique quia is, qui duellum offert, non nititur me ſpoliare meo honore: ſed ſi honoris amiſſio ſequi videtur, id ſolùm eſt per accidens & ex conſequenti; aliàque ratione impediri poteſt. Primò, Si dicat ſe paratum fore, ſi per Eccleſiæ decreta liceret. Secundò, Prouocantem experturum, qui cum negotium habeat, ſi palàm & non proditoriè aggreſſus fuerit.

85 *Nõ tenetur fugere, ſi fuga ſit dedecori.* Dico Tertiò, Qui fuſte uel pugno inuaditur, non tenetur fugere, ſi fuga illi eſſet ignominioſa; ſed poteſt ſiſtere gradum, cum animo ſe defendendi, & ignominiam impediendi. & ita communiter DD. Ratio eſt; quia non tenetur ſuſtinere illam ignominiam, (quæ pluris æſtimatur, quàm multæ pecuniæ iactura) ne lædat inuaſorem. Idem dicendum, quando vita vel fortunæ inuaduntur. *Tenetur, ſi non ſit.* Quòd ſi fuga non ſit illi ignominioſa; tenetur fugere, vel alapam ſuſtinere, (ſaltem lege charitatis) vt tantum malum euitetur. Vnde, Eccleſiaſtico vel Religioſo, non liceret ſe tueri cum morte alterius, ad alapam vitandam; maximè quãdo fugere poſſet; quia fuga illis non eſt ignominiæ.

86 *Non tamẽ peccabit contra Iuſtitiam.* Vtrùm verò ſi Religioſus noluit fugere, ſed ſe tueri, peccet contra Iuſtitiam, lædendo uel occidendo inuaſorẽ, quæri poteſt. Puto non peccare contra Iuſtitiam; maximè ſi uita, uel fortunæ inuadantur. non enim ex iuſtitia tenetur fugere: & hæc bona, talia ſunt, ut poſſit ea defendere. Idem dicendum, ſi graues ictus baculi uel pugni inferendi; quia ut hos auertat, poteſt ſe tueri. Ita Iulius Clarus, de homicidio num. 31. ubi generatim docet, inuaſum non teneri fugere, etiamſi poſſit: ſiue fuga ſit dedecori, ſiue non; dicitque eſſe communem opinionem Iuriſperitorum. quod intellige; non ita teneri, ut peccet contra Iuſtitiam, ſi ſe defendat. uidetur tamen peccare contra Iuſtitiam, ſi ob leuem alapam uitãdam, occidat: quia res, quam defendit, magni momenti non cenſetur: ac proinde non uidetur ei eſſe Ius, cauſa illius retinendæ, tantum malum irrogandi.

DVBITATIO XIII.

Vtrùm pro defenſione alterius, liceat occidere inuaſorem, & an ad hoc teneamur.

87 *Pro defenſione proximi.* DICO Primò, Poſſe nos uitam proximi, quæ ab alio priuata auctoritate impetitur, tueri, etiam cum interfectione inuaſoris, ſi aliter defendi nequit. eſt communis DD. ut docet Clarus §. Homicidium. n. 27. & 28. Probatur Primò. Quia ſicut quiſque poteſt tueri uitam ſuã; ita etiam proximi, qui charitatis & naturæ nexu ipſi eſt coniunctus. Secundò, quia talis cenſetur innocens, etſi fortè inuaſioni cauſam dederit; nam iniuſtè inuaditur: atqui licitum eſt defendere cauſam innocentis: imò charitas ad hoc obligat, quando ſine graui incommodo noſtro uel alterius id fieri poteſt.

88 *Et ſi velit occidi.* Idque uerum eſt, etiamſi ille nollet defendi, ſed uellet ſe pati occidi: quia cùm non ſit dominus ſuæ uitæ, nõ poteſt eam alteri donare; ac proinde non poteſt alijs Ius defenſionis adimere.

Idem dicendum de pudicitia, honore, & fortunis proximi, ſi ſit ſanguine iunctus, vel opem noſtram flagitet: vt docet D. Antoninus, 3. p. tit. 4. c. 3. §. 2. & alij paſſim. Iniuria enim, quæ fit perſonæ nobis coniunctæ, in nos redundat. Vnde, pater poteſt tueri pudicitiam honoremque filiæ; & maritus vxoris, etiamſi ipſę nolint, & occidere inuaſorem; quia iniuria in ipſum redundat.

Dices, Ergo maritus etiam vxorem volentem adulterari, poterit occidere, ſi aliter tantam iniuriam prohibere
89 nequit. Reſpondeo neg. conſequentiam: dum enim occi-
Maritus vxorem.
dit inuaſorem pudicitiæ vxoris, defendit rem ſuam, nempe corpus vxoris, vt illud ſibi ſaluum conſeruet: occidendo autem vxorem, non defendit rem ſuam; ſed eam interimit.

Dices, Defendit honorem; vxor enim marito magnam facit contumeliam, ſi in eius conſpectu tantum nefas tentare audeat.

Reſp. id minore damno prohiberi poſſe, feriendo illam pugno vel baculo; vel ipſum adulterum armis abigendo.

90 Dico Secundò, Nemo tamen tenetur tueri vitam hominis priuati, cum probabili periculo vitæ ſuæ, etſi iure poſſit, ſi velit. Ratio eſt; quia non teneor exponere vitam meam pro vita corporali proximi: poſſum enim vitam meã diligere præ vita cuiuſuis alterius priuati. Vnde neque pro defenſione parentis, quamuis id eſſet valdè laudabile. Secùs eſt, ſi perſona Principis, vnde pendet boni publici conſeruatio, periclitetur.

Non tenetur cũ periculo vitæ.

Dices; Quid ſi ex officio teneatur defendere, vt Prætor, Magiſtratus, Princeps? Siluester, Homicidium 1. q. 6. in-
91 dicat, tunc cum periculo vitæ teneri. Sed contrarium eſt verius. non enim officium obligat, vt pro homine priuato vitam exponat, ſed tantùm vt pro bono publico, cuius propriè & directè eſt cuſtos. vnde cum periculo vitæ, tenetur hoſtes Reipub. & latrones è medio tollere, non autem cauſam priuati cum eodem diſcrimine perſequi.

Obligatus ex officio defendere.

92 Dico Tertiò, Priuatus non tenetur tueri vitam alterius priuati, quando non poteſt ſine occiſione inuaſoris. ratio eſt; quia vbi mala ſunt paria, nemo tenetur alterum inferre, vt excludat alterum: præſertim cùm id fieri nequeat, niſi horrendo illo modo occiſionis proximi. Vnde etiam nemo tenetur tueri vitam ſuam per mortem alterius. Adde, ſi inuaſor ſit parens tuus, non potes illum occidere, vt defendas alterum: id enim repugnat pietati filiorum in parentes. idem, & potiori ratione, ſi Princeps; præſertim ſi aliàs in gubernatione Reipub. benè ſegerat. Sed difficultas eſt, An teneamur vitam proximi tueri, vel liberare, cũ iactura facultatum, & quouſque. qua de re dictum eſt q. 32. a. 5. dubit. 1. de eleemoſyna.

Non tenetur priuatus cũ morte inuaſoris tueri alterum.

93 Dico Quartò, Qui non defendit vitam vel fortunas proximi, dum commodè poteſt, peccat quidem mortiferè contra charitatem; non tamen tenetur ad reſtitutionem, niſi ex Iuſtitia teneatur defendere. Prior pars per ſe patet. Altera probatur; quia peccata, quæ ſolùm ſunt contra charitatem non obligant ad reſtitutionem. Tertia probatur; quia qui lege Iuſtitiæ tenetur, ſi omittat, peccat contra Iuſtitiam; & conſequẽter tenetur ad damnum ex omiſſione illa ſecutum. Sicut enim dum quis commiſſione peccat contra Iuſtitiam, tenetur ad damnum ex commiſſione illa ſecutum: ita etiam dum omiſſione, tenetur ad damnũ ſecutum ex omiſſione.

Omittens defenſionẽ.

94 Petes, Quinam tenentur lege Iuſtitiæ alios defendere? Nauarrus cap. 24. n. 18. putat omnes Superiores ad hoc teneri erga inferiores, & inferiores erga Superiores. Sed verius eſt, ad hoc obligari, primò, omnes Superiores publica auctoritate ad aliorum gubernationem præditos, idque iuxta modum & finem gubernationis cuiuſque: vt ſunt Principes, Prætores, Magiſtratus. item Epiſcopi, & Parochi. Nam & hi quoque ex officio ad hoc obligantur ſecũdùm modum ſuæ poteſtatis, & media ſuæ gubernationis: ſed in ordine duntaxat ad ſpiritalia, v. g. ne ſubditi doctrina praua inficiantur, ne Sacramenta eis denegentur. Secũdò, qui ad hoc poteſtate Magiſtratuum, vel Principum ſunt conſtituti: vt tutores & curatores. Tertiò, qui ad hoc ſpecialiter conducti, vt milites. Quartò, qui ad hoc ſe explicitè uel implicitè obligarunt, vt feudatarij, & omnes famuli. Alij non videntur obligari ex Iuſtitia. Nam pa-

Lege iuſtitia qui defendere teneantur.

rens non tenetur defendere vitam & fortunas filiorum lege Iuſtitiæ, ſed pietatis & officij paterni similiter filij non tenentur parentum vitam defendere lege Iuſtitiæ, ſed pietatis filialis. Vnde ſi non faciunt, peccant contra preceptum, *Honora patrem.* Pari ratione Paruchiani non 95
tenentur Epiſcopum & Parochum lege Iuſtitiæ defendere (quia hoc officium non ſuſceperunt) ſed lege obſeruãtiæ. Et ſubditi, qui neque ſunt feudatarij, neque ſtipendiarij, non tenentur Magiſtratum, vel Principem defendere lege Iuſtitiæ particularis, ſed legalis & etiam obſeruantiæ: quamuis Princeps & Magiſtratus eos ex Iuſtitia defendere teneatur.

DVBITATIO XIIII.

Vtrùm aliquando licitum ſit ſe mutilare, & quibus euentis.

D. THOM. ART. 1.

SVPPONO Primò, Poteſtati publicæ licitum eſſe 96
mutilare malefactores, ſicut & occidere.

Secundò, licitum eſſe ſe mutilare, quando id neceſſariũ eſt ad corporis ſalutem, vt ſi cancer membrum occupet; ſi vipera vel aſpis momordit, nec aliud remedium præſtò ſit Ratio eſt; quia membra ſunt ob bonũ totius: ergo quando aliquod membrum eſt toti corpori pernicioſum, ipſa naturæ dictat poſſe ſecari.

Vbi aduerte, hominem teneri permittere ſibi membrũ ſecari, ſi medici id iudicent neceſſarium, nec magni dolores ſint perferendi: vt docet Sotus l. 5. q. 2. a. 1. Ratio eſt; quia tenetur vitæ ſuæ periclitanti, medijs ordinarijs non admodum difficilibus opitulari. ſi tamen ingentes eſſent cruciatus tolerandi; non tenetur permittere, neque etiam poteſt ad hoc cogi. Ratio eſt; quia non tenetur quiſquam cum tanto cruciatu vitam incerto euentu conſeruare. Vnde Marius, cùm ei crus aperiretur, ait, *Non eſt tanto dolore digna ſalus.* Excipio tamen duos caſus. Primò, Quando vita alicuius cenſetur bono communi neceſſaria: tunc enim ob bonum publicum tenetur; & poſſet cogi à Republica. Secundò, Si eſſet Religioſus, qui ſe totum 97
conſtituit in poteſtate ſui Superioris. quamuis de hoc dubitari poſſit; quia non videtur Superior rem tam heroicam inferiori imperare poſſe. Ita docet Salonius in hunc articulum. & hoc videtur probabilius. Niſi fortè ille Religioſus eſſet neceſſarius Reipub. vel communitati, & ſalus eſſet omnino certa, (quod rarum eſt) & dolores non nimis diuturni.

Secare membrum.

An poſſit imperare Religioſo.

Difficultas ſupereſt de duobus caſibus: prior eſt, Vtrùm ob animæ ſalutem. v. g. ad carnis tentationes vitandas aut ſuperandas, liceat ſe mutilare. alter eſt.

De duobus euentu.

Vtrùm iubente tyranno poſſis tibi manum abſcindere, ſi alioquin mox eſſes interficiendus.

Ad priorem Reſpondeo, Id numquam licere, vt patet 98
can. 22. Apoſtolorum. & can 1. Concilij Nicæni: vbi id expreſsè cauetur. Ratio eſt; quia id numquam eſt mediũ neceſſarium ad animæ ſalutem. non enim membra afferunt homini perniciem, (alioquin Deus praue naturam inſtituiſſet) ſed malitia & negligentia liberæ voluntatis. Vnde qui ob hanc cauſam membrum aliquod ſecant, tacitam quamdam iniuriam & blaſphemiam Deo irrogant. Adde neque etiam eſſe conueniens remedium vel vtile: quia abſciſſio, ſeu caſtratio (de qua præcipuè eſt quæſtio) non tollit tentationes carnis, ſed ſolùm impedit generationem: quin potiùs illi, qui caſtrantur, præſertim in virili ætate, magis incitantur libidine; vt docent Patres, Baſilius lib. de Virginitate, circa finem; vbi id probat rationibus & exemplis. & Chryſoſtomus homil. 63. in Matthæum. & Auguſt. lib. 6. contra Iulianum. c. 5. Vnde paſſim reprehenditur Origenes, de quo vide Euſeb. lib. 6. hiſtor. cap. 6. & fusè apud Baronium tomo 2. Annalium, ad annum Domini 208.

An ob ſalutem animæ poſſit ſe mutilare.

Origenes.

Dices, D. Marcus dicitur ſibi pollicem præſcidiſſe ex 99
humilitate, ne cogeretur ſacris initiari: ergo ob ſimilem caſum licebit. Reſp. Hunc non fuiſſe Marcum Euangeliſtam; vt rectè docet Baronius tomo 1. ad annum 45. ſed alium quemdam Marchũ anachoretã; qui niſi diuina inſpiratione

D. Marcus.

Digitized by Google

ratione id fecerit; vel ignorantia probabili excuſetur, laudandus in eo non eſt. Tali inſpiratione putatur feciſſe adoleſcens ille, qui linguam mordicus ſibi præſcidit, & in faciem meretricis, vt ſe ab eius impuro contactu tueretur, (cùm aliter non poſſet) expuit: de quo Hieronymus in vita Pauli, in principio. quamuis etiam ſine peculiari inſpiratione eam cruentare, vel exigua particula, ob hunc finem mutilare potuerit; cùm alia ratio defen
100 dendi non ſuppeteret. Sic miles in extrema neceſſitate poſſet tibi dentes excutere, iiſque loco plumbeæ glandis vti; quod aliquando factum à Luſitanis, in hiſtorijs Indicis legimus.

An iubēte tyrāno vel caſu vrgēte.

De ſecundo caſu, Sotus ſuprà dicit, quando neceſſitas abſcindendi membri venit ab intrinſeco, vt à morbo, uel ſaltem quando id per ſe eſt neceſſarium ad ſalutem corporis (vt ſi eſſes manu alligatus intra ædes, accedente incendio, vel hoſte) poſſe te manum tuā præſcindere: quia id per ſe eſt neceſſarium vt vita ſit ſalua: non autem, quādo prouenit ex alterius imperio.

101 Sed probabilius & verius videtur, etiam tunc licere; vt quando tyrannus, vel Iudex hoc imperaret. Sicut Ioſephus, Clitoni auctori rebellionis cuiuſdam imperauit, vt mox ſibi manum abſcinderet, vt refert ipſe Ioſephus lib. 2. de bello Iudaico, c. vltimo. ita Toletus lib. 5. cap. 6. etſi hoc factum non benè narret, memoria fallente.

Probatur Primò, Quia pars naturaliter eſt propter totum: ergo ad conſeruationem totius licitum eſt auctoritatem habenti partem è medio tollere: atqui quiſque habet hanc auctoritatē reſpectu ſuorum membrorum; quia eſt gubernator & cuſtos eorum, poteſtque de illis diſponere vt expedit ſaluti totius. ergo, &c.

Secundò, ideò nullo caſu licitum eſt priuata auctoritate ſe interficere; quòd occiſio ſui numquam poſſit eſſe medium neceſſarium ad ſaluandum aliquid in ipſo homine præſtantius vita: atqui in homine eſt aliquid præſtantius membro, propter quod ipſum membrum eſt, & ad quod conſeruandum aliquando eſt neceſſarium amputare membrum: ergo eſt licitum. Nec refert, illam neceſſitatem prouenire ab extrinſeco; quia neceſſitas eſt in ipſo homine; ſiue proueniat à natura, ſiue ab ipſo tyranno. itaque licèt peccet is, qui hanc neceſſitatem imponit; non tamen peccat, qui tanta neceſſitate preſſus, eo medio ad finem ſuum naturalem vtitur. Nec obſtat, quòd Reſpub. non poſſit iubente tyranno & excidium minante occidere innocentem: quia iſte eſt ſuppoſitum per ſe conſiſtens & ſui iuris, non habens eſſentialem ordinem aut dependentiam à Repub. ſicut membrum naturale à corpore. Vnde Reſpub. non habet eam auctoritatem in ſuos ciues, quam habet homo in membra vitæ ſuæ non neceſſaria. Confirm. Quia hæc membra non ſunt abſolutè neceſſaria corpori, ſed ſolùm ad ornatum & commoditatem: ergo poteſt hæc perdere propter ſalutem totius; ſicut & alia omnia quæ non ſunt omninò neceſſaria ad vitam, poſſumus propter vitam prodigere, quando aliter ſalua eſſe nequit. Et ſanè valdè mirum videtur hominem non poſſe ſibi præſcindere digitum, uel auriculam, vel naſum, vt mortem euadat à tyranno intentatam, cùm hæc omnia ſint propter commoditatem totius, & ſalus totius poſſit ſine his conſiſtere. Quare non ſolùm iubente tyranno puto hæc poſſe abſcindi, & perdi, ſed etiam abſque præcepto, quando ſic putaretur flectendus ad miſericordiam.

Obiectio.

Dices, Ideò licitum eſt abſcindere membrum alligatū, quia vim infert toti; vim autem ui repellere licet. atqui hæc ratio non habet locum iubente tyranno. Non enim tum membrum, ſed tyrannus uim infert, unde ipſe, non membrum primi poteſt. Confirm. quia non ſumus domini membrorum noſtrorum ſed cuſtodes. ergo non poſſumus de illis pro arbitrio tyranni diſponere.

Reſponſio.

Reſp. Non illa ſola eſt ratio; ſed etiam, quia poſſumus diſponere de membris non neceſſarijs ob ſalutem totius, quando aliter ſaluum eſſe non poteſt, ut dictum eſt. Deinde non propriè uim infert membrum alligatum, ſed uinculum, uel potiùs ipſe alligans; alioquin ſi homo medio corpore alligatus eſſet, ſibi ipſe uim inferret; ac proinde ſeipſum poſſet interimere, ſi cum ingenti cruciatu uinceret, poſſem illum perimere, etiamſi ego ſimul periturus eſſem. Ad Confirm. Inde rectè ſequitur non poſſe nos pro noſtro uel tyranni nudo arbitrio de partibus corporis noſtri diſponere; uerùm quando id ad grauiſſimū malum auertendum eſt neceſſarium, non fit pro nudo noſtro arbitrio, neque ad id neceſſarium eſt dominium. Sic poſſum mihi infligere uulnus, & detrahere adipem, ſi id neceſſarium ſit, ad aliud uulnus, unde alioqui mors impēdet, curandum. Imò ualde probabile eſt ob ſalutem Reipub. poſſe me mihi præſcindere nares, aures, & labia, ſicut fecit Zopyrus, de quo Herodotus l. 4. Etſi enim non ſimus horum domini, ita ut pro arbitrio poſſimus de his diſponere, tamen nulla apparet ratio cur ob cauſam tanti momenti non poſſimus ea perdere, cùm ad uitam non ſint neceſſaria, ſed ſolùm ad ornatum & cōmoditatem. Sic Propheta iuſſit ſe uulnerari, 3. Reg. 20 quod ſanè Dominus ei non præcepiſſet, ſi eſſet ita intrinſecè malum, ut auctores alterius ſententiæ imaginantur. Sic etiam quædam ſanctæ uirgines ſibi nares præſciderunt, ut euaderent petulantiam tyranni. Nec refert, ſi dicas hæc membra eſſe minoris momenti: quia neque horum ſumus domini, ſed ſolùm cuſtodes & rectores; & ita idem fundamentum in his locum habet. quòd ſi hæc minoris momenti poſſumus perdere ob minores cauſas, poterimus manum totam perdere propter cauſam maximam, nimirum ad uitam ſeruandam.

Dices, Etiamſi id poſſit fieri ob grauem cauſam, non tamen tali modo, nimirum ad imperium tyranni. Sed nulla eſt ratio cur non poſſit fieri cogente tyranno, & minante mortem odio priuato, uel ob cauſam politicam. Secus autem ſi ob cauſam religionis: u. g. quia abſoluiſti pœnitentem, quia feciſti Sacrum. tunc enim præſcindendo tibi manum ad imperium tyranni, uidereris punire & improbare factum tuum ueluti pœna dignum; quod redundaret in iniuriam Religionis.

DVBITATIO XV.

Quando homicidium caſuale ſit peccatum; & quando non.

D. THOM. Q. 64. ART. 8.

RESPONDEO & dico Primò, Homicidium quod omninò caſu fit, non eſt peccatum; unde nec pro- 102
priè *Homicidium* uocatur; ſed occiſio ſimplex. dicitur autem caſu fieri, quod nec in ſe, nec in cauſa ſua eſt uoluntarium.

Homicidiū fortuitum

1. Si cauſa non erat efficax.

Tale eſt Primò, Quando cauſa non erat efficax, ita ut ex ea non ſoleat ut plurimùm talis effectus ſequi; ſed aliunde: nempè ex eo, quod per accidens coniungitur: ut ſi alicui inflixiſti uulnus non lethale; ſed mors ſecuta eſt uel malitia medici, qui noxia appoſuit, uel negligentia eiuſdem uel temeritate læſi, qui remedia oportuna adhibere noluit. Hæc occiſio cenſebitur tibi fortuita: unde non eris reus homicidij, nec teneberis ad reſtitutionem ut homicida, ſed ſolùm ut uulnerans: ut rectè Sotus lib. 5. q. 1. ar. 9. & Antonius Gomez. tomo 3. c. 3. nu. 25. eſtque communis ſententia Iuriſperitorum, ex L. Qui occidit. 30. §. finali. ff. ad L. Aquiliam. Et probari poteſt ex cap. Significaſti. 2. de Homicidio. ubi Innocentius III. dicit: *Si percuſſio medicorum iudicio lethalis non fuit, percuſſor poſt pœnitentiam, ad cautelam iniunctam, poterit in officio ſacerdotali miniſtrare:* apertè indicans non eſſe irregularem. Ratio eſt; quia etſi uulnus ſit aliqua occaſio; tamen re uera non eſt cauſa mortis; ſed negligentia medici, uel ipſius læſi: tenebatur enim uterque diligētiam ad-
hibere. Vnde illi, qui neglexit imputandus effectus. Se- 103
cùs tamen, ſi eo loco non erant, qui poſſent uulnus curare; & læſus debitam diligentiam præſtitit: tali enim tempore & loco uulnus cenſeretur lethale.

2. Si diligētia periculum excluſit.

Secundò, Si dans operam rei licitæ, uel illicitæ, adhibuiſti ſufficientem cautionem, ne inde aliquid incommodi ſequeretur: tunc enim etiamſi fortè ſecuta fuerit mors alicuius, non tibi imputabitur; quia nec in ſe, nec in cauſa erit uolita. Nec obſtat, quòd cauſa fuerit periculoſa, ac proinde uideatur mors uolita in cauſa: quia diligentia abſterſit periculum. Ita ſentiunt paſſim recentiores; qui etiam uolunt tunc non incurri irregularitatem. Si enim nulla eſt hic culpa occiſionis, cur ſit iregularitas? nam

hæc,

Digitized by Google

hæc, cùm in pœnam ſtatuta eſt, (ut in præſenti caſu) ſine culpa non contrahitur. Sed quicquid ſit de Irregularitate, (de qua alibi) certum videtur, hic nullam eſſe culpã homicidij, uel obligationem reſtitutionis: eò quòd mors ſit verè fortuita: vt docet Caietanus ar.8. quod declaratur exemplis.

104 *1. Clerici venatoris.* 1. Clericus dans operam venationi cum armis, (quod ipſi eſt vetitum) caſu hominem interficit: nempè quia crepuit fiſtula, vel hominem ferina pelle tectum putauit feram. etſi enim ſic venando, peccet contra dignitatem ſtatus Eccleſiaſtici, & conſequenter contra virtutem Religionis; nullo tamen modo peccato iniuſtitiæ, vel homicidij.

2. Clerici chirurgi. 2. Clericus peritus chirurgiæ, incidit ſtrumam vel apoſtema ex artis præſcripto; monet ægrum, ne ſe vento committat. ille neglectis monitis, confert ſe ad meſſem, corripitur febri, moritur. hæc mors non poteſt Clerico imputari, (quamuis operam rei illicitæ dederit) ſicut nec laico, ſi laicus chirurgus inciſionem feciſſet. habetur iſte

105 caſus cap. Tua nos 19. de Homicidio; ubi etiam ſatis ſignificatur non eſſe irregularem, ſi id cauſa pietatis fecit, & ſufficientem diligentiam adhibuit. qua de re uide plura apud Medinam 1.2.q.73.ar.8.

3. Adulteri ſe defendentis. 3. Accedit quis ad uxorem alterius: interuenit maritus, inuadit adulterum: adulter ſe debito moderamine defendens, maritum interficit: non eſt reus homicidij, ſed

106 occiſio illa cenſetur fortuita. Ratio eſt; quia neque eſt culpabilis in cauſa. Nam adulterium eſt cauſa remota, & occaſio dumtaxat. non enim eſt uia ad occiſionem mariti, ſed potiùs adulteri: rariùs enim mors mariti ex eo ſequi ſolet. Neque etiam eſt culpabilis in defenſione: quia poſitus in illis anguſtijs poterat ſe defendere, (non enim tenebatur ſe pati interfici) cum debito moderamine. unde etiam non contrahit irregularitatem, iuxta probabilẽ multorum ſententiam: quam tenet Petrus Nauarr. lib. 2. cap. 3. num. 362. ubi pro eadem adducit Mercatum & Silueſt. Idem tenet Medina ſupra. Idem dicendum quãdo aliquis alterum conuitio incitauit ad ſe inuadendum; conuitium enim non eſt uia ad occiſionem læſi; ſed conuitiatoris potiùs. Contrarium docet Nauarrus cap. 5. n. 7. citat pro ſe Antoninum: ſed hic nihil tale ibidem docet. & Caietanum q.64.ar.8. ſed Caiet. loquitur de eo, qui dat operam rei illicitæ, quæ natura ſua ad occiſionem tendit. Nec obſtant cap. Dilectus. 13. cap. Ex litteris 15. & cap. Ioannes. 23. de Homicidio; quibus inſinuatur dantem operam rei illicitæ eſſe irregularẽ, ſi inde ſequatur mors; quia id intelligendum de re illicita, quæ ideò illicita eſt, quia periculoſa ex ſe; eò, quòd plerumque ex ea mors ſequatur: vt auctores citati docent. & optimè Bannes q. 78. art. 8.

107 Aduerte tamen, Si ſuſpicabatur talia incommoda ex adulterio ſecutura, tenebatur ex charitate abſtinere. Vnde volendo adulterium committere, peccat non ſolùm peccato adulterij, ſed etiam contra charitatem proximi, quatenus per adulterium conſtituit ſe in neceſſitate damni proximo inferendi. adulterium enim tunc non ſolùm habet rationem adulterij, ſed etiam periculi alterius; quãuis indirectè & per accidens, ratione inuaſionis alterius. Quando tamen conſtitutus eſt in tali periculo, non peccat, etiamſi ſe defendendo, occidat alterum; quia ius habet ſe tuendi. Idem dicendum, ſi imminente marito poterat fugere: tenebatur enim ex charitate, ſi videbat inde marito periculum. unde non fugiendo peccat contra charitatem proximi: non tamen peccat, ſi poſtquam nõ poteſt ampliùs fugere, ſe defendendo, occidat inuaſorẽ. occiſio enim illa non eſt peccatum, (quia non cenſetur uoluntaria) ſed effectus per accidens ſecutus ex peccato. Simile eſt in eo, qui poſt uotum caſtitatis contrahit matrimonium: peccat enim contrahendo, quia exponit ſe periculo faciendi contra uotum per debiti redditionem: cùm tamen poſt contractum petitur debitum, non peccat reddendo; quia negare non poteſt. ſi tamen commodè poſſet auertere petitionem, peccaret reddendo.

108 *Homicidiũ mortale aut veniale.* Dico Secundò, Si occiſio non omninò caſu fiat; eò quòd in opere periculoſo non ſit præſtita cautio neceſſaria, erit peccatum iniuſtitiæ & homicidij, mortale uel ueniale, pro ratione negligentiæ. ita Caietanus ar.8. & alij. probatur; quia erit uoluntarium in cauſa; nempè in omiſſione cautionis, & diligentiæ debitæ; ſicut ſubmerſio nauis eſt uoluntaria in negligentia gubernatoris. unde nõ cenſebitur omninò caſualis. Quòd tamen non ſit maius 109 peccatum, quàm illa negligentia, probatur; quia non eſt uoluntaria, niſi ratione illius negligentiæ: unde non poteſt niſi ratione illius, imputari ad culpam. ſi ergo negligentia ſit grauis, erit culpa mortalis: ſi leuis, erit uenialis: ſi nulla, culpa quoque erit nulla.

DVBITATIO XVI.

Vtrùm mors, vel aliud damnum alicui tertio ex tuo maleficio obueniens, tibi imputetur.

EXEMPLVM ſit: Occidiſti occultè Petrum; imponitur homicidium Paulo, qui cum Petro exercebat ſimultates; capitur Paulus, afficitur ſupplicio.

110 Reſpondeo, & dico Primò, Si nec ea intentione occidiſti Petrum, ut Paulo inde damnum eueniret, nec aduertiſti euenturum; non cenſeris cauſa mortis uel damni Pauli: unde nec teneris ad reſtitutionem.

Damnum tertio præter intentionem proueniens. Probatur primò, Quia hoc damnum Paulo merè per accidens euenit ex actu tuo: (non enim occiſio Petri erat directa uia ad nocendum Paulo) per ſe autem & directè prouenit ex malitia accuſatoris, uel teſtium: ergo nõ poteſt tibi imputari.

Secundò, quia tale damnum non prouenit vt plurimùm tertio, ex huiuſmodi actione, ſed rarò: ergo non tenebaris aduertere illud ſecuturum: ergo ſi non aduertiſti, non teneris ad reſtitutionem; quia nihil omiſiſti conſiderare, vel cauere in tua actione, quod ratione tertij conſiderare vel cauere tenearis.

Tertiò, Illud damnum nec in ſe, nec in cauſa eſt volitũ: ergo cenſetur fortuitum. conſequentia patet ex dubit. ſuperiore. Antecedens probatur; Non in ſe volitum eſt; quia ignoratur euenturum, nec de eo cogitatur. Non in cauſa; effectus non cenſetur volitus in cauſa, niſi probabiliter ex ea proueniat. qui enim rarò prouenit, non cenſetur magis in illa cauſa contineri, quàm non contineri; ſed potiùs minùs.

111 Sed quid ſi aduertas damnum ſecuturum tertio? Multi Doctores videntur ſentire, tunc committi peccatum iniuſtitiæ reſpectu tertij.

Si ſcias euenturum. Reſp. & dico Secundò, Probabilius videri, etiamſi putes inde damnum tertio obuenturum, te non peccare peccato iniuriæ in tertium. ac proinde non teneri ad reſtitutionem. colligitur ex dictis dubit. 15. ita docet Sotus lib. 4. q. 6. ar. 3. ad quartum argumentum. Lopez tom. 1. c. 63. & multi alij. Probatur; quia quando ex aliqua actione ſequitur damnum tertio, non ex natura actionis, vel vt plurimùm; ſed ex malitia vel ignorantia aliorum, quæ ſe immiſcet; non cenſetur illa actio iniurioſa tertio; vt patet ex ſupradictis. atqui hæc occiſio Petri eſt talis: ergo non cenſetur iniurioſa Paulo.

Dices; Qui aduertit ex opere ſuo ſecuturum damnũ alteri, tenetur debitam cautionem adhibere, ne ſequatur: omnis enim prudens hoc faceret. atqui iſte non adhibuit debitam cautionem: ergo omiſſione illius cenſetur cauſa damni.

Reſp. Quando damnum ſequitur ex opere, non natura operis, ſed per accidens, non tenetur ex Iuſtitia cauere, ne ſequatur; ſed ſolùm ex charitate: (vnde 112 quando habet grauem cauſam aliquid faciendi, ne ex charitate quidem tenetur) itaque omittendo cautionem, & non impediendo damnum, non peccat contra iuſtitiam, ſed ſolùm contra charitatem; quæ non obligat ad reſtitutionem.

Confirmatur aliquot exemplis. Primum, Si fureris Petri theſaurum, vnde putes illum dolore moriturum. non cenſeris homicida, nec es irregularis; quia hoc damnum non ex illo furto directè; ſed ex animi voluntario affectu ſecutum: poterat enim, & tenebatur dolorem mitigare. ſi non fecit; ſibi mortem ſuam imputet. Secundum, Vendis arma militi, quibus malè vſurum putas; nõ tamen ideò cenſeris author illorum malorum: quamuis pecces

Digitized by Google

peccés contra charitatem, ſi ipſe alioqui illa mala non fuiſſet facturus. Vendis Iudæo agnum, quem putas ſacrificaturum; non tamen es cauſa ſacrilegi ſacrificij.

Sed quid ſi intendas, vt tertio damnum ſic eueniat? vt ſi cùm vendis arma militi, optes in animo occidi inimicum tuum, & ea intentione vendas. Quidam putant te tunc teneri. ita Sotus ſupra, & Cordub. l. 1. q. 31. ar. 3. Sed contrarium verius videtur, unde.

113 *Si intẽdas.* Dico Tertiò, Etiamſi intendas damnum tertij; ſi tamen actio exterior cum circumſtantijs, talis ſit, vt ex ea non ſequatur damnum vt plurimùm, ſeu ex conditione actionis, ſed aliunde; non erit peccatum iniuſtitiæ. Probatur; quia ſecundùm communiorem opinionem Theologorum, intentio non facit ut opus ſit iniuſtum, niſi aliàs ex natura ſua & circumſtantijs tale ſit. ergo cùm hæ actiones, de quibus agimus, non ſint iniuſtæ reſpectu tertij, ex natura & circumſtantijs; non fient iniuſtæ ex intentione. Ratio eſt; quia intentio accipit ſpeciem ſuam ab obiecto; ergo ſi obiectum non eſt iniuſtum reſpectu intendentis, neque intentio iniuſta erit, ſed ſolùm contra charitatem. Obiectum autem intentum, non eſſe iniuſtum reſpectu intendentis, patet; quia quod intenditur, eſt, vt mors illi eueniat aliorum malitia: atqui hic nulla eſt actio iniuſta, quæ ab intendente in tertium dirigatur. Etſi enim illatio mortis ſit iniuſta reſpectu eorum, à quibus procedit; non tamen reſpectu illius, à quo non procedit, quamuis illam optet fieri. quare nulla etiam eſt iniuſtitia in illa intentione: ac proinde illa intentio non poteſt eam cõmunicare operi externo. Deinde, intentio non facit, vt opus externum magis ſit damnoſum aut noxium, aut magis violet æqualitatem: ergo ſi per ſe non eſt iniuſtum; intentio nocendi non facit iniuſtum: ſuppono enim aliàs eſſe ſatis voluntarium. vide plura infrà c. 12. dubit. 18. num. 129.

Ex his innumeræ quæſtiones ſolui poſſunt, quibus quæritur; Vtrùm ſit peccatum contra Iuſtitiam, an tantùm contra charitatem.

114 Dico Quartò, Si actio exterior talis ſit, vt ex ea plerùmque tale damnum tertio ſequi ſoleat, erit peccatum iniuſtitiæ, etiam ſi illud damnum non intendas: niſi fortè in ea actione iure tuo vtaris.

Prior pars patet ex dictis. Altera probatur: quia qui vtitur Iure ſuo, nemini facit iniuriam: quamuis poſſit peccare contra charitatem; ſi parum ipſius interſit illò vti: vt ſi venas aquarum per tuum prædium currentes, è quibus aqua in puteum vicini influebat, prætextu alicuius operis intercipias: ſi cloacam in prædium alienum aperias, &c.

DVBITATIO XVII.

Vtrùm homicidium, vel aliud damnum, irrogatum per mancipium tuum, vel animal, tibi imputetur; & quid ſi per filium.

115 *Si tua culpa.* RESPONDEO, & dico Primò, Si tua *culpa lata* id factum eſt, tibi imputatur, & teneris ad reſtitutionem totius damni; vt, ſi iuſſeris, ſuaſeris, impuleris, vel ſi negligens fuiſti in præcauendo. Neque tunc ſufficit ſeruum, vel animal noxæ dedere, id eſt, ad noxam ſeu damnum ſarciendum: ſed totum damnum compenſandum: vt habetur L. Si ſeruus. 2. ff. de noxalibus action. & cap. Si culpa. 9. de Iniurijs & damno dato. dixi *culpa lata:* quia de *leui* & *leuiſſima* extra contractum & officiũ, non teneris: vt ſuprà c. 7. dubit. 6.

116 *Si abſque culpa damnum dati.* Dico Secundò, Si nulla tua culpa interuenerit, non teneris ad totum damnum; ſed ſufficit mancipium, uel animal noxæ dedere: liberum tamen tibi eſt vel damnum compenſare, uel rem, quæ nocuit dedere. Eſt communis ſententia DD. & habetur expreſsè locis citatis. Vide Siluestrum Reſtitutio 2. verſus finem & Reſtitutio 3. q. 4. Ratio eſt; quia dominus non tenetur hic ratione ſui; ſed ratione rei ſuæ, quæ reſtitutioni obnoxia manet: mancipium quidem ratione culpæ: (ſi enim non peccauit, non manet obnoxium) animal verò ratione legis ita diſponẽtis. Cùmque mancipium & brutum nihil habeant à ſe diſtinctum, quod pro damno accipi poſſit, conceſſum eſt ei, qui damnum accepit, ut ex ipſorum corporibus, ſibi compenſet: vtrùmque enim pretio eſt æſtimabile. Hinc ſit, vt dominus ſubeat obligationem reſtituendi pro damno, vel corpora ipſorum, uel damni pretium.

Sed dubium eſt, Vtrùm in conſcientia tenearis ante Iudicis ſententiam.

Reſp. & dico Tertiò, Sepoſito Iure poſitiuo; non tenetur dare corpora; uel pretium damni ante ſententiam. Probatur Primò; 117 *Non tenetur iure naturæ.*

Quia nec tenetur ratione rei acceptæ; cùm hæc non extet; nec ratione iniuſtæ acceptionis vel damnificationis; quia abſque omni eius culpa commiſſum. Secundò, Quia ſeruus iure naturæ non manet obnoxius reſtitutioni, ita vt ipſe ſe debeat tradere læſo in compenſationem; quin imò poteſt ſe abſcondere & fugere: ergo nec dominus iure naturæ tenetur illum tradere; ſed poteſt iuuare ad latebras & ad fugam. Si enim eſt aliqua obligatio in domino ad eum tradendum, ea eſt ſecundaria, orta ex obligatione ſerui, qui eſt author damni. itaque cùm ſeruus non teneatur ſe tradere pro damno, nec dominus tenetur. Idem dicendum de animali; non enim animal iure naturæ manet obnoxium læſo, quia nõ peccauit: ſicut neque ſtatua ænea, quæ caſu lapſa aliquem læſit, obnoxia manet.

Dices, Is, qui læſus eſt, iure naturæ poteſt compenſare ſibi damnum, ex re, quæ læſit, ſi præter ſeipſam illa nihil habeat: ergo, &c. *Obiectio 1.*

Reſp. Primò, Antecedens non eſſe verum, vt patet in ſtatua: non enim ſtatuam illam ſibi vindicare poteſt. Secundò, Etiamſi verum eſſet, non tamen inde ſequeretur dominum teneri tradere, nec poſſe abſcondere. Nam illud Ius læſi, ſolùm eſt conditionatum, nempè ſi poſſit animal, vel ſeruum capere. Seruus enim poteſt fugere, & ſe abſcondere. Itaq; dominus vt ſibi vel ſeruo conſulat, poteſt ad hoc iuuare; niſi aliunde prohibeatur.

Dico Quartò, probabile eſt, neque Iure poſitiuo ad id teneri ante ſententiam. Petrus Nauarr. l. 2. c. 1. n. 38. putat id eſſe verius; quia iſtæ leges videntur eſſe pœnales. Sed non propriè poſſunt dici pœnales, cùm apertè excludant omnem culpam domini, ut patet L. Si ſeruus. & cap. Si culpa, ſuprà; ſed conſtituunt id, quod eſt conſentaneum naturali æquitati, & quid in tribunalibus debeant Iudices iudicare. interdum enim Iudex authoritate legis, poteſt decernere per ſententiam, aliquam reſtitutionem, quæ ante ſententiam non erat debita. ſicut enim in pœnam poteſt iniungere aliquam ſolutionem; ita etiam ob pacem publicam, dum æquitati eſt conſonum. 118 *Nõ teneris ante ſententiam.*

Ratio igitur, cur iſtæ leges ante ſententiam non obligent, eſt; quia videntur ſolùm pertinere ad forum externum, neque aliter uſu receptæ. Nam homines paſſim ignorant has leges. 119

Dices; Gregorius IX. cap. vlt. de Iniurijs, ſic ait: *Quòd ſi animalia tua nocuiſſe proponas; nihilominus ad ſatisfactionem teneris; niſi ea dando paſſis damnum, velis liberare teipſum.* ubi apertè inſinuat obligationem ante ſententiam. *Obiectio.*

Reſp. Ob hoc argumentum, eſt ſatis probabile contrarium, idque multi DD. tenent. Reſponderi tamen poteſt; illa uerba poſſe intelligi de obligatione in foro externo; quod inſinuant illa verba, *Niſi velis liberare teipſum*, nempè ab impetitione actoris: uel cèrtè, non eſt uſu receptum. *Contrariũ tamen non minùs probabile.*

Notandum eſt; Si ſeruus uel animal cœperint eſſe extra poteſtatem domini, deſinit erga illum actio vt habetur §. Omnis autem. Inſtit. de Noxal. action. Si in alterius poteſtatem uenerit, erit actio contra illius dominũ: ſi fuerit manumiſſus, conuenietur ut liber. poterit quidem dominus uendere; ſed tenetur emptori indicare uitium, id eſt, eſſe obnoxium. Hæc & alia uide Inſtitut. & ff. de noxalibus actionibus, pertinent enim ad forum externum. 120

Sed quid ſi filius familias occiderit, uel damnum dederit? 121 *Si filius familias dãnũ dederit.*

Reſp. & dico Quintò, Parentem non teneri ex delicto filij, uel damnum ſarcire, uel filium noxæ dedere, ſi abſq; parentis culpa commiſſum. Inſtitut. ſuprà. §. ultimò. Ratio eſt; Primò; Quia iniquum eſt, ut nequitia filij,

uel

vel filiæ, parenti, vltra ipſorum corpora, damnoſa ſit, vt de ſeruis dicitur Inſtit. ſuprà. §. 1. Cùmque ex alia parte parens non ſit dominus corporum horum, (ſunt enim libera) non etiam ratione horum, actio contra parentem poteſt inſtitui. Confirmatur; quia nimis aſperum eſt, vt parens cogatur corpora liberorum ſuorum noxæ dedere. Secundò, Quia filiusfamilias cùm ſit liber, pro ſuis delictis conueniri poteſt; vt habetur §. vltimo, ſuprà. manet enim ex ſuo delicto obligatus tamquam liber, & capax dominij. Vide Siluest. Reſtitutio. 2. verſus finem.

DVBITATIO XVIII.

Vtrùm homicidia & damna, quæ inferuntur per triremes Turcarum, imputentur remigibus Chriſtianis ibi captis, ita vt peccent contra Iuſtitiam, vel ſaltem contra charitatem.

122 NAVARRVS cap. 27. num. 63. docet eos peccare mortaliter ducendo remos, quando contra Chriſtianos agitur; potiùſque debere oppetere mortem: non tamen explicat, vtrùm contra Iuſtitiam, an contra charitatem. Ratio ipſius eſt, quia cooperantur ad homicidia & damna Chriſtianorum. Etſi enim remigatio illa per ſe & in genere ſpectata non ſit opitulatio ad malum, nec mala; tamen vt hic & nunc ſit, eſt verè & propriè cooperatio homicidij; ac proinde mala. actiones enim ſpectandæ in indiuiduo cum circumſtantijs ſicuti fiunt. Addit tamen Nauarrus non videri excommunicatos per Bullam cœnæ (vbi *excommunicantur qui Turcis, & alijs nominis Chriſtiani hoſtibus auxilium quomodolibet præſtant*) quia graui metu compulſi faciunt, quales nō videtur ſummus Pontifex velle comprehendere. Idem docet fuſiùs in cap. Ita quorumdam. 6. de Iudæis notab. 11.

Sententia Nauarri.

Sed verius eſt, non peccare, quando flagris & metu mortis ad id compelluntur. Neque enim peccant contra Iuſtitiam; quia remigatio non eſt actio natura ſua pernicioſa Chriſtianis, ſed indifferens; ſicut aurigatio. eſt enim delatio nauis per mare, qua Turcæ vectores benè & malè vti poſſunt: quòd autem cedat in perniciem Chriſtianorum, eſt ex malitia Turcarum: ergo quando graui ſupplicio vrgentur, non cenſentur cooperari voluntariè ad damna Chriſtianorum: ſicut qui timore mortis reddit depoſitum furioſo, non cenſetur ei cooperari ad necem, quam infert inimico; & auriga, qui dominam ſuam vehit ad locum adulterij, non cenſetur ei cooperari: vt fatetur Nauarrus. Secùs de ijs, qui tormenta in Chriſtianos dirigunt, ignémque applicant; quia directè damnum inferunt.

Non peccant remiges.

Neque etiam contra charitatem; quia nemo tenetur ex charitate vitam ſuam exponere; niſi probabile ſit illi, damnum auerſum iri: atqui id non eſt probabile illis remigibus: etſi enim vnus vel alter ceſſet à remigando, non ideò alij ceſſabunt, ſicque damnum æquè eueniet. Si tamen aliquis eſſet, qui ſuo exemplo, vel exhortatione putaret reliquos ceſſaturos, & ita, graue damnum impediendum: (v. g. ne claſſis Chriſtiana ſuperetur) teneretur ille ex charitate, etiam cum certo mortis periculo, id præſtare: ſecùs ſi damnum non ſit tanti momenti.

123 Ad rationem Nauarri reſpondeo, illam remigationem vt hic & nunc ſit, non eſſe formaliter cooperationem: quia non ſit intentione cooperandi ad cædes; ſed ſolùm materialiter. neque propriè eſt cooperatio, quia per ſe eſt indifferens, & ſolùm vt ſubeſt malitiæ & uſui Turcorum concurrit ad malum, idque remotè. talis autem cooperatio non eſt illicita, quando non eſt voluntaria, ſed coacta, metùque grauiſſimo extorta. vt patet exemplis ſuprà allatis. Sic non propriè cooperantur captiui, qui coguntur tormenta trahere ad locum pugnæ, munire arces, aduehere arma bellica, vel annonam in caſtra: qui hæ actiones non ſunt noxiæ, niſi per accidens, ex malitia eorum qui his præuijs ad malum vtuntur. Simili modo valdè probabile eſt, licere Catholicis nautis & aurigis in Hollandia deuehere annonam ad vrbes & præſidia hæreticis inſeſſa, & ad eorum caſtra, etiamſi metu graui non compellantur. modò abſit praua intentio, & illis ceſſantibus non deſint hæretici plurimi, qui id facient. Ratio eſt, quia hæc actio eſt indifferens; & ſi Catholici excludantur, ſoli hæretici, quorum maxima copia ſuppetet, totum lucrum capient, & Catholici ad magnam penuriam redigentur, cùm vix alia ratio viuendi hoc tempore id genus hominibus ibi ſuppetat. Confirm. Primò, quia hæc actio nec eſt mala per ſe, vt patet; nec ex intentione agentium: quia Catholici non intendunt quidquam mali; nec ex euentu, vt ſit à Catholicis; quia ſi ipſi non facerent, plurimi alij non deeſſent. ergo non eſt Catholicis illo rerū ſtatu prohibenda: præſertim cùm id eſſet ipſis grauiſſimum, & permiſſio nullo modo augeat uires aduerſariorum. Repub. enim perturbata & tyrannide oppreſſa multa licent, quæ aliàs ſunt illicita. Confirm. Secundò, quia ſi detrectent, reddent ſe ſuſpectos, & fortè cogentur, aut alijs modis grauabuntur, tamquam oſores boni publici. Ita mecum ſentiunt uiri doctiſſimi in hac Vniuerſitate.

Adrationem.

Quòd verò Nauarrus putat non eſſe excommunicatos; ſuppoſita altera ipſius opinione, nimirum, quòd non excuſentur à peccato mortali; contrarium eſt longè probabilius. quando enim metus non excuſat à peccato mortali, non excuſat quoque à cenſura. vt apertè colligitur ex cap. Sacris. 5. de ijs quæ ui. ubi dicitur eum, qui metu communicauit cum excommunicato, eſſe excommunicatum: *Quia*, inquit, *licet metus attenuet culpam, quia tamen eam non prorſus excludit (cùm pro nullo metu debeat quis mortale crimen incurrere,) excommunicationis labe credimus inquinari*. Torquent ſe hìc Canoniſtæ, quomodo metus non excuſet à cenſura, cùm ſæpè excuſat à culpa. Sed dicendum, tunc excuſare à pœna, quando excuſat à culpa: quando uerò non excuſet à culpa, ita ut culpa maneat mortifera; tunc non excuſare à pœna, ut hoc loco Pontifex clarè pronunciat.

An ſint excommunicati.

DE RESTITVTIONE ad quam tenetur homicida.

EXPLICATA ratione homicidij, tum uoluntarij, tum fortuiti; ſequitur ut dicamus de reſtitutione ſeu compenſatione neceſſaria.

DVBITATIO XIX.

Quantum teneatur homicida vel mutilator reſtituere.

RESPONDEO & dico Primò, Teneri ſoluere integras expenſas, factas in curationem læſi; nam earum ipſe cauſa efficax fuit. 124

Dico Secundò, Teneri etiam reſtituere, nō quidem quantum ipſe erat lucraturus, ſed quantum illa ſpes lucri valebat, ſi quæſtum aliquo officio vel artificio faciebat; ijs tamen detractis, quæ ipſe conſumere ſolebat, ſi obiit. quæ enim ipſe conſumebat, non poſſunt cenſeri in lucris ad hæredes peruenientibus. u. g. Spes lucri æſtimetur 1000. id quod conſumpturus erat æſtimetur 500. ſuperſunt tantùm 500. reſtituendi. quod valdè notandum. Vide Couarr. l. 2. Variarum reſolut. cap. 10. num. 7. & Sotum l. 4. de inſtit. quæſt. 6. art. 3. ad 3.

Detrahenda ipſius expenſa.

Sed difficultas eſt, Vtrùm ex hac ſumma etiam detrahi debeat æſtimatio laboris. Ioannes Maior in 4. d. 15. q. 19. affirmat.

Sed contraria ſententia eſt communis: Illius laboris non eſſe rationem habendam, ſed integrè reſtituendum, quantum ſpes lucri, omnibus perpenſis æſtimabitur. Ita Couarru. ſuprà num. 7. ultra medium, & alii paſſim. Probatur Primò; Quia ſi æſtimationem laboris detrahamus, uix aliquid ſupererit; nam ſæpè lucrum non eſt maius, quàm æſtimatio laboris; ut patet in iis artificiis, in quibus eſt parum ingenioſæ induſtriæ. Secundò, Quia qui alium iniuſtè impediuit à labore diurno, tenetur integrè 125

Aeſtimatio laboris non detrahenda.

lucrum

Digitized by Google

lucrum illius diei ſarcire, nulla parte detracta; ratione laboris non obiti: nam alter cupiebat laborem ſubire: ergo,
126 &c. Sententia tamen Maioris videtur ſatis æqua, ſi hoc modo temperetur; vt tantum detrahatur lucro, quantum ille artifex libenter pro laboris redemptione daturus fuiſſet: ſic enim non videtur fieri ulla inæqualitas; quòd ſi ille laborem nullo modo voluiſſet redimi cum lucri imminutione; tunc integrè reſtitutio erit facienda, iuxta communem DD. ſententiam.

Niſi ipſe maluiſſet illum redimere.

127 Dico Tertiò, Si homicida, vel qui damnum intulit moriatur, tenentur hæredes ex eius bonis. Ratio eſt; quia hæredes ſuccedunt in locum defuncti, & in omnia eius bona, & iura: vnde etiam in omnes eius obligationes, quibus ex iuſtitia obligabatur.

Nec obſtat L. Ex Iudiciorum. 20. ff. de accuſationibus, vbi dicitur, *pœnam pecuniariam, quæ deſcendit à delicto, non tranſire ad hæredes, lite non conteſtata*: quia vel intelligitur de pœna propriè dicta, qua puniendus erat per ſententiam is, qui crimen contraxerat; quæ pœna non debetur ante ſententiam, nec ab homicida, nec ab eius hæredibus: ita eum intelligit Couarru. Vel certè lex iſta, ſolùm negat hæredibus occiſi actionem de damno in foro externo in hæredes occiſoris; niſi ante mortem eius lis conteſtata fuerit: ita Anton. Gomezius tom. 3. c. 3. n. 37. non tamen liberat eos in foro conſcientiæ: nihil enim facit ad obligationem coram Deo, quòd lis ante mortem conteſtata, vel non conteſtata fuerit.

DVBITATIO XX.

Quomodò æſtimatio lucri futuri facienda eſt, cùm ignoretur quamdiu fuiſſet victurus.

ANGELVS, Reſtitutio 1. §. Homicida, dicit eam faciendam iuxta diſpoſitionem Legis Computationi. ff. ad legem Falcidiam. Idem docet Couar. lib. 2. Variarum cap. 10. num. 7. circa medium. In hac lege certum tempus conſtituitur futuræ ætatis æſtimandæ: ita vt ſi quis ſit annorum 20. vel infrà, is putetur adhuc victurus 30. ſi ſit 35. putetur victurus 25. ſi 40. adhuc 20. ſi 50. adhuc decem, ſemper diminuendo vſque ad 60. ſicut ibi expreſſe habetur.

128 Sed cùm hæc lex tantùm loquatur de alimentis alicui ad vitam legatis, non videtur extendenda ad noſtrum caſum. Deinde in foro conſcientiæ, ſpectandæ quoque ſunt multæ aliæ circumſtantiæ, ex quibus æſtimandum eſt futuræ ætatis tempus & lucrum. Denique qui occideret ſenem 59. annorum: non teneretur niſi reſtituere lucrum vnius anni; qui ſexagenarium, nihil: quod eſt contra omnem æquitatem. fieri enim poteſt vt ſit validus, & putetur adhuc 20. annos victurus.

Aeſtimatio ætatis, in alimentis legatis.

129 Reſp. igitur, Non poſſe commodiorem regulam præſcribi, quàm vt illud reſtituatur, quod probi prudentèſq; viri, ſpectatis omnibus circumſtantijs, ratione lucri ceſſantis vel damni, ex occiſione, mutilatione, aut etiam vitæ abbreuiatione emergentis, iudicauerint eſſe æquum. Nam ſi vita alicuius acciſa, breuiórque effecta eſt ex percuſſione iniuſta, æſtimandum tempus, quo vlteriùs putabatur eam producturus.

Hic ſit arbitrio prudentum.

130 Hic tamen aduertendum eſt, Si quis vel naturali, uel *aliàs iuſta morte* erat è medio tollendus; qui iniuſtè præueniret, non teneretur ad reſtitutionem; quamuis iniuſtitiam committeret: vt rectè docet Petrus Nauarr. l. 4. c. 1. num. 78. qui pro eadem ſententia citat Nauarr. & Silueſtrum. Ratio eſt; quia non infert damnum pecuniarum: tam breui enim tempore non erat ille lucraturus quidquam.

Si aliàs erat periturus abſque culpa.

131 Dixi, vel *aliàs iuſta morte*: quia ſi iniuſtè erat interficiendus, vel à latrone, vel etiam à Magiſtratu, & ego præueniam; omninò teneor reſtituere. Ratio eſt; quia alter, qui eum interfecturus erat, fuiſſet obligatus: ergo ſi ergo præueniam, ſimiliter obligabor. non enim aliquid iuris ideò amittit vel viuendi, uel lucri faciendi in vita, quia alius eum iniuſtè ſtatuerat interimere: ſicut amittit, quando vel naturaliter, uel iuſtè per Magiſtratum perire debet.

Idem dico de quouis alio damno iniuſtè illato, ſi res illa apud dominum certò erat peritura, uel iuſta pœna, uel caſu fortuito. ſi enim tunc culpa mea, vel etiam dolo perijt, ſub eius dominio manens, non teneor ad reſtitutionem. v. g. ſi incendi ſegetes, quas eluuio fluminum certò erat euerſura. Sed de hoc plura infrà cap. 12. dubitat. 15.

Si res peritura apud dominum.

Petes, Vtrùm id, quod reſtituendum eſt pro lucro probabili hæredibus occiſi, æſtimatum ſit 50. aureis: ut docet Nauar. c. 15. nu. 14. in quam ſententiam adducit Hoſtienſem. 132

Reſp. Legem, quam citat Nauarr. illis verbis non agere de reſtitutione damni; (hæc enim debetur etiam ante condemnationem) ſed de pœna, ſeu mulcta, quæ per ſententiam debetur; ſic enim habet editum prætorium: *Si ea re liber homo perierit, 50. aureorum Iudicium dabo*: & immediatè antè dixerat, *ſe in duplum daturum Iudicium, ſi ex eiecto, vel effuſo damnum datum eſſet*. unde manifeſte patet, legem loqui de pœna homicidij, nō cuiuſuis, ſed fortuiti; non autem de damno ſarciendo. Idem docet Gloſſa in c. 1. de Iniurijs, dicens: *Si liber homo perijt, 50. aureorum ſit condemnatio*.

50. aureorum pœna.

DVBITATIO XXI.

Quantum teneatur reſtituere, qui modum iuſtæ defenſionis exceſſit.

RESPONDEO, & dico Primò, Qui ab altero fuit prouocatus ad pugnam, etiamſi modum forte exceſſit, non tenetur ad reſtitutionem. ita multi recentiores. Ratio eſt, quia prouocans uidetur ei condonare, dum facit ei poteſtatem, ut contra ſe agat quod poterit. Idem docet Bannes q. 62. ar. 2. dub. 6. ubi dicit, eum, qui uoluntariè ſe exponit periculo, prouocando alterum ad certamen, ſi occidatur, non eſſe iniuſtam occiſionem reſpectu illius, ſed ſolùm reſpectu Reip. uel Dei, qui eſt Dominus ſpecialis uitæ. & paulò antè, dicit talem renuntiare iuri ſuo, etiam ſi in damnum filiorum id cedat. Idem uidetur dicendum, quando duo prouocant ſe uiciſſim, & pari conſenſu pugnam aggrediuntur. 133

Prouocatus non tenetur.

Dico Secundò, Qui inuaditur ab altero ſine prouocatione, ſi iuſtam moderationem notabiliter excedat, ita ut mortiferè peccet occidendo ſuum inuaſorem, tenetur integrè damna compenſare. Ita docet Nauarr. c. 15. nu. 27. & plerique hoc tempore. Ratio eſt; quia qui ita occidit, facit alteri iniuriam, & eſt cauſa totius damni: ſicut is, qui dolo uel lata culpa eſt alteri cauſa damni. 134

Dices, Qui alterum iniuſtè aggreditur aperta ui, uel ex inſidijs, & occidit, maiorem infert iniuriam, quàm qui aggreſſus, & rei indignitate commotus, occidit aggreſſorem: ergo ad maiorem tenetur reſtitutionem.

Reſp. Negando conſeq. Non enim quātitas reſtitutionis, ex iniuriæ quantitate æſtimanda eſt. ſed ex quantitate damni per iniuriam mortiferam illati. itaque cùm hic interuenerit iniuria, quæ ſit peccatum mortiferum, integrè damnum ſarciendum eſt. Secùs eſt in pœna; hæc enim reſpondet iniuriæ, non damno: unde ubi maior fuit iniuria, maior quoque pœna eſt irroganda.

Aduerte tamen quoſdam DD. ob argumentum prædictum docere, eum, qui modum iuſtæ defenſionis excedit, non teneri tantumdem reſtituere quantum aggreſſorem, qui ex inſidijs uel aperta ui occidit; ſed multò minùs. Ita Angelus, Reſtitutio 1. §. Homicida, Silueſt. Reſtit. 3. q. 2. & Gomezius tom. 3. cap. 3. num. 38. Idem docet Sotus lib. 4. de Iuſtit. q. 6. ar. 3. ad tertium. Vbi notandum eſt, Silueſtrum non loqui de pœna propriè dicta, (ut Nauarrus eum exponit) ſed de reſtitutione damnorum, quam uult fieri iudicio boni uiri: de qua etiam apertè Gomezius & Angelus. Quę ſententia mihi uidetur probabilis, & cōſentanea æquitati naturali, etſi enim damnum illud par ſit, ſiue hoc, ſiue illo modo illatum ſit; & compenſatio non ſit æſtimanda ex indignitate rei, uel magnitudine iniuriæ; tamen is, qui alterum inuadit, uidetur ex parte amittere ius ad compenſationem damni: nam ſibiipſi eſt cauſa mali, alterum iniuſtè inuadendo. quare ſi occidatur uel lædatur, ſibi ex parte debet imputare. Deinde difficilimum eſt, iuſtum temperare dolorem, ut ait Angelus. 135

Probabile inuaſum non teneri ad reſtitutionem integram.

Digitized by Google

lius. Quare æquitas naturalis uidetur poſtulare, ut non tam ſeuerè teneatur omnia damna rependere; idque cõmunis humani generis ſenſus approbare videtur.

136 Dico Tertiò, Qui inuaſus ab altero, poteſt fugere, vel aliter declinare, etſi id non faciat, ſed debita moderatione, ſe vel ſua defendens occidat inuaſorem; non tenetur ad reſtitutionem.

Qui poteſt fugere.

Probatur; Quia non peccauit contra iuſtitiam, ſed ſolùm contra charitatem, vt oſtenſum eſt ſuprà dubit. 15. & 16. non enim ex iuſtitia tenebatur fugere, vel à via declinare.

Confirmatur, quia nemo ex ſua malitia, qua vult alterum inuadere, acquirit ius in illum, quo illum obliget ad fugam, ita vt niſi fugiat, vel patiatur ſe interfici, cenſeatur ipſi facere iniuriam: ſed ſolùm tenetur fugere ex charitate, ſi ſine honoris diſpendio poſſit. & Eccleſiaſticus tenetur etiam lege religionis; ne videlicet non fugiendo, aliquid committat, quod ſanctitatem ſtatus ipſius dedeceat; lege tamen Iuſtitiæ non magis tenetur, quàm ſæcularis.

137 Dico Quartò, Idem omninò dicendum de eo, qui alium contumelia, vel alia iniuria affecit; ſi ab illo inuaſus, iuſta ratione ſe tueatur, & illum occidat, nón tenetur ad homicidij compenſationem. eſt contra Nauarrum c. 15. n. 7. ita tenet Nauarra l. 2. c. 3. n. 362. ex Silueſtro & Mercato. colligitur ex dictis ſuprà dubit. 15.

Qui inuaditur ob cõtumeliam illatam.

Probatur, quia is, qui iniuriã alteri intulit, ſi armis ab eo inuadatur, poteſt ſe cum iuſta moderatione tueri; præſertim venia petita, vel ſatisfactione oblata: quia alter tunc nullum ius habet ſic inuadendi priuata auctoritate: ergo ſi eum occidat, non facit ei in hoc iniuriam. Confirmatur; quia inuaſor non habet ius iuſtitiæ in alterum, vt ille ſe non defendat; neque etiam vt fugam capeſſat; ſed ſolùm ut ſatisfactionem pro iniuria offerat. ergo ſi moderatione debita ſe defendens occidat inuaſorem, non facit contra ius ipſius: ac proinde non peccat contra iuſtitiam: ſed habet ſe illa occiſio tamquam per accidens, & mediante alterius malitia proueniens, occaſione operis iniurioſi. vt ſi quis ſeipſum occideret præ impatientia, quia domum eius ſuccedi, non cenſerer ego idcircò homicida: nam illa actio iniurioſa, non eſt verè iniurioſa, reſpectu occiſionis, per accidens ex ea prouenientis, ſed ſolùm eſt contra charitatem, vt ſuprà dub. 16. num. 112. oſtenſum. vnde nec obligat ad reſtitutionem, cauſa mortis illatæ.

DVBITATIO XXII.

Vtrùm quando homicida ſuſtinuit pœnam talionis, debeat fieri damnorum compenſatio.

138 SVMMA Roſella, Reſtitutio 3. & quidam recentiores dicunt tunc non deberi aliam compenſationem; quod etiam videtur ſentire Scotus diſt. 15. q. 3. a. 2. Gabriel ibidem q. 15. ar. 2. Angelus Reſtitut. 1. §. Homicida; Adrianus q. vlt. de Reſtitut.

Reſpondeo, Verius eſt, in rigore omnia damna ex homicidio ſecuta, ex bonis homicidæ ſarcienda. Ita Nauarr. cap. 15. num. 25. Couarr. l. 2. Variar. c. 10. num. 7. circa medium. Gomezius tom. 3. c. 3. num. 37. & alij. Ratio eſt, quia pœna infligitur à Iudice; non vt damnũ parti læſæ compenſetur, ſed ut iniuria Reipubl. & legibus illata vindicetur, aliiſque terror incutiatur. Vnde etiam ea crimina, quæ nemini damnum inferunt, pœna mortis puniuntur. Vt ſodomia, grauis blaſphemia, hæreſis.

139 Quamuis hæc ſententia in rigore ſit vera, tamen contraria eſt probabilis, & conſentanea æquitati, præſertim cum hac limitatione: vt hæredes homicidæ, quando ipſe in corpore plexus fuit, in conſcientia non teneantur quidquam ſoluere. niſi hæredes occiſi id exigant: ita .n. ferè habet vſus, vt pœnæ talionis cenſeantur acquieſcere, & iniuria illata videatur ſic eſſe compenſata: ſic docet Michael Salonius q. 62. ar. 2. Si hæredes occiſi exigant aliam compenſationem, præter pœnam homicidæ, (quod tamen honeſti non ſolent) tunc hæredes homicidæ videntur teneri, quia damnum iniuſtè datum non eſt per pœnam talionis reparatum. Certum tamen eſt, hæredibus occiſi nihil deberi pro ipſa vita ablata, etiamſi aliàs pro ea reſtitutio deberetur. Ratio eſt; quia damnum uitæ cenſetur pœna talionis abundè compenſatum. Ita docet Scotus in 4. diſt. 15. quæſt. 3. ar. 2. Gabriel ibidem q. 15. ar. 2. & alij.

Contrariũ probabile.

DVBITATIO XXIII.

Vtrùm ſit aliquid reſtituendum pro vita, membro, vel cicatrice.

MVLTI Doctores cenſent, non ſolùm pro damnis pecuniarijs ex læſione, uel homicidio ſecutis, reſtitutionem pecuniariam deberi; ſed etiam præciſè pro damno uitæ, uel membri, uel cicatricis, idque arbitrio boni uiri. Indicat id D. Thomas q. 62. ar. 2. ad primum. Sotus lib. 4. de Iuſtit. q. 6. art. 3. ad tertium. Silueſt. Reſtitutio 3. q. 2. & quidam alij. Ratio eſt; quia qui non poteſt damnum totum integrè compenſare, tenetur eo modo, quo licet iuxta arbitrium prudentum. Confirmatur, quia alioqui ſequeretur, teneri quempiam reſtituere pro uita bouis occiſi, & non pro uita hominis: quod tamen uidetur abſurdum, eò quòd hæc ſit multò pretioſior. Sed contrarium uidetur uerius. 140

Reſpondeo igitur; Etſi pro uita ſerui, uel animalis neceſſariò reſtitutio pecuniaria ſit facienda; tamen pro uita, membro, uel cicatrice hominis liberi, nihil in conſcientia neceſſariò deberi. 141

Pro vita ſerui, non autẽ hominis liberi reſtituendum.

Prior pars patet; quia vita ſerui & animalis pretio æſtimantur, quod ad æqualitatem rependi poteſt: unde prò horum uita tantum ſoluendum, quanti plurimi uendi poterant: pro mutilatione & cicatrice, quanti pluris uenderentur, ſi illæſa fuiſſent.

Secunda pars, eſt Nauarri cap. 15. n. 22. ubi id egregiè probat. & Gloſſæ in cap. 1. de Iniurijs & damno dato: Ledeſmæ in 4. d. 24. q. 25. ar. 2. dub. 7. Petri Nauarr. lib. 4. de Reſtitut. cap. 1. nu. 80. Eamdem tenet Couarr. lib. 2. uariarum reſolut. cap. 10. n. 7. circa medium, & Gomezius tom. 3. cap. 6. num. 12. ubi dicunt *cicatricem hominis liberi, pecunia compenſari non poſſe;* unde idem multò magis (ſi conſequenter loqui uelint) dicere debent de uita & membro.

Probatur Primò, Ex L. ultima. ff. de his, qui effud. uel deiec. *Cùm liberi hominis corpus ex eo, quòd deiectum effuſumve quid erit, læſum fuerit, Iudex computat mercedes medicis præſtitas, cæteráque impendia, quæ in curatione facta ſunt; præterea operarum, quibus caruit, aut cariturus eſt ob id, quòd inutilis factus eſt. Cicatricum autem, aut deformitatis nulla fit æſtimatio; quia liberum corpus nullam recipit æſtimationem.* Idem habetur L. Ex hac lege. 3. ff. ſi quadrup. paup. feciſſe dicatur.

Dices, Has leges ſolùm negare actionem in foro externo. Contrà; Quia apertè indicant, nihil pro his deberi, eò quòd natura ſua ſint ſupra omne pretium; ac proinde non poſſint conferri cum ijs rebus, quæ in humanos contractus ueniunt. & ſanè ratio nulla eſt, cur neganda ſit actio, ſi in conſcientia aliquid debetur: & cur non fiat eius taxatio per Iudicem, cùm reliquorum damnorum fiat, ipſeque meliùs quàm alius quiuis, eam facere poſſit. 142

Probatur Secundò, Hæredes non tenentur compenſare damnum uitæ, aut iniuriam illatam, ut Scotus fatetur: ergo nec ipſe occiſor. ſi enim occiſor ex Iuſtitia tenebatur ex ſuis bonis; cur non hæredes ex ijſdem teneantur; cùm ſuccedant in eius obligationes, ſicut in iura?

Hæredes non tenentur.

Tertiò, Quando homicida punitur pœna talionis, ſatisfacit illa pœna pro damno uitæ: uti praxis omnium tribunalium habet, & DD. ſupradicti ſentiunt: neque enim iuſtum uideretur ad amplius ſontem obligare. Atqui per hanc pœnam corporalem nulla ſit læſo pro uita compenſatio; ſed ſolùm ſit uindicatio, quæ à reo non debetur ex Iuſtitia commutatiua, ſed à Magiſtratu. ergo cùm poſt hanc pœnam cenſeatur in conſcientia liber ab illa compenſatione, quæ pro ipſa uita ſit facienda; ſignũ euidens eſt, ipſum anteà etiam liberum fuiſſe, nec Iuſtitiæ lege damnum uitæ debuiſſe compenſari; ſicut alias damna, 143

Digitized by Google

na, à quibus non eſt liber poſt pœnam.

Nihil certi poteſt determinari. Quartò, Quia non poteſt ſtatui, quantum pro vita, vel membro ex Iuſtitia ſit reſtituendum; neque vir prudens certum quid arbitrari poteſt. ſi enim dixerit mille deberi pro vita; cur non duo millia, vel tria, & ſic deinceps? etſi enim homicida non teneatur ita ſe exhaurire reſtituendo, ut in extremam aut grauem neceſſitatem incidat; tamen ſi opibus abundet, numquam poterit ab arbitris tantum taxari, quin dici poſſit amplius deberi.

Vita æqua les. Quintò, Quia vitæ omnium hominum ſunt æqualis dignitatis: ergo æqualis debet fieri pro omnibus reſtitutio; quod eſt abſurdum.

144 Sextò, Reſtitutio, quæ debetur ex Iuſtitia, reparat damnum illatum præcisè ad æqualitatem: ergo vbi damnum natura ſua irreparabile eſt, non debetur reſtitutio lege Iuſtitiæ.

Septimò, quia nemo obligatur damnum ſarcire ex bonis diuerſi ordinis, ſed tantùm eiuſdem; hæc enim ſola inter ſe ſunt commenſurabilia: ergo quando non poteſt fieri commenſuratio, non eſt obligatio Iuſtitiæ. Antecedens patet; quia alioquin qui læſiſſet in vita, deberet reſtituere in honore, vel potiùs in bonis ſpiritualibus, ſi pecunia non poſſet; quod tamen neque moribus gentium eſt receptum, neque ullo modo neceſſarium: ut paſſim Doctores tradunt.

145 *Solum damnum pecuniarium compenſandum.* Ex quibus patet Primò, Solum damnum pecuniarium, ſecutum ex homicidio, eſſe ex iuſtitia compenſandum: pro damno autem uitæ, & pro iniuria, ſolùm deberi ſatisfactionem quamdam, ſignis doloris & petitione ueniæ. Fieri tamen poteſt, ut obligetur ex charitate ad aliquam pecuniariam ſatisfactionem, ſi hæredes ſint pauperes, & non putentur mœrorem aliter depoſituri; & ipſe eam ſine graui incommodo poſſit præſtare: tunc enim videtur ſaltem ex charitate, & quadam æquitate naturali teneri. fortè hoc uoluit D. Thomas.

Secundò, Si uir nobilis aut alius occiſus ſit, qui nihil lucri faciebat, nihil reſtituendum, præter expenſas in medicos, ſi quæ factæ ſint.

Tertiò, Patet reſponſio ad contrariam rationem: non enim omne damnum, ex Iuſtitia eſt compenſandum: ut patet de damno ſpirituali; quod tamen maximum eſt. Neque mirum uideri debet, ſi pro uita animalis fiat reſtitutio, non autem pro uita hominis liberi; quia uita hominis liberi eſt ſupra omne pretium pecuniarium & humanum, ſicut & bona ſpiritualia: non tamen uita animalis, uel mancipij. Hinc tamen non ſequitur, minus eſſe peccatum occidere hominem, quàm beſtiam.

146 Dices, L. Prætor edixit. 7. §. 6. ff. de Iniurijs dicitur: *Poſſe hodie de omni iniuria, ſed & de atroci ciuiliter agi, Imperator reſcripſit.* ergo poteſt agi in Iudicio de damno vitæ ſarciendo.

Reſpondeo, Negando conſequentiam. Aliud enim eſt agere de iniuria vindicanda, aliud de damno ſarciendo. iniuriæ enim non debetur reſtitutio ſed vindicatio, & mulcta etiam pecuniaria, quæ ſit opera Iudicis. ſatisfactio & debetur, ſed non pecuniaria ante ſententiam. itaque poteſt ciuiliter agi, quia poteſt exigi aliqua ſatisfactio pecuniaria, per Iudicem imponenda.

DVBITATIO XXIV.

Vtrùm aliquid reſtituendum pro expenſis funeris,

147 *Pro expenſis funeris.* RESPONDEO, Ordinariè nihil pro his expenſis reſtituendum, quamuis contrarium affirmet Nauarrus c. 15. n. 22. Ratio eſt; quia etiamſi naturali morte obijſſet, nihilominùs hæ expenſæ fieri debuiſſent. vnde per occiſionem nihil damni ex hac parte illatum; niſi fortè ex acceleratione, eò quòd citiùs iſti ſumptus fieri debuerunt, quibus adhuc aliquid lucri facere potuiſſet: ſed hoc ſub lucro ceſſante comprehenditur. Vel niſi extra patriam, aut alieno loco occiſus ſit, vbi maiores ſumptus, quàm domi fieri debuerunt; quod pertinet ad damnum emergens.

DVBITATIO XXV.

Vtrùm animæ occiſi aliquid reſtituendum ex Iuſtitia.

SCOTVS d. 15. q. 3. ar. 2. Gabriel, Adrianus, & Angelus ſuprà, docent. Si homicida ſubeat pœnam talionis, nihil ampliùs deberi pro vita occiſi: ſi non ſubeat, debere ſatisfacere pro vita illius, bonis ſpiritualibus, per eleemoſynas, orationes, Miſſas, &c. 148

Non ex iuſtitia. Sed communior ſententia eſt, non obligari ex Iuſtitia ad hanc reſtitutionem; quamuis ſit ſaluberrimum conſilium, & æquitas naturalis videatur quodammodò poſtulare. Vnde meritò pro ſatisfactione ſacramentali, ipſi à ſacerdote poteſt iniungi. ita docet Sotus lib. 4. q. 6. ar. 3. ad tertium. Silueſter ſuprà & alij.

Ratio eſt; quia bonum ſpirituale non poteſt eſſe pretium rei temporalis: ergo non poteſt ex Iuſtitia deberi pro damno vitæ. Antecedens probatur; quia ſunt res diuerſi ordinis; & vita per hoc non reſtituitur nec in ſe, nec in æquiualenti, quod apud homines habeat parem æſtimationem. 149

Dices, Deberi hæc bona non pro vita, ſed quia illum priuauit facultate merendi, & ſatisfaciendi.

Reſpondeo, Facultas merendi eſt irreparabilis: ſimiliter meritum amiſſum eſt irreparabile: quia meum meritum non poteſt alteri donari; ita vt fiat ipſius. Deinde priuatio huius facultatis, non poteſt ullo opere noſtro compenſari, ſicut nec vita. Et quamuis ſatisfactio vnius alteri prodeſſe poſſit; non tamen conſtat, an alter aliqua ſatisfactione ſit priuatus, nec vtrùm ei profutura ſit. Denique non poteſt in his certa menſura conſtitui, quæ lege Iuſtitiæ debeatur. 150 *Facultas merendi.*

DVBITATIO XXVI.

Vtrùm tantummodò vxori & liberis, an etiam alijs reſtituere teneatur, vt creditoribus, & ijs, quos occiſus alebat.

MVLTI DD. ſentiunt, His omnibus faciendam reſtitutionem, quia per iniuriam impediti. Verùm hæc ſententia eſt valdè difficilis in praxi, & fortè in rigore non vera. vnde.

Reſpondeo & dico Primò, Probabile eſt homicidam non teneri creditoribus defuncti. Colligitur hoc ex dictis ſuprà dub. 15. & 16. Tenent Sotus, Salonius, Lopez, & alij ibi citati. 151 *Creditoribus.*

Probatur, Nam planè per accidens obuenit damnum creditoribus: non enim illa actio occiſionis ex natura ſua, vel vt plurimùm eſt ipſis damnoſa: ergo non eſt iniuria in illos.

Secundò, Quia creditor non habet ius in debitorem, niſi quantum extendunt ſe bona, quæ actu habet, vel quæ veriſimiliter erat habiturus: ergo cum homicida reſtituit hæredibus, in quos obligatio defuncti transfertur, ea, quæ ipſe putabatur lucraturus, non facit iniuriam creditoribus: poſſunt .n. ab hæredibus ſolutionem petere.

Tertiò, Creditor non eſt ita coniunctus debitori, vt damnum, quod huic ſit, debeat cenſeri fieri creditori: nam ſolùm per accidens, ſeu ciuili modo ei cohæret; qua ratione innumeri poſſunt cum ipſo coniungi. Abſurdū autem videtur omnes eos, qui cum ipſo contrahunt, habere ius Iuſtitiæ in ipſius inimicum, ne ipſum occidat. Confirmatur; quia qui cum aliquo contrahunt, debent videre an ille habeat ſufficientia bona, vel certè curare, vt det ſufficientem cautionem: quod ſi non fecerint, ſibi imputent; non enim tenetur inimicus ex Iuſtitia tam procul reſpicere.

Quartò Non videtur hæc obligatio vſu recepta, imò communi hominum iudicio, non cenſetur homicida creditoribus obligatus, niſi fortè ea intentione occiderit, vt eis obeſſet.

Dices Primò, Homicida tenetur filijs occiſi, quia parens illis ex Iuſtitia obligabatur: ergo cùm etiam obligetur ex iuſtitia creditori, tenebitur ei occiſor. 152 *Filij.*

Reſp. Negando antecedens: Ideò enim tenetur filijs occiſi, quia videntur vna perſona cum parente, ita vt cenſeantur damnum paſſi in bonis proprijs, quæ per parẽtem poſſidebant. Neque verum eſt, parentem debere ex iuſtitia filijs, cùm ſolùm teneatur lege pietatis.

Dices Secundò, Qui hypothecam perimit, tenetur creditori de damno: ergo etiam qui interimit debitorem, qui ratione obligationis perſonalis, eſt inſtar hypothecæ.

153 *Hypotheca* Reſpondeo Primò, negando antecedens; Nam ſatisfacit dando æquiualens illi hypothecæ; vt ſi erat domus, ædificando domum ſimilem; vel dando æſtimationem; & compenſando fructus pro tempore, quo eos impediuit.

Secundò, Negando conſequentiam: quia debitor non obligatur ſecundùm ſe, vt hypotheca; (non enim poteſt vendi) ſed ratione bonorum, quæ actu habet, vel habiturus erat; quæ compenſantur ab homicida, ipſius hæredibus, quorum eſt, defuncti debita ſoluere.

154 *Pauperes.* Dico Secundò; Etiam probabile eſt, non teneri illis, quos occiſus alebat ex liberalitate. Ita docet Sotus, Lopez, & Salonius ſuprà.

Probatur primò; Quia hoc damnum merè per accidens illis obuenire cenſetur. Secundò, Quia interfectus non tenebatur: ergo nec interfector; cùm ipſi non cenſeantur vna perſona cum interfecto. Tertiò, Quia alioqui teneretur alere omnes famulos eius & pauperes, quos ipſe ſuſtentabat, quod tamen non eſt vſquam receptum.

Dices, Qui per uim impedit, ne quis alteri benefaciat, tenetur illi de damno illius commodi ſperati: at homicida per vim impedit. ergo, &c.

Reſp. Maior vera eſt, ſi eo modo vis adferatur vt cenſeatur his velle nocere: hic autem non eo modo, neque eo fine vim infert; ſed quia eſt inimicus, cui per accidens coniunctum eſt damnum aliorum. Adde, quòd ſi ille pauperes alebat, fortè hæredes facti ditiores, alent multò plures: nam ſinguli aliquas eleemoſynas dabunt.

155 *Parens, vxor, filij.* Dico Tertiò, Occiſor ſolùm videtur obligari parentibus occiſi, filijs, & vxori. Ita Sotus ſuprà l. 4. q. 6. ar. 3. ad tertium. & Lopez cap. 62. & Salonius quæſt. 62. ar. 2. Bannes ibidem q. 6. Idem tenent multi alij. Ratio eſt; non quia hæres ſuccedit in iura defuncti; nam defunctus numquam ius habuit ad illam reſtitutionem, vtpote cuius obligatio per mortem eius orta ſit: ſed quia parens & filius cenſentur vna perſona, ſimiliter maritus & vxor. quare qui interficit Petrum, ille vxori, liberis, & parenti eius damnum infert, eoſque in re ſua lædit. Nam veluti partem quamdam abſcindit, à qua illis ſtrictiſſimo nexu prouenicbat vtilitas. Itaque ſi filius interfectus ſit, & parens debeat ſuccedere, eò quòd interfectus careat prole, ipſi reſtitutio facienda. Similiter eo caſu, quo filius debuiſſet parentem alere, occiſor tenebitur. Idem dico de vxore: ea enim commoda filijs, parentibus, & vxori eius rependenda, quæ ipſe interfectus præſtare debuiſ-
ſet. Quòd ſi tantummodò habent fratrem, qui fratri 156
Frater. ſuccedat, probabile eſt ei nihil deberi, niſi ratione iuris, quod defunctus ante mortem acquiſiuit; quod totum in hæredem etiam extraneum tranſit. Ita Bannes, Sotus, & alij ſuprà.

Primò, Quia nec eſt hæres neceſſarius, nec cenſetur vna perſona cum eo, vnde non cenſetur læſus in re ſua.

Secundò, Quia communi hominum iudicio non dicitur ei damnum illatum, ſed potiùs commodum. citiùs enim fruitur eius bonis; & ſi vixiſſet, fortè alios hæredes inſtituiſſet.

Aduerte etiam, probabile eſſe, homicidam non teneri vxori, ſi illa nullum notabile detrimentum accepit, vel ſi æquè cõmodè poteſt nubere, vt ijdem Doctores tradunt. Tunc enim non cenſetur in rebus, pecunia æſtimabilibus læſa. Neque parenti occiſi, niſi fortè ſit hæres, uel filius occiſus illum alebat, & aliunde ei non ſit proſpectum. Quia alioquin non cenſetur in re ſua læſus, ita ut damnũ pecuniarium acceperit. 157

Dico Quartò, Si læſus interfectori omnia remittat, ad nihil tenebitur; ſicut qui volentem interficit. eſt communior ſententia DD. Bannes q. 62. ar. 2. dubit 6. Soti, Salon. & aliorum ſuprà. Ratio eſt; quia filijs non fit iniuria per homicidam in bonis fortunæ, niſi quatenus læduntur in parente, contra ipſius voluntatem: ergo quando parens condonat omne damnum, nullum ius eis remanet, Sicut enim per eum Ius acquirunt, ita etiam admittunt. 158 *Si cõdonet.*

Nihilominus, non rectè faciet læſus, ſi filijs valdè egentibus, condonet occiſori omnem reſtitutionem: valebit tamen in conſcientia. niſi fortaſſe, lege poſitiua, non permittatur ei, niſi alicuius certæ portionis bonorum diſpoſitio, v. g. tertiæ, quartæ, uel quintæ: tunc enim non ualet remiſſio, niſi iuxta hanc moderationem, vt quidam volunt. Alij tamen non addunt hanc limitationem. quia tale debitum, cùm ab honeſtiſſimis viris plerumque condonari ſoleat, non uidetur cenſeri inter bona creditoris, de quibus loquuntur leges, portionẽ legitimam præſcribentes. nemo enim cogitur huiuſmodi actiones ex delicto vel iniuria naſcentes in cenſu ſuo numerare. 159

CAPVT DECIMVM.

De iniurijs in corpus proximi per ſtuprum & adulterium, dèque congrua reſtitutione. *Conſtat Dubit. 7.*

NOTANDVM, eſſe varias luxuriæ ſpecies: vt docet D. Thomas infrà, quæſt. 154. art. 1. inter quas duæ ſunt, quibus potiſſimùm iniuria fit proximo, *ſtuprum* & *adulterium*. Quare de hiſce duabus dicendum, & de reſtitutione huc pertinente. de ceteris infra lib. 4. cap. 3.

DVBITATIO I.

Vtrùm ſtuprum, ſi fiat conſentiente puella, contineat ſpecialem deformitatem, vel iniuriam ſupra ſimplicem fornicationem.

1 *Stuprum.* CAIETANVS 2. 2. quæſt. 154. art. 6. fusè nititur probare, *ſtuprum* (ſeu deflorationem virginis) per ſe continere ſpecialem deformitatem, atque adeò ſpecialem iniuriam in ipſam puellam, & in parentẽ eius, ſub cuius cuſtodia manet; eò quòd per illud violetur & reſeretur clauſtrum virginale, cui per ſe debetur parẽtis cuſtodia.

Dico Primò, Si puella non eſt ſub poteſtate parentum, vel tutorum, vel ſi illis conſentientibus ſe patiatur violari, illud ſtuprum non continet ſpecialem malitiam mortalem ſupra fornicationem. Ita Sotus in 4. d. 18. qu. 2. ar. 4. poſt ſeptimam concluſionem, & Petrus Nauarra lib. 2. de reſtitution. cap. 3. num. 433. Probatur; quia in ſtupro non eſt ſpeciale peccatum, niſi ſit ſpecialis iniuria; quod etſi quidam negent, tamen cæteri cum Caiet. fatẽtur: ſed hic nulla eſt iniuria; quia, conſentienti non fit iniuria: ergo, &c. 2 *Violatio virginitatis.*

Dices ex Caietano, Nec ipſa, nec parentes poterant conſentire: ſicut nemo poteſt conſentire, vt ſibi abſcindatur manus: atqui per ſtuprum fit ſciſſio quædam & ruptio membri: ergo fit verè iniuria, etiamſi conſentiant.

Reſpon-

Digitized by Google

3 Reſpondeo Primò, Verius eſſe, nullam fieri rupturam, vt peritiſſimi medici docent. Deinde, etiamſi eſſet aliqua ruptura, illa per ſe non eſt illicita; nam poteſt fieri per actum matrimonij: & in ſe conſiderata, eſt parui momenti; cùm non lædat naturam.

Tertiò, ſi alicui volenti abſcinderetur manus, non fieret ei iniuria: vt docet Bannes ex D. Thoma in 4. q. 64. ar. 5. in fine; & conſtat ex dictis ſuprà cap.7. dubit. 5. multò ergo minùs, ob innocuam illam rupturam. Denique, ipſa eſt domina ſui corporis, & habet ius vtendi eo, etiam ad hoc opus; ita ut nemini faciat propriè iniuriam: ſicut corrupta, nemini facit iniuriam, ſi ſuo corpore abutatur.

Dices Secundò, ex Caietano. Si ſtuprum non habet peculiarem malitiam, quando parentes & puella cõſentiunt: ergo neque adulterium, ſi maritus & vxor conſentiant.

Reſp. Negando conſequentiam: violatur enim indiſſolubile illud vinculum, quod matrimonij contractus induxit, quod non eſt in mariti poteſtate. Vnde etſi vterque conſentiat, adhuc duplex in adulterio malitia remanet.

4 *Adulteriũ cõiuge cõſentiente.*

Primò, quia eſt commercium earum perſonarum, inter quas nullum matrimoniale vinculum intercedit: ſic enim habet turpitudinẽ fornicationis, eſtque contra caſtitatem. Secundò, quòd per illud violetur indiſſolubile vinculum, quo naturæ auctor alterum alteri obſtrinxit, quodque Sacramenti ſanctitas confirmauit. hac ratione habet malignitatem adulterij, eſtque quodammodò contra Iuſtitiã, vt multi DD. volunt; quia coniunx iure illo cedere non poteſt. non tamen propriè eſt iniuria in coniugem: vt ex dictis ſuprà c.7. dub.3. conſtat. de hoc infrà lib.4. c.3. dub 10. plura.

Notandum tamen eſt, Bannes ſuprà, conſtituere malitiam propriam ſtupri in quadam deformitate, non contra Iuſtitiam, ſed contra caſtitatem; quia natura ordinauit illam integritatem ad placendum viro in matrimonio. Sed profectò, hæc obligatio videtur parui momenti; nam poteſt abſtinere à nuptijs: poteſt etiam ità agere, vt vir non percipiat fuiſſe corruptam: denique poteſt antè matrimonium cum illo paciſci, vel eſſe parata perferre ipſius moleſtias. Vnde etiam ipſe non multum huic ſententiæ inhæret.

5 *Si parens non conſenſit.*

Dico Secundò, ſi puella poteſtati parentum ſubiecta, abſque illorum conſenſu, patiatur ſe violari; illa violatio non continet ſpecialem culpam mortiferam, ratione reſignationis clauſtri virginei: quamuis ratione mœroris & infamiæ, quam adfert parentibus, poſſit interdum ſpecialem & grauem culpam continere. Prior pars ſequitur ex dictis; quia ipſa eſt domina ſui corporis; nec parens maius habet ius in corpus filiæ inuiolatæ, quàm violatæ. Secunda pars patet; quia ingens mœror parentibus inde ſolet obuenire, ob dedecoratam familiam, & ſpes fruſtratas. Sed hæc incommoda per accidens coniuncta ſunt uiolationi uirginitatis; nempè ratione diuulgationis: ſi enim occulta maneret, nihil tale ſequeretur. Adde eadem ſequi poſſe ex fornicatione filiæ corruptæ. Vnde patet, hanc malitiam non conſtituere propriam ſpeciem ſtupri. Eſt tamen valdè ponderanda; quia poteſt eſſe mortifera, ut pote quæ ſit contra charitatem proximorũ, & pietatem ſeu reuerentiam, parenti & familiæ debitam. & ſæpè ex ea grauiſſima mala, vt inimicitiæ & cædes ſequuntur.

Poteſt addere malitiam mortiferam ratione mœroris & dedecoris familiæ.

6 *Si cõſenſit ipſa ſola. Stuprum propriiſſimè.*

Dico Tertiò, Si puella conſenſit liberè in ſui uiolationem, non eſt propriè *ſtuprum* à fornicatione ſpecie diſtinctum, ſed tunc demum propriè eſt tale, quando violatio fit ipſa omninò inuita. Vbi aduerte, *ſtuprum* aliquando accipi, pro omni coitu lege prohibito. ſic, etiam adulterium & ſodomia, & inceſtus, *ſtuprum* vocantur: ut patet L. Inter liberas. ff. de adulterijs. aliquando accipitur ſtrictiùs: & ſic in virginem & viduam committitur: ut habetur eadem lege. Sed propriiſſimè accipitur pro violenta uirginis corruptione; quæ Græcis propriè dicitur φθορά, id eſt, corruptio: unde *ſtupratores* & *corruptores* uirginũ propriè dicuntur, qui uim inferunt: & ſic propria ratio *ſtupri* conſiſtit in hoc, quòd uirginitati ſeu clauſtro uirginalitatis adfeatur. Quare ſupra fornicationem, addit iniuriam in puellam, qua per uim integritas corporis (quæ maximi fieri ſolet) ei adimitur. unde eſt grauiſſimum peccatum, pœna mortis plectendum.

Differt autem à *raptu*, quod *raptus* uim includat, qua puella abripitur à domo ſua, uel paterna, & locum habere poteſt in corrupta: *ſtuprum* autem tantùm in integra, & poteſt fieri ſine omni raptu: ſicut & raptus poteſt fieri ſine uiolatione. 7 *Raptus.*

8 *Delectationes moroſa in virgine, vel circa virginem.*

Ex his ſequitur, cogitationes ſeu delectationes moroſas in uirgine, & in adoleſcente circa uirginẽ, etſi ſint peccata mortifera, non habere tamen ſpecialem malitiam mortiferam ſupra alias delectationes moroſas, niſi coniunctæ ſint cum uoluntate inferendæ uiolentiæ.

DVBITATIO II.

Ad quid teneatur corruptor virginis, ſi non promiſit ei coniugium.

9 *Si ſponte conſenſit.*

RESPONDEO & dico Primò, Si puella liberè conſenſit, ipſe ad nihil ei tenetur. Sequitur ex dictis, quia uolenti non fit iniuria: neque tunc eſt propriè ſtuprum. Addo cum Soto lib.4. q.7. ar.1. ad 2. neque parenti eius quidquam tunc deberi. Ratio eſt: quia nec illi fit iniuria, niſi fortè quatenus cenſetur lædi honor, & dedecorari familia. puella enim eſt domina ſui corporis. Neque D. Tho. q. 62. ar.6. ad 3. contrarium tenet, ut quidam dicunt. Similiter ad nihil tenetur, ſi puella remiſit damni compenſationẽ, poteſt enim cedere iure ſuo, quod habet ad detrimenta nuptiarum ſarcienda, præſertim cùm liberum ei ſit à nuptijs abſtinere.

10 *Si vi vel fraude inducta.*

Dico Secundò, Si ui aut fraude uſuram corporis extorſit, etſi abſque promiſſione, tenetur tamen uel eam ſibi matrimonio copulare, uel damnum reparare. Ita docet Nauar. c.16. num.18. & ſequentibus, Sil. uer. Luxuria quæſt.5. Anton. 2. p. t. 5. cap. 6. §. 1. & alij. Probatur; quia damnum tunc per iniuriam illatum eſt, ergo debet repetendi. hoc autem fiet uel matrimonio, uel damni æſtimatione.

Sed contrà; c. 1. de adulterijs, dicitur, *Si quis ſeduxerit virginem nendum deſponſatam, dotabit eam & habebit vxorem*. quod deſumptum eſt ex c.22. Exodi. & c.2. *Diſponimus, vt quam ſtuprauerit, vxorem habeat; ac ſi renuendum putauerit corporaliter caſtigatus & excommunicatus, retrudatur in monaſterium*. hic non ſolùm ad alterũ, ſed ad utrumque teneri dicitur: nec ſolùm ad æſtimationem damni, ſed ad integram dotem.

11 Reſp. Hæc intelligenda eſſe, poſt ſententiam Iudicis, ut rectè docet Syluest. ſuprà. ante enim ſententiam non tenetur, niſi ad alterum. neque ad integrã dotẽ, ſed ſolùm quanti pluris ualebat ſpes nuptiarũ, quam adhuc integra habebat: nã iure naturæ ad amplius non tenetur. ita Couarr. 2. p. de ſponſal. c.8. §.8. n.19.

Dixi, *abſq; promiſſione*, quia ſi interceſſit promiſſio, implenda eſt, vt ſtatim dicemus n.35.

12 *Si parens nolit admittere matrimonium.*

Petes, Quid ſi parens uel puella nolit admittere matrimonium, utrùm ipſe damnum teneatur reparare pecunia? Reſpondeo, Si ui deflorata fuit, poteſt recuſare ipſius matrimonium, & exigere quanti pluris eget ad alteri liberè pro ſua conditione nubendum. Idem dico, ſi fallaciter inducta fuit: ut ſi adoleſcens fingebat ſe nobilem uel diuitem, ut eam deciperet. qui .n. fingit aliquid, ob quod ipſa conſentit, & cupit gratificari, ſine quo nullo modo conſenſiſſet; iniuriam ei facit: ac proinde tenetur de dãno ſecuto. Couar. tñ p 2. de ſponſalibus, c.6. § 8. n.19. exiſtimat puellã, in hoc caſu, admittere debere matrimoniũ, ſi ipſius conditio ei reſpondeat. quæ ſententia nititur quadam æquitate. Sed uerius putamus eam in rigore non teneri acceptare: quia circa ipſum decepta fuit per iniuriã; ut exiſtimaret eſſe alterius conditionis quàm re uera ſit, quæ deceptio cauſa fuit damni: unde poteſt iuſtam compenſationem exigere.

13 *Si ipſa velit.*

Sed, Quid ſi ipſa uelit matrimonium, teneturne corruptor? Reſpondeo, ſi nec tacitè nec expreſsè promiſit, (ut ſi ui aut minis extorſit) non tenetur ante ſententiam ſed ſufficit in foro conſcientiæ, damni illati compenſationem præſtare, ſiue ui, ſiue fraude & mendacijs illam induxerit; modò promiſſio non interuenerit.

Petes, utrùm adoleſcens teneatur ad alterum prædi-

Digitized by Google

14 *Si precibus induſta.* ctorum, ſi precibus importunis vſuram corporis impetrarit? Quidam putant non teneri, niſi coniunctæ fuerint minæ, aut metus reuerentialis; vt ſi erat illius dominus, aut ſuperior, aut magnæ auctoritatis, cui ipſa nihil audeat recuſare: ita Petrus Nauarr. lib. 2. cap. 3. n. 444. & quidam alij recentiores: quæ ſententia eſt ſatis probabilis, & ordinarie vera. Fieri tamen poteſt, vt importunitas tanta ſit, vt ratione illius ſolius teneatur: vt ſi adeò importunè eam ſollicitet, vt ipſa malit graue illud virginitatis detrimentum pati, quam aſſiduè tam improba ſollicitatione enecari. Tales erant preces Dalilæ, quibus expugnauit Sampſonem. Sed hoc rarum eſt: quia moleſtiam illam plerumq; aliter excutere poſſunt, concepta ira, qualem in hac cauſa decet. deinde quamuis initiò videantur multùm repugnare; poſteà tamen ſæpè libenter conſentiunt. *Promiſſa & munera.* Promiſſa verò vim non adferunt, ſed blandè alliciunt: multoque magis munera. alioquin qui promiſſis vel muneribus impetraſſet officium, uel legatum, teneretur ad reſtitutionem, quod non eſt probabile. vide plura infra, c. 17. dubit. 6.

15 *Si æquè cōmodè nupſit.* Dico Tertiò, Si puella vi aut fraude violata, fortè poſteà æquè commodis potita eſt nuptijs, ita ut nihil detrimenti acceperit; non debet ei quidquam neceſſariò reſtitui. Ita docet Nauarr. c. 16. nu. 17. & 19. multique recentiores. Probatur; quia neque pro ipſa defloratione pudicitiæ; vt quæ irreparabilis ſit, & pretio non æſtimanda: neque pro damno inde ſecuto, cùm nullum reipſa ſecutum ſit.

16 *Periculum damni.* Dices, Stuprator conſtituit eam in periculo non inueniendi commodas nuptias; quod periculum eſt pretio æſtimabile: ergo debet rependi.

Reſpondeo, Inferre alteri periculum, etiam vitæ & fortunarum, non obligat ad reſtitutionem, niſi damnum reipſa ſequatur. huic tamen non obſtat, quin aliqua compenſatio poſſit in pactum deduci, antequam ſe periculo quis exponat. v. g. poſſum iuſtè exigere 100. vt me exponam vitæ periculo; tamen ſi alius me iniuſtè adducat in tale periculum ſine pacto, non tenetur ad vllam reſtitutionem, ſi fortè damnum ſecutum non fuerit. quia periculū etſi magni æſtimetur ob damnum, quod poteſt ſequi; ſi tamen non ſequatur reipſa, nihil pro illo reſtituēdum (niſi pactum interuenerit) nam periculum damni non eſt damnum.

17 *Si æquè benè nupſit.* Dices Secundò, Ergo puella, quæ iam 100. acceperat pro defloratione, tenebitur reſtituere, ſi poſteà æquè benè nupſit, & nihil incommodi eſt perpeſſa. Reſp. negando conſequ. Primò enim, poterit retinere pro ipſo pudicitiæ damno: iuxta alteram ſententiam, quæ probabiliter ſentit, illud eſſe pecunia reparandum. Secundò, ēt iuxta noſtram ſententiam non tenebitur: ratio eſt; quia qui in aliquo periculo vitæ, fortunarum, vel infamiæ eſt conſtitutus, poteſt paciſci cum eo, qui ipſum per iniuriam in tale periculum coniecit, de damno, quod probabiliter timetur. & quamuis poſteà non obuenerit, poterit tamen pretium conuentum retinere, & ſi nondum ſolutum fuerit, poterit ex vi pacti exigere; eò quòd illud periculum, quod alter præſtare debebat, in ſe ſuſceperit. quòd enim damnum non euenerit, vel ſuæ induſtriæ, vel benignæ Dei prouidentiæ adſcribat. Confirmatur, quia poteſt quis paciſci de lucro ceſſante, uel damno emergente, antequàm eueniant: (nempè, certo pretio periculum horum in ſe recipiendo) nec tenetur reſtituere pretium conuētum, etiamſi non eueniant; quando alterius cauſa hoc periculum ſuſcepit. ergo etiam poterit, quando alterius culpa in periculum coniectus eſt; quia tunc ille tenetur periculum præſtare. debet tamen hoc pactum iniri, dum periculum adhuc durat: nam ſi nullum ſit amplius, non eſt

18 pretio æſtimabilis eius præſtatio: itaque tunc pro ea non poterit quidquam exigere. Similiter, nec hæredes puellæ poterunt exigere, ſi ipſa ante tempus nubendi obierit, & ante obitum pacta non fuerit: quia damnum non eſt ſecutum.

19 *Poteſt condonare.* Denique ſi poſtquam pacta eſt, condonauerit: poteſt enim hanc condonationem facere, etiamſi ſub parentum cura fuerit; quia non parentibus, ſed ipſi debetur.

DVBITATIO III.

Ad quid teneatur corruptor, ſi eam decepit promiſſione coniugij.

RESPONDEO, Si promiſit coniugium, & ea ſpe ſeu conditione vſuram corporis impetrauit tenetur eam ducere, etiamſi fictè promiſiſſet. Eſt communis ſententia DD. Probatur, quia hæc promiſſio facta eſt in modum contractus; vnde cùm ipſa ex parte ſua compleuerit contractum, tenetur etiam ipſe complere, prout exteriùs iudicio prudentum ſonat. alioquin ſi tali artificio vti liceret, infinitis fraudibus humana commercia paterent. 20 *Tenetur eā ducere.*

Confirmatur, quia ipſa, conſentiendo bona fide in copulā pro matrimonio futuro, Ius Iuſtitiæ acquiſiuit ad ipſius matrimonium, cui Iuri non poteſt ipſe ſatisfacere, niſi conſentiendo in matrimonium. Vnde ſequitur, non ſatis eſſe eam dotare, uel largis donationibus damnum ſarcire, ſi ipſa nolit acquieſcere. Idem dicendum, ſi animo ficto cū ea per verba de præſenti contraxit, eo tantùm fine, vt ea potiretur: vt docet Sotus in 4. d. 29. q. 1. a. 3. & Adria. q. 1. de matrimonio, & alij. Etſi enim matrimonium illo caſu ſit nullum, tamen manebit obligatio eam ducendi, ſi ipſa velit, ratione iniuriæ & damni ſecuti. 21

Aduerte tamen, excipi aliquot caſus, quibus non tenebitur eam ducere; ſed ſufficiet aliter damnū ſarcire. Primò, Si ipſe longe ſit nobilior vel opulentior, idque ipſa ſciuerit; tunc enim facilè potuit ſuſpicari, ipſum ſimulatè nuptias promittere, ut ea frueretur. *Quibus caſibus non teneatur ducere.* 22 *1. Si multùm ſuperet.*

Dico, *ſi ipſa id ſciuerit*, quia ſi omninò ignorauit ipſius conditionem, & exteriùs non habuit ullam cauſam ſuſpicandæ fraudis, tenebitur eam ducere, ſi ipſa velit. ita Petrus Nauarra ſuprà & multi alij DD. Ratio eſt, quia tenetur ex parte ſua contractum complere, ne ipſa detrimentum patiatur. Neque illa facit iniuriam exigendo promiſſum; quia pacta fuit corpus pro corpore, bona fide. reliqua, vt diuitiæ, notabilitas, per accidens ſe habent ad hūc contractum. Quidam tñ dicunt poſſe eum pecunia ſatiſfacere arbitrio prudentum: quod eſt probabile. inſinuat D. Tho. in 4 d. 28. ar. 2. ad 4. ait enim, *quòd teneatur eam ducere, ſi ſint æqualis conditionis, vel ſi ipſa eſt melioris conditionis*; indicans non teneri, ſi ipſe ſit melioris. Idem tamquam valdè probabile tenet Corduba lib. 1. ſui quæſt. q. 13. Ratio eſt; quia qui in contractu fictè aliquid promittit, quod eſt longè melius, non tenetur illud dare: ſed ſufficit ut det aliud, quod iudicio prudentis ſit æquale. ſufficit enim ad Iuſtitiā, ut contractus reducatur ad æqualitatem. 23 *An pecunia compenſari.*

Secundò, Si ex alijs coniecturis facilè deprehendi poterat, ipſum nō ſincerè agere. (vt verbis ambiguis vti, incōſtanter loqui, nimijs uti exaggerationibus,) Ratio eſt; quia in his caſibus, puella facilè poteſt aduertere vel ſuſpicari, ipſum reuerā nihil ſeriò promittere, ſed ſe ludificari. Vtrùm uerò teneatur tunc damnum, ſi quod ſecutum fuerit, tependere, dubium eſt: quidam putant teneri, quia per iniuriam cauſam damni dedit; fraude enim & mendacio eam decepit. Sed uerius uidetur non teneri. ſi enim fraudem facilè potuit aduertere, non præſumitur decepta, ſed fingere deceptionem, ut ait D. Tho. ſuprà & Sil. Matrimonium quartò q. 8. Tabi. v. Matrimonium 1. q. 7. & Fumus v. Reſtitutio n. 22. citatque D. Tho. & Vercellenſem. 24 *2. Si aduertat nō ſincerè agere.* 25

Tertiò, Si aliquod impedimentum legitimum interuenerit; ut ſi fiat eius affinis, ſi ducat aliam per uerba de præſenti, ſi ſacros ordines ſuſcipiat, ſi graue aliquod damnum uel ſcandalum ex tali matrimonio ſequeretur: denique, ſi pater nolit eam dare. In his caſibus ſufficiet damnum ſarcire. de hoc tamen ultimo eſt difficultas. nā ſi corruptor non admittitur à parente puellæ ad matrimonium, paratus alioquin promiſſorum fidem præſtare; cur in conſcientia teneatur alio modo damnum ſarcire? Quidam diſtinguunt; ſi ex animo promiſiſſet, ad nihil aliud obligandum, quia nullam iniuriam intuliſſet. ſi autē animo fallaci promiſiſſet, tunc à parente & à puella poſſe repudiari tamquam impoſtorem & pudicitiæ inſidiatorē, & tamen ratione iniuriæ teneri nihilominùs damnum ſarci- 26 *3. Si impedimentū.*

Digitized by Google

27 ſarcire. Sed verius puto in conſcientia ad aliud non teneri, quam ad implendum promiſſum, ducendo eam in vxorem; ne enim abunde videtur ſatisfacere pro iniuria per fictionem illata. Quod confirmatur ex alijs contractibus: ſi enim ficte tibi promittam mutuum, eóq; nomine tu emas merces; facio tibi iniuriam, & teneor ſarcire damnum, niſi ſeruem promiſſum: ſi tamen ſeruare volo, tu verò nolis accipere, non teneor damnum ſecutum compenſare.

Non tenetur compēſare pecunia.

28 Quartò, Si illam contingat poſteà cum alio fornicari, prior non tenebitur eam ducere. Ratio eſt; quia in promiſſione ſponſalium, hæc conditio tacitè ſubintelligitur. Sed difficultas eſt, Vtrum tunc teneatur illi aliter ſatisfacere? Reſpondeo non teneri, niſi antè fuerit conuentum. nam ex vi promiſſionis, ſolùm tenetur eam ducere. quæ obligatio extinguitur per ſuperuenientem fornicationem. vnde niſi anteà fuerit mutata in obligationem pecuniariam, nihil ei ex iuſtitia debebitur.

4. Si fornicata fuerit.

29 Quintò, Si dicenti ſe virginem, promiſit nuptias, vt ea potiretur, & poſtea deprehendat, non eſſe virginem, non tenebitur ſtare promiſſis. ita Lopez 1. p. c. 76. citans pro ſe Armillam. idem tenet Corduba lib. 1. q. 13. ſui quæſtionarij dicto 3. Ratio eſt; quia ſicut eam decepit, ita viciſſim ab ea deceptus eſt: itaque eſt compenſatio iniuriæ. Vnde nec videtur pecunia compenſare debere. cur enim teneatur, cùm ab ea deceptus ſit? Confirmatur; quia ſi ſeriò promiſiſſet, non teneretur propter illam deceptionem: ergo neque dum ficte.

5. Si ipſum decepit.

30 Sextò, ſi putabat illam eſſe virginem & in coniunctione deprehendat re vera nō fuiſſe; quamuis ex verbis eius deceptus non fuerit. quo caſu non tenebitur illam ducere; vt docet Corduba ſuprà lib. 1. q. 13. quia illa cauſa ſufficiens eſt ad ſoluenda ſponſalia: tenebitur tamen, iuxta prædictum auctorem, pecunia compenſare; quia ipſa illum non decepit fraude aliqua. Contrarium tamen fortè non improbabile, quia ſi ſeriò promiſiſſet, non ſolùm non teneretur eam ducere: ſed neque dotare. Nam ex vi promiſſionis, ſolùm obligatur ad eam ducendam; quæ obligatio ceſſat ex eo, quòd deprehendat non eſſe virginem; vt alibi dictum eſt. quam ſententiam inuenio probatam doctiſſimo viro Thomæ Sancio lib. 1. de matrimonio diſput. 10. num. 11.

6. Si non erat virgo.

31 Aduerte tamen, ſi ſciebat eam non eſſe virginem; & promiſit ei matrimonium ficte, ad obtinendam copulam, ea ſecuta, tenebitur illam ducere, ſi ipſa velit; quia ipſe deceptus non fuit, & illa, ex parte ſua, præſtitit conditionem contractus. ita docet Syluest. verb. Matrimonium 4. q. 8. Palud. d. 28. q. 1. ar. 2. concl. 4. Contrarium tamen eſſe verius, ſi non timetur infamia, docet Thomas Sancius, citans Lopezium, Veracruz & reliq. quare ſufficiet compenſare pecunia. Ratio eſt; quia corrupta, exigendo tale matrimonium pro corporis ſui vſura, nimium exigit. Non enim tanti æſtimatur copula cum corrupta, vt matrimonio eius debeat compenſari. Vnde cùm non teneatur ad matrimonium ratione promiſſionis, (vt quæ nulla fuerit) nec ratione damni; cùm nullum ſecutum ſit, vt ſuppono: ſolùm tenetur iudicio prudentis compenſare copulam, per talem iniuriam obtentam. ſecùs tamen ſi eſſet honeſta vidua, & impenderet infamia.

Si ſciebat nō eſſe virginem.

DVBITATIO IV.

Vtrùm is, qui antè vouerat ingredi Religionem, ſi poſteà puellam ſub promiſſione vera vel ficta matrimonij deceperit, poſſit ingredi.

32 RESPONDEO, Non poſſe intrare, ſed teneri eam ducere: vt paſſim DD. tradunt: ſi tamen ipſa votum eius omninò ignorauit, & recuſet omnem aliam ſatisfactionem. Probatur: Quia ingreſſus Religionis iam factus eſt ei illicitus; non enim poteſt ingredi, niſi grauem iniuriam irrogando puellæ; ergo, &c.

Non poteſt intrare Religionem.

Secundò, à ſimili. Si ego vouiſſem, 100. dare in eleemoſynam, & poſteà inferrem alteri damnum tanti æſtimatum, nec haberem aliunde, quo illud compenſarem; tenerer dare illa 100. Deo vota, nec poſſem perſoluere votum, omiſſa damni compenſatione; quia obligatio ſtrictæ iuſtitiæ præponderat obligationi religionis: ergo ſimiliter hic, cum ratione contractus & damni pudicitiæ, corpus illius ſit obnoxiū puellæ, nec aliter poſſit ex æquo ſarciri, niſi cum illa contrahendo, tenebitur contrahere, & etiam conſummare matrimonium: nam contrahendo & non conſummando, non cenſebitur reparatum damnum pudicitiæ, nec occurretur efficaciter infamiæ imminenti.

Tertiò, Quia puella bona fide ex parte ſua compleuit contractum, cum damno ſuæ pudicitiæ: ergo alter tenetur complere ex parte ſua. Neque puella tenetur admittere aliam compenſationem, tum quia pudicitia non eſt pecunia æſtimabilis, tum quia non tenetur ſubire infamiam amiſſæ uirginitatis, ut ille uotum ſuum impleat.

Aduerte tamen, ſi puella ſciuit eum habere uotum caſtitatis vel Religionis, non poteſt urgere ipſius nuptias; quia non bona fide contraxit, cùm uideret ipſum non poſſe nuptias promittere. Sed, tenetúrne tunc aliter compēſare? Certè nō uidetur teneri; (niſi fortè perſuaſerit puellæ ſe facilè obtenturum diſpenſationem) quia non fuit ab ipſo decepta. ſciuit enim, quod promiſſum eſt, non poſſe ab ipſo licitè præſtari. 33

Si ſciuit eius votū.

An aliter compenſare teneatur.

Petes, Vtrùm in his caſibus impetrari debeat diſpenſatio uoti? Reſpondeo, non uideri neceſſarium; quia executio uoti facta eſt illi illicita. conſulendum ut petatur; quia alias tenebitur ex parte ſua ſeruare caſtitatem, ſi eam uouit; unde non poterit debitum petere, ſed tantummodò reddere, ea implicitè uel explicitè petente. 34

Diſpenſatio.

Quod dictum eſt de eo, qui promiſſione matrimonij uirginem decepit, non poſſe illam ingredi religionē abſq; ipſius conſenſu; idem dicēdum de eo, qui contractis ſponſalibus non obtinuit quidem uſuram corporis, ſed magnā familiaritatem, quæ moueat ſuſpicionem copulæ, ita ut abſque notabili infamia puellæ, non poſſit recedere à cōtractu. ita Corduba & Lopez ſuprà num. 29. citati. Ratio eſt, quia non poteſt hanc iacturam aliter ſarcire. Idē dicendum ſi erat uidua bonæ famæ, & non infimæ ſortis, ob eamdem cauſam. Denique idem docet Sancius lib. 8. diſput. 36. ſi puella ui uel dolo fuit deflorata, uel precibus uiolentiæ æquipollentibus; & corruptor ut huic iniuriæ ſatisfaciat, ſponte promittat ei matrimonium: tunc enim tenetur ſtare promiſſis, nec poteſt illa inuita Religionem capeſſere. Ratio eſt, quia ex ui illius deflorationis iniurioſæ tenetur illam ducere, uel dotare, iuxta cap. 1. de adulterijs, quod ex lege ueteri tranſlatum in ius canonicum. Itaque cùm ratione iniuriæ uiolationis teneatur ad alterum diſiunctiuè, ubi ſemel elegerit alteram partem, non poteſt mutare abſque conſenſu puellæ. *quod enim ſemel placuit, ampliùs diſplicere non poteſt*: iuxta regulam 21. de regul. iuris in 6. Quod intellige, ſi alterius interſit, ut ibidem Gloſſa: atqui hic plurimùm intereſt puellæ te non mutare. Confir. quia cùm obligatio eſt diſiunctiua, facta electione alterius partis, hæc ſola debetur; ut patet in alijs debitis. electio autem in huiuſmodi eſt debitoris; unde debet eſſe libera. quare ſi metu cogatur ad illam partem, nempè ad promittendum matrimonium, non tenetur ad illam; ſed ſoluendo dotem, uel damnum ſarciendo eſt liber. Si uiduam honeſtam ui uel fraude abſque promiſſione matrimonij cognouit, etſi poſteà ei promitteret matrimonium in ſatisfactionem, nihilominùs poſſet alio modo pro iniuria ſatisfacere; & ita religionem ingredi. ita Sancius ſuprà. quod intellige, niſi ſequeretur illam grauis infamia, cui alia ratione nō poſſit occurri. Ratio eſt, quia talis promiſſio fuit omninò libera; (ſolùm enim de deflorante uirginem ſtatutum eſt, ut teneatur eā ducere, uel dote augere, c. 1. & 2. de adult.) undè habet tacitam conditionem, niſi religionem ingrediar. Sicut qui promiſſione pecuniæ puellam defloravit, etſi poſteà loco pecuniæ promittat matrimonium, nihilominùs poteſt religionem ingredi ſoluta pecunia promiſſa: quia cùm ſit promiſſio omninò libera, non à iure imperata, habet tacitam conditionem prædictam. 35

Si ſpōſalia contraxit.

Si vi vel dolo deflorata fuit.

Si viduam vel vi fraude.

Promiſſio libera.

Verùm etſi hæc ſint probabilia; uerius tamen puto eſſe eamdem rationem in foro conſcientiæ, ſiue promiſſio facta ſit uiduæ honeſtæ, ſiue uirgini, in prædictis caſibus,

Contraria ſententia verior.

Digitized by Google

ſibus, modò cetera ſint paria. Ratio eſt, quia Ius illud cap. 1. de adult. non obligat ante ſententiam Iudicis, vt ſuprà dictum eſt, & communiter docent auctores. Itaq; promiſſio illa matrimonij in vtroque caſu cenſetur liberalis; ac proinde tacitam habens conditionem, niſi religionem ingrediar. poterit ergo ingredi, ſoluendo dotem, aut prudentis arbitrio compenſando: niſi per ſententiam coactus fuerit illam ducere. Vbi etiam aduertendum, eum, qui conſentientem defflorauit, ſi poſteà ei matrimonium promittat, in foro externo cogendum vt eam ducat. *In foro externo.* Ratio eſt, quia quando vi vel dolo fecit ſecuta promiſſione, eſt compellendus, vt dictum eſt, atqui præſumitur ita feciſſe; quia non videtur ſponte conſenſiſſe: vnde cogetur, niſi probet illam vel non fuiſſe virginem, vel ſponte præbuiſſe conſenſum, vt rectè Sancius ſuprà.

DVBITATIO V.

Vtrùm adulter teneatur aliquid reſtituere marito adulteræ pro iniuria, ſi partus non ſit ſecutus.

36 RESPONDEO, & dico Primò, Si nullum aliud damnum ſecutum eſt, non teneri quidquam pro hac iniuria marito illata rependere. Ratio eſt; quia iniuriæ ab omni damno ſeparatæ, non debetur ex iuſtitia, niſi ſatisfactio, per ſigna doloris, veniæ petitionem, &c. quæ tamen locum non habet, quando iniuria ignoratur; vnde niſi maritus reſciſcat, non tenetur adulter ad talem ſatisfactionem. hæc enim ſatisfactio non fit, niſi ſentienti ſe iniuria affectum, cùm conſiſtat in placatione animi exacerbati. quòd ſi reſciſcat, & putetur cupere, tenetur: aliàs minimè.

37 Dico Secundò, Si maritus exigat ſatisfactionem pecuniariam, alter non tenetur eam præſtare. Ratio eſt; tum quia tale damnum non eſt illatum; tum quia hæc conuentio ſeu tranſactio pro iniuria adulterij, Iure eſt interdicta. L. Tranſigere. 18. C. de tranſactionibus, vbi dicitur; *Tranſigere vel paciſci de crimine capitali, excepto adulterio, prohibitum non eſt.* Idem vetatur L. Miles. 11. ꝟ. ad legem Iuliam, de adulterijs. quod idcircò Ius vetuit, ne maritus videatur ſuæ vxoris lenocinium facere; eiuſque corpus ad quæſtum tamquam leno proſtituere. 38 Si tamen maritus occultè tranſigeret cum adultero ſine ſcandalo, non videretur peccare, nec ad reſtitutionem teneri; quia leges illæ magis pertinent ad Iudices, ne concedatur actio, nimirum in pœnam, ob præſumptionem lenocinij; quàm ad mores priuatos. *Occulta tranſactio non eſt illicita.*

DVBITATIO VI.

Vtrùm ſi ſecutus ſit partus, teneatur adulter ad reſtauranda damna, quæ conſequuntur, marito vel hæredibus legitimis, ex ſuſtentatione eius, & hereditatis partitione.

39 RESPONDEO, & dico Primò, Adulter non tenetur ad vllam damni compenſationem, niſi ei moraliter certum ſit, eſſe ſuam prolem. Vbi aduerte, non videri certum, quamdiu habet probabilem rationem dubitandi de contrario: vt dictum eſt 1. 2. quæſt. 19. art. 6. Id enim moraliter certum cenſetur, quod prudenter ita creditur, vt contrarium nullo modo videatur probabile: *Quid certum.* talia enim paſſim humano more certa dicuntur. 40 Nunc probatur; quia in dubio, melior eſt conditio poſſidentis: nemo enim tenetur aliquid ſoluere, & re ſua ſe ſpoliare, niſi ei conſtet ſe debere. conſentiunt ferè in hoc DD. Quamuis enim quidam dicant illum teneri, quando probabiliter credit eſſe ſuam prolem; hoc tamen non eſt ita generatim intelligendum; ſed quando ita credit, vt non habeat probabilem rationem dubitandi de contrario. Fieri enim poteſt, vt quis probabiliter credat eſſe ſuam prolem, & etiam probabilitatem habeat non eſſe: quo caſu certum eſt non teneri: vide Sotum libro quarto de Iuſt. quæſt. 7. artic. 2. Nauar. cap. 16. num. 48. & 49.

Dico Secundò, Si vllo modo ſuaſit vel procurauit, vt adultera prolem ſuſceptam marito ſupponeret, fingeretq; eſſe eius prolem, tenetur de damno ſecuto; nempè de alimentis & hæreditate, vnà cum adultera. Ratio eſt, quia vterque eſt cauſa totius damni. 41 *Si ſuaſit, tenetur.*

Vbi aduerte, vtrumque teneri pro rata æquè; primò adulterum, quia vtriuſque nomine ſuaſit; adulteram, quia vtriuſque nomine fecit. Quando enim conſilium eſt in commodum conſultoris, ipſe tenetur primo loco, executor ſolùm in defectum. ſi tantùm eſt in commodum executoris, executor tenetur primò, conſultor ſolùm ſecundariò in defectum. ſi in commodum vtriuſque, vterque tenetur æquè primò pro rata: in ſolidum verò, ex defectu alterutrius, vt infrà c. 13. dub. 5. dicetur. *Conſultor & executor.*

Dico Tertiò, Si adulter agnoſcat eſſe ſuam prolem, vt certè nullam habeat iuſtam rationem dubitandi, tenetur reſtituere ſaltem ea, quæ impenſa in alimenta prolis, à tertio anno ætatis & deinceps, quamdiu parens tenetur filium alere, quamuis non ſuaſerit ſuppoſitionem. Eſt communis ſententia DD. contra Sotum ſuprà. Probatur; quia pater à tertio anno tenetur alere filium & deinceps, donec ſibi de alimentis prouidere poſſit: a partu autem ad tertium annum incluſiuè, tenetur mater: colligitur ex cap. 2. De conuerſione infidelium. & probat ibidem gloſſa. Et ex L. Nec filium. 9. C. de patria poteſtate. Sed præcipua difficultas eſt, de reſtitutione hæreditatis, quam nothus ille cum alijs filijs, tamquam vnus ex legitimis prolibus cernit. 42 *Alimenta.* 43

Quidam docent, etiamſi adulter agnoſcat eſſe ſuam prolem, tamen non teneri ſarcire damnum legitimis filijs, ex illegitimi ſucceſſione obueniens; modò non fuerit auctor ſuppoſitionis. docet hoc Sotus ſuprà, & Henriquez lib. 1. De matrimonio cap. 21. vbi pro eadem ſententia citat Pennam. Alij quidam recentiores, etſi contrarium teneant, tamen fatentur, hanc Soti ſententiam non eſſe improbabilem. *Sententia Soti & quorumdam aliorum.*

Probari poteſt Primò, Quia iſte adulter, non eſt verè cauſa huius damni: neque enim illud intendit, neq; ſua actione attingit, ſed aliena actione prouenit: nempe matris ſuppoſitione, & fictione, quæ illum, tamquam legitimum marito ſuo ſupponit; cuius fraudis adulter non eſt auctor, nec conſultor, vti ponimus.

Secundò, Si adultera procuraret ſibi abortionem, non cenſeretur adulter cauſa homicidij: niſi fortè ſuaſiſſet vel adiuuiſſet: ergo ſimiliter non cenſebitur cauſa ſuppoſitionis, & conſequenter neque damni ex ſuppoſitione ſecuti; non enim videtur eſſe magis cauſa ſuppoſitionis quàm abortionis, cùm neutrum conſuluerit, & vtrumque ex ſola voluntate adulteræ ſecutum ſit: ipſo materiam, circa quam vtrumque fit, dumtaxat ſuppeditante, id eſt, prolem.

Dices, cenſeri auctorem huius ſuppoſitionis, quia matrem in eam neceſſitatem coniecit, ut neceſſariò deberet prolem ſupponere, alioquin debuiſſet ſeipſam prodere. Reſpondetur, non ideò cenſeri auctorem; quia non coniecit illam nolentem & inuitam in eam neceſſitatem, ſed volentem: vnde ipſa ſibi debet imputare, quod in ea neceſſitate ſit conſtituta. Addi poteſt; probabile videri, quòd etſi per iniuriam, illam in hanc neceſſitatem conieciſſet, (quamuis teneretur illi de damno, quod ipſa pateretur) non tamen obligatum iri hæredibus, quibuſcum illegitimus operâ matris hæreditatem diuidit; vt ſi conſtituam aliquem in neceſſitate accipiendi mutui aut vendendæ ſupellectilis, & ille ratione illius inopiæ faciat iniuriam tertio, non tenebor tertio, cui ille iniuriam, occaſione inopiæ fecit; ſed illi, cui ego iniuriam intuli. 44 45

Verùm contraria ſententia mihi placet, Primò, quia communis, à qua proinde in re tanti momenti non eſt facilè recedendum. Secundò, quia non expedit in re tam nefaria fauere adulteris. Tertiò, quia etiamſi adulter nõ ſuaſit ſuppoſitionem, tamen eſt cauſa cur nothus ille credatur eſſe legitimus filius mariti, idque iniquo modo; videlicet commercio cum vxore aliena. *Contraria placet.*

Vnde cùm ex iniurioſo facto ipſius ſequatur hæc falſa credulitas; cenſetur etiam cauſa damni, quod ex illa credulitate naſcitur.

Neque

Digitized by Google

Neque dici poteſt, hoc damnum inde naſci per accidens; quia ſicut ille error vt plurimùm ſequitur ex tali facto iniquo, ita ex errore damnum: idque facilè erat præuidere.

Et confir. quia adulter verè eſt cauſa ſuppoſitionis: hoc ipſo enim quo facit naſci prolem ex aliena vxore, ſupponit illam marito eius tamquam eſſet ipſius vera proles. nam id ſufficit vt cenſeatur proles mariti, & conſequenter vt ſupponatur marito tamquam ſua. ergo eſt cauſa ſuppoſitionis, & conſequenter damni quod ſequitur. Sicut ſi ipſe poneret prolem viuam actu in vtero vxoris alterius, verè ſupponeret prolem marito, non minùs quàm ſi occultè in domo ſubtracta vel interfecta prole illius, ſupponeret extraneam. atqui eadem eſt ratio de ſemine, quod eſt proles in potentia: ſicut perinde eſt, ſiue ſerpentem actu, ſiue ſemen eius ponas in loco, vnde poſteà nociturus eſt.

Dices, ſola mulier ſupponit pariens in domo mariti, vel affirmans eiuſ eſſe prolem.

Non ſola mulier eſt cauſa ſuppoſitionis. Reſp. Negando antecedens; quia non eſt opus ad ſuppoſitionem, vt dicat eſſe prolem mariti. Nam hoc ipſo quo non eſt ſuſpicio adulterij, cenſetur eſſe mariti; quare eo ipſo quo cauſam dedit pariendi, ſuppoſitionis crimen admiſit. vnde cùm non ſola, ſed vnà cum adultero cauſam dederit, etiam adulter eſt cauſa ſuppoſitionis. Nec refert etiamſi foris non pariat; quia ad id non tenetur, niſi ſalua fama & vita, commodè poſſit: & quamuis poſſet, non tamē idcircò, id omittendo, ipſa eſſet ſola cauſa ſuppoſitionis: quia per hoc non excuſaretur adulter; neque idcircò ex eius facto minus damni proueniret.

Similiter non excuſatur ille, etſi orta ſuſpicione adulterij, ipſa iuret eſſe prolem mariti; quia damnum aliarum prolium ſemper ex eius facto iniuſto ſequeretur, ſi nothus ſuccedat. ſicut quando duo cauſam efficacem damni futuri dederunt, non excuſatur alter ex eo quòd alter cauſam illam occultet. v. g. Titius & Caius propinarunt alicui latens venenum, vnde ille moriturus eſt, niſi ei ſuccuratur, oritur ſuſpicio de Titio: negat Titius: hinc fit vt ille moriatur; non excuſatur Caius à reſtitutione, ſed vnà cum Titio tenetur. Quia cauſam efficacem dedit, vnde re ipſa damnum ſecutum eſt.

Hinc etiam patet, non eſſe neceſſe vt tempore adulterij extent liberi, quibus fiat iniuria. quia ſufficit per actum iniuſtum poni cauſam, ex qua liberis extantibus damnū ſequetur. Manet enim actus ille iniuſtus virtute in cauſa, velut in ſemine. ſicut cùm Tyrannus legem iniuſtam ſcribit, quæ etiam ad 100. annos nocet.

Ex his facilè ſoluas rationes ſententiæ diuerſæ.

DVBITATIO VII.

Ad quid teneatur adultera, ſi partus ſecutus ſit.

RESPONDEO & dico Primò, Tenetur quantum fieri poteſt, ſine famæ diſpendio & vitæ periculo procurare, ne legitimi hæredes ratione huius illegitimæ prolis aliquid detrimenti capiant. Ita communiter DD.

47 *Tenetur cōpenſare.* Vnde ſi habet parapherna, tenetur ea relinquere legitimis in compenſationem. Similiter, ſi quid ex labore capiat lucri; ad quod ei etiam diligentia præſtanda. Debet etiam ſolitos ſumptus imminuere, quantum commodè poteſt, ſpectatâ conditione ſtatus, valetudinis, &c. Quòd ſi hiſce modis non poteſt ſatisfacere, tenetur eum inducere ad capeſſendam Religionem, ſi ad eam videatur idoneus. Ratio eſt; quia omnibus modis debet cauere damnum hæredibus.

48 Dico Secundò, Si hiſce modis plenè poteſt damnum cōpenſare, non tenetur ad aliud; ſed poteſt permittere, vt illegitimus ſuccedat. Ratio eſt; quia nullum tunc ſequitur damnum legitimis hæredibus.

Dices, Illegitimus, per leges ciuiles, eſt incapax hæreditariæ ſucceſſionis: atqui hæ leges obligant in conſcientia.

49 *Poteſt tūc cum alijs ſuccedere.* Reſpondeo Primò, non eſſe incapacem, quando eo nomine illa portio ceteris eſt compenſata; & res omninò eſt occulta: neque in hoc caſu leges illas accipiendas.

Secundò, etiamſi ſit incapax, tamen poteſt permitti vt ſuccedat, ne ipſa infametur; præſertim quando alij inde damnum non ſentiunt, ob compenſationem.

50 Dico Tertiò, Etiamſi nullo modo poſſit mater compenſare damnum; non tenetur tamen prodere ſuum crimen marito, aut proli, niſi moraliter certa ſit damni auertendi. Eſt communis DD. præter Adrian. q. 1 de reſtitut. §. Sed reſtat, & Plaud. in 4. d. 7. q. 2. art. 1. qui putant eam teneri ſeſe prodere, quamuis exiſtimet ſe nihil effecturam; quia, inquiunt, fieri poteſt, vt filius ei credat, & fortè credet.

Non tenetur, ſi dubitet an proderit. Probatur noſtra ſententia; quia in dubio melior eſt cōditio poſſidentis: ergo quamdiu prudenter dubitat an prodeſſet reuelatio, non tenetur famam ſuam, crimen occultum pandendo, prodigere, multoque minùs, quando parum eſt credibile profuturum. Imò id magnæ eſſet imprudentiæ; redderet enim ſe infamem & exoſam apud filium, & ipſum conijceret in magnos æſtus animorum; quod non eſt faciendum abſque certo fructu, de quo probabiliter non dubitetur.

51 Vbi aduerte primò, rarò accidere, vt adultera nō habeat iuſtam rationem dubitandi an reuelatio proderit.

Filius non tenetur matri habere fidem. Primò, Quia filius matri dicenti ipſum ſpurium non tenetur credere, etſi ſciat ipſam adulteram fuiſſe; vt docet Gloſſa in cap. Officij. 9. de pœnitent. & remiſſionibus. & fatentur omnes Canoniſtæ in cap. Per tuas. 10. de Probationibus, & Iuriſperiti in L. Si poſthumus. 14. ff. de liber. & poſthumis, Ratio eſt; tum quia alleganti ſuam turpitudinem, nulla debetur fides: vt in regulis Iuris dicitur; quod intellige, cum alterius præiudicio, vt in præſenti caſu accidit: tum quia, cùm ipſe & ſua, & publica opinione ſit legitimus, non tenetur cum tanto ſuo incommodo ſe reputare illegitimum, niſi conuincatur. Itaque quamdiu ſubeſt aliqua ratio ſuſpicandæ fraudis vel erroris, non tenetur credere. Tum denique, quia ingenium mulierum eſt, alios præter modum amare, alios odiſſe.

Secundò, Quia mater poteſt ſibi perſuadere, filium, etiamſi credat animo, tamen verbis negaturum, nec ideò ceſſurum hæreditate, ſed potiùs omnia litibus & tumultibus miſturum.

52 *Si conuincatur eſſe illegitimus.* Aduerte Secundò, ſi filius omninò conuincatur, (vt, quia mater teſtibus probat, parentem toto illo tempore abfuiſſe) tenetur non adire hæreditatem.

Dices, Qui alterum infamauit tenetur reuocare, quamuis non putet aliquem crediturum: ergo mulier tenetur ſe filio aperire, &c. Ita Adrian.

Reſpondeo, Si infamator certus ſit nihil profuturum, non tenetur: ſi dubius, tenetur; quia ipſe damnum intulit in fama, quod etiam cum famæ diſpendio debet ſarciri. mulier autem ipſa damnum non intulit, ſed ſolùm cauſā dedit, ex qua damnum ſequetur, non famæ ſed pecuniæ: vnde tenetur impedire, ſi poteſt, etiam cum diſpendio pecuniæ; non tamen cum diſpendio vel periculo famæ.

53 *Non tenetur cū vita periculo.* Dico quartò, Quamuis certa ſpes eſſet per reuelationē criminis, damnis hæredum occurſum iri; non tamen tenetur crimen ſuum patefacere, ſi inde periculum vitæ vel famæ ſibi impendere putaret.

De periculo vitæ, eſt communis ſententia DD. *De periculo famæ*, docet Scotus d. 15. q. 2 ſub finem. Gabr. ibidem q. 2. Caiet. q. 62. a. 6. & opuſculo 31. reſponſione 14. & Nauarr. cap. 16. n. 44. & cap. 17. nu. 89. vbi fusè & doctè id probat, & cap. 18. n. 47. Couarruuias regula Peccatum, 1. p. nu. 7. Innocent. Panor. & alij Canoniſtæ in cap. Officij. 9. de pœnit. & remiſſ. Caſtro lib 2. de poteſtate legis pœn. c. 11. Medina C. de reſtitut. q. 3. Et quidem *de periculo vitæ*, patet primò, Quia vita nullo pretio eſt æſtimabilis: ergo propter rei pecuniariæ reſtitutionem, non tenetur quis vmquam vitam prodigere aut periculo exponere.

Secundò, Quia in periculo vitæ ceſſat dominiorum diſtinctio, ita ut licitè re aliena tamquam tua vti poſſis: nec tenearis eam reſtituere, quamdiu periculum durat; vt ſi in fuga alienum equum conſcenderis, & ille petierit: ergo, &c. Hinc fit, vt etiamſi ampliſſima hæreditas, aut primogenitura, aut etiam regnum ad ſpurium deuolui deberet; non tamen ad hoc impediendum vita exponi debeat. numquā enim poteſt eſſe tanta externorum bonorum copia, vt ipſam per ſe ſolam præferri vitæ oporteat. Si tamen ſpurius eſſet perditis moribus, ita vt ex dominatu eius timeretur mala

Digitized by Google

54 *Niſi maiora mala impediãt.* mala Reipublicæ adminiſtratio; legitimus autem eſſet optimæ ſpei, teneretur adultera, etiam cum vitæ periculo impedire ſpurij ſucceſſionem. hoc enim non prouenit ex obligatione, qua tenetur impedire damnum legitimi hæredis, ſed malum Reipublicæ; eſtque hæc obligatio potiùs ex lege charitatis vel iuſtitiæ legalis, quam iuſtitiæ commutatiuæ.

Altera pars, quòd *neque cum fama periculo.*

55 *Neque cũ periculo famæ.* Probatur Primò, ex cap. Officij 9. de pœniten. & remiſſionibus. vbi Pontifex conſultus de quadam muliere, quæ partum ſibi inſigni artificio ſuppoſuerat, eſsétne abſoluenda, cùm crimen ſuum timeret marito detegere; reſpondet, *Sicut mulieri, quæ ignorante marito de adultero ſuſcepit, quamuis id timeat confiteri, non eſt pœnitentia deneganda; ita nec illis ſed competens ſatisfactio debet iungi per diſcretum ſacerdotem.* Hic, Pontifex loquitur in genere de ea, quæ ob aliquam iuſtam cauſam timet marito detegere crimen; nempe ob periculum vitæ, vel famæ, vel etiam perpetuæ offenſionis.

56 *Res ſuperioris ordinis.* Secundò, Quia fama eſt res ſuperioris ordinis, quæ iuxta Regulam Caiet. & Nauarri numquam eſt neceſſariò exponenda pro rebus inferioris conditionis. Hinc enim fit, vt homo etiam infimæ ſortis, non teneatur vitam exponere pro maximis theſauris reſtituendis, vel fama, etiã illuſtris hominis, reparanda.

Tertiò, Quia fama apud homines pecunia nõ ſolet æſtimari: & ſi quis eam ſic æſtimaret, præoptando pecuniam famæ, contra rectam rationem faceret; *melius enim eſt nomen bonum, quàm diuitiæ multæ,* vt habetur Prouerb. 22. quò fit, vt etiamſi ad perfectionem pertineat pecuniarum renuntiatio: non tamen famæ, & boni nominis; cùm hæc ad ædificationem proximi, & rectam officij adminiſtrationem pertineant. vide infrà c. 11. dubit. 15.

Quartò, Quia quòd ſoli ſuccedant legitimi, legibus humanis eſt introductum; quæ non videntur obligare, ſed omnino ceſſare, quando imminet tale diſpendium.

Aduerte autem Primò, nos loqui de muliere honeſtæ conditionis, & quæ pro tali paſſim habetur: hæc enim propriè eſt bonæ famæ. Nam ſi ſuſpecta ſit, vel adeo vilis, vt ipſius fama prudentum iudicio parui ſit pretij, putarem locum habere poſſe ſententiam Soti, famam iudicio prudentum eſſe componendam cum æſtimatione hæreditatis: quod tamen non admiſerim de vera fama, qualem honeſtæ conditionis & vitæ matrona poſſidet. 57

Secundò, ſi maritus ſit vir valdè bonus & prudens, & pariter filius, ipſiq; rem ſilentio ſint compreſſuri, neque idcircò mulierem oſuri, aut probris uexaturi; non cenſebitur ſe infamare, quamuis crimen illis detegat. Vnde ſi hæ circumſtantiæ adſint, & ſimul ſit certa ſpes damni auertendi, (quod ſanè rariſſimum eſt) tenebitur ſe ipſa prodere. 58

CAPVT VNDECIMVM:

De iniurijs famæ, & honoris, per detractionem & contumeliam, dèque neceſſaria reſtitutione.

Complectitur dubitationes 27.

DVBITATIO PRIMA.

Quid ſit fama & honor, & quomodo diſtinguantur.

1 *Fama.* RESPONDEO, Iuriſperiti ſic definiunt. *Fama eſt illæſæ dignitatis ſtatus, legibus & moribus comprobatus.* Ita habetur L. cognitionum. 5. ♛. de extraordin. cognit. ſed hic tantùm bona fama deſcribitur. In genere ſic deſcribi poteſt. *Fama eſt multorum exiſtimatio de vita & moribus alterius.* Sermo etiam de hiſce & rumor, fama dici ſolet, nempe à *fando*. ſed potiſſimùm conſiſtit in ipſa opinione & iudicio interno, eſtque duplex; *Bona, Mala.* Nos *In quibus fama bona ſita ſit.* hic ſolùm de bona agimus, quæ potiſſimùm conſiſtit in opinione virtutis & ſapientiæ: (in quibus etiam intelligo functiones ex his procedentes) hæc enim duo ſunt propria hominis bona, ob quæ ſola eſt laude dignus. ſecundariò autem in opinione ingenij, eloquentiæ, nobilitatis, roboris, pulchitudinis, potentiæ, opum, & ſimilium; quæ etiam magni æſtimantur apud homines, qui & famam ex hiſce quærunt.

2 *Honor.* *Honor autem nihil eſt aliud, quàm teſtificatio quadam excellentia alterius:* vt docet D. Thom. q. 103. a. 1. ad 2. immediatè tamen, eſt teſtificatio noſtræ opinionis, de excellentia alterius, cum quadam noſtri ſubmiſſione; & mediatè, ipſius excellentiæ: nam ſigna externa immediatè ſignificant noſtros conceptus & affectus; mediatè res ipſas. Hoc *Dupliciter exhibetur.* autem fit, vel verbis, vel ſignis. Verbis, vt quando quis alterum honorificè compellat, vt ſapientem, eximium, magnificum, clariſſimum, &c. Signis, vt genuflexione, corporis inclinatione, ceſſione primi loci, erectione ſtatuæ, &c. qui enim cupiunt honorari, nihil aliud optant, quàm talia ſigna ſuæ excellentiæ exhiberi.

3 Excellentia autem, quam reſpicit honor, potiſſimùm conſiſtit in ſapientia & virtute: (quæ etiam ſanctitas dicitur) hæc enim habent præcipuam excellentiam. Deinde etiam in alijs perfectionibus & dignitatibus uel moralibus uel realibus, à Deo communicatis, ſiue mediante ratione naturali, ſiue ſupernaturaliter. Sic poteſtas, quæ eſt in Principibus Eccleſiaſticis & ſæcularibus, & quæ in ſacerdotibus, eſt honoranda; quia eſt communicatio quædam diuinæ poteſtatis: dignitas quoque principij, ſeu cauſæ, quæ eſt in parentibus: denique omnis perfectio rationalis naturæ; quia eſt participatio quædam perfectionis diuinæ, eſt aliquo modo ratio honorandi, ſi nihil aliud impediat. *Excellentia in quibus conſiſtat.* Quod addo, propter *dæmones* & *damnatos*, qui, quia in malo obdurati, & omni ignominia digni, nullo honore ſunt afficiendi. Denique id, quod ſingularem quemdam ordinem, vel vt effectus, vel vt inſtrumentum ad haſce perfectiones habet, et eſt ratio honorandi. Sic nobilitas & diuitiæ honorantur: nobilitas, quia ex præclarè geſtis orta eſt: diuitiæ, quia ad opera præclara facultatem præbent, ſuntque virtutis inſtrumentum. 4

5 *Diſcrimen honoris & famæ.* Ex his patet differentia honoris & famæ; nam fama eſt opinio virtutis, ſapientiæ, & rerum præclarè geſtarum alterius: honor autem, eſt teſtimonium excellentiæ. Fama igitur conſiſtit in interna opinione; & dum exit in opus externum, dicitur laus, vel vituperatio. Honor autem conſiſtit in externa ſignificatione noſtræ æſtimationis de excellentia alterius, & ſubmiſſionis noſtri. vnde ſupponit opinionem excellentiæ, & intentionem exteriùs per aliquod ſignum eam teſtandi, (in quo ſigno conſiſtit honor) idque ideò; quia hoc excellentiæ eſt debitum. Hinc fit vt honor ſit excellentius quid, quàm fama: nam includit famam, ſeu opinionem excellentiæ, & præterea eius teſtificationem & manifeſtationem. Vnde meritò Ariſtoteles l. 4. Ethic. c. 3. docet *honorem eſſe maximum inter bona externa:* cuius ſignum eſt, quia, vt ipſe ait. *Principatus*

Digitized by Google

cipatus & diuitia, propter honorem ſunt optabilia. ſed de his plura infrà cap. 36. dubit. 1.& 2.

DVBITATIO II.

Quid ſit detractio.

D. THOM. q.73.a.1.

6 RESPONDEO, *eſt alienæ famæ occulta & iniuſta denigratio ſeu violatio.* Ita ab omnibus paſſim DD. definiri ſolet. Vbi aduerte, duo requiri ad *detractionem.* Primò, ut aliquid dicatur; vel eo modo dicatur, vt alicuius famam & exiſtimationem, quam poſſidet in animo alterius, extinguere aut minuere valeat. Secundò, vt fiat occultè, ſaltem iuxta intentionem dicentis: ſi enim quis in præſentia alterius, famæ detrahere intendat, iam non erit ſimplex detractio, ſed *contumelia*; quæ dictis vel alijs ſignis incoràm violat alterius honorem: vt patet ex D. Thoma quæſt. 72.art. 1.

Detractio.

7 Vnde dupliciter differt *detractio à contumelia.* Primò, quòd detractio directè lædat famam; contumelia autem honorem. Secundò, quòd detractio fiat occultè, ſeu in abſentia, ſicut furtum; iuxta illud Eccleſiaſtæ 10. *Si mordeat ſerpens in ſilentio, nihil eo minùs habet, qui occultè detrahit:* contumelia autem potiſſimum fit incoràm. ſicut enim honor non exhibetur niſi præſenti, vel abſenti tamqnam præſenti; (deſiderat enim is, qui honorat, vt honorato innoteſcat & opinio, quam de illius excellentia habet, & teſtimonium, quod exhibet) ita coutumelia non fit niſi præſenti, vel abſenti tamquam præſenti. Vnde patet, detractionem ceteris paribus eſſe minus peccatum, quàm contumeliam; tum quia minus bonum aufert; tum quia eſt minus contra alterius voluntatem. nam occultè & altero neſciente aufert famam; ſicut fur pecunias; quod eſt ſignum, ipſum reuereri eum, cui nocet. ſed contumelia, quaſi vi illata, honorem aufert ſcienti & actu renitenti, ſicut raptor pecunias.

Differt à contumelia.

8 Notandum eſt, Detractionem fieri octo modis, vt colligitur ex D. Thoma: quatuor directè, & quatuor indirectè. Directè; Primò, imponendo crimen falſum. Secundò, amplificando crimen verum. Tertiò, pandendo crimen occultum. Quartò, ſiniſtrè interpretando alterius factum: qui quartus modus, quatenus in animo alterius per tuam interpretationem lædis bonam opinionem, quam ipſe de proximo conceperat, vel ingeneras prauam; pertinet ad detractionem: vt verò in animo tuo ſic iudicando temerè, proximò iniuriam facis; ad temerarium iudicium. Indirectè; Primò, negando rectè facta, vel dotes alterius. Secundò, ea extenuando. Tertiò, tacendo bona alterius eo loco & tempore, quo tuum ſilentium alij interpretabuntur tacitam vituperationem. Quartò, ſimulatè vel frigidè laudando; vt quando quis ſimulat ſe velle laudare aliquem, & tamen nihil affert laude dignum. Nam vt Phauorinus apud Gellium l. 19. noctium attic. cap. 3. ait, *Peius eſt frigidè laudare, quàm apertè reprehendere.*

Fit octo modis.

DVBITATIO III.

Quale peccatum ſit detractio?

D. THOM. ART. 2.& 3.

9 NOTANDVM eſt, Non eſſe detractionem, ſi quis ſeruato ordine correptionis fraternæ, patefaciat teſtibus vel Superiori crimen fratris vt emendetur; quia non eſt iniuſta famæ læſio. Nam pro bonis ſuperioris ordinis, licitè exponuntur bona inferiora; vt pecunia pro vita corporali, & fama pro ſalute ſpiritali. Vt autem ſit detractio, requiritur, vt iniuſtè fama lædatur; quod dupliciter fieri poteſt. Primò, directa intentione. Secundò, indirecta.

10 Nunc, dico Primò, Si directè intendas famam alterius lædere, erit formalis detractio; ex genere ſuo peccatum mortiferum, grauius quidem furto (quia lædit proximum in bono, quod pecunia eſt præſtantius) ſed leuius homicidio (quia illud bonum eſt minùs præſtans quam vita) & leuius adulterio; quia adulterium triplicem malitiam continet: nempe contra bonum prolis; contra ſanctitatem matrimonij; & contra ius coniugis: vt ſuprà oſtenſum eſt.

Eſt peccatū mortiferū.

Dixi, *ex genere ſuo*, quia ratione exiguitatis materiæ, in qua quis intendit famam alterius lædere, poteſt eſſe ueniale; vt ſi de induſtria aliquam paruam imperfectionem alterius narres. 11

Similiter, ratione materiæ, vel circumſtantiarum fieri poteſt, vt aliquod furtum ſit grauius aliqua detractione, & aliqua detractio adulterio: infamare enim grauiter aliquem Ordinem Religioſum, vel Prælatum Eccleſiaſticum, peius eſt peccato adulterij. Inter omnes detractiones eſt peſſima, quæ fit per libellos famoſos; tum quia ad plurimos permanat; tum quia ægerrimè poteſt aboleri, cùm author nequeat deprehendi. Vnde morte punitur & qui libellum famoſum ſparſerit, & qui inuentum vulgauerit; vt Patet L. vnica. C. de famoſis libellis.

Libelli famoſi.

Dico Secundò, Quod ſi non intendas lædere famam: ſed ex quadam loquacitate narres peccata, vel defectus alterius, eſt detractio materialis; quia læſio alterius, non eſt directè volita: eſt tamen peccatum mortiferum, ſi id, quod narratur, grauiter proximi famam lædat. Ratio eſt; quia etſi expreſsè non intendas lædere; tamen intendis implicitè, dum vis illud, vnde per ſe læſio ſequitur. 12

Dico Tertiò, Si id, quod narratur, parum lædat, erit veniale. hinc fit primò, vt narrare defectus veniales proximorum, non ſit niſi ueniale: ut docet D. Anton. p. 2. tit. 8. cap. 4. & Sil. uer. Detractio, num. 2. Ratio eſt; quia cùm nemo ferè ab his ſit liber, non notabiliter lædunt famam; niſi fortè conditio perſonæ ta- 13

Defectus veniales narrare.

lis eſſet, ut in ea huiuſmodi defectus cenſeantur magni 14
momenti; ut ſi quis diceret de uiro graui & religioſo eſſe mendacem, id eſt, crebrò mentiri: nam dicere illum ſemel uel bis mentitum, non eſſet mortale; quia non ideò amitteret famam. Secundò, ob eamdem cauſam ordinariè non eſt peccatum mortiferum, reuelare defectus naturales; (niſi inde aliquod notabile damnum ſequatur) ſiue illi defectus ſint animi; ut ſi dicas quempiam eſſe ignarum, parui iudicij, parui ingenij: ſiue corporis; ut eſſe cæcum, gibboſum, &c. Idem locum habet in defectibus natalium, ut ſi quis dicat eſſe filium Clerici, natum ex adulterio, & ſimilia: ut docet. Pet. Nauarr.
lib. 2. cap. 4. num. 307. & inſinuat Nauar. cap. 18. num. 15
24. niſi fortè propterea putaretur ualdè in animo eorum, quibus dicitur, contemnendus. Ratio eſt; quia ob hæc
non cenſetur quis infamis. Si tamen in faciem hæc & 16
ſimilia, præſertim uiro honoraro dicantur conuitiandi cauſa, erit peccatum mortale; quia cenſetur notabilis contumelia; ſecùs ſi uilis ſit conditio; niſi fortè
grauem mœrorem inde putetur concepturus. Tertiò, 17
Quando ratione conditionis perſonæ, peccata, etiam mortifera, non cenſentur notabiliter lædere famam; non eſt peccatum mortale, horum reuelatio: ut ſi quis dicat, militem commiſiſſe duellum; habere concubinam, decepiſſe puellam: uel, adoleſcentem eſſe prodi-
gum, deditum amoribus. Quartò, Idem dicendum, ſi 18
generalibus nominibus peccatorum mortalium aliquem infames; ut ſi dicas, eſſe ſuperbum, auarum, iracundum; ut docet Siluester Detractio num. 2. ex D. Anton. ſuprà. Ratio eſt; quia hæc nomina ordinariè non ita accipiuntur, ut ſonent peccata mortalia; ſed ut naturalem inclinationem, uel ueniales defectus denotent. Fieri tamen poteſt, ut ratione dignitatis perſonæ, de qua dicuntur, uel quia putantur accipienda pro grauibus uitijs, ſit in his peccatum mortiferum. uide Nauarr. cap. 18. num. 24.

Defectus naturales.

Natalium defectus.

Generalia vitiorum nomina.

DV-

DVBITATIO IIII.

Vtrùm auditor detractoris peccet mortaliter.

D. THOM. ART. 4.

19 *Inducens detractorē.* RESPONDEO & dico Primò, Qui ita audit, ut inducat uel excitet ad detrahendum; non minùs peccat quàm ipſe detractor, ſed potiùs magis: ſimiliter qui detrahentem uerbis uel geſtibus animat ad proſequendū. Ita D. Thom. art. 4. & alij. Quòd magis peccet, probatur; quia non ſolum ipſe in ſe peccat affectu detractionis, ſicut detractor; ſed etiam alteri eſt cauſa detrahendi. detractor enim ſolum eſt auctor ſui peccati; ille uerò & ſui, & alterius: unde tenetur ad reſtitutionem, niſi detractor ipſe reſtituat. In hoc caſu locum habet quod ait Bernardus lib. 2. de conſid. ſub finem, *Detrahere vel detrahentem audire, vtrùm horum deteſtabilius ſit, non facilè dixerim.*

20 *Qui lætatur audiēs.* Dico Secundò, Qui audiendo detractorem lætatur, non tamen inducit nec animat ad continuandum, peccat mortiferè contra charitatem (ut qui alieno malo lætetur) & ét contra Iuſtitiam, quatenus gaudet eo opere, quo alteri iniuſtè damnum datur: non tamen tenetur ad reſtitutionē; quia non eſt cauſa damni.

Dices, Tenebatur impedire, & non impediuit: ergo eſt cauſa. Reſpondeo, Non tenebatur obligatione Iuſtitiæ, ſed ſolùm charitatis; unde ſaltem non eſt cauſa per iniuriam.

Ex curioſitate audiens. Aduerte tamen, Si quis ſolùm delectetur eloquentia detractoris, uel curioſa cognitione factorum proximi; non tamen deſideret, ut ille detrahat, non eſſe peccatum mortale: ſed tunc ſolùm, quādo uel delectatur damno proximi, (quod non poteſt prouenire niſi ex aliquo odio) uel ita delectatur eloquentia uel curioſa cognitione, ut placeat ei quòd alter detrahat. Nam ut Apoſtolus ad Rom. 1. ait, *Qui talia agunt, digni ſunt morte, non ſolùm qui ea faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus.*

21 *Non reſiſtens.* Dico Tertiò, Qui nec inducit, nec lætatur, tamen audit, nec reſiſtit, cùm poſſit; aliquando peccat uenialiter, aliquando mortiferè. Mortiferè peccat, ſi infamia ſit grauis & facilè poſſit eam impedire, nec putet eam alia ratione auertendam, uel breui recuperandam. Ratio eſt; quia charitas obligat, ut graue damnum proximi, quod ipſe inuitus patitur, impediamus ſi commodè poſſumus. Vndè ſi ſit Superior, qui ex officio tenebatur impedire proximi infamiam, obligabitur ad reſtitutionem, in defectum inferioris. Venialiter peccat Primò, ſi detractio eſt leuis.

22 *Quādo ſit venialis.* Secundò, ſi eſt quidem de re graui, tamen ſolùm fit apud vnum, vel vt ſummum duos, qui rem omnino ſilebunt; tunc enim non cenſetur notabilis infamia. ita Caiet. 2. 2. quæſt. 73. art. 2. dub. 1. Cordub. q. 2. concluſ. 5. Pet. Nau. lib. 2. cap. 4. num. 334. ſed hæc ſententia non eſt ita vniuerſè amplectenda, vt infrà dub. 11 dicetur. Tertiò, ſi nimia verecundia vel animi puſillitate non audeat reſiſtere. ratio eſt; quia tunc valdè difficile eſt efficaciter impedire. unde tunc non tenetur, ſaltem ſub peccato mortali: niſi fortè infamia eſſet ualde atrox, vel grauia incōmoda putaretur paritura: tunc enim deberet ſibi vim facere, excuſſa verecundia, & modeſtè contradicere. Quartò, Si putet detractorem ſponte reuocaturum uel emendaturum quod dixit, idque breui & efficaciter: quòd vt faciat, adhibenda correptio fraterna, ſi opus ſit. Quintò, Si putet auditores non credere. Nullo autem modo peccas, ſi vel non putes profuturam tuam monitionem, vel metuas aliquod magnum damnum; vt contumelias, verbera: vel ſi rationabilis verecundia obſtet; vt ſi ſis famulus, vel nullius auctoritatis: debes tamen tunc, ſi commodè

23 poſſis, vel diſcedere, uel faciem triſtiorem oſtendere, vel ſermonem aliò diuertere: nam hac ratione impeditur, vel ſaltem minuitur detractoris feruor, iuxta illud Prouerb. *Ventus aquilo diſſipat pluuias, & facies triſtis linguas detrahentium.* vide Chryſoſt. hom. 3. ad populum, à medio vſque ad finem. Bernard. ſerm. 14. in Cantica, & ſerm. de triplici cuſtodia, manus, linguæ, cordis.

DVBITATIO V.

Vtrùm audita, vel alia quælibet referens abſque aſſeueratione & dubitanter, peccet mortaliter, & teneatur reſtituere.

RESPONDEO, & dico Primò, Non eſſe peccatum mortiferum ſi ita referat, vt ei probabile non ſit vllam inde infamiam orituram, eo quòd alij non ſint credituri. Ita Scotus d. 15. q. 4. Nau. c. 18. n. 50. & multi alij DD. Ratio eſt; quia tunc non eſt probabile periculum damni proximo. 24

Notandum tamen, ſi crimen eſſet valdè graue, ut hæreſis, proditio, præpoſtera libido; & veriſimile eſſet ex narratione, auditoribus malam ſuſpicionem ſuborituram, poſſe eſſe peccatum mortiferum; quia talis ſuſpicio videtur eſſe magnum malum, reſpectu honeſtæ perſonæ.

Dico Secundò, Si quis audita referat coram ijs, quos probabile eſt ex ſua leuitate credituros, etiamſi ipſe ſufficientem occaſionem ad id minimè dederit, peccat mortiferè contra charitatem, non tamen contra Iuſtitiam; ac proinde non tenetur ad reſtitutionem. Quòd *mortiferè peccat*, probatur; quia qui aduertit ex ſuis dictis, vel factis, alium grauiter lædendum, ſiue in fortunis, ſiue in fama, ſiue in corpore; tenetur ex charitate abſtinere, ſi commodè poſſit; quamuis id ex alterius culpa proueuturum videat, Quiſque enim tenetur impedire notabile damnum proximi, quantum commodè poteſt; & maximè quod ſuâ occaſione proueniret. Quòd autem non *teneatur ad reſtitutionem*, docet expreſſe Caiet. q. 73. a. 3. cùm ait, *Eum, qui audita refert, non teneri ad reſtitutionem.* & Nau. cap. 18. num. 48. vbi dicit, *non teneri, qui non dedit ſufficientem cauſam credendi.* Adrianus in 4. q. de Reſtit. famæ, in fine, Silv. v. Detractio, q. 4. & aliquot alij DD. Ratio eſt; quia non eſt cauſa efficax damni; ſed merè per accidens ex ipſius narratione ſequitur: non enim eius narratio eſt talis, vt idonea ſit fidem facere; ſed quòd illi credant, id prouenit ex illorum leuitate vel malitia. Vnde is, qui narrat audita ab hominibus parùm fide dignis, indicatis ſuis auctoribus, non tenetur ad reſtitutionem, etiamſi auditores ex ſua leuitate credant: imo etiamſi id malo animo faceret; quia intentio nocendi, non obligat ad reſtitutionem, quando opus ex ſe non eſt damnoſum: vt ſuprà cap. 7. dubit. 2. dictum eſt.

25 *Si ex leuitate putētur credituri.*

26 *Non teneri ad reſtitutionem.*

27

Dico Tertiò, Qui refert audita eo modo, vel nominatis ijs auctoribus, ut audientes meritò poſſint induci ad opinandum malum de proximo, peccat contra iuſtitiam, & tenetur ad reſtitutionem. Ita Sotus l. 4. de Iuſt. q. 6. art. 3. circa quartum argumentum. Probatur; quia dat ſufficientem cauſam alijs malè opinandi, ex qua mala opinio reipſa ſequitur: ergo, &c. Antecedens probatur Primò, Quia ſi abſolutè diceret Petrum commiſiſſe adulterium, & alij crederent, peccaret contra iuſtitiam, & teneretur ad reſtitutionem: atqui quando eo modo narrat, uel eo auctore, cui meritò æquè ſit credendum atque ipſi, non minus efficaciter inducit audientes ad ſic opinandum, quàm ſi ipſe ex ſe aſſeueraret: ergo, &c. Secundò, Quia inducere alterius teſtimonium eſt, adferre argumentum non exigui ponderis ad perſuadendum: ergo, &c. 28

DVBITATIO VI.

Vtrùm ſit peccatum mortale, infamare ſeipſum.

CAIETANVS q. 73. art. 2. & in Summa, v. Detractio, exiſtimat eſſe peccatum mortiferum contra iuſtitiam, ſe infamare; quia cenſet hominem non eſſe dominum ſuæ famæ. Vnde colligit Primò, eſſe grauius peccatum ſe infamare quàm proximum; ſicut grauius eſt ſe occidere, quàm proximum: in qua ſententia videtur etiam eſſe D. Aug. l. 1. de ciuit. c. 20. Secundò, hominem teneri ad reſtituendum ſibi famam. Sed communis ſententia eſt in contrarium; pro qua. 29

Dico Primò, Seipſum infamare ex genere ſuo non eſt 30

pecca-

Nõ eſſe cõtra iuſtitiã nec peccatũ mortiferum ex ſuo genere.

peccatum mortiferum neque contra iuſtitiam, neq; contra ſui charitatem. Ita Sotus l.5.q.10.a.2. Nau. c.18.nu.27.& 61.& alij paſſim. Probatur *non eſſe contra iuſtitiam;* quia homo eſt Dominus ſuæ famæ, ſicut ſuarum opum: vt ſupra cap. 4. dubit. 11. dictum eſt: ergo illam diſſipando nulli facit iniuriam; (ſicut neque diſſipando alia bona) ſiue id fiat reuelando crimen verum, ſiue crimen falſum ſibi imponendo. quæ enim lex iuſtitiæ obligat illum, vt retineat bonam exiſtimationem in mentibus hominum? *Non eſſe etiam contra charitatem.*

Probatur Primò, quia charitas non obligat hominem ad bona huius vitæ, quæ extra nos ſunt, comparanda vel conſeruanda, niſi quatenus ſunt neceſſaria ad bona ſpiritualia vel noſtra uel proximorum: ergo non obligat ad famam conſeruandam, ſi ipſa ſecundùm ſe conſideretur.

Secundò, Quia prodigalitas, quæ verſatur in bonis externis, ex genere ſuo non eſt peccatum mortiferum, aut contra charitatem: ſed ſolùm veniale contra liberalitaté: ergo cùm fama ſit etiam quoddam bonum externum, eius profuſio non erit contra charitatem, ſed ſolùm erit quædam prodigalitas.

31 *Poteſt eſſe peccatum mortale ex adiuncto.*

Dico Secundò, Ratione tamen alicuius circumſtantiæ, nempe damni, quod nobis vel alijs contingit ex noſtra infamia, poteſt eſſe peccatum mortale, ſe infamare. Eſt communis DD. Primò, Si ex mea infamia ſequatur notabile ſcandalum, vel mihi, vel proximo. Mihi quidem, vt ſi ex infamia redderer effrænatior ad peccandum. Sed exiſtimo raro fieri, vt ex hoc capite infamare ſe, ſit peccatum mortale; quia ordinariè eſt occaſio remota. Proximo verò; vt ſi ille ſciens me aliquando tale peccatum admiſiſſe, inde occaſionem acciperet idem patrandi: quamuis & hoc fortaſſis raro vſu veniat; præſertim ſi cum dolore vel vituperatione crimen meum commemorem. Secundò, Si inde mihi immineat periculum vitæ, vt ſi dicam me occidiſſe parentem Petri, vel violaſſe eius torum: hoc enim non ſolùm eſt famæ, ſed etiam vitæ profuſio; & eſt alteri dare occaſionem peccandi. Tertiò, Si mea fama ſit neceſſaria muneri quod gero; vt ſi ſim Epiſcopus, Parochus, Abbas, Prior. tunc enim peccabo contra iuſtitiam.

32 Aduerte tamen, in hoc caſu ſe infamare, aut famam ſuã negligere, non eſſe per ſe contra iuſtitiam: ſed velle munus Prælati cum hac infamia, qua factus eſt ineptus, retinere. Vnde ſi quis vellet deponere officium, aut nouis virtutum exercitijs infamiam vincere, vt muneri non obſit; non erit hac ex parte contra iuſtitiam ſe infamare, aut famam negligere: vt docet Sotus l.4.q.6.art 3.ad 4.

33 *Si infamia redũdet in alios.*

Quartò, Si mea infamia redundat in alios. v. g. in liberos, in familiam, in Ordinem religioſum. eſt enim magna infamia liberis, (præſertim in Hiſpania & Italia) habuiſſe parentem hæreticum; prætereaquam quòd fiant inhabiles ad officia, & beneficia: & familiæ honeſtæ infamia eſt, eſſe aliquem in ea proditorem patriæ: ſodomitam, latronem, vel qui publico ſupplicio ſit affectus: Ordini religioſo, habere Religioſum impuræ vitæ, ebrioſum. In his igitur & ſimilibus caſibus, plerumque erit peccatum mortale ſeipſum infamare; tum quia notabiliter exiſtimatio aliorum læditur, tum quia graui mœrore afficiuntur. Verùm autem ſit contra iuſtitiam, dicendum infrà dubit. 23.

DVBITATIO VII.

Vtrùm poſſit quis ſibi falsò crimen imponere, ad vitanda tormenta; præſertim ſi ob id, eſſet extremo ſupplicio afficiendus.

34 CAIETANVS ver. Detractio, & quidam alij, negant id licere, etiamſi hoc modo poſſet mortem euadere; eò quòd homo non ſit ſuæ famæ dominus. Sed hoc fundamentum, neque verum eſt, vt ſuprà oſtenſum; neque ſi verum eſſet, quidquam efficeret: quia etiamſi non eſſet Dominus ſuæ famæ, tamen ad vitæ ſuæ, vel proximi conſeruationem, poſſet ſine omni peccato crimen occultum, quod verè commiſit, pandere; & ſine peccato mortali, crimen, quod non commiſit, ſibi falsò imponere. Ratio eſt; quia rectus ordo habet, vt bona minoris momenti exponantur conſeruandis maioribus: (ſic enim naturæ impulſu, pars exponitur ad conſeruationem totius) ergo pro conſeruatione vitæ tuæ, potes famam perdere, etiam famæ non ſis Dominus. Idem dico de vita proximi; quia licitum eſt pro illo vitam exponere: ergo multò magis famam: præſertim cùm fama ſit bonum recuperabile. Vnde reſpondeo &

35 *Ob leuia tormenta non licet imponere ſibi falsũ.*

Dicò Primò, Ad vitanda tormenta leuia, falsò ſibi crimen imponere, ob quod morte ſit plectendus, eſt peccatũ mortiferum. Ita Sotus lib. 5. de iuſtit.q.10. art.1. eſtque communis ſententia DD.

Probatur Primò; Quia quiſque tenetur ſuam vitam conſeruare & tueri; etiam cum aliquo dolore & incommodo, maximè quando mortem non eſt commeritus. Secundò; Quia in hoc caſu cenſeretur ſibi ſponte mortẽ immeritam accerſere, & ſeipſum quodammodò occidere; ſine cauſa dando occaſionem ſuæ mortis.

36 *Pandere verum.*

Dico Secundò, Non tamen erit peccatum mortiferum, ſi ob huiuſmodi tormenta pandas verum tuum crimen occultum, etſi ob id morte ſis plectendus. colligitur ex Scoto d.15.q. 3. vbi dicit, *Expediret anima homicida vt ſolueret per paſſiones voluntarias vel patienter ſuſceptas; vt ſcilicet occideretur pro homicidio.* Vbi indicat expedire, vt ſe offerat Magiſtratui puniendum. Idem tenet Pet. Nauarra l.2.c.4. num. 134.

37 *Sibi procurare mortem commeritam.*

Probatur; quia ille meritus eſt mortem: ergo poteſt eam ſibi optare & procurare, ſi bonum finem propoſitum habeat, nempe vindictam ſuorum ſcelerum, exemplum publicum, & vt abrumpat peccandi conſuetudinem, quam alia ratione ſibi non videtur poſſe deſerere: deniq; vt benè ſe diſponat ad mortem. nam alioquin eſt in periculo ne ſubitò pereat imparatus. Ob has cauſas, ſine omni peccato videtur ſe poſſe iudicio ſiſtere, & crimen aperire: ergo idem poterit in tormentis. Neque dici poteſt eum hic peccare contra charitatem, tũ quia maius bonum ſibi propoſitum habet, quàm ſit vita; ob quod vitam optat deſerere, tum quia ſi alius, qui criminis eſſet conſcius, illum accuſaret ob bonum publicum, eiuſque ſalutem, non peccaret contra charitatem: ergo nec ipſe.

38 *Si animi mollitie.*

Notandum tamen, ſi quis mollitie quadam animi; quòd parua tormenta nequeat perferre, crimina ſua occulta proderet, non excuſari à peccato; quamuis putem non fore mortiferum. Niſi fortè per accidens, ratione alicuius damni inde ſecuturi; vt eſt infamia familiæ, ſcandalum publicum, & ſimilia.

39 *Si non ſequatur graue incommodum.*

Dico Tertiò, Ad vitanda leuia tormenta, confiteri crimen ſuum occultum, vel imponere ſibi falſum, non eſt peccatum mortiferum, ſi nullum aliud grauius malum inde metuitur. Sequitur ex dictis quia quiſque famæ ſuæ eſt Dominus: ergo ſicut eam ſine cauſa prodigere, ex genere ſuo non eſt mortale; ita multò minùs mortale erit, ſi ob aliquam cauſam, licet non omnino iuſtam & parem, eam prodigat.

40 *Ad liberãdum amicum.*

Dico Quartò, Ad parentem, vel amicum à morte, vel tormentis magnis eripiendum, non eſt per ſe peccatũ mortiferum, abſque iuramento, ſibi crimen falsò impingere, quando in quæſtione non proceditur iuridicè. Probatur; quia poſſum ſine peccato mortifero mihi crimen falſum imponere, ad vitanda tormenta, ſi nihil aliud mali inde timeatur: atqui interitus amici vel parentis æquiualet magnis doloribus; ergo, &c. Imò ſi parens vel amicus ſit omnino inculpatus, nec ſit alia uia mortis illorum auertendæ, videtur non eſſe peccatum, etiam ſe morti offerre illorum loco. quia nemini ſit iniuria; & aliàs licitum eſt, vitam pro parente & amico exponere, vt docet Toletus l. 5. c. 6. & Sotus lib.5. de Iuſt.q.1.art.6.

Dixi, *Si iniuſtè procedatur*; quia ſi iuſtè procederetur, peruerterem iuſtum iudicium, & facerem iniuriam Iudici & accuſatoribus & Reipub. vnde ſine dubio eſſet graue peccatum mortiferum.

41 *Si mors inde impendeat.*

Dico Quintò, Ad vitanda tormenta valdè grauia, quibus meritò poſſis celerem mortem præoptare, non peccas mortiferè, ſi crimen falſum tibi imponas, quamuis certò ob id ſis morte plectendus. Eſt contra Nauarrum & quoſdam alios. ſed ita tenet Angelus v. Detractio.n. 6. Silueſt. eodem q. 3. Sotus ſuprà. Toletus l. 5. c. 66. & multi recentiores hoc tempore. vnde hæc ſententia eſt tenenda; fauet enim multis miſeris, qui alioquin non ſolùm corpore, ſed etiam anima perirent, confitendo crimina falsò

contra

Digitized by Google

contra conſcientiam, quæ non audent reuocare metu tormentorum.

Probatur primò; Quia non tenetur homo cum tanto cruciatu vitam tueri, ne alius eam eripiat; ſicut non tenetur permittere ſibi tibiam abſcindi, cum tanto dolore; non enim (ait ille) tanto dolore digna eſt ſalus.

Secundò, Quia ſi tunc fateri crimen, de quo falsò accuſatur vel interrogatur, eſſet peccatum mortiferum, vel id ideò eſſet, quòd ſit mendacium pernicioſum; vel quòd ſit peruerſio iudicij: atqui non eſt pernicioſum, quia neque alteri adfert aliquod malum, quod tanti ſit, vt ille ex charitate aut iuſtitia teneatur illud cum tanto incommodo
42 ſuo auertere, vti ſuppono. Neque etiam ſibi infert malum, quod notabiliter præponderet ipſis tormentis; nam crimen fatendo, breui morte longam mortem redimit, vel potiùs multas mortes vnica ſimplici commutat: talia enim tormenta pati, eſt longa quadam & multiplici morte mori. Neque etiam eſt peruerſio iudicij propriè; quia nec peruertit Iudicem vt faciat contra officium, nec accuſatorem, nec teſtes. mendacium enim in iudicio, ſi cum nullius ſit iniuria, non eſt peccatum mortiferum; vt ſi Petrus à me exigat in iudicio 100. aureos, & ego iuridicè interrogatus, ad vitandas lites, fatear me debere, non pecco mortifere; imò ne venialiter quidem, ſi commoda ratione me à mendacio vindicem. Neq; etiam facit iniuriam Iudici aut Reipub. quia non duceret hoc ſibi iniuriæ: (ſicut ſi negaret crimen verum) ſed potiùs commiſeratione mouerentur, ſi ſcirent.

43 Tertiò, Vel interrogatur ſecundùm Iuris ordinem per tales torturas, vel contra illum ordinem. ſi contrà, non ipſe iudici, ſed Iudex ipſi iniuriam facit. Si ſecundùm ordinem iuris; adhuc Iudici non facit iniuriam, fatendo crimen falſum; quia non tenetur Iudici cum tantis tormentis ſuam innocentiam probare.

44 Dices Primò, ex Nauarro c. 18. nu. 19. Talis homo moraliter loquendo ſe interficit: ergo peccat.

Non ſe interficit.

Reſpon. Nego illum ſe interficere: non enim phyſicè, vt patet; neque etiam moraliter; (ſicut is, qui ſine iuſta cauſa ſe conijcit in certum periculum mortis, dicitur ſibi cauſa mortis) quia iuſtam cauſam habet, ob quam ſe interficiendum exponit; ſicut ſi quis ſe exponeret hoſtium telis, vt grauiſſima tormenta ab illis
45 inferenda euaderet, non ſe occideret. Imò ſi honeſta perſona rogaret eum, qui illa nefando modo vellet abuti, vt ipſam potiùs interficeret, non cenſeretur homicida ſui, quamuis fortè alia ratione peccaret: ergo neque hic eſt homicida ſui, fatendo tale crimen. Quod confirmatur; quia ſi rogaret Iudicem, vt ſe interficiat potiùs, quàm ita torqueat, non cenſeretur homicida ſui.

46 Dices Secundò, Ergo etiam poterit alteri ſine peccato mortifero falſum crimen imponere, vt tormentis ſe eximat.

Alteri falſum crimẽ impingens.

Reſpondeo, Negando conſequẽtiam; quia non eſt Dominus, nec eam habet poteſtatem in famam alterius, quam in ſuam, præſertim contra veritatem: vnde faciet illi grauem iniuriam, ſi inuito falſum crimen impingat; quæ iniuria non habet locum, dum ſibi impingit. Admitto tamen, non fore mortiferum, ſi illi conſtet, id non eſſe
47 contra alterius voluntatem; vt ſi procul abeſſet, nec quidquam illi periculi immineret, eſſetque tanta amicitia alteri coniunctus, vt non ſit dubium, quin æquo animo ſit laturus.

48 Dico Sextò, Qui hoc modo vi tormentorum faſſus eſt crimen falſum, ob quod erit morte plectendus, non tenetur illud poſteà reuocare, quamuis anteà periurio illud confirmaſſet, ſi prudenter metuit ſe rurſum ad tormenta raptum iri; (vti ordinariè fieri ſolet) ſed poteſt ſine peccato mortifero in eo perſiſtere & mori. Ita Angelus, Sotus, & alij. Patet ex dictis, præterquam illud de periurio, quod nunc probatur; quia etſi peccauerit mortiferè, quãdo periurio confirmauit, tamen poſteà non tenetur retractare. Ratio eſt; quia periurium iam tranſijt; & non retractando, nemini facit iniuriam: retractando autem, culpam periurij delere non poteſt, ſed coram Deo pœnitendo, quod poteſt facere abſque externa reuocatione: ſecùs eſt de periurio, quod in detrimentum alterius cedit; hoc enim debet reuocari.

Non tenetur reuocare, ſi ſibi impoſuit.

49 Petes, Vtrùm teneatur ea quæ ſibi impoſuit retractare, ſaltem in extremo vitæ, cùm iam iam eſt occidendus? Ita enim docet Silueſter ſuprà ex Panormitano. Sed verius eſt non teneri, ſi ea reuocatio nihil prodeſſet, ſicut ordinariè nihil prodeſt.

Dico Septimò, Si Religioni vel familiæ, ex confeſſio- 50
ne falſi criminis, ſequeretur grauis infamia, prudenter expendendùm, vtrùm tormenta ipſi infamiæ præponderent, an contrà: nam fieri poteſt, vt tanta ſit illa infamia, vt potiùs tenearis quæuis tormenta perpeti, quàm illa tibi cum tanto aliorum damno irrogare. v. g. ſi inde bonum publicum notabiliter læderetur; ſi aliqui ideò in hæreſim lapſuri, &c.

DVBITATIO VII.

Vtrùm ad vitanda grauia tormenta, poſſis alterius peccatum occultum, vel aliud ſecretum pandere, præſertim ſi ipſi inde mors immineat.

RESPONDEO & dico Primò, poſſe te ob hanc 51
cauſam illud aperire, ſi nullum aliud incommodũ alteri, quam infamiæ impendeat. Ita docet Nauar. cap. 18. nu. 54. & alij paſſim. Probatur; quia non teneor alterius famam cum tanto meo incommodo ſeruare, ſicut nec alterius pecunias, ſi eas apud me occultas habeam.

Dices, Hoc non ſolùm eſt non conſeruare famam, ſed 52
etiam poſitiuè auferre; quod non licet. Reſpondeo, Id eo caſu non eſſe poſitiuè auferre; quia non intendo auferre opinionem bonam, quã de ipſo habent, ſed ſolùm id, quod latebat occultum in mente mea, profero per ſigna in lucem, ad quod ius habeo; eò quòd ille reuera hoc crimen fecerit, & ego illius cognitionem ſine ipſius iniuria ſim aſſecutus. Sicut enim, ſi epiſtola, quædam ſecreta tua continens, apud me recondita foret, poſſem eam proferre ad vitanda grauia tormenta; ita etiam ſi tua ſecreta in mea cognitione recondita ſint, poſſum ea proferre in lucem, vt aliquod graue incommodum euitem, etiamſi inde ſequatur, vt alij de te malam opinionem concipiant, & bonam è mentibus ſuis excludant; ad hoc enim permiſſiuè ſolùm
me habeo, dum iure meo vtor. Hinc fit, vt ad vitanda gra- 53
uia tormenta, poſſim aperire quoduis ſecretum alterius, mihi cognitum; modò non ſit vel ex confeſſione Sacramentali acceptum, vel iniuria extortum; (vt quidam excipiunt) vel niſi inde grauiſſima incommoda timeantur; vt ſi eſſet ſecretum Principis vel Reipublicæ vel exercitus; vt rectè docet Sotus lib. 5. de Iuſt. q. 10. art. 1. Nauar. c. 18. num. 54. Ratio eſt; quia illud ſecretum, eſt veluti quoddam depoſitum, apud me occultatum, quod ego non teneor ſeruare occultum cum tanto meo incommodo, ètſi certum ſit, alteri inde damnum obuenturum; ſi tamen ſine cauſa proderem, eſſet iniuria, & tenerer ad reſtitutionem; quia voluntariè eſſem cauſa damni.

Aperire occulta.

Dico Secundò, Ob eamdem cauſam potes illud aperi- 54
re, ètſi inde alteri eſſet periculum mortis: modò illud ſine vi & fraude, & extra confeſſionem acceperis. Ita Sotus & Nau. ſupra & alij. Ratio eſt; quia non teneor cũ tanto meo incommodo ſeruare famam, aut ẽt vitam proximi. Non negamus tamen, quin ſæpè laudabilius ſit, etiam quæuis tormenta perferre; quàm ſecreta, vel etiam crimina occulta priuati hominis patefacere: qui tamen patefacit, nõ peccauit. tenetur tamen poſteà extra tormenta reuocare confeſſionem, qua parte cedit in damnũ proximi, ſeruata veritate commodo aliquo ſenſu, ſi poteſt, niſi rurſus tormẽta, vel aliud graue incommodum metuat.

Si alteri mors inde ſit periculum.

Sed dubium hic eſt, Si aut fraude extorſiſti. Sotus putat tunc te non poſſe reuelare, etiamſi tormentis eſſes necandus. Nauarrus autem diſtinguit: Si damnum, inquit, irreparabile alteri immineat ex reuelatione, non potes; ſi autẽ reparabile, potes.

Reſp. & dico Tertiò, Probabile eſt abſolutè, etiam in hoc 55
caſu poſſe tale ſecretum, vel crimen alterius aperiri ad vitanda grauia tormenta, etſi ipſi inde ſit vitæ periculum. docet Petrus Nauarra l. 2. cap. 4. nu. 131. Ratio eſt; quia iuxta Sotum & alios, poſſum aperire ſecretum tali caſu; quamuis ſtipulatus ſim alteri ſilentium: ergo etiam licet iniuria extorſerim. Nã qui ex contractu aliquid debet, non

Quid ſi iniuria extorſit.

minus

Digitized by Google

minùs tenetur, quàm qui ex delicto, vt infrà dicetur.

Secundò, Quia etſi antea iniuriam feci extorquendo ſecretum, vel fraude expiſcando: iam tamen poſtquam ſcio, ius habeo vtendi & reuelandi in tanta neceſſitate; ſicut ſi quis furatus eſſet equum, poſſet eo in neceſſitate vti, etiam cum interitu equi: imò etiam cum interitu Domini: vt ſi hoſtibus inuadentibus fugiat, Domino in periculo relicto.

Tertiò, Quia in hoc caſu reuera non infero damnum, ſed ſi quod ſequatur, ex alterius malitia ſequitur, qui me iniuſte torquet; nam mea confeſſio tormentis expreſſa, non eſt alicuius ponderis, nec ei debet adhiberi fides: vt patet ex cap. 1. cauſa 15. qu. 6. Alexandri PP. Quæ ratio benè probat, confeſſionem non eſſe per ſe cauſam damni, ſed ſolùm per accidens; & damnum illud prouenire non ex mea confeſſione, ſed ex malitia Iudicis torquentis, & conſequenter non cenſeri me cauſam illius damni, niſi permiſſiuè.

56 Dices, Si talis confeſſio non cenſetur cauſa damni: ergo ſi vi tormentorum, de altero crimen falsò confitearis, non peccas mortiferè, nec teneris ad compenſationem damni.

An aliquo caſu poſſim falſum alteri imponere. Reſpon. Silueſter v. Detractio, q. 3. fatetur totum, modò tamen poſt tormenta reuoces. Idem docet Pet. Nauarra li. 2. c. 4. nu. 131. quæ ſententia videtur probabilis, ſi nihil aliud quàm infamia metuatur. quia talis confeſſio, verè non inducit infamiam, quando poſteà reuocatur. Si tamen inde mors vel aliud graue damnū illi impenderet, omninò mortiferè peccares: quamuis enim, ſi Iudex legitimè procedat, talis confeſſio nihil mali inferre poſſit; ſecùs tamen res habet, ſi captet occaſionem illi nocendi. Sicut ſi latro minetur mihi mortem, niſi dixero quis ſe accuſarit, non poſſum falsò id imponere ei, quem ille ob id eſſet interfecturus. Ratio eſt; quia cum talibus circumſtantijs falſum imponere, eſt per iniuriam dare cauſam magni damni. Meritò enim poteſt is queri de iniuria, cui cum tanto damno falſum imponitur.

DVBITATIO IX.

Vtrùm poſſim manifeſtare alterius crimen occultum, ad impediendum damnum proximo impendens.

57 RESPONDEO & dico Primò, Si illud damnum eſt alicuius momenti, ſiue ſit temporale, ſiue ſpiritale, poſſe crimen proximi manifeſtari ad illud impediendum, quatenus id ad illud eſt neceſſarium. Ita Sotus lib. 5. de Iuſtitia, q. 7. ar. 2. & Nau. c. 18. num. 31. & alij. v. g. noui Petrum eſſe furem, poſſum monere eos, quibuſcum habitat, vt ſibi caueant: ſi gerit ſe pro medico, & ego noui eius imperitiam, poſſum monere quibus impendet periculum: homicidium à Petro commiſſum imponitur innocenti, qui ob id erit plectendus, poſſum aperire Petrum auctorem. Imò

58 *Sæpè tenetur manifeſtare.* in huiuſmodi caſibus ſæpè fit, vt non ſolùm poſſim, ſed et etiam tenear ex charitate, crimen alterius manifeſtare, nempè ſi graue damnum ex eo alijs immineat, & damnum quod ex manifeſtatione ſequitur, non ſit tanti, vt eius ratio præ altero haberi debeat. In dubio autem, vtrùm præponderet, inclinandum in fauorem innocentis, huic enim in dubio fauendum. Ratio horum eſt; quia nemo habet ius tuendæ famæ cum tanto damno, quod inde altera iniuſtè obueniret. Item quiſque habet ius ad proferendum in lucem id, quod in ſua cognitione abditum tenet, ſi ex occultatione alijs damnum proueniret; ſi enim quiſque id poteſt ad ſua damna auertenda, cur non etiam poſſit ad damna proximorum, cùm debeat diligere proximum ſicut ſeipſum? hinc fit, vt quando agitur de officio, beneficioque

59 conferendo, de matrimonio contrahendo; de Religione ſuſcipienda, ſi ego ſciam aliquod iuſtum impedimentum, vnde aliquod notabile incommodum meritò timeri debeat, poſſim eius occulta pandere.

60 Dico Secundò, Si ad auertendum illud damnum, non eſt neceſſe crimen alterius patefacere, ſed ſupereſt alia via commodior, ſeu minùs noxia, v. g. per fraternam correptionem; non poſſum aperire: ſimiliter, ſi nihil iuuaret ad damnum auertendum. Prior pars patet; quia eſſet contra charitatem: tenemur enim minimùm lædere proximum, quantum fieri poteſt, tum in illo curando, tum in malis ab illo prouenientibus auertendis.

Sed difficultas eſt, An ſit contra iuſtitiam, crimen tunc aperire? Videri poſſit non eſſe; quia nemo habet ius ad famam, per quam alijs nocere parat; ſeu per quam tribuitur ei probitas vel peritia, cuius ſimulatione alijs eſſet nociturus. Vnde etiam nemo poteſt conqueri ſibi factam iniuriam, quod illis ſui defectus ſint patefacti, ſed ſibi id imputare debet; vt qui per hanc famam alijs nocebat. Deinde quia poteſt quis interdum habere ius in famam, & vitam alterius, etiamſi malum aliter auerti poſſit; vt ſi inuadaris & poſſis fugere: non enim ex iuſtitia teneris fugere. vt ſupra oſtenſum eſt. Sic ſi accuſeris iniuſtè, & poſſis euadere, vel exceptione fori, vel exceptione contra accuſatorem, pandendo crimina eius occulta; non facis illi iniuriam, ſi pandas. Nihilominùs altera ſententia eſt communior, præſertim ſi ille alioquin erat bonæ famæ. vide infrà numer. 132. 61 *An ſit contra iuſtitiam.* 62 *Ius in vitam & famam alterius, dū alia via ſuppeditat.*

Altera pars probatur; quia ſi reuelatio illa non videtur profutura, fruſtrà fiet: in dubio tamen eſt licita.

DVBITATIO X.

Vtrùm liceat infamare eum, qui fictis virtutibus ſibi famam parauit, vel qui crimen commiſit, cui iure infamia eſt annexa.

RESPONDEO, & dico Primò, Licitum eſt aperire hanc ſimulationem, ſi ea vergat in alicuius detrimētum; vt ſi quis ſimulet ſe peritum aduocatum, medicum, confeſſarium, pharmacopolam, & conſtet mihi non eſſe talem. Ratio eſt; quia ille ius non habet famam ſuam retinendi cùm aliorum periculo vel incommodo; præſertim cùm ea ſit indignus, & tota in errore fundetur. 63 *Si fictio cedat in damnū alicui.*

Dico Secundò, Si hæc ſimulatio nemini noceat, nō licet eam patefacere. Probatur; quia eſt ſaltem contra charitatem. v. g. eſt paupercula, quæ ſimulat pietatem, vt eleemoſynas conquirat, non poſſum eius occulta peccata manifeſtare, niſi ex illa hypocriſi damnum alicui proueniat: cùm enim ſit verè pauper, eſt capax eleemoſynarum. Idem dicēdū de ijs, qui ſimulant nobilitatem, eruditionem, & quamuis peritiam, ſine periculo alicuius damni. 64 *Si nemini ſit damno.*

Sed Dubium eſt, Vtrùm ſit contra iuſtitiam hanc fictionem aperire: videtur enim non eſſe; tum quia ille hypocrita non habet ius ad illam famam, cum fraude & factorum mendacijs illam compararit; tum quia ille nititur decipere, & ingenerare falſam opinionem mentibus aliorum, non ſecùs atque is, qui verbis mentitur: poteſt ergo veritas aperiri. Ita ſentit Adrian. quodlibeto vndecimo, quæſtione prima. 65 *An ſit contra iuſtitiam.*

Si dicas, Non licet aperire crimen occultum alterius, ergo nec hypocriſim: Reſponderi poteſt, hoc eſſe proprium hypocriſis, vt eam patefacere non ſit contra Iuſtitiam, quia intendit decipere, in falſam opinionem alios pertrahendo. Sed verius eſt, eſſe contra Iuſtitiam; quia 66 quamdiu ipſius malitia eſt occulta, Ius habet, non quidem vt poſitiuè iudicetur eſſe probus, ſed vt non iudicetur eſſe malus; quia palàm nihil improbè geſſit: qui autem aperit hypocriſim, facit, vt poſitiuè iudicetur malus: ergo facit ei iniuriam. Nec obſtat, quòd intendat falſam opinionem ſuæ virtutis ingenerare: tum quia per hoc non efficaciter lædit: (nam alij non tenentur poſitiuè credere eſſe talem: ſufficit enim vt non iudicent contrarium; an autem talis ſit, Deo committant) tum quia illud incommodum; per ſe 67 eſt parui momenti. Fateor tamen contrarium eſſe probabile.

Quod attinet ad eum, qui crimen commiſit, ob quod lex ipſo facto ante omnē ſententiam infamiam infligit, iubens auctorem eo ipſo eſſe infamem, &c. (de quo multa habentur ff. de his qui notantur infamia) vt ſi quis contrahat ſimul cum duabus, vel ſimul habeat duas ſponſas; ſi quis deprehendatur in adulterio; ſi exerceat improbum fenus, exigens vſuras vſurarum; ſi lenocinium exercet; ſi filias, vel neptes proſtituit; ſi quæſtus cauſa ludibrium ſui facit, &cæt. Quæri poteſt, vtrùm talis abſque iniuria infamari

poſſit, cùm per legem iure famæ ſit priuatus. Sed dicendum eſt nō poſſe, quamdiu factum eſt occultum. Ratio eſt, quia retinet adhuc iuſtam famæ poſſeſſionem, qua abſque iniuria priuari non poteſt. Sicut cùm lex infligit hæretico, vel inceſtas nuptias contrahenti, amiſſionem bonorum ipſo facto; etſi ille dominium amiſerit, non tamen poteſt ſtatim ſpoliari, quia retinet iuſtam poſſeſſionem vſque ad ſententiam declaratoriam criminis, imò vſque ad iuridicam ſententiæ executionem, vt infra cap. 19. dubit. 8. dicetur. Valet tamen huiuſmodi infamia legalis ad duo. Primò, vt ſimul atque delictum fuerit publicum, poſſit eius auctor vbique repelli, & tractari tamquam iure infamis. Secundò, vt ſecuta ſententia declaratoria retrotrahatur infamia ad tempus commiſſi delicti, & ab eo tempore cenſeatur inhabilis ad officia & beneficia, tamquam verè infamis: imò valdè probabile eſt, ſtatim commiſſo crimine hanc inhabilitatem in conſcientia contrahi: non tamen valet ad hoc, vt quamdiu manet res occulta, poſſis illam propalare. Sola enim publicitas (vt ſic dicam) facti, & neceſſitas impediendi maioris mali, hanc licentiam tribuit.

DVBITATIO XI.

Vtrùm reuelare crimen proximi vni vel duobus, quibus dicere perinde ſit ac ſi nulli diceretur, ſit peccatum mortiferum.

68 CAIETANVS qu. 73. art. 2. dubit. 1. putat non eſſe mortiferum. Idem docet Petrus Nauarra lib. 2. c. 4. num. 335. & Corduba tract. de Detractione q. 2. concluſ. 5. & Nauarrus c. 18. num. 35. Idem tenent quidam alij huius ætatis DD. Fundamentum eſt; quia illud cenſetur eſſe leue detrimentum in fama, ſi non eſt periculum euulgationis, aut alterius incommodi.

Sententia Caietani, & quorundam recentiorum.

Quod probatur Primò; Quia qui confitetur ſua peccata ſacerdoti, non cenſetur ſibi notabile detrimentum famæ irrogare. (præceptum enim confeſſionis non obligat, cum notabili iactura famæ, ſicut nec cum notabili iactura fortunarum) ergo hæc infamatio, quæ fit apud vnum vel alterum, qui perinde ſe habebunt erga infamatum, ac ſi nihil ſcirent, non cenſetur notabilis, & conſequenter nec mortifera.

69 Secundò, Quia ſi illud detrimentum famæ eſſet notabile, non liceret explicare in confeſſione eam circumſtantiā, ex qua ſacerdos cognoſceret ſocium criminis; (quòd tamē licitum eſſe docent penè omnes Doctores, exceptis paucis recentioribus) quia non eſt licitum in confeſſione alterum notabiliter infamare. Quare cùm ex communi ſententia DD. id licitum, imò præceptum ſit; euidens ſignum eſt, nō cenſeri notabilem famæ læſionem.

Circumſtātia complicis explicāda.

70 Verùm hæc ſententia non videtur ita vniuersè affirmanda: Nam fieri poteſt, vt quis malit ſua crimina multis externis & plebeijs eſſe nota, quàm Prælato, vel alicui viro graui, cum quo aſſiduè verſatur, vel à quo dependet: vt rectè Sotus l. 4. de Iuſtitia qu. 6. a. 3. & l. 5. qu. 10. a. 2. concluſ. 4. Nec obſtant rationes allatæ; præceptum enim confeſſionis etſi non obliget cum notabili iactura famæ, quæ iactura ſit extrinſeca confeſſioni; (vnde non tenetur quis confiteri per interpretem, etiamſi fideliſſimus ſit, nec ſacerdoti, qui timetur reuelaturus alteri) obligat tamen cum iactura famæ confeſſioni ipſi intrinſeca: ſiue pœnitens illam magnifaciat, ſiue non. fructus enim confeſſionis hoc incommodum abundè compenſat; vt meritò eius non debeat haberi ratio. vnde etiam circumſtantia complicis explicanda; quia ad integritatem confeſſionis ſpectat. Fateor tamen, viros prudentes, quando nihil aliud incommodi inde metuunt, parui facere, nec grauatè ferre crimen ſuum innoteſcere Prælato, vel alteri, à quo potiùs auxilium expectant, quàm incommodum. Neque hoc eſt vera infamia. hæc enim eſt plurium opinio & ſermo. Secùs eſt, quando metuit, ne ille alter erga ſe afficiatur, & ne exteriùs ab illo malè tractetur. etſi enim neque tunc ſit propriè infamia, meritò tamen magni æſtimatur.

Limitatur hæc ſententia.

71 Dices, Temerarium iudicium de proximo in re graui, eſt peccatum mortiferum; vt communiter docent DD. & tamen hic ſolùm apud vnum fama amittitur: ergo vel vni aperire crimen, eſt peccatum mortale.

Reſpondeo, negando cōſequentiam, Nam temerarium iudicium non eſt peccatum mortale præciſè propter damnum, quod infert; ſed propter grauem iniuriam, dum ex leuibus indicijs, et graue crimen impingit, & in corde ſuo contemnit. hoc enim perinde eſt, ac ſi falſum imponeret; quod eſt peccatum mortale; etiamſi apud vnum dumtaxat hæret. Secùs eſt quando aperitur crimen verum. multò enim maior iniuria eſt falſum imponere, quàm verum aperire.

Temerarium iudicium.

DVBITATIO XII.

Vtrùm iniuriam ſibi ab aliquo factam referens amico, peccet.

RESPONDEO, Si faciat intentione detrahendi, vt ſe hoc modo vindicet, ſine dubio eſt peccatum; & fieri poteſt, vt ſit mortale. Si autem vt conſolationem accipiat ab amico, ſiue vt querela expoſita dolor mitigetur; non eſt peccatum, ſaltem mortiferum; quia iure ſuo vti videtur. Ita Petrus Nau. lib. 2. c. 4. num. 345. Nimis enim graue eſt, & præter humanam conſuetudinem, vt quis cogatur iniurias acceptas ſolus in ſilentio concoquere, nec poſſit eas cū amico communicare, nam hac ratione magna pars, earum veluti pondere quodam leuatur. Vnde ſi inde aliqua infamia auctori iniuriæ proueniat, nō ipſi, ſed auctori imputandum. adhibenda tamen moderatio, ne pluribus dicatur, quam ad conſilium & ſolatium ſit neceſſe; nec nominanda perſona, niſi ad conſilium ſit opus, vel ad neceſſariam conſolationem valdè expediens. 72

Referens amico ſolatij cauſa.

DVBITATIO XIII.

Vtrùm crimen proximi, quod publicum eſt in aliqua ciuitate, liceat alibi patefacere, vbi ignoratur.

NOTANDVM eſt, in propoſito crimen tripliciter dici publicum; Primò, ſi ſit notorium Iure. Secundò, ſi facto. Tertiò, ſi famoſum. 73

Publicum tripliciter.

Notorium Iure dicitur, de quo conſtat per iuridicā ſententiam; vel per confeſſionem rei in Iudicio; vel per legitimam teſtium depoſitionem.

Notorium iuris.

Notorium facto dicitur, quod in præſentia multorū eſt perpetratum; vt, in aliquo conuentu, vel in loco publico. v. g. in foro, vel celebri platea, eo tempore, quo multis innoteſcere potuit: vel quod maiori parti viciniæ paſſim ob oculos verſatur; vt ſi quis in publica platea pugnet, vel iurgia cum clamore miſceat: ſi quis publicè concubinam habeat & domi filios alat.

Notorium facti.

Famoſum dicitur, cuius fama ex ſufficientibus indicijs orta, ad multos peruenit, ita vt maior pars ciuitatis, vel pagi, vel parœciæ, vel viciniæ illud norit. Adde Nau. cap. 25. Enchiridij n. 73. etiam dici *notorium*, quod euidenter notum eſt maiori parti alicuius congregationis ſeu collegij, vbi non ſint pauciores quàm decem; itaque ſi 6. aut 7. in cōgregatione, vbi 10. vel 11. ſint, factum ſciſſe; dicetur eſſe *notorium*: quod verum eſt reſpectu illius congregationis, non autem abſolutè. quidquid enim notum eſt maiori parti alicuius collegij vel congregationis, eſt notorium in illa congregatione; non autem abſolutè reſpectu totius vrbis, vel parœciæ. Vnde etiam talia non poſſunt abſolutè dici publica, ſed illa dumtaxat abſolutè publica dicuntur, quæ eo loco, & cum illis circumſtantijs ſunt geſta vel propalata, vt cuiuis innoteſcere potuerint: v. g. in foro, vel publica platea quia non curauit auctor, quis videret vel non videret. His poſitis. 74

Famoſum.

Dico Primò, Reuelare alicuius crimen, quod aliquo iſtorum trium modorum ſit publicum, eo loco, vbi ignoratur, non eſt contra iuſtitiam. Docet hoc Caiet. opuſcul. 31. Reſpon. 9. & Nau. c. 18. num. 26. Ratio eſt; quia quando hoc modo crimen eſt publicum, auctor amiſit Ius ad famam: nam ipſa facti euidentia, & iuſti Iudicij ratio ei repugnat, ne poſſit queri ſibi fieri iniuriam narratione factorum, quæ iam in propatulo ſunt poſita. & quidem ſi per ſententiam ſit publicum, non poteſt eſſe dubitatio. Nam vna 75

ex pœnis, qua Iudices afficiunt reos, eſt, quòd eo loco & tempore iudicia exerceant, & pœnas infligant, quo eorum crimina in plurimorum notitiam venire queant; ergo non eſt contra iuſtitiam, ea quouis loco diuulgare. Si verò ſit publicum euidentia facti vel indiciorum, iam ſpõte videtur ceſſiſſe Iure ſuo, quod ad famam habebat: nam hoc ipſo, quo non eſt veritus in publico crimen admittere, vel eius indicia mani eſta dare, non videtur curaſſe quis ſciat, vel non ſciat: eo enim loco & modo fecit, vt quiuis videre poſſet. quòd ſi reipſa multi non viderint, id per accidens eſt, quia accidit, ibi tunc non adeſſe. Secùs de eo, qui in aliqua domo coram aliquibus peccat. non enim hic cenſetur abijcere ſuam famam, niſi reſpectu domeſticorum, qui ad talem locum conuenire ſolent. Idem confirmatur ex conſuetudine totius orbis. nuſquam enim homines putant ſe iniuriam facere, ſi publica crimina alibi referant, vel litteris perſcribant, hiſtorijs commendent, vel hiſtorijs commendata legant vel referant.

Qui in publico peccat, videtur cedere Iure famæ.

76 Dices, Is, qui hic amiſit famam, non ideò alibi eſt infamis: ergo cùm ibi adhuc retineat bonum nomen, non poteſt eo ſpoliari.

Reſpon. Petrus Nauarra & alij quidam, putant eum retinere Ius ad famam in locis remotis, vnde ſi quis crimen, quod hic publicum eſt, ibi referat, peccaturum contra Iuſtitiam. Sed contrarium videtur verius: vnde dicendum eſt retinere quidem alijs locis famam re ipſa & facto, non tamen Iure: poſtquam enim crimen publicum factum eſt, amiſit Ius famæ, ita vt nemo ex iuſtitia teneatur ampliùs priorem exiſtimationem de illo retinere, vt ex Caietan. & Nau. ſupra, colligitur.

77 Sed quid ſi per iniuriam factum ſit publicum?

Etiamſi per iniuriã factum ſit.

Reſpondeo, Non refert: (etſi quidam aliter ſentiant:) nã hoc ipſo, quo factum eſt verè publicum, Ius amiſit vt homines aliter de ſe ſentiant; vt ſi confeſſus fuit crimina ſua occulta, per tormenta.

Dices, Per iniuriam nemo amittit Ius: ergo.

Reſpondeo, Non amittit Ius præciſè per iniuriam, ſed per id, quod ex iniuria ſequitur, quod eſt eſſe publicum, & in propatulo. Publicitas enim facti tribuit licentiã loquendi, ita vt non cenſeatur ampliùs iniuria, ſiue ſit publicum per ſe, ſiue ratione famæ, vt oſtenſum eſt. Nunc videndum an hoc ſit contra charitatem.

78 Dico Secundò, Detegere crimen eo loco, quo fama communis illud breui erat perlatura, non eſt peccatum contra charitatem ſaltem mortiferum: quòd ſi fama non erat eò perlatura, vel ſaltem non niſi poſt longum tempus, ſæpè erit peccatum mortiferum, ſi ille ibi erat bonæ famæ. Prior pars probatur; quia tunc non cenſeor aliquod notabile dãnum inferre, cùm iam ſit paratum in fama & rumore communi, ex quo, neceſſitate quadam eueniet, ſpectata hominum conditione & communi conſuetudine; idque ſine peccato, ſaltem mortali eorum. Idem docet Nau. ſupra, ex D. Thoma in 4. d. 19. q. 2. a. 3.

Si breui fama perlatura erat crimen.

79 Secunda pars videtur eſſe contra Nauarrum & Caietanum, inſinuant enim non fore peccatum mortiferum. Sed quidquid ſit de horum ſententia, eſt ferè communis aliorum, eſſe mortiferum: quod probatur; quia tunc lædo proximum in re magni momenti, quod meritò ægerrimè ferrem mihi fieri. Nec refert, quod ille Ius ad famam non habuerit; quia ſine cuiuſquam iniuria & abſque fraude eam poſſidebat, eaque adhuc diu fuiſſet fruitus: ergo contra charitatem eſt, illum ſpoliare bono nomine; præſertim ſi nihil commodi proueniat detractori.

80 Aduerte tamen, Non fore peccatum mortale, Primò, ſi ille parum curet ſe alibi infamari; quod ſæpè fieri ſolet, præſertim ſi procul abſit. Secundò, Si quis ob graue crimẽ fuerit publicè punitus: tunc enim ſæpè expedit iſta ad aliorum exemplum narrari. Et in his caſibus, poteſt intelligi Nauarrus & Caietanus.

81 Petes, Quid ſi damnum aliquod in corpore vel fortunis inde proueniat; vt ſi ſubtrahatur penſio, vel conijciatur in vincula, tenebiturne is, qui diuulgauit? Reſpondeo, Quidã putant teneri; ſed verius credo non teneri. ratio eſt; quia hæc infamatio non fuit contra iuſtitiam, ſed ſolùm contra charitatẽ: vt oſtẽſum eſt. ergo etiam ſi inde illi damnũ nõ obueniat, non tenebor; quia cenſebor cauſa iniuſta illius: quamuis peccatum contra charitatem tunc ſit grandius. Confirmatur; quia ſi actio ipſa non eſt iniurioſa, neque id, quod ex illa ſequitur; vt patet in eo, qui abſque vi & fraude impedit legatum, vel beneficium, quod alius tibi volebat conferre: nam actio, qua impedit, nõ eſt tibi iniurioſa, non inducit obligationem reſtitutionis; quamuis ex ea tibi damnum proueniat.

Quid ſi dãnum ſequatur.

Dico Tertiò, Si is, qui olim ob ſua crimina fuit infamis, nunc famam honeſtè viuendo recuperauit, eſt peccatũ contra charitatem illa crimina apud eos, qui ignorabãt, commemorare; non tamen videtur eſſe contra iuſtitiam, modò non detur occaſio opinandi illum adhuc improbum eſſe. Eſſe *contra charitatem*, patet ex dictis. Non eſſe tamen *contra iuſtitiam*, probatur; quia etſi Ius habeat ad famam, quam ex eo tempore benè viuendo comparauit, non tamẽ vnquam acquirit ius, vt dicatur, vel æſtimetur fuiſſe probus, illo tempore, quo crimina ſua publica fecit: ergo qui narrat eum olim illa feciſſe, non facit ei iniuriam; modò id non ea forma narret, vt indicet eum etiamnum improbum eſſe. Quod ſi alij inde acciperent occaſionem dubitandi de præſenti probitate, teneretur ſaltem ex charitate illam ſuſpicionem amouere. 82

Si nunc famam recuperauit.

DVBITATIO XIIII.

Vtrùm eum, qui vno, aut altero crimine infamis eſt, liceat de alijs infamare.

RESPONDEO & dico Primò, Si illa alia ſint valdè affinia & ordinariè coniuncta grauiori crimini, quod iam publicum ſit, non erit peccatum, ſaltem mortiferum, illud aperire apud eos, qui principale norunt; vt ſi narres de adultero, cuius crimẽ ſit publicum, ſcripſiſſe litteras amatorias, miſiſſe munera, &c. ſi de ebrioſo, non rectè curare familiam, rixari cum vxore: ſi de illo, qui inſigne furtum commiſit, referas alia minora feciſſe. Ratio eſt; quia non cẽſetur noua infamia. Opus tamen hic eſt magna circumſpectione, an crimen ita ſit annexum alteri, vt non cenſeatur notabiliter infamiam augere. 83

Si crimina connexa.

Dico Secundò, Si crimina illa non ſint ita connexa, non ſolùm eſt contra charitatem, ſed etiam contra iuſtitiam illa patefacere, præſertim ſi ſint alterius generis. Eſt communis ſententia DD. contra Paludanum in 4. d. 19. in fi. quem refutat Adrianus quodlib. 11. ar. 1. 84

Si diſparata.

Probatur Primò; Quia qui eſt infamis in vno genere vitij, non ideo amiſit Ius ad famam, quam habet in alijs virtutibus: (poteſt enim quis haberi ebrioſus, & tamen eſſe & haberi iuſtus in contractibus, fidelis vxori, catholicus) ergo non poteſt infamari de alijs occultis.

Secundò, Sicut diuerſarum virtutum diuerſa laus eſt, alia maior, alia minor; ita etiam diuerſorum criminum diuerſa eſt infamia, & alia pluris, alia minoris æſtimatur, multi enim parum curãt infamiam fornicationis, vel ebrietatis, qui tamen maximi faciunt infamiam furti & periurij. ergo nullo modo qui amiſit Ius famæ in vna virtute, cenſetur amiſiſſe in alijs; ſicut qui læſus eſt in vno mẽbro, non amiſit idcirco integritatem in alijs. Ratio à priori eſt; quia fama non eſt quid ſimplex, ſed cõſtat varijs quaſi partibus, quarum vna ſicut non pendet vllo modo ab alia, ſic ſine alia haberi poteſt, & à diuerſis diuerſæ partes famæ poſſidentur. rarum autem eſt, vt quis in omni virtute famã ſit clarus, omneſque bonæ famæ partes ſit conſecutus. 85

Fama non eſt quid ſimplex.

Sequitur altera pars huius capitis.

De famæ reſtitutione, quomodo, quibus, & à quibus facienda.

DVBITATIO XV.

Vtrùm fama cum periculo vitæ ſit reſtituenda.

DOMINICVS Sotus lib. 4. q. 6. ar. 3. & quidam alij affirmant: ſi fama ſit illuſtris familiæ.

Reſpondeo & dico Primò, Quando ex infamia, quam intuliſti, non euenit alteri damnum in bonis ſuperioris 86

Non cũ periculo vitæ.

 ordinis,

Digitized by Google

ordinis, (nempe in ſpiritalibus, aut in vita corporali) non teneris cum vitæ periculo famam illi reſtituere. Ita Caietan. ſupra, q. 62. ar. 3. & opuſc. 3. reſpon. 4. vbi generatim docet *rem inferioris ordinis, numquam eſſe reſtituendam ex iuſtitia cum iactura rei ſuperioris.* Quam regulam optimè defendit Petrus Nauarra lib. 2 c. 4. nu 405. Idem eruditè probat Nauar. cap. 17. nu. 89. 90. 91. contra Sotum. Idem breuiter repetit cap. 18 num. 47. *Quatuor*, inquit, *ſunt bonorum ordines, videlicet animæ, corporis, famæ* (cui annexus honor) *& pecuniæ & nemo tenetur reſtituere bona inferioris ordinis, cum iactura bonorum ordinis ſuperioris.* In eadem ſententia eſt Corduba l. 1. q. 31. & Silu. ver. Detractio q. 4 caſu 2.

Non iacturam rei ſuperioris ordinis.

Probatur Primò; Quia nullum temporale bonum, ſiue pecunia, ſiue fama, ſiue uita, exponendum uel reſtituendũ, cum damno boni ſpiritalis; idque ideò, quia bonum ſpiritale eſt ſuperioris ordinis, nec æſtimabile bono inferiore; ergo ſimiliter fama non eſt reſtituenda cum periculo uitæ; cùm uita ſit bonum præſtantius.

Secundò, Nemo tenetur ſarcire damnum pecuniarium, iactura ſuæ libertatis, ſeipſum uendendo, aut tradendo in ſeruitutem, ut paſſim omnes docent; idque ideò, quia libertas eſt ſuperioris conditionis: ergo, &c.

87 Tertiò, Quia iuſtitia commutatiua ſolùm poſtulat, ut fiat reſtitutio in bonis, in quibus iniuſtè alterum læſiſti; nempe ut uitam exponas pro uita proximi, (ſi eam in periculum per iniuriam conieciſti) famam pro fama, pecuniam pro pecunia; quia dumtaxat per illa fit æqualitas. Quod ſi hæc æqualitas per te fieri nequeat ſine iactura boni ſuperioris, cenſetur impoſſibilis; ac proinde non te obligat iuſtitia, ut reſtitutionem exequaris: ſed tribuit ius læſo, ut per iudicem procuret uindicationem.

Quartò, Idem confirmari poteſt ex iis, quæ ſuprà cap. 10. dub. 7. diximus de adultera, quæ ſibi partum ſuppoſuit, quæ cum periculo uitæ uel famæ non tenetur ſe aperire; etiamſi maxima hæreditate legitimi hæredes eſſent priuandi; ut plurimi. DD. tenent.

An poſſint commenſurari. Dices, Res inferioris ordinis poteſt ſumi tanta quantitate, ut prudenti iudicio præponderet rei ſuperiori: u. g. tanta poteſt aſſignari uis pecuniæ, ut præſtantior cenſeatur quàm fama; & tam illuſtris poteſt eſſe fama, ut præſtantior habeatur quàm uita: ergo tunc debebit fieri reſtitutio, etiam cum damno boni ſuperioris. Confirmatur; quia qui latrocinio ſibi amplum ſtatum adſciuit, tenetur facere reſtitutionem, etiam cum amiſſione illius ſtatus & honoris: ergo, &c.

88 Reſpondeo, Etſi fieri poſſit, ut prudenter præferas ingentem pecuniæ tuæ ſummam famæ vel vitæ alterius cõſeruandæ; non tamen prudenter eam præferes famæ aut vitæ tuæ; nemo enim prudenter pro quantauis magna fama eliget mori, vel pro maxima vi pecuniæ ſuſcipiet infamiam; quia fama omnibus theſauris melior, Eccleſiaſtici 41. Itaque vita & fama propria non poſſunt pecunia æſtimari. Vnde non ſequitur; ego poſſum pluris facere mille aureos, quos habeo, quam vitam huius ruſtici ex latronibus redimendam: ergo ſi ruſticus mihi eos abſtulerit, tenebitur reddere cum vitæ periculo; poteſt enim ille vitam ſuam pluris facere, quam centum millia aureorum.

89 Ad cõfirmationem; Qui furtis ſibi honorificum ſtatum parauit, non habet ius ad illum ſtatum, cum per iniuriam eum obtineat; vnde non eſt mirum, ſi teneatur reſtitutionem facere cum amiſſione illius ſtatus & famæ, quæ ex illo præcisè orta eſt. Adde, amiſſione ſtatus, non amitti famam: poteſt enim ſtatus ſine culpa amitti.

90 Aduerte tamen, licitum eſſe vitam pro fama reſtituenda exponere; non quòd fama pluris æſtimetur quàm vita, ſed quòd pro virtute licitum ſit vitam periclitari.

91 Dico Secundò, Si ex infamia, (de falſa intellige) periculum vitæ vni vel pluribus impendeat, vel mala Reipublicæ adminiſtratio, vel aliud grande malum, teneris etiam cum vitæ periculo reparare. Eſt communis DD. Quia tũc obligaris non ratione ſolius infamiæ, ſed ratione damni, quod ex ea ſequitur; quod contingere poteſt in infamia Principis, Papæ, Prælati, Religioſi ordinis, & ſimilium, vnde magna in Republica damna.

Si periculũ vitæ impẽdeat.

DVBITATIO XVI.

Vtrùm ſi fama reſtitui nequeat, debet pecunia compenſari.

RESPONDEO & dico Primò, Probabilius videtur, Iuſtitiam minimè poſtulare, vt infamia compenſetur pecunia, ſi reuocatione dictorum tolli nequit. Colligitur ex Nauarro c. 17. nu. 90. vbi ait, *Quando fama reſtitui nequit, aliquam pecuniam dari non quidem pro fama; quæ nullum pretium habet, ſed pro damni compenſatione, quod ob eius iacturam quis incurrit.* Idem docet Silu. v. Detractio q. 4. caſu 2. & Franciſ. Victoria, vt refert Salonius, Pet. Nau. ſup. nu. 417. multique recentiores. quod probari poteſt illis rationibus, quibus ſupra oſtendimus, pro ipſa vita ablata, non eſſe neceſſariò faciendam reſtitutionem pecuniariam. Ratio eſt; quia Iuſtitia commutatiua tantũ poſtulat, vt reſtituatur quod ablatum eſt, vel quod communi hominum æſtimatione eſt æquiualens; quod ſi neutrũ fieri poſſit, ceſſat eius obligatio. Vnde qui damnum pecuniarium non poteſt ſarcire pecunia, non tenetur illud compẽſare orationibus, aut honore exhibendo. Itẽ qui vi aut fraude aliquem pertraxit in peccatum, non tenetur ipſi, aut hæredibus pecuniam rependere. 92

Non neceſſariò eſt cõpẽſanda pecunia.

Dices, Pecunia eſt menſura omnium rerum humanarum: ergo in pecunia poteſt dari æquiualens. Deinde etiã ſi non detur æquiualens, tamen debet dari opera, vt quàm proximè ad hoc accedatur. ſicut is, qui intulit damnum mille aureorum, ſi non poteſt reddere æquiualens, tenetur tamen dare quantum poteſt, vt quàm proximè accedat ad æqualitatem. 93

Reſpondeo, Pecunia ſecundùm communem vſum hominum, non eſt menſura, niſi rerum venalium, quas homines ſolent pecunia commutare, fama autem neque natura ſua, neque gentium conſuetudine pecunia ſolet æſtimari. Quod etiam patet ex Scripturis. Eccleſiaſtici 41. *Curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi, quàm mille theſauri pretioſi & magni.* & Prou. 22. *Melius eſt nomen bonum, quam diuitiæ multæ*, id eſt, infinitæ. Quamuis interdum ex quorumdam animi vilitate accidat, vt famam pretio exponant: ſed hoc æſtimationi famæ non officit.

Ad confirmationem, Is, qui damnum mille aureorum irrogauit, tenetur vel totum dãnum ſarcire ex æquo ſi poteſt; vel ſi non poteſt, tenetur partem ex æquo; quod ſi nec totum nec partem, ceſſat obligatio iuſtitiæ commutatiuæ; atqui hic nec tota fama, nec pars pretio æſtimatur ex æquo. quod confirmatur Primò, Quia alioquin infamator poſſet eam pecunia compenſare, etiam nolente infamato; ſufficit enim vt reſtituatur id, quod æſtimatione æquale eſt. Confirmatur Secundò, Si vir diues pro compenſatione infamiæ acceptæ pecuniam exigat, ridiculus erit; eòquòd exigat id, in quo nullum damnum accepit, quodque non ſolet pretium vel totius vel partis famæ cenſeri. Vnde ſequitur eamdem eſſe rationem pauperis. nam ſtatus eius, qui iniuriam accepit, non mutat Ius, ſeu rationem iuſtitiæ commutatiuæ. Fieri tamen poteſt vt ex quadam æquitate, & etiam ex charitate tenearis infamiam pecunia compenſare: nimirum, ſi infamatus ſit pauper, qui talem ſatisfactionem deſideret, nec aliter mœrorem videatur depoſiturus; & is, qui infamauit ſit diues. Sicuti enim ratione alicuius coniunctionis vel beneficij accepti, lex charitatis me magis obligat erga hunc, quam erga iſtum; ita etiam ratione alicuius incommodi, quod alteri ex me obuenit; vt ſi aliquem induxi in peccatum, magis ego ex charitate teneor illum emendare, quam alius; & quàm alium, ceteris paribus; vt patet ex dictis capit. octauo, dubitatio 1. 94 95

Aliquãdo ex charitate tenemur.

Dico Secundò, Si infamator per Iudicem condemnetur ad pecuniariam ſatisfactionem, vel ſi tranſigat cum eo, quẽ infamauit certa pecuniæ ſumma. tenetur ex Iuſtitia eam numerare. Probatur; quia ſuppoſita tali iniuria, poteſt Iudex in pœnam criminis talem ſatisfactionem imponere, & ille ex Iuſtitia tenetur eam exequi, quia iuſtæ ſententiæ tenetur ex iuſtitia parere. Idem poſſet Iudex, etiamſi fama iam eſſet recuperata, idque in pœnam prioris delicti, quia poteſt iuſta pœna punire delicta, etiam poſt damna ſarta. Similiter pacta & conuentiones iuſtæ obligant: 96

atqui

Digitized by Google

atqui hoc pactum poteſt eſſe iuſtum; quia infamatus habet Ius accuſandi infamatorem, & etiam exigendi reſtitutionem, quando erit poſſibilis: vnde vt hoc iure cedat & omne debitum condonet, poteſt certa pecunia paciſci.

97 *Cōpēſatio infamiæ p pecuniam.* Dico Tertiò, Debitor pecuniæ, v. g. 100. aureorum iniuſtè læſus in fama vel honore à creditore, non tenetur ad ſolutionem illius pecuniæ, ſed poteſt vti compenſatione ſecundùm æſtimationem damni accepti iudicio prudentis faciendam, ſi à creditore aliam reſtitutionem obtinere nequit. Sequitur aperte ex ſententia eorum qui famam pecunia compenſandam docent, quando aliter ſarciri nequit. Quæ ſententia eſt ſatis probabilis, & plurimorum DD. ſicut & illa, quæ vitam ipſam, & cicatricem pecunia compenſari vult. Si enim infamator tenetur dare pecuniam, v.g. 100. aureos, pro infamia uel dedecore quod intulit, eò q alter ſatisfacere nequeat, vel nolit: ergo alter poteſt eam exigere, uel ſi debet, poteſt non ſoluere. Hæc enim omnia paria ſunt. Quòd ſi infamator poſſit quidem reſtituere famam, ſed nolit, tunc etiam in altera ſententia tenetur vel famam reſtituere, uel certè tantum pecuniæ, quantum iudicio prudentis alter poteſt exigere. etſi enim fama non poſſit, iuxta eam ſententiam, pecunia æſtimari, obligatio tamen illius reſtituendæ, qua ille tenetur, & incommodum quod læſus patitur, poteſt pecunia æſtimari. Confir. quia cùm poſſit reſtituere, tenetur uel reſtituere, vel alia ratione ei ſatisfacere, ita ut ille liberè acquieſcat.

DVBITATIO XVII.

Vtrùm ſi fama alia via ſit reconciliata, teneatur infamator eam reſtituere, v.g. ſi virorum grauium teſtimonio, vel probitate vitæ penitus abſterſerit infamiam.

98 *Si fama reconciliata.* RESPONDEO, Tunc non teneri ad famæ reſtitutionem, quia iam reſtituta eſt, ſicut ſi dominus recuperauerit uel ſua uel aliorum opera equum, quem ſuſtuliſti, non teneris ad reſtitutionem; quia non poteſt bis eamdem rem accipere. Si tamen interea ratione infamiæ aliquid damni accepiſſet, v.g. ſi impeditus fuiſſet à conſecutione beneficij, officij, vel legati, tenereris ad illius compenſationem, quia hoc damnum ex iniuſta tua infamatione illi obuenit. 99 *Pro infamia medij temporis.* Vtrùm autem aliquid ſit reſtituendum pro ipſa infamia, quam ille medio tempore, vſque ad illam recuperatam ſubijt, quæri poteſt. Sed reſpondendum eſt, deberi aliquam ſatisfactionem, ſi putetur illam velle: (quod addo, quia alioquin cenſetur condonata, nec conſuetum eſt alias offerre) nempe ſignificatione doloris & veniæ petitione, vel honore aliquo aut laude, iuxta conditionem perſonarum: vt rectè docet Petrus Nauar. lib. 2. c. 4. n. 421. & Nauarrus cap. 18. nu. 47.

DVBITATIO XVIII.

Vtrùm ſi infamia iam penitus abierit in obliuionem ſit reſtituenda. v. g. infamauit adoleſcens puellam, ſe illi pudicitiam eripuiſſe, deinde temporis ſucceſſu homines penitus obliuiſcuntur.

100 RESPONDEO, Teneri reſtituere etiam poſt viginti annos, ſi periculum eſt, ne aliquando illa infamia reuiuiſcat: quod facilè fieri poteſt; nam homines data occaſione facilè recordantur eorum, quæ anteà exciderāt; quod maxime locum habet, quando falſum impoſitū fuit. vt docet Caiet q. 62. art. 2. ſi enim verum fuit, non facilè memoria renouanda, niſi periculum ſit euidens. quòd ſi putetur nullum eſſe periculum, non tenebitur, ut docet Nauarrus c. 18. nu. 47. contra Caietanum; quia fama iam cenſetur reſtituta, uel certè damnum illatum omnino euanuiſſe; idque verum eſt; ſiue crimen fuerit uerum, ſiue falſum, ut ibidem Nauarrus.

DVBITATIO XIX.

Vtrùm totum damnum, quod ſequitur ex infamia, ſit compenſandum.

RESPONDEO, & dico Primò, Damnum, quod ſequitur ex infamia falſa, eſt integrè reparandum. 101 *Damnum ex infamia falſa.* Eſt communis ſententia DD. ratio eſt; quia hæc infamia eſt penitus iniurioſa. impoſitio enim falſi criminis, duplicem continet iniuriam. Primò, calumniam, eò quòd crimen impingatur ei, qui ſcitur innocens. Secundò, infamationem, quòd hoc alijs perſuadeatur. itaque hæc actio omnino eſt iniurioſa: atqui omne damnum, quod alicui ſequitur ex actione in ipſum iniurioſa, eſt reſtituendū: ergo, &c.

Dices, Hoc damnum per accidens ſequitur. u. g. Infamaſti Petrum adulterij: unde præter intentionem tuam factum eſt, ut exciderit officio uel beneficio, quod ambiebat.

Reſpon. Hoc non cenſeri per accidens ſequi; quia etſi non intendebas, tamen labes infamiæ, quam intuliſti, eſt 102 quædam ueluti praua diſpoſitio, moraliter apta impedire uaria commoda & accerſere incommoda, ita ut hæc crebrò ex ea ſequantur. qui ergo hanc per iniuriam infert, cenſetur eſſe cauſa iniuſta damnorum, quæ inde ſequuntur.

Aduerte tamen, non eſſe tantumdem reſtituendum, 103 *Quantum reſtituendum.* quanti officium uel beneficium iam obtentum ualet; (niſi fortè obtento priuatus fuiſſet) ſed quanti ſpes illa obtinendi ualebat.

Sed maior difficultas eſt, de pateſactione criminis veri. *Quid ſi de crimine vero.* Nam Sotus lib. de Iuſt. quæſt. 6. art. 3. ad 4. ſentit, damnum, quod hinc ſequitur, non eſſe integrè compenſandum, ſed partem dumtaxat arbitrio boni viri definiendam. Ratio eſt; quia ſi ille priuetur officio, vel impediatur ab eo conſequendo, id non tam prouenit ob criminis manifeſtationem, quæ eſt iniurioſa, quàm ob ipſum crimen, quod verè commiſſum eſt; manifeſtatio autem eſt ſolùm conditio quædam ueluti applicans & adducens crimen occultum tamquam cauſam principalem in cognitionem. hæc ſententia non eſt improbabilis, præſertim cùm multi recentiores illam ſequantur. contraria tamen eſt communior, pro qua.

104 *Damnum ex infamia vera.* Dico Secundò, Verius videri eum, qui pateſacto crimine occulto alteri fuit cauſa damni, teneri ad integram reſtitutionem, ſicut qui impoſuit falſum. Vt ſi impediuit à beneficio, ab opimo matrimonio, ab eleemoſinis, cum eſſet probè dignus. Ita Nau. c. 18. nu. 45. & alij paſſim, qui in genere dicunt infamatorem teneri ad reſtitutionem omniū damnorum; nec diſtinguunt inter crimen falſum & verum. 105 *Eſt cauſa principalis.* Ratio eſt; quia eſt cauſa principalis (moraliter) illius damni; ſicut is, qui ignem occultum cineribus detegit, & applicat ſtraminibus, vnde vento flante accenditur domus. Deinde ipſum crimen non poteſt eſſe cauſa damni, niſi accedente cognitione; vnde quamdiu crimen manet occultum, non poteſt inferre damnū, & ita ſe habet ac ſi nō eſſet: ergo qui illud manifeſtat, tribuit illi veluti vim nocendi: ergo cenſetur cauſa principalis damni ſecuti.

DVBITATIO XX.

Quo modo fama eſt reſtituenda.

RESPONDEO & dico Primò, Si crimen falſum diſſeminaſti, debes adhibere omnem induſtriam, vt falſa illa opinio animis hominum eximatur: vnde teneris 106 *Aliquādo iuramentū adhibēdū, aliquando etiā teſtes.* illis ſignificare, te deceptum fuiſſe, aut falſum dixiſſe, aut etiam mentitum eſſe, ſicut videris opus eſſe vt credant; adhibito etiam iuramento, ſi aliter non putentur credituri, & rei grauitas poſtulet. Ratio eſt; quia reuocatio efficax debet adhiberi.

Sed quid ſi auditores ne iuranti quidem credere velint, teneberiſne teſtibus confirmare?

107 Reſp. Fieri poſſe ut tenearis. vt docet Sotus l. 4. q. 6. art. 3. præſertim ſi id ſine magno tuo incommodo facere poſſis; tunc enim vel charitas ad hoc obligaret; imò interdum etiam Iuſtitia: vt ſi alij haberent aliquas probabiles cauſas

Digitized by Google

ſuſpicandi, te non ex animo, ſed pretio inductum reuocare. Ratio eſt; quia Iuſtitia obligat, vt efficaciter reuoces, id eſt, eo modo, vt auditores meritò poſſint debeantque tibi credere, nec habeant occaſionem ſuſpicandi rem fictè
108 geri; rarò tamen accidit; vt hoc vſu veniat. Nauarro tamẽ cap. 18. num. 45. videtur durum, vt quis aliquando ad teſtes obligetur. Ratio ipſius eſt; quia, ſi ne iuranti quidem contra ſeipſum credere velint, id ex malitia eorum prouenict; itaque mala opinio, quam retinent, cenſetur non ampliùs prouenire ex dicto tuo, qui illud ſatis efficaciter reuocaſti, ſed ex ſua ipſorum malitia, qui ſine vlla cauſa volunt malè de proximo ſentire. Idem ſentit Pet. Nauarra l. 2. cap. 4. num. 378. Sed quod diximus verius eſt, ob rationem allatam.

109 Aduerte tamen, ſi auditores nullam habentes probabilem rationem, nolint tibi ſiue iuranti, ſiue teſtes adhibenti fidem habere, ad nihil ampliùs te obligari; quia non ampliùs cenſeris cauſa illius prauæ opinionis, ſed illorum peruerſitas.

Quatuor modis fama poteſt reſtitui.

Dico Secundò, Qui crimen occultum alterius manifeſtauit, quatuor modis poteſt famam reſtituere. Primò, Si dicat ſe quidem tale quid narraſſe, ſed in eo fuiſſe mentitum, aut dixiſſe falſum. Hoc modo reſtitui poſſe proba-
110 tur; quia etſi vno ſenſu dictum tuum falſum non fuerit; nempe quia erat conforme rei: (verè enim cõmiſerat crimen, quod eum commiſiſſe dixeras) alio tamen ſenſu falſum fuit; idq; dupliciter. Primò, quia non fuit conforme legi diuinæ, vtpote peccatum, quod in Scripturis vocatur mendacium, & falſitas: ſicut omne opus bonum, quia conforme legi diuinæ, vocatur veritas. Secundò, Quia nõ fuit verum veritate publica, licèt veritate occulta verũ fuerit. Hoc modo reus, cuius crimen eſt occultum, poteſt negare ſe feciſſe, quia non fecit publicè, vel ita ut teneatur fateri, & Iudex aliquem condemnans ex allegatis & probatis cõtra ſuam priuatam ſcientiam, pronuntiat illum reum & criminoſum, quamuis verè non ſit; quia ſecundùm publicam probationem talis eſt. pari modo poteſt ille dicere, ſe dixiſſe falſum, vel mendacium, quia non eſt verum, ſecundùm publicam ſcientiam: vt rectè Pet. Nau. l. 2. c. 4. nu. 381. Verùm, etſi hic modus ſit valdè bonus & efficax, tamen ad illũ non teneris; tum quia non teneris te infamare, tamquam qui falſum crimen impoſueris, cùm verum dixeris, tum quia multi putant hunc modum illicitum, vt qui contineге videatur mendacium: quorum ſententia eſt probabilis, quamuis contraria ſit probabilior.

Secundò, Si dicat deprehendiſſe, ſe fuiſſe deceptum, vel erraſſe: qui modus eſt etiam bonus, ſed non tenetur eo vti; quia etſi fortaſſe hoc modo ſe non infamet, tamen videtur decipere auditores ſpecie quadam mẽdacij: quod non tenetur facere. imò non poteſt, ſecundùm Caietanum & Sotum.

Tertiò, Si dicat ſe malè vel iniquè locutum eſſe de proximo, rogetque vt talem opinionem deponant; verùm hic modus parum eſt vtilis apud ingenioſos; inde enim magis confirmabuntur, illum crimen commiſiſſe. apud ſimplices tamen ſæpè eſt vtilis & vſurpandus.

Quartò, Laudando infamatum & honorificè de eo loquendo, vbi datur occaſio. hic modus neceſſarius eſt, dum quis non vult vti primo, vel ſecundo, & tertius eſſet inutilis vel noxius; ſic enim ſenſim ex vna parte tantundem famam eius illuſtrare poterit, quantum ex altera obſcurauit. Hunc tradunt Sotus l. 4. de Iuſt. quæſt 6. art. 3. ad 4. Caiet. q. 62. art. 2. & 72. art. 3. Nauar. cap. 18. num. 45. & multi alij.

Petes, Teneturnè infamator reuocare apud eos, quibus ipſe non dixit, ſeu alij, qui ab ipſo acceperant, v. g. narraſti tribus, illi verò narrant alijs.

111 Reſp. Si ab illis tribus ſtipulatus eſt ſilentium, vel putauit omninò rem tacitam fore, non tenetur niſi apud eos reuocare; quia infamia per illos irrogata, cenſetur quaſi fortuita reſpectu ipſius. Secùs verò ſi aduertit probabile periculum vlterioris infamiæ; & maximè ſi crimen ſit falſum, tunc enim ſi iſti non reſtituant, tenetur tamquã cauſa: vt rectè Pet. Nauarra l. 2. c. 4. nu. 443.

DVBITATIO XXI.

Vtrum hæredes infamatoris teneantur ad famæ reſtitutionem, ſi ipſe eam non reſtituit.

RESP. & dico Primò, Hæredes loco defuncti non teneri ad famæ reſtitutionem. Ratio eſt; quia hæc 112
obligatio eſt merè perſonalis; (non enim eſt ad aliquid dãdum, ſed ad aliquid agendum) vt obligatio voti perſonalis, & reſtitutionis honoris, orta ex contumelia, quæ non tranſit ad hæredes; cùm nullo modo afficiat vel reſpiciat bona, in quibus ipſi ſuccedunt, ſed nudam perſonam.

Hæredes nõ tenẽtur, niſi ad dãna ſecuta.

Dico Secundò, Tenentur tamen ad reparationem dam- 113
norum, quæ ex infamia illa ſecuta ſunt. Ita Nauarr. c. 18. n. 45. & Adrian. quolibet. 11. Ratio eſt; quia hæc obligatio non eſt purè perſonalis; ſed afficit quodammodò bona infamatoris. vnde cum ea affectione ſeu obligatione perueniunt ad hæredes: veluti ſi defunctus domum alterius per iniuriam incendiſſet, hæredes tenerentur damnum ex bonis illius rependere.

Dices, Quid ſi is, qui ratione infamiæ damnum paſſus eſt, iam obierit?

Reſp. Tunc reſtitutio facienda eſt heredibus ipſius, quia hi ſuccedunt in omnia iura defuncti, ſunt enim hæc veluti partes hæreditatis.

Petes, Vtrùm defuncto ſit fama reſtituenda? 114

Etiã mortuo reſtituenda.

Reſp. Affirmatiuè; quia fama eſt bonum, quod homo etiam poſt mortem cenſetur poſſidere. per hanc enim viuit quodammodò in memoria hominum: vnde maximè ſolent homines appetere famam poſt mortem, quaſi per hanc conſequantur quamdam immortalitatem.

DVBITATIO XXII.

Vtrùm is teneatur ad reſtitutionem famæ, qui bona fide exiſtimans eſſe verum & publicum, narrauit & infamauit proximum: Item quid ſi auditores de alio intellexerint.

RESPONDEO & dico Primò, Qui hoc modo 115
proximum infamauit apud Superiorem vel alium, etiamſi fraternæ correptionis cauſa id fecerit, ſimul atque cognouerit errorem, tenetur ad reſtitutionem.

Probatur; quia qui damnum dedit iniuſtum in re aliena, etiam abſque culpa, vbi cognouerit, tenetur illud reparare ſaltem ex charitate; ſi poteſt. atqui hic damnum dedit iniuſtum in fama alterius, vti ſupponimus. ergo. Item, qui abſtulit rem alienam iniuſtè, quamuis ſine culpa, & ſolùm materialis iniuſtitia fuerit, tenetur eam reſtituere ſimul atque ſciuerit iniuſtè ſe abſtuliſſe. atqui hic abſtulit iniuſtè materialiter. ergo, &c.

Dico Secundò, Non tenetur eam reſtituere cum graui 116
ſuo incommodo: vt, cum propria infamia, vel magno damno fortunarum. Probatur; quia ſine culpa eam abſtulit: ergo non tenetur cum ſuo graui damno eam reſtituere; ſicut ſi deprehendas equum vel librum alterius apud te, ſine tua culpa, non teneris remittere, magnis tuis expenſis. Pari modo ſi damnum abſque culpa intuliſti.

Non tenetur cũ graui ſuo incõmodo.

Vbi Aduerte differentiam inter eum, qui infamauit proximum cum culpa iniuſtitiæ, & eum, qui ſine culpa; quòd ille teneatur famam reſtituere. etiam cum detrimẽto famæ ſuæ; ſicut qui iniuſtè formali iniuſtitia damnum intulit, tenetur, etiam cum æquali damno ſuo ſarcire; hic verò non teneatur cum notabili damno, ſed ſolùm cum modico, vti prudentia & charitas dictabit.

Dico Tertiò, Si is, qui ita infamatus eſt ſine culpa infa- 117
matoris, interim aliquid damni patiatur, impediatur ab officio, beneficio, aut etiam priuetur, non tenetur alter ad reſtitutionem. Ratio eſt; quia non eſt cauſa huius damni, niſi quatenus eſt cauſa infamiæ, ex qua hoc damnum eſt ſecutum. ſed eſt cauſa infamiæ ſine culpa: ergo etiam ſine culpa eſt cauſa damni inde conſequuti; ac proinde nõ

Neque de damno ſecuto.

teneatur

tenetur illud ſarcire. Hæc ratio benè probat, ſi damnum illud ſecutum ſit ex infamia, priuſquam ille ſuum errorẽ reſciſcat, nam tunc ſine vlla eius culpa ſequitur.

An teneatur de damno ſecuto.

Sed difficultas eſt, ſi ille, antequam damnum ſequatur ex infamatione, agnoſcat ſuum errorem, & reuocando quæ dixit, poſſit damnum auertere. Videtur adhuc non teneri. nam communis ſententia DD. eſt, eum, qui rem alterius abſque ſua culpa peremit, ſi inde non eſt factus ditior, non teneri ad reſtitutionem. quia neque ratione rei acceptæ, vt quæ non ampliùs extet: neque ratione iniuſtæ acceptionis, cùm in ea non peccauerit: neque ratione contractus, cùm nullus interuenerit: quæ tria tantùm ſunt radices reſtitutionis ex iuſtitia debitæ, vt patet ex dictis cap. 7. dubit. 5. Atqui ille abſq; ſua culpa rem alterius, nimirum famam, peremit. ergo non tenetur lege iuſtitiæ ad eius reſtitutionem: ac proinde neque ad reparationem damni quod inde ſecutum.

Dices, aliam eſſe rationem famæ, aliam rerum pecunia æſtimabilium. illa enim ſolo verbo, abſque ullius rei iactura, reſtitui poteſt: damnum verò aliarum rerum nõ poteſt abſque ſimilium rerum amiſſione ſarciri. vnde in damno rerum meritò lex iuſtitiæ non obligat, quando ſine culpa datum eſt; ne homo ſine ſua culpa cogatur ſe rebus ſuis ſpoliare. ſecùs tamen in damno famæ, quod ſine ullo detrimento ſarciri poteſt.

Reſp. hoc argumentum benè probare, in damno famæ eſſe maiorem obligationem charitatis; quia charitas magis obligat, ubi malum minore incommodo poteſt tolli. non tamen uidetur probare obligationem iuſtitiæ: hæc enim non pendet ex facilitate reſtitutionis, ſed ex radicibus ſupradictis. Vnde etiamſi ſolo uerbo poſſet reparari damnum rerum abſque culpa illatum, cùm res eſt deſtructa; non tamen eſſet obligatio ex iuſtitia, ſed ſolùm ex charitate. Confir. hæc ſententia; ſi enim qui abſque culpa aliquem infamauit, teneretur lege iuſtitiæ, etiam teneretur cum famæ ſuæ amiſſione. Iuſtitiæ enim lex obligat etiam cum bonorum eius ordinis iactura; ut patet in eo qui iniuſtè damnum in rebus uel in fama intulit. atqui ille non tenetur cum iactura ſuæ famæ: ergo non ex iuſtitia. Ob has rationes hæc ſententia non uidetur improbabilis.

118 Nihilominùs contraria ſententia mihi placet, nimirum eum, qui ſic infamauit, lege iuſtitiæ teneri ad reſtitutionẽ famæ, cùm errorem ſuum deprehenderit, ſi abſque notabili incommodo ſuo poſſit.

Probatur Primò, Qui famam alterius lædit, potiùs eſt ſimilis furi rem alienam auferenti, quàm damnum inferenti peremptione rei: nam ex natura rei fama illius manet in eius poteſtate, quaſi eam apud ſe retineat: unde dicitur fama auferri, ſurripi, reſtitui; ſicuti res dicitur auferri à fure, detineri & reſtitui. atqui is, qui rem alterius abſtulit, & habet in ſua poteſtate, tenetur ex iuſtitia illam reſtituere, ſimul atque cognouerit ſe iniuſtè abſtuliſſe. ergo idem dicendum in fama.

Secundò, Qui ex errore dixit falſum teſtimonium, tenetur, ſi commodè poteſt, lege iuſtitiæ reuocare, ubi deprehenderit ſuum errorem: alioquin cenſebitur intuliſſe grauem iniuriam, & poterit puniri in foro externo tamquam falſus teſtis. Ergo etiam qui ex errore infamauit.

Tertiò, Qui eſt auctor mali etſi abſque culpa, longè ſtrictiori iure tenetur illud emendare, ſi commodè poteſt, quàm alius qui non eſt auctor. ſed alius tenetur lege charitatis: ergo ille tenetur lege ſtrictiori, quæ non uidetur eſſe alterius uirtutis quàm iuſtitiæ.

Quartò, Etiamſi conſideremus talem non teneri lege iuſtitiæ ad reparationem famæ præciſè, qua parte iam eſt perdita: tamen uidetur omninò teneri ad impediendum damnum impendens, ſicut qui abſque culpa incendit ſtramina ædibus uicina, ubi aduertit periculum, tenetur lege iuſtitiæ cauere, ne ſerpat ulterius, neue ſequatur inde aliud damnum: & qui laqueum uel aliud inſtrumentum periculoſum intendit, aut puluerem tormentarium certo loco poſuit, tenetur ubi aduertit periculum, impedire ne noceat adeo ut ſi neglexerit, teneatur de damno ſecuto. atque ex infamia ferè ſemper impendet damnum: tum quia ordinariè tamquam flamma quædam ſerpit ulteriùs, iuxta illud poetæ.

Fama malum quo non aliud velocius vllum, &c. tum quia alios bonos ſucceſſus in temporalibus & ſpiritualibus impedit.

Denique ratio eſt, quia quiſque ex iuſtitia tenetur neminem lædere, & conſequenter cauere, quantum commodè poteſt, ne ex ſua actione uel opere, quod in ipſius eſt poteſtate, alteri nocumentum inferatur.

Aduerte tamen eum qui abſque culpa læſit, aut cauſam lædendi poſuit, non teneri cum tanto onere reſtituere, aut damnum impendens impedire, cum quanto tenetur is, qui cum culpa iniuſtitiæ. par enim non eſt æquè grauari inculpabilem atque culpabilem ceteris paribus. Vnde qui ideò ſolùm lege iuſtitiæ tenentur impedire malum aliquod, quòd ratione officij ad id obligentur, non tenentur cum pari ſuo damno, ut infrà c. 13. n. 70. dicetur. Iſte autem qui abſque culpa cauſam læſionis dedit, eſt ſimilis illi, qui tenetur ex officio; non autem illi, qui ex culpa iniuſtitiæ. Ex quibus ad argumenta alterius ſententiæ reſpondeas.

Dico Quartò, Si te narrante de aliquo auditores aliũ 119
intelligant, quàm tu uelis, ſicque illi oriatur infamia, teneris ex charitate ad reſtitutionem, ſi commodè potes, nõ tamen ex iuſtitia.

Prior pars patet; quia charitas poſtulat, vt damnum proximi auertamus & tollamus, ſi abſque notabili incommodo poſſimus.

Altera probatur; quia tua narratio non eſt cauſa directa illius infamiæ, ſed illorum praua intelligentia, qui imprudenter id ex verbis tuis colligunt. Aduerte tamen, ſi ea eſſet conditio & diſpoſitio auditorum, vt ea ſpectata tale quid prudenter vel probabiliter ex verbis tuis videãtur poſſe colligere, idque aduertas, teneris non ſolùm lege charitatis, ſed etiam iuſtitiæ, te explicare & infamiam auertere: quia etſi narratione tua non des hominibus perſpicacibus, vel circumſtantias rei intelligentibus, iuſtã occaſionem talis opinionis prauæ; das tamen illis rudioribus & rerum ignaris, vel alias opiniones ſiniſtras non improbabiliter de tali viro conceptas habentibus, coram quibus narras. ſermones enim operantur pro capacitate & diſpoſitione auditorum.

DVBITATIO XXIII.

Vtrùm Prælatus non impediens infamatorem teneatur ad reſtitutionem.

RESPONDEO & dico Primò, Prælatus: ſeu Superior non impediens externum, à quo videt infa- 120
mari ſuum ſubditum, non tenetur, ſaltem ratione famæ, ſuo ſubdito ad reſtitutionem. Ita Sotus lib. 5. de Iuſtitia q. 10. ar. 4. Ratio eſt; quia ex officio non ſuſcepit defendendam ſubditi famam, ſed ſalutem procurandam.

Dixi, non teneri *ſaltem ratione ipſius famæ*; quia vi-
detur aliquando teneri ratione bonæ vitæ, ſalutiſquè ſpi- 121
ritualis, ſubditi. Nempè ſi bona fama putaretur neceſſaria, vel valdè commoda, ne ille licentiùs viuat: multi enim amiſſa fama fiunt impudentes ad peccandum, tamquam fræno honeſtatis, quo coercebantur, ſublato. Itaque cùm Superior ex officio teneatur impedire ea, quæ ſubditorum ſaluti aduerſantur, tenebitur etiam impedire ſub-
ditorum infamiam, & ſi neglexerit, bonam famam re- 122
ſtituere.

Dico Secundò, Si non impediat ſubditum, alteri non ſubdito detrahentem, cùm facilè poteſt, tenebitur ad reſtitutionem famæ, niſi ſubditus reſtituat. Probatur, quia ex officio incumbit illi ſubditum ſuum corrigere & impedire, ne alteri iniuſtè noceat: ergo ſi non impediat cùm facilè poſſit, cenſebitur cauſa moralis damni: ſicut ſi Prætor non impediat furta & latrocinia in ciuitate, tenebitur ad reſtitutionem, quia indirectè cenſetur cauſa.

Dico Tertiò, Si tamen ſubditus in abſentia Superioris famam alterius violauerit, non tenetur Superior eam reſtituere, ſubdito non reſtituente; modò quantum in ſe eſt compellat ſubditum vt reſtituat. Prior pars patet; quia non cenſetur tunc cauſa damni, cùm abſens non potuerit impedire.

Secunda pars probatur; quia Superior ex officio tene-

tur

Digitized by Google

tur compellere inferiorem, ne perſiſtat in iniuria alteri inferenda, ſicut ne primò illam inferat; atqui is, qui infamauit & non reſtituit famam cùm poſſit, perſiſtit in iniuria, eamque continuat; ſicut is, qui rem alienam detinet inuito domino. ergo Prælatus tenetur eum cōpellere.

Petes, Qui Superiores hic intelliguntur obligari.

123 *Superiores quinam.* Reſp. Parentes reſpectu liberorum, quamdiu eorum regimini ſubſunt; domini reſpectu ſeruorum; Superiores Regularium, Epiſcopi, & ex parte Parochi, quia hi ēt poſſunt ſuos ſubditos compellere: denique Principes & Magiſtratus. ſicut enim hi tenentur contumelias impedire, ira & detractiones; maximè per libellos famoſos, *Libelli famoſi.* qui capitali ſententia vindicantur. vt patet L. vnica. C. de famoſis libellis. Non tamen tenentur cogere ad reſtitutionem famæ, niſi parte id iuridicè petente; niſi fuerint aliquo modo infamiæ cauſa. ſic enim vſus habet: ratio eſt; quia parte non petente, præſumi poteſt condonata.

DVBITATIO XXIV.

Vtrùm reſtitutio famæ poſſit condonari. præſertim à Prælato.

124 RESPONDEO, Reſtitutionem famæ, ſicut aliorum bonorum externorum, poſſe condonari; niſi forte nobis ſit neceſſaria, vel ad proximi ædificationem, uel ad vitandum ſcandalum; vel ad officium quo proximo obſtringimur ritè obeundum. Vnde Infero primò, *Priuatus poteſt condonare.* Priuatum poſſe condonare hanc reſtitutionem, niſi fortè eſſet infamatus de crimine, vnde timeretur ſcandalum; (vt de hæreſi) vel eius infamia redundaret in familiam; tunc enim eam condonare, eſſet contra charitatem, condonatio tamen eſſet valida. Quod intellige, Si non alia ratione redundat in familiam, quam quòd ille infamis homo dicatur eſſe illius familiæ, illorum frater, cognatus, &c.

125 Secundò, Si vir valdè vtilis bono publico, qui ſuis concionibus vel doctrina multùm proderat Reipublicæ, cōdonaret reſtitutionem famæ, vnde poſteà impediretur fructus conſuetus, peccaret contra charitatem. infamator tamen non ampliùs teneretur ex iuſtitia; ex charitate tamen teneretur, ſi commodè poſſet; quia tenetur ex charitate illud damnum Reipublicæ, cuius ipſe cauſam dedit, auertere, tollendo cauſam.

126 Tertiò, Si fama tua videtur neceſſaria ad rectam muneris tui adminiſtrationem; non potes condonare. Excipio tamen duos caſus. Primò, Si poſſis & velis officium deponere: tunc enim poſſes condonare ſine peccato mortifero; vt patet ex dictis ſuprà, & docet Sotus lib. 4. de Iuſt. q. 6. ar. 3. ad quartum.

Secundò, Si humilitate & alijs uirtutum officijs, facilè hanc iacturam poſſis apud ſubditos ſarcire.

127 *Superior condonans infamiam.* Sed quid ſi condonet reipſa, nolens officium deponere, uel aliter ſuæ auctoritati conſulere; eritne condonatio valida?

Reſpon. cum Soto ſuprà, validam videri; quia ipſe uerè eſt dominus ſuæ famæ, non ſubditi. Neque per hanc condonationem facit iniuriam ſubditis; (niſi fortè infamia in ipſos redundaret) quia non habent Ius, ut ipſe ſuam famam conſeruet, niſi ſuppoſito quòd uelit manere Superior, & alijs modis eam recuperare nolit: quorum utrumque in ipſius arbitrio poſitum eſt. unde non tam condonando reſtitutionem, quàm uolendo eum illa ineptitudine permanere in officio, iniuriam illis facit.

128 Dices, Parens non poteſt condonare reſtitutionem bonorum, quæ ſunt neceſſaria alendæ proli: ergo nec Superior reſtitutionem famæ neceſſariæ ad gubernandum ſuditos.

Reſp. Primò, Negando conſequentiam; quia parens non poteſt cedere officio parentis, ſicut Superior officio Superioris.

Secundò, Negando antecedens; (ſi conſiſtamus præciſè in iure naturæ) quia poteſt, mendicatò illis uictum conquirere ſi uelit; quòd ſi nolit, ſibi imputet; non enim manet illa condonatione abſolutè impotens ad prolem alendam.

129 *Si infamia tua in alios redundet.* Quartò, Si infamia tua redundet in alios, ita ut ipſi inde maneant infamati uel ſuſpecti: tunc enim condonatio non uidetur ualere. Talis eſt infamia Religioſi, quæ redundat in Monaſterium. ualdè enim læditur bonum nomen Ordinis, dum dicitur habere ſceleratum Monachum. nam tota communitas quodammodò redditur plebi ſuſpecta. Vnde etiam ſæpè ingenti pecunia uellent hanc labem redimere. Nec obſtat quòd Religioſus uideatur dominus ſuæ famæ, ut dictum eſt cap. 4. dub. 5. (nō enim per uotum paupertatis renunciat famæ & honori ſuo) quia non eſt dominus famæ Conuentus, quæ per ipſius infamiam uiolatur. Talis etiam uidetur infamia parentis, præſertim de crimine hæreſis, proditionis, vel alio ſimili, quæ redundat in liberos: habentur enim uiles, & inhabiles ad officia & dignitates. Idem dicendum de graui infamia filij uel filiæ, ſi adhuc ſub cura parentū exiſtant. imò etiamſi non exiſtant: ſi tamen infamia illorum, parentes ſuſpectos reddat. eadem enim in his omnibus ratio. Si enim mea infamia uel labes ex tua pendet, non potes tuam ſine meo conſenſu condonare. Secùs ſi tua infamia non aliter redundet in me, quàm quòd dicar habere fratrem uel cognatum ſceleratum; ut dictum eſt nu. 124.

DVBITATIO XXV.

Vtrùm in reſtitutione famæ fieri poſſit compenſatio.

Compenſatio. RESPONDEO & dico Primò. Non poteſt ita fieri compenſatio infamiæ, ut ſi alius te infamarit, tu uiciſſim illud poſſis infamere. Ratio eſt; quia eſt manifeſta uindicta, quam nemo priuata auctoritate poteſt 130 facere. reddere enim malum pro malo ut fiat æqualitas, ſolius eſt publicæ poteſtatis.

Potes aperire aliorū peccata. Dico Secundò, Si quis te infamet, nec tu poſſis infamiam alia ratione auertere, potes aliquos defectus illius occultos aperire, ne ipſi fides adhibeatur. Ita Sotus ſuprà 131 & alij paſſim, u. g. potes dicere, illi fidem non eſſe habendam, eò quòd alias in mendacio uel periurio ſit deprehenſus.

Probatur Primò; Quia quiſque habet Ius tuendæ nō ſolùm uitæ, ſed etiam famæ, cum iuſta moderatione: (id eſt, ſine qua iniuria prohiberi nequit) ergo cùm infamiā, quam ille per iniuriam tibi irrogare nititur, aliter prohibere nequeas, niſi criminibus eius patefactis, potes ea patefacere. Secundò; Quia potes aperire crimen alterius ad vitanda tormenta tua, uel damna proximi: ut patet ex dubita. 8. & 9. ergo multò magis ad auertendum damnum, quod ipſe criminoſus tibi parat inferre. nam ratione iniuriæ amittit Ius, quod habet, ne crimen eius occultum pandas.

132 Aduerte tamen Primò, Si criminis detectio non eſt utilis ad famæ tuæ defenſionem, eſt iniqua; quia non eſt defenſio, ſed uindicta. unde ſi tibi reſtituat, teneris illi uiciſſim ad reſtitutionem.

Cōtra charitatem. Secundò, Si alia uia famam tuam poſſis tueri, u. g. interpoſito iuramento, uel adhibitis teſtibus; erit contra charitatem aperire crimen occultum ad fidem ei detrahendam; quia lædis illius nomen plus quàm eſt neceſſe. uideri tamen poſſit non eſſe contra Iuſtitiam; quia non teneris ex iuſtitia confugere ad iſtos modos. non enim ille Ius habet, ut pareas nomini ipſius in defenſione tui, cùm ipſe famam tuam iniuſtè oppugnet. non tamen potes plura in illum dicere, quàm neceſſe ſit ut ei fides nō habeatur. communior tamen ſententia DD. id uult eſſe contra Iuſtitiam, quam & ego probo, auctoritate illorum ductus.

133 *Potes uti compenſatione, non reſtituendo.* Dico Tertiò, Si tu alium iniuſtè infamaſti, qui te anteà infamauerat; non teneris ei ad reſtitutionem, ſi ipſe tibi reſtituere nolit; ſed potes uti compenſatione, ſeruata tamen æqualitate, quantum fieri poteſt. Eſt contra Nauarrum cap. 18 num. 47 & Caiet. q. 62. ar. 2. & Petrum Nauarra cap. 4. num. 395. Sed noſtra ſententia eſt uerior eamq; docet Adrian. in 4 q. penult. de reſtit. §. Circa prædicta. Sotus lib 4. q. 6. ar 3 ad 4. Ioſephus Angles in 4. de reſtit. famæ, dubio 3. Toletus lib. 5. c. 70. & alij.

Dixi,

Digitized by Google

134 Dixi, *ſeruata æqualitate*; quia ſi tu intuliſti ei multò grauiorem infamiam, diuiſibilem tamen, detegendo plura crimina, teneris ad reſtitutionem, donec damnum à te illatum ſit æquale damno, quod ipſe tibi intulit. Probatur; quia in rebus temporalibus, quando iura ſunt paria, ſi alter non vult tibi ſeruare Ius & ſoluere debitum, nec tu teneris illi ſeruare & ſatisfacere: ut patet in debitis pecuniarijs. atqui fama eſt bonum temporale, cuius ſumus domini: ergo eſt eadem ratio. Idem uidetur dicendum, quamuis iura non ſint paria, ſi infamia, quam intuliſti, nõ poſſet per partes reſtitui: (vt ſi illum de grauiori crimine infamaſti, quàm ille te) tunc enim eam inſtar pignoris detinere potes, ut eum ad reſtitutionem compellas; & ipſe ſibi imputet quòd non reſtituas. ſicut ſi annulum aureum habeas ab eo, qui tibi debet tres Philippicos: potes retinere inſtar pignoris, ut cogas ad ſolutionem.

135 Dices cum Nauarro, Damnum famæ à te illatum, per reciprocum damnum non tollitur, ſicut debitum pecuniarium unius, tollitur per debitum reciprocum alterius: ergo eſt diſpar ratio.

Obiectio Nauarri.

Reſp. Etſi damnum à te illatum non tollatur per infamiam tibi uiciſſim illatam, tamen tollitur debitum ſarciendi illius damni; ſi alter ſarcire nolit quod à ſe illatũ eſt: quod etiam vſu venit in damnis fortunarum. ſi enim tu incendiſti ædes Petri, & Petrus viciſſim tuas, non tollitur per hoc damnum à te illatum Petro; ſed tollitur debitum ſatisfaciendi Petro, propter compenſationem.

Hinc patet, compenſationem hanc fieri poſſe etiam altero inuito, ſi ipſe nolit reſtituere: multò ergo magis mutuo conſenſu, contra Caietanum. Quæ omnia intelligenda ſunt de ijs, qui poſſunt facere condonationem infamiæ ſibi irrogatæ; nempe quorum infamia non pertinet ad ſubditos vel ſocios: vt patet ex dictis dub. 24. inter tales enim non poteſt fieri compenſatio, propter iniuriam, quæ ſubditis vel ſocijs fieret.

Petes, Vtrùm poſſit fieri compenſatio infamiæ cum damno fortunarum, v.g. intuliſti Petro damna in fortunis, & ille te grauiter contra iuſtitiam infamauit; vtrùm poſſis illi denegare damnorum reſtitutionem, ſi ipſe nolit tibi famam reſtituere.

136 Reſp. Probabile eſt hanc compenſationem fieri poſſe; quia probabilis eſt ea ſententia, quæ aſſerit infamiam pecunia eſſe compenſandam, quando in ſuo genere non reſtituitur. Itaque ſi ille non velit, vel non poſſit eam in ſuo genere compenſare, poſſit tamen pecunia, licitum tibi eſt pro ea pecuniæ certam ſummam, iudicio prudentis arbitrandam, exigere; ac proinde denegare debita vſque ad illam ſummam. Idem etiam in altera ſententia locum habet; quando famæ reſtitutio eſt poſſibilis, & infamator non vult eam reſtituere; tunc enim iure pro ea pecuniam exigere potes, ſeu potiùs pro redemptione obligationis reſtituendi. Secùs tamen in hac ſententia, ſi reſtitutio famæ eſſet impoſſibilis; tunc enim nihil pro ea exigere poſſes, niſi fortè competeret tibi actio iniuriarum, pro cuius ceſſione aliquid paciſci potes.

Cũ damno fortunarũ.

DVBITATIO XXVI.

Quænam excuſent famæ reſtitutionem.

137 RESPONDEO. Primò, Iuſta condonatio, id eſt, quæ ab eo facta eſt, cuius infamia non redundat in alios. vt patet dubit. 24.

Excuſantia reſtit. famæ.

Secundò, Iuſta compenſatio: vt ſi ab eo, quem infamaſti, pari modo ſis infamatus. vt patet dubit. 25.

Tertiò, Si fama alia ratione iam ſit recuperata. dubit. 17.

Quartò, Si infamia prudenter exiſtimatur abijſſe in obliuionem; tunc enim non teneris, ſiue falſum impoſueris, ſiue verum. dubit. 18.

Quintò, Si crimen occultum, quod aliquibus dixiſti, alia ratione fiat publicum. tunc enim amiſit Ius reſtitutionis. dubit. 13.

Sextò, Si reſtitutio ſit impoſſibilis. dubit. 15. & 16.

Septimò, Si nõ poſſit fieri ſine periculo vitæ. dubit. 15.

138 Octauò, Si non poſſit fieri ſine amiſſione famæ, quæ ſit longè maioris momenti; vt ſi prælatus, vel vir illuſtris infamauit plebeium, non tenetur cum iactura ſui nominis te uocare; ſed ſufficit vt illum laudet in eo genere virtutis, vbi infamauit. quòd ſi ſic videatur non ſatis reſtituta, reliquum poterit pecunia compenſare arbitrio prudentum, vel potiùs remiſſionem reſtitutionis pecunia impetrare; ſi tamen commode poſſit, alioquin non tenetur. Ratio eſt; quia ille plebeius non poteſt cum ratione exigere, vt ille famam ſuam tanti momenti amittat; ſed debet eſſe contentus laude, humanitate & muneribus pecuniarijs ex arbitrio prudentum, Ita Sotus lib. 4. q. 6. art. 3. ad quartum. Toletus lib. 5. cap. 70. Corduba lib. 1. q. 33. art. 2. Couarr. ad regulam Peccatum, 1. p. n. 8. 6. Tertiò, adultera. & alij.

Si amitten da famã maioris momenti.

Nonò, Si bona fide perſuaſus eſſe verum & publicum narraſti, nec poſſis ſine damno famæ tuæ reſtituere. dubit. 22.

Decimò, Si reuera nulla fuit infamia ſecuta, eò quòd infamator eſſet nullius fidei, (quod ſæpè accidit) vel quia illi, apud quos infamauit, ſciebant ſimilia; ita vt infamia non fuerit notabiliter aucta.

DVBITATIO XXVII.

Vtrùm honor ſit reſtituendus, & quo modo.

NOTANDVM eſt, Honorẽ lædi contumelijs, irriſione, ſannis, alapa inflicta, alijſque ſimilibus modis. ſicut enim honoramus aliquem edito ſigno, quo teſtemur eius excellentiam, noſque eam magnificare, cum quadam noſtri ſubmiſſione: ita honorem lædimus edito aliquo ſigno, quo teſtemur eius vilitatem, noſque illum contemnere, quod fit modis enumeratis. 139

Honor læditur.

Dico Primò, Qui iniuſtè alterius honorem læſit, tenetur ad reſtitutionem ſeu ſatisfactionem, ſiue id publicè coram alijs, ſiue priuatim fecerit coram illo ſolo. Eſt communis D D. Prior pars patet; quia fecit veram iniuriam 140
contra iuſtitiam commutatiuam.

Dices, Alter nullum accepit damnum ex contumelia. præſertim ſi nemo alius id aduertit; ergo nihil reſtituendum.

Reſp. Etſi non acceperit damnum, tamen illata eſt ei verè iniuria; vnde teneris ſaltem ad ſatisfactionem, ſi nolis hoc vocare reſtitutionem. quod confirmatur illa ſententia Domini Matth. 5. *Qui dixerit fratri ſuo Fatue,* (id eſt, graue conuitium) *reus erit gehennæ ignis*; & Subijcit Dominus, *Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo.* vbi manifeſtè Dominus exigit ſatisfactionẽ, etiam pro contumelia priuata.

Reſpondeo. Secundò, Inferri etiam damnum quoddam hominum æſtimatione, non fortunarum, ſed dignitatis: 141
dum enim contumelia afficis, veluti labem quandam dignitati irrogas, eamque quantum in te eſt viliorem reddis: Vnde contumelia affecti, dicunt honorem & dignitatem ſuam læſam & imminutam. Hanc autem læſionem tanti æſtimant, vt ſæpè damna fortunarum grauiſſima præoptent; vnde etiam ſolent maxima indignatione ob hanc iniuriam commoueri.

Damnum dignitatis.

Dico Secundò, Omiſſio honoris debiti ſuperioribus vel 142
æqualibus, non eſt contra iuſtitiam commutatiuam, ſed contra virtutem obſeruantiæ: vnde per ſe non obligat ad reſtitutionem. Patet; quia aliud eſt non honorare, aliud contumeliam irrogare.

Omiſſio honoris.

Dixi *per ſe*; quia fieri poteſt, vt ratione alicuius contumeliæ interpretatiuæ, quæ illi omiſſioni coniuncta eſt, obligeris; vt ſi alijs honorantibus Epiſcopum, vel Paſtorem prætereuntem, tu illum ſine vllo honoris ſigno imprudenter aſpicias.

Dico Tertiò, Qui in alterius abſentia aliquid fecit vel 143
dixit apud alios in eius contumeliam, tenetur apud eoſdẽ reſtitutionem facere, ſi probabile eſt aliquid honori ipſius apud eos detractum. Patet ex ijs, quæ ſunt dicta de fama. ſi enim in animis eorum, dignitas ipſius imminuta eſt, ibi quoque inſtauranda eſt.

Dico Quartò, Varij ſunt modi honoris reſtituendi: ex quibus is tantummodò eſt neceſſariò adhibendus, quo, iudicio prudentis, ſatisfit honori violato. Hæc propoſitio per ſe patet; & docet eam Caiet. opuſc. 31. reſp. 13. dubit. 5.

Modi reſtituendi honoris.

Primò, Reſtitui poteſt honor amica & honorifica ſalutatione aut compellatione; & hic ferè ſufficit Prælatis & 144

Supe-

Digitized by Google

Superioribus erga inferiores: & viris nobilibus erga plebeios, vt rectè Caiet. quæſt. 72. ar. 3. non enim tenentur ij adeò ſeſe demittere, vt veniam petant; quod expreſsè D. Auguſtinus docet in ſua regula, de Superioribus.

Secundò, Adhibendo ad menſam, dando locum honorificum, propinando, &c. qui modus ſæpè ſufficit, etiam inter eos, qui ſunt paris conditionis.

Tertiò, Petendo veniam: qui modus eſt efficaciſſimus; quo debent vti inferiores erga Superiores, & ſæpè etiam æquales inter ſe; nam ſi læſus hanc ſatisfactionem iuſtè exigat, (vt ſi graui contumelia affectus fuerit) nec aliam velit admittere, tenebitur alter veniam petere, ſi ſit inferior vel æqualis.

145 *Si iniuria atrox.* Notandum Primò, fieri poſſe, vt non ſufficiat veniæ petitio; vt ſi atrox iniuria viro nobili illata ſit; tunc enim poteſt exigi maior humiliatio, v. g. vt flexis genibus cum fune in collo veniam petas. ſed qui iniuriam intulit, non tenetur eam præſtare ante ſententiam Iudicis. ſic enim moribus Gentium eſt receptum, vt etiam pro ſummis iniurijs, non teneatur quiſquam ſponte maiorem ſatisfactionem exhibere, quam humilem veniæ petitionem cum ſignis doloris. Quòd ſi alter maiorem exigat, eam per Iudicem curet imponi vel infligi.

Dices, Satisfactio exibenda eſt ad æqualitatem.

Reſpon. Satisfactio pro iniuria dupliciter poteſt eſſe æqualis iniuriæ. Primò exactè, ita vt gratiam non habeat admixtam. & hæc quia valdè difficilis eſt, infligenda eſt per Iudicem. Secundò, quadam proportione, ſic vt tota ferè nitatur gratia condonantis; & hæc cõſiſtit in humili veniæ petitione, ſigniſque doloris, eſtque præſtanda, etiam ante ſententiam.

Notandum Secũdò, Si petas veniam omnium iniuriarum, & alter eam concedat, non cenſeri condonatas, niſi eas iniurias, quas veriſimiliter intendit condonare. Itaque ſi aliqua illum latet, quam ſi noſſet, nollet ſine ſatisfactione condonare, non cenſetur eam condonaſſe; quia ignorantia condonationem reddit inuolutariam. 146

CAPVT DVODECIMVM.

De iniurijs fortunarum, per furtum, rapinam, damnùmve illatum: & de neceſſaria reſtitutione ob hanc cauſſam. *Conſtat Dubit. 20.*

DVBITATIO PRIMA.

Quid ſit furtum. *D. Thomas q. 66. art. 3.*

1 *Furtum quid.* RESPONDEO, Iuriſperiti ſic definiunt, *Furtum eſt cõtrectatio rei fraudoloſa, lucri faciendi gratia, vel ipſius rei vel etiam vſus, poſſeſſionis ve.* Ita habetur L. 1. §. Furtum. ff. de Furtis. & Inſtitut. de obligationibus, quæ ex delicto. §. 1. quàm ſupplet. & explicat Nauarr. cap. 17. nu. 1. Clariùs & breuiùs Theologi, *Furtum eſt occulta rei alienæ acceptio inuito domino.* Hæc definitio habet tres partes. Prima eſt, *occulta*, vt diſtinguatur à rapina & alijs multis acceptionibus, per iniquos contractus; occulta enim acceptio eſt, quæ ſit domino neſciente, vel quam quis intendit facere domino neſciente. In contractu autem non intendit contrahens aliquid tollere domino neſciente, quamuis non cupiat vt dominus aduertat rei iniuſtitiam.

2 Dices Primò, Qui accipit rem, domino vidente, non accipit occultè, & tamen committit furtum: ergo.

Reſpon. Si ſciat dominum videre & non curet, potiùs committit rapinam quàm furtum: ſi autem ignoret dominum videre, eſt furtum; quia intendit ipſo neſciente accipere, ita vt aliter nollet.

Dices Secundò, Detentio rei alienæ habet rationem furti: ergo non tantùm conſiſtit in acceptione.

Reſpon. Detentio eſt inſtar acceptionis; quia acceptio & accepti detentio moraliter cenſetur eadem actio. quòd ſi quis id, quod iuſtè accepit, poſteà inique retineat, perinde facit, ac ſi primò tunc iniuſtè acciperet. vide D. Thomam in reſponſ. ad 2. & Caiet. ibidem.

3 *Occultum & manifeſtum.* Dices Tertiò, Crimen non accipit ſpeciem ex eo quòd ſit occultum: ergo de ratione furti non eſt vt occultè fiat.

Reſpon. Quando quis in iniuria inferenda vtitur modo occulto, tamquam medio ad exequendum opus, facit ſpeciem diſtinctam à manifeſto; quia tunc occultum & manifeſtum continent diuerſas iniurias. Hac ratione furtum differt ſpecie à rapina, & doloſa inuaſio à manifeſta, & cõtumelia à detractione. Si autem vtatur modo occulto ob verecundiam, vel ad vitandum ſcandalum, aut ſupplicium, eſt circumſtantia generalis.

4 Secunda eſt, *rei alienæ*; quia acceptio rei ſuæ, quæ eſt apud alium, non eſt furtum, ſaltem quà ſuæ; quamuis poſſit eſſe furtum quatenus illa res eſt alteri cõmodata vel oppignorata; tunc enim aufertur illi vſus, vel ſecuritas, quam per illam rem habebat.

Tertia eſt, *inuito domino*; Si quis enim putaret domino non diſplicere, non eſſet furtum, quamuis occultè illud acciperet; eò quòd per verecundiam vereatur petere; debet autem eſſe cum ratione inuitus. vnde qui occultè accipit in extrema neceſſitate, non eſt fur. Item qui compenſandi cauſa, quando alter quod ſuum eſt recuperare nequit. Addunt aliqui, *rei corporalis & mobilis*; ſed meliùs omittuntur, nam poteſt quis etiam furari Iura; vt cenſus & ſeruitutes, & res immobiles, occupando domum vel agrum alienum, domino abſente.

Ex his patet Primò, Eum, qui accipit hominem liberum, v. g. vxorem vel prolem alterius, non committere *furtum*; quia homo liber non habet dominum à quo poſſideatur: ſed dicitur committere *plagium*, ſeu *crimen plagatus*, ſi fiat ad vendendum, vel ad retinendum in mancipium; ſi verò fiat ad fruendum dicetur *raptus*. quæ propriè non ſunt ſpecies furti. Quod ſi quis furetur ancillam vel mancipium, vt illud vendat, erit verum furtum: quia eſt acceptio rei alienæ, quà alienæ; intẽdit enim eam accipere ratione vtilitatis temporalis, quæ eſt domini. ſi autem furetur, vt ad tempus abutatur, non dicetur furtum; quia illa ancilla ſecundum illum actum non ſubeſt dominio alterius, nec ipſe q̃rit in ea id, quod alterius eſt, ſed quod ipſius ancillæ. Infert quidem damnum in domino, dum priuat ancillæ obſequio; ſed non omnis damnificatio eſt furtum. Quamuis enim furtum non ſit peccatum, niſi quia infert alteri damnum, priuando eum re ſua, contra ipſius rationabilẽ voluntatem: ſi enim vna eademque res in duobus locis eſſet, uel à duobus poſſideri integrè & uſurpari poſſet, nullũ peccatum committeretur.) tamen nõ omnis damnificatio eſt furtum; ſed differunt hæc ſaltem materialiter. furtum enim poſtulat acceptionem ſeu vſurpationem, quà quis rem ſibi uindicet; etſi ad breue tempus, & animo eam paulò pòſt abijciendi: quo modo Auguſtinus furabatur poma. vnde qui incendit alterius ſegetes, non eſt fur, tamen damnum infert; nec minùs peccat, quàm ſi eas auferret.

5 *Plagium.* *Raptus.* 6 *Differunt furtum & damnificatio.*

Patet Secundò, Eum, qui rem ſacram accipit, aut prophanam in loco ſacro, tamquam in aſylo depoſitam, committe- 7 *Sacrilegium.*

mittere peccatum furti; quia accipit alienum inuito domino; quamuis huic furto coniuncta ſit malitia ſacrilegij, quæ quia præcipua eſt, ei nomen tribuit. Sunt tamen in hoc peccato duæ malitiæ diſtinctæ contra duas diſtinctas virtutes.

DVBITATIO II.

Vtrùm furtum & rapina differant ſpecie.

D. THOM. ART. 4.

8 RESPONDEO, ſpecie differre in ratione iniuriæ. ita D. Thomas & Caietanus. Ratio eſt; quia *rapina* includit violentiam, quæ fiat domino ſcienti; quam *furtum* excludit. Itaque nouam rationem iniuriæ continet; quia nouam rationem inuoluntarij: aliter enim eſt inuoluntarium, quod quis ignorans patitur; aliter quod ſciens & renitens. quamuis enim vtrumque ſit abſolutè inuoluntarium, tamen alterum eſt longe magis inuoluntarium, & alterius rationis. Vnde etiam patet rapinã eſſe grauius peccatum quàm furtum, certis paribus: vt docet D. Thomas art. 9. & ibidem Caietanus.

Rapina.

Petes, Quo modo furtum & rapina differunt ab iniuria, quæ fit per iniquos contractus?

9 Reſp. Quòd furto & rapina patiatur dominus damnum omnino inuoluntariè, nempe per ignorantiã, vel per vim: in cõtractibus autem patiatur damnum inuoluntariè mixtim, ſi ſciat iniquitatem contractus, id eſt, partim voluntariè, partim inuoluntariè, mauult enim hoc damnum iniuſtè pati, quàm contractum omittere. ſi autem ignoret contractus iniquitatem, & ideò contrahat, erit furtum, ſeu eiuſdem, ac furtum, rationis. Ex his conſtat rationem genericam communem furto & rapinæ, eſſe *iniuſtam ablationem rei alienæ, abſolutè inuoluntariam.* Vt autem cõtineat etiam iniuſtitiam cõtractuum dicetur *iniuſta ablatio rei alienæ*, vide Ioannem Medinam quæſt. 4. Cod. de rebus reſtituendis.

Per contractus iniquos.

10 Aduertendum tamen eſt, aliquando omnem iniuſtam acceptionem vocari furtum, & rapinam: vt patet cap. 4. Si quid. 14. q. 5. ex. D. Auguſtino, *Si quid inueniſti, & non reddidiſti, rapuiſti.* Sic Exodi 20. dum prohibetur *furtum*, omnis iniqua acceptio rei alienæ intelligenda eſt, vt docet D. Auguſtinus lib. 2. quæſt. 62. in Exodum. & hoc modo diuiditur furtũ in fraudulentum, occultum & violentum. Sed propriè accipitur pro occulto, vt dictum eſt.

Furtum generatim acceptum.

DVBITATIO III.

Vtrùm fur & raptor continuò peccent, donec reſtituant.

CAIETANVS quæſt. 66. art. 3. circa ſolutionem tertij argumenti, putat ipſam detentionem non poſſe continuare actuale furti, eò quòd non ſit actio, ſed effectus actionis: vnde vult detentorem eſſe ſolùm in peccato habi-
11 tuali. Sed contrarium eſt verius, vnde.

Continuò peccat detentor.

Reſp. & dico Primò, Fur & omnis iniquus detentor rei alienæ, vel alteri debitæ, continuè actu peccat, toto eo tempore, quo cùm poſſit non reſtituit. colligitur ex Gabriele in 4. diſt. 15. quæſt. 2. art. 1. concluſ. 2. & Soto lib. 4. quæſt. 7. art. 4.

Probatur Primò; quia non reſtituendo lædit continenter proximum, ipſum impediens à poſſeſſione & vſu rei ſuæ vel debitæ: quæ læſio quo diutiùs durat, eo cenſetur maior. atqui hæc læſio aſſiduè pendet vel à voluntate libera non reſtituendi, uel à libera voluntatis omiſſione: ergo eſt peccatum actuale, eo ſaltem modo, quo in omiſſione operis externi, qua alius læditur, eſt peccatum actuale.

Secundò, Qui non reſtituit cùm poſſit, voluntariè detinet rem alienam: atqui detentio rei alienæ, etſi non ſit propriè actio, eſt tamen inſtar actionis, ſicut poſſeſſio: ergo quamdiu hæc detentio exterior liberè pendet à voluntate, eſt actuale peccatum actu nocens proximo.

Tertiò, Qui conijcit proximum iniuſtè in vincula, & ibi relinquit, continuò peccat actu; quia continuò nocet: pe-
12 rinde enim eſt ſiue manibus ſiue vinculis eum aſſiduè tenendo affligat, cùm vtrumque æquè liberè continuetur: ergo etiam qui aſſiduè rem alienam cum incommodo continua detinet, continuum peccatum committit.

Dices Primò, Ergo is, qui alteri vulnus inflixit, continuò peccat, quia continuò nocet.

Reſpon. neg. conſequ. Non enim propriè continuè nocet, ſemel nocuit, & tunc peccauit actu. omne autem no-
cumentum deinceps ſecutum, naturaliter manat à primo 13
nocumento, ita vt nõ dependeat ampliùs à præſenti ipſius uoluntate, vt ſit vel non ſit, ſed ſolùm à præterita, in qua ſemel cenſetur volitum. Quòd ſi eſſet in ipſius poteſtate tollere quotidianam moleſtiam ex vulnere prouenientem; & non faceret; continuò noceret præſenti voluntate, & ſic continuò peccaret: ſicut is, qui præſenti voluntate continuò nocet conſtrictum tenendo, quem ſingulis momentis
poſſet ſoluere. Simile videmus in tyranno, qui Idolum 14
erigit, vel iniquam legem ſancit. tamdiu enim peccat, quãdiu illud Idolum vel illa lex aſſiduè ex ipſius libertate dependens, manet: nam ex parte ſua tandiu actu nocet; quod nocumentum quouis momento poteſt & debet tollere.

Obiectiones. Vulnerans

Iniquam legem ferens.

Nec refert, quòd erecto Idolo vel lege data nihil ampliùs agat; quia illa libera dependentia rei nocentis, eſt inſtar continuæ noxiæ actionis. qui enim omnibus momentis cauſam noxiam, quam poſuit, poteſt auferre; ſi non auferat, continenter nocet & peccat.

Dices Secundò, Ergo ſingulis momentis peccat. 15

Reſpon. Verum eſt, non quidem nouum peccatum addendo, ſed prius actu continuando: ſicut ſi mala voluntas per integrum diem duret, eſt vnum continuum peccatũ, quod quò plus liberè durat, eò ceteris paribus eſt grauius. Similiter detentio rei alienæ toto tempore, quo commodè reſtitui poteſt, eſt vnum peccatum continuum actuale, quod ſingulis momentis creſcit, idque dupliciter.

Primò, ratione maioris liberæ durationis. Secundò, 16
ratione maioris nocumenti, quod inde domino prouenit. ſi enim inde dominus continuò crucietur animo, vel noua experiatur incommoda; hæc detentio ſit continuè peior, idque intrinſecè quodãmodò: ſicut ſi ignem ſegetibus immiſſum ſingulis momentis poſſis extinguere & omittas, aſſiduè creſcit peccatum, ratione maioris damni: & ſi proximum, quem vides fame cruciari, non iuues, cùm ſingulis momentis poſſis, aſſiduè creſcit illa omiſſio ratione maioris incommodi. quòd ſi inde nihil aliud incommodi eueniat, quàm quòd dominus careat re ſua, ſolùm augebitur priore modo: ſicut omne peccatum, & omne meritum augetur ex circumſtantia durationis; quamuis in bonitate vel malitia intrinſeca non creſcat. vt oſtenſum eſt 1. 2. q. 74.

Quomodo creſcat hoc peccatum.

Dices Tertiò, Si hæc detentio eſt vnum continuum peccatum actuale: ergo homo actu peccat, etiam cùm dormit, tunc enim detinet.

Reſp. Primò, Quodam ſenſu concedi poſſe, hominem 17
peccare dum dormit; non quidem quòd tunc nouam culpam contrahat, vel contractam augeat, ſed quia prauum propoſitum exequitur, vel in executione cœpta perſeuerat: quo modo ipſe ſomnus peccatum eſſe poteſt; vt ſi dormias loco vel tempore vetito, vel vt diuinationem aſſequaris in ſomno, vel turpi voluptate perfruaris; his enim euentis ipſe ſomnus eſt peccatum externum ſeu executio peccati; pendet enim à priori voluntate, & ab ea informatur. Simili modo, tempore ſomni poteſt continuari aliud peccatum anteà inceptum. vt ſi innocentem duris vinculis conſtrictum relinquas, & ita cubes.

An, cùm dormit, peccet.

Reſpon. Secundò, Dum dormit, propriè loquendo actu 18
non peccat vero & formali peccato; quia neque ſomnus, neque id, quod ſit in ſomno dependet ab aliqua voluntate libera, tamquam actio, quæ aſſiduè liberè ſit & continuatur; ſed tamquam affectus voluntatis præteritæ, à qua ita pendet, vt cùm cœperit, non ſit in noſtra poteſtate continuare vel abrumpere: vnde peccatum non creſcit, etſi
ſomnus longior fuerit opinione, neque minuitur, ſi bre- 19
uior. Hinc etiam ſit, vt quando ſommus eſt executio peccati, non teneamur ſommum in confeſſione explicare: ſed ſufficiat dicere, nos tali fine ad ſomnum compoſuiſſe; hoc enim eſt actio libera, non autem ſomnus. Hinc patet, peccatum detentionis in ſomno non continuari formaliter, ſed effectiuè; quia effectus eius antea præuiſus & præuolitus continuatur: qui effectus etiam dicitur peccatum, quia eſt executio malæ voluntatis, vel continua-

tio

Digitized by Google

tio executionis, anteà per malam voluntatem inchoatæ. *Peccatum vt formaliter continuetur.* Vt autem formaliter cōtinuetur, requiritur vt aſſiduè dependeat ab hominis libertate, ita vt quouis momento poſſit & debeat tollere, non eſt tamen neceſſarium, vt continenter actu formali nolit tollere: ſufficit vt non tollat, & aduertat ſe poſſe tollere. tunc enim ſi omittat, liberè omittit; habetque actu voluntatem interpretatiuam continuā detinendi ſeu non reſtituendi; vt patet ex dictis 1. 2. quæſt. 6. art. 2.

20 *Non fit nouum peccatum moraliter.* Ex his ſequitur, toto eo tempore, quo commodè poteſt fieri reſtitutio, non fieri nouum peccatum (moraliter loquēdo) per illam voluntariam retentionem; ſed continuari antiquum, quod anteà per acceptionem erat inchoatum, nam illa retentio informatur a prima voluntate retinendi, quæ interpretatiuè cenſetur actu manere. Et quamuis interim ille haberet aliquoties voluntatem expreſſam, toto eo tempore non reſtituendi, non cenſeretur tamen moraliter nouum peccatum, neque plura numero peccata, niſi phyſica ratione; ſed vnum peccatum grauius: quia omnes illæ internæ voluntates referuntur ad vnum, idemque opus externum continuatum, & cum eo vnum numero peccatum efficiunt, ſicut cùm quis verſatur in conatu occidendi inimici, omnes actus præuij occiſioni ſunt vnum numero peccatum, quia omnia interna deſideria tendunt ad eundem conatum.

DVBITATIO IIII.

Quibus modis iſtud peccatum actuale iniquæ detentionis interrumpatur.

21 *Tripliciter interpellatur peccatum detentionis.* RESPONDEO, Tripliciter interrumpi, ita vt formaliter non continuetur. Primò, ratione ipſius propoſiti: vt dum quis propoſitum detinendi mutat, conſtituens prima opportunitate reſtituere, & hæc eſt perfecta interruptio. Secundò, Ratione detentionis externæ, quando illa in ſe incipit nō ampliùs eſſe iniurioſa, eò quòd reſtitutio eo tempore facta ſit impoſſibilis: vt ſi procul abſit, vel graui penuria laboret. tunc enim externa detentio non eſt ampliùs peccatum. vnde etiamſi ferretur excommunicatio in eum, qui rem illam detineret, detentor tunc non incurreret, etiam ſi animum numquam reſtituendi haberet. quia etſi illa voluntas interna peccatum ſit; detentio tamen externa peccatum non eſt, non enim eſt voluntaria, ſeu a voluntate dependens, etiāſi fortè ſit volita. Incideret tamen, ſimulatque offerret ſe opportunitas reſtituendi & eam negligeret, quia tunc detentio rurſus inciperet eſſe voluntaria. ac proinde peccatum externum.

Dices, Quid ſi detentor non aduertat ſe tali tempore non teneri ad reſtitutionem, putetque ſe teneri? Reſpon-
22 deo, Tunc externæ detentionis peccatum interrumpitur quidem materialiter; quia illa detentio re vera in ſe non eſt iniuſta, aut peccatum: non tamen interrumpitur formaliter; quia ipſe putat eam eſſe iniuſtam & vult continuare. Sicut ſi acciperem à te rem meam, neſciens eſſe meam; acceptio illa eſſet iniuſta formaliter, (id eſt, vt ſubeſt illi iniquæ voluntati) non tamen in ſe & materialiter; quia eſt actio in ſe iuſta, quę iuſtè poteſt appeti & fieri.

23 Tertiò, Ratione ſomni vel alterius diſtractionis, per quam fit, vt homo non habeat tunc in ſua poteſtate, de illius rei detētione cogitare. vt enim illa detentio ſit libera, neceſſe eſt, vt in poteſtate hominis ſit aduertere, ſe detinere: alioquin pro illo tempore non eſt libera, ac proinde non eſt peccatum formaliter tantùm vel effectus peccati. Itaque interrumpitur peccatum detentionis formaliter; quia ille homo formaliter tunc non peccat, cùm illa detentio ab illo liberè non pendeat, continuatur tamen effectiuè; quia effectus prioris peccati immediatè volitus continuatur: qui effectus, eſt peccatum in ſua cauſa, à qua dependet; nempe in voluntate, quæ præceſſit. Hinc fit, vt peccatum ratione huius detentionis non ſit maius vel minus, ſiue ea diutiùs duret, ſiue breuiùs, niſi quatenus id eſt præuiſum & præuolitum; & conſequenter, ſolùm ratione voluntatis præcedentis.

24 *Quo modo explicanda in confeſſione.* Petes vtrùm interruptio huius peccati debeat explicari in confeſſione? Videtur ſanè id non eſſe neceſſarium; ſed ſufficere vt explicetur, Primò, Quamdiu rem retinuerit. Secundò, Quoties interim occaſionem reſtituendi habuerit & neglexerit. Tertiò, An interim dominus graue dānum vel afflictionem magnam ſenſerit. Primum requiri, Vt intelligatur aliquo modo multitudo actuum interiorū, vel continuatio æquiualens multis actibus internis. Secūdum, Vt intelligatur multitudo actuum ſeu omiſſionum exteriorum. Tertium, Vt quanta in illis actibus externis fuerit malitia: non requiri verò vt explicet, quoties reſilijt à propoſito reſtituendi: tum quia is, qui decies mutauit propoſitum, non magis peccauit, quàm qui permanſit continuè in uoluntate retinendi, ſi cetera ſint paria: tū quia omnes illæ uolitiones non reſtituendi, referuntur ad continuationem unius actus externi; ac proinde moraliter cenſentur unum peccatum.

Mihi probatur, ut etiam numerus talium uolitionum explicetur: quia per ſe ſunt diſtincti actus: puta, ſi poteſt meminiſſe.

DVBITATIO V.

Vtrùm dum quis vtitur re aliena, quam detinet inuito domino, peccet nouo peccato, quotieſcunque id facit.

RESPONDEO, Quidam putant id eſſe nouū peccatum. Ita Nauarr. c. 17. n. 54. & Caiet. q. 66. art. 3.

25 *Vſus rei non eſt nouum peccatum.* Sed uerius eſt, non eſſe nouum, ſed unum idemque cōtinuatum. colligitur ex Gabr. & Soto ſuprà cit. nu. 11. Ratio eſt quia rem alienam accipere, retinere, uti, & deſtruere, cenſentur eiuſdem rationis & ſpeciei moralis: ergo quando hæc ſimul concurrunt, eſt unum peccatum continuatum.

26 Hic tamen duo Aduertenda. Primò, Si domino perinde ſit utariſne re ſua, an eam apud te detineas otioſam, nō magis creſcere culpam uſu, quàm nuda detentione; ut ſi ſit gemma, annulus, torquis, uel quid ſimile, quod uſu non ſit deterius: ſi ſit pecunia, eamque alienes, modò ea alienatione non fias ad reſtituendum impotentior. quòd ſi dominus longè ferret ægriùs uſum, quàm otioſam detentionem, eò quòd res uſu atteratur, uel periculo exponatur, tunc peccatum magis uſu augeſceret quàm detentione: (ſemper tamē intra eamdem ſpeciem) ut ſi ſit ueſtis, uel equus, &c.

Secundò, Notandum; Si res ita apud te facta ſit deterior; ut ueriſſimile ſit dominum eam non ampliùs uelle, ſed pretium eius; non eſt peccatum, ea uti, aut etiam deſtruere; quia hoc non fit ampliùs inuito domino, cùm eam nolit ſibi reſtitui. peccatū tamen eſſet non reſtituere eius pretium, ſi commodè poſſes. quòd ſi etiam id tunc commodè non poſſes, neque hoc peccatum eſſet.

DVBITATIO VI.

Quale peccatum ſit furtum.

RESPONDEO & dico Primò, Ex genere ſuo eſſe peccatum mortiferum. Ratio eſt; quia infert proximo nocumentum: atqui hoc eſt contra charitatem: ergo.

27 Aduerte tamen, Furtum ex genere ſuo eſſe minimum peccatum, quod in proximum committitur; quia bona fortunæ ſunt infima. ratione tamen incommodorum, quæ inde ſequuntur, poſſet eſſe maius alijs.

Dico Secundò, Fieri tamen poteſt, ut ex indeliberatione, uel ex materiæ paruitate, ſit tantùm peccatum ueniale. Eſt certa. Et quidem ratione paruitatis materiæ patet; quia in furto tali non eſt notabilis læſio. Ratione autem indeliberationis, quomodo poſſit eſſe peccatum ueniale difficilius eſt. nam illud opus externum uidetur uix
28 *Furtum indeliberatū.* fieri poſſe abſque plena conſideratione. Sed quidquid ſit de opere externo, ſaltem uoluntas furendi poteſt carere plena & ſufficienti aduertentia: ut patet, dum quis tentatur ad furtum; ac proinde in hac peccatum ueniale erit. Puto tamen etiam fieri poſſe, ut hæc uoluntas exeat in opus externum, auferendo rem alienam ſine plena animaduerſione. Quidam enim ex conſuetudine ita ſunt propenſi & ueluti determinati ad furandum, ut rem auferant priuſquam perfectè aduertant quid agant. Idem fieri po-

teſt

Digitized by Google

eſt ex uehementia tentationis, præſertim in feſtinatione ubi non conceditur deliberatio.

29 Dico Tertiò, Vt furtum ſit peccatũ mortale, requiritur, ut materię quantitas notabilis ſit. patet; quia non cuiuſuis rei ablatio poteſt eſſe culpa mortifera. v.g. pomi uel oboli.

Sed difficultas eſt, quęnam cenſenda ſit quantitas notabilis. Nau.c.17.n.4 putat dimidium regalem eſſe quantitatem notabilem, quæ conſtituat furtum mortiferum. Tolet. li.5.c.16. unum regalem, uel duos; etiam reſpectu ditiſſimi. Barth. Medina 1.2.q.88.ar.4. duos regales. Sot.li.5.q.3.ar.3. ad 3. unum uel duos aureos. Denique quidam centũ aureos requirunt, uel amplius, ſepoſito omni incommodo extrinſeco. Alij uero docent non poſſe in genere taxari, quę quantitas ſit notabilis; ſed hanc ſtatuendum arbitrio prudentũ, pro uaria perſonarum & locorum conditione. Ita Io. Medi. C. de reſt.q.10.& Pet. Nau lib.3.c.1.nu.35. Ratio eſt; quia quod reſpectu unius cenſetur notabile, reſpectu alterius non cenſetur tale; ſed modicũ & parui momenti. iuxta quã ſententiã dici poteſt, Primò, reſpectu omnium, etiam Regis & hominis prædiuitis, unũ aureũ uideri quid notabile. unde furtũ unius aurei erit mortif. Ita Pe Nau. & Sot. ſup.

Quantitas notabilis.

30 Nec obſtat, quòd hæc quantitas reſpectu Regis modica uideatur: quia etſi modica ſit ad donationes pro regia magnificentia faciendas; non tamen eſt modica, ſpectatis omnibus Regis oneribus, ad quæ ſubleuanda hæc quantitas notabiliter iuuat: ut patet, cùm militi ſoluendum eſt, quí per menſem unum, pro duobus aureis uitam exponit. Deinde cenſetur notabilis, cũ agitur de iniuria ſubeundã: non enim minùs Rex ſe ſuaq; omnia tuta eſſe uult ab iniuria, quàm alius quilibet. Secundò, Reſpectu mediocritèr diuitũ, quatuor regales ſiue unum florenum cenſeri quid notabile, iuxta Pet. Nau. quia ſufficit illis ad uictum unius diei, addit ille, minorem quãtitatem non cenſeri notabilem. Tertiò, Reſpectu mechanicorum, duos regales; iuxta ſententiam Medinæ. inde enim commodè uictitant, & hæc ſumma ferè æquat mercedem diurnam. Sotus tamen & Petrus negant

31 duos ſufficere. Quartò, Reſpectu pauperis, unum regalem, uel etiam dimidium. Sententia illa de centum aureis, eſt nimis laxa, nec ſatis conſentanea Scripturæ, qua dicitur, ***Fures regnum Dei non poſſidebunt.*** pauciores enim ſunt, qui tantas ſummas ſurripiant.

Nihilominùs, etſi hæc ultima ſententia ſatis probabilis uideatur; placet tamen ſententia Barth. Medinæ, & Toleti, qui duos regales abſolutè quãtitatem notabilem ſtatuunt. quamuis etiam minor ſumma talis cenſeri poſſit, ſi notabilem læſionem ſecum trahat; ut ſi pauperi ſurrepta fuerit: ut Toletus notat. Quod confirmari poteſt ex Nauarro, qui dicit, In quibuſdam Epiſcopatibus ſolitam ferri excommunicationem ob furtum duorum regalium. Hoc tamẽ, modo poſt Concilium Tridẽt. fieri non debet: imò per ſe res ſatis indigna uidetur, niſi in caſu aliquo particulari, circumſtantiæ tale remedium poſtulent. Vide Conc. Trid. ſeſſ.25.c.3. de refor. ubi ſtatuitur ut huiuſmodi excommunicationes non ferantur, niſi ob rem non uulgarem, cauſa diligenter per Epiſcopum examinata. Vnde non facilè excuſauerim eos, qui pro tribus uel quatuor florenis excommunicant.

32 Dices, Si furtum duorum regalium, in diuitem commiſſum, eſt peccatũ mortiferum, non infrà; ergo ſi quis auferat duos regales, minùs uno obolo, non peccabit mortiferè.

Reſp. Non poſſe hanc quantitatem mathematicè ſtatui, ſed moraliter; ſicut iuſta rerum pretia, quæ non conſiſtunt in indiuiſibili termino. Itaque cenſebitur etiã peccare mortiferè, qui ſaltem uno uel altero aſſe non abeſt ab hac quantitate. quæ enim parum diſtant, nihil diſtare uidentur.

33 Dico Quartò, Quamuis ipſa res, quæ ſurripitur, nõ ſit notabilis pretij, tamen ſi auferatur ei, qui inde graue incõmodum accipiet, eſt peccatum mortiferum; quamuis non mortiferum in ſpecie furti. Prior pars, ***eſſe peccatum mortale***, probatur; quia notabile damnum proximo irrogatur; ut ſi ſutori ſurripias ſecas, uel ſartori acum; nec poſſint aliunde habere: ſic ſi auferas cuipiam rem parui momẽti, quam tamen ille maximi facit, & propter quam ualdè perturbabitur, uel diras imprecabitur, ut ait Sotus ſuprà.

Si notabile incommodum ex re parua.

34 Secunda pars, ***Non eſſe peccatum mortiferum*** in ſpecie furti, optimè probatur à Nau. ſup.c.17.nu.2. quia res, quæ ſurripitur, non eſt notabilis pretij: ergo nõ eſt materia furti mortiferi. Vnde ſequitur. ſi talis ferretur excommunicatio, Quicumque rem notabilem furatus fuerit, ipſo facto ſit excommunicatus, hunc non fore excommunicatum.

Petes, Ad quam ſpeciem ergo pertinebit hoc peccatum qua eſt mortiferum.

Reſp. Si ſequatur damnum, u.g. lucrum ceſſans, erit in ſpecie damnificationis iniuſtæ; (quæ proprio nomine caret) quia huius damni cauſam iniuſtè dedit: ſi autem ſciat fur, talẽ ſolere peierare, imprecari, blaſphemare, erit peccatum ſcandali, pertinens ad eam peccati ſpeciem, cuius ſciebat ſuo furto etſi exiguo, ſe fore cauſam.

Ex his ſequitur, eum, qui ſurripit minima, cum animo maiora furandi ſi poſſet, peccare quidem mortiferè; non illo actu, quo uult furari hoc minimum, ſed alio huic coniũcto: talis enim habet duos actus uoluntatis, unum abſolutum, quo uult hanc rem paruam furari: & hæc uoluntas exit in actum externum, eſtque ſolùm peccatum ueniale: alterum conditionatum, ſcilicet uellem auferre maiora ſi poſſem. & hæc uelleitas eſt peccatum mortiferum, ſed non exit in actum externum. unde talis fur non inuolueretur ſententia excommunicationis, latæ in eos qui rem notabilem furati eſſent. 35

Animus furandi maiora.

DVBITATIO VII.

Vtrùm is, qui minutis furtis intendit ſurripere quantitatem notabilis pretij, peccet mortiferè.

RESPONDEO, Quí per furta minima intendit diteſcere, aut conquirere notabilem pecuniæ quantitatem, peccat mortiferè illa intentione, & quouis externo furto minuto, ex eius ui procedente. Eſt communis DD. ſententia. Prior pars patet; quia intendit accipere rem alienam magni momenti inuito domino. 36

Dices, Intendit accipere a diuerſis & nemini cupit facere notabilem iniuriam: ergo nõ eſt peccatum mortale. Ob hoc argumentum Hieronymus ab Hangeſto c.6. moralium pag.130. admittit hoc non eſſe peccatum mortale, nec teneri ad reſtitutionem. Sed hanc ſententiam non facilè conceſſerim in praxi. Primò, quia alioquin non peccarent mortiferè, quí utuntur ponderibus uel menſuris iuſtò minoribus: quod uidetur eſſe contra illud Prou.11. ***Statera doloſa abominatio eſt apud Deum.*** & Deut.25. ***Non habebis in ſacculo diuerſa pondera, maius et minus,*** &c. ***abominatur enim Deus eum, qui facit hoc.*** ubi ſatis inſinuatur eſſe peccatum mortale. Secundò, quia præbet occaſionem hominibus, ut ex alieno diteſcere ſtudeant. Tertiò, quia eſt contra communem DD. ſentẽtiam. Io. Medi. C. de reſt.q.10. in fi. putat ***non eſſe peccatum mortale, ſi ille id in fraudem legis de non furando, non faciat; ſed quia fortè non habet aliàs. vnde ipſe & familia ſua viuat.*** quæ ſententia teneri poteſt, Primò ſi illius hominis conditio ſit talis, ut alij teneantur ei ſuccurrere: ut docet Angelus v. Furtum, nu 37. Fumus eodem verbo n.10.& alij. Secundò, quando conſtat alios, à quibus accipit, ſi noſſent hominis ſtatum, nõ fore inuitos circa rei ſubſtantiam, etſi circa modum inuiti ſint; dum diſplicet occulta ſurreptio, vel fraus. aliàs non eſt tuta.

Surripientes minima. 37

Vnde ad obiectionem Reſpondeo negando conſequentiam; nempe quòd ille non peccet mortiferè, dum intendit à multis parum accipere. Ratio eſt; quia multis inferre paruum damnum, perinde eſt, ac ſi vni inferas magnum. nam omnia illa parua ſimul iuncta, efficiunt vnum magnum, quod eſt illius communitatis. 38

Reſpondetur.

Nec refert, quod ſinguli vix ſentiant aliquid incommodi; quia etſi nemo in particulari ſentiat. tamen reſpectu cõmunitatis eſt notabile incommodum; quia tali ſumma poteſt Reſpublica aliquem notabiliter iuuare, vel aliquod debitum diſſoluere. ſicut ſuprà dictum eſt de Rege; qui etſi in ſua perſona ex furto duorum aureorum nihil ſentiat incommodi; tamen cenſetur ei quid notabile, ſpectatis omnibus eius oneribus, & obligationibus. Simili modò, qui ex immenſo tritici numero, ad Rempublicam pertinente, duos modios auferret, parum incommodi ſingulis inferret: tamen peccaret mortiferè, quia reſpectu Reipublicæ id cenſetur notabile. Adde hanc rationem furandi, remque ſuam augendi, valdè repugnare ſocietati humanæ, & in omni Republica benè inſtituta valdè exoſam; ac proinde tamquam rem valdè noxiam hominum ſocietati, cenſeri prohibitam ſub peccato mortifero: ſicut forni-

Digitized by Google

catio prohibita eſt ſub peccato mortali; quia per ſe noxia eſt educationi prolis.

39 Altera pars probatur; quia ſingula externa furta procedunt ex intentione mortifera, ſuntque eius executio: ideo enim furta parua committit, vt ſenſim ad magnam quantitatem perueniat: vnde ſingulæ acceptiones ſunt executiones partiales illius intentionis mortiferæ, & conſequenter in illis eſt peccatum mortiferū. n. quidquid enim fit ex intentione mortiferi peccati, eſt peccatum mortiferum.

40 Notandum tamen, in ſingulis non committi nouum peccatum mortale, ſed continuari iam cœptum: omnes enim iſtæ acceptiones & detentiones acceptorum cenſentur vna continua executio illius prauæ voluntatis. Sed committitur nouum peccatū veniale in ſingulis; & ſimul continuatur executio mortiferæ intentionis. Itaque quæque voluntaria acceptio eſt intrinſecè peccatum veniale; denominatione autem extrinſeca eſt mortale. Vnde fieri poteſt, vt is, qui ſic furatur, non magis peccet, quàm ſi vno actu eamdē quantitatē furaretur, ſed potiùs minùs, ſi cetera ſunt paria. *Idē peccatū veniale & mortale*

41 Petes, Vtrùm iſte, qui ſic à plurimis corraſit, teneatur ad reſtitutionem, & cui? *Cui reſtituet.*

Reſp. Teneri ad reſtitutionem ijs, à quibus accepit, ſi tamen commodè poſſit; quòd ſi non poſſit, vel quòd ignorentur, vel quia executio eſt difficilior, quàm res tantilla poſtulet, vel quia eſt periculum infamiæ, iniungendū illi à confeſſario, vt det in pauperes, vel alia pia opera: hoc enim videtur maximè conſentaneum iuſtæ volūtati dominorum, à quibus ſubtractum. Sed de hoc plura infra cap. 14. dubitatio ſexta.

DVBITATIO VIII.

Vtrùm is, qui per furta minima non intendit acquirere rem notabilem, ſed ex occaſione ea committit, peccet mortiferè.

42 RESPONDEO & dico Primò, Antequam perueniat ad quantitatem notabilem, non peccat mortiferè; tamē ſimulatque ad eam pertingit, mortiferè peccat, niſi per inaduertentiam excuſetur. Prior pars eſt manifeſta. Secunda etiam eſt communis DD. & probatur; quia iam incipit voluntariè detinere alienum notabili quantitate.

Sed difficultas eſt, Vtrùm illud vltimum furtum cōplens quantitatem notabilem, ſit peccatum mortiferum. Multi affirmāt. Exempli cauſa, accepit quis nouem furtis paruis, nouem aſſes: tandem ex occaſione accipit decimum: in acceptione decimi dicunt eſſe peccatum mortiferum. Sed contrarium videtur verius, vnde.

Dico Secundò Furtum illud decimum, per ſe non eſt niſi veniale; ſed detentio voluntaria rei alienæ in notabili quantitate, quæ tunc inchoatur, eſt peccatum mortiferum. Prior pars eſt Nauarri c. 17. nume. 139. Altera patet ex ſupradictis.

43 Dices, Hoc decimo furto infert iam notabile damnum; ergo peccat per illud mortiferè. *Furtū complens ſummam notabilem.*

Reſp. Damnum illatum incipere tunc quidem eſſe notabilis pretij; tamen hoc non infertur per decimum furtum; ſed per hoc & præcedentia collectim ſumpta, quorum vnumquodque eſt ſolùm veniale.

Admitto tamen, tunc incurri peccatum mortiferum, ſi ille fur aduertat ſe iam habere quantitatem notabilem, & non proponat reſtituere; cùm tamen commodè poſſit. tunc enim ſaltem implicitè habet voluntatem retinendi alienū quantitate notabili: peccat ergo mortiferè, non quidem voluntate accipiendi hunc decimum aſſem, ſed voluntate illa qua hunc decimum cum illis antè acceptis (qui ſimul iuncti faciunt rem notabilem) vult retinere.

Si tamen non aduerteret ſe iam habere alienum quantitate notabili, non peccaret mortiferè. Similiter ſi aduerteret quidem, ſed non haberet commoditatem reſtituendi, proponeretque prima opportunitate reſtituere. Ratio eſt; quia talis neque accipit tunc alienum quantitate notabili, neque etiam habet voluntatem culpabiliter tale quid retinendi (licitè enim poteſt adhuc nolle reſtituere priores nouem) & acceptio decimi non eſt peccatum mortiferum, ſed ſolùm veniale: ergo non peccat niſi venialiter.

Dices, Quid ſi poſt quantitatem notabilem per minima furta ſublatam, addat quis furta alia parua, eruntne mortifera?

Reſpondeo, Per ſe non fore mortifera, ſed mortifera erit voluntas retinendi illa minuta cum alijs; & hoc peccatum voluntatis & externæ retentionis ſenſim creſcet, prout plus & plus detinebitur. vt ſi poſt 10. illos accipiat alios duos, & alia occaſione tres, & poſtea vnum, ſicque ſæpius, retinens interim omnia priora. Si tamen non ſit commoditas reſtituendi priora, illa voluntas retinendi, mortifera non erit, modò concipiatur propoſitum reſtituendi prima opportunitate: ſed tunc quando illa noua furta rurſus ad quantitatem notabilem aſcendent, committetur nouum peccatum mortiferum, iuxta modum ſupradictum. 44

Ex his patet, fieri poſſe, vt quis commiſerit tātùm furta venialia, & tamen ſub peccato mortali teneatur reſtituere; quia uelle retinere illam quātitatem ſic partam per furta uenialia, eſt peccatum mortale. 45

Aduerte tamen, ad peccatum mortale maiorem quantitatem requiri, quando quis eidem magnis temporum interuallis ſubtrahit paruis furtis, & non ex induſtria, ſed per occaſionem, quàm dum breui tempore, uel de induſtria, uel ſimul accipit, ut ibidem Nauarrus docet. Ratio eſt; quia homines minùs ægrè ferunt ſibi auferri longo interuallo & caſu, quædam minima, etiam ad notabilem quantitatem, quàm eamdem quantitatem ſimul uel per partes, de induſtria. Vnde ſi is mortiferè peccat & ad reſtitutionem tenetur, qui ab eodem aufert decem ſimul, uel per partes de induſtria; requirentur quindecim, uel ſexdecim, aut etiam uiginti, ut quis ſub peccato mortali teneatur reſtituere acquiſitum per minuta furta fortuita; præſertim ſi longis interuallis ſint facta. Ratio tamen, qua id probat Nauarrus non uidetur firma. ex illa enim ſequeretur, numquam peccari retentione ſic ablatorum, etiamſi eſſent decem ſcuta: Ita enim argumentatur Nauarrus, Minùs peccat qui retinet, quàm qui capit, ceteris paribus: at capiendo illa parua ſine animo perueniendi ad quantitatem notabilem non peccat plus quàm uenialiter; ergo nec retinendo. Etſi enim minùs quis peccet retinendo, quàm capiendo ceteris paribus, hic tamen non ſunt paria; nam retentio comparatur ad quantitatem notabilem, tamquam ad unum obiectum; unde poteſt eſſe mortifera: ſed acceptiones ſingulæ comparantur ad res non notabiles; unde non poſſunt eſſe niſi ueniales; hæc tamen ratio Nauarri ad hoc iuuat, ut oſtendatur requiri maiorem quantitatem ad peccandum mortiferè ſola retentione; quam acceptione, quæ ſimul fit. 46 *Maior quātitas requiritur vt ſit notabilis.*

His adde, maiorem quoque quantitatem requiri, quando quis à diuerſis minuta furatur, quàm quando ab uno; quia diuerſi illi parum læduntur, nec ita curant rerum minutarum caſū ſurreptarum reſtitutionem. Denique, maior requiritur quantitas in furtis filiorum à parentibus, quàm famulorum à dominis; & in furtis famulorum, quàm externorum. 47

Vbi aduerte, furta eſculentorum, & poculentorum, quę committuntur à famulis & ancillis, etiamſi ſenſim perueniant ad notabilem quantitatem, non eſſe peccata mortalia, ſi furentur ea, ut ipſimet conſumant, (ſecus uerò ſi ut uendant) ſintque ordinaria, quæ non ſolent accuratè concludi. de quo uide Nauarrum cap. decimoſeptimo, numero 138. Ratio eſt; quia dominis non omnino diſplicet, ut hęc capiantur: cuius ſignum eſt, quòd etſi ſciant illa paſſim fieri, tamen non impediunt; & ſi rogarentur, facilè concederent. Vnde potiùs diſplicet modus accipiendi quàm ipſa acceptio ſeu conſumptio. atqui non eſt peccatum mortiferum accipere aliquid occulte ab eo, cui non diſpliceret acceptio, ſi res ab eo peteretur; quamuis modus accipiendi diſpliceat; ut rectè docet Caietan. in Summa v. Furtum. & Nauarr. cap. 17. num. 138. & comment. 2. de Regular. numero 20. quia dominus non eſt inuitus circa ſubſtantiam acceptionis, ſed ſolùm circa modum. quod ualdè notandum, ob furta filiorum, uxorum, famulorum, amicorum, & ſimilium, qui per uerecundiam, uel timorem non audent petere. 48 *Furta famulorum.* 49 *Si mod⁹ accipiēdi diſplicet, non acceptio.*

Si tamen ſurripias ad eū uſum, ad quem ille nullo modo uoluiſſet concedere, ut, ad cōpotationes, ludos, & c. erit uerū furtum: quia non vult rem eſſe tuam ad talem vſum; & ita acceptio ſecundùm ſubſtantiam cenſebitur fieri inuito domino. 50

Digitized by Google

domino. id enim maximè ex vſu & fine, ad quem res accipitur, ſpectandum eſt. Vide infra cap. 41. num. 80.

Monendi mihi ſunt hoc loco pro his & ſimilibus caſibus Confeſſarij, vt non facilè in furtis etiam minutis, & quæ ad peccatum mortale non pertingunt, diſſimulent; ſed pro conditione & capacitate perſonarum ſemper aliquam reſtitutionem iniungant, quæ fiat vel reddendo rem eamdem ſi extat, vel eiuſdem ſpeciei, vel prætium rei, vel compenſando maiore obſequio, quam ex contractu teneantur; vel ſi creditoribus non poſſunt, conferendo tantumdem in pauperes. Hac enim ratione, cùm non impunè tranſeunt, magis ab huiuſmodi peccatis abſterrentur, quàm alijs pœnitentialis. alioquin fiunt ad huiuſmodi furtula faciliores, & ad maiora gradum faciunt.

DVBITATIO IX.

Quando plures vni per minuta furta graue damnum inferunt, vt cùm multi vineam prætereuntes, botrum vnum vel duos carpunt; vtrum ſinguli peccent mortiferè, & teneantur ad reſtitutionem.

RESPONDEO & dico Primò, Si id fiat communi conſilio, peccant mortiferè, & tenentur ad reſtitutionem in ſolidum, iuxta multorum ſententiam, de qua infrà, cap. 13. dubit. 2.

Si caſu fiat Dico Secundò, Si caſu id fiat, ita vt alter alterius non ſit conſcius, nemo peccat mortiferè, neque tenetur ad reſtitutionem. Ita Nauarr. cap. 17. num. 130. & alij. Ratio eſt; quia nemo eſt cauſa notabilis damni.

51 Sed quid ſi aduertant notabile damnum inferendum?

Reſpondeo. Multi DD. affirmant tunc ſingulos mortiferè peccare & ad reſtitutionem ſuæ partis teneri. Ita docet Couar. li. 1. variarum. cap. 3. n. 11. Medina C. de reſtitutione quæſt. 10 Petrus Nauarra lib. 3. c. 1. num. 48. & alij. Ratio eſt, quia ſi aduertas magnum dãnum à pluribus per minuta furta dari, & ipſe nihilominùs fureris; ad illud cooperaris & auxilium præbes: atqui hoc eſt peccatum mortale. Vnde ulteriùs ſequitur, teneri te ad reſtitutionem tuæ partis ſub peccato mortali; quia retinendo, cooperaris cum alijs ad retentionem rei notabilis. debet ergo fieri reſtitutio, donec res retenta, non fuerit ampliùs notabilis pretij. Sed contrarium videtur verius, unde.

Si alteri non ſit cauſa furandi. Dico Tertiò, Is, qui alteri nullo modo ſuo exemplo, vel hortatione eſt cauſa accipiendi, etiamſi ſciat alios accipere, non tamen peccat mortiferè, modicum accipiendo; neque tenetur ſub peccato mortali ad reſtitutionem: colligitur ex Soto in 4. d. 22. quæſt. 1. art. 2. caſu 3. Probatur; quia iſte infert parum damni: ergo ex hac parte non peccat niſi venialiter, & nemini eſt cauſa vel occaſio furandi; vt ſuppono: ergo ex eo, quòd alij furentur, peccatum ipſius non aggrauatur. ſicuti is, qui nouit alios furari à Rege, & parum furatur, non peccat mortiferè, quando ſuo exẽplo alijs non eſt cauſa.

Nec obſtat, quòd talis cooperetur magno damno; quia ſolùm in parua parte cooperatur, & præter ipſius intentionem eſt, quòd illa cum alijs iungatur & magnum damnũ conſtituat. vnde non eſt verum, q; conſentiat in totũ dãnum: quia diſplicet illi, q; magnum damnum inferatur.

53 Dices Primò, Iſte eſt cauſa cur damnum, quod alioquin non fuiſſet noabile, ſit factum notabile: (v.g. alij abſtulerunt 9. aſſes, quod damnum ſuppono nondum eſſe notabile, ſed fit tale ablato decimo, quem iſte furatur) ergo peccat mortiferè.

Complens damnum. Reſpon. Negando conſequ. quia non eſt verè cauſa damni notabilis, ſed parui: quòd autem hoc furto poſito, iam illatum ſit damnum notabile, id omnino per accidens eſt, & præter ipſius intentionem, neque vllo modo ſequitur ex conditione illius furti; ſed ex eo, quòd accidit alios antè abſtuliſſe nouem. itaque complere hoc modo damnum & efficere, vt ex non notabili, fiat notabile, non eſt notabiliter lædere, vel notabili iniuria afficere; ſed totũ illud, quod eſt notabile accipere vel retinere: quod iſte non facit. Sicut qui complet lineam 10. pedum, addendo vnum pedem, nõ eſt cauſa longæ lineæ. & qui complet ſummam 100. florenorum, dando vnum florenum, non dat ſummam 100. florenorum: ita qui auferendo vnum, complet damnum decem aſſium, non dat damnum notabile. Quòd etiam inde confirmatur; quia alioquin ſi ſciens alium abſtuliſſe nouem, auferas vnum, infinitè ampliùs peccabis auferendo vnũ, quàm ille auferendo nouẽ, quod per ſe eſt abſurdũ. Vnde patet, illud argumentũ, quod eſt fundamentum contrariæ ſententiæ, parum eſſe firmum.

Dices Secundò, Qui hoc modo damnum vineæ intulerunt, poſſunt ſub pœna excommunicationis compelli ad reſtitutionem: ergo peccarunt mortiferè, &c. 54 *Poſſunt compelli.*

Reſp. negando conſequentiam; poteſt enim quis ex iuſta cauſa compelli ſub peccato mortali ad id, ad quod aliàs non tenebatur; vt v. g. venire ad ſupplicationem, ſoluere mulctam lege impoſitam. ad hoc enim ſatis eſt, vt ſit iuſta cauſa præcipiendi. etiam ſi hæc cauſa per ſe abſque præcepto Superioris non ſufficiat ad obligandum. Itaque cum hic ſit iuſta cauſa præcipiendi ſub pœna excommunicationis, vt ſinguli ſuam partem reſtituant; nempe vt ille graue damnum acceptum reſarciat, poteſt ſic præcipi. Hæc tamen cauſa non ſufficit, vt ſinguli iure naturæ abſque præcepto Superioris teneantur ſub peccato mortali; quia quiſque in particulari poteſt cogitare ſuam reſtitutionem, paruum profuturam ad damni compenſationem, eò quòd alij non reſtituent.

Dices, Tertiò Ergo fieri poteſt, vt quis magnum damnum accipiat, & tamen nemo teneatur ſub peccato mortali reſtituere. 55

Reſp. concedendo totum: neque enim hoc abſurdum videri debet, quando à multis datum eſt: cùm etiam locum habeat, quando ab vno abſque culpa lethali irrogatum, vt ſuprà oſtenſum cap. 7. dubit. 6.

DVBITATIO X.

Vtrùm occultè vindicare rem ſuam, vel ſibi debitam, ſurripiendo eam alteri, ſit peccatum mortiferum.

RESPONDEO & dico Primò, Si res tua iuſto titulo, v.g. pignoris, locationis, commodati, &c. apud alium extet, eamque occultè recuperes, peccas peccato furti, & teneris ad reſtitutionem. Eſt communis DD. Ratio eſt; quia iniquè ſpolias alterum ſuo iure, quod in illam rẽ habebat; quòd ſi magni ſit momenti, neceſſariò eſt reſtituẽdum; hoc tamen intellige, ſi probabile erat, te rem tuam iure alterius finito, commode recuperaturum. 56 *Si iuſto titulo extet apud alterum.*

Dico Secundò, Si iniuſto titulo apud alium fuerit, vel aliàs tibi debita, non teneris ad reſtitutionem, etiamſi eã occultè receperis: peccaſtĩ, niſi certæ cõditiones adſint. 57 *Si iniuſto.*

Prior pars patet; quia nulla ſit inæqualitas, neque alter iuſta ratione eſt inuitus. teneris tamen tunc monere, ſi commodè pòtes nihil tibi deberi, vel remittere debitum, vt ille ſentiat ſe non ampliùs obligatum; tum ne permaneat in peccato, exiſtimando ſe detinere tuum vel tibi debitum; tum ne ſecundò tibi ſatisfiat, rectè Sotus lib. 5. de Iuſtit. quæſt. 3. art. 3. Caiet. quæſt. 66. art. 5. Nauar. cap. 17. num. 113. & alij.

Altera pars, Quod pecces, probatur; quia ſit iniuria publicæ poteſtati, quæ ad hoc cõſtituta, vt ſingulis ius ſuũ tribuat, vt rectè D. Tho. q. 66. art. 5. ad tertium.

Dixi, *Niſi certa conditiones adſint*; his enim poſitis, licitum eſt rem ſuam occultè recuperare, & pro debitis, cõpenſatione vti. 58 *Certa conditiones neceſſaria.*

Prima eſt, Vt moraliter certum ſit, rem tuam eſſe, vel tibi ex iuſtitia deberi. ſi enim id eſſet dubiũ, non poſſes eã accipere, nã in dubio melior eſt conditio poſſidentis. Simĩliter, ſi non eſſet debita ex iuſtitia, ſed ſolùm ex gratitudine.

Secunda eſt, Vt non poſſis eam alia ratione redipiſci, vel certè non abſque notabili moleſtia, vel expenſis, uel amiſſione beneuolentiæ & fauoris. 59

Tertia, Vt non accipias rem aliquam apud debitorem depoſitam, ſed tuam uel tui debitoris; nam compenſatio fieri debet ex bonis debitoris, quæ in eius ſunt dominio.

Quarta, Vt abſit periculum ſcandali uel infamiæ, ne tamquam fur puniaris vel habearis. Hæ conditiones ſi adſint, licitè potes uti compenſatione. Quidam addunt, *ne cõpẽſatio fiat in depoſito:* Ita enim expreſsè docet Greg. IX. 60 cap.

Digitized by Google

Depoſiti. cap. Bona fides, de depoſitio. Sed hoc videtur pertinere ad forum exterius, in quo cogetur reddere depoſitum, ob præſumptionem perfidiæ, vt ibi inſinuatur. quod video etiam placuiſſe Emanueli Sà.

16 *Excommunicatio.* Ex dictis ſequitur Primò. Si feratur excommunicatio in eos, qui ſurripuerunt; non comprehendi eum, qui in compenſationem accepit, etiam ſi alia via recuperare potuerit. (quod eſt contra Ioannem Med. quæſt. 11. niſi in hiſce tribus caſibus. Primò, Quando debitum erit dubiũ. Secundò, Quando notabiliter vltra æqualitatem progreſſus eſt; nam reſpectu illius exceſſus eſt verum furtum. Tertiò, Quando rem alienam accepit, quæ non erat debitoris. Extra hos caſus non ligatur hac excommunicatione. Ratio eſt. quia etſi peccauerit ſic accipiendo, non tamen peccat retinendo; quia ſolùm peccauit in modo accipiendi. vnde etiam non tenetur ad reſtitutionem. Neque Iudex intendit illum cogere, ſed iniuſtum detentorem. & quamuis intenderet, nihil tamen efficeret; quia ille non tenetur reſtituere: vnde excommunicatio eſſet inefficax. quamuis enim peccauerit, fortè etiam mortiferè, tamen illud peccatum iam præterijt, vnde propter illud non poteſt excommunicari: vlteriùs autem detinendo, non peccat; vnde neque ob hanc cauſam.

Dices, Iudex per modum pœnæ poterit imponere hãc reſtitutionem ob peccatum præteritum.

Reſpond. Negando poſſe; quia Iudex non poteſt aliquem punire pœna pecuniaria vel ſimili ob delictum, niſi priùs iuridicè audiatur reus & conuincatur.

Si rogetur à Iudice. Sequitur Secundò, Sis, qui iuſtè accepit, rogaretur à Iudice, num ſciret quis acceperit, vel an ipſe non acceperit, poſſe negare ſe ſcire, etiam cum iuramento; mente intelligendo ſe neſcire quis ita acceperit, vt Iudex intendit, nempe iniuſtè. quòd ſi non rectè accepiſſet; (eò quòd ita iuris) facilè potuiſſet recuperare: quamuis nunc iuſtè retineat, tamen iuridicè interrogatus tenebitur fateri; quia Iudex tunc habet ius interrogandi, ſicut de alijs criminibus. vnde non poteſt vti artificio prædicto. vide Nauarr. cap. 17. num. 114. & duobus ſequentibus. Contrarium tamen non eſt improbabile; quia alia videtur mens Iudicis, nempe an acceperit iniuſtè, non quoad modum tantùm, ſed quoad ſubſtantiam acceptionis.

63 *Famuli.* Sequitur Tertiò, Famulos non poſſe ſibi occultè compenſare ex bonis dominorum, dum queruntur ſtipendia ſua eſſe iuſto minora; niſi reuerà iudicio prudentis ita ſit; nec ſolùm lege gratitudinis, ſed etiam iuſtitiæ plus debeatur; quod poteſt fieri dupliciter. Primò, Si paruo quidem ſit conuentum, ea tamen mente, vt dominus, ſeruitio diligenter præſtito eſſet ſuppleturus, & hanc mentem famuli dominus ſatis aduerterit; tunc enim ex iuſtitia dominus tenetur ſupplere: quia hoc tacitè in pacto continetur. Secundò, Si preſſus neceſſitate, exiguo conuenit; quia dominus amplius dare noluit. tunc enim quòd operam ſuam multò plus valentem tam paruo locet, non ſponte facit; ſed neceſſitate compulſus: (ſicut ſi quis neceſſitate preſſus, paruo vendat rem aliquã magni pretij) tenetur ergo dominus ſupplere ſtipẽdium ad æquiualentiã. hoc tamen intellige, ſi tali ſeruitio egebat, vel ſi magnum ex eo capiat emolumentum. quòd ſi non egebat, ſed ſolùm ad preces alterius, nullo magno ſuo commodo admiſit, meritò poteſt minus offerre ac dare, *merces enim vltronea*, vt dici ſolet, *vileſcunt*: vide Nauarr. cap. 17. num. 109. & ſequentibus.

DVBITATIO XI.

Vtrùm aliquando liceat vim adferre debitori, ſi aliter nequeas rem tuam obtinere.

64 RESPONDEO, Dominicus Sotus putat id licere, quando Reſpublica ita eſt perturbata, vt nemo ius ſuum obtinere valeat, modò tamen ſine armis & moderatè fiat. Sed vtendum diſtinctione. Si res tua extet apud

65 *Vim adferre, quando liceat.* alterum in ſua ſpecie, (v.g. equus, veſtis, torquis, &c.) & non poſſis eam aliter recuperare ob Reipublicæ perturbationem, nõ eſt improbabile, poſſe te domum ingredi & eam auferre: & ſi ille velit impedire, poſſe te etiam armis tueri. habes enim ius recuperandi rem tuam. Neque hic videtur propriè aggreſſio, ſed defenſio; vt ſuprà dictum eſt, ex D. Antonino & Silueſtro. Si tamen res non extet, ſed ille tantùm ſit debitor tuus, non potes hoc modo illam vindicare; quia tu non es dominus rei illius, ſed ipſe: vnde habet ius tibi reſiſtendi, ſi eam vi auferre nitaris, & tu cenſeris aggreſſor, non ille; quia ipſe non detinet rem tuã, ſed tu inuadis rem ipſius.

DVBITATIO XII.

Vtrùm in extrema vel etiam in graui neceſſitate, licitum ſit aliena ſurripere.

D. THOM. Q. 66. a. 7.

NOTANDVM eſt, Eum, qui in neceſſitate verſatur, non poſſe alienum vſurpare, niſi antè petierit iuuari, explicata ſua miſeria; vel niſi certò ſibi perſuadeat, ſe nihil obtenturũ. ſi enim probabilis ſpes ſit, poſſe te conuenienti modo petẽdo) non enim tenetur vir honeſtæ conditionis oſtiatim mendicare) conſequi vt ſit tuum, non videris redactus ad eam neceſſitatem, vt cogaris ſurripere alienum. Hoc enim tunc demum Iure gentiũ conceditur, quando alia via occurrendi neceſſitati non ſuppetit. Quare ſi aliter facis, contra debitum ordinem facis: nemo enim poteſt viuere ex alieno, quando poteſt ex proprio; efficiendo vt res aliena fiat ſua per donationem vel aliter. Non tamen videtur eſſe peccatum mortale, ſi hic ordo non ſeruetur, modò ſcandalum abſit. quia ſiue dominus concedat, ſiue non concedat, potes accipere, eſt enim dumtaxat inordinatio in modo. 66 *Primò debet peti.*

Nunc, Dico Primò, Quemuis in extrema neceſſitate conſtitutum poſſe accipere rem alienam, qua extremè indiget ad vitæ ſuæ conſeruationem. Eſt communis ſententia DD. Probatur; quia in extrema neceſſitate *omnia ſunt communia*, vt habet receptum axioma. non quòd per illam ſtatim transferatur dominium; (vt rectè probat Nauarrus cap. 17. num. 61.) ſed quia, quoad Ius vtendi, communia ſunt, ita vt licitè quiuis illis anguſtijs preſſus, poſſit occupare, ſibique vindicare rem quamlibet, adeò ſibi neceſſariam, & ex eius vſu ſibi & proximo opitulari. 67 *In extrema licitũ ſurripere.*

Cuius ratio eſt; quia finis rerum inferiarum eſt, vt hominibus in neceſsitate ſint ſubſidio, & vt homines per illas poſsint vitam ſuam conſeruare & tueri: ac proinde omnibus natura hoc Ius competit. Neque diuino Iure gentium introducta potuit hoc Ius adimere: quia Ius gentium, ſupponit, non euertit Ius naturale; præſertim quod tantoperè neceſſarium ad vitę conſeruationem. cenſeri itaque debet diuiſio eſſe facta, reſeruato cuique Iure naturali, quatenus erat neceſſarium ad vitam tuendam: alioquin non eſſet rationabili modo facta. 68

Hinc ſequitur Primò, Si quis in tali neceſsitate conſtitutus, vellet aliquid ſibi neceſſarium occupare, non poſſe à domino illius rei prohiberi: quia Iure ſuo vtitur. quare poterit ſe tueri, tamquam qui iniuſte ab altero inuadatur: & ſi neceſſe ſit, ſeruato iuſtæ defenſionis moderamine, impedientem occidere. 69 *Non poteſt impediri.*

Sequitur Secundò, Talem acceptionem non eſſe furtum aut rapinam quia non ſit domino iure inuito; tenetur enim conſentire, cùm tu iure tuo vtaris.

Aduerte tamen, Si dominus ſit in pari neceſsitate, te non poſſe ab illo accipere, vt omnes fatentur; quia in pari cauſa, melior eſt conditio poſsidentis. Vtrùm autem tenearis reſtituere, dicetur infrà cap. 16. dubit. 1. 70 *Si domini ſit par neceſſitas.*

Sed difficultas eſt, Vtrùm idem ſit licitum in graui neceſsitate. Multi DD. negant, putantes id iuris ſoli extremæ neceſsitati reſeruatum. Ita Caiet. q. 66. art Sotus l. 5. q. 3. art. 4. Couar. ad reg. Peccatum p. 2. §. 1. num. 3. & multi alij. Alijs placet contrarium.

Dico Secundò, Probabile eſt, non ſolùm in extrema, ſed etiam in graui neceſsitate morbi, famis, nuditatis, poſſe te clanculùm ſurripere ab opulentis, ſi aliter graue illud malum auertere nequeas. Angelus v. Furtum. §. 37. Sil. eodẽ q. 5. Nauarr. c. 17. n. 6. Ioan. Medina C. de eleemoſyna. q. 7. Couarruuias ſuprà, ſentit eſſe probabile. Petrus Nauar. l. 3. c. 1. num. 375. Per grauem intelligo, non quouis modo grauem, ſed valdè grauem, etſi non extremam. 71 *In graui neceſſitate*

Probatur Primò, quia ſicuti à natura omnibus conceſſa eſt

Digitized by Google

eſt poteſtas ſuccurendi extremæ neceſſitati ex rebus humanis, ita & valdè graui. cur enim hæc poteſtas reſtricta ſit ad extremam? Secundò, Ex graui neceſſitate facilis eſt lapſus in extremam: ergo quod in extrema conceſſum eſt, extendendum eſt etiam quodammodò ad grauem. Tertiò, Sicut diuiſio rerum non debuit, nec iure potuit efficere, quin extrema in neceſſitate habere ius ſurripiendi ab ijs, qui non ſunt in ſimili neceſſitate, nempe ſuperflua naturæ, quamuis eſſent aliquo modo neceſſaria ſtatui; ita neque potuit efficere, quin dum grauis neceſſitas premit, quando aliud remedium non ſuppetit, liceat ſurripere ſuperflua, vel parum neceſſaria alterius ſtatui. Itaque in diuiſione & attributione rerum, qua factum eſt, vt nemini ius ſit in rem alterius, ſemper debuit hæc conditio tacita intelligi, *niſi extrema vel certè valdè grauis neceſſitas poſtulet*. alioquin contra rationem & æquitatem facta eſſet. Secùs de neceſſitatibus communibus, & non admodum grauibus, quæ creberrimæ ſunt; & non ſic vrgent, vt diuiſio & attributio Iure gentium facta debeat violari. alioquin omnia furtis plena eſſent, nec poſſet pax inter homines conſeruari.

72 *Nō eſt furtum.* Hinc patet, Talem ſurreptionem non eſſe furtum; quia dominus tenetur conſentire: nec poteſt cum ratione eſſe inuitus circa ſubſtantiam acceptionis; quamuis modus diſplicere poſſit, ſi accipias priùs quàm petieris, tuamque inopiam aperueris. Si tamen ipſe ſit in pari neceſſitate,

73 *Si ſtatus læderetur.* vel ſtatus ipſius notabiliter læderetur; poſſet recuſare, ſicq; eſſet furtum; quia in hac neceſſitate non licet ſurripere ab alio, cum notabili detrimento ſtatus illius ſicut in extrema non licet accipere cum graui detrimento naturæ illius.

74 Dices Primò, Cap. Si quis 3. de furtis, dicitur; *Si quis ob neceſſitatem famis aut nuditatis furatus fuerit cibaria, veſtem, aut pecus. pœniteat hebdomadas tres, & ſi reddiderit, non cogatur ieiunare.* Hic imponitur pœnitentia ei, qui ob grauem neceſſitatem furatus fuerit. Ita Couarruuias.

Reſpon. Primò, Ibi fortè agi de neceſſitate non ita graui, vt docet Gloſſa ibidē & D. Thomas q. 66. art. 7. ad primū. *Decretalis*, inquit, *illa, loquitur in caſu, quo nō erat vrgēs neceſſitas.* vbi tamen Aduerte, iſtud cap. non eſſe ex decretalibus Pontificum, ſed ex Pœnitentiali Theodori.

Reſpon. Secundò, Fortaſſe agi de ijs, qui in debito modo ſuæ neceſſitati conſuluerunt, ſurripiendo clanculùm, cùm facilè potuiſſent obtinere ſi ſuam neceſſitatem aperuiſſent.

75 Dices Secundò, Si in graui neceſſitate poſſes ſurripere; poſſes etiam ad dandum cogere, vel in Iudicio vel extra: ſed non potes cogere: ergo nec ſurripere. Minor probatur; quia nemo poteſt cogi ad id, ad quod non tenetur ex iuſtitia, ille autem non tenetur ex iuſtitia tibi dare: ergo. Ita Sotus.

Reſpondeo, Si hoc argumentum valeret, concluderet, ne in extrema quidem neceſſitate te poſſe ſurripere, quia diues non tenetur ex iuſtitia dare, ſolùm ex charitate, vt

Poteſt cogi quis ad eleemoſynam. Sotus fatetur. Itaque neganda eſt minor. poteſt enim diues cogi per legitimam poteſtatem ad ſuccurrendum pauperi, & ſi te volentem occupare rem tibi ſic neceſſariam conetur impedire, potes te tueri, ſi ſcandalum abſit.

Ad probationem Reſpondeo, negando aſſumptum. ad multa enim cogi poſſumus, ad quæ ex Iuſtitia non obligamur, vt ad non ſe inebriandum, ad non fornicandum, non blaſphemandum, imò ad dandam eleemoſynam. vt enim quis cogi poſſit, ſatis eſt eum obligari alicuius virtutis præcepto; & neceſſarium eſſe vel valdè expediens ad bonum publicum, vt huiuſmodi opera fiant.

DVBITATIO XIII.

Quando filius peccet mortiferè accipiendo, vel expendendo bona paterna, & quando non.

76 *Ex bonis parentum accipiens.* RESPONDEO, Peccat mortiferè Primò, ſi notabilem ſummam accipiat occultè ex bonis parentum, (nempe quorum dominium vel vſusfructus eſt parētum) ipſis meritò inuitis; & tenetur ad reſtitutionem. eſt communis ſententia Doctorum, quia eſt verum furtum in materia notabili: vnde Prouerb. 28. dicitur; *Qui ſubtrahit aliquid à patre ſuo, & a matre; & dicit, hoc non eſſe peccatum, particeps homicidæ eſt.* vbi ſatis indicatur eſſe mortiferum.

Quid hic notabile. Sed aduertendum eſt, Non idem cenſeri *notabile* in furtis filiorum vel vxoris, quod cenſetur tale in furtis externorum, vt rectè inter alios notauit Petrus Nauarra lib. 3. p. 2. cap. 1 ſed maiorem quantitatem requiri, neque hæc quantitas eſt eadem reſpectu omnium, ſed varia pro conditione ſtatus, ætatis, perſonarum, locorum & aliarum circumſtantiarum, prout prudens iudicabit: vnde ſi filius ſubtraxit duos vel tres aureos parenti prædiuiti non ſtatim putandum eſt mortale, præſertim cùm parens talis, ſæpè non ſit multùm inuitus: ſecùs ſi parenti mechanico, vel cui res anguſta.

77 *Expendēs contra voluntatem parentum.* Secundò, Si expendat in res turpes aut vanas (vt in ludum, in compotationes, in feminas) notabilem ſummam contra voluntatem parentum, ex ijs pecunijs, quas parens ei ad honeſtos vſus dedit, v.g. ad emendos libros, veſtes; ad ſoluendū didactra magiſtris: ut rectè Nauar. cap. 17. n. 164. Ratio eſt; quia parens non conceſſit ei pecunias illas ad tales uſus, ſed ad alios. neque intendit illas ſimpliciter donare, & dominium earum in filium abſolutè transferre, iuncto ſolùm mandato ut honeſtè, uel in hos uſus impendat: ſic enim ad reſtitutionem non uideretur teneri, ſed ſolùm contra paternam obedientiam feciſſe. Sed intendit donare cum reſtitutione ad uſus determinatos; v.g. ad emendos libros: ita ut filius non accipiat earum dominium, niſi ad tales uſus. Poteſt enim parens ſuam donationem limitare pro ſuo arbitrio, ita ut non plus iuris conferat, quam ipſe conferre intendit. quare ſi filius aliter expenderit, tenebitur ad reſtitutionem, cùm ad alium uſum ius non habuerit. Hoc tamen intellige, ſi parens inde damnum acceperit, ita ut ei idcircò plus cauſa filij expendendum fuerit: ſecùs ſi in ſolius filij incommodum ceſſerit. quòd ſi nō poſſit reſtituere, tenetur adducere in diuiſionem: niſi forte conſtet alios tantumdem expendiſſe, uel niſi parens condonauerit, uel pateretur facilè condonaturus, ſi filius auderet rogare: qua ratione multi excuſantur ab hac reſtitutione.

78 Et quamuis donatio patris facta filio non ualeat, niſi in certis caſibus, ut infra cap. 18. dubit. 12. dicetur; tamen morte confirmatur, niſi excedat eam ſummam, de qua parens poteſt diſponere. Vide Nauar. cap. 17. num. 158.

78 *Excuſatur à peccato mortifero multis caſibus.* Non peccat accipiendo, uel certè non mortiferè. Primò, Si quantitas pro conditione ſtatus & perſonarum non cenſeatur iudicio prudentum notabilis.

Secundò, Si putet parentem rogatum facilè conceſſurum; tunc enim nō uidetur inuitus circa ſubſtantiam acceptionis, ſed tantùm circa modum, ut dictum eſt dubit. 8. num. 49.

Tertiò, Si dum uerſatur in ſtudijs, uel extra domum paternam, expendat more aliorum ſuę conditionis, in eleemoſynas, ludum, & honeſtas recreationes: præſumitur enim parens id permittere, niſi conſtet de contraria uoluntate, Nauarrus num. 157.

Quartò, Si in extrema uel etiam graui neceſſitate proximi ſurripiat ad eleemoſynam: tunc enim parens non poteſt eſſe cum ratione inuitus, quia ipſemet tenetur dare.

Quintò, Si accipiat ex bonis ſuis caſtrenſibus uel quaſi caſtrenſibus, nempe ex partis occaſione militiæ, uel officij publici, uel beneficij, &c. quia hæc non pertinent ad patrem, nec pater ullum ius in his habet, ſed ipſe filius eſt in his ueluti paterfamilias, ut oſtenſum eſt cap. 4. dubit. 5.

Sextò, Si parens ſibi uendicet bona caſtrenſia, uel quaſi caſtrenſia filij, ultra id, quod expendit in eius alimenta, filius poteſt tantùmdem repetere. quòd ſi non audeat, poteſt occultè uti compenſatione, uel repetere à cohæredibus. Quod ualdè notandum confeſſarijs, ne facilè cogant filium ad reſtitutionem, cuius fructus beneficij percipiuntur à parente.

Septimò, Si parens ſit hæreticus, bona aduentitia filij, in quibus ille habebat uſumfructum, redeunt ad filium, & uſusfructus conſolidatur cum proprietate, ut patet ex dictis cap. 4. dubit. 5. unde filius poteſt ea ſibi uindicare. quòd ſi non audeat uel non poſſit, poteſt occulta compenſatione, ex alijs bonis paternis ſibi conſulere.

Octauò, Si filius gerit negotia patris, poteſt, deductis expenſis, quas pater facit in illo alendo, pro ſuo labore & 81

Si gerit negotia paterna. induſtria tantumdem accipere, quantum daretur extraneo; niſi intendat facere gratis. Ita Nauarr. cap. 17. num. 144. Angelus v. Peculium, num. 11. & alij.

Hic tamen ſunt tria neceſſaria, Primò, ut filius proteſtetur ſe uelle lucrari: qui enim negotium alterius gerens petit mercedem, debet id explicare, ſi poteſt: maximè quando alter eſt præſens: nam hic fortè nollet, rebuſq; ſuis aliter conſuleret. quòd ſi ob reuerentiam paternam non audeat, non eſt neceſſarium; quia parens non poteſt tunc id iure ægrè ferre. Secundò, ut conſtet parentem non facturum per ſe, neque inuenturum alium, qui gratis uel minoris faciat. Tertiò, ut uſumfructum illius lucri non ſibi uendicet ante mortem patris, uel ſuam emancipationem; quia pertinet ad patrem. cenſetur enim hoc lucrum in bonis aduentitijs, ut dictum eſt cap. 4. dub. 3.

Dices, Filius iure naturali tenetur ſeruire parenti ſine ſtipendio: ergo.

Reſp. Negando antecedens; niſi pater egeat, uel niſi alij filij etiam lucrentur patri, nulla enim æquitas dictat, ut ipſe teneatur ſine ſtipendio laborare, alijs otiantibus.

DVBITATIO XIIII.

Quando vxor peccet mortiferè, capiendò & donando ex bonis mariti, vel quorum ille habet adminiſtrationem, & quando non.

82 *Quando peccet.* RESPONDEO, Mortiferè peccat, ſi ſummam notabilem ex bonis mariti, uel quorum adminiſtratio ipſius eſt, ipſo cum ratione inuito, accipiat. Ratio eſt; quia accipit illud, cuius dominium uel certè adminiſtratio & uſusfructus eſt alterius. Itaque tenetur ad reſtitutionem, etiam ſi ex dote, uel ex bonis communibus accepiſſet: quia etiam ſi tota dos & dimidia pars communium bonorum ad ipſam pertineat, quod ad proprietatem attinet; tamen ad miniſtratio & dimidia pars emolumentorum, ſunt mariti, quibus iniquè illum priuat. Secùs de pupillo, qui clàm

83 *Si maritus non adminiſtret utiliter.* ſurripit à tutore: quia tutor non adminiſtrat bona pupilli in ſuum commodum, ſicut maritus bona uxoris. ſi tamen putaretur maritus non utiliter adminiſtraturus, non teneretur tunc quidem: ſed ſoluto matrimonio, debet adducere in partitionem cum hæredibus mariti, quantum ſubtrahit, dimidium eius ſibi detrahendo. Idem faciendum in alijs caſibus, quando non habet unde reſtituat.

Hinc patet, non eſſe uerum, quod ait Paludanus in 4. diſt. 15. quæſt. 3. art. 6. uxorem ex facultatibus communibus poſſe facere eleemoſynas, quantum rediret ad eam uel ad liberos, eius nomine, ſoluto matrimonio. ſic enim totam ſuam partem poſſet dare, & priuare maritum eius adminiſtratione: uide Nauarrum cap. 17. num. 155. §. Ad tertium.

84 *Quando excuſetur.* Non peccat mortiferè, Primò, Si quantitas iudicio prudentis, ſpectato ſtatu, opibus, & ceteris, non ſit notabilis.

Secundò, Si maritus rogatus concederet.

Tertiò, Si det in extrema uel graui neceſſitate proximi; in extrema enim quiſque tenetur eo, quod ſupereſt naturæ: in graui, ex eo, quod ſtatui.

Quartò, Si det ex ſuis, quorum habet liberam adminiſtrationem, ut ex paraphernis, uel ex lucris ſuæ induſtriæ; (præſertim ſi attulit dotem ſufficientem ad ſe alendum) ut docent Nauarrus, Siluest. & alij: quod intellige iure communi Cæſareo; nam quibuſdam locis hæc lucra cenſentur communia.

Quintò Poteſt facere donationes & eleemoſynas ſecundùm conſuetudinem aliarum ſuæ conditionis mulierum. quòd ſi maritus uetet, uidetur uetare exceſſum. Ita paſſim DD. Paludanus ſuprà, Siluest. v. Eleemoſyna, quæ. 5. Angelus ibidem num. 7. & alij. Si tamen conſtet illum omnino uetare; Nauarrus & alij quidam, dicunt illam nõ

85 *Poteſt uti priuilegio conſuetudine, in donationibus* poſſe quidquam dare. Sed contrarium eſt uerius, quod etiam tenet Molina diſputat. 274. & Petrus Nauarr. lib. 3. cap. 1. num. 83. & colligitur ex ratione, quam Sil. Angelus Paludanus & alij DD. adferunt; quia *conſuetudo tribuit Ius, non ſecùs ac priuilegium vel lex*; quo iure maritus illam priuare nequit: præſertim cùm Ius poſitiuum magnam uim habeat circa bonorum adminiſtrationem, ut eam uel reſtringat marito, uel laxet.

Confirmatur Primò; quia uir tenetur uxori præſtare decentem ſuſtentationem, ſpectata eius conditione, ſuiſque opibus: atqui in hac ſuſtentatione continetur non ſolùm uictus, ueſtitus, ornamenta, & famulatus, ſed etiam alia, quæ feminæ ſimilis conditionis, illis locis habere & facere conſueuerunt, ad recreationes, eleemoſynas & largitiones. ergo tenetur ei hoc concedere. Secundò, quia uxor non eſt mancipium uiri, ſed ſocia, habens etiam auctoritatem adminiſtrationis, etſi ſub uiro, ne quid inordinatè aut prouſè faciat: ergo non poteſt ei maritus omnes donationes prohibere.

Sextò, Poteſt dare ad impediendum damnum mariti, ſiue temporale, ſicut fecit Abigail 1. Reg. 25. (hoc enim damnum redundat in uxorem) ſiue ſpiritnale; largiendo eleemoſynas, ne Deus illum ob flagitia puniat, uel ut conuertat, ut docent Angelus, Silueſt. ſuprà, Nauar. nu. 154. & alij. hic enim uiliſſimè gerit negotium mariti, nec ipſe poteſt cum ratione eſſe inuitus.

Septimò, Si pro rebus familiæ uel ſibi neceſſarijs accipiat, ut pro ueſtibus, pro uictu, pro medicamentis: quia maritus non poteſt iuſtè recuſare.

Octauò, Si maritus eſt amens uel fatuus: tunc enim adminiſtratio ad illam deuoluitur, niſi aliter à Magiſtratu ſit prouiſum.

Nonò, ſi maritus eſt abſens; nam tunc etiam pertinet ad eam adminiſtratio, niſi aliud à marito ſit præſcriptum. 86
Nauarrus tamen putat eam in his duobus caſibus non poſſe amplius dare, quàm maritus præſens, uel compos mentis ſolitus erat. Sed uerius eſt, eam poſſe dare, prout ratio dictabit: quia poteſt ſecundùm ſuam prudentiam adminiſtrare. unde alij DD. non addunt eam limitationem, ut Palud. Silueſt. Angelus.

Decimò, Si maritus eſt diſſipator, rem communem in compotationes, largas donationes, uel mulieres profundens. tunc enim facit uxori iniuriam, partem ipſius ſine conſenſu profundens nam dimidia pars bonorum in matrimonio acquiſitorum eſt uxoris, & dos tota. unde ſoluto matrimonio, tenetur maritus uel eius hæredes ad reſtitutionem uxori uel eius hæredibus. quare ſi uxor difficultates metuit, poteſt occultè uti compenſatione, accipiendo ex bonis mariti ut ſibi uel liberis conſulat, quantum opus eſt, ut ſua pars ſalua ſit. ut rectè docet Petrus Nauarra leg. 3. cap. 1. num. 114. contra Nauarrum cap. 17. num. 155. qui putat maritum non teneri ad reſtitutionem, ſi malè impendat ex lucris communibus. Ratio ipſius eſt; quia non cenſentur lucra, niſi quæ tempore diuortij inueniuntur. Sed hæc ratio non eſt uera. Primò, Nam uxor reuera acquirit dominium & poſſeſſionem illorum lucrorum, ſimulatque percipiuntur. ſicut in omni ſocietate, ſinguli ſocij acquirunt dominium & poſſeſſionem totius lucri ab initio; quo illud cedit ſocietati, etſi partialiter. Neque maritus quidquam habet amplius, quàm Ius adminiſtrandi in ſuum & uxoris commodum. Debet autem hæc adminiſtratio fieri ſecundùm dictamen rationis; ſicut & omnium bonorum communium: alioquin non eſt adminiſtratio ſed diſſipatio, quæ non debet obeſſe ſociæ, ſed ſoli auctori. Secundò, Quia alioquin maritus ſi faceret notabiles donationes abſque conſenſu uxoris, non teneretur computare in ſuam partem; (quod tamen Nauarrus negat affirmans eum teneri) nam daret de ijs, quæ nondum ceſſerant in rationem lucrorum communium.

87 *Si maritus diſſipator.*

Lucra ſtatim ſunt communia

Aduerte tamen, Si maritus ludo perdidit, damnum cenſeri commune; quia ludus eſt contractus fortuitus, quo potuit perdere & lucrari. unde communia hic eſſe debent & lucra & diſpendia; ſicut & in aliis contractibus. Niſi fortè ordinariè amitteret, & uxor nollet conſentire; non enim tenetur, cùm uideatur eſſe diſſipatio, rem ſuam ita periculo exponere. 88 *Si ludo perdidit.*

Vndecimò, Si pater uel mater uxoris ſint pauperes, ita ut miſerè ſecundùm ſtatum ſuum uiuent: tunc enim ſi maritus nolit illis ſuccurrere, poteſt uxor ex bonis communibus uel ex ſua dote ſubtrahere, ut illis det. Idem dicendũ, ſi habeat proles ex alio matrimonio, quæ ſimiliter egeant. Ita Petrus Nauarra num. 159. & Cordub. q. 125. Ratio eſt; quia iure naturæ tenetur illis ſuccurrere, ſi poteſt; & iſti Ius habent alimenta ab ea petendi. unde maritus non poteſt iure, id iniquè ferre. Tenetur tamẽ uxor hæc omnia,

quæ

Digitized by Google

quæ ſic dederit, referre in ſuam partem, cùm ad partitionem cum hæredibus viri ventum erit.

Probabile tamen eſt, quod docet Molina diſput.174. Si matrimonium fuit celebratum contractu medietatis bonorum, poſſe huiuſmodi neceſſitati ſuccurri ex bonis communibus: ita vt vxor non teneatur id in ſuam partem referre. Similiter ſi matrimonium ſit celebratum contractu arrharum & dotis; (vt ſolet iure communi) & extent aliqua lucra communia; poſſe de his lucris ſumi, vt onus in vtrumque recumbat. Idem dicendum de marito, ſi in ſuos donationes fecerit.

89 Duodecimò, Si frater vel ſoror vxoris, ſimili paupertate conflictentur, probabile eſt; vxorem poſſe illis, ſimile ratione ſuccurrere. Ita Petrus Nauarra num.161. Probatur; quia maritus iure communi tenetur fratribus ſuis ſubuenire. (vt docent communiter DD. cum Gloſſa in L. Qui filium. 4. ff. Vbi pupillus educari debeat) cur vxor id non poſſit? Confirmatur ex lege Mutus.73.§.1. ff. De iure dotium, *Manente matrimonio, non perditura vxori ob has cauſas dos reddi poteſt: vt ſe ſuoſque alat, vt fundum idoneum emat, vt in exilium vel in Inſulam relegato parenti præſtet alimenia, aut vt egentem virum, fratrem, ſororemve ſuſtineat.*

DVBITATIO XV.

Vtrùm ſi res furtiua pereat, fur teneatur ad reſtitutionem.

90 RESPONDEO & dico Primò, Si res furto vel aliter iniquè parta, caſu pereat, nihilominùs is, qui ſuſtulit, tenetur ad pretij reſtitutionem, ſi non putetur ſimiliter peritura fuiſſe apud dominum. Eſt communis DD. Diu. Thomæ quæſt.62.art.6. Couarruu. ad regulam Peccatum, p.2.§.6.num.1.& aliorum. Probatur Primò, quia qui eam iniuſtè accepit, non ſolùm obligatur ratione rei acceptæ, ſed etiam ratione iniuſtæ acceptionis: ergo ſiue res extet, ſiue non, tenetur ſarcire damnum. cõſequentia patet; quia iniuſta acceptione eſt cauſa interitus; nam credibile eſt, ſi non accepiſſet, non perituram; ergo, &c. Secundò, qui iniuſtè detinet, ſemper eſt in mora: ei autem qui eſt in mora, caſus fortuitus imputatur, vt patet ex cap. Decimæ. 16. quæſtio.1.

Etſi caſu pereat tenetur.

91 Si tamen purgaſſet moram, rem offerens domino, & is noluiſſet tunc accipere, ſed ei cuſtodiendam commiſiſſet, non teneretur ex caſu fortuito; quia non eſſet amplius in mora.

Sed controuerſia eſt inter Doctores, Vtrùm fur aut iniquus poſſeſſor teneatur ad reſtitutionem, quando res certò erat apud dominum peritura. v.g. Abſtuliſti veſtes, frumẽtum, pecuniam ex domo alterius, quæ paulò poſt incendio vel hoſtili incurſione peritura erant apud dominum; Incendiſti ſegetes, quas inundatio poſtridiè erat euerſura: Paludanus in 4. diſt.15. quæſtio.2. artic.1. concluſio quinta, docet, etiam in hoc caſu teneri iniquum detentorem. Ratio eius eſt; *quia ſemper in mora: mora autem trahit ad ſe periculum, vt iura determinant.* Hæc ille. Idem tenent plerique Iuriſperiti, vt refert Couarruuias loco citato.

92 Dico Secundò, Si res caſu, vel iuſta hoſtium incurſione, certò erat peritura apud dominum, non tenetur fur ad eius reſtitutionem, ſi apud eum ſimiliter perijt. Ita Couarruuias ſupra, & Ioan. Medina C. de reſtitut. quæſt.6. concluſio.6. Siluester Reſtitutio 7. quæſt.5. §. Tertium. Petrus Nauar. lib.4.cap.1.num.17. Nauarrus cap.17.num.8. Dixi, *caſu vel iuſta hoſtium incurſione*, quia ſi non erit peritura apud dominum, niſi per iniuriam, tenebitur; qui enim eam ſic abſtuliſſet, vel deſtruxiſſet, teneretur: ergo ſi tu præueniàs, teneberis: nam obligatio, quam alius ſubijſſet, in te ratione damni transfuſa eſt.

Si apud dominũ erat peritura, non tenetur.

Dixi, *Si certè erat peritura apud dominum*, quia ſi id ſit dubium, vel ſi dominus eam erat venditurus, vel alienaturus ante illud tempus, teneberis; quia in dubio, *melior eſt conditio innocentis.*

Nunc probatur propoſitio, Primò, Quia ſi res certò erat apud dominum peritura, ita vt nihil Iuris, vel commodi inde ad eum rediturum eſſet, nihil quoque noui detrimenti eſt illi illatum, dum apud te perijt: ergo nihil eſt ei compenſandum pro re illa. Antecedens probatur; quia illud detrimentum iam erat præparatum in cauſa; ita vt non poſſet impediri à domino, ac proinde ſecundùm æſtimationem moralem perinde ſe habebat, ac ſi iam illatum eſſet: ergo non cenſetur ille fur nouum damnum intuliſſe. Secundò, Quia fur non eſt cauſa damni ratione interitus rei, cùm ad hunc non cooperetur, vti ſuppono; neque ratione iniquæ acceptionis; cùm ſimiliter interitura fuerit apud dominum, etiamſi non fuiſſet accepta. quid enim dominus poteſt queri de damno per acceptionem illato, cum res illa etiam non accepta, eſſet peritura? Tertiò, Quia iniqua acceptio non inducit reſtituendi obligationem, niſi quatenus infert damnum efficaciter: atqui hæc acceptio non fuit talis: ergo. Quarto, Probatur ex L. Si plures.14. §. Siue autem, ff. Depoſiti vel contrà. vbi dicitur *Eum, contra quem agitur, vt reddat depoſitum*, (qui ſanè habet inſtar furis) *ſi ſua natura res ante rem iudicatam interciderit*, veluti, *ſi homo mortuus fuerit, abſolui debere*, (id eſt liberari à reſtitutione pretij) Ratio ſubditur, *quòd æquum ſit naturalem interitum ad actorem pertinere; vtique cum interitura eſſet ea res, etſi reſtituta eſſet actori.* Hæc ibi. Quintò, Probatur ex L. fin. §. finali, ff. De lege Rhodia, de Iactu; vbi dicitur, *Si ea conditione nauem conduxiſti, ut ea merces tua deportarentur, eaſque merces nauta, nulla neceſſitate coactus cùm id ſciret te fieri nolle, tranſtulit in nauem deteriorem, & merces cum ea naue perierunt; habes ex conducto locato cum priore nauta actionem: imò contrà, inquit Paulus, ſi modo ea nauigatione vtraque nauis perijt.* vbi clarè conſtat, nautam non teneri, ſi etiam melior nauis perijt: quia ex eo quod merces tranſlatæ ſint in deteriorem contra pacta, non cenſetur datum damnum. vnde patet hanc ſententiam, etiam foro externo eſſe conformem. vide Couarruuiam, & Silueſt. ſuprà. Sed quid ſi res perijt culpa furis?

93 Dico Tertiò, Probabile eſſe, furem non teneri, etſi culpa ipſius res talis perierit, v.g. ſi eam negligentia perdiderit, vel etiam vaſtarit aut cõſumpſerit; modò eam peremerit eo loco, quo alioquin peritura erat, & intra illud tempus, quo apud dominum perijſſet. Probatur, quia illa res in eo ſtatu conſiderata, domino nullius eſt pretij; nam eo loco certò eſt peritura, abſque vllo domini commodo: ergo etiamſi fur illam perimat, non cenſetur irrogare damnum alicuius momenti: vt ſi incendas ſegetes, quas vides mox eluuione euertendas, ſi abſumas annonam, quæ proijcienda eſt in mare, vel naufragio peritura; ſi interficias equum, quem iuſtus hoſtis erat abducturus. quamuis enim in his & ſimilibus caſibus rem perimas, vel conſumas, vel alienes, non tamen cenſeris notabile damnum inferre, ac proinde non teneris ad reſtitutionem. Ob eamdem rationem, ſi occidas eum, qui certiſſimè paulò poſt moriturus erat, vel vi morbi, vel iuſta ſententia Magiſtratus, etſi grauiter pecces, non teneris tamen damni ſecuti.

Si culpa furis perijt.

94 Dico, Si res mea, quam pretio tradidi cuſtodiendam, pereat culpa depoſitarij, tenetur ipſe ad reſtitutionem, etſi apud me peritura fuiſſet, atqui fur non minus tenetur rem cuſtodire quàm depoſitarius: ergo ſi culpa ipſius perijt, tenebitur, quamuis apud dominum peritura fuiſſet. Ita Petrus Nauarra lib.4. capit.1. numer.17. qui etſi fateatur noſtram ſententiam probabilem, tamen contrariam tenendam putat.

Reſpondeo, Non quouis euentu furem æquè teneri ad cuſtodiam ac depoſitarium. nam depoſitarius, quando vllo modo veriſimile eſt rem ſaluari poſſe, ſi aliò transferatur, vel abſcondatur, tenetur ex iuſtitia id præſtare; nã ad hoc conducitur, vt omni ratione rem ſaluam præſtet. ſi tamen conſtet interitum rei caueri non potuiſſe, non tenebitur depoſitarius, etiamſi negligens in ea cuſtodienda fuerit, vel eam conſumpſerit Fur vero non tenetur ex iuſtitia eã aliò transferre, ſi videt eam apud dominum, & eo loco vbi nũc eſt perituram eſſe, vnde etiamſi eam tunc conſumat, nõ tenebitur ad reſtitutionem: quia in eo ſtatu conſiderata, domino nullius eſt pretij,

Depoſitarius quõ tenetur.

95 Dices, Hoc ipſo, quo eſt apud furem, qui poteſt cauere ne pereat, res incipit domino eſſe maioris æſtimationis, quia tenetur eam domino cuſtodire, ſicut ex eo quod eſt apud depoſitarium, qui poteſt eam ſaluare, eſt pluris, quàm ſi apud dominum eſſet: ergo.

Reſpondeo, Si cuſtodia non eſt ei commiſſa, non tenetur

hoc

Digitized by Google

hoc caſu ex iuſtitia eam cuſtodire, ſed ſolùm ex charitate: (ſicut tenetur ignem auertere à domo proximi, qui caſu ibi accenſus eſt) vnde ſi nolit, res non valet pluris domino apud furem, quàm apud ipſum, (ſecùs apud depoſitarium) quare ſi rem perimat, non cenſetur cauſa noui damni.

96 *Si alio loco vel tẽpore deſtruas vbi nõ perijſſet.* Dixi, *Modò eam perimat eo loco*, &c. Quia ſi eam perimat alio loco, vel poſtea, vbi nõ perijſſet, tenebitur ad eius compenſationem. Exemplum, Si furatus es veſtem, vel equum è domo alterius, quæ paulo poſt caſu cum tota ſupellectile conflagrauit, (in qua etiam res illæ perijſſent, niſi apud te ſeruatæ fuiſſent) & hæ res poſtea apud te pereant, vel caſu ſurripiantur; teneris. Ratio eſt; quia quando periculum tranſijt, ſi res extet, rurſus incipit domino valere; quia ipſius manſit. ergo etſi caſu pereat, fur tenetur, cũ fuerit in mora; ſi enim reſtituiſſet quando debebat, dominus eam ſaluam recepiſſet, neque apud eum perijſſet. Idem dicendum de rebus, quæ ex naufragio eripiuntur. iam enim incipiunt domino valere: ſecùs erat ante naufragium, cum iam tempeſtas ſæuiret. Idem dicendum, ſi alio loco, v. g. Detuliſti annonam in alium locum, vbi non perijſſet: ſi eã ibi conſumas teneris. Ratio eſt; quia res illo loco conſtituta, iam incipit domino rurſus valere, & conſequenter debet ei reſtitui.

97 Dices, Si eam reſtituiſſet, peritura erat apud dominum; ergo non cenſetur domino valere.

Reſp. Negando conſequentiã; quia re ipſa reſtituta non fuit, ſed manſit in loco tuto, ac proinde non potuit ibi conſumi, ſine obligatione reſtituendi.

98 *Si factus locupletior.* Dico Quartò, Si fur rem vendidit, vel eam conſumendo factus eſt locupletior, tenetur ad reſtitutionem, quatenus factus eſt locupletior, etiamſi apud dominum fuiſſet peritura. Probatur; quia pretium & illud augmentum fortunarũ furis, ſucceſſit in locum rei; ita vt res cenſeatur extare velut in altero ſe & æquipollenti: ergo hoc totum domino rei reſtituendum. Confirmatur, nam pretium eſt inſtar rei, eiuſque vice fungitur apud omnes gentes. Nec refert, quod dominus non habeat actionem realem in pretium, ſufficit enim perſonalis, vt ei debeat reſtitui. Satisfacit tamen reſtituendo rem ſimilem. vide infra nu. 107.

DVBITATIO XVI.

Vtrùm fur & quiuis alius iniquus poſſeſſor, teneatur reſtitutionem facere iuxta ſummam æſtimationem, quam tempore detentionis habuit.

99 QVIDAM affirmant. v.g. Furatus es modium tritici, qui tunc valebat tres aureos, ſed ante reſtitutionem excreuit ad quinque, deinde ſenſim remiſit ad tres: dicit te teneri ad quinque. Ita Nauar. cap. 17. num. 6. Idem videtur ſentire Gabr. dub. 1 . q. 2. ar. 3. dub. 1. concluſio. 3. Ratio eſt; quia quidquid incrementi acceſſit, eſt domini: vnde totum illud tenebaris domino reddere: quia obligatione non es liberatus; non enim per ſolutionem, nec per remiſſionem, nec per donationem; ergo, &c.

Sed vtendum eſt diſtinctione cum Ioanne Medina, C. de reſtitu. q. 6. & Couarruu. ad reg. Peccatum. p. 2. § 6. nume 2. Vnde.

100 *Si effecta melior, extet.* Dico Primò, Si res effecta ſit melior vel maioris pretij apud furem, & adhuc extet; tota domino reddenda, etiam cum illo incremento. Ratio eſt; quia res ſemper manſit in dominio prioris domini: vnde ad eumdem pertinet eius incrementum & ſtatus melior vt, ſi abſtuleris pullum equinũ, aut vitulum, qui poſtea apud te adoleſcat: ſi nummos, quorum pretium apud te ſit auctum.

Nec refert, quod apud dominum non fuiſſet effecta melior vel fortè perijſſet; quia hoc ipſo quo extat, domini eſt: vnde ratione rei acceptæ & extantis, debes reſtituere. hinc ſequitur eum, qui accepit frumentum vel pecuniam, & retinuit donec excreuit æſtimatio, teneri reſtituere ſimile frumentum, ſi prius conſumpſit, vel illam æſtimationem, ſi adhuc durat. Etſi enim fortè non ſtatuiſſet illam tunc temporis vendere, tamen quamdiu durat illa æſtimatio, eſt in ipſius poteſtate, tanti vendere. Vnde non tenetur in reſtitutione tunc temporis minore compenſatione eſſe contentus.

101 *Expẽſæ detrahendæ.* Notandum tamen ex Couarruuia num. 3. expenſas eſſe deducendas, (ſaltem in foro interiori) quibus res effecta eſt melior, quas dominus facere debuiſſet, ſi rem ad eum ſtatũ voluiſſet perducere. nemo enim cum damno alterius locupletari debet. vt ſi ex argento furtiuo pateram confeceris, vel equum magnis expenſis educaueris vel curaueris. In foro tamen externo, leges non patiuntur expenſas æſtimari, ſed in pœnam, fur illis priuatur. Verùm, cum hoc pœnale ſit, non obligat ante ſententiam Iudicis, teſte Couarruuia ibidem. Itaque dominus accipiens rem ſuam ita meliorem effectam, tenetur in foro conſcientiæ, æſtimationẽ expenſarum facere, non ſolum neceſſariarum, ſed etiam vtilium; induſtriæ item & laboris, à fure adhibiti, vt docent Couarruu. & Medina ſupra, & Petrus Nauarra libro quarto, cap. primo, num. trigeſimoſecundo. Si tamen dominus interim cum damno ſuo caruiſſet vſu, vel fructu rei ſuæ; hoc etiam æſtimare poteſt; vt omnibus conſideratis, fiat æqualitas.

102 Dico Secundò, Si res permanſerit in eodem ſtatu ſufficit eam vti eſt reſtituere, lucrum tamen ceſſans, & damnum emergens ex detentione, domino ſarciendum eſt. Quare ſi induſtria domini res futura erat multo melior, hoc eſt æſtimãdum; (deductis laboribus & expenſis eius) nam hoc ad lucrum ceſſans pertinet.

103 *Si apud dominũ deterior futura.* Dico Tertiò, Si res effecta ſit deterior, vel minoris pretij quàm erat anteà; ſed idem euẽturum erat apud dominum, qui eam vſque ad hoc tempus erat ſeruaturus; ſatis eſt illam reddere vti modo eſt. vt ſi pretium frumenti, vel pecuniæ rurſus decreſcat, ſi equus, ante ſanus & valẽs, debilitetur, &c. colligitur ex dub. 15. res enim accreſcit & decreſcit domino ſuo. Idem docent Couarruu. & Medina ſupra. Itáque in caſu illo tritici, teneris ſolum ad tres aureos: (niſi fortè eo tempore, quo valebat quinque, coactus fuerit dominus emere quinque; tunc enim ratione damni emergentis, teneris ad quinque.) Ratio eſt; quia licet incrementum illud, quod res habuit, ſiue in ſe ſiue in ęſtimatione, totum fuerit domini; tamen dum ponimus eam tunc non vendendam, ſed ſeruandam in aliud tempus, quo rurſus futura erat deterior, aut minoris pretij, cenſetur illud incrementũ domino prorſus inutile, ac nullius pretij. vnde ſi res ſic effecta deterior, illi reſtituatur, nullum damnum ſupereſt: tantum enim habet, quantum ſi ablata numquam fuiſſet; & alias de illo incremento nihil amplius extat.

104 Hinc patet reſponſio ad argumentum pro ſententia Nauarri ſupra allatum. Fur enim ſoluitur obligatione ſarciendi illius incrementi, perdito quod non amplius extet, & ſimili modo apud dominum erat deſiturum. In hoc enim caſu, tenebatur ſolùm ad illud incrementum ratione rei acceptæ; non autem ratione damni illati, quia non cenſetur domino damnum ex omiſſione reſtitutionis illatum eſſe, quando res apud dominum ſimili ratione deterior futura, aut incrementum nullius vtilitatis domino eſt futurum.

Petes, Quid ſi fur illam vendidit in optimo ſtatu?

105 *Si vẽdita a fure in optimo ſtatu.* Reſpondeo, & dico Quartò, Si res intrinſeco augmento melior effecta, vendita eſt vel aliter alienata per furem, tenetur domino reſtituere æſtimationem, quam habet in illo ſtatu, (detractis tamen impenſis) etiamſi apud dominum non erat melior futura: ſi autem ſolum extrinſeca æſtimatione aucta eſt, eamque tunc vendidit, & dominus eam uenditurus non erat, tenetur ſolum ad ęſtimationem, qua domino erat ualitura. Loquor autem in euentu, quo neque rem ipſam, neque ſimilem paris bonitatis poteſt reſtituere.

Prior pars patet; nam totum illud incrementum intrinſecum, ſtatuſque optimus, rei inhærens, eſt quiddam pertinens ad dominum rei, ratione cuius ipſa res pluris ualet: ergo ſicut æſtimatio ſubſtantię rei eſt domino reſtituenda, ita etiam ęſtimatio huius augmenti. ut, ſi abſtuliſti pullum equinum, & adultum vendidiſti: quidquid enim acceſſit illi pullo magnitudinis, roboris, dexteritatis, eſt domini; ac proinde ſi domino reſtitui non poteſt, æſtimatio reſtituenda eſt, non ſolùm pulli, ſed etiam illius acceſſionis: nam in utroque damnum datum eſt. Puto tamen non eſſe reſtituẽdam domino æſtimationem rigoroſam, etiamſi ipſe ita uẽdidit. quia non cenſetur domino in hac damnum illatũ, niſi ipſe rem tanti erat uenditurus. Sufficit igitur reſtituere mediam, uel etiam infimam. Sufficit etiam reſtituere rẽ eiuſdem

dem ſpeciei æquè bonam, detractis expenſis & compenſato damno ſi quod interuenit, &c.

106 Altera pars probatur; quia quando ſola æſtimatione au cta eſt, nihil ei acceſſit, ratione cuius pluris valeret, quam ante vel poſt; ſed incrementum pretij prouenit ob cauſam extrinſecam, v.g. ob raritatem rei, vel copiam emptorum, vt patet exemplo tritici & pecuniæ, ſuprà. ergo ſi eo tempo re vendita fuit, quo valuit plurimi, non tenebitur reſtitue re illam æſtimationem, ſi dominus illam non erat tunc ven diturus. Ratio eſt; quia hoc ipſo, quo dominus eam rem nõ erat vẽditurus, ſed ſeruaturus donec pretium decreſceret; non cenſetur accepiſſe damnum, quoad illud incrementum. vnde fur poteſt illud retinere; quia cenſetur fructus induſtriæ. ſicut enim induſtriæ eſt rem efferre in locum vbi pluris valet, ita etiam eam ſcire vendere eo tempore, quo pluris valet. Confirm. Quia res ſuo tempore ſcitè vendita, eſt maioris vtilitatis, quàm ſeruata in tempus importunũ, quo pretium erit vile. atqui quod importunè fit vendita eſt ex induſtria furis, neque id habitura erat apud dominum. ergo lucrum illud eſt fructus induſtriæ: ac proinde non debitum domino, cùm opportunitas effluxerit, & pre tium decreuerit. tunc enim non eſt amplius in poteſtate do mini, tanti vendere. Quare qui accepit modium frumenti cùm valeret tribus aureis, & vendidit eo tempore, quo valuit quinque, non tenetur reſtituere domino, niſi tres, ſi rurſus pretiũ eò uſque decreuit, & dominus vſque ad hoc tempus erat ſeruaturus; vel ſi erat venditurus aut conſum pturus, antequam pretium intenderetur.

107 Dices, Dominus habet Ius ad pretium rei ſuæ: ergo eſt ei totum reſtituendum: confirmatur; quia nemo poteſt ditеſcere ex alieno.

Reſpondeo, Dominus in præſenti caſu non habet ius ad pretium rei per furem venditæ, niſi quatenus id eſt neceſſarium ad ſarciẽdum damnum ex ablatione rei acceptum: Nam totum pretium eſt furis, vt patet ex L. Qui vas. 48. §. vlt. ff. De furtis. Vnde ſolùm poteſt à fure repetere æſtima tionem damni. quare ſi eam non erat venditurus dum valebat quinque, non poteſt exigere quinque; niſi adhuc tanti valeat.

Ad confirmationem. Non poteſt quis diteſcere ex re aliena, ita vt per eam formaliter fiat ditior, hoc enim eſt detinere alienum, ſed benè poteſt ex ea, tamquam ex cauſa, diteſcere abſque damno alterius; ſicut cùm quis pecunia fortuita negotiatur.

Obiectio. Dices Secundò, Si fur cùm res apud dominum eſſet peritura, eam accipiat & vẽdat, dominus poteſt repetere pre tium, quia pretium ſuccedit in locum rei, & ad bonam for tunam domini pertinet, rem tunc fuiſſe ſurreptam; ergo ſi militer ſi fur eam vendat quando valet plurimi, dominus poterit pretium repetere, cùm id in locum rei ſuccedat, etiamſi eam ipſe non erat venditurus. Quòd enim tunc ven dita ſit, ad bonam eius fortunam pertinet: vnde non erit vllum diſcrimen inter augmentum rei intrinſecum & extrinſecum.

Reſponſio. Reſpondeo, Negando conſequentiam, eſt enim diſpar ratio. Cùm enim à fure venditur res apud dominum peritura, tenetur fur non ratione iniuſtæ acceptionis (ſi enim perijſſet ſimiliter apud furem, ad nihil obſtrictus manſiſſet) ſed ratione rei acceptę, quæ apud illum extitit in æqui ualenti, quatenus ex pretio factus eſt ditior, ſine vlla peculiari induſtria; vt dictum eſt ſuprà nume. 98. Si enim peculiari induſtria ſua pluris vendidiſſet (v.g. pretio rigoroſo, aut quia repentina ſuperuenit caritas, quæ mox ceſſauit) non teneretur niſi de pretio ordinario, id eſt, quanti res tunc temporis communiter æſtimatur. Nam illud auctarium eſſet fructus induſtriæ. Nos autem loquimur hic in euentu, quo fur factus eſt ditior ex peculiari induſtria, per quam res illi pluris valuit quàm domino; quem exceſſum dicimus non teneri reſtituere. Confirm. Quia in prædicto caſu fur ſatiſfacit reſtituendo tantumdem frumenti paris bonitatis: atqui non valet iam niſi tribus aureis: ergo non ſuppetente frumento, reſtituendo tres aureos ſatiſfacit ad æqualitatem. Pari modo in altero caſu, ſi fur reſtituat domino rem venditam, vel aliam ſimilem paris bonitatis; non eſt quòd dominus, apud quem erat peritura, pretium venditionis exigat. Pretium quidem ſuccedit in locum rei; non tamen ſuccedit in omnes rei obligationes, neque qua parte cenſetur fructus induſtriæ: & ſemper res ſimilis paris bonitatis reſtitui poteſt compenſato damno, ſi quod ex detentione domino obuenit. Confirm. Quia nõ minùs res empta aliena pecunia ſuccedit in locum pretij, quàm pretium ſuccedit in locum rei alienæ venditæ. At fur pretij non tenetur reſtituere rem emptam, ſed ſatiſfacit reſtituendo pretium acceptum: ergo fur rei non tenetur reſtituere pretium rei venditæ, ſed ſatiſfacit reſtituendo rem venditam, vel ſimilem paris bonitatis.

Dices, Cùm pretium frumenti decreuit, non cenſetur frumentum paris bonitatis: ac proinde non ſatisfaciet ad æqualitatem. Sed hoc eſt contra communem modum loquendi. Nemo enim dixerit, frumentum eſſe melius quia carius, aut deterius quia minùs carum. Deinde ſi non eſt paris bonitatis quando eſt minoris pretij; ergo ſi cùm modius frumenti valebat quinque aureis dediſti mihi mutuò vnum modium, conceſſo termino vſque ad meſſem, non ſatiſfaciam, reddendo tantumdem in meſſe, ſi tunc minoris valet, quod eſt abſurdum. Tertiò, Bonitas æſtimationis eſt tibi nullius pretij, ſi non ſtatueras vendere, & occaſio vendendi iam eſt elapſa. Nec refert, quòd hac ratione homo commodum perciperet ex dilatione reſtitutionis; quia id per accidens eſt. Sicut enim accipit commodum quãdo pre tium decreſcit, & talis res faciliùs haberi poteſt: ita poteſt incurrere incommodum, ſi pretium creſcat, & res illa difficilior ſit obtentu. Addo ſemper accipere incommodum ſpi rituale incomparabiliter maius.

Dico Quintò, Si dominus rem erat venditurus in optimo ſtatu, vel ſumma æſtimatione, tenetur fur præter rem ipſam, reſtituere æſtimationem illius incrementi, vel pretium rei, quo dominus eam vendidiſſet; etiamſi ipſe inde commodum non perceperit. In hoc caſu vera eſt ſententia Nauarri. Ratio eſt; quia tunc eſt verè cauſa huius dãni per ſuam iniquam detentionem, impediendo ne dominus indè lucrum faceret, quod alioquin facturus erat. 108 *Si dominus erat venditurus.*

Nec refert, vtrùm res, caſu, an culpa furis perierit, deteriorve facta ſit; quia mora ſua eſt damni cauſa. Idem dicendum, ſi res intrinſecè melior effecta apud furem, deinde facta eſt deterior vel perijt, quæ ſi ſuo tempore reddita fuiſſet, id incommodi apud dominum non accepiſſet. quo caſu etiam vera eſt Nauarri ſententia; nam totum hoc incremẽtum erat domini, ac proinde illi reſtituendum. Si ergo non reſtituit, eſt in mora; & conſequenter tenetur etiam in caſu fortuito.

Dico Sextò, ſi incertum ſit quo pretio aut in quo ſtatu dominus eam erat venditurus, reſtitutio facienda ſecundũ optimum ſtatum & ſummam ęſtimationem, quam interea habuit. Ita paſſim DD. Ratio eſt; quia in eo ſtatu vendi poterat, & in dubio melior eſt conditio innocentis, in eiuſque fauorem inclinandum. 109

Dices, Non cõſtat, an verè damnum illud optimi ſtatus intulerim; ergo non teneor, nemo enim tenetur plus reſtituere, quam conſtet abſtuliſſe.

Ob hoc argumentum, verius videtur, in rigore non debere reſtitui ſecundùm optimum ſtatum in foro conſcientiæ; ſed poſſe detrahi æſtimationem illius incerti. cur enim tantum teneatur reſtituere, quando eſt incertum, quantum dum eſt certum? illud enim eſſe incertũ, minuit æſtimationem damni. Inclinandum autem in fauorem innocentis in foro externo, vbi nocens eſt puniendus, & quando non ſuppetit melior ratio conſtituendæ æqualitatis. *Aeſtimanda incertitudo.*

DVBITATIO XVII.

Vtrùm fur & quiuis alius malæ fidei poſſeſſor, fructus perceptos, & eos, qui percipi poterant, teneatur reſtituere.

NOTANDVM eſt, Eum, qui detinet rem alienam, detinere vel bona fide; (vt ſi putet eſſe ſuam, vel legitimè conceſſam) & hic dicitur poſſeſſor bonæ fidei, de quo in frà agendum. vel mala fide; (vt ſi ſciat vel putet, ſe non legitimè detinere) hic dicitur poſſeſſor malæ fidei, qualis eſt fur, raptor.

Notandum Secundò, Fructus eſſe duplices; quidam ſunt fructus rei, qui nimirum ab ipſa re proueniunt, quamuis intercedat humana induſtria; vt ſunt fructus agrorum, arborum, ædium, & earum rerum, quæ habent vſum locabilem. 110 *Fruct⁹ reales & induſtria.*

Digitized by Google

lem. pretium enim locationis eſt fructus earum,quem mediante vſu ſui,qui pretio eſt æſtimabilis,pariunt. Alij ſunt fructus induſtriæ,vt quæſtus,qui percipitur negotiatione vt emendo vili, vendendo carè, ratione temporis vel loci. Nudũ autem rei pretium non cenſetur fructus rei,ſed ſuccedit in locum rei,tamquam altera res. Item quæſtus,qui ex vſu artificioſo alieni inſtrumenti;vt ſi alieno penicillo, vel coloribus alienis pingas.

111 *Reſtituit fructus reales.*
Nunc ſit Prima Propoſitio,Poſſeſſor malæ fidei tenetur reſtituere non ſolùm rem alienam, ſed etiam fructus ex ea perceptos: nempe fructus rei,non autem nouæ induſtriæ. eſt communis ſententia DD. Ratio eſt ; quia fructus rei hoc ipſo quo producuntur, cedunt in dominium eius, qui eſt dominus rei. §. Is verò. Inſt. de rerum diuiſione:ergo nõ minùs ſunt reſtituendi, quàm res ipſa. deducendæ tamen ſunt expenſæ,quas dominus facere debuiſſet ad illos percipiendos:vt ſi fur agrum coluit alterius; ſi equum furtiuum aluit. quod non ſolùm intellige de impenſis neceſſarijs,ſed etiam vtilibus,quibus res effecta eſt melior,& fructuoſior. Idem de opera,& labore non ſolùm conductitio, ſed etiam quem fur per ſe præſtitit. horum omnium æſtimatio detrahi poteſt, ſi dominus tantumdẽ impendere debuiſſet. Secùs ſi ipſemet ſine impenſis,vel certè minoribus, æquè multum erat præſtiturus.

112 *Expẽſæ detrahendæ.*
Dices, Si expenſæ poſſunt deduci,id fiet ratione dãni, quod fur incurrit, rem alienam curando; atqui dominus non tenetur illud damnum æſtimare, ſed fur ſibi imputet, quod fecit:ergo.

Reſpondeo, Non præciſè ratione damni furis,expenſæ deducuntur; ſed quia rem alterius ſuo ſumptu vel labore meliorem reddidit, quod dominus ſine pari ſumptu non

113 feciſſet.

De impenſis in ea,quæ ſolùm ad ornamentum & voluptatem pertinent, diſtinguendum eſt. Si enim dominus illud ornamentum velit retinere,debent deduci;ſi nolit,non debent. poterit tamen tunc iniquus poſſeſſor illud auferre; vt ſi horologium ædibus affixit. Si nequeat auferri, res arbitrio prudentis tranſigenda. Dixi *fructus rei,non autẽ nuda induſtria*; quia *fructus nuda induſtria* non ſunt reſtituendi; vt ſi aliena pecunia es negotiatus, non teneris lucrum dare, ſed dumtaxat ſummam ſurreptam, compenſato ſimul damno emergente,ſi quod ratione inopiæ pecuniꝫ interuenerit ſi alienum frumentum vendidiſti, ſufficit reſtituere frumentum eiuſdem pretij;niſi dominus illud carius interim erat venditurus.

114 *Torques locatus.*
Ex his ſequitur Primò, Eum,qui torquem aureum,furto ſurreptum aliquoties pretio locauit, teneri non ſolùm ad reſtitutionem torquis,ſed etiam pretij locationis, quãuis dominus eum locare non conſueuerit quod eſt contra Nauarrum c.17.num.25. Ratio eſt;quia illud lucrum non eſt fructus induſtriæ,ſed pretium locationis,ſeu vſus; qui vſus eſt inſtar fructus rei, ac proinde eius vtilitas eſt domini, Idem dicendum de equis & mulis ſurreptis & elocatis, quamuis dominus elocare non ſit ſolitus. Nauarri tamen ſententia locum habet,quando dominus eſt vir diues, qui tale pretium non putaretur velle.

115 *Ager ſterilis excultꝰ.*
Sequitur Secundò, Eum, qui agrum ſterilem ſibi oppignoratum,quem dominus coli non curabat,excoluit,& aliquos inde fructus percepit,teneri ad illorum fructuum reſtitutionem,contra Sotum lib 6.qu.1. art.2. vt rectè docet Nau.c.17.num.117. deducenda tamen ſumptuum, laboris & induſtriæ æſtimatio.

116 *Fructus percipiendi diligentia domini.*
Dico Secundò, Non ſolùm fructus perceptos,ſed etiam non perceptos,quos tamen dominus ſingulari ſua diligentia percepiſſet,tenetur ſarcire. Ratio eſt; quia ſua detẽtione iniqua, eſt cauſſa illius lucri ceſſantis. Vbi notandum, perinde eſſe vtrùm illi fructus percipiendi fuerint ex re, mediante induſtria domini, (vt ex agro per diligentiſſimã culturam) an ex nuda induſtria, vt ex peritia negotiationis & cõtractuum:tenetur enim malæ fidei poſſeſſor omne lucrum ceſſans & damnum emergẽs,quod dominus ratione iniquæ detentionis patitur,reponere. nam huius totius cenſetur cauſa iniuſta.

Petes, Quid ſi fur rem meliorem fecit, ſed poſteà ſua negligẽtia exiguos fructus percepit,quàm ſi dominus eum illo incremento recepiſſet, longè plus fructuum collegiſſet,tamen apud ipſum res illud augmentum habitura non fuiſſet.

117 *Si dominus erat percepturus fructus,rẽ tamen non effectꝰ meliorem.*
Reſpondeo, Quidam tenent, furem tunc non teneri de exceſſo illo fructuum,quos dominus percepiſſet,ita Couarruuias libro primo variarum, capit. octauo, numero quarto. Ratio eſt, quia in his non intulit domino damnum: nam ſi illa res apud dominum manſiſſet, non fuiſſet melior reddita, ac proinde nec dominus illos fructus percepturus erat. Hæc ſententia eſt probabilis;quia nititur quadam æquitate. Tamen contrarium videtur verius;quia rei melioratio eo ipſo quo eſt,domini eſt,& iniquè a fure detinetur, ex qua detentione lucrum domino ceſſat. Confir. quia fur non reſtituendo illud melioramentum, eſt in mora;ac proinde tenetur de caſu fortuito,& de omni damno, quod ex detencione ſequitur;quod aliàs,ſi ſuo tempore reſtituiſſet,non erat ſecuturum. quamuis enim non ſit cauſa damni prima acceptione,eſt tamen cauſa damni detentione rei, poſtquam facta eſt melior; quod Couarruuias non videtur aduertiſſe.

118 *Si fur ſingulari induſtria percepit.*
Dico Tertiò, Tenetur etiam reſtituere fructus rei, quos ipſe ſua ſingulari induſtria percepit, deductis tamen expenſis, quamuis dominus eos percepturus non fuiſſet. Probatur ; omnes fructus rei cedunt in dominium eius, cuius eſt ipſa res, eo ipſo quo extant, vt patet Inſtitut. de rerum diuiſione. §. ſi Titius,& duobus ſequentibus. vbi dicitur, *Plantas, quæ terra coaluerint, & frumenta,quæ ſata ſunt,ſolo cedere.* ergo ſi fructus extent,vel iniquus detentor ſit factus ex illis locupletior, domino ſunt reſtituendi.

119 *Si fur non eſt factꝰ locupletior.*
Sed difficultas eſt, Si neque extent, neque illis fur factus ſit locupletior, eò quòd conſumpſerit cum ſocijs, an ſint reſtituendi,quando dominus eos non fuiſſet percepturus. Quidam tenent in hoc euentu non eſſe reſtituendos. Primò, quia fur nec tenetur cauſa rei acceptæ, cùm non extet; neque cauſa iniquæ acceptionis, quia iniqua acceptio rei alienæ non obligat ad reſtitutionem, niſi quatenus efficaciter intulit damnum; atqui hic verè non intulit damnum ſecundùm æſtimationem moralem; quia etiamſi rem alterius non accepiſſet,vel detinuiſſet,dominus non ideò eſſet locupletior; ponimus enim rem ei futuram infrugiferam, vel certè minùs frugiferam. Secundò, Quia quando res apud dominum non erat fructificatura & induſtria alterius effectum eſt vt fructificaret, adſcribendum videtur induſtriæ, non rei: ergo Ita Couarruuias ad regul. Peccatum, parte ſecunda, §. ſexto, numero quarto, & Ioannes Medina quæſtione ſexta de reſtitution. & Silueſt. v. Reſtitut. 3. numero nono in principio. Petrus Nauarra lib. quartò, cap. primo, numero 44 Hæc ſententia eſt probabilis; nititur enim quadam ꝫquitate,& iuxta eam poſſet etiam defendi, quod Nauarrus docet de torque & equo furtiuo locato,ſi à domino elocari non ſolent, vt colligitur ex Silueſtro.

120 *Sunt reſtituendi.*
Contrarium tamen in rigore eſt verius. Ratio eſt; quia fructus hoc ipſo, quo extant, quomodocumque proueniãt,(etiamſi caſu vel ſponte) domino cedunt, vt patet ex Iure citato:ergo ſtatim debent domino reſtitui,cùm ſint in ſpecie debiti. ergo eos conſumere eſt domino verum damnum inferre;eſt enim conſumere rem ipſius, quæ ſi ſuo tẽpore reddita fuiſſet,apud dominum nõ perijſſet. Item cùm debeant reſtitui ſtatim,ſi fur eos tunc non reſtituit, eſt in mora;ac proinde etiamſi fortuitò pereant,tenebitur ad reſtitutionem. Si tamen pereant fortuitò, vel etiam culpa leui, priuſquam commodè poſſent reſtitui, non tenebitur; quia non cenſetur fuiſſe in mora. etſi enim rem iniquè detinuit,non tamen fructus.

121 Hinc patet ſolutio rationis prioris, contrariæ ſententiæ, etſi enim non cenſeatur intuliſſe damnum iniqua detentione rei, (quia apud dominum fuiſſet infrugifera) intulit tamen damnum, quia fructus perceptos debito tempore non reſtituit; qui hoc ipſo quo ſunt, domini ſunt. Secùs eſt, quando, ſi res reddita fuiſſet, apud dominum erat peritura.

Ad ſecundum Reſpondeo, Non eſſe fructum nudꝫ induſtriæ,ſed ipſius rei ſuppoſita induſtria. vnde ſolùm ſequitur pretium induſtriæ deducendum.

Digitized by Google

DVBITATIO XVIII.

Vtrùm is, qui alteri eſt cauſa damni, ſiue impediendo ab aliquo bono ſiue alia aliqua ratione, teneatur ad reſtitutionem.

OMISSIS opinionibus, Notandum eſt ex Nauarro ca. 17. num. 69.

122 *Dupliciter aliquid debitum.* Dupliciter poſſe aliquem petere beneficium, officium, vel aliud commodum.

Primò, Si habeat Ius in re vel ad rem, (de quibus ſupra capit. 2. dubitat. 2.) ita vt res ei ex iuſtitia ſit debita, ſcilicet per iuſtam promiſſionem, ſtipulationem, vẽditionem, præſentationem, oppoſitionem, expectatiuam, regreſſum, acceſſum, coadiutoriam, primogenituram, &c. aut alium titulum, per quem datur actio ad rem petendam. qui talem impediret, etiam ſolùm ſuadendo, ſine vi & fraude, ne res, ad quam Ius habet, ei detur, teneretur ad reſtitutionem, non quidem quanti illa res valebat, ſed quanti illud Ius, illaq́; ſpes iudicio boni viri, cõſideratis omnibus circumſtantijs, æſtimaretur.

123 *Vi vel fraude impediens tenetur.* Secundò, Si nullum habeat Ius in re vel ad rem propinquum, quod ei tribuat actionem in Iudicio, ſed ſolùm remotum, quia dignus eſt, vel benè meritus: & de hoc eſt tota difficultas.

Nunc dico Primò, Qui vi aut fraude impedit aliquem à conſequendo aliquo beneficio, vel officio, quo dignus erat, vel ne inſtituatur hæres, vel ne fiat ei donatio, legatum &c. tenetur ad reſtitutionem, quanti iudicio prudentis ea ſpes ipſi valebat. Eſt communis DD. Probatur; quia fraus & vis vel exercentur circa eum, qui beneficium ſperat; (vt ſi quis illum vi detineat, vel minetur ei ne ſolicitet, vel literas intercipiat, vel fraude auertat à re proſequenda) & ſic manifeſtè fit ei iniuria, ex qua ſequitur damnum. nam contra voluntatem ſuam modo iniuſto impeditur à proſecutione, ad quam Ius habet; (etſi enim non habeat Ius ad illud bonum, quod proſequitur, habet tamen Ius ad illud proſequendum, rogando, ſolicitando) ergo damnum, quod inde ſequitur, cẽſetur per iniuriam datum. Vel exercetur circa ipſum collatorem, (vt minando, ne conferat tali, aut perſuadendo ipſum eſſe indignum, ignarum, &c. idque falsò) & ſic etiam fit iniuria petenti. Ratio eſt; quia violatur Ius ipſius, quod habet ad illud bonum; quod Ius non eſt quidem abſolutum, ſed conditionatum; quia in libera voluntate collatoris poſitum. ſi enim velit, res tibi debetur: ſi nolit, non debetur. Vnde ſi quis voluntatem eius, qui propoſuit, vel deliberat tibi dare, per vim, aut fraudem directè impediat, aliòve inflectat; veram tibi iniuriam facit, nam Ius tuum, in libertate collatoris conſtitutum, violat.

124 *Si crimen occultum aperiam.* Dices, Ergo ſi crimen tuum occultum pandam, ob quod collator mutauit animum, non tenebor; quia collator non inuoluntariè, (non enim fraude deceptus vel metu compulſus) ſed voluntariè ſtatuit tibi non conferre.

Reſpondeo, Vel ita pando, vt ſequatur infamia apud plures; vel ſoli collatori & ijs, quorum intereſt, patefacio. Si priore modo; & illa infamia ſit cauſa cur collator non conferat, aliàs collaturus, teneor ad reſtitutionem; quia per iniuriam ſum damni cauſa. Si ſecundo modo, non teneor: quia Ius eſt, quando de officijs vel beneficijs agitur, patefacere ea, quæ hominem minùs habilem, vel collationem minùs decoram reddunt. Vnde ſolent capi occultè informationes. Quare fortaſſe etiam in priore caſu non tenebor, ſi non tam ob infamiam, quàm ob crimen occultè commiſſum, nolit conferre. Confirmatur; quia non eſt iniquum patefacere id, cuius ignoratio collationem reddit inuoluntariam; ita vt eo cognito nollet conferre. atqui ignoratio huius occulti criminis redderet illam collationem inuoluntariam: ergo patefactio huius, qua parte ad collatorem pertinet, non eſt iniuſta; etiamſi apud alios iniuſta ſit. Secùs eſt, quando falſa dedecora impinguntur. tunc enim collator decipitur: eiuſque libertas impeditur, & inuoluntariè ſententiam mutat.

Petes, Quid ſi is, qui falsò collatorem informauit, ſua dicta reuocet, tenebiturne adhuc ad reſtitutionem?

Reſpondeo. Si reuocet dum res non eſt integra, tenebitur; quia ex vi prioris iniuriæ damnum eſt ſecutum: nec eſt ampliùs in arbitrio collatoris illud impedire vel non impedire. *Si calũnia reuocata.* Si verò res eſt planè integra, non tenebitur, quia non cenſebitur cauſa damni in poſterum, ſed libera voluntas collatoris. Ratio eſt; quia quamdiu res eſt integra, infamator non cenſetur intuliſſe damnum, ſed ſolùm poſuiſſe cauſam vnde damnum timetur. Fecit enim per iniuriam, vt collator nollet, quod anteà volebat; quod *nolle* erit cauſa damni, videlicet *Non collationis*. at ſublata falſa informatione, ſi collator perſtet in propoſito, & nolit conferre, nõ ampliùs huius *nolle* cauſa erit infamator, (quia non propter eius dicta pergit nolle) ſed libertas collatoris; qui pro ſuo arbitratu voluntatem mutare poterat. Circa prædicta quædam ſunt aduertenda.

Primò, Si is, qui petit, nullo modo eſt dignus, ſeu idoneus officio, vel beneficio; non teneris ei reſtituere pro illo incommodo; etiamſi vi, aut fraude impediuiſti. Ratio eſt; quia tunc nullum Ius habebat in libera collatoris voluntate poſitum: non enim poterat ei conferre. teneris tamen ad famæ reſtitutionem; niſi ratione mali impediendi potueris eius crimen detegere; vt ex ſuprà dictis conſtat. 125

Secundò, Si erat quidem dignus & idoneus, tamen nulla ſpes erat in ipſum fore conferendum: tũc etſi ui aut fraude niſus fueris impedire, non teneris ad reſtitutionem. Ratio eſt; quia tuus conatus eſt inefficax; nam ex eo nullum reipſa damnum obueniet: æquè enim illi collatum non fuiſſet. Nec refert, quòd fuerit dignus; quia ſi hæc dignitas nullam ei ſpem pretio æſtimabilem tribuebat, nihil ei cenſetur iniuſtè ablatum. ſi tamen aliquam ei ſpem tribuebat quamuis paruam, hæc iudicio boni uiri æſtimanda eſt & compenſanda.

Tertiò, Si erat dignus & ſpem habebat, ſed eam impediuiſti, ut conferretur digniori uel aptiori; quidam putant te teneri ad reſtitutionem, quanti illa ſpes ipſi ualebat. Sed uerius eſt te non teneri, niſi ad reſtitutionem famę, de qua modò non diſputamus. Ratio eſt; quia officia & beneficia ſecundùm rectam rationem & Reipublicę, Eccleſięque intentionem, debent conferri dignioribus; & contra rationẽ eſt, conferre ea digno, relicto digniore, quando collatio eſt libera. Neque is, qui dignus tantùm eſt, Ius habet, ut collator non cogatur conferre digniori. Vnde etſi fiat iniuria collatori, ſi ab eo, qui poteſtate caret uis ei inferatur; tamẽ petenti officium, non fit iniuria. Ita Couarr. ad reg. Peccatum. p. 2. §. 7. nu. 8. & Michael Salonius q. 62. art. 2. controuerſ. 25. Secùs eſt, ſi procuraſti ut æquè digno conferretur; tunc enim teneris illi, quem iniuſtè impediuiſti, nã reſpectu alterius æquè digni, Ius habebat, ut collatori ſua libertas relinqueretur. 126 *Si impediuiſti vt cõferretur digniori.*

Quartò, Si iniquè impediuiſti dignum, vt daretur indigno, teneris non ſolùm digno, ſed etiam Eccleſiæ vel Reipublicæ, quæ inde damnum patitur; idque iuxta damni æſtimationem, iudicio prudentum faciendam. Patet; quia es cauſa vtriuſque damni. Pari ratione teneris Eccleſiæ, ſi dignior quærebatur, tuq́; vi aut fraude impediuiſti ne id fieret, vt conferretur ei, qui erat minùs dignus: quia Eccleſia Ius habet quærẽdi optimos miniſtros, quod Ius tu iniquè impediuiſti. Sicut ſi quis optimum operarium quærẽs, per te deciperetur, vt acciperet minùs idoneum: huic enim te teneberis, iuxta damni æſtimationem. 127 *Si impediuiſti dignũ vt daretur indigno.*

Quintò, Si erant plures cõpetitores digni, & tu illos omnes vi vel fraude impediuiſti; teneris ſingulis, quanti cuique ſua ſpes, iudicio prudentis æſtimabitur.

Dico Secundò, Qui ſine vi aut fraude, precibus, blanditijs, muneribus, impedit dignum vel digniorem ab officio, beneficio & ſimilibus, non tenetur illis ad vllam reſtitutionem, etiamſi illud malo animo & ex odio faciat. Eſt contra Caietanum quæſt. 62. art. 2. & Couarruuiam ſuprà, qui putant eum, qui quouis modo impedit digniorem vt detur digno, teneri ad reſtitutionem digniori, quia ſecundùm iuſtitiam diſtributiuam ei erat debitum. Eſt etiam contra Maiorem, in 4. diſtinctio 15. quæſt. 16. qui docet eum, qui quouis modo impedit dignum vel digniorem, teneri, ſi id faciat ex odio, ſecùs ſi vt ſibi vel alteri conſulat. Sed noſtram ſententiam docet & probat Nauarrus cap. 17 num. 69. & ſequentibus, & Sotus lib. 4. de Iuſtitia, quæſt. ſexta, articu. 3. verſus finem, & alij paſſim. Ratio eſt; quia iſte dignus & dignior Ius non habent, niſi in libera voluntate 128 *Impediens ſine vi & fraude.*

collato-

Digitized by Google

collatoris;ergo ſi relinquas collatorem in ſua libertate,nec aliquid facias, quod illi libertati repugnet, non cenſeris hoc Ius violare. ergo cùm preces, munera, blanditiæ non repugnent libertati,(non enim collator inuoluntariè cenſetur facere, quod ita inductus facit) nullo modo infers illis iniuriam.

Malus animus non obligat ad reſtitut. Nec obſtat,quòd malo animo id facias. Primò, Quia ille malus animus non eſt contra iuſtitiam,ſed contra charitatem: non enim eſt contra aliquod Ius, quod illi habeant, quando non intendis impedire libertatem collatoris. Secundò. Quia generatim loquendo verius eſt, malum animum ſeu intentionem, numquam obligare ad reſtitutionem,niſi opus externum ſecundùm ſe ſit iniuſtum,etiamſi Scotus & Richardus diſtinct. 15.& Caietan.quæſtio.62. art. 2 contrarium ſentire videantur. Ratio eſt;quia niſi opus externum ſecundùm ſe ſit iniuſtum exteriùs, nulla committitur iniuſtitia;ac proinde damnum, quod ſit opere externo,non cenſetur illatum contra Iuſtitiam.Sicut ſi quis animo hæretico aliquid dicat, quod exteriùs nullam habet ſpeciem hæreſis,non eſt hæreticus exteriùs, nec excommunicatus, vt dictum eſt 2.2.quæſtio.vndecima. Neque D.Thomas quæſtio.6. artic.ſecundo ad 4.contrarium ſentit; quia intelligi debet de eo, qui impedit alium modo iniuſto.

Dices,Lege 2.ff.de aqua,& aquæ pluuiæ arcendæ. §.Idem Labeo,dicitur, *Qui auertit torrentem, ne ſibi noceat, vnde factum ſit vt vicino noceatur,cum eo aquæ pluuiæ arcendæ agi non poſſe à vicino,ſi modò non hoc animo fecit vt vicino noceat,ſed ne ſibi noceat.* Idem habetur L. 1. Vnde ſequi videtur,ſi id fecit ut uicino noceat,iniuriam fore:ergo pari ratione qui impedit alterum ab officio vt illi obſit, non vt ſibi vel alteri proſit,eſt illi iniurius; quamuis ſine vi & fraude id faciat.

Reſpondeo, Omiſſa ſolutione Nauarri,quam habet numer.71. illa exceptione indicari,concedi actionem in foro externo,ſi probari poſſit,nullo ſuo commodo,animo dumtaxat nocendi id factum. poteſt enim talis in pœnam cogi ad reparationem damni,& operis in priorem ſtatum reſtitutionem. hinc tamen non ſequitur, illum obligari ante ſententiam.

129 *Procurans vt detur indigno.* Notandum Primò, Si abſque vi & fraude procuraſti vt beneficium daretur indigno, non teneris quidem alijs competitoribus dignis, (quia nihil contra ius illorum feciſti) ſed teneris Eccleſiæ vel Reipublicæ, cuius Iura violaſti, procurando ei miniſtrum ineptum:ſicut is,qui ad opus publicum operarios ineptos curauit, ad reſtitutionem tenetur. Vbi hic ſeruandus eſt ordo; vt primò loco teneatur is, qui officium adminiſtrauit, & ſtipendia accepit: hic enim primò tenetur reſtituere ſtipendia, quæ ei data pro officio; quia id vel non præſtitit, vel non vt oportet: deinde ſarcire damna, quæ ipſius negligentia vel imperitia ſunt contracta. Secundo loco tenetur collator. Tertio ſuaſor.

Hinc patet, Quanti oneris ſit, conferre beneficia vel officia publica, quod tamen Ius plerique tantoperè expetunt.

Si minùs digno. Notandum Secundò, Si abſque vi & fraude impediuiſti digniorem vt daretur minùs digno; peccaris quidem,non tamen teneris ad reſtitutionem. non enim digniori; quia contra ius eius nihil eſt actum: non etiam Eccleſiæ; quia nullum damnum per iniuriam illi illatum:nam in poteſtate Prælati erat eligere dignum, relicto digniore, quamuis in eo non ſit fidelis diſpenſator.hinc peccat contra fidelitatem diſpenſandi, & quidem ſæpè mortiferè, vt infrà dicetur. Etſi enim Eccleſia non ita obliget Prælatum, aut Reſpublica Principem,vt ſemper teneatur lege Iuſtitiæ, reſtitutionis vinculum inducente, conferre dignioribus; obligantur tamen ad hoc lege fidelitatis.

Dices, Ergo numquam poterit petere beneficium vel officium, qui ſuos competitores videt eſſe digniores & aptiores.

Reſpondeo, Si certò illi conſtaret alios multò meliùs & fructuoſiùs obituros officium peccaret ſollicitando,ſicut & collator conferendo;quia debet bonum commune præferre priuato. Si tamen hoc illi non conſtet, (vt ferè ſemper ſit. non enim qui maximè videtur idoneus,ſemper optimè præſtat officium) & ope diuina confidat ſe tam benè functurum munere quàm alios; non peccat, ſi bona fide ſe collatori offerat:quia miniſtros eligere non eſt ipſius, ſed collatoris.

Dico Tertiò,Si fraus vel iniuria non cenſeatur verè cauſa damni ſecundùm æſtimationem moralem, ſed occaſio dumtaxat; non tenetur ad reſtitutionem. Ratio eſt; quia tunc damnum non ſequitur ex vi actionis iniurioſæ, ſed aliunde.explico exemplis. Das alapam alicui,qui inde per impatientiam incidit in morbum, & moritur: vel libidine vlciſcendi,te uult interficere,à quo non potes te expedire, niſi ipſum interimas:non teneris de damno ſecuto, vt ſuprà oſtenſum c.9.dubit.8.Scripſiſti falsò litteras,& ſparſiſti per viam,magnam eſſe in Hiſpania frumenti inopiam, quas Petrus repertas aperiens, mittit magnum frumenti numerum cum ingenti damno ſuo:non teneris de damno, etſi grauiter contra charitatem peccaſti; quia ſuæ leuitati aſſignare debet,quòd huiuſmodi litteris fidem adhibuerit. Secùs ſi ad ipſum eas ſcripſiſſes & miſiſſes. ita Lopez 1.p. capit. 124. 130 *Si ſolùm eſt occaſio.*

Petes, Vtrùm is qui ſecretum alterius per iniuriam cognouit,ſi eo vtatur in ſuum commodum cum incommodo alterius, teneatur ad reſtitutionem, v.g. Titius Cameraco ſcribit Romam ad Caium vacare beneficium in menſe Pontificis. Litteræ veniunt ad manus Sempronij: hic ſuſpicatus quod res erat, illas aperit, & poſteà clauſas reddit Caio; ſed illum præueniens apud S. Sanctitatem impetrat beneficium. 131

Si litteras detinuit. Dico Primò. Si Sempronius litteras illas ſuppreſſit, vel ſerò reddidit, ita vt Caius non poſſet ſollicitare, tenetur ad reſtitutionem, quanti ſpes Caij æſtimabitur. Ratio eſt, quia per iniuriam impedit illum à proſecutione iſtius beneficij.Tenebatur enim ex iuſtitia tempeſtiuè tradere,prout ei erat mandatum:ac proinde omiſſio tradendi,vel dilatio eſt cõtra iuſtitiam. ex hac autem directè ſequitur,quòd non poſſit proſequi illud beneficium;& conſequenter amiſſio illius beneficij vnde & hæc iniuſtè inferuntur.nã quod directè ex actione iniuſta ſequitur, iniuſtè irrogari cenſetur.Tenetur ergo illi,non quanti valet beneficium,niſi fortè certum erat illum fuiſſe obtenturum;ſed quanti ſpes obtinendi æſtimabitur.

Si legit. Dico Secundò, Si litteras tempeſtiuè tradidit,ſed illas antea artificio quodam apertas legit; & ſibi beneficium impetrauit;probabilius eſt non teneri ad reſtitutionem. Probatur, Quia etſi commiſſa ſit iniuria aduerſus Caium in litterarum apertione & lectione, non tamen in comparando beneficio,cùm Caius non haberet maius ius quàm alter;& cuiuis eſſet ius ſolicitandi. Confirmatur. Quia etſi notitia aliqua per iniqua media ſit parta;tamen poſtquam iam habetur, eſt illius qui illam poſſidet, & poteſt ea vti in ſuum commodum, non minùs quàm ſi iuſto modo acquiſita eſſet.vt ſi noris ſecretam artem alterius opera dæmonis; vel occultè ingreſſus illi muſæum,chartas eius euolueris,artificia inſpexeris;potes illa arte vti,etiamſi lucrum alterius inde minuatur. Similiter ſi illū coegeris vt te doceat,vt machinas ſuas tibi oſtenderet,&c. Etſi enim fortè pro opera docendi aliquid ſoluendum ſit,tamen ratione vſus illius notitiæ,& lucri quod inde conſecutus es,ad nihil ipſi teneris: cùm nemo per talem vſum cenſeat alteri fieri iniuriam. Sicut enim illa notitia eſt tua, ita etiam vſus illius: & conſequenter fructus,qui inde prouenit.

Dices, illa apertio & lectio litterarum eſt iniurioſa Caio: atqui hinc ſequitur ipſi damnum: ergo cenſetur damnum illatum per iniuriam. 132 *Obiectio.*

Reſpondeo, Damnum iſtud non ſequitur ex apertione, aut lectione litterarum,niſi remotè & per accidens;quatenus inde ſequitur notitia rei,& ex notitia ſolicitatio,& ex ſolicitatione permotio voluntatis collatoris,& collatio beneficij. itaque iniuſtitia ſtatim intercipitur,& damnum illud ſequitur Caio,ex eo quòd tu vtaris iure tuo;& re tua. non enim ille caret beneficio,quia tu eum per iniuriam impediuiſti,ſed quia tibi conferri curaſti: quod iure poteras. Simile eſſet, ſi viſa vel contrectata burſa alterius (qualis fingitur fuiſſe burſa Fortunati) tantumdem tibi pecuniæ compatares quantum ea continetur: tunc enim etiamſi per iniuriam & vi illius burſam contrectaſſes, & tantumdem tibi illo contractu comparaſſes, poſſes illa vti non minùs, quàm ſi tibi ab illo donata fuiſſet. vnde ſi illum præuenires in emptione mercium, non teneris ad reſtitutionem.

Petes,

Digitized by Google

133 *Quale peccatum.*

Petes, Quale peccatum eſt in illa litterarum apertione? videri poſſit non eſſe peccatum mortale. Primò, quia non facit animo lædendi, aut aliquod damnum inferendi, ſed ſolū ſibi conſulendi: atqui non videtur eſſe peccatum, niſi quis animo lædendi id faciat, aut læſionem iniuſtam inde ſecuturam putet, aut dubitet, vt indicat Nau. c. 18. n. 53. Secundò, quia ſi litteræ illæ non fuiſſent ſignatæ, vel ſi iā reſignatæ fuiſſent inuentæ in cubiculo alterius, non eſſet peccatum mortale illas legere: atqui reſignatio non eſt peccatum mortale niſi ratione lectionis, ergo cùm lectio per ſe non ſit peccatum mortale, neque reſignatio erit. Tertiò, Poſſum aperire litteras inimici, ſi ex illis metuo mihi notabile nocumentum; ergo etiam litteras amici, ſi inde ſpero magna commoda abſque iniuria alterius.

Sed uerius uidetur eſſe peccatum mortiferum. Ratio eſt, quia communi hominū iudicio reſignare litteras alterius, & legere in re magni momenti, cenſetur grauis iniuria, & in eum qui illas miſit, & in illum ad quem mittuntur. Sigilla enim conſenſu gentium adhibentur tamquam ſupremū munimen, & cuſtodia ſecreti chartis commiſſi: vnde iure gentium debent eſſe inuiolata; ſicut legati. Sine enim huiuſmodi immunitate & veluti priuilegio vix poſſet eſſe communicatio inter abſentes: quod in magnum damnum Reipub. redundaret. Violare ergo ſigillum eſt res grauis, vtpote tēdens ad auerſionem communicationis inter abſentes, ac proinde peccatum mortiferum.

Quādo nō ſit peccatū mortale.

Poteſt tamē excuſari; 1. Si ſit Superior regularis qui aperit, hic enim Ius habet aperiendi litteras quæ mittūtur ad ſubditum ab iis, quibus Superior ille non ſubeſt. idē dicendum de parente & alijs qui ſunt loco parentis. 2. Ex ratihabitione mittentis, vel eius ad quem mittitur. 3. Cauta ſibi cauendi ab iniurijs & inſidijs: quomodo litteræ interdū intercipiuntur & aperiuntur à magiſtratibus. 4. Si ex inaduertentia fiat, putans eas ad te ſcriptas. 5. Si contineāt res parui momenti. 6 Si ex curioſitate, & nullū ſit periculum alterius incommodi. Vide Nau. ſup. & Emanuelē Sà v. Litteræ.

134 *Impediens confiſcationem.*

Petes Secūdò, Quid ſi is, cuius bona ob crimē iuſtè ſunt confiſcanda vel diripienda, fraude aut mendacijs impediat; teneturne ad reſtitutionē? Videtur teneri, quia iniuſtè impedit fiſcum ab eo conſequēdo ad quod ius habet, maximè ſi crimen ſit ſaltem ſemiplenè probatum; tūc enim tenetur veritatem fateri. Vnde in hoc caſu talem teneri ad reſtitutionem docet Sotus l. 1. de iuſt. q. 6. art. 6. paulò ante quintā concl. Et Mol. diſp. 95. §. Duo ſunt; eſtq; opinio probabilis.

Sed contraria eſt uerior & probabilior, quā tenet Nau. c. 18. n. 45. Bannes 2. 2. q. 62. ar. 3. Petrus Arragon. & Mich. Salon. ibid. Sancius lib. 10. de matrim. nu. 14. Probatur, quia huiuſmodi occupatio bonorum conſtituta eſt in pęnam criminis: atqui pęna non debetur ante ſententiam ſaltem declaratoriam criminis; vt communiter DD. tradunt: imò nō eſt ſoluenda ante ſententiam conſtitutiuam pœnæ, qua ipſa pęna iubeatur ſolui: ergo ſententia non ſequuta non debetur pœna.

Dices, non deberi per modum pœnæ ratione criminis initio commiſſi, ſed per modum compenſationis damni, ratione doli, quatenus mendacijs impediendo curſum iudicij, & ſententiam, impediuit commodum, quod inde erat obuenturum fiſco.

Obiectiones.

Sed contrà Primò, Quia opus illud quo ſententiam impedit, non eſt cōtra iuſtitiam commutatiuam, nec propriè iniuria, ſed ſolùm contra veritatem, obedientiam & iuſtitiā legalem, quæ virtutes non obligant ad reſtitutionem. Non enim poſita ſemiplena probatione, tenetur lege iuſtitię cōmutatiuæ veritatem fateri; ſed lege obedientiæ & iuſtitiæ legalis, vel religionis ſi iurauit. Deinde etiamſi opus illud quo impedit eſſet iniuria, in ordine ad ferendam ſententiā (vt ſi minaretur iudici ne ſententiam ferat, vel actori ne in cauſa pergat) nō eſſet tamen iniuria in ordine ad iſta bona, quatenus fiſcum, vel actorem ab iſtis obtinendis impedit. Ratio eſt; quia ſicut quiſque habet ſummum ius in tuenda uita; ita etiam in tuendis bonis quæ ſunt inſtar uitæ. cū abſque illis *uita* ſit *inuita*, uel, ut Græci dicunt, *βίος ἄβιος* unde etiam ipſa bona *βίος vita* uocantur. Ergo ſicut is qui nō ſinit ſibi eripi uitam alioquin iuſtè ob crimen auferēdam, nō facit iniuriam reſtitutioni obnoxiam, etiamſi alteri inde maximum commodum erat obuēturum; ita nec is qui non ſinit ſibi eripi bona iuſtè alioquin in pœnam criminis auferēda, facit iniuriam reſtitutioni obnoxiam. Facit quidem iniuriam reſiſtendo armis iudici, vel illi minādo; hæc tamen iniuria non eſt in illum, cui pœna erat applicanda; quia ille ius non habebat, niſi ſuppoſita ſententia iudicis. Imò illa ſuppoſita, non habet ius ut reus ſponte bona ſua ei tradat, aut ut cum illis non fugiat; cū ad horum nihil ſit condemnatus: ſed ſolùm ut per miniſtros publicos ea occuper & auferat: qua occupatione facta, & pacifica eorūpoſſeſſione obtenta, reus non ampliùs ius habet illa ſurripiendi aut ui auferendi, cū illorū dominiū & poſſeſſionē omnino amiſerit: unde ſi poſteà auferret, teneretur ad reſtitutionē.

Confirmantur ſupradicta; Primò, Quia cùm bona ſunt alteri applicanda, reus non minus iuris habet ad ea defendenda ne ſibi auferantur, quàm cùm nulli ſunt applicāda, ſed igne uaſtanda. Non enim ipſe ob utilitatem alterius minùs eſt liber ad impediendam rerum ſuarum ablationem; hæc enim ipſi æquè grauis eſt, imò grauior, cùm alteri prodeſt. Atqui cùm ſunt uaſtanda, nō facit iniuriam reſtitutioni obnoxiam, etiamſi fraude, dolo aut ui impediat ablationem; ergo neque cùm alteri ſunt applicanda. Confir. Secundò, Quia obligatio illa reſtituēdi nimis eſſet grauis, nec accommodata fragilitati humanæ. Quotuſquiſque enim eſt hominum, qui ubi bona ſua hoc modo eripuiſſet periculo amiſſionis, ſponte ea offerret fiſco, uel alteri, cui in pœnam ea erant ceſſura? Sanè uix ullus reperietur. atqui lex ut iuſta ſit, debet eſſe hominum moribus & fragilitati attemperata; ut communiter Theologi, & Canoniſtæ docent, cap. Erit, cap. In iſtis d. 4.

Hinc infertur Primò, Hæreticum, qui fraude, mēdacijs, falſis teſtibus ſe defendit, & impediuit ſententiam, aut cōfiſcationem bonorum, non teneri ad reſtitutionem. Quia non fecit iniuriam fiſco, uel ſaltem non talem quæ reſtitutioni ſit obnoxia, propter ſummum ius defenſionis ſuiipſius, & rerum ſuarum. 135 *Conſectaria.*

Secundò, Idē dicendum de adultera, quæ ipſo iure amittit dotem. Nō enim tenetur ea quæ habet tradere ante ſententiam definitiuam & ultimam. Vnde etiamſi falſis probationibus ſe defendat, aut falsò probet etiam maritum mœchatum eſſe, ſicq; ſententiam diuortij impediat, non tamē tenetur ad reſtitutionem. Similiter ſi à ſententia appellet, etſi iniquè. nam appellatio ſuſpendit ſententiā. Ita Sancius ſuprà, multos alios citans. Si tamen maritus dotem habet, non tenetur eam repetenti reſtituere; quia poteſt ei opponere exceptionem adulterij; ut apertè colligitur ex capite Plerumque de donationibus inter uirum & uxorem.

Tertiò, Idem locum habet in eo, cuius bona ob non ſolutum uectigal, uel res prohibitas importatas aut exportatas ſunt ipſo factò commiſſa ſeu addicta fiſco, uel redemptori. hoc enim cùm fiat in pœnam criminis, requirit ſententiam iudicis, uel euidentiam tantam, ut poſſit iuſtè ferri ſententia. Vnde ſi ſententia impediatur, uel ita agatur ut crimen certò conſtare non poſſit; non tenetur. Similiter, ſi cū rebus ſuis priuſquam occupentur, fugiat. Ipſum tamē uectigal, ſi iuſtum erat, tenetur ſoluere; quia non eſt conſtitutū in pœnam, ſed in iuſtam compenſationem ratione ſecuritatis uel gubernationis, quam princeps in patria præſtat.

Quartò, Idem cernitur cùm miles iuſtè oppidū aliquod conceſſu Principis expilat. Fit enim hoc in pęnam delicti, cuius omnes præſumuntur participes. Vnde etiamſi mendacijs, fraudibus, uel etiam ui militem impedias ne res tuas diripiat, non teneris ei ad reſtitutionem. Addo tamē in prædictis caſibus, ſi aliquod damnum iniuſtè inferatur ab eo qui res ſuas tuetur, teneri ad illius compenſationem; ut ſi falſis teſtibus ſe defendat, tenetur ad expenſas litis; ſi reſiſtendo lædat, tenetur ad expenſas medicorum.

Petes Tertiò, Quid dicendum de teſtibus qui falſo teſtimonio impediunt ſententiam, & conſequenter confiſcationem? Videntur ſanè non teneri ad reſtitutionem, etiamſi rem ſuam non defendant, ſed alienam. Si enim principalis auctor, & qui mandat, non tenetur, cur teneantur ſecundarij, qui illum iuuant? Deinde quia fiſcus uel actor non habet ius ad bona occupanda, niſi poſita ſententia: ergo ſi illa non ponatur, non fit ei hac ex parte iniuria. Confir. Quia à tali teſte detecta falſitate fiſcus non ſolet exigere compenſationem damni, quòd bona rei non obtinuerit; ſed ſatis habet illum puniri vt periurum; non ergo cenſet ſibi factam iniuriam reſtitutioni obnoxiam. 136

Verùm autem Iudex teneatur ad reſtitutionem, ſi huiuſmodi reum non condemnet, vide infrà cap. 13. nu. 73.

Digitized by Google

DVBITATIO XIX.

Vtrùm ſi quis damnum intulerit in re adhuc in dies creſcente, teneatur integrè, perinde ac ſi adulta eſſet, rependere.

137 DOMINICVS Sotus l. 4. q. 6. a. 5. & Mich. Salon. q. 61. ar. 4. affirmant, ſi ex malitia rem illam peremit; nõ autem ſi ex negligentia. vt ſi conculcaſti ſegetem, nunc æſtimatam 100. in meſſe 200. Si intermiſti pullũ equinũ, nunc valentẽ 20. intra biennũ 100. Ratio illorũ eſt; quia dominus rei non tenetur eã vendere pretio, quo nũc valet, ſed poteſt eã retinere, præſtando omnes caſus, eoſq; non æſtimando.

Tenetur ſolùm ad rei æſtimationem.

Reſpondeo, Contrarium eſſe verius. Ratio eſt; quia reſtitutio damni illati non eſt vnquam facienda niſi ſecundùm æqualitatem, prout prudentes arbitrabuntur. itaque pro talibus ſegetibus non eſt amplius reſtituendum, quàm illæ iudicio prudentum ſpectatis circumſtantijs tunc valebant. Idem dicendum de pullo equino & ſimilibus.

Eſt maior iniuria.

Nec obſtat, quòd ille eo pretio vendere noluiſſet; hinc enim non ſequitur damnum eſſe maius quàm ipſa res nũc valeat, ſed iniuriam eſſe maiorem; quia hinc fit vt damnũ ſit magis contra domini voluntatem; quod ad incrementum iniuriæ pertinet, non damni: pro qua iniuria, non pecunia, ſed veniæ petitio, vel quid ſimile præſtari ſolet. vnde illa diſtinctio damni ex malitia & negligentia, ſententiam Soti non iuuat. etſi enim maiorem faciat iniuriam qui infert damnum ex malitia, quàm qui ex negligentia; non tamen infert maius damnum; vnde neque ad maiorem tenetur reſtitutionem.

DVBITATIO XX.

Vtrùm qui in tempeſtate eijcit merces alienas, teneatur ad ſarciendum damnum.

138 RESPONDEO & dico Primò, Si is, qui eijcit alienas habet ſuas, tenetur illi pro ſua parte ad reſtitutionem. Ratio eſt; quia cùm etiam propriæ merces cooperentur ad nauis depreſſionem, iniquum eſt totum onus cõferre in merces alterius. Imò hoc caſu, omnes tenẽtur pro ſua parte, qui ibidem merces habent, vt patet L. 1. & 4. ff. de lege Rhodia, de Iactu.

Sed teneturne pro mercium ſuarum æſtimatione, an pondere? Quid ſi tantùm habeat gemmas vel margaritas, quæ nauem parùm onerant?

Omnes tenentur pro ratione mercium.

Reſpondeo, Sepoſita lege poſitiua, videtur tantùm habenda ratio ponderis; quia pondus affert naui periculum, non æſtimatio vel pretioſitas. Lege tamen poſitiua ſtatutum eſt, vt habeatur ratio æſtimationis, vt quiſque pro mercium pretio conferat ad compenſandum ei, cuius merces ſunt eiectæ. Cuius ratio eſſe videtur, quia quò merces tuæ ſunt magis pretioſæ, eò pluris intereſt tua, vt nauis ſalua ſit; ac proinde eò amplius te in collationem dare par eſt. quæ ratio habet quidem aliquid æquitatis, ob quã poſſit lege ſanciri: ſi tamen lex abſit, alterũ videtur ſeruandũ.

Dico Secundò, Si is, qui alienas eijcit, nullas habeat, non tenetur ad vllam reſtitutionem. Colligitur ex L. ſecunda, vbi dicitur, *Liberi corporis, non oportere fieri æſtimationem*, nempe ad ſarciendum damnum. Idem docet Io. Med. C. de reſt. q. 3. cauſa 1. & Pet. Nau. lib. 3. cap. 1. numero 381. 139

Eijciens alienas.

Probatur; quia id poteſt duplici Iure, *Vſus & defenſionis*. Iure Vſus, quia quando alicuius rei vſus mihi eſt extremè neceſſarius ad vitam conſeruandam, poſſum eam rem licitè conſumere; & ſi inde non ſum factus ditior, non teneor ad reſtitutionem; vt ſi hoſtem fugiens inſiliam in equum alienum, qui in fuga perimitur: non enim ratione acceptionis, vt quæ ſit conceſſa; neque rei acceptæ, vt quæ non extet in ſe vel in ſui pretio: neque contractus, cùm nullus interceſſerit, uti ſuppono. Hæc tamen ratio non habet locum, niſi in paupere; & fortè contrarium huius fundamenti eſt verius: vt infrà capitulo decimoſexto, dubitatione prima dicetur. Altera tamen ratio eſt ſolida; nempe ex Iure defenſionis; quia iure naturæ quiuis poteſt à ſe repellere, quidquid ei affert interitum, vel eſt impedimento, ne ſe poſſit in extremo periculo ſaluare: atqui merces illæ afferunt interitum, deprimendo nauem, cui inſideo. Idem dicendũ, ſi quis fugiens pertundat parietẽ, vel cõculcet ſegetes, aliter ſe ſaluare nõ valet, vt rectè Pet. Nau.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

De cooperantibus ad furtum vel damnum.

Complectitur dubitationes 11.

NOTANDVM eſt, Dupliciter furtum vel damnum inferri poſſe: Primò, immediatè exequendo, & de hoc dictum eſt cap. 12. Secundò, mediatè cooperando: vt conſulendo, mandando, &c. De his modis nunc agendum eſt: ſic enim plenè intelligetur quis ad reſtitutionem teneatur.

DVBITATIO I.

Quot modis cenſeatur quis mediatè cooperari ad damnum alterius.

RESPONDEO. Paſſim à Doctoribus nouem modos numerari, qui continentur hiſce verſibus:

Iuſſio, conſilium, conſenſus, palpo, recurſus,
Participans, mutus, non obſtans, non manifeſtans.

Et ſic in vniuerſum ſunt 9. genera perſonarum, quæ tenentur ad reſtitutionem, præter executorem. De quibus modis vide D. Tho. q. 62. art. 7. & Gabrielem in 4. q. 2. d. 15. art. 3. Siueſt. Reſtit. 3. q. 6. Adrianum in 4. tract. de reſtit. q. 1. §. Circa prædicta. Ioannem Medi. C. de reſt. q. 7. & 8. Sotum lib. 4. q. 7. art. 3. Couarr. ad reg. Peccatum p. 2. §. 12. Denique Nauarrum c. 17. nu. 17. & ſeq.

Aduertendum eſt, ſex prioribus modis, poſitiuè cooperari, tribus poſterioribus, priuatiuè.

DVBITATIO II.

Vtrùm ij, qui poſitiuè cooperantur, ſemper teneantur ad reſtitutionem: an ſolùm quando ſunt cauſa, ſine qua damnum non fieret.

QVIDAM DD. ſentire videntur, hoſce cooperatores ſolùm teneri ad reſtitutionem, quando ita cooperantur mandando, conſulendo, conſentiendo, &c. vt ſine ipſis damnum non fieret: quando verò ſine ipſis æque damnum inferretur, non teneri. Ita docet D. Anton. p. 2. c. 1. tit. 12. §. 12. ex Paludano & Richardo. Silu. Reſt. 3. q. 6. § 3. ubi dicit hanc eſſe communem ſententiam. Adrianus in 4. §. De concurrentibus cum fure. Nau c. 17 nu. 1. & ſeqq. denique ipſe D. Tho. in 4. d. 15. q. 1 ar. 5. ad 3. quæſtiunculam. quæ ſententia quodam ſenſu eſt apertè falſa, quodam certa, quodam probabilis. vt autem res intelligatur. 1

Dico Primò, Qui iubet, conſulit, conſentit, laudat, vel refugium præbet executori, ita ut ex hiſce cauſis ille motus fuerit ad damnum inferendum, non ideò excuſatur à reſtitutione, quòd alius non defuiſſet, qui iuſſiſſet, conſuluiſſet, &c. Ita docet Caiet. quæſt. 62. art. 6. Ioannes Medina quæſt. 7. Sotus lib. 4. qu. 7. ar. 3. & alij. Eſt certa, nec credibile eſt, auctores prioris ſententiæ ad negatiuos. quòd ſi eorum 2

Nemo excuſatur ex eo quòd alius erat id iniquè facturus.

rum ſententia ſic accipiatur, vt huic repugnet, eſt apertè falſa. Probatur; quia talis ita eſt cauſa damni in hoc caſu, vt ſi ipſe vel alius ſimilis non moueret executorem, damnum non fieret; ergo verè eſt cauſa ſine qua non fieret. Patet conſequentia, Nam cauſa ſine qua non, eſt ea, quæ ita cooperatur, vt ſine ipſa vel ſimili ſuperueniente, non fieret effectus à cauſa executrice; non autem illa dumtaxat, quæ ſi abſit, effectus non fiet. nam alioquin is, qui ſuadet vel præcipit homicidium, non eſſet cauſa, ſi alius erat ſuaſurus, vel præcepturus: imò occiſor non erit cauſa damni, ſi alius erat occiſurus: quæ apertè ſunt falſa. ſicut enim ille iniquè erat facturus, & reſtitutionis obligationem incurſurus, ſi ſuaſiſſet vel præcepiſſet maleficium; ita etiam is, qui in eius locum ſuccedit.

3 Dices, Illa dumtaxat eſt vera cauſa, qua poſita ſequitur effectus, & qua non poſita non ſequitur: ergo ſi tuo cõſilio non poſito, effectus nihilominùs ſequeretur, tuum conſilium non poteſt cenſeri cauſa.

Reſpondeo, Non eſſe de ratione cauſæ, vt illa non poſita, effectus non ponatur; ſed tantùm vt illa poſita, effectus ponatur: idem enim effectus poteſt poni per multas cauſas. pari modo cauſa ſine qua non, eſt ex cuius cooperatione, ſequitur effectus, ita vt niſi ipſa vel ſimilis ſuperueniens cooperetur, non ſequatur effectus.

4 *Si eodẽ modo malum erat patrãdum.* Dico Secundò, Si executor abſque illo conſilio, conſenſu, mandato, laude, vel miniſterio æquè benè & eodẽ modo damnum erat illaturus, quamuis nulla alia ſimilis cauſa eſſet ſuperuentura; tunc illi non tenentur ad reſtitutionem. Eſt communis ſententia DD. vt ſi conſilio, mandato, laude, inuites eum, qui ante ad facinus paratiſſimus erat, quique non ideò celeriùs, atrociùs, aut amplius inferet mali, nec firmabitur in propoſito, non teneris ad reſtitutionẽ.

5 Ratio eſt; quia etſi grauiter pecces, etiam contra Iuſtitiam, tamen conſilium & mandatum tuum inefficax eſt; quia damnum ex ipſo tamquam ex cauſa non ſequitur, ipſumque dumtaxat vt quid concomitans ſe habet et hoc modo Petrus Nauarra l.3.cap.4.num.48.& quidam alij putant explicari poſſe ſententiam illorum DD. quo ſanè ſenſu eſt certa.

6 *Doctores non requirunt vt eodem modo abſque cooperatione ſit inferendum.* Sed ſi quis eorum verba perpendat; illi non requirunt, vt damnum eodem modo ſit inferendum ab executore; ſed tantùm vt abſolutè ſit inferẽdum, ſiue cum iiſdem circumſtantijs, ſiue cum diuerſis. Sententia igitur illorum Doctorum eſt, hos non teneri, etiãſi executorẽ mouerint vt citiùs vel animoſiùs, vel alio loco faceret, ſi ipſe iam ita erat comparatus, vt ſine ipſis vel ſimilibus ſuperuenientibus abſolutè eſſet facturus. pari modo ſi cauſam dederint, vt plus damni inferret, quàm alioquin illaturus erat, non tenen-

7 tur niſi ad illud amplius. Probatur; quia D. Thomas ſuprà, vt conſulens teneatur ad reſtitutionem, duo requirit, nempe, *vt probabiliter credat, conſilium ſuum fuiſſe efficax, & quòd ſine eo iniuſta ablatio commiſſa non fuiſſet.* vbi ſatis inſinuat, etſi conſilium ſit efficax, ita vt moueat executorem, vt citiùs vel expeditiùs faciat, tamen non inducere obligationem reſtituendi, ſi executor abſque conſilio erat facturus, licet non eodem modo. D. Antoninus, ex Paludano, *Si ſine conſilio vel mandato fuiſſet nihilominus facta rapina vel damnificatio, & nihil amplius per illa eſt additũ, non tenentur, niſi quantum ad eos de rapina peruenit: ſi verò aliquid amplius ex mãdato vel conſilio factum eſt, ad illud amplius tenentur in ſolidum.* hic ſolùm requirunt, vt ipſa dãni ſubſtantia abſque conſilio fuerit inferenda; non autem vt eodem modo vel tempore. Idem disertè docet Nau. nu. 20.& ceteri ſuprà citati, & Gabr. in 4.d.15.q.2.ar.3.dub.2.

8 *Si damnũ æquè abſq; tali cooperatione erat inferẽdum nõ teneri.* Hæc ſententia eſt probabilis. Primò, propter Doctorum auctoritatẽ. Secundò, propter rationem: quia iſti tunc non tam ſunt cauſa ſubſtantiæ damni, quàm modi vel circumſtantiæ, cum qua mandatur executioni; vt quòd fiat hoc tempore, hoc loco, hoc inſtrumento, hoc modo, vel cum hoc incremento: ergo non tenentur ſubſtantiam damni rependere.

Dices, Sunt cauſa totius actionis, vt hic & nunc fit: ergo

9 *Obiectio.* tenentur. Confirmatur, quia non poteſt quis eſſe cauſa iſtorum accidentium & circumſtantiarum, niſi etiam ſit cauſa ſubſtantiæ actionis.

Reſponſio. Reſpondeo, Ob hoc argumentum altera ſententia (hos obligari in ſolidum) eſt valdè probabilis: quam tenent Caietanus, Medina, Sotus & Petrus Nauarra ſuprà. Reſponderi tamen poteſt; etiãſi ſint cauſa totius actionis indiuiduæ, vt hic & nunc fit; tamen quia illa actio, quatenus damnoſa ſecundùm ſuam ſpeciem iam erat parata in cauſa exequente, & omnino ſecutura, non videntur circa eam quidquam efficaciter operati, niſi inducendo nouas circumſtantias, quod non eſt magni momenti ad ſubſtantiam damni. quando etiam aliqua cauſa eſt exitura per ſe in actum; parùm refert vtrùm hoc celeriùs fiat an tardiùs, hic an alibi, hac an illa actione indiuidua, hoc an illo inſtrumento. Ad confirmationem, Concedo eſſe cauſam ſubſtantiæ illius actionis in indiuiduo, nempe quòd potiùs ſit hæc indiuidua actio quàm illa: ſed hoc parùm facit ad obligationem reſtitutionis.

Primò, Quia qui eſt cauſa vt differatur damnum in craſtinum, eſt cauſa cur ſit alia actio indiuidua damnificans, & tamen non tenetur. Similiter qui rogat vt alio loco occidat, vbi minus erit ſcandali.

Secundò, Qui volenti furari 10. ſuadet vt furetur 20. eſt cauſa illius indiuiduæ actionis, qua vult 20. & illius, qua accepit 20. & tamen non tenetur niſi ad 10. eò quod furti dumtaxat horum, cenſeatur cauſa, vt docet Medina, Couarru. Petrus Nauarr. & alij: ergo vt quis teneatur in ſolidum, non ſufficit vt ſit cauſa totius actionis vt hic & nunc fit, ſed vlteriùs requiritur, vt actio illa ſecundùm ſuam ſpeciem, ſine tali cooperatione à tali executore non ſit proceſſura. Ex his patet; hanc ſententiam eſſe probabilem, etſi 10 altera quoque probabilis ſit, & hoc tempore in ſcholis receptior. vnde ſentio in praxi ordinariè ſequendam; id enim iſti iniqui cooperatores merentur, vt in poſterum ſibi caueant.

DVBITATIO III.

Quomodo oporteat poſitiuè cooperari, nempe conſilio, iuſſione, conſenſu, palpatione, receptione, & participatione, vt cenſearis cauſa damni.

11 *Iuſſio.* RESPONDEO Primò, De *Iuſſione*. Qui ita iubet, vt alterius animum ad maleficium moueat, cenſetur damni cauſa, imò inter cauſas præcipua: quia non eſt efficacior modus, quo creatura rationalis liberè ab alio moueatur, quàm per mandatum. mandans enim, quamdam obligationem & neceſſitatem imprimit alteri. Dupliciter autem poteſt quis mandare, Primò, Expreſsè; vt ſi dicas famulo, Occide, volo occidas. Secundò, Implicitè; vt ſi dicas, Vtinam mihi hoc obſequium quis præſtet, charus mihi erit qui hoc fecerit.

12 Aduerte tamen Primò, Si reuoces mandatum ante maleficium patratum, idque mandatario innoteſcat, non teneris; quia iam tollis cauſam: qua de re ſunt multa Iura. ff. mandati.

13 *Ratum habens.* Secundò, Eùm, qui ratum dumtaxat habet maleficium nomine ſuo factum, non obligari in foro conſcientiæ ad reparationem damni, vt rectè Medina quæſt. 7. ad quartum argum. quod eſt contra Nauarrum cap.17.nume.237. qui putat ratihabitionem obligare inſtar mandati, ſi dum mandare poteras, damnum tuo nomine ſit illatum. Sed contrarium eſt verum. Ratio eſt; quia ex illa ratihabitione facti præteriti, ipſum factum, per quod damnum illatum eſt, nullo modo pendet, tamquam ex cauſa mouente. Nec refert, quòd nomine tuo factum ſit; quia inde tantùm ſequitur voluntatem tuam fuiſſe cauſam finalem, & ideò illum feciſſe, vt tibi gratificaretur, quia putabat tibi gratum futurum: ſed hoc non ſufficit, vt tu cenſearis cauſa efficiens, & voluntariè mouens ad damni irrogationem. Finis enim non mouet voluntariè, ſed naturaliter, ex parte ſua.

Dices, Cap. Ratihabitionem, de regulis Iuris, in Sexto, dicitur, *Ratihabitionem retrotrahi, & mandato non eſt dubium comparari.*

Reſpondeo, Comparatur mandato, non reſpectu operis patrati, & obligationis reſtituendi, ſed reſpectu contractuum. (quia ſola voluntate foris expreſſa firmari poſſunt contractus præteriti, non autem cauſari damnum præteritum) Item reſpectu pœnę in foro externo: quia qui ratum habet maleficium, punitur ſicut qui mandauit.

Digitized by Google

14 *Cõſilium.* Secundò, *De conſilio*. Hoc ſimiliter eſt cauſa, dum quis ex eo permouetur ad faciendum opus. Huc etiam pertinẽt preces & promiſſiones. Ex qua verò culpa in dando conſilio quis teneatur, explicatum eſt ſuprà cap.7.dub.7. Modò ſatis ſit, eum teneri, qui fraude vel culpa lata iniquum conſilium dedit.

Sed difficultas eſt Primò, Si conſultor ante perpetratum maleficium reuocet conſilium, vtrùm nihilominùs teneatur?

15 *Reuocans conſilium, an teneatur.* Reſpondeo, & dico Primò, Si dediſti conſilium falſum vel falſo fundamento ſubnixum, (v.g. dicendo contractum eſſe licitum; bellum eſſe iuſtum, & ſimilia) ſufficit vt poſteà retractes ſententiam, dicendo te deceptum, & ſincerè veritatem explices, eo modo, iiſque rationibus, vt is, cui conſilium dediſti, intelligat te ex animo, non muneribus corruptum loqui: ſic enim prius conſilium ſatis eliditur. unde ſi ille nihilominùs in concepto facinore perſiſtat, iam non tuo conſilio, ſed ſua dumtaxat malitia, uel priuata opinione videbitur moueri; ac proinde tibi non imputabitur.

16 *Cõſilium aſſiduè voluntatẽ in malo retinens.* Dico Secundò, Si dediſti conſilium uerum, oſtendendo utilitatem uel honorem, qui ex opere iniquo cõſequetur; uel machinanti malum occultam nocendi rationem aperuiſti, non ſufficit reuocare oſtendendo rem eſſe illicitam, ſuadereque contrarium; ſed oportet perſuadere. ſi enim ipſe permotus iſta utilitate, uel commoditate exequendi, quem aperuiſti, facinus perficiat, teneberis. Ratio eſt; quia oſtenſione commodi uel honoris, uolũtatem ipſius ad damnum inferendum permouiſti, & hæc motio manet, quamdiu ipſe eodem motiuo incitatus, conceptum facinus uult proſequi: ergo cùm ſis cauſa iſtius uoluntatis, etiam es cauſa effectus eius, ſcilicet damni ſecuti. Simili modo, occultum nocendi artificium aperiendo, veluti armis & auxilijs inſtruxiſti ut noceat, ſine quibus non potuiſſet nocere, & per quæ in propoſito nocendi ſuit confirmatus: ſicut qui furenti præbet arma ut inimicum occidat, tenetur, niſi re ipſa abſtulerit, ne illis occidat. Confirmatur; quia cùm prauum conſilium dares, debebas cogitare mala, quæ inde ſequi poterant, & non fore poſteà in tua poteſtate impedire, quin conſilium illud exeat in opus.

17 *Diſcrimẽ iubẽtis & ſuadentis.* Hinc intelligi poteſt diſtinctio inter *mandantem* & *conſulentem*: cùm enim mandatarius agat nomine mandantis, ut ipſius uoluntati morem gerat, hoc ipſo quo mandans reuocat mandatum, & reuocatio innoteſcit mandatario ante operis executionem, ceſſat omnis ratio agendi, à mandante propoſita; ac proinde omnis motio, ab ipſo proueniens: non ſecùs ac ſi uis telo impreſſa, ſubitò cohibeatur & extinguatur. Dixi, *Si reuocatio innoteſcat mandatario*, quia ſi non innoteſcat, tenetur mandator, effectu ſecuto, non minùs, quàm ſi non reuocaſſet; quia ex ui mandati damnum datum eſt. Vnde etiam incurrit cenſuras & irregularitatem, ſi fortè mandanti, (ut v.g. in percuſſione Clerici) poſita ſit. nec refert quòd modò ſit in ſtatu gratiæ; quia etſi cenſura talis non contrahatur niſi propter peccatum mortiferum, non tamen eſt opus, ut illius peccati culpa tunc committatur, ſed ſufficit commiſſam eſſe, & effectum eius, ſeu opus externum ex ui illius tunc fieri: ſicut in propoſito accedit. Nam opus externum imputatur mandanti tamquam auctori principali, qui altero ſit uſus ut inſtrumento. Qui uerò conſilium accipit, agit nomine ſuo, ideſt, ut rebus ſuis conſulat, unde non ſtatim ceſſat ratio agendi ipſi impreſſa, niſi contrarium perſuadeatur, uel certè niſi oſtendatur, illam rationem, ob quam motus fuit, non ſubeſſe. unde effectu ſecuto, cenſuras incurret.

Quando uerò quiſpiam precibus, blanditijs, promiſſis induxit alterum ad conflandũ maleficium; ſufficit, ut quantum in ſe eſt, oſtendat ſibi diſplicere, ſeque propoſitũ mutaſſe, & promiſſa reſcindere. nam alter nomine ipſius acturus erat, ſeu ut ipſi gratificaretur.

18 Aduerte tamen, non eſſe improbabile, conſultorem non teneri, ſi conſilium, quantum in ſe eſt, reuocet, & contrarium perſuadere nitatur, quamuis reipſa non perſuadeat. Ita Petrus Nauarra lib.3.cap.4.num.27. citans pro ſe Ioannem Medinam. Idem docet Salonius quæſtione 62. articulo ſeptimo, controuerſ. 6. Neque ponunt in hoc diſcrimen inter mandantem, & conſultorem. Ratio eſſe poteſt, quia quando fecit quod poteſt, ut conſilium prius euertat, uel oſtendit, omnibus conſideratis, eſſe iniquum & non ſequendum, non uidetur executor ipſius conſilio moueri, ſed ſua malitia. Sed quod diximus uidetur uerius.

Petes, Vtrùm ſi mandatarius poſt reuocationem mandati ipſi inſinuatam perſtet in propoſito patrandi maleficij; v.g. occidendi Titij, teneatur mandans lege iuſtitiæ monere Titium ut ſibi caueat, uel aliter impedire effectum. Quidam putant ſic teneri. Ratio eſt; quia mandans dando mandatum de Titio occidendo, fecit ei iniuriam. ergo ex iuſtitia tenetur impedire damna, quæ ex illa iniuria ſequi poſſent. ergo ſi ſcit inde ipſi imminere periculum, ex iuſtitia tenetur illud impedire, prout commodè poteſt, u.g. admonendo illum ut ſibi caueat, &c. Confir. Quia ad hanc obligationem ſufficit ut Titius ex iniuria à mandante illata, ſit conſtitutus in hoc periculo.

Sed contrarium tenent plerique DD. non teneri lege iuſtitiæ, ſed ſolùm charitatis, etſi fortè ſtrictiùs quàm alij, eò quòd occaſionem periculi dederit. Ratio eſt; quia etſi fecerit iniuriam Titio mandando eius homicidium, & uoluntatem alterius ad hoc flectendo, tamen hæc iniuria ante effectum fuit ablata. Nam uoluntas illa occidendi in gratiam mandantis, planè euanuit. Nec refert quòd ille dicatur perſtare in uoluntate occidendi, quia hæc uoluntas non eſt eadem, ſed diuerſa, utpote ex alio motiuo concepta, quæ planè per accidens & fortuitò ſequitur priorem uoluntatem. Ad confirmationem, Periculum in quo poſt reuocationem mandati Titius uerſatur, non eſt ex iniuria, uel opere mandantis, ſed ex malitia & arbitrio mandatarij. Denique ſi illa ſententia uera eſſet, mandans ſemper teneretur ad reſtitutionem ſecuto effectu, etiamſi non ſolũ reuocaſſet mandatum, ſed etiam omnibus alijs modis conatus fuiſſet impedire: ſicut qui per iniuriam conſtituit aliquem in periculo hoſtium, ex quo illum non poteſt eripere, tenetur ſecuto damno.

Secundò, Difficultas eſt, Vtrùm conſulens minus damnum ad auertendum maius, teneatur ad reſtitutionem? 19 *Suadẽs minus malũ*

Reſpondeo, Si conſulas inferri alicui damnum minus, ne eidem inferatur maius, non teneris. Ratio eſt; quia utiliter negotium illius geris, & meritò tibi gratiam debet pro hoc beneficio. Neque peccas ſuadendo minus, etſi ille de eo non cogitaſſet, (ut putat Petrus Nauarra ſuprà nume.29.) quia non ſuades abſolutè, (hoc enim eſt illicitum, ſicut & tacere) ſed ſub conditione nempe ſi alterum omnino uelit facere, uel ſi aliter à maiore abduci non poteſt: quæ conditio intelligitur, quando ſuadetur ei, cuius animus putatur obfirmatus: Si autem ſuadeas latroni, ut alteri, de quo non cogitabat, damnum minus inferat, teneris; 20 quia iniuriam illi facis, dum illum animo latronis, nocendi cupido, obijcis. non enim licet impedire damnum Petri cum iniuria Pauli. Hinc ſequitur, Peccaſſe Loth Geneſ. 19. dum Sodomitis in hoſpites irruere conantibus, ſuaſit ſtuprum filiarum, quia ſuaſit iniuriam in eas, de quibus ipſi non cogitabant: ut omittam, quòd ex officio paterno earum pudicitiam tenebatur tueri. quamuis fortè excuſari poſſit, quòd uel ex perturbatione id dixerit, uel ad declarandam ſceleris, quod attentabant, immanitatem, quomodo dicere ſolemus, Me potiùs interfice quàm illi noceas. uide Caietanum in illum locum, & Lippomani Catenam.

Aduerte tamen Primò, Si Paulus eſſet uir opulentus, qui nõ putaretur grauatè ſuſcepturus minus damnum ad auertendum damnum Petri multo grauius, liceret illud cõſulere. Idem uidetur, ſi Petrus illud minus damnum Paulo eſſet repenſurus: tunc enim Paulus ex charitate teneretur permittere.

Secundò, Si latro de utroque cogitaret & anceps eſſet utri uellet damnum inferre, conſtituiſſet tamen firmiter inferre alterutri, poſſes ſuadere in genere quod minus eſt, malum enim minus, reſpectu maioris, non cenſetur malum. Neque per hoc conſilium fit iniuria ei, cui minus damnum infertur; quia non reuocas malefico in mentem aliquid, quod non cogitabat; ſed tantùm in genere doces, minus malum potius eſſe faciendum, quàm maius, ſi neceſſe ſit alterum fieri, (quæ doctrina uera eſt & utilis) & indicas utrùm ex duobus ſit minus; in quo etiam ueritatem, quam noſſe expedit, oſtendis. Vnde non poteſt alter queri ſibi factam à te iniuriam: non enim dicis, Fac huic potiùs iniuriam quàm illi; ſed tantùm proponis 21 *Si latro ſit anceps de duobus.*

uerita-

Digitized by Google

veritatem ſpeculatiuam;quod vt facias,iuſtam cauſam habes.Iuxta hęc intelligendus eſt Sotus lib.4.de Iuſtitia,q.7. art.3.ſub finem.Contrarium videtur ſentire Petrus Nauarra ſuprà nu.30. Sed nihil aliud eius ratio concludit,quam in particulari non licere directè maleficiũ inclinare in alterutrum, rogando vt huic potiùs quàm illi noceat. Nos autem tantùm dicimus,poſſe in genere ſuadere, vt faciat id, quod minus eſt, & indicare vtrum ſit minus; relinquendo ipſius iudicio,vtrum malit amplecti.

22 *Cõſentiẽs.* Tertio loco eſt *Conſenſus*, hic eſt cauſa,quando ab alicuius conſenſu pendet,vt res fiat,vel non fiat,v.g.vt huic inferatur bellum; vt iſte eligatur in Prælatum. Quòd ſi id à conſenſu tuo non pendeat, eò quòd auctoritatem nullam habeas,vel ſi abſque tuo conſenſu iam anteà æquè erant parati, neque illum expectarint; non cenſetur cauſa damni.

23 *Dans ſuffragium.* Hinc fit vt quando plures ferunt ſuffragia,vel ſubſcribunt in cauſam iniquam,ſi tu etiam conſentias,poſtquam ſufficiens numerus ſuffragatus eſt,non tenearis ad reſtitutionẽ damni ſecuturi : (etſi mortifere peccaueris conſentiendo) niſi ſpes fuerit,te contrario ſuffragio poſſe malum impedire. Ita Nauarrus cap.17.num.21. & Caietanus v.Reſtitutio,cap.1.§.Conſenſus.Ratio eſt;quia iam cauſa damni ita eſt diſpoſita, vt æquè & eodem modo damnum ſit ſecuturum abſque tuo ſuffragio,atque cum illo.quare tuum ſuffragium accedens,non eſt vllo modo cauſa damni. Si tamẽ tuum ſuffragium antè contuliſti,quàm ſufficiens numerus eſſet cauſæ iniquæ ſuffragatus;teneris ad reſtitutionem:etſi certò ſcieris,ſequentes in eamdem partem conceſſuros, vt rectè Caietanus.Ratio eſt,quia ſuffragium tuum cauſæ damnoſæ aliquid contulit,eiuſq; pars in effectum influens eſt effecta.

24 Dices, Hoc ſuffragium non fuit cauſa ſine qua non :ergo, &cæt.

Reſpondeo, Negando antecedens, fuit enim cauſa ſine qua non fieret damnum,nulla alia ſimili cauſa accedente nam quando ſe adiunxit cauſæ damnoſæ, (ſuffragantium numero) nondum ipſa erat ita diſpoſita & valida, vt ſufficeret ad damnum inferendum.Hoc autem ſuffragium accedens,illam compleuit.Similiter teneris,ſi ſpes erat te alios ab iniquo ſuffragio poſſe reuocare;quia ex officio quiſque ſuffragantium tenetur damnum impedire,ſi poteſt.

25 *Laudans malefactorem.* Quarto loco eſt *Palpo*,id eſt,adulator,qui laudat malefactorem, aut ſcelus patrandum commendat. Quò etiam pertinet exprobratio ignauiæ;vt quòd iniuriam,quam accepiſti,non ſis vltus. Hic tenetur,quando ex tali laudatione vel exprobratione alter impellitur ad maleficium. Ratio eſt; quia eſt inſtar conſilij, proponit enim laudem, gloriam,decus,vel ignominiæ abſterſionem,quæ ex maleficio videntur conſecutura.

26 *Præbẽs refugium.* Quinto loco eſt *Recurſus*,ſeu recurſum præbens. hic tenetur,quando eo modo præbet recurſum vt moraliter cenſeatur furi cooperari ad damnum inferendum, vel ad non reparandum illatum. v.g.ſi illum recipiat & non alios paſſim, ſi illum aut eius inſtrumenta occultet, ita vt hinc animetur ad damnum inferendum.

Dices,Ergo qui occultat furem,dum quęritur à lictoribus, tenebitur ad reſtitutionem, ſi poſtea ille damnum intulerit.

27 Reſpondeo,Verum eſt,ſi id ita faciat vt in poſterum det ſpem ſimilis opitulationis, & fur illa fidens, rurſum damnum inferat. alioquin ſi non det illi ſpem refugij in poſterum,non tenetur,quia non eo fine,nec eo modo abſcondit, vt moraliter cenſeatur cauſa damni: ſed tunc merè per accidens ex illo opere damnum ſequitur. Dicitur etiam *receptator*, qui rem furtiuam in cuſtodiam accipit, vt furi ſeruet.hic tenetur domino,ſi eam furi reddiderit:(ſi tamẽ abſque notabili incommodo poterat ei denegare) quia nõ poterat eam in deteriori ſtatu cõſtituere,quam apud ſe erat. Item quia cenſetur cooperari furi ad retentionem rei alienæ.vide Silueſtrum Reſtit.3.q.6.

28 *Participans* Sexto loco eſt *Participans*. Dupliciter autẽ dicitur quis *particeps*. Primò,qui particeps eſt prædæ:& hac ratione tenetur pro ea parte quæ ei obuenit.Secundò,dicitur participans,qui particeps eſt iniquæ operationis, præbendo auxilium & adiuuando ad executionem,ſicut qui ſcalas apponit, vel eas ſuſtinet fure aſcendente, qui excubias agit, qui inſtrumenta ſuppeditat, qui furem comitatur defendendi cauſa;qui iuuat effringere,aſportare,&c.qui remos in triremibus hoſtium impellunt, qui tormenta ad mœnia vel propugnacula hoſtilia pertrahunt,& ſimiles.Hi ſemper tenentur ad reſtitutionem hoc ipſo, quo aliquid auxilij ad iniquam executionem contulerint;ſi id ſponte & ſine compulſione fecerunt; & maximè quando aliàs damnum non fuiſſet ſecuturum.

Dixi, *Si id ſponte fecerunt*; quia ſi quis iuſto metu coactus fecerit,non tenetur;modò id quod facit,non ſit per ſe malum. Itaque hoc metu compulſus,poteſt apponere ſcalas,præbere inſtrumenta effringendi,iuuare, conſcendere murum;hæc enim per ſe ſunt indifferentia. neque lædunt dominum,niſi ex iniqua intentione & vſu furis,qui his auxilijs vtitur ad malum finem.pari modo poteſt iuuare in re poſtquam ſublata eſt,aſportanda,& in pecore abigendo.in his enim non eſt iniuria in dominum,ſi ex graui metu fiat, poſtquam res ſublata eſt.ſicut enim fur ipſe iuſto metu vrgente,non tenetur rem ablatam reſtituere, ita poteſt eam ob ſimilem metum de loco in locum transferre.quare multò magis id poterit innocens,qui rem non ſurripuit. 29 *Iuſto metu compulſus.*

Hinc ſæpè excuſantur ruſtici, qui prædas militum iniuſtas coguntur auehere,vel pecora ſublata deducere.Nõ tamẽ hoc metu poteſt quis domum alienam perfringere,vel per feneſtram penetrare,& res foras proijcere; vel pecora e ſtabulo abigere, nam hoc eſt eſſe cauſam principalem & directam furti & iniurię.quicumque enim res meas primò aufert vel damnificat,iniuriam mihi facit,quocumque metu id faciat. Niſi fortè id faciat cum animo compenſandi: tũc enim dominus id meritò debet permittere, ne alter grauiſſimum malum incurrat. 30

Dices, Illi cooperatores, qui functiones illas ad malum præuias obeunt, poſſunt interfici ab ijs, qui iniuſtè oppugnantur,vel impetũtur, ſi malum alia ratione nequit auerti:ergo iniquè agunt.Conſequẽtia patet,quia alioquin daretur bellum vtrimque iuſtum,ſepoſita ignorantia.Confirmatur; quia etſi illud, quod faciunt, in abſtracto & per ſe conſideratum non ſit malum,ſed adiaphorum; tamẽ vt hic & nunc fit,eſt vera cooperatio iniuſtæ inuaſionis. *Obiectio.*

Ob hoc argumentum putant quidam cum Nauarro remiges Chriſtianos,qui coacti metu mortis, agunt remos apud Turcas,non excuſari.

Sed reſponderi poteſt,poſſe interfici, non iure vindictæ tamquam reos criminis, ſed iure neceſſariæ defenſionis; (alioquin enim impoſſibilis eſſet defenſio) quo modo etiã pueri,& amentes,interfici poſſent.etſi enim illi Ius habeãt ad illam actionem, quatenus eſt neceſſaria vt mortem euitent;qui tamen impugnantur, aduerſus quos hoſtis vtitur illorum opera,ius habent vt ſe defendant, & victoriã perſequantur;& conſequenter vt faciant ea,quæ ad hunc finẽ neceſſaria ſunt. Ad probat. conſequentiæ, Concedo poſſe dari ſpeciem quamdam belli vtrimque iuſti, maximè vbi ex altera parte non eſt propinqua vel directa oppugnatio. Sic ſeruo bello capto, licitum eſt fugere, tamen ſi fugerit, dominus poteſt eum caſtigare;vt dictum eſt ſuprà capit.5. dub.5.& reus poteſt effracto carcere erumpere,tamen ſi fecerit,poteſt puniri,vt infrà cap.31.dubit.5.oſtendetur. idẽ alijs exemplis poſſet oſtendi. ſecùs tamen, ſi vtrimque ſit propinqua impugnatio. vnde illi dum cauſa defenſionis impetuntur,non poſſunt ſe defendere, lædendo iuſtos defenſores vel inuaſores, ſed tenentur deſiſtere; quia ceſſat coactio;vel ſi adhuc durat,illi parendo,mortem non vitabunt ſed aliunde incurrent. *Bellum vtrimque iuſtum.*

Ad confirmationem, Dicendum eſt, illud opus non eſſe malum vt procedit à voluntate eius,qui coactè agit;ſed ſolùm vt ſubeſt directioni cogentis, & vtentis eo ad malum finem:quæ malitia non eſt imputanda illi miſero;nec actionem, vt ab ipſo eſt, contaminat: ſicut cùm quis reſtituit gladium ardenti in cædem hoſtis ſui, metu mortis adactus.

31 *Vẽdens arma ad bellũ iniquũ. vel venena.* Petes, Vtrùm is,qui vendit arma properanti ad bellum iniuſtum, vel venenum machinanti mortem alterius, cenſeatur cooperari,ita vt teneatur ad reſtitutionem?

Reſpondeo Primò, Si vendas arma ſoli parti iniquæ, & recuſes alteri,teneris: quia ita vendis vt cenſearis cooperari. Secundò, Si vendas paſſim omnibus petentibus,non teneris; quia externo actu venditionis non cenſeris magis cooperari parti iniquę,quàm alteri.Deinde quia damnum omnino remotè & per accidens ſequitur ex huiuſmodi vẽditione : non enim magis tendit ad irrogandam iniuriam,

14 Secundò, *De conſilio*. Hoc ſimiliter eſt cauſa, dum quis ex eo permouetur ad faciendum opus. Huc etiam pertinēt preces & promiſſiones. Ex qua verò culpa in dando conſilio quis teneatur, explicatum eſt ſuprà cap.7.dub.7. Modò ſatis ſit, eum teneri, qui fraude vel culpa lata iniquum conſilium dedit.

Cōſilium.

Sed difficultas eſt Primò, Si conſultor ante perpetratum maleficium reuocet conſilium, vtrùm nihilominùs teneatur?

15 Reſpondeo, & dico Primò, Si dediſti conſilium falſum vel falſo fundamento ſubnixum, (v.g. dicendo contractum eſſe licitum; bellum eſſe iuſtum, & ſimilia) ſufficit vt poſteà retractes ſententiam, dicendo te deceptum, & ſincerè veritatem explices, eo modo, iiſque rationibus, vt is, cui conſilium dediſti, intelligat te ex animo, non muneribus corruptum loqui: ſic enim prius conſilium ſatis eliditur. unde ſi ille nihilominùs in concepto facinore perſiſtat, iam non tuo conſilio, ſed ſua dumtaxat malitia, uel priuata opinione videbitur moueri; ac proinde tibi non imputabitur.

Reuocans conſilium, an teneatur.

16 Dico Secundò, Si dediſti conſilium uerum, oſtendendo utilitatem uel honorem, qui ex opere iniquo cōſequetur; uel machinanti malum occultam nocendi rationem aperuiſti, non ſufficit reuocare oſtendendo rem eſſe illicitam, ſuadereque contrarium; ſed oportet perſuadere. ſi enim ipſe permotus iſta utilitate, uel commoditate exequendi, quem aperuiſti, facinus perficiat, teneberis. Ratio eſt; quia oſtenſione commodi uel honoris, uolūtatem ipſius ad damnum inferendum permouiſti, & hæc motio manet, quamdiu ipſe eodem motiuo incitatus, conceptum facinus uult proſequi: ergo cùm ſis cauſa illius uoluntatis, etiam es cauſa effectus eius, ſcilicet damni ſecuti. Simili modo, occultum nocendi artificium aperiendo, veluti armis & auxilijs inſtruxiſti ut noceat, ſine quibus non potuiſſet nocere, & per quæ in propoſito nocendi fuit confirmatus: ſicut qui furenti præbet arma ut inimicum occidat, tenetur, niſi re ipſa abſtulerit, ne illis occidat. Confirmatur; quia cùm prauum conſilium dares, debebas cogitare mala, quæ inde ſequi poterant, & non fore poſteà in tua poteſtate impedire, quin conſilium illud exeat in opus.

Cōſilium aſſiduè voluntatē in malo retinens.

17 Hinc intelligi poteſt diſtinctio inter *mandantem* & *conſulentem*: cùm enim mandatarius agat nomine mandantis, ut ipſius uoluntati morem gerat, hoc ipſo quo mandans reuocat mandatum, & reuocatio innoteſcit mandatario ante operis executionem, ceſſat omnis ratio agendi, à mandante propoſita; ac proinde omnis motio, ab ipſo proueniens: non ſecùs ac ſi uis telo impreſſa, ſubitò cohibeatur & extinguatur. Dixi, *Si reuocatio innoteſcat mandatario*, quia ſi non innoteſcat, tenetur mandator, effectu ſecuto, non minùs, quàm ſi non reuocaſſet; quia ex ui mandati damnum datum eſt. Vnde etiam incurrit cenſuras & irregularitatem, ſi fortè mandanti, (ut v.g. in percuſſione Clerici) poſita ſit. nec refert quòd modò ſit in ſtatu gratiæ; quia etſi cenſura talis non contrahatur niſi propter peccatum mortiferum, non tamen eſt opus, ut illius peccati culpa tunc committatur, ſed ſufficit commiſſam eſſe, & effectum eius, ſeu opus externum ex ui illius tunc fieri: ſicut in propoſito accedit. Nam opus externum imputatur mandati tamquam auctori principali, qui altero ſit uſus ut inſtrumento. Qui uerò conſilium accipit, agit nomine ſuo, ideſt, ut rebus ſuis conſulat, unde non ſtatim ceſſat ratio agendi ipſi impreſſa, niſi contrarium perſuadeatur, uel certè niſi oſtendatur, illam rationem, ob quam motus fuit, non ſubeſſe. unde effectu ſecuto, cenſuras incurret.

Diſcrimē iubētis & ſuadentis.

Quando uerò quiſpiam precibus, blanditijs, promiſſis induxit alterum ad conflandū maleficium; ſufficit, ut quantum in ſe eſt, oſtendat ſibi diſplicere, ſeque propoſitū mutaſſe, & promiſſa reſcindere. nam alter nomine ipſius acturus erat, ſeu ut ipſi gratificaretur.

18 Aduerte tamen, non eſſe improbabile, conſultorem non teneri, ſi conſilium, quantum in ſe eſt, reuocet, & contrarium perſuadere nitatur, quamuis reipſa non perſuadeat. Ita Petrus Nauarra lib.3.cap.4.num.27. citans pro ſe Ioannem Medinam. Idem docet Salonius quæſtione 62. articulo ſeptimo, controuerſ. 6. Neque ponunt in hoc diſcrimen inter mandantem, & conſultorem. Ratio eſſe poteſt, quia quando fecit quod poteſt, ut conſilium prius euertat, uel oſtendit, omnibus conſideratis, eſſe iniquum & non ſequendum, non uidetur executor ipſius conſilio moueri, ſed ſua malitia. Sed quod diximus uidetur uerius.

Petes, Vtrùm ſi mandatarius poſt reuocationem mandati ipſi inſinuatam perſtet in propoſito patrandi maleficij; v.g. occidendi Titij, teneatur mandans lege iuſtitiæ monere Titium ut ſibi caueat, uel aliter impedire effectum. Quidam putant ſic teneri. Ratio eſt; quia mandans dando mandatum de Titio occidendo, fecit ei iniuriam. ergo ex iuſtitia tenetur impedire damna, quæ ex illa iniuria ſequi poſſent. ergo ſi ſcit inde ipſi imminere periculum, ex iuſtitia tenetur illud impedire, prout commodè poteſt, u.g. admonendo illum ut ſibi caueat, &c. Confir. Quia ad hanc obligationem ſufficit ut Titius ex iniuria à mandante illata, ſit conſtitutus in hoc periculo.

Sed contrarium tenent plerique DD. non teneri lege iuſtitiæ, ſed ſolùm charitatis, etſi fortè ſtrictiùs quàm alij, eò quòd occaſionem periculi dederit. Ratio eſt; quia etſi fecerit iniuriam Titio mandando eius homicidium, & uoluntatem alterius ad hoc flectendo, tamen hæc iniuria ante effectum fuit ablata. Nam uoluntas illa occidendi in gratiam mandantis, planè euanuit. Nec refert quòd ille dicatur perſtare in uoluntate occidendi, quia hæc uoluntas non eſt eadem, ſed diuerſa, utpote ex alio motiuo concepta, quæ planè per accidens & fortuitò ſequitur priorem uoluntatem. Ad confirmationem, Periculum in quo poſt reuocationem mandati Titius uerſatur, non eſt ex iniuria, uel opere mandantis, ſed ex malitia & arbitrio mandatarij. Denique ſi illa ſententia uera eſſet, mandans ſemper teneretur ad reſtitutionem ſecuto effectu, etiamſi non ſolū reuocaſſet mandatum, ſed etiam omnibus alijs modis conatus fuiſſet impedire: ſicut qui per iniuriam conſtituit aliquem in periculo hoſtium, ex quo illum non poteſt eripere, tenetur ſecuto damno.

Secundò, Difficultas eſt, Vtrùm conſulens minus damnum ad auertendum maius, teneatur ad reſtitutionem? 19

Suadēs minus malū.

Reſpondeo, Si conſulas inferri alicui damnum minus, ne eidem inferatur maius, non teneris. Ratio eſt; quia utiliter negotium illius geris, & meritò tibi gratiam debet pro hoc beneficio. Neque peccas ſuadendo minus, etſi ille de eo non cogitaſſet, (ut putat Petrus Nauarra ſuprà nume. 29.) quia non ſuades abſolutè, (hoc enim eſt illicitum, ſicut & facere) ſed ſub conditione nempe ſi alterum omnino uelit facere, uel ſi aliter à maiore abduci non poteſt: quæ conditio intelligitur, quando ſuadetur ei, cuius animus putatur obfirmatus: Si autem ſuadeas latroni, ut alteri, de quo non cogitabat, damnum minus inferat, teneris; 20 quia iniuriam illi facis, dum illum animo latronis, nocendi cupido, obijcis. non enim licet impedire damnum Petri cum iniuria Pauli. Hinc ſequitur, Peccaſſe Loth Geneſ. 19. dum Sodomitis in hoſpites irruere conantibus, ſuaſit ſtuprum filiarum, quia ſuaſit iniuriam in eas, de quibus ipſi non cogitabant: ut omittam, quòd ex officio paterno earum pudicitiam tenebatur tueri. quamuis fortè excuſari poſſit, quòd uel ex perturbatione id dixerit, uel ad declarandam ſceleris, quod attentabant, immanitatem. quomodo dicere ſolemus, Me potiùs interfice quàm illi noceas. uide Caietanum in illum locum, & Lippomani Catenam.

Aduerte tamen Primò, Si Paulus eſſet uir opulentus, qui nō putaretur grauatè ſuſcepturus minus damnum ad auertendum damnum Petri multo grauius, liceret illud cōſulere. Idem uidetur, ſi Petrus illud minus damnum Paulo eſſet repenſurus: tunc enim Paulus ex charitate teneretur permittere.

Secundò, Si latro de utroque cogitaret & anceps eſſet utri uellet damnum inferre, conſtituiſſet tamen firmiter inferre alterutri, poſſes ſuadere in genere quod minus eſt, malum enim minus, reſpectu maioris, non cenſetur malum. Neque per hoc conſilium ſit iniuria ei, cui minus damnum infertur; quia non reuocas malefico in mentem aliquid, quod non cogitabat; ſed tantùm in genere doces, minus malum potius eſſe faciendum, quam maius, ſi neceſſe ſit alterum fieri, (quæ doctrina uera eſt & utilis) & indicas utrùm ex duobus ſit minus; in quo etiam ueritatem, quam noſſe expedit, oſtendis. Vnde non poteſt alter queri ſibi factam à te iniuriam: non enim dicis, Fac huic potiùs iniuriam quàm illi; ſed tantùm proponis 21

Si latro ſit anceps de duobus.

uerita-

Digitized by Google

veritatem ſpeculatiuam; quod vt facias, iuſtam cauſam habes. Iuxta hęc intelligendus eſt Sotus lib. 4. de Iuſtitia, q. 7. art. 3. ſub finem. Contrarium videtur ſentire Petrus Nauarra ſuprà nu. 30. Sed nihil aliud eius ratio concludit, quam in particulari non licere directè maleficũ inclinare in alterutrum, rogando vt huic potiùs quàm illi noceat. Nos autem tantùm dicimus, poſſe in genere ſuadere, vt faciat id, quod minus eſt, & indicare vtrum ſit minus; relinquendo ipſius iudicio, vtrum malit amplecti.

22 *Cõſentiẽs.* Tertio loco eſt *Conſenſus*, hic eſt cauſa, quando ab alicuius conſenſu pendet, vt res fiat, vel non fiat, v. g. vt huic inferatur bellum; vt ille eligatur in Prælatum. Quòd ſi id à conſenſu tuo non pendeat, eò quòd auctoritatem nullam habeas, vel ſi abſque tuo conſenſu iam anteà æquè erant parati, neque illum expectarint; non cenſetur cauſa damni.

23 *Dans ſuffragium.* Hinc fit vt quando plures ferunt ſuffragia, vel ſubſcribunt in cauſam iniquam, ſi tu etiam conſentias, poſtquam ſufficiens numerus ſuffragatus eſt, non tenearis ad reſtitutionẽ damni ſecuturi: (etſi mortifere peccaueris conſentiendo) niſi ſpes fuerit, te contrario ſuffragio poſſe malum impedire. Ita Nauarrus cap. 17. num. 21. & Caietanus v. Reſtitutio, cap. 1. §. Conſenſus. Ratio eſt; quia iam cauſa damni ita eſt diſpoſita, vt æquè & eodem modo damnum ſit ſecuturum abſque tuo ſuffragio, atque cum illo. quare tuum ſuffragium accedens, non eſt vllo modo cauſa damni. Si tamẽ tuum ſuffragium antè contuliſti, quàm ſufficiens numerus eſſet cauſæ iniquæ ſuffragatus; teneris ad reſtitutionem: etſi certò ſcieris, ſequentes in eamdem partem conceſſuros, vt rectè Caietanus. Ratio eſt, quia ſuffragium tuum cauſæ damnoſæ aliquid contulit, eiuſq́; pars in effectum influens eſt effecta.

24 Dices, Hoc ſuffragium non fuit cauſa ſine qua non: ergo, &c.

Reſpondeo, Negando antecedens, fuit enim cauſa ſine qua non fieret damnum, nulla alia ſimili cauſa accedente nam quando ſe adiunxit cauſæ damnoſæ, (ſuffragantium numero) nondum ipſa erat ita diſpoſita & valida, vt ſufficeret ad damnum inferendum. Hoc autem ſuffragium accedens, illam compleuit. Similiter teneris, ſi ſpes erat te alios ab iniquo ſuffragio poſſe reuocare; quia ex officio quiſque ſuffragantium tenetur damnum impedire, ſi poteſt.

25 *Laudans malefactorem.* Quarto loco eſt *Palpo*, id eſt, adulator, qui laudat malefactorem, aut ſcelus patrandum commendat. Quò etiam pertinet exprobratio ignauiæ; vt quòd iniuriam, quam accepiſti, non ſis vltus. Hic tenetur, quando ex tali laudatione vel exprobratione alter impellitur ad maleficium. Ratio eſt; quia eſt inſtar conſilij, proponit enim laudem, gloriam, decus, vel ignominiæ abſterſionem, quæ ex maleficio videntur conſecutura.

26 *Præbẽs refugium.* Quinto loco eſt *Recurſus*, ſeu recurſum præbens. hic tenetur, quando eo modo præbet recurſum vt moraliter cenſeatur furi cooperari ad damnum inferendum, vel ad non reparandum illatum. v. g. ſi illum recipiat & non alios paſſim, ſi illum aut eius inſtrumenta occultet, ita vt hinc animetur ad damnum inferendum.

Dices, Ergo qui occultat furem, dum quęritur à lictoribus, tenebitur ad reſtitutionem, ſi poſtea ille damnum intulerit.

27 Reſpondeo, Verum eſt, ſi id ita faciat vt in poſterum det ſpem ſimilis opitulationis, & fur illa fidens, rurſum damnum inferat. alioquin ſi non det illi ſpem refugij in poſterum, non tenetur, quia non eo fine, nec eo modo abſcondit, vt moraliter cenſeatur cauſa damni: ſed tunc merè per accidens ex illo opere damnum ſequitur. Dicitur etiam *receptator*, qui rem furtiuam in cuſtodiam accipit, vt furi ſeruet. hic tenetur domino, ſi eam furi reddiderit: (ſi tamẽ abſque notabili incommodo poterat ei denegare) quia nõ poterat eam in deteriori ſtatu cõſtituere, quàm apud ſe erat. Item quia cenſetur cooperari furi ad retentionem rei alienæ. vide Sylueſtrum Reſtit. 3. q. 6.

28 *Participãs.* Sexto loco eſt *Participans*. Dupliciter autẽ dicitur quis *particeps*. Primò, qui particeps eſt prædæ: & hac ratione tenetur pro ea parte quæ ei obuenit. Secundò, dicitur participans, qui particeps eſt iniquæ operationis, præbendo auxilium & adiuuando ad executionem, ſicut qui ſcalas apponit, vel eas ſuſtinet fure aſcendente, qui excubias agit, qui inſtrumenta ſuppeditat, qui furem comitatur defendendi cauſa; qui iuuat effringere, aſportare, &c. qui remos in triremibus hoſtium impellunt, qui tormenta ad mœnia vel propugnacula hoſtilia pertrahunt, & ſimiles. Hi ſemper tenentur ad reſtitutionem hoc ipſo, quo aliquid auxilij ad iniquam executionem contulerint; ſi id ſponte & ſine compulſione fecerint; & maximè quando aliàs damnum non fuiſſet ſecuturum.

Dixi, *Si id ſponte fecerunt*; quia ſi quis iuſto metu coactus fecerit, non tenetur; modò id quod facit, non ſit per ſe malum. 29 *Iuſto metu compulſus.* Itaque hoc metu compulſus, poteſt apponere ſcalas, præbere inſtrumenta effringendi, iuuare, conſcendere murum; hæc enim per ſe ſunt indifferentia. neque lædunt dominum, niſi ex iniqua intentione & vſu furis, qui his auxilijs vtitur ad malum finem. pari modo poteſt iuuare in re poſtquam ſublata eſt, aſportanda, & in pecore abigendo. in his enim non eſt iniuria in dominum, ſi ex graui metu fiat, poſtquam res ſublata eſt. ſicut enim fur ipſe iuſto metu vrgente, non tenetur rem ablatam reſtituere, ita poteſt eam ob ſimilem metum de loco in locum transferre. quare multò magis id poterit innocens, qui rem non ſurripuit.

Hinc ſæpè excuſantur ruſtici, qui prædas militum iniuſtas coguntur auehere, vel pecora ſublata deducere. 30 Nõ tamẽ hoc metu poteſt quis domum alienam perfringere, vel per feneſtram penetrare, & res foras proijcere; vel pecora e ſtabulo abigere, nam hoc eſt eſſe cauſam principalem & directam furti & iniurię. quicumque enim res meas primò aufert vel damnificat, iniuriam mihi facit, quocumque metu id faciat. Niſi fortè id faciat cum animo compenſandi: tunc enim dominus id meritò debet permittere, ne alter grauiſſimum malum incurrat.

Obiectio. Dices, Iſti cooperatores, qui functiones illas ad malum prauias obeunt, poſſunt interfici ab ijs, qui iniuſtè oppugnantur, vel impetũtur, ſi malum alia ratione nequit auerti: ergo inique agunt. Conſequẽtia patet, quia alioquin daretur bellum vtrimque iuſtum, ſepoſita ignorantia. Confirmatur; quia etſi illud, quod faciunt, in abſtracto & per ſe conſideratum non ſit malum, ſed adiaphorum; tamẽ vt hic & nunc fit, eſt vera cooperatio iniuſtæ inuaſionis.

Ob hoc argumentum putant quidam cum Nauarro remiges Chriſtianos, qui coacti metu mortis, agunt remos apud Turcas, non excuſari.

Sed reſponderi poteſt, poſſe interfici, non iure vindictæ tamquam reos criminis, ſed iure neceſſariæ defenſionis; (alioquin enim impoſſibilis eſſet defenſio) quo modo etiã pueri, & amentes, interfici poſſent. etſi enim illi Ius habeãt ad illam actionem, quatenus eſt neceſſaria vt mortem euitent; qui tamen impugnantur, aduerſus quos hoſtis vtitur illorum opera, ius habent vt ſe defendant, & victoriã perſequantur; & conſequenter vt faciant ea, quæ ad hunc finẽ neceſſaria ſunt. Ad probat. conſequentiæ, Concedo poſſe dari ſpeciem quamdam belli vtrimque iuſti, maximè vbi ex altera parte non eſt propinqua vel directa oppugnatio. *Bellum vtrimque iuſtum.* Sic ſeruo bello capto, licitum eſt fugere, tamen ſi fugerit, dominus poteſt eum caſtigare; vt dictum eſt ſuprà capit. 5. dub. 5. & reus poteſt effracto carcere erumpere, tamen ſi fecerit, poteſt puniri, vt infrà cap. 31. dubit. 5. oſtendetur. idẽ alijs exemplis poſſet oſtendi. ſecùs tamen, ſi vtrinque ſit propinqua impugnatio. vnde illi dum cauſa defenſionis impetuntur, non poſſunt ſe defendere, lædendo iuſtos defenſores vel inuaſores, ſed tenentur deſiſtere; quia ceſſat coactio; vel ſi adhuc durat, illi parendo, mortem non vitabunt ſed aliunde incurrent.

Ad confirmationem, Dicendum eſt, illud opus non eſſe malum vt procedit à voluntate eius, qui coactè agit; ſed ſolùm vt ſubeſt directioni cogentis, & vtentis eo ad malum finem: quæ malitia non eſt imputanda illi miſero; nec actionem, vt ab ipſo eſt, contaminat: ſicut cùm quis reſtituit gladium ardenti in cædem hoſtis ſui, metu mortis adactus.

31 *Vẽdens arma ad bellũ iniquũ. vel venena.* Peres, Vtrùm is, qui vendit arma properanti ad bellum iniuſtum, vel venenum machinanti mortem alterius, cenſeatur cooperari, ita vt teneatur ad reſtitutionem?

Reſpondeo Primò, Si vendas arma ſoli parti iniquæ, & recuſes alteri, teneris: quia ita vendis vt cenſearis cooperari. Secundò, Si vendas paſſim omnibus petentibus, non teneris; quia externo actu venditionis non cenſeris magis cooperari parti iniquę, quàm alteri. Deinde quia damnum omnino remotè & per accidens ſequitur ex huiuſmodi vẽditione: non enim magis tendit ad irrogandam iniuriam,

Digitized by Google

quàm ad depellendam. Tertiò, Si vendas, iam contracta pugna, vel proximè impendente, teneris: quia vendendo ei, qui iam proximè comparatus eſt ad iniuriam inferendam, cenſeris ei propinquè cooperari; ſicut qui furēti in cædem inimici, præbet gladium. cùm enim tantum malum poſſis & tenearis impedire, arma negando; ſi ea præbeas non uideris ob exiguum illud lucellum præbere, ſed ut iuues, & ſeruias eius intentioni. Secùs ſi magnum lucrum vel damnum eſſet propoſitum. Quartò, Si uendas uenenum ei, qui dicit ſe petere ad interimenda noxia animalia, non teneris; etiamſi putes eum malo fine petere. Ratio eſt; quia eo modo vendis, quo alijs vendi ſolet. Confirmatur; nam qui vendit agnum Iudæo, quem putat ſacrificij cauſa emere, non cenſetur ei cooperari ad ſuperſtitionem; quia illa venditio cum his circumſtantijs facta, eſt indifferens ad vſum bonum & malum, & ex modo, quo fit, non videtur fieri ad vſum malum, quem alter occultè intendit, ſed ad bonum, quem ex natura ſua vel iuſta inſtitutione habet: ergo neq; qui arma vel uenenum, ſi eo modo vendat, quo paſſim alijs conſueuit.

Agnum Iudæo.

DVBITATIO IIII.

Vtrùm is, qui aliquo horum ſex modorum cooperatur, teneatur in ſolidum.

32 RESPONDEO, Quod ad quinque priores modos attinet, *conſulens, mandans, conſentiens, laudans,* & *receptans*; tenentur ad reparationem totius damni, ſi totius cauſa fuere; partis verò, ſi ſolùm partis damni cauſam dedere. patet ex dictis. Sed quid, ſi volenti furari 10. ſuaſeris vt acciperet 20. teneberiſne ad 20.

Qui uolēti furari 10. ſuadet furari 20.

Reſpondeo, Si volenti furari 10. ſuaſiſti vt præterea alios 10. furaretur, non teneris niſi ad 10. quia non fuiſti cauſa prioris volitionis, qua cæpit hæc 10. ſed poſterioris tantùm, quæ ad alia 10. pertinet. Si verò ſuaſiſti vt furetur 20. putat Adrian. qu. 1. de reſtitu. §. Iam dicam, eum teneri ad 10. quia eſt cauſa nouæ voluntatis, pertinentis immediatè ad 20.
33 Sed contrarium eſt uerius, ut docet Medina C. de reſtitut. quæſt. 8. & Couarruu. ad regu. Peccatum, p. 2. §. 12 num. 4. nempe ſolùm teneri ad 10. Ratio eſt; quia ſuo conſilio non fuit cauſa, niſi ablationis 10. niſi forte ſuo conſilio reddiderit ipſum in propoſito firmiorem, vel cauſa fuerit ut citiùs ageret, quàm alioquin erat facturus: tunc enim cēſetur cauſa totius iniquæ damnificationis, quatenus hic & nunc peragitur, iuxta Caietanum. Sotum & Medinam, de quo dubit. 2.

Vtrùm autem aliquis alterius conſilio ſit firmior redditus, non poteſt facilè deprehendi, niſi exteriùs aliqua cernatur in opere uariatio; ut ſi citiùs, audaciùs, ardentiùs ſolito faciat; uel indicet ſe ambiguum antè fuiſſe.

34 Sed præcipua difficultas eſt de ſexto modo: nempe de *participante*, uel *adiuuante*, ut quando milites ſpoliantur bem: quidam enim uidentur exiſtimare, ſingulos damni ſocios teneri in ſolidum; alij negant. Sed utendum eſt diſtinctione: uel enim cooperantur ad idem indiuiduum damnum, uel ad diuerſum: quo poſito.

De militibus ſpoliātibus vrbem.

Dico Primò, Si cooperetur ad idem damnum indiuiduum, tenetur in ſolidum, etiamſi ſotius conſtituerat ſolus inferre; iuxta ſententiam Caietani, Soti & Medinæ ſuprà; ut ſi iuues ad eamdem domum incendendam, ad idem pondus auferendum, ad eumdem gregem abigendum, ad eamdem domum effringendam. Et de tali cooperante intelligendi ſunt prædicti Doctores, dum dicunt eum, qui cooperatur ad idem damnum, teneri in ſolidum: hoc enim limitandum eſt ad idem indiuiduum damnum, quod à pluribus, tamquam partibus unius integræ cauſæ, infertur. quiſque enim tunc eſt cauſa partialis totius damni, ut hic & nunc fit, & in totum uim confert, licet partialem: ſicut dum plures unam nauem trahunt, unum pondus geſtant. Nec refert, quòd ſine te fieret; quia non fieret, niſi tu uel alius tuo loco ſimilem uim conferret: nam per ſolam illam uim, quam nunc ſocius adhibet, executio non fieret; uel certè non eodem modo fieret: per plures enim fit faciliùs, celeriùs, animoſiùs.

Cooperantes ad idē indiuiduū damnum.

35 Hic tamen Aduerte, hanc ſententiam maximè habere locum, quando quis cooperatur immediatè exequendo maleficium cum alio, tamquam cauſa partialis: tunc enim proximè eſt cauſa damni, ita ut ſine ipſo, uel alio ſimilem opē conferente non fieret; ut patet in eo, qui iuuat rem auferre. Si uerò ſolùm cooperetur mediatè, præbendo inſtrumenta, iuuando conſcendere, ligando uinctum; probabilis eſt ſententia Nauarri, Silueſt. & aliorum, non teneri: ſi damnū æquè per executorem erat inferendum, iuxta ea, quæ diximus dubit. 2.

Hoc maximè locum habet in executorib.

Dico Secundò, Si uerò non concurrat ad idem damnum indiuiduum, ſed diſtinctum irroget, non tenetur in ſolidū, ſed dumtaxat pro ſua parte. Ita docet Adrianus qu. 1. de reſtitu. Siluest. Reſtitu 3. quæſt. 6. §. Quartum, Nauarrus capit. 17. num. 21. & alij. Ratio eſt; quia tunc quiſque ſolum eſt cauſa partis damni, quam ipſe per ſe dedit, non autē totius, aut partis, quam alius fecit. niſi fortè alium impulerit, ut citiùs aut alacriùs faceret, aut niſi ſe uiciſſim permouerint uel animarint: ſicut quando tres uel quatuor milites ſe mutuò excitant ad alicui damnum inferendū: tunc enim ſinguli cenſentur cauſa totius damni. hoc tamen ordinariè non accidit, niſi inter paucos. 36

Si damnū ſit diuiduū

Hinc fit, ut miles gregarius non teneatur niſi de damno, quod ipſe per ſe in bello iniquo dedit: non autem ad totum illius belli; (quod eſt contra Couarruu. regu. Peccatum, p. 2. §. 12. num. 2. & Ioſephum Angles in 4. difficultate 10. de reſtitut. ex bello) quia totius damni cauſa non fuit, ſed dumtaxat ſuæ partis, ut rectè Siluest. v. Bellum 1. q. 10. §. Sexta, & Nauarr. num. 22. Nec obſtat, quòd ſinguli iuuerint ad iniquam expugnationem, & ingreſſum in urbem; quia ſolùm iuuerunt faciendo partem ſuam; non autem procurando ut alij ſuam in illo damno facerent, aut ut urbem expugnarent. unde ſicut ille non eſt cauſa damni, niſi ratione partis, quam ipſe intulit; ita non tenetur ad reſtitutionem, niſi pro ſua parte. Sicut enim totus exercitus eſt cauſa totius damni, ita ſinguli ſuæ tantùm partis, niſi alia ratione alios iuuerint uel incitauerint. Dux tamen tenetur ad totum, quod per milites illatum eſt, quia uel eos ad hoc direxit, uel ſi non direxit, ſaltèm tenebatur ex officio impedire. 37

Miles gregarius.

Petes, Quid ſi dubium ſit, an alios tuo conſilio uel laude permoueris? 38

Reſpondeo, Te in dubio non teneri, quia melior eſt conditio poſſidentis; cur enim tantum onus in te ſuſcipias, ſi dubitas an cauſa damni fueris? debet igitur moraliter eſſe certum. Idque locum habet in omni caſu, quo dubitatur an cauſa damni fueris, ſi enim poſt diligentem inquiſitionem dubium manet, non teneris; ut oſtenſum eſt 1. 2. q. 19. art. 6. Idem docent Silueſter ſuprà q. 6. in princip. ubi dicit eſſe communem ſententiam, & Petrus Nauarra lib. 3. c. 4. numero 58.

DVBITATIO V.

Quo ordine teneantur iſti in ſolidum reſtitutionem facere.

OMISSIS varijs ſententijs, Reſpondeo, Si aliquid ablatum ſit, Primo loco & ante omnes tenetur is, ad quē res furtiua peruenit; ſiue extet in ſpecie, ſiue non extet, ſi tamen inde factus ſit ditior. Ratio eſt; quia hic obligatur ratione rei acceptæ, quæ obligatio eſt ſumma: nam res aliena quamdiu extat in ſpecie, per ſe debetur, ſemperq; clamat, vt dici ſolet. Si conſumpta ſit; vel conſumpta eſt bona fide, ab eo, qui ignorabat eſſe furtiuam, & ſic non tenetur, niſi quantum ex ea factus eſt ditior; vel conſumpſit mala fide, ſciens eſſe alienam vel certè dubitans; & ſic tenetur reſtituere pretium; quia quòd conſumpſerit eam mala fide, nō liberat eum, quin primo loco teneatur, perinde ac ſi extaret. alioquin noua illa iniuria liberaret eum à reſtitutione. cùm enim ipſe ex ea re commodum, ſciens & volens perceperit præ reliquis; par etiam eſt, vt præ alijs quoque veniat in onus reſtitutionis. 39

Is ad quē res peruenit.

Si aliquis ex ſocijs damnum compenſauerit, illi reſtituēda eſt res illa vel pretium eius, non domino: quia in Ius domini ſucceſſit. Vide Caietanum quæſtio. 62. articu. 6. & Couarruu. regula Peccatum, p. 2. §. 12. 40

Dubium tamen eſt, An is, qui bona fide rem furtiuam emit, poſſit eam furi reſtituere; vt pretium recipiſcatur, 41

etiamſi

Qui bona fide emit à fure.
Ratione dãni dati, qui primò tenentur.
Qui coegit.

etiamſi dominus eam non eſſet recuperaturus; de quo infrà c. 14. dubit. 3. Si verò nihil ablatum ſit, ſed tantummodò damnum irrogatum, primo loco tenetur is, qui coegit, vel fraude induxit, vel qui imperauit; cui alter non fuit auſus contradicere: vt ſi Dux imperet militi vt occidat, incendat, ſpoliet: ſi quis perſuadeat id eſſe licitum, ſi conuitijs impellat. Ratio eſt; quia hic iniuſtè coniecit alterum in obligationem reſtitutionis. Vnde ſi hic reſtituit, executor, vel is, qui hoc modo inductus eſt in maleficij ſocietatem, non tenetur quidquam ei refundere; quia hic inductor to-

42 tum debet compenſare. Pari modo tenetur primo loco, qui ſuo nomine fecit, vel rogauit fieri, vel ſuaſit. Primò, quia is, cuius nomine fit, eſt cauſa principalis, quæ inſtar finis & efficientis moralis mouet ceteras: ergo tenetur ante ceteras. Secundò, quia qui commodi vel honoris, vel oblectamenti ſui cauſa cupit fieri maleficium, implicitè hoc ipſo cēſetur in ſe totum onus reſtitutionis ſuſcipere. par enim non eſt, vt onus & obligationem maleficij in alios reijciat, qui ſua cauſa illud fieri poſtulat, vt ſi roges Petrum vt interficiat tuum inimicum. in hoc caſu vera eſt ſententia Caietani, Soti & Bannesij, qua affirmant, eum, qui alios induxit, teneri primo loco; & inductos non teneri illi quicquam refundere.

Qui ſua cauſa ſuaſit.

43 Aduerte tamen, eſſe quandam ſententiam, quam Petrus Nauarra l. 3. cap. 4. num. 101. & ſequentibus, multis rationibus confirmare nititur: nempe hunc non ita teneri primo loco, quin executor & alij teneantur ſuas partes conferre, etſi minores, v.g. damnum ſit 6. aureorum; is qui iuſſit ſuo nomine fieri, tenebitur in reſtitutionem conferre 3. executor 2. laudator 1. Ratio præcipua eſt; quia omnes iſti verè concurrunt ad damnum inferendum: ergo etiam concurrere debent ad reſtitutionem. Quæ ſententia non eſt improbabilis, maximè quando executor mercedem habuit pro maleficio. tunc enim etiam ſuo nomine feciſſe videtur. Contrarium tamen puto eſſe verius; quia qui maleficium ſua cauſa fieri cupit, cenſetur etiam onus reſtitutionis in ſe recipere.

Si executor mercedem accepit.

44 Secundo loco tenetur executor, quatenus eſt executor.

Executor, ſecundò loco.
ceteri poſt hunc.

Tertio loco, ceteri, qui conſilium dederunt, qui conſenſerunt, qui laudauerunt, vel animauerunt, qui præbuere recurſum, & qui præſtiterunt obſequium, inſtrumenta, comitatum. Probatur; quia executor, poſt eum, qui iuſſit, vel ſuo nomine fieri voluit, eſt principalis; ceteri verò ſunt cauſæ acceſſoriæ & ſecundariæ, fulcientes, & quodammodò ſeruientes executori. quod enim faciunt, non ſua cauſa faciunt, ſed vt ipſum inſtruant & arment. alius enim oſtendit viam perficiendi, alius vtilitatem, alius laudem promittit, alius ſecuritatem, alius obſequium & inſtrumenta præbet.

45 Vnde ſequitur Primò, Si executor reſtituerit, hos nihil teneri ipſi refundere; quia tenentur ſolùm in eius defectum. quamuis, vt antè inſinuaui, nō ſit improbabile, quòd ceteri teneantur illi ad aliquid refundendum, ſi ipſum induxerunt, alias non facturum, & ipſe non ſua cauſa executus eſt. Ita enim tenet Caietanus quæſ. 62. ar. 6. ad tertium argumentum. Bannes ibidem art. 7. & Sotus lib. 4. quæſt. 7. art. 3. vbi etiam dicit, Si auctor non tentaret malum, niſi comitatus ſocijs, ſocij tenentur ei reſtituere. Ratio illorum eſt; quia qui inducunt aliquem ad maleficium, ſunt cauſa cur ille incurrat obligationem reſtitutionis: ſimiliter qui comitantur eum, qui aliàs non auderet. Sed quod diximus eſt verius. quamuis enim ſint executori cauſa vel occaſio mali, tamen quia nulla vi, vel fraude illum inducunt, non tenentur ipſi ratione huius inductionis, neque cenſentur obligationem in ſe recipere; quia non ſua cauſa fieri volunt.

Si executor reſtituerit.

46 Sequitur Secundò, Si executor noluerit, vel non potuerit reſtituere, teneri iſtos, quia ſuccedunt in defectum executoris; ſicut executor in defectum iubentis.

Quid ſi noluerit vel non voluerit.

Sequitur Tertiò, Si iſti ſoluerint, executorem (ſecūdùm veriorem ſententiam) teneri illis refundere totum. Ratio eſt; quia ſoluendo ſucceſſerunt in Ius, quod dominus habebat in executorem qui priùs tenebatur. Vnde ſicut executor debuiſſet ſoluere domino ante ipſos; ita tenebitur ipſis ſoluere, qui Ius domini in ſe tranſtulerunt, ſoluendo loco executoris: ſicut ſi fideiuſſor, qui ſecundo loco tenetur, ſoluat, transfert in ſe actionem domini, quam habebat in principalem debitorem. Pari modo, ſi executor ſoluerit, tenebitur ei iuſſor, vel is, qui cauſa ſua fieri voluit. vide de his Siluestrum Reſtitut. 3 quæſt. 10. 6. §. Quintum, vbi pro hac ſententia citat Diuum Thomam, Roſellam, & ſupplemen Idem docet Couarruu. ad regulam Peccatum, p. 2. §. 12. num. 3.

Sequitur Quartò, Si executor nomine omnium executus eſt facinus, omnes ſimul teneri primo loco; quia illorū cauſa factum eſt, & illi, in hoc conſentiendo vt ſic fieret, tacitè in ſe receperunt obligationem. executor autem, quà executor, tenetur ſecundo loco; quamuis vt vnus illorum, quorum nomine factum eſt, teneatur primo loco. Itaque ſi ipſe reſtituerit in ſolidum, reliqui tenentur ei conferre ſuas partes: ita tamen vt ipſe quoque pro ſua parte in compenſationem veniat; non vt executor, ſed vt vnus illorum, quorum nomine factum eſt. v.g. totum damnum ſit cētum aureorum: omnes quorum nomine factum, comprehenſo executore, ſint decem, reliqui nouem debent ei ſinguli decem aureos. 47

Si omniū nomine factum eſt.

DVBITATIO VI.

Vtrùm inter cauſas ſecundarias, quæ tenentur poſt executorem, videlicet inter conſultorem, conſentientem, animantem, receptatorem, & ſubminiſtrantem, ſit aliquis ordo in reſtituendo.

PETRVS Nauarra lib. 3. cap. 4. num. 81. ponit inter has cauſas ordinem aliquem. Ratio ipſius eſt, nam, illa prior tenetur, quę priùs & immediatiùs effectum attingit: atqui inter has alia priùs & magis attingit, alia poſteriùs & minùs. aliter enim attingit conſultor, aliter laudator, aliter receptator. Idem docet Alcoçer in Summa capit. 21. vbi Primo loco dicit teneri imperantem & conſulentem. Secundo, executorem. Tertio, receptatorem. Quarto, qui non impediunt, cùm ex officio teneantur. Quinto, cuſtodem ſpecialiter deputatum. Sexto, qui tacuerunt; vt teſtes iuridicè interrogati. 48

Sed verius eſt, non eſſe inter has cauſas ſecundarias, ordinem talem, qualis eſt inter principalem & ſecundariam, ita vt vna ſoluente, reliquæ maneant liberæ: ſed in defectū principalis, omnes hæ cauſæ videntur teneri æquè primò, ſic tamen vt alia ad plus, alia ad minus teneatur. Ratio eſt; quia vna non eſt operata ad damnum, tamquam inſtrumentum alterius, vel alterius nomine, ſed quęque per ſe in ſuo ordine. laudans enim non ſeruit conſentienti vel conſulenti, nec eius nomine agit, neque contrà, vt ſuppono. (ſi enim ponamus aliquem ex his, alterius nomine agere, non tenebitur ille ęquè primò, ſed ſecundariò & in defectum illius, cuius cauſa egit, vt dictum eſt, quia ille in ſe ſuſcipit obligationem) Itaque ęquiſſimum videtur ſi executor non reſtituat, vt iſti omnes in locum eius immediatè ſuccedant, & teneantur pro rata portiones cōferre; maiorem quidem is, qui magis videtur executorem mouiſſe; minorem, qui minùs. vnde is, qui eſt cauſa ſine qua damnum nō fieret abſolutè, plus tenetur conferre quam is, qui ſolùm eſt cauſa ſine qua non fieret tali modo; id eſt, ita celeriter, audacter, vel atrociter. Ex quo vlteriùs ſequitur, quòd plus interdū teneatur conferre conſulens, quam receptans vel conſentiens; & interdum contrà; prout executor magis vel minùs ab hac vel illa cauſa motus fuit. Et hoc videtur velle Petrus Nauarra. nihil enim aliud probat eius ratio. omnes enim mediatè & ſecundariò attingunt effectum; (non vna mediante altera, vt inſtrumentum alterius) quamuis alia efficacius alia. Vnde ſolùm ſequitur, aliam plus debere in reſtitutione, aliam minus, non autem priùs vel poſteriùs. alioquin ſi receptator reſtitueret, ceteri nihil tenerentur ei refundere. Ille autem ordo, quem ponit Alcoçer, non probatur, quia nulla eſt ratio, cur receptator teneatur prior, quàm Superior conſentiens; aut conſultor, prior, quàm receptator. Imò ſi quis ordo ponendus ſit; poſt executorem, prior teneri videbitur Superior conſentiens, quā conſultor vel receptator; quia ille tenebatur etiam ex officio impedire. vnde duplici ex cauſa tenetur; & quia conſenſit, & quia non impediuit. 49 50 51

Nō eſt ordo inter has cauſas.
Qui plus mouit, tenetur ad amplius; qui minùs, ad minus.

DVBI-

DVBITATIO VII.

Quando plures ſunt cauſæ damni æquè principales, vel æquè ſecundariæ, quæ videantur æqualiter contuliſſe ad totum damnum, ad quid ſingulæ teneantur.

Cauſæ æquè principales.

52 RESPONDEO Primò, Tenentur æquas portiones ad reſtitutionem damni conferre. Secundò, In defectum reliquorum quiſque tenetur in ſolidum. Tertiò, Ei, qui priùs ſoluit, tenentur reliqui ſinguli pro ſua parte. v.g. tres communi conſilio incenderunt domum valentem 3000. aureorum, quiſque tenetur cõferre 1000. pro ſua parte: ſi duo nolint, tertius tenetur in ſolidum; ſed tunc habet Ius exigendi 1000. ab vtroque ſociorum. Primum patet; quia cùm eodem modo & æquè principaliter ad damnum ſint cooperati, æqualiter tenentur ad eius reparationem; ac proinde æquis partibus. Secundum patet: quia quiſque cooperatur ad totum damnum: ergo in

53 defectum ſociorum tenetur ad reparationem totius. Tertium patet; quia Ius, quod habeat dominus exigendi à ſingulis partem, tranſlatum eſt in eum, qui pro ſocijs ſatisfecit; non enim pro eis ſatisfecit, vt eſſent omnino liberi, ſed quia illis nolentibus, tenebatur domino reſtitutionem procurare: ergo põt ab illis repetere, qđ nomine illorũ dño dedit, quodq́; ipſi dare debuiſſent. Confirmatur Primò, Quia in hoc, rectè eorum negotium geſſit, ac proinde ipſi ratum habere tenẽtur. Secundò, Quia dum nolunt ſoluere; non ſolùm creditori, ſed etiam ſocio iniuriam faciunt, cogentes eũ ſoluere pro ipſis. ergo poteſt ab illis repetere. Tertiò, Quia aliàs peior eſſet conditio eius, quem

Qui alios induxit.

54 priùs pœnitet. Nec obſtat, quòd ipſe alios induxerit ad damnum inferendum; quia ſi non imperauit, nec coegit, nec induxit in ſui gratiam, vt facerẽt, ſed ob communem vtilitatẽ; omnes cẽſentur eodem gradu & loco cooperati: nec quiſquam videtur totum onus damni in ſe recipere. vnde ſinguli ad ſuas portiones conferendas eodem gradu

55 tenentur. ac proinde qui totum ſoluit, poteſt à ceteris ſuas partes exigere. Contrarium tenent Caietanus, Sotus, & Banes ſuprà; nempe eum, qui induxit alios, non poſſe exigere ab illis vt partes conferãt, eò quòd ipſis ſit cauſa damni, inducendo in ſocietatem maleficij. Sed quod diximus

56 eſt verius: quia non fecit illis iniuriam, ſed volentes & conſentientes induxit.

Ex his ſequitur, non eſſe vniuersè verum, quod docet Angelus v. Furtum, nu. 16. *Vno ſoluente, ceteros non teneri illi refundere, niſi fuerint cauſa, ſine qua ille, qui ſoluit, non fuiſſet inductus in crimen.* etſi enim hoc ſit verum in principali auctore ſoluente, reſpectu executoris, & in executore reſpectu reliquorum, vt dictum eſt; non tamen eſt verum in duobus executoribus, vel conſultoribus, vel laudatoribus, &c. quorum alter non induxit alterum in crimen: neque in laudante, conſentiente, conſultore, &c. quorum alius alium non induxit, ſed tantùm induxerunt executorem. Fateor tamen in foro externo non dari actionem in ſocios, propter commiſſum crimen, & hoc eſt quod ſignificatur L. ſi plures 17. ff de dolo, quam citat Angelus.

DVBITATIO VIII.

Vtrùm ſi is, qui damnum accepit, vni ſociorum obligationem reſtituendi condonet, reliqui maneant liberi.

57

Condonatio facta auctori principali liberat ceteros.

RESPONDEO & dico Primò, Si condonet auctori principali; qui ſecundo loco tenebantur, manent liberi. Eſt communis ſententia DD. Patet; quia hæc remiſſio eſt inſtar ſolutionis: (vnde ſolet à Iuriſperitis uocari acceptilatio, quæ eſt imaginaria quædam ſolutio) atqui ſoluente eo, qui primo loco tenebatur, ceteri manent liberi, vt patet ex dictis: ergo, &c. vide Medinam q. 8 dub. 3. & Sotum lib. 4. q. 7. art. 3 in fine.

58

Cõdonatio facta ſecundario.

Dico Secundò, Si remittat ei, qui ſecundo loco tenebatur, non ideò liberatur is, qui primo loco. Ratio eſt; quia obligatio principalis auctoris, non pendet ex obligatione ſecundarij, ſed contrà. quo fit, vt ſecundario ſoluente, teneatur ei principalis ex integro; ſoluente autem principali auctore, ſecundarius nihil teneatur ei rependere. 59

Dico Tertiò, Quando plures eodem gradu tenentur, (id eſt, æquè primò, vel æquè ſecundariò) vt ſi vni perfecta fiat remiſſio, non ideò ceteri ſunt liberi à ſuarum partium reſtitutione. Ratio eſt; quia obligatio vnius non pendet ab altero, ſed omnes æquè mediatè vel immediatè ſe habent ad damnum.

Sed difficultas eſt, quantum quiſque debeat, ſi id, quod ſupereſt, in ſolidum ſit compenſandum, v. g. Titius, Stichus & Caius intulerunt damnum 300. aureorum, & Caio ſit remiſſio. 60

Si vni facta ſit condonatio.

Reſp. Stichum & Titium debere ſuas partes, nempe vtrumq; ſeorſim 100. Quòd ſi Titius nolit reſtituere, vel non poſſit, Stichus non tenebitur ad totam portionem Titij, ſed ſolùm ad dimidiam, nempe ad 50. vnde in vniuerſum vt reſtitutionem faciat, non tenebitur, niſi ad 150. non autem ad 200. vel 300. Ratio eſt; quia alterum dimidium portionis Stichi, qui non volebat vel non poterat reſtituere, ferre debet Caius, cui facta eſt remiſſio; nam eã ferre debuiſſet, ſi nulla remiſſio facta fuiſſet: atqui per remiſſionem non poſſunt ſocij grauari, ſicut nec per ſolutionem. Itaque dum Caio ſit remiſſio; triplex remiſſio ei 61

fieri intelligenda eſt. Primò, eius partis, quam deberet, ceteris conſpirantibus ad reſtitutionem, nempe 100. aureorum. Secundò, Partis, quam deberet, vno recuſante reſtitutionem; nempe 150. ſi enim Stichus noluiſſet reſtituere, tunc Caius cum Titio debuiſſet reſtituere in ſolidũ, collatis vtrimque 150. Tertiò, totius, quod debuiſſet ſoluere, vtroque ſocio ſolutionem recuſante, nempe 300.

DVBITATIO IX.

Quomodo cenſeatur quis cauſa damni negatiuè.

62

Cauſa negligendo.

RESPONDEO, Si non impediat damnum, dum ex officio tenetur. hoc fit tribus modis, qui notantur his verbis, *mutus, non obſtans, non manifeſtans.* *Mutus* dicitur, qui omittit præcipere: ſi erat Superior; conſulere, ſi conſultor; clamare aut ſtrepitum edere, ſi erat cuſtos rei, ad dãnum impediendum. *Non obſtans* dicitur, qui omittit opem vel operam, qua poterat damnum impedire, & quam ex officio tenebatur nauare, vt Principes, Magiſtratus, Præpoſiti viarum & ſimiles. *Non manifeſtãs* dicitur, qui cùm ex officio teneatur, omittit manifeſtare malefactorem, ſiue ante factum, quando damnum erat impediendum, ſiue poſt factum, quando ſarciendum; vt cuſtos rei cuſtodiendæ deputatus. ita paſſim has cauſas explicant Sotus, Caiet. Silueſt. Medina, & Nauarrus ſuprà.

DVBITATIO X.

Vtrùm qui hoc modo cauſa damni fuere, ſemper teneantur ad reſtitutionem.

63

CAIETANVS v. Reſtitutio, cap. 1. §. Aduerte, quòd in his tribus; putat etiam eos teneri ad reſtitutionem, qui etſi ex officio non tenerentur, tamen tenebantur ratione articuli neceſſitatis; & facilè poterant ſine ſuo incommodo damnum impedire; vt ſi ſcias aliquos ſtatuiſſe ſpoliare domum, vel occidere, & niſi indices, ſequetur damnum. Ratio eſt; quia talis cenſetur cauſa illius damni, ſaltem indirectè; quod ſufficit. Idem tenent Angelus v. Furtum. num. 26. & Richar. d. 15. art. 5. q. 4. & quidã alij, cum hac limitatione, ſi, qđ non impedias, ex malo animo facias. Sed contraria ſententia eſt cõis, pro qua.

Solus iis, qui obligatur ex officio, tenetur ad reſtitut.

Dico primò, Neminem ratione damni non impediti teneri ad reſtitutionem, niſi ad hoc obligatus fuerit ex officio. colligitur hoc ex D. Thoma quæſt. 62. art. 7. ad 3. & docet Medina quæſt. 9. Nauarr. c. 17. num. 18. Couar. ad reg. Peccatum, p. 2. §. 3. num. 5. qui dicunt hanc ſententiam eſſe ferè communem. Ratio eſt; quia qui non obligatur ad impediendum ex officio, ſolùm obligatur ex charitate; atqui violatio obligationis ex charitatis lege naſcentis, non inducit neceſſitatem ſarciendi damni; id enim pro- 64

prium

prium eſt vinculi Iuſtitiæ, vt omnes tradunt.

Obiectiones.

Dices Primò, cap. Quantæ, de ſent. excommun. Innocent. III. dicit *eos, qui conſentiunt iniicientibus violentas manus in Clericos, & eos, qui iniiciunt, pari pœna condemnari ab Eccleſia*, nempe pœna excommunicationis. Secundò, cap. Sicut dignum. 6. de homicidio, Alexander III. ait, *Qui potuit hominem liberare à morte, & non liberauit, occidit.* Tertiò, Qui ſuadet alteri, ne impediat furem vel latronem aggredientem aliquem, tenetur ad reſtitutionem: ergo etiam is, qui non impedit, dum facilè poteſt.

Solutio.

65 Reſp. Ad Primum. Innocentius ibi loquitur de iis, qui conſentiunt vel non impediunt, cùm ex officio teneantur impedire; vt exponit Gloſſa: quamquam non negauerim poſſe excommunicationem ferri etiam in talem, qui non tenetur ex officio. Inde tamen non ſequitur, eum obligari ad reſtitutionem: nam propter peccatum mortale poteſt quis excommunicari, non tamen obligari ad reſtitutionem.

Ad Secundum. Dicitur *occidere*; ſicut is, qui non paſcit fame morientem; nempe culpa homicidii, vt eſt contra charitatem, non vt contra Iuſtitiam, cap. Paſce, d. 87. ex Ambroſio.

Impediens defenſionē

66 Ad Tertium. Medina, conceſſo antecedente, negat conſequentiam, & conatur oſtendere, eum, qui remotior eſt, interdum teneri, quando propinquior non tenetur. Sed ex dictis cap. 1. dubit. 18. colligitur, antecedens eſſe diſtinguendum: ſi enim is, qui ſuadet tibi ne latronem, qui inuadit innocentem, impedias, id faciat ſine vi aut fraude, non tenetur ad reſtitutionem, quamuis grauiſſimè peccet contra charitatem. Ratio eſt, quia non fecit contra aliquod Ius iuſtitiæ, quod alter habeat, ſed ſolùm contra charitatis debitum: ille enim innocens non habet Ius iuſtitiæ ad tuum auxilium, niſi quatenus in tua libera voluntate illud poſitum eſt. Vnde quamdiu libertas tuæ voluntatis non impeditur, non fit ei iniuria. Si tamen vi aut fraude impediret, tunc veram ei iniuriam irrogaret.

67 Ad rationem initio allatam pro ſententia Caietani, Reſpondeo, Eum, qui tali modo eſt cauſa damni, ſolùm eſſe cauſam priuatiuam; quæ cùm nullo modo influat in effectum, tenetur ad reſtitutionem; niſi ex officio obligata fuerit ad impediendum. ſi enim ſolùm ex charitate teneatur, ſolùm contra charitatem peccabit.

Sed quid ſi fur det tibi aliquid, ne impedias ipſius furtum, clamando vel manifeſtando, teneberiſne ad reſtitutionem?

Si fur det pecuniam, ne impedias.

68 Reſp. Primò, Te ne non teneri ad reſtitutionem pretii, niſi fortè ſit pars furti. hanc enim teneris reſtituere, ratione rei acceptæ.

Secundò, Quod ad compenſationem damni attinet, Sotus l. 4. q. 7. ar. 3. putat te etiam non teneri: quod probatur Primo, Quia non ideò magis obligaris ad impediendũ, quod pretium acceperis vt non impedias. Secundò, Quia recipiendo illud pretium, non facis iniuriam ei, quem fur parat inuadere: ſicut non facis iniuriam, dum precibus tibi perſuaderi ſinis, nec maleficium impedias.

Contrarium videtur verius; quod tenet Petrus Nauarra l. 3. cap. 4. num. 32. & Salonius par. 273. Ratio eſt; quia hic non ſolùm eſt nõ impeditio, ſed etiam actus poſitiuus, quo animat furem: ſine quo vel non feciſſet, vel non tam audacter & ſecure feciſſet. Aliud enim eſt, non impedire, aliud externo aliquo ſigno animare & ſecuriorem reddere: accipiendo autem pretium, videtur ſpondere ſecuritatem. Quod ſi ſolùm non impediret, non teneretur, etiamſi pretium accepiſſet, vt benè probant argumenta.

Omnes qui ex officio tenentur.

69 Dico Secundò, Omnes, qui obligantur ex officio impedire damnum alterius, ſi id ex culpa graui negligant, tenentur ad reſtitutionem. Eſt communis ſententia Doctorum. probatur; quia illi ex iuſtitia debent illum actum impeditionis dãni: ergo omiſſio eius eſt cõtra Iuſtitiã: ergo ſi ex illa omiſſione ſequatur damnũ, omittens eſt cauſa illius dãni contra Iuſtitiã. Conſequentia patet, quia ſicut damnum, quod ſequitur ex iniuſta commiſſione, eſt iniuſtum: ita etiam quod ſequitur ex iniuſta omiſſione. Vnde ſicut teneris ad reparationem damni, quod alteri datur ex opere tuo, contra Ius ipſius facto, ſeu contra Iuſtitiæ debitum commiſſo; ita etiam teneris ad illud, quod datur ex omiſſione, quæ fit contra Ius ipſius, ſeu contra debitum, quo ipſi obligaris. quo modo debitor tenetur creditori ad intereſſe, quod ſequitur ex non præſtita ſolutione debita, vt rectè Medina quæſt. 9.

Ex his infertur Primò, Principes, Magiſtratus, Prætores, & duces belli, teneri ad reſtitutionem, ſi omittant impedire furta, latrocinia, iniuſta monopolia, & ſimilia damna, cùm poſſint ſine ſuo notabili detrimento vitæ, famæ, honoris, aut rei familiaris. Ita Siluester Reſtit. 3. q. 5. & alii Doctores. Ratio eſt; quia ex officio, ac proinde lege iuſtitiæ commutatiuæ tenentur, tanquam ad hoc cõducti: ideò enim ſtipendia & honores à Republica accipiunt. Dico, *Sine notabili detrimento*; quia non tenentur impedire damnum minus, cum ſuo maiori vel æquali. ita enim cenſentur Reipublicæ operam ſuam veluti locaſſe, vt grauia communitatis damna (vt ſunt latrocinia, hæreſes & ſimilia) teneantur impedire, etiam cum vitæ periculo; quia talia longè præponderant damno priuato: damna verò priuatorum; quando id facere poſſunt ſine pari damno ſuo. 70

Magiſtratus, &c.

71 Infertur Secundò, Idem dicendum de omnibus illis, qui per modum contractus ſeſe ad alicuius rei cuſtodiam obligarunt, ſtipendia ob eam cauſam accepturi. nam lege iuſtitiæ tenentur cuſtodiam præſtare; vnde ſi omittant, tenẽtur dãni ſecuti, ſiue ab hominibus inferatur, ſiue à feris; vt cuſtodes hortorum, vinearum, ſaltuum, ſtagnorum, &c. Debet tamen damnum illud eſſe magni momenti, & dominus iuſta ratione inuitus: vnde ſi cuſtos permittat aliquid pauperi, non ideò ſtatim tenebitur. vide Nauarrum capite 17. num. 122. & 123.

72 Sed difficultas eſt, Vtrùm, ſi pœna ſit conſtituta in eos, qui certo loco venantur, lignantur, paſcunt; aut certas merces exportant aut important, aut vectigal non ſoluunt; cuſtodes diſſimulantes, aut non accuſantes, teneantur eam compenſare? Quidam putant teneri, ita Petrus Nauarra l. 3. c. 4. num. 142. Salonius quæſt. 62. art. 7. controuerſ. 5. colligitur ex Soto lib. 1. quæſt. 6. art. 6. in fine quartæ ſolutionis. Ratio eſt; quia non accuſando, vel non apprehendendo, ſunt cauſa damni ſuis dominis, à quibus ſtipendia accipiunt, quorum tenentur commoda procurare. cùm enim domini hoc ipſo, quo quis contra legem huiuſmodi pœnalem delinquit, Ius acquirant ad mulctam pecuniarum; tenentur ipſi hoc ius non negligere: quòd ſi negligant, peccant contra iuſtitiam; ac proinde tenentur de damno ſecuto. Hæc ſententia eſt probabilis.

Si pœnam non curãt ſolui.

Contrarium tñ videtur verius: Hos cuſtodes non teneri mulctam dependere, quæ delinquẽtibus irroganda erat. Ita Nauarrus cap. 25. n. 34. Silueſter Reſti. 3. quæſt. 5. Idem tenuit S. Bernardinus, teſte Silueſtro & Nauarro. Ratio eſt; non quòd pœna non debeatur ante ſententiam, vt videtur velle Nauarrus; (non enim hic agitur de ſolutione pœnæ, ſed de damno dato, vel commodo contra officium neglecto) ſed quia cuſtodes huiuſmodi non tenentur ex iuſtitia accuſare, vt dominus vel Reſpublica ditetur mulctis; ſed ſolùm vt damna impediantur, & vectigalia ſoluantur; officium enim illorum non eſt mulctas procurare, ſed vectigalia recipere, & res ſuæ cuſtodiæ creditas, indemnes præſtare. Leges quoque pœnales & commiſſoriæ non ſunt factæ, vt Reſpublica ex pœnis locupletetur, ſed vt leges ſeruentur, & ſubditi officium præſtent. Vnde neque Procurator fiſcalis non accuſans, neque Iudex non condemnans in tali caſu, tenentur ad pœnæ illius compenſationem. 73

Vnius eſt non teneri.

74 Infertur Tertiò, etiam teneri tutores & curatores, qui neglĩgũt impedire damna pupillorum & minorum; nam ex iuſtitia ad hoc obligantur. Etſi enim ſtipendia non recipiant, tamen poteſtas publica, ſiue lege, ſiue imperio, poteſt hanc obligationem imponere, & ipſi tenentur admittere, & vbi admiſerint, lege iuſtitiæ ſunt obſtricti.

Tutores.

75 Similem obligationem contrahit famulus, quando ei domus vel rerum cuſtodia à domino demandatur; ſecùs eſt ſi non demandetur. Nã nõ hoc ipſo, quo quis alteri famulatur, tenetur iuſtitiæ lege res ipſius cuſtodire, ſaltem contra domeſticos; ad hoc enim non cenſetur ſe obligaſſe, niſi is, cui inter famulos ea cura ſpeciatim eſt commiſſa. Vnde ſi aliũ famulum videat aliquid ſurripientem, non tenetur lege iuſtitiæ impedire; & conſequenter nec damnum reſtituere. Contra externos tamen tenetur; nam ratione famulatus cenſetur obligari ad res domini ab iniuria externorũ tuendas

Famuli.

das

das, vt rectè docet Sotus l. quæſt. 7. art. 3. & ita ferè habet communis gentium ſenſus. Cui verò domus cura commiſſa, tenetur ex officio cuſtodire, etiam contra domeſticos.

76 *Teſtis.* Simili modo, multorum ſententia tenetur teſtis, ſi iuridicè interrogatus, veritatem non manifeſtarit; vnde fiat vt alteri damnum detur, vel antea datum non rependatur. Ratio eſt; quia teſtis tunc ex imperio Iudicis accipit obligationem & quaſi officium manifeſtandæ veritatis. Secùs ſi interrogetur non iuridicè, v.g. tamquam amicus aut familiaris, aut ſi res ſit occulta. Si tamen periculum vitæ, famæ vel rei familiaris inde illi impenderet, non teneretur, quamuis iuridicè interrogatus; ſicut nec Iudex cum pari diſcrimine tenetur damna priuata impedire. Illud tamen de obligatione teſtis non eſt certum; imò contrarium videri poſſit verius: de quo infra cap. 30. dubit. 8. dicetur.

Petes, Vtrùm confeſſarij teneantur, ſi pœnitentem non cogant ad reſtitutionem, vel non moneant? Multi DD. docent teneri. Roſella Reſtit. 2 num. 5. Angelus Reſtit. vltimò num. 5. Nauar. cap. 17. num. 21. Petrus Nau. l. 3. cap.
77 *Confeſſarij. Habentes curam animarum.* 4. n. 125. quam ſententiam puto valdè probabilem, ſi loquamur de ijs, qui ex officio habent curam animarum, vt ſunt Epiſcopi & Parochi. Ratio eſt; quia cùm iſti ſunt Superiores, ex officio tenentur regere ſubditos, & pro modo ſuæ gubernationis impedire, ne alijs damnum inferant: (ideò enim decimas à populo & ſtipendia Eccleſiaſtica percipiunt; ſicut Principes & Magiſtratus ſæculares tributa & vectigalia) ac proinde tenentur curare, ſi commodè poſſint, vt reſtitutionem faciant. eiuſdem enim rationis eſt damnum inferre, & illatum nolle ſarcire. quare cùm in hoc Sacramento adminiſtrando, id commodè poſſint procurare; ſi negligant, tenentur de damno ex omiſſione ſecuto. Sufficit autem vt ex culpa lata vel etiam leui negli-
78 gant, vt rectè Petrus Nauar. *leui* inquam, non quæ ipſis leuis ſit, ſed quæ leuis eſſet in eo, qui non tenetur ex officio, nec ſtipendia recipit. quæ enim culpa eſt leuis in eo, qui facit non ex officio, eſt grauis in eo, qui ratione officij & ſtipendij tenetur; quia maiorem diligentiam præſtare debet. Si verò loquamur de illis, qui ex officio ad curam animarum non tenentur, vt ſunt Religioſi; verius eſt hos non *Religioſi et Capellani.* teneri de damno ſecuto, etiamſi ex ignorantia vel negligentia pœnitentem nō monuerint. Ratio eſt; quia adminiſtratio Sacramenti pœnitentiæ, præciſè non obligat confeſſarium ad impediendum damnum tertij, ſed ſolùm ad curandum bonum pœnitentis. & quamuis ex præſenti munere teneatur pœnitentem monere & inſtruere: non tamen ad hoc tenetur ex obligatione erga tertium; (ſicut Superior tenetur) ſed ex obligatione erga pœnitentem, qua tenetur eius ſalutem ſpiritualem procurare. vnde ſi omittat, peccat contra debitum iuſtitiæ, quo obſtrictus eſt pœnitenti, non quo tertio.

His addo, idem probabiliter dici poſſe de Epiſcopis & Parochis: quia eorum obligatio, qua lege Iuſtitiæ obſtricti ſunt populo, ſolùm videtur eſſe in ordine ad ſpiritualia, ut ſupra c. 9. dubit. 13. dictum eſt.

DVBITATIO XI.

Vtrùm hi teneantur in ſolidum, & quo ordine.

RESPONDEO & dico Primò, Qui fuit cauſa damni, 79
non impediendo, aliquo horum trium modorum, cùm ex officio teneretur, obligatur in defectum aliorum ad reſtitutionem in ſolidum. Eſt communis DD. Ratio eſt; quia fuit cauſa ſine qua non totius damni; quod ſufficit in cauſa permiſſiua. tunc enim cauſa permiſſiua dicitur uerè cauſa, quādo ſine eius permiſſu, damnū non fuiſſet illatū, & ipſa, lege iuſtitiæ tenebatur impedire. de quo plura 1. 2. q. 6. a. 3.

Vtrùm autem inter has cauſas ſit aliquis ordo, non ita 80 *Quo ordine.*
conſtat. Petrus Nauarra num. 147. putat, Primo loco teneri Superiorem, qui non impedit damna, ut Principes, Magiſtratus, Prælatos: ſicut enim in illis eſt primaria poteſtas impediendi; ita negligentia illorum cenſetur primaria cauſa damni. Secundo loco, cuſtodem rei. Tertio, teſtem, qui rogatus, non aperit ueritatem; & eum, qui tenetur ex officio dare conſilium, rectaque monita, & negligit. Quæ ſententia uidetur uera, ſi ſint cauſæ damni æquè propinquæ. Alioquin cuſtos rei particularis, uidetur priùs teneri, quàm Magiſtratus, qui ſolùm eſt cuſtos uniuerſalis quia hic adhibetur, ut illius defectum ſuppleat, eiuſque negligentia, eſt cauſa propinquior damni, quàm negligentia Magiſtratus.

Dico Secundò, Hæ cauſæ non impedientes, tenentur 81 *Cauſa priuatiua tenetur poſt poſitiuas.*
poſt omnes cauſas poſitiuas, & in defectum earum ſuccedunt. Ratio eſt; quia ſicut cauſa poſitiua eſt potior, magiſque influit, quàm permiſſiua; ita etiam priorem locum habet in reſtitutione. Confirmatur, quia cauſa poſitiua animat aliquo modo malefactorem, ac proinde poſitiuè mouet, & inclinat ad damnum inferendum; cauſa autem permiſſiua nullo modo inclinat, ſed ſolùm nō impedit. Quòd 82 *Niſi fortè animetur inde malefactor.*
ſi contingeret malefactorem, conſiderata Superiorum uel cuſtodum præterita negligentia, animari, alia eſſet ratio; tunc enim cauſa permiſſiua, eſſet inſtar cauſæ poſitiuæ; ac proinde teneretur ſimul conferre in reſtitutionem cum poſitiuis, non poſt illas.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

De reſtitutione ratione rei acceptæ, & cui facienda reſtitutio.

Habet Dubitationes 9.

EXPLICVIMVS duobus capitibus, quiſnā teneatur reſtituere ratione iniuſtæ acceptionis, eam immediatè exequendo, uel mediatè cooperando. Nunc breuiter dicendum de ijs, qui tenentur ratione rei acceptæ; quales ſunt, qui bona fide rem alienam apud ſe habent.

DVBITATIO I.

Vtrùm is, qui bona fide rem conſumpſit, vel alienauit, teneatur poſteà ad reſtitutionem.

1 RESPONDEO & dico Primò, Quicumque habet rē alienam, quamuis optima fide illam hactenus tenuerit, putans eſſe ſuam, ſimulatque tamen cognouerit eſſe alienam, tenetur ad eius reſtitutionem prima opportunitate, idque tantummodò ratione rei acceptæ. Ratio eſt; quia nō poteſt retinere rem alienam inuito domino. Hinc lex ciuilis concedit domino euictionem & uindicationem rei ſuæ, ubicumque ea fuerit. Neque pretium, quod pro 2 *Non poteſt exigere pretium rei.*
ea dediſti, exigere à domino potes (L. Mater tua. 3. L. ſi mancipium, 23. C. de rei uindic.) quia par non eſt, ut ipſe rem ſuam emat (L. Suæ. 16. ff. de contrah. empt.) ſed illud tibi à uenditore repetendum. L. 1. ff. de euict. Quòd ſi eam poſtquam ſcieueris eſſe alienam, ulterius detineas, habita reſtituendi opportunitate: incipis eſſe poſſeſſor malæ fidei, & obligari non ſolum ratione rei acceptæ, ſed etiam ratione iniquæ detentionis, quæ æquiualet iniquæ acceptioni. unde ſi interim pereat, quamuis caſu, teneris ad reſtitutionem; quia cenſeris eſſe in mora.

Dico Secundò, Si is, qui rem alienam bona fide poſſide- 3 *Si conſumpta vel alienata bona fide.*
bat, eam interim conſumpſit, uel alienauit, ſolùm tenetur reſtituere id, quo inde factus eſt locupletior. Eſt communis DD. uide Caietanum quæſt. 62. ar. 6. Medinam quæſt. 10. de re-

Digitized by Google

de reſtit. & Silu. Reſtitutio 3. q. 7. Nau. c. 17. nu. 7. & ſequentib. Ratio eſt, quia ſolùm tenetur ratione rei acceptæ; quæ cùm non ampliùs apud illum extet, ceſſat quoque cum ea, eius obligatio.

Si bona fide vẽdidit.

4 Hinc ſequitur Primò, Si eam bona fide emit, & deinde eodem pretio vel minoris bona fide vendidit, ad nihil teneri. ſi verò pluris vendidit, ita vt rem familiarem auxerit, tenetur ſolùm reſtituere illud auctarium.

Si factus locupletior.

5 Secundò, Si eam dono accepit & vendidit, tenetur reſtituere pretium; niſi fortè illud inſumpſerit in luſum, vel largitiones, ita vt ex eo non ſit factus locupletior. quod intellige, ſi alioquin talia impendia facere non conſtituerat. ſi enim iam decreuerat, vel ſi neceſſarium erat impendere, quamuis illius rei pretium non obtigiſſet; iam pepercit rebus ſuis, quas impendiſſet: & ſic cenſetur factus locupletior. Vnde tenetur, quatenus rebus ſuis, inſumendo aliena, pepercit: vt ſi inſumpſit decem aureos ex re aliena, ſolùmque pepercit quinque ex ſuis, eò quòd non conſumpſiſſet niſi quinque, nõ tenetur niſi ad quinque; quia his tantummodò videtur locupletior.

6 Tertiò, Si eam bona fide donauit, non donaturus aliam ſimilem vel diſſimilem, ſi hanc non habuiſſet, non tenetur ad quidquam; quia non eſt factus ditior. Secùs eſt, ſi aliã ex ſuis erat donaturus: quia tunc pepercit rei ſuæ, donando alienam, & ita, compendium ex re aliena fecit.

Si perijt ex culpa.

7 Quartò, Si res perijt durante bona fide, ad nihil tenetur, ſiue fortuitò, ſiue culpa parua, aut magna perierit; quamuis Nauarrus cap. 17. numer 7. contrarium inſinuet, dum ait, *Si abſque ipſius culpa perijt*, & Sotus l. 4. de Iuſt. quæſtio 7. artic. 2. *Si abſque magna culpa perijt.* Ratio eſt, quia non tenetur ratione damnificationis, ſeu iniuſtæ acceptionis; (nam conſumptio illius rei vel negligens cuſtodia, non eſt actio iniuſta, cùm bona fide ſe gerat erga illam, tamquam erga rem ſuam) ſed ſolùm tenetur ratione rei: ergo ſi res non extet, nec in ſe, nec in pretio, quomodocumque id factum ſit, non tenetur. vide Siluestrum ſuprà.

DVBITATIO II.

Vtrùm poſſeſſor bonæ fidei, teneatur etiam fructus perceptos reſtituere.

Fructus extantes.

8 RESPONDEO & dico Primò, Tenetur reſtituere omnes fructus, qui apud illum extant, modò nõ ſint fructus meræ induſtriæ. Ratio eſt; quia fructus hoc ipſo. quo proueniunt ex re tua, cedunt in tuum dominium, vt conſtat Inſtit. de rerum diuiſione. §. Si Titius, & ſequenti. Tales ſunt qui ſine vllo labore proferuntur, vt fœnum, glandes, poma, nuces, &c. & etiam qui interueniente labore, vt ſegetes, vuæ. In his tamen detrahendæ ſunt expenſæ. Fructus autem nudæ induſtriæ non ſunt reſtituendi, ne quidẽ à malæ fidei poſſeſſore: vt ſi quis aliena pecunia negotiatus ſit; vt ſuprà dictum eſt.

Non extantes.

9 Dico Secundò, Si fructus quidem non extent, tamen illis factus ſit locupletior, tenetur quatenus locupletior: ſiue illi fructus fuerint merè naturales, ſiue mixti; id eſt, ex re, mediante induſtria, prouenientes. Ita Gabriel diſt. 15. q. 3. ar. 3. dubio 5 Ioannes Medina C. de reſtit. q. 10. Couarr. l. 1 variar. cap. 3. nu. 6. & alij paſſim. Ratio eſt; quia fructus debêtur domino, detractis expenſis; in locum autẽ fructuum ſuccedit eorum pretium, qua parte eo factus eſt ditior: idque ſeruandum eſſe in foro conſcientiæ docet Siluester v. Fructus quæſt. 1.

Fructus mixti.

10 Aduerte tamen, in quibuſdam tribunalibus, fructus mixtos non extantes (etſi inde factus ſis ditior) iudicari non eſſe reſtituendos, vt refert Couarruuias lib. 1. vari. c. 3. nu. 6. quæ etiam eſt multorum Iuriſperitorum ſententia, vt ibidem docet. Nec videtur omnino improbabilis; nam quædam Iura huic videntur fauere. Inſtit. de rerum diuiſione. §. Si quis à non domino. L. Quæſitum, 40. ff. de acquirendo rerum dominio.

Contrarium tamen, quod diximus puto verius; quia eſt communis ſententia, & firmiore nititur ratione, & fauet apertus textus L. Si me & Titium, § 2. ff. Si certum petatur. Ad Iura illa, reſponderi poteſt eſſe intelligenda eo caſu, quo non ſis factus locupletior.

Dices, L. Qui ſcit, 25. §. vltimo, ff. de vſuris, dicitur, *Bona fidei emptorem, qui priùs quàm fructus perciperet, cognouit fundum alienum eſſe, cenſeri adhuc bonam fidem habere, vt fructus ſuos efficiat, donec fundus euictus ſit*: ergo etiamſi extent, poteſt retinere. 11

Reſpondeo, Hanc legem non videri æquam ſeu veram: certum enim eſt, ſimulatque quis nouit rem eſſe alienam, non poſſe fructus eius ſuos facere, vt apertè colligitur L. Qui bona fide. 23. & L. Bonæ fidei, 48. ff. de acquirendo rerum dominio: quia fructus cedunt ſolo, vt ſuprà oſtenſum eſt. Neque mirum, interdum in Pandectis huiuſmodi antinomias reperiri, quas fruſtra nituntur interpretes conciliare: quia hoc opus collectum eſt ex plurimorum Iuriſcõſultorum reſponſis, qui ſæpè contraria ſentiebant; & collectores non poterant in tanta voluminum & ſententiarum multitudine ſemper meminiſſe quid alibi poſuiſſent. vide Couarr. ſuprà nu. 7.

Dico Tertiò, Poſſeſſor bonæ fidei, non tenetur ad reſtitutionem fructuum, quos ratione negligentiæ ſuæ non percepit, ſicut tenetur poſſeſſor malæ fidei. Probatur; quia cùm non ſit factus ditior, non tenetur ratione rei acceptæ; & cũ non fuerit cauſa iniuſta damni, domino obuenientis, (ſicut poſſeſſor malæ fidei, iniuſta detentione) non tenetur ratione iniuſtæ acceptionis. 12

Qui non percepti per negligentiam.

DVBITATIO III.

Vtrùm ſi emeris rem furtiuam bona fide, tenearis eam domino reddere; an verò poſſis diſſoluere contractum, recepto pretio.

RESPONDEO & dico Primò, Si gratis eam accepiſti, teneris, vbi cognoueris alienam, domino reſtituere: nec potes reddere furi, niſi moraliter ſis certus, furẽ reſtituturum. Ratio eſt; quia teneris ratione rei acceptæ, quæ apud te eſt: non furi, cùm non ſit eius; ergo vero domino. Nam reſtitutio, quæ facienda eſt ratione rei acceptæ, debet fieri illi, cuius res eſt. 13

Si gratis accepta.

Dico Secundò, Si bona fide eam emiſti, vbi intellexeris eſſe alienam, poteris reſcindere contractum, & reddere furi, à quo accepiſti, vt pretium recuperes: nec teneris tunc domino reſtituere. Ita docet Nauarrus cap. 17. num. 9. Silueſter v. Reſtitut. 3. quæſt. 7 Angelus Reſtitutio 1. num. 1. Gabriel in 4. diſt. 15. quæſt. 3. ar 3. dub. 5. vbi citat Hoſtienſem Alexan. Halenſis 4. p. quæſt. 86. membro 3. art. 5. Probatur Primò, Quia nullam iniuriam intuliſti domino hãc rem emendo, & apud te detinendo, cùm bona fide egeris: ergo non poteſt dominus meritò ægrè ferre, tamquam iniuria affectus, ſi eam, ne pretium amittas, in eo ſtatu, in quo erat antea, conſtituas. 14

Si empta ſit de bona, poteſt reſtitui furi.

Secundò, Quia hic contractus fuit omnino inuoluntarius: error enim dedit cauſam contractui; nam ſi ſciuiſſes eſſe alienam, noluiſſes eam emere: aut certè fuit non voluntarius, ita vt non voluntariè habeas rem alienam: ergo potes contractum reſcindere & rem acceptam reſtituere, vt pretium recuperes. conſequentia probatur, quia talis contractus vel natura ſua eſt nullus, propter defectum voluntarij, vel certè in irritum reuocari poteſt, pro arbitrio eius, qui deceptus eſt, vt infrà cap. 17. dubit. 5. dicetur. Tertiò, Si quis inuentam rem alienam in plateis, ſibi aſſumeret, & poſteà aduerteret eam ſibi fore damnoſam, poſſet reponere eodem loco: nec teneretur eam cum ſuo damno ſeruare, vt domino reſtituatur: ergo, &c.

Aduerte tamen, contrariam ſententiam eſſe probabilem; quam tenet Caietanus 2. 2. quæſt. 62. art. 6. Sotus lib. 4. quæſt. 7. art. 2. & Couarr. ad reg. Peccatum 3. p. in initio. & lib. 1. variar. cap. 3. num. 6. quorum hæc ſunt præcipua argumenta. 15

Contrariũ probabile.

Primò, Si talis emptor rei alienæ poteſt eam furi reddere, vt pretium recuperet: ergo, ſi fur non inueniretur, vel ſi obijſſet, poſſet eam alteri vendere, ne damnum patiatur.

Reſpondeo, Negando conſequentiam; quia ſi non inueniatur à quo illam emit, iam non poteſt contractum reſcindere; nec rem in eodem ſtatu cõſtituere; vnde tenetur eam domino reddere: quia neque poteſt eam retinere, cùm ſit 16

Argumẽta contraria ſententia.

alicna:

aliena: neque poteſt eam uendere, cùm eius dominiũ transferre non queat. Neque etiam poteſt à domino pretium exigere; quia nullum Ius habet in dominum, cùm ſine domini culpa ad ipſum peruenerit; ſed tantùm Ius habet in uenditorem: ac proinde ab hoc ſolo poteſt damnum ſuum ſarcire, & non ab alio.

17 Secundò, Qui rem furtiuam reddit furi, cooperatur ipſius iniquæ detentioni: ergo, &c.

Reſpondeo, Negando antecedens; utitur enim iure ſuo ut ſe indemnem præſtet, relinquens furem ſuæ conſcientiæ. non enim ſuadet ut non reſtituat; quin potiùs illi præbet reſtituendi exemplum: neque etiam dat occaſionem noui peccati, quia fur iam ante non conſtituerat reſtituere.

18 Tertiò, Si dominus rei poſſet conuenire talem emptoré coram Iudice, Iudex eum condemnaret ad reſtitutionem: ergo etiam antea tenebatur reſtituere.

Reſpondeo, Negando conſequentiam; ideò enim condemnabitur emptor ad reſtitutionem, quia res aliena apud ipſum reperitur. Iudex enim ſtatim inquirit à quo eã emerit: qui ſi poteſt inueniri, iubet, non vt illi reſtituat; (quia nõ uult dominum rei per illas ambages ducere) ſed ut reſtituat domino, cuius eſt, & ipſe ſi uelit pretium ab illo recuperet. Iudices enim id quod eſt expeditiſſimum ſequi ſolent. ſi ille inueniri nequit, iam æque tenebitur domino. quòd ſi furem ſciens, nolit ipſum detegere, meritò à Iudice in pœnam condemnatur, ut rem domino, non furi, reſtituat.

19 Dico Tertiò, Si mala fide rem emiſti, ut tibi retineres, ſciens uel dubitans eſſe furtiuam; teneris eam domino reſtituere. Ita docet Nauarrus, Caiet. Sotus & Couarr. ſuprà. Ratio eſt; quia iſte tenetur non ſolùm ratione rei acceptæ; ſed etiam ratione iniuſtæ acceptionis. accepit enim rem alienam inuito domino, ſciens uel dubitans eſſe alienam. ergo etiamſi periret, teneretur de damno: ac proinde tenebitur eam domino reddere, etiamſi oporteat pretium amittere. Confirmatur; quia cùm ſciuerit eſſe alienam, & nihilominùs uoluerit emere; cenſetur damnum in ſe uoluiſſe ſuſcipere, & iure ſuo cedere, quod habuiſſet ad cõtractum diſſoluendum, ſi alienam eſſe ignoraſſet. Itaque ſibi imputet, quòd pretium dederit pro ea re, quam ſciebat reſtitutioni obnoxiam.

Si empta ſi de mala.

Petes, Vtrùm ſaltem poſſis repetere pretium, quod pro ea dediſti?

An pretiũ à domino poſſis exigere.

Reſpondeo, Si eam ſciẽs eſſe alienam paruo pretio emiſti, vt domino inuento reſtitueres; pretium repetere potes,
20 & dominus in conſcientia tenebitur reddere, & in foro externo etiam cogetur, vt colligitur Inſtitut. de obligationibus quæ quaſi ex contractu. §. 1. & L. 2. Si quis abſentis. ff. de negotijs geſtis. Ratio eſt; quia vtiliter geſſiſti negotium domini: non enim dediſti pretium, vt rem tibi retineres; ſed vt eam periculo, in quo erat, eximeres, ne domino periret. Vide Couarruuiam ad reg. Peccatum, 3. p. in initio numer. 5. Si magno vel penè æquali in eumdem finem comparaſti, non tenetur dominus totum refundere; (niſi fortè prudenter putaueris eam longè pluris valere) quia nihil vtilitatis tali emptione domino attuliſti, nec vtiliter eius negotium egiſti. tenebitur tamen ad aliquid arbitrio prudentum, nimirum quantum prudenter, gerendo negotium ipſius, impendere potuiſti colligitur d. L. Si quis abſentis. ff. de negot geſtis. Si verò eam tibi emiſti, non potes pretium repetere: quia neque nomine venditionis, (non enim domino rem ſuam vendere potes) neque nomine geſtionis negotij, quia non eius cauſa emiſti. colligitur ex L. Si pupilli. §. Sed etſi quis negotia. ff. ſuprà. vide Gabrielem & Silueſt. ſuprà.

21 Circa hanc Tertiam propoſitionem, Notandum primò, Contrariam ſententiam, Nempe, etiam eum, qui mala fide emit, poſſe contractum cum fure initum reſcindere, vt pretium redipiſcatur, non videri improbabilem, eam enim tenent Alexander Halenſis, Gabriel, Angelus & Silu. ſuprà. Ratio illorum eſt, quia ſibi quiſque conſulere poteſt præ altero: præſertim cùm reſcindendo contractum non conſtituat rem peiori loco, quàm erat antè. Hæc ſententia videtur valdè rationi conſentanea, quando reſcinditur ex continenti, vel non ita diu poſtquam eſt initus: quia non cenſetur notabilem iniuriam domino feciſſe, rem ipſius tantiſper contrectando.

Contraria non improbabilis.

Notandum Secundò, Ea, quæ hiſce tribus Dubitationibus dicta ſunt, potiſſimùm eſſe intelligenda de rebus alienis, quæ proprijs non ſunt ita permixtæ vt diſcerni nequeant. quæ enim ita permiſcentur vt non poſſint diſcerni, tranſeunt in dominium eius, cuius rebus permixtæ ſunt, & perit obligatio realis, ſolùmque manet perſonalis, iuxta Silueſtrum Vſura 6. quæſt. 1. Ioan. Medinam quæſt. 10. de reſtitutione, & Angelum v. Vſura 2. num. 18. quorum ſententia eſt probabilis & conſentanea Legi, Si alieni nummi. ff. de ſolutionibus, vbi de alienis nummis dicitur, *Si mixti eſſent, ita vt diſcerni non poſſent, eius fieri, qui accepit, in libris Caij ſcriptum eſt: ita vt actio domino cum eo, qui dediſſet, furti competeret.* Ratio eſt; quia in talibus non eſt cauſa, cur potiùs hæc pars quàm illa cenſeatur aliena. Itaque ſi emeris frumentum, oleum & ſimilia, quæ furto ſublata fuere, & rebus venditoris eiuſdem generis permixta, non teneris ad reſtitutionem, etiamſi id ſcias & res apud te adhuc extet. vt docet expreſsè Medina quæſtione 10. Verùm de hoc plura infrà cap. 20. dubitat. 12. num. 156. & ſequentibus. 22

Res alijs permixta.

Si res alienæ proprijs ſint permixtæ.

DVBITATIO IIII.

Vtrùm ſi dubites an res ſit aliena, poſſis eam accipere, retinere, alienare.

RESPONDEO & dico Primò; Qui initio bona fide rem accepit vel habuit, ſi poſteà incipiat dubitare, an ſit aliena, tenetur inquirere veritatem, & manente dubio poſt inquiſitionem, non tenetur reſtituere; ſed manet in poſſeſſione bonæ fidei. Ita Ioannes Medina quæſtio. 10 & Silueſt. Reſtitutio 3. quæſt. 7. §. Tertium, Gabriel ſuprà, & alij. Ratio eſt, quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis: vnde niſi moraliter certus eſſe incipiat, alienam eſſe, non tenetur ea ſe priuare. vide cap. 6. dub. 3. de præſcriptione. Hinc ſequitur, Si rem illam, domino poſt diligentem inquiſitionem non inuento, vendat, non teneri poſteà illo comparente; vt rectè Silueſter, Gabriel, & alij. Ratio eſt; quia neque tenetur ratione iniuſtæ acceptionis, cũ bona fide illam habuerit, & vendiderit; neque ratione rei acceptæ, vt quæ nec per ſe ipſam, nec per aliquid ſui, quod vicem eius ſuppleat, apud ipſum extet. Quod addo, quia ſi ipſe ex ea factus eſt locupletior, eatenus tenetur. res enim ratione illius acceſſionis, quæ ex ea rebus illius facta eſt, cenſetur adhuc extare. 23

Si dubium ſuperueniat.

Dices, Quid ſi occurrente dubio, non inſtituit inquiſitionem, & poſtea certò deprehendat rem fuiſſe Titij?

Reſpondeo, Tunc tenetur Titio reſtituere, non ſolùm rem illam, ſed etiam fructus conſumptos ex eo tempore, quo dubitare cœpit. ratio eſt; quia ex quo exorta dubitatione, an eſſet aliena, cœpit negligere inquiſitionem, non fuit ampliùs poſſeſſor bonæ fidei, ſed mala fide & contra cõſcientiam ſuam rem illam cum ea animi diſpoſitione poſſedit. Deinde ex iuſtitia tenebatur veritatem inquirere; vnde omiſſio illa, ſeu negligentia fuit contra iuſtitiæ legẽ. quare tenetur damni, quod ex ea omiſſione vero domino obuenit.

Dico Secundò, Qui dubitat, vtrùm res ſit aliena, poteſt nihilominùs eam accipere titulo donationis, permutationis, emptionis, &c. modò eo animo accipiat, vt eam domino, ſi poſt diligentem inquiſitionem inuenerit, reſtituat. Ratio eſt; quia in hoc nullam facit domino iniuriam, ſed beneficium; nam alioquin fortaſſis numquam fuiſſet reſtituenda. 24

Si ab initio dubitet.

Dico Tertiò, Quòd ſi non eo animo eam accipiat, ſed potiùs vt ſibi retineat, peccat quidem, vt ſuprà dictum eſt, non tamen tenetur eam ſtatim reſtituere, ſed mutato animo, debet diligenter an aliena ſit inquirere, & vbi moraliter certus fuerit alienam eſſe, integrè reſtituere cum fructibus etiam conſumptis: ſi autem aliquid dubij remanſerit, tenetur eam cum altero, de quo dubitat, diuidere; plus vel minus pro ratione dubij & inclinationis animi illi aſſignando: qui ſi ſit perſona nota, ei ſua pars tribuenda, ſi verò ſit ignota, pauperibus. Ita Caietanus q. 62. art. 5. Sotus l. 4. q. 7. art. 1. circa tertium argumentum, Ioannes Medina quæſtio. 27. 25

Ex dictis ſequitur, Si accipias rem aliquam ab eo, qui bona

Digitized by Google

bona fide poſſidebat, neque moraliter certus ſis, tuam eſſe; non poſſe te retinere, ſed totam debere reſtituere; quia in dubio poſſeſſio illi fauet, ita vt niſi moraliter certum ſit eius non eſſe, non poſſit ea ſpoliari: & ita in omnibus tribunalibus, apud omnes gentes iudicatur. Si verò neuter poſſidebat, vel alter non bona fide poſſidebat, non potes in dubio totam tibi vindicare, ſed prout animus magis in hanc vel illam partem inclinat, reſtitutio ex ea facienda. quare in pari dubio, poteris retinere dimidium: ſi probabilius putes eſſe alienam, ei maior pars reddenda: ſi tuam, tu maiorem retinebis; idque ſecundùm varios gradus, qui in hoc aſſenſu eſſe poſſunt. cùm enim neutri poſſeſſio ſuffragetur, res ex coniectura & opinione Iuris vtriuſque partis, ſtatuenda eſt.

DVBITATIO V.

Vtrùm qui bona fide rem alienam, quam ab alio emerat, vendidit, domino comparente, teneatur contractum venditionis reſcindere, reddito pretio emptori, cui vendidit; an ſufficiat cedere ei ſua actione.

26 NAVARRVS c. 17. nu. 8. exiſtimat ſatis eſſe, vt cedat ei ſua actione, v. g. emi equum à Petro, & vendo eũ Paulo bona fide; deinde reſcitur eſſe Ioannis, eiq; reſtituitur: dicit Nauarrus me non teneri refundere pretiũ Paulo, cui vendidi, à quo Ioannes recuperat equum, ſed ſufficere vt ei cedam actione, quam habeo in Petrum, à quo emi. Sed contrarium eſt tenendum; nempe vbi conſtiterit rem eſſe alienam, & Paulus voluerit idcirco contractum reſcindere debere me eſſe paratum reſcindere & pretium reſtituere. Ita docet Sotus l. 4. q. 7. ar. 2. & colligitur ex D. Th. q. 77. a. 2. Probatur; quia qui vendit alteri rem vitioſam tamquã bonam, vbi conſtiterit de vitio, tenetur ſe paratum exhibere, vel ad tollendum vitium, vel ad reſcindendum contractũ: Sicut ſi quis daret bona fide monetam adulterinam, teneretur poſteà dare bonam vel reſcindere contractũ: atqui hæc conditio eſſe alienum, eſt quoddam vitium rei: ergo, &c. Reſpondet Nauarrus, eſſe ſolùm vitium extrinſecum, tem verò intrinſecè non eſſe defectuoſam: ſecùs eſſe in falſa mo-
27 neta & ſimilibus, quæ intrinſecum vitium habent. Sed hæc reſponſio non ſatiſfacit: nam nihil videtur referre, ſitne vitium intrinſecum an extrinſecum, quando reuerà tale eſt, vt emptor meritò ſit inuitus, faciatque eius ignoratio emptionem inuoluntariam. tunc enim emptio eſt inualida, ac proinde reſcindenda, (ſi velit emptor) reddito pretio. vt infrà c. 17. dub. 5. dicetur. Secũdò, Quia venditor tenetur emptori de euictione: nec poteſt illum ad alium ablegare, cũ quo illi negotium non fuit; ſed ipſemet tenetur illi ſatiſfacere. vt conſtat ex L. 1. & multis alijs Iuribus ff. de euict. & C. eod. Tertiò, Quia venditor non potuit transferre dominium in emptorem, cùm res fuerit aliena: ergo etiã ex hac parte contractus eſt inualidus; ac proinde tenetur ei pretium reſtituere, ſi ipſe velit.

Tenetur reſtituere pretium.

Dices Primò, Quid ſi Paulus eam mox reſtituat, antequam mihi exhibeat, teneborne ei reddere pretium?

28 Reſp. Non tenebor; ſi videlicet ex illa redditione incurri damnum, non valens recuperare pretium à Petro, quod tamen potuiſſem recuperare, ſi rem illam mihi à Paulo redditam, ei reſtituiſſem. Si enim Paulus volebat à me pretium recuperare, debebat mihi rem illam reſtituere, vt ego me indemnem ſeruarẽ: iuxta ea, quæ diximus dubitatione tertia. Quòd ſi illa accelerata reſtitutio nõ ſit cauſa, cur ego nequeam pretium à me datum Petro, redipiſci, tenebor pretium, quod accepi à Paulo, eidem refundere; quia vendendo ipſi rem alienam ei cauſam damni dedi; & ipſe ſua reſtitutione mihi vicíſſim damnum non intulit, ſicut fecit, quando poteram me indemnem præſtare.

Si præproperè reſtituat.

Dices Secundò, Quid ſi domino comparente, Paulus, qui rem habet, non inueniatur.

29 Reſp. Tunc ad nihil teneor, niſi ex uẽditione factus ſim ditior: quia neque ratione rei acceptæ, cùm illam non habeam, & ex ea factus non ſim ditior: neque etiã ratione iniuſti damni: quia bona fide vendidi. Paulo etiã non teneor, quia nullum damnum ex rei emptione, quam à me habet incurrit; cùm bona fide illam retineat.

Si poſſeſſor non inueniatur.

Dices Tertiò, Quid ſi mihi innoteſcat poſt uenditionẽ, fuiſſe alienam, teneborne monere dominum vel indicare Paulo, eſſe alienam?

Reſpondeo, Non teneberis, ſi inde tibi damnum impenderet; ut ſi non poſſes recuperare pretium, quod bona fide dediſti. Ratio eſt; quia cùm rem alienam non habeas, nec alicui ſis cauſa damni iniuſtè, non teneris cum magno tuo damno curare, vt dominus rem ſuam recupiſcatur, ſi tamen abſque tuo damno poſſis, teneris ex charitate. 30

[illegible]

DVBITATIO VI.

Vtrùm bona, & debita incerta, (id eſt, quorum ignotus eſt dominus vel creditor) ſint pauperibus reſtituenda.

SVPPONO Primò, bona non cenſeri *incerta*, niſi poſt eam inquiſitionem, quæ iudicio prudentis pro rei qualitate videatur ſufficiens; maior enim diligentia, & in pluribus locis, & longiori tempore adhibenda, quando res eſt magni pretij, quàm dum parui. Quòd ſi quis ante debitam diligentiam præſtitam, talia conuertat in pia opera; poſteà domino comparente, tenebitur ei ad integram reſtitutionem, vt communiter docent DD. 31

Incerta.

Suppono Secundò, non cenſeri *incerta* quando conſtat ea deberi certæ alicui communitati, uel toti, uel maiori eius parti. etſi enim in particulari non conſtet, quid cui debeatur; tamen conſtat hæc eſſe illius communitatis, ita vt ipſa tota, uel maior eius pars ius in illa habeat, & ſinguli uel plerique cenſeantur habere aliquid in illo cumulo: ut quando exercitus expilat iniuſtè pagum, uel oppidum. tunc enim reſtitutio facienda communitati, opera Magiſtratus, Epiſcopi uel Parochi, ut hi diſtribuant ijs, qui in eo hominum cœtu maius damnũ accepiſſe iudicabuntur Nec poteſt fieri in pauperes, aut in alia pia opera; quia hæc bona non cenſentur eſſe incerta Item quando pauciores quidem ex illo conuentu damno affecti ſunt; tamen per aliquã induſtriam cognoſci poteſt qui ſint; uidelicet opera Parochi uel Magiſtratus euocatis generatim ut compareãt, qui ſpoliati fuere; & examinatis ubi, quando, quibus & qualibus rebus ſpoliati, &c. quod faciendum eſt in rebus magnĩ momenti; non tamen id neceſſarium in paruis, ut cùm quis minutis uenditionibus fraudauit. Quãdo tali induſtria ſciri nequit quibus debeantur, conferenda ſunt in pauperes, ſiue illius loci, ſiue alterius His poſitis. 32

Debita cõmunitati.

Reſp. & dico Primò, Bona *incerta* (id eſt habentia dominum ignotum) & incerta debita, ſiue ex contractu, ſiue ex delicto, reſtituenda ſunt in pauperes, ſaltem iure poſitiuo uel conſuetudine. Eſt communis DD. ſententia, præterquam de bonis inuentis. Vide Couarruuiam ad reg. Peccatum, p. 3. §. 1. nu. 3. Io. Med. C. de reſti. q. 3. cauſa 10. Nau. c. 17. nu. 92. & 93. & alios. 33

Incerta in pauperes conferẽda.

De incertis ex delicto debitis probatur ex cap. Cùm tu, de vſuris. Vbi Alexãder III. iubet, *vt ea, quæ vſuris iniquè acquiſita ſunt, ſi non ſuperſunt illi, quibus debentur, aut eorum hæredes, dentur pauperibus: & vſurarij, eorumq́ hæredes eccleſiaſticis pœnis ad hoc cogantur*. quod DD. communiter extendunt ad *incerta* ex alijs delictis debita, (ut ex furto, rapina, damno dato, & iniquis contractibus) idque meritò, quia eadem uel etiam maior eſt in his ratio: ne uidelicet hominibus iniquis integrum ſit ex iniquitate & iniurijs diteſcere. Nomine autem *pauperum* intelliguntur nõ ſolùm mendici, ſed etiam quibus neceſſaria ad decentem ſtatum deſunt, & etiam quæuis opera pia; ut inter ceteros docet Nauarrus c. 17. nu. 93. 34

Pauperes qui.

De debitis *ex contractu*, v. g. ex depoſito, commodato, mutuo, uenditione, &c. probatur: quia etſi de his non extet Canon, tamen ubique eſt conſuetudo piorũ, ut hæc in pias cauſas expendantur, quando dominus inueniri nequit, ut animæ eius proſit.

Sed difficultas eſt, Vtrùm etiam iure naturę pauperibus pijſve operibus hæc ſint eroganda, Ferè omnes DD. ita ſentire uidentur: id enim ſequi uidetur ex ratione, qua utuntur. aiunt enim hæc in pauperes eſſe reſtituenda; quia debitor Iure naturæ tenetur hæc reſtituere eo modo, quo 35

Quo iure pauperib.

Digitized by Google

poteſt; nempe vt vel ipſæ res, vel vtilitas ex illis ad domi-
num perueniat: atqui hoc fiet, ſi dentur pauperibus ad ſa-
lutem domini viui vel mortui: ergo Iure naturæ hæc in
36 pauperes danda. Verùm hæc ratio, etſi rectè probet, iuri
Non teneri iure naturæ. naturali, ſuppoſita fide, conſentaneum eſſe vt ſic erogen-
tur; non tamen probat, id lege iuſtitiæ eſſe debitum. Pri-
mò, Quia fieri poteſt vt dominus in hæreſi vel alio pec-
cato mortifero obierit: quo euentu nihil poteſt ei pro-
deſſe. Secundò, Quia in quibuſdam locis, fiſcus Principis
occupat bona eorum, qui inteſtati moriuntur, & nullum
hæredem intra decimum gradum relinquunt. Item ani-
malia incertorum dominorum oberrantia, ſi domini poſt
diligentem inquiſitionem inuenti non fuerint, applican-
tur in Hiſpania quibuſdam Magnatibus. Idem fit de cete-
ris inuentis in Gallia, teſte Couarruuia ſuprà numero
quinto, quæ omnia iniquiſſima eſſent, ſi iure naturæ pau-
peribus deberentur. Quòd ſi hæc illis non debentur, cur
debeantur alia, cùm omnia æquè ſint dominorum incerto-
rum? nec minùs hæc quàm illa in dominorum vtilitatem
ſint expendenda? Tertiò, Quia fieri poteſt compoſitio cum
Pontifice ſuper incertis, etiam iniuſtè acquiſitis, vt ea li-
ceat retinere: quod ſignum eſt, non eſſe Iure naturæ paupe-
ribus debita. Quartò, Lex reſtitutionis eſt lex naturæ; at-
qui ratio naturalis non dictat hæc bona pauperibus eſſe
debita: alioquin etiam apud Ethnicos id dictaret; quod
conſtat non eſſe verum. Quintò, Omnis reſtitutio Iure
naturali debita, debetur certæ perſonæ, vel certæ com-
munitati; ſicut etiam omne damnum & omnis iniuria fit
certæ perſonæ vel communitati: ſed hæc incerta non de-
bentur certæ perſonæ vel communitati: ergo non deben-
tur Iure naturali. Iure tamen poſitiuo vel arbitrio hu-
mano, poteſt aliquid deberi in incertum; vt ſi tradam ti-
bi aliquid diſtribuendum in pauperes vel alias pias cau-
ſas, in quas volueris, ex Iuſtitia teneris; & niſi diſtribuas,
iniuriam facis tum mihi, cuius rem retines; tum pauperi-
bus in confuſo.

38 Ex his ſatis patet, hæc Iure naturali pauperibus vel pijs
cauſis non deberi. Vnde ceſſante lege poſitiua, vel conſue-
tudine vim legis habente, bona incerta, non neceſſariò
ſunt in pauperes eroganda. Itaque cùm ſolùm lex inuenia-
tur de iis, quæ ex delicto debentur, nempe de vſuris, putat
Incerta ex contractu debita, quaſi adeſpota. Petrus Nauarra lib.4.cap.2.num.47. ea, quæ ex contractu
debentur, poſſe tanquam adeſpota, poſt diligentem inqui-
ſitionem retineri: quæ ſententia non eſt improbabilis, præ-
ſertim cùm non conſtet conſuetudinem eſſe in contrariũ.
Contrarium tamen in praxi, tanquam magis pium &
communi Doctorum ſententiæ conformius, ordinariè iu-
dico ſequendum.

39 Ad rationem pro contraria ſententia allatam.
Reſp. ad rationem contrariam. Reſpondeo, Teneri quidem debitorem iure naturæ reſti-
tuere rem eo modo, quo ipſa, vel vtilitas temporalis ex ea,
ſeu pretium ad dominum peruenire queat: non tamen Iu-
re naturæ tenetur curare, vt ſi vtilitas temporalis, ad eum
peruenire nequeat, proueniat illi vtilitas ſpiritalis: quia
lege Iuſtitiæ non tenetur damna temporalia compenſare
bonis ſpiritalibus, vt ſuprà oſtenſum eſt. Fateor tamen val-
dè eſſe æquitati conſentaneũ, vt ita fiat; maximè quòd hæc
etiam videatur eſſe tacita dominorum voluntas.

40 Petes, Quo Iure poteſt Pontifex de bonis incertis di-
Ius Pontificis. ſponere?
Reſpondeo Primò, Quia eſt ſupremus Princeps in ſpi-
ritalibus: cuius eſt de temporalibus ſuorum ſubditorum di-
ſponere, prout expedit ad bonum ſpiritale. quod maximè
locum habet, quando ipſi domini de illis diſponere ne-
queunt. Itaque poteſt hæc in pias cauſas ad ſalutem domi-
norum incertorum deſtinare. Secundò, Quia poteſt debi-
tores talium bonorum in pœnam iniuſtitiæ vel etiam in
fauorem pauperum reddere incapaces, ne poſſint illorum
dominium acquirere. Tertiò, Quia talia bona ex tacita do-
minorum voluntate videntur in cauſas pias irroganda. Vn-
de cùm Pontifex ſit communis parens pauperum & cauſa-
rum piarum, maximè ad ipſum pertinet ſua lege curare, vt
ita fiat. Hinc patet potuiſſe Põtificem diſpoſitionem talium
bonorum Principibus ſæcularibus ſubtrahere & ſibi reſer-
uare; ſua lege ſtatuẽdo, vt in cauſas pias conferantur. quod
niſi feciſſet, poſſent Principes de his, ſicut de theſauris & a-
lijs bonis, domino carentibus, ſtatuere. Ratio eſt; quia bona
hæc incertorum dominorum, poſt diligentem inquiſitio-
nem cenſentur tamquam adeſpota; (id eſt, quæ domino ca-
rent) quia non magis illis prodeſſe poſſunt, quàm ſi illorum
non eſſent, & omnino domino carerent. vnde ſi leges de his
diſponant, nulla fit dominis iniuria.

Dico Secundò, Si is, qui hæc bona habet, verè pauper 41
eſt, poterit ea, tãquam vnus è numero pauperum ſibi reti- *Si poſſeſſor*
nere. Ita docet Scotus d.15.q.3. Caiet.q.62.ar.5. & alij. Ra- *ſit pauper.*
tio eſt, quia non debet eſſe peioris conditionis, quam alij
pauperes, præſertim ſi non interceſſit ipſius culpa in re il-
la acquirenda, vel debito contrahendo. Quòd ſi culpa in-
terceſſit, meretur quidem ea re priuari; tamen paupertas
eſt ſufficiens ratio, cur poſſit illi per confeſſarium vel etiam
propria ſua auctoritate applicari. non enim eſt neceſſe, vt
detur pauperiori vel ſanctiori; (quamuis id expediat) ſed
ſatis eſt, vt detur pauperi, nomine paupertatis. Vbi autem 42
illi res hoc modo applicata fuerit, non tenebitur poſteà co-
pioſior effectus, alijs pauperibus reſtituere; quia ſibi eam
cauſa paupertatis vindicando, benè eam diſtribuit; iuxta
generalem intentionem eius, cuius eſt, de bonorum incer-
torum diſtributione ſtatuere, ſcilicet Pontificis & domini
incerti.

Petes, Quid ſi dominus poſteà comparuerit? 43
Reſpondeo Primò, Si alijs pauperibus poſt debitam di- *Si domi-*
ligentiam diſtribuiſti, ad nihil ampliùs teneris: neque e- *nus comparue-*
nim ratione rei, vt quæ in tua poteſtate non ſit ampliùs, *rit.*
neque ratione iniuſtæ acceptionis, quia etiamſi iniuſtè ac-
ceperis, tamen hæc culpa iam eſt abſterſa per reſtitutio-
nem factam ijs & eo modo, quo potuit & debuit in tali
caſu fieri.

Secundò, Si eam tibi tamquam pauperi aſſignaſti, tene-
ris domino cognito, modò adhuc extet in ſe vel in pretio;
idque quamuis ſine tua culpa illam habueris. Ratio eſt;
quia teneris ratione rei: nec es in tanta neceſſitate, vt eam
tibi poſſis reſeruare.

Tertiò, Si verò ipſa nec in ſe, nec in pretio extet, ad ni-
hil teneris: præſertim ſi ſine culpa illam acquiſiueras: quia
qui bona fide rem alienam conſumpſit, non tenetur, niſi
quatenus factus eſt ditior.

Quartò, Si per culpam acquiſiueras, adhuc probabilius
videtur te non teneri, domino comparente, ſi poſt debitam
inquiſitionem, animo reſtituendi factam, tibi tamquã pau-
peri applicaſti, eamque ſic cõſumpſiſti, ita vt nec in ſe, nec
in pretio apud te extet. Ratio eſt; quia neque ratione rei
acceptæ teneris; (vt quæ neque in ſe, neque in pretio ex-
tet) nec ratione iniuſtæ acceptionis; quia culpa abſterſa eſt
per voluntatem reſtituendi, & diligentiam præſtitam vt
domino reſtitueres, & per reſtitutionem, quam tibi tam-
quam pauperi, feciſti.

Aduerte tamen, quoſdam Doctores tenere, Rem ſemel 44
debito modo pauperi applicatã, (etiamſi tibi ipſi applicue- *Quorumdam*
ris) non debere domino poſtea comparenti reſtitui, etiamſi *ſententia.*
in ſua ſpecie extet. Inſinuat Petrus Nauarra l.4.c.2.n.57.
& docet apertè Henriquez, de indulgentijs c.34.n.8. Ratio
eſſe poteſt Primò, Quia dum applicata eſt pauperi, cenſe-
tur in vtilitatem domini reſtituta, & dominus tenetur hãc
reſtitutionem ratam habere.

Secundò, Quia per hanc applicationem transfertur do-
minium. Sed facile ad has rationes reſpõderi poteſt. Ad pri-
mam, Non tenetur dominus habere ratum, niſi donec rem
ſuam inueniat. quia cum hac tacita conditione debet fieri
applicatio, videlicet, vt ſi dominus cõpareat, ei reſtituatur. 45
Ad ſecundam, Negatur transferri dominiũ, niſi poſteà poſ-
ſideatur tempore neceſſario ad vſucapionem, vt rectè Co-
uar. Iura enim hunc modum transferendi dominium igno-
rant. Si tamen in aliqua Prouincia eſſet aliqua conſtitu-
tio, ordinans vt ſic dominium transferatur; non eſſet
damnanda: quia diſpoſitio talium bonorum ſubeſt au-
ctoritati Principum, niſi quatenus Pontifex eam ſibi re-
ſeruat.

Dixi in Secunda propoſitione, *Si is, qui hæc bona habet,* 46
verè eſt pauper, quia ſi ſolùm eſt pauper pro loco vel tem-
pore, tenebitur poſteà, iuxta communem ſententiam, veris
pauperibus ad reſtitutionem. nam ex ordinatione Eccleſiæ
& conſuetudine piorum, veris pauperibus ſunt diſtribuen-
da. *Pro loco* pauper eſt, qui alibi bona habet. *Pro tempore*,
qui nouit artem vel induſtriam, qua facilè ſibi neceſſaria
ad ſtatum comparare poteſt, vel aliunde ea proximè ex-
pectat.

Aduerten-

Digitized by Google

Per quē facienda diſtributio.

47 Aduertendum autem eſt, expedire, vt quis in hac diſtributione (& præſertim quando ſibi rem alienam reſeruat) vtatur conſilio Epiſcopi, vel Parochi, vel prudentis confeſſarij; quia facilè amor proprius in hoc negotio decipit. abſolutè tamen non eſt neceſſarium; nam ſufficit, vt prudenter fiat, vide Silueſtrum v. Reſtitutio 8. q. 5. & Medinam q. 3. cauſa 10. & Nauarr. nu. 91. qui notat, in quatuor caſibus Epiſcopum ſe poſſe interponere.

DVBITATIO VII.

Cui facienda reſtitutio inuentorum habentium dominum, ſed incertum, & an inuentor poſſit ea ſibi retinere.

Inuēta poſſe retineri non eſt improbabile.

48 DOMINICVS Sotus lib. 5. de iuſtitia, q. 3. artic. 3: ad 2. putat inuentorem, ſi poſt diligentem inquiſitionem dominus inuentus non fuerit, poſſe hæc ſibi retinere; neque obſtare vllum Ius poſitiuum eccleſiaſticum aut diuinum, quo hæc neceſſariò ſint pauperibus eroganda.

Probatur Primò, Quia talia bona, hoc ipſo, quo per ſedulam inquiſitionem tempuſque ad id ſufficiens, dominus non poteſt deprehendi, cenſentur adeſpota: ac proinde iure naturæ fiunt occupantis, ſicut theſauri, & alia, quæ nullius ſunt: niſi quòd tacita quædam obligatio illis annexa ſit vt ſi dominus compareat, reſtituantur.

Secundò, Quia ſuper huiuſmodi bonis numquam ſolet fieri compoſitio cum Pontifice, vt teſtatur Petrus Nauarra l. 4. c. 2. n. 71. quod ſignum eſt ea non eſſe neceſſariò in pios vſus eroganda. Eamdem ſententiam ſequitur Petrus Nauarra l. 4. cap. 2. nume. 75. qui pro eadem citat Ledeſmam, Mercatum, & Barthol. Medinam. Hæc ſententia eſt probabilis.

Eſſe conferenda in pios vſus, eſt communior ſentētia DD.

49 Contraria tamen eſt ferè communis DD. nempe hæc pauperibus vel alijs pijs operibus eſſe impendenda; eamque tenet D. Thomas qu. 62. art. 5. ad 3. & paſſim Theologi in 4. d. 15. Silu. v. Inuentum, nu. 2. vbi dicit, *Omnes Canoniſtas ita ſentire.* Nauar. c. 17. n. 170. Couar. ad reg. Peccatū, 3. p. §. 2 n. 1. & ſeqq qui etiam non probat conſuetudinem illam applicandi hæc Magnatibus. Hanc ſententiam ordinariè in praxi iudico ſequendam. Primò, Quia eſt ferè cōmunis. Secundò, Quia magis fauet pietati. Tertiò, Quia paſſim apud pios eſt conſuetudo, vt pijs operibus hæc impendantur: quæ conſuetudo videri poteſt habere vim legis; orta enim eſt ex praxi communis ſententiæ, quæ vſque ad Sotum viguit. vnde magnum ſcrupulum plerique ſi hæc ſibi retinuerint, concipiunt. Quartò, Quia eſt magis conſentanea iuri communi. Nam Authent. Omnes peregrini. C. communia, de ſucceſſ. ſtatuitur, *Si peregrinus inteſtatus deceſſerit, ad hoſpitem nihil perueniet, ſed bona ipſius per manus Epiſcopi loci; ſi fieri poteſt, hæredibus tradantur, vel in cauſas pias erogentur,* & cætera. quæ conſtitutio magis pia eſt, quàm quæ huiuſmodi fiſco applicat. Quintò, Quia hæc videtur eſſe domini voluntas, vt ſic ei res ſua aliquo modo proſit; & quiſque de rebus ſuis perditis, ita fieri cuperet.

50 Aduertendum eſt nullo modo tolerabilem eſſe conſuetudinem, quæ in quibuſdam locis dicitur eſſe, vt bona naufragorum in littus eiecta, habeantur tamquam adeſpota; & occupentur à Gubernatore loci. (de quo vide Couarruuiam ſuprà) ſunt enim excommunicati per Bullam Cœnæ Domini: & meritò, quia eſt afflictionem addere afflictis; & maximo damno affectis, reſiduum, quod benigna ſors ad ſolatium extremæ miſeriæ indulſerit, eripere.

DVBITATIO VIII.

Vtrùm acceptum ob turpem cauſam ſit neceſſariò reſtituendum, & cui.

51 PRIMA ſententia eſt, Pro nullo opere, quod per ſe turpe ſeu peccatum ſit, (vt eſt fornicatio, adulterium, homicidium) poſſe aliquid accipi, & ſi quid acceptum, id eſſe neceſſariò reſtituendum; niſi videatur gratis donatum. Ita Ioannes Medina C. de reſt. q. 20. & 28. Idem aliquando ſenſit Nauarr. c. 17. n. 38. & ſeqq. Fundamentum eſt, quia peccatum, eſt nullius pretij, vtpote nihil, teſte Auguſtino; ac proinde prorſus inuendibile.

Secunda ſententia eſt, Pretium acceptum pro opere turpi, quod non ſit contra iuſtitiam, non eſſe reſtituendum. ſecùs verò ſi ſit contra Iuſtitiam. Ita Sotus l. 4. q. 7. ar. 1. ad ſecundum. Fundamentum ipſius eſt, quia acceptum pro opere debito ex Iuſtitia, neceſſariò eſt reſtituendum. ergo etiam quod acceptum fuerit pro opere iniuſto.

Tertia eſt, Acceptum pro omni opere prauo, quod legibus punitur, eſſe reſtituendum; ſecùs verò de accepto pro opere, quod leges non puniunt. Ita ferè omnes vtriuſque Iuris DD. quod refert Couarruuias ad reg. Peccatum, p. 2. §. 2. Probatur, L. Generaliter. 26. ff. de verb. oblig. *Generaliter nouimus, turpes ſtipulationes nullius eſſe momenti, veluti ſi quis homicidium vel ſacrilegium ſe facturum promittat. ſed & edicto Prætoris continetur, ex huiuſmodi obligationibus actionem denegari.* Et L. Pacta. 6. C. de pactis. *Pacta, quæ contra leges conſtitutioneſque, vel contra bonos mores fiunt, nullam vim habere, indubitati Iuris eſt.* Si nullā vim habent, nulliuſque ſunt momenti; ergo id, quod ex vi talis pacti accipitur non efficitur accipientis, ac proinde eſt reſtituendum. Pro reſolutione.

Non iure naturæ reſtituēdum eſt.

Dico Primò, Si ſolùm Ius naturæ ſpectetur, acceptū ob turpem cauſam, ſeu propter opus, quod eſt peccatum, opere impleto non neceſſariò eſt reſtituendum, ſiue illud opus ſit contra Iuſtitiam, ſiue non colligitur. ex D. Thoma q. 32. art. 7 in corp & q. 62. ar. 5. ad 2. vbi docet, *poſſe retineri id, quod propter opus malum eſt acceptum.* Nec diſtinguit, ſitne opus illud contra iuſtitiam, an non. Idem docet Caietanus ibidem & Couarr. ad reg. Peccatum p 2. §. 2. Probatur Primò, Quia ſi Iure naturæ eſſet reſtituendum, deberet reſtitui ei, qui dedit; atqui huic non debet reſtitui, quia in accipiendo nulla huic facta eſt iniuria. libenter enim & libere dedit pro opere, quod tu facere non tenebaris. Secundò, Quia etſi opus malum, pro quo dedit, non ſit æſtimabile pretio quà malum, tamen quà delectabile vel vtile vni, & alteri detrimentoſum, periculoſum, laborioſum, inter homines pretio æſtimatur: ergo quod hac ratione pro eo eſt acceptum, non eſt reſtituendum; niſi fortè quis commu- 53 nem æſtimationem exceſſerit: vt ſi meretrix, quæ vſuram ſui concedere ſolet vno aureo, ab aliquo iuuene extorſerit 50. tamquam pretium. Hoc tamen locum non habet in ea, quæ putatur honeſta. vt ſi matrona aliqua vel filia, 100. aureos pro vſura corporis accipiat ab eo, qui dare poterat, retinere poteſt; nam tanti & pluris poteſt ſuam pudicitiam æſtimare. Res enim, quæ certum pretium non habent, nec ad vitam ſunt neceſſariæ, ſed voluptatis cauſa quæruntur, arbitrio venditoris poſſunt æſtimari, vt probabiliter docet Petrus Nauarra & alij.

Pro iniuſta ſententia.

54 Notandum tamen eſt, Couarruuiam & Caietanum excipere id, quod acceptum eſt à Iudice, vt iniuſtam ſententiam ferat; hoc enim putant iure naturæ eſſe reſtituendum; quia iniuſta ſententia & peruerſio iudicij non eſt res vendibilis. Sed hæc ratio non eſt firma; nulla enim eſt cauſa, cur magis debeat Iure naturæ reſtitui, quod acceptum fuerit pro iniqua ſententia, quàm quod pro iniqua occiſione. quod tamen etiam illorum iudicio non eſt neceſſariò reſtituendum.

55 Dices, Diuus Auguſtinus epiſtola quinquageſima quarta ad Macedonium ait, *Sceleratiùs accipi pecuniam pro ſententia iniuſta, quàm pro iuſta, pro teſtimonio falſo, quàm pro teſtimonio vero:* atqui pecunia accepta pro ſententia iuſta, eſt reſtituenda: ergo & pro ſententia iniuſta. Ita Sotus.

Reſp. Negando conſeq. non enim quia aliquid eſt ſceleratius, ideò magis vel æquè obligat ad reſtitutionem. Hæc enim obligatio non ſequitur magnitudinem ſceleris, ſed damnum per iniuriam datum. at qui accipit pro ſententia iniuſta, nullam infert iniuriam danti; ſicut is, qui pro iuſta. porrò illud eſt ſceleratius quàm hoc, tum quia peius eſt ferre ſententiam iniuſtam, (ad quam ferendam iam habet animum, qui pecuniam accipit propter iniuriam, quæ fit alteri parti) quàm accipere pecuniam pro ſententia iuſta ferenda: tum quia (vt ibidem Auguſtinus ait) ſceleratiùs datur pro iniuſta, quàm pro iuſta, quamuis detur voluntariè & libenter. loquitur enim de ſententia ferenda. Adde, ibidē Auguſtinum ſignificare, pecuniam iſtam etſi ſceleratiùs

acceptam, non eſſe opere impleto reſtituendam; dum dicit *datam à volentibus*. Volenti enim non fit iniuria. ſecùs ſi data ſit pro ſententia iuſta; quia cenſetur data coactè, metu ſententiæ iniuſtæ.

Dixi, *Opere impleto*, quia ante opus impletum, debet reſtitui, eò quòd opus, propter quod datur, debet omitti. vide infrà cap. 18. dubit. 3.

56 *Neque iure poſitiuo reſtituendum eſt.* Dico Secundò, Verius etiam videtur, neque Iure poſitiuo, id neceſſariò reſtituendum. Ita D. Anton. 2. par. tit. 2. cap. 5. in principio, Angelus v. Concuſſio, nume. 2. & v. Reſtitutio §. Turpe. Silu. Reſtitut. 2. & v. Eleemoſyna quæſt. 4. Nauarr. cap. 17. nume. 30. & 36. Idem tenent Couarruu. & Caietanus ſuprà. qui tamen excipiunt id, *quod acceptum eſt à Iudice pro ſententia iniqua ferenda*, innixi non iuri poſitiuo, ſed naturali, quod iam refutatum eſt. Idem tenet ex parte Sotus, ſed excipit id, *quod acceptum eſt ob maleficium commiſſum contra iuſtitiam*. verùm non ſibi conſtat. nam ibidem docet, acceptum ab adultera non eſſe reſtituẽdum; cùm tamen adulterium ſit maleficium contra iuſtitiam. Deinde ex eius ſententia ſequeretur, militem debere reſtituere ſtipẽdium acceptum in bello iniuſto; & fabrum pretium inſtrumenti fabricati ad furta vel homicidia, &

57 *Leges pacta turpia irritantes.* armorum ad bella iniqua. quæ omnia ſunt contra communem hominum ſenſum, vt rectè Couarruuias ſuprà. Ratio eſt, quia leges iſtæ ſuprà citatæ & ſimiles, quę pacta turpia & iniqua reſcindunt, non ideò reddunt irritam acquiſitionem rei ex tali cauſa; nec faciunt accipientem inhabilem ad comparandum eius rei dominium: ſed tantùm uidentur decernere, ut ante opus patratum habeantur illa pacta inualida, & ne ex illis oriatur obligatio ciuilis, id eſt, ob quã poſſit in iudicio peti promiſſum, vt docet Couar. ſuprà nu. 6. & Nauarrus ſuprà. Confirmatur, Quia credibile eſt, his legibus non reſcindi obligationem naturalem, quæ ex talibus pactis opere completo naſcitur. ita enim leges poſitiuę ſunt interpretandæ, ſi fieri poteſt, ut diſpoſitioni Iuris naturalis conſonent.

58 *Priuilegiũ militum.* Dices Primò, L. 2. C. de donat. inter uirum & uxorem, *iubetur reſtitui ancilla militi, quam ipſe donauerat concubinæ*; ergo tenebatur reſtituere.

Reſp. Ibi tantùm concedi militibus ius repetendi in iudicio, quod meretricibus donarunt, vt docet Adrianus, tractatu de reſtitu. §. Oritur alia quæſtio, An meretrix, &c in fine. Hinc tamen non ſequitur debere reſtitui ante ſententiam: deinde id non conceditur alijs: imò alij in foro externo coguntur ſoluere pretiũ turpitudinis meretrici; vt probat Couar. num. 2. Denique id non conceditur in alijs delictis. nam L. 3. ff. de condict. ob turpem cauſam dicitur, *Vbi dantis & accipientis turpitudo verſatur, non poſſe repeti dicimus, veluti ſi pecunia detur vt malè iudicetur.* Et L. 8. dicitur *Solutum ob turpem cauſam, non poſſe repeti*. idem patet ex L. 2. & 5. C. eodem, ex quibus legibus ſatis probabiliter colligitur, poſſe iſta retineri in conſcientia. Mens enim legum eſt, ut is, qui dedit, in pœnam criminis, non poſſit recuperare.

59 *Accipere pretiũ ante maleficiũ eſt peccatum, nõ autem accipere poſt.* Dices Secũdò, Is, qui accipit aliquid ob maleficium, peccat, quia videtur illud approbare: ergo non poteſt accipere: ergo nec retinere.

Reſp. Accipere pretium ante maleficium patratum, eſt peccatum, ſimiliter & dare. ratio eſt, quia tunc dare, eſt inducere ad maleficium; & accipere, eſt ſpondere & promittere maleficium; nam ſub tali conditione datur & accipitur. Verùm accipere poſt maleficium, non eſt peccatum, ſicut nec dare, non enim tunc accipitur vel datur, quòd maleficium placeat; ſed ratione laboris, ſumptus, uel periculi ſuſcepti; uel ratione pacti oneroſi & fidei obligatæ, quod fieri poteſt cum perfecta criminis deteſtatione, & animo numquam committendi.

60 Dico Tertiò, Etſi hæc ſententia verior ſit, contraria tamen, quæ cenſet id, quod acceptum fuerit ob crimen legibus punibile, (niſi cenſeatur donatum) eſſe reſtituendum, non eſt improbabilis. Patet, quia eſt ferè communis omniũ Iuriſperitorum, ut docet Couar. ſuprà num. 6. Item Medinæ & Nauarri olim, (licet hic poſteà mutarit) & aliorum; habetque rationes ex Legibus petitas, utcumque probabiles.

61 *Cui facienda reſtitutio.* Sed tunc difficultas eſt, cui reſtitutio ſit facienda. Communior ſententia eſt, eſſe reſtituendum pauperibus, ut ibidem Couarr. docet. Cùm enim leges non uelint iſtud reſtitui illi, qui dedit & induxit ad maleficium; neque poſſit retineri iuxta hanc ſententiam, (eò quòd pactum fuerit irritum) conſequens eſſe uidetur, ut in pias cauſas ſit expendendum. Sed reuera hoc potiùs eſt ſalutare conſilium, quã præceptum, ut rectè docent Antoninus, Nauar. & alij. Meritò tamen id poterit iniungi in pœnitẽtiam à confeſſario, quando ei uidebitur expedire. præſertim cùm tot DD. dicant, abſolutè in pauperes conferendum. Sotus & Couarr. putant ſi reſtituendum eſt, eſſe potiùs reſtituendum ei, qui dedit. Si enim dominium non tranſtulit, apud ipſum manſit: quia non intendit aliter rem à ſe alienare, quàm ut in hunc transferretur. ex qua ratione confirmatur prior ſententia. abſurdum enim eſt, ut illi fiat reſtitutio, & contra mentem legum, quæ intendunt illum punire, negata conditione ſeu actione repetendi; ergo nulli debet neceſſariò reſtitui ante ſententiam.

DVBITATIO IX.

Vtrùm acceptum ob cauſam honeſtam, ad quam tamen obligabaris, (v. g. vt facias vel omittas, quod tenebaris facere vel omittere) debeat reſtitui.

QVIDAM putant, generatim id eſſe reſtituendum. Ita Medina q. 26. Nauar. c. 17. nu. 34. Couar. ad reg. Peccatum. p. 2. §. 3. vnde ſi alicui detur aliquid ne fornicetur, ne blaſphemet, ne peieret, id eſſe reſtituẽdum. Sed uerius 62
eſt non eſſe reſtituendum; niſi actio uel omiſſio debita fuerit ex iuſtitia, uel niſi debita fuerit ex charitate erga proximum, & ſine ullo ſumptu uel labore poſſit præſtari. quod ut diſtinctè explicetur.

Dico Primò, Si opus uel omiſſio ex iuſtitia ſint debita proximo, nõ poteſt pro illis quidquam exigi; & quod acceptum fuerit eſt reſtituendum. eſt communis DD. uide Couarruu. & Medinam ſuprà, & Sotum l. 4. q. 7. ar. 2. Probatur primò, Quia manifeſtè uiolatur æqualitas, ſi pro eo, quod iam ex iuſtitia abſolutè eſt debitum, aliquid amplius exigatur uel accipiatur. Secũdò, Quia id, quod datur pro iuſtitia obtinenda, uel iniuria uitanda, non cẽſetur dari ſpontè, ſed coactè & ex metu iniuriæ, proueniente ab eo, cui datur: ergo neceſſariò eſt reſtituendum: quia cenſetur per tacitam quamdam iniuriam extortum. hæc eſt uera ratio, cur ſit reſtituendum. 63 *Si lege iuſtitia debitum.*

Hinc ſequitur Primò, Iudicẽ teneri reſtituere id, quod accepit, ut iuſtam ſententiam ferret: intellige, ſi datum eſt timore iniuriæ, aliàs non dandum: ſecùs, ſi inſtar muneris liberalis, ut maiorem quàm ſolet, quamque tenetur, diligentiam in cauſa adhibeat. 64 *Iudex.*

Vbi aduerte in ſententia iudicis duo conſiderari poſſe. Prius, Quòd ſit actio maximè utilis & neceſſaria Reipubl. egens multo labore & examine actorum & probationum, & magna auctoritate perſonæ. Alterum, Quòd ſit iuſta. Ratione prioris aliquid pro ſententia à partibus accipi poteſt, ſi aliàs iuſtum ſtipendium iudici non eſt aſſignatum. Sic enim debita eſt ei merces lege iuſtitiæ, ſicut & labori Aduocatorum & Iuriſconſultorum. Ratione alterius, nullum ei debetur ſtipendium: ſed ſuppoſito officio Iudicis, gratis hanc qualitatem in ſua actione procurare debet. quod etiam locum habet, cùm eſt ea uarietas ſententiarum, ut ei liberum ſit utramlibet partem in iudicando ſequi. ut enim ſententia ſit iuſta, ſemper gratis curandum eſt Iudici. Verùm quia tunc utraque pars iuſta cenſetur, dubitari poteſt, utrùm contra iuſtitiam peccet, ſi aliquid accipiat, ut hanc potiùs quam illam in iudicando ſequatur. Videtur non ita peccare. Primò, Quia rationes prædictæ hic ceſſant. Secundò, Quia non tenetur ad alteram determinatè, ſed liberum ei eſt ſequi quam maluerit. ergo ſi aliquid accipiat, ut hanc ſequatur potiùs quàm illam, non faciat ulli iniuriam. Conſequentia patet, Quia cùm res nõ eſt debita, non eſt contra iuſtitiam (ſi ſolùm ius naturæ ſpectemus) exigere pro ea re pretium; ſi alioquin pretio ſit æſtimabilis. Tertiò, Quia non accipit pretium pro iuſtitia ſententiæ, ſed quia in hac cauſa hanc opinionem præfert iſti, ad quod nullo modo tenebatur. Hoc autem eſt pretio æſtimabile; tum quia utiliſſimum parti, tum quia ſequendo hanc opinionem amittit fauorem alterius partis, cui *Si vtramque ſententiam ſequi poteſt.*

potuiſſet

Digitized by Google

potuiſſet gratificari. Quartò, Quia nemo dixerit, illi parti, à qua iudex aliquid in hoc caſu acceperit, factam eſſe iniuriam. imò paſſim hac mente dantur à partibus, & accipiuntur munera à iudicibus, vt quantum intra limites iuſtitiæ poſſunt, iudices ſuum fauorem impendant: quamuis hoc ſit valde reprehenſibile, & meritò legibus vindicandum. Idem ſæpè fit in collatione officiorum ſecularium. in Beneficijs tamen erit ſimonia, quamuis fortè iure naturæ non ſit obligatio reſtituendi, vt infra cap. 35. dub. 28 dicetur. Hæc argumenta, ſi ſolùm ius naturæ ſpectetur, faciunt hanc ſententiam ſatis probabilem. Nihilominùs legibus id vetitum eſt, quæ etiam poſſunt ad reſtitutionem obligare, imò & incapaces reddere dominij rei hoc titulo datæ acquirendi.

65 Sequitur Secundò, Teſtem teneri reſtituere quod accepit, vt verum teſtimonium diceret. etſi enim non ſemper ex iuſtitia teneatur teſtari, tamen ſi teſtari velit, tenetur ex iuſtitia teſtari veritatem. Si tamen veritatis teſtimoniũ eſſet illi detrimentoſum, poſſet aliquid exigere pro damno, vel periculo, quod metuitur, ſimiliter ſi labor aut ſumptus teſti ſit ſubeundus.

Teſtis.

66 Tertiò, Nihil poſſe exigi pro reddendo depoſito, vel commodato, vel inuento, vel pro ſoluendo debito. quod intellige de ipſa nuda redditione, nihil habente laboris aut moleſtiæ. ſecùs ſi coniunctus ſit labor, vel aliquid aliud pretio æſtimabile.

Pro depoſito, commodato, &c. reddendo.

Quartò, Neque etiam vt non ſureris, non occidas, non detrahas quia hæ omiſſiones ex iuſtitia ſunt debitæ abſque vllo pretio, & nihil ſumptus vel laboris habent. vnde l. 2. ff. de condict. ob turpem cauſam dicitur, *Iulianus dicit, ſi dedero tibi ne hominem occidas, condici poſſe*, id eſt, poſſe repeti.

Pro omiſſione iniuria.

67 Dices, Etſi talis omiſſio eſt debita, non tamen eſt debita in tui gratiam: ergo ſi quis tua cauſa abſtineat ab his alteri inferendis, qui te non contingit, poterit ratione huius obſequij aliquid exigere & accipere.

Reſpon. Sotus ſuprà, ob hoc argumentum concedit poſſe hic aliquid accipi. Sed communis ſententia eſt in contrarium. ratio eſt; quia quando opus vel omiſſio ſecundùm ſe eſt inuendibilis, etiam eſt inuendibile obſequium, quo fit in tui gratiam. alioquin vſurarius poſſet aliquid exigere, quòd in tui gratiam det mutuum alteri; & collator beneficij, quòd tua cauſa huic conferat, & iudex quòd tua cauſa iuſtam ſententiam ferat. tale enim obſequium, quando opus eſt abſolutè debitum, non cenſetur dignum pretio apud homines, ſed vt ſummum amicitia. Si quid tamen ex liberalitate ob hanc cauſam eſſet datum, poſſet retineri; quia non cenſetur donatum inuitè, neque ob cauſam, quæ ſit nullius pretij, ſed ſponte & ex cauſa virtutis. vnde promiſſio facta ſub tali conditione, non magis obligat, quàm promiſſio liberalis abſoluta.

68 Dices, Miles ex iuſtitia tenetur militare, & tamē poteſt exigere ſtipendium; ergo pro opere debito ex iuſtitia poteſt pretium exigi.

Reſp. Miles non tenetur ex iuſtitia, niſi ei iam conſtitutum ſit ſtipendium. præter hoc autem non poteſt amplius exigere. Idem dicendum de Iudice, alijſque officijs, quæ non ſunt debita ex iuſtitia, niſi poſt contractum, quo illis ſtipendium iuſtum eſt promiſſum.

Dico Secundò, Si opus debitum ſit proximo ex charitate, non poteſt pro eo pretium exigi, niſi fortè ſit laborioſum, vel ſumptuoſum. Ita Couar. & Medina ſuprà. Probatur primò, quia communi hominum iudicio hæc non ſunt pretio æſtimabilia. Secundò, quia cum valdè interſit proximi, vt hæc fiant; ſi quid pro eo det, cenſebitur coactè datum, (non gratis) pro re nullius pretij. Sic nihil potes exigere, vt ex animo deponas odium mei, uel ut mihi indices furem, qui res meas ſurripuit, vel locum vbi depoſuit; ſi id ſine labore, ſumptu, periculo facere poſſis, vt rectè Couar. ſuprà. Denique vt in extrema neceſſitate des tenuem eleemoſynam pauperi. 69

Debitũ ex charitate proximo.

Dico Tertiò, Quando aliquid datum eſt pro opere vel omiſſione, quæ ſolùm cedit in commodum accipientis, vel in honorem Dei, non neceſſariò eſt reſtituendum, ſed poteſt retineri. Ita Petrus Nauar. lib. 4. c. 2. nu. 100. & ex parte Sotus ſuprà. Ratio eſt; quia tunc cenſetur eſſe liberaliter donatum ex cauſa, vel ſub conditione. nemo enim ab alio emit actiones vel omiſſiones liberas, illi ſoli commodas vel Deo honorificas, ad quas tenetur; ſed ſi quid pro illis offerat vel det, cenſetur datum in bonum illius, vel ad honorem Dei, merè liberaliter. 70

Debitum dumtaxat in bonum operantis, vel in honorē Dei.

Hinc ſequitur, Eum, qui aliquid accepit ab altero, vt fieret Chriſtianus, vt confiteretur in Paſchate, vt non fornicaretur, non blaſphemaret, poſſe retinere; nec teneri reſtituere, niſi repetatur in iudicio. Nec obſtat l. 2. ff. de condictione ob turpem cauſam, vbi dicit; *Si tibi dedit, ne ſacrilegium faceres, condici poſſe*; id eſt, repeti: quia ſolùm conceditur repetitio in iudicio, idque quando datum eſt, ne crimen fieret, quod legibus punitur; hinc tamen non ſequitur, ante ſententiam eſſe reſtituẽdum. Puto tamen id, quod pro huiuſmodi cauſa promiſſum fuerit, impleta cauſa, nō eſſe debitum niſi ex virtute fidei; ſicut ſi abſque huiuſmodi conditione promiſſum eſſet. Ratio eſt; quia reuerà hæc opera non ſunt pretio æſtimabilia; ſicut nec alia ſupradicta: ſed diſcrimen inter hæc opera, & illa eſt, quòd datum pro his non cenſeatur extortum ab inuito, ſed liberaliter donatum; eò quòd is, qui dat, nulla neceſſitate compellatur. ſecùs de dato pro illis, quæ ex iuſtitia vel charitate proximo ſunt debita. 71

Aduertendum tamen eſt, Quando conſtat vel prudẽter præſumitur aliquid datum per modum muneris liberalis, ad inclinandum eum, qui accipit, ad bonum opus ex iuſtitia vel charitate debitum, vel ad eum à malo auertendum; non eſſe reſtituendum, niſi lex poſitiua in aliquo caſu expreſsè inhabilem reddat ad dominium eius rei capeſſendũ, ſicut videntur feciſſe Iudices L. Plebiſcito. 18. ff. de officio Præſidis, & L. Solent. §. finali. ff. de officio Proconſulis, de quo plura infrà ſuo loco. vide Silueſtrum v. Iudex 1. q. 8. 72

Si putetur datum liberaliter.

CAPVT DECIMVM QVINTVM.

De ordine in reſtitutione ſeruando, deque loco & expenſis.

Complectitur dubitationes 8.

1 NOTANDVM eſt, Quãdo bona debitoris, in ſolutionem omnibus creditoribus ſufficiũt, nō eſſe opus vllo ordine: nã omnibus integrè eſt ſatisfaciendũ: ſed tũ demũ certus ordo ſeruandus eſt, quãdo nō ſufficiũt.

DVBITATIO I.

Vtrùm debita certa ſint prius ſoluenda quàm incerta.

2 SVPPONO, Debitum varijs modis dici *incertum*. Primò, ſi non ſatis conſtat, vtrũ debeas, necne: & tunc non eſt neceſſaria reſtitutio; quia melior eſt conditio poſſidentis. Secũdo, ſi cōſtat quidē rē deberi, ſed dubitas cui ex duobus vel tribus debeatur. Hoc euẽtu, ſi dubiũ eſt æquale, res æqualiter eſt inter eos diuidẽda, uel ex illorũ conſenſu forte applicãda: ſic enim ſeruatur iuſtitia. quòd ſi poſteà cōſtiterit, vter ſit verus creditor, alter tenetur ei reſtituere ſuã partē, niſi eã legitimè vſu ceperit. ſi noluerit reſtituere, tu tamē liber manes; quia reſtituiſti eo modo, quo potuiſti & debuiſti; nec in eo incerto, amplius à te potuit exigi. Si dubiũ nō fuit equale, ei debetur maior pars, de quo minus eſt dubiũ; alteri verò minor, iudicio prudẽtis. vt ſup. c. 14. du. 4

Debitum incertũ tripliciter.

Tertiò, Dicitur incertum debitum, quando conſtat

quidem deberi;ſed neſcitur cui uel quibus ex tota multitudine: ſiue res ipſa in ſpecie ſua ſit aliena, (ut equus, ueſtis, torquis, & ſimilia) ſiue tantùm ſit debita confusè; ut quãdo loco rei peremptæ debetur pecunia. His poſitis.

3 *Si aliena in ſpecie.*

Dico Primò, Si res incertum habens dominum, in ſpecie ſua eſt aliena, primo loco eſt reſtituenda, non certis creditoribus, ſed iis, quibus incerta reſtitui ſolent; iuxta ea, quæ cap. 14. dubit. 6. & 7. dicta ſunt: quamuis nihil aliud ſuperſit, quod certis creditoribus dari poſſit. Eſt communis DD. Ratio eſt; quia creditoribus debet ſatisfieri ex bonis debitoris, non ex alienis. Itaque hæc ante omnia ſunt ſegreganda à bonis debitoris, & in pios uſus eroganda.

4 *Si non ſint aliena in ſpecie.*

Dico Secundò, Si res ipſæ non ſunt in ſua ſpecie alienæ; tunc ex eis priùs facienda eſt reſtitutio certorum debitorũ, quàm incertorum. Eſt communis DD. Antonini 2. p. tit. 2. cap. 3 in princ. Caiet. v. reſtit. cap. 8. Silu. reſtit. 6. q. 5. Medinæ, C. de reſt. q. 2. §. Ad aliud, quod quinto loco, & Nauarri cap. 17. nu. 47 & aliorum.

Sed difficultas eſt, quænam ſit huius ratio. DD. qui cenſent incerta iure naturæ pauperibus eſſe danda, valdè laborant in aſſignanda ratione, nec quidquã afferunt quod omnino ſatisfaciat. Sed iuxta ſententiam, quam ſupra cap. 14. dubit. 6. & 7. ſecuti ſumus, non eſt difficile Ratio igitur, cur

5 *Cur certis creditoribus priùs ſoluẽdum.*

certis creditoribus potiùs ſit ſoluẽdum quàm incertis, eſt; quia Iure naturæ tenetur debitor ex iuſtitia ſoluere creditoribus certis, etiamſi nulla lex poſitiua id iuberet; idq́; de bonis ſuis, quorum dominium habet. Non tamen Iure naturæ de his bonis tenetur ſoluere creditoribus incertis; quia his ipſis ſolutio fieri non poteſt. quòd autem loco eorum teneatur pauperibus; id ſolùm iure poſitiuo conſtitutum eſt: quod Ius locum non habet, quando certi creditores extant; neque mens legiſlatoris fuit, nec uerò potuit eſſe, eo caſu obligare: quia quod debitum eſt Iure naturæ, non poteſt tolli per legem poſitiuam.

Adde, non ſoluendo talia incerta, nemini in particulari fieri iniuriam. ſecùs verò ſi non ſoluantur certa.

Dices, Quando res eſt in ſpecie aliena, & dominus reperiri nequit, non debetur Iure naturæ pauperibus; & ſepoſita lege poſitiua poteſt retineri: ergo etiam ex ea debet ſatisfieri creditoribus certis.

6 Reſp. Negando cõſequentiam; quia etſi ſepoſita lege poſitiua poſſet debitor ex ea ſatiſfacere, non tamen tenebatur; eò quòd non teneatur niſi de rebus ſuis ſoluere. Vnde Iure poſitiuo ſtatui potuit, vt hæc darentur pauperibus, etiamſi creditores certi nihil eſſent habituri. quòd ſi debitori vt pauperi res illa applicetur, tunc videtur ex illa creditoribus eſſe ſoluendum; quia non ampliùs aliena cenſetur; niſi fortè paupertas illum excuſet.

DVBITATIO II.

Vtrùm inter debitores certos, priùs ſoluendum ſit venditori, cui pretium nondum eſt ſolutum, re vendita extante.

7 *Res Eccleſiæ & minoris.*

RESPONDEO & dico Primò, Si res ſit Eccleſiæ vel fiſci vel minoris, & adhuc extet inter bona debitoris; ante omnia ſoluendum eſt pro ea pretium iuſtum, vel certè res ipſa eſt reſtituenda. Probatur; quia talis rei non eſt tranſlatum dominium per conuentionem mutuam, & ſecutam traditionem; niſi reipſa perſoluatur pretium, vt docet Angelus v. Emptio nu. 4. Silueſt. eodem verbo nu. 2. & notat Bartholus in L. A Diuo Pio 15. §. Sed ſi emptor. ff. de re iudicata. & Panor. in c. Cùm olim, de officio deleg. & colligitur ex L. Si curator. 5. ff. de iure fiſci, iuncta Gloſſa, vnde ſequitur talem rem, vbicumque extiterit, etiamſi aliis vendita fuerit, poſſe vindicari.

8 *Res alierũ vendita.*

Dico Secundò: Si res alterius vendita fuerit tali debitori, & ille nec pignus aut fideiuſſorem dederit, nec pretium in præſenti obtulerit, nec venditor illud pro ſoluto habuerit fidens emptori, tunc vel pretium ante omnia ſoluendũ, vel res reſtituenda venditori. Probatur; quia iure communi in hoc caſu nondum cenſetur tranſlatum dominium, etiamſi res tradita fuerit, vt expreſſè habetur Inſtitut. de rerum diuiſione. §. Venditæ vbi dicitur, *Vendita verò res & tradita, non aliter emptori acquiruntur, quàm ſi is venditori pretium ſoluerit, vel alio modo ei ſatisfecerit, veluti ex promiſſore aut pignore dato: quod quamquam cauetur ex L. duodecim tabularum, tamen rectè dicitur & iure gentium, id eſt, Iure naturali id effici.* Idem habetur L. Quod vendidi. 19. ff. de contrahenda emptione. Vnde ſequitur, rem talem, vbicumque extiterit, vindicari poſſe, niſi pretium ſolutum fuerit, ut dicitur L. Procuratoris. 5. §. Sed ſi dedi. 18. ff. de tributoria actione.

Sed hic difficultatem parit, quod in eodem §. Inſtitu. ſuprà, additur his uerbis; *Sed ſi is, qui vendidit, fidem emptoris ſecutus fuerit, dicendum eſt ſtatim rem emptoris fieri.* ſemper enim uidetur fidem emptoris ſequi, quando ei credit abſque fideiuſſore uel pignore. Vnde tunc ſemper tranſfertur dominium.

Reſp. Tunc tantùm cenſetur ſequi *fidem emptoris*, quando ipſius nuda promiſſione eſt contentus, perinde ac ſi pretium eſſet ſolutum. quod Vlpianus in d. L. Procuratoris ait *in creditum abire*, & Pomponius in d. L. Quod uendidi, *Fidem habere emptori ſine vlla ſatisdatione.* 9

Petes, An ergo tunc uenditor non habeat Ius prælationis? Couarruuias l. 1. uariar. c. 7. nu. 3. putat non habere. pro qua ſententia adſert multos Iuriſperitos, qui dicunt hanc eſſe communem. Idem ſcatit Petrus Nauar. l. 4. cap. 4. num. 39. & Molina diſpu. 536. Probatur Primò, quia illa res non eſt ampliùs uenditoris, cùm tranſlatum ſit dominium, uti ſuppono; neque manet illi obnoxia Iure hypothecæ. Nam neque Iure naturæ, neque Iure poſitiuo conſtituta eſt in tali re hypotheca. Non Iure naturæ, quia hoc Iure nulla inducitur tacita hypotheca. ſi enim contrahentes pacto expreſſo non obligant rem ſolutioni, non eſt cur illa iure naturæ debeat priori domino cenſeri obligata; cùm eius dominium perfectè in alium tranſierit, non ſecùs ac ſi ſolutio in præſentia eſſet facta. Nõ etiam Iure poſitiuo; quia nullum Ius poſitiuum inducens in tali re hypothecam in iure Cæſareo reperitur. Secundò, Si emptor ille alteri venderet, prior venditor non poſſet eam vindicare: ergo non erat ipſi hypothecata. Tertiò, Quia neque expreſſa hypotheca ex conuentione contrahentium poteſt in emptione ſic conſtitui, ut uenditor habeat Ius prælationis præ aliis hypothecis iure poſitiuo conſtitutis. nam contrahentes non poſſunt ſuo conſenſu efficere, vt is, qui iure ciuili vel municipali habet ius prælationis, debeat poſtponi. vt ſi emi à te domum uel nauim, & poſteà ad eius reparationem accipiam ab alio pecuniam mutuam; hic tibi præferetur in ſolutione, quia iure poſitiuo habet Ius prælationis, etiam reſpectu præcedentium hypothecarum; vt infrà dicetur. Ex quibus ſequi uidetur, uenditorem eſſe numerandum inter creditores hypotheca carentes; ac proinde omnibus hypothecam habentibus poſtponendum. Hæc ſententia eſt valde probabilis. Contraria magis uidetur æquitati conſona, vnde.

10 *Nõ habere venditorẽ ius prælationis.*

Rationes adferũtur.

11 *Probabile eſt, venditorem in re vendita eſſe præferendum.*

Dico Tertiò, Probabile eſt, venditorem, ſi ab emptore fideiuſſorem vel pignus non accepit, & res adhuc apud emptorem extet, in ea re ceteris eſſe præferendum, ita ut uel pretium ei ſoluendum ſit, vel res ipſa reſtituenda. Ita tenet Caietanus v. Reſtitutio cap. octauo, Silueſt. Reſtitutio 6. quæſtione quinta, Fumus, eodem verbo, nume. 36. Medina C. de reſtitutione quæſtione ſecunda. ff. Tertium dictum. Nauarr. capit. 17. numer. 49. Idem tenet Archidiaconus, Baldus, & alij, teſte Silueſtro. Probatur Primò, quia valdè durum eſt, & ab æquitate naturali alienum, vt res mea, quam à me emiſti, non ſoluto pretio, extans in ſua ſpecie, aliis aſſignetur, & ego re mea ſimul & pretio fraudet. ſepoſito enim omni Iure poſitiuo, ſtatim iudicio naturali quiuis cenſeret, æquius eſſe ut uenditori res ſua reſtituatur, ſi emptor ſoluendo non ſit, quàm vt detur alteri. Secundò, Si tibi locaui meam domum, inuecta & illata in eam manent obligata pignori pro penſionibus annuis, & damnis in domum datis, vt habetur L. ſecunda. ff. Ex quibus cauſis pign. uel hypothec. tacita contrahatur. ergo argumento à fortiori etiam res vendita manet obligata pro pretio. Tertiò, Quia Iure gentium non transfertur dominium rei venditæ ante ſolutum pretium, niſi datum fuerit pignus vel fideiuſſor: vel niſi venditor ſecutus fuerit fidem emptoris, vt habetur §. Venditæ, ſuprà: idque quia non cenſetur venditor dominium alia ratione velle transferre. atqui quando venditor credit emptori, etiamſi intendat transferre dominium, non tamen intendit ſe priuare omni Iure, & recurſu ad rem ſuam, niſi

reipſa

reipſa ſolutum fuerit pretium, vt patet ex vſu & communi hominum ſenſu: ergo ſaltèm quamdiu extat apud emptorem, cenſetur quaſi hypotehecata pro pretio.

12 Vnde, ad primam rationem in contrarium Reſpondeo, Etſi Iure naturæ ſeu gentium non contrahatur vlla hypotheca perfecta qualis Iure poſitiuo, nempe in quam retineatur Ius apud quemcumque extet; benè tamen poteſt contrahi imperfecta & inchoata, in quam retineatur Ius, quamdiu extat apud emptorem. talem videtur habere vēditor in re empta, vt dictum eſt. Si tamen empor alteri vendat, non manet ampliùs obligata, ſicut nec pretium pro ea acceptum; vt rectè Nauarrus.

Reſp. ad rationes.

13 Ad ſecundam, Inde tantùm ſequitur, non eſſe hypothecam perfectam, quales ſunt omnes hypothecæ ſpeciales Iure poſitiuo introductæ.

Ad tertiam, Inde ſolùm probatur, aliquam hypothecam huic præferendam, nempe eam, quæ conſtituta eſt ratione mutui accepti ad rei inſtaurationem; ſecùs de alijs. Idem ob eaſdem rationes videtur dicendum, de omni alia re, titulo oneroſo alienata, vt ſuprà docet Nauarrus: vt de re mutuata, permutata, &c. quod intellige, ſi res illa in ſua ſpecie adhuc extet in bonis debitoris, maximè ſi alijs permixta nondum ſit. Imò etiamſi permixta ſit, ſi certò conſtet illam ibi contineri. quia æquiſſimum eſt, vt ante omnes illi, qui eam tradidit, reſtituatur, vel ipſa, vel pretium eius; nec alij creditores poſſunt id meritò ægrè ferre, cùm debitor eius redditione non fiat impotentior ad ipſis ſoluendum, quàm fuiſſet, ſi eam non accepit.

DVBITATIO III.

Vtrùm debita ex delicto, præferrenda ſint debitis ex iuſto contractu.

14 SVNT tres ſententiæ. Prima eſt, Debita ex delicto eſſe priùs reſtituēda, quàm ex contractu, (niſi fortè in contractu interuenerit hypotheca) & quò delictum fuit maius, eò quoque priorem deberi reſtitutionem. Ita Ioannes Medina quæſtio. 2. de reſtitut. dubitat. 5. Vnde poſt hypothecas: Primo, reſtituendum debitum ex rapina. Secundò, ex furto. Tertiò, ex vſuris. Quartò, ex contractu oneroſo; vt ex mutuo, emptione; &c. Quintò, ex contractu gratuito; vt ex legato, promiſſione non completa, &c. probatur. Primò, Auctoritate D. Bonauenturæ. Secundò, Quia illa debita ſunt priùs ſoluenda, quæ cum maiori iniuria & peccato ſunt contracta; eò quòd quando non poteſt ſimul ab omnibus peccatis recedi, conſentaneum ſit, vt priùs à grauioribus, deinde à leuioribus recedatur. atqui maius peccatum, maiorque iniuria, ceteris paribus, eſt in rapina, quàm in furto, & in furto, quàm in vſura: ergo priùs ſoluendum pro rapto, quàm furto, & priùs pro furto, quàm pro vſura, & priùs pro vſura, quàm pro contractu, in quo nulla commiſſa iniuria. inter contractus autem, magis obligat is qui eſt oneroſus, quàm qui gratuitus; atque meritò; quia per oneroſum homo non fit impotentior ad ſoluendum alijs; nam vna res ſupponitur loco alterius, ex natura contractus: per gratuitum verò ſecùs. Idem ſentit D. Thomas opuſculo 73. c. 18. *Cum neceſſaria ad ſalutem præcedant ea, quæ ſunt deuotionis, iuſtè ſoluuntur debita ante legata. ſed maiori iuſtitia reſtituenda ſunt ablata, quàm debita ſoluenda: cum in hoc impleatur Iuſtitia, & tollatur iniuria facta Deo & proximo. In ſolutione autem debitorum, nulla tollitur iniuria, ſed ſolùm impletur Iuſtitia.* Idem tenet Michael Salonius q.63. art.8. in fi. & videtur tenere Angelus Reſtitut. 2. num. 18. Hæc ſententia non eſt improbabilis.

1. Priùs quæ ex delicto.

15 Secunda Sententia eſt, Priùs ſoluenda eſſe debita ex contractu iuſto oneroſo, non gratuito, quàm ex delicto: niſi fortè res ex delicto parta, in ſpecie ſit aliena. Ita Caietanus. v. Reſtitutio c. 8. Nauar. cap. 17. nu. 52. Bartholom. Medina lib. 1. Summæ cap. 14. §. 33. Denique D. Anton. p. 2. tit. 2. cap. 7. §1. & 2. qui etſi aſſentiatur primæ ſententię in ordine debitorum ex delicto, nēpe priùs reſtituendū, quod ex rapina debitum, q̄ q ex furto, & prius ex furto, quā ex vſura; addit tñ, priùs eſſe reſtituenda, quæ ex contractu iuſto debita. hæc ſententia probabilis eſt, ſi res ex contractu accepta, extet apud debitorem, iuxta ea, quæ diximus dubit. 2. alioquin non video quà ratione probabili queat defendi; niſi forte in vſuris

2. Priùs quæ ex contractu.

Tertia Sententia, quam veriorem iudico, eſt, Inter hęc debita nullum eſſe ordinem; ſed ea pari iure cenſeri. eſſeque debita perſonalia, ſine iure prælationis: præſertim ſi res ex contractu accepta, apud debitorem non extet. Ita docet Silueſter, Reſtitutio 6. q. 4. puncto 5. Petrus Nauarra l.4. cap. 4. num. 41. & alij recentiores. Probatur Primò, Quia neque iure poſitiuo aliquid hac de re cautum eſt, neque vlla ratio ſufficiens adferri poteſt, qua probetur, Ius naturæ poſtulare, vt alterum debitum alteri præponatur. ergo ſunt paria. Secundò, Quia etſi maior fiat iniuria per rapinam quam per furtum; & per furtum fortè quàm per vſuram: tamen poſteà, dum quis non vult reſtituere, eſt eadem iniuſtitia in ipſa rei detentione. eiuſdem enim ſpeciei peccatum eſt, non ſoluere debitum ex contractu poſt elapſum terminum, inuito creditore; & non ſoluere debitum ex rapina aut furto; quia æquè fit inuito domino. quamuis enim in rapina ſit maior iniuria, eo quòd ſit maior contemptus domini, & ipſe magis inuoluntariè patiatur; tamen poſteà non eſt maior obligatio reſtituendi; nam pro exceſſu iniuriæ, qui eſt in primo aggreſſu, non eſt facienda reſtitutio pecuniæ, de qua hic agimus, ſed alia ſatisfactio. 16

3. Non eſſe inter hac ordinem.

17 Dices Primò, Quamdiu raptor non reſtituit, non recedit ab iniuria, quam intulit perſonæ, vi rapiendo; atqui ab hac maximè tenetur recedere: ergo ante reliquos, &c.

Raptor.

Reſp. Primò, Negando maiorem, nam hoc ipſo quo deſinit vim inferre, iniuria perſonalis non continuatur, ſicut detentio rei, ſed tranſit. vnde etiamſi non reſtituat rapta, tamen non cenſetur continuare actualem rapinam, ſed ſolùm rei alienæ detentionem.

Reſpondeo Secundò, Negando ſubſumptum. non enim magis tenetur ad ſarciendam iniuriam illatam perſonæ, quàm ad faciendam reſtitutionem rei detentæ: præſertim cùm in rei detentione, etiam iniuria domino fiat, & præter iniuriam, damnum. Itaque cùm is, qui debet ex contractu, æquè obligetur elapſo termino, atque is, qui ex vſura, furto vel rapina: non eſt cur naturali iure vllum ordinem inter iſta debita conſtitutum putemus. Quod etiam ex eo confirmatur: quia alioquin contra Ius naturæ faceret Iudex, qui iuberet pro rata talibus creditoribus reſtitui; & teneretur ipſe de ſuo ſupplere, qđ nemo dixerit.

Dices Secundò, Detentio vſurarum non tantùm repugnat voluntati domini, quantum detentio rei furtiuæ, vel raptæ, vel ex contractu oneroſo debitæ: ergo in vſuris, non eſt tanta obligatio reſtituendi, quanta in ceteris. Antecedens patet, ex communi hominum ſenſu; nemo enim de illis magnopere quæritur, neque conatur recuperare. vnde etiam non eſt tam deteſtabilis vſurarius, quàm fur vel raptor, vel debitor ex contractu, qui poſt elapſum terminum non vult ſoluere, cùm poſſit. Ob hoc argumentum, non videtur improbabile, debita ex contractu oneroſo, ex furto & rapina, poſſe præponi debitis ex vſura. Quia tamen contrarium puto verius. 18

19

Debita ex vſuris.

20 Reſpondeo, Omnia hæc contra voluntatem dominorum retineri; ita vt ſi poſſent, curarent ſibi reſtitui; quod ſufficit, vt æquè iniuſtè, ſeu contra eamdem iuſtitiæ ſpeciem retineantur. Et quamuis detentio vſurarum, non tantum repugnet actuali voluntanti domini, quantum debitum ex contractu vel furto, id non refert: quia hoc non prouenit ex eo, quòd intendat vſurario eas donare, vel aliquid Iuris concedere: ſed ex eo, quòd ſpem non habeat recuperandi; ſitque malum neceſſarium ſponte ſubeundum. Sicut qui ſponte dat lytrum latroni, non renititur actuali voluntate (niſi ineſſicaciter) illi detentioni; & tamen non minùs iniuſtè ille detinet, quàm fur vel raptor. Itaque hęc actualis repugnantia non facit, vt detentio rei ſit magis contra iuſtitiam, quàm aliàs eſſet; ſed facere poteſt, vt magis ſit contra charitatem: vt ſi quis vehementer ſe inde cruciaret.

DVBITATIO IIII.

Quis ordo ſit ſeruandus in ſolutione certorum debitorum.

21 RESPONDEO Primò reſtituenda ea, quorum dominium non fuit translatum in debitorem.

Ordo reſtitutionis.

Secundò, Soluendum pro moderatis expenſis funeris debitoris, l. penultima. ff. de Religioſis, & ſumptibus funeris. Huc etiam pertinent ea, quæ neceſſaria ſunt ad conſcribendum teſtamentum, ad faciendum inuentarium, ad cuſtodiam ſuppellectilis, & ſimilia opportuna, vt fiat reſtitutio. Vnde ſi quis fecerit has expenſas pro debitore, aut pro funere alterius, quem debitor ſepelire ſe deuuitteo; (vt pro funere vxoris, filij, vel mancipij) ei iure naturali primò reſtitutio facienda eſt.

22 Tertiò, Soluendum ijs, qui habent hypothecam, (quâtum ea ſe extendit) ante alios, qui non habent, vt habetur L. Eos. 9. C. Qui potiores in pignore. Ratio eſt, quia hypotheca datur creditori ad ſecuritatem vt in omni euentu poſſit ex ea curare ſibi ſatisfieri.

Quartò, Inter hypothecarios creditores, primò ſoluendum ijs, qui tempore ſunt priores; hæc enim regula Iuris, *Qui prior eſt tempore, potior eſt iure:* intelligenda eſt de iis, qui in eadem re habent hypothecam, vt docet Silueſter v. Reſtitutio 6. quæſt. 5. & colligitur L. 2. 4. 5. 6. 7. 8. C. Qui potior. in pign. hab. (vtrùm etiam vera ſit in creditoribus perſonalibus, dicetur dubitat. 6.) eſtque generaliter vera, ſiue hypotheca ſit tacita, ſiue expreſſa, ſiue generalis, ſiue ſpecialis, ſiue ſit conuentionalis, ſiue iudicialis, ſiue Prætoria. Exceptis quibuſdam caſibus, in quibus poſterior præfertur priori, vt ſtatim dicemus.

Qui prior tempore.

23 Neque ſolùm expreſſa prior, præfertur expreſſæ poſteriori; ſed etiam tacita prior, præfertur expreſſæ poſteriori, vt patet in hypotheca dotali, quæ etſi tacita ſit, præfertur tamen expreſſæ poſteriori. vt docet Couar. l. 1. var. c. 7. num. 2. & colligitur ex L. Hac edictali. 6. 5. His illud adiungimus. C. de ſecundis nuptijs. Similiter generalis prior præfertur etiam ſpeciali poſteriori. vt colligitur ex L. 2. ff. Qui potiores in pignore, vel hypotheca habeantur.

24 Vnde patet Primò, Falli Nauarrum cap. 17. num. 50. & 51. & Silueſtrum Reſtitutio 6. quæſt. 5. Dum dicunt eos, qui expreſſas habent hypothecas, præferri ijs qui habent tacitas. hoc enim verum non eſt, niſi illa expreſſa ſit tempore prior; exceptis quibuſdam caſibus iure declaratis.

Nauarrus.

25 Patet Secundò, Falli Silueſtrum, quando vult eum, qui habet ſpecialem hypothecam poſteriorem, præferri habẽti generalem priorem omnium bonorum, & præterea ſpecialem in aliqua re, quæ diſtincta ſit ab hypotheca ſpeciali alterius. Nec obſtat L. 2. C. de pignoribus & hypothecis, quam ipſe pro ſe adducit; nihil enim aliud ibi dicitur, quam tuum pignus poſterius debere tibi ſaluum eſſe, ſi priori creditori, habenti generalem hypothecam, & etiam ſpecialem in alia re, quæ a tuo pignore diſtincta ſit, poſſit integre ſatisfieri ex illa ſpeciali. tunc enim non poteſt impedire tuam ſpecialem, ratione ſuæ generalis prioris. qui enim præter generalem hypothecam, etiam capit ſpecialem, id facit, quòd primò velit vindicare ſpecialem; & non attingere generalem, niſi in euentu, quo ſpecialis non ſufficiat. Vnde ſequitur, tuum pignus non fore tibi ſaluum, ſi alteri ex ſpeciali illa hypotheca non poſſit integre ſolui. & conſequenter generalis prior, præferetur ſpeciali poſteriori. vide Couarru. l. 3. variarum cap. 18.

Silueſter.

26 Aduerte tamen, Eſſe aliquos caſus, in quibus poſterior tempore præfertur priori, habenti hypothecam expreſſam vel tacitam.

Poſterior tempore aliquando præfertur priori.

Primus habetur L. 5. ff. Qui potiores in pign. Si tibi credidi, ſeu mutuaui pecuniam, ad refectionem vel conſeruationem alicuius rei, alteri antè obligatæ; vt ad reficiendam vel armandam nauem. tunc enim præferri debeo alijs, habentibus in eadem re hypothecam generalem vel ſpecialem etiam expreſſam. cuius ratio eſt; quia ſine tali mutuo, pignus illud vel non extitiſſet, vel certè perijſſet; ac proinde prior creditor parum vel nihil ex eo habuiſſet commodi. vnde non poteſt ægrè ferre, quòd is, cuius pecunia ſaluum eſt, prior ex eo ſolutionem illius pecuniæ accipiat.

1. Mutuās pro re conſeruanda.

Secundus habetur L. 6. ſuprà. Si tibi mutuaui, v. g. 100. vt ſatisfaceres pro mercium vectura, vel pro conductione ædium, in quibus aſſeruarentur: manent mihi merces iſtæ obligatæ, ita vt primus ſolutionem ex illis habere debeam ante alios generalem vel ſpecialem, tacitam vel expreſſam hypothecam habentes.

2. Mutuās pro re cuſtodienda &c.

Tertius eſt, In hypotheca dotali, per quam bona mariti ſunt obligata vxori, eiuſque deſcendentibus, ita vt ipſa & ipſius filij ex illis ſuam dotem ante alios creditores, habentes tacitas hypothecas priores, poſſint deducere; vt patet L. Aſſiduis. 12. C. Qui potiores in pignore.

3. In hypotheca dotali.

Notandum tamen eſt Primò, Dotem non præferri hypothecæ expreſſæ priori. Ratio eſt; quia lex non intendit doti dare priuilegium cum iniuria priorum creditorum, qui ex ſpeciali conuentione iam ius habebant in bonis debitoris. valdè enim durum eſſet, per nuptias viri ſuperuenientes, omnes priores amittere Ius, quod expreſſè pacti erant. Secùs eſt de ijs, qui habebant tacitam priorem, lege introductam; (his enim dos præfertur. niſi etiam priuilegium prælationis habeant, vt in caſu primo & ſecundo,) quia lex potuit ſuum beneficium, quod concedit prioribus, ita reſtringere, vt poſtponantur priuilegio mulieris in cauſa dotis, vt docet Silueſter v. Dos, num. 14. 27

Hinc patet, Non ſequi; expreſſa hypotheca prior, præfertur doti poſteriori: & hæc dos præfertur mutuo poſteriori pro refectione, ergo expreſſa hypotheca prior, præfertur illi mutuo poſteriori, vide Couarr. li. 1. variar. c. 7. vbi oſtendit in ijs, quæ iure humano conſtant, non eſſe neceſſarium, vt ſi a. vincat b. & b. vincat c. a. vincat c. Idem Silueſter ſuprà. 28

Notandum Secundò, Dotem non præferri priuilegio, quod habet is, qui mutuauit pecuniã iuxta primum & ſecundum caſum; niſi tempore dos ſit prior; vt rectè docet Silueſter ſuprà. Neque contrarium colligitur ex Nouell. 97. c. 3. (vt quidam putant) quia ibi ſolùm dicitur, *Eum, qui mutuauit ad ædificationem vel refectionem domus vel nauis, non præferri doti priori, ſicut præfertur alijs non priuilegiatis*. Hinc tamen non ſequitur dotem poſteriorem, illi præferri, aut illum doti poſteriori non præferri. 29

Quartus caſus eſt, Quando ex pecunia pupilli empta eſt res aliqua; illa res manet pupillo obligata ante omnes; ita vt ſi ea alteri ſit hypothecata, ipſe ſit præferendus, vt poſſit recuperare pretium. Idem colligitur ex L. penult. C. de ſeruo pign. dato. 30

4. Empta ex pecunia pupilli.

Quintus eſt, Si tibi dem mutuam pecuniam ad emẽdam domũ vel prædium vel rẽ aliã, cũ pacto expreſſo, vt ea res mihi maneat hypothecata pro debito; præferar alijs creditoribus, habentibus hyhothecam generalem in omnibus tuis bonis, quamuis talis hypotheca comprehẽdat etiam bona futura & conſequenter hanc ipſam domum. Ita habetur L. Licet. 7. C. Qui potiores in pign. vide Couar. ſup. n. 3.

5. Mutuās ad aliquid emendum &c.

Sextus eſt, Quando quis contraxit cum fiſco, manent ipſius bona fiſco obligata cum priuilegio prælationis. Idẽ Ius habet fiſcus ratione tributi nondum ſoluti. Vnde omnia bona Receptorum & Redemptorum vectigalium, ſunt fiſco hypothecata, l. 2. C. de priuil. fiſci: dos autem & fiſcus pari iure cenſentur. L. Dotis tuæ. 9. C. de Iure dot. vide Couarr. ſuprà. 31

6. Contrahens cum fiſco.

Septimus eſt, Quando quis alicui credit pecuniam ad militiam, v. g. vt emat equum, arma, vel vt ſe in militia ſuſtentet; habet hypothecam iure prælationis, etiam ante dotem, etſi dote ſit poſterior. vt patet ex Nouella Iuſtiniani 97. cap. 4. Vnde huic ex bonis mariti integrè ſoluendũ, quamuis vxoris dos eſſet peritura. In his caſibus non eſt ſeruanda illa regula, *Qui prior eſt tempore, potior eſt Iure:* nam habent priuilegium, vt præferantur, etiamſi tempore ſint poſteriores; non quidem ſemper omnibus, ſed quibuſdam. In ceteris autem hypothecis, tale priuilegium non habentibus, & in his, quæ æquale priuilegium habẽt, eſt ſeruanda; ita vt integrè ſatisfieri debeat ei, qui priorẽ hypothecam habuerit. Verùm accurata horum tractatio, eſt Iuriſperitorum. vide doctiſſimum tractatum de pignore Antonij Neguſantij. 32 33

7. Credens ad militiã.

Quintò, Poſt eos, qui habent hypothecam, ſi quid ſuperſit, ſoluendum creditoribus perſonalibus, id eſt, qui non habent vllam rem debitoris, ſibi immediatè in genere vel 34

Creditores perſonales.

Digitized by Google

Habentes priuilegiũ perſonale. vel in ſpecie obligatum, ſed ſolam perſonam. Inter hos Primo loco ſoluendũ ijs, qui habent perſonale priuilegiũ prælationis, abſque hypotheca; quale habet ſponſa de futuro, in bonis ſponſi, ratione dotis traditæ, non ſecuto matrimonio, vt docet Gloſſa in L. Eos. 9. C. Qui potior in pig. &, Qui depoſuit pecunias apud nũmularium, non percipiens inde vſuras, vt patet. L. Si hominem 7. §. fin. ff. depoſiti, vel contra. quod quidem DD. extendunt ad

Depoſitũ, commodatum, pignus. omnia depoſita, & ad commodatum & ad pignus ſi dolo vel culpa debitoris perierint. Item ad pecuniam depoſitã in ſocietate mercatorum ad negotiationem. Si tamen hæc extaret, etſi mixta eſſet, ante hypothecas reſtituẽda eſſet, quia in ſpecie eſt aliena: nam quando talia voluntate dominorum commiſcentur, ſingulæ partes fiunt communes; vt habetur §. Si duorum. Inſtit. de rerum diuiſione, & L. Marcellus. 3. §. Pomponius. ff. de rei vindicat. Secundo

35 *Chirographarij.* loco ſoluendum ceteris credioribus chirographarijs ex titulo oneroſo, cuique pro rata; non habita ratione temporis prioris vel poſterioris, quo debitum eſt contractũ. Ita Siueſter ſupra & Nau. cap. 17. nu. 51. Tertio loco ſoluendum creditoribus ex titulo gratuito; ſi defunctus alicui piæ cauſæ aliquid vouerat. Quarto, reliqua erunt pro hæredibus & legatarijs; ita tamen vt hæredes præcedant legatarios ad ſuam legitimam obtinendam, ſi ſunt hæredes neceſſarij: vel ad quartam bonorum (quæ dicitur Falcidia) ſi non neceſſarij.

36 *Obligant in conſcientia.* Quæ hactenus dicta, iure communi Cæſareo ſeruanda ſunt, vbi & quatenus illud eſt receptum. Quòd ſi in aliquibus locis ſint hac de re aliæ aliquæ leges, vel conſuetudines rationi conſentaneæ, eæ ſunt ſeruandæ; & quidẽ in foro conſcientiæ; vt docent communiter DD. Vnde fallitur Gabriel in 4. d. 15. q. 2. dub. vlt. vbi dicit, quæ Canoniſtæ diſputant, quinam Iure potiores ſint in reſtitutione, potiùs ad Iudicij quàm ad conſcientiæ forum ſpectare. Nam hæ leges non nituntur præſumptione, ſed æquitate naturali; ex qua propter bonum commune ſtatuunt hunc ordinem: quod non minùs poterunt facere, quàm transferre dominia vſucapione. omnis autem lex humana re-

37 *Lex humana.* ctæ rationi conſentanea, quæ non nititur falſa præſumptione, ſeruanda eſt in conſcientiæ foro.

DVBITATIO V.

Vtrùm priùs petenti liceat priùs ſoluere.

38 *Soluens poſteriori.* DICO Primò, Si debitor vel eius hæres ſoluat poſteriori, omiſſo eo, qui habet hypothecam priorẽ, vel priuilegiatam, ſciens id fieri cum damno prioris, tenetur priori de damno; & poteſt prior recuperare à poſteriore quod ſolutum eſt. Patet L. Scimus. 22. §. Etſi præfatam. C. de Iure deliberandi.

39 *Prior petẽs* Dico Secundò, Si ſint plures creditores perſonales, inter quos nullum ſit priuilegium prælationis, & aliquis ex illis exigat ante alios ſolutionem debiti, ſiue in iudicio, ſiue extra; poteſt & tenetur debitor ei integrè ſoluere etiãſi tempore eſſet poſterior. Ita docet Nauarrus cap. 17. nu. 52. & Silu. Reſtitutio. 6. quæſt. 8. & colligitur ex L. Pupillus. 24. ff. Quæ in fraudem creditorum. Ratio eſt, quia diligentia poſterioris creditoris fecit eum potiorem, ſicut hypotheca vel priuilegium, vt dicitur in prædicta lege. vnde ſequitur, creditorem poſſe petere integrum debitum, quando timet debitorem non fore omnibus ſoluendo; & retinere, vbi acceperit.

Petes, Vtrùm non petenti, poſſit debitor ſciens ſtatum ſuum labentem integrè ſatisfacere, vt ei gratificetur?

40 *Offerẽs nõ exigenti.* Reſp. Non poſſe; quia Ius hoc non concedit. Cùm enim iſte par ſit alijs iure, neque diligentia in petendo faciat eum potiorem; non poteſt ei fieri integra reſtitutio cum damno aliorum: ſed pro rata: vt rectè docet Nauar. ſuprà. Addo tamen eum, qui in hoc euentu ſolutionem accepit, non teneri in conſcientia reſtituere; quia accepit rem alteri obligatam. Et colligitur ex L. Quod autem. 6. §. 2. &

41 *Poteſt ſolutum retinere.* 3. ff. Quæ in fraudem creditorum. Idem dicendum, etiãſi alij creditores habeant priuilegium perſonale prælationis abſque hypotheca; vt colligitur ex L. dicta, vbi dicitur: *Qui debitam pecuniam recepit, antequam bona debitoris poſſideãtur*, (id eſt auctoritate Iudicis occupetur ab alijs creditoribus) *quãuis ſciens prudenſque ſoluendo non eſſe, recipiat; non timet hoc edictum*; nempe quo reuocantur ea, quæ in fraudem creditorum alienata ſunt. Idem docet Molina diſput. 536. etiamſi Siueſter. & alij contrarium ſentire videantur.

Nec refert, quòd ad hoc induxeris debitorem, quia Iura id concedunt, teſte Molina. Nec obſtat L. Pupillus. 24. ff. eodem tit. quia eſt alius caſus, in quo tutores ſponte gratificati ſunt vni ex creditoribus. vnde dicitur ibidem, *tale debitum reuocandum*: quod intellige, *per Iudicem*. quare niſi ſic reuocetur, poterit ille creditor retinere.

DVBITATIO VI.

Vtrùm regula illa Iuris, Qui prior eſt tempore, potior eſt Iure, *poſſit extendi ad creditores perſonales.*

MVLTI Doctores affirmant, illam locum habere in omnibus creditoribus eiuſdem ordinis, id eſt, quorum alter non habet aliunde priuilegium prælationis contra alterum. Ita Grabriel d. 15. q. 2. dub. vltimo. Medina C. de reſtitut. q. 2. dub. 5. Salon. quæſt. 62. art. 5. in fine. Valentia diſp. 5. q. 6. puncto 10. Toletus lib. 5. cap. 25. Emanuel Sà v. Reſtitut num. 63. Idem videtur ſentire Nauarr. cap. 17. nu. 53. in fine. Probatur Primò, Quia quo diutiùs creditor caruit ſuo, eo ſtrictiùs ei debetur; & eo citiùs eſt ei reſtituendũ. Secundò, Quia maiori incommodo priùs eſt occurrendum; atqui is, qui diutiùs caruit ſuo, plus accepit incommodi. ergo. Hæc ſententia, ob auctoritatem horum DD. non eſt improbabilis, & eſt ſatis rationi conſentanea. nam quando prius debitum contrahitur, debitor eſt magis ſoluendo, quàm poſteà quando noua debita accedunt. vnde par eſſe videtur, vt primus creditor non fraudetur propter debita poſteriora. non enim debent ipſi eſſe fraudi poſteriora debita ex contractu vel delicto, cùm eo tempore, quo cum illo contraxit, illa non habuerit. Accedit, quòd illa regula, *Qui prior eſt tempore, potior eſt Iure*, non ſolùm intelligenda ſit in habentibus eamdem rem ſibi hypothecatam, ſed etiam in ordine conſeſſus Canonicorum in Capitulo; In ordine ſubſcribendi Inſtrumentis actuum capitularium; In habentibus gratias expectatiuas in eadem Eccleſia; vt notat Gloſſa in illam regulam. Imò eadem Gloſſa, dicit eam ſeruãdam inter plures creditores; quando vendũtur res debitoris, vt illis ſatisfiat. quare non obſcurè eſt in hac ſententia. 42 *Eſt probabilis.* 43

Contrarium tamen puto verius, nempe non eſſe ſeruandam inter creditores chirographiarios ſeu perſonales carentes hypotheca vel alio iure prælationis; ſed tantùm inter creditores habentes eamdem rem ſibi hypothecatam; Ita expreſsè docet Silueſter, Reſtit. 6. q. 5. & D. Anton. p. 2. tit. 2. c. 7. §. 3. ex Baldo; & alij paſſim. colligitur ex L. 1. ff. de ſeparationibus. vbi dicitur; *Licet alicui, adijciendo ſibi creditorem, creditoris ſui deteriorem facere conditionem*, &c. & ex multis legibus C. Qui potiores in pign. vbi tantùm hypotecis applicatur hæc regula. 44 *Contrariũ verius.*

DVBITATIO VII.

Vtrùm inter chirographarios carentes priuilegio prælationis, poſſit ſatisfieri pauperi, omiſſis ditioribus.

MVLTI DD. affirmant id fieri poſſe. Medina ſuprà, *Si debitor poſterior eſt longè pauperior priore; tunc debitum poſterioris videtur præferendum, quia maiori damno priùs occurrendum*. Idem tenet Salon. ob eamdem cauſam. Idem expreſsè docet D. Thomas opuſc. 73. cap. 18. & probat; *quia plùs læſus eſt pauper ablatione ſuorum, & plùs indiget*. Emmanuel ſuprà, ait, *excuſari eum, qui ſoluit priùs potenti vel valdè indigenti*. Silueſt. Reſtit. 6. in fine. dicit *talem excuſari iure poli, non tamen fori*. 45 *Soluens paupericri*

Sed contrarium videtur verius. Probatur: quia pauper neque Iure poſitiuo habet ius prælationis vt patet: neque Iure naturali, niſi fortè ſit in extrema vel graui neceſſitate, ita vt charitas obliget illi ſubuenire. tunc enim creditor diues, meritò pati debet debitum ſuum differri, vel nũ- 46 *Verius nõ licere.*

quam

Digitized by Google

quam ſolui, vt alteri, pars Ius habenti, in tanta afflictione conſulatur. Quod ſi pauper non tanta prematur inopia, non poteſt alter penitus priuari, vt illi integrè ſatisfiat. Nec refert, quòd pauper plus incommodi ſentiat ex dilatione vel priuatione partis rei debitæ; hinc enim non ſequitur, illum habere Ius prælationis, ſed vt ſummum, ceteris partibus amplius poſſe ei ſolui, quàm diuiti, qui tale incommodum non ſentit. ſicut plus reſtituendum ei, cui debentur 100. quàm cui 50. quando ſecundùm proportionem fit ſolutio.

47 *Contrariũ non eſt omnino improbabile.* Nihilominùs fateor ſententiam alteram non eſſe omnino improbabilem, præſertim cùm D. Thomas tam expreſſè illam teneat.

DVBITATIO VIII.

Quo loco & cuius expenſis facienda eſt reſtitutio.

NOTANDVM eſt, Obligationem reſtitutionis naſci vel ex iniuſta acceptione, vel ex re accepta, vel ex contractu, vt explicatum eſt ſuprà cap. 7. dub. 5. Nunc.

48 *Si ex delicto debita, expenſis debitoris reſtitue.* Dico Primò, Si debitum ortum ſit ex iniuſta acceptione, reſtitutio facienda eſt expenſis debitoris, idque eo loco, vbi dominus illam poſſeſſurus erat, ſi ablata non fuiſſet: Ita Caietanus 2. 2. q. 62. art. 5. circa ſolutionem tertij argumenti, Sotus l. 4. de Iuſt. q. 7. art. 1. circa ſolutionem tertij argumenti. Couarr. ad reg. Peccatum 1. p. num. 9. Ioannes Medina C. de reſtitur. quæſt. 2. dub. 3. Probatur; quia ex eo quòd dominus rem ſuam amiſerit debitoris iniquitate, non debet vllum damnum ſentire; ſed lege iuſtitiæ debet ita fieri reſtitutio, vt in priſtinum ſtatum reſtituatur, perinde ac ſi res ablata non fuiſſet: ergo reſtitutio non debet fieri ipſius expenſis, ſed debitoris, qui ſibi imputet, quòd eas ſubire cogatur.

Dices Primò, Ergo tenetur ad amplius, quàm ad rei ablatæ ſeu damni illati compenſationem.

49 Reſpond. Verum eſt teneri ad amplius, quàm damnũ ſecundùm ſe conſideratum æſtimetur; non quidem vt dominus inde amplius accipiat commodi, quàm accepit detrimenti: ſed quia id eſt neceſſarium tamquam medium, vt fiat reſtitutio. qui enim tenetur ad finem, tenetur ad medium neceſſarium.

Dices Secundò, Non debet imputari debitori, quòd creditor in alium locum migrauit: ergo tunc illius ſumptibus non erit mittenda.

Reſpon. Negando conſequentiam: quia creditor non debet amittere libertatem transferendi ſe quò libuerit, ob iniuſtitiam debitoris; qui ſibi imputet, quòd ſumptus illos in reſtitutione facere cogatur. debebat enim rem relinquere in bonis creditoris; ſic enim cum alijs paruo vel nullo ſumptu tranſlata fuiſſet. ſi tamen creditor facturus erat ſumptus in re illa aſportanda, poſſunt deduci: non enim teneris illi cum lucro reſtituere, ſed ſatis eſt vt ex ablatione nihil damni ſentiat, de quo vide Couarr. ſuprà.

50 *Si magni ſumptus.* Notandum tamen eſt, Si res non poteſt ſine magnis ſumptibus reſtitui, poſſe ex quadam æquitate naturali differri reſtitutionem, modò inde dominus vel nihil vel parùm damni capiat. Si tamen ea eſt rerũ conſtitutio, vt niſi modò reſtituas, poſteà nec ipſi, nec hæredibus reſtituere poſſis, omnino nunc reſtituenda vel res ipſa, vel iuſtum rei pretium, quamuis magnæ expenſæ eſſent faciendæ; quia dominus non ideò poteſt re ſua in perpetuum priuari, quia debitor tantumdem in ſumptum impendere cogatur. niſi probabile eſſet, domino in hoc caſu non diſpliciturum, vt amicis eius vel pauperibus detur: quod per litteras ab eo peti debet, ſi res eſt ambigua. ſi verò ſpes ſit, fore vt aliquando reſtituatur ſine tanto ſumptu, poterit reſtitutio differri. ſi res ſit parui momenti & ſine duplo vel triplo ſumptu reſtitui nequit, probabile eſt, pauperibus dari poſſe; præſumi enim poteſt id domino non diſplicere.

51 *Si non ex delicto.* Dico Secundò, Quæ debentur ſolùm ratione rei acceptæ, reſtituendæ ſunt in loco vbi habentur; nec teneris ea mittere domino expenſis tuis, ſed mittes expenſis domini: vt, ſi bona fide emeris rem à fure. Ratio eſt; quia cùm tuo damno, non teneris dominum in priſtinum ſtatum reſtituere, cùm eum per iniuriam non deturbaueris, ſed ſolùm teneris ad rei cuſtodiam; monito interim domino, vt ſignificet, quo modo velit eam ſibi tranſmitti. qua in re nõ teneris vllos ſumptus ferre. imò ſi contigat te in alium locum migrare, nec poſſis eam commodè apud aliquem, qui reſtituat, deponere, ſed cogaris auehere, potes expenſas à domino repetere: qui tenetur ad omnes expenſas, rei ſuæ cuſtodiendæ neceſſarias, in vtilitatẽ ipſius factas; vt habetur expreſsè L. 2. ff. de negotijs geſtis.

Quod attinet ad ea, quæ contractu debentur, hæc ſunt triplicia. vel enim debet reſtitui idẽ numero, ut depoſitũ, cõmodatum, pignus; uel debet reſtitui quid diſtinctum, quod pro alio commutatur, ut in mutuo, uenditione, locatione, &c. uel debet reſtitui id, pro quo nihil accipitur, ita ut ſolùm ex altera parte ſit obligatio, vt in promiſſione, donatione, teſtamento, legato. His poſitis. 52 *Si ex contractu.*

53 *Si res eadẽ numero reddenda.* Dico Tertiò, Quæ debentur ex contractu, in quo res eadem numero eſt reſtituenda, ſi in alterius tantùm partis utilitatem accepta ſint, debent eius expenſis reſtitui: idque eo loco, vbi ſunt tradita: niſi aliter iuſta aliqua pactione conuentum ſit. Prior pars patet; quia par nõ eſt, ut eius expenſis reſtituatur, cuius commodum in contractu non quæritur: ergo. Altera probatur; quia in huiuſmodi contractibus tacitè cenſentur paciſci de eodem loco; niſi ob aliquam cauſam extrinſecam aliter expreſsè inter illos ſit cõuentum: æqualitas enim poſtulat, vt ſicut idem reſtituendum, quod acceptum eſt, ita etiam eodem loco.

54 *Commodatum.* Hinc fit, ut ſi tua cauſa equum commodatum acceperis, tenearis eũ tuis expenſis reſtituere in eum locum, in quo tibi traditus eſt. Non tamen teneris eum in locum remotum mittere, in quem fortè dominus commigrauit; quia ibi commodatum non accepiſti, nec illius longinquitatis es cauſa, ſed dominus ſibi imputet, quòd commodatum ante diſceſſum non repetierit.

Depoſitum. E contrario, ſi depoſitum gratis cuſtodiendum accepiſti, reſtituendum eſt expenſis deponentis; quia par non eſt, ut depoſitarius cùm nihil commodi ex depoſito perceperit, ſuis expenſis illud ad dominum remittere cogatur, ſiue dominus in eodem loco manſerit, ſiue aliò commigrauerit. Secùs eſt, ſi depoſitarius in alium locum remotiorem commigraret: quia tenetur rem depoſitam repræſentare in eo loco, ubi eam cuſtodiendam accepit, ut inde expenſis domini reſtituatur. Idem dicendum de commodato, quod gratia ſolius commodantis acceptum eſt.

Sed quid, ſi depoſitum ſurripiatur & transferatur in alium locum; cuius expenſis remittendum erit ad depoſitarium?

55 *Si depoſitũ tranſlatum fuerit.* Reſp. Si ſine culpa lata depoſitarij tranſlatum eſt, debet quæri & referri expenſis domini deponentis. non autem depoſitarij: quia uitium & incommodum, quod obuenit depoſito ſine culpa lata depoſitarij, non eſt ei præſtandum, ſed auctori: ſi uerò ex culpa depoſitarij lata factum ſit, tenetur ſuis expenſis; imò ſi pretio illam cuſtodiat, tenebitur etiam ex culpa leui, iuxta ea, quæ diximus cap. 7. dub. 6.

56 *Si alia reddenda.* Dico Quartò, Quæ debentur ex contractu, in quo pro re accepta eſt reddenda alia, reſtitutio ex natura cõtractus, non quouis loco fieri poteſt. ſed ibi facienda eſt, ubi res, pro qua datur eſt accepta, ſecundùm quem locum, etiam res quæ datur, eſt æſtimanda. Prior pars, *non quouis loco fieri poſſe reſtitutionem*, probatur, quia hoc ſæpè alteri parti eſſet magno damno; ut ſi emens Antuerpiæ uellet ſoluere in Hiſpania; uel contrà. ergo debet eſſe certus aliquis locus, in quo ex natura contractus hæc ſolutio. is autẽ eſt, ubi res uendita, mutuata uel permutata, fuit tradita & accepta, nullus enim magis iuſtitiæ congruit: eò quòd in omnibus illis contractibus, una res in locum alterius quaſi ſubſtituitur; quod perfecto modo fieri nequit, niſi idem locus ſeruetur.

57 *Mutuum.* Hinc fit ut nemo ex ui mutui poſſit obligari ut alibi reddat: aut ex contractu uenditionis uel locationis, ut alibi pretium ſoluat. Nam hi contractus ut iuſti ſint, reducendi ſunt ad æqualitatem reſpectu certi loci, in quo res prior traditur. *Cenſus reales.* Idem dicendum de emptione cenſuum. hi enim ex natura contractus non ſunt ſoluendi in loco ubi eſt creditor, ſed ubi ipſe cenſus eſt conſtiturus, ſeu ubi eſt res illa, in qua obligatio eſt conſtituta, v. g. domus, ager, pratum, &c. nam penſio annua eſt ueluti fructus hypothecæ, qui non eſt alibi, ex natura contractus, tradendus, quam ubi naſcitur.

58 *Perſonalis.* Quòd ſi cenſus ſit omnino perſonalis nullam habens hypothecam, ſoluendus eſt ubi iuſta pactione conſtitutus fuerit. Si in pactum non eſt deductum,

Digitized by Google

ductum, ſoluendus eſt in loco, vbi debitor commoratur; quia immediatè in ipſo debitore conſtitutus eſt. quod intellige, ſi debitor nõ habeat valde procul. ſi enim tam procul diſcedat, vt emptori inde graue incommodum oriatur in penſione exigenda, ita vt ſi de eo cogitaſſet, noluiſſet cenſum emere; tenebitur debitor mittere ad locum priorem. His tamen non obſtat, quin contrahentes poſſint de alio loco ſolutionis paciſci, modò hoc onus iuſta mercede compenſetur.

59 *Donata, legata, &c.* Dico Quintò, quæ debentur ratione donationis, legationis, teſtamenti, reddenda ſunt in loco, vbi erant cùm donarentur; niſi aliud in ipſa diſpoſitione expreſſum fuerit: ac proinde expenſis eius, cui donata ſunt. Patet, quia qui rem gratis dat, vel legat, non intendit ſe ad amplius obligare; ſed permittit eam alteri, vt, ſi velit ſuo ſumptu illam auferat; ſi nolit, relinquat. ſi tamen hæres aliò transferret, teneretur ſuo ſumptu illam mittere, vbi erat priùs.

60 Circa prædicta, Nota, Quando res eſt reſtituenda expenſis creditoris, eas ex ipſa re deduci poſſe, quando alia commodior via non ſuppetit: vnde ſi opus fuerit, poterit ea vendi, vel ex parte, vt reſiduum ad creditorem mittatur; vel tota, ſi eſt indiuiſibilis, (vt equus) vt ei pretiũ mittatur. *Si magnæ expenſæ.* Quòd ſi tantæ eſſent in remittenda re vel pretio expenſæ, quanti valeat, non eſt reſtituenda, ſed monendus dominus: vel ſi id fieri nequit, danda pauperibus, ſi putetur dominus nunquam ad viciniora loca venturus.

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

De cauſis excuſantibus à reſtitutione, vel omnino, vel ad tempus.

Complectitur Dubitationes 12.

1 IOANNES Medina, C. de rebus reſtituendis, quæſt. 3. enumerat 12. cauſas à reſtitutione excuſantes, quas ordine proſequitur.

Prima eſt, Inopia debitoris. 2. Remiſſio creditoris. 3. Ceſſio bonorum. 4. Damnum, quod veriſimiliter putatur creditori, vel Reipub. vel alicui tertio obuenturum. 5. Solutio facta creditori tui creditoris. 6. Rei debitæ interitus 7. Iuris aut Iudicis auctoritas. 8. Religionis ingreſſus. 9. Excommunicatio creditoris. 10. Incertitudo creditorum. 11. Diſpenſatio vel compoſitio cum Papa. 12. Compenſatio. De quibus breuiter dicendũ.

DVBITATIO I.

Quæ inopia vel impotentia excuſet debitorem à reſtitutione.

2 *Extrema neceſſitas.* RESPONDEO: Dico Primò, Extrema neceſſitas tua, vel tuorum, vel proximi, cui aliter ſubuenire nequis, niſi rem alienam, vel alteri debitã impendẽdo, excuſat à reſtitutione, quamdiu ea durat. Eſt communis DD. Ratio eſt, quia in tali euentu omnia ſunt communia, ſaltem quoad vſum, ita vt licitè quiuis poſſit occupare, ſibique vindicare rem adeò neceſſariam, & ex eius vſu, ſibi, & proximo opitulari, vt oſtenſum eſt c. 12. dubit. 11.

Sed difficultas eſt, Vtrum tranſacta neceſſitate tenearis ad reſtitutionem?

3 *Extranſacta, an reſtituendũ.* Reſp. Certum eſt, in quibuſdam euentis, ſi res ſit magni momenti, nec cenſeatur donata, te teneri, dum ſuppetet commoditas.

Primò, Si res adhuc extet; tunc enim teneris ratione rei acceptæ, vt ſi equiſti vſu rei, quo res non conſumitur, vt equi, veſtis, nauis, &c. non enim extrema neceſſitas Ius tribuit ad amplius, quam opus ſit, vt ex periculo te eripias. Si quid ergo ſuperſit, reſtituendum.

4 *Si debitum ex contractu.* Secundò, Si interceſſit contractus, ſiue ante neceſſitatẽ, ſiue in ipſa neceſſitate, per quem tranſlatum ſit dominiũ: vt ſi acceperis mutuum vel emeris. ſi enim ante neceſſitatem accepiſti, & per illam rem te in extrema neceſſitate potes iuuare, non incidis in extremam neceſſitatem reſpectu opis alienæ, (de qua hic agimus) id eſt, qua res aliena tibi ſit neceſſaria. nam per rem tuam, quam emiſti antea, vel mutuam accepiſti, quæ in tuum dominium ceſſit, potes tibi conſulere. vnde manifeſtum eſt, non eſſe tibi Ius accipiendi & conſumendi rem alienam. manet ergo obligatio per contractum inducta.

5 *Si non erat tranſlatũ dominiũ.* Si tamen per contractum non ſit tranſlatum dominium, vt in commodato, precario, conducto; & in extrema neceſſitate rem conſumpſeris, probabile eſt, te non teneri; niſi re, vel ſpe ſeu facultate propinqua diueſcis. Ita Petr. Nauar. lib. 4. c. 4. nu. 26. Ratio eſt; quia non teneris ratione rei, vt quæ nec in ſe, nec in pretio extet: neq; ratione acceptionis, cũ eã iure tuo conſumpſeris: neq; rõne contractus, quia iſti contractus non obligant te pereunte, niſi culpa tua perierit. Hic autem abſque culpa perijt. colligitur ex Silueſtro Reſtitutio 5. num. 2.

Tertiò, Si habes ex delicto, vt ſi furatus ſis ante neceſſitatem, teneris, etiamſi poſtea in neceſſitate conſumas. 6 *Si debitũ ex delicto teneris.* quia obligatio iam ante contracta, per neceſſitatem ſuperuenientem non eſt extincta, ſed conſopita: quare tranſacta illa neceſſitate reuiuiſcit. Ita Scotus d. 15. quæſt. 2. §. Ad argumenta. Idem tenent Richardus, Paludanus & Silu. Reſtitut. 5. num. 2. qui hos citat. Hæc ſententia mihi videtur vera. Contrarium tamen eſt probabile, Scilicet, te non teneri; vt docet Petrus Nauarra lib. 4. cap. 4. num. 24. & quidam alij. quia licitè potuiſſet accipere, ſi non habuiſſet antea, & conſumere. 7 *Contrariũ probabile.* Addunt iidem Doctores: Si accepiſti rem abſque peccato, nempe in ipſa neceſſitate conſtitutus, te non teneri reſtituere, quia vſus es iure tuo, illam accipiendo & conſumendo. *Si abſque peccato accepiſti.* Sed contrarium puto eſſe verius. Nempe, ſi res, quam conſumpſiſti, ſit magni pretij, nec putetur donata, te ſemper ad reſtitutionem teneri, quando commodè poteris. 8 *Si res ſit magni pretij, verius eſt te teneri.* Ita docet Nauarrus cap. 17. num. 61. & 62. Adrianus in quarto tractatu de reſtitution. §. Quia dictum. pag. 159. Couarruu. ad regul. Peccatum p. 2. §. 1. num. 3. & 4. Medina. quæſt. 3. in principio, Toletus lib. 5. cap. 24. Ratio eſt; quia extrema tua neceſſitas non transfert in te dominium rei alienæ; ſed tantùm tribuit Ius vtendi, idque prout opus eſt, vt periculum euadas, & cum minimo alterius incommodo. ergo non aufert obligationem reſtitutionis faciendæ, ſi copioſior euaſeris. Confirmatur; quia alter non tenetur eam dare, niſi quatenus opus eſt vt conſulas tuæ neceſſitati: ſed ad hoc ſufficit, vt rem tibi vendat, vel mutuet, vel det cum obligatione reſtituendi, cùm veneris ad lautiorem fortunam: ergo. Quòd ſi res ſit parui pretij, non teneris poſteà reſtituere; maximè ſi re & ſpe ſeu proxima facultate pauper eras: quia talia non ſolent pauperibus ſub onere reſtituendi dari, ſed abſolutè. ridiculus enim eſſet diues, qui à paupere pro aliquot panibus, vel calceis, vel trita veſte, talem obligationem exigeret.

Petes, Quo iure tenebitur reſtituere rem talem, ſi non interceſſit contractus, quo ſe ad hoc obligarit, neque delictum?

9 *Quo iure tenetur.* Reſp. Tenetur ratione cuiuſdam tacitæ obligationis iure gentium introductæ, qua quis rem alterius in neceſſitate conſumens, ſe tacitè obligat ad rependendum, quando ſuppetet copia. etſi enim diuiſio rerum non potuit impedire vſum rei alienæ, ſibi neceſſariæ; fecit tamen, vt tenearis ad reſtitutionem, quando commodè poteris. rationi enim conſentaneum eſt, ut conſulatur tuæ neceſſitati abſque notabili alterius damno. Alioquin ſi exercitus

extre-

extrema inopia laborans, abſumeret bona multorum agricolarum, non teneretur ad reſtitutionem; quod planè falſum eſt. Tacitè ergo ſe obligant iure gentium ad reſtitutionem faciendam, dum commodè poterunt.

Dices, Si quis in extremo periculo, dum fugit hoſtem, utatur equo alterius, & contingat equum perire, non tenetur ad reſtitutionem, ut multi DD. docent. ergo non oritur tacita obligatio ex uſu rei alienæ.

10 Reſpondeo, Si non ſit probabile periculum interitus equi, non tenetur ſoluere pretium; quia interitus cenſetur fortuitus. ſed ſolùm tenetur pro uſu, ſi ille ſit diuturnus, uel cum notabili damno domini. Pari modo, neque conductor tenetur ad pretiũ; quia res domino ſuo perit; niſi interueniat pactum uel mora, uel culpa. Si autem ſit periculum; uerius puto, teneri ſoluere pretium ſi intereat: etiamſi aliqui DD. indiſtinctè loquentes, contrarium ſentire uideantur. quia ſicut dominus in hoc caſu non tenebatur abſque illo onere concedere, ita nõ uidetur ipſe ſine tali onere accepiſſe; cum æquitas naturalis & Ius gentium uideantur ad hoc obligare: non enim plus iuris poteſt ſibi in re alterius uindicare quàm alter tenebatur concedere. Vide Nauartum & Couar. ſuprà.

Si equus quo fugit pereat.

11 Hinc tamen non ſequitur, præcepto eleemoſynæ ſatisfieri mutuando; ſed bene donando ſub conditione, quando res eſt magni pretij quod uerum eſt; nemo enim poteſt iure queri ſibi 20. vel 30. aureos non dari abſolutè, ſed cum onere vt teneatur refundere, ſi locuples aliquando euaſerit.

Præceptũ eleemoſynæ.

12 Petes, Quid ſi creditor ſit in pari neceſſitate?

Si creditor in pari neceſſitate.

Reſpondeo Primò, Si creditor ſubtractione illius rei coniectus eſt in illas anguſtias, teneris illi reſtituere. Primò, quia ſubtrahere alicui rem, qua ille extremè indiget, eſt perinde atque occidere. Secundò, quia in pari cauſa melior eſt conditio poſſidentis, præſertim domini. Ita paſſim

13 DD. Scotus, Silueſter & alij ſupra. Secundò, Si verò creditor ſubtractione illius rei non eſt coniectus in extremum illud diſcrimen, ſed aliunde incidit, non teneris illi in pari diſcrimine, quamuis ſimul inciderit, (etiamſi Scotus, Richardus & Paludan. contrarium teneant) idque non ſolùm quando res eſt ſub dominio debitoris; ſed etiam quando in ſpecie eſt debita creditori etſi Nauarrus numero 60. capit. decimoſeptimo, tunc contra ſentiat. Ita docet Caietanus quæſtione 62. articu. quinto Sotus lib. 4. quæſtione 7. articul. primo ad quartum argumentum, Toletus, de peccatis mortalibus, cap. trigeſimonono. Ratio eſt; quia pro eo tempore ceſſat vis & poteſtas dominij, iure gentium introducta; & perinde ſe res habent, ac ſi diuiſę numquam fuiſſent. etſi enim dominium rei maneat apud priorem dominum, quaſi in habitu, tamen actus eius impeditur, perinde ac ſi non eſſet. Itaque manent intra limites Iuris naturæ. quare cum ſepoſito Iure gentium, quo facta eſt diuiſio, poſſit quiſque ſibi conſulere ex re, quam occupat & poſſidet; non tenetur eam tunc reſtituere domino. Vnde ſi ante occupaui tuum panem in ſolitudine, vel tuam ſarcinam aut tabulam in naufragio, vel equum in fuga, non teneor tibi tunc reſtituere, etiam ſi ſimul in extremum periculum inciderimus: quia per hanc ſubtractionem non incidiſti in periculum: neque in periculo conſtitutus, hanc rem occupaueras, vt per eam te ſaluares. Si eodem momento res ſit occupata in extrema neceſſitate à duobus, tunc vel diuidenda eſt, ſi poteſt diuidi, vel ſorte tribuenda.

14 Idem licitum eſſe non ſolùm pro ſe, ſed etiam pro parente, vxore & liberis: hos enim in extrema neceſſitate præferri poſſe creditori docet Sotus ſuprà, Lopez 1. p. capit. 53. & Toletus de ſeptem peccatis mortalibus cap. 39. reuocans id, quod dixerat lib. 5. cap. 24. addens, etiam fratres in hac neceſſitate, poſſe præferri creditoribus. Idque mihi videtur probabile. etſi Couarr. & alij id non concedant, niſi cuique pro ſe.

15 Dico Secundò, Non ſolùm extrema, ſed etiam grauis neceſſitas tua & proximi excuſat, quamdiu durat; niſi creditor ſit in pari neceſſitate. eſt communis ſententia Doctorum, & patet ex dictis cap. 12. dubitat. 12. vbi oſtenſum eſt, probabile eſſe, licere in hoc caſu clanculùm ſurripere; ergo multò magis licitum eſt non reſtituere, etiamſi res in ſpecie debita ſit. Itaque ob periculum morbi, magnæ famis, nuditatis & ſimilis afflictionis, quam aliter nequis auertere, niſi rem alteri debitam impendendo, poteſt differri reſtitutio. hæ enim dicuntur graues neceſſitates.

Grauis neceſſitas excuſat.

Dixi *quamdiu durat*, quia verius eſt, per hanc neceſſitatem non extingui debitum, neque rem alienam magni pretij poſſe conſumi, ſine obligatione reſtitutionis faciendæ; quando commodè fieri poterit, vt patet ex ſupradictis. Nõ 16
tenetur tamen de lucro ceſſante vel damno emergente ex 17
dilatione; quia non cenſetur eſſe in mora, neque tacitè videtur ad hoc ſe obligaſſe, cùm ſolùm per accidens eueniat ex dilatione.

Non extinguit debitum.

Aduerte tamen, non eſſe improbabile, ſi is, qui conſumpſit rem alienam in graui neceſſitate re & ſpe pauper erat, non teneri poſteà ad reſtitutionem. Ita Silueſter v. Furtum quæſt. 5. Angel. eodem num. 37. vbi dicit, *Poſſet etiam dici, quòd licet aliquis non ſit in extrema neceſſitate, ſine peccato & obligatione reſtituendi, poſſit occultè & bono modo accipere rem alterius. quando ſcilicet ille ita abundat, & iſte ita eget, vt ex præcepto teneatur huic ſubuenire.* Idem tenet Petrus Nauar. ſuprà nu. 16. vbi etiam docet, Si quid ante neceſſitatem abſtuliſti iniuſtè, & in neceſſitate cõſumpſiſti, debitum extingui; ſicut antè dixerat de neceſſitate extrema. Hoc tamen non eſt concedendum, quando debitum eſt ex contractu, per quem tranſlatum eſt dominium in debitorem; iuxta ea, quæ diximus circa primam propoſitionem, num. 4. 18

Dixi, *Niſi creditor ſit in pari neceſſitate*: quia tunc tene- 19
reris ei reſtituere, iuxta communiorem DD. ſententiam. Nam in pari neceſſitate (præter extremam) potior eſt conditio creditoris. Imò multi DD. vt Scotus, Richardus, Paludanus apud Silueſtrum Reſtitutio quarta, quæſtione ſecunda, tenent etiam in pari neceſſitate extrema, eſſe reſtituendum. Sed contrarium eſt probabile, & fortè verius. vt 20
ſi debitor ſit in graui neceſſitate ratione morbi, famis, vel nuditatis, non tenebitur reſtituere, etiamſi creditorem contingat in parem incidere; modò debitor illum in eam non coniecerit; idque ſiue ex furto debitum ſit ortum, ſiue ex contractu. Ratio eſt; quia non ſolùm in extrema neceſſitate, ſed etiam in graui, videtur eſſe melior conditio poſſidentis, vt colligitur ex dictis cap. 12. dubit. 12. Ideò enim melior eſt conditio poſſidentis in extrema neceſſitate; quia tunc omnia ſunt communia; ita vt ius habeas occupandi ea, quæ ſunt apud alterum, non ſimiliter egentem. & poſtquam occupaſti, non teneris reſtituere, durante illa neceſſitate; quamuis alter caſu in parem neceſſitatem inciderit, modò tu illum in eam non conieceris. atqui ſimile Ius occupandi ex rebus alterius, ipſi nec ad perſonam, nec ad ſtatum neceſſarijs, videtur conceſſum in graui neceſſitate; vt ibidem probabiliter eſt oſtenſum: ergo etiamſi alter poſteà incidat in ſimilem ſtatum, non teneris tunc illi reſtituere.

Si creditor inciderit in grauem neceſſitatem.

Dico Tertio, Excuſat etiam à reſtitutione ſtatim facienda, Primò, magnum periculum ſalutis animæ tuæ, vel tuorum. Secundò, magnum detrimentum in rebus non debitis. Tertiò, notabilis iactura decentiæ ſtatus. Primum docet D. Anton 2. p. tit. 2. cap 8. ex Scoto diſtinctio. 15. quæſtio. ſecunda, §. vltimo, & Henrico quodlib. 6. quæſtio. 24. Idem tenet Nauarr. cap. 17. nume. 57 vt ſi periculum ſit, ne vxor vel filiæ præ inopia ſe proſtituant, ne filij fiant latrones, ne ipſe in deſperationem præ impatientia incidas. vt rectè D. Antoninus. Magnæ enim ſunt infirmitates animorum, quę non quouis modo vinci poſſunt. Ratio eſt; quia quiſque magis tenetur ſaluti animæ ſuæ & ſuorum conſulere, quam debita ſoluere. Debet autem hoc periculum eſſe *notabile*, ita vt non ſuppetat alia commoda ratio eius auertendi, niſi differendo ſolutionem. Secundum & Tertium docent ijdem auctores & Couar. ad reg. Peccatum, p. 2. nu 2. Medina q. 2. dub. 4. & alij. Ratio eſt; quia in hiſce caſibus, creditor ſecundùm rectam rationem tenetur conſentire in dilationem: contra enim æquitatem & charitatem faceret, ſi vellet ſibi cum tanto alterius incommodo ſtatim ſatisfieri. ergo non peccas contra iuſtitiam, etiamſi differas. Patet conſequentia, quia cùm omnis iniuſtitia ſit contra rectam rationem; vbi rectæ rationis dictamen non læditur, non peccatur contra iuſtitiam, vt docet Scotus ſuprà. Cõfirmatur, quia nemo tenetur reſtituere, quamdiu dominus non poteſt iure eſſe inuitus circa detentionem: atque hic non poteſt iure eſſe inuitus: ergo. 21

Periculum ſalutis, rei familiaris, vel ſtatus, excuſat.

Hinc infertur Primò, Eum, qui debet 100. aureos, ſi non 22
poteſt ſtatim ſoluere, niſi domum vel prædium aliquod

vendat

Si res paruo pretio eſſet vendenda.

vendat multò minoris quàm valeat; non teneri ſtatim, ſed poſſe differre. Idque verum eſt, non ſolùm quando debet ex contractu, ſed etiam quando ex delicto, vt Nauarr. ſuprà ex D. Anton. docet. Etſi Caietanus v. Reſtitut. quæſt.6. & Sotus lib.4. quæſt.7. art.4. contrarium ſentiat. Ratio eſt, quia etſi creditor, quando debitum eſt ex furto, non teneatur ex iuſtitia dilationem concedere; tenetur tamen ex æquitate & charitate: æquum enim eſt, vt creditor permittat differri reſtitutionem, quæ ſuo debitori tam eſt damnoſa, cùm id ſine ſuo notabili incommodo facere poſſit.

23 Itaque quando is eſt rerum mearum ſtatus, vt non poſſim debitum præſtare ſtatim, ſine magna aliarum rerum mearum iactura, licitum eſt mihi, ex quadam æquitate Iuris naturalis, differre. niſi fortè creditor ſimile detrimentum accepturus putetur. Secùs eſt, quando tales ſunt circumſtantiæ vt niſi modò reſtitutio fiat, numquam ſit futura. tunc enim ſi res iniuſtè ablata eſt, ſtatim reſtitui debet; etiamſi magni ſumptus eſſent faciendi, vt dictum eſt capit.15. dubitatio. 8.

24 Dixi, *Aliarum rerum mearum*, quia ſi non paterer iacturam niſi in rebus debitis, quibus me ſpolio dum ſoluo, non poſſem idcircò differre reſtitutionem. hoc enim non eſt propriè damnum pati in rebus ſuis, ſed relinquere alienas & debitas. Similiter, ſi ex reſtitutione, non paterer quidem damnum in rebus meis, quas poſſideo, ſed ſolùm in lucro, quod intendo conſequi; non poſſem idcircò differre, vt rectè Nauarrus nu.19. & Caiet. v. Reſtit. cap.6. quia tunc nihil amitto de meo, ſed ſolùm deſino lucrum facere de alieno, ſeu alteri debito. atqui æquitas non dictat, alteri carendum eſſe rebus ſibi debitis, vt ego ex illis lucrum captã. quod tamen intelligendum eſt, niſi illud lucrum quæram, vt etiam alijs creditoribus meis ſatisfaciam; quibus alioquin ſoluere non potero. tunc enim charitas poſtulat, vt creditor permittat dilationem, ſi commodè poſſit. quia contra rationem eſt, vt velis tibi ſtatim reſtitui cum tanto aliorum creditorum incommodo, quod dilata ſolutione poſſet vitari. Ita Petrus Nauarra l.4 c.4. num.52. ex Corduba & Medina.

Si ſolũ deſi no lucrari.

25 Infertur Secundò, Si vir nobilis non poſſet ſtatim ſoluere, niſi priuet ſe omni obſequio famulorum & equorum, cogaturque abſtinere à conſortio ſui ſimilium: & ſi eiuis primarius non poſſit ſtatim, niſi ita ſe priuet, vt cogatur obire artem mechanicam ſibi inſuetam; poſſe differre reſtitutionem, donec abſque iactura ſtatus ſui poſſit reſtituere. Quod intellige, *ſi ſtatum ſuum iuſtè obtinent*. debent tamẽ ſibi detrahere quantum poſſunt intra limites decentiæ ſtatus, quæ non conſiſtit in indiuiſibili, vt ſenſim reſtituant,

Non teneri ſtatim cum amiſſione decẽtia ſtatus.

26 vt notat Anton. ſuprà. Et quamuis ſi debita ſint ex delicto, plerique exiſtiment ſtatim eſſe ſoluenda, etiam cum amiſſione ſtatus: Verius tamen & æquius videtur, poſſe differri reſtitutionem, ſi ſtatum illum iuſtè obtinent, & ex improuiſo calamitas incidens, ad eas anguſtias redegerit, vt debita olim ex delicto conflata non poſſint diſſoluere, ſine ſui ſtatus amiſſione. Ita Nauarrus cap.17. num.63. & Silu. Reſtit. 5.q.1.3. & 4. vbi dicit hanc ſententiam eſſe veriorem & humaniorem, & pro ea citat Scotum, Archidiac. & Ioannem Nyder. videndum tamen, an creditores non ſint in pari anguſtia.

Dices, Ob hãc cauſam non licet accipere alienum: ergo nec retinere: cùm hæc eiuſdem rationis videantur.

27 Reſpondeo, Negando conſequentiam, minùs enim eſt retinere per aliquod tempus dum poſſides, quàm primùm à domino auferre, eumq́; poſſeſſione ſpoliare; ſicut minùs eſt non curare uulnus inflictum, quam illud infligere, idque confirmat communis hominum ſenſus; qui minùs curant, rem ſuam per aliquod tempus non reſtitui, quàm primò auferri.

28 Sed quid ſi ad eas anguſtias tua culpa ſis redactus, v.g. ludis, comeſſationibus, ſuperfluis ſumptibus?

Si tua culpa eò redactus, nõ excuſaris.

Reſpondeo, Tunc non mereris dilationem, neque debitorum ex contractu, neque ex delicto. Tibi enim imputare debes, quòd iam ſine ſtatus amiſſione non poſſis ſatisfacere. Secùs eſt, quando infortunium fuit improuiſum. Ita docet Sotus l.4. de Iuſt. q.7. ar.4. & Pet. Nauarra ſuprà nu.44. Quod eſt notandum pro quibuſdam nobilibus, qui debita ſine fine contrahunt, vt ſupra conditionem ſui ſtatus expendant.

29 Dixi, *Si ſtatum illum iuſtè obtinent*: Quia ſi quis rapinis, vſuris, & ſimilibus fraudibus ad aliquem honorabilem ſtatum perueniſſet, teneretur etiam cũ eius amiſſione confeſtim reſtituere. vt communiter docẽt DD. Ratio eſt; quia hoc non eſt tam ſtatum ſuum amittere, quàm alienum dimittere, & ad ſuum reuerti. Quod eſt valdè notandum pro multis hoc tempore, qui magnis fraudibus repentè diuites & magni euadunt. non enim poſſunt differre reſtitutionem vſque ad mortem; ſed tenentur ſtatim reſtituere, etiam cũ dimiſſione ſtatus malè acquiſiti. Hoc tamen intelligẽdum, niſi debitor ille paſſim habeatur uir probus & honeſtus, & non poſſit ſubitò ſtatum mutare, niſi de ſuis fraudibus ſe infamet: tũc enim ſenſim poſſit reſtituere; quia periculum infamiæ excuſaret, ne ſtatim teneatur.

Si ſtatus iniquè partus, non excuſatur.

Dices, Dimittere ſtatum, ſemper eſt quædam infamia; 30
ergo qui reſtituendo deberet eum dimittere, numquam debet reſtituere.

Reſpondeo, Negando antecedens; quando enim paſſim ſcitur ſtatum illum fraudibus comparatum, nulla eſt infamia illum deponere, ſed hoc potiùs bonam famam conciliat, malamque abſtergit. Quando verò putetur iuſtè acquiſitus, tunc interdum dimiſſio ſtatus infamiam parit. nempe ſi homines inde ſuſpicentur iniuſtè conquiſitum fuiſſe.

Petes, Quid ſi creditor ex dilatione par damnum accepturus ſit in re familiari, vel ſtatu? 31

Si creditor ſimile damnum patiatur.

Reſpondeo, Tunc teneris ſtatim reſtituere, vt communiter docent Doctores; quia iactura rei familiaris vel ſtatus, non tribuit tantum Iuris, quantum extrema vel grauis neceſſitas, nec facit vſum rerum communem. Itaque in cauſa paris damni potior eſt conditio creditoris.

Notanda eſt quædam differentia inter dilationem debitorum ex contractu iuſto, & debitorum ex delicto: quando enim licitè differo ſolutionem eorum, quæ ex delicto debeo, teneor compenſare damna, ſi quæ interim eueniant creditori, & lucrum ceſſans ratione dilationis. Ratio eſt; quia iniuſtè fui cauſa, dum accepi rem illam lucri ceſſantis vel damni emergentis; debebam enim aduertere, facilè hoc incommodum ex tali acceptione euenire. Quando autem licitè differo ſolutionem debitorum ex contractu iuſto, tunc probabile eſt, me non teneri compenſare damna, ſi quæ fortè ille interim patiatur. Docet hoc Petrus Nauarra, numer.56. Ratio eſt; quia talis (inquit) non eſt in mora. Quod exiſtimo verum eſſe, ſi debitor inciderit in grauem 32

Diſcrimen inter debita ex delicto, & ex contractu.

neceſſitatem, vel in eam inopiam, vt non poſſit ſine amiſ- 33
ſione ſtatus reſtituere: non autem ſi dumtaxat damnum aliquod pecuniarium eſſet paſſurus, quale creditor patitur. tunc enim ſi ſolutionem differat, ut damnum uitet, debebit creditorem reddere indemnem, quamuis ex contractu debeat. Nam contractus tacito conſenſu uidentur ſic intelligendi; ut uidelicet poſt terminum tenearis ſoluere, uel damna emergentia compenſare; niſi fortè interim in grauem neceſſitatem incideris, aut in eam inopiam, ut ſi tunc reſtituas, ſtatum tuum retinere nequeas tunc enim non eſt par creditoris & debitoris neceſſitas. Fortè tamen in cenſibus ſoluendis, illa ſententia locum habere poſſit. nemo enim in his cogitur ad præſtandum damnum creditori obueniens, aut ad lucrum ei ceſſans compenſandum, quando ſine notabili ſuo damno non poteſt ſtatutis terminis ſoluere. Addo, Quando debitum eſt ex delicto, debitorem non teneri de damno emergente vel lucro ceſſante pro eo tempore, quo non poterat reſtituere, niſi conijciendo ſe in grauem neceſſitatem; vt ex ſuprà dictis colligitur.

Grauis neceſſitas, & amiſſio ſtatus excuſant à compenſatione dãni emergentis.

DVBITATIO II.

Vtrùm remiſſio creditoris excuſet.

RESP. Sicut dilatio conceſſa à creditore excuſat, ne ſtatim tenearis; ita *remiſſio*, ne umquam tenearis. Eſt 34
communis DD. Caiet. v. Reſti. c.7. Couar. ad reg. Peccatum p.2. nu.1. Soti. l.4. q.7. a.4. Nauar. c.17. nu.45. &c. Ratio eſt; quia ſicut creditor poteſt ius ſuum, quod habet in debitorem, alteri donare; ita etiam ipſi debitori; quod eſt remittere: quia remiſſio eſt quædam donatio. Nec refert, etiamſi debitor non haberet animum reſtituendi; quia etſi peccet, tamen debitum extinguitur, ſi alter liberè remittat.

Cõdonatio creditoris.

Digitized by Google

Hic tamen tres requiruntur cõditiones ex communi DD. ſententia.

35 *Primò debet eſſe libera.* Prima eſt, Vt hæc remiſſio ſit *omnino libera*, id eſt, non extorta metu vel fraude; iuxta ea, quæ dicenda ſunt c. 17. dub. 5. & 6. tunc enim etſi fortè aliquo modo ſit valida, tamen ad arbitrium donantis eſt reuocabilis; & donatarius tenetur vim & fraudem tollere, & donatorem in ſuam libertatem reſtituere, vt ratum habeat vel irritum, quod deceptus vel compulſus fecit. *Metu extorta* cenſeretur, ſi expreſsè vel implicitè debitor minaretur creditori, niſi integrè vel ex parte remittat: quod interdum fit, quando potẽtes debent mechanicis aut mercatoribus. Similiter ſi cogeret eum ſubire multas moleſtias in ſolicitando, ſæpè venire fruſtrà, diu expectare, &c. *Fraus eſſet*, ſi fingeret, ſe longè pauperiorem, quam reuerà ſit; blanditiæ autem & preces non obſunt, quia non reddunt condonationem inuoluntariam; niſi fortè præter modũ eſſent importunæ, ita vt quis mallet ſua pecunia priuari, quàm tanta importunitate ſolicitari. tunc enim remiſſio nõ valeret in conſcientia; quia cauſa redimendæ iniuſtæ vexationis fieret. Non tamen hic opus eſt præſentem exhibere pecuniam, vt quidam putãt. Imò vt rectè notat Caietanus, expedit vt pauper non offerat diuiti rem debitam, quando petit remiſſionem; quia fortè præſentia rei moueretur ad non condonandum, vel certè eſſet difficilior. faciliùs enim remittimus non habita, quàm ea, quæ iam habemus in poteſtate. quandocunq; tamen creditor ex ſignis præſumitur non liberè condonaſſe, debitor non liberatur.

36 *Secundò, vt poſſit condonare.* Secunda conditio eſt, *Vt poſſit condonare.* nemo autem poteſt condonare, niſi qui donare. vnde paterna debita non poteſt filius familias remittere, ſicut nec vxor mariti.

37 *Tertiò, vt Ius non reſiſtat condonationi. Epiſcopi viſitantes.* Tertia, Vt condonatio *non fiat in caſibus Iure exceptis*, qui tres inueniuntur. Primus caſus eſt, Si Epiſcopus vel Archiepiſcopus viſitans Eccleſias, aliquid accipiat ab eis præter ſumptus, qui neceſſarij ſunt ad victum illis diebus, quibus viſitat: tunc enim tenetur ad eius reſtitutionem intra menſem; & quidem in duplum, etiamſi libera eis fiat remiſſio à dantibus. Quòd ſi intra menſem duplum non reſtituerint, Archiepiſcopis & Epiſcopis interdictus eſt ingreſſus Eccleſiæ: inferiores autem, ab officio & beneficio ſunt ſuſpenſi, quouſque grauatis Eccleſijs, de duplo huiuſmodi ſatisfactionem impendant. Ita habetur cap. Exigit, de cenſibus & exactionibus, quod eſt Gregor. X. in Concilio Lugdunenſ. & capit. ſequenti, quod eſt Bonifacij VIII. quod nonnihil moderatur caput præcedens; quia permittit, vt ſumptus neceſſarios recipiant in pecunia, cùm Gregorius

38 *Lex pœnalis obligãs ante ſentẽtiam.* ſolùm eſculenta permitteret. Notandum hic eſt, legem pœnalem de duplo, obligare ante ſententiam; quod perrarum eſt, nec vmquam præſumitur, niſi ex modo loquendi ſit euidens. Secundus caſus eſt, Si Iudex delegatus aliquid receperit à partibus, niſi fortè eſculentum aut poculentum, mera

39 *Iudices delegati.* liberalitate oblatum, quod paucis diebus poſſit conſumi: vel ſi, dum cogitur extra domicilium proficiſci, acceperit pluſquam moderatas expenſas; vel denique ſi aliquid acceperit, quando partes ſunt notabiliter pauperes; tenetur ad reſtitutionem, non obſtante quauis remiſſione. Patet ex capitu. Statutum. §. Inſuper, iuncto. §. Si quid, de

40 *Inquiſitores.* reſcriptis, in ſexto. Tertius caſus, Si inquiſitores prætextu officij Inquiſitionis, pecunias extorſerint, tenentur reſtituere, nullis priuilegijs, pactis vel remiſſionibus, ſuper hoc valituris. Clementina Nolentes, de hæreticis, in ſexto.

41 *Canonici.* His adde Quartum, Si Canonicus, qui officio non intereſt, accipiat diſtributiones, tenetur ad reſtitutionem. nec prodeſt remiſſio cæterorum, quibus illæ accreſcunt. vt habetur in Concil. Trident. ſeſſio. 24. capitu. 12. de reformatio.

DVBITATIO III.

Vtrùm ceſsio bonorum excuſet à reſtitutione.

42 *Ceſsio.* RESPONDEO & dico Primò, *Ceſſio bonorum* in foro conſcientiæ non magis excuſat, quàm neceſſitas ſine ceſſione excuſaret, vt rectè Nauarrus cap. 17. nume. 86. Probatur; quia in hac ceſſione tantùm conceduntur alimẽta; idque ex quadam miſericordia: neque ſemper, ſed quando caſus id videtur mereri; vt patet L. Qui bonis. ff. de ceſſione bonorum: atqui hæc etiam abſque ceſſione, conſiſtendo in lege naturæ & gentium, retineri poſſunt. Non enim tenetur debitor ſe ſpoliare neceſſarijs alimentis, ita vt cogatur mendicare; ſed poteſt retinere ea, quæ ſpectata cõditione ſuæ perſonæ, & eorum, quos alere tenetur iudicio prudentis, cenſentur neceſſaria; vt patet ex dictis dubit. 1. Idque verum eſt, etiamſi debeat ex delicto, vt idem Nauarrus docet. quamuis ſi delictum ſit notorium, (vt ſi ſciatur 43 illum iniquis modis opes collegiſſe) non tantum retinere poſſit, quantum ſi ex contractu deberet, & caſu aliquo in grande infortunium incidiſſet; vt ſuprà oſtenſum eſt. quantum autem quiſque in tali euentu poſſit retinere, iudicio prudentis eſt definiendum.

44 Dico Secundò, In foro tamen exteriori, ceſſio ad hoc iuuat, ne debitor poſſit conijci in carcerem; vt patet L. 1. C. Qui bonis cedere poſſunt: & ne, ſi poſt ceſſionem aliquid acquirat, ei poſſit auferri, quando eſt neceſſarium ad ſuam vel ſuorum ſuſtentationem, vt patet ex L. Is, qui bonis, 4. & L. Qui bonis. 6. ff. de ceſſione bonorum. & §. vltimo Inſtit. & actionibus.

45 *Abſque ſua culpa cedens.* Hinc ſequitur, Eum, qui abſque culpa cogitur cedere bonis, ſi fiat executio in bonis eius per creditores, poſſe abſcondere quantum neceſſarium eſt, vt tenuiter viuat ſecundùm ſuum ſtatum; vt docet Petrus Nauar. l. 4. c. 4. nu. 60. & Silu. Reſtit. 7. q. 6. & alij, qui admittunt, eum poſſe retinere ut *non egeat*; id eſt, (ut expreſſe Silueſter ait) *ne aliquatenus indecenter viuat.* Idem colligitur apertè ex Iuribus citatis, maximè quoad ea bona, quæ poſt ceſſionem acquirit, de quibus etiam is, qui debitor eſt ex delicto poteſt retinere quantum neceſſarium eſt, vt pro ſua conditione non indecorè uiuat; nam leges generatim loquuntur.

46 Petes, An leges id permittant de bonis, quæ tempore inſtantis ceſſionis habebat?

Reſpondeo, Ita uidetur colligi ex d. L. Qui bonis. 6. ff. de ceſſione bonorum, ubi dicitur, *Eum qui bonis ceſſit, non eſſe fraudandum quotidianis alimentis*: quod eſt æquitati cõſentaneum in debitore, qui abſque ſua culpa, non eſt ſoluendo.

47 *Poſteà tenetur.* Dico Tertiò, Si illi, qui hoc modo bonis ceſſere, poſteà ad lautiorem fortunam peruenerint, tenentur integrè ſatisfacere. Eſt communis DD. & patet; nam idem Ius, quod ceſſionis priuilegium induxit, hoc expreſſe ſtatuit, vt patet ex L. Cũ & filij familias. 7. C. Qui bonis cedere poſſunt. vbi dicitur, *Apertiſſimi iuris eſt; ſi quid pinguius acceſſerit debitoribus, hoc iterùm vſque ad modum debiti, poſſe à creditoribus legitimo modo auelli.* & L. 4. ff. de ceſſione bono- *Quæ poſteà acquirit.* rum, dicitur, *Is, qui bonis ceſſit, ſi quid poſteà acquiſierit, in quantum facere poteſt conuenitur.* Idẽ habetur §. ult. Inſt. 48 de actionib. Ratio eſt; quia per ceſſionem, debitum nõ fuit extinctum, ſed conſopitum; donec ad pinguiorem fortunã perueniret. Quod tamen intelligendum eſt, ſi acquiſierit pluſquam ſibi eſt neceſſarium ad decentiam ſtatus, nam ſi non amplius acquiſierit, non tenetur. ut colligitur ex d. L. Qui bonis. 6. & §. ult. Inſtit. ſuprà, iuncta Gloſſa, quæ dicit *illum teneri ſoluere, deducto tamen ſemper, ne egeat*, iuxta L. In condemnatione. 173. ff. de reg. Iu.

49 *Qui actu ignominioſo ceſſit.* Notandum tamen eſt Primò, Quoſdam Doctores ſentire, eum, qui ceſſit bonis, quibuſdam actibus iuxta conſuetudinem loci ignominioſis, (v. g. ſedendo in loco publico, cum corbe capiti impoſito) non teneri ſoluere debitum, etiamſi poſteà pinguiorem nactus fuerit fortunam: quia ea ignominia ſatis uidetur punitus; uideturque hæc pœna eſſe loco ſolutionis; ſicut qui punitus eſt pœna corporali, loco pecuniariæ, quam præ inopia ſoluere non potuit. Sed contrarium eſt uerius, ut docet Couarruu. 2. uariarum, capit. 1. num. 6. quia hæc pœna non imponitur ut liberetur à ſolutione, ſed ut plectatur culpa, quæ præſumitur ab eo admiſſa, accipiendo mutuum & contrahendo, cùm eſſet impotens ſolutionis. Accedit, quòd per ceſsionem bonorum, non tollatur obligatio naturalis, reſtitutionis; ſed ſolùm competat exceptio, impediens litis conteſtationem; iuxta communem ſententiam Doctorum, de qua uide Couarruu. ſuprà.

50 *Clericus nõ tenetur cedere.* Notandum Secundò, Clericum inopem non teneri bonis cedere, nec poſſe tamen ob debita in carcerem conijci, ut notant Abbas, Imola, Ancharanus, & alij in capitulo

Odoar-

Digitized by Google

Odoardus 3.de ſolutionibus, quia Clericus non poteſt cõuenîri, niſi quatenus facere poſſit, deductis neceſſarijs alimentis; vt colligitur ex d.cap. Odoardus, & tenent communiter Doctores, ſecuti Gloſſam in cap. Miles. ff. De re Iudic. & Gloſ. in cap. 40. Studeat. d. 50. Ratio eſt; ne in opprobrium ſtatus eccleſiaſtici cogatur mendicare. vnde nec poteſt Clericus huic priuilegio renunciare.

51 Couarruuias ſupra num. 9. intelligit hæc de Clerico ſacrorum ordinum, vel qui proprio miniſterio Eccleſiæ inſeruit; de tali enim intelligendum eſſe caput Odoardus. Rebuffus tamen extendit ad omnes. ne conueniantur vltra id, quod facere poſſint: id eſt, vt neceſſaria alimẽta illis ſint relinquenda iuxta d. L. In condemnatione. 173. ff. de regulis Iuris. Puto extendendum ad omnes & ſolos Clericos, qui iuxta Concil. Trident. ſeſſio. 25. c. 6. gaudent priuilegio fori, exceptis Clericis coniugatis, vt ſunt Primò, Omnes initiati ſacris. Secundò, Habentes beneficium eccleſiaſticũ. Tertiò, Qui clericalem habitum & tonſuram deferentes, alicui Eccleſiæ ex mandato Epiſcopi inſeruiunt. Quartò, Qui in ſeminario Clericorum, aut in aliqua ſchola vel Vniuerſitate, de licentia Epiſcopi, quaſi in via ad maiores Ordines verſantur, & habitum cum tonſura geſtant. Ex-

Ad quos clericos pertineat cap. Odoardus.

52 cipio *Clericos coniugatos*, qui ſi cum virgine contraxerunt, & alicuius Eccleſiæ ſeruitio ab Epiſcopo deputati, eidem Eccleſiæ ſeruiunt, clericali habitu & tonſura vtuntur, gaudent quidem priuilegio fori & canonis, non tamen ceteris Clericorum priuilegiis, vt expreſſe habetur capitulo vnico, de Clerico coniugato, in ſexto, ac proinde nec iſto.

DVBITATIO IIII.

Vtrùm ſi reſtitutio putetur creditori vel alteri nocitura poſſit differri.

53 RESPONDEO, Poſſe differri; & interdum debere, vel lege charitatis vel etiam iuſtitiæ. Prior pars patet; quia qui differt ſolutionem, vt creditorem à malo, in quod alioquin incurreret, auocet, vtiliter & ſalubriter negotium eius gerit. ergo ille non poteſt iure id ægrè ferre. Altera, quòd interdum debeat differri, patet: vt ſi dominus repetat rem ſuam, v.g. depoſitum uel mutuum, ut inſumat in libidines, uel ut emat beneficium; & dilata ſolutione ſpes ſit, malum illud fore impediendum. tunc enim lege charitatis teneor differre, niſi inde aliquod notabile incommodum metuam. Ita Sotus lib. 4. quæſtio. 7. art. 1. & Nauarr. capit. 17. numer. 62. & 63. Ratio eſt; quia teneor impedire malum proximi ſpiritale, etiam cum aliquo ipſius incommodo temporali, vt patet in correptione fraterna, dum adhibentur teſtes; & in denuntiatione, tendente ad emendationem, ubi læditur fama proximi: ergo ſi differendo reſtitutionem, poſſim tale malum impedire, teneor ex charitate.

Si putatur nocitura.

Dices, ille habet Ius petendi rem ſuam; ergo niſi reſtituo, facio ei iniuriam. Confirmatur; quia nemo poteſt inuitus impediri ne ſe inebriet, ne ſcortetur, ne per aleam decoquat.

54 Reſpondeo. Habet quidem Ius petendi, ſi illud per ſe ſpectes; ſed quando uult re illa, ad quam Ius habet, in ſuũ uel alterius damnum abuti; ex charitate teneor obſiſtere, ſi commode poſſim: & quamdiu eſt ſpes eum impediendi, non facio iniuriam; quia ſalubriter eius negotium ago. non enim quouis modo agere contra Ius alterius eſt iniuria; (vt patet in eo, qui negat depoſitum furenti) ſed ſine iuſta cauſa uel debito modo agere. quamuis propriè & formaliter, quando iuſta cauſa ſubeſt, non agatur quippiã contra Ius alterius, (cùm ille Ius non habeat, ut id nõ agatur) ſed ſolùm materialiter, quatenus res aliqua denegatur uel tollitur, ad quam præciſa illa praua intentione, Ius habet. Ad confirmationem; Nõ poteſt ita impediri, ut uis ei à priuato afferatur, ſed alijs modis bene poteſt.

Agere contra ius alterius, ex cauſa.

Dices Secundò, Parochus tenetur ſubdito petenti in Paſchate Euchariſtiam porrigere, quamuis ſciat eum eſſe in peccato occulto, eò quòd ſubditus Ius habeat ad eam; etſi petendo peccet: ergo teneor etiam reddere debitum, petenti ob malum finem.

55 Reſpondeo, Propriè loquendo, iſte ſubditus non habet Ius petendi Euchariſtiam, ſed habet Ius, ne à Parocho infametur; aut ne confeſſio ipſius reueletur: quod tamen ex publica Euchariſtiæ denegatione ſequeretur. & hac ratione à Doctoribus dicitur habere Ius ad eam, nempe quia ſine iniuria non poteſt ei negari; quæ iniuria in hoc cõſiſtit, quòd ille infametur, uel ſecretum confeſſionis uioletur. ſecùs eſt in noſtro caſu: ex dilatione enim non ſequitur nouum incommodum.

Petens Euchariſtiã in peccato occulto.

56 Dices Tertiò, Maritus, qui uouit caſtitatem, habet Ius petendi debitum, & uxor tenetur reddere, (de quo cap. 40. dubit. 10.) quamuis ille petendo peccet. ergo ſimiliter in noſtro caſu.

Maritus uouens caſtitatem.

Reſpondeo, Etſi Ius habeat; tamen quando uult illo iure abuti, poteſt uxor debitum negare, ſi commodè poteſt; & ſperet hoc pacto peccatum mariti impeditum iri, præſertim in poſterum. Quod addiderim; quia maiori tergiuerſatione utendum, quando agitur de impediendis nouis peccatis, in quæ uel ille incideret, uel alium induceret; quàm cùm agitur de impediendo opere externo, cuius iam culpa eſt interiùs commiſſa.

57 Aduerte tamen, Si ex dilatione ſolutionis eſt periculum maioris uel paris incommodi non poſſumus illam differre; quia non eſt Ius differendi, niſi quatenus eſt ſpes mali impediendi. Item quando tergiuerſatio parùm prodeſſet; ut ſi te uocaret in Ius. Deinde ſi tibi inde aliquid incommodi notabilis metuas, non teneris: ut ſi idcircò uel illius amicitiam, uel aliqua emolumenta amitteres. non enim teneris proximi peccata cum notabili tuo incommodo impedire. Adde, quoſdam putare, quando creditor uult

Si eſt periculum paris mali.

58 abuti rebus ſuis, tantummodò in ſuum damnum, ut in aleam, comporationes, libidines; debitorem non obligari ad ſolutionem differendam; quia non eſt ipſius curare, quo modo ille res ſuas ſit impenſurus. Itaque cùm ex Iuſtitia debeat, non eſſe differendum. Ita Petrus Nauarra libro quarto, capit. ſecundo, numero trigeſimoquarto. Puto tamen eſſe uerius, quod diximus; quamuis rarò obligetur ſub peccato mortali. tum quia creditor poteſt illum Iure cogere; tum quia paſſim apud homines hæc ratio differendæ ſolutionis parùm eſt in uſu, & ſæpè parùm efficax ad malum creditoris impediendum, & cum moleſtijs & calumnijs coniuncta.

Ordinariè nõ tenetur differre.

59 Tertia pars, *Quòd interdum tenearis ex iuſtitia differre reſtitutionem*, patet; ut ſi furens ira in inimicum repoſcat depoſitum gladium. tunc enim reddere, cenſeretur eſſe propinqua cooperatio. uide Nauarrum ſuprà & L. Si pignore 54. §. 4. ff. de furtis. ubi dicitur, *Qui ferramenta sciẽs commodauerit ad effringendum oſtium vel armarium: vel ſcalam ſciens commodauerit ad aſcendendum, licet nullum eius conſilium principaliter interuenerit ad furtum faciendum furti tamen actione tenetur.* quod intellige, niſi ex recuſatione graue malum tibi impenderet: tunc enim illa reddere uel commodare non cenſeretur cooperatio: quia eſt actio per ſe indifferens.

DVBITATIO V.

Vtrùm ſi id, quod tibi debeo, ſoluam tuo creditori, liberer à reſtitutione tibi facienda.

60 RESPONDEO, Hæc ſolutio me liberat in foro conſcientiæ, ſi mihi conſtet te illi debere. Ita Angelus v. Solutio num. 13. ex Gloſſa Inſtitut. Quibus modis tollatur obligat. Silueſt. v. Solutio num. 4. Medina quæſt. 3. cauſa 5. ut ſi tibi debeam 100. & tu tantumdem debeas meo fratri; ſi ſoluam fratri, tibi non ampliùs obligor. Ratio eſt; quia dum ſoluo tuo creditori 100. cui debes tantumdem, transfero in me Ius, quod ille in te habebat ad exigendum à te 100. unde ſi tibi tantumdem debeam, poſſum uti compenſatione. nam Ius, quod ego in te tunc habebo, tanti ualet, quanti illud, quod tu in me. Itaque in conſcientia

Solutio facta creditori creditoris mei.

61 tibi non ampliùs obligor. Dico *in conſcientia*, quia ſecundùm Bartolum in L. Solutum. 11. ff. de pignoratit. actio. cogar in foro externo tibi ſoluere; niſi res debita, quam reſtituo tuo creditori, ſit illi obligata; ut ſi conduxi à te domum, quam tu conduxiſti ab illo; uel niſi mea cauſa factus ſis debitor illi; ut ſi gerens mea negotia mu-

Digitized by Google

tuum acceperis. Verùm in foro conſcientiæ, hæc minimè ſunt neceſſaria;ſed ſufficit,vt tu verè ex lege Iuſtitiæ alteri debeas,vt Angelus & Siueſt.ſuprà docent.

DVBITATIO VI.

Vtrùm rei debitæ interitus excuſet.

62 *Rei interitus.* RESPONDEO,& dico Primò,Si res,quam debes reſtituere,ſit in ſpecie aliena,excuſaris eius interitu, ſi non interceſſit tua culpa,vel mora vel pactum. Secùs verò ſi aliquid horum interceſſit, niſi ſimiliter fuiſſet peritura apud dominum,vt patet ex dictis c.7.dub.6.& 8.& c.vnico,de commendaio.

63 *Si conſumpta in neceſſitate.* Dico Secuudò,Si rem alienam magni pretij in extrema neceſſitate tua conſumpſiſti, verius eſt, te non excuſari à reſtitutione,dum pinguior fortuna obtigerit; ſed teneri tacito quodam pacto quod cenſetur iure gentium interueniſſe:etſi contrarium ſit probabile. patet ex dictis dub.prima huius capitis.

64 *Pecunia tradita confeſſario vt reſtituat.* Dico Tertiò,Si res non ſit in ſpecie aliena,ſed tua, eius interitus non te excuſat.Ratio eſt;quia res domino ſuo perit.vt ſi pecunia deſtinata ſolutioni,ſurripiatur;vel à confeſſario, cui executionem commiſiſti, retineatur. Vbi Notãdum eſt,quoſdam exiſtimare in hoc caſu,quo negotium confeſſario vel Parocho commiſſum eſt,tradita ei pecunia vt reſtituat, (eò quòd debitor ſine ſui infamia non poſſit per ſe exequi)ſi eam retineat,debitorem excuſari. ratio illorum eſt,Primò,quia hic reſtitutionem quantum in ſe eſt fecit,vt debuit & potuit:ergo ab eo non eſt amplius exigendum.non enim tenebatur per ſe reſtituere,cùm id ſine ſuſpicione criminis facere non poſſet;(vbi ſupponimus)neque poterat inuenire commodiorem & tutiorem viã, quã per Parochum,vel confeſſorem. Secundò,Quia ſi creditor actu expreſſo conſenſiſſet,vt fieret hoc modo reſtitutio,debitor nõ teneretur ad amplius:ſed in hoc caſu creditor implicitè & actu debito cenſetur conſenſiſſe,(quia tenebatur conſentire)qui conſenſus implicitus & debitus eãdem vim habet,quam expreſſus.ergo excuſatur.

65 *Si non exequatur, nõ liberaris.* Sed contrarium eſt longè verius, vt docet Nauarr.c.17.nu.67.& D.Anton. p.2.tit.2.c.4.§.1. idque ſiue res in ſpecie ſit aliena,ſiue non.Si enim non eſt in ſpecie aliena;vt ſi mittas pecuniam vel rem tuam tradendam creditori,& nõ tradatur, tibi perit, etiamſi debeas ex contractu. Niſi fortè creditor miſerit vel aſſignauerit hominem certum,cui numeres:hic enim loco creditoris acceptat, & ita transfertur dominium in creditorem . Vnde ſi retineat , creditoris eſt damnum.vt docet Silueſter Reſtit 4.q.vlt.

66 Si verò eſt aliena in ſpecie, v.g. torquis,veſtis, equus,etiam tuo periculo perit & retinetur,ſi iniuſtè accepiſti.Ratio eſt;quia interceſſit culpa,per quam dediſti occaſionem damni domino obuenientis.ſi enim non ſurripuiſſes,ille rē ſuam non amiſiſſet.Confirmatur,quia qui rem ſurripuit, tenetur de caſu fortuito, eò quòd apud dominum non ſic perijſſet,vt patet ex c.7.dubit.8 & c.12.dubit.15.ergo,&c. debebat enim,cùm acciperet,cogitare ſimiles caſus ex ſurreptione poſſe euenire.

67 *Ad rationes in contrarium.* Ad primam rationem, Reſpondeo, Fecit quidem quod debuit & potuit pro illo tempore, ſed cũ tacita obligatione,vt ſi res non ſuccederet,teneretur inire aliam viam,donec damnum reipſa ſit compenſatum.

Ad ſecundam, Dominus nõ tenebatur conſentire,vt per Parochum reſtitueret,niſi cum onere iterùm reſtituendi,ſi reipſa Parochus non exequeretur.

Aduerte tamen;contrariam ſententiam non videri omnino improbabilem;ob rationes allatas,& quorumdam doctorum virorum,qui illam tenent auctoritatem.

DVBITATIO VII.

Vtrùm Iuris vel Iudicis auctoritas excuſet à reſtitutione.

68 RESPONDEO,Quibuſdam caſibus excuſare.Primò, Quando res legitimo modo eſt vſucapta: tunc enim auctoritas legis transfert dominium in eum qui vſucepit; de quo ſuprà cap.6.Secundò,Quando Iudex in pœnam delicti, per ſententiam imponit alicui mulctam in fauorem eius,qui iniuriam paſſus eſt.oportet tamen ſententiam niti veritate,non falſa præſumptione, de quo infrà. Tertiò, Quando Iudex auctoritatem legum & naturalem æquitatem ſecutus,aliquid alicui adiudicat,quòd aliàs non deberetur ex rigore iuſtitiæ ; is, qui hoc percepit, non tenetur reſtituere.de quo vide c.7.dub.8. Quartò,Quando aliquis per ſententiam ordine Iuris latam,priuatus eſt officio,beneficio vel hæreditate.Is,qui hæc poſteà obtinet,non tenetur reſtituere,etiamſi priuatim ſciat condemnatũ eſſe innocentem ; modò ille cauſa falſæ illius ſententiæ non fuerit. vide infrà c.29 dub.10.

DVBITATIO VIII.

Vtrùm ingreſſus in Religionem liberet à reſtitutione.

MEDINA q.3.cauſa 8.docet,debitorem,qui manendo in ſæculo poterat ſoluere, & ingrediendo ſe reddit impotentem,nõ poſſe ingredi Religionem,niſi antè ſoluerit.quòd ſi ingrediatur & profiteatur, tamen adhuc manere obligatum,& labore ſuo vel arte,ſi quam nouit,debere conari ſoluere.ratio eſt;quia iure naturæ tenetur ſatisfacere. Contrarium tenet D.Th.q.vlt.huius partis ar.6.ad 3. & ibidem Caiet.Silu.Religio.2.q.4. & alij Summiſtæ omnes.docent enim non teneri manere in ſæculo,ſed ſufficere ſi bonis cedat ſuis creditoribus. 69

Pro reſolutione, dico Primò, Si debitor ingrediatur & profiteatur, omnino valebit profeſſio, nec poterit reuerti ad ſtatum ſæcularem.In hoc conueniunt omnes. Idq; probat ratio D.Thomæ, quia etiamſi ſit pecuniæ debitor, tamen eius perſona eſt libera . vnde etiamſi concederemus illum malè facere,dum ſe Religioni mancipat,debitis non ſolutis ; tamen illa traditio eſt valida : ſicut ſi facultates ad ſoluendum creditori neceſſarias alteri donares, donatio iure naturæ valeret ; (quamuis in ea peccares) quia res illæ tuæ erant.Secùs eſt ſi ſeruus profiteatur;quia cùm perſona ipſius libera non ſit,ſed domino ex iuſtitia addicta, non poteſt validè ſe alteri donare;ac proinde nec profiteri ſine domini conſenſu.Idem dico de coniuge,matrimonio iam conſummato.non enim eſt ſui iuris. ſecùs eſt ante conſummationem. 70 *Valet profeſſio.*

Dico Secundò, Qui debet aliquid extans in ſpecie, non poteſt omiſſa reſtitutione Religionem ingredi. Ratio eſt; quia hic nulla eſt iuſta ratio non reſtituendi. Idem dicendum, ſi quis ſit obnoxius reddendis rationibus, vt ibidem D.Thomas ex B. Gregorio docet ; id enim breui tempore fieri poteſt. Similiter ſi alicui ſint parentes in graui neceſſitate conſtituti, aut proles adhuc teneræ alendæ ; de quo infrà. 71 *Si res in ſpecie extet.*

Dico Tertiò, Si debitor poſſit breui tempore, vt paucis annis & conſuetis laboribus ſatisfacere creditoribus,tenetur aliquantiſper differre ingreſſum,vt illis ſatisfaciat. Ita Petrus Nauarra l.4.c.4.num.94.& Lopes 1.p.c 129. Idem ſentit Medina ſuprà,& Doctores Pariſienſes, quos ipſe citat;quia tunc creditores meritò ſunt inuiti, ſi illis anteà nõ ſatisfaciat; cùm facili negotio poſſit. neque tunc beneficio ceſſionis ſe poterit liberare.quia hoc non eſt introductum, niſi in fauorem eorum , qui aliter ſe à debitis eripere nequeunt. 72 *Si facili negotio poſſit.*

Dico Quartò,Si opus eſſet longo tempore,(vt multis annis,vel inſolitis laboribus)non teneretur expectare,ſed relinquendo omnia ſua creditoribus, poterit Religionem ingredi. Ita P. Nauarra nu.95.idem dicent omnes,qui D.Th. ſequuntur Ratio eſt;quia qui actu bona non habet,nec eſt in propinqua potentia ad ea habenda , abſolutè cenſetur impotens ad ſoluendum,ac proinde ab obligatione reſtitutionis eſt excuſatus. Neque obligandus ad inſolitũ aut longum laborem,quando dedit quidquid habuit;quia ne Iudices quidem in foro externo ad hoc obligant , vt ex praxi tribunalium ſatis cõſtat.ſufficit enim eis ſi viderint debitorem omnia,quæ actu habebat,dediſſe, nec breui tempore poſſe reliqua conquirere. Vnde etiam colligitur, non eſſe hoc priuilegium Religionis, ſed ex natura rei obligationē ceſſare,vel potiùs ſopiri ratione impotentiæ. idque non 73 *Si difficulter poſſit.* 74 *Liberatur relictis omnibus.*

ſolùm

Digitized by Google

ſolùm locum habet, quando ex contractu, ſed etiam quando ex delicto eſt debitum, vt ex furto, vſuris, rapinis. ſufficiet enim dare omnia, & non poſſe breui aut facilè, iudicio prudentis, reliqua ſoluere.

75 Non eſt tamen negandum, quin ſtatus Religionis aliquid peculiaris fauoris hac in re mereatur, vt etiam propter illum; creditores non debeant plus exigere, quàm poſſit actu & ſine longa mora præſtare; præſertim cùm in longa mora ſit periculum ſalutis, vel damni ſpiritalis. Adde, cùm quis eſt debitor ex iuſto contractu, poteſt facile beneficio ceſſionis liberari, retentis etiam neceſſarijs alimentis, vt ſuprà oſtenſum eſt.

76 Ex his ſequitur, Si is, qui Religionem vult ingredi, eſt vir honoratus, quem dedeceat ſeruire, vel manibus operari, hunc non teneri ad illas lucrandi rationes deſcendere, ſed poſſe ſtatim ingredi; quia talis, vbi omnia dederit, quæ actu habet, ad nihil ampliùs tenetur, cùm nulla ratio lucrandi, quæ ipſum deceat, ſuppetat. ſi autem eſt talis, cui aliqua lucrandi ratio honeſta & ſtatui ipſius conſentanea ſuppeditet: tunc videndum, an breui tempore ſine animæ periculo poſſit ſe expedire, an non. & iuxta ea, quæ dicta ſunt, ſtatuendum. Fatendum tamen Diui Thomæ ſententiam eſſe probabilem. vide Silueſt. Religio ſecunda. quæſtione quarta.

DVBITATIO IX.

Vtrùm excommunicatio creditoris liberet à reſtitutione.

77 *Excommunicatio.* RESPONDEO, Non eſſe improbabile poſſe differri, donec Eccleſiæ reconcilietur. Hoc enim tenet Adrian. quæſt. 3. de clauibus. 5. Si petas, an. & Felinus in cap. Inter alia, de ſententia excommunicationis. Panormita. in d. cap. Inter alia, 31. & cap. Intelleximus, 7. de Iudicijs. Gloſſa in caput Abſolutos, de hæreticis. & quidam alij apud Couarruu. ad regul. Peccatum 1. p. num 8. Probatur Primò, ex capit. Nos ſanctorum, 15. quæſt. 6. vbi Gregorius VII. ſic ait: *Eos, qui excommunicatis fidelitate aut ſacramento conſtricti ſunt, Apoſtolica authoritate à iuramento abſoluimus, & ne ſibi fidelitatem obſeruent omni ratione prohibemus, quouſque ipſi ad ſatisfactionem veniant.* & cap. ſequen. *Iuratos milites* (inquit Vrbanus II.) *Hugoni comiti, ne ipſi, quandiu excommunicatus eſt, ſeruiant, prohibeto.* Qui Canones etſi tantùm videantur intelligi de debito fidelitatis, quod ſubditus debet Principi, aut miles Duci, aut famulus domino; tamen videtur eſſe eadem ratio de debito pecuniario. vnde Gloſſa in d. c. Nos ſanctorum, probat multis, hanc ſententiam eſſe probabilem. Secundò probatur, Cap. Quòd in dubijs, & ſequenti dicitur, *Nullus ſcienter nominatim excommunicato communicare tenetur, niſi quædam perſona, quæ per illud Gregorij Papæ caput, Quoniam multos ſpecialiter excuſantur.* ſed illo c. Gregorij, non excuſantur debitores. ergo non tenentur. Vnde Gloſſa & Adrianus colligunt non teneri, etiamſi iuramento promiſiſſent ſoluere; quia Iuramentum habet tacitam conditionem, ſi talis permanſerit, cui communicare liceat.

78 Aduerte tamen, etſi quidam Canoniſtæ idem videantur ſentire de debitore excommunicato, videlicet eum non teneri ad ſoluendum, quamdiu eſt in excommunicatione; id tamen omni ratione & probabilitate carere; quia nõ debet ei excommunicatio tanto eſſe cõmodo, vt rectè notat Gloſſa in can. Nos ſanctorum: alioquin multi eſſent, qui cuperent excommunicari.

79 *Verius nõ liberare.* Dico Secundò, Verius tamen videri, etiamſi creditor nominatim ſit excommunicatus, non ideò differri poſſe reſtitutionem. Ita tenet Couarruu. ſuprà. Silueſt. excommunicatio 5. quæſt. 12. Ioannes Medina quæſt. 3. cauſa 9. & plerique alij. Ratio eſt; quia neque Iure diuino, neque etiam iure humano debitor liberatur à tali debito ſtatim ſoluendo poſt elapſum terminum. *Non iure diuino*, quia nullum tale ius reperitur, præſertim cùm etiam ethnicis & publicanis debita ſoluenda ſint. vt colligitur ad Roman. 13. niſi fortè ſpes eſſet, tua dilatione ipſum conuerſum iri, & reconciliandum Eccleſiæ, quod interdùm vſu venit, quando debitor eſt magnæ authoritatis, & recuſat ſoluere creditori, niſi redeat ad Eccleſiam. *Debitũ fidelitatis et obſequij.* *Non etiam Iure humano*, quia iura citata non loquuntur de debito pecuniario, ſed de debito fidelitatis & obſequij. leges enim pœnales ſunt ſtrictè interpretandæ. quamuis Medina & quidam alij, putent etiam agere de debito pecuniario, quod ex promiſſione & ſtipulatione iuramento confirmata ſit contractum, & de omni alio debito ſolis verbis conflato; quod eſt probabile. 80

Dices, Excommunicati ſunt vitandi in omni contactu humano, atqui ſoluere creditori eſt habere cum eo humanum commercium. ergo hoc non licet.

Reſp. Hoc eſſe vnum ex præcipuis argumentis cõtrariæ opinionis: Sed dicendum cum Couarruuia, iſtam communionem eſſe valdè paruam & breuem; & cùm ſit in re neceſſaria, (vtpote in debito iuſtitiæ, quod creditor poteſt exigere, ſaltem extra Iudicium) non debet talis communicatio videri prohibita. ſicut eleemoſyna poteſt & debet dari excommunicato, quando eleemoſynæ præceptum erga proximum obligat.

Aduerte tamen, Si excommunicatus repetat debitum in Iudicio, poſſe eum à debitore repelli, vt expreſsè habetur c. Pia, de exceptionibus in 6. 81

DVBITATIO X.

Vtrùm creditorum incertitudo excuſet à reſtitutione.

RESPONDEO, Creditorum incertitudo non omnino excuſat: tunc enim reſtitutio facienda eſt in pauperes, iuxta communem ſententiam; ordinariè in praxi ſeruandam. vide ſuprà c. 14. dubit. 6. & 7. 82

DVBITATIO XI.

Vtrùm diſpenſatio vel compoſitio cum Prælato excuſet.

RESPONDEO, & dico Primò, Quando incertum eſt quinam ſint creditores, tunc excuſat compoſitio cum Pontifice, ſiue debitum ſit ex delicto vt in vſuris, furtiſq; minutis; ſiue abſque delicto, vt in debitis ex contractu, & inuentis. Ratio eſt; quia quãdo ignoratur proprius horum dominus, hæc reſtituenda ſunt in vſus pios, non iure naturæ, ſed iure poſitiuo; (vt ſuprà cap. 14. d. 6 & ſeptima, oſtenſum eſt. in quo iure poteſt Põtifex diſpenſare. ſublata autem illa obligatione reſtituendi, poſſunt hæc retineri. 83 *Cõpoſitio.*

Dico Secundò, Si creditores ſint noti, non poteſt Pontifex te liberare à reſtitutione, niſi legitima cauſa ſubſit: ea tamen ſuppoſita, poteſt. Prior pars patet; quia non poteſt Pontifex aut Princeps, abſque iuſta cauſa res vnius alteri donare; neque enim eſt dominus bonorum, ſuorum ſubditorum, neque diſpenſator, ſed tantùm defenſor iuris cuiuſque, & Iudex vindexque criminum.

Altera pars patet; quia Pontifex habet ſupremam poteſtatem in bonis temporalibus omnium Chriſtianorum, licèt indirectam; nempe quatenus opus eſt ad regimen ſpiritale. vnde poſita iuſta cauſa, poteſt de rebus illorum diſponere. Itaque poteſt imponere mulctas pecuniarias, & confiſcationem bonorum pro criminibus: & conſequenter condonare reſtitutiones, huiuſmodi hominibus faciendas. quod notandum propter ea, quæ debentur hæreticis, ſiue ex delicto, ſiue ex contractu: cauendum tamen ſcandalum. vide capit. Cùm ſecundùm leges, de hæretic. in 6. Silueſtrum Reſtitutio. 7. quæſtione ſecunda, §. Quintum. & Innocentium IIII. in cap. Quæ in Eccleſiarum, de conſtitution. 84 *Poteſtas Pontificis.*

Sed quia aliqui hac de re nonnihil dubitarunt, probatur hac ratione. Summus Pontifex ob tale crimen poteſt priuare dominio bonorum, illudque addicere fiſco, iuxta d. c. Cũ ſecundũ leges: poteſt ſubditos eximere obligatione ſeruiendi, obediendi, ſoluendi tributa, aliiſque vinculis etiam iureiurando confirmatis, iuxta c. Abſolutos. ex. de hæret. cur non etiam debitores liberare obligatione ſoluendi, & debita condonare? eſt enim hoc multò minus.

Dices, Poteſt iſta per ſententiam generalem ſeu legem; non autem per ſententiam priuatam, niſi præcedat cognitio

cauſæ, & ſententia declaratoria criminis: alioqui ſequeretur magna perturbatio in Repub. deinde quia pœna debet cognoſci à reo & ſentiri; alioqui non eſt pœna. at illa ſententia priuata non cognoſcitur. Reſpondeo negando quod aſſumitur. expedit enim vt etiam per ſententiam priuatam poſſit irrogari pœna, cùm iuſta cauſa ſubeſt: vt ſi crimen alia ratione puniri nequeat, ob potentiam vel abſentiã rei, vel perturbationem quæ metuitur; & pœna illa non ſit omnino noua, ſed contineatur in alia iam ipſo facto incurſa, vt in confiſcatione bonorum. & quamuis ad executioné confiſcationis per realem ablationem bonorum requiratur ſententia declaratoria criminis, vt patet ex d. cap. Cùm ſecundùm leges: tamen hæc ſententia non eſt neceſſaria quando pœna non requirit aliam executionem præter eã, quam lex vel ſententia ſecum defert. quia inde non ſequitur vlla perturbatio, ſicut ex reali ablatione. Imò poteſt talis pœna irrogari per ſententiam conditionalem. v.g. *Si conſtat Titium tali crimine obſtrictum, non ei fiat ſolutio*, &c. vnde nec alia cauſæ cognitio requiritur. Ad illud de notitia pœnæ; Non eſt neceſſe vt ſemper reus pœnam ſentiat. ſatis eſt vt poſſit eam apprehendere & timere; quamuis in executione eam non ſentiat; vt patet in pœnis quæ poſt mortem inferuntur.

Idem puto poſſe Principem ſæcularem reſpectu ſuorum ſubditorum. Iam enim iuſta lege illorum bona fiſco addicta ſunt. ſed ob potentiam non poteſt fieri executio.

DVBITATIO XII.

Vtrùm compenſatio excuſet.

RESPONDEO, Excuſare tum eum, qui compenſatione vſus eſt, ne cogatur reſtituere id, quod compenſationis cauſa alteri ſubtraxit: tum eum, contra quem vſus eſt, ne rurſus cogatur ſoluere. vide ſuprà cap. 12. dub. 10. & cap. 11. dubit. 16. 15

SECTIO TERTIA.

DE CONTRACTIBVS

SVPERIORI Sectione, diximus de iniurijs in bonis animi & corporis, & generatim de Iniuſtitia in bonis externis, neceſſariaque reſtitutione; ſequitur nunc vt agamus de quibuſdam ſpecialibus modis Iniuſtitiæ, qui contingunt in rebus externis per varios contractus. Primùm igitur dicemus de contractibus in genere, deinde de præcipuis in particulari.

CAPVT DECIMVM SEPTIMVM.

De Contractibus in genere.

Conſtat dubitationibus 11.

DVBITATIO PRIMA.

Quid ſit contractus, quid pactum.

1 *Definitio contractus ſtrictè accepti.* CONTRACTVS *eſt vltrò citroque obligatio: quod Græci συνάλλαγμα vocant.* Ita habetur L. 19. Labeo, ff. de verb. ſignificat. quæ definitio non ſic eſt intelligenda, quaſi contractus ſit formaliter obligatio, (obligatio enim eſt effectus per contractum productus in contrahentibus) ſed quòd ſit cauſa obligationis: eſt enim formaliter locutio uel ſcriptura, uel aliud externum ſignum, quo homines exprimunt mentem ſuam, & ſeſe viciſſim alter alteri obligant, & iura commutant. Itaque *contractus* eſt ſi-
2 gnum externum practicum, vltrò citroque obligationem ex conſenſu contrahentium pariens: quod nomine Græco clariùs indicatur.

3 *Donatio, promiſſio.* Hinc ſequitur, donationem & promiſſionem non eſſe propriè contractus; quia non pariunt obligationem, niſi in altera parte.

Dices, Mutuatio non inducit obligationem niſi in mutuatario: ergo non eſt contractus.

Mutuatio. Reſpondeo Negando antecedens; nam mutuator tenetur non repetere ſtatim; ſed debet ad aliquod tempus permittere, ut alter mutuo fruatur: & ſic etiam in ipſo naſcitur obligatio ex mutuo.

4 *Cõtractus latè.* Aduertendum tamen eſt, ſæpè in Iure, nomen *cõtractus* accipi paulo laxiùs, ut etiam comprehendat *donationem & promiſſionem acceptatam*, vt patet L. Contractus. 16. C. de fide Inſtrument. & alibi, vbi *donatio* uocatur contractus. & ſic, *contractus eſt conuentio duorum, obligationem ſaltem in alterutro pariens*, quo modo non diſtinguitur à *Pacto*, quod definitur eſſe *duorum conſenſus atque conuentio*, ut enim fiat pactum, neceſſe eſt ut duæ uoluntates in idem cõueniant reciproco conſenſu. dico *reciproco conſenſu*: quia non ſufficit ut quouis modo in idem conueniant; ſed requiritur ut conſenſus ſuos in ſe mutuò dirigant. Vnde donatio & promiſſio, etiamſi à duobus communi conſenſu fiat, antequam ſint acceptatæ, & accedat conſenſus reciprocus eius, in quem diriguntur, non habent rationem pacti; ſed per acceptationem tranſeunt in *pactum*. uide Gomezium tom. 2. c. 9. nu. 2. & infrà cap. 18. dubit. 6. nu. 41. & ſeqq. Nos nomine *contractus* utimur hic amplè, ut idem ſit quod *pactum*, & comprehendat contractus gratuitos, qui ſunt ueluti ſemicontractus. 5 *Pactum.*

DVBITATIO II.

Quot modis perficiantur contractus.

NOTANDVM eſt, *Contractum* dici dupliciter perfectum. Primò, Quando res, circa quam uerſatur, eſt tradita. ſic emptio dicitur perfecta, quando res eſt tradita & pretium ſolutum. uerùm hæc perfectio non eſt intrinſeca rationi contractus: ſed ſæpè eſt effectus contractum conſequens, atque adeò finis, ob quem contractus fit. Nam contractus emptionis & uenditionis eſt perfectus in 6 *Duplex perfectio contractus.*

ratione contractus ante traditionem rei. dicitur enim propriè res empta & vendita, ſimulatq; inter emptorem & vẽditorem conuenit de pretio. Secundò. Quando ipſe contractus habet omnia neceſſaria, quæ ſecundùm ſuam ſpeciem requirit, vt tale nomen mereatur; ſiue traditio rei ad hoc ſit neceſſaria, ſiue non. de qua perfectione hic loquimur.

Perficitur quadrupliciter.

7 Reſp. Igitur, contractum quadrupliciter perfici, nempe *re, ſcriptura, verbis, conſenſu*. Ita Silueſter v. Contractus, n.6. & colligitur Inſtit. de obligat. in fine. *Re* perficiuntur, qui non conſiſtunt in conuentione ſola, ſed requirunt rei traditionem; vt *depoſitum, commodatum, mutuum, permutatio, pignus, donatio*. non enim contractus hi cenſentur celebrari, niſi re tradita, vt ipſa nomina indicant, quibus ſignificatur rei traditio. vnde ante traditionem, dum in ſolis verbis conſiſtunt, dicuntur pacta nuda, quæ non pariunt obligationem ciuilem, niſi ex aliquo Iuris priuilegio.

Pactũ nudum.

8 *Scriptura* perficiuntur, qui ante ſcripturam rati non habentur. vt *emphyteuſis*, & omnis contractus, quem contrahentes nolunt concludere, niſi coram notario, qui inſtrumentum conficiat.

Stipulationes.

9 *Verbis* dicuntur perfici, qui requirunt certam verborũ formulam. tales ſunt omnes *ſtipulationes*. Hæ ſunt formulæ quædam, quæ cõſtant interrogatione præuia vnius? & reſponſione ſubſequa alterius, v.g. ſpondes dare tantũ? ſpondeo. promittis 100? promitto. dabis 1000. pro domo mea? dabo. facies? faciam. fideiubes? fideiubeo. & ſimiles: infinitum eſt enim omnes ſtipulationum formulas perſe-
10 qui, teſte Cicerone in Topicis. vide Inſtit. de verborũ obligationibus. Hæ autem formulæ poſſunt adhiberi in omnibus contractibus, eiſque maiorem firmitatem in foro externo tribuunt. de quibus vide plurima apud Gomezium to.2.c.9. quæ quia ſolùm ad forum externum pertinent, (in quo etiam paruum vſum nunc habent) omitto.

11 *Conſenſu* perficiuntur, qui non requirunt certam verborum formam, ſed ſufficit conſenſus, quouis modo exteriùs vtrimque explicatus, vt emptio, venditio, locatio, conductio.

DVBITATIO III.

Quomodo diuiditur contractus & pactum.

Prima diuiſio.

12 RESPONDEO, Multas aſſignari à DD. diuiſiones, vt videre eſt apud Silueſtrũ verb. Contractus & verb. Pactum. Primò *Contractus* diuidi poteſt in *explicitum & implicitum*; ſiue in *formalem & virtualem*. *Formalis* contractus eſt, cùm expreſsè duo in idem conueniũt cum obligatione mutua, vel ſaltem alterius erga alterum, vt dub. 1. dictum eſt, & hic propriè dicitur contractus. *Virtualis* contractus eſt, cùm ſolum implicitè conueniunt abſque vlla expreſſa pactione ſe obſtringentes. Hunc vocant *quaſi contractum*, vt Tutela, & quoduis aliud officium, mandatum, & negotiorum geſtio. qui enim aliquod officium ſuſcipit, eo ipſo ſe obligat erga alterum, & alter obligatur erga illum iuxta leges vel conſuetudinem receptam. ſimiliter qui aliquid mandat, vel mandatum alterius ſuſcipit; & qui negotium alterius gerit. in his enim non requiritur vlla conuentio expreſſa; ſed hoc ipſo quo illa ſuſcipiuntur, vi legis vel conſuetudinis, in quam omnes conſenſerunt, tacita naſcitur obligatio. & ideò non vocantur propriè contractus, ſed quaſi contractus.

Cõtractus innominatus.

13 Secundò, Contractus diuiditur in *nominatum & innominatum*. contractus *nominatus* eſt, qui habet ſpeciale & proprium nomen, quo ab alijs diſtinguatur; vt emptio, venditio, mutuum, locatio, ſocietas, commodatũ, pignus, depoſitum, & ſimiles. *Innominatus eſt*, qui non habet nomen ſpeciale, ſed genericum tantũ. Huius ſunt quatuor ſpecies, *do vt des; do vt facias; facio vt des; facio vt facias*. vt ſi Petro des panem pro vino, erit contractus innominatus: *do vt des*, non enim eſt emptio aut venditio; quia nõ datur pretium pro merce: nec eſt mutuum; quia non recipitur res eiuſdem ſpeciei poſt certum tempus: nec locatio aut conductio; quia non datur pretium pro vſu vel opera; ſed datur vna res pro alia, quarum neutra eſt pretium alterius: qui contractus proprium nomen non habet.

Dices, Eſt *permutatio*. Reſpondeo, Verum eſt, ſed hoc nomen eſt generale, non ſpecificum; conuenit enim emptioni & mutuo. vnde non conſtituit contractum nominatum. ſimili modo, ſi Petro des panem, veſtem, &c. vt pro te laboret, vel ſcribat, erit contractus *do vt facias*. ſi autẽ des pecuniã, erit conductio. Si ſcribas vel ſeruias alicui, vt det panem, veſtem, libros; erit contractus *facio vt des*. ſi illi ſeruias vt te doceat; erit contractus *facio vt facias*.

Aduertendum eſt, Etſi ex his contractibus innominatis 14
oriatur ſtatim obligatio naturalis; non tamen oritur obligatio ciuilis, (id eſt, quæ Iure ciuili tribuat actionem in foro externo) niſi ex altera parte ſit impletus, vel niſi veſtiatur formula ſtipulationis, aut iuramento, aut alia ratione. de quibus vide plura apud Gomezium to.2.cap.8. & Silueſtrum v. Pactum q.5 & 8.

Obligatio naturalis ex cõtract. innominatis, non ciuilis.

Tertiò, diuiditur in contractum *bonæ fidei*. & *ſtricti iuris*. *Contractus bonæ fidei* ſunt, in quibus Iudex multa poteſt ex æquo & bono arbitrari, vt ſunt emptio, locatio, ſocietas, commodatum, depoſitum, pignus, permutatio & ſimiles. *Contractus ſtricti iuris* ſunt, in quibus Iudex ad verba adſtringitur; vt in ſtipulationibus, in contractu feudali & emphyteutico, in promiſſione liberali, in donatione. vide plurima de hac diuiſione apud Couarruuiã ad regulam, Poſſeſſor p.2. §.6. 15

Tertia diuiſio.

Quartò, Diuiditur in *lucratiuũ*, & *onerosum*. *Lucratiuus* eſt, in quo nihil rependitur; vt promiſſio, donatio, commodatum, precarium. Huc referri poſſunt *teſtamentum & legatum*, quæ ſunt donationes quædam in diẽ. vnde teſtamentum apud Græcos & Hebræos vocatur *pactum*, & inter pacta numeratur: *Berith* enim & *Διαθήκη*, (quæ idem valent, quod teſtamentum) paſſim in Scripturis pro pacto accipiuntur. *Onerosus* eſt, in quo aliquid loco eius, quod datur, debet reddi, vel præſtari. hic autem vel transfert dominium integrum, vt mutuum, emptio, &c. vel vtile tantùm, vt feudum & emphyteuſis: vel uſumfructũ aut vſum; vt locatio, conductio: uel ſecuritatẽ confert; ut pignus, hypotheca, fideiuſſio. ceteri contractus ad hos reducuntur; vt contractus cenſualis ad emptionẽ; depoſiti ad locationem, &c. 16

Quarta diuiſio.

Quintò, Contractus ſeu pactum, diuiditur in *pactum nudum*. & *veſtitum*. *Pactum nudum* dicitur, quod in meris finibus conuentionis conſiſtit, omni alio firmamento carens, talis eſt omnis contractus innominatus, antequam ex altera parte ſit impletus; niſi accedat ei formula ſtipulationis, uel iuramentum, &c. Item omnis contractus, qui re perficitur, eſt pactum nudum ante rei traditionem; vt donatio, mutuum, &c. *Pactum veſtitum* eſt, quod habet aliquid amplius, vnde iure ciuili robur obtineat. Veſtitur autem ſex modis. Primò, Reipſa; ut ſi ex altera ſaltẽ parte ſit impletus. Secundò, Verbis; ut ſi accedat formula ſtipulationis. Tertiò, Litteris; ut ſi litteris fatearis tibi eſſe ſatiſfactum, etiamſi ſatiſfactum non ſit; quod uocatur *acceptilatio*. Quartò, Specifico nomine contractus. ſic omnes contractus nominati, qui conſenſu perficiuntur, (ut emptio, uenditio, locatio & ſimiles) ſunt contractus ueſtiti. Imò omnes contractus nominati, ſunt ueſtiti, ſi in ſuo genere ſint perfecti. Quintò, Cohærentia cum contractu ueſtito; ut ſi uendam tibi domum 1000. aureis, cum pacto ut illam adhuc inhabitem; & tibi pro inhabitatione dem hanc ueſtem. Pactum enim iſtud acceſſorium, per ſe eſt pactum nudum; tamen quia cohæret cum uenditione, quæ eſt pactum ueſtitum, cenſetur etiam ueſtitum; nam acceſſorium ſequitur naturam principalis. Sextò, Iuramento; nam iuramentum non minùs confirmat pactum nudum, quàm quiduis aliud. uide Silueſtrum v. Pactum n.2. 17 18

Quinta diuiſio.

Pactum nudum.

Pactum veſtitur. 6. modis.

DVBITATIO IIII.

Vtrum omnis contractus pariat obligationem in foro conſcientiæ & externo.

DICO. Primò Omnis contractus etiam nudus, ſpontè liberèque factus, ſi contrahentes ſint habiles, parit 19
obligationem naturalem, ſeu in foro conſcientiæ, ita ut parte inuita non poſſis reſcindere; niſi iure poſitiuo ſit irritus, uel detur irritandi poteſtas. eſt communis ſententia Doctorum, ut docet Gomezius to.2. cap.9. num.1. & Couarru. in cap. Quamuis pactum, p.2. §.4. n.13. Probatur

Parit obligationem naturalem

Primò,

Primò, Quia iure tenetur quiſque præſtare quod promiſit, altero acceptante; ſiue promiſerit titulo gratuito, ſiue oneroſo. Nec refert an pacto nudo an veſtito promiſerit; quia iure naturæ & gentium, nulla eſt inter hæc diſtinctio; ſed ſolo iure ciuili: quæ etiam ſolum forum externum reſpicit. Secundò, Quia ad obligandum ſeſe, ſufficit animus verbis expreſſus, & acceptatus; vt communiter docet Theologi. vide Silueſtrum v. Pactum num. 4.

20 Dixi, *Niſi iure poſitiuo ſit irritus*, &c. quia ius humanum poteſtatem habet, vel irritandi omnino pactum aliàs validum, ita vt nullam pariat obligationem; vel tribuendi facultatem & Ius alteri contrahentiū, cuius intereſt, obligationem elidendi; vt patet in contractu impuberis, in alienatione fundi dotalis, in contractu parentis cum filio vel filia, vt pro certa ſumma cedat legitima portione; aliiſque innumeris, qui iure naturali & gentium eſſent validi, niſi Ius poſitiuum eis reſiſteret. Ratio eſt; quia ſicut duo homines priuati, ſepoſito omni iure poſitiuo, poſſunt inter ſe ſtatuere certas formulas & conditiones, ſine quibus contractus eorum in poſterum non cenſeantur validi, nec obligationem naturalem poſſint inducere; ita Reſpublica, quæ naturaliter eſt Superior ſingulorum, ſeu cui naturaliter competit poteſtas in ſingulos, poteſt conſtituere huiuſmodi conditiones: & conſequenter Principes ſæculares, in quos ſuam poteſtatem Reſpublica tranſtulit: multoque magis Principes Eccleſiæ in iis, quæ ipſorum gubernationi ſubſunt, id poſſunt; quatenus neceſſe eſt, vel expedit ad bonum ſpirituale ſubditorum. hanc enim poteſtatem habent à Chriſto, qui naturaliter ſupremus eſt omnium Dñs.

21 Dico Secundò, Contractus tamen, qui dicitur *Pactum nudum*, non parit obligationem in foro ciuili. eſt communis ſententia Doctorum, vt docent Couarruuias & Gomezius ſuprà; & patet clare l. Iuris gentium. 7. initio ff. de pactis, vbi dicitur: *Nuda pactio obligationem non parit, ſed parit exceptionem.* & L. Ex placito. 3. C. de rerum permut. *Ex placito permutationis, nulla re ſecuta, conſtat nemini actionem competere.* *Nulla re ſecuta*, id eſt, neutra ex parte contractu completo per traditionem. ſi enim altera ex parte completus fuerit, iam parit obligationem in foro externo, in fauorem eius qui impleuit. L. 1. ff. de rerum permut. & alibi. tunc enim veſtitur reipſa, vt dictum eſt ſuprà num. 18. Ratio autem, cur pactum nudum obligationem in foro externo non pariat, eſt, quia etſi ius ciuile reſiſtat talibus contractibus, eos irritando; tamen noluit etiam illis aſſiſtere concedendo actionem, ne lites multiplicarentur. imò permittit illos reſcindi cauſa pœnitentiæ, etiam altera parte nolente, quamdiu pactum nudum neutra ex parte eſt impletum: vel, ſi ex altera parte impletum eſt, liberum eſt huic pœnitere, vel cogere partem ad complendum, vt conſtat ex L. Si pecuniam. 5. ff. de Condict. cauſa data. & L. 1. ff. de rerum permut.

Pactū nudum.

Ius ciuile eipſum aſſiſtit.

22 Verùm, hoc non eſt licitum in foro conſcientiæ: quia vtraque pars tenetur ſeruare promiſſum, & exoluere fidem altera volente & perſtante: vnde in foro eccleſiaſtico, & vbi Iure Canonico viuuntur in tribunalibus, coguntur ſtare contractu, & implere promiſſum, vt docet Couarruuias ſuprà n. 24. & Silueſter verb. Pactum. nu. 3. & patet ex cap. 1. de pactis. vbi id paſſim notant Doctores. Ratio eſt, quia Ius Canonicum, cùm ſit conditum ad ſalutem animarum, reſpicit obligationem conſcientiæ, eamque iubet impleri; niſi fortè præſumat errorem vel fraudem. quam ob cauſam nō concedit actionem ad exigēdum promiſſum, niſi exprimatur cauſa, cur ſit promiſſum. Silueſter ſuprà. alioquin nō præſumit ſeriò & liberè promiſſum.

Secùs de Iure Canonico.

23 Notandum tamen eſt Primò, Talia pacta ratione obligationis naturalis habere alios quoſdā notabiles effectus, etiam in foro externo. Primò, Pariunt exceptionem, vt habetur d. L. Iuris gentium. Secundò, Impediunt ſoluti repetitionem. Tertiò, Tribuūt ius compenſandi in foro cōſcientiæ. Quartò, Poteſt eis accedere fideiuſſor, & efficaciter obligari. Quintò, Poteſt retineri pignus. quæ omnia ſatis in Iure ſunt nota, & infrà magis patebunt.

24 Secundò, Quædam pacta nuda, priuilegio Iuris dare actionem ciuilem. vt patet ex Gloſſa in §. De conſtituto, Inſtit. de actionibus; vbi enumerat ſeptem caſus. tale pactum eſt, *donatio verbalis acceptata, promiſſio dotis; promiſſio ſoluendi pro ſe, vel pro alio*, &c. ſunt enim parui momenti.

Dico Tertiò, Si tamen pactum nudum iuramento confirmetur, parit actionem in vtroque foro. eſt communis ſententia Doctorum, inquit Couarrupias ſuprà n. 6. Probatur; nā ſi contractus, qui iure ciuili eſt irritus iuramento confirmetur, datur ex eo actio eodem iure ciuili, modò non ſit contra bonos mores; vt patent Authent. Sacramenta puberum, C. Si aduerſus vendit. & colligitur ex c. Quamuis pactum de pact. in 6. ergo multò magis ex cōtractu, qui non eſt irritus, dabitur actio iure ciuili. ſed de hoc infrà dubitat. 7. Idem putat Couarruuias eſſe dicendum de pollicitatione iuramento confirmata, quæ tamen non eſt pactum. Contrarium tamen puto verius, quia ex pollicitatione (id eſt, ex promiſſione nondum acceptata) nullum ius acquiritur ei, cui fit: nam requiritur acceptatio; vt infrà dicetur. ergo etiamſi fortè implenda ſit, (de quo infrà num. 52.) propter obligationem, qua tenemur efficere, ne Deum adduxerimus in teſtem falſi; non tamen ob vllum ius, quod acquiſitum ſit illi, in cuius fauorem facta eſt: ſecùs de pactis Iure ciuili irritis; quia hæc pacta non irritantur, niſi dum ſola ſunt, & ſine iuramento fiunt. Dum autem fiunt cum iuramento, Ius ciuile non intendit ea irritare, ſed relinquit in ſuo vigore, quem habent, præciſo iure poſitiuo. atqui hoc iure præciſo, ſunt valida & inducunt obligationem: ergo accedente iuramento inducūt ſuam propriam obligationem, & ius conferunt, illudque iuramento confirmatur. Vnde dici ſolet, iuramentum ſequi naturam contractus, quam habet ex natura rei; non autem quam habet ex iuris prohibitione. atque ita duplici obligatione tenemur illa implere, nempe obligatione iuſtitiæ & religionis. vnde mirum non eſt ſi iure ciuili detur actio ex tali pacto. quòd ſi ius intenderet ea irrita reddere etiam cum iuramento, omnino irrita eſſent. Sicut enim poteſt impedire ne ex pacto ſimplici obligatio naſcatur; ita etiam ne ex iurato. 25 26

Iuramēto.

Pollicitatio iuramē to confirmata.

DVBITATIO V.

Vtrùm contractus, cui error vel dolus cauſam dederit, ſit validus.

NOTANDVM eſt, *Dolum* vel errorem poſſe contingere, vel circa ſubſtantiam rei, vel circa accidentia & extrinſeca, quæ alliciunt, aut auertunt à contrahendo. Ruſſus, poteſt hic *dolus dare cauſam contractui*, ita vt ſine illo non velles contrahere: aut non dare cauſam, ſed ſolùm *incidere in contractum*, vt ſi velles quidem contrahere, ſed non tanto pretio. Denique hic *error* ſeu *dolus* poteſt prouenire vel à parte, quæ tecum contrahit. vel à tertio, ita vt pars non ſit vllo modo illius particeps, vel ex propria tua opinione. His poſitis. 27

Dolus multis modis in contractu.

Dico Primò, Quando contingit in altero contrahentiū eſſe errorem circa ſubſtantiam rei, contractus iure naturæ eſt irritus. eſt communis ſententia Doctorū. ratio eſt; quia deeſt ſubſtantialis conſenſus: nam non conſentit in illam rem, ſed in aliam, quam putat ſubeſſe illis accidentibus, vt ſi venditor gemmam putet eſſe vitrum, & pro tali vendat, emptor re comperta tenetur ad reſtitutionem gemmæ, vel ad iuſtum eius pretium, prout de nouo inter eos conuenerit; quia venditor non conſentit in alienationem gemmæ, ſed vitri. Similiter ſi uenditor uitrum uendat pro gemma; quia emptor non conſentit in emptionem uitri, ſed gemmæ, quam putabat eſſe ſub illa ſpecie. Idem patet ex contractu matrimonij.

Error circa ſubſtantiam.

Dico Secundò, Si non ſit error circa ſubſtantiam, contractus eſt validus, modò dolus non det cauſam contractui. eſt communis ſententia Doctorum, D. Antonin. p. 2. tit. 1. cap. 17. §. 6. Caietani quæſt. 77. art. 3. Soti lib. 6. quæſt. 3. art. 1. & aliorum. probatur, quia iſte uerè conſentit, v. g. in emptionem illius rei, ſciens & uolens, abſque metu & fraude: qui conſenſus ſufficiens eſt ad contractus ualiditatem. Nec refert quòd fuerit dolus circa qualitatem rei; tum quia non requiritur, ut omnes rei qualitates norit, aut ut in omnes conſentiat; tum quia non habet expreſſe uel tacitè animum huic contractui repugnantem. etſi enim ſciret rei qualitatem; tamen uellet contrahere, quamuis non eo pretio. 28

Si dolus nō det cauſā contractui.

Hinc ſequitur, Contractum eſſe ualidum, etiamſi quis decep-

Digitized by Google

deceptus ſit in pretio vltra dimidium: quia dolus non dedit cauſam contractui, ſed ſolùm eſt cauſa maioris vel minoris prætij. Vnde ipſe contractus non poteſt reſcindi, nolente emptore, ſed ad æqualitatem reduci. Ita docet Gloſſa in cap. Cùm dilecti. 3. de emptione & venditione; & expreſſe habetur eodem c. & C. de reſcind. vendit. L. 2.

Si dol^o det cauſam contractui Nõ eſſe omnino irritum.

29 Dico Tertiò, Si dolus det cauſam contractui, & proueniat ab altera parte, vel ſaltem illa ſit particeps doli, contractus adhuc iure naturæ non eſt omnino irritus, tamen pro arbitrio eius, qui deceptus eſt, (ſi ſolubilis ſit) irritari poteſt. Quòd non ſit omnino irritus, Probatur Primò, ex contractu matrimonij, qui dolo initus validus eſt; & quia natura ſua inſolubilis eſt, validus perſeuerat, nec ob iniuriam acceptam irritari poteſt. Secundò, Quia dolus ille verſatur, non circa ſubſtantiam contractus aut materiæ; ſed circa cauſam contrahendi, quæ rei eſt extrinſeca & acceſſoria: ac proinde non tollit conſenſum, qui aliquo modo ſit ſufficiens ad naturam contractus. Tertiò, Si deceptus velit contractum conſtare, deceptor non poteſt reſilire, ne ex dolo commodum reportet, vt colligitur ex cap. 1. de eo qui duxit in matrimonium. & docent plurimi Doctores. quod eſt ſignum contractum non fuiſſe omnino inualidum. Quartò, Quia communis ſententia Doctorum eſt, contractum ſtricti iuris, etiamſi dolus uel metus ei cauſam dederit, ualidum eſſe; doli tamen mali uel metus exceptione actionem elidi. & colligitur L. Dolo. 5. C. de inutilibus ſtipulationibus, & apertiùs Inſtitut. de exceptionibus, initio. hoc autem falſum eſſet, ſi iure naturæ eſſet omnino irritus. quia quod iure naturæ eſt irritum, iure ciuili non poteſt eſſe ualidum, & tribuere actionem.

Poſſe irritari.

Quòd autem poſſit irritari pro arbitrio decepti, patet: quia qui dolo inducit alterum ad contrahendum, iniuriam ei facit; ac proinde tenetur illum reſtituere in integrum, & reddere omnia infecta, ſi deceptus velit.

Deinde etſi dolus iſte non habeat eam vim vt reddat contractum planè irritum, quia non tollit conſenſum ſubſtantialem; tamen tribuit ius recedendi à contractu, eiuſque irritandi. Ita enim vſu omnium gentium receptum eſt, vt ſi quis deprehendat ſe penitus deceptum, nolit ſtare cõtractu, præſertim ſi res eſt adhuc integra. Vnde omnis contractus ſolubilis iure gentium videtur habere hanc tacitam conditionem, quòd contrahens ſtabit contractu, niſi deprehenderit ſe grauiter deceptum; id eſt, tali errore qui ſit cauſa contractus. Nemo enim ita intendit inhærere cõtractui, vt non poſſit retrocedere, etiamſi ex graui errore contraxiſſet; quia defuit plenus conſenſus: Itaque duplici iure poteſt talis contractus reſcindi, ratione iniuriæ, & ratione defectus conſenſus, qua parte ignorauit. Cùm autẽ metu extortus eſt, ſolùm ratione iniuriæ reſcindi poteſt, vt ſequenti dubit. dicetur. nam adfuit conſenſus ex parte cognitionis; ſed defuit plena libertas in conſenſu, idque per iniuriam.

Deceptor tenetur ad reſtitutionem.

30 Hinc ſequitur, Deceptorem teneri ad reſtitutionem rei & fructuum. etiamſi dominium trãslatum fuerit; quia per iniuriam fuit cauſa alienationis: & deceptum poſſe vti occulta compenſatione, ſi aliter quod ſuum eſt, recuperare nequit.

An iure poſitiuo ſint irriti. Cõtractus bonæ fidei & ſtricti iuris.

31 Sed difficultas eſt, vtrùm tales contractus ſint omnino irriti iure poſitiuo. Iuriſperiti ſic diſtinguunt; omnes contractus *bonæ fidei*, quibus dolus partis cauſam dederit, irritos eſſe: eos autem, qui vocãtur *ſtricti iuris* (vt ſunt omnes, qui fiunt per formulam ſtipulationis & quidam alij) eſſe validos, & tribuere actionem in foro externo, ſed poſſe exceptione doli mali elidi. de quo vide Couaruuiam ad regulam Poſſeſſor. 2. p. §. 6. num. 6.

Verùm, quidam hanc diſtinctionem reijciunt, tamquã non ſatis in iure fundatam; & docent eamdem eſſe rationem contractuum bonæ fidei & ſtricti iuris: omnes enim aliquo modo validos eſſe, & poſſe exceptione doli elidi. Ita Ioannes Ignæus in L. Contractus. 23. ff. de reg. iur. n. 150. Faber & Bellapertica apud Couarr. ſuprà. Hæc ſententia non eſt improbabilis, ſed meo iudicio valdè probabilis ſi rectè explicetur. Primò, Quia ſicut d. L. Dolo, 5. C. de inutilibus ſtipulationibus dicitur de cõtractu ſtricti iuris: *dolo vel metu adhibito, actio quidem naſcitur, ſi ſubdita ſtipulatio ſit, per doli mali tamen, vel metus exceptionem ſubmoueri petitio debet*; ita L. Si dolo. 5. C. de reſcindenda venditione dicitur de contractu bonæ fidei, *ſi dolo aduerſarij deceptum, venditionem prædij te feciſſe Præſes Prouinciæ aditus animaduerterit, ſciens contrarium eſſe dolum bonæ fidei, (quæ in huiuſmodi contractibus maximè exigitur) reſcindi venditionem iubebit*. itaque inſinuat contractum *bonæ fidei* non eſſe omnino nullum, ſed poſſe reſcindi. Nec obſtat L. 7. Et eleganter. ff. de dolo. vbi dicitur *nullam eſſe emptionem, ſi in hoc ipſo vt venderet circumſcriptus eſt*: tum quia ibi agitur de minore per dolum decepto vt venderet ſeruum, cuius contractus, quod talem rem abſque decreto Iudicis alienat, eſt plane nullus, vt patet l. 16. in cauſæ cognitione. §. Item relatum. ff. de minoribus; de quo infrà dub. 8. tum quia ibi agitur de emptione, cui cauſam dederat dolus tertij: quo caſu emptio in alijs non eſt irrita, etſi ſit irrita in minore, ob defectum decreti. Itaque hæc lex non probat talem contractum eſſe planè nullum.

Probatur Secundò, Quia quando metus dat cauſam contractui, non eſt omnino irritus, ſed in irritum reuocãdus, vt dicimus dubitat. 6. atqui metus & dolus in iure cẽſentur paria L. Si dolo ff. de inutilib. ſtipul. & cap. Cùm contingat. 28. de iureiurando. Tertiò, Quia id magis conſentaneum eſt Iuri naturæ, per quod tales contractus non ſunt omnino irriti, quamuis etiam non omnino validi. Quartò, Eſt magis expediens bono publico, ad coercendos huiuſmodi deceptores, qui interdum hac ratione capi poſſunt in aſtutia ſua, ſi is, qui deceptus fuerit, velit contractum valere quando eſt ipſi vtilis. Ob has rationes ſentio eſſe verius; nullum eſſe diſcrimen hac ex parte in foro cõſcientiæ inter contractus bonæ fidei & ſtricti iuris, cùm dolus cauſam dedit: ſed vtroſque aliquo modo eſſe validos, & parere aliquam debilem obligationem iure naturæ in foro conſcientiæ, quæ tamen dolo detecto poſſit elidi per eũ qui deceptus eſt: neque hanc obligationem Iure ciuili impediri. Idem colligi poteſt ex Cou. ad regul. poſſeſſ. p. 2. §. 6. n. 8. vbi dicit: in foro conſcientiæ non eſſe conſiderandam diſtinctionem contractus bonæ fidei, & ſtricti iuris.

Quomodo dicatur irritus.

Nec obſtat, quòd talis contractus dicatur aliquando *irritus* vel *nullus*, vel *nullam vim habere*. rectè enim dicitur *irritus*, tum quia deceptor ex eo nihil ſolidi iuris acquirit, niſi alter illum ratificet; nam tenetur ad reſtitutionem in integrum, ante omnem ſententia. tum quia in fauorem decepti eſt irritus. poteſt enim hic, vbi reſciuerit deceptionem, illum irritum reddere, & petere reſtitutionem rei traditæ: tum denique, quia in iure ſæpè dicitur irritũ, quod eſt irritandum, & contrà. Poteſt etiam dici *validus* non ſimpliciter, ſed ſecundùm quid, nempe in fauorem decepti; quia poteſt illum ratificare.

Vt autem hæc meliùs intelligantur, Notandum eſt contractus ſtricti iuris, quibus dolus cauſam dedit, iure ciuili dici validos; quia mero iure ciuili (vt diſtinguitur à iure Prætorio) non datur actio ad talis contractus reſciſſionem, aut ad vindicandum dolum deceptoris: contractus autem bonæ fidei dici irritos; quia illo iure datur actio ad reſciſſionem contractus, & doli vindicationem. Iure tamen Prætorio (quod eſt moderatio quædam iuris ciuilis) etiam datur actio ad reſciſſionem contractus ſtricti iuris, cui dolus cauſam dedit, & ita iure Prætorio etiam hic contractus eſt ſimili modo inualidus. Aequitas enim poſtulat vt poſſet reſcindi. Ita Couar. ſuprà n. 6. ex. Duareno, & alijs. Ex quibus patet, illam diſtinctionem ſolùm pertinere ad forũ externum; & eſſe *irritum* ſeu *inualidum*, aut *validum*, nihil aliud eſſe quàm dari vel non dari actionem ad reſciſſionem contractus: & cùm dicitur *ipſo iure*, hanc clauſulam non intelligi more vulgari, neque de iure ciuil in genere, ſed de iure ciuili primario & ſtricto, vt diſtinguitur contra ius Prætorium: quod multi non aduerterunt.

Deceptor poteſt cogi ad implendum contractum.

Ex hac ſententia ſequitur, Eum, qui deceptus eſt, poſſe cogere deceptorem ad implendum contractum; nec opus eſſe nouo conſenſu deceptoris; quia ex primo conſenſu manet obligatio. (obligauit enim ſe deceptor quantum potuit ex parte ſua) quæ non perit, niſi deceptus, cognita deceptione, reſiliat à contractu. Vnde ſi deceptor reuocet ſuum conſenſum, antequam alter reſiliat, non valet.

An teneatur ratificare, volente decepto.

Petes, Vtrùm in altera ſententia, quæ tenet, contractus bonæ fidei, quibus dolus cauſam dederit, iure poſitiuo eſſe omnino nullos; obligetur deceptor in conſcientia contractum ratificare & implere, ſi deceptus velit? Multi Doctores docent, in conſcientia teneri ante ſententiam Iudicis. 32

Digitized by Google

cis. Primò, Quia, etſi contractus validus non fuit, tamen ex parte ſua fidem dedit, quam debet ſeruare. Secundò, Quia iura ita ſtatuerunt, non in pœnam doloſæ machinationis, ſed ob naturalem æquitatem; quia bono communi ita expedit. quæ ſententia eſt valdè probabilis, eamq; tenent Richardus in 4 diſt. 36. circa 3. principale, q. 1. Silueſt. Matrimonium. 8. q. 2 §. Nonum. Nau. c 22. n. 33. Molina diſput. 351. & alij.

Sed habet difficultatem: ſi enim non tenetur implere ratione contractus; ergo ſolùm ratione pœnæ: at nemo tenetur ad pœnam niſi poſt ſententiam. Suppono non interueniſſe damnum decepto; quod non ſit aliter reparabile. ſi enim tale interueniſſet, tunc ratione damni ſarciendi teneretur contractum ratificare & implere, vt ſi ſponſam cognouiſſet.

Dices, Tenetur ratione iniuriæ. Contrà; Illa iniuria, ſi abſit damnum, non eſt tanti; & facilè alia ratione ei ſatisfieri poteſt. Confirmatur, quia qui fictè contraxit, non tenetur, ſaltem ſub peccato mortali, ratificare contractũ, ſi nullum incommodum ſecutum ſit, vt infrà c. 18. nu. 65. dicetur: ergo neque qui dolo. Vnde valdè probabile videtur, poſita illa ſententia non teneri ratificare contractum, ſaltem ſub peccato mortali, niſi ratione damni ſecuti, vel ratione ſententiæ Iudicis. Ita ſentit Conradus de contractibus q. 57. Ioannes Medina. C. de reſtitut. q. 33. Sotus in 4. d. 35. q vnica. a. 2.

33 *Si pars non ſit particeps. doli.*

Supereſt vt dicamus de illo euentu, quo is, quicum contrahis, non eſt particeps doli; ſed deceptus es à tertio, vel propria opinione. Quidam enim putant adhuc contractum eſſe irritum: Ita Conradus & Medina ſuprà. Ratio illorum eſt, quia deeſt conſenſus liber. nam quòd conſentis, eſt ex errore inuincibili, qui facit inuoluntarium. Sed contrarium eſt verius, Vnde.

Eſt validus.

Dico Quartò, Talem contractum abſolutè validum eſſe. Ita Gloſſa in c. Cùm dilecti, de empt. & vendit. Bartolus in d. l. Et eleganter. ꝧ. de dolo in principio. Couarr. reg. Poſſeſſor, p. 2. §. 6. nu. 6. & alij. Ratio eſt, quia non eſt error circa ſubſtantiam rei, ſed ſolùm circa extrinſeca; vt circa cauſas, quæ alliciunt vel auocant à contractu. vt Bartolus ait. & alias nulla interuenit iniuria partis. Accedit, quòd nullum ius talem contractum irritum reddat. Vnde ſequitur, eum, qui tali contractu aliquid conſecutus eſt, non teneri ad reſtitutionem niſi contractus in irritum reuocetur; quia nullam iniuriam intulit.

Petes, An hic contractus, detecto errore, poſſit in irritũ reuocari arbitrio eius, qui deceptus eſt?

Poteſt in irritum reuocari.

Reſp. Si ſit contractus gratuitus, vt promiſſio vel donatio liberalis, poteſt pro arbitrio reuocari, ſi dolus vel error circa motiuum ei cauſam dederit; quia in his ſpectanda eſt etiam intentio tacita & habitualis: nam ex ſola intentione legem accipiunt, cùm omnino, ſint gratuita. deinde ad vitandas multas lites & perplexitates ita paſſim vſu eſt receptum. ſecùs tamen in voto, vt infrà c. 40. d. 2. dicemus, Si verò ſit oneroſus, maior eſt difficultas, quia hic contractus pendet etiam ex conſenſu alterius, qui talē conditionē nollet admittere. Deinde, quia vel tua opinione deceptus es, & ſic tibi ipſe imputare debes, quòd rem meliùs non examinaueris: vel dolo tertij, & ſic in illum actionem habes, vt expreſsè habetur d. L. Et eleganter. 7. ꝧ. de dolo, & L. Si proxeneta 2. ꝧ. de proxeneticis.

Verius tamen puto, quandocunque error inuincibilis dedit cauſam contractui, & res adhuc eſt integra, eum, qui deceptus eſt, vbi ſciuerit veritatem, in conſcientia non teneri implere contractum; niſi fortè per ſententiam Iudicis cogatur.

Non tenetur implere. ſi res ſit integra.

Patet hoc Primò, in contractu ſponſalium, quem non tenetur deceptus implere, ſimulatque cognouerit aliquid ſubeſſe, quod ſi ab initio ſciuiſſet, noluiſſet contrahere. Secundò, Quia ſi tale quid poſt contractum eueniret, non teneretur illum implere, eò quòd ſtatus rerum ſit notabiliter mutatus. ergo etiam non tenebitur, ſi id, quod ab initio latebat, poſteà ſe aperiat. nam paria ſunt, ſuperuenire de nouo, & proferri in lucem, ſeu incipere cognoſci. Tertiò, Quia alter non poteſt conqueri de iniuria, cùm tacita mens contrahentium ſit, non obligare ſe ad implendum contractum, ſi ſe deceptos deprehendant: idque cōfirmat conſuetudo paſſim recepta. eadem conditio tacitè ex vſu omnium gentium intelligitur in promiſſione ſtandi contractu, eiuſque non reuocandi. Si tamen inde alteri damnũ obueniret, deberet alter compenſare.

Si damnũ parti obueniret.

Quando autem res non eſt integra, vt ſi contractus ſit vtrimque vel altera ex parte completus; tunc eſt diſtinguendum; vel enim alter erat cōſcius vitij ſeu defectus, vel nō erat: ſi nō erat conſcius, iura non concedunt reſciſſionem, ſed ſolùm actionē quanti minoris, i. vt tãto minus ſoluas, quanti minoris, detecto vitio rem eſſes empturus, vt habetur L. 13. ꝧ. de actionibus empti, in principio; vt ſi *oues morbidas emiſti, vel ligna carioſa*, vt ibidem dicitur. quod non ſolùm in contractu emptionis, & venditionis, ſed etiam in alij permutationibus locum habet, vt conſtat L. 18. in fine, ꝧ. de ædilitio edicto. Seposito tamen iure poſitiuo, puto poſſe reſcindi, ſi deceptio eſt cauſa contractus, & circa rem magni momenti, in qua meritò non cenſetur voluiſſe conſentire. Vnde Silueſtrum, Iuramentum 3. q. 1. & Nauarrum cap. 12. num. 13. de quo infrà cap. 42. dubit. 7.

Si conſcius vitij.

Si autem is, qui tecum contrahit, conſcius eſt vitij, contractus eſt irritus in tuum fauorem, ita vt pro arbitrio tuo, tecto vitio, poſſis illum irritare, vel confirmare: colligitur ex dicta L. 13. Ratio eſt, quia tunc cenſetur particeps doli. nam tenebatur quaſi ex officio, ſaltem iure poſitiuo, aperire tibi omnia occulta rei vitia. Hoc enim ſtatuitur L. 1. ꝧ. de ædilitio edicto; & colligitur etiã d. L. 13. de actionibus emp. itaque ſi non fecit, contra iuſtitiam peccauit. vide Medinam, C. de reſtitutione q. 34. Puto tamen, ſepoſito illo iure poſitiuo, illum ex iuſtitia ad hoc non teneri, niſi rogatum, vt infra c. 21. dubitatione 11. dicetur.

34 *Libertas ſufficiẽs ad contractum.*

Ad rationem Conradi & Medinæ, Reſpondeo; Illum conſenſum habere libertatem ſufficientem ad eſſentiam contractus, vt patet in matrimonio, quoad ualidum eſt, etiamſi decipiaris circa cauſas contractus. Ratio eſt, quia conſentis hic & nunc in rem, quam noſti; error enim eſt circa aliquid extrinſecum. dicitur inuoluntarius ſolùm ſecundùm quid, ratione taciti diſſenſus, qui eſſet actu, ſi error abeſſet. quia tamen nec actu eſt, nec uirtute, ſed ſolùm habitu, non reddit irritum contractum, imò neque ſi actu eſſet, irritaret. quia ſolùm eſt ſimplex diſplicentia; nollem ſi ſcirem. Hic tamen error, & hoc inuoluntarium ſufficit ad reuocandum contractum uel non implendum, ut dictum eſt.

DVBITATIO VI.

Vtrùm contractus, cui metus cauſam dederit, ſit validus.

35 *Metus grauis ſeu cadens in conſtantem virum.*

NOTANDVM eſt, *Metum*, alium eſſe *grauem*, alium *leuem*. *Grauis*, alius eſt *grauis abſolutè*, alius *reſpectiuè*. *Metus abſolutè grauis* eſt, qui cadit in conſtantem uirum. Dicitur autem metus *cadere in conſtantem virum*, qui eſt alicuius mali, quod uiro conſtanti eſt formidabile; eumque meritò commouere queat.

Quorũ malorum ſit.

talis eſt, Primò, Metus mortis. Secundò, Mutilationis. Tertiò, Atrocis cruciatus. Quartò, Longi carceris. Quintò, Diuturni exilij. Sextò, Seruitutis. Septimò, Stupri in uiro uel femina. Octauò, Amiſſionis honorifici ſtatus. hæc omnia habentur ꝧ. Quod metus cauſa, & C. Eodem. Et in 1. decretal. eod. titulo. Nonò, Amiſſionis omnium bonorum, uel certè notabilis partis; nam ſine his non poteſt commodè & honoratè uiuere. Decimò, Infamiæ iuris uel etiã facti, quæ difficulter poſſit abſtergi; fama enim præfertur opibus, iuxta illud Prou. 22. *Melius eſt nomen bonum, quàm diuitiæ multæ*. Vndecimò, Excommunicationis iniuſtæ: ſecùs ſi iuſta ſit. hæc enim facilè poteſt caueri, ſublata contumacia. Duodecimò, Etiam metus grauis dicitur, ſi hæc mala liberis noſtris timeamus, *quia pro affectu parentes magis in liberis terrentur*. ut habetur L. Iſti quidem. 8. in fine. ꝧ. Quod metus cauſa. Idem dicendum, ſi parenti uel uxori impendat: quia hi etiam præ liberis diligendi. Imò idem uidetur, ſi fratri, ſorori, uel alteri, arctiſſimo amicitiæ uinculo nobis copulato: quia horum mala, noſtra reputamus.

Metus reuerẽtialis.

Decimotertiò, Ad metum quoque grauem pertinet, metus reuerentialis, quo filius timet offenſionem parentum, pupillus tutorum, ſubditus Principis, uxor uiri, Monachus Abbatis, Clericus Epiſcopi; nimirũ ſi hæc offenſio putetur forte magna & diuturna, cum aſperitate ulterius uel uerborum, uel alia mala tractatione.

Item

Digitized by Google

Item ſi parens vel alius, cui hæc reuerentia debetur, aliquid importunè & aſſiduè petat. Vnde non quiuis metus reuerentialis cenſetur grauis; ſed ingens; vel ſi coniunctæ ſint minæ, vel timor malæ tractationis, vel preces importunæ, id eſt, vehementes & ſæpiùs repetitæ: hæc enim, dũ iunguntur illi reuerentiæ, quæ Superioribus deferri ſolet, æquiualent metui graui. Vide de his Couarruuiam in epitome 4. decretal. p. 2. cap. 3. §. 4. & Henriquez lib. 1. de matrimonio lib. 9. & nouiſſimè Sanches lib. 4. de matrimonio diſput. 5. 6. 7.

Reſpectiuè grauis.

Reſpectiuè grauis dicitur, qui eſt alicuius mali, quod etſi viro conſtanti non ſit formidabile, tamen feminæ, vel ſeni, vel puero, vel homini meticuloſo, formidandum meritò videtur: quod iudicio prudentum relinquitur. nam ſecundùm rectam rationem hi non minùs concutiuntur minoribus malis, quàm viri robuſti & conſtantes, maioribus.

Reſpectiuè etiã grauis dici poteſt, quando malum, quod timetur, maius eſt, quàm damnũ, quod per contractum incurritur, vt ſi mineris auferre equum, niſi vendam tibi veſtem. hic tamen abſolutè leuis eſt. His poſitis.

36 *Nõ eſt omnino irritus iure naturæ.*

Dico Primò, Contractus metu graui celebratus neque iure naturæ, neque etiam iure poſitiuo eſt omnino irritus, ſed eſt aliquo modo validus. Prima pars, *quòd non ſit irritus iure naturæ*, eſt communis ferè Doctorum ſententia, Soti in 4. d. 29. q. 1. art. 3. Richardi, eadem diſt. circa 1. prin. quæſt. 2. Palud. d. 15. q. 2. art. 5. & aliorum, qui tenent, tales contractus non eſſe irritos, ſed irritandos. Probatur, ſi eſt omnino irritus iure naturæ, id prouenit vel defectu conſenſus, vel quia interuenit iniuria. non defectu conſenſus, quia qui metu coactus conſentit, abſolutè conſentit voluntariè: omnibus enim conſideratis, vult. Nec obſtat, quòd illi volitioni iungatur nolitio: quia eſt ſolùm nolleitas, vt ita dicam; qua nollet, ſi timor mali abeſſet; quæ proinde omnino inefficax, cùm conditio non extet. Confirmantur, quia quando quis iuſtè cogitur, valet contractus; & tamen eſt ſimile inuoluntarium, & ſimile nolle.

Non etiam ratione iniuriæ; tum quia iniuria non eſt immediata cauſa contractus, ſed conſenſus contrahentis, tum quia etſi iniuria poſſit eſſe ſufficiens cauſa ad reuocandum conſenſum & contractum irritandum, non tamen eſt ſufficiens, vt ipſum reddat omnino irritum, vt patet in contractu, cui dolus cauſam dedit, qui, etſi iniuria interueniat, nõ tamen eſt iure naturæ irritus, ſed irritandus, vt dictum eſt dubit. 5. num. 29. & 31. Item cùm quis decipitur citra vel vltra dimidium iuſti pretij.

Nec Iure poſitiuo.

Altera pars, *quòd non ſit omnino irritus iure poſitiuo*, eſt etiam ferè communis ſententia Doctorum, vt docet Nauarrus, in cap. Accepta, oppoſit. 5. nu. 7.

Probatur Primò, Inſtit. de exceptionibus in princ. *Si metu coactus, aut dolo inductus, aut errore lapſus, ſtipulanti Titio promiſiſti quod non debueras promittere, palam eſt, iure ciuili te obligatum eſſe: & actio, qua intenditur dare te oportere, efficax eſt.* Vbi Gloſſa, *obligatum eſſe: ſcilicet inſpecto iuris vigore: & efficax eſt, ſcilicet in ſui ſubſtantia.* Secundò, Probatur L. Si mulier. 21. §. fin. ff. Quod metus cauſa. *Si metu coactus adiui hæreditatem, puto me hæredem effici; quia quamuis, ſi liberum eſſet, noluiſſem, tamen coactus volui, ſed per Prætorem reſtituendus ſum, vt abſtinendi mihi poteſtas tribuatur*, Tertiò, Ex L. vlt. C. de his, quæ vi. *Venditiones, donationes, tranſactiones, quæ per potentiam extorta ſunt, præcipimus infirmari*: ergo erant aliquo modo validæ. Idem probari poteſt ex L. 3. 5. 7. C. de his, quæ vi. & ex cap. 2. & 4. de his, quæ vi.

37 *Excipiuntur aliquot caſus.*

Excipit tamen Gloſſa in cap. 2. de his, quæ vi. ſex caſus, in quibus metu facta ſunt omnino irrita. Primus, Cõtractus matrimonij, etiam ſi iuramentum accedat. vt communiter Doctores in cap. Cùm locum, & cap. Veniens. 2. de ſponſalib. non tamen probo, quod Gloſſa addit, matrimonium ex metu eſſe irritum, qualiſcunque metus ille ſit, ex culpa, an ſine cauſa. Verius enim eſt, non eſſe irritum, ſi metus iure incutiatur. Secundus, Si dos promiſſa vel ſoluta ſit per metum; quia eſt acceſſoria ad matrimonium, ff. Quod met. cauſa. d. L. Si mulier. §. Si dos. Tertius, In rebus Eccleſiæ non tenet promiſſio vel traditio ex metu. 15. quæſt. 6. c. 1. & cap. Peruenit, de iureiurando. quia iure requiritur certa ſolẽnitas in rerum Eccleſiæ alienatione, de qua cap. Sine exceptione, 12. quæſt. 2. & nos infrà cap. 24. dubitat. 10. Quartus, Si votum ex metu emiſſum; cap. 1. de his, quæ vi. Quintus, Iuriſdictio per metum extorta non ualet, L. 1. ff. de Iudicijs. Sed contrariũ eſt verius, Talem iuriſdictionem validam eſſe, & ea, quæ ex ipſa ſunt ſecuta. Colligitur ex Gloſſa in cap. Abbas. 2. De his, quæ vi. vbi dicit, *quia generaliter ea, quæ metu geſta ſunt, valent, niſi ſint ſpeciatim irritata.* Nec obſtat d. L. 2. de Iudicijs, quia loquitur in caſu ſpeciali, quando iuriſdictio conceditur vel prorogatur à partibus litigantibus, Iudici alicui, cui aliàs non ſunt ſubiectæ. qui metu hoc ab illis extorquet: talis iuriſdictionis collatio & prorogatio eſt irrita, & geſta ex illa, non valent. Sextus, Auctoritas tutoris per metum extorta, ff. de auctorit. tutor. L. 1. §. vlt.

Iuriſdictio metu extorta.

His addunt aliqui alios caſus. Septimus ergo ſit, Si ſpõſalia metu ſint extorta. Sed verius videtur, ea non eſſe omnino nulla, ſed more aliorum cõtractuum irritanda. caput enim Ex litteris, de deſponſat. impuberum, quo illi nituntur, ſolùm probat, ea poſſe irritari.

Dices, Ergo ex illis oritur impedimentum publicæ honeſtatis.

Sponſalia metu extorta.

Reſpondeo, Id poſſe concedi; nihil enim incommodi. poteſt etiam negari, quia quod ab initio eſt ita debile, vt pro arbitrio partis poſſit in irritum reuocari, cenſetur iure quaſi irritum. Octauus, Promiſſio & donatio metu factæ; quia hi actus debent omnino eſſe liberi, nam liberali donationi repugnat coactio.

Promiſſio metu extorta.

Sed verius eſt, hos actus non eſſe omnino irritos: non enim ad illorum ſubſtantiam requiritur maior libertas, quàm ad contractus oneroſos. Neque donationi liberali propriè repugnat coactio, ſed donatio oneroſa. Confirmatur L. vltima. C. de his, quæ vi; vbi donationes cum contractibus oneroſis dicuntur infirmandæ; non ſunt ergo per ſe omnino irritæ. Nonus, Renuntiatio beneficij metu facta. Sed probabilius eſt, illam non eſſe omnino irritam, ſed irritandam, vt docet Nauarrus in cap. Accepta. oppoſit. 5. art. 7. Vnde ipſe infert, Primò, Renuntiantem non teneri ad Horas, ſed eum, cui beneficium ex renuntiatione collatum eſt. Secundò, Renunciantem non poſſe ad titulum illius beneficij ordinari; quia non eſt ampliùs ipſius. Contrarium tamen in vtroque dicendum eſſet, ſi renuntiatio illa eſſet omnino irrita. quæ ſententia etiam eſt valdè probabilis, vt ex eodem Nauarro patet.

Renuntiatio beneficij.

36 *Poſſunt reſcindi.*

Dico Secundo, Etſi hi contractus non ſint omnino irriti, poſſunt tamen in foro conſcientiæ reſcindi, & in irritũ reuocari pro arbitrio eius, qui metum paſſus eſt, ſi metus iniuſtè incuſſus fuit ad contractum extorquendum. Eſt communis ſententia Doctorum. Hinc paſſim in iure dicitur; *quæ vi & metu fiunt, debere in irritum reuocari, debere robore firmitatis carere.* cap. 2. & 4. de his, quæ vi. Ratio eſt quia qui metum iniuſtè incuſſit, iniuriam alteri intulit; vnde tenetur illum in priorem ſtatum reſtituere: & alterius habet exigendi hanc reſtitutionem.

39 *Si à tertio incuſſus.*

Dices, Hæc ratio benè probat, ſi metus tibi incuſſus ſit à parte, cum qua contrahis; non autem ſi à tertio, ita vt pars non ſit iniuriæ particeps. tunc enim non videris poſſe reſcindere contractum, ſed ſolùm habere actionem in tertium.

Reſp. Etiam tunc potes reſcindere, & rem tuam recuperare, vt patet L. Item ſi cum exceptione 14. §. In hac actione, 3. ff. Quod metus cauſa, vbi dicitur, *in hac actione non quæritur vtrum is, qui conuenitur, an alius metum fecit. ſufficit enim hoc docere, metum ſibi illatum, vel vim.* Idẽ colligitur ex cap. 1. 3. & 4. de his quæ vi. nam agitur de ſpecie facti, in qua metus à tertio illatus eſt. Vtrùm autem id ex iure naturæ proueniat, an ex poſitiuo, non ſatis conſtat. Plerique Doctores videntur ſentire, ex iure naturæ. ratione enim iniuriæ, rem manere obligatam priori domino; & conſequenter, cum illo onere tranſire ad quoſuis. conſenſum enim per iniuriam extortum non transferre rẽ ſolidè & irreuocabiliter: ſed eo modo, vt maneat ius in rẽ, & non tantùm in perſonam, quæ iniuriam intulit. par enim non eſſe, vt quis per iniuriam alterius, ius omne in rem ſuam amittat. Confirmatur, quia ratione iniuriæ eadem res in priſtinum ſtatum eſt reſtituenda: ergo eſt obnoxia reſtitutioni, vbicumque fuerit. Hæc ſententia eſt valdè probabilis; & etiam in eo, quod metu leui extortum

Vtrũ iure naturæ, poſſit irritari.

Digitized by Google

tum eſt, locum habebit, vt ſtatim dicemus: & quando dolus tertij dedit cauſam contractui; quia vtrobique interuenit iniuria. niſi ius ob bonum commune aliter diſponat; ſicut fecit, quando neuter contrahentium eſt conſcius vitij occulti; vt ſuperiore dubitat. dictum eſt. Crediderim tamen, eum, qui bona fide rem talem emit, ignarus iniuriæ, quæ interceſſit, non teneri ad reſtitutionem, niſi quando is, qui iniuriam paſſus eſt, in rem agere cœperit: quia conſecutus eſt dominium rei, & ipſe nullam iniuriam intulit.

Si ignarus ſit iniuriæ tertij.

40 Dixi *ſi incuſſus fuit ad contractum eliciendum*. quia ſi ob alium finem incuſſus fuit, & ad illud malum euadendum contractus irritus, non poteſt reſcindi. vt ſi captus à latrone promittas tertio, qui iniuriæ non eſt particeps 100. vt te liberet. tunc enim metus non eſt propriè cauſa contractus, ſed ſolùm occaſio; nec poteſt dici metu extortus, ſed cùm iam metus ob aliam cauſam eſt iniectus, adhibetur contractus tamquam medium ad illum pellendum. itaque qui contractum tecum init, non infert metum, ſed aliunde illatum aufert. vnde non meretur vt contractus ei reſcindatur.

Si ob illum finem incuſſus metus.

41 Dixi *iniuſtè*, quia ſi iuſtè incuſſus fuerit, etiam ad eliciendum contractum, non poteſt irritari. Iuſtè incutitur, quando malum, quod minamur, iure inferre poſſumus. Sic qui contraxit ſponſalia, metu excommunicationis, poteſt compelli contrahere matrimonium. capit. ex litteris. 2. de ſponſalibus. qui uiolauit uirginem, compellitur eam dotare vel ducere: qui promiſit aliquid, ne accuſaretur de crimine, de quo iure poterat, tenetur. Ratio eſt, quia hi contractus non poſſunt irritari, niſi ratione iniuriæ, quæ abeſt, quando metus iuſtè incuti poterat. Silu. v. Metus. q. 6. Angelus ibid. nu. 10. & alij.

Si iuſtè.

42 Petes, Quid ſi ei, qui minabatur accuſationem, non erat animus accuſandi, ſed ſolùm terrendi; poteritne id, quod ſic extorſit, retinere? Videtur non poſſe; quia dolus dedit cauſam contractui. noluiſſet enim alter dare, niſi fuiſſet deceptus. Deinde quia dedit, vt deponas animum, quem non habes; itaque titulus non ſubſiſtit. Vnde Molina diſputat. 514. docet, eum, qui poterat in iudicio repetere amiſſa ludo prohibito, poſſe quidem ſeriò comminari repetitionẽ; & ne vtatur hoc iure, paciſci cum illo, vt partem lucri reſtituat; tamen ſi fictè minatus fuerit, non poſſe retinere, quod extorſit. Hæc ſententia eſt probabilis.

Si nõ erat animus inferendi mali, ſed terrẽdi tãtùm.

Contrariam tamen credo veriorem, quam tenet Sanches libro quarto de matrimonio, diſputatione nona. Ratio eſt; quia etſi non habeat animum, habet tamen ius accuſandi, eoque iure vti poteſt; quod ius eſt pretio æſtimabile, ſiue habeat animo eum vtendi, ſiue non. Itaque ſi aliquid des ut eo iure non utatur, poterit id retinere. Nec obſtat, quòd dolus dederit cauſam contractui, ac proinde ille contractus uideatur irritus; iuxta ea, quæ dub. 5. diximus: quia non eſt dolus malus ſeu iniuſtus, de quo illa ſunt intelligẽda; ſed iuſtus. nam iuſtè poterat minari accuſationem, ſiue haberet animum, ſiue non. Neque tu pretium dediſti vt deponat animum, ſed vt reipſa non accuſet, & iure accuſandi cedat: quorum utrumque ille præſtat: poteſt ergo pro eo aliquid accipere. Idem dicendum, cùm quis minatur tibi repetitionem eorum, quæ perdidit. ſiue enim ex animo minetur, ſiue fictè, poteſt retinere quod tu hac de cauſa dederis; quia das vt cedat iure repetendi, & vt reipſa non repetat.

Verius poſſe retinere.

43 Dices, Multi Doctores docent, ſupradictos cõtractus eſſe inualidos, defectu conſenſus & uoluntarij: atqui dũ metus iuſtè incutitur ſæpè non minùs inuoluntariè conſentit, quàm dum iniuſtè; ergo.

Qui iuſtè cogitur, cẽſetur volũtarius moraliter.

Reſpondeo, Si phyſicè res conſideretur, non minùs inuoluntariè conſentit, qui iuſtè cogitur, quàm qui iniuſtè. vterque enim conſentit repugnante uoluntate, tum per ſimplicem affectum nolitionis, tum per dolorem animi, moraliter tamen loquendo, is qui iuſtè cogitur, non cenſetur inuoluntariè conſentire: quia uoluntariè cauſam metus & coactionis dedit: vnde timor ille mali non cenſetur extrinſecùs inferri, ſed ab illo met naſci, ac proinde conſenſus inde ſecutus non cenſetur inuoluntarius; cùm ſit omnino uoluntarius in ſua cauſa. Qui uerò iniuſtè cogitur, cenſetur inuoluntariè conſentire; quia cauſa metus non eſt illi uoluntaria, nec ab ipſo ortum habuit; ſed ſolùm à cauſa extrinſeca. Vnde conſenſus inde ſecutus, quatenus à cauſa extrinſeca oritur, cenſetur inuoluntarius. Hoc modo intellige, quando Doctores dicunt, ad contractus requiri *conſenſum liberum*: & *coactionem* repugnare libertati contractuum: loquuntur enim de contractibus firmis, qui nõ poſſunt pro arbitrio partis irritari, & de *coactione* à cauſa extrinſeca, non habente ortum ab intrinſeco. *Liberum* vocãt, non coactum à cauſa extrinſeca, ſeu per metum iniuſtum, & dolo non inductum. ſi enim cogaris ex cauſa iuſta, id nõ officit libertati contractuum. Simili modo intellige capit. Cùm locum. 14. de ſponſal. vbi dicitur, *Ibi locum non habet conſenſus, vbi metus & coactio intercedit*. loquitur enim de conſenſu qualis ſolet requiri in contractibus, ut firmi ſint, & de *coactione iniuſta*. Et illud in regulis Iuris; *Nihil conſenſui tam contrarium, quàm vis & metus*.

Liberum.

Coactum.

Cõſenſus.

Ex his patet Primò, Omnes emptiones, venditiones, tranſactiones, conceſſiones, promiſſiones, donationes, contractus, & diſtractus, ſeu contractuum reſciſſiones, & generaliter omnes conſenſus, per metum grauem iniuſtè extortos, poſſe in irritum reuocari, & quidquid ex illis eſt ſecutum. 44

Conſectaria 5.

Secundò, Eum, qui ex huiuſmodi contractu, vel conſenſu aliquid eſt conſecutus; teneri ad reſtitutionem; ſiue ipſe, ſiue alius metum intulerit. Ratio eſt, quia qui metũ intulit, ratione iniuriæ tenetur omnia in priſtinum ſtatum reſtituere; ac proinde reddere, quod cõſecutus eſt. qui autem rem habet, & non fuit particeps iniuriæ, tenetur ſaltem ratione iuris poſitiui, quo non ſolùm datur actio in perſonam, quæ iniuriam intulit, ſed etiam in rem, apud quemcumque exiſtat; vt expreſſè habetur L. 9. §. Sed quod. & §. Volenti, ff. Quod metus cauſa. Imò valde probabile eſt, teneri etiam iure naturali, vt ſuprà numer. 39. oſtenſum eſt; quamuis fortè non ante reſciſſionem contractus, ſi bona fide proceſſit.

Tertiò, Si non pateret alia via illius recuperandæ, priorem dominum poſſe eam occultè ſurripere; vel ſi id non daretur, vti occulta compenſatione, ſicut in alijs debitis. quo modo etiam dum res aliqua mihi promiſſa eſt, ſi illam aliter conſequi nequeo, poſſum iuxta probabilem ſentẽtiam, mihi occultè conſulere.

Occulta cõpenſatio.

Quartò, Non poſſe in irritum reuocari id, quod ex metu iuſtè illato actum eſt; quia nulla iniuria interuenit, ratione cuius hæc poteſtas reſciſſionis competat.

Aduerte tamen, ſi nimis grauis ſit obligatio, vel res, quã metum inferens exigit, & non habeat proportionem cum iure, quo ipſe cedit, malum intentatum remittẽs, vel cum opera, quam præſtat, malum aliunde impendens auertens; poſſe conſenſum reuocari, quo ad illum exceſſum, ut contractus ad æqualitatem reducatur. vt ſi, ne accuſem te furti, vel alterius criminis, exigam maiorem partem bonorũ; ſi dum hoſtem fugis, ut concedam latebras, petam à te aliquem contractum valde damnoſum. In his enim aliqua proportio & æqualitas ſeruanda eſt: prout prudentia determinabit; quæ ſi excedatur, committitur iniuſtitia: ac proinde tenetur alter ad reſtitutionem; quam ſi non fecerit, poteſt læſus vti occulta compenſatione; alia via recuperandi non ſuppetente. 45

Si nimis grauis obligatio exigatur.

Quintò, Nihil referre in foro conſcientiæ, vtrùm alter reuerà malum inferre cogitauerit, an non; ſi tu ſeriò apprehendiſti periculum tibi impendere, & ideò conſenſiſti animo repugnante; id eſt, nullo modo conſenſurus, niſi tale malum apprehenderes. Ratio eſt; quia malum non cauſat metum, niſi quatenus apprehenſum. vnde ſiue reuerà impendeat, ſiue non impendeat; ſi eodem modo concipiatur, eumdem metum concitabit, eaſdemque vires habebit ad conſenſum extorquendum. In foro tamen externo non admittitur hæc exceptio metus, nec datur actio ad reſcindendum, niſi iuſta ratione conceptus fuerit; quia aliàs non præſumitur fuiſſe cauſa conſenſus; imò non putatur fuiſſe verus metus, ſed ſimulatus.

Si falsò putaſti malũ impendere.

Quæ hactenus dicta ſunt, intelligenda de metu graui, qui vocatur metus cadens in conſtantem virum. Idem de metu reuerentiali, cui coniunctæ ſunt minæ tacitæ vel expreſſæ, aut timor diuturnæ aut grauis offenſionis: hic enim meritò grauis à Doctoribus cenſetur, vt ſupra diximus.

Nunc difficultas ſupereſt de metu leui, quo uir conſtans permoueri non ſolet; quia L. Metum, 6. ff. quod metus cauſa, dicitur, *metum vani hominis non eſſe ſpectandum, ſed eum, qui in conſtanti ſtimum cadit*. & ff. de regulis Iuris, 46

De metu leui.

Vani

Vani timoris nulla eſt excuſatio. Vnde etiam in foro externo non datur reſciſſio actus, qui per metum leuem extortus eſt.

Acta per metum leuem iniurioſum, poſſunt reſcindi.

Reſpondeo & dico Tertiò, Etſi ea, quæ per metum leuem acta ſunt, ſint aliquo modo valida, nec in foro externo admittatur exceptio huius metus, nec detur actio ad reſcindendum contractum; tamen in foro cõſcientiæ poſſunt in irritum reuocari, & quæ tradita ſunt repeti, & qui ea obtinet, tenetur reſtituere; ſi metus ille per iniuriam ad illa extorquenda ſit incuſſus. Ita Siluester v. Reſtitutio 2. dicto 7. Nauar. cap. 17. nume. 15. vbi dicit, *in foro conſcientiæ idem eſſe, ſiue iuſto metu conſentiat, ſiue minori: dummodò coram Deo ille fuerit cauſa principalis conſenſus. Cauſam principalem* vocat, quæ ſola, vel præcipuè impellit, & mouet animum ad conſenſum. & cap 22. nu. 51. §. Septimum, *Ad reddendum actum ineſſicacem coram Deo, ſufficit quilibet timor, etiam minor iuſto, modò ſit cauſa ſine qua non, ſaltem principalis, eius.* vbi etiam matrimonium & uotum ex metu leui, uidetur uelle eſſe inualidum. de quo infrà cap. 40. dub. 1. Adrianus tract. de reſtitu. dub. 5. in fin. ubi loquitur de omnibus tranſactionibus. Sotus in 4 d. 29. q. 1. ar. 3. vbi docet, omnes contractus, præter uotum & matrimonium, quocumque metu notabili factos, reſcindi. Idem tenet Couarruuias regu. Peccatum 2. p. § 3. num. 7. & paſſim recentiores. Probatur Primò, Quia ſæpè metus leuis, id eſt, minoris mali, non minùs perturbat hominem, & impellit nolentem ad conſenſum, quàm metus mali grandis, cadens in virum conſtantem: ergo ſi hic tribuit poteſtatem reſcindendi contractum, etiam ille. Secundò, Quia quod hoc metu obtinetur, per iniuriam obtinetur; atqui id, quod per iniuriam comparatum eſt, obnoxium eſt reſtitutioni: ut enim fiat æqualitas, debet reſtitui ei, à quo ablatum eſt. Tertiò, Qui metu cogitur, priuatur per iniuriam ſua libertate: ergo debet in priſtinum ſtatum reſtitui, vt liberè probet uel improbet contractum, & ipſe ius habet hunc ſtatum ſibi aſſumendi, & quæ geſta ſunt confirmandi uel irritandi.

47 *Matrimonium ex metu leui.*

Hic tamen. Primò, Excipe contractum matrimonij; qui per metum leuem, iuxta ueriorem ſententiam, non eſt irritus; unde nec irritari poteſt, cùm ſemel ualidè initus, ſit inſolubilis.

Altera tamen ſententia, coram Deo tale matrimonium irritum eſſe, eſt probabilis, eamq́ue tenet Nauarrus ſuprà, & aliqui recentiores, quam eſſe ſatis probabilem affirmat Thomas Sanches lib. 4. de matrimonio, diſput. 17. nume. 4. Imò coguntur eam tenere, ſi ſibi conſtare uelint, omnes qui ſentiunt metum grauem iure naturæ matrimonium irritum reddere, ut Couarruuias in 4. p. 2. c. 3. § 5. nume. 6. D. Bonauent. in 4. d. 29. q. 1. Scotus ibid. q. unica. Gabr. in ſupplem. eadem diſt q. 2. a. 2. D. Antonin. 3 p. tit. 1. c. 7. in princ.

Probabile eſt metum iure naturæ inualidum reddere actum.

& alij multi, quorum ſententia eſt ualdè probabilis. Si enim metus grauis iure naturæ matrimonium irritum reddit, id prouenit ex eo, quòd adimat libertatem illi contractui neceſſariam: atqui ſæpè metus leuis non minùs adimit: ergo ſimiliter irritabit. Sed quia contrarium fundamentum eſt probabilius & uerius: nempe ſolo iure poſitiuo id fieri; uerius etiam eſt, matrimonium metu leui non reddi inualidum.

Secundò, Excipe uotum, Etſi enim probabile ſit, uotum metu iniurioſo factum, iure naturæ eſſe inualidum; tamen contrarium eſt uerius, ut infrà capit. 40. dubitatio quinta, dicemus.

48 *Conſectaria tria. Ex metu reuerentiali acta.*

Ex dictis ſequitur Primò, Ea, quæ ſolo metu reuerentiali acta ſunt, poſſe reſcindi; & eum, qui inde commodum percepit teneri ad reſtitutionem. Ita Siluester Reſtitutio 2. dicto 7. & v. Metus. q. 12. Nauar. ſuprà, & c. 17. num. 152. Petrus Nauar l. 3. de reſtit. c. 1. nume. 332. & alij. quia hic metus, etſi non ſit grauis, tamen eſt iniurioſus & cauſa actus. ut ſi filius non audens ullo modo cõtradicere patri, aliquid promittat, donet, uel alicui iuri renuntiet, animo repugnãte; quamuis aliud malum non timeat, parens enim, qui ſua auctoritate filij libertatem ueluti oppreſſam tenet, obligatur ex iuſtitia, in huiuſmodi actibus eam laxare, ut pro ſuo arbitrio eligat quod placuerit: unde ſi nõ fecerit, iniuriam infert; & tenetur ad reſtitutionem eius, quod per talem conſenſum conſecutus eſt.

Secundò, Si uxor conſentiat in aliquem contractum mariti, uel promittat aliquid uel fideiubeat, quia non audet contradicere marito, timens iurgia & auſterum conuictũ; poſſe illam reuocare cõſenſum, & eos qui inde aliquid acceperunt ad reſtitutionem teneri. Patet ex iiſdem auctoribus. Ratio eſt, quia iniuriam patitur, dum eius libertas ſic impeditur, & cogitur.

Preces importunæ.

Tertiò, Ea, quæ per preces importunas ab aliquo obtenta ſunt, uoluntate illius repugnante, & ſolùm ad repellendam moleſtiam illam concedente, reſtituenda eſſe. Siluester ſupra, dicto nono. Nauar cap. 16. num. 17. Thomas Sanches lib. 4. de Matrimonio, diſputat. 10. vbi citat plurimos auctores pro hac ſententia. Ratio eſt, quia iniuriam facit, qui tali modo aliquem affligit. *Preces* enim *importunæ* dicuntur, quibus aliquis uehementer & crebrò urget, cum ingenti moleſtia eius, qui rogatur. Si ergo hic, ut illam moleſtiam depellat, & ille finem uexandi faciat, conſentiat; conſenſus ille per iniuriam uidetur elicitus, ac proinde reuocari poteſt.

Duplex limitatio.

Hoc tamen dupliciter ſentio limitandum. Primò, Vt is, qui huiuſmodi precibus urgetur, non poſſit illam importunitatem alia ratione, minore incommodo repellere. ſi enim poſſet facilè aliter repellere, non uideretur conceſſiſſe inuitus, nec per iniuriam quaſi coactus. ut cùm officia uel beneficia aliquando à Principibus uel Prelatis improba ſolicitatione obtinentur. non enim omnino inuiti concedũt, (quia ſi uellent, facilè petentes coercerent) ſed ex parte tantùm. nec uolunt uideri coacti. Secundò, Vt is, à quo ſic extortum eſt, maneat inuitus, & putetur cupere ut fiat reſtitutio. multi enim etſi inuiti concedant, ubi tamen ſemel conceſſere, uel non cupiunt fieri reſtitutionem, uel facillimè condonant. Ad rationem ex iure allatam.

49 *Leges ſolùm denegant actionem.*

Reſpondeo, Illis legibus non approbari contractus metu leui initos, nec ullum robur illis dari; ſed ſolùm actionẽ in foro externo denegari ad eos reſcindendos, idque meritò. Primò, ne lites in immenſum excreſcant; facilè enim talis metus incidere & probari poteſt. ob quam cauſam non conceditur actio ex dolo, niſi dederit cauſam contractui, uel niſi deceptus ſit ultra dimidium iuſti pretij. Secundò, quia quando metus leuis eſt, non præſumitur cauſa actus, ſed liber conſenſus. Si quis tamen enormiter læſus eſſet, poſſet officium Iudicis implorare, etiamſi metus grauis non fuerit.

DVBITATIO VII.

Vtrùm contractus per ſe inualidi confirmentur iuramento.

HÆC quæſtio eſt ualdè perplexa apud Iureconſultos; de qua tractat fuſè Couarruuias in capit. Quamuis pactum, p. 1.

50 *Quid ſit iuramentum eſſe ualidum. Quando confirmare contractum.*

Notandum eſt, non eſſe idem, *Iuramentum eſſe ualidum* & *iuramentum confirmare contractum*: ſed habent ſe ut magis & minùs commune. Iuramentum enim *ualidum* dicitur, quandocumque eſt ſeruandum ob honorem diuini numinis, etiamſi ei, in cuius fauorem fit, nullum ius per illud acquiratur. *Confirmat contractum*, quando non ſolum ſeruandum eſt, ſed etiam alteri, in cuius fauorem fit, ius tribuit, & contractum in ſua ſpecie ualidum efficit. Hinc fit, ut etiamſi iuramentum relaxetur, maneat tamen obligatio iuſtitiæ ex cõtractu, quæ tranſit ad hæredes, ſicut & Ius alterius ad hæredes tranſmittitur. Panorm. c. Cùm contingat, num. 8. de Iureiur.

Nunc duo nobis potiſſimùm ſunt explicanda; prius eſt, quando iuramentum oppoſitum contractui cenſeatur ualidum, quando non: alterum eſt, quando confirmet contractum, quando non.

Quod ad prius attinet, ut ſciamus quando iuramentum eſt ualidum, quando non; Notandæ ſunt duæ regulæ.

Quando ſit ualidum. 1. regula.

Prima eſt, Quando id, quod iuramento alicui promittitur, ſine ullo promittentis peccato ſeruari poteſt; iuramentum ordinariè eſt ualidum & ſeruandum. intellige, ſi ille, in cuius fauorem factum eſt, illud ſeruari uelit, & aliàs legitimè non relaxetur.

2 Secunda eſt, Quando id, quod promittitur, ſine peccato promittentis ſeruari nequit, iuramentum eſt inualidum & irritum. utraque apertè colligitur capitu. Cùm

contingat, de Iureiurando. vbi dicitur, *ſeruari debere huiuſmodi iuramenta*, (quæ ſunt ſuper contractu iure ciuili non obligante) *ſine vi & dolo ſpontè præſtita: cùm in alterius præiudicium non redundent, nec obſeruata vergant in diſpendium ſalutis æternæ*. Idem habetur c. 2. de pact. in 6. Vnde à contrario ſenſu colligitur, non eſſe ſeruanda, ſi obſeruatio vergat in diſpendium ſalutis. vergit autem, ſi eſt peccatum mortiferum, aut veniale. Idem colligitur ex illa regula Iuris, *Non eſt obligatorium iuramentum, contra bonos mores præſtitum.* Quod intellige de *bonis moribus naturalibus*, vnde homo dicitur bonus; & quorum contrarium eſt peccatum: non de *ciuilibus*, quos tantùm expedit eſſe in Republica, vt benè ſit ordinata politicè. Ratio prioris regulæ eſt; quia honor & reuerentia diuinæ maieſtatis (quam iuramento in teſtem adduximus) poſtulat, vt efficiamus verum eſſe, quod promiſimus; (ſi modò id licitè fieri poteſt) ne illam teſtem falſi faciamus. Poſterioris ratio eſt; quia nemo obligari poteſt ad peccatum; id enim contradictionem implicat.

Contra bonos mores.

Petes, Quid ſi vi, vel alia iniuria extortum ſit?

Reſpon. breuiter (nam plura de hac re dicenda infrà cap. 42. dubit. 6. & 7) Si dolo extortum ſit, ita vt dolus dederit cauſam contractui, cui iuramentum apponitur, communis ſententia DD. eſt eſſe inualidum, nec egere relaxatione. Ratio eſt; quia iuramentum non confirmat incognita, ſed ſolùm ea quæ cognoſcũtur. cadit enim ſuper actum prout apprehenditur. vnde iurans non tenetur, niſi prout bona fide apprehendit. Confirm. Primò, quia iuramentum non additur, vt nõ poſſit occurrere fraudi ignotæ, ſed ne violet contractum ſpectatum prout bona fide eſt initus. Confir. Secundò, quia omnis promiſſio ſtandi contractu, vel non reuocandi (loquor de contractu, qui natura ſua eſt ſolubilis) habet ex vſu recepto & iure gentium hanc tacitã conditionem, niſi deprehendero me deceptum, vt ſuprà cap. 5. num. 29. dictum eſt. ſemper enim excepta cenſetur iniuria ignota. quare eamdem conditionem retinet iuramentum, cùm ſequatur naturam actus cui apponitur, vt infrà num. 51. oſtendetur. Idem dicendum quando error inuincibilis dedit cauſam contractui; quia hic etiam habet tacitam conditionem, vt ſuprà oſtenſum. Vnde docent DD. iurantem non obligari ad ea quę ſi cogitaſſet, excluſiſſet, aut noluiſſet comprehendere. ita Bar. L. Si quis pro eo. nu. 15. ff. de fideiuſſor. & Panorm. c. 1. Cùm contingat. 48. nu. 3. de Iureiur. ex Ioanne Andr. &c.

Si vi ſeu metu extortum ſit, etſi plurimi DD. putent eſſe inualidum, verius tamen eſt, validum eſſe, cùm plenus conſenſus adfuerit, nec habeat tacitam aliquam conditionem. Etſi enim alter nullum ius ex eo conſequatur; tamen honor Dei poſtulat, vt ſeruetur quod promiſſum eſt, quãdo ſine peccato ſeruari poteſt. Confirmatur ex cap. Debitores. de Iureiur. vbi dicitur, eum, qui iuramento promiſit ſoluere vſuras, teneri. vide plura infrà cap. 42. dub. 6. & 7. Poteſt tamen hoc euentu peti relaxatio iuramenti: (quam Epiſcopus, vel alius habens priuilegium diſpenſandi in iuramentis abſque præiudicio tertij, dare poteſt) & tunc non ſolui. vt patet d. cap. Debitores, & cap. Si verò, de Iureiur. ad quod inſinuandum in d. cap. Cùm contingat, dicitur, *iuramenta ſine vi & dolo ſponte præſtita*, eſſe ſeruanda; quia ſi dolo præſtita ſint, non obligant: ſi vi aut metu, poteſt peti relaxatio: & tunc poſſunt non ſeruari. Si autem ſine vi vel dolo; non poteſt; & ita *omnino ſeruanda ſunt*, (vt notanter dicitur d. capit. 2. de pactis) id eſt, ita vt non poſſit dari diſpenſatio quod intellige, niſi culpa fuerit in promiſſario; ad hanc enim puniendam poteſt Superior. Iuramentum promiſſoris relaxare. item niſi præſtitum ab impubere; tunc enim poteſt irritari. Potes etiam, quando vis vel dolus interuenit, ſatisfacere momentanea ſolutione, quandocumque enim habes ius repetendi, ſi iuraſti ſoluere, teneris quidem ſoluere, vt impleas, quod iuraſti: ſed poteà mox repetere; quia ius repetendi habes, & contrarium, iuramento non promiſiſti. Potes etiam ab Epiſcopo petere relaxationem vt non ſoluas; quia hoc non cenſetur in præiudicium tertij, dum eſt animus repetendi.

Quãdo interceſſit iniuria, poteſt peti relaxatio.

Momentanea ſolutio.

52 Dixi in 1. regula *Ordinariè*, quia excipiuntur aliquot caſus, quibus iuramentum de re alioquin licita, non obligat. Primus eſt, Quando Ius irritum reddit non ſolùm contractum, ſed etiam iuramentum appoſitum. ſicut Concilium Tridentin. ſeſſio. 25. cap. 16. de regular. irritam reddit omnem renũtiationem & diſpoſitionem nouitij, etiam iuratam; niſi facta ſit cum licentia Epiſcopi, vel eius Vicarij, intra duos menſes proximos ante profeſſionem: & ſtatuit vt etiam tunc non poſſit effectum ſortiri, niſi ſecuta profeſſione. Secundus eſt, Quando iuramentum factum eſt in fauorem tertij, ſed nemo acceptauit, vel ſaltem non validè acceptauit; nec aliàs factum eſt in modum voti. Ratio eſt; quia Iuramentum ſequitur naturam & qualitatem actus, ſuper quem cadit: vt communi conſenſu Doctores docent. *Acceſſorium enim ſequitur naturam principalis*. & colligitur apertè L. vltima, C. de non numerata pecunia. ibi Barto. nume. 1. & alij. Hinc fit, vt quando actus aliquis, vel ex iuris diſpoſitione, vel ex recepta conſuetudine, vel ex agentis intentione, tacitam aliquam conditionem includit; eamdem quoque includat iuramentum actui appoſitum; niſi agens, contrarium intendat. Itaque cùm promiſſio facta abſenti non obliget, niſi ab ipſo vel ab alio eius nomine validè acceptetur, & ſub hac conditione ſemper fieri cenſeatur; etiam iuramentum huic promiſſioni appoſitum non obligabit ante acceptationem; nam eamdem conditionem includit. quare reuocari pro arbitrio poterit, ne acceptetur. Ita tradunt multi Doctores quos refert & ſequitur Sancius lib. 1. de matrimonio, diſputat. 7. nume. 24.

Iuramentum irritũ de re permiſſa.

Iuramentum ſequitur naturam actus.

Dices, Deus acceptauit Iuramentum: ergo non poteſt reuocari.

Reſpondeo, Negando antecedens. Deus enim iuramentum promiſſorium, factum in fauorem hominis, non acceptat, niſi quatenus homo illud acceptat. vnde etiam remittente homine, remittit Deus: quia hoc iuramentum hanc tacitam conditionem includit, *Si acceptetur, ſi non remittatur*, &c. Dixi, nec *aliàs factum ſit in modum voti*; quia tunc obligat inſtar voti, etiamſi ab homine promiſſio non acceptetur: acceptatur enim à Deo; vt ſi iures te non luſurum alea, aut ingreſſurum Religionem, & cætera. ſic enim promiſſio cenſetur dirigi in Deum, & præterea confirmari iuramento: vnde eſt votum iuramento confirmatum. 53

Quomodo Deus acceptet Iuramentum.

Idem dico, etiamſi tale iuramentum non accipiatur vt promiſſorium, ſeu vt propriè vim habens voti; ſed vt aſſertorium de bono opere faciendo, vel malo vitando. Etſi enim tali ratione non intendat homo alicui quidquam promittere, intendit tamen ſe in bono propoſito firmare, quod propoſitum Deus acceptat, & cupit impleri. quare cũ non deſit vlla conditio tacita neceſſaria ad obligandum, implendum eſt, ne Deum facias teſtem falſi. Secùs, ſi quid adiaphorum, vel quod maius bonum impediat, iuraueris. quia tale propoſitum Deus non acceptat. Vnde deeſt conditio neceſſaria, nimirum, ſi Deo gratum eſt.

Tertiò excipiuntur omnes illi caſus à pleriſque DD. in quibus actus aliquis prohibetur, ſeu irritus decernitur principaliter ob fauorem publicum: de quibus infrà numero 55.

Ex prædictis regulis ſequitur Primò, Inualidum eſſe iuramentum Clerici, quo renunciat priuilegio fori, promittens ſe compariturum coram iudice ſæculari. Ratio eſt, quia ſine peccato id exequi non poteſt; cùm ſit illi prohibitum, vt apertè habetur cap. Si diligenti, de foro competenti. Secundò, Inualidum eſſe iuramentum, quo vir iurat vxori, ſe non accuſaturum illam de vllo crimine: quia fieri poteſt vt teneatur illam accuſare. vnde capitu. Quemadmodum, de iureiurando dicitur, tale iuramentum *eſſe temerarium*; nempe quia iuratur id, in quo poteſt eſſe peccatum. 54

Conſectaria duo.

Priuilegij fori renunciatio facta à Clerico.

Iuramentum de nõ accuſando.

Petes, An iuramentum hoc valeat, ſaltem quamdiu non committitur crimen, in quo teneatur accuſare?

Videri poſſit valere: quia obligatio videtur diuidua. non enim ſolùm intendit ſe obligare ad celanda ea, quæ ſunt cõtra bonum publicum, ſed etiam ea quæ ipſum priuatim lædunt. vnde etſi reſpectu illorum non poſſit ſe validè obligare, tamen obligatio manebit valida, quatenus ſe extendit ad ea quæ ſileri poſſunt. Sicut ſi Titius iurauit ſeruare ſecretum in omnibus quæ illi dices; etſi non teneatur ſeruare in his quæ vergunt in damnum publicum, vel tertij, in alijs tamen tenetur: quia obligatio eſt diuidua, & vtile non debet per inutile vitiari.

Reſpon. Fateor obligationem eſſe diuiduam, niſi ipſe intenderit

Digitized by Google

tenderit ſe tantùm obligare ad omnia coniunctim, ita vt ſi non teneretur, vel non poſſet omnia celare, nollet obligari ad ſingula ſeorſim, tamen ex alio capite videtur irritum hoc iuramentum, ſi intelligatur de crimine committendo; nimirum quia tali promiſſione inuitatur coniunx ad peccandum, & remittitur dolus futurus, contra L. Si vnus 27. §. Illud. & §. Pacta. ff. de pactis. Vnde eſt peccatum tale quid promittere, & promiſſionem non reſcindere. quare non poteſt iuramentum accedens eſſe validum. Secùs ſi agatur de crimine iam commiſſo, aut de accuſatione eius ſi ad diuortium. Vide Panormitan. in cap. Quemadmodum. 28. de iureiur. num. 14. vbi fusè hanc diſtinctionem tractat.

Si ius prohibeat. Tertiò, Quotieſcumque ius prohibet aliquem actum tanquam illicitum, eumque punit, iuramentum de eo faciendo appoſitum eſt irritum; vt cùm prohibetur exportatio frumenti, vel auri, &c. tum quia hæc cenſentur illicita, ſaltem ciuiliter: tum quia ſunt prohibita immediatè propter bonum publicum: tum quia nullum vinculum priuatum poteſt hominem obligare contra legem publicam, etiamſi illa lex non obligaret niſi ad pœnam. Ob eamdem cauſam *Iuramentũ prodigi.* quidam volunt irritum eſſe iuramentum prodigi, cui interdicta eſt bonorum adminiſtratio, quo ille confirmat aliquem contractum. Ita Bartolus in L. Is cui bonis, 6. num. 7. ff. de verb. oblig. vbi pro hac ſententia citat Iacobum de Arena, & quemdam magnum Canoniſtam. & in addit. citatur Angelus, Baldus, Aucharanus, &c. alij dicunt eſſe irritum, quia præſumitur carere iudicio. ita Couarru. in cap. Quamuis pactum. p. 2. § 3. num. 11 quam rationem etiam adfert Bartolus & alij. Verius tamen credo, etſi hoc iuramẽtum non confirmet contractum, non eſſe irritum. Ratio eſt, quia non prohibetur ei adminiſtratio ob fauorem publicum, vel tamquam illicita, ſed ob priuatum: at quando lex aliquid decernit irritum ob priuatum commodum, nõ inducit obligationem peccati, etiamſi vtatur verbis in perſonam directis, quibus ei aliquid mandet vel vetet. vt rectè Couar. ſuprà. §. 2 nu. 14. ergo hac ex parte nihil obſtat iuramenti vinculo. Secùs tamen ſi ob commodum publicum. tunc enim obligat ſub peccato pro grauitate materiæ, vt vult Couarr. Deinde etſi ipſi aliquo modo contractus eſſet prohibitus ſub peccato, non tamen ideò teneretur illũ ſemel factum reſcindere hoc enim ei non eſt præceptum. ergo etiamſi non poſſit ſuo iuramento obligari ad alienandum; poterit tamen obligari vt alienationi iam factæ non contrrouieniat. Idem dicendum, quotieſcumque præceptum legis dirigatur ad perſonam, ita vt ei aliquam obligationẽ imponere intendat. iuramentum enim non poteſt contra legis publicæ obligationem, quamuis ea peccatũ non contineat, vinculum inijcere. quia omnis lex iuſta ad bonum publicum pertinet. hoc modo ſuſtineri ex parte poteſt doctrina Bartoli in d. L. Is cui bonis, nu. 7. & in L. Si quis pro eo. 56. nu. 9. ff. de fideiuſſorib.

Ex his patet iuramentum ſemper eſſe ſeruandum & egere relaxatione, niſi vel iure ſit irritum, vel deſit tacita conditio, vel ſit de re illicita, vel ſit contra aliquam legem, aut alia aliqua ratione ſit contra commodum publicum.

55 *Quando cõfirmet contractum.* Reſtat alterum, quod nobis erat explicãdum. nimirum, Quando iuramentum confirmet contractum, quando nõ. Barto. in d. L. Si quis pro eo. ff. de fideiuſſ. & mandator. aſſignat decem regulas, quæ ferè ad duas reduci poſſunt.

Regula 1. Prior eſt, Quando actus aliquis principaliter prohibetur iure ciuili ob priuatam vtilitatem alterius contrahentium, confirmatur iuramento, niſi vis aut dolus interuenerit.

Altera eſt, Quando actus prohibetur principaliter ob fauorem publicum, non confirmatur iuramento; imò iuramentum eſt inualidum, ita vt non egeat relaxatione.

Prior regula eſt recepta ab omnibus, eiuſque complura adferam exempla infrà nume. 56. Ratio eſt, quia quiſque poteſt renuntiare quod in ſuum fauorem eſt introductum; iuramentum autem accedens ſequitur actum cõſideratum ſecundùm ſuam primordialem naturam, vt ſuprà numero 16. dictum eſt. quare cùm actus ſecundùm naturam ſuam ſepoſito iure ciuili ſit validus, confirmabitur iuramento.

Altera regula etiam à plerìſque comprobatur, & ratio eius petitur ex cap. Si diligenti. 12. de foro competenti. & L. Ius publicum. 38. ff. de pactis. quibus locis dicitur, non poſſe ius publicum pactis priuatorum tolli. Sed diſcrepantia eſt inter DD. in aſſignandis exemplis; ſatis enim obſcurum eſt, quando aliquid ſit prohibitum primariò ob bonum publicum, quando ob priuatum. Vnde multa exempla quæ à Bartolo adferuntur, ab alijs refutantur. vt patet apud Couarru. in capit. Quamuis pactum. par. 2. §. ſecundo, & tertio. Adferam tamen aliqua in quibus minus eſt dubitationis.

Exempla vbi iuramentum irritum. Primum ſit, iuramentum Clerici, quo renuntians foro ſuo promittit ſe comparuturum coram iudice ſæculari. ca. Si diligenti ſuprà. Sed hoc iuramentum potiùs eſt inualidum, quia de re illicita, vt quæ redundet in ignominiam ordinis Eccleſiaſtici, vt ſupra dictum eſt. *Renuntiatio fori.*

Matrimonium metu cõtractum. Secundum, iuramentum metu extortum appoſitum matrimonio metu contracto, vel ſponſalibus ſimiliter metu contractis. Talia enim ſponſalia & matrimonia eſſe prohibita ob fauorem publicum: eò quòd odia, lites, pugnæ, quibus Reſpubl. perturbatur, ex huiuſmodi ſequerentur: ac proinde iuramentum accedens eſſe inualidum. Sed hæc iuramenta alia ratione poſſunt cenſeri inualida. Iuramentum enim appoſitum tali matrimonio; vel ita intelligitur, vt velis inhærere illi matrimonio abſque nouo conſenſu; & ſic eſt omnino illicitum; ac proinde inualidum: quia cùm matrimonium illud fuerit nullum propter metum, opus eſt nouo conſenſu, iuramentum enim nõ ſupplet defectum conſenſus, qui ex natura rei eſt neceſſarius. Deinde hoc iuramentum habet ex natura rei tacitam conditionẽ, nempe ſi liber adſuit conſenſus; qui cùm non adfuerit, ceſſat obligatio iuramenti defectu conditionis. Vel intelligitur, vt velis inhærere adhibito conſenſu nouo requiſito, & ſic eſt promiſſio ſponſalium. eſt tamen irritum tale iuramentum. ſi enim obligaret, teneteris contrahere matrimonium inutile. nam matrimonium metu contractum eſt irritum. illud autem metu contrahetur. nam iuramentum eſt metu mortis inuſtè extortum; cuius iuramenti violandi metu cogeris contrahere. vnde metus mortis erit cauſa contractus. quod enim eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati. atqui is qui exigit hoc iuramentum, non intendit matrimonium inualidum, ſed validũ. ergo hic deeſt tacita conditio, nempe hæc, *ſi matrimonium metu contractum ſit validum.* Quòd autem tale iuramentum ſit irritum, colligitur ex c. Ex litteris. 11. de deſponſat. impuber. vbi ſponſalia metu contracta & iurata à puella duodenni iudicantur irrita. & docet Caietan. v. Periu rium. cap. 3. Arragon. 2. 2. quæſt. 89. ar. 7. Sancius lib. 4. de matrimon. diſputat. 21. nume. 3. & alij multi.

Aduerte tamen contrariam ſententiam, ſcilicet, hoc iuramẽtum eſſe validum & requirere abſolutionem, eſſe valdè probabilem, eamque tenet Silu. v. Sponſalia. nu. 6. in ſi. & aliqui alij. quia res eſt licita quæ promittitur. ſed quod diximus, eſt verius.

Votũ, profeſſio. Tertium eſt iuramentum, quo quis cogitur confirmare votum aut profeſſionem metu extortam. id enim inualidum eſt, eò quòd tale votum ſit prohibitum ob fauorem publicum. ita Sancius ſuprà. Sed dici poteſt hoc iuramentum eſſe irritum ob defectum tacitæ conditionis, nimirum ſi adfuit liber conſenſus. Hunc enim ex natura rei requirit profeſſio. quare cùm hic defuerit, ceſſat obligatio iuramenti defectu conditionis.

Quartum, iuramentum quo Clericus confirmat donationem factam concubinæ. id enim eſt inualidum, quia hęc donatio prohibita eſt fauore publicæ vtilitatis & honeſtatis. ita Couar. in c. Quamuis pactum. p. 2. §. 1. nu. 12. adductis multis Doctoribus.

Idem dicendum de iuramento militis, quo confirmat donationem à ſe factam meretrici, ob eamdem cauſam; & colligunt Doctores ex L. Miles. 41. §. Mulier. ff. de teſtame. militis. Verius tamen puto, tale iuramentum donationi iam factæ appoſitum, egere relaxatione. Secùs, ſi appoſitum promiſſioni donandi. vt colligitur ex dictis nume. 54. in fine.

Vide alia quædam exempla magis dubia apud Couarr. loco citato. & §. 3. Nam vt ſuprà dictum eſt, non poteſt probari talia iuramenta non egere abſolutione, niſi opus ſit illicitum, vel contra legem, vel contra bonum publicum, &c.

Vt autem meliùs intelligatur, quando iuramentum confirmet contractum, quando non, aſſignari poſſunt duæ iſtæ regulæ.

Digitized by Google

Alia regula. 1. regula.

56 Prima ſit, Quando actus iure naturæ eſt irritus, vel irritari poteſt, non confirmatur iuramento: quamuis iuramentum regulariter ſit ſeruandum, ſi id, quod promittitur non eſt illicitum. Prior pars eſt communis Doctorum. Omnes enim fatentur, teſte Couarruuia, contractum iure naturæ irritum non confirmari iuramento; ut quando ui uel dolo extortus eſt. tunc enim ratione iniuriæ tenetur extortor ad reſtitutionem. vnde nullum ſolidum ius acquirit; & qui iurauit, ratione iniuriæ poteſt petere iuramenti relaxationem. Altera pars euidenter patet ex duabus regulis initio poſitis, ex iure Canonico.

Dixi *regulariter*, quia ſi dolo extortum ſit, aut contra legem, non eſt ſeruandum, nec eget vlla relaxatione, vt ſuprà dictum eſt.

2. regula.

Secunda regula ſit, Quando actus talis eſt, vt ipſe vel promiſſio illius ratificandi, vel non reuocandi, inducat obligationem naturalem, confirmatur iuramento; etiamſi alias iure ciuili ſit irritus, vel in irritum reuocabilis, modò vis uel fraus non interceſſerit: ſi verò nec ipſe, nec promiſſio illa inducat obligationem ullam, ne naturalem quidem, uel ſi uis aut fraus interuenerit, non confirmatur iuramento; eſt tamen hoc iuramentum ſeruandum, niſi relaxetur. Hæc regula conſtat duabus partibus, quæ ut intelligantur.

Dupliciter iuramentũ poteſt addi cõtractus.

Notandum eſt, Dupliciter poſſe iuramentum addi contractui. Primò, Si iures te promittere, donare, vendere, &c. & hoc modo non confirmat contractum, nec ullum ei robur tribuit: quia non eſt iuramentum promiſſorium, ſed aſſertorium tantùm eius, quod fit. vnde non minùs poteſt contractus reuocari, quam ſi tale iuramentum additum non eſſet. Secundò, ſi iures te ſemper contractum ratum habiturum, nec vmquam reuocaturum. & hoc modo intelligi debet iuramentum, vt confirmet contractum.

Probatur & explicatur prior pars regulæ.

Ratio prioris partis eſt, Si enim ipſe contractus inducit obligationem naturalem, manifeſtum eſt confirmari iuramento: quia iuramentum aufert omnia remedia Iuris & facti, quibus illa obligatio poterat elidi; & ſic manet omnino firma, & irreuocabilis.

Pacta inducentia obligationem naturalem.

Hoc modo confirmantur omnia pacta nuda, & omnia alia, quibus ius neque aſſiſtit neque reſiſtit; de quibus ſuprà hoc eodem cap. nume. 14. 17. 21. & 25. Denique omnes illi contractus, qui iure ciuili non ſunt omnino irriti, ſed datur ſolùm poteſtas elidendi actionem & ius alterius. Si autem contractus ſit omnino irritus, promiſſio tamen non reuocandi poteſt inducere obligationem naturalem, cùm hæc iure non ſit irrita. vnde ſi huic promiſſioni accedat iuramentum, confirmat illam: & conſequenter contractus ille reuocari nequit ſine iniuria. nam promiſſio non reuocandi, ius tribuit alteri vt contractus non reuocetur: quod ius fit omnino firmum iuramento. Aliam rationem attuli ſuprà numer. 26. ſed hæc eſt clarior.

Exẽpla in varijs contractibus. Cõtractus minoris.

Exempla, vbi contractus inducit obligationem naturalem, ſunt; Primò, Contractus minoris, præſertim de re mobili, ſine auctoritate curatoris. de quo infrà numer 65.

Donatio inter coniuges.

Secundò, Donatio inter patrem & filium nondum emancipatum; inter maritum & uxorem; de quibus capit. 18. nume. 88. & 90.

Promiſsio in ludo.

Tertiò, Promiſsio ſoluendi & non repetendi, quod credito uel ludo uetito ludens amiſeris. De quo infrà capit. 6. numer. 26. & 27.

Fideiuſsio mulieris.

Quartò, Fideiuſsio mulieris facta etiam inſtrumento publico. infrà cap. 28. nume. decimoſeptimo.

Cõtractus minoris de re immobili.

Vbi non inducit obligationem naturalem; Primò, Contractus minoris, quo alienat rem immobilem uel mobilem, quæ ſeruando ſeruari poterat, abſque auctoritate Iudicis. hunc enim irritum eſſe, nec naturaliter obligare, colligitur ex L. 7. 11. & 15. C. de prædijs minorum. iuramento tamen confirmari, patet L. 1. C. Si aduerſus uenditionem. nam promiſsio non reuocandi obligat naturaliter. Secundò, fideiuſsio mulieris ſine iuris ſolemnitate. de quo infrà cap. 28. nume. 17. His adde exempla ſequentia, ſiue contractus ſit irritus, ſiue non: nam ea res ualdè eſt perplexa apud Iuriſconſultos; & probabile eſt quando contrahentes ſunt habiles, & adeſt utrimque plenus conſenſus, contractum inducere obligationem naturalem, etiamſi ſolemnitas iuris non ſeruetur; de quo infrà cap. 19. num. 33.

Renuntiatio ſucceſsionis.

Itaque Tertium ſit, Renuntiatio futuræ ſucceſsionis in paterna hæreditate, cap. 2. de pactis, in 6. de qua uide multa apud Couarru. de pactis, p. 3. §. 3. & 4.

Alienatio fundi dotalis.

Quartò, Alienatio fundi dotalis, aut rei donatæ propter nuptias, facta abſque Iudicis auctoritate. cap. Cùm contingat, de iureiur. Quintò, Promiſſio inſtituendi hunc heredem.

Promiſſio non mutãdi teſtamẽti, &c.

Sextò, Promiſſio non reuocandi teſtamentum. Septimò, Promiſſio ſoluendi 100. in pœnam, ſi teſtamentum mutetur. De quibus tribus promiſſionibus infrà cap. 19. num. 95. Octauò, Donatio facta abſque inſinuatione vltra 500. ſolidos.

Donatio omniũ bonorum.

Nonò, Donatio omnium bonorum, præſentium & futurorum, de quibus capit. 18. num. 96.

Promiſsio pœnæ in ſpõſalibus.

Decimò, Promiſſio pœnæ ſponſalibus adiectæ, ſoluendæ ab eo, qui reſilierit. etſi enim hæc promiſſio fortaſſis ſit prohibita; (vt videtur colligi poſſe ex capit. Gemma, de ſponſalibus. vbi dicitur *huiuſmodi pactio meritò improbanda*) tamen ſolutio ſeu impletio promiſſionis, prohibita non eſt; ſicut nec receptio rei, quæ ſoluitur. imò videtur inducere obligationem naturalem. nam is cui hæc mulcta ſoluta fuerit, non tenetur ad reſtitutionem ante ſententiam Iudicis; vt poſt alios docet Sanches lib. 1. de matrimonio, diſput. 32. num. 21. quod ſignum eſt aliquod ius per talem promiſſionem acquiri; ergo accedente iuramento confirmatur.

Si habens ius repetẽdi, iurauit ſoluere.

Aduerte tamen ſi ſolùm iurauit ſoluere, non intendens ſibi adimere ius repetendi, quod ei per leges conceſſum eſt; tenebitur quidem ſoluere. poterit tamen poſteà vti iure ſuo in repetendo; imò ſi habet animum repetendi, poterit petere diſpenſationem, ne teneatur ſoluere quia hoc caſu ſolutio eſt parui momenti; ac proinde non ſoluere, non cenſetur eſſe in præiudicium tertij; vt ſupra numero 51. dictum eſt.

Contraria tamen ſententia, hanc promiſſionem pœnæ non confirmari iuramento, imò hoc iuramentum eſſe irritum, eſt probabilis; quia plurimorum Doctorum, quos refert & ſequitur Sanches lib. 1. de matrimonio diſput. 32. num. 21. Ratio tamen, qua id probant, non videtur ſolida. putant enim non ſolùm promiſſionem eſſe peccatũ; (quod tamen certum non eſt) ſed etiam ſolutionem: eò quòd promiſſor dum ſoluit, videatur promiſſionem ſuam approbare. Sed hoc neceſſarium non eſt. promiſſor enim ſoluendo non magis approbat promiſſionem, quàm promiſſarius ſolutum acceptando. hic tamen acceptando & retinendo non peccat; vt ipſi fatentur. Deinde ſi per ſolutionem approbatur promiſſio. numquam poteſt quis teneri ex promiſſione prohibita; quod conſtat eſſe falſum. dixi, *modò vis aut fraus non interceſſerit*; quia tunc non confirmatur iuramento; ſiue dicatur obligatio naturalis orta ex contractu tali, ſiue non; vt patet ex dictis nu. quinquageſimoprimo, & quinquageſimoſexto.

Poſterior pars regulæ.

Ex dictis patet poſterior pars regulæ aſſignatæ. quando enim actui nulla prorſus ſubeſt obligatio; non habet locum confirmatio illius: non enim confirmatur, niſi quod aliquam vim habet, etſi ea debilis ſit & infirma. Deinde vbi nulla eſt obligatio, ibi nullum eſt ius in altera parte: atqui vbi nullum eſt ius, nulla fit iniuria, etſi actus reſcindatur. itaque relaxari poteſt vinculum iuramenti; (quia per hoc nulla iniuria irrogatur tertio) & tunc actus reſcindi. Ante tamen illius relaxationem, omnino ſeruandum eſt, propter honorem diuinum; quia abſque ſalutis diſpendio ſeruari poteſt.

Cõtractus pupilli.

Exempla ſunt: Primò, Contractus pupilli, etiamſi pubertati ſit proximus: vt cùm habet decem annos cum dimidio, ſi ſit mas; vel nouem cum medio ſi femina. hic enim contractus, quamuis ſit de bonis caſtrenſibus vel quaſi caſtrenſibus, iure eſt irritus, iuxta multorum ſententiam, quam ſequitur Couarruuias de matrimonio, p. 1. cap. 5. §. 2. nume. 4. & Molina diſputat. 150. & 16 . & multi alij. eſtque valde probabilis, ob multa iura, quibus ſignificatur pupillum non contrahere obligationem. Vide §. Nunc admonendi. Inſtitut. quib. alien. licet. Promiſſio quoque non reuocandi talem contractum irrita eſt ob eamdem cauſam: vnde per eam nulla inducitur obligatio; quæ accedente iuramento poſſit confirmari. itaque poterit tale iuramentum relaxari vel irritari: quia id non cedit in iniuriam tertij. Couarruuias loco citato, docet poſſe iuramentum illud relaxari ob facilitatem illius ætatis; quia præſumitur deceptus.

Aduerte tamen, contrariam ſententiam (pupillum contrahere obligationem naturalem, & conſequenter eius contractum iuramento confirmari) eſſe probabiliorem, vt eruditè oſtendit Sanches lib. 6. de matrimonio, diſputatio.

Digitized by Google

tatio.38.quæſtio.2.de quo plura infrà dubitatio.8.

Cõtractus prodigi. Secundò, Contractus prodigi,cui datus eſt curator. *hic enim non poteſt promittendo obligari,& ideò nec fideiuſſor interuenire poteſt pro eo:*vt expreſſè dicitur L.Is cui bonis. 6. ff. de verborum obligation. Iuramentum tamen eſt ſeruandum niſi relaxetur; vt ſuprà probabilius eſſe diximus.

Promiſſio irrita. Tertiò, Omnis promiſſio, quæ prorſus eſt irrita, ita vt nullam obligationem pariat; vt eſt omnis promiſſio de re prohibita,aut quæ non eſt in poteſtate promittentis. quare cùm de multis promiſſionibus ſit quæſtio, vtrùm inducant obligationem naturalem;vt de promiſſione inſtituendi hunc hæredem, non reuocandi teſtamentum, ſoluendi certam ſummam,ſi teſtamentum mutatum fuerit, & ſimiles;probabiliter teneri poterit,licitum eſſe petere diſpenſationem iuraměti,quod tali promiſſioni apponitur.Idem dicendum de promiſſione metu vel fraude extorta.

57 *Actus contra prius iuramentum.* Petes Primò, Vtrùm actus, qui ſit contra iuramentum anteà præſtitum,ſit validus, maximè ſi iuramento muniatur; Siue, Vtrùm iuramentum confirmet contractum, vel actum contra prius iuramentum? De hac re agit Couarruuias in c.Quamuis pactum,p.1.§.2.

Reſpondeo,& Dico Primò,Si actus ille,qui ſit contra iuramentum,talis ſit,vt per ſe ſine iuramento factus,ſit validus;manet validus,etiamſi in eo committatur periurium. Ita Couarruuias ſuprà numero quinto, & alij Doctores paſſim. Ratio eſt, quia iuramentum prius,contra quod agitur, ſolùm facit vt non poſſit contrà fieri abſque periurio;non autem transfert dominium,aut reddit inhabilem ad actum contrarium per ſe validum, qui ſuum robur à iuramento non debet accipere.Patet exemplis: Qui ſponſalia contraxit cum aliqua,eaque iuramento confirmauit, validè poſteà contrahit matrimonium cum alia.cap.Sicut. 22.de ſponſalibus. Qui aliquid cum iuramento vendidit Caio abſque traditione; ſi poſteà vendat & tradat Titio, hic actus eſt validus,vt colligitur L.Traditionibus. 20. C. de pactis.& L.Quoties.15.C.de rei vindicatione. Qui iurauit non reuocare teſtamentum, non reuocare procuratorem,validè poſteà reuocat.Qui iurauit ſibi conferre beneficium,validè alteri confert.Si Canonici iurarunt edito ſtatuto, ſe non aucturos numerum Canonicorum, ſi poſteà auxerint, valet. Nec contrarium dicitur capit. Dilecto.25.de præbendis, quia ſolùm dicitur eos id non poſſe facere, nempe licitè, quia contra Iuramentum: non autem eſſe irritum ſi faciant: vt notat Panormitanus ibidem. non enim hoc iuramento ſe priuarunt iure augendi.

58 *Actus iure inualidus non confirmatur iuramento cõtra prius iuramentum.* Dico Secundò, Si actus ille, qui contra prius iuramentum ſit, per ſe abſque iuramento ſit inualidus, non poteſt confirmari iuramento contra prius iuramentum. Couarruu. ſuprà, & alij quos ibi citat. Ratio eſt, quia iuramentum,in quo eſt periurium, non poteſt firmare contractum per ſe inualidum. Item iuramentum poſterius non poteſt obligare contra iuramentum prius. Exemplum: Si mulier iurauit ſe non alienaturam res dotales, aut donatas propter nuptias, & poſteà alienet, non valet alienatio, etiamſi eam iuramento confirmet, vt docet Gloſſa in cap. Licet. 2.de iureiurando.in 6. quia per ſe iure eſt irrita, niſi fiat auctoritate Iudicis,vt patet L Iulianus. 5. ff.de fundo dotali.& Authent.Siue à me. C. ad Senatus conſultum Velleianum: & periurio non poteſt confirmari. Si maritus iurauit ſe non donaturum vxori, & poſteà donet, addito iuramento de non reuocando,non confirmatur donatio; quia donatio per ſe inualida, non poteſt robur accipere à periurio.

59 Dices,In iuramento non reuocandi illam donationem, non eſt periurium;quia antè non iurauit ſe donationem(ſi contingeret eam facere)reuocaturum.

Reſpondeo, Non iurauit id expreſſè; cenſetur tamen id tacitè iuraſſe, dum iurauit non alienare. ex vi enim huius iuramenti, tenetur reuocare alienationem, ſi poteſt. vnde ſi poſteà iuret ſe eam non reuocaturum, cùm tamen poteſtatem habeat reuocandi,facit contra prius iuramentum, & ita committet periurium, non ſolùm donando contra prius iuramentum; ſed etiam iurando non reuocare. Secùs quando contractus, qui ſit contra prius iuramentum, per ſe eſt validus, nec poteſt reuocari. tunc enim etſi contrahendo fiat periurus,non tamen iurando non reuocare.

Cõtractus eiuſdem rationis. Denique quando actus contrarij ſunt eiuſdem rationis, ſi prior eſt validus, ſecundus huic contrarius eſt inualidus, etiamſi iuramento muniatur: vt ſi promittam tibi rem, quam anteà alteri promiſi,vel Deo voui. Sic ſponſalia iurata cum ſecunda, non obligant contra prima ſimplicia. Ratio eſt, quia promiſſio poſterior non poteſt mandari executioni ſine peccato; fieret enim cum iniuria eius, cui prior facta eſt. vnde etiam eſt inualida per ſe, etſi non ſit contra vllum iuramentum. Idem dicendum de venditione ſecunda, facta contra primam; niſi in ſecunda facta ſit traditio. tunc enim transfertur dominium. idem de donatione, vt conſtat ex dictis ſuprà capite tertio, dubitatione tertia.

DVBITATIO VIII.

Quinam poſſint contrahere.

RESPONDEO,Generatim omnes qui habent adminiſtrationem bonorum, poſſe contrahere, quatenus illa adminiſtratio ſe extendit: nam adminiſtratio magna ex parte in contractibus conſiſtit. qui verò carent adminiſtratione,non poſſunt;niſi ex conſenſu eorum,quibus ſubſunt.Sed præcipua difficultas eſt de pupillo & minore.

Dico Primò; Minor, & pupillus pubertati proximus poſſunt ſine auctoritate curatoris, vel tutoris validè contrahere in ſuum commodum, non tamen in ſuum incommodum:non enim poſſunt ſine auctoritate eorum, quibus ſubſunt,alijs validè & efficaciter obligari,quamuis poſſint alios ſibi obligare. eſt communis ſententia Doctorum, & habetur expreſſè Inſti.de author.tutor.initio,vbi poſt pauca dicitur, *Placuit, meliorem quidem ſuam conditionem (pupillum) facere poſſe,etiam ſine tutoris auctoritate: deteriorem verò non aliter,quàm cum tutoris auctoritate.Vnde in his cauſis,ex quibus obligationes mutuæ naſcuntur, vt in emptionibus, venditionibus, locationibus, conductionibus, mandatis, depoſitis, ſi auctoritas tutoris non interueniat,ipſi quidem,qui cum his contrahunt,obligantur, at inuicem pupilli non obligantur.* Idem habetur Inſtit. de inutil.ſtipulat. §.Pupillus. vbi etiam additur,hoc intelligendum de *pupillo pubertati proximo*, id eſt, qui habet ætatis decem annos cum medio,ſi mas eſt:vel nouem cum medio, ſi femina.ante hoc tempus dicitur *infans*,vel *infantiæ proximus*;nec præſumitur Iure ſatis habere iudicij ad contrahendum. *Infantia* durat vſque ad annum ætatis ſeptimum completum. *Pubertas* verò incipit maſculis in termino quartidecimi; feminis duodecimi. Vnde intra hos terminos conſtituti,quando ſunt propinquiores termino,in quo incipit pubertas, quàm in quo deſinit infantia, dicuntur proximi pubertati;& præſumuntur Iure habere ſufficiens iudicium ad alterum ſibi per contractum obligandum. ita docet Gloſſa in d.§.Pupillus.v.Infantiæ proximus. Inchoata pubertate, deſinit ætas pupillaris, & incipiunt vocari *puberes* & *minores* vſque ad annum vigeſimumquintum expletum:poſt quod tempus vocantur *maiores*. 60 *Minor & pupillus.* *Pubertati proximus quis dicatur.* *Infantia. Pubertas*

Idem intelligendum de contractu *pupilli* vel *minoris cum maiore*.Si enim minor cum minore,vel habente priuilegium minoris,contrahat, non illum ſibi obſtringit; quia eodem priuilegio vtitur.Secùs de maiore. Vnde dici ſolet, contractum maioris cum minore claudicare; quia *ſolùm ex altero latere eſt obligatio*, vt Iureconſultus ait L.Iulianus.13.§.Si quis à pupillo,ff.de actionib.empti. Porrò ſtatuerunt hoc Iura in fauorem illius ætatis: *vt minoribus, ætas in damnis ſubueniret,& in proſperè geſtis non obeſſet*, vt habetur L. Non eò minùs, decimoquarto, C. de procurator.

Petes, Vtrùm nullo modo, & in nullo contractu obligentur?

Reſpondeo & dico Secundò,In contractu, quo alienant vel oppignerant propria auctoritate, rem aliquam immobilem vel mobilem pretioſam,quæ ſeruãdo ſeruari queat, nullo modo obligantur: in alijs verò probabilius eſt obligari ex contractu naturaliter, non tamen ciuiliter; poſſunt tamen hanc obligationem beneficio reſtitutionis in integrum elidere, & ita non obligantur validè ſeu efficaciter. 61

Prior pars,eſt ferè communis ſententia Doctorum;nam

Digitized by Google

In quibus contractibus non obligetur naturaliter. *Requiritur decretum.*

ad alienationem rei immobilis, vel mobilis pretioſæ pupilli vel minoris, requiritur non ſolùm auctoritas tutoris vel curatoris, ſed etiam decretum Iudicis; alioquin eſt irrita, vt patet ex multis iuribus, ff. de rebus eorum, qui ſub tutela vel cura ſunt, ſine decreto non alienandis, vel ſupponendis. & L. 7. 11. 15. C. de prædijs minorum. Itaque ſi tale aliquid alienauit ſua auctoritate, nullo modo obligatur: ac proinde poteſt non implere contractum. & ſi impleuit, rem ſuam repetere, abſque beneficio reſtitutionis. hoc enim beneficium non eſt neceſſarium, niſi quando contractus fuit validus, ſaltem quoad obligationem naturalem inducendam. maior quoque, cum quo contraxit, tenetur, etiam ante ſententiam, rem acceptam reſtituere, volente minore aut eius curatore: quia per contractum, nullum ius acquiſiuit.

An maior teneatur reſtituere.

Vbi tamen aduertendum eſt, maiorem non teneri reſtituere ante ſententiam Iudicis, niſi minor reſtituat pretium, quod accepit. ſi enim nolit pretium reſtituere, poterit maior iure retentionis, aut compenſationis rem retinere; vt docet Sarmiento, de reditibus p. 1. cap. 2. num. 6. nam Iure naturali tenetur alter pretium reſtituere. imò ad hoc quoque tenetur iure ciuili, quatenus ex eo factus eſt locupletior, vt patet ex L. 1. ff. de auctor. tutor. Quòd ſi non ſit factus locupletior; vt quia amiſit vel conſumpſit, Iure ciuili non tenebitur, ſed ſolùm obligatione naturali; quam obligationem poterit excutere, vtendo beneficio reſtitutionis in integrum, & cogendo maiorem ad reſtitutionem rei venditæ, per ſententiam Iudicis; qua ſententia poſita, tenebitur eam reddere, amiſſo pretio; vt omnes Doctores docent. de quo infrà dubit. 9. Si tamen dolo pupilli res perijt, datur actio aduerſus illum vt ſoluat: quia cùm ſit doli capax, tenetur de dolo. habetur expreſsè L. vnica, C. de reputationibus, quæ fiunt in iud. &c.

In quibus naturaliter.

Altera pars, *in alijs contractibus priuata auctoritate factis, probabilius eſſe, minorem obligari naturaliter*, eſt plurimorum Doctorum, Bartoli, Pauli, Angeli, Saliceti, Fulgoſij, Azonis, Alexandri, Decij, Cornei, & aliorum, quos citat & ſequitur noſter Sanches, lib. 6. de matrimonio, diſput. 38. num. 21. Item Anto. Gomezij, de reſtit. minorum num. 1. Nauarri lib. 4. conſil. 39. nume. 11. de ſponſa lib. Lopez 1. p. cap. 124. & Molinæ diſput. 214. Cordubæ in Summa, quæſt. 155. Primò, Quia fideiuſſor minoris obligatur etiam ciuiliter, vt colligitur L. fin. ff. de Iureiur. & L. Marcellus. 25. ff. de fideiuſſoribus. ergo obligatur ipſe minor, ſaltem obligatione naturali. Conſequentia patet, quia cõmunis ſententia Iuriſperitorum eſt, principali nullo modo obligato, non obligari fideiuſſorem; deficiente enim principali obligatione non valet acceſſoria, vnde vt fideiuſſor teneatur, requiritur vt principalis ſaltem naturaliter obligetur. L. Cùm lex. 46. ff. de fideiuſſoribus & mandatoribus. & L. Naturaliter. ff. de condict. indebiti. Secundò, L. Si pupillus. 21. ff. ad L. Falcidiam, apertè indicatur, pupillum ex mutuo accepto, contrahere, *obligationem naturalem* reddendi. & L. 1. ff. de Nouat. *illum obligari naturaliter*, ſi ſine tutoris auctoritate promiſerit. ſimilia habentur multis alijs textibus.

Fideiuſſor. *Mutuum.*

Hac ſententia tamquam probabiliore ſuppoſita; etſi minor non poſſit reſilire à contractu Iure ordinario, ſeu ſpectata conditione contractus: poteſt tamen Iure extraordinario, ſeu priuilegio reſtitutionis in integrum, & hac ratione dicitur non obligari ex tali contractu; quia non obligatur efficaciter, ſicut maior, cùm poſſit hãc obligationem naturalem, beneficio Iuris ciuilis elidere. Hoc modo intelligenda ſunt alia Iura, dum habent, pupillum & minorem ſine auctoritate tutoris vel curatoris non obligari, vt fusè oſtendit Sancius ex multis Iuriſperitis. Poteſt tamen tutor vel curator pro ſuo arbitratu reſcindere contractum; quia ipſi commiſſa eſt adminiſtratio.

Habens à minore.

Ex his ſequitur, Eum, qui à pupillo & minore habet aliquid per contractum, vel donationem, ad cuius alienationem non requiritur decretum, nõ teneri ad reſtitutionem ante ſententiam Iudicis. etſi enim pupillus & minor non poſſint transferre dominium per talem actum, ſecuta traditione; id impediente Iure ciuili, vt apertè habetur §. Nũc admonendi, & § fin. Inſtit. Quibus alien. licet. tamen obligatione naturali tenentur ſtare contractu, & rem illam alteri tradere, & traditam permittere poſſidere: vnde alter Ius habens, vt hoc ſibi fiat, poterit eam retinere, donec per remedium reſtitutionis iubeatur reſtituere. ita Sanches ſuprà, & Molina diſputat. 214. & ſequen. & conſentiunt omnes auctores, qui admittunt in minore obligationem naturalem: obligatio enim naturalis tribuit creditori Ius retinendi & compenſandi, vt Iuriſperiti docent ex L. 3. §. Pupillus. ff. de negot. geſt. & L. Etiam quod. 6. ff. de compenſat.

Contraria ſententia eſt probabilis.

Aduerte tamen, Alteram quoque ſententiam eſſe valdè probabilem, nimirum ex nullo contractu pupilli vel minoris vllam obligationem naſci. & iuxta illam poterunt rem traditam mero iure abſque beneficio reſtitutionis, repetere: & alter tenebitur eam ante omnem ſententiam reſtituere. in hanc propendent plerique Theologi. Si tamen acceſſerit minoris iuramentum, nec ipſe poterit repetere, nec alter tenebitur reſtituere, vt conſtat ex dictis ſuprà dubitatio. 7.

62 *Si iuramento confirmetur.*

Circa prædicta, ſunt Notanda tria. Primò, Eum, qui contraxit cum minore, etſi non poſſit reſilire, poteſt tamen nolle implere contractum, niſi minor antè procuret conſenſum curatoris, vel decretum Iudicis, in euentu, quo illud eſt neceſſarium; vel niſi iureiurando confirmet contractum: quia alioquin exponeret ſe periculo damni; & minor, ſi hæc recuſet, non videtur agere bona fide.

Caſtrēſia, Quaſi caſtrenſia.

Secundò, Prædicta intelligẽda de bonis minorum, quorum etſi habeant dominium, non tamen habent adminiſtrationem, vt ſunt hæreditaria, & alia, quæ neque caſtrenſia, neque quaſi caſtrenſia ſunt. nam de caſtrẽſibus & quaſi caſtrenſibus poſſunt omnino valide contrahere abſque auctoritate eorum, quibus ſubſunt: quia horum non ſolùm habent dominium, ſed etiam adminiſtrationem. Si tamen grauem læſionem ſenſerint, poſſunt vti beneficio reſtitutionis, vt infrà dicetur.

Etiam alijs quibuſdã cõtrãctu claudicat contractus.

Tertiò, quòd dictum eſt ſuprà, Contractum pupilli & minoris cum maiore claudicare, etiam locum habere in quibuſdam alijs caſibus. Primò, In contractu Eccleſiæ, quo rem immobilem vel mobilem pretioſam, quæ ſeruari poterat, ſine debita ſolemnitate alienauit. Eccleſia enim eſt inſtar minoris hic enim contractus eſt irritus ex parte Eccleſiæ, vnde ipſa poteſt reſilire ſi velit; alter tamen, cum quo contraxit, non poteſt; ſi Eccleſia nolit, & curet eum debito modo ratificari, ſupplendo ſolemnitatem omiſſam, vt docet Sarmiento, de reditibus p. 1. cap. 2. num. 18. Secundò, In contractu prodigi, cui datus eſt curator. L. Is, cui bonis. 6. ff. de verb. oblig. eſt enim hic inſtar pupilli. quamuis ex huius contractu nulla oriatur obligatio, vt patet ex dicta L. Is, cui bonis: ſicut nec ex contractu Eccleſiæ, cui deeſt ſolemnitas requiſita. Tertiò, In contractu Religioſi, abſque expreſſa vel tacita ſui Superioris facultate contrahentis. poteſt enim Prælatus hunc contractum ratificare, vel irritum reddere, prout ei libitum fuerit; idque ſiue ſuo, ſiue monaſterij nomine Religioſus ille contraxerit, vt docet Nauarrus comment. 2. de Regul. numer 30. & 65. in fine. Quartò, In contractu fraude vel metu iniquè extorto. qui enim fraudem aut vim paſſus eſt, poteſt perſtare, vel reſilire, vt docet Sarmiento ſuprà num. 18. & colligitur L. Iulianus. 13. §. Si quis à colludente. ff. de action. empti. de quo ſuprà numer. 32. & 38. Probabile tamen eſt, in huiuſmodi euentis, quando contractus fuit irritus, alterum re adhuc integra non teneri implere contractum, niſi per ſententiam cogatur; iuxta ea, quæ dicta ſunt nume. 32. De ceteris, qui contrahere poſſint, vide infrà capite 18. dubitatione vndecima.

An alter poſſit non implere.

DVBITATIO IX.

Quibus concedatur reſtitutio in integrum, ſi ex aliquo contractu damnum notabile acceperint.

NOTANDVM eſt, Hoc beneficium propriè non habere locum, quando contractus fuit omnino irritus: tunc enim *communi auxilio & mero iure munitus eſt*, vt habetur initio L. in cauſæ cognit. 16. ff. De minoribus, vbi in fine additur, *generaliter probandum eſſe, vbi contractus non valet, pro certo Prætorem ſe non debere interponere.* Quo poſito,

Reſpondeo, Hoc beneficium concedi, Primò, Minoribus, 63

Digitized by Google

Minoribus

ribus, id eſt, qui nondum 25. annum expleuerunt, ſi interea in aliquo contractu non ſatis prudenter & circumſpecte facto, damnum acceperint; L. 3. & 5. C. de in integrũ reſt. minor. etiamſi ille contractus ſit factus de conſenſu tutoris, vel curatoris, & auctoritate Iudicis, vt patet ex L. 1. & ſequentibus, ff. de minoribus & ff. de in integrum reſtitutione. Ratio eſt; quia conſenſus tutoris & decretum Iudicis ſolùm faciunt vt Actus mero Iure valeat; non autem excludunt beneficium reſtitutionis.

Si læſus ex venditione.

Vnde ſequitur Primò, Si læſus eſt ex venditione, quòd rem vendiderit minoris iuſto, poterit agere ad iuſtum pretium. ſi oportebat rem non vendi; poterit agere contra quemuis poſſeſſorem ad eam recuperandam, vt rectè Gomezius tom. 2. cap. 14. num. 7.

Si ex mutuo.

Secundò, Si læſus eſt ex mutuo accepto; vt quia pecuniam illam amiſit, vel malè conſumpſit; poteſt vti beneficio reſtitutionis in integrum, & ſolùm ſoluere id, quo factus eſt locupletior. quod eſt notandum pro iis, qui minoribus dant mutuum ſine fideiuſſore, (cum enim naturaliter obligentur, poteſt eis accedere fideiuſſor, vt ſuprà num. 61. oſtenſum eſt) vel ſine auctoritate parentis, tutoris vel curatoris; vide L. 2. C. de filio familias.

Si ex eo, quod debitor ei ſoluit.

Tertiò, Si læſus eſt in ſolutione pecuniæ ſibi facta, poteſt reſtitui, ſi enim debitor ei ſoluit ſine auctoritate tutoris vel curatoris, ſolutio ipſo Iure eſt nulla. Vnde debitor non manet liber, niſi pecunia ſit ſalua, vel conuerſa in vtilitatem minoris. Hoc tamen intellige in foro externo; non enim tenetur ſponte ſoluere ſecundò: ſed poteſt expectare ſententiam Iudicis quia ſolutio valuit naturaliter. ſi verò ſoluit ei cum auctoritate tutoris vel curatoris, manet liber ipſo Iure: ſed reſtituitur minori, ſi pecunia ſit deperdita vel conſumpta facilitate vel culpa ipſius. Hoc tamen caſu, credo debitorem habere actionem in eos, quorum auctoritate & mandato ſoluit. quòd ſi etiã Iudicis auctoritas acceſſerit, qui compulit illum ſoluere minori; tunc perfectè manet liberatus, nec poteſt aduerſus eum reſtitutio in integrum peti. habentur hæc omnia §. At ex contrario, Inſtit. Quibus alienare licet, iuncta Gloſſa.

Ex donatione.

Quartò, Si donauit rem notabilem, cenſetur læſus, & poteſt reſtitui. ſi tamen ex rationabili cauſa donauerit, verbi gratia, propter obſequia ab altero accepta, quæ decuit ſic remunerari: vel propter nuptias, vel ſponſalitiam largitatem, ſpectata qualitate perſonarum & conſuetudinem regionis; non reſtituitur: non enim per talem donationé cenſetur læſus: quia prudenter & ſecundùm rectam rationem facta eſt. L. 1. C. Si aduerſus donationem.

Ex quaſi contractu.

Quintò, Si læſus eſt ex quaſi contractu; vt quia damnoſam hæreditatem ſibi teſtamento delatam acceptauit, etiamſi cum auctoritate tutoris vel curatoris id factum ſit. tunc enim ex tacito contractu obligatur creditoribus defuncti & legatarijs; vel ſi lucroſam repudiauit. Gomezius num. 4. pari modo ſi læſus ſit in electione, eligendo partem deteriorem. Gomezius num. 5.

Ex reſignatione beneficij.

Sextò, Si læſus eſt imprudenti reſignatione vel permutatione beneficij, multi cẽſent eſſe reſtituendum. vt Couarruuias lib. 2. variar. ca. 5. num. 3. & alij, quos ibi citat. in eamdem ſententiam propendet Molina diſput. 573. idque verum eſſe cenſent, etiam ſi beneficium ſit iam alteri collatum, quæ ſententia probabilis eſt: etſi contraria ſit etiam probabilis, & plurium DD. de quo vide Couarru. ſuprà, cap. 5. num. 1. 2. 3. puto tamẽ non eſſe in vſu, vt detur reſtitutio.

Quanto tempore.

64 Petes, Quanto tempore competat hoc priuilegium minoribus? Reſpondeo, Vſque ad annum 29. completum. nã durat quatuor annis integris poſt expletum annum 25. ætatis, quo deſinunt eſſe minores. L. fin. C. De tempor. in integrum reſtit. eſtque communis ſententia DD.

Obſtat ratificatio.

65 Aduerte tamen, Etſi minor poſſit reſtitui aduerſus omnes contractus, in quibus eſt læſus, durante minori ætate factos, ſi nihil aliud acceſſit; non tamen, ſi maior factus (id eſt, expleto anno 25. ætatis) eos ratificauit. Et quidem ſi contractus, in quo minor fuit læſus, mero Iure valuit; vt quia cum debita Iuris ſolemnitate celebratus fuit, ratificatio tollit beneficium reſtitutionis, quod illi ratione minoris ætatis competebat, vt patet ex L. 1. & 2. C. Si maior factus ratum habuerit. Si verò non valuit ipſo Iure; vt quia aberat decretum in caſu, quo requirebatur; ratificatio quidem confirmat contractum, & tollit beneficium reſtitutionis, cõpetens ratione minoris ætatis: non tamen tollit beneficium ſeu Ius competens maioribus; vt eſt remedium legis. 2. C. De reſcindenda venditione, quod datur illi, qui deceptus eſt vltra dimidium iuſti pretij, vel aliud ſimile, vt docet Gomezius ſuprà num. 11. & habetur expreſsè L. 1. C. Si maior factus alienationem factam ſine decreto, ratam habuit.

Iuramentum.

Similiter non datur reſtitutio, ſi contractum in minore ætate iuramento confirmauit; quamuis alioquin per ſe irritus & nullus eſſet. Authen. Sacramenta puberum. C. Si aduerſus venditionem. vbi generatim dicitur, *Iuramenta puberum ſponte facta ſuper contractibus rerum ſuarum non retractandis, inuiolabiliter cuſtodiantur.* Idem patet ex L. 1. eiuſdem tit. Ex quibus conſtat, contractum minoris iuramento confirmari, & ipſum fieri inſtar maioris. Si tamen commiſſa fuiſſet iniuſtitia, vt ſi fraude vel metu fuiſſet inductus ad contrahendũ, obtenta iuramenti abſolutione, quam tunc petere poterit, fas ei erit reſtitutionis remediũ implorare.

Impuberis iuramentũ

Idem dicendum, ſi adhuc erat impubes, dum iurauit. impubertas enim eſt ſufficiens cauſa relaxandi iuramenti, ſicut metus, vt docet Couarruuias in cap. Quãuis, de pactis in 6. 3. p. §. 1. nu. 4. quia iudicium adhuc eſt valdè infirmum. addo etiam à tutore in irritum reuocari poſſe, vt infrà cap. 42. dub. 12. dicetur.

Cõceditur pijs locis.

66 Secundò, Conceditur hoc beneficium Eccleſijs, alijſque pijs locis. Hæ enim inſtar minorum habent quadrienniũ à celebrato contractu, vel quaſi contractu, vt communiter tradunt DD. ex cap. 1. & 2. de reſtitutione in integrum lib. 6 vide ibidem Gloſſam & Couarru. lib. 1. variar. cap. 3. num. 10. & 11. Vbi nota, Eccleſiæ, ſi valdè enormiter ſit læſa ex contractu, concedi ampliùs quàm quadriennium, vt ibidem docet Couarru. eccleſiaſtici tamen in ſuis contractibus, quos priuato nomine faciunt, non fruuntur hoc priuilegio, Couarruuias c. 4. num. 3.

Reipub.

67 Tertiò, Conceditur Reipublicæ cuiuſuis oppidi L. 4. C. Quibus ex cauſis maiores in integrum reſtituantur. vbi dicitur, *Reſpublica minorum Iure vti ſolet, ideòque auxiliũ reſtitutionis implorare poteſt.*

Principib⁹ ſupremis.

Quartò, Supremis Principibus, quoad bona principatus alienata, quia hæc ad Rempublicam pertinent.

Academia

Quintò, Vniuerſitati ſtudiorum, iuxta Panormitanum, in cap. 1. De in integrum reſtit. & alios multos.

Rudibus.

Sextò, Interdum conceditur rudibus, vt ruſticis & mulieribus, qui ignorant iura, vt ex Maranta, qui alios citat, refert noſter Molina, diſp. 574. §. Militibus.

De reſtitutione in integrum contra præſcriptionem, dictum eſt cap. 6. dub. vlt.

Quo modo petatur reſtitutio.

68 Circa prædicta, duo ſunt notanda. Primum eſt, Dupliciter poſſe peti reſtitutionem in integrum. Primò, Implorando officium Iudicis, citata parte; vt quando ſolutio facta eſt, uel res ab altero poſſidetur. Secundò, Excipiendo contra eum, qui petit ſolutionem, vel rem tradi, ſe læſum eo contractu vel actu fuiſſe; ut docet ex communi ſententia doctorum Gomezius num. 8. Confirm. ex reg. Iuris 71. in Sexto. *Qui ad agendum admittitur, eſt ad excipiendum multò magis admittendus.* & reg. 156. ff. eodem, *Cui damus actionem, eidem & exceptionem competere, multò magis quis dixerit.* Hæc exceptio ſemper durat, quamdiu ſolutio facta non eſt. Poſt quam facta eſt, opus eſt ſententia Iudicis ut recuperetur: nec licita eſt occulta compenſatio. quia lex ſolùm concedit hanc recuperationẽ, mediante Iudicis ſententia colligitur L. Si curatorem. 3. C. de in integrum reſtit. minor.

Quis dicatur.

69 Secundum eſt, Non ex eo cenſeri quempiam læſum, quòd re ipſius vendita, præſentet ſe alius, qui plus offerat: ut multi DD. affirmant. ſi enim iuſto pretio uendita eſt, eòque tempore & modo, quo prudens uenderet, non poteſt minor petere reſtitutionem, ut colligitur ex L. Verùm. 11. §. Sciendum ff. de minoribus. ſi uerò uendita eſt infrà iuſtum pretium, uel non debito tempore, uel non cum debitis circumſtantijs; tunc poteſt petere reſtitutionem, & eam uendere pluris licitanti. Idem dicendum de elocationibus & conductionibus, alijſque contractibus. uide plura apud Gomezium tom. 2. cap. 14. Sed quæ diximus abundè ſatis ſint Theologo.

Digitized by Google

DVBITATIO X.

Vtrùm in hac integrum reſtitutione comprehendantur etiam fructus percepti.

Si cōtractu gratuito.

70 DICO Primò, Si res minoris contractu gratuito ſit alienata, poſſunt repeti etiam fructus ex ea percepti; deductis tamen expenſis, quæ in illis colligendis ſunt factæ. vt ſi prædium vel domus ipſius alteri ſit donata. ratio eſt, quia nō tantùm cenſetur tunc minor eſſe læſus alienatione rei, ſed etiam fructuum. Idem dicendum de rebus Eccleſiæ & Reipub.

Si iuſto pretio alienatū.

71 Dico Secundò, Si ſit alienata contractu oneroſo, vt ſi prædium ſit venditum; Couarruuias l. 1. variar. c. 3. nu. 12 multique alij Doctores docent, etiam omnes fructus repeti poſſe; Sed verius eſt, in foro conſcientiæ non poſſe repeti fructus, *ſi res iuſto pretio fuit vendita.* Probatur Primò, Quia in alienatione horum fructuum non cenſetur fuiſſe læſus: nam ſicut emptor ex re, quam accepit, fructus percepit; ita potuit venditor ex pretio lucrum facere; quòd ſi non fecit, ſuæ neligentiæ aſſignet. Secundò, Quando iuſtum pretium perſoluitur, non cenſetur contractus damnoſus minori; niſi quia expediebat rem illam non vendi, non autem ratione fructuum aliquot annis percipiendorum: ergo in reſtitutione non poteſt repeti, niſi res ipſa, non autem fructus percepti. Tertiò, Quia nulla videtur eſſe ratio, cur iure ciuili id poſſit ſtatui. cùm enim contractus fuerit validus, & fructus bona fide ſint percepti ex re propria, & non cenſeatur fuiſſe facta læſio ratione fructuum, ſed ſolùm ratione rei venditæ; non videtur ſubeſſe legitima cauſa, cur hi fructus iubeantur reſtitui; præſertim cùm talis lex potiùs in damnum, quàm in commodum minorum ſit ceſſura: nemo enim tam iniqua cōditione volet eum ipſis contrahere. nam donec minor annū 25. ætatis expleuerit, emptor erit in periculo reſtituendi rem cum omnibus emolumentis perceptis.

Nec obſtat Lex, Quòd ſi minor. 24. §. Reſtituio. ff. de minoribus, & aliæ quædam citatæ à Couarruuia, quibus expreſsè dicitur *rem eſſe reddendam cum fructibus, quando conceditur reſtitutio in integrum*; quia explicari poſſunt de fructibus perceptis poſtquam contractus beneficio reſtitutionis eſt reſciſſus. alioquin illæ leges non ſunt conſentaneæ rationi, vt docet Molina diſputatione 575.

Si infra iuſtum.

Dixi, *Si res iuſto pretio vendita fuit*; quia ſi infra iuſtū, repeti poteſt per hoc remedium reſtitutionis ea fructuum pars, quæ reſpondet rei, quatenus res excedit pretium datum: vt ſi res valeat 1200. & tu emeris 600. cogeris per ſententiam reſtituere dimidiam partem fructuum: quia hæc reſpondet rei, qua parte ſuperat pretium datum: ſuperat enim parte dimidia. Si emiſti 900. cogeris reſtituere quartam partem fructuum, quia res quarta ſui parte ſuperat illud pretium. Si 800. tertiam. Ratio eſt, quia venditio non ſolùm in hac rei venditione, ſed etiam in hac portione fructuum cenſetur læſus; vnde ſi ſit minor vel Eccleſia, competit illi reſtitutio quoad illam partem. Vtrùm autem abſque beneficio reſtitutionis debeantur venditori fructus illi, vt multi Iuriſperiti volunt, dicemus infra cap. 21. dub. 13.

DVBITATIO XI.

Quando contractus fuit inualidus, quomodo debeat ratificari.

Cōtractus ob varias cauſas inualidus.

NOTANDVM eſt, Contractum poſſe eſſe inualidum vel ratione fictionis (vt ſi vterque vel alter cōtrahentium in animo non conſenſit) vel ratione metus, vel ratione doli, vel ratione alicuius impedimenti irritantis, vel ratione defectus formæ eſſentialis.

Ratione fictionis vel metus.

Dico Primò, Si ratione fictionis vel metus in altero cōtrahentium, contractus fuit inualidus, probabilius eſt nihil requiri niſi cōſenſum liberum ex parte eius in quo fuit defectus. ita Nauarr. c. 22. n. 51. & 80. lib. 3. Conſil. tit. De Regul. conſil. 24. Lopez. 1. p. cap. 85. & paſſim DD. in 4. d. 29. agentes de eo qui metu conſenſit. Ratio eſt; quia quādo ſimulatè contraxit, nihil defuit contractui, præter eius internum conſenſum. nam exteriùs conſenſum præſtitit, & alter interiùs & exteriùs: ergo ad ratificandum nihil requiritur præter illius internum conſenſum.

Similiter quando contractus ratione metus fuit inualidus, nihil requiritur, niſi vt is qui metu conſenſit, ſublato metu nouum cōſenſum interiùs præbeat. Nec refert etiāſi multum temporis à primo contractu inualido interceſſerit; vt rectè Nauarr. d. num. 80. quia alter manet in priore conſenſu, vtens re tamquam ſua.

Dices, Conſenſus internus non ſufficit ad contractum, ſed debet exteriùs exprimi. Reſpondent quidam ſufficere, vt initio expreſſus fuerit; illi enim externo accedere hunc internum, & efficere integrum conſenſum conſtantem interno & externo. Sed contrà, Iſte conſenſus internus poſt annum præſtitus, non exprimitur vllo modo conſenſu illo externo tempore contractus exhibito, nec vllo modo illum informat; cùm ſignum illud ab hoc conſenſu non procedat. ergo hæc duo non poſſunt coire ad vnum integrum conſenſum conſtituendum; ac proinde requiritur aliud ſignum externum expreſſiuum illius conſenſus interni.

Reſpon. Rectè probari iſta duo non coaleſcere in vnū: requiri aliquod ſignum externum, ſed non eſt opus alio, quam vſu & poſſeſſione rei tamquam ſuæ. per hoc enim ſatis exprimit cōſenſum in contractum. Similiter ſufficit quoduis aliud ſignum quo oſtendat ſibi contractū probari.

Dixi *eſſe probabilius*, quia contraria quoq; ſententia, nimirum, requiri nouum conſenſum ex parte vtriuſque, eſt probabilis, vt docet Sancius lib. 2. de matr. diſput. 32. n. 8. pro qua citat aliquot DD.

Sed quid ſi vterque metu vel fictè conſenſit?

Si vterque fictè vel metu.

Reſpondeo, Quidam dicunt tunc requiri vtriuſque nouum conſenſum more recepto exterius expreſſum. Ratio eſt, quia tunc contractus neutra ex parte fuit inchoatus. 73 Sed videtur diſtinguendum. Vel enim alter nouit defectū qui eſt in altero, vel ignorat. ſi nouit, non poteſt præſumere illum manere in conſenſu priore valido, vt ſic conſenſus ipſius accedens perficiat, (vt in caſu ſupradicto) ergò debet vterque de nouo mutuum & reſpectiuū conſenſum præbere & exigere. Si tamen vterque ignoraret defectum alterius, & putaret illum validè conſenſiſſe, & ideò vterque interiùs conſentiret, alter priùs, alter poſteriùs, iuxta caſum ſupradictæ aſſertionis, putarem valere. ita enim expreſsè docet Silueſt. v. Matrimonium. 8. quæſt. 11. dicto 4. ex Richardo d. 29. a. 2. qu. 1. Idem tenet Anton. 3. par. tit. 1. cap. 7. Ratio eſt; quia etſi v. g. Titius, qui prior ſic conſenſit, falsò præſumat Lucretiam conſenſiſſe; tamen abſolutè iam conſentit, & hunc conſenſum ſatis exprimit ſeruādo contractum, & re tamquam ſua utendo: ergo cùm ſuperuenit conſenſus Lucretiæ, contractus perficitur iuxta primam aſſertionem: quia concurrit cum conſenſu Titij, qui præceſſit, & uſque ad illud tempus manſit uel formaliter, vel uirtute. Nec refert quòd falsò putet Titium ab initio ualide conſenſiſſe. quia parùm refert utrùm initio ualuerit an non, modò nunc ualeat, quando ipſa conſentit.

Si dolus cauſam dedit.

74 Dico Secundò, Si dolus dedit cauſam contractui, deceptus nō cenſetur illum ratificare, niſi ueritate detecta rurſus exteriùs conſentiat. Idem dicendū, quando ſuberat aliud impedimentum irritans. ubi enim ſciuerit ſublatum impedimentum, opus eſt nouo conſenſu. Prior pars patet, quia quamdiu latet dolus, & ueritas ignoratur, conſenſus non eſt liber: imò iure non cenſetur eſſe conſenſus. Nam voluntas non fertur in incognitum, ut ſuprà dubit. 5. & 7. oſtenſum eſt. niſi quis forte ita præberet conſenſum, ut actum uellet eſſet ratum, etiamſi in eo eſſet deceptus. Tunc enim dolus non eſſet cauſa illius conſenſus. Altera pars etiam patet, quia quando erat impedimentum, conſenſus fuit inualidus, utpote in materiam inhabilem. ergo impedimento ſublato requiritur nouus conſenſus.

Si norint impedimentum ſublatum.

Aduerte tamen, ſi contrahentes ſcirent impedimentum ſublatum, non eſſe opus uerbali contractu ad ratificandū; ſed ſatis eſſe ut interiùs in animo conſentiant, & uſu ipſarum rerum hunc conſentaneum exprimant: quòd maximè locum habet in matrimonio; quando enim matrimoniū ob aliquod occultum impedimentum fuit inualidum, ſublato impedimento ſatis eſt ut coniuges id ſcientes affectu maritali utantur matrimonio, ut apertè colligitur ex cap. 2. & 4. de coniugio ſeruorum. hic enim eſt nouus conſenſus, qui ſatis ipſo uſu exprimitur. Si tamen neſciant ſublatum, non ſufficit. quia non eſt nouus conſenſus, ſed repetito

Digitized by Google

petitio antiqui, ideò enim volunt permanere, quia putant primùm conſenſum fuiſſe validum. Simile eſt in ratificatione profeſſionis, vt infrà c.41.dub.7. in fin. dicetur item in collatione beneficiorum & officiorum, quando fuit inualida ratione impedimenti, v.g. irregularitatis. Nam eo ſublato ſufficit, vt collator vel ſummus Pontifex id ſciens conſentiat retentioni, aut non contradicat cùm facilè poſſit. vt infrà c.34.dubit.22.dicetur.

Denique idem cernitur in donationibus, alijſq; contractibus dolo factis. detecto enim errore, ſi is, cuius intereſt, non contradicit cùm facile poſſit, cenſetur ratificare, nec velle in irritum reuocare quod factum eſt.

75 *Si alter tantùm nouit.* Sed difficultas eſt maximè in matrimonio, quando fuit irritum ob aliquod impedimentum; verùm eo ſublato, ad ratificandum matrimonium requiratur, vt vterq; nouum conſenſum præbeat, intendatque de nouo contrahere. Multi Doctores putant id non eſſe neceſſarium, ſed ſufficere vt altera pars, v.g. vxor, conſcia impedimenti, eo ſublato, intendat de nouo contrahere & conſentire per aliquem actũ externum, marito viciſſim per actum externum ſuum conſenſum exprimente, quo illam pro vxore habeat. Ratio eſt quia cùm mariti conſenſus cadat in materiam habilem, eſt validus. itaque ſi accedat conſenſus vxoris, erit nouus contractus. Confirmatur, quia etſi mariti conſenſus fuerit inualidus pro tempore quo durabat impedimentum, eo tamen ceſſante, incipit eſſe validus, ſi continuetur. Vnde volunt ſufficere vt vxor ſublato impedimento intendat per actum coniugalem de nouo contrahere, petendo vel reddendo debitum ea mẽte; nec opus eſſe vt maritus ſciat fuiſſe impedimentum, aut vt intendat nouum contractũ inire, nam reddendo debitum ſatis indicat ſuum conſenſum, quo illam pro vxore habere cupit. ita tenet Angel. Matrimonium 3. impedimento 4. nu. 10. Tabiena Matrimonium 2.q.7.nu 8. Supplementum Gabrielis d.29.q.1.ar.3.dub.3. Sotus dub.35.q.vnica ar.2. dicit ſe neſcire vtrùm contraria non ſit probabilior. Eamdem tenent multi Doctores antiquiores, vt refert Innoc. in c.1. de eo qui duxit in matrimonium, &c. & multi alij quos citat Sancius lib. . de matrim. diſput.36.num.2. qui docent non eſſe neceſſarium indicare marito impedimentum, ſed ſufficere vt coniunx illum inducat ad rurſum contrahendum aliquo prætextu: quo caſu maritus non præbebit conſenſum niſi fundatum in errore, quo putat primum contractum valuiſſe. Sed hæc ſententia eſt parum probabilis. Vnde

76 *Vterque debet intendere nouũ contractũ.* Dico Tertiò, contrariam eſſe multo probabiliorem, & tenendam; nimirum requiri vt vterque intendat de nouo contrahere, perinde ac ſi nullus contractus præceſſiſſet. itaque neceſſarium eſſe vt vel impedimentum marito aperiatur, vt ſiue ambagibus de nouo contractus ineatur, vel ita cum illo agatur, vt velit matrimonium renouare perinde ac ſi anteà non fuiſſet cõtractum. Ita ſentiunt plerique Doctores, ita vt Couarr. ve. matrim. p.2.c.4. in princ. nu.5. dicat eſſe communem ſententiam. Scotus in 4. dubit. 35. Adrianus in 4. trac. de ſponſal. dubit. 13. Silu. Matrimonium 8.q.2. Nauar. c.22.num.47. & alij quos adducit & ſequitur Sancius ſuprà diſpu 36.nu.5. Ratio eſt; quia prior conſenſus mariti fuit omnino irritus, cùm fuerit circa materiam inhabilem. ergo cùm reddita fuerit habilis, requiritur nouus conſenſus, qui non fundetur in priore contractu. Si enim ideò conſentit, quòd putet contractum fuiſſe validũ, non intendit aliquid noui iuris transferre in alterum, ſed ſolùm approbare quod ante fecit. Quare cùm id fuerit irritum, conſenſus ille nihil operatur. non enim conſenſus & approbatio, quę fertur in contractum prout ex parte rei geſtus eſt, poteſt habere maiorem vim, quàm ipſe contractus. Confir. Primò, Quia ille conſenſus eſt ex errore circa ſubſtantiam contractus; conſentit enim, quia putat priorem contractum fuiſſe validum, cùm non fuerit: & ex errore perſonę; nam conſentit quia putat hanc eſſe iam ſuam vxorem, cùm non ſit: ergo eſt omnino inualidus. Confirm. Secundò, Quia ſi non requiritur nouus conſenſus mariti, non etiam requiritur nouus conſenſus vxoris. vnius enim conſenſus non facit contractum. Itaque ſublato impedimento ſi ſe mutuò cognoſcant affectu maritali, erit matrimonium, etiamſi vterque ignoret impedimentum ſublatũ. atqui hoc videtur omnino falſum: quia vbi non eſt vllus nouus conſenſus, non poteſt eſſe nouum uinculum, noua obligatio, nouum ius; nec poteſt eſſe ratificatio actus inualidi. Neque dici poteſt eſſe nouum conſenſum in actu maritali: quia hic actus agitur in uirtute prioris conſenſus, qui nullus fuit: illius enim eſt ſignum & approbatio actus ille, ut rectè inquit Scotus loco citato. non enim intendunt per illum actum aliquid noui iuris ſibi mutuo conferre, ſed ſolum uti iure, quod putant ſe ex priore contractu habere.

77 Aduerte tamen contrariam ſententiam non ita eſſe improbabilem, quin in caſu grauiſſimæ neceſſitatis ea poſſimus uti: ut ſi maritus non poſſet induci ad nouum contractum modo ſupradicto ineundum; nimirum, quo illam in uxorem accipiat, etiamſi hactenus uxor non fuiſſet: nec uxor auderet illi detegere impedimentum ob periculum uitæ aut grauis infamiæ, aut ſcandali quod ſequeretur ex ſeparatione: & ex altera parte non poſſet effugere debiti redditionem. Ita Sancius d.diſpu.36. ex Dominico Soto, & alijs Ratio eſt; quia grauiſſima neceſſitas facit, vt licitum ſit quod alias minime liceret: vt patet cùm infans baptizatur in digito tantùm, alijs partibus non extantibus, & cùm abſolutio datur ei, qui abſente ſacerdote dedit ſigna contritionis. Confirmatur ex dicto Soti de ſecreto membro.3.p. a.concl.3. vbi dicit hominẽ non teneri ſequi ſuam opinionem, ſi inde magnum immineat periculum: ſed poſſe ſequi alteram partem, de qua ſolùm habe formidinem (id eſt, quam opinatur quidem eſſe falſam, tamen non eſt certus de falſitate, ita vt putet ſe poſſe decipi circa eam) modò illa formido apparentem habeat probabilitatem. Idem approbat Sancius ſupra, citãs in eamdem ſententiam Nauarrum. magnitudo enim periculi facit, ut formido in moralibus præponderet opinioni, & ut minùs probabile pręferendum ſit probabiliori. Itaque in tali euentu ſufficeret inducere maritum ſub aliquo prætextu (ut maioris amoris, uel ſuæ conſolationis) ad renouandum ſimpliciter contractum uel ſi id non poſſet, ſatis eſſet ut ipſa petendo uel reddendo debitum intendat de nouo conſentire nam mariti conſenſus adeſt hoc ipſo, quo illa tamquam uxore utitur. Et quãuis fundetur in priore conſenſu, qui erat ob materiæ inhabilitatem inualidus, tamẽ iam cadit in materiam habilem. quod confirmari poteſt. quia intendit modis omnibus actũ coniugalem, nec ullo modo uult fornicari: ergo hoc ipſo tacitè conſentit abſolute in illam, nec uidetur reſtringere cõſenſum ſuum ad primum contractum. Numquam tamen hac ſententia utendum extra caſum grauiſſimæ neceſſitatis, ob tenuem illius probabilitatem, ut dictum eſt.

Poſſumus vti in grauiſſima neceſſitate.

Notandum eſt, ea quæ diximus de matrimonio priuatim ratificando, intelligenda eſſe, quando anteà in facie Eccleſiæ contractum fuit, ita ut præſumeretur uerum matrimonium, ſiue bona, ſiue mala fide contrahentium: uel ubi decretum Concilij de parocho & teſtibus adhibendis non eſt promulgatum.

Dico Quartò, Si actus ſolùm fuit irritus ratione ſolemnitatis iure requiſitæ; pro foro conſcientiæ, probabile eſt, non opus eſſe alia ratificatione, quamuis pro foro externo requiratur illa ſolemnitas. Ratio eſt; quia quando agentes ſunt per ſe habiles, & adeſt plenus eorum conſenſus, probabile eſt actum in foro conſcientiæ eſſe ualidũ ita ut neutra pars ante ſententiam teneatur illum reſcindere. de quo uide infra c.19.nu.32.& ſeqq. Vnde Silu.ſ.Electio 1.n.11. *Si electio tenuit iure naturali, puta quia interuenit conſenſus eligentium; ſed non tenuit iure poſitiuo, quia omiſſa fuerunt ſubſtantialia, ſecundùm Innoc. quem communiter ſequuntur DD. in c. Quod ſicut. de electione, ſi confirmetur electus, eſt verus Prælatus, & non tenetur in foro conſcientia reſignare.* In contractibus autem certum eſt non teneri reſcindere ante petitionem partis. itaque parte non urgente, non opus eſt ratificatione. Quomodo ratificanda ſit profeſſio quando interuenit impedimentum, dicetur infrà c. 4.dub.7.num.65.& 66. 79

CAPVT

CAPVT DECIMVMOCTAVVM.

De Promiſſione, & Donatione.

Habet Dubitationes 17.

DVBITATIO PRIMA.

Quid ſit Promiſſio.

1 NOTANDVM eſt, Nomen *promiſſionis* eſſe generale, poſſeque extendi ad omnes contractus, ſicut & nomen ſtipulationis: poſſum enim promittere rem aliquam ſub aliquo onere, (v. g. ut detur pretium aut res alia) uel gratis. Verùm hic loquimur de *promiſſione gratuita*, qua aliquid promittitur gratis ex liberalitate, vel gratitudine; quæ ſic deſcribi poteſt; *Promiſſio ſimplex* eſt deliberata & ſpontanea fidei obligatio, facta alteri de re quapiam bona & poſſibili.

Quid promiſſio.

2 *Debet eſſe deliberata.* Dico *deliberata*, nempe plena deliberatione ſeu attentione, qualis requiritur ad peccatum mortiferum, ad meritum, & ad votum validum. vt rectè Nauarrus cap. 18. n. 7. Vnde ſi quis promittat aliquid cum ſemiplena deliberatione, non ſatis aduertens quid faciat; non obligatur ad implendum, ne ſub ueniali quidem. Ratio eſt, quia cum hæc obligatio ſit onus quoddam; quod ſponte ſuſcipitur, non debet cenſeri cuiquam impoſitum niſi perfectè in illud conſenſerit. quod non fit abſque perfecta deliberatione ſeu animaduerſione quid agas. deinde quia alioquin non eſt actus perfecte humanus. vnde ſequitur, etiam uotum

3 *Votum.* Deo factum cum imperfecta deliberatione, non obligare ne ſub ueniali quidem. quamuis uiolatio uoti ualidi, facta ex imperfecta deliberatione, uenialis ſit. de quo infrà cap 40. dub. 1.

4 *Spontanea.* Dico *Spontanea*, ut excludatur promiſsio metu aut fraude extorta; hæc enim non eſt ualida promiſsio; unde ea nō tenemur implere niſi ſit iurata, ut docet D. Thomas q 89. art. 7. Nec refert, (ſaltem in foro conſcientiæ) etiamſi metus ille leuis fuerit, iuxta Siluestrum v. Reſtitutio. 2. §. Septimò, & Nauarr. cap. 17. num. 30. ratio eſt, quia qui metu etiam leui uel fraude extorquet promiſsionem, iniuriā facit; unde ratione iniuriæ poteſt promiſſor non ſoluere promiſſum. de quo plura diximus cap. 17. dubit. 6.

Metu leuis.

5 *Promiſsio ſola ſpecie verborum.* Dico *obligatio fidei*; quia non ſufficit dicere, ego faciā, ſignificando ſolùm uoluntatem faciendi; ſed oportet ut fides detur & obligetur, id eſt, ut homo ſe obliget alteri ex uirtute fidei, ſeu fidelitatis; ut rectè Sotus l. 7 de iuſtit. q. 2. art. 1. unde etiam non eſt ſatis dicere, ego promitto me hoc,

6 factum, ſi ſolùm intendat ſignificare animi ſui propoſitum, non autem dare fidem, ut ſæpè fit. Si tamen ex tali modo loquendi alter deciperetur cum notabili ſuo detrimento; teneretur ille ſub peccato mortali implere, quod uerborum ſpecie promiſit. ut docet Nauarrus cap. 18. numer. 6. quia non implendo, daret cauſam damni. Similiter non ſufficit dicere, ego promitto me facturum quidquam iuſſeris, ſi id dicas ut affectum tuum & animi promptitudinem, ad alteri placendum teſteris; non autem ut te illi obliges; quod etiam frequens eſt inter homines. Ratio eſt, quia hæ & ſimiles formulæ loquendi, ſæpè uſurpantur uel teſtandi animi cauſa, non autem ex intentione ſe abſolutè obligandi. unde tunc abſolutè non obligant. cùm enim omnis uis obligandi promiſsionis ſit ab intentione; non poſſunt ultra intentionem obligare. Vide Nauarr. comment. de datis & promiſsis pro iuſtitia, &c. n. 22 & 23.

Dices, Quid ſi promiſſor ſit dubius, quo animo uerbis promiſſorijs uſus ſit?

7 *In dubio.* Reſp. In vtroque foro inclinandum eſſe in eius fauorē, quia in dubio non eſt imponendum onus, quod, niſi ſponte, non ſuſcipitur. Ita multi DD. Verius tamen puto, ſi verba expreſſam promiſſionē præ ſe ferunt, in dubio in vtroque foro interpretandum valere, & obligationem induci, maximè in voto. Ratio eſt; quia quando verba ſunt promiſſoria, non eſt præſumendum defuiſſe animum promittendi, cùm hic ex natura rei adeſſe ſoleat: niſi de contrario, ſaltem per rationes probabiles conſtet; vel niſi verba ſint talia, vt cum talibus circumſtantijs non minùs ſoleant vſurpari aliter quàm promiſſoriè. Neque tunc imponitur onus dubium, ſed moraliter certum. Confir. quia hic non eſt par conditio promiſſoris, & promiſſarij. nam conſtat de verbis promiſſionis, quæ fauent promiſſario. ergo hæc ſeruanda, niſi aliunde conſtet de fuiſſe animum.

Dico, *De re quapiam bona*, vt excludatur promiſſio 8
operis, quod ſine peccato præſtari nequit; quia nulla poteſt contrahi obligatio ad id, quod ſine peccato præſtari nō poteſt. vt patet ex c. vlt de pactis. id enim contradictionem implicat: ſic enim fieret vt idem eſſet peccatum & virtus, bonum & malum, & vt homo peccaret non minùs omittendo peccatum, quàm faciendo.

Dices, Ergo promiſſio prodiga non obligat; cùm profuſio rerum ſuarum ſit opus malum.

Reſp. Plerique DD. expreſsè concedunt, promiſſio- 9 *Promiſsio prodiga.*
nem, qua parte prodiga eſt, non obligare; idque verum eſſe quidam aiunt, etiamſi iuramento confirmata ſit. Ita enim docet Sotus lib. 4. de Iuſt. q. 7. a. 1. ad 2. & Bannes q. 62. a. 5. dub. 5. Quam ſententiam quibuſdam euentis verā cenſeo. Primò, Quādo ita eſt prodiga, vt eius executio abſolute ſit illicita. hanc enim rationem in probanda ſententia ſua prædicti DD. adferunt. Secundò, Quando aliquid eſt promiſſum in modum pretij, nec promiſſor aliter intendit dare. tunc enim non tenetur ad exceſſum, niſi iuramentum interuenerit. vt patet in promiſſione vſurarum & pretij enormis. Denique quando meritò præſumi poteſt, promiſſorem fuiſſ deceptum, aut promiſſionem non fuiſſe omnino liberam. alioquin ſi nihil horum intercedat, & executio ſine peccato fieri poſſit, non video, cur promiſſio prodiga non obliget, maximè iureiurando accedente; etiamſi ipſa imprudenter & cum peccato facta fuerit. multa enim imprudenter & cum peccato fiunt, quæ tamen facta tenēt, nec facilè reſcindi poſſunt. vt ſi puella nobilis, contra voluntatem parentum, & cum familiæ indignatione promit- 10
tat nuptias ignobili & pauperi peccat quidem promittendo; tamen verè obligatur. pari modo etiamſi promiſſio aliquando peccatum ſit ob circumſtantias, vel quia prodiga; tamen fieri poteſt, vt impletio eius peccatum non ſit. ſuppono enim rem eſſe in plena poteſtate promittentis, neque illam alteri priori debitam: ratio eſt quia etſi prodiga largitio, quæ eſt executio promiſſionis, peccatum ſit, dum adhuc liber es, & nondum obſtrictus, tamen poſtquā te obligaſti promiſſione vel iuramento, non eſt peccatum, ſed actus iuſtitiæ vel fidei, vel religionis, prout te intendiſti obligare; neque ampliùs habet immediatè rationem donationis; ſed ſolutionis debiti. ſicut enim prodiga donatio, incipiens à traditione, dominium transfert; ita prodiga pomiſsio ius tribuit, quo iure in altero iam poſito, teneris promiſſum ſoluere, ſi nihil prædictorum impediat. In hanc ſententiam intelligo Sancium lib. 1. de matrimonio diſput. 14. & Molinam diſputat. 271. & quoſdam alios Doctores.

Executio non eſt peccatum.

DV-

DVBITATIO II.

Quid ſit donatio, & quomodo differant donatio, promiſſio, pollicitatio, pactum, & ſtipulatio.

NOTANDVM eſt, nos hic loqui de *donatione gratuita*, quæ fit vel ex mera liberalitate, vel etiam ex
11 gratitudine. Hæc definiri ſolet, *Datio liberalis*. Per *donationem* intelligitur actio donantis, natura ſua ſufficiens ad dominum transferendum, quæ fit vel traditione rei, vel verborum officio. Eſt enim duplex *donatio*; alia incipit à reali traditione; vt quando res ipſa ſimul traditur: & hæc eſt completa donatio, transferens dominium. alia incipit à promiſſione, vel à verbali traditione; vt cùm dico, do tibi meum equum, qui abſens eſt. hæc donatio verbalis natura ſua ſufficiens eſt ad dominium transferendum; tamen iure poſitiuo impeditur, ne dominium transferat, niſi ſecuta reali traditione. vt dictum eſt cap. 3. dubitat. 3. vnde ſi
12 quis rem ſic donatam Petro, donaret aut venderet Paulo & eidem traderet; Paulus acquireret illius rei dominium, & Petrus ſolùm haberet actionem perſonalem in donatorem, vt compenſet rei æſtimationem; quia per donationem verbalem, non ſecuta reali traditione, non fuit translatum dominium in Petrum, ſed ſolùm conceſſum Ius ad rem, tribuens actionem perſonalem. in Paulum autem per traditionem realem translatum eſt dominium. vide infrà cap. 21. dubit. 19.

Duplex donatio.

13 Dicitur *liberalis* datio. quia neque fit tamquam iure debita, neque vt aliquid reddatur tamquam iure debitum: vnde excluditur omnis donatio, quæ habet rationem ſolutionis debiti, vel permutationis; neutra enim eſt liberalis.

Liberalis.

14 Dico *tamquam iure debita*, quia benè fieri poteſt tamquam debita ex gratitudine, quæ donatio *remuneratoria* dicitur. non enim repugnat aliquid dari ex liberalitate, & ex gratitudine; cùm liberalitas ſit diſpoſitio neceſſaria ad gratitudinem. nemo enim poteſt eſſe gratus in benefactores, niſi ſit liberalis. Imò eadem donatio ſimul ex affectu liberalitatis & gratitudinis ſequi poteſt. Poteſt enim quis in donádo vtriuſque virtutis bonum & laudem ſpectare. vt ergo dicatur *liberalis*, ſufficit vt non ſit debita ex iuſtitia, neque ad tale debitum alteri imponẽdum ordinetur. quæ tamen merè liberalis eſt, non ſit ex gratitudine, ſed affectu ſolius liberalitatis.

15 Ex his patet, quomodo diſtinguantur *promiſſio & donatio*. *Promiſſio* enim natura ſua (id eſt, ſepoſito iure poſitiuo) non habet vim transferendi dominij: *donatio* verò, etſi tantùm verbis fiat, habet. Ratio eſt, quia promiſſio reſpicit donationem futuram: donatio verò eſt translatio rei in alterum in præſenti. poſito tamen iure quo impeditur translatio dominij per donationem verbalem, parùm videtur intereſſe inter hanc donationem & promiſſionem.

Diſcrimen promiſſionis & donationis.

16 *Pollicitatio eſt offerentis ſolius promiſſum*; L. 3. ff. de pollicit. ſeu eſt nuda promiſſio, nondum ſecuta acceptatione. vnde omnis pollicitatio eſt promiſſio, non contrà.

Pollicitatio.

Pactum eſt duorum conſenſus atque conuentio. d. L. 3. ff. eodem. vnde ad rationem pacti requiritur conſenſus duorum; ad rationem pollicitationis ſolùm vnius. Tranſit autem pollicitatio in pactum, quando is, cui facta eſt, eam acceptat.

Pactum.

Stipulatio autem eſt contractus verborum, vel formula contrahendi, quæ ſit præcedente interrogatione creditoris, & ſecuta reſponſione debitoris. vt ſuprà cap. 17. dubit. 2. explicatum eſt vide Gomezium tom. 2. c. 9. num. 1. 2. 3. & Silueſtrum v. Pollicitatio.

Stipulatio.

DVBITATIO III.

Vtrùm promiſſio ob turpem cauſam, ſeu propter opus malum (v. g. ob fornicationem, homicidium) obliget.

17 RESPONDEO, & dico Primò, Promiſſio, omniſque pactio ante patrationem operis praui, cuius cauſa ipſa eſt facta, eſt inualida, & vltrò citroque nullius roboris. Ratio eſt, quia nemo poteſt obligari ad peccatũ; hoc enim contradictionem implicat: vnde promiſſor operis non tenetur: quare nec promiſſor pecuniæ: opere nondum præſtito, tenetur; cùm eius promiſſio reſpectiua fuerit, vtpote ſolo intuitu illius operis facta: imò tenetur illam reuocare, tamquam iniquam, & ad malum directè allicientem.

Ante opus præſtitum nõ obligat.

Dico Secundò, Patrato opere malo, verius eſt promiſſo- 18
rem obligari ſoluere promiſſum colligitur ex Couarr. ad reg. Peccatum p. 2. §. 2. num. 1. Caietan. quæſt. 32. art. 7. Medina C. de reſtitutione. quæſt. 28. etſi enim hic putet ſolutum debere reſtituere reſtitui. eò quòd opus turpe ſit inuendibile: tamen dicit promiſſum debere ſolui, vt fidem ſuam promiſſo liberet. Verùm, non tantùm ex virtute fidei, vt vult Medina, ſed etiam ex iuſtitia videtur teneri. Probatur, quia non fuit promiſſio gratuita, ſed onerosa, nempe locatio & conductio operarum, vel contractus innominatus, do vt facias: (vt ſi promittas annulum vel catenam pro maleficio) ergo ſi opera iudicio humano tanti valet, quanti res promiſſa, vbi præſtita fuerit, naſcetur obligatio iuſtitiæ in promiſſore. quando enim altera pars impleuit contractum; tenetur altera lege iuſtitiæ. quòd autem in huiuſmodi cõtractu poſſit eſſe equalitas, patet; quia in opere præſtito, non ſolùm eſt malitia conſideranda, ſed etiam labor, periculum, detrimentum fortunarum, & ſimi-
lia, quæ executor tua cauſa ſubijt. Item fidelitas, quam 19
tibi præſtitit, & voluptas aut vtilitas, quæ tibi inde prouenit. atqui hæc apud homines digna pretio æſtimantur, vt rectè docet Caietanus. Nec refert, quòd malitia illis ſit connexa, quia poſſunt hæc ſeorſim à malitia operis conſiderari: ſicut in bonis operibus labor, periculum, damnum, poſſunt conſiderari per ſe, & præciſa ab operis ſanctitate, ita vt non committatur ſimonia; vt ſi quis paciſcatur dare ſacerdoti 100. aureos, vt in loco, vbi eſt periculum capitis, ſemel faciat ſacrum; hic, periculum abſtrahitur ab operis ſanctitate, & pretio æſtimatur abſque ſimoniæ culpa: ergo ſimiliter in malis, poterit periculum abſtractim pretio æſtimari abſque malitia.

Opere patrato obligat.

Quæ in opere æſtimentur pretio.

Hinc ſequitur, Mercedem opere præſtito accipi & exigi poſſe; quia debetur iure naturali: & eam accipiendo nõ obſtringit ſe ad aliquid, quod ſit peccatum, nec approbat facinus commiſſum. poteſt enim illud deteſtari quà peccatum, & dolere ſe feciſſe: tamen quia factum eſt, poteſt perſequi commodum & Ius, quod ex eo obuenit. Secùs ſi accipiat mercedem ante opus: quia non poteſt accipere niſi obligando ſe, & promittendo tacitè operis executionem. qui enim accipit pactam mercedem ante opus, confirmat ſe in contractu, & ſpondet opus, vt ex parte ſua contractum impleat. cumque anteà ſolùm eſſet promiſſio conditionata, ſeu reſpectiua, *ſi ſolues mercedem*, iam ſit abſoluta; quia impletur conditio, ſub qua promiſerat opus.

Diſcrimen ſolutionis ante opus, & poſt opus.

Aduerte tamen, probabile eſſe, eum, qui aliquid pro- 20
miſit pro opere malo, quod legibus punitur, vt pro homicidio, adulterio, furto, & ſimilibus; non teneri ad implendum promiſſum, etiam opere ſecuto; quia eſt communis ſententia Doctorum vtriuſque Iuris, vt docet Couarruuias ſuprà nu. 6. Et confirmatur ex L. Si plagij. 123. ff. de verborum obligationib. vbi dicitur; *Si plagij* (alij legunt flagitij) *faciendi, factiue cauſa concepta ſit ſtipulatio ab initio non valet*, & L. Generaliter 26. ff. eodem. *Generaliter nouimus, turpes ſtipulationes eſſe nullius momẽti*.
quibus locis lex reddit irritas tales conuentiones. Quam- 21
uis reſponderi poſſit, leges illas, & ſimiles ita accipiendas eſſe, vt ſignificent non valere tales ſtipulationes ante factũ, neque etiam poſt factum dari Ius petendi promiſſum in foro externo: non autem earum mentem eſſe, tollere obligationem naturalem, quæ ex huiuſmodi promiſſionibus onerosis oritur. vide ſuprà cap. 14. dub. 8.

Contraria eſt probabilis.

Mens iſtarũ legum.

DVBITATIO IV.

Quænam promiſſiones ſunt irritæ iure poſitiuo.

SVPPONO, Iure naturæ irritas eſſe omnes promiſ- 22
ſiones, quarum impletio eſt illicita: quia nemo poteſt obligari ad peccatum. Iure autem poſitiuo probabile eſt eſſe irritas, Primò, Omnes eas promiſſiones, quæ factæ ſunt ob turpem cauſam, quæ legibus punitur, etiamſi earum impletio illicita non ſit: quamuis con-

trarium

Digitized by Google

trarium verius videatur ; vt iam dictum eſt.

23 Secundò, Irritæ ſunt omnes promiſſiones, quæ præbent occaſionem peccandi, vt ſi promittas alicui, quòd non tenebitur in poſterum de dolo, de vi, de iniuria, de furto. vt patet L. 27. §. 4. ff. de pactis. ſi tamen poſt iniuriam commiſſam, liberè eam condones, valet condonatio. non enim leges impediunt condonationem; ſed volunt, ne ex vi promiſſionis aut pacti præcedentis, tenearis condonare.

24 Tertiò, Irritæ ſunt, quæ adimunt libertatem diſponendi de rebus ſuis, vt ſi promittas alicui, quòd illum inſtitues hæredem, quòd non reuocabis teſtamentum, quòd dabis tantum, v.g. 100. ſi non inſtituas hæredem. Hæc omnia comprehenduntur L. Pacta. 6. C. de pactis vbi ſic dicitur; *Pacta, quæ contra leges, conſtitutionèſque, vel contra bonos mores fiunt, nullam vim habere indubitati iuris eſt.* Idem colligitur ex L. Stipulatio hoc modo. 61. ff. de verb. obligat. *contra leges* ea dicuntur fieri, in quibus promittitur aliquid, quod leges prohibent, vt homicidium, furtum. *contra bonos mores* fiunt, per quæ datur occaſio iniquè agendi, vt in exemplis nu. 23. vel impediuntur illi mores, quos expedit eſſe in Rep. benè inſtituta. vide Silueſt. v. Pactum nu. 8. & 11. & Molin. diſp. 271.

25 *Iuramēto confirmata ſunt valida.* Aduerte tamen, etſi promiſſiones & pacta quæ dicuntur eſſe contra bonos mores ſint per ſe irrita, tamen ſi acceſſerit iuramentum, eſſe ſeruanda: vt docet Silueſt. v. Pactū. n. 11. Omne enim iuramentum ſeruandum eſt, niſi ſit de re illicita, vel contra leges, vel alia ratione contra bonum publicum, vt ſuprà cap. 17. dub. 7. nu. 54. oſtenſus eſt.

Nec obſtat, quòd hæc pacta dicantur eſſe contra bonos mores: iuramentum autem contra bonos mores præſtitum

26 *Contra bonos mores.* non ſit obligatorium, vt habetur cap. Non eſt obligat. 58. de regulis Iuris in 6. quia vt Silueſter ait, non ſunt *contra bonos mores naturales*, (de quibus intelligenda eſt iſta regula) *ſed ciuiles*; id eſt, non ſunt contra virtutem, ita vt res promiſſa ſit peccatum, ſed poſſunt incommodare moribus, quos expedit eſſe in Republica. Hoc modo pactum, quod filia, dum nuptui traditur, cum patre init, vt dote contenta, nullum ad bona paterna regreſſum habeat, eſt contra bonos mores, & irritum iurè ciuili; tamen iuramento confirmatur, vt conſtat cap. Quamuis pactum. de pactis in 6. & promiſſio vſurarum eſt contra bonos mores; quia occaſionem præbet exigendi vſuras; tamen impleri debet, ſi iuramentum accedat. cap. Debitores. de iureiurando. Po-

27 teſt tamen in huiuſmodi pactis peti diſpenſatio iuramenti ab Epiſcopo, ſi in illis aliqua iniuria interceſſit & tunc promiſſum non ſeruari. vt ſuprà cap. 17. dubit. 7. dictum eſt.

DVBITATIO V.

Vtrùm promiſſio vel donatio interna obliget nos homini.

28 *Nō obligat nos homini* RESPONDEO, & dico Primò, Etſi promiſſio vel donatio purè interna facta Deo, obliget nos Deo cordium inſpectori; non tamen facta homini, obligat homini. eſt communis ſententiam DD.

29 Sed difficultas eſt, Vtrùm id proueniat ex ſolo iure poſitiuo, an ex iure naturali. Quidam putant id prouenire ſolo iure poſitiuo. conſiſtendo enim intra limites iuris naturalis, talē actū inducere veram obligationem. Ita Ledeſma in 4. p. 2. q. 18. art. 1. dub. 13. & inclinat Sotus lib. 7. q. 1. art. 2. Molina diſp. 266. Probari poteſt. Primò, Quia promiſſio interna addit aliquid ſupra nudum propoſitum: ergo magis obligat. Secundò, Actu interno, quo quis non vult ampliùs rem habere in bonis ſuis, poteſt amitti poſſeſſio & dominium; ergo etiam cauſari obligatio erga alterum. Tertiò, Tota vis obligandi promiſſionis & donationis eſt à voluntate interna: ergo hæc ſufficiens eſt ad obligandum. confirmatur, quia expreſſio exterior non eſt neceſſaria, niſi vt poſſit cognoſci & acceptari ab altero: atqui hæc acceptatio iure naturæ non eſt neceſſaria. Hæc ſententia eſt probabilis. *Eſt probabilis.*

30 *Promiſſio interna iure naturæ videtur inualida ad obligandū ſe homini.* Dico Secundò, Probabilius tamen videtur, promiſſionem, donationemque internam iure naturæ eſſe inſufficientem & inualidam ad obligandum, colligitur ex D. Thoma quæſt. 88. art. 1. vbi dicit, promiſſionem vnius hominis non poſſe alteri fieri, niſi per ſigna externa; Deo autē poſſe fieri per internam cogitationem. Idem tenent paſſim Thomiſtæ. ratio eſt; quia promiſſio & donatio ſunt ſigna quædam practica, efficientia id ipſum, quod ſignificāt. qui enim dicit, promitto tibi, do tibi, non ſolùm ſignificat 31 internam cogitationem & affectum dandi; ſed etiam ipſum actum donationis & promiſſionis, qui in hiſce verbis ſub tali intentione prolatis, formaliter conſiſtit, & effectum eius; ſcilicet obligationem, quæ naſcitur in promittente, & Ius, quod naſcitur in promiſſario. quare cùm actus interni non ſint idonea ſigna ad alteri ſignificandum, nō ſunt etiam idonea inſtrumenta ad ſe alteri obligandum; nam hæc aptitudo fundatur in ſignificatione ad alterum. Si tamen alter poſſet cognoſcere internas cogitationes, ſicut 32 poſſunt Angeli, quando ad eos diriguntur; tunc per actū internum optimè poſſet donatio & promiſſio fieri. Accedit, quòd talis promiſſio non ſit acceptata; quod tamen neceſſarium eſt ad obligationem, vt ſtatim dicetur. ſub hac enim tacita conditione fieri cenſetur.

Ad argumenta. Ad primum Reſpondeo, Interna promiſſio addit ſupra propoſitum aliquam inchoationem promiſſionis; quæ tamen adhuc eſt inſufficiens ad cauſandam obligationem.

Ad ſecundū, Etſi poſſeſſio & dominium poſſint amitti actu interno, vt cùm res habetur pro derelicto; non tamen transferri in alterum: ad hoc enim plura requiruntur. facilius enim eſt aliquid deſinere, quàm incipere eſſe, aut in altero produci. vnde nec Ius alteri dari per internam promiſſionem poteſt.

Ad tertium, Etſi tota vis obligandi ſit à voluntate, ta- 33 men voluntas non poteſt eam immediatè in homine cauſare abſque actu externo, tamquam inſtrumento. alioquin hoc ipſo, quo interiùs vellem, alter haberet ius in omnia bona mea, nec poſſem ea alteri dare vel retinere. hinc fit, vt etiā Iuriſdictio ſine actu externo dari nequeat, vt communiter Theologi docent. Ad confirmationem. Non tantùm ideò requirūtur externa ſigna, vt alteri ſignificetur voluntas donandi, ſed etiam vt ipſa donatio & promiſſio per illa fiat. vt dictum eſt.

DVBITATIO VI.

Vtrùm promiſſio vel donatio externa obliget ante acceptationem, & quomodo acceptanda dum fit abſenti.

RESPONDEO, & dico Primò, Promiſſionem 34 ante acceptionem ordinariè nullam parere obligationem naturalem aut ciuilem. eſt communis ſententia Doctorum teſte Gomezio to. 2. c. 9. nu. 1. & ſeqq. & patet L. 1. ff. de pollicitationibus. Idem dicendū de donatione, vt ex communi ſententia Doctorum docet idem Gomez tom. 2. cap. 4. num. 3. & colligitur apertè ex L. Abſenti. 10. ff. de donat. & L. Nec ambigi. 6. C. eodem. Vnde ſequitur, ante acceptationem ſemper reuocari poſſe: quod tum ex prædictis iuribus, tum ex aliis clarè deducitur. vt L. Multum intereſt. 6. C. Si quis alteri, vel ſibi & L. Si pater. 4. ff. de manumiſſis vindicta. *Poteſt reuocari.*

Idem in omnibus aliis contractibus locum habet L. Cōtractus. 16. C. de fide Inſtrumentorum. & alibi. Ratio eſt, quia obligatio non naſcitur niſi mutuo duorum conſenſu. L. 1. ff. de pactis. quare priuſquam alterius conſenſus accedat, prior poteſt pœnitere, & ſuam oblationē reuocare.

Ex his patet Primò, Mortuo donatario ante acceptationem, inualidam eſſe donationem: quia ampliùs acceptari nequit. 35 *An valeat mortuo donatario.*

Dices, Poterit acceptari ab hæredibus.

Reſpon. Ex rigore Iuris non poſſe; quia ad illos directa non fuit. videtur tamē poſſe ex quadam æquitate, quia hæredes perſonam defuncti repræſentant: & præſumendū eſt eam eſſe mentem donatoris, vt ſi defunctus beneficio eius frui non poſſet, hæredibus illius prodeſſet; niſi de contrario conſtet. quod intellige, ſi illi hæredes ſint liberi: ſecùs ſi extranei.

Secundò, Quando donatio defertur per nuntium, ſi cōtingat illum mori ante inſinuationem vel traditionem, cenſetur tacitè reuocata: quia per mortem mandatarij ſoluitur mandatum. L. 57. Mandatum. ff. mandati. vnde conſen- *An mortuo nuntio*

Digitized by Google

ſenſus donatoris, qui illi commiſſus & per illum deferendus erat ad donatarium, quaſi euaneſcit; quo fit vt duorum conſenſus non poſſint concurrere.

Hoc tamen intellige, ſi nuntio commiſſum erat vt verbis, & traditiône reali rem perageret: ſecùs ſi ſolùm litteras deferendas habuit. hæ enim ſi ad manus donatarij peruenerint, ſufficiunt ad donationem inſinuandam vel deferendam. vnde ipſe viciſſim per litteras poterit eam acceptare.

36 *Quædã pollicitationes obligant.*

Dixi *ordinariè*, quia à Doctoribus excipiũtur quædam pollicitationes, quæ obligant ante acceptationem: nempe quæ fiunt ciuitati, uel uniuerſitati, uel Eccleſiæ, uel hoſpitali. In iure tamen non inuenitur expreſsè, niſi de promiſſione facta ciuitati ad inſtaurandas ruinas, vel ob honorem ab ea receptum aut recipiendum, vel ad opus aliquod faciendum, ſi hoc opus iam ſit inchoatum. de quibus, ff. de pollicitationibus, per totum. Verùm Doctores id extendunt, ad promiſſiones iam dictas. quia promiſſiones & donationes ad pias cauſas, videntur æquari donationibus & promiſſionibus factis ciuitatibus, ſi priuilegia ſpectemus. vt patet L. Illud. 19. & L. Vt inter. 23. Cod. de Sacroſanctis Eccleſijs.

37 *An iure natura requiratur acceptatio. Couar. ſententia, nõ requiritur.*

Sed difficultas eſt, vnde proueniat quòd ex promiſſione & donatione ante acceptationem non oriatur obligatio. Quidam putant id prouenire ex ſolius iuris poſitiui diſpoſitione; nam conſiſtendo intra limites iuris naturalis ſufficere conſenſum ad obligationem. Couarruuias in caput Quamuis pactum. p. 1. §. 2. num vlt. Molina diſp. 263. Probatur Primò, Quia ex pollicitatione facta ciuitati oritur obligatio: ergo hic actus natura ſua ad hoc eſt ſufficiens cõſequentia patet; quia Ius ciuile non tribuit contractibus maiorem vim, quam natura ſua habeant; quamuis interdum ob bonum commune, illis vim, quam per ſe habent, adimat. Secundò. Quia in gratuitis promiſſionibus acceptatis, obligatio non oritur ex acceptatione, ſed ex gratuita promiſſione, quæ non expectat obligationem reciprocam.

38 *Donationes ad cauſas pias.*

Hæc ſententia eſt probabilis; & ex ea ſequitur, promiſſiones & donationes ad pias cauſas eſſe validas ante omnẽ acceptationem. quod tenet Felin. in c. 1. de pactis, num. 7. citatque pro ſe Bartolum, Baldum, Panor. & alios. ratio eſt; quia iure naturali ſunt validæ; & iure ciuili non ſunt redditæ inualidæ: nam leges ciuiles, quæ irritas reddunt tales promiſſiones & donationes, non habent vim in pijs cauſis, eò quòd iure Canonico (ad quod ea res pertinet) non inueniantur approbatæ. Sed contraria ſententia videtur eſſe communior Doctorum. Vnde

39 *Verius eſt, Iure gentium requiri acceptationem.*

Dico Secundò, Verius uideri, quòd promiſſio & donatio non habeant uim obligandi ante acceptationem, id prouenire non tantùm ex iure ciuili, ſed etiam ex iure naturali, uel iure gentium. vnde ut habeant uim abſolutè obligandi, iure gentium requiri acceptationem. Probatur Primò, Quia in cõtractibus onerofis, ante acceptationem licitum eſt vbique gentium pœnitere & reuocare ſuam oblationẽ; ut patet in contractu emptionis ſponſalium, matrimonij, & alijs: nec opus eſt expectare donec alter acceptet uel rejiciat: ergò idem licitum erit in promiſſionibus, & donationibus gratuitis, niſi lex poſitiua adimat hanc poteſtatem. Secundò, Sicut promiſſio uel oblatio oneroſa, qua quis ſe obligat, habet tacitam conditionem, nempe, *Si alter viciſſim ſe velit obligare*: ita etiam promiſſio & donatio habẽt tacitam conditionem, *ſi acceptentur*; Nam ut L. Qui abſenti. 38. ff. de acquirenda uel amitt. poſſeſſ. dicitur, Qui promittit uel donat, non uidetur animum ſe obligandi habere, donec alter acceptet. ergo ſicuti ibi conditione nondum impleta, poteſt reuocare oblationem; ita & hic. Tertiò, Quia ex contraria ſententia ſequitur, eum, qui apud ſe, nemine audiente, diceret, promitto uel do Ioanni 100. teneri manifeſtare hanc ſuam donationem Ioanni, an uelit acceptare; nec poſſe pœnitere. quod tamen uidetur durum, & credibile nuſquam gentium uſitatum.

40 *Ius ciuile impedit reuocationẽ.*

Ad primam rationem Reſpondeo, Ius ciuile non efficere ut pollicitatio facta ciuitati uim habeat abſolutam ante acceptationem; (nihil enim tale colligi poteſt ex ulla lege toto titulo de pollicitationibus) ſed ne poſſit reuocari pro libito, ſicut ex natura rei poſſet: ut patet ex L. 3. eodem tit. unde fit, ut talis promiſſio ſemper poſſit acceptari, & promiſſum peti: quæ petitio uidetur neceſſaria ut tenearis ſoluere, ut ijſdem legibus indicatur. Nec tenetur promiſſor eam ciuitati inſinuarè: nulla enim lex id præcipit. Idem dicendum uidetur de pollicitationibus ad cauſas pias: niſi ex intentione promittentis uim habeant uoti nam tunc ſponte ſolui debent. Itaq; ex pollicitatione omni, naſcitur quædam obligatio ueluti conditionata & ſuſpenſa, donec acceptetur, uel reuocetur; quam reuocationem Ius poſitiuum poteſt impedire. vnde tunc Ius ciuile non tribuit propriè pollicitationi uim, quam iure naturali uel gentium non habet, ſed impedit ne poſſit reuocari.

Ad ſecundum, Obligatio non oritur ex acceptatione tã quam ex cauſa directa, ſed tamquam ex conditione ſine qua non. ſicut enim ignis eſt ſufficiens cauſa calefactionis aquæ, tamen non poteſt ex eo naſci calefactio, niſi aqua debito modo applicetur; ita promiſſio eſt ſufficiens cauſa obligationis, & iuris in altero, ſi alter eam acceptet: quæ acceptatio eſt ueluti conditio neceſſaria, ut promiſſio uim exerat, Iuſque tribuat.

41 *Altera pars. De modo acceptandi, quando facta abſenti. Debet inſinuari per nuntium, vel epiſtolam.*

Quòd ad alteram partem huius dubitationis, quæ eſt de modo acceptandi, ſeu quid requiratur, ut donatio facta abſenti, ualidè poſſit acceptari, attinet; dicendum eſt, Primò requiri, ut donator abſenti per epiſtolam, uel nuntium, cui id commiſerit, eam deferat, uel inſinuet. id enim neceſſarium eſt, ut duorum uoluntates in unum concurrant; ut colligitur L. Abſenti. 10. ff. de donationib. & L. 1. ff. de contrahenda emptione. Vnde ſi alius quiſpiam præcurrẽs, cui id mandatum non fuit, donationem illi inſinuet, non ſufficit ut ualidè acceptari poſſit; quæ eſt communis ſententia DD. ut refert Clarus lib 4. §. Donatio, q. 12. & colligitur ex Gloſſa in L. Nec ambigi. 6. C. de donat. Ratio eſt, quia cũ promiſſor non intendat per hunc hominem, ſuum conſenſum & obligationem in alterum dirigere, non poteſt alter, acceptando, aliquid Iuris acquirere. nam cui nihil ualidè offertur, nihil etiam poteſt ualidè acceptare. Cùm autem ipſe nuntium mittit, tũc in uerbis nuntij ſuum conſenſum & obligationem ponit, ut per eum ad abſentem deferatur: & ſic abſens coram nuntio acceptat, duorum conſenſus cõcurrunt; quod ad rationem pacti eſt neceſſarium, ut dictum eſt dub. 1. c 17.

42 *Debet acceptari coram nuntio, ſi per nuntiũ offeratur.*

Secundò, Si donatio per nuntium deferenda, uel facienda eſt abſenti; requiritur ut hic eam coram nuntio acceptet: nec ſufficit eam acceptare coram alijs; ut ex multis auctoribus oſtendit Sancius lib. 1. de matrimonio, diſputat. 7. nume. 35. Ratio eſt; quia alioquin duorum conſenſus non concurrent, nec uiciſſim innoteſcunt. Quam ob rem, acceptatio debet exprimi illi, qui eam offert; id eſt, ipſi promittenti, uel eius nuntio, qui eius locum ſupplet. Hoc ipſo enim, quo aliquis deſtinatur ad abſentem, ut offerat ei promiſsionem alterius: conſtituitur etiam ad recipiendam eius acceptationem. uel, ſi promiſsio ſit oneroſa, eius repromiſsionem.

Vnde ſequitur, Non uideri ueram ſententiam Siluestri ver. Matrimonium 5. q. 12. & quorumdam aliorum, qui docent, quando matrimonium contrahitur per nuntium uel litteras, ſufficere ut abſens exprimat cõſenſum ſuum alijs, debet enim conſenſus abſentis exprimi illi, qui eum petit, & qui ſub conditione illius ſibi rependendi, in alterũ conſentit; niſi conſtet, aliam eſſe promittentis mentem. Quod addo; quia non eſt de eſſentia contractus, ut conſenſus abſentis, cum quo contrahis tibi innotuerit. Si enim menstua eſt, ut ſtatim contractus ualeat poſito alterius conſenſu, etiam antequam tibi innoteſcat, ſtatim ualebit. hoc tamen non præſumitur, niſi clarè ſit expreſſum.

Si offeratur per litteras.

Si uerò per litteras promiſsionem tuam abſenti obtuleris; ut acceptatio eius ſit ualida, ita ut retrocedere nequeas requiri, ut ea tibi uiciſsim per litteras, uel per nuntium ad te miſſum, innoteſcat. Ita Sancius ſuprà. Probatur Primò, quia requiritur acceptatio exteriùs expreſſa, ita ut promiſſor eam poſsit intelligere. Deinde, quia alioquin non cõcurrunt cõſenſus duorum in unum. Denique, quia antequam tibi innoteſcat conſenſus alterius, poteſt ille ſuum conſenſum reuocare: ergo & tu potes tuum. quod maximè locum habet in promiſsionibus reſpectiuis, quæ requirunt repromiſsionem. hæ enim omnes, hanc tacitam conditionem habent; ſi is, cui promittis, uiciſsim repromittat. ſeſeque obliget: quod fit ſigno externo, ad promiſſorem directo. In gratuitis tamen promiſsionibus, uel donationibus, non puto neceſſarium ut litteræ acceptationis, uel nuntius ad donatorem peruenerint: quia non tanti intereſt eum, qui gra-

Digitized by Google

tis donat, ſcire ſuam donationem acceptari, quàm eum, qui ſub onere aliquid offert, & repromiſsionem expectat, noſſe, alterum repromittere. cuius ſignum eſt, quòd donator non ſit multùm de eo cognoſcendo ſolicitus. Secùs verò in eo, qui contractum oneroſum init. Denique qui gratis donat, non videtur beneficium ſuum ad hoc velle reſtringere, vt non habeat vim, niſi litteras de acceptatione acceperit: ſed potiùs cupit illud, ſimul atque debito modo acceptatum fuerit, efficax eſſe.

44 Tertiò, Requiritur vt non reuoces donationem ante acceptationem. ſi enim reuoces, & nuntio, quem miſiſti, id innoteſcat; non poteſt quidquam efficere. L. Si verò 12. §. Si mandauero. ff. Mandati, *quia extinctum eſt mandatum*, vt ibidem dicitur; ac proinde omnis poteſtas inſinuandi, vel tradendi, ei adempta. Si autem non innoteſcat ante executionem, tunc diſtinguendum eſt: vel enim ille ſe habet ſolùm inſtar nuntij, referentis alterius donationem, aut rem tradentis; vel habet mandatum faciendi donationem. Si priore modo ſe habeat; facta reuocatione, nihil fit: quia deeſt omnino conſenſus ex parte donantis. ille enim nuntius ſolùm habet officium nuntiandi vel tradendi; non autem tribuendi aliquid Iuris. Si ſecundo modo, valent eius acta, non quidem ad transferendum dominium; ſed ad tribuendum donatario Ius ad rem, & donatori injiciendam obligationem ad conſenſum. Colligitur L. Si mandaſſem. 15. & L. 26. Inter cauſas. ff. Mandati. Tenetur enim mandator ratum habere, quod ex vi mandati, bona fide, eius nomine geſtum eſt. Vide Gomezium tomo ſecundo, capit. 4. numero 3.

Si reuocet conſenſum miſſo nuntio.

Petes, Vtrùm poſt mortem donatoris, poſſit donatio validè acceptari?

An poſt mortē donatoris poſſit acceptari.

Reſpondeo Primò, Quando ipſa donatio ante mortem facta eſt ex parte donatoris, & miſſa epiſtola vel nuntius, qui illam abſenti inſinuet, uel rem tradat, ſi contingat donatorem mori ante inſinuationem, uerius eſt illam nihilo-

45 minùs ualidè acceptari poſſe. Ita docet Sancius lib. 1. de matrimon. diſput. 6. num 5. & Molina Iureconſultus lib. 4. de primogen. capit 2. nume. 77. Ratio eſt; quia donatio illa, ex parte donantis fuit ualida, etſi reuocabilis; ut expreſsè habetur L. Nec ambigi. 6. C. de donat. & manet uirtute impreſſa litteris uel nuntio, ut ad donatarium transeat. Vnde perſeuerat poſt mortem; ac proinde poteſt tunc acceptari. Confirmatur Primò, Quia donatio mortuo donatore non poteſt reuocari per hæredem, etiamſi nondum ſit acceptata, ut paſſim docent DD. Couar. lib. 3. uar. cap. 14. num. 17. Iulius Clarus §. Donatio. quæſt. 13. in fine & alij. quod eſt ſignum illam poſſe ualide acceptari poſt mortem. quorſum enim adempta hæredi poteſtas reuocandi, ſi non poteſt acceptari? Confirmatur Secundò, Quia donatio eſt gratia quædam: quando autem gratia facta eſt ex parte concedentis, poteſtas executoris non exſpirat morte concedentis, ut expreſsè dicitur c. Si ſuper gratiam. 9. de off. deleg. in 6. Contraria tamen ſententia eſt plurimorum Doctorum, ut oſtendit Sancius: quorum fundamentum eſt, quia mandatum morte mandantis ſoluitur. Verùm hic non eſt propriè mandatum donandi, ſed donatio ipſa, ut dictū eſt. Itaque illa ratio ad alium caſum pertinet. Vnde

Si facta erat ex parte donatoris, poteſt acceptari.

46 Dico Secundò, Quando donatio ante mortem donatoris non eſt facta ex parte ipſius, ſed ſolùm mandata fieri; ut ſi miſit rem per nuntium uel procuratorem, cum mandato ut ſuo nomine det abſenti. tūc ſi antequam ille munere ſuo fungatur, contingat donatorem mori, non poteſt donatio ualidè acceptari. unde res illa reſtituenda eſt hæredibus donatoris. Ratio eſt; quia ante mortem donatio facta nō fuit, ſed ſolùm datum fuit mandatum donandi. mandatum autem, morte mādantis expirat, ut habetur d. L. 26. Inter cauſas. ff. Mandati. unde procurator ille non poteſt donationē nomine ſui mandatoris facere; & ſi fecerit, erit nullius momenti: ac proinde etiam acceptatio. Hoc tamen intelligendum eſt, niſi mandatum fuerit in fauorem piæ cauſæ; quia iſtud morte mandantis non expirat; ut notat Moli. ex Couar. l. 1. uar. c. 14. num. 16 unde etiam poſt mortem eſt exequendum. cuius ratio eſt; quia quiſque præſumitur ita tacitè uoluiſſe in uita: cùm opera pietatis tunc maximè homini ſint neceſſaria. Confirmatur ex L. Si pater. 4. ff. de manu. uind. ubi mandatum de manumittendo ſeruo non expirat morte mandantis, fauore libertatis: ergo multò magis idem dicendum fauore piæ cauſæ, & ſalutis animæ.

Si solū ſit mandata, non poteſt.

Mādatum in fauorē pia cauſa.

Hinc ſequitur, Si culpa nuntij donatio non fuerit tempeſtiuè ante mortem donātis facta, ipſum teneri ad duplicem reſtitutionem: nam heredibus defuncti tenetur ratione rei, quæ tunc illorum eſt; donatario ratione damni, quod eius culpa contraxit, ut rectè notauit Molina diſpu. 263. poſito enim tali mandato, tenebatur nuntius lege Iuſtitiæ adhibere diligentiam, & mandatum ex mente mandantis in commodum donatarij implere.

Aduerte tamen quoſdam ſentire mandatū donandi non expirare morte donatoris, eò quòd ſit gratia quædam. ita Emanuel Sà v. Donatio, nu. 11. & v. Mandatum. nu. 2. quæ ſententia eſt probabilis: & iuxta illam non tenebitur nuntius ille hæredibus, ſed ſoli donatario.

DVBITATIO VII.

Qui poſſint promiſsionem vel donationem abſenti factam acceptare; ſiue, vt Iuriſperiti loquuntur, Qui poſſint pro abſente ſtipulari.

RESPONDEO, Primò, id poteſt omnis, qui ab altero generalem uel ſpecialem habet commiſſionem.

Secundò, Is qui eſt ſub alterius poteſtate, ita ut non ſit 47
ſui Iuris. ut filiusfamilias pro patre, ſeruus pro domino, Religioſus pro Prælato. Ratio eſt, quia cenſetur una perſona. non tamen famulus mercenarius pro ſuo domino, aut ſubditus pro Principe, quia ſunt ſui Iuris. unde Inſt. de inutilibus ſtipulationib. §. Si quis alij, dicitur, *Si quis alij, quàm ei, cuius iuri ſubiectus ſit, ſtipuletur, nihil agit.*

Tertiò, Qui aliorum curam gerūt, ut tutor pro pupillo, curator pro furioſo. Item Princeps pro ſubdito: quia cùm hic alteri poſſit facultatem facere ſtipulandi pro altero, multò magis ipſe eam habet. Item Notarius publicus, præſertim ſi de eo conficiat Inſtrumentum. de quo uide Couarruuiam lib. 1. uariar. cap. 14. nume. 11. & deinceps. Hoc tamen de notario ſolùm in Iudicio locum habere multis teſtimonijs oſtendit noſter Sancius lib. 1. diſputatio. 7. numero 11.

Quartò, Is, qui ex donatione uel promiſsione facta abſenti, commodum reportat, uel onere aliquo liberatur. ut patet §. Sed & ſi quis, Inſtitu. de inutilibus ſtipulationibus: ut creditor pro debitore, ſocius pro ſocio, uxor pro marito: uel ſi pœna ſit adiecta in fauorem præſentis; de quo uide Couarruu. in capitu. Quamuis pactum. p. 2. §. 4. numero 5.

Quintò, Quiuis priuatus poteſt ſtipulari & acquirere 48
Eccleſiæ, pijſve cauſis, iuxta Gloſſam, communiter receptam in cap Quoties cordis 1. quæſt. 7. de quo Couarruuias ſuprà. nume. 14. Ad hos reduci poſſunt omnes, quos refert Gloſſa in §. Si quis alij. Inſtitur. ſuprà. Præter hos autem nemo poteſt iure communi ualidè pro abſente ſtipulari ſeu acceptare promiſsionem in fauorem abſentis factam, ita ut inde naſcatur aliqua ſtricta obligatio. Ratio eſt; tum quia Iura reſiſtunt tali ſtipulationi, eamque irritam reddunt. ut patet d. §. Si quis alij. & L. 126. Si ita ſtipulatus §. Chryſogonus. ff. de uerb. obliga. Tum quia promiſſio facta alicui, cuius nihil intereſt eam impleri, cenſetur ſolùm uerbis facta illi, reipſa autem ſolùm facta eſt tertio, in quem eſt exequenda. Nihilominùs ſecundùm communem uſum hominum, amicus pro amico ita ſtipulari ſolet, ut aliquam leuem obligationem pariat. Si tamen hæc iuramento confirmetur, non ſolùm in foro conſcientiæ obligat, ſed etiam in foro ciuili tribuit actionem, ut patet ex dictis dubitatio. 4. Secùs uerò quando ſtipulatio nihil ualet: quia iuramentum ſecundùm naturam actus, in quem cadit accipiendum eſt. atqui actus habet tacitam conditionem, puta, ſi ualidè acceptetur: ergo donec ualidè acceptatus fuerit, poterit reuocari, etiamſi iuramentum interceſſerit. uide ſuprà cap. 17. dubitatio. 7. nume. 52. Circa prædicta.

Notandum Primò, Vt is, qui præſens eſt, poſſit pro ab- 49
ſente ſtipulari, (id eſt, promiſsionem in abſentis commodum petere & ualidè acceptare) requiri ut uerba obligationis dirigantur expreſsè uel implicitè ad præſentē, v g promitto tibi me daturum Petro 100. &c. Si enim dirigantur ad ab-

Verba promiſsionis ad præſentem dirigenda.

Digitized by Google

ad abſentem, is qui præſens eſt, non poteſt promiſſionem acceptare, quia illi non fit. Ita docet Couarruuias ex communi ſententia Doctorum, in c. Quamuis pactum. p. 2. §. 4. nu. 13 vnde ſi dicat, Promitto Petro abſenti 100. nemo poteſt validè acceptare talem promiſſionem nomine Petri. Ratio eſt; quia vt fiat pactum, neceſſarius eſt conſenſus reciprocus duorum in idem, vt patet ex pacti definitione dubit. 1. hic autem non eſt conſenſus reciprocus, quia non adeſt conſenſus eius, in quem tuus conſenſus, & verba tuæ promiſſionis diriguntur. Itaque talis promiſſio, ſemper poteſt reuocari, quamdiu ab eo, qui abſens eſt, acceptata non fuerit.

Dixi *Expreſsè vel implicitè*, quia dupliciter verba promiſſionis cenſentur ad præſentem dirigi. Primò, Quando exprimitur perſona præſens, vt promitto tibi, &c. Secundò, Quando perſona, cui fit promiſſio, non exprimitur, quamuis ea, in cuius fauorem fit, exprimatur. vt ſi dicas, promitto me daturum Petro 100. tunc enim implicitè cenſetur fieri præſenti: ſic enim vſus hominum conſueuit; & in dubio is ſenſus verbis contractus eſt tribuendus, qui faciat valere. L. Quoties in ſtipulat. 80. ff. de verb. oblig. quare ſi præſens acceptet, valet.

50 *Stipulator non poteſt eam condonare.* Notandum Secundò, Eum qui validè nomine alterius promiſſionem acceptauit, non poſſe eam condonare, quia iam tertio ex diſpoſitione legum eſt Ius quæſitum, quo illum priuare non poteſt. obligatio tamen, qua obſtringitur promiſſor tertio, adhuc pēdet, donec à tertio acceptata fuerit: vnde ante eius acceptationem non tenetur eam exequi. ratio eſt, quia præſens non acceptauit eam nomine ſuo, ſed nomine tertij & ſub eius beneplacito. vnde ſi ille eam repudiet, tota eſt irrita; quamuis id in damnum præſentis verteret. ſecùs eſt, quando is, qui acceptat promiſſionem pro tertio, viciſſim aliquid repromittit: tunc enim poteſt condonare promiſſionem in fauorem tertij factam. ratio eſt, quia poteſt ſeipſum obligatione ſoluere, conſentiente promiſſore, cui ſe obſtrinxit. Confirmatur ex reg. 35. ff. de reg. Iuris. *Nihil tam naturale eſt, quàm eo genere quidque diſſoluere, quo colligatum eſt*. itaque cùm hoc vinculum ortum ſit ex acceptatione ſtipulantis, poterit eiuſdem remiſſione diſſolui.

Dices, Hoc argumentum videtur probare, etiam poſſe condonare, etſi nihil repromiſerit; quia iiſdem cauſis res diſſoluitur, quibus ab initio conſtitit. Nec obſtat, quòd tertio videatur Ius acquiſitum; quia dici poteſt, ita eſſe acquiſitum, vt pendeat ex arbitrio ſtipulantis; ſicut quando ſtipulans viciſſim aliquid repromiſit. Confirmatur, quia conſiſtendo intra limites legis naturæ poteſt remittere; atqui nullum eſt Ius poſitiuum, quòd ſciam quod hanc remiſſionem irritam reddat; præſertim cùm verba promiſſionis nō ad abſentem, ſed ad ſtipulantem directa fuerint. Denique ſtipulans non tenetur abſenti indicare ſe in fauorem ipſius ſtipulatum eſſe; præſertim quando ex officio vel mandato non tenebatur res ipſius curare: ac proinde inutilis ei erit illa ſtipulatio.

Ob has rationes illa ſententia non videtur improbabilis: eamque tenet collector deciſionum Pedemontan. in 70. & fauent auctores, qui tenent, donationem in fauorem abſentis factam & acceptatam, reuocari ex conſenſu donatarij poſſe. de quo vide Couarr. lib. 1. var. c. 14. nu. 13. & infrà dub. 9. nu. 64. & 65.

51 *Promiſsio oneroſa facta abſēti.* Notādum Tertiò, Ea, quæ diximus de acceptatione promiſſionis pro abſente, intelligenda eſſe tantummodò de promiſſione gratuita ſeu lucratiua. Si enim promiſſio ſit oneroſa, ſeu reſpectiua, (vt cùm promitto tibi me ducturum tuam filiam, ſi ipſa viciſſim velit promittere: me venditurum parenti tuo meam domum, ſi pro ea mille dare velit) non ſufficit vt tu pro abſente acceptes; ſed requiritur vt abſens eam acceptet, & repromittat. vnde ante eius repromiſſionem, quæ viciſſim priori promittenti nota ſit, ſemper reuocari poteſt. Ita Sancius ſupra num. 12. Molina diſputatio. 164. & quidam Iuriſperiti. Probatur Primò, Quia ante vtriuſque partis obligationem, non poteſt effici perfectus contractus: cōtractus enim reſpectiuus, habet tacitam conditionem, ſi alter repromittat; qua non impleta poteſt reſilire: quia promiſſio non eſt plenè acceptata. Secūdò, quia abſens poteſt nolle acceptare cum illo onere: ergo ſimiliter contrahens cum abſente, poteſt retrocedere. patet conſeq. quia contractus oneroſi non debent claudicare, Tertiò, Qui acceptat pro abſente, non poteſt acceptare, niſi quatenus ei poteſt eſſe commoda: ſed hæc nullo modo ſufficit; quia etiamſi fieret per ipſum abſentem, & coram, non ſufficeret: debet enim ſimul adeſſe repromiſſio; vt ex vſu communi omnium gentium patet.

Dices, Omnis promiſſio ſeriò facta & acceptata ab eo, cuius intereſt eam impleri, ſeruanda eſt lege naturæ, ſiue ſit abſoluta, ſiue conditionata. ſi enim eſt conditionata, expectandus eſt euentus conditionis, vt mandetur executioni. Confirmatur Primò. Quia talis promiſſio facta præſenti in fauorem abſentis, eſt abſoluta promiſſio: conditio autem, quę additur vel ſubintelligitur, non afficit ipſam promiſſionem, ſed eius executionem; ergo hoc ipſo, quo acceptatur ab eo, cui immediatè fit, obligat abſolutè; quamuis ad executionem non teneatur, niſi poſita conditione. Confirmatur Secundò, Quia qui tale quid promittit, ſimul cenſetur promittere ſe expectaturum vt conſenſus alterius inquiri poſſit, alioquin videretur deluſoriè promittere præſenti.

Reſpon. Si illa promiſſio eſt reſpectiua, poſtulans repromiſſionem, poteſt reuocari ante repromiſſionem: neque huius conditionis euentus eſt expectandus lege Iuſtitiæ, ſed ſolùm lege conſtantiæ, (ſi res interea non mutentur) quæ tamen non obligat, niſi fortè ad veniale. Ad Primā confirmationem. Illa promiſſio non eſt abſoluta, quia promiſſor non intendit ſe obligare irreuocabiliter, niſi alter promittat. Ad Secundam confirmationem. Nō promittit ſe expectaturum; alioquin præter promiſſionem reſpectiuam, eſſet alia, quæ ſit gratuita; quod eſt contra ſuppoſitum. agimus enim de eo caſu, in quo ſolùm eſt reſpectiua. neque ideò eſt deluſoria promiſſio; quia ſeriò promiſit, neque ab initio habebat in animo reuocare.

DVBITATIO VIII.

Quantum obliget promiſsio externa legitimè acceptata.

SVNT tres ſententiæ, Prima eſt Caietani infrà quæſtio. 113. articu. 1. ſub finem, vbi docet, promiſſionem per ſe, ſolùm obligare ſub peccato veniali: per accidens tamen, nempe ratione damni, quod promiſſarius ea non impleta incurreret, poſſe obligare ſub mortali. Ratio ipſius eſt; quia ſolùm ex quadam honeſtate morali fidelitatis ſeu veritatis tenemur promiſſa implere. ſicut enim ex virtute veritatis tenemur dicere verum, & facere vt verba reſpondeant menti; ita ex eadem virtute obligamur, vt opera reſpondeant verbis. atqui veritatis virtus non obligat ſub peccato mortali: ergo, &c. Sed quidquid ſit de veritate huius ſententiæ, hoc fundamentum Caietani non eſt verum. Primò, Quia promittere, non tantùm eſt affirmare ſe daturum vel facturum, ſed vlteriùs eſt ſe obligare alteri, & conſequenter ius illi tribuere ad exigendum. vnde dici ſolet, *promiſſionem parere debitum*. Secundò. Quia inde ſequeretur eum, qui promittit, non magis obligari, quàm eum, qui abſque promiſſione affirmat ſe facturum; quod conſtat eſſe falſum communi hominum vſu & ſenſu. Hoc ſequi patet, quia qui tantùm affirmat ſe facturum, tenetur ex virtute veritatis ſuum dictum verificare, ne lædat honeſtatem huius virtutis. atqui ſecundùm Caietanum hæc eſt tota ratio, cur teneatur promittens: ergo non magis obligatur. 52 *Sententia Caiet. ſolū obligare ſub ven.* *Refutatur fund. Caie.*

Vbi Aduerte, Virtutem *veritatis* nos obligare ad duo; nempe vt dicta noſtra conformemus menti, ne committamus mendacium; & vt facta conformemus dictis, ne dicamus falſum. vtrumque enim requiritur vt quis ſit verax in dictis. magis tamen obligat ad non mentiendum, quàm ad non dicendum materialiter falſum. Itaque ſi promiſſio ſolùm obligaret lege veritatis, minus peccatum eſſet violare promiſſum, quàm mentiri mendacio officioſo; (quod tamen manifeſtè falſum eſt) quia minus peccatum eſt non facere quod affirmaſti te facturum, quàm mentiri. certum igitur videtur, promiſſionem non tantùm obligare ex virtute veritatis; (etſi hæc obligatio in ea inueniatur) ſed etiam ex peculiari ratione & virtute, quam *fidelitatem* & *fidem* promiſſorum vocamus. 53 *Veritas obligat ad duo.*

Alia tamen ratione hęc ſententia probari poteſt Primò,

Quia liberalis promiſſio ſolùm obligat lege fidelitatis; ſed fidelitas non videtur obligare ſub peccato mortali, ſi alia incommoda abſint. violatio enim fidei, ſolùm continet quãdam deceptionem proximi abſque damno. Secundò, Quia homines parùm ſolent æſtimare violationem talium promiſſorum, nec ideò ſolent haberi iniuſti, ſicut fures, aut qui debita iuſtitiæ non ſoluunt; ſed leues, inconſtantes, non ſatis fidi. Tertiò, Quia plerique promiſſores, ſi rogarentur an velint ſuam promiſſionem chirographo firmare, dicerent

54 ſe nolle tam ſtrictè obligari. Itaque hæc ſententia eſt probabilis; ſi tamen promiſſor non intendat ampliùs ſe obligare quàm ex fidelitate. eamque tenent multi docti viri, vt Henriq. de excommunicatione c. 17. Franciſcus Garçia de contract. 1. p. c. 3. Fumus verb. Perfidia, & ex parte Molina diſput. 362.

Eſt probabilis.

Secunda ſententia eſt, Obligationem promiſſionis, pendere ex intentione promittentis. ſi enim promiſſor intendat ſe ſolùm obligare ex honeſtate morali; ſolùm tenebitur ſub peccato veniali. ſi verò intendat ſe obligare ſtrictè & ex iuſtitia; tunc tenebitur ſub peccato mortali. Ita Molina ſuprà, eſtque probabilis, ſed non ſatis explicat vim promiſſionis, quantum ipſa per ſe, præciſa intentione extrinſeca, obliget.

55 Tertia ſententia eſt communior DD. Promiſſionem, ſi materia notabilis ſit, obligare ſub peccato mortali. Pro qua

Obligare ſub p. m.

Dico Primò, Omnis promiſſio ſeriò facta animo promittendi, in re magni momenti, vbi acceptata fuerit, obligat ſub peccato mortali ad ſui impletionem. Tenet Nauar. c. 18. nu. 6. Sotus l. 7. q. 2. ar. 1. ad 1. Richardus in 4. d. 38. circa tertium principal. q. 3. Antoninus 2. p. tit. 10. c. 1. §. 4. vbi fusè agit de hac re, & videtur eſſe communis Canoniſtarum. vide Couarruu. in cap. Quamuis pactum, §. 4. vbi citat multos.

Probatur Primò, Quia omnis promiſſio, ſi fiat per formulam ſtipulationis, tribuit actionem in foro externo, & promiſſor cogitur eam implere, vt omnes DD. tradunt: ergo inducit ſtrictam obligationem; nempe lege Iuſtitiæ, vel virtutis Iuſtitiæ valde affinis, quæ proinde Iuſtitia dici poſſit.

Dices, Hinc ſolùm ſequi, promiſſionem inducere talem obligationem, ſi fiat interueniente formula ſtipulationis, non autem ſi fiat ſimpliciter.

Reſpondeo, Formula ſtipulationis non reddit promiſſionem firmiorem in foro conſcientiæ, ſed ſolùm in foro externo; quia præſumitur maiore cum deliberatione facta, quando hæc interuenit. Deinde etſi Iure Digeſtorum requiſita fuerit ſtipulatio, vt promiſſio ſimplex tribueret actionem in foro externo; tamen Iure Codicis non videtur requiri; vt colligi poteſt ex L. 1. Si quis argentum. C. de donationib. Adde, quidquid ſit de Iure ciuili, tamen Iure Canonico conceditur actio ex promiſſione acceptata, etiamſi formula ſtipulationis non interuenerit. vt patet ex ca. 1. de pactis. eſtque communis ſententia Doctorum, teſte Gomezio tom. 2. c. 9. num. 1. & Couar. in c. Quamuis pactum. p. 2. §. 4. num. 14. & 15. Nec refert quòd Ius Canonicum requirat expreſſionem cauſæ, quia dum cauſam non exprimis cur promittas, videris per errorem promittere: quæ tamen præſumptio ceſſat in foro conſcientiæ. vide Siluestrum v. Pactum, num. 3.

Iure Can. datur actio ex promiſſ.

Probatur Secundò, Promiſſio oneroſa acceptata obligat lege Iuſtitiæ, vt omnes fatentur: ergo etiam gratuita. Cõſequentia probatur; quia etſi in onerosa ſit perfectior obligatio, eò quòd pro obligatione rependatur æqualis obligatio; tamen hoc non facit obligationem promittentis eſſe alterius generis, aut non pertinere etiam ſuo modo ad virtutem Iuſtitiæ.

Dices, Qui facit promiſſionem gratuitam, non videtur ſe tam ſtrictè velle obligare, ſed ſolùm ex virtute fidei, ita vt ſi non ſeruet, faciat contra fidem ſeu fidelitatem, non tamen contra Iuſtitiam.

Fides.

Reſpo. Virtutem fidei eſſe eam, qua quis ſeruat promiſſum, quia promiſit, & ſe verbis obſtrinxit. vnde quantum obliget promiſſio, non eſt ſpectandum ex virtute fidei, ſed contrà, quantum fides obliget, diiudicandum eſt ex natura promiſſionis: atqui promiſſio ex natura ſua obligat ſupra ſimplicem aſſertionem, vt oſtenſum eſt: ergo fides, cuius eſt implere promiſſum, obligat plus quàm virtus veritatis, cuius eſt verificare aſſertum. neque intelligi poteſt, quę ſit hæc maior obligatio niſi ſit Iuſtitiæ, vel virtutis, Iuſtitiæ valde affinis.

Tertiò probatur, Quia promiſſione datur ius ad rem, quod etiam ad hæredes promiſſarij tranſit: ſicut & obligatio promiſſoris ad ipſius hęredes traiicitur: atqui huiuſmodi Iuri reſpondet obligatio iuſtitiæ. Confirmatur; quia promiſſarius dicit ſibi rem deberi: poteſtque debitum exigere vel condonare; quod ſignum eſt eſſe debitum Iuſtitiæ, vel virtutis affinis.

Promiſſione datur Ius ad rē.

Quartò, Omnis obligatio contractuum eſt obligatio Iuſtitiæ, & non oritur niſi promiſſione: ergo promiſſio inducit obligationem Iuſtitiæ.

Quintò, Quia homines queri ſolent, iniuriam ſibi fieri, ſi promiſſio violetur. ergo fit contra obligationem Iuſtitiæ.

Sextò, Homines non ſolent acquieſcere ſimplici aſſertioni, ſed ſolent exigere promiſſionem quaſi tunc demùm ſint ſecuri: ſentiunt ergo inducere obligationem Iuſtitiæ.

Septimò, Quia Cicero lib. 1. offic. dicit, *Fundamentum iuſtitiæ eſt fides, id eſt, dictorum, conuentorumq; conſtantia & veritas.* vocat *fidem, Iuſtitiæ fundamentum*; quia eſt cauſa operum iuſtorum, ſeu cur impleantur promiſſa & ſeruétur contractus. nam *fides* nihil eſt aliud, quàm affectus voluntatis, inclinans ad ſeruanda promiſſa, non tantùm gratuita, ſed etiam onerosa; idque non tantùm ad verificandum quod dictum eſt, ſed propriè ad ſatisfaciendum obligationi, quæ ex promiſſione eſt orta. vnde videtur eſſe pars Iuſtitiæ.

Petes, Quanti momenti debet eſſe res promiſſa, vt violatio promiſſionis cenſeatur eſſe mortifera?

56 Reſpon. Nauarrus c. 18. num. 6. inſinuat ſufficere vt res ſit notabilis. rem autem *notabilem* explicat eſſe eam, quæ in furto notabilis cenſetur. Sed certum eſt in promiſſione longè maiorem requiri; vt docet Lopez lib. 2. de contract. c. vlt. & Ioannes Penna, quem ibidem adducit. vnde ſi furtum vnius aurei eſt peccatum mortale; requiruntur plures aurei, vt promiſſio ſub mortali obliget. Ratio eſt, quia promiſſum longè imperfectiore modo eſt debitum. nã per promiſſionem ſolùm datur Ius ad rem; & multis modis poteſt reuocari, vel impediri. Deinde cenſetur maior iniuria ſi vnum aureum ſurripias, vel ex contractu onerofo debitum non ſoluas, quàm ſi quatuor vel quinque ex liberali promiſſione debitos, non ſoluas.

Quãti res promiſſa eſſe debeat.

57 Dices, Debitum ex Iuſtitia, & debitum ex fidelitate diſtinguuntur: atqui obligatio promiſſionis eſt fidelitatis: ergo non eſt Iuſtitię. maior patet ex communi modo loquendi DD. qui ſolent dicere, deberi quippiam ex fidelitate nõ ex iuſtitia. Sic ęconomus & omnis, qui officium aliquod nomine alterius adminiſtrat, dicitur ad quædam teneri ex fidelitate, & non ex Iuſtitia.

De virtute fidei.

Reſpondeo, Si nomen *iuſtitia* omnino ſtrictè ſumatur, videtur debitum fidelitatis a debito Iuſtitiæ, & fidelitas a iuſtitia diſtingui. Debitum enim fidelitatis, quod ex liberali promiſſione oritur, eſt multò imperfectius, quàm id, quod debetur lege Iuſtitiæ, ratione contractus, vel damni dati. Primò, Quia promiſſio ſolùm tribuit Ius ad rem, & remotum. Secundò, Multis modis poteſt reuocari. Tertiò, Quia pendet ex liberalitate promittentis; non enim rependitur æquiualens. Quartò, Non ita adſtringit, vt ſi violes, tenearis ad compenſationem lucri ceſſantis. nemo enim ſua liberali promiſſione cenſetur ſe ad hoc velle obligare, niſi id exprimatur. Quintò, Quia non neceſſariò reſpicit eum, qui eſt ſui iuris, vt patet in promiſſione domini ad ſeruum, patris ad filium, & Dei ad hominem. Denique quia promiſſio non impedit, quo minùs res dicatur poſteà gratis dari. debitum autem *perfectæ iuſtitiæ* longè maius eſt; & ſi non ſoluatur, obligat ad lucrum ceſſans refundendum; & ſolùm eſt ad eum, qui eſt ſui iuris, & omnino diſtinctus; & impedit donationem gratuitam. Itaque hæc debita ſunt diſtincta. Vnde cùm virtus *fidei* ſeu fidelitas reſpiciat ſolum debitum promiſſionis; Iuſtitia autem debitum perfectum, (reſtituit enim cuique quod ei perfecto iure debetur; vt ſi damnum datum, ſi contractus initus, ſi res aliena ablata) ſequitur has quoque virtutes diſtinctas eſſe. quamuis ſi *iuſtitia*, non tam arctè ſumatur, etiam *fidelitatem* ſub ſe comprehendat. & ſic fidelitas

Debitũ fidelitatis & iuſtitiæ.

nihil

Digitized by Google

nihil erit aliud, quàm iuſtitia inadæquatè concepta; nem-
pe quatenus reddit cuique Ius ſuum ex promiſſione debi-
tum & hoc modo debitum promiſſionis, a multis DD. di-
citur debitum Iuſtitiæ. Verùm meliùs dicitur hæc diſtin-
gui ſicut diximus.

Oeconom.

Hinc patet Primò, Qua ratione œconomus teneatur ex
fidelitate in contractibus & negotijs gerendis ſpectare ma-
xima commoda ſui domini; & non ex Iuſtitia: quia etſi ad
hoc principaliter ex officio ſuo non teneatur, tenetur tamẽ
ſecundariò ex tacita quadam promiſſione, qua dum officiũ
ſuſcepit, cenſetur ſe adſtringere ad curandam ſummam vti-
litatem domini, quantum commodè ſeu communi diligen-
tia poterit. de quo plura infra c. 3.

Deus non tenetur ex Iuſtitia propriè.

Patet Secundò, Deũ, etſi ex ſua promiſſione debeat pœ-
nitentibus ignoſcere, non tamen teneri ex iuſtitia, ſed ſolũ
ex fidelitate; tum quia promiſſioni ſatisfacit fidelitas pro-
priè; non iuſtitia ſtrictè accepta; tum quia Deus non poteſt
creaturæ lege perfectæ iuſtitiæ obſtringi; eò quòd ſemper
ſit in eius dominio, multò magis quàm ſeruus in poteſta-
te domini.

58 Dico Secundò, Si quis vtatur verbis promiſſorijs, non
quidem animo ſeriò promittendi, ſed tantùm ad ſignifican-
dum firmum propoſitum, vel ad firmiùs aſſeuerandum, vt
ei credatur, non obligabitur ſub peccato mortali ad implẽ-
dum quod ita promiſit: niſi ratione damni inde ſecuti. Pro-
batur; quia talis non obligatur niſi lege veritatis; qua tene-
tur dicta ſua efficere vera, & cauere ne dixerit falſum; at-
qui ad hoc non obligatur ſub peccato mortali, vt rectè Ca-
ietan. docet. Hoc modo multorum promiſſiones, qui leui-
ter ſolent multa promittere, ſunt intelligendæ. non enim
mens illorum eſt ſeriò ſe obligare, aut ius alijs tribuere exi-
gendi, ſed dumtaxat firmiter aſſerere. Idem de illis, qui nõ
intendunt ſe obligare abſolutè, ſed cum conditione circa
executionẽ, v.g. niſi fuerit incommodum aliquod, vel niſi
59 aliud melius occurrerit. Si tamen promiſſarius putaret al-
terum ſeriò promiſiſſe, & inde poſtea contingeret illum
damno affici, (vt quia non poteſt ſoluere ad diem condi-
ctum) promiſſor tenetur implere ſub peccato mortali: quia
illo modo promittendi illum decepit, eaque deceptio eſt
cauſa ſine qua non, damni ſecuti. quod vt euitetur, debet
60 promiſſum præſtare. Pari modo ſi promiſſio facta ſit in mo-
dum contractus oneroſi, & altera pars impleuerit onus ſeu
conditionem impoſitam, tenetur implere promiſſum, etiãſi
animo non ſe obligandi, ſed decipiendi promiſerit. ratio
eſt, quia tenetur euitare damnum promiſſarij, & grauem
deceptionem, cui cauſam dedit fictè promittendo. Deinde,
quia in contractibus huiuſmodi, ex iuſtitia tenebatur in-
ternum conſenſum adhibere; alioquin decipit alterum, &
non rependit æquale. Adde, nullam fore fidem cõtractuum
inter homines, ſi hac ratione ſe poſſent expedire, dicendo
61 ſe fictè promiſiſſe. Si tamen res adhuc ſit integra, & nihil
incommodi timeatur, non videtur peccatum mortale non
ſeruare tale promiſſum, vt docet Silueſter v. Pactum. num.
4. (quamuis potuerit eſſe peccatum mortiferum in pro-
mittendo, propter animum decipiendi) vt ſi quis animo
decipiendi promiſerit puellæ nuptias: quia reuerà nihil
promiſit, ſed ſimulauit ſe promittere, ex qua ſimulatione,
nihil incommodi puellæ obuenit; quòd ſi talis à Iudice ro-
getur an promiſerit, poterit negare etiam cum iuramen-
to; quia re vera non promiſit. quòd ſi per ſententiam Iudi-
cis iubeatur promiſſum implere, debet parere; ſi non parẽ-
do timeretur ſcandalum: alioquin non tenebitur. quare po-
teſt vertere ſolum, ne cogatur ſententiæ, in falſa præſum-
ptione fundatæ, morem gerere. vt in ſimili docet Sotus l. 7.
quæſt. 1. ar. 2.

Si altera pars contractũ impleuit.

Ficta promiſſio.

DVBITATIO IX.

Vtrùm promiſſioni vel donationi iam acce-ptatæ poſſit apponi aliquod onus, vel impoſitum tolli.

62 DICO Primò, Ante acceptationem promiſſionis vel
donationis, poteſt onus imponi. vt ſi dem tibi do-
mum vel agrum ſine onere, priuſquam acceptes, poſſum
imponere onus, vt mihi vel alteri tenearis inde ſoluere a-
liquam penſiunculam annuam, vel poſt certum tempus re-
ſtituere. ratio eſt, quia poteſt tota reuocari: ergo multò ma-
gis onus imponi.

Dico Secundò, Poſt acceptationem, non poteſt vllum o- 63
nus imponi, abſque conſenſu promiſſarij. Ita Couarr. l. 1.
variar. c. 14. nu. 1. ratio eſt; quia iam conſecutus eſt ius ad
rem ſine onere; ac proinde ſine onere eſt ei debita. habetur
expreſsè L. Perfecta C. de donat. quæ ſub modo. 16. 1. *Perfe-
cta donatio conditiones poſteà non capit.*

Dico Tertiò, Si acceptes donationem cum onere in fauo- 64
rem tertij appoſito, ille tertius hoc ipſo acquirit Ius vt il-
lud onus ei præſtes, quod Ius tranſit ad ipſius hæredes: eſt
tamen hoc Ius reuocabile à donatore vſque ad tempus,
quo onus eſt implendum; niſi fuerit à tertio acceptatum.
Ita docet Couarruuias nume. 3. & 11. Iulius Clarus §. Do-
natio quæſtio. 13. num. 5. Prior pars colligitur apertè ex L.
Quoties. 3. C. de donat. 3. quæ ſub modo. Altera colligitur
ex l. Eum qui, 3. ff. Qui ſine manumiſſione ad libertatem
perueniunt. vbi ſignificatur à contrario ſenſu, in poteſtate
venditoris, qui grauamen in fauorem tertij appoſuit, eſſe,
illud reuocare ante tempus, quo erat implendum. Idem
colligitur ex L. 1. & vltima C. Si mancipium ita fuerit a-
lienatum, &c.

Onus impoſitum in fauorẽ tertij.

Sed dubium eſt, Vtrùm ſit reuocabile à donatore, poſt- 65
quam tempus aduenit. v.g. dedi tibi domum cum onere vt
poſt quinquennium ea cedas Petro: tranſactum eſt quin-
quennium; nondum ceſſiſti, nec Petro quidquam ſignifica-
ſti: vtrùm poſſim te hoc onere liberare, vel domum meam
repetere; vt mihi ſeruem.

Reſpondeo, & dico Quartò, Etſi probabile valdè ſit tunc
non poſſe ampliùs reuocari; tamen contrarium quoque eſt
probabile, nempe poſſe reuocari à donatore, donec ipſe vel
alius nomine ipſius acceptauerit quod in ipſius fauorem eſt
conſtitutum: vel donec cœperit impleri. Priorem partem
tenet Clarus num. 5. multique alij, quos ipſe refert. & vide-
tur colligi ex d. L. Quoties. 3. C. De donationibus quæ ſub
modo, vbi corrigitur Ius vetus, quo poſt tempus elapſum,
ſi onus appoſitum in fauorem tertij non erat præſtitum à
donatario, concedebatur vt à donatore & ab hæredibus e-
ius poſſet reuocari.

Poteſt onus illud tolli ante acceptationem tertij.

Alteram partem tenet Couarr. num. 13. & Bar. in L. Qui 66
Romæ. 122. §. Flauius. num. 1. ff. de verborum obligationi-
bus. ratio eſt, quia donatio ante acceptationem non eſt va-
lida: ergo cùm tertius ille non acceptauerit eam per ſe vel
alium, poterit reuocari. Nec obſtat d. L. Quoties: Quia ad
eius interpretationem ſatis eſt vt hæredes donatoris non
poſſint eam reuocare, & vt illi tertio competat actio in
donatarium, volente donatore, non autem donatore nolen-
te & reuocante onus impoſitum.

Aduerte tamen, ſi tertius ille, in cuius fauorem onus im- 67
poſitum eſt donationi, ſit ciuitas vel cauſa pia, ſtatim atque
fuerit acceptata à donatario, acquirit Ius irreuocabile, &
actionem in rem: vt patet ex L. Vt inter. 23. C. de ſacroſanc.
Eccl. & docet Couar. nu. 14.

Ciuitas. Cauſa pia.

Dixi, *Poſſe reuocari à donatore*: quia ipſius hæredes non 68
poſſunt reuocare onus impoſitum, etiamſi nondum ſit im-
pletum; nec tempus implendi aduenerit. vt patet ex d. L.
Quoties, & docet Couar. n. 17. eſtq; ſententia communis.
Ratio eſt, quia eius eſt reuocare, qui donationem liberè fe-
cit. vnde mortuo donatore, onus illud fit irreuocabile. Simi-
liter fit irreuocabile, quando cœperit impleri; quia tunc cẽ-
ſetur ille tertius acceptaſſe. qui enim rem donatam acce-
ptat, ſatis acceptat ipſam donationem.

DVBITATIO X.

Quibus euentis promiſſio acceptata & anteà valida deſinat obligare.

QVIDAM dicunt, eam deſinere obligare, quando ita 69
mutatur ſtatus rerum vel perſonarum, vt ſi promiſ-
ſor hanc mutationem præcogitaſſet noluiſſet promittere,
vel donare. Ita Nau. c. 18. num. 7. & quidam alij. quæ regula
in multis caſibus eſt idonea; præſertim quando promiſſio,
vel donatio facta eſt homini. In quibuſdam tamen factis
Deo, habet difficultatem. multi enim vouẽt caſtitatem vel
Religionis ingreſſum, non præcogitantes difficultates ob-
uenturas, quas ſi præuidiſſent, noluiſſent promittere;

Promiſſio facta Deo.

Digitized by Google

vt ipſimet teſtantur: tamen omnium iudicio manent obligati; nam debebant hæc omnia præcogitare, & iuxta monitum Saluatoris, ſedere & computare ſumptus, qui ad turrim euangelicam extruendam ſunt neceſſarij. vnde ſi non fecerint, ſibi imputent. reuerentia enim diuinæ maieſtati debita, poſtulat, vt promiſſio impleatur ſecundùm eum ſenſum, eamque mentem, quam promiſſor reipſa habuit explicitè vel implicitè, dum promitteret, non autem ſecundùm eam, quam habuiſſet, ſi hæc vel illa præſciuiſſet. Id tamen in promiſſionibus homini factis non eſt neceſſarium, quia hæ faciliùs reuocantur. vide infrà capit. 40. dubitatione 2.

70 *Quibus euentis deſinit obligare.* Reſpondeo igitur, Faciliori modo hanc rem explicari poſſe, ſi dicamus promiſſionem deſinere obligare, Primò, Si res promiſſa fiat illicita, vel inutilis, vel impoſſibilis. Ita Caietanus q. 113. artic. 1. ſub finem, & alij Doctores communiter.

71 Secundò, Si ſtatus rerum vel perſonarum ita mutetur, vt promiſſor ſecundùm iudicium prudentum non videatur illum euentum voluiſſe comprehendere: quod ex conditione rei promiſſæ, promiſſionis, & promiſſarij diſpoſitione, ceteriſque circumſtantijs iudicandum eſt; vt rectè Caietanus ſuprà. Ratio eſt; quia promiſſio non habet vim niſi ex voluntate & intentione promittentis, quam expreſſè vel implicitè habet dum promittit: ergo vltra hanc intentionem expreſſam vel prudenter interpretatam, non poteſt obligare. Confirmatur; quia lex, quæ abſolutè lata eſt, non obligat in illis caſibus, quos legiſlator expreſſè vel interpretatiuè voluit exceptos: atqui promiſſio eſt lex quędam particularis, quam ſibi quis ſponte imponit: ergo nō obligabit in illis caſibus, quos expreſſè vel tacitè ex prudentum interpretatione cenſetur excepiſſe: vt ſi promiſiſti operam tuam alteri certo tempore, & filius tuus in morbū incidat, vt non poſſis eum deſerere, non teneris præſtare promiſſum: vt inquit Caietanus.

72 *Sponſalia.* Si puellæ promiſiſti nuptias, putans eſſe virginem, alioquin non promiſſurus, & poſteà conſtet non fuiſſe virginem; non teneris eam ducere; quia ſecundùm affectum & intentionem, quam habebas promittendo, non cenſeris te voluiſſe obligare ad implendam promiſſionem, ſi talem defectum in ea deprehenderes.

73 Nec refert, etiamſi iuramento promiſſionem confirmaueris; quia iuramentum non dat vim promiſſioni, niſi ſecundùm eam mentem, qua ipſa cenſetur facta. vnde ſi promiſſio habet tacitam conditionem ſiue ex iuris interpretatione aut diſpoſitione, ſiue ex mente promittentis, iuramentum accedens non tollit eam conditionem, ſed ſolùm ſecundùm eam confirmat promiſſionem. vide infrà ca. 41. dub. 4. Nec obſtat cap. Quemadmodum, de iureiurand. vbi dicitur, *Qui iurauit ſe ducturum aliquam in vxorem, non poſſe ei poſteà obijcere fornicationem præcedētem*: quia intelligitur de fornicatione ſibi nota, vt colligitur ex Gloſſa, §. *Præcedentem.*

Aduertendum eſt, Eum, qui tempore conſtituto non impleuit promiſſum, cùm facilè poſſet, non ſolui obligatione,

74 *Sopiri eſt obligatio promiſſionis.* ſi poſteà incidat in paupertatem; ſed obligationem pro eo tempore ſopiri: vnde cùm fuerit ſoluendo, tenebitur implere promiſſum. ratio eſt, quia iam non eſt tantùm debitor ex promiſſione, ſed ex delicto, eò quòd fuerit in mora; per quam moram fuit promiſſario cauſa damni. itaque ratione damni, ex mora prouenientis, tenetur. in quo damno continetur & id, quod promiſſum eſt, & ſi quid occaſione promiſſionis non impletæ, prætereà incommodi incurrit.

75 *Compenſatio in promiſſis.* Tertiò, Deſinit obligare, vel potiùs conſopitur, quando duo viciſſim ſibi aliquid promiſerunt, & alter non uult implere promiſſum: tunc enim alter non tenetur, ſed poteſt vti compenſatione. Nauarrus c. 18. num. 7. citato, putat id ſolùm eſſe conceſſum, quando poſterior promiſſio facta eſt intuitu prioris, veluti in remunerationem; tunc enim ſi is, qui prior promiſit non impleat, alterum non teneri: non autem quando ſecunda promiſſio alio fine eſt facta. Sed verius eſt, ſiue hoc reſpectu, ſiue alio facta ſit ſecunda promiſſio; ſi prior non impleat, alterum non teneri. Primò, Quia hęc iura & debita ſunt eiuſdem rationis; ergo in illis poteſt fieri compenſatio. Secundò, Quia ſecundus promiſſor non cenſetur ſe voluiſſe obligare ad præſtandum promiſſum, eo euentu, quo contingeret promiſſarium, qui prior promiſerat, fieri ingratum & fidem violare. hæc tamen ingratitudo non eſt ſufficiens ad reuocandam donationem iam completam. etiamſi id quidam affirment, de 76 quo infrà dubitatio. 14. quamuis donator poſſit vti compenſatione occulta, tantumdem ſubtrahendo, quantum ille promiſerat, ſi alia via rem promiſſam conſequi nequit.

Quartò, Quando aliquid promiſſum eſt ob cauſam, quę non ſubeſt; vt ſi promiſeris, quòd putes te accepiſſe ab ipſo aliquod beneficium, cùm non acceperis. tunc enim non teneris implere. quia eſt error circa cauſam principalem. vide infrà c. 40. dub. 2.

DVBITATIO XI.

Quinam poſſint donare, qui non.

RESPONDEO, Eos ſolos donare liberè poſſe, qui habent dominium & adminiſtrationem, cum facultate 77 alienandi. Qui tantùm habent dominium, non poſſunt donare; quia donatio pertinet ad regimen & diſpoſitionem bonorum. Qui tantùm adminiſtrationem, non poſſunt, niſi ſecundum mentem domini, vel in eius commodum. Qui carent facultate alienandi, non poſſunt; niſi prout ius vel Superior id eis permittunt.

Primò igitur, Donare non poteſt is, qui caret rationis vſu ad id ſufficiente: qui talis eſſe debet, qualis in contractibus, & votis.

Secundò, *Prodigus*, qui à Magiſtratu poſitus eſt ſub curatore; quia adempta eſt ei adminiſtratio. vnde qui aliquid à tali acceperit, tenetur reſtituere.

Tertiò, *Impubes*, talis eſt maſculus, qui nondum expleuit annum 14. & femina, quæ nondum 12. vt patet L. fina- 78 li, Cod. Quando tutores vel curatores eſſe deſinant, eſtque communis ſententia Doctorum hunc donare non poſſe. colligunt id ex L. finali, C. de teſtamento militis, vbi tribuno impuberi denegatur poteſtas teſtandi, etiam de bonis caſtrenſibus: *eò quòd ſtabilem mentem nondum ſit adeptus*, 79 quæ ratio etiam locum habere videtur in donationibus. ex illa tamen lege non videtur prohiberi donare ad cauſas pias, ſed ſolùm extraneis. idem colligitur L. 2. ff. de pollicitat.

Quartò, *Filiusfamilias*, etiamſi pubes ſit, non poteſt do- 80 nare ſine conſenſu expreſſo vel tacito patris, niſi habeat bona caſtrenſia, vel quaſi caſtrēſia. iuxta ea, quæ dicta ſunt cap. 4. dubit. 3 & cap. 12. dub. 13. Si tamen de his bonis donauerit profuſè, ita vt ſentiat damnum notabile, poteſt petere reſtitutionem in integrum; vt dictum eſt capite 17. dubitatio. nona.

Quintò, *Minor 25. annis*, ſi curatori ſubſit, donare ne- 81 quit de bonis ſuis, quæ neque caſtrenſia, neque quaſi caſtrenſia ſunt, abſque conſenſu expreſſo vel tacito, vel debito ſui curatoris, cenſetur autem conſenſus eius tacitus vel certè debitus, vt poſſit donare, & expendere pro ſua conditione & facultate, prout alijs paris conditionis paſſim permitti ſolet: qua in re ſpectandus eſt natalium ſplendor, magnitudo patrimonij, cauſa donandi, & mos receptus, vt rectè Sarmiento 1. parte de reditibus. cap 2. num. 5. Si profuſè donet vel expendat, peccat; quia contra præſcriptum eius, qui tenetur obedire. *Profuſa donatio minoris.* rarò tamen ob hāc cauſam erit peccatum mortale; quia nemini ſit iniuria. vnde illi, quibus donatio eſt facta, non videntur teneri ad reſtitutionem, donec donatum, à curatore repetatur, vel ipſe donatōr petat reſtitutionem in integrum, vt docet Molina diſp. 224. 261. & 277.

Sextò, *Vxor* non poteſt donare abſque conſenſu mariti, niſi prout explicatum eſt capit. duodecimo, dubitatione decimaquarta.

Septimò, *Eccleſiaſtici* non poſſunt de ijs, quæ ex fructi- 82 bus beneficiorum decenti ſuſtentationi ſuperſunt, donare ad vſus prophanos: alioquin peccant mortiferè ſi ſumma eſt magna: niſi fortè id faciant cum animo ex alijs, quorum liberam habent diſpoſitionem, tantumdem in cauſas pias refundendi. eſt communis ſententia DD. vt oſtenſum eſt c. 4. dubit. 6. qui tamen acceperint, non tenentur ad reſtitutionem; iuxta probabilem multorum DD. ſententiam. quamuis contrarium quoque non minùs videatur probabile. vt ibidem dictum.

Octauò,

Digitized by Google

Octauò, *Superiores Regularium* non poſſunt donare ad vſus prophanos; (v.g. ad locupletandos ſuos conſanguineos) & qui acceperint, tenentur ad reſtitutionem. ratio eſt, quia non ſunt domini bonorum Monaſterij, ſed tãtùm adminiſtratores: ergo non poſſunt ea conferre quibus uoluerint; ſed tenentur in illis tractandis leges boni adminiſtratoris & œconomi ſeruare, & ſecundùm præſcriptum & intentionem Eccleſiæ impendere. Confirmatur, quia Conuentus, qui eſt dominus illorum bonorum non conſentit in tales donationes; imò nec poteſt conſentire, eò quòd per Canones hæc poteſtas ſit illi adempta, qui non

84 permittunt donationes, niſi ad pias cauſas. etſi enim Conuentus habeat dominium iſtorum bonorum: tamen hoc dominium per votum paupertatis & Eccleſiæ conſtitutiones eſt reſtrictum & limitatum ad pios vſus: & ſubeſt diſpoſitioni Summi Pontificis, qui eſt ſupremus iſtorum bonorum adminiſtrator. Vnde Prælati Regularium, qui ſolùm ſunt adminiſtratores ſubordinati, non poſſunt ab eo præſcripto recedere. Vide conſtitutio. Clementis VIII. contra prophanas Regularium largitiones editam: & Nauarrum comment.2. de Regular. numero nono, & ſequentibus.

85 Nonò, Subditi Regulares non poſſunt donare, ne quidem ad cauſas pias, niſi ex conſenſu Prælatorum expreſſo vel tacito. vnde qui verſantur extra Monaſterium in ſtudijs, poſſunt facere eleemoſynas, aliaſque expenſas minutas, quas vſus receptus habet: quia cenſetur Superioris adeſſe conſenſus, niſi conſtet de contrario: nullo tamen modo ad res illicitas; v.g. ad turpes voluptates. & quod hoc modo acceptum fuerit, eſt reſtituendum; quia non potuit transferri ob eam cauſam dominium; nec valet ad hoc conſenſus Superioris. vide Silueſt. Religio.6.quæſtio.7. dicto ſecundo, & ſuprà capit.4.dubitatio.quinta, & infrà cap.41. dubitatio.nona.

Ad res illicitas.

DVBITATIO XII.

Vtrùm donatio inter coniuges & inter liberos & parentes ſit valida.

86 DICO Primò, Donationes coniugum inter ſe, iure communi ſunt inualidæ, ita vt ad arbitrium donantis ſint reuocabiles; exceptis quibuſdam caſibus. eſt communis ſententia DD. ex L.32. Cùm hic ſtatus. ff. de donat. inter virum & vxorem, & cap.fin. eodem titu. hoc autem ideò iure ſtatutum eſt, ne coniuges mutuo amore ſe bonis ſuis ſpoliarent. Itaque etiamſi maritus aliquid dederit vxori, poteſt tamen illud uendere, & pretium in commune conferre; per hoc enim tacitè donatio reuocata cenſetur. Alij contractus inter coniuges valent, vt venditio, mutuum, permutatio. L.5. Si ſponſus. ff. de donatio. inter uir. & uxor.

Donationes inter coniuges ſunt inualida.

87 Notandum tamen eſt Primò, Donationes duobus modis confirmari, Primò, Morte donantis, modò hæc præcedat mortem donatarij; ſicut legatum & donatum cauſa mortis confirmatur morte, vt patet ex d.L.Cùm hic ſtatus. vt tamen morte confirmetur, requiritur vt res ante mortem fuerit aliquo modo tradita, ita vt donatarius eius poſſeſſionem aliqua ratione acceperit, vt docet Couarruuias Rubr.de teſtamentis, par.3.num.5.& Gomezius tom.2.capit.4.num.13. ſecuta autem morte, retrotrahitur confirmatio vſque ad tempus traditionis, ita vt omnes fructus ab illo tempore collecti cedant donatario. vt ibidem docet nume.7.& Iulius Clarus lib.4. §. Donatio. quæſtio: nona, numero 7.

Confirmatur dupliciter.

Dixi, Si mors donatoris præcedat: nam ſi mors donatarij præcedat, irrita erit donatio, vt patet ex d.L.Cùm hic ſtatus. ff. ſuprà.

88 Secundò, Confirmatur iuramento; vt ſi coniunx iuret ſe eam non reuocaturum. vt patet ex dictis ſuprà dub.4.& c.17.dub.7.

Notãdum Secundò, Eſſe quoſdam caſus, quibus hęc donatio ſtatim valet, neque expectanda eſt mors donatoris.

89 de quibus Silu.v.Donatio 2.q.4.

Primus eſt, Si Imperator donet Auguſtæ, vel contrà. L.26. C.de donatio. inter uir.& uxor. Idem dicendum de quouis Principe ſupremo, eiuſque uxore. Ratio eſt, quia Iure naturæ ualet; lege autem poſitiua non redduntur inhabiles, uel certè Princeps diſpenſat. unde in illorum contractibus non requiruntur ſolemnitates Iure ciuili præſcriptæ.

Statim valet in hiſce euentis.

Secundus, Si coniunx coniugi det ad inſtaurationem ædium ſuccenſarum. L.14. ff. eod.

Tertius, Si donans ex donatione non fiat pauperior; id eſt, ſi nihil ei detrahatur ex bonis uel iuribus iam quæſitis, ut benè explicat Gomez. tom.2.cap.4.nume.13.,& 14. vt ſi maritus repudiet hæreditatem uel legatum uel fideicommiſſum ſibi delatum & nondum acceptatum, ut præueniat ad uxorem, ſtatim ualet. d.L.Si ſponſus. §. Si maritus. ff. de donatio. inter uir.& uxor. Hoc tamen intellige, ſi uxor aliàs erat ſucceſſura, ut quia erat marito ſubſtituta, uel quia ab inteſtato debebat ſuccedere; ut rectè notat Gomezius ſuprà. Tunc enim non accipit immediatè à marito, ſed iure proprio, quod habebat marito non acceptante. alioquin ſi ipſa nullum ius habebat, & maritus repudiet in fauorem uxoris, erit potiùs ceſſio quàm repudiatio. nam ipſa immediatè ius à marito accipiet. atqui ceſſio talis in fauorem uxoris non ualet; quia continet tacitam acceptationem natura priorem. hoc ipſo enim quo cedit alteri, cenſetur tacitè & natura priùs adijſſe ſeu acceptaſſe, ut apertè colligitur L.Si auia. C.de iure deliberandi. Similiter non ualet, ſi mihi donatum iubeam dari uxori: quia hoc ipſo quo id mando, ſupponitur me tacitè acceptaſſe. Idem enim operatur tacitum quod expreſſum. ut colligitur L.2. ff. de rebus eorum qui ſub tut. ubi dicitur, ſi minor emat prædium obligans illud pignori donec ſoluat integrè pretium, obligationem non ualere: quia hoc ipſo quo dominium quæſitum eſt minori, incipit non poſſe obligari. cenſetur autem quæſitum tacitè & priùs natura quàm poſſit oppignerari.

Repudiatio hæreditat. legat.

Dices, Legatarius rei certæ ſtatim per mortem legantis acquirit dominium legati; nam ut habetur L.A Titio. 64. ff. de furtis. *Ea quæ legantur, recta via ab eo qui legauit, ad eum cui legata ſunt, tranſeunt.* Vbi Bartolus dicit hoc dominium tranſire fictè à die mortis, verè à die aditæ hæreditatis. ergo repudiatio talis legati eſt alienatio & donatio; ac proinde non ualet.

Reſpondeo, Negando conſequentiam, Quia hoc dominium non eſt omnino perfectum & abſolutum ante acceptationem; ſed habet hanc imperfectionem quòd ſit repudiabile: adeò ut ſi repudietur, retrotrahatur repudiatio; & fingitur numquam acquiſitum; ut expreſsè habetur L.1. ff. Si quid in fraudem patroni. ubi dicitur; *Quamuis legatum retrò noſtrum ſit, ubi repudietur; attamen cùm repudiatur, retrò noſtrum non fuiſſe palam eſt.* Idem cernitur in hæreditate reſpectu hæredis ſui. hic enim ſtatim accipit dominium hæreditatis abſque aditione (unde & ad ſuos hæredes tranſmittit) ſed reuocabiliter, ita ut poſſit repudiare; ut conſtat l.Apud hoſtes. C.de ſuis & legitim. hæredibus. L.Si fratris, C.de iure deliberan. Vide Gomezium tom.1.cap.9.num.17.& 20. Valet igitur in ſupradictis caſibus repudiatio, etiamſi bona omnia repudiantis ſint hypothecata, aut fiſco iure addicta ob crimen; aut quamuis fiat in fraudem creditorum, quibus potuiſſet ſoluere, ſi non repudiaſſet. quo poſtremo caſu etſi Gomezius tom.2.cap.4.numero vigeſimoſecundo, putet illum licitè id poſſe facere: credo tamen peccare contra iuſtitiam. Eadem enim uirtute obligamur ad finem & ad media neceſſaria. atqui ille debitor obligatur ad finem, nimirum ſolutionem: ergo ad acceptationem hereditatis, quę hic & nunc eſt medium neceſſarium. nihilominùs repudiatio eſt ualida.

Quartus, Si donatarius non fiat ditior: ut ſi maritus det uxori ad fucos, ad unguenta, ad dandas eleemoſynas. Denique ſi ipſa ita expendat, ut locupletior non fiat. L.7. ff. eodem. quamdiu tamen inde aliquid extat non expenſum, poteſt id repeti.

Quintus, ſi alter det alteri ut aliquam dignitatem aſſequatur, v.g. ut fiat Doctor. L.40. Quod adipiſcendæ. ff. eodem.

Sextus, Si fiat cauſa remunerationis, ut ſi maritus ſenex donet uxori iuueni: uel ignobilis nobili, ſtatim ualet, ut ex communi ſententia docet Gomezius nume.23. quia potiùs eſt remuneratio, quam rependit pro nobilitate, uel iuuenili flore coniugis, quàm ſimplex donatio. colligitur ex d.L.7. Quod autem. §. Si uir. ff. eodem. Idem dicendum, ſi maritus

Digitized by Google

ſi maritus ex certa ſcientia fateatur ſe dotem accepiſſe;
quam non accepit. cenſetur enim, eam donare vxori in re-
munerationem.

90 Dico Secundò, Donatio patris in filium nondum eman-
Patris in filium. cipatum eſt inualida, ita vt pro arbitrio patris reuocari
poſſit. L. 2. C. de inoffi. donat. & L. Cùm de bonis 11. C.
de donat. & alibi. confirmatur tamen tum morte donantis,
(ſi res antea fuerit tradita) tum iuramento, ſicut donatio
inter coniuges; vt habet communis ſententia DD. Ratio,
cur Iura voluerint eſſe inualidam, eſt, quia quamdiu filius
eſt ſub poteſtate patris, cenſetur veluti vna perſona eiuſdem
cum patre, & ita videtur pater ſibi donare confirmatur ta-
men morte, quia tunc filius deſinit eſſe in poteſtate patris.
Hinc infert Gomezius ſupra n. 25. Primò, Valere dona-
tionem patris in filium emancipatum, quia in hunc ceſſat
patria poteſtas. Secundò, Donationem matris in filium
eſſe validam, quia filius non eſt in poteſtate matris, ſed pa-
tris. Tertiò, Donationem patris in filium naturalem il-
legitimum valere, quia iure Cæſareo non eſt ſub patria po-
teſtate. Quartò, Validam eſſe donationem filij in patrem
& matrem, ſi det de caſtrenſibus vel quaſi caſtrenſibus.

91 Sunt tamen aliqui caſus, in quibus donatio patris in fi-
Valet in his caſibus lium ſub patria poteſtate conſtitutum ſtatim valet. Pri-
mò, Si aliquid detur in dotem, vel ad matrimonium. Se-
cundò, Cùm donat bona mobilia proficiſcenti ad bellum.
Tertiò, Si profeſſuro aliquam diſciplinam libros donet;
hæc enim duo genera efficiuntur ſtatim caſtrenſia, vel qua-
ſi caſtrenſia bona. Quartò, Si vſumfructum, quem habet
in bonis aduentitijs filij, condonet filio. Quintò Si in re-
munerationem obſequiorum. Denique in omnibus penè
caſibus, in quibus donatio inter coniuges valet ſtatim, va-
let etiam parentis in filium, teſte Nauarro cap. 17. nu. 147.
quem vide ibidem cum Siluestro Donatio 2. q. 7.

92 Aduerte tamen, In his omnibus, ſi donatio excedat illã
quantitatem, de qua parens poteſt liberè diſponere, eam
ſecundùm hunc exceſſum reuocari, ne legitimæ aliarum
prolium efficiat.

DVBITATIO XIII.

Quantum poſsit quis validè donare.

93 RESPONDEO, & dico Primò, Donatio, qua
Donatio omnium bonorum. quis donat alicui omnia ſua bona tam futura quam
præſentia, iure communi eſt inualida, eſt communis ſen-
tentia DD. ex L. Stipulatio hoc modo. 61. ff. de verb. ob-
lig. vt docet Clarus quæſt. 19. num. 1. Couar. Rub. de te-
ſtamentis p. 2. num. 8. & l. 3. var. c. 12. Ratio eſt; quia per
hanc donationem homo aufert ſibi poteſtatem teſtandi:
quod leges improbant, tamquam contra bonos mores,
quos in Repub. benè inſtituta eſſe decet.

94 Vnde ſequitur, Validã fore donationem omnium bono-
rum præſentium; quia non adimit ſibi poteſtatem teſtandi
de futuris, vt rectè infert Clarus num. 2. & Couar. l. 3. va-
riar. c. 12. num. 4. Similiter ſi donator reſeruet ſibi aliquid
ex bonis ſuis, vel ſaltem vſum fructum, vt idem Clarus
n. 8. & 9. quia de hoc teſtari poterit. Deniq; ſi donet om-
nia bona ſua præſentia & futura, donatione cauſa mortis,
(ſicut ſæpe fit inter coniuges, cùm paciſcuntur vt ſuperſtes
habeat omnia) valebit donatio, quia hæc donatio non au-
fert poteſtatem teſtandi. poteſt enim donator non obſtan-
te tali donatione, alium hæredem inſtituere; qui etſi te-
neatur poſtea donatario dare iuxta cõuenta in donatione,
tamen poteſt detrahere Falcidiam (vt inquit Clarus nu.
7.) id eſt, quartam partem, eamque ſibi retinere.

95 Notandum tamen eſt, Eſſe duos caſus, in quibus dona-
Donatio omnium bonorum ad cauſam piam. tio inter viuos omnium bonorum præſentium & futurorũ
valet. Prior eſt, ſi fiat Eccleſiæ, vel in aliquam piam cau-
ſam. Ita Clarus quæſt. 20. num. 3. & Couar. Rubr. de
teſtamentis p. 2. num. 2. vbi citat multos, qui dicunt hanc
communem eſſe DD. ſententiam. Probatur Primò, Quia
talis donatio nõ poteſt cenſeri contra bonos mores. ſi enim
poſſum perſonam meam tradere Eccleſiæ vel Monaſterio,
cur non etiam omnia bona? Secundò, quia Ius ciuile nõ po-
teſt impedire officia pietatis & conſilia Euangelica; atqui
talis donatio eſt officium pietatis & cõſilium Chriſti: ergo.

96 Poſterior eſt, Si iuramento confirmetur. Ita Couarru-
uias nu. 14. etſi plerique Iuriſperiti contrarium ſentiant,
ſed illorum ratio eſt infirma: non enim donatio omnium *Si iuramẽto confirmetur, valet.*
bonorum eſt contra bonos mores, ſicut id, quod eſt illici-
tum, ſed ſolùm quia expedit in Republ. paſſim eſſe liber-
tatem teſtandi. quare cùm abſque vllo peccato poſſit quis
omnia ſua donare; ſi iuramento promittat ſe non reuoca-
turum, valet donatio. vt apertè colligitur ex capite, Quā-
uis pactum. de pactis in ſexto.

Dico Secundò, Poteſt quis validè donare vſque ad 500. 97
ſolidos: vltra verò hanc ſummã donatio eſt inualida, quoad
exceſſum; niſi fiat cum inſinuatione. Habetur expreſſe l.
penul. C. de donat. ſub finem. quod ideo ſtatutum eſt, ne ho-
mines, metu vel fraude, vel inconſulta temeritate impul-
ſi, ſe donationibus exhaurirent. valent autem 500. ſolidi,
teſte Claro q. 15. num. 1. ſcutis Hiſpanicis 700. vel vt alij *Inſinuatio*
volunt 750. *Inſinuatio hæc*, eſt ſimplex ſuæ mẽtis declara-
tio, qua quis declarat Iudici, ſe liberè donare huic tantũ
vel tantum. nec requiritur cauſæ cognitio, vel facultas à
Iudice, ſed ſufficit eius præſentia, vt docet Clarus num.
5. Iudicis autem eſt inquirere, an donatio ſit omnino li-
bera, an coacta.

Hinc ſequitur Primò, Si quis donet pluribus, & exce-
dat prædictam ſummam, donationem quoad exceſſum eſſe
inualidam; modò donatio illa ſimul, & quaſi vno animi im- 13
petu fiat, detrahendum autem tunc ſingulis ſecundùm pro-
portionem. Si tamen diuerſis temporibus, animiq; moti-
bus fiat, erit ualida. vt patet ex L. Sancimus. 34. C. de do-
nat §. 4.

Secundò, Si quis debitum aliquod liquidum, hanc ſum- 98
mam excedens, remittat, inualidam eſſe remiſſionem; quia *Debitorũ cõdonatio.*
remiſſio eſt inſtar donationis. Ita Clar. q. 16. num. 2.

Aduerte tamen, Eum, cui ultra hanc ſummam donatũ 99
eſt, poſſe retinere, niſi à donatore uel eius hæredibus re- *Poteſt retineri donec repetatur.*
petatur; quia leges non intendunt obligare donatarios, ut
ſponte reſtituant, (hoc enim non pertinebat ad bonum
commune) ſed ut reſtituant, ſi donator uel eius hæredes
uelint: non enim reddunt donatarium inhabilem, ſed tri-
buunt donatori poteſtatem pro arbitrio repetendi; quam-
diu ergo non repetit, poſſunt retinere. ſcienti enim & uo-
lenti non fit iniuria. Nec refert, etiamſi donator ignoret
ſe poſſe repetere; quia donatarius non tenetur id illi dice-
re cum ſuo incommodo; ſed poteſt retinere rem, donec
aliunde reſciſcat & repetat.

Excipiuntur tamen aliquot euentus, quibus donatio ab- 100
ſque inſinuatione eſt ualida, etiamſi 500. ſolidos excedat: *In quibus euentis ſit ualida abſque inſinuatione*
Primò, Si iuramẽto confirmetur, ita Clarus quæſt. 18. qui
dicit utramq; ſcholam tam Legiſtarum quam Canoniſtarũ
ita ſentire hoc tempore, etſi olim plurimi contrarium ſen-
ſerint. ratio eſt euidens; quia donare ſupra illam ſummã
nullo iure eſt prohibitum; ergo ſi iuramento confirmetur,
eſt omnino ſeruandum: patet conſeq. ex cap. Quamuis
pactum. 2. de pactis in Sexto. vide ſupra dubitat. 4. & cap.
17. dubitat. 7. Secundò, Si donatio fiat ad redemptionem
captiuorum. Tertiò, Si ad reparationem ædium, incen-
dio uel ruina deſtructarum. Quartò, Cùm magiſter mili-
tum dat militi mobilia, quantumuis ea ſint magni pretij.
Hæ tres exceptiones ponuntur L. ultima. C. de donationi- 101
bus. Quintò, Quando donatio eſt remuneratoria obſe-
quiorum vel beneficiorum. Ita Clarus quæſt. 16. num. 6.
ex L. Aquilius. 27. ff. de donationibus. Sexto, Cùm quis
renuntiat bonis, uel iuribus ſperatis nondum obtentis; ut
ſi filius uel filia renuntiet hæreditati uel legato, quod ſpe-
rat ratione ſubſtitutionis. Ita Gomezius cap. 4. num. 10.
quiuis enim poteſt renuntiare iuri, quod illi offertur eo
modo, ut dependeat ab ipſius arbitrio acceptare uel recu-
ſare. Sed hic propriè non eſt donatio; quia non datur ali-
quid, quòd ſit ſuum, ſed recuſatur alienum quod futurum
erat ſuum.

Sed difficultas eſt, Vtrùm donatio ad pias cauſas ſit in-
ualida, ſi fiat abſque inſinuatione, ſupra dictam ſummam.

Reſp. Abſolutè ualidam eſſe talem donationem in utro- 102
que foro, ut docet Iulius Clarus quæſt. 17. ubi dicit hanc *Donatio ad pias cauſas ſine inſinuatione*
ſententiam eſſe communem. Siueſt. v. Donatio 1. quæſt.
4. & Angelus Donatio. 1. num. 20. Tabiena ibid. num. 14.
etſi Gomezius ſupra nu. 10. contrarium ſentiat. Proba-
tur Primò, Quia etſi fortè Ius ciuile non permittat niſi
500. ſolidos ualide donari: tamen hoc non eſt ſeruandum
in præiudicium piarum cauſarum, ut rectè ait Clarus. ra-
tio eſt, quia Principes ſæculares non poſſunt aliquid ſta-
tuere

Digitized by Google

Poteſtas Principis ſecularis. uere in præiudicium bonorum operum & ſalutis animarum: ſolùm enim ita poſſunt gubernare Remp. ad tranquillitatem temporalem, ut ea gubernatio non impediat ſtudiū pietatis & media ad finem ſupernaturalem; ſed potiùs ſubſeruiat & iuuet: atqui ſi talis inſinuatio eſſet neceſſaria in cauſis pijs, ſæpè bona opera impedirentur; idque cum magno boni ſpiritualis damno.

Secundò, Capite Relatum. 1. de teſtamentis, Pontifex decernit, *ne pro legatis ad pias cauſas requiratur ſolemnitas ſeptem vel quinque teſtium iure ciuili definita, ſed ſufficiant duo vel tres, ſicut iure gentium ſatis eſt*. unde Panorm. ibid. num. 4. deducit, donationem ad pias cauſas ualere abſque inſinuatione, quantumuis magna ſumma, quidquid leges ea de re diſponant; addens ſe ita ſæpè reſpondiſſe: ſi enim Pontifex ſuſtulit illum numerum teſtium, ne pia legata impediantur; quis dubitet, quin eius mens ſit, ne donationes piæ implicentur, aut circumſcribantur legibus inſinuationis, ſed ut omnino liberum & expeditum relinquatur earum exercitium?

Tertiò, Si Imperator in fauorē militiæ liberas reliquit largitiones Ducum in milites; quantò magis idem priuilegium debetur donationibus pijs in fauorem diuini cultus, ſalutis animarum, & ſuſtentationis pauperum?

Quartò, Donatio quantumuis magna ad redemptionem captiuorum eſt valida; cur non etiam ad alias cauſas non minùs Deo gratas & ſalutares?

DVBITATIO XIIII.

Quibus euentis donatio poſſit reuocari.

103 *Duplex donatio.* SVPPONO duplicem eſſe donationem; *Inter viuos, & mortis cauſa*. *Donatio inter viuos* eſt, cùm quis ſic donat, ut etiam ſe uiuo uelit rem abſolutè eſſe alterius. *Donatio mortis cauſa* eſt, cùm ſic donat, ut rem non uelit abſolutè & irreuocabiliter eſſe alterius, niſi poſt ſuam mortem: ut ſi dicam, dono tibi hanc rem poſt mortem meam, uel cùm moriar, uel quia timeo nunc mori. vide Silueſtrum v. Donatio 1. num. 1. & Gomezium num. 19. Nunc.

104 *Donatio inter viuos, reuocatur tripliciter.* Dico Primò, Donatio inter viuos, etiamſi ſit acceptata, & res ſit tradita, generatim triplici ex cauſa poteſt reuocari. Primò, Ob ingratitudinem donatarij. Secundò, Ob prolem ſuſceptam. Tertiò, Si ſit inofficioſa. Ita Iulius Clarus q. 21. nu. 1. Gomezius to. 2. c. 4. nu. 11.

Ratione ingratitudinis. Primò, *Ratione ingratitudinis*. huius ponuntur quinque caſus L. fin. C. de reuocandis donat. Primus eſt, Si donatarius iniurias atroces in donatorem effuderit. Secūdus, Si manus impias intulerit. Tertius, Si iacturam non leuem bonis eius attulerit. Quartus, Si periculum vitæ ei intulerit. Quintus, Si conditionem donationi appoſitam non impleuerit. His addunt DD. Sextum; Si inopia preſſum non aluerit. quod eſt notandum pro ſimplicibus, qui omnia donant ſuis liberis & poſteà negliguntur; vt rectè Silueſt. Donatio. 1. num. 17. Idem docet Clarus num. 3. & Gomezius nume. 14.

105 Notanda tamen hic ſunt tria; Primum eſt, Hæc non habere locum, quando donatio eſt ob cauſam; vt propter obſequia, quæ eam merebantur. neque in donatione facta Eccleſiæ vel Monaſterio; quia cenſetur facta Deo & ob grauem cauſam. vt notat Clarus.

106 *Non tenetur ante ſententiam.* Secundum eſt, Donatarium nō teneri ad reſtitutionem ante ſententiam; quia eſt pœna, vt apertè colligitur ex L. citata. vnde debet interponi querela & ingratitudo probari. Si tamen res nondum ſit tradita, poteſt non tradere, & petentem exceptione ingratitudinis repellere: cui enim datur repetitio poſt ſolutionem ſeu traditionem, datur exceptio ante traditionem, vt non teneatur ſoluere, vt ſuprà cap. 17. nu. 63. oſtenſum eſt. Quòd ſi re tradita, donatarius per iniuriam impediat querelam; poteſt donator via compenſationis occultè ſibi conſulere; quia per iniuriam patitur damnum.

107 *Quādo hæredes poſſint reuocare.* Tertium eſt, Si donator non reuocauit in uita ob hanc cauſam, nec hæredes eius poſſe. Ita expreſsè habetur d. L. fin. C. de reuocand. donat. quod intellige niſi fortè donator per ignorantiam ingratitudinis in ſe commiſſæ, eam non reuocauerit; tunc enim hæredes eam reuocare poſſunt; ſicut etiam poſſunt alium hæredem ab hæreditate repellere, vt docet Gomezius ſuprà num. 14. Silueſt. Donatio 1. nu. 18. ratio eſt, quia etſi ignoretur ingratitudo, tamen tacitè cenſetur reuocata donatio, hæreditas, legatum & fideicommiſſum factū ingrato; vnde hæredes donatoris poſſunt eam reuocationem poſt mortem eius exequi, etiam contra hæredes eius, qui ingratus extitit.

Secundò, Reuocatur ratione prolis ſuſceptæ; ut ſi quis prole carens, magnam partem bonorum ſuorum donauit, & poſteà naſcatur ei proles. L. Si vmquam. 8. C. de reuocandis donat. ratio eſt, quia præſumitur tuiſſe facta ſub tacita conditione, niſi naſcerentur ei liberi. Et quidem ſi donatio facta ſit extraneo, reuocatur tota; ſi facta ſit alicui aſcendentium, v. g. patri uel auo, reuocatur ſolùm quoad legitimas filiorum poſteà ſuſceptorum, iuxta Gomezium. Idem dicendum ſi donatio facta ſit Eccleſiæ, vel ad aliam piam cauſam, ſolùm enim reuocatur, quantum neceſſe eſt vt filij, qui poſt naſcuntur, habeant legitimam. vt communiter docent DD. vide Gomezium num. 11. & Clarum quæſtio. 23. nume. 2. Silueſt. Donatio 1. nume. 22. Probatur Primò, Quia quod datum eſt priori filio, non reuocatur niſi quoad legitimas aliorum pòſt ſuſceptorum; atqui Eccleſia eſt inſtar filij, vt Panormitanus & alij docent. Secundò, Quod datur in piam cauſam, datur propter ſalutem animæ, cuius cauſa non eſt minùs fauorabilis, quàm cauſa filiorum, vt colligitur Authent. Si qua mulier. C. de ſacroſanct. Eccleſ. Interdum tamen expedit ad ædificationem populi, ut id, quod Eccleſiæ vel Monaſterio datum eſt ante liberos natos, Prælatus, ijs poſteà ſuſceptis, totum reſtituat; ſicut fecit Aurelius Carthaginenſis Epiſcopus, vt refertur capit. fin. 17. quæſtio. 4. ex D. Auguſtino ſermone 51. ad fratres in eremo.

Notandum tamen Primò, Donatarium non teneri ad reſtitutionem, donec donatum repetatur: quamdiu enim nō repetitur, poteſt præſumere donatorem non cupere reſtitutionem, & cedere ſuo iure. 110 *Debet repeti.*

Secundò, Si donator expreſsè & in ſpecie renuntiet priuilegio legis *Si vmquam*, dum donat; non poſſe reuocare dum uiuit, etſi ei naſcantur liberi; poterunt tamen liberi poſt eius mortem reuocare, quatenus ea fuit inofficioſa; id eſt quatenus legitimam eorum læſit: quia renunciatio patris non poteſt tollere ius filiorum, quod poſt mortem patris habent ad ſuas legitimas. vide Clarum quæſt. 22. numero 4. *Si renunciet priuilegio.*

Tertiò, Si iurauit, ſe non reuocaturum donationem, nihilominùs poteſt reuocare ſuſcepta prole. ratio eſt, quia hoc iuramentum non excludit tacitam conditionem, quæ ex iuris diſpoſitione ineſt illi donationi. vnde ille tantùm cenſetur iurare ſe non reuocaturum; ſub hac conditione, ſi nati ei non fuerint liberi. Ita Iulius Clarus quæſtio. 23. nume. 1. Gomezius nume. 11. & alij. ſi tamen ille expreſsè excluderet illam conditionem, velletque donationem valere, etiamſi filij naſcerentur, eamque iuramento confirmaret; non poſſet eam reuocare, vt idem Clarus quæſt. 22. nume. 4. docet. ratio eſt, quia quando iuratur id, quod non eſt malum, iuramentum eſt ſeruandum, vt ſuprà capit. 17. dubitat. 7. oſtenſum eſt. Atqui non reuocare talem donationem eſt non malum. ergo, &c. poterunt tamen liberi eam reuocare poſt mortem patris, ob rationem paulò antè allatam. 111 *Si iuramento confirmauit.*

Tertiò, Reuocatur ſi ſit inofficioſa, id eſt, ſi ſit contra officium pietatis paternę in filios; vt cùm tantum donat, vt filij priuentur ſua portione legitima, L. 1. & ſequen. C. de inofficioſa donat. Primò. Si facta eſt alicui ex filijs, reuocatur ſolùm vſque ad legitimam aliorum. L. 5. & 8 C. eodem. Secundò, Si facta eſt extraneo, animo fraudandi liberos, reuocatur tota. ſi tamen aliquid liberis relictum eſt, probabile eſt non reuocari, niſi quoad legitimas filiorum; idque tenent plurimi DD. cum Bartolo & Panormit. quos citat Couarruu. lib. 1. variar. capit. 10. verſus finem. Idem tenet Clarus quæſt. 24. num 4. Tertiò, Si non eo animo facta eſt. reuocatur ſolùm quoad legitimas filiorum. vide Couarru. ſuprà, Gomezium num. 13. Clarum quæſt. 24. Quartò, Si facta eſt Eccleſiæ vel piæ cauſæ, ſolùm reuocatur vſque ad portiones legitimas filiorum, vt docet Iaſon conſil. 141. & Decius conſil. 247. quia Eccleſia eſt inſtar filij, & donatio eſt facta in fauorem animæ. Imò ſecundum Nauarrum, poſſunt parentes minuere legitimas filiorum, tum per contractus 112 *Ratione inofficioſ.*

108 *Ratione prolis.* 109 *Donatio ad piā cauſam quouſque reuocetur.*

Digitized by Google

tractus oneroſos. tum etiam per donationes remuneratorias, & ad cauſas pias, quia donatio talis non eſt vera donatio, ſed donatio ob cauſam. ita Nau. c. 26. nu. 39. ex Alberico: nec vllo iure contrarium probari.

113 Circa prædicta duo ſunt Notanda; Primò, Donationem inofficioſam, quam parens liberos habens fecit, non reuocari, niſi poſt mortem parentis; nam tunc primùm debetur filijs ſua legitima; ac proinde tunc primùm incipit donatio illa cedere in filiorum præiudicium.

Quādo reuocetur, ſi parens habet liberos.

Secundò, Donationem inofficioſam, etſi valida ſit vſque ad mortem donantis, tamen non fieri ſine peccato; quia fit in damnum liberorum, quod poſt mortem donantis ſentient. vnde etſi quis promittat aliquid inofficioſè, eamque promiſſionem iuramento confirmet, nō tamen tenetur implere; quia ſine peccato implere nequit. vt colligitur ex multis Iuribus, C. de inofficioſis donat.

114 Dico Secundo, Donatio, quæ mortis cauſa facta eſt, reuocari poteſt ob tres cauſas. Primò, Si pœniteat donatorem. ſicut enim teſtamētum & legatum, vſque ad mortem pro arbitrio teſtatoris reuocari poteſt; ita etiam donatio, quæ mortis cauſa fit. Nec refert, vtrùm expreſſè pœniteat, an implicite; vt ſi rem alteri donet. colligitur L. Qui mortis cauſa. 30. ff. de mortis cauſa donat.

Donatio mortis cauſa, reuocatur tripliciter.

115 Secundò, Si donator dedit intuitu alicuius periculi inſtantis, ex quo metuit mortem incurrere; hoc ipſo, quo periculum euaſerit, cenſetur tacitè reuocata donatio. vt ſi quis det in graui morbo, uel inſtante prælio. vt patet L. 5. & ſequentibus. ff. de mortis cauſa donationibus. vide Gomezium num. 19.

116 Tertiò, Si donatarius moriatur ante donatorem, ipſo iure eſt reuocata. idem uſu uenit in teſtamentis & legatis. Secùs eſt in promiſſione & donatione inter viuos, quæ non extinguitur morte donatarij, ſi ſit acceptata, ſed tranſit ad hæredes; quamuis ſit donatio conditionata, vel in diem: Quòd ſi donator, in donatione promittat ſe eam non reuocaturum, tranſit in donationem inter viuos. vt docet Gomezius nu. 19. & alij. de quo vide etiam Couar. Rub. de teſtam. p. 2. nu. 37. & ſeqq.

Promiſſio & donatio inter viuos non extinguitur.

DVBITATIO XV.

Vtrùm promiſſio vel donatio conditionalis ſit valida, & quam vim habeant conditiones appoſitæ.

117 RESPONDEO & dico Primò, Conditio præſentis vel præteriti, addita donationi, vel alteri diſpoſitioni. non ſuſpendit eam; ſed ſi conditio exiſtit, ualet diſpoſitio. ſi non exiſtit, non ualet, etiamſi ignoretur: ut do tibi hanc ueſtem, ſi fuiſti Romæ; ſi es meus cognatus. habetur L. Cùm ad præſens. 37. & 2. ſequent. ff. ſi certum petetur. & L. Conditio in præteritum. 100. ff. de uerbor. obligatio. Idem dicendum, ſi conditio eſt de eo, quod neceſſariò uel omnino certò futurum eſt; quia quòd hoc futurum ſit, iam in præſenti eſt uerum, ac proinde conditio cenſetur præſens. futuritio enim (ut ſic loquar) iam ineſt rei: ut promitto, do, uendo tibi, ſi es moriturus, ſi iudicium eſt futurum, L. Si pupillus. 9. ff. de nouatio. eſtque communis ſententia DD. ut teſtatur Gomezius capit. 12. de legatis nume. 63.

Præſentis, præteriti, & certò futuri.

118 Dico Secundò, Conditio futuri incerti ſuſpendit donationem & alias diſpoſitiones, uſque ad euentum conditionis; v. g. promitto tibi 100. ſi nubes, uel ſi fies ſacerdos. ratio eſt, quia ante euentum conditionis non poteſt certò conſtare an extabit unde qui ita donat, non intendit ut illud fiat donatarij, niſi conditio euenerit. Gomezius ſuprà nume. 64.

Cōditio futuri incerti.

Aduerte tamen, Ex huiuſmodi promiſſione uel donatione acceptata, ſtatim naſci obligationem in donatore, & ius in donatario, (pendens tamen à futuro quoad ſui impletionem) quod non poteſt reuocari à donatore, niſi in caſibus dubitatio. 14. poſitis, nec nouo aliquo onere grauare inuito donatario, vt rectè Silueſt. Donatio 1. quæſtione 15.

Inducit obligationē pendētem.

119 Nec obſtat, quòd donatio mortis cauſa poſſit reuocari, quia ex diſpoſitione iuris habet hanc tacitam conditionem, ut ualeat ſi non reuocetur. d. L. Qui mortis cauſa. ff. de mort. cauſa donat.

Dico Tertiò, Si conditio, ſub qua donatio facta eſt, ſuo tempore impleta non fuerit, donatio non obligat, ſed in irritum recidit. Idem dicendum de quauis alia diſpoſitione, ſub conditione futuri facta. Ratio eſt, quia diſpoſitio pendens ex hominis libertate non habet maiorem uim obligandi, nec aliter obligare poteſt, quàm diſponens intendit: atqui non intendit ſe obligare conditione non impleta: ergo. 120

Dico Quartò, Conditio impoſſibilis non ſuſpendit, ſed irritam reddit donationem, & quemuis alium contractum, ita ut nulla ex eo oriatur obligatio, nec ei poſſit accedere fideiuſſor. (non loquor modò de contractu matrimonij, & diſpoſitione ultimæ uoluntatis) Ita Gomez. tractatu de legatis tomo 1. capit. 12. nume. 67. colligitur ex L. Impoſſibiles. 7. ff. de verborum obligat. & L. Non ſolùm. 31. ff. de actionibus & obligat. Vbi etiam ratio inſinuatur; *quia omnium ea cogitatio eſt, ut nihil agi exiſtiment appoſita ea conditione, quam ſciant eſſe impoſſibilem.* eſt enim talis conditio ſignum diſſenſus, niſi aliunde præſumatur ioco adiecta. 121

Conditio impoſſibilis irritum reddit contractum.

Notandum eſt, Conditionem dici dupliciter *impoſſibilem*, reipſa & iure. *Reipſa impoſſibilis* eſt, quæ fieri nequit, ſiue id ex natura rei proueniat, ut ſi lunam detraxeris; ſiue ex impotētia illius, cui imponitur, ut ſi pauper millionem aureorum dederis.

Reipſa impoſſibilis.

Iure impoſſibilis dicitur, quæ ſtante Iure, eoque inuiolato fieri nequit; ut eſt omnis conditio turpis peccatum continens. Item quæ nihil boni in ſe continet, & alicui bono eſt impedimento. qualis olim apud ethnicos erat conditio non nubendi. Item, ſi eleemoſynam non dederis; ſi amicitiam illius deſerueris, &c. Igitur ſi conditio ſit priore modo impoſſibilis, irritum reddit contractum, ſiue ſit de futuro, ſiue de præſenti uel præterito; quia talis conditio eſt ſignum non adeſſe conſenſum ſerium in contractum, ſed diſſenſum potiùs. dum enim conſenſus ſuſpenditur ab eo, quod eſt impoſſibile; ſicut hoc eo tempore, in quod refertur, non extat, ita nec conſenſus abſolutus extat. Vnde etiam non refert, utrùm putetur poſſibilis an impoſſibilis. Si enim putatur impoſſibilis, ſignum eſt, ab initio deeſſe ſerium conſenſum, & ita nihil agitur. Si poſſibilis, adeſt quidem ſerius conſenſus, ſed ſeriò ſuſpenditur à conditione, quæ numquam extitit nec extabit. & ita expectandus eſt euentus, donec ſciant eſſe impoſſibilem. ſimul autem atque id reſciſcunt, ceſſat omnis obligatio, quæ eſſe poterat ratione conſcientiæ errantis, quamdiu putabatur poſſibilis. nam ex parte rei nulla ab initio ſubfuit obligatio, cùm conditio ab initio fuerit determinata ad non eſſe.

Iure impoſſibilis.

Si ſecundo modo dicatur impoſſibilis, nimirum quia turpis, non irritat contractum, niſi ſit conditio de futuro, non autem ſi de præſenti uel præterito. Ratio eſt; quia quando eſt de futuro, obſtringeret uel alliceret alterum directè ad peccatum; atqui nemo poteſt obligari ad ſeruandam promiſſionem, qua alius obſtringatur uel alliciatur ad peccatum. hoc enim contradictionem implicat. v. g. promitto uel do tibi 100. ſi illum occideris: uendo tibi meam domum, ſi fœnus in ea exercere uelis. Itaque ante conditionem impletam, omnes huiuſmodi promiſſiones & donationes ſunt nullius momenti. Impleta tamen conditione obligant; quia non ampliùs ad peccatum obſtringunt. & aliàs poteſt opera alterius omnibus ſpectatis tanti æſtimari; de quo uide ſuprà dub. 3. Vnde etiamſi talis conditio ſit de præterito uel præſenti, non infirmat promiſſionem, quia ad peccatum non allicit.

Cōditio iure impoſſib. irritum reddit contractum de futuro.

Excepi *contractum matrimonij*, propter caput finale, de conditionibus appoſitis. Vbi Gregorius IX. ſtatuit *conditiones impoſſibiles & turpes, contractui matrimonij adiectas, debere propter eius fauorem pro non adiectis haberi; ac proinde non irritare contractum: exceptis ijs, quæ ſunt contra ſubſtantiam coniugij*. de qua conſtitutione, etſi ea ad tractatum matrimonij pertineat, hic etiam aliquid dicendum. Difficile enim eſt intelligere, quomodo conditio impoſſibilis poſſit haberi pro non adiecta in contractu matrimonij, cùm ſit potiùs ſignum, conſenſum deeſſe, quàm adeſſe; & Eccleſia non poſſit defectum conſenſus in matrimonio ſupplere. Item quomodo conditio turpis non irritet potiùs contractum, cùm alliciat ad peccatum, & etiam ſuſpendat ſæpe conſenſum in futurum. 122

Excipitur contractus matrimonij in foro externo.

Reſpon.

Digitized by Google

Reſpon. breuiter, (cùm res non ſit huius loci) Conditionem, quæ reipſa impoſſibilis eſt, haberi in foro externo pro non adiecta in contractu matrimonij, & illum non reddere irritum in tribus caſibus.

Quo modo cõditio impoſſibilis in contractu matrimonij habetur pro nõ adiecta.

Primò, Quando aliũde conſtat illam à contrahentibus ioco adiectam, nec illi voluiſſe inhærere, aut ſuum conſenſum ab illa ſuſpendere: vt ſi vir dicat, accipio filiam tuam in vxorẽ, ſed debes pro dote numerare vnum millionem aureorum. Ita communiter DD. Medina C. de reſtit. q. 23. Couarr. in 4. decret. cap. 3. §. 2. Lopez p. 2. c. 44. & alij.

Secundò, Quando vterque contrahentium ſcit conditionem eſſe impoſſibilem, & Iure ſtatutum eſſe, vt habeatur pro non adiecta. hac enim cognitione ſtante ſi volunt contrahere addita tali conditione, præſumũtur illam ioco addere, & velle vt ex parte rei habeatur pro non adiecta, ſicut ſciunt illam à iure haberi. Medina & Couarruuias ſupra, Adrianus de ſponſalibus dubit. 11. & alij.

Tertiò, Quando non conſtat vtrùm ſeriò an ioco adiecerint talem conditionem. In dubio enim iudicandum eſt in fauorem matrimonij. cap. finali, de ſententia & re iudicata. idque propter periculum animæ, ne videlicet ſeparati, & alijs iuncti, in adulterio viuant, ſi ex parte rei prior contractus validus fuit.

Idem iudiciũ de turpibus, quæ non ſunt contra ſubſtantiam.

Quod attinet ad conditiones turpes, quæ non repugnant ſubſtantiæ; vt ſi mecum furari volueris. hæc etiam pro non adiectis habendæ ſunt in foro externo, ſicut impoſſibilis; & ijſdem caſibus; nimirum ſi vel conſtet ioco adiectas, vel dubium ſit vtrùm ioco an ſeriò. vel denique, ſi contrahentes ſciant eſſe turpes & à Iure reijci. quia Pontifex eodem modo de iſtis & de impoſſibilibus loquitur. hoc tamen intelligendum eſt, ſi iſtæ conditiones turpes ſint de futuro. ſi enim ſint de præterito vel præſenti, nõ habentur pro non adiectis; quia ſic non inducunt ad peccatum, ſed ſupponunt factum. Ita Adrianus in 4. de ſponſalib. dubitat 9. Lopez p. 2. cap. 42. Siluester Matrimonium 3. q. 1. D. Thomas in 4. d. 29. q. vnica art. 3. & alij. Porrò ſicut iſtæ conditiones habentur pro non adiectis in contractu matrimonij, ita etiam in contractu ſpõſalium, vt communiter DD. tradunt, quia ſunt via ad matrimonium.

Hæc exceptio ſolùm pertinet ad forum externum.

Circa prædicta Notandum eſt, etſi illa procedant in foro externo, & quoad præſumptionem illius fori; tamen ſi vterque vel alter contrahentium animum habuit conditioni impoſſibili affixum, non intendens præbere conſenſum abſolutum, niſi eueniente conditione, certum eſt nihil effici coram Deo, nec vllam induci obligationem; quia reuerà nullus eſt conſenſus. Vnde quoad hoc, eſt eadem ratio contractus matrimonij & ceterorum. Idem dico, ſi conditio erat turpis & de futuro, & animus ſimiliter illi erat affixus; tunc enim ſuſpenditur conſenſus vſque ad euentum conditionis. Quare cùm talis contractus alliciat ad peccatũ, nullam inducit obligationem ante euentũ. Vbi autem poſita fuerit conditio, ex vi prioris contractus oritur obligatio vel matrimonij vel ſponſalium, iuxta diuerſas hac dè re ſententias, ſicut in reliquis contractibus. Vnde etiam ex hac parte eſt eadem ratio contractus matrimonij & ceterorum. quare ſolum eſt diſcrepantia quoad præſumptionem fori externi.

Conditiones quæ cõtra ſubſtãtiam matrimonij.

Ceterùm, conditiones quæ ſunt contra matrimonij ſubſtantiam (vt ſunt illæ, quæ ſunt contra bonum prolis, vel fidei, vel ſacramenti) non habentur pro non adiectis in foro externo, ſed abſolutè reddunt contractum irritum. vt ſi alter dicat alteri, contraho tecum, ſi generationem prolis euites, vel donec inueniam ditiorem, vel ſi corpore quæſtum facias. Ita expreſsè habetur dicto capite finali. Quod intellige ſi ſint de futuro: ſic enim ſolùm imponunt obligationem cõtrariam obligationi ſubſtantiali matrimonij. vide lib. 5. de matrimonio Thomæ Sancij, vbi de his omnibus fuse & eruditè diſputat.

123 *Vltimæ voluntates.*

Excepi etiam *vltimas voluntates*, vt ſunt inſtitutio hæredis, fideicommiſſum, legatum, & donatio mortis cauſa; nam conditio impoſſibilis vel turpis illis appoſita, non reddit diſpoſitionem irritam, ſed habetur pro non adiecta: vt conſtat. L. 1. 4. 6. 8. 9. ff de conditionibus inſtitutionum & §. Impoſſibilis. Inſtit. de hæredibus inſtituendis. vide Gomezium de legatis nu. 67. Neq; id tantùm in foro externo & quoad præſumptionem, ſicut in matrimonio & ſpõſalibus, ſed etiam in conſcientia. ratio eſt: quia etſi Ius non poſſit ſupplere conſenſum in ſponſalibus & matrimonio eò quòd in his quiſque ſit ſui Iuris, nec vlla poteſtas humana poſſit alteri dare poteſtatem mei corporis ad vſum matrimonij abſque meo conſenſu; poteſt tamen illum ſupplere in vltimis voluntatibus; quia res externæ ſubſunt diſpoſitioni Iuris humani, ſuppetente iuſta cauſa. Idem potuiſſet in alijs contractibus ſi voluiſſet. ſed iuſtas ob cauſas non fecit. Cauſa verò, cur in vltimis voluntatibus, non in alijs ita ſtatuerit, eſt, quia mortuo teſtatore, non ſupereſt qui poſſit eius mentem interpretari, quomodo conditionẽ intellexerit, ſerione an ioco adiecerit, an ſatis aduerterit qualis conditio eſſet: vnde naſci potuiſſent plurimæ lites. Deinde ſi conditio ſit turpis, meritò reijcitur, in pœnam teſtatoris: ſi impoſſibilis, reijcitur tanquam impertinens. In alijs contractibus non reijcitur, ſed reddit contractum irritum; quia contrahentes rurſus contrahere poſſunt, ſi velint. Si tamen teſtator putabat conditionem poſſibilem & honeſtam, non reijcitur, ſed irritam reddit diſpoſitionem. vt docet Gomezius ſuprà num. 61. & alij, ex L. Seruo manumiſſo. 58. ff. de conditione indebiti.

Cõditio nubẽdi vel nõ nubendi.

Conditio *Si non nupſeris, ſi vxorem non duxeris*, appoſita vltimæ voluntati habetur Iure Digeſtorum pro non adiecta. L. Titiæ. 100 ff de conditionibus & demonſtrat. idque fauore matrimonij, vt Reſpub. augeatur. poſteà tamẽ Iure Codicis hoc reſtrictum eſt ad primas nuptias; & conſtitutum vt in ſecundis hæc conditio vim haberet, ita vt ſi contrà facias, legatum amittas; Authentica, Cui relictum. C. de indicta viduitate tollenda. Parem modò vim habet conditio *Si religionem ingrediaris*. Ita Gomezius ſuprà num. 78. & alij. Si dicatur Lego tibi 200. *ſi nupſeris*, nihil addendo de ingreſſu Religionis, conſequeris 200. etiamſi Religionem ingrediaris. Conueniunt in hoc omnes DD. teſte Molina diſputat. 207. & habetur apertè Nouella 123. de Sanct. Ep. c. 37. & Auth. Niſi rogati. C. ad S. C. Trebell. ratio eſt; quia non cenſetur de Religione cogitaſſe, cùm id non expreſſerit; ac proinde noluiſſe eã excludere. Si autem dicatur, Lego 200. ſi nupſeris, 100. ſi Religionem ingrediaris, eſt dubium. Multi enim tenent te habiturũ 200. etiamſi Religionem ingrediaris quia illa conditio, ſi nupſeris, quatenus retrahere poteſt à Religione, habenda pro non adiecta. Silueſter verbo Hæreditas 4. quæſt. vlt. Medina quæſt. 23. Panorm. in c. In præſentia de probationibus, eſtque communior ſententia Iuriſperitorum. colligitur ex Authenticis proximè citatis. Contrarium tenet Couarruuias lib. variar. cap. 19. num. 7. & ſeqq. cum alijs, quos citat. Eadem placet Molinæ diſputat. 207. etſi contrariam fateatur probabilem. Ratio eſt; quia teſtator expreſsè contrarium ſtatuit, & potuit ad hoc iuſta ratione moueri, hoc tamen ex circunſtantijs iudicandum eſt.

Nihilominùs prior ſententia videtur iuri conformior, vt docet Felinus c. In præſentia. de probationibus, num. 37. Vbi pro hac ſententia adducit Ioannem Andream, Antonium de Butrio, Romanum, Bartolum, Albericum, Abbatem, Matthesilanum, & Baldum; quamuis Baldus ſibi non conſtans alibi doceat contrarium. Pro eadem Couar. lib. 1. variar. c. 19. nu. 9. citat Soncinatem, Aretinum, Iaſonem, & Ioannem Crottum. Idem paſſim tenent Summiſtæ. Ratio eſt quia ſi quis benè conſideret, Nouella illa 123. Iuſtiniani cap. 37. non nititur præſumptione tacitæ voluntatis teſtatoris, vt volunt auctores contrariæ ſententiæ, qui proinde nolunt illam locum habere, quando teſtator expreſsè monaſterium excludit; ſed abſolutè intendit fauere pietati, etiam contra teſtatoris voluntatem; & ideò vult talem clauſulam haberi pro non adiecta; ſicut iure Digeſtorum clauſula *Si non nupſerit*, habebatur pro non adiecta, quia volebat ius fauere nuptijs. Quomodo enim præſumi poteſt paſſim de quouis teſtatore, qui ſic diſponit; *Lego Fuluiæ 200. ſi nupſerit, ſi autem non nupſerit*, 100. non cogitaſſe de ſtatu religionis, & ſi cogitaſſet, ita affectum fuiſſe erga illam, vt Fuluiæ ingredienti Religionẽ relicturus eſſet 200. perinde ac nubenti? Sanè hoc præſumi non poteſt, ſed potiùs contrarium. nam ingredi Religionem eſt maximè affine ei, quod eſt non nubere; & homines tunc omnia expendere ſolent. Deinde pauci erga Religionem ita ſunt affecti, vt ita vellent diſponere. Quidquid enim ad Religionem peruenit, videtur familiæ perire. Vnde idem Iuſtinianus eadem Nouella in fauorem Religionis ſtatuit, ne parentes poſſent filios Religionem ingrediẽtes legitima priuare, ſed vt hãc tenerentur monaſte-

rio.

rio dare. Et multa alia ibidem cõſtituit in Religionis fauorem, ne parentes & conſanguinei quidquam ingredientibus detraherent. Quare etiam ſi conſtet de contraria voluntate teſtatoris, nihilominùs clauſula illa habebitur pro non adiecta, vt rectè docent Auctores ſupra citati.

Nec obſtat, quod Couar. obijcit; Neminem, qui ſeriò Religionem cogitet, ratione talis clauſulæ auertẽdum: quia etſi id verum ſit quando legatum eſt paruum (nam ob tale, ne nuptias quidem omittet, qui ſeriò de illis cogitat) non tamen quando eſt ampliſſimum, ex quo manens in ſæculo maxima bona ad Dei gloriam perficere poterit; quod legatum diuites amici occupabunt, & vanè expendent, ſi Religionem ingreſſus fuerit. Addo non tantùm agi, ne auertantur qui firmo animo religionem deſtinarunt; ſed etiam ne illi qui de illa deliberant.

DVBITATIO XVI.

Vtrùm donatio facta ad certum vſum vel finem, vel ſub certo onere; ſi illud onus, vel ille finis non præſtetur, ſit valida.

124 DICO Primò, Quando aliquis donat ob certum finem, ſi non intendat illum finem obligare, ſed ſolùm allicere animum, vel præbere media ad illum conſequendum, ſi placuerit; non eſt irrita donatio, etiamſi finis non ſequatur. v. g. Petrus legauit puellę 100. vt nubat, nec aliud expreſſit; illa verò ante nuptias obijt; legatum non eſt reſtituendum, ſed tranſit ad hæredes puellæ. imò etiamſi manens in vita coleret cœlibatum in ſæculo, vel ingrederetur Religionem, non teneretur reſtituere. vt docet Molina diſput. 208. quia non cenſetur legato maius bonum voluiſſe impedire, niſi aliunde de contrario conſtet.

125 *Donatio ad alliciendum animum.*

Ob hanc cauſam valida eſt donatio, qua quis donat collatori ad alliciendum ipſius animum, vt beneficium conferat; vel mercatori, vt ad mutuandum inclinetur; vel puellæ, vt ad conſenſum flectatur, quamuis finis non ſequatur. quia nõ eſt donatio conditionata, ſed abſoluta, facto non animo obligandi, ſed tantùm alliciendi ad liberum conſenſum. vnde poteſt acceptare, etiamſi non intendat præſtare quod donaturo exoptat.

126 *Donatio ad certum vſum vel finem.*

Dico Secundò, Si intendat donatarium ad illum finem vel vſum obligare, donatio erit irrita, fine non præſtito, ſi ille ſit principalis finis donationis: ſi verò ſit ſecundarius, non erit irrita, poterit tamen in irritum reuocari, ſi donatarius nolit præſtare. Ita docet Ioannes Medina C. de reſtit. quæſt. 24. Prior pars patet ex multis textibus, ff. de conditione cauſa data non ſecuta. & C. de condictione ob cauſam. quibus conceditur repetitio cauſa non ſecuta.

Probatur, quia quando dat ad certum vſum, tamquam ad finem principalem, limitat ſuam donationem ad illum vſum, nec habet aliam cauſam, cur velit rem eſſe ipſius. ſicut enim eſt in poteſtate ipſius donare, ita etiam limitare ſuam donationem ad certum finem & vſum, prout placuerit: nam tota vis donationis pendet ex intentione donantis. vt ſi parens det filio pecuniam, eo dumtaxat fine, vt emat libros; ſi filius non emerit, tenetur ad reſtitutionem; quia donator limitauit donationẽ ſuam ad certum vſum, nec aliam cauſam donandi habuit. ſi tamen filius bona fide conatus fuiſſet emere, & aliunde fuiſſet impeditus; vel ſi inſumpſiſſet in res alias æquè vtiles, non eſſet obligandus ad reſtitutionem, quia parens poſſet præſumi id ratum habere. Idem dicendum de ſimilibus donationibus.

127 *Si finis ſecundarius non præſtetur.* *Donãs ſub certo onere*

Altera pars probatur, quia etſi finis ſecundarius non præſtetur, tamẽ ſubeſt finis principalis, ob quem donatio eſt facta; & ita non cenſetur irrita, niſi ex circumſtantijs conſtet aliam donatoris mentem fuiſſe vt ſi des Monaſterio 100. aureos ſub aliquo onere, eſt valida donatio, etiamſi Monaſteriũ onus non præſtiterit. quia cenſetur ille principalis finis donationis, ſed ſalus animæ, ob quam Monaſterio videtur abſolutè donatum, etſi cum onere. imò nec reuocari poteſt, niſi additum ſit in donatione, vel niſi aliunde conſtet, eam donatoris mentem fuiſſe. vt docet Medina ſuprà. & colligitur ex cap. Verùm, de condit. appoſitis. poteſt ta-
128 men compelli Monaſterium, ut onus impleat; quòd ſi nolit, per ſententiam Iudicis poteſt priuari. Si tamen impletio oneris non eſt in ipſius poteſtate (ut quia alij impediunt, uel pendet à conſenſu aliorum, qui nolunt conſentire) non poteſt compelli. ſufficit enim ut ſit paratum facere quantum in ſe eſt, ut onus impleat. non enim donator cenſetur aliud intendiſſe, niſi expreſſerit; cùm recta ratio non plus exigat, quàm homo poſſit præſtare. Idem dicendum de omnibus donationibus, quæ ob aliquem finem principalem fiunt, cum aliquo onere annexo.

DVBITATIO XVII.

Vtrùm donatio ob cauſam præteritam vel præſentem ſit valida, ſi cauſa non ſubſit.

RESPONDEO, Talem donationem eſſe inualidam, niſi donator actu uel habitu ita ſit affectus, vt illam cenſeatur uelle ualere, quamuis cauſa non ſubſit; colligitur ex Medina quæſt. 24. 129
Si cauſa non ſubſit.

Probatur Primò, Quia talis donatio eſt inuoluntaria: procedit enim ex errore, qui ſi non eſſet, donatio non fieret: atqui donatio ut omnino ualida ſit, debet eſſe plenè uoluntaria, cùm ex libertate pẽdeat. Seccundò, Quando error dat cauſam contractui uel alteri diſpoſitioni; actus eſt irritus uel ſaltem in irritũ reuocabilis, ut oſtenſum eſt ſuprà cap. 17. dubitat. 5. atqui hic dat cauſam actui: ergo. Tertiò, Cùm quis exprimit ſe donare ob cauſam, uidetur donatio fieri ſub conditione, *ſi cauſa ſubſit*: ergo ſi illa conditio non ſubſiſtit, donatio eſt nulla. Hoc tamen argumentum non eſt firmum; quia expreſſio cauſæ non habet uim conditionis: ut patet in contractu matrimonij, ſi quis ita dicat accipio te in uxorem, quia es bonis moribus, quia diues, &c. talis enim contractus eſt ualidus, ſiue cauſa illa extet in re, ſiue non. ſolùm enim exprimitur quid moueat & impellat animum ad contrahendum, non autem ponitur ulla conditio conſenſui.

Circa hanc aſſertionem Aduertendum eſt, ſi res abſolutè donetur, & error non ſit circa ſubſtãtiam rei donandæ, uel perſonam donatarij, uel circa ſubſtantiam ipſius actus (ut cùm eſt error circa cauſam principalem, dantem ſpeciem actui) ſed ſolùm circa conditionem accidentariam, uel cauſam ſecundariam donationem non eſſe omnino irritã: dici tamen inualidam, quia pro arbitrio donantis reuocari poteſt, errore cognito. & quidem ſi donatarius eſt cauſa deceptionis, tenetur errorem detegere, & ponere rem totam in arbitrio donatoris, ut donationem ratificet uel reuocet. ſi uerò non eſt cauſa, non uidetur ad hoc teneri. unde poterit retinere, donec reuocetur, iuxta ea, quæ d. dubit. 5. cap. 17. diximus.
Diſcrimen erroris circa ſubſtantiã, & circa cõditionẽ accidentariam.

Dixi, *Niſi actu vel habitu*, &c. quia ſæpè fit, quempiã ita eſſe affectum, ut ſi ſciret cauſam eſſe falſam, nollet donare: tamen quia dedit, non uult donationem eſſe irritam. ut ſi donaſti aliquid amico, quia putas illũ curaſſe aliquod negotium, quod non curauit; tamen multa alia tua cauſa fecit, ob quæ uellet donationem confirmare. 130

Petes, Quando cauſa, ob quã aliquid datur, non ſubeſt; quomodo ſcietur utrùm uelit donationem ualere, an non?

Reſp. Quando id non exprimitur, eſſe colligendum ex conditione dantis & accipientis, & rei donatæ, & ex conditione cauſæ: ſi enim cauſa ob quam datur non eſt principalis, ſed ſecundaria, ob quam hic & nunc ſolùm ſe applicat ad donandum, & extat aliqua cauſa principalior; tunc donatio non eſt cenſenda irrita, etiamſi illa cauſa ſecundaria non extet, ut patet exẽplo allato. item cùm datur eleemoſyna pauperi ſimulanti fidem catholicam, uel ſanctitatem; nam principalis cauſa dandi eſt paupertas. poſſet tamen talis donatio reuocari: ſi error ei cauſam dedit. deinde etſi cauſa principalis ob quam datur non extet; ſi tamen conditio donantis, vel rei donatæ eſt talis, vt putetur nolle obligare ad reſtitut. poterit donatarius retinere. 131
Cauſa principales & ſecũdaria dandi.

Hinc ſæpè fit, ut qui ſimulatione ſanctitatis, paupertatis uel infirmitatis, uel obſequiorum aliquid impetrarũt, non teneantur ad reſtitutionem; quia donatores non cenſentur id onus uelle imponere: idque vel ob liberalitatem, vel ob beneuolentiam & amicitiam, vel ob rerum paruitatem, vel quia res eſt conſumpta, & difficilis eſſet donatario reſtitutio. Si tamen putetur donator uelle, ut ſic per fraudem obtentum reſtituatur, eſt reſtituendum, maximè ſi quantitas eſt notabilis. Imò etiam in dubio eſt reſtituẽdũ; ſaltèm pars aliqua, pro ratione dubij; quia cùm non inceperit 132
Paupertatis ſimulatione obtentum.

Digitized by Google

perit bona fide poſſidere, non poteſt ratione poſſeſſionis, ipſius conditio melior cenſeri: vel certè debet fraudem aperire & rem in libero arbitrio donantis conſtituere.

113 *Cui reſtituendum.* Dubium tamen eſt inter DD. cui ſit reſtituendum id, quod ſimulatione paupertatis obtentum eſt, ſi donator putetur illum velle ad hoc obligare. Plerique DD. docent id eſſe conferendum in alios pauperes, vel in alios pios vſus. quia donator illud iam à ſe alienauit, & Chriſto donauit, accepturus pro eo mercedem, non ſecùs ac ſi verè pauperi dediſſet. ita Nau. c. 17. nu. 107. Scotus in 4. d. 15. q. 2. ar. 3. Adrianus in 4. trac. de reſti. q. 5. & Medina ſuprà. Sotus tamen lib. 9. de Iuſt. q. 7. ar. 3. ad 4. putat eſſe reſtituendum donatori; quia hic non intendit donare Chriſto, niſi quatenus intendit donare huic pauperi. Sed poſſunt conciliari, ſi dicamus eſſe reſtituendum donatori, ſi is ſit notus, & res ſit notabilis, vt ipſe putetur velle vt ſibi reſtituatur. alioqui ſi res ſint minutæ, vel ignoti qui dederunt, vel ſi putentur velle illud alijs pauperibus dari, alijs dandum eſt.

CAPVT DECIMVM NONVM.

De Teſtamento, & Legatis.

Conſtat Dubitationibus 8.

DVBITATIO PRIMA.

Quid ſit teſtamentum, & quomodo à codicillo differat.

1 RESPONDEO, *Teſtamentum eſt voluntatis noſtræ iuſta ſententia de eo, quod quis poſt mortem ſuam fieri vult.* Ita definitur L. 1. Qui teſt. fac. poſſ. Verùm quia hæc definitio conuenit etiam alijs vltimis voluntatibus, nempe codicillo, legato, fideicommiſſo & donationi cauſa mortis; addunt Doctores, *cum directa hæredis inſtitutione*, per quam particulam teſtamentũ diſcernitur ab illis: quia nulla alia vltima voluntas continet hæredis inſtitutionem. vnde propriè loquendo *Teſtamentum eſt hæredis inſtitutio.* Ideo enim inſtrumentum illud dicitur *teſtamentum* iure ciuili, quia continet hæredis inſtitutionem; non autem quia continet legata vel fideicommiſſa. nam quòd hæc in eodẽ inſtrumento ſcribãtur, eſt extrinſecum & acceſſorium rationi teſtamenti; poſſent enim omitti. Differt autem à *codicillo*, Pri-

2 *Codicillus.* mò, Quòd codicillus non fiat ad inſtituendum hæredem, niſi interdum ex priuilegio, quale conceſſum militi, vt patet L. ha Militis codicillis. 36. ff. de mili. teſta. ſed ad aliquid in teſtamento explicandum vel mutandum, addendum vel detrahendum; vt ad legata inſtituenda, vel ad ſubſtitutionem fideicommiſſariam faciendam, &c. Secundò, Quòd in codicillo ſufficiant 5. teſtes, etiamſi non ſint rogati, inter quos poſſunt etiam eſſe mulieres. In teſtamento requirũtur 7. teſtes rogati maſculi & puberes. vide Silu. v. Teſta. 1. n. . Hinc fit

3 *Clauſula codicillaris.* vt *clauſula codicillaris* teſtamento addita (qua ſignificat teſtator ſe velle ſuam diſpoſitionem valere per modum vel teſtamenti, vel codicilli; vel generatim ſe velle illa valere meliore modo, quo poteſt) eam vim habeat, vt etiãſi teſtamentum ob defectum ſolemnitatis non valeat quà teſtamẽtum (id eſt, quoad inſtitutionem hæredis directa) valeat tamen quà codicillus. Vnde efficitur Primò, Vt legata eiꝰ teſtamento relicta, ſint ſoluenda. Secundò, Si teſtator non habens liberos, inſtituat extraneum hæredem, inſtitutio illa directa habebit vim ſubſtitutionis fideicommiſſariæ. nã frater vel alius, qui ab inteſtato ſuccedit, tenebitur illi tradere hæreditatem, retenta ſolùm quarta eius parte, quam vocant Trebellianicam. Tertiò, Si verò habeat liberos, illi habebunt ſolùm legitimam; extraneus verò ſic inſtitutus habebit reliqua. vide Silu. ſup. nu. 11. & Molinam diſp. 132. & Iulium Clarum §. Teſtamentum q. 46.

DVBITATIO II.

Vtrùm teſtamentum factum ad piam cauſam ſit validum; ſi ei deſint ſolemnitates, quas requirit Ius ciuile.

VERBI gratia, ſi non adſint 7. teſtes, vel non omnes ſint maſculi, & puberes; vel non omnes ſint rogati, vel ſi non omnes ſubſcripſerint, &c. quæ habentur L. Hac conſultiſſima. 21. C. de teſtamẽ. dicitur autem factum ad piam cauſam, quando hęres inſtituitur pia cauſa, vt Eccleſia, Monaſterium, pauperes.

4 *Teſtamentũ ad piam cauſam.* Reſpondeo, Vt teſtamentum ad pias cauſas ſit validum, etiam in foro externo, non requiruntur ſolemnitates Iuris ciuilis; ſed ſufficiunt eæ, quę ſunt Iuris gentium; nempe vt duo teſtes adſint. Ita Couar. cap. 11. de teſtam. num. 9. & Iulius Clarus §. Teſtamentum q. 6. num. 1. & colligitur apertè ex cap. Relatum. 11. de teſtamentis. Vbi Alexander III. mandat vt Iudex cauſas, in quibus agitur de ijs, quæ relictã ſunt de Eccleſijs, tractent non ſecundùm leges, ſed ſecundùm Canones, duobus vel tribus duntaxat legitimis teſtibus requiſitis. quod etiam in foro ciuili ſeruandum eſſe

Duo teſtes ſufficiunt. 5 docet Clarus ſuprà & alij DD. Neque requiritur præſentia Parochi, vt quidam volunt. nam Pontifex dicit non niſi duos legitimos teſtes requirendos. potuit autem Summus Pontifex hac in re legibus ciuilibus derogare; quia poteſtatis eccleſiaſticæ (cuius plenitudo eſt in Pontifice) eſt, ordi-

6 nare hominum actiones ad finem ſupernaturalem; qui eſt ſalus animæ: & conſequenter poteſt ſubmouere & tollere omnia, quæ ſtudium & curſum bonorum operum ad ſalutem animæ pertinentium impediunt: atqui iſtæ leges in cauſis pijs impedirent ſtudium bonorum operum: ergo.

Petes, Vtrùm neceſſarij ſint duo teſtes, vt tale teſtamentum ſit validum in foro conſcientiæ?

7 *Non ſunt neceſſarij in foro conſcientia.* Reſpondeo, Non eſſe neceſſarios: ſufficit enim in his teſtamentis id, quod Iure naturali eſt ſufficiens, nempe vt ſit poteſtas in diſponente, capacitas in eo, in cuius fauorem diſponitur, & libertas in diſpoſitione. quod probatur, quia nulla ſolemnitas Iuris ciuilis in his teſtamentis eſt neceſſaria. vt patet ex cap. Relatum. 11. de teſtamen. neque etiam neceſſarij ſunt duo teſtes Iure Canonico; quia Ius Canonicum non requirit eos vt diſpoſitio ſit valida in foro conſcientiæ, ſed ut poſſit probari in foro externo, quantum ſatis eſt, vt Iudex pro ea ſententiam ferat. vt colligitur ex d. cap. Relatum.

8 Hinc ſequitur Primò, In tali teſtamento, vt validum ſit, non requiri hęredis inſtitutionem. ratio eſt, quia hæc neceſſaria tantùm eſt iure ciuili: atqui vt teſtamentum ad pias cauſas validum ſit nihil requiritur ſolo Iure ciuili introductum. Ita Iulius Clarus q. 6. nu. 8.

9 *Legata pia.* Secundò, Etſi teſtamentum aliquod ad cauſas prophanas, defectu ſolemnitatis ſit inualidum; tamen legata pia in eo contenta, valida eſſe. Ita Couarruu. cap. 11. num. 4. ratio eſt, quia caput Relatum, loquitur generatim de omnibus ad piam cauſam relictis; unde etiam comprehendit legata.

Legata prophana. Tertiò, Legata prophana poſita in teſtamento ad pias cauſas minùs ſolemni, valere, eſſeque ſoluenda. eſt ſententia communis Doctorum, ut refert Clarus §. Teſtamentum, quæſtione ſexta, numero nono. ratio eſt, quia ſolem-

nitas, quæ ſufficit ad inſtitutionem hæredis, etiam ſufficit ad legata illi appoſita. acceſſorium enim ſequitur naturam principalis.

10 Quartò, Etſi regulariter non valet diſpoſitio vltimæ voluntatis captatoria; (id eſt, quæ confertur in alterius arbitrium) tamen valere in diſpoſitione ad pias cauſas. Ita Clarus q. 6. nu. 5. citat Bar. & alios, qui dicunt hanc eſſe ſententiam communem. Ratio eſt, quia Iure gentium talis diſpoſitio eſt valida. & ſatis apertè colligitur ex c. Cùm tibi, de teſta. vbi dicit Innoc. III. *Qui extremam voluntatem in alterius diſpoſitionem commiſerit, non videtur decedere inteſtatus.* quod multi DD. intelligunt in cauſis pijs, & ita exponitur in ſummario illius cap.

DVBITATIO III.

Vtrùm teſtamentum factum ad cauſam non piam ſit validum in foro conſcientiæ, ſi ei deſint ſolemnitates iure poſitiuo requiſitæ.

11 *Sententia Couar.* COVAR. c. 10. de teſtam. nu. 12. docet tale teſtamẽtum etiam in foro conſcientiæ inualidum eſſe, ita vt hæres tali teſtamento inſtitutus, & legatarius teneantur ad reſtitutionem hæredibus ab inteſtato. citat pro hac ſententia Baldum & Fortunium. eamdem tenent quidam recentiores. nihilominùs.

12 *Contraria verior.* Reſp. Contrariam ſententiam omnino veriorem videri, Tale teſtamentum in foro conſcientiæ validum eſſe, & licitè retineri, quod ex tali teſtamento poſſidetur, ſiue titulo hæreditatis, ſiue legati. Probatur Primò, Quia communis *Obligatio naturalis.* ſententia DD. vtriuſque Iuris eſt ex teſtamento minùs ſolemni oriri obligationem naturalem, vt teſtatur Iulius Clarus §. Teſtamentum. quæſtio. 90. num. 1 & Iaſon in L. Cùm quis. 90. C. de Iuris & facti ignorantia. nume. 13. & fatetur Couarruuias num. 10. atqui hoc nihil aliud eſt, quàm teſtamentum tale in foro conſcientiæ eſſe validum, ita vt hęres ab inteſtato teneatur ei ſatisfacere; & inſtitutus poſſit relictum petere & retinere: quamuis Ius ciuile ex eo actionem non tribuat. ſicut ſimplex promiſſio in foro conſcientiæ eſt implenda, etiamſi ius ciuile ex ea non concedat a- *Reſp. Cou.* ctionem. Reſpondet Couarruuias, illam ſententiam Iuriſperitorum intelligendam de obligatione naturali; non ſtricta; ratione cuius hæres ab inteſtato teneatur ex iuſtitia; ſed laxa, qua teneatur ſolùm ex honeſtate morali: vnde eũ, qui ſic inſtitutus eſt, non poſſe retinere hæreditatem vel legatum, eò quòd Ius Iuſtitiæ non habeat. Verùm hæc re-

13 *Reijcitur.* ſponſio non ſatisfacit, Primò, Quia obligatio naturalis apud Iuriſperitos vocatur ea, quæ præciſo omni iure poſitiuo oritur ex natura actus, & à iure poſitiuo ſuperueniente non irritatur: atqui ſepoſito iure poſitiuo, oritur obligatio iuſtitiæ ex tali teſtamento: ergo loquuntur de obligatione iuſtitiæ. Secundò, Si oritur ex tali teſtamento obligatio honeſtatis: ergo hæres ab inteſtato tenebitur ſaltem ſub peccato veniali illi ſatisfacere. nam alioquin faceret cõtra honeſtatem virtutis. ſimiliter hæres tali teſtamento inſtitutus poterit retinere quod ipſi ſic datũ fuerit. ſicut quod datur ex vi promiſſionis, verè debitum eſt, & retineri poteſt; quamuis non ſit debitum niſi ex honeſtate morali, vt multi DD. docent. Denique quòd Iuriſperiti hanc ſententiam intelligant de obligatione ſtricta, patet ex eo, quòd inde concludant hæredem ab inteſtato teneri in foro animæ reſtituere hæreditatem ei, qui ſic eſt inſtitutus; & inſtitutum poſſe retinere. vide Angelum v. Hæres numero 5. & alios infrà.

14 Probatur Secundò, Quia plerique Theologi, qui hanc quæſtionem attigerunt, apertè docent tale teſtamentum in foro conſcientiæ validum eſſe, Adrianus quodlib. 6. ar. 1. illatione 2. Angelus v. Hęres nu. 5. Tabien. ibid. nu. 4. Silu. v. Teſtamentum 1. qu. 5. §. Quartum, ſecundùm Archid. & v. Hæreditas 3. q. 7. Io. Med. C. de reſti. q. 23. in fi. Lopez 2. p. c. 14. Idem ex parte tenet Sotus lib. 4. de Iuſt. q. 5. ar. 3. Bannes q. 62. diſp. 5. quatenus docent, id quod ex tali teſtamento poſſidetur non eſſe reſtituendum, donec per ſententiam hæredi ab inteſtato adiudicetur. denique noſter Molina diſpu. 81.

15 Tertiò, Ex L. Etſi inutiliter. 2. C. de fideicommiſſis, vbi Antoninus ſanxit, *Non poſſe per te repeti fideicommiſſum relictum à defuncto inutiliter,* (id eſt, in ſcriptura minùs ſolemni) *ſi tu ſciens voluntatem defuncti, cuius es hæres, illud præſtitiſti:* rationem ſubdit, *Quia non ex ea ſola ſcriptura, ſed conſcientia relicti fideicommiſſi, defuncti voluntati ſatisfactum eſſe videtur.* Hic apertè ſupponit, voluntatem defuncti, de qua conſtet per confeſſionem hæredis, cuius intereſt, validam eſſe debere etiã in foro externo; etſi per ſcripturam minus ſolemnem non ſatis probetur. Vnde colli- 16
gunt Iuriſperiti, legata, quæ in teſtamento minùs ſolemni tibi ſunt relicta, ſi à te poſſideantur, non ſolùm poſſe in foro conſcientiæ retineri; ſed etiam in externo defendi per legitimam exceptionem quam ſententiam Iaſ. dixit eſſe communem, vt refert Couar. num. 19.

Quartò, Probatur ex §. vltimo, Inſt. de fideicommiſſarijs 17
hæreditatibus, vbi Iuſtinianus ſtatuit, vt ſi teſtator fidei hęredis ſui commiſit, vt hæreditatem vel ſpeciale fideicommiſſum tibi reſtituat; & poſteà nec ex ſcriptura, nec ex 5. teſtium numero poſſit probari hanc fuiſſe eius voluntatem; poſſis ei offerre iuramentum; & ſi iurare noluerit, vel ſi faſſus fuerit, cogatur tibi reſtituere: nec liceat ei ad ſubtilitatẽ iuris confugere, (id eſt, non liceat ei opponere, teſtamento defuiſſe debitam ſolemnitatem) rationem ſubdit, *Ne depereat vltima voluntas teſtatoris, fidei hæredis commiſſa.* Idẽ habetur L. Quæſtionem. 32. C de fideicomm.

Quintò, Quia numerus teſtium & ſimiles ſolemnitates 18
ſolùm requiruntur in teſtamentis, vt fidem faciant in foro externo, ſeu vt falſitas & omnis deceptio euitetur; vt expreſſè dicitur d. L. Quæſtionem. C. de fideicomm. vbi ſic habemus, *Cùm enim per teſtium ſolemnitatem oſtenditur, tũc & numerus teſtium & nimia ſubtilitas requirenda eſt. Lex enim, ne quid falſitatis incurrat per duos fortè teſtes compoſitum teſtamentum, maiorem numerum teſtium expoſtulat; vt per ampliores homines perfectiſſima veritas reueletur. Cùm autem is, qui ex voluntate defuncti lucratur (& maximè ipſe hæres, cui ſumma auctoritas totius cauſa commiſſa eſt) dicere compellitur veritatem per ſacramenti religionẽ; qualis locus teſtibus relinquatur, vel quemadmodum ad extraneã fidem decurratur, propria & indubitata fide relicta? Cùm & in leges reſpeximus, quæ iuſtis diſpoſitionibus teſtatorum omnino hæredes obedire compellunt; & ſic ſtrictius cauſam exigunt, vt etiam amittere lucrum hæreditatis faciant eos qui teſtatoribus ſuis minimè paruerint.*

Ex quibus clarè patet, non fuiſſe mentem legiſlatorum reddere irrita talia teſtamenta in foro conſcientiæ; ſed tantùm in foro externo non aſſiſtere, ſeu non dare actionem: ſicut non dant actionem ex nuda promiſſione, niſi formula ſtipulationis, vel ſimili modo ſit veſtita.

Sextò, *Nihil eſt tam conueniens naturali æquitati, quàm* 19
voluntatem domini, volentis rem ſuam in alium transferri, ratam haberi: vt habetur §. Per traditionem. Inſtitutio. de rerum diuiſione: ergo non eſt conueniens naturali ęquitati, vt omiſſio talium ſolemnitatum (præſertim ſi per ignorantiam vel obliuionem vel impotentiam proueniat) hanc voluntatem reddat inualidam: valdè enim durum eſt vt non poſſim teſtari, vel aliquid legare in fauorem amici, eò quòd deſit vnus teſtis, vel notarius; & ob hanc cauſam amicus teneatur in conſcientia reſtituere fratribus meis, uel ſororibus, uel cognatis, quibus, ob iuſtas cauſas nihil uolui relictum.

Septimò, Ideò introductæ ſunt iſtæ ſolemnitates, ut uo- 20
luntati teſtatoris certiùs ſatisfieret, nec poſſet uarijs hominum artibus interuerti. homines enim maximè deſiderant ultimæ uoluntatis ſuæ diſpoſitionem ſeruari. unde Auth. de nuptijs colla. 4. cap. 46. Imperator ait, *Vbique cuſtodire volumus morientium voluntates.* ergo non intenderunt legiſlatores ob defectum illarum irritas reddere ultimas uoluntates; ſi aliunde conſtet de mente teſtatoris. hoc enim eſſet euertere finem, ut ſeruentur media. Denique hanc ſententiam tamquam maximè rationi conſentaneam tenet Plinius Secundus lib. 2. epiſto. ad Annianum, *Ego,* inquit, *propriam legem mihi dixi, defunctorum voluntates, etiamſi deficerent, quaſi perfectas tuerer.* Et lib. 5. ep. ad Caluiſium, *Hoc enim ſi ius aſpicias, irritum ſi defuncti voluntatem, ratum & firmum eſt: mihi autem defuncti voluntas (vereor quam in partem Iuriſconſulti quod dicturus ſum accipiant) antiquior iure eſt.*

Ex his ſequitur Primò, Hæredem ab inteſtato, ſi ſciat 21
volun-

Confeſſione 3. voluntatem defuncti, teneri reſtituere hæreditatem & ſoluere legata eis, quibus teſtamento minùs ſolemni debentur.

Secundò, Si dubium ſit de voluntate teſtatoris debet cum illis componere pro ratione dubij. Ita Molina diſp. 81. ratio eſt, quia cùm nec ipſe nec alij cœperint adhuc poſſidere bona fide, in dubio par eſt eorum conditio. Probabilius tamen videtur hæredem ab inteſtato, hoc caſu poſſe totũ retinere. Ratio eſt, quia habet ius certum, à quo nõ debet excludi per ius alterius dubiũ. hæc enim eſt ratio cur melior ſit conditio poſſidentis. quia enim poſſidens, qui certus eſt ſe habere ius poſſidendi, non tenetur rem nec totam, nec partem eius deſerere, ob ius dubium alterius.

22 *Si Iudex adiudicet hæredi ab inteſtato.* Tertiò, Si hæres ab inteſtato retineat hæreditatem & legata; poſſunt illi, quibus aliquid per tale teſtamentum erat relictum, vti occulta compenſatione; nam reuera res illæ erant ipſorum. Silueſter v. Hæreditas 3. q. 7.

23 *Si hæres fatetur.* Quartò, Si hæres ab inteſtato fateatur mentem teſtatoris fuiſſe, vt hæreditatem nomine fideicommiſſi alteri traderet, vel legatum aliquod ſolueret; aut ſi oblato iuramento, iurare noluerit, cogendus eſt etiam in foro externo hæreditatem tradere, (detracta tamen quarta parte, quàm vocant Trebellianam) & ſoluere legatum, vt patet ex quarta & quinta probatione.

24 Quintò, Idem ob eamdem cauſam dicendum eſt, ſi fateatur voluntatem teſtatoris fuiſſe, vt hæreditas non vt fideicommiſſum, ſed immediatè perueniret ad inſtitutum. non enim recurrendum eſt ad fidem teſtium, vel ad iuris ſubtilitatem, quando is cuius intereſt, confitetur teſtatoris voluntatem; vt habetur d. L. Quæſtionem. 32. C. de fideicommiſſis.

Sed contra obijcitur ex Couarruuia, Primò, Ex L. Hac conſultiſſima. 21. C. de teſtamentis, *Non ſubſcriptum à teſtibus ac non ſignatum teſtamentum, pro infecto haberi conuenit.* & ſubdit, *Ex imperfecto teſtamento voluntatem tenere defuncti (niſi inter ſolos liberos habeatur) non volumus.* & §. Ex eo Inſtit. Quibus modis teſtam. infir. *Imperfectum teſtamentum nullum eſt.*

25 Reſpondent quidam, has leges niti præſumptione fraudis, quę præſumitur commiſſa in talibus teſtamentis, quãdo præſcriptæ ſolemnitates deſunt. vnde quando conſtat nullam fraudem commiſſam, ſed hanc eſſe veram & liberã voluntatem teſtatoris, leges haſce non habére locum. Sed ſolutio non videtur vera. *Non nititur præſumptione fraudis.* Primò, Quia non poteſt prudenter præſumi fraus, ex eo, quòd unus uel alter teſtis, uel ſubſcriptio alicuius deſit. nam multis modis fieri poteſt vt aliquid horum ſit omiſſum. Secũdò, Quia quatuor teſtes poſſunt ſufficere, vt conſtet non ſubeſſe fraudem; ſufficiunt enim in rebus maioribus, ut in cauſa criminali, in qua agitur de uita. Tertiò, Etiamſi Iudices ſciant nullam ſubeſſe fraudem, tamen non adiudicabunt ex tali teſtamento hæreditatem, niſi hæres ab inteſtato fateatur hanc fuiſſe mentem teſtatoris, vel niſi recuſauerit oblatum iuramentum.

26 *Eſt nullũ in foro externo.* Vnde aliter reſpondetur, Illas leges loqui de nullitate in foro externo; quia in foro externo non datur actio ex tali teſtamento. lex enim Ciuilis ei non aſſiſtit: non tamen ei reſiſtit, vt rectè docet Franciſcus Sarmiento de redditibus p. 1. cap. 2. num. 3 habetur itaque pro *infecto, irrito,* & *nullo* in foro externo; quia non conceditur actio ex tali teſtamẽto, perinde ac ſi nullum omnino extaret. cum hoc tamen conſiſtit, quòd ex eo naſcatur obligatio naturalis in hærede ab inteſtato ad res illas tradendas; & ius in ijs, quibus ſic aliquid eſt relictum, ad exigendum: ſicut patet in pactis nudis, ex quibus etſi nulla oriatur obligatio ciuilis, oritur tamen obligatio naturalis. vt dictum eſt cap. 17. dub. 4.

27 *Cur deneget actionem.* Potuit autem ius Ciuile actionem ex huiuſmodi teſtamentis denegare ob iuſtas cauſas. Primò, Ad uitandas plurimas lites, quæ ortæ fuiſſent, ſi licuiſſet hæredi inſtituto & legatarijs probare, hanc fuiſſe mentem teſtatoris, quam etiam ob cauſam factum eſt, vt certas ſolemnitates requireret, quæ niſi ſeruatæ eſſent, aliæ probationes non admitterentur, præter confeſſionem hæredis ab inteſtato, cuius intereſt. Secundò, Ad excludendas uarias hominum artes & machinationes, quibus conati fuiſſent ultimas uoluntates interuertere, ſi ſatis fuiſſet probationibus iure gentium requiſitis uti. dum enim uident tam multa requiri ad faciẽdam fidem in cauſa teſtamentaria, deſperant de ſucceſſu, & ceſſant à fraudibus. Tertiò, Ne hæredes ab inteſtato, quibus non conſtat de voluntate teſtatoris, gemino dolore afficerentur, ſi priuati ſolatio defuncti, cogerentur extraneis dare hæreditatem. quòd ſi illis de voluntate defuncti cõſtet, non poſſunt queri, quia par eſt ut ſatisfaciant uoluntati defuncti, quam ipſimet agnoſcunt.

Obijcitur Secundò, Si ista teſtamenta in foro conſcientiæ eſſent valida, iniquè Iudices adiudicarẽt hæredibus ab inteſtato; fouerent enim apertam iniuſtitiam; præberent etiam occaſionem hæredibus illis, iniquè petendi, quod alijs relictum eſt. 28

Reſpondeo. Non adiudicari hæredibus hæreditatem illam tamquam abſolutè ad illos pertineat; ſed non concedi actionem ijs, qui nituntur tali teſtamento; quia repelluntur tamquam deſtituti probatione, quam leges requirunt. quòd ſi contingat hos eſſe poſſeſſores; datur quidem hæredibus repetitio, qui putantur bona fide agere, nec ſcire aliam eſſe defuncti voluntatem: non tamen intendit Iudex decernere rem abſolutè illorum eſſe; ſed eſſe illorum, quãtum apparet ex probationibus, quæ iure admittuntur, interim relinquens eos ſuæ conſcientiæ. quòd autem hæredes inde occaſionem accipiant petendi quod alijs relictum eſt, ipſorum malitiæ imputandum, non legum diſpoſitioni, quæ iuſtis cauſis nititur. Simile cernitur in pactis nudis, ex quibus etſi aliquid debitum ſit in conſcientia; Ius tamẽ ciuile Cæſareum non concedit actionem. imò concedit repetitionem, ſi alter aliquid hoc nomine abſque uoluntate partis acceperit. vide Couarruuiam in cap. Quamuis pactum, par. 2. §. 4. ubi docet dari repetitionem hæredi, ſi ex ignorantia facti (nempe ex eo, quòd putauerit teſtamentũ eſſe ſolemne) ſoluerit legatum, vel fideicommiſſum. non autem ſi ex ignorantia Iuris; id eſt, ſi ſoluerit, quòd putaret teſtamẽtum minùs ſolemne eſſe validum. ſed hoc ad forum externum pertinet: nam in conſcientia non licet repetere, ſi putat illam fuiſſe defuncti voluntatem.

Obijcitur Tertiò, Si tale teſtamentum in foro conſcientiæ eſt validum: ergo tutor non poterit agere pro pupillo (qui eſt hæres ab inteſtato) ad reſciſſionem teſtamenti minùs ſolemnis in fauorem alterius conditi, ſi ſciat voluntatem teſtatoris fuiſſe vt alius eſſet hæres: quod eſt graue incommodum. ſi enim agat, peccabit mortaliter: ſi non agat, condemnabitur vt pupillum præſtet indemnem. 29

Reſpon. Non poſſe agere: ſi autem ideò cogatur pupillo compenſare damnum, pupillus tenetur ei in cõſcientia ad reſtitutionem, & ipſe poteſt occultè tantumdem detrahere ex illius bonis.

Aduerte tamen Primò, Sententiam Couarruuiæ eſſe probabilem, & ſecuram in conſcientia, etſi noſtra ſit verior & probabilior: potuiſſent enim legiſlatores ita ſtatuere; quamuis non ita conſentaneè naturali æquitati. vnde poterit tutor ea vti, & ſic agere contra tale teſtamentum. Iuxta hanc ſententiam Primò, Is, cui ſic quid relictum eſt, non poteſt illud petere tamquam ex iuſtitia debitum. Secundò, Si poſſidet, non poteſt retinere: niſi fortè ſit fideicommiſſum, quod teſtator fidei ſui hæredis commiſerit: vel legatum, quod hæres iam ſoluerit, ſciens teſtamentum non fuiſſe ſolemne; iuxta ea, quæ dicta ſunt in tertia, quarta, & quinta probatione. Tertiò, Hæres ab inteſtato poteſt illud retinere; & ſi alter poſſidet, repetere in iudicio. Quartò, Quod ſi non poſſit ob potentiam aduerſarij, vti poteſt occulta compenſatione. 30 *Sententia oppoſita eſt probabilis.*

Aduerte Secundò, Dominicum Sotum & Bannes ſuprà, tenere quamdam ſententiam mediam; ſentiunt enim teſtamentum minùs ſolemne, quadam ratione eſſe validum, quadam inualidum. Validum; quia inſtitutus poteſt capere hæreditatem, ſi nemo ei ſe opponat, & retinere, donec Iudex illi eam abiudicet. Inualidum; quia hæres ab inteſtato poteſt eam capere & retinere, etiamſi ſciat uoluntatem defuncti aliam fuiſſe; quòd ſi alter eam occupauerit, poteſt in iudicio eam petere, & cùm adiudicata fuerit, retinere. Hæc ſententia non eſt improbabilis. nec dubitandum eſt, quin legiſlatores ita potuerint ſtatuere, nempè vt tale teſtamentum non eſſet irritum in conſcientia, ante ſententiam Iudicis; & per eam irritaretur vel declararetur irritum ex ui legis, &c. Verùm non uidetur illa fuiſſe mens illorum: nam ſi hæres fateatur uoluntatem teſtatoris fuiſſe ut alteri traderet fideicommiſſum uel legatum, cogetur ui legum ſoluere. vt ſuprà dictum eſt. 31 *Sententia Soti.*

32 *Aliorum contractuũ ſolemnitates.* Aduerte Tertiò, Ea, quæ dicta ſunt de ſolemnitate teſtamentorum, à quibuſdam extendi ad contractus, donationes, beneficiorum & officiorum collationes, electiones, præſentationes & ſimiles actus, qui ex diſpoſitione Iuris Ciuilis vel Canonici requirunt varias ſolemnitates. v. g. vt celebrentur certis verbis, certo loco vel tempore, per tres tractatus, coram certo numero teſtium. ſi enim hi actus ſolo defectu ſolemnitatis laborent, ob quem iure poſitiuo decernantur irriti non ideò deſinere valere in foro conſcientiæ: ita enim docent omnes DD. Iuris, qui tenent, teſtametum minùs ſolemne valere; vt fatetur Couar. num. 10. & omnes Theologi citati in 2. argumento. Vnde ſi contrahentes ſint per ſe habiles, & adſit plenus eorum conſenſus, contractus erit validus in foro conſcientiæ. Nec obſtat, quòd contractus matrimonij ſit irritus ſine Parocho & teſtibus; quia Conc. Tridentinum ſeſſio. 24. cap. 1. de reform. expreſsè reddit illos inhabiles ad ſic contrahendum: & præterea ſatis ſignificat ſe omnino irritum reddere in foro conſcientiæ. Simili modo, ſi electioni ad Prælaturam adſit legitimum ſuffragium eorum, qui habent ius eligendi; & alienationi rei Eccleſiæ auctoritas perſonarum, quæ illam facere poſſunt: hi actus erunt validi in foro conſcientiæ, quamuis aliquæ ſolemnitates per Canones requiſitæ deſint. Pro quo facit Lex Cùm amplius ſolutum. ff. de reg. Iuris, vbi dicitur, *Is natura debet, quem iure gentium dare oportet, cuius fidem ſecuti ſumus.*

34 *Bannes.* Hanc ſentẽtiam tamquam probabiliorem amplectitur Bannes diſpu. 3. ad q. 62. p. 100. vbi docet, eum, qui per contractum minùs ſolemnem poſſidet, iuſtè poſſidere, donec à Iudice ſpolietur; nec teneri vitium contractus alteri parti indicare. ratio ipſius eſt, quia leges poſitiuæ tam eccleſiaſticæ quàm ciuiles, quæ irritos faciunt cõtractus minùs ſolemnes, non ſunt niſi iuxta hanc moderationem receptæ; nimirum vt nemo teneatur rem, quam ſic habet, ante ſententiã dimittere, itaque per huiuſmodi contractus transferri quidem dominium, ſed infirmum & reuocabile. *Dominiũ reuocabile.* excipit tamẽ electionem Prælatorum, hanc enim ſi ei deſit ſolemnitas neceſſaria, eſſe irritam, propter rei momentum: quia Iuriſdictio ſpiritualis per eam conferri debet. alij tamen Doctores nullam faciunt exceptionẽ. Videtur hęc ſententia ſatis probabilis, maximè ſpectato vſu, qui paſſim eſt receptus. non enim cõſuetum eſt, vt quis ea, quę per tales contractus habet, reſtituat, niſi cogatur per ſententiam. Durum enim eſt, vt qui rem habet ex conſenſu eius, qui poterat illam tradere cogatur ſponte ea cedere; quòd non eo loco vel tempore, vel coram illis teſtibus, quos lex præſcribit, tradita fuerit.

35 *Contrariã verius.* Nihilominùs contrarium eſt Iuri conformius & verius; nimirum huiuſmodi actus & contractus, quibus deeſt ſolẽnitas, ſine qua lex illos abſolutè irritos decernit, non inducere obligationem naturalem; niſi fortè alibi explicetur in Iure, illam ſolemnitatem ſolùm requiri ad probationem in Iudicio, ſicut in teſtamẽtis. Ita fere tenent reliqui DD. & Couarruu. in cap. Quamuis pactum. p. 2. §. 4. nume. 7. & Sarmiento de reditibus p. 1. c. 2. num. 3. & alij. Probatur Primò, Quia non eſt dubitandum quin poteſtas ciuilis & eccleſiaſtica poſſint talem irritationem & nullitatem actibus inducere, vt nullam omnino vim habeant: ergo iudicandum eſt eas reipſa id facere, quando claris verbis actum irritum & nullum decernunt, nec indicant vſquam id ad forum externum reſtringendum. Secundò, Quia L. In cauſæ cognitione. 16. ff. de minoribus, apertè inſinuatur, multos eſſe cõtractus, qui defectu ſolemnitatis à lege requiſitæ, ita ſint irriti, vt ad eos reſcindendos non opus ſit beneficio reſtitutionis; ſed mero Iure poſſint diſſolui: ergo tales contractus etiam ante ſententiam Iudicis omni robore carẽt, ita vt ne naturalem quidem obligationem inducãt. obligatio enim naturalis non poteſt elidi, niſi beneficio reſtitutionis, vt patet ex dictis c. 17. d. 8. & 9. Tertiò, Quando contractus inducit obligationem naturalem, poteſt illi accedere fideiuſſor, vt colligitur ex L. Fideiuſſ. 16. ff. de fideiuſſ. & mandat. ſed multi contractus defectu ſolemnitatis ita ſunt irriti, vt non poſſit illis accedere fideiuſſor. L. Qui contra. 11. ff. de fideiuſſor. ergo. Denique ratio eſt, quia quando lex irritum reddit contractum ob defectum ſolemnitatis, facit hanc pertinere ad formam eſſentialem contractus, & adimit contrahentibus poteſtatem aliter ſe inuicem obligandi. Vide dicta ſuprà c. 17. dub. 8. nu. 61. & dub. 7. nu. 56. vbi attulimus aliquot exempla.

Hinc ſequitur, etiam completo tali contractu, alterum poſſe reſilire inuito altero, & rem ſuam repetere, offerendo quod pro ea accepit: & alterum teneri reſtituere, etiam ante ſententiam, niſi fortè cauſas probabiles habeat, quibus ſe poſſit tueri. non tamen tenetur, quamdiu alter rem traditam non repetit, vel acceptam non reſtituit. Nec obſtat contraria conſuetudo; quia negari poteſt eſſe talem conſuetudinem, niſi quando is qui conuenitur putat ſe habere cauſas iuſtæ defenſionis; vel qui repetit, non poteſt rem acceptam reſtituere. Fieri tamen poteſt, vt diſſoluere talem contractum ſit contra charitatem, vt ſi bona fide erat initus, & alter ſine graui incommodo non poſſit rem acceptam reſtituere. 36 *Poteſt reſcindi.*

DVBITATIO IIII.

Quinam non poſſint teſtari.

RESPONDEO, Eos non poſſe teſtari, qui vel ſufficiẽti rationis vſu carent, vel Iuris diſpoſitione prohibentur. 37 *Impubes.* Inter hos, Primò, eſt impubes, id eſt maſculus ante 14. annum expletum, & femina ante annum 12. expletum. vt apertè habetur L. A qua ætate. 5. ff. Qui teſtamenta. vbi dicitur illud tempus debere eſſe completum, ita tamen vt ſufficiat vltimum diem eſſe inchoatum.

38 *Filiusfamilias.* Secundò, Filius familias. hic tamen ſi pubes ſit, poteſt teſtari de bonis caſtrenſibus & quaſi caſtrenſibus; L. Nemo. 11. C. Qui teſtamenta. De bonis aduentitijs, ſi quidem ea ante clericatum ei obuenerint, non poteſt teſtari ad cauſas prophanas, etiamſi pater conſentiat, vt docet Clarus q. 18. ex communi DD ſententia; quia eſt contra aperta iura, L. Qui in poteſtate. 6. ff. Qui teſtamenta. & L. Nemo, 11. C. eodem. Poteſt tamen ad cauſas pias cùm patris conſenſu. vt idem Clarus docet q. 5. nume. 7. & apertè colligitur ex cap. Licet de ſepulturis in 6. eſtque communis ſententia DD. De bonis verò aduentitijs, quę poſt clericatum conſecutus eſt, teſtari poteſt abſolutè abſque patris conſenſu; quia illa ſunt quaſi caſtrenſia. vnde eorum commoditas & diſpoſitio ad ipſum pertinet, vt patet ex dictis ſuprà c. 4. d. 3. & expreſsè habetur Authen. Presbyteros. 1. C. de Epiſcopis & Clericis.

39 *Crìminoſi.* Tertiò, Teſtari non poſſunt, qui commiſerunt aliquod crimen, cui iure annexa eſt pœna, qua ipſo facto ſunt inteſtabiles, L. Is cui. 18. & L. Cùm lege. 26. ff. Qui teſta. vt ſunt illi; qui inſecuti ſunt hoſtiliter Cardinalem; vel eum ceperint, aut percuſſerunt, & qui ad hoc fuerunt cooperati. vt habetur c. Felicis, de pœnis l. 6. Tales etiam ſunt hæretici, vt patet L. Manichæos. 4. C. de hæret. Item credentes, receptatores, defenſores, & fautores eorum, ſi intra annum non ſatisfecerint; vt patet Authen. Credentes. C. de hæret. quæ eſt Frederici Imperatoris. & c. Excommunicamus. 1. §. Credentes ex Concilio Lateranẽ. magno vbi dicitur, *Sit etiam inteſtabilis, vt nec teſtandi liberam habeat facultatem nec ad hæreditatis ſucceſſionem accedat.* Simili modo teſtari nõ poteſt, qui damnatus eſt ob libellum famoſum, vt habetur d. L. Is cui. §. Si quis.

40 *Religioſi.* Quartò, Religioſi teſtari non poſſunt, niſi ex conceſſione Summi Pontificis: qui ſicuti poteſt facere poteſtatem donandi ad pias cauſas inter viuos; ita etiam condendi teſtamenti: ſed tantùm ad pias cauſas. vide Couaruuiam de teſtam. c. 2. num 17. & 18. hæc autem facultas concedi non ſolet, niſi Religioſis habentibus beneficium aliquod regulare vel ſæculare, vel degentibus extra Monaſterium & ſua induſtria victum quærentibus, vel quibus quotannis aliquid certi à Monaſterio aſſignari ſolet, vt ſe inde ſuſtentent. vt docet Nau. commen. 2. de Regular. nu. 58. vide infrà c. 41 dub. 8. nu. 73.

Sed præcipua difficultas eſt de Clericis beneficiarijs, Vtrùm de prouentibus ſuorum beneficiorum teſtari poſſint, etiam in ſuos conſanguineus.

41 *Beneficiarij.* Reſp. & dico Primò, Omnes Clericos, qui non ſunt Religioſi, poſſe teſtari, etiam ad cauſas prophanas de patrimonio & de alijs, quæ ſuo labore & induſtria congregarunt, denique de ijs quę ex prouentibus beneficiorum congruẽti ſuſtentationi ſubtraxerunt. patet ex dictis c. 4. dub. 6. vide Nauarrum tract. de Reddit. eccl. q. 3.

42 Dico Secundò, De ijs verò, quæ ex beneficiorum prouentibus

nentibus cõgruenti ſuſtentationi ſuperant, ſi ius ſcriptum ſpectemus, teſtari nequeunt, ne ad pias quidem cauſas: ex conſuetudioe tamen multis locis recepta, poſſuot de his ad opera pia teſtari. Prior pars patet ex cap. Quia nos, & cap. Relatum.2.& cap. Cùm in officijs, de teſtamentis. quæ capita explicantur à Couarruuia tract. de teſtamentis. eſtque communis ſententia Doctorum. vt docet Couarr. in c. Cùm in officijs (quod eſt c.7. de teſtamentis) nu.16. hoc autem ideò iure ſtatutum eſt, vt Eccleſiaſtici non ſtuderent opibus accumulandis; ſed eas in vita liberaliter in pios vſus expenderent.

43 Alteram partem docet Couarruuias nume.23. vbi, dicit, *moribus receptum eſſe, vt ſolis Epiſcopis teſtandi licentia ſit neceſſaria; Clericos enim cæteros omnes liberè teſtari de ijs, quæ ex reditibus eccleſiaſticis adepti ſunt; atque in ijſdẽ parentes, fratres, cognatos ſuccedere inteſtatis.* vnde patet, multis locis conſuetudine hæc iura eſſe abrogata. hec enim conſuetudo non eſt per ſe mala, neque corruptela dici poteſt, ſi ad pias cauſas referatur. Vnde etiam in Epiſcopis locum habere poteſt, quos videmus multis locis teſtari; quod Pontifex non ignorat. quare poteſt conſuetudo etiam in illis abrogare ius illud poſitiuum.

44 Dico Tertiò, Peccant tamen mortiferè beneficiarij, ſiue ſint Epiſcopi ſiue Canonici, qui de parte illa prouentuum diſponunt ad cauſas prophanas, relinqoendo eam conſanguincis diuitibus, vel ſponte ſinunt eos ſuccedere ab inteſtato. diſpoſitio tamen huiuſmodi & ſucceſſio eſt valida; vbi conſuetudo inualuit. *Quòd peccent mortiferè* eſt communis ſententia Doctorum. ſi enim peccant mortiferè diſponendo de his prophanè inter viuos; (vt oſtenſum eſt capit.4.dub.6.& ſentiunt omnes Doctores) multò magis diſponendo per vltimam voluntatem. nam ſemper minùs cõceſſum fuit beneficiarijs condere teſtamentum, quàm donare inter viuos. confirmari poteſt ex multis Canonibus, quibus grauiter prohibetur, ne de ijs, quæ ex bonis Eccleſiæ acquiſita ſunt, teſtentur, præſertim Epiſcopi; vt patet ex cap. Cùm in officijs. de teſtamentis.& 12.q.5. per totam. & quamoia iſtis Canonibus ſit derogatum pleriſque locis quoad cauſas pias; minimè tamen quoad prophanas, & portionem bonorum congruæ ſuſtentationi ſuperfluam: viri enim boni valdè ab eo ſemper abhorruerũt. & ſanè mirum eſt in quibuſdam eccleſiaſticis tantam eſſe ſalutis ſuæ incuriam & futurorum ſecuritatem, vt etiamſi mox ad Chriſti tribunal rapiendi ſint; ea tamen negligant, quibus facilè ſalutem conſequi poſſent; & inſuper rem adeò periculoſam, vt amicos ſuos locupletent, audeant attentare. Verùm hæc eſt huius ſæculi faſcinatio, & Principis huios mundi, corda mortalium excæcantis, poteſtas.

Peccant mortiferè ſi ad prophana.

45 Nec obſtat, quòd Summus Pontifex aliquando cõcedat alicui Epiſcopo vel Clerico facultatem teſtãdi: hoc enim ſolùm eſt intelligendum ad pias cauſas. vt monet Nauar. in Apolog.q.3. monito 6.& alibi.

46 Altera pars, *Quòd diſpoſitio ſit valida*, non eſt quidem certa, nam plurimi Doctores tenent cootrarium cum Nauarro, vt ſuprà cap 4.dubit.6. oſtenſum eſt: eſt tamen probabilis. ratio eſt; quia beneficiarij ſuot domini omnium fructuum, etſi cum onere & obligatione vt ſuperflua in pios vſus expendant; ergo validè transferunt illorum dominiũ, ſiue donatione inter vioos, ſiue per vltimam voluntatem. ſupponimus enim eos ex conſuetudine eſſe habiles ad teſtandum.

Eſt valida diſpoſitio.

47 Nec refert, quòd peccent mortiferè; quia aliud eſt diſpoſitionem eſſe illicitam, aliud eſſe irritam. etſi enim ex præcepto Eccleſiæ & fundatorum intentione teneantur expendere in pios vſus, non tamen decernitur irritum. ſi contrarium fecerint; ſicut cùm quis de ſuperfluis ſuis diſponit in vſos prophanos, cùm ea in eleemoſynam, vrgente graoi neceſſitate proximorum, conferre tenetur; diſpoſitio valet, etiamſi ipſe mortiferè peccet.

48 Hinc etiam patet, hæredes validè ſuccedere; accipiunt enim ab illo, qui validè poterat diſponere. neque illa per ſe ſont obligata pijs vſibus; ſed omnis obligatio erat perſonalis, ad ſolum teſtatorẽ pertinens, quæ non tranſit ad hæredes: quo fit vt hæredes non peccẽt ea accipiẽdo iure hæreditario; ſed ſolus teſtator, ita expreſsè vel tacitè diſponendo, & qoi ipſum ad hoc induxit.

49 Poſtremò, Damnati ad mortem naturalem vel ciuilem; (vt eiecti in exilium perpetuum.) Item damnati ad perpetuos carceres teſtari noo poſſunt, niſi ad pias cauſas. de quibus & alijs quibuſdam minutioribus vide Silueſtrum, Teſtamentum 1.q.3.& 4. nam in varijs locis ſunt variæ leges & conſuetudines; nec vbique ſeruatur iure Codicis vel Digeſtorum.

Damnati.

DVBITATIO V.

Quinam non poſſint teſtamento inſtitui hæredes vel legatarij.

RESPONDEO, Inter eos, qui hæredes, vel legatarij inſtitui non poſſunt, numerantur Primò, Hæretici & apoſtatæ. L. Fin. C. de hæreticis. & L. Hi, qui ſanctam.3. C. de apoſtatis. Secundò, Credentes. Tertiò, Receptores. Quartò, Defenſores. Quintò, Fautores hæreticorum, ſi tameu intra annum non pœnituerint, vt patet ex Authen. Frederici Imperatoris, C. de hæreticis.& cap Excommunicamus.1. §. Credentes. 50

Hæretici. Credentes &c.

Hinc ſequitor, hæredes catholicos poſſe tales hæredes excludere; &, ſi impediantur, vti adoerſus eos occulta compenſatione: quia Ius non habent. Vtrùm verò illi teneãtur ad reſtitotionem eorũ, quæ tali ſucceſſione acquiſiuerunt, dubitari poteſt. videntur enim in conſcientia teneri, quia facti ſunt inhabiles ad ſuccedendum, ac proinde debentur illa bona hæredibus ab inteſtato, catholicis. 51 Sed probabile eſt non teneri ante ſententiam, vel certè antequam catholici hæredes ſeſe opponant. quamuis enim ex rigore Iuris videantur teneri, tamen hoc Ius cum illo rigore nõ eſt vſu receptum, eſt enim valdè durum & parùm conſentaneum conditioni talium hominum, vt obligentur talia commoda ſponte reſtituere. 52

Non tenentur ante ſententiam.

Sextò, Qui perſequuntur Cardinales, eoſq́; percutiunt vel capiunt. c. Felicis.5. de pœnis, in 6.

Septimò, Quicnmque ob crimen aliquod eſt inteſtabilis actiuè, (id eſt, ita vt non poſſit condere teſtamentum) eſt etiam inteſtabilis paſſiuè (id eſt, eo modo vt non poſſit capere ex teſtamento) vt docet Gloſſa in c. Is cui. v. Qui teſtam. quam communiter approbant DD. vt docet Clarus q.34. de teſtam. ex Aretino. 53

Crimineſi.

Octauò, Fratres Minores non poſſunt hæredes inſtitui, vt patet Clem. Exiui, de verborum ſignific. §. Quia igitur. Hoc tamen intelligendum, vt exponit Gloſſa, non poſſe abſolutè inſtitui hæredes, ita vt ipſi acquirant Ius ad bona immobilia, & teneantur ad onera defuncti, vt hæredes. poteſt tamen in eorum fauorem hæreditas relinqui, vt per executores vendatur & detur eis pretium. vide cetera apud Silueſtrum, Hæreditas.3.q.2. non tamen placet, quòd putet excommuoicatum non poſſe eſſe hæredem, cùm id nullo iure probetur. 54

DVBITATIO VI.

Vtrùm illegitimus poſſit inſtitui hæres.

NOTANDVM eſt, *Illegitimorum* generatim doas eſſe ſpecies; quidam vocantur *naturales*, qoidam *ſpurij*. *Naturales* ſunt, qui nati ſunt ex parentibus, inter quos tempore conceptionis vel natiuitatis nullum erat impedimentum dirimens, vt docet Couar. de matrim. p.2.c.8.§ 4. num.4. etſi enim Iure Cæſareo ſolùm dicebatur naturalis, qui natus erat ex vnica concubina domi retenta; tamen iure Canonico omnes illi vocantur naturales, qui ex parentibus ſolutis geniti; omneſq́; eodem iure gaudent. quod etiam conſuetudine receptum eſt in foro ciuili, vt docet Panor. in c. Per venerabilem, Qui filij ſint legitimi. potiùs enim fauendum eſt ei, qui natus eſt abſque concubinatu, qoàm ei, qui ex concubina domi retenta, cùm hoc ſit deterius, vt idem Panormitanus ait. 55

Illegitimi duplices. Naturales.

Spurij dicuntur, qui nati ſunt ex parentibus, inter quos tempore conceptionis & oatioitatis erat impedimentum dirimens, vt docet Couar. §.5.nu.1.2.3. Sub his duabus ſpeciebus comprehenduntur nothi & manzeres appellati: quæ nomina variè ab auctoribus vſurpantur; nec quidqoam ad rem explicandam faciunt. vide Couarruuiam §. 4.nu.1.& 11. 56

Spurij.

Ex his patet, Eum, qui natus eſt ex femina foris habitante, 57

Digitized by Google

tante, eſſe naturalem, ſi nullum erat impedimentum inter eam & virum, etiamſi ipſa eſſet meretrix; cuius filius in iure vocatur nothus. Item eum, qui natus eſt ex virgine vi compreſſa; quia etſi talis coniunctio lege puniatur, id non fit, quòd ipſæ perſonæ ſint inhabiles; ſed ob vim illatam. Item eum, qui natus ex Clerico beneficiario in ſacris non exiſtente & ex ſoluta. quia beneficium non eſt impedimentum dirimens neque illa coniunctio in iure vocatur coitus damnatus. Idem dicendum de eo, qui natus eſt ex parentibus votum ſimplex caſtitatis habentibus. Denique de eo, qui natus eſt ex parentibus, inter quos erat impedimentum; ſed illud omnino erat ignotum, ſaltem alteri parti: quia talis coniunctio formaliter non eſt niſi ſimplex fornicatio. Qui verò natus eſt ex ſoluta & coniugato, ex ſoluta & ſacerdote, eſt *ſpurius*. His poſitis,

58 Reſpondeo & dico Primò, *Spurius* non poteſt aliquid à patre capere, ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato, ſiue ex contractu inter viuos. Ita Couarr. de matrimo. p. 2. c. 8. §. 5. nu. 5. & Clarus q. 31. de teſtam. patet Auth. Licet. C. de naturalibus liberis, in fine; vbi dicitur, *Qui ex damnato ſunt coitu, omni prorſus beneficio ſecludantur.* & Nouella 74. c. 6. dicitur: *Nulla eis participanda clementia eſt: ſed ſit ſupplicium etiam hoc patrum vt agnoſcãt eos nihil habituros.* Quòd ſi pater illi aliquid in teſtamento præter alimenta relinquat, nihil per hoc iuris illi acquiritur; ſed tenetur in conſcientia legitimis hæredibus. vt docet Couarr num. 11. ratio eſt, quia ipſe per leges factus eſt incapax. Hæc intellige de ſpurio patris. nam ſi vxor habeat ſpurium, is eſt marito inſtar extranei. vnde lex de illo non loquitur. quare maritus ſeu pater putatiuus poteſt illi relinquere ſicut extraneo.

Spurius nõ ſuccedit patri.

Tenetur in conſcientia reſtituere.

59 Hinc ſequitur Primò, *Spurium* à patre non poſſe ſubſtitui, nec vulgari, nec fideicommiſſaria ſubſtitutione, vt idẽ docet numero 7. quia perinde eſt, capiatne à patre immediatè, an ab alio ex patris ordinatione. Poteſt tamen ſubſtitui ſubſtitutione pupillari, non quidem ita vt bona paterna per pupillum ad ipſum perueniant; ſed vt in alia bona pupilli ſuccedat. hæc enim non habebit à patre, ſed à fratre, cui ſuccedere poteſt; vt docet Couar. num. 6. vide infrà nu. 79. dub. 7.

60 Sequitur Secundò, Si pater hæredem inſtituens, roget eum vt hæreditatem reſtituat ſpurio, & ille promittat ſe id facturum; non teneri illum hæredem implere promiſſum; quia promiſſio fuit nulla, vtpote contra legem: vnde poteſt hæreditatem ſibi retinere: tamquam verus hæres à teſtatore inſtitutus. conditio enim ſeu grauamen appoſitũ à teſtatore, cùm ſit contra legem, cenſetur tamquam nõ appoſitum in vltimis voluntatibus, vt patet ex L. Impoſſibilis. 7. ff. de verb. oblig. Vide Gomez. to. 1. c. 12. n 67. & ſuprà c. 18. nu. 123. dub. 15.

Dices, Tenetur reſtituere fiſco; quia bona illa hoc ipſo, quo hæres promittit, ſunt confiſcata, vt ex multis legibus patet L. pen. ff. de Iure fiſci. L. Prædonis. 46. ff. de petitione hæreditatis.

61 Reſpon. Non teneri ante ſententiam; quia eſt pœna (vt rectè Couar. nu. 13.) conſtituta hæredi à legibus in punitionem illius promiſſionis iure prohibitæ; pœna autem non debetur ante ſententiam condemnatoriam. vnde ſi à Iudice interrogetur, an tale quid promiſerit teſtatori; non tenetur fateri, niſi præceſſerit infamia: vt rectè idem Coua. nu. 14. quia agitur de crimine occulto, ob quod grauiter, ſi verum fateatur, mulctabitur; nempe confiſcatione, nõ ſolùm illius hæreditatis, ſed etiam omnium bonorum, & deportatione in Inſulam, eò quòd ſponte non reuelauerit, vt patet C. de ijs, qui ſe deferunt, L. vnica. quo fit vt nec teſtis teneatur teſtari, niſi præceſſerit infamia, vel probatio ſemiplena, ſicut in alijs delictis. Si tamen ſponte reuelaſſet antequam interrogaretur, conceſſa fuiſſet ei tertia pars bonorum in præmium. Si ſpurius reuelaſſet, data ei fuiſſet pars dimidia, vt patet L. vnica. C. ſuprà citato.

Non tenetur fiſco ante ſententiam.

62 Sequitur Tertiò, Si hæres inſtitutus nihil promiſit teſtatori de hæreditate reſtituenda ſpurio, poteſt eam reſtituere ex ſua liberalitate; & ſpurius poteſt eam accipere; quia accipit illam voluntate veri domini, nulla lege vetante. ſi verò tacite vel expreſsè promiſit teſtatori id petenti; peccauit quidem mortiferè promittendo, ſicut & teſtator ita diſponendo; ſi tamen illa bona tradat, poteſt ea ſpurius retinere. Ita Couarruuias nu. 1. *Quòd mortiferè peccarit promittendo*, patet; quia leges talem promiſſionem ſub g uiſſima pœna vetant. *quòd tamen traditio valeat*, prob ar; quia fit ab eo, qui eſt dominus bonorum, & lex, etſi p hibet promiſſionem factam teſtatori, non tamen prol bet quin hæres, qui eſt verus dominus illorum bonorum poſſit ea dare hæredi & tradere.

Si hæres promiſit ſe traditurũ.

63 Dices, Hæc traditio fit ex voluntate parentis: ergo ſpurius eſt incapax illius per legem.

Reſp. Cùm hæres ſciat ſe neque ſua promiſſione, ne que ex diſpoſitione teſtatoris obligari, non cenſetur ea dar ex vi illius diſpoſitionis, ſed ex ſua liberalitate. quòd ſi p taret ſe obligari, & idcircò ea daret ſpurio, ſpurius non e iceretur illorum dominus: quia donatio non eſſet volunt ia; procederet enim ex ignorantia. vnde teneretur ea ipſi ſti tuere. ſi tamen ipſe re intellecta permitteret ea ſpurio, poſſet retinere. colligitur ex Couar. nu. 11.

64 Dico Secundò, *Spurius* etiam non poteſt ſuccedere matri, etiamſi nulla proles alia ſuperſit. Couar. §. 5. nu 20. Molina diſput. 167. dicit eſſe omnium DD. ſententiam. pro batur; quia illegitimus, qui non poteſt ſuccedere patri, non poteſt etiam ſuccedere matri, niſi aliquo iure ſit de hoc exceptio; vt colligitur ex d. Authen. Licet, ſuprà, & ex Nouella 74. cap. 6. atqui nulla de ſucceſſione ſpurij in bonis maternis extat in Iure exceptio; ſicut de alijs illegitimis, vt patet Inſt. ad S.C. Orficianum. §. Nouiſſime. & L. Si qui illuſtris. 5. C. eod.

Non ſuccedit matri.

65 Aduerte tamen Primò, Quoſdam exiſtimare filium coniugati ex ſoluta, ſuccedere poſſe matri: ſimiliter filium ſacerdotis, ex ſoluta vno vel altero concubitu ſuſceptum; eò quòd tales coniunctiones legibus non vindicentur. Hæc ſententia non videtur improbabilis; nam in praxi plerumque eſt recepta, teſte Couarruuia nu. 10. Contraria tamen eſt verior; quia reuera illi concubitus legibus damnantur, etſi rariùs puniantur.

66 Aduerte Secundò, Quoſdam ſentire (quibus acceſſit Emmanuel Sa, verbo Hæreditas, & Henriquez lib. 1. de matrimonio c. 21. nu. 1.) *ſpurium* poſſe retinere ea, quæ mater ipſi reliquit, donec per Iudicem priuetur. modò notabiliter non noceat legitimis liberis. Quæ ſententia mihi videtur non improbabilis; præſertim de matre non illuſtri. nam ſi quis benè expendat iura, quibus Doctores probent matrem non poſſe aliquid ei relinquere, non omnino vrgent. Authen. enim Licet, & Nouella 74. loquuntur apertè de patre. ſimiliter Authen. Ex complexu, C. de inceſtis nuptijs, vbi dicitur, *ex complexu nefario aut inceſto, ſeu damnato, liberi nec naturales ſunt nominandi, omnes paterna ſubſtantia indigni beneficio, ita vt nec alantur à patre.* cur hoc extendamus ad ſubſtantiam maternam, cùm odia ſint reſtringenda; In d. L. Si qua illuſtris. 5. C ad S.C. Orficianum, ſolùm dicitur mulierem illuſtrem, ſi proles habet legitimas, non poſſe quidquam dare, vel teſtamento relinquere ſuo ſpurio. Hinc tamen non ſequitur, quin mulier non illuſtris id poſſit, etiamſi alias proles habeat. Item non ſequitur illuſtrem non poſſe, ſi alijs liberis careat.

Sententia probabilis.

67 Aduerte Tertiò, Etiam ſpurijs deberi alimenta, ſi aliunde non ſe poſſunt ſuſtentare, vt patet ex c. Cùm haberet, de eo, qui duxit in matrimonium, &c. eſtque communis ſententia DD. teſte Couarruuia §. 6. num. 9 ratio eſt, quia parens iure naturali tenetur alere prolẽ, ſi poſſit. Nec obſtat, quòd Iure ciuili fuerit vetitum, ne proles ex damnato concubitu à patre alerentur, vt patet d Authen. Ex complexu. C. de inceſt. nup. quia Ius Canonicum illud ſuſtulit, tãquam minùs conſentaneum naturali pietati. & ita nunc ſeruatur etiam in foro ſæculari, vt idem Couarruuias docet.

Alimenta debentur.

68 Nomine autem *alimentorum* intelliguntur omnia, quæ pro conditione perſonæ ſunt neceſſaria; vt victus, veſtitus, habitatio, medicinæ, &c. hæc autem præſtanda ſunt, ſpectata conditione parentis & prolis, prout prudens arbitrabitur, vt colligitur ex dicto cap. Cùm haberet. Vnde ſequitur, filiæ ſpuriæ deberi dotem; quia hæc ſuccedit in locum alimentorum, etiamſi parens eſſet ſacerdos; vt docet Nauar. in ca. Non liceat. § 19. nu. 11. & colligitur ex Couarr. nu. 15.

Alimenta.

Dos ſpuriæ

69 Neque ſatisfacit pater huic obligationi, ſi filium ponat in aliquo hoſpitali pauperum, vt rectè Couar. num. 13. niſi fortè ipſe pauper ſit; vel niſi res ſit occulta, & aliàs timeatur infamia. tunc enim ad tempus poſſet exponi ad aliquod hoſpitale, vitandæ infamiæ cauſa. nam etiam ad ſimiles caſus hoſpitalia quædam ſunt fundata. teneretur tamen tunc

parens

Digitized by Google

parens hoſpitali illi compenſare ſumptus, etſi non ex rigo
re iuſtitiæ, (niſi fortè pro ſolis pauperibus ſit inſtitutum)
tamen ex decentia & gratitudine. Poſſunt autem hæc ali-
menta ſecundùm quoſdam relinqui, (præſertim ſi eorum
quantitas lege ſit definita) etiamſi filius non egeat, quam-
uis Couarruuias num. 14. de hoc dubitet. cur enim parens
non poſſit dare filio ſpurio, quod poteſt extraneo? Ita ſen-
tit Henriquez lib. 1. de matrimonio. cap. 20. nu. 4. Sed con-
traria ſententia eſt communis, & ex mente legum.

70 *Materquãdo tenetur alere.* His adde, Matrem teneri alere prolem primo triēnio,
vel ſuis ſumptibus curare ali, ſi poſſit: poſt hoc triennium
tenetur pater, donec filius ſua induſtria ſe poſſit iuuare,
vt docet Couarr. n. 19. & alij DD. & patet ex L. Nec filium.
9. C. de patria poteſtate, vbi id expreſſe habetur. Idem
inſinuat Gregorius IX. c. fin. de conuerſione infidelium,
dum ait, *Pueri poſt triennium apud patrem ali debent*; vide
Molinam diſp. 169. §. Mater.

71 *Filius naturalis, an patri ſuccedat.* Dico Tertiò, Filius *naturalis* poteſt inſtitui, hæres vni-
uerſalis à ſuis parentibus, ſi ipſi legitimas proles non ha-
beant. patet ex d. Auth. Licet. C. de filijs naturalibus.

Aduerte tamen, Si aliquis carens prole legitima, habeat
aſcendentes, ijs iure communi Cæſareo deberi portionem
72 legitimam. vt patet Authen. de hæredibus ab inteſtato,
Nouella 118. Couarr. §. 4. nu. 20. hoc tamen plerisque lo-
cis non eſt in vſu. vnde ibi totum poteſt dari filio naturali.
Similiter totum relinqui poteſt nepotibus, ſiue ex filio na
turali ſint nati, ſiue ex ſpurio; quia nulla lex id vetat. quòd
ſi filius naturalis non inſtituatur hæres, non ſuccedet pa-
73 tri ab inteſtato, niſi in duabus vncijs, id eſt, in ſexta parte
bonorum. vt habetur eadem Authent. Licet. Si pater habet
74 liberos legitimos, non ſuccedet cum illis ab inteſtato; po-
teſt tamen ei relinqui vncia, id eſt, pars duodecima bono-
rum. vide Couarr. num. 19.

75 *Succedit matri.* Dico Quartò, Filius *naturalis* ſuccedit matri carenti le-
gitimis, etiam inteſtatæ, vt hæres ex aſſe. habenti autem le
gitimos, ſuccedit ex æquo cum illis. d. L. Si qua illuſtris. 5.
C. ad S. C. Orficianum. ſed exactior horum tractatio per
tinet ad Iuriſperitos.

DVBITATIO VII.

Quibus modis poteſt aliquis hæredi ſubſtitui.

76 De his agit Gomezius tom. 1. c. 3. vſque ad 8. & Couarr.
toto cap. 16. de teſtamentis.

Reſpondetur, generatim ſex modis, vt docet Gome-
zius cap. 3. n. 1. & alij paſſim, nempe *ſubſtitutione vulgari,
pupillari, exemplari, fideicommiſſaria; reciproca & compen
dioſa.* quatuor priores ſunt ſiunt ſimplices. duę reliquæ ſunt
compoſitæ ex pluribus.

77 *Vulgaris.* *Subſtitutio vulgaris* eſt, qua quiuis iure non prohibi-
tus, poteſt ſubſtitui à quouis teſtatore. nam per hanc ſub-
ſtitutionem teſtator ſolùm ſubſtituit ſub conditione; nem-
pe ſi is, qui ipſi ex teſtamento vel ab inteſtato ſucceſſurus
erat, nolit aut non poſſit eſſe hæres: vt ſi moriatur ante te-
ſtatorem, ſi propter crimen fiat incapax, ſi repudiet hære-
ditatem. his euentis ſuccedet ſubſtitutus. Hæc autem con-
ditio in omni ſubſtitutione vulgari vel exprimitur, vel ſal-
78 *Fit tripliciter.* tem tacitè ſubintelligitur. fit enim vel *verbis generalibus*;
vt ſi teſtator dicat, Titium inſtituo hæredem, & Sempro-
nium ei ſubſtituo. & tunc nō exprimitur vlla conditio, ſed
ſubintelligitur. vel *verbis ſpecialibus*, vt, Titium inſtituo
hæredem, & ſi is hæres non erit, ſubſtituo ei Sempro-
nium. hic exprimitur conditio, ſed verbis ſpecilalibus,
ſub quibus continentur diuerſæ conditiones ſingulares. vel
denique *verbis ſingularibus*; vt quando exprimitur condi-
tio ſpecialiſſimè. vide Couarr de teſtamentis c. 16. §. 4. nu.
3. 4. 5. & plurima de varijs formulis huius, ſubſtitutionis
apud Gomezium tom. 1. cap. 3.

79 *Pupillaris.* *Subſtitutio pupillaris* eſt, qua quis proli impuberi in ſua
poteſtate conſtitutæ aliquem ſubſtituit. cùm enim nemo
ante pubertatem poſſit condere teſtamentum; Iura conceſ-
ſerunt vt pater impuberis poſſit loco illius quodammodò
teſtari in ſuo teſtamento, directè ſubſtituendo ei hęredem,
ſi ante pubertatem deceſſerit; per quam ſubſtitutionem
fit, vt non ſolùm bona illius pupilli, quæ à patre obtinue-
rit, ſed etiam alia ad ſubſtitutum perueniant, perinde ac ſi
ipſimet teſtamentum feciſſet; vt docet Gomezius cap. 4. n.
13. Nam. vt §. Igitur. Inſtit. de pupill. ſubſtit. dicitur, *In
pupillari ſubſtitutione, duo quodammodò ſunt teſtamenta,
alterum patris, alterum filij, tamquam ſi ipſe filius ſibi hæ-
redem inſtituiſſet.*

Vbi tria notanda ſunt, Primum eſt, Vt hæc ſubſtitutio 80 *Duo requiruntur.*
ſit valida duo requiri. Primò, Vt teſtator eum, cui ſubſti-
tuit, habeat in ſua poteſtate. vnde mater non poteſt pu-
pillariter ſubſtituere, vt docet Couarr. §. 5. num. 18. quia
liberi non ſunt in poteſtate matris. nec pater filio illegiti-
mo, ob eamdem cauſam. Secundò, Vt pupillus, cui ſub-
ſtitutio fit, non recidat per mortē teſtatoris in alterius po-
teſtatem. vnde auus non poteſt nepotem pupillariter ſub-
ſtituere, ſi pater viuit; quia nepos poſt mortem aui recidit
in poteſtatem patris. Nec pater filium, ſi auus adhuc vi-
uit; quia nepos eſt in poteſtate aui iure communi. vide
Gomez. c. 4. num. 2.

Secundum eſt, In hac ſubſtitutione ſemper exprimi, vel 81
certè ſubintelligi conditionem *ſi in ætate pupillari*, (id eſt,
ante pubertatem) *deceſſerit*. quā ratione huius dicitur ſub-
ſtitutio pupillaris, vt DD. tradunt. Intelliguntur etiam
aliæ conditiones, ratione quarum continentur tacitè aliæ
ſubſtitutiones. Nam in omni formula ſubſtitutionis con-
tinetur omnis ſubſtitutio, cuius perſona, cui ſubſtituitur,
eſt capax; ſeu quæ verbis illius formulæ ſignificari poteſt.
niſi conſtet de contraria mente teſtatoris.

Tertium eſt. Subſtitutionem pupillarem expreſſam poſ 82 *Poteſt fieri tripliciter.*
ſe fieri tripliciter, vt antè dictum eſt de vulgari. Primo,
Verbis generalibus; vt ſi teſtator loquens de filio ſuo impu
bere, non tamen exprimens ſpecificè quòd ſit impubes, di-
cat, Inſtituo filium meum hæredem, & ei Titium ſubſti-
tuo. Secundò: Verbis ſpecialibus; vt ſi mentionem faciat
pupillaris ætatis. Tertiò, Verbis ſpecialiſſimis; vt ſi expri
mat conditionem, Inſtituo filium meum impuberem hæ-
redem, & ſi in pupillari ætate poſt mortem meam deceſſe-
rit, ſubſtituo ei Titium. quandocumque autem vno ex his
tribus modis facta eſt ſubſtitutio, tunc ſubſtitutus pupil-
laris excludit matrem pupilli, ſi ille pupillus in ætate pu-
pillari mortuus fuerit: vt docet Gomezius cap. 4. num. 7.
& Couarr. §. 5. num. 20.

Exemplaris eſt, cū filio amenti, vel ſurdo ſimul & muto 83 *Exemplaris.*
vel prodigo, cui bonorum adminiſtratio interdicta (qui
duo poſteriores teſtari non poſſunt, niſi ad pias cauſas) fit
ſubſtitutio; ut ſi teſtator habens talem filium dicat; Inſti-
tuo filium meum, & ei ſubſtituo Titium. Si hic filius non-
dum fuerit pubes, eadē ſubſtitutio etiam erit pupillaris.
in eadem etiam ſemper continetur uulgaris. ſi enim con-
tingat filium mori ante teſtatorem, ſubſtitutus ſuccedet ex
uulgari. Idem dicendum, ſi nomine ipſius hæreditas re-
pudietur. Expirat hæc ſubſtitutio, ſi filius redeat ad ſa-
nam mentem, nec citò in inſaniam relabatur. Dicitur hęc
ſubſtitutio exemplaris, quia ad exemplum pupillaris ſub-
ſtitutionis eſt inuenta.

Vbi notandum Primò, Poſſe hanc ſubſtitutionem fieri 84
non ſolùm à patre, ſed etiam à matre, idque in diuerſos
ſubſtitutos: & patris ſubſtitutio ualebit in bonis proue-
nientibus à patre & linea paterna: matris uerò ualebit in
ijs, quæ à matre & linea materna. ut docet Gomezius cap.
6. num. 13.

Secundò, Si ille, cui fit ſubſtitutio, habet liberos vel fra- 85 *Fideicommiſſaria.*
tres, debet unus uel plures ex his ſubſtitui, relicta legiti-
ma eis, quibus iure debetur. ut idem Gomezius. num. 6.

Subſtitutio fideicommiſſaria eſt ſubſtitutio indirecta ſeu
obliqua, qua hæres grauatur, ut hæreditatem totam uel
partem eius aliquotam (v.g. dimidiam, tertiam, quartam,
&c.) reſtituat alteri, qui fideicommiſſarius dicitur; ut ait
Gomezius cap. 5. num. 1. ubi.

Tria notanda occurrunt. Primò, Ceteras omnes ſub-
ſtitutiones eſſe *directas*, quia per eas hæreditas directè &
immediatè à teſtatore defertur ſubſtituto, abſq; miniſterio
alterius. Hæc autem eſt *indirecta* ſeu obliqua; quia per *Eſt indirecta.*
eam defertur hæreditas miniſterio alterius, ut docet Go-
mezius ſupra, & Couarruuias cap. 16. §. 4. num. 2.

Vnde ſequitur, hāc ſubſtitutionem poſſe fieri codicillo; 86 *Sola poteſt fieri codicillo.*
ceteras minimè. ratio eſt, quia per codicillum benè poteſt
hæredi imponi onus ut hæreditatem alteri reſtituat; (ut
fit in hac ſubſtitutione) non tamen per codicillū poteſt ali
quis directè inſtitui hæres, quod fit in ceteris ſubſtitutioni-
bus. nam in illis inſtituitur hæres ſub certa conditione,
nempe

Digitized by Google

nempe ſi prior inſtitutus non fiat hæres, vel ſi hæres, factus, moriatur in pupillari ætate. vel in amentia, &c. Si tamē aliquis codicillo faciat ſubſtitutionem vulgarem, vel pupillarem, vel exemplarem, uel reciprocam, vel compēdioſam; ex benigna Iuris interpretatione habebit vim ſubſtitutionis fideicommiſſariæ, ita Gloſſa communiter recepta, Inſtit. de uulg. ſubſt. in principio.

87 *Poteſt detrahere quartam Trebellianam.* Secundò, Hæredem ſic inſtitutum & grauatum reſtituere, poſſe detrahere quartam partem eius, in quo inſtitutus eſt; idque, tū ne vana ſit hæredis inſtitutio, tum ut alliciatur ad acceptandum & præſtandū quod teſtator cupit; ut ſi eſt inſtitutus in tota hæreditate, cū onere eam reſtituendi alteri, detrahet quartam totius. ſi in dimidia cum ſimili onere, detrahet quartam illius dimidij: ſi in decima, detrahet quartam illius decimæ. quòd ſi teſtator aliquid ei certi aſſignet, & reliquum iubeat reſtitui; ſi illud certum non adæquat quartam partem totius, in quo inſtitutus eſt, poterit detrahere de reliquo, donec compleat quartam. hęc patent. §. Sed quia ſtipulationes. Inſtitut. de fideicommiſſarijs hæreditatibus. L. 1. & ſequent. C. ad S. C. Trebellianum. Vocatur autem hæc quarta *Trebellianica*, à Senatuſconſulto Trebelliano, per quod eſt conſtitutum vt detraheretur. ut colligitur ex dicto §.

88 *Non detrahitur à legatis necà pijs cauſis.* Allegatis non detrahitur hæc quarta, vt docet Couarr. c. 16. §. 1. num. 10. ſimiliter cùm fideicommiſſum eſt ad piam cauſam, ſeu cùm ſubſtitutus, eſt pia cauſa; vt docet Gomezius cap. 5. nu. 11. & Couarr. de teſtam. cap. 18. nu. 13. ſicut enim fauore piæ cauſæ in legatis pijs ceſſat Falcidia, ut patet Authent. Similiter. C. ad L. Falcidiam; ita in fideicommiſſis pijs ceſſat Trebellianica. niſi fortè etiam hæres, qui grauatur, ſit cauſa pia; tunc enim detrahet; quia vna cauſa pia contra aliam non habet priuilegium; ſed iure communi cenſentur. Silueſter v. Legitima, num. 9.

Petes, Vtrùm teſtator poſſit prohibere, ne hæres detrahat Trebellianam?

89 *Poteſt prohiberi hæc quarta.* Reſpondeo poſſe, ut docet Gomezius ſuprà. quia poteſt prohibere ne hæres detrahat Falcidiā, quia poteſt prohibere ne hæres detrahat Falcidiam à legatis, Authent. Sed cùm teſtator, C. ad L. Falcidiam: ergo etiam ne detrahat Trebellianam à fideicommiſſis. conſequentia probatur, quia in Iure Trebelliana & Falcidia æquiparantur, ita vt ipſa nomina ſæpè confundantur. Idem docet Couar. cap. 18. num. 10.

90 *Hæres primi gradus detrahit duas portiones.* Tertiò, Si is, cui imponitur fidei commiſſum ſit hæres primi gradus, (id eſt, filius vel parens, cui debetur legitima) hunc ante omnia poſſe detrahere ſuam legitimam; hæc enim fideicommiſſo grauari non poteſt. deinde de reliquo, quando illud erit reſtituendum, poteſt detrahere quartam Trebellianam; ut docet Couarr. cap. 16. § 11. nu. 10 ex cap. Rainutius, & ex cap. Rainaldus, de teſtamentis, ubi id expreſsè habetur. niſi fortè iuſſus ſit ſtatim poſt mortem teſtatoris reſtituere fideicommiſſum; *Si ſtatim ſit reſtituendum, non detrahit Trebell.* tunc enim non poſſet quartam illam deducere; ſed deberet eſſe contentus legitima, uel illa quarta, prout maluerit; ut ibidē docet Cou. A legatis tamen, habita legitima, non poteſt ulteriùs detrahere Falcidiam. Vocatur autem *Falcidia* ea

91 *Falcidia.* pars, quam detrahit hæres a legatis, uel donationibus cauſa mortis factis, & quidem ſi ſit hæres primi gradus, (id eſt, cui debita ſit legitima) & teſtator tam multa fecerit legata, vt non reliquerit illi integram legitimam, detrahit à legatis, ſpectata ſingulorum proportione, donec compleat legitimam. Si autem ſit hæres, cui iure non ſit debita legitima, detrahit ſolùm uſque ad quartam bonorum; quam ſibi poteſt ſeruare, ſicut in fideicommiſſis. vide Silueſtrum v. Legitima, nu 9. & Molinam diſputat. 213.

92 *Reciproca.* *Subſtitutio reciproca* (quæ & *breuiloqua* dicitur) eſt, qua inſtituti, ſibi viciſſim ſubſtituūtur. hæc complectitur plures ſubſtitutiones quoad perſonas. ut ſi dicas, Inſtituo Seium & Caium meos hæredes, & eos inuicem ſubſtituo. *Plures continet.* hic, ut minimū ſunt duæ ſubſtitutiones vulgares. ſi uterq; eſt impubes; ſunt duæ uulgares & duæ pupillares. ſi alter eſt impubes, alter puber; ſunt tantùm duæ uulgares: quia hæc ſubſtitutio ſolùm complectitur eas, quæ utrique ſubſtituto pariter conueniunt, vt docet Couarr. cap 16. § 7. n. 4. Poteſt etiam continere duas fideicommiſſarias; ut ſi fiat per codicillum; uel ſi fiat in teſtamento uerbis obliquis, id eſt, quibus iubeantur, uel rogentur hæredes, ut is. qui prior moritur, reſtituat alijs hæreditatem; Couarruuias numero 3. uide etiam Gomezium cap. 8.

Subſtitutio compendioſa eſt, quæ plures complectitur 93 *Compendioſa.*
ſubſtitutiones, quoad diuerſa tempora. comprehendere enim poteſt omnes hæredes & omnes ætates eorum, ut ait Gomezius cap. 7. nu. 1. ut ſi teſtator dicat, Inſtituo filium meum hæredem; & quandocunque ex uita deceſſerit, *Plures continet.* ſubſtituo ei Titiū. hic enim ſi filius moriatur ante patrem, uel alia de cauſa non fiat hæres, Titius ſubſtitutus ſuccedet ex uulgari. ſi uerò filius fiat hæres & moriatur in ætate pupillari, ſuccedet Titius ex pupillari. Si uerò filius moriatur poſt pupillarē ætatem, ſuccedet ex fideicommiſſaria, detracta legitima, & quarta Trebellianica. ſi uerò filius ſit amens, ſuccedet ei ex exemplari. Gomezius num. 2.

DVBITATIO VIII.

Vtrùm teſtamentum poſſit ſemper reuocari?

RESPONDEO, Teſtamentum per ſe conſideratum, ſemper uſq; ad mortem poteſt reuocari & mutari. nam *primum in mortuis confirmatur*, ut ait Apoſtolus ad Hebr. 9. idem omnia Iura & gentium mores docent. uide Couar. Rubr. de teſtam. p 2. in principio. 94

Sed difficultas eſt Primò, Vtrùm reuocari poſſit, ſi teſtator iurauerit ſe non reuocaturum. Multi enim Iuriſperiti, ut refert Couarr. ſuprà, num. 48. docent liberè reuocari poſſe abſque ullo peccato. Sed omnino tenendum eſt, abſque peccato mortali reuocari non poſſe. Ratio eſt; quia iuramento, quod abſque ſalutis præiudicio ſeruari poteſt, implendum eſt, ut apertè habetur cap. Quamuis pactum. de pactis in 6. de quo ſuprà cap. 17. dub. 4. atqui hoc iuramentum tale eſt: nam non reuocare teſtamentum & relinquere eum hæredem, quem inſtituiſti, eſt res licita, quæ abſque ſalutis incommodò poſſit ſeruari. imò fieri poteſt ut ſit multò melius quàm oppoſitum; vt ſi teſtamentū factum ſit ad piam cauſam. tunc igitur nullo modo abſq; ſacrilegij ſcelere poteſt reuocari: eſt enim inſtar voti. Nec obſtat, quòd teſtamentum natura ſua ſit reuocabile; hoc enim intelligendum de teſtamento per ſe & nudè conſiderato, abſque iuramento: ſicut donatio inter coniuges & donatio mortis cauſa eſt reuocabilis per ſe conſiderata; ſi tamen confirmetur iuramento, non poteſt abſque peccato mortifero reuocari. imò promiſſiones & contractus, qui iure poſitiuo vel naturali ſunt irriti, iuramento ita confirmantur vt omninò impleri debeant, ſi eorum impletio licita eſt; vt patet in promiſſione ſolutionis vſurarum, quæ iure naturæ eſt irrita; & alienatione fundi dotalis, quæ iure ciuili eſt irrita. Quæ etiam vera ſunt, etſi prohibitū eſſet iuramentum apponere. etſi enim tunc peccaret iurando, eò quòd faceret contra iuſtam prohibitionem; tamen non peccaret iuramentum implendo; nam hoc non eſt prohibitum. vide ſuprà cap. 17. dub. 7. 95 *Si iuramento confirmetur, nō poteſt reuocari.* 66

Aduerte tamen, Si quis metu vel fraude inductus eſſet petere diſpenſationem in iuramento, & tunc reuocare. ſed de hoc infrà cap. 42. dubit. 12. num 64.

Secundò, An, ſi teſtator reuocet tale teſtamentum iuramento confirmatum, confecto alio, reuocatio ſit valida, ita vt prius teſtamentum reddatur irritum? Couarruuias num. 46. cum plurimis Iuriſperitis affirmat ſecundum teſtamentum eſſe præferendum priori: ac proinde prius eſſe irritum, etiamſi id conditum eſſet ad pias cauſas. Probatur; quia ſi conſtituam te meum procuratorem, & iurem me non reuocaturum; ſi tamen reuoco, valet reuocatio, & deſinis eſſe meus procurator. ſimiliter ſi iurem me ducturum hanc in vxorem; ſi poſteà duco aliam, ualet actus ſecundus. ratio eſſe poteſt, quia iuramentum non aufert poteſtatem ad teſtandum, quam Ius gentium & ciuile concedit; ſed ſolùm facit vt ſis periurus ſi aliud condas. Hæc ſententia benè probat prius teſtamentum non habere vim teſtamenti; ſed ſecundum. verùm non probat ex priori nō eſſe acquiſitum ius ad bona teſtatoris, ratione iuramenti. ſi enim teſtator promitteret tibi ſe daturum ſua bona vel partem illorum, & hanc promiſſionem iuramento confirmaret; acquireres Ius ad illa in utroq; foro; quod Ius trāſiret ad tuos hæredes, & ipſe contraheret obligationem, quæ tranſiret ad ipſius hæredes; ut conſtat ex dictis ſuprà cap. 17. dub. 7. unde hæredes defuncti tenētur ſatisfacere huic obligationi, ante impletionem teſtamenti, ſicut alijs 97 *An reuocatio valeat.* 98 99

debitis

debitis in vita contractis; quia ſuccedunt in omnia onera realia defuncti. Idem dicendum de teſtamento, iureiu-
106 rando confirmato. vt docet Molina diſput. 149. & 152 hoc tamen intelligendum eſt, ſi is, in cuius fauorem teſtamentum illud fuit conditum, ſciuit & acceptauit. ſi enim neſciuit, ex iuramento illo non eſt orta obligatio realis, quæ ad hæredes tranſeat, ſed perſonalis tantùm, quæ manſit in ſolo teſtatore. nam vt ſuprà cap. 18. dubit. 6. dictum eſt, ex promiſſione non acceptata. non oritur obligatio. itaque hæredes non tenebuntur. Hæc ſufficiant de teſtamentis; nam cetera ferè ad Iuriſperitos pertinent, & diuerſiſſimæ ſunt de hiſce rebus, diuerſorum locorum leges & conſuetudines.

Reſtrictio illius ſententiæ.

CAPVT VIGESIMVM.

De mutuo & vſura. D. Thomas quæſt. 78.

Conſtat dubitationibus 24.

1 NOTANDVM eſt, lucrum vſurariũ vocari *vſuram*, eò quòd ex *vſura*, id eſt, *vſu* pecuniæ alteri mutuatæ proueniat. *vſura* enim idem valet quod *vſus*: dicimus enim Latinè, habere vſuram huius lucis, vſuram breuiſſimi temporis. & Cicero, *Natura dedit vſuram vitæ, ſicut pecuniæ.* Hinc factum eſt lucrum ex vſura ſeu vſu pecuniæ proueniens, *vſura* vocetur. Idem lucrum vocatur etiam fœnus, quaſi quidam fœtus pecuniarũ, & Græcè τόκος, id eſt, partus. de quo vide pulchra apud Ambroſ. l. de Tobia c. 12. & 13. & Baſil. hom. 2. in Pſalmum 14. qui dicunt vſuram vocari fœnus & τόκος, quòd cùm pecunia ſit natura ſua maximè ſterilis; tamen induſtria auarorum, vincat fœcunditate omnia viuentia.

Vnde vſura dicta.

2 Notandum Secundò, hæc nomina non ſemper accipi in malũ; vt Deutero. 29. *Fœnerabis gentibus multis, & à nullo fœnus accipies*, id eſt, mutuabis. Eccleſiaſtici 29. *Fœnerare proximo tuo in tempore neceſſitatis*. Similiter apud prophanos ſcriptores ſæpè pro iuſto lucro ſeu intereſſe accipiuntur.

DVBITATIO I.

Quid mutuum.

NOTANDVM eſt, nomen *mutuum*, aliquando accipi pro reipſa, quæ cadit in contractum mutuationis; vt cùm dicimus dari vel reddi *mutuum*; aliquando pro ipſa mutuatione: quo modo hic loquimur de mutuo; &
3 poteſt ſic deſcribi. *Mutuum eſt traditio rei numero, pondere vel menſura conſtantis, facta eo animo, vt ſtatim fiat accipientis, cum obligatione vt ſimilis ſpecie & bonitate reſtituatur*. colligitur ex Inſtit. tit. Quibus modis re contrah. oblig. & ff. Si certum petetur, l. 2.

Mutuum quid.

Explico ſingula *Eſt traditio*; quia mutuum perficitur traditione ſicut donatio, commodatum, depoſitum. hinc excluduntur contractus, qui verbis perficiuntur, vt emptio, venditio, locatio, conductio, & ſimiles.

4 *Rei, numero, pondere vel menſura conſtantis*; quia mutui obligatio in his rebus conſiſtit, quæ numero, pondere, menſurave conſtant; vt in vino, oleo, frumento, pecunia numerata, ære, argento, auro; vt habetur Inſtit. Quibus modis re contr. oblig. in principio, & d. L. 2. ff. Si certum petetur. Non dico *vſu conſumptibilis*; quia ſi tibi mutuò libram æris vel argenti, eſt verum mutuum, vt patet ex locis citatis; non tamen rei iſtius vſus eſt conſumptio vel alienatio. Vnde non eſt verum, quod ait Nauarrus c. 17. num. 106. mutuum reperiri in ſolis rebus, quæ vſu conſumuntur; etſi verum ſit, vt plurimum in his reperiri. Dicuntur autem *vſu conſumi*, quarum vſus eſt cõſumptio; (vt oleum, vinum) vel alienatio (vt pecunia) Hæ res dicuntur à Iuriſperitis *accipere functionem* (vt patet L. 2. ff. Si certum pet.) quia vna poteſt fungi vice alterius, vt frumentum, frumenti; pecunia, pecuniæ; vt colligitur ex eadem lege. Similiter non eſt propriè mutuum, ſi quis alteri det ouem vel bouem, recepturus aliam ouem vel bouem. quia hæc non conſtant pondere, numero vel menſura, vnde etiam non ſolemus dicere, mutua mihi vnam ouem. ſed potiùs eſt contractus innominatus, dabo vt des. ſicut ſi quis det ſacculum pecuniæ vt alium recipiat ſimilem; non eſt mutuum, ſed contractus innominatus; vt inquit Gl. Inſtitut. ſuprà in principio.

Eo animo, &c. quia *mutuum* dicitur quaſi ex meo tuum; ita enim à me tibi datur, vt ex meo tuum fiat; vt habetur Inſtit. ſuprà & d. L. 2. ſuprà.

Cum obligatione, quia hæc traditio non habet rationem mutuationis, niſi cum obligatione fiat. hinc excluditur donatio.

Vt ſimilis in ſpecie; ſi enim reddenda ſit res alterius ſpeciei, non erit mutuum, ſed permutatio: ſi verò eadem numero, non erit etiam mutuum; ſed commodatum, vel depoſitum. Itaq; ad rationem mutui requiritur vt mutuatarius obligetur reddere rem ſimilem ſecundùm ſpeciem: vt autem ſeruetur æqualitas, debet eſſe paris bonitatis. 5

DVBITATIO II.

Vtrùm aliqui ex mutuo non obligentur?

RESPONDEO, Omnes, qui poſſunt contrahere, iure naturæ ex mutuo obligari; niſi priuilegio Iuris poſitiui eis conceſſum ſit, vt in certis caſibus non obligẽtur, vel certè obligationem poſſint elidere exceptionem. Tale autem priuilegium conceſſum eſt *filio familias*, *Eccleſia*, *ciuitatibus & minoribus*. 6

Ac Primò quidem *filius familias*, qui eſt ſub patria poteſtate, ſi mutuam pecuniam abſque conſenſu patris acceperit, non tenetur in effectu ad reſtitutionem; ne poſt mortem quidem patris: quia poteſt opponere mutuatori exceptionem Senatuſconſulti Macedoniani, quo conceſſum eſt ei, ut non teneatur ſoluere. vt docet Gomezius tom. 2. cap. 6. num. 2.

Filius familias.

Vbi notandum Primò, Huius Senatuſconſulti occaſionẽ dediſſe quemdam Macedonem fœneratorem. hic Romæ filijs familias petentibus pecuniam mutuabat; qui poſteà oppreſſi ære alieno uitæ parentum inſidiabantur, ut hæreditate potiti, poſſent ſoluere. quam ob cauſam Senatuſcõſulto cautum fuit, ut ſi quis filio familias mutuam pecuniam dediſſet, ei non daretur actio, petitioque, ne quidem poſt mortem patris, ut habetur L. 1. ff. de S. C. Macedoniano. 7

S.C. Macedonianum

Notandum Secundò, Quamuis uerbis huius Senatuſconſulti ſolùm uideatur tolli obligatio ciuilis; tamen etiã tollitur obligatio naturalis, ita ut in foro conſcientiæ non teneatur umquam tale mutuum reſtituere, ſi uelit hoc priuilegio uti. ut docet Gomezius ſuprà, ex Innocentio in c. Quia plerique, de immunitate Eccleſiarum, & ex communi ſententia DD. & Molina diſput. 301. idque ſtatuit lex tum in pœnam eorum, qui talibus mutuarent; tum ut omnis occaſio machinationis prauæ contra parentes, filijs præſcinderetur. unde etiam huic priuilegio non poteſt filius renuntiare; quia magis eſt in fauorem parẽtum, quàm ipſius. Si tamen filius iurauit ſe ſoluturum, tenebitur ſoluere, ſaltem poſt mortem patris, quando commodè poterit. quia ſemper iuramentum in alterius fauorem factum ſeruandum eſt, quando abſq; peccato ſeruari poteſt. 8

Etiam naturalis obligatio tollitur.

9 *Si iurauit ſoluere.*

teſt. vt patet ex dictis ſuprà c.17.dub.7.poteſt tamen huius iuramenti peti relaxatio à Prælato: quia in fraudem legis appoſitum eſt;& aliàs lex facilè redderetur inutilis; eaque obtenta poterit non ſoluere.

10 Notandum Tertiò, Hanc exceptionem competere, non ſolùm filiofamilias, ſed etiam filiæfamilias, & parentibus eorum,& hæredibus,& fideiuſſoribus eorum. vt patet L.7. & 9.ff.de S.C.Macedon.Gomezius ſuprà.

11 Aduerte tamen, eſſe multos caſus, in quibus filius tenetur. Primò, Si habet bona caſtrenſia vel quaſi caſtrenſia. Secundò, Si publicè putabatur ſui iuris. Tertiò, Si accepit mutuo non pecuniam, ſed rem aliam, vt triticum, vinum, & ſimilia; (nam lex ſolùm loquitur de mutuo pecuniario) niſi id fecerit in fraudem legis, vt inde conflaret pecuniam. Quartò, Si pecunia verſa ſit in vtilitatem patris. Quintò, Si pater debuiſſet eam ſecundùm rectam rationem ſuppeditare. vt ſi filius abſens cauſa ſtudiorum, accipiat mutuum neceſſarium ut uiuat, ut emat libros neceſſarios, ut ſoluat didactra. vide Gomezium ſuprà.

Exceptiones, quib⁹ filius tenetur.

12 Secundò, Si *Eccleſia vel cauſa pia* mutuum datum ſit,& dubitetur poſteà, num pecunia illa uerſa ſit in eius utilitatem; non tenetur Eccleſia uel locus pius ſoluere, niſi creditor probet in utilitatem eius pecuniam illam uerſam eſſe. Ita habetur in Auth.Hoc Ius porrectum. C.de Sacroſanct. Eccleſ.quæ tranſlata eſt in Ius Canonicum, 10.q.2. Idem dicendum, ſi mutuum datum ſit *oppido*: ut patet L.Ciuitas 27.ff.ſi certum pete.

Eccleſia.

Oppidum.

13 Aduerte tamen ſi Prælatus cum conſenſu Capituli, mutuum nomine Eccleſiæ accepit, & poſſit ſolui abſque alienatione rerum immobilium Eccleſiæ, ſolui debere, etiamſi creditor non probet pecuniam in Eccleſiæ utilitatem uerſam fuiſſe. Ratio eſt, quia ad alienationem rerum mobiliū, non eſt opus vt conſtet illam Eccleſiæ eſſe vtilem. quare cùm Prælatus cum Capitulo habeant plenam adminiſtrationem, poſſunt hæc in hoc caſu alienare. Si verò ſolui non poſſit abſque alienatione bonorum immobilium: tunc creditor debet probare: quia hæc alienatio non eſt valida, niſi conſtet illam eſſe neceſſariam uel utilem Eccleſiæ:& in hoc caſu intelligenda eſt iſta Authentica.

14 Si particularis aliquis adminiſtrationi Eccleſiæ vel pij loci deputatus, mutuum nomine illius loci acceperit, debet creditor probare eſſe conuerſum in illius utilitatem; niſi tali adminiſtratori conceſſum fuerit tantam ſummam accipere: vide hac de re fusè apud Panormitan. in capitu. Quòd quibuſdam, de fideiuſſionibus, & Molinam diſputatio. 300.

15 Tertiò, Si tutor nomine pupilli, vel curator nomine minoris mutuum acceperit, non tenetur ille poſteà etiam maior factus ſoluere, niſi creditor probarit id in eius vtilitatē eſſe conuerſum. Ita communiter DD. ex L.3. C.Quandò ex facto tutoris.

Minor.

16 In his tamen caſibus, datur actio aduerſus eum, qui nomine alterius mutuum petierit.

17 Quartò, Si aliquis minor 25. annis mutuum acceperit, & inde ſe læſum deprehenderit, vt quia pecuniam inutiliter conſumpſit; poteſt petere reſtitutionem in integrum. vt non teneatur, niſi quatenus inde factus eſt locupletior. vt dictum eſt cap.17.dub.9. & docet Gomezius tom.2. cap. 14.num 2.

Reſtitutio conceditur

DVBITATIO III.

Quid ſit vſura.

18 NOTANDVM eſt, hoc nomen in præſenti negotio accipi tripliciter, Primò, Pro lucro uſurario. Secundò, Pro contractu uſurario unde hoc lucrum. Tertiò, Pro uoluntate ſic contrahendi Si accipiatur primo modo, ſic definiri poteſt. *Vſura eſt lucrum immediatè ex mutuo proueniens.* *Lucrum* uocatur acquiſitio rei ſupra ſortem pecunia æſtimabilis, & aliàs indebitæ. unde ſi mutuem tibi mille, ut deſinas iniquè nocere, ut ſoluas debitum, ut reddas depoſitum, nō erit uſura; quia nihil acquiro ſupra ſortem, niſi quod alio titulo mihi erat debitum. ſi mutuem ut conſequar amicitiam uel fauorem, non erit uſura, quia amicitia non æſtimatur pecunia. & quamuis fauor magni æſtimetur in electionibus & ſuffragijs; ſi tamen non intendas obligare, ſed ſolùm allicere, nulla erit uſura, ut ſtatim conſtabit.

Vſura.

Lucrum.

Immediatè, quia debet hoc lucrum prouenire ex ui pacti mutuationis. ſi enim immediatè proueniat ex amicitia uel gratitudine, uel ex ſpe alliciendi mutuantem ad continuandum mutuum, non erit uſura. ut autem cenſeatur ex ui mutui prouenire, requiritur ut mutuator intēderit mutuatariū ex ui pacti mutuationis obligare obligatione ſtricta ſeu iuſtitiæ, qualis per pacta induci ſolet; uel certè ut mutuatarius putet hanc mutuantis fuiſſe mentem. 19

Ex vi mutui.

Ex mutuo proueniens. ſi enim uendas rem tuam ſupra iuſtum pretium, lucraris quidem, ſed hoc lucrum non eſt uſura, quia prouenit non ex ui mutui, ſed ex iniqua uenditione. Idem dicendum de locatione, conductione & ſimilibus contractibus. unde talis non incurrit pœnas uſurariorum. 20

Aduerte tamen, nihil referre, ſitne mutuum illud, ex quo tibi lucrum obuenit ſupra ſortem, expreſſum. (ut cùm aliquis expreſsè mutuauit) an implicitum; ut cùm uendit rem pluris iuſto, ob dilationem ſolutionis; an emit minoris iuſto, ob anticipationem: dum enim uenditor concedit dilationē, implicitè illi mutuat pretium uſque ad tempus ſolutionis:& dum emptor anticipat ſolutionem, implicitè mutuat uſque ad tempus traditionis rei emptæ. unde lucrum hinc proueniens eſt uſurarium, 21

Mutuum expreſſum. Implicitū.

Ex his facilè intelligitur quid uſura pro contractu & pro uoluntate. *Vſura* enim pro contractu nihil eſt aliud, quàm mutuatio expreſſa uel implicita, cum pacto reddendi aliquid ſupra ſortem ratione mutui. *Pro voluntate*, eſt uoluntas capiendi lucri ſupra ſortem ex ui mutui, quam definitionem explicat Couarruu. lib.3. uariar. cap. 1.nume.2. 22

Vſura pro contractu & voluntate.

DVBITATIO IV.

Quo iure ſint probibitæ vſuræ.

D. THOM. Q. 78. ART. 1.

SVPPONO, *vſuras* (id eſt contractus uſurarios & acquiſitionem lucri ex his contractibus) eſſe prohibitas imò hæreſim eſſe dicere uſuram non eſſe peccatum; ut definitum eſt in Concilio Vienuenſi, & habetur Clem. unica, titu.de uſuris, §.ult.& colligitur ex multis Scripturæ locis. Eſt contra Carolum Molinæum, qui in tractatu de commercijs num.7.51. & alibi, probat uſuras moderatas, quas Ius Ciuile permittit. uide Nauarr. comment. de uſuris.num.11. 23

Sed difficultas eſt, quo Iure ſint prohibitæ. Quidam enim exiſtimerunt ſolo iure poſitiuo interdictas eſſe. Ita Abul.in cap.25.Matth quæſtio.171.& 172. Sed dicendum eſt, non ſolùm iure poſitiuo;(diuino & humano) ſed etiam naturali illicitas eſſe. eſt communis ſententia Theolog.& Canoniſtarum, ut uidere eſt apud Couarruu.lib.3. uariatum, cap.1. Quòd *iure diuino*, patet Pſalmo 14.ubi dicitur *eum, qui pecuniam ſuam non dederit ad vſuram, habitaturum in monte ſancto Domini*, ubi indicatur eum qui dederit ad uſuram, non habitaturum. Ezech.18. dicitur de eo, qui dedit ad uſuram, quòd *non viuet*. denique Lucæ 6. *Benefacite & mutuum date, nihil inde ſperantes*, nempe ultra ſortem; ut plerique DD. Scholaſtici, & Vrbanus III. cap.Conſuluit.de uſuris, hunc locum explicant. Et quamuis uideatur Dominus ibi tradere conſilium perfectionis Chriſtianæ, ut benefaciamus proximo, eique mutuum demus, etſi nullum ſimile beneficium ab ipſo ſperemus: tamen ille etiam ſenſus eſt probabilis, & colligi poteſt ex illis uerbis, argumento à maiori: ut inquit Sotus lib.6.quæſtio.1.ar.1. 24

Iure diuino vetita.

Quòd etiam *iure Canonico*, patet ex Decreto cauſa 14. q.3.& 4.& ex Decretalib.toto tit.de uſuris.& ex 6.Decretalium eod.tit.& Clem.de uſuris. 25

Iure Canonico.

Denique quòd etiam *iure naturali* ſint illicitæ, probatur; quia eſt contra ius naturæ ut idem bis, ſeu duplici pretio uendatur. Item ut uendatur id, quod non eſt uendētis: atqui is, qui uſuras accipit, uendit idem bis, & uendit id, quod non eſt ſuum: ergo peccat contra Ius naturæ. Minor probatur, quia qui uſuras accipit; uel accipit eas pro ſorte, 26

Iure naturali.

& ſic

& ſic pro eadem re duplex pretium accipit, nempe ſummā ſorti æqualem, & preterea uſuram; uel accipit eas pro uſu ſortis, & ſic uendit alteri uſum rei non ſuæ, ſed ipſius. nam per mutuum transfertur dominium in mutuatarium, & conſequenter etiam uſus rei. Item uſus rei illius non diſtinguitur à ſubſtantia rei, ſi æſtimationem ſpectes. nam uſus illius eſt alienatio, & quaſi conſumptio ſubſtantiæ: ergo pro uſu rei, & pro ſubſtãtia rei non poteſt diſtinctum pretium accipi. vide Couar. ſuprà nu. 5. ubi adfert teſtimonium Ariſtotelis, Plauti, Catonis, Ciceronis, & Ariſtophanis contra uſuras.

27 *Qui tituli poſſint obtendi.*

Dices, Non deſunt alij tituli uſurarijs, ratione quorum uidentur poſſe accipere ſupra ſortem; ut ratione temporis, quo alter pecunia utitur: ratione obligationis, qua ſe obligat ad non repetendam ſortem intra certum terminum: ratione carentiæ pecuniæ, quia interim priuat ſe facultate ea utendi. denique ratione laboris mutuandi, ſcribendi, numerandi.

Reſpondeo, Titulum, quo uſura accipitur, propriè eſſe uſum pecuniæ ad certum tempus conceſſum: ceteri tituli propriè & per ſe non ſunt uſurarij, ſed tantùm quatenus implicitè in illum recidunt. quod fit, dum exceditur in æſtimatione. Itaque ratione temporis nihil accipi poteſt, quia hoc nihil eſſet aliud quàm accipere ratione uſus tanti tem
28 poris. Ratione laboris ſcribendi & numerandi dum datur & reſtituitur mutuum, aliquid exigi poteſt, ut docet Silueſter ex Hoſtienſi v. Vſura 1. nu. 32. & Nau. c. 17. nu. 209. ratio eſt; quia hoc totum fit in gratiam mutuatarij, eſtque numeratio operæ pretio æſtimabilis. ſi tamen iuſta æſtimatio excedatur, præſumetur uſura.

Labor numerandi.

Ratione obligationis non repetendi, & ratione carentiæ pecuniæ, quæ duo parùm differunt, an aliquid accipi poſſit, dicemus infrà.

29 *Sunt intrinſecè mala.* *Indiſpenſabiles.*

Ex his patet, uſuram eodem iure uetitam, quo furtum. ac proinde eſſe intrinſecè malam, ſi formaliter conſideretur. ſicut enim intrinſecè malum eſt accipere rem alienam inuito iuſta ratione domino: ita etiam intrinſecè malum eſt exigere lucrum ſupra ſortem ex pacto mutui ſeu titulo mutui. unde nulla diſpenſatione poſſunt fieri licitæ. Poteſt quidem Deus tibi concedere, ut ultra ſortem poſſis exigere, ſed tunc tamquam Dominus omnium hoc tibi donabit: & ſic non exiges præcisè ex ui obligationis inductæ per pactum mutui, ſed ex donatione Dei, qui eſt Dominus omnium, ſic Iſraelitę ſpoliantes Ægyptum non commiſerunt furtum, aut aliam iniuriam.

30 *Obiectiones.*

Sed contrà Obijcitur Primò, Deut. 23. *Non fænerabis fratri tuo ad vſuram pecuniam, nec fruges nec quamlibet aliã rem: ſed alieno.* & c. 28. *fænerabis gentibus multis & ipſe à nullo fænus accipies:* ergo licitum eſt ſaltem ab infidelibus exigere uſuras.

Reſpondeo negando conſequentiam. nam in priore teſtimonio illis uerbis (*ſed alieno*) uel ſignificatur tantùm permiſſio uſurarum erga infideles, maioris mali uitandi cauſa, ne uidelicet ſuos fratres uſuris exhaurirent, ſicut exponit Diuus Thomas quæſ. 78. ar. 1. ad 2. uel conceduntur uſuræ erga infideles, qui erant hoſtes Iudæorum, quos iure poterant rebus ſuis ſiue artificio, ſiue ui ſpoliare; Ita Ambroſ. l. de Tobia cap. 8. In ſecundo non dicitur *fænerabis ad vſuram*, ſed *fænerabis*, id eſt, mutuum dabis; & ſignificatur benedictio cuſtodientium legem: uidelicet, tantas fore eorum opes, ut multis gentibus poſſint dare mutuum. uide Diuum Thomam ſuprà, & Couarruu. lib. 3. uar. cap. 2. nume. 7.

31 Obijcitur Secundò, Ius ciuile permittit uſuras, & ad eas exigendas concedit actionem; ſi tamen per ſtipulationem de eis conuenerit, ut patet L. 1. 2. & alijs, C. de uſuris. atqui ſi iure naturali eſſent uetitæ, id non latuiſſet acutiſſimos illos Iureconſultos. Ob hoc argumentum Car. Molinæus lib. de commercijs, nume. 6. & ſequent. concedit uſuras moderatas eſſe licitas, quales præſcribuntur L. Eos qui. 26. Cod. de uſuris. ſed hoc iam ſatis refutatum eſt. vnde.

32 *Poſſunt permitti.*

Reſpondeo, Vſuras ob bonum Reipublicæ poſſe permitti, ſicut & proſtibula; qua parte tamen Ius ciuile uidetur eas approbare tamquam licitas, & cogit ad ſolutionem, eatenus eſt abrogatum per Ius Canonicum; dum Canones damnant illas tamquam illicitas, ut patet ex pluribus Canonibus; & inſuper excommunicant Iudices cogentes ad earum ſolutionem; ut patet Clem. unica, de uſuris. Quod ad Iuriſconſultos attinet, puto eos facilè intellexiſſe uſuras formaliter eſſe illicitas; tamẽ conceſſiſſe quaſdam moderatas, tum ob bonum publicum, tum quia ſępè aliqui iuſti tituli intercedunt. quamuis in eo ſententia illorum non ſit admittenda, quod generatim tales uſuras tamquam licitas & iuſtas concedant.

Vbi aduerte, Iure Cæſareo non quaſuis uſuras conceſſas, ſed has tantùm, Primò, Si illuſtres erant perſonæ tantùm poterant ſtipulari ſeu exigere tertiam centeſimæ; id eſt, pro centum aureis, ſingulis menſibus tertiam partem aurei. Secundò, Si erant negotiatores, uel præerant ergaſterijs, tantùm beſſem centeſimæ, id eſt, duas tertias unius aurei per menſem pro 100. Tertiò, In traiectitio contractu, (id eſt cùm pecunia dabatur mercatori traijcienti mare) unam centeſimam, id eſt, unum pro centum in ſingulos menſes. Quartò, Ceteri non poterant ſtipulari niſi dimidiam centeſimæ, id eſt dimidium aureum pro centum, in ſingulos menſes, hæc omnia habentur d. l. Eos qui. C. de uſuris. & L. ult. eod. titu. tollit Iuſtinianus omnem anatociſmum, ideſt omnes uſuras uſurarum: quæ naſcuntur ex eo quòd uſuræ nondum ſolutæ annumerentur ſorti, & pariãt ſimiliter lucrum; quod lucrum rurſus adijcitur & parit; & ſic in infinitum. 33

Vſura quanam Iure Ciuili conceſſa.

Vſura uſurarũ ſublata. 34

Hinc patet, in maximis uſuris non fuiſſe permiſſum exigere niſi 12. in centum, idque tantùm in fœnore nautico, ubi periculum ſortis, erat mutuantis, ut patet ex omnibus legibus, ff. de fœnore nautico. In ſecundis, octo pro centũ: in tertijs ſex pro 100. in minimis 4 pro 100. nunc paſſim permittuntur 33. in 100. magno miſerorum hominum malo; cui magna ex parte occurri poſſet per montem pietatis, ut infrà dub. 23. dicetur.

DVBITATIO V.

Vtrùm licitum ſit ſperare lucrum ex mutuo.

OMISSIS varijs ſententijs, quæ non tam re, quàm verbis differunt. 35

Dico Primò, Nec principaliter nec minùs principaliter licet ſperare lucrum, quod detur tamquam ex obligatione iuſtitiæ propter mutuum. Ita Sotus lib. 6. quæſ. 1. ar. 1. & Ioan. Medina quæſ. 1. C. de uſuris reſtituendis. §. Tertiò inquirendum. Probatur Primò, Quia uelle accipere & retinere tale lucrum, eſt iniquum; eſt enim uelle accipere alienum: nam dando tali modo non transfertur dominium, ut infrà dub. 18. dicetur: ergo tale lucrum non licet ſperare; non enim licet ſperare, quod non licet accipere. Secundò, Per mutuum tu nullum ius acquiris ad tale lucrum, nec ille obligationem iuſtitiæ contrahit ad illud dandum: ergo iniquum eſt illud deſiderare tamquam ex obligatione iuſtitiæ per mutuum inducta. Hoc ſenſu verum eſt, non licere ſperare lucrum ex mutuo, nempe tamquam ex pacto mutui, obligatione iuſtitiæ debitum. Et hoc eſt, quod ait Vrbanus III. cap. Conſuluit. titu. de vſuris, *Qui mutuat, aliàs non mutuo daturus, eo propoſito, vt licet omni conuentione ceſſante, plus tamen ſorte recipiat; pro huiuſmodi lucri intentione, quam habet, iudicandus eſt male agere.* Loquitur enim de eo, qui ſine externa conuentione intendit lucrum tamquam debitum ex iuſtitia, ſiue principaliter, ſiue minùs principaliter. Neque hic eſt facienda diſtinctio inter lucri ſpem & lucri intentionem, quaſi hæc non liceat, illa ſit licita; vt facit Medina ſupra: quia ſpes & intentio non ſunt actus diſtincti.

36 *Sperare lucrum ex mutuo.* *Cap. Conſuluit.*

Dico Secundò, Non eſt iniquum etiam principaliter ſperare lucrum ex mutuo, mediante amicitia vel gratitudine; ita vt non ſperatur immediatè ex ipſo mutuo, tamquam pretium eius. Colligitur ex Soto ſuprà, & tenet Petrus Nauarra. l. 1. de reſtitu. cap. 2. num. 198 Probatur, quia accipere tale lucrum ſic datum, non eſt iniquum; nõ enim accipitur inuito domino, cùm illum ad hoc non obliges; ſed ipſe omnino liberè, ratione amicitiæ vel gratitudinis illud det: ergo intendere accipere, iniquum non eſt, ſiue principaliter, ſiue minùs principaliter intendas per mutuationem tale lucrum adipiſci; hoc enim nihil facit ad iniuſtitiam. quamuis fieri poſſit, vt ſit ſignum auaritiæ, ſi principalis 37

Principaliter ſperans lucrum.

Digitized by Google

teſt. vt patet ex dictis ſuprà c.17.dub.7. poteſt tamen huius iuramenti peti relaxatio à Prælato: quia in fraudem legis appoſitum eſt; & alias lex facilè redderetur inutilis; eaque obtenta poterit non ſoluere.

10 Notandum Tertiò, Hanc exceptionem competere, non ſolùm filiofamilias, ſed etiam filiæfamilias, & parentibus eorum, & hæredibus, & fideiuſſoribus eorum. vt patet L.7. & 9.ff.de S.C.Macedon. Gomezius ſuprà.

11 Aduerte tamen, eſſe multos caſus, in quibus filius tenetur. Primò, Si habet bona caſtrenſia vel quaſi caſtrenſia. Secundò, Si publicè putabatur ſui iuris. Tertiò, Si accepit mutuo non pecuniam, ſed rem aliam, vt triticum, vinum, & ſimilia; (nam lex ſolùm loquitur de mutuo pecuniario) niſi id fecerit in fraudem legis, vt inde conflaret pecuniam. Quartò, Si pecunia verſa ſit in vtilitatem patris. Quintò, Si pater debuiſſet eam ſecundùm rectam rationem ſuppeditare. vt ſi filius abſens cauſa ſtudiorum, accipiat mutuum neceſſarium ut uiuat, ut emat libros neceſſarios, ut ſoluat didactra. vide Gomezium ſuprà.

Exceptiones, quib' filius tenetur.

12 Secundò, *Si Eccleſia vel cauſa pia* mutuum datum ſit, & dubitetur poſteà, num pecunia illa uerſa ſit in eius utilitatem; non tenetur Eccleſia uel locus pius ſoluere, niſi creditor probet in utilitatem eius pecuniam illam uerſam eſſe. Ita habetur in Auth. Hoc Ius porrectum. C.de Sacroſanct. Eccleſ. quæ tranſlata eſt in Ius Canonicum, 10.q.2. Idem dicendum, ſi mutuum datum ſit *oppido*; ut patet L. Ciuitas 27.ff.ſi certum pete.

Eccleſia.

Oppidum.

13 Aduerte tamen ſi Prælatus cum conſenſu Capituli, mutuum nomine Eccleſiæ accepit, & poſſit ſolui abſque alienatione rerum immobilium Eccleſiæ, ſolui debere, etiamſi creditor non probet pecuniam in Eccleſiæ utilitatem uerſam fuiſſe. Ratio eſt, quia ad alienationem rerum mobiliũ, non eſt opus vt conſtet illam Eccleſiæ eſſe vtilem. quare cùm Prælatus cum Capitulo habeant plenam adminiſtrationem, poſſunt hæc in hoc caſu alienare. Si verò ſolui non poſſit abſque alienatione bonorum immobilium: tunc creditor debet probare: quia hæc alienatio non eſt valida, niſi conſtet illam eſſe neceſſariam uel utilem Eccleſiæ: & in hoc caſu intelligenda eſt iſta Authentica.

14 Si particularis aliquis adminiſtrationi Eccleſiæ vel pij loci deputatus, mutuum nomine illius loci acceperit, debet creditor probare eſſe conuerſum in illius utilitatem; niſi tali adminiſtratori conceſſum fuerit tantam ſummam acciperet vide hac de re fusè apud Panormitan. in capitu. Quòd quibuſdam, de fideiuſſionibus, & Molinam diſputatio. 300.

15 Tertiò, Si tutor nomine pupilli, vel curator nomine minoris mutuum acceperit, non tenetur ille poſteà etiam maior factus ſoluere, niſi creditor probarit id in eius vtilitaté eſſe conuerſum. Ita communiter DD. ex L.3. C. Quandó ex facto tutoris.

Minor.

16 In his tamen caſibus, datur actio aduerſus eum, qui nomine alterius mutuum petierit.

17 Quartò, Si aliquis minor 25. annis mutuum acceperit; & inde ſe læſum deprehenderit, vt quia pecuniam inutiliter conſumpſit; poteſt petere reſtitutionem in integrum. vt non teneatur, niſi quatenus inde factus eſt locupletior. vt dictum eſt cap.17. dub.9. & docet Gomezius tom.2. cap. 14.num 2.

Reſtitutio conceditur

DVBITATIO III.

Quid ſit vſura.

18 NOTANDVM eſt, hoc nomen in præſenti negotio accipi tripliciter, Primò, Pro lucro uſurario. Secundò, Pro contractu uſurario unde hoc lucrum. Tertiò, Pro uoluntate ſic contrahendi Si accipiatur primo modo, ſic definiri poteſt. *Vſura eſt lucrum immediatè ex mutuo proueniens.* *Lucrum* uocatur acquiſitio rei ſupra ſortem pecunia æſtimabilis, & alias indebitæ. unde ſi mutuem tibi mille, ut deſinas iniquè nocere, ut ſoluas debitum, ut reddas depoſitum, nõ erit uſura; quia nihil acquiro ſupra ſortem, niſi quod alio titulo mihi erat debitum. ſi mutuem ut conſequar amicitiam uel fauorem, non erit uſura, quia amicitia non æſtimatur pecunia. & quamuis fauor magni æſtimetur in electionibus & ſuffragijs; ſi tamen non intendas obligare, ſed ſolùm allicere, nulla erit uſura, ut ſtatim conſtabit.

Vſura.

Lucrum.

Immediatè, quia debet hoc lucrum prouenire ex ui pacti mutuationis. ſi enim immediatè proueniat ex amicitia uel gratitudine, uel ex ſpe alliciendi mutuantem ad continuandum mutuum, non erit uſura. ut autem cenſeatur ex ui mutui prouenire, requiritur ut mutuator intẽderit mutuatariũ ex ui pacti mutuationis obligare obligatione ſtricta ſeu iuſtitiæ, qualis per pacta induci ſolet; uel certè ut mutuatarius putet hanc mutuantis fuiſſe mentem. 19

Ex vi mutui.

Ex mutuo proueniens. ſi enim uendas rem tuam ſupra iuſtum pretium, lucraris quidem, ſed hoc lucrum non eſt uſura, quia prouenit non ex ui mutui, ſed ex iniqua uenditione. Idem dicendum de locatione, conductione & ſimilibus contractibus. unde talis non incurrit pœnas uſurariorum. 20

Aduerte tamen, nihil referre, ſitne mutuum illud, ex quo tibi lucrum obuenit ſupra ſortem, expreſſum. (ut cùm aliquis expreſsè mutuauit) an implicitum; ut cùm uendit rem pluris iuſto, ob dilationem ſolutionis; an emit minoris iuſto, ob anticipationem: dum enim uenditor concedit dilationẽ, implicitè illi mutuat pretium uſque ad tempus ſolutionis: & dum emptor anticipat ſolutionem, implicitè mutuat uſque ad tempus traditionis rei emptæ. unde lucrum hinc proueniens eſt uſurarium. 21

Mutuum expreſſum.

Implicitũ.

Ex his facilè intelligitur quid uſura pro contractu & pro uoluntate. *Vſura* enim pro contractu nihil eſt aliud, quàm mutuatio expreſſa uel implicita, cum pacto reddendi aliquid ſupra ſortem ratione mutui. *Pro voluntate*, eſt uoluntas capiendi lucri ſupra ſortem ex ui mutui, quam definitionem explicat Couarruu. lib.3. uariar. cap. 1.nume.2. 22

Vſura pro contractu & voluntate.

DVBITATIO IV.

Quo iure ſint prohibitæ vſuræ.

D. THOM. Q.78. ART. 1.

SVPPONO, *vſuras* (id eſt contractus uſurarios & acquiſitionem lucri ex his contractibus) eſſe prohibitas imò hæreſim eſſe dicere uſuram non eſſe peccatum; ut definitum eſt in Concilio Vienuenſi, & habetur Clem. unica, titu.de uſuris, §.ult. & colligitur ex multis Scripturæ locis. Eſt contra Carolum Molinæum, qui in tractatu de commercijs num.7.11. & alibi, probat uſuras moderatas, quas Ius Ciuile permittit: uide Nauarr. comment. de uſuris.num.11. 23

Sed difficultas eſt, quo Iure ſint prohibitæ. Quidam enim exiſtimarunt ſolo iure poſitiuo interdictas eſſe. Ita Abul. in cap.25. Matth quæſtio.171. & 172. Sed dicendum eſt, non ſolùm iure poſitiuo; (diuino & humano) ſed etiam naturali illicitas eſſe. eſt communis ſententia Theolog. & Canoniſtarum, ut uidere eſt apud Couarruu.lib.3. uariarum, cap.1. Quòd *iure diuino*, patet Pſalmo 14. ubi dicitur *eum, qui pecuniam ſuam non dederit ad vſuram, habitaturum in monte ſancto Domini*, ubi indicatur eum qui dederit ad uſuram, non habitaturum. Ezech. 18. dicitur de eo; qui dedit ad uſuram, quòd *non viuet*. denique Lucæ 6. *Benefacite & mutuum date, nihil inde ſperantes*, nempe ultra ſortem; ut plerique DD. Scholaſtici, & Vrbanus III. cap. Conſuluit. de uſuris, hunc locum explicant. Et quamuis uideatur Dominus ibi tradere conſilium perfectionis Chriſtianæ, ut benefaciamus proximo, eique mutuum demus, etſi nullum ſimile beneficium ab ipſo ſperemus: tamen ille etiam ſenſus eſt probabilis, & colligi poteſt ex illis uerbis, argumento à maiori ut inquit Sotus lib.6. quæſtio.1.ar.1. 24

Iure diuino vetita.

Quòd etiam *iure Canonico*, patet ex Decreto cauſa 14. q.3. & 4. & ex Decretalib. toto tit.de uſuris. & ex 6. Decretalium eod.tit. & Clem.de uſuris. 25

Iure Canonico.

Denique quòd etiam *iure naturali* ſint illicitæ, probatur; quia eſt contra ius naturæ ut idem bis, ſeu duplici pretio uendatur. Item ut uendatur id, quod non eſt uendẽtis: atqui is, qui uſuras accipit, uendit idem bis, & uendit id, quod non eſt ſuum: ergo peccat contra Ius naturæ. Minor probatur, quia qui uſuras accipit; uel accipit eas pro ſorte, 26

Iure naturali.

& ſu

& ſic pro eadem re duplex pretium accipit, nempe ſummã ſorti æqualem, & præterea uſuram; uel accipit eas pro uſu ſortis, & ſic uendit alteri uſum rei non ſuæ, ſed ipſius. nam per mutuum transfertur dominium in mutuatarium, & conſequenter etiam uſus rei. Item uſus rei illius non diſtinguitur à ſubſtantia rei, ſi æſtimationem ſpectes. nam uſus illius eſt alienatio, & quaſi conſumptio ſubſtantiæ: ergo pro uſu rei, & pro ſubſtãtia rei non poteſt diſtinctum pretium accipi. vide Couar. ſuprà nu. 5. ubi adfert teſtimonium Ariſtotelis, Plauti, Catonis, Ciceronis, & Ariſtophanis contra uſuras.

27 Dices, Non deſunt alij tituli uſurarijs, ratione quorum uidentur poſſe accipere ſupra ſortem; ut ratione temporis, quo alter pecunia utitur: ratione obligationis, qua ſe obligat ad non repetendam ſortem intra certum terminum: ratione carentiæ pecuniæ, quia interim priuat ſe facultate ea utendi. denique ratione laboris mutuandi, ſcribendi, numerandi.

Qui tituli poſſint obtendi.

Reſpondeo, Titulum, quo uſura accipitur, propriè eſſe uſum pecuniæ ad certum tempus conceſſum: ceteri tituli propriè & per ſe non ſunt uſurarij, ſed tantùm quatenus implicitè in illum recidunt. quod fit, dum exceditur in æſtimatione. Itaque ratione temporis nihil accipi poteſt, quia hoc nihil eſſet aliud quàm accipere ratione uſus tanti temporis.

28 Ratione laboris ſcribendi & numerandi dum datur & reſtituitur mutuum, aliquid exigi poteſt, ut docet Silueſter ex Hoſtienſi v. Vſura 1. nu. 32. & Nau. c. 17. nu. 209. ratio eſt; quia hoc totum fit in gratiam mutuatarij, eſtque natio operæ pretio æſtimabilis. ſi tamen iuſta æſtimatio excedatur, præſumetur uſura.

Labor numerandi.

Ratione obligationis non repetendi, & ratione carentiæ pecuniæ, quæ duo parùm differunt, an aliquid accipi poſſit, dicemus infrà.

29 Ex his patet, uſuram eodem iure uetitam, quo furtum. ac proinde eſſe intrinſecè malam, ſi formaliter conſideretur. ſicut enim intrinſecè malum eſt accipere rem alienam inuito iuſta ratione domino: ita etiam intrinſecè malum eſt exigere lucrum ſupra ſortem ex pacto mutui ſeu titulo mutui. unde nulla diſpenſatione poſſunt fieri licitæ. Poteſt quidem Deus tibi concedere, ut ultra ſortem poſſis exigere, ſed tunc tamquam Dominus omnium hoc tibi donabit: & ſic non exiges præciſè ex ui obligationis inductæ per pactum mutui, ſed ex donatione Dei, qui eſt Dominus omnium, ſic Iſraelitę ſpoliantes Ægyptum non commiſerunt furtum, aut aliam iniuriam.

Sunt intrinſecè mala.

Indiſpenſabiles.

30 Sed contrà Obijcitur Primò, Deut. 23. *Non fænerabis fratri tuo ad vſuram pecuniam, nec fruges nec quamlibet aliã rem; ſed alieno.* & c. 28. *fænerabis gentibus multis & ipſe à nullo fænus accipies:* ergo licitum eſt ſaltem ab infidelibus exigere uſuras.

Obiectiones.

Reſpondeo negando conſequentiam. nam in priore teſtimonio illis uerbis (*ſed alieno*) uel ſignificatur tantùm permiſſio uſurarum erga infideles, maioris mali uitandi cauſa, ne uidelicet ſuos fratres uſuris exhaurirent, ſicut exponit Diuus Thomas quæſ. 78. ar. 1. ad 2. uel conceduntur uſuræ erga infideles, qui erant hoſtes Iudæorum, quos iure poterant rebus ſuis ſiue artificio, ſiue ui ſpoliare; Ita Ambroſ. l. de Tobia cap. 8. In ſecundo non dicitur *fænerabis ad vſuram*, ſed *fænerabis*, id eſt, mutuum dabis; & ſignificatur benedictio cuſtodientium legem: uidelicet, tantas fore eorum opes, ut multis gentibus poſſint dare mutuum. uide Diuum Thomam ſuprà, & Couarruu. lib. 3. uar. cap. 1. nume. 7.

31 Obijcitur Secundò, Ius ciuile permittit uſuras, & ad eas exigendas concedit actionem; ſi tamen per ſtipulationem de eis conuenerit, ut patet L. 1. 2. & alijs, C. de uſuris. atqui ſi iure naturali eſſent uetitæ, id non latuiſſet acutiſſimos illos Iureconſultos. Ob hoc argumentum Car. Molinæus lib. de commercijs, nume. 6. & ſequent. concedit uſuras moderatas eſſe licitas, quales præſcribuntur L. Eos qui. 26. Cod. de uſuris. ſed hoc iam ſatis refutatum eſt. vnde.

32 Reſpondeo, Vſuras ob bonum Reipublicæ poſſe permitti, ſicut & proſtibula; qua parte tamen Ius ciuile uidetur eas approbare tamquam licitas, & cogit ad ſolutionem, eatenus eſt abrogatum per Ius Canonicum; dum Canones damnant illas tamquam illicitas, ut patet ex pluribus Canonibus; & inſuper excommunicant Iudices cogentes ad earum ſolutionem; ut patet Clem. unica, de uſuris. Quod ad Iuriſconſultos attinet, puto eos facilè intellexiſſe uſuras formaliter eſſe illicitas; tamẽ conceſſiſſe quaſdam moderatas, tum ob bonum publicum, tum quia ſępè aliqui iuſti tituli intercedunt. quamuis in eo ſententia illorum non ſit admittenda, quod generatim tales uſuras tamquam licitas & iuſtas concedant.

Poſſunt permitti.

33 Vbi aduerte, Iure Cæſareo non quaſuis uſuras concedi; ſed has tantùm, Primò, Si illuſtres erant perſonæ tantùm poterant ſtipulari ſeu exigere tertiam centeſimæ; id eſt, pro centum aureis, ſingulis menſibus tertiam partem aurei. Secundò, Si erant negociatores, uel præerant ergaſterijs, tantùm beſſem centeſimæ, id eſt, duas tertias unius aurei per menſem pro 100. Tertiò, In traiectitio contractu, (id eſt cùm pecunia dabatur mercatori traijcienti mare) unam centeſimam, id eſt, unum pro centum in ſingulos menſes. Quartò, Ceteri non poterant ſtipulari niſi dimidiam centeſimæ, id eſt dimidium aureum pro centum, in ſingulos menſes, hæc omnia habentur d. l. Eos qui. C. de uſuris. & L. ult. eod. titu. tollit Iuſtinianus omnem anatociſmum, ideſt omnes uſuras uſurarum: quæ naſcuntur ex eo quòd uſuræ nondum ſolutæ annumerentur ſorti, & pariãt ſimiliter lucrum; quod lucrum rurſus adijcitur & parit; & ſic in infinitum.

Vſura quanam Iure Ciuili conceſſa.

Vſura vſurarũ ſublata.

34 Hinc patet, in maximis uſuris non fuiſſe permiſſum exigere niſi 12. in centum, idque tantùm in fœnore nautico, ubi periculum ſortis, erat mutuantis, ut patet ex omnibus legibus, ff. de fœnore nautico. In ſecundis, octo pro centũ: in tertijs ſex pro 100. in minimis 4 pro 100. nunc paſſim permittuntur 33. in 100. magno miſerorum hominum malo; cui magna ex parte occurri poſſet per montem pietatis; ut infrà dub. 23. dicetur.

DVBITATIO V.

Vtrùm licitum ſit ſperare lucrum ex mutuo.

35 OMISSIS varijs ſententijs, quæ non tam re, quàm verbis differunt.

Dico Primò, Nec principaliter nec minùs principaliter licet ſperare lucrum, quod detur tamquam ex obligatione iuſtitiæ propter mutuum. Ita Sotus lib 6. quæſ. 1. ar. 1. & Ioan. Medina quæſ. 1. C. de uſuris reſtituendis. §. Tertiò inquirendum. Probatur Primò, Quia uelle accipere & retinere tale lucrum, eſt iniquum; eſt enim uelle accipere alienum: nam dando tali modo non transfertur dominium, ut infrà dub. 18. dicetur: ergo tale lucrum non licet ſperare; non enim licet ſperare, quod non licet accipere. Secundò, Per mutuum tu nullum ius acquiris ad tale lucrum, nec ille obligationem iuſtitiæ contrahit ad illud dandum: ergo iniquum eſt illud deſiderare tamquam ex obligatione iuſtitiæ per mutuum inducta.

36 Hoc ſenſu verum eſt, non licere ſperare lucrum ex mutuo, nempe tamquam ex pacto mutui, obligatione iuſtitiæ debitum. Et hoc eſt, quod ait Vrbanus III. cap. Conſuluit. titu. de vſuris, *Qui mutuat, aliàs non mutuo daturus, eo propoſito, vt licet omni conuentione ceſſante, plus tamen ſorte recipiat; pro huiuſmodi lucri intentione, quam habet, iudicandus eſt male agere.* Loquitur enim de eo, qui ſine externa conuentione intendit lucrum tamquam debitum ex iuſtitia, ſiue principaliter, ſiue minùs principaliter. Neque hic eſt facienda diſtinctio inter lucri ſpem & lucri intentionem, quaſi hæc non liceat, illa ſit licita; vt facit Medina ſupra: quia ſpes & intentio non ſunt actus diſtincti.

Sperare lucrum ex mutuo. Cap. Conſuluit.

37 Dico Secundò, Non eſt iniquum etiam principaliter ſperare lucrum ex mutuo, mediante amicitia vel gratitudine; ita vt non ſperatur immediatè ex ipſo mutuo, tamquam pretium eius. Colligitur ex Soto ſuprà, & tenet Petrus Nauarra. l. 1. de reſtitu. cap. 2. num. 198 Probatur, quia accipere tale lucrum ſic datum, non eſt iniquum; nõ enim accipitur inuito domino, cùm illum ad hoc non obliges; ſed ipſe omnino liberè, ratione amicitiæ vel gratitudinis illud det: ergo intendere accipere, iniquum non eſt, ſiue principaliter, ſiue minùs principaliter intendas per mutuationem tale lucrum adipiſci; hoc enim nihil facit ad iniuſtitiam. quamuis fieri poſſit, vt ſit ſignum auaritiæ, ſi prin-

Principaliter ſperans lucrum.

cipalis

38 cipalis finis mutuationis in tali lucro conſtituatur. Fieri tamen poteſt vt licitè lucrum principaliter intendas; vt ſi mutues alicui Principi, intendens principaliter per eius amicitiam aliquod officium vel priuilegium quæſtuoſum ad bonum finem referendum. licitum enim eſt aliquando amicitiam alicuius ambire propter aliquod commodum temporale, ita vt eam deſideres tantummodò vt mediũ ad illud; vt ſi talis amicitia tibi alioquin eſſet grauis. ſic multi captant fauorem aulicorum.

39 Dico Tertiò, Licitum etiam eſt ex mutuo ſperare amicitiam tam principaliter, quam minùs principaliter; & ex amicitia lucrum. Quod licitum ſit ſperare amicitiam principaliter, ſeu vt finem principalem, & ſecundariò lucrum ex amicitia, ſatis manifeſtum eſt. poſſum enim deſiderare amicitiam alicuius, propter eius virtutem vel ſapientiam, & ad eam mihi conciliandam dare illi mutuum cum ſpe, quod ex amicitia illa etiam aliquid commodi mihi proue-

40 niet. Quòd *etiam liceat ſperare amicitiam minùs principaliter*, nempe tamquam medium ad lucrum principaliter ſperatum (etſi Nauarrus contra ſentire videatur) patet ex dictis. quamuis enim amicitia abſolutè ſit bonum præſtantius quàm pecunia, ac propterea non debeat tota eius dignitas æſtimari ex vtilitate ad lucrum temporale; (valdè enim inordinatum eſſet nullam appetere amicitiam, niſi ob commodum temporale) tamen quòd me applicem ad huius vel illius amicitiam in particulari, fieri poteſt etiam propter ſolam pecuniam, idque abſque omni inordinatione. quod enim ad multa vtile eſt, poteſt deſiderari ob hanc vel illam vtilitatem, nulla habita ratione aliarum vtilitatum, quæ illi rei inſunt; modò illa res ſecundùm ſe non æſtimetur tantummodò ex illa vna vtilitate. hoc enim non eſt facere commodum temporale finem illius rei, ſed finẽ huius deſiderij, quo hic & nunc magis deſideratur hoc cõmodum, quàm illa amicitia, quia magis neceſſarium. vt cũ is, qui ſtatuerat manere cælebs, mutat ſententiam, eò quòd offeratur pulchra & opulenta vxor, decernitque hanc ducere; hic non facit pulchritudinem finem matrimonij propriè, ſed ſuæ applicationis ſeu electionis, qua hic & nunc mutat animum, & ſe ad matrimonium applicat, vt benè explicat Caietanus tom.1. opuſcu.12. quæſtione 3. Idem dicendum de eo, qui amicitiam alicuius affectat, eam duntaxat ob cauſam, vt inde aliquid commodi temporalis percipiat.

Amicitia minùs principaliter intenta.

DVBITATIO VI.

Vtrùm qui animo vſurario aliquid accepit pro mutuo, ſine vllo externo pacto, teneatur ad reſtitutionem.

NOTANDVM, hunc à DD. vocari *vſurarium mentalem*, quia ſine vllo externo pacto mente vſuraria, aliquid accipit, ſiue alter det gratis, ſiue non.

Vſurarius mentalis.

41 Reſpondeo & dico primò, Si mutuans intendat aliquid accipere tamquam pretium mutui, ſeu tamquam debitum ex pacto mutui, & mutuatarius eo modo det, (quod interdum accidit, quando indoles mutuantis ei eſt perſpecta) tunc iudicio omnium, tenetur ad reſtitutionem. Ratio eſt, quia mutuatarius non intendit donare gratis, ſed ſolùm tamquam debitum ex pacto mutui; atqui non erat debitũ; ergo nihil dat. Iuxta hunc caſum videtur intelligendum cap. Conſuluit, de vſuris, vbi Pontifex dicit, eum, qui ex propoſito mutuam pecuniam credit, vt plus ſorte recipiat, (nempe tamquam debitum ex mutuo) inducendum efficaciter ad reſtitutionem: quamuis ſine omni conuentione id fecerit. vide Couarru. ad regulam Peccatum, p.2. in principio num.4.

42 Dico Secundò, Si mutuatarius det gratis ſeu ex amicitia, & mutuator id ignorans accipiat tamquam datum ex obligatione ratione mutui; tunc non tenetur ad reſtitutionem ex parte rei, ſed ſolùm ratione conſcientiæ erroneæ, quamdiu illa durat. docet hoc Caietan. tom.2. opuſcu.8. quæſtio.3. Couarruu. ſuprà. Gabr. d.15. quæſtio.11. dub. penultimo. Scotus eadem diſtinctio. quæſtio.2. ar.2. Quòd *ex parte rei non teneatur*, Probatur Primò, Quia alter verè & reipſa donauit, & tranſtulit dominium in mutuantẽ: (non enim dedit tamquam pretium mutui, ſed ex gratitudine, vti ſupponimus) ergo quocumque animo alter acceperit, non tenetur ad reſtitutionem. Secundò, Quia nemo tenetur ad reſtitutionem, niſi qui habet alienum vel qui iniuſtè læſit: atqui hic non habet alienum nec iniuſtè læſit. etſi enim habuerit intentionem lædendi dum accepit tamquam debitum ex obligatione; tamen in re læſio non fuit ſecuta; nam alter non dedit ex illa obligatione iniuſta, quam mutuator intendebat, ſed ex amicitia: ergo læſus non fuit: ſicut ſi accipiendo librum à Petro putares te furto accipere & conſentires in furtum: ſi liber reuera ſit tuus; (quamuis id ignores) ex parte rei non tenereris ad reſtitutionem; quia in re non læſiſſes illum, vt rectè notat Sotus l.6. quæſt.1. ar.2. Similiter ſi quis liberam condonationem obtineat à creditore, liber eſt à debito, quamuis habuiſſet propoſitum numquam reſtituendi, & eo animo remiſſionẽ petijſſet. Tertiò Probatur ex L. Inter omnes. 46. §. Rectè. ff. de furtis, vbi ſic dicitur, *Contrectans rem, credens inuitum dominum, committit furtum; ſed furto non eſt obligatus, ſi dominus erat volens.*

Si neſciat dari gratis

Dices, Quamuis mutuatarius det gratis, tamen mutuator non accepiat illud vt donum, ſed vt debitum: ergo donatio hæc non eſt valida, cùm non ſit acceptata vt donatio; quod tamen requiri docent Iuriſperiti. 43

Reſpondeo, Donationem non eſſe validam, quando acceptans non vult eam acceptare titulo donationis, ſed debiti duntaxat quòd ſi velit eam acceptare omni titulo, ſeu modo, quo poteſt, (quod ſemper cenſetur facere dum contrarium non exprimit) valida eſt donatio. cõfirmatur, quia cùm hic mutuator nihil quærat niſi lucrum; nulla ſubeſt ratio cur non cenſeatur acceptare illud omni modo, quo poteſt. Adde quamuis non acceptaſſet tunc implicitè vt donum, poſteà tamen ſemper poterit acceptare quãdo volet, 44 nempe quamdiu alter in eodem propoſito donandi permanere cenſetur, ſeu quamdiu non reuocat donationem. vnde non tenebitur ad reſtitutionem. Itaque hæc obligatio reſtituendi nulla eſt, vel certè nullius momenti, cùm ex libertate debitoris pendeat.

Quomodo acceptetur hæc donatio.

Petes, Quid ſi mutuatarius det aliquid mutuanti, dum ei reſtituit ſortem, & ille dubitet quo animo detur, vtrùm poſſit retinere. 45

Si accipiẽs dubitet.

Reſpondeo. Caietanus ſuprà, videtur ſentire, poſſe retinere. Sed dicendum eſt non poſſe cum vero dubio, ſiue negatiuo, vt quando non habet ſigna, vnde probabiliter coniiciat dediſſe, ſed omnino neſcit dederitne gratis, an vt pretium mutui; ſiue poſitiuo, (vt cùm vtrinque paria ſunt momenta) retinere. Ratio eſt, quia cum tali dubio non poteſt rei alicuius poſſeſſionem inchoare. vt ergo poſſit retinere, requiruntur tales circumſtantiæ, vt omnibus perpenſis, moraliter quaſi certum ſit gratis donari quod ordinariè cẽſendum eſt, quando mutuans non dedit vllum ſignum ſe aliquid petere; & mutuatarius non præſefert triſtitiam in dando, aut aliquam moleſtiam, aut metum ſeu coactionẽ, nec eſt auarus; vt inſinuant Caietanus & Couarruu. ſuprà. Quòd ſi bona fide putauerit aliquid gratis donatum, & 46 poſt deprehenderit contrarium, tenebitur ad reſtitutionem; ſi tamen extet vel factus ſit ex eo locupletior. ſecùs ſi bona fide conſumptum, nec quidquam inde emolumenti ſuperſit vt patet ex dictis cap.14. dubitatione prima, & ſecunda.

DVBITATIO VII.

Vtrùm licitum ſit mutuare alteri cum pacto vt pœnam debitam, vel famæ honoriſve violati reſtitutionem condonet.

RESPONDEO & dico Primò, Licitum eſt tibi 47 mutuare alteri cum pacto vt priuatam vindictam tibi condonet. Probatur, quia ſic nihil lucraris, ſed ſolùm redimis iniuſtam vexationem tibi impendentem. nullum enim Ius habet ad talem vindictam. Idem dicendum, ſi exigat iniuſtam aliquam ſatisfactionẽm pro fama, vel honore violato.

Vt priuatam vindictam condonet.

Dico Secundò, Si iuſtam vindictam vel ſatisfactionẽ exigat, non potes eum ratione mutui obligare pacto iuſtitiæ vt condonet; potes tamen pacto amicitiæ. 48

Vbi Aduerte, Pactum iuſtitiæ eſſe, quo quis intendit alteri

teri

Digitized by Google

Pactum iuſtitiæ & amicitiæ.

terti inijcere uinculum & obligationem iuſtitiæ. Pactum amicitiæ, quo ſolùm intendit eam obligationem, quam amicitia uel uirtus gratitudinis inducit.

Nunc probatur Prior pars, (quæ eſt communior ſententia DD. Angeli v. Vſura 1. num. 3. Conradi quæſtio. 37. concluſio. 2. & paſſim recentiorum. Primò. Quia ex ui mutui præciſè non licet obligare niſi ad æquale: atqui ſors eſt æqualis rei, quæ traditur in mutuo, & redditio ſortis eſt æqualis actui mutuationis: ergo ex ui huius contractus non licet obligare ad aliud, quàm ad redditionem ſortis. Secundò. Condonatio uindictæ & reſtitutionis famæ & honoris eſt res magno pretio æſtimabilis: (plerique enim ingenti ſumma pecuniæ vix hæc condonent) ergo uſura eſt, ſi ratione mutui, pacto ciuili, ſeu iuſtitiæ ad condonationem obliges.

Dices Primò, Fama & honor, quæ mutuator iſte debet reſtituere, non æſtimantur pretio: ergo per condonationē illam non lucratur aliquid pretio æſtimabile.

49 Reſpondeo, Dicuntur non æſtimari pretio, non quaſi nullo pretio ſint digna; ſed quia ſuperant omne pretium pecuniarium: & ideò maximi æſtimantur apud homines. deinde etſi fama non æſtimetur pretio, onus tamen & obligatio reſtituendæ famæ pretio æſtimatur; eſt enim opus ualdè moleſtum, plenum uerecundiæ, quod homines ſæpe magno redimunt. huius autem oneris remiſſionem, tamquam debitam ex iuſtitia, uel potiùs obligationem ciuilem ad remittendum hoc onus lucratur ultra ſortem.

Fama & honor.

Dices Secundò, Pœna non eſt debita ante ſententiam: ergo ſaltem non erit uſura, ſi mutues cum pacto ut uindictam condonet, quam per Iudicem poterat exigere. Ob hoc argumentum Nauarr. cap. 17. num. 238. putat hoc non eſſe uſuram.

50 Reſpondeo, Etſi pœna non ſit ante ſententiam proximè debita, eſt tamen debita remotè, quatenus potes accuſari; huius autem debiti remiſſionem lucraris ſupra ſortē, quæ remiſſio magni apud homines æſtimatur. vnde cùm ſupra ſortem ad hanc obliges alterum obligatione ciuili, uſuram committis.

51 Altera pars, *quòd pacto amicitiæ poſſit quis obligare alterum vt hæc condonet*, probatur; quia tunc condonatio iſta non exigitur ut pretium mutui, neque immediatè ex pacto & obligatione mutui, ſed ut officium amicitiæ, præſtandum non ex obligatione iuſtitiæ, ſed ex amicitia, pro obſequio ex amicitia præſtito uel præſtando. Si enim petis à me aliquod amicitiæ officium, poſſum reſpondere me eſſe paratum tale officium præſtare, ſi tu vicitſim aliud præſtare uelis, quod etiam ex amicitia exhiberi ſolet. Imò poſſum exigere ut prior præſtes. ſi tamen ego prior mutuū dedero, non obligaberis ex iuſtitia præſtare quod promiſiſti, ſed tantùm ex gratitudine, non enim intendiſti aliter te illa promiſſione obligare, cùm ego aliam obligationem
52 non potuerim exigere. Iuxta hunc modum defendi facilè poteſt ſententia Soti, quam habet lib 6 quæſt. 1. art. 1. cùm dicit non eſſe uſuram ſi mutues alteri, cum pacto ut læſionem famæ uel honoris condonet; quia natura ſua iure amicitiæ condonari ſolet. vnde patet eum loqui tantùm de pacto amicitiæ.

Potes pacto amicitiæ obligare.

DVBITATIO VIII.

Vtrùm ſit vſura, ſi tibi mutuem, vt mihi vicißim remutues, aut vt ex mea officina quæ tibi opus ſunt emas, aut meo molendino molas.

53 RESPONDEO & dico Primò, Si tibi mutuem pecuniam ea lege, ut ſtatim mihi remutues frumentum, uel uinum, non eſt uſura; modò tibi hoc non ſit magis damnoſum, quàm illud mihi. colligitur ex D. Th. ar. 2. ad 4 cùm ait; *Licet ſimul mutuanti vnum, aliquod aliud mutuum recipere. non autem licet eum obligare ad mutuandum in poſterum*. Probatur Primo, Quia qui à me petit officium amicitiæ, poteſt uiciſſim à me rogari ſimile officium, & ſi nolit præſtare, tamquam ingratus repelli.

Vt ſtatim remutues aliam ſpeciem.

Dices, Officio tuo, quo mihi mutuas, reſpondet ex æquo redditio ſortis: ergo non potes pro eo aliud officium (v. g. mutuationem uini uel olei) cum quo tua functio permutetur, exigere.

54 Reſp. Actionem illam mutuandi dupliciter poſſe conſiderari. Primò, Vt eſt contractus quidam, quo traditur certa ſumma pecuniæ, & ſic reſpondet ei redditio ſortis, ut officium iuſtitiæ; nec quicquam amplius tamquam ex iuſtitia debitum, poteſt exigi. Secundò, Vt eſt officium amicitiæ quod ab amico in commodum amici præſtari ſolet: & ſic debetur ei compenſatio per aliud officium amicitiæ; eaque poteſt exigi in præſenti.

Actioni mutuandi duo actus reſpondent diuerſo modo.

55 Probatur Secundò, Quia nihil hic deducitur in pactum quod ſit pretio æſtimabile. ſi enim mea mutuatio non eſt pretio æſtimabilis, neque etiam ipſius. Tertio, Quia non exigitur ut pretium mutuationis, ſed ut conditio quædā in mutuatario, quæ ipſi non eſt grauior, quàm mihi mutuatio. Secùs eſſet ſi eſſet illi longè grauior; tūc enim uideretur pretium: nam talia gratis rependi non ſolent. Hinc patet, non eſſe periculum, ne hac ratione pallietur uſura.

Dices. Omne onus à mutuo debet abeſſe.

Reſp. Id uerum eſſe de onere, quod maius ſit quā onus mutuantis. item de onere in futurum, non de officio amicitiæ in præſenti.

56 Dico Secundò, Non eſt etiam uſura ſi mutuem, ut mihi uiciſſim in poſterum cùm opus habebo, & tibi commodum erit remutues, aut ut iuſto pretio à me emas, aut ut meo molendino molas, aut ut agrum meum iuſto pretio colas; modò tamen ad hoc te non obligem obligatione ciuili, ſed ſolùm gratitudinis. Ita docet Angelus v. Vſura primò nume. 4. cùm ait; *non eſſe vſuram, cùm naturalis obligatio ita deducitur in pactum, vt non magis teneatur quàm ex ipſa naturali obligatione*. Idem tenent Hoſtienſis & Greg. Ariminenſis citati ab Angelo. Adrianus in 4. tract. de reſtitu. §. Dico igitur ad quæſitum. Gab. in 4. d. 15. q. 3. a. 3. dub. 1. Ratio eſt clara; quia ſi nulla imponitur maior obligatio in futurum quàm ex ipſa beneficii natura oriatur, non poteſt eſſe ulla iniuſtitia: atqui ex tali beneficio oritur obligatio antidoralis ſeu remuneratoria, ratione uirtutis gratitudinis: ergo abſque ulla iniuſtitia poteſt imponi & exigi.

Vt remutues cum opus habebo.

Petes, Vtrùm poſſim ſtatuere mutuatario terminum, ut quando deſierit meam apothecam frequentare, cogatur reddere mutuum?

57 Reſpondeo cum Angelo, Gabriele & Adriano locis citatis, affirmatiuè: quia quilibet mutuans poteſt conſtituere terminum, quem uoluerit, præſertim ſi alterum non obliget lege iuſtitiæ ad id, quod ſolùm lege gratitudinis facere tenebatur, v. g. ut apothecam frequentet. poteſt tamē illum obligare lege iuſtitiæ ad reddendum mutuum, quando illud, quod ex gratitudine faciebat, facere deſierit. vt ſi tibi mutuem 100 toto eo tempore, quo meam apothecam frequentabis; ita ut cogaris reſtituere, quando illam deſerueris. poſſum enim meum beneficium deſinere, quando tu deſines tuum.

Statuere terminum mutui.

Sed difficultas eſt, Vtrùm mutuans poſſit mutuatario imponere obligationem ciuilem ad iſta rependenda in poſterum, quando abſque notabili ſuo incommodo poterit. 58
Plerique DD. ſentiunt id eſſe uſuram. indicat D. Th. ſuprà Anton. p. 2. tit. 1. c. 7. §. 8. Gab. ſuprà. Sotus l. 6. q. 1. ar. 2. Caiet. in Summa v. Vſura exterior, caſu 8. Probatur, quia iſta obligatio eſt pretio æſtimabilis; unde mutuans ex ui mutui lucratur aliquid ſupra ſortē pretio æſtimabile: atqui hoc eſt uſura. Hinc inferunt DD. mutuātem teneri relaxare illam obligationem & compenſare pecunia arbitrio prudentis, non tamen teneri ad reſtitutionem eorum, quæ ſic lucratus eſt, ut ſi mutuatarius multa ab ipſo emit eo pretio, quo apud alios emere debuiſſet: uel ſi ea occaſione multi alij ad ipſius officinam confluxerint. qua in re falluntur quidam, dum putant ea pauperibus eroganda. Hæc ſententia eſt tenenda in praxi, prꝫterquam quòd putem non eſſe neceſſarium, ut obligatio illa pecunia compenſetur, ſi nullū ex ea damnum eſt ſecutum. quia iniuria nuda non æſtimatur pecunia, ut oſtenſum ex c. 11. dub. 16. & c. 9. dub. 23.

Obligatio in poſterū

59 Contraria tamen quibuſdam uidetur non improbabilis, quam apertè tenet Adrianus ſuprà. §. *Sed contrà*. cùm ait, *licere mutuando paciſci & inducere obligationem ciuilem, ſi per illud pactum ad nihil aliud obligetur, quàm ad quod priùs erat obligatus naturaliter*. Idem tenet Diuus Antoninus ſuprà, §. decimo, de eo, qui mutuat ruſtico, cum pacto ut colat iuſto pretio ipſius agrum, idque pro-

R bat

Digitized by Google

bat ex Gregorio Ariminenſi. Probari poteſt Primò, Quia non uidetur eſſe notabile onus, quòd obliges te obligatione ciuili ad illud, ad quod iam obligatus eras obligatione naturali ex gratitudine, ita vt ſine ingratitudine non poſſes recuſare. Secundò, Amicitiæ officium, quod præſtatur mutuando, videtur mereri, vt mutuatarius ſe obliget ad gratificandum, quando locus & tempus id poſtulabunt: ergo talem obligationem ſeu promiſſionem exigere, non eſt quidquam exigere extra debitum amicitiæ & gratitudinis. Tertiò, Sicut ille ſe obligat ciuiliter ad rependendum beneficium, v.g. ad molendũ in mola mutuantis, ita viciſſim, mutuans ſe ciuiliter obligat ad non repetendam ſortem vſque ad certum terminum; non tamen ad hoc tenebatur; cur ergo illa obligatio non poterit pro hac exigi? Quartò, Si tibi debeam 2000. in fine huius anni ſoluenda, poſſum nunc tibi offerre 1000. cum pacto, vt alia 1000. non ſoluã ante biennium; vt Doctores fatentur. atqui hoc eſt dare nunc mutuum implicitum cum pacto vt viciſſim implicitè remutues in fine anni. Quintò, Licitum eſt mutuare ea lege, vt mox viciſſim aliam ſpeciem remutues, atqui hoc non eſt minùs graue quàm obligatio ciuilis mutuandi in poſterum, quando gratitudo id poſtulabit. imò multi malent hanc obligationem, quàm mutuare ſtatim; quia incertum eſt an alter indigebit; & non teneris niſi commodè

60 poſſis. Denique quando quis tenetur ex charitate aliquid facere, licitum eſt ei mutuare cum pacto imponente obligationem ciuilem, vt id faciat, v.g.; vt medicus mihi vel alteri in neceſſitate conſtituto curationem iuſto pretio adhibeat; vt aduocatus patrocinium neceſſarium præſtet, vt docet Medina, de vſura quæſt. 4. ergo etiam quando tenetur ex gratitudine. vtrobique enim ſupra obligationem naturalem imponitur obligatio ciuilis. Fateor tamen non eſſe omnino eandem in hiſce duobus rationem. Neque

61 huic ſententiæ obſtare videtur D. Thomas, quia loquitur de obligatione abſoluta ad viciſſim mutuandũ quouis euẽtu, quo alter indigebit. quòd poſſet cedere in magnum damnum. eodem modo intelligendi reliqui DD. Hæc autem ſententia loquitur de obligatione conditionata, nempe ſi commodè poſſit. Verùm ſententia prior tenenda; niſi eo euentu, quo onus carendi pecunia tanto tempore, par cenſeretur illi obligationi ciuili: licitum enim eſt par onus exigere. vnde etiam pro obligatione ciuili, quam ſubeo, dum tibi mutuum promitto (vt fit inter mercatores) poſſum viciſſim parem à te obligationem exigere. etſi enim pro actu mutuandi non poſſit exigi obligatio ad aliquid reddendum vltra ſortem; pro obligatione tamen mutuandi poſſum viciſſim exigere obligationem. Hinc ad prædicta argumenta reſponderis: debet enim eſſe onerum paritas, vt iuſta ſit conuentio.

DVBITATIO IX.

Vtrùm liceat mutuare cum pacto, vt mihi vel alteri officium vel beneficium conferas.

62 PETRVS Nauarra lib. 3. cap. 2. 267. & Adrianus ſupra, §. Ex his ſuboritur. diſtinguunt, ſi officium ſit ſæculare, & fructus non excedant operas, non eſſe vſuram cùm tali pacto mutuare vt ſtatim conferat. ſecùs uerò ſi fructus excedant. Verùm.

Reſpondeo, & dico Primò, Siue fructus excedant operas, ſiue non excedant; ſi officium ſit tale, ut ex amicitia benè idoneis conferri ſoleat, non eſſe uſuram mutuare cum pacto, ut tale officium conferatur. modò illud pactum ſit tantùm amicitiæ. Idem dicendum, ſi agatur de collatione in futurum, ut patet ex dictis dub. 6. & 7. ſola enim obligatio iuſtitiæ ad aliquid ſupra ſortem reddendum repugnat mutuo: non autem obligatio amicitiæ uel gratitudinis. quod ſi ille non conferat ex amicitia, ſed ueluti coactus ex obligatione ſibi impoſita pactione mutui, collatio non eſt ualida. unde qui ſic accepit non poteſt retinere; ut docet D. Thomas opuſculo ad Duciſſam Brabantiæ: quia nullo titulo poſſidet. non enim titulo liberalis collationis, ut ſuppono; nec etiam titulo mutui, quia ex iſto titulo non debetur aliquid ultra ſortem. ſi tamen præſumeretur collator nolle illum obligare ad relinquendum officium, ut regulariter fit, poſſet retinere.

Si ex amicitia.

Dico Secundò, Si autem illud pactum ſit iuſtitiæ, erit uſura. ita expreſſe docet D. Thomas opuſcul. cit. ratio eſt, quia exigitur aliquid ſupra ſortem tanquam ex iuſtitia debitum, ratione mutui. 63

Dico Tertiò, Si mutues alteri cum pacto ut conferat beneficium eccleſiaſticum, ſiue in præſenti, ſiue tempore futuro, partim eſt uſura, partim ſimonia: modò illud pactũ ſit iuſtitiæ: ſecus ſi amicitiæ. *Quòd ſit vſura*, probatur, quia ſupra ſortem exigit obligationem iuſtitiæ, quam alter libens pretio redimeret; nam hæc obligatio adimit ei libertatem alteri gratificandi, quæ libertas pretio eſt æſtimabilis. *Quod etiam ſit ſimonia*, probatur, quia datur temporale pro ſpirituali. 64

Si pro beneficio, eſt ſimonia & vſura.

Dices, Illud temporale non eſt pretio æſtimabile, quia mutuatio non eſt pretio æſtimabilis, cùm nullum pretium pro ea liceat accipere, vt quæ omnino gratis ſit præſtanda: ergo non eſt ſimonia, etiamſi fiat pro beneficio uel beneficij collatione, præſentatione, electione, &c. 65

Reſpon. Etſi non ſit pretio æſtimabilis, eſt tamen quid merè temporale; ac proinde non poteſt dari uel mutari cũ ſpirituali: non enim minor fit iniuria rei ſpirituali ſi commutetur cum re temporali, quæ pretio non eſt digna, quam quæ eſt digna: ſed potius maior. quod ſi pactum ſit ſolùm amicitiæ, nec erit vſura, ut patet ex dictis, nec ſimonia; quia ſimonia requirit obligationem iuſtitiæ, ut infrà dicetur.

Aduerte tamen, in praxi non eſſe facilè concedendum pactum amicitiæ in huiuſmodi; nam facilè ſic palliaretur vſura & ſimonia. unde in foro externo condemnarentur huiuſmodi pactiones tamquam uſurariæ uel ſimoniacæ. 66

Ex ſuperioribus dubitat. ſatis conſtat, nihil poſſe exigi, ratione ipſius mutuationis, ſupra ſortem. Sed quia mutuationi multi alij tituli poſſunt eſſe connexi; uidendum eſt, utrùm ratione horum poſſit aliquid exigi, Præcipui ſunt iſti. Primò, Damnum inde emergens. Secundò, Lucrum inde ceſſans. Tertiò, Periculum ſortis & moleſtiarum in ea recuperanda. Quartò, Carentia pecuniæ uel obligatio non repetendi pecuniam ante certum tempus. Quintò, Pœna conuentionalis. 67

Varij tituli mutuandi.

DVBITATIO X.

Vtrùm ratione damni emergentis ex mutuo poſſit mutuator aliquid ſupra ſortem exigere.

NOTANDVM eſt, *damnum emergens & lucrum ceſſans communiter vocari Intereſſe. Damnum emergens* dicitur quando quis detrimentum patitur in rebus, quas habet, uel quæ ipſi debentur: vt cùm quis ratione mutui, quod alteri præſtitit, cogitur ipſe pecuniam fœnori accipere, & uſuram ſoluere, uel res ſuas minoris iuſto uendere, &c. *Lucrum ceſſans* dicitur, quando quis impeditur ab aliquo bono conſequendo, ſeu à lucro. quod illi non erat debitum. His poſitis, Scotus in 4. d. 15. quæſt. 2. §. De tertio, ſentit eſſe illicitum exigere aliquid ratione *damni emergentis*. ratio ipſius eſt, quia lex diuina præcipit ut nihil exigatur ſupra ſortẽ: *quod ſi quis ex mutuo* (inquit) *metuit damnificari, reſeruet pecuniam ſuam, quia non cogitur facere miſericordiam*. Sed contrarium tenendum cum ceteris Doctoribus. 68

Damnum emergens.

Lucrum ceſſans.

Reſpon. igitur & dico Primò, Quando mutuatarius eſt in mora, ſi inde damnum aliquod eueniat mutuanti; tenetur mutuator ad illius compenſationem. dicitur autem mutuatarius & quiuis alius debitor *eſſe in mora*, dum elapſo iam termino non ſoluitur. cùm tamen poſſit aduertens explicitè creditorem ſibi velle ſolui. Neque neceeſſe eſt ut creditor eum interpellet de ſolutione: quia ipſa dies ſatis interpellat, uirtute pacti ab initio conuenti. quòd igitur teneatur de damno hinc emerſo, Patet Primò, quia per omiſſionem ſolutionis, eſt cauſa damni. quare cùm hæc omiſſio ſit contra iuſtitiam, etiam erit cauſa damni contra iuſtitiam; ac proinde tenebitur ad compenſationem. Secundò, Quando in contractibus conſtituitur terminus ſolutionis vel rei exhibendæ, initur tacitum pactum, vt non ſoluens teneatur ad intereſſe, defectu ſolutionis obueniens, 69

Eſſe in mora.

niens, ut colligitur ex L. 2. §. Non utique, & §. Nunc de officio. & L. 4. ff. de eo, quod certo loco dari oportet. Hoc tamen
70 intelligendum eſt, niſi abſque omni culpa ſua redditus ſit impotens ſolutionis; ut ſi incendio res eius ſint abſumptæ, ſi ipſe abreptus ſit in captiuitatem: vel inciderit in tantam paupertatem, ut non poſſit ſoluere, quin ſe conijciat in extremam vel grauem neceſſitatem. His enim caſibus non videtur obligandus ad intereſſe. nam præterquàm quòd omni culpa uacet tunc non ſoluere; non uidetur etiam tacitum illud pactum ſe ad hos caſus extendere, eò quòd hoc ſit nimis durum, & moribus hominum non receptum. Secùs verò eſt, ſi poteſt ſoluere, quamuis non ſine magno detrimento rei familiaris: tunc enim uel tenetur ſoluere ad diem conſtitutum, uel certè in animo eſſe paratus compenſare intereſſe. vide ſupra capit. 6. dubitatione prima.

Si abſque culpa redditus impotens.

71 Aduerte tamen, ſi bona fide putaret creditorem conſentire in dilationem, non cenſeretur eſſe in mora, nec teneretur in foro conſcientiæ ad reſtitutionem damni; niſi antea de eo eſſet conuentum. de quo plura ſuprà cap. 7. nu. 37. & ſequen.

72 Dico Secundò, Licitum etiam eſt à principio paciſci de aliqua pecunia vltra ſortem reddenda, vel ratione periculi damni ex mutuatione impendentis, etiam ante terminum & moram mutuatarij, vel ratione ipſius damni, ſi quod euenerit. D. Thomas ar. 2. ad 1. & alij. ratio eſt; quia illa pecunia, quæ mihi neceſſaria eſt ad aliquod damnum impediendum, non ſolùm mihi valet quanti ipſa nudè conſiderata æſtimatur; ſed etiam quanti eſt carere tali damno. non enim tantummodò æſtimatur res ſecundùm ſeipſam, ſed etiam quatenus domino eſt cauſa certi boni conſequendi, vel mali uitandi. unde licitè poteſt uendi pluris quàm per ſe ualeat; cùm in ipſa illud etiam commodum uendi cenſeatur. confirmatur, quia nulla æquitas poſtulat vt quis ex beneficio mutui damnum reportet: ergo damnum illud, & periculum illius à mutuante æſtimari poteſt.

Poteſt à principio paciſci.

73 Requiruntur tamen ad hoc tres conditiones. Prima eſt, Vt mutuum ſit cauſa damni, ſine quo nó eueniret; vt ſi per mutuum efficeris impotens illius impediendi. Secũda, Vt mutuatarium illius damni admoneas, ne illum decipias: nam fortè nollet mutuum cum tanto onere.

Tres conditiones neceſſariæ.

74 Aduerte tamen, ſi re vera ex mutuo tibi damnum impendeat, v.g. ſi ex mutuo 100. aureorum, certò ſis accepturus detrimentum aureorum 10. non erit uſuræ peccatum, etiamſi non monito mutuatario de hoc damno, paciſcaris tibi reddi 110. ratio eſt, quia in re nulla eſt inæqualitas, quamuis ipſe hoc ignoret, & exiſtimet te ratione mutui exigere, ac proinde des ei occaſionem ſcandali. Neque ipſum decipis contra iuſtitiam; quia per hoc non datur ei occaſio ut putet pecuniam illam pluris ualere, quàm ualeat, aut ut acceptet contractum, quem alias non erat acceptaturus; uti ſuppono.

Dices, In uenditione uenditor debet emptori uitiũ rei uel onus, ſi quod habet, aperire; alioquin facit ei iniuriã: ergo ſimiliter ſi mutues alteri non ſignificans onus tuæ pecuniæ annexum, facis iniuriam.

75 Reſpondeo, Eſt diſpar ratio, Primò, Nam quòd hæc pecunia damnum emerſurum ſit impeditura, non eſt vitium eius, ſeu onus illi annexum; ſed eſt bona quędam conditio, & ueluti õis quædam inſita, ratione cuius mihi pluris ualet, quàm alteri. unde plus poſſum exigere, quàm ipſa per ſe ualeat: ſicuti uẽditor poteſt pluris æſtimare rem quampiam ſibi peculiariter commodam, quàm ipſa per ſe conſiderata ualeat. Secundò, Quia ſi rem pluris æſtimet propter ſuum commodum, quàm ipſa per ſe ualeat, neque id ſignificet emptori; fortaſſe illum decipit, dando occaſionem ut putet eam eſſe meliorem, quàm ſit; ſecùs in pecunia. quòd ſi certò ſciat illam non ideò eſſe meliorem, nõ uideo quam iniuriam facit emptori, æſtimando eam pluris quàm per ſe ualeat, ratione damni, quod eius alienatione incurrit; quamuis id non expreſſerit. Idem dico in pecunia: ſuppono autem, quòd æquè illam erat accepturus, ſiue ſi cauſa illius æſtimationis illi aperiretur, ſiue non.

76 Tertia conditio eſt, Vt non cogas illum paciſci de periculo damni potiùs quàm de damno; ſed relinquas ipſius arbitrio: etſi enim periculum illud damni probabiliter euenturi, ſit ab initio æſtimabile pretio: (quamuis minori, quàm ipſum damnum) non potes tamen alterum cogere ut pro ipſo periculo aliquid promittat. nam ſi mutuatarius paratus eſt ſarcire damnum omne, quod euentus patefecerit; mutuator ſeruatur indemnis. ſi tamen ipſi ſit indifferens utro modo paciſcatur, uel malit pro periculo certo pretio paciſci, quàm pro incerto damno manere in ancipiti, potes acceptare pactum: & quamuis damnum poſteà non eueneriṫ, poteris tamen conuentum exigere; nam periculũ, quod ſubiiſti, pretio erat æſtimabile.

Aduerte tamen, ſi neque damnum ipſum, neque periculum damni deduxiſti in pactum, mutuatarius non tenetur quidquam pro eo ſoluere, etiamſi poſteà eueniat: modò ipſe non fuerit in mora ſoluendi, quia nec tenetur ratione pacti, nec ratione culpæ, ſed mutuans hoc ipſo, quo non deduxit in pactum, cenſetur illud in ſe recepiſſe. ſecùs eſt ſi fuerit in mora. tunc enim damnum ex culpa ipſius euenit. ſimiliter ſi per uim coactus fuit mutuare, hic enim eſt cauſa damni per iniuriam. Vide Nauarrum capit. 17. numero 211. 77

Si non eſt deductũ in pactum.

Petes, Vtrùm ratione damni emergentis poſſis exigere ſupra ſortem, quantum tu ſupra ſortem coactus fuiſti ſoluere uſurario, v.g. accepiſti 1000. aureos ab uſurario. Petrus à te petit mutuum; utrùm poſſis tantum exigere, quantum tu ſoluis uſurario?

Reſpondeo, Non ideò te poſſe exigere ſupra ſortem; ſicut non quia tu carè emiſti, potes carè uendere; ſed ſpectandum eſt, quantum ea res tibi commodet. ſi enim ita tibi ſit commoda, ut non pœniteat te tantum uſuræ nomine pro ea ſoluiſſe, potes à mutuatario tantumdem exigere: tanti enim æſtimas illud commodum, quo te cauſa alterius priuas; imò ſi pluris æſtimares, plus poſſes exigere. ſi uerò hoc commodum æſtimes minoris, ita ut pœniteat te tantum ſoluiſſe nomine uſuræ, non tamen pœniteret ſoluiſſe dimidium; ſolùm potes exigere dimidium, ſeu tantum, quantum ipſe te uelles dediſſe. Denique ſi res illa tibi non ſit ita commoda ut uelles pro ea aliquid dare ſupra ſortem, nihil etiam potes exigere ſupra ſortem; quia ex eius mutuatione nullum tibi damnum uel incommodum oritur. Iuxta hæc intellige Molinam diſpu. 314. Potes tamen alteri cedere toto contractu: tunc enim nõ tu uſuram exiges, ſed uſurarius: nec tu lucraris, ſed pecuniam acceptam cum toto onere in alterum uolentem deponis. ſicut qui rem ſupra iuſtum pretium emit, poteſt alteri ante ſolutionem contractu cedere. 78

Si mutuo ipſe vſurã ſolueris.

DVBITATIO XI.

Vtrùm ratione lucri ceſſantis liceat vltra ſortem exigere.

SVPPONO, ſi quis metu uel fraude, uel Principis iuſſu compulſus ſit mutuare, & inde ei lucrum ceſſet, poſſe ab auctore exigere huius lucri compenſationem; ut rectè Sotus ar. 3. & alij DD. quia talis eſt ei cauſa damni. Idem dicendum, ſi ex eo, quod mutuatarius non ſoluat ad diẽ præfixum, lucrum aliquod amittat. neque in his euentis opus eſt ut fuerit hoc deductum in pactum. 79

Si metu vel fraude impulſus ad mutuandum.

Sed difficultas eſt, ſi abſit omnis coactio, utrùm liceat de hoc lucro paciſci: Quidam Doctores docent id eſſe illicitum. Ita Durandus in 3. d. 37. q. 2. ad primum. Sotus l. 6. de Iuſt. q. 1. ar. 3. (etſi fateatur contrarium eſſe probabile) Idem inſinuat D. Tho. ar. 2. ad primum. Idem tenent multi Canoniſtæ, ut Ioannes Andreas, & Innoc. IIII. in cap. Nauiganti, de uſuris, & quidam alij. Sed contraria ſententia eſt ferè communis. uide Couar. lib. 3. uar. c. 4. & Nauar. cap. 17. num. 211. & in comment. de uſuris num. 43. qui alios citant. Vnde

Reſpondeo, Licitum eſſe paciſci ab initio de lucro ceſſante cum mutuatario, quamuis ab eo ui uel fraude non ſis inductus; ſeruatis tamen quibuſdam conditionibus. Probatur Primò. Quia pecunia illa, quam mutuas alteri, quatenus ſubeſt induſtriæ tuæ ad lucrum ex ea faciendum, pluris tibi ualet, quàm ipſa per ſe conſiderata; eſt enim ueluti ſemen fœcundum lucri per induſtriam, in quo lucrum ipſum uirtute continetur: ergo plus pro ea exigi poteſt, quã ipſa per ſe ualeat. patet conſequentia, quia dum illam tradis, etiam lucrum in illa latens tradere cenſeris; eo enim te ſpolias. ſicut ſi triticum deſtinatum ſationi (quo ſi careas, 80

Pro lucro ceſſante paciſci.

R 2 carebis

Digitized by Google

carebis fructu) mutuum des; plus potes pro eo exigere, quàm per ſe valeat: quia in illo virtute continetur fructus & dum illud das, ſimul das fructum in eo latentem. Secundò, Quia dum priuas te hac pecunia lucro deſtinata, non ſolùm illa te priuas, ſed etiam ſpe lucri, quam ex illa per tuam induſtriam conceperas atqui hæc ſpes eſt pretio æſtimabilis: (poteſt enim ſpes lucri, ſeu lucrum ſperatũ vendi) ergo pro ea poteſt aliquid exigi. Tertiò, Hæc ſpes lucri non eſt minoris æſtimanda, quàm metus; atqui dum metuitur damnum ex mutuatione, licitum eſt de eo paciſci: ergo etiam dum ſperatur lucrum. Confirmatur, quia amiſſio rei ſperatæ computatur inter damna; quod enim ſpe poſſidemus, aliquo modo cenſemur habere.

81 *Non refert an ſponte mutues, an coactè.* Ex his patet, nihil referre ſiue ſponte mutues, ſiue inuoluntariè per vim, fraudem, vel præceptum Superioris impulſus; quod eſt contra Sotum ſuprà. ſi enim qui per iniuriam cogitur mutuare, de lucro ceſſante paciſci poteſt, etiam poterit qui non cogitur. nam iniuria non facit vt centum quæ alteri mutuas ſint æqualia centum & decem quę ab illo exigis; ſed lucrum ſperatum per 100. id facit. alioquin ſi ratione iniuriæ eſſet illa æqualitas, darentur 10. illa pro iniuria illata, non pro lucro ceſſante; & ita lucrum ceſſans eſſet impertinens. Item, non poſſent mercatores exigere pro lucro ceſſante, quando coguntur à Principe vel Repub. ad mutuandum; quod tamen non admittit Sotus) quia nulla fit illis iniuria.

Obiectiones. Objicitur Primò, ex D. Thoma q. 78. ar. 2. ad primum, vbi dicit *compenſationem damni, quod conſideratur in hoc, quòd de pecunia non lucratur, non poſſe in pactum deduci, quia non potes vendere id, quod nondum habes, & à quo potes multipliciter impediri.*

82 Reſpondeo, D. Tho. loquitur ibi de lucro remoto; nempe quando pecunia nondum erat negotiationi deſtinata: uel certè ſolùm uult non poſſe tantum exigi, quantum erat lucrum poſſibile. non tamen negat, quin ſpes illa lucri, quę minoris valet, quàm ipſa res ſperata, poſſit in pactum deduci. vt colligitur ex q. 61. ar. 4. ad 1. & docet Caieta. q. 78. ar. 2. ad primum.

Objicitur Secũdò, Mutuum debet fieri gratis: ergo cum non tenearis mutuare, non potes quidquam exigere.

Quomodo mutuum debeat gratis fieri. Reſpondeo, mutuum debet fieri gratis, quia pro ipſo mutuo præciſe ſpectato nihil poteſt exigi ſupra ſortem: benè tamen poteſt exigi pro ſpe lucri, quam ex illa pecunia acceperas. qua ſpe ſimul te priuas, dum illam pecuniã tradis; quo modo licitum eſt aliquid accipere ratione damni emergentis.

Objicitur Tertiò, Lucrum tibi ceſſare, eſt te à lucrando prohiberi & impediri; atqui preces non cogunt, præſertim ſi te ad mutuandum offeras: ergo non poteſt iure videri lucrum ceſſans, quando vel ipſe te offers, vel precibus cedis. ita Sotus.

83 *Quãdo lucrum dicatur ceſſare.* Reſpondeo, Non tantùm dicitur alicui *ceſſare lucrum*, quando inuitus priuatur vel impeditur; ſed etiam quando ipſe ſe priuat, ſiue id faciat ſponte, ſiue ad preces alterius. hoc enim eſt pretio ęſtimabile. ſicut ſi quis me roget, vt nõ laborem, vel vt inſtrumenta artis meæ ipſi cõmodem; poſſum paciſci de lucro ceſſante. non enim teneor me priuare meo emolumento gratis.

84 *Conditiones requiſitæ.* Aduerte tamen, vt hæc pactio ſit licita, requiri tres conditiones. Prima eſt, Vt hæc mutuatio ſit cauſa lucri ceſſantis: vt ſi pecuniam deſtinatam negotiationi vel emptioni rei frugiferæ, ſubtraham illi deſtinationi, vt tibi mutuem; & ita amittam ſpem illius lucri.

1. Cõditio, Mutuatio debet eſſe cauſa lucri ceſſantis. Hinc ſequitur, ſi quis relicta aliqua negotiatione propter datum mutuum, conferat ſe ad aliam rationem lucrãdi per artificium vel aliam induſtriam, & ita compenſet totum lucrum negotiationis; non poſſe ratione lucri ceſſantis quidquam exigere, quia per mutuum non ceſſat illi lucrum abſolutè: datur enim ei occaſio lucrandi alia uia, quã

85 non habuiſſet, ſi in negotiatione perſtitiſſet. ſi tamen illa ratio lucrandi eſt moleſtior, poteſt illam moleſtiam æſtimare, & pro ea exigere compenſationem. ſimiliter ſi minus illa alia uia lucretur, quàm lucratus fuiſſet proſequendo negotiationem; poteſt enim tantum exigere, quantum prudens arbitrabitur, omnibus circumſtantijs perpenſis.

86 Vt autem meliùs intelligatur quando mutuatio ſit cauſa lucri ceſſantis, Notandum eſt, Pecuniam varijs modis poſſe eſſe lucro deſtinatam, & ab ea deſtinatione cauſa mutui auelli. Primus eſt, Si abſolutè ſit deſtinata certæ negotiationi, vel emptioni rei frugiferæ, (vt cẽſus, agri, domus) & vt tibi petenti mutuem, eam inde auellam. tunc enim poſſum paciſci de lucro, quod tua cauſa mihi perit. Idem dico, ſi erat deſtinata negotiationi in genere; vt ſit à quibuſdam, qui in omnem lucrandi occaſionem ſunt intenti. nihil enim refert, ſitne certæ an incertæ negotiationi deſtinata, modò æquè lucrum ſperetur. Hic tamen requiritur (vt notant DD.) ut non habeam aliam pecuniam otioſam, quam commode in mutuatæ locum poſſim ſupponere, & eidem lucro deſtinare. *Triplicitir poteſt pecunia negotiationi deſtinata ab ea auelli. 1. Si tepetente eam auellã, vt tibi mutuem.* Dixi, *commodè*, quia (vt rectè notauit Nauar num. 212.) etſi habeat aliam repoſitam in alios euentus, (vt ad alendam familiam, ad dotandas filias, ad ſolandam ſenectutem, vel ne ſtatum meum periculo exponam) quam proinde nolo propter lucrum in aliquod diſcrimen conijcere; tamen poſſum pro lucro ceſſante paciſci; quia reuerà illa mutuatio eſt cauſa cur lucrum illud mihi pereat, quod per illam pecuniam ſperabam. Nec refert, quòd inani timore non audeam illam exponere; quia ex quo abſolutè decreui non amplius impendere negotiationi, quàm hanc certam ſummam; ſi ex ea mutuem, verè lucrum mihi ceſſat, quod aliunde non compenſatur, ut etiam notauit Molina diſpu. 316. vnde abſolutè loquendo, ſufficit vt nolim aliam loco mutuatæ impendere. 87

Secundus modus eſt, Si antequam mutuum petas, ego pecuniam meam negotiationi ſubtraxerim, vt tibi, quem ſcio petiturum, poſſim mutuare. Hoc euentu etiam poſſum paciſci de lucro ceſſante, (etſi non eodem prorſus modo, quo prius. ibi enim pecuniam, quam do mutuam, pluris mihi ualebat, ut ſubeſt illi deſtinationi, quàm ipſa per ſe ualeat; (per hanc enim facta erat ueluti ſemen lucri futuri) & ideò plus poteram exigere, ut fieret æqualitas: ut pro 100. 110. quia 100. deſtinata negotiationi, ualebant 110. hic uerò quod do non pluris mihi nunc ualeat, quàm per ſe æſtimetur; cùm iam deſierit eſſe ſemen lucri, eò quòd prius ſubtraxerim negotiationi, quàm mutuum peteretur. unde dum mutuum rogor, non poſſum exigere ſupra ſortem quòd illa mihi nunc pluris ualeat, ſed ob aliam cauſam; nempe quia cum damno meo pecuniam meam ex ſtatu fœcundo ad ſtatum ſterilem reduxi, idque ut mutuarem tibi, prudenter coniectans te id cupere, & ratum habiturum unde ratione huius poſſum exigere, quanti illud lucrum, quo tua cauſa me priuaui, æſtimabitur. Negotium enim tuum cum meo damno geſſi. Etſi enim mutuum hic non ſit immediata cauſa lucri ceſſantis; eſt tamen cauſa mediata: nam ſubtractio pecuniæ à negotiatione eſt cauſa immediata. Hæc autem ſubtractio fit propter mutuum, eſtque præparatio, & diſpoſitio ad mutuum; quæ ſubtractio etiam cenſetur fieri voluntate eius, qui mutuum eſt petiturus. Hac ratione excuſari uidentur mercatores, qui præſcientes Regem petiturum, pecuniam ſuam à negotiatione ſubducunt, uel ea abſtinent, ut ingentes ſummas paratas habeant: non enim id faciunt ſine magno lucri detrimento; & alia ratio non ſuppetit ad tantam uim numeratæ pecuniæ ſimul repræſentandam. 88 *2. Si abſtraxi pecuniam, antequam petas.* 89

Tertius modus eſt, Si pecuniam deſtinarim negotiationi, non abſolutè, ſed dumtaxat ſub conditione; ut ſi dicam, nollem negotiari, niſi multi mutuum peterent. de quo modo eſt difficultas. Quidam enim doctiſſimi uiri putant, etiam tunc poſſe aliquid exigi ratione lucri ceſſantis. 90 *3. Si nõ fuerit deſtinata niſi ſub cõditione.*

Probari poteſt Primò, Quia ſi abſtineas negotiatione, ut paratam habeas pecuniam ad mutuandum Principi, potes exigere intereſſe, dum ille mutuum petet: ergo ſimiliter, ſi id facias ut mutues ijs, qui è Republic. ſunt petituri.

Dices, Eſſe diſparem rationem; quia dum id facis ad mutuandum Principi, certa mutuatio (nempe ea, quæ Principi eſt facienda) eſt cauſa lucri ceſſantis; & ſic poteſt à Principe exigi compenſatio: dum uerò id facis ut mutues ijs, qui paſſim ſe offerent; nulla certa mutuatio eſt cauſa lucri ceſſantis. (quamuis enim non mutuares huic uel iſti in particulari, non tamen ideò lucrum ex negotiatione caperes) quare non potes ab hoc uel illo in particulari compenſationem exigere.

Reſpondeo, Etſi nulla particularis mutuatio ſeorſim ſpectata ſit cauſa; tamen omnes collectim ſumptę ſunt cauſa 91

Digitized by Google

ſa totius lucri ceſſantis. nam vt mutues paſſim occurrentibus, abſtines à negotiatione, & ſubis detrimentum lucri inde prouenturi. quare cùm omnes collectim ſint cauſa, poteſt onus compẽſandi hoc lucrum diſtribui in ſingulas mutuationes ſecundùm cuiuſque proportionem: ſicut quando multi collectim ſunt cauſa alicuius damni: onus reſtitutionis debet diſtribui in ſingulos, prout quiſque ad illud damnum eſt cooperatus. Simile videmus in monte pietatis (de quo infra dub. 25.) vbi onus diſtribuitur in ſingulos mutuatarios.

92 Secundò, Si Reſpublica, boni communis cauſa aliquem mercatorem cogeret abſtinere à mercatura, vt paſſim daret mutuum ijs, qui ſunt petituri; poſſet iſte mercator exigere à ſingulis intereſſe: non enim tenetur gratis abijcere ſpem illam quæſtus, vt alijs commodet: ergo etiam poterit, quamuis ſponte ob eam cauſam abſtineat. conſequentia patet, quia quòd coactus vel ſponte abſtineat, non mutat rationem Iuſtitię & æqualitatis; nec tribuit Ius exigendi intereſſe: ſed quòd lucrum ei ceſſet, vel non ceſſet.

93 Tertiò, Si quis præſciret in particulari, quinam eſſent petituri, poſſet abſtinere à mercatura, vt pecuniam habeat paratam, & quando peterent, exigere intereſſe. tunc enim certæ & determinatæ mutuationes eſſent cauſa lucri ceſſantis: ergo idem licitum erit, etiamſi neſciantur in particulari. quid enim refert ad iuſtitiam, vtrùm ſcias in particulari qui ſint, an in genere eſſe aliquos? hinc enim nõ pendet ratio æqualitatis, de qua ſola nunc quærimus.

Quartò Mutuatarij in hoc caſu non putant ſibi fieri iniuriam; imò æquum cenſent, vt ei compenſetur, quantum ſpes lucri per negotiationem (quam cauſa mutui reliquit) conſequendi, valebat.

94 Quintò, Si quis venderet aliquod inſtrumentum artis ſuæ, quo multùm poterat lucrari, & quo vellet vti niſi ſciret à multis deſiderari, poſſet exigere ab emptore intereſſe lucri ceſſantis: atqui pecunia eſt inſtrumentum mercatorum, quo poſſunt multùm lucrari, & quo vellent vti negotiando, niſi ſcirent illud à multis alijs expeti: ergo ſi illud à ſe alienent, poſſunt exigere intereſſe.

95 Ob has rationes, hæc ſententia mihi olim viſa eſt probabilis & etiam nunc videtur, præſertim ſpeculatiuè conſiderata; modò ille non exigat amplius quàm ſpes illa lucri, detracta laborum & expenſarum æſtimatione, valebat; & ſemper retineat animum negotiandi illa pecunia, ſi mutuũ non peteretur. In praxi tamẽ ob periculum palliandi vſuras, non eſt faciſè admittenda. poſt factum tamen, non auſim cogere ad reſtitutionem.

Videtur probabilis.

96 Secunda conditio eſt. Vt non tantum exigas, quantum eſt lucrum, quod ſperabas, ſed minus. deducenda enim eſt æſtimatio laborum, expenſarum, & quanti pluris valet id, quod certum eſt & præſens, quàm quod futurum & incertum; vt DD. paſſim docent. Itaque ſolùm potes deducere in pactum, quanti valet illa ſpes lucri deductis laboribus, & expenſis: vt ſi paratus ſis ſpem illam lucri vendere 10. aureis, & labores expenſaſque ob illud ſubeundas redimere tribus; non potes exigere nomine lucri ceſſantis niſi aureos ſeptem. ſi amplius petas, iniuſtitiam committis, pro lucro ceſſante plus exigens, quàm ipſe illud æſtimes. non tamen id eſſet propriè vſura; quia non peteretur nomine mutui, ſed amiſſionis lucri.

2. Cõditio. Spes ſola æſtimãda.

97 Notandum tamen Primò, Dupliciter hoc lucrum poſſe in pactum deduci. Primo, *Indeterminatè*; nempe vt mutuatarius teneatur tantum ſoluere pro intereſſe, quantum euẽtus declarauerit lucri fuiſſe futurum: ita vt ſi poſteà ex euẽtu deprehenſum fuerit, mutuo non dato, lucrum futurum fuiſſe 100. aureorum; teneatur pro eo ſoluere 100. (deductis tamen deducendis) ſi 50. ſolùm quinquaginta, ſi nullũ, nihil. id autem ſciri poterit vel ex euentu, quem idem mercator in alia pecunia negotiationi expoſita experitur; vel quem alij mercatores in ſimili mercimonij genere verſantes, ſortiuntur

Lucri ceſſantis compẽſatio dupliciter deducitur in pactum.

Secundò, *Determinatè*, nempe ſtipulando à principio à mutuatario vt aliquid determinati promittat pro ſpe lucri, qua ſe mutuans per mutuum priuat. & tunc poterit mutuans hoc exigere, etiamſi euentus declarat nullum lucrũ fuiſſe obuenturum, & ſortem ipſam cum naui perituram: quia ſpes illa. cùm mutuum daret, pretio erat æſtimabilis, eamque cenſetur vendidiſſe.

98 Notandum Secundò, Sotum l. 6. q. 1. ar. 3. tenere, laboris & moleſtiarum æſtimationem non neceſſariò eſſe deducendam mercatori. quod probatur, quia ſi petas à mechanico vt tibi ſua commodet inſtrumenta, vel vt te comitetur, poteſt tecum paſciſci de toto lucro ſarciendo, quod eo tempore amittet, nec tenetur laboris æſtimationem deducere; ergo nec mercator tenetur æſtimationem laboris & moleſtiarum negotiationis detrahere; Quæ ſententia mihi placet, quando iſte labor talis eſt, vt mercator nõ optet illum pecunia redimere; quia vel cupit illum ſubire, vt otium aliamve moleſtiam vitet; vel facili conatu cum ceteris negotijs eum præſtabit.

An labor deducẽdus ſit.

Tertia conditio eſt, Vt lucri ceſſantis compenſatio non exigatur ſtatim dato mutuo; ſed conuenienti interuallo. vt ſi ex mutuo 100. aureorum, debeantur tibi 10. nomine lucri ceſſantis, non potes paciſci decem ſtatim dari; vt rectè docet Medina de vſuris q. 3. §. Septima conditio. ratio eſt, quia ſi ſtatim velis reddi 10. iam in re non mutuas alteri 100. ſed ſolùm 90. ſolùm enim 90. retinet dum decem tibi reſtituit. vnde hac ratione fiet vt tantumdem exigas pro lucro ceſſante ex nonaginta, quantum ex centum; quod apertè eſt iniquum: cùm enim non ceſſet tibi lucrum niſi ex 90. non eſt æquum vt velis compenſationem, quaſi ceſſantis ex 100. 99

3. Cõditio. Nõ ſtatim exigenda compenſatio.

Aduerte tamen, ſi mutues 100. aureos ea lege vt ſtatim reddat 9. (ratione lucri ceſſantis ex 91. quæ ipſe retinet) non eſſe vſuram. ratio eſt, quia hoc nihil eſt aliud quã mutuare 91. cum intereſſe, & alia nouem ſine intereſſe: quæ tamen ſtatim ſint reddenda ad ſoluendũ intereſſe ex 9. prouenient. in quo cõtractu non magis grauatur mutuatarius, quam ſi differretur ſolutio intereſſe. 100

Si ſtatim exigat cõpenſationem.

Petes, Verùm vt pactio lucri ceſſantis ſit licita neceſſarium ſit vt mutuans ſe non offerat ad mutuandum, ſed alterius precibus compulſus mutuet? 101

Reſpondeo, Id neceſſarium non eſſe: (etſi Conradus quæſtio. 30. & quidam alij id exiſtiment) vt rectè Nauarr. nume. 212. & Sotus ſuprà ar. 3. ratio eſt, quia æqualitas & iuſtitia contractus non pendet ex eo, quòd deſideres vel non deſideres illum fieri: ſicut poſſum offerre alteri equum meum, qui mihi valdè eſt commodus, venalem; æſtimato commodo, quo me priuo. in hoc tamen caſu teneor patefacere emptori, me ratione commodi, quo priuor, amplius petere; ne decipiatur putando equum eſſe meliorem quàm ſit, & ita emat meum commodum neſciens, loco bonitatis equi.

An nõ poſſit ſe offerre.

DVBITATIO XII.

Vtrùm qui bona fide fecit contractum vſurarium, vel aliàs iniquum, quem ſi talem ſciuiſſet, feciſſet alium iuſtum; poſſit ratione lucri ceſſantis, veritate comperta, tantum retinere, quantum contractu illo iuſto lucraturus fuiſſet.

QVIDAM viri ſanè docti affirmant, & dicunt in tali caſu contractum illum iniquum bona fide initum, reducendum eſſe ad limites contractus iuſti, quem contrahens cum eodem vel cum altero poterat facere. Probatur hæc ſententia Primò, Quia iſte contractus eſt cauſa cur relinquat alium contractum, quo iuſtè lucratus fuiſſet: ergo poterit exigere intereſſe lucri ceſſantis. 102

Dices, Ergo etiamſi mala fide contraxiſſet, poſſet exigere intereſſe.

Reſponderi poteſt negando conſequentiam; quia dum mala fide contrahit iudicans contractum eſſe iniuſtum; tũc in contrahendo non cenſetur habere rationem lucri ceſſantis per alios contractus iuſtos. ſi enim illius rationem habere vellet, facilè in ſuo contractu poſſet conſtituere iuſtitiam & æqualitatem, & ita non eſſet iniquus. Qui autem putat contractum eſſe iuſtum, non intendens niſi iuſtè contrahere; implicitè videtur in ſubſidium accerſere omnes titulos iuſtos, qui in tali contractu poſſunt reperiri; & conſequenter etiam titulum lucri, quod ceſſat ex alio contractu, quem feciſſet, niſi hunc contractum probum putaſſet.

103 Secundò, Quia in hoc contractu, formaliter & ex intentione contrahentis ſeruatur æqualitas: & etiam eſt æqualitas ex parte materiæ; nam poteſt in ea materia inueniri titulus iuſtus; etiamſi à contrahente non conſideretur: ergo talis contractus etſi ſecundùm ſe ſit iniquus, tamen ratione intentionis & tituli latentis poteſt iuſtificari.

Tertiò, Quia nemo per talem contractum putabit ſibi factam iniuriam, non enim facta eſt iniuria formalis, cùm mutuator non intenderit niſi iuſtè contrahere: nec etiam materialis, quia in materia reperitur titulus iuſtus, quem ille implicitè cenſetur voluiſſe: non enim eſt neceſſe vt expreſſe cogitarit, ſi hic contractus eſſet iniquus, vellem facere alium, aut vellem exigere compenſationem lucri ceſſantis: quia ſufficit intentio virtualis, quam videtur habere negotiator diligens, in omnem occaſionem intentus. ſi enim rogaretur, diceret hanc eſſe mentem ſuam in omni contractu.

104 *Refutatio ſententiæ generatim acceptæ.* Verùm hæc ſententia ita generatim accepta, non videtur vera. Primò, Quia ſi emiſti rem minoris iuſto, bona fide; poſtea tamen intellecta veritate teneris complere pretium; nec potes confugere ad alium contractum, quem cum alio iniuiſſes, & quo plus lucratus fuiſſes; ratio eſt, quia venditor non conſenſit in illum titulum; non enim mens eius eſt rem ſuam minoris iuſto vendere propter intereſſe emptoris.

Secundò, Si vendas aliquid bona fide ſupra iuſtum, teneris poſtea comperta veritate reſtituere exceſſum, nec potes confugere ad lucrum ceſſans. ratio eſt, quia emptor non conſentit in illum titulum, non enim intendit compenſare intereſſe venditoris; ſed tantùm emere rem iuſto pretio. vnde quòd amplius ſoluat, eſt quia decipitur, putatque rem pluris valere, quàm reuerà valeat. ſi enim ſciuiſſet rei pretium, noluiſſet dare quantum dedit. quòd ſi illum exceſſum volebas ratione tui intereſſe, hoc ei debebas explicare, nam fortaſſe noluiſſet rem emere ſupra iuſtum, ob tuũ incommodum ſarciendum. Idem dicendum de locato & conducto, de cambijs & cenſibus.

105 *Limitatio ſententiæ.* Si tamen limitetur hæc ſententia ad contractus eos, in quibus vterque contrahentium cenſetur conſentire in eoſdem titulos; ita vt is, cum quo contrahis, intendat tibi dare lucrum omni eo titulo, quo tu intendis illud accipere, vt ſit in mutuo; ſic non videtur improbabilis. & poteſt habere locum in quatuor caſibus.

1 Si expreſſè intẽdat omni titulo lucrari. Primò, Si quis dum alteri tradit, v.g. 100. intendat expreſſè omni titulo, quo poteſt, lucrari ſex; hic poterit poſteà exigere ſex; ſi reuerà lucrum ceſſans, deductis deducendis, tanti æſtimetur, etiamſi de hoc non cogitauerit. Similiter poterit exigere, ſi alio iuſto titulo ſalua ſorte tantũ poterat peti, vt per tres contractus cum mercatore; (de quibus infra) aut per contractum cenſus vtrimque redimibilis, aut alium: quia ſatis eſt vt intendat omni iuſto titulo id lucrari à tali; vt eruditè docet Gregorius à Valentia diſp. 5. q. 25. pu. 2. ratio eſt, quia ad iuſtitiam, ſeu æqualitatem, perinde eſt ſiue titulus ſit cognitus & volitus in genere, ſiue in ſpecie; modò reuerà extet & propter illum exigatur æquiualens.

106 *2. Si implicitè. Id fit tripliciter.* Secundò, Si quis implicitè & virtute aliquem titulũ iuſtum intendat quod poteſt fieri tripliciter, Primò, Si intendat accipere lucrum eo titulo, quo conſueuit paſſim à mercatoribus, v.g. in Burſa accipi. tunc enim implicitè ſpectat illum titulum ex quo illa cõſuetudo eſt orta, etiamſi illum in particulari ignoret. vnde ſi ille titulus ſit in ſe iuſtus & reuera hîc & nunc ſubſit; poteſt iuſtè illud lucrum accipere. Orta autem videtur hæc conſuetudo ex intereſſe, quod incurrunt mutuando: vnde ſi intereſſe lucri ceſſantis ſubſit huic mutuo, poterit lucrum illud accipere; quia implicitè hoc intereſſe ſpectauit.

107 *Pecunia pupillorũ.* Simili modo, ſi conſuetudo illa dandi pecuniam pupillorum & viduarum in depoſitum (vt vocant) & exigendi 5. vel 6. pro centum, orta ſit ex iuſto titulo: (v.g. triplicis contractus cum mercatore, aut veri intereſſe) qui ſic contrahunt iuxta morem receptum, implicitè ſpectant titulum illum, vnde conſuetudo illa eſt orta. vnde ſi ſubſit intereſſe, vel ſi ille cum quo contrahitur eſt talis, vt per tres contractus ab eo tantum peti queat, poſſunt illud exigere.

108 Secundò, Cenſetur implicitè intendere iuſtum titulum, ſi ex ui præcedentis propoſiti, quo ſtatuit in hoc contractu exigere lucrum omni titulo, quo poteſt, ſeſe applicet poſtea ad hunc contractum celebrandum: tunc enim etiamſi actu id non cogitet, tamen implicitè cenſetur velle ita contrahere, & reipſa ſic exequi, ſicut antè propoſuit. quo modo forte excuſari poſſent aliqui, qui initio cùm ad Burſam darent, expreſſè ſæpiùs intenderunt illud lucrum omni titulo iuſto accipere; & inde conſuetudine contracta, nõ amplius poſtea id actu cogitant. nam cenſentur ſemper cõtrahere ex ui illius conſuetudinis & habitus inducti per priores illos actus, in quibus erat expreſſa intentio omnium iuſtorum titulorum; quæ intentio cenſetur manere in habitu, & conſequenter in omnibus actibus ex illo habitu, ſeu conſuetudine ſecutis. *Ex vi præcedẽtis propoſiti contrahens.*

Tertiò, Videri poteſt implicitè intendere iuſtum titulũ, qui cupit iuſto modo lucrari, & non aliter. Hic enim intendit formaliter iuſtum titulum & ita eſt affectus, ut ſi ſciret titulum huius contractus non eſſe iuſtum, nollet contrahere, ſed faceret alium cõtractum; uel ſtatim titulum iuſtum inueniret (ut lucri ceſſantis) & deduceret in pactum: unde uidetur iſte uirtute intendere titulum omnem iuſtum, qui ſubeſt; neque ſe alligare ad hanc formam contractus, v.g. mutui: nam ita eſt actu diſpoſitus, ut ſi rogaretur quo titulo, quave forma contractus uelit lucrari illa ſex pro 100. reſponderet, omni modo meliore, quo poſſum: quam clauſulam Notarij plerumque ſolent addere Inſtrumẽtis, quia, cenſetur ea eſſe mens contrahentium. 109

Hoc animo viri iuſti, Deumque timentes ſolent contrahere, dum res eſt obſcura. Iuxta hanc rationem excuſari poſſent multi, qui pecuniam pupillarem apud homines induſtrios uel mercatores deponere ſolebant. hi enim non intendunt niſi licito modo hoc lucrum percipere: & ſi rogarentur, ex ui ſuæ conſuetudinis & præſentis affectus idipſum reſponderent. Itaque non auſim hos cogere ad reſtitutionem. quamquam putem non permittendum, ut quis in poſterum ſic contrahat abſque expreſſo titulo ob quem lucrum petat: quia cùm tituli non conſiderantur expreſſè, non conſtat an ex parte rei ſeruetur æqualitas. deinde non ſatis liquet, an iſte tertius modus implicitæ intentionis ſit ſufficiens; uidetur enim potiùs intentio habitualis, quàm uirtualis: & ſi ſit ſufficiens, an reipſa interuenerit. quare hunc modum non probauerim in formali pacto mutui, niſi expreſſeris te uelle contrahere meliore modo, quo potes. 110

DVBITATIO XIII.

Vtrùm ratione periculi ſortis, vel difficultatum aut expenſarum, quæ in ea recuperanda metuuntur, liceat aliquid vltra ſortem exigere.

QVIDAM putant id eſſe illicitum. Ita Nau c. 23. n. 81. Sotus lib. 6. q. 4. ar. 1. ad 1. & quidam alij, ob rationes infra ponendas. 111 *Ratione periculi.*

Reſpondeo tamen, Abſolutè id eſſe licitum, ut docet Angelus Vſura 1. num. 38 Silueſt. Vſura 1. quæſtio. 35. Ioann. Medina C. de reſti. u. quæſtio. 38. §. Ad tertiam cauſam, Corduba in Summa quæſtio. 78. Petrus Nauarra lib. 3. cap. 2. num. 343. & alij recentiores. Probatur Primò, Quòd me conijciam in tale periculum eſt pretio æſtimabile; ut ſi mutuem homini non ſatis noto, aut decoctori, aut dubiæ fidei: aut ſi timeam probabiliter magnas moleſtias in recuperanda ſorte: (quos caſus ponunt Ioann. Medina, & Pet. Nauarr.) ergo poſſum pro eo pretium exigere. iuſtiſſimum enim eſt, ut pro eo, quod pretio æſtimabile eſt, pretium exigatur.

Secundò, Quia fideiuſſor poteſt ratione periculi, quod fideiubendo ſubit, aliquid exigere: atqui fideiubere eſt quoddam mutuare.

Dices, Fideiuſſor accipit ratione obligationis, quam ſubit.

Reſpondeo, Non tantùm ratione obligationis, ſed etiam & maximè ratione periculi. etſi enim poſſit ratione ſolius obligationis aliquid exigere; cùm omnis obligatio ciuilis ſit pretio æſtimabilis: tamen multò magis poteſt ratione periculi; vt patet in eo, qui fideiubet ubi periculum eſt nullum; & in eo, qui idem facit ubi magnum: hic enim longè

amplius

Digitized by Google

amplius exigere poteſt, nec alius ei titulus in hoc ſuffragatur, quàm periculi.

Tertiò, Qui vendit ad diem, ſeu creditò, poteſt ratione periculi, quod ſubit dilata ſolutione, aliquid exigere ſupra iuſtum rei nudæ pretium, vt infrà cap. 21. dub. 6. dicemus: atqui dilatio ſolutionis eſt tacitum quoddam mutuum: ergo ſi licet in hac dilatione, etiam licebit in mutuo expreſſo.

Quartò. Si tibi commodem vel elocem equum, domum, veſtem, poſſum aliquid exigere ratione periculi, quod tua cauſa ſubeo, ſi prudenter metuo ne apud te res pereat, vel deterior efficiatur; vt quia te noui negligentem aut non probę fidei: (quod etiam Sotus fatetur) ergo etiam quando mutuo pecuniam. Nec ſatisfacit quod ait Sotus, eſſe diſcrimen, quòd ibi non transferatur dominium, hic verò transferatur: hoc enim parùm ad rem facit, nam ſicut tu obligaris reddere locatum & commodatum, ita etiam totum mutuum; & ſicut mea res tibi locata, eſt in periculo, ita ſumma mihi debita, eſt in periculo.

Quintò, Mutuator poteſt exigere vt mutuatarius ei caueat, dato fideiuſſore aut pignore: ergo poteſt etiam ipſe aliquid accipere cùm periculum fideiuſſoris ſubit.

112 *Tria requiruntur.* Notandum tamen, Vt hoc iuſtè fiat tria requiri. Primò, vt non cogas mutuatarium vt te adhibeat loco fideiuſſoris, ſed liberum ei facias pignore vel fideiuſſore cauere: quia obligatio illa, quòd teneatur te loco fideiuſſoris accipere, potius quàm alium, eſt onus quoddam pecunia æſtimabile. Itaque non potes id ei imponere, niſi fortè ratione lucri ceſſantis, vt ſic illud compenſes.

113 Secundò, Vt non plus exigas ratione huius periculi, quàm ipſe alteri velles dare pro talis periculi redemptione, ſi pecuniam tuam in illud conijcere cogereris. hoc enim eſt ſignum, te iuſtam æſtimationem non excedere.

Tertiò Vt ſit verum periculum, ex quo probabiliter timeatur incommodum. Nec refert etſi poſteà fortè damnum nullum euenerit: quia non pro ipſo damno futuro, ſed pro periculo damni pactus es.

114 *Obiectiones.* Sed contra obijcitur ex Nauarro, Primò, Quòd hæc ſententia ſit contra communem ſententiam Theologorum. & Canoniſtarum.

Reſpondeo, Eſt contra communem ſententiam, licitum eſſe cogere mutuatarium vt vtatur mutuante loco fideiuſſoris; non autem inire cum illo talem contractum, ſi ſponte conſentiat.

115 *Cap. In ciuitate.* Secundò. *Eccleſia*, inquit, *determinauit contrarium, c. In ciuitate, de vſuris. ex quo colligere licet Eccleſiam determinaſſe talia pericula non eſſe conſiderabilia.*

Reſpondeo, Falli Nauarrum; nam in illo cap. nihil aliud definitur ab Alexandro III. quàm ratione ſolutionis dilatæ non licere merces pluris vendere, quàm modò valeant; niſi dubium ſit, illas, plus minuſve tempore ſolutionis valituras.

Vbi aduerte, non damnari eum, qui plus exigit ratione periculi, cui ſors per dilationem ſolutionis exponitur; de hoc enim nulla fit ibi mentio; imò tacitè inſinuatur id eſſe licitum. ſi enim tibi ius eſt, rem quæ nunc valet 5. vendere 6. dilata ſolutione, quando dubium eſt, vtrùm ea tempore ſolutionis ſit plus minuſve quàm ſex ualitura, ut docet Pontifex; multò magis Ius erit exigere aliquid ſupra rei præſentem æſtimationem, ratione periculi totius ſortis. Si enim illud licet quia exponis te periculo amiſſionis lucri, multò magis hoc licebit; cùm te exponas periculo non minuti vel ambigui lucelli, ſed totius ſortis amittendæ.

416 Tertiò, Ex cap. Nauiganti. 19. de vſuris, vbi Gregorius IX. ſic ait, *Nauiganti vel eunti ad nundinas, certam mutuans pecuniæ quantitatem, pro eo, quòd ſuſcipit in ſe periculum, recepturus aliquid vltra ſortem, vſurarius eſt cenſendus.*

Expoſitio cap. Nauiganti. Reſpondeo, Vel Pontifex loquitur de eo, qui ita mutuat vt alterum cogat inire ſecum contractum præſtandæ ſecuritatis mercium aut pecuniæ: qui videlicet non uult mutuare, niſi alter alium contractum ſecum ineat, quo ipſe certo pretio in ſe periculum pecuniæ vel mercium recipiat, & hoc eſt illicitum, & ex parte uſurarium, ut dictum eſt: quia hoc onus eſt pretio æſtimabile, & fortè alia ratione, minore detrimento ſecuritas præſtari potuiſſet, dato pignore vel fideiuſſore. Ita docent Angelus & Silueſ. ſuprà & Ioann. Medina ſuprà, ad 4. & alij DD. ferè omnes; vel certè ſolùm intendit damnare vſuras centeſimas, quæ in traiectitia pecunia iure ciuili permittebantur; de quibus dubitatio. 4.

Quartò, Ex Soto, Quamuis inquit periculum, quod ſubis mutuando uel uendendo creditò ſit pretio æſtimabile; 117
tamen non potes pro eo quidquam exigere, niſi inuoluntariè hoc patiaris. atque is, qui ſe offert uel rogatus mutuat, non patitur hoc periculum inuoluntariè. ergo non poteſt quidquam pro eo exigere.

Reſpondeo, Ad hoc ſuprà dub. 11. reſponſum eſt; nam eodem argumento probabat Sotus, non licere quidquam exigere pro lucro ceſſante, niſi inuoluntariè id patiaris. Dico igitur, uerum non eſſe, quod aſſumitur. ſi enim pretio æſtimabile eſt exponere pecuniam tali periculo; nihil refert utrùm uoluntariè an inuoluntariè id facias. etſi enim dum res ſpõte offertur, eius pretium minuatur; (nam ut dici ſolet *merces vltroneæ vileſcunt*) & ideò minus exigere debeas dum te locu fideiuſſoris offers, quàm ſi ad hoc rogatus eſſes; tamen iudicio prudentis ſpectatis circumſtantijs, hoc officium meretur mercedem.

Quintò, Si poſſet aliquid exigi ratione metus & periculi; is, qui magis eſt meticuloſus, poſſet plus exigere; quod eſt abſurdum.

Reſpondeo, Metus debet niti iuſta ratione, debet enim 118
eſſe uerum periculum, ob quod prudenter metuitur. uel tale ut ipſemet libenter tanti illud redimeret, ſi cogeretur ſubire.

DVBITATIO XIIII.

Vtrùm ratione carentiæ pecuniæ, ſeu obligationis non repetendi ante certum tempus, poſsit aliquid exigi; vt ſi mutuem tibi 1000. aureos ad vnum annum, priuans me non ſolùm pecunia, ſed etiam facultate repetendi per tantum tempus.

QVIDAM, vt refert Molina diſpu. 308. putant hoc 119 *Quorundam ſententia.*
titulo poſſe aliquid exigi, in qua ſententia videtur eſſe Ioannes Medina C. de reſtitu. quæſtio. 32. §. Inde infertur. vbi dicit, *Inde infertur poſſe mutuantem aliquid ſupra ſortem recipere ſine vitio vſuræ aut iniuſtitiæ; ratione grauaminis, quod ex carentia mutuatæ pecuniæ patitur; ſi inde non daretur occaſio infamiæ aut ſcandali; quia ob illam cauſam licitum eſt vendenti, ſupra iuſtum pretium accipere.* hæc ille. quæ ſententia probari poteſt Primò, Quia fideiubere alterius nomine ad unum annum pro tanta ſumma, eſt pretio æſtimabile, etiamſi nullum ſit periculum in debitore; ergo etiam mutuare cum obligatione non repetendi. conſequentia probatur, quia hoc eſt difficilius quàm illud. plures enim inuenias, qui nomine tuo fideiubeant pro tanta ſumma, quàm qui eam tibi velint ad tantum tempus mutuare, ut experientia conſtat. & ratio eſt; quia qui fideiubet in hoc caſu, moraliter certus eſt ſe nullam pecuniam numeraturum; & ſi fortaſſe contigerit eam eſſe numerandam, certus eſt ſe eam recuperaturum: imò poteſt eam ſtatim repetere, & omne intereſſe. qui verò mutuat, iam reipſa numerat, & quidquid euenerit, non poteſt ante annum repetere. ſi quoque interim ei obuenerit intereſſe, non compenſabitur, niſi expreſsè de eo fuerit conuentum.

Secundò, Licitum eſt aliquid exigere pro obligatione mutuandi 1000. ſuſcepta per unum annum: ergo etiam pro obligatione non repetendi pecuniam mutuatam tanto tempore.

Dices, Eſſe diſparem rationem; nam omnis obligatio eſt 120 *Solutio quorũdam*
pretio æſtimabilis. vnde licet aliquid ſtipulari pro fideiuſſione & obligatione mutuandi, quamuis nihil ſit periculi vel damni in illis. at verò quòd quis non poſſit mutuatam pecuniam repetere ante annum elapſum, non eſt obligatio aliqua, ſed liberalis conceſſio ſuæ pecuniæ, (ſicut fit in donatione, vbi donator nullam ſubit obligationem) quæ ſatis compenſatur redditione æquiualentis in fine anni.

Sed

Digitized by Google

Refutatio. Obligatio ad non agendum. Sed contrà Primò, Non ſolùm dantur obligationes ad actus poſitiuos, ſed etiam ad priuationes actuum, ſicut enim me obligo ad aliquid faciendum, ut ſi promittam alicui non uti uia uel actu per agrum ipſius, non urgere ſolu-
121 tionem ante certum tempus, non uocare in Ius, non egredi
urbe: in quibus conſtat induci ueram obligationem ad aliquid non faciendum: cōtra quam ſi fecero, Ius alterius uiolabo; & tenebor de damno ſecuto. Nec refert, quòd is, qui donat, nullam dicatur ſubire obligationem; quia plus oneris ſubit, quàm ſi obligationem ſolùm aliquam ſuſciperet; cùm rem penitus à ſe alienet, non retento iure repetendi; quod omne eſt pretio æſtimabile.

122 Secundò, Etiamſi concederetur, non dici obligationem, tamen negari non poteſt, quin ſit onus quoddam indebitum; tale autem onus ſubire eſt pretio æſtimabile. ſicut enim fieri poteſt vt is, qui fideiubet pro eo, qui maximè eſt ſoluendo, incommodum aliquod ſubeat; ita etiam fieri poteſt, ut is, qui mutuat cum tali onere, incommodum aliquod inde reporter, etiamſi modò non appareat; ut experientia docet. ſæpè enim fit ut qui ditiſſimi uidentur, non ſint; uel ſi ſint, repentè fiant pauperes, & non ſint ſoluendo per infortunium, uel occultam calumniam, ut ſæpè fit in magnis emporijs.

123 *Carentia pecuniæ an poſſit pretium imponi.* Tertiò Probatur hæc ſententia, quia ſicut alijs rebus & oneribus poteſt aliquod pretium imponi; ita etiam oneri carendi ſua pecunia tanto uel tanto tempore. cùm enim pecunia ſit inſtrumentum negotiandi, & priuare ſe inſtrumento ſuæ artis ſit pecunia æſtimabile; cur non etiam mercatores poterunt carentiæ pecuniæ pretium aliquod communi conſenſu imponere; præſertim ſi ratio boni communis id poſtulet? Quòd autem bonum commune poſtulet ut id faciant, probatur; quia cùm plurimi pecunia præſenti egeant, nec facilè poſſit inueniri, qui gratis mutuare uelit, (partim ratione periculi ſortis, uel difficultatis in ea recuperanda; partim ne priuet ſe commoditate uarijs modis negotiandi maximè per cambia, quæ hoc tempore urgent) ratio poſtulabat, ut mercatores communi conſenſu conſtituerent uelut certa pretia carentiæ pecuniæ, ſpectatis omnibus illis circumſtantijs, ex quibus ea carentia poſſet pro tempore pluris uel minoris æſtimari; idque ut paſſim omnibus conſtaret quanti pecunia haberi poſſit, & ne ſinguli pro ſuo arbitratu ſuum intereſſe ſuaque incommoda, cum magno mutuatariorum damno taxare poſſent. Et hic uidetur eſſe uſus Burſæ ſeu Periſtylij Antuerpienſis, quò mer-
124 catores quotidie conueniunt, & habita ratione copiæ uel inopiæ pecuniæ, multitudinis cambiorum, mercimoniorum, omniumque lucrandi rationum, (in quibus opus eſt pecunia præſenti) ſtatuunt tum per ſe, tum per ſuos proxenetas pretium carentiæ pecuniæ, quòd mercatores mutuant, pro eo quòd tanto tempore ſua pecunia careant, nec ante terminum conſtitutum liceat repetere, poſſint exigere. Hoc pretium interdum eſt ſex pro 100. in annum, aliquando 7. 8. 9. 10. 11. uel 12. amplius quam 12. uetantur exigere conſtitutione Caroli V. edita Bruxellæ anno 1540. 4.
125 Octob. quæ habetur pag. 767. diuerſarum ordinat. ubi ſi ampliùs exigatur, declaratur uſurarium. Porrò hoc pretiū uidetur poſſe ibidem exigere quiuis mercator, etiamſi nullum ei lucrum ceſſet. Primò, Quia eſt iuſtum pretium carentiæ pecuniæ inter mercatores, nam iuſtum pretium rei uel oneris in aliqua communitate, eſt, quod bona fide cauſa boni communis, ab illa communitate ſpectatis omnibus circumſtantijs imponitur. atqui hoc pretium ſic imponitur: ergo eſt iuſtum. Secundò, Quando alicui rei uel obligationi ob iuſtas cauſas, quæ communiter adſint, eſt pretium impoſitum, poſſum illud exigere, etiamſi mihi talis obligatio non ſit oneri, imò etiamſi ſit commoda; eò quòd communiter tanti æſtimetur: ergo etiamſi ex carentia pecuniæ per annum, non ceſſet mihi lucrum, nec ſit periculum ſortis; tamen quia huic carentiæ ob iuſtas cauſas tale pretium eſt impoſitum, poſſum illud exigere ſicut ceteri: ſicut pro fideiuſſione poſſum exigere pretium communiter taxatum, ſi quod ſit, etiamſi nullum mihi ſit periculum, imò etiamſi mihi ſit percommoda: cùm tamen fideiuſſio potiſſimùm ex periculo incommodi æſtimetur.

126 Hæ rationes uideri poſſint alicui probabiles, potiſſimū tertia, & iuxta eas conſuetudo Burſæ Antuerpienſis excuſabilis; quam præſtaret ſeruari; quàm illam, quæ modò introducta eſt: qua multi nolunt cuiquam mutuare ſecundū morem Burſæ; ſed tantùm dare ad cambium. unde fit ut qui mutuando ſolùm lucrarentur 7. 8. uel 12. in 100. fac le extorqueant 20. uel 30. in 100. per uaria cambia & recambia intra unum annum.

Nihilominùs ſentio non tam eſſe laxas habenas mercatoribus dandas, nec illis concedendum ut quidquam ſupra ſortem exigant, ſi illis ex carentia pecuniæ nullum lucrum ceſſat, nullum periculum impēdet, nullum incommodum metuitur. Primò, Quia ſententia illa uidetur noua, nec il- 127
lam apud auctores reperio: ac proinde in re morali tanti momenti non facilè admittenda. Deinde quia carentia pecuniæ & obligatio non repetendi ante aliquod tempus, eſt quid intrinſecum rationi mutui: (alioquin mutuum non differret à precario) unde ſi mutuum debet gratis fieri (ut conſtat ex ſupradictis) nihil pro hac carentia, uel obligatione petendum eſt.

Ex hoc fundamento elicienda eſt reſponſio ad 1. & 2. argumentum.

Ad Tertium Reſponderi poteſt, tale pretium imponi à mercatoribus non poſſe, quia carentia pecuniæ non eſt pretio æſtimabilis, niſi ratione alicuius incommodi uel periculi coniuncti.

DVBITATIO XV.

Vtrùm in mutuo pœna conuentionalis locum habeat; ſiue, vtrùm licitum ſit paciſci, vt mutuatarius, ſi ad terminum ſtatutum non reſtituerit, aliquid ſoluat in pœnam ſuæ moræ vltra ſortem.

RESPONDEO, Id eſſe licitum; Ita Scotus d. 15. q. 2. & ex Scoto Gabriel q. 11. ar. 2. columna 4. Silue- 128
ſter, Viura 1. num. 8. Ioannes Medina quæſt. 3. de uſura, §. Quarta cauſa. & Nauarr cap. 17. nume. 215. & alij. Ratio eſt, quia debitor, qui eſt in mora, peccat contra iuſtitiam retinendo alienum ſeu alteri debitum; ac proinde dignus eſt pœna: ergo ex conuentione partium poteſt illi aliqua pœna conſtitui; ſicut illi ſolet pœna imponi, qui à contractu reſilierit; & hæc pœna poterit exigi etiamſi mutuans nihil incommodi ſit paſſus.

Pœna conuentionalis.

Dices, Nemo poteſt alteri imponere pœnam, quam teneatur ſubire, niſi Superior: ergo, &c. 129

Reſpondeo, Solus Superior poteſt inuitum obligare ad pœnam; ſed priuatus poteſt alterum obligare conſentientem; tunc enim ille per ſuum conſenſum ſeipſum obligat, ſicut in alijs pactis.

Notandum tamen, hic requiri 4. conditiones. Prima eſt, Vt non fiat in fraudem uſurarum, ut notant Scotus, Gabriel & alij: ut ſi non curès utrùm ſoluat ante talem terminum, an non; ſed ut poſſis lucrari ex mutuo, terminum illi cum pacto pœnali conſtituas. tunc enim non ex culpa, quæ nulla eſſet in non ſoluendo; ſed ex ui mutui conſeretur illud lucrum expectari. eodem pertinet ſi ut lucreris, breuem nimis terminum, intra quem ſcis illum ſoluere non poſſe, conſtituas. Neceſſe igitur eſt ut dum mutuas, uelis tibi ad talem terminum reſtitui, ſiue tua interſit, ſiue non; & ut is iuſta temporis intercapedine, ut intra eum ſoluere queat mutuatarius, det: tunc enim non reſtituendo peccabit; ac proinde potes paciſci de pœna; ut ſi contra hanc tuam uoluntatem reſtituere omiſerit, eam teneatur ſoluere. quòd ſi conſtituta iam pœna, optes illam incurri, peccas contra charitatem, optando peccatum proximi obtuum commoduum; non tamen contra iuſtitiam; nec inde ſit ut exactio pœnæ ſit iniuſta, (etſi contrarium ſentire uideatur Nauarrus ſuprà) quia omiſſio ſolutionis non ideò deſinit eſſe peccatum.

4. Cōditiones requiſitæ.

130 *1. Cōditio, ut abſit fraus uſuraria.*

Secunda eſt, Vt debitor uerè ſit in culpa non ſoluendo. 131
nam ſine culpa non poteſt imponi pœna; ſiue ea ſit iudicialis, quam Iudex imponit per ſententiam; ſiue legalis, quæ lege eſt conſtituta; ſiue conuentionalis, quæ conſtituitur ex conuentione partium: unde ſi factus ſit impotens, non poteſt exigi, ut rectè notat Nauarrus ſuprà. Pari modo 132
ſi contractus, cui appoſita eſt pœna, iure ſit irritus: quia abſque peccato talis contractus poteſt non ſeruari. ſi tamen huiuſmodi contractus iuramento eſſet confirmatus, pœna

2. Vt ſit in culpa.

Si contractus erat irritus.

peti

peti poſſet; quia tunc obligaret; ac proinde eius violatio eſſet peccatum, quod pœnam meretur.

Sed quid, ſi culpa ſua factus ſit quiſpiam impotens?

Reſp. Si aduertit vel facilè aduertere potuit ex negligentia vel actione ſua culpabili ſecuturam impotentiam, tenebitur ad pœnam. ratio eſt, quia tunc non ſoluere eſt culpabile, volitum in cauſa culpabili, vnde meretur pœnam, vt ſi alea vel comeſſatione decoxit rem familiarem. Secùs ſi id ita factum ſit, vt nullo modo aduerterit.

133 *3. Vt ſit pœna moderata.*

Tertia eſt, Vt pœna ſit moderata iuxta menſuram culpæ: quod etiam in pœna iudiciali & legali requiritur. quãdo enim pœna eſt immoderata, inique cogitur mutuatarius in eã conſentire ac proinde non põt peti, qua parte iuſtum modũ excedit. Hinc pactum legis commiſſoriæ in pignoribus (id eſt, vt pignus ſit creditoris, ſi certo tẽpore debitor non ſoluerit) eſt iure prohibitum cap. Significante. 7. de pignoribus, & L. 1. & 3. C. de pactis pigno. Hinc ſequitur, ſi pars debiti ſoluta fuerit, non poſſe totam pœnam exigi, ſed partem tantùm; eam nimirum, quæ parti debiti proportione reſpondeat.

134 *4. Vt mora notabilis.*

Quarta, Vt mora ſit notabilis. non enim vnus diei, vel etiam hebdomadæ interuallum ordinariè ſufficiens dici debet ad pœnam incurrendam. hic tamen qualitas negotij & mos Prouinciæ ſpectandus eſt. Nam ſi conceſſum eſt ſpatium ſufficiens, & intra illud ſolutio facta non ſit, poterit peti, etiamſi vel vnum diem exceſſerit, ſi iuris rigore vti velit mutuator.

Petes, Vtrum hæc pœna poſt moram ſit debita in foro

135 conſcientiæ ante Iudicis ſententiam?

Reſp. Valdè probabile eſt ante omnem ſententiam deberi. Ita Siluester v. Pœna nu. 14. & Couarr. in epitome 4. Decret. 2. p. c. 5. §. 8. num. 11. & alij. ratio eſt; quia debetur ex vi pacti inter cõtrahentes initi & ſic communis ſenſus hominum eas accipit. vnde multum differt hæc pœna à pœna legali & iudiciali, quæ non debentur ante ſententiam; quia non ex vi pacti & promiſſionis reis ſed Iudicis

136 præcepto, delictum punientis.

Non debetur antequàm exigatur.

Aduerte tamen, ſicut legalis & iudicialis non debentur ante ſententiam Iudicis, ita conuentionalis non debetur ante exactionem partis, quæ hic Iudicis vicem ſupplet: eſt enim nimis durum & moribus hominum non ſatis accommodatum, vt ſolutio debeatur ante exactionem: æquum verò, vt parte exigente: quia debetur ex pacto. quare ſicut Iudici iubenti non licet reſiſtere, ita neque parti exigenti pœnam conuẽtam, denegare. ita Couarr. loco citato. Molina diſp. 97. & multi Iuriſperiti.

Dixi eſſe *valdè probabile*; quia non eſt certum. Imò contrarium etiam probabile eſt; videlicet pœnam conuentionalem non eſſe neceſſariò ſoluendam in foro conſcientiæ, antequam debitor illius per ſententiam Iudicis cogatur. ita enim ſentit Adrianus quodlib. 6. art. 1. concl. 2. illatione 3. vbi generaliter docet, nullam pœnam eſſe ſoluendam ante condemnationem. Lopez l. 1. de contract. cap. 31. & l. 2. cap 34. Victoria, vt refert Lopez; inſinuat Nauar. c. 13. num. 68. eamdem tenet noſter Sanches lib. 1. de matr. diſp. 17. & dicit multos neotericos doctiſſimos ita ſentire. Ratio eſt; quia illa videtur eſſe mens contrahentium & pœnam apponentium; niſi aliud exprimant. ideò enim apponunt pœnam vt cogant ſecum contrahentẽ ad ſeruãdam fidem; & vt ius habeant compellendi ad eius ſolutionem, ſi fefellerit. confirmatur, quia cùm pœna ſit contra voluntatem; eius conditio naturalis poſtulat, vt non ſit debita ſolutio, niſi quis cogatur. hæc tamen ratio non omnino conuincit, quia quod ex pacto debetur, non requirit ſententiam Iudicis. Itaq; verius puto ſpectandam conſuetudinem; quæ niſi requirat condemnationem Iudicis; credo teneri ante ſententiam, ad ſolam partis requiſitionem. In dubio tamen de conſuetudine, cenſeo alteram ſententiam probabilem.

DVBITATIO XVI.

Vtrùm is, qui pignus ab alio habet, ſi fructus ex eo perceperit, teneatur eos in ſortem putare.

137 DICO Primò, Si pignus creditori datum ſit tantummodò in ſecuritatem debitorum, tenetur creditor fructus ex eo perceptos in ſortem computare: niſi ratione lucri ceſſantis, damni emergentis, vel periculi ſortis; vel pœnæ conuentionalis, (iuxta ea, quæ ſuprà diximus) vel ratione expenſarum in pignore cuſtodiendo factarum, poſſet eos retinere. eſt communis ſententia DD. & apertè colligitur ex cap. 1. & 2. de vſuris ratio eſt; quia nullum ius habet ad fructus illos ratione mutui. vnde etiam agrum ſterilem, quem mutuator non colebat, acceperit in pignus; ſi ſua diligentia inde fructus collegerit, tenetur eos, deductis expenſis in colendo factis, referre in ſortem, vt rectè Nauarrus cap. 17. num. 216. contra Sotum: quia fructus hoc ipſo, quo naſcuntur ex re alterius, pertinent ad dominum illius rei. vide ſuprà cap. 12. dub. 17. Quòd ſi quis vellet accipere fructus rei quæ in pignus offertur, & nihilominùs poſteà recipere ſortem; deberet illam rem emere cum pacto de retrouendendo. tunc enim poſſet percipere fructus, donec venditor rem ſuam redimeret; vt rectè Caietanus quæſt. 78. art. 2. circa reſp. D. Thomæ ad ſextum. nam tempore illo medio res ipſius eſſet & rei periculum; vnde etiam fructus. poſſet autem hæc emptio fieri etiã poſt contractum mutui & pignoris, ſi vtriuſque cõſenſu reſciſſo contractu mutui, iniretur contractus emptionis cum pacto de retrouendendo; de quo infrà cap. 21. 138

Quo modo poſſint fructus pignoris percipi.

Excipiuntur duo caſus, in quibus creditor non tenetur fructus pignoris in ſortem computare, vt docet Nauarrus cap. 17. num. 219. & Gabriel. d. 15. quæſt. 11. ar. 2 concl. 4. & alij. Prior eſt, ſi feudatarius debeat aliquid domino directo, eique in pignus tradat feudum: tunc enim dominus directus feudi poteſt eius fructus percipere, ſorte manente integra, vt patet ex cap. 1. de feudis, quod eſt Innocentij III. & cap. Conqueſtus 8. de vſuris, quod eſt Alexandri III. 139

Duæ exceptiones, in feudo, et in emphyteuſi

Poſterior eſt, ſi emphyteuta oppigneret domino directo rem emphyteuticam: tũc enim dominus directus, etiãſi laicus ſit, poteſt fructus rei illius percipere. ratio horum eſt, quia contractus feudi & emphyteuſis habent tacitas quaſdam conditiones, cum quibus ſemper cenſetur celebrari. niſi contrarium exprimatur. inter has vna eſt, vt ſi dentur in pignus domino directo, poſſit ipſe percipere eorum fructus, ſorte non imminuta; idque ne res apud dominum directum exiſtens fructificet alteri, quod non videtur conſonum rationi. Ex ſimilibus tacitis conditionibus ſit, vt feudum in multis caſibus reuertatur ad dominum directum. vt docet Silueſter v. Feudum num. 17.

Requiruntur tamen tres conditiones vt dominus poſſit fructus illos percipere. Primò, Vt non exigat obſequium vel penſionem ſolitam. Secundò, Vt non percipiat eos, quos res producit, qua parte eſt melior effecta per induſtriam emphyteutæ. Tertiò, Vt feudum vel emphyteuſis non ſit comparata magna pecuniæ ſumma, vel magnis obſequijs antecedentibus; ſed bona ex parte gratis conceſſa: alias iniquum eſſet pactum illud de fructibus horum (cùm oppignerata hæc domino directo fuerint) percipiendis. vide Silueſtrum ſuprà num. 29. & 30. Nauar. & Gabrielem ſuprà. 140

Dico Secundò. Si pignus datum ſit non ſolùm ad debiti ſecuritatem, ſed etiam vt creditor interim eo fruatur, loco rei debitæ; tunc non tenetur eos in ſortem conferre. Hoc modo intelligendum eſt caput Salubriter, de vſuris, vt rectè oſtendit Molina diſput. 321. & colligitur ex Caietano loco cit. ſic enim ait Innocentius III. illo cap. *Sanè generũ, ad fructus poſſeſſionum, quæ ſibi à ſocero ſunt pro numerata dote pignori obligata, computandos in ſortem non credimus compellendum: cum frequenter dotis fructus non ſufficiant ad onera matrimonij ſupportanda.* q. d. ideò fructus talis pignoris non ſunt computandi in ſortem; (in diminutionem dotis) quia tale pignus non conſueuit dari vt dos minuatur; cùm fructus dotis integræ frequenter non ſufficiant oneribus matrimonij ſuſtentandis; in quem tamen finem dos datur. non ergo mens ſoceri eſt, vt ratione horum fructuum dos minuatur; ſed vt gener fruatur illis, donec ei dos repræſentata fuerit. hæc videtur eſſe mens Pontificis: non enim intendit aliquid ſtatuere præter ius commune, aut aliquod priuilegium concedere genero ratione onerum matrimonij in pignore dotis, quod ex conditione contractus non habeat; (vt ex ipſo modo loquendi ſatis patet) ſed tantùm explicat generum non teneri, ſuppoſita conſuetudine, quæ paſſim viget. 141

Cap. Salubriter, de vſuris.

Hinc

142 *Non requiritur vt genero lucrum ceſſet.*

Hinc ſequitur Primò, Generum hos fructus poſſe ſeruare, etiamſi ex dilatione dotis nullum ei lucrum ceſſet; quia non conceduntur hi fructus ratione lucri ceſſantis: (vt plerique DD. putant, teſte Couarr. l. 3. variar. c. 1 nu. 3.) ſed vt onera matrimonij, donec dos ſoluatur, ſuſtententur; niſi de contraria ſoceri intentione conſtet. Idem dicendum, etiamſi is, qui dedit dotem, ſit extraneus.

Secundò, Si conſtet ſocerum pignus non dediſſe, niſi in ſecuritatem dotis, non poteſt gener fructus retinere, niſi ratione lucri ceſſantis: (vt ſi ſocer ſit in mora, non ſoluens tempore conſtituto) ratio eſt, quia tunc iſti fructus pertinent ad ſocerum; neque genero alia ratione ſunt debiti, vt ſuppono. Vnde gener in hoc caſu non poteſt obligare ſocerum, vt ſocer ei illos fructus concedat, aut vt nouum contractum, quo illos poſſit percipere donec dos ſoluatur, ſecum ineat. Poſſet tamen lege conſtitui; vt etiam in hoc caſu, gener ad onera matrimonij ſuſtinenda, poſſit percipere fructus pignoris, donec dos ſoluatur: imò vt poſſit petere à ſocero penſionem annuam, donec dotem ſoluerit; idque non tantùm ratione intereſſe, ſed etiam tamquā pretium onerum matrimonij. hoc enim æquitati eſt conſentaneum, & pertinet ad Reipub. bonam ordinationem & tranquillitatem.

Poteſt lege ſtatui, vt percipiat fructus pignoris.

143 Tertiò ſequitur, Viduam non poſſe ſoluto matrimonio percipere fructus pignoris, ei pro ſecuritate dotis aſſignati, niſi ratione lucri ceſſantis vel damni emergentis; quia tale pignus non ſolet dari niſi ad ſecuritatem. Contrariū tamen tenent multi DD. Bannes q. 78. a. 2. ſub finem. Petrus Arragon. ibidem. Lopez, & quidam alij. vnde ſententia illa non eſt improbabilis. Sed puto ſpectandam cōſuetudinem, vel mentem oppignerantis.

DVBITATIO XVII.

Vtrùm licitum ſemper ſit in mutuo paciſci, vt res reſtituatur in eadem menſura, etiamſi pretium eius, tempore reſtitutionis creuerit.

VT ſi mutues mihi 10. modios tritici, valentes nunc 20. aureis, vtrùm poſſis exigere totidem modios, etiamſi pretium creſcat ad 25. aureos.

144 Sotus lib. 6. quæſt. 1. art. 2. putat in mutuo ſemper poſſe exigi eandē menſuram, ſeu idem pondus rerum. ratio ipſius eſt, quia in mutuo ſpectatur proportio ſeu æqualitas corporum, quæ permutantur, non pretiorum. ſi enim pretiorum æqualitas ſpectaretur, eſſet potiùs emptio & venditio, quam mutuum. Sed vtendum diſtinctione, vnde.

145 *Si dubium an pluris minoriſue valebit.*

Dico Primò, Si ſit dubium vtrùm res tempore reſtitutionis valebit pluris an minoris, poteſt mutuator exigere parem menſuram rei æquè in ſe bonæ, eamque ſuo tempore accipere, etiamſi interim pretium eius valdè creuerit. ratio eſt, quia tunc par eſt vtriuſque conditio. ſicut enim mutuator poteſt lucrari, ita & amittere. vnde ſi lucretur, non prouenit id ex obligatione mutui; (quaſi illud lucrum ſupra ſortem exigatur ex pacto) ſed per accidens, & caſu fortuito, eò quòd res tempore redditionis facta ſit maioris æſtimationis. In caſu vera eſt ſententia Soti.

146 *Si certum valituram minoris.*

Dico Secundò, Si certum ſit vel ſaltem probabilius rem valituram minoris, pōt mutuator maiorē q̄ dederit menſuram exigere, (prout id magis vel minùs certum fuerit) vt ſit æqualitas; idque ſiue rem illam eſſet nunc venditurus aut in familia conſumpturus, ſiue ſeruaturus. Probatur; quia qui dat mutuum, poteſt ſpectare in re ſua non ſolùm naturalem bonitatem, ſed etiam pretium; & exigere vt reſtituatur æquale non ſolùm bonitate, ſed etiā pretio. ſi enim in omnibus alijs contractibus poteſt exigi æquale in pretio; cur non etiam in mutuo? ergo ſi tibi mutuo 10. modios dum valent 25. aureis, poſſum paciſci, vt reſtituas mihi 12. modios & dimidium, ſi tempore reſtitutionis ſinguli modij non valebunt niſi duobus aureis: quia illi duodecim cum dimidio æquales erunt æſtimatione meis decem.

147 Dico; *Si tempore reſtitutionis non valebunt niſi duobus*; quia non poſſum te obligare, vt ad illud tempus differas reſtitutionem; poſſum tamen obligare vt non differas vltra certum terminum, & intra illum ſoluas, ea menſura, quæ adæquet pretium menſuræ, quam tibi nunc trado.

Dices, Iſte contractus non eſt mutui, ſed venditionis frumenti tui, & emptionis alterius; nam implicitè exigis pretium frumenti tui, (quod eſt 25. aureorum) & emis frumentum alterius, tibi ſuo tempore reddendum.

Sed contrà, Si eſſet contractus emptionis & venditionis, non poſſem exigere vt reddas mihi rem eiuſdem ſpeciei. ſi enim pretium frumenti mei eſt 25. aureorum, debeo illo in venditione eſſe contentus: nec poſſum vlterius obligare emptorem vt vendat mihi viciſſim frumentum vſque ad illam ſummam, pretio tempore traditionis currente: hæc enim obligatio exigeretur ſupra iuſtum pretium. Eſt igitur formalis contractus mutui, etſi implicitè venditionem & emptionem contineat.

148 *Non refert quòd eam non eras ſeruaturus.*

Dices, Si rem illam eras ſeruaturus in illud vſque tempus, quo minoris erat valitura, non cenſetur tibi pluris nūc valere, quam tunc valebit: ergo non potes nunc pro ea amplius exigere, quam tunc valebit. Quidam concedunt totum.

Sed neganda eſt conſequentia; quia etſi toto eo tempore, quo manebas in propoſito illam ſeruandi nō pluris valeret; tamen hoc ipſo, quo mutaſti illud propoſitum, ſtatuendo illam nunc alienare per mutuum, potes illam æſtimare ſecundùm præſentem valorem, quem modò habet, ac proinde huic æquale exigere.

149 *Si non eſt conuentū de maiore menſura.*

Petes, Quid ſi in contractu non fuerit conuentum de reſtituēda maiore menſura, vel de exæquando pretio, ſed tantùm de reſtituendo mutuo, tenebitúrne mutuatarius poſtea cùm pretium decreuerit, maiorem menſuram reſtituere? Petrus Nauarra l. 3. c. 2. nu 252. & ſequentib. putat eum teneri. Primò, Quia alioquin non ſeruatur æqualitas pretiorum, quæ in cæteris omnibus permutationibus ſeruari ſolet. Secundò, Si mutuo tibi 100. aureos dum ſinguli ualent 12. regalibus, & poſteà decreſcat pretium eorum vſque ad 11. non ſatisfacis ſi mihi reſtituas idem pondus auri, ſed maius dare debes: ergo ſimiliter in alijs, vbi materia diſtinguitur à pretio. Hæc ſententia eſt probabilis.

150 *Non tenetur reddere maiorē.*

Contraria tamen videtur vſu recepta; quam tenet Sotus ſuprà. ratio eſt; quia in mutuo ita uſu receptum eſt, ut mutuatarius non cenſeatur obligatus, niſi ad reddendam rem ſimilem ſpecie, & parem bonitate & menſura, niſi ratione mutuationis pretij aliter ſit conuentum. hæc enim eſt conditio puri mutui, cui nulla implicitè miſcetur emptio aut uenditio.

151 Ad primum reſponderi poteſt, In mutuo nudo, non ſpectari æqualitatem pretiorum, ſed bonitatis naturalis & menſuræ, quamuis ſi mutuans uelit, poſſit etiam habere rationem pretij: ſed ſi non fecit, ſibi imputet.

Ad ſecundum; Alia eſt ratio nummorum, alia frumenti & rerum ſimilium. in nūmis enim non ſpectatur niſi pretium: unde non debet reſtitui niſi pretium æquale: in alijs rebus primario ſpectatur ipſa materia. nemo enim petit mutuum frumentum propter pretium frumenti, ſed propter ipſum corpus & ſubſtantiam eius.

152 *Si valitura pluris, non potes exigere mēſuram parem.*

Dico Tertiò, Si certum eſt, uel probabilius rem tempore traditionis ualituram pluris, quam modo ualeat, non potes ad parem menſuram reddendam obligare; ſed tantùm ad eam, quæ tunc temporis adæquabit pretium rei à te traditæ. ut ſi 10. modij, qui nunc ualent 20. aureis, reſtituēdi ſint eo tempore, quo ualebunt 25. non potes exigere ut reſtituantur 10. ratio eſt, quia non potes paciſci ut aliquid reddatur ultra id, quod æquiualet ſortu æ. 10. autem modij tempore redditionis pluris ualebunt quàm res tua, 153
quam modo tradis. excipe, niſi rem tuam uſque ad illud tempus conſtituiſſes ſeruare; tunc enim ratione lucri ceſſantis poſſes amplius exigere quam res ualeat. hic tamē detrahenda eſſet æſtimatio cuſtodiæ uſque ad illud tempus faciendæ, & æſtimatio periculi corruptionis; tantoque minus exigendum.

154 *Poſſe exigi menſuram parem, eſt probabile.*

Aduerte tamen, Sotum ſuprà & Molinam diſput. 311. putare non eſſe contra iuſtitiam, etiamſi exigat in hoc caſu parem menſuram; modò non obliget illum ut differat ſolutionem uſque ad illud tempus, ſed ſolùm obliget ut ſoluat dum mutuans repetet. ratio eſt, quia tunc mutuatarius ſibi imputare debet quòd expectauerit donec pretium creuit. Hæc ſententia etiam probabilis eſt, ſi non erat certū, pre-

Digitized by Google

pretium fore augendum; vel ſi mutuans conſtituerat rem ſeruare, aut erat adhuc anceps. alioquin ſi conſtabat pretium augendum, & conſtituerat rem conſumere aut alienare ante illud tempus; non video quo iure poſſit æqualem menſuram repetere. hoc enim eſt manifeſtè aliquid lucrari ſupra æſtimationem ſortis, ex pactione mutui.

DVBITATIO XVIII.

Vtrùm dominium vſurarium transferatur in vſurarium.

155 *Sententia quorumdam, transferri dominium.*

MVLTI putant vſurarium acquirere dominium vſurarum, (id eſt, earum rerum, quas ratione mutui ſupra ſortem accepit) ſiue illæ ſint vſu conſumptibiles, vt vinum, frumentum, pecunia; ſiue non, vt veſtes, annuli. Ita docet Scotus in 4. d. 15. quæſt. 2. art. 3. ad ſecūdum. Palud. ibidem quæſt. 2. art. 5. Nauar. c. 17. num. 265. Fundamentum præcipuum eſt, quia voluntas illa mutuatarij, qua illas ſoluit, ſufficiens eſt ad dominium transferendum. nam abſolutè voluntariè ſoluit; & ſolùm inuoluntariè ſecundum quid. Sed contraria ſententia eſt communior, pro qua.

156 *Si miſceantur.*

Reſpond. & dico Primò, Si res illæ nomine vſuræ acceptæ, ita miſceantur rebus vſurarij ſimilibus, vt non poſſint ab eis diſtingui, tunc earum dominium cenſetur tranſlatum. eſt communis ſententia DD. colligitur ex §. Si duorum. & 2. ſequentibus Inſtit. de rerum diuiſione. & L. Si alieni 78. ff. de ſolutionibus, vbi dicitur, *Si alieni nūmi inſcio vel inuito domino ſoluti ſunt, manent eius, cuius fuerunt, ſi mixti eſſent, ita vt diſcerni non poſſent, eius fieri qui accepit in libro Caſſij ſcriptum eſt; ita vt actio domino cum eo, qui dediſſet, furti competeret.* valdè tamē credibile eſt, quādiu cumulus iſte extat, aliquo modo idē permanēs, ſiue apud uſurariū, ſiue apud aliū; eū, cuius res ibi permixta eſt, habere ius in re, vt ante alios oēs ei ex illo ſatisfiat: imò eum poſſe ſibi ex illo occultè accipere, quantum è re

Dominus habet ius in re, quādiu manet eadem.

157 ſua ibi permixtum eſſe nouit. ratio eſt, quia etſi quando miſceo, v.g. frumentum alterius, frumento meo abſque voluntate domini, aceruus ille ex vtroque reſultans non fiat communis, ac proinde nec ſingula grana communicentur, ſicut cùm vtriuſque conſenſu miſcetur: tamen competit illi actio in rem, quamdiu aceruus extat totus. vt habetur Inſtit. ſuprà. quod eſt valdè conſentaneum iuri naturali. cur enim cùm certò mihi conſtat rem meam eſſe huic permixtam, non poſſim mihi vindicare ex mixto illo, quantum de meo ineſt? Confirmatur ex L. Marcellus. 3. §. Pomponius. ff. de rei vindicatione, vbi dicitur: *Si quid quod eiuſdem naturæ eſt, ita confuſum & mixtum eſt, vt ſeparari nequeat, pro parte vindicandum, vt puta meum argentum & tuum in maſſam redactum eſt.*

158 *Non trāſfertur dominium vſurarum.*

Dico Secundò, Si non ita permiſceantur, non transfertur earum dominium in vſurarium; ac proinde numquā trāsfertur ex vi ſolutionis ſeu traditionis factæ ratione cōtractus mutui. Eſt communior ſententia DD. D. Thomæ art. 3. Caiet. to. 2. opuſc. 8. cap. 1. Medinæ quæſt. 4. de vſura, §. Ad tertium principale. Soti lib. 6. q. 1. art. 4. Couar. l. 3. variarum cap. 3. num 6. & aliorum. ratio eſt; quia per illam ſolutionem mutuatarius non intendit donare gratis, vti ſuppono, nec plus iuris dare vſurario quàm habeat, aut quàm ei debeatur ratione mutuationis: atqui ratione mutuationis nihil debetur præter ſortem: ergo non intendit transferre dominium, ſed ſolùm externam traditionem facere, quæ neceſſaria eſt vt fidem ſuam liberet, & pecuniam mutuam impetret. confirmatur ex L. Numquam. 31. ff. de acquiren. rerum domin. Vbi dicitur, *Numquam nuda traditio dominium transfert, niſi præceſſerit venditio, aut iuſta aliqua cauſa*; atqui hic non præceſſit iuſta, id eſt, iuſtus titulus: ergo. Addo, etiamſi quis fateri vellet, transferri dominium, hoc tamen eſt adeò debile, vt nullius ſit momēti: quia tenetur ſponte reſtituere propter iniuriam; & mutuatarius retinet ius in re; ſicut quando aliquid metu extortum eſt. de quo ſuprà cap. 17. dub. 6.

159 Hinc patet reſponſio ad fundamentum diuerſæ ſententiæ, Illam voluntatem non eſſe ſufficientem, non defectu voluntarij propriè; quia eſt abſolutè libera; ſed quia per eam non eſt volitum vt illæ vſuræ abſolutè cedant in dominium vſurarij, ſed ſolùm vt ſint ipſius, quatenus ei debētur, non aliter.

Ex his ſequitur, ſi res nomine vſuræ accepta, ſit fructifera, non ſolùm re illam, ſed etiam fructus perceptos reſtituendos eſſe. vt docet D. Thomas ſupra. quod etiam admittunt illi, qui putant dominium vſurarum transferri in vſurarium. vide Couarruuiam l. 3. variar. c. 3. num. 6. 160

Si ſit res fructifera, etiam fructus deberi.

Dico Tertiò, Res tamen lucrifactæ pecunia vſuraria, ſtatim ac ipſi traditæ fuerint, tranſeunt in ipſius dominium; eſt communis ſententia DD. D. Thomæ art. 3. Adriani in 4. tract. de reſtit. quæſt. de vſura. §. Occurrunt. Medinæ, de vſura quæſt. 4. §. Ad quartum principale, Couar. lib. 3. var. ca. 3. num. 6. & aliorum & colligitur apertè ex L. 1. C. Si quis alteri, vel ſibi ſub alterius nomine, vel aliena pecunia emerit. vbi ſignificatur eum effici dominum, cuius nomine aliena pecunia res empta fuerit, ſi ei tradatur poſſeſſio, & L. 8. ibidem, *Qui aliena pecunia comparat, non ei cuius nummi fuerint, ſed ſibi tàm actionem empti, quàm dominium, ſi ei tradita fuerit poſſeſſio, quærit.* Item L. Si ex ea. 6. C. de rei vindicat. ratio eſt; quia talis res eſt fructus induſtriæ, non pecuniæ. vi quæ per ſe ſit ſterilis. 161

Res pecunia vſuraria parta, eſt vſurarij.

Dico Quartò, Si vſurarius res alienas loco vſurarum acceptas vendat, acquirit dominium pretij; licet dominium illarum rerum non transferat in emptores. Prior pars patet ex L. 46. Qui vas, in fine, ff. de furtis, vbi dicitur, *Nūmus, qui redactus eſt ex pretio rei furtiuæ, non eſt furtiuus.* & paulò antè: *Cum fur rem furtiuam vendidiſſet, eique nūmos pretij dominus rei per vim extorſit: furtum eum nummorum feciſſe, rectè reſponſum eſt.* poteſt tamen dominus pretium capere in compenſationem, quando timet ſe rem ſuam non recuperaturum. 162

Si vendat res alienas

Dices, Talis contractus eſt inuoluntarius ex parte emptoris: (ſi enim ſciret rem eſſe alienam, nollet emere) ergo eſt irritus. confirmatur, quia non intendit transferre dominium pretij in venditorem, niſi venditor trāsferat viciſſim dominium rei in illum: atqui venditor hoc non poteſt vllo modo facere: ergo, &c. 163

Reſp. Eum quidem aliquo modo eſſe inuoluntarium, cùm ex errore procedat: quia tamen hic error non eſt circa rei ſubſtantiam, ſed circa conditionem quamdam extrinſecam, non eſt ipſo iure contractus irritus. poteſt tamen emptor illum reſcindere vbi ſciuerit, & pretium repetere, vt conſtat ex cap. 17. dubit 5. ſed quamdiu hoc non facit, pretium eſt venditoris. Ad confirmationem: Non intendit pretium transferre ſub conditione illa; ſed transfert illud abſolutè cum onere vt venditor rem quoq; transferat in ipſum. vnde venditor ſtatim fit dominus pretij traditi; ſed manet obligatus vt rem faciat emptoris; teneturque de euictione.

Aduerte tamen, hic requiri vt emptor bona fide res illas emerit neſciens eſſe alienas; ſi enim id ſciuit, contractus eſt irritus. vnde tunc uſurarius non acquirit dominium pretij. ut patet L. Si in emptione. 34. ff. de contrahenda emptione. 164

Altera pars probatur; quia qui non eſt dominus rei, nō poteſt illius dominium in alium transferre. ut colligitur L. Ex empto. 11. ff. de actionibus empti. hinc ubicumque reperta fuerit, poterit a priore domino uindicari.

DVBITATIO XIX.

Quænam poſſimus ab vſurarijs titulo gratuito vel oneroſo accipere.

HÆC quæſtio locum habet in omnibus debitoribus, qui non ſunt ſoluendo.

Reſpond. & dico Primò, Non potes ab uſurario uel fure
accipere ullo titulo res alienas, quæ in ſpecie extant, ut 165
ueſtes, catenas, lectos; etiamſi ipſi eas alienando, non fierēt impotentiores ad ſoluendum. ratio eſt: quia cùm ipſi taliū rerum non habeant dominium, non poſſunt illud in alium transferre. Hinc ſequitur, eas non poſſe emi. & ſi quis eas ſciens eſſe alienas emeret, teneretur ad reſtitutionem earum, & etiam fructuum omnium.

Si res ſint aliena.

Notandum tamen eſt, hæc eſſe intelligenda, quando in-
uito domino emerentur ſecùs uerò ſi ex conſenſu eius, ſaltē 166
tacito & præſumpto. unde excuſandi uidentur, qui emunt

pi-

Digitized by Google

Emptio pignorum ab uſurar. pignora & alia, quæ uſurarij paſſim in oppidis publicè uendunt. Primò, Quia non conſtat an hæc ſint aliena; talia enim ſolent ſponte à mutuatarijs relinqui per modum uenditionis pro ſorte & uſuris. & ita dominium eorum tranſit in uſurarium, quamuis teneatur pretium ſupplere. Secūdò, Quia mutuatarij poſtquam ea relinquerunt pro uſuris, non ſolent curare ad quos perueniant; & ſi rogarentur, libenter facerent poteſtatem emendi.

167 *Si uſurarij propria.* Dico Secundò, Potes ab uſurario & à fure accipere etiā titulo gratuito res eas, quarum ipſe dominium habet. ratio eſt; quia hæ res non ſunt alienæ, ſed ipſius uſurarij; neque alijs ſunt ulla reali obligatione obnoxiæ. non enim res uſurarij ſunt tacitè hypothecatæ pro uſuris, ut quidā olim putarunt. nuſquam enim in Iure poſitiuo talis hypotheca conſtituta inuenitur: Iure autem naturali nulla eſt tacita hypotheca. Accedit quòd ne furis quidem bona pro furtis hypotechata ſint, communiter DD. docent. uide Nauar. cap. 17. num. 265. Silueſtrum Vſura 6. num. 5. Couar. l. 3. uariar. c. 3. nu. 6. & alios: ergo poteſt earum dominium ualidè in alios transferre. conſequentia patet, quia dominus rei alteri non obligatæ, habens liberam adminiſtrationem, poteſt eius dominium transferre in alium.

Petes, Quid ſi per eam donationem uel alienationem fiat impotens ad ſoluendum?

168 Reſp. Multi DD. in hoc caſu docent, eum, qui aliquid accepit, teneri ad reſtitutionem: quia accepit in fraudem creditorum, ac proinde iniuſtè.

Si res alienetur in fraudem creditorū. Si non induxiſti ad donādum, potes accipere. Sed utendum eſt diſtinctione. Primò, Si non inducis illum ad donandum uel ad alienandum, ſed ipſe ſponte tibi donat, uel uendit, aut emit; non teneris ad reſtitutionem in foro conſcientiæ, etiamſi ſcias ipſum per hoc fieri impotentem ad ſoluendum. Ita Petrus Nauar lib. 3. cap. 4. nu. 218. & Molina diſput. 327. colligitur apertè ex L. ultima, §. 4. ꝟ. Quæ in fraudem creditorum. & patet ex ratione allata; quia illæ res nemini ſunt obſtrictæ, & ipſe eſt earum dominus; & nulla lege eſt inhabilis ad transferēdum earū dominiū: ergo transfert reipſa. Nec obſtat. quòd ille peccet donando, quatenus per hoc reddit ſe impotentem ad ſoluendum creditoribus: quia tu non es cauſa cur uelit donare; ſed ſuppoſito quòd ipſe ſponte uelit, tu acceptas, utens iure tuo. nec enim uel iuſtitia, uel charitas poſtulat, ut negligas tuum commodum, etiamſi inde per accidens ſequatur alteri tantumdem damni.

169 *Cōceditur actio iure Ciuili.* Aduerte tamen, ſi titulo gratuito accepiſti, iure ciuili concedi creditoribus actionem, qua poſſint illud à te repetere. & quidem ſi ſciuiſti illum ea donatione fieri impotentem, cogeris reſtituere, etiam ſi neque res extet, neque ex ea factus ſis locupletior. ſi uerò neſciuiſti, ſolùm teneberis quatenus extat, uel ex ea factus es locupletior. ut patet ex L. Quòd autem 6. ꝟ. Quę in fraudem creditorum. Quòd ſi titulo oneroſo accepiſti; ſi quidem ſciuiſti illum ſic reddi impotentem (ut ſi uenderet domum uel agrum, ut inſumat in conuiuia, in ludum) cogeris reddere non reſtituto pretio, niſi quatenus inde aliquid extat in bonis debitoris, ut patet L. 7. 8. & ultima, ꝟ. Quæ in fraudem creditorum. Si uerò neſciuiſti, nō datur actio creditoribus ad reſcindēdū; ut expreſsè habetur d. L. Quòd autem 6. d. tit. ubi dicitur; *Si quid in fraudem creditorum factum ſit, ſi tamen is, qui cepit, ignorauit, ceſſare uidentur uerba edicti.*

170 Notandum eſt, hanc actionem concedi creditoribus ſolùm per unum annum, qui computandus eſt ab eo die, quo primùm ſciuerunt alienationem eſſe factam; ut patet ex iuribus citatis.

Si induxiſti eum. Secundò, Si uerò illum induxiſti ad donandum uel alienandum, putans eum per hoc fore impotentem, teneris ad reſtitutionem, ſi hæc impotentia ſit cauſa non ſoluendi. ratio eſt, quia qui cauſam damni dat, damnum dediſſe uidetur. Si tamen hæc impotentia non ſit cauſa cur non ſoluat, non teneris; ut ſi ipſe ea eſſet induſtria ut facilè poſſit tantumdem lucrifacere: tunc enim non impotentia, ſed negligentia eſſet cauſa non ſoluendi. quo euentu potes licitè ab illo petere donationem uel condonationem. Pari modo ſi iam antè ſtatuerat non ſoluere: (ut fit in multis occultis uſurarijs) tunc enim etſi tua inductione fiat impotens, tamen non teneris ad reſtitutionem; quia hæc inopia non eſt cauſa nō ſoluendi, ſed propoſitum illud prauum. confirmatur, quia creditores nihil à talibus expectant: unde non cenſent ſibi fieri iniuriam, ſi quis à talibus aliquid ſibi donari uel condonari petat.

Notandum tamen eſt, eum, qui induxit alium ad donandum, aduertens eum ſic reddi impotentem ſolutionis, ita ut induſtria non poſſit ſupplere, debere eſſe paratum ad reſtituendum, quandocumque uiderit illum cupere ſoluere ſuis creditoribus, & per impotentiam (cuius ipſe ſua inductione eſt cauſa) impediri. ratio eſt quia in eo caſu ipſe eſt cauſa non ſoluendi, cùm ſit cauſa impotentiæ, propter quam debitor non ſoluit. Idem dicendum, ſi creditores putentur bona illius publica auctoritate occupaturi: quia tunc eſſe cauſa, cur creditores minus in bonis eius inuenirent. 171 *Debet eſſe paratus reſtituere.*

Dico Tertiò, Si uſurarius uel alius debitor non eſt ſoluendo, nihil poteſt ab eo accipi per ultimam uoluntatem, ut per teſtamentum, codicillum, fideicommiſſum, uel donationem cauſa mortis, ſed totum in conſcientiæ foro reſtituendum creditoribus. colligitur ex d. L. Quòd autem §. 9. ꝟ. Quæ in fraudem creditorum. & L. ultima. §. Et ſi. C. de iure deliberandi. ratio eſt, quia nemo poſt mortem ſuā habet poteſtatem lucrandi & compenſandi creditoribus, ſi quid ex bonis ipſius, quod creditoribus dandum erat, in alios collatum fuerit. ergo par non eſt, ut de rebus ſuis poſſit pro eo tempore cum damno creditorum diſponere. cōfirmatur; quia ideò poteſt res ſuas alienare dum uiuit; quia quamdiu uiuit, manet ipſius perſona obligata, quæ adhuc lucrari poteſt: ergo cùm poſt mortem non poſſit ipſius perſona manere obligata, aut aliquid lucrari unde ſoluatur creditoribus; non poteſt etiam in illud tempus aliquid in fraudem creditorum alienare. 172 *Per ultimam uoluntatem non licet accipere.*

DVBITATIO XX.

Vtrùm hæredes uſurarij teneantur in ſolidum.

NAVARRVS cap. 17. num. 278. ſentire uidetur, ſingulos hæredes in ſolidum teneri: ait enim *Si quis hæredum non habeat unde reſtituat, alius adid pro ſua hæreditatis parte, quantum feret obligabitur.* Probat per ca. Tua nos. 9. de uſuris, ubi dicitur, *Quòd filij ad reſtituendas uſuras ea ſunt diſtrictione cogēdi, qua parentes ſui, ſi uiuerent, cogerentur.* Idem cenſet de donatario & legatario, deficientibus hæredibus. Eamdem tenet Gloſſa in illud caput: Sed contraria eſt uerior, pro qua. 173

Dico Primò, Si res aliqua in ſpecie extet apud uſurarium, in quam nomine uſurarium acceptam eſſe conſtet, ea ad quemcumque hæredem deuenerit, eſt reſtituenda. Patet ex dictis; quia eſt aliena. ſecùs eſt de ijs, quæ pecunia uſuraria ſunt coempta, nam horum dominium eſt penes uſurarium, ut dictum eſt ſuprà dub. 18. 174 *Si res aliena in ſpecie extet.*

Dico Secundò, Hæredes non tenentur in ſolidum, nec alter pro altero; ſed ſinguli tantūmodò pro ſua parte iuxta uires hæreditaris. Ita Caietanus tomo 2. opuſc. 8. quod eſt de uſura quæſt. 5 Silueſt. Vſura 6 quæſt 10. Couarru. l. 3. uariar. cap. 3. Sotus lib 6. quæſt. 1. art. 4. Medina q. 4. de uſuris. §. At quintum principale. ratio eſt, quia in ſucceſſione hæreditatis ſicut bona defuncti diuiduntur in hæredes, ita etiam eius obligationes perſonales & debita. rationi enim conſentaneum eſt, ut qui tantummodò ex parte commodum percipit, onus quoque ex parte dumtaxat ſentiat. dico *perſonales*, quia ſi aliquid obligatione reali ſit obſtrictum, illud in totum conueniri poteſt. 175

Ad cap. Tua nos, Reſpondeo, Ibi tantùm ſignificari totam obligationem reſtituendi tranſire ad hæredes ſimul ſunctos: ita tamen ut ſinguli non teneantur, niſi ex parte.

Dico Tertiò, Etiamſi omnes hæredes deficiant, tamen legatarij & donatarij non tenentur ad reſtitutionem, ſi illa, quæ hæredibus relicta ſunt, ſufficiunt ad ſoluenda debita, & ad portionē hæredibus iure debitam. Ita docet Ioannes Medina ſuprà. Probatur. quia onera debitorum teſtatoris non tranſeunt ad legatarios, ſed ad hæredes: hoc enim ratio hæreditatis includit, hæres enim dicitur, qui ſuccedit in uniuerſum Ius defuncti. L. Hæreditas. 63. ꝟ. de regulis Iuris; ac proinde etiam in onera eiuſdem, ſubſtituitur enim in locum defuncti. 176 *Legatarij non tenentur.*

Aduerte tamen, ſi bona hæredibus titulo hæreditatis 177

cum

Digitized by Google

177 cùm oneribus defuncti relicta, non ſufficiunt vt ipſi ſolutis debitis habeant ſuam legitimam, vel quartam iure debitam; tunc legatarios & donatarios, quibus aliquid cauſa mortis donatum eſt, teneri contribuere, ſeruata proportione, vt ſolutis debitis legitimam vel quartam illam, quæ Falcidia dicitur, obtineant; vt patet ex dictis capit. 19. dubitatione 7.

Si bona relicta heredibus non ſufficiãt ad onera. Falcidiam detrahunt.

DVBITATIO XXI.

Quinam ex cooperantibus ad vſuras teneantur ad reſtitutionem.

178 RESPONDEO, & dico Primò, Omnes eos teneri, qui agunt partes vſurarij, & ſunt cauſa efficax cur vſuræ ſoluantur, vel ſolutæ non repetantur. Tales ſunt Primò, Qui perſuadent alicui vt fiat vſurarius & vſuras exigat; vt rectè Nau. c. 17. nu. 165. & Sotus l. 6. q. 1. ar. 4. ſub finem. ſicut qui ſuadet alteri vt fiat fur, tenetur de damno inde ſecuto; niſi fortè putauerit, mutuatarijs, qui aliter mutuum obtinere nequeunt, id gratum fore. tunc enim quodammodò illorum partes agit, ipſiſque tacitè conſentientibus & ratum habentibus, ſuadet.

Qui agunt partes vſurarij, tenẽtur.

179 Secundò, Omnes Iudices, qui ſtatuto vel ſententia compellunt ſoluere vſuras, vel decernunt vt ſolutæ non repetantur, tenentur in ſolidum ijs, qui eas ob hanc cauſam ſoluunt, vel ſolutas non audent repetere. ſunt etiam hi ipſo facto excommunicati, vt patet Clementina vnica, de vſuris. Secùs eſt, ſi vſurarios ſolùm in Republic. permittant, ad maiora incommoda vitanda, nullum eis auxilium præbentes: tunc enim non cenſerentur vſurarum cauſa: niſi fortè ingentes ſummas pro licentia fœnerandi exigant, vnde fiat vt ipſi vſuras augeant & pauperesque magis exhauriant.

Excommunicãtur Iudices.

Pretiũ pro licentia fœneris.

Sicut in quibuſdam fit locis, vbi tanta penſio Vſurarijs imponitur, vt penè tertiam partem lucri ſoluere cogantur. Vnde augent vſuras & exigunt à mutuatarijs circiter 33. in centum per annum; id eſt tres quadrantes in libram Flãdricam per hebdomadam; cùm pro ſe, remiſſa illa penſione, ſint contenti 21. in centum & duobus quadrantibus in libram per hebdomadam. Tenentur tamen ſolùm ſecundo loco, nempe in defectum vſurariorum, quando fuerunt cauſa.

Abuſus in ſignis.

Petes, vtrùm Iudices poſſint denegare actionem repetere volentibus vſuras. Videntur non poſſe, quia d. Clemen. vnica de vſuris, excommunicat omnes Iudices qui impediunt vſurarum repetitionem. at denegare actionem ad repetendum, eſt impedire repetitionem: ergo. Deinde, quia Iudices tenentur ex officio adminiſtrare iuſtitiam ius habentibus: iſti autem habent ius repetendi.

Denegatio actionis.

Reſpondeo, per ſe loquendo Iudices non poſſe actionẽ illam reijcere, ſed teneri admittere. Etſi enim Clemen. illa nõ videatur loqui de ſimplici actionis denegatione; ſolùm enim prohibet hos actus: 1. Facere, ſcriberè, dictare ſtatuta, vt ſoluantur vſuræ. 2. Liberè & ſcienter iudicare vt ſolutæ cùm repetuntur, non reſtituantur. 3. Huiuſmodi ſtatuta iam edita, ex libris communitatum non delere. 4. Talia ſtatuta, vel conſuetudines parem vim habentes obſeruare; & hæc omnia cum præſumptione. Vbi manifeſtum eſt, non contineri ſimplicem actionis denegationem. Tamen ſecunda ratio allata ſatis probat Iudices ordinariè id non poſſe.

Dico *Ordinariè*. Quia ſi alicubi putaretur neceſſarium, vel ualidè expediens bono publico, ut uſuræ permittantur, eò quòd non ſuppetat alia ratio minore incommodo, pauperculis, mechanicis, & alijs indigentibus ſuccurrendi; & uſurarij nollent mutuare, ſi talis actio concedatur: tunc poſſet princeps ſupremus permittere, & etiam ſtatuere, ut Iudices inferiores actionem denegent. Sic enim denegatur actio in multis alijs cauſis, vbi tamen eſt obligatio naturalis, ut cùm quis deceptus eſt citra dimidium iuſti pretij. Itaque ob publicum commodum non uidetur dubitandum, quin hæc actio denegari poſſit: in qua ſententia deprehendi poſteà eſſe Azorium, lib. 8. Inſtitu. moral. cap. 22. quæſtio. 13. dub. 3. & Nauarrum in conſil. lib. 5. tit. de Iudæis & Sarracenis, conſil. 3. num. 7. & 8. & conſi. 4. num. 3 qui nõ reſtringunt ad caſum, quo id uideatur neceſſarium bono publico: ſed abſolutè docent Principes ſupremos poſſe repetentibus uſuras denegare actionem. Imò Nauarrus ampliùs affirmat: Principem poſſe ſtatuere & compellere ut uſuræ permiſſæ ſoluantur. Ratio eſt: quia princeps non tenetur in omni caſu iuſtitiam ſubditis adminiſtrare, ſed ſolùm quando id fieri poteſt, ſine notabili incommodo. ergo ſicut, ut uitetur incommodum multarum litium, poteſt denegare actionem in deceptione citra dimidium, & in promiſſionibus ſimplicibus, &c. ita ad uitandum incommodum pauperum & mechanicorum in republic. poteſt denegare actionem in repetitione uſuræ. Confirmatur, quia princeps non tenetur adminiſtrare iuſtitiam, quando ipſa communitas id non uult; ſed mauult pati aliquam iniuriam, quàm priuari certo commodo. atqui in hoc caſu noſtro communitas non cupit. ergo, &c. Non tamen uſurarij idcircò ſunt liberi in conſcientia, nec minùs ab Eccleſia iuxta canones puniri poſſunt; aut uſuræ in foro eccleſiaſtico repeti.

Quãdo poſſit denegari.

Cum autem nulla in eo uertitur boni communis utilitas, puto Principem non poſſe talem actionem repellere, aut permittere ut Iudices inferiores repellant; ſed tenetur eos cogere ut admittant. Tum quia tenetur impedire peccata præſertim contra legem naturæ; ut ſunt uſuræ: tum quia tenetur adminiſtrare iuſtitiam, & curare ut ab omnibus adminiſtretur, niſi iuſta aliqua ratio permittendæ iniuriæ ſubſit. Clementina illa non pertinet ad ſupremos Principes, ſed ſolùm ad Iudices inferiores, ut ex uerbis eius manifeſtum eſt.

Quãdo nõ poſſit.

Tertiò, Notarius, qui Inſtrumentum uſurarium ita conficit inuito mutuatario, ut ex eo reipſa cogatur ſoluere uſuras: ut ſi contractui uſurario prætendat honeſtum nomẽ mutui uel uenditionis. Notandum tamen, qualecumque Inſtrumentum conficiat, ſi id faciat uolente mutuatario, non teneri ad reſtitutionem; quia non lædit inuitum. ſimiliter non tenetur, ſi exprimat contractum, qualis eſt. nam ex ui talis Inſtrumenti non poſſunt uſuræ exigi. niſi fortè alicubi eſſet iniquum ſtatutum quo cogerentur mutuatarij eas ſoluere. raò tamen uſu uenit ut Notarius teneatur; quia non facit Inſtrumentum niſi uolẽte mutuatario. peccat tamen ſemper mortiferè talia inſtrumenta conficiendo; quia facit contra ſuum iuramẽtum, quod Notarij, dum munus illud ſuſcipiunt, facere ſolent. 180

Notarij.

Quartò, Famuli & factores uſurariorum, qui faciunt ipſos contractus iniquos. 181

Famuli.

Aduerte tamen, Silueſtrum v. Vſura 7. q. 4. cum Monaldo docere, non teneri famulum, qui ex ſpeciali mandato domini dicentis, *Mutua Petro decem libras ad vſuram meo nomine*, mutuum dedit. quæ ſententia uera eſt, ſi cõtractus iam cum domino ſit initus; ita ut famulus tantummodò pecuniam numerare debeat. Secùs uerò ſi ipſe contractus per famulum ſit ineundus. tunc enim uidetur efficax cauſa dãni, imponendo illi obligationem iniuſtam, ob quam poſteà uſuras ſoluit. ſi tamen non erat in poteſtate famuli abſque eo contractu pecuniam dare, eò quòd dominus eſſet præſens; non uidetur teneri; quia mutuatarius non cenſet ſibi iniuriam fieri à famulo, qui aliter pecuniam numerare non poteſt; ſed à domino. & hoc uidetur uelle Silueſter ſuprà. 182

Si famulus non poterat aliter dare.

Quintò, Famuli qui cogunt ad ſolutionem uſurarum. quòd ſi non urgeant, & mutuatarij alioquin ſponte erant ſoluturi, putat Sotus libro ſexto de Iuſtitia, quæſtione prima, articulo quarto, in fine, illos non teneri: quia mutuatarij non putant ſibi ab illis fieri iniuriam, & conſentiunt ut dominis ſuis uſuras acceptas tradant. ſed uerius eſt hoc ipſo quò exigunt iniuriam fieri: quia iure dominorum ſuorum, quod nullum eſt, exigunt, & directè ſpoliant alterum re ſua. Verùm quia id ſponte non faciunt, ſed iuſſu dominorum, nec ipſis inde emolumentum prouenit, non cẽſent debitores ſibi tantam iniuriam fieri, ut uelint per ipſos fieri reſtitutionem; uel ſaltem quin libenter ſint condonaturi ſi rogentur. 183

Qui cogũt ad ſolutionem.

Dico Secundò, Qui uerò agunt partes mutuatarij, uel certè non efficaciter concurrunt, non tenentur ad reſtitutionem, etiamſi uideantur cooperari. Tales ſunt Primò, Famuli, qui recipiunt pignora, eaque aſſeruant. Secundò, Qui numerant pecuniam. Tertiò, Qui referunt omnia in libros rationum. Quartò, Proxenetæ, qui quærunt eos, qui pecunia egent & adducunt ad uſurarium. hi enim potiùs bene- 184

Non efficaciter cõcurrentes.

ficium præſtant, quàm iniuriam inferunt. vide Siluestrum v. Vſura 7. qu. 3. non eſt in poteſtate illorum vt vſurarius det pecuniam ſuam ſine vſura. Quintò, qui pecuniam ſuā apud vſurarium depoſuerunt, modò tamen non ſuaſerint vt vſuras exigeret, nec ſint earum participes, vt docet Caietanus qu. 78. ar. 4. Ratio eſt, quia nemo mutuatarius cenſet ſibi per hoc fieri iniuriam, aut id ægre fert. quid enim illis obeſt quod vſurarius pecunijs abundet; fieri tamen poteſt vt is, qui deponit, peccet; quatenus ei præbet materiam plurium iniquorum contractuum: ſic intellige D. Thomam q. 78. art. 4. ad vltimum, vbi Caietanus non videtur aſſecutus eius mentem.

Deponens pecuniam apud vſurarium.

DVBITATIO XXII.

Quænam pœnæ ſint vſurarijs conſtitutæ?

NOTANDVM eſt, multas pœnas tum iure Ciuili, tū maximè iure Canonico in vſurarios manifeſtos eſſe conſtitutas; vt patet c. Quamquam, de vſuris l. 6. & alibi. de quibus fusè Couarruuias lib. 3. var. c. 3. & Silueſter Vſura 9. quæſtio. 4.

185 Dicuntur autem manifeſti vſurarij, qui facto vel iure manifeſtè ſunt tales. Facto quidem manifeſti tales dicuntur, qui palam, ita vt nulla tergiuerſatione negari poſſit, ad vſuram dant. Iure verò, qui Iudicis ſententia de hoc crimine ſunt condemnati, vel qui de ſeipſis legitimo iuris ordine hoc crimen coram Iudice ſunt confeſſi, vel denique de quibus id per idoneos teſtes in iudicio eſt plenè probatum vt docet Couarruu. ſuprà num. 4. & 5. Infamia, aut ſemiplena probatio non ſufficit, teſte Couarruuia. Imò nec confeſſio extra iudicium, coram Parocho & teſtibus; vt docet Molina diſputatio. 333. quia confeſſio extraiudicialis non inducit notorium iuris. vide Gloſſam capit. Manifeſta. 2. quæſtione.

Manifeſti vſurarij. qui dicantur.

186 Prima pœna eſt, infamia Iuris. L. Improbum, 20. C. Ex quib. cauſis irrog. infa. vnde ſi frater meus illum hæredem inſtituat, poſſum agere contra illum actione inofficioſi teſtamenti, vt docet Silu. ex Bar. & patet ex L. Fratres. 27. C. de inoff. teſtam. Item ſi ſit Clericus, beneficij obtinendi eſt incapax; vtpote irregularis.

Infamia.

Secunda eſt, Quòd non ſint admittendi ad communionē altaris: c. Quia in omnib. 3. de vſur. quibus verbis non ſignificatur, vt quidam volunt, eos eſſe excludendos ab officio diuino tamquam excommunicatos, ſed ſolùm à perceptione Euchariſtiæ. hæc enim communio altaris dici ſolet. Addo ipſos iure communi non eſſe excommunicatos; & pœnas eſſe reſtringendas.

187 Tertia, Nec ad oblationes offerendas; d. c. In omnib. qui oblationes eorum acceperit, ipſo facto eſt ſuſpenſus ab officio, donec ad arbitrium ſui Epiſcopi ſatisfecerit: & compellitur reddere; vt ibidem habetur.

Quarta, Nec ad confeſſionem peccatorum, donec ſatisfecerint reipſa pro ſua facultate; vel idoneam cautionem dederint; (nempe pignoratitiam vel fideiuſſoriam) idque vel creditoribus ipſis (ſi ſint præſentes) vel Ordinario loci, aut eius Vicario, vel Parocho coram teſtibus fide dignis, vel Notario publico habenti mandatum ab Ordinario; vt patet ex d. c. Quamquam, ſuprà. Si talem cautionem præſtare non poſſunt, debent iurare ſe non poſſe, & ſe facturos quidquid poterunt, vt fiat reſtitutio. ſi periculum non patitur moram, ſtatim abſoluendi ſunt, & poſteà cautio exigenda.

188 Quinta, Nec ad ſepulturam Eccleſiaſticam, d. cap. Quia in omnibus. Imò qui eos ſcienter ſepelire præſumpſerit, ipſo facto eſt excommunicatus; nec eſt abſoluendus donec arbitrio Epiſcopi ſatisfecerit. Clementina 1. de ſepulturis. Vbi non ſolùm veſpillonem ſeu ſandapilarium, qui corpus in ſepulchrum demittit, puto comprehendi, contra Nauarr. cap. 12. num. 137. & Caiet. v. Excommun. cap. 46. in hos enim rariſſimè competit illud, *qui propriè temeritatis audacia præſumpſerint ſepelire;* quod tamen hic requiritur. Vnde ridicula foret hæc conſtitutio, vt rectè docet Gloſſa in hanc Clemen. ſed etiam & in primis parochum, qui funeri præeſt. hic enim propriè dicitur ſepelire. comitantes tamen non comprehenduntur; quia hi non propriè ſepeliunt, ſed funus honoris cauſa deducunt, & adſtant.

Vtrùm autem hæc cenſura & illa, de qua §. 3. modò incurrantur ante ſententiam condemnatoriam vel declaratoriam criminis in ipſos vſurarios ſpecialiter latam, dubitari poteſt. Sanè in extrauag. Ad euitanda, quam refert Nauar. cap. 27. nume. 35. videtur requiri ſententia ſpecialis: nec generalem iuris prohibitionem ſufficere. ſed de hoc alibi.

Sexta, Teſtamenta ipſorum ſunt irrita, niſi ante mortem ſoluerint vel cautionem legitimam dederint. dicto capit. Quamquam.

Septima, Eccleſiaſtici non poſſunt vſurarijs exteris elocare domos, aut permittere in eis habitare, imò tenentur eos expellere ex ſuis terris intra tres menſes: alioquin ipſo facto incurrunt pœnam ſuſpenſionis, ſi ſint Epiſcopi: excommunicationis, ſi ſint minores Epiſcopis; interdicti, ſi ſit Collegium vel Vniuerſitas Eccleſiaſticorum. vt patet cap. 1. de vſuris in Sexto. vide plura apud Silueſtrum & Couarr. ſuprà.

DVBITATIO XXIII.

Vtrùm montes, qui dicuntur pietatis, excuſentur ab vſura, & qua ratione.

NOTANDVM eſt, in multis Chriſtiani orbis locis, iam à 160. & ampliùs annis, fuiſſe à pijs viris ingentes pecuniæ ſummas ad mutuandum pauperibus deputatas; quæ ſummæ ſolent vocari *montes pietatis*. conſtituti autem ſunt hi montes cum hiſce conditionibus. 189

Prima, Vt ex illis detur mutuum ad certam ſummā pauperibus loci, non exteris, aut diuitibus. 190

Cōditiones montis.

Secunda, Vt ad certum tempus, v. g. ad annum, vel paulò ampliùs id eis permittatur.

Tertia, Vt mutuatarij dent pignus idoneum: quia alioquin talis mons facilè exhauriretur, multis poſteà non ſoluentibus.

Quarta, Singulis menſibus aliquid minutum ſoluent pro ſumptibus neceſſarijs ad montis conſeruationem; vt pro ſtipendio miniſtrorum, qui montem cuſtodiunt, & adminiſtrant; ſemperque parati eſſe debent ad mutuandum, ad pignora recipienda, cuſtodienda, reddenda; pro conductione domus, pro libris rationum, ceteriſque neceſſarijs inſtrumentis.

Quinta, Si tempore præſcripto non ſoluerint, vendatur pignus; & quod ex pretio, detracta ſorte & menſtruis detrimentis ſuperfuerit, illis reſtituatur. Patent hæc ex Medina, de vſuris q. 10. & Nauarro tract. de vſuris num. 59. & ſequentibus.

His poſitis, Caieta. to. 2. opuſc. 6. cenſet hunc montem & hanc mutuandi rationem illicitam eſſe. Idem docet Sotus l. 6. q. 1. ar. 6. In eamdem ſententiam inclinat Silu. Vſura 5. q. 4. Verum dicendum eſt, certam eſſe hanc rationem mutuandi & hoſce montes licitos eſſe & pios. Ita Nau. & Medina loco cit. & alij paſſim. 191

Sententia Caieta. & Soti.

Montes eſſe licitos.

Probatur Primò, Quia Leo X. in Concilio Lateranen. ſeſſio. 10. vna cum ipſo Concilio approbat hoſce montes, tamquam pios, & cupit eos erigi cum conditionibus expoſitis; concedens Indulgentias ijs, qui manus adiutrices ad huiuſmodi erigendos porrexerint: denique excommunicationis ſententiam profert in omnes, qui cōtrarium docere vel concionari præſumpſerint; vt patet ex Bulla eiuſdem, quę tota extat apud Medinam, & in to. 4. Concil. vnde videtur hæc doctrina fide tenenda.

Reſpondet Sotus Primò, Caietanum, qui Concilio interfuit, non obſtante hac determinatione, integro opuſculo contrarium docuiſſe, idque eſſe ſignum eam non eſſe validam.

Sotus.

Reſpondeo, Caietanum ſcripſiſſe illud opuſculum ante Concilium, nempe anno 1498. vt patet ex fine opuſculi; Concilium autem, hoc definiuit anno 1515. vt patet ex fine Bullæ. 192

Secundò Reſpondet Sotus, hoc Concilium non eſſe receptum in ijs, quæ ſtatuit de eiuſmodi montibus. Sed hæc reſponſio nihil valet: nam vt definitio alicuius veritatis rata ſit, non eget receptione populorum; ſed hoc tantummodò locum habet in legum obligatione. non enim veritas quæ definitur, pendet à receptione aut cenſura

ſura

ſura ſubditorum, ſed obligatio legis, quæ imponitur.

Tertiò Reſpondet, Concilium ſolùm approbaſſe hoſce montes, quatenus non ſunt contrarii ſacris Canonibus; atqui conditiones poſitæ, ſunt illis contrariæ, præſertim eæ, qua pauperes iubentur aliquid ſoluere in ſingulos menſes.

Verùm Sotus non uidetur expendiſſe Bullam, quam Concilium approbauit: nam in ea expreſsè habetur & approbatur illa cōditio his uerbis, *Declaramus & definimus, montes pietatis, in quibus pro eorum impenſis & indemnitate aliquid moderatum ad ſolas miniſtrorum impenſas, & aliarum rerum, ad illorum conſeruationem pertinentium, pro eorum indemnitate dumtaxat vltra ſortem, abſque lucro eorumdem montium recipitur, nec mali ſpeciem præferre, nec vllo pacto improbari.* Id autem, quod ipſe dicit, ſcilicet montem approbari quatenus eius capitula non ſunt cōtraria ſacris Canonibus, non habetur in illo Concilio; ſed Pontifices, qui fuerant ante Concilium, conditionem illam in ſuis Bullis adiecerāt, ut patet ex Caietano. Sed quia hæc conditio maximas controuerſias inter Theologos excitauerat, debuit tota res apertè definiri, ſublatis illis uerbis ambiguis.

Conciliorū definitio. Denique dicit Sotus non pertinere ad Concilium, huiuſmodi quæſtiones, quæ magis ex philoſophia, quàm Sacris literis pendent, definire. Sed hæc reſponſio parùm digna eſt tanto uiro. Nam ad Concilium pertinet, definire omnia ex quibus pendet ſalus animarum; ut, utrùm hoc licitum, an illicitum, peccatum an meritum. hoc enim noſſe non minùs neceſſarium eſt, quàm quæ merè ſpeculatiua: nam proximè pertinent ad hominum mores. & ſanè Eccleſiæ auctoritas eſſet ualdè imperfecta, ſi de his certò & infallibiliter ſtatuere non poſſet. Neque opus eſt, dum non agitur de ueritate aliqua ſupernaturali, ut deciſio ex Sacris literis uel traditionibus immediatè colligatur; ſed ſatis eſt ex illis mediatè ſeu remotè aliqua adiumenta peti; ex quibus unà cum ratione naturali iunctis ueritas illa firmiter deducatur. quomodo etiam ab Eccleſia definitum eſt, *animam rationalem eſſe corporis formam.*

Secundò, Probatur ex Concilio Tridentino, hoc enim Concilium ſeſſ. 22. *c.* 8. 9. ubi enumerans loca pia, quę ab Epiſcopo uiſitari debent, ponit etiam hoſce *montes*; ſupponit ergo eſſe pia opera, ut xenodochia, &c.

193 Tertiò, Probatur ratione. Primò, Quia nihil exigitur à mutuatariis ratione mutuationis, ſed ſolùm ratione expenſarum, quæ neceſſariæ ſunt ad montis conſeruationem & adminiſtrationem; ut patet ex Bulla Leonis: atqui licitum eſt aliquid pro his expenſis exigere: ergo quod in illis montibus datur, iuſtè exigitur. Minor probatur, quia expenſæ illæ fiunt in gratiam & commodum eorum, qui mutuum petituri ſunt, nempe ut maius damnum euitent, nec cogantur uſurarios accedere: ergo ſi quis cupit frui commodis montis, poteſt cum eo inire pactum, ut pro ſua parte ad illas expenſas contribuat. par enim eſt, ut qui commodis alicuius rei frui cupit, etiam contribuat ad illius rei neceſſariam conſeruationem. Secundò, Nulla æquitas poſtulat, ut quis cum damno ſuo mutuet: ergo tantum exigere poteſt, quantum eſt neceſſarium ad damnum uitandum: & conſequenter quantum opus eſt pro domo conducenda, pro ſtipendijs miniſtrorum, pro libris, &c. atqui hæc non poſſunt commodiùs exigi, quàm ſi ſinguli pro ratione mutui contribuant. cùm enim ad eos ſimul ſumptos hoc onus pertineat, debet diſtribui in ſingulos pro ratione commodi, quod ex monte percipere volunt. Nullo tamen modo poteſt aliquid exigi ut mons augeatur, uel ut dominus illius ditior fiat. vt rectè Medina q. 10.

194 Hinc ſequitur, etiam hominem priuatum poſſe huiuſmodi montem inſtituere, etiamſi pecuniam illam ſub onere alicuius cenſus accepiſſet, & exigere à mutuatarijs quantum opus eſt, ut ſe indemnem præſtet, etiamſi 8. uel 10. in 100. ab illis ſoluenda eſſent. dum enim hoc totum in commodum illorum agit, & ueluti negotium illorum utiliter gerit, poteſt exigere quantum opus eſt ut ſe indemnem præſtet. Negotium eorum utiliter geri, patet; quia tunc non ſoluerent niſi 8. uel 10. cùm iam ſoluant 33. & in quibuſdam locis 44. vel 45. Nec obſtat, quòd eò ampliùs exigatur, quo diutiùs ſortem retinent; quia par eſt ut illi plus ad onera montis contribuant, qui diutiùs illius commodis fruuntur, quorumque pignora diutiùs cuſtodiuntur. Denique non obſtat, quòd illi, qui dant pignora, in quibus nihil moleſtiæ (vt catenam auream uel annulum) tantum ſoluant, quantum qui dant moleſtiora, ut ueſtes: quia debuit certa quædam & æquabilis ratio erga omnes conſtitui. quando enim ob uarias circumſtantias non poteſt ubique ſeruari æqualitas, ſufficit aliquid generatim determinari, quod maximè uideatur accedere. Ex his patet reſponſio ad rationes Soti & Caietani.

Ex dictis patet, ualdè optandum & adlaborandum eſſe, ut paſſim per oppida huiuſmodi montes, ſublatis uſurarijs, qui ubique dominantur, & plebem exhauriunt, excitentur. Inde enim multiplex utilitas in Rempublic. proueniret. Primò, impediretur peccatum uſuræ, Deo & hominibus valdè deteſtabile. Secundò, Pecunia remaneret in patria, cùm iam aliò exportetur: quia uſurarij ferè ſunt exteri, qui ſedem ſæpè mutant; & ubi euaſerint opulenti, in ſuas regiones redeunt. Tertiò, Incolæ pecunia affluentes haberent locum ubi ſecurè & fructuosè eam poſſent collocare, emendo cenſus ſuper monte fundatos: tales enim cenſus eſſent optimi & ſecuriſſimi. vnde numquam deeſſent qui pecuniā copioſè cōferrent. Quartò, Homines tenuiores, in omni euentu ad ſua negotia poſſent ſtatim habere pecuniam numeratam, idque mediocri detrimento, ſoluendo 6. 7. 8. 9. vel 10. in 100. aut etiam multò minùs. nam credibile eſt ſucceſſu temporis multos fore, qui hoſce cenſus ſint condonaturi, uel teſtamento relicturi, aut alias ſummas legaturi: ſicque ſenſim montem ad magnas opes peruenturum, ut tandem ſeipſum, ſine notabili contributione mutuatariorum, poſſit ſuſtentare; ſicut in multis Italiæ locis accidiſſe uidemus. Quintò, Venditis pignoribus, reſtitueretur quod ſortem & detrimenta excedit: cùm uſurarii totum pretium pignoris, etiamſi multò pluris ualeat, ſibi reſeruent.

DVBITATIO XXIV.

Vtrùm ſi vſurarius, qui mihi ſit debitor 100. *librarum, aſſignet mihi ſolutionem petendam ab eo, qui vſuræ nomine ei debet tantumdem, poſſim acceptare & exigere.*

QVòd poſſim, Probatur Primò, quia Antuerpiæ, & paſſim per orbem dantur & acceptantur tales aſſignationes, nec quiſquam ſibi facit ſcrupulum: itaque uidetur hoc uſu gentium receptum. Secundò, Quia nullam facio iniuriam debitori uſurarij; ſi enim mihi non ſoluiſſet, debuiſſet ſoluere uſurario. Tertiò, Si iſte uelit repetere uſuras, quas mihi ſoluit, ſemper habebit recurſum ad uſurarium, cui eas primò debebat: & ita nihil ego ei damni intuliſſe cenſebor.

Reſp. tamen & dico Primò, Me non poſſe à tali hanc aſſignationem exigere, ſi mihi certò conſtet illam uſurario nullo modo deberi. 195 *Non poſſū exigere.*

Probatur Primò, Quia communis ſententia Doctorum eſt, famulum uſurarij non poſſe exigere uſuras nomine ſui domini, eò quòd non debeantur: ergo neque creditor uſurarij poteſt eas exigere: non enim hic minùs exequitur iniquam exactionem, nec minùs exigit indebitum, quàm famulus.

Secundò, Ipſe uſurarius non poteſt eas exigere: & ſi exigat, peccat contra Iuſtitiam & tenetur ad reſtitutionem, ut omnes fatentur: ergo nec creditor uſurarij poteſt. patet cōſequentia, quia creditor uſurarij non habet plus iuris in illum, quàm ipſe uſurarius: cùm nō exigat illas niſi ex ui chirographi, & Iuris, quod uſurarius in illum tranſtulit; quod ius nullum fuit, ſicut & chirographum iniquum.

Tertiò, Creditor uſurarij eodem titulo illas exigit, quo ipſe uſurarius exigeret, nempe tāquam debitas pro uſu pecuniæ & ab uſurario mutuatæ: (ſicut ſi tibi ſint debita 100. à Petro cauſa uenditionis, & mihi ſoluas chirographo Petri, exigam illa 100. titulo uenditionis, quo tibi debentur) atqui exigere illas eo titulo, quo exigit uſurarius, eſt iniquum: ergo creditor uſurarij iniuſtè exigit.

Quartò, Si tyrannus, qui Rempublicam ui oppreſſit, debeat tibi 1000. & det aſſignationem ſuper ſubditos, quibus iniuſta tributa impoſuit, non potes ab eis ſolutionem

exigere: cuius non eſt alia ratio, quàm quòd tyrannus nullum Ius ad illa habeat, ac proinde nec alteri dare poſſit: ergo ſimiliter ſi uſurarius, uel alius iniquus oppreſſor aſſignet ſolutionem ſuper eos, qui nihil ei iuri debent, non potes illos conuenire.

Quintò, Qui ſoluit uſuras creditori uſurarij, poteſt ſolutum repetere; & ſi alia ratio ei non ſuppetat, uti occulta compenſatione: quod ſignum eſt, ei factam iniuriam, non ſolùm ab uſurario, ſed etiam à creditore. Antecedens patet, tum quia ſi ſoluiſſet uſurario, poſſet repetere, & uti compenſatione erga illum: ergo etiam dum ſoluit creditori uſurarii, qui eodem iure ſciens & prudens ab illo exegit, poteſt repetere & uti compenſatione: tum quia non eſt tranſlatum dominium illa ſolutione. ſicut enim non transfertur dominium uſurarum in uſurarium, qui proprio nomine illas exigit, ita neque in illum, qui nomine & iure uſurarii; præſertim cùm hic etiam ſciat non ſubeſſe titulum.

196 Ex dictis ſequitur Primò, Eum, qui ex ui talis chirographi ſolutionem accepit à debitore uſurarii, teneri ad reſtitutionem primo loco; quia tenetur ratione rei acceptæ, quamdiu pecuniam eius apud ſe habet: ea autem alienata tenetur ſolùm ſecundo loco, nempe ſi uſurarius, qui principalis eſt auctor damni per contractum uſurarium, & in cuius commodum facta eſt ſolutio ipſius creditori, non reſtituerit.

Tenetur ad reſtitu. primo loco.

Secundò, Poſſe utrumque conueniri & cogi per Iudicem ad reſtitutionem, ratione iniuſtæ actionis, per quam damnum alter accepit. qui enim damnum à pluribus per iniuriam accepit, ita ut ſinguli in ſolidum ſint obſtricti, poteſt à quolibet eorum compenſationem exigere, prout illi commodius fuerit, nec tenetur inter eos ordinem ſeruare, quamuis ipſi inter ſe ordinem tenere debeant: nam ratione iniuriæ habet immediatè Ius in ſingulos. Neque poteſt Magiſtratus impedire ne uſuræ ſolutæ repetantur, quia Clemens V. approbante Concilio generali, excommunicat omnes Iudices & magiſtratus, qui ſtatuunt uel iudicant, ut uſuræ, cùm repetuntur, non reſtituantur, vt patet Clemen. unica, de uſuris.

Ad argumenta.

Ad primum Reſpondeo, Apud Chriſtianos, ubi uſuræ puniuntur, non acceptari à uiris probis tales aſſignationes
197 quando conſtat eas non deberi. Sed quia plerumque præſumuntur iuſtæ, eò quòd non conſtet de contrario, ideo paſſim illis ſit ſolutio. ubi autem uſuræ communiter ſunt, non eſt mirum eas acceptari. ſed hæc cõſuetudo non facit illud licitum, cùm ſit corruptela contra Ius naturæ.

Exigere illas eſt iniuria.

Ad ſecundum, Nego nullam fieri iniuriam dum exiguntur illæ uſuræ: exigere enim id, quod nullo titulo eſt debitum, idque non gratia ſoluentis, ut ei commodetur, ſed gratia exigentis, eſt uera iniuria; & ſolutio non minùs ſit iniuſte, quàm ſi fieret ipſi uſurario, cum eodem titulo fiat. Accedit, quòd ſi iſte non exigeret, poſſet adhuc pecuniam retinere. Denique quia exiguntur à creditore uſurarii tamquam iniuſtum debitum: qua etiam in re ſit iniuria, cùm uſurarii titulus approbetur.

Ad tertium, etiamſi idem damnum accepturus erat per uſurarium, tamen hoc non excuſat alterum: tum quia fortè non tam citò; tum quia ſicut uſurarius illud iniuſtè intuliſſet, & fuiſſet obligatus ad reſtituendum, ita qui loco illius infert, iniuſtè agit & tenetur ad reſtitutionem.

198 Dico Secundò, Si mihi non conſtat illam iniuſto titulo exigendam, eò quod proximus non ſit condemnandus uſuræ, niſi res ſit euidens, poſſum tali aſſignatione uti, & exigere ſolutionem. Probatur Primò, quia quando res non eſt euidens, poſſum inducere in animum ſubeſſe cauſas, ob quas iuſtè poſſit exigi per meum debitorem; ac proinde me etiam poſſum exigere. Secundò, Quia cùm inter mercatores plerumque fiat ſolutio per aſſignationes; ſi propter aliquod leue dubium uel ſuſpicionem deberent recuſare aſſignationes, non poſſent inter ſe tractare. ſi tamen iuſtæ rationes dubitandi occurrant, inquirenda primùm eſt ueritas, uel aſſignatio recuſanda. manẽte tamen dubio poſt debitam inquiſitionem, potes eam ſuſcipere, quia in dubio proximus non eſt cenſendus uſurarius, ſed iuſtus negotiator; ac proinde eius aſſignatio putanda eſt iuſta. ſi tamen poſteà contrarium detectum fuerit, debeo eſſe paratus reſtituere, illo non reſtituente; niſi tempus uſucapioni neceſſarium effluxerit. Simile eſt in emptione rei, de qua dubito an ſit furtiua, ſeu an uenditor eam iure poſſideat. de quo uide ſupra cap.14.dub.4.

Petes, Quid ſi ipſe uſurarius uel alius iniquus poſſeſſor pecuniam ab aliquo iniuſtè acceperit, & ea mihi ſoluat, teneorne eam reſtituere ei, cui ſcio iniuſtè extortam, uel ſurreptam? 199

Reſpondeo, Si mihi conſtet hanc pecuniam materialem alienam eſſe, in rigore Iuris teneor eam reſtituere. Primò, Quia dominium non eſt tranſlatum in uſurarium, ut ſuppono; neque etiam in me, quia non poteſt uſurarius rei alienæ in me dominium transferre, ac proinde nullum Ius habeo ad eam retinendam. Secundò, Dominus illius pecuniæ poteſt eam ſibi uindicare, ubicumque eam inuenerit, etiam per occultam compenſationem, accipiendo æquiualens à poſſeſſore illius: quod ſignum eſt me teneri ad eius reſtitutionem; præſertim ſi ſciam eum, qui eam dedit, non reſtiturum æquiualens. Tertiò, Si equum, ueſtem, uel aliam rem, quam in ſpecie ſcio eſſe Petri, non poſſum retinere inuito Petro, cur poſſum retinere pecuniam, quam in ſpecie ipſius eſſe ſcio? Quartò, Non habeo ullum alium titulum ad eam retinendam, quàm illum, quem habebat iniquus poſſeſſor, à quo eam accepi; ſed ille non habebat iuſtum titulum ad eam retinendam; ſuppoſito quòd non uoluerit domino reddere aliam æquiualentem: ergo nec ego habeo ullum titulum iuſtum illius retinendæ, ſuppoſito quòd nec ego; nec ille habeat uoluntatem reſtituendi domino æquipollentem. Quintò, Acceptum à fure, uel alio iniquo poſſeſſore, reſtituendum eſt uero domino, omnium DD. ſententia; niſi uel contractum cum fure mox diſſoluas, ne amittas pretium rei: uel certò ſcias furem domino reſtiturum æquiualens, quod ipſi æquè placeat ac res ſua. Neque hic excipienda pecunia, quia omnes generatim loquuntur de re aliena, & eadem eſt ratio pecuniæ, & aliarum rerum, quæ functionem recipiunt, ſeu quæ in numero, pondere & menſura conſiſtunt.

Si ſcio hãc pecuniã eſſe alienam teneor ad reſtituere.

Dices, Dominus huius pecuniæ parùm curat cui hi materiales nummi dentur; quia non ideò redditur ipſius conditio peior, quamdiu prior iniquus poſſeſſor eſt ſoluendo; nam æquè facile poteſt recuperare rem ſuam: ergo non cenſet ſibi ullam à me fieri iniuriam, ſi ego hanc pecuniam, mihi à priore iniquo poſſeſſore numeratam, acceptem. 200

Obiectio.

Reſpondeo, Illum parùm curare cui illa pecunia numeretur, quia ille, cui numeratur, manet ſimiliter obligatus ad eam reſtituendam, ſaltem ratione rei acceptæ; non omnino per hoc quòd permittit eam alteri numerari, & ratam habet illam numerationem, intendit cedere Iure ſuo, quod in rem ipſam habet, aut liberare alterum obligatione, quam ex rei alienæ uſurpatione contrahit. Idem dicendum de omnibus rebus functionem recipientibus; nam ſi quis eas accipiat gratis, uel contractu oneroſo ab iniquo poſſeſſore, ſciens eſſe alienas; tenetur ratione rei acceptæ uero domino, etiamſi domino perinde ſit in quem hæc res fuerit alienata. Vnde patet, ſi is, cui hæc pecunia numeratur, eam acciperet cum animo non reſtituendi, etiam eo euentu, quo prior poſſeſſor nollet reſtituere; eum facere iniuriam uero domino, cuius illa pecunia erat: non enim poteſt eam acceptare, niſi cum animo reſtituendi, in euentum quo prior nollet reſtituere. Idem dicendum de iis, qui emunt pignora, quæ ſciunt eſſe in ſpecie aliena, vtpote pro ſolis vſuris accepta; ſed hoc vix vmquam conſtare poteſt: putantur enim vendita pro ſorte & vſuris; quæ venditio ſatis eſt ad transferendum dominium in vſurarium, etſi teneatur pretium ſupplere.

✠

CAPVT

CAPVT VIGESIMVM PRIMVM

De Emptione & venditione. *D. Thomas quæſt. 77.*

Habet 21. Dubitationes.

DVBITATIO PRIMA.

Quid Emptio, venditio, negotiatio, & hæc quibus prohibita.

1 RESPONDEO, *Emptio* definiri poteſt, *pactio pretij pro merce. Venditio, pactio mercis pro pretio.* colligitur ex L. 1. ff. de contrahenda emptione. vbi tria requiruntur pro forma, ſeu ſubſtantia huius contractus, merx, pretium, & mutuus conſenſus.

Merx. *Merx* vocatur quæuis res vendibilis, tales ſunt res omnes mobiles & immobiles, actiones & iura, quæ pecunia æſtimari & comparari ſolent. Item omnia bona præſentia & futura, ſimul ſumpta. hæc enim uno actu uendi poſſunt, etiamſi non poſſint donari, ut colligitur ex L. Stipulatio hoc modo concepta. 61. ff. de verb. oblig. quia per talem uenditionem non impeditur libera facultas teſtandi; cum poſſit de pretio teſtari: impeditur verò per gratuitam donationem. Pari modo merx & res uendibilis eſt hæreditas iam delata. non tamen ea, quæ nondũ delata eſt, vt quæ expectatur ab homine uiuente. huius enim uenditio eſt irrita; utpote contra bonos mores, ut patet ex L. 1. de hæred. uel act. uendita.

Pretium. *Pretium* uerò eſt nummus ſeu pecunia: hæc enim inuenta eſt ut ſit menſura & pretium omnium, quæ in contractus humanos ueniunt; ut docet Ariſtot. lib. 5. ethic. cap. 5. Neque hæc per ſe merx eſſe poteſt, aut inſtar mercis uendi; niſi ratione materiæ, uel circumſtantiæ, quæ ipſius rationi ſit extrinſeca: ut quia uetus, quia pulchra, quia commoda ad transferendum, quia abſens, quia difficilis recuperatu, &c. Ante uſum nummi non erat emptio, uel uẽditio, ſed ſolùm permutatio, ut d. L. 1. ff. de contrahenda emptione, habetur, ſed quia ea res erat incommoda, inuentus eſt nummus.

Perficitur conſenſu. *Eſt pactio.* hoc ponitur loco generis, quia emptio & uenditio ſunt ſpecies pactionis: uel potiùs partes unius integræ pactionis, quæ ſit ſpecies pactionis in genere. nam ex emptione & uenditione fit integrum pactũ; quod conſenſum duorum intrinſecè includit. iſtæ autem partes, etſi diſtinctæ ſint, tamen ſe mutuò reſpiciunt, adeò ut altera ſine altera non poſſit intelligi: ſicut in alijs relatis accidit.

Porrò conſiſtit hic contractus in nuda pactione, ſeu conuentione partium: nec requirit ad ſui ſubſtantiam traditionem rei aut pretij; quia ſolo conſenſu perficitur; ut dictum eſt ſupra c. 18. dub. 2. & habetur d. L. 1. ff. de contrahẽda emp. in fine. unde inter abſentes contrahi poteſt, & per nuntium, & per literas, ut ibidem dicitur. vt tamen transferatur dominium per hunc contractum, requiritur traditio, ut conſtat ex c. 3. dub. 3. vnde non ſecuta utrinque traditione, cenſetur adhuc incompletus. quia etſi ſecundùm ſubſtantiam perfectus ſit, non tamen habet ultimum ſuum complementũ, ad quod contrahentes peruenire intendunt. Hinc quando emptioni aut uenditioni pœna aliqua apponitur, ea intelligenda eſt de actibus utrinque per traditionem completis, niſi expreſsè legiſlator aliud intendat. Pari modo, non requiritur ſtipulatio; quia eſt contractus bonæ fidei: nec ſcriptura; niſi partes ante uel in contractu ita uelint ad maiorem ſecuritatem: & tunc cenſentur ſuſpendere ſuum conſenſum extremum, donec conuentio ſcripto ſit conſignata & relecta, ut docet Gomezius tom. 2. cap. 2. numero 17.

Eſt contractus reciprocus. Diſtinguitur ab alijs Cùm dicitur *pretij pro merce, & mercis pro pretio*, indicatur aperte, hunc contractum eſſe reciprocum, & requirere repromiſſionem, ſeu mutuum conſenſum. hac parte diſtinguitur tum à donatione & promiſſione liberali; tũ ab omnibus alijs contractibus, in quibus fit commutatio inter alia, quàm inter mercem & pretium: ut eſt permutatio, mutuum, & omnes contractus innominati. item locatio, & cõductio: res enim, quæ dicitur locari uel conduci, non datur pro pretio; ſed ſolùm conceditur ad uſum: quamuis uſus ipſe quodammodo uendi uideatur; quia pro pretio conceditur. ſed propriè non dicitur uendi; quia non tam uſus ipſe, quàm res utenda, proponitur in contractu.

Petes, Quid ſi pro re aliqua detur pecunia & res, (ut pro domo alia domus, & 100. aurei) eritne emptio uel uenditio?

2 **Si detur pecunia & res, pro eo.** Reſpondeo, Si res illa, quæ datur, ſit multò maioris ualoris, quàm pecunia; erit permutatio: ſi uero pecunia ſit multò maioris ualoris, cenſebitur emptio & uenditio; nam à maiori parte fit denominatio. quòd ſi ſint paris ualoris, uel ferè paris, cenſebitur talis contractus, qualem ipſi intenderunt. de quo uide Gomezium nu. 10.

3 **Tributum ex contractu emptio** Ex his ſequitur, quando tributum aliquod ſoluendũ eſt ex contractu emptionis & uẽditionis, hoc tributum ſtatim poſt conuentionem partium incipere deberi, etiamſi res nondum ſit tradita, aut pretium ſolutum; quia debetur ex contractu perfecto: hic autem perficitur ſtatim per conſenſum mutuum uerbis expreſſum. quod intellige ſi conſenſus ſit abſolutus, & pretium ſit determinatum. ſi enim **Si cõſenſus conditionalis.** conſenſus ſit *conditionalis*, ſuſpendit contractũ uſque ad euentum conditionis: qua poſita contractus perficitur; ſed eo modo, ut eius effectus, qui eſt obligatio abſoluta, Iuris fictione retrotrahatur ad tempus initi contractus, perindo ac ſi ab initio conſenſus abſolutus fuiſſet, ut conſtat ex L. Qui balneum. 9. & L. Potior. 11. ff. Qui potiores in pignore. & alijs iuribus.

Limitatio. Sed hoc intellige ſi conditio ſit caſualis, ſecùs uerò ſi poteſtatiua: tunc enim non fit retrotractio. Ita docet Bar. in d. L. Qui balneum. & fusè in L. Si is qui pro emptore. in q. 5. nu. 44. & ſeqq. ff. de uſucap.

Caſualis conditio dicitur, cuius impletio nõ eſt ullo modo in poteſtate eius cui imponitur, ſed pendet ab euẽtu fortuito; ut ſi naues ex India uenerint hoc anno.

Poteſtatiua eſt, cuius impletio eſt in poteſtate eius ſolius cui imponitur; ut ſi tutelã ſuſceperis; ſi officium tuum mihi reſignaueris.

Ratio eſt; quando cõditio eſt poteſtatiua, intendit is, qui conditionem apponit, allicere alterum ad celerem impletionem. vnde tunc impleta conditione non debet fieri retrotractio; ſed contractus tunc primùm incipiet, quaſi tũc ſolùm initus eſſet. alioquin non excitaretur ad conditionẽ celeriùs implẽdam. nam perinde eſſe ſiue citiùs, ſiue tardiùs impleretur: cùm æquè ad initium contractus obligatio retraheretur. Hæc autem ratio ceſſat, quando conditio contractui appoſita eſt caſualis. Vnde cùm is, qui hanc conditionem apponit, ſit ita affectus, ut uellet ſtatim inducere obligationem abſolutam, ſi ea conditio præſens eſſet, ita refert ſe ad euentum conditionis, ut ea poſita uelit omnia ſic geri, quaſi ab initio extitiſſet. Atque hoc modo interpretandi ſunt contractus, niſi conſtet aliam fuiſſe mentem contrahentium. Hi enim ita poſſunt contrahere, ut etiamſi conditio ſit caſualis, non fiat retrotractio; & è contrario ut fiat, quando eſt poteſtatiua. ſed tunc id diſertè debet exprimi: alioquin præſumendum in dubio ſicut diximus:

Si requirat ratihabitionem. Hinc fit, ut etiam debitum uectigalis retrorogatur, & debeat ſolui redemptori, qui erat tempore contractus; non autem qui eſt dum impletur conditio.

Simili modo, quando contractus requirit *ratihabitionẽ* alterius, etiamſi abſolutè initus uideatur, non cenſetur perfectus, niſi acceſſerit ratihabitio: quia talis contractus ex diſpoſitione Iuris continet tacitam cõditionem, quæ illi vim dare debet, eumque perficere, quæ vbi acceſſerit, perficitur quidem contractus; ſed eo modo, ut fictione Iuris hæc perfectio, & obligatio eam ſequens retrotrahatur, perinde ac ſi hæc omnia ab initio fuiſſent: nam perinde omnia ſunt agenda. Colligitur ex reg. Ratihabitionem, de reg. Iu. in 6. & L. fi. C. ad S. C. Macedon. ubi id eleganter explicatur: & ex multis alijs Iuribus, quæ citat Gomez. to. 2. c. 11. nu. 30. ubi hanc rem fusè tractat.

Si pretium indeterminatum. Denique non eſt perfectus contractus emptionis, ſi pretium non ſit *determinatum*, ut ſi contrahentes conferant illud in arbitrium tertij. eſt quidẽ ualidus contractus priuſquam ille definiat, ita ut non poſſint retrocedere abſque mutuò conſenſu; non tamen eſt perfectus, ut patet §. Pretium, Inſtitutio. de emptione & uenditio, unde non debetur uectigal ante definitionem. hic tamen non habet locum retrotractio; quia contractus fuit abſolutus, non conditionatus, aut requirens ratihabitionem; ſed ob ſolam pretij indeterminationem imperfectus. uidere de his eſt plura apud Gomezium ſuprà & noſtrum Molinam diſpu. 337.

4 *Negotiatio.* *Negotiatio eſt cùm quis rem aliquam comparat eo animo vt integram & non mutatam vendendo, lucretur;* vt ait Chryſoſtom. homil. 38. in Matth. & habetur cap. 11. Eijciens. diſt. 88. vbi illud *vendendo* accipitur generatim ut etiam *permutationem* contineat; nam apud barbaros negotiatio fit permutatione; & campſores permutatione pecuniæ negotiantur. Hæc res per ſe non eſt illicita, ſed indifferens; quia ad bonum, malum, uel indifferentem finem referri poteſt; vt oſtendit Diuus Thomas, quæſtione 77. articulo quarto.

5 Si Obijcies verba Chryſoſtomi, *Eijciens (inquit) Dominus vendentes & ementes de templo significauit, quòd mercator nunquam poteſt Deo placere: & ideò nullus Chriſtianus debet eſſe mercator.* Reſpondet D. Th. Chryſoſtomum loqui de eo, qui finem vltimum in lucro conſtituit, paratus offendere Deum mortiferè vt lucretur: quod plerique faciunt. vel (quod in idem redit) loquitur de eo, qui fraudibus & periurijs negotiationem exercet.

Clericis prohibita. Aduerte tamen Primò, Eam eſſe prohibitam Clericis, ut patet cap. Conſequens. d. 88. ubi Gelaſius ait, *Clericis ab indignis quæſtibus abſtinendum, & ab omni cuiuslibet negotiationis ingenio ceſſandum, aut in quocũque gradu ſint poſiti, mox à clericalibus officijs cogatur abſtinere.* Idem patet cap. Negotiatorem. 8. ex Hieronymo & cap. Fornicari. 9. ex Auguſt. & cap. finali, de uita & honeſtate Clericorum & c. Secundum 6. Ne Clerici uel Monachi, ubi Pontifex ait, *Sub interminatione anathematis prohibemus, ne Monachi vel Clerici cauſa lucri negotientur.* Ex his patet eſſe peccatum mortale, ſi multùm negotiationi dent operam. quod intellige de Clericis, qui ſacris initiati; de Monachis uerò generatim, vt notat Medina C. de reſtitu. quæſtio. 30. Cauſa ſecunda, in fine.

Ratio vetandi. Ratio cur Eccleſia id tam ſeuerè prohibuerit, eſt, tum quia ualde indecorum eſt, Clericos lucris captandis incumbere; tum quia mirè occupat animum & à ſpiritualibus auocat; tum quia plena eſt periculis periurij, fraudum & iniuſtitię. vnde Eccleſiaſtici 26. *Duæ ſpecies difficiles & periculoſæ mihi apparuerunt; difficilè exuitur negotians à negligentia* (intellige rerum ad ſalutem pertinẽtium) *& non iuſtificabitur caupo à peccatis.* Idem apertiùs Apoſtolus 1. ad Timotheum 6. *Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti ſimus,* rationem ſubdit, *Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & deſideria multa inutilia, & nociua, quæ mergũt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas.*

5 *Quid illis permiſſum.* Aduerte Secundò, poſſe Clericos comparare rem aliquam, vt ſit materia ex qua aliam conficiant, quã uendant; quia id non eſt negotiari; vt expreſsè Chryſoſtomus ſuprà docet. ſi olim Religioſi ſportas, ſtoreas, & ſimilia faciebant ut uenderent & ex pretio ſe ſuſtentarent: & Apoſtolus artem ſcenofactoriam faciebat. Similiter poſſunt agros proprios colere, ut fructus uẽdant; lapides uel metalla ex ſuis fundis cædere uel eruere, ſiue ea mutent in aliam ſpeciem ſiue non; greges in ſuis pr̨ediis alere, ut ex fœtu, lacte, lana, pecuniam conficiant, aut ut ipſa animalia adulta & ſaginata uendant, ut rectè docet Medina C. de reſtit. q. 30. Cauſa ſecunda, & Molina diſp. 342. hæc enim omnia ſunt fructus uel quaſi fructus agrorum.

Tertiò, Non poſſe tamen conducere aliena prædia, uel ſimiles res fructiferas, ut fructus uendant, & ita quæſtum faciant. etſi enim hoc non ſit negotiatio, eſt tamen expreſsè prohibitum 21. q. 3. c. 1. 2. & 3. ex Concil. Carthag. 1 & 4. ſecùs ſi pro ſua neceſſaria ſuſtentatione. Ibidem prohibetur ne ſuſcipiant adminiſtrationem uel procurationem domus ſæcularis. 6 *Conductio alieni prædij.*

Per alios negotiari. Quartò, Non eſſe peccatum ſi Clerici uel Religioſi per alios negotientur, qui totam induſtriam præſtent; ut ſi pecuniam in ſocietate mercatorum depoſitam habeant; quia tunc ceſſat ratio prohibitionis, & quia ſolùm prohibitũ eſt, ne per ſe negotientur, ut probat Medina ſuprà. uidetur tamen parùm decorum ſtatui eccleſiaſtico. vnde nõ putarem faciendum, niſi iuſta aliqua cauſa excuſet.

DVBITATIO II.

Quodnam cenſendum ſit æquale, ſeu iuſtum pretium rerum venalium.

RESPONDEO, *Iuſtum pretium* cenſeri, quod uel à poteſtate publica ob bonum commune eſt taxatum, uel communi hominum æſtimatione determinatum. 7 *Iuſtũ pretium.*

Imponitur dupliciter. 1. Per principem. Dupliciter enim ſolet pretium imponi. Primò, Per Principem vel Magiſtratum, qui conſideratis circumſtantiis, ex quibus ęſtimatio rerum pendet, ſtatuunt quanti uendi debeat; idque potiſſimùm ne emptores decipiantur, uel cogantur ſoluere pro libidine uenditorum. Hoc uocant DD. *pretium legitimum*, quaſi lege definitum. Quòd autem hoc iuſtum cenſeri debeat, (niſi fortè conſtet ſpe muneris, uel odio uenditorum, uel craſſa ignorantia taxatum eſſe:) patet; quia quod poteſtas publica ex officio ſtatuit, non poteſt à ſubditis in dubium uocari. atqui hoc pretium ſtatuit ex officio. ſicut enim ceteris in rebus bonum commune curare ad poteſtatem publicam pertinet, ita etiam in negotiatione; ad auertendas fraudes & pauperum expilationes.

8 *Circũſtantia conſiderãda in taxatione.* Accedit quòd Superiores poſſunt meliùs ceteris omnes noſſe circumſtantias, ex quibus ęſtimatio rerum creſcit uel decreſcit; quarum quædam ſpectantur circa merces ipſas, ut copia, inopia, neceſſitas, & utilitas earum: quædam circa uenditores, ut labores, expenſæ, pericula, damna in illis comparandis, adducendis & conſeruandis. item modus uendendi, nempe an ultrò offerant, an rogati uendant: quędam circa emptores, ſintue multi an pauci, ſitne pecuniæ copia an inopia.

9 *2. Communi hominũ æſtimatione.* Secundò, Imponi ſolet communi hominum intelligentium æſtimatione, unde dicitur *vulgare*: à quibuſdam verò *naturale*, tamquam à naturali prudentia conſtitutum, cernitúrque in iis rebus, quibus à publica poteſtate pretium non eſt impoſitum. quòd autem hoc iuſtum cenſeri debeat, patet ex L. Pretia. 63. ff. ad L. Falcidiam: ubi dicitur, *pretia rerum non ex affectu, nec utilitate ſingulorum, ſed communiter funguntur*, id eſt, definiuntur & taxantur; niſi fortè legendum ſit *finguntur*. ratio eſt; quia iudicium priuatum eſt fallax, & facilè lucri cupiditate peruertitur. iudicium uerò commune eſt minùs errori obnoxium. quare cùm hic certior regula non ſuppetat, hoc ſequendum eſt. Fit autem hæc communis æſtimatio conſideratis prædictis circumſtantiis: vide Nauarr. capit. 23. nume. 78. & ſequentibus, Medinam Codic. de reſtitutio. quæſtione trigeſimaprima. Couarruu. libro ſecundo uariarum, cap tertio, in principio.

10 *Differunt pretium legitimũ & vulgare.* Notandum autem, eſſe diſcrimen inter hæc duo pretia; quòd *pretium legitimum* conſiſtat in indiuiſibili; *vulgare* non item; ſed habeat quamdam latitudinem, ut docet Scotus diſtin. 15. quæſt. 2. & alii DD. ratio eſt, quia legitimum taxatur ab uno uel à multis in unum conuenientibus: uulgare autem à plurimorum iudicio pendet, qui non idem omnino iudicant. quod enim aliqui æſtimant 9. alii æſtimant 10. alii 11. Hinc fit, ut *pretium vulgare* ſit triplex ut communiter docent DD. *Infimum* ſeu pium, *medium*, *ſummum* quod & *rigoroſum* dicitur: v. g. pretium medium ſit 10. infimum erit 9. plus minùs. ſummum 11. rurſus medium ſit 100. infimum 95. ſummum 105. ut ait Couarruu. ſuprà 11 *Pretiũ vulgare triplex.*

num.

num. 1. ipſum quoque medium ſuam habet latitudinem, ſimiliter infimum & ſummum.

12 Hinc vlterius ſequitur, quando pretium lege taxatum eſt, non licere amplius accipere; ſed reſtituendum, ſi quid ſupra exigatur. quando autem pendet ex vulgari æſtimatione, licere eandem rem triplici illo pretio vendere, prout occaſio tulerit.

Quãdo pretiũ vulgare & legitimum diſcrepant.

Petes, Quid ſi pretium legitimum diſcrepet à vulgari, v.g. tritici legitimum pretium ſit 10. regalium, vulgare autem propter abundantiam vel raritatem emptorum ſit 8. licebitne vendere pretio legitimo?

Reſpon. & dico Primò, Si pretium legitimum maius ſit quam vulgare, ordinariè non eſſe licitum exigere pretium legitimum. ratio eſt, quia ordinariè pretium taxatur in gratiam emptorum vt non excedatur; non autem vt infra non deſcendatur, ſi circumſtantiæ varientur, & communis æſtimatio minoris faciat. Dixi *ordinariè*, quia interdum taxatur in gratiam venditorum, vt non minuatur; (vt fit in venditione cenſuum perpetuorum & vitalium & ſimilium iurium, quæ homines non niſi coacti penuria vendunt) & tunc licebit totum pretium legitimum exigere. Imò ſi quis minoris emeret, non eſſet tutus in conſcientia. ratio eſt, quia iudicium Magiſtratus præferendum eſt iudicio populari; nam Magiſtratus auctoritate publica & boni communis intuitu tale pretium conſtituit.

13 *Si legitimum ſit maius.*

14 Dico Secundò, Si pretium legitimum ſit minus, vulgare maius; non licebit exigere vulgare, ſed ſolùm legitimũ. ratio eſt; quia hoc cenſendum eſt verum rei pretium à Magiſtratu definitum, ne excedatur. Aduerte tamen, ſi mutatis circumſtantijs copiæ, inopiæ, & ſimilibus, Magiſtratus eſſet notabiliter negligẽs in pretio legitimo mutando; poſſet res vendi pretio vulgari; nam lex cenſeretur iniqua, ut rectè Ioan. Medina q. 36. Sed hoc non eſt priuatorum iudicare, niſi moraliter ſit euidens, (ſemper enim in dubio pro Superioribus eſt præſumendum) vt ſi conſtaret Magiſtratum corruptum muneribus, aut malè inſtructum de circumſtantijs mercium, vel odio vendentium aut ementium, pretium taxaſſe.

Si minus.

DVBITATIO III.

Vtrùm res eæ, quæ non habent pretium legitimum, vel vulgare, (vt ſunt quædam gemmæ, inſignes canes, falcones, aues Indicæ, picturæ veteres, & ſimilia) poſſint vendi quanti volet dominus.

15 QVIDAM affirmant; ita Sotus l. 9. quæſt. 2. ar. 5. & Petrus Nauarr. l. 3. c. 2. num. 11. Probatur Primò, quia cùm non ſint neceſſariæ vitæ humanæ, ſi quis velit eas emere, ſponte cenſebitur velle dare quod alter exigit: (alioquin non emeret, cùm nulla neceſſitas eum ad hoc compellat) quare venditor poterit accipere.

Sententia quorundam.

Secũdò, Quia *quiſque in rebus ſuis eſt moderator & arbiter*, vt habemus L. In re mandata. 21. C. mandati. & commune proloquium eſt, *rem valere quanti vendi poteſt*. L. 2. §. Si hæres. ff. ad Trebellianum S. C.

16 Reſpondeo tamen, contrarium verius videri, nempe res tales non poſſe vendi pro arbitrio venditoris, ſed iuxta æſtimationem intelligentiũ, vel certè iuxta æſtimationẽ ipſius venditoris, bona fide ſpectatis circumſtantijs ſupradictis, initam. colligitur ex Nauarro c. 23. nu. 78. & Caiet. in art. 1. quæſt. 77. Probatur Primò, Quia iuſtum pretium earum rerum, quæ nec lege, nec communi æſtimatione taxatæ ſunt, ſumendum eſt ex iudicio intelligentis mercatoris, qui ſpectatis circumſtantijs, ad rei valorem facientibus, eam æſtimet. atqui res quælibet dẽt vendi iuſto pretio: ergo non eſt licitum tanti vendere, quanti vendi poteſt. Maior probatur: quia hic certior regula haberi nequit, quàm iudicium intelligentis. Secundò, Non ideò res tanti valet, quia venditori placet eam tanti vendere; ſed quia prudentũ iudicio omnibus conſideratis tanti æſtimatur: ergo non poteſt eam vendere quanti lubet. Confirmatur: quia iudicium, quo iudicatur tanti valere, debet eſſe prudens; atqui nemo poteſt prudenter iudicare eam valere tanti ex eo, quòd venditor tanti velit vendere. Tertiò, Quia alioquin venditor rem eam, quam bona fide æſtimat. 10. poſſet vendere 100. vel 1000. ſi videret Principẽ aliquem ea delectari, eamque uelle emere.

Contraria verior.

Aduerte tamen, ſi venditor ei valdè afficiatur, poſſe hunc ſuum affectum æſtimare; (vt docet Nauar. ca. 23. n. 83.) ſed id bona fide fieri debet. 17

Affectus æſtimari poteſt.

Ad primum Reſpondeo, Illum emptorem non cenſeri ſponte donare exceſſum pretij, quia non intendit donare, ſed emere, & ſoluere dumtaxat pretium rei. vnde cùm in re nihil reſpondeat incremento pretij, non poteſt hoc incrementum inſtar pretij retineri. Nec refert, quòd ei nulla vis aut neceſſitas emendi inferatur, quia alioquin poſſent vſuræ peti ab eo, qui nulla neceſſitate coactus, ſed in luſum, vel in alias oblectationes mutuum petit. 18

Ad rationes.

Dices, ſi non intendit donare exceſſum pretij, cur illum dat, cùm ſciat rem non tanti valere, & nemo illum cogat emere?

Reſpondeo. Quia rem illam deſiderat, & mauult facere iacturam illius incrementi, quàm re illa carere: ſicut qui promittit uſuras vt habeat pecuniam præſentem ad luſum.

Ad ſecundum, Lex illa nihil ad rem facit, nam non loquitur de æſtimatione rebus imponenda; ſed tantùm ſignificat quemq; de rebus ſuis poſſe diſponere pro ſuo arbitratu, etiam in ſuum incommodum; mandatarium autem non poſſe. Commune autem dictum illud, *Res tanti valet, quanti vendi poteſt*; intelligendum eſt intra limites iuſtæ æſtimationis; quia iuſtitia pretij non conſiſtit in diuiduo. 19

DVBITATIO IIII.

Vtrùm liceat interdum pluris vendere vel minoris emere quam valeat.

D. THOM. Q. 77. a. 1.

NOTANDVM Primò, In foro externo non dari actionem ei, qui emendo cariùs vel vendendo vilius non eſt deceptus vltra dimidium iuſti pretij. v. g. ſi agrum tuum valentem nunc 100. libris, vendas 70. vel 60. vel etiam 50. libris, non potes intentare actionem ad reſcindendam venditionem, aut ad ſupplendum pretium; quia non es deceptus vltra dimidium iuſti pretij; ſecùs autem ſi vendidiſſes 48. vel 40. vel minoris. Pari modo, ſi agrum ualentem 100. libris, emas 152. uel pluris; potes agere vt uel reſtituatur exceſſus ille, uel emptio reſcindatur: non tamen ſi emeris 140. uel etiam 150. colliguntur hæc apertè ex L. 2. C. de reſcindenda uenditione, & L. 8. ibidem. & ex cap. Cùm dilecti & cap. Cùm cauſa, de emptione & uenditione uide Gomezium tomo 2. cap. 2. num. 22. & Couar. l. 2. uar. ca. 3. Permittit autem Ius utrimq; deceptionẽ, quæ non eſt ultra dimidium iuſti pretij, ad uitandas innumeras lites quæ ſequerentur, ſi ex qualibet fraude daretur actio. 20

Deceptio vltra vel citra dimidium iuſti pretij.

Notandum Secundò, Fraudatorem, qui citra dimidium decepit, non ideò excuſari à reſtitutione eius, in quo alterum circumuenit, ſiue emendo, ſiue uendendo, vt communis ſententia DD. habet. D. Thomas hoc articulo, D. Anton. 2. p. ti. 1. c. 16. §3. Io. Medina q. 32. Couar. 2. var. ca. 4. num. 11. & alij, quos ipſe citat. ratio eſt, quia illud, quod excedit, non cenſetur liberaliter donatum, ſed ſolùm quatenus debitum eſt titulo emptionis uel uenditionis, nempe tamquam iuſtum pretium, uel tamquam æquiualens & debitum pretio oblato. ſi ergo non eſt debitum, eo quòd ſuperet æqualitatem; non poteſt retineri, niſi conuenienti modo compenſetur, ſupplendo defectum pretij uel rei. uide Nauar. in c. Nouit, de Iudicijs notab. 6. nu. 54. & ſequentibus. 21

Tenetur in foro cõſcientia.

Hinc patet falli Ioannem Gerſon opuſc. de contractib. p. 2. propoſit. 11. (habetur in t. 2. alph. 35.) dum putat talem non teneri ad reſtitutionem: (quamuis peccarit & confiteri teneatur) eò quòd ſcienti & uolenti non fiat iniuria: quia ille non eſt abſolute uolens, ſed ſolùm modo explicato; ſicut is, qui ſoluit uſuras. Adde, ſententiam illam includere repugnantiam. ſi enim talis fraudatio eſt peccatum, certè eſt peccatum contra iuſtitiam: ac proinde obligat ad reſtitutionem. Neque leges approbant hoc, tamquam 22

Opinio Gerſonis.

Digitized by Google

quam licitum, ſed permittunt, non cogendo reſtituere, aut contractum reſcindere, ad maiora incommoda vitanda; vt docet D. Thomas hoc articul. primo, & Bartolus in legem illam 2. & 8.

23 Nec obſtat Lex, In cauſæ cognitione. 13. in fine, ff. de minoribus, vbi dicitur; *Idem Pomponius ait, in pretio emptionis & venditionis naturaliter licere contrahentibus ſe circumuenire.* nam hoc intelligendum eſt de circumuentione intra latitudinem iuſti pretij, vt ait Couar. l. 2. var. c. 3. nu. 2. vel dicitur *licere naturaliter*, quia Iure gentium permittitur. His poſitis,

Cauſa vendendi pluris.

Reſpondeo, & dico Primò, Eſſe aliquas cauſas, ob quas licitum eſt interdum pluris rem vendere, quàm per ſe ipſa alioquin valeret aut venderetur. Prima eſt, Ratione of-
24 ficij mercandi; ſic mercatores poſſunt paulò pluris vendere, quam ab alijs vendi ſoleat, qui non ex officio, ſed ex occaſione aliquid vendunt. Ita Ioann. Medina, C. de reſtitut. quæſt. 3. & Secundum art. & Caiet. ar. 1. ratio eſt, quia pretio eſt æſtimabile, quòd curas & cogitationes ſuas in rebus conquirendis, conſeruandis & diſtrahendis aſſiduè impendant, aliaſque multas lucrandi rationes omittere cogātur. Hinc fit vt multò pluris æſtimetur res, dum vendenda eſt à mercatore, cui ex officio competit eam vendere, quā dum venditur à milite vel mechanico, qui fortuitò illam obtinet & vendit.

1. Ratione officij mercandi.

Aduerte tamen Primò, Non ideo poſſe mercatorem pluris vendere, quàm lege vel communi æſtimatione ſit præſcriptum; quia in taxatione pretiorum habita eſt ratio officij mercandi.

25 Secundò, ſi ille, qui vendit aliquid ex occaſione, tātum exigat, quantum ſolent mercatores, non facere iniuriam emptori, modò res ſit æquè bona, quia poteſt eam vendere pretio currenti, etiamſi ipſe eas curas & impenſas non habuerit, quas mercator. non enim neceſſe eſt ipſum ſubijſſe omnia incommoda, ex quibus æſtimatio creuit vt illam æſtimationem petere poſſit. Nec obſtat, quòd minoris in manibus eius æſtimetur; quia non ideò minoris æſtimatur, quòd reuerà minoris valeat, ſuppoſitā voluntate eam opportunè vendendi; ſed quia tales nolunt vel neſciunt opportunitatem expectare, & vltrò emptoribus ingerunt.

Poteſt vendi pretio vſitato.

26 Secunda, Ratione lucri ceſſantis vel damni emergentis ex rei alienatione, vel ratione peculiaris affectus aut oblectationis, qua ſe priuat, poteſt eam pluris vendere, quā per ſe valeat, iuxta æſtimationem ipſius lucri vel damni, oblectationis, vel affectus. ratio eſt, quia hic non tantùm vendit rem illam nudam, ſed etiam ſuum commodum vel oblectationem vel affectum: ergo etiam horum æſtimationem exigere poteſt, etiamſi res habeat pretium legitimum. vt rectè docet Pet. Nau. l. 3. c. 2. num. 23.

2. Ratione lucri ceſſātis, &c.

Hic tamen tria notanda ſunt, Primò Venditorem debere emptori ſignificare cauſam cur tantum exigat, ne putet rem pluris valere, quia fortè non cupit illius incommodum redimere.

27 Secundò, Si ratione affectus, quo erga rem afficitur, eam pluris æſtimet; affectum illum debere aliqua iuſta ratione niti, ob quā prudenter poſſit tanti æſtimari: vt ſi gemmam valdè raram, vel ſtatuam valdè antiquam habeas.

Ob affectū.

Sed quid, ſi affectus ille ratione non nitatur, & nihilominùs verè ex illo affectu rem tanti facias, quanti pretium, quod exigis? vt ſi domum valentem 1000. aureis æſtimes bis mille, quia accepta longo ordine à maioribus. Quidam admittunt; quia ſua incommoda quiuis æſtimare poteſt. Equidem non omnino probauerim; quia affectus à ratione alienus corrigendus eſt, non enormi pretio redimendus, vel ſolandus.

28 Tertiò, Titulo lucri ceſſantis, rem poſſe pluris vendi, ſi eam conſtitueras ſeruare, donec pluris eſſet valitura, & iam ſe aliquis emptor offerat. poteſt autem tunc paciſci dupliciter. Primò, De pretio determinato: & quidē ſi certum ſit rem illo tempore valituram, v. g. 30. aureos, potes eam nunc vendere 30. detractā tamen æſtimatione cuſtodiæ & periculi corruptionis vel interitus rei. vnde ſi cuſtodiam & periculum æſtimes ſolùm duobus aureis, potes vendere 28. ſi vno tantùm, 29. Si autem ſit dubium an valebit 30. tamen certum ſit valituram inter 24. & 30. potes eligere pretium, quod ſit medium inter 24. & 30. idque maius vel minus pro ratione dubij. & in hoc caſu intelligendum eſt cap. In ciuitate, de vſuris. loquitur enim de eo, qui rem ſeruaturus erat vſque ad tempus ſolutioni deſtinatum, & dicit eum nunc poſſe illam vendere eo pretio, quo plus minuſve illo tempore putatur valitura; id eſt pretio medio inter ſummum & infimum illius temporis. vide Couarru. 2. var. c. 3. num. 6. Secundò, Poteſt paciſci de pretio indeterminato; nempe vt emptor ſoluat quantum euentus oſtendet communiter valere eo tempore, quo vēditor ſtatuerat vendere; detracta tamen ęſtimatione cuſtodię & periculorum. non poteſt tamen paciſci vt ſoluat ei ſummum pretium, quo tunc valebit; quia non eſt certus ſe eo vendituꝝ rum, ſi rem aſſeruet; & ita non ceſſat ei certò hoc lucrum. detrahenda ergo æſtimatio illius certitudinis, id eſt, quanti æſtimatur, eſſe certum de ſummo pretio.

Si cōſtitueras rem ſeruare.

Dupliciter poteſt paciſci.

Tertia cauſa, cur poſſis pluris vendere, eſt ratione laborum & expenſarum, quas ſubijſti in rebus illis conquirendis, aduehendis & conſeruandis: hoc tamen intelligendum eſt, ſi res illæ non habebant pretium ſtatutum; tunc enim, cùm pretium primò ſit imponendum, poteſt venditor habere rationem expenſarum extraordinariarum in eo taxando. vt videmus in mercibus, quæ deferuntur per loca periculoſa, vbi opus eſt comitatu manus militaris aduerſus volones. non tamen hoc intelligo de expenſis ratione infortunij vel per imprudentiam factis. ſecùs verò eſt ſi res illæ iam pretium ſuum, quo paſſim vendantur, habēt: quia ſemper tenetur eas vendere pretio currente, vel ſibi reſeruare; vt docet Medina q. 31. & Couar. l. 2. var. c. 3. num. 3. & alij. In hoc enim pretio taxando iam habita eſt ratio laborum & expenſarum, quæ ordinariè fieri ſolent. quòd ſi ab aliquo plures factæ ſint, ipſius eſt infortunium; nec ideò pretium commune augere poteſt; ſicut nec tenetur minuere, etiamſi nullas expenſas fecerit. hæc enim eſt conditio mercatorum. vt ſicut poſſunt lucrari, ſi merces habuerint expenſis exiguis, ita perdere, ſi ingentibus, & extraordinarijs. 29

Ratione laborum & expenſarū.

Quartò, Ratione copiæ emptorum & pecuniarum, & penuriæ mercium, poſſunt res pluris vēdi, quàm alioquin venderentur, ſi emptorum vel pecuniarum eſſet raritas, vel mercium abundantia. ratio eſt, quia ex his creſcit æſtimatio cōmunis mercium. id enim pluris æſtimatur, quod à pluribus quæritur, quodque difficiliùs vel minore copia inuenitur. minoris verò, cuius maior eſt copia, vel quod minus quæritur. Hac ratione interdum fit vt repentè rerum pretia valdè augeſcant, ſuperueniente magnā emptorum, qui opulenti ſunt, & auidi ad emendum, copia; & ſtatim illis abeuntibus ad priorem ſtatum redeant: vt cùm Princeps cum aula ſubitò ad aliquod oppidum venit, vel claſſis Indica appellitur, vt rectè docet Molina diſpu. 346. quò caſu non cenſet damnandum, quòd res cariùs vendantur externis illis, quàm indigenis; ſi pro vtriſque ſit ſatis magna copia. nam reſpectu externorum illorum, qui pecunia abūdant, & plurima emere volunt, res iſtæ cenſentur pluris valere, quàm reſpectu indigenarum. Si tamen res non ſufficerent pro vtriſque, accreſceret pretium abſolutè reſpectu omnium: neque venditores permittendi eſſent vendere cariùs exteris, vt viliùs dent indigenis. Vel dici poteſt, vtroque caſu accreſcere pretium reſpectu omnium; neque venditores teneri minoris vendere indigenis, quàm aduenis: tamen conſuetudine receptum eſſe, vt indigenis fiat gratia, eò quòd incrementum illud ſit fortuitum & tranſiens. non enim eſt illicitum vendere cariùs exteris, quàm incolis: modò limites pretij rigoroſi non excedantur cum exteris. 30

Ratione copiæ emptorum, &c.

An cariùs exteris vēdere liceat.

Quintò, Si vendas in gratiam emptoris, aliàs non venditurus, potes aliquanto pluris æſtimare, quàm ſi venderes ſponte. ratio eſt, quia æſtimabile pretio eſt, quòd rem tuā, quę venalis non erat, venalem facias. Sed hoc limitauerim, ſi aliquid inde incommodi vel moleſtiæ ſentias. 31

Si in gratiam emptoris.

Aduerte tamen, non poſſe rem pluris vendi ob ſingularem aliquam vtilitatem vel neceſſitatē emptoris, (vt multi abſque ulla conſcientia faciunt) Ita D. Thomas hoc ar. & communiter DD. ratio eſt, quia nemo poteſt alteri vendere id, quod eſt ipſius; illa autem vtilitas eſt ipſius emptoris non venditoris, & prouenit ex aliqua alia circumſtantia, cuius venditor non eſt cauſa.

Vtilitas emptoris.

Dico Secundò, Sunt etiam aliquę cauſę ob quas emptor poteſt interdum emere rem minoris quàm alias valeret. Primò, Si emptori parùm eſt vtilis, eamque in gratiā venditoris emat. Ita Medina quæſt. 10. 32. Nauarrus cap. 23. nu- 32
mo. 84. & alij. pretium enim vileſcit, tum ex eo, quòd emptores

Cauſa emendi minoris.

ptores non inueniantur, tum ex eo, quòd ipſis res parũ ſit commoda. Secundò, Ratione modi uendendi; ut ſi uendantur auctione publica, vel ſi quærantur aut rogentur emptores. nam vt prouerbio dici ſolet (teſte Caietano) *merces vltroneæ vileſcunt pro tertia parte.* Ita Caiet. ar. 1. Medina ſuprà §. Similiter. Couarruu. ſuprà, num. 5. Nauar. cap. 23. nume. 78. & alij. ratio eſt, quia iſte modus uendendi indicat copiam mercium, & paucitatem emptorum, qui communi modo uelint emere; quæ duo faciunt rem minoris æſtimari: ſic ſpolia militum paruo ueneunt. Similiter ſi res ſit inutilis, uel incommoda uenditori, minoris æſtimatur.

33 *Ratione modi vendendi.*

34 *Cenſus.*

Notandum tamen Primò, Si res habet pretium legitimum, ſtatutum in gratiam venditoris (vt ſit in cenſibus, præſertim nouis) non debet diminui ratione modi vendendi, aut ratione copiæ. quia hoc pretium non ſtatim mutatur ob aliquarum circumſtantiarum uariationem, ſi ordinatio eadem perſeueret: alioquin liceret emere reditum nouum aurei unius, aureis 12. ſi emptor rogaretur; quod eſt falſum: quia eſt contra legem receptam. ſecùs eſt in reditibus antiquis; quia pretium legitimum ob varias cauſas circa hos, conſuetudine eſt abolitum, præſertim in Belgio.

35 *In auctione pretium ſit maius.*

Notandum Secundò, In auctionibus interdum excedi pretium commune ex emptorum contralicitatione: & tùc probabile eſt uenditorem non teneri ad reſtitutionem; ut docet Petrus Nauar. ſuprà & Mercatus. ratio eſt, quia ibi res ſubſunt fortuito & incerto pretio; ut ſicut plerùmque uenduntur minoris quàm ſit pretium mercatorum, (ob ementium raritatem & frigus) ita uendantur interdum pluris ob ementium multitudinem uel feruorem; quare ſicut illud ad malam, ita hoc ad bonam fortunam ipſius cenſebitur pertinere. confirmatur, quia iuſtum pretium illius fori eſt, quod abſque fraude poteſt illo modo uendendi obtineri: ſic enim paſſim habet hominum doctorum & proborum uſus.

36 *Ratione copia mercium, &c.*

Tertiò, Simultæ ſint merces & pauci emptores: ut fieri ſolet in fine nundinarum; maximè cum tunc accedit etiam inopia pecuniæ: hæc enim ualde minuunt pretium vulgare rerum uenalium. Dico *vulgare*, quia *legitimum pretium* non tam facilè uariatur. quare non licet ſtatim ab eo recedere.

37 *Ratione donationis.*

Quartò, Ratione donationis poteſt res emi minoris quàm ſit pretium commune, quando uenditor cenſetur defectum pretij condonare: ſicut è contrario poteſt pluris uendi, quando emptor cenſetur exceſſum pretij donare. Ita Conradus quæſt. 57. & 58. de contract. Medina quæſtio. 32. hæc tamen donatio non præſumitur interuenire, quando vel ignorantia iuſti pretij, uel neceſſitas emendi, aut uendendi interuenit; ſed requiritur ut contrahentes ſciant rerum pretia, & omnino liberè contrahant, abſque fraudis aut coactionis admixtione. Neque puto hæc ſufficere, niſi coniunctio aliqua ſanguinis, uel amicitia intercedat. nam inter extraneos non præſumitur donatio, niſi huius euidentia ſigna appareant. vide Caiet. ar. 1. & Couarru. l. 2. variar. cap. 4. nume. 9.

38 *Si ſimul multa emas.*

Quintò, Ratione copiæ mercium, quas ſimul emis, poteris emere minoris, quàm ſi paucas emeres. ratio eſt; quia uenditorem exoneras multis curis & occupationibus, quas circa illas merces habuiſſet, eumque reddis expeditiorem, ut ſtatim alias comparet. quod magis cedit illi in lucrum, quàm ſi eas pretio ordinario ſenſim vendidiſſet. vnde hic modus emendi, facit ut uenditor pretium accidat, & minuat.

DVBITATIO V.

Vtrùm ſi ſciam pretium mercis mox minuendum, poſſim eam vendere pretio currente.

39 VERBI gratia, accepi litteris magnam copiam aliunde aduehi, uel breui in lucem proferendam, quæ hactenus ſuppreſſa fuit; vtrùm poſſim id diſſimulare & uendere pretio uſitato.

Diſputatur hæc quæſtio apud Cicer. l. 3 offic. inter Antipatrum & Diogenem Babylonium. Antipater uult id eſſe contra officium boni uiri; Diogenes negat. vtrùm autem ſit contra iuſtitiam non clare exprimunt. Cicero tamen id clarè affirmat. Idem tenet Medina c. de reſti. q. 35. & Conradus qu. 62. & 63. de contractibus. Sed contrarium eſt uerius. vnde

Reſpondeo, Etiamſi uenditor ſciat futuram pretii remiſſionem, emptorque neſciat, nihilominùs poteſt res ſuas abſque iniuſtitia uendere pretio currente. Ita D. Thom. quæſt. 77. ar. 3. ad quartum, & Caiet. ibidem, Silueſter v. Emptio, quæſt. 15. Sotus l. 6. quæſt. 3. ar. 2. ad tertium. Couarruu. ad reg. Peccatum par. 2. §. 4. num. 5. & 6. & alii. ratio eſt, quia res iuſtè uendi poteſt iuxta communem æſtimationem pro tēpore urgentem. nam iuſtum pretium eſt, quod uel Principis lege uel communi æſtimatione conſtat. confirmatur, quia priuata ſcientia uenditoris communem ſenſum & æſtimationem non mutat, ſicut nec priuata ſcientia emptoris illam mutat: alioquin emptor non poſſet emere pretio currente, ſi ſciret pretium poſteà ualdè augendum, quod tamen falſum eſſe conſtat exemplo Ioſeph. Geneſis 41. qui ſciens poſteà fore maximam caritatem, omne frumentum Ægypti pretio currente comparabat. 40 *Poteſt vendi pretio currente.*

Dices ex Medina Primò, Illa communis æſtimatio non eſt prudens: non enim facta eſt ex omnibus circumſtantiis ad ualorem rei facientibus. *Obiectiones.*

Reſpondeo, Negando illam non eſſe prudentem: ſufficit enim ut ſit facta ex circumſtantiis, quæ communiter ſciri poſſunt. euentus enim futuri non poſſunt uulgò cognoſci: unde ex illis ſumi nõ debet æſtimatio rei. alioquin ſemper iniquo pretio res uenderetur, quando imminet maior copia mercium; uel ratione fertilitatis, uel ratione nauium aliunde aduehentium, uel alio caſu, quamuis uterque contrahentium id ignoraret. 41

Dices Secundò, Merces iam aduectæ & præſentes faciũt decreſcere pretium: quia abundantia mercium minuit pretium: ergo etiam illæ, quæ breui erunt præſentes: quia, quæ parùm diſtant, non uidentur abeſſe, & habentur quaſi præſentia.

Reſp. Abundantia præſens uel imminens facit decreſcere pretium, ſi paſſim ſciatur; ſecùs ſi ignoretur. vnde etiamſi merces ſint in portu, uel in oppido, ſi id uulgò ignoretur, non decreſcit pretium. vnde potes tuas pretio antiquo eatenus uſitato, uendere. 42

Dixi *abſque iniuſtitia poſſe ſic vendi*, quia interdum fieri poteſt contra charitatem; ut ſi uni ingentem copiam talium mercium uendas, qui inde graue damnum incurret, ſtatu & fortunis euertendus. regulariter tamen non eſt contra charitatem; (vt apertè indicat D. Thomas cùm ait, *abundantioris fore virtutis, ſi pretium minuat uel futuram copiam exprimat*) quia poteſt quis rebus ſuis conſulere, etiamſi inde par damnum proximo obueniat. Cauendum tamen hic eſt, ne emptorem fraudibus uel mendaciis alliciat ad emendum; quia ſic iniuſto modo eſſet illi cauſa damni: ac proinde teneretur ad reſtitutionem. vt ſi ſubornaret aliquem, qui emptoribus perſuaderet pretium breui augendum. Si tamen ipſe rogatus, an non expectentur naues, uel an non ſit futura maior copia, diceret ſe neſcire, putarem non teneri ad reſtitutionem; quia non tenetur ueritatem aperire cum tanto ſuo incommodo. Imò quidam putant non teneri, etiamſi diceret non fore copiam: hoc enim mendacium cenſeri officioſum, ad uitãdum damnum proprium: ſicut ſi pauper aſtans oſtio diuitis, & expectans eleemoſynam, diceret alteri pauperi accedenti, iam eſſe datam, non teneretur: ſecùs ſi alius, cuius nihil intereſt, ſic mentiretur: cenſeretur enim cauſa nocendi eſſe mentitus. Ita Petrus Arragon qu. 77. ar. 5. Quæ ſententia probabilis eſt, ſi ille in hoc non ſit cenſendus fide dignus: tunc enim qui credit, ſuæ leuitati imputet, ſi quid inde incommodi ſentiat. 43 *Poteſt eſſe contra charitatem.*

Ex his patet, quid dicendum ſit de caſibus, quos Medina proponit, Primò, Si ſcias obſidionem futuram, poſſe te celeriter merces, quas habes in ciuitate, diuendere pretio currente, non monitis emptoribus de periculo impendente. Secundò, Poſſe te elocare domum tuam pretio ſolito, etiãſi ſcias pretia elocutionum minuenda, ob aulæ receſſum. Tertiò, Poſſe te uendere triticum tuum pretio currente, etiãſi ſcias Magiſtratum condidiſſe decretum de illo minuendo. ſi tamen hoc nondum eſt promulgatum. Idem dicendum de pecuniæ commutatione, & alienatione. 44

In hoc

Digitized by Google

In hoc tamen tertio caſu quidam putant non poſſe te plus tritici, vel alterius mercis (cuius pretium per Magiſtratum ſcis eſſe minuendum,) vendere, quàm venditurus eras, ſi id non ſciuiſſes: alioquin ſi ratione huius ſcientiæ amplius vendas, teneri te ad reſtitutionem. Ita Molina diſputat. 354. & quidam Iuriſperiti, quos ibi citat. ratio eſt, quia ſi Magiſtratus alicui aperiret ſuum decretū ante promulgationem, qui occaſione huius notitiæ cum aliorum damno ditaretur, teneretur ad reſtitutionem, quia dedit occaſionem damni: ergo etiam ille tenebitur, qui hac occaſione ditatus eſt, quomodocumque tandem ea ſcientia ad ipſum deuenerit.

46 Sed contrarium videtur verius, nempe non eſſe contra iuſtitiam, etiamſi occaſione illius ſcientiæ plus mercium vendas: quod expreſſè tenet Couarruuias loco citato. Probatur, quia etiamſi ſciam decretum à Principe vel Magiſtratu conditum circa merces vel monetam; tamen quamdiu illud non eſt promulgatum, non obligat, nec vllam vim habet; ac proinde antiquum pretium adhuc durat: ſicut prior lex vim habet, etiamſi alia, qua hæc abrogetur, iam ſit conſcripta; modò tamen non ſit promulgata: ergo poſſum vendere pretio antiquo.

47 Dices, Poſſe me vendere pretio antiquo bona fide, vt alij vendunt, qui decretum neſciunt, donec illud decretum promulgetur; non tamen poſſe me ratione notitiæ huius decreti vendere plus mercium eo pretio, quàm alioquin eram venditurus; quia non poſſum priuatim cum aliorum diſpendio vti lege, quę omnibus debet eſſe communis. Sed

Quædam reſponſio. hæc reſponſio non ſatisfacit; Primò, Quia nulla lex vetat ne vtar notitia illius decreti in meum commodum. Secundò, Quòd vendam aliquid permotus notitia illius decreti, vel ob aliam cauſam, nihil facit ad ęqualitatem vel inęqualitatem, quæ ſeruanda eſt in contractibus. atqui ſi vendam modium frumenti pretio currente, nihil ſciens de illo decreto, erit æqualitas inter rem & pretium, iuſtaque venditio; nec tenebor ad reſtitutionem, etiamſi pretium paulò pòſt per decretum minuatur. ergo etiam erit æqualitas & iuſta venditio, etiamſi ſciam illud decretum. Tertiò, Intentio interior non poteſt facere vt actio exterior alias iuſta, fiat iniuſta, & obliget ad reſtitutionem vt oſtenſum eſt capit. 12. nu. 129.

48 Ad rationem in contrarium, Reſpondeo negando conſe-

Ad rationem contrar. quētiam; Magiſtratus enim ex officio tenetur dare operam quantum fieri poteſt, ne ex huiuſmodi decretis, quibus pretia mutantur, aliquibus præ alijs damnum obueniat. Hinc tamen non ſequitur, illum, qui notitia tali vſus eſt, teneri; quia non tenetur ex officio ciuium commoda curare, vel damna auertere. ſicut ſi Magiſtratus ſine cauſa excluderet alios venditores & ita mercium tuarum pretium valdè excreſceret; teneretur ille ciuibus compenſare damnum illius incrementi: quia contra officij ſui debitum eſt cauſa cur pretium ita creuerit, tu tamen non teneris; quia res tua

49 tanti valuit, ſuppoſita aliorum excluſione. Si tamen fuiſti cauſa, cur Magiſtratus alios excluderet iniuſtè; teneris de damno, tum excluſis, tum Reip. idque primo loco, quia in tuum commodum ad hanc iniquitatem, Magiſtratum induxiſti. Idem videtur dicendum ſi muneribus corruptum induxiſti, vt tibi decretum ſuum ante promulgationem patefaceret, & hac ratione merces tuas cum graui aliquorum damno, magno pretio diſtraxiſti.

Neſcio tamen an hoc ſecundum ſit ſatis ſolidum, quia illa reuelatio magiſtratus, etſi ſit contra officium (ac proinde ob illam poſſit puniri, ſicut ob violationem aliorum ſecretorum) tamen non videtur cauſa damni iniuſti. Nā iſte iuſto pretio merces ſuas vendidit. Vnde nec ipſe reuelator videtur ante ſententiam, qua ad hoc condemnetur, ad reſtitutionem ſeu compenſationem damni teneri.

Simile eſſet, ſi in caritate annonæ ſcriberetur ad Magiſtratum magnam frumenti vim intra octiduum adfuturam; & aliquis ex ipſis, quamuis impoſitum eſſet omnibus communi conſilio ſilentium, hoc amico patefaceret, vt intereà omne ſuum frumentum diuenderet: non videtur eo caſu ille reuelator ad compenſationem vllam teneri.

DVBITATIO VI.

Vtrùm liceat cariùs vendere dilata ſolutione, ſeu credito, quàm vendi ſoleat præſenti pecunia.

RESPONDEO & dico Primò, Intra limites iuſti pretij licitum eſt vendere rem cariùs dilata ſolutione: vt ſi præſenti pecunia vendebas infimo vel mediocri; potes credito vendere pretio ſummo: quia omne illud pretium cenſetur iuſtum. 50 *Venditio credito.*

Dico Secundò, Supra pretium rigoroſum, quo res poterat vendi pecunia numerata, non licet eam vendere ob ſolam dilationem ſolutionis. eſt communis ſententia Doctorum: ratio eſt, quia dilatio ſolutionis eſt implicitum quoddam mutuum (dum enim creditor differt ſolutionem, perinde facit, ac ſi acceptam à debitore pecuniam eidem mutuet,) atqui pro mutuo nihil licet accipere ſupra ſortem: ergo nec pro dilatione ſolutionis, vltra iuſtum pretium. 51 *Supra rigoroſum.*

Aduerte tamen, ſi res, quæ nunc valet 10. tempore ſolutionis, creditur valitura plus, minuſve quàm 12. poſſe nūc vendi duodecim credito; ſi tamen eam rem venditor vſque ad illud tempus conſtituerat ſeruare, vt patet ex cap. In ciuitate. 6. de vſuris, de quo ſuprà dub. 4. tunc enim non ratione dilatæ ſolutionis, ſed ratione lucri ceſſantis tanti vendit. vnde etiam præſenti pecunia poſſet tantidem vendere. ſecùs tamen ſi non conſtitueret ſeruare. Qua in re fallitur Caietanus quæſtio 78. ar. 2. ad ſeptimum, vbi docet, quando quis vendit credito, & res tempore ſolutionis erit maioris pretij, poſſe nunc de illo pretio paciſci, etiamſi rem non conſtituiſſet ſeruare in illud tempus. ratio ipſius eſt, quia tempore traditionis pretij completur contractus ex parte ementis: atqui tunc res valet pluris, quàm tempore conuentionis: ergo poſtulat æqualitas vt detur maius pretium. 52 *Si dubium an pluris valebit.*

Sed contrarium eſt communis ſententia DD. vide Couarruu. lib. 2. variarum cap. 3. num 6. & Medinam quæſtio. 38. cauſa 5. ratio eſt, quia hoc ipſo, quo venditor rem tradit, amittit eius dominium, fitque emptoris: vnde ſi creſcat eius pretium, creſcit emptori; ac proinde venditor non poteſt quidquam pro eo incremento exigere: niſi ipſe eam rem fuiſſet ſeruaturus. Nec obſtat cap. In ciuitate, de vſuris, quia loquitur de eo, qui merces erat ſeruaturus; vt exponit Gloſſa & Doctores communiter. & colligitur ex capitu. Nauiganti. 19. ibidem. vbi ſimilis ſpecies facti expeditur.

Ad rationem Caietani Reſpondeo, Cōtractum emptionis & venditionis eſſentialiter compleri mutuo conſenſu verbis expreſſo, & pretium rei eſſe ſpectandum ſecundum valorem rei, quem habet tempore traditionis, quando trāſfertur dominium in emptorem. dicitur autem compleri ſolutione pretij, quia eſt finis & terminus contractus; vel dictum eſt dub. 1.

Dico Tertiò, Licitum eſt tamen augere pretium ratione lucri ceſſantis vel damni ex illa dilatione, ſeu credito venditione emergentis. patet ex dictis c. 20. dub. 12. ſicut enim in mutuo ob hanc cauſam licet vltra ſortem exigere, ita in venditione ſupra iuſtum pretium; quia dilatio ſolutionis eſt quoddam mutuum implicitum. 53 *Ratione lucri ceſſantis ex dilatione.*

Dico Quartò, Etiam licitum eſt aliquid exigere ſupra iuſtum pretium ratione periculi ſortis cui mercator credito vendens exponitur. Item ratione expenſarum & moleſtiarum, quas timet in recuperanda ſorte. Io. Medina C. de reſti. q. 38. 5. Ad tertiam cauſam. Corduba q. 78. Petrus Nauar. l. 3. c. 2. nu. 110. conſentiunt Sotus lib. 6. q. 4. ar. 1. ad 3. & Nauar. c. 23. num. 81. quoad ſecundam partem; primam tamen negant. 54 *Ratione periculi ſortis & moleſtiarum ſolutionis.*

Sed probatur Primò, Quia exponere ſe tali periculo eſt pretio æſtimabile, omnium iudicio: ergo pro eo poteſt aliquid exigi.

Secundò. Quia venditor poteſt petere fideiuſſorem, qui vt periculum illud præſtet, ſeu in ſe ſuſcipiat, poteſt iſti iuſtū pretium ſtipulari: ergo ſi emptor cupiat venditorem illud in ſe ſuſcipere, poterit & ipſe iuſtum eius pretium exigere. vide dicta ſuprà c. 20. dub. 13. vbi id pluribus confirmauimus.

Digitized by Google

uimus, & ad rationes Soti & Nauarri reſpondimus: nam eadem vtrobique eſt ratio.

55 Aduerte tamen Primò, Debere eſſe verum periculum, non fictum. Secundò, Venditorem non poſſe cogere emptorem vt ſe potius quam alium pro periculo præſtando accipiat. Tertiò, non poſſe plus exigere, quam ipſe libenter alteri daret ad ſimile periculum redimendum, ſi neceſſe foret. Quartò, Significandum emptori, quo titulo tantū exigat, præſertim ſi dubium ſit an illi placeat, fortè enim nolet eo titulo quidquam dare.

Cōditiones requiſita.

56 Dico Quintò, Licitum etiam eſt eas merces, quæ communiter non niſi credito ſeu ad terminum (vt aiunt) vendi ſolent, pluris vendere, quam venderentur, ſi ſolùm numerata pecunia diſtraherentur: colligitur ex Soto libro 6. quæſtio. 4. art. 1. ad quartum. & Couarruu. lib. 2. variarum cap. 3. num. 6. ſentit eſſe probabilem, citatque pro ea Saincetum & Decium. Tales ſunt, quæ ingenti copia ex India alijſve locis in magna emporia deferuntur, & mox diſtrahuntur in varios mercatores, qui ad diuerſa loca eas deſtinant, vt ibi ſenſim præſenti pecunia vendantur. Sic Antuerpiæ merces Venetæ, quædam venduntur ad terminum 10. menſium, quædam ad 8. Florentinæ ad 10. Lucenſium ad 9. Neapolitanæ & Mediolanenſes ad 6. vel 8.

Solita vendi credito, poſſunt pluris vendi.

Denique merces cuiuſuis generis venduntur vt plurimùm ad terminum 6. 8. 9. 10. 12. menſium. non raro bi termini duplicantur, ea lege, vt emptor elapſo medio tempore numeret dimidium pretij, reliquum in fine.

57 Ratio autem, cur ſic poſſint pluris vendi, eſt, quia cùm iſtæ merces non poſſint ea copia, qua expedit Reipub. & emptores deſiderant, præſenti pecunia vendi; neceſſarium fuit inſtituere modum eas vendendi credito, ſeu ad terminum; qui modus facit vt mox plurimi emptores ſeſe offerant, quorum copia pretium incendit, facitque creſcere. & ſic non venduntur pluris præciſe ob dilationem ſolutionis; ſed quia ille modus vendendi, per accidens facit pretium creſcere, alliciendo copiam emptorum. Accedit, quòd cùm pretium non conſiſtat in indiuiſibili, ſæpe fit vt pretium, quo venduntur credito, non excedat pretium rigoroſum, quo numerato vendi poſſent. denique ferè ſemper mercatoribus eſt incommoda illa dilatio ſolutionis. nam ſæpè videmus poſtquam credito vendiderunt, eos agere cum emptoribus de anticipando termino; remittendo 8. vel 9. in 100. per annum, vel plus minuſve, ſecundum numerū menſium. Itaque in taxando illo pretio potuit haberi etiam ratio illius incommodi. Nec refert, quod aliquis in particulari hoc incommodum non ſentiat, quia non ideò ceſſat pretium commune, vt ſupra oſtenſum eſt.

58 Ex quibus patet, non eſſe illa pretia, quibus merces credito pluris vendi conſueuerunt, facilè condemnanda; niſi aliunde conſtet eſſe iniuſta. Nam meritò præſumi poteſt illud eſſe verum pretium talium mercium in tali modo vendendi, quod a mercatoribus, ſpectatis circumſtantijs omnibus ad rem facientibus, impoſitum eſt. Si tamen Magiſtratus pretium imponat, hoc ſeruandum.

Iuſtum pretium verū, quo credito venduntur.

DVBITATIO VII.

Vtrùm liceat minoris emere ob anticipatam ſolutionem.

59 RESPONDEO, Infra pretium infimum non licet emere præciſe ratione anticipatæ ſolutionis eſt communis ſententia DD. ratio eſt, quia hoc eſſet lucrari aliquid ſupra ſortem ex vi impliciti mutui. Qui enim ſolutionem anticipat, implicite mutuat; & poſteà dum ei res empta pluris valens traditur, implicitè fit ei reſtitutio cum vſura. nam illud incrementum, quo res pluris valet quàm pretium, datur ex vi pacti præcedentis propter anticipatam ſolutionem, id eſt, propter vſum pecuniæ tanti temporis.

Anticipata ſolutio.

60 Aduerte tamen, interdum per accidens licere minoris emere ratione anticipatæ ſolutionis; vt ſi per illam anticipationem emptor patiatur damnum, vel lucri iacturam: vel ſi eſſet periculum fraudis in venditore, quòd vel merces non traderet, vel non ſinceras, vel non ſtato tempore: hæc enim omnia æſtimabilia ſunt. Denique quia modus hic vendendi inducit raritatem emptorum, & multitudinem venditorum; ac proinde facit pretium decreſcere. Hinc patet non eſſe facile condemnandas anticipatas emptiones lanarum, quæ in Hiſpania & alibi fieri ſolent; in quibus arroba lanæ (eſt pondus 25. librarum) videtur multò minoris emi anticipata ſolutione, quam valeat tempore traditionis: quas emptiones defendi poſſe docet Scotus libro 6. quæſtio. 4. ar. 1. ad quartum, & fusè Corduba quæſt. 85. in Summa, & nouiſſimè Molina diſpu. 360. qui praxim earum fusè explicat. 61

Cauſa cur ſic liceat emere minoris.

Lana anticipatè minoris empta.

Probatur Primò, Quia mercatores, qui eas anticipata ſolutione emunt, patiuntur ex illa anticipatione iacturam lucri: nam aliquot menſibus ante traditionem mercis, carēt ſua pecunia, qua interim per cambia lucrari potuiſſent. cuius ſignum eſt, quòd libenter ſoluant vnum vel duos regales in ſingulas arrobas amplius, ſi venditor patiatur extrahi ſolutionem in tēpus traditionis mercis, vel in duos treſve menſes pòſt. vnde ſequitur, poſſe tanto minoris emi, quā valeat tempore traditionis, quanti æſtimatur ſpes lucri, qua ſe per anticipatam ſolutionem priuant.

1. Ratione lucri ceſſantis.

Secundò, Quia ſæpè metuunt defectum ex parte venditorum; vt quod non præſtabunt totum pondus, vel nō ſinceram mercem, ſed infectam & ſordidam, aut infimæ notæ: cuius ſignum eſt, quòd libenter emant pluris ſolito, medio regali ſingulas arrobas, ſi ſperent venditorem præbiturum ſinceram: & quòd eo plus dent in ſingulas tales menſuras, quò venditor maiorem copiam habiturus eſt; quia tūc minùs timent defectum in contractu implendo atqui hic metus pretio eſt æſtimabilis: vnde facit mercium æſtimationem decreſcere.

2. Ratione metus perfidiæ.

Tertiò, Sicut modus vendendi credito facit pretium creſcere, quatenus inducit multitudinem emptorum; ita è contrario modus vendendi ſolutione anticipata facit pretium decreſcere; quia inducit raritatem emptorum, & multitudinem venditorum, nam pauci ſunt, qui hoc modo lanam emant, & plurimi qui vendant quo fit vt iuſtum pretium in hoc modo vendendi minus ſit, quàm pretium in venditione rei præſentis.

3. Ratione paucitatis emptorum &c.

Quartò, Res, quę emptori primùm tradenda eſt poſt aliquot menſes, minoris illi valet, quàm ſi ſtatim ei tradenda eſſet: multas enim opportunitates habet res præſens, eiuſque præſens dominium, quas non habet res futura, ergo ſi eam nunc emat & ſoluat, poteſt minoris emere, quàm tempore traditionis emenda foret.

4. Quia ementi, res minùs commoda.

Quintò, Si nulla fieret venditio anticipata illius lanæ, (vt ſi edicto eſſet prohibita, vel ſi mercatores nollent eam emere ante tempus traditionis) non venderetur tunc pluris quàm nunc anticipata ſolutione vendatur; ſed potiùs minoris, vt periti mercatores affirmant, & ratio ipſa probat. nam tunc pretium valdè decreſceret, tum ratione copiæ, quæ ſumma eſt tempore tonſionis: tum quia venditores eam paſſim emptoribus ingererent; idque partim ad vitandos ſumptus in ea conſeruanda ſubeundos, partim ad obtinendam pecuniam, qua tunc ſummè ad debita ſoluenda, & pabulum in hiemem comparandum egent. vnde ſequitur, per has anticipatas emptiones nullam iniuriam fieri venditoribus, cùm tanti emantur, quanti ſi nulla anticipata emptio fieret 62

5. Alia ratione non emerentur pluris.

Dices, Res tempore traditionis valet pluris, quàm pro ea ſoluatur anticiparè: ergo non emitur iuſto pretio. probatur conſequentia, quia iuſtum pretium rei eſt, quanti ipſa res valet tempore traditionis; non autem tempore conuentionis. Si enim dum triticum valet 10. regalibus, emam illud anticipata ſolutione 10. ſed tradendum poſt 4. menſes dum valebit 14. iniqua eſt emptio, continens implicitā vſuram; eò quòd res tempore traditionis pluris valet: ergo ſimiliter ſi pondus lanæ, quod tempore traditionis valebit 18. regalibus, emam 14. iniqua eſt emptio, continens implicitam vſuram. nam exceſſus rei eſt lucrum prouenięns ex anticipata ſolutione.

Obiectio.

Reſpondeo, negando conſequentiam. Ad probationem dico Iuſtum pretium rei eſſe, quanti ipſa valet tempore traditionis; niſi ex cauſis extrinſecis tempore contractus minoris æſtimetur: vt ſi ex modo vendendi tali tempore, contingat eſſe paucos emptores & multos venditores, ſi ex tali modo emendi eſſet lucrum vel timeatur fraus, aut defectus aliquis in venditore; tunc enim etſi res ipſa nudè & ſecundùm ſe conſiderata pluris valeat, non tamen pluris valet cum illis circumſtantijs. His adde, iuſtum pretium 63

Solutio.

Quando non ſumitur pretiū rei ex tempore traditionis.

rei tem-

Digitized by Google

rei tempore contractus non eſſe æſtimandum ex pretio, quod erit tempore traditionis, quando hoc pretium pēdet ex præcedentibus contractibus, nēpe quando per illas emptiones anticipatas inducta eſt raritas mercium (ac proinde caritas) tempore traditionis. cùm enim iſta raritas pendeat ex præcedentibus contractibus, non poteſt pretiū in præcedentibus contractibus, quando non erat raritas, ſumi ab æſtimatione, quam merces habent in raritate. alioquin qui emit, dum offertur magna copia merciū, deberet emere eo pretio, quo valebunt dum erit raritas, ſi venditor non poſſet antea tradere; quod eſt abſurdum.

Requiritur ergo, vt pretium, quod erit tempore traditionis, aliunde proueniat quàm ex emptionibus anticipatis; ita vt etiamſi tales emptiones non præceſſiſſent, nihilo minùs tanti res illa tempore, quo tradenda eſt, ſit valitura: quod hic locum non habet. nam ſi lana multis huiuſmodi anticipatis contractibus vendita non fuiſſet, nō eſſet carior tempore traditionis, quàm fuit tempore anticipatæ conuētionis. Denique non eſt eadem lana, quæ carior eſt tempore traditionis, & quæ venditur anticipata ſolutione, ſed alia; nempe ea, quæ tunc adhuc vendenda ſupereſt, quæ ob raritatem rarior eſt. alioquin ſi tota lana anticipatè vendita ponatur tempore traditionis non vendita, non erit carior. hoc tamen requiritur, vt pretium emptionis anticipatæ, debeat ſumi ex tempore traditionis.

DVBITATIO VIII.

An chirographa, ſeu credita poſſint emi minoris quàm contineant. v. g. vtrùm Ius ad 100. *aureos ſoluendos intra annum, poſſit modò emi minoris, vt 96. vel 97.*

65 SVPPONO, talia poſſe minoris emi ſi difficilis vel ambigua ſit ſolutio, vel cum moleſtijs obtinenda. Itē ratione lucri ceſſantis aut damni emergentis ex emptione.

Sed tota difficultas eſt, Si nihil horum ſubſit, an ſecundū ſe minoris emi poſſint? Sunt duæ ſententiæ. Prior eſt, Poſſe talia iura minoris emi, ita Panorm. & Innoc. in c. In ciuitate, de vſuris, Caietanus v. Vſura, ſub finem, Nau. c. 17. num. 230. Idem docuit olim doctiſſimus Cardinalis Bellarminus Louanij, & Petr. Parra Romæ.

66 Probatur Primò, Quia talia iura, dum proponuntur venalia inſtar mercis, communi hominum iudicio, minoris æſtimantur, quàm pecunia præſens, vt experientia patet: eò quòd hæc multarum rerū facultatem præbeat, quam iura illa non tribuunt: ergo minoris emi poſſunt. patet conſequentia; quia illud cenſetur iuſtum cuiuſque rei venalis pretium, quod cōmunis hominum æſtimatio ſtatuit. ſi enim in ceteris rebus cenſetur iuſtū pretium, quod ex communi æſtimatione ſtatuitur, cur non etiam in his chirographis?

Sententia quorūdam poſſe minoris emi.

67 Dices, Quòd homines cōmuniter hæc chirographa minoris faciant, hoc fit ob inopiam eorum, qui magis egēt numerata: ergo hæc æſtimatio non eſt prudens: ac proinde nō licet ea vti, alioquin quando quis ob inopiam eſſet paratus dare duplum liceret exigere duplum.

Reſponderi poterit, negando conſeq. nam omnium ferè rerum æſtimatio pendet ex neceſſitate, cui ſubiecti ſunt homines, & nihil æſtimarentur, ſi ea neceſſitas abeſſet; vt patet in medicamētis, in cibis, in ædificijs, & eorum materia. Neque requiritur vt ea neceſſitas ſit omnium; ſufficit vt ſit multorum, vel ferè omnium, ita vt ratione eius, res illa tanti æſtimetur. Itaque cùm illa iura minùs ſint neceſſaria, quàm pecunia numerata, & non præbeant eam facultatem lucrorum & aliorum commodorum, prudenter minoris æſtimantur.

Nec refert, quòd tibi in particulari perinde ſit, vtrùm habeas pecuniam præſentem, an tale chirographum, quia id per accidens eſt. non enim ex tua æſtimatione pretiū rei pendet, ſed ex communi: ſicuti etſi nullis vnquam egeres medicamentis, poſſes nihilominùs ea pretio communi vendere.

68 Secundò Probatur, Si talia Iura non valent minoris quā pecunia præſens: ergo iniuſtæ erunt emptiones cenſuum perſonalium, quæ in plurimis locis ſunt receptæ. Sequela patet; quia in his nihil emitur aliud, quàm Ius ad recipiendam quotannis, v.g. ſextamdecimam partem ſortis, ita vt ſextodecimo anno tota ſors ſit exhauſta. nihil autem refert ad iuſtitiam, ſiue diuiſam quotannis, ſiue totam ſummam in fine totius illius temporis recipias. ergo ſi Ius, v.g. ad 96. recipienda diuiſim 16. portionibus ad annos 16. tanti valet quanti pecunia pręſens 96. non licebit emptori cenſus, poſt annum 16. quidquam amplius accipere; neque licebit recipere totam ſortem, ſi venditor interim voluerit cēſum redimere; ſed penſiones annis elapſis ſolutæ, erunt in ſortem computandæ: quorum vtrumque eſt contra praxim multarum Prouinciarum, in quibus Bulla Pij V. de cenſib. non eſt recepta: quam praxim vt iniquam damnare, valdè durum eſt.

Cenſus perſonales.

Tertiò Probatur, L. Minùs. 205. ff. de regulis Iuris, vbi dicitur, *minùs eſt actionem habere, quàm rem*. ergo minoris valet & minoris emi poteſt. Addunt aliqui ob periculum palliandi vſuras, hanc ſententiam non eſſe paſſim vſurpandam, ſed tantùm in cenſibus, in quibus lege publica vel cōmuni æſtimatione pretium eſt taxatum, & in alijs iuribus iam antè conſtitutis. v.g. Petrus ex mutuo vel empto debet mihi 100. aureos ſoluendos poſt biennium; ſi tibi velim Ius meum vendere, poteris illud minoris emere. v. g. 97. vel 98. 69

Si petas, vtrùm ipſe debitor poſſit illud emere, vt ita ſe obligatione liberet?

Reſpondetur, Si creditor illud offerat venale, non videri cur debitor non poſſit illud emere, eo modo, quo quiuis alius; vt docet Nauarr. loco citato. non enim ipſe debet eſſe peioris conditionis in emptione illius iuris, quàm alij, niſi fortè ipſe ſit cauſa cur creditor velit vendere: vt ſi ſe præberet difficilem ad ſoluendum tunc enim non poſſet eo pretio emere, quo alij. ratio eſt, quia tenetur illam difficultatem tollere, & præſeferre ſolutionem fore facilem & ſecuram termino elapſo. vnde ob illam difficultatem non poteſt debitum minoris æſtimare. alij tamen poſſunt, quia non ſunt cauſa illius difficultatis, nec tenentur eam tollere.

Debitor poteſt emere.
70
Niſi ſit cauſa difficultatis.

Altera ſententia, Talia Iura non poſſe minoris emi, eſt communis aliorum DD. Medinæ, C. de reſti. quæſt. 38. Soti lib. 6. quæſt. 4. ar. 1. ad 3. Sileſtri, Vſura 2. q. 14. Gabrielis d. 15. q. 11. dub. 4. ad 3. & aliorum; quę & mihi probatur. Primò, Quia eſt communior & ſecurior. Secundò, Quia debitor 100. aureorum ſoluens minus, quàm debet (v.g. 96.) ob anticipationem, committit vſuram: implicitè enim mutuat 96. vſque ad terminum ſolutioni deſtinatum, vt tunc pro illis recipiat 100. nam debitum 100. aureorum extinguitur. atqui hoc iſte facit, qui emit chirographum 100. aureorum pro 96. ergo.

Contrariū tutius.
Probatur altera ſententia.
71

Dices fortè, Maiorem eſſe veram, ſi ideò præcisè minus det, quia terminum ſolutionis præuenit: ſecùs autem ſi minus det, non gerens ſe vt ſolutorem debiti, ſed vt emptorē Iuris alieni, quod per modum mercis expoſitum venale, non pluris æſtimatur, nec pluris vendi in tota ciuitate poſſet. tanti intereſt, quo titulo, quave forma quis contrahat. Sed hæc diuerſitas videri poſſit magis eſſe in mente quàm in reipſa: vnde

Probatur Tertiò, Nam hac ratione poterunt uſuræ multę palliari. vſurarius enim dicere poterit ſe nolle mutuare; ſed eſſe paratū emere Ius. v.g. ad 100. vel 200. aureos, quod quiſque ſibi poteſt imponere. 72

Dices forſan, Non fore vſuram palliatam, ſi tale Ius vel actio non minoris ematur ab vſurario, quàm publicè vendi poſſet, addita pignoris ſecuritate. Sed hoc ſuprà c. 20. dubit. 14. diſcuſſum eſt, & in praxi improbatum.

Nec ſatisfacis, ſi dicas hanc ſententiam non eſſe admittēdam in nouo iure, quod quis ſibi è veſtigio imponit ut uendat: (niſi ſit cenſus annuus) eò quòd iſte modus contrahendi non ſit receptus, cùm planior ſit via per mutuum, ac proinde meritò cenſeri uſurarium, qui eo uteretur. Secùs eſſe de chirographis ſeu iuribus, iam antè, aliam ob cauſam conſtitutis: hæc enim frequentiſſimè in emptorijs vendi ſolere, & ſemper minoris, quàm contineant: hoc, inquam, non ſatisfacit. nam ſaltem in re non erit inæqualitas. ſi enim non eſt in antiquis, cur ſit in nouis? non ergo cenſendus eſt uſurarius, ſed potiùs auarus, & durus in proximum.

Quartò, Si ius ad 100. aureos in fine anni recipiendos, 73
minoris

minoris ualet quàm 100. præſentes; ergo ſi quis exigeret 100. præſentes, peccaret contra iuſtitiam, & teneretur ad reſtitutionem.

Fateor tamen hoc argumentum non conuincere. nam poterit negari conſequentia. Primò, Quia 100. præſentes non omnino excedunt limites iuſti pretij, ſed pertinent ad pretium rigoroſum; vnde ſi quis uelit illud dare, poterit accipi. Secundò, Quia uenditor non tenetur in huiuſmodi iuribus uendendis quidquam remittere de pretio, etiamſi ſolutio ſit difficilis; ſed poteſt totum exigere, non æſtimando difficultatem uel dilationem ſolutionis: vſu enim receptum eſt, ut quiſque uendat talia iura quanti poteſt, intra tamen limites ſummæ debitæ. Idem uidemus in cenſibus antiquis. Vnde ſi inueniatur emptor, qui ſciens rei conditionem, tantum uelit dare, iuſte poteſt accipi.

Ad argumenta.

Ad primam rationem contrariæ ſententiæ Reſpondeo, Chirographa minoris æſtimari, uel propter aliquod periculum, aut difficultatem annexam; uel quia qui dat pecuniam præſentem, priuat ſe aliqua poteſtate aut commoditate, quam non habet per chirographum.

Ad Secundam, In redditibus perſonalibus ſemper eſt aliquod periculum ob temporis diuturnitatem. deinde non ipſæ penſiones, ſed Ius ad illas emitur, vt infra cap. 22. dubit. 5. dicetur.

DVBITATIO IX.

Vtrùm chirographa, ſeu librancia, vt vocant, poſſint interdum emi dimidio pretio, ſi difficilis vel ambigua ſit ſolutio.

74 RESPONDEO, Id ſæpè iuſtè fieri poſſe, nempe ſi ſolutio tam ſit difficilis obtentu, vel tam incerta, vt ob hanc circumſtantiam coniunctam, prudenter æſtimentur dimidio minoris: vt ſi chirographum per ſe conſideratum valeat 100. & difficultas vel incertitudo annexa ſit tanta, vt paſſim quiuis eam libenter redimeret 50. tunc poteſt emi 50. & paulò minoris. imò fieri poteſt vt licitè ematur 40. vel 30. prout difficultas & incertitudo ſolutionis maior fuerit.

Si tibi non ſit difficilis obtentu.

Dices, Etſi alijs ſolutio difficilis ſit impetratu, Petro tamen, eiuſque ſodalibus, ob fauorem Principis vel officialium, vel ob contractus, quos cum illo ineunt, non eſt dif-
75 ficilis, nec incerta; ergo ipſi non poterunt illud tam modico pretio emere: nam ratio illa detrahendi de pretio, in illis ceſſat. Ob hoc argumentum quidam putant non poſſe librancias militares à mercatoribus, qui cum Rege contrahunt, minoris emi (ſaltem notabiliter) quàm contineant; quia certi ſunt integræ ſolutionis, idque abſque difficultate.

Librancia rũ æſtimatio eſt iudicij publici.

76 Sed contraria ſententia eſt probabilis, & uerior, poſſe emi tali pretio abſque iniuſtitia. in qua præter alios eſt etiam doctiſſimus vir Ludouicus Molina diſput. 361. ratio eſt; quia dum hæ librанciæ offeruntur uenales, earum pretium non pendet ex commodo unius uel paucorum, ſed ex publica æſtimatione, qua æſtimarentur ſi publicè in foro, ſub uoce præconis, concurrente tota ciuitate, proponerentur. Confirmatur, quia cùm non habeant pretium lege præſcriptum, illud aſſignandum eſt ex communi æſtimatione. vnde ſi Princeps Turcarum tibi debeat 1000. aureos, nullaque uel parua ſit ſpes obtinendæ ſolutionis, uel non niſi magnis ſumptibus aut laboribus, fas eſt hoc debitum emere paruo pretio. v. g. 100. vel 50. aureis; etiamſi emptor peculiarem aliquam rationem norit, qua facilè integram ſolutionem obtinere queat. hoc enim ad bonam ipſius fortunam pertinere exiſtimandum eſt. Sæpè tamen fit ut mercatores illi peccent contra charitatem, ſi miſeris militibus, qui per magnam inopiam coguntur eas uendere, rationabile pretium dare nolint; cùm ipſi tam ingens lucrum inde reportent.

Peccant ſæpè contra charitatẽ.

77 Aduerte tamen Primò, Integrum eſſe ijs, qui talia chirographa habent, non æſtimare difficultatem uel incertitudinem ſolutionis debitæ, ac proinde nolle uendere niſi integrè numeretur tota ſumma. uſu enim receptum eſt, ut hæc uendantur quanti uendi poſſunt abſque fraude & ignorantia, intra limites ſummæ contentæ.

Poſſunt vẽdi quanti continent.

78 Secundò, Huiuſmodi chirographa non poſſe emi tali pretio à debitore vel eius miniſtris, quorum officium eſt ea ſoluere: vt dictum eſt dubitatione octaua, quia ipſi ſunt cauſa malignæ ſolutionis: qua in re interdum grauiter peccatur à Receptoribus & Quæſtoribus Principum. ſecùs tamen ſi Quæſtor cauſa non ſit, & ſcandalum abſit.

Receptores et Pagadores.

DVBITATIO X.

Vtrùm ſi ſciam occultè debitorem meum non eſſe ſoluendo, poſſim ijs, qui id neſciunt, vendere illud debitum pretio ordinario.

79 ISTE caſus eſt frequens inter mercatores. Videri poſſit non eſſe contra Iuſtitiam modò mendacijs uel fraudibus non alliciam emptorem. Primò, Quia qui uendit rem quanti communiter æſtimatur, non facit emptori iniuriam: (nam hoc cenſetur iuſtum rei pretium) atqui iſte ſic uendit: ergo, &c. Nec refert, quòd iſta æſtimatio nitatur errore, dum putant illum debitorem eſſe ſoluẽdo, eò quòd paſſim pro opulento habeatur: quia iſte error non uerſatur circa rei ſubſtantiam; (qualis eſſet, ſi quis emeret chirographum fictum, putans illud eſſe uerum; uel uitrum, putans eſſe gemmam) ſed circa aliquid extrinſecum, nempe circa conditionem quamdam non rei, quæ uenditur, ſed eius, qui debet eam tradere. Atqui talis error non facit contractum iniquum, nec tollit pretium uulgare; ut ſi rem meam, quæ eſt in poteſtate alterius, qui paſſim habetur uir bonus, uendam tibi cum onere illam recuperandi, & ego ſciam, non ſine graui difficultate recuperatum iri; nemo dixerit hanc uenditionem eſſe iniuſtam: non enim uenditoris eſt, explicare conditiones illas extrinſecas rei, niſi rogetur, ſed emptoris eſt de illis inquirere, & omnia circumſpicere.

Chirographa, quorũ debitor nõ eſt ſoluendo.

Vendens rem difficilem recuperatu.

80 Secundò, Qui uendit merces ſuas pretio currente, ſciẽs maximam copiam breui proferendam in lucem, non peccat contra iuſtitiam; ut dictum eſt dubitatione quinta, & tamen æſtimatio illa nititur errore, uel ignorantia: ergo ſimiliter nec iſte contra iuſtitiam peccabit, qui uendit tale debitum pretio, quo uulgò æſtimatur inter mercatores, etiamſi illa æſtimatio ex errore uel ignorantia procedat. ſicut enim illæ merces ob communem æſtimationem tanti ualent; ita etiam iſtud debitum, ſeu obligatio chirographica.

Tertiò, Si ſciam ſegetem delendam uel domum incendẽdam ab hoſte, poſſum nihilominùs eam uendere ijs, qui id neſciunt, pretio ordinario; & tamen nemo uellet emere, ſi id ſciret: ergo, &c.

Quartò, Si obligatio nihil ualeret quando debitor non poteſt ſoluere; ergo etiam quando non uult ſoluere; nec ob potentiam poteſt cogi: (hæc enim idem ualent, ſecundùm communem hominum æſtimationem) ac proinde non poſſem tunc eam uendere pretio ordinario alicui mercatori, qui ſua induſtria poſſet ſolutionem obtinere: quod tamen falſum eſſe conſtat ex dictis ſupra dubitatione nona.

81 Verùm quidquid ſit de ratione Iuſtitiæ, mihi uidetur abſolutè illicitum; quia ſaltem eſt contra charitatem, maximè quando alicui tenuiori eſſet occaſio grauis damni. deinde uidetur eſſe contra Iuſtitiam. ſicut enim Ius fructuum agri ſterilis, in ſe eſt parui momenti, nec poteſt uendi eo pretio, quo Ius in agro fertili: ita Ius in illum, qui non eſt ſoluendo. Vnde hoc uitium uidetur intrinſecum rei, ac proinde manifeſtandum. quod ſi non fiat, ſaltem contractus poterit reſcindi, cùm dolus ei cauſam dederit; iuxta dicta cap. 17. dub. 5. ſecùs eſt in caſibus, qui in argumentis proponuntur: res enim ibi non eſt intrinſecè deterior, aut minoris momenti; ſed per accidens, ratione alicuius extrinſeci, minoris æſtimata. Ex quibus patet reſponſio ad argumenta.

Contrariũ verius.

Digitized by Google

DVBITATIO XI.

Vtrùm venditor teneatur emptori defectum rei vendendæ aperire.

D. THOM. ART. 2.& 3.

82 *Defectus mercis.* SVPPONO iniquum eſſe uendere rem habentem uitium in quantitate,(id eſt,cui non eſt iuſtum pondus, aut numerus,aut menſura)aut qualitate,eo pretio,quo uéderetur, ſi omni defectu careret; ut docet Diuus Thomas art.12. ratio eſt,quia in tali contractu deeſt æqualitas debita.ſic peccant œnopolæ,qui uino miſcent aquam;& frumẽtarij,qui tritico miſcent ſecale aliave ſemina, uel quiſquilias:ſicut illi,qui Amos 8.dicunt, *quiſquilias frumenti vendamus.* Item qui ſericum tincturæ,mangonio multò faciunt ponderoſius,& tamen non multò minoris uendunt, quàm ſi fucatum non eſſet. qua ratione multi Antuerpiæ & alibi, facti ſunt ditiſſimi. decipiuntur enim emptores & nollent tanti libram emere,ſi fraudem ſcirent. Deniq; omnes,qui menſuras adhibent doloſas,contra illud Prou. 11. *Statera doloſa abominatio eſt apud Deum.*

83 *Admixtio.* Si tamen res ex illa admixtione non eſſet minùs bona, quàm ea, quæ ab alijs venditur;non eſſet condemnandus iniuſtitiæ,qui eodé pretio uenderet: quia illa fraude nullum damnum infert emptori.Cur enim rem ſuam non poſſit ad eum ſtatum reducere, in quo ſunt res aliorum, & tunc eam uendere eodem pretio, quo alij? fit hoc interdum in uino, tritico, & ſimilibus ſpeciebus;dum uino ualdè præſtanti miſcetur aliud tenue,uel aqua;aut tritico ualdè puro,ſecale; ea tamé moderatione ut non ſint deteriora quàm quæ ab alijs paſſim uenduntur.docet hoc apertè Lopez p.2.cap.42.ſui Inſtruct.etiam in eo caſu,quo pretium à Repub.eſt taxatum. Crediderim tamen, talem poſſe puniri, tamquam ſpecierum uendendarum adulteratorem,& emptorum deceptorem:tales enim mixtiones ſunt in Repub.ualdè odioſæ, & auctores infames.

84 *Emẽs rem pretioſam pro vili.* Pari modo iniquum eſt emere rem uitio carentem pro uitioſa, & pretioſam pro uili,ut gemmam loco uitri; etiãſi uenditor ob ignorantiam,eam non pluris indicet,quàm ſi uitioſa aut uilis eſſet.Ratio eſt,quia non ſeruatur æqualitas:non enim uenditor intendit rem donare,qua parte excedit,ſed totam uti eſt,uẽdere,& iuſto pretio commutare.

85 Si tamen in aliqua regione res illa paſſim parui æſtimaretur,eò quòd ignorent,alibi eam magni fieri;poſſet ibi paruo emi. Sic apud Indos licitum erat contra aurum aliaſq; res pretioſiſſimas commutare ſpecula,tintinnabula,cultellos,& ſimilia crepundia.

Item ſi aliquæ gemmæ pretioſiſſimæ in aliquo oppido, paruo æſtimarentur à gemmarijs illius loci, poſſet alius, qui earum præſtantiam noſſet, eas paruo emere: quia illo loco non pluris cenſentur ualere. Denique faſcis herbarum,qui uenditur ad pabulum animalium,poteſt emi pretio, quo talia uulgò uendi ſolent, etiamſi emptor ſciat ibi pretioſas quaſdam herbas contineri Ratio eſt,quia tota illa res ad eum uſum,quo uendi ſolet non pluris æſtimatur. His poſitis

86 *Si vẽditor rogetur, tenetur aperire.* Reſpondeo,& dico Primò,Si emptor roget uenditorẽ, an res ſit bona,an careat uitio,uel ſi petat ad certum uſum; tenetur uenditor ex iuſtitia aperire rei uitia, maximè occulta,uel talem, qualem ille deſiderat offerre. eſt communis ſententia DD.Probatur,quia tenetur ex officio explicare conditionem rei ſuæ,quam uendendam exponit,præſertim ſi rogetur ab emptore;alioquin maximæ contingerent fraudes, quæ non poſſent ab emptoribus uitari. ordinariè enim nemo nouit meliùs rei cõditiones,quã ipſe uenditor. Itaque ſi uenditor affirmet rem uitio carere,eamque laudet,cùm tamen occultum uitium habeat,iniuriã facit emptori;& quidem ſi hac ratione alliciat eum,qui alioquin emere noluiſſet;contractus eſt inualidus:quia dolus dat cauſam contractui,iuxta ea,quæ dicta ſunt c.17.d.5. Si autem voluiſſet quidem emere,ſed non tanti, quanti nunc emit,

87 eò quòd facilè reperiſſet illo pretio meliorem;non eſt quidem inualidus contractus,quia dolus non dedit cauſam cõtractui, ſed ſolùm cur pluris emeret: tenetur tamen reſtituere ex pretio, quanti minoris emenda fuerat; quia eatenus eam decepit.

Pari modo,ſi petenti ad certum uſum,offerat rem inutilem uel parùm utilem: ut ſi pannum aduſtum uendat pro firmo; aromata euanida pro recentibus, ſemina corrupta pro ſanis. Item ſi mangonio artis ita tegat rei uitia,ut non poſſint facilè deprehendi, & ſic uendat eam tamquam integram.tunc enim etiamſi nihil dicat;tamen facto ſuo mentitur rei bonitatem: ut ſi quis guttulam argenti uiui infundat in aures equi,ut excutiat ſegnitiem,& præſeferat generoſitatem. 88 *Tenetur damni ſecuti.* In his & ſimilibus caſibus,in quibus dolus uerborum uel factorum dat cauſam contractui,tenetur uenditor ad omnia damna inde ſecuta;niſi tempeſtiuè emptorem admoneat. quod intellige de damnis, quæ probabiliter ex tali deceptione præuideri poterant euentura: ut ſi oues morbidas uendidit pro ſanis, per quas totus grex eſt infectus;ſi tigna uitioſa,unde domus ruinam eſt paſſa. Ita expreſsè habetur Leg. Iulianus. ff. de actionibus empti & uenditi.

Petes,vtrùm teneatur reſcindere contractum & reſtituere pretium?

89 *An reſcindendus cõtractus.* Reſp.Si res adhuc eſt integra, tenetur monere emptoré ut reſcindatur contractus,ſi uelit: ſi tamen nullum incommodum notabile inde timetur emptori,& res alioquin ipſi ſit utilis pro ratione pretij,non tenetur,ſaltem ſub peccato mortali: quia etſi peccauit,nullum tamen notabile damnum intulit.ſic ſæpè poſſunt excuſari, qui uinum Moſellanum pro Rhenano uendiderunt, modò iuſtum pretiũ non exceſſerint.Si autem res non ſit integra,ut ſi eſt conſumpta, nec aliquid detrimenti inde emptor accepit,non tenetur; quia non fuit exceſſus in pretio, uti ſuppono. quòd ſi fuit aliquis exceſſus, reuocãdus eſt contractus ad æqualitatem per occultam compenſationem.vide Lop. p.2.c.42.vbi pro hac ſententia multos citat.

Dixi, *Maximè occulta vitia aperienda.* quia poteſt exiſtimare,manifeſta facilè ab emptore eſſe deprehendenda:ſi tamen putaret non deprehendi,teneretur etiam illa aperire;quia generatim rogatur de omnibus.

90 *Si vẽditor laudet rem ſupra meritum.* Notandum tamen,etiamſi uenditor laudet rem ſuam ſupra meritum,uel celet uitium, quod illam non reddat notabiliter minùs utilem ad uſum,cui expetitur,non cenſeri irritum contractum,nec teneri ad reſtitutionem;etiãſi fortè emptor alioquin non fuiſſet empturus. Ratio eſt,tũ quia hæc ferè eſt conſuetudo mercatorum, quæ paſſim ab emptoribus ſcitur: tum quia emptor non incurrit per hoc notabilem aliquam læſionem:tum denique quia nimis durum eſſet tale genus hominum tam ſtrictè obligare ad omnium uitiorum detectionem. quod maximè uerum eſt, quando emptor expreſsè non rogat de uitijs, ſed petit rem bonam & utilem ſibi exhiberi.Ita Lopez ſup. Victoria & alij,quos ibidem citat.

91 *Si emptor ſuo iudicio fidat.* Dico Secundò,Si emptor ſuo iudicio fidens,rem aliquã ex multis deligat, nihil interrogans, præterquam de pretio,non peccat uenditor contra iuſtitiam, etiamſi occultũ uitium non aperiat; modò non uendat ſupra iuſtum, ſed detrahat de pretio, pro ratione uitij. colligitur apertè ex Diuo Thoma art.3. ſolùm enim requirit ut defectus indicetur,ne emptor inde periculum incurrat; quod ſatis poſt contractum præſtari poteſt.Idem apertè docet Quodlib.2. ar.10.conſentiunt Sotus lib.6.q.3.ar.2.& D.Anton.2.par. titu.1.cap.17.§.6.Lopez & Victoria ſuprà.Probatur,quia hic nullam iniuriam facit in ipſo contractu, nam uendit rem ſuam iuſto pretio;neque per iniuriam allicit illum ad contrahendum:non enim ullo mendacio uel fraude eſt cauſa cur emptor emat:ergo nullam hic committit iniuſtitiã. ſi enim neque in contractu eſt iniuſtitia,neque in modo alliciendi ad contractum, abſolutè nulla eſt hic iniuſtitia. Nec obſtat quòd non indicet uitium, quia ad id non tenetur ex iuſtitia,niſi emptor petat;nam exploratio rei ad emptorem pertinet. nec enim emptor meritò queri poteſt de iniuria ſibi facta per uenditorem,qui uitium non aperuit; ſed ſi deceptus eſt, ſibi imputet, eò quòd iudicio ſuo præfiſus, non petita ſententia uenditoris, rem emerit: Nec obſtat Lex Iulianus.13.ff.de action.empti. & L.1.ff.de ædilitio edicto, ubi ſtatuitur ut *venditor aperiat omnia vitia occulta emptori; alioquin concedi actionem redhibitoriam.* quia uel illa lex eſt poſitiua,nec locum habet niſi ubi moribus recepta:uel intelligenda quando emptor id petit:uel ſolùm datur actio ad reſcindendum, & redhibendum per ſententiam Iudicis.

Aduerte

Digitized by Google

92 Aduerte tamen Primò, Si venditor quodam ingenio
artis, vitium texit, non excuſari; quia dolus dedit cauſam
contractui, vt dictum eſt. Idem dicendum, ſi rem illam
ponat cum alijs vitio carentibus, vt diſtingui ab emptori-
bus non poſſit.

93 Secundò, Etiamſi non ſit contra iuſtitiam non mouere
emptorem dum ſuo iudicio fidit, tamen poteſt eſſe contra
charitatem; vt ſi videat emptorem ex ſimplicitate decipi,
& putet rem ei fore inutilem, quamuis alijs inutilis non
ſit. Quòd ſi etiam putatur fore noxia, ratione occulti de-
fectus, videtur quoque ex iuſtitia teneri aperire defectum,
94 ſaltem poſt contractum; vt DD. communiter docent: nam
hoc ipſo, quo rē ſuam exponit venalē cum occulto vitio,
tenetur officij ſui lege cauere ex parte ſua, ne quis inde ali-
quod nocumentum capiat; alioquin videtur cauſam nocu-
menti dediſſe: vt ſi vendat equum ſternacem, oues inter-
no morbo laborantes, tigna vitioſa. colligitur ex d. L. Iu-
lianus. ff. de actionibus empti. Puto tamen ante contra-
ctum ad hoc non teneri, quando emptor ſuo iudicio rem
emit, vt dictum eſt; modò illa poſt contractum monitione,
omnia damna & incommoda poſſint caueri. colligitur ex
Soto & Lopezio ſuprà.

Si putatur fore noxia.

DVBITATIO XII.

Vtrùm ſi res vendita pereat, vel deterior fiat, pereat emptori, an venditori.

95 RESPONDEO, & dico Primò, Si res vendita pe-
reat vel deterior fiat poſt traditionem, perit empto-
ri, etiamſi pretium nondum ſit ſolutum. Ratio eſt, quia
per traditionem translatum eſt dominium in emptorē; res
autem dño perit. vide ſuprà c. 3. dub. 3. & infrà dubit. 19.

Si poſt traditionem pereat.

Dico Secundò, Si pereat ante traditionem, ſitque res
96 certa & determinata, (v. g. hic equus, hæc domus, hoc do-
lium vini) peracto contractu venditionis, perit emptori;
vnde non tenetur venditor eius pretium reſtituere. Pari
quoque modo eius incrementum ad emptorem pertinet.
Ita Silueſter v. Emptio, num. 3. & Couarr. practic. quæ-
ſtionum c. 3. num. 5. patet ex L. Quòd ſæpè. 35. §. In his.
ff. de contrahenda empt. & ex L. 1. & ſequent. C. de peri-
culis & commodis rei venditæ. Ratio eſt, quia contractus
venditionis rei determinatæ, abſolutè celebratus, ſuffi-
ciens eſt iure gentium ad transferendum dominium: quòd
autem reipſa dominium non transferat ante traditionem,
eſt ex diſpoſitione Iuris ciuilis, quod ob certas cauſas ita
ſtatuit, vt dictum eſt cap. 3. dubit. 3. noluit tamen hoc ius
impedire, quin ante traditionem omnia rei commoda &
incommoda ad emptorem pertinerent, perinde ac ſi domi-
nium translatum eſſet. itaque etſi impediat dominium, nō
tamen impedit effectum, qui ex dominio ſequi ſolet. Id-
que meritò, quia mens contrahentium eſt, vt ſtatim res cū
ſequentibus eius euentis ad emptorē pertineat, niſi aliter
expreſsè ſit conuentū. Si tñ culpa venditoris, qui officio
tenetur rē cuſtodire, donec eam tradat emptori, deterior
fiat, uel pereat ipſe tenetur. Similiter ſi ſit in mora tradēdi,
& interim pereat uel deterior fiat; niſi ſimiliter deterior fu
tura fuiſſet apud emptorē; vt rectè docet Silueſter ſuprà.

Si res ſit certa, perit emptori.

97 Dico Tertiò, Si autem res ſit indeterminata; (vt ſi quis
emat 10. modios tritici ex meſſe vel granario; 10. oues ex
grege) vel ſi emat rem determinatam, ſed ad menſuram,
(v. g. totum aceruum tritici, vno floreno in ſingulas men-
ſuras) tunc ante rei traditionem vel menſurationem, pe-
riculum interitus pertinet ad venditorem. Ita Silueſt ſu-
prà. Couarr. nu. 7. & expreſsè habetur d. L. Quòd ſæpè. §.
In his. ff. de contrahenda emptione. Ratio eſt, quia quan-
do ſit emptio rei indeterminatæ, vel ad menſuram, intel-
ligitur tacita conditio, ſi res tradatur, vt dicitur in illa lege.
vnde niſi ſequatur traditio vel menſuratio (in qua contine
tur quædam traditio, cùm coram emptore fieri debeat) em-
ptor non tenetur; quia non cenſetur perfecta venditio,
cùm conditio non ſit impleta.

Si res ſit indeterminata vel ad menſuram vendita.

98 Aduerte tamen, ſi res fiat interim melior, vel deterior
abſque culpa & mora venditoris, commodum & incom-
modum pertinere ad emptorem. Ratio eſt, quia emit rem
prout erit tempore traditionis, exponens ſe fortuitis euen-
tibus. vide Silueſtrum & Couarr. ſuprà.

Si interim fiat melior vel deterior.

DVBITATIO XIII.

Vtrùm venditor poſſit percipere fructus vel vtilitates rei à ſe venditæ, donec ſoluatur pretium.

COVARRVVIAS lib. 3. variarium c. 4. num. 1. 99
& ſequentibus, affirmat, fructus poſt venditionem
natos, deberi venditori, donec emptor pretium ſoluerit:
quòd ſi res tradita fuerit, & emptor hos fructus percipiat,
ipſum teneri eos compenſare pecunia, quia re vera ad ven
ditorem pertinent; etiamſi emptor non fuerit in mora, vt
dum ei conceſſus eſt terminus ad ſoluēdū, probat ex L. Cu
rabit. 5. C. de action. empt. vbi dicitur, *Curabit Præſes
Prouinciæ compellere emptorem, qui nactus poſſeſſionem,
fructus percipit, partem pretij, quam penes ſe habet, cum
vſuris reſtituere, quas, & perceptorum fructuum ratio, &
minoris ætatis fauor, licet nulla mora interceſſerit, genera-
uit.* quod intelligit Couarr. & alij doctiſſimi Iuriſperiti de
vſuris nō lucratorijs, quæ illicitæ ſunt, ſed cōpenſatorijs
fructuum, quos venditor percipere debuiſſet. Item, L. Iu
lianus. 13. §. Ex vendito. ff. de actio. empt. vbi dicitur,
*Nam cùm re emptor fruatur, æquiſſimum eſt, eum vſuras
pretij dependere.* Hanc ſententiam vt omnino improbabi-
lem refutat Petrus Nauarra l. 3. c. 2. nu. 157. Silueſter Vſu-
ra 2. quæſt. 11. & alij multi.

Sententia Couarr. & Iuriſperitorum.

Pro ſolutione Notandum eſt, nos poſſe loqui vel de fru-
ctibus ex re tempore contractus pendentibus, vel de alijs
poſt natis. Nunc.

Dico Primò, Si loquamur de fructibus pendentibus, 100
certum eſt hos quoad valorem, quem tunc habent, habe-
ri emptori niſi aliter conuentum fuerit. habetur expreſsè
d. L. Iulianus §. Si fructibus. ff. de actionibus empti. eſt-
que communis ſententia DD. vt docet Gomezius to. 2. cap.
2. num. 11. & Couar. l. 1. variar. cap. 15. n. 1. ratio eſt, quia
fructus actu exiſtentes tempore contractus, reique cohæ-
rentes, cenſentur pars rei emptæ; ac proinde ſimul cum re
empti ſunt pretio conuento. Itaque debentur emptori,
quandocunque pretium ſoluerit, ſicut res ipſa. Dixi,
quoad valorem, quem tunc habent: quia non cenſentur
pars rei emptæ, ſi conſiderentur ſecundùm valorem, qui
creſcendo ipſis accedit. vt ſi emas vineam, dum primùm
floret, valor florum ad te pertinet, tamquam pars rei
emptæ; non ſic incrementum, quod creſcendo capiunt.
hoc enim eſt effectus & fructus rei emptæ, non pars.

Fructus pendentes.

Dico Secundò, Si verò loquamur de fructibus, qui poſt 101
contractū naſcuntur, vel de incremento quod poſteà pro-
uenit, diſtinguendum eſt; vel enim emptor ſoluit, aut
certè obtulit pretium, vel non obtulit; ſi ſoluit, aut ob-
tulit pretium venditori, & venditor ſit in mora rei tra-
dendæ; omnes iſti fructus debentur emptori. imò ven-
ditor tenetur illi ad omne intereſſe intrinſecum; vt ſi plus
fructuum ex re fuiſſet precepturus; ſi res deterior eſt facta
vel minoris pretij, interim dum apud venditorem fuit, &
venditor ſi eam habuiſſet, opportunè & cum lucrò alie-
naſſet, vel non eſſet apud eum reddita deterior. Ratio
eſt, quia huius totius damni venditor eſt ei cauſa ex iniu-
ſta rei detentione. Dixi, *Ad omne intereſſe intrinſecum;*
quia venditor non tenetur emptori ad intereſſe *extrinſe-* 102
cum, id eſt, quod per accidens emptori euenit. v. g. ex eo,
quòd rem in alium locum, vbi pluris valebat, non potuit
transferre, vel ex eo, quòd mancipia fame mortua ſunt,
ob rem non traditam. Ita expreſsè habetur L. Si ſterilis.
21. §. Cùm per venditorem. 3. ff. de actionibus empti. E
contrario, emptor, ſi in mora fuerit ſoluendi pretij, non
tenetur venditori, niſi ad vſuras pretij; non autem ad in-
tereſſe lucri ceſſantis ex eo, quòd pretio non ſit negotiatus;
vt expreſsè habetur L. finali, ff. de periculis & commod. rei
emptæ.

Fructus poſt contractum nati.

Si emptor obtulit pretiū, & venditor ſit in mora.

Sed aduerte, hæc intelligenda in foro externo: nam in
foro conſcientiæ non diſtinguitur intereſſe *intrinſecum* &
extrinſecum; neque intereſſe uſurarum & lucri ceſſantis.
quicunque enim per iniuriam eſt cauſa damni, tenetur ad
totum intereſſe, quod probabiliter poterat præuideri; ut
communiter Theologi docent: & patet ex dictis ſuprà cap.
7. dub. 6. & 8 & cap. 10. dubit. 11. & 12.

Dico Tertiò, Si pretium non ſoluit, aut obtulit, nec ven

ditor

103 ditor ei fidem de pretio habuit, tunc iure communi Cæſa-
reo hi fructus debentur venditori. quòd ſi res tradita ſit
emptori, & ipſe fructus eius percipiat, tenetur venditori
eodem iure ſoluere vſuras pretij, pro ratione fructuum.
Ita Gomezius & Couar. ſuprà, & colligitur ex Legibus ci-
tatis vt ſi domum tuam vendideris ſimpliciter 1000. au-
reis, & emptor contractu celebrato non ſoluat, cùm tamen
ei terminum non conceſſeris. vel ſi dixit ſe ſtatim ſoluturũ
& non ſoluat. Ratio eſt Primò, Quia tunc dominium non
eſt tranſlatum, etiamſi res ſit tradita, (vt patet §. Venditæ,
Inſt. de rerum diuiſione) idque factum culpa emptoris. vn
de meritò fructificat venditori, apud quem dominium mã
ſit iuris diſpoſitione. Secundò, Quia æquitas non patitur,
vt emptor percipiat fructus ex re empta, & venditor non
poſſit frui pretio, (quamuis deſideret) idq; proueniat cul-
pa emptoris vt colligitur ex L. Iulianus. 13. §. Ex vendito.
ff. de act. empti.

Si nec emptor ſoluit pretiũ, nec venditor ei fidẽ habuit.

104 Dices, Vſuræ ſunt prohibitæ. Reſpondet Couarr. lib. 3.
var. c. 4. nume. 1. vſuras lucratorias eſſe prohibitas, non au
tem compenſatorias. nempe quibus compenſantur fructus
qui venditori debebantur. non enim ſoluit vſuras, quia pre
tium quaſi mutuum tenet; ſed quia fructus percipit, qui ad
venditorem adhuc pertinent. vnde ſequitur, ſi nullos fru-
ctus emptor percipiat, & venditor etiam nullos perceptu-
rus fuiſſet; emptorem ad nullas vſuras teneri. ſi multos per
cipiat, teneri ad multas, nempe quæ exæquent fructus per
ceptos. v. g. emiſti domum 1000. aureis; cuius elocatio va-
let 50. ſi nihil ex pretio ſoluiſti, & domum inhabites, vel
elocces; teneris venditori compenſare totum vſum domus;
hic enim eſt fructus eius) ac proinde ſoluere 50. ſi ſolùm
pretij dimidium ſoluiſti, teneris ſoluere dimidium æſtima
tionis fructuum, nempe 25. ſi tertiam partem pretij ſolui-
ſti, teneris ſoluere duas tertias æſtimationis fructuum: &
ſic deinceps, ſeruata proportione inter partes pretij
fructuum ſoluendorum, & partes pretij, quæ reſtant
ſoluendæ.

Vſura compẽſatoria, & lucratoria.

105 Dico Quartò, Si venditor emptori rem tradidit, habita
fide de pretio & conceſſa dilatione ad ſoluendum; fructus
omnes debentur emptori, nec tenetur ad vſuras pretij non
ſoluti. Ita Couar. ſuprà num. 5. Ratio eſt; quia quando ven
ditor ſponte rem tradit & concedit dilationem abſque alia
pactione, cenſetur renuntiare conſtitutioni Cæſareæ, dictæ
legis, Curabit.

Si vẽditor rem tradidit & conceſſit dilationem.

Notandum tamen, venditorem in hoc caſu iuxta Couar
ruuiam & multos Iuriſperitos, quos adducit, poſſe ſtipula
ri vſuras, vel intereſſe, donec pretium ſolutum fuerit. Ra-
tio ipſorum eſt, quia ſi noluiſſet ei rem tradere, nec habe-
re fidem de pretio, potuiſſet ſibi reſeruare fructus. Item ſi
rem tradidiſſet & noluiſſet habere fidem de pretio, potuiſ-
ſet exigere vſuras pretij, iuxta L. Curabit. 5. atqui per
hoc, quòd rem tradat emptori, habeatque ei fidem de pre-
tio, non onerat illum; ſed beneficium potiùs & commo-
dum præſtat. ergo ratione huius non amittit ius exigendi
vſuras pretij pro ratione fructuum, donec pretium ſolu-
tum fuerit.

106 Ex hac ſententia Sequitur Primò, Si vendam tibi domũ
1000. aureis, habita fide de pretio, eamque tibi tradam, poſ
ſe me ſtipulari, vt ſoluas pretium elocationis, donec ſolue
ris pretium domus.

Cõſectaria illius ſententia.

107 Secundò, Si eam tibi vendam, non habita fide de pretio,
& tradam; teneberis ſoluere vſuras pretij ex Iuris diſpoſi-
tione, etiamſi id in pactum non ſit deductum, quia cenſe-
ris eſſe in mora.

108 Tertiò, Si vendam tibi domum 1000. aureis, poſſe me ſti
pulari, vt percipiam fructum locationis, donec inuenta fue
rit alia res frugifera, quæ pretio comparetur, relicto inte-
rim pretio in depoſito, vel apud emptorem, prout empto-
ri placuerit. poſſum enim vendere ea lege, vt non fiat tra-
ditio, antequam alia res frugifera inuenta fuerit, quæ pre
tio comparetur, quo contractu inito, poſſum adijcere aliũ,
quo faciam traditionem, & transferam dominium domus,
& ius percipiendi fructus, vſque ad illud tempus, quo res
alia inuenta fuerit, pro penſione annua, quæ exæquet fru
ctus, vt docet Molina diſp. 368.

Circa prædicta Aduertendum eſt, ea, quæ ad 3. & 4. aſſer
tionem, & in conſectarijs de fructibus à venditore perci-
piendis, & vſuris ab emptore ſoluendis dicta ſunt, procede
re ſecundùm ius Cæſareum: contrariam tamen ſententiã
eſſe veriorem & naturali æquitati conformiorem, nempe,
omnes fructus peracto contractu venditionis, pertinere
ad emptorem, niſi aliter conuentum expreſſè fuerit. quòd
ſi conuentum fuerit, vt certo tempore maneant vendito-
ris; tunc etiam periculum rei debere eſſe venditoris. dein-
de emptorem, ſi ſit in mora ſoluendi, ſolùm teneri ad inte-
reſſe. Ita tenet Siluester. Vſura 2. quæſt. 11. citans pro hac
ſententia Franciſcum Mayronium in 4. dub. 15. ſanctũ Ber 109
nardinum Senenſem, Roſellam & Archidiaconum. eadem
eſt communis Theologorum, teſte Archidiacono. Proba-
tur Primò, Quia contractu celebrato, res ſtatim cenſetur
ita pertinere ad emptorem, vt ſi pereat, ipſi pereat; non ven
ditori; vt ſuprà dub. 12. de ijs rebus, quæ venduntur non
ad menſuram, ſed ad corpus, (id eſt, prout corpus rei ob-
ijcitur ſenſibus) dictum eſt: atqui non eſt æquitati conſen-
taneum, vt totum periculum rei ſit emptoris, & venditor
interim fructus omnes percipiat. nam inæqualis eſſet con-
trahentium conditio, venditor enim, nihil niſi commodum
ex venditione perciperet, poſituſque eſſet extra omne peri
culum incommodi: & emptor ſolum periculum & incom
modum. quare ſi venditor fructus percipere velit, oportet
vt etiam toto eo tempore res periculo ipſius conſtet. Se-
cundò; Quia contractus talis videtur implicitam contine- 110
re vſuram: videtur enim venditor illos fructus percipere
ob dilationem ſolutionis pretij; non enim percipit illos ra-
tione lucri ceſſantis, vt Couar. fatetur: (alioquin ſi nullum
lucrum ei ceſſaret, non poſſet percipere, quod tamen ipſe
negat) neque ratione alicuius periculi, quod ipſe in ſe ſu-
ſcipiat; quia totum periculum reijcitur in emptorem: ergo
ratione dilationis pretij.

Contraria ſententia verior.

Tertiò, Venditor vel patitur intereſſe ex dilatione ſolu-
tionis, vel non patitur. ſi patitur intereſſe; poteſt illud de-
ducere in pactum ab initio contractus, & hoc modo ſibi ſa
tis cauere. ſi non patitur, non eſt æquum vt exigat fructus,
vel eorum compenſationem, reiecto periculo rei in empto
rem. eodem modo, ſi emptor eſt in mora ſoluendi, & vendi
tor inde patiatur intereſſe; abundè ei ſatisfit, ſi illud æſtime
tur. quare non eſt ratio, cur fructus percipiat, niſi ſimul pe-
riculum rei præſtare velit; idque ab initio in pactum de-
ducat.

Ad legem Curabit, reſponderi poteſt, illam legem, qua
parte concedit vſuras, eſſe abolitam iure Canonico, vnde 111
reuocandam eſſe ad æquitatem naturalem, nempe vt em-
ptor cogatur compenſare intereſſe, ſi vel ſit in mora, vel ſi
ab initio eſt deductum in pactum. Eodem modo reſponde-
tur ad legem, Iulianus. certum eſt enim illas leges loqui de
vſuris pretij abſolutè, ſiue fructus ſint magni, ſiue parui,
eæ autem vſuræ erant iure Cæſareo ſemiſſes, id eſt quibus
ſoluebantur 6. in 100. vt patet L. Eos. 26. C. de vſur. Quod
autem Couarruuias ex Carolo Molinæo docet, leges il-
las loqui de vſuris compenſatorijs fructuum, non vide-
tur verum. Primò, Quia fructus re vera pertinent ad em-
ptorem, maximè in caſu legis, Curabit. vbi emptor non e-
rat in mora. Secundò, Quia alioquin leges non dicerent eſ
ſe ſoluendas vſuras pretij, ſed eſſe fructus compenſandos,
vel fructus pertinere ad venditorem. Tertiò, Quia alio-
quin non ſemper eædem vſuræ eſſent ſoluendæ.

Ad argumentum Couar.

Dices, Cùm re emptor fruatur, æquiſſimum eſt eum v-
ſuras pretij deperdere, vt habet d. L. Iulianus, ſup.

Reſpondeo, Id non eſſe æquum, niſi venditor patiatur 112
tantumdem incommodi ex dilatione pretij; vel
niſi præſtet periculum rei & fructus æqui
ualeant illis vſuris, idque ab initio
deductum ſit in pactum. Cùm
enim venditor ſuſcipit in
ſe periculum rei, po-
teſt deducere in
pactum, vt
re-
cipiat fructus, donec pretium ſit ſolu-
tum, & proinde poteſt emptori
fructus illos pro certa
penſione relinquere,
quæ vſuræ no-
mine vo-
ca-
ri poteſt.

✠

DVBI.

Digitized by Google

DVBITATIO XIV.

Vtrùm licita ſit emptio & venditio cum pacto retrouenditionis, vel redemptionis.

113 RESPONDEO, Eſſe licitam, modò iuſto pretio fiat. Et quidem licitam eſſe *venditionem* cum pacto redẽptionis in fauorem uenditoris, eſt communis ſentẽtia DD. & patet in cenſibus, qui ferè ſemper cum tali pacto, ſaltem implicito uenduntur. nam ex diſpoſitione Iuris hoc pactũ ſubintelligitur. Idem confirmari poteſt ex ca. 25. Leuitici, ubi Dominus filijs Iſrael uult eſſe poteſtatem redimendi poſſeſſiones omnes uenditas, præter domos intra urbẽ conſtitutas. Ratio eſt, quia quiſque eſt arbiter rei ſuæ, eiq; modum, quem uult, imponere poteſt.

De *emptione* cum pacto retrouenditionis in gratiã emptoris, eſt maior difficultas. ſed uerius eſt, non eſſe illicitã, modò iuſto pretio fiat. Ita Couarruu. lib. 3 uar. c. 9. num. 3. ubi etiam pro hac ſententia citat Ioannem Medinam. q. de cenſu redimibili, quæ eſt ult. de uſura, & Ioannem Maiorem in 4. d. 15. q. 34. denique Imolenſem & Alexandrum. Ratio eſt, quia ſicut iuſto pretio compenſari poteſt onus, quod uenditor imponit emptori, nempe tantumdem detrahendo de pretio: ita etiam onus, quod emptor imponit uenditori, compenſari poteſt, tantumdem augendo pretium in prima uenditione. Vt autem ſciatur an iuſtum ſit pretium.

114 Dico Primò, Quando res uenditur cum pacto redemptionis in fauorem ſolius uenditoris appoſito, (id eſt, quo fiat ei poteſtas redimendi, ſi uelit) debere eam minoris uendi, quàm per ſe nuda æſtimetur: Ratio eſt, quia uenditor imponit emptori onus quoddam pretio æſtimabile, nempe ut ipſi uolenti teneatur rem reuendere, ſeu reſtituere intra aliquod tempus. quare de pretio rei detrahendum eſt, quanti hoc onus æſtimabitur; ut rectè Maior ſuprà qu. 34. in fine.

Pactum retrouenditionis in fauorem venditoris.

115 Vbi Aduerte Primò, Non eſſe iniquum, ſi uenditor uendat cum pacto, ut eodem pretio poſſit redimere: hoc enim non eſt aliud, quàm uendere cum pacto, ut liceat poſt aliquod tempus contractum diſſoluere. non enim tunc in redemptione eſt nouus contractus, ſed ſolùm eſt diſſolutio prioris contractus, facta ex ui pacti appoſiti. quare non eſt neceſſe ut uenditor tantum det pro re, quanti ea abſolutè tunc ualet, cùm tunc nullus nouus contractus fiat. Similiter non eſt iniquum, ut uenditor uendat ad certum tempus, cum pacto ut poſt illud rem ſuam abſque ullo pretio recipiat. & ſi ante illud tempus uelit redimere, emptor teneatur fructus perceptos pro rata annorum computare in ſortem. quo modo uendebant Iudæi ſuas poſſeſſiones, ut patet Leuitici 25.

Redimere eodem pretio.

In eo tamen caſu, quo uenditor cupit ſibi ſeruare ius redimendi, poſſet emptor, qui rem iuſto pretio emit, ab ipſo exigere, ut quando uolet redimere, ſoluat quanti tunc æſtimabitur; & conſequenter ut plus ſoluat; quàm pro illa re accepit, ſi ualdè probabile eſt tempore redemptionis pluris ualituram; uel ſi eam aliò delaturus erat maiore quæſtu. ratio eſt, quia emptor non tenetur conſentire in pactum, quo uenditio eſt diſſoluenda; ſed poteſt exigere, ut quando uenditor uolet rem illam recuperare, eam emat nouo contractu; & conſequenter eo pretio, quo tunc æſtimabitur. tanti intereſt quem contractum ineas. Imò etiamſi non eſſet pluris tunc ualitura, poſſet tamen exigere plus quàm dedit: quia emit rem cum onere in fauorem uenditoris appoſito; ac proinde minus debuit pro ea dare, quàm ſi abſque onere emiſſet. cogitur autem eam reuendere abſque onere: ac proinde poteſt exigere pretium rei per ſe conſideratæ; quod maius eſt, quàm pretium rei cum onere ſpectatæ.

116 Aduerte Secundò, Iniquam etiam fore uenditionem cum pacto redimendi eodem pretio, ſi magni ſumptus in re faciendi eſſent, & exigui fructus percipiendi, ita ut onus ſumptuum, & præſtatio periculi non compenſetur fructibus: tunc enim non ſeruatur æqualitas: nam emptor plus debet reſtituere, quàm accepit. Similiter eſt iniqua, ſi paciſcatur ut minoris redimere poſſit, quàm uendidit; ut patet ex dictis: niſi fortè conſtet illam minoris ualituram.

Dico Secundò, Quando pactum redemptionis apponitur uenditioni in fauorem emptoris tantùm, (id eſt, ut uenditor teneatur redimere, ſi placuerit emptori) tunc emptor debet illam pluris emere, quàm ipſa per ſe ualeat, & conſequenter, quàm poſſit illam uendere alicui tertio. Ratio eſt, quia talis emptor conſequitur rem in perpetuum, quãtum eſt ex parte ipſius, perinde ac alius quiuis, qui abſque ullo pacto appoſito rem emeret; ulteriùs autem imponit grauamen uẽditori: ergo etiam illud compenſare debet; cùm ſit pretio æſtimabile. 117

In fauorē emptoris.

Petes, vtrùm emptor poſſit paciſci ut uenditor teneatur eodem pretio rem illam redimere. Videtur non poſſe: quia non poteſt alicui tertio eo pretio uendere, ut dictum eſt, eò quòd res per ſe tanti non ualeat, quanti cum illo onere quod imponitur uenditori: ergo neque uenditori poteſt imponere obligationem redimendi eodem pretio. Confirmatur hoc exemplo: habes domum æſtimatam 4000. aureorum. ego illam à te emo 4300. ea lege, ut quando poſt aliquos annos mihi placebit, tenearis eam redimere. itaq; ſoluo 4000 pro domo quam mihi perfectè comparo; & 300. pro onere quod tibi impono. Valdè enim oneroſum eſt uẽditori, quòd ſemper teneatur habere paratam pecuniam apud ſe uel amicos, qua domum redimat, quando emptor uolet. atqui hoc onus iam ſubijt uenditor, quando domum redimit: ergo emptor non poteſt repetere pretiũ quod pro eo onere dedit; neque ab initio paciſci ut illud reddatur, ſed ſolùm reddatur pretium domus, nempe 4000. Confir. Secundò, Quia ſi domum emerem ſimplici contractu emptionis abſque adiectione illius pacti, deberem pro ea ſoluere 4000. ut ſuppono. & ſi facto illo contractu uellem paciſci cum uenditore, ut eam teneatur redimere eodem pretio, nempe 4000. deberẽ illi dare pro illa obligatione 300. aureos, ut etiam ſuppono; nec poſteà in redẽptione poſſem illos 300. repetere: ergo neque etiam in altero contractu, ubi pactum redemptionis annectitur ab initio. quæ enim pacta ſeorſum inita non ſunt iuſta, neque etiam iunctim inita iuſta ſunt. 118

Verũ cum venditore.

Reſp. In rigore uideri tale pactum iniquum, ut rationes allatæ probant. Spectato tamen uſu communi & æſtimatione hominum, poſſe excuſari. Nam magni æſtimatur inter homines, quod emptor tamdiu caret illis 300. aureis, quos pro illo onere dedit, & quòd fortaſſe domus numquã redimetur, & quòd uenditor intereà potuit illa pecunia uti in ſuum commodum, & ſpem habeat fore ut non cogatur redimere, &c. quę omnia ſæpè tanti poſſunt æſtimari, quãti illa obligatio quam in ſe ſuſcepit: quo caſu poſſet emptor paciſci ut uenditor eodem pretio redimat, non per nouum contractum, ſed per nudam contractus reſolutionem; ut paſſim fit in reditibus.

Reſponſio.

Quòd ſi emptor paciſcatur ut uenditor rem uenditam maiore pretio poſt aliquot annos redimat, contractus erit iniuſtus (niſi aliquid excuſet, ut melioratio rei, incrementum pretij futurum, &c.) non ſeruans in pretio æqualitatem. non tamen erit uſura, ſed gignet uſuræ ſuſpicionem, maximè ſi fructus percepti computantur in ſortem. Vnde contractus ille, quo quidam emit prædium ab eo, qui egebat pecunia, 23. libris, ea lege, ut ſi intra biennium emptori diſpliceret emptio, teneretur uenditor intra annum poſt diſplicentiam, redimere 26. libris, fructibus in ſortem computatis; de iure præſumitur uſurarius, ex tribus indicijs ſimul iunctis; ut patet cap. Illo uos 4. de pignoribus. Primum eſt, Quòd fructus computentur in ſortem: quod non ſolet fieri, quando res uerè fuit empta; nam tunc pertinent ad emptorem. ſignum ergo eſt non fuiſſe ueram emptionem, ſed oppignerationem pro mutuo. Secundũ eſt, Quòd exigat tres libras ampliùs quàm dederit. Tertiũ eſt, Quòd emptor ille ſolitus ſit uſuras exercere. Itaque quando hæc tria ſigna ſimul conueniunt, oportet contractum uſurarium in foro externo pronuntiare. Vtrùm autem tale pactum in fauorem emptoris ſit licitum in cenſibus, dicemus c. 22. dub. 10.

Caſus cap. Illo vos, de pignor. Præſũptio vſurarũ de Iure.

Dico Tertiò, Si hoc pactum appoſitum ſit contractui uẽditionis in fauorem utriuſque, ita ut in poteſtate uẽditoris ſit redimere, & emptoris reuendere quando uoluerit; tunc res debet minoris uendi quàm per ſe ualeat; pluris tamen, quàm ſi cum pacto redimendi in fauorem ſolius uendito- 120

In fauorē vtriuſque.

gis venderetur. Itaque ſi res per ſe valeret 100. cum pacto autem in fauorem ſolius uenditoris 80. dum apponitur pactum in fauorem utriuſque, ualebit fortè 88. uel 90. prout prudens arbitrabitur circumſtantijs conſideratis. Ita docet Medina q. ult. de uſura.

Limitatio. Notandum Primò, Hæc omnia intelligenda eſſe ſepoſito intereſſe ementis & vendentis. nam ſi emens incurrat intereſſe ratione emptionis, poterit minus dare pro re & paciſci ut nō redimatur, niſi poſt certum tempus, ut interim ex fructibus ſarciat lucri iacturam. item ut uenditor teneatur eodem pretio redimere.

121 *An detur actio in rē ex hoc pacto.* Notandum Secundò, Etſi probabile ſit ex pacto de retro uendendo dari uenditori actionem in rem; ac proinde poſſe eam uindicari ubicūque reperta fuerit; (quod tenet Couar. l. 3. uar. c. 8. nu. 2. & 3.) tamen contrarium uideri uerius nempe uenditori, ſolùm in factam, ſeu in perſonam actionem competere. vnde ſi emptor domum, quam ei cum tali pacto uendidiſti, uendat tertio, & tradat; tu non poteris domum illam tertio eripere, ſed tantùm agere contrà eū, qui uendidit, ut damnum tibi inde prouenienſ ſarciat. Ita tenent Alexander, Iaſon, Curtius, & alij apud Couar & Gomezius c. 2. num. 29. & Molina diſpu. 374. ratio eſt; quia illud pactum non habet maiorem uim, nec tribuit maius ius quam ſimplex uenditio; atqui ſimplex uenditio abſque traditione non tribuit ius in rem, ſed ſolùm in perſonam, ut patet ex c. 3. dub. 3. ergo neque illud pactum. ſed de hoc plura infrà dub. 19.

Notandum Tertiò, quando uenditor redimit rem olim à ſe uenditam reſeruato iure redimendi, non teneri alterum, è cuius manibus redimit, de euictione, ſicut uenditor in uenditione. quia redemptio non eſt emptio, neque contractus aliquis ſed diſtractus, ſeu prioris contractus reſolutio. fit enim ui primi contractus, quo ipſe uendidit cum tali pacto. unde nec requirit conſenſum alterius, ſed eo inuito fieri poteſt; nec debetur uectigal uenditionibus impoſitum.

DVBITATIO XV.

Ad quem pertinent fructus medij temporis, quando venditionis contractus diſſoluitur.

122 *Quinque modis diſſoluitur.* SVPPONO contractum poſſe diſſolui quinque modis, de quibus uide multa apud Gomezium tom. 2. c. 2. num. 21. & ſeqq. Primò, Per *nouum pactum*, ut ſi poſtquam abſolutè eſt initus, interpoſito iuſto interuallo temporis, pœniteat, & mutuo conſenſu contrahentium reſcindatur. & tunc eſt noua uenditio & emptio, ſiue fiat eodem pretio, ſiue diuerſo. hoc caſu, omnes fructus, quos res protulit eo tempore, quo perſeueratum eſt in contractu, pertinent ad primū emptorem; iuxta ea, quæ dicta ſunt dub. 13. quia ad eum pertinuit periculum rei. Nec refert, etiamſi contractus diſſoluatur remedio legis 2. C. de reſcind. uend. nimirum quòd uenditor deceptus fuerit ultra dimidium iuſti pretij, & emptor nolit pretium ſupplere; ſed malit diſſoluere contractum: quia fructus percipiendi, & etiam pendentes, ſecundùm æſtimationem, quam reſciſſionis tēpore habent, ad emptorem pertinent, vt docet Gomez. ſup. nu. 24. ratio eſt; quia etſi iuſtum pretium non dederit; emptio tamen valida fuit, & ſufficiens ad dominium, ſecuta traditione, transferendum: & ita percepit fructus ex re ſua; & qui adhuc ex re illa pendent, ad ipſum pertinent. Confir. quia nullam iniuriam fecit uenditori, quòd rē poſſederit, & fructus ex illa perceperit; ſed quia iuſtum pretium non dedit. vnde in foro conſcientiæ ſolū tenetur quanti intererat uenditoris, ſupplemētum illud pretij ab initio fuiſſe ſolutum. vnde ſi bona fide actum eſt, nihil debet.

123 *Si reſoluatur ex pacto retrouenditionis.* Secundò, Ex ui *pacti retrouenditionis*, in prima uenditione appoſiti; quo euentu ſi eodem pretio res debet redimi, quo uendita fuit, omnes fructus, qui à tempore uenditionis uſque ad tempus redemptionis producti ſunt, ſecundū ualorem, quem tunc habent, ad emptorem pertinēt; ut docet Couar. l. 1. uar. c. 15. nu. 6. & 7. cum multis alijs DD. niſi aliter conuentum tacitè uel expreſſè fuerit. Secundùm ualorem autem, quem acquirunt poſt tempus retrouenditionis, aut poſtquam emptor cœperit eſſe in mora: nolendo rē redimi; pertinent ad priorem uenditorem, cui res debet reſtitui. Si uerò diuerſo pretio fieri debet redemptio, nempe pretio tunc currente, fructus omnes pendentes pertinēt ad primum uenditorem, qui rem redimit, ſicut in alijs uenditionibus. Ratio eſt; quia hic eſt nouus cōtractus emptionis & uenditionis; & ita reuenditor poteſt pretium augere, ratione fructuum pendentium; ibi uerò non eſt nouus cōtractus, ſed tantùm reſolutio prioris contractus; unde non poteſt pretium augere, nec exigere fructuum compenſationem: atqui contra æquitatem eſt, ut cogatur rem cum ſuis fructibus reſtituere, ſi illam ſine fructibus accepit. vide Couar. ſup. & Molinam diſp. 374.

Tertiò, *Ex pacto legis commiſſoria*, dicitur autem uēditio reſolui *ex pacto legis commiſſoria*, quando res alicui eſt uendita ea lege, ut niſi intra certum tempus pretium eius ſoluat, res ſit inempta, & contractus irritus; & poſteà emptor intra illud tempus non ſoluit. tunc enim ipſo facto contractus eſt nullus; ſi tamen uenditor uelit: quia in eius fauorē appoſitum fuit. unde hæc conditio ſubintelligitur, ut apertè colligitur ex L. 2. & 3. ff. de lege commiſſoria. In hoc caſu ſi hoc pactum conceptū fuit uerbis directis, (id eſt, quibus ſignificetur ut contractus ab initio cēſeatur irritus, uel res inempta) omnes fructus pertinent ad uēditorem. ratio eſt; quia etſi uenditio fuit pura, ſeu abſoluta, nō conditionalis; & per eam tranſlatum fuerit dominium in emptorem, ſi res ei tradita fuerit: (ut docet Gomezius tom. 2. c. 2. nu. 30. & Couar. lib. 3. uar. c. 8. num. 1.) tamen ex ui pacti ita diſſoluitur ac ſi numquam fuiſſet; ac proinde omnes fructus ſunt reſtituendi. quamuis enim uenditio non fuerit pendens ab aliqua conditione; tamen effectus uenditionis, id eſt, dominium rei & fructuum tranſlatum in emptorem ita fuit pēdens, ut conditione non impleta penitus euaneſcat ac ſi nūquam fuiſſet: irritatio enim retrotrahitur ad tempus contractus. Si uerò hoc pactum conceptum fuit uerbis obliquis ſeu indirectis; (id eſt, quibus ſignificetur contractum eſſe reſcindendum in poſterum, uel rem redituram ad uenditorem) tunc fructus medij temporis pertinent ad emptorem. ratio eſt; quia tunc irritatio contractus non cenſetur retrotrahi uſque ad tempus celebrationis, ſed fieri ſolū in poſterum: ac proinde fructus prioris temporis manent apud emptorem. In his tamen non tam formula uerborum inſpicienda, (quæ ſæpè ambigua eſt) quàm mens contrahentium; ſi in foro conſcientiæ agatur. 124 *Si ex pacto legis commiſſoria.*

Quartò, Reſoluitur *ex pacto addictionis in diem*, dicitur autem uenditio *ex pacto addictionis in diem reſolui*, quando res alicui eſt uendita ea lege, ut ſi intra certum tempus, (v. g. intra menſem uel annum) alius meliorem conditionem obtulerit, res ſit inempta; & interim alius meliorē conditionem affert, offerendo maius pretium uel commodiorē ſolutionem. uel minori cum onere; ut explicat Couar. ſup. & patet ex L. 1. & 4. ff. de addictione in diem. In hoc caſu idem dicendum, quod in tertio; nam eadem utriuſque eſt ratio ut oſtendit d. loco Couar. 125 *Si ex pacto addictionis in diem reſoluatur.*

Aduertendum eſt autem Primò, In utroque caſu, ſi pactum conceptum ſit uerbis directis, dominium redire ad uēditorem, etiam antequam res ei ab emptore reddita fuerit. Si autem uerbis obliquis, non redire ante traditionem: iuxta communem ſententiam DD. quamuis probabile ſit, in quarto caſu dominium redire ante traditionem, etiamſi uerbis obliquis pactum fuerit conceptum, ut docet Couarr. ſuprà. 126 *Dominiū quomodo redeat ad venditorem.*

Secundò, In neutro caſu deberi uectigal ex uenditione ſolui conſuetum, ſi pactum uerbis directis initum fuit. ratio eſt, quia ex ui pacti ita diſſoluitur, ac ſi numquam fuiſſet. retrotrahitur enim irritatio ad tempus contractus. Nec refert, quòd uenditio fuit abſoluta, non conditionalis; quia dominium, & omne ius acquiſitum ex illa uenditione, fuit quaſi conditionatum, & dependens ex euentu futuro. ſi autem conceptum fuit uerbis obliquis, debetur; quia tunc nō retrotrahitur irritatio, ſed ſolùm ualet in poſterum. unde uenditio uim habuit abſolutam uſque ad tempus, quo incipit eſſe irritum. ac proinde ex ea eſt ius acquiſitum Principi; ſicut ex uenditione, quæ reſoluitur per pactum de retro uendendo. uide Gomezium c. 2. num. 31. ubi hanc rem clarè & fusè proſequitur. 127 *Vectigal.*

Quintò, *Si venditio ſit conditionalis*, & conditio impleta non fuerit: tunc enim uenditio eſt irrita. In hoc caſu, fructus omnes ante conditionē impletam percepti, pertinent 128 *Si ſi ſit conditionalis.*

ad

ad venditorem. Nec refert, quod res tradita fuerit, & pretium ſolutum; quia venditio non fuit perfecta,) nam eius perfectio & impletio pendebat à conditione) ac proinde traditio illa nullam vim habuit ad transferendum abſolutum dominium rei vel fructuum in emptorem. Dico *abſolutum*, quia transfert aliquale dominium & Ius in re, vt colligitur ex L. Sub conditione, de ſolutionibus; & notant ibidem DD. cum Bartolo; ſed illud pendet omnino ab euentu conditionis, eaque non eueniente euaneſcit, quaſi ab initio non fuiſſet.

Si tamen emptor ex ſolutione pretij pateretur iacturam lucri poſſet eius æſtimationem ab initio deducere in pactũ, vt ſi conditio impleta non fuerit, ei fiat compenſatio. Si verò conditio impleta fuerit, tunc omnes iſti fructus per-
129 tinent ad emptorem, ſicut & res ipſa. ratio eſt, quia ea eſt natura contractus conditionalis, vt impleta cõditione, eius vis retrotrahatur ad tempus contractus; quaſi tunc purè celebratus fuiſſet, & quaſi conditio tunc fuiſſet præſens, vt
Cõditio poteſtatiua. ſuprà dubit. 1. dictum eſt. & docet Gomezius to. 2. cap. 2. num. 30. ex multis iuribus, & fuſiùs cap. 11. num. 30. niſi ſit conditio poteſtatiua, (vt aiunt iuriſperiti) id eſt, cuius tota impletio eſt in poteſtate eius, cui imponitur. hæc enim non retrotrahit contractum; vt ibidem docet Gomezius. quod intellige, niſi alia ſit mens contrahentium, quæ maximè in foro conſcientiæ ſpectanda.

DVBITATIO XVI.

Vtrùm venditiones & emptiones reciprocæ eiuſdem rei diuerſo pretio, quas Hiſpani vocant Baratas & Mohatras, ſint licitæ.

EXEMPLVM ſit, Petit quis 100. aureos mutuos: mercator non vult mutuare, ſed paratus eſt vendere illi merces credito, ſummo pretio. v.g. 105. vel 106. aureis, vt eas vendat pecunia numerata cui voluerit: ille emptas offert mercatori, qui eaſdem emit vel potiùs redimit pecunia numerata, ſed minoris, pretio nimirum medio vel infimo; v.g. 100. aureis, & ille manet debitor 105.

130 *Mohatra ſeu Barata.* Quidam DD. exiſtimant id eſſe iniuſtum, & palliatam vſuram, quando idem redimit, qui vendidit. Sed verius eſt non eſſe iniuſtum, etiamſi redimat ipſe venditor, modò intra limites iuſti pretij conſiſtat; ita vt quando vendit credito, non excedat pretium rigoroſum, & quando redimit numerato, non deſcendat infra iuſtum infimum; ita Nauarrus 23. num. 91. & Petrus Nauarra lib. 3. cap. 2. num. 170. & alij recentiores. Ratio eſt; quia & venditio prima iuſta eſt, cùm fiat iuſto pretio, quamuis ſummo, & ſecunda etiam eſt iuſta, qua eædem merces reuenduntur. Nec refert, quòd hæc reuenditio fiat pretio infimo; tum quia pretium infimum etiam eſt iuſtum, præſertim in numerata pecunia; tum quia merces, quæ à venditiore ingeruntur, vileſcunt. Nec etiam refert, quod idem ſit emptor, qui antè erat venditor, quia ſi alius quiuis poterat illo pretio emere, cur non ille, qui vendit? Imò beneficium alterum hoc præſtari videtur, dum ille liberatur à quærendis alijs emptoribus & ſumptibus in proxenetas faciendis. non tamen poteſt illum ad hoc cogere, ſed debet omnino liberum relinquere.

131 *Sæpè peccat contra charitatẽ.* Aduerte tamen, hunc modum contrahendi ſæpè non carere culpa in mercatore, qui ex compoſito ita vendit, vt pretio infimo redimat. nam Primò peccare poteſt contra charitatem; vt ſi cogat miſerum aliquem hominem emere merces, quibus non eget, magno illius diſpendio; cùm poſſit illi facilè, & abſque ſuo incommodo mutuum dare. Secundò peccare poteſt præbendo malum exemplum; nam contractus ille habet ſpeciem mali, & ſuſpicionem vſuræ.
132 Tertiò ſeipſum & ſuos infamando. non tamen tenetur ad reſtitutionem: (vt inquit Nauarrus) quod intellige non teneri ex iuſtitia, ſed fieri poteſt vt teneatur ex charitate; vt ſi alter ſit pauper, & graue ſit illi tale detrimentũ: cùm enim ipſe ſit cauſa illius grauis incommodi, tenetur illud amouere ex charitate, ſi commodè poteſt. ceſſante tamen paupertate alterius, non teneretur; quia nec charitas nec iuſtitia illum obligat. Quòd ſi vendidiſſet bona fide, nihil de redemptione cogitans, & poſteà rogatus redimeret præſenti pecunia, non peccaret, vt rectè docet Angelus Vſura 1. num. 60. idem dicendum ſi ipſe iuſtam aliquam rationem habeat ſic contrahendi cum aliquo diuite, & ſcandalum abſit.

DVBITATIO XVII.

Vtrùm is, qui vendidit rem alienam, poßit retinere pretium.

HANC dubitationem attigimus cap. 14. dub. 1. & 5. & cap. 10. dubit. 18. num. 163.

Notandum eſt, quòd ille, vel bona fide vendidit, neſciens eſſe alienam, vel mala: rurſus vel ditior factus eſt, vel non eſt.

Dico Primò, Si bona fide vendidit, & non eſt factus lo- 133 *Si bona fide vendidit.* cupletior, non tenetur domino ad pretij reſtitutionem. Probatur, quia neque ratione rei acceptæ; cùm hæc apud ipſum non extet, nec vllum ex ea perceperit emolumentũ: neque ratione iniuſtæ acceptionis; cùm nullam iniuſtitiã commiſerit. neque etiam emptori, quamdiu emptor rem illam retinet; quia contractus fuit validus, & emptor nullum ex illo damnum accepit. Si tamen res euincatur, vel domino reſtituatur, tenebitur emptori de euictione. Non tamen tenetur monere emptorem eſſe alienam, ſi caſu contigerit id eum reſciſcere; quia non tenetur cum pari ſuo damno curare, vt alteri fiat reſtitutio eius, quod nulla eius culpa perijt, vel alienatum eſt. vide ſuprà cap. 14. dubit. 1. & 5.

Dico Secundò, Si factus eſt locupletior ex venditione, 134 tenetur illud lucrum reſtituere domino: quia illud lucrum ſupplet vicem rei alienæ. vnde etſi non ſit alienum, tamen quia in locum eius ſucceſſit; & ex ea prouenit, debet reſtitui, veluti fructus rei. par enim non eſt, vt quis ex re aliena diteſcat abſque ſua induſtria. Secùs ſit illud lucrum ex induſtria proueniat; vt ſi rem detulit in alium locum, vbi pluris vendidit: tunc enim non tenebitur illud reſtituere, quia eſt fructus induſtrię; vt ſuprà loco citato oſtenſum eſt. 135

Dico Tertiò, Si mala fide vendidit, & non eſt factus lo- *Si mala fide vẽdidit.* cupletior, eò quòd tantidem emerit, diſtinguendum eſt; vel enim poterat rem domino reſtituere, & eam alienauit: communis ferè DD. ſententia eſt, teneri ad reſtitutionem pretij ſeu æſtimationis. ratio eſt, quia eam alienando, dãnum infert; ſicut ſi eam perimeret. & aliàs nullum ius ad illam alienandam habebat. Secùs eſt, dum res empta à fure, eidem reſtituitur: hoc enim non eſt alienare, aut in aliũ transferre, ſed contractum priorem reſoluere: quod iuxta probabilem ſententiam poterat facere, ad vitandum damnum pretij, ſi alia ratione caueri non poterat; vt dictum eſt cap. 14. dub. 3. Verùm extra hunc caſum, tenebatur etiã cum damno pretij, rem domino reſtituere, vnde ſi non fecerit, tenebitur compenſare æſtimationem. Si verò non *Si non poterat dominо reſtitui.* poterat eam domino reſtituere, & per alienationem non reddidit eam recuperatu difficiliorem, nõ videtur domino teneri; niſi quatenus ex illa alienatione factus eſt ditior. Ratio eſt, quia per illam alienationem nihil damni intulit domino. Itaque non tenetur ratione rei acceptæ; neq; ratione iniuſtæ acceptionis ſuppono enim, quòd ipſe domino eam non eripuerit, neq. ſit cauſa cur ei reſtitui nõ poſſit. Confirmatur, quia ob hanc cauſam multi DD. tradũt, emptum à fure etiam mala fide, poſſe eidem reſtitui, ad pretium recuperandum; etiamſi domino reſtitui poſſit, vt ſuprà cap. 14. dub 3. oſtenſum eſt: ergo multò magis, quando non poteſt reſtitui, poterit abſque iniuria alteri vendi.

Qui bona eccleſiaſtica vendiderunt. Hac ratione multi in Anglia & Hollandia, qui bona eccleſiaſtica immobilia ab alijs empta, alijs poſteà vendiderunt, excuſari poſſunt à reſtitutione, per hanc enim venditionem nihil damni Eccleſiæ, cui illa bona, hoc ſtatu rerum, reſtitui non poſſunt, intulerunt. Vnde non tenentur Eccleſiæ reſtituere pretium, vel æquiualens. Si tamen ex fructibus, vel venditione, facti ſint locupleriores, tenentur eatenus: nam fructus ſunt Eccleſiæ, hoc ipſo, quo in re Eccleſiæ naſcuntur: & lucrũ ex venditione, etſi Eccleſiæ non ſit; eſt tamen ei debitum, tamquam id, quod ſuccedit in locum rei; niſi ex induſtria prouenerit.

Neque etiam hi tenentur emptoribus, qui ab ipſis ea bona emerunt; quia etſi contractus fuerit irritus, & conſequenter non fuerit translatum dominium pretij, vt patet

ex

Digitized by Google

ex dictis cap. 10. dubit. 18. tamen quia venditor illud volente emptore accepit & retinet, & emptor nollet diſſoluere contractum & reſtituere emptum; non tenetur venditor illi pretium reſtituere, ſed poteſt retinere loco rei venditæ. Si tamen emptor vellet diſſoluere contractum & emptum reſtituere, deberet venditor ei reddere pretium, quia ab initio contractus fuit irritus.

DVBITATIO XVIII.

Vtrùm licitum ſit aliquando rem alienam emere, & emptam retinere.

136 VIDETVR non poſſe vnquam emi, aut retineri res talis. Primò, Quia venditor non poteſt eam uendere, cùm ſit raptor, fur, aut iniquus detentor; ſed tenetur reſtituere domino: ergo nec emptor poteſt emere. Secundò, Quia per talem venditionem non transfertur dominiũ (non enim venditor poteſt transferre in alterum ius, quod ipſemet non habet) ac proinde manet aliena in ſpecie. atqui res aliena reſtituenda eſt domino, ſi fieri poteſt: vel ſi non poteſt, eò quòd ignoretur, danda eſt in pauperes; illa enim cenſetur domini voluntas, & ſic quodammodò ipſi domino in pauperibus reſtituitur. nam fructus reſtitutionis redundat in dominum, cùm pauperes pro ipſo orent; vt paſſim DD. docent. Tertiò, Qui emunt res furtiuas vel raptas fiunt participes criminis, & quodammodò fouent auctores in crimine: ſi enim non inuenirentur emptores, non raperent aliorum merces.

Pro reſponſione notandum eſt, rem alienam, quæ à fure, raptore, vel alio poſſeſſore iniquo venditur, vel poſſe reſtitui domino, vel non poſſe reſtitui: rurſus vel eſſe ſpem fore recuperandam a domino, vel non eſſe: denique vel non defore alios multos emptores, qui numquã reſtituent, ſi ego non emero; vel tales defore. Nunc.

Si erat ſpes recuperandi. Dico Primò, Si ſpes erat dominum alia ratione rem ſuã recuperaturum, non poſſum illam emere niſi animo ipſi reſtituendi, nec poſſum exigere pretium quod dedi, ſed ſolùm quantum prudenter conſideratis circumſtantijs iudicabitur dominus in ea recuperanda fuiſſe expenſurus. Ratio eſt, Quia cùm res ſit aliena, & poſſit reſtitui, debet reſtitui: nec Dominus tenetur aliquid ſoluere, niſi quatenus vtiliter negotium eius geſſi, ſeu quãti æſtimabitur rei ſaluatio. ſi plus dedi, meæ id imputem imprudentiæ: non tenetur ipſe meos errores luere. vt apertè colligitur L. Sed an vltrò. 10. in fine ff. de negotijs geſtis.

Obiectio. Dices, Geſtor negotiorum non tenetur niſi de culpa lata: quia totum agit in vtilitatem alterius, ergo dominus tenebitur compenſare, etiamſi culpa leuis commiſſa ſit, vt ſi putabam rem fore irrecuperabilem, vel plus ſolui quàm par erat pro talis rei redemptione.

Reſponſio. Reſpondeo illum non teneri domino ex culpa leui, ſi per talem culpam illum lædat; v.g. expendendo ipſius pecuniã, vel rem vendendo, &c. Si tamen gerendo negotium alterius ſeipſum lædat, per talem culpam, v. g. ſuam pecuniã expendendo, dominus non tenetur illi; quia non tenetur niſi quanti prudenter geſtio talis negotij ſeu ſaluatio rei æſtimabitur. Vnde ſi per errorem amplius de ſuo impenderit, ſibi imputet. Si tamen hic & nunc geſtio negotij prudenter inſtituta fuerit, tenetur eam integrè compenſare; etiamſi fortè dominus alia uia minore ſumptu rem erat recuperaturus, quia id per accidens eſt; & hæc cauillatio ſemper opponi poſſet. Idem dicendum, etiamſi poſteà res abſque culpa geſtoris perierit, uel deterior facta ſit. d. L. Sed an ultrò, ſub finem. & L. Siue hæreditaria. 21. ff. de negotijs geſtis.

Si non erat ſpes recuperandi. Dico Secundò, Si nulla probabilis ſpes ſit dominum rem ſuam recuperaturum, niſi ego emero; me uerò emente poſſit illi reſtitui; non poſſum illam emere animo mihi abſolutè ſeruandi: & ſi id fecero, dominus poteſt illam poſteà ſibi uindicare abſque ulla compenſatione: poſſum tamen emere animo illi exhibendi ut uel mihi illam permittat, uel ſi id nolit, iuſtam compenſationem geſti negotij ſoluat.

Si neſciebat rē alienam. Prior pars probatur, Quia dominus, neque pro re ipſa mihi tenetur, ut quæ ipſius ſit (nemo enim rem ſuam emere tenetur) neque pro geſtione negotij. quia non geſſi negotium ipſius ſed meum. non enim ut ipſi aliquid commodi adferrem emi, ſed ut mihi ſeruarem. unde ſi dominus poſteà rem ſuam inueniat apud eum qui à fure in ſuum commodum emit, non tenetur ei quidquam dare; niſi quatenus factus eſt inde locupletior; ut ſi res ſit notabiliter meliorata ſumptibus emptoris, &c. Colligitur apertè lib. 6. §. Sed etſi ff. de negotijs geſtis. Si tamen bona fide neſciẽs eſſe alienam emiſſet; dominus teneretur refundere expenſas, ſaltem ad eam quantitatem, quam ipſe in ea recuperanda facere debuiſſet. L. Liberto. 31. §. 1. ff. de negotijs geſtis: quia utiliter reipſa negotium eius geſtum eſt: nec par eſt, ut alter abſque ſua culpa hoc damnum ſuſtineat.

Altera pars probatur, Quia cùm ſic utiliter negotium eius geſtum ſit, tenetur refundere ſumptus; ut patet ex L. 2. 3. & ſequentibus ff. de negotijs geſtis: uel relinquere ei rem redemptam, ſi fortè malit ea carere, quàm ſumptus ſtare. Quod ſi nolit, poterit nihilominùs alter in compenſationem retinere: quia eo animo rem alioquin perituram ſuo ſumptu liberauit; & ita paſſim uſu receptum; modò tamen non ualdè infra limites iuſti pretij eam redemerit. Si enim res longè pluris ualet, quàm expenſæ, & Dominus nolit refundere expenſas, & rem ſibi reſtitui: debet geſtor eſſe contentus expenſis, quas uel auctoritate iudicis, uel ex re ipſa obtinere poterit, ſi ea fructuoſa ſit; uel eam retinebit ueluti in pignus, donec Dominus ſoluerit.

137 Si publicè vendatur. Dico Tertiò, Quando non eſt probabilis ſpes, rem Domino poſſe reſtitui, eaque publicè uẽditur, poſſum & ego, per ſe loquendo, emere, animo mihi ſeruandi uel uendendi, ſi Dominus non comparuerit, & ſi comparuerit, illi eodem pretio relinquendi. Probatur, Quia in hoc caſu nulla ſit iniuria Domino ab emptore, imò agitur negotiũ Domini, quantum agi poteſt; unde nec ipſe cenſetur inuitus, ſed conſentiens in tranſlationem dominij cum illo onere. Hoc modo Catholici in Hollandia poſſunt emere merces ibi publicè propoſitas, quas hæretici in mari ceperunt.

Rapta à piratis. Confirm. Quia alioquin totum hoc lucrum ſolis hæreticis cederet, qui iniuſtum bellum fouent, & religionem oppugnant, nec emunt animo reſtituendi in euentu quo Dominus compareret, ſed omnino ſibi retinendi tamquam iuſtè capta.

Sed aduertendum eſt, rarò ſciri poſſe qui ſint Domini, niſi aliqui mittant ſuos actores, qui nomine ipſorum illa redimant. Primò, Quia ſunt res diuerſiſſimæ, nec ſciri poteſt, quid cuius fuerit. Deinde, quia interdum 100. 200. 300. uel plures partem in illis mercibus habent. plurimi enim ad huiuſmodi nauticas traiectiones ſolent contribuere. unde ſi res in tam multos diuidenda foret, ſingulis minimum obueniret. itaque non curant recuperare. Denique multi nolunt ſciri ſe damnum paſſos, ſeque, quantum poſſunt, occultant, præſertim cùm deſperant ſe quidquam niſi maiore ſumptu recuperaturos.

Ad argumenta. Ad Primam rationem in oppoſitum, Neganda conſeq. Quod enim raptor uendat, facit inuito Domino, qui uult ſibi reſtitui; uel ſi id fieri nequit, ſaltem pauperibus. Suppoſita tamen illius iniqua uoluntate uendendi, non eſt Dominus inuitus, neque uerò cum ratione eſſe poteſt circa talem emptionem qualem diximus.

Ad Secundum, Tranſlatio dominij in emptorem non fit auctoritate & uoluntate raptoris, ſed tacito conſenſu Domini, cui expedit tali modo illud transferri: quia transfertur cum onere reſtituendi, ſi Dominus comparuerit. Dici etiam poteſt transferri dominium iure gentium tamquam rei adeſpotæ, etſi cum onere in euentu Domini comparentis; maximè cùm emptor ille non ſit particeps iniquæ inuaſionis, & rapinæ, nec illi faueat. Expedit enim communiter Reipubl. ut bona incerta non maneant uacantia. Neque neceſſe eſt ut fiat reſtitutio in pauperes, quando res empta eſt præſertim tali animo; conſulendũ tamen eſſet, ut id, in quo facti ſunt ditiores, pauperibus conferant. quia illud Domino reſtitui deberet, detracta tamen induſtriæ & expenſarum æſtimatione. Vide ſuprà cap. 14. dubit. 6. & 7.

Ad Tertiã, Qui emunt talia modo ſupradicto, nimirũ cum illis circumſtantijs quas expoſuimus, non ſunt participes criminis. nec fouent auctores in malo, cùm plurimi emptores alij non ſint defuturi, qui abſque animo reſtituendi ſint empturi. Prædictã ſententiã expreſsè poſt hæc ſcripta deprehẽdi traditã à Molina diſp. 118. §. Illud poſtremò,

DV-

Digitized by Google

DVBITATIO XIX.

Vtrùm is, cui aliquid traditum eſt vendendum, poſſit ſibi aliquid ex pretio retinere, ſi pluris vendiderit, quàm ei eſt præſcriptum.

138 *Retinere in pretio.*

RESPONDEO non poſſe, ſi vel mercedem pro ſuo labore accipiet, vel erat in famulatu: vel ſi gratis hoc officium præſtandum ſuſcepit. Ratio eſt, quia non habet vllum legitimum titulum, quo poſſit ſibi aliquid ex pretio vſurpare. non enim ratione rei venditæ, cum hæc non ſit ipſius; nec ratione induſtriæ vel miniſterij, quia pro ea mercedem accipit; vel ſi erat in miniſterio, tenebatur ſine mercede. Ita Silueſter ex Archidiacono verb. Emptio, q 24. & alij. Nec obſtat, quòd Dominus rei vendendæ pretium determinauerit; quia id ſolùm videtur feciſſe ne venderetur infra, non autem ne ſupra, ſi fortè occaſio ita ferret. Vnde eo ipſo quo pluris fuit vendita, totum illud ceſſit domino.

139 Aduerte tamen, ſi talis famulus rem illam pretio à domino indicato ſibi comparaſſet, & poſteà ſuo nomine pluris venderet, non facturum contra iuſtitiam; ac proinde ad reſtitutionem obligatum non iri: quia eam iuſto pretio à domino comparauit, & poſteà iuſto pretio ſuo nomine vendidit. Niſi fortè dominus ei mandaſſet vt venderet quanti intra latitudinem iuſti pretij vendi poſſet, quo caſu tenetur illam diligentiam præſtare. quo facto, poſſet eam ſibi vindicare eo pretio, quod alij obtulerunt.

DVBITATIO XX.

Quando res in ſolidum ex interuallo duobus fuit vendita, vtri debeatur.

HANC quæſtionem tractat Couarruu. libro ſecundo variarum reſolutionum, capitu. 19. ad quam breuiter.

140 *Si neutri facta ſit traditio.* Reſpondeo & dico Primò, Si neutri ſit tradita, debetur priori emptori. eſt communis ſententia Doctorum. Ratio eſt, quia res illa non poterat vendi ſecundo emptori, cùm iam eſſet vendita: vnde nec poteſt ei tradi ſine iniuria prioris: ergo ne fiat iniuria, tradenda eſt priori.

Si tradita ſecūdo emptori. Dico Secundò, Si tradita ſit ſecundo emptori, priori autem ſolùm vendita, debita eſt ſecundo. Eſt communis ſententia Doctorum, vt docet Couarruu. ſupra, nume. 1. & conſtat ex L. Quoties. 15. C. de rei vindicatione, in principio, & in fine, & L. Traditionibus. 20. C. de pactis. Ratio eſt, quia ſolo contractu abſque traditione non transfertur dominium, nec acquiritur Ius in re: (exceptis quibuſdam caſibus) ſed præter contractum requiritur traditio, vt conſtat ex dictis legibus: qua de re vide ſuprà, cap. 3. dubita. 3. quod non ſolùm locum habet in contractu emptionis; ſed etiam in promiſſione, donatione & ſimilibus contractibus, *Habet locum in alijs contractibus.* imò etiam in locatione, vt docet idem Couarruu. numero octauo, quia etſi conductor per traditionem rei conductæ non habeat dominium; habet tamen rei detentionem, à qua ſi expelleretur, ante omnia Iudicis officio reſtituendus eſſet: ſicut is, qui poſſeſſione fuit ſpoliatus. Vnde iure detentionis ſe defendet contra primum conductorem, qui ſolùm habet actionem perſonalem in locatorem. Nec refert, quòd contractus cum priore fuerit fortaſſe iuramento confirmatus; quia hoc quidem efficiet vt ſit periurus, ſi alteri eam tradat; non tamen impediet dominij tranſlationem, vt docet idem Couarru. epitome de ſponſ. p. 1. cap. 5. nume. 9.

141 *In quibus euētis hoc locum non habeat.* Notandum tamen Primò, Hoc non procedere in ijs euentis, quibus peculiari iure ex ſolo contractu abſque alia traditione transfertur dominium: vt ſi aliquid venditum aut donatum ſit Eccleſijs, locis pijs, vel ciuitatibus. iuxta L. fina. C. de ſacroſan. Eccleſijs. tunc enim dominium tranſfertur per ſolum contractum: vnde non poterit ſecundus emptor vel donatarius, per traditionem dominium acquirere: ſecùs ſi res ſolum ſit promiſſa; quia promiſſio facta pio loco, vel alteri, non transfert dominium, nec tribuit ius in re; vnde ſi res Eccleſiæ promiſſa, alteri donata & tradita fuerit, huius erit.

Secundò, Non habere etiam locum, quando priori emptori in ſecuritatem contractus res fuit hypothecæ nomine ſubiecta: tunc enim ſecundus emptor per traditionem non poterit eius dominium comparare, vt docet Couarruu. ſuprà, numero ſeptimo, ex L. Si creditor. 15. §. finali, ff. de diſtractio. pignorum: & ratio eſt, quia qui habet pignus, eſt ſimplici creditori præferendus, maximè in ipſo pignore. *Si res hypothecata priori.*

142 *Si mala fide egit.* Tertiò, Si ſecundus emptor mala fide egit, conſcius nimirum prioris contractus, prior poterit ab eo rem euincere, tamquam in fraudem ipſius alienatam. Ita Gloſſa communiter recepta in cap. Si tibi abſenti, in 6. Sponte tamen eam priori tradere non tenetur: niſi fortè induxerit emptorem, vt eam ſibi venderet, quo caſu eſt cauſa damni iniuſta, quod prior per illam venditionem incurrit, iuxta ea, quæ dicta ſunt ſuprà cap. 10. dub. 19. Si autem non fuit conſcius, non poterit ab eo euinci, niſi fortè prior titulum emptionis vel alium onerosum habeat; ſecundus verò titulum donationis: tunc enim etſi ſecundus inſcius fuerit prioris contractus, tamen prior poterit illam euincere, vt colligunt Doctores ex L. Ignoti. 5. C. de reuocandis his, quæ in fraudem creditorum. vide Couarruu. numero quinto. Donatarius tamen non tenetur illam ſponte tradere; ſed ſolùm ſi emptor illam intra tempus iure conſtitutum exigat, iuxta ea, quæ capit. illo vigeſimo, dubitatione decimanona diximus.

143 *Si dubium ſit vtri priori tradita.* Dico Tertiò, Si vterque emptor affirmet rem ſibi traditam fuiſſe, nec liquere poſſit vtri priori tradita fuerit; adiudicanda eſt priori. Ratio eſt; quia ſecluſa traditione, ius prioris eſt potius: ergo in dubio huic fauendum. Niſi fortè poſterior numerauerit pretium, prior verò nihil: tunc enim præſumptio eſt, poſteriori factam traditionem. Ita Couar. nu. 6. ex Baldo & alijs.

DVBITATIO XXI.

Vtrùm omnia monopolia ſint iniqua.

144 *Monopolium.* NOTANDVM eſt, *Monopolium* proprie dici cùm vnus vel pauci efficiunt, vt ipſi ſoli aliquod mercium genus vendant eo pretio, quo ipſis libuerit: generatim autem accipitur à Doctoribus pro omni machinatione & induſtria mercatorum, qua efficiunt, vt ipſi ſoli vel aliquid vendant vel certo pretio vendant. Hoc autem fieri poteſt quatuor modis: vel enim *conſpirant* inter ſe de pretio, vt nemo vendat minoris: vel agunt vt ipſi ſoli certas quaſdam merces vendant; idque vel *priuilegio Principis*, vel *induſtria*, coemendo omnes merces, eaſque ſupprimendo, donec creuerit pretium: vel *impediendo* ne aliunde importentur ab alijs. Si primo modo fiat, *Poteſt fieri 4. modis.*

145 *1. Cōſpiratione in pretium.* Dico Primò, Si venditores *conſpirent in pretium*, modò id non ſit ſupra legitimum, vel ſupra vulgare ſummum, non peccant contra iuſtitiam. (quamuis benè contra charitatem.) Similiter nec emptores, ſi conſpirent in pretium infimum, aut rogent alios, ne pluris emant, quàm tanti vel tanti; modò id non ſit infra iuſtum. Hoc interdum fieri ſolet in auctionibus publicis, dum quis rogat alterum, ne pluris licitetur, vt ipſe rem illam minoris emere poſſit; non tamen infra latitudinem iuſti pretij illius fori.

146 Aduerte tamen, ſi aliqui mercatores fraude vel minis impedirent alios ne minoris venderent, tenerentur ad reſtitutionem emptoribus, qui inde damnum caperent; iuxta ea, quæ dicta ſunt capit. 12. dubitatione decimaoctaua.

147 *Si ſupra legitimum.* Dico Secundò, Si pretium, in quod venditores conſpirant, ſit ſuprà legitimum, vel ſupra ſummum vulgare, peccant contra iuſtitiam, & tenentur ad reſtitutionem illius auctarij, quod emptores ſoluere coacti ſunt, atque adeò totius damni inde ſecuti. Ratio eſt, quia pretia rerum non pendent ex libidine mercatorum; ſed vel ex Superioris taxatione, vel ex communi æſtimatione, bona fide, abſque conſpiratione, & dolo inita, ſpectata copia & raritate mercium.

mercium, emptorum, venditorum, & ceteris circumſtantijs. quare is, qui ſuo conſilio vel conſenſu cauſa eſt, cur aliquis ſupra illud pretium ſoluat, eſt illi cauſa damni iniuſti; ac proinde tenetur ad reſtitutionem.

Aduerte tamen, Primo loco teneri eum, qui pretium accepit. Secundo loco, ſeu in ſubſidium huius, ceteros conſpiratores, idque vel in totum vel in partem, prout ad illam conſpirationem ſunt cooperati; iuxta ea, quæ diximus capit. 13. dub. 4.

Emptores. Dico Tertiò, Pari modo emptores contra iuſtitiam peccant, quando conſpirant vel rogant alios, vt non liceantur rem iuſto pretio, ſed minoris. ratio eſt, quia venditores ius habent ad pretium maius: nempe ad illud, quo bona fide res æſtimatur: vnde per talem conſpirationem fit illis iniuria.

148 *2. Priuilegio Principis.* Si ſecundo modo, nempe *Priuilegio Principis* fiat monopolium, vt cùm aliquis à Principe impetrat priuilegium, vt ſibi ſoli liceat aliquod genus mercium inuehere & vendere; tunc diſtinguendum eſt: vel enim illud priuilegium iuſta aliqua ratione conceſſum eſt, vel non; ſi iuſta ratione conceſſum eſt; verbi gratia, quia aliter nemo tales merces ſufficienti copia vellet inuehere ob ſumptus, quos non facilè poteſt recuperare, niſi ad tempus aliquod priuilegium habeat; vel quia Princeps eget pecunia pro bono publico, ad quam conflandam tale priuilegium aliquibus uendit) tunc tale monopolium eſt licitum: modò iuſtum pretium à Principe taxatum, vel prudentum iudicio ſpectatis circumſtantijs omnibus, taxandum, non excedant.

149 Vbi Aduerte, quando Princeps tale priuilegium concedit in mercibus communiter Republic. ad politicam vitam neceſſarijs, debere ſimul pretium taxare. quòd ſi id eorum arbitrio relinquat, iniquum hac in parte erit tale priuilegium; nam datur illis occaſio vendendi iniquo precio cum notabili damno Republic. quod ipſe tenebatur pro officio ſuo impedire, vt rectè notat Nauarrus cap. 23. nume. 92. ſecùs tamen ſi id concedat in mercibus, quæ ſolùm ad delitias & luxum pertinent, quas nemo cogitur emere. vt ſunt picturæ, uaria genera tapetium, ſericorum pannorum, & holoſericorum, aleæ, fritilli, chartulæ luſoriæ, latrunculi & ſimilia. cùm enim in his nemo grauetur, niſi qui ſponte vult, (niſi fortè pauci aliqui diuites) facilè poteſt Princeps habere iuſtam cauſam non impediendi ne iuſtum pretium excedant. ſi uerò priuilegium ſine iuſta ratione conceſſum fuerit, eſt iniquum; ſicque iniuria & ſubditis, tales merces uendere uolentibus, qui iniuſtè impediuntur; & emptoribus, qui eas meliore pretio emerent. vnde utriſque tenentur ad reſtitutionem. Primo loco qui abſque ratione priuilegium impetrarunt. (ſunt enim cauſa principalis, cùm in ſuum commodum Principem ad concedendum, & ad alios iniuſtè prohibendos pertraxerint) Secundo loco qui conceſſerunt. Hoc tamen intellige, ſi iniquitas priuilegij ſit manifeſta vel certa. alioqui in dubio non tenetur. præſumendum enim ob auctoritatem, & prudentiam Principis in fauorem Priuilegij.

150 *3. Si pauci coemant omnia.* Si tertio modo fiat, vt quando unus uel pauci *coemunt omnes merces* certi generis, (verbi gratia, frumentum tempore meſſis, uel ante, aut poſt) ut ipſi poſtea pro ſuo arbitratu uendant: Doctores paſſim tenent hos peccare contra iuſtitiam, & obligari ad reſtitutionem. Ita Gabriel diſtinctio decimaquinta, quæſtione decima, articulo 3. dubitatione ſecunda, Ioannes Medina C. de reſtitutio. quæſtione 36. & alij. Probatur Primò, Quia iniuriam faciunt Republic. inducendo caritatem, interim dum tantam copiam apud ſe retinent. quamdiu enim illa copia ibi manet, Reſpublica Ius habet vt pretium non augeatur. Secundò, Iniuriam faciunt, poſteà carè vendendo; nam illud pretium reſpectu ipſorum non eſt iuſtum, cùm per fraudem ſint ipſius cauſa. Hæc ſententia eſt valdè probabilis.

151 *Contraria non eſt improbabile.* Contraria tamen ſemper mihi uiſa eſt non improbabilis; nempe hos non teneri ex rigore iuſtitiæ, ad reſtitutionem, neque peccaſſe contra Iuſtitiam particularem; ſed tantùm contra charitatem proximorum & contra iuſtitiam legalem, ſeu publicam utilitatem. quam uideo etiam placuiſſe doctiſſimo uiro Ludouico Molinæ diſputatio. 345. in fine. Probatur, quia non peccarunt contra iuſtitiam emendo, emerunt enim pretio currente, uti ſuppono. Nec refert quòd hac ratione inducta ſit caritas: quia etiam multitudo emptorum inducit caritatem; non tamen ideò illi emendo peccant contra iuſtitiam; quia actio illa, ex qua prouenit caritas, non eſt contra iuſtitiam. Neque etiam ſupprimendo, ſeu non vendendo; quia non tenebantur ex iuſtitia tunc uendere, cùm nullo pacto ſe ad hoc obligarint. poterant enim eas in aliud tempus ſeruare, uel in alia loca deferre, uel etiam uaſtare abſque iniuria cuiuſquam: quia perfectum dominium earum habebant. Neque ciues habebant ius iuſtitiæ ad eas emendas, niſi ipſis uendere uolentibus. alioquin dicendum eſſet ipſos peccaturos fuiſſe contra iuſtitiam, ſi res ſuas in flumen proieciſſent. Nec obſtat, quod poſſint cogi à Magiſtratu, vt ſua proferant & opportunè vendant, & grauiter puniri ob talem compreſſionem, quia multa crimina per publicam poteſtatem puniri poſſunt, quæ tamen non ſunt contra iuſtitiam particularem: ſufficit enim vt aliquo modo ſint contra bonum publicum.

Hinc patet reſponſio ad rationes allatas. Reſpublic. enim non habet Ius iuſtitiæ vt pretium non augeatur, ſi copia merdium, quæ eſt in vrbe, ſit ſuppreſſa & ignota. vt patet ex dub. 5. nam pretium pendet ex communi æſtimatione: alioquin alij, qui bona fide tunc carè vendiderũt, tenerentur poſteà ad reſtitutionem. vnde etiam hoc pretium reſpectu eorum, qui ſuppreſſerũt, non eſt iniuſtum; quia nulla iniuſta actione illud procurarunt. Ad alterum argumentum. 152

Reſpondeo, hoc ſolùm probare, illos peccaſſe contra Iuſtitiam particularem, ſi arbitratio pretij, ſpectatis circumſtantijs temporis, quo vendunt fuerit irrationabilis: quo modo intelligenda eſt illa ſententia. Sicut cùm conſpirant in pretium, vt dictum eſt nu. 147.

153 *Quartus modus.* Si Quarto modo fiat; ſi quidem ui aut fraude *impedias*, ne maior copia aliunde importetur, ut maneat caritas in Republic. tenetur ad reſtitutionem, tum Republic. quatenus iniuſtè ei cauſa fuit maioris pretij; tum mercatoribus, quos impediuit, quatenus priuauit eos probabili lucro. Ita Silueſter v. Emptio, quæſtione 13. Si uerò ſine ui aut fraude impediuit; non tenetur. Quo modo monopolia ſactitantes puniantur in foro externo, vide apud Silueſtrum v. Emptio, dicta queſt. decimatertia, & decimaoctaua.

CAPVT

CAPVT VIGESIMVM SECVNDVM.

De Cenſibus ſeu Reditibus annuis.

Complectitur Dubitationes 15.

POST contractum venditionis & emptionis, agendum nobis eſt de cenſibus, quorum contractus eſt ſpecies venditionis & emptionis.

DVBITATIO I.

Quid ſit cenſus.

1 *Cenſus varia acceptio.*

NOTANDVM, nomẽ *cenſus*, variè accipi, vt docet Couarruuias li. 3. var. cap. 7. num. 1. Primò, Pro æſtimatione fortunarum cuiuſque, quæ fieri ſolet, vt ſciatur quantum quiſque Principi tributi nomine ſoluere debeat: cenſere enim eſt æſtimare. Secundò, Pro ipſis fortunis, quæ cenſentur, iuxta illud, *dat cenſus honores, Cenſus amicitias*. Tertiò, Pro ipſo tributo, ſiue capitatim, ſiue ratione fortunarum impoſito. ſic Matt. 22. *Licet cenſum dare Cæſari, an non?* Quartò, Pro omni eo, quod annuatim alicui ſolui ſolet in ſignum ſubiectionis vel dominij. Quintò, Accipitur non pro pecunia aut re aliqua corporali, quæ ſolui ſolet; ſed pro re ſpirituali, nempe pro iure quodam in re alterius, vt ex ea quotannis aliquid ſoluatur, poteſtq; ſic deſcribi:

2 *Cēſus quid.*

Cenſus eſt ius percipiendi annuam penſionem ex re vel perſona alterius. Dico *Ius*, quia cenſus in propoſito non eſt ipſa penſio ſoluenda; (quamuis ſæpè hoc nomen ſic vſurpetur) ſed ius quoddam ad exigendum quotannis certam penſionem ab alio; cui iuri reſpondet in altero obligatio ſoluendi. Hinc fit, vt qui vendit cenſum, non vendat pecuniam aut fructus aliquot annuos, vt quidam putarunt, ſed ius quoddam exigendi certam pecuniæ ſummam, vel certos fructus: quæ ſanè plurimùm differunt.

3 *Ex re alterius*; quia nemo ſuper re ſua propriè dicitur cenſum vel reditum habere; (cùm habeat in ea ius multò perfectius, nempe dominium) ſed tantùm ſuper re alterius, in quam ipſe ratione cenſus nullum ius habet, niſi ad exigendam ex ea penſionem; cùm dominium vtile & directum ſit penes alterum. *Vel perſona alterius*; quia etiam ſuper perſona nuda hoc ius conſtitui poteſt, vt infrà dicemus.

DVBITATIO II.

Quotuplex ſit cenſus, ſeu de varijs cenſuum generibus.

RESPONDEO & dico Primò, Cenſum generatim diuidi in Reſeruatiuum & Conſignatiuum. *Reſeruatiuus* dicitur, quando quis transfert rem ſuam in alterũ quoad dominium directum & vtile, donando, legando, vendendo, aut permutando, ſeruata ſibi penſione annua ſuper eadem re.

4 *Reſeruatiuus.*

Talem cenſum conſtituit Ioſeph in omnibus terris Ægyptiorum, præterquàm ſacerdotum, cùm eas emptas & ſubiectas dominio Pharaonis, Ægyptijs reſtituit, vt patet Gen. 47. verſ. 24. De tali non agit Conſtitutio Pij V. vt notat Thomas Boninſignius tractatu de cenſibus & alij. vnde in huius contractu poſſet apponi pactum legis commiſſoriæ, id eſt, vt res ſuper qua conſtituitur, cedat in commiſſum & redeat ad eum, qui illam contulit, ſi biennio vel triennio non fuerit penſio ſoluta, vt docet Couarruuias lib. 3. variar. cap. 7. n. 1. Diſtinguitur autẽ hic cõtractus ab emphyteuſi, teſte Couar. ſuprà.

5 *Differt ab emphyteuſi.*

Primò, Quia in emphyteuſi non transfertur niſi dominium vtile: hic autẽ vtrumque, directum & vtile. Secundò, Si in emphyteuſi non ſoluatur penſio intra biennium, dum eſt Eccleſiæ, vel intra triennium, dum eſt ſæcularis: dominium utile cadit in commiſſum, & ipſo iure coaleſcit cum dominio directo, hoc autem nõ fit in cenſu, niſi de hoc expreſsè ſit pactum inter partes. Tertiò, Emphyteuta non poteſt rem vendere, domino directo non monito, aliàs cadit in commiſſum; & ex pretio tenetur ei ſoluere certam partem quam vocant laudemium: ad neutrum tenetur debitor cenſus.

Conſignatiuus.

Conſignatiuus dicitur, quando quis ſuper bonis ſuis, quorum dominium directum & vtile retinet, vel etiam ſuper perſona ſua, alteri ius penſionis annuæ conſignat. de hoc eſt tota diſputatio apud Doctores.

6 *Diuiſio.*

Dico Secundò, Conſignatiuus cenſus variè diuiditur. Primò, Ratione materiæ, in realem, perſonalem, & mixtum. *Realis* eſt, qui ſuper re aliqua fundatur, ita vt ex ea re penſio debeatur. Huic reſpondet Primò, In reipſa obligatio realis, quæ rem perpetuò comitatur, etiam ſi alteri vendatur, tamquam onus quoddam, ſeu grauamen illi annexum, donec legitimè redimatur. Secundò, Obligatio perſonalis in eo, cuius illa res eſt, nam onus rei redundat in dominum. Tertiò, Relatio debiti in penſione. vnde patet, cenſui reali triplex correlatiuum partiale ordine quodam reſpondere.

7 *Perſonalis.*

Perſonalis eſt, qui immediatè ſuper perſonã, quæ ſeipſam obligat ad penſionis ſolutionem, conſtituitur: huic reſpondet tantùm obligatio in perſona, & debitum in penſione. Nec obſtat, quòd hic interdum interueniat hypotheca: quia hæc non interuenit ex vi contractus cenſualis, ſed ſuperuenit per alium contractum: nam hypotheca ſolùm exigitur ad ſecuritatem contractus alterius. vnde ex ea non eſt ſoluenda penſio, niſi eo euentu, quo aliter ſolutio à perſona debitore nequiret obtineri.

Hypotheca in perſonali.

8 *Mixtus.*

Mixtus eſt, qui cõſtituitur ſuper re & ſuper perſona immediatè: ita vt etiam, ſi res pereat, perſona tamen maneat obligata. ſecùs in merè reali, vbi re ex parte vel in totum pereunte, perit ſimiliter cenſus, vt infrà dicetur.

9 *Fructuarius.* *Pecuniarius.*

Secundò, Diuiditur ratione pẽſionis; ſcilicet in *fructuarium*, ex quo debentur fructus, vt frumentum, vinum, &c. & *pecuniarium*, ex quo pecunia.

10 *Certus.* *Incertus.*

Tertiò, In cenſum certum & incertum. *Certus* eſt, cùm determinata pecuniæ ſumma vel fructuum menſura, in pẽſionem conſtituta eſt. *Incertus*, cùm indeterminata, v.g. tertia vel quinta pars fructuum conſtituitur ſoluenda. ſicut fecit Ioſeph in Ægypto. hic enim modus non eſt licitus, niſi in cenſu reſeruatio.

11 *Perpetuus Redimibilis, & Irredimibilis. Tẽporalis.*

Quartò, Ratione temporis futuri, in *perpetuum* & *temporale*. *Perpetuus* diuiditur in *Redimibilem* & *Irredimibilem*. *Temporalis* verò in eum, qui extenditur in tempus certum, v.g. 10. vel 20. annorum; & in eum, qui in incertum, ut ad uitam unius, duorum, uel trium hominum, qui uitalitius dicitur. uide Ioannem Maiorem in 4. diſt. 15. quæſt. 34.

DVBITATIO III.

Vtrùm emptio cenſus noui ſit licita.

12 *Sententia Henrici de nouis cenſibus.*

QVIDAM DD. olim putarunt emptionem cẽſuum nouorum, (id eſt, qui tunc primùm conſtituuntur quando vendendi ſunt) illicitam eſſe, etiam ſi in re aliqua fructifera conſtituantur; ſi penſiones recipiendæ putentur tandem ſuperaturæ pretium. Secùs tamen eſſe de antiquis, hos enim licitè emi poſſe pretio communiter taxato. Ita ſentit Henricus quodlib. 8. quæſt. 23. ratio ipſius eſt, quia emptio reditus noui, non emptio, ſed purum mutuum eſt: ſed in mutuo non licet plus pecuniæ accipere, quàm datum ſit: ergo, &c. Maior probatur, quia extrema huius contractus (inquit) ſunt, pecunia ſimul data & pecunia per quotas recipienda; pecunia autem uendi non poteſt, ſed mutuo datur. Nec refert, quòd in re aliqua fructifera uideatur cõſtitui, quia hæc ſolùm ſe habet

pre

Digitized by Google

per modum hypothecæ. Idem ſentire uidentur Innocentius & Ioannes Andreas in cap. In ciuitate, de uſuris.

13 *Emptio cēſuum conceſſa, etiam nouorum.* Verùm contraria ſententia eſt communis & certa, Non minùs licitè emi nouos reditus, quàm antiquos. Ita Conradus q. 79. ubi 12. rationibus Henrici ſententiam refutat. Sotus l.6.q.5.art.1. Medina de uſura q.12. Couarr.lib.3. uariar.cap.num.2. Nauarr. comment.de uſuris nu.69.& ſeqq. & alij. Probatur Primò, Quia Martinus V.& Calixt.III. in ſuis Extrauagantibus, quæ habentur inter communes, titulo de emptione & uēditione, auctoritate Apoſtolica declararunt, *cenſus eos, qui conditiones ibidem poſitas haberent eſſe iuſtos, & licitos. & debitores ad ſolutionem obligari.* Nec diſtinguunt hi Pontifices inter antiquos & nouos; ſed in genere de omnibus loquūtur. Secundò, Quiſque poteſt de nouo conſtituere ius percipiendæ penſionis in ſuis bonis, titulo donationis, ut ipſi fatentur: ergo etiā titulo emptionis; non enim minoris ualet quod emitur, quàm quod donatur. Tertiò, Quia antiqui aliquando fuerunt noui, & lapſus temporis non fecit eos eſſe iuſtos: ergo ſicuti antiqui uendi poſſunt, ita & noui. Quartò, Poteſt quis alteri uendere Ius ſeruitutis in ſuo agro, de nouo conſtituendum. ergo etiam Ius percipiendæ penſionis annuæ. patet conſequentia; quia ſicut Ius ſeruitutis eſt particula quædam decerpta ex Iure integro, quod dominus habet in re ſua; ita & cenſus, ſeu Ius penſionis annuæ, eſt pars quædam Iuris, quam dominus habet in re ſua. ſi ergo illa uendi poteſt, etiam hæc.

14 *Ad rationem ſententiæ contrariæ.* Ad fundamentum contrariæ ſententiæ Reſpondeo, Verum non eſſe, nullam hic interuenire mercem præter pecuniam, ſeu penſiones annuas: nam id, quod uenditur & emitur propriè & immediatè in hoc contractu, non eſt pecunia aut penſio annua; ſed Ius ad penſionem annuam exigendam: quod ius multum diſtinctum eſt à re ipſa, ut oſtendit Conradus. deinde etiam pecunia abſens & periculis expoſita uendi poteſt pro præſente, ut infrà dicetur, cap. 23. dubit.4.

Dices, Illud Ius non extat: ergo non poteſt uendi.

Reſpondeo Primò, Etſi nunc non extet, tamē paulò pòſt extabit; unde poteſt uendi, ſicut hæreditas futura, & iactus retis futurus uendi poteſt, ut rectè Medina q.12.

Reſpondeo Secundò, Falſum eſſe, hoc Ius non extare antequam uendatur: extat enim in ipſo uendente; nam hic Ius habet percipiendi penſionem ex re ſua, (quamquam tunc non uocetur cenſus) quod ius ſicuti alteri donare poteſt, ita etiam uendere, tamquam rem modò extantem.

DVBITATIO IV.

Vtrùm iure naturæ emptio cenſus perſonalis ſit licita.

15 *Emptio cēſus realis.* SVPPONO, emptionē cenſus realis redimibilis licitam eſſe; quod expreſſè habetur in Bulla Pij V. ann. 1588. de cēſibus edita, & in Extrauag. Martini V.& Calixti III. titulo de empt. & uendit. ratio eſt; quia ſicuti emptio prædij licita eſt cum pacto de retrouendendo, ita etiā emptio iuris percipiendi fructus ex illo prædio; quod Ius eſt pars quædā Iuris exiſtentis in domino prædij. ut enim dominus poteſt uendere totum Ius ſuum, quod habet in prædio, ita etiam poteſt uendere partem Iuris, quæ nihil eſt aliud quàm cenſus realis. unde Couarr. lib. 3. uariar. cap.7. nu. 5.

16 *Perſonalis.* Sed difficultas eſt de perſonali. Multi DD. negant, quos citat & ſequitur Nauarrus comment. de uſuris, num. 81. *Quidā putant illicitam empt. perſonalis.* Innocentius, Hoſtienſis, Ioannes Andreas, Ancharanus, Antonius de Butrio, Cardinalis Zabarella, Panorm. & Anani. in cap. In ciuitate, de uſuris, D. Antoninus 2. par. tit. 1.cap.8. Angelus v.Vſura.§.78.& quidem recentiores. Probat hanc ſententiam Nauarrus, Primò, Quia cenſus perſonalis eſt inuentio noua & numquam in Repub. Romana poſt ſuſceptam religionem Chriſtianam uſurpata. Secundò, Penſio non poteſt in libera perſona conſtitui, eo modo, quo in prædio conſtituitur. Tertiò, Liber homo non poteſt pignori dari, cap.2.de pignoribus: atqui Ius cenſus maius eſt Iure pignoris: ergo. Quartò, Quia liber homo non poteſt in ſeruitutem rapi ob debita.

Verùm ex his rationibus ſatis conſtat, hos auctores non loqui de cenſu perſonali, qui paſſim eſt in uſu; ſed de eo, qui ita conſtituitur in perſona, ſicut conſtitui ſolet in prædio; adeò ut ſi non ſit ſoluendo, creditor poſſit debitorem uendere, aut trahere in ſeruitutem, ſicut prædium uendi aut uindicari in dominium poteſt. Nos autem non loquimur de tali cenſu perſonali, ſed de eo, qui in creditore ſolū ponit Ius penſionis annuæ; (cui interdum ad ſecuritatem accedit Ius hypothecæ in omnibus bonis debitoris) in debitore uerò tantùm obligationem perſonalem illius ſoluēdæ, (& in bonis obligationem hypothecariam) quæ tranſeat ad hæredes, ita tñ ut non obliget illos niſi ſecundùm uires hæreditatis. quo fit ut ſæpè tales cenſus pereant, etiāſi omnia bona pro illis hypotecatæ fuerint. 17 *De quali cenſu perſonali loquatur.*

Reſpondeo igitur & dico Primò, Cenſus perſonalis emptionem licitam eſſe. docet hoc Conradus quæſt.74. & 79. 18 *Eſſe licitā.* Maior in 4.d.15.q.34 Gab. ibidem q.12.art.1.concluſ.1. Sotus l.6.q.5.art.1 concl.4. Ioannes Medina, de uſura quæſt. 11.§.Sed quæret aliquis. Couar.l.3.uariar.cap.7.nu.5. Thomas Boninſignius c. 4. n.7. denique puto fore paucos ex auctoribus, quos Nauarr. citat, qui talium cenſuum emptionem condemnarent. Nam Panormitanus, citatus a Nauarro q.5. apertè eam admittit eſſe licitam. Probatur Primò, Quia olim etiam Eccleſiæ debebantur decimæ perſonales, ſcilicet ex labore manuum, & ex negotiatione; ut patet cap. Decimæ, 16.q.1.& cap. Apoſtolicæ, & cap. Paſtoralis, de decimis, quæ etiam nunc quibuſdam locis ſoluuntur. Item Eſdræ lib.2.ca.10. fideles conſtituerunt annuum reditum tertiæ partis ſicli pro fabrica templi, panibus propoſitionis & ſacrificijs, idq; tantùm ſuper perſonas ſuas: atqui talis obligatio uel ſponte ſuſcepta, uel a Superiore legitimè impoſita, eſt certo pretio æſtimabilis: ergo uendibilis. quare etiam cenſus perſonalis uendibilis erit, cùm talis obligatio ſit uerè cenſus perſonalis.

Secundò, Si ad cenſum res aliqua diſtincta à perſona uēditoris requireretur, ſuper qua cenſus dicatur conſtitui, id eſſet uel quia illa res deberet emptori cenſus uendi, uel certè quia fructus eius, illi uendi deberent: atqui neutrum eſt uerum. 19 Non enim res illi uenditur; quia dominium rei directum & utile manet apud uenditorem cenſus, qui liberè eam poteſt alienare in quem uoluerit, ut patet ex Bulla Pij V. Neque etiam fructus propriè illi uenduntur; quia ſæpè fit ut ſit cenſus pecuniarius, qui ſuper agro conſtituitur. Denique etiamſi concederemus fructus rei uendi, ſimili modo uendendi poſſunt fructus, & lucra perſonæ. Si dicas rem fructiferam requiri, ut ius percipiendi ex ea fructus (quod ius eſt penes dominum rei) poſſit alteri uendi, in quo iure alteri collato conſiſtit ratio cenſus: cur non ſimiliter poteſt uendi ius illud, quod quiſque habet, percipiendi lucri ex ſua induſtria, ſuiſque bonis; obligando ſe & poſteros ſuos ad eam diligentiam, quæ ad ſolutionem ſufficiat? ſicut enim fertilitas agri eſt naturalis, ita fertilitas (ut ita dixerim) hominis, qua poteſt acquirere lucrum, eſt uoluntaria; ac proinde poteſt ſe homo ad eam obligare. quòd ſi etiam agri fertilitas eſſet in hominis poteſtate, poſſet ſimiliter homo obligari ad eam procurandā: imò hoc ipſo, quo cenſus ſuper agro conſtitutus eſt, homo, ſine alio pacto, tenetur ad eum bona fide & diligenter colendum. non ergo mirum eſſe debet, ſi poſſit obligari cenſu perſonali ad eam induſtriam, qua tantum acquirat, quātum neceſſe eſt ad penſionis ſolutionem.

Nec obſtat, quòd poſteri quoq; obligentur; quia ſicut obligationes aliæ perſonales ex alijs contractibus ortæ, trāſeunt ad hæredes, eoſque obligant lege, iuſtitiæ: ita etiam hæc obligatio ſoluendæ penſionis, etiamſi merè ſit perſonalis, ad hæredes tranſire poteſt. omitto alias rationes minoris momenti.

Dico Secundò, Hanc emptionem eſſe licititam, etiamſi penſiones ſperentur exceſſuræ pretium. 20 *Si pēſiones ſuperēt ſortem.* colligitur ex auctoribus citatis. qui enim admittunt hunc cenſum, admittunt eo modo, quo paſſim eſt in uſu: atqui nemo huiuſmodi cenſum emit, niſi veriſimile ei ſit, penſiones cum tempore exceſſuras pretiū: eſt enim cenſus perpetuus, etſi redimibilis, ex parte venditoris. vnde ſemper ſperat emptor ſe plus accepturum, quàm dedit. nā ſperat ſe accepturum penſiones aliquot, & poſteà ſi uenditor uoluerit poſt aliquot annos ſe liberare, totam ſortem. Probatur Primò, Quia per hanc emptionem non emuntur propriè penſiones futuræ,

Digitized by Google

futuræ, ſed ius quoddam illas exigendi, quod in omni Repub. longè minoris valet, quàm penſiones ſperatæ, ſi eſſent præſentes, valerent. Secundò, Cenſus realis perpetuus licitè emi poteſt minoris quàm ſint penſiones ſperatæ: ergo etiam perſonalis. conſeq. probatur à paritate rationis: ſicut enim ibi non violatur æqualitas, eò quòd non emâtur propriè fructus, qui longè ſuperant pretium, ſed ius ad illos, quod cenſetur æquale pretio; ita etiam hic non emuntur penſiones, ſed ius & actio ad illas, quæ actio communi hominum æſtimatione non pluris valet. Confirmatur, quia communi hominum iudicio pluris æſtimatur cenſus realis ſuper ampliſſimo agro vel copioſis decimis fundatus, quàm cenſus perſonalis cum hypotheca: ergo ſi ille minoris emi poteſt, quàm ſint penſiones, etiam hic poteſt.

Tertiò, Niſi liceret tales cenſus emere minore pretio, quàm ſint pẽſiones ſperatæ, condemnandi eſſent plerique cenſus in Belgio, Germania & Gallia, nam plerique antè quam certo modo realizentur coram Magiſtratu, (quod ſępe non fit, vel non niſi poſt longum tempus) ſunt merè perſonales, cum hypotheca ſpeciali, vel generali omnium bonorum; & emuntur ſenis denis in ſingula annua, ſeu pretio decuplo ſextuplo atqui non eſt faciè dãnandum quod tot viri docti & religioſi in tot Prouincijs faciunt.

21 Dico Tertiò, Perſona, in qua cenſus conſtituitur, debet eſſe vel fructifera; (id eſt, talis vt aliquem fructum ſua opera vel induſtria pariat, vnde ſoluat) vel vt aliqua bona in re vel in ſpe habeat. Ita Medina q. 11. ratio eſt, quia alioquin ius illud nullius eſſet momenti; & ita non eſſet pretio æſtimabile.

22 *Licita eſt hypotheca in cenſu perſonali.* Dico Quartò, Licitum etiam eſt in emptione cenſus perſonalis, exigere hypothecam generalem, vel ſpecialem ſecuritatis cauſa. colligitur ex iiſdem auctoribus. Probatur Primò, quia in reliquis contractibus licet exigere hypothecam, vt in mutuo, in venditione ad terminum, & ſimilibus; cur non etiam in emptione cenſus? ſi enim contractus eſt validus, meritò poteſt exigere is, cuius intereſt, ſecuritatẽ, vt firmus maneat & non violetur. ad hoc autem pertinet hypotheca.

23 *Cẽſus mixti liciti.* Dico Quintò, Licita etiam eſt emptio cenſus mixti, id eſt, qui partim ſit perſonalis, partim realis. probatur, quia ſi emptio vtriuſque ſeorſim eſt licita; cur non etiam iunctim? exemplum ſit. Si emas cenſum ſuper prædium, ea lege, vt etiamſi prædium nihil vel parùm aliquando ferat, teneatur nihilominùs venditor totam penſionem ſoluere. quo caſu ſi prædium vendatur tertio, poteris penſionẽ exigere, & à venditore cenſus, ratione obligationis perſonalis; & a tertio, ratione obligationis realis, quę eſt in prędio. Itẽ ſi emas cenſum in prædio vel domo, ea lege vt vẽditor obligetur, ſi res omnino pereat. quamuis dici poſſit, pactũ illud acceſſorium, eſſe pactum aſſecurationis penſionum ex prædio ſoluendarum. Denique ſi emas cenſum in prædio, cuius fructus non ſufficiunt, ea lege vt tota penſio ſoluatur: quo caſu eſt realis: quatenus ſe extendit ad fructus prædij perſonalis, vt ad reliquam partem.

24 *Obiectiones.* Sed contrà Obijcitur Primò, Martinus & Calixtus Pontifices in ſuis extrauagan. tit. de empt. & vendit. ſolùm reales cenſus licitos eſſe declararunt: ergo perſonales ſunt illiciti.

Reſpondeo, Non declararunt ſolos reales eſſe licitos, quamuis de illis ſolis declarationem fecerint; eò quòd de his ſolis eſſent conſulti.

25 Obijcitur Secundò, Si tibi darem 1000. aureos, ea lege vt quotannis pro vſu mihi perſolueres 50. vſuram committerem; eò quòd vſum pecuniæ ſeorſim vẽderem; ſed ita fit in emptione cenſus perſonalis: ergo, &c. Hoc argumentum ait Lopez Sotum numquam potuiſſe ſoluere.

Reſpo. In cenſu perſonali non vendi ab emptore vſum pecuniæ; ſed emi ius ſuper alterum, qui ſibi obligationem perſonalem poteſt imponere.

26 *Emptio iuris, & rei differunt.* Dices, Qui emit Ius exigendi pecuniam, emit ipſam pecuniam; atqui pecunia non eſt vendibilis; cùm ipſa ſit pretium & menſura rerum aliarum, iuxta Ariſtotelem: ergo hic nõ eſt vera emptio ſed mutuum. Maior probatur, quia qui emit Ius alicuius poſſeſſionis, principaliter cenſetur emere poſſeſſionem: ergo, &c. Confir. propter quod vnumquodque tale, illud magis tale; atqui illud Ius emitur propter pecuniam: ergo ipſa pecunia magis emitur.

Reſpondeo ad maiorem, Verum non eſſe, eum, qui emit Ius ad pecuniam, emere propriè ipſam pecuniam; nã hæc multùm differunt, vt ex communi vſu hominum patet, qui quotidie Iura ſua & actiones pecuniarias vendunt.

Ad probationem maioris Dico verum nõ eſſe, eum, qui emit ſolùm Ius ad poſſeſſionem, emere propriè ipſam poſſeſſionem, vt patet dum Ius litigioſum emitur: tunc enim non dicitur emi ipſa poſſeſſio, ſed ius & actio alterius. deinde etiamſi ius ſit liquidum; qui habet ius ad poſſeſſionem, non ideò habet ipſam poſſeſſionem; ac proinde qui vendit ius ſuum, non propriè vendit poſſeſſionem. ſic qui trãsfert in alterum ius, quod habet in beneficium per præſentationem, non transfert in illum beneficium. 27

Ad minorem Reſpondeo Verum non eſſe, pecuniã vendi nõ poſſe: ſi enim diſtet loco, vel adiunctas habeat aliquas difficultates, aut pericula, vendi poteſt, ſicut alię merces, vt c. 23. dicetur. quamuis in cenſu perſonali non ipſa propriè, ſed ius ad illam vendatur, vt dictum eſt.

Ad confirmationem, Etiamſi illud ius ematur propter penſiones, ipſæ tamen penſiones non ſunt propriè id, quod emitur in contractu cenſuali; ſed ſunt ratio emendi. Sicut qui emit agrum, non dicitur emere fructus, quos ſingulis annis ager feret, quamuis propter fructus emat. quare penſiones non habent ſe propriè inſtar mercis in hoc contractu; ſed ius ad illas. 28

Illud autem axioma non ſic eſt intelligendũ, quaſi quæuis denominatio alicui conueniens propter aliud, debeat illi magis conuenire. domus enim emitur propter vſum, nõ tamen vſus; emitur medicamentum ob valetudinem, non tamen ipſa valetudo.

Obijcitur Tertiò, Qui emunt prædium vel equos ab iis qui iis carent, eaque rurſus pro annua penſione iiſdem fictis venditoribus locant, cenſendi ſunt vſurarij: atqui non eſſent vſurarij, ſi ius ad perſonales annuas penſiones poſſent emere: ergo tales penſiones non poſſunt emi. 29

Reſp. Negando minorem, Primò, Quia non intendunt emere aliquem cenſum; ſed accipere pretium fictæ locationis quare cùm titulus ſit planè confictus, ob quem expreſsè intendunt lucrum, nullo modo poſſunt illud lucrum percipere. Secundò, Quia intendunt repetere ſortem, quam dederunt, quod non fit in cenſibus.

Obijcitur Quartò, Emptio cenſus perſonalis non eſt aliud quàm emptio perſonalis debiti, ſucceſſiuè ſoluendi, & Iuris perſonalis, ad illud exigendum; ſed tale debitum & ius, ſi nullum timeatur periculum, non minùs valet quàm res ipſa: ergo non poteſt emi minoris, quàm ſint omnes penſiones ſperatæ.

Reſp. Primò, Negando minorem; lõgè enim pluris communi hominum æſtimatione cenſetur valere pecunia pręſens, quàm actio perſonalis, ſed ius ad illam ſic per partes, & per tanta interualla exigendam. cuius ſignum eſt, quòd nuſquam inueniretur, qui tantum vellet pro tali iure ſoluere, ſi illud per modũ mercis venale proponeretur. quòd ſi fortè aliquis inueniretur, cui perinde ſit habere tale ius ac pecuniam præſentem; id non refert; quia communis hominum æſtimatio pretium rebus & iuribus imponit. Accedit, quòd tale ius non pluris valeat, quã ius reale in optimo & ſecuriſſimo agro, quod tamen minoris æſtimatur, quàm omnes penſiones, quæ inde ſperantur, ſi ſimul eſſent. 30

Reſpondeo Secundò, Cùm ius perſonale ferè ſemper cum aliquibus periculis & difficultatibus ſit coniunctum, & pecunia præſenti res fructiferæ poſſint emi, vel negotiatio cum magno lucro inſtrui, meritò potuit cõmuni hominum æſtimatione, vel Principis decreto, iſti iuri certũ pretium imponi, omnibus iſtis circumſtantijs probè expenſis; quòd pretium à quouis exigi poſſit, etiamſi fortè illæ circumſtantiæ in ipſo locum non habeant. non enim neceſſe eſt, vt omnes illæ cauſæ, ex quibus creſcit communis æſtimatio rei, in quouis locum habeant, vt ſuprà cap. 20. dub. 14. dictum eſt. 31 *Poteſt Iuribus imponi commune pretiũ, ratione circũſtantiarũ, quæ ordinariè adſunt.*

Obijcitur Quintò, Si hoc ius minoris valet, quàm penſiones ſperatæ: ergo qui dat mutuos 1600. aureos, poteſt exigere 1700. per partes reddendos, ita vt quotannis ſoluãtur 100. (nam mutuans ſolùm acquirit ius ad 1700. ſic ſoluendos, quod ius non valet pluris quàm pretium, nempe 1600. atqui conſtat id eſſe vſurarium, ſepoſito lucro ceſſante, damno emergente, & omni periculo: ergo illud ius non valet minoris quàm penſiones.

Reſpondeo negando ſequelam maioris. quia qui dat mu- 32

V tuo,

tuo,non intendit emere aliquod ius, nec mutuatarius intendit aliquod ius vendere;(non enim proponitur hic aliquod ius per modum mercis vendibile) ſed vterque tantũ intendit celebrare contractum mutui,ex cuius vi, ſolũ poteſt exigi res eiuſdem ſpeciei & valoris; nec habetur ratio diſtantiæ temporis, ſi nullum inde ſit periculum vel incommodum.penſiones autem 17 centenum aureorum,ſepoſita temporis diſtantia pluris valent quàm 1600.aurei. ſecùs eſt, quando ius aliquod per modum mercis exponitur venale. nam æſtimatio mercium & rerum, quæ ſubijciuntur contractui emptionis & venditionis pendet ex varijs circumſtantijs, quæ communiter adſunt. & quamuis contingat aliquas reſpectu huius vel illius abeſſe, nõ ideò mutatur pretium lege vel communi æſtimatione impoſitũ quare hoc ius emi poteſt pretio taxato. tanti refert quo
33 modo quis contrahat. Cuius ratio eſt,quia vna eademque res ſecundùm varios contractus variam æſtimationem recipit; vt ſi illam vendas in auctione publica, minoris cenſetur valere, quàm ſi per manum periti mercatoris. ſimili modo ſi mutues operario 30.aureos,ea lege,vt iuſto pretio pro te laboret,erit vſura,vt plerique DD.fatentur;ſi verò anticipato pretio eadem pecunia conducas ipſius operas, non erit,& tamen idem conſequeris,etſi non plus pecuniæ exponas, ſi mutues 1000.aureos, accepto agro in pignus, non potes fructus percipere niſi velis eos computare in ſortem: ſi autem eadem pecunia agrum emas cum pacto retrouendendi, potes omnes fructus percipere, & poſtea pretium totum repetere.neque metuendum hoc modo vſuras palliatum iri;tum quia in cenſu non licet repetere ſortem;tum quia nemo libenter in tot annos alteri credit.

DVBITATIO V.

Vtrùm emptio cenſus perpetui irredimibilis, ſit licita minore pretio, quàm ſint penſiones ſperatæ.

Cenſus irredimibilis licitus.

34 RESPONDEO & dico Primò, Emptio cenſus realis perpetui & irredimibilis licita eſt minori pretio,quã ſint penſiones ſperatæ.eſt communis ſententia DD. Ioan. Medinæ quæſt.12.& 15.de vſura, Soti lib.6.quæſt.5.ar.2. Couarruu.lib.3.var.cap.7.& aliorum. probatur quia res ipſa,ſeu dominium rei,in qua cenſus iſte fundatur,eſt minoris pretij quàm fructus ex ea ſperati: nam fructus, qui temporis ſucceſſu percipiuntur, decuplo pluris valẽt, quàm res communiter æſtimetur. atqui cenſus realis nihil eſt aliud quàm pars illius iuris, quod in dominio continetur: ergo multò magis emi poteſt minore pretio quàm fructus. minus enim eſt habere cenſum ſuper re, quàm eius dominium.

Pereunte re, perit cẽſus realis.

Notandum tamen Primò,ſi res illa caſu pereat,cenſum quoque concidere,id enim commune eſt omni cenſui merè reali. quia ſicut pereunte re, dominium eius perit; ita etiam ius omne percipiendi fructus ex illa. vnde patet falli Couarruu.ſuprà num.5.& 6.& Sotum ſuprà art.1. dum putant re perempta,non perire cenſum realem; (niſi contrarium in contractu ſit expreſſum) ſed venditorem manere obligatum.

Couarr. & Sotus.

35 ratio ipſorum eſt,quia putant rem cenſui ſubiectam,à qua dicitur cenſus realis, eſſe veram hypothecã pro cenſu.atqui hypotheca pereunte vel in alium tranſlata, adhuc manet obligatio perſonalis in priore debitore. ergo,&c. Sed hoc fundamentum non eſt verum,neque id, quod ex eo infertur.nam cenſus realis nihil eſt aliud, quã ius percipiendi fructum vel penſionem ex re fructifera alterius. vnde ſe habet ſicut ius ſeruitutis, quod quis habet in re alterius.v.g.ius eundi per prędium alterius,venandi, piſcandi, colligendi glandes & ſimilia: ratione cuius iuris res non dicitur hypothecata pro illo iure. ſi enim res pereat,perit ius,ſi ad alium transferatur,prior dominus omni obligatione ſoluitur.quando autem res aliqua eſt hypothecata,tunc etiamſi pereat,vel in alium transferatur,manet tamen obligatio perſonalis; quia hypotheca datur in ſecuritatem alterius debiti,maximè perſonalis.Itaque dicere rem ſubiectam cenſui eſſe hypothecam pro cenſu, eſt omnes cenſus facere perſonales.Quod confirmatur ex cõſtitutione Pij V.Martini V.& Calixti III. de quibus infrà dub.12. vbi expreſsè requiritur hæc conditio tamquam intrinſeca cenſui reali,vt pereunte re,pereat etiam pro rata ipſe cenſus.

Res ſubiecta cenſui reali nõ eſt propriè hypotheca.

Notandum Secundò, In cenſus realis irredimibilis emptione poſſe hypothecam exigi. ſed hæc hypotheca nullũ habebit vſum, ſi res cenſui ſubiecta pereat, ſolumque ad hoc ſeruiet,vt ſi fortè debitor cenſus nolit (re cenſui ſubiecta permanente ſalua) ſoluere penſiones, poſſit vendi hypotheca,vt ex ea ſolutio petatur. 36

Vſus hypotheca in cẽſu reali.

Notandum Tertiò,non ſolùm fructuarium ſed etiam pecuniarium cẽſum irredimibilem,poſſe in re fructifera fundari.ratio eſt,quia non tantùm res illa,quam ager profert cenſetur fructus eius,ſed etiam pecunia illi æquiualens ſicut fructus domus,non ſolùm eſt vſus & habitatio,ſed etiã pretium vſus. vnde ſicut dominus agri non ſolũ ius habet ad agri ſegetem,ſed etiam ad pretium ex ſegete capiendũ; ita hoc ius vendere alteri in perpetuum poteſt.

Cenſus pecuniarius irredimibilis.

Dico Secundò,Etiam emptio reditus perſonalis irredimibilis eſt licita, etſi pretium ſit minus quàm penſiones ſperatæ.colligitur ex Medina & Soto ſuprà.Probatur Primò,Quia minor eſt ſpecies vſuræ in hac emptione,quam in emptione cenſus perſonalis redimibilis:cũ nulla ſit ſpes recuperandæ ſortis. ergo ſi hic emi poteſt pretio minore, quàm ſint omnes penſiones ſperatæ, etiam ille poteſt. Secundò, Quia certum eſt hominem ſibi poſſe talẽ obligationem imponere;quę ad hæredes tranſeat ſecundùm hæreditatis facultates:atqui hęc obligatio communi hominum iudicio eſt certo pretio æſtimabilis, v.g. 30.aureis in ſingulos;cùm tamen plures ſperentur recipiendi intra annos 40 Confirmatur, quia ſi vir aliquis opulentiſſimus tale onus ſibi ſuiſque poſteris in perpetuum imponeret,illudq́; publicè venale proponeret, nemo tantum offerret, nec tanti illud æſtimaret, quanti omnes penſiones, ſi præſentes eſſent; ſed longè minoris: atqui pretia rerum & iurium ex communi hominum æſtimatione pendent. Tertiò, cenſus realis irredimibilis pretium minus eſt,quàm ſint penſiones ſperatæ: atqui ſæpè ſit vt cenſus reales ſint multò meliores & ſecuriores quam perſonales;ergo etiam pretium iuſtum perſonalis irredimibilis minus eſt,quàm omnes penſiones ſperatæ.

Cenſus perſonalis irredimibilis licitus.

38 Nec obſtat, quòd pretium cenſus perſonalis irredimibilis maius eſſe debeat,quàm pretium cenſus realis irredimibilis nudè conſiderati,eò quòd venditor ibi maius onus ſuſtineat:(etſi enim omnia eius bona pereant,non tamen perit obligatio huius cenſus,cùm ſit perſonalis;ſed tantũ conſopitur donec melior fortuna obtigerit) quia ſi cenſus realis annexum habeat pactum aſſecurationis,non eſt minore pretio dignus,quàm cẽſus perſonalis perpetuus:atqui pretium eius tunc eſt minus,quàm penſiones ſperatæ:ergo etiam pretium cenſus perſonalis.

Cenſus realis cum pacto aſſecurationis nõ eſt minoris pretij, quã perſonalis irredimibilis.

Dices, Nullum poteſt dari pretium cenſui irredimibili æquale:ergo eius emptio eſt iniqua.Antecedens probatur quia ſi des 24.vel 25. vel etiam 30. in ſingula, intra totidẽ annos habebis ſortem,& reliqua ſupra ſortem accipies. Imò quantumuis ſors ſit magna, decurſu annorum ſuperabitur penſionibus. 39

Obiectio.

Reſp.Non emi ipſas pẽſiones,ſed ius ad pẽſiones, quod communi hominum æſtimatione æquiualet certę ſummę pecuniæ præſentis. vnde non refert quòd penſiones ſuperẽt;quia hæ ſunt inſtar fructuum illius iuris,quod primò & principaliter emitur,& cuius pretium vel lege publica, vel cõmuni hominum æſtimatione ſtatuitur:alioquin non liceret emere agrum certo pretio, quia fructus agri intra aliquot annos pretium ſuperabunt.neque cenſum realem irredimibilem,ob eamdem cauſam:nam aliquot annis pẽſiones ſuperabunt pretium.id tamen eſt contra praxim orbis,& communem ſententiam DD.

DVBITATIO VI.

Vtrùm cenſus temporalis poſsit emi minoris quàm ſint omnes penſiones ſimul iunctæ.

NOTANDVM eſt,temporalem dici qui ad certũ uel incertum tempus conſtitutus eſt, in cuius termino ſponte extinguitur,ſorte non refuſa. 40

Vitalitius cenſus licitus.

Reſp.& dico Primò; Qui ad incertum tẽpus conſtitutus

eſt,

eſt, (ut eſt omnis uitalitius) emi poteſt pretio, quod minus ſit, quàm penſiones ſperatæ. eſt communis ſententia DD. Gab. in 4. d. 15. q. 12. ar. 3. dub. 2. Maioris ibid. q. 34. concl. 2. Medinæ de uſura, q. 14. Couar. lib. 3. uar. c. 7. nume. 3. & 4. & aliorum. Probatur Primò, Quia quòd penſiones ſimul iunctæ ſuperent ſortem, id eſt fortuitum. ſicut enim poſſunt ſuperare, ita etiam ſuperari, eſſeque minores ſorte; cùm valdè incertum ſit, an tot annos ſit victurus is, ſuper

41 quem conſtitutus eſt. Nec obſtat, quòd interdū multò probabilius ſit eſſe diutiùs victurum, ac proinde plures pēſiones perſoluturum: quia non emuntur penſiones. ſed ius ad illas exigendas: quod ius minoris longe ualet, quam penſiones præſentes; tum ob commoditatem pecuniæ præſentis, tum quia multis modis tanto tempore fieri poteſt ut nihil ex eo poſſit percipi. Secundò, Quia cēſus uitalitius eſt res quædam æſtimabilis communi hominum iudicio, certo pretio; quòd ferè ſemper minus eſt, quàm pēſiones ſperatæ. (nemo enim emeret cenſum niſi id ſperaret) atqui res omnis uendibilis iuſtè emi poteſt pretio, quo communiter æſtimatur. ergo.

Notandum autem, hoc pretium, ſi cenſus ſit ad uitam unius ætate florentis, alibi eſſe octonum, alibi ſeptenum nūmum in ſingulos: ſi ad uitam duorum, denum. quod enim in quauis Prouincia lege uel communi æſtimatione eſt taxatum. præſumendum eſt eſſe iuſtum pretium, niſi cōtrarium ſit euidens.

42 Dico Secundò, Probabile etiam eſt, eum, qui ad certum tempus conſtitutus eſt, v. g. ad 10. uel 20. annos, poſſe minoris emi. v. g. ſi quis uellet uendere penſionem 10. aureorum in decennium, probabile eſt licere emere 90. Tenet hoc Conradus q. 79. & 80. Couar. c. illo 7. num. 4. Caiet. v. Vſura, ſub finem. Nauar. cap. 17. num. 230. & commentario de uſuris nu. 71. ubi indicat, 100. aureis poſſe emi penſionē annuam 10. aureorum ad annos 15. & quidem ſi ſit cenſus realis, non uidetur dubium, ſicut enim emi poteſt ius percipiendi fructus ſeu emolumenta ex re fructifera alterius in perpetuum; ita etiam ad certum annorum numerum. quod ius ſemper æſtimatur minoris, quàm emolumentum ſperatum, ſi præſens eſſet. Confirmatur, quia alioquin pluris ualeret cenſus temporalis quàm perpetuus. nam cenſus perpetuus redimibilis emi poteſt denis ſenis nummis in ſingulos: hoc autem pretio non poſſet emi cenſus temporalis ad 20. annos. Item cenſus irredimibilis emi poteſt 30. nummis in ſingulos. atqui hoc pretio emi non poſſet cenſus temporalis ad annos 33. quæ omnia per ſe abſurda ſunt.

Cenſus ad certū tempus.

43 Si autem loquamur de cenſu perſonali ad certum tempus, maius eſt dubium. tamen probabile eſt licitè emi minoris; ita enim docent auctores citati. Probatur Primò, Quia alioquin pluris ualeret cenſus perſonalis ad annos 17. uel 20. quàm reditus perſonalis, uel realis perpetuus redimibilis, imò quàm perpetuus redimibilis. ut oſtenſum eſt.

Perſonalis certi temporis.

Secundò, Quia non poteſt dari ſufficiens ratio cur communi hominum æſtimatione uel Principum lege non poſſit iuribus perſonalibus aliquod certum pretium imponi, ſpectatis omnibus circumſtantijs, quæ communiter ſolent interuenire, quòd pretium minus ſit quàm res, quę in futurum expectatur. vt enim hoc fiat; commune bonum uidetur poſtulare. vt ſuprà oſtenſum eſt.

Obiectio.

Dices, Ergo licitus eſt hic contractus, do tibi 180. aureos ea lege, ut per 20. annos mihi ſoluas quotannis 10. hoc autem eſt abſurdum: nam ſepoſito lucro ceſſante & damno emergente, eſt aperta vſura. ergo.

44 Reſpondeo, Si iſte intendat emere cenſum, non erit iſte contractus illicitus. quia intendit emere actionem perſonalem, quæ non pluris æſtimatur in illa Repub. uti ſuppono. Si autem intendat ſolùm dare mutuum, erit illicitus: quia mutuum non datur pro iure; ſed pro alia re ſimili in ſpecie, eiuſdem ualoris. Simile erit ſi dicat, do tibi 180. aureos, ut per 20. annos ſoluas mihi annuè 10. aureos ex fructibus. nec minùs poterit hoc modo palliari vſura, quam illo altero. verùm non eſt magnoperè timendum, ne hac ratione uſuræ inualeſcant, quia non deſunt alij modi multò utiliores. quamquam cenſeam omnino diſſuadendum, ſi quis hoc modo uellet contrahere.

Alia ratio emptionis, alia mutui

DVBITATIO VII.

Vtrùm cenſus licitè poſſit emi minore pretio, aut vendi maiore, quam fuerit ab initio conſtitutus.

RESPONDEO & dico Primò, Si cenſus ille habeat pretium legitimum à Principe conſtitutum, non videtur poſſe emi minore pretio, quàm initio fuerit creatus: 45 poteſt tamen uendi maiore. ratio eſt, quia taxatur pretium in gratiam uenditorum, ne miſeri uenditores, qui propter inopiam coguntur cenſum vendere, & emptores rogare, minore pretio cogantur eſſe contenti: non autem ne maiore poſſint uendere, ſi emptorem inueniant. quare cùm pretium legitimum conſiſtat in indiuiſibili, non poteſt minùs dari. unde videmus in Belgio puniri eos, qui cenſus, dum primò creantur, emunt minore pretio quàm 16. in ſingula: nō autē eos, qui vendūt maiore, v. g. 18. vel 20 in ſingula.

Si habeat Pretium à lege.

Dices, Principis decretum tantùm eſt intelligendum de prima cenſus emptione & conſtitutione, non autem de emptione ſecunda vel tertia.

Reſp. Negando aſſumptum, niſi id exprimatur: dū enim in genere taxat cenſus pretium, iubendo ne minoris emantur, videtur loqui de omnibus; ſicut dum taxatum eſt pretium frumenti, non ſolùm in prima emptione ſeruandum eſt, ſed etiam in ſequentibus.

Aduerte tamen, in Belgio hoc non ſeruari: nam paſſim 46 videmus antiquos cenſus emptos ad rationem 16. in ſingula, multò minore pretio vendi, Principe ſciente nec contradicente: vnde videtur hac in parte conſuetudo legi derogaſſe. Imò quibuſdam locis ne in prima quidem conſtitutione pretium legitimum ſeruatur. emunt enim ad rationem 15. vel 14. vel etiam 12. in ſingula. quod quia permittitur à Principe, ſeu Concilio, non auſim condemnare; meritò tamen deberet prohiberi. ſed non multi inueniuntur emptores, quia ſolutio maligna.

Dico Secūdò, Si cenſus nō habeat pretium legitimum; 47 uel ſi illud paſſim non ſeruetur, poteſt emi minore pretio, quàm initio fuerit conſtitutus. ratio eſt, quia pretium vulgare nō conſiſtit in indiuiſibili. vnde quod primò emptum eſt pretio ſummo, ſæpè poſteà venditur pretio infimo. Accedit, quòd quando multi ſunt emptores, qui quęrunt cenſus, pretium poſſit augeri; ſicutè contrario, quando multi ſunt venditores, & pauci emptores, minuitur, vt experientia in Belgio ab anno 1585. vſque ad præſentem, qui eſt 95. docuit.

Si caret pretio legitimo.

Hinc ſequitur, ſepoſita lege poſitiua, poſſe ab initio iniri 48 pactum, vt ſi venditor velit redimere, teneatur redimere eo pretio, quo tempore redemptionis æſtimabitur, & quo alijs tunc vendi poſſet. quòd ſi moraliter certum ſit pluris valiturum, eò quòd hypotheca erit melior, vel quia plures erunt emptores, poteſt etiam paciſci vt pluris redimatur. Ordinariè tamen tale pactum lege poſitiua prohibetur, & Pius V. in ſua conſtitutione illud prohibuit, ſtatuens vt vēditor eodem pretio poſſit redimere, quo primùm uēdidit. Idem ſanxit Carolus V. non ſolùm de cenſibus, qui ab origine ſua fuerunt redimibiles, ſed etiam de omnibus irredimibilibus; exceptis cenſibus reſeruatiuis, & piorum locorum, qui antè fuerunt irredimibiles; vt patet ex ordinatione ipſius, facta Bruxellæ anno 1528. die 21. Febr.

Pactum vt redimatur pretio maiore.

DVBITATIO VIII.

Vtrum licitum ſit emere cenſum cum pacto vt venditor, quando voluerit redimere, teneatur redimere eadem moneta.

VERBI gratia, Si emptus ſit 100 coronatis in ſpecie, vt teneatur totidem in ſpecie vel quanti tunc in ſpecie valebunt, refundere.

Reſpondeo & dico Primò, Id quibuſdam euentis eſſe li- 49 citum. Primò, Si certum erat æſtimationem monetę non eſſe mutandam. Secundò, Si vtrimque par erat dubium, an eſſet augenda an minuenda. Tertiò, Si certum erat æſtimationem augendam, & emptor ſtatuerat pecuniam ſuam in illud tempus ſeruare: tunc enim ratione damni, quod pati-

Redimere eadem moneta.

Digitized by Google

tur, pecuniam illam tunc exponendo, poteſt tale pactum apponere. Quartò, Si tanti emerem quanti emi ſolent irredimibiles; tunc enim non teneor reuendere. unde poſſum exigere ut eadem moneta redimat, ſi redimere uoluerit. hoc tamen non habet locum in Belgio. nam Carolus V. in ſua ordinatione, qua cenſus irredimibiles uult poſſe redimi eodem pretio, quo primùm uenditi ſunt, ſtatuit ut id fiat ea moneta, & ſecundùm eum ualorem accepta, quem ipſe ultimò impoſuerat: non autem ſecundùm ualorem antiquum. Vbi tamen non uetat, quin ſi monetam ualdè excreſcere contigerit, poſſit redimi, ſecundùm eum ualorem monetæ, quem pro tempore habuerit: non enim intendit uenditores grauare, ſed illis conſulere.

50 Dico Secundò, Extra hos caſus tale pactum non eſſe licitum. vnde ſi cenſus redimibilis ematur pretio ordinario, & addatur pactum, ut uenditor quando redimere uoluerit, eadem moneta redimat, hoc pactum eſt iniquum, nec obligat in conſcientia. Probatur, quia emptor non dat niſi pretium cenſus abſolutè conſiderati, v.g. 16. in ſingula, & præterea imponit uenditori graue onus, magno pretio æſtimabile; pro quo onere, neque dat quidquam, neque ipſe uiciſſim aliquod incommodum æquale in ſe ſuſcipit. ergo non eſt æqualitas inter emptorem & uenditorem. Confirmatur, quia quando emptori, uel rei imponitur aliquod onus à uenditore, quod non requiritur ex ui contractus; poteſt emptor exigere compenſationem: ergo ſimiliter quando ab emptore uenditori onus imponitur, poteſt uenditor præter iuſtum pretium cenſus compenſationem illius oneris exigere, vt ſit æqualitas.

DVBITATIO IX.

Vtrùm emptio cenſus, cum pacto, vt non poſſit redimi, niſi ante vel poſt certum tempus, ſit licita.

51 RESPONDEO & dico Primò, Abſolutè licitum eſt emere cenſum cum pacto ut non poſſit redimi niſi intra certum tempus; (v.g. intra decennium) ita vt ſi intra illud tempus non redimatur à uenditore, fiat irredimibilis. Ita Gabriel d. 15. q. 12. ar. 2. conclu. 4. Sotus ſuprà ar. 5. Couar. l. 3. uar. cap. 8. num. 7. Medina de uſura q. 15. dub. 1. §. Aduerte tamen. Probatur Primò, Quia talis emptionis exemplum habemus Leuit. 24. v. 29. ubi dicitur, *Qui vendiderit domum intra vrbis muros, habebit licentiam redimendi, donec vnus impleatur annus. ſi non redimerit, & anni circulus fuerit euolutus, emptor poſſidebit eam & poſteri eius in perpetuum, & redimi non poterit, etiam in Iubilæo.* Secundò, Tale ius eſt certo pretio æſtimabile: ergo iuſtè poterit eo uendi. Tertiò, Licitum eſt emere cenſum irredimibilem abſolutè; ergo etiam licitum emere perpetuum irredimibilem ſub illa conditione: nam illa conditio eſt in fauorem uenditoris. Quartò, Quia ſæpè poteſt eſſe iuſta occaſio tale pactum apponendi; ut ſi intra illud tempus occurſuræ eſſent occaſiones emendi res frugiferas, uel cenſus irredimibiles, quæ putarentur non habendæ poſtea: tunc enim ratione lucri ceſſantis, poſſet tale pactum apponere.

Vt non poſſit redimi, niſi ante certum tempus.

52 Notandum tamen, pretium talis cenſus debere eſſe maius, quàm ſi ſemper maneret redimibilis; & minus, quàm ſi abſolutè eſſet irredimibilis, ut per ſe patet. Item quò tempus illud, quo libertas relinquitur eſt longius, eò debet pretium eſſe minus; & quò tempus illud eſt breuius, eò debet eſſe maius ut rectè notauit Medina.

Pretiũ huius cenſus.

53 Dico Secundò, Licitum etiam eſt emere cenſum cũ pacto ut poſſit redimi poſt certum tempus, v.g. poſt decennium, ita ut antè redimi nequeat: Patet ex iiſdem auctoribus. ratio ferè eſt eadem; quia licitum eſt emere cenſum cum pacto ut perpetuò redimi poſſit, & cum pacto ut nunquam redimi poſſit: ergo etiam cum pacto, ut ante certum tempus non poſſit; poſt autem illud tempus, poſſit. hic autem, pretium eò maius eſſe debet, quò tempus eſt longius, quo redimere non licet. & eò minus, quò hoc tempus eſt breuius. quòd ſi tempus, quo non poſſit redimi, ſit paucorum annorum; hoc onus plerumque eſt parui momenti.

Vt non poſſit redimi, niſi poſt certũ tempus.

54 *Pretium.*

DVBITATIO X.

Vtrùm licita ſit emptio cenſus vtrimque redimibilis.

55 SVPPONO licitam eſſe emptionem cenſus redimibilis ex parte uenditoris: (id eſt, cum pacto, ut uenditor poſſit redimere quando uoluerit; tales enim ſunt cenſus quos approbant Pontifices, ut infrà dicemus. Sed difficultas eſt, Vtrùm emptioni talis cenſus poſſit adijci pactum in fauorem emptoris, nempe ut emptor poſſit illum reuendere, quando uoluerit, uel reſoluere contractum, recepto, quod dedit.

Sotus l. 6. q. 5. art. 3. concl. 1. cenſet tale pactum eſſe uſurarium. ratio ipſius eſt, quia ubicumque datur pecunia cũ pacto eamdem rurſus recipiendi & aliquid ultra ſortem, illic uſura uel patet, uel latet; atqui hoc fit dum das 1000. aureos, ea lege ut quotannis recipias 50. donec refundat ſortem, & ut reddat illam, quando petes: ergo.

Redimibilis ex parte emptoris.

56 Reſpondeo tamen contrariam ſententiam eſſe probabilem, & ſpeculatiuè ueriorem, hanc enim tenet Gabr. d. 15. q. 12. ar. 2. concl. 4. & a. 3. ad 3. contra 4. conclu. Conradus q. 84. poſt 5. concluſ. §. Circa enim ſolutionem, & corollario primo, ubi docet, uenditioni cenſus poſſe apponi pactum multis modis, Primò, Vt neuter habeat poteſtatem reſoluendi contractum. Secundò, Vt ſolus uenditor habeat. Tertiò, Vt ſolus emptor. Quartò, Vt uterque, fructibus minimè in ſortem computatis. Nec obſtat. quod Gabriel in reſpon. ad 3. argumentum contra 4. conclu. addat: *Verùm hoc dico recitatiuè & probabiliter, ſciens quoſdam DD. notabiles hæc ſcripſiſſe. offero tamen examini peritorum.* Sic enim loqui ſolemus ad declinandam inuidiam, quando aliquid noui & receptæ opinioni aduerſum ex noſtra ſentẽtia proferimus. quamuis ibi etiam apertè fateatur ſententiam illã eſſe probabilem, & à notabilibus DD. teneri. Simile quid addit Conradus; ſed argumenta eius quæ in 5. conclu. & in corol. 1. & 2. inculcat, ſatis indicant quid in animo probet. Idem expreſſè tenet Ioannes Medina q. 15. de Vſura dub. 5. Petrus Arragon. q. 78. ar. 4. & optimè Gregorius à Valentia 2. 2. diſpu. 15. qu. 22. puncto 6. & quæſ. 25. puncto 2. vbi etiam refert eamdem ſententiam multis doctiſſimis Theologis Romæ in quadam conſultatione, cui ipſe interfuerit anno 1581. probabilem eſſe iudicatam; etſi ob periculum uſurarum minimè ſuadendam. Probatur Primò, Venditor poteſt uendere cenſum cum pacto ut poſſit redimere quando uoluerit, & ut emptor teneatur tunc cenſum ſeu litteras cenſus reddere, ut omnes fatentur: ergo ſimiliter emptor poteſt emere cenſum cum pacto, ut poſſit illum reuẽdere & reddere uenditori, & ut tunc uenditor teneatur illum redimere. conſequentia patet à paritate rationis; ſi enim uenditor poteſt ſibi tale ius reſeruare & talem obligationem emptori imponere, ad rem, quam alienat, recuperandam; cur emptor non poſſit ſibi ſimile ius reſeruare, & ſimilem obligationem imponere uenditori, ad recuperandam pecuniam, quam alienat?

Pactũ venditioni cenſus variè apponi poteſt.

57 Dices, Eſſe diſparitatem rationis; quia dare pecuniam cum obligatione ad eam reddendam, eſt mutuare, nõ emere: dare tamen rem aliam uendibilem pro pretio, cum obligatione ad illam reſtituendam, non eſt mutuare ſed uendere cum pacto redimendi: ergo eſt diſpar ratio.

Reſp. Dupliciter poſſe dari pecuniam cum obligatione ad eam reddendam. Primò, ſi detur immediatè pro ſimili pecunia eiuſdem ualoris, cum obligatione ut illa poſt aliquod tempus reddatur; & tunc eſt mutuum. Secundò, Si detur immediatè pro re aliqua uendibili, cum obligatione ut uenditor illam rem poſt aliquod tempus redimat, & pro ea pretium reſtituat: & tunc eſt uera emptio. hoc modo fit in propoſito; non enim emptor cenſus dat pecuniam immediatè pro pecunia refundenda in redemptione, ſed pro cenſu; neque obligat alterum ut reddat pecuniam pro pecunia accepta, ſed ut recipiat rem, ſeu ius, quod uendidit, & reddat pro ea iuſtum pretium.

Dupliciter datur pecunia cum obligatione reddendi.

Quidam uir doctus prædictam rationem conatur infringere, negando imponi onus emptori, dum cogitur admittere redemptionem. Quia, inquit, uenditioni cenſuum id per ſe coniunctum eſt, ut non habeat effectũ perpetuum;

Solutio eiuſdem.

Digitized by Google

petuum; ac proinde ut poſſit à uenditore redimi. Secus de uenditione aliarum rerum. Rationem diuerſitatis adfert, ex fine uenditionis cenſuum & aliarum rerum. qui enim uendit cenſum, non intendit alienare rem aliquam, qua non indiget ſicut qui res alias uendit; ſed in neceſſitate cõſtitutus ne magis egeat, in bonis frugiferis ſibi neceſſarijs cenſum conſtituit, ſperans ſe felicioribus annis exoneraturum. Intendit itaque cenſum redimibilem uendere; quod & emptor intendere debet. Hinc ſequitur, inquit ſi rem penitus inſpiciamus, facultatem redimendi uenditori reſeruatam, non eſſe proprie conditionem grauantem emptorem, ſed ipſi contractui natiuam.

Refutat. Reſpondeo, Si illud ius uenditori reſeruatum, dicatur non eſſe onus emptori, eò quòd compenſetur, dum minuitur pretium cenſus, ſic fateor non eſſe onus. ſed ſimili modo dicetur non eſſe onus uenditori, quòd emptor ſibi ius reſeruet, quia id compẽſatur aucto pretio. Quòd autem ſit uerum onus patet; Primò, Quia omnis obligatio in futurũ quam quis magno cuperet redimere, eſt onus: atqui hæc obligatio quæ imponitur emptori, ut teneatur admittere reſolutionem cõtractus cenſualis, eſt talis obligatio, ergo eſt onus. Secundò, hæc obligatio poteſt ei eſſe ualde incommoda: quia etiamſi offerant ſe occaſiones pretij utiliſſimè impendendi, non tamen poteſt illud repetere, & tamen uenditor poteſt illud refundere, quando id ipſi erit inutile, uel damnoſum, ut cùm pretium pecuniæ eſt auctum; uel cùm eſt magna pecuniæ copia, & nulla fructifera ſunt uenalia. Tertiò, Si uendam tibi agrum meum reſeruato iure redimendi, impono tibi onus, ergo ſimiliter ſi uendam tibi ius fructuum, v.g. 10. modiorum, in agro reſeruato iure redimendi, cenſeor tibi onus imponere.

Illam obligationẽ eſſe onus.

Dices, Eſſe diſparem rationem; quia eſt de natura cenſus conſignatiui, ut poſſit redimi pro uoto uenditoris. unde non eſt onus diſtinctum. Sed hoc non eſt uerum; nam plurimi ſunt cenſus, qui non poſſunt redimi, qui tamen ſunt ueriſſimi & perfectiſſimi cenſus. Deinde cenſus per ſe eſt ius percipiendi fructus ex re alterius, quod abſolutè tranſlatum eſt perpetuum. Itaque uerum non eſt hanc eſſe naturam cenſuum, ut poſſint redimi; aut uenditioni cenſuum per ſe conuenire, ut non habeat effectum perpetuũ. fateor plerumque cenſus ita uendi, ſed non ſemper, nec emptores tenentur tales emere, ſed poſſunt exigere, ut redimi nequeat. tales enim ipſum ius ciuile admittit tamquam minimè ſuſpectos; & ſi non admitteret, ſaltem ius naturæ & gẽtium admittit; de quo nobis hic eſt ſermo. Loquimur enim de iuſtitia huius contractus ſpectato iure naturæ & gentium. Neque peccant emptores contra iuſtitiam, etiãſi fini uendentis ſe non accommodent. parùm enim ad iuſtitiam contractus & rerum æqualitatem refert, quo fine uenditio fiat.

58 *Obligatio illa poteſt compẽſari.* Secundò Probatur, Ideò uenditor iuſtè poteſt emptori imponere obligationem retinendi; quia hoc onus poteſt compenſari, tantò minoris rem uendendo: atqui obligatio, quam emptor imponit uenditori ad rem redimendam, poteſt ſimiliter compenſari ad æqualitatẽ tantò pluris emendo: (non enim eſt infiniti pretij) ergo ſimiliter poteſt imponi. Confirmatur, quia emptor cenſus poteſt paciſci cum tertio, vt ille teneatur cenſum à ſe emere quãdo placuerit: ergo ſimile pactum poteſt inire cum uenditore.

Obiectio cuiuſdam. Dices, Nullus uenditor ſponte talem obligationẽ admittet; ſi ergo admiſerit, coactè id faciet atqui iniquum eſt cogere ad aliquam obligationem ultra naturam contractus. Deinde ſi illam obligationem redimendi ſuſcipiat, peribit ueritas emptionis, & ex emptione fiet mutuum. unde ex ui mutui penſiones percipiet, quod eſt uſurarium.

Reſponſio. Reſpondeo Primò, negando maiorem; quia illa obligatio ex æquo compenſatur dum emptor dat maius pretium ſoluendo 20. in ſingula, cùm aliàs ſine tali obligatione non ſolueret niſi 16. in ſingula. Itaque illa obligatio nõ eſt uenditori notabiliter onerosa. Confirm. Quia quando emptor uolet reſoluere contractum, facilè inueniet ſortem uendẽdo alicui cenſum ordinarium, ſeu redimibilem ex parte uẽditoris. unde patet illum minùs lædi tali cenſu utrimq; redimibili, quàm cenſu ordinario. Deinde diſtinguo minorem. Dupliciter poteſt quis cogi ad aliquam obligationem ultra naturam contractus. Primò, Ex ui ſolius contractus principalis; abſque iuſta compẽſatione illius obligationis: & hoc eſt iniquum; neque hic fit, vt oſtenſum eſt. Secundò per diſtinctum contractum, ſaltem implicitum, & iuſta cõpenſatione; & ſic non eſt iniquum, ſed iuſtum & quotidianum. poſſum enim nolle inire unum contractum abſque alio contractu.

Ad alteram rationem, Nego per hoc perire ueritatem emptionis. Si enim ex eo quòd obligo uenditorem ad reſtituendum pretium rei uenditæ, quando cupiam contractũ reſoluere, emptio uertitur in mutuum; nulla emptio cum pacto retrouenditionis ex parte emptoris erit licita: nec emptor poterit lucrari fructus rei, ſed tenebitur computare in ſortem; quod falſum eſſe oſtendimus cap. 21. dub. 14. eſtque contra Couarruu. & alios multos DD. Similiter in ſocietate mercaturæ, contractus ſocietatis & conductio operarum uertetur in mutuum, ſi ſocius, cui pecunia traditur, obligatur iuſto pretio ad præſtandum periculum ſortis. Quod etſi Sotus concedat, Couar. tamen & alij negant; & falſum eſſe oſtendemus c. 25. dub. 3. itaque non per hoc emptio uertitur in mutuum. Rationem attulimus ſup. nu. 57. in reſp. ad 1. replicam.

Tertiò, Si petas à me ut emam à te cenſum, poſſum viciſſim à te petere ut emas poſt aliquod tempus à me domũ, idque in pactum deducere: (nam pro obligatione licita, poteſt peti mutua obligatio) ergo ſimiliter poſſum petere ut poſt aliquod tempus eundem cenſum redimas. ſi enim poſſum in pactum deducere, teque obligare ut emas à me rem aliam; cur non etiam ut eamdem, quam mihi uendidiſti, redimas? *Pro obligatione poteſt peti mutua obligatio.*

Quartò, Hoc pactum poteſt addi emptioni aliarum rerum, v.g. agrorum, domorum, animalium, ut dictum eſt ca. 21. dub. 14. cur non etiam emptioni cenſuum unde Couarruuias, dum lib. 3. uar. c. 9. nu. 3. admittit hoc pactum in aliarum rerum emptione, & num. 4. negat in emptione cenſuum, ἀσύστατα docet.

Quintò, Pacta, quæ ſeorſim fieri poſſunt, ita ut neutrum deſtruat alterum, etiam fieri poſſunt iunctim: (quæ enim ſeorſim iuſta ſunt, etiam ſimul iuncta ſunt iuſta) atqui hæc pacta ſeorſim fieri poſſunt. qui enim emit cenſum, redimibilem ex parte ſolius uenditoris, 100. aureis, ei debentur quotannis 6. aurei & quadrans; ſed hic poteſt inire pactum cum uenditore ut quotannis non ſoluat niſi 5. aureos, & ut pro reliqua parte ſe obliget ad redimendum, quãdo emptori placuerit: illa enim obligatio uidetur ſatis compenſari, ſi quotannis condonetur pro ea unus aureus, & tres regales. 59

Pretiũ huius cenſus.

Hæ rationes ſatis probant, probabile eſſe, hoc pactum emptioni cenſus realis apponi poſſe. nam ſicut totum rei dominium emi poteſt cum pacto redimendi in fauorem utriuſque apposito; ita etiam ius fructuum, quod eſt ueluti pars dominij. Si uerò agatur de emptione cenſus perſonalis, maior eſt difficultas. Sed auctores citati etiam de hac intelligendi ſunt: nam generatim loquuntur. Imò Gabriel, Medina, & Valentia expreſsè de hac agunt: & iiſdem rationibus probatur: nam ſicut cenſus realis eſt ius quoddã certo pretio uendibile, ita & cenſus perſonalis: unde eædem rationes utrobique locum habent. 60

Ex his ſequitur, cùm in Belgio ematur communiter cẽſus perſonalis, redimibilis ex parte ſolius uenditoris, 16. in ſingula, non fore illicitum (ubi lex poſitiua non obſtaret) emere cenſum perſonalem utrimque redimibilem 20. in ſingula. nam onus illud, quod imponitur uenditori ad redimendum quando placuerit emptori, ſatis uidetur compenſari, dum tanto pluris emitur. Confirmatur, quia non magis grauatur tali cenſu, quàm cenſu perſonali ordinario; imò minùs. qui enim uendidit talem cenſum, v.g. 100. aureis, quotannis non ſoluit niſi 5. aureos, & quando cogetur redimere, facilè inueniet pretium, uendendo alteri cenſum ordinarium 100. aureis, qui pendet ſex aureos & quadrantem. itaque ſingulis annis unum aureum & quadrantem minùs dedit in cenſu utrimque redimibili, quàm debuiſſet dare ſi fuiſſet cenſus ordinarius. 61 *Pretiũ in Belgio talis cenſus.*

Hoc modo uidentur poſſe excuſari contractus quidam ualdè uſitati; quibus ſolet pecunia pupillorum tradi mercatori uel alteri pro uſura quinquunce, id eſt, pro quinque in 100. & quamuis contrahentes non cogitent expreſsè de cenſu utrimque redimibili; tamen uidentur implicitè in illum conſentire, dum is, qui pecuniam tradit, intendit hoc lucrum percipere omni modo, quo iuſtè id fieri poteſt, & 62 *Pecunia pupillorum & Vſuræ pupillares.*

alter intendit eo titulo, quo ille accipit, dare. qua de re aliquid dictum eſt ſuprà cap. 20. dubitat. 12. vide plura apud Valentiam diſputatio. 5. quæſtio. 25. puncto 2. Verùm hic modus contrahendi meritò in poſterum deberet vbique prohiberi.

63 *Redimibilis pro ſolius emptoris arbitrio.*

Petes, Verùm licita ſit emptio cenſus cum pacto vt non poſſit redimi niſi velit emptor, & ipſo volente debeat redimi?

Reſpondeo, Ex natura rei eſſe licitam, modò iuſto pretio fiat; quod ſanè deberet eſſe maius, quàm pretium cenſus abſolutè irredimibilis. ratio eſt, quia ex parte venditoris eſt abſolutè irredimibilis; & præterea imponitur obligatio venditori, vt eum redimat, quando emptor voluerit, quæ etiam eſt pretio æſtimabilis. Poteſt tamen emptor paciſci,
64 *Redemptio eodem pretio.*
vt ſi redemptio fiat, eodem pretio fiat, quo emptio facta eſt: quia poteſt paciſci vt reſoluatur contractus. ſicut enim dum emitur talis cenſus, acquirit emptor cenſum, & illam obligationem à venditore: ita etiam dum emptio reſoluitur, reſtituit vẽditori cenſum & illam obligationem: ac proinde poteſt exigere pretium pro vtroque datum. vide ſuprà capit. 21. nume. 118. vbi alia ratio, eaque ſolidior indicata.

DVBITATIO XI.

Vtrùm alia quædam pacta, quibuſdam locis contractui cenſuali addi conſueta, ſint licita.

65 *1. Pactum, etſi res pereat, ſoluẽdam penſionem.*

PRIMVM eſt, vt venditor ſemper teneatur ad penſionem, etiamſi res cenſui ſubiecta caſu pereat. Quidam putant hoc pactum eſſe iniquum. Primò, Quia eſt contra naturam contractus cenſualis, qui poſtulat vt re pereunte, cenſus pereat. Secundò, Iniquus eſſet contractus, ſi emerẽ à te agrum, annuè reddentem 10 menſuras, cum pacto vt ſi ager pereat, vel minus reddat, tenearis in perpetuum ſupplere ex tuis bonis vſq; ad 10. menſuras: atqui talis eſt emptio cenſus cum illo pacto: ergo.

66 *Non eſt iniquum.*

Sed verius eſt, hoc pactum iniquum non eſſe, ſi iuſto pretio compenſetur. iuſtum autem pretium eſt, quanti illa obligatio conditionalis iudicio probi & intelligentis viri, conſiderato periculo euentus, æſtimabitur. ſi enim paruum vel nullum ſit periculum, paruo æſtimabitur; ſi magnum, magno. Probatur Primò, Quia hic ſunt duo pacta, quæ ſeorſim iuſtè fieri poſſunt; vt ſi primò ematur iuſto pretio cenſus abſolutè: deinde iuſto pretio fiat pactum illud ſoluendæ penſionis in quouis euentu: ergo etiam poſſunt ſimul fieri; quæcumque enim ſeorſim ſunt iuſta, etiã iunctim iuſta ſunt. non enim ex vi vnius contractus, vltra iuſtum pretium obligat emptor venditorem ad aliũ; quod eſt illicitum: (vt dictum eſt c. 20. dubit. 7. & 8.) ſed non vult celebrare vnum contractum ſine alio: quod poteſt licitè facere, poteſt enim ſe nolle obligare, vel applicare ad vnum contractum, niſi alter ſe obliget, vel paratus ſit applicare ad alterum.

Secundò, Pactum illud acceſſorium, eſt pactum aſſecurationis: atqui pactum aſſecurationis alijs contractibus addi poteſt; ergo etiam contractui cenſus.

Tertiò, Illud pactum habet vim pacti cenſus perſonalis: atqui cenſus perſonalis eſt licitus, vt oſtenſum eſt dubit. 5. ergo etiam illud pactum, quo fit vt totus cenſus emptus in illi contractu, ſit cenſus mixtus ex reali & perſonali; vel certè, vt ſit cenſus realis cum pacto aſſecurationis. vt ſuprà dictum eſt dubit 4.

67 *Ad rationes.*

Ad Primum Reſpondeo, Pactum non eſt ita contra naturam contractus cenſualis, quaſi deſtruat naturam contractus cenſualis; ſed quia obligat ad aliquid, ad quod nullo modo obligat nudus contractus cenſus realis, idque inducendo nouum contractum, nempe aſſecurationis vel cenſus perſonalis. ſic pactum retrouenditionis eſt contra naturam contractus emptionis, & tamen licitè ei additur.

Ad Secundum, Ille contractus non eſt per ſe illicitus, quia eſt emptio agri cum pacto aſſecurationis fructuum in perpetuum: quod pactum eſt licitum. ſi enim fieri poteſt pactum aſſecurationis fructuum ad tempus, cur non etiam in perpetuum? Item, ſi fieri poteſt tale pactum cum tertio, cur non etiam cum venditore agri?

Secundum pactum addi ſolitum, eſt, Vt ſi per biennium vel triennium penſio ſoluta non fuerit, res cenſui ſubiecta cadat in commiſſum, & in pœnam negligentiæ efficiatur domini cenſus. 68 *2. Pactum, legis commiſſoriæ.* Hoc pactum continetur implicitè in contractu emphyteuſis, cui contractus cenſualis eſt aliqua ex parte ſimilis: vnde huic etiam addi poſſet; præſertim contractui cenſus reſeruatiui. In contractu verò conſignatiuo addi non poteſt, niſi ex æquo compenſetur, aucto pretio cenſus arbitrio prudentis: quia ſicut in pignoribus pœna commiſſi eſt exceſſiua; (non enim par eſt vt ob non ſolutum tempore præfixo paruum debitum, amittas pignus aliquod pretioſiſſimum) & ideò iure prohibita, cap. Significante, de pignoribus: ita etiam in rebus cenſui ſubiectis, (quæ ſunt inſtar pignoris & hypothecæ) excedit iuſtum modum, niſi pretio compenſetur. tunc enim poterit eſſe iuſta. Poſſet tamen abſque pretij augmento apponi
69 *Quo poſſit apponi.*
pactum vt ſi per biennium non ſoluerit, contractus reſoluatur & cenſuarius cogatur reſtituere pretium, vt notat Medina q. 15. de vſura dub. vltimo; quia pactum legis commiſſoriæ tali modo in contractibus eſt licitum, vt ſup. c. 21. dubit. 15. oſtenſum eſt.

70 Aduerte tamen, ſi abſque culpa factũ ſit, vt debitor non ſoluerit penſionem, rem non debere cenſeri commiſſam: nam vbi non eſt culpa, locum non habet pœna.

71 *3. Pactum, vt res non vendatur irrequiſito domino cẽſus.*

Tertium pactum eſt, vt debitor cenſus non poſſit rem illam vendere, non requiſito priùs illo, qui in ea cenſum habet; ſicut in contractu emphyteutico. hoc pactum, etſi ſit præter naturam contractus cenſualis, tamen non eſt iniquum. nam ſi res vendatur viro potenti, vel multis priuilegijs inſtructo, difficulter obtinebitur ſolutio penſionum. Vnde puto emptorem poſſe hoc pactum apponere abſque augmento pretij: præſertim cùm Pius V. illud inter ceteras conditiones numeret. vt dub. 12. dicetur.

72 *4. Pactum, de ſoluẽdo laudemio.*

Quartum eſt, Vt ſi debitor rem vendat, teneatur decimam partem pretij dare emptori cenſus. hoc iniquum eſt, niſi ex æquo compenſetur; quia eſt valde oneroſum, & præter naturam contractus cenſualis. Poſſent tamen hæc tria vltima pacta locum habere, ſi prædium illud, vel rem aliam fructiferam (ſuper quam alter cenſum cupit vendere) iuſto pretio emeres, & reſeruato tibi dominio directo & cenſu annuo, dominium vtile in eumdem venditorem transferres cum obligatione penſionis annuæ & decimæ partis ſoluendæ, ſi dominium vtile vendi contingeret, ceteriſque pactis; ſicut fit in contractu emphyteutico. quia tunc hic eſſet verè contractus emphyteuticus poſt emptionem rei. Poſſent autem hi contractus volente venditore ſimul fieri.

73 *5. Pactum, non redimendũ per partes.*

Quintum pactum eſt, Vt non poſſit redimi per partes. hoc non eſt illicitum, imò eſt conſentaneum naturæ contractus. nam in ceteris rebus, dum aliquid venditur cum pacto vt liceat eodem pretio redimere, non cenſetur venditor habere ius redimendi per partes: id enim poſſet cedere in graue incommodum emptoris: ergo neque in cenſibus. vnde niſi expreſsè conuenerit vt liceat per partes redimere, vel niſi iura aut conſuetudines id concedant, (omnis enim contractus cenſetur celebrari ſecundùm conſuetudinem loci, niſi aliud exprimatur) non poterit venditor nolente emptore ſic redimere; ſed tenebitur redimere totum ſimul, ſicut totum ſimul vendidit.

DVBITATIO XII.

Quæ conditiones iure poſitiuo requirantur in emptione cenſuum.

74 *Quid iure naturæ neceſſarium.*

HACTENVS explicuimus quænam iure naturæ ſint neceſſaria vt emptio cenſus ſit iuſta. & ex omnibus hactenus dictis ſequitur, nihil aliud eſt neceſſarium, quàm vt ſit æqualitas ſecundùm æſtimationem inter cenſum & pretium; & ſi aliqua grauamina hinc inde præter naturam contractus per pacta acceſſoria imponantur, ea prudentis arbitrio debitè compenſetur.

Conditiones Iuris poſitiui.

Reſtat igitur vt breuiter explicemus conditiones, quas requirit Ius poſitiuum, maximè Canonicum, ſeu Pontificium. cùm enim ex hoc contractu (propter procliuem ex eo lapſum ad vſuras) facilè poſſit animarum ſaluti periculum

Digitized by Google

ſum creari, pertinuit ad Summum Pontificem huic occurrere & ſtatuere quæ conditiones ſint in eo ſeruandæ. Igitur
75 Martinus V. anno 1423. & Calixtus III. anno 1455. in ſuis extrauagantibus, tit. de emptione varias referunt conditiones obſeruari ſolitas in Polonia & Germania, quas ad octo reducit Nauarrus comment. de vſuris, nu. 72. quas tamen hi Pontifices non requirunt vt neceſſarias ad iuſtitiam cenſus; (vt quidam opinati ſunt) ſed dumtaxat affirmant, cenſus eos, qui haſce conditiones haberent, iuſtos eſſe & licitos: de hoc enim conſulti erant. vnde ex hiſce extrauagantibus ſtatui nequit quæ conditiones ad iuſtitiam cenſuum ſint neceſſariæ. Imò Sotus lib. 6. quæſt. 5. art. 1. cenſet nullam illarum eſſe neceſſariam, præter illam iuſti pretij & vt venditor ad cenſus redemptionem non cogatur.

Cõditiones cenſuum Martini V. & Calixti III.

Conditiones autem poſitæ ab his Pontificibus ſunt iſtæ. Prima eſt, Vt certam rem immobilem & fructiferam deſignet venditor, cui cenſum imponat. Secunda, Vt illa ſola maneat obligata ſolutioni cenſus; non autem ipſius perſona, aut alia bona. Tertia, Vt pretium iuſtum ſoluatur, quod poſſit eſſe 10. 11. 13. vel 14. in ſingula annua; vel plus aut minus ſecundùm temporum qualitatem. Quarta, Vt pretium ſtatim ſoluatur pecunia præſenti. Quinta, Vt venditori liberum ſit cenſum eodem pretio redimere, ſiue totum ſimul, ſiue per partes. Sexta, Vt venditor ad redimendum non obligetur. Septima, Vt re, ſuper qua cenſus eſt conſtitutus, pereunte; ipſe quoque pereat. Octaua, Vt penſiones non ſuperẽt æſtimationem fructuum rei, in qua cenſus eſt conſtitutus. Sed cùm Pontifices non dicant has eſſe neceſſarias, non poteſt hinc ad propoſitam dubitationem reſponderi. Itaque Pius V. anno 1569. edita conſtitutione, multas conditiones requirit, & iubet ſeruari in contractu cenſuario, ſine quibus decernit ipſum
76 contractum irritum & fœneratitium habendum. hanc refert & explicat Nauarrus comment. de vſuris, num. 84. & ſequentibus, & Thomas Boninſignius, tract. de cenſibus cap. 4. & ſequentibus. Sunt autem vniuerſim conditiones 14.

Conditiones Pij V.

77 Prima eſt, Vt cenſus conſtituatur ſuper re immobili, aut quæ pro immobili habeatur, natura ſua fructifera, & certis finibus deſignata, & nullo modo aliter.

1. Conditio ſuper re immobili.

Vbi Notandum Primò, Tales res cenſeri agros, domos, flumina, ſiluas, montes, portus, ripas, fodinas metallicas, & ſimiles, ex quibus emolumentum percipitur. Item cenſum ipſum; habetur enim pro re immobili, (vt expreſsè dicitur Extrauag. Exiui. §. Cumque annui reditus, de verb. ſignific.) & fructifera. unde ſuper ipſum alius cenſus fundari poteſt, vti videmus ſuprà cenſus regios & Iura vectigalium, alios conſtitui. debet autem ille cenſus, ſuper quo alius fundatur, eſſe irredimibilis: ſi enim eſſet redimibilis, eo redempto periret cenſus in eo fundatus, vel maneret perſonalis. ſi tamen in hoc euentu, venditor, qui ſecundum in primo fundauit, paratus eſſet eum in alia re fructifera collocare; putarem non eſſe illicitum in cenſu redimibili alium cenſum fundare.

In alio cenſu.

78 Notandum Secundò, Illam rem debere eſſe certis finibus deſignatam, ne ſuper omnia bona præſentia & futura cenſus conſtituatur. talis enim videtur eſſe perſonalis, eiuſque totum periculum reijci in venditorem, quem Pontifex hic intendit prohibere.

Ex his patet, hic excludi omnes cenſus perſonales, & etiam mixtos, ſiue hypothecam habeant, ſiue non; quia obligatur implicite perſona. vide Nauarrum à num. 85. & deinceps.

Petes, Quid ſi res cenſui ſuppoſita, non poſſit obligari, vt ſi ſit primogenij vinculo obſtricta, vel aliena.

79 Reſpon. Si emptor ignorabat rem eſſe talem, poteſt exigere penſiones, pro eo tempore, quo ignorauit. ratio eſt; quia venditor celans vitia rei venditæ, tenetur emptori ad intereſſe, l. Iulianus. 13. ff. de action. empti. Ita Nauarr. num. 118. Poſtquam autem ſciuerit, non poteſt in poſterum eas exigere, quia cenſus in re non ſubſiſtit: (nemo enim in rem alienam inuito domino, aut vinculatam, Ius alteri vendere poteſt) poteſt tamen eum cogere vt cenſum in alia re æquè bona conſtituat, vel vt pretium reſtituat. ſi autem ſciebat vel ſuſpicabatur rem eſſe alienam, non poteſt penſiones exigere. Ita Nauarr. num. 119. ratio eſt, quia neque ratione contractus cenſualis, vt qui non ſubſiſtat: (ſicut qui emit boues ab aliquo, ſciens non eſſe ipſius, & eoſdem illi locat, non poteſt exigere pretium locationis, quia locatio non ſubſiſtit) neque ratione intereſſe; nã venditor non tenetur ei de euictione: (cùm emptor ſciens & volens eam emat) ac proinde non eſt ei cauſa ullius intereſſe, ut patet ex L. Si fundum. 17. C. de euictione.

Res aliena vel vinculata.

Secunda conditio eſt, Vt non fiat niſi numerato, & accepto iuſto pretio, idque tempore contractus & coram Notario, & teſtibus. Notandum ex Nauarro num. 88. in foro conſcientiæ poſſe anticipari ſolutionem pretij; (ut ſi venditor cupiat debitum, quod mihi debet, computare in partem ſortis, uel etiam in totam ſortem) quamuis in foro exteriori id non permittatur, propter ſuſpicionem fraudis uſurariæ. Idem docet Boninſignius cap. 5. n. 5. 80

2. Vt pecunia numeretur.

Tertia eſt, Vt non fiat, nec in pactum deducatur anticipata ſolutio, id eſt, ut venditor non cogatur ſoluere penſionem, niſi pro rata temporis elapſi. ex quo patet, emptorem, dum pretium numerat, non poſſe ex eo detrahere pẽſionem primi anni, per modum anticipatæ ſolutionis, aut elapſa parte temporis exigere amplius quàm penſionem illi parti reſpondentem. hæc conditio etiam Iure naturæ eſt neceſſaria; niſi hoc onus alia ratione compenſetur. 81

3. Vt penſio non anticipetur.

Quarta eſt, Vt conuentiones directè vel indirectè obligãtes ad caſus fortuitos, ad quos ex natura contractus non tenetur, non valeant. vt ſi emptor obliget venditorem, vt ipſe (etſi caſu rem ſubiectam vel fructus contigeret perire) nihilominùs teneatur ſoluere. cùm enim in cenſu reali ſolùm vendatur Ius ad fructus rei, ſi caſu nulli fructus ſint, nihil ex vi contractus debetur. ſi tamẽ ſint aliqui fructus, hi debentur emptori cenſus; nec dominus rei quidquam ex illis percipere poteſt, niſi integrè emptori ſit ſatisfactum. 82

4. Pacta de caſu fortuito.

Quinta eſt, Vt non fiat pactum reſtringens libertatem alienandi rem cenſui ſuppoſitam, neque venditor cogatur emptori cenſus ſoluere laudemium, id eſt, quinquageſimam, vel trigeſimam partem pretij illius rei alienatæ. ratio eſt, quia cùm emptor non habeat dominium directum rei, ſed ſolùm Ius quoddam ex ea percipiendi aliquos fructus, vel aliquid fructibus illis æquiualens, non poſtulat natura huius contractus, vt res non poſſit liberè vendi. nã obligatio cenſus ſemper illam comitatur, & cum ea tranſit ad alium dominum, ſicut obligatio hypothecæ tranſit cum re hypothecata. vnde ſicut res hypothecata liberè vẽdi poteſt à domino, ita & res cenſui ſubiecta. Laudemiũ autem non debetur niſi domino directo, in huius dominij recognitionem, vt infrà c. 24. dub. 8. dicetur. 83

5. Pactũ de non alienãdo & de laudemio ſoluendo.

Sexta eſt, Vt dominus rei cenſuariæ, ſi illam vendere velit, indicet domino cenſus pretium & conditiones, quibus res eſt vendenda; & per menſem expectet, num ipſe velit emere, eumque alijs præferat; nempe ijs, qui anteà non habeant ius prælationis, vt notat Nauarrus nu. 127. Hæc conditio poterat omitti; quia non pertinet ad contractum cenſuarium, ſed ad emphyteuticum, vt idem teſtatur num. 92. non tamen deeſt cauſa cur meritò poſſit exigi, vt dictum eſt dubit. 11. 84

6. Vt offerat rem domino cenſus, &c.

Septima conditio, Vt non fiat pactum, quo venditor cẽſus incidat in vllam pœnam ob moram ſolutionis penſionum; vt in pœnam commiſſi ſeu amiſſionis rei cenſuariæ, aut intereſſe lucri ceſſantis, aut aliquarum expenſarum. 85

7. Pœna cõmiſſi, aut intereſſe.

Notandum tamen, ſi ex dilatione ſolutionis damnum emptori, ſeu domino cenſus obuenerit, iure naturali debitorem teneri; ſed hoc non poteſt in pactum deduci ob fraudem vſurariam: poteſt tamen poſteà exigi tamquam debitum. Idem dicendum, ſi emptor aliquas expenſas in ſolutione adipiſcenda coactus fuerit ſubire, idque ex culpa debitoris. Similiter ſi ex mora lucrum ei ceſſet. Hoc 86
tamen iuxta quoſdam, quos ſequitur Molina diſput. 390. intelligendum de lucro intrinſeco; vt ſi tenebatur ſoluere triticũ, dum valebat duos aureos, & tanti erat à creditore vendendum. Sicut enim in emptione & venditione, qui eſt in mora, vel rei tradendæ, vel pretij ſoluendi, non tenetur niſi ad intereſſe lucri intrinſeci, non autem extrinſeci; (quale eſt, quod per induſtriã negotiationis; vt tranſportatione in alium locum, perciperetur) vt colligitur L. Si ſterilis. 21. §. Per venditorem. ff. de actionibus empti ita nec in contractu cenſuali; quia hic eſt emptio quædam & venditio & ſolutio penſionum eſt veluti partialis traditio rei emptæ. de quo vide Nauarr. num. 93. 116. & 138.

Intereſſe intrinſecũ & extrinſecum.

Verùm etſi hoc in foro externo lucrum habere poſſit; tamen in foro conſcientiæ videtur etiam ad intereſſe extrin-

ſecum,

ſecum, cuius ipſe per moram iniquam eſt vera cauſa, teneri. ſi enim ex eo, quòd ſtatuto tempore mihi non ſoluas triticum, contingat mancipia mea mori, quibus ego alia ratione ſuccurrere non potui; cur non tenearis ad eorum æſtimationem? & tamen hoc eſt intereſſe extrinſecum, vt patet ex d. L. Si ſterilis. vide ſuprà c.21.nu.102.

87 *8. Non augeatur penſionibus.* Octaua conditio eſt, Vt ex penſionibus ceſſis non augeatur cenſus iam conſtitutus. quod intellige, antequam illæ re ipſa ſolutæ fuerint; ſecùs cùm fuerint ſolutæ: nam ex pecuniæ numeratæ additione augeri poteſt: ſic enim ab initio eſt conſtitutus Nauarrus num.94.

9. Pacta oneris extrinſeci. Nona eſt, Vt non fiant pacta, quibus cogatur onera aliqua ſoluere is, qui ex natura contractus ad ea non tenebatur: vt ſi conſuetudo ſit, vt emptor aliquid ſoluat fiſco; non poteſt obligari venditor, nec contrà. vide Nauarr. nu. 94. & 132.

88 *10. Re pereunte, perit cenſus.* Decima eſt, Vt re in totum, vel in partem perempta vel effecta infructuoſa, pro rata pereat cenſus.

Vbi Notandum eſt Primò, Hanc conditionem intelligendam eſſe de re, quæ in perpetuum periit vel infrugifera eſt reddita; ſiue tota, ſiue ex parte: tunc enim tantummodò cenſus perit pro rata. ſi enim ad tempus pars aliqua rei pereat vel infrugifera ſit reddita (vt ſi eam flumen, ripis perfoſſis, occupauit) non perit cenſus ex parte, ſed totus manet. vnde ſi reliqua pars aliquid ferat, ex ea debetur ſolutio integra: etſi enim cenſus totus ita fundatus ſit in agro toto, & pars in parte agri, vt pereunte parte vel in perpetuum reddita infrugifera, pereat cenſus pro rata: hoc tamen non eſt ita accipiendum, quaſi re manente ſalua & ad tempus ex parte infrugifera, non debeat pars penſionis illi reſpondens ſolui: quia ſi res ſecundùm nullam ſui partē ſit abſolutè in perpetuum infrugifera effecta, manet ſecundùm ſe totam, & ſecundùm omnes ſui partes obligata pro tota penſione: quod omnium confeſſione verum eſt, quamdiu tota res cenſui ſubiecta manet in dominio vnius.

Si ad tēpus ſolùm perit vel infrugifera redditur.

89 *Res diuiſa nō diuidit cēſum, ſeu obligationem.* Sed dubium eſt, Si res diuidatur in plures hæredes, vel vendatur pluribus per partes, vtrùm à ſingulis poſſit dominus cenſus exigere totam penſionem? Couarruuias lib. 3. var. cap.7.n.7 negat; quia iſtæ obligationes ſunt in rebus; diuiſis igitur rebus, diuiduntur obligationes.

Sed contrarium eſt verius, vt docet Nauarrus nu. 114. quia conditio creditoris non debet fieri peioris conditionis ex hæredum multiplicatione. Deinde quia nemo vellet tali conditione cenſum emere quare dicendum eſt obligationem non diuidi, quamdiu res ſalua manet; ſed totam manere in tota re, & quodammodò in ſingulis partibus; ita vt ex quauis, totam ſolutionem poſſit accipere. & hoc vſus ipſe ſatis comprobat.

90 *Pactum vt penſio ſemper ſit integra, licitū.* Notandum Secundò, Non eſſe illicitum paciſci, vt ſemper penſio integra ſoluatur; re ſalua manente, etiamſi interdū ob ſterilitatem vel caſu minus ferat; modò tamen talis ſit, vt alias tantundem amplius ferat, ita vt illud alio anno compenſetur.

91 *Res noua, non eſt ſubiecta,* Notandum Tertiò, Si dolo aut culpa cenſuarii res deſtruatur teneri eum reddere pretium cenſus, aut illum ſuper alia re immobili conſtituere. quòd ſi res deſtructa (v.g. domus, molendinum) inſtauretur, non eſt ipſa cenſui ſubiecta, niſi de nouo ei ſupponatur; quia eſt diſtincta à priore. Ita Nauarr. num. 118. In hoc tamen eſt ſpectanda conſuetudo loci; quia multis locis vſus eſt contrarius.

2 *11. Redimendus eodem pretio* Vndecima conditio eſt, Vt ſemper eodem pretio, quo emptus eſt, poſſit redimi, nec fiant vlla pacta, quibus directè, vel indirectè talis facultas adimatur.

Notandum eſt Primò, Hic reiici cenſus irredimibiles, non quidem omnes, (iuxta Nauar. num. 98.) ſed eos, qui non emuntur multò pluris quàm redimibiles; hi enim ſunt iniqui. qui verò iuſto pretio emuntur, cum per totum orbem Chriſtianum ſint receptiſſimi, per iuſtam ἐπιείκειαν poſſunt excipi; vt ibidem rectè docet Nauarrus. non enim credibile eſt Pontificem tam generalibus verbis, tam obiter, cenſus tam receptos velle tollere, præſertim cùm in illis ceſſet omnis præſumptio vſuræ. Reiiciuntur etiam cenſus temporales, (v.g. ad decennium) quibus adiicitur pactum, vt ſi intra certum tempus non redimantur, fiant irredimibiles. Ita Boninſignius cap. 14. num. 9.

Non prohibētur irredimibiles.

93 *Non per partes, præſertim minutas.* Notandum Secundò, Non teneri emptorem permittere venditori, vt cenſum per minutas partes redimat, quamuis id in cenſibus Martini V. & Calixti III. conceſſum eſſet. hoc enim Pontifex non requirit hoc loco, & meritò: quia id poſſet eſſe valde incommodum emptori: qui ſi integrā ſummā perciperet, vel bonam eius partem, poſſet prædiū vel aliam rem fructiferam comparare. Ita Thomas Boninſignius cap. 14. num. 11. quare poſſet in pactum deduci vt non redimat, niſi totum ſimul uel notabilem partem.

12. Vt moneat emptorem, &c. Duodecima eſt, Vt venditor volens redimere cenſum, moueat emptorem ante bimeſtre, & poſt denuntiationem poterit cogi intra annum vt redimat; elapſo anno non poterit cogi.

94 *13. Nō poſſit repeti ſortem.* Decimatertia eſt, Vt emptor non poſſit ab inuito venditore pretium repetere. ex hac conditione ſequitur, omnes cenſus eſſe perpetuos, ſeu irredimibiles ex parte ementis, quamuis ex parte vendentis ſemper ſit libera redimendi facultas: niſi ſit cenſus irredimibilis iuſto pretio comparatus, vt dictum eſt conditione 11.

95 *14. Vt pretium non augeatur,* Decimaquarta conditio eſt, Vt pretium cenſus ſemel conſtitutum non poſſit augeri vel minui ob temporis vel contrahentium qualitatem, aut ob aliud accidens. hoc intellige, non poſſe fieri in grauamen vendentis. hic enim ſemper eodem pretio poteſt cenſum extinguere, quo vendidit. Vtrùm autem alteri, maiori vel minori pretio, quàm initio emptus fuerit, poſſit vendi, dictum eſt ſuprà dubitat. 7.

96 *Circa Bullam obſeruanda.* Circa has conditiones Notandum Primò, Eas non extendi ad contractus ante Bullam factos, ſed ſolùm poſt illam faciendos, Secundò, Solùm extendi ad eos contractus, qui fiunt per modum emptionis & venditionis, in quibus dato pretio, cenſus conſtituitur; non autem ad eos, qui fiunt per contractum donationis, aut dotis conſtituendæ, aut per viam legati, fideicommiſſi, vel alterius vltimæ voluntatis. vt notant Boninſignius ſuprà cap.18. & Nauarr. num. 98.

97 *Vſura Iuris humani non datur,* Tertiò, Contractus ſub alia forma in poſterum celebrandos, à Pontifice iudicari fœneratitios. quod intellige, ſaltem quoad præſumptionem fori externi: nam ex parte rei fieri poteſt vt non ſint fœneratii. Quidam ex illis verbis colligunt, dari vſuram Iuris humani, vt datur ſimonia Iuris humani. Ita Boninſignius, cap. 17. ratio eſt; quia poteſt Pontifex abſolutè prohibere formam aliquam contractus, in qua eſt ſpecies quædam ſeu ſimilitudo vſuræ, & efficere vt ille contractus ſit neceſſariò vitandus ob periculū vſuræ; ita vt ſi quis poſt talem prohibitionem non vitet, committat peccatum vſuræ. Sed contrarium eſt verius. ratio eſt, quia vſura non eſt, niſi vbi ex parte rei eſt inæqualitas contra Iuſtitiam: ſed fieri poteſt, vt in contractibus aliter celebratis, quàm hæc Bulla poſtulat, nulla ſit inæqualitas iuſtitiæ contraria, (vt ſi debitum aliquod conuertatur in cenſum: ſi non fiat coram notario, & teſtibus, &c.) ac proinde vt nulla ſit vſura. De ſimonia eſt alia ratio; quia dum aliquis contractus prohibetur ob reuerentiam rerum ſacrarum, committitur peccatum irreligioſitatis, ſi quis illum attentet. ſed de hoc alibi.

Quartò, Quidquid expreſsè vel tacitè contra has conditiones dari, remitti, aut dimitti contigerit, à Fiſco vindicari poſſe. Ita habet Bulla. 151

DVBITATIO XIII.

Vtrùm hæ conditiones obligent vbique.

98 *Non obligat, vbi nō eſt promulgata.* RESPONDEO & dico Primò, Has conditiones vi Bullæ non obligare, vbi illa non eſt promulgata vel recepta. Probatur Primò, Quia probabile eſt non ſolùm leges Imperatorias, ſed etiam Pontificias non obligare nec vim irritandi habere, niſi ſint promulgatæ in Prouincia, vt oſtenſum eſt 1.2.q. 90. ar. 4. Secundò, Quidquid ſit de aliis quibuſdam conſtitutionibus Pontificiis, non eſt credibile ſuam Sanctitatem velle, vt hæc Bulla, quæ tot nouas & iure naturali minimè requiſitas conditiones continet, circa contractum eiuſdem obſeruandas, in aliis Prouinciis vim habeat ante promulgationem in iiſdem factā; nam ex contrario ſequerentur grauiſſima incommoda: infiniti enim contractus bona fide celebrati, eſſent irriti, cum maximo plurimorum damno. tenerentur enim plurimi, omnes penſiones receptas computare in ſortem; & multi amiſſa ſorte deberent etiam aliquas penſiones refundere

(idque

Digitized by Google

(idque abſque vlla ſua culpa) qui tamen cum pari vel maiore lucro eam in rem fructiferam vel negotiationem impendiſſent, ſi contractum cenſualem irritum eſſe putaſſent. neque enim ex ſola promulgatione Romæ facta paſſim potuit innoteſcere noua illa ordinatio; ſed pauciſſimis tantum: atqui ratio poſtulat legem eo modo promulgari, vt commode & humano more poſſit innoteſcere omnibus, ne (quantum eſt ex parte legiſlatoris) ſubditi damnum incurrant ex ignorantia; neque ſe iuſtè poſſint excuſare, ſi non obſeruent. Tertio, Quia etiamſi lex ſit promulgata; ſi tamen ipſo vſu & moribus vtentium non recipiatur, nec Superiores inſtent, & curent executioni mandari, non obligat. vt docet Nauar. l. 1. conſil. 5. tit. de conſtitutionibus, & in Enchrid. ca. 23. n. 41. & Couarr. lib. 2. uar. c. 16. n. 6. uel certè deſinit poſt decennium obligare. decreta enim Concilij generalis, quæ per decennium in aliqua Prouincia non ſunt recepta, amittunt uim ſuam, & deſinunt obligare, ut idem docet lib. 3. conſil. 83. tit. de Regularibus. Sed de his plura ſuo loco.

99 *Nõ obligat in Belgio. Nec in Sicilia.*

Ex his ſequitur, has conditiones non obligare in Belgio; tum quia numquam hic promulgatæ: tum quia cõtrarius uſus ſemper perſeuerauit. Idem credo de Gallia & Germania. Addo nec in Regno Siciliæ uim habere. ibi enim conceſſum eſt primùm à Nicolao V. deinde à Greg. XIII. ut cum tribus conditionibus poſſint cenſus emere. quarum Prima eſt, ut cõſtituatur ſuper re aliqua certa, una uel pluribus, & poſſet addi generalis obligatio omnium bonorum. Secunda eſt, ut uenditor poſſit redimere quando uoluerit. Tertia, ut cenſus non excedat decimam partem ſortis, ſeu pretij. habentur hæc in Bullario nuper edito à Greg. XIII. unde patet non ubique cenſendos eſſe uſurariorios omnes cenſus aliter cõſtitutos, quàm in Bulla Pij V. præſcribitur.

100 Dico Secundò, Vbi Bulla Pij V. eſt promulgata & recepta, eſt omnino ſeruanda in foro conſcientiæ; idque eatenus quatenus recepta eſt. omnis enim lex iuſta & recepta obligat in conſcientia. hæc autem talis eſt: ergo. quòd ſi ex parte ſolùm recepta ſit, prout viſum fuit expedire bono publico regni, etiam ex parte duntaxat uim obligandi habet. ſed de hoc uide Nau. de uſuris, num. 106. & 107.

101 *Vbi nulla eſt certa lex vel conſuetudo.*

Dico Tertiò, Vbi hæc Bulla non eſt recepta, ſeruandæ ſunt leges & conſuetudines ibidem uſitatæ, quæ tamen legi diuinæ uel naturali non repugnent. ubi autem nulla eſſet certa conſuetudo habens uim legis, ſatis eſt ſeruare legem naturalem, quæ tantummodò requirit æqualitatem inter cenſum & pretium.

DVBITATIO XIV.

Quómodo conſtituendum ſit iuſtum pretium cenſuum?

102 *Iuſtum pretium.*

RESPONDEO Illud optimè conſtitui ex proportione pretij rerum fructiferarum, ut agrorum, domorum, ſiluarum. quo enim pretio emi poteſt res frugifera, quæ deductis expenſis quotannis reddat 100. aureos; eodem, & etiam minore, iuſtè poteſt comparari cenſus realis irredimibilis tãtumdem pendens. ratio eſt, quia amplius eſt habere plenum rei dominium, quàm ſolùm ius, percipiendi tantumdem fructuum, quantum res illa ſolita eſt ferre. quòd ſi cenſus irredimibilis eo pretio emi poteſt; multò minore poterit cenſus redimibilis, etiam perſonalis, quia longè minoris æſtimatur quàm irredimibilis realis; imò ſæpè non pluris quàm redimibilis realis, in bono fundo conſtitutus. Conſiderandum etiam eſt, utrùm in ea Prouincia multùm vigeat negotiatio. hæc enim facit pecuniam præſentem pluris æſtimari, & cenſus minoris, deniq; ſitne copia an inopia pecuniæ. nam inopia pecuniæ facit cenſus uileſcere; vt experientia ſuperiorum annorum in Belgio docuit.

103 *Pretium irredimibilis.*

Ex his fit ut pretia cenſuum pro uarietate temporum & locorum ſint varia. nam pretium cenſus irredimibilis in Hiſpania eſt 28. 29. uel 30. aureorum in ſingulos, ut teſtantur Medina & Nauarrus. cùm enim pretium huius non ſit lege præſcriptum, eſt uarium ſicut & aliarum rerum, quæ pretio uulgari uenduntur. unde fit, ut nunc infimo, nunc medio, nunc ſummo uendantur.

Pretium uerò cenſus realis redimibilis eſt lege taxatũ, eſtque 14. in ſingula. In Sicilia tamen huius pretiũ eſt ſolùm 10. in ſingula, quod approbauit Nicolaus V. & Greg. XIII. prò Sicilia. Calixtus quoque III. & Martinus V. idem approbarunt in cenſibus realibus pro Polonia & Germania, quando pro uaria temporum conditione talis eſt conſuetudo uel æſtimatio, ut patet ex illorum extrauag. Aliquando eſt 12. uel 13. ut patet ibidem. Hinc patet, non debere iniquam uideri emptionem cenſuum perſonalium cum hypotheca, pretio 16. aureorum in ſingulos. nam hi cenſus, ut experientia docet, ordinarie non ſunt ſecuriores quàm cenſus reales, qui tamen multò minoris emi poſſunt. Deinde eo pretio fere poteſt emi prædium, quod tantumdem reddat. Denique quia ita viget negotiatio, ut multi curent cenſus perſonales. nam facilè tantumdem & amplius lucrari poſſunt per tres contractus in ſocietate mercatorum, idque abſque ulla moleſtia. Cenſus irredimibiles in Belgio non habent pretium legitimum, nec poſſunt de nouo creari, ut patet ex conſtitutione Caroli V. anno 1528. Bruxellæ facta. reſeruatiui tamen uendi poſſunt pretio 25. in ſingula, uel etiam minoris.

104 *Pretiũ redimibilis.*

105 *Pretiũ in Belgio.*

DVBITATIO XV.

Vtrùm ſi cenſus emptus fuerit minoris iuſto, penſiones ſint reſtituendæ, quatenus ſuperant pretium datum.

106 QVIDAM docent pẽſiones reſtituendas: ut ſi cenſum ualentem 15. aureis in ſingulos, emeris 10. reſtituendam eſſe tertiam penſionum perceptarum partem, iuxta ea, quæ dicta ſunt cap. 2. dubit. 13.

Si pretium conſtitutũ cum clauſula irritãte.

Sed utendum eſt diſtinctione, ſi enim pretium cenſus eſt lege conſtitutum, cum clauſula irritante contractum; tunc neceſſariò ſunt reſtituendæ penſiones, qua parte excedunt iuſtum pretium. ratio eſt, quia contractus, qua parte cenſus ſuperat pretium, eſt irritus; ac proinde non ſubeſt ullus titulus, quo recipiatur ille exceſſus penſionum. itaque qui cenſum ualentem 15. emit 10. debet reſtituere trientem, id eſt, tertiam penſionum partem. poterit tamen duas tertias retinere, quia reſpectu illarum pretium eſt iuſtum; ac proinde contractus ualidus: non enim lex irritare intendit contractum illum, niſi qua parte penſiones ſuperant pretium iuſtum. ſi uerò pretium non ſit lege cõſtitutũ, uel ſaltẽ non cum clauſula irritante tunc dubium eſt.

107 Quidam enim putant nihilominùs exceſſum illum penſionum reſtituendum; iuxta ea, quæ dicta ſunt cap. 21. dub. 13. de fructibus reſtituendis; quæ ſententia eſt probabilis, ob rationes ibi allatas. Contrariam tamen puto ueriorem, Nempe nihil ex penſionibus eſſe reſtituendum: ſed tantùm pretium eſſe ſupplendum, & intereſſe (ſi quod ex carentia iuſti pretij obuenit uenditori) compenſandum. Ita Ioannes Medina q. 15. dubit 4. § Sed pone. Probatur, quia uenditor non eſt fraudatus ex eo, quòd emptor penſiones perceperit (ut quæ ipſi erant debitæ ex ualido contractu) ſed quòd iuſtum pretium non fuerit ei perſolutum, confirmatur, ſi quis emeret agrum minoris iuſto, non teneretur fructus agri reddere, ſed pretium ſupplere & ſarcire damnum, ſi quod ex defectu iuſti pretij ſecutum ſit: atqui penſiones ſunt ueluti fructus cenſus ergo, &c.

Supplendũ pretium & intereſſe.

Dices, Qui emit cenſum ualentem 15. pro 10. non efficitur dominus niſi dodrantis, id eſt, duarum tertiarum cenſus, cùm pro reliqua tertia nullũ pretium dederit, uel promiſerit: ergo penſiones illius tertiæ retinere non poteſt.

Reſpondeo negando antecedens. fit enim dominus totius cenſus, nam uenditor totum intendit in emptorem transferre, & emptor totum emere & pro toto pretium dare: ſed quia pretium non fuit æquale tribus trientibus, ſed duobus tantùm; manet obligatus ut ſuppleat quod deeſt pretio, pro reliquo.

CAPVT

CAPVT VIGESIMVM TERTIVM.

De Cambijs.

Habet Dubitationes II.

CAMBIVM magnam habet affinitatem cum cōtractu emptionis, ideò proximè poſt emptionem & venditionem, & poſt contractum cenſuarium (qui eſt ſpecies emptionis) dicendum eſt de cambijs.

DVBITATIO I.

Quid ſit cambium & quotuplex.

NOTANDVM eſt, *Cambium* generatim idem eſſe quod permutationem. *cambire* enim eſt permutare. ſed ex uſu uulgato ſolùm accipitur pro permutatione numiſmatum. & hoc modo hic loquimur de cambio. ſoletque ſic definiri, *Cambium eſt permutatio pecuniæ pro pecunia*. Nomine

1 *Cambium quid.*

permutationis generatim ſignificatur omnis contractus onerofus. nam in his omnibus eſt quædam commutatio, ut patet in emptione, mutuo, locatione & ſimilibus. uerùm in

Permutatio.

propoſito *permutatio* accipitur propriè, ut diſtinguitur a contractibus nominatis; ut nihil ſit aliud quam ultrò citroque datio rei pro re, uel pecuniæ pro pecunia. hoc modo eſt genus ad cambium, & ad permutationem rerum.

2 *Mutuū differt à cambio.*

Per hanc partem excluditur mutuum à ratione cambij, *mutuum* enim propriè non eſt permutatio, quia non eſt ultrò citròque datio ſeu traditio; perficitur enim traditione ſolius rei, quæ mutuo datur; nec includit redditionem æquiualentis, ſed ſolùm obligationem, ut poſt tēporis interuallum reddatur æquiualens eiuſdem ſpeciei: *permutatio* uerò utrimque requirit traditionē; neque cenſetur perfecta ſecundum ſuam propriam rationem, niſi utrimque ſecuta ſit traditio. unde non ſolùm res, quæ prior datur, ſed etiam quæ rependitur, dicitur permutari. Deinde non poſtulat ut ullum intercedat temporis interuallum inter dationem & redditionem, ſicut mutuum: niſi interdum per accidens ratione rerum, quæ permutantur. nam fieri poteſt

3 *Res exiſtēs cum non exiſtēte & futura poteſt permutari.*

ut permutetur res præſens cum ea, quæ multùm diſtat, cuius non poteſt ſtatim fieri traditio. Imò res, quæ exiſtit, poteſt permutari cum futura, ut triticum præſens cum eo, quod in meſſe fuerit collectum; ut rectè docet Nauarrus cap. 17. num. 287. ſi enim talia poſſunt emi & uendi, cur nō etiam permutari? cùm contractus permutationis ſimilis ſit emptioni & uenditioni; ut habetur L. 1. & 2. ff. de rerum permutatione. unde non rectè dicit Sotus lib. 6. quæſt. 12. art. 1. & alibi ad rationem permutationis requiri utriuſque rei exiſtentiam, & vt is, qui recipit, in promptu habeat vt reddat. id enim nullo Iure, nullaue ratione ſequitur: vt contra eumdem docet Nauarrus ſupra. verum tamen eſt contractum permutationis non fore completum in ſua ratione, niſi res, reddenda eſt, exiſtat, & præterea niſi ſit tradita. licitum tamen eſt facere pactum & inchoare ipſam permutationem tradendo rem præſentem, etiamſi altera nondum ſit. Si tamen neutra exiſtat, nō pōt quidē inchoari permutatio, cùm nulla poſſit fieri traditio. poteſt tamen fieri conuentio de permutando, vt patet ex L. 1 ff. de rerū permutatione; hæc enim perficitur conſenſu.

4 *Cambium refertur ad varios contractus.*

Petes, Ad quam ſpeciem contractus pertinet *cambium*? Reſpondeo, Poſſe referri ad varios. Primò enim ex vi nominis pertinet ad contractum *permutationis*, tamquam eius ſpecies, vt dictum eſt; ſiue permutentur pecuniæ diuerſorum generum, ſiue diuerſorum locorum, nempe præſens cum abſente. Secundò, Pertinere poteſt ad contractum *emptionis & venditionis*. Ita Caietanus opuſc. de cambijs ca. 7. quod habetur tit. 2. tract. 7. Silueſter Vſura 4. quæſt. 8. Boninſignius tract. de cambijs cap. 6. nu. 7. quod maximè cōſentaneum eſt vſui mercatorum; qui pecuniam abſentem ſpectant tanquam mercem, eamq; præſenti pecunia tamquam pretio emunt & vendunt: nam pecunia nō

Pecunia vt eſt merx.

ſolùm eſt pretium & menſura rerum venialium; ſed etiam poteſt eſſe merx venalis: tum ratione materiæ, quæ melior vel deterior eſt: tum ratione commoditatis conſeruandi, deferendi, numerandi; tum ratione diſtantiæ localis, vt infrà patebit. Tertiò, Ad contractum *locationis & conductionis operarum*; præſertim ſi loquamur de cambio, in quo campſor accipit prior, vt alibi reddat: tunc enim cenſetur pecuniam alterius ex hoc loco in alium traijcere; quæ opera eſt pretio digna. dum verò hic dat vt alibi accipiat; non ita propriè traijcit alterius pecuniam, ſed permutat præſentem cum abſente, quæ minoris æſtimatur; quia ut præſens fiat traijci debet. Quartò, Referri poteſt ad cōtractum *innominatum*, do vt des. Ita Nauarrus cap. 17. num. 294. ſed parùm refert ad quod genus contractus pertineat, modò ſeruetur æqualitas inter datum & acceptum. vt rectè docet idem Nauarrus.

5 *Diuiſio cambij. Siccum.*

Diuiditur autem à DD. *cambium* in *reale*, & *ſiccum*. *Cambium ſiccum* vocatur, quod non eſt uerum cambium, ſed fingitur eſſe, eò quòd imaginem quamdam cambij præſeferat; ut quando habetur ſola ratio temporis; aut quando fingitur alibi ſolutio facienda, & fit eodē loco cum uſura. dicitur *ſiccum*, quia caret humore, ſeu iuſto titulo ad pariendum lucrum.

6 *Reale.*

Reale eſt legitima permutatio pecuniarum, ex qua iuſtè aliquid lucri capi poteſt. Hoc ſubdiuiditur in *minutum* & *locale*. *Minutum* eſt permutatio numiſmatum diuerſæ

Minutum.

rationis & ſpeciei, ut aureorum cum argenteis, argenteorum cum æreis, maiorum cum minoribus, arroſorum cum integris, uetitorum cum legitimis, antiquorum cum nouis, patriorum cum externis.

Locale.

Locale cambium (quod etiam uocatur *cambium per litteras*) eſt quando permutatur pecunia præſens cum abſente.

DVBITATIO II.

Vtrùm in cambio minuto liceat aliquid accipere ſupra valorem nummi lege definitum.

7 *Varij tituli lucrandi in cambio minuto.*

Vt ſi aureus nummus lege taxatus ſit 120. groſſis; vtrùm liceat exigere 122. vel 123. dum aurei nummi cōmutantur cum minutis argenteis?

RESPONDEO, Poſſe interuenire uarias cauſas, ob quas id ſit licitum.

1. *Lucri ceſſantis cauſa.*

Primò, Ratione lucri ceſſantis tantum potes exigere ſupra ualorem legitimum, quanti æſtimabitur illa ſpes lucri, qua te per cambium priuas; ut ſi conſtitueras nummos aureos aliò deferre, ubi pluris ualent; uel alibi merces emere, ubi ſine damno alia moneta emere nequis. Nec obſtat quòd pretium lege taxatum conſiſtat indiuiſibili; quia illud incremētum non accipitur pro nummo ipſo præciſè conſiderato, ſed pro lucro ex eo ſperato. Eodem modo licitum eſt accipere ſupra pretium legitimum frumenti, uini, & aliarum rerum, ſi aliò, ubi pluris ualent, delaturus eras. ut ſuprà dictum eſt.

8 2. *Ratione officij cambiendi.*

Secundò, Ratione officij cambiendi, præſertim ſi id alicui à Repub. uel Principe ſit conceſſum. hoc enim officium includit obligationem cambiendi, & multa onera, (ut paratam habere pecuniam uarij generis in gratiam aliorum, numerare cùm aliquis petierit, cuſtodire aſſiduè cum ſolicitudine) quæ ſunt pretio æſtimabilia. Itaque pro hac obligatione & huius obſequijs, quæ incommodum alienorum præſtat, poteſt à ſingulis aliquid exigere; (ſi aliunde ſtipendium non habet) nempe quantum neceſſe eſt, ut tale officium ex æquo compenſetur: ſicut dictum eſt de monte pietatis c. 20. dub. penult. uide Conradum quæſt. 99. concluſ. 4. Ratione huius tituli non ſolùm poteſt aliquid lucrari

crari

Digitized by Google

erari, dum monetam magnam cambit pro parua, uel auream pro argentea; ſed etiam dum minutam pro magna, ſiue aurea, ſiue argentea, commutat: nam utrumque fit in gratiam eius, qui permutationem petit, & ob utrumque officium ſuſcipitur & uaria pecunia procuratur.

9 *An ſine auctoritate Principis.*

Dixi, *Præſertim ſi à Principe hoc officium ſit conceſſum*: quia quidem putant nihil poſſe accipere eum, qui ſponte ſua abſq; tali auctoritate hoc officiũ ſumit. Verùm ſi hic eadem obſequia præſtet, non uideo cur non poſſit aliquid exigere; etſi non tantum, quantum illi, qui id ex obligatione faciunt. nam obſequia illa in gratiam eorum, qui petituri ſunt, præſtita, aliquam mercedem merentur. & ita tenet Nauarrus cap. 17. num. 188.

10 *Ratione laboris numerandi.*

Tertiò. Ratione laboris numerandi pecuniam. Caietanus tract. de cambijs c. 1. putat ratione huius tituli nihil poſſe accipi; tum quia non eſt pretio æſtimabilis: tum quia ſi pretio æſtimare quis uelit, compenſatur labore alterius, qui pecuniam etiam numerare debet.

Verùm communis ſententia DD. eſt, ob hunc titulum poſſe aliquid exigi, etſi parùm. Ita Conradus quæſt. 99. concluſ. 5. Nauarr. ſuprà. Sotus lib. 6. quæſt 9. art. unico. ratio eſt, quia hic labor eſt pretio æſtimabilis, etſi interdum gratis præſtari ſoleat: quare cùm fiat ad petitionem alterius, poterit pro eo exigi cõpenſatio: ab eo enim, qui petit aliquid in ſuum commodum præſtari, poteſt merces repeti. unde etiam in mutuo aliquid ratione huius laboris accipi poteſt. Neque uerum eſt, numerationẽ unius compenſari per numerationem alterius; quia utraque fit in gratiam eius, qui cambium petit; ſicut in mutuo. nam ſecunda eſt propter primam; prima autem eſt propter petentem: ergo & ſecunda cenſetur eſſe propter eumdem.

11 *Ratione materiæ.*

Quartò, Ratione puritatis materiæ. Medina quæſt. 7. de uſura, negat hoc titulo poſſe aliquid accipi à campſoribus. ratio ipſius eſt, quia in taxando pretio Princeps habuit rationem puritatis materiæ, ac proinde non poteſt ob hanc cauſam pluris æſtimari.

Sed contrarium tenent Caietanus de cambijs cap. 6. Sotus & Nauarr. ſuprà, & alij. Probatur, Quia ſcutum auri puriſſimi, cui nihil alieni metalli eſt admixtum, etſi nõ ſit maioris taxæ legalis, quàm ſcutum auri impurioris; eſt tamen maioris pretij uulgaris, ratione materiæ; communi enim hominum iudicio pluris æſtimatur, quia materiæ æſtimabilis (nempe auri) plus habet: ergo inſtar mercis pluris poteſt uendi, & commutari. ſic antiqui ducati duplices pluris æſtimantur quàm noui, etiamſi lege idem pretium habeant. Itaque licet ueteres commutare nouis cum tanto auctario, quanto eſt plus auri in illis quàm in his.

Reſp. ad rationẽ Medinæ.

Ad rationem Medinæ Reſpondeo, Principis mentem non eſſe, quin huiuſmodi nummi puriores, ſi tamquam res commutentur cum impurioribus, poſſint ratione materiæ pluris æſtimari: (id enim eſſet irrationabile, ac proinde non obligaret ſubditos in conſcientia) ſed tantùm præſcribere pretium eorum, quatenus ſunt menſura rerum uenalium & ſolutionis debitorum; ut infrà magis declarabitur.

12 *Ratione uariarum commoditatum.*

Quintò. Ratione commoditatis conſeruandi, transferendi, numerandi, & ubique negotiandi. hunc etiam negat Medina & quidam alij Doctores. Primò, Quia Princeps in pretio taxando, huius commoditatis rationem habuit. Secundò, Sicut moneta magna & aurea habet ſua commoda, ita etiam minuta.

Sed contrarium tenent Doctores citati; & meritò; quis enim non pluris æſtimet 1000. coronatos in auro, quàm in pecunia minuta argentea? itaque in his permutandis poteſt hæc commoditas, qua ſe quis priuat, æſtimari. nihil tamen amplius peti poteſt ratione commodi, quod alteri inde prouenit; ut rectè notat Caietanus.

13 *Reſp. ad rationes Medinæ.*

Ad primam rationem Reſpondeo Primò, Principem eatenus habuiſſe rationem huius commoditatis, quatenus maius pretium illis nummis impoſuit, quàm tantumdem auri in minutiſſimas partes diſtributũ haberet. eo tamen pretio impoſito, adhuc pluris æſtimatur, quàm pretium illud in minuta pecunia, neque id Princeps tollere poteſt, (quãuis poſſit prohibere commutationem) quia eſt conditio conſequens rei naturam.

14 *Quo modo taxatio.*

Reſpondeo Secundò, Principem non intendere illos nũmos taxare ſecundù omnem rationem; & ad omnem uſum, quẽ habere poſſunt; ſed ſolũ, ut ſunt menſura rerũ uenalium, & ſolutionis debitorum. duplicitèr enim nummi conſiderari poſſunt. Primò, Formaliter ut nummi, ſeu ut ſunt menſura rerum uenalium; qui eſt uſus earum primarius. ſic non pluris ualent quàm lege Principis ſunt taxati, uel ſaltem quam uulgò in emptionibus & ſolutionibus debitorum ſolent exponi. quod addo, quia ſæpè fit ut formalis æſtimatio nummorum creſcat ſupra taxam legalem, ex appretiatione & uſu uulgi, Principe non cõtradicente; idque ob materiæ puritatem uel pondus, uel quia in locis uicinis pluris æſtimãtur: & tunc poſſunt paſſim in cõtractibus eo pretio exponi; quia illud cenſetur legitimũ. Secundò, Materialiter, ſeu ratione conditionum; quas habent ex materia uel figura, ut ratione puritatis uel copiæ materiæ uel raritatis, uel antiquitatis, uel cõmoditatis; hæc enim omnia cẽſentur conditiones materiales. nam etiam ipſa imago eſt quid materiale in nummo, quà nummus eſt, ſecundùm hãc rationem habent uſum ſecundarium, & fiunt res uendibiles & permutabiles cum alijs nummis. nec ſunt taxati lege; ſed habent uulgarem æſtimationem, quæ non conſiſtit indiuiſibili ſicut legitima, ſed conſtat ſuis gradibus pretij infimi, medij, ſummi. unde poſſunt uendi & permutari cũ aliquo lucro, iuxta receptam locorum conſuetudinem. ita docent Caietan. cap. 1. & 6. Conradus, Sotus, & Nauar. ſuprà, & alij paſſim. Nemo tamen in ſolutionem debitorum tenetur eos acceptare, niſi ſecundùm æſtimationem legalem, ſeu eam, quam habent ut nummi ad uſum primarium.

Principis fit intelligenda. Nũmi dupliciter cõſiderantur. Pretiũ pecuniæ interdũ creſcit vulgi æſtimatione.

Ad ſecundam rationem, Monetæ paruæ etiam ſua commoda habent; ſed exigua copia cuique ſufficit, quæ faciliimè poteſt haberi; nemo enim quærit ingentes aceruos mitarum uel ſtuferorum. ſecùs de magna, cuius ſumma copia quæritur.

Sextò, Ratione antiquitatis uel raritatis. hæc enim conditio facit nummos pluris æſtimari, quàm alioquin ualerẽt. 15

Ratione raritatis. 16

Septimò, Ratione uſus ſeu expendibilitatis, ut ait Caietanus, ut ſi aliquo loco commutes nũmos, qui poſſunt ibi expendi, cum ijs, qui non poſſunt. cùm enim non habeant ibidem pretium ut nummi, ſed ſolùm ut aurum uel argentum; poſſunt notabiliter minoris emi, quàm ualeant in ſua Prouincia.

Petes, Quid ſi lege publica cautum ſit nequis præter publicos campſores tale cambium factitet: tenebiturne ad reſtitutionem qui contrà fecerit? Sotus ſupra putat teneri. 17

Campſores publici & priuati.

Sed uerius eſt non teneri; non enim tenetur Reipub. cùm nihil damni huic ſit illatum: neque etiam ei, qui cum cambium fecit, quia nulla ei facta eſt iniuria, cùm non plus ab eo ſit acceptum, quàm communi campſorum iudicio nummi in tali permutatione ſoleant æſtimari.

Ex dictis ſequitur, ſi tradam famulo uel negotiorum geſtori mille aureos in auro, ut ſoluat meo creditori, non curans qua ſpecie id fiat, & ille eam commutet contra monetã argenteã cũ lucro, eaq; ſoluat creditori retento lucro; non teneri ad reſtitutionem illius lucri. ratio eſt, quia illud lucrum eſt fructus induſtriæ, proueniens ex negotiatione pecuniaria, famuli induſtria & periculo facta; ac proinde nec mihi domino pecuniæ debetur; (ſicut dum fur uel uſurarius negotiatur aliena pecunia, non tenetur domino pecuniæ ad lucri reſtitutionem) nec etiam meo creditori; quia hæc ſpecies illi non erat debita, & illi integrè alia ſpecie eſt ſatisfactum. Si tamen mens mea erat, ut illam pecuniæ ſpeciem meo creditori traderet, eò quòd cuperem illi gratificari, & dare occaſionem illa lucrandi; tunc diſtinguendum eſt. uel enim creditor illa ſpecie erat lucraturus, uel non erat. ſi erat lucraturus, tunc famulus tenetur ei de lucro ceſſante, quanti illa ſpes lucri æſtimabitur, quia hæc ſpecies ei erat debita, quam non ſoluendo, eſt ei cauſa iniuſta amiſſionis lucri. ſi autem non erat lucraturus, ſed pretio communi exponitur, ad nihil tenetur; quia etſi iniuriam fecit, ſpeciem debitam non ſoluens; tamen nihil damni intulit. Sed de his plura ſuprà cap. 20. dubitat. 18. & 19.

18 *Famulus pecuniam ſoluendam cum alia cõmutans.*

Digitized by Google

DVBITATIO III.

Vtrùm in cambio locali, quando campſor prior accipit, vt alibi reſtituat, poſſit aliquid lucrari, & quo titulo.

RESPONDEO, Poſſe aliquid lucrari, idque va-
19 rijs titulis. eſt communis ſententia DD. Gabrielis d. 15. quæſt. 11. ar. 3. dub. 12. Conradi q. 99. Caieran. c. 6. Medinæ quæſt. 9. de uſura. Nauar. c. 17. nu. 289. Soti l. 6. q. 10. art. 1. & aliorum.

1. Titulus. Traſlatio.

Primò, Titulo translationis pecuniæ traijcit enim pecuniam, quam hic habes, in locum, vbi optas eam eſſe, v.g. Antuerpia Hiſpalim; quæ opera in gratiam alterius præſtita, eſt pretio æſtimabilis. Nec obſtat, quòd reipſa non transferat; quia eam quaſi transfert faciendo id, quod æqui ualet reali translationi. vnde etiam vſus communis loquen
20 di habet, vt talis pecunia dicatur traiici & tranſponi. itaq; cùm æquiualenter eam traijciat, ita vt tibi tantum commodi præſtet, quantum ſi reipſa transferret, meritò poteſt pro illo obſequio pretium exigere. ſicut nuntius, qui certo pretio pactus eſt 100. aureos in locum remotũ transferre; etſi inueniat hominẽ, qui accepta hic illa pecunia, paratus ſit tantumdem ibi gratis numerare; nihilominus poteſt accipere pretium translationis, perinde ac ſi reipſa tranſtuliſſet: quia ſua induſtria præſtitit id, quod æquipollet translationi. Nec refert, quòd ſine incommodo vllo vel labore hoc fecerit; quia id ipſius induſtriæ vel bonæ fortunæ aſſignandum. Idem dicendum de campſoribus.

21 Notandum tamen, campſores non poſſe tantum exigere pro hac virtuali translatione, quantum ſi reipſa transferrent; ſed ſolùm quantum inter ipſos bona fide pro tali obſequio eſt conſtitutum: quod ordinariè eſt multò minus. quia facilitas operæ & commoditas, quam percipit is, qui eam præſtat, multum detrahit de pretio, ſecundùm communem hominum æſtimationem. ſicut enim aliarum rerũ pretium ex communi peritorum æſtimatione, conſideratis omnibus circumſtantijs pendet; ita etiam huius operæ, quam ipſi præſtant.

Quantum hoc nomine poſſint exigere.

Obiectio.

Dices Primò, Is, qui dat hîc ſuam pecuniam campſori vt eam recipiat Hiſpali, non intendit conducere operam campſoris, ſed ſolùm permutare pecuniam, quam hic habet, cum ea, quam campſor habet Hiſpali: ergo ille titulus eſt fictitius. Confirmatur, quia transfert dominium ſuæ pecuniæ in campſorem: ergo non conducit operam campſoris ad illius traiectionem. non enim conducit operam campſoris ad illuſmet pecuniam transferendam.

22 Reſpondeo Primò, Negando antecedens: quòd enim intendat operam eius conducere, patet ex forma loquendi; petit enim pecuniam ſuam, quam campſori tradit, tranſponi ſeu traijci Hiſpalim. deinde etſi fortè non ſemper expreſſe intendat operam conducere; tamen id implicitè & virtute facit, cùm tradit pecuniam campſori, cum obligatione vt Hiſpali tantumdem reddat. hoc enim campſor non poteſt facere, niſi per talem vel æquipollentem tranſlationem. procurare enim vt reddantur Hiſpali centum aurei accepti Antuerpiæ, ſecundum communem hominũ æſtimationem, eſt eos virtute & æquiualenter transferre; quia idem commodum præſtatur. Denique, etiamſi concederemus illum ſolùm intendere permutare; tamen campſor poterit ſuam pecuniam, quam Hiſpali habet, pluris æſtimare, quatenus per illam virtute poteſt transferre pecuniam, quæ alijs locis eſt, Hiſpalim: ſeu quatenus illi pecuniæ ineſt ea conditio, quæ pecunijs, quas hic accipit, nõ ineſt; nempe eſſe Hiſpali; pro qua conditione vt inſit, dari pretium ſolet. nam pretio æſtimabile eſt, quòd pecuniã, quam habet Antuerpiæ, poſſis recipere Hiſpali, vbi eam optas eſſe. Et ita ſi quis attentè cõſideret, ſemper implicitè videtur contineri in hoc contractu operarum locatio ad pecuniam transferendam.

Reſponſio.

23 Ad confirmationem. Non transfertur dominium præciſè ex vi huius contractus; ſed tantum permiſſiuè: quia poteſt campſor illud nolle admittere, integro permanente campſorio contractu. quia tamen is, qui pecuniam tradit, permittit illi dominium, poteſt campſor illud admittere, & vti illa pecunia tamquam ſua: nam alteri perinde eſt, ſiue vtatur, ſiue non; modò aliam æquiualentem in loco deſtinato repræſentet. ſicut quando quis tabellario publico tradit pecuniam in alium locum transferendam, conducit ipſius operam; tamen permittit illi pecuniæ dominiũ: nam perinde eſt ei, ſiue eamdem numero realiter transferat, ſiue æquiualenter; quod ſit ibidem numerando æquiualentem.

Transfertur dominium permiſſiuè.

Dices Secundò, Pecunia præſens pluris valet quàm abſens; ergo ſi alter intendat commutare præſentem cum abſente, non poterit campſor lucrari hoc titulo. *Obiectio 2.*

Reſpond. negando conſequentiam: quia quòd pluris va 24
leat, id prouenit ratione commoditatis quam adfert vtenti, quam non tenetur campſor æſtimare; quia non cupit alterius operam, vt pro abſente detur ei præſens: ſed alter ipſius operam flagitat, vt pro præſente det ei abſentem. vnde poteſt abſentiam ſuæ pecuniæ æſtimare. quia per eã præſtat id, quod pretio eſt æſtimabile, leuando illum onere tranſferendi, eiuſque pecuniã æquiualenter traijciendo.

Secundus titulus, quo lucrari poteſt campſor in hoc cã- 25
bio, eſt aſſecuratio. Ita Lopez tract. de cambijs cap. 4. quã ſententiam dicit eſſe inter omnes receptiſſimam. Probatur. quia campſor accipiens hic pecuniam aliò traijciendam, non ſolùm ſuſcipit onus tranſferendi, ſed etiam periculum, vt ſi pereat, non danti, ſed ipſi pereat. atqui præſtare periculum traiectionis eſt pretio æſtimabile; vt patet quando cum nuntio paciſcimur vt pecuniam ſuo periculo transferat. Nec refert, quòd campſori in pecunia tranſferenda nullum ſit periculum, cùm ipſe alibi eam paratã habeat; id enim ipſius induſtriæ vel fortunæ aſſignandum. nam ſatis eſt, illam obligationem, qua ſe obligat alteri, vt rem ipſius ſaluam loco condicto repræſentet, eſſe pretio æſtimabilem, etiamſi eam facillimè poſſit implere.

2. Titulus: Præſtatio periculi ſeu aſſecuratio.

Ex his ſequitur, quò longius eſt iter, & quò maiora ſunt pericula, eò ampliùs ratione aſſecurationis & translationis poſſe ſtipulari: quia eò traiectio pecuniæ, ſi reipſa fieri deberet, eſſet difficilior & periculoſior.

Tertius titulus eſſe poteſt, ſi pecunia ſit minoris pretij in loco, vbi campſor accipit, quàm vbi reſtituit. de quo plura dubit. ſequenti.

3. Diuerſitas pretij.

Circa prædicta Notandum eſt, aſſecurationem implici- 26
tè contineri in obligatione transferendi, prout in praxi exercetur. hoc ipſo enim, quo campſor accipit pecuniam vt alibi reſtituat, cenſetur eam aſſecurare; quia acceptat eius dominium, ac proinde non minùs ſe obligat, quàm ſi eam aſſecuraret. quare videtur non minùs poſſe exigere pretiũ, quàm ſi duplici obligatione ſe obſtringeret, traiectionis, & aſſecurationis. Verùm non ita eſt in praxi; quia enim dominium præſentis pecuniæ, quam hic accipiunt, eſt valdè commodum campſoribus, ideò communiter parui æſtimant illam implicitam aſſecurationem & traiectionem: neque multùm curãt, an locus abſit, an ſit propinquus; ſint ne pericula itinerum, an non. quo fit vt ſæpè is, qui perit pecuniam ſuam aliò traijci, prior tradens, vt poſteà alibi recipiat, lucretur à campſoribus, tamquam ipſemet campſoris munus exerceret: qua in re campſores oſtendunt ſe non ſatis intelligere iuſtos titulos, ob quos in reali cambio poſſent lucrari, & ſæpè alia quædam ſpectare, in quibus eſt magna ſuſpicio vſuræ; quamuis ſibi aliqui ex his perſuadeant, hoc negotium cambiorum, & iuſtos titulos, meliùs à ſe quàm à Doctoribus intellectos. In eo tamen quòd in pretio conſtituendo non omnes titulos congerant, quos alioquin poſſent, oſtendunt ſe ſatis ſincerè procedere; nec facilè eorum contractus tamquam vſurarios condemnandos, quando pretia communi iudicio, vt paſſim ſit, ſunt conſtituta.

Obſeruatiuncula.

DVBITATIO IV.

Vtrùm quando campſor dat prior, vt alibi recipiat, poſſit lucrari, & quo titulo.

QVIDAM exiſtimant cãpſorem non poſſe tunc quid- 27
quam lucrari: quia tunc non traijcit alterius pecuniam, ſed ſolùm dat ſuam mutuo, vt alibi cum incremento recipiat, quod eſt vſurarium.

Sed contrarium tenendum eſt cum communi ſententia Doctorum. Ita Conradus ſuprà, Caiet. tractatu de cambijs,

bijs, c.6. Sotus l.6. de Iuſt. q.10. ar.1. Nau. c.17. n.289. Probari id poteſt, explicãdo titulos, quibus videtur iuſtè aliquid lucri in tali cambio exigere.

1. Tit. Virtualis trãſlatio.

28 Primus titulus eſt virtualis tranſlatio, vel (quod in idem redit) maior æſtimatio pecuniæ præſentis quàm abſentis. Probatur Primò, Quia numerando hic pecuniam præſentem ei, qui habet abſentem, tantum obſequij illi præſtat, quantum ſi pecuniam abſentem huc transferret. atqui obſequium tranſlationis eſt pretio æſtimabile. ergo etiam numeratio pecuniæ præſentis pro abſente eſt pretio æſtimabilis, quia æquiualet tranſlationi. Secundò, Quia qui petit pecuniam præſentem pro abſente, petit leuari onere tranſlationis ſuæ pecuniæ in hunc locum; atqui hoc onere leuat illum campſor, numerando præſentem. & illud in ſe ſuſcipit. hoc autem eſt pretio æſtimabile: ergo, &c.

Quomodo transferre cenſeatur.

29 Aduerte tamen quoſdam Doctores non admittere hunc titulum in hoc cambio. Primò, quia is, qui prior accipit à campſore vt alibi reſtituat, videtur potiùs pecuniam campſoris aliò traijcere, quàm campſor ipſius: ergo illi potiùs mercedem debebit campſor, quàm ipſe campſori. Secundò Campſor non poteſt aliunde huc transferre pecuniam alterius, niſi anteà eam acceperit; atqui nondum accepit: ergo, &c. Verùm qua ratione campſor cenſeri poſſit transferre pecuniam alterius, iam ſatis eſt explicatum: ideò enim cenſetur transferre, quia præſtat operam æquiualentem, & quia liberat illum onere transferendi. & quamuis alia ratione campſarius videatur traijcere pecuniam campſoris; non tamen ideò campſor ei debet mercedem; quia hãc eius operam non implorauit. Hinc patet reſponſio ad primum. Ad alterum Reſpondeo, Non poteſt eam transferre realiter antè quàm acceperit; poteſt tamen æquiualenter. facit enim id, quod æſtimatione æquè valet ac ſi pecuniam alibi acceptam huc transferret. ſicut ſi petam Louanij vt tabellarius mihi 100. aureos Antuerpia huc transferat, & ille mihi numeret eos Louanij antequam Antuerpiæ acceperit, æquiualenter eos tranſtulit.

Pecunia abſens minoris æſtimatur.

30 Sed etiamſi concederemus, campſorem non traijcere pecuniam alterius in hoc cãbio; tamẽ ex ratione permutationis aliquid lucrari poteſt; quia pecunia procul abſens a loco contrahentium, minoris æſtimatur quàm præſens: ergo præſens poteſt cum lucro contra abſentem permutari. Antecedens probatur, tum quia abſens non præbet ex natura rei eam facilitatem & commoditatem, quam præſens: tum quia abſens (quantum eſt ex natura rei) ſine ſumptu & periculis non poteſt effici præſens. Hinc fit vt etiam merces abſentes minoris valeant quàm præſentes. Ita docet Silueſter Vſura 4. quæſtione 4. verſus finem. Caietanus capit. ſeptimo, de cambijs. Nauarrus cap. decimoſeptimo, num. 295. & in capit. fin. de vſuris, nume. 62. & 63.

31 Nec obſtat Primò, Quòd campſor eam ſine periculo & ſumptu poſſit efficere præſentem: tum quia id non ſemper verum eſt. nam ſæpè magnos ſumptus & pericula ob id perferunt, & ſuos factores, quos alibi habent, magna mercede conducunt; tum quia ſi id ita eſt, hoc ipſius induſtriæ aut bonæ fortunæ eſt acceptum ferendum, ſatis enim eſt pecuniam abſentem loco, ex ipſa rei conditione minoris æſtimari, eò quòd communiter non ſine periculis & ſumptibus præſens haberi queat.

32 Non obſtat Secundò, Quòd interdum campſori commodum ſit pecuniam habere abſentem; quia hoc non prouenit ex ipſa conditione abſentiæ per ſe conſideratæ; ſed ex induſtria campſoris, qui pecuniam abſentem nouit vtiliter impendere. vnde non tenetur idcircò eam ſecundùm ſe pluris æſtimare. Sicut enim is, cui commodum eſt reducere equum Louanio Pariſios, non tenetur illud commodum æſtimare, aut minùs pro reductione equi ſtipulari, ſi aliquis eius opera in equo reducendo vti velit: ita campſor, cui vtile eſt, pecuniam, quam dat Hiſpali, recipere Antuerpiæ, non tenetur illud compendium æſtimare, aut minùs pro ſua opera exigere, quando aliquis flagitat ad hoc eius induſtriam.

33 Ex his patet Primò. campſorem lucrari poſſe, etiamſi vtrobique ſit idem pretium monetæ, & eadem copia vel inopia; vt docet Nauar. in cap. fin. de vſuris nume. 21. & ſequentibus.

Intra idẽ regnum.

Secundò, Poſſe lucrari, etiamſi det ad locum intra idem regnum, vt docet idem Nauar. cap. 17. num. 290. & Boninſignius cap. 7. num. 27. quod eſt contra Sotum q.10. ar.1. & q.13. ar.1. Ratio eſt, quia ſicuti opera, quam præſtat transferendo eam de vna Prouincia in aliam, eſt pretio æſtimabilis, ita etiam ex una urbe in aliam in eadem Prouincia, ut Antuerpia Inſulas, & contrà.

2. Titulus Maior æſtimatio pecuniæ.

34 Secundus titulus, quo in hoc cambio lucrari poteſt, eſt maior æſtimatio pecuniæ in loco, ubi datur, quàm ubi redditur, ſiue ea æſtimatio ſit intrinſeca, ſiue extrinſeca.

Duplex pecuniæ æſtimatio Intrinſeca, extrinſeca.

Vbi Aduerte, duplicem eſſe pecuniæ ualorem, ſeu æſtimationem; altera prouenit à lege uel communi conſuetudine, qua pecunia taxatur ut ualeat tot uel tot nummos minutos in eodem loco. ſic in Belgio regalis æſtimatur 10. groſſis: philippicus 100. ſcutum aureum 130. hæc poteſt dici legitima & intrinſeca, quia lege conſtitui ſolet, (etſi conſuetudo interdum eam nonnihil augeat) & accipitur ex cauſis intrinſecis; nempe ex conditione materiæ & ponderis. Altera eſt extrinſeca & fortuita, proueniens ex cauſis extrinſecis & fortuitis; ratione cuius non cenſetur pecunia maior pluris ualere reſpectu minutarum in eodem loco; ſed tota pecunia ſimul pluris uel minoris ualet, tum reſpectu rerũ uenalium in eodem loco; tum reſpectu pecuniarum, quæ ſunt in alio loco.

Prouenit æſtimatio extrinſeca ex 4. cauſis.

35 Prouenit autem hæc æſtimatio ex quatuor cauſis. Primò, Ratione copiæ & inopiæ pecuniæ. quò enim in aliquo loco apud mercatores eſt maior copia pecuniæ, eò ipſa eſt minoris valoris ad res venales præſentes, & etiam ad pecunias diſſitas (quæ tunc rerum uenalium rationem ſubeſit) comparandas & conſequenter pro iiſdem mercibus plus pecuniæ dandum eſt, quàm dum eſt inopia; copia enim pecuniæ facit pretia mercium creſcere: quia pecunia, quæ pro illis datur, minoris æſtimatur. Pari modo, quò minor eſt copia pecuniæ, eò ipſa eſt maioris ualoris reſpectu mercium; quia plus mercium eadem pecunia comparari poteſt. hinc pecuniæ inopia facit pretia mercium decreſcere; quia pecunia, quæ datur, pluris æſtimatur. ſic ob copiam, in Indijs pecunia minoris æſtimatur quàm in Hiſpania, etiamſi idem ſit pretium legitimum, & in Hiſpania minoris quàm in Belgio. ſicut enim pretia mercium ob copiam decreſcunt, & ob inopiam creſcunt; ita etiam ualor pecuniarum omnium. Secundò, Prouenit hæc æſtimatio ratione maioris uel minoris multitudinis petentium ad cambium. ſicut enim multitudo emptorum facit ut creſcant pretia mercium, ita etiam multitudo petentium ad cambium, facit ut creſcat ualor pecuniæ campſoris, ſiue ea ſit præſens, ſiue abſens. Tertiò, Prouenit ex multitudine uel paucitate dantium ad cambium; quò enim ſunt pauciores, qui uelint dare ad cambium, eò pecunia campſoris pluris æſtimatur. ſicut quò pauciores ſunt uenditores, eò merces pluris æſtimantur. Quartò, Ex neceſſitate pecuoiæ: ut ſi Principi ingentes ſummæ pro bello uel alia cauſa publica ſint corrogandæ uel ingens copia mercium offeratur uenalis. quò enim pecunia eſt magis neceſſaria ad quoſdam uſus magni momenti, eò pluris æſtimatur reſpectu aliarum rerum uenalium.

Ob utramque æſtimationem poteſt lucrari.

36 His poſitis, Dico ratione utriuſque æſtimationis poſſe campſorem aliquid lucrari. Primò, Ratione æſtimationis intrinſecæ: ut ſi det 100. aureos Antuerpiæ, ut recipiat Hiſpali, debet Hiſpali accipere plus quàm centum; quia Antuerpiæ habent maiorem æſtimationem legalem: plus enim eſt Antuerpiæ habere 100. aureos quam Hiſpali. vnde ut fiat æqualitas, debet Hiſpali plus recipi quam 100. quòd ſi det Hiſpali ut recipiat Antuerpiæ, non poterit Antuerpiæ accipere tantumdem pecuniæ, ſed minus, ſepoſito pretio traiectionis, & carentiæ ſuæ pecuniæ: quia alioquin non eſſet dati & accepti æqualitas in æſtimatione, quæ in omni contractu eſt ſeruanda; addito tamen pretio cambij & carentiæ pecuniæ, rarò fit ut minus accipiant.

Pecunia abſens eſt mercis inſtar.

37 Secundò, Ratione æſtimationis extrinſecæ ſeu fortuitæ lucrari poſſe. Patet; quia ſicuti merces ratione paucitatis & neceſſitatis, ratione multitudinis petentium & raritatis uenditorũ, pluris ualent & emi debent quàm aliàs emerentur; ita etiam pecuniæ præſentes ob haſce quatuor cauſas pluris ualent, tum ad merces, tum ad pecunias abſentes comparandas, quàm ſi iſtæ cauſæ abeſſent. nam pecuniæ abſentes ſe habent inſtar mercis reſpectu præſentium, ut rectè docet Caietanus capit. ſeptimo, & Nauarr. nume. 291. Silueſt. Vſura 4. quæſtione octaua, §.1. & alij.

38 non enim habent pretium legitimum, niſi reſpectu monetarum eiuſdem loci;

Digitized by Google

Princeps enim ſua lege & populus communi conſuetudine non intendit eis imponere pretium reſpectu monetarũ, quæ ſunt in alijs locis ſed tantùm reſpectu monetarum eiuſdem loci. quare reſpectu pecuniarum diſtantium, relinquitur pretium imponendum iudicio mercatorum & eorum, qui ſic negotiantur. quod cùm ſit vulgare, non cõſiſtit in indiuiſibili. ſed habet latitudinem pretij infimi, medij & ſummi. itaq; poſſunt emi & vendi ſicut aliæ merces, ſecundùm hanc triplicem æſtimationem, quam periti illius negociationis bona fide imponunt.

39 *Ratione triplicis tituli.* Ex his patet, campſores interdum ſimul lucrari triplici titulo; videlicet traiectionis & duplicis valoris explicati: tamen potiſſimùm ſolent reſpicere ad valorem extrinſecũ, & ratione huius lucrari. vnde ſemper inquirunt, vbi ſit futura penuria vel neceſſitas pecuniæ, vt ibi dare poſſint, & recipere vbi eſt vilitas & copia.

40 *An poſſit lucrari ratione vtriuſque tituli.* Dices, Si campſor velit lucrari ratione traiectionis pecuniæ, non videtur poſſe ſimul lucrari ratione maioris valoris; & contra, ſi velit ratione valoris, non poteſt propter traiectionem; cùm enim dat tibi 100. aureos Antuerpiæ, recipiendos Hiſpali, traijcit pecuniam tuam Hiſpali Antuerpiam, vbi pluris incipit valere: atqui hoc incremẽtum eſt tuum non campſoris: ergo non debes ei aliquid ratione maioris valoris: vel ſi des ratione valoris, eò quod pecunia, quam ipſe dat, pluris valet, quam tua; non poterit quidquam exigere ratione traiectionis, quia non traijcit pecuniam tuam.

41 Ob hoc argumẽtum Sotus q. 12. ar. 2. docet, campſorem dum lucratur ratione maioris valoris, non poſſe ſimul lucrari ratione traiectionis.

Sed contrarium docent reliqui Doctores, & Probatur Primò, Quia ſunt diſtincti tituli pretio æſtimabiles. Secundò, Si pecuniæ vtrobique haberent æqualem valorem, nihilominùs poſſet aliquid lucrari ratione traiectionis; ſeu quia pecunia abſens minoris valet quàm præſens, vt ſuprà oſtenſum eſt.

Quare Reſpondeo ad argumentum, Campſorem non transferre realiter pecuniam tuam in ſpecie; (tunc enim non poſſet petere niſi pretium tranſlationis & aſſecurationis, ſicut baiulus) ſed transferre illam ſecundùm æquiualẽtiam, dando tantumdem de ſuo. vnde debes ei reddere æquiualens alibi; & pretium tranſlationis.

42 *3. Titulus, lucrum ceſſans.* Tertius titulus eſt, ratione lucri ceſſantis, vt ſi pecunia, quam tradit ad cambium erat deſtinata maiori lucro, ita vt (deducta æſtimatione laboris, expenſæ, & periculi) illa ſpes lucri maioris, pluris valeret, quàm commune lucrum cambij, tunc enim poſſet illud incrementum exigi. nam ſicut in alijs contractibus poteſt haberi ratio lucri ceſſantis, vt te indemnem ſeruet, ita etiam in contractu cambij. Pius V. tamẽ vetuit, ne illud ab initio definiatur, & in pactum deducatur; ſed ſolùm ex euentu ſecuto conſtituatur.

43 *4. Carẽtia pecuniæ.* Quartus titulus eſſe poteſt Carentia pecuniæ ſuæ, & id, quod huic carentiæ eſt coniunctum, nempe periculum ne non reſtituatur. & priuatio commoditatis ea pecunia negotiandi: magni enim æſtimant omnes mercatores & campſores, quod ad vnum, duos, vel tres menſes cogantur carere ſua pecunia, idque tum ob periculum, cui exponitur; tũ quia interim priuantur commoditate per illam aliter negotiandi. vnde in omnibus cambijs, quò longius eſt tempus, in quod eam concedunt, eò plus exigunt lucri, & quò breuius, eò minus. Atque hic eſt potiſſimus titulus, quem mercatores in cambijs hoc tempore ſpectant, vt ipſimet diſertè fatentur, addentes, omnia cambia huius temporis iniqua eſſe, ſi hic titulus non ſit iuſtus. parui autem æſtimant traiectionem, quantumuis locus diſtet qua in re non videntur prudenter facere; nam reuera hic titulus eſt præcipuus in cambio reali, ob hanc enim cauſam ſunt cambia introducta. Secundo loco æſtimant valorem pecuniæ extrinſecum qui ex copia & inopia pecuniæ, & ſimilibus cauſis prouenit. vtrum autem titulus iſte quartus excuſari poſſit, dicemus dub. 6.

Quem titulum potiſſimum ſpectent campſores, & mercatores.

44 *Species facti à Soto propoſita.* Ex dictis patet, quid dicendum ſit ad ſpeciem facti, quã Sotus l. 6. q. 12. ar. 2. propoſuit, cuius æquitatem ſe ignorare fatetur. Tempore enim Soti, ſi campſor Metinæ accipiebat prior, reſtituturus in Flandria, lucrabatur in ſingulos aureos 50 dupondia, ſeu marauedinos; ſi verò prior dabat in Flandria, recepturus Metinæ, lucrabatur 70. vel 75. cùm tamen videatur non debuiſſe lucrari niſi 50. tunc enim tanti valebant in Flandria 360. marauedini, quanti Metinæ 400. vnde prior accipiens Metinæ, vt in Flandria reſtitueret, poterat accipere 400. qui valore æquantur 360. in Flandria reddendis. & præterea 10. in pretium traiectionis. & ita lucrabatur 50. Verùm non apparet ratio cur in Flandria prior dans 360. poſſit Metinæ recipere 430. cùm non poſſit Metinæ plus accipere, quàm ipſe ibidem ſolet dare pro 360. Flandricis.

Sed dicendum eſt, quòd quando accipit prior Metinæ, tunc ſolùm lucratur ratione diuerſæ æſtimationis pecuniæ & ratione traiectionis. ratione diuerſæ æſtimationis, accipit 400. marauedinos Metinæ, pro 360 in Flandria. nam hæ duæ ſummæ ſunt valore æquales, ad diuerſa iſta loca comparatæ. ratione autem traiectionis accipit adhuc 10. & ſic lucratur 50. accipit enim 410. marauedinos, & reddit ſolùm 360. tunc enim dicitur lucrari, quando plus materialis pecuniæ accipit, quàm dederit; etiamſi illud plus, non pluris æſtimetur illo loco, quàm illud minus huc loco. 45

Si verò prior det, idque in Flandria, tunc ſolùm dat 360 marauedinos, & Metinæ recipit poſt duos menſes 430. vel 435. ſicque lucratur 70. vel 75. 400. enim accipit ratione diuerſi valoris; cùm 400. Metinæ non pluris valeant quàm 360. in Flandria. præterea accipit 10. ratione traiectionis, & 20. reliquos ratione carentiæ pecuniæ, eò quòd prior det, & debeat per duos menſes ſua pecunia carere: hunc enim titulum maximè æſtimant. Sed hoc lucrum re vera eſt nimium, & excedere videtur metas iuſtitiæ; nec quiſquam eſt, qui hoc tempore tantum lucretur. duobus enim menſibus lucratur 20. in centum; nam in ſingula ſcuta lucratur 75. marauedinos. Quòd ſi prior det Metinæ 410. marauedinos, non recipiet in Flandria ſolùm 360. vt quidam putant; (ſic enim nemo vnquam campſor vellet pecuniam ſuam dare; nam amitteret 50. marauedinos in ſingulos aureos) ſed tanti æſtimabit carentiam pecuniæ duorum menſium, vt ei in Flandria ſint reſtituendi 410. vel circiter. 46

DVBITATIO V.

De praxi cambiorum, quæ hoc tempore viget.

VT hæc praxis intelligatur, tria potiſſimùm ſunt conſideranda: perſonæ, quæ ad cambium concurrunt; nummi, ſecundùm quos cambia ad uaria loca reguntur; & uariatio pretiorum, ſecundùm longius uel breuius tempus. 47

Quod ad primum attinet, regulariter quatuor perſonæ requiruntur ut contractus cambij ſit perfectus, campſor, campſarius, reſpondens campſoris, & reſpondens campſarij. dum enim campſor alicui pecuniam numerat, accipit uiciſſim ab illo obligationem de pecunia illa alibi ſoluenda: & hanc tranſmittit ad ſuum reſpondentem, ut ibi eam recipiat: & campſarius ſimiliter ſcribit ad ſuum reſpondentem, ut ibidem ſoluat. ſi hic acceptet, & ſoluat reſpondenti campſoris, iam perfectum cenſetur primum cambium. ſæpe tamen fit, ut reſpondens campſarij non ſoluat reſpondenti campſoris; ſed tradit illi obligationem tamquam ab eo accepiſſet ad cambium, quam ille remittat ad campſorem; & ſimul ſcribit ad campſarium, ut ſoluat campſori recambium. quòd ſi reſpondens campſarij ſoluat reipſa; tunc reſpondens campſoris dat eamdem pecuniam alicui alteri ad cambium, & acceptam ab eo obligationem mittit ad primum campſorem. & ſic ſemper redit cum lucro: campſor tamen ordinariè ſcire non poteſt quantum lucretur, niſi dum pecunia per ſecundum uel tertium cambium, tandem ad ipſum redit. Interdum fit ut campſarius non habeat reſpondentem in loco, ubi pecunia eſt reſtituenda: ſed campſor aſſignat ei ſuum reſpondentem, qui acceptet debitum, & ſibi ſoluat, quatenus diuerſas perſonas repræſentat, ſeu diuerſa officia ſubit. hic rurſus obligationem ſcribit, tamquam ipſe ad cambium acceperit, eamque tranſmittit ad primum campſorem, ut a campſario ſolutionem accipiat, cum pretio cambij & recambij. quotieſcumque autem fit ſolutio, reſpondens cam-

4. Perſonæ requiſitæ. 48 · 49 · 50

pſoris

pſoris detrahit ex tota ſumma ſuas prouiſiones, (quas vocant) id eſt, mercedem ſui laboris, quæ ſunt bini vel terni aurei in ſingulos millenarios. Verùm autem hæc ſint iuſta, patebit ex dub. 7. & 8.

51 *Quo genere nummorum regantur.* De ſecundo, Vario nummorum genere cambia reguntur ad uaria loca; quod ut intelligatur, explicabo quo modo id fiat Antuerpiæ ad loca præcipua Europæ. Igitur Antuerpiæ ad pleraque loca reguntur groſſis: nam campſor pecuniam Antuerpiæ numerans, certo numero groſſorum Flandricorum intēdit emere ducatum, qui eſt in Italia vel Hiſpania; aut coronarum, qui in Gallia; aut florenum, qui in Germania, &c. Exempli gratia, anno 1600. 7. Decēbris curſus cambiorum Antuerpiæ erat talis, Antuerpia Venetias dabat campſor 91. groſſos & tres quartas, vt Venetijs reciperet vnum ducatum intra menſem à contractu inito; qui ducatus Venetijs æſtimatur in Banco, id eſt, apud trapezitas 124. ſolidis ſeu piccolis Venetis. hoc enim intelligunt Venetijs per ducatum, dum agitur de ſoluendis cambijs. Antuerpia Mediolanum dabat 105. groſſos & medium, vt Mediolani reciperet ducatum poſt unum menſem. hic ducatus æſtimatur 5. libris & 16. ſolidis. Florentiam dabat 1?0. groſſos & medium, vt ibi reciperet ducatum intra menſem. Madritum dabat 106. groſſos, vt Madriti unum ducatum intra duos menſes reciperet. Hiſpalim 105. groſſos & medium, ut Hiſpali intra duos menſes ducatum reciperet.

Vliſſiponem 101. groſſos, recepturus ducatum. Vbi aduerte, in Luſitania per ducatum intelligi 10. regales, quando de cambijs agitur; in Caſtella & reliquis Hiſpaniæ locis 11. regales.

Antuerpia Veſuntium, cambium agitur groſſis & coronatis. campſor enim Antuerpiæ dabat 110. groſſos & medium, recepturus Veſuntij in proximis nundinis unum coronatum Francicum, uel eius ualorem. celebrātur hic nundinæ quotannis quater, etſi exiguo concurſu; nempe circa Paſcha, in Auguſto, circa feſtum omnium Sanctorum, & circa feſtum Epiphaniæ.

Lugdunum 117. groſſis, pro coronato, Lugduni proximis nundinis recipiendo. aguntur & hic quater nundinæ, quæ 14 diebus nundinas Veſuntinas præcedunt.

Pariſios & Rotomagum 119. groſſis & medio, pro coronato illis locis intra menſem recipiendo.

Antuerpia Francofurtum regitur groſſis, & florenis Germanicis. dabantur Antuerpiæ 76. groſſi pro floreno Germanico, Francofurti proximis nundinis recipiendo. aguntur hic binæ nundinæ celeberrimæ, in Septembri & circa Paſcha. Florenus Germanicus Francofurti in ſolutione cābiorum valet 65. criſeros; ad rationem monetæ Belgicæ, pene groſſos 80. Antuerpia Hamburgum agitur groſſis & daleris. Londinum ſcellingis & libris Anglicanis. Coloniā libris Flandricis. dantur enim Antuerpiæ 100. libræ vt Coloniæ recipiantur 102. libræ monetæ ibidem vſitatæ, idq; intra duos, 3. 4. 6. 8. 10. vel 20. dies poſt litteras exhibitas, prout conuentum fuerit.

52 *Pretium cambiorū.* Quod ad tertium attinet, Quandocumque mercatores cambia ſua dirigunt ſecundum nundinas: tunc quò longius abſunt nundinæ, eò maius faciunt pretium cambij; ac proinde eò minus dant pro pecunia, quàm alibi ſunt accepturi: quò verò propius abſunt, eò minus eſt pretium; ac proinde eò plus dant pro pecunia, quam alibi ſunt accepturi; ita vt ſæpè non lucrentur, ſi nundinæ ſint valdè vicinæ: quod an iuſtè fieri poſſit, dicemus dubitat. ſequen. Hæc de praxi.

DVBITATIO VI.

Vtrùm cambium Francofurtenſe & ſimilia, in quibus pretium variatur pro maiore, vel minore temporis intercapedine, ſint licita.

53 *Nundinæ Francofurtenſes.* NOTANDVM eſt, Francofurti binas quotannis agi nundinas, altera circa Paſcha, altera in Septembri, in quibus fiunt ſolutiones cambiorum. reguntur autem hæc cambia florenis Germanicis & groſſis Flandricis, vt dictum eſt. Nam qui dant Antuerpiæ ad cambium, vt recipiant Francofurti, certo numero groſſorum emunt florenum Germanicum, & contrà qui Francofurti dant, vt Antuerpiæ recipiant, floreno Germanico emunt certum numerum groſſorum. In pretio autem ferè ſeruatur hæc ratio. Si Antuerpiæ campſor quinto menſe ante nundinas pecuniam numerat, ſolùm dat, v.g. 73. groſſos pro floreno Germanico. ſi quarto menſe numerat, ſolùm dat 74. ſi tertio 75. ſi ſecundo 76. ſi vno dumtaxat ante nundinas 77. vel circiter. In nundinis autem recipiunt florenum Germanicum, æſtimatum ibidem 79. vel 80. groſſis; vel Antuerpiæ ſuas obligationes ſeu litteras cambij alijs vendunt, ita vt 4. 5. vel 6. groſſos in ſingulos florenos Germanicos lucrentur. Similis ferè ratio ſeruatur, quotieſcumq; datur cambium ad loca, ubi celebrantur nundinæ; quò enim longiùs abſunt nundinæ, eò campſores minus dant, & plus recipiunt: & contrà quò ſunt propinquiores, eò plus dant & minus lucrantur.

Reſp. & dico Primò, Pretium cambii non poſſe variari 54 *Ratione temporis.* ratione ſolius temporis longioris vel breuioris. ratio eſt, quia in cambio non requiritur temporis interuallum, niſi quatenus id neceſſarium ad tranſlationem litterarum, & ad præparationem ſolutionis, vt ea commodè in loco dictō fieri poſſit: ergo ſi plus temporis concedatur ad ſolutionem, id non fiet ex ui cōtractus cambii, ſed taciti cuiuſdam mutui: atqui in mutuo aliquid exigere ratione temporis longioris eſt uſura. ergo.

Dico Secundò, Poſſe hoc pretium ob alias cauſas iuſtè 55 *Aliæ cauſæ probabiles.* variari, quas cùm valdè probabile ſit in caſu propoſito ſubeſſe, probabile etiam eſt hanc uariationem pretii iuſte à mercatoribus conſtitui; ac proinde tale cambium licitum eſſe. Prior pars patet ex dictis dub. 3. & 4. Altera uerò, quòd hæ cauſæ reperiantur in hoc cambio, Probatur Primò, 56 Quia ordinariè campſores pluris æſtimant carere pecunia ſua quinque menſibus, quàm quatuor, & carere quatuor, quam tribus; idque partim quia interim carent facultate lucrandi illa pecunia; partim quia diutiùs uerſatur ſors in periculo. vnde hæc æſtimatio non eſt irrationalis; nititur enim iuſta ratione, idque ex communi mercatorum & campſorum iudicio. Secūdò, Quia quò plures ſunt menſes ante nundinas, eò plures petunt pecuniam à campſoribus, ut diu pretio frui poſſint: atqui quo plures ſunt petentes, eo magis creſcunt pretia cambiorum. Hæc cauſa quibuſdam videtur ſufficiens ad inducendam tantam pretii uariationem. Tertiò, Si non concederetur plus temporis, quàm natura unius cambii poſtulet; qui pluribus menſibus egent pecunia, deberent ſæpiùs ad cambium petere; cum magno ſuo damno & incommodo. quod conſiderantes campſores concedunt longum tempus, ut in uno cambio, uirtute comprehendant plura cambia, quæ ipſi interim facerent cum iiſdem campſariis, ſi ſolùm tempus præciſè neceſſarium ad tranſlationem concederetur: & hoc cedit in commodum campſariorum, qui longè minùs ſoluunt, quàm ſi tot cambia cogerentur facere. cauſa igitur, cur quò tempus longius eſt, eò maius pretium ſtatuunt, eſt, quia eò plura cambia uirtute cenſentur feciſſe. Hac ratione uir quidam doctiſſimus illam pretii uariationem excuſabat; mihique probatur: præſertim accedente etiam prima & ſecunda cauſa.

Confirmatur, quia iuſtum pretium cenſetur, in quoque 57 *Iuſtum pretium.* foro, quod periti illius negotiationis, bona fide conſideratis omnibus circumſtantiis imponunt, & quo inter ſe contrahendo utuntur nemine contradicente uel conquerente. atqui periti campſores & mercatores, omnibus conſideratis ſic pretia uariant, & ſic inter ſe contrahunt, nemine conquerente. ergo hæc uariatio non eſt cenſendā iniuſta.

Ex his patet, talia cambia non eſſe damnanda; præſertim cùm omnes paſſim illis utantur: inter quos multi uiri probi & conſcientiæ religioſæ; qui ſi iuberentur abſtinere, ſoli laxiores illis uterentur. quo fieret ut pretia cambiorum iſtorum cum magno Reipublicæ incommodo ualdè incenderentur. neque enim umquam obtineri poterit, ut mercatores non pluris æſtiment conceſſionem longi temporis, quam breuis.

Ex hoc & ſupradictis dubiis facilè intelligi poteſt, quid 58 *Si alij contractus miſceantur.* dicendum ſit de cambio, quando ei miſcetur alia ſpecies contractus, & nominatim de quodam contractu, quem mercatores Antuerpienſes ſæpe cum Rege inierunt, de quo abhinc 18. annos ab eis conſultus fui. Dabat Regi An-

Digitized by Google

Princeps enim ſua lege & populus communi conſuetudine non intendit eis imponere pretium reſpectu monetarū, quæ ſunt in alijs locis; ſed tantùm reſpectu monetarum eiuſdem loci. quare reſpectu pecuniarum diſſitarum, relinquitur pretium imponendum iudicio mercatorum & eorum, qui ſic negotiantur. quod cùm ſit vulgare, non cōſiſtit in indiuiſibili, ſed habet latitudinem pretij infimi, medij & ſummi. itaq; poſſunt emi & vendi ſicut aliæ merces, ſecundùm hanc triplicem æſtimationem, quam periti illius negotiationis bona fide imponunt.

39 *Ratione triplicis tituli.* Ex his patet, campſores interdum ſimul lucrari triplici titulo; videlicet traiectionis & duplicis valoris explicati: tamen potiſſimùm ſolent reſpicere ad valorem extrinſecū, & ratione huius lucrari. vnde ſemper inquirunt, vbi ſit futura penuria vel neceſſitas pecuniæ, vt ibi dare poſſint, & recipere vbi eſt vilitas & copia.

40 *An poſſit lucrari ratione vtriuſque tituli.* Dices, Si campſor velit lucrari ratione traiectionis pecuniæ, non videtur poſſe ſimul lucrari ratione maioris valoris; & contrà, ſi velit ratione valoris, non poteſt propter traiectionem; cùm enim dat tibi 100. aureos Antuerpiæ, recipiendos Hiſpali, traijcit pecuniam tuam Hiſpali Antuerpiam, vbi pluris incipit valere: atqui hoc incremētum eſt tuum non campſoris: ergo non debes ei aliquid ratione maioris valoris: vel ſi des ratione valoris, eò quod pecunia, quam ipſe dat, pluris valet, quam tua; non poterit quidquam exigere ratione traiectionis, quia non traijcit pecuniam tuam.

41 Ob hoc argumētum Sotus q. 12. ar. 2. docet, campſorem dum lucratur ratione maioris valoris, non poſſe ſimul lucrari ratione traiectionis.

Sed contrarium docent reliqui Doctores, & Probatur Primò, Quia ſunt diſtincti tituli pretio æſtimabiles. Secundò, Si pecuniæ vtrobique haberent æqualem valorem, nihilominùs poſſet aliquid lucrari ratione traiectionis; ſeu quia pecunia abſens minoris valet quàm præſens, vt ſuprà oſtenſum eſt.

Quare Reſpondeo ad argumentum, Campſorem non transferre realiter pecuniam tuam in ſpecie; (tunc enim non poſſet petere niſi pretium tranſlationis & aſſecurationis, ſicut baiulus) ſed transferre illam ſecundùm æquiualētiam, dādo tantumdem de ſuo. vnde debes ei reddere æquiualens aliud, & pretium tranſlationis.

42 *3. Titulus, lucrum ceſſans.* Tertius titulus eſt, ratione lucri ceſſantis, vt ſi pecunia, quam tradit ad cambium erat deſtinata maiori lucro, ita vt (deducta æſtimatione laboris, expenſæ, & periculi) illa ſpes lucri maioris, pluris valeret, quàm commune lucrum cambij, tunc enim poſſet illud incrementum exigi. nam ſicut in alijs contractibus poteſt haberi ratio lucri ceſſantis, vt te indemnem ſerues: ita etiam in contractu cambij. Pius V. tamen vetuit, ne illud ab initio definiatur, & in pactum deducatur; ſed ſolùm ex euentu ſecuto conſtituatur.

43 *4. Carētia pecuniæ.* Quartus titulus eſſe poteſt Carentia pecuniæ ſuæ, & id, quod huic carentiæ eſt coniunctum, nempe periculum ne non reſtituatur & priuatio commoditatis ea pecunia negotiandi: magni enim æſtimant omnes mercatores & campſores, quod ad vnum, duos, vel tres menſes cogantur carere ſua pecunia, idque tum ob periculum, cui exponitur; tū quia interim priuantur commoditate per illam, aliter negotiandi. vnde in omnibus cambijs, quò longius eſt tempus, in quod eam concedunt, eò plus exigunt lucri, & quò breuius, eò minus. Atque hic eſt potiſſimus titulus, quem mercatores in cambijs hoc tempore ſpectant, vt ipſimet diſertè fatentur: addentes, omnia cambia huius temporis iniqua eſſe, ſi hic titulus non ſit iuſtus. parui autem æſtimant traiectionem, quantumuis locus diſtet qua in re non videntur prudenter facere; nam reuera hic titulus eſt præcipuus in cambio reali, ob hanc enim cauſam ſunt cambia introducta. Secundo loco æſtimant valorem pecuniæ extrinſecum qui ex copia & inopia pecuniæ, & ſimilibus cauſis prouenit. vtrùm autem titulus iſte quartus excuſari poſſit, dicemus dub. 6.

Quem titulum potiſſimum ſpectent campſores, & mercatores.

44 *Species facti à Soto propoſita.* Ex dictis patet, quid dicendum ſit ad ſpeciem facti, quā Sotus l. 6. quæſt. 12. ar. 2. proponit, cuius æquitatem ſe ignorare fatetur. Tempore enim Soti, ſi campſor Metinæ accipiebat prior, reſtituturus in Flandria, lucrabatur in ſingulos aureos 50 dupondia, ſeu marauedinos: ſi verò prior dabat in Flandria, recepturus Metinæ, lucrabatur 70. vel 75. cùm tamen videatur non debuiſſe lucrari niſi 50. tunc enim tanti valebant in Flandria 360. marauedini, quanti Metinæ 400. vnde prior accipiens Metinæ, vt in Flandria reſtitueret, poterat accipere 400. qui valore æquātur 360. in Flandria reddendis, & præterea 10. in pretium traiectionis. & ita lucrabatur 50. Verùm non apparet ratio cur in Flandria prior dans 360. poſſit Metinæ recipere 430. cùm non poſſit Metinæ plus accipere, quàm ipſe ibidem ſolet dare pro 360. Flandricis.

Sed dicendum eſt, quòd quando accipit prior Metinæ, 45
tunc ſolùm lucratur ratione diuerſæ æſtimationis pecuniæ & ratione traiectionis. ratione diuerſæ æſtimationis, accipit 400. marauedinos Metinæ, pro 360 in Flandria. nam hæ duæ ſummæ ſunt valore æquales, ad diuerſa iſta loca comparatæ. ratione autem traiectionis accipit adhuc 10. & ſic lucratur 50. accipit enim 410. marauedinos, & reddit ſolùm 360. tunc enim dicitur lucrari, quando plus materialis pecuniæ accipit, quàm dederit; etiamſi illud plus, non pluris æſtimetur illo loco, quàm illud minus hoc loco.

Si verò prior det, idque in Flandria, tunc ſolùm dat 360 46
marauedinos, & Metinæ recipit poſt duos menſes 430. vel 435. ſicque lucratur 70. vel 75. 400. enim accipit ratione diuerſi valoris; cùm 400. Metinæ non pluris valeant quàm 360. in Flandria. præterea accipit 10. ratione traiectionis, & 20. reliquos ratione carentiæ pecuniæ, eò quòd prior det, & debeat per duos menſes ſua pecunia carere: hunc enim titulum maximè æſtimant. Sed hoc lucrum re vera eſt nimium, & excedere videtur metas iuſtitiæ; nec quiſquam eſt, qui hoc tempore tantum lucretur. duobus enim menſibus lucratur 20. in centum; nam in ſingula ſcuta lucratur 75. marauedinos. Quòd ſi prior det Metinæ 410. marauedinos, non recipiet in Flandria ſolùm 360. vt quidam putant; (ſic enim nemo vnquam campſor vellet pecuniam ſuam dare; nam amitteret 50. marauedinos in ſingulos aureos) ſed tanti æſtimabit carentiam pecuniæ duorum menſium, vt ei in Flandria ſint reſtituendi 410. vel circiter.

DVBITATIO V.

De praxi cambiorum, quæ hoc tempore viget.

VT hæc praxis intelligatur, tria potiſſimùm ſunt conſideranda: perſonæ, quæ ad cambium concurrunt; 47
nummi, ſecundùm quos cambia ad uaria loca reguntur; & uariatio pretiorum, ſecundùm longius uel breuius tempus.

Quod ad primum attinet, regulariter quatuor perſonæ requiruntur ut contractus cambij ſit perfectus, campſor, campſarius, reſpondens campſoris, & reſpondens campſarij. dum enim campſor alicui pecuniam numerat, accipit uiciſſim ab illo obligationem de pecunia illa alibi ſoluenda: & hanc tranſmittit ad ſuum reſpondentem, ut ibi eam recipiat: & campſarius ſimiliter ſcribit ad ſuum reſpondentem, ut ibidem ſoluat. ſi hic acceptet, & ſoluat reſpondenti campſoris, iam perfectum cenſetur primum cambium. ſæpe tamen fit, ut reſpondens campſarij non ſoluat reſpondenti campſoris; ſed tradit illi obligationem tamquam ab eo accepiſſet ad cambium, quam ille remittat ad campſorem; & ſimul ſcribit ad campſarium, ut ſoluat campſori recambium. quòd ſi reſpondens campſarij ſoluat reipſa, tunc reſpondens campſoris dat eamdem pecuniam alicui alteri ad cambium, & acceptam ab eo obligationem mittit ad primum campſorem. & ſic ſemper redit cum lucro. campſor tamen ordinariè ſcire non poteſt, quantum lucretur, niſi dum pecunia per ſecundum uel tertium cambium, tandem ad ipſum redit. Interdum fit ut campſarius non habeat reſpondentem in loco, ubi pecunia eſt reſtituenda: ſed campſor aſſignat ei ſuum reſpondentem, qui acceptet debitum, & ſibi ſoluat, quatenus diuerſas perſonas repræſentat, ſeu diuerſa officia ſubit. hic rurſus obligationem ſcribit, tamquam ipſe ad cambium acceperit, eamque tranſmittit ad primum campſorem, ut à campſario ſolutionem accipiat, cum pretio cambij & recambij. quotieſcumque autem fit ſolutio, reſpondens campſoris

4. Perſonæ requiſitæ. 48
49
50

pſoris detrahit ex tota ſumma ſuas prouiſiones, (quas vocant) id eſt, mercedem ſui laboris, quæ ſunt bini vel terni aurei in ſingulos millenarios. Vtrùm autem hæc ſint iuſta, patebit ex dub. 7. & 8.

51 *Quo genere nummorum regantur.* De ſecundo, Vario nummorum genere cambia reguntur ad uaria loca; quod ut intelligatur, explicabo quo modo id fiat Antuerpiæ ad loca præcipua Europæ. Igitur Antuerpiæ ad pleraque loca reguntur groſſis: nam campſor pecuniam Antuerpiæ numerans, certo numero groſſorum Flandricorum intēdit emere ducatum, qui eſt in Italia vel Hiſpania; aut coronatum, qui in Gallia; aut florenum, qui in Germania, &c. Exempli gratia, anno 1600. 7. Decēbris curſus cambiorum Antuerpię erat talis, Antuerpia Venetias dabat campſor 91. groſſos & tres quartas, vt Venetijs reciperet vnum ducatum intra menſem à contractu inito; qui ducatus Venetijs æſtimatur in Banco, id eſt, apud trapeziras 124. ſolidis ſeu piccolis Venetis. hoc enim intelligunt Venetijs per ducatum, dum agitur de ſoluendis cambijs. Antuerpia Mediolanum dabat 105. groſſos & medium, vt Mediolani reciperet ducatum poſt unum menſem. hic ducatus æſtimatur 5. libris & 16. ſolidis. Florentiam dabat 1 0. groſſos & medium, vt ibi reciperet ducatum intra menſem. Madritum dabat 106. groſſos, vt Madriti unum ducatum intra duos menſes reciperet. Hiſpalim 105. groſſos & medium, ut Hiſpali intra duos menſes ducatum reciperet.

Vliſſiponem 101. groſſos, recepturus ducatum. Vbi aduerte, in Luſitania per ducatum intelligi 10. regales, quando de cambijs agitur; in Caſtella & reliquis Hiſpaniæ locis 11. regales.

Antuerpia Veſuntium, cambium agitur groſſis & coronatis. campſor enim Antuerpiæ dabat 110. groſſos & medium, recepturus Veſuntij in proximis nundinis unum coronatum Francicum, uel eius ualorem. celebrātur hic nundinæ quotannis quater, etſi exiguo concurſu; nempe circa Paſcha, in Auguſto, circa feſtum omnium Sanctorum, & circa feſtum Epiphaniæ.

Lugdunum 117. groſſis, pro coronato, Lugduni proximis nundinis recipiendo. aguntur & hic quater nundinæ, quæ 14 diebus nundinas Veſuntinas præcedunt.

Pariſios & Rotomagum 119. groſſis & medio, pro coronato illis locis intra menſem recipiendo.

Antuerpia Francofurtum regitur groſſis, & florenis Germanicis. dabantur Antuerpiæ 76. groſſi pro floreno Germanico, Francofurti proximis nundinis recipiendo. aguntur hic binæ nundinæ celeberrimæ, in Septembri & circa Paſcha. Florenus Germanicus Francofurti in ſolutione cābiorum valet 65. criſteros; ad rationem monetæ Belgicæ, pene groſſos 80. Antuerpia Hamburgum agitur groſſis & daleris. Londinum ſcellingis & libris Anglicanis. Coloniā libris Flandricis. dantur enim Antuerpiæ 100. libræ vt Coloniæ recipiantur 102. libræ monetæ ibidem vſitatæ, idq; intra duos, 3. 4 6. 8. 10. vel 20. dies poſt litteras exhibitas, prout conuentum fuerit.

52 *Pretium cambiorū.* Quod ad tertium attinet, Quandocumque mercatores cambia ſua dirigunt ſecundùm nundinas: tunc quò longiùs abſunt nundinæ, eò maius faciunt pretium cambij; ac proinde eò minus dant pro pecunia, quàm alibi ſunt accepturi: quò verò propiùs abſunt, eò minus eſt pretium; ac proinde eò plus dant pro pecunia, quam alibi ſunt accepturi; ita vt ſæpè non lucrentur, ſi nundinæ ſint valdè vicinæ: quod an iuſtè fieri poſſit, dicemus dubitat. ſequen. Hæc de praxi.

DVBITATIO VI.

Vtrùm cambium Francofurtenſe & ſimilia, in quibus pretium variatur pro maiore, vel minore temporis intercapedine, ſint licita.

53 *Nundinæ Francofurtenſes.* NOTANDVM eſt, Francofurti binas quotannis agi nundinas, altera circa Paſcha, altera in Septembri: in quibus fiunt ſolutiones cambiorum. reguntur autem hæc cambia florenis Germanicis & groſſis Flandricis, vt dictum eſt. Nam qui dant Antuerpiæ ad cambium, vt recipiant Francofurti, certo numero groſſorum emunt florenum Germanicum, & contrà qui Francofurti dant, vt Antuerpiæ recipiant, floreno Germanico emunt certum numerum groſſorum. In pretio autem ferè ſeruatur hæc ratio. Si Antuerpiæ campſor quinto menſe ante nundinas pecuniam numerat, ſolùm dat, v. g. 73. groſſos pro floreno Germanico. ſi quarto menſe numerat, ſolùm dat 74. ſi tertio 75. ſi ſecundo 76. ſi vno dumtaxat ante nundinas 77. vel circiter. In nundinis autem recipiunt florenum Germanicum, æſtimatum ibidem 79. vel 80. groſſis; vel Antuerpiæ ſuas obligationes ſeu litteras cambij alijs vendunt, ita vt 4. 5. vel 6. groſſos in ſingulos florenos Germanicos lucrentur. Similis ferè ratio ſeruatur, quotieſcumq; datur cambium ad loca, ubi celebrantur nundinæ; quò enim longiùs abſunt nundinę, eò campſores minus dant, & plus recipiunt: & contra quò ſunt propinquiores, eò plus dant & minus lucrantur.

54 *Ratione temporis.* Reſp. & dico Primò, Pretium cambii non poſſe variari ratione ſolius temporis longioris vel breuioris. ratio eſt, quia in cambio non requiritur temporis interuallum, niſi quatenus id neceſſarium ad tranſlationem litterarum, & ad præparationem ſolutionis, vt ea commodè in loco diſtāti fieri poſſit: ergo ſi plus temporis concedatur ad ſolutionem, id non fiet ex ui cōtractus cambii, ſed taciti cuiuſdam mutui: atqui in mutuo aliquid exigere ratione temporis longioris eſt uſura. ergo.

55 *Alia cauſa probabilior.* Dico Secundò, Poſſe hoc pretium ob alias cauſas iuſtè variari, quas cùm valdè probabile ſit in caſu propoſito ſubeſſe, probabile etiam eſt hanc uariationem pretii iuſtè à mercatoribus conſtitui; ac proinde tale cambium licitum eſſe. Prior pars patet ex dictis dub. 3. & 4. Altera uerò, quòd
56 hæ cauſæ reperiantur in hoc cambio, Probatur Primò, Quia ordinariè campſores pluris æſtimant carere pecunia ſua quinque menſibus, quam quatuor, & carere quatuor, quam tribus; idque partim quia interim carent facultate lucrandi illa pecunia; partim quia diutiùs uerſatur ſors in periculo. vnde hæc æſtimatio non eſt irrationalis; nititur enim iuſta ratione, idque ex communi mercatorum & campſorum iudicio. Secūdò, Quia quò plures ſunt menſes ante nundinas, eò plures petunt pecuniam à campſoribus, ut diu pretio frui poſſint: atqui quo plures ſunt petentes, eo magis creſcunt pretia cambiorum. Hæc cauſa quibuſdam videtur ſufficiens ad inducendam tantam pretii uariationem. Tertiò, Si non concederetur plus temporis, quàm natura unius cambii poſtulet; qui pluribus menſibus egent pecunia, deberent ſæpiùs ad cambium petere, cum magno ſuo damno & incommodo. quod conſiderantes campſores concedunt longum tempus, ut in uno cambio, uirtute comprehendant plura cambia, quæ ipſi interim facerent cum iiſdem campſariis, ſi ſolùm tempus præciſè neceſſarium ad tranſlationem concederetur: & hoc cedit in commodum campſariorum, qui longè minùs ſoluunt, quàm ſi tot cambia cogerentur facere. cauſa igitur, cur quò tempus longius eſt, eò maius pretium ſtatuant, eſt, quia eò plura cambia uirtute cenſentur feciſſe. Hac ratione uir quidam doctiſſimus illam pretii uariationem excuſabat; mihique probatur: præſertim accedente etiam prima & ſecunda cauſa.

57 *Iuſtum pretium.* Confirmatur, quia iuſtum pretium cenſetur, in quoque foro, quod periti illius negotiationis, bona fide conſideratis omnibus circumſtantiis imponunt, & quo inter ſe contrahendo utuntur nemine contradicente uel conquerente. atqui periti campſores & mercatores, omnibus conſideratis ſic pretia uariant, & ſic inter ſe contrahunt, nemine conquerente: ergo hæc uariatio non eſt cenſenda iniuſta.

Ex his patet, talia cambia non eſſe damnanda; pręſertim cùm omnes paſſim illis utantur: inter quos multi uiri probi & conſcientiæ religioſæ; qui ſi iuberentur abſtinere, ſoli laxiores illis uterentur. quo fieret ut pretia cambiorum iſtorum cum magno Reipublicæ incommodo ualdè incenderentur. neque enim umquam obtineri poterit, ut mercatores non pluris æſtiment conceſſionem longi temporis, quàm breuis.

58 *Si alij contractus miſceantur.* Ex hoc & ſupradictis dubiis facilè intelligi poteſt, quid dicendum ſit de cambio, quando ei miſcetur alia ſpecies contractus, & nominatim de quodam contractu, quem mercatores Antuerpienſes ſæpe cum Rege inierunt, de quo abhinc 18. annos ab eis conſultus fui. Dabāt Regi An-

iuriam ad hunc modum contrahendi non compellitur, nõ obeſt hoc inuoluntarium. multi enim valdè inuoluntariè res ſuas uendunt; quia tamen per iniuriam ad hoc non coguntur, venditio eſt valida. Idem dicendum de alijs contractibus. Pactio autem vſurarum non ideò eſt irrita, quia inuoluntaria; ſed quia mutuatarius non intendit transferre vſuras, niſi quatenus eas iure debet pro vſu pecuniæ vt dictum eſt c.20.dub.18.

66 Dices Secundò, Pretium in hoc cambio ſemper eſt iniuſtum: ergo & ipſe contractus iniquus eſt. Antecedens probatur, quia pecunia, quã campſarius vendit, campſori pluris valet, ob ſumptus, quibus eam comparare debet. ſicut merces maioribus laboribus & ſumptibus comparatæ, plus ualent. v.g. frumentum aduectum ex Sicilia Romam, quàm in agro Romano natum.

Reſp. Quando merces ſecũdùm ſe, habent communem æſtimationẽ, non ideò pluris ualent, quòd maioribus ſumptibus ſint comparatæ; ut dictum eſt ſuprà c.21.dub.4. atqui pecunia illa habet ſuam æſtimationem communem in illo loco, ad quem cambium mittitur, vt patet; alioqui ſequeretur, ſi aliquis comparaſſet 100. vlnas panni, maiori pretio, non poſſe eas emi pretio infimo currente; quod eſt contra communem ſententiam. nec eſt ſimile de frumento: quia Siculum melius eſt Romano. quòd ſi non eſſet melius, poſſem illud emere eodem pretio quo vulgò venditur Romanum.

67 Dices Tertio, Hoc cambium uideri ſiccum, & uerum mutuum: quia litteræ remittuntur inanes: unde eodem loco, ubi pecunia accepta eſt, redditur campſori cum lucro, quod lucrum non uidetur exigi, niſi ratione dilationis.

Reſpondeo, Non eſſe ſiccum; nam litteræ, per quas ſit, uerè mittuntur, & uirtute earum ſit uera ſolutio in loco deſtinato; non enim eſt neceſſe pecuniam reipſa ibi numerari, ſed ſufficit ipſam ibi eſſe, & debita creditaque per chirographa transferri: (qui modus ſolutionis eſt vſitatiſſimus inter mercatores) ita ut ſit aliquis, qui acceptet debitum, & aliquis, qui acceptet creditum; ſiue unus idemque utramque obligationem & functionem ſubeat, ſiue diuerſi. hoc enim non mutat rei iuſtitiam. unde uerum non eſt litteras redire inanes: nam aliæ remittuntur, quibus ſit recambium.

68 *Quid ſentiẽdum in hac quæſt.*

Vt explicem quid de hac ſententia ſentiam, Dico Primò, Si is, qui petit à campſore, non ſit habiturus pecuniã alibi actu uel poteſtate, ſeu in credito, idque campſor norit; contra iuſtitiam peccat, ſi ei ad illum locum cambiat. eſt communis ſententia Doctorum. Silueſtri, Vſura 4.quæſtio.9. Nauarri cap.17.nume.289.& 299. Thom. Boninſignij, capite ſeptimo. Ratio eſt, quia dare ad cambium, vel eſt permutare pecuniam præſentem cum abſente, vel eſt pecuniam abſentem emere, aut transferre: atqui hic non eſt ulla res, quæ poſſit emi uel transferri à campſore, uel permutari cum pecunia præſente: eſt ergo emptio & permutatio ficta; ac proinde lucrum inde proueniens caret iuſto titulo. ſicut ſi quis emeret boues ab aliquo, qui nullos habet, eoſque illi certo pretio locaret, lucrum illud eſſet iniuſtum; quia nulla hic eſt locatio, ſed ſolùm fictio locationis.

Si alibi nõ habet pecuniam reipſa vel fidem.

69 *Si bona fide dedit campſor.*

Aduerte tamen, ſi campſor bona fide ad cambium dederit in certum locum, putans alterum ibidem habere pecuniam, aut habiturum; poteſt, ubi reſciuerit fraudem, illũ cogere ut cõtractum impleat, & ibi ſoluat: quòd ſi alter nolit illic ſoluere, poterit campſor repetere ſortem & pretiũ cambij in loco, ubi dedit; & intereſſe, quod patitur ex eo, quòd loco conſtituto ſolutum non ſit. ratio eſt, quia cũ ipſe bona fide cõtractum ex parte ſua impleuerit, tenetur alter quoque ex parte ſua implere quantum poteſt; uel ſoluere quantum intererat campſoris eum impleri. alioquin contractus ſemper paterent fraudibus; & contrahẽtes poſſent cum magno ſuo incommodo eludi.

70 *Si alibi habet per amicum.*

Dico Secundò, Si is, qui petit, poſſit alibi habere pecuniam per amicum vel alium, qui non ſit in miniſterio vel ſocietate campſoris, non peccabit contra iuſtitiam campſor, ſi nolit ei dare niſi ad cambium in talem locum. fieri tamen poteſt vt peccet contra charitatem proximi. Prior pars patet; quia ex iuſtitia non tenetur ei dare mutuum; ſed poteſt nolle ei dare pecuniam, niſi aliquid emendo iuſto pretio: atqui pecunia illa, quam iſte habere poteſt alibi, eſt pretio æſtimabilis: ergo etſi campſor nolit ei dare pecuniam, niſi emendo talem pecuniam abſentem, non peccabit contra iuſtitiam. ſicuti ſi nolit ei dare pecuniam, niſi emendo domum, vel agrum, vel equum, non facit ei iniuriam.

Altera pars patet; vt ſi proximus ſit pauper, & in aliqua graui neceſſitate conſtitutus: nam contra charitatem eſt, compellere hominem tenuem hic egentem pecunia præſenti, ut alibi, ubi non eget, cum magno ſuo damno eã procuret. ut enim campſarius ei, qui alibi pro ſe reſpondit, ſatisfaciat, cogitur ibi facere recambium, & ſic in loco, ubi accepit, ſoluere pretium cambij & recambij, grauiſſimo ſuo incommodo.

71 Dico Tertiò, Si is, qui petit à campſore, non poſſit habere alium, qui ipſius nomine ſatisfaciat in loco condicto, quàm ipſum campſorem, uel ſocium eius, cui pecunia in loco illo eſt numeranda; probabile eſt, eſſe contra iuſtitiam tunc ad cambium dare. Contraria tamen ſententia non eſt improbabilis, & ſpeculatiuè verior; tamen omnino diſſuadenda, nec facile permittenda. Prior pars probatur, quia ita tenent multi Doctores. videtur enim eſſe mutuum palliatum. intentio enim non videtur eſſe alia, quàm dare pecuniam cum obligatione, vt in eodem loco reſtituatur; cetera videntur agi non ſeriò, ſed tegendi mutui cauſa. Secunda pars probatur rationibus ſuprà allatis, ſuppono autem ſeriò agi, ita vt ſi factor campſoris, qui reſpondet pro campſario, fugeret vel decoqueret, campſor non ſit habiturus directam & nomine ſuo actionem in campſarium. nam hoc ipſo, quo acceptata eſt obligatio reſpondentis, liberatur campſarius; ita vt campſor in illum agere ſaltem ſuo nomine non poſſit: quòd maximè locum habere debet, quando factor campſoris reſpondet. poteſt tamen ei competere actio indirecta, nomine ſui debitoris.

Probabile eſt non eſſe contra Iuſtitiam.

Tertia pars patet; tum quia ſæpè eſt contra charitatem; 72
tum quia inducit præſumptionem Iuris & de Iure, vſurarum. vt patet ex Bulla Pij V. de cambijs. vnde talis in foro externo poſſet plecti tamquam vſurarius.

DVBITATIO VIII.

Vtrùm prouiſiones, quas ſolent campſores & bancarij accipere, iuſtè acceptantur.

NOTANDVM eſt, nomine *prouiſionum* ſignificari mercedem & lucrum, quod campſores & bancarij detrahunt pecuniæ numerandæ, ratione operæ, quam præſtant ſcribendo, numerando pecuniam, ſoluendo pro alio, litteras mittendo, pecuniam depoſitam cuſtodiendo, pro alio ſe obligando, alterius negotia expediendo. Itaque poſſunt hic interuenire varij tituli, de quibus ſeorſim dicendum. 73

Prouiſiones.

Dico Primò, Campſor vel nummularius, qui pecuniam mercatorum, vel aliorum accipit cuſtodiendam, cum obligatione eam reddendi quando, & cui voluerint depoſitores, poteſt accipere iuſtam mercedem pro hac cuſtodia & obligatione, ſi de eo antè ſtipulatus fuerit; vel ſi ex conſuetudine dari ſoleat. ratio eſt, quia tale obſequium in gratiam alterius præſtitum, per ſe eſt pretio æſtimabile. 74

Pro cuſtodia.

Dixi *Si antè ſtipulatus fuerit*, &c. quia alioquin non cenſebitur locaſſe operam ſuam pretio; ſed gratis, vt vſu pecuniæ frueretur: uel accepiſſe eam muto. nam depoſitores ordinariè nihil dare ſolent, cùm bancarij libentiſſimè gratis hoc onus ſuſcipiant, ob commodum, quod illis inde prouenit.

Vbi Aduerte, fieri interdum poſſe, ut bancarij lucrentur; ut ſi nolint pecuniam ſuſpicere cuſtodiendam, niſi certo pretio operam ſuam ad hoc elocando: quod poſſunt facere etiamſi ex uſu pecuniæ interim magnum quæſtum capiant: etſi enim permittatur illis uſus pecuniæ, tamen pretio æſtimabile eſt, quòd obligent ſe ad pecuniæ cuſtodiam, & ad eam reſtituendam, quando alteri placuerit: quòd autem interim quæſtum uſu pecuniæ faciant, induſtriæ fructus eſt, non pecuniæ. unde hoc non impedit, quin pro obſequio, quod præſtant depoſitori, poſſint mercedem paciſci. Interdum fieri poteſt, ut deponentes lucrentur; vt ſi nolint pecuniam ſuam tradere, niſi in ſocietatem 75

Quãdo lucrentur bãcarij, & quãdo depoſitores.

 nego-

negotiationis per tres contractus, de quibus infrà. Hoc modo in Hiſpania & Gallia fortaſſe accipiunt depoſitores 6. vel 7. in 100. à bancarijs, quamuis Nau. c. 17. nu. 293. putet eos committere vſuram, ſi ex pacto tacito vel expreſſo accipiant. Sed hoc intellige, niſi talis, vel ſimilis contractus

76 interuenerit. Interdum fieri poteſt, vt neuter lucretur: vt ſi depoſitores nolint eam tradere titulo depoſiti, ſed mutui vel precarij: tūc enim nihil poterit exigi ratione cuſtodiæ, quia alter cuſtodit rem ſuam, non alterius; cùm ex vi mutui transferatur dominium in mutuatarium. neque ratione obligationis ſoluendi; quia hæc obligatio tali mutuo eſt intrinſecè connexa. Deinde etiamſi non cogitent de mutuo, ſed ſimpliciter apud bancarium deponant, tamen non tenentur ſoluere mercedem; quia cùm magnum bancario beneficium præſtent, quòd apud ipſum potiùs, quàm apud alium pecuniam ſuam deponant; viciſſim intendunt ab ipſo beneficium accipere, (videlicet cuſtodiam ſuæ pecuniæ) ad quod ex gratitudine tenetur. ſi enim indicaret ſe nolle id gratis præſtare; facilè alij inuenirentur, qui id libentiſſime ſuſciperent.

77 Dico Secundò, Campſor poteſt aliquid exigere nomine prouiſionis ſeu mercedis à campſario. Primò, Si periculum ſortis, volente cāpſario, in ſe ſuſcipiat. ſicut enim mutuans vel emens anticipata ſolutione, vel credito vendens, poteſt exigere pignus vel fideiuſſorem, vt ſibi cautum ſit de ſorte: ita etiam cambiens; vt rectè docet Boninſignius c. 7. nu. 23. vnde ſi campſarius non habeat pignus vel fideiuſſorem; vel ſi petat vt ipſe campſor id periculi ſubeat; poterit campſor aliquid pro eo onere bona fide æſtimatum accipere. Secundò, Si fideiubeat pro campſario apud eum, cui debitū traijcitur, id eſt, apud reſpondentem campſarij; præſertim ſi ille non ſit famulus, ſeu factor campſoris. ratio eſt, quia obligat ſe pro campſario ad ſoluendum illi, ſi contigerit campſarium illi non ſoluere: quæ obligatio eſt aliquo pretio æſtimabilis, quamuis exiguo; præſertim quando campſor aliunde eſt ſecurus ſuæ ſortis, eſt tamen alicuius momenti; quia ſi alius fideiuſſiſſet, campſor non poſſet conueniri à reſpondente campſarij; atqui nunc conueniri poteſt, ſi campſarius tempore conſtituto, ſuo reſpondenti non ſoluat.

Quibus caſibus campſor à campſario prouiſiones poſſit accipere.

78 Quòd ſi ille ſit famulus, vel factor campſoris; non poteſt campſor quidquam pro fideiuſſione exigere: tum quia verè non fidejubet; (non enim obligat ſe alteri pro campſario, nec vllum nouum periculum ſubit) tum quia hoc ipſo ſecurus eſt famulus de ſolutione ſibi facienda pro debito traiecto, quo dominus eius ſecurus eſt de ſorte & lucro ſortis; (nam cenſetur vna, eademque perſona) atqui dominus eſt ſecurus, ſi iam anteà pignus vel aliam ſufficientem cautionem acceperit: ergo non poteſt hic eſſe vera fideiuſſio pretio æſtimabilis. Dico, *ſi cautionem ſufficientem acceperit*: quia ſi nullam cautionem accepit nec campſarius eam dare poteſt, aut non cupit, poteſt æſtimare periculum, cui ſuam pecuniam, prior numerando, exponit: non tamen fideiuſſionem, qua apud ſuum famulum videtur fideiubere.

Si famulus vel factor, ſeu geſtor negotiorū.

79 Dico Tertiò, Exigere etiam poteſt prouiſionem is, cui debitum traijcitur, id eſt, reſpondens campſarij, vel campſoris, qui pecuniam in loco diſſito numerare debet: huic tamen ſatisfacere debet is, cuius nomine pecunia numeratur; (iſti enim ille operam ſuam locatam habet, & obſequium præſtat) non autem ille, cui numeratur. vnde iniqua eſt conſuetudo quorumdam, qui cùm debeant v. g. 1000. aureos, mittunt chirographum ad ſuum reſpondentem, vel ad bancarium, quo iubent ſolui tātùm 1000. cùm ſciant ipſum nomine prouiſionum detracturum 5. vel 6. de tota illa ſumma: debent enim curare vt integra ſolutio fiat, vnde tenentur illud ſupplere, quod ille detraxit; quamuis ille detrahendo, iniuriam non fecerit.

Qui pecuniam nomine alterius numerant.

80 Dico Quartò, Campſor & reſpondens, nihil poſſunt exigere à campſario, ratione laboris numerandæ pecuniæ, vel ſcribendi litteras & mittendi ad ſuos reſpondentes. ratio eſt, quia ex natura contractus hunc illi laborem debent. ſicut emptor numerans pecuniam venditori, vel ſcribens ad amicum ut ei ſoluat, non poteſt aliquid pro eo labore à venditore petere. ſimiliter nec amicus pecuniam ipſi numerans, quamuis huic merces debeatur ab eo, cuius nomine illam numerat.

DVBITATIO IX.

Vtrùm poſſit fieri pactum de eo, quod intereſt campſoris, vel de recambio, ſi campſarius fuerit in mora.

RESPONDEO & dico Primò, Iuſtè poſſe fieri pactū de intereſſe, ſicut in alijs contractibus: vt ſi campſor ob hanc moram debuerit accipere pecuniam ſub vſura, aut lucris per eam ſperatis exciderit. Poteſt autem à principio dupliciter paciſci. Primò, De incerto, vt campſarius cogatur omne damnum emergens & lucrum ceſſans, quod poſteà ratione dilationis obueniſſe fuerit deprehenſum, ſarcire. Secundò, De certo aliquo; vt ſi exigat certum quid pro periculo, cui ſe exponit, concedendo dilationem vltrà terminum ordinarium: ſed hoc ſecundum non eſt licitum, ubi Bulla Pij V. de cambijs ſeruatur. alias verò per ſe non eſt illicitum, cum ea moderatione, qua dictum eſt 2. 20. dubit. 13. poſſe id in mutuo permitti. hæc enim conceſſio dilationis, eſt tacitum mutuum. 81

Pactum de intereſſe.

Dico Secundò, Campſor non poteſt paciſci cum campſario, vt ſi elapſo termino non ſoluerit, teneatur eamdē ſummam accipere ad recambium: niſi certò conſtet tantum lucri illum ex illa mora amiſſurum, quantum ex recambio perciperet. ratio eſt, quia non poteſt plus exigere ratione moræ, quàm æſtimationem lucri ceſſantis & periculi ſortis. itaque cùm detrimenta recambiorum ſæpè ſint maiora, non poteſt illum ad hæc obligare. 82

De recambio.

ſi tamen campſor moraliter certus eſſet, ſe eamdem pecuniam, ſi termino conſtituto ſoluta fuerit, ſtatim ad cambium æquè vel magis lucroſum dare poſſe; poſſet ſtipulari vt campſarius teneatur tamdiu pecuniam illam per cambia & recambia ad ſingulos terminos accipere, donec tandem ſoluerit ſortem: quia hoc nihil eſt aliud quàm illum obligare ad intereſſe lucri ceſſantis. 83

Petes, Vtrùm tunc ipſe campſor & eius reſpondens poſſint conſuetas prouiſiones exigere? Videntur enim non poſſe: tum quia campſarius non petit illas ſcriptitationes & gyrationes vltrò citroque; ſed illæ fiunt gratia campſoris, vt videatur ſemper verum cambium factitare; tum quia non fit noua pecuniæ numeratio. 84

Prouiſiones.

Reſpondeo, Poſſe in rigore exigere; (quamuis id ſit ſatis inhumanum, ac proinde apud honeſtos non vſitatum) idq; titulo lucri ceſſantis. nam ponimus campſorem, eiuſque reſpondentem percepturos eas ab alijs, ſi campſarius condicto tempore ſoluiſſet. Adde has ſcriptiones non poſſe omitti; quia alioqui campſor cēſeretur vſurarius apud ſuos: inter quos vſu receptum eſt vt niſi litterarū miſſio appareat, cenſeatur cambium ad eumdem locum, & condemnetur tamquam vſurarium. vnde etiam ratione indemnitatis, neceſſaria eſt litterarum miſſio.

Petes, Vtrùm id, quod campſoribus debetur ratione prouiſionum & intereſſe, poſſit ab ipſis continenter adijci ſorti, vt cambium augeant?

Reſp. Id fieri non poſſe, niſi moraliter certi ſint ſe illud potuiſſe alijs ſtatim ad cambium dare, & per illud lucrari; tunc enim ratione lucri ceſſantis poſſunt illud ſorti vnire ad cambij augmentum. 85

An ſorti poſſit adijci.

DVBITATIO X.

Vtrùm campſor, quando poſt multa cambia & recambia, debitor ei ſoluit partem aliquam, teneatur illam acceptare in ſortem, antequam ſit ſatisfactum detrimentis cambij.

NOTANDVM eſt, eſſe conſuetudinem campſorum, vt non acceptent ſolutionem ſortis, niſi ſimul ſoluantur cambiorum detrimenta, ſeu lucra & intereſſe. Quidam putant id eſſe iniquum. Primò, Quia quando quis eſt debitor ex pluribus cauſis idem creditori, in poteſtate debitoris eſt, ſoluere priùs vtri debito maluerit; quia debitor poteſt legem dicere rei ſuæ, nempe vt ſit pro debito, quod ipſi placuerit; vt habetur L. 1. ff. de ſolutionib. Secundò, Quando quis eſt debitor ex pluribus cauſis, ſi aliquid 86

Conſuetudo campſorum.

quid ſoluat, id cenſetur ſolutum pro debito, quod magis grauat: niſi debitor contrarium exprimat; ut habetur L. 3. 4. & 5. ꝟ. eod. tit. atqui magis grauat debitum ſortis quàm vſurarum, ſeu detrimentorum, quando hæc non ſunt vnita ſorti: ergo prima ſolutio cenſetur facta pro ſorte.

87 Reſpondeo tamen, verius eſſe, illam conſuetudinem non eſſe iniquam; ſed Iuri conſentaneam. probatur, quia quãdo ex debito aliquo principali, tamquam ex radice, naſcũtur alia debita tamquam fructus; tunc ſi fiat ſolutio, primò cenſetur fieri pro fructibus illis dependentibus: deinde ſi quid ſuperſit, computatur in ſortem; vt expreſsè habetur L. 1. C. de ſolutionibus, & L. Si vſuras. 21. C. de vſuris. idque conſeutaneum eſt praxi in ſimilibus debitis: ut in debito cenſuum, & in debito ex contractu ſocietatis. leges autem illæ in contrarium citatæ, loquuntur de debitis ex diuerſis cauſis. hæc autem non naſcuntur ex diuerſis; ſed ex vna, eademque radice: nam alterum ex altero, tamquã fructus à re fructiſera, pendet. Idem dicendum, quando aliquid debetur ratione intereſſe prouenientis ex mutuo; hoc enim Iura paſſim vocant vſuras, quas volunt intelligi ſolutas ante ſortem; vt patet d. L. Si vſuras, ſuprà.

Non eſt iniqua.

DVBITATIO XI.

De conditionibus, quas requirit Pius V in ſua Bulla de Cambijs, & an omnes obligent.

88 HANC Bullam refert Nauarrus c. 17. nu. 300.
Reſpondeo Primò, Damnat pontifex tãquam vſuraria omnia cambia ſicca; qualia ſunt ea, in quibus ex intentione contrahentium fit ſolutio in eodem loco, eò quòd alter alibi pecuniam non habeat.

Cambia ſicca damnantur.

Secundò, Iubet ſeruari quaſdam conditiones in cambio reali.

Cõditiones requiſitæ à Pio V.

Prima eſt, Ne campſor ratione dilationis, vltra terminum præſtitutum conceſſæ, paciſcatur de aliquo lucro; id enim eſſe vſurarium.

Secunda eſt, Ne ab initio vel poſteà, paciſcatur de certo intereſſe, etiam in euentu, quo non fieret ſolutio debito tempore.

89 Vbi Notandum Primò, Solùm prohiberi pactum de certo intereſſe futuro ratione lucri ceſſantis, vel damni emergentis. vnde non prohibetur pactum de intereſſe incerto, quod poſteà ex mora campſarij deprehenſum fuerit. Itẽ non prohibentur ne pœna moderata adijciatur, ſi ex negligentia tempore conuento non fuerit facta ſolutio.

Notandum Secundò, Nauarrum exiſtimare hanc prohibitionem fundari in præſumptione fraudis vſurariæ: 90
itaque in foro conſcientiæ, ubi ceſſant præſumptiones, valere pactum de certo intereſſe, ſi moraliter conſtet illud iuſtum eſſe; idque etiam in locis, vbi hæc Bulla recepta fuit. Ita docet ca. 17. enchiridij num. 301. verſiculo Nota quartò. quæ ſententia videtur vera. præſertim cùm Pontifex non irritet tale pactum; mens tamen ipſius eſt, abſolutè tale pactum vetare. vnde erit illicitum, vbi Bulla eſt recepta, quamuis non irritum.

Pactum de certo intereſſe, non eſt irritum.

Tertia Conditio, Ne realia cambia aliter quã ad proximas nundinas fiant; vel ſi nundinæ non agantur, proximis 91
terminis, iuxta receptum locorum vſum. Vbi Nota Primò, Non licere ad ſecundas nundinas dare cum maiori lucro quam ad proximas; cum pari tamen licere. Nota Secundò, Si quis ratione veri intereſſe plus exigeret quando ad ſecundas nundinas concedit, vel terminum ordinarium profert, peccaret contra hanc Bullam, vbi eſt ea recepta, & puniretur in foro exteriori tamquam uſurarius; non tamen teneretur ad reſtitutionem ante ſententiam Iudicis. ratio eſt, quia in re, nulla eſt facta inæqualitas.

Ad proximas nundinas.

Quarta eſt, Vt in terminis ſolutionum conſtituendis, habeatur ratio longinquitatis & vicinitatis locorum, in quibus ſolutio deſtinatur; ne dum longiores præfiguntur, quàm loca deſtinata ſolutioni deſiderant, fœnerandi detur occaſio. 92

Termini ſolutionũ.

Vbi notandum eſt, non improbari hic terminos ſolutionum in nundinis, qui ſæpè triplo vel ſextuplo ſunt longiores, quàm locorum intercapedo poſtulet, quia non poſſunt illis locis commodè alij termini conſtitui: ſed de terminis extra nundinas. videtur autem tacitè improbari conſuetudo illa, qua campſores eò amplius lucrantur, quò longius eſt tempus ante nundinas. Verùm probabile eſt eam non improbari, quando illa variatio fit communi mercatorum iudicio; idque ob cauſas, quæ communiter ipſis videantur æquæ, vt ſuprà dictum eſt. Quòd ad obligationem eius attinet, puto paucis locis, & fortè nuſquam (ſaltem quoad omnes eius conditiones) eſſe receptam.

CAPVT VIGESIMVMQVARTVM.

De Locatione & Conductione, Emphyteuſi & Feudo.

Conſtat Dbitationibus 11.

HI contractus ſunt inter ſe valdè ſimiles; nam in his vtilitas & fructus rei transferuntur in alterum pro aliqua pẽſione vel obſequio, retẽto dominio, ſaltẽ directo. quare de his breuiter, vno eodemque capite tractabimus.

DVBITATIO I.

Quid locatio, conductio, emphyteuſis, feudum, & liuellus.

1 RESPONDEO, *Locatio* eſt contractus, quo perſona, vel res aliqua, ad vſum, uel fructum pretio conceditur. Dico *perſona*, quia poteſt quis ſeipſum, & ſeruum ſuum locare alteri. Dico, *Res*, in genere, ſiue mobilis ſit, ſiue immobilis. *Ad vſum vel fructum*: quædã enim locantur ſolùm ad vſum, vt ſeruus, equus, domus & ſimilia, quorum fructus non eſt alius quàm uſus ipſorum. quædam ad fructum. ut agri & paſcua. Item Iura, ut reditus, uectigalia. *Pretio*, id eſt, pro pecunia, ſicut enim emptio requirit pecuniam, ita etiam locatio. alioquin ſi fiat pro alia re, uel obſequio; erit contractus innominatus, do ut des, do ut facias, &c. vide Siluestrum v. Locatio num. 1.

Locatio.

Conductio eſt contractus, quo perſona uel res ad uſum uel fructum comparatur pretio. ſicut enim vnus, idemque contractus ex parte unius vocatur emptio, ex parte alterius uenditio: ita etiam unus, idemque contractus, ex parte unius eſt locatio, quæ ſimilis uenditioni; ex parte alterius conductio, quæ eſt ſimilis emptioni: nam emit operas uel fructus rei aut perſonæ. 2

Conductio.

Emphyteuſis, idem eſt propriè quod ἐμφυτεία, id eſt, implantatio, inſitio. unde dicitur ager dari εἰς ἐμφύτευσιν, quando datur ut conſeratur arboribus, uel ſegetibus. Hinc accommodatum eſt hoc nomen ad ſignificandum contractum, quo res datur ad emphyteuſim: quo ſignificatu nunc de emphyteuſi loquimur. *Emphyteuſis* igitur ſic accepta (non rectè quidam vocãt emphyteuſim) eſt conceſſio rei immobilis cum translatione dominij utilis, retento directo, ſub onere certæ penſionis proprietario ſoluendæ; idque uel in perpetuũ, uel ad unius uel plurium uitam, uel ad certum tempus, quod decennio non ſit minus. *Emphyteuta* 3

Emphyteuſis.

Digitized by Google

tenta autem dicitur, qui dominium vtile rei immobilis ſic accipit.

4 Differt à contractu locationis. Primò, Quòd emphyteuſis ſolùm conſtitui poſſit in re immobili, quæ cultura poteſt effici melior. Secundò, Quòd per eam transferatur dominium vtile, manente ſolo dominio directo apud priorem dominum. Tertiò, Quòd non fiat ad breuius tempus, quam decennij: quorum nullum cernitur in locatione ſtrictè accepta: ſi enim res immobilis locetur alicui ad decennium aut vlteriùs, vel ad vitam conductoris, quæ cenſeatur decennio futura prolixior; transfertur iure communi vtile dominium & ius in re in conductorem; ita vt ei competat actio in rem contra quemuis, vt communiter docent Iuriſperiti, teſte Couarruuia li. 2. uariar. cap. 16. & colligitur ex L. 1. ff. de ſuperficiebus. Quare tunc non tam eſt locatio quam contractus emphyteuticus; nam omnes definitionis partes illi conueniunt. ſecùs eſt, ſi locetur breuiori tempore quã decẽnio; aut ſi ſit res mobilis, uel Ius aliquod incorporale; hæc enim in emphyteuſim uõ dantur.

Differt à locatione.

Res immobilis locata ad decennium.

5 *Feudum* dictum eſt à fide ſeu fidelitate, ut communiter docent Doctores, & accipitur tum pro re, quæ datur in feudum, id eſt, pro fundo beneficiario; tum pro contractu feudali. Pro cõtractu ſic definitur, *Feudum* eſt conceſſio rei immobilis uel æquipollentis, cum translatione utilis dominij, proprietate retenta, ſub onere fidelitatis & obſequij perſonalis exhibendi. uide Iulium Clarum, de feudo q. 4. & 5. Differt ab emphyteuſi potiſſimùm, quòd in puro feudo non ſoluatur penſio, ut in emphyteuſi; ſed ſolùm obſequium perſonale. Interdum tamen etiam in feudo aliquid ſoluitur in recognitionem dominij directi; ſed ea ex parte declinat ad conditionem emphyteuſis. In ceteris hi contractus ſunt valdè ſimiles, adeò ut ſæpè nomina confundantur.

Feudum.

6 Notandum eſt, emphyteuſim uulgò uocari *liuellum* vel *libellum* & *contractum libellaticum*, vt notat Clarus, de emphyteuſi quæſt. 1. & alij. idem nomen tribuitur etiam feudo. unde communiter id, quod datur in emphyteuſim uel feudum, dicitur dari ad liuellum. propriè tamen *contractus libellaticus* dicitur, quando emphyteuta uel feudatarius, rem eam, quàm in feudum uel emphyteuſim accepit, ſimili contractu tradit tertio, ut ſit ueluti ſubfeudum, & ſubemphyteuſis, ut docet Antonius Neguſantius, de pign. parte 2. membro 2. num. 51.

Libellus.

DVBITATIO II.

Vtrùm ſi conductor impediatur ab vſu vel cultura rei, abſque ſua culpa, teneatur ſoluere penſionem.

Verbi gratia, conduxit aliquis domum, & uiciniam inuadit peſtis; uel incipiunt ibi graſſari milites, qui omnia uaſtant, uel eſt infeſta ſpiritibus; conduxit famulum, qui incidit in morbum.

7 RESPONDEO & dico Primò, Si ſuperueniat aliquod impedimentum ex parte rei cõductæ abſque culpa conductoris, ob quod meritò rem deſerat, uel ea non utatur, aut non colat, non tenetur ad penſionem pro illo tempore; ita Nauarrus cap. 17. num. 187. & Couarruuias lib. 3. uariar. cap. 13 num. 8. de famulo ægrotante. & practic. qq. quæſt. 30. num. 3 de peſte & quauis cauſa iuſta. & colligitur ex. L. Habitatores. 27. ff. Locati. ubi dicitur, *Si cauſa iuſta fuiſſet, cur periculum timeret, quamuis periculum verè non fuiſſet, tamen non debere mercedem.* ratio eſt, quia conductor non cenſetur promittere penſionẽ, niſi quatenus re illa poterit uti aut frui. atqui quando aliquid tale rei ſuperuenit, ut iuſto timore impediatur, non cenſetur poſſe uti uel frui: ergo, &c. Puto tamen non eſſe uſu receptum, ut ſi quis propter peſtem domum deſerat, aliquid de penſione ei debeat remitti. Itaque ſeruanda eſt in his conſuetudo & Ius cuiuſque loci.

Si impedimentum proueniat ex parte rei conducta.

8 Dico Secundò, Si illud impedimentum proueniat culpa conductoris, uel etiam ſine culpa ab illo originem trahat, (ut ſi ſui commodi cauſa uel damni uitandi cogatur aliò proficiſci) non poteſt quidquam de penſione detrahere, niſi quatenus cum domino rei conductæ conuenerit. Ita Nauarrus cap. 17. num. 197. de eo, qui conducto operario non eſt uſus eius opera, ob impedimentum ex perſona ſua obueniens. hic enim conductor tenetur ei de integra mercede, perinde ac ſi operam præſtitiſſet; & num. 198. de eo, qui alia re conducta, ob ſimile impedimentum, non eſt vſus. colligitur ex L. Qui operas 38. & L. Si vno. 16. ff. Locati.

Si culpa conductoris.

Petes, An conductor teneatur ad integram penſionem vel mercedem, ſi æquè benè res alteri locanda non fuiſſet? Silueſter v. Locatio, quæſt. 12. ſentit non teneri; quia contra æquitatem videtur, vt cogaris operario, cuius opera non potes vti, ſoluere mercedem; qui ſi à te conductus nõ fuiſſet, æquè nihil lucraturus erat, aut integram penſionem domus, qua vti non potes, ſoluere, ſi alteri ea locanda non erat. 9

Quid ſi res alteri non erat locanda.

Reſpondeo In eo caſu non eſſe ſummo Iure agendum; ſed rem ex æquitate tranſigendam: ita ut non tota merces ſoluatur; ſed tamen aliquid arbitrio prudentis, prout conditio rei poſtulauerit: quia conductor poteſtatem facit locatori, ut rem uel operam ſuam alteri elocet; quod eſt pretio æſtimabile. ſi tamen conductio illa cauſa eſt, cur alteri, qui integram mercedem ſoluiſſet, locata non ſit, aut cur reliquo tempore, quod ſupereſt, locari non poſſit, tunc meritò integra merces ſoluenda eſt; quia conductor eſt cauſa lucri ceſſantis. 10

Aduerte tamen, quando conductor, re, vel opera conducta non eſt uſus, ſi ea res uel opera alteri pro mercede aliqua elocata fuerit, tantumdem de pretio prioris conductionis detrahendum. v.g. conduxeram operam tuam in 10. dies, poſteà impeditus, non ſum ea uſus per 5. dies; ſi illis quinque diebus eã alteri locaſti eo pretio, quo à me conducta fuerat; non teneor tibi ſoluere pro illis quinque diebus: ſi minoris locaſti, non teneor niſi de incremento. ratio eſt, quia opera illa, ratione conductionis mihi erat debita; unde ſi illam alteri pretio eloces, mihi debetur pretium. ſicut ſi rem eam, quam à te emi, & nondum ſolui, alteri uendas, mihi debetur pretium, poſito quòd priorem emptionem uelis eſſe ratam. 11

Si opera alteri elocata.

DVBITATIO III.

Vtrùm locator rei fructiferæ teneatur remittere de penſione conuenta, ſi ſterilitas, vel calamitas, abſque culpa conductoris obuenerit.

RESPONDEO, & dico Primò, Si pacti ſint à principio, vt conductor quouis euentu teneatur ad integram penſionem, non tenetur locator quidquam remittere. poſſe autem hoc in pactum deduci, patet; tum quia poteſt conductor renuntiare omnibus caſibus fortuitis & diſpoſitioni fauorabili legis vel conſuetudinis, quæ in euentibus fortuitis concedunt remiſſionem; vt docet Gomezius tom. 2. cap. 3. num. 19. tum etiam quia tale pactum eſt conſentaneum naturæ contractus locati, & conducti. eſt enim hic contractus valdè affinis emptioni & venditioni, ut habetur L. 2. ff. Locati. locator enim agri uidetur vendere colono fructus, quos ipſe ſuo cultu & diligentia poterit percipere; & locator domus, vſum domus. vnde ſicut rei emptæ periculum eſt emptoris, ita etiam ex natura huius contractus, periculum fructuum eſt conductoris, qui eſt ueluti emptor illorum. Nec obſtat, quòd fructus ſucceſſiuè naſcantur; (vt obijcit Gomezius) quia etiã id, quod ſucceſſiuè fit, ſimul vendi poteſt; qua uenditione facta, totum periculum eſt emptoris. unde niſi Ius uel conſuetudo habeat ut fiat remiſſio, non eſt neceſſariò facienda. hoc tamen caſu penſio deberet eſſe minor, quàm ubi conceditur remiſſio, idque quanti æſtimabitur illud onus, ſeu illa renuntiatio caſus fortuiti. 12 13

Si pacti ſint in caſum fortuitum.

Dico Secundò, Non tenetur etiam quidquam remittere, quando eſt partiarius, ſeu quando penſio conſiſtit in parte aliquota fructuum, v.g. in dimidia uel tertia; Nauarr. cap. 7. num. 190. ratio eſt, quia partiarius colonus quaſi ſocietatis iure, & damnum, & lucrum cum domino fundi partitur, ut habetur L. Si merces. 25. ff. Locati. 14

Partiarius colonus.

Dico Tertiò. Si ſterilitas uel calamitas anni ſit tanta, ut conductor nihil ex re conducta percipiat, tota penſio re- 15

Si nihil percipiatur.

mittenda

mittenda eſt, niſi aliter ſit conuentum. eſt communis DD. L. Ex conducto. 15. ff. Locati, ut ſi eluuione, uel hoſtium incurſione, uel grandine, uel brucho uaſtentur ſegetes; ſi molendini elocati aditus intercipiantur, ita ut nemo amplius illud accedat molendi cauſa.

16 *Si parùm.* Dico Quartò, Si non ſit tanta ut nihil percipiatur, tamen re uera ſit magna, facienda eſt remiſſio penſionis pro rata. habetur expreſſè cap. Propter ſterilitatem. 3. de locato & conducto, ubi Greg. IX. ait. *Propter ſterilitatem afficientem magno incommodo conductores, vitio rei, ſine culpa coloni, ſeu caſu fortuito contingentem, colonis Eccleſiæ tua pro rata, penſionis remiſſio eſt facienda: niſi cum vbertate cadentis vel ſubſequentis anni valeat ſterilitas compenſari.* & colligitur ex L. Si merces. §. Vis maior. ff. locati: eſtque communis ſententia Doctorum teſte Gomezio nu. 18. Hoc autem ex quadam æquitate conſtitutum eſt, ne ſolus conductor ſit ſemper in periculo damnorum, locatore ſecuro. natura tamen huius contractus id non poſtulat, (etiamſi contrarium ſentire videatur Gomezius) vt ſuprà dictum eſt.

Quæ magna ſterilitas. Sed difficultas eſt, quando cenſeatur *ſterilitas magna*, ob quam ſit facienda remiſſio pro rata. Gomezius ſuprà num. 18. & Couarruuias pract. quæſtio. cap. 30. recenſent multas opiniones Doctorum, quarum tres ſunt maximè

17 probabiles. Prima eſt, *Magnam ſterilitatem*, vulgi iudicio definiendam. Secunda eſt, Eam cenſeri magnam, quando res conducta non dat dimidiam partem fructuum, quos dare conſueuit. Tertia, Quando detracto ſemine & expenſarum æſtimatione, non ſupereſt quod ſufficiat ſaltem dimidiæ penſionis ſolutioni. ſi autem id, quod ſupereſt, ſufficiat dimidiæ penſioni, tunc nulla remiſſio eſt facienda; quia non cenſetur ſterilitas magna, ſed modica, ſicut ſi quis ſit deceptus, non tamen vltra dimidium iuſti pretij, non cenſetur læſio enormis. Hanc tertiam amplectuntur plerique Doctores, & iuxta illam facienda eſt remiſſio reliquæ partis, quæ ſemper maior eſt, quàm dimidia penſio.

18 *Si fructus collecti pereant.* Notandum eſt, ea, quæ dicta ſunt de ſterilitate; etiam intelligenda eſſe, quando fructus iam collecti, poſiti in ſeudo, vel in area, pereunt caſu fortuito, antequam commodè potuerint in domum recondi; tunc enim perinde facienda eſt remiſſio, ac ſi ſterilitas fuiſſet, vt patet, d. L. Ex conducto. 15. §. 1. ff. Locati. vide Gomezium ſuprà. Idem puto dicendum, ſi conditis in horreo, fulmen, vel hoſtis ex improuiſo ſuperueniens calamitatem inferat; nam eadem videtur ratio.

19 *Si fertilitas compenſet.* Dico Quintò, Si præcedentium annorum fertilitas compenſet præſentem ſterilitatem, non tenetur quidquam remittere: quòd ſi præcedentes anni eam non compenſent, tamen ſequentes id præſtent, tunc id, quod remiſit annis præcedentibus, poteſt inde repetere. eſt communis DD. & habetur d. L. Ex conducto. ff. Locati. & c. Propter ſterilitatem, ſuprà. Ratio eſt, quia æquitas id poſtulare videtur; ſi enim ob ſterilitatem ſit remiſſio, par eſt vt ob fertilitatem id compenſetur.

Petes Primò, Quanta debet eſſe *fertilitas*, ut per eam cenſeatur compenſari ſterilitas?

20 *Quæ cenſeatur talis fertilitas.* Reſp. Si anni præcedentes & ſequentes ſimul collati, tantum attulerint colono commodi ſupra conſuetum modum, quantum annus ſterilitatis damni: ita ut omnibus inter ſe collatis, non cenſeatur eſſe in damno. Ita Gomezius ſuprà.

Petes Secundò, Vtrùm ſi aliquo anno ſit extraordinaria ubertas, locator poſſit penſionem augere.

21 *Si vbertas extraordinaria.* Reſp. Poſſe, ſi ea proueniat ex caſu fortuito, non autem dumtaxat ex coloni induſtria. Ita Gomezius ſuprà ex cõmuni ſenentia DD. qui id colligunt ex L. Si merces. 25. §. Vis maior. ff. Locati, & ſimilibus iuribus, à paritate rationis. unde infert Bartolus in d. §. Vis maior. nu. 8. *Si quis conduxit molendinum & alia vicina impetu aquarum ſint deſtructa. debere augeri penſionem.* ratio eſt quia ſi penſioni aliquid eſt detrahendum ob ſterilitatem, etiam poſtulat æquitas, ut ob inſolitam ubertatem aliquid ei addatur; ut ſicut locator ſentit onus ex ſterilitate, ita etiam commodũ

22 ex ubertate reportet. Sed hoc intelligendum eſt, quando ratione illius ubertatis, non multùm minuitur pretium; ita ut longè maiorem pecuniam tunc poſſit conſlare quàm ordinariè ſolet. ſi enim ratione abundantiæ pretium ita decreuit, ut magna illa fructuum copia, non multò pluris ualeat, quàm conſueta meſſis, par non eſt penſionem augeri. nec obſtat quod dicto §. Vis maior dicitur, *Immodicum lucrum colono non auferri*, quia id intelligendum de lucro ratione induſtriæ coloni, uel clementiæ cæli obueniente. Bartolus & alij antiqui Doctores pro *immodicum* paſſim legunt *modicum*.

Quæ diximus ſeruanda ſunt ſecundùm Ius commune Cæſareum, & niſi aliud deductum ſit in pactum, ſecùs ſi alicubi hiſce de rebus ſint propriæ leges, uel conſuetudines.

DVBITATIO IV.

Quodnam cenſeatur iuſtum ſtipendium operarij, famuli, & eius, qui aliquod officium habet.

RESPONDEO, Illud *ſtipendium* cenſeri iuſtum, quod paſſim eo loco huiuſmodi operarijs, officialib. & famulis, tali miniſterio occupatis dari ſolet; ita ut non ſit minus infimo, nec maius ſummo, quod dari conſueuit. ſicut enim pretium rerum uenalium, quod non eſt aliqua lege taxatum, non conſiſtit in indiuiſibili, ſed habet latitudinem ſummi, medij & infimi; ita etiam pretium operarũ, & obſequiorum. unde ſi locator ſuæ operæ mercedem exigat maiorem quàm ſit ſumma, uel ſi conductor det minorem, quàm ſit infima dari conſueta; facit iniuriam & tenetur ad reſtitutionem, reducendo mercedem ad proximos limites pretij iuſti. locator enim detrahet quod accepit ſupra ſummum: & conductor addet quod deeſt uſque ad infimum. ſicut is, qui uendidit aliquid ſupra iuſtum, tenetur ſolùm reſtituere quod accepit ſupra ſummum pretium iuſtum: &, qui emit aliquid infra iuſtum, tenetur ſolùm reſtituere quod deeſt uſque ad pretium infimum iuſtum. ſufficit enim ad iuſtitiam ut contractus iniuſtus reducatur ad proximos iuſtitiæ limites; qui ſunt pretium ſummum & infimum: ſummum eſt proximus limes reſpectu eius, qui ſupra iuſtum accepit: infimum, reſpectu eius, qui infra iuſtum dedit. 23 *Stipendi iuſtum.*

Hinc ſequitur Primò, Quando famulo, uel operario, uel cuiuis alteri officiali non omnino conſtat, ſtipendium, ſeu penſionem, quæ ipſi conſtituta eſt, eſſe infra infimum iuſtæ mercedis gradum, non poſſe uti compenſatione, ſubtrahendo de rebus domini; quia in dubio utrùm aliquid ſit iuſtitiæ lege debitum, non habet locum compenſatio; ut dictum eſt cap. 12. dubit. 10. non eſſe autem infra infimum ex eo conſtare poteſt, ſi multi alij non deerunt, qui libenter tale munus, officium, uel obſequium pro tali ſtipendio ſint præſtituri; hoc enim manifeſtum eſt ſignum, talem mercedem ſpectatis omnibus circumſtantijs non eſſe indignam tali functione: etſi enim functio aliqua multos labores coniunctos habeat; tamen ſi honores uel emolumenta alia ei coniuncta ſint, ſtipendium poterit eſſe paruum; nam honor & commoda coniuncta, ſunt ueluti par ſtipendij. 24 *Si dubium ſit.*

Sequitur Secundò, Etiam ſi nulla facta ſit conuentio de certo ſtipẽdio, & res tota relicta ſit arbitrio domini; nihilominùs dominum teneri ſaltem ad infimum mercedis iuſtæ. non enim famulus mercedem ita relinquit in arbitrio domini, ut ei totum obſequium, uel partem intendat præſtare gratis, ſi ille nihil uelit dare; ſed mens eius eſt, ut ſoluat quod æquum & iuſtum ei uiſum fuerit. *Si mercedis modus relictus arbitrio domini.*

Aduerte tamen, in duobus caſibus non eſſe neceſſarium ut ſtipendium attingat infimum iuſtæ mercedis modum. Primò; Si conductor non egeat opera alterius, ſed ſolùm ex miſericordia, ad preces ipſius, ipſum conducit; tunc enim ſatis eſt ei dare alimenta. ſi tamen opera eius multò maiorem utilitatem conductori adferret; ita ut illa longè amplius illi ualeret, quàm alimenta, teneretur illam compenſare, ſaltem infimo iuſtæ mercedis modo. ratio eſt, quia ille non intendit operam ſuam donare, ſed uendere. quare cùm notabiliter pluris ualeat conductori, quàm alimenta, aliquid amplius pro ea dare debet. Secundò, Si famulus ſpõte non petat iuſtũ ſtipendium, ut hac ratione alliciat animum domini ad procurãdum beneficium uel officium: tunc enim cenſetur obſequium ſuum, qua parte pluris ualet, donare: ſicut qui munera dant alicui ad alliciendum animum ipſius ad beneuolentiam, ut ex beneuolentia & grati- 25 *Excipiunt duo caſus.* 26

monia. gratitudine cõcedat quod ab ipſo ſunt petituri. Si tamẽ tacitè intenderet dominum ſuum hoc pacto obligare ad procurandum beneficium eccleſiaſticum, eſſet ſimonia; & dominus hanc mentem aduertens, cùm non poſſit talem obligationem ſuſcipere, teneretur ei iuſtam obſequij mercedem rependere. non enim ille intendit obſequiũ ſuum donare gratis, ſed cum eo onere, quod dominus non poteſt admittere. Itaque ſi illius obſequio uelit uti, tenetur illud alia ratione iuſtè compenſare, ſoluendo illi quantum meretur. Si uerò intenderet illum obligare ad procurandum officium ſæculare, tunc dominus id aduertens, uel tenetur obligationem illam in ſe ſuſcipere, & quantum in ſe eſt facere ut id conſequatur; (modò tamen ſit idoneus) uel ſi hoc nollet, teneretur ei iuſtam mercedem conſtituere. Si dominus fecerit quantum in ſe eſt ut illi officium procuraret, uidetur ad nihil amplius teneri, quamuis non ſit conſecutus: quia famulus non uidetur ad aliud uoluiſſe obligare, niſi id expreſſerit, & quamuis opera illa, quam impendit in ſolicitando, non tanti ualeat quanti obſequium, quod famulus præſtitit, tamen id non refert; nam famulus ſponte & omnino liberè obſequium ſuum pro tali ſolicitatione obtulit contractu innominato, faciam ut facias: unde qua parte obſequium eius pluris ualet, cenſetur liberaliter donatum. ſecùs eſſet, ſi à domino ad hoc compelleretur.

DVBITATIO V.

Vtrùm is, qui pluribus operam ſuam in ſolidum locat, poſſit plura integra ſtipendia accipere.

17 VERBI gratia, Titius locauit operam ſuam Sempronio ad reducendum eius equum Louanio Pariſios 4. aureis, utrùm poſſit Caio eamdem locare pari pretio, ut illius equum reducat.

Videtur non poſſe. Primò, Quia ſi una eademque res uendatur duobus, non poteſt illius rei integrum pretium exigi a ſingulis: atqui locatio operarum eſt inſtar uenditionis: nam opera uendi cenſetur ergo ſi duobus elocata fuerit, non poteſt a ſingulis integrum pretium exigi.

Secundò, In omni contractu iuſto debet ſeruari æqualitas: atqui hic non uidetur ſeruari; opera enim non ualet niſi 4. aureis, & tamen accipit 8. ergo contractus ille eſt iniuſtus.

Tertiò, Quia alioquin qui pactus eſſet cum Titio tot aureis obire pro illo peregrinationem ſacram Lauretum, poſſet paciſci cum Caio pari pretio: ſimiliter cum tertio & quarto & ita 200. uel 300. aureos acciperet pro labore illius peregrinationis, cùm ſolùm ualeat 10. aureis.

Quartò, Commiſſarius cauſarum, cui pro unius cauſæ expeditione, dum foras proficiſcitur, permiſſum eſt, in ſingulos dies accipere duos aureos ab eo, cuius negotia gerit, poterit accipere quatuor aureos ſi agat negotia duorum, ſex ſi trium: quod tamen uidetur abſurdum. Sic enim fieret ſtatim ualde diues exiguo labore, nam una profectione, unoque labore omnia illa peragit.

Pro ſolutione adhibendæ ſunt aliquot diſtinctiones; uel enim ille obligat operam ſuam ſingulis in ſolidum, ita ut teneatur ſingulis, etiam ſi alij reſilirent: uel obligat illam omnibus ſimul. Rurſus, uel illa opera eſt æquè commoda ſingulis ac ſi pro unoquoque illorum ſeorſim tota impenderetur: uel non æquè eſt commoda. Denique, quando certum ſtipendium conſtitutum eſt alicui functioni, uel conſtitutum eſt tamquam integra merces, ita ut non poſſit amplius accipere; ſiue uni illam impendat, ſiue pluribus ſeorſim, uel ſolùm, ita ut ſit integra merces pro negotijs unius, non prohibendo interim quin tantumdem accipiat ab alio, ſi eadem opera eius negotium agat. His poſitis.

Si non ſingulis in ſolidum. Dico Primò, Quando quis non obligat ſuam operam ſingulis in ſolidum, ita ut teneatur eam præſtare pro unoquoque ſeorſim, etiamſi alij non concurrerent; non poteſt tantum exigere, quantum ſi uni ſoli eam obligaret. Ratio eſt, quia obligatio partialis eſt minoris pretij, quàm totalis & integra; ſicut dominium partiale eſt minus totali. Hinc nuntius ordinarius non poteſt tantum exigere à ſingulis pro delatione litterarum, quantum ſi uni ſoli ſuam operam obligaret. Idem dicendum de magiſtro multos docente diſcipulos; & alijs ſimilibus, qui nolunt ſuam operam ſingulis addici in ſolidum.

Dico Secundò, Quando opera multis præſtita, non eſt tam utilis aut commoda ſingulis, quàm uni ſoli exhibita, non poteſt tantum exigi à ſingulis, quantum cùm uni ſoli impenditur. Sic qui facit ſacrum pro multis, non poteſt pro ſuſtentatione ſua tantum exigere à ſingulis, quantum poſſet ab uno, ſi pro uno ſolo feciſſet. Quia multis applicatum, non tantùm prodeſt ſingulis ex opere operato, quã uni ſoli attributum. Simili modo ſi quis pro pluribus peregrinationem piam ſuſcipiat, non poteſt tantumdem accipere à ſingulis, quantum ab uno, ſi pro eo ſolo feciſſet. quia una peregrinatio non tantum prodeſt ſingulis per modum ſatisfactionis, quantum uni: unde ſinguli cupiũt ſibi ſolis totum laborem & cultum illum applicari. Idem dico, quando non æquè utiliter & perfectè pro multis agitur ac pro uno. 18 *Si nõ ſit æquè ſingulis comoda.*

Dico Tertiò, Quando quis pluribus obligat operam ſuã ſingulis in ſolidum, & illa æquè commoda eſt ſingulis ac ſi pro illis ſolis fuiſſet exhibita, poteſt à ſingulis tantum exigere, quantum ab uno poſſet, ſi pro eo ſolo præſtitiſſet. *Si æquè commoda ſingulis.*

Probatur Primò, Quia qui proprij negotij cauſa debet proficiſci Romam, poteſt tantum paciſci ab alio, qui eum ſuo nomine cupit ire, quantum ſi propria cauſa iturus non fuiſſet, ut omnes concedunt, & uſus quotidianus comprobat. Ergo idem dicendum de eo qui antè ex pacto cum quodam alio ire debebat. Parùm enim refert, ſi illuc ire debebas, utrùm tua, an alterius cauſa: id enim non uariat æſtimationem illius functionis. Simili modo qui quærit equum ut negotij ſui cauſa proficiſcatur Pariſios, ſi inueniat equum reductitium, tantum poteſt exigere pro reductione equi, quantum alius qui equo non egebat, nec eò ire cogitat. Idem patet cùm quis negotia diuerſi generis eadẽ profectione expedire poteſt.

Secundò, probatur allata ratione, Quia quod una eademque opera pluribus æquè poſſim commodare ac uni, non minuit æſtimationem operæ reſpectu ſingulorum. nõ enim opera mea minoris tibi ualet, quòd eadem dum tibi impenditur, ſimul alteri proſit: ergo ſi tibi ſoli exhibita ualet tibi duobus aureis, non minoris tibi ualebit, quòd ſimul alteri per eam poſſim commodare. Sic ſi medicus uno eodemque ſuffitu poſſet curare tres ægros, tantum poſſet exigere à ſingulis, quantum ab uno: non enim opera & ſuffitus ille minoris ualet reſpectu Petri, eò quòd ſimul curet Ioannem. Idem & potiore ratione dicendum eſt, quãdo functiones ipſæ pro quibus merces exigitur ſunt diuerſæ, ſed requirunt per accidens aliquam actionem præuiã, quæ eadem diuerſis illis ſubſeruiat; v.g. profectionem ad locum remotum ubi diuerſæ res ſunt gerẽdæ. Vt cùm quis nomine diuerſorum proficiſcitur ad locum diſſitum, ut ibi illorum negotia tractet, uel teſtimonia & probationes in eorum cauſis cõquirat. non enim datur tunc principaliter merces pro itinere, ſed pro functione peragenda in termino; quæ tamen pluris æſtimatur ratione diſtantiæ loci & itineris, quod eſt medium quoddam ad illam actionem neceſſarium. Porrò ad bonam fortunam uel induſtriam illius pertinet quòd plura negotia concurrant, ita ut uno medio poſſit ad ea conficienda vti, vel eandem functionem pluribus impendere. Neque opus eſt, vt qui ſua negotia ipſi cõmittunt, eiuſq; opera vti cupiunt, ſciant illum etiã aliorũ negotia gerere, vel plura ſimul expediturũ: ſed ſufficit vt tam vtiliter & opportune ea gerere poſſit, ac ſi alia ſimul gerenda non haberet, & ſuam operam cuique ſeorſim impenderet.

Hæc tamen aſſertio ſic limitanda eſt. Primò, niſi alioquin merces annua vel diurna ita ſit taxata auctoritate publica, vel recepto vſu, ſiue vnius ſiue plurium cauſam agas, non poſſis amplius exigere; vt ſit cùm ſalariũ eſt conſtitutum ex publico, & non exigitur à priuatis: ſecùs cùm à priuatis, & obligatio ſit ſingulis in ſolidum. *Limitatio.*

Secundò, Vt non accipiat plura ſtipendia niſi pro actione quam ſimul pluribus in ſolidum impendit, idque pro tempore quo illa durat; non autem pro illis, quas ſingulis. Vnde poteſt accipere pro itinere quod omnium cauſa facit, pro numero dierum quo profectio eundo & redeundo durat; nõ autem pro actionibus, quas pro diuerſis diuerſas

facit

Digitized by Google

facit in termino conſtitutus. v.g. ſi pro negotio Petri, vbi peruenit ad locum deſtinatum, impendat unum diem, pro negotio Pauli duos, pro negotio Andreæ medium: ſinguli ſoluent pro negotiis ſuis pro rata temporis.

Ad argumenta. Ad Primum, Eſt diſpar ratio. quando enim vna res venditur duobus, non venditur ſingulis in ſolidum, nec eo modo poteſt duobus tradi, vt ſinguli, tantum ex ea commodi accipiant, quantum ſi cuique eorum ſoli traderetur. vna vero eademque opera poteſt duobus in ſolidum obligari, & impendi, vt oſtenſum eſt. Si tamen fingeremus eamdem rem duobus in ſolidum poſſe tradi, concederem illam bis poſſe vendi, & duplex pretium pro ea accipi.

Ad Secundum, Negandum eſt non ſeruari hic æqualitatem. etſi enim illa actio, v.g. profectio ad illum locum, quatenus tendit ad confectionem vnius negotij ſub vna obligatione, non pluris æſtimetur duobus aureis; tamen ſi conſideretur, vt tendit ad aliud negotium ſub noua obligatione cum altero in ſolidum ineunda, valet duplum. Simili modo opera magiſtri eximij, etſi non pluris valeat 10. aureis, quatenus in vno diſcipulo ſcientiam ratæ alicuius artis parit; valet tamen duplum, ſi conſideretur vt in duobus illam efficit; & triplum ut in tribus; modò ergo ſingulos in ſolidum ſe obliget.

Ad Tertium, Patet ex dictis. peregrinatio enim pro multis obita, non prodeſt ſingulis in ſolidum.

Ad Quartum, Concedo totum. modò id non putetur eſſe contra mentem Magiſtratus tale pretium taxantis. Vnde vbi eſt talis conſuetudo iam olim recepta, præſertim magiſtratu qui mercedem taxauit, & ipſo quoque populo ſciente & non contradicente; cenſeo non eſſe inijciendum ſcrupulum: etſi plura ſtipendia diurna, dum plurium cauſam ex diuerſa cum ſingulis obligatione gerit, accipiat; modò æquè vtiliter ſingulis ita ſimul conficiat, ac ſi ſeorſim pro eis ageret. Et ſanè ſi id non eſſet licitum, debuiſſet magiſtratus non ſolùm præſcribere, quantum accipiendum ſit ab vno, dum vnius cauſam agit, ſed etiam quantum a ſingulis, quando plurium: v.g. ſi duorum, ſi trium, ſi quatuor. Æquum enim eſt, vt ſi ab vno cùm vnius cauſa proficiſcitur, poteſt in ſinguios dies exigere duos aureos, poſſit exigere amplius à duobus, ſi duorũ cauſam acturus erat; & amplius à tribus, ſi triũ; & ſic deinceps: ita vt ſinguli teneantur conferre amplius pro rata, quàm ad conficiendos duos aureos ſit opus. quò enim plurium cauſæ ſunt agendæ, eò onus eſt grauius notabiliter. Non tamen hinc ſequitur, quòd talis ſtatim exiguo labore diteſcet: tum quia non eſt paruus labor ſingula negotia exactè peragere; tum quia multorum cauſæ non ſemper ita concurrunt, vt ſimul peragi poſſint. Denique non eſt mirum hominem induſtrium in opimo officio breui diteſcere.

DVBITATIO VI.

Ex qua culpa teneatur locator conductori, & conductor locatori.

30 *Conductor quando tenetur.* RESPONDEO Teneri de dolo, de culpa lata, & de leui; non autem de leuiſſima, nec de caſu fortuito: eò quòd contractus ſit in commodum vtriuſque, de quo plura diximus cap 7. dubit. 8. conductor quidem tenetur, ſi res, quam conduxit ad vſum, vel ad fructum ex ea capiendum, ipſius negligentia perijt, vel deterior facta eſt. ſimiliter ſi conduxit, vel redemit aliquod opus faciẽdũ vel aliquã rẽ transferendam, aut tranſuchẽdam; eaque res ipſius negligentia vel imperitia perijt, vel ſurrepta eſt vel aliquo modo vitiata. Numquam tñ tenetur, (niſi aliud deductum ſit in pactum) ſi eam diligentiam & circumſpectionem in re cuſtodienda & tractanda adhibuit, quæ communiter ab huiuſmodi conductoribus adhiberi ſolet. non enim amplius præſtare tenetur, quàm paſſim ab alijs in huiuſmodi rebus præſtari ſolet.

Locator quando. E contrario locator tenetur conductori, ſi locet illi rem vitioſam, (v.g. vaſa vitioſa, vel prauo liquore imbuta) indeque fiat vt conductor damnum capiat: vt ſi liquores infuſi corrumpantur, vel effundantur. hic tamen requiritur aliqua negligentia, vel culpabilis ignorantia in locatore. ſi enim præſtet id, quod paſſim ſolet ab ijs, qui res huiuſmodi locant, ad nihil tenetur. pari modo, ſi locator operæ ſuæ, non præſtet operam promiſſam (quod ſæpè faciũt operarij negligentes) tenetur partem mercedis, quam nõ eſt promeritus, reſtituere, & ſi quid inde damni acceperit conductor, ſarcire. Domini quoque, & alij conductores, qui non permittunt ſuis famulis & operarijs, aut non præſtant ea, quæ in contractu tacitè vel expreſsè promiſerunt, tenentur ad compenſationem damni & incommodi ſecuti. ſi maiorem operam exigant quàm conuentum ſit, tenẽtur ad maius ſtipendium: quod eſt animaduerſione dignũ, niſi forte ſtipendium ſit ita largum, vt meritò plus ab ipſo exigi poſſit. 31 *Non præſtantes promiſſa.*

DVBITATIO VII.

Quas ob cauſas licitum ſit conductorem expellere, vel priuare conducto.

RESPONDEO, Doctores ex Iure Cæſareo paſſim recenſent quatuor cauſas, quæ etiam breuiter inſinuantur & approbantur Iure Canonico, d. cap. Propter ſterilitatem 3. §. Verùm de loc. & cond. Prima eſt, Si conductor tempore conſtituto penſionem non ſoluerit. colligunt id ex L. Æde. 3. C. de locato. 32 *1. cauſa expulſionis*

Dices, Ius Canonicum, §. Verùm. videtur requirere vt per biennium non ſoluerit: & tunc adhuc concedit vt poſſit purgare moram, celeriter offerendo ſatisfactionem: ergo non poteſt ſtatim expelli.

Reſpondet Gloſſa in illum §. & Nauar. cap. 17. nu. 193. & multi alij, Illud eſſe intelligendum quando res fuit locata in decem vel plures annos, aut ſaltem in quinque vel ſex; non autem quando in pauciores; vt tres, vel quatuor: tunc enim poſſe ſtatim expelli.

Sed verius videtur, ſemper eſſe biennium expectandũ, quando res vltra biennium eſt conducta. Primò, Quia Ius Canonicum apertè inſinuat biẽnium eſſe neceſſariũ. Neque verũ eſt, Pontificẽ ibi loqui de re locata in decẽ, vel plures annos; tũ quia talis locatio nõ eſt propriè locatio; ſed emphyteuſis, cùm transferat dominiũ vtile rei in cõductorem, vt dictum eſt dubit. 1. Vt autem quis poſſit expelli ex re emphyteutica propter penſionem non ſolutam, requiritur triennium, ſi emphyteuſis ſit ſæcularis, vt infrà dicetur: tum quia reliquæ cauſæ, quas Pontifex ibi enumerat, conueniunt in res locatas breuiori tempore. Secundò, Quia Ius Ciuile nuſquam apertè dicit poſſe conductorem ſtatim expelli, ſed Doctores id colligunt à contrario ſenſu, (nempe ex eo quòd lex dicit, æde non poſſe expelli eum, qui ſoluit penſionem) quod argumentum ſæpè non eſt firmũ. Tertiò, Idem Ius Ciuile alibi inſinuat requiri biennium, vt patet L. Quæro. 54. §. Inter locatorem. ff. locati. Denique quia Pontifex Gregorius IX. ita videtur Ius Ciuile interpretari; nam ponit eaſdem cauſas, quæ recenſentur L. Æde. 3. C. de locato. vnde puto iuri eſſe conformius vt nõ expellatur, niſi biennio penſionem non ſoluerit. 33 *Eſſe biennium expectandum.*

Secunda eſt, Caſus improuiſus, per quem domus, quã elocaſti, tibi incipit eſſe neceſſaria ad habitandum. ut ſi prior, quam inhabitabas, corruat, vel comburatur; vel cogaris migrare propter hoſtes. 34 *Secunda cauſa.*

Notandum eſt, hanc cauſam tantùm locum habere in domibus cauſa habitandi neceſſarijs; non autem in prædijs ruſticis, ſeu agris; vt rectè notat Gomezius. to. 2. c. 3. nu. 6. quia lex hoc concedens continet priuilegium, quod non debet extendi: idque meritò: tum quia in alijs locator ſibi faciliùs poteſt proſpicere; tum quia alioquin cum magno incommodo conductorum, ſæpiſſimè res conductæ eis auferentur: ſemper enim locator poſſet cauſari, rem eſſe ſibi neceſſariam.

Tertia. Tertia eſt, Si domus vel alia res elocata neceſſariò egeat refectione uel inſtauratione, quæ non poſſit fieri inhabitante conductore. illa tamen peracta, domus eſt conductori reſtituenda.

Quarta. Quarta eſt, Si conductor re conducta abutatur, ſiue dãnum inferendo, ſiue infames perſonas introducendo, ſiue alia ratione cum ſcandalo utendo.

Inſinuantur hæ cauſæ breuiter d. L. Æde. C. de locato. ubi dicitur, *Aede, quam te conductam habere dicis, ſi penſionem domino in ſolidum ſoluiſti, inuitum te expellere non oportet, niſi proprijs vſibus dominus eam neceſſariam eſſe probaue-* 35

Digitized by Google

habuerit, aut corrigere domum maluerit, aut tu malè in re locata verſatus eſt.

36 Circa prædicta Notandum Primò, Primam & quartam cauſam habere locum non ſolùm in ædibus & prædijs vrbanis; ſed etiam in prædijs ruſticis; imò etiam in mobilibus. ſi enim harum conductor penſionem ſuo tempore nō ſoluat, aut re conducta abutatur, poterit ea priuari. ratio eſt, quia non præſtat ea, ad quæ ex vi contractus tenetur; ac proinde locator non tenetur etiam ſtare contractu.

Prima & quarta cauſa.

37 Notandum Secundò, Si conuenerit, vt locator conductorem non expelleret; ſi quidem locator intendit renuntiare iuri ſuo, quod leges ei concedunt, non poterit eum expellere: niſi fortè conductor ita ſe gerat, vt locator ad ſcandalum impediendum teneatur eum expellere. ſi autē non intendit renuntiare ſuo iuri, poterit illum ob cauſas ſupradictas expellere, etiamſi iuramento illa conuentio fuiſſet confirmata, quia in pactis non cenſentur comprehēdi caſus illi, qui iure ſunt excepti; niſi contrahentes intenderint illos comprehendere.

Si iuramēto confirmata.

38 Notandum Tertiò, Quando conductor priuatur re conducta, quia locator illa eget, vel quia ipſa eget reparatione; condonandam eſſe penſionem pro rata temporis. quando verò priuatur, quia re abutitur, ſi quidem poſſit res alteri ita elocari, vt elocator nullum damnum ſentiat, facienda etiam eſt condonatio: ſi autem non poſſit ſine damno, tenetur conductor illud compenſare, quia cenſetur cauſa iniuſta illius damni. Si autem priuetur ob non ſolutam penſionem, videtur facienda remiſſio pro rata; quia ſi quod damnum inde proueniat, cenſetur locatori voluntarium: nam nihil eſt quod ipſum cogat vt conductorem priuet.

An remiſſio facienda.

DVBITATIO VIII.

Vtrùm licitum ſit locare domum vel rem aliam ei, qui putatur ea abuſurus ad peccatum mortiferum.

NAVARRVS cap.17. num. 195. in principio, generatim ſentire videtur id eſſe illicitum. Sed vtendum eſt diſtinctione. unde

39 Dico Primò, Id eſſe illicitum, ſi vel fiat elocatio in illum finem; vel elocator poſſit & teneatur peccatum alterius impedire. ut ſi eloces domum furi, vel latroni, quem putas inde habiturum opportunitatem nocendi ciuibus: ſi loces, aut vendas arma ei, qui contracto litigio parat inuadere. Imò in hiſce duobus caſibus locans cenſetur præbere auxilium, ac proinde tenetur ad reſtitutionem damni ſecuti: ſi loces domum tuam meretricibus vel vſurarijs, qui alibi domum commodam non inuenirent; idque eo loco, vbi nullo modo expediebat tales permitti.

Si elocator teneatur impedire.

40 Dico Secundò, Si locatio fiat ob finem indifferentem, (v.g. ad commodandum dumtaxat de habitatione) & locator non poſſit, aut non teneantur impedire illa peccata, quæ ibi committentur, non peccat talibus elocando, ſepoſito ſcandalo. ita tandem ſentit Nauarrus ſuprà, citans Maiorem, & totius orbis conſuetudinē. ratio eſt, quia illa elocatio per ſe eſt indifferens; nec vitiatur malo fine, aut vlla praua circumſtantia. Vnde ſequitur non eſſe peccatum (ſi aliàs abſit ſcandalum) elocare domum meretrici; ſi vel multæ aliæ domus æquè commodæ non ſint ei defuturæ; vel ſi expedit vrbi ad maiora mala vitanda, illas permitti: quia tunc uel non teneor illarum peccatum impedire. Idem dicendum de uſurarijs. Confirmatur; quia cùm hæc duo hominum genera permittantur in Repub. nullus priuatus tenetur eos eijcere, aut illorum peccata impedire; & conſequenter poteſt quiuis eis domos elocare, & alia neceſſaria uendere, abſque intentione aut cooperatione

Si non teneatur impedire.

41 pecati. Iure tamen Canonico uetitum eſt, ne quis uſurarijs alienigenis domum elocet. ut patet cap. 1. de uſuris, in Sexto. hoc tamen non uidetur multis locis ſeruari; nam paſſim à Principibus & Rebuſpublicis admittuntur, Epiſcopis minimè contradicentibus.

DVBITATIO IX.

Quænam conditiones iure communi requirantur ad contractum emphyteuticum.

RESPONDEO, Varias conditiones poſſe apponi huic contractui. nam pacta contrahentium huic contractui dant legem, magis quàm ulli alteri; ut patet ex L. 1. & 3. C. de iure emphyteut. Hinc fit, ut in uarijs Prouincijs diuerſæ admodum ſint de hoc contractu leges & conſuetudines. Iure tamen communi Cæſareo, potiſſimùm ſequentes (quæ habentur L. 1. 2. & 3. C. de iure emphyteut.) locum habent, niſi aliter inter contrahentes conuenerit. 42

Emphyteuſeos conditiones.

Prima eſt, Vt conſtituatur in rebus immobilibus & fructiferis; ut in agris, domibus, paſcuis, ſiluis, ſtagnis, & ſimilibus, quæ cultu & induſtria poſſunt fieri meliora. Inſtitutus enim eſt initio hic contractus ad terras ſteriles fœcundandas. deinde ſucceſſu temporis extenſus eſt etiam ad fœcundas, & ad alia corporalia, quæ fructum uel emolumentum annuum reddunt. 43

Secunda eſt, Vt dominium directum & poſſeſſio ciuilis huius rei maneat apud priorem dominum, qui rem dat in emphyteuſim: dominium autem utile eiuſdem rei transferatur in emphyteutam. Ius enim, utrumque dominium uocat. 44

Præſcriptio emphyteuſis.

Ex hac conditione ſequitur Primò, Agros emphyteuticos, quoad dominium directum, non poſſe ab emphyteuta præſcribi; (ut patet L. Malè. 2. C. de præſcriptione 30. annorum) quia prior dominus manet in poſſeſſione ciuili. etſi enim emphyteuta uellet illos incipere poſſidere tamquam ſuos; quamdiu tamen non eijcit dominum, manet dominus in poſſeſſione: atqui contra poſſidentem ciuiliter non eſt præſcriptio, cùm hæc ipſa poſſeſſio ad præſcriptionem ſit ſufficiens. ut dictum eſt ſuprà cap. 6. dub. 2. uide Silueſtrum v. Emphyteuſis, num. 19. poteſt tamen emphyteuta contra dominum directum præſcribere dominiū utile & ius emphyteuticum; quia hoc, nomine ſuo poſſidet: idq; tempore 30. annorum contra ſæcularem; 40. contra Eccleſiam priuatam; 100. contra Eccleſiam Romanam, iuxta dicta cap. 6. dub. 8. & 11.

Secundò Sequitur, Laicum habentem agros Eccleſiæ in emphyteuſim, teneri ex illis ſoluere tributa, quæ laicis imponuntur; quia dominium utile, ratione cuius tributum debetur, non eſt Eccleſiæ, ſed laici.

Tertiò Sequitur, Emphyteutam poſſe rem illam alteri donare, locare, uendere, & dare in emphyteuſim quamdam ſecundariam; quia eſt res ipſius quoad ius & dominium utile. itaque poteſt illam ſecundùm illud ius in alium trāſferre; modò tamen id faciat abſque domini directi incommodo, & ut iura præſcribunt. Silueſt. nu. 20. Simili modo uſusfructus quiuis uendi & elocari poteſt, ut dictum eſt cap. 3. dub. 6. emphyteuſis autem eſt quidam uſusfructus.

Tertia conditio eſt, Vt emphyteuta teneatur ad certam penſionem quotannis ſoluendam. Vbi Notandum Primò, Hanc ordinariè maiorem eſſe, quàm fructus detractis expenſis ualeant. nihil tamen uetat quin poſſit illis eſſe adæquata, ſicut in locatione. Secundò, Eam ſolui poſſe uel in pecunia, uel in fructibus, prout fuerit conuentum. 45

Solutio penſionis.

Quarta eſt, Vt ſi hanc penſionem intra certum tempus non ſoluerit, amittat rem emphyteuticam, cum omnibus meliorationibus & emponematibus, ſeu operibus, quæ in ea facit, eaq; redeat ad priorem dominum, & dominium utile conſolidetur cum directo. eſt communis ſententia DD. & colligitur L. 2. & 3. C. de Iure emphyteut. 46

Vbi Notandum Primò, Si emphyteuſis ſit eccleſiaſtica, (id eſt, ſi res quæ data eſt in emphyteuſim, ſit res Eccleſiæ, uel pij loci) tunc ſi per duos annos non ſoluerit penſionem conſtitutam, amittit eam, niſi celeri ſatisfactione ſibi cōſulere ſtuduerit, moramq; purgauerit. Ita habetur cap. Potuit, de locato & conducto. Si uerò ſit emphyteuſis communis, ſeu ſæcularis; requiritur ut triennio non ſoluerit; ſed non conceditur moræ purgatio per celerem ſatisfactionem. ſicut elapſo biennio in emphyteuſi eccleſiaſtica. Silueſt. v. Emphyteuſis, num. 9. Vt autem tunc res cenſeatur commiſſa, non requiritur ut debitor fuerit interpellatus de penſione ſoluenda; quia dies ipſa interpellat pro creditore; aut vt ſententia Iudicis interueniat, quia

ipſo

Digitized by Google

ipſo iure cadit in commiſſum. Non tamen tenetur ſe illa ſpoliare, antequam dominus directus declaret, ſe velle pœnam illam commiſſi mandare executioni; vt docet Clarus quæſtio.nona, & Siluester nume.7. poſt tamen illam declarationem, tenetur cedere, ſicut ſit in pœna conuentionali; (ad hoc enim tacitè ſe obligauit ex vi contractus) niſi iure poſſit excipere, opponendo aliquid, cur in commiſſum nō videatur cecidiſſe. Verius autem eſt pœnam non eſſe retro trahendam ad punctum temporis, quo res cecidit in commiſſum; quia cenſetur ſolùm cecidiſſe ſub conditione ſi dominus directus declarauerit ſe ita velle) ſed tantùm incipiendam à tempore, quo dominus voluntatem ſuam declarauerit. deinde quia pœna non retrotrahitur, niſi vbi id lege eſt ſtatutum, vel ſtilo fori receptum. ex natura enim rei nulla eſt in pœnis retrotractio.

47 Notandum Secundò, Si præter pœnam commiſſi, appoſita ſit alia in contractu, v.g. vt ſi non ſoluerit, teneatur ad duplum penſionum non ſolutarum; non poteſt utraque ſimul exigi, ſed altera tantùm, prout placuerit creditori. Ita Clarus v. Emphyteuſis, quæſtione octaua, numero 12. & alij: quia vtraque ſimul iuncta, excedit iuſtam moderationem.

Si alia pœna adiuncta ſit.

48 Notandum Tertiò, Si Eccleſia, vel pius locus rem ſæcularis in emphyteuſim acceperit, & Rector loci ex negligentia penſionem intra tempus conſtitutum non ſoluerit, cadit in commiſſum, ſicut quiuis priuatus; tamen conceditur ei reſtitutio in integrum, ſicut minori; ne negligentia Prælati tanto ſit ei detrimento; iuxta ea, quæ dicta ſunt capit. 17. dubitatione vltima. Idem dicendum quando emphyteuta ex ignorantia non ſoluit penſionem, (vt ſi ignorabat rem eſſe emphyteuticam) aut quia legitimè fuit impeditus. Ita Siluester num.decimo, & Clarus quæſtio.octaua, nume. 9.

Reſtitutio in integrū.

49 Quinta conditio eſt, Vt ſi res ſine culpa emphyteutæ omnino pereat, aut abſque ſpe recuperandi occupetur à mari vel ab hoſte; emphyteuta liberetur à ſolutione penſionis: niſi obligauerit ſe ad caſus fortuitos. Ita habetur L. 1. C. de iure emphyteu. eſtque communis ſententia Doctorum. ratio eſt; quia res emphyteutica perit proprietario. ſi tamen aliqua pars rei ſuperſit, tenetur ad integram penſionem; vt ex eadem lege colligitur. ratio eſt; quia penſio ſoluitur potiùs in recognitionem dominij directi quàm ad compenſandos fructus, vt inquit Clarus quæſtio.8. nume.8. Si tamen penſio eſſet magna, ita vt ferè reſponderet fructibus; tunc ex æquitate eſſet remiſſio facienda pro rata. ſimiliter ſi penſio ſolueretur ad menſuram rei fructiferæ: vt ſi pro ſingulis iugeribus perirent 10. ſolùm eſſet obligandus ad penſionem decem aureorum. Ita Iulius Clarus ſuprà: idque potiùs ex æquitate, quàm ex rigore iuris. Ratione autem ſterilitatis dicunt Doctores, nihil de pen-

Si res pereat

50 ſione minuendum, (quia emphyteuta manet in poſſeſſione rei, & ſaltem aliquid percipit) niſi fortè penſio ſit magna: tunc enim æquitatem poſtulare remiſſionem. Ratione autem belli, ſi res coli non potuit, dicunt eſſe faciendam remiſſionem. vide Clarum ſuprà numero ſeptimo, & octauo. Sed hæc omnia potiùs pendent ex quadam æquitate, & iudicio τῆς ἐπιεικείας, quàm ex iuris diſpoſitione.

51 Sexta eſt, Vt ſi rem notabiliter deteriorem reddat, eam amittat, eique poſſit auferri. Vbi Nota, ita expreſsè ſtatutum eſſe de emphyteuſi eccleſiaſtica, Authen. Qui rem. C. de ſacroſanctis Eccleſijs. & Doctores ob paritatem rationis illud extendere etiam ad emphyteuſim ſæcularem. Ratio eſt; quia cùm emphyteuſis inſtituta ſit ad rem meliorandam, meritò ea priuari poteſt, ſi reddiderit deteriorem: vt ſi arbores inciderit, ſi vineam non putauerit, vt notat Siluester v. Emphyteu. numero 11. & Clarus quæſtione 26.

Si deterior efficiatur.

52 Septima eſt, Vt emphyteuta ius emphyteuticum & melioramenta à ſe facta non vendat, niſi domino directo antè admonito, vt ipſe ante alios emere poſſit, ſi velit: quòd ſi contrà fecerit, totum ſit commiſſum, & redeat ad dominum directum. colligitur ex L. 3. C. de iure emphyteu. & cap. Potuit, de locato, eſtque communis ſententia Doctorum.

Si eam vendat.

53 Vbi Nota Primò, Si emphyteuta hæc vendat quidem, ſed non tradat, niſi domino antè interrogato an ipſe eodem pretio emere velit, non cadere in commiſſum, vt rectè notat Siluest. num. 11. & Clarus quæſtio. 13. num. 3. ratio eſt; quia ante traditionem venditio non eſt omnino perfecta: dominium enim non eſt tranſlatum. vnde res non cenſetur adhuc alienata, quod tamen lex requirit. Idem dicendum, ſi ſolùm ſub hac conditione (ſi dominus directus emere nolet) vendat & tradat: quia ipſe contractus venditionis non eſt perfectus; vt patet ex dictis capit. 21. dubitatione prima.

Requiritur traditio.

Nota Secundò, Poſſe eum illam donare, domino non interrogato: hoc enim iure non eſt prohibitum. non tamen poteſt donatarium inueſtire ſeu in poſſeſſionem immittere; (alioquin ſuo iure excideret) ſed debet rogare dominū directum, vt id faciat, qui non tenetur id facere, niſi ſit perſona idonea, (à qua facilè poſſit obtineri ſolutio penſionis) & ſolemni ſtipulatione promittat, ſe annuam penſionem ſoluturum. Ita Silu. num. 23. ex Baldo. Simili modo poteſt eam legare, permutare, & oppignerare: vt idem docet nu. 24 ex eodem Baldo. ſi tamen res ſit Eccleſiæ, non poteſt oppignerari per Authen. Hoc ius. & Qui rem. C. de ſacroſanctis Eccleſijs. 54

Nota Tertiò, Poſtquam ſignificauerit domino directo pretium, quod ab alijs pro iure emphyteuſeos, & meliora-mentis offertur, domino concedi duos menſes ad deliberandum; poſt quos, ſi eo pretio nō acceptauerit, poteſt emphyteuta alijs liberè, eodem vel maiori pretio vēdere, modò non ſint perſonæ iure prohibitæ. patet ex L. 3. C. de iu. emphyt. & c. Potuit. Idem tempus conceditur ei, vt deliberet an teneatur donatarium vel legatarium inueſtire; vt docent communiter DD. 55

Duo menſes ad deliberādum.

Nota Quartò, Emphyteutam non poſſe rem locare alteri ad decennium, vel vltra, domino minimè requiſito; niſi alicubi ſit contraria conſuetudo (poſſe tamen ad breuius tempus.) Ita Clarus q. 19 ratio eſt; quia locatio ad decennium vel vltra, eſt uera alienatio rei, quod dominium vtile, pro pretio, ut dictum eſt dub. 1. non poteſt autem rem alienare pretio, niſi eam domino antè eodem pretio obtulerit, ut patet L. 3. C. de iu. emphy. Simili modo non poteſt eam ſubemphyteuticare, ſeu alteri dare in emphyteuſim, (quod paſſim dicitur *dare ad libellum*,) domino minimè requiſito; idque ob eamdem cauſam, vt docet Clarus quæſtione 20. 56

Locatio ad decennium.

Octaua conditio eſt, Vt quoties res uenditur, uel donatione aut permutatione alienatur, is, qui eam accipit, ſoluat domino directo laudemium, idque pro inueſtitura, ſeu poſſeſſione, quam ab ipſo accipit. vt patet L. 3. C. de iu. emphyt. vbi Nota Primò, *laudemium* vocari certam partem pretij, ſeu æſtimationis rei venditæ, quæ iure communi eſt quinquageſima, conſuetudine uero trigeſima. vt docet Siluester ex Hoſtienſi nume. 28. Nota Secundò, Hoc non deberi quando hæres neceſſarius accipit rem illam titulo hæreditatis, vel filia titulo dotis, vel quando res redit ad venditorem reſoluto contractu, ex pacto de redimendo; vel quando plures hæredes eam inter ſe diuidunt; vt oſtendit Silue. ſup. Hæc ferè iure communi de emphyteuſi ſunt ſancita, de quibus plurima diſputant Iuriſperiti, ſed inſpicienda eſt locorum conſuetudo, quæ admodum eſt varia. 57

Laudemiū

DVBITATIO X.

Quæ conditiones requirantur ad contractum feudalem.

RESPONDEO, Ferè eaſdem requiri, quæ in emphyteuſi, à qua non multum differt. Nam Primò, Conſtitui debet in re immobili: ut in regno, prouincia, urbe, arce, pago, agro. Secundò, Dominium directum & poſſeſſio ciuilis ipſius rei manet apud dominum: utile transfertur in uaſſallum, illudque uaſſallus ciuiliter & naturaliter poſſidet. Tertiò, Non tenetur ad ullam penſionem; (ſi eſt feudum purum) ſed loco penſionis debet obſequium, idque tantùm, quando de hoc interpellabitur. Quartò, Si obſequium conſtitutum non præſtiterit, amittit feudum; ſicut emphyteuta non ſoluens penſionem Quintò, Sine domini uoluntate illud alienare non poteſt, alioquin amittitur. Sextò, A domino debet inueſtiri & mitti in poſſeſſionem; & tunc iurare domino fidelitatem. Septimò, Non poteſt 58

Conditiones contractus feudalis.

Digitized by Google

ſine domini uoluntate feudum donare, uel impignorare, uel alteri in feudum concedere ſine domini uoluntate. vide plura apud Silueſtrum & Iulium Clarum v. Feudum. & alios: nam uariæ ſunt locorum conſuetudines, & uaria feudorum genera.

DVBITATIO XI.

Vtrùm res Eccleſiæ poſſint in feudum, vel emphyteuſim à Prælatis dari, vel ad longum tempus locari, & quomodo.

Si antiá in feudum data.

59 RESPONDEO, Et dico Primò, Si res illæ proximè antè datæ fuerant in feudum uel emphyteuſim, poſſunt iterùm ſic dari; idque abſque ſolemnitate, quam Ius Canonicum præſcribit: modò tamen id fiat ad Eccleſiæ euidentem utilitatem, & antequam illius rei fructus Eccleſiæ incorporentur, id eſt, eius uſibus à Prælato applicentur. eſt communis ſententia DD. ut refert Clarus, de emphyteuſi quæſt. 6. & de feudo q. 13. & Couar. lib. 2. var. ca. 17. num. 4. Ratio eſt; quia id non cenſetur noua alienatio; (quæ iure prohibetur) ſed continuatio alienationis antè factæ.

Si non fuerant antè data in feudum.

60 Dico Secundò, Si res Eccleſiæ anteà non fuerant ſic traditæ, vel ſi poſt traditionem expirante contractu fuerant rurſus quoad fructus, Eccleſiæ incorporatæ; non poſſunt de nouo dari in feudum vel emphyteuſim, vel alia ratione alienari, niſi ex iuſta cauſa, & ſeruatis ſolemnitatibus iure præſcriptis. eſt etiam communis Doctorum. Probatur Primò, Ex cap. Nulli. 5. de rebus Eccl. alienan. vel non alienandis, vbi dicitur: *Nulli liceat alienare rem Eccleſiæ ſuæ immobilem, ſiue agrum, ſiue ruſticum mancipium: neque ſpecialis hypotheca titulo obligare. alienationis autem verbum continet conditionem;* (aliàs conductionem, nempè ad longum tempus) *donationem, venditionem, permutationem & emphyteuticum perpetuum contractum.* Secundò,

Extr. Ambitioſæ.

61 Probatur Ambitioſæ Extrauagan. commun. de rebus Eccl. non alienan. vbi Paulus II. *Prohibet omnem bonorum eccleſiaſticorum, immobilium & mobilium pretioſorum, quæ ſeruando ſeruari poſſunt, alienationem, omneque pactum, per quod dominium transfertur, conceſſionem, hypothecam, locationem & conductionem vltra triennium, infeudationem & contractum emphyteuticum; præterquam in caſibus iure expreſſis. & omnem talem contractum irritum reddit, inflicta excommunicationis ſententia ijs, qui contra prædictam prohibitionem alienare præſumpſerint.* Tertiò, Probatur ex cap. 53. Sine exceptione. 12. q. 2. *Sine exceptione decernimus* (inquit Leo I.) *ne quis Epiſcopus de rebus Eccleſiæ ſuæ quidquam donare, vel commutare, vel vendere audeat, niſi fortè aliquid horum faciat, vt meliora proſpiciat, & cum totius Cleri tractatu atque conſenſu id eligat, quod non ſit dubium Eccleſiæ profuturum.* & infrà, requirit ſubſcriptionem Clericorum. Idem habetur c. 1. & 8. de ijs, quæ fiunt à Prælato abſque conſenſu Capituli. Eadem habentur Authen. Hoc Ius porrectum. C. de ſacroſanctis Eccleſijs, circa quos Canones.

Alienatio immobiliũ & mobiliũ pretioſorũ.

62 Notandum eſt Primò, Non ſolùm res immobiles Eccleſiæ non poſſe alienari uel impignorari abſque præſcripta forma; ſed neque etiam mobiles, ſi ſint pretioſæ & ſeruando ſeruari poſſint, ut ſunt uaſa aurea, argentea, gemmæ, caſulæ pretioſæ, tapetes; item quæcumque triennio non corrumpuntur, & ſimul fructificant, ut ouium grex, teſte Silueſt. v. Alienatio, num. 7. Secùs de ijs, quæ ipſo uſu conſumuntur, ut uinum, oleum, frumentum, pecunia: niſi hęc rei immobili comparandæ, uoto, iuramento, uel præcepto Superioris ſit deſtinata, tunc enim inter immobilia numeranda eſt.

Solẽnitas requiſita ad alienationem rei Eccleſiæ.

Quadruplex cauſa iuſta alienandi.

Forma.

63 Notandum Secundò, Vt ualida ſit alienatio rei Eccleſiæ immobilis uel mobilis pretioſę, ex diſpoſitione horum Canonum, duo requiri. Primò, Iuſtam cauſam: ea autem eſt quadruplex, ut docet Silueſt. v. Alienatio, num. 2. ex Panormitano. Prima eſt, Neceſſitas, cui aliter occurri nequit. Secunda eſt, Vtilitas manifeſta. Tertia eſt, Pietas, v. g. ad redimendos captiuos, ad ſuccurrendum graui proximorum neceſſitati. Quarta eſt, Incommoditas, ut ſi res ſit Eccleſiæ ſumptuoſa, & parùm utilis. Secundò, Requiritur certa forma, quæ conſiſtit in quatuor.

Primò, Vt fiat ſuper ea re tractatus, vt inquit Leo: id eſt, ut in Capitulo diſcutiatur, allatis utrimque rationibus, an expediat alienari. ſufficit autem unus tractatus diligens; ut colligitur ex Canonibus citatis, & docet Silueſter num. 10. ex Panormitano. Vbi autem res non tractantur capitulariter, ſed tantùm per Superiorem & conſultores, ſufficit tractatus cum conſultoribus, iuxta priuilegia Inſtituti, ut in noſtra Societate, ut rectè notauit Molina, diſputatio. 468.

Secundò, Vt Capitulum expreſsè conſentiat. Hic conſenſus ſequitur tractatum, & eſt eius ueluti concluſio. Sufficit autem ut maior pars Capituli præſentis conſentiat; ut notat Panorm. in cap. primum, de ijs, quæ fiunt à Prælatis, nume. 5.

Tertiò, Vt Capitulum ſubſcribat. hoc tamen non eſt neceſſarium, niſi in uenditione, donatione, & permutatione; ut docet Panormit. ſuprà, & colligitur ex decreto Leonis, imò iam conſuetudine receptum eſt, ut ſufficiat ſubſcriptio Notarij.

Quartò, Vt adſit auctoritas Superioris: qui in non exemptis eſt Epiſcopus; in exemptis autem Prælatus, cui Eccleſia vel Monaſterium immediatè pleno iure ſubeſt, ut Abbas in Eccleſijs ſibi ſubiectis: Generalis uel Prouincialis in Ordinibus mendicantium, & alijs, qui eorum fruuntur priuilegijs: quòd ſi Prælatus procul abſit, & res non patiatur moram, puto ſufficere conſenſum præſumptum; ut ſi ſit periculum ne ab hæreticis confiſcetur: ita Panormitanus in capit. fina. de rebus Eccleſ. non alienan. & Fumus v. Alienatio, numero decimooctauo. Silueſter numero 16.

Notandum Tertiò, Præter hanc formam, in Extrauagan. Ambitioſæ, etiam præcipi ſub grauibus pœnis, *vt non fiat alienatio bonorum Eccleſiæ, Monaſterij, aut pij loci, inconſulto Romano Pontifice, & ſi facta fuerit, ſit inualida.* quæ diſpoſitio etſi non uideatur recepta quoad pœnas; (vt docet Nauarr. capit. 27. nume. 149.) tamen id, quod in ea ordinatur, ſeruatur paſſim ab Epiſcopis, & Abbatibus ijs, qui vigore litterarum Apoſtolicarum conſecrantur. nam id ipſum in formula iuramenti fidelitatis, quod præſtant Summo Pontifici, quando ſunt conſecrandi, inſertum eſt. In formula enim Epiſcoporum ſub finem ſic habetur, *Poſſeſſiones verò ad menſam meam pertinentes non vendam, nec donabo, neque impignorabo, nec denuo infeudabo, vel aliquo modo alienabo, etiam cum conſenſu Capituli Eccleſiæ meæ, inconſulto Romano Pontifice. & ſi ad aliquam alienationem deuenero, pœnas in quadam ſuper hoc edita conſtitutione contentas, eo ipſo incurrere volo.* Formula Abbatum, qui à Pontifice confirmantur, ſic habet, *Poſſeſſiones verò ad Monaſterium meum pertinentes, non vendam, nec donabo, neque impignorabo,* &c. ſicut in priore. Conſtitutio verò, cuius hic fit mentio, eſt illa Pauli II. quæ incipit, Ambitioſæ, vbi inter cetera dicitur, *Alienanti verò bona Eccleſiarum, Monaſteriorum, locorumque piorum quorumlibet, inconſulto Romano Pontifice, aut contra præſentis conſtitutionis tenorem, ſi Pontificali vel Abbatiali præfulgeat dignitate, ingreſſus Eccleſiæ ſit penitus interdictus. & ſi per ſex menſes immediatè ſequentes ſub interdicto huiuſmodi perſeuerauerit, à regimine Eccleſiæ vel Monaſterij, cui præſidet in ſpiritalibus & temporalibus, ſit eo ipſo ſuſpenſus.* Deinde inferiores Prælati & Rectores Eccleſiarum ſic alienantes, priuantur omnibus beneficijs & officijs, ita ut hæc vacent abſque alia declaratione, & liberè poſſint alijs conferri. Hoc tamen poſtremum non uidetur in eo rigore receptum, vt infrà cap. 29. dubitat. 8. dicetur. Porrò Legatus à latere non poteſt dare licentiam alienandi contra prædictum iuramentum, vt docet Silueſter v. Alienatio, nume. decimoſexto in fine, ex Panormitano & Speculatore. & meritò, quia id eſſet in præiudicium Romani Pontificis, cui hoc iuramentum Prælatos obſtringit.

Ne fiat incõſulto Roman. Pont. 64

Formula iuramenti Epiſcoporũ & Abbatum.

Aduerte tamen, in rebus parui momenti non opus eſſe hac conſultatione. idem dicendum, ſi alienationem conſtet eſſe neceſſariam; uel ſi res non patiatur moram, ut docet Panorm. in cap. Vt ſuper. de reb. Eccl. non alien. num. 15. & in cap. fina. de Eccleſijs ædific. nume. octauo, ſed ſolùm in rebus maioris momenti, in quibus poſſit eſſe aliqua ambiguitas: in his enim dumtaxat locum habet conſultatio.

Vbi non ſit neceſſaria illa conſultatio.

Pari

Digitized by Google

Pari modo, non eſt neceſſaria (ſicut nec aliæ ſupradictæ Iuris ſolemnitates) in alienatione ſummæ pecuniariæ ad pium vſum, quantumuis ea magna ſit, ſi ad menſam Prælati pertineat: quia non eſt res Eccleſiæ, ſed Prælati, de qua ad cauſas pias liberè diſponere poteſt. quòd ſi prælatus ſit Regularis, etſi non habeat dominium, habet tamen ad cauſas pias adminiſtrationem. vide Silueſt. v. Alienatio, numero 7.

65 *Renunciatio legati. &c.* Petes. Vtrùm ſine prædicta ſolemnitate Prælatus validè repudiet legatum vel hæreditatem delatam Eccleſiæ.

Reſpondeo, Valde probabilem eſſe partem affirmantem: quia hæc repudiatio ſeu renuntiatio, non eſt alienatio rei Eccleſiæ; ſed ſolùm non acquiſitio. illa enim res non pertinet ad Eccleſiam ante acceptationem Prælati. Vnde etiamſi Prælatus non poſſit res Eccleſiæ alienare abſque forma ſupradicta, inde tamen non ſequitur, quin poſſit nolle acceptare quod Eccleſiæ offertur. non enim paria ſunt, lucra non capere, & quæſita perdere. L. Si ſponſus. ſ. Si maritus. ff. de donatio. inter vir. & vxor. de quo vide Silueſtrum ſuprà nume. 18. Poteſt tamen in hoc euentu Eccleſia implorare beneficium reſtitutionis in integrum. id enim ei conceſſum eſt, quando negligentia vel facilitate Prælati læſa eſt, non ſolùm damno accepto, ſed etiam lucro amiſſo, vt docet Gloſſa capit. Auditis. v. Reſtituimus, de in integrum reſtitutio. vide ſuprà capit. decimoſeptimo, dubitatione nona. Poteſt etiam agere contra Prælatum; quia ex officio tenebatur rem Eccleſiæ agere, eiuſque vtilitatibus conſulere. cap Quicumque, duodecima quæſtione quarta.

Addo tamen, contrariam ſententiam etiam eſſe valdè probabilem; nimirum talem renuntiationem non valere. etſi enim Eccleſia nondum acquiſiuerit dominium rei; tamen acquiſiuit Ius ad rem, quo Iure Prælatus per ſuam renuntiationem non poteſt eam priuare. de quo videri poteſt Geminianus in cap. 1. num. 19. de rebus Eccleſ. non alienan. in 6.

66 *Quo modo poſſint res dari in feudum vel emphyteuſim.* Dico Tertiò, Seruata ſupradicta forma, & poſita iuſta cauſa, poſſunt res eccleſiaſticæ validè in emphyteuſim & in feudum dari, & ſpecialiter oppignerari. patet ex dictis; quia licitum eſt eas ſic vendere, permutare & donare: ergo multò magis dare in feudum vel emphyteuſim. Quinimò ſi alicubi longa conſuetudine forma ſupradicta ſeruata non ſit, non eſt alienatio cenſenda inualida; modò conſenſus eorum, qui ex natura rei debent conſentire, adfuerit. ratio eſt, quia cùm forma illa ſit iure poſitiuo humano introducta, poteſt contraria conſuetudine aboleri; etſi aliqui Canoniſtæ contrarium ſentire videantur. Adde, multorum ſententia eum, qui aliquid per ſupradictos contractus, non ſeruata forma præſcripta ab Eccleſia, habet, non teneri in conſcientia ad reſtitutionem, aut reſcindere contractum; modò conſenſus eorum, qui neceſſariò debebant conſentire, in contractu adfuerit; vt docet Silueſter ex Antonio de Butrio, & Panormitano verb. Alienatio. nume. 11. & 12. & Nauarrus comment. de alien. rerum Eccleſ. nume. 17. & ſequentibus. & ratio illorum eſt; quia in foro animæ ſufficit contractum tenere ſecundùm limites Iuris naturalis ſeu gentium: ad quod ſufficit adeſſe prædictum conſenſum. Sed quid de hoc dicendum ſit vide ſuprà capit. decimonono, dubitatione 3.

67 *Elocatio ad vitam.* Dico Quartò, Res Eccleſiarum non poſſunt etiam elocari ad vitam, aut ad longum tempus; imò neque vltra triennium. Prior pars eſt communis Doctorum, teſte Couarruu. lib. 2. variar. cap. 16. num. 1. & colligitur apertè ex Clementina 1. de rebus Eccleſ. non alienandis; vbi Prælato Regulari contrà facienti ponitur pœna ſuſpenſionis ab officio. Idem colligitur ex capit. Nulli eodem titulo.

Altera pars expreſsè habetur in conſtitutio. Pauli II. ſuprà citata.

Notandum autem eſt, *longum tempus* hic vocari 10. annorum, & quidquid eſt vltra. *modicum* ſeu breue, quod intra decennium, vt notant Couarruuias & Nauar. ſuprà. Vnde ante Pauli II. extrauagant. poterant res Eccleſiæ locari ad nouem annos, non ſeruata Iuris ſolemnitate. poſt tamen illam, non poſſunt niſi ad triennium. ſi ad plures annos fiat elocatio, eſt irrita; vt patet ex verbis illius conſtitut. nume. 61. adductis. Vbi intellige eſſe irritam non ſolùm quoad annos illos qui triennium ſuperant; ſed abſolutè quoad omnes, vt docet Couarruuias contra multorum ſententiam, ſuprà nume. 5. ratio eſt, quia ex vi contractus, contrahentes non conſenſerunt niſi in locationem & conductionem plurium annorum: non enim conductio triennalis ita commoda eſt, ſicut nouennalis; imò poteſt eſſe detrimentoſa. Si tamen ipſi contrahentes ita ſe conſentirent in triennium, tunc ex hac parte valeret; quia implicitè eſſet duplex contractus ſcilicet in nouennium, & (ſi hic non ſubſiſteret) in triennium. — 68 *Longum tempus.* — *Elocatio vltra triennium eſt irrita abſolutè.*

69 Aduerte tamen Primò, dict. extrauagan. loqui de rebus, quæ quotannis dant fructum: vnde ſi aliqua res ſolùm alternis fructificet, poterit locari ad ſexennium; ſi tertio quoque anno dumtaxat, poterit ad nouennium; vt notat Couar. nume. 6.

Non videri recepta. Secundò, ſicut pœnæ iſtius extrauagant. non ſunt receptæ, teſte Nauarro cap. 27. nume. 150. ita etiam multis locis hanc diſpoſitionem non eſſe receptam, vt Couarru. nume. 6. notat, & Silueſt. v. Alienatio, quæſtio. 13. itaque ibi poterit fieri elocatio ad nouem annos abſque forma Iuris ſupradicta.

Non tamen eſt tolerabile, quod quibuſdam locis fit, vbi beneficiarij prædia Eccleſiæ ad multos annos exigua penſione elocant, ea lege vt ſtatim conductor ſoluat poculum vini (vt vocant) 1000. florenorum. fraudant enim hoc modo ſucceſſores, (ſi fortè intereà mori contingat) percipientes partem penſionis ſucceſſoribus debitam. Vnde tenentur eorum hæredes ad reſtitutionem ex illa pecunia anticipata, pro numero annorum, qui poſt mortem beneficiarij ſuperſunt.

70 *Fructus beneficiorum elocari poſſunt, &c.* Tertiò, Non videri hic prohiberi, quin fructus beneficiorum & bonorum eccleſiaſticorum poſſint elocari, aut vendi in plures annos; (modò ipſi fundi non elocentur) quia hi non ſunt res Eccleſiæ, ſed priuatorum: & locatio expirat morte locantis, & beneficij amiſſione. nam conductor nullum acquirit Ius in fundum, ſed ſolùm in fructus ad locatorem pertinentes. Secùs eſt, quando fundus elocatur. hæc enim elocatio ipſum fundum immediatè attingit, & manet, etiamſi locans, beneficium amittat. vide Panormitan. in capit. Continebatur. de his, quæ fiunt à Prælatis, numero 7.

71 Petes, An Prælatus ſucceſſor teneatur ſtare elocatione rei Eccleſiæ, quam eius deceſſor fecit?

Reſpondeo Teneri, ſi legitimè facta fuit; ſicut tutor pupilli, qui alteri tutori ſuccedit, tenetur ſtare contractibus à ſuo deceſſore legitimè factis. ſecus ſi non fuerit legitimè facta. Vide Couarruu. lib. 2. variarum, cap. 15. ſub finem. Si tamen ſucceſſor deprehendat Eccleſiam enormiter læſam ex illo contractu, poterit vti beneficio reſtitutionis.

Digitized by Google

CAPVT VIGESIMVM QVINTVM.

De Contractu ſocietatis.

Complectitur Dubitationes.

DVBITATIO PRIMA.

Quid ſit ſocietas, & quibus modis contrahatur.

1 *Societas.* RESPONDEO, & dico Primò, *Societas* propriè eſt conuentio duorum, uel plurium, ad conferendum aliquid in uſum uel quæſtum communem: contrahitur hic contractus perficiturque ſolo conſenſu exteriùs expreſſo, abſque ulla alia iuris ſolemnitate; ut docet Couar. lib. 1. var. c. 3. unde collatio bonorum uel operarum in commune, non eſt contractus ſocietatis, ſed effectus eius.

2 *Quatuor requiruntur ad ſocietatis contractum.* Vt autem hæc definitio intelligatur, Notandum eſt, quatuor potiſſimùm ad hunc contractum requiri. Primum eſt, Vt ſinguli ſocij aliquid in commune conferant, ſiue pecuniam, ſiue operam & induſtriam, ſiue inſtrumenta, (v.g. nauem, equos) ſiue animalia, ſiue alia bona, prout conuenerunt: ſi enim aliqui nihil conferrent, nec cooperentur ad lucrum participandum, non poſſunt eius eſſe participes; ut quæ eiuſmodi.

3 Secundum, Vt id, quod à ſingulis ſocijs collatum fuerit eo animo ut ſit commune, ſtatim cedat in dominium ſingulorum; ita ut ſinguli efficiantur domini totius ſortis pro rata, ſeu partis, ſi dominio; colligitur ex L. 1. & ſeq. ff. pro ſocio. Item idem eſt de ijs, quæ ſocius nomine communi cõparat; non autem quæ nomine proprio, ut docet Couar. L. 3. var. c. 2. Dixi, *Eo animo ut ſit commune*, quia aliòquin non cedet in dominiũ ſociorum, ut patet quando non ſit communio in capitali, ſed ſolùm in lucro; ut quando alter pecuniam, alter induſtriam confert.

Tertium, Vt lucrum & damnum ſit commune. colligitur ex iiſdem legibus ſupra, & L. 1 & ſeqq. C. pro ſocio.

Quartum, Vt fiat diuiſio lucri, ſecundùm proportionem ſortis à ſingulis collatæ, L. Si non fuerint. 29. & L. Verũ. 52. ff. pro ſocio. hæc tamen tertia & quarta conditio intelligenda eſt, niſi aliter expreſſè fuerit conuentum, & onus, quod præter naturam huius contractus alteri parti imponitur, debitè compenſetur. Ex his facile intelligi poteſt, quomodo hic contractus differat à ceteris.

4 *Varijs modis contrahi poteſt.* Dico Secundò, Societatem varijs modis contrahi poſſe. Primò, Ex parte finis; poſſunt enim eſſe varij fines proximi huius contractus. ſic aliquando contrahitur ad uſum tantùm; ut quando libri, uel alia ſupellex, uel pecunia, in uſum & uictum communem conferuntur. aliquando ad lucrum tantùm, ut in negotiatione. aliquando ad utrumque, ut in matrimonio, ubi uir & mulier cõferunt bona & operas ad perpetuum conuictum & lucrum.

Secundò, Ex parte materiæ; ſic uel contrahitur ſocietas omnium bonorum, ut fit in matrimonio, quod celebratur contractu medietatis bonorum. hic omnia bona, quomodocumque obuenientia, ſunt communia, & facto diuortio æqualiter diuidenda. ſimiliter damna ſunt communia, præter ea, quæ culpa ſocij obueniunt, præſertim lata, (hæc enim ſoli auctori ſunt imputanda) & ea, quæ ſocius malè expendit, v.g. in meretrices & comeſſationes. Vel contrahitur ſocietas lucrorum dumtaxat: ut quando bona hæreditaria manent indiuiſa. hic ſolùm communicantur lucra ex hæreditate illa prouenientia & damna circa eam abſque culpa ſociorum obuenientia. Vel denique contrahitur ſocietas certæ alicuius partis bonorum, uel certæ negotiationis. vide Silu. v. Peculium, 2. n. 2. Aliquando ita contrahitur ſocietas vt alter induſtriam & operam neceſſariam: uel uterq; partim pecuniam, partim induſtriam.

5 Tertiò, Ex parte temporis; alia enim contrahitur ad uitam, alia ad certum tempus, alia uſque ad finem certi negotii. Ad hæredes autem hic contractus non tranſit, etiamſi expreſſè conuentum ſit, ut hæres in ſocietatem ſuccedat, ut patet L. Adeo. 59. Verùm ... ſocios quia in hoc contractu induſtria perſonæ ... habetur d. L. Adeo. ... & tenentur ... Ratio eſt, quia iuramentum ſeruandum eſt, quando abſque ſalutis diſpendio ſeruari poteſt; ... dat in ſua ſpecie ualidum, ut dictum eſt ſupra cap. 17. dubitatio. 6 *Iuramentum.*

DVBITATIO II.

Quomodo contractus ſocietatis iniri debeat; quando alter confert ſortem, alter operam; & quomodo diuiſio in fine facienda.

OMISSIS ſententijs Doctorum qui ualdè perplexè loquuntur.

7 *Primus modus, quo pars lucri eſt loco mercedis.* Reſpondeo, Varijs modis iniri poſſe. Primò, Vt is, qui operas & inſtrumenta, (v.g. nauem uel currum) præbet, habeat aliquotam partem lucri, quam ipſius opera meretur, & reliquum totum cum ſorte pertineat ad eum, qui ſortem contulit. Verùm hic potiùs eſt conductio operarum, quam contractus ſocietatis, ut rectè Nau. c. 17. n. 252. docet. Talem contractum plerumque ineunt mercatores cum ſuis factoribus. non enim uolunt eos admittere in ſocietatem, dum nullam pecuniam conferunt; ſed ut diligentiores ſint, dant eis in mercedem partem lucri: quo fit, ut ſi res benè ſuccedant, longè plus accipiant, quàm opera ſua meretur; ſi malè, longè minus. debet enim eſſe talis pars aliquota, ut tanta ſit illis ſpes accipiendi amplius quàm opera præciſè meretur, quanta eſt periculum accipiendi minus: alias non eſt iuſta merces.

8 *Secundus modus, in quo eſt particeps lucri ſecundùm æſtimationem operarum. Eſt iniquus.* Secundò, Vt is, qui operas confert, admittatur ut uerus ſocius, & ſolum ſit particeps lucri ſecundùm æſtimationem operarum, quaſi tantum pecuniæ in ſocietatẽ contuliſſet, quanti ualent operæ. Vt ſi conferas 1000. aureos, & operæ ſocij æſtimentur 100 aureis, ſitque particeps lucri quaſi contuliſſet ſolùm 100 aureos. Hic contractus, etſi à quibuſdam DD. probari uideatur, eſt tamen omninò iniquus. ratio eſt; quia ſocius id, quod confert, certò amittit; (perit enim opera illius) tu uerò quod confers non amittis; ſed manet tibi ſaluum: unde eſt diſpar conditio ſociorum, quod repugnat contractui ſocietatis; niſi aliunde fiat compenſatio. Deinde hoc pacto, ſocius, qui confert operam, numquã aliquid lucrabitur, ſed certò ſemper amittet, niſi lucrum ſit pluſquam 1100. aureorum, quod uix umquam continget. cùm enim ſolùm undecima pars lucrij ſit aſſignata, niſi hæc excedat 100. aureos, quibus opera eius æſtimabatur, nihil habebit ſupra id, quod contulit. ſi autem undecima pars lucri ſit infra 100 aureos, neceſſariò amittet, ut patet. Itaque talis ſocietas ferè eſt leonina, in qua alter ſociorum ſolũ habet damnum, alter ſolùm lucrum; de qua uide d. L. Si non fuerint. 29. §. fi. ff. pro ſocio.

9 Tertiò, Vt is, qui operas confert, non ſolùm ſit particeps lucri, ſed etiam ſortis, ſecundùm æſtimationem operarum;

Tertius modus, cùm particeps ſortis & lucri.

rarum;ita vt negotijs peractis,ex tota ſumma,quæ ex lucro & ſorte conflata erit, tantum extrahat, quantum ſi loco operarum pecuniam æquiualentem contuliſſet: vt ſi tu conferas 1000.aureos,ſocius autem operam valentem 100 aureis; & lucrum ſit 500.aureorum, ſocius extrahet vndecimam partem,non ſolùm è lucro,ſed etiam ex ſorte;ideſt, ex 1000.& 500.aureis. vnde ille habebit 136.aureos & vnam tertiam. tu verò habebis reliquas decem partes. hic contractus eſt iuſtus.probatur,quia qui confert operas,nõ minùs debet eſſe particeps tum lucri, tum ſortis, quàm qui ponit tantumdem pecuniæ. non enim ipſi ſoli opera perire debet; cùm non minùs conferat ad negotiationem, quã is, qui contulit tantumdem pecuniæ: atqui is, qui in caſu propoſito contulit 100 aureos, extrahit vndecimam partem non ſolùm lucri,ſed etiam ſortis:ergo etiam is,qui con-
10 tulit operam eiuſdem æſtimationis. Itaque in hoc contractu opera ſocij æſtimanda eſt pecunia; eaque æſtimatio ſorti addenda, vt fiat veluti vna ſors communis, v.g.1100. aureorum, in qua ſocius habeat partem vndecimam: perinde ac ſi tantumdem pecuniæ contuliſſet. vnde poſteà in diuiſione competit ei vndecima pars ſortis & lucri,ſeu totius ſummæ. Si opera ipſius valebat quanti ſors alterius; debetur ei dimidium totius ſummæ.ſi erat æqualis tertię, quartæ,quintæ,vel ſextæ parti pecuniæ, debetur ei tertia, quarta,quinta,vel ſexta pars totius ſummæ, quæ reperietur finitis negotijs. Iuxta hunc modum intellige quæ habet Couarruuias lib 3.variarum, cap 2. & Nauarr. capit. 17.nume.251. etſi non ſatis clarè explicent an ſocius operam conferens, debeat eſſe ſolum particeps lucri, an etiam ſortis.

Si ſors pereat.

11 Notandum eſt, quando hoc modo inita eſt ſocietas, ſi ſors pereat ante pręſtitam totam operam;ſocium,qui eam conferre debebat, teneri ſoluere alteri (cuius ſors perijt). partem æſtimationis operarũ,quæ conferendæ reſtabant. ſicut enim ſalua ſorte & opera exhibita, debetur ſocio conferenti operam certa pars ſortis,vt dictum eſt;ita pereunte ſorte,& opera ſalua, (id eſt,nondum exhibita) debetur ſocio,qui ſortem poſuit,pars æſtimationis operæ reſtantis iuxta modum ſupradictum.

Quartus modus.

12 Quartò,fieri poteſt pactum, vt is, qui operam confert, non ſit particeps ſortis, ſed tantùm lucri; ita vt ſi peracta negotiatione nihil ſuperſit præter ſortem, nihil habeat. hoc poteſt eſſe iuſtum. Verùm tunc non eſt comparanda pecuniæ quantitas,quam alter confert,cum pretio operarũ, vt in ſecundo modo: neque eſt conflanda una ſors ex illa pecunia,& pretio operarum,vt in tertio:ſed conſideranda ſunt ea,quæ vtrique pereunt,& hæc inter ſe comparanda, ut rectè docet Petrus Nauarra lib.3.cap.2.num.412.Ei igitur,qui pecuniam confert,duo pereunt. Primò, Æſtimatio

Conſiderãda quæ vtrique pereunt.

13 periculi,ſeu pretium aſſecurationis capitalis,ſiue illud periculum in ſe ſuſcipiat, ſiue alteri perſoluat eius pretium: hæc enim paria cenſentur. Secundò, Perit illi æſtimatio lucri illa pecunia ſperati;ſeu pretium, quo alteri uendi poterat ſpes lucri illa pecunia percipiendi, detractis operis & expenſis. qui enim exponit 1000.aureos negotiationi, facile inueniet multos, qui libenter pro lucro ſperato dabunt 100. 200. vel 300.aureos, iuxta conditionem mercimonij,operis ſolutis.itaque hoc totum perit ei,qui ſortem
14 confert. Vnde non rectè Sotus lib.6.quæſt.6.art.1.docuit, ſolum pretium periculi ſortis hic eſſe conſiderandum,quaſi illud ſolùm periret conferenti ſortem: nam etiam perit pretium lucri ſperati. & ſanè ſi ſententia Soti uera eſſet,is, qui confert decem millia aureorum ad negotiationem valde ſecuram, vbi periculum non æſtimatur niſi centum aureis,non poſſet plus ex lucro accipere, quàm alter, qui poſuit operam centum aureorum:etiamſi lucrum ſit quatuor millium aureorum; quod omnino abſurdum eſt; & nuſquam uſurpatum, ut rectè Nauarrus ſupra hanc ſententiam refutans,ait:etſi enim pecunia per ſe ſit ſterilis; tamẽ ut ſubeſt induſtriæ alicuius, ſit fœcunda, eiuſque fœcunditas magni æſtimatur. Patet igitur hæc duo perire ei, qui pecuniam confert.

15 Ei verò,qui confert operam, ſolùm perit æſtimatio operæ. hæc igitur inter ſe ſunt comparanda, & ſecundùm horum proportionem lucrum eſt diuidendum; detracta primùm ſorte pro eo, qui illam poſuit. vt ſi contuleris 1000. aureos, quorum periculum æſtimetur 100. ſpes autem lucri, detractis expenſis, æſtimetur 200. cenſeris contuliſſe 300.aureos, qui omnino tibi pereunt: opera verò alterius æſtimetur centum: cenſetur itaque contuliſſe 100.aureos, qui ipſi pereunt.lucrum autem ſit 800.qui operam poſuit, habebit quadrantem lucri, nempe 200. quia quartam partem contulit reſpectu alterius.qui pecuniam poſuit,habebit 600.uidelicet dodrantem lucri,ſeu tres quadrãtes;quia tres quadrantes contulit reſpectu alterius. quòd ſi lucrum ſit 400.aureorum tantùm, neuter quidquam lucrabitur, aut amittet;nam uterque ſolùm accipiet quantum cõtulit ex eo,quod neceſſariò periturum erat. Si lucrum ſit nullũ, uterque amittet,eadem proportione. is enim,qui pecuniã contulit, amittet 300.aureos, uidelicet pretium periculi ſortis,& pretium lucri ſperati,is,qui operam,amittet 100. id eſt,pretium operæ.

Dices, Sæpè fit ut etiam ſors pereat: ergo hoc etiam eſt æſtimandum, ac proinde ratione huius, debebitur ei amplius ex lucro,quàm dictum eſt:qui enim præſtat operam, non poteſt amittere niſi æſtimationem operæ,v.g.100.aureorum: qui pecuniam confert,poteſt totam ſortem 100. aureorum amittere. 16

Obiectio.

Reſponſio.

Reſp. Periculum ſortis incertum debet reduci ad certũ pretium,quod in caſu propoſito eſt centum aureorum, uti ſupponimus exempli cauſa;nec alia æſtimatio huius periculi eſt faciẽda. Nec refert quòd poſſit amittere 1000.quia hoc periculum non æſtimatur niſi 100. quos ſi alteri dare uelit, non poterit amittere 1000. in poteſtate enim ipſius eſt uel ſubire periculum amittendi mille, uel dando centum;efficere ut mille ſecuros habeat. Itaque ratione periculi non pereunt ei niſi 100.aurei.

Ex his patet,ſi ſors pereat, perire illi, qui illam poſuit, 17
nec quidquam ei ab altero compenſandum. ſi verò aliquid ſuperſit, hoc eidem deberi. ſi præter æſtimationem ſortis aliquid ſuperſit, id diuidendum ſecundùm proportionem dictam; ita ut uterque ex eo ea proportione capiat, qua contulit ad id, quod neceſſariò utrique periturum erat.

Si ſors pereat.

Petes, Quid ſi opera ſocij pluris valeat quàm pecunia 18
alterius; & tantùm ſors ſit ſalua; tenebiturne is, qui illam poſuit,ſocio aliquid compenſare? Quidam putant teneri; quia ſocius certò amittit totam æſtimationem operæ,quæ pluris ualet quàm ſors alterius, quæ non perit neceſſariò. Sed dicendum eſt, ſi contractus initus eſt ſecundùm hunc quartum modum, nihil teneri ei compenſare; quia dominia eorum, quæ conferuntur. non fuerunt communicata; ſed manſerunt diuiſa: (in hoc enim modo contrahendi ſolùm fit communicatio lucrorum, quæ deducta ſorte ſuperſunt) quæque autem res domino ſuo perit. itaque ſicut quando ſors longè ſuperat operas; nihil compenſare debet qui contulit operas, etſi ſors pereat: (quia tota perit ei, qui illam poſuit) ita viciſſim quando operæ ſuperant ſortem, nihil compenſare debet qui ſortem poſuit, etiamſi ſola ſuperſit. Nec refert quòd ſocius certò amittat totam æſtimationem operarum, & quòd hæ operæ pluris ualeant,quàm ſors alterius; quia ideò longè amplius lucri capiet,ſi extiterit.

Si operæ pluris valeat quàm ſors.

Si autem initus fuit ſecundùm tertium modum, ſic debet fieri compenſatio; nam totum debet diuidi certa proportione,vt dictum eſt;eò quòd dominium eorũ,quæ conferuntur,fiat commune, tamquam unius maſſæ ſeu ſortis, ex diuerſorum collatione conflatæ. 19

Ex his patet, quid dicendum ſit, ſi alter conferat ſolùm 20
pecuniam,alter pecuniam & operam: item ſi uterque conferat pecuniam & operam inæqualiter.nam iuxta tertium modum,omnia reuocanda ſunt ad æſtimationem pecuniariam,unaque ſumma conflanda, quæ ſocijs ſit communis, & finita negotiatione,diuiſio totius,quod inuentum fuerit; facienda ſecundùm proportionem eorum,quæ ſinguli contulerunt. Iuxta quartum modum,æſtimandum eſt periculum ſortis,& ſpes lucri per talem ſortẽ obtinendi,deductis operis & expenſis. Deinde æſtimandæ ſunt operæ ſingulorum,& hac æſtimatione iuncta cum pretio periculi ſortis, & lucri ſperati,duæ ſummæ utrimquè conflandæ,& iuxta harum proportionem facienda eſt diuiſio lucri.

Si alter pecuniam, alter operam conferat.

Petes, Verùm hi tres modi contrahendi, etiam locum habeant in ſocietate circa greges ouium uel ſimilium animalium?

Reſpondeo Habere. De Primo patet; quia poteſt alicui 21
tradi grex centum ouium, ut eas paſcat pro dimidia parte

fru-

8 *Societas cir gregem.* fructuum: (id eſt, fœtus, lanæ, lactis) ſiue illi copioſi fuerint, ſiue exigui. Secundò, probatur; quia poteſt iniri æſtimatio paſturæ & ipſius gregis, vt ex vtroque conſletur vna res communis: & finita paſtura aliquot annorum, fiat diuiſio totius, iuxta æſtimationem eorum, quæ ſinguli contulerunt. Tertiò probatur; quia periculum gregis, & ſpes lucri ex eo percipiendi, poſſunt æſtimari ex vna parte; (hæc enim pereunt ei, qui gregem tradit) & cura paſcendi ex altera parte; (hæc enim petit ei qui gregem ſuſcipit) & iuxta horum proportionem, poterit fieri diuiſio fructuum.

DVBITATIO III.

Vtrùm in ſocietate licitum ſit pactum cum ſocijs, vt ſaluam præſtent ſortem, & reddant quotannis certum lucrum paruum, pro incerto magno.

22 *Caietanus* CAIETANVS tom. 1. opuſc. vlt. reſponſione vndecima putat formam hanc contractus, quam ei propoſuerat Conradus, eſſe illicitam; *Petrus conſignat centum florenos apud Paulum mercatorem, vt ei pro parte lucri, capitali ſaluo, aſſignet per annum quinque florenos, reſiduo lucri ſibi reſeruato.* Primò, quia eſt contractus ſocietatis, in quo ſocius obligatur ad aſſecurãdum capitale, cùm nihil ei pro hac aſſecuratione detur; & ad reddendum certum lucrum, cũ tamen nemo alius pro incerto lucro vellet dare certum illud pretium, quod exigitur à ſocio.

Secundò, quia non eſt licitum illos tres contractus ſimul cum vno eodemque celebrare, etiamſi in ſingulis daretur iuſtum pretium: non enim licitum eſt in cõtractibus obligare & grauare alterum vltra naturam contractus: ſicut cùm quis dat mutuum, non eſt licitum obligare mutuatarium ad remutuandum. Pari ergo modo, qui contrahit ſocietatem cum aliquo, non poteſt eum obligare ad cõtractum aſſecurandi capitale, & emendi lucrum incertum certo pretio, niſi idipſum alter cupiat, ſic vt fiat communi conſenſu & condicto. Addit tamen Caietanus poſſe hæc pacta cum eodem fieri ſucceſſiuè; modò in ſingulis ſeruetur æqualitas.

Sotus. Sotus verò lib. 6. q. 6. ar. 2. & quidam alij putant hæc pacta eſſe illicita, ſiue ſimul fiant, ſiue ſucceſſiuè. Ratio præcipua eſt, quia qui ita pecuniam ſuam tradit, ut periculum eius transferat in accipientem, cenſetur eam dare mutuò, non ad ſocietatem: atqui ex mutuo non poteſt peti lucrũ: ergo talis contractus eſt iniuſtus. Maior probatur, quia dũ transfert periculum in ſocium, amittit dominium illius pecuniæ, & transfert illud in ſocium: is enim eſt dominus, cui res perit: cuius ſignum eſt, quòd illa pecunia poſſit emere prædium, vel dotare filiam. Confirmatur, Quia hæc formula aperit feneſtram vſuris. facilè enim fiet, vt homines hoc modò tradant ſuam pecuniam ijs, qui neque negotiantur, neque alium quæſtum faciunt; & non curent vtrùm illi, quibus eam dederunt, negotiationi an ſuis vſibus impendant.

23 *Eſſe licita hæc pacta.* Vtrùm contraria ſententia eſt multò probabilior & verior; nimirum hæc pacta in ſocietatis contractu eſſe licita, ſiue ſimul fiant cum ſocijs, ſiue ſucceſſiuè: modò prudentis arbitrio ſeruetur æqualitas. Hanc expreſsè multi viri doctiſſimi & religioſiſſimi tenent; quorum verba breuiter adducam, vt maiorem fidem faciant apud eos, qui vel aliter ſentiunt vel rem non penetrant, & magis auctorum numero quàm rationum pondere mouentur.

Probatur ex DD. Ang. v. Societas, 1. §. 7. *Idem dicerem* (ſcilicet licitum eſſe) *quando ſocius accipiens ipſum capitale, conueniret liberè cum ſocio dante capitale, de dando ſibi tale modicum de lucro.* Et infrà dicit hoc habere locum, *quando negotiatio eſt talis qualitatis, quòd aſſecurationem inueniret ſoluendo tria vel quatuor pro cẽtenario; & tum veriſimiliter pro lucro ſocietatis eſſet recepturus ſex vel octo, & aliquando plus: & conueniret cum ſocio vt ſolũ daret tres vel quatuor pro lucro, & eum de capitali aſſecuraret.* Vnde ſequitur, ſi lucrum ueriſimiliter ſit 10. 12. vel amplius in centum, poſſe deponentem conuenire cum ſocio, vt ſocius det 5. 6. vel amplius in centum. Et infrà docet, non ſolùm in pecunia dotali, ſed etiam *in omni capitali dato ad ſocietatem, poſſe redimi periculum à ſocio: modò duo concurrant. Alterum eſt, vt ſocius accipiens, liberè hoc velit facere. Alterũ, quòd ponens capitale paulò ampliùs veriſimiliter ſit lucraturus ſupra id, quod ex lucro ipſi obueniet, nempe quantum eſt id, quod cuiuis alteri pro aſſecuratione ſolueret.* Quæ omnia in noſtro caſu concurrunt. Non tamen eſt neceſſarium, vt ſocius ille vellet aſſecurare, etiamſi non eſſet in illa ſocietate; vt videtur Angelus requirere; quia ſatis eſt; vt omnino liberè aſſecuret. Si enim non eſſet ſocius, fortè nollet illam pecuniam aſſecurare: quia non ſciret quomodo impẽderetur, & quæ fraudes poſſint interuenire. Cùm autem eſt ſocius, ipſe totum negotium dirigit; & ſic minus eſt periculi, & tota res eſt ei perſpecta. Vnde tunc eam libentiùs aſſecurat.

Gabriel in 4. d. 15. quæſ. 11. dub. 10. ad verbum ſequitur Angelum.

Maior in 4. d. 15. q. 27. *Si mutuatarius rogaret mutuatorem poſt mutuum in ſe ſuſcipere periculum; vel ſi vltrò mutuator ad hoc ſe offerat, poteſt taliter ſubire omne periculi, ſicut non mutuator.* Idem docet q. 49. vbi etiam dicit hanc ſententiam à doctiſſimo Theologo Ioanne Eckio fuiſſe publicè Bononiæ defenſam. Eamdem fuiſſe communẽ Theologorum Pariſijs tempore Maioris refert Ludouicus Lopez ex ſcholis Victoriæ lib. 1. de contractib. c. 65. Etſi Iuriſtæ forum externum ſpectantes & præſumptioni innixi contrarium tenerent.

Siueſt. v. Societas, 1. q. 2. ſub finem, etſi nonnihil confuſè loquatur, hanc ſententiam tamen apertè indicat: *Fallit*, inquit, *quod dictum eſt, ſi capitale ſit ſaluum non ex contractu ſocietatis, ſed aſſecurationis facta ab aliquo, qui non ſit ſocius, cui datur certum quid vt ſubeat periculum capitalis. Et idem eſt, ſi iſta aſſecuratio fiat à ſocio; modò intentio ſit recta, &c.* Rationem ſubdit, *Quia ibi ſunt duo contractus, ſcilicet ſocietatis & aſſecurationis, quorum quilibet per ſe eſt licitus.*

Nec refert quòd Silueſter velit aliquid certũ ſolui pro hac aſſecuratione, & vt ſocius ſit paratus aſſecurare; etiãſi non eſſet ſocius: quia perinde eſt, ſiue id quod ſoluitur ſit certum & definitum reipſa, ut v. g. duo in centum, ſiue ſit in ſe incertum, ſed certum in æſtimatione, qualis eſt pars aliquota, v. g. quarta uel quinta lucri ſperati. Hæc enim ab intelligentibus certo pretio æſtimari poteſt, & uendi uel commutari cum re alia, aut obligatione. Similiter non eſt neceſſarium, ut ille aſſecurator uellet aſſecurare, ſi non eſſet ſocius (fortè enim tunc aſſecuratio eſſet illi incommoda uel ſuſpecta ob ignorantiam periculi & fraudum) ſed ſufficit ut ſponte ſua cupiat & malit ipſe præſtare ſecuritatẽ ſortis tali pretio, quàm eam præſtari ab alio, vt infrà dicetur. Nec Silueſter illa requirit ut abſolutè neceſſaria, ut patet ex ratione quam adfert; ſed ſolum ponit exempla, in quibus res ſit clarior.

Bartholomæus Fumus v. Societas, nume. 6. *Si primò fiat contractus, vt periculum pecuniæ ſit apud deponentem, poſtmodum depoſitarius aſſecuret deponentem de capitalis ſaluate, recipiendo tria vel duo pro centenario vel defalcando de lucro, puta ſic: Iſta pecunia veriſimiliter lucrabitur octo pro centum; ſed quia volo te aſſecurare de capitali, conuenio tecum, tantùm dare quinque pro centum. hic contractus eſt licitus; quia etiam qui non eſt ſocius, potuiſſet illum hoc modo aſſecurare. ergo nec minus poteſt dum eſt ſocius, dummodò intentio ſit, quòd hoc fiat propter aſſecurationem.* Concordat Silu. v. Societas, 6. 2.

Vbi aduerte requirere hunc auctorem, vt primò fiat contractus ſocietatis abſolutè, per quem periculum ſit penes deponentem. Sed hoc ideò requirit, ut uitetur præſumptio coactionis & fraudis uſurariæ. Certum enim eſt, illud non eſſe neceſſarium, quando alter ſociorum cupit ſua ſponte periculum in ſe ſuſcipere; & alio modo non uult contrahere: quia non cupit rationes ſuas alijs patefacere.

Eamdem apertiſſimè & diſtinctiſſimè tradunt recentiores.

Nauarrus cap. 17. num. 255. docet licitè fieri hos tres cõtractus cum eodem. *Primum ſocietatis, in quo alter pecuniam, alter operam & induſtriam confert. Secundum aſſecurationis, in quo qui operam confert, aſſecurat alterius ſortem. Tertium vt ad tollendas ſuſpiciones, & rationum moleſtias, qui operam confert, lucrum incertum aliquo certo minore redimat, vel ex lucro veriſimili, ſeu incerto, tantumdem*

ſummdem certi retineat. Idem docet in conſil.lib.1.titu.de conſtitu.q.34.

Couarruuias lib.3.uariarum reſolutio.capit.2.nume.3. *Poteſt*, ait, *licitè dari pecunia alteri, vt per eum adhibita induſtria, quaſtuaria ars exerceatur; ita contracta ſocietate, vt pecunia ſalua ſit, eiuſque periculum ad mercatorem pertineat; lucrum tamen, quod alioquin æquis portionibus commune foret, maiori ex parte ad ſubeuntem periculum pecuniæ ſpectet; quaſi ea pars lucri, quæ dimidium excedit, iuſtum ſit arbitrio boni viri pretium ſubeundi periculi; poſſuntque hi contractus vno actu & contextu fieri.*

Gregorius a Valentia diſputat 5. quæſtio.24. puncto 2. *Licet*, inquit, *contractus ſocietatis inire, ac cum eodem ſocio contractum aſſecurationis capitalis pro parte lucri ſperati probabiliter, & aſſecurationis lucri certi minoris pro alia parte ſperati lucri* Addit hanc ſententiam ſe præſente Romæ anno 1581. placuiſſe multis & doctiſſimis Theologis, re priùs diligenter excuſſa: & pro ea citat multos DD.

Ludouicus Molina de Iuſtitia & Iure tract.3. diſp.417. *Poteſt quis*, inquit, *dare pecuniam ad negotiationem vt cooperetur & pariat lucrum, cum pacto vt vel tertius, vel is qui rem accepit, ſecuram illi reddat: ineundo inſuper contractum lucri quod eſt in ſpe, pro certo & determinato lucro quotannis ſibi reddendo; ſiue hæc pacta ex interuallo ponantur, ſiue à principio formaliter & expreſsè, ſiue etiam virtute, & implicitè tantùm.*

Franciſcus Garçia de contract.p.2.c.17. *Poteſt in contractu ſocietatis ſocius aſſecurare ſortem ſocij ſui, & lucrum ex ea ſocietate ſperatum.*

Eamdem ſententiam apertè docet Ludouicus Lopez de contract.lib.1.cap.65. vbi primùm ponit tres conditiones. Prima eſt, vt deponens pecuniam velit obligare mercatorem ad negotiandum. Secunda, vt non nimis multum lucri ab eo exigat. Tertia, vt mercator ſponte velit capitale aſſecurare. Deinde addit: *Cum his conditionibus poteſt licitè fieri ex ſe contractus prædictus cum ſocio, ſiue eodem tempore cum contractu ſocietatis, ſi ſucceſſiuè; & non ſolùm formaliter & explicitè, ſed etiam implicitè & æquiualenter, vt ait Nauarrus.* Deinde citatis aliquot auctoribus, addit; *Sed neque Victoria, neque frater Ioannes de Penna, neque Caietanus (qui videntur tenere contrarium) auſi ſunt hanc concluſionem omnino damnare.*

Eamdem tenet Bartholomæus Medina in ſua Inſtruct. §.17. vt idem Lopez refert.

Franciſcus Toletus l.5.c.41. *Contractui ſocietatis poſſunt annecti alij duo. puta aſſecurationis capitalis: ſicut enim vnus poteſt aſſecurationem capitalis cum tertio facere, ita etiam poteſt cum ſocio. Poteſt etiam locare fructus & lucrum pretio conuenienti, vel aſſecurationem lucri facere. Et ita ſentit Caietanus opuſcul.16. quæſtio.11. & Nauar.cap.17. num 255. quamuis Soto id non recipiat. Sed non videtur id negandum, dummodò vt Caietanus dicit, non obliget ſocium ad tales contractus, ſed liberum relinquat, ſicut & alium tertium.*

Eamdem tenet Ioſephus Anglez in Florib.4. ſententiarum, quæſt. de ſocietate.

Eamdem apertè indicat F. I. Benoiſt lib. 3. capit. 9. §. *Exemple*.

Eadem nuper à doctiſſimis viris abſque vlla difficultate fuit Romæ approbata: & paſſim per Italiam eſt in vſu, vt ex formulis impreſſis mercatorum conſtat.

Denique plurimi hoc tempore per Italiam, Hiſpaniam, Germaniam, Galliam, S. Theologiæ profeſſores celeberrimi eamdem abſque dubitatione tradunt.

24 *Secundò, probatur ex iure.* Probant Doctores Primò, ex Iure canonico cap. Per veſtras. de donat. inter virum & vxorem. vbi, ſi marito vergente ad inopiam, nec valére dare ſufficientem cautionem pro dote vxoris conſeruanda, dos verſetur in periculo, iubetur talis dos tradi mercatori ad ſocietatem negotiationis, vt nimirum & ſecurè apud illum conſeruetur, & ex eius lucris poſſint onera matrimonij ſuſtétari. atqui hoc fieri non poſſet, niſi cum mercatore ineantur tres ſupradicti cótractus formaliter vel æquipollenter. Hæc ratio eſt probabilis, ſed non conuincit, vt oſtendit Lopez ſup.

Secundò, ex iure ciuili. L. Si non fuerint. 29. ff. pro ſocio, dicitur *ita coiri ſocietatem poſſe, vt nullam partem damni alter ſentiat.* quod alia ratione fieri non poteſt, niſi contractui ſocietatis addatur contractus aſſecurationis.

Tertiò Probatur ratione. Si eſſet aliqua iniquitas in hoc contractu, vel id prouenirer ex eo quòd nó ſeruetur æqualitas inter ea quæ commutantur, vel quòd mercator obligetur ad aliquid ſupra naturam contractus, vel denique ex eò quòd ratione aſſecurationis præſtandæ à mercatore ſit implicitum mutuum, ex quo non licet lucrum captare. non enim ſunt aliæ cauſæ ob quas auctores aliqui velint hunc contractum iniuſtum, ſed ex nullo horum capitum eſt iniquitas: ergo, &c. 25 *Tertiò probatur ratione.*

Non ex primo, Quia ſupponimus eſſe æqualitatem ſecundùm peritorum æſtimationem inter ea quæ vtrimque præſtantur & commutantur; nimirum ex parte deponentis ſortem, & ex parte mercatoris. Ex parte enim deponentis tria conferuntur, quæ ipſi pereunt. *Ex 1. cap. non eſſe iniuſtam.*

Primum eſt, æſtimatio periculi, cui pecuniam ſuam exponit. etſi enim mercator dicatur eam aſſecurare, hæc tamen ſecuritas eſt valde infida, & cum ea plurimi euertuntur. Vnde plerique libenter adhuc darent vnum in centú pro perfecta aſſecuratione, per pignus aut hypothecam ſufficientem obtinenda. Quare exponendo ſic ſortem cenſetur mercatori dare vnum in centum, cùm periculum ſortis tanti æſtimetur.

Secundum, æſtimatio commoditatis, quam habebat ex pecunia præſenti. commodum enim cuique eſt habere pecuniam ſuam expeditam ad omne lucrum, quod ſe forte offeret, hæc æſtimatio eſt facilè duorum vel triú in mille.

Tertium, eſt æſtimatio lucri ſperati, quæ quando induſtrius eſt mercator facilè eſt 10. vel 12. in centum, & ſæpè multò amplius, vt quotidiana experientia, & mercatorum confeſſione conſtat.

Ex parte mercatoris ſimiliter tria conferuntur. Primú eſt elocatio operarum, ſeu obligatio ad impendendam illá pecuniam negotiationi. hæc non magni à mercatoribus pecuniam accipientibus æſtimatur; quia eadem opera illam pecuniam vna cum ſua impendunt. Imò id auget illorum fidem & facit illuſtriores, quòd magnam vim pecuniæ habeant. Vnde fit vt meliori pretio emant, partim propter fidem, ſeu creditum; partim quia merces in maxima quantitate numerata pecunia comparant: quod facere abſque adminiculo illo non poſſent. 26

Secúdum eſt aſſecuratio ſortis. hæc etiam non magni pêditur; tum quia ea ſcuritas parùm eſt ſecura, & multis periculis expoſita, vtpote nulla nitens hypotheca, ſed ſola fide mercatoris. (vnde non eſt maior, quàm ſit ſecuritas bonorum ipſius mercatoris, quæ omnia fortunæ ſunt expoſita) tum quia ſi mercator euertitur fortunis, nihil iuuabit alterum, pactum illud aſſecurationis. ſi non euertitur, libenter ſoluet ſortem, ne apud alios amittat fidem.

Tertium obligatio eſt ſoluendi 6. & ½ in centum, vel quantum iudicio peritorum conuentú fuerit: quæ obligatio minoris æſtimatur quàm cenſuaria, propter infirmitatem fundamenti; nimirum quia caret hypotheca, & quia omnia bona illius magis ſunt expoſita periculis, quàm eorum, à quibus cenſus emi ſolent.

Conferantur nunc hæc tria, quæ vtrimque præſtantur inter ſe; cui dubium eſſe queat, quin iudicio & æſtimatione peritorum mercatorum poſſit inter hæc ſtatui æqualitas, nihil obſtat quin hæc inter ſe poſſint commutari mutuo contractu. atqui iudicio peritorum mercatorum in formula illa eſt æqualitas, ſaltem catenus vt nó céſeatur plus exigi à mercatore, aut ipſe plus grauari, quàm valeat id, quod ipſe præſtat pecuniæ depoſitori. ergo illa formula hac ex parte non eſt iniuſta.

Hinc patet hos tres contractus poſſe fieri per modum vnius contractus innominati, *Do & facio vt des & facias*: *Poſſunt fieri in modũ vnius pacti* nimirum trado tibi hanc meam pecuniam ad negotiandum (exponés eam periculo, & priuans me illius commoditate) & do tibi totum lucrum niſi tu ea negotieris, & te obliges ad reddendam ſorté, & ad ſoluendum 6. ½ in cétú. Vel ſic, Si velis mea pecunia negotiari, aſſecurare fortem, & obligare te ad ſoluendum 6. ½ in centum, tradam tibi meam pecuniam, & concedam tibi totum lucrum. Hic non ſunt tres contractus à ſe mutuo independentes; ſed vnus ſolus inuoluens omnia, quæ vtrimq; ſunt conferenda & commutanda.

Ex his patet ex primo capite nullam eſſe iniuſtitiam in hoc contractu.

Sed neque ex ſecundo, nimirum quòd mercator obli- *Ex 2. cap*

getur

non eſſe iniuſtitiam.

getur ad aliquid ſupra naturam contractus ſocietatis, vel conductionis operarum. Primò, Quia non obligatur ad hoc ex vi contractus ſocietatis aut conductionis: hoc enim iniquum eſt, eò quòd grauetur ſupra naturam contractus; quod grauamen nouo pretio non compenſatur: vt ſi quis ex eo ſolo quòd ineat contractum ſocietatis mercaturæ cum altero, velit ſibi præſtari periculum ſortis, & nihilominus æqualiter particeps eſſe lucri; (hæc enim eſt ſocietas leonina, in qua vult quis eſſe immunis à damno, & par vel maior in lucro) ſed obligatur ex alio contractu, in quo noua datur compenſatio æqualis illi grauamini. ideò enim pars aliqua lucri ſperati ei conceditur.

Nec refert, quòd ſine hoc contractu aſſecurationis nolit depoſitor pecuniæ inire contractum ſocietatis, aut conductionis operarum mercatoris: cuique enim liberum, nolle inire vnum contractum ſine alio. v.g. contractum venditionis ſine contractu redimendi; aut contractum venditionis vnius ſpeciei, ſine venditione alterius ſpeciei, &c.

Accedit quòd mercatores ſic malint quàm aliter, maius enim lucrum ſic percipiunt. Aſſecurationem enim ſortis ſæpè non magni æſtimant, quia norunt eam ſecurè impendere; vel ſi exponunt eam periculis, & res malè ceſſerit, cogitant ſe non fore ſoluendo; ac proinde depoſitorem fore damni participem: quòd ſæpè fieri videmus. Lucrum autem incertum, quod illis offertur, libenter certo pretio redimunt, quia ſperant ſe multo plus lucraturos: & tales venditiones & emptiones rerum non habentium certum euentum, inter eos ſunt creberrimæ. Adde quòd ex tali contrahendi formula non cogantur rationes ſuas & computus alijs patefacere. Itaque tantum abeſt, vt ad contractum aſſecurationis, & certæ penſionis annuæ pro lucro ſperato, adigantur mercatores inuiti, vt alia ratione pleroſque nolint ad ſocietatem admittere, aut eorum negotia curare.

Denique iſti tres contractus poſſunt iniri per modum vnius, vt antè explicatum eſt; modò ea, quæ commutantur, exequentur æſtimatione & iudicio peritorum mercatorum: & tunc non poterit dici, quòd ex vi vnius contractus obligetur ad alium, cùm reuerà tantùm ſit vnus contractus. Itaque ex hoc capite ſecundo non eſt iniquitas.

29 *Non ex 3. cap. Non tranſire in mutuum.*

Ex tertio etiam capite non eſt iniquitas; Quia falſum eſt, quòd ratione aſſecurationis præſtandæ à mercatore, cui datur pecunia, amittatur dominium, & fiat implicitum mutuum, vt putat Sotus. Non enim magis amittitur dominium, aut tranſit in mutuum, quando cum eodem, cui pecunia traditur, & veluti locatur ad negotiandum, pactum ſecuritatis initur quam quando cum tertio initur.

Quod tripliciter probatur. Primò, Quia in locato & commodato non amittitur dominiũ, nec deſinit eſſe contractus locati aut commodati, etiamſi conductor aut commodatarius ſuſcipiat in ſe periculum rei, vt colligitur ex cap. vnico de commodato. & L. 1. π. depoſiti. & per ſe ſatis conſtat. ergo neque in propoſito contractu; ſiue conſideretur vt contractus ſocietatis, ſiue vt locatio pecuniæ, aut conductio operæ ad negotiandum illa pecunia; quomodo ordinariè in praxi ſolet accipi. Nec refert quòd pecunia illa miſceatur cum pecunia mercatoris; quia id nõ facit amitti dominium; ſed potiùs facit depoſitorem dominum partialem totius ſummæ, cùm communi conſenſu miſceantur, vt apertè colligitur Inſtitut. de rerum diuiſione, §. Si duorum.

Secundò, Quia mercator non poteſt illam in alios vſus, quàm in mercimonium impendere: alioquin iniuriam tibi facit, & tenetur quantitua intereſt, non fuiſſe ſic impenſam. Vnde verum non eſt, vllum ea pecunia poſſe emere prædium, aut dotare filiam; quia non eſt illi ad eum vſum conceſſa, niſi id faciat cum animo mox aliam eius loco ſubſtituendi; quo modo etiam depoſito vti licet, cuius tamen dominium non amittitur.

Tertiò, Si cõtingat mercatorem non eſſe ſoluendo, depoſitor poteſt ante omnes creditores pecuniam ſuam, ſi adhuc inueniatur, extrahere, tamquam rem ſuam: & ſi ſurrepta fuerit, actione in rem, illam vindicare: quæ omnia ſunt aperta ſigna dominij, & nullum hic eſſe mutuum. ſecùs enim res ſe in mutuo habet. Vnde patet ex nullo iſtorum trium capitum ſupradictorum eſſe iniuſtitiam in hoc contractu; ac proinde contractum non eſſe iniquum.

30 Secundò, ſi hic contractus eſſet iniquus, vel id eſſet ratione pacti aſſecurationis annexi, vel ratione lucri certi pro incerto. ſed non eſt iniquus ratione pacti aſſecurationis, ut iam oſtenſum eſt: neque etiam ratione lucri certi pro incerto; quia omnes DD. fatentur hoc pactum licitũ eſſe, vt docet Lopez ſuprà. ſicut enim uendi poteſt iactus retis, ita etiam lucrum ſperatum. *Secunda ratio.*

Tertiò, Iſti contractus poſſunt iniri cum diuerſis, ut omnes fatentur. poſſum enim cum Paulo mercatore inire contractum ſocietatis, uel conductionis operæ nauandæ conferendo 1000. aureos, & aſſignando ei pro induſtria ſextã uel ſeptimam partem lucri ſperati. Deinde contractum aſſecurationis cum Petro, ut præſtet periculum ſortis, relicta ei quarta, uel quinta parte lucri incerti. Denique contractum uenditionis lucri incerti cum Ioanne, ut pro reliquis partibus lucri ſperati certum quid mihi ſoluat. cur non poſſint fieri cum eodem, præſertim cùm ille id petat, & alios admiſceri nolit? quæ enim inita cum diuerſis iuſta ſunt, etiam cum eodem iuſta ſunt, ſi ille ſic contrahere ſponte ſua cupiat, ut Silueſter, Lopez, Nauarrus, & alij DD. annotarunt. Iuſtitia enim conſiſtit in æqualitate rei ad rem, non in habitudine ad perſonam, ſeu ſubiectum. In hoc enim ab alij virtutibus præſertim moralibus diſtinguitur, vt omnes Theologi & Philoſophi docent. *Tertia ratio.*

Si dicas, quando tale pactum aſſecurationis cum eodem contrahitur, amitti dominium pecuniæ; fierique tacitum mutuum, hoc iam antè ſatis refutatum eſt. Denique hæc pacta poſſunt fieri cum eiſdem ſucceſſiuè; cur non etiam ſimul? Antecedẽs fatetur Caietanus, & paſſim ceteri DD. excepto Soto; & per ſe ſatis conſtat. ſunt enim pacta iuſta. Primum enim, eſt pactum ſocietatis, uel conductionis operæ; ſecundum aſſecurationis; tertium uenditionis lucri incerti maioris pro certo pretio minore. Conſequentia patet; quia ſimul uel ſucceſſiuè fieri non mutat iuſtitiã pactorum, modò ſemper ſeruetur æqualitas, & utrimque libertas. *Quarta ratio.*

Ex his patet, Primò, Contractum illum ſupradictum, quem Conradus propoſuit Caietano, ea forma qua proponitur non eſſe iniquum: continet enim triplex pactum iam explicatum. Neque verum eſt, pro aſſecuratione nihil dari; quia datur pro ea pars lucri incerti; quæ iudicio prudentis, ſpectatis circumſtantijs cenſeatur illi æquiualere, pro reliquo lucri incerti maioris, exigitur aliquid certi quod minus ſit, quod iudicio prudentis ſpectata conditione negotiationis, & reliquis circumſtantijs, cenſeatur ſpei illius æquiualens, uel certè non pluris æſtimetur. *Concluſio. Ad rationes Caiet.*

Nec obſtat, quòd fortè tertius nollet illud lucrum incertum eo pretio certo emere; tũ quia ſæpè contrarium eſt uerum: tum quia id prouenit ex eo, quod tertius non poſſit certò ſcire quantum lucri proueniret. Nam poteſt ei fraus magna fieri; cùm non ſit conſcius eorum quæ geruntur. ſecùs de ſocijs, ut ex dictis conſtat.

Secundò, conſtat formulam illam, quæ in Italia & Antuerpiæ varijs linguis circumfertur, non eſſe iniquam, continet enim tres illos contractus, eſtque talis: *Ego infraſcriptus confiteor, hoc meo chirographo, me accepiſſe à Titio mille aureos, vt eos impendam legitimæ negotiationi: & loco incerti lucri maioris, quod illi ex hac negotiatione poſſet competere, promitto me illi daturum 6. & ½ in centum quotannis, & eiuſdem ſummæ periculum præſtiturum.* *Formula mercatorũ.*

Ad argumentũ Soti abundè cõſtat ex rationibus ſupradictis. Ex quibus etiam facilè ſoluitur aliud argumentum quod quidam valdè urgent. De ratione contractus huius eſt, inquiunt, ut ſicut ſocius eſt particeps lucri, ita etiam ſit damni. L. 1. & ſequen. π. & C. pro ſocio. atqui in prædicto contractu ſocius ille qui pecuniam confert eſt extra damnum, & ſolùm eſt particeps lucri: ergo non eſt ibi uera ſocietas, ſed vel mutuũ cum uſura, uel ſocietas leonina. Dicendum enim hinc rectè ſequi non eſſe contractum ſocietatis purum, de quo illæ leges loquuntur: hic enim illam paritatem in lucris & damnis requirit, ſed mixtũ alio contractu. utrùm autem ratione illius admixti tranſeat in aliam contractus ſpeciem, ita ut non debeat ampliùs dici contractus ſocietatis, parùm refert, modò in re ſeruetur æqualitas. ut autem paſſim eſt in vſu, potiùs eſt contractus conductionis operarum ad negotiandum, quàm uera ſocietatis. neque uerum eſt eſſe contractum mutui, ut ſuprà oſtenſum. neque dici poteſt ſocietas leonina; quia quòd damni non ſit particeps, compenſatur alio contractu ſponte

utrim-

vtrimque inito. ſi illam immunitatem iuſta ratione & ſocio, illi ito nollent compenſare, eſſet ſocietas leonina.

31 *An debeāt fieri expreſſè.* Petes Primò, verùm hi contractus debeant ſemper expreſſe fieri.

Reſpondeo, id non eſſe neceſſarium; vt rectè Nauarrus ſuprà ex Maiore: ſufficit enim vt contrahentes implicitè illos intendant per vnicum contractum expreſſum; modò ſeruetur æqualitas, ita vt per tres expreſſos contractus, tunc ad id, quod ex vnico quæritur, poſſit perueniri: idem enim operatur conſenſus implicitus & expreſſus. Vnde poteſt quis vti hac forma cum mercatore: Confero 1000. ad mercaturam, vt quotannis ſoluas 5. vel 6. ſaluа ſorte, eo modo, quo Doctores docent, id eſſe licitum: ſatis enim per hoc indicatur illi contractus, ſatisque intelligitur, pro lucro incerto exigi paulò præſtandas ſortis, & ſoluendæ certæ penſionis: quò autem negotiatio eſt magis lucroſa, eò plus exigi poteſt. Vnde ſi campſori detur, vel negotianti apud Indos, non damnarem, etiam ſi 8. vel 10. in 100. exigantur.

Debent intendi. Notandum tamen eſt Primò, Neceſſarium eſſe vt hi contractus ſaltem implicitè intendantur, iuxta aliquem illorū modorum, quos ſuprà c. 20. dubit. 7. & 8. explicauimus: quia requiritur iuſtus titulus exigendi certum lucrum vltra ſortem, nullus autem apparet præter contractus prædictos. (niſi fortè quis intendat emere cenſum vtrimque redimibilem, de quo modò non agimus.) Vnde ſi quis intendat mutuare mercatori, & exigat partem lucri, tenetur ad reſtitutionem. Similiter ſi putet mercatorem non velle vti ea pecunia, ſed alijs eius loco, ad negotiationem, quia tunc contractus negotiationis & venditionis lucri incerti non habent locum. itaque cenſetur mutuum cum obligatione reddendi aliquid ſupra ſortem, quod eſt illicitum. Si tamen bona fide deliſſet, putans illum velle vti ad negotiationem, poſſet exigere pretium conuentum; quia contractum ex parte ſua bona fide impleuit; ac proinde obeſt alterum cogere vt etiam impleat, aut ſoluat quanti ſua intererat ipſum pacta conuenta præſtitiſſe.

Notandum Secundò, hoc pactum aſſecurationis etiam eſſe licitum in ſocietate circa greges animaliū. poteſt enim tradi grex 100. ouium paſcendus, ea lege, vt paſtor præſtet eum ſaluum, ſupplendo ſi quid etiam fortuitò perierit: & præterea quotannis ſoluat aliquid certi pro fructibus. Vt tamen hic contractus ſit iuſtus, neceſſe eſt, vt ſpes fructuum ex illo grege ſit tanta, vt iudicio prudentis æquiualeat oneribus, quæ paſtori imponuntur; nempe obligationi præſtandi integrum numerum, & ſoluendi quotannis certam penſionem.

An expediat Reip. Petes Secundò, vtrùm expediat hoc tempore in Belgio, & alijs locis ſimiliter conſtitutis, permittere huiuſmodi formulam contrahendi.

Videri poſſit non permittenda: Primò, Ob periculum fraudis vſurariæ, quæ facilè ſic tegi poteſt: ut ſi pecunia detur ei, qui per eam quæſtum facere non cogitet; aut ſi non cures, vtrùm negotientur, nec ne: tunc enim erit implicitum mutuum ſub ſpecie contractus ſocietatis. Vnde quidam ex ſupradictis DD. dicunt hunc contractum non eſſe conſulendum, & poſſe prohiberi, & ſæpè habere coniunctum ſcandalum.

Secundò, Quia ſi talis formula contractus permittatur, homines paſſim negligent emptionem redituum & prædiorum, aliorùmque bonorum immobilium, ex qua Principi, vel Reipub. tributum ſeu vectigal aliquod pendi ſolet. itaque cedet hæc res in damnum Principis, & Reipub.

Tertiò, Quia contingit multos priuatos euerti fortunis, quando mercatores (quod ſæpè accidit) cedunt foro: quod incommodum vitabitur, ſi talis contrahendi ratio fuerit prohibita.

Expedire probatur. Nihilominùs ſentio eſſe expediens, præſertim hoc tempore, & ad ſalutem animarum, & ad commodum Principis, & ad compendium viduarum & pupillorum, hanc formam non prohiberi, ſed permitti. Quòd ad ſalutem animarum expediat, probatur; Quia ſi hæc forma prohibeatur, ſubtrahetur plurimis, qui reditus non habent, nec venales inueniunt, ratio viuendi ſalua ſorte, quam tamen omnes conſeruatam volunt. Itaque conferent ſe ad iniquas artes, ad occultas vſuras, ad fraudes emptionum & venditionum, ad cambia ſicca & ficta, ad mohatras, monopolia, furta: alij paucis annis ſortem conſument: ſicque filiæ non poterunt honeſtè collocari, nec filij in ſtudijs liberalibus ali; aliaque plurima incommoda ſequentur.

Quòd ad commodum Principis & Reipub. attinet, patet: Si enim hic contractus prohibitus fuerit, non poterūt mercatores Principi ſuppeditare pecuniam, niſi ſub maximis damnis: cogentur enim omnem ferè pecuniam accipere aliunde per cambia, quorum pretia in annum ſæpè excreſcunt ad 12. 14. 18. vel amplius in centum: vnde etiā multò amplius nomine cambij vel intereſſe exigent à Principe. Cùm autem hac via paſsim accipiunt pecuniam ex implicito contractu viduarum, pupillis, & alijs, qui eam aliter impendere vtiliter non poſſunt, ordinariè ſolùm ſoluunt 6. & 7. in centum ſecundum rationem redituum: & ita minus interesse exigunt à Principe. Itaque hic contractus maximè redundat in commodum Principis & Reipub.

Neque etiam eſt vlla ratione Principi obuenire damnum, quòd negligatur emptio redituum, & bonorum immobilium: quia hoc tempore rarò offeruntur reditus boni venales; quin potiùs paſsim rediмuntur retuſa ſorte. Nemo enim eſt, qui non malit reditum benè hypothecatum, quàm hunc triplicem contractum cum mercatore. Itaque ſi omnes poſſent ſortem ſuam impendere in reditus, non confugerent ad mercatores. Idem dicendum de emptione prædiorum & aliorum immobilium: hæc enim vel ſe non offerunt, vel ſi offerantur, ita grauantur, vt ex fructibus parùm percipiant, & non poſſint inde viuere. Durū autem eſt, cogere ſubditos ad emptionem earum rerum, quæ ipſis pro hoc tempore futuræ ſunt parùm vtiles.

Quòd etiam ad commodum viduarum, pupillorum, & plurimorum aliorum, qui alia ratione fructuosè ſuam pecuniam non poſſunt impendere, expediat hunc contractū permittere, conſtat ex dictis. alioquin conſument ſortem & tandem redigentur ad inopiam, vel ad turpia lucra ſe conuertent.

33 *Ad rationes.* Nec obſtat, quòd aliquos contingat vnà cum mercatoribus euerti; quia hi pauci ſunt ad reliquos, qui non euertuntur. Deinde non ſtatim euertuntur, ſed plerùmque poſt multos annos, quando iam diu fructum perceperunt. at ſi non ſe debuiſſent ex capitali, nō minùs poſt aliquot annos ad inopiam vergere cœpiſſent.

Quòd ad ſpeciem vſuræ attinet, ea facilè abſtergetur, ſi cōtractus ineatur cum induſtrio & ſedulo mercatore, eique detur dumtaxat ad impendendum legitimæ negotiationi, vt formula præſcribit. Quòd ſi quis aliter faciat, id nō eſt vitium huius formulæ, ſed hominis à formulæ præſcripto recedentis: quod in omnibus contractibus vſu venire poteſt, atqui ob abuſum quorumdam, id quod in ſe rectum eſt, & expediens bono publico, non eſt prohibendum.

Nec obſtat quòd Sixtus V. in conſtitutione edita anno 1586. 12. Kal. Nouemb. damnet & reprobet omnes contractus in poſterum ineundos, per quos cauebitur perſonis pecunias, animalia, aut res alias, ſocietatis nomine tradentibus, vt ſors ipſa, etſi fortuitò eā ſo pereat, ſemp ſalua ſit, & integra à ſocio recipiente reſtituatur; & ſtatuat, vt talis contractus poſt hac vſurarius cenſeatur.

Primò, Quia intelligi poteſt quando ex vi contractus ſocietatis exigitur aſſecuratio. Secundò, Quia non obſtante hac conſtitutione in Italia maximè viget & ſemper viguit iſta forma contrahendi: & paſſim ſchedulis impreſſis extat, & verſatur in omnium manibus. Vnde patet illam cōſtitutionem vel numquam ibi fuiſſe receptam, vel certè non vrgere hanc formulam, ſed aliò ſpectare. Multò minùs fuit recepta hic in Belgio, vbi neque fuit umquam promulgata, neque cognita.

Simili modo Pius V. anno 1569. multa ſtatuit de cenſibus. (v.g. vt ſtatuantur ſuper re immobili, fructifera, certis finibus deſignata; vt re pereunte pereat cenſus pro rata; vt pecunia reipſa numeretur, idque coram Notario & teſtibus, & alia huiuſmodi, & iubet contractum cenſeri vſurarium, ſi aliqua ex his conditionibus defuerit: tamen quia hic in Belgio illa conſtitutio non eſt recepta, nemo ſibi facit ſcrupulum, etiamſi eam non ſeruet.

Idem alia conſtitutione de cambijs edita anno 1571. ſtatuit, vt quando ſolutio differtur in ſecundas nundinas, non plus exigatur quàm cùm in primas tantùm, & vt æquè multum ſoluatur ſiue nundinæ illæ ſint propinquæ tempore, ſiue remotæ. Neutrum tamen ſeruatur in praxi, nec DD.

dam-

Digitized by Google

damnatur, eò quòd conſtitutio recepta non fuerit.

Neque etiam obſtat cap. In ciuitate, de vſuris: quia ſolùm ibi vetatur, ne venditor credito maiori pretio hac, quà ex qua agitur, præſenti pecunia. Alius longè eſt caſus noſter. Deinde, nonnunquam obſtante illa prohibitione, ſæpè venditio fit creditò maiori pretio, non ſolùm quando res putatur pluris tempore ſolutionis valitura, quod permittitur a textu capitis, ſed etiam in alijs euentis, vt ratione intereſſe; ratione periculi cui exponitur, & ratione multitudinis emptorum; quæ ſit voluntas mercatorum, vt conſtat ex praxi mercatorum vbique recepta, & a DD. excuſata & defenſa.

Dices, vſuræ pupillares ſunt vetitæ multis locis: ergo etiam hic triplex contractus vetandus.

Reſpondeo, eſſe magnam diſparitatem: nam illæ vſuræ ſunt veræ vſuræ, habent aliquid iniquum, quia pupilli mutui (depoſitum vocant) niſi fortè deponentes explicent, vel implicitè intendant triplicem illum contractum, & agant cū mercatore, quo caſu nulla eſt in illo contractu ſimilitas. Sed reuera plerique pecuniam ſuam vel pupillorum ita deponentes nihil cogitant, nec ſciunt de alio modo contrahendi: & ſæpe non agunt cum mercatore, ſed cum aliquo, qui pecuniam ad ſuæ familiæ ſuſtentationem, vel ſolutionem debitorum, expetit. Vnde meritò talis contractus eſt prohibitus. Addo, totā hanc deductionem à primarijs profeſſoribus ſacræ Theologiæ huius Vniuerſitatis eſſe examinatam, qui eam in omnibus & ſingulis ſuis concluſionibus probarunt, & vſui publico permittendam eſſe iudicarunt. Hæc ſubin præter meum morem perſecutus ſum, quòd videam adhuc a quibuſdam propter vmbras quaſdam vſuræ hunc contractum damnari: cuius prohibitionem hoc tempore cum damno publico futuram non dubitauerim.

DVBITATIO IIII.

Quæ damna & expenſæ ponentis operam ſint communes, quæ non.

64 RESPONDEO Primò, Si quid hac de re inter eos vlla pactione eſt conuentum, id eſt ſeruandum. Secundò, Si nihil eſt conuentum, ſeruanda eſt conſuetudo loci; nam contractus cenſentur celebrati ſecundum conſuetudinem loci, quando aliud non eſt expreſſum.

35 *Regula generalis.* Tertiò, Si non conſtet de aliqua recepta conſuetudine loci, qua res poſſit decidi, ſequenda eſt hæc regula; Vt impendia & damna, quæ cauſa negotiorum ſocietatis ſunt accepta, ſint communia; vt ſi ad merces coemendas profectus, in latrones incideris, pecuniamque tuam, vel res alias perdideris; ſi tu vel ſerui tui ab iis fuerunt vulnerati, & impenſæ in medicos ſint factæ. Ita habemus L. Cum duobus. 52. ff. Venit. §. pro ſocio. Similiter ſi captum ab hoſte, ta redemeris. Verùm autem expenſis itinerum detrahendum ſit quod domi manens inſumpſiſſes, dubium eſt. Silueſter num. 13. ex Baldo & alijs affirmat. Nauarrus c. 17. num. 283. negat; niſi contrarium ſit deductum in pactum. Vtrumque eſt probabile. Sententia tamen Nauarri eſt conformior Iuri & praxi. Ad expenſas etiam pertinet ſi quid de ſuo ſocius impendit ad conſeruationem mercium communium, ne perirent vel deteriores redderentur.

36 Vtrùm autem ex iuſtitia teneatur de ſuo ad hoc impendere, quæritur aliquis. Dicendum eſt teneri, ſi alia ratione non poſſit damnum commune auertere. Ratio eſt; quia tenetur eam diligentiam rebus communibus adhibere, quam quiſque proprijs adhibere ſolet: atqui ad res ſuas conſeruandas quiſque de ſuo impendit; ergo idem præſtare debet ad conſeruationem rerum communium. Confirmatur, quia ſocius tenetur petere mutuum, ſi aliter non poteſt damnum commune auertere; ergo ſi id nolit, vel non poſſit ab alijs petere, tenetur accipere à ſeipſo nomine ſocietatis. Ita Molina diſput. 418.

37 *Si culpa tua vel odio tui damnum illatum.* Aduerte tamen, ſi aliquid damni eueniat culpa ſocij, illud non fore commune: vt ſi res furto ſint ablatæ defectu debitæ cuſtodiæ, vt patet L. cit. tenetur autem non ad exactiſſimam diligentiam; ſed ad talem, qualem rebus proprijs adhibere ſolet, vt habetur L. Socius. 72. ff. pro ſocio, vel potius qualem ſocij communiter præſtare ſolent. Pari modo, ſi priuato tui odio vel amore damnum vel commodum tibi quis adferat, etiamſi ſocietas ſit eius occaſio, non erit commune: vt ſi inimicus inuentum in via, & ad negotia communia proficiſcentem vulnerauit; ſi abſentem amicus hæredem non ſcripſerit. vide Silueſtrum, Societas 1. num. 9.

Denique ſi alter ſociorum prodigè adminiſtret ex lucris, tenetur alteri compenſare. Vnde ſequitur in contractu ſocietatis inter maritum & vxorem, vbi lucra ſunt communia, ſi maritus, cui commiſſa eſt adminiſtratio, prodigè agat; ſoluto matrimonio, illius hæredes teneri vxori; quia prodiga adminiſtratio, non eſt adminiſtratio, ſed profuſio: & alias, hoc ipſo, quo lucra aliqua extant, dimidia pars eſt vxoris; ſicut in alio ſocietatis contractu, ad commune lucrum inito, quare tenetur ſicut ſocius, cui conceſſa adminiſtratio ad bonum commune. Vnde in hoc caſu, vxor, ſi alia ratio ſibi conſulendi non ſuppetat, poterit vti occulta compenſatione, quantum ex prodigè donatis, vel conſumptis à marito ad eam pertinebat: vt rectè Petrus Nauar. lib. 3. de reſtitut. cap. 1. num. 314.

Contrarium tamen docet Nauar. cap. 17. num. 155. vbi dicit, maritum non teneri reſtituere vxori, quæ de lucris communibus malè impendit. ratio ipſius eſt; quia, inquit, illa ſola, quæ tempore diuortij inueniuntur lucrifacta, cenſentur lucra; reliqua enim licet pro dimidio lucrifiant vxori, lucrifiunt tamen reuocabiliter, ita vt maritus, benè vel malè adminiſtrando, poterit illa ſibi & vxori reuocare. Sed hæc ratio non eſt ſolida: nam re vera vxor habet dominium & poſſeſſionem talium bonorum ab initio, quo ſunt acquiſita, non minùs quàm maritus, etſi partiale: ſicut quando res indiuiſa, eſt communis duorum: & maritus nihil præ illa iuris in eis habet, niſi adminiſtrationis. ergo ab initio ei pars dimidia debetur; & ſi maritus malè adminiſtret, non poteſt hoc Iuri vxoris officere, ſicut nec in paraphernis.

Digitized by Google

CAPVT VIGESIMVM SEXTVM.

De Ludo & Sponſionibus.

Habet 5. Dubitationes.

DVBITATIO PRIMA.

Quid ludus, quid ſponſio, & vtrùm hi contractus ſint liciti.

1 LVDVS propriè accipitur pro dictis vel factis ad oblectationem animi deſtinatis. vt colligitur ex Dino Thoma 2.2. quæſtio. 168. ar. 2. hic verò accipimus pro *contractu, quo ludentes inter ſe paciſcuntur, vt victori cedat, quod vterque depoſuit.* Itaque ludus propriè eſt veluti certamen quoddã duorum, ad animi oblectationem pertinens. *contractus autem*

Contract⁹ ludi. *ludi* eſt pactum, vt victori certaminis, res ab vtroque expoſita tribuatur.

2 *Sponſio.* *Sponſio* eſt contractus, in quo duo de veritate vel euentu alicuius rei contendentes, ſibi viciſſim aliquid ſpondẽt, vt id eius ſit, qui veritatem fuerit aſſecutus.

3 *Eſſe Iure naturæ licitos.* Vterque contractus iure naturæ eſt licitus, modò debitæ conditiones adſint. ſicut enim in poteſtate cuiuſque eſt rem ſuam alteri donare abſolutè; ita etiam transferre in alterum ſub aliqua conditione; ſiue ea fortuita ſit, ſiue ex induſtria pendeat. Vnde non eſt verum, ex intentione lucri reddi illicitum, & mortiferum peccatum, ut uult Silueſter v. Ludus, quæſtio. 4. & alij, quos ibi citat: niſi affectus lucri ſit immoderatus. non tamen erit ob hanc cauſam peccatum mortiferum; niſi affectus ille, ex quo procedit, tantus ſit, vt quis ex illo paratus ſit facere notabilem iniuriam proximo, vel aliquod præceptum ſub peccato mortifero obligans violare, vt ſi amore lucrandi per ludum, die feſto omittat ſacrum.

4 *Quidã Iure ciuili prohibiti.* Aduerte tamen Primò, Quoſdam ludos Iure ciuili eſſe prohibitos, etiam laicis; vt ſunt omnes ludi, qui magis fortuna quàm arte reguntur, qui communiter nomine *alearũ* ſignificantur in Iure; vt patet L. 1. & 3. C. de aleatoribus; vbi etiam quinque dumtaxat ludi permittuntur, *curſus, ſaltus, vibratio quintiana* (id eſt, haſtiludium abſque ſpiculo) *lucta & hippodromus*, & conceditur ditioribus, vt in ſingulas commiſſiones vnum ſolidum (nummus erat aureus) tantummodò poſſint deponere. *ſi in plus luſum fuerit* (inquit) *neque repetitio detur, & ſolutum repetatur.* *Cauſa vetandi.* Cauſa huius prohibitionis eſt triplex. Prima, quòd ex hoc genere ludi ſæpè iræ & blaſphemiæ in Deum (cui euentus fortuiti ſolent aſſignari) concitentur. Secunda, quòd inter ludentes ſæpè oriantur lites & pugnæ. Tertia, quòd facilè tota ſubſtantia per illud exhauriatur: vnde fit vt ad furta & latrocinia ſe conferant. inſinuantur hæc d. L. Alearũ, ſuprà. Iure Digeſtorum etiam prohibitus erat aleæ luſus; præſertim ſi quis in pecuniam luderet; vt habetur L. Solent. 2. ff. de aleatorib. vbi tamen permittuntur quinque illi ludi ſupradicti, virtutis exercendæ cauſa. vetitum etiam erat commodare illis locum ad ludendum, L. 1. ibid. Ex quibus apparet quantò meliores fuerint in hac cauſa mores illius æui quam huius.

5 *Clericis prohibetur.* Aduerte Secundò, Iure Canonico, Clericis eſſe prohibitum ludum alearum, vt patet canon. 41. Apoſtolico, *Epiſcopus, aut presbyter, aut diaconus alea, atque ebrietati vacans, aut deſinat, aut deponatur.* & can. 24. *Subdiaconus, aut cantor, aut lector ſimilia faciens, aut deſinat, aut ſeparetur*; (id eſt communione priuetur) *ſimiliter & laici.* Et cap. Clerici. 15. de vita & honeſtate Clericorum, ex Concilio magno Lateranen. *Ad aleas & taxillos non ludant, nec huiuſmodi ludis interſint.* Et cap. Inter dilectos. 11. de exceſſibus Prælatorum, collatio beneficij facta cuidam Clerico irritatur, quia erat publicus aleator, & vſurarius. Denique Concil. Trident. ſeſſio. 22. cap. 1. de reformatio. *Statuit ſancta Synodus, vt quæ aliàs à Summis Pontificibus, & à Sacris Concilijs de Clericorum vita, honeſtate, cultu, doctrinaque retinenda; ac ſimul de luxu, comeſſationibus, choreis, aleis, luſibus, ac non ſæcularibus negotijs fugiendis ſancita fuerunt; eadem in poſterum ijſdem pœnis, vel maioribus, arbitrio Ordinarij imponendis obſeruentur*, &c. Ex quibus ſequi videtur eſſe peccatum mortiferum: non quidem ſi ſemel, bis, terve Clericus ſic luſerit; ſed ſi huic ludo vacauerit, id eſt, crebrò & per longum tempus luſerit: his enim ſolis pœnæ imponuntur. Itaque ſi ad breue tempus recreationis cauſa, etſi crebrò, ſic luſerit, non damnandus peccati mortiferi, ſi abſit ſcandalum; præſertim cum hoc tempore illi Canones non videantur recepti; (niſi quatenus prohibent id fieri cum periculo ſcandali) neque per Superiores curentur executioni mandari. 6 Laicis tamen non eſt peccatum mortiferum, niſi alicubi aliqua lex politica, ſub graui pœna id prohibens, ſit in vigore; quia Iure Canonico non eſt illis vetitum, niſi canone illo Apoſtolorum 42. cuius hac in parte obligatio per contrariam conſuetudinem iam olim ceſſauit; ſicut & obligatio illius Auth. Iuſtiniani. vnde id per ſe in illis non eſt modò vllum peccatum, quamuis ratione circumſtantiarum plerumque cum peccato fiat.

DVBITATIO II.

Quæ conditiones requirantur ad iuſtitiam huius contractus.

7 *Prima conditio.* RESPONDEO, Tres potiſſimùm requiri. Prima eſt, Vt ludentes habeant liberam diſpoſitionem rei, quã in ludum deponunt: non enim poſſunt res alienas, vel quas alienare non poſſunt, periculo exponere.

Secunda. Secunda eſt, Vt alter alterum per Iniuriam (vt minis, fraude, conuitijs) ad ludum non pertraxerit; quia ſi ille ſic pertractus perdat, alter eſt ei cauſa damni per iniuriam, ac proinde tenetur ei ad reſtitutionem. Ita Caietanus 2.2. quæſtio. 32. art. 7. ad ſecundum. Couarruu. ad Regu. Peccatum, p. 2. §. 4. num. 7. Sotus lib. 4. quæſtio. 5. ar. ſecundo, & alij. adeò vt hæc ſententia ferè ſit communis Doctorum, vt ſi ſimulet ſe parùm peritũ, vt alterum alliciat, qui alioquin ludere noluiſſet; ſi conuitijs laceſſat; ad quæ vitanda alter conſenſit in ludum, aliàs non conſenſurus.

8 Aduerte tamen, quoſdam putare, dum quis minis vel conuitijs coactus luſit & perdidit, victorem non teneri ad reſtitutionem. Ita Molina diſpu. 516. & Franciſcus Garçia de contractibus, p. 2. cap. 19. Probari poteſt Primò, Quia talis abſolutè voluntariè luſit, & ſolùm ſecundùm quid inuoluntariè: atqui tale voluntarium eſt ſufficiens ad transferendum dominium; præſertim contractu oneroſo. vt patet cùm quis inuitus vendit domum ſuam iuſto pretio: ergo, & cæt.

Si dicas talem contractum poſſe reſcindi, & alterum teneri ad reſtitutionem: Reſpondebo id fieri poſſe, quando ea, quæ commutata ſunt, poſſunt reſtitui; non autem quando ſunt aliquid tranſiens; ſicut hic, vbi proximè fit commutatio iuris lucrandi cum iure lucrandi; quæ non poſſunt reſtitui, quia ipſo actu pereunt.

Secundò, Si ille ſic inductus vincat, poterit retinere lucrum:

Digitized by Google

crum: ergo etiam inductor poterit, ſi lucretur: debet enim eſſe par vtriuſque conditio.

Tertiò, Hoc ipſo, quo intendis lucrari ab altero, cenſeris ei concedere liberè ius lucrandi à te: alioquin debeas habere animum reſtituendi in euentum lucri; nam aliàs non eſſet æqualitas: ergo non tenetur.

9 *Contrariũ verius.* Hæc ſententia eſt probabilis, Contraria tamen, quæ eſt communis, videtur verior. Primò, Quia eſt contractus per iniuriam extortus; ergo ratione iniuriæ tenetur ad reſtitutionem damni ex illo ſecuti. Confirmatur, quia abſtulit illi libertatem, & arbitrium animi per iniuriam: ergo tenetur illam ei reſtituere. Secundò, Si per vim cogam te ludere cum tertio & periculo dare rem tuam, tenebor ad reſtitutionem, ſi inde damnum tibi proueniat: ergo etiam colluſor tenebitur, ſi te cogat: nam vtrobique eadem eſt iniuria. Tertiò, Si cogam te mecum inire contractum ſocietatis mercaturæ, tenebor ad reſtitutionem, ſi nauis pereat, vel ſi alia damna accidant; quia ſum cauſa ſine qua damnum non incurriſſes: ergo ſimiliter hîc. Quartò, Denique non eſt dubitandum quin colluſor teneatur ad reſtitutionem, ſi tu non habeas animum lucrandi: atqui animus lucrandi ex cõtractu, ſuppoſita coactione iniuſta, non adimit ius ſarciendi damni, ſi quod fortè, ex tali contractu ſecutum fuerit; nam in poteſtate ipſius eſt, contractum confirmare vel reſcindere: ergo, &c.

10 *Ad rationes. Volũtariũ mixtum.* Ad Primum, Etſi tale voluntarium mixtum abſolutè ſufficiens ſit ad validum aliquatenus efficiendum contractũ, & ad dominium ſecuta traditione transferendum; tamen ſi illud vi vel fraude fuit extortum; potes acta reſcindere, & rem alienatam recuperare. nam rationem iniuriæ competit tibi actio in rem, & in perſonam. vt dictum eſt cap. 17. dubitat. 6. Nec refert, quòd ea, quæ per ſe primò in contractu ludi commutantur, non poſſint reſtitui; id enim eſt per accidens, nempe quia non extant: ſatis eſt damnum inde ſecutum rependi poſſe; qui enim coactus luſit, non ſpõte ſua, ſed metu compulſus, alteri ſpem lucrandi conceſſit, & ludum executus eſt: vnde illi damnum obuenit.

Quomodo debet eſſe par cõditio ludentium Ad Secundum, Neganda eſt conſequentia; tenetur enim inductor ratione iniuriæ, ex qua damnum alteri obuenit; quia debet eſſe par conditio ludentium, ſi præcisè contractum ludi ſpectes: Secùs ſi intercedat iniuria. ſi enim mihi iniuriam facis in numero pactorum, vel calculorum, non potes lucrari, ego tamen poſſum. Item debet eſſe par conditio, niſi alter tacitè iure ſuo cedat: ſicut cùm quis exponit præſentem pecuniam contra creditam: nam qui ludit credito, ei à iure datur poteſtas non ſoluendi, & ſolutum repetendi. Sic qui ludit cum eo, qui per iniuriam cogitur; ſponte ſubit hoc onus: vnde ſibi ipſe imputare debet, ſi commodum non poſſit reportare ex ludo.

11 Ad Tertium, Qui compulſus ludit, non liberè, ſed coactè ad alteri ius lucrandi; ſicut qui coactus init ſocietatẽ, vel alium contractum: vnde poteſt reuocare. nec eſt neceſſe vt habeat animum reſtituendi, ſi ipſum lucrari contigerit; quia quando quis coactus per iniuriam contractum fecit, eſt in poteſtate ipſius poſteà illum ratificare, vel in irritum reuocare, prout illi commodius fuerit, vt oſtenſum eſt cap. 17. dubitat. 6.

12 *Importuna preces.* Importunæ preces, quibus aliquis te ad luſum attraxit, non ſufficiunt vt teneatur ad reſtitutionem, niſi tanta ſit importunitas, vt tu malis rem tuam periclitari, quam tantis moleſtijs affici; quod rarum eſt. Iuxta hæc intelligendũ, & limitandum quod habet D. Thomas 2. 2. q. 32. art. 7. ad ſecundum, detrahente ad luſum ex lucri cupiditate.

13 *Ne fraudibus vtantur.* Tertia conditio eſt, Vt non vtantur fraudibus contra leges ludi; alioqin tenentur tum ad reſtitutionem eius, quod ſic lucrati ſunt; tum etiam ad reparationem damni, quod incurrit qui alioquin lucraturus erat: qui enim fraude vicit, non tantùm tenetur reſtituere id, quod ab altero accepit, ſed etiã quod alter iuſtè lucraturus erat, niſi fraude impeditus fuiſſet: quia eſt huius damni cauſa iniuſtè, ſi tamen erat dubium an eſſet lucraturus, non tenetur ei rẽ ſuam, quam expoſuerat, dare; quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis. tenetur tamen rem, quam ab eo ſic lucratus eſt, reſtituere, ob eamdem cauſam; quia in dubio non poſſum mihi rem alterius attribuere, eò quòd in dubio melior ſit conditio prioris domini poſſidentis.

14 Leges autem ludi ſunt, quas vel ipſi ludentes communi conſenſu inter ſe ſtatuere, vel ſi nihil hac de re egerint, quæ eo loco, vel apud eam gentem, cuius more ludere ſtatuerunt, ſunt receptæ: nam contractus, niſi aliud exprimatur, cenſentur celebrari ſecundùm conſuetudines loci; quãuis fortè alter contrahentium, vel vterque aliquas earum ignoret.

15 *Aſtutia.* Fraudes tamen, ſeu aſtutiæ communi conſuetudine receptæ, vel in quas expreſsè aut tacitè ludentes conſentiunt, ſunt licitæ; nec reddunt obnoxium reſtitutionis: vt ſi quis aduertens ſe certò lucraturum, roget aduerſarium, velitne deponere duplum: aut ſi videat errantem in numerandis ſignis, & non moneat: quiſque enim ſuas tantummodò partes agit, neque cenſetur ludenti prodeſſe, quod per negligentiam non aduertit. hoc tamen non eſt vniuersè verum, ſed tantùm vbi conſuetudine id eſt receptum.

DVBITATIO III.

Vtrùm is, qui ludo vetito aliquid eſt lucratus, teneatur ad illius reſtitutionem.

16 *Sententia DD. antiquorum.* QVIDAM Doctores docent, acquiſita ludo vetito, nullo modo retineri poſſe, eò quòd dominium per tales ludum non transfertur; ſed eſſe reſtituenda vel pauperibus, ſi victus victorem induxit ad luſum; vel ipſi victo, ſi illum victor induxit. Ita D. Bonauentura in 4. d. 15. n. 67. expreſsè docet de aleatoribus, idemque ſentit de omnibus ludis illicitis: nam ratio ipſius ad omnes pertinet. Idem tenent D. Thomas eadem diſt. q. 1. art. 4. quæſtiuncula vlt. ad ſecundum. Richard. eadem diſtinct. in fine. Palud. eadem diſt. quæſt. 3. art. 5. & alij quidam.

17 *Nõ eſſe obnoxia reſtitutioni.* Reſp. & dico Primò, Omnino veriùs eſſe acquiſita ludo vetito retineri poſſe, nec eſſe obnoxia reſtitutioni ante ſententiam Iudicis iubentis reſtituere; Eſt communis ſententia Doctorum aliorũ, Alexandri Halenſis 4. p. q. 86. mẽb. 3. a 6. Adriani in 4. tracta. de reſtit. § Quia in ſuperioribus. Ioannis Medinæ C. de reſtitut. quæſt. 22. Caſtro l. 2. de lege pœnali, c. 2. Soti l. 4. de Iuſt. quæſt. 5. art. 2. Couar. ſuprà n. 2. & 3. & aliorum. Idem tenent paſſim Canoniſtæ in cap. penult. de vita & honeſt. Clericorum, teſte Couarruuia. Probatur, quia contractus ludi iure naturæ habet vim trãſferendi dominij: ex eo autẽ, quod talis ludus eſt prohibitus, neq; iure naturæ; neque iure poſitiuo impeditur dominij trãslatio: ergo acquiſita tali ludo, nõ ſunt obnoxia reſtitutioni. Maior patet ex dubitat. 1. Minor probatur; nõ enim impeditur iure naturæ; quia etſi contractus aliquis ſit prohibitus, uel etiam iure naturæ illicitus, non ideò naturalis ratio dictat eſſe irritum; ut patet in matrimonio contracto poſt votum caſtitatis, uel poſt ſponſalia cum alio inita; in uenditione rei, quam Deo uouiſti: in promiſſione facta meretrici pro uſura corporis. aliud enim eſt, contractum eſſe licitum, aliud eſſe irritum, ſed carere ui obligandi; multa enim illicitè fiunt, quæ tamen facta, tenent.

18 *Ius Cæſareum.* Sed neque iure poſitiuo Cæſareo (de quo illi Doctores loquuntur) quia ius illud nuſquam irritum reddit talis ludi contractum: ſic enim habetur L. Alearum. 2. C. de aleatoribus, de quibus maximè poſſet dubitari; *Nulli liceat in publicis vel priuatis domibus, vel locis ludere, neque in genere, neque in ſpecie: & ſi contrà factum fuerit, nulla ſequatur condemnatio;* (id eſt, victus non cogatur ſoluere) *ſed ſolutum reddatur & competentibus actionibus repetatur ab his, qui dederint, vel eorũ hæredibus, aut his negligentibus, à patre, aut defenſoribus illius ciuitatis, vel recipiat fiſcus, non obſtante quinquaginta annorũ præſcriptione.* In Græco textu ſic habetur; *Victum in alea luſu non poſſe cõueniri, & ſi ſoluerit, habere repetitionẽ tam ipſum, quàm hæredes eius, aduerſus victorẽ & eius hæredes; idque perpetuò, etiam poſt triginta annos.* Hæ leges non reddunt irritum ludi cõtractum, nec efficiũt ludentes inhabiles ad dominium trãſferendum; ſed ſolùm concedunt perdenti repetitionem: quod Doctores paſſim intelligunt de repetitione in Iudicio, vt per ſententiam Iudicis recuperetur amiſſum.

19 *Debet repeti in Iudicio.* vnde inferunt, non ſufficere vt repetitio priuatim fiat, aut etiam vt fiat in iudicio, niſi ſequatur condemnatio, qua victor iubeatur reſtituere; ante hanc enim victorem non teneri. Ita Couarruuias ſuprà numero 8. Caſtro lib. 2. de poteſt. legis pœnal. cap. 2. corol. 3. Medina quæſt. 22. & alij. ratio eſt, quia hæc lex, qua parte iubet ſolutum reddi, eſt pœnalis; ac proinde non obligat ad id præſtandum, quod

Digitized by Google

in pœnam ſtatutum eſt, ante ſententiam; vel ſi non eſt pœnalis, ſaltem eſt diſpoſitiua modi, quo res perdita debet recuperari; ſicut cùm concedit reſtitutionem in integrum contra præſcriptionem, vel contractum vtrimque impletum; iuxta ea, quæ diximus ſuprà capit. 6. dubit. 18. & cap. decimoſeptimo, dubitatione noua. quod etiam ſatis colligi poteſt ex illis verbis, *Competentibus actionibus repetatur ab his, qui dederint*, & cæt. vbi ſolùm conceditur ius repetendi per miniſterium Iudicis. Adde, non eſſe conſentaneum moribus hominum, vt victor obligetur ante ſententiam: quia rari futuri ſunt, qui ſponte reſtituent; & ita conſcientiæ hominum implicarentur abſque fructu. Denique conſuetudine receptum eſt, vt nemo putet ſe teneri hæc lucra reddere, niſi per ſententiam Iudicis compellatur.

Dices, In Græca editione dicitur, *Data ſuper alea luſu cautio ſit irrita & conduci poſſit*: ergo contractus ludi eſt irritus, ac proinde ſolutum debet reſtitui, etiam ante ſententiam.

20 *Cautio interuenit.*

Reſpondeo, *Cautionem* diſtingui ab ipſo contractu, ad cuius ſecuritatem datur: vnde etſi cautio ſit irrita, non ideò contractus ludi eſt irritus. dicitur autem irrita *cautio*, quia ex vi ipſius non poteſt victus cogi ad ſolutionem: & ſi quis ex ea coactus fuerit ſoluere, eò quòd non potuerit probare illam eſſe datam ſuper aleæ luſu, poteſt vti occulta compenſatione; quia coactus eſt ſoluere ex vi cautionis, quæ nullam vim habebat.

21 *Si victor impediat ſententiã.*

Petes Primò, Quid ſi victor impediat ne Iudex illum condemnet ad reſtitutionem lucrorum, tenebiturne adhuc reſtituere?

Reſpondeo, Si impediat per vim vel fraudem, tenebitur: quia per iniuriam impedit ne victus poſſit recuperare id, ad quod leges ei ius tribuunt. ſi autem abſque vi vel fraude impediat, non tenebitur; quia vtitur iure ſuo, ne condemnetur. vt ſi neget ſe quidquam ludo lucratum, eò quòd res ſit omnino occulta, nec victus habeat vllum teſtem quo id probet. cùm enim hic examinetur criminaliter, vt puniatur priuatione lucri in pœnam criminis; non tenetur fateri, etiamſi ſub iuramento rogetur, antequam ſit ſemiplenè probatum per vnum teſtem omni exceptione maiorem; vt docet Molina diſputatio. 514. Hæc ſententia probabilis eſt. Contraria tamen videtur verior, ex contrario fundamento. non enim iſta lex videtur eſſe pœnalis, ſed diſpoſitiua æqui & boni. ne homines rebus ſuis per ludum irrecuperabiliter priuentur, cum magno Reipub. incommodo, vt dictum eſt dubit. 1. ſicut illæ leges, quæ certis caſibus concedunt in integrum reſtitutionem. Confirmatur, quia ſi victor in pœnam delicti condemnaretur ad reſtitutionem lucri, non deberet fieri reſtitutio victo, qui fuit particeps delicti, ſed fiſco; ſicut cùm aliquid datum eſt pro adulterio, vel homicidio. Itaque victor non examinatur criminaliter, ſed ciuiliter; ſicut cùm petitur reſtitutio in integrum: ac proinde rogatus tenetur fateri veritatem, etiamſi res occulta ſit.

22 *Si victus non audet repetere.*

Petes Secundò, Quid ſi victus non audeat repetere in iudicio, metu dedecoris, poteritne vti occulta compenſatione aduerſus victorem?

Reſpondeo, Non poſſe. Ita Caſtro & Medina ſup. Idem tenet Sotus, etſi dubitanter. in eadem ſententia eſt Adrianus qu. de Ludo, §. Sed oritur ex his: etſi Sotus & Medina contrariam ſententiam ei tribuant. ratio eſt, quia victus non habet ius ad recuperandum amiſſum, niſi per Iudicis ſententiam: aliud enim ei leges non concedunt. poteſt tamen minari accuſationem & repetitionem in iudicio; & ſi victor, vt hoc declinet, reſtituat ei lucrum, poterit victus illud accipere, modò tamen verè animum haberet in iudicio repetendi, quia tunc tanti valet repetere, quanti

23 eſt id, quod accipit vt non repetat. Secùs ſi non habebat animum repetendi, ſed ſolùm fingebat, iuxta Molinam loc. cit. Quamuis etiam in hoc caſu verius putem, poſſe accipere; quia habet Ius repetendi: quo iure cedit. vide ſuprà c. 17. dubitatione 6.

DVBITATIO IIII.

Vtrùm is, qui ludo vetito perdidit, teneatur ſoluere in foro conſcientiæ.

QVIDAM Doctores dicunt teneri ſoluere, quamuis ſolutum poſſit poſteà in iudicio repetere. Ita Caſtro & Medina ſuprà. ratio eſt, quia iure naturali, quiſque tenetur implere promiſſa. 24

Non tenetur ſoluere ſi velit.

Reſpondeo tamen, iure communi Cæſareo, non teneri ſoluere quod ſic amiſit. Ita Adrianus ſuprà, Couarruuias ad regul. Peccatum, p. 2. §. 4. num. 8. Inſinuat Nau. cap. 20. num. 17. videtur enim probari ſententiam Adriani & Couarruuiæ.

Probatur Primò, Quia iure Cæſareo ſancitur, *vt victus non cogatur ſoluere*: atqui parùm eſt non cogi in foro externo, ſi interim cogitur in foro conſcientiæ. deinde cur vult illum non cogi, niſi quia mens eius eſt, vt non ſoluat, & rebus ſuis ſe non exuat, & victor non fruatur lucro?

Secundò, Ibidem conceditur, vt victus & eius hæredes poſſint ſolutum repetere: atqui hoc ipſo videtur concedi, vt non teneatur ſoluere: cur enim non eximat illum obligatione ſoluendi, cui concedit ius, ſi ſoluerit, repetendi? Cõfirmatur; quia *qui ad agendum admittitur, eſt multò magis ad excipiendum admittendus*, vt habetur c. Qui ad agẽdum. de reg. Iu. in 6. ergo cùm victo detur actio ad recuperandum pretium ſolutum, conceditur eidem etiam ius excipiendi contra victorem, vt ei non ſoluat. quorſum enim per inutiles ambages ducatur, vt rem ſuam recuperet, cùm ab initio poſsit non ſoluere?

Tertiò, In lege Græca redditur *irrita omnis cautio data ſuper alea luſu*. vult ergo ex aleæ luſu non naſci obligationem ſoluendi, cur enim vellet cautionem, quę contractum confirmet, eſſe irritam, ſi ex contractu vellet aliquam obligationem naſci? Nec obſtat, quòd iure naturæ teneamur, promiſſa liberè facta implere: hoc enim verum eſt, niſi maior poteſtas reddat ea irrita, & inualida; aut niſi faciat poteſtatem non implendi; quod ob iuſtam cauſam facere poteſt. Idem dicendum de quouis alio contractu. quamuis enim lex contractum ludi non reddat propriè irritum; (victor enim poteſt exigere à victo ſolutionem rei, quam lucratus eſt; & cùm ei tradita fuerit, acquirit eius dominium, nec tenetur eam reſtituere victo ante ſententiam: quod eſt ſignum, contractum non fuiſſe irritum) tamen concedit victo poteſtatem liberandi ſe & excutiendi obligationem per contractum inductam, ſi velit. Itaque etſi victor poſſit ſolutionem exigere, tamen non poteſt eam extorquere, ſi victus beneficio legis vti volens, nolit ſoluere. 25

Obiectio.

Lex dat poteſtatẽ excutiendi onus ſoluẽdi.

Petes Primò, Quid ſi vterque renuntiarit beneficio legis, ceſſeritque iure ſuo; poteritne victus adhuc denegare ſolutionem? 26

Renuntiatio beneficij legis.

Reſpondeo, Si ſolùm renuntiauit ſimplici verbo abſque iuramento, poterit non ſoluere; & ſi ſoluerit, repetere: ſimplex enim ceſsio non priuat hominem Iure, quod lex ei tribuit, in fauorem boni communis. alioquin facillimè omnis vis legis redderetur inanis & fruſtratoria. Si verò renuntiauit cum iuramento, iurando ſe non vſurum beneficio legis, tenetur ſoluere, & ſolutum non poteſt repetere; ſi tamen de ea re liberè poterat diſponere. quia iuramentum de re licita, alteri factum, neceſſariò eſt ſeruandum, vt patet capit. Quamuis pactum. de pactis, in ſexto. Si iurauit tantùm ſe ſoluturum, tenetur quidem ſoluere, ſed poterit ſolutum repetere; quia non iurauit ſe non repetiturum: niſi fortè mens eius fuerit etiam ad hoc ſe obligare; iuramentum enim ſecundùm mentem iurantis aſtringit.

Petes Secundò, Vtrùm iſte in hoc euentu poſsit petere iuramenti relaxationem à Prælato, & tunc non ſoluere, vel ſi ſoluit, repetere? Molina putat tale iuramentum non poſſe relaxari abſque conſenſu eius, cui factum eſt; quia factum eſt in illius commodum. abſque vi & fraude. ac proinde per illud acquiſitum eſt illi ius, quo non poteſt ſpoliari inuitus. Alij verò putant, abſolutè relaxari poſſe, ſicut iuramentum de ſoluendis vſuris. Verùm dicendum eſt tale iuramentum poſſe relaxari, ſi ſolùm iurauit ſoluere, ſeu 27

An hoc iuramentum poſſit relaxari.

Digitized by Google

tradere rem, abſque intentione non repetendi; quia tale iuramentum non confirmat contractum; cùm non excludat priuilegium legis, quo conceditur repetitio. Si autem iurauit ſoluere, & non repetere, vel ſaltem ea mens eius fuit, etſi non expreſſerit, non poteſt relaxari inuito eo, cui præſtitum eſt; niſi vis aut fraus interuenerit.

Secùs eſt de iuramento ſoluendi vſuras: hoc enim eſt per iniuriam extortum, & vſurarius per hoc nullum Ius acquirit; ſed ſolùm eſt implendum, ne Deus videatur fuiſſe aſſumptus in teſtem falſi. vide capit. decimoſeptimo, dubitatione ſeptima.

DVBITATIO V.

Vtrùm per ludum, & ſponſiones poſſit lucrari is, qui non poteſt perdere.

28 NOTANDVM eſt, Eſſe potiſsimùm dubium in tribus caſibus. Primus eſt, Si alter ſit ita peritus ludi, vt moraliter certum ſit ipſum lucraturum; aut ſi ita ſit certus de re ſuper qua fit ſponſio, vt non poſsit amittere. Videri poſsit alicui hos poſſe lucrari, ſi nihil ſimulatè aut fraudulenter agant, quò alios ad ludum vel ſponſionem pertrahant, ſed ſimpliciter ſe offerant: quod expreſsè docet Toletus lib. 5. ca. 6. de faciente ſponſionem, quod etiam docuit Decius conſil. 115. & Couarruu. regula Peccatum, par. 2. §. 4. num. 6. Decij ſententiam approbans. eademque videtur ratio ludentis; quia non tenetur ex iuſtitia ſuam peritiam declarare aduerſario ne ille amittat: quiſque enim hic ſuas partes agit. ille verò ſuæ temeritati imputare debet, quòd ignotum prouocarit, aut prouocatus, periculo

Si alter ſit certus lucrandi.

29 perdendi ſe expoſuerit: non examinata eius qualitate. Nec obſtare videtur, quòd is, qui vendit rem aliquam, teneatur vitium eius occultum aperire, ac proinde, pari ratione eum, qui ludit, teneri ſuam peritiam patefacere: Reſponderi enim poterit. Primò, Venditorem ad hoc ex iuſtitia non teneri, ſi emptor id non poſtulet, ſed ſuo iudicio rem explorare velit, iuxta ea, quæ dicta ſunt ſuprà capit. vigeſimoprimo, dubitatio vndecima. Secundò, Quidquid ſit de venditore, aliam eſſe rationem in ludo; quia in venditione & emptione quæritur æqualitas rei & pretij: in ludo verò & ſponſionibus, quæritur victoria, vel fortunæ, vel induſtriæ, vel ſcientiæ. vnde etiamſi tua induſtria vel ſcientia ſit maior, non teneris eam aduerſario patefacere. ſatis eſt vt eam non tegas aliqua ſimulatione, qua alter decipiatur.

30 Verùm contraria ſententia eſt communis, vnde & nobis amplectenda. Fundamentum huius eſt, non quod quidam ponunt, quia debet eſſe par conditio ludentium, (id enim verum non eſt de paritate induſtriæ, vel notitiæ; ſed de paritate in legibus ſeruandis, & iure lucrandi, vel perdendi; vnde ad rem non facit) ſed quia error, ſeu dolus dat cauſam contractui. ſi enim hic alterius peritiam noſſet, nollet ſuam cum ea committere; at quando error dat cauſam contractui, hic vel irritus eſt, vel in irritum reuocari poteſt, vt oſtenſum eſt c. 17. dub. 5. num. 29. & ſequ. Vide, ſi placet, quæ ibi dicta: ex quibus rationi alterius ſententiæ reſponderis.

31 Nec obſtat, quòd is, cui in ludo felicior ſors aut partitio accidit, ita vt certus ſit de lucro, poſsit ea re diſsimulata augere ſponſionem, & offerre duplum aut quadruplum in ludum, etiamſi alter decipiatur; vt docent Coua. & Decius ſuprà, & Ioannes Medina C de reſti. q. 22. & alij: quia ludi leges conſuetudine receptæ id permittunt, vt iidem auctores docent. Vnde ſi conſuetudo ſimili modo permitteret exceſſum peritiæ in altero, non putarem cogendum ad reſtitutionem.

Secundus caſus eſt, Cùm is, qui ludit, habet animum non ſoluendi, vel ſolutum repetendi. Talis non poteſt lucrari. Primò, Quia decipit aduerſarium; (hoc ipſo enim, quo exponit rem ſuam, ſignificat ſe eſſe paratum ſoluere & amittere, ſi ludo vincatur, cuius tamen contrarium mente gerit) quam deceptionem ſi aduerſarius ſciret, nollet ludere. Secundò, Quia debet eſſe par conditio ludentium; nempe vt vterque eodem modo paratus ſit amittere rem depoſitam, ſi victus fuerit. qui tamen ſincero animo luſit, non cogitans de non ſoluendo, vel de recuperando amiſſo, aut habens animum ſoluendi, & non recuperandi; poteſt peracto luſu mutare animum & nolle ſoluere; vel ſi ſoluit, repetere ſolutum: quia hoc vtrique leges concedunt, & in eo ſunt pares. idque locum habet, ſiue vterque ludat credito, ſiue vterque præſenti pecunia, ſiue alter credito, alter præſenti pecunia. ſicut enim qui ludit credito, poteſt poſteà nolle ſoluere; ita etiam qui præſenti pecunia ludit, poteſt repetere ſolutum. vnde verum non eſt quod quidam docent, eum, qui ludit credito, non poſſe lucrari ab eo, qui exponit præſentem pecuniam, niſi iurat ſe ſoluturum. ſatis enim eſt vt ludens credito, bona fide intendat ſoluere, vtque aduerſarius, eius fide ſit contentus.

Si habet animum nō ſoluendi.

Petes, Quid ſi ludens credito non teneatur ſoluere, & ludenti pecunia numerata non detur repetitio; Vtrùm tūc is, qui credito ludit, poſsit lucrari?

Reſpond. Poſſe, ſi cùm luderet animum habebat ſoluendi. quia alter cenſetur cedere iure ſuo, hoc ipſo, quo ſciens & volens cum tali ludit, præſentem pecuniam exponens. Talis lex lata eſt à Carolo V. in Hiſpania, de qua Couarru. regu. Peccatum, par. 2. §. 4. nume. 8. & Caſtro lib. 2. de lege pœn. cap. 2.

Tertius eſt, Cùm alter ludentium non poteſt rem depoſitam alienare; vt ſi ſit Religioſus vel filiusfamilias. Religioſus abſque conſenſu Superioris non poteſt quidquam ludo acquirere; quia ſine eo non poteſt quidquam in ludum deponere. vnde ſi lucretur, tenetur ad reſtitutionem; ſicut & ille tenetur, qui ab eo lucratus fuerit. Cum conſenſu tamen Superioris poteſt lucrari & perdere, etiam notabilem ſummam; quia eſt contractus oneroſus, qui poteſt Monaſterio eſſe vtilis: quamuis peccet, res Monaſterij ſic exponendo: & quidem mortifere, iuxta Nauarrum cap. 20. num. 9. Si tamen contigerit Monaſterium grauiter lædi ex ludo, datur ei reſtitutio in integrum, ſicut in alijs contractibus. De pupillo & minore habente curatorem, dictum eſt ſuprà cap. 17. dub. 8. Filiusfamilias pubertatem ingreſſus, ſi habet caſtrenſia vel quaſi caſtrenſia, vel alia à parente conceſſa ad animi oblectationem, vel ad liberam adminiſtrationem, poteſt lucrari & perdere; & qui ab eo lucratus fuerit, non tenetur ad reſtitutionem. ſi autem ſolùm habet aduentitia, quorum vſusfructus ſit apud parentem, non poteſt quidem ea exponere in ludum abſque parentis conſenſu; ſi tamen fecerit, & perdiderit, probabile eſt eum, qui lucratus fuerit, non teneri ad reſtitutionem parenti aut filio, vt docet Molina diſpu. 319. ratio eſt, quia etſi filius non potuerit dominium horum transferre in alterum; (eò quòd adminiſtratio pertineret ad parentem) tamen quia ad ipſum pertinet dominium directum, poterit victor hæc retinere iure retentionis, pro debito, quo filiusfamilias manet illi ex ludo, naturali iure, obſtrictus. hoc tamen limitauerim ad eum euentum, quo parens cenſeri poſſit condonare filio vſumfructū & cedere iure adminiſtrandi illa bona: vel quando per filium alia ratione compenſari poteſt. Alioquin ſi parens id, quod amiſſum eſt, repeteret, vel conſtaret ipſum velle ſibi reſtitui, deberet reddi; ſed filius teneretur de euictione ex rebus ſuis quam primū commodè poſſet. Niſi fortè ludo vetito amiſerit; (tunc enim ſicut non tenetur ſoluere, ita neque compenſare ſi fuerit euictum) vel niſi ſe poſſit eximere beneficio reſtitutionis in integrum, quod minori, ſi læſus fuerit, competit vſque ad 25. annum completum; vt dictum eſt ſuprà cap. 17. dubitatio. 8.

32 *Si non poſſit alienare. Religioſus*

33

34 *Filiusfamilias.*

Aduētitia filiorum.

Si filiusfamilias non habet quidquam proprij, ſed tantùm aliena, quæ ipſe non poteſt in alium transferre, & aduerſarius id nouit, neuter poteſt lucrari: quia cōtractus eſt irritus, cùm vtrimque ſit mala fides. Idem dicendū, ſi quis ludat cum eo; quem ſcit deponere rem furtiuam. colligitur ex L. Si in empt. 34. § Item ſi emptor ff. de contrahenda empt. Si autem aduerſarius bona fide putat eſſe rem ipſius, aut ipſi eſſe conceſſam liberam adminiſtrationē; tunc vterque poteſt lucrari, quia contractus eſt validus propter bonam fidem alterius contrahentium; vt colligi poteſt ex L. Rem alienam. 28. ff. de contrahenda empt. vide dicta cap. 20. dubit. 18. vbi tamen victor ſciuerit rem, quam lucratus eſt, eſſe alienam, tenetur illam curare reſtitui; ſed tunc filiusfamilias tenetur illi de euictione, manetque obligatus ad compenſandum.

36 *Res aliena ſi deponat in ludum.*

Duo tamen hic ſunt Notanda: Alterum eſt, filiumfa- 37

milias

Digitized by Google

Dum verſatur in aula vel ſtudijs. millas, qui à parente ſuſtentatur in aula uel Vniuerſitate, poſſe particulam aliquam ſummę ſuſtentationi deſtinatæ, ludo honeſto inſumere, nempe quatuor, uel quinque in centum, vt docet Sotus libro quarto, quæſtione quinta, artic. ſecundo, & Nauarr. capit. vigeſimo, numero duodecimo; ratio eſt, quia ad alimenta pertinet etiam honeſta recreatio, ætati & ſtatui conueniens, & æqualibus paſſim conceſſa, ſine qua non poſſet decorè & libere cum ſocijs uerſari. Idem ſentit Nauarrus de Religioſo, qui uerſatur in ſtudijs, impenſis ſui Abbatis, uel in negotijs Monaſterij foris; modò tamen id honeſtæ recreationis cauſa faciat.

38 Alterum eſt, Eum, qui ſolùm quatuor poteſt deponere in ludum, non poſſe ſingulis commiſſionibus ab uno eodemque lucrari pluſquam quatuor; quia debet eſſe par conditio ludentium; niſi alter ſciens conditionem ſocij, cedat iure ſuo. poteſt tamen amplius lucrari, ſi plures ſint, in quos ludit; ut ſi quatuor ludant, & ſinguli deponant quatuor, poterit lucrari duodecim. diuerſis etiam commiſſionibus poterit ab uno eodemque plus lucrari, quam poteſt perdere. cùm enim non poſſit perdere niſi quatuor, poteſt lucrifacere centum. ratio eſt, quia ſatis eſt ad ſingulorum ludorum lucra, ut poſſit alienare quod in quoque ludo deponit. Adde, poſſe etiam deponere quidquid lucratus fuerit; quia partner tacitam facultatem dare cenſetur. vide Nauarrum ſuprà. *Poteſt quis plus lucrari quàm perdere, & contrà.*

CAPVT VIGESIMVM SEPTIMVM.

De Depoſito & commodato.

Conſtat Dubitationibus 6.

EXPOSITIS contractibus, quibus transfertur dominium, dicendum eſt de quibuſdam alijs, quibus non transfertur: inter quos primò occurrunt contractus Depoſiti & Commodati.

DVBITATIO I.

Quid ſit depoſitum, quid commodatum.

1 RESPONDEO, Et dico Primò, *Depoſitum* vocatur & res ipſa, quæ alicui cuſtodienda traditur, & contractus, quo aliquid traditur cuſtodiendum, vt integrum reſtituatur; vt colligitur L. 1. ff. Depoſiti.

2 *Perficitur re ipſa.* Dico Secundò, Contractus hic re ipſa perficitur: nempe dum res traditur à deponente, & ſuſcipitur à depoſitario: tradere enim vel deponere in domo non ſufficit niſi alter ſignificet ſe eius cuſtodiam ſuſcipere: niſi fortè ex officio teneatur eam cuſtodire; vt ſunt caupones, ſtabularij, nautæ, & aurigæ; ſufficit enim illis videntibus rem in domo, vel naui, vel curru deponi, teſte Gomezio tom. ſecundo, capit. 7. numero ſecundo.

3 *Quæ res deponantur.* Dico Tertiò, Deponi ordinariè ſolent res mobiles aut ſe mouentes; non autem immobiles, niſi quando eſt de aliqua re immobili controuerſia; tūc enim deponi ſolet apud ſequeſtrum, vt cuſtodiatur, & vt fructus eius ſeruetur ei, qui ſuperior fuerit in lite. vide Siluest. v. Depoſitum, nu. 1. Solet autem apud ſequeſtrum fieri depoſitio, quando neuter litigantium eſt in poſſeſſione rei; aut alter contra iuris ordinem poſſeſſionem eſt ingreſſus. Item quando timetur ne alter eum ſufugiat, aut eam deuaſtet; & in alijs quibuſdam caſibus.

4 *Commodatum.* Dico Quartò, *Commodatum* vocatur, tum res ipſa, cuius vſus alteri conceditur; tum contractus, qui nihil eſt aliud, quàm rei alicuius ſolum vſum gratuita conceſſio; vt colligitur §. Item is, Inſtitutio quibus modis contrahatur oblig. hinc patet eſſe contractum, qui re ipſa perficiatur.

Differt à mutuo. Dico Quintò, *Commodatum* differt à *mutuo*. quòd per illud non transferatur dominium, ſitque idem numero reſtituendum, poſſitque eſſe tam rei immobilis, quàm mobilis: nam etiam domum noſtram commodamus. mutuum verò, dominium transfert, & diuerſum numero reſtituendum eſt, ſolumque in rebus mobilibus, quæ numero, pondere, vel menſura conſtant, cernitur. *A precario.* à *precario* verò, quòd commodatum ſit certi temporis, expreſſi, vel impliciti, ante quod non poſſit repeti. Expreſſi, vt ſi commodem tibi librum ad menſem. Impliciti, vt ſi commodem tibi librum, vt eum tranſcribas: tunc enim implicitè tantum temporis concedo, quantum neceſſarium eſt ad deſcribendum commodè; L. 3. & quarta. ff. commodati. vide Silueſtrum v. Commodatum, numero primo. Si ante hoc tempus repetas, commodatarius non tenetur. ſi inuito extorqueas, teneris illi de damno ſecuto. *Precarium* verò eſt reuocabile ad nutum concedentis.

DVBITATIO II.

Vtrùm depoſitarius poſſit depoſito vti.

RESPONDEO Non poſſe, alioquin cenſetur furtum committere; & ſi vſus ſit pretio æſtimabilis, (vt eſt vſus equi, veſtis, monilis) tenetur ſoluere pretium: ſi tamen putetur dominus illud velle. ratio eſt, quia vſus rei non eſt ei conceſſus, ſed tantùm res ipſa, vt eam cuſtodiat. Idem dicendum de pignore; & de commodato, ſi quis eo aliter vtatur quàm conceſſum ſit; vt docet Couarruuias lib. 3. variarum. cap. decimoquinto. num. vltimo. 5

6 *Poteſt vti in tribus euentis.* Aduerte tamen, in tribus caſibus poſſe depoſito vti. Primò, Si id illi à deponente eſt conceſſum per hanc enim conceſſionem, depoſitum tranſit in mutuum, vel in commodatum, hoc ipſo, quo vti cœperit: in mutuum quidem, ſi eſt res vſu conſumptibilis, vt pecunia, triticum, oleum: in commodatum, ſi non eſt vſu conſumptibilis. vide Naua. c. 17. nu. 181. & colligitur ex L. Certi condictio. 9. §. vlt. ff. de rebus creditis.

7 Secundò, Si depoſitarius bona fide exiſtimet domino id non diſplicere: tunc enim non peccaret vtendo, nec furti actione teneretur, quamuis poſteà conſtaret domino diſplicuiſſe, & deberet vſum, domino volente, compenſare: quia fur cenſeri non poteſt, qui putat ſe domino non inuito rem contrectare. ita Couar. ſup.

8 *Si certus eſt ſe poſſe reſtituere.* Tertiò, Quando depoſitum eſt res vſu conſumptibilis, v. g. pecunia, triticum, vinum; & depoſitarius certus eſt, ſe, quando depoſitum repeteretur, paratum habiturum tantumdem eiuſdem menſuræ & bonitatis; tunc non erit peccatum, ſaltem mortiferum, vti depoſito, & illud alienare: quia nullum incommodum irrogatur deponenti. imò hoc cedit in eius commodum quia etiamſi res caſu, vel culpa leuiſſima depoſitarij periret, maneret deponenti ſalua: alias ipſi peritura. Ita Molina diſpu. 524. Idem docet Sua. v. Depoſitum, num. 10.

DVBITATIO III.

Ex qua culpa depoſitarius teneatur, ſi depoſitum perijt, vel deterius effectum eſt.

9 RESPONDEO & dico Primò, Si depoſitio tantùm cedit in commodum deponentis, depoſitarius ſolùm tenetur ex dolo & culpa lata; non autem ex leui uel leuiſſima.

Si in commodum deponentis ſolius.

Dico Secundò, Si uerò cedit in commodum utriuſque, tenetur etiam ex culpa leui; ut ſi pretium pro cuſtodia accipiat; ut patet L. prima, ff. depoſiti. hinc ſartores, molitores, & ſimiles artifices, quibus res aliqua traditur polienda, uel immutanda; item nautæ, aurigæ, caupones & ſimiles, apud quos res deponitur, tenentur ex culpa leui: quia

Si in commodum utriuſque.

10 depoſitio etiam in ipſorum commodum cedit. Imò L. 1. ſtat. nautæ, ſtabularij & caupones dicuntur teneri ex culpa leuiſſima: quod ſanè probabile eſt, non ſolùm in foro externo; (ut uult Silueſter v. Nauta, numero primo, & Angelus, eodem in principio) ſed etiam in foro conſcientiæ; præſertim ſi quis rem aliquam ipſis expreſsè tradiderit cuſtodiendam: id enim leges, ad fraudes omnes, quæ à talibus committi ſolent, excludendas, meritò potuerunt conſtituere. ſecùs tamen, ſi quis rem ſuam, ipſis tantùm uidentibus, in diuerſorio uel naui depoſuerit; (quamuis illa lege id ſignificetur) quia niſi illis ſpecialis cura committatur cenſentur cuique rerum ſuarum cuſtodiam relinquere; idque ob multitudinem accedentium & recedentium, quorum fidem & factum ipſi præſtare nolunt. ita ferè nunc eſt conſuetudo.

11 Dico Tertiò, Si depoſitio fiat in commodum ſolius depoſitarij, tenetur de culpa leuiſſima: ut ſi quis deponat apud aliquem pecuniam eo fine, ut poſſit illa uti, ſi opus illi fuerit. colligitur ex L. 4. ff. de rebus creditis. ſic intellige L. 1. §. Sæpe. ff. depoſiti. vbi dicitur: *Si ſe quis depoſito obtulit, idem Iulianus ſcribit periculo ſe depoſiti illigaſſe; ita tamen ut non ſolùm dolum, ſed etiam culpam & cuſtodiam præſtet, non tamen caſus fortuitos.* loquitur enim de eo, qui tantùm ſui commodi cauſa ſe obtulit; non autem de illo, qui cauſa utriuſque, uel deponentis dumtaxat. hic enim non magis tenetur, quàm qui ſe non obtulit: niſi aliud expreſsè conuenerit; aut niſi diligentiſſimam cuſtodiam promiſerit. vide dicta ſuprà capit. 7. dubitatio. octaua, ubi etiam diximus, non eſſe improbabile, neminem teneri in foro conſcientiæ, niſi ex culpa graui; niſi aliud expreſsè ſit conuentum.

Si in commodum ſolius depoſitarij.

12 Notandum eſt, ſi quid depoſitum ſit apud Abbatem, uel Religioſum cum conſenſu Abbatis; idque culpa eius perierit; Monaſterium non teneri depoſiti: quia non tenetur ex dicto Prælati, aut Religioſi. Idem dicendum de depoſito apud Epiſcopum, uel Canonicum, patet ex cap. Delictum de reg. Iuris, in 6. & cap. Epiſcopum, 16. q. 6. *quia delictum perſonæ, non eſt in damnum Eccleſiæ conuertendum*, ut ibidem dicitur. Si tamen id totum uel ex parte uerſum eſſet in commodum Eccleſiæ uel Monaſterij, teneretur quatenus inde commodum percepit.

Petes, Quid ſi dubium ſit, Vtrùm depoſitum uel commodatum culpa depoſitarij, uel commodatarij perierit?

13 Reſpondeo, Si adhibita diligenti inquiſitione res dubia maneat, non tenetur, quia in dubio nemo præſumitur delictum facturus, colligitur ex l. Meritò. 51. ff. Pro ſocio. quod maximè uerum eſt in dubio utrimque æquali: nam ſi indicia in alteram partem magis inclinent, poteſt fieri præſumptio in contrarium: de quo Couarruuias Clemen. Si furioſus. par. 2. §. 2. num. 1. ubi ex eodem principio colligit, conſultorem, damno ſecuto, teneri ad reſtitutionem; quando dubium eſt, utrùm ex ui conſilij ſecutum ſit, an uerò auctor ſuopte nutu facturus fuerit; quia in dubio non præſumitur quis commiſſurus delictum. Itaque auctor in illo caſu non præſumitur abſque conſilio malè facturus. Confirmatur, quia in dubio æquali cenſetur indeterminatus: ergo conſilium accedens determinauit illum ad alteram partem. ſecùs uerò ſi dubium eſſet an conſilium datum ſit: uel ſi conſtaret ex ignorantia inculpata datum: quia tunc non teneretur, partim ob eamdem regulam, partim quia non interceſſit culpa; iuxta ea, quæ dicta ſuprà cap. 7. dubitatione 7.

Si dubium cuius culpa perierit.

DVBITATIO IIII.

Quando depoſitori repetenti depoſitum poſſit non reddi.

RESPONDEO, Quatuor caſibus. Primò, Si petat ut ſibi uel alteri noceat; ut ſi furens repetat enſem. 14

Secundò, Si bona eius fiſco ſint addicta: tunc enim fiſco tradenda. colligunt id DD. ex L. Bona fides. 31. ff. depoſiti. Sed ex eo loco non colligitur id eſſe neceſſarium. Vnde niſi Iudex bona fiſco addicens, uetuerit, puto illi poſſe reſtitui, quia ille adhuc ius ad eam rem habet, cùm dominium nondum amiſerit. Ita quidam recentiores, & Emmanuel Sà, v. Depoſitum. non tamen puto depoſitarium ad hoc obligari; ſed poſſe, ſi uelit, ad fiſcum deferre, quia etiam fiſcus Ius habet, ut eam rem ſibi uindicet.

Si depoſiti generatim confiſcati.

Tertiò, quando dominus & fur in repetitione rei concurrunt, non eſt reſtituenda furi, qui depoſuit. Idem dicendũ, ſi conſtet rem furto eſſe ſublatam per deponentem: tunc enim ipſi non eſt reſtituenda, ſed domino; niſi putetur illam repetere ut reſtituat domino. 15

Quartò, Cauſa compenſationis: probabile enim eſt, etiam in depoſito locum habere compenſationem in foro conſcientiæ. quando nulla alia ratio ſuppetit rei ſibi debitæ obtinendæ. Idem dicendum de commodato: ita tenet Nauarrus cap. 17. num. 115. Emmanuel Sà, & multi recentiores. Iure enim naturæ & gentium, poteſt quis ſibi ex qualibet re alterius ſatisfacere, quando aliter ſolutionem obtinere nequit. In foro tamen externo hæc compenſatio non admittitur, ſicut nec in commodato: imò neque in rebus diuerſæ ſpeciei: in quibus conſtat ex communi DD. ſententia poſſe fieri compenſationem in foro conſcientiæ. Silueſt. v. Compenſatio, nu. 3. cum Panormitano admittit compenſationem indirectam in depoſito, commodato, & cæteris omnibus. Indirectam compenſationem uocant, quà res detinetur donec ſolutio fiat. 16

Cõpẽſatio in depoſito.

DVBITATIO V.

Vtrùm commodatum poſſit repeti ante tempus, cum damno commodatarij, ſi commodanti ſimile damnum impendeat.

NAVARRVS cap. 17. nume. 182. negat, ratio ipſius eſt; quia commodans, ſua uoluntate propriæ rei uſum conceſſit, & ſuam fidem ſeruare tenetur. confirmatur, ex cap. vnico, de commodato. & ex L. In commodato. 17. §. Sicut. ff. commodati. 17

Reſpondeo tamen, uerius eſſe, ob par incommodum uel damnum uitandum, poſſe repeti ante tempus, ita Angelus v. Commodatum, num. 4. Silueſter ibidem nume. 4. Lopez l. 2. de contractibus, cap. 34. Molina diſputatio. 294. & alij. Probatur Primò, Quia commodator non cenſetur talem euentum uoluiſſe comprehendere: ſi enim de eo rogatus fuiſſet, expreſsè negaſſet. Secundò, Quia locator poteſt repetere rem locatam ante tempus, ſi superuenerit euentus, quo res illa ipſi ſit neceſſaria, ut ſuprà capit. 24. dubitatione 6. oſtenſum eſt: ergo multò magis poterit repeti commodatum, quod gratis conceſſum eſt. Hæ rationes probant non ſolùm tunc poſſe repeti, quando commodatarius non potuiſſet ſibi alia ratione proſpicere, quàm per commodatum, ut uolunt Angelus, Silueſter, & Lopez; ſed etiam quando potuiſſet ſibi alio modo conſulere; & quamuis ita affectus fuiſſet ut ſi ſciuiſſet fore repetendum, non uoluiſſet illud acceptare, ſed aliunde petere, ut rectè Molina: quia locator poteſt expellere conductorem, etiamſi conductor rem illam non fuiſſet conducturus, ſi id præſciuiſſet futurum. debet enim commodatarius ab initio, quando illud acceptat, cogitare, poſſe talem euentum ſuperuenire: ac proinde paratus eſſe tunc ea re priuari cum ſuo incommodo & damno: uel paciſci expreſsè; ut 18 19

Si utrique par incommodum, poteſt repeti.

quidquid

quidquid euenerit, non teneatur ante certum tempus reſtituere .

20 *Promiſſio deſinit obligare.* Ad rationem Nauarri: Etiamſi ſua uoluntate rem conceſſerit, id tamen intelligendum cum hac tacita conditione, Niſi interim contigerit eam commodanti eſſe neceſſariam. quiſque tenetur ſeruare fidem promiſſorum, quamdiu manet idem ſtatus rerum, qui erat tempore promiſſionis: ſi res notabiliter mutentur, non tenetur; ut docet Diuus Thomas quæſtione 110. artic. 3. ad quintum, & alij Doctores: ut ſi quis promiſerit alteri alimenta, & poſteà ipſemet incidat in egeſtatem. ſi promiſiſti operam tuam, & interueniat morbus uxoris. ſi promiſiſti puellæ nuptias, quòd putares illam eſſe uirginem, & poſteà deprehendis non fuiſſe. his & ſimilibus caſibus reuocatur promiſſio, eò quòd promiſſor non cenſeatur eos uoluiſſe comprehendere. Idem potiori ratione dicendum, ſi quis alteri promiſerit aliquid commodandum, uel etiam commodauerit, & euentus ſuperuenerit, quem non intendebat complecti.

21 *Donatio.* Dices, Si tibi donem librum aut ueſtem, & poſteà contingat eius uſum mihi eſſe neceſſarium; non poſſum reuocare donationem: ergo neque commodatum; nam in commodato alienatur uſus rei.

Reſpondeo negando conſequentiam, quia commodator retinet dominium rei & ius ad repetendum uſum: donator uerò non retinet dominium, ſed rem omnino à ſe abdicat. vnde non eſt mirum ſi minus Iuris habeat, quàm commodator deinde non cenſetur res donari ſub hac tacita conditione, ut poſſit repeti, ſi donatori opus fuerit. Vbi tamen aliqua tacita conditio, uel ex mente donantis, uel ex diſpoſitione Iuris interuenit, etiam donatio reuocari poteſt, ut patet ex capit. 18. dubitatione decimaquarta.

DVBITATIO VI.

Vtrùm commodatarius, & depoſitarius poſſint præferre res ſuas rebus commodatis & depoſitis, ſi vtraſque ſaluare nequeant.

22 QVIDAM ſentiunt, depoſita apud te, uel tibi commodata, cauſa ſolius deponentis, in periculo poſſe poſtponi omnibus tuis; ſi cauſa utriuſque, tuis æqualibus; ſi tua cauſa ſolùm, tuis pretioſioribus. Ita Angelus v. Commodatum, num. 10. Siueſt. num. 9. Fumus nume. 11. & quidam alij. Sed prima pars huius ſententiæ non uidetur uera. ſi quis enim in ſtabulo tuo depoſuerit equum 100. aureorum, contra omnem rationem facis, ſi orto incendio relinquas equum tanti pretij, ut ſalues tuum uitulum, uel unam ouem.

Reſpondeo igitur cum diſtinctione; uel enim res tua, quæ cum altera confertur, eſt pretioſior re commodata, depoſita, conducta, &c. uel eſt minùs pretioſa, uel eſt æqualis pretij. Nunc

23 *Res pretioſior præferenda.* Dico Primò, Si tua res eſt pretioſior, potes eam in periculo incendij, naufragij, hoſtilis irruptionis, præferre rebus tibi commodatis, depoſitis, conductis, & oppigneratis. eſt communis Doctorum. ratio eſt, quia nemo tenetur ſubire damnum maius, ut auertat alterius damnum minus.

24 *Si in tuum ſolius commodum.* Aduerte tamen, ſi res aliena erat apud te, in tuum ſolius commodum; tunc teneris alteri interitum rei ſuæ compenſare ex rebus tuis. Primò, Quia æquitas non patitur ut alter damnum ſuſtineat, quod tua ſolius occaſione obuenit, rebus tuis ſaluis. poſtulat enim gratitudo, ut ipſum etiam cum æquali rerum tuarum iactura ſerues indemnem: quæ ratio non ſolùm de commodato, ſed etiam de precario concludit, ut rectè Molina diſputatio. 296. Secundò, Ad hoc uideris te tacitus obligare, dum illam rem in tuum dumtaxat commodum petis; nam tacitus te obligas ad diligentiſſimam cuſtodiam; ac proinde teneris eam ſeruare præ rebus tuis. quòd ſi res tuæ ſint magis pretioſæ, poteris quidem eas præferre, ſed cum animo compenſandi.

25 Mihi tamen non eſt improbabile, te non teneri ex iuſtitia compenſare, quia res illa abſque tua culpa perijt, ac proinde perijt domino. Ita Silueſter, Angel. Fumus, ſuprà, & alij: quamuis ex decentia & quadam gratitudine tenearis. Certum tamen eſt, ſi rem alterius, periculo eripuiſti, te non teneri ad expenſas, ad eam curandam uel reparandam neceſſarias, ſi fortè læſionem aliquam ex incendio uel hoſte contraxit: quia hanc impedire non potuiſti.

26 *Si in commodum alterius vel vtriuſque.* Si uerò erat in commodum alterius tantùm, uel etiam utriuſque, ut in depoſito, pignore, & conducto; tunc non teneris compenſare. ſi enim non in tuum, ſed in alterius dumtaxat commodum conceſſa uel depoſita ſit, non teneris cum proprio damno illam conſeruare: non enim tunc tua cauſa eſt in periculo, ſed alterius. unde par non eſt, ut tu ex ipſius conſeruatione damnum reportes. Idem dicendum, ſi in utriuſque commodum: non enim tunc eſt ratio, cur alteri potiùs quàm tibi conſulere debeas: in communi enim periculo, ceteris paribus, quiſque poteſt ſibi conſulere præ alijs. Itaque tunc quæque res domino ſuo perit.

27 *Si res alterius eſt pretioſior.* Dico Secundò, Si res alterius eſt pretioſior, teneris eam præferre rebus tuis uilioribus, eamque ſaluare, tuis relictis. ratio eſt; quia depoſito, commodato, pignori, locato, ea debetur cuſtodia, quam quiſque prudens ſuis rebus adhiberet: quiſque autem ſaluaret res ſuas pretioſiores, relictis uilioribus.

28 Hic tamen Aduerte, ſi res illa erat apud te, tui dumtaxat commodi cauſa, non potes exigere compenſationem pro rebus tuis: quia cum iactura rerum tuarum, quæ ſint minoris uel æqualis pretij, teneris alterum præſtare indemnem; cùm tantùm tui commodi occaſione res eius in periculum iſtud inciderit. Si uerò cauſa ſolius alterius, uel utriuſque, apud te erat, potes exigere compenſationem: quia tunc non teneris illam cum tuo damno præſtare incolumem. vnde etſi tenearis ſaluare rem alterius pretioſiorem, id tamen facis cum animo exigendi compenſationem in rebus tuis, quas ſiuiſti idcircò perire.

29 *Si æqualis.* Dico Tertiò, Quando res tua & alterius ſunt æquales, potes præferre rem tuam, ſi res alterius eſt apud te in commodum ſolius alterius, uel in commodum commune. Si uerò eſt in commodum tui ſolius, teneris præferre rem alienam, eamque tua relicta ſaluare. nec ille tibi debet compenſare. eſt communis ſententia: patet ex dictis. Cætera, quæ hic dici poſſent, uide ſuprà capit. 7. dubitatione octaua.

CAPVT VIGESIMVM OCTAVVM.

De Fideiuſſione, Aſſecuratione, Pignore, & Hypotheca.

Complectitur Dubitationes 7.

HI contractus ſunt veluti ſubſidiarij reliquorum. inſeruntur enim ad alios contractus confirmandos, vel ad rem aliquam aut obligationem periclitantem ſaluandā: vnde meritò de his poſt ceteros agendum.

Digitized by Google

DVBITATIO I.

Quid ſit fideiuſsio, & quas conditiones requirat.

1 *Fideiuſſio.* RESPONDEO & dico Primò, *Fideiuſſio* eſt alienæ obligationis in ſe ſuſceptio, qua ſe quis obligat ad eam implendam, ſi debitor principalis non ſoluerit. vide Gomezium tom.2.c.13. nume.11.

Perficitur hic contractus iure ciuili verbis; quia ſine formula ſtipulationis non parit actionem in foro externo, tamquam pactum nudum; ut colligitur ex L.Blanditus.12. C.de fideiuſſorib. & mandatorib. Iure tamen Canonico, & in foro conſcientiæ non requiritur formula ſtipulationis; ſed ſufficit conſenſus uerbis expreſſus. iuxta ea, quæ dicta ſunt cap.17.dubitatione 4.

2 *Conditiones requiſita. Eſt obligatio acceſſoria.* Dico Secundò, Requiruntur in hoc contractu ordinariè quatuor conditiones, quibus natura eius continetur. Prima eſt, Vt hic contractus ſit acceſſorius, ſupponens alium debitorem & aliam obligationem principalem præſentem uel futuram. Inſt.de fideiuſſorib.§.1.& 3. inde enim dicitur *fideiuſſor*, quòd alienum contractum, uel factum, uel debitum fide ſua eſſe iubeat, hanc pro eo obſtringens. Neque refert, vtrùm fideiuſſor præcedat, an ſequatur principalem obligationem; poteſt enim quis fideiubere in contractus amici futuros. Similiter non refert vtrùm obligatio principalis orta ſit ex contractu, an ex delicto, an ex ſententia Iudicis: item vtrùm ſit obligatio ciuilis & naturalis ſimul, an naturalis tantùm. his enim omnibus poteſt accedere fideiuſſor, Inſt.ſup.§.1.Gomez.c.13.nu.1.

3 Ex his ſequitur, nõ eſſe propriè fideiuſſionem, cùm quis conſtituit ſe pro alio debitorem principalem: quia non ſe obligat acceſſoriè, ſeu in defectũ alterius; ſed æquè primò: unde poteſt ſtatim conueniri.

4 *Nõ in amplius obligari ... quàm principalis.* Secunda conditio eſt, Vt fideiuſſor non poſſit in plus obligari (id eſt, ut amplius alio loco, aut tempore ſoluat) quã principalis debitor. Inſt. ſupr.§.6. Gomezius nu.1. eſt communis DD.

Aduerte tamen, poſſe fideiuſſorem arctiùs obligari, ut cum iuramento, uel cum hypotheca, uel cum Inſtrumento publico, (quod Guarantigium uocant) quod habeat paratam executionem, etiamſi principalis debitor non ſit ita obligatus; ut oſtendit Gomezius num 2. eſtque per ſe ſatis manifeſtum.

5 *Si obligatio principalis ſit nulla.* Tertia eſt, Vt ſi obligatio principalis debitoris eſt omnino inualida, etiam fideiuſſoria inualida ſit, L.Cùm Lex.46. ff.de fideiuſſoribus: ut ſi quis fideiuſſit pro ſolutione uſurarum; uel pro ſolutione pretij promiſſi pro re ſacra à laico uendita.

6 *Obligatio naturalis.* Aduerte tamen ſi ex contractu, uel facto aliquo debitoris principalis naſcebatur ſaltem obligatio naturalis, & acceſſerit fideiuſſor; tenebitur hic non ſolùm naturaliter], ſicut principalis debitor, ſed etiam ciuiliter: poteritque conueniri hoc ipſo, quo principalis non poteſt, uel non uult ſoluere, ut docet Gomezius num.2. & colligitur Inſtitut.ſuprà,§.1. Vt ſi quis fideiuſſerit pro ſeruo, uel pro minore contrahente ſine auctoritate curatoris, uel pro Religioſo contrahente ſine auctoritate Superioris, uel pro muliere contrahente ſine auctoritate mariti. hi enim obligantur ad complendum contractum quantum in ipſis eſt; ac proinde ſi adhibeant fideiuſſorem, is obligatur, etiamſi ipſi obligationem, beneficio reſtitutionis in integrum, elidant, aut illi, à quibus pendet ratificatio, contractum irritum reddant.
7 Si tamen minor uendat rem immobilem, uel mobilem pretioſam abſque decreto Iudicis, & adhibeat fideiuſſorem, fideiuſſor non tenetur, quia ex hoc contractu nulla oritur obligatio nec ciuilis, nec naturalis. L.2. C.de fideiuſſor. mino. Idem dicendum, ſi minor emat aliquid abſque auctoritate curatoris, ſupra dimidium iuſti pretij, aut uendat infra dimidium: quia non obligatur naturaliter aut ciuiliter ad ſeruandum contractum, ut colligitur ex d.L.2.

Notandum tamen, quando nulla eſt in contractu iniuſtitia, ſi fideiuſſor adhibeatur ad ſecuritatem contractus, ne reſcindatur à Superiore, aut beneficio legis, tenebitur, etiamſi principalis non teneatur: quia obligauit ſe pro principali in euentum, quo ille nollet ſtare contractu. ſecùs uerò ſi adhibeatur ſolùm ad ſecuritatem debiti ſoluendi. tunc enim non tenebitur, ſi contractus ſit iure irritus: quia tunc ſolùm ſe obligauit in euentum, ſi principalis deberet, & non ſolueret.

Quarta eſt, Vt fideiuſſor non poſſit conueniri, niſi facta excuſſione principalis debitoris, conſtiterit ipſum non eſſe ſoluendo; Authen. Præſente. C.de fideiuſſoribus. Ante hanc Authenticam poterat conueniri ante excuſſioné principalis, ut docet Gomezius num.14. niſi eſſet fideiuſſor, qui dicitur *indemnitatis*. Sæpè enim fit ut creditor accepto vno uel pluribus fideiuſſoribus, non putet ſe ſatis ſecurum, eò quòd neſciat, an ſatis habeant in bonis: unde petit, ut aliquis pro his ſpondeat. hic uocatur *fideiuſſor indemnitatis*, quia ſpondet creditorem fore indemnem fideiuſſoribus iſtis, & ſe obligat in euentum, quo ipſi deprehenſi fuerint inſufficientes. hæc fideiuſſio natura ſua poſtulat excuſſionem omnium fideiuſſorum priorum. hoc tamen non poſtulat fideiuſſio communis; ſed id habet ex diſpoſitione d.Auth.Præſente. 8 *Excuſſio principalis*

9 *Euentus quidam, in quibus nõ requiritur præuia excuſſio.* Aduerte tamen, eſſe aliquos caſus, in quibus poteſt conueniri fideiuſſor communis, ante excuſſionem principalis. Primus eſt, ſi renuntiauit beneficio Auth. Præſente: quod facere poteſt; quia tantum eius fauore eſt conſtitutum. Secundus, Si conſtet principalem non eſſe ſoluendo aut procul abeſſe, & non habere bona in eodem territorio. Tertio, Si fideiuſſor conuentus, negauit ſe fideiuſſorem: quia per hoc perdit beneficium excuſſionis. L. Si dubitet. 10. §.1. ff. de fideiuſſ. Quidam addunt etiam poſſe conueniri ante excuſſionem, ſi iuramento confirmauit ſuam fideiuſſionem, ſed ut rectè Gomezius docet, hoc non eſt uerum: nam iuramentum intelligendum eſt, ſecundùm naturam contractus, neque plus ſe extendit, quàm ipſa ſimplex natura contractus, quem confirmat, ex intentione contrahentis uel Iuris diſpoſitione extenditur. Itaque ſi communi modo intendit fideiubere, poterit opponere exceptionem præuiæ excuſſionis. Si tamen intendiſſet ſe obligare in euentum, quo principalis nollet ſoluere, & ſolutio ab ipſo non poſſet impetrari uia amicabili; (ſicut fit, dum quis fideiubet pro aliquo ualdè potente) tunc teneretur ante excuſſionem. ſic intellige capit. Ex reſcripto, de Iureiurando. *Iuramentum.*

10 Si in aliquo horum caſuum, in quibus requiritur excuſſio, fideiuſſor per ignorantiam non oppoſuit hanc exceptionem, ideoque fuit condemnatus ſoluere, uel iam ſoluit, ualet ſolutio; nec creditor tenetur ei reſtituere; quia talis exceptio non inducitur à Iure contra ſubſtantiam actionis, & obligationem; ſed ſolùm ratione ordinis procedendi. vnde oportet eam opponi ante litem conteſtatam, quia eſt exceptio dilatoria. vt docet Gomezius numero 24.

DVBITATIO II.

Qui poßint validè fideiubere, qui non.

11 RESPONDEO, Omnes eos fideiubere poſſe, qui poſſunt principaliter obligari, niſi per legem aliquã id eis reperiatur prohibitum. Præcipua difficultas eſt de mulieribus & de minoribus.

12 *Si mulier fideiubeat* Dico Primò, Si mulier fideiubeat pro marito, eſt irrita fideiuſſio. Authent. Si qua mulier. C. ad S.C. Velleianũ. vnde ſequitur, ſi cauſa huius fideiuſſionis ſoluit pro marito, creditor tenetur ei ad reſtitutionem, quia ſoluit indebitum, ac proinde non tranſtulit dominium, cùm non ſubeſſet titulus. ſi tamen iuramento promiſiſſet, teneretur; quia iuramentum ſeruandum eſt, ſi eius executio non eſt ſaluti noxia. cap. Quamuis pactum. de pactis in 6.

13 Dico Secundò, ſi fideiubeat pro aliquo abſque Inſtrumento publico; vel per Inſtrumentum abſque tamẽ tribus teſtibus, eſt irritum, nec tenetur ſoluere. Ita habetur L. Antiquæ.23.§.fin. C.ad S C. Velleianum, eſtq; communis ſententia DD. vnde creditor tenetur ei reſtituere quod ſic ipſa ſoluit, niſi iuramento ſuam fideiuſſoriam obligationem confirmaſſet. In duobus caſibus prædictis non opus habet beneficio

beneficio S. C. Velleiani, quia contractus per ſe irritus eſt.

14 *Requiritur Inſtrument. pub. & tres teſtes.* Dico Tertiò, Si ipſa pro aliquo fideiubeat Inſtrumento publico, adhibitis tribus teſtibus, tenetur ciuiliter & naturaliter; tamen competit ei exceptio S.C. Velleiani, qua poteſt elidere hanc obligationem. Prior pars habetur expreſsè d. L. Antiquæ. §.ſi. vbi etiam requiritur vt tres iſti teſtes Inſtrumento ſubſcribant. Sed nunc paſſim conſuetudine receptum eſt, vt ſufficiat Notarium publicum, præſentibus tribus teſtibus, ſubſcribere.

15 *Elidit omnem obligationem.* Altera habetur L. 1. & multis ſequentibus C. ad S. C. Velleianum, eſtque communis ſententia DD. vt docet Gomezius num. 16. Vbi Aduerte, quando mulier priuilegio huius S. C. vti vult, ita elidere omnem obligationem, vt etiam in foro conſcientiæ non teneatur ſoluere. quòd ſi per ignorantiam huius ſoluerit, valet quidem ſolutio, & creditor non tenetur ſponte reſtituere: poteſt tamen ipſa poſteà, vbi ſuum priuilegium cognouerit, hanc exceptionē opponere, & ſolutum repetere per condictionem indebiti; quia hæc exceptio eſt fauorabilis & minimè ad certum tempus limitata, vt idem docet: & tunc creditor tenebitur reſtituere. Poteſt autem hæc exceptio à muliere opponi, etiam poſt ſententiam definitiuam, qua iubetur ſoluere: modò tamē id faciat ante executionem ſententiæ. quod addo, quia poſt executionē ſētētiæ definitiuæ non datur repetitio, L. Iulianus. 59. ff. de cōductione indebiti. vnde tūc creditor non tenetur ei reſtituere; non enim illa habet ampliùs ius repetendi, cùm nimis diu expectauerit. Poteſt tamen opponere poſt executionem factam, ſi hæc facta ſit non virtute ſententiæ definitiuæ, ſed virtute Inſtrumenti Guarātigij, quod ipſa creditori cōceſſerat. Gomezius ſuprà.

16 *Quādo nō poſſit uti beneficio Velleiani.* Aduerte tamen, mulierem non poſſe beneficio Velleiani ſe iuuare. Primò, Si expreſsè huic priuilegio renuntiauit. quiſque enim poteſt renutiare ijs, quæ in ſuum fauorem ſunt inducta. Verùm non ſufficit ſimplex renuntiatio in Inſtrumento; (eadem enim facilitate, qua mulier inducitur ad fideiubendum, induci poteſt ad renuntiandū huic priuilegio; & ſic eſſet nullius momenti, vt benè oſtendit Gomezius num. 17.) ſed requiritur vt fiat coram Magiſtratu: quando enim ætas vel fragilitas perſonæ eſt cauſa priuilegij, non ſufficit ſimplex renuntiatio, ſed requiritur vt fiat coram Magiſtratu, vel cum iuramēto, ne priuilegiū reddatur vanum.

17 *Si iuramētoconfirmauit.* Secundò, Si iuramento ſuam fideiuſſionem confirmauit; tunc enim tenetur implere, etiamſi ſuū priuilegium ignorauit dum iuraret. Couarruuias tamen in cap. Quamuis pactum. p. 2. §. 3. num. 5. cum multis alijs putat eam hoc caſu poſſe vti Velleiani S.C. beneficio, quia iuramentum non ſe extendit ad incognita. Sed contraria ſententia eſt communis, vt ait Gomezius. ratio eſt, quia etiamſi ſciuiſſet illud ſuum priuilegium, nihilominùs iuraſſet. ideò enim iurauit, vt ſibi omnes uias præcluderet non implendi promiſſionem: vnde implicitè renuntiat etiā huic priuilegio. Fatendum tamen etiam Couarruuiæ ſententiam eſſe probabilem & ſecuram in praxi; vt docet Sanches lib 4. de matr. diſputat. 9. num. 15. quia altera non eſt ita communis, quin hæc quoque multos auctores habeat. Tertiò, Si pretium pro fideiuſſione accepit. vide alios caſus minoris momenti apud Silueſtrum v. Fideiuſſor, n. 2. & Molinam diſput. 140.

18 *Minores.* Quod ad minores attinet, Dico Primò, Si minor 25. annis pro aliquo fideiubeat, obligatur quidem naturaliter; tamen beneficio reſtitutionis in integrum poteſt obligationem elidere; quia ſemper præſumitur læſus. colligitur ex. L. Ait prætor. 7 §. Non ſolùm. 3. ff. de minoribus, eſtque communis, teſte Gomezio num. 19.

Dico Secundò, Si tamen minor fideiubeat pro patre incarcerato, efficaciter obligatur. ratio eſt, quia tenetur hoc facere; imò ſi non faceret, poſſet exhæredari, ſi ſit maſculus 18. annorum. colligunt DD ex Authen. Si captiui. C. de Epiſcopis, & Clericis, & ex alijs iuribus.

19 *Clerici.* Quod ad Epiſcopos & Clericos attinet, etſi non poſſint fideiubere in præiudicium Eccleſiæ, poſſunt tamen in dānum proprium; ita enim habet conſuetudo. Nec obſtat cap 1. de fideiuſſionibus, vbi dicitur, *Clericus fideiuſſionibus inſeruiens abijciatur*, agit enim de eo, qui huic rei vacat; idque fortè ob quæſtum. Clericus tamen non tenetur ex fideiuſſione, niſi quantum ex patrimonio, vel fructibus beneficij poteſt; ſic tamen vt non remaneat in egeſtate. cap. Odoardus. de ſolut.

Religioſus non poteſt fideiubere, aut mutuum accipere ſine conſenſu Prælati & maioris partis Capituli; ſi aliter factum ſit, Cōuentus non tenetur, niſi quatenus verſum in eius vtilitatem; cap. Quod quibuſdam, de fideiuſſoribus. ſimiliter nec Prælatus, ſine conſenſu maioris partis Capituli; niſi in re parua, de qua per ſe poteſt diſponere; Silueſter v. Fideiuſſor, num. 4. 20 *Religioſus*

DVBITATIO III.

Vtrùm ſinguli fideiuſſores teneantur in ſolidum.

RESPONDEO & dico Primò, Quando ſunt plures fideiuſſores pro eodem debito, ſinguli tenentur in ſolidum: qui tamen in ſolidum conuenitur, poteſt excipere, vt quilibet conueniatur pro ſua parte: v.g. tres fideiuſſerunt pro debitore 300. aureorum: ſi debitor non ſit ſoluendo, & unus fideiuſſorum conueniatur à creditore nō tenetur hic ſoluere niſi 100. aureos, ſed poteſt illum remittere, ut reliquas partes à ceteris exigat. Ita habetur L. Inter fideiuſſores. 26. ff. & L. Non rectè. 3. c. de fideiuſſ. Cōceſſum eſt illis hoc beneficium reſcripto Adriani Imp. vt ibidem dicitur; ſine quo ſinguli tenerentur totum ſoluere ex ui contractus fideiuſſorij. 21 *Exceptio vt ſinguli pro ſua virili conueniantur.*

Dico Secundò, Hæc exceptio debet opponi ante ſententiam definitiuam, qua iubeatur ſoluere; ut docet Gomezius numero 15. Poſt illam, (præſertim ſi executioni mandata ſit, facta ſolutione) non poteſt opponi, iuxta ſupradicta de muliere. quòd ſi cogeretur ſoluere non uirtute ſententiæ definitiuæ, ſed ui Inſtrumenti Guarantigij, poſſet adhuc opponi, vt ibidem Gomezius docet. ſimiliter ſi poſt ſententiam definitiuam fideiuſſor appellaſſet. 22

Dico Tertio, Hæc tamen exceptio non competit fideiuſſori, ſi iam uel ſponte, uel compulſus per ſententiam definitiuam, ſoluit; uel ſi fideiubendo, huic priuilegio renuntiauit. Ita Gomezius ſuprà. unde minus eſt hoc priuilegium quàm mulieris, quæ poſt ſolutionem factam per ignorantiam ſui priuilegij, poteſt ſolutum repetere. ex S. C. Velleiano. 23

Aduerte tamen, fideiuſſorem, ſi totum ſoluerit, poſſe cōpellere creditorem, ut ſibi cedat actione, quam habebat in reliquos fideiuſſores, exigendi ab illis partes uiriles, quas à ſingulis ex reſcripto Adriani poterat petere, v. g. 100. aureos ab unoquoque in propoſito exemplo. à debitore autem principali poteſt petere eā partem, quæ ſe propriè contingebat, v.g. 100. aureos; & ſic recuperabit 300. aureos, quos ſoluit. reliqui verò fideiuſſores ſolùm poſſunt repetere ſuas partes à debitore principiali. poteſt etiā fideiuſſor, qui ſoluit pro debitore principali, & inde damnū incurrit, repetere à debitore non ſolùm totū, quod ſoluit, ſed etiā compenſationē damnorum, quæ incurrit ex culpa ipſius. *Si totum ſoluit.*

DVBITATIO IV.

Quid ſit contractus aſſecurationis, & quidnam ad eius iuſtitiam requiratur.

RESPONDEO & dico Primò, *Aſſecuratio* eſt periculi alienis præſtatio, ſeu eſt contractus, quo quis alienæ rei periculum in ſe ſuſcipit: obligando ſe vel gratis vel certo pretio ad eam compenſandā, ſi perierit. ſi gratis hanc obligatipnem ſuſcipiat, eſt promiſſio gratuita. ſi pretio, eſt contractus ſimilis emptioni & venditiunioni; qui enim pretio aſſecurat, videtur vendere ſuam obligationē, qua ſe obligat ad ſoluendum rei æſtimationem, in euētum quo perierit: & alter hanc videtur emere. 24 *Aſſecuratio.* *Similis eſt contractus vēditioni.*

Dico Secundò, ad iuſtitiam huius contractus requiritur æqualitas inter pretium, quod aſſecuranti datur, & obligationem, quam in ſe ſuſcipit, nempe vt tanti valeat iudicio uiri intelligentis illa obligatio, quanti eſt pretiū, quod pro ea datur. ſicut enim in contractu emptionis & venditionis, debet ſeruari æqualitas inter pretium & rem venalem, ita hic inter pretium & illam obligationem, quæ alteri venditur.

Hinc

Digitized by Google

Si ſciat rē eſſe ſaluā. Hinc ſequitur Primò, Si aſſecurator certus ſit rem ante contractum perueniſſe ad terminum, (v. g. in portum, in quem illam aſſecurat) non poſſe pretium exigere: quia obligatio, quam in ſe ſuſcipit, nullius eſt pretij. conditio enim ſub qua ſe obligat (nempe ſi pereat antè quam perueniat in portum) eſt omnino impoſſibilis; idque ipſe certò nouit. confirmatur, quia nulli periculo poſſibili ſe exponit: atqui obligatio illa non eſt æſtimabilis pretio, niſi ratione alicuius periculi poſſibilis: ergo. quo fit, vt in hoc caſu cõtractus ſit nullus: tum quia venditur res nullius pretij & æſtimationis; tum quia dolus dat cauſam contractui. vnde vlteriùs ſequitur aſſecuratorem teneri non ſolùm ad reſtitutionem pretij, quod accepit, ſed etiam ad expenſas contractus & damna ſecuta. ſi tamen neſciret certò illa eſſe in termino, poſſet exigere, quanti periculum, cui ſe exponit, æſtimatur. quo enim periculum putatur eſſe maius, eò plus poteſt exigere; quò minus eò poteſt minus petere, etiamſi in re nullum periculum ſubiit: nam periculũ cenſetur tale, quale bona fide æſtimatur.

25 *Si mercator ſciat eã perijſſe.* Sequitur Secundò, Si mercator, qui rem ſuam cupit aſſecurari, certò ſciat eam perijſſe, non poſſe paciſci de eius aſſecuratione: nec petere eius æſtimationem ſibi reſtitui. ratio eſt, quia obligatio, quam petit, eſt ad id, quod ipſe nouit eſſe impoſſibile; impoſſibile enim eſt præſtare periculũ rei, vbi iam res perijt. præſtatio enim periculi & aſſecuratio, ſupponit rem adhuc eſſe in periculo, vel certe eſſe poſſe: at ſi ſcitur perijſſe, ſcitur non poſſe in periculo eſſe; ac proinde ſcitur non poſſe aſſecurari. Deinde quia dolus dat cauſam contractui: decipit enim aſſecuratorem, quia dum rem, quam nouit perijſſe, petit aſſecurari, indicat eam non perijſſe, vel certè ſe putare nondum perijſſe. Itaque ſi aſſecurator ſoluit æſtimationem rei, quæ perijt, tenetur mercator ipſi eam reſtituere; & prætereà tenetur ſarcire damna, ſi aliqua ex eo contractu ſint ſecuta. aſſecurator autem tenetur ei refundere pretium acceptum; quia contractus fuit nullus. Si tamen non erat omnino certum rem perijſſe; videtur mercator aliquid poſſe exigere ab aſſecuratore,

26 vt notat Molina diſput. 507. quia ſoluendo pretium, exponit ſe alicui periculo amittendi illius pretij abſque incommodo aſſecuratoris. ſi enim fortè non perierit, aſſecurator abſque vllo damno retinebit pretium: ergo ſi perierit poterit, ab illo aliquid repetere ſupra pretium: quia ſi aſſecurator poteſt lucrari, æquitas poſtulat vt etiam poſſit perdere: at non poſſet perdere, niſi aliquid amplius, quam ſit pretium acceptum, poſſit ab eo repeti. Tantũ ergo poterit tunc repetere, quantum ipſe oblaturus fuiſſet, ſi rei veritatem intellexiſſet; vel certe quantum prudens æſtimabit in tali caſu, ſpectatis circumſtantijs, debuiſſe offerri.

27 *Si ſciat nõ fore periculum.* Aduerte tamen, ſi ordinariè multum detur pro aſſecuratione, (v. g. tria in 100.) ob magna pericula, quæ plerumque uel à tempeſtate, vel à piratis impendent, quamuis ego præſciam ex Aſtrologia uel aliunde non fore tempeſtatem: aut ex litteris amici, non fore piratas, aut fore ſecurum comitatum, poſſum nihilominùs pretium ordinarium aſſecurationis accipere. quia illa obligatio paſſim tanti æſtimatur eò quòd pericula ordinariè occurrentia, ſint magna. occultæ enim illæ cauſæ mihi dumtaxat notæ, quæ periculum minuunt, non minuunt communem æſtimationem, quia ſunt ignotæ. ſicut merces poſſunt vendi pretio, quo paſſim à peritis æſtimantur, etiamſi ea æſtimatio pendeat ex raritate, quæ exterius apparet, & tamen in re non eſt; cùm ſint adhuc multæ merces occultæ uel propinquæ. ita etiam obligatio iſta poteſt uendi pretio, quo communiter æſtimatur à peritis, etiamſi ea æſtimatio pendeat ex opinione communi periculorum, quæ hic & nunc ſcis eſſe impedienda.

28 *Quid ſi nulla ſubſint merces.* Petes Primò, Quidam nullas habens merces in naui, ſed fingens ſe habere, eaſque ualere 10. millibus aureorum, petiit illas ſibi aſſecurari Antuerpia Hiſpalim, datis quingentis aureis: Vtrùm tunc ſi nauis pereat, teneatur aſſecurator ſoluere 10000?

Reſpondeo breuiter, ſi aſſecurator ſciebat vel ſuſpicabatur nullas eſſe merces, uel non tanti ualoris, tenetur ſoluere: quia cenſetur eſſe contractus ſponſionis, ut rectè docet Sotus lib. 6. quæſt. 7. art. 3. nempe ut ſi nauis ſalua venerit, lucretur 500. ſi perierit amittat 10000. Si autem bona fide putabat eſſe merces, vel eſſe tanti pretij: tunc eſt diſtinguendum, vel enim cum ea diſpoſitione animi fecit contractum, vt etiamſi ſciuiſſet nihil eſſe, nihilominùs uoluiſſet contrahere; & hoc euentu tenetur ſoluere: quia tacita mens erat, etiam in eo euentu ſe obligare, & lucro dãnoque exponere. Si autem ita erat affectus, ut ſi ſciuiſſet, noluiſſet contrahere, ob metum fraudis, uel aliam cauſam; non tenetur ſoluere, ſed etiam tenebitur (quamprimũ ſciuerit illam fictionem) pretium reſtituere, quia non cõſenſit in contractum. Verùm ordinariè qui aſſecurant, parùm curant an merces tanti ualeant; ſed ſolùm curant æſtima-

29 *Æſtimatio vt mercib. applicanda ſit.* tionem: hæc autem æſtimatio mercibus illis, ſi quæ ſint, ſecundùm proportionem applicari debet. unde ſi tota mercium quantitas pereat, tota æſtimatio ſoluenda eſt, etſi merces illæ longè ſupra iuſtum æſtimatæ fuerint. Si media pars earum pereat, media pars illius æſtimationis eſt ſoluenda: ſi tertia, tertia, & ſic deinceps.

Petes Secundò, Quid ſi plures ſint aſſecuratores, quorum ſinguli ſolùm pro parte aliqua ſpondeant, & dimidiũ mercium pereat?

Reſpondeo, Si partes ſingulorum deſignatæ fuerint, illi 30
tantùm tenentur, quorum partes pereunt: ſi autem non fuerint deſignatæ, tunc omnes tenentur contribuere pro rata ad partem, quæ perijt. v. g. merces æſtimentur 8000. aureorum, & quatuor ſint aſſecuratores, quorum ſinguli quartam partem (nempè æſtimationem 2000.) aſſecurẽt: ſi dimidium perierit, ſinguli tenentur conferre 1000. aureos: ſi quarta pars, 500. & ſic deinceps.

DVBITATIO V.

Quid ſit pignus & hypotheca.

NOTANDVM eſt, *Pignus* propriè dici rem, quæ 31
traditur creditori. Hypothecam uerò, quæ ſine traditione, nuda conuentione continetur, ut habetur Inſtit. de actionibus, §. Item Seruiana. dicitur enim *pignus* à pugno, quòd manu tradatur, Grecè ἐνέχυρον unde *pignus* propriè eſt rei mobilis, *hypotheca* rei immobilis. hæc tamen diſtinctio non ſeruatur; nam hæc nomina paſſim in iure idem ualent; ut patet Inſtit. ſuprà.

Vſurpantur tamen tripliciter. Primò, Pro re ipſa: & 32 *Vſurpãtur trifariam.*
ſic pignus, ſeu hypotheca dicitur res aliqua mobilis uel immobilis, corporalis uel incorporalis, de qua inter debitorem & creditorem conuenit ut ſit pro debito obligata, ita ut ſi debitor non ſoluerit, poſſit creditor ex ea ſolutionem petere. Secundò, Pro contractu ſeu conuentione illa, qua pignus conſtituitur. Tertiò, Pro obligatione, quæ ex contractu in re naſcitur. Simili modo mutuum, commodatum, depoſitum uſurpantur pro re ipſa, pro contractu, & pro obligatione ex contractu orta.

DVBITATIO VI.

Quot modis contrahatur hypotheca.

RESPONDEO, & dico Primò, Generatim dupliciter contrahi. Primò *Expreſsè*. Secundò, *Tacitè*. 33
Expreſsè autem contrahitur dupliciter.

Primò, Conuentione partium; hæc uocatur *hypotheca conuentionalis*. ad hanc ſolùm opus eſt partium conſenſu; nec requiritur præſentia rei, aut traditio, vt patet L. 1. ff. de pignore. de hac uide multa apud Neguſantium in tract. de pignor. parte 3. membro 1.

Secundò, Decreto Iudicis; hæc uocatur *pignus prætoriũ*. ad hoc autem requiritur, ut quis mittatur in poſſeſſionem, ſeu detentionem rei auctoritate Iudicis uel Magiſtratus; ut patet L. Non eſt mirũ, 26. ff. de pignorat. act. Quidã diſtinguunt pignus iudiciale à prætorio; ſed nõ eſſe opus hac diſtinctione, colligitur ex L. 1. & 2. C. de prætorio pignore, ubi omne pignus auctoritate Iudicis conſtitutum, uocatur prætorium, ſiue ante ſententiam definitiuam, ſiue poſt eã ſit conſtitutum. Idem colligitur ex d. L. Non eſt mirum, ſuprà: de hoc Neguſantius part. 3. membro 2.

Dico Secundò, *Tacitè* contrahitur, quando legis diſpo- 34
ſitione conſtituta eſt. id autem iure communi fit multis caſibus, quos enumerat Siluester v. Pignus, quæſt. 2. & Molina diſput. 526. & fuſiſſimè Antonius Neguſantius par. 2. membro 4. ex quo hæc maximè decerpta.

Primò,

Digitized by Google

Primò, Qui ratione contractus, vel tributi nomine aliquid debet fiſco, ſeu Principi, eius bona omnia ſunt tacitè illi hypothecata. Neguſantius nu. 113. Excipitur minor, qui ſi à fiſco aliquid emerit, ſola res empta manet hypothecata pro pretio. quando autem ratione criminis bona ipſo facto ſunt confiſcata, non cenſentur hypothecata, ſed debita fiſco, ſi poſteà feratur ſententia: de quo vide Neguſantium num. 115.

35 Secundò, Bona omnia mariti ſunt hypothecata vxori pro dote. Idem dicendum de bonis fideiuſſorum, ſi aliqui pro dote reſtituenda fideiuſſores à marito ſint dati. hæc hypotheca, & fiſci, habent priuilegium prælationis, vt alijs tacitis hypothecis tempore prioribus ſimili priuilegio non inſtructis præferantur: non tamen expreſſis prioribus; vt dictum eſt cap. 15. dubit. 4. Neguſantius num. 108.

Tertiò, Qui dotem promiſit, eius bona manent hypothecata donec ſoluerit.

Quartò, Bona tutoris & curatoris ſunt hypotecata minori pro adminiſtratione. Neguſantius num. 6.

Quintò, Bona Prælati & adminiſtratoris Eccleſiæ, pro adminiſtratione: quia Eccleſia fruitur priuilegio minoris & pupilli. Neguſantius num. 120.

Sextò, Bona eorum, qui adminiſtrant res ciuitatum, pro adminiſtratione; quia ciuitas fruitur priuilegio pupilli. Neguſantius nu. 119.

Septimò, Bona patris adminiſtrantis aduentitia filij, ſunt tacitè hypothecata filio pro adminiſtratione. nu. 13.

Octauò, Omnia bona defuncti ſunt hypothecata pro legatis. Idem num. 17.

Nonò, Si vxori aliquid à marito, vel intuitu mariti donatum eſt, mortuo marito, id pertinet ad liberos communes: quòd ſi mulier illa tranſeat ad ſecundas nuptias, omnia eius bona, quæ à tempore donationis acceſſerunt, manent liberis prioribus oppignerata pro illa re. Idem dicendum, ſi marito aliquid donatum ſit ab vxore, vel vxoris intuitu. Idem nu. 20. & 21.

36 Decimò, Emptum pecunia pupilli, manet ei hypothecatum pro pretio; idque cum priuilegio prælationis ante omnes alios habentes in ea re hypothecam. Idem dicendum de empto pecunia militis. n. 163. 164.

Vndecimò, Fructus rei conductæ ſunt hypothecati domino fundi pro penſione. nu. 150.

Duodecimò, Inuecta in prædium conductum ſunt obligata domino prædij pro penſione ſoluenda, & pro damnis rei conductæ illatis; ſiue prædium ſit vrbanum, ſiue rusticum. ſi tamen prædium ruſticum ſit, debent eſſe illata domino ſciente. ſi enim ipſo ignorante illata ſint, non ſunt ipſi obligata. nu. 128 & ſequentibus.

Decimotertiò, Ædificium, ad quod reſtituendum vel reparandum pecunia mutuò data eſt, manet hypothecatum pro illa pecunia cum Iure prælationis ante alias hypothecas etiam expreſſas & priores, in eodem ædificio conſtitutas. excipe tamen hypothecam vxoris pro dote; quæ ſi prior fuerit, præfertur. nu. 162.

Decimoquartò, Nauis, ad quam extruendam, emendā, ornandam, vel rebus neceſſarijs inſtruendam, pecunia eſt mutuata, manet obligata pro ea pecunia, ſicut de ædificio dictum eſt num. 162.

37 Decimoquintò, Omnis res, ad cuius conſeruationem pecunia mutuò data eſt, manet obligata pro ea pecunia, idque præ alijs habentibus in ea priorem hypothecam. vt ſi quis dedit pro reficienda naui vel ædificio, vel pro nautis neceſſarijs ad illam ſaluandam. Item ſi ſoluit pretium vecturæ mercium; ſi mercedem comitatui eas deducenti, &c. vide plura apud Molinam diſput. 438 & 536. & Antonium Neguſantium tractatu de pignore. Quædam tamen ex his non ſunt vbique recepta, & in diuerſis Prouincijs ſunt diuerſæ leges & conſuetudines: nam in quibuſdam locis, ex omni contractu venditionis, omnia bona contrahentium manent in perpetuum obligata iure ſpecialis hypothecæ, ita vt nulla præſcriptione poſſit hæc obligatio tolli; quæ conſuetudo eſt valdè exorbitans à Iure communi.

38 Dico Tertiò, Vtraque hypotheca, id eſt, *tacita* & *expreſſa*, eſt duplex; alia enim eſt vniuerſalis, alia particularis. *Vniuerſalis* eſt in qua omnia bona obligantur; quod intellige non ſolùm de præſentibus, ſed de futuris, quæ pro tempore habuerit; vt patet L. fin. C. Quæ res pigno. obligari poſſint. hæc tamen non impedit quin res poſſit liberè vendi; quia in locum eius ſuccedit pretium. *Particularis* eſt, quando res certa obligatur. hæc ſemper afficit rē, ad quemcumque perueniat, donec debitum fuerit ſolutū, vel obligatio condonata, vel præſcriptione extincta.

DVBITATIO VII.

Quæ poſſint vel non poſſint eſſe pignori.

RESPONDEO, & dicò Primò, Ea non poſſe eſſe pignori, quæ non poſſunt vendi; vt Eccleſia, cœmeterium, ſepulchrum, L. 1. §. vltimo, ff. Quæ res pign: vel hypoth. Ius etiam patronatus non poteſt oppignerari. cap. Bartholdus, de ſent. & re iudicata. Ratio eſt, quia non eſt res, per quam debitum pecuniarium poſſit compenſari. vnde etiamſi caſtrum, aut villa, cui hoc ius eſt annexum, oppigneretur, ius tamen patronatus non cenſetur oppigneratum. & præſentatio manet apud priorem patronum. Si tamen res illa, cui hoc ius annexum, vendatur, ſimul etiā ius illud transfertur, & præſentatio incipit pertinere ad emptorem: quia acceſſorium ſequitur principale. Mobilia pretioſa cultui diuino dicata, ut calices, caſulæ: item immobilia, non poſſunt oppignerari, niſi ex cauſa neceſſaria, & cum debita ſolemnitate, ut ſi aliter uel debita ſolui nequeant, uel captiui Eccleſiæ liberari, uel fame oppreſſis ſubueniri: quia in his & ſimilibus caſibus etiam uendi poſſunt. uide ſuprà cap. 24. dub. 10. Poſſunt tamen obligari tit. hypothecæ generalis, ut colligitur ex capite Nulli. de rebus Eccleſiæ alienandis vel non alienandis. uide Silueſtrum v. Pignus, num. 3. 39 *Ius Patronatus.* *Bona Eccleſiæ.*

Homo liber non poteſt oppignerari, ut patet cap. 2. de pignor. ſi quis tamen ſit captus, poteſt ſeipſum tradere in pignus pro pretio, quod alius nomine ipſius perſoluit; idque donec pretium uel obſequio uel pecunia reſtituerit: poteſt tamen homo liber dari obſes, præſertim in cauſa belli, ut ſtetur pactis. Quòd ſi Reſpublica uel Princeps qui illum tradidit, uiolet pactum abſque culpa obſidis, non poteſt idcircò interfici, (iuxta illud Exodi 23. *Inſontem & iuſtum nō interficies*) nec mutilari, nec flagellis cædi; quia hæc ſine culpa directè irrogari non poſſunt. poteſt tñ ſpoliari bonis & detineri, & in ſeruitutem rapi, ſi Chriſtianus non ſit. ſicut alij innocentes in bello. de quo plura 2. 2. q. 40. art. 1. dub. 7. 40 *Homo liber.* *Obſes.*

41 *Fideiuſſor in cauſa criminali.* Pari modo, qui fideiuſſit pro reo, cui periculum capitis uel mutilationis impendebat, vt à carcere ad tempus liberetur; ſi reus abſq; culpa illius fugam capeſſat, non poteſt loco rei pœna capitis, vel mutilationis, vel flagellorum plecti; quia hæc ſunt ſupplicia criminum, non ſolutiones debitorum. Deinde quia non intendit ſe ad hoc obligare, ſed ſolùm ad pœnam pecuniariam, ad quam condemnaretur à Iudice. Imò nec potuit ſed illa obligare, cùm non ſit dominus vitæ & membrorum. eſt cōmunis ſententia DD. teſte Iulio Claro l. 5. ſententiarum, § fin. q. 46. nu. 18.

42 Dico Secundò, Ceteræ res oppignerari poſſunt ab ijs, qui earum habent adminiſtrationem, ſiue ſint immobiles, ſiue mobiles; ſiue incorporales, (vt cenſus, debita, vectigalia, imò etiam iuriſdictio, quia hæc etiam ſæpe magnò pretio æſtimatur) ſiue corporales.

43 *Fructus ac ceſſoriè oppignerati.* Notandum eſt Primò: Si agrum tuum vel aliam rem fructiferam oppigneraſti, etiam fructus à te ſatos, vel eo tempore conſeptos, oppigneratos eſſe, & manere; etiamſi interim rem illam vēdideris, & fructus ſint ab emptore percepti; vt patet L. Quamuis. §. C. In quibus cauſis pignus vel hypot. tacitè contrahatur. & L. Potior. 11. §. Si de futura. ff. Qui potior in pign. Fructus tamen, qui poſt alienationem vel elocationem ſati vel conſepti ſunt, non ſunt oppignerati, niſi quamdiu ſunt pendentes; ſeu quamdiu ſolo cohærent. tunc enim quia vnum cenſentur cum ſolo, oppignerati ſunt; poſſuntque à creditore vindicari, ſi opus ſit; detractis tamen expenſis, quas in re colenda conductor, vel emptor fecit, L. Si fundus. 16. §. In vindicatione. ff. de pignor. poſtquam percepti ſunt, deſinunt eſſe oppignerati; niſi percepti ſint ab hærede, ad quem res illa iure hæreditario deuenit. L. Paulus. 29. §. Si mancipia. ff. de pignoribus. vide Molin. diſput. 529. & Silueſt. v. Pignus. n. 3. & 3.

44 *Pignus oppignerari poteſt.* Notandum Secundò, Creditorem, qui pignus ab aliquo accepit, poſſe illud alteri oppignerare, vt patet L. 1. & 2. C. Si

Digitized by Google

C. Si pignus pignori datum ſit. ratio eſt, quia poteſt ius ſuum, quod in eo pignore habet, alteri in pignus dare; poſſunt enim iura & actiones oppignerari. ſimulatque tamen ipſe ſolutionem acceperit, deſinit ſecunda oppigneratio, quia deſinit prima, in qua fundebatur ſecunda.

Notandum Tertiò, Quando pignus vel hypotheca tranſit in dominium creditoris cui erat obligata, perire actionem hypothecariam, quam habebat in priorem poſſeſſorem: quia ipſemet iam eſt poſſeſſor, niſi velis dicere illum habere actionem in ſeipſum. Idem dicendum quando ipſe deſtruit, vel extinguit hypothecam. Sicut ſi cenſus, quē Titius habet ſuper agro Caij, erat oppigneratus Caio, & Caius illum extinguat ſeu redimat, refuſa ſorte Titio vel Sempronio, cui Titius illum vendiderat, extinguitur actio hypothecaria, quia extinguitur hypotheca. Neque dici poteſt, ſortem ſuccedere loco hypothecæ, ſicut pretium ſuccedit loco rei. quia obligatio realis tranſit cum re, & cum eadem extinguitur, neque transfertur de vna re in alteram niſi expreſſe ita ſit conuentum. Vt patet cùm venditur domus hypothecata; etiamſi vendatur ad deſtruendum, pretium tamen non manet obligatum. Confir. Quia obligationes hypothecariæ ſunt oneroſæ & odioſæ; ac proinde reſtringendæ ad ſola expreſſa. Itaque cùm alicui reditus aliquis realis ſimpliciter eſt hypotehcatus, non eſt id vllo modo extendendum ad pretium cenſus.

Nec obſtat, quòd quando reditus ſubeſt fidei commiſſo, etiam pretium quo redimitur ſubſit; quia reditus ille non pertinet abſolutè ad hæredem grauatum; vnde nec pretiū: ſed ſolùm habet veluti vſumfructum, & tenetur illa bona tranſmittere in fideicommiſſariū abſque diminutione.

SECTIO QVARTA.

DE INIVRIIS IN IVDICIIS.

SEQVITVR vt dicamus de iniurijs, quæ in Iudicijs committi ſolent. In quibus tres perſonæ ſpectantur, Iudex, accuſator, & Reus; accuſatori iungitur teſtis, reo aduocatus. Itaque hanc ſectionem diuidemus in tria capita. Primū erit de Iudice. Secundū, de accuſatore & teſte. Tertium, de reo & aduocato.

CAPVT XXIX.

De Iudice.

Conſtat Dubitationibus 18.

DVBITATIO PRIMA.

Vtrùm Iudicium ſit actus Iuſtitiæ. *D. Thom. quæſt. 60. art. 1.*

1 *Iudicium quid.* NOTANDVM eſt, nomen *Iudicij* potiſſimùm duobus modis accipi. Primò, Generatim, pro ſententia animi vera vel falſa, de quacumque re ea ſit. ſic diſtinguitur contra *apprehenſionem* nudam. in qua non eſt veritas vel falſitas. nec per ſe eſt actus virtutis, ſed potentiæ intellectiuæ, componentis, vel diuidentis ſuos conceptus.

2 Secundò, Strictè, pro determinatione Iuris, facta per Iudicem, id eſt, pro ſententia Iudicis exteriùs prolata, quæ in controuerſijs contractuum, delictorū, aliisve iuris quæſtionibus definit quid cui ſit debitum; hoc enim propriè vocatur *Iudicium*, quaſi *iuris dictio*. Hinc extenditur ad ſignificandum totum illum actum & cauſæ diſcuſſionem, quæ in tribunalis fieri ſolet, per quam Iudex diſponitur, vt iuſtam ſententiam ferre poſſit.

3 *Eſt actus ſcientia iuris, & Iuſtitia, idq; dupliciter.* Hoc modo eſt quidem actus elicitus à ſcientia iuris; tamen eſt etiam actus iuſtitiæ, idque duplici ratione. Primò, Tamquam cauſæ diſpoſitiuæ; quia iuſtitiæ affectus inclinat Iudicem vt velit ſententiam iuſtam ferre, ac proinde incitat eum, vt quàm diligentiſſimè cauſam examinet; deinde occulta quadam conſenſione facit vt ea, quæ iuſta ſunt, etiā iuſta illi videantur. quiſq; enim iudicat ſecūdū ſuos affectus. affectus enim facit, vt res intellectui videatur conueniens & amplectenda. Itaque affectus iuſtitiæ facit, vt id, quod iuſtum eſt, intellectui iudicis appareat bonum & amplectendum. Simili modo affectus temperātiæ facit opera temperatata videri pulchra, & conuenientia homini; & fortitudo, opera fortia, ſiue illa exteriùs cernantur, ſiue ſola imaginatione comprehendātur. Iuxta hunc modum, rectum iudicium de obiecto vel opere cuiuſque virtutis procedere dicitur ex eadem virtute. vide ſupra lib. 1. cap. 1. dubit. 4.

Secundò, Eſt actus iuſtitiæ, tamquam cauſæ præcipientis & obligantis; Iuſtitia enim imperat actum iudicij, & iudicem ad eum obligat, ſicut debitorem obligat ad ſolutionem debiti: quia ex officio debet hoc partibus; ideò enim ſtipendia accipit, hoc modo iudicium propriè ad iuſtitiam pertinet, vt quoddam obiectum iuſtitiæ, & actus externus neceſſarius, ſine quo iuſtitia in Iudice eſſe nequit, ſicut reddere cuique ſuum, eſt actus, iuſtitiæ in genere. 4

DVBITATIO II.

Vtrùm iudicium temerarium, ſit peccatum mortiferum.

D. THOM. QVÆS. 60. AR. 3.

NOTANDVM eſt Primò, *Iudicium temerarium* dici, quòd de alicuius peccato, aliòve infami malo ex leuibus indicijs concipitur. quod enim ex iuſtis ſeu ſufficientibus cauſis concipitur, non eſt temerarium, ſed rationi conſonum. vt ſi iudices aliquem impurum, quòd in tenebris ſæpiùs eum videris loca impūra frequentantem; ſi hæreticum quòd Miſſæ ſacrificium rideat; ſi iniuſtum, quòd vſuras exigat. Fit autem hoc iudicium vel de internis, vel de externis, quorū auctor eſt occultus; vel de futuris, 5 *Iudicium temerariū.*

Digitized by Google

turis, vt hunc fore ſurem, vel numquam emendandum, vt colligitur ex Diuo Auguſtino lib. 2. de ſermone Domini in monte, capit.18.& S.Baſilio in regul.breuior. interrogat. 164.

6 Notandum Secundò, D.Tho.diſtinguere tres gradus ſuſpicionis, vel iudicij temerarij.

Tres gradus ſuſpitionis.

Primus eſt, *Cùm homo ex leuibus indicijs de bonitate alicuius dubitare incipit.*

Secundus eſt, *Cùm pro certo malitiam alterius æſtimat ex leuibus indicijs.*

Tertius eſt, *Cùm aliquis Iudex ex ſuſpicione procedit ad aliquem condemnandum.* vbi rectè Caietanus ſub primo gradu comprehendit etiam *opinionem* quia D. Thomas, ex Cicerone vult *ſuſpicionem eſſe opinionem mali, ex leuibus indicijs conceptam.* Propriè tamen *opinio* & *ſuſpicio* differũt. Vnde ſi quis hos gradus exactè diſtinguere velit, erũt quinque. Primus, In dubitando. 2. In ſuſpicando. 3. In opinando. 4. In firmiter iudicando. 5. In ferenda ſententia.

Poſſunt poni quinque gradus.

Dubitatio. *Suſpitio.*

Dubitatio propriè eſt, cum animus hæret in medio ſuſpẽſus, neutram in partem inclinãs. *Suſpicio* eſt, quando in alteram partem inclinat; nondum tamen abſolutè aſſentitur. non enim eſt aſſenſus & determinatum iudicium, ſed inclinatio vel cõcitatio animi ad aſſenſum; quæ fit vel per motus quoſdam aſſentiendi imperfectos & indeliberatos, vel q̃ ſpecies aliqua veri ſubluceat in hac parte, quæ non in altera. vnde & verbum Latinum *ſuſpicari*, & Græcum ὑποπτεύειν dictũ videtur, quaſi aliquid ſubtus latẽs appareat. *Opinio* eſt aſſenſus alterius partis, & iudicium determinatum, ſed infirmum & vacillans, habens coniunctam formidinem de oppoſito. quamobrem opinantis animus quodammodò fluctuat & dicitur adhuc dubitare; quia etſi non maneat ſuſpenſus quoad aſſenſum in genere, cùm alteri parti qualẽ aſſenſum accommodet; manet tamen ſuſpenſus quoad aſſenſum firmum, cùm neutri parti aſſentiatur firmiter. Et hoc modo nomen dubitationis ſæpè accipitur. vulgò enim dicimus, nos dubitare, quamdiu in neutram partem certi ſumus: qua ratione tres priores gradus nomine dubitationis D. Thomas complecti videtur. *Iudicium firmum* eſt aſſenſus ſine formidine veritatis oppoſitæ. *Sententia* eſt iudicij interni patefactio exterior. Verùm ne ſit diſcrepantia in vſu vocum, quæ ſæpè rem obſcurat, nomine *ſuſpicionis* comprehendemus etiã *opinionem*, ſicut D. Thomas, Caietanus, & alij, & nomen *dubitationis* ſumemus propriè. Vide de his Nauarrum in cap. Si quis autem, de pœnit. diſt.6.num.10. & ſequent.& D. Antonium 1.p. tit.3. 3.cap. 10. §. 9. ex Alberto. vbi tamen ſuſpicionem & ſcrupulum accipit pro eodem. nam in rebus agendis, ſcrupulus eſt tenuis ſuſpicio mali circa rem bonam vel adiaphoram.

Opinio.

Quomodo dicatur dubitare.

7 Porrò hi gradus ita ſe habent, vt maiora indicia requirantur ad ſuſpicionem, quàm ad ſimplicem dubitationem; & maiora ad firmum iudicium quàm ad ſuſpicionem. denique maiora ad ſententiam quàm ad iudicium. vnde ex iiſdem ſignis ſententia ſeu iudicium extremum ſæpè eſt temerarium, ex quibus internum non eſt temerarium. vt enim poſſit ferri ſententia cõdemnatoria exteriùs per Iudicem, requiruntur ſaltem duo teſtes, vel confeſſio rei, vel euidentia facti; cùm ad iudicium internum ſæpè vnus teſtis vel indicia, abundè ſatis ſint. His poſitis,

8 Dico Primò, Iudicium temerarium Iudicis prodiens in actum externum per ſententiam, ſemper eſt peccatum mortiferum cõtra iuſtitiã. eſt communis ſententia DD. ratio eſt, quia grauem iniuriam & læſionem irrogat reo, idque contra obligationem ſui officij, quo aſtringitur non iudicare, niſi ex iuſtis idoneiſque probationibus, vel rei confeſſione; vnde tenetur ei ad reſtitutionem famæ, & damnorum ſecutorum.

9 Dico Secundò, Iudicium temerarium in animo tuo reſidens, non eſt peccatum, priuſquam aliquo modo aduertas, vel dubites, te ex ſignis inſufficientibus iudicare: poſtquam autem cœperis id aduertere erit ſaltem peccatũ veniale, ſi in eo perſeueres; numquam tamen erit mortiferum ante plenam animaduerſionem.

Iudicium temer. internũ quale peccatũ.

Prior pars probatur, quia priuſquam animaduertas cauſas, ex quibus iudicas, non eſſe ſufficientes, vel ſaltem priuſquam de illis dubites, non eſt illud iudicium vllo modo voluntarium, ſaltem qua parte temerarium: ſed cenſetur primus motus libertatem voluntatis præueniens, etiamſi longo tempore duraſſet. Idem dicendum de omnibus alijs motibus intellectus, voluntatis, imaginationis, & ſenſuum externorum: niſi enim aduertatur turpitudo, vel ſaltem de ea dubitetur, non poteſt in illis eſſe vlla culpa, ne venialis quidem: quia turpitudo illis annexa, non cenſetur vllo modo volita, cùm ſit omnino ignorata. vnde ibi ſolùm eſt turpitudo obiectiua, non formalis, quæ eſt in libero cõſenſu expreſſe vel interpretatiue adhibitio, quæ ſola animam coinquinat.

Animaduerſio mali.

Altera pars probatur; quia ſi quis poſtquam aduertit aliquo modo hoc iudicium eſſe temerarium, vel de eo dubitare incepit, adhuc pergat, nec conetur excutere, iam turpitudo eius incipit eſſe voluntaria. qui enim voluntariè admittit in ſe aliquem motum vel actum, cui ſuſpicatur ineſſe turpitudinem moralem; etiam ipſam turpitudinem velle, & in ſe admittere cenſetur, ac proinde peccat. Verũ quia imperfecta eſt illa animaduerſio malitiæ, neque pro eo tempore eius grauitas ſatis perſpici poteſt, (eò quòd mens ſimul alijs rebus ſit intenta, neque regulas morales poſſit tunc, niſi veluti per tranſennam, intueri) ideò eſt etiam imperfectus conſenſus in illam, ac proinde venialis tantùm. ad peccatum enim mortiferum requiritur perfectus conſenſus, qui ex perfecta grauitatis obiecti aduertentia procedit. perfecta autẽ aduertentia grauitatis eſt, quando mens ſui compos, non abrepta alijs cogitationibus, reflectit ſe ſuper ſuum actum, & conſiderat illum in materia notabili diuinæ legi eſſe contrarium, vel ſaltem de eo dubitat. Verùm de hoc plura 1.2.q.74.ar.8. Hinc patet tertia pars propoſitionis. 10

Imperfecta aduertentia.

Dico Tertiò, Iudicium temerarium, quod cum plena animaduerſione de graui malo proximi concipitur, ordinariè eſt peccatum mortiferum contra iuſtitiam. Ita communiter DD.& D.Tho.ar.3. Probari poteſt Primò, Ex ſcripturis, Matth.7.& Lucæ 6. *Nolite iudicare & non iudicabimini*, vel *vt non iudicemini; nolite condemnare & non cõdemnabimini.* Hic Dominus inter cetera prohibet iudicium temerarium, (quo quis ex leuibus ſignis de altero malè ſentit, eumque prauum & ſupplicio dignum æſtimat) & minatur iudicium & condemnationem. Ita Baſilius in regul. breuioribus, reſpon.164. Ambro. in hunc locum Lucæ, Auguſt.l.2.de ſerm. Dom. in monte cap.28.29.& 30.& paſſim recentiores. etſi enim Dominus hanc ſententiam maximè dicat propter eos, qui ſua peccata grauiora diſſimulant, & in minora aliorum ſunt curioſi, temerarij, & ſeueri Iudices; ſententia tamen generalis eſt, & ad omnes pertinet. 1. Corin.4. *Nolite ante tempus iudicare, quoaduſque veniat Dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium* hic apertè vetatur iudicium de occultis, non autem de ijs, quæ per ſufficientia ſigna manifeſtantur. Iacob.4. *Qui detrahit fratri ſuo, aut qui iudicat fratrem, detrahit legi & iudicat legem: ſi autem iudicas legem, non es factor legis, ſed iudex.* & infrà; *Tu autem quis es, qui iudicas proximum?* Ad Rom.14. *Tu quis es, qui iudicas alienum ſeruum? Domino ſuo ſtat aut cadit*, &c. dicitur *detrahere legi*, eamque *iudicare*: quia facto ſuo illam improbat, & condemnat. vt paſſim Doctores exponunt. & ita gerit ſe erga legem, non vt illi ſubditus, ſed vt Superior & Iudex. 11

Secundò, Probatur ratione, Primò, Grauis iniuria irrogatur proximo, dũ ſine cauſa habetur improbus: hoc enim perinde eſt ac ſi falſum crimen ei impingeretur. lõgè enim acerbior & grauior eſt falſa infamia, quàm vera. Itaque, etſi vera infamia apud vnum contracta, quorumdam ſententia non ſit tantum malum, vt peccet mortiferè qui eam infert; (de quo, quid ſentire conueniat, dictum eſt ſup.c.11. dubita.11.) tamen infamia falſa omnium iudicio cenſetur graue malum, etſi apud vnum tantùm reſideat. cuius ſignum eſt, quòd homines moleſtiſſimè ferant, talem de ſe haberi exiſtimationem. Secundò, Ex huiuſmodi iudicijs grauia mala ſequi ſolent, præſertim ſi in actum externum prodeant: & quamuis in animo maneant, tamen extinguũt bonam opinionem, & bonum nomen proximi, inferunt prauam, pariunt magnum contemptum, & impediunt charitatem. Tertiò, Quia vſurpatur quodammodo iudicium Dei, cuius ſolius eſt de occultis iudicare. hæc ratio tangitur ad Rom.14.1.Cor.4.& Iaco.4. 12

Dixi *ordinariè*, quia interdum fieri poteſt vt iudicium temerarium non ſit peccatum mortale; vt ſi iudicia non ſint 13

Si indicia ſint probabilia.

quidem

quidem omnino ſufficientia ad certum iudicium, tamen magnam habeant probabilitatem, ita vt efficiant rem valdè veriſimilem & credibilem. tunc enim nō erit peccatum mortale, etſi quis iudicet eſſe moraliter certum. nam non eſt tanta diſtantia inter moralem certitudinem & magnam probabilitatem, vt cenſeatur notabilis irrogari iniuria, ſi quod valde probabile eſt, iudicetur eſſe certum; præſertim cùm hæc certitudo non excludat omnem formidinem de oppoſito. exemplum ſit; ſi iuuenem inuenias ſolum cum puella in cubiculo, & inde iudices illos tractare turpia: ſi ex eo, quòd vides quempiam ebrium, iudices eum eſſe in malo ſtatu.

Quale malum.

14 Dixi *de graui malo*; quia ſi quis temerè iudicet de altero in re leuis momenti, vel quam ille parui æſtimet, non erit peccatum mortiferum; ſicut ſuprà c.21.dub.3. de detractione dictum eſt. Idem dicendum de defectibus, qui ſunt inculpabiles; vt ſi iudices alterum eſſe ſpurium, vel filium Iudæi: quia hæ carent omni vituperio apud ſapientes, cū non ſint in hominis poteſtate; vt rectè Pet.Nau.l.2.c.4.nu.450. Quod limitauerim, niſi fortè idcircò illum contemnas aut infames, aut ab aliquo officio, aliove bono conſequendo iniquè impedias.

DVBITATIO III.

Vtrùm dubitatio & ſuſpicio temeraria ſit peccatum mortiferum.

15 SVNT tres ſententiæ, Prima eſt, Omnem ſuſpicionem temerariam de graui malo proximi, ſi deliberata ſit, eſſe peccatum mortiferum. Ita Bannes q.60.ar.3. Michael Salon. & Pet. Arragon. in hunc articulum. Secunda eſt, Nullū eſſe peccatum mortale. Ita Caiet. hoc loco, & Nau. in Rub. de Iudicijs num.48. & Pet.Nau.l.2.c.4.num.454. Tertia eſt Suſpicionem temerariam plerumque eſſe peccatum veniale; fieri tamen interdum ratione grauitatis materiæ, vt ſit mortiferum; vt ſi ſuſpiceris ex leui indicio virum Religioſum eſſe hæreticum, vel inceſtaſſe matrem. Ita Sot.l.3. q.4.ar.3. & multi recentiores.

Duplex ſuſpicio.

16 Pro reſolutione Notandum eſt Primò, Dupliciter poſſe aliquem malè ſuſpicari de proximo. Primò, Ex errore quodam intellectus, quo apprehendit illa ſigna, tamquam ſufficientia ad ſuſpicandum, paratus ſuam ſuſpicionem deponere, vbi rem meliùs conſiderarit. Secundò, Non tam ex errore intellectus, quàm ex prauo affectu & maleuolentia erga illum de quo ſuſpicatur; qua fit vt etiamſi aduertat ſigna illa non eſſe ſufficientia, velit nihilominùs pergere in ſua ſuſpicione.

Suſpicio dupliciter volūtaria.

17 Notandum Secundò, Suſpicionem poſſe dici dupliciter voluntariam ſeu deliberatam. Primò, Secundùm ſe, vt cùm quis aduertit ſe malè ſuſpicari de proximo, & etiā aliquo modo dubitat an cauſa ſit ſufficiens ad ſic ſuſpicandum, tamen neglecto eius examine non excludit ſuſpicionem, paratus excludere ſi aduerteret cauſam non eſſe ſufficiētem. Secundò, Poteſt dici voluntaria, qua parte eſt temeraria; vt cùm quis aduertens cauſam ſuſpicandi non eſſe quidem ſufficientem, tamen ex malitia vult ſic de proximo ſentire. his poſitis.

Si ex errore humano ſuſpiceris.

18 Dico Primò, Si priore modo ſuſpicetur malum de proximo, non erit peccatum mortiferum, ſed tantùm veniale. Probatur Primò, ex D.Aug.tract.90. in Ioannem, vbi dicit, *Quòd de occultis hominum aliquando, imò aſſiduè non vera ſentimus, id pertinere ad tentationem humanam, ſine qua duci iſta non poteſt vita, ac proinde eſſe ignoſcendum nobis, modò de rebus ipſis rectè ſentiamus, & amemus quod amandum eſt, & deteſtemur quod deteſtandum eſt.* & infrà; *Quamquam & in his rerum tenebris humanarum, id eſt, cogitationum alienarum, etſi ſuſpiciones vitare non poſſumus, quia homines ſumus: iudicia tamen, id eſt, definitiuas, firmaſq́; ſententias continere debemus, neque ante tempus iudicare, donec veniat Dominus vt illuminet abſcondita tenebrarum, &c.*

Dices, D. Aug. videtur loqui de ſuſpicionibus non plenè deliberatis; has enim vitare non poſſumus, & ad humanam tentationem pertinent; deliberatæ enim facilè vitari poſſunt, nec pertinent ad tentationem humanam, quia conſenſum includunt.

Reſp. D.Aug. non loqui quidem de ſuſpicionibus, quæ plenè voluntariæ ſint ſecundum rationem temeritatis, ſeu in quibus temeritas ſit plenè voluntaria; (hæ enim ex malitia procedunt) ſed tamen loquitur etiam de ijs, quæ plenè voluntariæ ſint ſecundùm ſubſtantiam, (in quibus aduertit quis ſe malè ſuſpicari) & non plenè ſecundùm rationem temeritatis: duo enim ſunt conſideranda in tali ſuſpicione, nempe ipſa ſubſtantia ſuſpicionis; vt quòd ſit opinio talis de malo proximi, & hæc eſt plenè voluntaria. Secundò, Quòd ſit temeraria; (id eſt, quòd concipiatur ex ſignis non idoneis) & hoc non eſt plenè voluntarium, niſi quis aduertit ſigna non eſſe ſufficientia. Quòd autem D. Aug. etiam de talibus loquatur, patet ex illis verbis, *Quando ergo non erratur in rebus, vt recta ſit improbatio vitiorum, virtutumq́; probatio, profectò ſi erratur in hominibus, venialis eſt humana tētatio.* vbi loquitur in genere de omni ſuſpicione, quæ ex errore prouenit. Itē ex hac ſuſpicione dicit ſæpè multa pio zelo fieri ab hominibus, quæ non fierent ſi veritas cognoſceretur: atqui ſuſpicio, ex qua multa fiunt, eſt voluntaria. dicit autem illas pertinere ad *humanam tentationem*, quia ex errore humano & fragilitate iudicij proueniunt, ita vt non poſſint omnino vitari: quis enim eſt qui non aliquando ſuſpicetur malum, aduertens ſe ita ſuſpicari; & dubitans an habeat iuſtam cauſam ſuſpicandi, nihilominùs pergat in ſua ſuſpicione, abſque examine cauſarum? 19

Quomodo pertineant ad tentationem humanam.

Secundò, Ex D.Thoma, vbi ait; *primum gradum ſuſpicionis eſſe, cum homo ex leuibus indicijs de bonitate alicuius incipit dubitare: & hoc eſſe veniale & leue peccatum*; idq́; probat ex D.Aug vnde patet D.Thomam eodem modo eſſe intelligendum. 20

Non fit notabilis iniuria.

Tertiò, Probatur ratione, quia tali modo ſuſpicandi non cenſetur fieri notabilis iniuria proximo: tum quia non ex malitia, ſed ex imbecillitate iudicij & humano errore ſic ſuſpicatur, paratus corrigere, vbi meliùs aduerterit; vnde talis ſuſpicio non eſt perfectè voluntaria, qua parte eſt temeraria: tum quia ſigna, ex quibus ſuſpicatur, non carent omni uerisimilitudine & proportione ad talem ſuſpicionem. quando enim ſuſpicio non eſt ex maleuolentia, ſed ex humano errore, indicia non carent omni ratione. longè enim pauciora indicia requiruntur ad ſuſpicandum, quàm ad iudicandum pro certo. tum denique quia ipſa ſuſpicio eſt iudicium imbecillum & uacillans, cui coniuncta eſt notabilis formido de oppoſito. qui enim ſuſpicatur, ſimul putat actu tacito uel expreſſo ſe poſſe facilè falli. qua in re multò minus iniuriæ infertur proximo, quàm per iudicium, quo quis iudicat rem uel omnino certam, uel ferè certam, ita ut uix falli poſſit.

Si ex prauo affectu.

Dico Secundò, ſi ſecundo modo, nempe ex prauo affectu & aduertens ſigna non eſſe ſufficientia, ſuſpicetur quis de proximo graue malum, (id eſt, quòd illi ſit magnæ infamiæ) peccat mortiferè. Probatur Primò, Quia talis ſuſpicio non procedit ex errore humano aut fragilitate aliqua, ſed ex malitia, qua quis uult ita ſuſpicari, ut eum contemnat, & pro uili habeat, aut ne cogatur illum in corde ſuo ſibi præponere; qua in re grauis eſt iniuria: nam præterquā quòd ſuſpicio talis proficiſcitur ex prauo affectu erga illū, etiam eſt pertinax. etſi enim ſuſpicator ille, aduertat ſe iuſtam cauſam non habere; tamen uult in ſua praua opinione perſiſtere. Sic hæretici & politici ſolent malè ſuſpicari de uiris probis & Religioſis, eos eſſe impuros, auaros, quæſtus & honoris cauſa omnia facere, & ſimilia; partim quia ipſi tales ſunt, & ne cogantur eos ſibi præponere, talia de ipſis pro ſua libidine ſibi confingunt: partim ut eos cōtemptui habeant. hinc libentiſſimè legunt & audiunt quæ ad illorum infamiam pertinent; quæ uerò ad laudem, uel excuſationem & defenſionem, audire nolunt. 21

Probatur Secundò, Quia ſi illi merentur iudicium & condemnationem, qui neglectis ſuis uitijs grauioribus, minora fratrum ſuorum uitia acriter inſectantur & condemnant, ut ipſi ſanctiores uideantur; (contra quos expreſſè Matt.7. & Luc.6. agit Dominus) quantò magis merentur, qui ex odio & malignitate imaginantur, quæ non ſunt? cū enim non poſſint illos tales efficere, quales uellent eos haberi, imaginantur illos tales eſſe, ut poſſint eos pro talibus, affectu & interna æſtimatione ducere. Nec refert, quòd fortaſſe non firmiter iudicent, putentque ſe poſſe falli, quia non minor iniuria eſt, pertinaciter ſuſpicari ma- 22

lum

Digitized by Google

lum grauius, quàm iudicare minus. deinde, etſi non firmiter iudicent ex parte obiecti, dum putant fieri poſſe vt res aliter habeat: tamen ex parte ſubiecti, iudicium eſt firmum, quia pertinaciter in eo volunt perſiſtere; qua in re non minor eſt iniuria, quàm ſi abſque tali pertinacia iudicarent.

Quale peccatum ſit ex genere ſuo.

23 Petes, Vtrùm ſuſpicio temeraria ex genere ſuo, ſit dicenda peccatum mortale, an veniale?

Reſpondeo, Poſſe dici ex genere mortale: quia ſi ſit plenè voluntaria, & de graui malo proximi, eſt peccatum mortale, ſolumque eſt veniale, vel quia non eſt de graui malo, vel quia aliquo modo procedit ex errore humani intellectus, qui error ſi non eſſet, homo nullo modo vellet ita ſuſpicari. vnde etiam paratus eſt deponere ſuſpicionem, ſi aduertat cauſam non eſſe ſufficientem. poteſt etiam quodam ſenſu dici ex genere ſuo veniale, quia ſecundùm ſe & conditionem naturæ ſuæ habet, vt naſcatur ex errore intellectus, & non ſit planè voluntaria: cuius ſignum eſt, quod ſublato errore euaneſcat, quaſi error illius cauſa extiterit. hinc fit vt per ſe non cenſeatur grauis iniuria, ſed ſolùm vt procedit ex maleuolentia. vnde etiam numquam eſt peccatum mortale, niſi ex hac procedat.

24 Dices, Actus ex genere ſuo venialis, non poteſt fieri mortalis per hoc quòd fiat omnino voluntarie, & cum pleniſſima animaduerſione: atqui ſuſpicio, ex veniali poteſt fieri mortifera, ex eo quòd accedat plena animaduerſio, ipſaque fiat omnino voluntarie; vt dictum eſt; ergo non eſt venialis ex genere.

Actus veniales ex genere.

Reſpondeo, Dupliciter poteſt actus dici venialis ex genere. Primò, Ratione materiæ, quæ toto genere ſuo in moralibus cenſetur leuis. & hic propriè dicitur talis ex genere; nam ex materia, ſeu obiecto ſumitur genus actus. & qui tali modo dicitur ex genere ſuo venialis, non poteſt vmquam fieri mortalis, ratione ſolius animaduerſionis. Tale eſt mendacium officioſum, verbum otioſum, & cæter. Suſpicio autem non dicitur eo modo venialis ex genere.

Secundò, Ratione alicuius naturalis conditionis; vt ſi connotet errorem aliquem inuoluntarium, ex quo procedat. & hic non propriè dicitur venialis ex genere. vnde nõ eſt mirum, ſi accedente pertinacia voluntatis, poſſit fieri mortalis. hæc autem pertinacia accedit, quando homo aduertens fundamento carere ſuam ſuſpicionem, nihilominùs vult in ea perſtare.

De dubitatione.

25 Dico Tertiò, De dubitatione ita ferè ſentiendum ſicut de ſuſpicione. ſi enim quis etiam aduertens non eſſe iuſtam cauſam, velit tamen pertinaciter dubitare de probitate proximi, erit peccatum mortiferum: ſi autem ſolùm ex errore humano dubitet, erit tantùm peccatum veniale. Prior pars probatur, quia talis dubitatio procedit ex maleuolentia, & contemptu alterius; ac proinde cenſetur grauis iniuria in materia graui. maior enim eſt iniuria dubitare pertinaciter de viro probo an ſit proditor an Iudæus, quàm iudicare eſſe concubinarium. vnde indignißime homines ferunt ita de ſe dubitari. Altera pars ſatis patet ex ſupradictis; dubitare enim minus eſt quàm ſuſpicari. qui enim ſuſpicatur, iam propendet in alteram partem, vel etiam aſſentitur, & determinatè opinatur eſſe improbum, etſi aſſenſu imbecillo & ancipiti; qui autẽ tantùm dubitat, ſuſtinet aſſenſum veluti in æquilibrio, in neutram partem magis inclinando, & vtramque æque ancipitem iudicando.

26 Dices Primò, Non tenemur poſitiuè opinari proximum eſſe probum; poſſumus enim mentem ad alia conuertere, & nolle circa res illas occupari. ergo nulla eſt iniuria in actu dubitandi.

Reſpon. negando conſequentiam, qui enim dubitat non eo præcisè facit iniuriam quòd aſſenſum ſuſtineat ſeu ſuſpendat; ſed ex eo, quòd abſque iuſta cauſa iudicet huius probitatem eſſe ambiguam, & eum non poſſe prudenter iudicari probum, aut pro tali reputari.

Dices Secundò, Si temerè iudicare, ſuſpicari, & dubitare de proximo eſt contra iuſtitiam: ergo obligat ad reſtitutionem: at cui, vel quomodo fiet iſta reſtitutio, cùm nihil ſit ablatum?

Reſpondeo, Si loquamur de reſtitutione propriè, vel compenſatione alicuius damni exteriùs illati; ſic non obligat ad reſtitutionem, niſi proceſſerit in opus externum per ſententiam, detractionem, vel contumeliam; quia nullum damnum externum illatum eſt: & hoc vult D. Thom. in reſpo. ad 3. Si verò loquamur de reſtitutione generatim, ſic verum eſt obligare ad reſtitutionem: nam hæ prauæ opiniones de proximo, ſunt damna quædam famæ proximo illata in mente iudicantis, vbi vel bonam famam poſſidebat, vel ſaltem infamiæ malo non laborabat. itaque ex iuſtitia tenemur has opiniones, tamquam iniuſta quædam damna famæ, depellere.

Nec obſtat, quòd Iuſtitia dicatur verſari circa actus externos; id enim pro maxima parte verum eſt, non vniuersè: nam actu interno, nempe temerario iudicio, iniuria inferri poteſt, etiamſi nullo modo in actum externũ prodeat. Adde, poſſe dici illam verſari circa actus externos, vt hoc nomen tribuitur omnibus actibus non elicitis à voluntate, ſed ab alijs potentijs.

Varij gradus iudicij temerarij.

Ex dictis patet, quando cenſendus ſit quiſpiam iudicio temerario interno peccaſſe mortiferè; quando venialiter tãtùm. Primò, Si non fuit graue malum, quod proximo temerè in mente ſua impegit, non eſt peccatum mortale. Secundò, Si fuit graue malum, ſed non perfectè aduertit ſe malè iudicare. Tertiò, Si aduertit quidem ſe malè iudicare, tamen non aduertit ſigna eſſe inſufficientia nec occurrit ei dubium de eo. Quartò, Si ſigna erant ſufficientia ad probabilem opinionem; tunc enim etſi quaſi certò crediderit, nõ erit peccatum, niſi veniale. Quintò, Si tantùm ſuſpicatus eſt, non erit peccatum mortiferum, niſi ſuſpicio fuerit pertinax; vt cùm prouenit ex contemptu vel ex maleuolẽtia, non ex humano errore; ſitque de graui malo. Vt autẽ ſciatur vtrùm fuerit ſuſpicio, an iudicium firmum, præſertim quando formido de oppoſito non eſt expreſsè coniuncta. 28

Notanda eſt hæc regula, Dum quis ita iudicat, vt rogatus an habeat pro certo, reſponſurus ſit, ſibi certum, aut ferè certum videri; tunc eſt iudicium firmum. ſi verò ita iudicet, vt reſponſurus ſit ſe non eſſe moraliter certum, ſed facile poſſe ea in re falli; tunc ſolùm eſt ſuſpicio. Ita ferè Caietanus, ar. 3. 29

DVBITATIO IIII.

Vtrùm dubia in partem meliorem ſint interpretanda.

D. THOM. ART. 4.

NOTANDVM eſt Primò, Vel eſſe *dubium* de rebus, v. g. ſitne talis cõtractus licitus, an illicitus; vel de perſonis; nempe de probitate vel improbitate earum; aut quis hoc, vel illud crimen commiſerit. Rurſus, ſi ſit dubium de perſonis, poſſumus nos habere quadrupliciter. Primò, Interpretando in partem peiorem. Secundò, In partem potiorem. Tertiò, Habendo rem in ancipiti, ſeu dubitando. Quartò, Suſpendendo iudicium, ſeu nolendo applicare mentem ad alteram partem iudicãdam. aliud enim eſt dubitare de alicuius probitate, aliud iudicium ſuſpendere tamquam de re ad ſe non pertinente. 30

Quadruplex interpretatio de perſonis.

Speculatiuè & practicè interpretari.

Notandum Secundò, Dupliciter nos poſſe aliquid in peiorem partem interpretari; ſpeculatiuè, & practice. *Speculatiuè* quidem, vt quando opinamur partem deteriorem eſſe veriorem, non tamen ideò nos aliter erga ipſum hominem gerere debere, cùm res ſit incerta. *Practicè* verò, quando cenſemus illum habendum interno affectu & æſtimatione pro improbo. his poſitis,

Dubia de rebus.

Dico Primò. Dubia de rebus, non ſunt in meliorem partem interpretanda, ſed ſuis æſtimãda momentis. Ratio eſt, quia in iudicio rerum, tãtùm agitur id vnum vt attingatur veritas; nec timetur, ne cuiquam iniuria inferatur. In iudicio perſonarum, ita quæritur veritas, vt maximè cauẽdum ſit ne proximo iniuria irrogetur, & de poſſeſſione bonæ famæ in re dubia depellatur. 31

Dubia de perſonis.

Dico Secundò, Dubia de perſonis, ad bonam vel malam exiſtimationem pertinentia, ſunt in meliorem partẽ interpretãda. Ita D. Th. a. 4. & communiter DD. colligit hoc D. Aug. de ſer. Do. in mon. l. 2. c. 18. ex illis verbis Domini: *Nolite iudicare: Hoc loco*, inquit, *nihil aliud nobis præcipi exiſtimo, niſi vt ea facta, quæ dubiũ eſt, quo animo fiãt, in meliorẽ partẽ interpretemur.* Idẽ docet Ber. ſer. 40. in Cãt. ſub fi- 32

nem: *Etiamſi* inquit,] *perperam quid factum deprehendas, nec ſic iudices proximum magis autem excuſa. excuſa intentionem, ſi opus non potes, puta ignorantiam, puta ſubreptionem, puta caſum,* &c. Idem docet Seneca l. 2. de ira cap. 24. *Simplicitate opus eſt, & benigna rerum æſtimatione, vt nihil, niſi quod in oculos incurret, manifeſtumq́; erit, credamus.* Confirmatur ex communi illo DD. dicto, *In dubio non eſſe præſumendum delictum*; quod colligitur ex L. Merito. ff. Pro ſocio. de quo vide Couarr. Clem. Si furioſus, p. 2. §. 2. nn. 1.

Sed difficultas eſt, quomodo ſint in potiorem partem interpretanda, vtrùm negatiuè tantùm; id eſt, vt in dubio non putemus proximum improbum, uel auctorem criminis, uel peccaſſe mortiferè; an etiam poſitiuè, id eſt, actu poſitiuo, credendo illum eſſe probum, non peccaſſe, habuiſſe bonam intentionem, aut ex ignorantia feciſſe. Re-
33 ſpondeo, &

Non tenemur in dubio ſpeculatiuè iudicare eſſe probũ, vel non improbum.

Dico Tertiò, Certum videtur, in dubio nos non teneri ad iudicandum actu poſitiuo & ſpeculatiuè, proximum re ipſa eſſe innocentem, non peccaſſe mortiferè, habuiſſe bonam intentionem, & ſimilia. Ita Caietanus quæſt. 60. ar. 4. & alij recentiores, nec puto Sotum id negaturum, etſi l. 3. quæſt. 4. art. 4. generatim contra Caietanum doceat, dubia poſitiuè in bonam partèm interpretanda. Probatur, quia nemo tenetur ad aſſenſum, aut ad modum aſſentiendi, in quo exponit ſe notabili periculo errandi: talis enim aſſenſus non eſt actus virtutis, neque ad actum virtutis neceſſarius; ſed eſt quiddam errori obnoxium, quod perfecta prudentia deuitat, ex imperfectione noſtri intellectus prouenient: vnde non fuiſſet in ſtatu innocentiæ, neque fuit in Beatiſſima Virgine. Confirmatur Primò, Quia omnis modus aſſentiendi ſubiectus errori, & omnis error pertinet ad aliquale malum intellectus; quod ſapienti eſt vitandum, quantum commodè fieri poteſt, etiamſi non magni ſit momenti. Confirmatur Secundò, Quia nulla eſt neceſſitas talis iudicij, vt enim erga proximũ me geram ſicut oportet, ſufficit, vt iudicem probabile aut veriſimile, eſſe probum, non peccaſſe, aut vt ſuſpendam iudicium ſpeculatiuum, nolendo in alterutram partem definire qualis ille in re ſit, & hoc totum committendo Deo: cum hac enim ſuſpenſione iudicij ſtare poteſt, vt habeã illum pro viro probo, & pro tali habendum ſentiam.

34 Dico Quartò, Non tenemur etiam ſemper occurrente dubio, actu poſitiuo practicè iudicare probum; (id eſt, hic & nunc habendum & tractandum tamquam probum) ſed poſſumus etiam hoc iudicium ſuſpendere. Probatur, quia non ſemper, quando occurrit aliquod dubium de proximi probitate, tenemur poſitiuè ſtatuere, illum habendum pro viro probo, puro à tali, vel tali crimine; ſed ſufficit illud iudicare, quando ratione affectus & actionis ipſum concernentis fuerit operæ pretium; vt quando cum illo tractandum, vel prauus in illum animi motus vincendus. quod maximè patet, dum de illis agitur, de quibus neutram in partem habemus poſitiuam opinionem, eò quòd res illorũ nobis penitus ſint ignotæ. hos enim in dubio facile eſt Deo permittere, neutram in partem aliquid ſtatuendo. Maior difficultas eſt, dum dubium occurrit de ijs, de quibus habemus bonam opinionem: difficile enim videtur eam nõ minui per hanc iudicij ſuſpenſionem. ſed abſolutè fieri poteſt vt non minuatur; vt quando quis non vult cauſas dubij expendere, tamquam nihil ad ſe pertinentes, & mentem aliò deflectit.

Nec ſemper practicè, & actu poſitiuo.

35 Aduerte tamen, valdè eſſe conſentaneum charitati, vt ſemper hoc pacto dubia in bonam partem interpretemur, iudicando illum loco viri probi habendum, eò quòd de contrario non conſtet. nec ideò me expono periculo erroris; quia non iudico illum in re eſſe probum & innocétem; (hoc enim Deo permitto, tamquam mihi incertum) ſed eſſe pro tali habendum & æſtimandum; (id eſt, ita affectu interno, & externo modo agendi à nobis tractandum, ac ſi re ipſa probus eſſet) quod iudicium eſt verum. Adde, ſi velimus hic & nunc ſtatuere apud nos, quo loco habendus ſit apud animum noſtrum, etiam tenemur actu poſitiuo dubium in potiorem partem interpretari, iudicando illum loco viri probi habendum.

36 Dico Quintò, Tenemur tamen lege Iuſtitiæ dubia interpretari in potiorem partem negatiuè & practicè, ita vt propter dubium non habeamus proximũ pro improbo uel auctore criminis: ſic potiſſimum intellige teſtimonia ſuprà allata. (quamuis etiam inſinuent, illum poſitiuè habendum loco probi; præſertim ſi iudicare velimus.) Ratio eſt, quia iuſtitia poſtulat, vt in dubio nemo condemnetur criminis, non ſolùm exteriùs, ſed etiam ne interiùs quidem in animo: quiſque enim Ius habet vt ſibi non irrogetur certa infamia, pro incerto crimine. Confirmatur, quia cenſeri pro improbo eſt notabile malum proximi, & veluti pœna quædam criminis: ergo non poteſt inferri ſine iuſta cauſa, de qua conſtet; ſicut pœna irrogari non poteſt, niſi conſtet de crimine.

Tenemur ſemper negatiuè & practicè interpretari.

Dico Sextò, Non tenemur tamen lege Iuſtitiæ, ea negatiuè & ſpeculatiuè interpretari in meliorem partem, ita vt non opinemur ſeu ſuſpicemur ipſum in re eſſe improbum, quando dubium eſt poſitiuum. Probatur, quia quando dubium eſt poſitiuum, tunc vtrimque ſuppetunt argumenta ad probabiliter opinandum vtramuis partem, cum formidine de oppoſito: (hoc enim vocatur dubium poſitiuum) ergo ſi tunc aſſentiaris parti deteriori, opinando eſſe improbum, non ei facis iniuriam; quia cùm argumenta ad talem opinionem ancipitem animo ingenerandam ſufficiant, non habes ius vt ſic de ipſo non ſuſpiceris. 37

Negatiuè & ſpeculatiuè nõ tenemur ex Iuſtitia.

Aduerte tamen, videri aliquo modo contra charitatem ſic ſuſpicari. Ratio eſt, quia ex charitate tenemur vitare omnem malam opinionem de proximo, etiam ſpeculatiuam, quantum poſſumus, cùm ſit aliquod malum eius: ergo cùm poſſimus talem opinionem vitare, dum res eſt dubia, tenemur. Quòd poſſimus vitare, patet Primò, Quia numquam cogimur ad aliquem aſſenſum, niſi quando res eſt euidens. Secundò, Non magis cogimur aſſentiri huic parti quàm alteri, cùm vtraque ſit dubia. Tertiò, Quia perfectiſſima prudentia poſtulat, vt in dubijs non aſſentiamur abſolutè alteri parti, ne fortè erremus: talis enim aſſentiendi modus eſt fallax. vnde non fuiſſet in ſtatu innocentiæ, nec eſt in Angelis, vt ſuprà diximus. expedit igitur in dubijs ſuſtinere aſſenſum, vel ſolùm iudicare rem eſſe probabilem, veriq́ue ſimilem. 38

Tenemur aliquo modo ex charitate.

Dices, Si non eſt contra Iuſtitiam eo caſu ſuſpicari improbum; ergo etiam non eſt contra charitatem; nam in hac materia, ſi eſt peccatum, eſt contra Iuſtitiam.

Reſpondeo negando conſequentiam. Ad confirmationem: Sæpè fit vt in materia Iuſtitiæ peccetur in proximum non violata lege Iuſtitiæ, vt cùm ille nullum Ius ſtrictum habet vt aliquid fiat, aut non fiat: & res alioquin ipſi eſt incommoda. vt ſi infames eum, cuius delictum alibi eſt notorium iuridicè: ſi occidas inuaſorem inculpata defenſione, quando aliter te poteras ſubtrahere, & alijs modis. Idem dicendum in exemplo propoſito, vt mihi quidem ratio allata probare videtur. quamuis putem non eſſe niſi veniale.

Dixi, *Quando dubium eſt poſitiuum*: quia ſi ſit negatiuum, vbi in neutram partem ſuppetunt rationes, eſt contra iuſtitiam malè opinari. quiſque enim Ius habet, vt non habeatur de ſe mala opinio, niſi indicia aliud ſuadeant. 39

Si dubium ſit negatiuum.

Dices, Si non eſt contra iuſtitiam opinari deteriorẽ partem ſpeculatiuè, dum dubium eſt poſitiuum: ergo etiã non eſt contra iuſtitiam opinari practicè; quia iudicium practicum ſequitur ex ſpeculatiuo. 40

Reſpondeo negãdo ſequelam; quia iudicium practicum non ſequitur neceſſariò ex ſpeculatiuo, præſertim quando ſpeculatiuum eſt incertum. Iudicium enim practicum in propoſito eſt, quo iudico aliquem habendum pro improbo; quod longè aliud eſt, quàm putare in re eſſe improbum. habere enim aliquem pro improbo, eſt æſtimatione, affectu, & contemptu interno ſe gerere erga alterum ac ſi improbus eſſet. vnde fieri poteſt vt ſpeculatiuè opiner Petrum eſſe improbum, vel furem; & practicè iudicem eſſe probum: quia etſi veriſimile mihi ſit, & opiner ipſum in re & coram Deo eſſe improbum, tamen quia mihi id certum non eſt, nolo hac opinione meum affectum, & æſtimationem internam erga illum regere; ſed ea ſepoſita quaſi non eſſet vera, iudico illum habendum loco & gradu viri probi.

Iudicium practicum non ſequitur neceſſariò ex ſpeculatiuo.

His addo, non videri contra iuſtitiam, ſi quis propter dubium non tanti æſtimet hominem, quanti anteà; quia 41
non

Minor æſtimatio ex dubio. non tanti debet æſtimari, cuius incerta, ſeu dubia eſt uirtus, quam cuius certa. non tamen ideò potes æſtimare improbum. charitas tamen ſuadet, ut propter dubium nihil de æſtimatione & interna reuerentia detrahamus.

42 *Suſpicio ad cautelam.* Dico Septimò, Quando agitur de uitando aliquo damno, uel de adhibendo remedio; dubia ſunt in deteriorem partem accipienda, non quidem iudicando proximum eſſe furem uel improbum, uel habendum pro tali; ſed iudicando ita exterius cauendum, & ſibi illique conſulendum, ac ſi dubia eſſet eius probitas. Ita Diuus Thomas hoc loco ad 3. & alij Doctores, qui dicunt tunc dubia in deterius interpretanda, non definitiuè iudicando, ſed per quamdam ſuppoſitionem concipiendo malum de proximo. Hoc modo, dum accipimus ignotum in ædes, ita eauemus rebus noſtris, ac ſi dubia eſſet eius probitas; nullo tamen modo habentes illum pro improbo.

43 *Superiores* Sit Superiores ob iudicia quædam dubia, interdum obiurgant ſuos ſubditos, pœnitentias imponunt, aliaque remedia illis corrigendis adhibent, tamquam ſi ipſos malos putent; quamuis eos pro malis nõ habeant, & eorum facta uel intentionem apud animum ſuum excuſent. nam Superiores quoque hanc regulam de dubijs in meliorem partem interpretandis, quoad internam affectionem & æſtimationem ſeruare debent: quamuis in ordine ad emendationem, uel cautelam mali, exterius ita ſe gerere poſſint erga ſubditos, ac ſi mali aliquid perpetraſſent, & meritò; non enim ſolùm ab omni malo; ſed etiam ab omni mali ſpecie abſtinendum. Hic tamen cauere debent, ne uel modum excedant, uel illos alijs ſuſpectos reddant, uel de illorum uirtute diffidere uideantur. Similiſ ferè modo dubia ſunt in potiorem partem interpretãda, quando non agitur de uitando incommodo, ſed ſolùm de interna æſtimatione & reuerentia erga proximum.

44 *Dubia interpretanda in potiorem partẽ, per quamdam ſuppoſitionem.* tunc enim etſi definitiuè non iudicemus ipſum in re bonum eſſe; tamen id iudicandum per quamdam ſuppoſitionem, ſupponendo eſſe probum, & iudicando ita illum æſtimandum & cum illo agendum interiùs & exteriùs, ac ſi re uera probus ſit.

DVBITATIO V.

Vtrùm liceat aliquando iudicare non ſecundum leges ſcriptas.

D. THOM. ART. 5.

45 RESPONDEO, & dico Primò, Si leges illæ ſcriptæ contineant Ius naturale, ſemper ſecundùm eas iudicandum eſt. ratio eſt, quia numquam licitum eſt à iure naturali recedere, cùm contrarium huius iuris ſemper ſit iniquum.

46 Dico Secundò, Si leges ſcriptæ contineant Ius poſitiuũ, ordinariè ſecundùm eas iudicandum, præſertim Iudici inferiori. Ita D. Th. & alij.

Dixi, *præſertim inferiori*, quia ſupremus Princeps poteſt interdum diſpenſare in lege poſitiua, legiſq; rigorem, uel pœnam relaxare, uel mitigare, quando ita putat expedire Reipu. hoc autem non poteſt inferior, niſi ex tacita uel expreſſa Superioris conceſſione.

47 *Quando inferior contra verba legis facere poſſit. ἐπιεικεία.* Dixi *ordinariè*: quia interdum poteſt Iudex inferior recedere à lege ſcripta, iudicando contra uerba legis. Primò, Quando conſtat mentem legiſlatoris eſſe aliam, nec uoluiſſe hunc caſum uerbis legis eſſe comprehenſum; tunc enim utendum ἐπιεικεία: magis enim tenetur ſequi mentem legiſlatoris, quæ legis eſt anima, quàm corticem uerborum. alioquin ſummum Ius, ſumma iniuria. Neque in hoc caſu tenetur legiſlatorem uel Superiorem conſulere, ut quidam uolunt; quia non opus eſt inquirere de mente, quando de ea conſtat. Confirmatur ex L. Nulla ratio. ff. de legibus, & L. Non dubium. Codice de legibus.

Secundò, Quando non quidem conſtat, ſed probabilius eſt aliam legiſlatoris eſſe mentem, & res non patitur moram ut Superior conſulatur. tunc quoque eſſet contra rectam rationem uerba ſequi: nam ſemper intentio legiſlatoris præferenda eſt uerbis legis. Quòd ſi Superior facilè conſuli poſſit, conſulendus eſt: quia lex infringi non debet, ne quidem quoad uerba, niſi conſtet aliam eſſe mentem legiſlatoris, ſi tamen de ea conſtare poteſt: quòd ſi de ea conſtare non poteſt, tunc ſequendum id, quod probabilius uidetur.

Tertiò, Si utrimque æquale ſit dubium & Princeps conſuli nequeat, tenetur inferior Iudex ſecundùm uerba legis iudicare. Ita communiter DD. ratio eſt, quia lex eſt ueluti in poſſeſſione ſuæ auctoritatis: unde in pari dubio non poteſt Iudex, cùm ex officio ſit cuſtos legis, eam ſua auctoritate priuare.

DVBITATIO VI.

Quinam peccent vſurpatione Iudicij.

D. THOM. q. 60. a. 6.

NOTANDVM eſt, tria requiri ad iuſtum iudicium; ut colligitur ex D. Th. q. 60. ar. 2. 48

Primò, Certitudinem in cognitione cauſæ: & defectu huius, iudicium dicitur *temerarium*, de quo dub. 2.

Secundò, Iuſtitiam in ipſo actu iudicij, id eſt, vt ſeruetur æqualitas in iure ſuo cuique reddendo. ad hoc requiritur, tum ut iudicetur ſecũdùm leges, (de quo dub. 5.) tum ut ſeruetur ordo iuris, (id eſt, ordinata ratio procedendi à iure Iudicibus præſcripta) de quo inf. huius defectu, iudicium dicitur *peruerſum* & iniquum.

Tertiò, auctoritatem in iudicante: qui enim auctoritate caret, ſiue in perſonas iudicandas, ſiue in cauſam, (vt ſi ſit exempta) iniuriam facit, tum partibus, cauſæ illarum ſe ingerendo, tum legitimo Iudici, cuius poteſtatem & officium ſibi aſſumit. huius defectu iudicium dicitur *vſurpatum*, uel præſumptum. His poſitis,

Reſpondeo & dico Primò, Omnes eos peccare uſurpatione iudicij, qui iudicant eum, qui uel abſolutè non eſt ipſis ſubditus, uel non in ijs cauſis, in quibus eum iudicant; ac proinde ſentẽtia illorum eſt irrita. Ratio eſt; quia in his iudicijs deeſt poteſtas in eum, qui iudicatur, quæ ante omnia requiritur; quia Iudex debet habere auctoritatem & obligandi conſcientiã, (ſententia enim eſt ueluti lex quædam particularis impoſita alteri, quã ille tenetur ſubire) & cogendi ad executionẽ eius, ad quod obligauit; alioquin ſententia eſſet ineſficax. 49 *Vſurpatione Iudicij peccant.*

Vbi Notandum eſt, Quinque modis poſſe quempiam eſſe alteri ſubiectum, ita ut ab eo iudicari queat. Primò, Ratione poteſtatis ordinariæ: ſic fideles Põtifici, & Epiſcopis ſuis; & ciues ſuos Regi ſunt ſubiecti. Secundò, Ratione poteſtatis delegatæ. ſic Legato Apoſtolico ſubſunt Prouinciæ ad quas ipſius delegatio pertinet, & ciues Proregi uel Gubernatori. Sic Daniel iudicauit ſenes poteſtate ſibi à Deo delegata, c. 13. & iuxta probabiliorem ſententiam, Moyſes Ægyptium, Exo. 2. ut teſtatur D. Auguſt. l. quæſtionum in Exo. q. 2. & apertè colligi uidetur Act. 7. ubi Stephanus ait, *Fecit vltionem ei, qui iniuriam ſuſtinebat, percuſſo Aegyptio. exiſtimabat autem intelligere fratres, quoniam Deus per manum ipſius daret ſalutem illis.* Tertiò, Ex conſenſu partium, ut quando partes ex compromiſſo ſe alicui ſubijciunt, ſiue ut Iudici, (ut ſi ille aliàs auctoritatem iudicandi habebat, etſi non in illos) ſiue ut arbitro. de quo uide Silu. v. Arbiter. Quartò, Ratione delicti in alieno loco perpetrati: nam ratione delicti ſortitur quis forum c. Poſtulaſti. 13. & c. fi. de foro compet. vbi Gloſſa v. Ratione delicti. Simili modo ſortitur quis forum ratione contractus, domicilij, & rei, de qua contra poſſeſſorem cauſa mouetur, ut eodem c. dicitur. Quintò, Ratione iniuriæ, ſubdito alterius Principis illatæ. ſi enim Superior eius, qui iniuriam fecit, interpellatus, nolit illam uindicare, poterit id facere Princeps eius, qui iniuriam accepit. Quicumque igitur iudicat aliquem, qui aliquo horum quinque modorum non eſt ei ſubiectus, peccat uſurpatione iudicij: quia uſurpat ſibi auctoritatem iudiciariam in eum, in quem non habet. Sic Pilatus iudicando Chriſtum peccauit uſurpatione iudicij; (etſi contrà ſentiat Caiet. q. 67. a. 1. & Sotus l. 5. q. 4. ar. 1.) quia Chriſtus non erat ei aut Cæſari re uera ſubditus, cùm eſſet Filius Dei & omnium Dominus; (quam ob cauſam neque tributum debebat Cæſari, ut colligitur Mat. 17. ex illis uerbis, *Ergo filij liberi ſunt*) idque facilè poterat Pilato conſtare. Neque ſubiecit ſe Pilato dando auctoritatem; ſed

50 *Quinque modi ſubiectionis.* *Danielis Iudicium.* *Moyſis in Aegyptiũ.* 51 *Iudiciũ Pilati vſurpatum.*

Digitized by Google

Iudiciū ſæcularū in Clericos.

ſolùm permiſit ſe iudicari. Similí modo peccant Iudices ſæculares iudicãtes Clericos; quia ſunt exempti ab eorum iuriſdictione, tam in ciuilibus quàm in criminalibus; vt patet tota diſtinct. 96 & 11. quæſt. 1. per totam & in Decretalibus de immunitate Eccleſiarum, & in Concil. Trident. ſeſſio. 23. cap. 10. de reform. vbi renouantur omnes Canones, qui hac de re agunt. Idem patet Iure ciuili, Authentica, Vt Clerici proprios Iudices conueniant, collatione 6.

Non poſſunt renũtiare exemptioni.

52 Adde nec poſſe Clericos huic exemptioni renuntiare, ut à Iudice ſæculari ualidè poſſint iudicari, etiam in ciuilibus; ut patet cap. 41. Inoliita. 11. quæſt. 1. & cap. Placuit. 42. ibidem, & cap. Si diligenti. 12. extra, de foro competenti: vbi etiam redditur hæc ratio, *quia non eſt beneficium hoc perſonale, cui renuntiari valeat, ſed potiùs toti Collegio eccleſiaſtico publicè indultum, cui priuatorum pactio derogare non poteſt.* Poſſunt tamen in ciuilibus ſe ſubijcere Iudici ſæculari ut arbitro; qui tamen nolentem ſtare ſententia, non poteſt per ſe cogere.

Reconuentio.

Item poteſt Clericus ut actor, laicum pertrahere ad Iudicem ſæcularem, non autem ut reus pertrahi. in caſu tamen reconuentionis poteſt à Iudice ſæculari iudicari: ut ſi dum laicum pertrahit ad Iudicem, laicus uiciſſim illum in cauſa ciuili reconueniat; ut expreſsè docet Gloſſa communiter recepta in cap. 2. de mutuis petitionibus. & colligitur tum ex illo capit. tum ex 3. quæſtio. 8. cap. 1.

Confugiēs ad Eccleſiam.

Similí modo cenſetur uſurpatio Iudicij, & irrita eſt ſententia, ſi eum, qui ad Eccleſiam tamquam ad aſylum confugit, ui uel fraude extrahat, & ad mortem uel mutilationem condemnet: quia talis exemptus eſt à iudicis poteſtate; ſaltem quoad hanc pœnam irrogandam, & Iudex tenetur eum Eccleſiæ reſtituere. vt colligitur ex c. Inter alia, de immunit. Eccle. & ex multis Canon. 17. quæſt. 4. de quo uide Clarum pract. crimin. q. 30. & Salonium quæſt. 60. art. 4. controuerſia 2.

Sententia lata in Eccleſia.

Dici etiam poteſt uſurpatio Iudicij ſi Iudex Iudicium exerceat uel ſententiam ferat in Eccleſia: nam eo loco id faciendi poteſtatem non habet, cùm quidquid ibi actũ fuerit, ſit irritum; ut ſtatuitur c. Decet. §. Ordinarij, de immunit. Eccl. in 6. ubi dicitur: *Proceſſus Iudicum ſæcularium, ac ſpecialiter prolata ſententia in eiſdem locis,* (Eccleſijs) *omni careant robore firmitatis.*

Exemptorũ cauſa.

Denique uſurpatione iudicij peccant Ordinarij, dum exemptorum cauſas diſcutere præſumunt, in quibus Concil. Trid. eos non ſubiecit.

Eſt peccatum mortale.

53 Dico Secundò, Hoc peccatum uſurpationis iudicij ex genere ſuo eſt mortiferum. Ratio eſt, quia fit iniuria, tum partibus, in quas ille poteſtatem non habet; tum etiam Superiori, cuius auctoritatem ſibi aſſumit. cenſetur autem hæc iniuria grauis, ut ex communi hominum ſenſu cõſtat: nam auctoritas publica uiolatur.

DVBITATIO VII.

Vtrùm Iudex excommunicatus peccet vſurpatione iudicij, ſi iudicia exerceat.

Sententia occultè excommunicati ualida.

54 RESPONDEO, & dico Primò, Si excommunicatio eſt occulta, non peccat uſurpatione iudicij, & ſententia, ceteraque eius acta publica ſunt ualida. Ita Gloſſa in c. Ad probandum. §. Innodatus, de ſenten. & re iudic. & eſt communis ſententia DD. Richardi in 4. d. 18. principali 7. q. 1. Palud. eadem diſt. q. 4. & diſt. 17. q. 6. ar. 2. Silu. Excommun. 3 num. 3. & num. 5. ubi dicit hanc eſſe communem opinionem: licet ipſe contrariam v. Excommunicatio 2. nume. 1. putet ueriorem. Couarruu. in cap. Alma 1. p. §. 7. nume. 9. Soti d. 22. q. 2. ar. 1. & 4. Probatur Primò, Quia nõ eſt priuatus, nec ſuſpenſus ab officio: ſoli enim publicè excommunicati ſuſpenduntur per Canones, ut colligunt DD. d. c. Ad probandum, ex illis uerbis, *Si pro eo, quod vnus ex delegatis Iudicibus excommunicationis vinculo eſſet publicè innodatus,* ubi à contrario ſenſu inſinuatur, ſecùs eſſe ſi occultè. Secundò, Quia cùm eius excommunicatio ignoretur, ſequerentur grauiſſima incommoda, tum in Eccleſia, tum in Repub. quæ nullo modo poſſent uitari: innumeræ enim ſententiæ, præſentationes, electiones & collationes beneficiorum & officiorum deberent reſcindi, cum magno dãno,
55 & perturbatione innocentum. Tertiò, Quando excommunicatio Iudicis eſt occulta, ipſe non eſt publicè uitãdus, ſed ſolùm occultè, ut colligitur c. Cùm non ab homine, de ſenten. excommun. imò fieret ei iniuria. ſi quis in publico detrectaret eius communionem. propter infamiam, quæ inde ſequeretur. ergo cùm partes non poſſint ipſius Iudicium propter excommunicationem occultam recuſare, (niſi fortè uelint ſuſcipere onus probandi ipſum eſſe excommunicatum, ad quod non tenẽtur) oportet ut ipſius quoque ſententia ualida ſit. abſurdum enim eſt ut partes teneantur ſeſe ſiſtere tribunali Iudicis, à quo niſi irritam ſententiam referre non poſſunt. denique idem probari poteſt ex L. 3. Barbarius, de off. Prætorum, & 3. quæſt. 7. cap. Infamis. vide infrà num. 66.

Quæ diximus intellige non ſolùm in ſententijs & actis fori externi, ſed etiam interni & ſacramentalis, ut infr. magis patebit: quia DD. generatim loquuntur, & rationes eædem utrobique locum habent.

Excommunicatus publicè.

Dico Secundò, Si excommunicatio Iudicis ſit publica, 56
ſeu notoria, ante quidem Concilium Conſtantienſe, peccabat uſurpatione iudicij, iudicando, & ſententia erat irrita: poſt tamen illud Concilium, uerius eſt non ſic peccare, nec ſententiam, reliquaque eius acta publica eſſe irrita; niſi ſit denuntiatus nominatim, uel notorius percuſſor Clerici.

Si vnº ex Iudicibus excommunicatus.

Prior pars eſt communis DD. & colligitur apertè ex ca. Ad probandum 24. de ſenten. & re iudi. vbi iubetur *caſſari* (id eſt, caſſa & irrita declarari, ut exponit Gloſſa) *ſententia lata à pluribus Iudicibus delegatis, eò quòd ex illis vnus erat vinculo excommunicationis publicè innodatus,* ut ibidem dicitur. Hoc tamen intellige, quando certus numerus Iudicũ ad cauſæ definitionem requiritur. tunc enim vnius excommunicatio ſententiam reddit inualidam: quia Iudex excommunicatus eſt inhabilis; ac proinde numerus Iudicum neceſſariorum non eſt completus. ſecùs ſi certus numerus ad ſententiam nõ requiritur, ſed ſolùm maior pars: tunc enim ſententia erit ualida, ſi maior pars Iudicum habilium conſenſerit. Idem probari poteſt ex c. Audiuimus. 24. q. 1. vbi dicitur, excommunicatum excommunicare nõ poſſe: quod de publicè excommunicato intelligendum eſt, ut ibidem Gloſſa v. Non potuit, annotat: vbi illud, *non potuit*, ſignificat carentiam poteſtatis: ac proinde ſententia talis Iudicis eſt irrita. vide Gloſſam ibidem v. Abſoluendo. Idem confirmari poteſt ex cap. Decernimus. 8. de ſenten. excommun. in 6. iuncta Gloſſa. Ratio eſt, quia tales, etſi nõ ſint priuati officio; (retinent enim illud in habitu) ſunt tamen priuati eius uſu, ſeu ſuſpenſi ab eius executione, ex diſpoſitione Canonum. poteſtas autem ſuſpenſa & à functione ſua impedita, perinde eſt ac ſi non eſſet: unde non plus poſſunt, quàm ſi Iudices non eſſent. dum ergo iudicant, peccant uſurpatione iudicij, aſſumentes ſibi poteſtatem iudicandi, quam non habent. etſi enim habeant poteſtatem in habitu, hæc tamen ita eſt impedita, ut in actum exire nõ ualeat. Vnde actus ille Iudicij non ex hac procedere cẽſetur, ſed ex alia, quàm temerè uſurpant. quare meritò peccatum mortiferum iudicatur.

Acta excommunicati ualida eſſe.

Alteram partem, Scilicet *poſt Concilium Conſtantienſe, acta tales excommunicati eſſe valida quamdiu toleratur ab Eccleſia,* docet Nau. c. 27. num. 7. Sotus in 4. d. 21. q. 2. ar. 57
1. Henriquez de excommunicatione cap. 7. & paſſim recentiores, eſtque probabilior, etiamſi altera quoque probabilis ſit, & multorum DD. Probatur, quia Concilium Conſtantienſe ſtatuit tantùm uitandos eſſe nominatim excommunicatos & notorios Clericorum percuſſores; & conceſſit ut fideles poſſint cum alijs in omnibus rebus tam diuinis quàm humanis, tam publicis quàm priuatis habere communicationem; ut refert D. Antoninus 3. p. tit. 25. cap. 2. Sotus diſt. 22. quæſt. 1. art. 4. & alij: ergo etiam tacitè uult eorum actus eſſe ualidos. niſi enim id uellet, non deberet concedere in omnibus. quorſum enim concederet ut ab illis poſſimus Ius, & alios actus legitimos exigere; præſentationes, electiones, collationes, & confirmationes petere, ſi tales illorum actus ſunt inualidi? ſanè illuſoria & noxia uideretur talis conceſſio: nam plurimi per eam deciperentur, & cum magno multorum damno omnia hæc deberent reſcindi uel retractari. videtur itaque Eccleſia, dum rigorem antiquorum Canonum circa communionem cum excommunicatis temperauit, tacitè etiam ſuſtuliſſe illam ſuſpenſionem iuriſdictionis, quam olim excommunicatio

conti-

Digitized by Google

continebat. quod ſanè erat expediens hoc ſtatu rerum, quo ſæpè Iudices diu in excommunicatione, uel ob hæreſim, uel ob uiolatam libertatem eccleſiaſticam, uel ob alias cauſas, manent.

58 Aduerte tamé, neminem teneri admittere Iudicem excommunicatum, poteſt enim contra illum excipere, quòd ſit excommunicatus; ut patet cap. Exceptionem, in fine, de exceptionibus. quod uerum eſt, etiamſi eius excommunicatio hoc loco non ſit manifeſta; modò tamen alibi ſit publica, ut colligitur ex eodem c. iuncta Gloſſa v. Publicè, uel ipſe poſſit illam probare. Ratio eſt, quia etſi Concilium concedat ut poſſis cum Iudice excommunicato habere communionem, & Ius ab illo petere, non tamen cogit. itaque ſicut olim poterat recuſari, ita & nunc. Si tamen partes in illum conſenſerint, & ſententia debito modo lata fuerit, non poteſt propter excommunicationem reſcindi; quia legitima poteſtate, cui partes ſe ſubmiſerunt, lata eſt: ſicut cùm ſponte ſe alieno Iudici, permittente Iure ſubijciunt, ſententia reſcindi non poteſt.

Nec obſtat, quòd quidam Patres affirment hæreticos & ſchiſmaticos nullam habere poteſtatem, nec poſſe ſoluere & ligare, quia ſunt extra Eccleſiam, & excommunicati: (ita Cyprianus epiſt. 76. ad Magnum, de Nouatiano. Ambr. lib. 1. de pœnit. cap. 2. Nicolaus I. epiſt. ad Michaelem Imper. & alij, ut uidere eſt 24. q. 1.) ad hoc enim reſponderi poteſt, Primò, In his eſſe peculiarem rationem, quia ita ab Eccleſia ſe ſegregant, ut nullam ampliùs cum ea communionem retineant: alij uerò excommunicati retinent fidem, & fidei confeſſionem, & ſolùm ex parte ſunt extra Eccleſiam. Secundò Hæc procedere iure antiquo, quo omnes hæretici publici ita erant excommunicati, ut non ampliùs eſſent tolerati ab Eccleſia.

Petes, An talis peccet mortiferè ex alio capite, ratione uidelicet communicationis, iudicando?

59 *An ſit peccatū mortiferum.*

Quidam recentiores putant eſſe ſolùm peccatum ueniale. Ratio eſt, quia cùm Concilium non ſuſpendat illum ab officio, nec priuet uſu iſtius poteſtatis, ſolum uidetur illum actum prohibere, quatenus eſt communicatio quædam humana; non autem præciſè quatenus eſt actus iuriſdictionis & poteſtatis iudiciariæ. cui ſententiæ fauet Caietanus v. Excommunicato uetita: ubi docet, actus iudiciales excommunicati, ſi abſit iniuſtitia, non eſſe niſi peccata uenialia; quia ſolùm prohibentur ſecundariò. quę ſententia eſt probabilis, eamque ſequitur Bart. à Ledeſma, dub. 9. de excommunicat. Henriquez de excommunicatione, cap. 7. & quidam alij.

Eſſe mortiferum.

Verius tamen uidetur, eſſe peccatum mortiferum, niſi ignorantia uel inconſideratio, aut functionis breuitas excuſet. eſt communior ſententia DD. Ratio eſt, quia Eccleſia prohibet illam, non ſolùm generali ratione communicationis humanæ; ſed etiam ut eſt uſus Iuriſdictionis & poteſtatis, dignitatem quamdam continens. unde cùm illa ſit res grauis & magni momenti. non uideo cur præceptum non obliget ſub peccato mortali.

Nec obſtat, quòd Concilium non ſuſpendat Iudices ab officio; quia id ſit propter bonum aliorum: non tamen idcircò intendit ipſos Iudices in aliquo releuare, ut expreſsè idem Concilium teſtatur. Si tamen partes iuſtitiā exigant, uel ratio poſtulet ut in aliquo caſu ex officio procedat, non peccabit; quia Concilium concedit, ut in commodum aliorum, ſuo munere fungi poſſit.

60 *Denunciati, & percuſſores Clericorū.*

Tertia pars, ſcilicet *Iudicem nominatim denuntiatum et manifeſtum Clerici percuſſorem peccare vſurpatione Iudicij, contra iuſtitiam, & omnia eius acta eſſe irrita*, eſt communis ſententia DD. & apertè colligitur ex c. Ad probandum. ſup. c. Audiuimus. & c. Miramur. 24. q. 1. hos enim excipit Concilium Conſtantienſe. unde manent ſuſpenſi ab officio, ſicut erant ante Concilium.

Petes, Verùm hoc etiam locum habeat in Iudicibus ſæcularibus.

61 *Locum habet etiā in ſæcularib.*

Reſpo. habere: ita enim tenent paſſim DD. & probatur Primò, c. Exceptionem. 12. de except. ubi in fine dicitur, *excommunicatus autem publicè, etſi huiuſmodi exceptio non opponitur, nihilominùs eſt officio Iudicis repellendus*: ubi loquitur in genere de cuiuſuis Iudicis officio; ſicut in uerbis prioribus de officio actoris & aduocati.

Secundò, Quia omnes excommunicati ſunt priuati uſu Iuriſdictionis in ſuos ſubditos, ut colligitur c. Nos Sanctorum. 15. q. 6. ubi dicitur, *Nos ſanctorum prædeceſſorū noſtrorum ſtatuta tenētes, eos, qui excommunicatis fidelitate aut ſacramento conſtricti ſunt, Apoſtolica auctoritate à iuramento abſoluimus, & ne ſibi fidelitatem obſeruēt, omnibus modis prohibemus quouſque ipſi ad ſatisfactionem ueniāt.* Si ſubditi non tenentur eis obedire; ergo ſuſpenſa eſt eorum iuriſdictio, ac proinde ſententia non obligabit, ſed erit irrita. Idem confirmatur c. fi. Ibid.

Tertiò. c. Decernimus. 8. de ſent. excom in 6. excluditur excommunicatus à munere actoris, patroni & teſtis: ergo multò magis cenſetur excluſus à functione Iudicis. abſurdum enim eſſet Iudicis excommunicati acta ualere, actoris uerò, aduocati, & teſtis non ualere.

Quartò, Quia non poterat commodè & efficaciter prohiberi communicatio cum tali Iudice, niſi priuando eum uſu Iuriſdictionis, & reddendo irrita eius acta, alioquin ſi acta eius utilia fuiſſent, ſubditi ad ipſum in ſuis cauſis recurriſſent ut antea. Denique quia non poterat alia ratione commodiùs frangi talis hominis contumacia.

Iudex hæreticus vel defenſor, aut fautor hæretici.

Idé peculiariter ſtatuitur de hæreticis, receptatoribus, defenſoribus, & fautoribus eorum; ſi intra annum ſatisfacere contempſerint, c. Excommunicamus. 1 §. Credentes, ex Concilio magno Lateranenſi; ubi & alia quædam expreſsè in eoſdem ſtatuuntur, quæ tamen etiam alijs excommunicatis ſunt communia: ut quod nō poſſint eſſe aduocati, nec tabelliones, quòd ſint repellendi à Sacramentis, & ab eccleſiaſtica ſepultura, & eorum oblationes nō admittendę. Idē ſtatuit Concilium illud, *aduerſus Conſules & Rectores ciuitatum, & alios, qui Eccleſias, & eccleſiaſticos viros tallijs, ſeu collectis & exactionibus alijs, grauare nituntur*; quos primum excommunicat. Deinde ſubijcit: *Quia verò nec ſic quorumdam malitia contra Dei Eccleſiam conquieuit, adijcimus vt conſtitutiones & ſententiæ, quæ à talibus, vel de ipſorum mandato fuerint promulgatæ, inanes & irritæ habeantur, nullo vnquam tempore valituræ.* ubi Gloſſa, *Sententia, vel conſtitutio per excommunicatū prolata, eſt nulla. nec tractu temporis conualeſcit*. & quamuis hic effectus ſit communis excommunicatis, tamen ſpecialiter in his criminibus exprimitur, tum ad maiorem terrorem, tum quia propriè Iudices attingunt.

Iudex grauans Clerum exactionibus.

62 *Si alibi ſit vbi ignoratur.*

Aduerte tamen, ſi aliquis ſic excommunicatus conferret ſe in aliam urbem uel Prouinciam, ubi eius cēſura ſit ignota, fieretque Iudex; uel ſi in loco ſuæ Iuriſdictionis non haberetur pro denūtiato uel publico Clerici percuſſore, acta eius fore ualida. Ratio eſt, quia eo loco uerè eſt excommunicatus occultè, & ab Eccleſia cenſetur toleratus, eademq; incommoda ſequerentur, ſi eius acta eſſent irrita, quæ ex actis alterius, qui ubique occultus: unde eodem modo de illo ſentiendum; & iiſdem rationibus probari poteſt.

Hic tamen grauiùs peccat, quàm alij occulti uel publici non denuntiati, actus iudiciarios & alios ſimiles obeundo; quia reuerà eſt ſuſpenſus; & quātum eſt ex parte ſua, uſurpat ſibi poteſtatem, quam non habet.

Dices, Si eſt ſuſpēſus, quomodo eius acta nō ſunt irrita?

Reſp. Quia Eccleſia ob communem utilitatem uel tacitè hanc ſuſpenſionem ad ſingulos actus in hoc caſu ei relaxat, etſi uelit ipſum ſecundùm ſe manere ſuſpenſum: uel certè nouam ei poteſtatem ad ſingulos actus extraordinariè tribuit, ſupplendo defectum, qui ex parte ipſius erat, ne cum damno aliorum, actus ſit irritus: qui duo modi parùm in re differunt.

DVBITATIO VIII.

Vtrùm Iudex, qui propter crimen ipſo iure eſt priuatus titulo, vel ſolùm habet titulum putatiuum, peccet vſurpatione Iudicij iudicando, ita vt ſententia eius ſit irrita.

63 PRIOR pars huius dub. pendet ex alia, quæ 1. 2. q. 96. art. 4. dub 6 tractanda eſt, Vtrùm leges humanæ, quæ ſtatuunt priuationem beneficij, uel officij, aut bonorū confiſcationem, eam uim habeant, ut commiſſo crimine, beneficium uel officium ſtatim uacet, & bona ad fiſcū pertineant, ita ut reus ipſe teneatur ea dimittere ante ſententiam.

Digitized by Google

Nō vacat beneficiū, aut officiū.

Ad quam nunc breuiter Reſpondeo, propriè loquendo non vacare, nec teneri dimittere ante ſententiam: etiamſi in lege dicatur, *ipſo facto ſit priuatus*; niſi aperte conſtet illam fuiſſe legiſlatoris mentem: vt ſi addat, *teneri in conſcientia dimittere*, uel *non poſſe abſolui, niſi dimittat*, uel *beneficium eo ipſo vacare, ita vt alteri liberè poſſit conferri*. ut in caſu cap. Dudum. 2. de electione; cùm quis accipit ſecundum beneficium incompatibile. colligitur apertè ex D. Thoma 22. q. 62. ar. 3. & Caietan. ibidem. Soto lib. 1. de Iuſtit. q. 6. ar. 6. Adriano quodlib. 6. ar. 1. Couar. de matrimon. p. 2. cap. 6. §. 8. num. 8. & 13 & paſſim recentioribus. Vtrùm autem uacet quando dicitur in lege, *ſit priuatus ipſo facto abſque alia declaratione*, dubium eſt. Couarr. & Dominicus Soto ſuprà, & Henriquez de excommun. cap. 56. multíque alij recentiores tenent non uacare; ſed requiri ſententiam declaratoriam criminis. illam autem clauſulam *abſque alia declaratione*, intelligendam de declaratione, qua declaretur pœnam eſſe incurſam, non autem qua declaretur crimen commiſſum. quæ expoſitio etſi nonnihil uideatur uiolenta, tamen uſus ipſe eam confirmat. ita enim ſunt uſu receptæ leges huiuſmodi, ut ante declarationem criminis, poſſeſſores non teneantur reſignare. imò uſus habet, ut niſi executio fiat per ſententiam, ita ut per eam nō ſolùm declaretur crimen, ſed etiam reus ipſe priuetur beneficio uel officio; non cenſeatur omnino priuatus, ut patet ex Couarruuia ſuprà. vnde & leges illæ, quæ ſtatuunt ut beneficium *ipſo iure vacet*, ut in extrauagan. Ambitioſæ, de rebus Eccleſiæ non alienandis. non uidentur receptæ in illo rigore, ut ſponte teneatur ſe reus ſpoliare.

64 *Quamuim habeant.*

Petes, Quam ergo uim habent huiuſmodi conſtitutiones, quibus aliquis ipſo iure priuatur officio uel beneficio, ſiue propter crimen, ſiue propter adeptionem alterius incompatibilis?

Priuant titulo, non poſſeſſione.

Reſpondeo, Hoc efficere, ut ſtatim amittat titulum ipſum, ita ut non ſit ampliùs dominus beneficij, retinet tamen poſſeſſionem, qua priuari non poteſt, niſi cauſa cognita, ut docet Gloſſa cap. Licet Epiſcopus. 28. de præbendis in 6. Et quamuis illud caput ſolùm loquatur in caſu adeptionis beneficij incompatibilis; tamē Gloſſa & Doctores quos ſibi citat, uolunt eſſe eamdem rationem in ceteris, ubi quis ipſo iure priuatur. id enim ad publicam tranquillitatem eſt ualde expediens. *Titulum* uoco ius illud firmum, quod accepit per collationem, quo aliàs non poterat inuitus priuari: quo amiſſo, adhuc retinet poſſeſſionem beneficij, & totius iuriſdictionis, quam antè habebat. & quidem ſi iure permittente illam retineat, ita ut Ius non obliget ipſum ad eam deſerendam, uocatur *poſſeſſio iuris*: ſi uerò Ius reſiſtat illi poſſeſſioni, obſtringens reum ad illam deſerendam, dicitur *poſſeſſio facti*.

Cōfiſcatio priuat dominio.

Simili modo, quando bona ipſo Iure confiſcantur, ut in crimine hæreſis, iuxta cap. Cùm ſecundùm leges. 19. de hæret. in 6. uel propter inceſtas nuptias, iuxta idem caput, & Authen. Inceſtas, C. de inceſtis nuptijs; uel propter ſpecierum illicitarum tranſuectionem, aut rerum uectarum omiſſam profeſſionem; ut dict. cap. & alijs Iuribus habetur; in his, inquam, & ſimilibus caſibus, ſtatim amittitur ipſa rerum, quæ dicuntur confiſcari, uel in commiſſum cadere, proprietas, & illarum proprietas fiſco acquiritur, ut expreſsè dict. capit. habetur, permittitur tamen poſſeſſio & uſus donec ſecuta ſententia declaratoria, hæc quoque auferantur.

Hinc fit, ut executio retrotrahatur uſque ad tempus cōmiſſi criminis. nā ex illo tempore, dominium, ſeu proprietas in fiſcum tranſlata eſt, & conſequenter omnes fructus ex illo tempore percepti ad ipſum ſpectant. Sed de his plura 1. 2. q. 96. ar. 4.

Sententia non ſunt irrita.

Ex his ſequitur, ſententiam, aliaque acta talis Iudicis nō eſſe irrita, neque iudicium uſurpatum, cùm re vera adhuc iuriſdictionem ſuam retineat, neque ab ea ſit ſuſpenſus, etſi enim ius illud prius, quo illam Iuriſdictionem obtinebat, amiſerit; habet tamen adhuc Ius poſſidendi, & utendi eadem, donec per ſententiam auferatur. Confir. quia cùm crimen ſit occultum, uel certè non conſtet eum per legem eſſe priuatum; ſi acta eſſent irrita, idem Reip. obueniret incommodum, quod ſequeretur ſi acta occultè excommunicati eſſent irrita: quod ex iis, quæ nunc dicturi ſumus magis conſtabit. Quod ad alteram partem dubitationis attinet, omiſſis opinionibus, quas recenſet Paludanus in 4. d. 17. q. 6. ar. 2.

65 *Habētis titulum putatiuū acta valet.*

Reſpondeo, Si habet titulum coloratum, & communi errore putetur legitimus Superior, eius ſententiæ & alij actus iuriſdictionis ſunt ualidi. Ita paſſim DD. in capit. Nihil. 44 de electio. & in L. Barbarius. ff. de officio Prætoris. Idem fusè docet Paludanus ſuprà, Caietanus v. Abſolutionis impedimenta, Nauarr. in capit. Placuit, de pœnitentia, d. 6. nume. 180. Medina C. de confeſſione, quæſtio. 22. Arragon. quæſt. 60. art. 6. & alij multi recentiores, qui id docent non ſolùm de ſententia & actis fori externi; ſed etiam fori ſacramentalis, de quo tamen longè magis dubitari poterat. Probatur ex lege Barbarius Philippus. ff. de officio Prætorum. ubi expreſsè caſus huius aſſertionis ponitur. cùm enim iſte Barbarius eſſet alibi conditione ſeruus, Romæ, ubi latebat eius conditio, & liber habebatur, promotus eſt ad præturam, cuius tamen ob illud occultum impedimentum erat incapax, nihilominùs approbantur eius acta, quæ geſſit quamdiu latuit; idque ob utilitatem eorum, qui apud ipſum egerant: & ratio additur, quia *populus Romanus*, cuius auctoritate hæc dignitas collata fuerat, *potuiſſet etiam ſeruo hanc poteſtatem decernere.* Idem probatur ex Synodo Romana 3. quæſtio. 7. capit. primo, vbi dicitur, *Si ſeruus, dum putaretur liber, ex delegatione ſententiam daret, quamuis poſteà in ſeruitutem depulſus ſit, ſententia ab eo dicta, rei iudicatæ firmitatem tenet.* Ratio eſt: quia niſi huiuſmodi acta eſſent ualida, magna ſequeretur in Repub. & populo Chriſtiano perturbatio; omnes enim ſententiæ, collationes officiorum & beneficiorum, præſentationes, electiones, & alia huiuſmodi, deberent reſcindi tamquam inualida.

Duæ conditiones cōcurrere debent, Titulus & communis error.

Notandum eſt ex Panormitano in dict. cap. Nihil, Caietano ſuprà, & alijs Doctoribus, duas conditiones debere concurrere, ut Iudicis putatiui acta ualeant. Alteram ex parte ipſius Iudicis, nimirum ut habeat titulum. Alteram ex parte populi, ut communi errore putetur legitimus Superior. utrumque colligitur ex Iuribus citatis. quibus concurrentibus, ius ipſum confert iuriſdictionem extraordinariè ad ſingulos actus, propter bonum commune. Debet autem hunc *titulum* habere à uero Superiore, uel ſaltem ab eo, qui aliàs poterat illum dare, ut inſinuatur dict. L. Barbarius. nam approbantur acta illius; quia populus, à quo habebat officium, potuiſſet ei hanc poteſtatem decernere. & confirmatur; quia ſi non accepit ab eo, qui poterat dare, iam non habet titulus ille colorem, quo uerus uideri poſſit; imò non eſt titulus, cùm hic non niſi à Superiore dari poſſit. omnis enim iuriſdictio à Superiore deſcendit. vnde Caietanus collationem Superioris titulum uocat.

Titulus eſt collatio Superioris.

Hinc fit, ut ſi beneficium habeas ab eo, qui non poterat dare: uel ſi ſolùm ſis electus, aut præſentatus; non autem acceperis inſtitutionem, aut confirmationem, (quæ ſunt collatio poteſtatis) nihil agas, ut qui ſis intruſus; ut Panormitanus, Nau. & alij docent. ſufficit tamen in collatore titulus coloratus communi errori coniunctus, ut eius collatio ſit ualida. ſicut enim alia eius acta ualida ſunt, ita etiam collatio iuriſdictionis.

66 *Accipiens Prælaturā in excommunicatione.*

Ex his ſequitur Primò, Valida eſſe acta Prælati, qui accepit Prælaturam in excommunicatione, irregularitate, uel alio impedimento occulto, ratione cuius collatio ſit irrita; uel interuentu ſimoniæ realis completæ, aut confidentiæ; ſi communi errore facti habeatur pro uero Prælato. Itaque ualida erit ſententia excommunicationis ab eo lata, & abſolutionis, & collatio beneficij, & delegatio iuriſdictionis, &c.

Accipiens delegationem ad vniuerſitatem cauſarum.

Secundò, Idem dicendum non ſolùm de eo, cui collata eſt poteſtas ordinaria, ſed etiam cui delegata; præſertim ſi ad uniuerſitatem aliquarum cauſarum, ut benè oſtendit Paludanus ſuprà, ut ſunt Commiſſarij, Vicarij foranei, Pœnitentiarij, & cæt. quia horum iuriſdictio non minùs ſpectat communem utilitatem, quàm Ordinariorum: imò plures ad ipſos cauſæ deferuntur. Vtrùm uerò idem ſit in Delegato ad cauſam particularem, dubium eſt. Quidam negant; quia non agitur de bono communi. Sed contrarium eſt uerius: quod tenet Paludanus ſuprà, circa primam opinionem, & alij Doctores. Idem docent etiam de ſacerdote delegato ad confeſſiones. Confirmatur, quia dicto capitu. Infamis, apertè agitur de Delegato; & quidem

Delegatio ad cauſam particularem.

quidem vt videtur, ad cauſam particularem. Et quamuis ſinguli tales non deputentur niſi ad cauſas certas, nec de quorumlibet quæſtionibus cognoſcere poſſint; tamen maximi intereſt publicæ vtilitatis, vt horum acta valeant, cùm ſæpè & varijs caſibus deputentur.

Nec obſtat quod habetur L. fin. C. Si à non competente Iudice iudicatum eſſe dicatur; vbi dicitur, *Et in priuatorum cauſis huiuſmodi forma ſeruetur, ne quemquam litigatorum ſententia, non à ſuo Iudice dicta, conſtringat.* quia intelligitur quando non eſt occultum non eſſe verum Iudicem: quod generaliter in omnibus cauſis, etiam publicis, verum eſt.

Non refert an Superior ſciat impedimentum.

Tertiò, Eadem locum habere, etiamſi Superior conferens officium vel iuriſdictionem, ſciat impedimentum alterius, aut collationem eſſe inualidam: modò ipſe conferat quantum in ſe eſt, ſaltem actu externo, & communi errore populi putetur eſſe validũ: quia ſi ipſius ignorantia nõ impedit iuriſdictionem, multò minùs impediet ſcientia, quæ tollit inuoluntarium. Nec opus eſt vt ipſe poſſit impedimentum auferre, vt rectè Paludanus ſuprà: vt patet cùm Epiſcopus confert illegitimo, vel occulto homicidæ beneficium parochiale. requiritur tamen vt ſupremus Princeps poſſit illud tollere, & perſonam efficere capacem. Vnde ſi ſit impedimentũ Iuris diuini, vel naturalis, nihil fiet. vt ſi ſit fœmina, vel non ſit Sacerdos, cui poteſtas abſoluendi commiſſa eſt, communis error nihil iuuabit: quia poteſtas humana hunc defectum ſupplere nequit, nec vllo modo talibus hanc poteſtatem concedere.

Si impedimentũ non poſſit auferri ab homine.

Non refert an litigatores ſciant.

Quartò Sequitur, Idem procedere, etiamſi litigatores, vel quorum cauſa agitur, impedimentum ſciant: quia hæc iuriſdictio conceſſa eſt generatim, propter errorem communem: vnde priuata ſcĩetia illam non impedit. Hinc abſolutio data à Parocho quem ſcis occultè ſimoniacum, valet, vt paſſim Doctores fatentur, niſi fortè tu alterius copiam haberes, vel extra neceſſitatem illum induxeris; & ita, illi confitendo pecces mortiferè: quia tunc, etſi non ſit irrita defectu iuriſdictionis, eſt tamen ratione indiſpoſitionis pœnitentis.

69 *Si iuriſdictio occultè ablata.*

Quintò. Idem dicendum eſſe, quando alicui Iuriſdictio occultè eſt ablata, & ille nihilominùs ſe pro Superiore gerit, & communi errore talis habetur. Poteſt autem hoc quatuor modis contingere. Primò, Si ipſo iure beneficium vacet. Secundò, Si per ſententiam ei ſit abrogatum, vel ſi poteſtas Delegati reuocata. Tertiò. Si Delegans mortuus ſit. Quartò, Si Iuriſdictionem Delegantis contingat ſuſpendi.

Si beneficiũ ipſo iure vacet.

Quod ad primum modum attinet, ita tenet expreſsè Panormitanus in d. cap. Nihil. Nauar. in cap. Placuit. num. 180. Arragon. quæſt. 60. art. 6. Paludanus ſuprà, Silueſter v. Confeſſor, 1. quæſt. 19. & paſſim Canoniſtæ. Ratio eſt, quia hîc duo illa concurrunt, titulus publici officij, (vt quia ab Epiſcopo inſtitutus) & error facti. Nec refert, quod titulus & poſſeſſio iuris ei ſint adempta; quia id omnino occultum eſt; & non ita ſunt adempta, quin adhuc aliquæ reliquæ maneant. retinet enim poſſeſſionem facti, vt Nauarrus ait.

Reſp. ad cap. Dudum,

Nec obſtat cap. Dudum. 22. de electione, vbi inſinuatur, abſolutiones datas ab eo, qui ſimul plures parochiales Eccleſias retinebat abſque diſpenſatione, fuiſſe irritas, eò quòd obtenta ſecunda, vacet prior, iuxta diſpoſitionem Concilij general. cap. De multa, de præbendis: quia publicè notum erat, illas vacare. Si id occultum ratione cõis ignorantiæ fuiſſet, nõ fuiſſent irritæ; vt ibidẽ notat Panormitanus & alij. Nec refert, quòd id proueniat ex errore iuris: modò ſit probabilis, & cauſet errorem facti.

Si per ſententiã abrogatum, vel expreſſè reuocatum.

De ſecundo modo, etſi multi aliter ſentiant, eſt tamen probabile valere. ita enim tenet Paludanus ſuprà, circa primam opinionem; vbi id affirmat in eo, cuius commiſſio eſt occultè reuocata. & Henriquez lib. 3. de pœnitentia cap. 6. vbi dicit valere abſolutionem, ſi habet titulum coloratum, & non ſcitur de reuocatione. & lib. 2. cap. 4. valere confeſſiones factas virtute Bullæ, vel facultatis, quæ neſcitur eſſe reuocata. Idem tenet noſter Sancius lib. 3 de matrimonio diſput. 20. num. 58. citans pro ea Baldum, Iaſonem, Corneum, Maſcardum, Henriquez & Manuelem, qui primo tomo Summæ cap. 60. nu. 3. dicit valere cõfeſſiones Religioſis ſemel approbatis factas, quamuis occultè facultate audiendi ſint priuati. Ratio eſt, quia duo illa ſupradicta hîc etiam concurrunt, titulus & error communis: inſtitutus enim fuit ab habente poteſtatem, & ideò habetur adhuc verus Iudex, cùm ignoretur reuocatio.

Si morte delegãtis.

De Tertiò, Verius etiam eſt valere; quia etſi morte vel priuatione officij delegantis expiret poteſtas delegati, re adhuc integra, vt patet L. More. 5. ff. de Iuriſdict. omniũ Iudicum, & cap. Licet 30. cap. Gratum. 20 cap Relatum. 19. de officio delegati: tamen quamdiu hoc communiter ignoratur, & ille ſe adhuc gerit pro Delegato; eſt eadem ratio, quæ in ſupradictis. non enim hîc magis eſt priuatus, quàm in primo & ſecundo caſu: & tamen ibi valent acta, ob communem errorem: ergo & hîc valebunt. Ita tenet Thomas Sancius, & multos pro ea citat Doctores. Et confirmatur, quia poteſtas Vicarij generalis magis dependet à iuriſdictione Epiſcopi, quàm poteſtas Delegati à Delegante: nam à Vicario ad Epiſcopum non eſt appellatio, eò quòd ſit vnum eorum tribunal, vna Iuriſdictio, & veluti vna perſona, vt apertè colligitur ex cap. 2. de conſuetud. in ſexto. Vbi per Officialem Epiſcopi intelligitur Officialis generalis, vt Gloſſa cõiter recepta exponit, quẽ vocamus Vicarium generalem. At à Delegato ad Delegantem eſt appellatio, vt ibid. Glo. affirmat: quia diuerſum tribunal habent, & diuerſi Iudices habentur. Hinc mortuo Epiſcopo expirat poteſtas Vicarij, etiam cauſa integra, vt docent Ioannes Andreas, Dominicus, & Hoſtien. in c. 1. de officio Vicarij in ſexto. & tamen valent acta Vicarij, & litteræ dimiſſoriæ ab eo datæ, ſi communiter mors Epiſcopi ignoretur, vt docet Henriquez lib. 3. de pœni. cap. 12. neq; deſinunt iſtæ litteræ valere, etiamſi poſteà, re integra, ſciatur mortem fuiſſe priorem, vt idem docet de Ordine c. 22. & conſentit Sancius ſuprà.

Si delegãs ſuſpendatur.

De quarto non eſt difficultas. ſi enim ſuſpenſio primaria, quæ eſt in ipſo Delegante, nõ inualidat actum ipſius, dum communiter ignoratur, multò minùs inualidabit acta Delegati, qui ſolùm ſecundario ſuſpenſus eſt. quod intellige vt antè, ſi res vulgò ignoratur.

Sextò Sequitur, Supradicta locum habere, non ſolùm in foro contentioſo, ſed etiam in ſacramentali, vt docet Paludanus circa quartam opinionem, Nauarrus ſuprà, & alij paſſim. quia eadem ratio boni communis id poſtulat: & Eccleſia defectum iuriſdictionis non minùs hîc, quàm in foro externo ſupplere poteſt, & vult, concurrente titulo, colorato, & communi errore. Nec obſtat, quod expreſſum ius hac de re non habeatur; quia quod iura diſpoſuerunt in vno caſu, id etiam intelligendum in alijs, ubi eſt par, uel maior ratio; ut eſt in propoſito. quod confirmatur, quia ſuppoſita poteſtate Ordinis; in reliquis, vtriuſque fori eſt paritas: nec plus requirit hoc forum quàm illud: ſufficit enim vtrique eadem iuriſdictio. unde ſuppoſita ordinis poteſtate, quicumque poteſt ſoluere & ligare in foro externo, poteſt etiam in interno, ut rectè Paludanus dixit.

Septimò, Supradicta procedere etiam in ijs, quæ geruntur ex officio publico, quamuis non ſint actus iuriſdictionis; ut in Inſtrumento tabellionis: in electione & præſentatione ad beneficia & officia: in actu Parochi, aſſiſtentis contractui matrimonij hic enim actus non eſt iuriſdictionis, ſed exhibitionis præſentiæ ſui, tamquam teſtis iure requiſiti.

68 *Probabilis opinio DD.*

Adde, non ſolùm errorem communem, ſed etiam probabilem DD. opinionem efficere ut Eccleſia det Iuriſdictionem; etiamſi fortè opinio illa ſit falſa. ut docet Henriquez lib. 2. de pœnit. c. 14. num 3 & 4. & optimè Sancius ſuprà num. 65. ut ſi probabile ſit talem poſſe abſoluere à reſeruatis, uel cenſuris, aſſiſtere matrimonio, excommunicare, eligere confeſſorem, priuilegium non eſſe reuocatum, & ſimilia: & ille ex hac opinione operetur, ualidum erit, Eccleſia ſupplente defectũ, ſi fortè ſubſit. cùm enim licitũ ſit operari ex opinione probabili; ſi omnia illa eſſent irrita, grauiſſima incommoda ſequerentur. Imò ut ait Panorm. in cap. Nihil. 44. de electione, quem refert & ſequitur Roſella v. Confeſſor, 3. in fine, & Silueſter v. Confeſſor, 1. quæſt. 19. Sancius num. 56. & ſæpè indicat Henricus, ualent acta, etiamſi populus dubitet, an Superior ſit officio priuatus. Et ratio eſt, quia cùm antè fuerit habitus Superior, non debent propter dubium ſuperueniens eum reijcere, cùm in officio perſeueret. in dubio enim, nemo eſt ſuo Iure ſpoliandus; quia melior eſt conditio poſſidentis.

Ex his patet, Etſi illi, qui ſolùm habent titulum coloratum,

Digitized by Google

tum, poſſint generatim dici peccare vſurpatione Iudicij, quia quantum in ipſis eſt, vſurpant poteſtatem, quam non habent; non tamen ſententia illorum eſt irrita; quia dum hoc attentant, Eccleſia iuriſdictionem extraordinariè propter bonum commune, in ipſo actu ſuppeditat.

DVBITATIO IX.

Vtrùm tyrannus peccet vſurpatione iudicij, eiúſque ſententiæ ſint irritæ.

Tyrannus duplex.

69 NOTANDVM eſt, alium eſſe *tyrannum vſurpatione poteſtatis*, (qualis eſt, qui abſque vllo iure Remp. inuaſit & oppreſſam tenet) alium *vſu regiminis*, cùm alias ſit verus Princeps, legitimam poteſtatem obtinés. Nos hic loquimur de eo, qui vſurpatione poteſtatis tyrannus eſt, & iam in pace imperat, Repub. non ampliùs ei reſiſtente, virium defectu. nam de vero Principe conſtat eum non peccare vſurpatione iudicij, modò ſecundùm leges iudicet, etiamſi alias tyrannicè gubernet.

Sotus lib. 3. quæſt. 4. art. 6. docet, tyrannum, qui Rempub. inuaſit, non poſſe ferre vllam legem, nec Ius dicere, quod obliget in conſcientia; ac proinde ſententias eius eſſe irritas. Contrarium docet Franciſcus Victoria, relectione de poteſtate ciuili, num. 23. Pro ſolutione.

Peccat vſurpatione Iudicij.

70 Reſpondeo & dico Primò, Tyrannus huiuſmodi peccat vſurpatione iudicij ius dicendo; ſententiæ tamen ipſius ſunt validæ, & tenentur ciues illis obtemperare, donec irritentur.

Prior pars probatur, quia iudicando vſurpat ſibi poteſtatem Principis, & gerit ſe vt verus Princeps, cùm tamen re vera non ſit: ergo peccat vſurpatione iudicij: qui enim vſurpat ſibi poteſtatem alienam, & intendit ea vti in iudicando, peccat vſurpatione iudicij.

Dices, Ille quidem peccauit inuadendo principatum, & illam auctoritatem ſibi vſurpando, non tamen peccat poſteà, ſi ea debito modo, & vt Reipubl. expedit, vtatur: quia ea cenſetur eſſe mens Reipubl. Imò ſi omitteret Ius dicere, peccaret.

Reſpondeo negando ſecundam partem aſſumpti; quia non ſolùm peccauit Rempub. inuadendo, ſed etiam poſteà aſſiduè peccat tum ipſe, tum eius hæres, eam oppreſſam, ſibique ſubiectam ſeruando; donec tandem vel ſponte à regno ſuſpiciatur; (quod fieri poteſt, ſi illud ſit ſui iuris, nulli alteri Principi obnoxium) vel longo temporum interuallo tandem naſcatur præſcriptio. ratio eſt, quia aſſiduè iniuriam infert, & opprimit, ſicut qui per iniuriam compingit aliquem in carcerem, nõ tantùm peccat in principio, ſed etiam poſteà, idque aſſiduè, quamdiu voluntariè hanc calamitatem continuat. vt patet ex dictis cap. 12. dubit 3 & 4. Cùm igitur tyrannus continenter peccet Rẽpubl. oppreſſam tenendo, & ſibi vſurpando principatum, etiam peccat iudicando, quia in hoc actu ſibi aſſumit au-
71 ctoritatem principalem, ſeque loco Principis gerit.

Non eſt nouum peccatum.

Aduerte tamen, hoc non eſſe nouum peccatum, ſed continuationem quamdam peccati antiqui; neque addere aliquam nouam malitiam mortiferam ſupra vſurpationem tituli principatus: quia per hoc non fit noua iniuria, ſed continuatur prior. imò magis peccaret, ſi, quando res poſtulat, Ius non diceret, retento principatu; quia magis ciuilibus noceret, & maiorem iniuriam irrogaret. ſicut qui rem alienam detinet & ea vtitur peccat vtendo; tamen ſi ille vſus eſt rei vtilis vel neceſſarius, non addit nouam malitiã ſupra rei detentionem; & non vtendo magis peccaret.

Dices, Si peccat iudicando: ergo ciues non poſſunt ab eo Ius petere: non enim licet petere ab aliquo, quod ipſe
72 ſine peccato præſtare non poteſt.

Licitũ eſt ab eo Ius petere.

Reſpondeo negando conſequentiam, quia non petunt abſolutè, ſed ſub tacita quadam conditione, Nempe ſi velit ſe gerere loco Principis; qua conditione poſita, (ſicut manifeſtum eſt eam poni) petitur id, ad quod ipſe tenetur. quamuis enim peccet iudicando, magis tamen peccaret iudicium negligendo. Itaque non petitur niſi ex ſuppoſitione, & tamquam minus malum, quod eo modo petere eſt
73 licitum. ita Caietanus in Summa v. Tyrannus, & alij.

Sẽtẽtias eſſe validas.

Altera pars, *Sententias eius eſſe validas*, probatur: quia eius ſententiæ & iuſta mandata, etſi non habeant vim à tyrannica poteſtate; habent tamen aliunde; primò & inchoatè à Iure naturali, quod, ſuppoſito tali rerum ſtatu, dictat eſſe obtemperandum propter bonum commune; alioquin omnia eſſent plena furtis & latrocinijs: ſecundò & completè à Reipub. idque vel quia durante illo ſtatu, tacito quodam conſenſu dat ei auctoritatem, dum vult vt ille iuſtitiam adminiſtret, & officio vſurpato, debito modo fungatur, vel potius quia tacitè approbat eius mandata & acta, legibus & vtilitati communi conſentanea, & vult ſententias iuſtas, quibus lites ciuium dirimuntur, & ſontes plectuntur, eſſe validas, & ſubditos obligari. niſi enim validæ eſſent & obligarent, nemo niſi in ſpeciem obtemperaret; ſed quiſque occultè faceret contrarium, cum magno Reipubl. incommodo. Poteſt autem Reſpub. hanc vim ſententijs & actis tyranni dare, quia eſt ſingulorum Superior, etiamſi tyrannide ſit oppreſſa; & iuſtas tyranni ſen-
tentias pro ſuis habere. 74

Secundò, Probant quidam, quia Romani oppreſſerant Iudæos per tyrannidem, & tamen Dominus Matth. 22. inſinuat, Cæſari reddendum tributum. Verùm credo neminem in conſcientia teneri tyranno tributum ſoluere, niſi fortè cauſa ſcandali, vel maioris mali vitandi: neque enim ratio naturalis id dictat, neque Reſpub. cenſetur id velle; quia expedit illum non abundare, vt faciliùs eius iugum poſſit excuti. Sententia Domini eſt generalis, ſolùm ſignificans, Principi reddendum, quod ei debetur. nõ
enim conueniebat, vt alterutrã partem diſtinctè definiret. 75

Inferiores Iudices.

Dico Secundò, Inferiores tamen Iudices à tyranno conſtitui, ſi eius tyrannidem non ſuſtentent, aut iuuent, non peccant ius dicendo, modò alioquin omnia iure agant. ratio eſt, quia nullam Reipub. faciunt iniuriam, & ipſa Reſpub poſito hoc rerum ſtatu, tacitè in illos conſentit, cùm illorum adminiſtratio in bonum commune cedat. Verùm rarò fit vt Iudices inferiores non cogantur multa iniqua mandata & ſententias dare & exequi: vnde non facile excuſantur, qui huiuſmodi officia ſuſcipiunt. Hinc patet quid
dicendum de ijs, qui in Hollandia tyrannidem occupant. 76

An homicida.

Petes, Vtrum tyrannus peccet peccato homicidij, & teneatur ad reſtitutionem, ſi ſontes ſecundùm ordinem interficiat, aut bonis ſpoliet?

Reſpondeo negatiuè; quia Reſpub. tacitè ad hoc tribuit illi auctoritatem, dum conſentit & cupit vt ita faciat. Itaque ſolùm peccat in hoc actu, quatenus in eo ſe gerit vt Princeps, continuans auctoritatem anteà aſſumptam.

Dices, Etiamſi Reſpublica concedat illi tacitè ad hoc auctoritatem, tamen hac non intendit vti, ſed ea tantùm, quã ſibi aſſumpſit; quã re vera non habet. ergo occidit illũ auctoritate priuata; ac proinde eſt homicida; & tenetur ad reſtitutionem; ſicut quiuis alius priuatus, ſontẽ occidens.

Reſp. Tyrannus non excludit eam auctoritatem, quam Reſpublica ad huiuſmodi actus illi cõcedit; ſed intendit vti omni ſua auctoritate, quam habet: & ita occidit illum auctoritate publica. vnde non eſt homicida, nec tenetur ad reſtitutionem.

DVBITATIO X.

Vtrùm Iudex poſſit condemnare reum, qui per teſtes legitimè eſt probatus criminoſus, v. g. homicida; quem tamen certò nouit innocentem.

D. THOM. Q. 67. ART. 2.

SVPPONO, in tali caſu teneri Iudicem omnes vias 77
& rationes inire, quibus poſſit eum liberare; vt impediendo accuſationem, ſi poteſt, ſæpè, & per interualla examinando teſtes, an nihil varient: extrahendo iudicium, aperiendo carcerem, ſi commodè & ſine ſcandalo fieri poteſt. Si his rationibus non poteſt eum iuuare, debet Iudex inferior cauſam remittere ad Superiorem, & depoſita Iudicis perſona aſſumere officium teſtis apud Superiorem, ſi putet eum hac ratione liberari poſſe; ut docet Caietanus quæſt. 67. art. 2. & indicat D. Thomas quæſt. 64. art. 6 ad tertium. Sed difficultas eſt, ſi his modis non poſſit illum liberare, & pars aduerſa urgeat condemnationem. Multi Doctores docent Iudicem tunc poſſe illum condemnare ſecundùm allegata & probata. Ita D. Thomas q. 67. art. 2. &

eius

eius diſcipuli, & plerique Theologi, & Couarruuias lib. 1. variar. cap. 1. num. 6. & alij multi, quos ipſe citat. Fundamentum præcipuum eſt, quia Iudex non iudicat vt perſona priuata, ſed vt publica; ergo non debet ſequi priuatam, ſed publicam ſcientiam.

Dico Primò, Hæc ſententia eſt probabilis, quia plurimos auctores, eoſque doctiſſimos habet, quorum auctoritas ſententiam probabilem & ſecuram reddit.

78 Dico Secundò, Contraria nihilominùs videtur verior, nempe Iudicem nullo modo poſſe talem innocentē ad mortem condemnare; ſed potiùs debere officium dimittere, etiamſi hoc modo nihil eſſet reo profuturus. Tenet hoc Nicolaus Liranus in cap. 23. Exodi, explicans illud, *Innocentem & iuſtum*. Adrianus quodlib. 6. art. 3. Angelus v. Iudicare, num. 7. Petrus Nauarra cap. 3. nu. 161. Item Hoſtienſis, Calderinus, & Panormitanus in cap. Paſtorali, 28. de officio Delegati. & multi alij, quos citat Couarruuias ſuprà num. 3.

Innocentē non poſſe condemnari.

Probatur, quia humana auctoritate directè & ex propoſito occidere innocentem eſt intrinſecè malum, ſicut cognoſcere non ſuam: ergo ſicut non potes reddere debitum, huic mulieri, quā certò noſti non eſſe tuā coniugē, etiamſi millies probetur eſſe tua vxor; ita non potes hunc morte damnare, quem noſti vacare culpa. Nec obſtat, quòd probetur eſſe in culpa; hoc enim nihil detrahit eius innocentiæ, nec facit eum digniorem pœna; ergo ob id poteſt puniri.

Quòd autem ſit intrinſecè malum, probatur. Primò, Quia per ſe malum eſt adimere alicui vitam ſine auctoritate; atqui Iudex nullam habet auctoritatem in vitam innocentis, cùm hæc ſoli Deo ſit ſubiecta: ergo Iudicem eam adimere, per ſe malum eſt. Secundò, Si Iudex habet hāc auctoritatem condemnandi innocentem, id ei conceſſum eſt propter bonum Reipublicæ: atqui ob nullum Reipub. bonum, etſi in proximo periculo verſetur, licet directè innocentem occidere, vt oſtenſum eſt ſuprà c. 9. dub. 7. ergo multò minùs licebit ob hoc periculum remotum, & cui alia ratione poteſt obuiari.

79 Dices, Licitum eſt indirectè occidere innocentem: ut cùm in oppugnatione vrbis dirigitur tormētum in locum, vbi multi ſunt innocentes: atqui hic innocens occiditur indirectè; quia non intendit illum occidere, ſed procurare bonum publicum, ſeruando legum præſcriptum. Ita quidam.

Diſcrimen.

Reſpondeo eſſe valdè diſparem rationem: qui enim vrbem oppugnat, ius habet dirigendi tormenta in quamuis partem vrbis, quæ ei viſa fuerit; quo iure non poteſt priuari per hoc, quòd aliqui innocentes ibi conſtituantur. Deinde datur hic actus diſtinctus ab occaſione innocentis, quem actum ille directè intendit; cui ſolùm indirectè & per accidens coniuncta eſt occiſio innocentis. qui autem cō demnat innocentem, non habet ius ferendi ſententiam in hunc hominem, cùm hoc ipſum ſit directè occidere hominem innocentem: neque intendit aliquem actum diſtinctū ab occiſione innocentis, cui ipſa per accidens ſit coniuncta, ſed ipſammet occiſionem.

Occiſio innocētis per ſe intenditur.

Dices, Intendit ſeruare iudiciorum ordinem, & bonū publicum, cui per accidens coniuncta eſt occiſio innocentis: ſicut qui occidit alterum cauſa defenſionis ſui, intendit conſeruationem ſui, cui per accidens & indirectè coniungitur occiſio inuaſoris. Ita Caietanus.

Reſp. Seruare iudiciorum ordinem, & bonum publicū in hoc caſu, non eſt quid diſtinctum ab occiſione huius hominis. nam directè per huius occiſionem intenditur hæc cōſeruatio; imò condemnatio & occiſio huius hominis putatur eſſe conſeruatio ordinis iudiciorum, & conſequenter boni publici. Illud autem exemplum ex parte nobis fauet; qui enim ſeipſum defendit, directè intendit ſaltem læſionem alterius grauem (ſi aliter non poſſit ſe expedire) tamquam medium neceſſarium ad ſui conſeruationem. vnde ſi Iudex eodem modo intendit mortem vel mutilationem innocentis, non eſt dicendus eam ſolùm per accidens & indirectè intendere. Adde, minorem eſſe coniunctionē inter occiſionem inuaſoris & conſeruationem vitæ defendentis, quàm inter occiſionem innocentis & conſeruationem ordinis iudiciarij, quia condemnatio & occiſio innocentis putatur formaliter eſſe conſeruatio boni publici. His adde, quando Iudex interficit ſontem ex allegatis & probatis, de quo neſcit contrarium, directè intendit illū priuare vita, eò quòd tale crimen de illo probatum eſt: ergo ſimiliter quando inſontem interficit, intendit illum directè priuare vita, quia crimen de illo probatum eſt. Sanè non video, quo modo poſſit quis imaginari Iudicem, qui cùm ad mortem condemnat, & iubet interfici, non intendere eius mortem, aut eum non interficere niſi per accidens. nō enim refert, quòd inuitus & dolens id faciat, quia omnibus conſideratis, abſolutè vult & facit.

Tertiò probatur, quia ratio naturalis ideò dictat Iudicē debere ſequi notitiam publicam per allegata & probata acceptam, ne facile aberret aut diſcedat à veritate & iuſtitia in iudicando: hæc enim eſt ratio illius legis & obligationis: ergo quando ei eſt omnino euidēs iudicium fore iniuſtum ſi ſequatur probata & allegata, non debet nec poteſt ex illis iudicare: nulla enim lex ſeruari debet, quando ex eius obſeruatione ſequeretur id, quod eſt intentioni & fini legis contrarium. 80

Cur ſequē da notitia publica.

Quartò, Si Iudex certò ſciret ſe non habere auctoritatem in reum, non poſſet eum iudicare, etiamſi multi teſtarentur illum habere, & ei mortem minarentur niſi faceret. ſimiliter ſi ſciret factum non mereri pœnam iuxta legem: ergo neque etiam poterit, quando certò ſcit reum eſſe penitus innocentem. Patet conſequentia, quia ad condemnandum aliquem morte, non minùs requiritur veritas criminis in eo, quàm vera poteſtas in Iudice. & vera æquitas in lege, ſecundùm quam debet iudicari.

Quintò, Fieri poteſt vt multorum conſpiratione integrum Monaſterium accuſetur & teſtibus conuincatur de proditione Reipub. de idololatria, de ſodomia, & ſimilibus grauiſſimis criminibus, & Iudex certò ſciat illorum innocentiam: quis non horreat dicere, illum tunc poſſe & teneri viros innocentiſſimos equis decerpere, vel flammis tradere, ob calumnias & minas perditorum? 81

Sextò, Fieri poteſt vt ipſe Iudex accuſatorem & falſos teſtes appoſuerit, & poſteà non poſſit illorum impetitionē impedire; poteritne etiam tunc illum condemnare?

Septimò, Si lex aliqua ſtatueret, vt qui per calumniam oppreſſus eſt, condemnetur, etiamſi Iudex ſciat illum innocentem eſſe, talis lex eſſet iniqua, & æquas aures offenderet: ergo illud ipſum opere exequi eſt iniquum.

Octauò, Denique hæc ſententia probari poteſt ex illo Exodi 23. *Inſontem & iuſtum non occides, quia auerſor impium*. Reſpondent quidam illum, qui conuictus eſt per teſtes, non eſſe inſontem; quia publica opinione habetur ſons & improbus. Sed contrà, Opinio & calumniæ aliorum non poſſunt me facere ſontem aut dignum pœna; alioquin Suſanna fuiſſet dicenda ſons, quam tamen Scriptura, Danielis 13. vocat inocentem.

Ex his ſequitur Primò, Iudicem non poſſe innocentem illum condemare ad mortem, etiamſi officium ſuum deberet amittere: imò etiamſi ipſe alioquin occidendus à populo foret: quia eſt intrinſecè malum. Idem videtur dicendum de pœna mutilationis, vt præter alios (teſte Silueſtro v. Iudex 2. quæſt. 5.) etiam docet Raymundus in ſua Gloſſa dicens; *debere Iudicem potiùs omnia mala tolerare, quàm condemnare talem ad mortem, aut mutilationem, etiam ad præceptum Superioris, vel exponere condemnandum*. quia etiam in hac pœna homo non eſt ſubiectus diſpoſitioni Reipublicæ, ita ut Reſpub. poſſit eam innocenti inferre, niſi ob veram culpam. 82

Cōſectaria.

Sequitur Secundò, Etiam miniſtrum iuſtitiæ non poſſe mandare executioni ſententiam mortis uel multilationnis, quam certò nouit eſſe iniquam: ſicut enim intrinſecè malū eſt, te iubere occidi eum, quem ſcis innocentem; ita malū eſt, te hæc iuſſa exequi. Confirmatur, quia ſubditus, qui certò nouit bellum eſſe iniquum, non poteſt inſcribi, & militare, (quod eſt ſententiam Principis contra hoſtes exequi) etiamſi Princeps iubeat: ergo ſimilter ſi ſciat certò hunc iniquè dānatum, non poteſt ſententiam exequi. Secùs tamen ſi non eſſet moraliter certus de innocentia, vel iniqua damnatione: tunc enim debet credere potiùs Superiori, quàm ſibi. Caietanus tamen q. 67. art. 2. in fine, & Couarr. lib. 1. variar. cap. 1. num. 10. putant miniſtrum poſſe exequi, ſi aliàs deberet officium ſuum amittere, niſi ſententia ſit notoriè iniqua: & probāt ex c. Paſtoralis, ad quod infrà reſpondebimus. 83

Executor ſententiæ.

Sed difficultas eſt, Vtrùm hæc etiam locum habeant in 84

caufis

quidem omnino ſufficientia ad certum iudicium, tamen magnam habeant probabilitatem, ita vt efficiant rem valdè veriſimilem & credibilem. tunc enim nō erit peccatum mortale, etſi quis iudicet eſſe moraliter certum. nam non eſt tanta diſtantia inter moralem certitudinem & magnam probabilitatem, vt cenſeatur notabilis irrogari iniuria, ſi quod valde probabile eſt, iudicetur eſſe certum; præſertim cùm hæc certitudo non excludat omnem formidinem de oppoſito. exemplum ſit; ſi iuuenem inuenias ſolum cum puella in cubiculo, & inde iudices illos tractare turpia: ſi ex eo, quòd vides quempiam ebrium, iudices eum eſſe in malo ſtatu.

Quale malum.

14 Dixi *de graui malo*; quia ſi quis temerè iudicet de altero in re leuis momenti, vel quam ille parui æſtimet, non erit peccatum mortiferum; ſicut ſuprà c.11.dub.3. de detractione dictum eſt. Idem dicendum de defectibus, qui ſunt inculpabiles; vt ſi iudices alterum eſſe ſpurium, vel filium Iudæi: quia hæc carent omni vituperio apud ſapientes, cū non ſint in hominis poteſtate; vt rectè Pet. Nau. l.2.c.4.nu. 450. Quod limitauerim, niſi fortè idcircò illum contemnas aut infames, aut ab aliquo officio, aliove bono conſequendo iniquè impedias.

DVBITATIO III.

Vtrùm dubitatio & ſuſpicio temeraria ſit peccatum mortiferum.

15 SVNT tres ſententiæ, Prima eſt, Omnem ſuſpicionem temerariam de graui malo proximi, ſi deliberata ſit, eſſe peccatum mortiferum. Ita Bannes q.60.ar.3. Michael Salon. & Pet. Arragon. in hunc articulum. Secunda eſt, Nullū eſſe peccatum mortale. Ita Caiet. hoc loco, & Nau. in Rub. de Iudicijs num.48. & Pet. Nau. l.2.c.4.num.454. Tertia eſt Suſpicionem temerariam plerumque eſſe peccatum veniale: fieri tamen interdum ratione grauitatis materiæ, vt ſit mortiferum; vt ſi ſuſpiceris ex leui indicio virum Religioſum eſſe hæreticum, vel inceſtaſſe matrem. Ita Sot. l.3. q.4.ar.3. & multi recentiores.

Duplex ſuſpicio.

16 Pro reſolutione Notandum eſt Primò, Dupliciter poſſe aliquem malè ſuſpicari de proximo. Primò, Ex errore quodam intellectus, quo apprehendit illa ſigna, tamquam ſufficientia ad ſuſpicandum, paratus ſuam ſuſpicionem deponere, vbi rem meliùs conſiderarit. Secundò, Non tam ex errore intellectus, quàm ex prauo affectu & maleuolentia erga illum de quo ſuſpicatur; qua fit vt etiamſi aduertat ſigna illa non eſſe ſufficientia, velit nihilominùs pergere in ſua ſuſpicione.

Suſpicio dupliciter volūtaria.

17 Notandum Secundò, Suſpicionem poſſe dici dupliciter voluntariam ſeu deliberatam. Primò, Secundùm ſe, vt cùm quis aduertit ſe malè ſuſpicari de proximo, & etiā aliquo modo dubitat an cauſa ſit ſufficiens ad ſic ſuſpicandum, tamen neglecto eius examine non excludit ſuſpicionem, paratus excludere ſi aduerteret cauſam non eſſe ſufficiētem. Secundò, Poteſt dici voluntaria, qua parte eſt temeraria; vt cùm quis aduertens cauſam ſuſpicandi non eſſe quidem ſufficientem, tamen ex malitia vult ſic de proximo ſentire, his poſitis.

Si ex errore humano ſuſpiceris.

18 Dico Primò, Si priore modo ſuſpicetur malum de proximo, non erit peccatum mortiferum, ſed tantùm veniale. Probatur Primò, ex D. Aug. tract. 90. in Ioannem, vbi dicit, *Quòd de occultis hominum aliquando, imò aſſiduè non vera ſentimus, id pertinere ad tentationem humanam, ſine qua duci iſta non poteſt vita, ac proinde eſſe ignoſcendum nobis, modò de rebus ipſis rectè ſentiamus, & amemus quod amandum eſt, & deteſtemur quod deteſtandum eſt.* & infrà; *Quamquam & in his rerum tenebris humanarum, id eſt, cogitationum alienarum, etſi ſuſpiciones vitare non poſſumus, quia homines ſumus: iudicia tamen, id eſt, definitiuas, firmasq́; ſententias continere debemus, neque ante tempus iudicare, donec veniat Dominus vt illuminet abſcondita tenebrarum,* &c.

Dices, D. Aug. videtur loqui de ſuſpicionibus non planè deliberatis; has enim vitare non poſſumus, & ad humanam tentationem pertinent; deliberatæ enim facilè vitari poſſunt, nec pertinent ad tentationem humanam, quia conſenſum includunt.

Reſp. D. Aug. non loqui quidem de ſuſpicionibus, quæ planè voluntariæ ſint ſecundum rationem temeritatis, ſeu 19
in quibus temeritas ſit planè voluntaria; (hæ enim ex malitia procedunt) ſed tamen loquitur etiam de ijs, quæ planè voluntariæ ſint ſecundùm ſubſtantiam, (in quibus aduertit quis ſe malè ſuſpicari) & non planè ſecundùm rationem temeritatis: duo enim ſunt conſideranda in tali ſuſpicione, nempe ipſa ſubſtantia ſuſpicionis; vt quòd ſit opinio talis de malo proximi, & hæc eſt planè voluntaria. Secundò, Quòd ſit temeraria; (id eſt, quòd concipiatur ex ſignis non idoneis) & hoc non eſt planè voluntarium, niſi quis aduertit ſigna non eſſe ſufficientia. Quòd autem D. Aug. etiam de talibus loquatur, patet ex illis verbis, *Quando ergo non erratur in rebus, vt recta ſit improbatio vitiorum, virtutumq́; probatio, profectò ſi erratur in hominibus, venialis eſt humana tētatio.* vbi loquitur in genere de omni ſuſpicione, quæ ex errore prouenit. Itē ex hac ſuſpicione dicit ſæpè multa pio zelo fieri ab hominibus, quæ non fierent ſi veritas cognoſceretur: atqui ſuſpicio, ex qua multa fiunt, eſt voluntaria. dicit autem illas pertinere ad *humanam tentationem*, quia ex errore humano & fragilitate iudicij proueniunt, ita vt non poſſint omnino vitari: quis enim eſt qui non aliquando ſuſpicetur malum, aduertens ſe ita ſuſpicari; & dubitans an habeat iuſtam cauſam ſuſpicandi, nihilominùs pergat in ſua ſuſpicione, abſque examine cauſarum?

Quomodo pertinent ad tentationem humanam.

Secundò, Ex D. Thoma, vbi ait; *primum gradum ſuſpicionis eſſe, cum homo ex leuibus indicijs de bonitate alicuius* 20
incipit dubitare: & hoc eſſe veniale & leue peccatum; idq; probat ex D. Aug. vnde patet D. Thomam eodem modo eſſe intelligendum.

Non fit notabilis iniuria.

Tertiò, Probatur ratione, quia tali modo ſuſpicandi non cenſetur fieri notabilis iniuria proximo: tum quia non ex malitia, ſed ex imbecillitate iudicij & humano errore ſic ſuſpicatur, paratus corrigere, vbi meliùs aduerterit; vnde talis ſuſpicio non eſt perfectè voluntaria, qua parte eſt temeraria: tum quia ſigna, ex quibus ſuſpicatur, non carent omni veriſimilitudine & proportione ad talem ſuſpicionem. quando enim ſuſpicio non eſt ex maleuolentia, ſed ex humano errore, indicia non carent omni ratione. longè enim pauciora indicia requiruntur ad ſuſpicandum, quàm ad iudicandum pro certo. tum denique quia ipſa ſuſpicio eſt iudicium imbecillum & vacillans, cui coniuncta eſt notabilis formido de oppoſito. qui enim ſuſpicatur, ſimul putat actu tacito vel expreſſo ſe poſſe facilè falli. qua in re multò minus iniuriæ infertur proximo, quàm per iudicium, quo quis iudicat rem vel omnino certam, vel ferè certam, ita ut vix falli poſſit.

Si ex prauo affectu.

Dico Secundò, ſi ſecundo modo, nempe ex prauo affectu 21
& aduertens ſigna non eſſe ſufficientia, ſuſpicetur quis de proximo graue malum, (id eſt, quòd illi ſit magnæ infamiæ) peccat mortiferè. Probatur Primò, Quia talis ſuſpicio non procedit ex errore humano aut fragilitate aliqua, ſed ex malitia, qua quis vult ita ſuſpicari, ut eum contemnat, & pro vili habeat, aut ne cogatur illum in corde ſuo ſibi præponere; qua in re grauis eſt iniuria: nam præterquā quòd ſuſpicio talis proficiſcitur ex prauo affectu erga illū, etiam eſt pertinax. etſi enim ſuſpicator ille, aduertat ſe iuſtam cauſam non habere; tamen vult in ſua praua opinione perſiſtere. Sic hæretici & politici ſolent malè ſuſpicari de viris probis & Religioſis, eos eſſe impuros, auaros, quæſtus & honoris cauſa omnia facere, & ſimilia; partim quia ipſi tales ſunt, & ne cogantur eos ſibi præponere, talia de ipſis pro ſua libidine ſibi confingunt: partim ut eos cōtemptui habeant. hinc libentiſſimè legunt & audiunt quæ ad illorum infamiam pertinent; quæ verò ad laudem, vel excuſationem & defenſionem, audire nolunt.

Probatur Secundò, Quia ſi illi merentur iudicium & condemnationem, qui neglectis ſuis vitijs grauioribus, minora fratrum ſuorum vitia acriter inſectantur & condemnant, ut ipſi ſanctiores videantur; (contra quos expreſsè Matt.7. & Luc.6. agit Dominus) quantò magis merentur, qui ex odio & malignitate imaginantur, quæ non ſunt? cū enim non poſſint illos tales efficere, quales vellent eos haberi, imaginantur illos tales eſſe, ut poſſint eos pro talibus, affectu & interna æſtimatione ducere. Nec refert, quòd 22
fortaſſe non firmiter iudicent, putentque ſe poſſe falli, quia non minor iniuria eſt, pertinaciter ſuſpicari ma-

lum

Digitized by Google

lum grauius, quàm iudicare minus. deinde, etſi non firmiter iudicent ex parte obiecti, dum putant fieri poſſe vt res aliter habeat: tamen ex parte ſubiecti, iudicium eſt firmum, quia pertinaciter in eo volunt perſiſtere; qua in re non minor eſt iniuria, quàm ſi abſque tali pertinacia iudicarent.

23 Petes, Vtrùm ſuſpicio temeraria ex genere ſuo, ſit dicenda peccatum mortale, an veniale?

Quale peccatum ſit ex genere ſuo.

Reſpondeo, Poſſe dici ex genere mortale: quia ſi ſit plenè voluntaria, & de graui malo proximi, eſt peccatum mortale, ſolumque eſt veniale, vel quia non eſt de graui malo, vel quia aliquo modo procedit ex errore humani intellectus, qui error ſi non eſſet, homo nullo modo vellet ita ſuſpicari. vnde etiam paratus eſt deponere ſuſpicionem, ſi aduertat cauſam non eſſe ſufficientem. poteſt etiam quodam ſenſu dici ex genere ſuo veniale, quia ſecundùm ſe & conditionem naturæ ſuæ habet, vt naſcatur ex errore intellectus, & non ſit planè voluntaria: cuius ſignum eſt, quod ſublato errore euaneſcat, quaſi error illius cauſa extiterit. hinc fit vt per ſe non cenſeatur grauis iniuria, ſed ſolùm vt procedit ex maleuolentia. vnde etiam numquam eſt peccatum mortale, niſi ex hac procedat.

24 Dices, Actus ex genere ſuo venialis, non poteſt fieri mortalis per hoc quòd fiat omnino voluntarie, & cum pleniſſima animaduerſione: atqui ſuſpicio, ex veniali poteſt fieri mortifera, ex eo quòd accedat plena animaduerſio, ipſaque fiat omnino voluntarie; vt dictum eſt; ergo non eſt venialis ex genere.

Actus veniales ex genere.

Reſpondeo, Dupliciter poteſt actus dici venialis ex genere. Primò, Ratione materiæ, quæ toto genere ſuo in moralibus cenſetur leuis. & hic propriè dicitur talis ex genere; nam ex materia, ſeu obiecto ſumitur genus actus. & qui tali modo dicitur ex genere ſuo venialis, non poteſt vmquam fieri mortalis, ratione ſolius animaduerſionis. Tale eſt mendacium officioſum, verbum otioſum, & cæter. Suſpicio autem non dicitur eo modo venialis ex genere.

Secundò, Ratione alicuius naturalis conditionis; vt ſi connotet errorem aliquem inuoluntarium, ex quo procedat. & hic non propriè dicitur venialis ex genere. vnde nõ eſt mirum, ſi accedente pertinacia voluntatis, poſſit fieri mortalis. hæc autem pertinacia accedit, quando homo aduertens fundamento carere ſuam ſuſpicionem, nihilominùs vult in ea perſtare.

25 Dico Tertiò, De dubitatione ita ferè ſentiendum ſicut de ſuſpicione. ſi enim quis etiam aduertens non eſſe iuſtam cauſam, velit tamen pertinaciter dubitare de probitate proximi, erit peccatum mortiferum: ſi autem ſolùm ex errore humano dubitet, erit tantùm peccatum veniale. Prior pars probatur, quia talis dubitatio procedit ex maleuolentia, & contemptu alterius; ac proinde cenſetur grauis iniuria in materia graui. maior enim eſt iniuria dubitare pertinaciter de viro probo an ſit proditor an Iudæus, quàm iudicare eſſe concubinarium. vnde indignitſſimè homines ferunt ita de ſe dubitari. Altera pars ſatis patet ex ſupradictis; dubitare enim minus eſt quàm ſuſpicari. qui enim ſuſpicatur, iam propendet in alteram partem, vel etiam aſſentitur, & determinatè opinatur eſſe improbum, etſi aſſenſu imbecillo & ancipiti; qui autẽ tantùm dubitat, ſuſtinet aſſenſum veluti in æquilibrio, in neutram partem magis inclinando, & vtramque æquè ancipitem iudicando.

De dubitatione.

26 Dices Primò, Non tenemur poſitiuè opinari proximum eſſe probum; poſſumus enim mentem ad alia conuertere, & nolle circa res illas occupari. ergo nulla eſt iniuria in actu dubitandi.

Reſpon. negando conſequentiam, qui enim dubitat non eo præciſè facit iniuriam quòd aſſenſum ſuſtineat ſeu ſuſpendat; ſed ex eo, quòd abſque iuſta cauſa iudicet huius probitatem eſſe ambiguam, & eum non poſſe prudenter iudicari probum, aut pro tali reputari.

Dices Secundò, Si temerè iudicare, ſuſpicari, & dubitare de proximo eſt contra iuſtitiam: ergo obligat ad reſtitutionem: at cui, vel quomodo fiet iſta reſtitutio, cùm nihil ſit ablatum?

Reſpondeo, Si loquamur de reſtitutione propriè, vel compenſatione alicuius damni exteriùs illati; ſic non obligat ad reſtitutionem, niſi proceſſerit in opus externum per ſententiam, detractionem, vel contumeliam; quia nullum damnum externum illatum eſt: & hoc vult D. Thom. in reſpo. ad 3. Si verò loquamur de reſtitutione generatim, ſic verum eſt obligare ad reſtitutionem: nam hæ prauæ opiniones de proximo, ſunt damna quædam famæ proximo illata in mente iudicantis, vbi vel bonam famam poſſidebat, vel ſaltem infamiæ malo non laborabat. itaque ex iuſtitia tenemur has opiniones, tamquam iniuſta quædam damna famæ, depellere.

Nec obſtat, quòd Iuſtitia dicatur verſari circa actus externos; id enim pro maxima parte verum eſt, non vniuerſè: nam actu interno, nempe temerario iudicio, iniuria inferri poteſt, etiamſi nullo modo in actum externũ prodeat. Adde, poſſe dici illam verſari circa actus externos, vt hoc nomen tribuitur omnibus actibus non elicitis à voluntate, ſed ab alijs potentijs.

Ex dictis patet, quando cenſendus ſit quiſpiam iudicio temerario interno peccaſſe mortiferè; quando venialiter tantùm. Primò, Si non fuit graue malum, quod proximo temerè in mente ſua impegit, non eſt peccatum mortale. Secundò, Si fuit graue malum, ſed non perfectè aduertit ſe malè iudicare. Tertiò, Si aduertit quidem ſe malè iudicare, tamen non aduertit ſigna eſſe inſufficientia nec occurrit ei dubium de eo. Quartò, Si ſigna erant ſufficientia ad probabilem opinionem; tunc enim etſi quaſi certò crediderit, nõ erit peccatum, niſi veniale. Quintò, Si tantùm ſuſpicatus eſt, non erit peccatum mortiferum, niſi ſuſpicio fuerit pertinax; vt cùm prouenit ex contemptu vel ex maleuolẽtia, non ex humano errore; ſitque de graui malo. Vt autẽ ſciatur vtrùm fuerit ſuſpicio, an iudicium firmum, præſertim quando formido de oppoſito non eſt expreſſè coniuncta. 28

Varij gradus iudicij temerarij.

Notanda eſt hæc regula, Dum quis ita iudicat, vt rogatus an habeat pro certo, reſponſurus ſit, ſibi certum, aut ferè certum videri; tunc eſt iudicium firmum. ſi verò ita iudicet, vt reſponſurus ſit ſe non eſſe moraliter certum, ſed facile poſſe ea in re falli; tunc ſolùm eſt ſuſpicio. Ita ferè Caietanus, ar. 3. 29

DVBITATIO IIII.

Vtrùm dubia in partem meliorem ſint interpretanda.

D. THOM. ART. 4.

NOTANDVM eſt Primò, Vel eſſe *dubium* de rebus, v. g. litne talis cõtractus licitus, an illicitus; vel de perſonis; nempe de probitate vel improbitate earum; aut quis hoc, vel illud crimen commiſerit. Rurſus, ſi ſit dubium de perſonis, poſſumus nos habere quadrupliciter. Primò, Interpretando in partem peiorem. Secundò, In partem potiorem. Tertiò, Habendo rem in ancipiti, ſeu dubitando. Quartò, Suſpendendo iudicium, ſeu nolendo applicare mentem ad alteram partem iudicãdam. aliud enim eſt dubitare de alicuius probitate, aliud iudicium ſuſpendere tamquam de re ad ſe non pertinente. 30

Quadruplex interpretatio de perſonis.

Notandum Secundò, Dupliciter nos poſſe aliquid in peiorem partem interpretari; ſpeculatiuè, & practice. *Speculatiuè* quidem, vt quando opinamur partem deteriorem eſſe veriorem, non tamen ideò nos aliter erga ipſum hominem gerere debere, cùm res ſit incerta. *Practicè* verò, quando cenſemus illum habendum interno affectu & æſtimatione pro improbo. his poſitis,

Speculatiuè & practicè interpretari.

Dico Primò. Dubia de rebus, non ſunt in meliorem partem interpretanda, ſed ſuis æſtimãda momentis. Ratio eſt, quia in iudicio rerum, tãtùm agitur id vnum vt attingatur veritas; nec timetur, ne cuiquam iniuria inferatur. In iudicio perſonarum, ita quæritur veritas, vt maximè cauẽdum ſit ne proximo iniuria irrogetur, & de poſſeſſione bonæ famæ in re dubia depellatur. 31

Dubia de rebus.

Dico Secundò, Dubia de perſonis, ad bonam vel malam exiſtimationem pertinentia, ſunt in meliorem partẽ interpretãda. Ita D. Th. a. 4. & communiter DD. colligit hoc D. Aug. de ſer. Do. in mon. l. 2. c. 18. ex illis verbis Domini: *Nolite iudicare: Hoc loco,* inquit, *nihil aliud nobis præcipi exiſtimo, niſi vt ea facta, quæ dubiũ eſt, quo animo fiãt, in meliorẽ partẽ interpretemur.* Idẽ docet Ber. ſer. 40. in Cãt. ſub finem 32

Dubia de perſonis.

nem: *Etiamſi* inquit,] *perperam quid factum deprehendas, nec ſic iudices proximum magis autem excuſa. excuſa intentionem, ſi opus non potes, puta ignorantiam, puta ſubreptionem, puta caſum,* &c. Idem docet Seneca l. 1. de ira cap. 24. *Simplicitate opus eſt, & benigna rerum æſtimatione, vt nihil, niſi quod in oculos incurret, manifeſtumq́; erit, credamus.* Confirmatur ex communi illo DD. dicto, *In dubio non eſſe præſumendum delictum;* quod colligitur ex L. Merito. ff. Pro ſocio. de quo vide Couarr. Clem. Si furioſus, p. 2. §. 2. nu. 1.

Sed difficultas eſt, quomodo ſint in potiorem partem interpretanda, vtrùm negatiuè tantùm; id eſt, vt in dubio non putemus proximum improbum, uel auctorem criminis, uel peccaſſe mortiferè; an etiam poſitiuè, id eſt, actu poſitiuo, credendo illum eſſe probum, non peccaſſe, habuiſſe bonam intentionem, aut ex ignorantia feciſſe. Reſpondeo, &

33 *Non tenemur in dubio ſpeculatiuè iudicare eſſe probũ, vel non improbum.*

Dico Tertiò, Certum videtur, in dubio nos non teneri ad iudicandum actu poſitiuo & ſpeculatiuè, proximum re ipſa eſſe innocentem, non peccaſſe mortiferè, habuiſſe bonam intentionem, & ſimilia. Ita Caietanus quæſt. 60. ar. 4. & alij recentiores, nec puto Sotum id negaturum, etſi l. 3. quæſt. 4. art. 4. generatim contra Caietanum doceat, dubia poſitiuè in bonam partem interpretanda. Probatur, quia nemo tenetur ad aſſenſum, aut ad modum aſſentiendi, in quo exponit ſe notabili periculo errandi: talis enim aſſenſus non eſt actus virtutis, neque ad actum virtutis neceſſarius; ſed eſt quiddam errori obnoxium, quod perfecta prudentia deuitat, ex imperfectione noſtri intellectus prouenieus: vnde non fuiſſet in ſtatu innocentiæ, neque fuit in Beatiſſima Virgine. Confirmatur Primò, Quia omnis modus aſſentiendi ſubiectus errori, & omnis error pertinet ad aliquale malum intellectus; quod ſapienti eſt vitandum, quantum commodè fieri poteſt, etiamſi non magni ſit momenti. Confirmatur Secundò, Quia nulla eſt neceſſitas talis iudicij, vt enim erga proximũ me geram ſicut oportet, ſufficit, vt iudicem probabile aut veriſimile, eſſe probum, non peccaſſe, aut vt ſuſpendam iudicium ſpeculatiuum, nolendo in alterutram partem definire qualis ille in re ſit, & hoc totum committendo Deo: cum hac enim ſuſpenſione iudicij ſtare poteſt, vt habeã illum pro viro probo, & pro tali habendum ſentiam.

34 *Nec ſemper practicè, & actu poſitiuo.*

Dico Quartò, Non tenemur etiam ſemper occurrente dubio, actu poſitiuo practicè iudicare probum; (id eſt, hic & nunc habendum & tractandum tamquam probum) ſed poſſumus etiam hoc iudicium ſuſpendere. Probatur, quia non ſemper, quando occurrit aliquod dubium de proximi probitate, tenemur poſitiuè ſtatuere, illum habendum pro viro probo, puro à tali, vel tali crimine; ſed ſufficit illud iudicare, quando ratione affectus & actionis ipſum concernentis fuerit operæ pretium; vt quando cum illo tractandum, vel prauus in illum animi motus vincendus. quod maximè patet, dum de illis agitur, de quibus neutram in partem habemus poſitiuam opinionem, eò quòd res illorũ nobis penitus ſint ignotæ. hos enim in dubio facile eſt Deo permittere, neutram in partem aliquid ſtatuendo. Maior difficultas eſt, dum dubium occurrit de ijs, de quibus habemus bonam opinionem: difficile enim videtur eam nõ minui per hanc iudicij ſuſpenſionem. ſed abſolutè fieri poteſt vt non minuatur; vt quando quis non vult cauſas dubij expendere, tamquam nihil ad ſe pertinentes, & mentem aliò deflectit.

35 Aduerte tamen, valdè eſſe conſentaneum charitati, vt ſemper hoc pacto dubia in bonam partem interpretemur, iudicando illum loco viri probi habendum, eò quòd de contrario non conſtet. nec ideò me expono periculo erroris; quia non iudico illum in re eſſe probum & innocẽtem; (hoc enim Deo permitto, tamquam mihi incertum) ſed eſſe pro tali habendum & æſtimandum; (id eſt, ita affectu interno, & externo modo agendi à nobis tractandum, ac ſi re ipſa probus eſſet) quod iudicium eſt verum. Adde, ſi velimus hic & nunc ſtatuere apud nos, quo loco habendus ſit apud animum noſtrum, etiam tenemur actu poſitiuo dubium in potiorem partem interpretari, iudicando illum loco viri probi habendum.

36 *Tenemur ſemper negatiuè & practicè interpretari.*

Dico Quintò, Tenemur tamen lege Iuſtitiæ dubia interpretari in potiorem partem negatiuè & practicè, ita vt propter dubium non habeamus proximum pro improbo uel auctore criminis: ſic potiſſimum intellige teſtimonia ſuprà allata. (quamuis etiam inſinuent, illum poſitiuè habendum loco probi; præſertim ſi iudicare velimus.) Ratio eſt, quia iuſtitia poſtulat, vt in dubio nemo condemnetur criminis, non ſolùm exteriùs, ſed etiam ne interiùs quidem in animo: quiſque enim Ius habet vt ſibi non irrogetur certa infamia, pro incerto crimine. Confirmatur, quia cenſeri pro improbo eſt notabile malum proximi, & veluti pœna quædam criminis: ergo non poteſt inferri ſine iuſta cauſa, de qua conſtet; ſicut pœna irrogari non poteſt, niſi conſtet de crimine.

37 *Negatiuè & ſpeculatiuè nõ tenemur ex Iuſtitia.*

Dico Sextò, Non tenemur tamen lege Iuſtitiæ, ea negatiuè & ſpeculatiuè interpretari in meliorem partem, ita vt non opinemur ſeu ſuſpicemur ipſum in re eſſe improbum, quando dubium eſt poſitiuum. Probatur, quia quando dubium eſt poſitiuum, tunc vtrimque ſuppetunt argumenta ad probabiliter opinandum vtramuis partem, cum formidine de oppoſito: (hoc enim vocatur dubium poſitiuum) ergo ſi tunc aſſentiaris parti deteriori, opinando eſſe improbum, non ei facis iniuriam; quia cùm argumenta ad talem opinionem ancipitem animo ingenerandam ſufficiant, non habes ius vt ſic de ipſo non ſuſpiceris.

38 *Tenemur aliquo modo ex charitate.*

Aduerte tamen, videri aliquo modo contra charitatem ſic ſuſpicari. Ratio eſt, quia ex charitate tenemur vitare omnem malam opinionem de proximo, etiam ſpeculatiuam, quantum poſſumus, cùm ſit aliquod malum eius: ergo cùm poſſimus talem opinionem vitare, dum res eſt dubia, tenemur. Quòd poſſimus vitare, patet Primò, Quia numquam cogimur ad aliquem aſſenſum, niſi quando res eſt euidens. Secundò, Non magis cogimur aſſentiri huic parti quàm alteri, cùm vtraque ſit dubia. Tertiò, Quia perfectiſſima prudentia poſtulat, vt in dubijs non aſſentiamur abſolutè alteri parti, ne fortè erremus: talis enim aſſentiendi modus eſt fallax. vnde non fuiſſet in ſtatu innocentiæ, nec eſt in Angelis, vt ſuprà diximus. expedit igitur in dubijs ſuſtinere aſſenſum, vel ſolùm iudicare rem eſſe probabilem, veriſque ſimilem.

Dices, Si non eſt contra Iuſtitiam eo caſu ſuſpicari improbum; ergo etiam non eſt contra charitatem; nam in hac materia, ſi eſt peccatum, eſt contra Iuſtitiam.

Reſpondeo negando conſequentiam. Ad confirmationem: Sæpè fit vt in materia Iuſtitiæ peccetur in proximum non violata lege Iuſtitiæ, vt cùm ille nullum Ius ſtrictum habet vt aliquid fiat, aut non fiat: & res alioquin ipſi eſt incommoda. vt ſi infames eum, cuius delictum alibi eſt notorium iuridicè: ſi occidas inuaſorem inculpata defenſione, quando aliter te poteras ſubtrahere, & alijs modis. Idem dicendum in exemplo propoſito, vt mihi quidem ratio allata probare videtur. quamuis putem non eſſe niſi veniale.

39 *Si dubium ſit negatiuum.*

Dixi, *Quando dubium eſt poſitiuum:* quia ſi ſit negatiuum, vbi in neutram partem ſuppetunt rationes, eſt contra iuſtitiam malè opinari. quiſque enim Ius habet, vt non habeatur de ſe mala opinio, niſi indicia aliud ſuadeant.

40 Dices, Si non eſt contra iuſtitiam opinari deteriorẽ partem ſpeculatiuè, dum dubium eſt poſitiuum: ergo etiã non eſt contra iuſtitiam opinari practicè; quia iudicium practicum ſequitur ex ſpeculatiuo.

Iudicium practicum non ſequitur neceſſariò ex ſpeculatiuo.

Reſpondeo negãdo ſequelam; quia iudicium practicum non ſequitur neceſſariò ex ſpeculatiuo, præſertim quando ſpeculatiuum eſt incertum. Iudicium enim practicum in propoſito eſt, quo iudico aliquem habendum pro improbo; quod longè aliud eſt, quàm putare in re eſſe improbum. habere enim aliquem pro improbo, eſt æſtimatione, affectu, & contemptu interno ſe gerere erga alterum ac ſi improbus eſſet. vnde fieri poteſt vt ſpeculatiuè opiner Petrum eſſe improbum, vel furem; & practicè iudicem eſſe probum: quia etſi veriſimile mihi ſit, & opiner ipſum in re & coram Deo eſſe improbum, tamen quia mihi id certum non eſt, nolo hac opinione meum affectum, & æſtimationem internam erga illum regere; ſed ea ſepoſita quaſi non eſſet vera, iudico illum habendum loco & gradu viri probi.

41 His addo, non videri contra iuſtitiam, ſi quis propter dubium non tanti æſtimet hominem, quanti anteà; quia

non

Minor æſtimatio ex dubio.

non tanti debet æſtimari, cuius incerta, ſeu dubia eſt uirtus, quam cuius certa. non tamen ideò potes æſtimare improbum. charitas tamen ſuadet, ut propter dubium nihil de æſtimatione & interna reuerentia detrahamus.

42 *Suſpicio ad cautelam.* Dico Septimò, Quando agitur de uitando aliquo damno, uel de adhibendo remedio; dubia ſunt in deteriorem partem accipienda, non quidem iudicando proximum eſſe furem uel improbum, uel habendum pro tali; ſed iudicando ita exterius cauendum, & ſibi illique conſulendum, ac ſi dubia eſſet eius probitas. Ita Diuus Thomas hoc loco ad 3. & alij Doctores, qui dicunt tunc dubia in deterius interpretanda, non definitiuè iudicando, ſed per quamdam ſuppoſitionem concipiendo malum de proximo. Hoc modo, dum accipimus ignotum in ædes, ita cauemus rebus noſtris, ac ſi dubia eſſet eius probitas; nullo tamen modo habentes illum pro improbo.

43 *Superiores* Sic Superiores ob iudicia quædam dubia, interdum obiurgant ſuos ſubditos, pœnitentias imponunt, aliaque remedia illis corrigendis adhibent, tamquam ſi ipſos malos putent; quamuis eos pro malis nõ habeant, & eorum facta uel intentionem apud animum ſuum excuſent. nam Superiores quoque hanc regulam de dubijs in meliorem partem interpretandis, quoad internam affectionem & æſtimationem ſeruare debent: quamuis in ordine ad emendationem, uel cautelam mali, exteriùs ita ſe gerere poſſint erga ſubditos, ac ſi mali aliquid perpetraſſent, & meritò; non enim ſolùm ab omni malo; ſed etiam ab omni mali ſpecie abſtinendum. Hic tamen cauere debent, ne uel modum excedant, uel illos alijs ſuſpectos reddant, uel de illorum uirtute diffidere uideantur. Simili ferè modo dubia ſunt in potiorem partem interpretãda, quando non agitur de uitando incommodo, ſed ſolùm

44 *Dubia interpretanda in potiorem partẽ, per quamdam ſuppoſitionem.* de interna æſtimatione & reuerentia erga proximum. tunc enim etſi definitiuè non iudicemus ipſum in re bonum eſſe; tamen ad iudicandum per quamdam ſuppoſitionem, ſupponendo eſſe probum, & iudicando ita illum æſtimandum & cum illo agendum interiùs & exteriùs, ac ſi re uera probus ſit.

DVBITATIO V.

Vtrum liceat aliquando iudicare non ſecundum leges ſcriptas.

D. THOM. ART. 5.

45 RESPONDEO, & dico Primò, Si leges illæ ſcriptæ contineant Ius naturale; ſemper ſecundùm eas iudicandum eſt. ratio eſt, quia numquam licitum eſt à iure naturali recedere, cùm contrarium huius iuris ſemper ſit iniquum.

46 Dico Secundò, Si leges ſcriptæ contineant Ius poſitiuũ, ordinariè ſecundùm eas iudicandum, præſertim Iudici inferiori. Ita D. Th. & alij.

Dixi, *præſertim inferiori*, quia ſupremus Princeps poteſt interdum diſpenſare in lege poſitiua, legiſq; rigorem, uel pœnam relaxare, uel mitigare, quando ita putat expedire Reipu. hoc autem non poteſt inferior, niſi ex tacita uel expreſſa Superioris conceſſione.

47 *Quãdo inferior contra verba legis facere poſſit. ἐπιεικεία.* Dixi *ordinariè*: quia interdum poteſt Iudex inferior recedere à lege ſcripta, iudicando contra uerba legis. Primò, Quando conſtat mentem legiſlatoris eſſe aliam, nec uoluiſſe hunc caſum uerbis legis eſſe comprehenſum; tunc enim utendum ἐπιεικεία: magis enim tenetur ſequi mentem legiſlatoris, quæ legis eſt anima, quàm corticem uerborum. alioquin ſummum Ius, ſumma iniuria. Neque in hoc caſu tenetur legiſlatorem uel Superiorem conſulere, ut quidam uolunt; quia non opus eſt inquirere de mente, quando de ea conſtat. Confirmatur ex L. Nulla ratio. ff. de legibus, & L. Non dubium. Codice de legibus.

Secundò, Quando non quidem conſtat, ſed probabilius eſt aliam legiſlatoris eſſe mentem, & res non patitur moram ut Superior conſulatur. tunc quoque eſſet contra rectam rationem uerba ſequi: nam ſemper intentio legiſlatoris præferenda eſt uerbis legis. Quòd ſi Superior facilè conſuli poſſit, conſulendus eſt: quia lex infringi non debet, ne quidem quoad uerba, niſi conſtet aliam eſſe mentem legiſlatoris, ſi tamen de ea conſtare poteſt: quòd ſi de ea conſtare non poteſt, tunc ſequendum id, quod probabilius uidetur.

Tertiò, Si utrimque æquale ſit dubium & Princeps conſuli nequeat, tenetur inferior Iudex ſecundùm uerba legis iudicare. ita communiter DD. ratio eſt, quia lex eſt ueluti in poſſeſſione ſuæ auctoritatis: unde in pari dubio non poteſt Iudex, cùm ex officio ſit cuſtos legis, eam ſua auctoritate priuare.

DVBITATIO VI.

Quinam peccent vſurpatione Iudicij.

D. THOM. q. 60. a. 6.

NOTANDVM eſt, tria requiri ad iuſtum iudicium; ut colligitur ex D. Th. q. 60. ar. 2. 48

Primò, Certitudinem in cognitione cauſæ: & defectu huius, iudicium dicitur *temerarium*, de quo dub. 2.

Secundò, Iuſtitiam in ipſo actu iudicij, id eſt, vt ſeruetur æqualitas in iure ſuo cuique reddendo. ad hoc requiritur, tum ut iudicetur ſecũdùm leges, (de quo dub. 5.) tum ut ſeruetur ordo iuris, (id eſt, ordinata ratio procedendi à iure Iudicibus præſcripta) de quo inf. huius defectu, iudicium dicitur *peruerſum* & iniquum.

Tertiò, auctoritatem in iudicante: qui enim auctoritate caret, ſiue in perſonas iudicandas, ſiue in cauſam, (vt ſi ſit exempta) iniuriam facit, tum partibus, cauſæ illarum ſe ingerendo, tum legitimo Iudici, cuius poteſtatem & officium ſibi aſſumit. huius defectu iudicium dicitur *vſurpatum*, uel præſumptum. His poſitis,

Reſpondeo & dico Primò, Omnes eos peccare uſurpatione iudicij, qui iudicant eum, qui uel abſolutè non eſt ipſis ſubditus, uel non in ijs cauſis, in quibus eum iudicant; ac proinde ſentẽtia illorum eſt irrita. Ratio eſt; quia in his iudicijs deeſt poteſtas in eum, qui iudicatur, quæ ante omnia requiritur; quia Iudex debet habere auctoritatem & obligandi conſcientiã, (ſententia enim eſt ueluti lex quædam particularis impoſita alteri, quã ille tenetur ſubire) & cogendi ad executionẽ eius, ad quod obligauit; alioquin ſententia eſſet inefficax. 49 *Vſurpatione Iudicij peccant.*

Vbi Notandum eſt, Quinque modis poſſe quempiam eſſe alteri ſubiectum, ita ut ab eo iudicari queat. Primò, Ratione poteſtatis ordinariæ: ſic fideles Põtifici, & Epiſcopis ſuis; & ciues ſuos Regi ſunt ſubiecti. Secundò, Ratione poteſtatis delegatæ. ſic Legato Apoſtolico ſubſunt Prouinciæ ad quas ipſius delegatio pertinet, & ciues Proregi uel Gubernatori. Sic Daniel iudicauit ſenes poteſtate ſibi à Deo delegata, c. 13. & iuxta probabiliorem ſententiam, Moyſes Ægyptium, Exo. 2. ut teſtatur D. Auguſt. l. quæſtionum in Exo. q. 2. & apertè colligi uidetur Act. 7. ubi Stephanus ait, *Fecit vltionem ei, qui iniuriam ſuſtinebat, percuſſo Aegyptio. exiſtimabat autem intelligere fratres, quoniam Deus per manum ipſius daret ſalutem illis.* Tertiò, Ex conſenſu partium, ut quando partes ex compromiſſo ſe alicui ſubijciunt, ſiue ut Iudici, (ut ſi ille aliàs auctoritatem iudicandi habebat, etſi non in illos) ſiue ut arbitro. de quo uide Silu. v. Arbiter. Quartò, Ratione delicti in alieno loco perpetrati: nam ratione delicti ſortitur quis forum c. Poſtulaſti. 13. & c. fi. de foro compet. vbi Gloſſa v. Ratione delicti. Simili modo ſortitur quis forum ratione contractus, domicilij, & rei, de qua contra poſſeſſorem cauſa mouetur, ut eodem c. dicitur. Quintò, Ratione iniuriæ, ſubdito alterius Principis illatæ. ſi enim Superior eius, qui iniuriam fecit, interpellatus, nolit illam uindicare, poterit id facere Princeps eius, qui iniuriam accepit. 50 *Quinque modi ſubiectionis.* *Danielis Iudicium.* *Moyſis in Aegyptiũ.*

Quicumque igitur iudicat aliquem, qui aliquo horum quinque modorum non eſt ei ſubiectus, peccat uſurpatione iudicij: quia uſurpat ſibi auctoritatem iudiciariam in eum, in quem non habet. Sic Pilatus iudicando Chriſtum peccauit uſurpatione iudicij; (etſi contrà ſentiat Caiet. q. 67. a. 1. & Sotus l. 5. q. 4. ar. 1.) quia Chriſtus non erat ei aut Cæſari re uera ſubditus, cùm eſſet Filius Dei & omnium Dominus; (quam ob cauſam neque tributum debebat Cæſari, ut colligitur Mat. 17. ex illis uerbis, *Ergo filij liberi ſunt*) idque facilè poterat Pilato conſtare. Neque ſubiecit ſe Pilato dando auctoritatem; ſed 51 *Iudiciũ Pilati vſurpatum.*

Digitized by Google

Iudiciũ ſæcularium in Clericos. ſolùm permiſit ſe iudicari. Similimodo peccant Iudices ſæculares iudicãtes Clericos; quia ſunt exempti ab eorum iuriſdictione, tam in ciuilibus quàm in criminalibus; *vt* patet tota diſtinct. 96. & 11. quæſt. 1. per totam. & in Decretalibus de immunitate Eccleſiarum, & in Concil. Trident. ſeſſio. 25. cap. 20. de reform. vbi renouantur omnes Canones, qui hac de re agunt. Idem patet Iure ciuili, Authentica, Vt Clerici proprios Iudices conueniant, collatione 6.

52 *Non poſſunt renũtiare exemptioni.* Adde nec poſſe Clericos huic exemptioni renuntiare, ut à Iudice ſæculari ualidè poſſint iudicari, etiam in ciuilibus; ut patet cap. 41. Inolita. 11. quæſt. 1. & cap. Placuit. 42. ibidem, & cap. Si diligenti. 12. extra, de foro competenti: vbi etiam redditur hæc ratio, *quia non eſt beneficium hoc perſonale, cui renuntiari valeat, ſed potiùs toti Collegio eccleſiaſtico publicè indultum, cui priuatorum pactio derogare non poteſt.* Poſſunt tamen in ciuilibus ſe ſubijcere Iudici ſæculari ut arbitro; qui tamen nolentem ſtare ſententia, non poteſt per ſe cogere.

Reconuentio. Item poteſt Clericus ut actor, laicum pertrahere ad Iudicem ſæcularem, non autem ut reus pertrahi. in caſu tamen reconuentionis poteſt à Iudice ſæculari iudicari: ut ſi dum laicum pertrahit ad Iudicem, laicus uiciſſim illum in cauſa ciuili reconueniat; ut expreſsè docet Gloſſa communiter recepta in cap. 2. de mutuis petitionibus. & colligitur tum ex illo capit. tum ex 3. quæſtio. 8. cap. 1.

Confugiẽs ad Eccleſiam. Simili modo cenſetur uſurpatio Iudicij, & irrita eſt ſententia, ſi eum, qui ad Eccleſiam tamquam ad aſylum confugit, ui uel fraude extrahat, & ad mortem uel mutilationem condemnet: quia talis exemptus eſt à iudicis poteſtate; ſaltem quoad hanc pœnam irrogandam, & Iudex tenetur eum Eccleſiæ reſtituere. vt colligitur ex c. Inter alia, de immunit. Eccle. & ex multis Canon. 17. quæſt. 4. de quo uide Clarum pract. crimin. q. 30. & Salonium quæſt. 60. art. 4. controuerſia 2.

Sententia lata in Eccleſia. Dici etiam poteſt uſurpatio Iudicij ſi Iudex Iudicium exerceat uel ſententiam ferat in Eccleſia: nam eo loco id faciendi poteſtatem non habet, cùm quidquid ibi actũ fuerit, ſit irritum; ut ſtatuitur c. Decet. §. Ordinarij, de immunit. Eccl. in 6. ubi dicitur: *Proceſſus Iudicum ſæcularium, ac ſpecialiter prolata ſententia in eiſdem locis,* (Eccleſijs) *omni careant robore firmitatis.*

Exemptorũ cauſæ. Denique uſurpatione iudicij peccant Ordinarij, dum exemptorum cauſas diſcutere præſumunt, in quibus Concil. Trid. eos non ſubiecit.

53 *Eſt peccatum mortale.* Dico Secundò, Hoc peccatum uſurpationis iudicij ex genere ſuo eſt mortiferum. Ratio eſt, quia fit iniuria, tum partibus, in quas ille poteſtatem non habet: tum etiam Superiori, cuius auctoritatem ſibi aſſumit. cenſetur autem hæc iniuria grauis, ut ex communi hominum ſenſu cõſtat: nam auctoritas publica uiolatur.

DVBITATIO VII.

Vtrùm Iudex excommunicatus peccet vſurpatione iudicij, ſi iudicia exerceat.

54 *Sententia occultè excommunicati valida.* RESPONDEO, & dico Primò, Si excommunicatio eſt occulta, non peccat uſurpatione iudicij, & ſententia, ceteraque eius acta publica ſunt ualida. Ita Gloſſa in c. Ad probandum. §. Innodatus, de ſenten. & re iudic. & eſt communis ſententia DD. Richardi in 4. d. 18. principali 7. q. 1. Palud. eadem diſt. q. 4. & diſt. 17. q. 6. ar. 2. Silu. Excommun. 3. num. 3. & num. 5. ubi dicit hanc eſſe communem opinionem: licet ipſe contrariam v. Excommunicatio 2. nume. 1. putet ueriorem. Couarru. in cap. Alma 1. p. §. 7. nume. 9. Soti d. 22. q. 2. ar. 1. & 4. Probatur Primò, Quia nõ eſt priuatus, nec ſuſpenſus ab officio: ſoli enim publicè excommunicati ſuſpenduntur per Canones, ut colligunt DD. d. c. Ad probandum, ex illis uerbis, *Si pro eo, quod vnus ex delegatis Iudicibus excommunicationis vinculo eſſet publicè innodatus,* ubi à contrario ſenſu inſinuatur, ſecùs eſſe ſi occultè. Secundò, Quia cùm eius excommunicatio ignoretur, ſequerentur grauiſſima incommoda, tum in Eccleſia, tum in Repub. quæ nullo modo poſſent uitari: innumeræ enim ſententiæ, præſentationes, electiones & collationes beneficiorum & officiorum deberent reſcindi, cum magno dãno, & perturbatione innocentum.

55 Tertiò, Quando excommunicatio Iudicis eſt occulta, ipſe non eſt publicè uitãdus, ſed ſolùm occultè, ut colligitur c. Cùm non ab homine, de ſenten. excommun. imò fieret ei iniuria. ſi quis in publico detrectaret eius communionem. propter infamiam, quæ inde ſequeretur. ergo cùm partes non poſſint ipſius Iudicium propter excommunicationem occultam recuſare, (niſi fortè uelint ſuſcipere onus probandi ipſum eſſe excommunicatum, ad quod non tenẽtur) oportet ut ipſius quoque ſententia ualida ſit. abſurdum enim eſt ut partes teneantur ſeſe ſiſtere tribunali Iudicis, à quo niſi irritam ſententiam referre non poſſunt. denique idem probari poteſt ex L. 3. Barbarius, de off. Prætorum, & 3. quæſt. 7. cap. Infamis. vide infrà num. 66.

Quæ diximus intellige non ſolùm in ſententijs & actis fori externi, ſed etiam interni & ſacramentalis, ut infr. magis patebit: quia DD. generatim loquuntur, & rationes eędem utrobique locum habent.

56 *Excommunicatus publicè.* Dico Secundò, Si excommunicatio Iudicis ſit publica, ſeu notoria, ante quidem Concilium Conſtantienſe, peccabat uſurpatione iudicij, iudicando, & ſententia erat irrita: poſt tamen illud Concilium, uerius eſt non ſic peccare, nec ſententiam, reliquaque eius acta publica eſſe irrita; niſi ſit denuntiatus nominatim, uel notorius percuſſor Clerici.

Prior pars eſt communis DD. & colligitur apertè ex ca. Ad probandum 24. de ſenten. & re iudi. vbi iubetur *caſſari* (id eſt, caſſa & irrita declarari, ut exponit Gloſſa) *ſententia lata à pluribus Iudicibus delegatis, eò quòd ex illis vnus erat vinculo excommunicationis publicè innodatus,* ut ibidem dicitur.

Si vn⁹ ex Iudicibus excommunicatus. Hoc tamen intellige, quando certus numerus Iudicũ ad cauſæ definitionem requiritur. tunc enim vnius excommunicatio ſententiam reddit inualidam: quia Iudex excommunicatus eſt inhabilis; ac proinde numerus Iudicum neceſſariorum non eſt completus. ſecùs ſi certus numerus ad ſententiam nõ requiritur, ſed ſolùm maior pars: tunc enim ſententia erit ualida, ſi maior pars Iudicum habilium conſenſerit. Idem probari poteſt ex c. Audiuimus. 24. q. 1. vbi dicitur, excommunicatum excommunicare nõ poſſe: quod de publicè excommunicato intelligendum eſt, ut ibidem Gloſſa v. Non potuit, annotat: vbi illud, *non potuit*, ſignificat carentiam poteſtatis: ac proinde ſententia talis Iudicis eſt irrita. vide Gloſſam ibidem v. Abſoluendo. Idem confirmari poteſt ex cap. Decernimus. 8. de ſenten. excommun. in 6. iuncta Gloſſa. Ratio eſt, quia tales, etſi nõ ſint priuati officio; (retinent enim illud in habitu) ſunt tamen priuati eius uſu, ſeu ſuſpenſi ab eius executione, ex diſpoſitione Canonum. poteſtas autem ſuſpenſa & à functione ſua impedita, perinde eſt ac ſi non eſſet: unde non plus poſſunt, quàm ſi Iudices non eſſent. dum ergo iudicant, peccant uſurpatione iudicij, aſſumentes ſibi poteſtatem iudicandi, quam non habent. etſi enim habeant poteſtatem in habitu, hæc tamen ita eſt impedita, ut in actum exire nõ ualeat. Vnde actus ille Iudicij non ex hac procedere cẽſetur, ſed ex alia, quàm temerè uſurpant. quare meritò peccatum mortiferum iudicatur.

57 *Acta excõmunicati valida eſſe.* Alteram partem, Scilicet *poſt Concilium Conſtantienſe, acta talis excommunicati eſſe valida quamdiu toleratur ab Eccleſia,* docet Nau. c. 27. num. 7. Sotus in 4. d. 22. q. 2. ar. 1. Henriquez de excommunicatione cap. 7. & paſſim recentiores, eſtque probabilior, etiamſi altera quoque probabilis ſit, & multorum DD. Probatur, quia Concilium Conſtantienſe ſtatuit tantùm uitandos eſſe nominatim excommunicatos & notorios Clericorum percuſſores; & conceſſit ut fideles poſſint cum alijs in omnibus rebus tam diuinis quàm humanis, tam publicis quàm priuatis habere communicationem; ut refert D. Antoninus 3. p. tit. 25. cap. 2. Sotus diſt. 22. quæſt. 1. art. 4. & alij: ergo etiam tacitè uult eorum actus eſſe ualidos. niſi enim id uellet, non deberet concedere in omnibus. quorſum enim concederet ut ab illis poſſimus Ius, & alios actus legitimos exigere; præſentationes, electiones, collationes, & confirmationes petere, ſi tales illorum actus ſunt inualidi? ſanè illuſoria & noxia uideretur talis conceſſio: nam plurimi per eam deciperentur, & cum magno multorum damno omnia hæc deberent reſcindi uel retractari. videtur itaque Eccleſia, dum rigorem antiquorum Canonum circa communionem cum excommunicatis temperauit, tacitè etiam ſuſtuliſſe illam ſuſpenſionem iuriſdictionis, quam olim excommunicatio conti-

Digitized by Google

continebat. quod ſanè erat expediens hoc ſtatu rerum, quo ſæpè Iudices diu in excommunicatione, uel ob hæreſim, uel ob uiolatam libertatem eccleſiaſticam, uel ob alias cauſas, manent.

58 Aduerte tamē, neminem teneri admittere Iudicem excommunicatum, poteſt enim contra illum excipere, quòd ſit excommunicatus; ut patet cap. Exceptionem, in fine, de exceptionibus. quod uerum eſt, etiamſi eius excommunicatio hoc loco non ſit manifeſta; modò tamen alibi ſit publica, ut colligitur ex eodem c. iuncta Gloſſa v. Publicè, uel ipſe poſſit illam probare. Ratio eſt, quia etſi Concilium concedat ut poſſis cum Iudice excommunicato habere communionem, & Ius ab illo petere, non tamen cogit. itaque ſicut olim poterat recuſari, ita & nunc. Si tamen partes in illum conſenſerint, & ſententia debito modo lata fuerit, non poteſt propter excommunicationem reſcindi; quia legitima poteſtate, cui partes ſe ſubmiſerunt, lata eſt: ſicut cùm ſponte ſe alieno Iudici, permittente Iure ſubijciunt, ſententia reſcindi non poteſt.

Nec obſtat, quòd quidam Patres affirment hæreticos & ſchiſmaticos nullam habere poteſtatem, nec poſſe ſoluere & ligare, quia ſunt extra Eccleſiam, & excommunicati: (ita Cyprianus epiſt. 76. ad Magnum, de Nouatiano. Ambr. lib. 1. de pœnit. cap. 2. Nicolaus I. epiſt. ad Michaelem Imper. & alij, ut uidere eſt 24. q. 1.) ad hoc enim reſponderi poteſt, Primò, In his eſſe peculiarem rationem, quia ita ab Eccleſia ſe ſegregant, ut nullam ampliùs cum ea communionem retineant: alij uerò excommunicati retinent fidem, & fidei confeſſionem, & ſolùm ex parte ſunt extra Eccleſiam. Secundò Hæc procedere iure antiquo, quo omnes hæretici publici ita erant excommunicati, ut non ampliùs eſſent tolerati ab Eccleſia.

Petes, An talis peccet mortiferè ex alio capite, ratione uidelicet communicationis, iudicando?

59 *An ſit peccatū mortiferum.*

Quidam recentiores putant eſſe ſolùm peccatum ueniale. Ratio eſt, quia cùm Concilium non ſuſpendat illum ab officio, nec priuet uſu iſtius poteſtatis, ſolum uidetur illum actum prohibere, quatenus eſt communicatio quædam humana; non autem præciſè quatenus eſt actus iuriſdictionis & poteſtatis iudiciariæ. cui ſententiæ fauet Caietanus v. Excommunicato uetita: ubi docet, actus iudiciales excommunicati, ſi abſit iniuſtitia, non eſſe niſi peccata uenialia; quia ſolùm prohibentur ſecundariò. quę ſententia eſt probabilis, eamque ſequitur Bart. à Ledeſma, dub. 9. de excommunicat. Henriquez de excommunicatione, cap. 7. & quidam alij.

Eſſe mortiferum.

Verius tamen uidetur, eſſe peccatum mortiferum, niſi ignorantia uel inconſideratio, aut functionis breuitas excuſet. eſt communior ſententia DD. Ratio eſt, quia Eccleſia prohibet illam, non ſolùm generali ratione communicationis humanæ; ſed etiam ut eſt uſus Iuriſdictionis & poteſtatis, dignitatem quamdam continens. unde cùm illa ſit res grauis & magni momenti, non uideo cur præceptum non obliget ſub peccato mortali.

Nec obſtat, quòd Concilium non ſuſpendat Iudices ab officio; quia id ſit propter bonum aliorum: non tamen idcircò intendit ipſos Iudices in aliquo releuare, ut expreſsè idem Concilium teſtatur. Si tamen partes iuſtitiā exigant, uel ratio poſtulet ut in aliquo caſu ex officio procedat, non peccabit; quia Concilium concedit, ut in commodum aliorum, ſuo munere fungi poſſit.

60 *Denuntiati, & percuſſores Clericorū.*

Tertia pars, ſcilicet *Iudicem nominatim denuntiatum et manifeſtum Clerici percuſſorem peccare vſurpatione Iudicij, contra iuſtitiam, & omnia eius acta eſſe irrita,* eſt communis ſententia DD. & apertè colligitur ex c. Ad probandum. ſup. c. Audiuimus. & c. Miramur. 24. q. 1. hos enim excipit Concilium Conſtantienſe. unde manent ſuſpenſi ab officio, ſicut erant ante Concilium.

Petes, Vtrùm hoc etiam locum habeat in Iudicibus ſæcularibus.

61 *Locum habet etiā in ſæcularib.*

Reſpo. habere: ita enim tenent paſſim DD. & probatur Primò c. Exceptionem. 12. de except. ubi in fine dicitur, *excommunicatus autem publicè, etſi huiuſmodi exceptio non opponitur, nihilominùs eſt officio Iudicis repellendus:* ubi loquitur in genere de cuiuſuis Iudicis officio; ſicut in uerbis prioribus de officio actoris & aduocati.

Secundò, Quia omnes excommunicati ſunt priuati uſu Iuriſdictionis in ſuos ſubditos, ut colligitur c. Nos Sanctorum. 15. q. 6. ubi dicitur, *Nos ſanctorum prædeceſſorū noſtrorum ſtatuta tenētes, eos, qui excommunicatis fidelitate aut ſacramento conſtricti ſunt, Apoſtolica auctoritate à iuramento abſoluimus, & ne ſibi fidelitatem obſeruēt, omnibus modis prohibemus quouſque ipſi ad ſatisfactionem veniāt.* Si ſubditi non tenentur eis obedire; ergo ſuſpenſa eſt eorum iuriſdictio, ac proinde ſententia non obligabit, ſed erit irrita. Idem confirmatur c. fi. Ibid.

Tertiò. c. Decernimus. 8. de ſent. excom. in 6. excluditur excommunicatus à munere actoris, patroni & teſtis: ergo multò magis cenſetur excluſus à functione Iudicis. abſurdum enim eſſet Iudicis excommunicati acta ualere, actoris uerò, aduocati, & teſtis non ualere.

Quartò, Quia non poterat commodè & efficaciter prohiberi communicatio cum tali Iudice, niſi priuando eum uſu Iuriſdictionis, & reddendo irrita eius acta. alioquin ſi acta eius utilia fuiſſent, ſubditi ad ipſum in ſuis cauſis recurriſſent ut antea. Denique quia non poterat alia ratione commodiùs frangi talis hominis contumacia.

Iudex hæreticus vel defenſor, aut fautor hæretici.

Idē peculiariter ſtatuitur de hæreticis, receptatoribus, defenſoribus, & fautoribus eorum; ſi intra annum ſatisfacere contempſerint, c. Excommunicamus. 1. §. Credentes, ex Concilio magno Lateranenſi; ubi & alia quædam expreſsè in eoſdem ſtatuuntur, quæ tamen etiam alijs excommunicatis ſunt communia: ut quod nō poſſint eſſe aduocati, nec tabelliones, quòd ſint repellendi à Sacramentis, & ab eccleſiaſtica ſepultura, & eorum oblationes nō admittendę. Idē ſtatuit Concilium illud, *aduerſus Conſules & Rectores ciuitatum, & alios, qui Eccleſias, & eccleſiaſticos viros tallijs, ſeu collectis & exactionibus alijs, grauare nituntur;* quos primum excommunicat. Deinde ſubijcit: *Quia verò nec ſic quorumdam malitia contra Dei Eccleſiam conquieuit, adijcimus vt conſtitutiones & ſententiæ, quæ à talibus, vel de ipſorum mandato fuerint promulgatæ, inanes & irritæ habeantur, nullo vnquam tempore valituræ.* ubi Gloſſa, *Sententia, vel conſtitutio per excommunicatū prolata, eſt nulla, nec tractu temporis conualeſcit.* & quamuis hic effectus ſit communis excommunicatis, tamen ſpecialiter in his criminibus exprimitur, tum ad maiorem terrorem, tum quia propriè Iudices attingunt.

Iudex grauans Clerum exactionibus.

Aduerte tamen, ſi aliquis ſic excommunicatus conferret ſe in aliam urbem uel Prouinciam, ubi eius cēſura ſit ignota, fieretque Iudex; uel ſi in loco ſuæ Iuriſdictionis non haberetur pro denūtiato uel publico Clerici percuſſore, acta eius fore ualida. Ratio eſt, quia eo loco uerè eſt excommunicatus occultè, & ab Eccleſia cenſetur toleratus, eademq; incommoda ſequerentur, ſi eius acta eſſent irrita, quæ ex actis alterius, qui ubique occultus: unde eodem modo de illo ſentiendum; & iiſdem rationibus probari poteſt. 62

Si alibi ſit vbi ignoratur.

Hic tamen grauiùs peccat, quàm alij occulti uel publici non denuntiati, actus iudiciarios & alios ſimiles obeundo; quia reuera eſt ſuſpenſus; & quātum eſt ex parte ſua, uſurpat ſibi poteſtatem, quam non habet.

Dices, Si eſt ſuſpēſus, quomodo eius acta nō ſunt irrita?

Reſp. Quia Eccleſia ob communem utilitatem uel tacitè hanc ſuſpenſionem ad ſingulos actus in hoc caſu ei relaxat, etſi uelit ipſum ſecundùm ſe manere ſuſpenſum: uel certè nouam ei poteſtatem ad ſingulos actus extraordinariè tribuit, ſupplendo defectum, qui ex parte ipſius erat, ne cum damno aliorum, actus ſit irritus: qui duo modi parùm in re differunt.

DVBITATIO VIII.

Vtrùm Iudex, qui propter crimen ipſo iure eſt priuatus titulo, vel ſolùm habet titulum putatiuum, peccet vſurpatione Iudicij iudicando, ita vt ſententia eius ſit irrita.

PRIOR pars huius dub. pendet ex alia, quæ 1. 2. q. 96. art. 4. dub 6. tractanda eſt, Vtrùm leges humanæ, quæ 63 ſtatuunt priuationem beneficij, uel officij, aut bonorū confiſcationem, eam uim habeant, ut commiſſo crimine, beneficium uel officium ſtatim uacet, & bona ad fiſcū pertineant, ita ut reus ipſe teneatur ea dimittere ante ſententiam.

Digitized by Google

Nõ vacat beneficiũ, aut officiũ.

Ad quam nunc breuiter Reſpondeo, propriè loquendo non vacare., nec teneri dimittere ante ſententiam: etiamſi in lege dicatur, *ipſo facto ſit priuatus*; niſi aperte conſtet illam fuiſſe legiſlatoris mentem: vt ſi addat, *teneri in conſcientia dimittere*, uel *non poſſe abſolui, niſi dimittat*, uel *beneficium eo ipſo vacare, ita vt altori liberè poſſit conferri.* ut in caſu cap. Dudum. 2. de electione; cùm quis accipit ſecundum beneficium incompatibile. colligitur apertè ex D. Thoma 22. q. 62. ar. 3. & Caietan. ibidem. Soto lib. 1. de Iuſtit. q. 6. ar. 6. Adriano quodlib. 6. ar. 1. Couar. de matrimon. p. 2. cap. 6. §. 8. num. 8. & 13 & paſſim recentioribus. Vtrùm antem uacet quando dicitur in lege, *ſit priuatus ipſo facto abſque alia declaratione*, dubium eſt. Couarr. & Dominicus Soto ſuprà, & Henriquez de excommun. cap. 56. multique alij recentiores tenent non uacare; ſed requiri ſententiam declaratoriam criminis. illam autem clauſulam *abſque alia declaratione*, intelligendam de declaratione, qua declaretur pœnam eſſe incurſam, non autem qua declaretur crimen commiſſum. quæ expoſitio etſi nonnihil uideatur uiolenta, tamen uſus ipſe eam confirmat. ita enim ſunt uſu receptæ leges huiuſmodi, ut ante declarationem criminis, poſſeſſores non teneantur reſignare. imò uſus habet, ut niſi executio fiat per ſententiam, ita ut per eam nõ ſolùm declaretur crimen, ſed etiam reus ipſe priuetur beneficio uel officio; non cenſeatur omnino priuatus, ut patet ex Couarruuia ſuprà. vnde & leges illæ, quæ ſtatuunt ut beneficium *ipſo iure vacet*, ut in extrauagan. Ambitioſæ, de rebus Eccleſiæ non alienandis. non uidentur receptæ in illo rigore, ut ſponte teneatur ſe reus ſpoliare.

64 *Quamvim habeant.*

Petes, Quam ergo uim habent huiuſmodi conſtitutiones, quibus aliquis ipſo iure priuatur officio uel beneficio, ſiue propter crimen, ſiue propter adeptionem alterius incompatibilis?

Priuant titulo, non poſſeſſione.

Reſpondeo, Hoc efficere, ut ſtatim amittat titulum ipſum, ita ut non ſit ampliùs dominus beneficij, retinet tamen poſſeſſionem, qua priuari non poteſt, niſi cauſa cognita, ut docet Gloſſa cap. Licet Epiſcopus. 18. de præbendis in 6. Et quamuis illud caput ſolùm loquatur in caſu adeptionis beneficij incompatibilis; tamẽ Gloſſa & Doctores quos ſibi citat, uolunt eſſe eamdem rationem in ceteris, ubi quis ipſo iure priuatur. id enim ad publicam tranquillitatem eſt ualde expediens. *Titulum* uoco ius illud firmum, quod accepit per collationem, quo aliàs non poterat inuitus priuari: quo amiſſo, adhuc retinet poſſeſſionem beneficij, & totius iuriſdictionis, quam antè habebat. & quidem ſi iure permittente illam retineat, ita ut Ius non obliget ipſum ad eam deſerendam, uocatur *poſſeſſio iuris*: ſi uerò Ius reſiſtat illi poſſeſſioni, obſtringens reum ad illam deſerendam, dicitur *poſſeſſio facti*.

Cõfiſcatio priuat dominio.

Simili modo, quando bona ipſo Iure confiſcantur, ut in crimine hæreſis, iuxta cap. Cùm ſecundùm leges. 19. de hæret. in 6. uel propter inceſtas nuptias, iuxta idem caput, & Authen. Inceſtas, C. de inceſtis nuptijs; uel propter ſpecierum illicitarum tranſuectionem, aut rerum uectarum omiſſam profeſſionem; ut dict. cap. & alijs Iuribus habetur: in his, inquam, & ſimilibus caſibus, ſtatim amittitur ipſa rerum, quæ dicuntur confiſcari, uel in commiſſum cadere, proprietas, & illarum proprietas fiſco acquiritur, ut expreſſè dict. capit. habetur, permittitur tamen poſſeſſio & uſus donec ſecuta ſententia declaratoria, hæc quoque auferantur.

Hinc fit, ut exeeutio retrotrahatur uſque ad tempus cõmiſſi criminis. nã ex illo tempore, dominium, ſeu proprietas in fiſcum tranſlata eſt, & conſequenter omnes fructus ex illo tempore percepti ad ipſum ſpectant. Sed de his plura 1. 2. q. 96. ar. 4.

Sententia non ſunt irrita.

Ex his ſequitur, ſententiam, aliaque acta talis Iudicis nõ eſſe irrita, neque iudicium uſurpatum, cùm re vera adhuc iuriſdictionem ſuam retineat, neque ab ea ſit ſuſpenſus, etſi enim ius illud prius, quo illam Iuriſdictionem obtinebat, amiſerit; habet tamen adhuc Ius poſſidendi, & utendi eadem, donec per ſententiam auferatur. Confir. quia cùm crimen ſit occultum, uel certè non conſtet eum per legem eſſe priuatum; ſi acta eſſent irrita, idem Reip. obueniret incommodum, quod ſequeretur ſi acta occultè excommunicati eſſent irrita: quod ex ijs, quæ nunc dicturi ſumus magis conſtabit. Quod ad alteram partem dubitationis attinet, omiſſis opinionibus, quas recenſet Paludanus in 4. d. 17. q. 6. ar. 2.

65 *Habẽtis titulum putatiuũ acta valet.*

Reſpondeo, Si habet titulum coloratum, & communi errore putetur legitimus Superior, eius ſententiæ & alij actus iuriſdictionis ſunt ualidi. Ita paſſim DD. in capit. Nihil. 44 de electio. & in L. Barbarius. ff. de officio Prætoris. Idem fusè docet Paludanus ſuprà, Caietanus v. Abſolutionis impedimenta, Nauarr. in capit. Placuit, de pœnitentia, d. 6. nume. 180. Medina C. de confeſſione, quæſtio. 22. Arragon. quæſt. 60. art. 6. & alij multi recentiores, qui id docent non ſolùm de ſententia & actis fori externi; ſed etiam fori ſacramentalis, de quo tamen longè magis dubitari poterat. Probatur ex lege Barbarius Philippus. ff. de officio Prętorum: ubi expreſſè caſus huius aſſertionis ponitur. cùm enim iſte Barbarius eſſet alibi conditione ſeruus, Romæ, ubi latebat eius conditio, & liber habebatur, promotus eſt ad præturam, cuius tamen ob illud occultum impedimentum erat incapax, nihilominùs approbantur eius acta, quæ geſſit quamdiu latuit; idque ob utilitatem eorum, qui apud ipſum egerant: & ratio additur, quia *populus Romanus*, cuius auctoritate hæc dignitas collata fuerat, *potuiſſet etiam ſeruo hanc poteſtatem decernere.* Idem probatur ex Synodo Romana 3. quæſtio. 7. capit. primo, vbi dicitur, *Si ſeruus, dum putaretur liber, ex delegatione ſententiam daret, quamuis poſteà in ſeruitutem depulſus ſit, ſententia ab eo dicta, rei iudicatæ firmitatem tenet.* Ratio eſt: quia niſi huiuſmodi acta eſſent ualida, magna ſequeretur in Repub. & populo Chriſtiano perturbatio; omnes enim ſententiæ, collationes officiorum & beneficiorum, præſentationes, electiones, & alia huiuſmodi, deberent reſcindi tamquam inualida.

Duæ conditiones cõcurrere debent, Titulus & communis error.

Notandum eſt ex Panormitano in dict. cap. Nihil, Caietano ſuprà, & alijs Doctoribus, duas conditiones debere concurrere, ut Iudicis putatiui acta ualeant. Alteram ex parte ipſius Iudicis, nimirum ut habeat titulum. Alteram ex parte populi, ut communi errore putetur legitimus Superior. utrumque colligitur ex Iuribus citatis. quibus concurrentibus, ius ipſum confert iuriſdictionem extraordinariè ad ſingulos actus, propter bonum commune. Debet autem hunc *titulum* habere à uero Superiore, uel ſaltem ab eo, qui aliàs poterat illum dare, ut inſinuatur dict. L. Barbarius. nam approbantur acta illius; quia populus, à quo habebat officium, potuiſſet ei hanc poteſtatem decernere. & confirmatur; quia ſi non accepit ab eo, qui poterat dare, iam non habet titulus ille colorem, quo uerus uideri poſſit; imò non eſt titulus, cùm hic non niſi à Superiore dari poſſit. omnis enim iuriſdictio à Superiore deſcendit. vnde Caietanus collationem Superioris titulum uocat.

Titulus eſt collatio Superioris.

Hinc fit, ut ſi beneficium habeas ab eo, qui non poterat dare: uel ſi ſolùm ſis electus, aut præſentatus; non autem acceperis inſtitutionem, aut confirmationem, (quæ ſunt collatio poteſtatis) nihil agas, ut qui ſis intruſus; ut Panormitanus, Nau. & alij docent. ſufficit tamen in collatore titulus coloratus communi errori coniunctus, ut eius collatio ſit ualida. ſicut enim alia eius acta ualida ſunt, ita etiam collatio iuriſdictionis.

66 *Accipiens Prælaturã in excommunicatione.*

Ex his ſequitur Primò, Valida eſſe acta Prælati, qui accepit Prælaturam in excommunicatione, irregularitate, uel alio impedimento occulto, ratione cuius collatio ſit irrita; uel interuentu ſimoniæ realis completæ, aut confidentiæ; ſi communi errore facti habeatur pro uero Prælato. Itaque ualida erit ſententia excommunicationis ab eo lata, & abſolutionis, & collatio beneficij, & delegatio iuriſdictionis, &c.

Accipiens delegationem ad vniuerſitatem cauſarum.

Secundò, Idem dicendum non ſolùm de eo, cui collata eſt poteſtas ordinaria, ſed etiam cui delegata; præſertim ſi ad uniuerſitatem aliquarum cauſarum, ut benè oſtendit Paludanus ſuprà, ut ſunt Commiſſarij, Vicarij foranei, Pœnitentiarij, & cæt. quia horum iuriſdictio non minùs ſpectat communem utilitatem, quàm Ordinariorum: imò plures ad ipſos cauſæ deferuntur. Vtrùm uerò idem ſit in Delegato ad cauſam particularem, dubium eſt. Quidam negant; quia non agitur de bono communi. Sed contrarium eſt uerius: quod tenet Paludanus ſuprà, circa primam opinionem, & alij Doctores. Idem docent etiam de ſacerdote delegato ad confeſſiones. Confirmatur, quia dicto capitu. Infamis, apertè agitur de Delegato; &

Delegatio ad cauſam particularem.

quidem

quidem vt videtur, ad cauſam particularem. Et quamuis ſinguli tales non deputentur niſi ad cauſas certas, nec de quorumlibet quæſtionibus cognoſcere poſſint; tamen maximi intereſt publicæ vtilitatis, vt horum acta valeant, cùm ſæpè & varijs caſibus deputentur.

Nec obſtat quod habetur L. fin. C. Si à non competente Iudice iudicatum eſſe dicatur; vbi dicitur, *Et in priuatorum cauſis huiuſmodi forma ſeruetur, ne quemquam litigatorum ſententia, non à ſuo Iudice dicta, conſtringat.* quia intelligitur quando non eſt occultum non eſſe verum Iudicem: quod generaliter in omnibus cauſis, etiam publicis, verum eſt.

Non refert an Superior ſciat impedimentum.

Tertiò, Eadem locum habere, etiamſi Superior conferens officium vel iuriſdictionem, ſciat impedimentum alterius, aut collationem eſſe inualidam: modò ipſe conferat quantum in ſe eſt, ſaltem actu externo, & communi errore populi putetur eſſe validũ: quia ſi ipſius ignorantia nõ impedit iuriſdictionem, multò minùs impediet ſcientia, quæ tollit inuoluntarium. Nec opus eſt vt ipſe poſſit impedimentum auferre, vt rectè Paludanus ſuprà: vt patet cùm Epiſcopus confert illegitimo, vel occulto homicidæ beneficium parochiale. requiritur tamen vt ſupremus Princeps poſſit illud tollere, & perſonam efficere capacem. Vnde ſi ſit impedimentũ Iuris diuini, vel naturalis, nihil fiet. vt ſi ſit femina, vel non ſit Sacerdos, cui poteſtas abſoluendi commiſſa eſt, communis error nihil iuuabit: quia poteſtas humana hunc defectum ſupplere nequit, nec vllo modo talibus hanc poteſtatem concedere.

Si impedimentũ non poſſit auferri ab homine.

Non refert an litigatores ſciant.

Quartò Sequitur, Idem procedere, etiamſi litigatores, vel quorum cauſa agitur, impedimentum ſciant: quia hæc iuriſdictio conceſſa eſt generatim, propter errorem communem: vnde priuata ſciẽtia illam non impedit. Hinc abſolutio data à Parocho quem ſcis occultè ſimoniacum, valet, vt paſſim Doctores fatentur, niſi fortè tu alterius copiam haberes, vel extra neceſſitatem illum induxeris; & ita, illi confitendo pecces mortiferè: quia tunc, etſi non ſit irrita defectu iuriſdictionis, eſt tamen ratione indiſpoſitionis pœnitentis.

67 *Si iuriſdictio occultè ablata.*

Quintò Idem dicendum eſſe quando alicui Iuriſdictio occultè eſt ablata, & ille nihilominùs ſe pro Superiore gerit, & communi errore talis habetur. Poteſt autem hoc quatuor modis contingere. Primò, Si ipſo iure beneficium vacet. Secundò, Si per ſententiam ei ſit abrogatum, vel ſi poteſtas Delegati reuocata. Tertiò. Si Delegans mortuus ſit. Quartò, Si Iuriſdictionem Delegantis contingat ſuſpendi.

Si beneficiũ ipſo iure vacet.

Quod ad primum modum attinet, ita tenet expreſsè Panormitanus in d. cap. Nihil. Nauar. in cap. Placuit. num. 180. Arragon. quæſt. 60. art. 6. Paludanus ſupra, Silueſter v. Confeſſor, 1. quæſt. 19. & paſſim Canoniſtæ. Ratio eſt, quia hic duo illa concurrunt, titulus publici officij, (vt quia ab Epiſcopo inſtitutus) & error facti. Nec refert, quod titulus & poſſeſſio iuris ei ſint adempta; quia id omnino occultum eſt; & non ita ſunt adempta, quin adhuc aliquæ reliquæ maneant. retinet enim poſſeſſionem facti, vt Nauarrus ait.

Reſp. ad cap. Dudum.

Nec obſtat cap. Dudum. 22. de electione, vbi inſinuatur, abſolutiones datas ab eo, qui ſimul plures parochiales Eccleſias retinebat abſque diſpenſatione, fuiſſe irritas, eò quòd obtenta ſecunda, vacet prior, iuxta diſpoſitionem Concilij general. cap. De multa, de præbendis: quia publicè notum erat, illas vacare. Si id occultum ratione cõis ignorantiæ fuiſſet, nõ fuiſſent irritæ; vt ibidẽ notat Panormitanus & alij. Nec refert, quòd id proueniat ex errore iuris: modò ſit probabilis, & cauſet errorem facti.

Si per ſententiã abrogatum, vel expreſſè reuocatum.

De ſecundo modo, etſi multi aliter ſentiant, eſt tamen probabile valere. ita enim tenet Paludanus ſuprà, circa primam opinionem; vbi id affirmat in eo, cuius commiſſio eſt occultè reuocata. & Henriquez lib. 3. de pœnitentia cap. 6. vbi dicit valere abſolutionem, ſi habet titulum coloratum, & non ſcitur de reuocatione. & lib. 2. cap. 4. valere confeſſiones factas virtute Bullæ, vel facultatis, quæ neſcitur eſſe reuocata. Idem tenet noſter Sancius lib. 3 de matrimonio diſput. 20. num. 58. citans pro ea Baldum, Iaſonem, Corneum, Maſcardum, Henriquez & Manuelem, qui primo tomo Summæ cap. 60. nu. 3. dicit valere cõfeſſiones Religioſis ſemel approbatis factas, quamuis occultè facultate audiendi ſint priuati. Ratio eſt, quia duo illa ſupradicta hic etiam concurrunt, titulus & error communis: inſtitutus enim fuit ab habente poteſtatem, & ideò habetur adhuc verus Iudex, cùm ignoretur reuocatio.

Si morte delegãtis.

De Tertiò, Verius etiam eſt valere; quia etſi morte vel priuatione officij delegantis expiret poteſtas delegati, re adhuc integra, vt patet L. More. 5. ff. de Iuriſdict. omniũ Iudicum, & cap. Licet. 30. cap. Gratum. 20 cap Relatum. 19. de officio delegati: tamen quamdiu hoc communiter ignoratur, & ille ſe adhuc gerit pro Delegato; eſt eadem ratio, quæ in ſupradictis. non enim hic magis eſt priuatus, quàm in primo & ſecundo caſu: & tamen ibi valent acta, ob communem errorem: ergo & hic valebunt. Ita tenet Thomas Sancius, & multos pro ea citat Doctores. Et confirmatur, quia poteſtas Vicarij generalis magis dependet à iuriſdictione Epiſcopi, quàm poteſtas Delegati à Delegante: nam à Vicario ad Epiſcopum non eſt appellatio, eò quòd ſit vnum eorum tribunal, vna Iuriſdictio, & veluti vna perſona, vt apertè colligitur ex cap. 2. de conſuetud. in ſexto. Vbi per Officialem Epiſcopi intelligitur Officialis generalis, vt Gloſſa cõiter recepta exponit, quẽ vocamus Vicarium generalem. At à Delegato ad Delegantem eſt appellatio, vt ibid. Glo. affirmat: quia diuerſum tribunal habent, & diuerſi Iudices habentur. Hinc mortuo Epiſcopo expirat poteſtas Vicarij, etiam cauſa integra, vt docent Ioannes Andreas, Dominicus, & Hoſtien. in c. 1. de officio Vicarij in ſexto. & tamen valent acta Vicarij, & litteræ dimiſſoriæ ab eo datæ, ſi communiter mors Epiſcopi ignoretur, vt docet Henriquez lib. 3. de pœni. cap. 12. neq; deſinunt illæ litteræ valere, etiamſi poſteà, re integra, ſciatur mortem fuiſſe priorem, vt idem docet de Ordine c. 22. & conſentit Sancius ſuprà.

Si delegãs ſuſpendatur.

De quarto non eſt difficultas. ſi enim ſuſpenſio primaria, quæ eſt in ipſo Delegante, nõ inualidat actum ipſius, dum communiter ignoratur, multò minùs inualidabit acta Delegati, qui ſolùm ſecundario ſuſpenſus eſt. quod intellige vt ante, ſi res vulgò ignoratur.

Sextò Sequitur, Supradicta locum habere, non ſolùm in foro contentioſo, ſed etiam in ſacramentali, vt docet Paludanus circa quartam opinionem, Nauarrus ſuprà, & alij paſſim. quia eadem ratio boni communis id poſtulat: & Eccleſia defectum iuriſdictionis non minùs hîc, quàm in foro externo ſupplere poteſt, & vult, concurrente titulo, colorato, & communi errore. Nec obſtat, quod expreſſum ius hac de re non habeatur; quia quod iura diſpoſuerunt in vno caſu, id etiam intelligendum in alijs, ubi eſt par, uel maior ratio; ut eſt in propoſito. quod confirmatur, quia ſuppoſita poteſtate Ordinis; in reliquis, utriuſque fori eſt paritas: nec plus requirit hoc forum quàm illud: ſufficit enim vtrique eadem iuriſdictio. unde ſuppoſita ordinis poteſtate, quicumque poteſt ſoluere & ligare in foro externo, poteſt etiam in interno, ut rectè Paludanus dixit.

Septimò, Supradicta procedere etiam in ijs, quæ geruntur ex officio publico, quamuis non ſint actus iuriſdictionis; ut in Inſtrumento tabellionis: in electione & præſentatione ad beneficia & officia: in actu Parochi, aſſiſtentis contractui matrimonij hic enim actus non eſt iuriſdictionis, ſed exhibitionis præſentiæ ſui, tamquam teſtis iure requiſiti.

68 *Probabilis opinio DD.*

Adde, non ſolùm errorem communem, ſed etiam probabilem DD. opinionem efficere ut Eccleſia det Iuriſdictionem; etiamſi fortè opinio illa ſit falſa. ut docet Henriquez lib 2. de pœnit. c. 14. num 3 & 4. & optimè Sancius ſuprà num. 65. ut ſi probabile ſit talem poſſe abſoluere à reſeruatis, uel cenſuris, aſſiſtere matrimonio, excommunicare, eligere confeſſorem, priuilegium non eſſe reuocatum, & ſimilia: & ille ex hac opinione operetur, ualidum erit, Eccleſia ſupplente defectũ, ſi fortè ſubſit. cùm enim licitũ ſit operari ex opinione probabili; ſi omnia illa eſſent irrita, grauiſſima incommoda ſequerentur. Imò ut ait Panorm. in cap. Nihil. 44. de electione, quem refert & ſequitur Roſella v. Confeſſor, 3. in fine, & Silueſter v. Confeſſor, 1. quæſt. 19. Sancius num. 56. & ſæpè indicat Henricus, ualent acta, etiamſi populus dubitet, an Superior ſit officio priuatus. Et ratio eſt, quia cùm antè fuerit habitus Superior, non debent propter dubium ſuperueniens eum reijcere, cùm in officio perſeueret. in dubio enim, nemo eſt ſuo Iure ſpoliandus; quia melior eſt conditio poſſidentis.

Ex his patet, Etſi illi, qui ſolùm habent titulum coloratum,

Digitized by Google

eius diſcipuli, & plerique Theologi, & Couarruuias lib. 1. variar. cap. 1. num. 6. & alij multi, quos ipſe citat. Fundamentum præcipuum eſt, quia Iudex non iudicat vt perſona priuata, ſed vt publica; ergo non debet ſequi priuatam, ſed publicam ſcientiam.

Dico Primò, Hæc ſententia eſt probabilis, quia plurimos auctores, eoſque doctiſſimos habet, quorum auctoritas ſententiam probabilem & ſecuram reddit.

78 Dico Secundò, Contraria nihilominùs videtur verior, nempe Iudicem nullo modo poſſe talem innocentē ad mortem condemnare; ſed potiùs debere officium dimittere, etiamſi hoc modo nihil eſſet reo profuturus. Tenet hoc Nicolaus Liranus in cap. 23. Exodi, explicans illud; *Innocentem & iuſtum*. Adrianus quodlib. 6. art. 3. Angelus v. Iudicare, num. 7. Petrus Nauarra cap. 3. nu. 161. Item Hoſtienſis, Calderinus, & Panormitanus in cap. Paſtorali, 28. de officio Delegati. & multi alij, quos citat Couarruuias ſuprà num. 3.

Innocentē non poſſe condemnari.

Probatur, quia humana auctoritate directè & ex propoſito occidere innocentem eſt intrinſecè malum, ſicut cognoſcere non ſuam: ergo ſicut non potes reddere debitum, huic mulieri, quā certò noſti non eſſe tuā coniugē, etiamſi millies probetur eſſe tua vxor; ita non potes hunc morte damnare, quem noſti vacare culpa. Nec obſtat, quòd probetur eſſe in culpa; hoc enim nihil detrahit eius innocentiæ, nec facit eum digniorem pœna; ergo ob id poteſt puniri.

Quòd autem ſit intrinſecè malum, probatur. Primò, Quia per ſe malum eſt adimere alicui vitam ſine auctoritate; atqui Iudex nullam habet auctoritatem in vitam innocentis, cùm hæc ſoli Deo ſit ſubiecta: ergo Iudicem eam adimere, per ſe malum eſt. Secundò, Si Iudex habet hāc auctoritatem condemnandi innocentem, id ei conceſſum eſt propter bonum Reipublicæ: atqui ob nullum Reipub. bonum, etſi in proximo periculo verſetur, licet directè innocentem occidere; vt oſtenſum eſt ſuprà c. 9. dub. 7. ergo multò minùs licebit ob hoc periculum remotum, & cui alia ratione poteſt obuiari.

79 Dices, Licitum eſt indirectè occidere innocentem: vt cùm in oppugnatione vrbis dirigitur tormētum in locum, vbi multi ſunt innocentes: atqui hîc innocens occiditur indirectè; quia non intendit illum occidere, ſed procurare bonum publicum, ſeruando legum præſcriptum. Ita quidam.

Diſcrimen.

Reſpondeo eſſe valdè diſparem rationem: qui enim vrbem oppugnat, ius habet dirigendi tormenta in quamuis partem vrbis, quæ ei viſa fuerit; quo iure non poteſt priuari per hoc, quòd aliqui innocentes ibi conſtituantur. Deinde datur hîc actus diſtinctus ab occaſione innocentis, quem actum ille directè intendit; cui ſolùm indirectè & per accidens coniuncta eſt occiſio innocentis. qui autem cōdemnat innocentem, non habet ius ferendi ſententiam in hunc hominem, cùm hoc ipſum ſit directè occidere hominem innocentem. neque intendit aliquem actum diſtinctū ab occiſione innocentis, cui ipſa per accidens ſit coniuncta; ſed ipſammet occiſionem.

Occiſio innocētis per ſe intenditur.

Dices, Intendit ſeruare iudiciorum ordinem, & bonū publicum, cui per accidens coniuncta eſt occiſio innocentis: ſicut qui occidit alterum cauſa defenſionis ſui, intendit conſeruationem ſui, cui per accidens & indirectè coniungitur occiſio inuaſoris. Ita Caietanus.

Reſp. Seruare iudiciorum ordinem, & bonum publicū in hoc caſu, non eſt quid diſtinctum ab occiſione huius hominis. nam directè per huius occiſionem intenditur hæc cōſeruatio; imò condemnatio & occiſio huius hominis putatur eſſe conſeruatio ordinis iudiciorum, & conſequenter boni publici. Illud autem exemplum ex parte nobis fauet; qui enim ſeipſum defendit, directè intendit ſaltem læſionem alterius grauem (ſi aliter non poſſit ſe expedire) tanquam medium neceſſarium ad ſui conſeruationem. vnde ſi Iudex eodem modo intendit mortem vel mutilationem innocentis, non eſt dicendus eam ſolùm per accidens & indirectè intendere. Adde, minorem eſſe coniunctionē inter occiſionem inuaſoris & conſeruationem vitæ defendentis, quàm inter occiſionem innocentis & conſeruationem ordinis iudiciarij, quia condemnatio & occiſio innocentis putatur formaliter eſſe conſeruatio boni publici. His adde, quando Iudex interficit ſontem ex allegatis & probatis, de quo neſcit contrarium, directè intendit illū priuare vita, eò quòd tale crimen de illo probatum eſt: ergo ſimiliter quando inſontem interficit, intendit illum directè priuare vita, quia crimen de illo probatum eſt. Sanè non video, quo modo poſſit quis imaginari Iudicem, qui cùm ad mortem condemnat, & iubet interfici, non intendere eius mortem, aut eum non interficere niſi per accidens. nō enim refert, quòd inuitus & dolens id faciat, quia omnibus conſideratis, abſolutè vult & facit.

Tertiò probatur, quia ratio naturalis ideò dictat Iudicē debere ſequi notitiam publicam per allegata & probata acceptam, ne facilè aberret aut diſcedat à veritate & iuſtitia in iudicando: hæc enim eſt ratio illius legis & obligationis: ergo quando ei eſt omnino euidēs iudicium fore iniuſtum ſi ſequatur probata & allegata, non debet nec poteſt ex illis iudicare: nulla enim lex ſeruari debet, quando ex eius obſeruatione ſequeretur id, quod eſt intentioni & fini legis contrarium. 80

Cur ſequēda notitia publica.

Quartò, Si Iudex certò ſciret ſe non habere auctoritatem in reum, non poſſet eum iudicare, etiamſi multi teſtarentur illum habere, & ei mortem minarentur niſi faceret. ſimiliter ſi ſciret factum non mereri pœnam iuxta legem: ergo neque etiam poterit, quando certò ſcit reum eſſe penitus innocentem. Patet conſequentia, quia ad condemnandum aliquem morte, non minùs requiritur veritas criminis in eo, quàm vera poteſtas in Iudice. & vera æquitas in lege, ſecundùm quam debet iudicari.

Quintò, Fieri poteſt vt multorum conſpiratione integrum Monaſterium accuſetur & teſtibus conuincatur de proditione Reipub. de idololatria, de ſodomia, & ſimilibus grauiſſimis criminibus, & Iudex certò ſciat illorum innocentiam: quis non horreat dicere, illum tunc poſſe & teneri viros innocentiſſimos equis decerpere, vel flammis tradere, ob calumnias & minas perditorum? 81

Sextò, Fieri poteſt vt ipſe Iudex accuſatorem & falſos teſtes appoſuerit, & poſteà non poſſit illorum impetitionē impedire; poteritne etiam tunc illum condemnare?

Septimò, Si lex aliqua ſtatueret, vt qui per calumniam oppreſſus eſt, condemnetur, etiamſi Iudex ſciat illum innocentem eſſe, talis lex eſſet iniqua, & æquas aures offenderet: ergo illud ipſum opere exequi eſt iniquum.

Octauò, Denique hæc ſententia probari poteſt ex illo Exodi 23. *Inſontem & iuſtum non occides, quia auerſor impium*. Reſpondent quidam illum, qui conuictus eſt per teſtes, non eſſe inſontem; quia publica opinione habetur ſons & improbus. Sed contrà, Opinio & calumniæ aliorum non poſſunt me facere ſontem aut dignum pœna; alioquin Suſanna fuiſſet dicenda ſons, quam tamen Scriptura, Danielis 13. vocat innocentem.

Ex his ſequitur Primò, Iudicem non poſſe innocentem illum condemnare ad mortem, etiamſi officium ſuum deberet amittere: imò etiamſi ipſe alioquin occidendus à populo foret: quia eſt intrinſecè malum. Idem videtur dicendum de pœna mutilationis, vt præter alios (teſte Silueſtro v. Iudex 2. quæſt. 5.) etiam docet Raymundus in ſua Gloſſa dicens; *debere Iudicem potiùs omnia mala tolerare, quàm condemnare talem ad mortem, aut mutilationem, etiam ad præceptum Superioris, vel exponere condemnandum*. quia etiam in hac pœna homo non eſt ſubiectus diſpoſitioni Reipublicæ, ita ut Reſpub. poſſit eam innocenti inferre, niſi ob veram culpam. 82

Cōſectaria.

Sequitur Secundò, Etiam miniſtrum iuſtitiæ non poſſe mandare executioni ſententiam mortis vel mutilationis, quam certò nouit eſſe iniquam: ſicut enim intrinſecè malū eſt, te iubere occidi eum, quem ſcis innocentem; ita malū eſt, te hæc iuſſa exequi. Confirmatur, quia ſubditus, qui certò nouit bellum eſſe iniquum, non poteſt inſcribi, & militare, (quod eſt ſententiam Principis contra hoſtes exequi) etiamſi Princeps iubeat: ergo ſimiliter ſi ſciat certò hunc iniquè dānatum, non poteſt ſententiam exequi. Secùs tamen ſi non eſſet moraliter certus de innocentia, vel iniqua damnatione: tunc enim debet credere potiùs Superiori, quàm ſibi. Caietanus tamen q. 67. art. 2. in fine, & Couarr. lib. 1. variar. cap. 1. num. 10. putant miniſtrum poſſe exequi, ſi aliàs deberet officium ſuum amittere, niſi ſententia ſit notoriè iniqua: & probāt ex c. Paſtoralis, ad quod infrà reſpondebimus. 83

Executor ſententiæ.

Sed difficultas eſt, Vtrùm hæc etiam locum habeant in 84

cauſis

Digitized by Google

cauſis ciuilibus & in criminalibus, vbi non agitur niſi de pœna pecuniaria, vel exilij, vel priuationis officij aut beneficij: Liranus, Angelus, Panorm. & quidam Canoniſtæ putant idem in his cauſis dicendum. Sed contrarium eſt verius. vnde.

De cauſis ciuilibus. Dico Tertiò, In cauſis ciuilibus & criminalibus minoribus, quando Iudex certò ſcit alteram partem falſis probationibus vti, tenetur quidem omni induſtria curare vt falſitas detegatur, vel vt proceſſus impediatur; tamen ſi id nō poteſt efficere, poteſt ex illis probationibus ſententiam ferre. Ita fere ſentiunt cæteri DD.

Probatur Primò, Quia Reſpublica habet auctoritatem diſponendi de fortunis ſuorum ciuium, eaſque de vno in alium transferendi, prout bono publico expediens fuerit; vt patet ex legibus vſucapionum: atqui hic videtur eſſe iuſta cauſa; tum ne forma publicorum iudiciorum cum populi ſcandalo peruertatur; tum quia non ſuppetit ratio, incommodum huius hominis auertendi: ergo poteſt ſtatuere, vt Iudex in tali caſu formam publicam iudiciorum ſequatur, etiamſi inde fiat, vt fortunis eum ſpoliare debeat, quem priuatim innocentē, vel bonā cauſam habere nouit.

Secundò, Quia nemo ciuium id meritò poteſt ægrè ferre, aut queri ſibi iniuriam eſſe factam à Iudice per talem ſententiam, cùm videat ſe ab illo iuuari non poſſe; neque par eſſe vt Iudex officium potiùs deſerat, quàm ſententiam ferat.

Tertiò, Quia hæc bona poſſunt recuperari: nec ita per ſententiam illis priuatur vt eorum dominium amittat. vt rectè docet Arragon. quæſt. 60. art. 5. in fine, & Sotus lib. 3. de Iuſt. q. 4 art. 5. & alij DD. non enim ea eſt mens Reipub. nec eſſe iuſtè poteſt, cùm ſententia falſis probationibus nititur: id enim eſſet abſque neceſſitate calumniatoribus fauere. Itaq; poteſt ea occultis modis recuperare ab eo, cui ſunt adiudicata. Hoc tamen intellige de re pecuniaria; nō autem de officijs & beneficijs. cùm enim aliquis per ſententiam legitimo Iuris ordine datam, his priuatur, verè amittit dominium, & poſſunt alteri validè conferri, vt docet Sotus ſuprà de beneficijs. Panorm. in ca. 1. de conceſſione præbendæ, Innocentius in cap. Quia plerique. 8. de immunit. Eccleſ. & alij, etiam de officijs. nam eadem quoad hoc eſt ratio officiorum ac beneficiorum; hæc enim ſunt bona publica, de quibus Eccleſia vel Reſpublica poteſt liberiùs diſponere, quàm de bonis priuatorū. Itaque quando cauſa ſubeſt, poteſt non ſolùm eorum poſſeſſione, ſed etiam dominio priuare. hic autem iuſta cauſa ſuppetit; tum ne dominia & Iuriſdictiones ſint incerta; quæ res ſæpe perturbat hominum cœtus; tum quia is, qui ſpoliatus eſt, non poteſt ea recuperare clanculùm, ſicut alia bona; ſed debet à collatore accipere; qui nihil faciet, niſi publicè de eius innocentia conſtiterit. quòd ſi contingat de ea poſteà conſtare, poteſt Eccleſia ei alıter compenſare, aliud beneficium ei conferendo. In bonis autem fortunæ, ſufficit vt ſpolietur poſſeſſione. vide infrà cap. 31. dubitat. 5.

85 Ex his patet Primò, Immeritò Couarruuiam ſuprà nu. 7. §. Secundum, dicere, Non poſſe dari congruam diſtinctionem in præſenti negotio inter cauſas ciuiles & criminales: cum enim Reſpublica poſſit diſponere de rebus, de quibus ſunt cauſæ ciuiles, non autem de vita & mēbris, de quibus ſunt potiſſimū cauſæ criminales; mirū nō eſt, ſi poſſit ſtatuere in illis, vt ſeruetur forma iudiciorū contra priuatam ſcientiam; non autem id poſſit in his. Secundò, Si quis in iudicio peteret hæreditatem ex teſtamento, quòd Iudex priuatim nouit eſſe ſuppoſititium, tamen id nullis iudicijs probari poteſt, Iudicem poſſe illam hæreditatem adiudicare; imò ad hoc cogetur à Principe. Tertiò, Poſſe quem condemnari ad pœnam infamiæ, ſi illa crimini ſtatuta ſi. nam hoc ipſo, quo probatus eſt criminoſus, nec vlla patet ampliùs ratio effugij, poſſeſſionem famæ amiſit, & eandem infamiæ contraxit. vnde Iudex proferendo ſententiam, quam declinare non poteſt, non videtur aliquid noui irrogare, quod in cauſa non extiterit: nam potiùs eſt declaratio eius, quod probatum eſt, quàm nouæ pœnæ inflictio.

Sed contra propoſitionem, Obijcitur Primò, Deut. 17.
86 *In ore duorum aut trium teſtium peribit, qui interficietur.*
Obiectio. & Matth. 18. *In ore duorum vel trium teſtium ſtabit omne verbum.*

Reſpondeo, Tantùm vult dicere, non ſufficere vnum teſtem, ſed requiri vt minimùm duos, vt quis poſſit interfici. non tamen mens Domini eſt, vt quandocumque adſunt duo teſtes, poſſit quis occidi, etiamſi Iudici conſtet illos calumniari, & reum eſſe innocentem; ſed ſolùm vult declarare, quid regulariter fieri poſſit, nempe quando Iudex nō nouit contrarium.

Obijcitur Secundò, Ex D. Ambroſio ſer. 20. in Pſal. 118. *Bonus Iudex nihil ex arbitrio ſuo facit, ſed iuxta leges & Iura pronuntiat, ſtatutis Iuris obtemperat, non indulget propria voluntati, nihil paratum & meditatum domo defert, ſed ſicut audit, ita iudicat, & ſicut ſe habet negotij natura, decernit; obſequitur legibus, non aduerſatur, examinat merita cauſæ, non mutat.*

Reſpondeo, Verba iſta non habere difficultatem. *Nihil facit ex arbitrio ſuo*, Non quòd non debeat vti magna industria, teſtes examinando ſeorſim, minando, promittēdo, differendo iudiciū, mittēdo ad Superiorem, quæ omnia ex priuata ſcientia facit, ſed quia debet pronuntiare ſententiam ex legum præſcripto, non contra; vt ſi lex irritat contractum, debet pronuntiare irritum; ſi iubet eſſe ratū, debet pronuntiare eſſe ratum; ſi conſtituit crimini certam pœnam, non poteſt eam mutare, præſertim in grauiorē. *Iudicat ſicut audit*, nempe regulariter, quando non conſtat ei de contrario. Item, quia numquam iudicat contra id, quod probatum eſt. *Nihil meditatum adfert*, quia non ſtatuit de ſententia, niſi omnibus auditis. nimis profectò rigidè interpretatur, qui hæc verba ita accipit, quaſi Iudex in omni prorſus euentu nihil debeat agere, quàm iudicare ſecundùm audita. Patres enim loquuntur de officio Iudicis, prout regulariter exerceri debet, ſepoſitis extrinſecis circumſtantijs, quæ rariſſimè incidunt. 87

Obijcitur Tertiò, Iudex non iudicat vt perſona priuata, ſed vt publica: ergo non poteſt ſequi priuatam ſcientiā; ſed tenetur ſequi publicam. 88

Reſpondeo, Hinc benè ſequi, Iudicem ex priuata ſcientia non poſſe auctoritate iudiciaria condemnare & abſoluere (niſi fortè in caſu aliquo, de quo dubit. ſequenti) non tamen hinc conſequens eſt eum teneri ſequi publicā ſcientiam in condemnando, quando certò nouit illam ſcientiam nihil eſſe aliud quàm iniquum errorem & calumniam; cū hac enim rationabili exceptione, intelligendæ ſunt huiuſmodi generales ſententiæ, ne id, quod pro iuſtitia ſeruanda introductum eſt, detorqueatur ad iniuriam.

Obijcitur Quartò, Si noſtra ſententia vera eſt, facilè potuerunt Iudices corrumpi pecunia, vt dicant ſe certò ſcire reum eſſe innocentem, & ita eum abſoluant, vel certè non puniant; quod cedet in magnum Reipublicæ damnum. 89

Reſpondeo, Rariſſimè vel numquam accidet vt Iudices velint ſubire magnum illud diſcrimen, quod illis impendet, ſi verè criminoſum, qui iuridicè probatus eſt talis, liberauerint. difficile enim eſt ſuſtinere tam apertum mendacium, quod honorem accuſatoris & teſtium tantoperè attingit, quòd ſi id aliquando contigeret, non eſſet ſanè tāti momenti, vt ad illud euitandum, etiam innocentes ſint damnandi. meliùs enim eſt decem nocentes abſolui, quàm vnum innocentem damnari.

Adde, Iudicem, præſertim inferiorem, ex priuata ſcientia non poſſe abſoluere vel damnare, vt dictum eſt. quamuis enim debeat non damnare, non tamen poteſt ex auctoritate abſoluere; ſed poteſt illum detinere in carcere, donec habeat opportunitatem emittendi, aut certè remittere ad Superiorem. Quod autem quidam obijciunt de ſcandalo populi, parum vrget; nam facilè caueri poteſt: vel certè curari vt careat iuſta ratione, ſi reus vel detineatur ad tempus in carcere, vel remittatur ad Superiorem; vel ſi Iudex ſit ſupremus Princeps, poterit interpoſito iureiurādo apud populū, eius innocentiam teſtari. ferinū enim eſſet poſt tanta teſtimonia & innocentiæ ſigna, vitam miſeri hominis perſequi. 90 *Nō poteſt abſoluere.* *Cautio ſcandali.*

Obijcitur Quintò, ca. Paſtoralis. §. Quia verò, de officio & poteſtate Iudicis delegati, Innoc. III. ait, *Attendentes, quòd non cognitio, ſed executio tantùm, demandatur eidē, reſpondemus, quòd cùm Ordinarius teneatur obſequi Delegato, etſi ſciat ſententiam illam iniuſtam, exequi nihilominùs tenetur eamdem.* 91 *Executio ſententiæ, quam ſcit iniuſtam.*

Reſp. Pontifex ibi loquitur de eo, qui merus eſt executor, & nullam habet cauſæ cognitionem. hic tenetur exequi

Digitized by Google

exequi ſententiam Delegati, quam ſcit eſſe iniuſtam, id eſt, contra Ius litigatoris; quia cùm litigator non appellet, videtur cedere iure ſuo; vel agnoſcere crimen. ſi enim putet ſibi iniuriam fieri per ſententiam Delegati, debet ab eo appellare ad Papam. Non tamen poteſt eam exequi, ſi ſciat eſſe nullam; vt ſi eſſet lata auctoritate falſarum litterarum, vel per falſa Inſtrumenta, vel per dolum aduerſarij: tunc enim debet ſuperſedere executioni. Ita Gloſſa; quæ expoſitio fauet noſtræ ſententiæ. Adde Pontificem hîc loqui de cauſis eccleſiaſticis, in quibus agitur de ijs rebus, quæ ſubſunt Eccleſiæ diſpoſitioni: vt de priuatione beneficij, officij, fructuum, &c. non de ſupplicio capitis vel mutilationis.

DVBITATIO XI.

Vtrùm Iudex poſſit aliquem ex priuata ſcientia, aut certè non citatum & auditum condemnare.

SVPPONO, inferiorem Iudicem nullo modo id poſſe: quia non poteſt diſpenſare in legibus ad ordinem Iuris pertinentibus, quarum duæ ſunt præcipuæ. Prior,

Inferior non poteſt.

Vt nemo condemnetur inauditus. Altera, Vt nemo condemnetur ſine teſtibus; iuxta illud Deut. 17. *In ore duorū vel trium teſtium peribit, qui interficietur.* Imò nec in alijs minoribus, etſi merè ſint Iuris poſitiui, diſpenſare poteſt, v.g. vt accuſatio non fiat in ſcriptis, vt non detur certus terminus reo ad reſpondendum. Ratio eſt, quia inferior non poteſt diſpenſare in legibus Superioris. Itaque tota difficultas eſt de ſupremo Principe. Quidam ſentiūt, hunc poſſe ex priuata ſcientia, etiam contra fidem actorū, ſententiam proferre tam condemnatoriam, quàm abſolutoriam. Ita Couarr. lib. 1. variar. cap. 1. num. 7. Idem docēt Cynus, Bartolus, & alij in L. 1. C. Vt quæ deſunt aduocatis partium, Iudex ſuppleat. Albericus in L. Illicitas. §. Veritas. ff. de officio Præſidis, & Felinus in c. Paſtoralis. §. Quia verò.

Principem ex priuata ſciētia poſſe, quidam putant.

93

Probatur Primò, Quia ſupremus Princeps poteſt diſpenſare in illo iure, quo ſtatuitur, vt ex allegatis & probatis ſententia feratur, cùm non ſit naturale, ſed poſitiuum. Secundò, Quia Principi ſupremo nō minùs credendum eſt, quàm duobus vel tribus teſtibus; ac proinde ipſius iudiciū & ſcientia æquiualet ſcientiæ publicæ, quæ cenſetur eſſe in duobus vel tribus teſtibus.

94 Sed contrarium eſt verius, vnde.

Contrariū verius eſt.

Reſpondeo & dico Primò, Probabilius & verius eſt, ſupremum Principem non poſſe aliquem reum condemnare ex ſola ſcientia ſua priuata. Ita Caietan. v. Homicidium, in principio. Nauarrus ca. 25. num. 9. Sotus lib. 5. de Iuſtitia quæſt. 1. art. 3. & colligitur ex D. Thoma quæſt. 67. ar. 3. vbi dicit *eumdem hominem non poſſe eſſe ſimul Iudicē, accuſatorem, & teſtem.* Probatur Primò, Quia quod ſolus Iudex vidit, cenſetur adhuc occultum in iudicijs humanis; vnde reus poteſt negare, (in ſenſu tamen vero) ſi de tali crimine rogetur: ad hoc enim ius habet, vt omnes paſſim fatentur: non enim tenetur ad mentem Iudicis reſpondere, niſi quando iuridicè interrogatur. Itaque grauis ei fieret iniuria ſi de tali crimine puniretur. Confirmatur, quia tollitur ei iuſta ſui defenſio: poteſt enim ſe defendere, quamdiu crimen non eſt probatum; & maximè ſi probari nequeat. Deinde, quia vſurpatur in illum poteſtas iudicandi, cùm ſolus Deus ſit occultorum Iudex, vt paſſim Canones tradunt; ca. Erubeſcant. d. 32. ca. Conſuluiſti. 2. quæſt. 4. & ca. Tua nos, de ſimonia: quibus locis eſt ſermo de occulto, quod teſtibus probari nequit, etſi in opus externum prodijt.

Secundò, Quia Iudex, ſicut ex poteſtate publica, ita etiam ex publica ſcientia iudicare debet; actus enim publicus debet à poteſtate, voluntate & notitia publica, tamquam à cauſa ſibi commenſurata procedere, vt rectè Caiet. ſuprà.

Tertiò, Princeps nō habet maiorem poteſtatem quàm ſit ea, quam Reſpub. in illum tranſtulit: nam omnis poteſtas Principis eſt à Repub. atqui Reſpublica nuſquam gētium, vbi non eſt regimen tyrannicum, hanc poteſtatem Principi dedit, vt pro ſuo iudicio reos poſſet abſoluere tāquam innocentes, vel damnare tamquam nocentes, contra publicas probationes: id enim eſſet ei licentiam exercēdæ tyrannidis & omnia pro ſua libidine exercendi, dare.

Poteſtas Principis à Repub.

Quartò, Vt ſententia feratur ex publicis probationibus, non eſt merè iuris poſitiui, in quo Princeps poſſit diſpenſare; ſed eſt iuris gentium, quod apud omnes eſt receptum, & ſub cuius onere & obligatione Reſpublica cenſetur ſuā poteſtatem in Principem tranſtuliſſe; ita vt ſi Princeps non obſeruet, iam manifeſtè videatur declinare in tyrannidem. nihil enim videtur magis tyrannicum, quàm condemnare & abſoluere cōtra publicas probationes iudiciorum. Hinc patet reſponſio ad priorem rationem.

Ad alteram Reſpondeo, Etſi Principis aſſertio in teſtamentis & contractibus poſſit æquiualere pluribus teſtibus; 95
non tamen in cauſis criminalibus, quando agitur de aliquo condemnando; maximè ſi probationes ſunt in contrarium. & quamuis minus incommodi ſit poſſe abſoluere ex ſcientia priuata, quàm poſſe condemnare; tamen verius puto, nec abſoluere poſſe auctoritate publica; tum quia hæc poteſtas non eſt ei neceſſaria ad liberationē innocentis; (ſufficit enim impedire progreſſum iudicij, vel teſtari apud populum ſub iureiurando innocentiam accuſati, eò quòd tali tempore illum viderit tali loco cum talibus, &c.) tum quia abſolutio iudiciaria ex publica notitia procedere debet, ſecundùm formam iuris apud omnes receptam. Poteſt tamen dici abſoluere reum auctoritate priuata, quia iudicat & teſtatur non eſſe condemnandum, & habenda eſt ei fides, vt qui fide ſit digniſſimus. ſed hoc nihil eſt aliud, quàm priuata auctoritate defendere innocentē; vnde etiā cuiuis priuato, qui id poſſet, liceret.

Principis aſſertio æquiualet pluribus teſtibus in contractibus, & teſtament.

Aduerte tamen, ſententiam contrariam non eſſe improbabilem, maximè crimen ſit atrox, ita vt valdè expediat 96
auctorem puniri, & tamen non conueniat rem vulgari ob infamiam coniunctam: vt ſi aliquis vim Reginæ vel filiæ Regis intulerit, ſoluſque Rex id ſciat; tali enim caſu videri poſſit Reſpublica conſentire: quod ut meliùs intelligatur.

Dico Secundò, Reſpublica poſſet Principi concedere auctoritatem vt ex priuata ſcientia abſoluere & condem- 97
nare poſſit. probatur, quia poteſt cedere iure ſuo, quod habet ad famam circa occulta: item iure, quod habet vt de occultis non poſſit ab homine puniri, & hoc totum ius conferre in Principem: ergo tunc Princeps abſque vlla iniuria poterit de occultis, de quibus ipſi certò conſtiterit, punire. & quamuis hæc ceſſio Iuris eſſet contra rectā gubernationem, eò quòd Princeps vel malitia vel ignorantiā facilè poſſet peruerſè iudicare, & hoc iure cum magno Reipub. damno abuti; tamen non eſſet contra iuſtitiam; nam quiuis iure ſuo cedere poteſt. Vnde nec Princeps peccaret ſic puniendo ex priuata ſcientia, quando cauſa ſubeſſet digna tali pœna. Confirmatur, quia in quibuſdam Religionibus ita iure ſuo ceſſere ſubditi, vt à Superioribus ſuis ex priuata ſcientia puniri poſſint, ſaltem pœnis modicis: cur non idem fieri poſſit in Republica, abſolutum ius ſuo Principi concedente, etiā in magnis? imò ſi Princeps eſſet eius ſanctitatis & ſapientiæ, ut neque fallere, neque falli facilè poſſet; prudenter id ei à Republica concedi poſſet, vt ſi talis eſſet, qualis erat Moyſes, vel Apoſtoli.

Poteſt Reſpub. hanc poteſtatem dare.

Dico Tertiò, Quando non agitur de puniendo crimine, ſed de auertendo in poſterum malo, quod Reipub. vel in- 98
nocenti intentatur, poteſt Princeps ex priuata ſcientia, ſi alia ratio non ſuppetit, iubere interfici auctorem. Patet, quia hîc non agit vt Iudex auctoritate publica puniens, ſed vt quiuis priuatus, ſe aut rem ſibi commiſſam defendens.

Si malum auertēdū.

Dico Quartò, Princeps quantumuis ſit certus de crimine, non poteſt ordinariè condemnare, niſi citatum & audi- 99
tum. eſt communis DD. ratio eſt, quia contra facere, eſſet auferre arma reo, quibus ſe iure poteſt defendere, negando crimen, ſi eſt occultum: uel certè excuſando eo modo, quo poterit. unde iure gentium hoc receptum eſt. imò uidetur eſſe iuris naturalis, nam Clement. Paſtoralis, uerſus finem dicitur; *De crimine grauì delato, facultas defenſionis, quæ à iure naturali prouenit, adimi non valet, cùm illa tollere Imperatori non licuerit, quæ iuris naturalis exiſtunt.* Sed ſæpè in utroque Iure, id quod propriè eſt iuris gentium, dicitur iuris naturalis, ut oſtenſum eſt cap. 5. dubit. 3.

Cōdēnare non poteſt non auditum.

100
Dixi *Ordinariè*, quia in quibuſdam caſibus id non eſt neceſſe ſeruare. Primò, Si crimen eſt publicum, ut rectè Nauarr. ca. 25. num. 10. ſic latrones reperti in crimine, interdum è ueſtigio ſuſpenduntur, ſine ulla defenſione aut

Quādo poſſit condemnari reus nō auditus.

pro-

Digitized by Google

proceſſu. ratio eſt, quia factum notorium ſeu publicum, eſt loco accuſatoris & teſtium, nec relinquit illi ius vllum defendendi ſui in iudicio.

Secundò, Quando eſſet periculum rebellionis, vel alterius grauis turbationis, ſi iuridice procederetur; vt idē Nauarrus docet & Siueſt.v.Homicidium 1.q.2. ex Archidiacono; vt ſi eſſet valdè potens. tunc tamen debet eius cauſa priuatim diſcuti; niſi ſit omnino euidens.

Tertiò, Quando quis machinatur Reipub. vel priuatis perniciem, quæ aliter auerti nequit; vt antè dictum eſt. Sed hoc non tam eſt punire crimen commiſſum, quàm impedire malum impendens.

101 Quartò, Si crimen ſoli Principi & tribus alijs notum ſit, ita vt iuridicè probari poſſit; tunc enim poſſet occultè interfici reus, ſine citatione & probationibus, ſi publicè abſque graui aliquo incommodo puniri non poſſit. ratio eſt, quia quando crimen ſic eſt probabile; manifeſtum eſt reum non habere iuſtam vllam defenſionem in iudicio. Ita Petrus Nauarra n.192.& Arrag.q 67.art.2.qui pro eadē ſententia citat Gregorium Lopez. Idem ſentit Couarr. lib.1. variar.ca.1 no.7.& Iuriſperiti ſuprà citati.

102 Notandum eſt, ea, quæ diximus de non condemnando ex priuata ſcientia, vel non auditum, potiſſimùm intelligenda de condemnatione ad mortem vel mutilationem; tamen videntur etiam habere locum in priuatione bonorū, officiorum perpetuorum, carcere, exilio, vt notauit Nauarrus ſuprà: nā eædem ferè rationes accommodari poſſunt.

DVBITATIO XII.

Quot modis Iudex iuridicè ꝓcedat aduerſus crimina.

103 *Triplex via procedendi in Iudicio.* RESPONDEO, Communiter poni à DD. tres modos: vel enim procedit via *accuſationis*, vel *denuntiationis*, vel *inquiſitionis*, habetur expreſſe ca. Qualiter & quando.2. de accuſationibus. *Via accuſationis* procedit quando eſt aliquis auctor, qui ſpondet obiecta probatu rū. *Denuntiationis* verò quando aliquis detulit crimen qui non vult ſuſcipere onus probandi. hoc enim differunt accuſator & ſimplex denuntiator, quod accuſatori incumbat onus probandi; denuntiatori minimè. Eſt autem duplex *denuntiatio*, quędā dicitur *euangelica*, quæ tendit ad emēdationem fratris, & fit Superiori tanquam patri: de qua ſuprà q.32.de correptione fraterna. Alia *Iudicialis*, quæ ſpectat vel punitionem criminum, ob bonum commune, vel certè mali damniq; impeditionem, & fit Superiori tamquam Iudici.

Via *Inquiſitionis* proceditur, quando Iudex ſeu Superior ex officio procedit ad purgandam Prouinciam, vel ad locum aliquem ſuæ iuriſdictioni ſubiectum reformādum, vel ad inueſtigandum criminis commiſſi auctorem.

104 Dices, Iudex non poteſt aliquem condemnare ſine accuſatore, vt docet D.Thomas q.67.art.3.ex D.Ambroſio: ergo tantùm poteſt via accuſationis procedere.

Vicem accuſatoris ſupplentia Reſpondeo, Iudicem non poſſe condemnare ſine accuſatore generatim accepto: nam ſemper requiritur accuſator formalis vel virtualis. Virtualis dicitur id, quod vices accuſatoris ſupplet. vicem eius ſupplet in criminibus contra bonum publicum, ſimplex denuntiatio; in priuatis ſi ſint notoria, ipſa facti euidentia. Imò hæc in omnibus delictis ſupplet vicem accuſatoris, teſtis, & totius proceſſus iuridici, ſi etiam Iudici cum hac, ipſa perſona ſit notoria; vt docet Caietanus q 67.art.3. Si autem non ſint notoria. & per denuntiationem euangelicam procedatur, tunc ante cō tumaciam reus puniri non poteſt: vnde non opus eſt accuſatore. poſt contumaciam poteſt iuridicè contra illum procedi: & tunc ipſa contumacia Iudici & alijs quibuſdam nota, eſt loco accuſatoris. Si autem procedatur per inquiſitionem, tunc infamia, vel indicia locum illius ſupplent. Ita Sotus de ſecreto, memb.2.q.6.

109 *Cōmodiùs ponitur duplex via.* Aduertendum tamen eſt, commodiùs poni tantùm duos modos procedendi contra crimminoſos; alterum *ex officio*; alterum *ad inſtantiam partis*. denuntiatio enim eſt per ſe aliqua diſtincta via procedendi, ſed eſt quiddam præuium vt Iudex procedat ex officio; vt rectè docet Iulius Clarus lib.5.§. Practica criminalis. q.3.

Ex officio procedit, quando præcedente aliqua infamia, vel denuntiatione, capit informationes, & format inquiſitionem contra auctorem, vt ſic ad plenam probationem & ſententiam perueniat.

Ad inſtantiam partis, quando pars offenſa, vel alius, ad quem id Iure ſpectare poteſt, accuſationem porrigit, & Iudex ea admiſſa, ſecundùm eius probationes procedit. quando igitur Iudex agit ex officio, procedit per inquiſitionem: dum ad inſtantiam partis, per accuſationem.

Modus procedendi ex officio, ſeu per inquiſitionem, extendit ſe ex diſpoſitione Iuris Canonici ad omnia crimina, ſecundum Archidiaconum in ca. Felicis 5. §. vult. de pœnis in 6. In omni enim genere criminū poſſunt Iudices per inquiſitonem procedere. Idem ex conſuetudine ſeruatur in foro ciuili. vnde in quibuſdam regnis, via inquiſitionis adeò eſt ordinaria, vt altera, nempe accuſationis, non admittatur, niſi in paucis cauſis. In regno enim Neapolitano. nemo admittitur ad accuſandum, niſi ſuam vel ſuorum iniuriā exequatur. Et in regno Franciæ prohibita eſt accuſatio omnis ad vindictam publicam tendens; & ſolùm permittitur pro intereſſe ciuili. vnde in omnibus cauſis criminalibus proceditur per viam inquiſitionis, vt docet Clarus ſup. n.6. ex Guilelmo de Bened. & Practica Millęi. 106 *In quibus procedatur ex officio.*

DVBITATIO XIII.

Quando procedit Iudex via inquiſitionis generalis, vtrùm debeat præcedere infamia perſonæ vel delicti.

NOTANDVM, eſſe triplicem inquiſitionem. 107 *Triplex inquiſitio.*

Prima eſt *Omnino generalis*, qua in genere inquiritur, an ſubditi ſeruent leges, an non committantur crimina, an de nullo ſit fama vel ſuſpicio alicuius criminis. hac vtuntur Prælati & Superiores in viſitatione Prouinciæ, & locorum ſubiectorum.

Secunda eſt *Omnino ſpecialis*, qua de certa perſona & de certo crimine quæritur, v.g. an Petrus commiſerit ſimoniam, furtum, &c.

Tertia eſt *Mixta*, quando vel ſolum crimen eſt ſpeciale, vel ſola perſona: vt, quis fecerit illud homicidium, an Petrus ſeruet ſtatuta vel ordinationes ſynodales. His poſitis.

Reſpondeo, & dico Primò, Vt Iudex faciat inquiſitionem omnino generalem, non eſt neceſſe vt aliqua infamia præceſſerit. eſt communis DD. ſententia. Probatur Primò Quia in Iure præcipitur Prælatis, eccleſiaſticis, & Superioribus, vt ſuo tēpore faciant viſitationes & inquiſitiones generales. vt patet ca. Pernicioſa.1.de officio Iudicis ordinarij: *Habeāt Epiſcopi ſingularum vrbium, in ſuis diœceſibus liberam poteſtatem adulteria & ſcelera inquirere, vlciſci & iudicare.* Gloſſa tamen putat hic agi de inquiſitione ſpeciali, quæ fit præcedente infamia: ſed poteſt etiā intelligi de generali. Item ca. Romana.§.1. Sanè, de cenſibus, in 6. *Propoſito verbo Dei quærat de vita & conuerſatione miniſtrantium in Eccleſiis*, vbi apertè agitur de inquiſitione generali. Probatur Secundò, Quia talis inquiſitio eſt neceſſaria ad purgandam Rempub. moreſque in cœtibus hominum reformandos. Tertiò, Per eam nulli fit iniuria, cùm de nemine in particulari fiat inquiſitio. Nec refert, quòd hac ratione detegantur occulti peccatores; quia id per accidens & præter intentionem inquirentis contingit: & aliàs bonum commune huic incommodo anteponendum eſt. Denique niſi talis inquiſitio fieret, multa crimina manerent impunita (quæ tamen puniri omnino expedit, ne criminoſi inualeſcāt) nemo enim ea ſpōte deferret. 108 *Inquiſitio generalis.*

Dico Secundò, In hoc tamen caſu interrogati ſubditi, non debent patefacere criminoſos occultos, qui nulla talis criminis infamia laborant. eſt communis ſententia DD.D. Thomæ q.69.art.2. & Caietani in illum art. Soti de tegendo & retegendo ſecreto, membro 2.q.6. Nauarri, ca. Inter verba, concluſ.6.num.21.& in Rubr. de iudicijs num 87. & colligitur ex ca. Qualiter & quando, ſuprà. ratio eſt quia id, de quo nulla ad huc eſt fama, cenſetur occultum, dum via inquiſitionis proceditur: atqui Iudicis poteſtas non ſe extendit ad elicienda occulta, maxima enim inde incommoda in Repub. ſequerentur. Itaque etiam ſub iuramento, vel ſub pœna excommunicationis præcipiat vt dicas veritatem de eo, quod noſti; tamen non teneris: ſed potes cum reſtrictione mentali dicere, te neſcire quidquam: intelligendo 109 *Occulta nō debent pādi.*

lſgendo tacitè, te neſcire eo modo vt teneatis pateſacere. de
quo ſup. c. 11. dub. 20 & inf. c. 30. dub. 6.
110 Sed difficultas eſt, Vtrùm etiam obligentur non manife-
ſtare, ita vt peccent contra iuſtitiam, ſi in hoc caſu crimina
Si poteſt probari.
occulta aperuerint. Videri poſſit alicui, ſaltem quando cri-
men probari poteſt in iudicio, non peccare contra iuſtitiã
eos, qui illud in huiuſmodi inquiſitione pateſaciunt Supe-
riori: nam eo euentu ius habent accuſandi vel denuntian-
di auctorem. Quicumque enim vel teſtibus vel alijs indi-
cijs crimen probare poteſt, non peccat contra iuſtitiam, ſi
illud Iudici denuntiet: expedit enim bono publico, vt om-
nibus hæc poteſtas detur. generatim enim loquendo, infa-
mia & punitio, quæ priuato infertur, abunde compenſari
videtur exemplo publico, & timore, qui alijs inijcitur, per
quem ſibi à peccando cauent. Idem confirmari videtur ex
praxi totius orbis. vbique enim conſueuerunt tales defer-
ri, non ſolùm quando generalis inquiſitio inſtituitur, &
ſubditi interrogantur, ſed etiam ſponte à non rogatis; vt do-
111 cet Clarus q. 7. Nihilominùs communis ferè DD. ſenten-
tia eſt id illicitum eſſe, quando ad ſolam punitionem ten-
ditur. tunc enim debere præcedere infamiam, vt colligitur
ex c. Qualiter. ſup. Nec obſtat praxis orbis contraria: nam
multi hac in re peccant per ignorantiam; multi etiam non
tam punitionem ſpectant criminoſi, quàm emendationem,
vel mali impeditionem & auerſionem; quo caſu denuntia-
tio eſt licita, etiamſi non præceſſerit infamia, vt paſſim Do-
ctores tradunt.

His addo, Quando crimen nullo modo probari poteſt, a-
pertè contra iuſtitiam peccari, ſi illud aperias; quia nullum
ius habes illius pateſaciendi. cùm enim non poſſit probari,
non poteſt quoque puniri, ac proinde non poteſt ex eius
reuelatione illud ſequi quàm infamia.

112 Excipe tamen duos caſus, quibus poteſt Superiori pate-
Occultum poteſt aperiri duob⁹ euentis.
fieri, etſi omnino occultum ſit. Prior eſt, quando id putatur
ad ipſius emendationem: tunc enim aperiendum Superio-
ri, non vt Iudici, ſed vt Patri; vt ſua prudentia & auctorita-
te illum emẽdet. Alter eſt, dum aliquod malum ſpirituale
vel temporale impendet ab aliquo, quod commodè auer-
ti non poteſt, niſi Superioris opera: tunc enim non eſt ha-
benda ratio famæ; vt dictum eſt ſuprà capit. vndecimo, du-
bitatione nona.

DVBITATIO XIIII.

Vtrùm quando crimen eſt publicum, ſed auctor ignoratur, Iudex poſſit inquirere quis fecerit.

113 MVLTI docent id non eſſe licitum: Caiet. q. 67. ar 1.
Sententia Caieta. & Soti.
& 2. & Sotus de ſecreto, membro 2. quæſt. 6 dub. 4.
& quidam alij. Primò, Quia Canones vetant ne proceda-
tur per inquiſitionem, niſi de auctore ſit fama, vel certè in-
dicia. c. Cùm oporteat. 19. de accuſ. *Niſi ſuper prædictis fa-
mam ipſius læſam eſſe noueritis, ad inquiſitionem illorum
non ſubitò procedatis.* Idem habetur c. Inquiſitionis. 21. &
c. Qualiter & quando. 24. eodem titu. Secundò, Si liceret in
genere inquirere malefactorem, ſe queretur quòd ipſe ma-
lefactor, ſi fortè interrogaretur, teneretur ſeipſum prode-
re; quod nemo concedat. Sed contrarium videtur ve-
rius, vnde.

114 Reſpondeo, & dico Primò. Quando manifeſtum eſt cri-
Si crimen ſit publicũ
men, Ius eſt Iudici quærere in genere quis fecerit, non ta-
men in particulari an Petrus fecerit, niſi de eo ſit aliqua fa-
ma vel indicia. Ita Siluester v. Correptio num. 6. Nau. in c.
Inter verba, concluſio. 6. num. 15. in Enchir. cap. 10. nu. 40.
Innocen. in cap. Bonæ. 1. de elect. num. 5. *Item nota*, inquit,
*quod ſic ſeruat totus mundus, quòd contingente maleficio
notorio, ſtatim inquirit Iudex generaliter, non contra cer-
tam perſonam: & facta inquiſitione, vocat nominatos in in-
quiſitione de maleficio, vt ſe defendant: & quod longam in-
terpretationem recipit ex iteratione factorum mutari non
debet.* Idem tenent Panorm. & Imola ibid. & alij. Probatur
Primò, Ex praxi communi Iudicum tam eccleſiaſticorum
quàm ſæcularium, quam durum eſt condemnare. Secundò,
Niſi tales inquiſitiones fierent, duo grauiſſima mala in Re-
publ. ſequerentur: nam & populus grauiter offenderetur,
videns Iudicem non inquirere auctorem aperti criminis,
putaretque eum maleficio fauere; & malefici ſpe impuni-
tatis inualeſcerent. Tertiò, Quia nemo poteſt queri ſibi fa-
ctam iniuriam per hanc generalem inquiſitionem, imò to-
ta Reſpub. illam deſiderat.

Ad primum argumentum contrariæ ſententiæ Reſp. In 115
illis Canonibus agi de inquiſitione ſpeciali, qua inquiritur
de Petro vel Paulo; non autem de ea, quæ in genere quæri-
tur, quis fecerit; vt patet ex ipſo tex.

Dices, Inquiſitio illa, qua Iudex quærit in genere quis
fecerit, non minùs præbet occaſionem reuelandi crimina
occulta, contra ordinem charitatis & iuſtitiæ, quam in-
quiſitio ſpecialis, qua quæritur an Petrus fecerit: ergo
eſt iniqua.

Reſpondeo, Quòd occulta crimina detegantur, id non
Nõ refert quod occultum detegatur.
prouenit ex ipſa conditione interrogationis; ſed ex imperi-
tia eorum, qui interrogantur; qui neſcientes iura, putant
ſe teneri occulta pateſacere. Verùm propter tale incom-
modum per accidens proueniens, non debet omitti inqui-
ſitio tantopere bono publico neceſſaria; cùm hæc ſecundù
ſe talis ſit vt nemini iniuriam irroget. Neque Iudex inqui-
ſitionem faciens tenetur inſtruere rudiores ne auctorem
detegant, ſi fortè nulla infamia laboret; id enim redderet
eum ſuſpectum corruptelæ, vel fauoris in criminoſum;
ſed poteſt ſimpliciter inquirere ſicut videt bono publico
expedire. quòd ſi occultus auctor detegatur, poterit con-
tra eum procedere, nec damnum ſecutum ei imputabitur,
vt rectè Nau. in Rub. de Iud. num. 87. quia iure ſuo vtitur. 116
hoc ipſo enim, quo criminis auctor eſt publicè detectus,
(etiamſi id ab altero iniquè factum ſit) poteſt contra eum
informationes accipere & particularem inquiſitionem fa-
cere, & conuictum punire: modò tamen ipſe per iniuriam
non ſit cauſa illius detectionis. atqui hic non eſt cauſa dete-
ctionis per iniuriam; nam propter bonum commune po-
teſt talem inquiſitionem inſtituere: nec tenetur cum offen-
ſione populi cauere, ne interrogati occultos auctores pa-
tefaciant; ſed poteſt illud permittere: nam bonum commu-
ne præponderat priuato, præſertim hominis noxij, & ſup-
plicio digni. Itaque illa iniuſta detectio nec directè nec in-
directè cenſetur illi voluntaria; ac proinde contra talem crĩ-
minoſum ita iniuſtè detectum poteſt procedere. Simili mo-
do, poteſt inquirere in eum, cuius crimen cùm anteà eſſet
occultum, iniuſtè per aliquem in ſermones publicos eſt de-
ductum; niſi fortè per reuelationem confeſſionis id factum
eſſet, tunc enim nullo modo poſſet procedere. vide Sotum
de ſecr. memb. 3. q. 1.

Ad ſecundum argum. Reſpondeo, Etſi Iudex poſſit inter- 117
rogare, non tamen inde ſequitur, reũ, ſi fortè interrogetur,
teneri ſeipſum pateſacere; certum enim eſt Iudicem in crĩ-
mine læſæ Maieſtatis poſſe interrogare, ſeu inquirere, reũ
tamen, ante infamiam vel ſemiplenam probationem, non
teneri ſeipſum prodere. Nec obſtat, quòd D. Tho. in Capi-
tulo generali Pariſijs, dicitur reſpondiſſe, occultum aucto-
rem teneri ſe prodere ad præceptum Prælati, quando no-
torium eſt crimen v. g. furtum eſſe commiſſum: quia tũc ſo-
lùm erat Baccalaureus, & ceteri Magiſtri ei cõtradixerunt,
vt refert Silu. v. Correctio, nu. 6. vnde.

Dico Secundò, Etſi Superior in hoc caſu, vt officio ſuo 118
Subditi nõ tenentur patefacere, ſi eſt occultum.
ſatisfaciat, poſſit ſub iuramento generatim inquirere à ſub-
ditis quis fecerit; ſubditi tamen non tenentur pateſacere
auctorem, ſi nulla laboret infamia, & nihil mali in poſte-
rum timeatur. Prior pars patet ex dictis. Altera eſt commu-
nis ſententia DD. & colligitur ex Canonibus ſupradictis.
ratio eſt, quia Superior non poteſt obligare ſubditos vt re-
uelent occultos peccatores, ſed ſolùm vt eos, qui infamia
aliqua laborant. multò minùs occultus peccator tenetur ſe
ipſe prodere. Nec obſtat factum D. Grego. epiſt. 30. li. 5. qui
ſacra communione interdixit cuidam, qui libellum famo-
ſum ſparſerat, niſi ſe proderet. & excommunicat eumdem,
ſi ſe non prodens accedat ſacram communionem; vt habe-
tur 5. q. 1. ca Quidam maligni: nam infamator ille teneba-
tur alterius famam reparare, vel certè probare quę in libel-
lo habebantur, quorum neutrum ſine ſui pateſactione fieri
poterat. poteſt enim quis obligari ad ſe prodendum, quan-
do id neceſſarium eſt ad falſæ infamiæ iniquè irrogatæ ab-
ſterſionem; quamuis non ſit neceſſe illam detectionem fie-
ri coram Iudice.

Notandum tamen, ſi crimen adhuc eſſet perpetrãdum, 119
vel continuandum, vel ſi ex eo graue damnum alicui

impenderet, quod alia ratione non poſſet commodè auerti: interrogatus, poſſet, & etiam deberet auctorem patefacere, etſi omnino occultum & nulla infamia laborantem, & Iudex poſſet opportuna remedia adhibere, ut dictum eſt dub. ſuperiore.

Petes, Quid ſi Superior ſub iuramento interroget, & abſque ulla reſtrictione iuraueris te patefacturum quidquid noſti de facto & auctore?

120 Reſpondeo, Eo caſu non teneris patefacere, niſi quod abſque iuramento licitè poſſes. vnde non teneris, ſi auctor penitus eſt occultus, & per occultam monitionem corrigi poteſt. Secùs ſi de illo eſt rumor; uel ſi aliter non putatur emendandus. Pari modo, etſi ſub pœna excommunicationis præceperit, non teneris; niſi de illo ſit aliqua fama, uel niſi damnum alicui inde impendeat; de tali enim eſt huiuſmodi præceptum intelligendum. Ita Siueſt. ſup. & paſſim alij DD. Cui addiderim, uel niſi alia ratione non ſperetur emendandus; quia tunc tenetur etiam abſque præcepto Superioris: ergo poterit ei præcipi ſub pœna excommunicationis.

DVBITATIO XV.

Vtrùm ad inquiſitionem ſpecialem neceſſe ſit infamiam præcedere?

121 *Inquiſitio ſpecialis.* RESPONDEO, Communis ſententia DD. eſt, Vt Iudex poſſit contra aliquem inſtituere inquiſitionem ſpecialem tendentem ad punitionem criminum, debere præcedere aliquam infamiam auctoris. Dico *Tendentem ad punitionem*: quia ad malum impediendum, ut quando agitur de beneficiorum & officiorum collatione, uel de matrimonio contrahendo, licitum eſt inquirere de impedimentis, uel delictis perſonarum particularium, etſi nullus de illis ſit rumor. omnia enim alioquin erũt plena inceſtis, ſacrilegis uel nefarijs coniugijs, & prauis rerum ſacrarum & ciuilium miniſtris. debent tamen tunc crimina Superioribus aperiri ſecreto, & quàm minima poteſt fieri famæ læſione. Similiter, quando inquiſitio fit ad maleficia impediẽda & eorum occaſiones tollendas, non requiritur infamia; ut ad auertenda homicidia, ſacrilegia, furta, hæreſes & ſimilia. vide Nau. in Rub. de Iud. nu. 9.

122 *Infamia laborare debet.* Probatur hæc ſententia ex c. Inquiſitionis, §. Tertiæ, de accuſ. ubi dicitur, *Ad hæc reſpondemus, nullum eſſe pro crimine, ſuper quo non laboret infamia, ſeu clamoſa inſinuatio non præceſſerit, puniendum. quinimò ſuper hoc depoſitiones contra eum recipi non debere: cùm inquiſitio fieri debeat ſolummodò ſuper illis, de quibus clamores aliqui præceſſerunt.* & c. Qualiter. 2. eodem tit. *Sicut accuſationem legitima debet præcedere inſcriptio, ſic & denuntiationem charitatiua monitio, & inquiſitionem clamoſa inſinuatio præuenire* id que probatur ibidem exemplo uillici euãgelij Luc. 16. qui primò infamatus eſt apud dominum ſuum; deinde dicitur ei, *Quid hoc audio de te? Redde rationem villicationis tuæ*, & exemplo Sodomorum Gen. 18. de quibus Dominus ait, *Deſcendam & videbo vtrùm clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint.* ratio eſt, quia Iudex quando ad punitionem criminum procedit, debet ex ſcientia publica procedere: ſcientia autem publica eſt, quæ habetur per accuſationẽ uel confeſſionem rei in iudicio, uel per infamiam, aut per facti euidentiam in conſpectu Iudicis & aliorum. *Sciẽtia publica.* Confirmatur, quia meritò quiſque poſſet queri ſibi fieri iniuriam, ſi in uitam eius iuridicè inquireretur, cuius fama alioquin eſt integra: nam per talem inquiſitionem redditur ſuſpectus.

123 *Quãta infamia.* Petes, Quanta debeat eſſe illa infamia?

Reſpondeo, Non ſufficere ut duo uel plures etiam iurati aſſirment ſe uidiſſe illum crimen committentem, ut expreſſe habetur c. Inquiſitionis; quia adhuc res eſt occulta, ac proinde minimè per publicam inquiſitionem prodẽda: ſed requiritur ut rumor de eo ſparſus ſit per maiorem partem uiciniæ, uel Collegij, uel Vniuerſitatis in qua commoratur, ut dicatur ibidem infamia laborare, ut rectè docet Sotus de ſecreto, memb. 2. q. 6. §. Tertium dubium, ex Bar. Idem ferè Caiet. q. 69. ar. 2. ubi requirit ut ſit uox publica & frequens, per quam apud uiros probos & prudentes meritò reddatur ſuſpectus. quòd ſi conſtaret à maleuolis & maledicis ortam eſſe infamiam, non ſufficeret; ut patet ex dic. In dubio tamen quibus auctoribus orta ſit, inducenda eſt purgatio, ſaltem propter ſcandalum; ut notat Gloſſ. in d. c. Inquiſitionis.

Notandum tamẽ eſt, excipi aliquot caſus à DD. quibus non requiritur ad ſpecialem inquiſitionem infamia præuia de illo crimine. 124 *Quando non requiritur infamia.*

Primus eſt, Si quis confeſſus ſit crimen occultum in iudicio, etiam coram paucis; ut coram ſolo Iudice & Notario; ut colligitur ex c. 1. de accuſ. in 6. nam talis confeſſio inducit notorium Iuris. *Si confeſſus in iudicio.* Idem dicendum, etiamſi ſolùm incidenter illud confeſſus ſit, ut communiter tradunt Iuriſperiti cum Bar. in L. 2. §. Si publica. ff. ad L. Iuliã, de adult. Neque refert utrùm illud, quod ſic confeſſus eſt, ſit circumſtantia delicti, de quo agitur, an diſtinctum delictum: nam etiamſi ſit omnino diſtinctum, Iudex cõtra illud procedere poteſt, ut rectè docet Nau. in Rub. de Iud. num. 86. contra Sotum. Non tamen ſufficit cõfeſſio extra iudicium, etiamſi coram multis facta ſit, niſi ex ea orta ſit infamia, ut uult Nau. ſup. etſi putem contrarium ſeruari in praxi. ut infrà patebit dubit. 17. num. 157. Neque ea, quæ facta eſt metu tormentorum, ſi poſteà tamquam metu facta reuocetur. Neque ea, quę facta eſt coram Prælato incogitanter, aut in aliqua epiſtola ſecreta, quam Prælatus aperuit, ut uult Sot. de ſecre. memb. 2 q. 6. & conſentit Nau. ſup.

Secundus eſt, Quando Iudici per generalem inquiſitionem procedenti, patefactus eſt auctor: tunc enim poteſt contra eum procedere ut docet Naua. ſup. num. 87. contra Sotum: eſtque communis ſententia Iuriſperitorum in L. 2. §. Si publico. ff. de adult. 125 *Si patefactum in generali inquiſitione.* Nec refert, quòd teſtis fortè peccauerit reuelando, eò quòd nulla eſſet infamia: quia ex quo crimẽ deductum eſt in publicam Iudicis notitiam ſiue benè, ſiue malè, ille tenetur contra illud procedere per particularem inquiſitionem, & punire, ut idem contra Sotum docet, & patet ex dictis ſuprà. Confirmatur, quia ſi priuatus quiſpiam extorſiſſet crimen alterius per iniuriam, & deduceret illud in publicum, uel in Iudicium, Iudex deberet contra illud procedere, ut idem Sotus fatetur, membro 3. q. 1. cur non etiam dum per iniuriam detegitur à priuato in iudicio?

126 Aduerte tamen, caſus ſupradictos non eſſe propriè excipiendos à regula illa generali, qua dicitur, Abſque infamia non eſſe ſpeciatim inquirendum; quia notorium iuris uel facti plus eſt quàm infamia. unde ſi præcedente infamia licet, etiam licet cùm res eſt notoria.

Tertius eſt, Quãdo delictum commiſſum eſt in Iudicio: ut ſi teſtis falſum deponat in iudicio, ſi accuſator calumnietur, aut præuaricetur, aut tergiuerſetur. *Si commiſſum in Iudicio.* Ita Nau. nu. 88. ex Specu. Bar. & alijs. 127 ratio eſt, quia hæc crimina cenſentur ualde noxia bono publico, eò quòd iuſtitiam iudiciorum publicorum uel euertant uel impediant. unde meritò ex indicijs & uehementi ſuſpicione contra ea procedi poteſt.

Quartus eſt, In crimine hæreſis & apoſtaſiæ; in his enim ſine accuſatore uero uel ficto, (id eſt, qui uicem accuſatoris ſuppleat) etiam ſine infamia, inquiri poteſt. ut docet Nauar. num. 93. & colligitur ex cap. Excommunicamus. §. Adijcimus, de hæret. & L. Apoſtatarum. 4. C. de Apoſtatis. *Si cõtra bonum publicum.* 128 Ratio eſt, quia hæc crimina ſunt maximè noxia Reipublic. ab his enim ſemper impendet alijs periculum euerſionis. requiritur tamen aliqua ſuſpicio orta ex indicijs non leuibus.

129 *Crimen læſæ maieſtatis.* Quintus eſt, In omni crimine læſæ maieſtatis humanæ, ut conſtat per Extrauagan. Frederici Imperatoris, quæ incipit, Ad reprimendum. & habetur poſt librum feudorũ. In hoc crimine ante illam extrauagan. non poterat procedi ſine infamia uel notorietate; poſt eam poteſt, ut ait Barto. in dictam Extrauagan. v. Inquiſitionis, quod Nau. num. 94. ſic intelligit, ante illam non potuiſſe procedi ad inquiſitionem illius criminis iam perpetrati, niſi quis de eo eſſet infamatus, uel manifeſtus: poſt illam, poſſe procedi etiam ex ſuſpicione: ut ſi unus uel plures ſuſpicentur de aliquo, & id Iudici nuncient. tunc enim Iudicem poſſe procedere ad inquiſitionem, ſeu informationem ſecretam, tendentem ad punitionem.

130 *Suſpicio eſt maniſ.* Sextus eſt, Quando inquiritur de morte domini contra ſeruos: ut ſi dominus inueniatur occiſus & neſciatur auctor; iuxta L. 1. ff. ad S.C. Syllanianũ. & contra nautas nauis ſubmerſæ, iuxta L. Quoties 3. C. de naufrag. quia etſi nulla

Digitized by Google

nulla aliquorum hominum fama ſit contra illos ſeruos uel nautas, tamen eſt quædam populi de illis ſuſpicio. Idem dicendum quandocumque eſt ſuſpicio populi uel communitatis contra aliquem; hæc enim ſupplet uicem infamiæ. ut docet Nauarrus ex Antonio de Butrio, Abbate, & Aretino num. 95.

131 *Præcipua difficultas de praxi Iudicum ſæcularium.*

Sed præcipua difficultas eſt, Vtrùm in alijs caſibus licitum ſit Iudici ad inquiſitionem ſpecialem procedere: & conſequenter, Vtrùm probanda ſit praxis Iudicum ſæcularium, qui ex denunciatione publici officialis ad id muneris deputati, uel alicuius priuati, aut ad querelam partis offenſæ, quæ tamen onus probādi in ſe ſuſcipere nō uult; procedunt ad capiendas informationes & indicia; quibus habitis formant libellum inquiſitionis. Ex doctrina enim communi Theologorum & Canoniſtarum, uideri poſſit alicui hæc praxis damnanda; qui docent ſine præuia infamia uel æquipollenti, non poſſe procedi ad inquiſitionem.

Eam eſſe damnandam, argumenta.

quod probatur Primò; Ex Canonibus citatis. Secundò Probat Nauar. quia lege diuina, & naturali prohibemur inordinatè detrahere proximo, aut dare cauſam detrahendi. Tertiò, Quia eadem lege prohibemur ſcandalizare proximum. at publicatio peccati occulti eſt proximi ſcandalizatio. Quartò, Quia licet regulariter utilis ſit Reipub. criminum punitio, id tamen uerum non eſt, quando crimina ſunt occulta, & non eſt accuſator uerus uel fictus. tunc enim utilior eſt Reipub. quieta conſeruatio famæ & honoris ſubditorum, quàm punitio, qua turbatur Reſpub. & illi priuantur maximis ſuis bonis, honore & fama. Hinc infert, legem de non damnando ſine infamia, uel alio æquipollēti, eſſe naturalem & diuinam, ac proinde nulla contraria conſuetudine poſſe abrogari.

132 *Non eſſe damnandam.*

Veriustamen exiſtimo, illam praxim non eſſe damnandam, ſi circumſpectè & ſecundùm leges uel conſuetudines in Prouincijs receptas, fiat; idque in grauibus cauſis; (vt in furtis, homicidijs, ſacrilegijs, inceſtibus, alijſve criminibus Rempub. turbantibus) & non ad nudam punitionem, ſed quia cenſetur neceſſarium bono Reipub.

Hæc ſententia ſic limitata & explicata probari poteſt Primò, Quia eſt praxis Iudicum ſæcularium Deum timentiū in omnibus penè Prouincijs & maximè per Italiam recepta; ut teſtatur Iulius Clar. q. 3 neque tamen à Summo Pōtifice uel Epiſcopis idcircò reprehenduntur, aut cenſentur in malo ſtatu.

Secundò, Quia ita ſentiunt doctiſſimi Iuriſconſul. cum Bart. in L. 2 §. Si publico. ff. ad L. Iul. de adult. Cardi. Alcia. in c. 1. de offic. Iud. ordin. Ang. in L. Si uacantia. C. de bonis uacant. & alij.

Vt infamia præcedat, eſt Iuris poſitiui.

Tertiò, Vt non fiat inquiſitio ſine infamia auctoris præuia, non eſt iuris diuini aut naturalis: ſed eſt iuris poſitiui humani, ut fatetur Sotus, de ſecreto, memb. 2. q. 6. dubit. 3. unde infert, *Papam in Eccleſia, & Principem in ſuo foro poſſe ex cauſa rationabili in eo diſpenſare:* atqui ius humanum poteſt contraria conſuetudine legitimè præſcripta, (uel etiam abſque præſcriptione, Principe ſciente & non contradicente) aboleri: ergo hoc ius meritò poteſt uideri abolitum in ſæcularibus tribunalibus, ſi tamen umquam fuit ibi receptum.

133 Quartò, Si eſſent frequentiſſimi criminoſi, à quibus Reſpub. grauiter perturbaretur, poſſet fieri lex, ut quotieſcumque fuerint duo uel tres teſtes cōtra aliquem, infligeretur ei pœna legis, abſque alio accuſatore uero uel ficto, ut docet Sotus ſuprà. & Nau. in Rub. de Iudic. num. 89. cùm ait; *Papam & Imperatorem ex iuſta cauſſa poſſe inducere nouos caſus, in quibus poſſit ſpecialiter inquiri ſine accuſatore uero vel ficto*: ergo ſimiliter poteſt lege uel conſuetudine ſtatui, ut Iudex poſſit inquirere teſtes, etiamſi non ſit præuia infamia, & inſtituere fiſcalem, qui accuſet. nulla enim uidetur ratio, cur ſi illud fieri poteſt, non poſſit etiam hoc, cùm utrobique abſque infamia procedatur.

134 Quintò, Etiamſi eſſet iuris naturalis ut non fiat inquiſitio abſque præuia infamia, id tamen eſſet intelligendum, niſi Reſpub. uel ipſe inquirendus ceſſerit iure ſuo. quod enim illud ſit illicitum, id prouenit ex iure, quod quiſque habet ad famam ſuam, quo iure ſi ceſſerit, non erit illicitū; atqui Reſpu. uidetur ceſſiſſe iure ſuo, dum probat tales inquiſitiones, eaſque cupit fieri: ergo non ſunt illicitæ.

135 Sextò, Hic modus uidetur neceſſarius ad plurimas iniurias, maleficiaque prohibenda, & ad innocentiam illæſam præſtandam. cùm enim pauci ſunt, qui uelint accuſare, & ſæpè ex maleficio non ſequatur infamia; ſine metu, improbi, uiris probis, ſimplicibus & Religioſis iniurias & damna inferent: quam ob cauſam multis locis conſtituuntur publici officiales, qui denuntient Iudicibus ea, quæ uiderunt, uel audiuerunt, & indicant à quibus pleniorem informationem habere poſſint: quæ res mirificè maleficos coercet. etſi enim ſibi perſuadeant, eos, qui iniuria affecti ſunt, aut alios, qui interfuerunt, non accuſaturos; tamen ualdè metuunt, ne per hunc officialem ad Iudicem res deferatur; qui deinde pleniorem informationem à teſtibus oculatis accipiet.

Eſt neceſſarium ad bonum publicum.

136 *Iudex non poteſt ex ſe incipere.*

Aduerte tamen Primò, Iudicem non poſſe umquam ex ſeipſo incipere inquiſitionem: ſed ſemper debere aliquid præcedere, quod inquiſitioni uiam aperiat, & Iudicem cogat ut ex officio procedat: ut notitia publica, infamia, ſuſpicio communis querela partis, denuntiatio officialis, uel alterius. aut ſimile quiddam; alioquin totus proceſſus eſt iure nullus, ut docet Clarus quæſt. 5. num. 4. Vnde non poteſt procedere ex delatione facta ei non ut Iudici, ſed ut priuato; uel certo auctore; uel ſuppreſſo nomine, etiamſi in ſchedula nominarentur teſtes, qui noſſent factum, ut idem docet, & exemplis declarat. quod ideo ſtatutum eſt, ne Iudices poſſint pro arbitrio impetere quos uolent; & quia illis caſibus idem eſt accuſator & Iudex, quod Iure gentium reprobatur.

137 *Confeſſio ſponte facta.*

Nec obſtat c. Poſtquam. 1. de accuſ. in 6. ubi dicitur, puniendum reum ex confeſſione coram Delegato facta, etiāſi dicat ſe diffamatum non fuiſſe; quia ille Delegatus non proceſſerat ad cauſam ex ſeipſo, ſed ad eam fuerat deputatus. unde neceſſe eſt ut ibi præceſſerint indicia. Deinde ille liberè cenſebatur confeſſus coram ſuo Iudice; nihil enim erat, quod illum cogeret, cùm poſſet excipere; ex libera autem confeſſione damnari quis poteſt.

138 *1. Debet conſtare de delicto.*

Secundò, Antequam Iudex inquirat de perſona, priuatas informationes capiendo, debere aliquo modo ei conſtare de crimine, an ſit commiſſum. unde ſi crimen relinquat ueſtigium, ut incendium, homicidium, perfoſſio domus, debet ea priùs inſpicere, uel curare inſpici, prout fert rei conditio. ſi autem non relinquat, ſufficit denuntiatio uel querela, ad capiendam informationem de auctore.

139 Tertiò, Vbi iam conſtat de delicto commiſſo, ſi nihil ſciatur de auctore, poteſt de eo generatim inquirere; & habito aliquo indicio, uocare illum ad ſe defendendum, inſtituturus contra illum inquiſitionem particularem. ut docet Clarus qu. 5. ex Innoc. & alijs. Neque prædictis obſtat communis doctrina Theologorum & Canoniſtarum, (à qua in re tanti momenti non facilè recedendum) qui docent non eſſe procedendum ad inquiſitionem ſpecialem, niſi præuia infamia. quia id intelligendum eſt quando ſolùm intenditur punitio criminis, neque inquiſitio putatur neceſſaria ad bonum Reipub. & mali compreſſionem: hoc autem prædicta ſententia non negat. & hoc modo iſtæ ſententiæ uidentur poſſe conciliari.

Ad argumenta.

Ad primum argumentum, qua parte prædictis aduerſari uidetur, Reſponderi poteſt Primò, Canones illos loqui de Iudice eccleſiaſtico: hic enim non debet procedere ad inquiſitionem abſque præuia infamia & clamoſa inſinuatione, qua ſæpiùs ad aures ipſius res deferatur. In cap. enim Cùm oporteat, inſtruit Pontifex Archiepiſcopum Tarraconenſem, quomodo debeat procedere contra Epiſcopum Vicentinum. In cap. Inquiſitionis, inſtruit Epiſcopum Gebennenſem, quomodo in cauſa Epiſcopi & Canonicorum Valentinenſium. Denique in cap. Qualiter, Concilium generale inſtruit Prælatos, quomodo ad ſubditorum exceſſus inquirendos & puniendos debeant procedere. ubi etiam Concilium requirit, ut non ſemel tantùm, ſed ſæpè clamor Iudici rem inſinuet. unde uideri queant hæc ad Iudices ſæculares non extendenda.

140 *Modus Prælatorum.*

Ideò enim abſque præuia infamia Prælati non debent inquiſitionem inſtituere, præſertim contra perſonas eccleſiaſticas: tum quia harum infamia plus ſcandalizat ſæculares, quàm caſtigatio ædificet: tum quia faciliùs correptione fraterna emendari ſolent: tum denique quia Prælatorum potiùs eſt in ſpiritu lenitatis ſubditos quoſuis, etiam ſæculares corripere, quā aſperitate pœnarum ſæuire. unde Canones iubent ut non ad primam famæ inſinuationem inquirant; ſed tum demum, quando ſæpiùs eorum aures pulſauerit: quod tamen mini-

Digitized by Google

mè neceſſarium uidetur in Iudicibus ſæcularibus. Rurſum iubent, ut diſpoſitiones contra eum, qui infamia non labo rat, minimè recipiantur, etiamſi tres uel plures iurati affirment ſe uidiſſe illum crimen committentem; ut patet cap. Inquiſitionis: quod etiam minimè locum habet in Iudice ſæculari. hic enim ſtatim per ſuum fiſcalem debet cauſam proſequi, etiamſi tantùm ſint duo teſtes iurati; alioquin à Principe punietur. Denique iubent ut accuſationem præcedat legitima inſcriptio, & inquiſitionem clamoſa inſinua tio: at ſi hoc in foro externo ſeruaretur, rarò poſſent delicta puniri: rariſsimi enim ſunt, qui ſe uelint inſcribere; id eſt, ſub pœna talionis ſuſcipere onus probandi. Imò in multis regnis non permittitur, niſi in ſuis & ſuorum iniurijs uel in cauſa ciuili, ut ſuprà dictum eſt.

Reſpondeo Secundò, Canones illos etiam ad Iudices ſæculares extendi poſſe, quando inquiſitio ſolùm tēdit ad pu nitionem delicti: tunc enim etiam præuia infamia requiri tur. Quidam tamen putāt illos in Iudicijs ſæcularibus, uel numquam moribus fuiſſe receptos, uel contraria conſuetu dine abrogatos.

141 Ad Secundum, Prohibemur quidem iure naturæ inordinatè aliquem infamare, aut dare cauſam infamandi; ſed negamus illos Iudices inordinatè id facere. ſicut enim qui accuſat aliquem de crimine occulto; quod teſtibus uel ſufficientibus indicijs probare poteſt, non infamat illum inor dinatè; ſic neque Iudex, qui ex denuntiatione informationes capit: nam habet iuſtam cauſam id faciendi, nempe ut criminoſi non inualeſcant, ut innocentia in Repu. ſit tuta, ut omnes ſecurè & tranquillè degant. debet tamen Iudex uti magna prudentia, & habere rationem perſonarū, & do nec uideat an res probari poſsit, eo modo capere informationes, ut quàm minimùm fama lædatur. unde ſi uidet eam probari non poſſe, debet deſiſtere. Idem dicendum de fiſca li, qui grauiter peccat, ſi accuſationem ſuſcipiat, cuius probationem putat ſe defecturam.

Ad Tertium, Publicatio peccati alterius, maximè ſæcularis, non eſt ſcandalizatio, quando ſequitur punitio: ſed cedit in exemplum toti populo. ideò crimina loco celeberrimo ſolent publicari, & caſtigari.

142 Ad Quartum, Patet ex dictis: neque deeſt hìc accuſator fictus, nam denuntiator iuridicè denuntians, habet uicem accuſatoris, uel illud, quod Iudici uiam ad inquiſitionem aperit.

DVBITATIO XVI.

Quibus modis aperiatur via Iudici, præſertim ſæculari, ad inquiſitionem.

143 *Modi quibus via inquiſit. aperitur.* RESPONDEO, Multis modis, de quibus iam ex parte dictum eſt ſuprà.

Primus eſt, Si delictum ſit notorium & auctor occultus. ſed tunc ſolùm poteſt inquirere generatim quis fecerit, ut ſuprà dictum eſt.

Secūdus, Si auctor ſit notorius: Probatur autem aliquid eſſe notorium per duos teſtes; ut docet Glo. in c. Deus omnipotens. 2. q. 1.

Tertius Si ſit fama de auctore. In hoc tamen & ſecundo caſu, Iudex primò debet capere informationes, an ſit reuerà notorius auctor uel an ſit fama de illo. Ad probandum

144 *Quomodo probetur fama.* famam, ſufficiunt duo teſtes, ut omnes fatentur. hi tamen non debent teſtari ſe audiuiſſe à maiori parte populi, (ut uult Glo. in L. 2. §. Eiuſdem. ff. de probationibus, quam plerique Iuriſpetitorum ſequuntur) ſic enim uix umquam poſſet fama probari, ac proinde modus iſte procedendi eſſet inutilis: quis enim eſt, qui cum maiore parte oppidi aut uiciniæ loquatur, aut aduertat ſe locutum? ſed ſatis eſt ut teſtentur ſe ita publicè audiuiſſe, uel ita paſsim dici; ut docet Baldus in c. Litteras. 14. num. 2. de præſumptionibus & alij, ſicque paſsim ſeruatur teſte Claro quæſt. 6. debent tamen nominare à quibus audiuerint; ut ſciatur famam habuiſſe originem ab honeſtis & probis, & teſtes non fingere. undè ſi non nominarent eos, non probarent famam in criminalibus.

Habita informatione de infamia, ſi infamatus eſt præſēs, debet illum Iudex interrogare de ueritate criminis, ut ſi fateatur, illum puniat: ſin minùs, ut inquiſitionem contra eum formet. ſi eſt abſens, debet illum citare, & ſignificare ſe intendere contra illum de tali crimine, de quo eſt infamatus, inquiſitionem facere.

Aduerte tamen, ſi Iudex abſque informatione de infamia, proceſſerit ad inquiſitionem ſpecialem, nihilominùs 145
ualet proceſſus, & poteſt reus condemnari: ſi tamen reus præſens non exceperit; ut colligitur ex c. 1. & 2. de accuſ. in 6. & docet Nau. num. 91. in Rub. de Iudi. quòd ſi ſtatim exceperit, & Iudice uolente proſequi, appellauerit, non ualet proceſſus: quia per appellationem, Iudicis poteſtas ſuſpenditur.

Quartus eſt, Si ſit communis ſuſpicio de auctore, de quo ſuprà num. 130.

Quintus, Quando de aliquo ſunt indicia iudicialiter probata. hæc enim cùm patiant quamdam Iuris notorietatem, poſſunt pro infamia & ficto accuſatore haberi; ut ait Nau. ſup. num. 78. & 96.

Sextus, Quando eſt ſemiplena probatio: ut ſi crimen ip 146 *Semiplena probatio.*
ſum ſit notorium, & accedat unus teſtis omni exceptione maior, de auctore. nō enim minùs hæc ſemiplena probatio inducit auctorem in publicam notitiam, quàm indicia pro bata, aut infamia. eſt enim plus quàm infamia, cùm fama non probet, ut dici ſolet, ſed tantùm accuſet. unde mirum eſt Sotum & Nauarrum concedere de indicijs, & negare de ſemiplena probatione. Confir. quia niſi Iudices habita ſemiplena probatione poſsint inquirere teſtes, bona pars maleficiorum manebit impunita, cùm teſtes non ſe ſponte offerant.

Septimus, Si pars offenſa querelā offerat, & indicia uel 147 *Querela partis offenſa.*
teſtes, à quibus informari poſsit, Iudici inſinuet: tunc enim Iudex poteſt ab illis informationes de plano, ut dicitur, & abſque ſtrepitu accipere; quibus ubi ſatis inſtructus fuerit poterit citare criminoſum, & contra eum inquiſitionis libellum formare. Ita Clarus q. 10.

Octauus. Si publicus officialis, uel alius denuntiet iudicialiter, & teſtes uel indicia ſignificet. de quo uide Clarum quæſtione 7.

Aduerte tamen, nihil debere denunciare, niſi quod bona fide putat legitimè per teſtes uel indicia poſſe probari; ut ſuprà dictum eſt.

Nonus, Quando pars impingit crimen teſti, ut contra il lum excipiat, & illud probat, etſi non omnino plenè; tunc enim Iudex de eo inquirere poteſt, ſi ad eius iuriſdictionē pertinet, ut docet Clar. q. 19. hoc enim eſt neceſſarium ad cauſæ progreſſum: & aliàs illa probatio efficit illum publicè ſuſpectum; unde eſt inſtar infamiæ.

Decimus, Dum quis intentat actionem ciuilem, ut ſibi damnum ſarciatur ex delicto: ut, ex incendio, homicidio, uel furto illatum: tunc enim poteſt Iudex etiam contra il lud delictum procedere; quia iam factum quaſi notorium. Idem Clar. q. 19.

Vndecimus, Si delictum ſit commiſſum in iudicio, ut ſu prà dictum eſt.

Duodecimus, Si reus uel teſtis incidenter confeſſus ſit in iudicio; Clar. q. 19.

Duo tamen Notanda; Primum eſt, In omnibus caſibus, 148 *Fiſcalis.*
quibus poteſt Iudex procedere ex officio, poteſt conſtitue re fiſcalem, qui partes accuſatoris accipiat; ut docet Gome. to. 3. c. 1. nu. 10. quod intellige, ſi aduocatus fiſcalis ordinarius non ſit conſtitutus.

Alterum eſt, Non poſſe formari libellum inquiſitionis contra reum, niſi legitima indicia præcedant, quæ ſufficerent ad ipſum iuridicè interrogandum, ſi præſens eſſet: & è conuerſo, dum præſens eſt, non poteſt iuridicè interrogari, niſi adſint indicia, quæ ſufficiant ad faciendam inquiſitionem contra abſentem. non enim procedendum eſt ad inquiſitionem formandam, niſi quando reus citatus ut reſpondeat, uel negat, uel non comparet, ut docet Clar. quæſtio. 10. num. 3.

DVBITATIO XVII.

Ex quibus indicijs poſsit Iudex reum ſubijcere tortura.

NOTANDVM Primò, *Indicia* à Iuriſperitis generatim uocari omnia ea, ex quibus poteſt aliquo mo- 149
do col-

do colligi quis ſit auctor criminis; vt fama,ſuſpicio publica,teſtimonium unius uel plurium,cōfeſsio rei,& ſimilia.

Indiciorū ſunt quinque grad⁹.

Notandum Secūdò, Diſtingui quinque gradus indiciorum. In primo gradu ſunt leuia,probabilia tamē,quæ probabilem ſuſpicionem de auctore criminis commouent. In ſecundo ſunt leuia probabiliora quæ faciunt præſumptionem,id eſt, valdè probabilem ſuſpicionem. In tertio ſunt indicia grauia, quæ & legitima & indicia Iuris uocantur. In quarto eſt probatio ſemiplena. hæc enim amplius quid eſt,quàm indicium legitimum. In quinto ſunt indicia grauiſſima,quæ & indubitata dicuntur.

150 *Captura.*

Indicia primi & ſecundi generis ſufficiunt ad capiendas informationes,& etiam ad capturam, ſpectata conditione perſonæ & cauſæ,& ceteris circumſtātijs.huiuſmodi ſunt, aſſertio uulnerati morientis:ut ſi dicat ſe à Petro uulneratum;grauis inimicitia præcedēs; aſſertio ſocij,qua ſocium criminis detegit. hæc tamen indicia non ſufficiunt ad formandum libellum inquiſitionis contra aliquem,neque ad torturam,quia ad hæc requiruntur indicia grauia,& maximè ad torturam,quæ eſt graue malum,quod ſine graui cauſa irrogari non poteſt.

151 *Tortura, ſeu quæſtio.*

Notandum Tertiò, Torturam eſſe introductam non in pœnam criminis commiſſi;(hoc enim cùm nondum ſit plenè probatum, non poteſt puniri),ſed in ſubſidium probationis;ſut quia ſufficiens & plena probatio deeſt, ipſe reus confitendo ueritatem,ſuppleat quod ad plenam probationem requiritur:ut docet Couar.pract.quæſt. q.23.ex communi ſententia DD.& Clarus q.64 nu.6. Vnde ſequitur, torturam adhiberi non poſſe,niſi quando crimen eſt ſemiprobatum, uel quando uehementia indicia urgent, ita ut ferè moraliter certum ſit,ipſum auctorem eſſe. In hoc autem caſu,eam adhiberi poſſe ad confeſſionem,eſt conſentaneum rationi naturali:ſi enim nō poſſet, improbi audacter & impunè peccarent,dāna & iniurias alijs inferrent,quando putarent ſe teſtibus,uel externis indicijs non conuincēdos. cùm uerò uident ex indicijs, uel uno teſte tormentis ſubijciendos,ſe continent. Accedit,quòd pleraque maleficia grauiſſima non poſſent puniri;quia paucis uel nullis cōſcijs committuntur,cùm tamen id ad bonum Reipub.ſit neceſſariū: alioquin omnia ſceleribus & ſceleratis eſſent plena. Nec obſtat,interdum fieri ut innocens torqueatur;quia in rebus humanis non omnia incommoda uitari poſſunt. etiam interdum ſit ut innocens damnetur: non ideò omne indicium tollendum. ſatis eſt ea media, eaſque cautiones adhiberi,quibus maiora uitentur, etſi iiſdem interdum minora præter intentionem eueniant.

Eſſe licitā.

Notandum Quartò, Torturam tantummodò adhibendam in criminibus grauioribus, quæ pœna corporali, ut mortis,mutilationis,triremium caſtiganda ſunt,nō autem in iis,quæ exilio uel pecunia;ut docet Gomez.tom.3.c.13. num.2.Ratio eſt,quia reo nondum conuicto non poteſt irrogari pœna, quæ ſit maior quàm illa ad quam eſſet condemnandus.

152 *Reus conuictus non torquetur.*

Notandum Quintò, Iudicem non poſſe reum ſubijcere torturæ ad exquirendam criminis confeſſionem,quando legitimè eſt conuictus per teſtes etiamſi nolit fateri crimen; ut rectè docet Nau.c.18.num.59.& Clarus quæſt.64.num. 8. ratio eſt, quia cùm tortura adhibenda ſit in ſubſidium, ob defectum plenæ probationis, fruſtrà inferretur reo conuicto: quia confeſſio non eſt neceſſaria ad condemnandum.

Excipe duos caſus.

Excipe tamen duos caſus. Prior eſt,quando reus malitioſè appellat ad ſuperius tribunal,ut executionem iuſtæ ſententiæ impediat: quod in Italia & regno Caſtellæ permittitur,ſi non ſint confeſſi crimen;ut teſtatur Nau.tunc enim ſi crimen eſſet atrox,ut latrocinium,ſacrilegiū,&c.& expediret reum ibi puniri,poſſet torqueri ad eliciendam confeſſionem,ut iniqua appellatio impediatur.

Alter eſt,quando putatur habuiſſe ſocios,uel commiſiſſe alia crimina;tunc enim etiam per torturam poteſt de his interrogari,moderatè tamen,pro ratione cauſæ & indiciorum. Ita ſeruat tota Italia & Francia,teſte Claro q.64.n.8. debet tamen de illis eſſe ſemiplena probatio,uel æquipollentia;ut ex ſupradictis colligitur his poſitis.

153 *Sufficit probatio ſemiplena.*

Dico Primò, Ad torturam ſufficere ſemiplenā probationem,ſi tamen perſona talis ſit, ut torqueri poſſit. eſt communis ſententia DD.teſte Claro lib.5.quæſt.21.num.2. & Gomezio c.13.num.7 nunc autem eſt *ſemiplena probatio*, quādo unus teſtis,contra quem nulla eſt exceptio,deponit ſe uidiſſe hunc tali loco & tempore occidentem, v.g.Petrum;auferentem hoc uel illud è tali domo.quòd ſi non uiderit,ſed audiuerit à fide dignis,aut ſi contra illū ſit aliqua exceptio,ut ſi ſit mulier, aut minor uiginti annis, aut infamis,excommunicatus,inimicus,eius depoſitio non facit indicium ſufficiens ad torturam. Vnde grauiter reprehendēdi Iudices, qui ex tali indicio abſque ullo alio probationis adminiculo torquent.quia Ius id illis non permittit:unde iniuriam reo faciunt,& ad reſtitutionem damni ſecuti tenentur.ſufficit tamen tale indicium ad capiendas informationes de auctore criminis,ut habet praxis paſſim recepta.

154 *Quidā prohibentur torqueri.*

Dixi, *ſi reus poſſit torqueri*:quia quidam Iure prohibētur torqueri,idque uel ob ætatem,ut impubes:(id eſt,qui nondum impleuit quatuordecim)uel ob debilitatem,ut ſenex;poſſunt tamen hi terreri & leuiter torqueri: uel ob periculū abortus,ut mulier prægnans;quæ etiam poſt puerperium differenda eſt,donec uires confirmatæ. uel ob priuilegium,ut uir illuſtris:aut in dignitate conſtitutus,eiuſque filij:& Doctor,eiuſque liberi:& miles; de quibus Gomez c.13.num.3.& Clarus quæſt.64.hi ne leuiter quidem torqueri poſſunt,etiamſi ſit ſemiplena probatio cōtra eos: niſi in hæreſi uel proditione,uel ſimili crimine læſæ Maieſtatis.Si in alijs torti fuerint & confeſſi,quamuis poſtridie 155 confeſſionem ſuam ratificent,non poſſunt tamen condemnari;quia confeſſio fuit irrita,utpote per iniuriam extorta & conſequenter ratificatio,quæ ex illa ſequitur. colligitur ex L.pen.ff.de quæſt.à paritate rationis,ubi dicitur,*confeſſionem factam in tormentis,non præcedentibus indicijs,eſſe nullam,etiamſi ſequatur ratificatio*.& ex L.Non dubium. 5.C.de Legib.& ex alijs iuribus,quæ citat Gomez.num.4. Adde, neque ex huiuſmodi confeſſione poſſe inquiſitionē inſtitui,ut docet Naua.rub.de iudicijs,num.86.poſſunt tamen ſecundùm Gomezium & alios Iuriſperitos, terreri uerbis;& ſi confeſſi fuerint,ualet, tamquam confeſſio ſpontanea.Colligitur ex L.Item apud Labeonem. 15.§.Quæſtionem. 41.ff.de iniurijs; *Quæſtionem*, inquit, *intelligere debemus,& tormenta & corporis dolorem ad eruendam ueritatem. nuda ergo interrogatio vel leuis territio non pertinet ad hoc edictum*. ubi Gloſſa & communiter Doctores ita tradunt.

Nec obſtat,iure paria cēſeri torturam, & eius terrorem ſeu comminationem,arg.L.Nouiſsimè.ff.Quod falſo tutore auctore:ac proinde talem confeſsionem huiuſmodi comminatione elicitam;non eſſe ualidam cenſendam: illud enim de terrore propinquo intelligendum eſt, ut cùm quis ſpoliatur & ligatur,ut patet ex d.L.Item apud Labeo.non autem de remoto,qui in ſolis uerbis & nuda machinæ oſtēſione ſiſtit ulteriùs nihil adhibens;quo caſu iura præſumūt illam fuiſſe ſpontaneā,ut colligitur ex LL.allatis.Si tamen ex circumſtantijs moraliter conſtet non fuiſſe uerè talē, ſed extortam per metum, ita ut metu fuerit cauſa confeſſionis illius,non eſt ſufficiens ad condemnandum,niſi ſecuta fuerit libera ratificatio.

156 *Alia indicia ad torturam.*

Dico Secundò, Præter ſemiplenam probationem,etiam alia quędam indicia minora quàm ſemiplena probatio,ſufficiunt ad torturam:quorum præcipua ſunt hæc.

Fama publica.

Prima eſt,Fama publica de auctore criminis; præſertim ſi aliquibus alijs adminiculis iuncta ſit,ut ſi ei accedat aliquis teſtis minùs idoneus:ut aſſertio ſocij,uel minoris,uel ſi appareat ueſtigium facinoris in ueſte, armis,&c. Quidā putant ſolam famam ſufficere, per duos teſtes probatam. Ita Gomez.nu.10.Sed uerius eſt, regulariter famam nō ſufficere abſque alijs indicijs,ut docet Clarus q.21.num.2 ratio eſt,quia fama in criminalibus non probat,ſed ſe habet inſtar accuſatoris: eſtq; indicium remotum & fallax. deinde ſuppeditat Iudici aliam rationem cognoſcendæ ueritatis,nempe per inquiſitionem.

Duplex fama ſufficit.

Aduerte tamē, ſi quis iam eſſet malæ famæ de ſimilibus delictis antè commiſſis, & etiam publica fama grauaretur in præſenti delicto,hic poſſet torqueri;quia fama prior adiuncta poſteriori, facit uehementem præſumptionem, ut ibidem Clarus docet.

157 *Confeſsio Rei extraiudicialis.*

Secundum eſt,Confeſsio Rei extra iudicium. ut ſi apud aliquos(ſaltem apud duos)ſe iactauerit de crimine,uel dixerit ſe auctorem.eſt communis ſententia DD.ut docet Felin.in c.Olim 25.de reſcrip.num.5.& Gomez.ſup.num.8. debet hoc tamen probari per duos teſtes omni exceptio-

Digitized by Google

ne maiores, ſi neget ſe dixiſſe: quia debet omnino de tali indicio conſtare, vt docet idem Gomezius nume. 18. & 19. cùm enim crimen ipſum non certò concludatur ex tali indicio, etſi de indicio conſtet; ſi ipſum quoque indicium dubium eſt, ita vt non conſtet an exiſtat; æquitas non patitur vt quis propter illud torqueatur ad criminis eliciendam confeſſionem.

158 *Coram Iudice alieno.* Idem dicendum de confeſſione facta coram Iudice incõpetente: id eſt, qui non habet poteſtatem cognoſcẽdi in cauſa, eò quòd vel reus non ſit ipſi ſubditus, vel cauſa ſit exempta: etſi enim ex tali confeſſione reus non poſſit condemnari à proprio Iudice; (vt patet ex c. At ſi Clerici, de Iud.) poteſt tamen torqueri, tamquam ex indicio, quod maximã præſumptionem criminis ingerit. debet tamen illa confeſſio non eſſe extorta metu tormentorum, ſed metu probationum, vel omnino eſſe ſpontanea.

159 *Confeſſio extraiud. iterata in tortura.* Quod autem multi Iuriſperiti cum Bartolo in L. 1. §. Diuus Seuerus. ff de quæſtionibus, docent confeſſionem extraiudicialem ita valere ad torturam vt ſi reus in tortura idem confiteatur, poſſit condemnari, etiamſi poſteà non ratificet confeſſionem; verum non eſt, ſi de condemnatione ad pœnam ordinariam criminis intelligatur; quia confeſſio in tormentis, præcedentibus indicijs facta, ſemper requirit perſeuerantiam & ratificationem, alioquin eſt nullius momenti, cùm vi tormentorum cenſeatur expreſſa: quod confirmatur, quia confeſſio illa non eſt efficacior, quàm ſemiplena probatio: atqui ſi quis torqueatur poſt ſemiplenam probationem & in tortura confiteatur, adhuc requiritur ratificatio poſt torturam: ergo etiam in hoc caſu. poſſet tamen ob huiuſmodi confeſſionem extraiudicialem imponi aliqua pœna extraordinaria; quia in iniuriam alterius viſus eſt ſe de crimine iactaſſe, vt notat Abbas, & communiter DD. in cap. Quàm ſit graue. 9. de exceſſibus Prælatorum.

160 *Confeſſio facta ſacerdoti.* Aduerte tamen, confeſſionem factam ſacerdoti, tamquã locum Dei tenenti, ad obtinendam remiſſionem, nullum effectum operari ad torturam aut inquiſitionem, aut ad vllam informationem, etiamſi iniquus ſacerdos eam patefaciat, & crimen deducatur in publicum, ita vt omnibus de eo conſtet, vt communiter docent omnes Theologi & Canoniſtæ, argumento cap. Si Sacerdos. 2. de officio Ordinarij. & Baldus in L. Archigerontes. C. de epiſcop. audient. ratio eſt, quia quod pœnitens confitetur, non dicit vt homini, ſed tamquam Deo ipſi, & iudicium planè diuinum exercenti. vnde ita ſecretum manere par eſt, nec magis nocere debet, quàm ſi ſoli Deo dictum eſſet. patet conſequentia, quia reuelatio eius & quidquid ex vi iſtius reuelationis agitur, cedit in iniuriam Dei, cui tale ſecretũ commiſſum eſt. Adde quòd alioqui tantum ſacramentum, omnibus qui crimẽ occultum commiſſerint, ſuſpectum redderetur, cum magna Dei iniuria, (qui illud ſecurum eſſe voluit tamquã ſuum tribunal;) & animarum pernicie. vide Sotum de ſecreto, memb. 3. q. 1. concl. 5.

161 *Aſſertio ſociorum.* Tertium indicium eſt, Aſſertio duorum vel trium ſociorum. quando enim duo vel tres capti fatentur crimen, & produnt aliquem ſocium criminis, poteſt hic capi & torturæ ſubijci. Ita Clarus q. 21. nume. 10. dicitque ita ſeruari in regno Neapolitano & Gallia. Debent tamen tunc cum iuramento deponere, quia agunt vt teſtes. hoc tamen intelligi debet, quando non eſt iuſta ſuſpicio id ex maleuolentia proficiſci. Dictum vnius ſocij, etiamſi iuramento confirmetur, non facit indicium ſufficiens ad torturam, niſi alter ſimul infamia vel graui ſuſpicione illius criminis laboret; quia per ſe eſt teſtis minùs idoneus; qui tamen cum fama, poteſt vehementem præſumptionem parere. Ita Clarus nume. 4.

162 *Quæſtio exercita vt ſocij reuelentur.* Porrò de ſocijs reus interrogari poteſt etiam per tormẽta, quando conſtat vel fama eſt ſocios habuiſſe, aut quando crimen eſt tale, vt regulariter ſine ſocijs non committatur. tunc enim ob famam ſociorum Iudici fas eſt de ſocijs exquirere. poſtulat hoc etiam bonum publicum, vt ſic crimina compeſcantur. eſt communis ſententia, teſte Gomezio cap. 12. nume. 16. *Conſilium* In hoc tamen caſu, conſultiſſimum eſſet, vt reus antè condemnetur, & poſt ſententiam diſponatur per confeſſarium, vt reuelet ſponte omnes ſocios, quos putat à maleficijs non abſtenturos. ſic enim ad ſocios eliciendos non erit magnis tormentis opus.

163 Aſſertio vulnerati perſiſtentis in ea vſque ad mortem, non facit indicium ad torturam, vt expreſsè habetur L. Si quis in graui. 3. ff ad S.C. Syllanianum. & ratio eſt, tũ quia non dixit iuratus, ſicut debet teſtis dicere; tum quia præſumitur ex offenſione aliqua vel errore dixiſſe. ſufficit tamẽ ad capturam & ad informationes capiendas, idque non tam iure ſcripto, quàm conſuetudine, teſte Gomezio cap. 13. num. 16. *Affirmatio læſi.*

164 *Fuga.* Quartum indicium eſt, Fuga ſtatim patrato delicto inita. habetur expreſsè L. Lege Cornelia. 25. ff ad S.C. Syllanianum. ſi tamen citatus compareat. abſtergit omnem ſuſpicionem. Crediderim tamen cum fuga coniungendam famam & communem ſuſpicionem, vt ordinariè ſit: alioquin fugam ſolam non ſufficere. quod notatur in additionib. ad Clarum q. 21. nu. 18. quòd ſi quis fugiat, cùm videt de ſe capi informationes, vel dum citatur. talis fuga nõ eſt ſufficiens ad torturam; vt tenet communis opinio, teſte Claro nu. 23. qui habet cauſam timendi, cùm ſe peti videt, etiamſi ſit innocens.

Inimicitia Quintum indicium eſt, Inimicitia grauis, non ſola, ſed cum alijs indicijs ex ea pendentibus; vt ſi ante minatus eſt, & minas ſuas ſolitus ſit exequi; ſi parauit arma, & viſus eſt circa illum locum eo tempore, quo homicidium putatur commiſſum. tenet Barto. in L. fin. ff. de quæſtionibus. & alij DD. paſſim.

Inconſtantia Rei. Sextum eſt, Inconſtantia & titubatio Rei, dum examinatur circa principalia cauſæ, iuncta alijs indicijs; vt docet Clarus nu. 39. ſola tamen titubatio, vel ſolum mendacium non ſufficit. Spectanda etiam eſt conditio perſonæ, & cauſæ: quidam enim ita perturbantur in illo examine, vt vix ſciant quid dicant.

Septimum indicium eſt, Si quis viſus ſit exire ex aliqua domo vel loco cum enſe ſtricto, & ibi reperiatur aliquis interfectus. Ita Gomezius num. 11. & multi Iuriſperiti, quos citat.

165 *Si res apud reum reperta ſit.* Octauum indicium ad torturam eſt, Si res ſublata reperiatur apud reum; niſi docere poſſit, vnde eam habeat. Ita communiter DD. teſte Gomezio nu. 12. & Claro num. 41. hoc tamen limitant DD. Si eſt perſona vilis, & de qua non ſit bona opinio. ſecùs ſi ſit bonæ famæ: nam interdum fieri poteſt vt res aliena ſit apud nos, neſcientibus nobis. & ſine noſtra culpa.

166 *Repentina diuitia.* Nonum, Si commiſſo aliquo magno furto, cuius neſcitur auctor, aliqua vilis perſona, quæ ibi crebrò verſari ſolet, apparet repente diues: illis enim circumſtantijs concurrentibus naſcitur maxima præſumptio contra eam, quæ ſit ſufficiens ad torturam, vt ex communi ſentẽtia DD. docet Gomezius nu. 13. Hæc ferè ſunt præcipua indicia à DD. explicata, ex quibus cetera prudenter æſtimari poterunt. nam tota ferè hæc res prudentiæ Iudicis relinquitur, qui in re tanta, magna circumſpectione procedere debet, ne proximo contra ius & fas torturam inferat, aut maiorem quàm par ſit.

167 *Emiſſio ſanguinis à corpore occiſi.* Petes Primò, Vtrùm ſit ſufficiens indicium ad capturam, & torturam, quòd recens occiſus, emittat ſanguinem per vulnus ad præſentiam huius, & non ad præſentiam aliorum. Quidam affirmant: vnde etiam aliqui Iudices eo indicio vtuntur, & deprehendunt eos culpabiles, quibus id contigit.

Sed contrarium tenendum eſt cum Gomez. nu. 15. quia hoc indicium eſt nobis incertũ, vtpote ex cauſis nobis ignotis non enim conſtat an id fiat operatione diuina in deteſtationem homicidij, & vt ſic homicida occultus pateſiat; an ex aliqua cauſa naturali, vt ex impreſſione aliqua effectuum animæ in ſanguinem & ſpiritum, quæ ad præſentiam rei inimicæ veluti ad repugnandum concitetur; an fraude aliqua diaboli.

Immerſio veneficarum in aquam. Idem dicendum ſentio de probatione illa per aquam, qua Iudices aliqui feminas ſortilegij ſuſpectas, ſolent in aquam certo modo ligatas inijcere: quæ ſi merguntur, abſoluuntur; ſi mergi nequeant, adiudicatur torturæ, quaſi hoc ſit indicium ſufficiens ad torturam: incertum enim eſt illud ſignum; nam ſi id opera dæmonis agitur, vti omnino agi videtur, incertum eſt an ille non permittatur aliquando hanc calumniam ſtruere innocentibus. Itaque vſitatis, & iam olim probatis indicijs vtendum eſt, ne in re proximo tam detrimentoſa erretur.

168 *An ſæpiùs quæſtioni ſubdẽdus.* Petes Secundò, Vtrùm reus poſſit ſæpiùs torqueri.

Reſpondeo Primò, Si nihil confeſſus eſt, non poteſt ſæpiùs

piùs torqueri, niſi indicia ſint grauiſſima: quia per illã conſtantiam videntur indicia eliſa. Secundò, Si tamen noua indicia ſuperueniant, repeti quæſtio poteſt. vt habetur L. Vnius. 18. ff. de quæſtionibus, in principio. Tertiò, Si quæ confeſſus in quæſtione eſt, poſtridie reuocet, verius eſt rurſus ſubijci poſſe, etiamſi noua indicia non ſuperuenerint: quia per talem reuocationem indicia non ſunt eliſa; imò illa variatio nouum indicium videtur feciſſe. Adde, ſi non poſſet repeti, totum hoc remedium eſſet ſine vllo effectu. nam nemo ratificaret ſuam confeſſionem, ſi putaret in ſe non poſſe ampliùs quæſtionem exerceri.

Aduerte tamen, ne in actu tam odioſo procedatur abſque termino, in hoc caſu reum nõ debere ſubijci quæſtionibus pluſquam ter. Itaque ſi tertiò tortus, & in tormentis confeſſus, tertiò etiam ductus ad ratificandum, reuocauit, non poteſt condemnari, imò debet abſolui, vt docet Gomezius nu. 27.

Petes Tertiò, Vtrùm reus aliquando ex indicio poſſit condemnari?

169 *An ex indicio poſſit condemnari.*

Reſpondeo, Verius eſt non poſſe condemnari ad pœnam ordinariam criminis; quia etſi violentiſſima inde capiatur præſumptio ſeu ſuſpicio; (vt quando eſt indicium, quod Doctores vocant indubitatum) tamen non habetur certitudo; vt ſi quis viſus ſit facie pallida cum gladio cruẽto egredi e domo habente vnum tantùm aditum, & ibi reperiatur aliquis recens interfectus. fieri enim poteſt, vt alius fecerit: vel vt ipſe quidem fecerit, ſed cauſa defenſionis. Item ſi conſtet aliquem decubuiſſe eodem lecto; & alia huiuſmodi. In criminalibus enim debent eſſe probationes luce meridiana clariores, vt dici ſolet, & colligitur ex L. Abſentem. 5. ff. de pœnis. & docet Bar. & alij in illam legem. Poſſet tamen in eiuſmodi euentu condemnari ad pœnam extraordinariam minorem, prout Iudici videbitur, & cauſa poſtulabit: quod receptum eſſe teſtatur Clarus ſup. §. 5. q. 21. nu. 40. vbi etiam dicit, in arbitrio Iudicis poſitum eſſe talem vel graui quæſtioni ſubijcere, vel pœna extraordinaria punire.

Quod probari poteſt. Primò, Quia iure naturæ ad puniendum reum non requiritur niſi certitudo moralis publica. atqui ſæpè ex indicijs vel ſemiplena probatione, præſertim quibuſdam alijs adminiculis ſuffulta, poteſt haberi certitudo moralis: imò tanta quãta ex teſtimonio duorum: ergo poterit aliqua pœna infligi, etſi non ordinaria, eò quòd deſit illa probatio, quam ius poſitiuum ad pœnam ordinariam requirit.

Secundò, Quando quis laborat infamia criminis, & deſunt aliæ probationes, nec expedit adhiberi inquiſitionem propter ſcãdalum, vt ſi perſona ſit eccleſiaſtica vel grauis, poteſt ei indici purgatio canonica aſſignatis ei certis compurgatoribus, in qua ipſe iuret ſe tale crimen non commiſiſſe, & compurgatores iurent ſe credere illum verum dicere; vt habetur varijs capp. tit. de purgar. canon. Et ſi non plenè ſe potuerit purgare, poteſt ei infligi pęna, ſed minor quã ſit ordinaria, pro arbitrio iudicis, vt docet Panor. cap. Accedens. 23. nu. 5. de accuſatione. ſed inde non habetur maior certitudo quàm ex vehementiſſimis indicijs, vel probatione ſemiplena, præſertim quibuſdam indicijs adiuta. ergo poterit ſimilis pœna irrogari.

Tertiò, Sæpe ipſa indicia culpam ſecum trahunt; quia non ſolùm ab omni malo, ſed etiã ab omni ſpecie mali abſtinendum, iuxta Apoſtolum: ergo vel ob culpam huiuſmodi indiciorum, pœna aliqua poterit irrogari.

Atque hæc ſententia non ſolùm apud regulares, vbi modus iuridicus non eſt tam ſtrictè obſeruandus, (vt capit. Qualiter & quando, ſub finem inſinuatur) & crimina de quibus moraliter conſtat, non debent relinqui omnino impunita; ſed etiam in foro ſæculari & eccleſiaſtico locum habet, vt Clarus & Panormitan. ſuprà, & alij qui ab his citantur, docent quia æquitate naturali nititur; nec iuri ſcripto repugnat, & conſuetudini pleriſque locis receptæ eſt conformis.

170 *Cõdemnatio ex indicijs ad pœnã ordinar. in 4. caſib.*

Excipiuntur tamen à DD. aliqui caſus à legibus approbati, quos refert Gome. c. 12. nu. 25. in quibus Iudex poteſt aliquem ex indicijs pœna ordinaria plectere.

Primus eſt, Si alicui ter denuntiaſti, ne tuam vxorem alloquatur, & poſteà reperiatur aliquo loco cum illa colloquens; puniri poteſt pœna ordinaria adulterij, ut habetur in Nouel. conſtit. 117. Iuſtiniani, c. 15.

Secundus eſt, Si Officialis fugit tempore ſyndicatus: habetur enim pro confeſſo. L. Conſiliarios. Codic. de aſſeſſoribus.

Tertius eſt, Si quis ſit infamatus de ſimonia, & non poſſit ſe purgare, debet condemnari perinde ac ſi crimen eſſet probatum. c. De hoc. 11. de ſimon.

Quartus eſt, Quando aliquis Clericus deficit in purgatione hæreſis, punitur vt conuictus; & depoſitus ab officio & beneficio, detruditur in Monaſterium ad pœnitentiam. c. Inter ſolicitudines. 10. de purg. can. in fi.

DVBITATIO XVIII.

Vtrùm Iudex teneatur ad reſtitutionem hæredibus rei, ſi, poſtquam præter ordinem iuris crimen vel extorſit, vel deprehendit, reum condemnet.

171 *Condemnans non ſubditum, vel in crimine exẽpto.*

RESPONDEO & dico Primò, Certum eſt Iudicem teneri ad reſtitutionem ſi condemnet non ſubditum, aut in crimine exempto. Probatur, quia facit ei manifeſtã iniuriam: etſi enim ille dignus erat morte, Iudex tamen ille non habebat auctoritatem illum puniendi: atqui ex iniuria naſcitur obligatio reſtituendi, ſi ex ea damnum ſecutum ſit: ergo, &c.

Proprius Iudex poteſt ratificare.

Notandum tamen, ſi proprius Iudex, qui legitimè poterat reum condemnare, ratum habeat ſeu approbet factum alterius, illum liberari obligatione reſtituendi. ratio eſt, quia hoc ipſo, quo Iudex proprius ratum habet alterius iudicium, vult illud ex hoc tempore cenſeri tamquam à ſe factum; ac proinde liberat illum obligatione reſtitutionis. ſicut enim Iudex poterat reum per ſe condemnare, ſi ad eum miſſus fuiſſet; ita poterat etiam alteri cognitioné cauſæ permittere, & factum alterius ratum habere, & approbare, quod ad ſubſtantiam operis attinet; & conſequenter condonare obligationem reſtituendi, ortam ex defectu debitæ poteſtatis. confirmatur: quia qui habet poteſtatẽ confiſcandi & auferendi omnia bona tua ob crimen à te commiſſum, poteſt liberare obligatione reſtituendi, eum, qui bona illa per iniuriam vaſtauerit: ergo ſimiliter qui habet poteſtatem auferendi vitam propter crimen commiſſum, poteſt cõdonare obligationem reſtitutionis ei, qui per iniuriam illam abſtulerit. hæc tamen intellige eo caſu, quo Iudex proprius erat ſatis inſtructus ad illum condemnandum, & poterat alteri cognitionem committere. ſi enim ipſe illum condemnare non poterat, non poteſt etiam condonare obligationem damni ſarciendi, quod ab altero per iniquam damnationem eſt illatum.

172 *Condemnans ex priuata ſcientia, vel per iniuriã extorta.*

Dico Secundò, Etiam Iudex proprius, qui condemnat reum vel ex priuata ſcientia, vel ex cognitione per iniuriã extorta, ad reſtitutionem tenetur. Ita Sotus de ſecre. membro 3. quæſt. 2. concluſio. 5. Nauar. cap. 18. nume. 59. & alij. ratio eſt, quia quando ex priuata ſcientia condemnat, facit iniuriam reo, tamquam Iudex minimè competẽs: nam non eſt ei conceſſa talis auctoritas, niſi fortè rariſſimo caſu, vt dictum eſt ſuprà dubitatione vndecima. Quando autem per iniuriam extorquet crimen, dat iniuſtè cauſam damni; vnde tenetur ad reparationem damni, quod ex illa cognitione iniuſtè parta ſequitur. Sicut ſi quis occultum crimen alterius patefaceret, vnde contingeret illum condemnari, teneretur ad reſtitutionem, quia cauſam damni iniuſtè dedit.

173 *Crimẽ per iniuriam multis modis extorquetur.*

Poteſt autem multis modis fieri vt per iniuriam crimẽ à Iudice extorqueatur, & conſequenter vt confeſſio ſit nulla, nec poſſit ſequi condemnatio.

Primò, Si Iudex à ſeipſo inquiſitioné inchoet nulla præcedente infamia, aut denuntiatione iuridica, quæ viam inquiſitioni aperiat, vt dictum eſt dub. 15.

Secundò, Si tormentis vel propinquo metu tormentorũ elicuit confeſſionem, cùm tamen non eſſent indicia idonea ad torquendum. Nec refert quòd confeſſio fuerit poſtridie ratificata, quia hæc ratificatio eſt ex cauſa iniurioſa, ac proinde eſt nulla; L. Non dubium. 5. C. de legib. & L. penult. ff. de quæſtion.

Tertiò, Si erãt quidem indicia ad torturam, tamen perſona

ſona non poterat torqueri, ob dignitatem, vel ætatẽ. Ratio eſt eadem; quia extorquet crimen occultum per iniuriam de quo Gomez. c. 13. nu. 4.

Quartò, Si dolo induxit ad confitendum, v. g. promittendo impunitatem. paria enim ſunt confeſſionem eſſe factam dolo, & metu: vtraque enim per iniuriam elicita: vt probat Gomez. cap. 12. num. 6. & Clarus quæſtio. 55. v. Circa ſecundum.

Quintò, Si confugientem ad locum ſacrum abſtraxit cõtra Ius; tunc enim tenetur illum reſtituere in illum locũ, nec poteſt vlteriùs progredi, niſi legitime in eius poteſtatẽ deueniat. hoc tamen priuilegio non fruuntur latrones publici, agrorum nocturni populatores, & qui in loco ſacro enormia committunt, fiducia immunitatis, vide Silueſt. Immunitas, 3. q. 2.

174 In his tamen & ſimilibus caſibus, Aduertendum eſt Primò, Si Iudici ſuppetebant aliæ rationes, ex quibus reum iuridicè damnaturus erat, uel damnare poterat, non teneri ad reſtitutionem: quia ſolùm in modo inferendi damni, iniuria commiſſa eſt, cùm idem damnum alia ratione iuſtè poſſet inferre. Itaque cùm ad ipſam ſubſtantiam damni inferendi Ius habeat, non cenſetur iniuriam feciſſe, niſi quò ad modum; & conſequenter non tenetur ad reſtitutionem damni quoad ſubſtantiam. Confir. quia etiamſi reſtitueret illi vitam ademptam, poſſet tamen illam alia ratione auferre, & ſic reſtitutio eſſet nullius momenti.

Si alia ratione poterat reum damnare, nõ tenetur ad reſtit.

Secundò, Quando error à Iudice contra Iuris ordinem commiſſus eſt in aliquo pũcto, in quo Princeps ſupremus poterat diſpenſare, ita vt ipſemet Princeps poſſet ſic procedere, ſi de cauſa illa cognouiſſet: (vt ſi tortus eſt miles, uel uir in dignitate conſtitutus) tunc poteſt Iudici remittere reſtitutionem; quia poteſt eius factum approbare, ut ſuprà dictum eſt.

Tertiò, Quando Iudex contra Iuris ordinem procedendo, reum fecit crimen confiteri, omni modo curare debet, ne ei inde damnum ſequatur; alioquin tenebitur ad reſtitutionem; niſi ratione ſupradicta excuſetur.

Dices, Quid ſi Princeps patefacto iam crimine, omnino iubeat illum condemnari, poteritne Iudex inferior obedire? 175

Si princeps iubeat reũ plecti.

Reſpondeo Poſſe obedire: ratio eſt, quia hoc ipſo, quo crimen patefactum eſt in iudicio abſque iniuria, quæ à Principe proceſſerit, & excepto caſu reuelatæ confeſſionis, habet Princeps Ius procedendi iuridicè contra criminoſum confeſſum, maximè ſi bonum publicum id poſtulet; ut ſi crimen ſit atrox. etſi enim ex tali confeſſione non poſſet reus immediatè condemnari, eò quòd non videatur ſatis conſtare de delicto: tamen eſt indicium ad inquirendum, ſi Princeps uelit. quod confirmatur, quia ſi priuatus extorſiſſet ab aliquo confeſſionem criminis occulti, & illud patefaceret, poſſet Iudex contra talem procedere: etſi enim per iniuriam patefactum ſit, non tamen id factum eſt per ipſum Iudicem, neque ipſius conſenſu: ergo ſimiliter, ſi Iudex inferior extorſiſſet contra Iuris ordinem confeſſionem criminis atrocis in iudicio, poſſet Princeps, qui in hanc iniuriam non conſenſit, contra talem procedere. Si poteſt ipſe procedere, poteſt etiam alteri cauſæ cognitionem committere: ac proinde etiam illi ipſi Iudici, per quem eſt patefactum. In hoc tamen caſu, Iudex, qui illud iniquè extorſit, tenebitur ad reſtitutionem, niſi vel alia ratione potuiſſet iuſtè contra illum procedere abſque fundamento illius extortæ confeſſionis, uel Iudex ſupremus poſſit condonare, & condonet. quando autem condonare poſſit, antè explicatum eſt.

Tenetur ad reſtitu.

Dices, Quomodo Iudex tenetur ad reſtitutionem, ſi poteſt illum condemnare mandato Principis? 176

Reſp. Quia huic neceſſitati damnãdi cauſam dedit per iniuriam: ſicut ſi ipſe ſolus crimen ſciens euulgaret, peccaret contra iuſtitiam infamando occultum peccatorem: crimine tamen euulgato, poſſet ex officio vt Iudex contra illum procedere. nihilominùs teneretur de damno inde ſecuto, cui per iniuriam dedit cauſam.

CAPVT XXX.

De Accuſatore & Teſte.

Conſtat Dubitat. 8. D. Thomas quæſt. 68. & 70.

DVBITATIO PRIMA.

Quid ſit accuſatio, & quas requirat ſolemnitates.

1 RESPONDEO & dico Primò, *Accuſatio* propriè eſt delatio Rei de crimine, ad vindictam publicam, libello facta. Ita Silueſter, ex Azone. Finis accuſationis eſt vindicta publica ad exemplum populi, vt omnes ab huiuſmodi criminibus ſibi caueant.

Dico Secundò, Ad eam Iure commu-
2 ni requiruntur ſex. Primò, Vt fiat in ſcriptis. Secundò, Vt exprimatur dies & annus, quo intentatur. Tertiò. Nomen accuſatoris & accuſati. Quartò, Species delicti. Quintò, Locus, & etiam tempus, nempe annus, & menſis, quo delictum commiſſum eſt. Sextò, Inſcriptio accuſantis colligitur ex L. Libellorum. 3. §. 1. ff. de accuſationibus, vbi in formula hæc omnia ponuntur; & deinde additur, *Quòd ſi libelli inſcriptionum legitimè ordinati non fuerint, Rei nomen aboleatur, & ex integro repetendi reum poteſtas erit*; quibus verbis vult hæc ita pertinere ad formam accuſationis, vt ſi omiſſa fuerint, totus proceſſus ſit irritus, & accuſator damnandus ſit in expenſas: quamuis ius habeat rurſus de nouo ſuam accuſationem inſtituendi.

Requiſita ad accuſat.

Primum requiritur; tum vt conſtet quid præciſè accuſatori ſit probandum; tum vt in eo non poſſit quidquam mutare, ſi forte viderit ſe probare non poſſe. conſuetudinè tñ receptum eſt, vt poſſit fieri verbaliter, modò Notarius eã ſtatim in ſcriptum redigat; vt notat Clarus q. 12. num. 7.

Ratio cur ſingula requiratur.

Secundum modò non eſt neceſſarium, vt teſtantur Doctores: parùm enim ad rem facere videtur.

Tertiùm eſt neceſſarium, quia debet conſtare quis ſit accuſaor & quis accuſatus. ſi accuſati nomen ignoretur, poteſt ex habitu, officio, vel alijs circumſtantijs deſcribi.

Quartum eſt etiam omnino neceſſarium, quia ſuper hoc fundatur intentio accuſantis.

Quintum etiam eſt neceſſariũ, adeò vt ſi in accuſatione criminali omittatur, ipſa ſit nulla. vt colligitur ex d. L. 3
Libellorum. & docent communiter DD. in L. Edita 3. C. de edendo. ratio eſt; quia alioquin accuſatio redderetur incerta & lubrica, & reo eripitur facultas ſe defendendi, probando negatiuam, & teſtes conuincendo falſi.

Aduerte tamen, non teneri exprimere in libello diem cõmiſſi delicti, ſed ſolùm menſem; vt expreſsè habetur d. L. Libellorũ, quia alioquin poteſtas accuſandi & probandi nimis reſtringeretur. facilè. n. fieri põt, vt quis diei vel & hebdomadæ ſit oblitus: q̃a nõ ita cadit ſub ſenſum, vt loc⁹. 4

Non debet exprimi dies.

Petes, Quid ſi reus petat exprimi diem & horam delicti, vt probet ſe eo die fuiſſe abſentem, cogendùs ne erit accuſator vt exprimat? Gomezius cap. 11. nu. 4. negat. Primò, Quia d. L. Libellorum, dicitur, *Nec diem autem nec horã inuitus comprehendet*. Secundò, Quia alioquin reus facilè eluderet accuſationem, ſubordinando teſtes, qui depone-

Digitized by Google

ponerent, illum eo die & ea hora alibi fuiſſe.

5 *Si velit reus, tenetur exprimere.*

Sed communis ſententia eſt, cogendum eſſe, vt fatetur ipſe Gomezius. Idem tenet Clarus ſuprà nu. 13. & Emmanuel Suarez in annot. in Gomeziũ. ratio eſt, quia hoc eſſet defenſionem reo intercludere, cùm non aliter probarè poſſit ſe non feciſſe, quàm oſtendendo ſe eo tempore non potuiſſe facere, eò quòd eſſet alibi, vel infirmus.

Ad primum Reſpondeo: Tantùm ibi ſignificatur non eſſe per ſe neceſſarium vt ponatur dies & hora, ſicut neceſſariũ eſt vt ponatur menſis. hinc tamen non ſequitur non eſſe neceſſarium, ſi reus velit.

Ad ſecundùm: Non eſt præſumendum tam facilè teſtes ſubornari, cùm id magno illorum periculo futurum ſit. Si tamen accuſator non meminit diei & horæ, poteſt iurando ſe non recordari, defungi; vt Clarus notat. quòd ſi meminit, & edat diem; non tamen tenetur probare, quia ad hoc ſe non obſtrinxit.

6 *Et ſi non poſſit probare diem & horam, non refert.*

Petes, Quid ſi ſponte poſuit diem & horam, & non poſſit probare illo tempore eſſe commiſſum, ſed alio; poteritne ſequi condemnatio? Communis ferè DD. ſententia eſt, non poſſe: quia non eſt probatum id, quod eſt poſitum in libello.

Sed hæc ſententia non ſeruatur in praxi, vt docet Clarus num. 14. & Gomezius nu. 6. neq; eſt conſentanea Iuri aut rationi: ſi enim apertè probatum eſt per teſtes omni exceptione maiores, delictum, v. g. ſacrilegium vel furtũ talis rei à te verè eſſe commiſſum tali tempore vel loco, quid refert quòd erratum ſit in die, hora, vel loco particulari? non enim puniendum delictum, quia hoc vel illo loco, hoc vel illo die cõmiſſum eſt; ſed quia commiſſum eſt & commiſſum eſſe conſtat. Niſi fortè ratio delicti ex circumſtantia loci vel temporis pendeat; vt ſi quis loco vel tẽpore prohibito piſcatus, venatus vel paſtus fuerit: tunc enim locus & tempus eatenus exprimendum in libello, & probandum in progreſſu, quatenus ad delicti ſubſtantiam opus eſt. Pari modo, ſi qualitas aliqua vel conditio delicti ſit propoſita in libello, tantùm aggrauans delictum & pœnam eius, (vt ſi accuſetur, quòd occiderit proditoriè, vel quòd furatus ſit bis, terve) etiamſi qualitas illa non poſſit probari; ſi tamen ipſum delictum ſimpliciter probatum fuerit, poteſt, & debet ſequi condemnatio; quia intereſt boni publici, vt tale delictum etiam ſemel, vel abſque tali conditione commiſſum puniatur, quando plenè in iudicio probatum fuerit. Ita docet Gomez. n. 7. parùm enim refert, quòd accuſator non potuerit conditionem illã delicti probare, quando probauit delicti ſubſtantiam. Accedit quòd in libellis apponi ſolet clauſula, qua accuſator teſtatur ſe non velle obligari, niſi ad probandum id, quod eſt neceſſarium & principale.

(7 *Sufficit probari ſubſtantiam delicti.*)

8 *Inſcriptio non eſt in vſu in foro ſæculari.*

Sextum, Nempe inſcriptio accuſantis, qua accuſator ſe obligat ad pœnam talionis, modò non eſt neceſſaria in foro ſæculari; imò nec in vſu: tum quia id retraheret homines ab accuſando; rari enim reperientur, qui velint ſuſcipere onus probandi ſub tanto periculo: tum quia hoc tempore Iudex ex officio procedere poteſt, ſi accuſator defecerit.

9 In foro tamen eccleſiaſtico, vbi ſeruatur Ius Canonicum, neceſſaria eſt, vt colligitur ex cap. Qualiter & quando. 2. de accuſationibus. Verùm etiamſi in foro ſæculari non addatur, tamen tacitè intelligitur ex legis diſpoſitione, præſertim ſi deprehenſus fuerit accuſator per calumniam accuſaſſe. Patet ex L. Mulier. 4. & L. ſeqq. Quæſitũ. ff. ad S. C. Turpilian. Conſuetudo tamen habet, vt non puniatur pari pœna, ſed minore, pro arbitrio Iudicis; ne homines ab hoc actu omnino deterreantur, vt docet Couarruuias lib. 2. variar. cap. 9. nu. 1.

DVBITATIO II.

Vtrùm accuſationem debeat præcedere ſecreta monitio.

10 *Si crimen eſt probabile.*

RESPONDEO & dico Primò, Quandocumque crimen eſt probabile in iudicio, non tenetur accuſator ex iuſtitia præmittere ſecretam monitionem, v. g. vt reus deſiſtat, vt ſatisfaciat; ſed poteſt ſine iniuria accuſationem inſtituere. ratio eſt, quia tunc propter bonum publicum conceſſa eſt accuſatio, vel ſaltem denuntiatio, vt crimina in exemplum aliorum puniantur; ſicque omnes à malo abſterreantur. vnde reus non poteſt queri de iniuria ſibi facta, quòd antè monitus non fuerit.

Dices, Qui denuntiaturus eſt denuntiatione Euangelica, tenetur priùs monere peccatorem, ſi putet eum emendatum iri, idq; ex iuſtitia, vt multi volunt: ergo etiam qui iudicialiter denuntiat vel accuſat. 11 *Denuntiationẽ euãg. præcedit monitio.*

Reſpondeo Eſſe diſparem rationem: quia qui vtitur denuntiatione euangelica, nullam habet cauſam denuntiandi, ſi proximus putetur priuatim emendandus; nam hæc non inſtituitur ad punitionem publicam, cùm ex ea nemo puniri poſſit; ſed ſolùm ad fratris emendationẽ; quæ cùm ſine eius infamatione poſſit obtineri, nullum ius habere videris ad eius famam violandam. qui autem accuſat vel iuridicè denuntiat, ſpectat punitionem ob bonum publicum. itaque etiamſi eſſet priuatim emendandus, tamen ſubeſt iuſta ratio illum deferrendi, nempe vt eius punitione alij terreantur.

Dico Secundò, Fieri tamen ſæpè poteſt, vt priuſquam accuſes vel denunties iuridicè, tenearis lege charitatis proximum monere, vt deſiſtat à crimine: vt ſi delictum ſit occultum, & ſperetur priuatis monitiis eſſe emendandus, & ad debitam ſatisfactionem inducendus: maximè ſi perſona habeatur honeſta; tunc enim contra charitatem eſſet, tantum malum illi irrogare. 12 *Interdum eſt contra charitatẽ.*

Aduerte tamen, quando crimen eſt contra bonum publicum, & adhuc pẽdet, vel continuandum putatur in futurum, charitatẽ ordinariè nõ poſtulare vt monitio ſecreta accuſationem vel denuntiationem præcedat; ſed debere ſtatim deferri Iudici vt malo occurrat: vt ſi occultè hæreticus aliquis in vrbem irrepſerit, ſi quis cum hoſte occultè tractet, vel conſilia Principis ſignificet, ſi quis falſam monetam cudat. ratio eſt, quia periculum, quod impendet, eſt maioris momenti, quàm infamia & damnum omne, quod ille ex recuſatione incurret. Neque hic ſcrupuloſè examinandum an fortè emendabitur priuata monitione; quia in re tanti momenti, eligendum eſt id, quod tutius eſt. facilè enim poſſet talis priuatim monitus ſimulare emendationem & pœnitentiam, ac intereà occultè exequi quæ deſtinauerat. Itaque in huiuſmodi, niſi certò conſtet periculũ caueri poſſe priuata monitione, non eſt adhibenda. Secùs eſt in alijs delictis, ex quibus non impendet incommodum, niſi ipſi peccatori, vel alteri priuato, vt dictum eſt cap. 11. dubitat. 9. uide D. Thomam q. 68. art. 1. 13 *Si crimen contra bonum publicum.*

DVBITATIO III.

Vtrùm accuſator poſſit deſiſtere ab accuſatione incepta, & quas ob cauſas.

RESPONDEO & dico Primò, Certum eſt poſſe, & etiam debere deſiſtere, ſi deprehendit ſe erraſſe, cùm putauit hunc eſſe auctorem criminis; vel ſi res incipit ei eſſe dubia, perſeuerante dubio poſt diligentem inquiſitionẽ, vel denique ſi videt ſe probare non poſſe, tunc enim pergere in accuſatione eſſet calumniari. 14

Dico Secundò, Certum eſt poſſe deſiſtere, ſi Iudex accuſationem refutet, nolendo eam admittere, uel ſi reſcindat admiſſam: hoc autem Iudex facere poteſt, Primò, Si uidet libellum habere aliquem defectum ſubſtantialem: Secundò, Si accuſatur aliqua perſona, quæ non poteſt ſine magna Reipub. perturbatione puniri: tunc enim ſupremus Iudex ſeu Princeps poteſt accuſationem inchoatam abolere, etiamſi accuſator priuata cauſa, ut ſuas iniurias perſequatur, accuſet; vt docet Caiet. queſt. 68. art. 3. ratio eſt, quia Principis eſt, primariò gerere curam boni communis, ad quod refertur bonum priuatorum: ac proinde ipſius eſt cauere damnum publicum, etiam cum incommodo priuatorum. Iudex autem inferior, ob eamdem cauſam poteſt accuſationem ab initio non admittere, & repellere, idque non ordinariè & poteſtate; ſed ex tacita quadam Principis uoluntate, ſeu ex ἐπιεικείᾳ ut ait Caietanus: admiſſam tamen non poteſt ex auctoritate abolere; ſed poteſt ſuſpendere & diſſimulare, & interim totum negotium Principi exponere. Tertiò, Si perſona illa bono publico cenſetur neceſſaria, uel ualdè conducibilis: tunc enim ſupremus Princeps poteſt accuſationem abolere. Inferior 15 *Iudex accuſationẽ reſcindit, ſeu abolet in tribus euentis.* 16

ferior autem Iudex poteſt eam non admittere, & admiſſam impedire ex officio ſi non agitur de iniuria partis. Si autem agitur de iniuria partis, non poteſt, non enim ad ipſum ſpectat principaliter boni publici promotio, ſed officij iniuncti adminiſtratio. Itaque tenetur parti Ius dicere, nec poteſt ſe prætextu maioris boni publici eximere. alioqui ſæpè hac arte Iudices liberarent quos vellent: poteſt tamen Principi ſcribere, quid iudicet expedire, & interim ſententiam ſuſtinere.

17 *In cauſa ciuili.*

Dico Tertiò, In cauſa ciuili poteſt actor à lite recedere, ſiue per gratiam, ſiue per tranſactionem. Si tamen actio ſit famoſa, qualis eſt actio furti, non poteſt in ea tranſigere poſt litis conteſtationem, ſine Iudicis auctoritate: alioquin notatur infamia, vt patet L. Furti. 6. §. Pactus. ff. de his qui notantur infamia. vide Gloſſam in cap. 1. de colluſione detegenda.

18 *In cauſa criminali.*

Dico Quartò, In cauſa criminali, ante litem inchoatam licitum eſt deſiſtere per gratiam; (quod intellige in euêtu, quo non tenetur accuſare vel denuntiare) poſt litem inchoatam, non eſt licitum ſine Iudicis auctoritate; neque etiam ſine conſenſu rei; ſi fuit ſubiectus tormentis, vel ex accuſatione infamatus; quòd ſi aliter deſtiterit, incurrit pœnam S. C. Turpiliani, quo (ſi quidem erat crimen publicum, quod accuſauerat) punitur infamia, & quinque libris auri. vt patet L. 1. C. ad Turpilianum. Si autem erat priuatum, punitur pœna extraordinaria arbitrio Iudicis. L. Si quis. 7. ff. eodem. vide Gloſſam ſuprà & Silueſtrum v. Accuſatio, nu. 8.

19 *Publicum crimen.*

Petes, Quod crimen dicatur publicum, quod priuatū.

Reſpondeo, *Publicum* crimen dicitur, cuius accuſatio cuilibet conceſſa eſt, quia ad publicam vtilitatem maximè pertinet illud puniri. vt patet ex L. 1. & ſequent. ff. de public. iudic. Tale eſt Primò, Omne illud, quod directè fit contra Deum, vel res diuinas: hoc enim in omnium iniuriam fieri cenſetur: vnde meritò quiuis illud accuſare poteſt: vt hæreſis, blaſphemia, euerſio Templorum, & imaginum, & ſimilia ſacrilegia. Colligitur ex L. 4. C. de hæreticis. Secundò Tale etiam eſt quod fit contra maieſtatē Principis vel Reipub. vt omnia crimina læſæ maieſtatis. Tertiò, Quod fit contra priuatam perſonam, ita demùm cenſetur publicum, ſi lege ſtatutum ſit vt publicum habeatur; vt crimen homicidij, parricidij, adulterij, peculatus, falſi, vis publicæ vel priuatæ, ambitus, repetundarum, annonæ: vt patet d. L. 1. ff. de publicis Iudicijs.

Priuatum crimen.

Priuatum dicitur, cuius accuſatio ſolùm conceſſa eſt ei, qui iniuriam vel damnum paſſus eſt, vt crimen furti, iniuriarū, ſtellionatus, vt patet ex d. L. Si quis. 7. ff. ad Turpilian. & L. finali. ff. de priuatis delictis.

20 *Trāſactio.*

Dico Quintò, Licitum eſt tranſigere in crimine publico capitali, (id eſt, quod pœna capitis punitur) præterquam in crimine adulterij: quia hic tranſactio eſt turpis. ſi autē eſt crimen publicum non capitale, non eſt licitum tranſi-

21 gere, niſi in crimine falſi. vtrumque habetur L. Tranſigere 18. C. de tranſactionib. In criminibus priuatis, generatim tranſactio eſt licita: Ita Gloſſa in cap. 1. de collul. inſinuat. hæc tamen intelligenda ſunt ante accuſationem; nā poſt accuſationem, non poteſt fieri ſine auctoritate Iudicis. Verùm in his videndæ ſunt leges & conſuetudines Prouinciarum: nam hæc, quæ ex Iure communi allata ſunt, ſup-

22 ponunt accuſationem fieri cum inſcriptione; vt patet ff. & C. ad Turpilianum: quæ tamen iam vix eſt in vſu. Adde ſi accuſator aliter quàm par eſt deſiſtat, poſſe Iudicem procedere per inquiſitionem, vt communiter Doctores docent.

DVBITATIO IV.

Quot teſtes in cauſis criminalibus requirantur, & quomodo plenè probent.

23

NOTANVM eſt, neminem condemnari poſſe, niſi per publicam ſententiam cōſtet Iudici de crimine & criminis auctore: quia cùm ex poteſtate publica iudicia exerceat, ſententia, præſertim condemnatoria, ex publica ſcientia proficiſci debet. Tribus autē modis crimen per publicā ſcientiā cōſtare poteſt. Primò, Si ipſe Iudex cū tribus vel quatuor alijs deprehendat illum in flagranti delicto. Secundò, Si reus in iudicio confiteatur crimen. Tertiò, Si teſtibus conuincatur. hic tertius modus eſt ferè ordinarius. itaque inquirendum eſt, quot & quales teſtes requirantur. *Tribus modis delictū patere poteſt.*

24

Dico Primò, Quando per teſtes veritas inquiritur in cauſis criminalibus, requiruntur & ſufficiunt duo teſtes legitimi, fide digni, & omni exceptione maiores. eſt communis ſententia DD. vtriuſque Iuris, & Theologorū. & colligitur ex L. Vbi nu. 12. ff. de teſtibus. & cap. Licet vniuerſis. 23. de teſtibus. & cap. Cùm eſſes. 10. de teſtam.

Duos teſtes requiri.

Duos requiri, ita vt vnus non ſufficiat ad condemnādū, Iure gentium receptum eſt: facilè enim vnus peruerti poſſet. duos autem peruertere & efficere vt conformiter loquātur, nec vſquam ſe falſitas prodat, eſt valdè difficile. Nec obſtat, quòd quidam dicant id eſſe iuris naturæ; quia ius 25 gentium paſſim vocatur Ius naturale, eò quòd ratio naturalis omnes gentes id docuit. propriè tamen loquendo, nō eſt vniuerſim Iuris naturæ. poſſet enim Reſpub. Principi ſapienti & iuſto dare poteſtatem condemnandi ex propria ſcientia cum vno teſte, vel etiam ſine teſte: imò probabile eſt Principem in quibuſdam caſibus hanc poteſtatem habere. vt dictum eſt cap. 29. dub. 11. Credo tamen Rempub. non poſſe dare poteſtatem Principi, vt etiam quando ipſe alia ratione de crimine nō eſt certus, ex dicto vnius teſtis condemnare poſſit: quia non habetur ſufficiens certitudo ex vno teſte, ad pœnam mortis, uel mutilationis inferendam; niſi fortè teſtis ſit ſummæ auctoritatis & fidei. & hac ratione eſt propriè Iuris naturæ ut ſint duo teſtes, id eſt, non pauciores, quàm duo. *Quadam ratione eſt Iuris naturalis, quadam gentium.*

26 *Duos ſufficere.*

Duos ſufficere, ſimiliter eſt iuris gentium: non quòd Ius gentium præcipiat ut duo ſufficiant; ſed quia non plures requirit, ſed permittit reum ex duobus teſtibus condemnari. Huic tn̄ non obſtat, quin Ius Ciuile, uel Canonicū in aliqua cauſa poſſit plures requirere. ſic iure Canonico ad condemnandum Epiſcopum Cardinalem requiruntur 72. teſtes; ad Presbyterum Cardinalem 64. ad Diaconum Cardinalem 27. ad reliquos Clericos 7. vt patet cap. 3. Præſul. 2. quæſt. 5. ex Silueſtro Papa. ratio eſt, tum quia iſti apud multos ſæpè ſunt in magna inuidia, eò quòd alios corripere debeant: tum quia ex eorum damnatione multum detrahitur exiſtimationi & reuerentiæ, quæ debetur miniſtris Eccleſiæ. Notat tamen Clarus quæſt. 66. hunc numerum teſtium in praxi non ſeruari. Sic etiam Iure ciuili in teſtamentis clauſis requiruntur 7. teſtes, in apertis quinque, in codicillis quinque. In criminalibus tamen hoc Iure ſufficiunt duo: quia in teſtamentis plures ſunt inſidiatores, & teſtator mortuus non poteſt ſuam mentem interpretari.

27 *Plures requiruntur ad condemnandos eccleſiaſticos.*

28 *Nō eſt modò Iuris diuini poſitiui.*

Petes Primò, Vtrùm etiam Iure diuino poſitiuo hic numerus teſtium ſit definitus.

Reſpondeo, In lege ueteri ita definitum fuiſſe, ut patet Deut. 17. *In ore duorum aut trium teſtium peribit qui interficietur. nemo occidatur uno contra ſe dicente teſtimoniū.* & cap. 19. *Non ſtabit vnus teſtis contra aliquem, quidquid illud peccati & facinoris fuerit, ſed in ore duorum aut trium teſtium ſtabit omne verbum.* In noua tamen lege hoc ius non obligat, niſi quatenus continet id, quod eſt Iuris naturæ; quia omnia præcepta legis ueteris, qua parte continent ius poſitiuum, ceſſarunt per mortem Chriſti. Nec obſtat illud Matth. 18. ubi Dominus iubet fratrem peccantē corripi coram uno uel duobus teſtibus, *vt*, inquit, *in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum.* Solùm enim uult oſtendere id eſſe conſentaneum legi ueteri, & rationi naturali: optimè enim poterit per duos uel tres teſtes conuinci, ſi neget ſe malè feciſſe.

Petes Secundò, Vtrùm duo teſtes requirantur præter accuſatorem?

29 *Accuſator ſolo Iure poſitiuo requiritur præter duos teſtes.*

Reſpondeo, Iure Ciuili & Canonico duos teſtes requiri præter accuſatorem, uel id, quod uicem accuſatoris ſupplet, ut patet ex dictis cap. 29. dub. 11. quia Iudex non poteſt procedere ſine accuſatore uero uel ficto. Puto tamen id neque Iure naturali, neque Iure diuino poſitiuo, neque Iure gentium eſſe neceſſarium. *Non Iure naturali aut gentium*, quia accuſator non requiritur vt ipſe ex ſe adferat vllam probationem, vel confirmationē delicti; ſed ſolùm ut excitet & quodammodò cogat Iudicē ad cauſam cognoſcendam, quam ipſe illi probat tantummodò per teſtes. Itaque tota cognitio & certitudo criminis commiſſi eſt ex teſti-

Digitized by Google

teſtibus: atqui Iure naturæ non requiritur, vt Iudex aliūde excitetur ad cauſæ cognitionem; ſed hoc conſtitutum eſt iure poſitiuo ad coercendam malignitatẽ, qua alioquin Iudices vti poſſent, ſi ſponte ſua, vel rõne alicuius priuati extraiudicialiter facta, poſſent cauſas inchoare, nulla infamia præcedente.
30 Deinde quando crimen eſt manifeſtum & auctor omnino occultus, ſi accedant duo teſtes, poteſt condemnari, & tamen nullus hic eſt, qui hunc in particulari accuſet: (niſi fortè fiſcalis, qui tamen non ſcit aliunde quàm ex illis duobus teſtibus) quòd enim crimen notoriũ dicatur vicem accuſatoris ſupplere, eatenus tantùm verum eſt, quòd inſtar accuſatoris excitet Iudicem; vt procedat ex officio. *Non etiam Iure diuino* requiritur accuſator à teſte diſtinctus, quia Deuter. 17. & 19. ſolùm requiruntur duo teſtes, vt quis poſſit condemnari ad mortem, & Matth. 18. is, qui corripit fratrem, & poſtea illum denūtiat Eccleſiæ, vocatur teſtis; vt patet ex verbis Domini, cùm ait, *Corripe eum inter te & ipſum ſolum. ſi te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum vel triũ teſtium ſtet omne verbum.* ſi enim vnum adhibes, iam eſtis duo teſtes: ſi duos eſtis tres. ipſe ergo, qui accuſat vel denuntiat, teſtis eſt, ſi deponat eo modo, quo teſtis debet: & ſatis vnum huic accedere. vnde patet Iure diuino non fuiſſe neceſſarios duos teſtes, præter accuſatorẽ vel denuntiatorẽ; ſed vnũ fuiſſe ſatis, ſi ipſe vt teſtis poterat deponere.

31 Dices, Qui furantur fructus ex hortis, vel ligna ex ſiluis, puniri ſolent ex ſolius cuſtodis teſtimonio: ergo non requiruntur duo teſtes; imò vnus ſufficit, qui ſit accuſator pariter & teſtis.

Reſpondeo, Cuſtodis teſtimonium non ſufficere ad condemnationem abſque alijs indicijs, ſi reus neget; ſed tantùm ad inquirendum, examinandum, & minandum. Adde, ad leuem aliquam caſtigationem, quæ fit abſq; infamia, irrogandam, poſſe interdum vnum teſtem, qui ſimul ſit accuſator, ſufficere; vt ſolet fieri in ſcholis inter ſtudioſos: ad grauem autem pœnam, cui coniuncta infamia, requiruntur duo teſtes, præter id, quod ſupplet vicẽ accuſatoris.

32 *Vt teſtes plenè probent.* Dico Secundò, Vt duo teſtes plenè probent, requiritur Primò, Vt deponant iurati. Secundò, De eodem facto. Tertiò, Quòd ſenſu externo illud perciperint, (v. g. quòd viderint occidentem, furantem, audiuerint blaſphemantem.) Quartò, Vt ſint omni exceptione maiores.

Primum, Vt ſint iurati, patet cap. Nuper. 51. de teſtibus, vbi Honorius III. ait, *Nullius teſtimonio, quantumcumque religioſus exiſtat, niſi iuratus depoſuerit, in alterius præiudicium debet credi.* Idem patet cap. Tuis. quæſt. 39. eodem titulo vbi Panor. ait. *Ne Epiſcopo quidem, vt teſti credi in alterius præiudicium, niſi iurato.* ratio eſt, quia abſq; iuramento faciliùs eſt mentiri quàm cum iuramento; diuini enim numinis reuerentia prohibet mentiri iuratum. debet autem veritas in iudicijs certiſſimo modo inueſtigari. Porrò iurare debet ſe dicturum totam veritatem, quam in cauſa præſenti nouit, nulla falſitate adiecta, vt patet cap. 20. Hortamur. 3 quæſt. 9.

33 Secundum, Vt de eodem facto, patet; quia alioquin nõ erunt conteſtes, ſed teſtes ſingulares, quorũ alter alterius dictum non confirmat, ſed vterque ſuum tantùm: & ſic erit tantùm probatio per vnum teſtem. vnde debent conuenire in tempore, loco, & delicti ſpecie: nam ex diuerſo tempore & loco colligitur non eſſe idem factum, de quo deponunt. ſi tamen alter exprimat certum diem, alter dicat ſe non meminiſſe diei, valet. Secùs tamen ſi alium diem exprimeret tunc enim putaretur aliud factum: niſi ipſum ſit tale, vt non poſſit bis fieri. Vnde ſequitur, ſi vnus teſtis deponat de vna propoſitione hæretica aſſerta à reo, & alius de alia, non plenè probari hunc eſſe hæreticum; quia neutra hæreſis eſt plenè probata. ſicut enim nemo poteſt probari eſſe homicida, aut adulter, aut fur, aut ſacrilegus, niſi vnum idemque factum externum per duos teſtes probetur; ita etiam nemo poteſt probari hæreticus, niſi vna eademque hæreſis aſſerta, per duos teſtes probetur. *Vna eademque hæreſis per duos probanda.* Quare fallitur Gomezius & Iuriſperiti, quos ipſe citat ca. 12. nu. 12 contrarium abſque firma ratione vel textu tenentes. nã quòd ipſi dicunt hæreſim continere multas ſpecies, ac proinde ſi vnus teſtis deponat de vna hæreſi, & alius de alia, plenè probari delictum in genere, quod ex ſpeciebus reſultat; idem dici poteſt de furto, & reliquis delictis: continẽt enim multas ſpecies ſeu facta, ex quibus reſultat aliquem eſſe furem. Fatendum tamen eſt, huiuſmodi probationem eſſe plus quàm ſemiplenam: nam vtraque eſt ſemiplena; ſed quia ſunt de factis diuerſis, non poſſunt vnam plenam conficere. Altera tamen alteri addit nouum indicium, ſeu ſuſpicionem. Quòd ſi duo de eadem hæreſi aſſerta deponant, & ſolùm in tempore diſcrepent, plenè probant; quia in ſubſtantia delicti cõueniunt. & quamuis non ſit idem numero ſignificatum, habetur pro eodem actu: imò diſcrepantia temporis interdum facit ad maiorem fidem.

Tertium eſt, Vt ſenſu externo perceperint. L. Sola. 4. C. de teſtibus, vbi Gloſſa & communiter Doctores, & cap. Si teſtes. 4. §. Solam 4. q. 3. Ratio eſt, quia non poſſunt eſſe certi de facto externo, niſi per aliquem ſenſum. vnde ſi ſolùm ab alijs audiuerint, non probant plenè, ſed ſolùm faciunt indicium ad inquirendum ab illis. 34

Quartum eſt, Vt ſit omni exceptione maior, de quo dubit. ſequenti.

DVBITATIO V.

Quinam ſint teſtes idonei; qui minùs idonei.

NOTANDVM eſt, quoſdam dici *teſtes idoneos*; ſeu omni exceptione maiores, eos nimirum, contra quos nihil poteſt iure opponi, cur minùs ſit illis fides adhibenda, ſeu cur non ſint ad teſtificandum admittendi. Minùs idonei ſunt, quibus aliquid opponi poteſt, vel ex natura rei, vel ex iuris diſpoſitione. & quia omnes habentes perfectũ vſum rationis ſunt idonei, niſi aliquid in illis ſit, ob quod ius velit eos cenſeri minùs idoneos, videndum eſt quinam iure repellantur: ſic enim intelligetur quinam ſint omni exceptione maiores. 35

Primùm igitur in cauſis criminalibus Iure Canonico repellitur mulier, ob fragilitatem ſexus, & ingenij mutabilitatem. Ita habetur cap. Forum. 10. ſub finem, de verbo. ſignificat. & cap. 16. Mulierem. 33. q. 5. Iure tamen ciuili in omni cauſa admittitur, L. Ex eo. 18 ff. de teſtibus. præterquam in teſtamento. L. Qui teſtamento. 20. §. Mulier. ff. Qui teſta. fac. poſſ. Ita communiter tradunt DD. vt docet Gomezius in cap. 12. num. 13. 36 *Qui iure repellantur. Mulier.*

Secundò, Repellitur minor viginti annis, L. In teſtimonium 20. ff. de teſtibus. dictum tamen eius facit indicium ſufficiens ad capiendam informationem; non tamen ad torturam; vt ibidem docet Gomezius. unde non eſt uerum; quod ait Silu. v. Teſtis, quæſt. 1. dictum impuberis facere indicium ad torturam. Si tamẽ ſit puber, (id eſt, quatuordecim annorum in maſculo, duodecim in femina) admittitur in ciuilibus. 37 *Minor.*

Tertiò, Inimicus eius, contra quem teſtimonium dicitur. hic repellitur etiam in criminibus exceptis, in quibus alij teſtes minùs idonei admittuntur, ut in probanda ſimonia, hæreſi, & ſimilibus. ut patet cap. Per tuas. 32. de ſimonia. debet tamen eſſe inimicitia grauis; vt ſi præceſſit inter eos iniuria, uel lis ſuper cauſa capitali, uel magna parte bonorum. ſed hoc relinquitur arbitrio Iudicis definiendum. *Inimicus.*

Quartò, Aſcendentes & deſcendentes accuſatoris; item collaterales: ſed hi tantùm vſque ad quartum gradum. ut docet Gomezius nu. 15. Idem dicendum de affinibus. *Sanguine iuncti.*

Aduerte tamen, Conſanguineos & affines rei interdum admitti poſſe ad reum defendendum, eiuſque innocentiam probandum: ſic enim habet uſus, teſte Claro q. 24. nu. 12.

Quintò, Domeſticus ipſius producentis.

Sextò, Infamis infamia Iuris; qualis eſt omnis, qui de aliquo crimine eſt damnatus. Infamis autem facto, etiam regulariter repellitur. poteſt tamen interdum admitti in ſubſidium, quando aliter ueritas cognoſci nequit, ſed cum tortura, ut docet Clarus num. 13. *Domeſtic⁹. Infamis.*

Septimò, Periurus; qui in aliqua cauſa falſum cum iuramento depoſuit: qui enim ſemel peierauit, putatur facilè ſecundò peieraturus. *Periurus.*

Octauò, Socius criminis, L. finali, C. de accuſationibus, & capite Veniens. 10. de teſtibus ratio eſt, hic enim facilè alium nominabit; uel quia illius priuilegio ueniam ſperat, vel quia odio cupit illum eodem ſupplicio perire; vt habetur d. L. finali In criminibus tamen exceptis, admittitur ſocius ut idoneus teſtis; ut in hæreſi, crimine 39 *Socius criminis.*

maie-

Digitized by Google

maieſtatis, falſæ monetæ, maleficio ſeu ſortilegio, ſodomia, & furto famoſo; Addit Gomezius nu. 16. idem dicendum in delictis, quæ non poſſunt ſine ſocio committi. Itaque in huiuſmodi, depoſitio ſocij non ſolùm erit ſufficiens indicium ad torturam; ſed etiam erit ſemiplena probatio, & accedente alio ſocio, qui idem deponat, erit plena probatio, & poterit reus condemnari. vt docet Cynus in d. L. vlt. C. de accuſat. & Panor. in cap. 1. de confeſſis. debet tamen hæc depoſitio fieri tamquam à teſte, nempe cùm iuramento & citatata parte: cui etiam danda eſt copia depoſitionis, vt poſſit ſe defendere.

Inops. Nonò, Perſona vilis, & inops, de qua ſuſpicio eſt, facilè poſſe pecunia corrumpi: ſecùs ſi ſit honeſta. vide l. 3. & 4. ff. de teſtibus, vbi ferè hæc omnia habentur; & Silueſt. v. Teſt. quæſt. 1.

40 *Teſtis minus idone' ſæpè facit indicium.* Circa hæc Notandum Primò, Etſi teſtis minùs idoneus non probet ſemplenè; facit tamen aliquod indicium, quod cum alijs coniunctum ſufficiat ad torturam: niſi repellatur ob ſubiectionem vel reuerentiam, quam debet accuſatori; vt ſi ſit ſeruus, vel libertus, vel filius: tunc enim nullum facit indicium; ſimiliter ſi ob inimicitiam. Denique ſi repellatur, eò quòd ſit receptus ante litem conteſtatam; vel parte non citata: hoc enim caſu atteſtationes non valent; (vt habetur cap. Quoniam 5. vt lite non conteſt. non procedatur) præterquam in caſibus ibidem, & in Gloſſa exceptis. Quidam tamen dicunt teſtes minùs idoneos non facere vllum indicium, ſi tempore depoſitionis pars oppoſuit exceptionem inhabilitatis; idq; approbat Gomezius num. 20. ſed non puto receptum in praxi.

41 *Aliquãdo admittuntur.* Notãdum Secundò. Teſtes minùs idoneos, admitti tamquam idoneos, quando delictum eſt commiſſum eo loco vel tempore, vbi copia teſtium haberi nequit; vt in campo, ſilua, cubiculo, monte, vel nocturno tempore, vt patet capite finali, de teſtibus.
42 *Si alter valdè dignus fide.* Item ſi alter teſtium ſit valdè dignus fide, poteſt ſupplere defectum, qui eſt in altero minùs idoneo, ita vt ſimul efficiant plenam probationem; vt tenet Baldus in L. Si quis ex argentarijs 6. §. 1. ff. de edendo, & alij Doctores ibidem.

DVBITATIO VI.

Vtrùm ſemper teneatur quis teſtari vel denunciare, Iudice præcipiente, vel iuramentum deferente.

RESPONDEO & dico Primò, Subditus tenetur denuntiare & teſtari, poſito præcepto Iudicis.

Primò, Si auctor laboret infamia delicti.

43 *Tenetur teſtari poſito præcepto, certis caſibus.* Secundò, Si nulla quidem laboret infamia, tamen ab eo impendet damnum bono publico in futurum, quod alia ratione quàm per Iudicem auerti nequit. hoc caſu etiam abſque præcepto Iudicis obligatur.

Tertiò, Si graue malum impendeat alicui priuato, quod aliter nequeat impediri. nam tunc etiam charitas obligat ad denuntiandum vel teſtandum. In his tribus euentis Iudex habet auctoritatem præcipiendi denuntiationem & teſtificationem: vnde ſi præceperit ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ; qui non obedierit, incurret cenſuram, quia tenebatur obedire, vt rectè docet Nauarr. cap. 17. num. 54. & 55. & cap. 25. nu. 46. & 47.

Quartò, Si de auctore delicti eſt ſemiplenè probatum. ſi enim vmquam teſtem cogere poteſt, certè tunc poteſt; vnde delato iuramento, tenetur teſtis iurare de veritate dicenda. Confirmatur, quia delictum iam incipit eſſe publicum, non minùs quàm per infamiã: ergo ſi poſita infamia rei tenetur teſtari, etiam tenetur poſita ſemiplena probatione. ceſſat enim ratio, cur poſſit excuſari, nempe infamatio rei de crimine occulto.

44 Quintò, Si procedatur via accuſationis, & delictum plenè probari poſſit, teſtis citatus tenetur teſtari. colligitur ex L. Inuiti. 8 & 19. ff. de teſtibus vbi dicitur, quinam non poſſint compelli ad teſtandum inuiti: vnde à contrario ſenſu intelligitur ceteros poſſe inuitos cõpelli, inter quos etiã eſt iſte. Probatur, Niſi hoc caſu teſtis poſſit cogi, nemo auderet accuſare; quia non poſſet probare nolente teſte; & ſic videretur calumniator: hoc autem redundaret in dãnum publicum. *Sponte ſe offerat.* Adde quando quis accuſauit vel denuntiauit, eò quòd in conſcientia ad hoc obligaretur; tunc teſtis tenetur ſponte ſe offerre in teſtem; vt docet Nauar. c. 25. num. 47. quod intellige, ſi videt ſuum teſtimonium eſſe neceſſarium.

Dico Secundò, Multis tamen caſibus non teneris denuntiare vel teſtari. 45 *Quãdo nõ teneatur. 1. caſus.*

Primò, Si noſti ex confeſſione ſacramentali: imò tunc nulla ratione potes; etiamſi inde Reipub. ſalus penderet: vt communiter Doctores tradunt.

Secundò, Si tibi ſub ſecreto patefactum eſt, conſilij vel auxilij petendi cauſa, ad ſalutem animi vel corporis miſeri delinquentis: vt ſi ſis medicus, aduocatus, obſtetrix, tunc enim non potes denuntiare, nec teſtimonio tuo confirmare, etiamſi de auctore eſſet infamia, vel ſemiplena probatio. Ita Corduba lib. 1. qq. quæſt. 43. dub. 2. Nauarr cap. 25. nu. 46. Petrus Nauarra lib. 2. cap. 4. nu. 222. qui multos citat pro hac ſententia: qui tamen id non docent in euentu infamiæ & ſemiplenæ probationis. ratio eſt, quia non debet miſero homini obeſſe, quòd conſilij vel auxilij petendi cauſa ſe alteri bona fide patefecerit: alioquin peccatores à conſilio petendo auerterẽtur: vnde multa mala ſequi poſſent. *2. caſus. Si cauſa conſilij vel auxilij.*

Dices, Iudex habet ius inquirendi, dum eſt infamia vel ſemiplena probatio: ergo qui nouit, tenetur patefacere, etiamſi ſub iuramento promiſerit ſeruare ſecretum; tua enim promiſſio & tuum iuramentum non poteſt iuri Iudicis præiudicare. 46

Ob hoc argumentum Sotus de ſecreto, membro 2. q. 7. concl. 4. contrarium tenet. Sed neganda eſt conſequentia; etſi enim Iudex legitimè inquirat, vt officio ſuo & Reipub. ſatisfaciat; ego tamen, qui ſic cognoui, nec teneor, nec poſſum aperire, ob rationem dictam. multò enim magis cedit in bonum publicum vt huiuſmodi ſileantur, quàm vt detegantur.

Aduerte tamen, ſi denuntiatio vel teſtificatio ſit neceſſaria ad damnum aliquod publicum vel priuatum auertendum, promiſſionem ſecreti, etiam iuramento confirmatam, non obligare, quia nullum iuramentum promiſſorium cedens in damnum iniuſtum tertij obligat: ac proinde talis tenetur illud aperire, non ſecùs, ac ſi non promiſiſſet. 47

Tertiò, Si auctor non laborat infamia, nec timetur damnum in futurum, (vt ſi ſperetur emendandus priuatis monitis) non teneris denuntiare, neque teſtari contra eum, quando proceditur per inquiſitionem, etiamſi tu cum duobus vel tribus alijs ſcias. eſt ferè communis ſententia DD. qui docent, Iudicem non poſſe tunc inquirere; vel ſi poteſt inquirere, id non eſſe ex eo, quòd iuriſdictionem habeat in auctorem occultum criminis; ſed vt ſatisfaciat Reipub. quæ poſtulat vt fiat diligens inquiſitio, vt malefactores timeant & compeſcantur: non tamen poſtulat vt in hoc caſu reuelentur. Ita Silu. v. Inquiſitio 1. num. 7. & v. Correptio num 6 Fumus v. Inquiſitio nu. 10. Petrus Nauarra lib. 2. cap. 4. nu. 168. vnde hic datur ſpecies quædam belli vtrimque iuſti, dum Iudex iuſtè teſtem vrget, & teſtis iuſtè negat. 3.

Putant tamen quidam in huiuſmodi euentu non eſſe cõtra iuſtitiam, ſi denunties aut teſteris; modò crimen non ſit adeò occultum, quin aliquo modo probari poſſit. quia qui poteſt probare, ei conceſſum eſt propter bonum publicũ, Ius accuſandi vel denuntiandi: hoc enim expediebat ad malefactores coercẽdos. verùm quouſq; id licitum ſit, oſtẽſum eſt ſuprà cap. 29. nu. 111. & 112. 48 *Si poſſit probari, nõ eſt contra Iuſtitiam denuntiatio.*

Addo, non eſſe contra iuſtitiam dum crimen eſt publicum & auctor occultus, ſi contra eum deponas cum iureiurando tamquam teſtis, etiamſi ſolus videris; quia efficies ſemiplenam probationem: qua poſita, Iudex poteſt procedere ex officio etiam ad torturam. *Neque tũ ſolus noſti auctorem.*

Quartò, Quando proceditur uia accuſationis, ſi teſtis uidet rem probari non poſſe, eò quòd ipſe ſolus & accuſator ſciant, non tenetur teſtari, quia accuſator non poteſt tunc accuſare, niſi fortè id neceſſarium fuerit ad malum impediendum. poteſt tamen teſtari ſi uelit; & efficiet ſemiplenã probationem; poteritque Iudex ex officio procedere contra reum, eum ſubijciendo quæſtionibus. nam generali conſuetudine receptum eſt, ut nec accuſatio impediat inquiſitionem, nec inquiſitio accuſationem, & ut hæc duo remedia poſſint ſimul concurrere in principio, medio, & fine totius cauſæ, & alterum alteri poſſit ſuccedere, eſſeque adminiculo; ut docet Clarus lib. 5. §. Pract. criminal. quæſt. 3. & Gomezius to. 3. cap. 13. 4. 49 *Aliquãdo poteſt teſtari, ſed non tenetur.*

Quin-

Digitized by Google

50 Quintò, Quando Iudex quærit quis acceperit, non tenetur ſubditus patefacere eum, qui, quòd non poſſet aliter obtinere ſolutionem, accepit cauſa iuſtæ compenſationis; ut rectè Nau. c. 17. nu. 125. ratio eſt, quia præceptum Superioris procedit ex præſumptione alicuius iniuſtitiæ, quã ſubditus putat hic non ſubeſſe.

Sextò, Si ex denuntiatione uel teſtificatione aliquod notabile damnum mihi meiſue immineret; non teneor. non enim hæc officia præſtare tenemur cum noſtro damno; niſi bonum publicum illud neceſſariò poſtulet. Ita Nau. c. 25. nu. 50. & Cou. qq. pract. c. 18.

Septimò, Si cognoui ab iis, qui fide non ſunt digni: hoc enim perinde eſt ac ſi neſcirem: unde non teneor teſtari, aut denuntiare; ut rectè Nau. c. 25. num. 46. neque expedit reuelare eos, qui dixerunt, ſi fide digni non ſunt; quia reus exponeretur periculo iniuſtæ infamiæ & pœnæ. Iudex enim, qui neſcit fidem eorum ſuſpectam, forteſſe eis credet, & ex eorum teſtimonio pœnam inferet. Si non poſſum probare, (ut ſi ſolus noui) non teneor denuntiare, etiamſi Superior præcipiat; ita Nau. c. 17. nu. 136. quod intellige de denuntiatione, quæ fit tamquam Iudici, & in ordine ad punitionem. Si tamen agatur de teſtando, ſatis eſt me ſcire; quia teſtis non tenetur probare.

51 *Iuramentum teſtiũ.* Notandum autem eſt, in omnibus caſibus, in quibus nõ tenetur reuelare iniuratus, non teneri etiam iuratum; modò iuramentum ſuum conuenienti modo intellexerit; nempe cum interna reſtrictione, quæ caſum præſentem excludat: ut ſi dum præcepto Iudicis iuras te dicturum ueritatem, quam noſti, reſtringas mente, *quatenus iure teneor*: quando enim non tenetur teſtari Iudice præcipiente; non poteſt Iudex ei imponere obligationem ut ſecundùm mentem ſuam iuret: quare poteſt iurare alio ſenſu ſibi commodo; neque ullum in eo committitur mendacium, ut multis exemplis oſtendi poteſt. vide ſupr. c. 1. dub. 10. Cauere tamen debet, ne deprehenſa ueritate, à Iudice putetur periurus, & pœna falſi plectatur. quòd ſi quis abſque huiuſmodi reſtrictione iurauerit, tenetur reuelare omnia, quæ abſque peccato reuelare poteſt, ut iuramento ſatisfaciat. *Iuramenti interna limitatio.*

DVBITATIO VII.

Vtrùm teſtis ratione falſi teſtimonij teneatur ad reſtitutionem.

52 *Si ex graui culpa dixit falſum teſtimon.* RESPONDEO & dico Primò, Si uel ſciens uel ex craſſa ignorantia dixit falſum teſtimonium, ratione cuius alter iniuſtè damnum acceperit, tenetur ad reſtitutionem damnorum in ſolidum. ratio eſt, quia per iniuriam eſt cauſa efficax totius damni.

Si reus antè erat conuictus, non reſtituet. Aduerte tamen Primò, Si reus iam erat per alios teſtes conuictus; & tuum teſtimonium accedens nihil effecit, eò quòd pœna propter illud non eſt aucta, nec Iudex firmior redditus eſt ad eam irrogandam; te non teneri ad reſtitutionem: quia etſi iniuriam ei facias, non tamen es cauſa efficax damni, quod ex prioribus teſtimonijs iam cẽſetur illatum. vide ſup. c. 13. dub. 2. & 3.

53 *Tenetur reuocare, ut malum auertatur.* Secundò, Qui hoc modo falſum teſtimonium dixit, ratione cuius mors uel mutilatio eſt inferenda, tenetur ſua dicta retractare, ſi id profuturum putet, quamuis ipſi ſimilis pęnæ periculum crearetur, ut communiter docent DD. quiſque enim tenetur damnum, quod alteri iniquè parauit, auertere, etiam cum pari damno ſuo; ut patet in reſtitutione famæ, pecuniæ, & honoris: nam in pari damno, melior cenſeri debet conditio innocentis. vide ſuprà cap. 11. dub. 10. & 22.

Dices, Quiſque magis tenetur conſulere uitæ ſuæ quàm alienæ: ergo non tenetur ſuccurrere uitæ alienæ cum periculo ſuæ.

54 Reſpondeo, Antecedens ſolùm eſt uerum in pari cauſa innocentiæ; ut ſi uita tua ſine mea culpa ſit in periculo, non teneor tibi conſulere cum periculo meæ. ſecùs eſt, ſi mea culpa & iniuria periclitetur. Hinc fit, ut ſi alios ad falſum teſtimonium dicendum induxeris, ex iuſtitia tenearis eos monere ut retractent: quòd ſi noluerint, debes Iudici totã tuam machinationem aperire, ut innocens liberetur; quãuis inde tibi certa mors impenderet; ut rectè docet Petrus Nau. l. 2. c. 3. n. 253. quod intellige, modò ſpes ſit reuocationem illam profuturam.

Dico Secundò, Qui falſum teſtimonium dixit ex ignorantia uel inaduertentia non damnabili, uel ex obliuione, ſaltem non mortifera, ratione cuius contingit aliquem damnari, non tenetur ad reſtitutionem. Ita Caiet. q. 70. ar. 4. & Pet. Nau. ſup. Probatur, Quia neque ratione rei acceptæ; (cùm nihil inde habeat) neque ratione iniuſtæ damnificationis; quia nõ peccauit, ſaltem mortiferè, uti ſupponimus: atqui probabile eſt non teneri ad reſtitutionem ex damno illato, eum, qui non peccauit mortiferè, ut oſtenſum eſt ſuprà cap. 7. dub. 6. cenſetur enim huiuſmodi damnum quaſi fortuitò illatum. Hinc etiam ſequitur, illum non teneri cum uitæ periculo ſuum teſtimonium retractare; ut ibidem Caietanus. 55 *Si abſque graui culpa dixit.*

DVBITATIO VIII.

Vtrùm teſtis teneatur ad reſtitutionem, ſi nolit teſtari, vel ſi veritatem occultet.

SVPPONO Primò, Non teneri ad reſtitutionem ex eo, quòd ſe non obtulit; quia non tenetur ex iuſtitia ſe offerre: quamuis interdum teneatur ad hoc ex charitate; ut ſi ſuum teſtimonium uidet eſſe neceſſarium ad liberãdum innocentem, uel ad accuſatorem, (qui propter bonum publicum tenebatur accuſare) eripiendum periculo pœnæ talionis (ut docet Nau. c. 15. nu. 17. 56 *Tenetur aliquando ſe offerre.*

Secundò, Etiam non teneri ad reſtitutionem ſi nolit teſtari, quando graue damnum ei inde impenderet: quia nõ tenetur tunc teſtari: nec Superior poteſt eum ad hoc obligare, niſi ratio boni publici id poſtulet. vnde poteſt uel citatus non comparere, uel ſi compareat, aliquo artificio ſe eximere; ut docet Sotus de ſec. memb. 2. q. 7. dub. 3. & Nau. c. 25. nu. 50. & alii. *Non tenetur cũ graui damno.*

Sed difficultas eſt, ſi nullum damnum immineat, & à iudice citetur, uel iuſſus ſit citari. Multi DD. docent, ſi hoc caſu fugiat uel ſe occultet, uel aliqua arte Iudicis interrogationem eludat; teneri ad reſtitutionem. Ita Nau. c. 25. num. 41. Sotus l. 5. de Iuſt. q. 7. ar. 1. Mich. Salon q. 70. ar. 1. dub. 3. & alij. Probatur Primò, Quia hoc ipſo, quo citatus eſt, uel iuſſus citari, miſſo ad eum publico nuntio; tenetur ex iuſtitia teſtimonium dicere: ſicut quando alicui munus tutoris imponitur. Secundò, Si Iudex præciperet tibi ut proferas ſcripturam quamdam, ad cauſam pertinentem, & tu eã occultares uel lacerares, tenereris ad reſtitutionem dãni inde ſecuti: ergo ſimiliter ſi præcipiat ut pferas tuũ teſtimoniũ. 57 *Si nullum impendeat damnum.*

Reſp. & dico Primò, Verius omnino uideri, eum, qui ſe occultat uel fugit priuſquam Iudicis præceptum aut citatio ei legitimè denuntietur, non teneri ad reſtitutionem dãni, defectu teſtificationis ſecuti: quamuis potuerit grauiter contra charitatem proximi peccaſſe. Ita tenet Salon, adducens pro hac ſententia Petr. Soto & Io. à Penna. Probatur, quia nemo obligatur præcepto Superioris, priuſquam id ei debito modo imponatur; ſicut ſi inferior uitet conſpectũ Superioris, ne ab eo mandatum aliquod accipiat: non obligatur mandato, etſi malè faciat tali utens artificio. Simili modo qui fugit uel ſe occultat, ne inſtituatur à Magiſtratu tutor uel curator pupilli, non peccat contra Iuſtitiam, etiamſi norit ſe ad hoc quæri. 58 *Occultans ſe vel fugiens non tenetur reſtit.*

Dico Secundò, Nõ uideri quoque improbabile, Si poſtquã citatio Iudicis per miniſtrum publicum ei eſt inſinuata, fuga uel fraude aliqua teſtificandi actum declinauerit: ut ſi dicat reum ſibi eſſe inimicum. Tenet Molina diſp. 83. promittens ſe probaturum tract. 5. & multi uiri docti huius Vniuerſitatis à me conſulti. Idem apertè indicat Silu. v. Teſtis, nu. 8. ubi dicit eum qui falſum teſtatur peccare cõtra Iuſtitiam; eum uerò qui iubente ſuperiore non uult teſtari, peccare eò quòd agat contra obedientiam & charitatem proximi, non iuuando proximum uel bonum commune quando debet. Similiter alij DD. etſi teſtem falſum dicant peccare contra iuſtitiam & teneri ad reſtitutionem, id tamen non dicunt de eo qui iuſſus recuſat teſtari; ſed ſolũ dicunt eum peccare mortiferè. ita Tabie. v. Teſtis, nu. 10. Fumus eod. nu. 10. Caiet. v. Teſtim. 59 *Si iuſsio ei inſinuata.*

Probatur Primò, Quia citatio illa & præceptum non

imponit illi obligationem Iuſtitiæ ad ſiſtendum & ad teſtandum, ſed ſolùm obedientiæ. non enim cenſetur iniu-
59 ſtus ſi non compareat, ſed inobediens uel contumax: ſicut ſi quis iuſſus à Magiſtratu capeſſere tutelam, nollet obedire; uel falſis prætextibus ſe excuſaret, non eſſet iniurius in Magiſtratum aut in pupillum; ſed eſſet tantùm inobediens Magiſtratui, & in pupillum parùm pius. Secundò, Quia obligatio, qua quis lege Iuſtitiæ tenetur in gratiam proximi aliquam functionem obire, non naſcitur præcisè ex præcepto Superioris; ſed ex acceptatione eius, qui illam obit. hic enim acceptando officium uel functionem, implicitè promittit; & ita ſe ad illam obligat, & alteri ius tribuit ad illam exigendam. Nemo enim poteſt alteri dare ius ad functiones liberas alterius, niſi qui illarum eſt dominus. quare cùm nemo ſit dominus mearum functionum præter me nemo abſque meo conſenſu alteri ius ad illas dare poteſt. Vnde ulteriùs ſequi uidetur, teſtem, etiamſi à Iudice præſente interrogetur, non teneri ex Iuſtitia reſpondere aut iurare de dicenda ueritate, ſed ſolùm ex obedientia; quia Iudex præcepto ſuo nõ poteſt imponere illi obligationem iuſtitiæ ad iurandum, uel ad reſpondẽdum. Quare ſi nolit iurare aut reſpondere, puniri quidem poteſt tamquã inobediens, ſed non tenetur ad reſtitutionem damni ſecuti reo uel accuſatori. Secùs eſt ſi agatur de ſcripto proferendo in iudicem; quia eſt res externa, de qua Reipub. poteſt diſponere, ſicut de alijs bonis, quando cauſa ſubeſt.

Obligatio Iuſtitiæ, unde oriatur.

Petes, Quid ſi iurauerit ſe dicturum ueritatem; nonne tunc tenebitur ex iuſtitia dicere ueritatem? 60

Si iurauit.

Reſp. Probabile eſſe non teneri ex iuſtitia, ſed ſolùm ex obedientia & uirtute religionis; quia per hoc iuramentum non intendit ullum ius iuſtitiæ conferre in eum, cuius cauſa iurat, non enim intendit ei aliquid promittere, ſed ſolũ iurare hoc futurum; nempe quòd ſit dicturus ueritatem, quam nouit. Secùs ſi promiſerit. Hæc dixerim non omnino aſſerẽdo, ſed diſputando, ut res iſta à uiris doctis magis examinetur; alioquin mihi ſententia magis recepta eſt cordi.

CAPVT XXXI.

De Reo & Aduocato.

Continet Dubitat. 9. *D. Thomas quæſt. 69. & 71.*

DVBITATIO PRIMA.

Vtrùm licitum ſit reo & aduocato, occulta crimina teſtium detegere ad labefactandum eorum teſtimonium.

1 RESPONDEO & dico Primò, Si illa crimina ualeant ad infirmandum teſtimonium, non eſt contra iuſtitiam ea aperire, maximè ſi alius modus illius repellendi ſit incommodus. eſt communis Doctorum. vide Sotum l. 5. de Iuſtitia, quæſt. 7. art. 3. Ratio eſt, quia quiſque poteſt ſeipſum tueri cũ iuſto moderamine, eodem genere armorum, quo oppugnatur: nec alter poteſt queri de iniuria, cùm ſit inuaſor, & ſponte ſe huic periculo exponat, hoc ipſo, quo teſtatur uel accuſat. Talia crimina ſunt, periurium, crimen falſi; & omnia, ob quæ incurritur ipſo facto excommunicatio, ſi nondum eſt abſolutus denique omnia, ob quæ incurritur infamia iuris uel facti, ut ſi alibi infamis de aliquo crimine. uide Clarum q. 24.

Non eſt cõtra iuſtitiam.

2 Dico Secundò, Fieri tamen poteſt ut ſit contra charitatẽ talia crimina patefacere. Primò, Si teſtis non ſe ſponte ingeſſit, ſed coactus à Iudice; & crimen, quod ei obijcitur eſſet graue, ob quod capite ſit plectendus; cauſa uerò Rei non ſit magni momenti. quòd ſi ſponte ſe obtuliſſet ad teſtificandum, non eſſet tanta ratio habenda illius incommodi; ſibi enim imputare debet illud detrimentum, quod per alterius exceptionem incurrit. Secundò, Si alia ratione minus noxia poſſis eum repellere; ut ſi ſit conſanguineus uel affinis actoris, uel de eius familia; ſi teſtis ſit tibi inimicus, ſi pauper, ſi mente non firma, ſi impuber; & in cauſa criminali, ſi nondum eſt uiginti annorum, de quibus ſuprà cap. 30. dubit. 5.

Poteſt tamen eſſe cõtra charitatem.

3 Dices, Quando reus teſtem aliter repellere poteſt, uidetur eſſe contra iuſtitiam, ſi occulta eius crimina pandat; quia ſi ratione minùs noxia ſe poſſit tueri, non habet ius utendi defenſione nociuiore; ſicut qui inuaſorem minore incommodo poteſt repellere, non poteſt ei grauem læſionem irrogare.

4 Reſpondeo, Reum habere Ius repellendi teſtem quouis modo magis idoneo; cùm teſtis hoc ipſo, quo uult teſtari, uideatur cedere iure ſuo; & permittere reo, ut omni modo qui ipſi erit commodior, ſe tueatur. In illo tamen modo tenetur nõ excedere debitam moderationem. ſicut is, qui inuaditur armis, nõ tenetur ex iuſtitia fugere, aut terrere inuaſorem clamoribus; præſertim quando hęc decorè facere non poteſt; ſed poteſt ſe armis tueri, faciendo id, quod neceſſarium eſt ad euaſionem; quamuis aliquando ex charitate poſſit obligari ut alio modo utatur.

Habet Ius repellendi teſtẽ omni modo magis idoneo.

DVBITATIO II.

Vtrùm reus, ſi impingat accuſatori crimen mendacij, ſeu calumniæ, peccet & teneatur ad reſtitutionem.

D. THOM. q. 69. ar. 2.

RESPONDEO & dico Primò, Reus ſaltem ex charitate ita tenetur reſpondere & ſe defendere, ut quam minimùm accuſatorem lædat: ut ſi de occulto accuſetur, ſufficit ut ſimpliciter neget. quare abſtinendum eſt ab illa uerborum aſperitate, qua calumniæ uel mendacij crimen accuſatori ingeritur: nam contra charitatem eſt, ſi proximo maius malum inferas, quàm ad tui defenſionem ſit neceſſarium. 5

Debet quã minimùm lædere.

Dico Secundò, Reus accuſatus de crimine, quod iuridicè probari nequit, non peccat contra iuſtitiam, etiamſi neget crimen, imò etiamſi dicat accuſatorem mentiri & calumniari. Ita Siluest. v. Reſtit. 3. q. Nau. cap. 18. num. 49. Petrus Nauarra lib. 2. cap. 4. nume. 348. Colligitur ex D. Thoma. q. 69. ar. 2. ubi dicit, *reum ſe poſſe tueri quacumque via, modò non dicat mendacium:* atqui dum dicit talem accuſatorem mentiri & calumniari, non dicit mendacium. Nam qui accuſat de eo, quod probare non poteſt, calumniator præſumitur; ut docet Glo in c. 2. de calumniatorib. ac proinde etiam cenſetur mentiri; tum quia contra mentem, ſeu contra dictamen conſcientiæ ſuæ loquitur; tum quia falſum præſumitur in iudicio, quod probari nequit. Idem dicendum eſſe docent DD. de omni eo, qui etiam extra iudicium negat ſe dixiſſe aut feciſſe quippiam, quod alius illicitè patefecit, unde infamia uel offenſio naſceretur: ut ſi ſub ſecreto commiſi quippiam, uel tãquam amico ex confidentia 6 7

Calumniator.

Illicitè in confeſſū, negari quadam ratione poteſt.

ſidentia tibi pateſeci, & tu id alteri referas, qui inde grauiter offenderetur: tunc enim ſi ille mecum de eo expoſtulet; poſſum negare me dixiſſe, conuenienti modo intelligendo, ut reueladum non uiteret; negando enim utor iure meo; quiſque enim ius habet ſua occulta dicta & facta, unde naſceretur offenſio, tegendi quantum poteſt. quòd ſi inquo deſ... lacerem inde aliquid obueniat incommodi, ſibi ipſe ſibi imputet, ut reſte Petrus Nauarr. capit. quarto, num. 348. Secus quando alter poterat licitè patefacere; tunc enim ei fieret iniuria, ſi negaretur: nam ſine ſua culpa infamaretur ut mendax.

DVBITATIO III.

Vtrùm reus à Iudice interrogatus teneatur fateri ueritatem.

D. THOM. q. 69. art. 1.

8 RESPONDEO & dico Primò, Reum non teneri ueritatem fateri, aut iurare de calumnia, (id eſt, ſe in omni parte litis ueritatem dicturum) ſi Iudex non interroget iuridicè, ſeu iuris ordine ſeruato. colligitur ex c. Qualiter & quando. 17. & c. Cùm oportet. 9. & 22. Inquiſitionis. 2. q. de accuſatio. eſtque communis ſententia DD. uide Henricum quodlib. 1. q. 34. Silu. & Angelum v. Confeſſio delicti, q. 1. Petrum Nauar. li. 2. c. 4. num. 136. Idem expreſſè docet D. Thomas, q. 69. art. 1. *Non tenetur, inquit, aliquid omnem ueritatem fateri, ſed illam ſolùm, quam ab eo poteſt & debet requirere Iudex ſecundùm ordinem iuris.* Ratio eſt, quia quando non procedit iuridicè non poteſt reo ullam obligationem imponere ad crimen aperiendum, aut ad iurandum, cùm iura ei hanc poteſtatem non concedat. Vnde ſequitur, reum non teneri ad eius mentem reſpondere, aut iurare, ſed artificio poſſe eludere.

Iurare de calumnia.

Notandum eſt, iuramentum de calumnia hæc quinque continere, iuxta Gloſ. in cap. 1. de iuram. calum. Primò, Putare ſe bonam cauſam fouere. Secundò, Se interrogatum à Iudice, ueritatem non celaturum. Tertiò, Scienter falſas probationes ſe non adhibiturum. Quartò, Se litem fraudulenter non prorogaturum. Quintò, Se nihil promiſiſſe, nec deinceps promiſſurum alicui cauſa litis, niſi quod iura permittunt. Sed non ſunt hæc omnia ſemper iuranda, maximè reo in criminalibus.

Petes, Quando Iudex dicitur interrogare reum, ſeruato ordine iuris, & quando non?

Tribus euentibus uidè inquirere.

Reſpondeo, D. Th. ſupra, quem paſſim ſequuntur Theologi, ponit tres euentus, quibus Iudex poteſt inquirere ſecundum ordinem iuris, & etiam debet. Primus eſt, cùm præceſſit infamia. Secundus, cùm ſuppetunt indicia expreſſa. Tertius, cùm habetur probatio ſemiplena. Sub *infamia* intellige etiam *notorium* facti, uidelicet delictum cum ſuo auctore eſt publicè notum. Debet autem hæc fama eſſe legitimè probata per duos teſtes omni exceptione maiores; ut iuridicè conſtet eſſe talem famam, eamque ortam non à maleuolis, ut ſuprà c. 29. dub. 16. dictum eſt. Itaque ſi reus poteſt accipere contra teſtes, uel oſtendere famam à maleuolis ſparſam, uel ex errore aliquo natam, non tenebitur fateri, ut rectè docet Salonius q. 69. ar. 2. controuerſia 2. Similiter indicia debent eſſe legitimè probata. Semiprobatio criminis fit per unum teſtem iuratum omni exceptione maiorem. hæc non ſufficit ad interrogandum iuridicè, niſi ſit coniuncta cum formali accuſatione, uel cum eo quod uicem accuſatoris ſupplet: ut ſunt notorium delicti, fama de auctore, & denuntiatio iuridica; quia Iudex ex ſe iudicium inchoare non poteſt, ſed aliquo horum modorum ad id debet prouocari. Itaque ſi nihil horum præceſſit, non poteſt reum obligare in conſcientia ad reſpondendum, ut docet Caiet. q. 69. ar. 2. Sotus de ſecr. memb. 2. q. 6. & alij.

Semiprobatio.

9 Ex his conſtat, quando Iudex interroget non iuridicè ſiue reum, ſiue teſtem: nimirum id tunc facit, quando de crimine occulto interrogat, de quo neque eſt fama contra reum, neque indicia competentia, neque probatio ſemiplena. ut enim reo poſſit imponi obligatio à Iudice ad fatendum crimen, requiritur ut iam aliquo horum modorum deductum ſit ad notitiam publicam, ita ut reo nō ſuppetat probabilis ratio celandi, ſeque defendendi. quamdiu enim de-

Quando non ſeruetur ordo iure praſcriptus in reo interrogando.

lictum eſt ita occultum, uel incertum, ut ipſe poſſit ſe probabiliter tueri & depellere obiecta; contra omnem rationem, atque adeò contra ius naturæ eſt, ut ipſi imponatur obligatio in foro conſcientiæ ad illud in ſuam perniciem pandendum: tale enim præceptum eſt nimis durum, & minus conſentaneum conditioni hominum; cùm nemo, uel niſi pauciſſimi illud ſint ſeruaturi. Confir. quia nemo ſpoliandus eſt armis, quibus uidetur utilè ſe ſuaque tueri.

Aduerte tamen, quando interrogatio iudicis uel Superioris non tendit ad punitionem, ſed ad impediendum peccatum, teneri ſubditum fateri ueritatē etiam de occultis, etſi nulla præceſſit infamia, aut ſemiprobatio aut indicia; uel certè debere abſtinere ab eo in quo eſt peccati periculum. ut cùm promouendus ad ordines rogatur de natalibus, de cenſuris, de irregularitate; cùm inituri matrimonium interrogantur de impedimentis, &c. Superior enim cauſa impediendi peccati ius habet interrogandi, & ſubditus non habet iuſtam cauſam celandi; cùm non poſſit ſine graui peccato cum talibus impedimentis illa ſuſcipere, aut illis uti; & aliis liberè poſſit abſtinere. 11

Si non tendat ad punitionem.

10 Dico Secundò, Non teneri etiam crimen fateri; quando dubitat utrùm Iudex iuridicè (id eſt, ordine Iuris ſeruato) interroget. Idem dicendum de teſte. Ita Caiet. q. 69. art. 1. Sotus de ſecr. memb. 3. q. 2. concluſ. 2. Adrianus quodlib. 2. Probatur Primò; Quia nemo tenetur parere Superiori cum graui ſuo uel alterius incommodo, niſi conſtet eum legitimè præcipere & habere auctoritatem obligandi. cur enim tantum onus teneatur ſuſcipere ab eo, de quo dubitat an poſſit imponere? Secundò, In dubio fauendum eſt reo, ſecus eſt, quando nullum inde notabile incommodum metuitur.

Si dubitet an legitimè interroget.

Hinc ſequitur, Iudicem teneri aperire reo ſtatum cauſæ, probationes, indicia, & teſtes, ut uideat iuridicè contra ſe procedi, ſeque interrogari poſſe; & ut ſi quid contra habeat, poſſit opponere & excipere: ut docet Caiet. q. 69. ar. 1. & alij.

11 Sed difficultas ſupereſt, ſi iuridicè procedatur, idque reo ſatis conſtet. Sunt duæ ſententiæ. Prior eſt, neque tunc reū teneri ſuum crimen fateri; ſi inde pœna temporali plectendus foret: ſecus uerò ſi pœna ſpirituali, ut excommunicatione; tunc enim teneretur fateri. Ita Panormita. in cap. Cùm ſuper, de confeſſis, col. penul. Silueſter v. Confeſſio delicti, quæſtio. 1. Angelus eodem, num. 1. Fumus eodem, nume. 8. & alij quidam recentiores. Altera tenet contrarium. Pro reſolutione

Si iuridicè procedat.

12 Dico Tertiò, Si Iudex iuridicè interroget, idque reo notum ſit, tenetur ueritatem fateri, etiamſi capite plectendus eſſet; eſt communior ſententia DD. D. Thomæ q. 69. art. 1. & Caiet. ibidem. Henrici quodlib. 1. q. 33. Palud. d. 19. q. 4. uerſus finem. Gabr. d. 15. q. 6. ar. 2. concluſio. 6. Soti de ſecret. memb. 3. q. 7. Nau. c. 25. num. 53. Cou. qq. pract. q. 23. Anto. Gomez tom. 3. c. 12. num. 5. Hi auctores generatim loquuntur. nec diſtinguunt inter pœnas. Probatur, quia quiſque tenetur obedire Superiori legitimè præcipienti. atqui Superior legitimè præcipit, quando ſecundùm ordinem iuris interrogat reum, aut iuramentum ei defert: ergo reus tenetur parere, dicendo ueritatem. Secundò, In hoc caſu Iudex habet ius eliciendi ueritatem ob bonum publicum; ergo ſi reus eam occultet, facit contra ius & auctoritatem Superioris. Hinc colligunt Sotus & alij, reum non ſolùm teneri quando iurauit, ſed etiam abſque iuramento ex ui ſolius præcepti Superioris.

Communior ſententia DD. eſt, illum teneri fateri.

13 Aduerte tamen Primò, In re parui momenti occultare ueritatem, aut mentiri in iudicio, non eſſe peccatum mortiferum, ſi abſit iuramentum: ueſi mētiatur circa aliquam circumſtantiam facti, unde ſtatus cauſæ non pendet; quia materiæ tenuitas in præceptis excuſat à mortali.

14 Secundò. Si Iudex quærat de facto, quod abſque culpa, ſaltem lethali patratum eſt, teſtem & reum non teneri reſpondere ad mentem Iudicis, v. g. occidiſti Petrum te inuadentem cū iuſto moderamine, uel abſque notabili exceſſu: non teneris fateri te occidiſſe, etiāſi de te ſparſa ſit infamia, nec teſtis tenetur illud teſtari: quia Iudex quærit de occiſione criminoſa: & ſi fatereris, nec poſſes probare te cauſa neceſſariæ defenſionis feciſſe, cōdemnaret te homicidij, ex falſa præſumptione. pari modo ſi tu non es auctor criminis, non teneris fateri aliquas circumſtantias, ex quibus orietur uehemens ſuſpicio te eſſe auctorem, v. g. hunc eſſe

Si factum abſque culpa commiſſum.

Si ex falſa præſūptione procedatur.

tuum pugionem, te eo loco fuiſſe, &c. quia ipſius interrogatio etſi iuridica ſit, tamen ex falſa præſumptione procedit, vt docet Salon. q. 69. ar. 2. & Sotus de ſecr. memb. 2. q. 7. dub. 2. In his igitur euentis negare poteſt quod ſibi detrimentoſum foret, adhibita conuenienti reſtrictione mentis: de qua vide Nau. in c. Humanæ aures. 22. qu. 5. vide infrà cap. 41. dub. 10.

15 *Quādo poſſit reo iuramentū deferri.*

Notandum autem eſt, vt reo poſſit iuramentum deferri in cauſa criminali, requiri ea indicia ſeu probationes, quæ ſufficiant ad torturam; vt docet Couar. & alij DD. quia iuramentum eſt ſpiritualis quædam tortura, cùm non peſſimam mentem non minùs vrgeat ad veritatem dicendam, quàm tortura. Idem dicendum videtur de obligatione confitendi criminis. nam non minùs eſt imponere hanc obligationem, quàm imponere neceſſitatem iurandi. vnde ex ſimplici infamia, ſi nullum aliud adſit indicium, non puto poſſe imponi obligationē fatendi: & meritò, quia infamia non facit ſemiplenam probationem, ſed ſolùm ſupplet vicem accuſatoris, vt ſup. c. 29. dub. 15. dictum eſt.

16 *Sententia probabilis.*

Dico Quartò, Non eſt tamen improbabile, reum non peccare mortiferè negando crimen, præſertim in cauſa capitali, quamdiu eſt ſpes euadendi, etiamſi iuridicè interrogetur: colligitur ex auctoribus prioris ſententiæ. Idem tenet Petrus Nau. ſup. Emmanuel Sà v. Reus, & quidam alij recentiores. Probatur Primò, Quia quamdiu eſt ſpes euadendi, eò quòd nondum ſit plenè probatum, præceptum illud fatendi criminis videtur nimis difficile, neque ſatis accommodatum humanæ imbecillitati. vix enim è centum vnus reperietur, qui ſi ſperet hac ratione ſe poſſe euadere mortem, non ſit crimen negaturus: atqui præcepta vt obligent, debent eſſe conſentanea conditioni humanæ, ſicut & leges. Secundò, Lex humana non poteſt obligare cum periculo mortis, niſi magnitudo negotij aliud poſtulet, vt verior ſententia tenet, & plerique DD. docent. ergo nec præceptum humanum: eadem enim eſt vtriuſque ratio, ſi cetera ſint paria. atqui ex confeſſione criminis incurrit certiſſimum periculum mortis; non confitendo autem eſt ei ſpes euadendi: ergo non tenetur confiteri. Tertiò, Nemo poteſt cogi ad teſtificandum contra ſanguine iunctum; vt patet ex L. 4. ff. de teſtib. nemo etiam tenetur teſtari, quando inde ſibi graue damnum metuit; vt ſup. c. 30. dub. 6. oſtenſum eſt. atqui nemo cuiquam magis eſt ſanguine iunctus, quàm ipſe ſibi; nec maius poteſt eſſe damnum quàm vitæ: ergo non tenetur contra ſe fateri. Quartò, L. Nimis graue. 7. C. de teſtib. dicitur, *Neminem teneri contra ſe exhibere id, per quod ſibi negotium fiat.* ergo, &c. Confirmatur, durum enim nimis eſt, vt cogatur Iudici ſubminiſtrare arma, quibus iuguletur, cùm aliàs ſpes ſit euaſionis.

17 *Conſectaria.*

Ex dictis ſequitur Primò, non teneri iurare ad mentem Iudicis, ſed poſſe vti amphibologia, vel mentali reſtrictione. Secundò, Eamdem ſententiam non videri improbabilē, etiam in cauſis non capitalibus, in quibus valde grauis pœna imponitur; vt damnatio ad triremes, vel ad perpetuum carcerem, vel confiſcatio bonorum. ſecùs ſi ſolùm pęna excommunicationis, quia facilè tollitur.

18 *Ad rationem contraria ſententia.*

Ad rationem adductam in cōtrarium reſponderi poteſt fieri poſſe vt Iudex habeat ius interrogandi cauſa boni publici, vt officio ſuo fungatur; & tamen alter non teneatur reſpondere ad eius mentem; idque ob ſummum ius vitæ ſuę tuendæ, per quod licitum eſt ei contegere & abſcōdere ea, per quæ vita ipſa eripietur. ſicut qui eſt in periculo vitæ, poteſt fugere è carcere, etiamſi Iudex & leges præcipiant ne fugiat, & fugientem puniant: & citatus poteſt non comparere, quamuis Iudex præceperit vt compareat: & ſeruus bello captus poteſt fugere, quamuis dominus præceperit ne fugiat. nihil enim repugnant, Iudicem habere ius inquirendi veritatem à reo, & reum habere ius celandi. quo caſu, etſi poſſit præcipere, præceptū tamen eius non obligat, neque ſit ad obligandum, ſed ad inducendum vel terrendū reum vt veritatem fateatur. Ex his patet, ſentētiam ſupradictam non eſſe improbabilem: ac proinde ſacerdotem non debere cogere pęnitentem vt veritatem fateatur, quamdiu eſt ſpes euadendi. quod etiam notat Emmanuel Sà, ſuprà.

19 *Si non eſt ſpes euadendi.*

Quando tamen non eſt ſpes euadendi, (vt ſi videt crimen facilè plenè probari poſſe) tunc tenetur veritatem fateri, quia ceſſat ratio celandi, & aliàs tenetur Superiori legitimè præcipienti obtemperare.

20 Dices, L. 2. C. de Iureiurando propter calumniam dando, dicitur *partes debere iurare de calumnia.* hoc autem iuramentum quatenus attingit reum, duo continet principalia; alterum eſt, quòd putet ſe bonam fouere cauſam: alterum; quòd nō negabit id, quod credit eſſe verum, ſeu quòd interrogatus dicet id, quod putat eſſe verum. vide Glo. in c. 1. de iura. calum.

Obiectio. Iuramentū Rei de calumnia.

21 *Reſponſio prima.*

Reſp. Primò, Quòd valdè expediret, ſi Summus Pōtifex præciperet, vel Principes ſupremi legem conderēt, Ne Iudex in cauſis ingerentibus pœnam ſanguinis, poſſet à reo exigere iuramentum de dicenda veritate, propter euidentem occaſionem periurij, vt inquit Gom. ſup. ſicut in c. Clericos. 3. de cohabit. Cleric. & mulier. dicitur; *Clericos, qui tenent concubinas, non eſſe compellendos ad eas abiurandas, propter periculum periurij, ſed cenſuris cogendos.* maius periculum eſt in reis.

Expediret hoc iuramentum tolli.

22 *Secunda.*

Reſp. Secundò, Per *iuramentum calumniæ* eo loco non intelligi iuramentum de dicenda veritate, ſed de non agendo calumnioſè; ſeu quòd non committet calumniā in cauſa. ſi quis enim benè aduertat, in nullo paragrapho illius legis requiritur vt reus iuret ſe in omni parte litis veritatem dicturum, ſed tantùm, quòd *putans ſe bona inſtantia vſum, ad reluctandum venerit; & quòd cauſæ patrocinij Iudicibus nihil dederit vel promiſerit.*

23 Nec obſtat L. Marcellus. 11. §. 1. ff. de act. rerum amotarum, vbi in actione rerum amotarum facto diuortio, cogitur coniunx, contra quem actio inſtituitur, iurare: quia id intelligitur de iuramento, quod parti à parte defertur ad litem terminandam, & ad recuperandum ſuum, vel ſibi debitum, quod pars ex iuſtitia debet reſtituere. Simili modo intelligendæ quædam aliæ leges, quas adducit Gome. ſup. nos autem hic agimus de Iuramento, quod à Iudice defertur reo in cauſa criminali.

DVBITATIO IIII.

Vtrùm reus condemnatus ſecundùm allegata & probata, teneatur obtemperare ſententiæ.

24 *Sententia nitens falſa præſumptione vel falſis probationib.*

RESP. & dico Primò, Quando ſententia re ipſa eſt iniqua, vt quia nititur falſa præſumptione, aut falſis probationibus, non obligat in conſcientia, quamuis ſecundùm ordinem Iuris ſit lata. Eſt communior ſententia DD. Ratio eſt, quia ſententia eſt veluti lex quædā alicui priuatim impoſita. at lex non obligat, quādo ex eius obſeruatione ſequeretur id, quod eſt contrarium fini legis. quare cū finis ſententiæ ſit vt cuique tribuatur quod ſuum eſt, ſi ex eius obſeruatione contrarium eueniret, non obligat.

25 *Non tenetur ſoluere*

Vnde ſequitur Primò, Eum, qui per talem ſententiam, aliqua re priuatus eſt, vt legato, vel hæreditate, vel mulctatus pecunia, non teneri in conſcientia ad ſolutionem; niſi non parendo ſententiæ maius malum aut ſcandalum timeretur.

26 *Cui res applicata, tenetur reſtituere.*

Sequitur Secūdò, Eum, cui res talis eſt applicata, ſi ſciat ſententiam falſo fundamento niti, non poſſe eam retinere, ſed obligari reſtituere; quia illa res eſt alterius. Ita Sotus l. 3. q. 4. ar. 5. & Innoc. in c. Quia plerique. 8. de immunit. Eccleſ. & alij.

Nec obſtat quòd Reſpub. & Princeps poſſit ex cauſa de bonis ſubditorum diſponere, eaque alijs tribuere, vt patet in præſcriptione; hic autem videatur eſſe ſufficiens cauſa, nempe ut publica iudiciorū forma ſeruetur: quia etſi hæc cauſa fortè ſit ſufficiens ut Iudici tribuat auctoritatem iudicandi ſecundùm allegata & probata contra priuatā ſcientiam ſuam, & exequendi iudicatum; tamen non eſt ſufficiens, ut alter amittat rē uera rem ſuam, ita ut in foro conſcientiæ teneatur ea alteri cedere, aut ut alter, cui applicata eſt, non teneatur eam reſtituere ſi poſſit, & ſciat ſententiam falſa præſumptione niti: hoc enim ad bonum publicū non eſt ullo modo neceſſarium, aut expediens. quis enim dicat expedire Reip. ut ſi per calumniam probarum ſit me eſſe hæredem à Petro inſtitutum; poſſim hanc hæreditatē mihi arrogare, etſi certò ſciam me hęredem non eſſe? aut ut fiſcus poſſit ſibi uindicare bona eius, de quo illi certò conſtat, per falſos teſtes conuictum de hæreſi uel inceſtis nuptijs? ſanè nulla æquitas hæc patitur.

27 Aduerte tamen, ſi quis eſſet priuatus beneficio uel officio

Inſtitutus in beneficio quo alius iniuſtè priuatus.

tio per ſententia ſecundum allegata & probata latam, & illud tibi a legitimo collatore eſſet collatum; probabile eſſe te non teneri ad reſtitutionem, etiamſi ſcires ſententiam falſis probationibus niti; id enim docet Innocent. in capit. Quia pleriſque. 8. de immunitate Eccleſ. & Panormitan. in cap. 1. de conceſſione præbendæ, Gloſſa ibidem, & communiter Canoniſtæ. probant, quia hoc ipſo, quo condemnatus non appellauit, acquieuit ſententiæ, & ita tranſiuit in rem iudicatam, iuxta capit. Quod ad conſultat. 15. de ſententia & re iudicata. & capit. Cùm dilectus. 32. de electione.

28 Verùm hæc ratio non ſatisfacit: ſolùm enim probat, præſumendum in foro externo ſententiam fuiſſe iuſtam, eò quòd non appellauerit; & ideò poſtea illum non eſſe admittendum in iudicio, ſi repetat beneficium; non tamen probat beneficium iuſtè retineri, ſi ſciatur illum iniuſtè priuatum.

Vnde aliter probatur hæc ſententia, quia Eccleſia & Reſpubl. eo caſu priuant reum abſolute beneficio vel officio, & applicant ei, cui poſtea confertur: id enim facere poſſunt, cùm hæc ſint bona communia, in quibus multò maiorem habent poteſtatem, quam in fortunis priuatorum, & aliàs ſubeſt iuſta cauſa ſic faciendi: tum ne iuriſdictiones ſint incertæ, quæ res multò maioris eſt momenti, quàm vt nemo ſine culpa iure ſuo priuetur: tum quia cùm conſtiterit de innocentia Rei, facile poterit ei alia ratione conſuli, conferendo ei aliud officium vel beneficium: tum quia quamdiu non conſtat publicè fuiſſe innocentem, reſtitutio eſt impoſſibilis: nam beneficium non poteſt reſtitui, niſi per collatorem: collator autem nolet reſtituere; vel quia de Rei innocentia illi non conſtat, vel quia nolet videri feciſſe contra Iudicis ſententiam, vel quia ipſemet eſt Iudex, qui reum priuauit. quare is, cui tale beneficium eſt collatum, poterit illud retinere, cùm reſignando non poſſit alteri prodeſſe. neque etiam tenetur illi reſtituere fructus: ſi enim titulum retinere poteſt, & præſtare officium, etiam fructus poteſt ſeruare, cùm hi ſequantur titulum, & debiti ſint propter officium. neque tenetur alia ratione compenſare; quia cauſa non eſt, cur alter ſit priuatus. vnde hic queri non poteſt, ſibi ab illo iniuriam fieri. Idem dicendum de officijs ſæcularibus.

29 *Non poteſt ſe per vim tueri.* Dico Secundò, Reus tamen in hoc caſu non poteſt per vim ſe defendere contra Iudicem aut miniſtros, ne ſententiam talem exequantur. Ita Diuus Thomas quæſtio. 69. artic. 4. Sotus lib. 5. quæſtio. 6. artic. 4. eſtque ferè communis ſententia Doctorum. Probatur Primò, Quia Iudex habet Ius exequendi talem ſententiam, imò auctoritate Principis & Reipubl. ad hoc compellitur ergo reus non poteſt ei reſiſtere: alioquin daretur bellum vtrimque iuſtum, abſque ignorantia. Secundò, Quia naſceretur inde graue ſcandalum & perturbatio in Repub. nam omnes iudicarent illum committere crimen maieſtatis, & concurrerent ad eum opprimendum; & ſi benè illi cederet, nefarij homines imitarentur. Suppono Iudicem ſeruato Iuris ordine proceſſiſſe.

30 *Sententia quorundam.* Aduerte tamen, quoſdam ſentire, in hoc caſu non eſſe illicitum vti mera defenſione, ſi ſcandalum abſit; & alioquin innocens plectendus eſſet morte. Ita etiam dicitur tenuiſſe Franciſcus Victoria, & docent quidam Iuriſperitiſ, quos citat Couarru lib. 1. variar. cap. 2. num. 13. nempe Paris à Puteo, Lucas Penna, & Hippolytus. quæ ſententia probari poteſt, quia Iudex & miniſtri in eo caſu non habent verum ius inuadendi, cùm ille non ſit dignus pœna; ſed ſolùm præſumptum, ſeu in opinione: ergo poteſt aduerſus eos vti defenſione: ſicut qui inuaditur ab innocente furioſo, poteſt ſe contra illum tueri, etiam cum ipſius læſione & morte, ſi aliter eius vim declinare nequit; eò quòd ille Ius inuadendi non habeat. ſimiliter quando erratur in perſona malefactoris. Idem & potiori ratione dicendum, ſi Iudici de iniquitate cauſæ conſtaret. Verùm ego illam ſententiam in vſum, non facilè admiſerim, maximè propter ſcãdalum, quod vix abeſſe poteſt. Quòd ſi Iudex non proceſſiſſet Iuris ordine ſeruato, tunc omnino poſſet reus ſe defendere; vt etiam D. Tho. fatetur.

DVBITATIO V.

Vtrùm reus poſsit fugere ex carcere, & vincula carceremque effringere.

31 *Ante ſententiam poteſt fugere.* RESPONDEO & dico Primò, Ante ſententiam fugere poſſe, niſi fortè iurauerit ſe permanſurum. eſt communis ſententia DD. (vide Coua. l. 1 var. c. 2. nu. 11.) quam vſus omnium gentium confirmat. Ratio eſt; quia nõ conijcitur in carcerem vt ibi ſponte maneat, (hoc enim nemo, vel certè perpauci facturi ſunt) ſed vt ibi detineatur interim dum cauſa eius excutitur. Nec refert, quòd ex fuga illa commentarienſi damnum obueniat; quia iure ſuo vtitur, & ille ſuæ negligentiæ id aſſignet vt qui non meliùs illum cuſtodiuit, hic tamen reus conſiderare de- 32
bet, vtrùm tanti ſua interſit fugam capeſſere, vt damnum illud proximi ſecundùm charitatis legem non ſit curandum.

33 *Etiam poſt ſententiam poteſt.* Dico Secundò, Etiam poſt ſententiam fugere poteſt, ſi damnatus ſit ad pœnam mortis vel mutilationis; D. Thom. q. 69. ar. 4. Couar. ſup. Ratio eſt, quia non poteſt ei præcipi cum obligatione vt cum tanto damno ſuo ibi maneat: hoc enim præceptum eſſet nimis difficile, inhumanum, & quodammodò ſuperans humanam conditionem. confirmatur ex D. Thoma ſuprà, quia nemo poteſt condemnari ad faciendum aliquid, vnde ei mors ſequetur; adde, vel aliquod graue corporis damnum. atqui ſponte manere in carcere in hoc caſu eſt aliquid facere, vnde mors vel graue damnum ſequetur: vt inquit D. Tho. ergo, &c.

34 *In vita eſt ſeruanda, quantum.* Vbi Nota, etſi poſſit quis aliquid facere, ex quo per accidens ſeu ab alio mors infereur, vt manere in carcere, aſcẽdere ſcalas, præbere iugulum & ſimilia; nemo tamen poteſt ad hæc facienda ita condemnari, vt quouis euentu ad hæc obligetur: nam ſi oſtenderetur ſpes euaſionis, poſſet reus etiam ſub patibulo vel ictu gladij fugam capere: tantum enim cuique Iuris eſt ad vitæ conſeruationem, vt nulla poteſtas humana obligare poſſit ad eam non conſeruandam, ſi eius conſeruandæ ſpes & copia oſtendatur: niſi bonum publicum aliud poſtulet; vt ſi vrbs in periculo verſetur; nam pars pro toto exponenda eſt. vbi autem talis cauſa non ſubeſt, nimis durum & inhumanum eſſet tale præceptum. vnde patet non poſſe lege humana ſtatui vt damnatus ad mortem vel mutilationem, vel etiam aliam grauem pœnam corporalem, non poſſit fugere: quod eſt contra Caietanum, qui exiſtimat, etſi reipſa nulla talis lex ſit; poſſe tamen ſtatui, & tunc reum obligatum iri vt maneat in carcere; quamuis eſſet capite plectendus. ſed nobiſcum ſentit Sotus & alij, ob rationem allatam.

Sed difficultas eſt, vtrùm poſſit tunc vincula rumpere & carcerem effringere. Quidam DD. negant, Henricus quod- 35 *Effringere carcerem.*
lib. 9. q. 25. Couar. l. 1. var. c. 2. num. 14. fauet Silu. v. Accuſatio, nu. 12. Probatur Primò, quia carceris effractores grauiſſimè a legibus puniuntur, nempe pœna capitali, vt probat Couar. ex quatuor legib. Ciuilibus: ergo peccant ſic fugiendo vel fugam moliendo: ſi enim non peccarent, tam grauis punitio eſſet iniuſta.

Secundò, Si licuiſſet carcerem effringere, non tenerẽtur de damno inde ſecuto; atqui tenentur, vt etiam Caiet. & Sotus docent: ergo, &c.

Tertiò, Quia effringere carcerem eſt vim inferre publicæ poteſtati. Hæc ſentẽtia eſt probabilis. Contraria tamen eſt verior & probabilior, vnde

36 *Poteſt effringere.* Dico Tertiò, Eum, qui licitè poteſt fugere, poſſe etiã vincula rumpere & carcerem pertundere. Ita Caiet. & Sotus ſuprà, Nau. c. 17. num. 102. & paſſim recentiores. Probatur Primò, Quia cui licitus eſt finis, licita etiam ſunt media: ergo cui licita eſt fuga, licitum etiam ſe ad eam expeditum reddere, eiuſque impedimenta remouere. Neque hoc eſt vim inferre poteſtati publicæ; quia hæc non eſt in vinculis & lapidibus, ſed in Iudice & miniſtris, quibus nõ licet vim inferre, quando iuſta eſt condemnatio. ſecùs eſt de vinculis & carcere: ſicut ſi quis obijceretur leoni deuotãdus, poſſet ſe pro viribus contra eum tueri. Secundò, Reus nõ tenetur ibi manere, ſed Iudicis eſt curare vt vi maiore detineatur, ideò enim catenæ, compedes, numellæ ſunt ferrea, & carceres firmiſſimi. alioquin ſi vinculis ſtupeis conſtrictus eſſet, non poſſet ea diſrumpere, quod eſt ridiculum. Tertiò,

Digitized by Google

ſona non poterat torqueri, ob dignitatem, vel ætatẽ. Ratio eſt eadem; quia extorquet crimen occultum per iniuriam de quo Gomez.c.13.nu.4.

Quartò, Si dolo induxit ad confitendum, v.g. promittendo impunitatem. paria enim ſunt confeſſionem eſſe factam dolo, & metu: vtraque enim per iniuriam elicita: vt probat Gomez.cap.12.num.6. & Clarus quæſtio.55. v. Circa ſecundum.

Quintò, Si confugientem ad locum ſacrum abſtraxit cõtra Ius; tunc enim tenetur illum reſtituere in illum locũ, nec poteſt ulteriùs progredi, niſi legitime in eius poteſtatẽ deueniat. hoc tamen priuilegio non fruuntur latrones publici, agrorum nocturni populatores, & qui in loco ſacro enormia committunt, fiducia immunitatis, vide Silueſt. Immunitas, 3.q.2.

174 *Si alia ratione poterat reum damnare, nõ tenetur ad reſtit.*

In his tamen & ſimilibus caſibus, Aduertendum eſt Primò, Si Iudici ſuppetebant aliæ rationes, ex quibus reum iuridicè damnaturus erat, uel damnare poterat, non teneri ad reſtitutionem: quia ſolùm in modo inferendi damni, iniuria commiſſa eſt, cùm idem damnum alia ratione iuſtè poſſet inferre. Itaque cùm ad ipſam ſubſtantiam damni inferendi Ius habeat, non cenſetur iniuriam feciſſe, niſi quò ad modum; & conſequenter non tenetur ad reſtitutionem damni quoad ſubſtantiam. Confir. quia etiamſi reſtitueret illi vitam ademptam, poſſet tamen illam alia ratione auferre, & ſic reſtitutio eſſet nullius momenti.

Secundò, Quando error à Iudice contra Iuris ordinem commiſſus eſt in aliquo pacto, in quo Princeps ſupremus poterat diſpenſare, ita vt ipſemet Princeps poſſet ſic procedere, ſi de cauſa illa cognouiſſet: (vt ſi tortus eſt miles, uel uir in dignitate conſtitutus) tunc poteſt Iudici remittere reſtitutionem; quia poteſt eius factum approbare, ut ſuprà dictum eſt.

Tertiò, Quando Iudex contra Iuris ordinem procedendo, reum fecit crimen confiteri, omni modo curare debet, ne ei inde damnum ſequatur; alioquin tenebitur ad reſtitutionem; niſi ratione ſupradicta excuſetur.

175 *Si princeps iubeat reũ plecti.*

Dices, Quid ſi Princeps patefacto iam crimine, omnino iubeat illum condemnari, poteritne Iudex inferior obedire?

Reſpondeo Poſſe obedire: ratio eſt, quia hoc ipſo, quo crimen patefactum eſt in iudicio abſque iniuria, quæ à Principe proceſſerit, & excepto caſu reuelatæ confeſſionis, habet Princeps Ius procedendi iuridicè contra criminoſum confeſſum, maximè ſi bonum publicum id poſtulet; ut ſi crimen ſit atrox. etſi enim ex tali confeſſione non poſſet reus immediatè condemnari, eò quòd non videatur ſatis conſtare de delicto: tamen eſt indicium ad inquirendum, ſi Princeps uelit. quod confirmatur, quia ſi priuatus extorſiſſet ab aliquo confeſſionem criminis occulti, & illud patefaceret, poſſet Iudex contra talem procedere: etſi enim per iniuriam patefactum ſit, non tamen id factum eſt per ipſum Iudicem, neque ipſius conſenſu: ergo ſimiliter, ſi Iudex inferior extorſiſſet contra Iuris ordinem confeſſionem criminis atrocis in iudicio, poſſet Princeps, qui in hanc iniuriam non conſenſit, contra talem procedere. Si poteſt ipſe procedere, poteſt etiam alteri cauſæ cognitionem committere: ac proinde etiam illi ipſi Iudici, per quem eſt patefactum. In hoc tamen caſu, Iudex, qui illud iniquè extorſit, tenebitur ad reſtitutionem, niſi vel alia ratione potuiſſet iuſtè contra illum procedere abſque fundamento illius extortæ confeſſionis, uel Iudex ſupremus poſſit condonare, & condonet. quando autem condonare poſſit, antè explicatum eſt. *Tenetur ad reſtitu.*

176 Dices, Quomodo Iudex tenetur ad reſtitutionem, ſi poteſt illum condemnare mandato Principis?

Reſp. Quia huic neceſſitati damnãdi cauſam dedit per iniuriam: ſicut ſi ipſe ſolus crimen ſciens euulgaret, peccaret contra iuſtitiam infamando occultum peccatorem: crimine tamen euulgato, poſſet ex officio vt Iudex contra illum procedere. nihilominùs teneretur de damno inde ſecuto, cui per iniuriam dedit cauſam.

CAPVT XXX.

De Accuſatore & Teſte.

Conſtat Dubitat. 8. D. Thomas quæſt. 68. & 70.

DVBITATIO PRIMA.

Quid ſit accuſatio, & quas requirat ſolemnitates.

1 RESPONDEO & dico Primò, *Accuſatio* propriè eſt delatio Rei de crimine, ad vindictam publicam, libello facta. Ita Silueſter, ex Azone. Finis accuſationis eſt vindicta publica ad exemplum populi, vt omnes ab huiuſmodi criminibus ſibi caueant.

2 *Requiſita ad accuſat.*

Dico Secundò, Ad eam Iure communi requiruntur ſex. Primò, Vt fiat in ſcriptis. Secundò, Vt exprimatur dies & annus, quo intentatur. Tertiò. Nomen accuſatoris & accuſati. Quartò, Species delicti. Quintò, Locus, & etiam tempus, nempe annus, & menſis, quo delictum commiſſum eſt. Sextò, Inſcriptio accuſantis colligitur ex L. Libellorum. 3. ſ. 1. ff. de accuſationibus, vbi in formula hæc omnia ponuntur; & deinde additur, *Quòd ſi libelli inſcriptionum legitimò ordinati non fuerint, Rei nomen aboletur, & ex integro repetendi reum poteſtas erit;* quibus verbis vult hæc ita pertinere ad formam accuſationis, vt ſi omiſſa fuerint, totus proceſſus ſit irritus, & accuſator damnandus ſit in expenſas: quamuis ius habeat rurſus de nouo ſuam accuſationem inſtituendi.

Ratio cur ſingula requiratur.

Primum requiritur; tum vt conſtet quid præcisè accuſatori ſit probandum; tum vt in eo non poſſit quidquam mutare, ſi forte viderit ſe probare non poſſe. conſuetudinẽ tamen receptum eſt, vt poſſit fieri verbaliter, modò Notarius eã ſtatim in ſcriptum redigat; vt notat Clarus q. 12. num. 7.

Secundum modò non eſt neceſſarium, vt teſtantur Doctores: parùm enim ad rem facere videtur.

Tertiùm eſt neceſſarium, quia debet conſtare quis ſit accuſator & quis accuſatus. ſi accuſati nomen ignoretur, poteſt ex habitu, officio, vel alijs circumſtantijs deſcribi.

Quartum eſt etiam omnino neceſſarium, quia ſuper hoc fundatur intentio accuſantis.

Quintum etiam eſt neceſſariũ, adeò vt ſi in accuſatione criminali omittatur, ipſa ſit nulla. vt colligitur ex d. L. Libellorum. & docent communiter DD. in L. Edita 3. C. de edendo. ratio eſt; quia alioquin accuſatio redderetur incerta & lubrica, & reo eripitur facultas ſe defendendi, probando negatiuam, & teſtes conuincendo falſi. 3

4 *Non debet exprimi dies.*

Aduerte tamen, non teneri exprimere in libello diem cõmiſſi delicti, ſed ſolùm menſem; vt expreſsè habetur d. L. Libellorũ, quia alioquin poteſtas accuſandi & probandi nimis reſtringeretur. facilè.n. fieri põt, vt quis diei vel ẽt hebdomadæ ſit oblitus: q̃a nõ ita cadit ſub ſenſum, vt loc⁹.

Petes, Quid ſi reus petat exprimi diem & horam delicti, vt probet ſe eo die fuiſſe abſentem, cogendùs ne erit accuſator vt exprimat? Gomezius cap. 11. nu. 4. negat. Primò, Quia d. L. Libellorum, dicitur, *Nec diem autem nec horã inuitus comprehendat.* Secundò, Quia alioquin reus facilè eluderet accuſationem, ſubordinando teſtes, qui depone:

Digitized by Google

poneret, illum eo die & ea hora alibi fuiſſe.

5 Sed communis ſententia eſt, cogendum eſſe, vt fatetur ipſe Gomezius. Idem tenet Clarus ſuprà nu. 13. & Emmanuel Suarez in annot. in Gomeziũ. ratio eſt, quia hoc eſſet defenſionem reo intercludere, cùm non aliter probarè poſſit ſe non feciſſe, quàm oſtendendo ſe eo tempore non potuiſſe facere, eò quòd eſſet alibi, vel infirmus.

Si velit reus, tenetur exprimere.

Ad primum Reſpondeo: Tantùm ibi ſignificatur non eſſe per ſe neceſſarium vt ponatur dies & hora, ſicut neceſſariũ eſt vt ponatur menſis. hinc tamen non ſequitur non eſſe neceſſarium, ſi reus velit.

Ad ſecundùm: Non eſt præſumendum tam facilè teſtes ſubornari, cùm id magno illorum periculo futurum ſit. Si tamen accuſator non meminit diei & horæ, poteſt iurando ſe non recordari, defungi; vt Clarus notat. quòd ſi meminit, & edat diem; non tamen tenetur probare, quia ad hoc ſe non obſtrinxit.

6 Petes, Quid ſi ſponte poſuit diem & horam, & non poſſit probare illo tempore eſſe commiſſum, ſed alio; poteritne ſequi condemnatio? Communis ferè DD. ſententia eſt, non poſſe: quia non eſt probatum id, quod eſt poſitum in libello.

Et ſi non poſſit probare diem & horam, non refert.

Sed hæc ſententia non ſeruatur in praxi, vt docet Clarus num. 14. & Gomezius nu. 6. neq; eſt conſentanea Iuri aut rationi: ſi enim apertè probatum eſt per teſtes omni exceptione maiores, delictum, v.g. ſacrilegium vel furtũ talis rei à te verè eſſe commiſſum tali tempore vel loco, quid refert quòd erratum ſit in die, hora, vel loco particulari? non enim puniendum delictum, quia hoc vel illo loco, hoc vel illo die cõmiſſum eſt; ſed quia commiſſum eſt & commiſſum eſſe conſtat. Niſi fortè ratio delicti ex circumſtantia loci vel temporis pendeat; vt ſi quis loco vel tẽpore prohibito piſcatus, venatus vel paſtus fuerit: tunc enim locus & tempus eatenus exprimendum in libello, & probandum in progreſſu, quatenus ad delicti ſubſtantiam opus eſt. Pari modo, ſi qualitas aliqua vel conditio delicti ſit propoſita in libello, tantùm aggrauans delictum & pœnam eius, (vt ſi accuſetur, quòd occiderit proditoriè,

7 vel quòd furatus ſit bis, terve) etiamſi qualitas illa non poſſit probari; ſi tamen ipſum delictum ſimpliciter probatum fuerit, poteſt, & debet ſequi condemnatio; quia intereſt boni publici, vt tale delictum etiam ſemel, vel abſque tali conditione commiſſum puniatur, quando plenè in iudicio probatum fuerit. Ita docet Gomez. n. 7. parùm enim refert, quòd accuſator non potuerit conditionem illã delicti probare, quando probauit delicti ſubſtantiam. Accedit quòd in libellis apponi ſolet clauſula, qua accuſator teſtatur ſe non velle obligari, niſi ad probandum id, quod eſt neceſſarium & principale.

Sufficit probari ſubſtantiam delicti.

8 Sextum, Nempe inſcriptio accuſantis, qua accuſator ſe obligat ad pœnam talionis, modò non eſt neceſſaria in foro ſæculari; imò nec in vſu: tum quia id retraheret homines ab accuſando; rari enim reperientur, qui velint ſuſcipere onus probandi ſub tanto periculo: tum quia hoc tempore Iudex ex officio procedere poteſt, ſi accuſator defecerit.

Inſcriptio non eſt in vſu in foro ſæculari.

9 In foro tamen eccleſiaſtico, vbi ſeruatur Ius Canonicum, neceſſaria eſt, vt colligitur ex cap. Qualiter & quando. 2. de accuſationibus. Verùm etiamſi in foro ſæculari non addatur, tamen tacitè intelligitur ex legis diſpoſitione, præſertim ſi deprehenſus fuerit accuſator per calumniam accuſaſſe. Patet ex L. Mulier. 4. & L. ſeqq. Quæſitũ. ex ad S. C. Turpilian. Conſuetudo tamen habet, vt non puniatur pari pœna, ſed minore, pro arbitrio Iudicis; ne homines ab hoc actu omnino deterreantur, vt docet Couarruuias lib. 2. variar. cap. 9. nu. 1.

DVBITATIO II.

Vtrùm accuſationem debeat præcedere ſecreta monitio.

10 RESPONDEO & dico Primò, Quandocumque crimen eſt probabile in iudicio, non tenetur accuſator ex iuſtitia præmittere ſecretam monitionem, v.g. vt reus deſiſtat, vt ſatisfaciat; ſed poteſt ſine iniuria accuſationem inſtituere. ratio eſt, quia tunc propter bonum publicum conceſſa eſt excuſatio, vel ſaltem denuntiatio, vt crimina in exemplum aliorum puniantur; ſicque omnes à malo abſterreantur. vnde reus non poteſt queri de iniuria ſibi facta, quòd antè monitus non fuerit.

Si crimen eſt probabile.

Dices, Qui denuntiaturus eſt denuntiatione Euangelica, tenetur priùs monere peccatorem, ſi putet eum emendatum iri, idq; ex iuſtitia, vt multi volunt: ergo etiam qui iudicialiter denuntiat vel accuſat. 11

Denuntiationẽ euãg. præcedit monitio.

Reſpondeo Eſſe diſparem rationem: quia qui vtitur denuntiatione euangelica, nullam habet cauſam denuntiandi, ſi proximus putetur priuatim emendandus; nam hæc non inſtituitur ad punitionem publicam, cùm ex ea nemo puniri poſſit; ſed ſolùm ad fratris emendationẽ; quæ cùm ſine eius infamatione poſſit obtineri, nullum ius habere videris ad eius famam violandam. qui autem accuſat vel iuridicè denuntiat, ſpectat punitionem ob bonum publicum. itaque etiamſi eſſet priuatim emendandus, tamen ſubeſt iuſta ratio illum deferendi, nempe vt eius punitione alij terreantur.

Dico Secundò, Fieri tamen ſæpè poteſt, vt priuſquam accuſes vel denunties iuridicè, tenearis lege charitatis proximum monere, vt deſiſtat à crimine: vt ſi delictum ſit occultum, & ſperetur priuatis monitis eſſe emendandus, & ad debitam ſatisfactionem inducendus: maximè ſi perſona habeatur honeſta; tunc enim contra charitatem eſſet, tantum malum illi irrogare. 12

Interdum eſt contra charitatẽ.

Aduerte tamen, quando crimen eſt contra bonum publicum, & adhuc pẽdet, vel continuandum putatur in futurum, charitatẽ ordinariè nõ poſtulare vt monitio ſecreta accuſationem vel denuntiationem præcedat; ſed debere ſtatim deferri Iudici vt malo occurratur: vt ſi occultè hæreticus aliquis in vrbem irrepſerit, ſi quis cum hoſte occultè tractet, vel conſilia Principis ſignificet, ſi quis falſam monetam cudat. ratio eſt, quia periculum, quod impendet, eſt maioris momenti, quàm infamia & damnum omne, quod iſte ex recuſatione incurret. Neque hic ſcrupuloſè examinandum an fortè emendabitur priuata monitione; quia in re tanti momenti, eligendum eſt id, quod totius eſt. facilè enim poſſet talis priuatim monitus ſimulare emendationem & pœnitentiam, ac intereà occultè exequi quæ deſtinauerat. Itaque in huiuſmodi, niſi certò conſtet periculũ caueri poſſe priuata monitione, non eſt adhibenda. Secùs eſt in alijs delictis, ex quibus non impendet incommodum, niſi ipſi peccatori. vel alteri priuato, vt dictum eſt cap. 11. dubitat. 9. uide D. Thomam q. 68. art. 1. 13

Si crimen contra bonum publicum.

DVBITATIO III.

Vtrùm accuſator poſſit deſiſtere ab accuſatione incepta, & quas ob cauſas.

RESPONDEO & dico Primò, Certum eſt poſſe, & etiam debere deſiſtere, ſi deprehendit ſe erraſſe, cùm putauit hunc eſſe auctorem criminis; vel ſi res incipit ei eſſe dubia, perſeuerante dubio poſt diligentem inquiſitionẽ, vel denique ſi videt ſe probare non poſſe, tunc enim pergere in accuſatione eſſet calumniari. 14

Dico Secundò, Certum eſt poſſe deſiſtere, ſi Iudex accuſationem refutet, nolendo eam admittere, uel ſi reſcindat admiſſam. hoc autem Iudex facere poteſt, Primò, Si uidet libellum habere aliquem defectum ſubſtantialem. Secundò, Si accuſatur aliqua perſona, quæ non poteſt ſine magna Reipub. perturbatione puniri: tunc enim ſupremus Iudex ſeu Princeps poteſt accuſationem inchoatam abolere, etiamſi accuſator priuata cauſa, ut ſuas iniurias perſequatur, accuſet; vt docet Caiet. queſt. 68. art. 3. ratio eſt, quia Principis eſt, primariò gerere curam boni communis, ad quod refertur bonum priuatorum: ac proinde ipſius eſt cauere damnum publicum, etiam cum incommodo priuatorum. Iudex autem inferior, ob eamdem cauſam poteſt accuſationem ab initio non admittere, & repellere, idque non ordinariè & poteſtate; ſed ex tacita quadam Principis uoluntate, ſeu ex ἐπιεικεία ut ait Caietanus; admiſſam tamen non poteſt ex auctoritate abolere; ſed poteſt ſuſpendere & diſſimulare, & interim totum negotium Principi exponere. Tertiò, Si perſona illa bono publico cenſetur neceſſaria, uel ualdè conducibilis: tunc enim ſupremus Princeps poteſt accuſationem abolere. Inferior 15 16

Iudex accuſationẽ reſcindit, ſeu abolet in tribus euentis.

Digitized by Google

ſerior autem Iudex poteſt eam non admittere, & admiſſam impedire *ex officio* ſi non agitur de iniuria partis. Si autem agitur de iniuria partis, non poteſt, non enim ad ipſum ſpectat principaliter boni publici promotio, ſed officij iniuncti adminiſtratio. Itaque tenetur parti Ius dicere, nec poteſt ſe prætextu maioris boni publici eximere. alioqui ſæpè hac arte Iudices liberarent quos vellent. poteſt tamen Principi ſcribere, quid iudicet expedire, & interim ſententiam ſuſtinere.

In cauſa ciuili.

17 Dico Tertiò, In cauſa ciuili poteſt actor à lite recedere, ſiue per gratiam, ſiue per tranſactionem. Si tamen actio ſit famoſa, qualis eſt actio furti, non poteſt in ea tranſigere poſt litis conteſtationem, ſine Iudicis auctoritate: alioquin notatur infamia, vt patet L. Furti. 6. §. Pactus. ff. de his qui notantur infamia. vide Gloſſam in cap. 1. de colluſione detegenda.

In cauſa criminali.

18 Dico Quartò, In cauſa criminali, ante litem inchoatam licitum eſt deſiſtere per gratiam; (quod intellige in euentu, quo non tenetur accuſare vel denuntiare) poſt litem inchoatam, non eſt licitum ſine Iudicis auctoritate; neque etiam ſine conſenſu rei; ſi fuit ſubiectus tormentis, vel ex accuſatione infamatus; quòd ſi aliter deſtiterit, incurrit pœnam S. C. Turpilliani, quo (ſi quidem erat crimen publicum, quod accuſauerat) punitur infamia, & quinque libris auri. vt patet L. 1. C. ad Turpilianum. Si autem erat priuatum, punitur pœna extraordinaria arbitrio Iudicis. L. Si quis. 7. ff. eodem. vide Gloſſam ſuprà & Siluestrum v. Accuſatio, nu. 8.

19 Petes, Quod crimen dicatur publicum, quod priuatū.

Publicum crimen.

Reſpondeo, *Publicum* crimen dicitur, cuius accuſatio cuilibet conceſſa eſt, quia ad publicam vtilitatem maximè pertinet illud puniri. vt patet ex L. 1. & ſequent. ff. de public. iudic. Tale eſt Primò, Omne illud, quod directè fit contra Deum, vel res diuinas: hoc enim in omnium iniuriam fieri cenſetur: vnde meritò quiuis illud accuſare poteſt: vt hæreſis, blaſphemia, euerſio Templorum, & imaginum, & ſimilia ſacrilegia. Colligitur ex L. 4. C. de hæreticis. Secundò Tale etiam eſt quod fit contra maieſtatē Principis vel Reipub. vt omnia crimina læſæ maieſtatis. Tertiò, Quod fit contra priuatam perſonam, ità demùm cenſetur publicum, ſi lege ita cautum ſit vt publicum habeatur; vt crimen homicidij, parricidij, adulterij, peculatus, falſi, vis publicæ vel priuatæ, ambitus, repetundarum, annonæ: vt patet d. L. 1. ff. de publicis Iudicijs.

Priuatum crimen.

Priuatum dicitur, cuius accuſatio ſolùm conceſſa eſt ei, qui iniuriam vel damnum paſſus eſt, vt crimen furti, iniuriarū, ſtellionatus, vt patet ex d. L. Si quis. 7. ff. ad Turpilian. & L. final. ff. de priuatis delictis.

Trāſactio.

20 Dico Quintò, Licitum eſt tranſigere in crimine publico capitali, (id eſt, quod pœna capitis punitur) præterquam in crimine adulterij: quia hic tranſactio eſt turpis. ſi autē eſt crimen publicum non capitale, non eſt licitum tranſigere, niſi in crimine falſi. vtrumque habetur L. Tranſigere.
21 18. C. de tranſactionib. In criminibus priuatis generatim tranſactio eſt licita: ita Gloſſa in cap. 1. de colluſ. inſinuat. hæc tamen intelligenda ſunt ante accuſationem; nā poſt accuſationem, non poteſt fieri ſine auctoritate Iudicis. Verùm in his videndæ ſunt leges & conſuetudines Prouinciarum maximè; quæ ex Iure communi allata ſunt, ſupponunt accuſationem fieri cum inſcriptione; vt patet. ff. &
22 C. ad Turpilianum: quæ tamen iam vix eſt in vſu. Adde ſi accuſator aliter quàm par eſt deſiſtat, poſſe Iudicem procedere per inquiſitionem, vt communiter Doctores docent.

DVBITATIO IV.

Quot teſtes in cauſis criminalibus requirantur, & quomodo plenè probent.

23 NOTANVM eſt, neminem condemnari poſſe, niſi per publicam ſententiam cōſtet Iudici de crimine & criminis auctore: quia cùm ex poteſtate publica iudicia exerceat, ſententia, præſertim condemnatoria, ex publica ſcientia proficiſci debet. Tribus autē modis crimen per publicā ſcientiā cōſtare poteſt. Primò, Si ipſe Iudex cū tribus vel quatuor alijs deprehendat illum in flagranti delicto. Secundò, Si reus in iudicio confiteatur crimen. Tertiò, Si teſtibus conuincatur. hic tertius modus eſt fere ordinarius. itaque inquirendum eſt, quot & quales teſtes requirantur.

Tribus modis delictū patere poteſt.

Dico Primò, Quando per teſtes veritas inquiritur in cauſis criminalibus, requiruntur & ſufficiunt duo teſtes legitimi, fide digni, & omni exceptione maiores. eſt communis ſententia DD. vtriuſque Iuris, & Theologorū. & colligitur ex L. Vbi nu. 12. ff. de teſtibus. & cap. Licet vniuerſis. 23. de teſtibus. & cap. Cùm eſſes. 10. de teſtam. 24

Duo teſtes requiri.

Duos requiri, ita vt vnus non ſufficiat ad condemnādū, Iure gentium receptum eſt: facilè enim vnus peruerti poſſet, duos autem peruertere & efficere vt conformiter loquātur, nec vſquam ſe falſitas prodat, eſt valdè difficile. Nec obſtat, quòd quidam dicant id eſſe iuris naturæ; quia ius gentium paſſim vocatur Ius naturale, eò quòd ratio naturalis omnes gentes id docuit. propriè tamen loquendo, nō eſt vniuerſim Iuris naturæ. poſſet enim Reſpub. Principi ſapienti & iuſto dare poteſtatem condemnandi ex propria ſcientia cum uno teſte, vel etiam ſine teſte: imò probabile eſt Principem in quibuſdam caſibus hanc poteſtatem habere. vt dictum eſt cap. 29. dub. 11. Credo tamen Rempub. non poſſe dare poteſtatem Principi, vt etiam quando ipſe alia ratione de crimine nō eſt certus, ex dicto vnius teſtis condemnare poſſit: quia non habetur ſufficiens certitudo ex vno teſte, ad pœnam mortis, uel mutilationis inferendam; niſi fortè teſtis ſit ſummæ auctoritatis & fidei. & hac ratione eſt propriè Iuris naturæ ut ſint duo teſtes, id eſt, non pauciores, quàm duo. 25

Quadam ratione eſt Iuris naturalis, quadam gentium.

Duos ſufficere.

Duos ſufficere, ſimiliter eſt iuris gentium: non quòd Ius gentium præcipiat ut duo ſufficiant; ſed quia non plures requirit, ſed permittit reum ex duobus teſtibus condemnari. Huic tā non obſtat, quin Ius Ciuile, uel Canonicū in aliqua cauſa poſſit plures requirere. ſic iure Canonico ad condemnandum Epiſcopum Cardinalem requiruntur 72. teſtes; ad Presbyterum Cardinalem 64. ad Diaconum Cardinalem 27. ad reliquos Clericos 7. vt patet cap. 3. Præſul. 2. quæſt. 5. ex Siluestro Papa. ratio eſt, tum quia iſti apud multos ſæpè ſunt in magna inuidia, eò quòd alios corripere debeant: tum quia ex eorum damnatione multum detrahitur exiſtimationi & reuerentiæ, quæ debetur miniſtris Eccleſiæ. Notat tamen Clarus quæſt. 66. hunc numerum teſtium in praxi non ſeruari. Sic etiam Iure ciuili in teſtamentis clauſis requiruntur 7. teſtes, in apertis quinque, in codicillis quinque. In criminalibus tamen hoc Iure ſufficiunt duo: quia in teſtamentis plures ſunt inſidiatores, & teſtator mortuus non poteſt ſuam mentem interpretari. 26 27

Plures requiruntur ad condemnandos eccleſiaſticos.

Nō eſt modò Iuris diuini poſitiui.

Petes Primò, Vtrùm etiam Iure diuino poſitiuo hic numerus teſtium ſit definitus. 28

Reſpondeo, In lege ueteri ita definitum fuiſſe, ut patet Deut. 17. *In ore duorum aut trium teſtium peribit qui interficietur. nemo occidatur vno contra ſe dicente teſtimoniū* & cap. 19. *Non ſtabit vnus teſtis contra aliquem, quidquid illud peccati & facinoris fuerit, ſed in ore duorum aut trium teſtium ſtabit omne verbum.* In noua tamen lege hoc ius non obligat, niſi quatenus continet id, quod eſt Iuris naturæ; quia omnia præcepta legis ueteris, qua parte continent ius poſitiuum, ceſſarunt per mortem Chriſti. Nec obſtat illud Matth. 18. ubi Dominus iubet fratrem peccantē corripi coram uno uel duobus teſtibus, *vt*, inquit, *in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum.* Solùm enim uult oſtendere id eſſe conſentaneum legi ueteri, & rationi naturali: optimè enim poterit per duos uel tres teſtes conuinci, ſi neget ſe malè feciſſe.

Petes Secundò, Vtrùm duo teſtes requirantur præter accuſatorem?

Accuſator ſolo Iure poſitiuo requiritur præter duos teſtes.

Reſpondeo, Iure Ciuili & Canonico duos teſtes requiri præter accuſatorem, uel id, quod uicem accuſatoris ſupplet, ut patet ex dictis cap. 29. dub. 12. quia Iudex non poteſt procedere ſine accuſatore uero uel ficto. Puto tamen id neque Iure naturali, neque Iure diuino poſitiuo, neque Iure gentium eſſe neceſſarium. *Non Iure naturali aut gentium*, quia accuſator non requiritur vt ipſe ex ſe adferat vllam probationem, vel confirmationē delicti; ſed ſolùm ut excitet & quodammodò cogat Iudicē ad cauſam cognoſcendam, quam ipſe illi probat tantummodò per teſtes. Itaque tota cognitio & certitudo criminis commiſſi eſt ex teſti- 29

Digitized by Google

teſtibus: atqui *Iure naturæ* non requiritur, vt Iudex aliũde excitetur ad cauſæ cognitionem; ſed hoc conſtitutum eſt iure poſitiuo ad coercendam malignitaté, qua alioquin Iudices vti poſſent, ſi ſponte ſua, vel rõne alicuius priuati extraiudicialiter facta, poſſent cauſas inchoare, nulla infa-
30 mia præcedente. Deinde quando crimen eſt manifeſtum & auctor omnino occultus, ſi accedant duo teſtes, poteſt condemnari, & tamen nullus hic eſt, qui hunc in particulari accuſet: (niſi fortè fiſcalis, qui tamen non ſcit aliunde quàm ex illis duobus teſtibus) quòd enim crimen notoriũ dicatur vicem accuſatoris ſupplere, eatenus tantùm verum eſt, quòd inſtar accuſatoris excitet Iudicem, vt procedat ex officio. *Non etiam Iure diuino* requiritur accuſator à teſte diſtinctus, quia Deuter. 17. & 19. ſolùm requiruntur duo teſtes, vt quis poſſit condemnari ad mortem, & Matth. 18. is, qui corripit fratrem, & poſteà illum denũtiat Eccleſiæ, vocatur teſtis; vt patet ex verbis Domini, cùm ait, *Corripe eum inter te & ipſum ſolum. ſi te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum vel triũ teſtium ſtet omne verbum.* ſi enim vnum adhibes, iam eſtis duo teſtes: ſi duos eſtis tres. ipſe ergo, qui accuſat vel denunciat, teſtis eſt, ſi deponat eo modo, quo teſtis debet: & ſatis vnum huic accedere. vnde patet Iure diuino non fuiſſe neceſſarios duos teſtes, præter accuſatoré vel denunciatoré; ſed vnũ fuiſſe ſatis, ſi ipſe vt teſtis poterat deponere.

31 Dices, Qui furantur fructus ex hortis, vel ligna ex ſiluis, puniri ſolent ex ſolius cuſtodis teſtimonio: ergo non requiruntur duo teſtes; imò vnus ſufficit, qui ſit accuſator pariter & teſtis.

Reſpondeo, Cuſtodis teſtimonium non ſufficere ad condemnationem abſque alijs indicijs, ſi reus neget; ſed tantùm ad inquirendum, examinandum, & minandum. Adde, ad leuem aliquam caſtigationem, quæ ſit abſq; infamia, irrogandam, poſſe interdum vnum teſtem, qui ſimul ſit accuſator, ſufficere; vt ſolet fieri in ſcholis inter ſtudioſos: ad grauem autem pœnam, cui coniuncta infamia, requiruntur duo teſtes, præter id, quod ſupplet vicé accuſatoris.

32 *Vt teſtes plenè probent.* Dico Secundò, Vt duo teſtes plenè probent, requiritur Primò, Vt deponant iurati. Secundò, De eodem facto. Tertiò, Quòd ſenſu externo illud perceperint, (v. g. quòd viderint occidentem, furantem, audiuerint blaſphemantem.) Quartò, Vt ſint omni exceptione maiores.

Primum, Vt ſint iurati, patet cap. Nuper. 51. de teſtibus, vbi Honorius III. ait, *Nullius teſtimonio, quantumuis religioſus exiſtat, niſi iuratus depoſuerit, in alterius præiudicium debet credi.* Idem patet cap. Tuis. quæſt. 39. eodem titulo vbi Panor. ait. *Ne Epiſcopo quidem, vt teſti credi in alterius præiudicium, niſi iurato.* ratio eſt, quia abſq; iuramento faciliùs eſt mentiri quàm cum iuramento; diuini enim numinis reuerentia prohibet mentiri iuratum. debet autem veritas in iudicijs certiſſimo modo inueſtigari. Porrò iurare debet ſe dicturum totam veritatem, quam in cauſa præſenti nouit, nulla falſitate adiecta, vt patet cap. 20. Hortamur. 3 quæſt. 9.

33 Secundum, Vt de eodem facto, patet; quia alioquin nõ erunt conteſtes, ſed teſtes ſingulares, quorũ alter alterius dictum non confirmat, ſed vterque ſuum tantùm: & ſic erit tantùm probatio per vnum teſtem. vnde debent conuenire in tempore, loco, & delicti ſpecie: nam ex diuerſo tempore & loco colligitur non eſſe idem factum, de quo deponunt. ſi tamen alter exprimat certum diem, alter dicat ſe non meminiſſe diei, valet. Secùs tamen ſi alium diem exprimeret tunc enim putaretur aliud factum: niſi ipſum ſit tale, vt non poſſit bis fieri. Vnde ſequitur, ſi vnus teſtis deponat de vna propoſitione hæretica aſſerta à reo, & alius de alia, non plenè probari hunc eſſe hæreticum; quia neutra hæreſis eſt plenè probata. ſicut enim nemo poteſt probari eſſe homicida, aut adulter, aut fur, aut ſacrilegus, niſi vnum idemque factum externum per duos teſtes probetur; ita etiam nemo poteſt probari hæreticus, niſi vna eademque hæreſis aſſerta, per duos teſtes probetur. Quare fallitur Gomezius & Iuriſperiti, quos ipſe citat ca. 12. nu. 12. contrarium abſque firma ratione vel textu tenentes. nã quòd ipſi dicunt hæreſim continere multas ſpecies, ac proinde ſi vnus teſtis deponat de vna hæreſi, & alius de alia, plenè probari delictum in genere, quod ex ſpeciebus reſultat; idem dici poteſt de furto, & reliquis delictis: continét enim multas ſpecies ſeu facta, ex quibus reſultat aliquem eſſe furem. Fatendum tamen eſt, huiuſmodi probationem eſſe plus quàm ſemiplenam: nam vtraque eſt ſemiplena; ſed quia ſunt de factis diuerſis, non poſſunt vnam plenam conficere. Altera tamen alteri addit nouum indicium, ſeu ſuſpicionem. Quòd ſi duo de eadem hæreſi aſſerta deponant, & ſolùm in tempore diſcrepent, plenè probant; quia in ſubſtantia delicti cõueniunt. & quamuis non ſit idem numero ſignificatum, habetur pro eodem actu: imò diſcrepantia temporis interdum facit ad maiorem fidem.

Vna eademque hæreſis per duos probanda.

Tertium eſt, Vt ſenſu externo perceperint. L. Sola. 4. C. de teſtibus, vbi Gloſſa & communiter Doctores, & cap. Si teſtes. 4. §. Solam 4 q. 3. Ratio eſt, quia non poſſunt eſſe certi de facto externo, niſi per aliquem ſenſum. vnde ſi ſolùm ab alijs audiuerint, non probant plenè, ſed ſolùm faciunt indicium ad inquirendum ab illis. 34

Quartum eſt, Vt ſi omni exceptione maior, de quo dubit. ſequenti.

DVBITATIO V.

Quinam ſint teſtes idonei; qui minùs idonei.

NOTANDVM eſt, quoſdam dici *teſtes idoneos*; ſeu omni exceptione maiores, eos nimirum, contra quos nihil poteſt iure opponi, cur minùs ſit illis fides adhibenda, ſeu cur non ſint ad teſtificandum admittendi. Minùs idonei ſunt, quibus aliquid opponi poteſt, vel ex natura rei, vel ex iuris diſpoſitione. & quia omnes habentes perfectũ vſum rationis ſunt idonei, niſi aliquid in illis ſit, ob quod ius velit eos cenſeri minùs idoneos, videndum eſt quinam iure repellantur: ſic enim intelligetur quinam ſint omni exceptione maiores. 35

Primùm igitur in cauſis criminalibus Iure Canonico repellitur mulier, ob fragilitatem ſexus, & ingenij mutabilitatem. Ita habetur cap. Forum. 10. ſub finem, de verbo. ſignificat. & cap. 16. Mulierem. 33. q. 5. Iure tamen ciuili in omni cauſa admittitur, L. Ex eo. 18 ff. de teſtibus. præterquam in teſtamento. L. Qui teſtamento. 20. §. Mulier. ff. Qui teſta. fac. poſſ. Ita communiter tradunt DD. vt docet Gomezius in cap. 12. num. 13. 36 *Qui iure repellãtur. Mulier.*

Secundò, Repellitur minor viginti annis, L. In teſtimonium 20. ff. de teſtibus. dictum tamen eius facit indicium ſufficiens ad capiendam informationem; non tamen ad torturam; vt ibidem docet Gomezius. unde non eſt uerum; quod ait Silu. v. Teſtis, quæſt. 1. dictum impuberis facere indicium ad torturam. Si tamé ſit puber, (id eſt, quatuordecim annorum in maſculo, duodecim in femina) admittitur in ciuilibus. 37 *Minor.*

Tertiò, Inimicus eius, contra quem teſtimonium dicitur. hic repellitur etiam in criminibus exceptis, in quibus alij teſtes minùs idonei admittuntur, ut in probanda ſimonia, hæreſi, & ſimilibus. ue patet cap. Per tuas. 32. de ſimonia. debet tamen eſſe inimicitia grauis; vt ſi præceſſit inter eos iniuria, uel lis ſuper cauſa capitali, uel magna parte bonorum. ſed hoc relinquitur arbitrio Iudicis definiendum. *Inimicus.*

Quartò, Aſcendentes & deſcendentes accuſatoris; item collaterales: ſed hi tantùm vſque ad quartum gradum. ut docet Gomezius nu. 15. Idem dicendum de affinibus. *Sanguine iuncti.*

Aduerte tamen, Conſanguineos & affines rei interdum admitti poſſe ad reum defendendum, eiuſque innocentiam probandum: ſic enim habet uſus, teſte Claro q. 24. nu. 12.

Quintò, Domeſticus ipſius producentis. *Domeſtic⁹.*

Sextò, Infamis infamia Iuris; qualis eſt omnis, qui de aliquo crimine eſt damnatus. Infamis autem facto, etiam regulariter repellitur. poteſt tamen interdum admitti in ſubſidium, quando aliter ueritas cognoſci nequit; ſed cum tortura, ut docet Clarus num. 13. *Infamis.*

Septimò, Periurus, qui in aliqua cauſa falſum cum iuramento depoſuit: qui enim ſemel peierauit, putatur facilè ſecundò peieraturus. *Periurus.*

Octauò, Socius criminis, L. finali, C. de accuſationibus, & capite Veniens. 10. de teſtibus ratio eſt, hic enim facilè alium nominabit; uel quia illius priuilegio ueniam ſperat, vel quia odio cupit illum eodem ſupplicio perire; vt habetur d. L. finali In criminibus tamen exceptis, admittitur ſocius ut idoneus teſtis; ut in hæreſi, crimine 39 *Socius criminis.*

maie-

maieſtatis, falſæ monetæ, maleficio ſeu ſortilegio, ſodomia, & furto famoſo; Addit Gomezius nu. 16. idem dicẽdum in delictis, quæ non poſſunt ſine ſocio committi. Itaque in huiuſmodi, depoſitio ſocij non ſolùm erit ſufficiens indicium ad torturam; ſed etiam erit ſemiplena probatio, & accedente alio ſocio, qui idem deponat, erit plena probatio, & poterit reus condemnari. vt docet Cynus in d. L. vlt. C. de accuſat. & Panor. in cap. 1. de confeſſis. debet tamen hæc depoſitio fieri tamquam à teſte, nempe cùm iuramento & citatata parte: cui etiam danda eſt copia depoſitionis, vt poſſit ſe defendere.

Inops.

Nonò, Perſona vilis, & inops, de qua ſuſpicio eſt, facilè poſſe pecunia corrumpi: ſecùs ſi ſit honeſta. vide L. 3. & 4. ff. de teſtibus, vbi ferè hæc omnia habentur; & Silueſt. v. Teſt. quæſt. 1.

Teſtis minus idone⁹ ſæpè facit indicium.

40 Circa hæc Notandum Primò, Etſi teſtis minùs idoneus non probet ſemplenè; facit tamen aliquod indicium, quod cum alijs coniunctum ſufficiat ad torturam: niſi repellatur ob ſubiectionem vel reuerentiam, quam debet accuſatori; vt ſi ſit ſeruus, vel libertus, vel filius: tunc enim nullum facit indicium; ſimiliter ſi ob inimicitiam. Denique ſi repellatur, eò quòd ſit receptus ante litem conteſtatam; vel parte non citata: hoc enim caſu atteſtationes non valent; (vt habetur cap. Quoniam 5. vt lite non conteſt. non procedatur) præterquam in caſibus ibidem, & in Gloſſa exceptis. Quidam tamen dicunt teſtes minùs idoneos non facere vllum indicium, ſi tempore depoſitionis pars oppoſuit exceptionem inhabilitatis; idq; approbat Gomezius num. 20. ſed non puto receptum in praxi.

Aliquãdo admittuntur.

41 Notãdum Secundò. Teſtes minùs idoneos, admitti tamquam idoneos, quando delictum eſt commiſſum eo loco vel tempore, vbi copia teſtium haberi nequit; vt in campo, ſilua, cubiculo, monte, vel nocturno tempore, vt patet capite finali, de teſtibus.

Si alter valdè dignus fide.

42 Item ſi alter teſtium ſit valdè dignus fide, poteſt ſupplere defectum, qui eſt in altero minùs idoneo, ita vt ſimul efficiant plenam probationem; vt tenet Baldus in L. Si quis ex argentarijs 6. §. 1. ff. de edendo, & alij Doctores ibidem.

DVBITATIO VI.

Vtrùm ſemper teneatur quis teſtari vel denunciare, Iudice præcipiente, vel iuramentum deferente.

RESPONDEO & dico Primò, Subditus tenetur denuntiare & teſtari, poſito præcepto Iudicis.

Primò, Si auctor laboret infamia delicti.

Tenetur teſtari poſito præcepto, certis caſibus.

43 Secundò, Si nulla quidem laboret infamia, tamen ab eo impendet damnum bono publico in futurum, quod alia ratione quàm per Iudicem auerti nequit. hoc caſu etiam abſque præcepto Iudicis obligatur.

Tertiò, Si graue malum impendeat alicui priuato, quod aliter nequeat impediri. nam tunc etiam charitas obligat ad denuntiandum vel teſtandum. In his tribus euentis Iudex habet auctoritatem præcipiendi denuntiationem & teſtificationem: vnde ſi præceperit ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ; qui non obedierit, incurret cenſuram, quia tenebatur obedire, vt rectè docet Nauarr. cap. 27. num. 34. & 35. & cap. 25. nu. 46. & 47.

Quartò, Si de auctore delicti eſt ſemiplenè probatum. ſi enim vmquam teſtem cogere poteſt, certè tunc poteſt; vnde delato iuramento, tenetur teſtis iurare de veritate dicenda. Confirmatur, quia delictum iam incipit eſſe publicum, non minùs quàm per infamiã: ergo ſi poſita infamia rei tenetur teſtari, etiam tenetur poſita ſemiplena probatione. ceſſat enim ratio, cur poſſit excuſari, nempe infamatio rei de crimine occulto.

44 Quintò, Si procedatur via accuſationis, & delictum plenè probari poſſit, teſtis citatus tenetur teſtari. colligitur ex L. Inuiti. 8 & 19. ff. de teſtibus vbi dicitur, quinam non poſſint compelli ad teſtandum inuiti: vnde à contrario ſenſu intelligitur ceteros poſſe inuitos cõpelli, inter quos etiã eſt iſte. Probatur, Niſi hoc caſu teſtis poſſit cogi, nemo auderet accuſare; quia non poſſet probare nolente teſte; & ſic videretur calumniator: hoc autem redundaret in dãnum publicum.

Sponte ſe offerãt.

Adde quando quis accuſauit vel denuntiauit, eò quòd in conſcientia ad hoc obligaretur; tunc teſtis tenetur ſponte ſe offerre in teſtem: vt docet Nauar. cap. 25. num. 47. quod intellige, ſi videt ſuum teſtimonium eſſe neceſſarium.

Dico Secundò, Multis tamen caſibus non teneris denuntiare vel teſtari. 45

Quãdo nõ teneatur. 1. caſus.

Primò, Si noſti ex confeſſione ſacramentali: imò tunc nulla ratione potes; etiamſi inde Reipub. ſalus penderet: vt communiter Doctores tradunt.

2. caſus. Si cauſa conſilij vel auxilij.

Secundò, Si tibi ſub ſecreto patefactum eſt, conſilij vel auxilij petendi cauſa, ad ſalutem animi vel corporis miſeri delinquentis. vt ſi ſis medicus, aduocatus, obſtetrix, tunc enim non potes denuntiare, nec teſtimonio tuo confirmare, etiamſi de auctore eſſet infamia, vel ſemiplena probatio. Ita Corduba lib. 1. qq. quæſt. 43. dub. 2. Nauarr cap. 25. nu. 46. Petrus Nauarra lib. 2. cap. 4. nu. 122. qui multos citat pro hac ſententia: qui tamen id non docent in euentu infamiæ & ſemiplenæ probationis. ratio eſt, quia non debet miſero homini obeſſe, quòd conſilij vel auxilij petendi cauſa ſe alteri bona fide patefecerit: alioquin peccatores à conſilio petendo auerterẽtur: vnde multa mala ſequi poſſent.

Dices, Iudex habet ius inquirendi, dum eſt infamia vel ſemiplena probatio: ergo qui nouit, tenetur patefacere, etiamſi ſub iuramento promiſerit ſeruare ſecretum; tua enim promiſſio & tuum iuramentum non poteſt iuri Iudicis præiudicare. 46

Ob hoc argumentum Sotus de ſecreto, membro 2. q. 7. concl. 4. contrarium tenet. Sed neganda eſt conſequentia; etſi enim Iudex legitimè inquirat, vt officio ſuo & Reipub. ſatisfaciat; ego tamen, qui ſic cognoui, nec teneor, nec poſſum aperire, ob rationem dictam. multò enim magis cedit in bonum publicum vt huiuſmodi ſileantur, quàm vt detegantur.

Aduerte tamen, ſi denuntiatio vel teſtificatio ſit neceſſaria ad damnum aliquod publicum vel priuatum auertendum, promiſſionem ſecreti, etiam iuramento confirmatam, non obligare, quia nullum iuramentum promiſſorum cedens in damnum iniuſtum tertij obligat: ac proinde talis tenetur illud aperire, non ſecùs, ac ſi non promiſiſſet. 47

3.

Tertiò, Si auctor non laborat infamia, nec timetur damnum in futurum, (vt ſi ſperetur emendandus priuatis monitis) non teneris denuntiare, neque teſtari contra eum, quando proceditur per inquiſitionem, etiamſi tu cum duobus vel tribus alijs ſcias. eſt ferè communis ſententia DD. qui docent, Iudicem non poſſe tunc inquirere; vel ſi poteſt inquirere, id non eſſe ex eo, quòd iuriſdictionem habeat in auctorem occultum criminis; ſed vt ſatisfaciat Reipub. quæ poſtulat vt fiat diligens inquiſitio, vt malefactores timeant & compeſcantur: non tamen poſtulat vt in hoc caſu reuelentur. Ita Silu. v. Inquiſitio 1. num. 7. & v. Correptio num. 6 Fumus v. Inquiſitio nu. 10. Petrus Nauarra lib. 2. cap. 4. nu. 168. vnde hic datur ſpecies quædam belli vtrimque iuſti, dum Iudex iuſtè teſtem vrget, & teſtis iuſtè negat.

Si poſſit probari, nõ eſt contra Iuſtitiam denuntiatio.

Putant tamen quidam in huiuſmodi euentu non eſſe cõtra iuſtitiam, ſi denunties aut teſteris; modò crimen non ſit adeò occultum, quin aliquo modo probari poſſit. quia qui poteſt probare, ei conceſſum eſt propter bonum publicũ. Ius accuſandi vel denuntiandi: hoc enim expediebat ad malefactores coercẽdos. verùm quouſq; id licitum ſit, oſtẽſum eſt ſuprà cap. 29. nu. 111. & 112. 48

Neque eſt ſolus noſti auctorem.

Addo, non eſſe contra iuſtitiam dum crimen eſt publicum & auctor occultus, ſi contra eum deponas cum iureiurando tamquam teſtis, etiamſi ſolus videris; quia efficies ſemipleuam probationem: qua poſita, Iudex poteſt procedere ex officio etiam ad torturam.

Aliquãdo poteſt teſtari, ſed nõ tenetur.

4. Quartò, Quando proceditur uia accuſationis, ſi teſtis uidet rem probari non poſſe, eò quòd ipſe ſolus & accuſator ſciant, non tenetur teſtari, quia accuſator non poteſt tunc accuſare, niſi fortè id neceſſarium fuerit ad malum impediendum. poteſt tamen teſtari ſi uelit; & efficiet ſemiplenã probationem; poteritque Iudex ex officio procedere contra reum, eum ſubijciendo quæſtionibus. nam generali conſuetudine receptum eſt, ut nec accuſatio impediat inquiſitionem, nec inquiſitio accuſationem, & ut hæc duo remedia poſſint ſimul concurrere in principio, medio, & fine totius cauſæ, & alterum alteri poſſit ſuccedere, eſſeque adminiculo; ut docet Clarus lib. 5. §. Pract. criminal. quæſt. 3. & Gomezius to. 3. cap. 13. 49

Quin-

50 Quintò, Quando Iudex quærit quis acceperit, non tenetur ſubditus patefacere eum, qui, quòd non poſſet aliter obtinere ſolutionem, accepit cauſa iuſtæ compenſationis; ut rectè Nau. c. 17. nu. 125. ratio eſt, quia præceptum Superioris procedit ex præſumptione alicuius iniuſtitiæ, quā ſubditus putat hic non ſubeſſe.

Sextò, Si ex denuntiatione uel teſtificatione aliquod notabile damnum mihi meiſve immineret; non teneor. non enim hæc officia præſtare tenemur cum noſtro damno; niſi bonum publicum illud neceſſariò poſtulet. Ita Nau. c. 25. nu. 50. & Cou. qq. pract. c. 18.

Septimò, Si cognoui ab iis, qui fide non ſunt digni: hoc enim perinde eſt ac ſi neſcirem: vnde non teneor teſtari, aut denuntiare; ut rectè Nau. c. 25. num. 46. neque expedit reuelare eos, qui dixerunt, ſi fide digni non ſunt: quia reus exponeretur periculo iniuſtæ infamiæ & pœnæ. Iudex enim, qui neſcit fidem eorum ſuſpectam, fortaſſe eis credet, & ex eorum teſtimonio pœnam inferet. Si non poſſum probare, (vt ſi ſolus noui) non teneor denuntiare, etiamſi Superior præcipiat; ita Nau. c. 17. nu. 136. quod intellige de denuntiatione, quæ fit tamquam Iudici, & in ordine ad punitionem. Si tamen agatur de teſtando, ſatis eſt me ſcire; quia teſtis non tenetur probare.

51 *Iuramentum teſtiū.* Notandum autem eſt, in omnibus caſibus, in quibus nō tenetur reuelare iniuratus, non teneri etiam iuratum: modò iuramentum ſuum conuenienti modo intellexerit; nempe cum interna reſtrictione, quæ caſum præſentem excludat: ut ſi dum præcepto Iudicis iuras te dicturum ueritatem, quam noſti, reſtringas mente, *quatenus iure teneor*: *Iuramenti interna limitatio.* quando enim non tenetur teſtari Iudice præcipiente; non poteſt Iudex ei imponere obligationem, ut ſecundùm mentem ſuam iuret: quare poteſt iurare alio ſenſu ſibi commodo; neque ullum in eo committitur mendacium, ut multis exemplis oſtendi poteſt. vide ſupr. c. 1. dub. 10. Cauere tamen debet, ne deprehenſa ueritate, à Iudice putetur periurus, & pœna falſi plectatur. quòd ſi quis abſque huiuſmodi reſtrictione iurauerit, tenetur reuelare omnia; quæ abſque peccato reuelare poteſt, ut iuramento ſatisfaciat.

DVBITATIO VII.

Vtrùm teſtis ratione falſi teſtimonij teneatur ad reſtitutionem.

52 *Si ex graui culpa dixit falſum teſtimon.* RESPONDEO & dico Primò, Si uel ſciens uel ex craſſa ignorantia dixit falſum teſtimonium, ratione cuius alter iniuſtè damnum acceperit, tenetur ad reſtitutionem damnorum in ſolidum. ratio eſt, quia per iniuriam eſt cauſa efficax totius damni.

Si reus antè erat conuictus, non reſtituet. Aduerte tamen Primò, Si reus iam erat per alios teſtes conuictus: & tuum teſtimonium accedens nihil effecit, eò quòd pœna propter illud non eſt aucta, nec Iudex firmior redditus eſt ad eam irrogandam; te non teneri ad reſtitutionem: quia etſi iniuriam ei facias, non tamen es cauſa efficax damni, quod ex prioribus teſtimonijs iam cēſetur illatum. vide ſup. c. 13. dub 2. & 3.

53 *Tenetur reuocare, vt malum auertatur.* Secundò, Qui hoc modo falſum teſtimonium dixit, ratione cuius mors uel mutilatio eſt inferenda, tenetur ſua dicta retractare, ſi id profuturum putet, quamuis ipſi ſimilis pœnæ periculum crearetur, ut communiter docent DD. quiſque enim tenetur damnum, quod alteri iniquè parauit, auertere, etiam cum pari damno ſuo; ut patet in reſtitutione famæ, pecuniæ, & honoris: nam in pari damno, melior cenſeri debet conditio innocentis. vide ſuprà cap. 11. dub. 10. & 22.

Dices, Quiſque magis tenetur conſulere uitæ ſuæ quàm alienæ: ergo non tenetur ſuccurrere uitæ alienæ cum periculo ſuæ.

54 Reſpondeo, Antecedens ſolùm eſt uerum in pari cauſa innocentię; ut ſi uita tua ſine mea culpa ſit in periculo, non teneor tibi conſulere cum periculo meæ. ſecus eſt, ſi mea culpa & iniuria periclitetur. Hinc fit, ut ſi alios ad falſum teſtimonium dicendum induxeris, ex iuſtitia tenearis eos monere ut retractent: quòd ſi noluerint, debes Iudici totā tuam machinationem aperire, ut innocens liberetur; quāuis inde tibi certa mors impenderet; ut rectè docet Petrus Nau. l. 2. c. 3. n. 253. quod intellige, modò ſpes ſit reuocationem illam profuturam.

55 *Si abſque graui culpa dixit.* Dico Secundò, Qui falſum teſtimonium dixit ex ignorantia uel inaduertentia non damnabili, uel ex obliuione, ſaltem non mortifera, ratione cuius contingit aliquem damnari, non tenetur ad reſtitutionem. Ita Caiet. q. 70. ar. 4. & Pet. Nau. ſup. Probatur, Quia neque ratione rei acceptæ; (cùm nihil inde habeat) neque ratione iniuſtæ damnificationis; quia nō peccauit, ſaltem mortiferè, uti ſupponimus: atqui probabile eſt non teneri ad reſtitutionem ex damno illato, eum qui non peccauit mortiferè, ut oſtenſum eſt ſuprà cap. 7. dub. 6. cenſetur enim huiuſmodi damnum quaſi fortuitò illatum. Hinc etiam ſequitur, illum non teneri cum uitæ periculo ſuum teſtimonium retractare; ut ibidem Caietanus.

DVBITATIO VIII.

Vtrùm teſtis teneatur ad reſtitutionem, ſi nolit teſtari, vel ſi veritatem occultet.

56 *Tenetur aliquando ſe offerre.* SVPPONO Primò, Non teneri ad reſtitutionem ex eo, quòd ſe non obtulit; quia non tenetur ex iuſtitia ſe offerre: quamuis interdum teneatur ad hoc ex charitate; ut ſi ſuum teſtimonium uidet eſſe neceſſarium ad liberādum innocentem, uel ad accuſatorem, (qui propter bonum publicum tenebatur accuſare) eripiendum periculo pœnæ talionis (ut docet Nau. c. 15. nu. 17.

Non tenetur cū graui damno. Secundò, Etiam non teneri ad reſtitutionem ſi nolit teſtari, quando graue damnum ei inde impenderet: quia nō tenetur tunc teſtari: nec Superior poteſt eum ad hoc obligare, niſi ratio boni publici id poſtulet. vnde poteſt uel citatus non comparere, uel ſi compareat, aliquo artificio ſe eximere; ut docet Sotus de ſec. memb. 2. q. 7. dub. 3. & Nau. c. 25. nu. 50. & alii.

57 *Si nullum impendeat damnum.* Sed difficultas eſt, ſi nullum damnum immineat, & à iudice citetur, uel iuſſus ſit citari. Multi DD. docent, ſi hoc caſu fugiat uel ſe occultet, uel aliqua arte Iudicis interrogationem eludat; teneri ad reſtitutionem. Ita Nau. c. 25. num. 41. Sotus l. 5. de Iuſt q. 7. ar. 1. Mich. Salon q. 70. ar. 1. dub. 3. & alij. Probatur Primò, Quia hoc ipſo, quo citatus eſt, uel iuſſus citari, miſſo ad eum publico nuntio; tenetur ex iuſtitia teſtimonium dicere: ſicut quando alicui munus tutoris imponitur. Secundò, Si Iudex præciperet tibi ut proferas ſcripturam quamdam, ad cauſam pertinentem, & tu eā occultares uel lacerares, tenereris ad reſtitutionem dāni inde ſecuti: ergo ſimiliter ſi præcipiat ut pferas tuū teſtimoniū.

58 *Occultans ſe vel fugiens non tenetur reſtit.* Reſp. & dico Primò, Verius omnino uideri, eum, qui ſe occultat uel fugit priuſquam Iudicis præceptum aut citatio ei legitimè denuntietur, non teneri ad reſtitutionem dāni, defectu teſtificationis ſecuti: quamuis potuerit grauiter contra charitatem proximi peccaſſe. Ita tenet Salon, adducens pro hac ſententia Petr. Soto & Io. à Penna. Probatur, quia nemo obligatur præcepto Superioris, priuſquam id ei debito modo imponatur; ſicut ſi inferior uitet conſpectū Superioris, ne ab eo mandatum aliquod accipiat: non obligatur mandato, etſi malè faciat tali utens artificio. Simili modo qui fugit uel ſe occultat, ne inſtituatur à Magiſtratu tutor uel curator pupilli, non peccat contra Iuſtitiam, etiamſi norit ſe ad hoc quæri.

59 *Si iuſsio ei inſinuata.* Dico Secundò, Nō uideri quoque improbabile, Si poſtquā citatio Iudicis per miniſtrum publicum ei eſt inſinuata, fuga uel fraude aliqua teſtificandi actum declinauerit: ut ſi dicat reum ſibi eſſe inimicum. Tenet Molina diſp. 83. promittens ſe probaturum tract. 5. & multi uiri docti huius Vniuerſitatis à me conſulti. Idem apertè indicat Silu. v. Teſtis, nu. 8. ubi dicit eum qui falſum teſtatur peccare cōtra Iuſtitiam; eum uerò qui iubente ſuperiore non uult teſtari, peccare eò quòd agat contra obedientiam & charitatem proximi, non iuuando proximum uel bonum commune quando debet. Similiter alij DD. etſi teſtem falſum dicant peccare contra iuſtitiam & teneri ad reſtitutionem, id tamen non dicunt de eo qui iuſſus recuſat teſtari; ſed ſolū dicunt eum peccare mortiferè. ita Tabie. v. Teſtis, nu. 10. Fumus eod. nu. 10. Caiet. v. Teſtim.

Probatur Primò, Quia citatio illa & præceptum non

Digitized by Google

imponit illi obligationem Iuſtitiæ ad ſe ſiſtendum & ad teſtandum, ſed ſolùm obedientiæ. non enim cenſetur iniuſtus ſi non compareat, ſed inobediens uel contumax: ſicut ſi quis iuſſus à Magiſtratu capeſſere tutelam, nollet obedire; uel falſis prætextibus ſe excuſaret, non eſſet iniurius in Magiſtratum aut in pupillum; ſed eſſet tantùm inobediens Magiſtratui, & in pupillum parùm pius. Secundò, Quia obligatio, qua quis lege Iuſtitiæ tenetur in gratiam proximi aliquam functionem obire, non naſcitur præciſè ex præcepto Superioris; ſed ex acceptatione eius, qui illam obit. hic enim acceptando officium uel functionem, implicitè promittit; & ita ſe ad illam obligat, & alteri ius tribuit ad illam exigendam. Nemo enim poteſt alteri dare ius ad functiones liberas alterius, niſi qui illarum eſt dominus. quare cùm nemo ſit dominus mearum functionum præter me nemo abſque meo conſenſu alteri ius ad illas dare poteſt. Vnde ulteriùs ſequi uidetur, teſtem, etiamſi à Iudice præſente interrogetur, non teneri ex Iuſtitia reſpondere aut iurare de dicenda ueritate, ſed ſolùm ex obedientia; quia Iudex præcepto ſuo nó poteſt imponere illi obligationem iuſtitiæ ad iurandum, uel ad reſpondédum. Quare ſi nolit iurare aut reſpondere, puniri quidem poteſt tamquã inobediens, ſed non tenetur ad reſtitutionem damni ſecuti reo uel accuſatori. Secùs eſt ſi agatur de ſcripto proferendo in iudicium; quia eſt res externa, de qua Reſpub. poteſt diſponere, ſicut de alijs bonis, quando cauſa ſubeſt.

Obligatio Iuſtitia, unde oriatur.

Petes, Quid ſi iurauerit ſe dicturum ueritatem; nonne tunc tenebitur ex iuſtitia dicere ueritatem? 60

Si iurauit.

Reſp. Probabile eſſe non teneri ex iuſtitia, ſed ſolùm ex obedientia & uirtute religionis; quia per hoc iuramentum non intendit ullum ius iuſtitiæ conferre in eum, cuius cauſa iurat, non enim intendit ei aliquid promittere, ſed ſolũ iurare hoc futurum; nempe quòd ſit dicturus ueritatem, quam nouit. Secùs ſi promiſerit. Hæc dixerim non omnino aſſerẽdo, ſed diſputando, ut res ita à uiris doctis magis examinetur, aliòquin mihi ſententia magis recepta eſt cordi.

CAPVT XXXI.

De Reo & Aduocato.

Continet Dubitat. 9. D. Thomas quæſt. 69. & 71.

DVBITATIO PRIMA.

Vtrùm licitum ſit reo & aduocato, occulta crimina teſtium detegere ad labefactandum eorum teſtimonium.

1 RESPONDEO & dico Primò, Si illa crimina ualeant ad infirmandum teſtimonium, non eſt contra iuſtitiam ea aperire, maximè ſi alius modus illius repellendi ſit incommodus: eſt communis Doctorum. vide Sotum l. 5. de Iuſtitia, quæſt. 7. art. 3. Ratio eſt, quia quiſque poteſt ſeipſum tueri cũ iuſto moderamine, eodem genere armorum, quo oppugnatur: nec alter poteſt queri de iniuria, cùm ſit inuaſor, & ſponte ſe huic periculo exponat, hoc ipſo, quo teſtatur uel accuſat. Talia crimina ſunt, periurium, crimen falſi; & omnia, ob quæ incurritur ipſo facto excommunicatio, ſi nondum eſt abſolutus. denique omnia, ob quæ incurritur infamia iuris uel facti, ut ſi alibi infamis de aliquo crimine. uide Clarum q. 24.

Non eſt cõtra iuſtitiam.

2 Dico Secundò, Fieri tamen poteſt ut ſit contra charitatẽ talia crimina patefacere. Primò, Si teſtis non ſe ſponte ingeſſit, ſed coactus à Iudice; & crimen, quod ei obijcitur eſſet graue, ob quod capite ſit plectendus; cauſa uerò Rei non ſit magni momenti. quòd ſi ſponte ſe obtuliſſet ad teſtificandum, non eſſet tanta ratio habenda illius incommodi; ſibi enim imputare debet illud detrimentum, quod per alterius exceptionem incurrit. Secundò, Si alia ratione minùs noxia poſſis eum repellere; ut ſi ſit conſanguineus uel affinis actoris, uel de eius familia; ſi teſtis tibi inimicus, ſi pauper, ſi mente non firma, ſi impuber; & in cauſa criminali, ſi nondum eſt uiginti annorum, de quibus ſuprà cap. 30. dubit. 5.

Poteſt tamen eſſe cõtra charitatem.

3 Dices, Quando reus teſtem aliter repellere poteſt, uidetur esse contra iuſtitiam, ſi occulta eius crimina pandat; quia ſi ratione minus noxia ſe poſſit tueri, non habet Ius utendi defenſione nocentiore; ſicut qui inuaſorem minore incommodo poteſt repellere, non poteſt ei grauem læſionem irrogare.

4 Reſpondeo, Reum habere Ius repellendi teſtem quouis modo magis idoneo; cùm teſtis hoc ipſo, quo uult teſtari, uideatur cedere iure ſuo, & permittere reo, ut omni modo qui ipſi erit commodior, ſe tuatur. In illo tamen modo tenetur nõ excedere debitam moderationem. ſicut is, qui inuaditur armis, nõ tenetur ex iuſtitia fugere, aut terrere inuaſorem clamoribus; præſertim quando hęc decorè facere non poteſt; ſed poteſt ſe armis tueri, faciendo id, quod neceſſarium eſt ad euaſionem; quamuis aliquando ex charitate poſſit obligari ut alio modo utatur.

Habet Ius repellendi teſtẽ omni modo magis idoneo.

DVBITATIO II.

Vtrùm reus, ſi impingat accuſatori crimen mendacij, ſeu calumniæ, peccet & teneatur ad reſtitutionem.

D. THOM. q. 69. ar. 2.

RESPONDEO & dico Primò, Reus ſaltem ex charitate ita tenetur reſpondere & ſe defendere, ut quam minimùm accuſatorem lædat: ut ſi de occulto accuſetur, ſufficit ut ſimpliciter neget. quare abſtinendum eſt ab illa uerborum aſperitate, qua calumniæ uel mendacij crimen accuſatori ingeritur: nam contra charitatem eſt, ſi proximo maius malum inferas, quàm ad tui defenſionem ſit neceſſarium. 5

Debet quã minimùm lædere.

Dico Secundò, Reus accuſatus de crimine, quod iuridicè probari nequit, non peccat contra iuſtitiam, etiamſi neget crimen, imò etiamſi dicat accuſatorem mentiri & calumniari. Ita Silueſt. v. Reſtit. 3. q. Nau. cap. 18. num. 49. Petrus Nauarra lib. 2. cap. 4. nume. 348. Colligitur ex D. Thoma. q. 69. ar. 2. ubi dicit, *reum ſe poſſe tueri quacumque via, modò non dicat mendacium*: atqui dum dicit talem accuſatorem mentiri & calumniari, non dicit mendacium. Nam qui accuſat de eo, quod probare non poteſt, calumniator præſumitur; ut docet Glo. in c. 2. de calumniatorib. ac proinde etiam cenſetur mentiri; tum quia contra mentem, ſeu contra dictamen conſcientiæ ſuæ loquitur; tum quia falſum præſumitur in iudicio, quod probari nequit. Idem dicendum eſſe docent DD. de omni eo, qui etiam extra iudicium negat ſe dixiſſe aut feciſſe quippiam, quod alius illicitè patefecit, unde infamia uel offenſio naſceretur: ut ſi ſub ſecreto commiſi quippiam, uel tãquam amico ex confidentia 6

Calumniator.

7

Illicitè in confeſſione negari quadam ratione poteſt.

ſidentia mihi pateſeci, & tu id alteri referas, qui inde grauiter offenderetur: tunc enim ſi ille mecum de eo expoſtulet; poſſum negare me dixiſſe, conuenienti modo intelligendo, ut mendacium uitetur: negando enim utor iure meo; quiſque enim ius habet ſua occulta dicta & facta, unde naſceretur offenſio, tegendi quantum poteſt. quòd ſi in quo de iacori tale aliquid obijceretur incommodi, id ipſe ſibi imputet, ut teſtè Petrus Nauarra capit. quarto, nume. 348. Secus quando alter poterat licitè patefacere; tunc enim ei ſit iniuria, ſi negaretur: tam ſine ſua culpa infamaretur ex mendacio.

DVBITATIO III.

Vtrùm reus à Iudice interrogatus teneatur fateri ueritatem.

D. THOM. q. 69. ar. 1.

8 RESPONDEO & dico Primò, Reum non teneri ueritatem fateri, aut iurare de calumnia, (id eſt, ſe in omni parte litis ueritatem dicturum) ſi Iudex non interroget iuridicè, ſeu iuris ordine ſeruato. colligitur ex c. Qualiter & quando. 17. & c. Cùm oporteat 19. & 24. Inquiſitionis. & c. de accuſatio. eſtque communis ſententia DD. uide Henricum quodlib. 1. qq. 34. Silu. & Angelum v. Confeſſio delicti, q. 1. Petrum Nauar. lib. 2. c. 4. num. 136. Idem expreſsè docet D. Thomas, qu. 69. art. 2. *Non tenetur, inquit, reus quidquid omnem ueritatem fateri, ſed illam ſolùm, quam ab eo poteſt & debet requirere Iudex ſecundùm ordinem iuris*. Ratio eſt, quia quando non procedit iuridicè non poteſt reo ullam obligationem imponere ad crimen aperiendum, aut ad iurandum, cùm lex ei hanc poteſtatem non concedat. Vnde ſequitur, reum non teneri ad eius mentem reſpondere, aut iurare, ſed artificio poſſe eludere.

Iurare de calumnia.

Notandum eſt, iuramentum de calumnia hæc quinque continere, iuxta Gloſ. in cap. 1. de iuram. calum. Primò, Putare ſe bonam cauſam fouere. Secundò, Se interrogatum à Iudice, ueritatem non celaturum. Tertiò, Scienter falſas probationes ſe non adhibiturum. Quartò, Se litem fraudulenter non prorogaturum. Quintò, Se nihil promiſiſſe, aut deinceps promiſſurum alicui in cauſa litis, niſi quod iura permittunt. Sed non ſemper hæc omnia ſemper iuranda, maximè reo in criminalibus.

Petes, Quando Iudex dicitur interrogare reum, ſeruato ordine iuris, & quando non?

Tribus euentibus ritè inquiritur.

Reſpondeo, D. Th. ſupra, quem paſſim ſequuntur Theologi, ponit tres euentus, quibus Iudex poteſt inquirere ſecundum ordinem iuris, & etiam debet. Primus eſt, cùm præceſſit infamia. Secundus, cùm ſuppetunt indicia expreſſa. Tertius, cùm habetur probatio ſemiplena. Sub *infamia* intellige etiam *notorium* ſcilicet uidelicet delictum cum ſuo auctore eſt publicè notum. Debet autem hæc fama eſſe legitimè probata per duos teſtes omni exceptione maiores; nimirum ut iuridicè conſtet eſſe talem famam, eamque ortam non à maleuolis, ut ſuprà c. 29. dub. 16. dictum eſt. Itaque ſi reus poteſt excipere contra teſtes, uel oſtendere famam à maleuolis ſparſam, uel ex errore aliquo natam, nō tenebitur fateri, ut rectè notat Salonius q. 69. ar. 2. controuerſia 2. Similiter indicia debent eſſe legitimè probata. Semiprobatio criminis fit per unum teſtem iuratum omni exceptione maiorem. hæc non ſufficit ad interrogandum iuridicè, niſi ſit coniuncta cum formali accuſatione, uel cū eo quod uicem accuſatoris ſupplet: ut ſunt notorium delicti, fama de auctore, & denuntiatio iuridica; quia Iudex ex ſe iudicium inchoare non poteſt, ſed aliquo horum modorum ad id debet prouocari. Itaque ſi nihil horum præceſſit, non poteſt reum obligare in conſcientia ad reſpondendum; ut docet Caiet. q. 69. ar. 2. Sotus de ſecr. memb. 2. q. 6. & alij.

Semiprobatio.

9 Ex his conſtat, quando Iudex interroget non iuridicè ſiue reum, ſiue teſtem, nimirum id tunc facit; quando de crimine occulto interrogat, de quo neque eſt fama contra reum, neque indicia competentia, neque probatio ſemiplena: ut enim reo poſſit imponi obligatio à Iudice ad fatendū crimen, requiritur ut iam aliquo horum modorum deductum ſit ad notitiam publicam, ita ut reo nō ſuppetat probabilis modus celandi, ſeque defendendi. quamdiu enim delictum eſt ita occultum, uel incertum, ut ipſe poſſit ſe probabiliter tueri & depellere obiecta; contra omnem rationem atque adeò contra ius naturæ eſt, ut ipſi imponatur obligatio in foro conſcientiæ ad illud in ſuam perniciem pandendum: tale enim præceptum eſt nimis durum, & minùs conſentaneum cōditioni hominum; cùm nemo, uel niſi pauciſſimi illud ſint ſeruaturi. Confir. quia nemo ſpoliandus eſt armis, quibus uidetur utiliter ſe ſuaque tueri.

Quando non ſeruetur ordo iure præſcriptus in reo interrogādo.

Aduerte tamen, quādo interrogatio iudicis uel ſuperioris non tendit ad punitionem, ſed ad impediendum peccatum, teneri ſubditum fateri ueritatē etiam de occultis, etſi nulla præceſſit infamia, aut ſemiprobatio aut indicia; uel certè debere abſtinere ab eo in quo eſt peccati periculum. ut cùm promouendus ad ordines rogatur de natalibus, de cenſuris, de irregularitate; cùm inituri matrimonium interrogantur de impedimentis, &c. Superior enim cauſa impediendi peccati ius habet interrogandi; & ſubditus non habet iuſtam cauſam celandi, cùm non poſſit ſine graui peccato cum talibus impedimentis illa ſuſcipere, aut illis uti; & aliàs liberè poſſit abſtinere.

Si non tendit ad pœnam.

10 Dico Secundò, Non tenetur etiam crimen fateri, quando dubitat utrùm Iudex iuridicè (id eſt, ordine Iuris ſeruato) interroget. Idem dicendum de teſte. Ita Caiet. qu. 69. art. 2. Sotus de ſecr. memb. 3. q. 2. concluſ. 2. Adrianus quodlib. 2. Probatur Primò; Quia nemo tenetur parere Superiori cum graui ſuo uel alterius incommodo, niſi conſtet eum legitimè præcipere & habere auctoritatem obligandi. cur enim tantum onus teneatur ſuſcipere ab eo, de quo dubitat an poſſit imponere? Secundò, In dubio fauendum eſt reo, ſecus eſt, quando nullum inde notabile incommodum metuitur.

Vt dubitat an legitimè interroget.

Hinc ſequitur, Iudicem teneri aperire reo ſtatum cauſæ, probationes, indicia, & teſtes, ut uideat iuridicè contra ſe procedi, ſeque interrogari poſſe; & ut ſi quid contra habeat, poſſit opponere & excipere: ut docet Caiet. quæſt. 69. ar. 1. & alij.

11 Sed difficultas ſupereſt, ſi iuridicè procedatur, idque reo ſatis conſtet. Sunt duæ ſententiæ. Prior eſt, neque tunc reū teneri ſuum crimen fateri; ſi inde pœna temporali plectendus foret: ſecùs uerò ſi pœna ſpirituali, ut excommunicatione; tunc enim teneretur fateri: Ita Panormita. in cap. Cùm ſuper, de confeſſis, col. penul. Silueſter v. Confeſſio delicti, quæſtio 1. Angelus eodem, num. 1. Fumus eodem, nume. 8. & alij quidam recentiores. Altera tenet contrarium. Pro reſolutione

Si iuridicè procedat.

12 Dico Tertiò, Si Iudex iuridicè interroget, idque reo notum ſit, tenetur ueritatem fateri, etiamſi capite plectendus eſſet: eſt communior ſententia DD. D. Thomæ q. 69. art. 2. & Caiet. ibidem. Henrici quodlib. 1. q. 33. Palud. d. 19. q. 4. uerſus finem, Gab. d. 15. q. 6. ar. 2. concluſio. 6. Soti de ſecret. memb. 2. q. 7. Nau. c. 25. num. 53. Cou. qq. pract. q. 23. Anto. Gomez tom. 3. ca. 2. num. 5. Hi auctores generatim loquuntur. nec diſtinguunt inter pœnas. Probatur, quia quiſque tenetur obedire Superiori legitimè præcipienti. atqui Superior legitimè præcipit, quando ſecundùm ordinem iuris interrogat reum, aut iuramentum ei defert: ergo reus tenetur parere, dicendo ueritatem. Secundò, In hoc caſu Iudex habet ius eliciendi ueritatem ob bonum publicum; ergo ſi reus eam occultet, facit contra ius & auctoritatem Superioris. Hinc colligunt Sotus & alij, reum non ſolùm teneri quando iurauit, ſed etiam abſque iuramento ex ui ſolius præcepti Superioris.

Cōmunior ſententia DD. eſt, illum teneri fateri.

13 Aduerte tamen Primò, In re parui momenti occultare ueritatem, aut mentiri in iudicio, non eſſe peccatum mortiferum, ſi abſit iuramentum; ut ſi mētiatur circa aliquam circumſtantiam facti, unde ſtatus cauſæ non pendet; quia materiæ tenuitas in præceptis excuſat à mortali.

14 Secundò. Si Iudex quærat de facto, quod abſque culpa, ſaltem lethali patratum eſt, teſtem & reum non teneri reſpondere ad mentem Iudicis, v. g. occidiſti Petrum te inuadentem cū iuſto moderamine, uel abſque notabili exceſſu: non teneris fateri te occidiſſe, etiāſi de te ſparſa ſit infamia, nec teſtis tenetur illud teſtari: quia Iudex quærit de occiſione criminoſa: & ſi fatereris, nec poſſes probare te cauſa neceſſariæ defenſionis feciſſe, cōdemnaret te homicidij, ex falſa præſumptione. pari modo ſi tu non es auctor criminis, non teneris fateri aliquas circumſtantias, ex quibus orietur uehemens ſuſpicio te eſſe auctorem, v. g. hunc eſſe

Si factum abſque culpa commiſſum.

Inſtitutus in beneficio quo alius iniuſtè priuatus.

cio per ſententia ſecundum allegata & probata latam, & illud tibi a legitimo collatore eſſet collatum; probabile eſſe te non teneri ad reſtitutionem, etiamſi ſcires ſententiam falſis probationibus niti; id enim docet Innocent. in capit. Quia plerique. 8. de immunitate Eccleſ. & Panormitan. in cap. 1. de conceſſione præbendæ, Gloſſa ibidem, & communiter Canoniſtæ. probant, quia hoc ipſo, quo condemnatus non appellauit, acquieuit ſententiæ, & ita tranſiuit in rem iudicatam, iuxta capit. Quod ad conſultat. 15. de ſententia & re iudicata. & capit. Cùm dilectus. 32. de electione.

28 Verùm hæc ratio non ſatisfacit: ſolùm enim probat, præſumendum in foro externo ſententiam fuiſſe iuſtam, eò quòd non appellauerit; & ideò poſteà illum non eſſe admittendum in iudicio, ſi repetat beneficium; non tamen probat beneficium iuſtè retineri, ſi ſciatur illum iniuſtè priuatum.

Vnde aliter probatur hæc ſententia, quia Eccleſia & Reſpubl. eo caſu priuant reum abſolutè beneficio vel officio, & applicant ei, cui poſteà confertur: id enim facere poſſunt, cùm hæc ſint bona communia, in quibus multò maiorem habent poteſtatem, quàm in fortunis priuatorum, & aliàs ſubeſt iuſta cauſa ſic faciendi: tum ne iuriſdictiones ſint incertæ, quæ res multò maioris eſt momenti, quàm vt nemo ſine culpa iure ſuo priuetur: tum quia cùm conſtiterit de innocentia Rei, facile poterit ei alia ratione conſuli, conferendo ei aliud officium vel beneficium: tum quia quamdiu non conſtat publicè fuiſſe innocentem, reſtitutio eſt impoſſibilis: nam beneficium non poteſt reſtitui, niſi per collatorem: collator autem nolet reſtituere; vel quia de Rei innocentia illi non conſtat, vel quia nolet videri feciſſe contra Iudicis ſententiam, vel quia ipſemet eſt Iudex, qui reum priuauit. quare is, cui tale beneficium eſt collatum, poterit illud retinere, cùm reſignando non poſſit alteri prodeſſe. neque etiam tenetur illi reſtituere fructus: ſi enim titulum retinere poteſt, & præſtare officium, etiam fructus poteſt ſeruare, cùm hi ſequantur titulum, & debiti ſint propter officium. neque tenetur alia ratione compenſare; quia cauſa non eſt, cur alter ſit priuatus. vnde hic queri non poteſt, ſibi ab illo iniuriam fieri. Idem dicendum de officijs ſæcularibus.

29 Dico Secundò, Reus tamen in hoc caſu non poteſt per vim ſe defendere contra Iudicem aut miniſtros, ne ſententiam talem exequantur. Ita Diuus Thomas quæſtio. 69. artic. 4. Sotus lib. 5. quæſtio. 6. artic. 4. eſtque ferè communis ſententia Doctorum. Probatur Primò, Quia Iudex habet Ius exequendi talem ſententiam, imò auctoritate Principis & Reipubl. ad hoc compellitur ergo reus non poteſt ei reſiſtere: alioquin daretur bellum vtrimque iuſtum, abſque ignorantia. Secundò, Quia naſceretur inde graue ſcandalum & perturbatio in Repub. nam omnes iudicarent illum committere crimen maieſtatis, & concurrerent ad eum opprimendum; & ſi benè illi cederet, nefarij homines imitarentur. Suppono Iudicem ſeruato Iuris ordine proceſſiſſe.

Non poteſt e per vim ſtueri.

30 Aduerte tamen, quoſdam ſentire, in hoc caſu non eſſe illicitum vti mera defenſione, ſi ſcandalum abſit, & alioquin innocens plectendus eſſet morte. Ita etiam dicitur tenuiſſe Franciſcus Victoria, & docent quidam Iuriſperitiſ, quos citat Couarru lib. 1. variar. cap. 2. num. 13. nempe Paris a Puteo, Lucas Penna, & Hippolytus. quæ ſententia probari poteſt, quia Iudex & miniſtri in eo caſu non habent verum ius inuadendi, cùm iſte non ſit dignus pœna; ſed ſolùm præſumptum, ſeu in opinione: ergo poteſt aduerſus eos vti defenſione: ſicut qui inuaditur ab innocente furioſo, poteſt ſe contra illum tueri, etiam cum ipſius læſione & morte, ſi aliter eius vim declinare nequit; eò quòd ille Ius inuadendi non habeat. ſimiliter quando erratur in perſona malefactoris. Idem & potiori ratione dicendum, ſi Iudici de iniquitate cauſæ conſtaret. Verùm ego illam ſententiam in vſum non facilè admiſerim, maximè propter ſcandalum, quod vix abeſſe poteſt. Quòd ſi Iudex non proceſſiſſet Iuris ordine ſeruato, tunc omnino poſſet reus ſe defendere, vt etiam D. Tho. fatetur.

Sententia quorundam.

DVBITATIO V.

Vtrùm reus poſſit fugere ex carcere, & vincula carceremque effringere.

RESPONDEO & dico Primò, Ante ſententiam fugere poſſe, niſi fortè iurauerit ſe permanſurum. eſt communis ſententia DD. (vide Coua. l. 1. var. c. 2. nu. 11.) quam vſus omnium gentium confirmat. Ratio eſt; quia nō conijcitur in carcerem vt ibi ſponte maneat, (hoc enim nemo, vel certè perpauci facturi ſunt) ſed vt ibi detineatur interim dum cauſa eius excutitur. Nec refert, quòd ex fuga illa commentarienſi damnum obueniat; quia iure ſuo vtitur, & ille ſuæ negligentiæ id aſſignet vt qui non meliùs illum cuſtodiuit, hic tamen reus conſiderare debet, vtrùm tanti ſua interſit fugam capeſſere, vt damnum illud proximi ſecundùm charitatis legem non ſit curandum. 31

Ante ſententiam poteſt fugere.

32

Dico Secundò, Etiam poſt ſententiam fugere poteſt, ſi damnatus ſit ad pœnam mortis vel mutilationis; D. Thom. q. 69. ar. 4. Couar. ſup. Ratio eſt, quia non poteſt ei præcipi cum obligatione vt cum tanto damno ſuo ibi maneat: hoc enim præceptum eſſet nimis difficile, inhumanum, & quodammodò ſuperans humanam conditionem. confirmatur ex D. Thoma ſupra, quia nemo poteſt condemnari ad faciendum aliquid, vnde ei mors ſequetur; adde, vel aliquod graue corporis damnum. atqui ſponte manere in carcere in hoc caſu eſt aliquid facere, vnde mors vel graue damnum ſequetur: vt inquit D. Tho. ergo, &c. 33

Etiam poſt ſententiam poteſt.

Vbi Nota, etſi poſſit quis aliquid facere, ex quo per accidens ſeu ab alio mors inferetur, vt manere in carcere, aſcendere ſcalas, præbere iugulum & ſimilia; nemo tamen poteſt ad hæc facienda ita condemnari, vt quouis euentu ad hæc obligetur: nam ſi oſtenderetur ſpes euaſionis, poſſet reus etiam ſub patibulo vel ictu gladij fugam capere: tantum enim cuique Iuris eſt ad vitæ conſeruationem, vt nulla poteſtas humana obligare poſſit ad eam non conſeruandam, ſi eius conſeruandæ ſpes & copia oſtendatur: niſi bonum publicum aliud poſtulet; vt ſi vrbs in periculo verſetur; nam pars pro toto exponenda eſt. vbi autem talis cauſa non ſubeſt, nimis durum & inhumanum eſſet tale præceptum. vnde patet non poſſe lege humana ſtatui vt damnatus ad mortem vel mutilationem, vel etiam aliam grauem pœnam corporalem, non poſſit fugere: quod eſt contra Caietanum, qui exiſtimat, etſi reipſa nulla talis lex ſit; poſſe tamen ſtatui, & tunc reum obligatum iri vt maneat in carcere; quamuis eſſet capite plectendus. ſed nobiſcum ſentit Sotus & alij, ob rationem allatam. 34

In vita cõſeruanda, quantum.

Sed difficultas eſt, vtrùm poſſit tunc vincula rumpere & carcerem effringere. Quidam DD. negant, Henricus quodlib. 9. q. 25. Couar. l. 1. var. c. 2. num. 14. fauet Silu. v. Accuſatio, nu. 12. Probatur Primò, quia carceris effractores grauiſſimè a legibus puniuntur, nempe pœna capitali, vt probat Couar. ex quatuor legib. Ciuilibus: ergo peccant ſic fugiendo vel fugam moliendo: ſi enim non peccarent, tam grauis punitio eſſet iniuſta. 35

Effringere carcerem.

Secundò, Si licuiſſet carcerem effringere, non tenerētur de damno inde ſecuto; atqui tenentur, vt etiam Caiet. & Sotus docent: ergo, &c.

Tertiò, Quia effringere carcerem eſt vim inferre publicæ poteſtati. Hæc ſentētia eſt probabilis. Contraria tamen eſt verior & probabilior, vnde

Dico Tertiò, Eum, qui licitè poteſt fugere, poſſe etiā vincula rumpere & carcerem pertundere. Ita Caiet. & Sotus ſupra, Nau. c. 17. num. 102. & paſſim recentiores. Probatur Primò, Quia cui licitus eſt finis, licita etiam ſunt media: ergo cui licita eſt fuga, licitum etiam ſe ad eam expeditum reddere, eiuſque impedimenta remouere. Neque hoc eſt vim inferre poteſtati publicæ; quia hæc non eſt in vinculis & lapidibus, ſed in Iudice & miniſtris, quibus nō licet vim inferre, quando iuſta eſt condemnatio. ſecùs eſt de vinculis & carcere: ſicut ſi quis obijceretur leoni deuorãdus, poſſet ſe pro viribus contra eum tueri. Secundò, Reus nō tenetur ibi manere, ſed Iudicis eſt curare vt vi maiore detineatur, ideò enim catenæ, compedes, numellæ ſunt ferrea, & carceres firmiſſimi. alioquin ſi vinculis ſtupeis conſtrictus eſſet, non poſſet ea diſrumpere, quod eſt ridiculum. Tertiò, 36

Poteſt effringere.

Illud præceptum,oblata occaſione euadendi,nimis eſſet durum,& humanis moribus minimè accommodum.

37 *Ad rationes.* Vnde ad primum Reſpondeo,Legiſlatores illos fortè ſecutos fuiſſe alteram ſententiam,quæ etiam eſt probabilis; vel certe illos procedere ex præſumptione, quòd effractores vim cuſtodibus intulerint, quod ipſa verba legis inſinuant;præſertim lex pen. ff.de cuſtodia & exhibit. & L.1. ff.de effractorib. Vel denique,etſi culpa in tali fuga non ſit, tamen ob bonum Reipub. vt faciliùs Rei poſſent detineri, pœnam aliquam ſtatui potuiſſe,non quidem capitis, (niſi fortè vis illata eſſet cuſtodibus) ſed mitiorem,pro arbitrio Iudicis.non enim pœna effracturæ eſt ſupplicium capitis, ſed longè clementior,& arbitraria,vt docet Gomez.tom.3. cap.9.num.11.

Ad ſecundum: Quòd teneantur ad reparationem carceris, id prouenit non ratione iniuriæ illatæ, ſed ratione taciti contractus.cùm enim iuſtè detineantur,videntur tacitè conſentire in compenſationem damni, ſi quod fugiendo inferant directè: idque meritò Reſpub.poteſt ab illis exigere. non enim par eſt vt per fugam ſuam damnum Reipublic. inferant. Puto tamen hanc reſtitutionem vix eſſe in vſu.

38 *Si alij quoque fugerint.* Notandum tamen,ſi occaſione fugæ tuæ, carcere pertuſo,etiam alij captiui fugiant,non ideò teneberis de damno, quod inde actoribus vel Reipub.euenit;quia illorum fuga per accidens ſequitur ex tuo facto,nec teneberis illam impedire,aut propter illam vitandam iure tuo non vti.vt rectè Michael Salon q.69.art.4.Non tamen videtur verum, quod ibidem docet,iniuſtè condemnatum,ſi carcerem perfregerit, etiam ad reparationem eius teneri; quia cùm per iniuriam detineatur à Repub.ſeu Reipub.miniſtro,poteſt vti iure ſuo & erumpere abſque animo compenſandi incommodi,quod Reſpu.ex illa eruptione incurret. eò quòd ipſa non haberet ius illum ſic detinendi:ſicut ſi detinear à priuato,poſſum pertundere murum,nec teneor illud damnum rependere.

Ad tertium patet ex dictis.

39 *Damnatus ad carcerẽ* Dico Quartò. Damnatus ad pœnam carceris temporariam non poteſt fugere. Probabile tamen eſt damnatum ad carcerem perpetuum,grauem præſertim; item damnatum ad triremes,fugam capere poſſe.

Prior pars eſt communis,quia hæc pœna non eſt ita grauis,quin reus,qui ob ſua crimina, iuſtè ad eam eſt damnatus,debeat eam ſponte ſubire; ſicut ſoluere mulctam pecuniariam, concedere in exilium, ſeruire ad tempus in hoſpitali, manere ad tempus concluſus intra Monaſterium, & ſimilia.

Altera pars, *de carcere perpetuo*,præſertim graui,eſt contra,Caiet.q.69.a.4 Sotum ſup.& Couar.nu.14. hi enim putant eum non poſſe fugere:quæ ſententia etiam probabilis eſt. Crediderim tamen cum Michaele Salon,eum poſſe fugere,ſi carcer valdè grauis eſſet:tum quia non tam condemnatur vt ibi ſponte maneat,quàm vt detineatur; tum quia nimis graue eſſet,obligare in conſcientia ad ſponte manendum,quando eſſet euidens ſpes euadendi,ſecùs ſi carcer eſſet laxus & commodus.

Triremes. Idem, & potiori ratione dicendum de damnatis ad *triremes*:non enim damnantur vt ſponte ibi maneant,ſed vt detineantur.

Exilium. De *exilio* alia eſt ratio; nam illa pœna non poteſt executioni mandari,niſi ſpontanea actione Rei.ſi tamen exilium eſſet grauiſſimum,fortè non eſſet illicitum fugere.

Seruitus. De pœna *ſeruitutis*,videtur eadem ratio atque de carcere perpetuo.Itaque ſi ſeruitus eſſet valdè dura,poſſet fugere.ſecùs ſi eſſet tolerabilis Salonius tamen generatim tenet damnatum ad ſeruitutem, abſolutè poſſe fugere, ſicut ſeruos bello captos.quod non videtur improbabile;præſertim cùm ſeruitus ſit mors ciuilis.

DVBITATIO VI.

Vtrùm alij poſſint reo fugam è carcere conſulere & auxilium ad eam præbere.

40 *Poſſũt qui nõ miniſtri iuſtitiæ.* RESPONDEO & dico Primò, Cuicumque fas eſt fugere,ei poſſunt alij fugam & vinculorum diruptionem conſulere,modò non ſint poteſtatis publicæ miniſtri.Ita Caiet.& Sot.ſup.& alij paſſim.ratio eſt,quia quod tibi licitum eſt facere,id poſſum tibi eſſe ſuaſor & auctor vt facias;niſi ratione officij prohibear: quo modo prohibẽtur miniſtri iuſtitiæ; qui cùm ex officio teneantur curare vt reus detineatur,contra iuſtitiam Reipu.debitam facerent, ſi fugam ſuaderent.

Dico Secundò,Probabile etiam eſt,licitum eſſe eiſdẽ captiuo porrigere inſtrumenta,quibus vincula incidat,& carcerem effringat.eſt contra Sotum l.5.qu.6.art.4.ſed ita expreſsè docent Caiet.& Michael Salon ſup.Probatur Primò, Quia ſi potes alicui conſulere finem, cur non etiam porrigere media neceſſaria ad illum conſequendum, præſertim cùm conſilium non videatur aliud eſſe quàm ſpirituale quoddam inſtrumentum?Secundò,licitum eſt oſtendere illi viam & modum,quo poſſit elabi, vt etiam Sotus fatetur,(hoc enim ad conſilium pertinet) atqui hoc non eſt minùs opitulari,quàm præbere inſtrumenta.Tertiò,Nulla eſt ratio,cur non poſſim præbere inſtrumentum ei, qui licitè vtetur,niſi ob aliquam peculiarem cauſam id mihi ſit prohibitum.Neque id eſt violare publicam cuſtodiã,quia non iuuo effringere,neque porrigo inſtrumenta ei, qui iniuſtè vſurus ſit. 41 *Præbere inſtrumenta captiuo.*

Dices,Si quis probaretur inſtrumenta præbuiſſe,grauiter puniretur:ergo eſt peccatum. 42

Reſp. Etiam conſultor effractionis & fugæ, & ipſe reus fugiens puniuntur,& tamen hæc conſulere licet, & fugere,etiam ſententia Soti.

Aduerte tamen,quamuis reo non poſſit prohiberi ne fugiat,ita vt obligetur in conſcientia,tamen alijs poteſt prohiberi ne aut fugam ſuadeant aut inſtrumenta præbeant. non enim alij tantum Iuris ad hæc habent, quantum ipſe reus,neque illis hoc præceptum ita eſt datum,ſicut reo. 43

Dico Tertiò,Non tamen poſſumus iuuare reum effringendo exteriùs carceres & rumpendo vincula eſt communis DD. Probatur Primò,Quia ſolus reus ad id ius habet, propter maximum incommodum, quod ipſi imminet. Secundò,Alioquin nihil poſſet Iudicibus ſatis eſſe firmum & tutum ad cuſtodiam reorum; quod cederet in maximum Reipub.damnum. 44 *Non poſſunt iuuare effringendo.*

DVBITATIO VII.

Vtrùm aduocati teneantur pauperibus patrocinari gratis.

D. THOM. Q.71. ART. 1.

RESPONDEO & dico Primò,In extrema neceſſitate pauperis,quando putatur nemo alius illi patrocinium præſtiturus,quiuis aduocatus tenetur ei ſuccurrere,etiam gratis.Ita D.Thom.q.71.ar.1.& alij DD dicitur autem eſſe in *extrema neceſſitate*, v.g.cùm imponitur illi crimen,ob quod plectendus ſit capite, vel ſpoliandus omnibus bonis & in extremam conijciendus inopiam,niſi defendatur.ratio eſt,quia quiſque tenetur extremè egenti illud impendere quo ipſe inſtructus eſt, ſi ipſe ſimiliter non eget;vt ſi pauper extremè eget cibo,tenetur ſuccurrere qui habet cibum.qui autem non habet cibum,ſed pecuniam, non tenetur,niſi in defectum alterius;vt ſi alter cibus obtineri non poſſit. ſi extremè eget pecunia tenentur ſuccurrere qui pecuniam habent; ſi opera medici vel chirurgi,tenentur hi gratis operam ſuam præſtare; neque diuites tenentur pro eo ſoluere, niſi fortè illi ex ſua malitia nolent aliter opitulari; tunc enim pecunia illi eſſet neceſſaria ad vitæ conſeruationem. Idem dicendum de aduocato, cuius patrocinio pauper extremè eget. vide Diuum Gregorium Homilia nona in Euangelia, ſub finem; *Habens*, inquit, *intellectum,curet omnino ne taceat:habens rerum affluentiam,à miſericordia largitate non torpeſcat:habens artem, qua regitur,vſum illius cum proximo partiatur:habens loquendi vſum,apud diuitem, pro pauperibus intercedat. talentum quippe ab vnoquoque noſtrum venturus Iudex exiget,quantum dedit.* 45 *In extrema neceſſitate tenentur.*

Sed difficultas eſt,vtrùm idem dicendum ſit de graui neceſſitate?Nauarrus cap.25.nume.20. putat non teneri niſi in extrema neceſſitate pauperis,quando ex patrocinio vita ipſius vel ipſi coniunctorum, vt patris, matris, vxoris, 46 *Vtrũ etiã in graui.*

prolis,

prolis pendet: quod intellige, non teneri ſub peccato mortali: nam intolerabile eſſet dicere ſub nullo peccato teneri. Idem ſentit Caietanus in hunc articulum dicens tunc ſolùm obligari ſub veniali. Sed contrarium longè verius vnde

Etiam in graui tenetur.

Dico Secundò, In graui neceſſitate pauperis (vt ſi iniuſtè damnandus putaretur ad triremes, ad publicam flagellationem, ad durum carcerem, vel amiſſa lite iuſta grauem morbum contracturus) tenetur aduocatus ſub peccato mortali ſuum patrocinium exhibere, modò ipſe aliquo modo ſuperfluum ſuo ſtatui habeat; id eſt, modò præter illam operam, quæ illi neceſſaria eſt ad ſtatum ſuum ſuſtentandum, aliquid temporis vel induſtriæ ei ſuperſit. Ita Silu. v. Aduocatus, num. 11. Sotus l. 5. q. 8. ar. 1. & alij. ratio patet ex dictis de eleemoſyna q. 32. art. 5. vbi oſtenſum eſt, eos, qui quoquomodo ſuperfluum habent, teneri in graui neceſſitate proximi ſub peccato mortali; quod ibidem ſenſit Caiet. vnde parùm ſibi conſtat, dum hic contrarium tradit. Communis neceſſitas vix locum habet in iſta materia; quia cauſæ iudiciales ſunt ordinariè magni momenti reſpectu pauperum, vel certè pauperes non ſunt. vide ſuprà c. 12. dubit. 12. & c. 16. dub. 1.

DVBITATIO VIII.

Quando aduocatus teneatur ad reſtitutionem parti.

47 *Negligentia, imperitia aduocati.*

RESPONDEO & dico Primò, Quando ex negligentia vel imperitia ipſius, cliens iuſta cauſa excidit, tenetur de damno, quod ipſi inde obuenit. ratio eſt, quia lege iuſtitiæ tenetur ſuo clienti pro cauſæ conditione diligentiam præſtare: vt ſi ſit difficilis, ſi magni momenti, tenetur magis laborare, quàm ſi facilis vel parui momenti. ſimiliter ex officio tenetur eſſe inſtructus conuenienti peritia, cùm pro idoneo aduocato ſe gerat, & vt talis ſtipendia exigat. vide ſup. c. 7. dub. 7.

48 *Si aduertit cauſam eſſe iniquam.*

Dico Secundò, Quando tuetur cauſam, quam aduertit eſſe iniquam, tenetur ad reſtitutionem omnium damnorum, quæ parti obueniunt ratione illius patrocinij; vt expenſarum factarum, & eorum omnium, quæ per litem amiſit: tenetur etiam ſuo clienti, ſi eum bona fide procedentem non monuit de cauſæ iniuſtitia: horum enim omnium eſt cauſa, vel committendo, vel omittendo contra debitum officij.

49 *Cliens monendus.*

Vbi Aduerte Primò, Si cliens monitus de cauſæ iniuſtitia, nolit deſiſtere, aduocatum debere illum deſerere; non tamen ſecreta cauſæ prodere parti, niſi id foret neceſſarium ad graue aliquod damnum proximi impediendum. tunc enim deberet Iudici aperire, vt occurrat. quiuis enim Iure charitatis tenetur proximi damna impedire, quantum ſine ſuo damno poteſt. Neque tunc poteſt inducere partem ad tranſactionem, ſi ea cum damno eius futura eſſet; quia ſolùm in cauſa dubia, tranſactio locum habet. vide D. Th. q. 7. ar. 3. ad 2. Silu. v. Aduocatus, num. 16. & Nauar. cap. 25. nume. 28. vnde grauiter peccant aduocati & conſiliarij, qui dum in ſucceſſu litis aduertunt partem alteram tueri cauſam iniquam, inducunt alteram ad compoſitionem.

Trāſactio non ſuadēda.

50 *Fraudibus contra fiſcum.*

Aduerte Secundò, Aduocatum Rei, qui ipſum fraudibus defendit contra fiſcum, non teneri ad compenſandum emolumentum, quod fiſco ex damnatione prouenisſet, ſi illum non defendiſſet; ſicut nec ipſe reus tenetur. quia pœna non debetur, niſi ſecuta ſententia; ac proinde nec compenſatio. & quamuis fraudibus iſtis faciat iniuriam Reipublic. quatenus peruertit iudicium publicum; hæc tamen iniuria non obligat ad reſtitutionem: quia non eſt contra Iuſtitiam particularem, ſed legalem: qualis etiam eſt iniuria Rei falſum teſtem ſubornantis, vt pœnam euadat.

51 *Aduocat⁹ fiſci.*

De aduocato fiſci eſt maior dubitatio, multi enim Doctores inter quos eſt Michael Salon, putant hunc teneri ad compenſandum fiſco emolumentum talis pœnę, ſi cauſam eius negligenter aut non fideliter egit; nam ex officio tenetur fiſci commodis conſulere. Sed contrarium videtur verius ex contrario fundamento: quia officium eius non eſt curare vt fiſcus mulctis & confiſcationibus diteſcat, ſed vt leges ſeruentur, & legum violatores puniantur. Itaque cùm ipſe ex iuſtitia non teneatur cauſam proſequi vt fiſcus bona rei acquirat, non tenetur ad reſtitutionem, etiamſi cauſæ proſecutionem omittat, præſertim cùm fiſcus Ius propinquum ad bona illa non habeat, niſi ſecuta damnatione vel criminis declaratione. vide ſuprà cap. 13. dubitatione 10.

Si accuſator deficiat in probatione.

Aduerte Tertiò, Si clienti intentetur actio criminalis, & aduocatus eum ita defendat vt accuſator non potuerit conuincere, & ideò damnatus ſit ad pœnam talionis, non teneri aduocatum ad reſtitutionem illius damni, nec effici irregularem; quod eſt contra Nau. cap. 27. num. 109. ſed ita docet Couar. in Clem. Si furioſus p. 2. §. 5. num. 5. & Salonius quæſtio. 71. artic. 3. controuerſ. 1. Ratio eſt, quia hoc damnum per accidens & præter ipſius intentionem accuſatori obuenit, cuius ipſe cauſam non tenebatur iuuare. Idem dicendum de reo, ex cuius negatione ſequitur accuſatori pœna.

DVBITATIO IX.

Vtrùm aduocatus poſsit cauſam dubiam tueri.

RESPONDEO Primò, ſi vtraque pars eſt quaſi æquè probabilis, poteſt ſuſcipere vtriuſuis; id eſt, ſiue Rei; ſiue actoris patrocinium: tunc enim vterque Ius habet iudicio experiundi. 52

Si cauſa dubia.

Dico Secundò, Si cauſa Rei minùs quidem ſit probabilis quàm actoris, abſolutè tamen ſit probabilis, poteſt aduocatus eam tueri. Ita Sotus l. 5. q. 8. a. 3. Patet; quia reus tunc ſe poteſt tueri: ergo, &c.

Sed difficultas eſt, ſi cauſa actoris ſit minus probabilis, quàm rei? Sotus exiſtimat aduocatum tunc non poſſe cauſam actoris ſuſcipere, ſi inde graue damnum Reo immineret; id enim fore contra charitatem. quod interdum locum habere poteſt, quando cauſa potiri, parùm intereſt actoris. ordinariè tamen quando cauſa eſt verè probabilis, ſuſcipi poteſt, ſiue ſit actoris, ſiue Rei: quia non ſemper id, quod videtur probabilius, eſt verius: imò ſæpè id, quod minus videtur, verius eſt. vnde etiamſi aduocato videatur cauſa Rei probabilior; poteſt tamen bona fide ſuſcipere cauſam actoris, quæ etiam probabilis ſit, & ſubijcere ſe Iudicis determinationi, allatis ijs, quæ pro illa faciunt. 53

Si cauſa actoris ſit minùs probabilis.

Dices Primò, Ea pars eſt iure potior, cuius cauſa eſt probabilior: atqui iniquum eſt agere contra eum, qui maius Ius habet: ergo, &c. 54

Obiectio 1.

Reſpondeo, Ille, cuius cauſa eſt probabilior, videtur quidem Iure potior, non tamen ſemper eſt reipſa: vnde is, cuius cauſa eſt probabilis, non tenetur eam deſerere, quòd aduerſæ partis videatur probabilior; ſed poteſt adferre quæ pro ſua faciunt; & totam determinationem Iudici relinquere, cui fortè aliter videbitur.

Dices Secundò, Cuius cauſa eſt minùs probabilis, non poteſt alteri bellum inferre; vt patet ex dictis q. 40. a. 1. dubit. 4. ergo nec litem aduerſus eum ſuſcipere.

Obiectio 2.

Reſp. negando conſeq. Ratio eſt, quia per litem fit inquiſitio veritatis, vtri reipſa plus Iuris conueniat, & deciſio relinquitur Iudici, cuius eſt vtriuſque partis momenta expēdere. ſed belli illatio eſt ſententiæ executio: vnde ſupponit ſententiam eſſe latam, vel debere ferri in fauorem eius, qui bellum infert. cuius autem Ius eſt minùs probabile, non debet ſententia pro illo, ſed potiùs contra illum ferri; ac proinde non poteſt bellum mouere.

Alia eſt ratio litis, alia belli.

Verùm autem Iudex teneatur ſequi ſententiam probabiliorem in Iudicijs, dictum eſt 1. 2. quæſtio. 19. art. 6. dubitatione 7.

Digitized by Google

SECTIO QVINTA. DE OFFICIIS IVSTITIAE DISTRIBVTIVAE.

HACTENVS dictum eſt de officijs Iuſtitiæ commutatiuæ, quæ potiſſimùm cernuntur in tribus, nempe in reſtitutione ob varias cauſas facta; in commutationibus contractuũ; & in publicis Iudicijs, quibus puniũtur rei & abſoluuntur innocentes. Sequitur vt breuiter agamus de functionibus Iuſtitiæ diſtributiuæ & iniurijs quæ ibi cõmittuntur. Hæ autẽ functiones maximè conſiſtunt in diſtributione onerum & officiorum publicorum. Hæc onera publica potiſſimùm ſunt vectigalia, & tributa: officia autem publica ſunt vel ſæcularia vel eccleſiaſtica, quæ dicuntur beneficia, in quibus maximè committi ſolet ſimonia. Iniuria autem, quæ propriè Iuſtitiæ diſtributiuæ repugnat, vocari ſolet acceptio perſonarum. quamuis hæc etiam contra Iuſtitiam commutatiuam interdum admittatur. Quare hæc ſectio conſtabit quatuor capitibus. Primum erit, De acceptione perſonarum generatim, & ſpeciatim in officiorum diſtributione. Secundum, De vectigalibus. Tertium, De beneficijs. Quartum, De ſimonia. etſi enim ſimonia propriè ſit contra virtutem religionis; tamen quia maximè in beneficijs locum habet, de ea proximè poſt beneficia diſputabimus.

CAPVT XXXII.

De acceptione perſonarum.

Habet 4. Dubitationes. *D. Thomas q. 63.*

DVBITATIO PRIMA.

Quid ſit acceptio perſonarum, & quale peccatum.

1 DICO Primò, *Acceptio perſonarum* (Græcè προσωποληψία, quod nomẽ nõ minùs rectè potuiſſet verti *acceptio vultus*, vel *faciei*, ut paſſim ex Hebræo conſtat noſepanim) generatim iuxta modũ loquendi Scripturæ dĩ, quando in aliqua diſtributione nõ reſpicitur cauſa, ſed perſona: id eſt, aliqua perſonæ conditio nihil ad prædictam diſtributionem faciens, ob quam is, qui minùs dignus eſt, præfertur digniori: ut ſi quis Prælatus beneficia, officia, uel ordines ſacros, omiſſis dignioribus, conferat indignis, uel minùs dignis, quia amici, conſanguinei, diuites. ſi Iudex ſententiam ferat pro amico, non pro eo, qui Ius habet. Itaque duo propriè ad hoc uitium requiruntur.

2 *Duo requiruntur.* Primò, Vt bona, quæ diſtribuuntur, ſint aliquo modo communia, ſaltem deſtinatione eius, qui illa diſtribuit: ut ſi qs ludos inſtitueret propoſitis præmijs, & ea diſtribueret poſteà non uictoribus, ſed amicis ſuis; diceretur acceptor perſonarum. Secundò, Vt in diſtribuendo ſpectetur aliqua conditio perſonæ, nihil ad diſtributionem faciens, ob quam indignior præfertur digniori. Hinc patet, apud Deum non eſſe acceptionẽ perſonarum, etſi dona ſua neque omnibus, neque æqualiter inter homines diſtribuat.

3 *In Deo nõ eſt acceptio perſonarum.* Primò, Quia acceptio perſonarum locum non habet, dum quis bona ſua propria, ad quæ illi, quibus fit diſtributio, nullum Ius habent, diſtribuit. Secundò, Deus in hac diſtributione non præfert indignum digno, ob aliquam conditionem in homine exiſtentem, quæ nihil ad diſtributionem faciat. etſi enim interdũ minùs dignos maioribus auxilijs præueniat, id facit ob iuſtiſſimas cauſas, nẽpe ut oſtendat ſe gratis dare, & nemini ſe eſſe debitorem horum donorum. Tertiò. Quia omnibus auxilia prima ſalutis impertit, prout fert conditio cuiuſque, & quemque iuuat ad ulteriora, ſaltem quatenus ſe ille per priora auxilia diſponit & idoneum reddit. Hinc Actor. 10. cùm Petrus cognouiſſet Cornelium gentilem cũ familia ad fidem Chriſti vocari, dixit: *In veritate comperi, quia non eſt perſonarum acceptor Deus; ſed in omni gente, qui timet eum & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi*; vbi inſinuat potuiſſe videri acceptionem perſonarum apud Deum; ſi ſolis Iudæis, non etiam Gentibus eum timẽtibus & iuſtitiam operantibus, fidem in Chriſtum contuliſſet. cùm enim Cornelius ſe per priora auxilia idoneum & dignum feciſſet hoc dono, & Iudæi plerique eſſent indigni, debebat etiam ipſi conferri. alioquin viſus fuiſſet Deus acceptor perſonarum: nam viſus fuiſſet Iudæos minùs dignos præferre Gentibus dignis, idcircò tantùm quòd Iudæi eſſent, & pluris valuiſſent apud Deum in dono fidei conferendo eſſe Iudæum, quàm Deum timere & mandata eius obſeruare in Gentibus. hæc tamen acceptio perſonarum non fuiſſet contra iuſtitiam: quia Gentes ad Chriſti fidem Ius non habebant, vt probat Apoſtolus ad Rom. 15. Simili modo Apoſtolus ad Ro. 2. dicit *apud Deum non eſſe acceptionem perſonarum*; eò quòd cuique ſiue Iudæo ſiue Græco reddet ſecũdùm opera ſua. vnde inſinuat, ſi Iudæis malè oprantibus parceret, quia Iudæi; Gentibus autẽ malè operantibus non parceret: vel ſi Iudæos benè operantes remuneraret, Gentes non remuneraret; fore acceptionem perſonarum: etſi in parcendo his, non illis, non eſſet iniuſtitia.

Dico Secundò, Acceptio perſonarum ex genere ſuo eſt peccatum mortiferum. quia fit cum iniuria proximi: ratione tamen exiguitatis materiæ poteſt eſſe peccatum veniale: vt ſi in re parui momenti (v. g. in loco accumbendi ad menſam) præferatur minus dignus digniori; vel ſi non ſit magnum diſcrimen inter minus dignum & digniorem. 4 *Quale peccatum.*

DV-

DVBITATIO II.

In quorum bonorum diſtributione potiſſimùm locum habeat acceptio perſonarum.

5 *1. In Iure dicendo.*

RESPONDEO, Primò, In diſtributione Iuris, quam facit Iudex, dum partibus ius dicit; vt docet D. Thomas quæſt. 63. art. 4. etſi enim ius dicere ſit actus iuſtitiæ commutatiuæ, quatenus ex officio eſt debitum; tamen quatenus fit inter duos, habet modum iuſtitiæ diſtributiuæ. Ius enim ſuo modo eſt quoddam bonum cōmune diſtribuendum partibus. In huius igitur diſtributione, ſi Iudex aliquid reſpiciat præter cauſarum merita, cōmittit hoc vitium acceptionis perſonarum: quod ſæpè ei prohibetur in Scripturis; Leuit. 19. *Non conſideres perſonā pauperis, nec honores vultum potentis, iuſtè iudica proximo tuo.* Item Prouerb. 18. *Accipere perſonam in iudicio non eſt bonum*, id eſt, nihil habet boni, valdè eſt malum.

Vbi Aduerte, non tantum eſſe vitium acceptionis perſonarum, quando Iudex in ferenda ſententia conſiderat perſonam potiùs quàm æquitatem cauſæ; ſed etiam quando cauſas pauperum differt & extrahit; cauſas autem diuitum expedit. Similiter quando vni parti concedit longiorem terminum ad probandum vel informandum quàm alteri, cùm tamen par ſit vtriuſque ratio.

6 *Obiectio.*

Dices, Iudicis arbitrio relinquitur vt terminos probationum conſtituat: ergo non facit iniuriam parti, ſi amico concedat longiorem.

Reſpondeo, Relinquitur arbitrio eius vt conſtituat terminos longiores vel breuiores prout expediens viſum fuerit, & cauſa poſtulauerit: non autem vt pro ſua libidine & gratificandi ſtudio vni poſſit concedere terminum longiorē quàm alteri: maximè cum notabili incommodo partis: nā hoc conceſſum eſt Iudicibus in gratiam vtriuſque partis.

7 *2. In conferendis beneficijs.*

Secundò, Locum habet in collatione beneficiorum, & in electione & præſentatione ad illa. beneficia enim Iure naturali & poſitiuo debent conferri dignioribus, id eſt, qui optimè putantur officio functuri. vnde ſi conſanguinitas, amicitia, vel ſimile quiddam nihil ad officium pertinens, in electione, præſentatione vel collatione ſpectetur, omiſſis dignioribus, committitur vitium acceptionis perſonarum. vide D. Thomam art. 2. Sed de hoc plura infrà cap. 34. dubit. 13.

3. In officijs ſæcularib⁹

Tertiò, In conferendis officijs ſæcularibus, vt in officio Conſulis, Prætoris, Senatoris, Conſiliarij, Quæſtoris, & ſimilibus: hęc enim ſunt bona quædam communia Reipub. inſtituta ad ipſius commodum, quorum diſtributio pertinet ad Principem. vnde tenetur iure naturæ ea maximè idoneis & Reipub. vtilibus conferre.

4. In vectigalibus.

Quartò, Locum habet in oneribus diſtribuendis: hæc enim iuſta proportione diſtribui debent, ne pauperes magis grauentur quàm diuites; vt capit. 33. dicetur de vectigalibus.

8 *5. In honore.*

Quintò, In exhibendo honore ſeu reuerentia: vt ſi quis in publico conſeſſu aut in menſa alicui non aſſignet locum, qui ei ratione eruditionis vel gradus debetur, debet tamen id fieri dolo vel lata culpa: alioquin non cenſetur iniuria.

9 *Cur honor debitus.*

Notandum eſt, Titulum, ob quem alicui debetur honor, eſſe excellentiam naturæ rationali congruentem; quæ conſiſtit in ſapientia, virtute, & potentia: nullæ enim aliæ perfectiones reddunt naturam rationalem excellentem & honore dignam.

Vnde maximè honorandi, Primò, Homines ſapientia & ſanctitate prædití.

Secundò, Qui potentia præſtant; vt Principes, quia diuinæ potentiæ ſunt participes; & parentes, quia poſt Deum ſunt nobis principium naturæ.

Tertiò, Senes, quia ſeniū eſt ſignū prudentiæ & virtutis.

Quartò, Diuites, quatenus diuitiæ ſunt inſtrumentum virtutis, dum ad multa bona opera facultatem præbent. Quòd ſi diuitiæ per ſe conſiderentur, nullo honore dignæ ſunt; quia per ſe nullam excellentiam habent, qua naturā rationalem ornent, cùm ex rebus infimis conſtent. vnde ſi quis diuiti propter illas (quaſi illæ per ſe aliquid magni ſint) honorem, præ alijs virtute aut ſcientia claris, exhibeat, committet vitium acceptionis perſonarum: nam in honore diſtribuendo non ſpectabitur cauſa, ſed perſona, cum iniuria quadam probitatis & ſapientiæ.

Aduerte tamen, dupliciter poſſe diuites ob diuitias præciſè conſideratas honorari. Primò, Si ſolùm externùs honorentur ob receptā conſuetudinem, ſine tamen interiori æſtimatione & reuerentia erga diuitias; & hoc modo non eſt peccatū, ſi fiat ſine cuiuſquam iniuria: quia externa illa conſuetudo non eſt per ſe mala. Secundò, Si fiat ex interiori quadam æſtimatione, qua diuitiæ ſecundùm ſe præferantur, vel exæquentur virtuti; & ſic eſt peccatum acceptionis perſonarum, quod reprehendit D. Iacobus cap. 2. ſuæ epiſtolæ, cùm ait, *Fratres mei, nolite in perſonarum acceptione habere fidem Domini noſtri* IESV *Chriſti gloriæ. etenim ſi introierit in conuentum veſtrum vir annulum aureum habens, in veſte candida*, &c. vbi docet eſſe peccatum acceptionis, talem præferre fideli pauperi ob nudas diuitias. & fieri poteſt vt ſit mortale, vt ſi fiat cum notabili alterius contemptu vel iniuria; alioquin eſt ſolùm veniale. 10 *Dupliciter diuites honorantur.*

Dices, Videtur ſemper eſſe mortale; quia præferre diuitias virtuti, eaſq; pluris æſtimare, videtur eſſe peccatum mortale; tum quia eſt magnus contemptus virtutis, tum quia talis videtur eſſe paratus deſerere virtutem propter diuitias. 11 *Obiectio.*

Reſpondeo, Si expreſsè & cum plena animaduerſione diuitiæ præferantur vel exæquentur virtuti, ſine dubio id erit peccatum mortale, ob rationem allatam; ſed regulariter non ita fit: nam hæc comparatio non fit expreſsè & formaliter, ſeu vt dici ſolet in actu ſignato; ſed ſolùm implicitè ſeu interpretatiuè ipſo exercitio. ſolæ enim diuitiæ verſantur ob oculos & magni æſtimantur, & relicta virtutis cōſideratione honorantur.

Dices Secundò, Honoris exhibitio pertinet ad obſeruātiam, non ad iuſtitiam diſtributiuam: ergo acceptio perſonarum in ea locum non habet. 12 *Obiectio.*

Reſpondeo Negando conſequentiam; quia vbicumque eſt aliqua diſtributio rerum aliquo modo debitarum inter plures, ibi ſuo modo locum habet acceptio perſonarum, etiamſi talis diſtributio non ſit propriè actus Iuſtitiæ diſtributiuæ; vt patet in Iure dicundo.

Dici etiam poteſt, exhibitionem honoris, quatenus reſpicit debitum ſingulorum virtuti ſeorſim, abſque cōparatione ad virtutem aliorum, pertinere ad obſeruantiam: quatenus verò immediatè reſpicit debitum proportioni, nimirum vt honor exhibitus reſpondeat proportioni, quæ eſt inter virtutem multorum, ſic pertinere ad iuſtitiā diſtributiuam: quia iuſtitiæ diſtributiuæ ſeruat formam.

DVBITATIO III.

Vtrùm illi, qui conferunt officia ſæcularia, peccent mortiferè peccato acceptionis perſonarum, ſi non eligant digniſſimos quoſque.

RESPONDEO & dico Primò, Eos, qui aſſumūt ad officia ſæcularia (v. g. ad officium Gubernatoris oppidi, vel arcis, Prætoris, Capitanei, Secretarij, Commiſſarij, Quæſtoris & ſimilia) ineptos, aut qui malè putantur adminiſtraturi, peccare mortiferè, & teneri Reipub. ad ſarcienda damna inde ſecuta. eſt cōmunis ſententia DD. Probatur Primò, Quia qui hæc officia conferunt. vel conferūt ea ex debito ſui officij, vt Principes & Gubernatores; vel ex horum commiſſione. Si conferunt ex officij debito, tenētur lege iuſtitiæ procurare Reipub. miniſtros idoneos: nam officium ipſorum obligat ipſos lege iuſtitiæ erga Rempub. cùm propter illud ſtipendia & tributa recipiant. ſicut œconomus, cui gubernatio domus commiſſa eſt, tenetur ex officio (ac proinde ex iuſtitia) conducere famulos & operarios. Si ex commiſſione, tenentur ſimiliter ex iuſtitia: quia qui ex cōmiſſione facit, non minùs tenetur, quàm is, qui commiſſionem dedit: nam hoc ipſo, quo commiſſionem ſeu mandatum acceptat, ſeipſum obligat ad ritè exequendum. Secundò, Principes & Gubernatores tenentur ex iuſtitia Rempub. rectè adminiſtrare, & quantum commodè poſſunt eius damna impedire: atqui hoc facere non poſſunt, niſi idoneis miniſtris & officialibus vtantur: nam pleraque per hos exequenda ſunt: ergo ſi ineptos adhibeāt, peccant contra iuſtitiam, & tenentur ad reſtitutionem 13 *Aſſumens indignum tenetur.*

damni

Digitized by Google

damni ſecuti, qui enim cauſam damni dat, damnum dediſſe videtur.

14 Dices, Etſi modò non ſint idonei, ſperatur tamen aliquando valde idoneos fore: ergo ſaltem poterunt talibus conferri.

Reſpondeo, Id poſſe interdum locum habere, tranquilla Republica, dum officium per Vicarium adminiſtrari cómmodè poteſt, & aliæ iuſtæ cauſæ, cur ita fiat, adſunt. Secùs eſt, quando Reſpub. eſt turbata, & præſentem opem virorum aptiſſimorum, tùm in politia, tum in militia flagitat.

Hinc patet, eos, qui conſtituunt Quæſtores ſeu Receptores, quos ſciunt malignè ſoluere, & tergiuerſando munera extorquere à creditoribus, teneri rependere damna, quæ creditores per tales Quæſtores incurrunt; ſi aptiores Quæſtores, qui proxima cauſa ſunt, non reſtituant.

15 Dico Secúdò, Qui omiſſis aptioribus aſſumit minùs idoneos; peccat quidem & ſæpè mortiferè, non tamen tenetur ad reſtitutionem, ſi illi verè idonei erant. Colligitur ex Soto l. 3. de Iuſtitia q. 6. art. 4. & apertè docet Michael Salõ q. 63. art. 2. Petrus Arragonius eodem loco, qui pro eadẽ ſententia citat Didacum Perezium.

Aſſumens minùs idoneum.

Quòd peccet, Probatur Primò, Quia iniuriam quamdam facit digniori, præferendo ei minùs dignum: maius enim ius habet; qui eſt aptior. hæc tamen iniuria non eſt contra iuſtitiam commutatiuam, ac proinde non obligat ad reſtitutionem, ſed tantùm contra iuſtitiam diſtributiuam, cuius ius conſiſtit ſolùm in maiore aptitudine & proportione ad bonum diſtribuendum.

Secundò, Quia plerumque naſcuntur graues offenſiones & alienationes ſubditorum à Superioribus ob huiuſmodi collationes, quæ interdum ſunt cauſa multorum malorum: ut cùm vident negligi eos, qui in fide & obſequio Principis perſtiterunt, & exilia ſunt perpeſſi; promoueri autẽ, qui partis aduerſæ fautores fuerunt.

Tertiò, Quia conſtituendo miniſtros minùs idoneos, quando aptiores non deſunt, facit contra fidelitatem, quã debet Reip. tenetur enim ſaltem ex fidelitate, procurare miniſtros quàm maximè idoneos, ſi poteſt: ſicuti œconomus, ſi fideliter officium ſuum præſtare velit, tenetur conducere operarios & miniſtros domino ſuo quàm maximè idoneos, quantum commodè poteſt. vnde ſicut œconomus grauiter peccaret contra fidem ex officio debitam domino ſuo, ſi in cõducendis operarijs ſolùm ſpectaret, vt ſuos amicos promoueret, reiectis alijs, qui longè plus prodeſſent domino; ita illi, qui officia Reip. conferunt, grauiter peccant, ſi promoueant eos tantùm, qui ſanguine vel amicitia ipſis iuncti ſunt, vel munera obtulerunt, vel priuatis ipſorum intentionibus meliùs ſeruiunt; præteritis alijs longè aptioribus: quia peccant in Rempub. præferentes commoda priuata vtilitati communi, contra fidem Reip. datam.

16 Vbi Aduerte, eum, qui aliquam adminiſtrationem ſuſcepit, videri ſe tacitè ad duo obligare, Primò, Ad curandũ vt ſua negligentia nullum damnum detur, & ad hoc ſe obligat lege iuſtitiæ, ita vt teneatur ad reſtitutionem, ſi non præſtiterit. Secundò, Quòd promouebit commoda eius, cui per officium ſeruit, in omnibus, quantum commodè poterit; ſeu quod officiũ quàm optimè adminiſtrabit. etſi enim qui officium inſtituit, non obliget alterum ad diligẽtiam extraordinariam, ſed ſolùm ad communem; (qualem alij eiuſdem conditionis præſtare ſolent) tamen mens eius eſt, vt officium, quantum commodè fieri poterit, quàm optimè adminiſtretur & hoc ipſum cenſetur aliquo modo promittere qui officium acceptat. nemo enim vellet conducere operarium vel famulum, quem alia mente eſſe putaret. Verùm hæc obligatio, qua parte ſe extendit ad optimum modum, non cenſetur eſſe ex iuſtitia, ita vt inducat neceſſitatem reſtitutionis, ſi non omnia optimè præſtita fuerint; (modò damnum datum non ſit, nec aliquid, quod ex officio erat neceſſariò faciendum, prætermiſſum) ſed ſolùm ex fidelitate, abſque obligatione reſtitutionis. Non enim ſatis fideliter dicitur officium peregiſſe, qui aliqua domini ſui commoda, quæ facili negotio potuiſſet curare, prætermiſit: ſicut exemplo œconomi, qui prætermiſſis optimis operarijs, conducit mediocres, ſibi amicitia deuincto, oſtenſum eſt. Principes igitur & alij, qui vel ex officio vel ex commiſſione conferunt minora officia Reipublicæ, tenentur ex fidelitate, quam Reipub. debent, conferre ea maximè idoneis, quãtum commodè poterunt: alioquin erunt infideles Reipublicæ; quæ infidelitas in re magni momenti poteſt eſſe peccatum mortale, & meretur puniri in ſubditis priuatione officij & mulcta pecuniaria.

In officio duplex obligatio.

17

Tenentur ex fidelitate conferre digniſſimis ex iuſtitia, dignis.

Confirmatur, Quia mens Reip. & ipſius Principis eſt, vt officia conferantur digniſſimis; & cùm tali onere permittit quædam conferri à ſupremis ſuis officialibus, vel à Gubernatoribus oppidorum, vel à præfectis militum in militia: ergo hi omnes tenentur conferre maximè idoneis; id eſt, ijs, qui optimè putantur functuri: alioquin peccant in re graui contra fidem, quam Principi & Reip. debent; & merentur puniri. quia grauiſſima mala conſequuntur, ex eò quod non detur opera, vt officijs publicis applicentur aptiſſimi; dum enim ſatis eſt collatori, illum, cui vult conferre, videri vtcumque idoneum, ſæpe fit vt fallatur, ſitque ineptus, vel certè prauus & malè adminiſtraturus: quo fit vt peruertatur Iuſtitia, & omnia per munera & extorſiones gerantur. Itaque in re tanti momenti & periculi, tenetur Superiores dare operam ſub peccato mortali, vt quàm maximè idoneis conferantur. 18

Denique, niſi in officijs conferendis ſumma cura adhibeatur, ſenſim Reſpub. impletur miniſtris atheis, politicis, ambitioſis, auaris; qui ſua, & ſuos dumtaxat curent & promoueant, commune bonum negligant, omnia ad priuatas quaſdam ſuas intentiones dirigant; qui ius & fas, iuſtitiam & religionem auro venalem habeant; ex quibus nihil aliud quàm euerſio religionis & iuſtitiæ expectari poſſit.

Quales autem eſſe debeant, qui conſtituuntur officiales in Repub. breuiter inſinuat Iethro ſocer Moiſis Exodi 18. *Prouide*, inquit, *de omni plebe viros potentes, timentes Deum, in quibus ſit veritas, & qui oderint auaritiam, & conſtitue ex eis tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos.* Vbi notantur quatuor conditiones, quas Principes in conferendis officijs debent habere præ oculis, teſte Caiet. Prima eſt, Vt ſint *potentes*, id eſt ſapientia, induſtria, & ſtrenuitate idonei, vt rectè Caiet. explicant illum locum. Secunda, *timentes Deum*, nihil enim ita compellit hominem iuſtè agere, vt timor Dei, vbique præſentis & omnia intuentis. vnde alibi Scriptura ait, *Qui timet Deum, faciet bona.* &, *Qui ſine timore eſt, nõ poterit iuſtificari.* quare nec iuſtè agere. Tertia, *In quibus ſit veritas*; id eſt, qui neminem decipiant, ſed faciant quod promiſerunt, & quod legibus præſcriptum eſt. Quarta, *odientes auaritiam*, id eſt, qui non ſtudeant opibus accumulandis; & multò minùs munera accipiant: hic eſt enim maximus Iuſtitiæ ſcopulus.

19

Quatuor cõditiones requiſitæ in ijs, qui ſtatuuntur.

Ex his patet, præcipuum munus Principis eſſe, curare vt quàm maximè idoneos miniſtros habeat: hinc enim totũ Reipub. bonum dependet; cùm per hos omnia adminiſtrentur. Itaque peccatum mortiferum erit ſi id negligat. Non tamen tenebitur ad reſtitutionem, niſi in particulari conferat aliquem ineptum & inhabilem: quia aliàs non cenſetur cauſam damni contra obligationem iuſtitiæ dediſſe.

20

Præcipuum munus Principis.

Notandum tamen Primò, Quando Princeps aduertit, ſenſim multos abuſus irrepere, teneri lege iuſtitiæ obuiam ire; ac proinde eos adhibere, qui talibus incommodis poſſint mederi. Itaque cùm ij, qui aliàs poſſent videri idonei, hoc ſtatu rerum non ſint idonei, non poteſt eos applicare; debent enim eſſe idonei pro ſtatu præſenti.

21

Debẽt eſſe idonei pro ſtatu præſenti.

Notandum Secundò, Ea, quę diximus, maximè intelligẽda eſſe de officijs maioris momenti, vt ſunt omnia, quæ coniunctam habent iuriſdictionem, vel à quibus multùm pendet in Repub. vt officium Prędis, Secretarij, Conſiliarij, Theſaurarij, & ſimilia. Si autem officium non ſit tale, non erit peccatum mortale, ſaltem in ſupremo Principe, conferre minùs digno; modò tamen verè ſit idoneus. Idem dicẽdum, ſi non ſit inter eos magnum diſcrimen aptitudinis, ita vt hic non putetur notabiliter minùs benè functurus munere, quàm ille, cui præfertur. vnde diximus in propoſitione, *ſæpe* peccare mortiferè, non, *ſemper*. Verùm de his plura infra cap. 34. De beneficijs.

22

Officia maiora & minora.

Notandum Tertiò, Caietanum v. Electio officialis, putare non eſſe peccatum mortale prętermittere digniorem; quia, inquit, non video hic acceptionem perſonarum, nec video hic habere locum iuſtitiam diſtributiuam; cùm officium hoc non detur ciui, vt parti communitatis. Sed hęc ratio nullius eſt momenti, etſi enim non peccetur mortiferè ob iniuriam factam digniori; (quia nullum ius ſtrictum 23

Sententia Caietani.

Refutatio.

ad

Digitized by Google

ad illud officium habet, ſicut is, qui electus eſt aut præſentatus) peccatur tamen ob inuriam vel infidelitatem in Rempub. Deinde falſum eſt, iuſtitiam diſtributiuam hic locum non habere: quia pleraque officia non poſſunt dari niſi ſubditis. Denique etſi poſſint interdum dari extraneo; tamen ſi velit dare ſubdito, debet dare maximè idoneo: is enim maius ius habet in diſtributione; quamuis violatio huius Iuris non ſit ſemper peccatum mortale, vt ſupra diximus.

DVBITATIO IV.

Vtrùm officia ſæcularia poſſint vendi.

24 *Quinque in officio conſiderantur.* NOTANDVM, In officio ſæculari quinque conſiderari poſſe. Primum eſt, Obligatio ad certas functiones, quæ propriè vocatur officium, & eſt fundamentū cæterorum. Secundum, Iuſtum ſtipendium, vel Ius ad tale ſtipendium, quod ius oritur ex officio. Tertium eſt, Dignitas quædam & eminentia, ob quam in Republica honoratur. Quartum, Occaſio lucrandi. Quintum, Exceſſus ſtipendij ſupra debitum. Nunc

25 *Qua ratione poſſint vendi, qua non.* Reſpondeo & dico Primò, Officia ſæcularia ratione primi & ſecundi vendi non poſſunt; ratione tamen reliquorum trium vendi poſſunt: ac proinde non eſt per ſe illicitū talia officia vendere. Prior pars patet; quia nemo poteſt mihi vendere onus, quod mihi ipſi ſubeūdum eſt: hoc enim quiſque potius optat redimere & excutere, quàm emere & accerſere. neq; etiam poteſt mihi vendere iuſtum ſtipendium illi oneri annexum; quia hoc ex iuſtitia debitum eſt ei, qui onus ſubit. Confirmatur vtrumque, quia nemo poteſt operario vendere obligationem laborandi in horto ſuo, aut iuſtum ſtipendium labori illius debitum.

26 *Eminētia ſeu dignitas, & occaſio lucrādi, pretio ſunt æſtimabiles.* Altera pars probatur Primò, Nam eminentia illa magni æſtimatur apud homines, & pecunia comparari ſolet. longè enim pluris veneunt dominia, quæ habent annexos maiores titulos dignitatum. ſimiliter occaſio & commoditas lucrandi magni æſtimatur. qualis eſt in officijs, quibus competit pars confiſcationis vel iuſtæ prædæ, vt in quibuſdam officijs curiæ Romanæ. Denique ſi ſtipendium excedat operam & induſtriam officij, ille exceſſus æſtimari poteſt, maximè ab ipſo Principe, qui poteſt eum ab officio ſeparare: ſi ergo relinquatur, poteſt exigi compenſatio.

27 Probatur Secundò, Quia hæc omnia ſunt res humanæ, non ſpirituales, & pretio æſtimari ſolent: ergo nihil obſtat quin per ſe vendi poſſint. ſecùs eſt de beneficijs, quæ ſunt res ſpiritales.

Tertiò, Quia Barones, Comites, Marchiones & Duces poſſunt vēdere ſuos titulos & ſtatus; vt recepta cōſuetudo probat: ergo officiorum ſæcularium venditio per ſe non eſt illicita.

28 *Plerumq; eſt illicitū.* Dico Secundò, Etſi per ſe non ſit illicitum hæc officia vendere, tamen ob multa incommoda, quæ inde ſequi ſolent, plerumque eſt illicitum & etiam perniciosſum, maximè ſi aliquam iuſtitię adminiſtrationem habeant. eſt communis Doctorum. vide Caietanum v. Officiorum venalitas. Sotum lib. 3. quæſt. 6. articul. 4. Nauarr. cap. 25. num. 7. Probatur, quia hinc plerumque ſolent ſequi hæc incommoda, *Incōmoda ſubſequia.* Primò, Quòd non conferantur dignioribus, imò neque dignis; ſed indignis, qui pecunijs ſupplent quod meritis deeſt. digni enim vel tantis pecunijs carent, vel certè cenſent indecorū hac via ad officia irrepere. Secundò, Quòd hoc modo magis prouocentur homines ad ſtudium pecuniarum, quibus vident dignitates parari, quàm ad ſtudium probitatis & bonarum diſciplinarum, quibus in Repub. vident parùm loci relictum. Tertiò, Quòd ij, qui hæc officia ſunt conſecuti, non adminiſtrent ea prout Reipub. bonum poſtulat, ſed pro ſuo compendio, vt & pretium recuperent, quod ſoluerunt, & præterea diteſcant. vnde fit vt multa iniuſtè extorqueant, iuſtitiam venalem habeant, diuitibus & potentioribus faueant, cauſas pauperum negligant. Quare meritò hæc venditio cenſenda eſt peſtis Rerumpublic. vnde rectè etiam in iure prohibetur, collatione 2. titulo vt Iudices ſine quoquo ſuffragio fiant, cap. 1. vbi præcipitur, vt perſonæ, quibus conferuntur officia publica, pro ijs nihil ſoluant, & apud Sinenſes omnia officia conferuntur gratis, & non niſi maximè idoneis per longum examen iudicatis.

Petes, Quibus circumſtantijs licitè fieri poſſit hæc venditio?

Reſpondeo & dico Tertiò, Vt licitè fiat, requiruntur hæ conditiones. Primò, vt vendens habeat auctoritatem. Secundò, Vt vendantur quantum fieri poteſt digniori. Tertiò, Vt pretio moderato. Quartò, vt id cenſeatur neceſſarium, vel vtile bono publico. Quod ad primam attinet, auctoritas vendendi eſt in ſolo Principe ſupremo, vel in Republica libera. ratio eſt, quia hæc ſunt bona Reipublicæ, ac proinde eorum diſpenſatio eſt ſupremi Principis, aut ipſius Reipubl. ſi ſit ſui Iuris. Inferiores itaque, etſi Magnates ſint, non poſſunt, niſi vel Principis conceſſu, vel legitima præſcriptione ſeu vſucapione. 29 *Cōditiones requiſita vt poſſint vendi.*

De ſecunda conditione ratio eſt, quia omnia officia dignioribus conferenda ſunt. quare ſi Princeps vendiderit alicui inepto, debet reſcindere contractum, & officium vēditum reſumere, & conſequenter pretium pro eo acceptū reſtituere. Damnum ſecutum primo loco ſarcire tenetur emptor, ſecundo loco Princeps. Si tamen particularis perſona ex facultate Principis vendiderit, non tenetur reſtituere pretium, etiamſi emptor ob indignitatem ſuam priuetur; quia venditor non reſcindit contractū, nec priuat emptorem re vendita, ſed emptor, qui ſuæ conditionis cōſcius auſus fuit emere, ſibi imputet ſi officium amittat. neque venditor tenetur ei de euictione, quia conditionem rei non ignorauit. 30 *2. conditio. Si venditū inepto.*

De tertia, Niſi pretium ſit moderatum, datur occaſio emptori vt multa iniquè extorqueat; vt quotidiana docet experientia. *3. conditio.*

Petes, Vtrùm is, qui immodico pretio dedit occaſionem emptori præter Ius & fas exigendi à ſubditis, teneatur ad reſtitutionem damni Reipub. ſi ille non reſtituerit? 31 *Sarcire damnum ſecutum.*

Reſpondeo non teneri, niſi talis ſit vt ex officio teneretur illud damnum impedire, vt Princeps, Gubernator, Præſes, &c. ratio eſt, quia illa venditio ſolùm eſt cauſa remota illius damni. non enim ſi tibi aliquid vendidi immodico pretio, & tu vt ſoluas, furtum committas, ego cēſeor cauſa furti. ſi tamen Princeps vendidit, tenetur illud damnum ſarcire, non præciſè quia occaſionem dedit, ſed quia cùm teneretur impedire ex officio, non impediuit.

Quod ad quartam attinet, nempe hanc venditionem non poſſe licitè fieri niſi ob Reipubl. neceſſitatem, vel vtilitatem; probatur; quia hæc officia non ſunt bona Principis propria, vt tributa, ſed Reipub. communia, quorum adminiſtrationem & collationem commiſit Principi, communis vtilitatis cauſa: atqui Reipubl. mens non eſt vt hæc officia vendantur niſi id uideatur expediens bono communi, ut ſi ſumma eſſet conflanda, quæ aliter commodè haberi nequiret. Nec poteſt alia eſſe iuſta ratio ea uendendi; quia uenditio eſt contra naturalem inſtitutionem talium officiorum. Si tamen Princeps extra hunc caſum uenderet, non eſſet uenditio irrita; peccaret tamen, præſertim ſi hoc officium haberet ullam iuſtitiæ adminiſtrationem. Ita Sotus & Caietanus ſuprà, & alij DD. paſſim. 32 *4. conditio.*

Digitized by Google

CAPVT XXXIII.

De Tributis & vectigalibus.

Conſtat Dubitationibus 11.

1 NOTANDVM eſt, nomine *Tributi* generatim ſignificati id, quod Principi vel Reipublicæ à priuatis ſolui ſolet, ad onera communia ſuſtentanda: quod varijs nominibus appellari conſueuit. vt videre eſt apud Siluestrum v. Gabella primò. Duo tamen ſunt præcipua nomina Latina huic rei accommodata, *tributũ* & *vectigal*, quæ habentur ad Roman. 13. *Reddite*, inquit Apoſtolus, *omnibus debita; cui tributum*, (Græcè φόρος) *tributum, cui vectigal*, (Græcè τέλος:) *vectigal*. vbi *tributum* (φόρος) accipitur ſtrictè vt diſtinguatur contra

Tributum *vectigal*, (τέλος:) & hoc modo *Tributum*, nihil eſt aliud quàm penſio, quæ ſubditis ſoluenda imponitur iuxta cuiuſque facultates, præſertim prædiales, ad Principis dignitatem vel communia impendia ſuſtinenda. Sed paſſim à Doctoribus accipitur generaliùs.

Vectigal autem propriè ſignificat, Primò, Penſionem,

2 quæ ſoluitur pro rebus, quæ exportantur vel importan-

Vectigal varium. tur in ciuitatem vel prouinciam; vt ea, quæ ſoluuntur in portubus & regnorum confinijs. & olim quidem octaua pars debita erat, vt docet Couarruuias ad regul. Peccatum, par. 2. §. 5. nu. 1. & patet L. Ex præſtatione. 7. C. de vectigalibus. Sed hoc tempore illud vectigal varium eſt pro diuerſitate regnorum, ex quibus deferuntur, vel in quæ importantur.

Secundò, Id, quod ſoluitur pro tranſuectione mercium

Portorium per pontes & flumina, quod ſolet vocari portorium; quamuis hoc nomen etiam generaliter vſurpetur pro quouis vectigali.

Tertiò, Quod ſoluitur à tranſeuntibus per aliquam viã

Pedagium ſeu locum, pro cuſtodia viarum; quod pedagium ſeu guidagium dici ſolet.

3 Quartò, Quod ſoluitur ex rebus venditis aut permuta-

Ex venditione vel permutatione. tis; quod Hiſpani vocant alcauala, teſte Medina q. 13. vt ſi vendas domum 1000. aureis, quibuſdam locis ſoluendi Principi 100. aurei, id eſt decima pars pretij. ita fit in Hiſpania, teſte Couarru. & Medina ſuprà; ſed dimidium ſoluit emptor & dimidium venditor. ſi autem domum permutes cum alia domo, vel cum agro, ex vtraque re ſoluitur decima pars, quaſi duplex ſit venditio.

4 Aliquando vectigal accipitur amplè, vt etiam tributum complectatur, & ſic agri dicuntur vectigales, ex quibus penditur tributum: vt notat Couarruuias.

Munera triplicia. Præter hæc debita, ſunt quædam onera ſubditorum, quę à Iuriſperitis *Munera* vocantur. ea autẽ ſunt triplicia, realia, perſonalia, mixta. *Munera realia* ſunt obſequia, quæ Principi præſtantur rebus ſubditorum, vt iumentis, plauſtris, canibus. *Perſonalia*, quæ per ipſas perſonas exhibẽtur: vt ſeruire certis temporibus Principi in aula, vel foris illum ad hæc vel illa loca, aut etiam ad bellum comitari. *Mixta* ſunt quæ vtroque exhibentur; vt cùm quis ſuis ſumptibus tenetur illum ad bellum comitari. His poſitis, ſit.

DVBITATIO I.

Quæ conditiones requirantur vt vectigal ſeu tributum generatim acceptum cenſeatur iuſtum.

5 *Quinque cõditiones iuſti vectigalis iuxta Caiet.* CAIETANVS in Summa v. Vectigalia iniqua, requirit quinque conditiones; nempe vt ſit iuſtum ex agente, ex fine, ex forma, ex materia, & ex vſu.

Ex agente iuſtum eſt, quando imponitur ab eo, qui habet legitimam auctoritatem; & conſequenter illis, qui non ſunt exempti.

Ex fine, quãdo eſt iuſta cauſa imponẽdi. hæc duplex eſt; Prima, Suſtentatio dignitatis Principis: cùm enim Princeps pro Republica laboret, eam regendo, in pace conſeruando, & defendendo; Iuſtitia poſtulat vt viciſſim Reſpublica eum pro dignitate ſuſtentet: dignus enim eſt operarius mercede ſua. Hac ratione tributum eſt iuſtum Principis ſtipendium. Secunda, Neceſſitas vel certè magna vtilitas boni publici, cui alia ratione ſubueniri nequit; vt ſi miles neceſſarius pro defenſione patriæ, pro ſecuritate viarum; ſi inſtauranda opera publica, &c. 6

Ex forma, quando debita proportione imponitur, nempe pro ratione facultatum cuiuſque, & contractuũ quos quiſque facit; ne pauperes grauentur præ diuitibus, & nõ mercatores præ mercatoribus: iniquum enim eſt ſi pauperiores amplius ad Principis ſtatum vel communia impendia conferre cogantur quàm ditiores; aut non mercatores, quàm mercatores, aut ſi alij præ alijs immodicè grauentur.

Ex materia, quando imponuntur illis rebus, quæ negotiationis cauſa deferuntur, & non illis, quæ ad vſus neceſſarios & inopiæ ſolatium emuntur & venduntur; vt ſunt panis, potus communis ciuium, caro, & ſimilia.

Ex vſu, quando inſumuntur in cauſam publicam, ob quam ſunt impoſita, & non prorogantur vltra neceſſitatẽ. 7

Hæ omnes conditiones debent concurrere iuxta Caietanum, vt vectigal iuſtum cenſeatur: vnde etiam quinque modis fieri poteſt vt ſit iniquum. Primò, *Ex auctore*: vt ſi nõ habeat auctoritatem Principis, aut imponat exemptis. *Quinque modis poteſt eſſe iniquum.* Secundò, *Ex fine*: vt ſi non imponatur ob publicam neceſſitatem, aut magnam vtilitatem. Tetiò, *Ex forma*: vt ſi ſubditi onerentur abſque proportione debita; vel ſi grauamen ſit immodicum; vt, ſi alicui ſpeciei (v. g. cereuiſiæ vel farinæ) tantum imponatur, vt qui illã faciunt & vendunt, non poſſint ex lucro ſe ſuſtentare: reſpectu enim horum eſt immodicum. Quartò, *Ex materia*: vt ſi imponatur rebus ad vitam omnino neceſſarijs. Quintò, *Ex vſu*: vt ſi non impendatur ad publicam vtilitatem.

8 *Medina requirit tres tantummodò.* Aduerte, illud de materia, non eſſe omnino neceſſarium, vt infrà dicemus. vnde Medina C. de reſtitutione quæſt. 13. ſolùm requirit tres conditiones ad iuſtitiam vectigalis. Prima eſt, Vt ſit *auctoritas* in imponente. Secunda, Vt ſit *iuſta cauſa* ob quam imponitur. Tertia, Vt *conuenienti forma* ſeu proportio enim eſt veluti forma vectigalium, cùm debeant imponi ſecundùm rationem iuſtitiæ diſtributiuæ. His conditionibus concurrentibus vectigal iuſtum erit, & iuſtè exigetur. quòd ſi poſteà non impendatur (vt oportet, tunc ceſſat cauſa exigendi: non enim eſt iuſta cauſa exigendi: niſi curetur vt in eam impendatur.

DVBITATIO II.

In quibus exiſtit hæc poteſtas legitima vectigalis imponendi.

RESPONDEO, Exiſtere tantùm in ijs Principibus & Rebuſpublicis, quæ in ſua adminiſtratione Superiorem non agnoſcunt. Primùm igitur hæc poteſtas eſt 9 *1. In Summo Pontifice.* in *Summo Pontifice*, qui in locis, quæ ipſi in temporalibus ſubſunt, poteſt tributa imponere, & ea alijs concedere. in alijs autem locis directè non poteſt; quia tributa debita ſunt Principibus ſæcularibus pro regimine ciuili ſeu temporali: pro ſpirituali autem non dantur tributa, vel vectigalia, ſeu gabellæ; ſed decimæ.

Si tamen id eſſet neceſſarium ad bonum Eccleſiæ, (vt ſi 10 *Poteſt vbique indirectè.* Turcæ infinito numero ſe infunderent in orbem Chriſtianum, vel hæretici ſupra modum inualeſcerent, & Principes Chriſtiani eſſent negligentes, nec alia ſuppeteret ratio ſuccurrendi) poſſet Papa extra ditionem ſuam temporalẽ, aliquod vectigal imponere, & ſubſidia neceſſaria imperare; quia habet plenã poteſtatem in temporalibus, prout neceſſe eſt ad defenſionem Eccleſiæ & bonorum ſpiritualium, & omnes Chriſtiani non minùs tenentur obtẽperare

&

Digitized by Google

& ſuccurrere Pontifici ad defenſionem Reipub. ſpiritalis, quàm Principi ſæculari ad defenſionem Reipubl. ciuilis, cum ipſi ad utramque Rempubl. pertineant. Poſſet etiam in tali caſu Principem Chriſtianum, qui nollet opitulari, deponere, & alium ſufficere, qui tributa neceſſaria ad huiuſmodi ſumptus imponat, & Eccleſiam defendat. denique poſſet ciuitati ſeu Reipub. dare ius abſolutum & independens ſe adminiſtrandi, & non agnoſcendi Superiorem in temporalibus, priuando priorem Principem ſuo regno in pœnam illius criminis: horum enim omnium eſt eadem ratio: quia ſupremam poteſtatem habet in temporalibus in ordine ad ſpiritalia, ut communiter Theologi tradunt, de quo plura 2. 2. q. 1. ar. 10. dicenda ſunt.

11 *2. In Concilio generali.*

Secundò, Hæc poteſtas eſt in *Concilio generali*, ut patet ex cap. Super quibuſdam. §. Præterea, de uerborum ſignif. ubi Innocen. III. ſic ait, *Duximus declarandum illa eſſe pedagia, guidagia, ſalinaria interdicta, quæ non apparent Imperatorum, vel Regum, vel Concilij Lateranenſis largitione conceſſa, vel ex antiqua conſuetudine, à tempore, cuius non extat memoria, introducta.* Ex quibus uerbis colligitur Primò, Hanc poteſtatem concedendi uectigalia, eſſe in quouis Concilio generali; quia omne Concilium generale parem auctoritatem habet. Secundò, Eam poteſtatem eſſe etiam in Pontifice; (ut rectè notat Caietanus v. Vectigalia) quia tota poteſtas, quæ eſt in Concilio, eſt in Pontifice, cùm totum Concilium non maiorem habeat iuriſdictionē quàm Pontifex ſolus, ut paſſim Theologi tradunt. Porrò quando hæc poteſtas dicitur eſſe in Concilio, accipiendum eſt Concilium cum ſuo capite; quale fuit Concilium Lateranenſe: non enim eſt ulla ratio, cur hæc poteſtas debeat concedi Concilio acephalo, cùm hoc dici uix poſſit Concilium, & iure diuino teneatur caput, ſi deſit, eligere.

12 Aduerte tamen, hic non dici Concilium poſſe imponere, ſed ſolùm inſinuari poſſe concedere: quod poteſt fieri dupliciter. Primò, Concedendo tributa ex locis Eccleſiæ ſubiectis: quo modo regna & ducatus, Eccleſiæ temporaliter ſubiecta, Principibus ſæcularibus conceduntur in feudum: & hæc ſicut Concilium poteſt concedere, ita & imponere. Secundò, Tribuendo alicui domino uel communitati Ius ſupremi dominij, ſeu Imperij, quo ab alio in ſua adminiſtratione non dependeat, & conſequenter Ius exigendi uectigalia, quod ex illo ſequitur. hæc tamen non poteſt ipſum Concilium immediatè & directè imponere: poteſt tamen indirectè, ſicut dictum eſt de Pontifice.

3. In Imperatore.

Tertiò, Hæc poteſtas eſt in *Imperatore*, qui poteſt tributa imponere omnibus locis Imperio ſubiectis, ſi Principes inferiores, uel Reſpub. legitima uſurpatione hoc Ius contra ipſum non præſcripſerunt; quatenus enim præſcripſerunt, eatenus ipſe non poteſt: de quo uide ſuprà cap. 6. dubitatione 12.

4. In Regibus.

Quartò, Eſt in omnibus *Regibus* & in alijs poteſtatem quaſi regalem habentibus, eò quòd in ſua adminiſtratione Superiorem non recognoſcant. qualis eſt Dux Florentinus, Mediolanenſis, Brabantinus, & ſimiles: Comes Flandriæ, Hannoniæ, Artheſiæ, & ſimiles, & multæ Reſpub. ut Veneta, Genuenſis.

13 *Cur in ſolis ſupremis.*

Petes, Quare hæc auctoritas ſolùm eſt in illis, qui in ſuo regimine Superiorem non agnoſcunt?

Reſpondeo, Quia qui Superiorem non agnoſcunt, immediatè habent auctoritatem à populo: vnde à populo accipere debent tum quæ neceſſaria ad ſuſtentationem ſtatus & dignitatis; (id enim eſt iuſtum ſtipendium functionis, quam ſubeunt boni publici cauſa) tum quæ neceſſaria ad rectam adminiſtrationem. multis enim opus habent, partim ut officialibus ſtipendia ſoluant, partim ut fines tueantur, hoſtes repellant, & iniurias uindicent. Itaque ſicut operario Iure naturæ debetur merces, & omne id, quod neceſſarium eſt ad perficiendum opus prout expreſſe uel tacitè conuentum fuerit; ita Principi Iure naturæ debentur à populo, tum iuſta ſtipendia ad ſuſtentandam dignitatem, tum neceſſaria ſubſidia ad rectam adminiſtrationem. qui uerò in ſua adminiſtratione ab alio Superiore dependet; non à populo, ſed ab eo, à quo conſtitutus eſt, & officium accepit, ſtipendia & neceſſarios ſumptus accipere debet; nec ullum Ius habet quidquam exigendi à populo, niſi quod ei à ſuo Superiore conceſſum fuerit. ab eodem enim debetur ſtipendium, à quo imponitur adminiſtratio. Vnde patet Proreges, Gubernatores & quoſuis alios Principum Vicarios non poſſe tributa exigere. Idem dico de Ducibus, Comitibus, Marchionibus, qui à Principibus abſolutis conſtituti, acceperunt dominium aliquorum oppidorum uel pagorum cum parte aliqua uectigalium, quæ ſtatum ſuum ſuſtentent: cùm enim in ſua adminiſtratione Superiorem agnoſcere debeant, non habent poteſtatem noua uectigalia imponendi.

14 *5. In ijs, qui præſcriptione acquiſiuerūt*

Quintò, Hæc poteſtas eſt in omnibus dominis locorū, & Rebuſpubl. quæ legitima præſcriptione Ius illud quaſi regium, ſeu liberæ adminiſtrationis obtinent: etſi enim Ius exigendi uectigalia, quæ à Rege impoſita & conceſſa fuerint, præſcribi ſeu uſucapi poſſit contra alium, qui prætenderet ea à Rege ſibi conceſſa, idque ſine Iure illo quaſi regio; tamen Ius imponendi & ſuo nomine exigendi uectigalia non poteſt uſucapi, niſi ſimul Ius illud liberæ iuriſdictionis uſucapiatur: ex hoc enim illud dependet. Sicut Ius decimarum non poteſt à laico nomine proprio uſucapi; quia eſſentialiter dependet ex titulo eccleſiaſtico. Itaque cùm hoc Ius liberæ, & independentis adminiſtrationis, quod uocatur Ius meri & mixti Imperij, poſſit uſucapi abſque titulo, tempore immemorabili, & cum titulo, tempore quadraginta annorum, ut ſup. cap. 16. dub. 12. oſtenſum eſt, cum Couar. ad reg. Poſſeſſor, p. 2. §. 3 num. 3. etiam Ius imponendi uectigalia, quod ex illo ſequitur, eodē tempore uſucapi poteſt. Vnde non rectè id negauit Alphonſus Caſtro l. 1. de lege pœn. c. 11.

15 *Collectæ.*

Notandum Primò, Ciuitates, etiam ſubiectas, poſſe ſuis ciuibus ob publicum bonum imponere quædam onera, quæ uocantur *collectæ*, ut docet Caiet. uer. 6. Vectigalia iniqua; ut ad reparationem mœnium, pontium, uiarum, modò non imponantur peregrinis, & id fiat per comitia, ad quæ omnes ciues, uel decani à ciuibus deputati, poſſint conuenire. ratio eſt, quia hæ collectæ non debent eſſe coactæ, ſed Reſpubl. debet in eas liberè conſentire, uel ſuffragijs maioris partis, uel duarum tertiarum, uel aliter pro cōſuetudine locorum.

16 *Epiſcopus poteſt collectam indicere.*

Imò poſſet Epiſcopus cum conſenſu Capituli, in Eccleſijs ſibi pleno Iure ſubiectis, aliquam collectam imponere ad reparationem Eccleſiarum & neceſſaria miniſtrorum alimenta, quando aliter his prouidere nequit: quia cùm ſit Princeps ſacrorum in ſua diœceſi, ſicut Pontifex in tota Eccleſia, habet in temporalibus eam poteſtatem, quæ neceſſaria eſt ad bonum ſpiritale in ſua Eccleſia conſeruandum, & promouendum, niſi à Pontifice limitetur.

17 *Imponentes ſine poteſtate, vel ſic impoſita exigens.*

Notandum Secundò, Eos, qui ſine legitima poteſtate, in ſuis terris noua pedagia ſeu gabellas imponunt, uel ueteres augent, uel eas, quæ prohibitæ ſunt imponi uel augeri, exigunt, teneri ad reſtitutionem; quia rapinam committunt, extorquentes alienum ſine legitima poteſtate, & inſuper eſſe excommunicatos in Bulla Cœnæ Domini, ut patet ex uerbis Bullæ; in quam uide Nauarrum capit. uigeſimoſeptimo, nume. 61. ubi docet, per *exigentes* intelligi etiam hæredem imponentis, qui eas continuat; & publicanum ſeu conductorem, & famulos, qui iuſſu dominorum exigunt.

DVBITATIO III.

An eccleſiaſtici à vectigalibus ſint exempti.

18 *Eccleſiaſtici exēpti.*

RESPONDEO & dico Primò, Certum eſt Eccleſias & eccleſiaſticas perſonas & res illarum à uectigalibus ſoluendis exemptas eſſe. Probatur Primò, Ex Iure Canonico, c. Quamquam. 4. de cenſib. in 6. ubi Bonifacius VIII. inter cetera ait; *Cùm igitur Eccleſiæ, eccleſiaſticæque perſonæ ac res ipſarum, non ſolum iure humano, quin imò et diuino à ſæcularium perſonarum exactionibus ſint immunes,* &c. & inf. *Excommunicat perſonas priuatas ipſo facto, quæ talia ab eccleſiaſticis exigūt, & communitates ſubijcit interdicto, à quibus pœnis non poſſint abſolui, niſi facta reſtitutione.* Ibidem contrariam cōſuetudinem dicit eſſe corruptelam. Vnde ſequitur hoc Ius nō poſſe contra eccleſiaſticos uſucapi. Idem ſanxit Clemens V. in Concilio Viennenſi, Clem. Præſenti, de cenſib. ubi præcipitur Epiſcopis ut eiuſmodi cenſuram excommunicationis, & interdicti, quam incurrunt ij, qui portoria uel uectigalia ab eccleſia-

Exigentes excommunicati.

Digitized by Google

ſticis exigunt, publicent, & à ſuis publicari faciant. Idem antè ſtatutum fuerat in Concilio magno Lateranenſi, ſub Innoc. III. vide c. Aduerſus. 7. & c. Non minùs. 4. de immu. Eccl. vbi ſtatuitur ut poſt admonitionem, niſi deſtiterint, ipſo Iure ſint excommunicati.

Secundò, Probari poteſt ex Iure Ciuili, Nouella Friderici Imp. quæ incipit, Item nulla, de Epiſ. & Cler. vbi ſic dicitur: *Item nulla communitas vel perſona publica vel priuata collectas vel exactiones, angarias vel parangarias Eccleſijs vel alijs pijs locis aut eccleſiaſticis perſonis imponere praſumat*, & cæter. & L. Sancimus. ſecundo. Cod. de Sacroſanctis Eccleſijs. omnibus pijs locis immunitas iſta conceditur.

Petes, Vtrùm etiam bona patrimonialia & alia ſæcularia, quæ ad eccleſiaſticos vel ad Eccleſias, aut ad Monaſteria deueniunt, ſint immunia.

19 *Etiam patrimonialia ipſorũ ſunt exempta, &c.* Reſpondeo, & dico Secundò, Hæc eſſe immunia à nouis tributis imponendis. eſt communis ſententia DD. vide Silueſtrum v. Immunitas, 1. num. 6. Probatur ex conſtitu. Bonifacij ſuprà, vbi dicitur, *perſonas eccleſiaſticas, & res ipſarum exemptas eſſe*, vbi de omnibus ipſorũ rebus loquitur: quas intellige eſſe exemptas à nouis exactionibus imponẽdis, quamdiu ſunt eccleſiaſticorum. Dico à *nouis*, quia ſi antequam ad illos uenirent, onus aliquod certum & inuariabile annexum habebant, v.g. aliquem cenſum uel ſeruitutem Principi debitã, uel onus reparandæ uiæ publicæ adiacentis, hoc etiam ab eccleſiaſtica perſona præſtandum eſt; quia res cum ſuo onere tranſit. c. Cùm non ſit. 33. & c. Paſtoralis. 28. de decimis, vide Silueſtrum v. Immunitas. 1. nume. 19. Secundò, Probatur ex Bulla Cœnæ Domini, vbi *excommunicantur omnes, qui abſque ſpeciali & expreſſa Summi Pontificis licentia imponunt collectas, decimas, talias, præſtantias, aut alia onera perſonis eccleſiaſticis, aut eorum bonis, ſiue Eccleſiarum aut Monaſteriorum ipſorum; aut impoſita exigunt, aut à ſponte dantibus recipiunt, aut his actibus quoquomodo cooperantur.* Vbi diſtinguit Põtifex *bona Clericorum à bonis Eccleſiarum*; ac proinde loquitur non tantùm de bonis eccleſiaſticis, quæ dicũtur bona Eccleſiarum; ſed de quibuſuis bonis eccleſiaſticorum: quod eſt notandum contra Nau. c. 27. nu. 118. qui tamen ca. 17. nu. 205. nobiſcum ſentit. nam expreſsè affirmat eos, qui pedagia à Clericis exigunt, aut exigi iubent, incurrere cenſuram Bullæ Cœnæ: etſi id, quod vehunt, important, nel aſportant, ſit de eorum patrimonijs uel eccleſiaſticis prouentibus. quo I autem dicitur de *ſponte dantibus*, intelligitur quando exactor recipit ab eo, qui ideò ſponte dat, quia eccleſiaſticis ſunt impoſita, ſiue ab eo, qui dat antequam exigatur.

Sponte dãtes.

Obiectio.

20 *An cedat in damnũ Principis.* Dices, Princeps habebat Ius imponendi uectigal huic prædio antequam perueniſſet ad Eccleſiam; hoc autem Iure non debet ſpoliari ex eo quòd ſiat Eccleſię: ergo tale prædium non eſt immune. Secundò, Si iſta res ad Eccleſiã non perueniret, ſæpè uenderetur uel commutaretur cum alia re, & tunc Principi debitum eſſet certum uectigal, v.g. decima pars pretij. dum autem tranſit ad Eccleſiam uel pium locum, numquam amplius uenditur; unde Princeps nihil amplius inde commodi percipit; ac proinde meritò poteſt legibus ſuis cauere ne res immobiles ad Eccleſias uel Monaſteria transferantur. Hæc argumenta ualdè mouent eos, qui rem politicè conſiderant; ideoque Principibus conſilium ſanciendi tales leges ſuggeſſerunt.

21 *Reſponſ.* Reſpondeo tamen ad Primum, Principem non habere Ius imponendi uectigal prædio, niſi quamdiu illud pertinet ad perſonam carentem priuilegio immunitatis. vnde hoc ipſo, quo tranſit ad Monaſterium, uel ad Eccleſiã fruẽtem immunitate, amittit hoc Ius. neque hoc mirum uideri debet, cùm Principes Chriſtiani iam à mille & ampliùs annis in hoc conſenſerint, (vt patet ex L. Sancimus, quę eſt Iuſtiniani) & tot ſæculis ſeruauerint. neque ulla cauſa eſt, cur poſſint hoc priuilegium ſemel Eccleſiæ ad honorem Dei donatum auferre. hoc enim perinde eſſet atque ſi quis agrum, domum uel reditum Eccleſiæ ſemel donatum auferret. quod eſt manifeſtum ſacrilegium. Simile omnino contingit, quando huiuſmodi prædia transferuntur in Magnates à uectigalibus immunes. tunc enim Principes amittunt Ius imponendi uectigalis, quod antè habebant.

22 Ad Secundum Reſpondeo, Numquam Principem ullum eſſe factum pauperiorem ex eo quòd ipſe uel ſubditi eius fuerint liberales in Eccleſiam; ut patet in Conſtantino & Carolo, utroque uerè magno, & alijs plurimis. Deus enim, cuius protectione & directione regnorum adminiſtratio maximè nititur, infinitis modis exiguum illud detrimentum uectigalium, quod ipſi ſeruis eius condonant, compenſare poteſt; uel calamitates & ſeditiones auertendo, uel proſperos ſucceſſus bellorum, noua regna, ubertatem terræ, & alia huiuſmodi largiendo. Sæpè ſit ut ob aliquam ſeditionem uel bellum, (quod fortaſſe pietas iſta & religio Principis auertiſſet) uno anno plus ipſe amittat, quàm mille annis ex huiuſmodi uectigalibus percipi poſſet. quid tunc prodeſt illi politicorum illorum conſilium?

23 *Quibus caſibus Clerici nõ ſint exempti.* Aduerte tamen, in quibuſdam caſibus Clericos non eſſe exemptos. Primò, Si negotiationem exerceant: tunc enim licitè ex eo, quod emunt, uendunt, aut deferunt negotiationis cauſa, poſſunt uectigalia exigi. patet ex c. Quamquam, ſuprà quod Eccleſia conceſſit in odium negotiationis, quæ maximè eccleſiaſticos dedecet: unde etiam ſeuerè ipſis interdicitur. vide ſup. c. 31. dub. 1. & ſi ter moniti à Superiore nolint deſiſtere à negotiatione, perdunt priuilegium clericale, quoad bona; ut patet ex c. Ex litteris. 16. de uita & honeſt. Clericorum: ex quo cap. colligit Gloſſa, Clericos ante trinam monitionem non teneri in conſcientia ſoluere uectigal; quia gaudent priuilegio clericali uſque ad tertiam monitionem.

Secundò, Si poſſeſſio aliqua habebat aliquod onus perpetuum & inuariabile annexum antequam ueniret ad Ius Eccleſiæ, uel eccleſiaſtici, ut ſuprà dictum eſt.

24 Tertiò, Quando contributio facienda eſt æquè primariò in utilitatem Clericorum ac laicorum, v.g. pro reparatione aggerum, ne flumen uicinos agros Clericorum & laicorum inundet. Non poteſt tamen poteſtas laica hoc caſu Clericos recuſantes compellere per ſe: ſed per Superiorem eccleſiaſticum. Quòd ſi id commodè fieri non poſſet, putant quidam non eſſe omnino improbandam realem executionem; quia in tali caſu præſumi poteſt ratihabitio, ſeu tacita licentia Summi Pontificis. ſed tutius cenſeo ut hæc expreſsè ad tales caſus per Principes petatur.

25 Ad reparationem autem pontium, uiarum publicarum, murorum urbis & ſimilium, quæ primò & principaliter ſpectant ad communitatem, non tenentur Clerici contribuere, ut communiter Canoniſtæ docent; quia non tangit illos principaliter, ſed ſolùm ſecundariò ut ſunt membra communitatis, alioquin nimis anguſtum & propè nullum eſſet in oneribus publicis priuilegium Clericorum.

Contraria ſententia multis placet. Neque obſtat L. Ad inſtructiones. 7. C. de Sacroſ. Eccleſ. *Ad inſtructiones itinerum, pontiumque, etiam diuinas domos & venerabiles Eccleſias, libenter adſcribimus*, & cæt. quia cùm ſit contra immunitatem eccleſiaſticam, uim non habet, niſi ſpeciatim ab Eccleſia approbetur; ut communiter Doctores Canonum & Theolog. docent vide Silueſt. v. Immunitas, 1. num. 20. Multi tamen Doctores, præſertim Iuris ciuilis, ob legem citatam contrarium tenent. Item Innoc. Hoſtienſis, Glo. Card. Anchar. in cap. Non minùs. de Eccl. immun. Sed prior ſententia eſt uerior, propter Iura ſupradicta.

26 *Si laicorũ facultates non ſufficiant.* Quartò, Quando laicorum facultates non ſufficiunt ad ſuccurrendum publicæ neceſſitati, poteſt etiam aliqua contributio imponi eccleſiaſticis. Ad hoc tamen olim requirebatur conſenſus Epiſcopi & Cleri, ut patet ex ca. Non minùs, de immun. Eccleſiarum, ex Concilio Lateranen. nunc uerò Summi Pontificis, ut patet ex Bulla Cœnæ Domini: quem conſenſum etiam requirit Innocentius III. in Concilio Lateranen. cap. Aduerſus, de immun. Eccleſiarum: niſi fortè periculum eſſet in mora; tunc enim non deberet Papæ conſenſus expectari; ſed ſufficeret conſenſus Epiſcopi cum Clero; ut notat Silueſt. ſuprà. Conſenſus tamen

27 *Exẽpti debent conſentire.* Epiſcopi non poteſt obligare exemptos. Vnde neceſſe eſt vt hi quoque conſentiant. poſito autem conſenſu Prælatorum, quorum eſt conſentire, tributum non exigitur auctoritate laica, ſed eccleſiaſtica; & ita omnes inferiores illorum tenentur.

DV.

DVBITATIO IV.

Quo Iure eccleſiaſtici ſint exempti à vectigalibus.

28 *Iure diuino nõ ſunt propriè exẽpti.* RESPONDEO & dico Primò, Non ita ſunt exempti Iure diuino, vt abſque vlla alia exemptione non ſint ſubditi Principibus ſæcularibus, ſic vt Principes peccent contra Iuſtitiam, ſi de cauſis eorum temporalibus cognoſcant, aut tributa ab illis exigant. eſt communis ſententia Theologorum, præſertim recentiorum, Caiet. v. Excommun. c. 31. & 37. Franc. Victor. relect. de poteſt. Eccleſiæ ſub fin. Io. Medinæ, C. de Reſtitut. q. 15. Soti in 4. d. 25. q. 2. ar. 1. Couarr. qq. practic. c. 31. num. 2. Nauar. cap. 17. nume. 119. & aliorum.

Probatur Primò, Quia neque ex Sacris litteris, neque ex traditione, neque ex naturali ratione, neque PP. teſtimonio talis exemptio probari poteſt.

Secundò, Initio naſcentis Eccleſiæ erant ſubiecti Principibus ſæcularibus, vt videtur colligi ex Apoſtolo ad Rom. 13. *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit.* vbi etiam comprehenduntur Clerici; nam vt Glo. ait, cùm dicitur, *omnis anima*, nullus excipitur. & Chryſoſt. in illũ locum, *Oſtendens*, inquit, *iſta omnibus imperari & ſacerdotibus & monachis, non ſolùm ſæcularibus: quod declarat cùm dicit, omnis anima: etiamſi Apoſtolus ſis, ſi Euangeliſta, ſi Propheta, ſiue quiſquis tandem fueris.* Theodoretus, *Siue eſt ſacerdos quiſpiam, ſiue antiſtes, ſiue monachus, is cedat, quibus ſunt mandati Magiſtratus.* Theophylactus, *Inſtituens omnem animam, ſiue ſacerdos ſit, vel monachus, vel Apoſtolus, ſubijcis principatibus.* D. Th. in illum locum, dicit exemptionem eccleſiaſticorum à tributis, habere æquitatem, non tamen eſſe ex neceſſitate, quaſi ſit de Iure diuino. Neque dici poteſt id ſolùm ſcandali vitandi cauſa præceptum eſſe: nam Apoſtolus cauſam refert in ordinationẽ diuinam; *Quia*, inquit, *qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit.* additque *eos eſſe Dei miniſtros, & idcircò eis debere tributa.* vnde colligitur etiam Clericos tributa debituros, niſi eſſent exempti.

Verùm ſi quis rectè conſideret, locus iſte Apoſtoli nõ vrget; ſolùm enim in genere proponit ius diuinum naturale, quo tenetur quiſque obtemperare ſuo legitimo ſuperiori. huius enim poteſtatem in ſubditum eſſe à Deo; & qui huic reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtere, &c. quæ omnia generalia ſunt, & reſpectiuè intelligenda; nimirum de quouis homine reſpectu ſui ſuperioris. Simili modo etiam nunc poſt exemptionem loqui poſſemus. omnis enim poteſtas ſuperiorum eſt à Deo, & omnis ſuperior miniſter eſt Dei, & vindex in iram malè agenti. Vnde hinc probari non poteſt eccleſiaſticos ſubeſſe Principi ſæculari quoad vim coactiuã; etſi quoad vim directiuã in quibuſdam ſubſint. v.g. in pretio rerum venalium, & huiuſmodi.

29 Tertiò, Quia olim Eccleſia ex agris ſuis tributa ſoluit, etiam Imperatoribus Chriſtianis, vt conſtat ex teſtimonio Ambroſij, quod habetur c. 26. Si tributum. 11 q. 1. *Si tributum petit Imperator, non vt negamus: agri Eccleſiæ ſoluunt tributum.* & ex Vrbano Papa, c. 22. Tributum. 23. q. 8. *quod in ore piſcis inuenitur pro Petro & Domino dari iubetur; quia de exterioribus Eccleſiæ. Quod conſtitutum antiquitus eſt, pro pace & quiete, quam nos defenſare debent, Imperatoribus perſoluendum eſt.* hoc autem Eccleſia non feciſſet, ſi putaſſet ſe Iure diuino exemptam: ſicut numquam paſſa eſt ſe ſubijci Imperatoribus in Eccleſiarum adminiſtratione, quòd ſciret ſe Iure diuino exemptam, vt patet ex teſtimonio Ambroſij & Vrbani: vide c. Conuenior. 21. & c. 22. Tributum. 23. q. 8. vbi agnoſcunt ſubiectionem in temporalibus, non autem in ſpiritualibus.

30 *Quadã ratione ſunt Iure diuino exẽpti. Tres cauſæ.* Dico Secundò, Rectè tamẽ quadam ratione dici poſſunt Iure diuino exempti, quadam Iure Canonico & Ciuili. Prior pars probatur Primò, Quia Ius diuinũ naturale etſi non efficiat illam exemptionem; (non enim Deus immediatè hanc exemptionem concedit) tamen dictat eam à Principibus eſſe concedendam & à Pontifice fieri poſſe, idque ob tres cauſas. *1. Quia rebus diuinis mãcipati.* Primò, Ob dignitatem ſtatus; per quem eccleſiaſtici peculiari modo ſunt diuinis rebus mancipati & cõſecrati: atqui contra reuerentiam Deo debitã eſt, ſi id, quod ſemel Deo cõſecratum eſt, tractetur tamquam prophanũ. Hinc Dauid ne defenſionis quidem cauſa vmquam fuit auſus lædere Saulem, quia vnctus erat Domini; quæ tamẽ vnctio ſolùm erat umbra unctionis & ſanctificationis eccleſiaſticorũ. *2. Quia patres & Iudices ſæcularium.* Secundò, Eccleſiaſtici ſunt Paſtores & Patres ſæcularium, & Iudices eorumdẽ loco Dei in cauſis ſummis, quæ ſalutem æternam contingunt conſtituti: atqui contra decorum & reuerẽtiam debitam eſt, ut ouis iudicet ſuum paſtorem; & ſi ius patrem: & qui antè fuit reus, ſuum Iudicem, qui illum auctoritate diuina iudicauit & abſoluit; maximè ſi alia commoda ratio iniri poteſt. *3. Quia maiora beneficia rependunt.* Tertiò, Etſi Principes, Clericos ab iniuria defendant, & curent ut tranquillitate temporali fruantur; tamen Clerici uiciſſim Principibus longe maius & diuinius beneficium conferunt: ipſorũ enim miniſterio fiunt Chriſtiani, accipiunt doctrinam ſalutis, remiſſionem peccatorum, animæ ſanitatem, panẽ cæleſtem & vitam æternam; ipſorum orationibus & ſacrificijs fulcitur regnum, auertuntur calamitates, conciliatur pax, tranquillitas & fœlix ſtatus rerum. Vnde Conſtantinus & Conſtans concedentes Clericis perpetuam ſecuritatem, nempe ab oneribus perſonalibus, addunt, *Scientes magis religionibus quàm officijs ex labore corporis, vel ſudore noſtram Rempub. contineri.* ut refertur c. 23. In qualibet. 23 q. 8. Itaque ſuis muneribus eccleſiaſticis abundè compenſant Principi & Reip. ut omnis æquitas poſtulet eos ad alia tributa adſtringi non debere.

Ex his patet Principes lege religionis, obſeruantiæ & gratitudinis obligari, ut eccleſiaſticos exemptos habeant, ſeu eximant: non autem ipſam exemptionem immediatè à Deo factam. 31

Secundò, Probatur exemplis Scripturæ ſacræ; nam Ioſeph Gen. 47. totam terram Ægypti ſubiecit Regi, fecitque tributariam, ut penderet quintam partem fructuum, præter terram ſacerdotum; quibus etiam ex publico cibaria dabantur. vnde colligit Vrbanus Papa c. 22. Tributum. 23. q. 8. *agros Eccleſiæ non eſſe Imperatorum exactionibus ſubijciendos.* & 1. Eſdræ 7. Artaxerxes uult Sacerdotes Leuitas & alios tẽpli miniſtros à uectigalibus eſſe immunes. Quòd ſi naturale lumen rationis dictabat illos ſacerdotes eximẽdos eſſe; quanto magis dictat, vt ſacerdotes, & miniſtri noui Teſtamenti eximãtur; quorum & dignitas & functio eſt incomparabiliter ſublimior, & Reipublicæ fructuoſior? *Exemplis Scripturæ probatur.*

In hunc ſenſum accipiendi uidentur Canones, dum dicunt, Clericos & eorum res, *non ſolùm Iure humano, ſed etiam diuino exemptos* eſſe: quod expreſſè habetur c. Quamquam. 4. de cenſib. in 6. & inſinuatur c. Non minùs. 4. de immun. Eccl. c. 12. Si Imperator. d. 96. & Conc. Trid. ſeſſ. 25. de refor. c. 20. vbi dicit *Perſonarum eccleſiaſticarum immunitatem Dei ordinatione & canonicis ſanctionibus conſtitutam eſſe.* quamuis dici poſſit, in hoc ultimo teſtimonio illud, *Dei ordinatione*, referendum eſſe ad immunitatem in ſpiritualibus. ſed uerius eſt, intelligendum eſſe generatim, de integra immunitate, iuxta modum ſupradictum: ut colligitur ex ſequentibus uerbis Concilij hoc modo uidentur Canoniſtæ poſſe cum Theologis conciliari. 32 *Explicatio Canonum.*

Altera pars, *Quod Iure Canonico & Ciuili exempti ſint reipſa*, probatur, quia quod Ius diuinum naturale dictabat eſſe faciendum, id Iure Canonico & Ciuili præſtitum eſt, ut patet ex Canonibus citatis. Item ex c. In qualibet. 23. & duobus ſequentibus 23. q. 8. & 11. quæſt. 1. per multa capita. Item cap. Et ſi Clerici. 4. cap. Clerici. 8. cap. Qualiter. 7 de Iudicijs. 33

Vbi Aduerte, toto tempore, quo Imperatores fuerunt ethnici, Clericos in temporalibus fuiſſe illis ſubiectos ſicut laicos: quia neque Principes eos eximebant, cũ eorum dignitatem non agnoſcerent, neque etiam Pontifex Summus, eò quòd uel non poſſet, uel non expediret. Poſtquam autem cœperunt eſſe Chriſtiani, ſenſim eos cœperunt eximere. Primùm quidem Conſtantinus lege lata exemit eos ab oneribus perſonalibus; ut patet dict. capit. uigeſimotertio. In qualibet. 23. quæſtione octaua, & à ſolutione publici cenſus; ut teſtatur Sozomen. lib. primo, capit. octauo, hiſtor. in ceteris tamen manſerunt ſubiecti. Deinde à Iuſtiniano fuerunt exempti in cauſis ciuilibus pro prima inſtantia ſolùm: in criminalibus tamen reliquit eos ſub Iudice ſæculari, ut patet ex Nouella 83. & 123. multa tamen uſurparunt ſibi iſti Imperatores in cauſis eccleſiaſticis, quæ Iure diuino ſunt omnino exemptæ. Idem conceſſit immunitatem à quibuſdam tributis, L. Sancimus. 21. Cod. de Sacroſ. 34 *Quomodo Clerici ſenſim exempti.*

croſ. Eccl. Denique à poſterioribus Principibus omnino exempti fuere; eaque exemptione multis ſæculis conſenſu totius orbis ſunt potiti.

35 *Nō poteſt hæc exemptio reuocari.* Vnde ſequitur, eam à ſucceſſoribus reuocari non poſſe. Primò, Quia fuit abſoluta & perpetua ex mente concedentium: omnis autem donatio vel exemptio facta communitati, in perpetuum eſt irreuocabilis. Secundò, Fuit facta ad remuneranda beneficia ſpiritualia, quæ regna percipiunt ab Eccleſia. Tertiò, Quia principaliter ad Dei honorem facta fuit: ſicut donatio agrorum aut villarum, quæ offeruntur Eccleſiæ, eiuſque miniſtris vnde ſicut ſacrilegium eſſet repetere agros Eccleſię donatos; ita ſacrilegium erit infringere Clericorū immunitatem. Quartò, Orbis Chriſtianus, à quo Principes habent auctoritatem, conſenſit in hanc exemptionem. vnde non eſt in Principis poteſtate eam reuocare: ſicut quod ſemel conſenſu regni eſt alienatum, non poteſt repeti. Quintò, Quia Cōcilia & Pontifices, qui ſunt ſupra ipſos Principes, eam confirmarunt. deníque quia iure diuino naturali Principes tenentur eam facere, & factam ratam habere, vt oſtenſum eſt.

36 *Pontifex potuit hāc exemptionem facere.* His adde, etiamſi Principes noluiſſent in hanc exemptionem conſentire, Summi tamen Pontifices & Concilia œcumenica habebant auctoritatem eam inducendi; vt communiter docent DD. & probat Couarruu. in pract. cap. 31. nume. 3. & 4. ratio eſt, quia habent poteſtatem à Chriſto, ſtatuendi id, quod ad bonum ſpiritale Eccleſiæ & Dei honorem videtur neceſſarium, aut valdè expediens: atqui exemptio Clericorum à Iuriſdictione ſæcularium, eſt neceſſaria ad bonum ſpiritale Eccleſiæ & Dei honorem: ergo. Minor patet tum ex cauſis ſuprà allatis; tum quia valdè vileſceret ſtatus eccleſiaſticus, & res diuinæ, quas tractant, ſi inſtar laicorum ad Iudices ſæculares traherentur: tum quia valdè diſtraherentur à rebus diuinis; nam facilè à laicis poſſent vexari: tum quia periret libertas illa ſacerdotalis, qua in laicis inſtruendis & corripiendis vti debent: tum denique, quia laici facilè etiam cauſas eccleſiaſticas ad ſe pertraherent. Accedit quòd Principes ſint ſubditi Pontifici ſicut oues Paſtori: atqui Superior poteſt aliquem eximere à Iuriſdictione ſui ſubditi, præſertim quando recta gubernatio & honor Dei id poſtulat. Quòd ſi Pontifex potuit Clericos eximere à Iuriſdictione ſæcularium Principum; conſequens eſt vt etiam potuerit eximere à tributis; quia tributa ob Iuriſdictionem penduntur; vt conſtat ex Apoſtolo ad Rom. 13. *Ideò neceſſitate ſubditi eſtote, non ſolùm propter iram, ſed propter conſcientiam: ideò enim & tributa præſtatis.*

DVBITATIO V.

Quinam Clerici ſint exempti.

37 *Sacris initiati, beneficiarij, Religioſi.* RESPONDEO Primò, Omnes Clericos ſacrorum ordinum, & beneficiarios & Religioſos & Religioſas exemptos eſſe; idque præcipuo quodam Iure. eſt cōmunis ſententia DD. teſte Coua. in prac. c. 31. nu. 5. nam hi omnes vel firmiter eccleſiaſtico ſtatui ſunt addicti, vel actu Eccleſiæ deſeruiunt.

38 *Clerici minores.* Secundò. Clerici minorum ordinum, & primæ tonſuræ ſi non ſint coniugati, ſecundùm Canones ſunt etiam à tributis liberi; etſi neque beneficiarij ſint, neque in aliqua Eccleſia deſeruiant. colligitur ex c. ſi. de vita & honeſt. Cleric. c. Quamquam, ſuprà. & ex L. Presbyterus. 6. C. de Epiſcop. & Clericis.

Qui priuilegio fori fruantur. Nec obſtat Concil. Trid ſeſſ. 23. c. 6. de reforma. quia loquitur ſolùm de priuilegio fori, quo non poſſint ad tribunal ſæculare pertrahi: quod priuilegium Concilium non concedit, niſi illis Clericis primæ tonſurę, vel minorum ordinum, qui aut beneficium eccleſiaſticum habent, aut clericalem habitum & tonſuram deferentes, alicui Eccleſiæ ex mandato Epiſcopi deſeruiunt, aut in Seminario Clericorum, vel in aliqua ſchola, vel Vniuerſitate, de licentia Epiſcopi, quaſi in via ad maiores ordines, verſantur.

Cōſuetudo eos ſubijcit. Tertiò, Longa tamen conſuetudine contraria, Clerici primæ tonſuræ & minorum ordinum, qui nec beneficium habent, nec vlli Eccleſiæ deſeruiunt, videntur hanc exemptionem amiſiſſe, etiamſi coniugati non ſint; quia ij à multo tempore vectigal ſoluunt ſicut laici. Ita Couar. num. 9. vbi in fine ait ſe vidiſſe litteras regias in hoc decretas, vt Clerici primæ tonſuræ etiam non coniugati, cogantur ſoluere decimam partem rei venditæ: quod tamen videtur eſſe contra Ius Pontificium, in cap. Quamquam, de cenſibus, in ſexto.

Dices, Non poteſt vmquam valere præſcriptio aut conſuetudo contra immunitatem & libertatem eccleſiaſticā, vt expreſſe habetur in Nouella Friderici Imperatoris, quę incipit, Caſſa & irrita. & colligitur ex c. Cauſam, de præſcr. & c. Clerici, de Iud. ergo conſuetudine non potuit hoc introduci. 39 *Præſcriptio an cōtrà valeat.*

Reſpondeo, Non poſſe quidem eam valere inuito Pontifice, ſeu non accedente libero eius conſenſu; ſed præſumi poſſe hunc conſenſum propter commoda Principum interueniſſe. nam hæc conſuetudo non erat omnino à ratione aliena; præſertim ob multitudinem talium Clericorū; quorum pleríque ideò dumtaxat Clerici fiebant, vt à tributis eximerentur, abſque vllo animo ad eccleſiaſticum ſtatum conſcendendi.

Quod ad priuilegium fori attinet, talibus Clericis iuxta Canones antiquos & Concilij Tridentini formam competens, ſi in Seminario vel ſtudijs verſentur, non eſt credibile Eccleſiam conſentire aut conſenſiſſe vt poſſint eo per contrariam conſuetudinem priuari: quia magis per hoc dignitas ſtatus eccleſiaſtici læderetur, & Principibus nihil commodi accederet.

Quartò, Clerici coniugati non ſunt exempti à vectigalibus, neque Iure Canonico neque conſuetudine; vt rectè Couar. quia duo tantùm priuilegia hiſce conceduntur, nēpe fori & canonis. vt patet c. vnico, de Cler. coniug. in 6. Ad quæ tamen duo requiruntur. Primò, Vt duxerint virginē, & quidem vnicam. Secundò, Vt deferant tonſuram & veſtes clericales: quibus addit Concilium Tride. *vt priuilegio fori non gaudeant, niſi ab Epiſcopo alicuius Eccleſiæ miniſterio ſint deputati.* 40 *Clerici coniugati.*

DVBITATIO VI.

Quæ ſit legitima cauſa imponendi vectigalis.

RESPONDEO, Cauſa iuſta duplex eſt; Prior *neceſſitas publica*, cui aliter commodè ſuccurri nequit; vt ſi neceſſarium ſit ad ſtipendia militaria, ad reparationes vrbium, vel aliter ad bonum publicum valdè expediens. huc etiam pertinet ſtatus principalis ſuſtētatio: nam & hæc ad bonum publicum pertinet; ratio eſt, quia ſicut Principis eſt populū regere, Ius dicere, hoſtes arcere, denique tranquillitatem & proſperitatem temporalē totis viribus procurare; ita viciſſim populus tenetur ſumptus neceſſarios ad hæc præbere. vnde etiam poteſt à Principe, ſi opus ſit, ad hoc cogi. Sed quatuor hic ſunt requiſitæ conditiones. Prima, Vt conſtet cauſam eſſe iuſtā; vel ſi de ea ſint diuerſæ opiniones, vt habeat probabiles rationes, ob quas poſſit prudenter ſtatuere ſe hic & nunc poſſe ob talem cauſam tributum imponere. ſi tales rationes nō habeat, vel certè non conſideret ſiue iuſtū, quod agit, an non; ſed cæco more progrediatur; non poteſt exigere; quia neſcit an Ius exigendi habeat. vnde exigendo, iniuriam populo irrogat, & ad reſtitutionem tenetur; niſi poſteà cōſtet cauſam iuſtam fuiſſe; quia mala fide acquiſitum eſt reſtituendum. 41 *Cauſa vectigalis duæ. 1. Neceſſitas publica.* 42 *Quatuor cōditiones.*

Secunda, Vt cauſa ſit vectigali proportionata; ſeu, vt vectigal non ſit maius, quàm cauſa poſtulet: qua parte enim excedit, eſt iniquum.

Tertia, Ne inſumatur in alienos vſus; vt in prodigas largitiones & alias expenſas inutiles publicas, vel priuatas, ad quos populus non tenetur contribuere. teſte Caiet. v. Vectigalia, & Pet. Nau. l. 3. c. 1. nu. 255.

Quarta, Ne diutiùs quàm cauſa poſtulat, continuetur: niſi fortè noua cauſa ſuperuenerit, ob quam de nouo imponi potuiſſet; tunc enim licebit continuare; quia cauſa continuatur in ſimili, dum in locum prioris cauſæ, alia æquè iuſta ſuccedit. 43

Vbi tamen Aduerte ex Alphonſo Caſtro l. 1. de lege pœna. cap. 11. ſi cauſa immediata tributi non ſit negotium aliquod tranſitorium, ſed obligatio quædam permanēs, (v. g. ad vindicandū perpetuò mare à piratis, itinera à latronib.) *Si cauſa ſit permanēs.*

non

non ſtatim ceſſare tributum, ſi aliquo anno piratæ vel latrones non graſſentur: quia pro ipſa obligatione exigitur, quæ cõtinua eſt, ſemperque manet; tenetur enim Princeps ſemper eſſe paratus, & habere naues & milites expeditos. ſecùs eſt quando immediatè pro aliqua neceſſitate tranſitoria indicitur, illa enim ceſſante tributum ceſſat.

44 Quòd ſi hæ conditiones ſeruatæ non fuerint, tenetur Princeps ad reſtitutionem, & ipſo non reſtituente, tenetur exactor: eſt enim fraus & rapina; vt docet Caiet. v. Vectigalia iniqua; & conſentiunt ceteri DD.

45 *Exactor, ſi ex redemptor in dubio.* Circa tamen exactorem Notandum eſt ex Caiet. §. Occurrunt; ſi dubium ſit an vectigal ſit iuſtum, an iniuſtum, alijs affirmantibus, alijs negantibus; exactor, qui eſt ſubditus Principis, & obedientia compulſus exigit, non peccat, nec tenetur reſtituere; quia obedientia in dubio excuſat: ſicuti ſubditus, qui compellitur ire ad bellum, quod non cõſtat ei eſſe iniuſtum, excuſatur: etiamſi poſteà iniuſtum fuiſſe deprehendatur. ratio eſt, quia in dubio melior eſt conditio Superioris, qui ius imperandi poſſidet: meritò enim inferior in dubio iudicium ſuum Superiori debet ſubmittere, & obſequium debitum non ſubtrahere. Secùs tamen eſſet, ſi ſciret Superiorem ſuum dubitare, & dubitanter imperare; quia ſciret tunc illum non habere ius imperandi.

46 Si verò non eſt ſubditus, aut ſi non compellitur, non poteſt ſe ſponte ad talia dubia vectigalia exigenda offerre; niſi tantam ſciat eſſe Principis probitatem & prudentiam, vt meritò in eius iudicio poſſit acquieſcere. alioqui mortiferè peccat exponens ſe periculo cooperandi iniuſtitiæ; & tenetur ad reſtitutionem; niſi poſteà deprehenſum fuerit iuſta fuiſſe. ratio eſt, quia mala fide exegit, & lata culpa damnum intulit. ſicut is, qui à ſuo debitore exigit aliquid, de quo ambigit an debeatur.

47 *An ſit excommunicatus.* Verùm autem talis exactor ſit excommunicatus, quando dubitatio de iuſtitia vectigalis oritur ex dubitatione de poteſtate imponentis, quæri poteſt. Sed dicendum eſt non eſſe excommunicatum, niſi ex parte rei, is, qui impoſuit, deprehendatur poteſtate caruiſſe. ſi enim ille verè caruit poteſtate, exactor cum tali dubio exigens, ab initio excommunicatus cenſeri debet: quia mala fide exegit quæ imponi non poterant, & ita accommodantur ei verba Bullæ Cœnæ. & c. Quamquam, de cenſib. in 6. vide Nauarrum c. 17. num. 61. & 70.

48 *Si culpa Principis exhauſtũ ærarium.* Petes, Quid ſi Rex ſua culpa ærarium exhauſerit, v. g. ludis, conuiuijs, profuſis largitionibus, bellis inconſultis, poteritne vrgente neceſſitate noua tributa imponere?

Reſp. poſſe, ſi alia ratione non poſſit publicum malum auertere; quia ſubditi in publica neceſſitate tenẽtur opem ferre. ſed hoc caſu deberet Princeps omnes ſumptus parũ neceſſarios accidere; & poſteà cùm res meliori loco fuerint illud extraordinarium damnum, culpa ſua conflatum, populo ſarcire, vt rectè docet Medina q. 13.

49 *2. Compenſatio ſumptuum.* Altera cauſa iuſta imponendi vectigalis eſt compẽſatio ſumptuum & damnorum acceptorum, & iuſta vindicta. Tale tributum ſolet imponi tum ſubditis, qui iniquè rebellarunt contra ſuum Principem, eique cauſa multorum ſumptuum & damnorum fuerunt; idque partim titulo iuſtæ punitionis, partim Iure ſarciendorum damnorum: tum etiam hoſtibus externis iam deuictis, qui vel damnum intulerunt; vel iniquum bellum mouerunt; vt docet Victoria, relectio. 4. de Iure belli, nu. 57. & probat ex c. 20. Deutero. ratio ferè eſt eadem, quæ in ſubditis rebellibus. ſit enim partim iure vindictæ, quòd iniuriam irrogarint; partim iure compenſationis damnorum & ſumptuum, quorum cauſa extiterunt.

DVBITATIO VII.

Vtrùm vectigalia conſtituta ſuper eis rebus, quæ ad vſum neceſſarium familiæ emuntur, aut venduntur, aut aduehuntur, ſint iuſta.

50 *Sententia Caietani.* CAIETANVS v. Vectigal, circa principium, §. Ex forma, & circa finem, §. Quintum eſt, condemnat huiuſmodi vectigalia, & ſolùm admittit ea, quæ imponuntur rebus cauſa negotiationis aduectis. eiuſdem ferè ſententiæ eſt Driedo quoad pauperiores, lib. 2. de libertate Chriſtiana, cap. 5. Probatur Primò, Quia in illis non ſeruatur iuſta forma tributorum, quæ poſtulat vt pauperiores non magis onerentur quàm diuites; ſed quiſque pro portione ſuarum facultatum & lucrorum. In hoc autem genere magis grauantur pauperes, quibus paruæ facultates & nihil lucri ex negotiatione: quod ſanè videtur iniquum. Minor probatur, quia quò quis eſt pauperior, pluribuſque liberis oppreſſus, eò plura de rebus ſuis debet vendere, & de rebus alienis emere ad neceſſarium vſum: diuites autem non coguntur ſua vendere, & poſſunt ipſi alere pecora, & reliqua neceſſaria è ſuis villis parare; poſſunt etiam obſeruare tempus, quo res ſunt viliores, & tunc magno commodo coemere: ergo hoc vectigali multò magis grauantur pauperes, quàm diuites. Confirmatur ex Driedone ſuprà, vbi dicit, *Iniuſta eſſe vectigalia, ſi ſic imponantur vt plus grauentur qui iuſta ratione minùs ſunt grauandi vtpote ſi magis indigentes grauentur plus aut æqualiter cum ditioribus, minuſque egentibus. Iniquum eſt pauperem pro rebus, quas vſu ſuo conſumendas defert, tantumdem ad ſupportandum Reipub. onera ſoluere, quantum diues ſoluit pro ſimilibus rebus æqualis ponderis, ad vſum ſuum delatis,* &c. & infrà dicit, non *eſſe ingerendum ſcrupulum, huiuſmodi vectigalia fraudantibus, præſertim pauperibus: quia non tenentur æqualiter diuitibus ad onera Reipub. contribuere, ſed ſolùm ſecundùm proportionem ſuarum facultatum.*

Secundò, Probatur ex Iure ciuili, nam L. Vniuerſi, Codic. de vectigalibus, ſub pœna capitis prohibetur, ne ex rebus, quæ ad vſum proprium inuehuntur, vectigalia exigantur.

Tertiò, Ex capite Quamquam, de cenſibus, in 6. vbi dicitur, *Pedagiorum exactiones, tam iure Canonico, quàm Ciuili, regulariter meritò eſſe damnatas.* quod intellige de *pedagijs*, quæ imponuntur rebus, quas ad ſuum quiſque vſum defert. Eamdem ſententiam tenet Toletus l. 5. inſtruc. ſacerdot. cap. 73. vbi dicit, non ſolùm peccare exactores huiuſmodi vectigalium; ſed etiam eſſe excommunicatos in Bulla Cœnæ. nam ibi excommunicantur qui prohibita pedagia exigunt: hæc autem ſunt prohibita. vnde non minùs ſunt excommunicati qui exigunt ea à laicis, quàm qui à Clericis. Idem tenet Angelus v. Pedagium, nu. 3. & quidam recentiores.

Reſpondeo, Hanc ſententiam ordinariè veram eſſe: ſunt tamen quatuor caſus, in quibus talia vectigalia poſſunt imponi. Primò, Si publica neceſſitas vrgeat; & vectigalia, quæ aliundè colligi poſſunt, non ſufficiant: tũc enim hiſce rebus imponi poſſunt; ita tamen vt non ſint maiora, quã illa grauis Reipub. neceſſitas poſtulet. Ita D. Antoninus 2. p. tit. 1. c. 13. § 9. Medina q. 15. Silu. v. Gabella, 3. q. 5. Naua. c. 17. nu. 202. Ratio eſt Primò, Quia membra Reipub. tenentur pro bono communi omnes fortunas & etiam vitam exponere ſi neceſſe ſit: ergo multò magis ex rebus ad victum neceſſarijs aliquid ſoluere, ſi aliter communi bono prouideri nequit. Secundò, vectigal illud, quod ſoluunt mercatores pro ſuis mercibus, tandem recumbit in pauperes, & eos, qui ſibi neceſſaria parant; & tamen hæc cenſentur iuſta: ergo illa alia non ſunt condemnanda, quando alia ratio commodior non ſuppetit. 51 *Quatuor caſus, quibus poſsũt imponi.*

Quòd autem non debeant hæc vectigalia eſſe maiora, quàm neceſſitas præcisè requirat, ex eo conſtat, quòd à iuſta forma nonnihil exorbitent, à qua, quàm minimùm fieri poteſt, recedẽdum eſt: quam ob cauſam Iure Canonico & Ciuili regulariter ſunt prohibita. Addo, multò æquiora eſſe quæ rebus non ita neceſſarijs; vt ad delitias, elegantiam, vel luxum ſpectantibus imponuntur, v. g. panno pretioſo, ſerico, holoſerico, vndulato, tapetibus, vaſis argenteis, pretioſis vinis, & edulijs, & ſimilibus, ſine quibus homines viuere poſſunt: tunc enim potiſſimùm onerantur ditiores, & qui commodè ferre poſſunt.

Secundò, Si ob aliquam cauſam publicam ex conſenſu totius populi ſtatuatur; vt inquit Medina. ratio eſt, quia quiſque poteſt ſibi onus imponere eo modo, quo lubet. hic tamen conſenſus debet eſſe liber, & ſolùm conſentientes cõſtringere. quare qui non conſenſerunt vel coactè conſenſerunt, non obligabuntur. 52

Tertiò, Si pro ſecuritate viarum, nempe perſonarum & rerum deuectarum imponatur, quando alia ratione conſuli earum ſecuritati nequit. ſatius enim eſt hoc onus ſuſtinere, quã omnia amittere vel periculo exponere: tunc tamen ratio pauperum haberi debet.

Si cõſuetudo memoriam hominum vincat.

Quartò, Si ſit conſuetudo quæ memoriam hominum ex
cedat: hæc enim poteſt talia tributa excuſare; modò tamen
ratio pauperum habeatur. Adde, & modò non conſtet, cau-
ſam ob quam impoſita fuerunt, ceſſaſſe: tunc enim puta-
rentur non bona fide continuata, ac proinde non legitimè
præſcripta.

Crediderim tamen hanc limitationem non habere lo-
cum, quando illa conſuetudo tanto tempore abſque mur-
mure & oppoſitione plebis fuiſſet ſeruata: quia tũc potiùs
præſumendum eſſet aliam cauſam legitimam in locũ prio
ris ſucceſſiſſe, quam illa tributa iniquè tam longo tempore
fuiſſe extorta. Vſus enim temporis immemorabilis vincit
omnẽ iniuſtitiæ præſumptionem, iuxta ea, quæ dicta ſunt
ſup.c.6.dub.10.& 12.

DVBITATIO VIII.

*Vtrùm qui vectigal, quod rebus venditis, vel in pro-
prium vſum comparatis impoſitum eſt, fraudant,
peccent mortiferè, & teneantur ad reſtitutionem.
Item an poſſit res illas vendere pretio currente.*

Sententia multorum DD. non eſſe peccatum mortale fraudare.

53 QVIDAM Doctores docent hos non peccare mor-
taliter: ac proinde non teneri ad reſtitutionem. Ita
Angelus v. Pedagium, num.6. Nauar.cap.23.num.
55.& 60. Beja in ſuo libello caſuum, caſu 1. ſecundo Apri-
lis. Probari poteſt hæc ſententia Primò, Quia hæc vectiga
lia ordinariè imponuntur per ſtatutum, nullum continens
verbum præceptiuum, ſed tantùm verbum *ſtatuimus* vel
ordinamus vt quilibet ſoluat tale quid ſub pœna cadendi
in commiſſum; qua forma non ſignificatur obligatio ſub
peccato mortali, ſed tãtùm rem poſſe à fiſco vindicari poſt
ſententiam, ſi vectigal ſolutum non fuerit. Confirmatur,
quia lex purè pœnalis (qualis eſt iſta) non obligat niſi ad
pœnam, idque poſt ſententiam, vt docet Henricus à Gan-
dauo quodlib.3. quæſtio.22. Ita Angelus ſuprà, & v. Inobe
54 dientia, nume.1. vbi addit: *ſtatutum purè pœnale, ex forma
ſtatuti ſolùm obligare ad pœnam,* (nempe poſt ſentẽtiam)
*ex intentione autem ſtatuentis obligare ad culpam, ſi paſſim
temerariè aut cauſa leui violetur,* Vnde ſequitur non fore
peccatum, ſi quis ſemel, bis, aut ter fraudet. ſecùs verò ſi paſ
ſim vel crebrò. Secundò, Leges ciuiles, etiamſi verbo præce
ptiuo vtantur, non obligant ad peccatum mortale, præſer
tim quando apponunt pœnam in bonis temporalibus: tunc
enim videntur ſatis habere, ſi illa pœna ijs, qui deprehenſi
fuerint, irrogetur. Probat id fusè Nauar. citatq; pro ea ſen
tentia Matthæum Matthiſium virum doctiſſimũ, & alios.
Tertiò, Quia leges & ſtatuta, quibus vetatur ne quis aurũ,
argentum, vel ſimilem ſpeciem è regno efferat ſub pœna
commiſſi, (id eſt, ſub pœna amiſſionis rei) non obligãt ſub
peccato, vt multi DD. ſentiunt; (pauci enim ſunt, qui ſibi
inde ſcrupulum faciant, præſertim in efferendo auro & ar
gento) ſed ſolùm tribuunt ius Principi ad rem, ſi deprehẽſi
fuerint, fiſco vindicandam. quare idem dici non poterit de
ſtatutis vectigalium?

55 Ob has rationes videri poſſit alicui hæc ſententia non
improbabilis, præſertim in vectigalibus nouis & multùm
onerosis; etſi enim per tales fraudationes aliquid Principi,
vel redemptori decedat; mulctæ tamen & confiſcationes
in deprehenſos facilè compenſant. Accedit quòd redem-
ptores ſciant talia fieri conſueuiſſe, & ideò minoris
conducant.

Contrariũ verius.

56 Reſpondeo tamen & dico Primò, Verius eſſe, quando
conſtat huiuſmodi vectigal iuſtè impoſitum eſſe & vtili-
ter expendi, eos, qui fraudant in ſumma notabili, mortife-
rè peccare, & teneri ad reſtitutionem. Silueſter Gabella
tertiò, nume.21 & 22. vbi dicit omnes Summiſtas ita ſen-
tire, præter Angelum; Caietan v. Vectigalia, Fumus v. Ve-
ctigal, nume.6. Ioannes Medina quæſtione 13. Couarru-
uias ad regul. Peccatum, par.2.§.5. nume.quinto, & alij re-
centiores.

Probatur.

Probatur Primò, Ad Rom.13. *Ideò & tributa præſtatis
miniſtri enim Dei ſunt, in hoc ipſum ſeruientes: Reddite er-
go omnibus debita, cui tributum, tributum; cui vectigal, ve
ctigal.* vbi apertè Apoſtolus docet, vectigal eſſe debitum
Principi propter adminiſtrationem Reipub. & Matth.22.
Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſũt Dei, Deo.
vbi ſatis indicatur vectigalia iuſta eſſe ſoluenda.

Secundò Probatur, Quia Reſpublic. lege iuſtitiæ debet 57
Principi iuſtum ſtipendium adminiſtrationis & ſubſidium
neceſſarium ad conſeruationem publicæ trãquillitatis: hoc
enim tacitè promiſit, dum eum ſibi præpoſuit: ergo quãdo
hæc obligatio eſt in ſingulas Reip. partes diſtributa, aſſigna
tà cuique ſua portione, & determinatis rebus, ex quibus ſol
uenda ſit; ſinguli ex Iuſtitia tenentur illam ſoluere. Eadem
enim obligatione, qua Reſp. tenetur in genere ad ſumptus
neceſſarios, ſinguli in particulari tenẽtur ad ſuam partem
ipſis debito modo aſſignatam: quare cùm ſingulis aſſigne-
tur ſua pars per tale vectigal, tenentur ſinguli lege iuſtitiæ
tale vectigal ſoluere.

Decimæ.

Tertiò, Facta determinatione decimæ partis ſoluendæ 58
miniſtris Eccleſiæ in ſtipendium ſuſtentationis, ſinguli ex
iuſtitia tenentur, decimam illam ſoluere: ergo ſimiliter, fa-
cta determinatione vectigalis quãtum, & ex quibus rebus
ſit ſoluendum Principi, ſinguli lege iuſtitiæ tenentur illud
ſoluere. eſt enim par vtrobique ratio: ſicut enim decimæ
debẽtur Prælatis Eccleſię ob gubernationem ſpiritualem,
ita vectigalia Principibus ſæcularibus ob gubernationem
temporalem.

Leges tributorũ, & vectigaliũ.

Ex his ſolui poſſunt argumenta ſententiæ aduerſæ. Nã 59
leges tributorum non tantùm ſtatuunt vel præcipiũt quid
ſit agendum; ſed etiam determinant iuſtum ſtipendiũ Prin
cipis, vel ſubſidium ad onera publica ferenda neceſſarium.
quare ſicut aliæ leges, quibus pretia rerum determinãtur,
obligant in conſcientia: etiamſi nullum verbum præcepti-
uum habeant; ita etiam leges & ſtatuta vectigalium. Adde,
fundamentum illud Angeli & Nauarri de lege pœnali,
non eſſe ſolidum: de quo prima ſecundæ quæſtione 96. ar-
tic.quarto.

Dices, Has rationes ſolùm probare de vectigalibus anti- 60
quis, quæ iam olim ſtatuta ſunt Principi in ſtipendium,
pro adminiſtratione Reipublicæ: non autem de ijs, quæ re-
cens inſtituuntur ob aliquam publicam neceſſitatem: quia
Reſpublica non tenetur ex Iuſtitia talia admittere; ſed ſo-
lùm ex obedientia & amore boni communis: ac proinde
non cenſentur ſinguli ciues in particulari obligari ex iuſti
tia, ſed ſolùm ex obedientia Principis, & ſub pœna pecu-
niaria, quam ille ſtatuerit: hoc enim ſufficit ad finem pro-
poſitum.

Reſpondeo, Cùm Reſpublic. totam ſuam poteſtatem in
Principem tranſtulerit, non apparet ratio, cur Princeps
non poſſit obligare ſingulos, non ſolùm lege obedientiæ,
ſed etiam iuſtitiæ, ad vectigal ſoluendum: quia Reſpublic.
potuiſſet eos ſic obſtringere: quòd ſi poteſt, cur non cen-
ſeatur facere; cùm hæc ratio ſit efficacior ad finem conſe-
quendum?

Vtrùm debeat exigi.

Notandum tamen eſt Primò, Multos viros doctos ſenti- 61
re, vectigal pro rebus de loco in locum tranſuectis, (præ-
ſertim quando eſt graue) nõ debere ſolui, niſi exigatur; mo
dò nihil fraude actũ ſit: vt ſi non abſconderis, cuſtodes non
deceperis: non enim teneris ipſe exactorem quærere. Ita
Tabie.v. Pedagium.§.8. Sotus l.3. de Iuſt.q 6.ar.7. in fi. Hen
riq. de Indulg. c.36. Probabilius tamen eſt ſeruandam eſſe
conſuetudinem: hæc enim eſt optima legum & voluntatis
Principis interpres.

Si ob extremam, vel grauem neceſſitatem aliquid ematur aut vendatur.

Notandum Secundò, Æquitati conſentaneam eſſe mul- 62
torum DD ſententiam, Eum, qui rem aliquam defert, e-
mit, aut vendit ad ſolatium ſuæ extremæ, vel magnę neceſ
ſitatis, non debere in conſcientia vectigal. Ita docet Pet. Na
uar.l.3.c.1.nu.236. ex Caietano, Pedraza, Nauarro, D. An-
tonino, Soto, Fumo, Silueſtro, Angelo. ratio eſt, quia reſpe-
ctu talis perſonæ cenſetur immodicum, ac proinde carens
debita forma iuſti vectigalis, vnde infert Petr. Nauar. pau-
peres, qui aliquid vendunt ex proprijs fructibus, vel ex ſu
pellectili, nihil debere; cùm id faciant ad ſupplenda neceſſa
ria vitæ, vltra quæ nihil vel parùm habent. Puto tamẽ hic
etiam eſſe conſiderandam conſuetudinem: ſi enim conſue-
tudo habet, vt tales etiam partem aliquam ſoluant, ea me-
ritò ſeruari poteſt; præſertim ſi Princeps aliunde neceſſa-
ria habere nequeat. Si tamen aliunde ſibi poſſet conſulere,
conſuetudo illa, corruptela cenſenda eſſet, teſte Angelo,
Caietano, Gabriele & Silueſtro, vt docet Petrus Nauarra
num.237.

Sed difficultas ſupereſt, Vtrùm coram Deo ſit obligatio 63
ſoluendi, quando ſunt probabiles rationes dubitandi
de

Digitized by Google

Quid ſi dubia ſit iuſtitia vectigalis. *Sententia multorum Doctorum eſt debere conſtare de Iuſtitia nouorum.*

de Iuſtitia vectigalis. Multi DD. affirmant omnia noua vectigalia, & veterum vectigalium noua incrementa, (id eſt, quæ ab hominum memoria ſunt inſtituta) niſi conſtet de eorum Iuſtitia, præſumi iniuſta, ac proinde in conſciẽtia non deberi ſi ſcandalum abſit. Ita Angelus v. Pedagiũ, nu. 6. Gabriel 4. diſt. 15. quæſt. 5. concl. 7. Caietanus ſuprà, Silueſter Gabella 3 quæſt. 3. verſu ſecundo, & q. 14. Fumus Gabella nu. 18. Arragon. quæſt. 61. art. 3. Driedo lib. 2. de libert. Chriſtiana cap. 5. §. Ceterùm.

Fundamentum horum DD. eſt duplex, Primò, Quia præſumptio Iuris his vectigalibus obſtat. dicitur enim cap. Quamquam, de Cenſibus in 6. *Pedagiorum exactiones tã iure Canonico quàm Ciuili, regulariter meritò ſunt damnata.* cuius cauſa eſt, *quia tot conditiones requiruntur ad iuſtitiã vectigalis, ut difficile fortè ſit iuſta inuenire*, inquit Caietanus. Debent enim eſſe iuſta ex cauſa efficiente, ex fine, ex forma, ex materia, & ex viſu, vt dictum dub. 1. ergo niſi moraliter certum ſit eſſe iuſta, populus non tenetur. Secundò, Quia in dubio melior eſt conditio poſſidẽtis. atqui populus poſſidet ſuam pecuniam & immunitatem, ergo, &c.

64 *Contrariũ verius.* Reſpondeo tamen & dico Secundò, Verius eſſe, vt ſubditi teneantur ad ſolutionem vectigalis noui, non eſſe neceſſarium vt ipſis conſtet eſſe iuſtum; ſed ſatis eſt, vt non habeant probabiles rationes ob quas probabiliter poſſint iudicare eſſe iniuſtũ. ſi tamen tales rationes habuerint, nõ tenebuntur in conſcientia ſoluere. Ita Petrus Nauarra lib. 3. cap. 3. num. 263. Prior pars probatur Primò, quia ſubditus in dubio negatiuo, (id eſt, quando dubitat ex ignorantia, quòd in neutram partem rationes habeat) tenetur ſe cõformare iudicio Superioris; nullam enim habet cauſam, cur contrà ſentiat.

65 *Non debet eſſe certus ſpeculat.* Secundò, Quia Princeps vt poſſit imponere vectigal, non neceſſariò debet eſſe certus ſpeculatiuè de iuſtitia vectigalis; ſufficit vt de ea rationes probabiles habeat. quiuis enim in actionibus ſuis ſententiã probabilem ſequi poteſt, adeò vt etiam in bello inferendo Princeps probabili ſententiæ dictanti licitum eſſe inferre, ſe poſſit conformare ergo ſubditus vt obligetur ſoluere, non debet eſſe certus, ſed ſufficit vt non habeat probabilem rationem credendi eſſe iniqua.

66 *Utraque ſit præſumptio Iuris.* Ad primum fundamentum ſententiæ contrariæ Reſpõdeo, Præſumptionem Iuris non obſtare vectigalibus nouis, quæ à ſupremis Principibus conſtat eſſe impoſita: nuſquam enim in iure Canonico vel Ciuili hæc damnantur: imò apertè approbantur cap. Super quibuſdam. 26. de verbo ſignificatione. & l. Non ſolent. C. Vectialia noua inſtitui non poſſe; ad quas tamen duas ſanctiones reſpicit Põtifex, cùm ait: *Iure Canonico & Ciuili eſſe damnata*, ut notat Gloſſa. loquitur ergo de uectigalibus, de quibus non cõſtat eſſe legitima auctoritate inſtituta uel conceſſa; ut ab Imperatore, Rege, uel Concilio generali, aut antiqua conſuetudine, quæ memoriam hominum ſuperet, introducta. & quia tempore Bonifacij pleraque quæ per Italiam uigebant, erant talia, dicit ea *regulariter* eſſe damnata, id eſt, ea, quæ regulariter ſunt in uſu per Italiam; quia abſque legitima auctoritate introducta. Ad ſecundum patet ex prima probatione. In eo caſu, ut ſummum, habet Ius differendi ſolutionem donec diligenter de tota re inquiſiuerit.

67 *Si ſubditus probabiles rationes habeat.* Altera pars, *Subditum non teneri quando ſunt probabiles rationes eſſe iniquum* eſt communis Doctorum. D. Antoninus 2. par. tit. 1. c. 14. §. 8. Petrus Nauar. ſuprà nu. 263. & ceteri DD. ſupra citati. ratio eſt, tum quia poſſunt ſe conformare opinioni probabili: tum quia in tali dubio melior eſt conditio poſſidentis. Illud autem dictum commune, *In dubio præſumendum pro ſententia Superioris*, intelligẽdum eſt quando non agitur de intereſſe ſeu damno inferioris. Nec obſtat quòd Princeps iuſtè poſſit exigere; quia utraque pars ſuo Iure vtitur, dum probabiles rationes ſequitur. quo modo ſæpè fit ut utrimque bellum ſit iuſtum: ignorantia enim ueritatis facit, ut uterque propter rationes ſpeciem ueritatis habentes, bona fide iuſtitiam à ſe ſtare putet. Cauẽdum tamen eſt ſcandalum & maior Reip. turbatio.

68 *Ad alterã partẽ dubit. propoſita.* Quod ad ſecundum attinet in ipſa dubitatione propoſitum, quidam putant eos qui nõ ſoluerunt vectigal ratione rei uendendæ debitum, non poſſe rem illam uendere pretio ordinario, ſed minore. Ratio eſt; quia illud pretiũ eſt taxatũ ratione oneris ſoluendi uectigalis, quod iſte fraudator non ſubijt. Vnde debet detrahere de pretio, quantũ ei ratione illius oneris accreuerat.

An res poſſit vendi pretio currente. Sed contrarium eſt multò probabilius, ut ex ijs, quæ c. 21. de empt. & uend. dub. 5. dicta ſunt, colligitur. Ratio eſt, quia pretium conſtitutum eſt communi æſtimatione uel lege magiſtratus, ratione oneris, quod communiter omnes uendẽtes ſubire iuſſi ſunt, quod pretium non mutatur ex eo quòd hic uel ille oneri iſti non ſatisfaciat: nam qui id fecit, manet obnoxius punitioni & mulctæ magiſtratus ſi detegatur. imò tenetur reſtituere redemptori uectigalis, uel Principi, ſi tale eſt, ut cum eo rigore cenſeatur obligare. Quòd ſi non putetur habere tam rigidam obligationem, nihil refert: non enim idcircò uenditio fuit iniuſta. Si enim non eſt iniuſta, cùm obligatio reſtituendi eſt ſtrictiſſima; cur ſit iniuſta, cùm non eſt ſtricta, ſed perſona ſolùm manet obnoxia punitioni ſi deprehẽdatur? Deinde ſi Princeps alicui condonaret hoc uectigal, ille poſſet rem uendere pretio currente; alioquin nullum eſſet iſtud Principis beneficium: ergo etiã is qui illud fraude non ſoluit. Quia ſicuti condonatio Principis non mutat rei æſtimationem communem: ita nec illa fraudatio. Tertiò, quando pretium auctum eſt ratione ſumptuum, uel periculorum, quibus paſſim aduectio mercium eſt ſubiecta; ſi aliqui ſint qui abſque huiuſmodi ſumptibus uel periculis eas merces compararunt, ſiue iure, ſiue iniuria, hi poſſunt eas uendere pretio communi, etiamſi cauſa ob quam illud pretium eſt conſtitutum in ipſis locum non habeat; ut omnes fatentur: ergo ſimiliter in præſenti caſu. Denique res eſt æquè bona, æquè commoda emptori; nec emptor expoſitus eſt, ratione fraudis quam fecit uenditor, ulli periculo aut damno, ut ſuppono; ſicut ferè accidit in rebus quæ uſu ipſo conſumuntur. Secùs tamen foret, quando ipſe ignarus fraudis exponeretur probabili periculo damni, ut ſi res ipſa caderet in commiſſum, uel ex ea deberet fieri ſolutio, & tunc enim uenditor peccaret contra iuſtitiam, exponendo emptorem huic periculo, & ſecuto damno teneretur compenſare.

DVBITATIO IX.

Vtrùm is, qui emit à mercatore, quem nouit vectigal debitum fraudare, teneatur ex mercibus emptis illud ſoluere, principali non ſoluente.

RESPONDEO, Hoc uectigal poſſe eſſe uel partem aliquotam mercium. v. g. quintam, decimam, decimã quintam, uel uigeſimam, uel pecuniam aliquam: & quidẽ ſi non eſt certa pars mercium, ſed pecunia per uenditorem ſoluenda, certum eſt non teneri emptorem in conſcientia illud ſoluere, quamuis norit uenditorem fraudaſſe; modò tamen illi cauſa non fuerit. Ratio eſt, quia illud tributum non eſt onus affixum rei, quod ſimul cum re tranſeat in emptorem; ſed eſt onus perſonale mercatoris, permanens in ipſo, quamuis ex mercis deportatione contractum. 69

Notandum tamen, cùm mercator ante uẽditionem, dum adhuc res erat ipſius, uectigal deberet, rem illam contraxiſſe obligationem hypothecæ: quia omnia bona eius, qui tributum debet, ſunt tacitè inſtar pignorum pro tributis obligata, ut expreſsè habetur L. 1. C. Quib. cau. pig. uel hypot. tacitè contrah. quo fit ut cum hac obligatione ad emptorem tranſeat; ac proinde ſi fraudator uectigalis non ſit ſoluẽdo, uel effugerit, poteſt ſuper ea fieri executio: alioquin ſi ab ipſo recuperari debitum poteſt, executio ſuper re illa, poſtquam in alterius dominium ceſſit, fieri non poteſt, ut colligitur ex Auth. Hoc ſi debitor. C. de pignor. & hypoth. ubi dicitur. *Si alius quàm debitor rem hypothecatam poſſideat, inhibetur hypothecaria actio; donec perſonaliter actum ſit cum reo & intercessore*, id eſt, cum debitore & fideiuſſore. Putarem tamen hæc intelligenda quando emptor neſciebat has res eſſe hypothecatas: ſi enim ſciebat, uidetur omnino liberum creditori ut uel actione perſonali agat cõtra debitorem, uel hypothecaria contra poſſeſſorẽ. vt habemus L. Diſtractis. 14. C. de pign. & hypot. 70 *Res eſt hypothecata.*

Sed maior difficultas eſt, Si uectigal ex ipſis mercibus debitum, erat certa aliqua mercium portio: uidetur enim tũc emptor in conſcientia teneri, ſi ſciat uenditorem non ſoluiſſe. Primò, Quia illud debitum ſeu onus eſt reale & inhærens ipſis mercibus immediatè: atqui res tranſit cum ſuo onere, 71 *Si vectigal eſt pars mercium.*

Digitized by Google

nere, ad quemcumque perueniat poſſeſſorem. Secundò, Ex cap. Cùm non ſit in homine. 33. tit. de decimis, ubi dicitur, *Fructus nondum decimatos*, (id eſt, ex quibus decimæ nondum ſunt extractæ) *non poſſe alienari abſque onere decimarum.* & ratio additur, *quia res tranſit cum ſuo onere*: ergo idem cenſendum eſt de tributo, quando eſt aliquota pars ipſius mercis. Hæc ſententia eſt probabilis: quam indicat Silu. Gabella 3. nu. 18.

72 *Contrariũ verius. Eſt onus venditoris.* Contraria tamen uidetur uerior, quam aduerto placuiſſe noſtro Molinæ diſput. 675. Probatur Primò, Quia onus ſoluendi illius uectigalis nõ pertinet ad emptorem, ſed ad uenditorem, qui tales res adducit & uendit: hic enim iubetur quintam uel decimam partem mercium ſoluere, non emptor: ergo emptor non tenetur.

Secũdò, Illa pars mercium antequam ſit ſeparata & tradita, non magis pertinet ad Principem, cui uectigal ſoluendum eſt, quam res uendita & nondum tradita pertinet ad emptorem. at ſi talis res ſecundo emptori uendatur & tradatur, hic acquirit eius dominiũ, & non tenetur priori emptori ad reſtitutionem, ut patet ex L. Quoties. 15. C. de rei uindic. & L. Traditionib. 20. C. de pactis. eſtque communis ſententia DD. ut ſup. c. 21. dub. 19. oſtenſum eſt: ergo ſimiliter ſi merces illæ, in quibus continetur hæc pars ſoluẽda nomine uectigalis, uendantur, non tenebitur emptor ad il-

73 lius reſtitutionem in foro conſcientiæ. Maior patet, quia Princeps non habet dominium illarum mercium, aut alicuius partis earum, antequam ea ſit ſeparata ac tradita; ſed ſolùm habet Ius ad aliquam partem indeterminatè, ut uenditor eam ipſi ſoluat; & præterea habet Ius hypothecæ in totas merces, ut ubicumque fuerint, poſſit ex illis partem ſuam decerpere; & in cetera omnia bona uenditoris, ut ex dictis conſtat.

Tertiò, Emptor neque tenetur ratione acceptionis, quia emit à uero domino; & non fuit cauſa cur ille non ſolueret, ut ſuppono: neque ratione rei acceptæ, quia iam acquiſiuit dominium rei per emptionem & apprehenſionem. neque ratione oneris impoſiti illi rei; quia hoc onus pertinet ad uenditorem, non ad emptorem, ut dictum eſt: ergo non tenetur.

Reſpondetur ad argumenta. Ad primam rationem alterius ſententiæ Reſpondeo, Illud onus ſoluendi tributi non eſſe propriè reale, ſed perſonale, ſolam perſonam uendentis afficiens. ſecundariò tamẽ poteſt dici reale, quatenus ſolutio nõ pecunia, ſed ex rebus ipſis per uenditorem fieri debet.

74 *Alia eſt ratio decimarum.* Ad ſecundam dici poteſt aliam eſſe rationem decimarũ: has enim iubetur ſoluere nõ ſolùm is, qui fructus colligit, ſed quiuis ad quem fructus indecimati perueneruntut: ut colligitur ex d. cap. Cùm non ſit, de decimis; ubi ſic habetur, *Statuimus vt in prærogatiuam dominij generalis, exactionem tributorum & cenſuum præcedat ſolutio decimarum vel ſaltem hi ad quos cenſus vel tributa indecimata peruenerint, (quoniam res cum onere ſuo tranſit) ea per cenſuram eccleſiaſticam decimare cogantur Eccleſijs, quibus de iure debentur.* Idem inſinuat D. Tho. q. 87. ar. 1. ad 4. Imò ualdè probabile eſt hoc ipſo, quo fructus extant, decimam partẽ indeterminatè ad Eccleſiam pertinere, in eiuſque dominiũ cedere, ut inf. c. 39. dub. 3. dicemus. Et quamuis Eccleſia dominium non haberet; tamen facilè ſtatuere poteſt, ut ad quemcumque dominium rei non decimatæ peruenerit, is hoc ipſo obligationem ſoluendi contrahat. ſicut enim hypotheca, etſi non ſit uel tota uel ex parte in dominio creditoris; tamen hoc habet onus, ut apud quemcumque reperta fuerit, poſſit ex ea petere ſolutionem, ſi opus ſit; ita etiam res non decimata poteſt immediatè habere hoc onus ut in cuiuſcumque dominio fuerit, ille teneatur ex ea decimam partem Eccleſiæ dare. Simile ſtatui potuiſſet in illis tributis, ubi pars rei loco tributi ſoluitur; ſed reipſa non uidetur ita ſtatutum: ac propterea non eadem in utriuſque ratio.

DVBITATIO X.

Vtrùm is, cui Princeps debet, nec poteſt ſolutionem impetrare, poſſit fraudatione vectigalium ſibi compenſare.

SVPPONO non eſſe dubium, ſi vectigal non ſit venditum vel locatum alteri, ſed Princeps ipſe per ſuos Quæſtores illud immediatè recipiat: tunc enim manifeſtum eſt compenſationem licitam eſſe.

Sed difficultas eſt, ſi alteri ſit elocatum, qui certam ſummam Principi pendat, vt totum vectigalis emolumentum in ſe transferat.

Reſpondeo, Etiam in hoc caſu licitam eſſe compenſationem, vt rectè docet Silueſter. Gabella 3. quæſt. 9. & Petrus Nauarra lib. 3. cap. 1. num. 247. Primò, Quia Redemptores verè damnum non accipiunt, cùm ob plurimas ſubditorum fraudes (quas ipſi norunt interuenire) longè minoris redimant, quàm valeant: vnde & in ipſo contractu cenſentur eſſe parati talia incommoda ſubire. Secũdò, Totum Ius, quod acquirit conductor, aſſiduè dependet à Iure Principis: nihil enim eſt aliud quàm facultas quædam exequendi illud Ius, quod ipſe Princeps decurſu totius anni habet: ac proinde nõ poteſt eſſe maius, quàm Ius illud, quod Princeps ſingulis momentis per annum habet: effectus enim aſſiduè ab aliqua cauſa dependens non poteſt vllo temporis momento habere maiorẽ vim, quàm ipſa cauſa illo momento habeat: ergo conductor non poteſt habere maius Ius ad exigendum à me vectigal, quàm ipſe Princeps eo tẽpore in me habeat. quare cùm ratione Iuris quod ego viciſſim habeo in Principẽ, Ius principis elidatur compenſatione; conſequens eſt vt in conductorẽ Ius vllum exigendi à me vectigal transferre non poſſit. 75 *Licita eſt compenſatio.*

Idem vſu venit in cenſibus, decimis & ſimilibus Iuribus; quæ elocari poſſunt: conductor enim cùm Ius habeat aſſiduè pendens à Iure domini elocantis non plus poteſt, quàm ipſe dominus poſſet, ſi ipſemet ſuo iure exigeret. quare ſi is, cui ego debeo decimas vel penſionem annui cẽſus, mihi viciſſim alio nomine ſit debitor, nec poſſim obtinere ſolutionem, licitum mihi eſt vti compenſatione, nõ ſoluendo decimas vel penſionem. Quòd ſi conductor dãnum incurrat, repetat à locatore: non enim poteſt creditor elocare Ius, quod habet in debitorem, cũ damno debitoris. 76

Secùs tamen eſſet, ſi totum Ius vectigalis ſeu decimarũ vel cenſus in alterum transferretur, non retento dominio directo: tunc enim ſi prior dominus mihi ex aliqua cauſa fieret debitor poſt illam alienationem, non poſſem vti compenſatione, non ſoluendo; quia ſolutio cenſus nullo modo eſſet debita priori domino, & ille nullum Ius ad illam haberet. Si tamen ante alienationem mihi debitor fuiſſet, poſſem vti compenſatione, alia via non ſuppetente; quia non potuit transferre alteri Ius in me, ſi ipſemet erat mihi debitor: hoc enim eſſet vendere rem meam; vt rectè Silueſter ait: nam Ius, quod ille habet in me, per compenſationem, fit quaſi meum: ita enim extinguitur in Principe ratione debiti, quod ipſe mihi debet; ſeu ratione Iuris, quod ego in ipſum viciſſim habeo, ac ſi meum fieret. Pari modo, ſi ego debeam tibi cẽſum annuum 100. aureorum, & tu mihi intuleris damnum iniuſtum pluris vel minoris æſtimatum, non potes illum cenſum ita vendere vt ego cõpenſatione vti non poſſim, ſi aliter mihi debitum à te nequeam redipiſci: hoc enim iniquum foret: nam ratione Iuris, quod in te habeo, poſſum Ius tuum, quod habes in me, ſecundùm iuſtam proportionem extinguere. Sicut enim debitor non poteſt debitum transferre in alium ſine conſenſu creditoris; ita creditor ius ſuum, quod habet in debitorem, non poteſt in alium transferre, quando ipſe viciſſim eſt debitor: quia id fieret cum alterius iniuria. *Si totũ Ius tranſlatũ fuit: aut contractum debitum.* 77 78 79

Obiectio. Dices, Si tu mihi ſis debitor, & gratis vel pretio concedas vſumfructum agri tui Petro, non poſſum ex eo clàm mihi compenſationem facere: ergo neque ex cenſu, quem ego tibi debeo, ſi eius vſum alteri conceſſeris.

80 *Reſponſio.* Reſpondeo neg. conſequentiam; quia conceſſo vſufructu agri tui, fructus enati eo ipſo pertinent ad vſumfructuarium vel conductorem: ſed ſi concedas vſumfructum cenſus, quem ego tibi debeo, fructus illius cenſus non efficiuntur vſufructuarij, ſicut nec tui antequam conſignentur; ſed manent in meo dominio. vnde retinendo illos non vſurpo alienum, ſed retineo meum, in quod tu quidem ius habebas, ſed illud ius pari Iure compenſatur & extinguitur.

DVBI-

Digitized by Google

DVBITATIO XI.

Vtrùm actores mercatorum teneantur ad reſtitutionem ſuis dominis, ſi cum Gabellarijs tranſigant, & ſibi vectigal retineant.

81 FREQVENTER id fieri in Hiſpania ab ijs, qui ibidem negotijs mercatorum alibi habitantium præſunt, narrant mercatores Antuerpienſes.

Reſpondeo itaque breuiter, id fieri poſſe quatuor modis: vel enim actor mandatum habet à domino vt tranſigat cum Gabellario pro mercibus, quas inuecturus eſt, vel nõ habet: ſi habet mandatum, tenetur illud exequi ſi poteſt; alioquin tenebitur de damno, ſiue ſibi retineat vectigal, ſiue non retineat; quia hoc ipſo mandatum acceptauit, ſe obligauit ad illud implendum; imò hoc ipſo, quo ſuam operam ad negotia alterius gerenda locauit, tacitè ſe obligauit ad eius mandata, quæ ad negotia illa pertinerent; & proinde ſi omiſit, tenetur.

82 Secundò, Si tamen non habet mandatum, vt quia dominus non cogitauit; tunc vel vnà cum Gabellario conducit gabellas; & ſic poteſt accipere partem ſibi obuenientem per ſocietatem conductionis, tam ex mercibus ſui domini, quàm ex alienis, quia eſt ſocius Gabellarij: ſicut enim alius poterat hanc ſocietatem cum Gabellario inire, ita etiam ipſe. Nec refert quòd ſit actor mercatoris, quia ideò non eſt factus inhabilis ad alios contractus ſuo nomine ineundos.

Tertiò, Vel non inita ſocietate emit ſibi totum Ius Gabellarij, quod Gabellarius in merces domini certo temporis ſpatio habiturus erat; & hoc modo non peccabit etiam contra iuſtitiam, etiamſi totum illud vectigal ſibi retineat; quia non tenebatur ex Iuſtitia illud ius in vtilitatem ſui domini redimere; cùm ad hoc mandatum non haberet: neque inhabilis erat ad illud ſibi emẽdum. ſicut enim quiuis alius potuiſſet illud à Gabellario emere, ita etiã ille actor.

Quartò, Vel denique intendit abſolutè redimere vel extinguere obligationem vectigalis; & tunc non poteſt ſibi illud vectigal retinere, quia non tranſtulit in ſe ius Gabellarij, ſed illud extinxit, dominumq; ſuum illa obligatione liberauit. hoc enim ipſo quo quis intendit redimere aliquam obligationem, intendit eam extinguere, vt deſinat eſſe obligatus, qui antè erat. Vnde longè aliud eſt transferre in ſe ius Gabellarij, aliud redimere obligationem ſui domini: nam poteſt ius Gabellarij in actorem transferri, manente obligatione in domino: non tamen poteſt hæc obligatio redimi, aut ius Gabellarij extingui, niſi dominus liberetur. Itaque in hoc caſu tenetur domino ad gabellarum redemptarum & acceptarum reſtitutionem.

CAPVT XXXIV.

De Beneficijs.

Complectitur Dubitationes 38.

IN hoc capite, Primò dicendum quid beneficium, & quibus modis acquiratur. Secundò, De conditionibus requiſitis in beneficiarijs. Tertiò, De ijs, ad quæ obligantur. Quartò, De amiſſione beneficiorum. Quintò, De penſionibus, quæ beneficijs imponuntur.

DVBITATIO I.

Quid ſit beneficium.

1 OMISSIS varijs definitionibus, Reſpõdeo Beneficium eſſe *Ius perpetuum percipiendi fructus ex bonis eccleſiaſticis, propter aliquod officium ſpiritale, auctoritate Eccleſiæ conſtitutum.* colligitur ex Innocentio, & Hoſtienſi in ca. Relatum. 9. de præbend. Ioanne de Silua, de beneficijs, q. 1. & alijs.

Tria in beneficio.

Vbi Notandum Primò, Tria poſſe diſtingui in beneficio. Primum eſt, *Ipſum officium* ſeu obligationem, qua quis tenetur aliquam functionem ſpiritalem obire; vt legere preces Canonicas, facere Sacrum, adminiſtrare Sacramenta, prædicare verbum Dei. hoc eſt omnino ſpiritale, non tñ eſt beneficium, ſed fundamentũ & cauſa beneficij.

2 Secundum eſt, *Ius percipiendi certos reditus* ex bonis eccleſiaſticis, & hoc ius eſt propriè beneficium, naſciturque ex officio tamquam ex ſua cauſa, dicique ſolet præbenda, peculiariter in canonicatibus. vnde patet beneficium eſſe quid ſpiritale; quia oritur ex re ſpiritali, nempe ex ſpiritali officio, in quo fundatur, & cui inſeparabiliter eſt annexum; vt docent Hoſtienſis, & Ioannes à Silua, ſuprà.

Tertium, *Sunt ipſi fructus*, qui ſunt quid temporale. hi percipiendi ſunt ex bonis eccleſiaſticis, id eſt, ex bonis Deo dicatis & Eccleſiæ donatis; de quibus ſuprà c. 4. dub. 6. dictum eſt ea fuiſſe olim in quatuor portiones diuiſa, & ex illis auctoritate Eccleſiæ poſteà fuiſſe beneficia erecta, ſingulis titulis certa portione fructuum aſſignata.

3 *Quomodo debeat eſſe perpetuum*

Notandum Secundò, Hoc ius debere eſſe *perpetuum*; quia ſi ſit temporale tantùm, non eſt beneficium. Vnde Vicaria temporalis non eſt beneficium, de quo loquuntur Canones, vt rectè docet Nauarrus lib. 3. conſil. 6. de præbendis. Secùs eſt de Vicaria & capellania perpetua.

Dices, ergo Prioratus non eſt beneficium; quia pro arbitrio Abbatis tolli poteſt. Similiter Abbatiæ quibuſdam locis non obtinẽtur niſi triennio. Denique beneficia regularia, & omnia, quæ manualia vocantur, quæ ad nutum Superioris auferri poſſunt.

Reſpondeo Negando conſequentiam, quia etſi tolli poſſint, id non habent ex ſua inſtitutione, ſed ex eo quòd is, qui ea obtinet, ſubiectus ſit Superiori quoad officia, habitationem, totamque vitæ directionem. Simili modo dicunt quidam Pontificem ex plenitudine poteſtatis poſſe etiam ſæculares priuare ſuis beneficijs pro arbitrio, & alijs conferre: quod etſi non putem eſſe verum, niſi cauſa iuſta ſubſit; (quia non eſt dominus beneficiorũ, ſed ſolùm ſupremus diſpenſator ad Eccleſię vtilitatem; & ſæculares nõ ita ei ſubſunt, vt Monachi ſuo Abbati) tamen etiamſi verum eſſet, rectè tamẽ beneficia dicerentur perpetua, quia ex ſua inſtitutione talia ſunt, nec poſſunt per aliũ, quàm per Superiorẽ auferri. Adde, beneficia dici perpetua, non quia non poſſunt auferri, ſed quia inſtituta ſunt vt ſemper durent, vtque dum vni auferuntur, alij tribuantur. Secùs de penſionibus, quæ morte penſionarij extinguuntur.

Notandum Tertiò, hoc ius auctoritate eccleſiaſtica debere eſſe erectum vel confirmatum; alioquin non cenſebitur beneficium eccleſiaſticum, vt colligunt DD. ex cap. Nemo. 7. de conſecrat. diſt. 1. vt ſi quis inſtitueret aliquem capellanum perpetuum, vel daret prouentus Eccleſiæ pro inſtituendo canonicatu; niſi auctoritas Prælati accedat, nõ erit beneficium. Ratio eſt, quia ſolius Prælati eſt officia in Eccleſia inſtituere, eiſq; prouentus eccleſiaſticos annectere; ipſius eſt diſpicere quot & qualibus miniſtris Eccleſia opus habeat; & proinde nouos admittere vel excludere: alioquin magna ſequeretur confuſio 4

Auctoritate eccleſ. inſtitutum.

DVBITATIO II.

Quotuplex ſit beneficium.

RESPONDEO, Beneficium aliud eſt ſæculare, aliud regulare. Itẽ aliud eſt ſimplex, aliud duplex. 5

Sæculare beneficiũ.

Ita

ſtra Rebuſſus in praxi, pag. 5. & 6 & alij. *Sæculare* eſt omne illud, quod non eſt pro Regularibus inſtitutum, aut illis peculiariter annexum. Hæc Regularibus ſine diſpenſatione Papæ conferri non poſſunt; quia eſt regula generalis, *Beneficia ſæcularia, ſæcularibus; regularia, regularibus conferenda eſſe*: quæ colligitur ex cap. Poſſeſſiones. 10. de rebus Eccleſiæ non alienandis, & cap. Cùm de beneficio. 5. de præbendis in 6.

6 Excipe tamen beneficia curata: hæc enim etſi ſæcularia ſint, poſſunt Regularibus conferri abſq; ſpeciali diſpenſatione: nam vt habetur cap. Quod Dei timorem. 5. de ſtatu Monachorum, *Per antiquos Canones, etiam Monachi poſſunt ad Eccleſiarum parochialium regimen in presbyteros ordinari*. eſtque communis ſententia DD. teſte Panormitano in d. cap. Quòd Dei timorem.

7 *Regulare* beneficium eſt, quod pro Regularibus eſt inſtitutum, vt Abbatia, Prioratus, Canonicatus Regularis; vel ita annexum vt per eos debeat adminiſtrari, vt ſunt quædam parœciæ. hoc genus etiam non poteſt conferri ſæcularibus ſine diſpenſatione, exceptis curatis, quæ cum conſenſu Monaſterij poſſunt ſæcularibus conferri. hæc enim in commodum populi inſtituta ſunt: vnde ſufficit vt dètur.

Regulare.

8 Notandum autem, omne beneficium præſumi ſæculare, niſi probetur eſſe regulare. Regulare autem eſſe probatur vel ex prima inſtitutione, vel quia 40. annis poſſeſſum fuit à Regularibus abſque diſpenſatione. nam per poſſeſſionem tanti temporis pacificam, ex regulari fit ſæculare, & contrà, ratione præſcriptionis; vt docet Gloſſa in c. Cùm de beneficio, de præbend. in 6. & colligitur apertè ex illo cap. & ex cap. De quarta, de præſcriptione: tanto enim tempore completur legitima præſcriptio contra Eccleſiam & Monaſterium, vt patet ex dicto cap. De quarta, vide ſupra cap. 6. dub. 8.

Præſumitur ſæculare.

9 *Beneficia duplicia* vocantur omnia, quæ ſunt cum adminiſtratione: inter quæ maximum eſt Papatus, cui nomē beneficij tribuitur cap. 1. de maledicis. Deinde Patriarchatus, Archiepiſcopatus, Epiſcopatus, & Cardinalatus; cap. 2. Cleros d. 21. & cap. Fœlicis. 5. de pœnis in 6. Item beneficia, quę dicuntur *Dignitates*, vt Præpoſitura, Decanatus, Archidiaconatus, Abbatia ſæcularis, quæ eſt in quibuſdam Eccleſijs inſtar Decanatus, Abbatia regularis, Prioratus conuentualis, & clauſtralis. Eſt autem *Dignitas* præeminentia cum iuriſdictione in foro externo, ſecundùm Panormitan. in cap. De multa, de præbendis. vnde etiam Epiſcopatus & Papatus interdum dignitates dicitur, quamuis hoc nomen preſsè accipiatur pro beneficijs infra Epiſcopatum eminentiā habentibus. Præter hæc ſunt beneficia, quæ dicuntur *Perſonatus*: hæc habent eminentiam in Eccleſia ſine iuriſdictione, vt honorificum locum in choro, in proceſſionibus, in ſuffragijs dandis: vt Cantoria, & ſimiles.

Duplicia.

Dignitas.

Perſonatus.

Aduertendum tamen, ſpectandum eſſe vſum locorum; nam quibuſdam locis Dignitates & beneficia curata vocantur Perſonatus; vt notat Siluester v. Beneficium, 1. nu. 2.

Huc etiam pertinent beneficia, quæ vocantur *Officia*, vt beneficium Sacriſtæ, ſeu Theſaurarij Eccleſiæ hæc habent adminiſtrationem rerū eccleſiaſticarum ſine Iuriſdictione.

Deniq; beneficia parochialia, ſeu curata. hæc omnia dicuntur duplicia; quia præter recitationem precum, quæ cōmunis eſt omnibus, habent etiam adminiſtrationem, vel certè aliquam eminentiam.

10 *Beneficia ſimplicia* dicuntur reliqua omnia, quæ neque adminiſtrationem, neque eminentiam ſingularem habent; ſed tantùm inſtituta ſunt ad preces Deo perſoluendas, aliaque diuina officia obeunda: tales ſunt Canonicatus etiam Eccleſiæ cathedralis, vt docet Nauarr. lib. 3. conſil. 45. de præbend. Item Canonicatus regulares, capellæ, ſacella, altaria. Deniq; præſtimonia, quæ ſunt beneficia inſtituta vel pro ſtudioſis, vt ſua ſtudia proſequi poſſint, habētque ſæpè exiguum onus, verbi gratia, quinquies Pater & Aue Maria quotidie; vel in ſubſidium terræ ſanctæ, vt ait Rebuſſus, in praxi benef. pag. 6. de quibus infra nu. 166.

Simplicia.

DVBITATIO III.

Quibus modis beneficia acquirantur.

11 OMISSIS modis illicitis, Reſpondeo acquiri ſex modis. Primò, Præſentatione patroni præuia, & inſtitutione ſubſequa. Secundò, Electione & confirmatione. Tertiò, Poſtulatione & confirmatione. Quartò, Collatione libera. Quintò, Permutatione. Sextò, Reſignatione in fauorem, cum ſecuta collatione. Verum quia his duobus poſtremis modis beneficium priùs amittitur quàm acquiratur, ideò de illis dicendum infra, ſub finem capitis.

Sex modi acquirendi beneficia.

Præſentatio, ſecundùm Panormitanum in cap. Ea noſcitur, de his, quæ fiunt à Prælatis, eſt perſonæ per patronū Epiſcopo, vel alteri, ad quem inſtitutio pertinet, legitimè facta exhibitio. *Inſtitutio* autem eſt beneficij & iuris in re in beneficio, collatio & attributio: vnde inſtitutio ſolū fieri poteſt per eccleſiaſticos; horum enim eſt beneficia eccleſiaſtica conferre, non laicorum. Præſentatio etiam per laicos fieri poteſt; (ſi Ius patronatus habeant) quia per eam non datur Ius in re; datur tamen ex diſpoſitione Canonū Ius ad rē, ita vt beneficium alteri conferri non poſſit. 12

Præſentatio.

Inſtitutio.

Differt *præſentatio* ab *electione*, quòd electio fiat à pluribus, vt à Capitulo, & à ſolis Eccleſiaſticis, & per ſuffragia, & potiſſimùm in Prælaturis locum habeat; præſentatio verò etiam ab vna perſona, etſi laica, & in quouis beneficij genere. 13

Electio.

Similiter inſtitutio & confirmatio differunt, quod *inſtitutio* fit eius, qui præſentatus eſt à patrono; *confirmatio*, eius, qui electus vel poſtulatus: vtrumque tamen eſt vera collatio beneficij, ſeu Iuris in re, & dominij; ſed ſolùm connotant diuerſum modum conferendi, & diuerſam perſonæ, cui beneficium datur, præſentationem. *Poſtulatus* autem is, qui eligi nō poterat, vel quia non erat de Capitulo, vel quia Iure non erat capax. Habet tantùm locum in Prælaturis. debent in poſtulatum conſentire ſaltem duæ partes Capituli. vide plura apud Rochum, tractatu de Iure patron. in princ. quæſt. 4. & 5. & Silueſtrum v. Electio, & v. Poſtulatio.

Confirmatio.

Poſtulatio.

Collatio dicitur, quando beneficium ſolo Iure Prælati datur, nec ſubeſt Iuri patronatus. 14

Notādum eſt, omni beneficio cōe eſſe, vt ſine inſtitutione canonica liberè obtineri nequeat. vt habetur regula primà de reg. Iur. in 6. vbi nomē *inſtitutionis* accipitur latè, vt cōprehendat etiam collationem & confirmationē. Dicitur *Canonica*, quæ facta eſt ſecundùm Canones, ſeu diſpoſitionem Iuris canonici, vt ſi facta ſit à Prælato habente poteſtatem, abſque ſimonia, &c. ſic electio canonica dicitur, quæ ſecundùm Canones facta eſt.

Inſtitutio Canonica.

Tam autem canonica Inſtitutio eſt neceſſaria, vt ſi quis abſque ea poſſeſſionem capiat, vel adminiſtrationi bonorum ſe immiſceat, cenſeatur intruſus, & amittat Ius, quod per electionem canonicam erat conſecutus; vt patet cap. Auaritiæ. 5. de electione in 6. vnde confirmatio ſecuta non valebit; niſi Pontifex Ius amiſſum ei reſtituat; vt docet Rebuſſus, §. de miſſione in poſſeſſionem, num. 8. 9. 10. & colligitur ex cap. citato. Ratio eſt manifeſta, quia confirmatio nititur electione ve fundamēto, & ex virtute illius procedit. Illud tamen non habet locum in eo, qui poſt præſentationem patroni, ante inſtitutionem adminiſtrat; quia lex pœnalis non eſt extendenda vltra ſuum caſum. vnde cùm loquatur ſolùm de electione, non eſt extendenda ad præſentationem, vide plura infra, nu. 123. 15

Intruſus.

Circa prædicta notandum eſt, præſentationem, electionem, & collationem validam eſſe, etiamſi patronus, elector, vel collator re vera ius non habebat ſed illud competebat alteri, modò tempore illius actus fuerit in pacifica poſſeſſione iuris illius, ita vt præſumeretur talis. ita expreſſe habemus de præſentatione quidem cap. Conſultationi, tit. de iure patronatus. de electione verò, cap. Querelam, de electione & electi poteſt. de collatione, cap. Cùm olim, de cauſa poſſeſſ. & propriet. Hoc ipſo enim quo eſt in pacifica poſſeſſione illius iuris, & paſſim habetur talis, voluerunt iura actum valere. argumento in L. Barbarius. ff. de officio prætoris. 16

Sufficit poſſeſſio conferendi.

DVBITATIO IV.

Quid & quotuplex eſt Ius patronatus.

NOTANDVM eſt, *Ius patronatus* dupliciter accipi in Iure. Primò, Pro Iure, quod habent patroni in libertos ex manumiſſione: & ſic accipitur lib. 37. ff. de Iure 17

Ius patronatus.

Digitized by Google

Iure patronatus; nec pertinet ad noſtrum inſtitutum. Secundò, Accipitur pro Iure præſentandi ad beneficium, competens patronis beneficiorum & Eccleſiarum, quod etiam vocatur Ius aduocationis; vt patet cap. Quia Clerici, de Iure patronatus. hoc modo accipitur in propoſito, & à DD. communiter ſic definitur. *Quid Ius patron.* *Ius patronatus* eſt poteſtas præſentandi inſtituendum ad beneficium eccleſiaſticum vacans, Dico *vacans*, quia ſi non vacet eſt irrita præſentatio; vt docent omnes DD. & meritò; quia eſt contra bonos mores vtpote præbens occaſionem captandæ mortis; cap. Nulla, de conceſſ. præbendæ.

18 *Patron. eccleſiaſtic⁹.* Eſt autem hoc Ius duplex; Aliud enim eſt Ius patronatus eccleſiaſtici aliud laici. *Ius patronatus eccleſiaſtici* iuxta Couarruuiâ in qq. pract. c. 36. num. 2. dicitur, non quod eccleſiaſticus poſſidet; (is enim etiam laicum patronatum poſſidere poteſt) ſed quod competit alicui ex eo, quòd ex bonis eccleſiaſticis Eccleſiam fundauit, vel extruxit, vel dotauit, vel quod habetur ratione Rectoratus Eccleſiæ, aut dignitatis eccleſiaſticæ; vt ſi fundaſti Eccleſiã, id eſt ſi tribuiſti fundum in quo ædificata eſt; ſi eã extruxiſti, vel dotaſti beneficiũ pecunia ex bonis eccleſiaſticis percepta erexiſti, habes Ius patronatus eccleſiaſtici, ſeu patronatum eccleſiaſticum. Item ſi habes Ius præſentandi, quia Decanus, Præpoſitus, Abbas vel Epiſcopus, &c. hoc Ius eſt patronatus eccleſiaſtici; Ita Gloſſa in Clement. 2. de Iure patronatus & alij.

19 *Patronat⁹ laicus.* *Ius patronatus laici* dicitur, quod competit alicui, quia ex bonis patrimonialibus, ſeu ſæcularibus Eccleſiam fundauit, vel conſtruxit, vel dotauit, aut beneficium aliquod erexit, aut quia ab aliquo horum cauſam habuit.

20 Notandum Primò, Si patronatus laicus donatione vel teſtamento, vel alia ratione transferatur in Eccleſiam, Capitulum, vel Monaſterium, vel annectatur alicui beneficio, v. g. Decanatui, Præpoſituræ, &c. tunc fieri patronatum eccleſiaſticum, & de illo tamquam de eccleſiaſtico iudicandum, vt notauit Couarruuias ſuprà, & colligitur ex cap. vnico, §. vltimo, de Iure patronatus, in 6.

21 Secundò, Ius illud præſentandi, quod competit confraternitatibus vel ſodalitatibus, quæ aliquam capellam, vel beneficium collatis ſymbolis vel aliter inſtituerunt, eſſe patronatus laici; quia ipſi laici ſunt, & ex bonis ſæcularibus inſtituerũt: vnde de illo tamquam de laicorum patronatu iudicandum; quamuis ipſi in quibuſdam locis Eccleſia vocentur. vide Couarruuiam ſuprà, & Gloſſam. in d. cap. vnicum.

DVBITATIO V.

Quibus modis acquiritur Ius patronatus, reſpectu Eccleſiæ vel beneficij.

22 *Quinque modi acquirendi patronatũ.* RESPONDEO, Primò acquiritur, ſi quis Eccleſiæ conſtruendæ fundum concedat cap. Nobis, de iure patrona. & cap. Quicumque, cap. Decernimus. 16. q. 7. Secundo, Si eam cum conſenſu Epiſcopi conſtruat. Tertiò, Si eam dotet vel beneficium aliquod erigat; colligitur ex iiſdem Canonibus, & ex Concilio Trident. ſeſſ. 25. de reform. c. 9. Quartò, Multiplicatis præſentationibus per tempus, quod memoriam hominum excedat. Ita Concilium Trident. ſuprà. Quintò, Conceſſione Pontificis, vt ſi Eccleſia ab initio fuerit libera, nulli patronatui ſubiecta, &

23 *Ius patronatus principum.* vt meliùs defendatur ab aliorum iniurijs, Pontifex adoptet illi patronum. hoc modo plerumque Principes ſæculares videntur conſecuti Ius patronatus in Eccleſijs cathedralibus & dignitatibus: non enim ipſi vel eorum maiores, omnes illas Eccleſias vel dignitates fundarunt aut dotarũt: ſed pleræque fundatæ & dotatæ ſunt vel ex bonis eccleſiaſticis, vt ex decimis & fructibus bonorum iam antè Eccleſiæ donatorum, vel ex ſymbolis & eleemoſynis fidelium, vel ex opulentorum hominum patrimonijs, qui ſe, ſuaque omnia Eccleſiæ, vel Monaſterio conſecrabant. vnde illæ Eccleſiæ & dignitates ab initio erant liberæ, nulli patrono ſubiectæ. Similiter beneficia pleraque libera erant; nam ex bonis communibus Eccleſiæ erecta ſunt. Itaque tunc Prælati non nominabantur à Principibus, ſed eligebantur vel à clero ſimul & populo, vt primis ſæculis fieri conſueuerat; vel à clero ſolo, vt medijs ſæculis factitatum fuit. Tandẽ poſterioribus ſæculis, partim vſurpatione, partim Pontificum conceſſione hoc Ius nominandi pleriſque locis obtẽtum eſt à Principibus, politicæ adminiſtrationis intuitu; qua in re concedenda vel permittenda Pontifices ſe faciliores præbuerunt; quòd ſperarent Eccleſias per eos diligentiùs fore defendendas.

Notandum Primò, Conciliũ Trid. circa huius Iuris acquiſitionem, poſſeſſionem & alienationem, multa conſtituiſſe: ſeſſione enim 14. cap. 12. ſtatuit *vt nemo cuiuſuis dignitatu, eccleſiaſtica vel ſæcularis, quacumque ratione, niſi Eccleſiam, beneficium, aut capellam de nouo fundauerit & conſtruxerit; ſeu iam erectam, (quæ tamen ſine ſufficienti dote fuerit) de ſuis proprijs & patrimonialibus bonis competenter dotauerit; Ius patronatus impetrare, aut obtinere poſſit, & vt inſtitutio reſeruetur Epiſcopo.* 24 *Conc. Trident. de Iure patronorum.* hæc tamen intelligenda ſunt in futurum: ſimiliter & caput ſequens. ſeſſ. verò 25 cap. 9. de reformatione, dat Epiſcopus *poteſtatem examinandi patronorum titulos*, & abrogat multorum Iura, quæ iuxta formam ibi præſcriptam probata non fuerint. Item dat eiſdem *poteſtatem examinandi præſentatos*, ſiue ab ipſis inſtituendi ſint in beneficijs, ſiue ab inferiore. *Examinãdi præſentati omnes.* Denique vetat Ius patronatus vendi, ſub pœna excõmunicationis & interdicti ferenda, & ſub pœna amiſſionis illius Iuris ipſo facto incurrenda. puto tamen in hac amiſſione expectandam eſſe ſententiam Iudicis, neque ante hãc teneri quemquam ſe hoc Iure ſpoliare, iuxta ea quæ dicta ſunt ſuprà cap. 29. dub. 8. de quo plura 1. 2. q. 96. art. 4. Eſt tamen ſimonia vendere illud Ius per ſe: aut propter illud vendere pluris bona, quibus annexum eſt, quia eſt res ſpiritualis, vt infrà dicetur cap. 35. dub. 2.

Notandum eſt, quando plures concurrunt ad donationem fundi, vel dotationem Eccleſiæ vel beneficij, omnes fore patronos: ac proinde omnes debere præſentationem facere; ut colligitur ex Canonibus ſuprà. quomodo autem id fieri debeat, dicetur dubit. 8. 25

DVBITATIO VI.

Intra quantum temporis teneatur patronos præſentare beneficio vacante.

RESPONDEO Primò, Si patronatus ſit laicus, patronus intra quatuor menſes à vacatione beneficij uel Eccleſiæ tenetur præſentationem facere: ſi autem ſit eccleſiaſticus, intra ſex. 26 *Quatuor menſ. Sex menſ.* Ita habetur cap. unico de Iure patronatus in 6. ſpectanda enim eſt conditio patronatus, ſitne eccleſiaſticus an laicus. porrò etiam eccleſiaſticus eſt cenſendus, quando à laicis Eccleſiæ eſt datus, vt ſuprà, nu. 20. dictum eſt.

Secundò, Si patonatus partim ſit laicus, (id eſt, laico Iure competens) partim eccleſiaſticus; (ut ſæpè fit, quando duo ſunt patroni, quorum alter eſt laicus, alter Capitulum, Decanus, uel Paſtor) tunc laicus propter ſocietatẽ eccleſiaſtici, habebit ſex menſes, ut docent Ioannes Andreas & Archidiac. in d. cap. unicum: hoc enim priuilegium ei conceditur ob communionem cum eccleſiaſtico; ſicut qui habet rem communem cum pupillo, particeps eſt priuilegij pupilli, quo res illa non poteſt præſcribi. L. Si communem. ff. Quemadmodum ſeruit.

Tertiò, Si intra tempus conſtitutum ſcientes non præſentauerint, in Epiſcopi poteſtate eſt conferre beneficium cui uoluerit, cap. Quoniam, de Iure patronatus; ubi Panormitanus & alij; 27 quamuis id contingat ex eo quòd patroni de Iure patronatus inter ſe contendant, ut ibidem notat Panor. nam cap. illud generatim loquitur. quod ideò conſtitutum eſt ne Eccleſia diu miniſtris careat; quod propter patronorum lites fieri par non eſt. Secùs eſt quando electio extrahitur propter contentionem ſuper iure eligendi: quia electio eſt maioris momenti & magis neceſſaria ad bonam collationem, uide Silueſtrum v. Ius patronatus, quæſt. 5. patronis tamen uacationem beneficij ignorantibus non currit hoc tempus, ſed incipit à tempore ſcientiæ cap. Quia, in fine, de conceſſ. præbendæ.

DV-

Digitized by Google

DVBITATIO VII.

Qualem teneatur patronus præſentare.

28 RESPONDEO Primò, Non poteſt ſeipſum præſentare, ut colligitur ex c. Per noſtras, de Iure patronatus: Epiſcopus tamen poſſet ipſi motu proprio conferre beneficium, modò ipſe conſentiat, vt patet ex cap. citato. poteſt etiam pater præſentare filium ſi idoneus ſit.

29 Secundò, Tenetur præſentare idoneum; quòd ſi ineptum præſentet, ſi quidem ſit patronus laicus, iubendus eſt aliũ præſentare, qui beneficio ſit dignus. ſi autem ſit eccleſiaſticus, vel Monaſterium, vel Capitulum, priuatus eſt ea vice Iure præſentandi, & collator liberè poteſt conferre, vt docet Gloſſa in c. Cùm vos. v. Minùs idoneæ, de officio ordin. citans cap. Cùm in cunctis. 7. de elect. Sed contrarium eſt ualde probabile. quia cap. Cùm in cunctis ſolùm loquitur de electoribus, & quidem Epiſcopi. unde cùm ſit conſtitutio pœnalis, non debet extendi ad patronos, maximè in alijs beneficijs. qua parte autem punit Epiſcopum faciẽtem contra diſpoſitionem illius cap. continet pœnam ferẽdam. vnde puto patronum non eſſe ipſo iure priuatum ea uice, ſed priuandum. quod etiam inſinuat Gloſſa ſuprà, quando patronus eſt perſona aliqua ſingularis, non collegium. ſed quidquid ſit patrono Eccleſiaſtico, laicus tamen

30 *Epiſcopus tenetur inſtituere præſentatũ ſi eſt dignus.*

non priuatur, quia laici non tenentur ita cognoſcere qui ſint digni & idonei, ſicut eccleſiaſtici. Tertiò, Præſentato digno, Epiſcopus tenetur conferre, & poteſt compelli, cap. Paſtoralis. 29. de Iure patronatus.

DVBITATIO VIII.

Si multi præſentẽtur, quiſnam ex illis ſit inſtituendus.

31 *Vter præferendus.*

RESPONDEO Primò; Si patronus, qui antè præſentauit Petrum, poſteà præſentet Ioannem, veliteque hunc præferri, tunc, ſi quidem patronatus ſit laicus, in arbitrio Prælati erit inſtituere vtrum maluerit, patet ex cap. Cùm autem. 24. de Iure patronatus: quando enim patronatus eſt laicus, præſentatio ſecunda non reddit irritam primam, nec contrà. Quòd ſi patronatus ſit eccleſiaſticus, tunc qui prior eſt tempore, potior eſt Iure; vt habetur dicto cap. unde prior præſentatus, eſt inſtituendus.

32 *An ſecundus poſſit præſentari.*

Secundò, Si unus idemque ſit præſentatus à patrono laico & eccleſiaſtico, non poteſt laicus præſentare ſecundum, ſed collatio debet fieri priori; quia hic à duobus eſt præſentatus. Panor. in d. cap. Cùm autem. Nec refert quòd ſecundus ſit magis idoneus, quia ſufficit priorem eſſe verè idoneum; modò beneficium non habeat curam animarum, vt docet Panorm. ſuprà. Crediderim tamen, ſi ſecundus ſit notabiliter magis idoneus, poſſe huic conferri omiſſo priore: quod tenet Ioannes Andreas in d. cap. Cùm autem. Prælatus enim huic fauere poteſt, tum ob præſentationẽ laici, qui mutare poteſt; tum ob maiorem aptitudinem, quæ maximè in beneficiorum collatione eſt ſpectanda.

33 *Si patroni diſſentiant.*

Tertiò, Si duo ſint patroni & alter præſentet Petrum, alter Ioannem, in arbitrio collatoris eſt cõferre vtri maluerit. Addo probabile eſſe Epiſcopum tunc poſſe conferre alicui tertio: quia dum patroni inter ſe non conueniunt, Ius non cogit illum inſtituere alterutrum ex præſentatis. Ita Silu. ſuprà q. 8. ex Panormitano.

Quartò, Quando multi ſunt patroni, & non ſunt inter ſe concordes, is inſtituendus eſt, in quem plures conſentiunt, ſiue illi præſentent per modum unius corporis, ſiue ſeorſim.

34 Vbi Aduerte, quando plures præſentant per modum Collegij, uel Capituli, debere omnes conuocari, qui commodè conuocari poſſunt: alioquin qui vocatus non fuerit, poteſt curare illam præſentationem per Iudicem irritari, etiamſi ceteri omnes in eam conſenſerint; argumento cap. Cùm in Eccleſijs. 31. de præbendis in 6. ubi ita diſponitur de electione & collatione, quæ à multis eſt facienda. Quãdo autem plures præſentant ſeorſim, non eſt neceſſe conuocare; ſed ſatis eſt ut plures ſeorſim in aliquem conſentiant. In his tamen habenda eſt ratio conſuetudinis receptæ. vide Silueſtrum quæſt. 11. & 12.

DVBITATIO IX.

Vtrùm Pontifex poſſit derogare Iuri patronatus, conferendo beneficia non præſentatis.

35 *Poteſt derogare.*

RESPONDEO & dico Primò, Pontificem poſſe derogare, ſiue patronatus ſit eccleſiaſticus, ſiue laicus. eſt communis ſententia DD. in cap. Cùm dilectus. 28. de Iure patronatus; ut docet Couarr. in pract. cap. 36. nu. 1. Ratio eſt, quia hoc Ius conceſſum eſt à Pontificibus principaliter propter bonum Eccleſiæ, ut Eccleſia haberet defenſores: ſecundariò in honorem ipſorum fundatorum. ergo quando Summus Pontifex iudicat Eccleſiæ expedire ut non expectet patronorũ præſentationem, uel ut alteri cõferat, poterit liberè conferre; quia ſemper maior debet haberi ratio finis principalis, quàm ſecundarij. Secundò, Quia ex eo quòd alijs hoc Ius præſentandi conceſſerit, non cenſetur ſeipſum in omni euentu uoluiſſe ſpoliare ſua cõferendi poteſtate; ſed ſufficit ut regulariter præſentationes aliorum admittat: quod maximè uerum cenſuerim in Iure patronatus, quod ex nuda conceſſione abſque fundatione ab aliquo obtinetur.

36 *Debet apponi clauſula derogatoria, ſi patron. eſt laicus.*

Notandum tamen ex Couar. ſuprà, nu. 2. ſi patronatus ſit laicus, non cenſeri ei derogatum, etiamſi Pontifex de facto conferat alteri beneficium, niſi id diſertè in litteris per clauſulam derogatoriam exprimatur. Ita communiter DD. in cap. 2. de præbendis in 6. & colligitur ex cap. Super eo. 15. de officio Delegati. Neque ſufficit ut in litteris collationis dicatur, conferimus Petro hoc beneficium ad cuiuſcumque præſentationem uel collationem pertineat; ſed expreſſè debet derogare patronatui laico, ut habet deciſio Rotæ 331. teſte Couarruuia, nu. 2. Quòd ſi ad Regem, Ducem uel Marchionem pertineat, debet idipſum exprimi, ut habetur in regul. cancella. 43. Si autem patronatus ſit eccleſiaſticus, poteſt ei Pontifex derogare per ſimplicem beneficij collationem, etiamſi nulla mentio eius derogationis in litteris prouiſionis fiat. ut ijdem Doctores in dictum caput 2. de præbendis, docent.

37 *Reſeruationes beneficiorũ quomodo intelligenda.*

Ex quibus infertur, reſeruationes Apoſtolicas beneficiorum, quæ fiunt propter crimen, uel quia contingit beneficia uacare apud Sedẽ Apoſtolicam, uel ob aliam rationem, ex Iuris communis, uel regularum cancellariæ diſpoſitione non comprehendere beneficia Iuris patronatus laicorum, quoad eorum præſentationem tollendam; bene tamen quoad inſtitutionem, quæ Prælatis competit: hæc enim tunc petenda eſt a Summo Pontifice; ut docet Gloſſa in reg. 40. cancella. ſub finem. hoc tamen Couarr. ſuprà, nu. 5. intelligit de Epiſcopatibus, Abbatijs, Prioratibus, Decanatibus & alijs dignitatibus, quæ Summo Pontifici per regulam 2. & 3. cancellariæ reſeruantur: non autem de beneficijs minoribus, quorum præſentatio ad laicos pertinet: hæc enim eò quòd ſint Iuris patronatus laicorum, ab omnibus reſeruationibus eſſe exempta, etiam quoad inſtitutionem à Prælatis faciendam.

38 *Leg.*

Dico Secundò, Legatum à latere, & conſequenter Nuntium Apoſtolicum cum poteſtate Legati de latere, poſſe derogare patronatui eccleſiaſticorum, non tamen laicorũ: eſt communis ſententia DD. in cap. Cùm dilectus. 6. de officio Delegati & in cap. Cùm dilectus. 28. de Iure patronatus, ubi utrumque habetur.

39 *Epiſcopus.*

Dico Tertiò, Epiſcopus tñ nec patroni eccleſiaſtici, nec laici Iuri derogare poteſt. ſi tamen præueniendo præſentationẽ patroni conferat beneficium, collatio nõ eſt irrita: uerùm ſecuta præſentatione patroni intra tempus Iure præſcriptum, collatio illa reſoluetur & euaneſcet, ut patet cap. 32. Decernimus 16. q. 7. Si autem intra illud tempus patronus neminẽ præſentauerit, uel ſe non oppoſuerit, collatio manebit valida; quia iam ad Epiſcopum eſt deuoluta; & prior collatio non fuit irrita niſi ſecuta præſentatione patroni intra tempus iure diffinitum: ubi ergo hæc non ſequitur, confirmabitur, & manebit valida.

40 *Si patronatus ſit diuerſorum, an valeat derogatio.*

Peres, Quid ſi Ius patronatus partim ſit laici, partim Eccl.

Reſp. Tunc nõ cenſebitur ei facta derogatio abſq; expreſſa clauſula, perinde ac ſi totùm eſſet patronatus laicorũ. Ita cõmuniter DD. teſte Cou. c. 36. qq. pract. n. 4. ratio, eſt, quia par non eſt ut laicus ratione ſocij eccleſiaſtici incõmodum in re indiuidua ſentiat. Et quãuis laicus gaudeat Iure Clerici, quoad tẽpus præſentationis ſex menſiũ; non tñ debet

pati

pati incommodum derogationis ratione ſocij Clerici, ne fortè laici à fundatione & dotatione Eccleſiarum & beneficiorum huiuſmodi offenſiunculis auocentur: vnde etiam eorum patronatui maiora ſunt conceſſa priuilegia, quàm patronatui Clericorum, vt rectè docet Cou. ſup. Simili modo ſi duo patroni ſint laici & totidem eccleſiaſtici, cenſebitur patronatus laicus quoad derogationem. Secùs tamen ſi eccleſiaſtici ſint plures, v.g. tres, & laici duo; tunc enim cenſebitur in derogatione eccleſiaſticū: nam Eccleſiaſtici, quorum conſenſus ſufficit; cùm ſint maior pars, tenentur admittere derogationem. quòd ſi omnes ſint laici, v.g. quinque, non erit rata derogatio, niſi maior pars conſentiat, nẽpe tres vt minimum; horum enim conſenſus ſufficit, etiam in præſentando.

42 *Si priuilegio acquiſitum, valet derogatio.* Dico Quartò, Si Ius patronatus ſolùm priuilegio vel præſcriptione acquiſitum ſit, poteſt Pontifex ei derogare, ſine expreſſa clauſula derogatoria, etiamſi ſit laicorum; modò tamen non conſtet à laico eſſe fundatum; imò etiam Legatus poterit tale beneficium ſine præſentatione conferre. eſt communis ſententia DD. vt oſtendit Cou. ſup. num. 5. ratio eſt, quia talis patronatus cenſeri potiùs debet Eccleſiaſticorum, cùm originem ex Eccleſiaſticis trahat. vide hac de re plura apud Couar. pertinent enim hæc ad forum externum.

DVBITATIO X.

Quibus competat Ius collationis beneficiorum.

43 *Propriè & per ſe Epiſcopus eſt collator.* RESPONDEO & dico Primò, In quaque diœceſi Epiſcopum eſſe proprium collatorem omnium beneficiorum; hic enim in ſua diœceſi eſt Princeps & moderator ſacrorum; ac proinde ad ipſum pertinet omnes Eccleſiæ miniſtros conſtituere & officia ſacra conferre. quod intellige, Niſi ex fundatione beneficij vel legitima præſcriptione hoc ius alteri competat, v.g. Capitulo, Decano, Præpoſito, Abbati vel alteri Eccleſiaſtico.

44 *Pontifex per totum orbem confert.* Dico Secundò, Summus Pontifex eſt generalis collator, habens generalem poteſtatem conferendi omnia beneficia in quauis diœceſi. ratio eſt, quia ſupremus diſpenſator bonorum eccleſiaſticorum; & Superior omnium Epiſcoporũ & Eccleſiaſticorum, atque adeò Ordinarius Ordinariorũ totius orbis; vt ait Glo. in c. Fœlicis. §. fi. de pœnis, in 6. & c. vlt. Per principalem. 9. q. 3. vnde non minùs quàm particularis Epiſcopus poteſt Eccleſijs miniſtros dare, & eccleſiaſtica officia conferre; ſicut vbique poteſt ſacros ordines adminiſtrare.

45 *Tribus modis poteſt beneficia conferre.* Porrò tribus modis poteſt beneficia conferre, vt docet Rebuff. in ſua praxi. §. de Deuolutionib. num. 46. Primò, Iure præuentionis, vt quando alicui confert gratiã expectatiuam ad beneficium primò vacaturum; vt patet c. Dudum. 14. de præb. in 6. Secundò, Concurrendo cum alijs collatoribus, c. Quia. 1. de conceſſ. præb. & Panor. ibid. n. 5. quo modo ſemper poteſt conferre, quia concurrit cũ quolibet Ordinario in poteſtate & Iuriſdictione. Neceſſe tamen eſt vt in hoc caſu reſeruet vel conferat beneficium ante Ordinarium; alioquin collatio Ordinarij erit valida; argum. c. Si eo tempore. 44. de elect. in 6. Hac ratione etiã Legatis à latere concedi ſolet vt beneficia conferant, c. Si à ſede. 31. de præb. in 6. & DD. ibid. Tertiò, Confert Iure deuoluto; ut quando ratione criminis, (v.g. ob ſimoniam confidentiæ) vel ratione negligentiæ collatoris, Ius conferendi deuoluitur ad Põtificem ex diſpoſitione Canonum. eodem Iure ſemper confert Epiſcopus, quando inferiores collatores ſunt negligentes.

Quando fiat deuolutio. Vbi Notandum eſt Primò, Dignitates infra Epiſcopatũ & Abbatiam, & alia beneficia, regulariter conferri debere intra ſex menſes, alioquin deuoluuntur ad Superiorem; c.

46 Nulla. 2. de conceſſ. præb. & alibi. Simili modo ſi patronus laicus non præſentet intra quatuor mẽſes, & eccleſiaſticus intra ſex; beneficium efficitur liberum, eiuſque diſpoſitio deuoluitur ad eum, cuius eſt inſtituere præſentatum. vt patet ex dictis dub. 6.

Quo modo & ordine. Notandum Secundò, Quod ad Epiſcopatum & Abbatiã attinet, ſi electores per tres menſes abſque legitimo impe-

47 dimento neglexerint eligere, deuoluitur electio ad proximum Superiorem, qui cum concilio Capituli ſui Eccleſiæ prouidebit. Quòd ſi hic etiam per totidem menſes neglexerit, puniendus eſt ſecundùm Canones, & Summus Pontifex prouidebit, c. Ne pro defectu. 41. de elect. In inferioribus beneficijs, ſi ad Epiſcopum vel Capitulũ ſpectet collatio ſiue coniunctim ſiue diuiſim; tunc negligente Epiſcopo per ſex menſes, deuoluitur ad Capitulum, & contrà. ſinguli autem ad quos fit deuolutio, habent 6. menſes in inferioribus beneficijs. vide plura apud Rebuffum, §. de deuolutionibus.

Notandum Tertiò, Pontificem rariùs uti Iure præuentionis & concurſus, ut confuſio & lites uitentur, & ideò in multis Eccleſijs reſeruaſſe ſibi certos menſes, quibus confert, reliquis relictis Ordinario. Porrò cauſa cur ſibi aliqua beneficia reſeruauerit, ſuoque Iure interdum in conferendo utatur, eſt, ut Eccleſiaſticorum & Eccleſiarũ, quæ ſunt per orbem, maior ſit communicatio & coniunctio cum Eccleſia Romana matre ſua, dum non ſolùm in ſpiritualibus; (quæ ſæpe parum curantur) ſed etiam in temporalibus & prouentibus eccleſiaſticis ab ea dependẽt. quò enim in pluribus ab ea dependent & ad eam confugere debent, eò magis eam reuerentur, amant, & in ijs, quæ ad fidem, mores & ſacra miniſteria pertinent, ſe illi ſubmittunt. Quòd ſi in nullo ab ea dependerent, facilè vnio Eccleſiæ per ſchiſmata diſſolueretur. 48 *Cur Pontifices fecerint reſeruationes menſium, &c.*

Notandum Quartò, Ex Cou. l. 3. var. c. 20. n. 9 conſuetudine receptum eſſe vt Epiſcopi exiſtentes in Curia Romana, non poſſint ulla beneficia conferre etiãſi uacent in propria diœceſi; ſed neceſſum eſſe ut Curiam exeant ad ea conferenda: poſſunt tamen in aliena diœceſi. Quæ autẽ in Curia uacauerint, ea pertinent ad Pontificis diſpoſitionẽ. Talia ſunt eorum, qui ſunt de Curia Romana, & eorũ qui Romæ moriuntur, aut prope Romam ad duas dietas, id eſt, 40. milliaria Italica. denique eorum, qui ibi reſignant, aut permutant; ut patet ex regulis Cancell. 49 *Epiſcopi non conferũt in Curia.*

Peres, Vtrùm ſede Epiſcopali uacante, uel Epiſcopo ſuſpenſo, Capitulum poſſit conferre beneficia, quæ ad liberam Epiſcopi collationem pertinebant. 50 *Capitulũ, ſede vacãte.*

Reſpondeo non poſſe conferre, c. Illa. 2. Ne ſede vacante; nec ad ea præſentare; vt docet Io. Andr. in c. vnicum, Ne ſede vacante, in 6. poteſt tamen Capitulum tunc inſtituere præſentatos à patronis, quorum inſtitutio ad Epiſcopũ pertinebat, c. 1. de inſtit. in 6. Item poteſt conferre ea, quorum collatio communiter erat Epiſcopi & Capituli, c. Si ad Epiſcopum, Ne ſede vacante, in 6. Secùs tamen ſi collatio erat ſolius Epiſcopi, etſi ex conſilio Capituli. vide Rebuff. ſup. §. de deuolut. nu. 70. & ſeqq.

DVBITATIO XI.

Si Epiſcopus conferat beneficium abſenti per litteras aut nuntium, Vtrùm poſſit reuocare collationem, & alteri conferre, antequàm iſte acceptauerit.

RESPONDEO non poſſe, vt expreſsè habetur c. Si tibi abſenti, de præben. in 6. Imò ſi alteri conferat antequam ille recuſauerit acceptare, collatio uiribus non ſubſiſtet, ut ibidem dicitur. quod ideò conſtitutum eſt, non quòd per talem collationem acquiſitum ſit dominium ante acceptationem; ſed quia non decet Epiſcopum variare. ſecùs eſt de donatione rei ſuæ, quæ non valet ante acceptationem: vnde liberè poteſt reuocari. imò quamdiu res tradita non eſt, ſi alteri donetur aut uendatur, ualet ſecunda diſpoſitio, ut ſuprà capit. 18. dubitatione 6. & capit. 21. dubitatione decimanona, dictum eſt. Poteſt tamen Epiſcopus illi præſcribere tempus, intra quod teneatur acceptare. quo elapſo, ſi non acceptauit, poterit alteri conferri. ſi tamen acceptes antequam alteri conferatur, tuum erit beneficium, quamuis terminus iam ſit elapſus. patent hæc omnia ex dict. capit. Si tibi abſenti. 17. de præbendis, in 6. & apud Couarruuiam lib. 3. variarum, cap. decimoſexto, numero 4. 51 *Beneficiũ collatum abſenti.*

Sequitur nunc ut dicamus de conditione & qualitate eorum, quibus beneficia conferenda.

Digitized by Google

DVBITATIO XII.

Vtrùm aliquando liceat conferre beneficium indignis.

52 *Indignus.* NOTANDVM *indignum* dici, qui ad officium præſtandum eſt ineptus ratione infamiæ, prauæ uitæ, ignorantiæ, morbi, uel ſimilis impedimenti, uel putatur non futurus utilis, nec ſatisfacturus officio. Poteſt enim quis cenſeri indignus uel ratione conditionis præſentis, quæ non tollerur; uel futuræ. Digniſſimus autem cēſetur, non qui doctiſſimus eſt aut ſanctiſſimus; ſed qui omnibus conſideratis putatur optimè officio ſatisfacturus, Eccleſiæque futurus utiliſſimus. His poſitis

53 *Tria requiſita vt quis ſit dignus beneficio. Pœna in eligentes indignum ad curam animarū.* Reſpondeo & dico Primò, Numquam licere beneficium eccleſiaſticum conferre indignis, modò aliqui reperiantur digni, quibus conferri poſſit. Probatur ex cap. Cùm in cunctis. 7. de electione, ubi tria requiruntur ut quis cenſeatur dignus beneficio habente curam animarum, ætas conueniens, probitas morum, & ſcientia debita: & Clerici, qui aliquem contra prædictam formam elegerint, eo ipſo priuati ſunt poteſtate eligendi pro illâ uice, & triennio à ſuis beneficijs ſuſpenſi. Epiſcopus autem ſi contrà fecerit aut conſenſerit fieri, amittit ſimiliter poteſtatem conferendi. vide tamen aliquas limitationes & explicationes huius cap. in cap. Si compromiſſarius. §. Si verò, de electio. in 6. & cap. Graue nimis. 29. de præbendis, ubi præcipitur, ut beneficia non conferantur indignis; qui contra poſt ſecundā correptionem fecerit, iubetur ſuſpendi à beneficiis conferendis. ratio eſt, quia beneficium datur propter officium: ergo qui ineptus eſt ad officium præſtandum, iure naturæ eſt arcendus à beneficio.

54 *Omnia penè Eccleſiæ mala ex promotione indignorū miniſtrorum.* Confirmatur, quia omnes ferè hæreſes & mala Eccleſiæ hinc orta ſunt, quòd indignis beneficia fuerint collata: dum enim Epiſcopatus conferuntur hominibus indoctis uel improbis, qui nihil minùs quàm de munere Epiſcopali ſunt ſoliciti, neceſſe eſt ut etiam Parochi ſimiles inſtituantur. Tales enim Epiſcopi parùm curant quales habeant Parochos. quòd ſi Parochi indocti, uel etiam improbi ſint, neceſſe eſt Chriſtianam plebem in fide & moribus non rectè inſtrui: hæc autem non rectè inſtructa, & mala uita ſuorum Superiorum ſcandalizata, facilis eſt ad nouos Doctores, reformationem & purum uerbum Dei promittentes, excipiendos; maximè cùm uideat illos eloquentia, doctrina, & externa uitæ probitate ſuis Parochis & Epiſcopis præſtantiores. Sanè ſi naſcente hæreſi Lutheri tales fuiſſent ubique Epiſcopi & Parochi, quales eſſe debuiſſent, facilè illam in ſemine oppreſſiſſent. hoc optimè ſignificatur in parabola Domini Matt. 13. *Dum dormirent homines venit inimicus homo & ſuperſeminauit zizania,* ut explicat D. Auguſt. lib. qq. in Matth. cap. 11. & Chryſoſtom. homil. 47. in Matth. Ex quo patet quanti momenti ſit ut Principes quàm maximè idoneos ad Prælaturas promoueant.

55 *Quando poſſit conferri indigno.* Dixi *Modò aliqui reperiantur digni,* quia ſi nullus talis inueniatur, uel ſi inueniatur & non admittatur, (ſicut interdum fit in locis ſeptentrionalibus) poterit conferri indigno ad maiora mala impedienda; nempe ne deueniat ad hæreticos, uel alios magis indignos: hic enim etſi abſolutè non ſit dignus, tamē reſpectu aliorum, qui haberi poſſunt, dignus cenſetur. Vbi tamen ei beneficium collatum eſt, tenetur ſe præſtare dignum & ſatisfacere officio, tum per ſe, tum per alios, quantum commodè poteſt: alioquin tenebitur ad fructuum reſtitutionem. ratio eſt, quia lege Iuſtitiæ obligatur ad præſtandum munus ſui officij, & conſequēter ad ſe reddendum idoneum officio, quantum poteſt.

56 *Debet ſcire eſſe dignum.* Dico Secundò, Vt collator ſit ſecurus, non ſolùm requiritur ut neſciat illum, cui confert, eſſe indignum: ſed debet etiam poſitiuè ſcire eſſe dignum; ut rectè Adrianus in 4. tracta. de reſtitut. qu. de diſpenſatione beneficiorum. ratio eſt, quia ex officio tenetur quantum in ſe eſt curare ut conferantur dignis. ergo debet poſitiuè iudicare eſſe dignū. quod intellige non de certa ſcientia, ſed de probabili iudicio, quod pro rei magnitudine, magis uel minùs certum eſſe debet. *Idem dicendum de patronis.* Idem dicendum de patronis qui habent ius præſentandi; grauiter enim peccant ſi aliquem præſentent, de cuius uita, moribus & doctrina non ſint ſatis informati per uiros probos & idoneos, ita ut meritò poſſint confidere eſſe idoneum; ut colligitur ex cap. Graue nimis, de præbendis. Tales enim patroni ſunt cauſa cur beneficia conferantur indignis, cum maximo Eccleſiæ damno: nam Prælatus eccleſiaſticus, qui inſtituit, non poteſt præſentatum repellere, niſi fere ſit euidens eſſe indignum, capit. 32. Decernimus, decimaſexta quæſtione ſeptima, & alibi. hoc autem ut euidens fiat, ualde eſt difficile. deinde uix audet rem exactiùs diſcutere, præſertim quando patronus eſt Princeps ſæcularis.

Dico Tertiò, Etſi omnis conditio, quæ reddit hominem indignum beneficio, ſufficiat ad irritandam collationem, uel electionem indigni, non tamen omnis reddit ipſo facto collationem irritam, ut infrà dicetur. vide Nauarr. in cap. Si quando. 5. de reſcriptis, exceptione decimaſexta, & decimaſeptima. 57

DVBITATIO XIII.

Vtrùm prætermiſſis dignioribus, liceat interdum conferre dignis.

RESPONDEO, In quibuſdam euentis licitum eſſe. Primò, ſi patronus præſentet dignum; huic enim debet conferri, etſi ſint alij magis idonei. 16. quæſtio. 7. capit. Monaſterium, & capit. Decernimus, quod limita niſi ſit beneficium cum cura animarum: hoc enim dandum eſt digniſſimo, ſi patronus eſt eccleſiaſticus, vt patet ex Conc. Trid ſeſſ. 24. c. 18. Si tamen patronus ſit laicus & præſentet dignū, hic ab Epiſcopo inſtituendus eſt, alijs omnibus prætermiſſis, ut ex eodem loco Concilij conſtat. Pari modo, ſi fundator conſtituiſſet ut ſi quis ex ſua familia idoneus repertus fuerit, ei detur; ſeruandum eſſet, etiam in cura animarum, alijs dignioribus præteritis. vt docet Couarr. regu. Peccatum, p. 2. §. 7. 58 *Dignior poteſt prætermitti quinque euentis.*

Secundò, Si beneficium ex ſua inſtitutione dandum ſit alicui ex certa familia, uel oppido; (vt ſunt ea, quæ dicuntur patrimonialia) vel ſi decreto Canonum eligendus ſit aliquis ex Clericis eiuſdem Eccleſiæ; tunc aptiſſimo inter eos dandum eſt, non alijs, etſi aptioribus. vide cap. Nullus. 13. & cap. 16. Obitum d. 61. & c. 19. Metropolitano d. 63. ex quibus conſtat, olim miniſtros eligi debuiſſe ex Clericis eiuſdem Eccleſiæ, ſi aliquis erat idoneus. Simili modo Pontifex eligendus eſt ex Collegio Cardinalium, modò aliquis inter eos ſit idoneus. c. Oportebat. 3. cum ſeq. d. 79. ex Concilio ſub Stephano Papa III. 59

Tertiò, Si aptiores reſeruandi ſunt beneficijs parochialibus, eò quòd pauci benè idonei ibidem reperiantur; tunc enim illis prætermiſſis beneficia ſine cura, quamuis opima, debent conferri minùs dignis, vt rectè notauit Adrian. ſuprà. ratio eſt, quia in diſpenſatione beneficiorum, magis ſpectanda eſt ſpiritualis utilitas Eccleſiæ, quàm commodum temporale miniſtri.

Quartò, Si plures ſint electores, & paucorum ſuffragia inclinent in digniſſimum; tunc ſi meum ſuffragium nihil eſſet profuturum digniſſimo, prodeſſet tamen ad uitādam electionem indigni, uel minùs digni, teneor omiſſo digniſſimo, cōferre illud in dignum uel digniorem. ratio eſt, quia in hoc caſu ſi dem ſuffragium in digniſſimum, ipſi nō prodero, & Eccleſiæ obero: quod Eccleſiæ incommodum uitare poſſum ſi faueam digno. Neque hic cum alijs ad opus malum concurro; quia eligere minùs dignum non eſt malum, niſi quando ſpes eſt poſſe obtineri digniorem. 60 *Si ſuffragium non eſſet profuturum digniori.*

Quintò, Si quis reſignet beneficium ſuum in fauorem alterius, non eſt neceſſe ut quærat digniſſimum, Ita Caietanus v. Beneficium, & alij: ſic enim recepta conſuetudo habet. ratio eſt, quia non incumbit illi ex officio præficere Eccleſiæ miniſtrum; & aliàs confert id, quod ſuum eſt, & propter quod, cùm poſſideret, non tenebatur plus facere, quàm mediocriter idoneus faceret: unde non facit iniuriā Eccleſiæ, talem ſibi ſubſtituēdo, quamuis ſi multò dignior ſe offerat uel in promptu ſit, charitas boni communis obliget ut hic præferatur. 61 *Reſignans.*

Digitized by Google

DVBITATIO XIV.

Vtrùm extra hos caſus beneficia ſemper ſint conferenda digniſſimis.

62 *Digniſſimi præficiendi.*

RESPONDEO & dico Primò, Electores, Præſentatores, & Collatores ſempet tenentur quantum in ipſis eſt curare vt digniſſimis beneficia conferantur. Eſt communis ſententia DD. D. Thom. quæſt. 63. artic. 2. ad 3. *Vt electio non poſſit impugnari in foro iudiciali, ſufficit eligere bonum, nec oportet eligere meliorem; quia ſic omnis electio poſſet habere calumniam. Sed ad conſcientiam eligentis neceſſe eſt eligere meliorem, vel ſimpliciter, vel in comparatione ad bonum commune.* Ibidem ad 1. docet, *Prælatũ poſſe eligere conſanguineos ſuos, ſi aquè digni ſint, non autem ſi alij ſint digniores.* Idem docet infrà q. 185. ar. 3. Ioann. Maior in 4. d. 24. qu. 3. Nicolaus Lyranus in illud Ioannis 21. *Simon Ioannis diligis me plus his?* D. Anton. 2. p. tit. 1. c. 20. §. 1. Ange. v. Electio, num. 20. & 21. Caiet. v. Acceptio perſonarum, & in locum D. Thomæ citatum. Adrian. in 4. q. citata, Silu. v. Electio, & v. Acceptio perſonarum, Nauar. in c. Si quando. 5. de reſcr. except. 16. num. 20. Sotus l. 3. de Iuſt. q. 6. ar. 2. & alij Theologi paſſim. Et quamuis Alex. Halenſis p. 2. q. 136. §. 2. putet ſolùm in Epiſcopatibus eſſe peccatum prætermittere digniorem, non autem in minoribus beneficijs: alij tamen Theologi id generatim de omnibus habentibus curam animarum, docent. Accedunt multi Iuriſperiti, quos refert & ſequitur Couar. ad reg. Peccatum, p. 2. §. 7. num. 4. vt Panorm. Rochus, Ludouicus Gomezius, Cæſar Lambertinus, & alij, & addit Couarruuias eam eſſe communem.

Alex. Halenſis opinio.

1. Exemplis Script. probatur.

Probatur Primò, Exemplis ſacræ Scripturæ; vt electione Aaronis Leuit. 8. vbi Dominus indicauit ſe velle præſtantiſſimum eligi, dum omnibus Principibus ad oſtium tabernaculi adductis, eius ſolius virgam florere fecit. in quem locum Origenes hom. 6. (habetur Canon. Licet. 8. quæſtio. 1. ſic ait) *Requiritur ergo in ordinando Sacerdote, etiam populi præſentia, vt ſciant omnes, quòd qui præſtantior eſt ex omni populo, qui doctior, qui ſanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad ſacerdotium.* Item electione Saulis 1. Regum 10. vbi eligitur *qui cæteris eminebat, & quo non erat melior in Iſrael.* quod explicans Gregorius lib. 4. cap. 4. in lib. 1. Regum, fusè docet, *digniſſimum eligendum.* Idem docet cap. 5. vbi multa pulchrè in hanc ſententiam. Idem cernitur in electione Dauidis, & in electione Petri: cùm enim Dominus Ioan. vigeſimoprimo, Petrum Eccleſiæ vellet præficere, non ſolùm rogat an ipſum diligeret, ſed an plus ceteris diligeret, & ter rogat. Apoſtoli etiam Actorum primo, conati ſunt optimum eligere.

63 *2. Ex Iure Canon.*

Probatur Secundò, Ex Iure Canonico; nam c. vnico, tit. vt eccleſiaſtica beneficia ſine diminutione conferantur, Inno. III. inter cetera ſic ait, *Non ex affectu carnali, ſed diſcreto iudicio, debuiſſi eccleſiaſticum officium in perſonam magis idoneam diſpenſare.*

3. Ex Patribus.

Tertiò, Probatur ex Patribus; vide Origenem ſup. Hieronymus in cap. 1. epiſt. ad Titum: *At nunc,* inquit, *cernimus plurimos hanc rem* (id eſt, electionem) *beneficium facere, vt non quærant eos, qui poſſint plus Eccleſiæ prodeſſe, ſed quos vel ipſi amant vel quorum ſunt obſequijs deliniti.* Chryſoſtom. lib. tertio de ſacerdotio, parùm ante medium, *Equidem non opinor aliunde tam multas in Eccleſia turbas naſci, quàm ex Epiſcoporum & Antiſtitum electionibus, caſu potius ac temerè, quàm diligenter & accuratè factis, nã caput valentiſſimum eſſe oportet,* &c. Auguſtinus epiſt. 29. ad Hieronymum, non procul à fine: *Quis ferat eligi diuitẽ ad ſedem honoris Eccleſiæ, contempto paupere inſtructiore, ac ſanctiore?* Idem docet Leo epiſto. 84. c. 9. & Bern. l. 4. de conſider. ad Eugenium, & in declamatione, *Ecce nos reliquimus omnia.*

Idem confirmatur ex quadã pragmatica ſanctione Concilij Baſileenſis ſeſſio. 12. vbi decernitur, *vt electores iurent Deo & ſancto Eccleſiæ patrono, in qua eſt præbenda, ſe electuros quem nouerint digniorem.*

4. Ratione.

Probatur Quartò ratione; Quia beneficia primariò ſunt inſtituta ad cultum Dei & Eccleſiæ vtilitatem; ſecundariò ut ſint præmia uirtutum, quibus digniores in Eccleſia honorentur & iuuentur; atqui contra utrumque finem eſt ſi digniores & Eccleſiæ utiliores omittantur, & in ijs conferendis ſpectetur conſanguinitas, aut priuata amicitia, aut commendatio potentium.

Dico Secundò, Ad beneficia habentia curam animarum vel aliam functionem magni momenti in Eccleſia, eligere, poſtulare, aut præſentare dignum omiſſo digniore, qui in promptu eſt, eſt peccatum mortale. Idem dico de conferente, qui liberè confert. *Digniorem* uoco, qui notabiliter dignior & aptior uidetur, ſperaturque multò meliùs functurus officio: nam ſi paruus uel dubius ſit exceſſus, non erit peccatum mortale. Colligitur ex DD. ſuprà allatis, probaturque iiſdem teſtimonijs, nam ea maximè agunt de talibus beneficijs. Idem colligitur ex Concil. Triden. ſeſſio. 24. cap. 1. de reform. vbi dicitur, *Omnes & ſingulos, qui ad promotionem præficiendorum quomodocumque ius habent, mortaliter peccare, niſi quos digniores & Eccleſiæ magis vtiles ipſi iudicauerint, non quidem precibus vel humano affectu, aut ambientium ſuggeſtionibus, ſed eorum exigentibus meritis præfici diligenter curauerint.* Et quamuis ibi loquatur de Epiſcopatibus, tamen idem ſentire de parœcijs, patet manifeſte ex cap. 18. de quo infra dub. 16. Eadem ratio locum habet in alijs omnibus magni momenti beneficijs. Talia ſunt præter Cardinalatum, Epiſcopatum, Archidiaconatum & Parœciam; Decanatus, Præpoſitura cum Iuriſdictione, Canonicatus affectus onere docendi vel concionandi, aut pœnitentiariæ. Denique Abbatia, Prioratus & ſimilia. Ratio eſt, quia qui omittit digniorem, facit contra fidelitatem, quam Eccleſiæ ex officio debet, (iuxta illud Matth. 24. *Quis, putas, eſt fidelis ſeruus & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam?*) idque in re grauis momenti; nam inde contingit eam priuari ingenti bono, quod ipſe tenebatur ei procurare eligendo digniſſimum miniſtrum: atqui in re graui fidem debitam uiolare eſt peccatũ mortiferum, ut ſuprà cap. 32. nume. 16. & 17. in ſimili diximus: ergo qui præſentant uel eligunt uel beneficia liberè conferunt, grauiter peccant, ſi digniores prætermittant, ſiue ſit Papa, ſiue Epiſcopus, ſiue Princeps ſæcularis: non enim ſunt Domini beneficiorum, ſed œconomi: vnde tamquam œconomi tenentur rem Domini ſui, quantum commodè poſſunt, promouere. Confir. quia in beneficijs eſt peculiaris ratio, quæ non in alijs. nam totum ferè Eccleſiæ bonum in fide, moribus & ritibus ſacris pendet ex bona miniſtrorum electione: ſicut è contrario totum ferè malum ex mala prouiſione: atqui niſi quàm maximè idoneos eligere conemur, periculum eſt ne ſæpè parum apti præficiantur; quia tam multa requiruntur, vt nõ raro qui ualdè apti uidentur, re ipſa parùm aptos eſſe, experientia & ſucceſſus rerum demonſtret; ergo ne in tales impingamur, tenemur in re tanta ſub peccato mortali eligere aptiſſimos. quod non ſolùm verum eſt de electore & collatore libero, ſed etiam de patrono, ut rectè Coua ſup. contra Cæſarem Lambertinum, qui ſine iuſta ratione id negat. 65

64 *Eſt peccatum mort. omittere digniorem in maioribus benef.*

Conc. Trident.

66 *In quibus non ſit peccatum mortale.*

Dico Tertiò, In ceteris beneficijs, ut in canonicatibus, capellis, &c. nõ uidetur peccatum mortiferum ſemel uel bis prætermittere digniorem, modò conferantur ei, qui verè dignus ſit: videtur tamen eſſe mortiferum ſi quis id paſſim faciat, aut ſi rarò curet ut digniores præferantur. Prior pars eſt Alexan. Halenſis, & Soti ſuprà, Gabrielis in 4. d. 15. 7. 2. 3. d. . ubi pro eadem citat Antoninum & alios. Idem docet Angelus ſuprà, & ſentire uidetur D. Thom. quodlib. 6. a. 9. licet obſcurè, citantque illum Angelus & Gabriel. Denique multi recentiores, ut Petrus Nau. l. 2. cap. 2. num. 48 Emmanuel Sà, verbo beneficium Petrus Arragon in q. 63. ar. 2. Ratio eſt, quia quòd ſemel uel iterum dignior prætermittatur in huiuſmodi beneficijs, non cenſetur notabile incommodum, aut notabilis iniuria in Eccleſiam: paucorum enim mediocritas, aliorum uirtute facilè compenſatur.

Obiectio.

Dices, Fit iniuria digniori, qui poſtponitur; nam ei lege iuſtitiæ diſtributiuæ debetur. deinde eſt contra Eccleſię & ipſorum fundatorum intentionem; quorum mens eſt vt digniſſimis conferantur.

Ob hæc argumenta multi DD. tenent eſſe peccatũ mortale, præſertim ſi dignior ſeſe offerat. Ita Couarruu. ad regulam Peccatum, par. ſecunda, §. ſeptimo, numero quarto. Caietan. quæſtione 63. articu. ſecundo, Salonius ibidem. in eadem ſententia videtur eſſe Diuus Antoninus ſuprà: quia uiolationem iuſtitiæ diſtributiuæ putat eſſe

peccatum mortale, & Nauarr. de oratione miſcellan. 38.

67 Sed reſponderi poteſt ad Primum, Non fieri propriè iniuriam digniori, quia non eſt ei debitum ſtricto iure, ſicuti debetur præſentato vel electo: ſed ſolùm largo, quod conſiſtit in maiore aptitudine & proportione: hoc autem ius violare non eſt per ſe peccatum mortiferum.neq; violatio iuſtitiæ diſtributiuæ ſemper eſt peccatum mortiferum,niſi redundet in violationem iuſtitiæ commutatiuæ; vt rectè Sotus ait.

Reſpon. Nõ ſit propriè iniuria digniori.

Ad Secundum,Eſt quidem contra Eccleſiæ & fundatorum intentionem;ſed in re,quæ ad bonum Eccleſiæ nõ eſt tanti momenti. Fateor tamen rationes iſtas facere illam ſententiam valdè probabilem:& ex illis confirmatur altera pars noſtræ propoſitionis: qui enim ſæpè hoc faceret, vel non curaret præponere digniores, cenſeretur grauiter
68 peccare contra fidelitatem Eccleſiæ debitam, eiuſque magnum bonum negligere:magni enim intereſt ad bonum Eccleſiæ vt diuina officia quàm decentiſſimè & deuotiſſimè celebrentur, vt Canonici & alij ſacrorum adminiſtri doctrina & probitate populo præluceant. Denique vt ſpe beneficij obtinendi plurimi ad probitatem vitæ & ſtudia litterarum incitentur, ſunt enim beneficia ex Eccleſiæ & fundatorum deſtinatione non ſolùm ſtipendia miniſteriorum,ſed etiam præmia virtutum:atqui hic ſtimulus tolletur, ſi dignioribus prætermiſſis, fauore & affectu carnali diſpenſentur.

Si ſæpè fieret, eſſet p. mort.

Ex his patet, ſemper eſſe peccatum, ſaltem veniale *digniorem* & *aptiorem* prætermittere. ſi autem id ſæpè fiat, eſſe peccatum mortiferum.quòd ſi ex ſua inſtitutione habeat vt debeat dari digniori vel per oppoſitionem, tunc ſemper eſt peccatum mortale.

69 Contra ſecundam propoſitionem Obijcitur Primò, Iura antiqua & noua ſolùm requirunt vt beneficia conferantur *dignis*:nam Concil.Trid.ſeſſ.7.c.3. de reform.ſolùm requirit,vt etiam beneficia curata *dignis* cõferantur,& citat conſtitutionem Alexandri III. & Grego.X.in quibus idipſum ſtatuitur.

Obiectiones contra ſecundum dictum.

Reſp.Concilium hoc ſolùm requirit; non vt collatio ſit ſine peccato,ſed vt non ſit irritanda in foro externo, vt patet ex verbis ſequentib. *aliter facta collatio omnino irritetur.* Eodem modo intelligi poſſunt quidam Canoniſtæ,dũ dicunt ſufficere vt eligatur idoneus; vt notat Couar.ſupr. Quòd autē Concilium velit ad parœcias eligi digniſſimos, patet ſeſſ.24.c.18.de refor.

Obijcitur Secundò, Iuxta antiquos Canones non ſolẽt beneficia conferri niſi presbyteris & Clericis eiuſdem Eccleſiæ,vt patet ex c.Nullus,& can.Obitum.d.61.ergo non ſunt quærendi digniſſimi.

Reſp.Idcircò hoc ſolet fieri,& in multis locis adhuc ſeruatur,quia plerumque hi ſolent eſſe vtiliores & fideliores ſuæ Eccleſiæ quàm extranei: magis enim ei afficiuntur,magiſque omnia norunt,cùm ſint in ea educati: firmiùs quoque reſident.

Obijcitur Tertiò, Apoſt.ad Tim.3.& ad Tit.1. enumerãs conditiones Epiſcopi,ſolùm requirit vt ſit *ſobrius,pudicus doctor,hoſpitalis,irreprehenſibilis*,&c. non autem requirit vt ſit ceteris omnibus dignior.

70 Reſp.Tot cõditiones requirit Apoſt.vt rariſſimi ſint qui eas omnes habeãt.vnde etiam qui digniſſimus viſus fuerit, vix implebit Apoſtoli formulam.

Minùs idoneus poteſt ſe offerre.

Quartò, Si collator teneretur conferre digniori:ergo is, qui ſe putat minùs dignum,non poterit ſe offerre,nec acceptare collationem; quia alioqui conſentiret peccato alterius: petere enim aliquid ſibi præſtari, quod alter non poteſt ſine peccato præſtare, eſt peccatum. ſimiliter in illud conſentire.

Reſpondeo negando conſequentiam.Etſi enim alius videatur aptior,potes tamen iudicium totum relinquere electori vel collatori,cuius eſt vtriuſque merita & dotes examinare.hoc enim iudicium non eſt eius,cui fit collatio;ſed eius,qui confert aut eligit.vnde bona fide potes te illi offerre, non quidem deſiderando & petendo abſolutè vt tibi cõferat,etiamſi alterũ iudicet fore vtiliorem; (hoc enim peccatum eſſet) ſed ſub conditione,ſi bona fide iudicauerit te non minùs vtilem fore. & quamuis tu putes alterum eſſe magis idoneum,potes tamen tecum ſtatuere diligentia cõpenſare quãtum alijs dotibus videris ſuperari.Quòd ſi certo exiſtimes collatorem non iudicio ſed fauore te prætuliſſe,hoc tibi non imputabitur,ſi hoc neque petiſti, neque animo deſideraſti,ſed bona fide ſolicitaſti,vel non ſolicitanti tibi eſt oblatum.

DVBITATIO XV.

Vtrùm is,qui ſibi vel alteri minùs digno procurat beneficium omiſſo digniore, teneatur digniori aliquid reſtituere.

PALVD.in 4.dub.15.q.2.ar.2.& Caiet.q.62.ar.2.dub.3. affirmant.ratio eſt,quia beneficium illud ſecundùm iuſtitiam diſtributiuam debitum eſt digniori.addit tamē Caiet.eum non teneri qui ſibi procurat,non intendens impedire dignioré:ſecùs verò de eo,qui ita procurat ſibi vt non curet de impedimento dignioris. 71

Reſpondeo & dico Primò, Probabilius eſt talem beneficiariũ non teneri ad reſtitutionem,modò ſit verè idoneus, & beneficium non fuerit per oppoſitionem conferendum. eſt ſententia Scoti & Richardi in 4.d.15.vt fatetur Caieta. Idem tenet Adrianus in 4.§.Quia iam determinatum. Sotus lib.4.q.6.ar.3.ad 6.Couar.ad regu.Peccatum,par.2.§.7. num.7.Nauar.cap.17.num.72.& multi alij.Probatur,quia neque Eccleſiæ,neque digniori tenetur:ergo non tenetur. *Non digniori*,quia ille non habet ius ſtrictum ad illud beneficium;ſed largum dumtaxat,conſiſtens ſolùm in maiori aptitudine, vt antè dictum eſt: vnde non fit ei propriè dicta iniuria. 72

Non tenetur digniori.

Dices, Si diſtributor ex bonis communibus mihi debeat centum, & non det niſi quinquaginta, tenetur ad reſtitutionem quinquaginta;quia in illis violauit iuſtitiam commutatiuam;vt colligitur ex D.Thoma q.62.ar.1. ad 3.ergo cùm beneficia ſint bona communia debita dignioribus, & ego ſim dignior,ſi mihi non contulerit, tenebitur ad reſtitutionem.Hoc argumento potiſſimum commoti ſunt Palud.& Caiet.

Obiectio. Diſtributio communium.

Reſp.Hoc tantùm eſſe verum in communibus, quæ præcipuè ideò data ſunt communitati, vt pro dignitate cuiuſque,vel inopia,vel eruditione,vel meritis diſtribuantur; vt rectè Sotus & Coua.reſpondent;at beneficia non ſunt talia bona communia; non enim ſunt principaliter præmia meritorum & dignitatis cuiuſque,vt Palud.& Caiet.velle videntur;ſed ſtipendia miniſtrorum Eccleſiæ: quia potiſſimùm & ferè ob vnicam hanc cauſam ſunt inſtituta, vt ſint ſtipendia eorum,qui Eccleſiæ deſeruiunt: vnde digniſſimi eligendi,nõ quòd ipſis hæc propriè ſint debita, ſed quia Eccleſiæ debitum eſt, vt quàm optimi miniſtri, qui pro illis quaſi ſtipendijs habere commodè poſſint,adſciſcantur.Itaque ſi qua eſſet obligatio reſtitutionis, ea eſſet erga Eccleſiam,non erga digniorem prætermiſſum. 73

Reſpon.

Sed quòd *neque Eccleſia* obligẽtur reſtituere,probatur: quia Eccleſia non intendit collatores & patronos ſub onere reſtitutionis obligare ad procurãdum ſemper maius bonum,& digniores miniſtros; modò procurent eos,qui verè ſint digni & vtiles.neque collatores cenſent ſe ſub tali onere obligari; idque tum ob multas perplexitates, quæ inde quotidie orirentur; tum quia Eccleſia non videtur damno affecta, quamuis maius bonum non ſit procuratum. Idem dico de œconomo Principis,qui non conduxit optimos operarios,ſed mediocres. 74

Non obligari Eccleſia.

Dixi, *Modò beneficiarius ſit idoneus;* ſi enim non ſit idoneus, tenebitur is,qui procurauit ad reſtitutionem, non quidem digno vel digniori,ſed Eccleſiæ,quæ debito miniſterio caruit vel etiam damnum accepit,vt rectè Couarr. ſup.num.2.& Sotus l.4.q.6.ar.3.ad 6.vel certè pauperibus vt quidam volunt,argum.c.1.ſeſſ.23. Conc.Trid. §.Si quis autem.de quo infrà num.157.& ſeſſio.9.Conc.Lateranen. 75
de quo num.175.& 177.quod intellige,niſi beneficiarius, qui primo loco tenebatur,reſtituat. Si Eccleſia nullũ damnum paſſa eſt,& officium per alios præſtitum, ad nihil tenebitur auctor.

Si non ſit idoneus.

Si officium per alios præſtitum.

Si dãdum per oppoſitionem.

Dixi, *Modò beneficium non fuerit dandum per oppoſitionem*: quando enim per oppoſitionem datur, tunc dignior ius ſtrictum habet ex lege, vt rectè Naua.cap.17.num.74. Itaque ſi non admittitur ad examen,vel examinatus & manifeſtè dignior alijs repertus reijcitur, fit ei propriè iniuria:vnde collator ei tenetur ad damnum ſarciendum iudi-

Digitized by Google

tio prudentis; ſi tamen manifeſtè & notabiliter dignior ſit; nam ſi paruus tantummodò ſit exceſſus, non tenebitur.

76 *Si putet ſe idoneum.* Dico Secundò, Qui inſtitutus eſt, ſi verè ſe putet idoneum, non tenetur reſignare, etiamſi alterum iudicet magis idoneum. Ratio eſt, quia ipſi non incumbit Eccleſiæ miniſtros dare, ſed ſatis eſt vt pro ſua virili ſatisfaciat officio.

Obiectio. Dices, Hinc tãtùm ſequi, illum non teneri ex officio, ſeu lege Iuſtitiæ: poterit tamen ex charitate teneri.

Reſpon. *Quãdo teneatur ex charitate.* Reſp. Id quidem fieri poſſe, ſed rarò fieri: vt ſi quis certò ſibi perſuaderet alterum Eccleſiæ longè fore vtiliorem, & ipſe ſine notabili incommodo ſuo poſſet illo beneficio carere. Sed valdè rarum eſt vt conſtet alterum longè vtiliorem fore. In dubio autem non tenetur ſe tanto commodo ſuo priuare.

77 *Si induxit collatorẽ.* Dices, Quid ſi collatorem induxerit vt ſibi conferret, cũ ſciret ſe minùs idoneum altero?

Reſpondeo, Tunc quidem peccauit illum inducendo vt faceret contra fidelitatem; non tamen tenetur ad reſignationem, modò ſit verè idoneus: quia collatio fuit valida. vnde cùm ipſi non incumbat optimorum miniſtrorum procuratio, non tenetur beneficium deſerere: tenetur tamen tùc (ſaltem ex decentia) quàm optimè muneri ſuo ſatisfacere, & diligentia ſupplere defectus, ratione quorum ab altero ſuperatur.

DVBITATIO XVI.

Quæ formula ſeruanda in conferendis Eccleſijs parochialibus.

RESP. Hæc deſcribitur à Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 18. vbi Notandum eſt, Eccleſiam parochialem vacare poſſe ratione obitus, vel reſignationis ſimplicis, vel permutationis, vel delicti. Item Ius patronatus eſſe Eccleſiaſticorum vel laicorum. Nunc

78 *1. Conuocandi multi.* Dico Primò, Si parœcia vacet per obitum vel crimen, & Ius patronatus ſit Eccleſiaſticorum, Epiſcopus, & patronus, intra certum tempus ab Epiſcopo præſcribendum, debent aliquot Clericos, qui videantur idonei ad Eccleſiam illam regendam, nominare. Ita Concilium. vbi Nota, poſſe Epiſcopum, etiam per publicum edictum conuocare omnes, qui volent ſe offerre; & quemuis poſſe ſuggerere ſi quos nouit idoneos: & hi omnes ſunt deſcribendi, vt ibidem dicitur.

79 *2. Examinandi.* Dico Secundò, Tranſacto tempore conſtituto, hi omnes (nempè qui voluerint & comparuerint) debent examinari ab Epiſcopo, vel eius generali Vicario, & tribus ſaltem examinatoribus à Synodo diœceſana approbatis.

Vbi Notandum, Quotãnis in Synodo diœceſana ab Epiſcopo vel eius Vicario ſex debere proponi examinatores, qui à Synodo probẽtur, & ex his ad quodque examen tres minimùm pro arbitrio Epiſcopi debent aſſumi.

Secundò, Hi debent iurare ſe omni affectione humana poſtpoſita, fideliter munus ſuum executuros.

Nihil pro examine accipiendum. Tertiò, Nihil ratione huius examinis poſſunt accipere, alioquin ſimoniæ vitium tam ipſi quàm dantes incurrent: à quo abſolui nequeant, niſi dimiſſis beneficijs, etiam antè obtentis, & ad alia reddentur inhabiles. vbi Nota, ſimoniã *Simonia Iuris humani.* iuris humani pœna exorbitante puniri: quam tamen puto non eſſe receptam in beneficijs antè obtentis, ante ſententiam Iudicis.

Dico Tertiò, Peracto examine, examinatores debent renuntiare quoſcumque ex his idoneos iudicauerint ætate, moribus, doctrina, prudentia, & alijs rebus ad vacantem Eccleſiam regendam opportunis.

80 *Epiſcopus eligit.* Dico Quartò, Ex his Epiſcopus eum eligere debet, quẽ cæteris magis idoneum iudicauerit, & huic, non alteri, collatio fiet ab eo, cuius eſt conferre. Si verò Iuriſpatronatus *Si patronatus eccleſiaſtici.* eccleſiaſtici erit, tùc patronatus debet ex his eligere quem digniorem iudicabit, & hic ab Epiſcopo debet inſtitui, ſi inſtitutio ad eum pertineat. alioquin ſi ad alium pertinet, Epiſcopus ſolus eliget digniorem ſuo iudicio, & patronus hũc præſentabit ei, ad quem pertinet inſtituere. vt ſi inſtitutor vel collator ſit Capitulum, Decanus, Archidiaconus: Epiſcopi enim eſt non ſolùm conuocare & habere Ius examinandi cum alijs examinatoribus, ſed etiam eligendi digniorem, qui à patrono præſentetur inſtituendus.

81 *Si patronatus eſt laici.* Dico Quintò, Si Ius patronatus eſt laici, non eſt neceſſe vt fiat examen per concurſum: præſentatus tamen à patrono, debet examinari à deputatis examinatoribus, & ſi fuerit idoneus repertus, admitti.

Collatio alioquin irrita. Dico Sextò, Omnis collatio ſeu inſtitutio facta præter ſupradictam formam, cenſetur ſubreptitia & nulla; & collatio ſi pertinebat ad Epiſcopum, deuoluitur ad Sedem Apoſtolicam. hoc poſtremum ſtatuit Pius Quintus, qui etiam clariùs explicuit mentem Concilij in Bulla, quæ incipit, In conferendis Eccleſijs, edita anno 1567. Kalend. Aprilis.

82 *Examen quãdo neceſſarium.* Vbi Notandum Primò, Hoc examen adeò eſſe neceſſarium, vt etiam in Doctore Theologiæ adſpirante ad parochialem Eccleſiam ſit ſeruandum, vt reſpondit Congregatio Cardinalium. non tamen eſt neceſſarium in Dignitate vel Canonicatu, qui parochialem Eccleſiam acceſſoriè, etiam perpetuò annexam habet; vt eadem Congregatio cenſuit.

83 *Appellare poteſt aptior.* Notandum Secundò, Si Epiſcopus minùs habilem poſtpoſitis magis idoneis poſt examen elegerit, poſſunt ij, qui reiecti fuerunt, à mala electione huiuſmodi ad Metropolitanum, vel ſi elector Metropolitanus aut exemptus fuerit, ad viciniorem Ordinarium, vt Apoſtolicæ Sedis Delegatum; aut aliàs ad Sedem Apoſtolicam appellare, & electum ad nouum examen coram appellationis Iudice prouocare, vt digniori detur. Interea tamen electio prior executioni mandanda eſt, & prouiſus non poteſt amoueri, niſi alteri debito modo collatum fuerit. Ita Pius Quintus ſuprà.

84 *Si vacet ratione reſignationis.* Dico Septimò, Si Eccleſia vacet ratione reſignationis factæ in manibus Papæ, in fauorem certæ perſonæ, & à Papa fuerit admiſſa reſignatio, non debet fieri examen per concurſum; ſed ſufficit eum examinari à deputatis examinatoribus cum Epiſcopo, & dignum iudicari. Ita reſpondit Congreg. Cardinalium. Ratio eſt, quia tunc Papa cenſetur in hoc decreto diſpenſare. Secùs verò ſi collator ſit inferior Papa, vt Metropolitanus, vel Epiſcopus, vel Capitulum; tunc enim reſignatione in manibus eius facta, debet fieri examen per concurſum, & niſi reſignatarius iudicatus fuerit poſt examen aptior cæteris, vel certè non minùs aptus, non poteſt ei fieri collatio: vt colligitur ex Cõcilio. Ratio eſt, quia inferior non poteſt in decretis Concilij œcumenici diſpenſare.

85 *Si cauſa permutationis.* Dico Octauò, Si vacet permutationis cauſa, debet nihilominus fieri examen, & quidem per concurſum, niſi permutatio fiat cum alia parochiali ferè paris conditionis: tunc enim non eſt opus nouo examine, ut declarauit Congregatio: quia per examen antiquum vterque cenſetur idoneus. Quòd ſi fiat permutatio cum ſimplici, uel cum alia parochiali, ubi maior requiritur induſtria, debet fieri examen per concurſum, ut colligitur ex Concilio.

Vbi hæc nõ recepta. Aduerte tamen multa ex his paſſim non eſſe recepta; quamuis meritò omnia recipi deberent. vnde ibi non ſunt irritæ collationes, quæ ſecundùm hanc formam non ſunt factæ.

DVBITATIO XVII.

Quæ conditiones requirantur in particulari, vt quis cenſeatur idoneus ad beneficium.

RESP. Poſſe numerari decem. Prima. Legitimus torus. Secunda, Clericatus vel Ordo. Tertia, Ætas conueniens. Quarta, Cælibatus. Quinta, Non eſſe irretitũ cenſura uel irregularitate. Sexta, Morum probitas. Septima, Scientia debita. Octaua, Habilitas ex parte corporis. Nona Intentio ſtatus eccleſiaſtici. Decima, Vt non habeat aliud beneficium incompatibile.

DVBITATIO XVIII.

Quomodo requiratur legitimus torus.

RESPONDEO & dico Primò, Qui eſt ex toro illegitimo, eſt incapax Epiſcopatus, & cuiuſuis alterius beneficij habentis curam animarum, niſi per Pontificẽ 86

cum eo diſpenſetur. Eſt etiam incapax ſimplicis beneficij: poteſt tamen ad hoc ei per Epiſcopum diſpenſatio dari, etiamſi ſit ex inceſtu, uel ſacrilego complexu natus. Ita habemus c. 1. de fil. presbyt. in 6.

Epiſcopus diſpenſat cum illegitimo ad beneficiũ ſimplex.

Vbi Notandum Primò, Epiſcopum poſſe cum tali diſpẽſare ad Canonicatum etiam Eccleſiæ cathedralis, ut ibidẽ docet Gloſſa ex Archidiacono. Rebuſſus tamen in praxi beneficiorum, §. De diſpenſatione ſuper defectu natalium, pag. 169. tenet, Epiſcopum non poſſe diſpenſare in præbenda Eccleſiæ cathedralis cum illegitimo; dicitq́; ſtylum Curiæ Romanæ ita ſeruare: cuius ſententia uidetur tenenda poſt Concilium Tridentinum, in quo ſtatuitur, ut omnibus Canonicatibus Eccleſiæ cathedralis ſit annexus ordo ſacer, ad quem Epiſcopus non poteſt illegitimum habilitare, ut dict. capit. primo habetur. Iuri tamen conformius uidetur, Epiſcopum poſſe ad talem Canonicatum habilitare eum, qui antè à ſede Apoſtolica ad ordines ſacros admiſſus eſſet.

Non ad Dignitatem.

Notandum Secundò, Epiſcopum non poſſe diſpenſare cum illegitimo ad Dignitatem uel Perſonatum, etiam ſine cura, ſecundùm Gloſſam: quia quando Papa concedit ut alicui prouideatur de beneficio, intelligitur beneficium ſimplex, neque extendi debet ad Dignitatem, c. ult. de præbendis: ergo neque hic per beneficium ſine cura intelligi poterit Dignitas ſine cura, aut Perſonatus. Confir. quia non eſt credibile Pontificem uelle illegitimum talibus honorari, cùm illum ab omni ordine ſacro excludat. Gloſ. ſequuntur paſſim DD.

87 Dices, Quid ſi Canonicatus habeat annexum acceſſoriè beneficium parochiale, poteritne Epiſcopus diſpenſare?

Reſpondeo poſſe, ut docet Silu. v. Beneficium, 3. qu. 8. ex Archidiacono, quod limita cum Lapo & Silu. modò parœcia per Vicarium adminiſtrari ſoleat; aliàs non. Ratio eſt, quia acceſſorium ſequitur ſuum principale. Hæc tamẽ omnia intelligenda ſunt, niſi obſtet aliquod particulare alicuius Eccleſiæ ſtatutum iuratum, uel per Papam confirmatũ, quo caueatur ne quis illegitimus ad beneficia illius Eccleſiæ promoueatur.

88 Dico Secundò, Illegitimus, etiam cum diſpenſatione Epiſcopi, non poteſt habere ullum beneficium ubi pater eſt Præfectus; (v. g. Epiſcopus, Præpoſitus, Decanus, Parochus) aut etiam ubi Canonicus. habetur c. Ad Præſentiam. 2. c. Cùm decorem. 15. c. Ad abolendam 16. de fil. presbyte. Hoc autem idcircò Canones ſtatuerunt; tum quia alioquin pleraque beneficia ad huiuſmodi ſobolem induſtria parentum peruenirent; tum quia fœdum eſt in eadem Eccleſia parentem & filium nothum reſidere, toti que mundo exemplum incontinentiæ paternæ, ueluti cum præmio & dignitate in prole aſſiduè oſtentari.

89 Notandum eſt, Concil. Trident. ſeſſio. 25. cap. 15. de reformatio. hiſce canonibus aliquid noui Iuris adiecisse, Vt illegitimi beneficium habere nequeant, non ſolùm in Eccleſijs ubi parentes actu obtinent, ſed etiam ubi aliquando habuerunt, qualecumque illud ſit, ſiue paruum, ſiue magnũ. Nec poſſint habere penſiones ſuper fructibus beneficiorũ, quæ parentes obtinent uel aliquando obtinuerunt: nec reciprocæ reſignationes in illorum fauorem à parentibus factæ, illis proſint.

90 *Filij legitimi presby.*

Dico Tertiò, Quod ad legitimos presbyterorum filios attinet, hi poſſunt habere beneficia in Eccleſijs ubi eorum parentes præſident, non tamen illud ipſum, quod proximè parens habuit. Prima pars habetur cap. Ad hæc. 12. de filijs presbyt. Altera uerò cap. Ex tranſmiſſa. 7. & cap. Conquerente. 4. eodem. Ratio eſt, *Ne beneficia ſucceſſione hæreditaria tranſmitti uideantur: quam ſpeciem hæreditariæ ſucceſſionis, Canones ſemper in beneficijs ualdè exoſam habuerunt*, ut ait Concil. Trident. ſeſſio. 25. capit. 7. de reformatione.

91 *Si alius interceſſit, filius eſt capax.*

Aduerte tamen, Si inter patrem & filium alius interceſſit, cenſebitur ſpecies illa ſucceſſionis hæreditariæ abſterſa; & ita filius legitimus poterit illud obtinere ſine diſpenſatione. cap. Ex tranſmiſſa. 7. de filijs presbyterorum. Adde, patrem poſſe habere beneficium filij, quia hic non eſt illa imago hæreditariæ ſucceſſionis: ſimiliter nepotem beneficium aui: quod intellige, ſi adhuc pater uiuit; ſecùs autem ſi pater obierit: tunc enim nepos non poterit aui beneficio frui. Ratio eſt, quia ſi pater uiuit, nepos non poteſt ſuccedere auo: unde ceſſat imago hæreditariæ ſucceſſionis. Verùm ſi mortuus ſit pater, nepos tunc ſuccedit auo, ut notat Silueſter Beneficium, 3. ex Hoſtienſi.

Beneficiũ aui.

DVBITATIO XIX.

Quomodo requiratur clericatus ſeu ordo in ſingulis beneficijs.

92 *Clericatus neceſſarius.*

RESPONDEO & dico Primò, Ante omne beneficium requiritur præuius clericatus, ſeu prima tonſura, ita ut ſine hac ſis inhabilis; colligitur ex c. Cùm adeò. 17. de reſcr. & c. Ex litteris. 6. de tranſact. eſtque communis ſententia.

Prima tonſura. Proprius Epiſcopus. Epiſcopus domicilij.

Vbi Notandum Primò, Primam tonſuram & ordines debere conferri à proprio Epiſcopo. *Proprius* autem *Epiſcopus* hoc loco eſt triplex, originis, domicilij, & beneficij, ut apertè habetur cap. Cùm nullus. 3. de tempor. ordin. in 6. Epiſcopus domicilij dicitur Epiſcopus loci, ubi quis habet domicilium. Dicitur autem habere *domicilium, ubi quis larem, rerumque ac fortunarum ſuarum ſummam conſtituit, unde rurſus non ſit diſceſſurus; ſi nihil auocet, unde cùm profectus eſt, peregrinari uidetur; quòd ſi redijt, peregrinari iam deſtitit*: ut habetur L. Ciues. 7. C. de incolis. Vnde patet, ut quis dicatur habere alicubi domicilium, requiri ut ibidem ſedem fixerit, animo perpetuò manendi, niſi quid auocet. Itaque ſtudioſi non habent domicilium in Vniuerſitatibus, etiamſi ibi ad 8. uel 10. annos manere ſtatuerint, ſi retinent animum in patriam redeundi. qui uerò alicubi incipiunt habitare animo perpetuò manendi, ſtatim ibidem domicilium contrahunt; nec opus eſt ut multos annos habitauerint, ut patet ex dicta deſcriptione domicilij. Porrò domicilium ſemel acquiſitum, ſolo animo migrandi non amittitur; ſed opus eſt reali migratione, ut apertè colligitur ex L. Domicilium. 20. ff. ad municipalem; ubi dicitur, *Domicilium re & facto transfertur, non nuda conteſtatione*: ſicut enim ſolo animo non acquiritur, ita nec amittitur vide Panormitanum in c. vlt. de parœcijs, & Silu. v. Domicilium, nu. 2.

Domicil. de infra pag. 552. nº 46.

Epiſcopus originis.

Epiſcopus originis eſt Epiſcopus loci, cuius quis ratione originis dicitur ciuis, uel originarius. dicitur autem ciuis ratione originis, non ubi fortuitò natus eſt, ſi parentes alibi habebant domicilium, ſed ubi erat illorum domicilium; ut docet Panorm. in cap. Rodolphus. 35. de reſcrip. & Bartolus in L. Filios. 3. C. de municipibus. & apertè ex eadem L. colligitur, & ex d. l. Ciues. C. de incolis. Iure enim fingitur natus, ubi parentes habent domicilium tempore natiuitatis. Ratio eſt, quia etſi ad tempus alicuius negotij cauſa aliò receſſerint, tamen cenſentur ibi ſemper manſiſſe: vt patet L. Retrò, de captiuis, ubi dicitur, *Retrò creditur in ciuitate fuiſſe, qui ab hoſtibus aduenit.* vide Silu. v. Ciuitas, q. 4. & Panorm. ſup.

Epiſcopus beneficij.

Epiſcopus beneficij eſt Epiſcopus loci, ubi quis habet beneficium requirens reſidentiam: tale enim beneficium conſtituit domicilium. ſecùs ſi non requirat reſidentiam, uel ſi cum eo diſpenſatum ut non teneatur reſidere; ut notant Doctores in capit. Quia in tantum, quinto de præbendis.

Ex his patet, quis dicatur proprius Epiſcopus in tonſuræ & ordinum collatione. Quòd ſi quis tonſuram ab alieno Epiſcopo ſine litteris dimiſſorijs, vel diſpenſatione Pontificis acceperit, non eſt capax beneficij: vt docet Rebuffus, §. Formula dimiſſoriarum. colligitur ex capit. Illud. 1. & capit. tertio. Si quis auſus. d. 71. vbi dicitur, *ut ſi quis alienum ſine conſenſu proprij Epiſcopi ordinauerit, irrita ſit ordinatio*. intellige quoad uſum & priuilegium ordinis ſeu gradus accepti, quia caret priuilegio & uſu illius.

93 Sed difficultas eſt, quid tali ſit faciendum ut capax fiat. Gloſſa in dictum cap. Illud, putat ſufficere ut proprius Epiſcopus poſtea ratum habeat, quod etiam tenet Decius & alij in cap. 1. de tempor. ordinando. in 6. probat Gloſſa ex cap. 24. Salonitanæ, d. 63. vbi Gregorius I. cùm Epiſcopus Salonitanus eſſet ordinatus ipſo neſciente, ſcribit *ſe id ei ita ex animo relaxare; ac ſi ipſo auctore ordinatus fuiſſet*. vbi notat Gloſſa, *Epiſcopum poſſe remittere quæ ad ipſum ſpectant*; quam ſententiam puto ueram, etſi Rebuffus, §. Formula dimiſſoriarum, num. 12. & 29. contrarium teneat uelitque neceſſariò opus eſſe diſpenſatione Pontificis & litteris,

Probabile eſt Epiſcopum poſſe habilitare.

litteris, quæ vocantur *perinde valere*. Nec obſtat, quòd ordinatio talis dicatur *irrita*; & quod ab initio eſt vitioſum, non poſſit tractu temporis conualeſcere: item quòd *nemo poteſt ratum habere, quod ſuo nomine non eſt geſtum.* dicitur enim *irrita* non quaſi nihil ſit actum; ſed quia ſuſpenditur quoad vſum & priuilegium: quam ſuſpenſionem Epiſcopus tollere poteſt, cùm nuſquam Summo Pontifici reſeruetur. dicitur *habere ratam* talem collationem, quia conſentit in illam, volendo illam valere ac ſi à ſe facta eſſet.

94 Fortè quiſpiam putauerit talem non eſſe beneficij incapacem: nam Concilium Tridentinum ſeſſ. 7. cap. 10. de reform. cùm ademiſſet Capitulis poteſtatem concedendi dimiſſorias intra primum annum ſedis vacantis, ſubdit *Capitulum contrauenien̄s, eccleſiaſtico ſubiaceat interdicto; & ſic ordinati, ſi in minoribus ordinibus conſtituti fuerint, nullo priuilegio clericali, præſertim in criminalibus, gaudeant.* vbi nihil illis adimit, niſi priuilegium fori in criminalibus. Sed verius eſt illum caſum eſſe ſpecialem, nec eſſe extendendum ad eum, qui ordinatus eſt ab alieno ſede non vacante, aut abſque vllis dimiſſorijs.

95 Notandum Secundò, Si quis acceperit tonſuram aut ordines minores in excommunicatione, ſuſpenſione, interdicto, non ideò eſſe incapacem beneficij poſt abſolutionem illius cenſuræ obtinendi, vt rectè docet Nauarrus contra quoſdam l. 5. conſil. 28. num. 14. pag. 608. quia accipiendo tonſuram vel ordines minores in cenſura, non incurritur alia cenſura vel irregularitas, aut alia inhabilitas, ad beneficia: vnde ſublata priore cenſura, manet omnino habilis per ordinem ſuſceptum. Secùs eſt ſi quis ordinem ſacrum in cenſura accipiat; quia incurrit ſuſpenſionem, cap. Cùm illorum. 32. de ſententia excommunicationis.

96 *Beneficiũ requirens certum ordinem.*

Dico Secundò, Si beneficium ex inſtitutione requirit certum ordinem, qui illo ordine caret, eſt inhabilis ad illud beneficium. Ita Panorm. & alij in cap. Dudum. 1. de elect. talia ſunt beneficia illa, quæ ex litteris ſuæ inſtitutionis debent dari ſacerdotibus, vel diaconis. ratio eſt, quia fundator potuit fundationi talem modum apponere, cùm rationi & Canonibus ſit conformis.

97 *Conſuetudo.*

Aduerte tamen, longam conſuetudinem potuiſſe illum rigorem mitigare: ſicut enim poteſt derogare legi, ita etiam diſpoſitioni fundatoris, quæ eſt inſtar legis. vnde ſi talia beneficia alicubi conſueuerunt dari ijs, qui nondum ſunt ſacerdotes, puto valere; præſertim ſi intra annum fiant ſacerdotes, vel certè ſubdiaconi; vt abſolutis ſtudijs ſacerdotiũ capeſſant: iuxta eam moderationem, quam ius conceſſit Parochis, qui tamen maximè deberent eſſe ſacerdotes, dum parœciam acceptant. vnde eadem conuenienter applicatur huiuſmodi beneficijs. Vide Emmanuelem Sà v. Beneficium, numero 27. vbi pro eadem ſententia citat. Nauar.

98 Dico Tertiò, In ceteris beneficijs non requiritur certus ordo præuius; ſed ſufficit prima tonſura, & habilitas ad ſuſcipiendum intra annum ordinem beneficio cõuenientem. patet ex Clement. Vt ij, de ætate, qualitate, & ordine, præfic. excipio tamen Epiſcopatum, ad quem requiritur ſaltẽ Subdiaconatus, cap. A multis. 9. extr. eodem. Hæc vera ſunt iure antiquo. Sed quia Concilium Trident. quædam nouo iure de his diſpoſuit, explicandum breuiter, qui ordines & intra quantum tempus ad ſingula beneficia requirantur.

Diſpoſitio Conc. Tridentini.

99 *Adeptus Epiſcopatum.*

Dico Quartò, Adeptus Epiſcopatum, ſi munus conſecrationis intra tres menſes non ſuſceperit, ad fructuum perceptorum reſtitutionem tenetur. ſi totidem poſteà menſes idem neglexerit, Epiſcopatu ipſo iure eſt priuatus. Ita Tridentinum ſeſſ. 23. c. 2. de reformatione.

100 *Adeptus parœciam.*

Dico Quintò, Adeptus Eccleſiam parochialem, tenetur ordinari ad ſacerdotium intra annum; quòd ſi intra hoc tempus promotus non fuerit, ipſo iure, nulla etiam monitione præuia, ſuo beneficio eſt priuatus. habetur ca. Licet Canon. 14. & cap. Commiſſa. 35. de electione in 6.

Vbi Notandum Primò, Tempus, à quo incipit fluere prædictus annus, eſſe illud, ex quo pacificam poſſeſſionem habere cœpit, ca. Commiſſa, ſuprà.

Secundò, Hanc obligationem intelligendam ceſſante iuſto impedimento: ſi enim illo tempore ægrotauit, vel in irregularitatem lapſus diſpenſationem obtinere nequiuit, vel Epiſcopus abſens fuit; non cenſebitur priuatus, etiamſi intra tempus annuum non fuerit ordinatus; vt colligitur ex cap. Commiſſa, ſuprà. Ratio eſt, quia hæc priuatio conſtituta eſt in pœnam negligentiæ: pœna autem locum non habet vbi non eſt culpa. Item intelligenda eſt de Eccleſia parochiali cum cura in actu; id eſt, quam ipſe beneficiarius per ſe obire debeat: ſecus verò ſi ſolùm habeat curam in habitu; id eſt, ſi per Vicarium perpetuum vel temporalem ſit adminiſtranda: hæc enim non neceſſariò requirit primo anno ſacerdotium; vt docet Nauarrus li. 3. conſil. 4. de præbendis.

Tertiò, Si promotus intra annum non fuerit, mox eo elapſo eſſe priuatum, ita vt in conſcientia teneatur beneficium dimittere; nam in cap. Licet Canon, dicitur, *Nulla etiam præmiſſa monitione ſit priuatus*.

101 *Obiectio.*

Dices, Pœna temporalis non debetur in foro conſcientiæ ante ſententiam: atqui hæc eſt pœna temporalis; ergo.

Reſp.

Reſpondeo, Maiorem eſſe veram quando eſt pœna propriè dicta, qua quis priuatur re aliqua, quæ omnino & abſolutè ſua erat; ſecùs quando pœna ſe habet vt priuatio rei, quæ nondum abſolutè erat ſua, ſed ſolùm ſub certa conditione; tunc enim ea non impleta, tenebitur rem illã reſtituere: quia ſolùm conditione impleta, abſolutè erat futura ſua. Sic officia, beneficia, & fructus eorum poſſunt à legitima poteſtate ſub hac conditione concedi, vt ſi hoc vel illud factum aut omiſſum fuerit, teneamur in conſcientia reſtituere: Ita Nauarrus cap. 25. num. 118. Lopez parte 2. Inſtructo. pag. 668. qui dicit hanc eſſe communẽ DD. ſententiam. Fortaſſe meliùs diceretur illud beneficium fuiſſe abſolutè ipſius, cùm fructus eius abſolutè ſuos fecerit, nec teneatur eos reſtituere conditione non impleta: eſſe tamen priuatum ipſo facto, ſi promotus non fuerit, quia reſoluitur contractus ſeu collatio ex vi conditionis, quæ cenſetur fuiſſe appoſita à principio, ex Iuris diſpoſitione. poteſt enim quis rem ſuam transferre in alium, ita vt abſolutè fiat ipſius, appoſita tamen conditione, vt reſoluatur cõtractus, ſi hæc vel illa conditio euenerit: vt patet ex dictis cap. 21. dub. 14. 15. & hoc credo velle Nauarrum.

Reſoluitur collatio ex vi conditionis, quæ in ea cenſetur appoſita.

102 Quartò, Eamdem Eccleſiam non poſſe eidem ea vice iteratò conferri, cap. Commiſſa. ſuprà; alioquin fruſtrà videretur diſponi vt ſit priuatus. vide plura infrà dub. 26.

Petes Primò, Vtrùm pœna impoſita Epiſcopis, intra tres vel ſex menſes non conſecratis, eodem modo ſit intelligenda?

103 *Non tenetur titulũ dimittere ante ſententiam.*

Reſpondeo, Probabile eſt ſimiliter eſſe intelligendam, quia Concilium eodem modo loquitur *Ad reſtitutionem*, inquit, *fructuum perceptorum teneantur, & ipſo Iure ſint priuati*. Verius tamen videtur, Epiſcopum in conſcientia non eſſe priuatum titulo ex dilatione conſecrationis, niſi poſt ſententiam: non enim Concilium addit, *vt nulla præmiſſa monitione ſit priuatus*, aut *vt teneatur deſerere Epiſcopatum*, ſed ſolùm ait, *Ipſo Iure ſit Epiſcopatu priuatus*: quam formam loquendi ita paſſim in Iure conſuetudo recepta interpretatur & mitigat, vt nemo teneatur officium vel beneficium, quo ſic priuatus dicitur, dimittere ante ſententiam; niſi alia clauſula, quæ hanc benignam interpretationem excludat, apponatur. Satis enim cenſetur priuatus, ſi iure illo perfecto, & quaſi dominio, quo Epiſcopatum anteà obtinebat, priuatus ſit, retenta tamen eiuſdem poſſeſſione; vt ſuprà cap. 19. dub. 8. oſtenſum eſt.

104 Petes Secundò, Vtrùm Epiſcopus non poſſit diſpenſare vt Parochus, differat ſacerdotium vltra annum?

Epiſcopus poteſt Parocho concedere 7. annos ſtudiorum.

Reſpondeo poſſe, idque ob vnicam cauſam ſtudiorum, & quidem ad ſeptennium; modò tamen intra annum, quo debebat fieri Sacerdos ordinetur ſubdiaconus; ſcilicet ne à ſtatu eccleſiaſtico poſſit reſilire. quòd ſi intra annum non fuerit factus ſubdiaconus, ipſo facto eſt priuatus Eccleſia. ſimiliter ſi expleto ſeptennio ſtudiorum non fuerit intra annum factus Sacerdos. Ita habemus cap. Cùm ex eo, de electione in ſexto. vbi Nota, hanc facultatem diſpenſandi videri Epiſcopis ademptam per Concil. Trident. ſeſſ. 22. cap. 4. de reformat. vbi ſic dicitur, *Nec alicui in poſterũ fiat prouiſio, niſi ijs, qui iam ætatem & ceteras habilitates integrè habere dignoſcantur: aliter irrita ſit prouiſio*. vnde videtur requirere præſentem eruditionem. Sed contrarium eſt probabile: ita tenent Nauarrus & Lopez ſuprà, & quidam alij: quia quod ad ſcientiam attinet, non videtur velle inducere correctionem Iuris antiqui; (alioquin id clariùs explicare debuiſſet) ſed ſolùm renouare id, quod Iure antiquo erat decretum. addita clauſula irritante, in qua tacitè ſubintelligi poteſt exceptio iure antiquo conceſſa,

nempè

Digitized by Google

nempè *Niſi Epiſcopus cauſa ſtudiorum diſpenſauerit*. Itaq; non eſt cur dicamus illis hanc poteſtatem ademptam.

Dico Sextò, Qui Dignitates, Perſonatus, Officia, Præbẽdas, Portiones ac quælibet alia beneficia in Eccleſijs cathedralibus vel collegiatis vel regularibus obtinent, quibus varia onera ſunt annexa, (v. g. vt alij Euangelium, alij Epi-
105 ſtolam dicant) tenentur intra annum, iuſto impedimento ceſſante, ordines ſuo officio conuenientes ſuſcipere. Ita Conc. Trident. ſeſſ. 22. cap. 4.

Qui negligunt ordinem ſuſcipere.

Vbi Notandum Primò, Qui negligunt ordinem debitũ intra annum ſuſcipere, non ideò priuati ſunt ipſis beneficijs; alia tamen incommoda incurrunt. Primò, Amittũt vocem in Capitulo non ſolùm paſſiuam, ſed etiam actiuã; vnde electiones per tales factæ poſſunt irritari. Secundò, Põt & debet illis ſubtrahi dimidia pars diſtributionũ chori. Tertiò, Peccant mortiferè vbi concilium eſt receptum; quia violant præceptum Eccleſiæ, vt patet ex verbo *Teneantur*, idque in re graui, ad quam etiam iure naturæ obligantur, ſuppoſito tali beneficio; quia ſine tali ordine non poſſunt præſtare id, ad quod ex officio obligantur. per alios autem non poſſunt ſine diſpenſatione; quia ſunt onera perſonalia. Vnde patet non eſſe paruum abuſum, quòd paſſim altaria & capellaniæ dentur pueris vel alijs, qui nõ ſunt Sacerdotes: neque enim hoc Ius cum ſuis pœnis eſt nouum; nam idem conſtitutum fuit in Concil. Viennenſi; vt patet Clement. Vt ij, de ætate & qualitate ordinandorũ, & Concilium Trident. illius Concilij decretum innouat.

Notandum Secundò, In Eccleſijs cathedralibus omnes
106 Canonicatus habere annexum ordinem ſacrum presbyterij, diaconatus, vel ſubdiaconatus, vt ſtatuit Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 12. de refor. Permittitur tamen Epiſcopis cum Capituli conſilio vt deſignent quibus canonicatibus quis ordo annexus eſſe debeat; ita tamen vt ſaltem dimidia pars ſint presbyteri. Ex quo ſequi videtur, omnes tales Canonicos, etiamſi eorum Canonicatus ex primæua inſtitutione ſacrum ordinem annexum non haberent, tamen vbi Cõcilium ſeruatur, teneri ſub peccato mortali & priuatione vocis in Capitulo, intrà annum ad ordinem ſacrum, ſaltẽ ſubdiaconatus promoueri; quamuis fortè ex negligentia Epiſcopi non eſſet facta diſtributio & deſignatio, quæ præbendæ quem ordinem habere debeant: nam ipſum Concilium ſua auctoritate annectit omnibus ordinem ſacrum in genere; etſi velit ab Epiſcopo, cum conſilio Capituli deſignari in particulari, quis cui connecti debeat.

Præbenda Eccleſ. Cathedralis.

Notandum Tertiò, Eos, qui poſt monitionem ordines debitos ſumere recuſant, ab Ordinario priuari debere ſuis beneficijs, vt Congregatio Cardinalium reſpondit.

His adde, Quando ius aut ſtatutum requirit aliquem gradum in eo qui eligendus, vel præficiendus eſt, ſufficere, vt tempore electionis ſit habilis ad eum ſtatim comparandum; vt ſi dicatur non eſſe conferendum niſi Doctori vel Licentiato. qui enim iã proximè habilis eſt ad aliquid; ita vt poſſit illud ſtatim obtinere, perinde cenſetur, ac ſi iam obtineret. Confirm. Primò, Quia ſacerdotium magis requiritur ad beneficium parochiale, & capellaniam, quam gradus ad Epiſcopatum, archidiaconatum, vel præbẽdam Theologicam; cùm illud ſit neceſſarium eſſentialiter ad illorum beneficiorum functionem. atqui Iura explicant ſatis eſſe ad acceptandum Parochiam vt intra annum poſſis fieri Sacerdos. Idem ſuprà dictum de capellania: nec requiritur vt actu ſis Sacerdos tempore collationis. ergo, &c. Confirm. Secundò, quia gradus nõ faciunt aptum functioni beneficij; ſed ſolùm ſunt teſtimonium publicum aptitudinis: atqui perinde eſt ſiue iam actu teſtimonium habeas, ſiue mox habere poſſis. Denique non eſt credibile conditores talium iurium & ſtatutorum ita voluiſſe inhærere illi conditioni, vt eum qui actu eam non habet, velint cenſeri inhabilem: quia id non ſolùm videtur à ratione alienum, ſed etiam bono Eccleſiæ noxium. Nam ſæpè multi carẽtes gradu doctiores & aptiores ſunt gradu inſignitis; qui omnes excluderentur, eòquòd actu gradum non habeant; cùm tum facilè poſſint illum capeſſere. idem praxis quotidiana declarat, cùm plurimi, facta electione, gradum ſuſcipiant.

DVBITATIO XX.

Quænam ætas ad ſingula beneficia ſit neceſſaria.

RESPONDEO, & dico Primò, Ad Epiſcopatum 107
requiritur ætas 30. annorum exactorũ, habetur cap. Cùm in cunctis. 7. de elect. ex Concilio Lateranen. ſub. Alex. III.

Dico Secundò, Ad dignitatem eccleſiaſticam inferiorem Epiſcopatu, habentem tamen curam animarum, requiritur ætas 25. annorum ſaltem inchoatorum; habetur expreſsè d. cap. Cùm in cunctis §. Inferiora, & in Concilio Trident. ſeſſ. 24. cap. 12. vbi etiam d. cap. diſpoſitio renouatur. Vnde patet, ad Abbatias, ad Prioratus conuentuales, ad Decanatus, ad Præpoſituras, ad Archidiaconatus & ſimiles dignitates, quibus cura animarum connexa, requiri & ſufficere ex rigore Iuris annos 25. inchoatos.

Abbatia; Prioratus, Præpoſitura, Decanatus, Archidiaconatus.

Aduerte tamen, hìc non eſſe ſermonem de officio Abbatiſſæ, Priorisſæ, vel Præfectæ Monialium; quia hæc non ſunt beneficia eccleſiaſtica, de quibus hìc agimus; ſed officia quædam cum Iuriſdictione. Concilium Trident. ſeſſ. 25. cap. 7. de Regularibus in omnibus huiuſmodi Præfectis requirit vt præficiẽda non ſit minor 40. annis, & vt octo annis poſt expreſſam profeſſionem laudabiliter vixerit: quòd ſi his qualitatibus non reperiatur in eodem Monaſterio, ex alio eiuſdem Ordinis eligi poſſe. Si hoc incommodum Superiori, qui electioni præeſt, videatur, ex ijs, quæ in eodem Monaſterio annum trigeſimum exceſſerint, & quinque ſaltem annis poſt profeſſionem rectè vixerint, Epiſcopo, vel alio Superiore conſentiente, eligendam.

Officium Abbatiſſæ.

Dico Tertiò, Ad alias Dignitates vel Perſonatus; quibus non ſubeſt cura animarum, requiritur vt quis non ſit minor annis 22. Ita Concilium Trid. ſeſſ. 24. cap. 12. 108

Vbi Notandum Primò, Illa formula, *Vt non ſit minor 22. annis*, inſinuari annos 22. debere eſſe completos: qui enim nondum compleuit, eſt eis minor ætate. Secundò, Epiſcopum olim potuiſſe diſpenſare, vt hæ dignitates, quibus animarum cura non incumbit, conferrentur anno 20. completo, vt habetur cap. Permittimus, de ætate & qualitate præficiendorum, in 6. Quod Silueſter v. Beneficium, 3. num. 3. ſub finem ex Paludano intelligit etiam de Archidiaconatu, quia non habet curam animarum in foro interiori, vt oporteat eſſe Sacerdotem. Verùm poſt Conciliũ, certum eſt non poſſe diſpenſare pro anno 20. quia apertè induxit nouum Ius, requirens vt minimùm 22. annos expletos. Addo Archidiaconatum videri computandum inter Dignitates, quibus animarum cura connexa eſt; nam cap. Cum in cunctis §. Inferiora, apertè numeratur inter illas cùm Decanatu: & requirũtur 25. anni. Idem inſinuat Concilium Trid. ſupra: vnde ſententia Silueſtri & Paluda. non videtur vera.

Archidiaconatus.

Dico Quartò, Ad beneficium parochiale requiruntur 25. anni inchoati, cap. Licet Canon, de electio. in 6. Nec Epiſcopus in hoc diſpenſare poteſt: vt colligitur ex cap. Permittimus, de ætate & qualitate præficiendorum, in 6.

Dico Quintò, Ad alia beneficia, qualiacumque ea ſint, 109
requiritur vt minimùm ætas 14 annorum inchoatorum. Ita ſtatuit Concil. Tridentinum ſeſſ. 23. c. 6. *Nemo ante 14. annum beneficium poſſit obtinere*. Itaque etiamſi olim poterant quædam beneficia poſt annũ ætatis ſeptimum pueris dari, vt docet Silueſter v. Ætas, §. 2. nunc tamen non poſſunt, ſed irrita eſt collatio.

14. annis in cæteris.

Aduerte tamen, Canonicatus & ſimilia, quæ maturita- 110
tem conſilij requirunt, numquam pueris dari potuiſſe ſine diſpenſatione, vt ibidem Silueſter. Imò Caietanus v. Beneficium, dicit eſſe intolerabile vt pueris eccleſiaſtica beneficia dentur. Poteſt tamen Pontifex circa filios Principum & quandocumque iudicat Eccleſiæ expedire, diſpẽſare. Dixi *Vt minimum*, quia ætas hæc 14. annorum etſi per ſe ſufficiat, tamen ratione ordinis & habilitatis ad ordines, quam Concilium Trident. requirit, ſæpè exigitur maior ætas, vt patet ex dictis. Vnde ſequitur, eum, qui accipit beneficium, quod requirit ſubdiaconatum, (vt ſunt omnes Canonicatus Eccleſiæ cathedralis) debere inchoaſſe annum 21. nam debet eſſe habilis vt intra annũ fiat ſubdiaconus; ſubdiaconus autem fieri nequit ante 22. inchoatum. Quòd ſi beneficium requirat diaconatum, debebit ſaltem inchoaſſe annum 22. vt in principio anni ſequentis

Canonicatus non dantur pueris.

Ætas in beneficijs ordinem requirentibus.

poſſit

Digitized by Google

poſſit fieri diaconus. Si ſacerdotium, debebit inchoaſſe annum 24. alioquin irrita erit collatio, vt colligitur ſeſſ. 22. cap. 4. & ſeſſ. 24. cap. 12.

Excuſatio. In his tamen & ſimilibus Iure nouo inductis, multi poterunt excuſari, vel quia Ius illud non eſt receptum, vel quia bona fide per triennium fuerunt in poſſeſſione, abſque ſimonia & intruſione: quæ poſſeſſio parit veluti vſucapionem & dominium, iuxta Nauarrum l. 3. conſil. 42. de præbendis, de quo dictum ſuprà, cap. 6. dubit. 10.

DVBITATIO XXI.

Quomodo requiratur cœlibatus ad beneficium.

111 *Beneficij collatio in coniugatũ irrita.* RESPONDEO, & dico Primò, Omnis collatio beneficij facta ei, qui matrimonio eſt iunctus, irrita eſt. colligitur hoc ex cap. 1. 2. & 8. de Clericis coniugatis, & ex Concilio Trident. ſeſſ. 22. cap. 4. Aduerte tamen, eum, qui duxit virginem, ſi conſentiente vxore caſtitatem voueret, poſſe ad beneficium admitti. vt habetur c. 2. de Cleric. coniug. tunc tamen ſi vxor eſſet iuuenis, deberet antè Religionem ingredi; ſi prouectior, deberet ſaltem vouere caſtitatem in ſeculo, vt notat Gloſſa ibid. ex cap. Cùm ſis, 4. & cap. Ad Apoſtolicam. 13. de conuerſione coniugat.

112 *Clericus minorum ordinum.* Dico Secundò, Si Clericus minorum ordinum, habens beneficium, contrahat matrimoniũ, ipſo iure illud amittit. Ita communiter DD. in cap. 1. de Clericis coniugatis; & docet Nauarrus cap. 25. nu. 120. Ratio eſt, quia ſuſcipit ſtatũ incompatibilem, imò ſub hac conditione tacita cenſetur ei collatum.

Obiectio. Dices, Capite illo primo ſolùm dicitur *eſſe compellendos vt beneficia relinquant*. & cap. 3. *debere beneficio ſpoliari*, & infrà, *eſſe beneficijs priuandos*. Idem dicitur c. 5.

Reſp. Reſpondet Gloſſa Canones illos loqui nõ de priuatione Iuris, ſed facti ſeu poſſeſſionis. Nec obſtat quòd cap. 5. dicitur, coniugatum non poſſe ſpoliari beneficio per eum, qui illud ipſi contulit; ſed ſolùm per Superiorem: quia loquuntur de coniugato, cui Epiſcopus in coniugio exiſtenti contulit, quem iubet priuari, non per Epiſcopum, (vt conſulat eius honori, ne ille proprium factum reſcindere cogatur) ſed per Superiorem.

113 *Si matrimoniũ ſit inualidè contractũ.* Petes Primò, Quid ſi Clericus minorum ordinum contraxerit matrimonium inualidè, ob aliquod impedimentũ, vacabit ne beneficium? Panormit. putat vacare, modò nõ defuerit conſenſus: hunc ſequuntur multi alij DD.

Verius tamen puto contrarium; quia Canones apertè loquuntur de matrimonio valido, vt patet cap. 1. 3. 5. quia fundant ſe in eo, quòd non poſſit vxori & voluptatibus carnis dare operam, & diuinis obſequijs vacare; quæ ratio ceſſat, ſi matrimonium ſit irritum: idem ſentiunt multi docti viri in hac Vniuerſitate à me conſulti. Confirm. Si enim vacaret, vel id eſſet in pœnam delicti; vel ob tacitam renuntiationem; vel quia capeſſit ſtatum incompoſſibilem. Non primum, tum quia abſque culpa potuit contrahere, tum quia pœna non debetur ante ſententiam. Non ſecundùm, quia etiamſi expreſſè renuntiaſſet, non vacaret: requiritur enim renuntiationis acceptatio facta per Superiorem. atqui tacitum non plus operatur quàm expreſſum. Non tertium, quia re vera non aſſumpſit ſtatum repugnantem, cùm actus ſit inualidus. Confirmatur. Secundò ex reg. 52. de reg. iuris, *Non præſtat impedimentum, quod de iure non ſortitur effectum*.

Si vxor ingrediatur Relig. Petes Secundò, Quid ſi vxor ante conſummationem ingrediatur Religionem?

Reſpondeo DD. plerique exiſtimant beneficium nihilo minùs vacare, ita vt retineri non poſſit, idq; ex d. c. 1. probant. Contrarium tamen alicui verius videri poſſit ob rationem allatam; tunc enim ceſſat ratio cur debeat relinquere: vnde niſi per Iudicem priuetur, non tenetur in conſciẽtia. & cõfirmatur, quia id magis cõſentaneum verbis illius Canonis & ſequentium, ſi rectè ponderentur. Nihilominùs non receſſerim facilè à ſententia communi DD. quę in huiuſmodi vim magnam obtinet.

114 *Sponſalia.* Dico Tertiò, Si contrahat ſolùm ſponſalia, non amittit ipſo iure; quamuis mereatur priuari. eſt communis DD. Primum patet; tum quia ſponſalia ſolui poſſunt; tum quia Iura nihil de hoc ſtatuerunt. Secundum patet; tum quia non poteſt rètinere beneficium, ſi velit promiſſioni ſponſalium ſatisfacere; tum quia dedecorat ſtatum Eccleſiaſticum contrahendo ſponſalia retento beneficio.

115 *Clericus ſacrorum ordinum.* Dico Quartò, Si Clericus ſacrorum ordinum contrahat matrimonium, non amittit ipſo facto beneficium, ſed eſt priuandus. colligitur ex dicto cap. 1. & ita docet ibidem Gloſſa communiter recepta. Ratio eſt, quia matrimoniũ eſt irritum, & compellendus eſt manere in ordine ſuſcepto, vnde non conueniebat vt ipſo facto eſſet priuatus, ne fortè cogeretur mendicare.

Præbenda laicorum. Notandum eſt, hæc eſſe intelligenda de beneficio propriè dicto, quod competit alicui ratione ſpiritualis tituli: nam præbendas quaſdam temporales ratione paupertatis, vel temporalis adminiſtrationis, laici coniugati habere poſſunt, quales dicuntur eſſe in Eccleſia Carnotenſi S. Martini; vt refert Silueſter, Beneficium, 3. q. 4.

DVBITATIO XXII.

Vtrùm requiratur vt non ſit vlla cenſura irretitus, aut alia inhabilitate affectus.

116 *Excommunicatus inhabilis.* RESPONDEO & dico Primò, Hoc adeò requiri, vt collatio beneficij facta excommunicato excommunicatione maiore, aut ſuſpenſo, aut interdicto, ſit nulla, iuxta communem DD. ſententiam. De *excommunicato*, habetur cap. Poſtulaſtis 7. de Clerico excommunicato. De *ſuſpenſo* probant ex cap. Cùm dilectus. 8. de conſuetudine, cap. Cùm inter R. ſeniorem. 16. de elect. & cap. Cùm bonæ. 8. de ætate & qualit. De *interdicto*, colligunt ex cap. 1. de poſtulatione Prælatorum: quamuis ibi non dicatur inhabilis, qui eſt interdictus, ſed qui interdictum violauit. videtur tamen conſonum Canonibus, vt etiam ij, qui ſua culpa interdictum perſonale incurrerunt, habiles ſint: quia qui non poſſunt præſtare officium publicè, vt in Eccleſia fieri ſolet, par eſt vt non ſint capaces beneficiorum; vt colligitur ex Canonibus citatis. Dixi *Excommunicato excommunicatione maiore*, quia ſi minore tantùm erat excommunicatus, collatio non eſt ipſo facto irrita, ſed irritanda; vt patet ex cap. Si celebrat. 10. de Clerico excommunicato. quamuis Gloſſa & multi alij illud *irritanda* exponant *irrita declaranda*. ſed in pœnis mitior interpretatio facienda: & odia reſtringenda, vt habet regula Iuris, vndè hæc ſententia videtur verior.

Omnis prouiſio beneficiaria tali facta, eſt irrita. Notandum Primò, Non ſolùm *collationem*, ſed etiã *electionẽ*, *præſentationem* & *poſtulationem*, excommunicati, ſuſpenſi, & interdicti, & reſignationem in eius fauorem eſſe irritam; vt colligunt ex iiſdem locis, & alijs multis: & docent communiter DD. Rebuffus, §. Formula dimiſſoriarum, nu. 24. Couarr. in cap. Alma. 1. p. §. 7. nu. 1. & 2. Gloſſa in cap. Poſtquam. 3. de elect. & alij.

Epiſcopatus. Notandum Secundò, Hæc eſſe intelligenda in omnibus beneficijs, quæ poteſtate humana conferuntur, etiam in Epiſcopatu; quia Canones generatim de beneficijs loquũtur, nec vllus DD. aliquam exceptionem facit. & meritò; quia qui minorum capax non eſt, quomodo maiorum capax erit?

Papatus. Dico, quæ *poteſtate humana conferuntur*, vt excludam Papatum, qui non ab hominibus, ſed ab ipſo Chriſto Domino confertur ei, qui ſecundùm formam in Eccleſia receptam à Cardinalibus electus fuerit: etiamſi ille excommunicatus, ſuſpenſus, aut irregularis ſit; vt colligitur ex cap. Licet vbi dicitur; *Ille abſque vlla exceptione, ab vniuerſali Eccleſia pro Romano Pontifice habeatur, qui à duabus partibus concordantibus electus fuerit & receptus*. vnde apertè ſequitur, non obeſſe illi vllam cenſuram priorẽ, neque ſuam, neque eligentium. Idem de eligentibus ſtatuitur Clemen. Ne Romani §. Cæterùm. cauſa ſtatuendi fuit vt vitentur occaſiones ſchiſmatum, quæ maximè ſunt Eccleſiæ pernicioſa; ceſſat autem illo caſu excommunicatio per ſeipſam; quia euectus in illam dignitatem non poteſt ampliùs lege excommunicationis, vt potè à pari conſtituta, conſtringi.

Probabilis ſententia. Notandum Tertiò ſupradicta procedere iuxta communiorem DD. ſententiam. Nihilominùs ſatis eſt probabile, etſi ſuſpenſio ſiue ab officio, ſiue à beneficio faciat hominem indignum collatione noui beneficij, & Canones velint eum priuari, & hac ratione poſſit dici inhabilis; non

tamen

tamen ita eſſe inhabilem, vt collatio ſit ipſo iure irrita, & ille teneatur beneficium, etiam poſt ablatam ſuſpenſionem, ſponte dimittere. Id enim ex Canonibus non ſatis poteſt probari. Solùm enim ex illis colligitur collationem eſſe irritandam, ipſumque eſſe priuandum, vt patet ſingulos expendenti: quæ formulæ loquendi indicant requiri ſententiam iudicis. Vnde in re tam dura & difficili, non videntur extendendæ ad priuationem latæ ſententiæ, & inhabilitatem abſolutam. Quam ſententiam veriorem eſſe docet doctiſſimus Suares tomo de cenſuris, partim diſput. 26. ſect. 3. num. 7. partim diſput. 27. ſect. 5. nu. 25. Nec obſtat cap. Cùm bonæ, de ætate & qualit. quòd maximè videtur vrgere; vbi de quibuſdam ſuſpenſis Clericis dicitur, quòd non licet eis beneficium in ſuſpenſione obtentum aliquatenus retinere. Facilis eſt reſponſio. Non enim ibi tā ponderat Pontifex quòd abſolutè in ſuſpenſione beneficiū obtinuiſſent, quàm quòd in tali ſuſpenſione, nempe triennali, in quâ per triennium contumaces perſtiterant; quod indicant verba illa extrema: *Vnde Archiepiſcopo dedimus in mandatis, ut vos pro tanta pertinacia & contemptu Apoſtolico, beneficijs quæ habent, non differat ſpoliare*. Quod cōfirmatur quia non ſolùm de beneficijs in ſuſpenſione obtentis dicit Pontifex eos non poſſe illa retinere; ſed idem omnino dicit de illis, quæ ipſi ante ſuſpenſionem habebāt. At certum videtur quòd non tenebantur hæc ſponte dimittere. Tantùm ergo dicere voluit forte turpe & ſcandaloſum; ſi poſt tantam contumaciam permitterentur ſuis beneficijs frui, ac proinde à Superiore priuandos. Addo credibile eſſe tanto tempore aliquando officio ordinum functos, ac proinde factos irregulares, & hac ratione ad noua beneficia factos inhabiles.

Quod diximus de ſuſpenſione, idem videtur probabile de Interdicto; quia à Canonibus hic minus præſidij. Nam cap. 1. de poſtulat. prælat. quo maximè nituntur, loquitur expreſſe de violante interdictum, non de eo qui ſolùm interdictus, vt ſuprà inſinuatū. Quia tamen cui prohibita eſt functio aliqua, ei quoq; prohibita cenſetur ſuſceptio eius quod ordinatur ad illam functionem: ideò omnis collatio beneficij ſuſpenſis & interdictis facta, meritò eſt irritanda; & ipſi ſpoliandi, vt colligitur ex cap. fin. de Clerico exc. miniſtrante. Cùm enim non ſint habiles ad officij functionem, non debent admitti ad beneficia, quæ propter officij functionem dantur.

117 *Si ignoret cenſuram.* Petes Primò, Quid ſi prouiſus ignoret ſe excommunicatum ignorantia probabili, eritne tunc electio & collatio beneficij irrita? Nauarrus in cap. Fratres; de pœnit. diſt. 5. num. 45. abſque hæſitatione docet validam eſſe: pro quâ ſententia citat Gloſſam ſecundam in cap. Apoſtolicæ. 9. de Clerico excōmunicato miniſtrante, Felinum; & Cardinalem. Idem potiori ratione dici poteſt de ſuſpenſo & interdicto. Hæc ſententia probabilis eſt.

Contrariam tamen puto veriorem cum Gloſſa communi, Abbate & alijs in dictum cap. Apoſtolicæ; & ita ſeruatur in praxi: nam Papa ad cautelam ſolet abſoluere à cenſuris, dum alicui de beneficio prouidet; ſcilicet ad effectum duntaxat præſentis collationis conſequendum. Ratio eſt; quia etſi ignorantia excōmunicationis valeat ad non incurrendam irregularitatem & alias pœnas, ijs, qui aliquid prohibitum in eo ſtatu fecerint, ſtatutas; non tamen ad habilitandum hominem ad ea, ad quæ per illam eſt inhabilis; vide Couarruuiam in cap. Alma mater. p. 1. §. 7. num. 3.

118 *Acceptatio in excōmunicat. eſt valida pro tempore abſolut.* Petes Secundò, Quid ſi alicui facta ſit collatio ante excommunicationem, qui poſteà in excommunicatione acceptet, eritne valida acceptatio?

Reſpondeò, Communior ſententia DD. eſt, illam acceptationem in excommunicatione factam valere: quam refert Couarr. l. 3. variarum cap. 16. nu. 4. & in cap. Alma, ſuprà num. 4. eique fauet praxis, vt ibidem ait. Ratio eſt, quia iam ante excommunicationem cenſetur illi Ius quæſitum per collationem: acceptatio enim, ſeu conſenſus nō tribuit nouum ius, cùm fiat priuata auctoritate; ſed ſolùm declarat conſenſum beneficiarij cupientis collatum ſibi ius retinere. Sed hæc ratio non videtur firma: quia etſi per talem collationem acquirat Ius ad rem, non tamen in re, nec facit illud ſuum; ad hoc enim requiritur acceptatio, vt oſtenſum cap. 18. dub. 6. de promiſſione & donatione; & apertè colligitur ex cap. Si tibi abſenti. 17. de præbendis, in 6. Itaque cùm illo tempore ſit incapax noui Iuris acquirendi, nō videtur acceptatio pro illo tempore eſſe valida, ſed pro tempore, quo deſinit eſſe excommunicatus: tunc enim acceptatio prior, quæ adhuc cēſetur manere, cùm non ſit reuocata, habebit effectum; nec opus erit noua acceptatione. Ita Couarruuias ſuprà. Fateor tamen contrarium eſſe probabile, præſertim cùm ei etiam conſonet praxis, vt dictum eſt: nam vſus hæc poſitiua moderari poteſt.

119 *Si electio, præſent. vel collatio facta ſit ex communic. & poſt abſolut. acceptetur.* Petes Tertiò, Vtrùm è contrario, ſi is, qui in excommunicatione eſt electus aut præſentatus, fiat capax per abſolutionem, priuſquam acceptet electionem vel præſentationem, acceptatio ſit valida? Similiter ſi collatio facta ſit exiſtenti in cenſura; vtrùm valida ſit acceptatio facta poſt abſolutionem. Multi DD. putant huiuſmodi acceptationē validam eſſe; imò etiamſi acceptauerit electionem, præſentationem, collationem, aut inſtitutionem cum impedimento excommunicationis vel irregularitatis, nihilominus ſublato eo impedimento per diſpenſationem vel abſolutionem, illum actum conualeſcere, & ius tribuere in foro conſcientiæ, ita vt noua electione, præſentatione, aut collatione opus non ſit. Ita docent Speculator, Innoc. Hoſtienſis, Ioannes Andr. Butrio, Anchar. Sapia Calderinus, Milis, Felinus, Nauarrus, & Borgaſius: quos refert Sancius lib. 8. de diſpenſationibus diſputat. 7. num. 12. eorumque ſententiam dicit probabilem ac tutam cum his limitationibus. Primò Vt impedimentum ſit occultum, alioquin actus nullum haberet colorem, ſed eſſet planè irritus in foro externo. Secundò, Vt id in nullius cedat præiudicium. Si enim duo electi eſſent, præferendus eſſet qui caret impedimento; quia hic ſolus abſolutè ius habet. Tertiò, Vt ſi ſciens ſuum impedimentum, acceptauit collationem beneficij, non ſolùm impetret diſpenſationem illius impedimenti prioris, ſed etiam illius quod incurrit per talem acceptationem. ita enim acceptando beneficij collationem incurrit uitium intruſionis, per quod fit inhabilis ad idem beneficium (etſi non ad alia, ut infrà dicetur) unde etiam eget diſpenſatione huius impedimenti, qua obtenta poterit beneficium retinere. Quæ ſententia ſic probari poteſt. Nam electio illa fuit ualida & efficax ex parte eligentium, ut ſupponitur, (idem dicendum de præſentatione & collatione) ſed ſolùm requiritur capacitas in electo: ergo ſimulatque fuerit capax factus ſublato impedimēto, ex ui prioris actus ius acquiret; ſicut cùm quis acceptat in excommunicatione collationem ſibi factam ante excommunicationem, ſublato illo impedimento ius acquirit abſolutum ex ui illius acceptationis, ut antè dictum eſt. Deinde, quia electores in priore uoluntate manere cenſentur, cùm illam nō reuocarint; ergo ius electionis manet; ac proinde poterit tam ſublato impedimento ualidè acceptare. Denique is, cuius profeſſio fuit irrita ob aliquod impedimentum, ut ob defectum ætatis, uel quia nondum completus annus probationis, ſublato impedimento poteſt manere in religione, & ratificare ſuam profeſſionem abſque noua admiſſione Prælati, vt inf. c. 41. dub. 7. nu. 66. dicetur. ergo ſimiliter in noſtro caſu ſufficit, ut impedimento ſublato acceptet apud ſe electionem uel collationem præteritam. Eamdem ſententiam tenet Henriquez de excom. cap. 13.

Verius eſt non eſſe validam. Sed contrarium eſt probabilius, & tenet Nau. c. 27. num. 194. Panorm. cap. Innotuit. num. 11. de elect. & alij paſſim. Probatur Primò; quia canones ſacri abſolutè irritam reddunt electionem habentis tale impedimentum, nec meminerunt acceptationis. Deinde, electi, præſentati, uel prouiſi in excommunicatione, uel alio impedimento, facilè poſſent differre acceptationem, & interim curare ſe abſolui; & ita nihil illis illud impedimentum obeſſet: quod uidetur contra mentem Canonum. Tertiò, quando contractus uel conſenſus alicuius eſt irritus ob impedimentum occultum alterius partis, non ſatis eſt tolli illud impedimentum, ſed opus eſt ſecundùm ueriorem ſententiam nouo conſenſu alterius: ut patet in contractu matrimonij. ergo ſimiliter hic opus eſt nouo conſenſu electorum, quo confirmēt priorem actum, aut uelint in eo perſtare. Quòd ſi impedimentum eis fuerit notum, non opus eſt nouo conſenſu; ſed ſufficit eos ſublato impedimento in priore conſenſu perſeuerare. vt docet Panorm. in d. cap. Innotuit. 20. num. 11. de elec. Ex his utcumque ſoluas rationes ſententiæ diuerſæ: Ad Primum dici poteſt, id habere locum quando electores ſciunt impedimentum (quando enim crimen illorum eſt occultum, non ſunt omnino priuati iure eligendi ante ſententiam,

ſtam,ut multi probabiliter docent) ſecùs quando neſciūt, tunc enim error cenſetur cauſa conſenſus,qui proinde illū reddit inualidum ex parte eligentium. Neque eſt ſimile quod affertur de acceptatione electionis factæ ante impedimentum.

Ad Secundum, patet ex dictis. Ad Tertium, dicendum inf.c.41 dub.7.nu 64.

Præter cenſuras propriè dictas ſunt alia quædam impedimenta acquirendi beneficij, ut Irregularitas, Inhabilitas prouenientes ex eo quòd quis ſit filius hæretici, uel quòd ad preces hæretici obtinuerit beneficium; uel quòd in beneficio commiſerit ſimoniam, uel quòd ſit intruſus. Non enim omnis inhabilitas ad beneficia eſt propriè cenſura, uel etiā irregularitas, ſed ſunt quædam inhabilitates ab illis diſtinctæ, ut patebit ex dicendis.

120 *Irregularis.* Dico igitur Secundò, Etiam requiritur ut non ſit irregularis; alioquin collatio erit nulla. Eſt communis ſententia, quam tenet & probat Nau.c.27.num.151.& Panorm.in c. Tanta.18.de exceſſib.Prælatorum Ratio eſt, quia inhabilis ad unum, eſt inhabilis ad ei annexum: at irregularis eſt inhabilis ad ordines, & eorum uſum: ergo etiam ad beneficiū ſimplex, ut patet Can.Studeat d. 50.& c.2.de Cler.pugnante in duello. Confir.quia collator non intendit cōferre, niſi ſecundùm Canones; ergo cùm ſubeſt irregularitas, deeſt ei intentio conferendi, ac proinde collatio eſt irrita: ſicut impetratio gratiæ eſt irrita, quando celatur illud quod impediret conceſſionem.

Dices has rationes non conuincere. Nam irregularis nō eſt inhabilis ad recitandum priuatim officium diuinum: at multa beneficia non requirunt amplius, uel ſi quid amplius oneris habeant (v.g. aliquot ſacra) id poteſt præſtari per alium. ergo ſaltem talium beneficiorum non erit incapax. Deinde etſi irregularis ſit inhabilis ad ordines, non tamen collatio ordinum ipſi facta eſt irrita; ergo ſimiliter etſi dicatur inhabilis ad beneficium, collatio beneficij non erit irrita. Vt enim dicatur quis inhabilis, ſufficit ut habeat tale impedimentum, cum quo non poſſit ſine peccato obtinere. Nec refert quòd illis Canon.dicatur egere diſpenſatione; tum quia ibi agitur de clerico homicida (homicidium autem peculiari ratione impedit collationem & retentionem beneficij, non ſolùm ob irregularitatem, ſed quia Canones iubent illum priuari, ut patet c.1.de homic.in 6.) tum quia ſine diſpenſatione nullus irregularis poteſt licitè beneficiū obtinere aut retinere. Nec obſtat quòd Canones uetent talibus dari beneficia, quia inde tantùm ſequitur id eſſe illicitum, non autem eſſe irritum. Imò non eſt cenſenda irrita collatio ex ui alicuius prohibitionis, niſi expreſsè addatur, ut ſi contra factum ſit, cēſeatur irritum & inane, ut expreſsè habetur c.Si ſoli. 6.de præbendis, lib.6. Atqui nullus eſt Canon, qui habeat clauſulam irritantem: ergo. Denique non urget confirmatio, quia error, qui non eſt circa cauſam principalem donationis uel contractus, non reddit illum irritum, ut oſtenſum eſt c.17.dub.5. Itaque non deſunt graues DD. qui doceant hāc collationem non eſſe irritam, ſed irritandam à Superiore. Ita expreſsè Innocen. in cap. Cùm noſtris, de conceſſ.præbendæ: vbi dicit, *Quòd homicidæ & alij irregulares ſine diſpenſatione iuſtè tenent dignitates ſuas, quouſque renuntient, vel deponantur, etiamſi tales eſſent tempore collationis vel electionis.* Et Pet.de Anchar.in reg.peccati ven.in 1.opp.lib.6. *Illud autem certum eſt, quod ſi homicida promoueatur ad beneficium, recipit titulum.* Quòd confirmat ex Innocen.ſuprà. Idem docet Felinus in cap. Inquiſitionis, num.6.7.8.de accuſat.ubi præter prædictos citat pro hac ſententia Rotæ deciſiones & Calderinū. Eamdem ſententiam expreſsè docet Gloſſa Raymundi, & Silueſter v. Excommunicatio. 4. numero quarto, illam Gloſſam adducens. Sequuntur aliqui recentiores, & quidam expreſsè dicunt in rigore iuris hanc ſententiam eſſe probabilem. Et iuxta illam peccaret quidem irregularis beneficium acceptando uel retinendo, ſolùm tamen egeret diſpenſatione irregularitatis ad illud licitè retinendum.

Nihilominùs in praxi ſentio adhærendum noſtræ aſſertioni tamquam ſecuriori, etſi rationes ſupradictæ illius nō omnino conuincant. Primò, quia eſt communis; à qua non facilè recedendum in praxi. Secundò, quia uidetur omnino conſentanea praxi & ſtylo curiæ Romanæ: ſtylus autē ſeu conſuetudo curiæ in iudicijs, ius facit. Tertiò, quia Canones facilè ita poſſunt intelligi, & plerique DD. ita eos intellexerunt. Non enim antiquiora illa iura ita diſtinctè & diſertè omnia exprimunt; ſed ſatis eſt ut dicant, talem non poſſe beneficium obtinere. Ex communi autem ſententia Doctorum, facilè naſcitur conſuetudo, quæ inſtar iuris habeat.

Irregularis ſecundùm quid. Notandum tamen Primò, Eum, qui ſacro ordine diaconatus uel ſubdiaconatus eſt initiatus, poſſe fieri irregularē ad ſuſcipiendum ſacerdotium; ita tamen ut non ſit irregularis ad functionem ordinis ſuſcepti, v.g. ad canendum Euangelium vel Epiſtolam: & Sacerdotem amiſſis aliquot digitis fieri poſſe inhabilem ad celebrandum; ita tamen ut maneat idoneus ad audiendas confeſſiones; quo euentu poterit ei conferri beneficium, quod non requirit aliud miniſterium, quàm illud, ad quod ille aptus remanſit, ut rectè Nau ſup.

Reualidatio tituli. Notandum Secundò, Quando titulus inualidè collatus fuit ob cenſuram, irregularitatem uel inhabilitatem, quæ per Epiſcopum tolli poterat, Epiſcopum, ſublata illa inhabilitate, non poſſe titulum reualidare, ſi prima collatio ad Pontificem pertinebat: hæc enim reualidatio fieri debet per eum, cuius eſt beneficium primò conferre. Si tamen iuſta cauſa ſubſit, ut ſi eſſet uir benè meritus, & pro ratione ſui ſtatus indigens, & cui ſine ſcandalo uix liceret beneficium deſerere, quique ob paupertatem noo poſſet commodè Romam confugere, poſſet Epiſcopus ei titulum reualidare ex tacito quodam S. Sanctitatis conſenſu, ut multi recentiores tenent, teſte Henriquez cap.14.de excommunic. Idem dicēdum putant aliqui & potiori ratione, ſi iuſta cauſa ſubſit, & collatio ad alium pertineat, apud quem iſte infamaretur ſi ſe aperiret; id enim ſuadere æquitatem, (præſertim cùm prior quantum in ſe eſt, ſuam collationem iam antè in illum fecerit) & meritò poſſe præſumi hanc eſſe S. Sanctitatis mētem, quæ in hoc caſu titulum reualidare poteſt. quare ſi ille non poteſt Romam confugere, concedi Epiſcopo, ſicut in caſu priore.

121 *Hæretici & filij eorum.* Dico Tertiò, Omnes hæretici, credentes, receptatores, defenſores, & fautores, ipſorumque filij & nepotes per lineam maſculam, ſunt inhabiles ad omne beneficium eccleſiaſticum & officium publicum: item qui ad preces talium eccleſiaſticum beneficium ſcientes obtinuerunt, ſunt inhabiles ad illud & ad alia omnia. Prior pars habetur capit. Quicumque, ſecundo, §. Hæretici, & capit Statutum. 15.de hæreticis, in 6. Altera habetur dict.cap. Quicumque. §. Ad hæc; eodem

Quorum hæreticorū filij. Notandum Primò, Quòd hic de filijs & nepotibus hæreticorum, credentium, fautorum, &c. dicitur, eſſe intelligendum de filijs eorum, quos tales adhuc eſſe, uel in tali ſtatu deceſſiſſe conſtat; non autem eorum, quos conſtat eſſe emēdatos; ut expreſsè habetur cap. Statutum. Imò quidam recentiores requirunt ut parentes ſint damnati de illo crimine; quia c. Statutum, dicitur, *Qui tales eſſe, vel tales etiam deceſſiſſe probantur.* vbi videtur requiri ut id *probatum ſit in iudicio* quæ ſententia non diſplicet quibuſdam in ijs locis, vbi ob multitudinem hæreticorum non cenſetur infamia, eſſe filium uel nepotem hæretici. ſecùs uerò in alijs. Sed re uera non eſt ea mens Canonis: ſi enim ageretur de probatione in Iudicio, dicendum erat qui nō tales eſſe uel deceſſiſſe *probantur*, ſed *probati legitimè fuerint*; debuiſſet enim probatio præceſſiſſe: idque nō in ſolis defunctis, ſed etiam in uiuentibus. Vnde nec filij hæreticorum uiuētium eſſent incapaces, niſi in Iudicio probatum ſit parentes iam eſſe hæreticos, & fuiſſe tales ante filiorum procreationem. *probantur* ergo idem eſt quod *noſcuntur*, ita ut publicè de eorum hæreſi conſtet. quæ forma loquendi ualdè frequen. eſt B. Gregorio, quem alij Pontifices libenter ſequuntur. Itaque comprehenduntur omnes illi, quos paſſim conſtat uel adhuc tales eſſe, uel tales deceſſiſſe. Præterea illud intelligendum de filijs poſt hæreſim natis, vt docet Simanchas in Enchir.c.36.& alij hi enim ſoli labem ſui ortu, à tali parente contrahere videntur. Qui autem antè nati ſunt, nō cenſentur per hæreſim parentis ſuperuenientem inquinari. Denique de ijs, quos conſtat filios eſſe talium; ſi enim res ſit occulta, non adfert illis infamiam. Addunt tamen quidam, etſi ſupradicti filij ſint inhabiles ad beneficia, poſſe tamen ordinari; quia Iure non prohibentur. Sed credo ſtylum Curiæ obſtare, qui ſeruari debet. Imò ſi quis benè aduertat, deprehendet ipſum ius obſtare. Nam de. §.

Poſſe ordinari.

hæreti-

Digitized by Google

hæretici, dicitur, *ad nullum beneficium ſeu officium publicum admittantur. quod ſi ſecùs factum fuerit, decernimus irritum & inane.* At nomine officij publici, etiam ordines continentur. Vnde ſuſpenſus generatim ab officio, eſt ſuſpenſus ab ordinibus, etſi non ſit ſuſpenſus à beneficio. Addo nullam eſſe rationem admittendi ad ordines præſertim ſacros, eos qui ab omni officio publico, vt Iudicis, Notarij, Aduocati, &c. excluduntur. vide Gloſſam ibidem.

Notandum Secundò, Si mater ſit hæretica, pater autem non ſit, tunc nepotes non ſunt inhabiles, ſed filij ſoli cap. Statuimus, ſuprà.

Notandum Tertiò, Hanc pœnam extendi ad eos, qui hoſtiliter inſecuti ſunt Cardinales vel Epiſcopos, & ad filios, nepoteſque illorum, cap. Felicis, de pœnis in 6. & Clement. 1. de pœnis.

122 *Inhabilitas ad omnia.* Dico Quartò, Triplex ſimonia inducit inhabilitatem ad omnia beneficia; nimirum ſimonia confidentiæ, ſimonia in electione Papæ, & in examine ad parœcias. de quibus infrà cap. 35. num. 147 & 148. alia autem ſimonia realis in beneficijs inducit inhabilitatem ſolùm ad idē beneficium in quo admiſſa eſt, non ad alia; de quo vide infrà cap. 3. num. 139.

123 *Intruſio.* Dico Quintò, Intruſio in beneficium adſert etiam inhabilitatem ad idem beneficium; non tamen ad alia. Colligunt id DD. ex varijs textibus Iuris Canonici, vt videre eſt apud Felinum cap. In noſtra. 32 num 11. de reſcriptis. & cap. Veniens. 15. notab. 2. de accuſationibus. Eſt autem *Intruſio* in beneficium, (vnde quis dicitur intruſus) cùm quis ſciens abſque canonico titulo beneficium accipit aut retinet: vel cùm quis accipit aut retinet beneficium ſciens nullum ius (ſaltem perfectum) ſibi in eo competere, vt ex multis probat Couarr. lib. 3. variarum, cap. 16. num. 7. Hoc autem fit multis modis, vt refert Felinus locis citatis, Rebuffus in praxi beneficiorū, Regula de ſubrogādis, Gloſſa 4. Ludouicus Gomez in Regulam de triennali poſſeſſore, 47.

Primus eſt, cùm quis non Superioris, ſed ſua vel parentum auctoritate occupat beneficium: vt ſunt illi, qui nullum habent titulum, iuxta Innoc. in cap. Nihil. de electione. Hos enim eſſe inhabiles ad illud, colligunt ex cap. Ad aures. 3. de exceſſibus Prælatorum, vbi tales per cenſuras dicuntur cogendi dimittere beneficium ſic occupatum. & cap. Quia diuerſitatem. 5. de conceſſ. præbendæ. dicitur, eum, qui ſine collatoris auctoritate ſe intruſerit, cogendū dimittere, etiamſi à Sede Apoſtolica confirmationem obtinuiſſet; ſcilicet non facta mentione intruſionis, vt notat Gloſſa.

Secundus eſt, cùm is, contra quem eſt lata ſententia depoſitionis, a qua non eſt appellatum, retinet beneficij poſſeſſionem. ita Innoc. in cap. Qualiter. 24 de accuſationibus. Hic enim propria auctoritate beneficium retinet.

Tertius modus locum habet in tribus caſibus. Primus eſt, cùm quis electus dumtaxat, ingerit ſe ante confirmationem electionis, adminiſtrationi, tamquam verus poſſeſſor. Secundus eſt, cùm quis eſt confirmatus, ſed illa confirmatione à Superiore caſſata, retinet adhuc adminiſtrationem. Tertius caſus eſt, cùm præſentatus ſeu nominatus ingerit ſe adminiſtrationi ante inſtitutionem.

In primo caſu eſt priuatus ipſo facto omni iure quod per electionem habebat; vt patet per cap. Auaritiæ. 5. de electione, in 6. quod Gloſſa v. Priuatos, cum Ioanne Andrea & Ioanne Monacho intelligit de eo, qui quæſito aliquo colore adminiſtrationi ſe ingerit. v. g. ſub ficto titulo œconomi aut procuratoris. ſecùs de eo, qui abſq; huiuſmodi colore id facit. Hunc enim tantum eſſe per ſententiam priuandum ſuo iure per electionem obtento.

In ſecundo & tertio caſu ſolùm videtur priuandus per ſententiam; id enim apertè inſinuat Gloſſa, & auctores citati: cùm dicunt, etiam electum adminiſtrationi ſe ingerentem ante confirmationem, iure antiquo non fuiſſe priuatum, ſed ſolùm priuandum per ſententiam. ergo cùm Ius nouum in cap. Auaritiæ. ſolùm diſponat de electo, non autem de præſentato vel confirmato, cuius confirmatio eſt caſſata, non erit pœna electi ad hos extendenda, ſed ſolùm pœna iuris antiqui, quod iubet tales priuari per ſententiā, iuxta Gloſſam. Confir. Quia cap. Cùm iamdudum. 17. de præbend. & dignit. cap. Bonæ. 2. de electione, quæ maximè huc pertinent, ſolùm iubent tales priuari. Rebuffus tamen ſuprà nu. 8. dicit intruſum in prædictis tribus caſibus eſſe ipſo iure priuatum omni iure quod habebat; idem tenet Ancharanus conſil. 51. Sed forte ſolùm volunt, talem non poſſe beneficium illud obtinere, niſi cum eo diſpenſetur ob quamdam inhabilitatem illa ſui intruſione cōtractā. Aliud enim eſt fieri inhabilem, aliud ius acquiſitum amittere, vt etiam docet Couarr. ſuprà num. 7.

Quartus modus eſt, cùm quis accipit titulum & poſſeſſionem à non habente poteſtatem; vt ſi alius erat collator; vel ſi iſte à quo accepit erat nominatim denunciatus de excommunicatione aut ſuſpenſione ab officio. Colligitur ex cap. Quia diuerſitatem. 5. de conceſſ. præbend. & cap. fin. de exceſſibus Prælatorum.

Quintus eſt, cùm quis accipit beneficium, quo alter iniuſtè & præter ordinem iuris eſt priuatus, cap. fin. de exceſſibus Prælatorum.

Sextus eſt, cùm quis vi occupat poſſeſſionem beneficij, cap. Eum qui. 18. de præbend. in 6. Hic perdit omne ius 124
quod in beneficium illud per electionem, præſentationē, aut collationem habebat, vt ibidem dicitur. Aduerte tamen hunc non dici propriè intruſum, ſi anteà collationē habebat, ſed violentum, vt notat Dominicus in cap. Eum qui. & Ioannes Milis in Repertorio, v. Intruſus videtur: ſi tamen beneficium ſic occupatum retinuerit, dicetur intruſus ſecundùm eoſdem, quia ius omne amiſit. Sed hoc benè refutat Couarr. de ſponſal. p. 2. c. 6. §. 8. nu. 8. quia non tenetur dimittere beneficium ante ſententiam, ſicuti nec in alijs caſibus, vbi priuatio beneficij obtenti ipſo facto ob crimen ſtatuitur. Vide ſuprà cap. 29. dubit. 8. num. 63. Quòd ſi beneficium à nemine poſſidebatur, & is cui collatio facta eſt poſſeſſionem vacuam propria auctoritate apprehendat, non incurret pœnam cap. Eum qui; nec amittet ius ſuum. quia hoc cap. in illo caſu non loquitur, ſed tantùm cùm alter è poſſeſſione eſt deijciendus, vt ex communi ſententia DD. tradit Couarr. lib. 3. variarum, cap. 16. num. 7. Simili mòdo legatarius propria auctoritate occupans rem ſibi legatam, etiam poſt aditam hæreditatem, priùs tamen quàm poſſeſſio ab hærede fuerit apprehenſa, non amittit ius quod in ea re habebat, vt docet Gloſſa in L. Non eſt dubium. C. de legatis. ſecùs ſi poſſeſſione iam apprehenſa, vt patet ex dicta L. Non eſt dubium. An autem qui ita beneficij poſſeſſionem accipit, poſſit puniri, & an ea poſſeſſio habeat effectus veræ poſſeſſionis, vide Couarr. nu. 8. ſuprà. *Si habebat collationē.*

Septimus eſt, cùm quis ſine canonico & legitimo titulo ſcienter beneficij collationem & poſſeſſionem accipit. ita Rebuffus ſuprà, nu. 5. & Nauarr. cap. 27. nu. 194. vt ſi quis in excommunicatione vel irregularitate ſciens beneficium accipiat. Hunc Nauar. dicit fieri inhabilem ad idem beneficium impetrandum: vnde non ſolùm egere diſpenſatione ratione cenſuræ, ſed etiam rehabilitatione ratione illius intruſionis contracta. nō tamen efficitur quis intruſus, ſi electionem vel præſentationem in excommunicatione ſciens acceptet: hoc enim non eſt accipere beneficium.

Octauus eſt, cùm quis electioni per abuſum laicorum de ſe factæ conſentit. Hic fit inhabilis non ſolùm ad idem beneficium, ſed etiam ad alia omnia, etiamſi nec collationem nec poſſeſſionem acceperit. ita habetur. c. Quiſquis. 43. de electione. Hic tamen propriè non eſt intruſus; quia nondum occupat beneficium.

Notandum eſt, Etſi in prædictis modis non ſemper incurritur priuatio iuris acquiſiti ipſo facto, ſed ſolùm vbi id à ſacris Canonibus inuenitur ſtatutum: tamen incurritur inhabilitas ad idem beneficium obtinendum; ita vt in impetratione talis beneficij debeat fieri mētio intruſionis, vel certè ante impetrationem curanda rehabilitatio: alioquin gratia, ſeu collatio erit irrita, vt docet Nauarr. cap. 27. num. 194. Rebuffus ſuprà, num. 26. & probat Felinus in cap. Poſtulaſti. 27. num. 14. 15. 16 de Reſcriptis: quem ſequuntur alij.

DVBITATIO XXIII.

Vtrùm requiratur morum probitas.

125 *Probitas requiſita.* RESPONDEO & dico Primò, Iure naturæ requiri morum probitatem, ſcilicet vt non ſit deditus grauibus peccatis, nec infamis. Ratio enim dictat, miniſtros

Dei

Digitized by Google

Dei & Eccleſiæ maximè debere uirtutibus eſſe ornatos, cùm monitis, exemplis, & pijs precibus alios debeant in pietate promouere. Dominus quoque Matth. 24. requirit, ut ſint *prudentes & fideles*: fidelitas autem in munere eccleſiaſtico, potiſſimùm in charitate fundatur; unde capit. 7. Cùm in cunctis, de electione, ex Concil. Lateranenſ. *In cunctis ſacris ordinibus & eccleſiaſticis miniſterijs, ætatis maturitas, grauitas morum, & litterarum ſcientia ſunt inquirenda.* & Conc. Tridentinum ſeſſ. 24. cap. 12. de reforma. morum, hanc probitatem ſtrictè requirit. Et ſanè huius conditionis in electionibus, præſentationibus, & collationibus potiſſima ratio eſt habenda; nam ex huius neglectu ferè pernicies Eccleſiæ manauit, ut ſæpè queritur Rebuffus. Sicut enim is, qui improbus eſt moribus maximè Eccleſiæ obeſt, etiamſi alioqui ſit eruditus; ita ualdè probus, etſi aliquid ſcientiæ uel habilitatis defuerit, plurimū proderit: quod enim per ſe non poterit, curabit ſupplere per alios. Ipſe quoque cum ſuo exemplo plus proderit doctrinæ & concionandi gratia mediocri, quàm alij magna, bonis exemplis deſtituta.

126 *Criminoſus.* Dico Secundò, Collatio tamen facta criminoſo, non eſt ipſo Iure irrita, niſi illud crimen annexam habeat cenſuram, uel aliquam Irregularitatem. Ita Nau. c. 27. nu. 251. & in c. Si quando. except. 16. & 17. Eſt tamen irritanda ab eo, qui poteſtatem habet; ut patet ex cap. Inter dilectos, de exceſſ. Prælat.

DVBITATIO XXIV.

Quænam ſcientia ſit neceſſaria.

127 RESPONDEO, Eam ſcientiam ad quodque beneficium requiri, quæ ad munus beneficio annexum ſite obeundum eſt neceſſaria; ut patet ex Conc. Lateranenſ. c. Cùm in cunctis, de elect. eſtque ratione naturali per ſe euidens. Concil. Trid. ſeſſ. 22. c. 2. requirit, ut is, qui futurus

Epiſcopus. eſt Epiſcopus, *ſit Doctor aut Licentiatus in Theologia, vel Iure Canonico, aut ſaltem publico alicuius Academiæ teſtimonio ad alios docendos idoneus oſtendatur.*

Vbi aduerte, ea omnia & ſingula, quæ Concilium Trid. conſtituit de Epiſcoporum præficiendorum uita, ætate, do-

Cardinalis. ctrina, & ceteris qualitatibus, ſeruanda eſſe in creandis Cardinalibus; vt eadem Synodus ſeſſ. 24. cap. 1. de reforma. decernit. vnde pari eruditione inſtructi eſſe debent, & meritò, cùm ſint Summi Pontificis in cauſis fidei & morum intimi Conſiliarij, & ſummus orbis terrarum Senatus. Eam-

Archidiaconus. dem eruditionem cap. 12. requirit in Archidiaconis; quia, inquit, oculi Epiſcoporum dicuntur. In ceteris nihil certi præſcribitur, ſed quiſque debet eſſe inſtructus ſcientia muneri ſuo neceſſaria, quæ utrùm adſit, iudicabit Epiſcopus & examinatores. quia nemo ſine examine ad quodcum-

128 *Examē neceſſariū ut beneſic. poſſit obtineri.* que demùm beneficium admitti debet, ut ſtatuit idem Concilium ſeſſio 7. capit. 13. & ſeſſio 25. capit. nono, ubi etiam reddit irritam inſtitutionem factam ab eo, qui inferior eſt Epiſcopo, niſi inſtitutus, fuerit anteà ab Epiſcopo examinatus.

Qui eximantur. Excipiuntur tamen præſentati, & nominati ab Vniuerſitatibus ad beneficia non parochialia: hi enim non ſunt examinandi, ut patet ſeſſ. 7. c. 13.

Petes, Vtrùm collatio facta ei, qui non habet ſcientiam requiſitam, ſit irrita?

129 *Omnino illiteratus.* Reſpondeo, Si omnino eſt illiteratus, eſt irrita; vt docent plerique DD. cum Panor. in c. Dudum. 1. de elect. & Innocen. in cap. 7. Cùm in cunctis, eod. tit. quod fusè probatur à Nau. in c. Si quando. exceptione 16. & confirmatur ex Tridentino Concilio ſeſſ. 22. cap. 4. vbi *irrita decernitur omnis prouiſio facta ei, qui ætatem, & ceteras habilitates integrè non habuerit.* ratio eſt, quia planè illiteratus nullo modo officium præſtare poteſt: de quo vide plura apud Nau. in

Mediocris. d. c. Si quando. Si autem aliquam ſcientiam habeat, ita ut aliquo modo poſſit ſatisfacere officio, non eſt quidem irrita, poſſet tamen & omnino deberet irritari; niſi breui putaretur habiturus ſufficientem. colligitur ex c. Niſi. 10. de renunt. tenet Innoc. in c. Cùm in cunctis, de elect. quem ceteri ſequuntur.

DVBITATIO XXV.

Quæ aptitudo ex parte corporis ſit neceſſaria.

RESPONDEO, Eam aptitudinem requiri, quæ neceſſaria eſt ad decenter præſtandum officium: hæc enim Iure naturæ neceſſaria eſt; (ut colligitur ex cap. Niſi, de renuntiatione) ita ut collatio facta ei, qui hac aptitudine caret, ſit irrita; ut colligitur ex Conc. Trid. ſeſſ. 22. c. 4. Hinc cæcus eſt incapax; quia preces Canonicas recitare nequit. 130 *Aptitudo corporis.* *Cæcus.*

Notandum tamen, ſi debilitas aliqua ſuperueniat, per quam reddatur ineptus ad officium, non ideò priuari beneficio antè obtento, ſed poſſe eo liberè frui. ſi tamen habeat curam animarum, prouidere debet ut per Vicarium bene adminiſtretur.

DVBITATIO XXVI.

Quæ & qualis intentio ſit neceſſaria.

RESPONDEO & dico Primò, Ad omne beneficium requiri determinatam intentionem ſtatus eccleſiaſtici, & ordinis muneri ſuo neceſſarij. Eſt communis DD. non enim par eſt ut eccleſiaſtica beneficia dentur ijs, qui nondum ſtatuerunt ſe miniſterio Eccleſiæ mancipare. 131 *Intentio ſtatus eccleſiaſt.*

Sed dubium eſt, utrùm quis ita abſolutè debeat ſibi ſtatum eccleſiaſticum præfigere, ut non poſſit habere propoſitum deſerendi, ſi lautior conditio in ſæculo ſe obtulerit? Reſpondeo, &

Dico Secundò, Satis eſſe, ſi ſincerè & bona fide proponat ſtatum eccleſiaſticum, nec velit ab eo propoſito reſilire, niſi cauſa aliqua iuſta inciderit, v. g. niſi frater primogenitus moriatur; vel niſi optimum matrimonium, ad conſeruandā magnam familiam, vel ad lites extinguendas neceſſarium, oblatum fuerit. Ita Nau. c. 25. nu. 18. ratio eſt, quia non eſt mens Eccleſiæ per beneficium ita firmiter ad ſtatum eccleſiaſticum obligare, vt nullam ob cauſam poſſis deſerere; hoc enim nimis durum eſſet, & ſæpè rationi non ſatis conſentaneum: nam maiora bona impedirentur. *Intētio determinata eſſe debet.*

Dico Tertiò, Qui accipit beneficium eo tantùm animo vt eius fructibus alatur donec ſtudia abſoluerit, vel opulētam vxorem inuenerit, cum animo tunc deſerendi, peccat mortiferè, nec poteſt illud beneficium retinere. Eſt communis ſententia DD. Vide Nau. de ora. miſcell. 44. & l. 5. conſil. 16. de præb. 132

Aduerte tamen, hunc non teneri ad reſtitutionem fructuum, ſi muneri ſuo ſatisfecit; quod eſt contra Gabr. d. 15. q. 8. a. 3. & Silu. Beneficium 3. q. 5. nec eſſe ipſo Iure priuatum, niſi ſit beneficium parochiale; ut docet Nau. ſup. & Sotus l. 10. de Iuſt. q. 5. art 6 quia nuſquam id iure ſtatutum. Imò Sancius noſter l. 7 de matrim. diſp. 45. n. 29. putat in ſupradicto caſu, ſi beneficium nō haberet annexum ordinem ſacrum (vt quando illius functio huiuſmodi ordinem non requirit) non eſſe peccatum mortiferum, modò ſuo muneri, quamdiu illud retinet, ſatisfaciat: quia nullū ius requirit in eo animum perſeuerandi in ſtatu clericali. Imò Canones relinquunt illi liberum tranſitū ad nuptias. c. Diuerſis. 5. & c. Ioannes. 7. de cler. coniug. Eſt tamen culpa uenialis, quia aliquo modo decipit eccleſiam, quæ putat eū bona fide ſtatum eccleſiaſticum propoſuiſſe. Hæc tamē deceptio non uidetur grauis; alioqui iure alicubi ſtatuiſſet, vt tale propoſitum adſit; nec relinqueret poſteà tantam libertatem. Quæ ſententia mihi non improbatur; præſertim ſi cauſa ſtudiorum, vel ſimili fine honeſto id fiat. ſecùs ut ſi ſplendidè uiuat: quia eccleſia tunc magis inuita, & deceptio eſt grauior. *Non tenentur fructus reſtituere.*

Dico Quartò, Qui accepit beneficium parochiale ſine animo ſuſcipiendi intra annum ſacerdotij, ut fructus per annum ex eo percipiat, poſteà dimiſſurus, tenetur fructus perceptos reſtituere; niſi uoluntate mutata, intra annum promotus fuerit; Ita expreſſe habetur c. Commiſſa. 35. §. Ceterum, de elect. in 6. 133 *Benef. parochiale accipiens ſine animo ſacerdotij.*

Vbi Notandum Primò, Sufficere intentionem ſinceram & ſeriam, quamuis iuſtam aliquam cōditionem annexam habeat, ut rectè Nauar. ſup. nam conditionalis intentio eſt uera intentio.

Digitized by Google

Secundò, Si voluntate mutata promotus fuerit ante finem anni, poteſt retinere fructus, nõ ſolùm poſt mutatam uoluntatem, ſed etiam ante illam perceptos: quod eſt contra Sotum, ſup.concl. 1. Ita docet Gloſ. in dictum cap. & ipſe textus indeterminatè loquens ſatis indicat. ratio eſt, quia collatio in hoc caſu ab initio ualida fuit, ſed pendens à conditione; quæ ſi non fuerit ſecuta, reſoluitur ab initio; ſicut cùm res uenditur ea lege, ut ſi melior conditio obtigerit, ſit inempta; ſi autem ſecuta fuerit, maneat ualida, & omnino irreſolubilis. Idem dicendum de perceptione fructuum.

Tertiò, Si intra præſcriptum tempus promotus non fuerit, amittit ipſo iure beneficium & fructus ſimul, reſoluto contractu, & efficitur inhabilis ad illud, ut habetur eodem cap. unde non ſufficit mutatio prioris uoluntatis prauæ, niſi ſecunda uoluntas habeat effectum.

134 Dico Quintò, Qui tale beneficium cum debita intẽtione ſuſcipiendi ſacerdotij acceperit, ſi poſteà mutata uoluntate promotus non fuerit intra tempus ſtatutum, non tenetur ad reſtitutionem fructuum perceptorum ante uoluntatem mutatam; ſed neque etiam poſt illam, modò per idoneum Vicarium muneri ſuo ſatisfecerit; ita docet Gloſſ. in c. Commiſſa, Nau. c. 25. nu. 118. & Lopez p. 2. c. 105. contra Sotum. ratio eſt, quia per illam mutationem animi non amittit beneficium antè legitimè acceptatum; nec ullum Ius ſtatuit ut etiam fructus amittat: ergo cùm muneri ſuo ſatisfecerit, non eſt cur dicamus eum fructus amiſiſſe: non enim Iure naturæ amiſit, cùm muneri ſatisfecerit, nec Iure poſitiuo, cùm hoc non ſit expreſſum.

Accipiens cum animo ſacerdotij. Non amittit fruct⁹.

135 Dices, Qui accipit curam ſine intentione ſacerdotij, tenetur ad reſtitutionem, ſi promotus non fuerit: ergo etiam is, qui accipit quidem cum intentione, ſed poſteà eam bonam intentionem mutauit. Ita Sotus.

Reſpon. negando conſeq. tum quia multò plus peccauit qui ab initio intentione caruit; hic enim fraudulẽter ad beneficium irrepſit: vnde potiori Iure puniri debuit: tum quia lex illa pœnalis eſt, ac proinde non extendenda extra ſuum caſum, etiamſi ibi eſſet par ratio, ut benè Nau. l. 3. conſil. 36. de præbendis. expleto tamen anno, ſi promotus non fuit, ſtatim amittit beneficium, & in poſterũ fructus ſuos non facit.

136 Dico Sextò, Qui beneficium parochiale accipit animo non reſidendi, ſed tantummodò permutandi uel renuntiãdi, peccat quidem, non tamen eſt ipſo facto priuatus, nec tenetur ad fructuum perceptorum reſtitutionem. *Quod peccet*, probatur; quia decipit Eccleſiam, quæ in talibus requirit animum ſeruiendi; & niſi putaret illum talem animum habere, nullo modo uellet ei conferre Nauar. tamen ſuprà conſil. 24. inſinuat non eſſe peccatum mortiferum: quia non infertur notabile detrimentum, quod puto eſſe uerum, niſi fortè reſignet in fauorem eius, qui parùm eſt idoneus, cui Prælatus aliàs nullo modo uoluiſſet conferre. *Quod non teneatur ad reſtitutionem fructuum*, patet; quia nullo Iure hoc eſt ſtatutum. modò interim officio curet ſatisfieri & cetera adſint.

Accipiens parœciam animo permutandi.

DVBITATIO XXVII.

Vtrùm licitum ſit habere plura beneficia, & qualia.

137 RESPONDEO & dico Primò, Habere plura beneficia non eſt intrinſecè malum, nec omnino indifferens, ſed ſpeciem mali præſeferens; ita tamen ut adhibitis debitis circumſtantijs cohoneſtari poſſit. Docet hoc D. Thom. quodlib. 9. ar. 15. quem alij ſequuntur. ratio eſt, quia ſolitariè cõſideratum inordinationem quamdam inuoluit. Primò, Quia minuitur cultus diuinus: vnus enim habens tria beneficia, non recitat ter preces Canonicas, nec tria facit Sacra. Secundò, Eccleſia deſtituitur ſuis operarijs. vnus enim non poteſt in pluribus locis reſidere, nec plurium miniſteria obire. Tertiò, Fundatores fruſtrantur ſua pia intentione. Quartò, Quia fruſtrantur multi pauperes fortè magis idonei, magiſque utiles Eccleſiæ futuri. Denique multa incommoda inuehit hæc pluralitas; ut, nimiam ſolicitudinem temporalium, ambitionem, luxum, incontinentiam, concubinatum, lites, ſcandala puſillorum & ſimilia, ut meritò Concilium Tridentinum ſeſſ. 24. cap. 17. dixerit, *hanc pluralitatem eſſe peruerſionem totius ordinis eccleſiaſtici*, & Alexander III. cap. Quia in tantum. 7. de præb. *Pluralitatem beneficiorum certum continere animarum periculum*, vide Extrauagan. Ioan. XXII. quæ incipit, Execrabilis, ubi decem incommoda recenſentur ex hac pluralitate promanantia. Cum certis tamen circumſtantijs cohoneſtari poterit; quarum præcipua eſt, ſi id Eccleſiæ profuturum putetur.

Habere plura beneficia. Speciẽ mali habet. Mala pluralitatis beneficiorum.

138 Dico Secundò, Nemo quacumque dignitate præfulgens poteſt recipere & ſimul retinere plures Epiſcopatus in titulum aut commendam, aut alio quouis nomine. Ita Concil. Trid. ſeſſ. 7. c. 2. de refor. Quod intellige, ſine iuſta diſpẽſatione Papæ. huius enim poteſtati, decretum Concilij, etiam generalis, non poteſt præiudicare: & interdum poteſt iuſta cauſa incidere.

Plures Epiſcopatus.

Petes, Vtrùm obtento ſecundo Epiſcopatu, uacet ipſo iure prior, ſi abſit diſpenſatio?

Reſp. vacare, c. De multa. 28. de præb. quia Epiſcopatus eſt dignitas habens curam animarum. Sed de hac re non oportet nos eſſe multùm ſolicitos; quia Pontificis eſt Epiſcopos confirmare. qui cenſebitur diſpenſare, ſi habenti unum confirmet ſecundum.

Vacat prior.

139 Dico Tertiò, Electus ad Epiſcopatum, obtẽta bonorum adminiſtratione & conſecratione, uel ſaltem elapſo tempore cõſecrationi præfixo, amittit ipſo Iure omnia beneficia, quæ antè obtinebat. Ita habetur c. Cùm in cunctis. 7. §. cum verò, de elect.

Epiſcopatu conſecratus amittit priora.

Vbi Notandum Primò, Hunc Canonem non loqui de Epiſcopo titulari, non habente ullam adminiſtrationem bonorum eccleſiaſticorum, quales ſunt quidam Suffraganei.

Secundò, Si Epiſcopus eſt pauper, probabile eſt, ei beneficium ſimplex poſſe conferri, quo iuuetur; quia etſi amittat priora, non tamen extat ius, quo efficiatur inhabilis ad futura ſimplicia, ut docet Nau. l. 3. conſil. 3. de conceſſione præbendæ.

Epiſcopo pauperi.

140 Dico Quartò, Habens beneficium cum cura animarũ, uel Dignitatem uel Perſonatum uel Officium, ſi ſecundum huius generis acceperit, obtenta pacifica poſſeſſione ſecundi, uacat prius. Ita habetur capit. De multa, de præbendis. & multò diſtinctiùs Extrauagan. Execrabilis, eodem.

Vbi Notandum Primò, Hæc beneficia uocari *incompatibilia primi generis*, quia ipſo iure alterum excludit alterum, poſterius prius. Eiuſdem etiam generis ſunt præbendæ vniformes ſub eodem tecto, vt patet cap. Litteras. 9. de conceſſ. præbendæ, vt duo Canonicatus, uel duæ ſacellaniæ ad eamdem functionem concurrentes in eadem Eccleſia. Vnde ſi habens unam, obtineat alteram in eadem Eccleſia, uacabit prior, ubi ſecundæ pacificam poſſeſſionem nactus fuerit.

Beneficia incompatibilia primi generis.

Incompatibilia ſecundi generis ſunt, quæ ſimul quidem licitè retineri non poſſunt abſque diſpenſatione, tamẽ non ita pugnant ut alterum uacet obtento altero.

Secũdi generis.

141 Notandum Secundò, Si beneficium ſecundum ſit litigioſum, non uacabit prius, donec pacificus ſecundi poſſeſſor fueris. ſi autem ſecũdum pacificè poſſederis, uacabit prius; etiamſi ſit litigioſum. quòd ſi obtento titulo unius talis beneficij abſque poſſeſſione, accipias ſecundum litigioſum, & poſteà antequam incipias eſſe pacificus poſſeſſor ſecundi, accipias pacificam poſſeſſionem primi, non ideò amittis ſecundum litigioſum, ut quidam putarunt, quia id Iure ſtatutum non eſt; ut docet Nau. l. 3. conſ. 31. de præb. Denique non ſatis eſt habere poſſeſſionem tituli ſecundi beneficij, ſed requiritur ut etiam fructus percipere incipias. vnde ſi alteri reſeruati ſint, non amittis prius: quia inutilis eſt & ſine effectu talis poſſeſſio. Ita expreſſè habetur c. Si tibi conceſſo. 26. de præb. in 6.

Si ſecundum ſit litigioſum.

142 Tertiò, Eos, qui retinent plura beneficia, de quibus Extrau. Execrabilis, & c. De multa, ſcilicet Dignitates, Perſonatus, Officia, & non ſtatim reſignant primum, eſſe ipſo iure priuatos etiam ſecundo, & inhabiles ad ſacros ordines, & ad quodcumque beneficium eccleſiaſticum, & ipſo iure beneficia illa eſſe diſpoſitioni Sedis Apoſtolicæ reſeruata: ut apertè habetur d. Extrau.

Retinẽs ſimul plura incompatibilia.

143 Quartò, Eum, qui utrumque retinuerit, non ita eſſe priuatum ſecundo ut teneatur illud ſponte dimittere; ſed per ſententiam Iudicis eſſe priuandum; unde ſi nulla ſententia

ſequatur,

Digitized by Google

ſequatur, poterit illud retinere, iuxta ea, quæ dicta ſunt ſupra c. 19. dub. 8. hoc enim ita conſtitutum eſt in pœnam retentionis vtriuſque. Primum uerò obtento ſecundo ita amittitur, vt non opus ſit ſententia; nam expreſſe dicit extrauagans, *quòd vacet, & poſſit ſtatim alteri conferri ſine vlla ſententia.* non ita loquitur de ſecūdo. ratio eſt, quia eius priuatio non eſt pœna, ſed reſolutio primæ collationis. Vnde puto ipſum non facere fructus ſuos quos in poſterū ex illo recipiet; etſi aliqui contrà ſentiant.

144 *Incompatibilia ſecūdi generis retinens.* Dico Quintò, Reliqua beneficia reſidentiam poſtulantia, non ſunt incompatibilia primi generis, ita vt habito ſecundo uacet prius, tamen uidentur incompatibilia ſecūdi generis, ita ut ſine graui peccato ſimul retineri nequeant. Prior pars eſt Nauarri l. 3. conſil. 19. de præben. vbi docet, Dignitatem & Canonicatum in diuerſis Eccleſijs non eſſe etiam poſt Concilium Tridentinum incompatibilia primi generis, ſed ſecundi, ſi requirunt reſidentiam. Quod ſi aliquoi ex conſuetudine non requirunt, non eſſe incompatibilia, ne ſecundi quidem. In eadem autem Eccleſia dicit non eſſe ullo modo incompatibilia, eò quòd ſint beneficia diſformia, & utrique ſimul ſeruiri poſſit: atqui diſformia eiuſdem Eccleſiæ ubi non repugnantia ſemper fuere compatibilia, ut idem affirmat. Et conſil. 26. multis rationibus nititur probare *nullum beneficium ſimplex eſſe incompatibile primi generis cum altero, niſi ſiat vniforme ſub eodem tecto.* Idē docet conſil. 24. Confirmantur hæc omnia, quia nullus eſt Canon, quo ſtatuatur uacare prius obtento ſecūdo, aut ipſo facto induci priuationem utriuſque, ſi ſimul retineantur, præterquam de beneficijs cum cura animarum, Dignitatibus, Perſonatibus & Officijs; ergo hoc non eſt ad alia beneficia extendendum.

Nec obſtat Concilium Tridentinum ſeſſio. 7. capit. 4. de reformatione, ubi priuatur ipſo facto qui plura curata uel aliàs incompatibilia beneficia recipere & retinere præſumpſerit: quia loquitur expreſſe de illis, de quibus capit. De multa; quod non agit niſi de Curatis, Dignitatibus & Perſonatibus.

145 Dices, Congregatio Illuſtriſſimorum Cardinalium pro Concilio Tridentino deputatorum, declarauit uacare beneficium ſimplex eius, qui obtinuit parœciam; eò quòd hæc duo beneficia ſint incompatibilia, ſi utrumque reſidentiam poſtulet. unde ſequi uidetur, quandocumque duo beneficia ſunt incompatibilia, eò quòd alterum ſit ſufficiens, uel utrumque reſidentiam poſcat, ſemper adeptione ſecundi uacare primum.

Reſpondet Nauarr. l. 3. conſil. 24. de præben. ſi conſtaret Congregationem declaraſſe Concil. Trid. ſeſſ. 7. c. 4. ita eſſe intelligendum, eaque declaratio à S. Sanctitate confirmata eſſet, ita fore tenendum; ſed quia id non conſtat, & aliàs ex uerbis Concilij id non uidetur efficaciter probari poſſe, (quod ipſe conatur oſtendere) non eſt quòd ad hanc ſententiam nos adſtringat. Equidem hanc declarationem numquam uidi. Si tamen facta eſt, iudico tenendam; & omnia huiuſmodi beneficia in eo conuenire cum incompatibilibus primi generis.

146 *Omnia quæ requirunt reſidentiam ſunt incō-patib. ſecūdi generis.* Altera pars, *Quòd ſint incompatibilia ſaltem ſecundi generis*, patet ex Concilio Tridentino; nam ſeſſio. 24. cap. 17. ſic habetur, *Statuit ſancta Synodus vt in poſterum vnū tantùm beneficium eccleſiaſticum ſingulis cōferatur; quod quidem ſi ad vitam eius honeſtè ſuſtentandam non ſufficiat, liceat nihilominùs aliud ſimplex ſufficiens, dummodò vtrumque perſonalem reſidentiam non requirat, eidem conferri. hæcque non modò ad cathedrales Eccleſias, ſed etiam ad omnia alia beneficia tàm ſecularia quàm regularia quæcumque, etiam commendata pertineant, cuiuſcumque tituli aut qualitatis exiſtant.* Vnde manifeſtè ſequitur, omnia beneficia ſimplicia quæ reſidētiam poſtulant, eſſe aliquo modo incompatibilia, nec abſque diſpenſatione Pontificis poſſe huiuſmodi plura obtineri, nec Epiſcopum poſſe in hoc diſpenſare: quia non poteſt diſpenſare in ſtatuto Concilij generalis. ſi tamen abſque diſpenſatione alicui conferantur, collatio erit ualida; poterit tamen eo priuari, niſi, quod antè habebat, dimiſerit.

147 Dico Sextò, Sunt tamen aliquot caſus, in quibus etiam poſt Concilium licet habere plura beneficia, etiam ſine diſpenſatione.

Qualia poſſunt haberi plura, abſque diſpenſat. Primus eſt, Quando ſunt beneficia ſimplicia, etiam Canonicatus, quorum neutrum ſufficit ad honeſtum uitæ cultum, & alterum non requirit reſidentiam; ſiue ex ſui inſtitutione, ſiue ex præſcripta conſuetudine.

Secundus, Si Eccleſia cathedralis uel parochialis uel Dignitas ſit inſufficiens ſuſtentationi, poterit ſimul cū ea obtineri beneficium ſimplex non requirens reſidentiam. vterque caſus ſatis colligitur ex uerbis Concilij Triden. ſeſſ. 24. cap. 13. & 17.

Cura non annex. Vbi Aduerte, ante Concilium potuiſſe etiam plura curata poſſideri, ſi ita erant tenuia, ut nō poſſent proprios ſacerdotes alere, ut patet c. Eam te, in fine, de ætate & qualit. Nunc uerò id minimè licet abſque diſpenſatione Pōtificis, ut patet ſeſſ. 24. capit. 17. ubi habens plures parœcias cogitur ſub graui pœna alteram reſignare, etiamſi neutra per ſe ſufficiat.

Crediderim tamen, ſi eſſent ualdè uicinę, ita ut unus poſſit utriſque ſatiſfacere, & non poſſent facilè inueniri qui uni ſoli uelint deſeruire, poſſe duas eidem committi, iuxta c. 2. Clericus. 21 q. 1. 148

Parochialis annexa canonicatui. Tertius, Si Dignitatui uel Canonicatui acceſſoriè annexa ſit parochialis, quæ per Vicarium adminiſtrari ſolet. ratio eſt, quia beneficium alteri perpetuò unitum, cenſetur unum cum illo, & illius naturam induit. unde parochiale annexum ſimplici, induit conditionem ſimplicis: quod etiam poſt Concilium Tridentinum locum habet, ut docet Nauarrus.

Quartus, Si unum beneficium detur in titulum, alterum in commendam ad ſex menſes, etiamſi eſſet parochia ſicut patet ex cap. Nemo, de electione in 6. ſaltem cum Ordinarij diſpenſatione. non tamen poteſt dari unum in titulum & alterum in commendam perpetuam ſine iuſta cauſa & diſpenſatione Pontificis; quia commenda perpetua æquiualet titulo. ut probat Nau. c. 25. nu. 126.

DVBITATIO XXVIII.

Vtrùm per diſpenſationem Pontificis licitum ſit habere plura beneficia requirentia reſidentiam.

RESPONDEO & dico Primò, Id licitum eſſe, modò adſint iuſtæ cauſæ diſpenſandi. ratio eſt, quia Concilium nec potuit nec uoluit impedire quin ob legitimas cauſas Pontifex poſſit diſpenſare; nam Pontifex eſt ſupra Concilium: & SS. Pontifices olim diſpenſarunt; inter quos eſt Greg. I. ut patet l. 2. epiſt. 52. qui quemdam Epiſcopum Agnellum nomine ob certam Eccleſiæ neceſſitatem duos Epiſcopatus habere uoluit. 149

Cauſæ diſpenſandi in pluralit. benefic. Cauſæ iuſtæ diſpenſandi præcipuæ ſunt duæ, ad quas reuocantur ceteræ. Prima eſt, Eccleſiæ neceſſitas uel magna utilitas; ut ſi deſint alij uel idonei, uel ſatis potentes. ſic filijs Principum dantur interdum Epiſcopatus, etiam ante ætatem, ut Eccleſiæ aduerſus hæreticos defendantur. Item ſi quis putetur magis profuturus abſens, quàm alius præſens.

Secunda, Si alicui uiro præclaro unum non ſufficiat ad honeſtè uiuendum iuxta ſuum ſtatum, & alterum poſſit ei ſine Eccleſiæ incommodo dari. hæc tamen cauſa reducitur ad primam. nam quòd perſonæ ſublimes & litteratæ pluribus beneficijs honorandæ ſunt, quando unum non eſt ſufficiens, iuxta Concil. Lateranen. capit. de Multa, id non debet fieri niſi propter Eccleſiæ utilitatem. Quod confirmatur ex Diuo Bernardo epiſtol. 271. ad Comitem Theobaldum; *Honores & dignitates eccleſiaſticas non ignoro deberi his, qui eas dignè & ſecundùm Deum adminiſtrare & velint & poſſint; porrò eas acquiri paruulo filio veſtrò precibus meis vel veſtris, nec vobis iuſtum, nec mihi tutum eſſe noueritis: nam nec cuiquam vel adulto plures in pluribus Eccleſijs habere licet, niſi diſpenſatoriè quidem ob magnam vel Eccleſiæ neceſſitatem, vel perſonarum vtilitatem.* hæc ille.

Cur requiratur diſpenſatio. Petes, Cur requiritur diſpenſatio Pontificis, ſi Epiſcopus uideat Eccleſiæ ſuæ profuturum, ut eidem plura beneficia dentur? 150

Reſp. Primò, Quia lex obligat inferiorem, quamdiu ex eius cuſtodia nihil euidenter ſequitur contra legiſlatoris intentionem: atqui numquam aut rariſſimè euenit aliquid contra intentionem Concilij ex eo quòd uni non

Digitized by Google

dentur duo beneficia, numquam enim euidens eſt id eſſe contra maius Eccleſiæ bonum & proximorum ædificationem; quæ duo Concilium per huiuſce præcepti cuſtodiam intendit.

Secundò, Quia potiſſimùm Summi Pontificis eſt procurare bonum Eccleſiæ, & iudicare quid ad illud expediat.

151 *Vbi deeſt iuſta cauſa, diſpenſatio non ſufficit.*

Dico Secundò, Si non putetur ſubeſſe legitima cauſa diſpenſandi, is, qui obtinuit plura beneficia per diſpenſationem, non eſt tutus in conſcientia, ſed tenetur alterum reſignare. Eſt ferè communis Theologorum. D. Thomæ quodlib. 9. ar. 15. Maioris in 4. d. 24. q. 4. Adriani in 4 q. de pluralitate præbendarum, quæ incipit, Quia in præmiſſis. Caiet. v. Beneficiorum multiplicatio, Soti l. 3. de Iuſt. q. 6. ar. 3. Toleti l. 5. c. 71. Eamdem docent multi Iuriſperiti, & Canoniſtæ. Ratio eſt Primò, Quia Papa non eſt dominus beneficiorum, ſed diſpenſator: atqui diſpenſator non poteſt pro ſuo arbitrio diſtribuere bona diſpenſanda, ſed iuxta rationabilem voluntatem eorũ, qui ea diſpenſanda reliquerũt, & eorum, in quorum vtilitatem relicta ſunt, quæ in propoſito eſt Eccleſia vniuerſalis. Secundò Quia eſt cõtra Ius diuinum naturale ut unus habeat plura beneficia; niſi aliqua iuſta ratio id excuſet, vt docet Caietan. ſup. atqui Pontifex non poteſt diſpenſare in ijs, quæ ſunt Iuris diuini naturalis, niſi interueniat iuſta cauſa, quæ turpitudinem tollat; vt patet in votis, iuramentis, & indulgentiis, de quo vide Bernardum epiſt. ad Robertum nepotem, & epiſt. 7. ad Adam monachum.

152 *Collatio tamen eſt valida.*

Aduerte tamen, collationem ſecundi beneficij, tertij, & ceterorum eſſe validam, & conferre verum titulum, vt patet ex multis Canonibus: nam ad nullum eorum Iure naturæ eſt inhabilis. tenetur tamen reſignare aliqua ex illis, quæ vel non ſunt illi ſecundùm ſuum ſtatum neceſſaria, vel in quibus legitima cauſa non interceſſit: fructus tamen interim perceptos non tenetur reſtituere, ſi muneri ſuo, ſaltem per Vicarium ſatisfecit. ſi non ſatisfecit, tenetur ad fructuum reſtitutionem, vel Eccleſiæ, vel ad pias cauſas, vide inf. nu. 159.

Sequitur nunc vt dicamus ad quæ beneficiarij obligentur.

DVBITATIO XXIX.

Vtrùm teneantur beneficiarij ad reſidentiam, & non reſidentes amittant fructus.

153 *Iure diuino tenentur.*

RESPONDEO & dico Primò, Omnes, qui habent beneficia, quibus incumbit cura animarum, tenentur iure diuino reſidere, & per ſe ſuum officium adminiſtrare. probatur ex Conc. Trid. ſeſſ. 23. cap. 1. de reformat. Cum, inquit, *præcepto diuino mandatum ſit omnibus, quibus animarũ cura commiſſa eſt, oues ſuas agnoſcere, pro his ſacrificium offerre, verbiq́; Dei prædicatione, Sacramentorum adminiſtratione, ac bonorum operum exemplo paſcere, pauperum, aliarumq́; miſerabilium perſonarum curam paternam gerere, & in cetera omnia paſtoralia incũbere; quæ omnia nequaquam ab ijs præſtari & impleri poſſunt, qui gregi ſuo non aduigilant, et aſſiſtunt, ſed mercenariorum more deſeruiunt*, &c. Ex quibus verbis patet, Epiſcopos & alios habentes curam animarum iure diuino teneri ad perſonalem reſidentiam, ex Concilij Trid. ſententia. Ratio eſt, quia Iure diuino naturali tenentur ad præſtandum ea, quę ſunt ſui officij.

154 *Non ſufficit vt regant per alios.*

Dices, Sufficit vt faciant per alios.

Reſpo. Non ſufficere, niſi cauſa maioris momenti cogat eos ad tempus abeſſe; nam cõtra rectam rationem eſt ut tu officium cum emolumentis habeas, & alius præſtat onus; niſi maior aliqua ratio cogat te abeſſe. Confirm. quia quicumque accipit aliquod officium, obligat ſuam perſonam ad proprias illius officij functiones, taciteque promittit ſe illas obiturum quantum res feret; & niſi putaretur id facturus, non ei daretur. Numquam enim Princeps conſtituet Gubernatores vrbium, Præfectos arcium, ductores militum, qui putantur crebrò futuri abſentes & per alios adminiſtraturi.

155 *Epiſcopi tres mẽſes abeſſe poſſunt.*

Dico Secundò, Epiſcopi poſſunt quotannis ſiue cõtinuè ſiue interruptè, à ſuis Eccleſijs ex iuſta cauſa ad ſummum tres menſes abeſſe, ſine alia Superioris approbatione, non tamen ampliùs; habetur dicto cap. 1. ſeſſio. 23.

Vbi Nota debere iuſtam cauſam ſubeſſe, & totũ ſine vllo detrimento gregis fieri; alioquin grauiter peccant, vt colligitur ex verbis Concilij: onerat enim Concilium eorum conſcientias ea in re, propoſito Dei timore.

Dico Tertiò, Si præter hos tres oporteat ob aliquas cauſas ampliùs abeſſe, (vt ſi Chriſtiana charitas, vrgens neceſſitas, debita obedientia, euidens Eccleſiæ vel Reipu. vtilitas ampliùs abeſſe poſtulent) debebunt hæ cauſæ approbari à Pontifice, vel à Metropolitano, vel eo abſente ab antiquiore Suffraganeo, (qui etiam Metropolitani abſentiã approbare debebit) *idque in ſcriptis*. Ita Conc. ibid. Vbi Nota, excipi debere vnum caſum, nempe quando Epiſcopus abeſt ob munus vel officium Reip. quod Epiſcopatui eſt annexũ; ad hoc enim obligatur ex officio: ſicut quando in Belgio, & in Germania debent intereſſe comitijs ordinum, in quibus ipſi primum locum obtinent. 156 *Si ampliùs, cauſa approbãda à Superiore, &c.*

Dico Quartò, Si præter tres menſes ſupradictos aliquãdiu abfuerint ſine dicta approbatione; fructus pro rata tẽporis abſentiæ non faciunt ſuos, ſed tenentur in conſcientia eos vel fabricę Eccleſię vel pauperibus loci erogare. Ita decernitur eodem c. & additur, *Prohibita quacumque conuentione vel compoſitione, quæ pro fructibus malè perceptis appellatur, ex qua etiam prædicti fructus in totum aut pro parte ei remitterentur.* Quibus verbis prohibet omnibus Pontifice inferioribus, & hortatur ipſum Pontificem ne vllo modo eis hæc reſtitutio condonetur. His adde, ſi Epiſcopus aliquis ampliùs annum continuè à ſua Eccleſia ſine dicta approbatione abfuerit, Metropolitanus tenetur eum, ſub pœna interdicti ingreſſus Eccleſiæ eo ipſo incurrenda, intra tres menſes Romano Pontifici denuntiare. Ipſum autem Metropolitanum abſentem, Suffraganeus antiquior reſidens denuntiare debet. Ita habetur ſeſſ. 6 c. 1. de refor. quòd autem illo cap. dicitur de quarta parte fructuum vnius anni amittenda per abſentiam ſex menſium, auctum eſt ſeſſ. 23. cap. 1. vbi ſtatuitur vt fructus omnes pro rata abſentiæ amittat. 157 *Alioquin fructus nõ faciunt ſuos. Applicandi fabricæ vel pauperibus. Si ampliùs annũ abfuerit.*

Petes, Verùm ſi cauſæ ſint approbatæ, ſed non in ſcriptis iſta pœna incurratur? 158 *Si non in ſcriptis approbatæ.*

Reſpondeo, Si cauſæ legitimæ fuerunt, & approbatæ ſunt ab eo à quo debebant, probabile eſt ob illam ſolemnitatem omiſſam, in foro conſcientiæ fructus non amitti. inſinuat Nau. lib. 3. conſil. de præbẽ. conſ. 13. nu. 11. Ratio eſt, quia conceſſio Iure gentium & naturæ valida fuit. In foro tamen exteriori poſſet condemnari. vide ſup. c. 19. dub. 9. Applicantur hi fructus fabricæ, vel pauperibus loci, vt patet ex Concilio ſup.

Vbi Aduerte, non aſtringi fabricæ aut Eccleſiæ; fortaſſe idcircò, quia nullum damnum in tẽporalibus Eccleſiæ per illam abſentiam datum eſt; & alias illi fructus cenſentur quaſi ſuperflui, cùm Epiſcopus illorum ſit incapax. Itaque permittitur vt in pauperes ſicut alia ſuperflua Eccleſiaſticorum dentur; vt qui olim ſuam quartam in bonis eccleſiaſticis habere ſolent.

Dico Quintò, Parochi ſi vltra duos menſes abſque legitima cauſa per Epiſcopum cognita & approbata abſint, prę ter culpam mortalem, quam incurrunt, etiam fructus pro tempore abſentiæ amittunt. colligitur ex eodem Concilio, dict. cap. 1. 159 *Si Parochi vltra duos menſes abſint.*

Vbi Notandum Primò, Dubium eſſe, vtrùm ſine tali approbatione, poſſint abeſſe continuè vel diuiſim ut Epiſcopi, ſaltem ad duos menſes. Naua. c. 25. nu. 121. probabiliter exiſtimat poſſe, ſi iuſtam cauſam habeant. Ratio eſt, quia ante Concilium licebat, & Concilium hoc expreſsè non reuocauit. ſi tamen ſine iuſta cauſa abſint, peccabunt mortiferè contra præceptum Concilij, & contra Ius naturale diuinum, de reſidendo.

Nec obſtat, quòd Concilium dicat, vt non obtineant licentiam ab Ordinario niſi ad bimeſtre, & ex graui cauſa; quia intelligendum eſt de alio bimeſtri. Interim tamẽ idoneus Vicarius cum debita mercede eſt ſubſtituendus. Verius tamen puto, mentem Concilij eſſe vt non abſint primo bimeſtri abſque facultate Epiſcopi; quia dicit, *quandocumq́; eos abeſſe contigerit, debere cauſam priùs eſſe cognitam & probatam per Epiſcopum*. quod facilè fieri poteſt, cũ Epiſcopus non procul abſit. Credo tamen non eſſe receptum.

Notandum Secundò, Quod de Parochis dictum eſt, cenſendum eſſe de alijs, qui aliquod beneficium curam 160

animarum

Digitized by Google

Extenditur ad omnes habẽtes curam animarum. animarum habens obtinent, ut inquit Concilium. vnde etiam de perpetuis Coadiutoribus eſt intelligendũ, ut Congregatio Cardinalium dicitur explicuiſſe, & meritò; quia talis Coadiutoria eſt beneficium cum cura.

Petes, Vtrùm prædictæ pœnæ pertineant ad Abbates & Priores habentes curam animarum ſuorum Religioſorum.

161 *Non tamẽ ad Abbates vel Priores.* Reſpondeo Non pertinere, niſi habeant curam animarum ſæcularium, per ipſoſmet adminiſtrandam; de tali enim cura loquitur Concilium, ut Congregatio reſpondit. Regulares autem, in adminiſtratione ſuorum ſubditorum Regularium relinquit ſuis ſtatutis, & Superiorum Regularium ordinationibus.

162 *Alij beneficiarij.* Dico Sextò, Qui in Eccleſijs cathedralibus uel collegiatis obtinent Dignitates, Canonicatus, Præbendas, uel Portiones, non poſſunt quolibet anno abeſſe ultra tres mẽſes; alioquin primo anno debent priuari dimidia parte fructuum, quos ratione præbendæ ſuos fecerunt: ſecundo anno omnibus fructibus, quos illo anno lucrati fuerint. Ita diſponit Concilium Trident. ſeſſio. 24. cap. 12. de reforma. continet autem hæc diſpoſitio pœnam ſententiæ ferendæ, non latæ.

Reuocantur contraria conſuetudines. Vbi Notandum Primò, Reuocari hic omnia ſtatuta & conſuetudines, quibus anteà licitum erat ultra tres menſes abeſſe; non tamen reuocantur priuilegia, ſi quæ erant à Sede Apoſtolica conceſſa. vnde quod Nauarrus cap. 25. num. 121. ait conſuetudinem honeſtam eſſe cauſam excuſantem longiorem abſentiam, verum quidem eſt Iure antiquo; non autem poſt Concilium, vbi hoc eius decretum eſt receptum. ſecùs verò vbi non eſt receptum; nam ibi iure antiquo agitur. Conſuetudo tamen abſentandi ſe ſine cauſà non valet, ex communi Doctorum ſententia, teſte Nauarro ſuprà.

163 *Cauſæ excuſãtes ab ſentiam.* Notandum Secundò, Eſſe aliquas cauſas excuſantes à reſidentia.

Prima eſt, Audire Theologiam vel Ius Canonicum: hoc enim excuſat a reſidentia ad quinque annos.

Secunda, Docere Theologiam vel Ius Canonicum: hoc excuſat quantumuis longo tempore. In his duobus caſibus nõ requiritur licentia Epiſcopi vel Prælati: nam ad Theologiam audiendam & docendam, Pontifex facit copiam in cap. Super ſpecula, de Magiſt. & hoc caput DD. extendunt ad Ius Canonicum, ſecuti Archid. in c. 2. de priuil. l. 6. & Panorm. in dict. c. Super ſpecula. Ad litteras autem humaniores & philoſophiam requiritur licentia Epiſcopi; niſi ubi contraria conſuetudo uiget, ut notat Nauarrus cap. 25 nume. 21.

Tertia, Si duo Canonici ſint in obſequio Epiſcopi ad Eccleſiæ utilitatem: capit. Ad audientiam, de Clericis non reſidentibus: quod Nauarr. lib. 3. conſil. 11. de præbendis, extendit ad obſequium Cardinalis non Epiſcopi, quem dicit poſſe habereq; ſaltem unum Canonicum ſui tituli in obſequium.

Quarta eſt, Obſequium Papæ ad Eccleſiæ utilitatem. c. Cùm dilectus, de Cler. non reſid.

Quinta, Licentia legitima ex quauis alia iuſta cauſa, iuxta Gloſſam in capit. Inter quatuor, de Clericis non reſidentibus.

Sexta Honeſta conſuetudo; iuxta Innocentium, Panormitanum & alios DD. ut docet Nau. ſup. ſed hoc intelligo ubi Concilij diſpoſitio non eſt recepta. quòd ſi quis abſque iuſta cauſa abſit, peccat mortiferè: non tamen tenetur ad fructuum reſtitutionem, ſi officio ſatisfecit, niſi ad eam condemnetur; ut docet Naua. ex Panor. c. 25. nu. 121. uel niſi id Iure ſit expreſſum, iuxta ea, quæ ſuprà diximus de Epiſcopis & Parochis.

164 *Diſtributiones.* Notandum Tertiò, Eos, qui etiam ex legitima cauſa abſunt, non lucrari diſtributiones: quia Concilium illis ſolis uult eas dari, qui horis ſtatutis interfuerint, quauis colluſione & remiſſione excluſa. niſi aliquis cogatur abeſſe ad curanda Eccleſiæ negotia ex commiſſione Capituli, uel omnino inuoluntariè abſit ob morbum, captiuitatem, excommunicationem iniuſtam, &c.

165 *Profeſſio fidei.* Notandum Quartò, Eos, qui intra duos menſes adepti certi beneficij, non fecerint fidei profeſſionem, fructus non facere ſuos. & quidem prouiſi de beneficijs curam animarum habentibus, tenentur intra duos menſes acceptæ poſſeſſionis coram Ordinario, uel eo impedito, coram generali eius Vicario, ſeu Officiali, orthodoxæ fidei facere publicam profeſſionem, & iurare ſe permãſuros in Eccleſiæ Romanæ obedientia. Idem debent facere prouiſi in Eccleſia cathedrali de Canonicatibus vel Dignitatibus, non ſolùm coram Ordinario, ſed etiam coram Capitulo; alioquin nõ faciunt fructus ſuos, nec poſſeſsio ipſis ſuffragatur. Concil. d. ſeſſ. 24. c. 12.

DVBITATIO XXX.

Vtrùm beneficiarij omnes teneantur ad preces canonicas.

166 *Obligãtur ad preces canonicas.* RESPONDEO, Beneficiarios regulariter ad preces canonicas obligari, eſt communis ſententia Doctorum in cap. 1. de celebr. Miſſarum, & patet ex cap. Quia per ambitioſam, de reſcrip. in 6. vbi Pontifex reprehendit quoſdam beneficiarios, quòd officium precũ, propter quod beneficium datur, omitterent: & ex Concilio Lateran. ſub Leone X. ſeſſ. 9. §. Statuimus; vbi priuantur fructibus, qui officium diuinum non dixerint. Ratio eſt, quia Iure naturali quiſque tenetur ad officium, propter quod beneficium datur: atqui omne beneficium eccleſiaſticum datur propter officium, in quo regulariter comprehenduntur preces canonicæ; ut patet ex communi ſententia Doctorum, & praxi Eccleſiæ.

Dixi *regulariter*, quia ſunt quædam beneficia, quæ ex ſua inſtitutione ad preces illas non adſtringunt, ſed ad aliquas alias; vt ſunt quædam Præpoſituræ, & aliqui Perſonatus, & aliqua Præſtimonia, quæ non requirunt quotidie niſi horas B. Virginis, vel 5. Pater noſter & Aue Maria, vel ſemel pſalmum Miſerere. His tamen exceptis, omne beneficium Iure communi annexum habet onus horarum canonicarum. vide Nau. de orat. c. 7. nu. 17. & 28. & in Enchir. c. 25. num. 103.

167 *Quãdo incipit hæc obligatio.* Petes, Ex quo tempore incipiunt obligari?

Reſpondeo, Certum eſt non obligari à tempore præſentationis uel electionis; quia per hæc nondum habent dominium, ſeu ius in re. Nau. c. 7. de ora. nu. 29. docet eos obligari ab eo tempore, quo per collationem & acceptationem, uel per inſtitutionem, aut confirmationem incipiunt habere ius in re, & beneficium incipit eſſe ipſorum: ex illo enim tempore debentur illis fructus, etiamſi nondum poſſeſsionem acceperint. Ibidem refellit ſententiam eorum, qui putant eos non teneri ante captam poſſeſsionem. Hæc ſententia Nauarri eſt rationi & Iuri valdè conformis.

Altera tamen, *quòd non teneantur ante captam poſſeſsionem*, eſt probabilis, eamq; tradit Flaminius Pariſius Romanus l. . de re ſignat. benefic. q. 9. nu. 15. vbi dicit hanc opinionem eſſe veriorem, & crebriorem, & in praxi obſeruari. Ratio eſſe videtur, quòd ſæpè ante initam poſſeſsionem ius ſit incertum, & multis modis poſsit impediri, qui primùm ſe produnt quando capienda eſt poſſeſsio. Crediderim tamen hanc ſententiam non debere intelligi de ijs, qui per induſtriã differunt poſſeſsionem vt horas non recitent; ſed ſolùm de ijs, per quos non ſtat quò minùs eam capiant: quia fraus nemini debet patrocinari.

DVBITATIO XXXI.

Quæ excuſent beneficiarium à precibus horarijs, & quæ non excuſent.

Loquor de illis, qui non ſunt in ſacris ordinibus.

168 *Cauſa excuſantes à lectione horarum.* RESPONDEO Primò, Excuſari eos, qui nec per ſe, nec per ſuos, ullos fructus percipiunt, nec percepturi ſunt; ſi per eos tamen non ſteterit quò minus ſint percepturi, ut docet Nauarrus ſuprà, Caietanus v. Horarum canonicarum omiſsio, & alij Doctores communiter. neque enim beneficiarij ex ſua vel Eccleſiæ intentione ſe obligant ad officium, niſi perſoluantur eis ſtipendia ſuſtentationis, propter quæ illam obligationem ſuſceperunt. ceſſante enim ſtipendio miniſtri, ceſſat obligatio miniſterij.

169 Secundò, Probabile etiam eſt excuſari eos, qui valdè parùm recipiunt; vt ſi beneficium ſit adeò tenue vt non ha-

Parum recipientes.

beat ſupra octo aureos. Ita tenet Sotus l. 10. q. 5. ar. 3. quem ſequuntur multi recentiores, & fatetur Nau. ſuprà cap. 7. nume. 27. multos viros pios & doctos ita ſentire. quamuis ipſe cum pleriſque contrarium teneat. Probatur Primò, Quia *qui altari deſeruit, de altari viuere debet*, iuxta Apoſtolum 1. Corinth. 9. ac proinde qui Eccleſiæ ſeruit, de eius prouentibus viuere debet: atqui beneficiarij Eccleſiæ ſeruiunt: ergo beneficium tribuere debet ſaltem bonam partem moderatæ ſuſtentationis; alioquin non cenſetur viuere de Eccleſia. Hoc argumento probat Pontifex cap. Cùm ſecundùm Apoſtolum. 16. de præbendis, eos, qui ordinantur, debere ali ab Eccleſia. Secundò, Iſti beneficiarij non obligantur ratione ordinis, vt ſuppono; ſed tantùm ratione mercedis, quam accipiunt: atqui non videtur rationabile, vt is, qui ſolùm ſeptem vel octo aureos accipit pro mercede, ad tantumdem obligetur, ad quantum qui centum. Tertiò, Qui nihil accipit, ad nihil tenetur ergo ſimiliter qui parùm, non tenebitur ad totum. Quartò, Quia vt ait Caietanus, v. Beneficiorum multiplicatio, beneficium adeò tenue vt non ſufficiat ad ſuſtentandum miniſtrum, non eſt beneficium, niſi imperfectè, cùm non poſſit ſana ratione inſtitui vt vnum fit in vnius ſtipendium. quod confirmatur ex cap. Exequi. 19. de præbendis in 6. vbi beneficium inſufficiens habetur quaſi non eſſet beneficium. Vnde mihi videtur probabile, eum non teneri ad quotidianum penſum precum canonicarum, cuius beneficium eſt adeò tenue vt non ſuppeditet bonam partem tenuis ſuſtentationis, v. g. 15. vel 16. aureos. Sentio tamen, omnes, qui aliquid percipiunt, aliquoties teneri per annum, v. g. feſtis & Dominicis, prout ratio dictauerit. non enim par eſt vt fructus aliquos percipiant, & numquam officium recitent; neque etiam vt ob tam exiguos fructus obligentur quotidie, ſed vtendum *epiikeia*, & moderandum iuxta piam Eccleſiæ mentem.

170 Tertiò, Non excuſari beneficium à precibus primo & ſecundo anno, eò quòd fructus beneficij horum annorum in quibuſdam Eccleſijs debeantur fabricæ vel deceſſori mortuo, vt notat Nau. cap. 7. num. 30. tum quia debetur ei dimidia pars fructuum, prout Ioannes XXII. declarauit, Extrauagan. Suſcepti, Ne ſede vacante; tum quia poteſt deſeruire, & ſuſtentationem Vicario debitam percipere; tum quia alterius anni fructus recipiet poſt mortem; alterius verò recipiet per totam vitam, nempe in eo, quod alioquin cum ceteris debuiſſet in fabricam impendere; quam ex fructibus ſuorum beneficiorum tenentur conſeruare. nã quarta bonorum eccleſiaſticorum, quæ ex Canonum diſpoſitione fabricæ erat aſſignanda in illis Eccleſijs, Canonicorum præbendis incorporata fuit, cum onere vt ex fructib. ſuarum præbendarum fabricam conſeruarent. vt autem ſe ab hoc onere liberarent, effecerunt vt quod tota vita per partes contribuendũ erat, primo anno ſimul daretur: per quod non potuerunt efficere vt illo anno nõ diceretur officium. Neque credibile eſt eam mentem S. Sanctitatis, ſi illud inuentum confirmauit, fuiſſe: non enim par eſt vt per talia compendia diuinum officium minuatur.

Pro anno fabricæ & domus mortuariæ.

171 Aduerte tamen, etſi hæc ſententia omnino vera videatur; non videri improbabile nouos Canonicos non teneri pro anno fabricæ, ſi non eſt in eorum poteſtate vt aliquid ex eo recipiant. Ita enim in ſimili tenet Nau. de or. c. 7. nu. 30. ſicut enim à principio potuerunt beneficia cũ hoc modo inſtitui vt primo vel ſecũdo anno ſint prouiſis inutilia, fructibus eorum fabricæ applicatis; ita etiam longa conſuetudine potuit id introduci: ſic etiam non videtur illis refundi poſteà quod tunc amittunt; quia numquam habuerunt obligationem pro fabrica contribuendi.

Sententia non improbabilis.

Dixi, *Si non eſt in eorum poteſtate vt aliquid recipiant*, quia ſi reſidendo poſſunt recipere ſaltem ex diſtributionibus, quantum ſufficit ad bonam partem ſuſtentationis. nõ video quomodo poſſint excuſari: cùm per illos ſtet quo minùs recipiant. Si enim velint munere ſuo fungi, recipient aliqua, etſi non omnia. Nam diſtributiones ad fructus beneficiorum pertinent. Niſi fortè poſſint excuſari per cõſuetudinem legitimè præſcriptam, de qua tamen debet cõſtare.

172 Quartò, Non videri excuſandos eos, qui habent altaria vel capellas, & cùm non ſint Sacerdotes, expendunt maiorem partem prouentuum in ſubſtitutum, qui ſacra faciat: eſt enim nonnullus abuſus meritò reformandus, quòd talia beneficia dentur adoleſcentibus. vnde non poteſt cenſeri mens Eccleſiæ vt excuſentur. deinde illa beneficia per ſe ſufficiunt ad bonam partem ſuſtentationis. quòd autem illi maiorem partem prouentuum cogantur alijs dare, eſt ex eo quòd ipſi ſint inepti ad beneficij primariam functionẽ; quod non debet eos excuſare. quia tamen paſſim eſt cõſuetudo vt talia dentur adoleſcentibus, ſenſerit aliquis non condemnandum, ſi quis cum illis aliqua moderatione cauſa ſtudiorum vtendum putet. ſuppoſita enim illa conſuetudine, non plus cenſetur beneficium ſuo poſſeſſori valere, quàm quod deducto ſtipendio Sacerdotis ſupereſt. Sed hæc res non eſt amplianda; nec putarim faciendum abſque expreſſo vel tacito Pontificis conſenſu.

Adoleſcentes habentes altaria.

Quintò, Eos, qui ſunt in poſſeſſione, non excuſari ex eo quòd beneficium ſit litigioſum, aut quòd fructus ſint ſequeſtrati, vel ab alio percipiantur. ſi tamen probabile ſit ipſos in lite fore ſuperiores, & fructus illos obtenturos. quòd ſi non ſperant ſe pro illo tempore quidquam habituros, non tenentur. 173

Sextò, Non excuſantur, qui ideò nihil recipiunt, quòd nõ reſideant, cũ tamen poſſint: qui ſi reſiderent, eſſent recepturi ſaltem diſtributiones quia per ipſos ſtat quòd non percipiant. ſecùs ſi impediantur à reſidentia vel periculis hoſtiũ, vel alia cauſa, quam ipſi non poſſunt tollere.

Non reſidentes.

Petes, Quid dicendum de adoleſcentibus, qui magna parentum auctoritate coguntur acceptare beneficium, cũ tamen non habeant animum ſtatus eccleſiaſtici, & ſtatim dimitterent, ſi auderent? 174

Reſp. Teneri illos ad officium, ſi tamquam beneficiarij intendunt percipere commodum fructuum: quia tunc cenſentur ſatis conſentire in acceptationem & retentionẽ beneficij & oneris annexi. ſi verò nolunt quidquam ex fructibus, non videntur teneri. ratio eſt, quia acceptatio illa, & retentio beneficij eſt omnino coacta per metum reuerentialem, coniunctum cum minis, vel importunitate parentum, qui in adoleſcentibus æquiparatur iuſto & graui. hic autem ſicut excuſat à voto, etiam ſolemni explicitè vel implicitè facto, vt inf. c. 40. dub. 2. dicetur; ita etiam ab obligatione precum Canonicarum. Confir. quia non eſt æquitati conſentaneum vt ille cogatur ad preces illas, qui nõ cupit frui ſtipendio, & ſolùm coactus recipit titulum beneficij. debet tamen iſte habere animum reſignãdi quàm primùm commodè poterit, & reſtituendi fructus perceptos: non tamen ampliùs quàm ad ipſum peruenit. Imò ſi pater nomine filij percepit, vt fieri ſolet, non videtur hic filius magis obligãdus ad reſtitutionem, quàm ceteri hæredes, quos pater ſuis bonis aluit. Sed primo loco tenebitur pater; & eo mortuo omnes hæredes pro rata. ille enim eſt cauſa iniuriæ, non filius. nec emolumentum cenſetur magis ad filium perueniſſe, quàm ad alios; cùm parens illum non minùs teneretur alere quàm ceteros. non eſt ergo cur illi totũ onus reſtitutionis imponatur. debet tamen filius ceteris illam obligationem patefacere.

Adoleſcentes, qui coacti receperunt benefic.

Fructus à quo reſtituendi.

DVBITATIO XXXII.

Vtrùm beneficiarij non recitantes preces Canonicas, teneantur ad reſtitutionem fructuum.

RESPONDEO, Omnes beneficiarios ad preces Canonicas adſtrictos, ſaltem ex diſpoſitione Iuris canonici teneri ad reſtitutionem fructuum, ſi eas omiſerint, idque pro rata omiſſionis. Probatur ex Concilio Lateran. ſub Leone X. ſeſſ. 9. *Statuimus vt nemo beneficium curatũ aut ſimplex habens, qui elapſis ſex menſibus ab eius conſecutione, ſine legitimo impedimento officium diuinum recitare omiſerit, pro tempore, quo non recitauit, fructus ſuos faciat; imò eos impendere tamquam rem iniuſtè captam in fabricã Eccleſiæ aut eleemoſynas pauperum teneatur*. Verùm quia prædicta conſtitutio videtur quibuſdam, inter quos Sot. l. 10. q. 5. a. 6. non fuiſſe recepta, vel potiùs quia non fuit ſatis ad praxim reducta, nec ſatis diſtinctè rem complexa, ideò à Pio V. fuit renouata, declarata & ſuppleta per quamdam Bullam, quam refert Nau. c. 25. nu. 122. ex qua. 175

Notandum Primò, Eum, qui habet beneficium cum cura vel ſine cura, ſi primis ſex menſibus officium non dixerit, peccare quidẽ grauiter, niſi legitimo impedimento excuſetur; 176

Digitized by Google

Primis ſex menſib. nō tenētur ad reſtitutionem, etſi peccent lethiferè. Poſt tenentur pro rata omiſſionis.

tuſetur; non tamen ad reſtitutionem ex prædicto iure teneri; colligitur ex Concilio, & Bulla Pij V. vnde tenentur beneficiarij ſtatim accepta poſſeſſione incipere.

Secundò, Poſt ſex primos menſes elapſos, ſi omiſerint, etiam tenentur ad reſtitutionem pro rata omiſſionis officij & temporis; quia fructus non faciunt ſuos. vnde qui per vnum diem officium omiſerit, tenetur reſtituere omnes fructus illius diei: qui Matutinum tantùm omiſerit, dimidiam partem: qui reliquas omnes Horas, alteram dimidiā: qui harum ſingulas (v.g. Laudes, vel Primam, vel Tertiā, &c.) ſextam partem fructuum illi diei reſpondentium; comprehenſis etiam diſtributionibus, quas non lucrantur, etiamſi alias choro interſint; vt expreſſe habet d. Bulla.

177 Tertiò, Hanc reſtitutionem faciendam fabricæ Eccleſiæ vel pauperibus, ſiue illius loci, vbi beneficium ſitum eſt; ſiue alterius: nam Concilium & Bulla in genere loquūtur. vnde ſi beneficiarius eſt pauper, poteſt ipſi illa reſtitutio applicari: quod intellige, niſi ex conſuetudine uel ſtatuto, id quod alij amittunt, accreſcat alijs, qui interſunt & recitant officium, vt diſtributiones, & interdum ipſum corpus fructuum; vt notat Nauarrus nu. 123. Credo tamen, quando res eſt occulta, & reſtituendo diſtributiones vel alios fructus, ſuum peccatum proderent, poſſe in alios vſus pios expendere.

Reſtitutio facienda fabricæ vel pauperib⁹.

Quartò, Meritò tam ſeueram cōſtitutionem eſſe editam, propter enormem multorum negligentiam, qui impudenter officium etiam per menſes & annos omittunt: non tamen videtur paſſim cum eo rigore recepta. vnde in eo, qui ordinariè ſatis diligens eſt, poſſet fortaſſe aliquod moderamen adhiberi. Henriquez cap. 13. de excommunicatione refert praxim cum ſapientum conſilio ita hūc rigorem moderari, vt Parochus & Epiſcopus quintam partem pro rata reſtituant, reliquas quatuor, ratione tituli & onerum retineant: Canonicus quartam partem reſtituat: alij beneficiarij tertiam. citat Barthol. Medinam, Lopezium Peñam, Cueuos, Gallo, additque cum ea moderatione Bullam Pij V. in Hiſpania receptam. Hæc tamen moderatio videtur iuſto laxior, præſertim in Canonicis, & alijs, qui non habent aliud onus quàm precum. Vnde eam limitauerim ad eos beneficiarios, qui alia onera habent idque iuxta onerum proportionem.

Moderatio quorumdā.

178 Sed dubium eſt, Vtrùm ſolo Iure Canonico teneantur ad reſtitutionem, an etiam Iure naturali?

Quo iure teneantur ad reſtitu.

Sunt duæ ſententiæ, Prior eſt, eos Iure naturali non teneri. Ita Silueſt. v. Clericus 4. num. 16. vbi pro hac ſententia citat Innocent. Ioan. Andream, Antonium de Butrio, & Panorm. in ca. 1. de celebrat. Miſſarum. item Roſellam, Paludanum & alios multos: quam Couarru. lib. 3. variar. cap. 13. num. 10. fatetur eſſe communem.

Altera eſt, Eos iure naturæ ad reſtitutionem teneri; hāc tenet Calderinus, Dominicus, Decius & alij, quos citat Couarruuias, Adrianus in 4. quæſt. An Clericus teneatur reſtituere, & cet. Angelus v. Horæ Canonicæ, nu. 11. Sotus l. 10. quæſt. 5. art. 6. Couarruuias ſuprà & alij.

179 Sed videtur diſtinguendum; ſi enim loquamur de beneficijs curatis, & capellis, certum eſt beneficiarios non teneri Iure naturæ ad reſtitutionem, etiamſi preces canonicas omiſerint, quia hæc non ſunt inſtituta ad illas preces, ſaltem vt ad finem præcipuum; ſed ad alias functiones; vt ad offerendum ſacrificium, adminiſtranda Sacramenta, prędicandum verbum Dei, &c. vnde qui hæc præſtiterit, Iure naturæ non tenebitur quidquam reſtituere, vel ſaltem nō niſi parùm, etiamſi Horas omiſerit. nam illa oratio eſt functio tantùm ſecundaria talis beneficij. Si verò loquamur de beneficijs, quorum tota vel præcipua functio eſt precatio canonica; ſubeſt quidem ex natura rei ſufficiens ratio vt ſtipendium poſſit repeti, & beneficiarij cogi ad reſtitutionem; tamen non tenentur ſponte reſtituere, niſi Eccleſia ſignificet ſe velle. Prior pars, *ſubeſſe ſufficientem rationem* vt poſſint priuari, patet; quia beneficium datur propter officium, vt habetur cap. finali, de reſcriptis in 6. & proinde ſi officium non fuerit præſtitum, fructus beneficij poſſunt repeti: *datum enim ob cauſam, ea non ſecuta Iure repetitur.* hoc argumentum ſibi obijcit Panormitanus in cap. de celeb. Miſſarum. quod ſatis probat ipſum teneri, ſi Eccleſia declaret ſe velle vt reſtituat.

Beneficia, quorū alia eſt functio quàm precatio canonica.

Benef. quorum præcipua fūctio eſt precatio.

180 Altera pars Probatur Primò, Quia ante Concilium Lateranen. ſub Leone X. nullus erat Canon, quo beneficiarij; qui officium omiſerant, iuberentur reſtituere: quod ſignū eſt eos Iure non fuiſſe obligatos priuſquam Eccleſia ſignificaret ſe id velle.

Non tenentur reſtituere niſi Eccleſia ſignificet ſe velle.

Secundò, Concilium Lateran. & Pius V. in Bulla ſatis apertè inſinuant eos nō obligari primis ſex menſibus à capta poſſeſſione: nempe quia Eccleſiæ placuit indulgentiùs agere pro tēpore, quo incipiūt: quod ſignū eſt eos Iure naturæ non obligari, niſi Eccleſia velit. ſi enim abſolutè tenentur ad reſtitutionem Iure naturæ, ſicut mercenarius diurnus omiſſo opere diurno, non minùs obligantur primis ſex menſibus, quam poſteà.

Tertiò, Quia fructus beneficiorum non dantur illis immediatè pro officio quotidiano, ſicut mercenarijs pro opere diurno; neq; etiam vt famulis pro obſequio annuo, ſicut dominus ſolet conſtituere mercedem famulo pro miniſterio annuo; (quia officium diuinum non eſt pretio æſtimabile, ſicut obſequium famuli) ſed dātur immediatè ad ſuſtentationem miniſtri Eccleſiæ, ſub onere recitandi illas preces pro fundatore & populo Chriſtiano, Deumque per illas laudandi. Vnde tenetur quidem lege Iuſtitiæ preces illas recitare, ſicut Parochus lege Iuſtitiæ tenetur Sacramenta adminiſtrare; ſi tamen omiſerit, non tenetur Iure naturæ fructus refundere; quia non cenſetur aliquid pretio æſtimabile omiſiſſe vel detraxiſſe, quod eo modo compenſari debeat. non enim illi fructus dati ſunt pro obſequio aliquo temporalē vtilitatem habente, ſed abſolutè in ſuſtētationem, cum obligatione orandi, Vnde patet differentia inter famulum & beneficiarium; famulus enim etſi non teneatur ad reſtitutionem ob paucorum dierum negligentiam, ſicut mercenarius diurnus; eò quòd ſtipendium ei detur immediatè pro obſequio annuo, in quo omiſſio paucorum dierum non cenſetur notabilis; tamen ſi multas hebdomadas omittat, tenebitur: quia ſubtraxit domino ſuo aliquid notabile, quod pretio æſtimetur: ac proinde debet illud pretio vel aliquo obſequio compenſare. beneficiarius autem non ſubtraxit aliquid pretio æſtimabile, ac proinde non tenetur illud per reſtitutionem fructuum compenſare; ſed vel manet obligatus vt id quod omiſit adhuc præſtet per ſe vel per alium; (vt ſi omiſit ſacra pro fundatore dicenda) vel obligatio cum tempore euanuit, eò quòd opus annexum eſſet tempori, & proinde per lapſum temporis factum ſit impoſſibile: & ſic ſolùm tenetur dolere de peccato cum propoſito emendationis; vt ſi officium precum non ſoluit. quòd ſi illæ preces non eſſent ſingulis diebus addictæ, deberet eas poſteà recitare.

Fructus dantur nō immediatè pro officio diurno vel annuo, ſicut mercenario vel famulo.

181 *Diſcrimen inter famulum & beneficiariū.*

Quartò, Si Iure naturæ eſſet debita hæc reſtitutio, eſſet debita Eccleſiæ: atqui huic non eſt ita debita; tum quia non tam Eccleſia cenſetur lęſa per illam omiſſionem, quàm anima fundatoris: tum quia ſi Eccleſiæ Iure naturæ eſſet debita, non poſſet alijs pijs operibus applicari.

Quintò, Si Iure naturæ eſſet debita, deberetur etiā cùm abſque culpa officium omiſſum eſt; ſicut operarius tenetur reſtituere mercedem, ſi per morbum vel ſimile impedimentum ex parte ſua proueniens, opus non præſtiterit; atqui Eccleſia numquam tales obligauit.

Hinc patet, niſi Eccleſia conſtituat ut reſtitutio fiat, illam non eſſe neceſſariam. Poteſt autem id dupliciter conſtituere. Primò, Per modum legis pœnalis, priuando eos, qui omiſerint, in uindictam peccati: hoc enim Eccleſia per abſolutam poteſtatem ſuam facere poteſt. Verùm non ſic uidetur feciſſe, quia ratio commodior ſuppetebat. Secundò, Per modum oneris, ſeu conditionis impoſitæ beneficijs: poteſt enim Eccleſia dare beneficia cum eo onere & ſub ea lege & conditione, qua iudicat expedire. Itaque poteſt omnibus beneficijs, etiam curatis, imponere hanc legem, ut qui illa habet non poſſit fructus abſolutè ſuos facere, ſi ex culpa preces omittat. Eamdem lege poſſet imponere fundator. unde propriè pœnalis non eſt, etſi in eos ſolos conſtituta ſit, qui ex culpa omittunt, ſeu qui ceſſante legitimo impedimento non recitant. 182

Poteſt Eccleſia reſtitut. præſcribere duplici modo.

Ex dictis ſequitur Primò, Beneficiarios non habere abſolutum dominium fructuum, etiam antè perceptorum, niſi poſtquam officium tempori illi reſpondens dixerint; uel certè abſque culpa prætermiſerint: nam expreſsè dicit Pontifex & Concilium, *vt fructus non faciant ſuos, ſi ceſſante legitimo impedimento officium omiſerint.* 183

Quādo acquirāt abſolutū dominiū fructuum.

Secundò, Eos, qui per ignorātiam inculpatam omiſerūt, non teneri ad reſtitutionem; vt ſi eis perſuaſum fuit à viris

Qui per ignorantiā omittunt.

doctis

doctis, quibus meritò poterant credere, ſe non teneri pro anno domus mortuariæ, vel dum verſantur in ſtudijs.

Quæ attentio ſit neceſſaria, dicetur infrà cap. 37. dub. 31. de oratione.

DVBITATIO XXXIII.

Vtrùm Canonici non canentes in choro officium diuinum, teneantur ad reſtitutionem diſtributionum.

184 DICO Primò, Vbi conſuetudo vt ipſi Canonici canant in choro qui non canunt, non merentur diſtributiones, etiamſi domi preces recitent, aut ſubmiſsè in Eccleſia dicant. Ita Sotus lib. 10. quæſt. 5. art. 4. & Nauarrus de orat. c. 10. num. 47. Probatur Primò Quia diſtributiones non ſunt conſtitutæ ob nudam præſentiam, ſed vt cum alijs pſallant, & diuinum officium decantent, vt rectè Sotus ait: Canonicorum enim officium eſt pſallere in choro, vt habet Concil. Baſileenſe ſeſſ. 21. §. 3. Secundò, Quia Caietan. opuſc. 31. reſponſione 8. docet eum non ſatisfacere præcepto Eccleſiæ de dicendis horis, qui in Eccleſia alterãtibus choris ſuos verſiculos ſubmiſsè recitat, quamuis alios attente audiat; eò quòd non communicet cum cæteris canendo, & ſic per communicationem non cenſeatur totum recitare: quod Nauarrus ſic intelligit, non ſatisfacere præcepto Eccleſiæ, ita vt lucrari poſſit diſtributiones, quæ canentibus ſunt conſtitutæ. Satisfacit tamen ita vt non peccet mortifere, nec teneatur repetere; vt etiam docet Tabiena, §. vltimo. quia etſi non communicet cum eis quatenus canunt, communicat tamen quatenus recitant.

Dicens ſuũ verſiculũ ſubmiſsè in choro, an ſatisfaciat.

185 Dico Secundò, Vbi eſt conſuetudo vt Canonici per Vicarios officium peragant, probabile eſt eos poſſe diſtributiones lucrifacere, etſi officium in choro vel domi recitent; modò temporibus conſtitutis præſentes ſint. colligitur ex Caiet. v. Horæ canonicæ, ſub finem; tenet Petrus Nauarra lib. 2. cap. 2. nu. 217. & Bernardinus Sandoualis de diuinis officijs cap. 16.

Vbi per Vicarios canunt, non tenentur, per ſe.

Probatur Primò, Quia etſi veteri Iure, & prima inſtitutione teneantur Canonici per ſe diuina officia canere, tamen conſuetudine in multis locis introductum eſt vt per Vicarios canant, Prælatis ſcientibus & non contradicencentibus: quæ conſuetudo non eſt omnino contra rationẽ; nam ſic diuinum officium magnificentiùs & ſuauiùs canitur, cùm Canonici ſæpè voce, ſuauitate, vel peritia canendi careant: vnde per eam potuit Iuri antiquo derogari.

Secundò, In multis locis vtuntur cantu figurato, cui nõ expedit Canonicos ſe admiſcere: ſufficiet ergo vt ipſi tãquam maiores Clerici ſuâ præſentia omnia moderentur, & quæ alij canunt, ipſi attentè meditentur, (vt ſuprà ait Caietanus) vel reuerenter aſſiſtant.

Tertiò, Quia Concilium Trident. ſeſſ. 24 c. 12. de reform. non videtur requirere aliud quàm decentem præſentiam, *Diſtributiones*, inquit, *qui ſtatutis horis interfuerint, recipiant; reliqui, quamuis colluſione aut remiſſione excluſa, his careant.* Idem habetur in ca. 1. de Clerico non reſidente, Bonifacij VIII. quod citatur à Concilio. Si Concilium vel Pontifex ille voluiſſet cantum eſſe neceſſarium, id expreſſiſſet.

186 Dico Tertiò, Superiores Canonicorum, vt Epiſcopi, Decani, Præpoſiti habentes Iuriſdictionẽ in Capitula, tenentur curare vt Canonici per ſe & non per ſubſtitutos diuina officia obeant. colligitur ex Concilio Trident. ſuprà, *Omnes verò diuina per ſe & non per ſubſtitutos compellantur obire officia, & Epiſcopo celebranti, aut alia Pontificalia exercenti aſſiſtere & inſeruire; atque in choro ad pſallendum inſtituto, hymnis & canticis Dei nomen reuerenter, diſtinctè, deuotèque laudare*. quod intellige quando non adhibetur cantus figuratus, non enim illi cantui ſuas voces miſcere tenentur.

Superiores debent Canonicos cogere, &c.

Aduertendum autem, hoc præceptum dirigi non ad Canonicos, ſed ad Prælatos, vt conuenientibus Iuris remedijs Canonicos cogant. vnde peccant Prælati, ſi id negligant; non autem Canonici ſua conſuetudine vtentes, quamdiu à Prælatis non vrgentur.

DVBITATIO XXXIV.

Quibus modis beneficia amittantur.

DIXIMVS de modis acquirendi beneficij, de conditionibus in beneficiario requiſitis, & de ijs ad quæ beneficiarij obligantur: ſequitur nunc vt dicamus de beneficiorum amiſſione; quod quarto loco nobis in hoc capite propoſitum erat.

Porrò amitti beneficium antè poſſeſſum poteſt vel ex diſpoſitione Iuris, vel per ſententiam Iudicis, vel per liberam dimiſſionem, ſeu reſignationem. 187

Ex diſpoſitione Iuris amittitur, Primò, Propter crimẽ aliquod, cui pœna amiſſionis ipſo facto per Ius eſt annexa. Secundò, Propter alterius beneficij incompatibilis conſecutionem. Tertiò, Per profeſſionem Religionis approbatæ. Quartò, Per matrimonium validè initum. de tribus poſtremis ſatis dictum eſt ſupra ſuis locis: de primo aliquid dicẽdum. Multa ſunt crimina, quibus hæc pœna annexa eſt.

Ex diſpoſitione Iuris.

Primò, Hæreſis, cap. Ad abolendam. 9. de hæreticis, §. 1. adeo vt hæretico non proſit regula de triẽnali pacifica poſſeſſione, vt docet Rebuffus pagina 211.

Crimina quibus annexa eſt amiſſio beneficij.

Secundò, Schiſma, cap. Nos conſuetudinem, d. 12. cap. Quia diligentia. 5. de electione.

Tertiò, Sodomia ſæpiùs exercita, ex Bulla Pij V. apud Nauarrum ca. 27. num. 249.

Quartò, Percuſſio Cardinalis vel Epiſcopi. cap. Felicis, de pœnis in 6.

Quintò, Homicidium qualificatum; nempe per ſicarium prætio conductum. cap. 1. de homicidio, in 6. iuxta Alexandrum conſil. 166.

Sextò, Falſificatio litterarum Apoſtolicarum; cap. Ad falſariorum. 7. de crimine falſi.

Septimò, Si quis per ſe vel alium occidat Rectorem vel alium Clericum ſuæ Eccleſiæ, in qua beneficium habet, ca. In quibuſdam. 12. de pœnis.

Octauò, Si examinatores ad parochialem, aliquid pro examine acceperint; de quo ſup. dub. 16.

Nonò, Ob ſimoniam confidentiæ, ex Bulla Pij III. & Pij V. apud Nauarr. ca. 23. nu. 100. de quo infrà.

Decimò, Si obtines Epiſcopatum, non accepit conſecrationem intra ſex menſes à pacifica poſſeſſione; ſuprà dubita. 19.

Vndecimò, Si obtinens parochialem, non fuerit promotus ad ſacerdotium intra annum; dubitat. 19

Duodecimò, Si quis duo incompatibilia primi generis ſimul retinere præſumpſerit abſque diſpenſatione, amittit etiam ſecundum, de quo ſupra dubit 27.

Decimotertiò, Si Prælatus vel adminiſtrator alienet bona Eccleſiæ vel Monaſterij abſque forma Iure præſcripta, vel inconſulto Romano Pontifice, Extrauag. Ambitioſæ, de rebus Eccleſiæ non alienandis.

Decimoquartò, Si quis vi poſſeſſionem ſit ingreſſus, ca. Eum qui 18. de præbendis lib. 6. vbi ſtatuitur, vt *qui beneficium, cui animarum cura imminet, vi occupat, ſeu ſe ſcienter iniuſtè intrudit in eo, ſit ipſo iure priuatus beneficio, quod cum cura ſimili primitus obtinebat*. item, vt qui vi & propria auctoritate occupat aliquod beneficium, eo ipſo amittat Ius, ſi quod antè ad illud vel in illo habebat, v. g per electionem vel præſentationẽ, vel collationẽ.

Notandum eſt, in his & ſimilibus caſibus (ſi tamen Iura illa quoad pœnas, non ſint vſu abrogata) beneficium impetrari poſſe tamquam vacans; ſed crimen eſt probandum. Ipſe tamen beneficiarius non tenetur ſponte ſua dimittere ante ſententiam, vt ſuprà c. 29. dubitat. 8. diximus, niſi in caſu vndecimo & fortè decimo; quia Iure non ſunt cum eo rigore recepta. Quando autem non eſt quis Iure priuatus, ſed ſolùm priuandus; tunc beneficium ab alio impetrari non poteſt, niſi priùs feratur ſententia priuatiua. Multa autem ſunt crimina, ob quæ quis priuandus dicitur; vt homicidium non qualificatum, cap. Clericis 5. ne Clerici vel Monachi, &c. ſacrilegium, periurium, adulterium, & ſimilia grauia delicta depoſitione digna, vt docent DD. in cap. Et ſi Clerici. 4. & c. Cùm nõ ab homine. 10. de Iudicijs. 188

Beneficiũ tale poteſt ab alio impetrari.

Crimina ob qua dicitur priuandus.

DV-

Digitized by Google

DVBITATIO XXXV.

Quid reſignatio in beneficijs, & quæ ad illam requirantur.

189 R*Eſignatio*, hoc loco eſt Iuris ſui libera demiſſio ſeu ceſſio. *Libera*, inquam, non coacta, quia *coacta* per iniuriam. eſt nulla, vel certè annullanda. cap. Super hoc de renuntiatione, & Clem. Multorum de pœnis. Hæc autē fit tacitè vel expreſsè. *tacitè* fit ex Iuris diſpoſitione, abſque verborum expreſſione; vt ſi quis matrimonium contrahat; ſi lite ſuper beneficio mota cedat; ſi per tres annos eam non proſequatur; ſi in ordinibus conſtitutus militiæ adſcribatur; & alijs modis, quos vide apud Rebuffum, §. de tacita reſignatione, & Flaminium Pariſium lib. 1. de reſignat. quæſt. 1.

Expreſsè fit, quando diſertis verbis agitur. hæc autem eſt duplex, alia *pura*, quæ fit ſine conditione & pacto appoſito; & tunc Ordinarius poteſt conferre beneficium cui libet. alia eſt *conditionalis* ſeu in fauorem: & hæc vel eſt *ſimplex* in fauorem, vt quando fit abſque reſeruatione; vel eſt *qualificata* vt quādo fit reſeruato ſibi iure regreſſus vel ingreſſus, vel penſione, vel aliquibus fructibus: de quibus plura infrà cap. 35. de ſimonia. vnde Flaminium quæſt. 2.

190 *Vt reſignatio ſit valida, quæ requirantur.* Circa quæ Notandum eſt, Vt *reſignatio conditionalis* & id, quod ex vi illius ſecutum fuerit, ſit validum, requiri Primò, Vt beneficium ſit reſignatum; quia reſignatio eſt ſui Iuris demiſſio. vnde ſi ita ſit priuatus, ut ſponte ante ſententiam teneatur dimittere, non poteſt hoc modo reſignare. quòd ſi fecerit, collatio ex ui illius ſecuta, erit inualida. Si autem non tenetur dimittere ante ſententiam, reſignatio valida erit; quia adhuc beneficiū eſt ipſius quoad Ius poſſidendi & fruendi. poteſt tamen poſteà per ſententiam irritari: ſicut contractus & alienationes eius, cuius bona ipſo Iure ſunt cōfiſcata ob crimen hæreſis, perduellionis, inceſtarum nuptiarum, &c. irritari poſſunt; etſi valeant donec ſententia irritationis feratur. de quo vide ſup. cap. 19. dub. 8.

Secundò, Debet eſſe libera, non metu vel dolo extorta; alioquin eſt inualida, vt dictum eſt; quando enim fraus vel metus dat cauſam contractui, non obligat, præſertim ſi velit is, qui iniuriam paſſus eſt; nam ſaltem arbitrio eius poteſt reſcindi; L. 1. ff. Quod metus cauſa geſtum; de quo ſuprà cap. 17. dub. 5. quòd ſi quis ſpoliatus beneficio, coactus fuerit renuntiare, poteſt intentare remedium cap. 3. Redintegranda. 3. q. 1. Nec Iudex debet audire detentorē, niſi ſpoliato fuerit reſtituta poſſeſſio, cap. Super hoc. 5. de renuntia. vide Gloſſam in cap. penultim. de his quæ vi, metuſve cauſa fiunt.

191 Tertiò, Debet fieri in manibus eius, qui poteſt eam admittere. Hic autem eſt Summus Pontifex, reſpectu omniū beneficiorum. Deinde Ordinarius, reſpectu eorum, quæ ipſi ſubſunt. Tertiò, Collator vel inſtitutor, præſertim ſi habeat Iuriſdictionem, qua poſſit ex cauſa etiam beneficio priuare. colligitur ex cap. Admonet. 4. de renuntiatio. Quidam tamen inſinuant apertè talem Iuriſdictionem non eſſe neceſſariam: nam ſolùm dicunt non eſſe improbabile eam requiri. Ita Innocent. in capit. Quòd in dubijs. 8. in fine, de renuntiatio. & Gloſſa Clement. prima, de renuntiat. v. Manibus.

Vbi aduerte, quando reſignatio fit in manus Ordinarij, & collatio pertinet ad inferiorem, ut ad Decanum, Præpoſitum, uel Canonicum; non poſſe Ordinarium ſine illius conſenſu conferre: nam nō debet proprius collator uel inſtitutor per hoc Iure ſuo priuari. Quòd ſi fiat in manibus laici, ualet quidem in præiudicium reſignantis, ita ut poſſit eo ſpoliari; non tamen ita ut uacet, niſi Superioris conſēſus acceſſerit; ut apertè colligitur ex d. c. Quod in dubijs. Idem dicendum ſi fiat coram Notario, uel alio, qui non eſt Superior eccleſiaſticus reſignantis: c. ſi. de renun. vide Flam. Pariſium lib. 7. quæſt. 9. & Rebuffum de reſignat. expreſſa, nume. 11.

Porrò Ordinarius non poteſt admittere reſignationem cum regreſſu uel ingreſſu, quia continet ſimoniam confidētiæ, ut infrà dicetur. Poteſt tamen Pontifex eam admittere; cuius auctoritate hæc labes poteſt tolli à reſignatione, cùm ſolo Iure humano ſit inuecta. De reſignatione, cum penſione & in fauorem tertij eſt dubium: plerique enim Doctores tenent eam eſſe ſimoniacam, niſi fiat in manibus Pontificis. ſed de hoc infrà capit. 35. de ſimonia, dubitatione 14. & 15. *Reſignatio cum reſeruat. penſionis.*

Quartò, Debet acceptari à Prælato, in cuius manibus fit; alioquin reſignans non perdit Ius ſuum, c. ſi. de renunt. & c. inter. 17. de præb.

192 Quintò, Debet conferri illi, in cuius fauorem cum clauſula conſueta eſt reſignatum; alioquin prouiſio non ualebit, etiam ſi à Papa ſit facta vt docet Rebuffus, §. de reſignatione conditionali, nu. 16. & colligunt DD. ex c. vnico, de rer. permuta. in 6. non enim poteſt Ius meum mihi auferri & dari alteri me inuito, niſi in pœnam.

Sextò Requiritur, vt is, cui confertur ex vi reſignationis, illud acceptet; alioquin reſignans non amittit ſuum beneficium, propter clauſulam *non aliter*, &c. Vbi aduerte, etiamſi beneficium iam ſit collatum reſignatario, tamen reſignans manet in adminiſtratione ſui beneficij, donec alter poſſeſſionem acceperit; quia antè non amittit poſſeſſionem. Sicut Proconſul manet in adminiſtratione, donec ſucceſſor aduenerit, & quaſi Prouinciæ poſſeſſionem ceperit; L. Meminiſſe. 10. ff. de off. Proconſ. *Quando amittat poſſeſſionē.*

193 Septimò, Requiritur cōſenſus patroni, ſi eſt beneficium Iuris patronatus; vel electorum, ſi eſt electiuum; alioquin reſignatio in fauorem nō valebit; ſicut nec permutatio. Ita Glo. in Clem. vnica, de rerum permut. Felinus in cap. Cùm Bertoldus. 18. col. 5. de ſenten. & re iudicata, Rochus de iure patronatus, v. Honorificum q. 3. Gigas de penſionibus, qu. 23. & 24. *Conſenſus patroni.*

Si tamen reſignatio illa putaretur Eccleſiæ utilis, poſſet eam Superior approbare; (ſicut dicemus de permutatione) & valeret abſque conſenſu patroni. Hoc tamen caſu ſi patronatus eſt laici, debet ei derogari in litteris collationis. Idem dicendum in permutatione, alioquin non eſt ualida, ut docet Gigas q. 24 nu. 5.

194 Octauò, Si reſignans ſit infirmus, debet ſuperuiuere 20. dies poſt reſignationem: alioquin cenſetur beneficium uacare per obitum, non per reſignationem, ac proinde omnis collatio ex ui talis reſignationis ſecuta, eſt irrita. Ita expreſſè habet regula cancellariæ quam explicat Rebuff. 9. Regula de infirmis. *20. Dies ante mortem.*

Nonò, Si reſignatio fiat in curia Romana, debet intra 6. menſes, à die ſupplicationis oblatæ computandos, publicari in loco beneficij: ſi autem fiat extra curiam, intra mēſem publicari debet: alioquin ſi contingat reſignantē mori antequam reſignatarius ceperit poſſeſſionem, beneficium cenſebitur vacare per obitum, & collatio facta reſoluetur. Ita habet regula cancellariæ, quam idem Rebuff. explicat, §. Regula de publicandis. *Publicatio reſignationis.*

DVBITATIO XXXVI.

Quid permutatio, & quæ ad eam requiſita.

195 P*Ermutatio, eſt certa rei ad alteram facta mutua præſtatio.* vt habetur L. 1. ff. de rerum permut. quæ definitio etiam beneficiorum permutationi conuenit. Ad hāc ferè omnia requiruntur, quæ ad reſignationem in fauorē. Primò enim requiritur, ut permutantes ſint domini ſuorum beneficiorum: nemo enim poteſt permutare cum alio niſi rem ſuam. Vnde qui iam accepit ſecūdum beneficium incompatibile; non poteſt permutare primum cum alio ſimplici; quia uacat, ita ut non ſit ampliùs ipſius. Secùs ſi in pœnam delicti dicatur uacare, ut dictum eſt ſuprà nume. 190. pari modo ſi alter nihil Iuris habeat in beneficio, quod permutat, non valet permutatio; cap. Cùm venerabilis, de exceptionibus, & L. 1. ff. de rerum permu. & vterque redit ad ſuum beneficium, ſine noua collatione, ut notat Ioannes Andr. in cap. unicum, de rerum permutatione in 6. quia nihil cenſetur actum defectu conditionis neceſſariæ. Si beneficium poſt permutationem deprehendatur ſubiectum liti, qui illud reſignauit debet litem proſequi: & ſi euictum fuerit, alter redibit ad ſuum; c. Si beneficia. 20. de præb. in 6. *Requiſita ad permutationem. 1. Debent eſſe domini beneficij.*

Secundò, Debet eſſe libera, id eſt, non fraude uel metu extorta, ut ſup. nu. 190. *2. Libera.*

196 Tertiò, Requiritur ut uterque beneficium ſuum reſignet in manus Ordinarij, cui beneficium ſubeſt, ſiue is ſit

vnus

vnus idemque; ſiue alius & alius. Vbi Aduerte, inferiorem Epiſcopo, abſque præuio illius conſenſu permutantibus præſtito, non poſſe recipere reſignationes cauſa permutationis, & ex vi illius conferre: id enim ſolis Epiſcopis conceſſum videtur, cùm aliàs ſit Iure prohibitum; vt patet cap. Quæſitum. 5. de rerum permutatione. vbi dicitur, *Generaliter teneas, quòd commutationes præbendarum de Iure fieri non poſſunt, præſertim pactione præmiſſa, quæ circa ſpiritualia vel connexa ſpiritualibus, labem ſemper continet ſimoniæ. Si autem Epiſcopus cauſam inſpexerit neceſſariam, licitè poterit de vno loco ad alium transferre perſonas,* &c. cõfir. ex cap. Admonet. 4. de renuntiat. vbi dicitur, *Vniuerſis perſonis tui Epiſcopatus ſub diſtinctione prohibeas, ne Eccleſias tuæ diœceſis ad ordinationem tuam pertinentes, abſque aſſenſu tuo intrare audeant; aut detinere, aut te dimittere inconſulto.* Itaque ſolius Epiſcopi eſt auctoritatẽ permutandi præbere, ſine qua omnia erunt irrita. Si tamen collatio ad alios pertineat, Epiſcopatus non poteſt ſine eorum conſenſu exequi permutationem, recipiendo reſignationes & conferendo ipſa beneficia; ſed permutantes ad collatores ſunt remittendi, vt in manus eorum reſignatio fiat, & ipſi iure ſuo vtantur. Non enim hi iure ſuo priuandi. Si tamen alicubi ſit conſuetudo vt etiam

Conſuetudo.

inferior Epiſcopo, vt Abbas, Præpoſitus, Decanus, ſua auctoritate permutationes admittant & exequantur, valebit, vt docet Gloſſa & DD. in Clem. 1. de rebus Eccleſiæ nõ alienandis. Quòd ſi Eccleſiæ ſint exemptæ, earum permutatio à Summo Pontifice eſt approbanda.

197 Quartò, Requiritur vt fiat collatio in permutantes. Vbi

4. Collatio fiat in permutantes.

Aduerte, beneficium cauſa permutationis reſignatum, non poſſe conferri niſi compermutanti: ſi alteri collatum fuerit, irrita eſt collatio, vt expreſsè habetur Clem. vnica, de rer. permutatione, vnde Ordinarius, ſi admiſerit pmutationẽ, aſtringitur ipſis cõferre. Neque eſt neceſſe vt reſignationes aut collationes fiant eodẽ tẽpore; poſſunt enim ſæpè multi menſes intercedere: quod maximè locum habet, quando beneficia ſunt in diuerſis diœceſibus; tunc enim debent reſignari coram diuerſis Epiſcopis, à quibus poſteà debent etiam conferri. Vnde ſequitur, ſi Petrus & Paulus permutent ſua beneficia, & Paulus reſignet prior, factaque reſignatione & collatione moriatur antequam Petrus reſignationem ſui beneficij faciat, Petrum, habiturum vtrumque; vt etiam docet Rebuffus, §. de permutat.

Quintò, Requiritur conſenſus illorum, ad quos electio

198 vel præſentatio ſpectat: alioquin non valebit permutatio;

5. Cõſens⁹. patronorum, &c.

Gloſſa, in Clem. dictam, cum Felino & Rocho ſuprà num. 193. citatis.

Aduerte tamen, ſi patronus requiſitus nolit conſentire, poſſe Epiſcopum (ſi iudicat permutationem expedientem Eccleſiæ) ſua approbatione ſupplere conſenſum, & valebit permutatio. Ita iudicauit totus Senatus Pariſienſis, teſte Rebuffo num. 22.

Sexto & Septimò, Requiruntur duæ vltimæ conditio-

199 nes, dubitatione præcedenti poſitæ.

Petes Primò, Vtrùm Ius ad rem poſſit permutari, v. g. Ius præſentationis, vel gratiæ expectatiuæ cum ſimili Iure, vel cum beneficio?

Ius ad rem an poſſit. permutari

Communis ſententia Doctorum eſt id fieri non poſſe. probant ex cap. fin. de rerum permutatio. Sed ibi tantùm dicitur *ſpiritualia cum temporalibus permutari non poſſe,* vt Ius decimarum cum pecuniæ ſumma: gratia autem expectatiua, & Ius nominationis non eſt quid temporale, ſed ſpiritale, Nihilominùs tenenda eſt communis ſententia, præſertim de gratia exſpectatiua; quia gratiæ ſunt perſonales, & non excedunt caſum expreſſum, vnde nec perſonã, cui conceduntur. Ita Panormitan. in cap. Cùm olim. 7. de rerũ permutat. quod probatur ex cap. Cui de non ſacerdotali. 27. de præbendis 6. vbi dicitur, *Mandata de prouidendo, ſeu gratias expectatiuas non debere extendi vltra caſus expreſſos.* Puto tamen has permutationes non eſſe irritas, ſi Ordinarius illas admittat; quia nuſquam hoc Iure

Non videtur irrita ipſo facto.

expreſſum: & interueniente Superioris auctoritate in huiuſmodi nõ cõmittitur Simonia, cùm ſint res ſpiritales. vnde ſi ob iuſtam cauſam, v. g. ad litem componendam fieret, non putarem damnandum. Vide cap. 35. dubitat. 4. num. 30.

200 Petes Secundò, Si quis velit ſuum beneficium reſignare in meum fauorem, & Ordinarius nolit talem reſignationem admittere, vt ipſe poſſit beneficium alteri conferre; Vtrùm ego poſſim vti permutatione ficta, reſignando cauſa permutationis beneficium, quod non habeo. *Permutatio ficta.*

Rebuffus, §. de permutat. num. 14. & 15. putat talem permutationem validam eſſe. ratio eſt, quia non intereſt niſi partis, cui nulla hic fit iniuria. vel enim eſt conſcia, & ſic conſentit, vel ſi non eſt conſcia, integrum illi manet aut redire ad ſuum beneficium, aut agere ad complementum permutationis. Confirmatur, quia ſi tibi dedi rem meam cauſa permutationis, & poſteà nolim tuam, eamque tibi condonem, non irritatur permutatio.

Hæc ſententia alicui vera videri queat, ſi tu bona fide putabas me habere beneficium, quod cum tuo permutarem, & ideò reſignaſti coram Ordinario, qui mihi illud contulit: tunc enim transfertur dominium propter bonam fidem contrahentis, iuxta ea, quæ dicta ſunt ſuprà cap. 20. dubit. 18. & 19. Potes tamen me cogere vt impleam contractum, vel vt acceptum reſtituam. Si autem ſciebas me non habere beneficium, res eſt minùs veriſimilis; quia tunc non poteras bona fide velle permutare, ſed donare gratis, ſeu reſignare in fauorẽ; quam reſignationem Epiſcopus noluiſſet admittere. vnde videtur collatio facta per errorem, ac proinde irrita.

Dices fortè non eſſe irritam, quia Epiſcopus confert abſolutè volente parte, cuius eſt beneficium: vnde hic nulli fit iniuria. Nec refert quòd Epiſcopus conferat per errorem, quia hic error eſt extrinſecus, verſatur enim circa cauſam collationis: putat enim ſe conferre cauſa permutationis, cùm non ſit permutatio.

Nihilominùs hæc ſententia mihi non probatur. Primò, Quia ianuam multis fraudibus aperit. Secundò, Quia ficta permutatio non eſt permutatio, & conſequenter nullam vim habet. vnde Lud. Gomez. quæſt. 19. in reg. Cancellar. de infirmis, dicit permutationem cum beneficio, quod vocant *de pertica*, id eſt, cum beneficio ficto, non valere. Tertio, Quia collatio in hac permutatione eſt per errorem & fraudem extorta. Nec refert quòd error ſit circa aliquid extrinſecum; nam etiam talis error, quando eſt cauſa contractus vel alicuius diſpoſitionis, reddit illam irritam, vel certè in irritum reuocabilem, vt dictum eſt cap. 17. dub. 5.

DVBITATIO XXXVII.

Quid & quotuplex ſit penſio.

PEnſio hoc loco, *eſt Ius percipiendi fructus ex alieno beneficio.* Dico *Ex alieno*; quia nemo ex ſuo beneficio dicitur habere penſionem, cùm eius habeat proprietatem & fructus omnes; ſicut nemo dicitur habere, vſumfructũ in ſuis bonis, ſed ſolùm in alienis; eſt enim penſio ſimilis vſuifructui à proprietate ſeparato. 201

Penſio eſt triplex, temporalis, ſpiritalis, media. *Temporalis* dicitur, quæ datur propter aliquod miniſterium tẽporale præſtitum vel præſtandum; vt ea, quæ datur viro illuſtri vel Principi vt Eccleſiam defendat; quæ œconomo, vel alteri negotia Eccleſiæ agenti. Item quæ datur ob bonam operam Eccleſiæ nauatam, vel ob ſpem nauandæ. 202 *Penſio triplex.*

Spiritalis eſt, quæ fundatur in titulo merè ſpiritali, vt ea, quæ datur concionatori, vel adiutori Epiſcopi, aut Parochi.

Media eſt, quæ fundatur in ſolo ſtatu ſpiritali, non tamen in officio ſpiritali præſtando; vt ea, quæ datur Clerico pauperi, vel Parocho ſeni, vt ſe ſuſtentet; & quæ datur cauſa reſignationis vel litis componendæ. hæ duæ poſtremæ vocantur clericales, ſeu eccleſiaſticæ penſiones, quia ſolis Eccleſiaſticis dantur: prima verò laica, quia laicis.

DVBITATIO XXXVIII.

Quænam requirantur, vt penſio eccleſiaſtica poſſit obtineri.

PRIMO requiritur vt obtinens ſit capax. vt autem ſit capax, neceſſe eſt Primò, Vt ſit Clericus, ac proinde vt habeat primam tonſuram, vt docet Gigas q. 22. quod intellige ſi penſio reſeruatur alicui tamquam Clerico: quia 203 *1. Capacitas, quæ requirit.*

etſi

Digitized by Google

Clericat⁹. Ætas. etſi Ius expreſſum hac de re non ſit, tamen ita ſeruat ſtilus Curiæ Romanæ, qui pro lege ſeruatur; vt dicit DD. Ætas autem ea ſufficit, quæ ad tonſuram, vt docet Gigas quæſt. 13. Neque Concilium Trident. quidquam hac in re mutauit: etſi credam magis ſecundùm mentem Concilij eſſe, vt adſit ætas neceſſaria beneficijs. *Legitimus.* Secundò, Vt non ſit illegitimus: hic enim ſine diſpenſatione non eſt capax penſionum, vti nec beneficiorum; vt probat Gigas. quæſt. 26. neque Epiſcopus cum eo diſpenſare poteſt, niſi ad penſiones, quas ipſe poteſt reſeruare. *Non innodatus cenſura.* Tertiò, Vt non ſit excommunicatus: hic enim ſicut aliorum priuilegiorum impetrandorum eſt incapax, ita etiam penſionum. Vnde is, cui penſio reſeruatur, ſolet in litteris abſolui ad cautelam, ſicut in litteris prouiſionis beneficiariæ. Idem videtur dicendum de ceteris cenſuris & irregularitates nàm ab his omnibus ad cautelam abſolui ſolet.

204 *2. Cauſa iuſta.* Secundò, Requiritur, vt ſubſit *iuſta cauſa*: qui enim ſine iuſta cauſa penſiones obtinent, non ſunt tuti in conſciétia, etiamſi Pontifex cum eis diſpenſauerit; vt docet Toletus l. 5. c. 73. ex communi ſententia Theologorum. Sicut qui accipit pecuniam ab œconomo, quem ſcit malè diſpenſare res domini ſui, non poteſt retinere; præſertim ſi nullum officium pro ea præſtiterit. hæc autem cauſa debet cedere in vtilitatem Eccleſiæ; vt propter aliquod miniſteriũ temporale vel ſpiritale Eccleſię exhibitum vel exhibendũ, vel ad pauperem Clericum alendum, vel ad litem beneficiariam componendam, vel ad permutationem beneficiorum inæqualium faciendam.

3. Poteſtas. Tertiò, Requiritur *poteſtas* in conſtituente ſeu reſeruante. hæc autem eſt in Summo Pontifice, ad quem plenaria diſpoſitio beneficiorum noſcitur pertinere; vt habetur cap. 2. de præbend. in 6. & Clemen. 1. in fine, Vt lite pendente.

An Epiſcopus penſionem reſeruet. Sed dubium eſt, Vtrùm Epiſcopus poſſit penſionem conſtituere?

Quidam docent poſſe, ſi cauſa iuſta ſubſit. Ita Gigas q. 6. qui pro hac ſententia citat Oldradum, Felinum, Antonium de Butrio, Innocent. Imolam, Petrum Ancharanũ,
205 Decium & Caccialupum. *Cauſa iuſta* cenſetur, Primò, Si aſſignetur ſeni Parocho, non ualenti ampliùs ſeruire, ut alatur. Secundò, Si cauſa tranſactionis in lite, ut patet c. Niſi eſſent. 21. de præbendis, & c. Audiuimus. 3. de colluſione detegenda. Tertiò, Si cauſa permutationis, ob inæqualitatem fructuum, cap. Ad quæſtiones 6. de rerum permutatione, vbi ſatis apertè id uidetur concedi. cauſa uerò ſimplicis reſignationis, Doctores Epiſcopo id non concedunt. niſi reſignans eſſet ſenex, & ad præſtandum officium ineptus; uel niſi alia rationabilis cauſa interueniret. In his caſibus non poteſt eã conſtituere, niſi ad uitam eius, cui
206 aſſignatur; ut docet Gigas ex Oldrado & Ancharano. Verùm quidam dicunt, penſionum conſtitutionem per ſtilum Curiæ reſeruari Summo Pontifici. Vnde Ordinarij non poterunt, niſi quatenus id eis priuilegio vel conſuetudine eſt conceſſum. nam ſtilus Curiæ Ius facit: quod maximè in pẽſionibus uerum eſt: quarum Ius uniuerſum ferè conſtat conſuetudine. Confirmatur quia penſionum conſtitutio eſt contra ius commune, quo ſtatuitur ut beneficia ſine imminutione conferantur, Decretal. li. 3. tit. 12. Itaque continet in ſe diſpenſationem iuris. at Epiſcopus utpote inferior, non poteſt diſpenſare in iure, niſi quatenus id ei ipſum ius, uel conſuetudo legitimè præſcripta, quæ inſtar iuris habeat, concedit. Item confirmari poteſt Extrau. Ambitioſæ, de rebus eccleſiæ non alienandis. Nam conſtitutio penſionis non minùs eſt alienatio quàm vel decennalis locatio, uel hypothecatio: quia eſt alienatio rei immobilis, nempe Iuris Eccleſiæ competentis. pars enim Iuris Eccleſiæ ad fructus alienatur. quod maximè locum habet in penſionibus perpetuis. Ius autem tale inter immobilia cenſeri conſtat. Idem crediderim de penſionibus uitalibus. quia non minùs inter immobilia cenſeri debent, quam reditus vitales, & uſusfructus. Addo has penſiones plerumque annexam habere aliorum bonorum obligationem, quæ etiam illi Extrau. repugnat. Requirit autem ea conſuetudo de qua diximus, ut legitimè præſcripta cenſeri debeat, ſecundum communiorem ſententiam DD. uel 40. annos cum titulo, uel tempus immemorabile ſine titulo, quia Ius commune & Iuris præſcriptio ei obſtat, iuxta c. 1. de præſcript. in 6.

Quartò, Debet eſſe moderata, ita vt beneficiario relinquatur quantum ſatis eſt ad ſubſtentationem; præſertim ſi *4. Moderata.* ſit beneficium cum cura animarum. Vnde inoleuit conſuetudo ut nõ excedat tertiam partem fructuum, teſte Caccialupo, tractat. de penſionib. q. 7. & regulariter Legatis Apoſtolicis datur poteſtas reſeruandi penſiones ſuper fructibus beneficiorum ex cauſa reſignationis uſque ad tertiam partem prouentuum; ut teſtatur Gigas q. 6. & 9. poteſt tamen Pontifex maiorem conſtituere.

Quintò, Etſi beneficium, cui pẽſio imponitur, ſit Iuris 207
patronatus laicorum; non tamen eſt neceſſarius conſenſus *Conſenſus patroni nõ eſt neceſſarius.* patroni, ut quidam uolunt: quia id nullo iure cauetur & aliàs nullum fit ei per impoſitionem penſionis præiudiciũ: patroni enim non eſt percipere aliquos fructus, niſi in neceſſitate, quando ab Eccleſia deberet ali: quæ neceſſitas, cùm non impendeat, nõ eſt conſiderabilis: ſed tantùm eius eſt præſentare inſtituendum; quod ei per penſionem non adimitur. ſecùs eſt in permutatione & reſignatione, quæ fit in fauorem, & in unione beneficiorum; in quibus ſuo Iure priuatur, unde debet ordinariè eius conſenſus interuenire; debet tamen in litteris penſionis fieri mentio, & derogatio patronatus ſi ſit laicorum, ut habet ſtilus Curiæ; teſte Gigante quæſt. 24. non tamen ſi ſit Eccleſiaſticorum; ut tradunt DD. in cap. Cùm dilectus, de Iure patronatus. difficiliùs enim Pontifex onerat beneficia patronatus laicorũ, quàm Eccleſiaſticorum.

Sextò Penſionarius etſi iure antiquo non tenebatur ad 208
aliquas preces; nunc tamen poſt conſtitutionem Pij V. ubi *Recitat horas B. Virgin.* ea eſt recepta, tenetur recitare officium B. Virginis; ut patet ex Bulla eiuſdem. quod ſi omiſerit, nõ facit fructus ſuos; eodem prorſus modo, quo beneficiarius horas Canonicas omittens. uide Bullam eius apud Nauarrum c. 25. nu. 122.

Septimò, Penſio non eſt perpetua ut beneficium, ſed morte penſionarij extinguitur, ſicut uſusfructus morte vſufructuarij. Poſſet tamen Pontifex efficere ut ſit perpetua inſtar beneficij, utque de uno in alium transferatur. ſed hoc ex plenitudine poteſtatis, non ex natura & conditione penſionis.

Vtrùm penſio poſſit redimi, uel uendi, dicetur capite ſequenti dubit. 22.

CAPVT XXXV.

De Simonia.

Conſtat Dubitationibus 31. *D. Thomas quæſt. 100.*

ETSI ſimonia ſit peccatum oppoſitum religioni, tamen uiſum eſt de ea proximè poſt beneficia tractare, eò quòd potiſſimùm in præſentationibus, electionibus, poſtulationibus, collationibus, reſignationibus, & permutationibus beneficiorum locum habebat. Primùm dicemus de ſimonia ſecundùm ſe. Deinde de præcipuis modis in particulari, qbus fieri ſolet. Tertiò, de pœnis eius.

DVBITATIO I.

Quid Simonia. D. Thom. art. 1. q. 100.

NOTANDVM eſt *ſimonia* peccatum à *Simone* mago nomen accepiſſe, idque ob tres cauſas. 1 *Dicta ſimonia à Simone*
Primò, Quòd ille primus tempore noui Teſtamenti legatur

ne mago ob tres cauſas.

gatur hoc crimine infectus fuiſſe, Actor. 8.

Secundò, Quòd grauiſſimè inter omnes antiquos hoc genere peccati peccauerit: voluit enim emere pecunia donum illud, & poteſtatem admirabilem viſibiliter conferendi Spiritum ſanctum, idque eo fine vt ipſum Spiritum ſanctum poſteà venderet; vt docet D. Auguſtinus tract. 10. in Ioannem, *Volebat*, inquit, *emere Spiritum ſanctum, quia vendere volebat Spiritum ſanctum*; & colligi poteſt ex c. 8. Actorum. Priores autem ſolùm rem ſpiritalem creatam vendiderunt; vt Balaam ſuam prophetiam, Nume. 22. & 23. Giezi miniſter Elizæi ſanitatem diuinitus conceſſam, 4. Regum 5.

Tertiò, Quia Simon videtur etiam pertinaciter ſenſiſſe hoc ipſum eſſe licitum, ac proinde fuiſſe hæreticus hac in re: quod inſinuat D. Amb. l. 2. de pœnit. c. 4. & habetur 1. q. 1. can. Petrus. videtur autem hoc vitium maximè cœpiſſe vocari nomine ſimoniæ tempore Gregorij 1. qui etiam vocat illud *hæreſim ſimoniacam*, nempe quia eſt exterior quædam profeſſio hæreſis ſeu prauæ opinionis; (ſicut imaginũ deturbatio & conculcatio eſt profeſſio hæreſis internæ.) præſertim ſi publicè & ſine pudore fiat, ſicut fiebat in Gallijs tempore Gregorij, vbi palam pro collatione ordinum exigebatur pecunia, vt conſtat ex regiſtro epiſt. 110. 113. & 114. Priores tamen Patres vocant illud paſſim vitium Simonis, vt Chryſoſtomus, Ambr. & Nazianzenus. vide plura teſtimonia 1. q. 1.

2 Notandum Secundò, Simoniam eſſe uitium contra uirtutem religionis, conſiſtens in rerum ſacrarum indigna tractatione, non qualibet; (varijs enim modis indignè tractari poſſunt) ſed qua res ſacræ tamquam prophanæ æſtimantur, & in contractus deducuntur: hæc enim eſt magna in Deum, à quo ſanctitatem habent, irreuerentia; quæ vocatur ſimonia. Vnde patet ſimoniam eſſe ſpeciem ſacrilegij, qua res ſacra indignè tractatur, dum pretio temporali æſtimatur, & in contractum deducitur. Solet autem ſic definiri.

Eſt contra religionem.

3 *Simonia eſt ſtudioſa voluntas emendi vel vendendi pretio temporali aliquid ſpiritale, vel ſpiritali annexum.* ſic Gloſſa in capit. 1. Qui ſtudet. 1. quæſtio. 1. paſſim à DD. recepta. ſolùm additur à DD. *pretio temporali*, maioris explicationis cauſa. Hæc definitio habet quatuor partes.

Definitio ſimoniæ.

Prima, *Studioſa voluntas*, id eſt, deliberata; vt excludantur motus voluntatis non plenè deliberati, vel procedẽtes ex ignorantia inculpata. loquimur enim de peccato ſimoniæ in ſua ſpecie perfecto.

Explicatũ definitio.

Secunda, *emendi aut vendendi*; quibus verbis ſignificatur omnis omnino contractus non gratuitus, ſiue ſit vera emptio, ſiue locatio, ſiue permutatio, &c.

Tertia, *Pretio temporali*; ſi enim detur ſpiritale pro ſpiritali, non erit propriè ſimonia, vt infrà dicetur. turpitudo enim huius peccati conſiſtit in eo, quòd ſpiritalia æſtimentur pretio humano vel re aliqua humana, quæ ſit pretio æſtimabilis.

4 Solet autem à DD. triplex pretium diſtingui, ex cap. 8. Saluator. 1. q. 3. *Pretium muneris*, vt pecunia, equus, bos, veſtis, & ſimilia vendi conſueta. *Pretium linguæ*, vt laus & vituperatio, patrocinium aduocati, commendatio apud Principem: hoc enim officium eſt pretio æſtimabile. *Pretium obſequij*, vt miniſterium aliquod in rebus temporalibus, vt eſt famuli, œconomi, &c.

Triplex pretium.

Quarta, *Aliquid ſpiritale, vel ſpiritali annexum*; quia res merè temporalis non eſt materia ſimoniæ; illius enim commutatio non eſt contra reuerentiam rebus ſacris debitam. Hinc patet malitiam huius vitij in eo conſiſtere, quod iniuria quædam & irreuerentia fiat rebus ſacris, atque adeò ipſi Deo, dum tamquam res temporales pretio æſtimantur & contractus ſubijciuntur.

Malitia huius peccati.

5 *Spiritale* hic vocatur non omne aut ſolum incorporeũ; ſed quod eſt aliquo modo ſupernaturale, ſiue ſit aliquid reale, ſiue morale tantùm, ſiue in modum actus, ſiue in modum habitus. talia ſunt virtutes ſupernaturales, gratiæ præuenientes, gratiæ gratis datæ, Sacramenta, conſecrationes, benedictioneſque Eccleſiæ, & omnis vſus poteſtatis ſupernaturalis.

Spiritale.

Spiritali autem annexum; eſt quod cum aliquo ſpiritali connexionem habet: quod tripliciter fieri poteſt; antecedẽdo, conſequendo, comitando. *Antecedendo*; vt Ius patronatus; quia ſupponitur præſentationi beneficiorum. Item ſecundùm quoſdam veſtes & vaſa ſacra, templa, altaria; quia referuntur ad ſacrificium Miſſæ. *Conſequendo*; vt beneficia eccleſiaſtica, quia ſupponunt officium diuinum. *Comitando*; vt labor in miniſterio Sacramentorum.

Annexum ſpiritali.

Petes, Quare ſola ſupernaturalia cenſentur eſſe materia ſimoniæ? 6

Reſpondeo, Quia cùm hæc natura ſua ſint talia, vt humana induſtria non poſſint comparari, ſed ſolùm diuino munere gratis concedi, magna irreuerentia eſt, ſi pretio, ſicut aliæ res humanæ æſtimentur; quod locum non habet in ijs, quæ naturaliter poſſunt haberi; etiamſi per accidens alicui ſupernaturaliter infuſa ſint, vel poſt amiſſionem reſtituta; vt ſi alicui ſit infuſa ars mechanica, vt Beſeleel; vel oculi amiſſi diuinitus reſtituti. Non enim quia aliquid diuinitus acceptum eſt, ideò efficitur inuendibile; ſed quia eſt ordinis ſupernaturalis, nullis cauſis naturalibus comparabile, & directè conceſſum à Deo ad animarum conuerſionem & ſalutem ſupernaturalem. Vnde etſi fama & vita non ſint pretio æſtimabilia, tamen quia ſunt bona humana ordinis naturalis, non debetur illis ea reuerentia, vt nõ ſubijciantur pactis & pretio temporali. Nam vita licitè pecunia redimitur, & homines emuntur in ſeruos, & fama interdum interuentu pecuniæ uel comparatur, uel recuperatur.

Supernaturalia ſunt ſimoniæ materia.

Ex his ſequitur Primò, Non eſſe ſimoniam vendere doctrinam uel notitiam cuiuſuis ueritatis naturali induſtria comparabilis; ut rectè docet Sotus l. 9. q. 5. ar. 1. Victoria, de ſimonia relect. 1. num. 5. & Adrianus quodlib. 9. art. 11. Vbi id fusè probat, & citat Durandum, Richardum & Paludanum. Eſt contra Altiſiodorenſem 3. p. q. pen. de ſimonia, & Alexan. Halenſem 2. p. q. 185. num. 3. qui dicunt ſcientiam vendi non poſſe, quia eſt inæſtimabilis pretij; ſed ſolùm laborem, qui in docendo ponitur. Sed probatur Primò, Quia naturali induſtria paratur, & ex cauſis naturalibus illa cognitio oritur. Secundò, Quò quis eſt doctior, eò maius ſtipendium poteſt exigere, & tamen minùs laborat: quod eſt ſignum æſtimari ſcientiam ipſam. Tertiò, Idem patet ex eo, quòd pro ſublimiori doctrina maiora ſolent peti ſtipendia; quod tamen non liceret, ſi uendere doctrinam eſſet ſimonia. 7

Vendere doctrinam licitum.

Nec refert, quòd ſapientia non poſſit auro æſtimari; quia ſapientia non ſolum pendet ab alterius doctrina, ſed etiam à lumine interno. Deinde etſi ſecundùm naturam ſuam non poſſit auro conferri; tamen ratione quarumdam conditionum annexarum, quæ æſtimantur apud homines, vt ſunt voluptas cognitionis, dignitas apud homines, vtilitas temporalis inde proueniens, poteſt ſine iniuria auro cõferri. Simili modò, homo ſecundùm naturam ſuam eſt præſtantior toto mundo: tamen ratione utilitatis temporalis ex illo prouenientis, poteſt pretio uendi.

Sequitur Secundò, In ſtatu nudæ naturæ non futuram fuiſſe ſimoniam propriè dictam; quia nihil ibi fuiſſet ſupernaturale. Similiter nec apud Iudæos modò, nec apud Infideles eſt ulla uera ſimonia in uenditione rerum ſacrarum; niſi ex conſcientia erronea, qua exiſtimant ſe uendere rem ſacram, (ſicut Ieroboam uendens ſacerdotia excelſorum 3. Reg. 13.) cùm nihil ſit apud ipſos verè ſacrum aut ſupernaturale. In ſtatu tamen nudæ naturæ potuiſſet eſſe aliquid affine ſimoniæ; nam fuiſſet ibi uerus Dei cultus, ueri Sacerdotes, ſacrificia & ſacrificandi inſtrumenta, quæ nonnullam habuiſſent ſanctitatem, in morali quadam deputatione conſtitutam, quam pecunia æſtimare, nonnulla uidetur futura fuiſſe irreuerentia. Poteſt etiam ethnicus committere ueram ſimoniam in rebus Chriſtianorum, ut ſi uenderet baptiſmum, aut uaſa ſacra propter conſecrationem. 8

An apud Ethnicos, Iudæos, & in ſtatu nudæ naturæ.

Sequitur Tertiò, Non eſſe ſimoniam dare alicui beneficium ob amorem humanum; ut quia ſanguine uel amicitia iunctus, &c. quia nullum intercedit pactum pro pretio. Similiter nec ob timorem; ut ſi des alicui beneficium ne tibi noceat; modò pactum non interueniat. Quòd ſi pactum interuenerit, dubium eſt, de quo infrà d. 21. Negari tamen non poteſt, quin nonnulla ſit in ſacrum officium irreuerentia; ſi beneficium ob amicitiam humanam uel ſimilem cauſam detur: magiſque ſpectentur cauſæ priuatæ, quàm bonum Eccleſiæ. 9

An ob amorem vel timorem.

Sequitur Quartò, Non eſſe ſimoniam quando Sacerdos præſtat miniſteria ſacra, etiam principaliter ob lucrũ temporale; 10

An ob lucrum.

Digitized by Google

porale; modò nullum pactum tacitum uel expreſſum interueniat; quia ratio ſimoniæ conſiſtit in pactione & contractu. ſecundùm communem ſententiam DD.

Nec obſtat, quòd D. Thom. quodlib. 8. ar. 10. contrarium ſentire uidetur in caſu propoſito; quia in Summa uidetur mutaſſe ſententiam, cùm ad ſimoniam requirat pactum; ut patet ar. 1. ad 5. Poteſt tamen dici latè ſimonia; quia qui æſtimat miniſterium ſpiritale ex utilitate temporali, magnam irreuerentiam in illud committit, & facile ad contractum deſcenderet.

11 *An ſi animo decipiēdi promittas temporale?*

Sequitur Quintò, Non eſſe ſimoniam ſi quis animo non quidem verè emendi aut ſoluendi, ſed decipiendi dumtaxat, promittat aliquid temporale pro beneficio; ut rectè Caiet. opuſ. 9. q. 2. to. 2. & Sotus l. 9. q. 8. ar. 1. Idem ſentit Tolet. l. 5. c. 90. ratio eſt, quia iſte non habet uoluntatē verè emendi, ſed mendacio decipiendi. peccat tamen, tùm quia alterū inducit ad ſimoniam; tum quia externum opus ſimoniacū facit. Poteſt tamen beneficium ſic obtentum retinere, ſi a legitimo collatore ſit collatum, ut ijdem DD. tradunt, & fatetur etiam Nau. c. 23. n. 106. quamuis velit eſſe ſimoniam conuentionalem.

DVBITATIO II.

Vtrùm omnis venditio aut commutatio rerum ſpiritualium pro temporalibus, ſit ſimonia Iure diuino prohibita.

12 *Quatuor modis res dicitur ſpiritalis ſeu ſacra.*

NOTANDVM eſt, rem aliquam in propoſito poſſe dici *ſpiritalem* vel *ſacram*, ita vt ſit materia ſimoniæ, quatuor modis. Primò, Quia talis eſt natura ſua; vt ſunt omnes ſupernaturales virtutes, & gratiæ præuenientes, & omnes gratiæ gratis datæ, ſiue conſiſtant in habitu aliquo, ſiue in quadam aſſiſtentia Spiritus ſancti. Secundò, Dicuntur ſacræ, quia ſunt cauſa ſanctificationis; ſiue effectiua ut Sacramenta; ſiue diſpoſitiua & excitatiua, ut ſacramentalia, concio, preces, exorciſmus. Tertiò, Quia ſunt effectus vel vſus ſacræ poteſtatis. vt excommunicatio, abſolutio, benedictiones, & conſecrationes, quas facit Eccleſia; quamuis hæc etiam poſſint dici ſacra ſecundo modo. Item prophetare, miracula facere; quia ſunt operationes poteſtatis ſupernaturalis. Quartò, Dicuntur ſacræ ſolū, quia annexæ ſunt rebus ſacris, idque vel propriè, vt beneficia, Ius patronatus, Ius eligendi: vel impropriè, vt officium ſacriſtæ, officium œconomi Eccleſiæ.

13 Notandum Secundò, In quibuſdam rebus ſpiritalibus eſſe aliquid temporale ſecundùm ſe pretio æſtimabile: ut in calice conſecrato, in beneficijs; in quibuſdam nihil eſſe tale; uel ſi quid ſit, minimi eſt pretij; ut in Euchariſtia, in Baptiſmo.

14 *Simonia Iuris diuini.*

Dico Primò, Omnis uenditio & commutatio rerum ſpiritalium cuiuſuis generis pro pretio temporali, ſi in ea habeatur ratio conſecrationis, uel eius, quod ſupra naturam eſt, eſt ſimonia iure diuino prohibita; vt ſi quis vendat Sacramenta, vel ſacramentalia, vel functiones poteſtatis ſpiritalis: vel ſi pluris vendat calicem conſecratum, quàm non conſecratum; globulos benedictos, quàm non benedictos, idque non ratione laboris vel ſumptuum, quos fecit vt curaret benedici, ſed ratione benedictionis. eſt communis ſententia Doctorum. D. Thomæ qu. 100. ar. 2. Durandi in 4. d. 15. quæſt. 5. Richardi eadem diſtinctione circa tertium principale quæſt. 1. Adriani quodlib. 9. ar. 1. Victoriæ relect. de ſimonia nu. 15. Soti l. 9. q. 5. ar. 2. Nau. c. 23. nu. 99. & 100. & aliorum.

Probatur Primò ex Scripturis, 4. Reg. 5. Giezi diuinitus punitur lepra, quòd auſus fuerit pecuniam pro curatione lepræ per miraculum facta exigere. Mat. 10. *Gratis accepiſtis, gratis date*, hic Apoſtoli iubentur functionem doni miraculorum & ſanitatum gratis præſtare; quia illud donum gratis acceperant: atqui cetera omnia ſupernaturalia gratis accepta ſunt: ergo gratis dari debent.

Vbi Aduerte, cauſam cur gratis dare debeant, non eſſe præciſè quia gratis acceperunt; (qui enim ſcientiam vel artem naturalem à Deo infuſam haberet, poſſet eius vſum vendere) ſed quia res talis eſt vt non poſſit humana induſtria, ſed ſolo Dei munere haberi. & hoc vult Dominus ſignificare illis verbis *gratis accepiſtis*, quaſi dicat, donum illud tale eſt, vt veſtra induſtria non potueritis aſſequi, ſed gratis vobis conceſſum eſt: ac proinde etiam gratis eo vti debetis. Quibus verbis etiam ſignificat illa ſpiritalia dona non eſſe ipſis collata ad temporalia emolumēta, ſed ad fructum Euangelij, ad conuerſionem & ſalutem animarum, vt patet ex verbis quæ proximè antecedūt: *Euntes*, inquit, *prædicate dicentes, quia appropinquauit regnum cælorum: infirmos curate, mortuos ſuſcitate, leproſos mundate, dæmones eijcite; gratis accepiſtis, gratis date*: nempe ad hunc finem. Itaque ſolùm ad hunc finem conceſſa ſunt. Vnde ex modo conceſſionis & fine conſtat non eſſe nobis datum dominium iſtorum donorum, ſeu ius diſponendi de illis vel eorum vſu pro noſtro arbitrio, ſed ſolùm diſpenſationem in ſpiritalem vtilitatem proximorum: ergo vendendo iniuria fit Deo; tum quia vſurpatur dominium rei ipſius, cuius ipſe ſolam diſpenſationem cōceſſit: tum quia hoc modo impeditur finis ad quem collata ſunt: hoc enim ipſo quo aliquid venditur, inſinuatur non eſſe quid diuinum ſupernaturale pertinens ad ſalutem æternam, ſed rem temporalem & humanam ad commoda huius vitæ dumtaxat ſpectantem. talia enim ſunt omnia apud omnes gentes, quæ in cōtractus veniunt. Itaq; homines non putarent iſta fieri virtute diuina, & deſiderio ſalutis ipſorum, ſed arte diabolica, & totum negotium religionis putarent eſſe fictitium & ad quæſtum comparatum. Vnde patet hoc præceptum non eſſe poſitiuum, ſed continere ius naturæ, maximè cùm in nouo. Teſtamento nulla ſint præcepta diuina, poſitiua, præterquam fidei & Sacramentorum, vt communior ſententia Doctorum tenet, & docet D. Th. 1. 2. q. 108. ar. 2. in corpore & ar. 1. ad 2. Actor. 8. *Pecunia tua tecum ſit in perditionem*; (ait Petrus Simoni mago) rationem addit, *quoniam donum Dei exiſtimaſti pecunia poſſideri*, id eſt, quia voluiſti id, quod ſola Dei donatione haberi poteſt, acquirere pecunia; vbi aperte inſinuatur eſſe contra legem naturæ. ratio eſt, quia per talem contractum fit notabilis irreuerentia rei ſacræ, & conſequenter Deo eius largitori, dum tamquā prophana & humanis viribus parabilis æſtimatur pecunia; in qua irreuerentia conſiſtit malignitas ſimoniæ.

15 *Non eſt poſitiuū præceptum illud Matt. 10. Gratis accep. &c.*

16 *An ſit intrinſecè mala.*

Petes, Verùm hæc ſimonia ſit ita praua, vt mendacium, adulterium, & alia intrinſecè mala?

Reſp. nomen *ſimonia*, ſonare id, quod intrinſecè malum eſt, non minùs quàm nomen *mendacium*, vel *adulterium*. An autem venditio ſpiritualium ita ſit mala, vt ne per abſolutam Dei potentiam concedi poſſit, eſt dubium. Verius videtur non ita malam eſſe, quin aliquando per aliquas circumſtantias eius malitia poſſit impediri: fieri enim poteſt ut interdum eiuſmodi ſint circumſtantiæ, ut prudentis iudicio non cenſeatur ulla iniuria fieri rei ſacræ, etiamſi pecunia ad eam obtinendam detur vel exigatur, vt infrà dicetur dubitatione ſeptima, modò tamen ipſa res ſacra pecunia non æſtimetur, quaſi non pluris ualeret: hoc enim nec per abſolutam Dei auctoritatem videtur poſſe concedi. etſi enim Deus ſit abſolutus omnium bonorum ſpiritalium Dominus; tamen ipſe ſtatuere non poteſt vt non pluris æſtimentur quàm pecunia: hoc enim intrinſecam inordinationem continet, non minùs quàm loqui contra mentem, vel cognoſcere alienam: ipſa enim conditio rerum, quam ex natura ſua habent, poſtulat diuerſam æſtimationem. vnde id fieri non poſſet ſine iudicio falſo & affectu peruerſo. Quidam tamen putant Deum tamquam abſolutum omnium rerum Dominum poſſe per ſuam abſolutam potentiam concedere licentiam captandi quæſtum ex vſu talium donorum, verbi gratia ex vſu gratiæ ſanitatum, vel prophetia, & etiam ex collatione talium donorum, ſi quis poſſet ea in alterum conferre. Nam hæc omnia etiam temporalia commoda adferunt, verbi gratia ſanitatem corporalem, notitiam vtilem ad negotia humana. quo caſu ceſſaret irreuerentia. Nam ille homo vteretur iure ſuo ſibi à ſupremo Domino conceſſo, idque ſecundùm illius voluntatem: & tunc illa res non cenſeretur merè ſpiritalis, quia nō ordinaretur neque concederetur ſolū ad ſalutem ſupernaturalem ſicut modò, (imò parū vel nihil ad eam tunc valeret) ſed potiſſimū ad commoda temporalia, itaq; ex fine cenſeretur quaſi temporalis. Eſſet tamen huiuſmodi licentia cōditioni illarum rerum quaſi violenta, nec ſatis diuinæ ſapientiç cōſentanea. Multa enim non repugnat fieri ſola Dei potentia & auctoritate ſpectata; quæ tamen, ſi cōſideretur ratio diuinæ ſapientiæ; & quid illā maieſtatem deceat, re-

pugnantiam inuoluere uidentur. Sic etſi ex parte potentię nullo modo repugnet Deum aſſumere in unionem hypoſtaticam quamuis naturam irrationalem, tamen ex parte ſapientię poteſt repugnare, quia deeſt iuſta ratio, ob quam decorè fieri poſſit.

17 Sed dubium eſt, Verùm ea in quibus eſt aliquid pretio æſtimabile, poſſint ratione illius uendi? De quibuſdã nulla eſt difficultas; ut de calicibus, ueſtibus ſacris, chriſmate & ſimilibus, quorum materia magno conſtat antequã conſecretur: non enim amittit ſuum pretium per conſecrationem. Sed maxima controuerſia eſt de beneficijs.

An beneficia Iure natura ſint omnino inuēdibilia.

Sunt duæ ſententiæ; Prior eſt ferè communis Theologorum, Beneficia Iure diuino eſſe inuendibilia: quia Ius percipiendorum fructuum eſt ſpiritale. Ita Caieta.tom.2. tract.9.q.1. Victoria, de ſimonia num.42. Sotus l.9.q.7.art.1, & alij.

18 Altera eſt Nau.cap.23.num.108. ubi multis rationibus probare nititur, beneficia quoad partem pecuniariam & temporalem uendi poſſe à Summo Pontifice, ſicut uaſa ſacra. Eamdem tenent ferè omnes Canoniſtæ, ſecuti Gloſſam in cap. Ex parte.1. de officio Delegati, & in capit. primo de ſimonia.

Reſp. conciliando ſententias.

Reſpondeo & dico Secundò, Vtramque ſententiam rectè explicatam ueram uideri: ſi enim beneficium conſideretur planè formaliter, quatenus eſt ius fructuum, obtingens per officium ſacrum, ſic Iure diuino eſt inuendibile; quia non poteſt uendi officium ſacrum, per quod hoc Ius habetur. Simili modo Ius decimarum dicitur eſſe inuendibile, quia non poteſt uendi miniſterium ſacrum, per quod hoc Ius competit: uendere enim hoc modo Ius fructuum, eſt uendere officium, in quo illud Ius conſiſtit. neque Nauarrus id intendit negare. Si uerò beneficium conſideretur materialiter, nempe pro Iure ad illos fructus, qui officio ſunt annexi; ſic beneficium uendi poteſt per Pontificem

19 abſque ſimonia Iuris diuini; quia in poteſtate ipſius eſt, Ius ad illos fructus ſeparare ab officio, & alteri dare, uel relinquere officio annexum. ſicut ergo ſi illud ſepararet & alteri uenderet, nullam ſimoniam committeret, quia non uenderet aliquid ſpiritale; ſic etiam ſi aliquam ſummam pecuniæ exigeret ab eo, qui beneficium ſibi cupit conferri, ut Ius illud titulo annexum relinquat, uel ut ſeparatum illi uniat, nullam ſimoniam iuris diuini committeret. hæc eſt mens Nauarri. Idem docet Adrianus quodlibet. nono, ad 5 principal. ubi dicit, *Beneficia ratione Iuris fructuum poſſe vendi, ſi Papa intendat vendere Ius fructuum non mediante aliquo officio ſpiritali: ſecùs autem ſi mediante tali officio*. Vnde ſequitur idem poſſe facere Epiſcopos abſque ſimonia, niſi Iure eſſet prohibitum: quia poſſunt ex cauſa Ius fructuum taltem ſecundùm partem ab officio ſeparare, & illud alteri attribuere. Imò idem aliqua ratione poſſent priuati, niſi Iura obſtarent. ſepoſito enim Iure poſitiuo, poſſet priuatus partem fructuum ad uitam elocare, & beneficium cum reliqua parte in alterum reſignare: ac proinde poſſet etiam aliquid exigere ut beneficium cum integris fructibus reſignet; ſiue ut partem illam fructuum elocatam, ſibi non reſeruet. Verùm quia Iure ſtatutum eſt ut non poſſint ullo modo ſine auctoritate Superioris Ius fructuum in totum uel in partem ab officio ſeu titulo ſeparare, (ut patet toto titulo Vt eccleſiaſtica beneficia ſine diminutione conferantur) neceſſe eſt ut ſi reſignent titulum, ſimul etiam cenſeantur renuntiare omnibus fructibus, ita ut hoc ipſo, quo alter accipit titulum, accipiat etiam Ius ad omnes fructus titulo annexos. Quare ſi exigat aliquid temporale pro Iure fructuum, cenſebitur illud pro ipſo officio exegiſſe; quia Ius fructuum in alterum transferre non poteſt, niſi mediante titulo: & ita præſumitur commi-

Qua ratione per Pontif. poſſet vendi beneſ. abſque ſimonia.

20 ſiſſe ſimoniam Iuris diuini. In re tamen non eſt neceſſe ut ſit ſimonia Iuris diuini; quia etſi Iure non poſſit Ius fructuum ſeparare à titulo, & transferre in alium abſque interuentu tituli ſpiritualis, tamen poteſt illud facere facto uel tentare facere. ſicut cùm elocat partem fructuum ad uitam, uel etiam abſque elocatione ſibi ſeruat, & reſignat titulum cum reliqua parte prouentuum, reſignatario non contradicente, non committit ſimoniam Iuris diuini; neque etiam committet, etiamſi hoc Ius poſteà illi uendat: quia iam antè titulus in eum tranſlatus erat. erit tamen iniuſtitia, & tenebitur ad reſtitutionem; quia non potuit Ius fructuum à titulo ſeparare. Vnde unà cum titulo in reſignatarium eſt tranſlatum; & conſequenter ipſi fructus debentur, niſi eos condonet.

Ex his patet Primò, Hic non eſſe verè ſimoniam Iuris 21 diuini, niſi quis intendat Ius fructuum uendere mediante officio, ut benè Adrianus dixit; licet præſumatur eſſe. quo modo autem ſit ſimonia Iuris humani, ſtatim dicetur.

Patet Secundò, Multò minùs eſſe ſimoniam Iuris diuini in uẽditione officij ſacriſtæ, & œconomi Eccleſiæ; quia multò minùs ſunt ſpiritualia, quàm beneficia: ſunt enim officia merè temporalia, etſi aliquem ordinem habeant ad ſupellectilem ſacram, quam tractant, uel ad Eccleſiæ miniſtros cultumque diuinum; quatenus horum prouentus, qui ad cultum diuinum ſunt deputati, adminiſtrant.

DVBITATIO III.

Vtrùm permutatio rerum ſpiritualium inter ſe, ſit ſimonia Iuris diuini.

RESPONDEO non eſſe, ſi nullum temporale in- 22 terueniat, ratione cuius hæc permutatio fiat. Ita Victoria num.17. qui prò hac ſententia citat Inno in c. Quæſitum, & D.Thom. in 4, dub 25.q.3.a.3. ad 8. Eamdem tenet Sotus l.9.q.5.a.2. & Durandus d.25.q.5, num.9. & alij. Eſt contra Richardum in 4.d.25. circa tertium princip.q.1. & contra Adrianum quodlib.9. ad quartam confirmationem littera E.

Contra Adrian. & Richar.

Probatur Primò, Quia omnes Theologi & Canoniſtæ tenent, licere cum auctoritate Superioris permutare beneficium cum beneficio, & titulum cum titulo; idq; etiam conſtat ex c. Ad quæſtiones, de rerum permut. & ex clem. vnica, eod.tit. vbi Eccleſiarum, beneficiorum, & titulorum permutationes à Pontificibus approbantur; & tamen plerique Theologi docent beneficia Iure diuino naturali eſſe inuendibilia; certumque eſt titulos ipſos omnino inuendibiles eſſe pretio temporali: atqui ſi talis permutatio eſſet iure naturæ prohibita, non poſſet fieri cum auctoritate Superioris: hic enim à Iure naturæ eximere non poteſt, neque facere ut liceat quod eo iure eſt nefas.

Secundò, Quia hæc permutatio non uidetur ullam irreuerẽtiam continere; nihil enim indecori eſt, ſi paciſcamur mutuas preces, mutua ſacrificia, mutuam operam in audiẽdis confeſſionibus, & ſimilibus officijs, vt Sotus ait. Similiter ſi globuli benedicti & roſaria inter ſe commutentur, etiam habita ratione ſanctitatis & benedictionis: non enim iniuria eſt rei ſacræ ſi cum alia ſacra componatur; ſed ſi cũ temporali. Vnde etiam non erit ſimonia, ſi duo adulti paciſcantur ut ſe mutuò baptizent; etſi contrarium doceat Richardus ſup.

23 Sed contra obijcitur Primò, Mat. 10. dicitur, *Gratis accepiſtis, gratis date*; ſed is, qui permutat rem ſacram cum ſacra, non dat gratis: ergo, &c. Ita Adrian.

Obiectiones.

Gratis dare.

Reſp. negando minorem, ad ſenſum uerborum Domini. nam *gratis dare*, eſt dare ſine mercede vel pretio temporali, vt colligitur ex verbis ſequentib. *Nolite poſſidere aurum*, &c. Ita Hier. Chryſoſt. & Gloſſa in hunc locum Matt. & alij Patres.

Obijcitur Secundò, Qui permutat hoc modo rem ſpiritalem pro ſpiritali, inſinuat ſuo facto ſe eius habere dominium, cùm permutatio dominium transferat: ergo committit irreuerentiam in illam.

Reſp. Primò, Negando antecedẽs: ſicut enim is, qui rem ſpiritalem confert abſque permutatione, non teſtatur per hoc ſe eius habere dominium, quamuis in alterum eam cõferat; ſed ſolùm ſe habere poteſtatem illam conferendi. ita neque is, qui eam comutat cum alia, indicat ſe habere dominium, ſed ſolùm Ius quoddam eam in alterum conferẽdi, & pro ea aliam exigendi, in qua non dominium propriè, ſed ſimile Ius acquiritur.

Permutatio non neceſſariò requirit dominium.

Secundò, Conceſſo antecedente, nego conſequentiam. certum enim eſt nos multarum rerum ſacrarũ habere dominium; ut earum, quæ in noſtris actionibus ſitæ ſunt, & quarum materia noſtra eſt, vt roſariorum, icuncularũ, &c. non tamen idcircò illis quouis modo uti poſſumus, ſed eo, qui non repugnet illarum ſanctitati; ut cùm inter ſe commutantur. vnde tale dominium non eſt vllo modo contra reuerentiam ipſis debitam.

Obijcitur

Obijcitur Tertiò, In commutatione, quæ ex pacto præuio, naſcitur obligatio naturalis quæ quatenus hominem ab aliquo temporali commodo impedire poteſt, & oneroſa cenſetur, eſt pretio æſtimabilis: ergo ſi licet res ſpirituales interueniente pacto commutare, dabitur ſpiritale pro temporali.

Reſpondeo negando conſequentiam; ſi enim ex pacto ſit obiatio reciproca, tunc obligatio compenſatur cum obligatione. ſi autem obligatio ſolùm ſit ex altera parte; (vt quando alter in præſenti rem tradit, altero ſe obligante) tunc nō traditur res pro obligatione, ſed pro re ſpiritali futura, quam quia alter non poteſt modò exhibere, obligat ſe ad eam in futurū, nunc autem nihil dat. Sicut ſi tibi ſumptus aliqui eſſent faciendi ad rem debitam ſiſtendam præſentem, hi non darentur in ſolutionem, neque pro re alterius; ita nec obligatio illa datur in ſolutionem. Denique & illa obligatio per ſe ſpiritalis eſt, etſi per accidens incommodū aliquod temporale annexum habeat. hoc enim nō refert; nam ſolùm habetur ratio rei ſpiritalis, quam hæc obligatio directè reſpicit.

DVBITATIO IIII.

Vtrùm ſit aliqua ſimonia Iuris humani, & in quibus contractibus ea cernatur.

24 *Sententia Durandi.* DVRANDVS in 4 d. 25. q. 5. & quidam recentiores hunc ſecuti, exiſtimant nullam eſſe ſimoniam ſolo Iure eccleſiaſtico introductam. Ratio ipſorum eſt Primò, Quia circa id, quod non ex ſe, ſed ſolùm ex prohibitione Iuris eſt malum, tantummodò poteſt eſſe peccatum inobedientiæ, nō autem irreligioſitatis: nam tota ratio peccati eſt ex violatione præcepti humani: atqui violatio præcepti humani ſolùm conſtituit peccatum inobedientiæ. Secundo, Quia Eccleſia ſua prohibitione, id, quod non eſt ſacrum, non poteſt facere ſacrum; ſed neceſſe eſt, ſi vult facere ſacrum, vt adhibeat aliquam benedictionem; & tunc venditio eius erit ſimonia Iuris diuini, non humani. Addunt tamen dici ſimoniam, quia tali contractui conſtitutæ ſunt pœnæ ſimoniacorum.

25 *Simonia Iuris humani.* Reſpondeo & dico Primò, Eſſe aliquam veram & propriè dictam ſimoniam ſolo Iure eccleſiaſtico introductam. eſt communior ſententia Theologorum & Canoniſtarum in cap. Quæſitum. & cap. Cùm olim, de rerum permutatione. ratio eſt, quia Eccleſia, ſola ſua lege & ordinatione poteſt facere vt id, quod natura ſua ob partem temporalem non erat inuendibile, fiat inuendibile, ſeu inhabile ad venditionem ob partem ſpiritalem, ſeu in reuerentiam rei ſpiritalis connexæ; non addendo tamen nouam aliquam ſanctitatem, vel conſecrationem: ergo ſi quis tunc rem illam pretio venderet, committeret veram ſimoniam, violando rei illius ſanctitatem per contractum. Confirmatur à ſimili, quia locum ſacrum ratione ſanctitatis poteſt ſuo decreto reddere immunem, ita vt Iudex ſæcularis non poſſit reum inde vi abſtrahere; adeò vt ſi contra faciat peccet non ſolùm contra obedientiam, ſed etiam contra virtutem religionis & loci ſanctitatem: & eum, qui habet ordinem aliquem vel tonſuram, poteſt reddere immunem à poteſtate Iudicis ſæcularis, ita vt peccet cōtra religionem, ſi eum ad ſuum tribunal pertraxerit: ergo etiam rem ſacram poteſt reddere immunem à venditione, ita vt ſi vendita pretio fuerit, peccetur contra rei ſanctitatem, & non tantùm contra obedientiam.

Immunitas loci & perſonæ eſt à lege poſitiua.

26 *In quibus locum habeat.* Dico Secundò, Hæc ſimonia iuris humani, Primò, Locum habet in venditione beneficiorum ſecundùm partem temporalem.

Secundò, In venditione quorumdam minùs ſpiritualiū, vt officij ſacriſtæ, œconomi Eccleſiæ, aduocati Eccleſiæ & ſimilium; & forte etiam in venditione penſionum.

Tertiò, In permutatione beneficiorum facta ſine auctoritate Superioris, in renuntiatione reciproca, in ſimonia confidentiæ, & ſimilibus.

Venditio beneficiorū. Prior pars, *de venditione beneficiorum*, probatur, quia omnium ſententia conſtat hanc eſſe ſimoniam; id enim plurimi Canones expreſsè habent: atqui non eſt ſimonia iuris diuini, ſi non intendant aliud emere & uendere, quàm ius fructuum, & ipſam dignitatem ſeu officium abſque pretio transferant: ergo eſt ſimonia iuris humani. ſicut iuris humani ſacrilegium eſt capere rem in Eccleſia, percutere Clericum.

Venditio officiorum. Altera pars, nempe *de venditione officiorum* illorum, probatur cap. Saluator. 1. quæſt. 3. vbi ad eamdem rem adducitur auctoritas Concilij Chalcedonēſis, quæ verbatim refertur can. Si quis Epiſcopus 1. quæſt. 1. his locis dicitur eſſe ſimonia vendere officium *œconomi, vicedomini aduocati, ſacriſtæ, caſtaldi*: atqui non eſt ſimonia Iuris diuini; quia ſunt officia temporalia, ordinata ſolùm ad temporalium adminiſtrationem; nec eſt in illis vlla ſanctitas per conſecrationem vel benedictionem: nam *œconomus* eſt, qui res Eccleſiæ & Canonicorum gubernat. *Vicedominus*, eſt œconomus rerum Epiſcopi. *Aduocatus*, qui cauſis Eccleſiæ tractandis præeſt. *Caſtaldus* eſt, qui alias dicitur Maior domus, vt Gloſſa explicat: ergo ſolùm eſt ſimonia Iure eccleſiaſtico.

27 *Obiectio.* Dices vocari ſimoniam, quia pœna ſimoniæ tali venditioni conſtituta eſt. Sed hoc non ſatisfacit; ideò enim pœnæ ſimoniacorum ſtatuuntur, quòd ſimonia commiſſa ſit; non autem ideò dicitur commiſſa ſimonia, quòd pœnæ illæ ſint contractæ, vt patet ex Canone Saluator, vbi ſic dicitur: *Cur ſancta Synodus Chalcedonenſis, procuratorem vel defenſorem Eccleſiæ, vel quemlibet regulæ ſubiectum, adeò per pecuniam ordinari prohibet, vt interuentores quoque tanti ſceleris anathematizet; niſi quòd eoſdem ſimoniacos iudicet?* Ratio eſt, quia in his officijs eſt quædam dignitas ob coniunctionem, quam habent cum ſupellectili ſacra, vel cum rebus & miniſtris Eccleſiæ, ob quam dignitatem Eccleſia potuit ſtatuere ut eſſent inuendibilia & immunia à contractibus humanis; quæ immunitas non poteſt violari abſque violatione illius dignitatis, à qua mediante Eccleſiæ ſtatuto prouenit: ſicut immunitas, & Ius aſyli conceſſum locis ſacris, non poteſt uiolari abſque ſacrilegio & uiolatione ſanctitatis, à qua illa immunitas mediante lege Eccleſiæ dependet. ſicut enim Eccleſia per ſuam legem, qua prohibet à loco ſacro (ob eius reuerentiā & ſanctitatem) hominem auelli, conſtituit actum illum, quo legi obeditur in ſpecie religionis, & contrarium quo lex uiolatur, in ſpecie ſacrilegij, & ipſum locum ſacrum facit materiam religionis & ſacrilegij quoad hunc actum; ita hæc officia facit materiam religionis & ſimoniæ per ſuam legem; & actus uenditionis & non uenditionis facit actum ſimoniæ & religionis.

Quomodo ſit in his ſimonia.

28 *Ad argumentū Durandi.* Hinc patet reſponſio ad prius argumentum Durandi; negandum enim eſt, Id, quod tantùm eſt malum ex Iuris prohibitione, eſſe ſolùm contra obedientiam: eſſe enim contra obedientiam eſt ſolùm ratio generica, præter quam debet habere malitiam certæ ſpeciei contra aliquam uirtutem particularem, in cuius materia peccatur, & ex cuius motiuo præcipitur. ſic ueſci carne in Quadrageſima, Feria ſexta, uel Sabbato, non ſolùm eſt contra obedientiam, ſed etiam contra temperantiam uel abſtinentiam Chriſtianam, quæ temperantiæ eſt ſpecies; & omittere Miſſam die feſto non ſolùm eſt contra obedientiam Eccleſiæ debitam, ſed etiam contra religionem, qua Deum colere tenemur: & auellere furem è loco ſacro, eſt ſacrilegium contra reuerentiam ſanctitati loci debitam. Eodem modo uendere uel emere officia illa temporalia Eccleſiæ, non ſolùm eſt contra obedientiam, ſed etiam contra religionis uirtutem. quia præceptum humanum in materia alicuius uirtutis, poteſt intuitu motiui illius uirtutis, id, quod non erat materia neceſſaria, facere materiam neceſſariam; & actum, qui non erat neceſſarius, facere neceſſarium, ita ut uirtus ſine illo, uel certè cum eius contrario conſiſtere nequeat, ut ſuprà explicatum eſt. Ratio à priori eſt, quia in his concurrit duplex ratio obligandi: altera generica, altera ſpecifica. Generica eſt, quæ præciſè prouenit ex præcepto Superioris, abſtrahendo ab hac uel ab illa materia uirtutis. Specifica eſt, quæ ſuppoſito præcepto reſultat ex conditione materiæ, & particulari honeſtate obiecti formalis ſeu motiui, quod Superior in illa materia reſpicit, & ob quod præceptum imponit.

Lex facit materiam neceſſariā virtutis, quæ per ſe talis non erat.

29 Ad ſecundum argumentum, Etſi Eccleſia per ſuam prohibitionem ex re prophana non faciat ſacram, ſicut per ſuam benedictionem, & conſecrationem; tamen facit vt illa res, propter ordinem, quem habet ad rem ſacram, fiat inuendi-

Digitized by Google

uendibilis;& hoc ſufficit ad obiectum ſimoniæ.

Permutatio beneficiorum.

30 Tertia pars,de *beneficiorum permutatione*, probatur ex ca.Quæſitum.5.de rerum permutatione,vbi Vrbanus III. ait, *Generaliter teneas quòd commutationes præbendarum de Iure fieri non poſſunt, præſertim pactione præmiſſa, quæ circa ſpiritualia vel ſpiritualibus annexa, labem ſemper continet ſimoniæ*,& c.Cùm olim.7.eod.tit.iubentur priuari ſuis beneficijs,qui ea propria auctoritate permutãt.Ratio eſt,quia Eccleſia ob ſanctitatem ſacri miniſterij potuit ea facere impermutabilia.

Dicitur ſimonia generaliori ratione.

Aduerte tamen, hanc permutationem non dici propriè ſimoniam, ſed tantùm generali ratione & imitatione quadam; nam propriè ſimonia eſt, cùm datur temporale pro ſpiritali;vt ſuprà dictum eſt,& docet Sot.l.9.q.5.ar.1.& q.7.a.2.Pet.Nau.l.2.c.2.n.436.Arrag.q.10.ar.1.& alij: idque patet ex facto Simonis, vnde nomen traxit. Confirm. quia aliud genus irreuerentiæ eſt dum datur temporale pro ſpiritali,aliud dum ſpiritale pro ſpiritali contra præceptum Superioris.

De permutatione aliarum rerum, an ſimoniaca.

31 Dices,Cap.Quæſitum.5.dicitur, *Pactio circa ſpiritualia vel ſpiritualibus connexa labem ſemper continet ſimoniæ*; & c.vlt.de pactis; *Pactiones factæ pro quibuſdam ſpiritualibus obtinendis;cùm in huiuſmodi omnis pactio,omniſq; conuentio debeat omnino ceſſare,nullius ſunt momenti*:ergo etiam commutationes aliarum rerum ſpiritualium erunt ſimoniacæ cenſendæ.

Reſpondeo, Canones loqui vel de pactione in qua interuenit aliquod temporale, quod detur pro ſpiritali vt c. vlt.de pactis,& c.2.Quàm pio.1.q.2.vel de beneficijs,quorum permutatio propria auctoritate facta,peculiariter eſt prohibita, vt c.Quæſitum, & c.Cùm olim,ſupra: aliarum enim rerum ſpiritualium commutatio nuſquam inuenitur prohibita;quod etiam Toletus fatetur l.5.c.78. & Sot. l.9.q.5.in fi.

Adde,in quibuſdam rebus contraria conſuetudine hiſce Canonibus eſſe derogatum,ita vt etiam temporale aliquid liceat paciſci;vt inf.dub.8.dicetur.

De renuntiatione reciproca,& ſimonia confidentiæ infrà dub.14.& 16.

DVBITATIO V.

Vtrùm Papa poſſit eſſe ſimoniacus.

Non cõtrahit pœnas Iuris.

32 RESPONDEO & dico Primò, Papam non poſſe incurrere pœnas ſimoniæ iure eccleſiaſtico ſtatutas,vt excommunicationem,ſuſpenſionem,inhabilitatem, &c.eſt communis DD.Ratio eſt,quia Princeps non ſubeſt ſuis legibus,quoad vim cogendi per pœnas, cùm nemo iuriſdictionem in ſeipſum habet;ſicut nec par in parem. vnde etiam ſequi videtur,eum,qui contrahit cum Papa,non incurrere haſce pœnas; etſi contrarium ſentiat Adrianus quodlib.nono,& Ioannes Andreas ab ipſo citatus,& multi alij ratio eſt,quia hoc ipſo,quo cupit aliquem ſecũ ſic contrahere,cẽſetur illum eximere à lege quantum poteſt: non enim credibile eſt quòd velit illum punire pro opere ad quod inuitat,vel certè in quod conſentit;ſic enim ſeipſum condemnaret. Idem dicendum de Epiſcopo, qui ludum aleæ ſub pœna excommunicationis vetuit, & poſteà alium ad ludendum ſecum inuitat. Huius ſententiæ eſt Sotus lib. 9.quæſt.5.ar.1.Silueſter v.Simonia,quæſt.4. Palud.diſtin. 25.quæſt.4.ar.1.concluſio.4. Couarruuias ad regu.Peccatum, par.2. §.8.nume.9. Vnde ſequitur talem non teneri renuntiare.

Nec qui cũ ille paciſcitur.

Dico Secundò, Papa poteſt contrahere culpam ſimoniæ Iuris diuini. ratio eſt, quia æquè ac alij ſubiectus eſt legi diuinæ & naturali.

Sed tota difficultas eſt de ſimonia Iuris humani. Sotus putat Papam non poſſe huius ſimoniæ labem contrahere: idem ſentit Silu.q.4.

An labem ſimoniæ Iuris poſitiui contrahat.

33 Reſpondeo & dico Tertiò, Verius eſſe Papam incurrere culpam ſimoniæ Iuris humani exigendo pecuniam pro officijs Iure vendi prohibitis,vel pro beneficijs;niſi rationabilis cauſa ſubſit, ob quam illa lege cenſeatur exemptus. Patet ex ijs,quæ 1.2.q.96.ar.5.tradi ſolent,& docet Victoria relect.de ſimonia,num.39.ratio eſt,quia obligatio,qua Princeps tenetur ſeruare legem ſuam, non oritur immediatè à voluntate & poteſtate Principis volentis ſe obligare,ſicut ea obligatio,quæ eſt in ſubdito;(nam Princeps nõ eſt ſibi Superior, vt ſeipſum poſſit immediatè ſuo præcepto obſtringere)ſed oritur ex ipſa rei natura, ideſt ex conditione Principis & Reipublicæ,ex qua prouenit ut Ius naturale dictet Principem debere pati legem,quam ipſe ſubditis imponit:L.1.tit.Quod quiſque Iuris,& cap.Cùm omnes,de conſtitutionibus: quod intellige ſi ratio legis æquè in vtriuſque locum habeat. Vnde ſequitur Principem nõ poſſe ſeipſum pro arbitrio lege ſua eximere, cùm iure naturali teneatur ſe ſuis ſubditis conformare. quare ſi contrà fecerit,peccabit pro conditione materiæ & virtutis præceptæ; vt ſi non ieiunet tempore Quadrageſimæ, peccabit contra temperantiam: ſi non ſeruet diem feſtum,contra religionem. Vnde ſi vendãt officia Eccleſiæ vel beneficia,peccabit ſimonia. obligatio enim illa,qua tenetur ſe conformare ſubditis,eſt generalis,quæ contrahitur ſecundùm variã materiam,& ſpecies uirtutum,ad quas ſubditi obligãtur. Quòd ſi iuſta cauſa ſubſit,quidam dicũt poſſe tunc ſecum diſpenſare,ſicut cum ſubdito. Sed verius eſt diſpenſationẽ hic locum non habere;quia non obligatur ex imperio ſuæ voluntatis,ſed iure naturali,in quo non poteſt diſpenſare. Neque verò ea eſt opus,quia poſita cauſa,ceſſat illa obligatio per ſe;eò quòd deſinat illa ratio, ob quam ſe ſubditis debebat conformare.

Obligatur Princeps ſuis legibus quomodo.

Poſita cauſa non eſt opus diſpẽſatione.

Aduerte tamen,ſi abſque iuſta cauſa fecerit contra ſuam legem,non peccaturum mortiferè, modò ſcandalum abſit; quia non tenetur illam ſeruare,niſi illo Iure, quo ſe tenetur conformare ſubditis. Sed de his plura 1.2.quæſtio. 96. articu. 5. 34

Nõ peccat mortiferè.

DVBITATIO VI.

Quotuplex ſit ſimonia.

RESPONDEO, Duæ ſunt præcipuæ diuiſiones ſimoniæ.Prior eſt,qua diuiditur *ſimonia* in eam,quæ eſt *Iuris diuini*, & in eam, quæ *Iuris humani*, de qua ſatis dictum eſt dub.2.3.4.5. 35

Altera eſt,qua ſimonia diuiditur in *mentalem, conuentionalem*,& *realem*.vide Nau.c.23.num.102.& Caiet.v.Simonia,& alios.

Simonia triplex.

Simoniam mentalem vocamus propriè hoc loco, non quidem internum propoſitum,quo quis uult exteriùs ſimoniacè contrahere;(quamuis hoc etiam ſic appellari poſſit) ſed propoſitum internum,quo quis,dum confert alteri ſpiritale, intendit illum obligare ad reddendum temporale: vel contrà,quando confert temporale, intendit illum obligare ad reddendum ſpiritale,ſine vllo pacto externo: vt ſi quis ſeruiat Epiſcopo hac intentione vt in mercedem conferatur ei beneficium,& tandem beneficium cõferatur,nulla tamen exteriùs verbis aut nutibus facta conuentione, erit ſimoniacus mentalis.

Mentalis.

Simonia conuentionalis eſt,quando non ſolùm eſt internum propoſitum obligandi, ſed etiam proceditur ad externam conuentionem,ſine tamen executione, ſaltem vtrimque facta. Et hæc conuentio non tantùm fit verbis expreſſis & directis, ſed etiam obliquis & obſcuris interdum nutibus,vel ſola pretij oblatione in ſpeciem donationis;tamen ex circumſtantiis aduerti poteſt. Eſt autem hæc conuentionalis duplex. Alia enim eſt *purè conuentionalis*,vtpotè neutra ex parte completa. Alia eſt *conuentionalis mixta*, quæ completa eſt ex altera tantùm parte, ita vt quodammodò conſtet reali & conuentionali;vt ſi pactione inita conferatur beneficium,altera parte nondum ſoluente pretium,vel contrà,ſi ſoluatur pretium nondum collato beneficio. huius ſpecies eſt ſimonia,quæ dicitur *confidentiæ*,qua quis paciſcitur cum eo,cui confert vel renuntiat beneficium,vt eo cum ſuis fructibus vel eorum portione cedat alteri,v.g.nepoti,fratri,&c. 36

Conuentionalis.

Realis eſt,quando pactio ex vtraque parte completa eſt, ſaltẽ inchoatè;vt ſi collatio beneficij facta ſit,& pretij pars ſoluta.hæc peior eſt quàm conuentionalis;excepta ea,quæ eſt confidentiæ,vt infra dicetur.

Realis.

Sequitur nunc vt explicemus modos particulares, quibus ſimonia videtur poſſe committi.

DVBI-

Digitized by Google

DVBITATIO VII.

Vtrùm in graui vel extrema neceſsitate liceat dare pretium pro Sacramentis.

Pro baptiſmo. Exemplum ſit, habes infantem baptizandum morti uicinum, & ſacerdos recuſat eum baptizare, niſi 10. aureos numeres, nec alia tibi ratio procurandi baptiſmi ſuppetit. Item, cum ipſe nondum es baptizatus, & morte inſtante, alia ratione baptiſmum obtinere nequis.

37 *1. Sententia.* PRIMA ſententia eſt, In hoc caſu non eſſe licitum dare pecuniam pro baptiſmo, etiamſi infans ſine baptiſmo eſſet moriturus. Ita Diuus Thomas in 4.d.5. quæſt.2. ar.2.& d.25 quæſt 3.ar 2. & inſinuat quæſt.100.ar.2.ad 1. Alexander Halenſis 2.par.quæſt.187.num.5.art.1.§.1.Richar.d.25.ar.2.quæſt.1 Palud.eadem diſtinct.quæſtio.8.& Gloſa in c. 00.Baptizandis 1 quæſt.1.vbi dicit, in hoc caſu potius permittendum infantem mori ad lens, ego tamen potius darem pecuniam, quàm permittere eum ſic mori, licet nō deberem ſic facere: quòd ſane abſurde ſatis dictum eſt, etſi forte benignè poſſit explicari. Ratio horū eſt, quia emere Sacramentum eſt intrinſecè malum, ſicut & vendere: ergo nullo caſu licitum; non enim ſunt facienda mala ut eueniant bona.

2. Sententia. Altera ſententia eſt, In eo caſu licere dare pecuniam, non quidem pro Sacramento propriè, ſed ad uexationem redimendam. Hinc tenet Gerſon tracta.de ſimonia, ad ſextam rationem. Panorm.in capit. Cùm in Eccleſiæ corpore, de ſimonia, Caietan.quæſt 100.ar.1. ſed hi duo tantùm id concedunt in caſu infantis, non adulti; quia hic poteſt ſibi alia ratione conſulere. Eamdem ſententiam probabilem eſſe inſinuat Richar.

3. Sententia. Tertia eſt, Abſolutè licitum eſſe in eo caſu dare pro ipſo Sacramento obtinendo. Indicat Sotus l.9.q.6.a.1.& dicitur Fran. Vict. ita ſenſiſſe, & Thomiſtæ dicunt eſſe probabile, & aperte tenet Adrian ſup.

38 Dico Primò, Non poteſt dari pecunia pro baptiſmo, tāquam pretium æquiualens: id enim intrinſecè malum eſt, ut dictum eſt ſup.nu.16.& iuxta hunc ſenſum prima ſententia eſt uera.

Vt deponat prauā voluntatem. Dico Secundò, Si ſacerdos aliquis nollet hoc uel aliud Sacramentum adminiſtrare niſi pro pecunia, poſſem ei dare pecuniam, ut prauam illam uoluntatem deponat, & debitò modo conferat. Ita Adrian ſup. Ratio eſt, quia hoc nō eſt emere Sacramentum, ſed inducere ut malum propoſitum commutet, & iniuriam rebus ſacris non inferat; ſicut enim poteſt induci pecunia ut ab alijs peccatis abſtineat, ita etiam vt à ſimonia.

39 *Licitū dare pecuniā pro baptiſmo obtinēdo in neceſſitate.* Dico Tertiò, Valdè probabile eſt, in caſu prædicto licitum eſſe offerre pecuniam, non quidem tamquam pretium Sacramenti propriè, ſed tamquam medium alliciendi animi alterius ad obtinendum Sacramentum. tenet Altiſiodorenſis 3.p.Summæ q 3.de ſimon. vbi dicit, *in illo caſu poſſunt paruulum baptizare, ſi non habent aquam, licet eis pecuniam dare ſacerdoti, non pro baptiſmo;* (intellige vt pretium baptiſmi) *ſed pro remouenda ſurca ſiue obſtaculo quò minùs habeant quod puero debetur.* Adrianus ſuprà, *Sicut liceret Sacerdotem illum inducere minis & precibus, ita etiam pecunia.* Idem credo velle auctores ſecundæ ſententiæ, dum dicunt licere ad redimendam vexationem; & Sotum loco citato.

Probatur Primò, Quia dans pecuniam eo euentu, non cenſetur ullam irreuerentiam irrogare Sacramento, ſed potiùs magnam reuerentiam, dum ſuo facto teſtatur eſſe neceſſarium ad ſalutem. non enim æſtimat illud pecunia, neque intendit pecuniam dare tamquam pretium ſed ſolū intendit inducere illum vt velit id, quod debet velle, & explere inſanam cupiditatem, quæ illum impedit quò minùs det quod alteri ad ſalutem neceſſarium.

Neceſſitas multa excuſat. Secundò, Extrema neceſſitas multa alia excuſat à peccato ſacrilegii, homicidij furti, inobedientiæ, intemperantiæ & ſimilibus, in quibus ſi abeſſet neceſſitas, eſſet malitia talis peccati, vt patet in abſolutione data in extremis ob ſigna contritionis, in occiſione ob defenſionem, in ſurreptione rei alienæ ob famem extremam, &c. cur non etiam excuſet in hoc caſu hanc pecuniæ dationem ab irreuerentia? neceſſitas enim facit vt id, quod aliàs cenſeretur eſſe irreuerentia, hic & nūc non cenſeatur; vt patet in Dauide & ſocijs, cùm ſumerent panes propoſitionis, quibus ſolis ſacerdotibus ueſci licebat. 1. Reg. 21. & Matth. 12. Eodem modo neceſſitas poterit facere ut oblatio pecuniæ, cauſa obtinendi Sacramenti, non cenſeatur irreuerentia aut ſacrilegium, aut propriè emptio Sacramenti; quæ tamen aliàs talis haberetur.

Tertiò, Si alius ſacerdotem impediret ne Sacramentum conferret, poſſet ei dari pecunia ut ceſſet impedire: cur non etiam poteſt dari ipſi ſacerdoti, vt tollat impedimentum, quod ipſe ſibi per auaritiam poſuit?

Quartò, Licitum eſt illum inducere minis; aut nō etiam muneribus & pecunijs?

Quintò, Omnia bona temporalia ſunt homini conceſſa ut iuuent eum ad ſuum finem: ergo ſi ſpiritalia ad ſalutem neceſſaria non poſſis ob maliciam miniſtrorum, vel diuinā diſpoſitionem aliter obtinere quam dando pro eis tua temporalia, nihil inordinatum ea ratione committes. Confir. quia ſi mea ſalus eſſet in poteſtate tua, & tu nolles me ſaluare niſi dem pecuniam, poſſem omnem meam ſubſtantiam largiri ut mihi ſalutem impertias.

Sextò, Simoniæ turpitudo nō tam ſita eſt in eo, quòd per temporalia compares ſpiritalia tibi ſalutifera, quàm quòd per ſpiritalia conquiras temporalia, ex illis quæſtum faciendo: hoc enim cedit in magnam irreuerentiam ſpiritalium bonorum, quia ordinantur ad temporalia, tamquam media ad finem; ac proinde minoris videntur æſtimari: & hoc eſt, quod paſſim in Scripturis prohibetur; vt Matt. 10. Acto. 8. Simon enim volebat emere vt venderet: Giezi quoque ex ſpiritalibus temporalia captabat. Qui autem dat temporalia pro ſpiritalibus, quæ gratis obtinere nequit, non deſtinat ſpiritalia ad temporalia; ſed contrà temporalia tamquam media deſtinat ad ſpiritualia tamquam ad finem; vnde pluris æſtimat ſpiritalia ſi tamen ex illis alia commoda temporalia (vt fit in beneficijs) non expectet. 40 *In quo ſita potiſſimū turpitudo ſimoniæ.*

Itaque in hoc opere non videtur alia eſſe inordinatio, quā quod dando pecuniam videaris conſentire venditioni ſpiritalium, & pretium temporale exæquare rei ſpiritali ſed neutrum obſtat in noſtro caſu: non enim magis conſentit venditioni, quàm petens mutuum conſentit iniquæ uoluntati uſurarij: & ſi conſentiret, ſolùm conſentiret tamquam in minus malum; minus enim malum eſt ut ſacerdos uendat baptiſmum, quam ut infantem perire ſinat vnde ſi aliter obtineri baptiſmus nequiret, poſſet ſacerdos induci, ut ſaltem pro pecunia adminiſtret, ut rectè Adrianus ait. neque etiam cenſetur æquare pecuniam Sacramento, quia non dat illam ut pretium Sacramenti, ſed ut medium neceſſarium ad alliciendum animum & Sacramentum obtinendum. 41

Dices Primò, Si licet aliquid dare ad obtinendam collationem Sacramenti in eo caſu: ergo licebit aliquid etiā ſpiritale uendere, ſi iniquus ille ſacerdos id poſtulet. *Obiectiones.*

Reſp. negando conſeq. quia præterquam quòd uenditio eſt longè deterior, uti dictum eſt; ſi uellet ſibi rem ſpiritalē uendi, & non gratis dari, cenſeretur id uelle in contemptū religionis, & per conſequens uidereris eius prauitati morem gerere. Vnde non probo quod ait Sotus l.9.qu.6.ar.1. *Si ſacerdos ita eſſet malus ut nollet prabere, niſi aureos te dare pretium pro ipſo Sacramento, te poſſe iurare & dare pro ipſo Sacramento* quia cùm ille petat in contemptum religionis, non potes ei morem gerere. 42

Dices Secundò, Ille ſacerdos non cenſetur uexare niſi negando uel non dando Sacramentum quod ſaltem ex charitate tenetur conferre: atqui hoc non tollitur niſi conferēdo; negatio enim actus non tollitur niſi actu oppoſito: ergo dare pro redimenda uexatione in hoc caſu, eſt dare pro ipſa collatione Sacramenti.

Reſp. negando conſeq. propriè loquendo; collatio Sacramenti eſt quidem finis cur detur pecunia; non autem id, cui pecunia ut pretium reſpondet.

Dicitur autem dari pro redēptione uexationis, quia datur ad alliciendum animum ut prauam uoluntatē non dandi deponat, & in bonam commutet; quòd ſanè licitum eſt. Quando enim praua alicuius uoluntas eſt mihi cauſa mali; poſſum precibus, promiſſis & donis inducere ut illam mutet, & in beneuolentiam conuertat: & quia hoc fit ad ingens malum, quod occaſione iniquitatis ipſius obueniret, auertēdum, dicitur redemptio uexationis. Pari modo, 43 *Quomodo cenſeatur eſſe redemptio vexationis.*

ſi non electo Petro, ſecuturum eſſet ut hæretici occuparent Eccleſiam, poſſem dare pecuniam, non pro electione Petri propriè, ſed ad alliciendos animos electorum ad fauorem, vt ſic electo Petro tantum malum auertatur.

Pro adulti baptiſmo.

44 Ex dictis ſequitur, non ſolùm pro infante, ſed etiam pro adulto poſſe dari pecuniam ad alliciendum animum ſacerdotis, ſi alioquin abſque baptiſmo moriturus eſſet: quia illa neceſſitas ſufficiens eſt ad tollendam irreuerentiam; & non minùs cenſetur dari ad redimendam uexationem, quàm in caſu infantis: quia eſt iuſtus metus damnationis. Idem dicerem quando agitur de abſolutione in extrema neceſſitate. Imò ſi eſſet aliqua regio, quæ non poſſet impetrare prædicatores Euangelij, vel ſacerdotes, qui illi Sacramenta adminiſtrent, hæc poſſet offerre Pontifici pecuniam, vt hoc medio illum alliciat ad eos mittendos: poſſumus enim temporalia noſtra expendere ad ea conſequenda quæ ſaluti ſunt opportuna; uiderint illi, qui ea exigunt. Confirmatur, quia ad illa obtinenda ius habent, & ille denegando facit illis iniuriam, & grauiter eos lædit: atqui illum qui facit nobis iniuriam, poſſumus inducere ſiue precibus, ſiue minis, ſiue promiſſis & donis, vt ab iniuria ceſſet, ac proinde poſſumus his modis allicere eius uolútatem ad concedendum, quatenus illa conceſſio eſt quædam ceſſatio iniuriæ & vexationis iniquæ. Vnde parùm intereſt, ſiue dicas pecuniam dari, vt prauum animum deponat, ſiue vt ad beneuolentiam alliciatur, quia non cenſetur dari pro re ſacra tamquam eius pretium; ſed ut ab iniuria ſeu uexatione, quam denegando facit, ceſſet.

Pro abſolutione.

DVBITATIO VIII.

Vtrùm pro ſpiritalibus functionibus, quibus labor aliquis coniunctus eſt, liceat pecuniam dare vel accipere.

D. THOM. ART. 3.

V.g. pro adminiſtratione Sacramentorum, Sacrificij oblatione, concione, precibus canonicis, conſecratione Eccleſiarum & ſimilibus.

Quatuor in tali functione ſpectanda.

Notandum eſt, in tali functione quatuor ſpectari poſſe. Primò, Ipſam actionem, quà talis eſt. Secundò, Laborē intrinſecè coniunctum. Tertiò, Laborem extrinſecus annexum. Quartò, Miniſtri ſuſtentationem. Nunc

45 RESPONDEO & dico Primò, Pro ipſis actionibus ſpiritalibus, quà ſpiritales ſunt, aliquid accipere uel dare, eſt ſimonia. Patet ex dictis d. 2. quia hoc eſt ſanctitatem rei pretio æſtimare, ut quando eò amplius exigitur, quò functio eſt ſanctior. vide D. Tho. ar. 3.

Pro actione ſpiritali.

Pro labore per accidēs connexo.

Dico Secundò, Non eſt ſimonia aliquid dare uel accipere pro laboribus extrinſecùs, ſeu per accidens adiunctis, ſiue præuij ſint actioni ſacræ, ſiue comitentur. Eſt communis DD. ratio eſt, quia illi labores in ſe ſunt quid temporale, per ſe pretio æſtimabile; neque rei ſpiritali neceſſariò connexum. ſic cantor aliquid poteſt exigere pro labore & artificio canendi uoce aut inſtrumentis; hæc enim per accidens comitantur officia diuina, ut quæ ſine cantu fieri poſſunt: nec ex coniunctione cum re ſacra amittunt ſuam æſtimationem, quam alias in re prophana haberent. ſimiliter ſacerdos pro obligatione faciendi Sacri tali loco & tēpore, & pro labore præuio in eundo ad locum diſſitum: nam labor iſte per accidens annexus eſt ſacræ actioni, & per ſe pretio æſtimabilis.

Hæc eadem obligatio etiam pretio æſtimari poteſt, quatenus hominem ſua libertate & facultate aliarum actionū utilium, uel commoditatum priuat, quas alibi eo tempore percipere potuiſſet; ut rectè Caietan 2. 2. q. 100 art. 3. & in Summa v. Simonia, reg. 4. Pari modo Vicarij Prælatorum, & Parochorum poſſunt exigere mercedem pro obligatione, qua ſe ad annum, menſem, hebdomadam aſtringunt; ut rectè Nau. c. 23. nu. 102. & Caiet. ſupr. Item pro laboribus ſubeundis in uiſitatione, in audiendis partibus, in examinandis cauſis: quia uel omnino, uel ſecundùm præcipuam ſui partem temporales ſunt, vt docet Caietanus ver. Simonia, regu. 6.

Sic etiam qui procurat alteri beneficium, aliquid pro ſuo labore accipere poteſt; non tamē quatenus is ordinem habet ad beneficium; ſed quanti per ſe in alia re non ſacra, vt in cauſa ciuili, æſtimaretur: vt ſi litteras ſcribat, ſi iter conficiat, ſi alias expenſas rationi conſonas faciat. non tamen licitum eſt hæc pluris æſtimare propter felicem ſucceſſum, uel beneficij opimitatem. vnde communiter docent DD. eſſe ſimoniam ſi aliquid des alteri ut procuret 46
ſibi beneficium. Ita Nau. l. 3 conſil. 54. de præbendis, & in Enchirid. cap. 23. num. 106. §. Ad quintum, Angelus verbo Simonia 1. num. 7. Fumus eodem nume. 7. & 9. Sotus l. 9. q. 7. art. 3. Silueſt. v. Simonia q. 6. Ratio eſt, quia etſi labor ille procurandi (ſi quis ſit) ſecundùm ſe pretio aliquo poſſit æſtimari, non tamen quatenus utilis eſt ad obtinendum beneficium, ita ut ratione beneficij pluris æſtimetur; ſic enim haberet ſuam æſtimationem, ſaltem ex parte, à re ſpiritali, & ita ipſa res ſpiritalis uendi cenſeretur. ſi enim mediū, quatenus utile ad finem, eſt uendibile, etiam finis uendibilis uidetur. Hinc etiam eſt ſimonia ſi aliquid detur pro ele- 47
ctione, præſentatione, poſtulatione, uel collatione, quia hæc æſtimantur ex ordine ad beneficium; ut docet Nau. c. 23. nu. 111. §. Nonò.

Procurando alteri beneficio.

Pro electione, &c.

Dico Tertiò, Non eſt etiam ſimonia ſi des aliquid pro ſuſtentatione miniſtri ſub obligatione rei ſpiritalis; aut ſi miniſter aliquid pro ſuſtentatione exigat; Ita D. Thomas art 3. Caiet. ibidem & v. Simonia. regu. 4. eſtque communis Doctorum.

Pro ſuſtentatione.

Vbi Aduerte, eis, qui miniſtrant populo ſpiritalia, deberi ex iuſtitia ſuſtentationem, ſicut operario debetur merces; ut patet ex Scripturis. vide capit. 9 prioris ad Corinth. vbi Apoſtolus id fusè probat, & ſatis inſinuatur Matt. 10. vbi Dominus ait, *Dignus eſt operarius cibo ſuo*: vnde à DD. vocatur *ſtipendium ſuſtentationis*, quia verè debitum eſt vt ſtipendium. Ratio eſt, quia qui miniſterijs ſpiritalibus incumbunt, priuant ſe facultate uacandi negotijs temporalibus, ex quibus lucrum capere & ſe ſuſtentare, (vt alij homines) poſſent; idque in commodum populi: ergo ſæculares ratione huius priuationis in ipſorum commodum factæ, ipſiſque neceſſariæ, tenentur ex iuſtitia eos ſuſtentare, dum illis ſpiritalia adminiſtrant; ſicut qui utiliter negotia alicuius gerit, ei debetur ſuſtentatio neceſſaria, quam ille aliunde cepiſſet, niſi per negotia illius impeditus fuiſſet: argumento L. Ex duobus. 27. ff. de negot. geſtis, & L. fin. C. eodem. Accedit, quòd nemo poſſit ſpiritalia decenter adminiſtrare, niſi ſuſtentetur ſecundùm ſuum ſtatum: ergo qui aliquibus hæc adminiſtrat, poteſt ab eis ſuſtentationem pro illo tempore exigere, non ut pretium rei ſpiritalis, ſed ut adminiculum ex natura rei neceſſarium ad ſpiritalium adminiſtrationem. quòd enim aliunde habeat unde poſſit ali, id per accidens eſt; nec impedire poteſt quin ſpectata præcisè rerum natura, ſeu officio, quod præſtat, illi debeatur ſuſtentatio. Idque etiam ratione naturali eſt euidens: vnde etiam apud Ægyptios publicis ſumptibus ſacerdotes alebantur, ut patet Geneſis 47. Idem modò ſeruatur apud omnes gentes. Hoc titulo licitum eſt aliquid exigere pro Miſſis, pro concionibus, pro Eccleſiarum conſecratione, pro uiſitatione, iuxta conſuetudinem in Eccleſia receptam, & Canonum diſpoſitionem. Eodem titulo Epiſcopatibus, parœcijs, canonicatibus, alijſque miniſterijs eccleſiaſticis annexi ſunt magni prouentus; non tamquam ſacrarum functionum pretium, ſed tamquam ſtipendia neceſſaria ſuſtentandis miniſtris, iuxta ſuam ipſorum dignitatem & conditionem. Et quamuis hi prouentus ante ipſam annexionem non ſemper integrè debeantur; quia non omnibus Eccleſiæ miniſtris debetur integra ſuſtentatio; (multi enim parùm præſtant & minimè ſunt neceſſarij) poſt annexionem tamen debentur integri; quia à legitimo diſpenſatore aſſignati ſunt eorum miniſterio; & ius ad eos percipiendos attributum. Cui autem prouentus ſufficiunt, nihil amplius exigere poteſt, niſi ob iuſtam cauſam Eccleſia id permittat; quo modo Epiſcopis conceſſum ut in conſecratione Eccleſiarum & in uiſitatione accipiant procurationes, id eſt, expenſas ſeu alimenta, ut infrà nu. 55. dicetur.

Miniſtris ex Iuſtitia debetur ſuſtentatio.

Petes Primò, Vtrum liceat miniſtris rerum ſpiritalium paciſci de certo ſtipendio ad ſuſtentationem, v.g pro Miſſis & prædicationibus? Caiet. ar. 3. putat id ſolùm miniſtris pauperibus licere, non autem ijs, qui aliunde ſe poſſunt ſuſtentare. 48

Verùm dicendum eſt, Iure naturæ non eſſe ſimoniam

ſiue

Digitized by Google

An paciſci licitum ſit ſtipendiũ ſuſtentationis.

ſiue ſit pauper, ſiue diues. Primò, Quia miniſtris rerum ſpiritalium ex iuſtitia debetur ſuſtentatio, ſiue ſint diuites ſiue pauperes: ergo poſſunt de eo paciſci: quiuis enim poteſt paciſci ſibi dari, quod ipſi Iure naturæ debetur. Secundò, Si ſtipendium à Prælato ſit taxatum, poterit illud exigere, etiamſi diues ſit, vt etiam fatetur Caietanus: ergo etiã quando non eſt taxatum: hoc enim non mutat nec extinguit ipſius Ius.

49 *Olim fuit illicitum paciſci.*

Notandum tamen, Iure antiquo fuiſſe ſimoniam ſic paciſci, ſiue miniſter eſſet pauper, ſiue diues; vt patet ex cap. quæſitum, de rerum permutatione, c. Tua nos, 34 de ſimonia, & cap. Quàm pio. 1. quæſt. 2. quibus locis prohibetur omne pactum in ſpiritalibus. Huic tamen Iuri per contrariam conſuetudinem in quibuſdam rebus & functionibus ſpiritalibus eſt derogatũ, vt docet Sotus lib. 9. q. 6. art. 1. nam paſſim eſt ea conſuetudo in Eccleſia, Prælatis ſcientibus & conniuentibus; quæ poteſt facere vt id, quod olim erat ſimonia Iuris humani, iam nõ ſit aut ſimonia, aut alias illicitum. Optandũ tamen eſſet vt hæc conſuetudo abrogaretur, quia ſpeciem quamdam negotiationis habet, præſertim apud imperitos. Qui tamen paciſci nunc volunt, debent expreſſe ſignificare ſe non pro ipſa functione ſacra, ſed pro neceſſaria ſuſtentatione exigere tantum, vt rectè Caietanus monet; ne alij offendantur; & vbi aliquid certi conſuetudine vel ſtatuto Prælati eſt præſcriptum, id excedi in paciſcendo non debet.

50 *An gratis miniſtrẽt.*

Dices, Si Clerici poſſunt paciſci & exigere hoc ſtipendium tamquam ipſis ex iuſtitia debitum: ergo non gratis miniſtrant.

Reſpondeo negando conſequentiam: dicuntur enim *gratis miniſtrare*, quia non exigunt quidquam tamquam miniſterij pretium; hoc enim tamquam maius omni pretio gratis præſtant: vt tamen hoc præſtent gratis, requirunt neceſſariam ſuſtentationem à populo.

51 *Quid ſi ſupra ſuſtentationem.*

Petes Secundò, Quid ſi nimium exigant pro ſuſtentatione, eritne ſimonia?

Reſpondeo non fore reuerà, ſed præſumetur in foro externo: cùm enim illud ſtipendium neceſſariam ſuſtentationẽ vel communem taxationem ſuperet, videbitur iſtud auctarium accipi non pro ſuſtentatione, ſed vt pretium operis ſpiritalis; vt inſinuat D. Thomas art. 3. ad 3. Tamen reuera ſolùm erit iniuſtitia; cùm enim lege iuſtitiæ ſolùm debeatur ſuſtentatio, ſi amplius exigas, erit cõtra iuſtitiam.

52 *Labor intrinſecus actioni ſacræ.*

Sed difficultas ſupereſt de labore intrinſecus ſacræ actioni coniuncto, v.g. de labore in faciendo Sacro, in baptizãdo, confirmando, ordinando, conſecrando templo, orando, &c. Vtrùm pro eo aliquid paciſci vel exigere liceat?

Quidam cenſent id licere. Ita Adrianus quodlib 9. art. 3. littera D. Idem expreſſè docet Altiſiodorenſis 3. p. q. penultima de ſimonia, Bonauentura diſt. 25. quæſt. vltima de ſimonia, vbi dicit, *pro labore, qui eſt in celebratione Miſſarum & ſimilibus poſſe pretium exigi.* Richardus eadẽ d. art. 3. quæſt. 2. *dicit Epiſcopum recipere procurationem, dum conſecrat Eccleſias, tamquam debitam pro labore.* & *Clericos dicentes officium pro defunctis poſſe accipere mercedem pro ſuo labore.* quæſt. tertia excipit laborem, qui in adminiſtratione Sacramentorum: ſed non loquitur conſequenter. Armacanus lib. 10. quæſtionum Armen. cap. 10. probat ex Scripturis, laborãti in miniſtrandis Sacramentis, in officio prædicationis, & ſimilibus, licitum eſſe pro labore huiuſmodi per cenſum annuum, & oblationes, alioſque modos honeſtos neceſſaria vitæ ſumere, imò exigere, ſi aliunde non habeat; quia Numerorum 18. legitur, *Filijs Leui dedi omnes decimas pro miniſterio, quo ſeruiunt mihi in tabernaculo fœderis.* & infrà *Comedetis eas vos & familiæ veſtræ, quia pretium eſt pro miniſterio, quo ſeruietis in tabernaculo teſtimonij.* Gloſſa in cap Significatum. 11. de præbẽdis; dicit *ſacerdotem poſſe recipere mercedem pro ſuo labore, ſi aliàs ratione beneficij ad illum non teneatur.* Idem confirmatur 1. quæſt. 2. cap. finali ex Concilio Agathenſi; vbi dicitur, *Clerici ſtipendia ſanctis laboribus debita ſecundùm ſeruitij ſui meritum à ſacerdotibus conſequantur.*

Aliorum ſententia.

Alij verò docent eſſe ſimoniam, ſi pecunia pro hoc labore exigatur. Ita D. Thomas in 4. d. 25. q. 3. art. 3. & Durandus ibidem quæſt. 3. num. 10. Palud. ibidem quæſt. 3. art. 3. Silueſter v. Simonia quæſt. 9. Caiet. in art. 3. quæſt. 100. Sotus l. 9. quæſt. 6 art. 1. Idem tenent Innocẽtius & Hoſtienſis in cap. Significatum, de præbendis, & paſſim Canoniſtæ

Probatur Primò, Quia hic labor ita coniunctus eſt actioni ſacræ vt ipſa ſine eo nullo modo fieri poſſit; eſt enim actio materialis, in qua conſideratur in eſſe ſanctitas, nempè locutio, motioque membrorum promanãs ab intellectu & voluntate. vnde nihil eſt aliud quàm ipſa ſacra actio: ergo nõ poteſt vendi ſine iniuria ſanctitatis intimè coniunctæ. Secundò. Quia hic labor nullam habet æſtimationem inter homines, niſi ex ipſa ſanctitate actionis. labor enim, qui obitur à ſacerdote in muneribus ſacris, nõ æſtimatur, niſi ob gratiam ſpiritalem coniunctam, vel inde manãtem. Pro reſolutione, Reſpondeo &

Dico Quartò, vtramque ſententiam rectè intellectam veram videri. ſi enim loquamur de pretio vel mercede ſuſtentationis, ſic vera eſt ſententia prior; neque id auctores ſecundæ ſententiæ intendunt negare, ſed ſolùm loquuntur de mercede quæ præciſè reſpondeat labori tamquam re vendibili non habita ratione ſuſtentationis, ſicut fit in rebus temporalibus. Quòd igitur verè & propriè pro labore, moleſtia, & temporis impendio, quæ in functionibus ſpiritalibus ſubeuntur, liceat exigere mercedem ad ſuſtentationem vitæ & ſtatus ſui, patet ex illa Domini ſentẽtia Matthæ. 10. *dignus eſt operarius cibo ſuo.* & Luc. 10. *dignus eſt operarius mercede ſua.* Idem repetit Apoſtolus 1. ad Timoth. 5. At quare dignus, niſi ratione laboris, moleſtiarum, fatigationum & impenſæ temporis, quæ ipſe ſubit in aliorum commodum? Confirmatur: quia non eſt dignus mercede temporalis ſuſtentationis ratione bonorum ſpiritalium, quæ ipſe alijs confert; neq; rationis ſacræ quã confert: ſi enim hæc omnia poſſet conferre ſine labore, & abſque temporis detrimento, non poſſet exigere ſuſtentationis ſtipendium: imò eſſet vera ſimonia iuris diuini. Nã rem temporalem, nempe ſumptus alimentorum, exigeret pro re purè ſpiritali. Ex quo perſpicuum eſt, eſſe magnum diſcrimen inter actionem ſacrã, qua parte ſacra eſt, & qua parte eſt laborioſa, requirens tempus, & impediẽs alias functiones lucroſas, quibus alioquin incumbere quis poſſet. quatenus enim ſacra eſt, non efficit dignum mercede temporali, nec vllum ius tribuit exigẽdæ compenſationis; quatenus autem laborioſa & diuturna, & conſequenter aliorum lucrorum impeditiua, efficit propriè dignum pretio ad ſuſtentationem neceſſario, & ad illud ius tribuit non minùs quàm labor in re temporali. Si enim ei qui in commodũ alterius in negotio temporali vires ſua impendit, labores & fatigationes ſuſtinet, tempuſque inſumit, ex iuſtitia debetur merces; cur non etiam ei, qui eadem facit in negotio ſpiritali ſalutis? Quòd ſi operarius mercede dignus eſt, certè ipſum quoq; opus modo prędicto ſpectatum dignum eſt pretio ad ſuſtentationem neceſſario. nam operarius propter opus dignus eſt. hac igitur ratione qui facit Sacrum in gratiam alterius, qui concionatur, confeſſiones audit, &c. poteſt exigere aliquid temporale ad ſe alendum pro ſuo labore & tempore impenſo, abſque vitio ſimoniæ. Verùm quia non omnis labor qui in ſigulis actionibus ponitur, meretur integram illius diei ſuſtentationem, ſeruandum eſt quod vſu receptum eſt, & à Prælatis approbatum vel conſtitutum. Quòd ſi iam habent ob talia miniſteria impenſas debitas quibus ſe alant, v.g. ex beneficio, peccabunt cõtra iuſtitiam ſi aliquid amplius exigant cauſa ſuſtentationis, & præſumetur in foro externo ſimonia. verè tamen nõ erit ſimonia iuris diuini, ſi ſolùm ratione laboris, non autem ratione ſanctitatis rei id exigant, vt ſuprà num. 51. dictum eſt. Erit tamen ſimonia iuris humani, ſi id faciant contra prohibitionem eccleſiæ vſu receptam & vigentem.

54 *Laborem illum non eſſe propriè venalem.*

Aduerte tamen, etſi labor iam dictus dignus ſit mercede & pretio ad ſuſtentationem neceſſario, & pro eo merces exigi poſſit, quæ veræ mercedis rationẽ habeat; non tamen poſſe dici propriè venalem aut vendibilem. Ratio eſt, quia illud ſolũ cenſetur vendibile, quod aliquo modo in alterũ transferri poteſt, vt ipſe inde aliquid commodi percipiat: vt patet in cultore vineæ, cuius laboris commodum tranſit in dominium vineæ. at labor ſecundùm ſe non poteſt in alterũ transferri, nec alteri eſſe vtilis, ſed ſolùm ratione actionis cui coniungitur: quæ actio vendibilis eſt ratione commodi quod per eam in alterum tranſit, ſi tamen hoc commodum vendibile ſit. Itaque labor non eſt vendibilis niſi ratione actionis cum qua cenſetur quid vnum: actio verò non eſt vendibilis niſi ratione commodi ſeu effectus, qui ex illa alteri prouenit. Vnde ſi illud commodũ ſit ſpiritale

&

Digitized by Google

& inuendibile, actio quoque & labor inuendibilis eſt. Et hoc tantùm probat ratio Durandi, cùm ait: *Concomitantia illa maximè quæ inſeparabilia ſunt ab adminiſtratione Sacramẽtorum (vt labor corporalis) nullo modo vendi poſſunt ſine vitio ſimoniæ, quia labor operantis numquam cadit ſub venditionem, ſed ſolùm opus etiam in puro corporalibus*, &c. Vnde concludit, *omne opus quatenus alteri vtile non eſt vẽdibile, nec laborem vendibilem eſſe*. quæ omnia ſunt veriſſima, nec aliud videntur velle ceteri Doctores ſecundæ ſententiæ, nec ampliùs probat primum argumentum ibi allatum. Verùm etſi labor ille vt commodus alteri, in cuius gratiam fit, non poſſit vendi, nec tribuat ius ad exigendam mercedem, nec ſecundùm eam conſiderationem reddat miniſtrũ dignũ cibo aut ſuſtentatione: hinc non tamen ſequitur quin ſecundùm aliam conſiderationem, nimirum vt fatigationem & moleſtiam miniſtro affert, & tempus requirit, & vires in commodum alterius intendit & exhaurit, dignus ſit mercede, & debeat compenſari. Quamuis enim labor ſecundùm hanc conſiderationem non ſit æſtimabilis vt res vendibilis; eſt tamen æſtimabilis ſecundùm ſe, vt incommodum quoddam, quod in gratiam alterius ſubitur, abſtrahendo a cõditione actionis aut vtilitatis quæ inde alteri prouenit. hac enim ratione eſt dignus mercede & compenſatione. Quod etiam ex eo confirmari poteſt, quia quando ipſa actio & commodum eius vendi poteſt, vt cùm quis excolit agrum alterius, magna habetur ratio laboris ſubeundi, ita vt ratione illius æſtimatio creſcat; imò interdum parui æſtimatur actio eiuſque vtilitas per ſe, ſed ratione laboris & temporis, magni; vt ſi litteræ in longinquum per loca difficilia ſint deferendæ. labor itaque æſtimari poteſt præciſè ſecundùm ſe, ita vt quicumque talem laborem incommodum alterius ſubit, ſiue in re temporali, ſiue in re ſpiritali, dignus ſit mercede ad ſuſtentationem neceſſariam; idq; pro ratione temporis, & conditione perſonæ, & laboris (quem actio requirit) magnitudine. Vnde negandum eſt quod aſſumitur in ſecunda ratione. Etſi enim verum ſit illum laborem in ratione rei vendibilis & commodæ alteri non æſtimari niſi ex actionis ſanctitate, & ſic pro eo nihil peti poſſe; id tamen non habet locũ ſecundùm aliã conſiderationem, vt oſtenſum eſt. Quare qui intuitu ſolius laboris modo prædicto petit mercedem ad neceſſariam ſui ſuſtentationem, nõ committit ſimoniam Iuris diuini: quia ſepoſita alia compenſatione, hac mercede eſt dignus, eique debetur. Poſſet tamen Eccleſia prohibere, ne is qui aliunde ſe alere poteſt, quidquam poſſit exigere: & tunc eſſet ſimonia Iuris humani. Qui verò intuitu ſuæ actionis ſacræ, quatenus eſt commoda alteri, aliquid exigit, committit ſimoniam Iuris diuini: quia ſanctitatem ſui operis vendit.

55 *Procurationes Epiſcoporum.*

Ex his patet, Epiſcopos & Archiepiſcopos non committere ſimoniam quando exigunt procurationes, ſeu expenſas *pro conſecratione Eccleſiarum & pro viſitatione*: quia accipiunt in ſtipendium ſuſtentationis, iure id concedente, vt patet cap. Cùm ſit Romana. 10. de ſimonia, vbi dicitur, *pro conſecratione Eccleſiarum nihil poſſe capi præter procurationes*, & cap. Romana. 1. §. Procurationes, de cenſibus in 6. vbi dicitur *procurationem pro viſitatione debitam non eſſe recipiendam in pecunia, ſed in victualibus, idque moderatè*. Ibidem & cap. ſequenti graues pœnæ contrà facientibus imponuntur, nempe vt intra menſem reſtituat duplum, (etiamſi muneris nomine datum ſit) ſub pœna interdicti ab ingreſſu Eccleſiæ: & vt nulla remiſſione vel condonatione poſſit hoc onere liberari: tamen cap. Felicis, proximo, permittitur vt poſſit recipere procurationem in pecunia, ſi offerant eam viſitati: ſed vno die nõ poſſe recipere niſi vnã procurationem, etiamſi plura viſitauerit loca: etſi nunc multis in locis conſuetudo permittat tot accipi procurationes, quot loca viſitantur; vt notat Gloſſa. Pro ordinatione, confirmatione & ſimilibus nihil poſſunt exigere: quia Iure non permittitur, cùm decorè fieri nequeat, maximè cùm largum ſtipendium ſuſtentationis Epiſcopatui ſit annexum.

Pœna contra excedentes.

DVBITATIO IX.

Vtrùm Prælati poſſint aliquid exigere pro diſpenſatione in votis, iuramentis, impedimentis matrimonij, aut quibuſuis legibus eccleſiaſticis.

RESPONDEO & dico Primò, Simoniam eſſe ſi pro huiuſmodi diſpenſationibus aliquid exegerint. 56 *Eſt ſimonia.*

Notãdum eſt Primò, In his actibus nihil eſſe laboris vel moleſtiæ præuiæ, aut comitantis extrinſecùs annexæ, aut intrinſecùs coniunctæ: neque etiam per eos impediuntur alij actus, ex quibus lucrum capi queat. Itaque hi tituli hic locum non habent vt in ſuperiori quæſtione.

Secundò, Certum eſt nihil accipi poſſe in pretium ſeu compenſationem talis diſpenſationis; quia eſt vſus ſpiritalis poteſtatis, qui vendi non poteſt, ſicut nec vſus gratis datarum, vt doni prophetiæ, vel miraculorum.

Tertiò, Certũ eſt Prælatos inferiores nullo titulo quidquam accipere pro his actibus poſſe. Ita D. Thomas art. 3. ad 3. & communiter DD. Probatur; quia à Iure non permittuntur quidquam exigere, niſi procurationes pro conſecratione Eccleſiarum & viſitatione, vt iam dictum eſt. Deinde quia Concilium Trident. ſeſſ. 25. cap. 18. de reformat. id expreſsè prohibet, Si, inquit, *vrgens, iuſtaque ratio, & maior quandoque vtilitas poſtulauerint cum aliquibus diſpenſandum eſſe, id cauſa cognita, ac ſumma maturitate atque gratis à quibuſcunque, ad quos diſpenſatio pertinebit, erit præſtandum; aliterque facta diſpenſatio ſubreptitia cenſeatur*. 57 *Pro diſpenſatione nihil poſſunt accipere Prælati.*

Aduerte tamen, poſſe Epiſcopum imponere onus largiendi eleemoſynam pauperibus vel Monaſterio: tantùm enim prohibet Concilium ne ipſe inde commodum temporale captet.

Quartò, Summus Pontifex poteſt à ſimonia excuſari et ſi cauſa diſpenſationis aliquid accipiat, modò illud non in pretium diſpenſationis; ſed veluti in quamdam mulctam, per quam alter compenſet receſſum à communi lege, exigat. Probatur, quia cupienti ſibi concedi exemptionem à lege licitum eſt imponere aliquod onus, quo compenſet hanc deformitatem; v.g. vt ſoluat aliquam pecuniam ad piam cauſam, vt ieiunet, peregrinationem ſuſcipiat: quod etiam Epiſcopi facere poſſunt. decet enim hanc exorbitantiam aliquo modo compenſari & ſarciri, & huiuſmodi oneribus homines, veluti repagulis, intra leges communes coerceri. poteſt autem Pontifex hanc pecuniam ſuis neceſſitatibus applicare; quia nemini eſt debita, niſi cui ipſe eam attribuit. Idem poſſent Epiſcopi, niſi ipſis Iure poſitiuo eſſet prohibitum. Vnde ſi alicubi eſſet contraria conſuetudo iam legitimè præſcripta, vel Pontifice ſciente & non contradicente per aliquot annos recepta, non eſſet damnãdum ſimoniæ. 58 *Pontifex poteſt. Exemptio à lege communi, alio opere compenſanda.*

Dices, Pontifex decreta Concilij confirmauit: ergo tenetur illorum vi directiua. 59 *Obiectio.*

Reſp. Hic tantùm ſequitur Pontificẽ non poſſe quidquã pro ſuis vſibus exigere; (niſi ſubſit iuſta cauſa) alioquin peccabit, ſaltem venialiter, non conformans ſe in hoc decreto alijs Prælatis.

Notandum eſt, fideles obtinentes huiuſmodi diſpenſationes, & aliquam pecuniæ ſummam Prælatis exigentibus perſoluentes, excuſari à ſimonia, partim ratione ignorantiæ inculpatæ; partim quia dant in ſuſtentationem Prælatorum & officialium; vel ſaltem in quamdam redemptionẽ vexationis, (præſertim ſi exigatur diſpenſatione iam obtẽta) nullo modo volentes emere ipſam diſpenſationẽ. Hoc modo excuſari poſſunt ante Concilium Tridentinum, qui ſoluebant aliquid Epiſcopo titulari in collatione Ordinũ, qui abuſus iam in plerisq; locis eſt ſublatus. quamuis & ipſi Epiſcopi propter conſuetudinẽ excuſari potuerint. etſi enim ſit abuſus eò quòd ſpeciem mali habeat, tamen nõ eſt abſolutè malum, ſepoſito Iure poſitiuo. *Fideles poſſunt excuſari.*

Petes, Vtrùm committant ſimoniam, ſi aliquid exegerint pro ferenda excommunicatione vel alia cenſura. Ratio dubitandi eſt, quia hic non aliquid ſpiritale conferunt, ſed auferunt; ac proinde non videtur hic eſſe locus ſimoniæ. Reſpõdeo committere ſimoniam. quia excommunicare eſt vſus poteſtatis ſpiritalis, non minùs quàm ab excommunicatione abſoluere. Vnde Prælatus, ſi intuitu iſtius vſus

exhi-

exhibiti in gratiâ alterius, qui v. g. ſuum debitorem vel aduerſarium, à quo iniuriam patitur, hac pœna compelli petit, aliquid exigat, ſimoniam Iuris diuini committit. Cùm enim hic nullus labor vel modicus ſubeũdus ſit, ratione cuius videatur aliquid ad ſuſtentationem poſſe exigi, ſolùm ſupereſt illa actio ſpiritalis, quæ vẽdibilis non eſt. Nec refert quòd commodum per illam proueniens ei, in cuius gratiam fit, ſit temporale, nimirum quòd alter cogatur ſoluere, vel abſtinere ab iniuria. quia ſufficit illã actionem ex parte ſui principij vnde procedit, atque adeò in ſeipſa ſpiritalem eſſe; ſic enim efficitur inuendibilis, etiam ut alteri utilis: ſicut vſus gratiæ ſanitatum, qui alteri maximũ commodum temporale adfert, inuẽdibilis eſt, nec quidquã pro eo exigi poteſt. Sicut enim hoc commodum temporale non præſtatur niſi per actionem ſpiritalem; ita neque uẽditur, aut exigitur pro eo pecunia, niſi ut in illa actione tãquam in cauſa continetur.

Aduerte tamen, ſi ex vſu poteſtatis ſpiritalis graue incõmodum proueniret vtenti, v. g. odia, calumniæ, pericula uitæ, famæ, fortunarum, &c. ſepoſito Iure poſitiuo, non fore ſimoniam, ſi aliquid eo intuitu exigitur. Tunc enim nihil exigitur pro uſu poteſtatis ſpiritalis, ſed pro incommodo, quod ipſe patitur & ſubit, utendo illa poteſtate. Atqui honor rebus ſpiritalibus debitus non poſtulat, ut dum quis in commodum alterius illis utitur, non ſe curet ſeruari indemnem. Simili modo ſacerdos periculo grauis incõmodi ſe exponens faciendo Sacrum, poſſet illud æſtimare abſque vlla rei ſacræ iniuria.

DVBITATIO X.

Vtrum Epiſcopi vel eorum Officiales poſſint aliquid exigere pro litteris Ordinis ſuſcepti, vel dimiſſorijs, vel ſigillo.

60 RESPONDEO & dico Primò, Nec Epiſcopos nec eorũ miniſtros (exceptis Notarijs) quidquam poſſe pro his, etiam ſponte oblatum accipere: ſi contra fecerint, contrahent ſimoniam, ſaltem Iuris humani.

Nec Notarij poſſunt pro litteris aliquid exigere.

Prior pars eſt expreſſe Concilij Trident. ſeſſ. 21. c. 1. de reform. *Nihil* inquit, *pro collatione quorumcumq; Ordinũ, etiam clericalis tonſuræ, nec pro litteris dimiſſorijs, aut teſtimonialibus, nec pro ſigillo, nec alia quacumque de cauſa, etiam ſponte oblatum, Epiſcopi & alij Ordinum collatores, aut eorũ miniſtri quouis prætexta accipiant.* unde patet ne expenſas quidem exigere poſſe, ſicut in conſecratione Eccleſiarum & uiſitatione.

61 Altera uerò, *fore ſimoniam*, colligitur ex eodẽ loco Concilij: quia prohibet hæc, eo quòd prauitati ſimoniacæ ſaueant; & infligit pœnam excõmunicationis ipſo facto, olim Iure ſtatutam. Idem patet ex Concilio Bracar. 2. ca. 3. ubi dicitur, *De ordinatione Clericorum Epiſcopi nulla munera accipiant, ſed ſicut ſcriptum eſt, Gratis accepiſtis, gratis date, &c. quia antiqua definitio Patrum ita de eccleſiaſticis ordinationibus ſtatuit dicens; Anathema ſit danti & accipienti.* uide cap. 22. Placuit. 1. quæſt. 1. Gregorius I. cap. 4. Sicut Epiſcopum. 1. quæſt. 2. *Sicut Epiſcopum non decet manum, quam imponit vendere, ita miniſter vel Notarius nõ debet in eius ordinatione vocem ſuam vel calamum vendere.* ibidem tamen permittit *ſponte oblatum* accipi: quod tamen Concilium Tridentin. prohibet, & meritò; quia nõ cenſetur quid facilè tunc ſponte dari, maximè ante ordinationẽ: & facilè perſuaderet ſibi cupiditas ſponte dari quod coactè offertur. Non tamen erit ſimonia, ſi uerè ſponte detur, & ut tale accipiatur; quia ceſſat pactio & ratio debiti, quæ neceſſaria ad ſimoniam.

Spõte oblatum.

62 Excipiuntur à Concilio Tridentino *Notarij*: ſed in iis tãtùm locis ubi eſt conſuetudo aliquid accipiendi, & nullum ſalarium pro exercendo officio eſt conſtitutũ. hic enim pro ſingulis dimiſſorijs & teſtimonialibus litteris poſſunt accipere decimam partem aurei, non amplius, id eſt, ſex aſſes; dummodò Epiſcopo nullum inde emolumẽtum obueniat. Quòd ſi eis ſalarium ſit conſtitutum, ſimoniam committẽt aliquid accipiendo. Similiter ſi amplius acceperint. Nec poteſt eis ſuffragari contraria taxa, aut conſuetudo, etiam immemorabilis; quam Concilium dicit eſſe corruptelam, prauitati ſimoniacæ fauentem: addens, *Qui ſecus fecerint, tam dantes, quàm accipientes, vltra diuinam vindictã, pœnas à Iure inflictas ipſo facto incurrant.* Hæc pœna eſt excommunicatio, ut patet ex 2. Concilio Bracarenſi cap. 3. Quod de dantibus dicitur, intellige de iis, qui ſponte dant; ſecùs qui coactè, iam obtento ordine.

Notarij.

Aduerte tamẽ, his non obſtantibus, multis locis amplius exigi: ubi ſanè dantes omnino excuſandi ſunt, non enim eſt mens Concilij ut litteris illis careant. fortè etiam accipientes excuſari poſſunt conſuetudine; quæ etſi corruptela uideatur ob ſpeciem mali, tamen per ſe mala non eſt; quamuis meritò per Epiſcopos ut corruptela tolli deberet.

Dãtes qui excuſandi.

Dico Secundò, Prælati, qui habent reditus ſufficientes, tenentur lege Iuſtitiæ ſuis officialibus iuſta ſtipendia aſſignare, ne cogantur pro hiſce miniſterijs à ſubditis aliquid exigere. Ita docet Sotus l. 9. quæſt. 6. art. 1. Probatur, quia Prælatis non ſunt aſſignati tanti prouentus tot milliũ aureorum, ut ipſi ſoli inde uiuant; ſed ut etiã miniſtros ſuos, qui ad paſtoralia munia ipſis ſunt neceſſarij, ſuſtentent. Porrò miniſtri, quibus ſalarium debitum eſt aſſignatum, peccant, etiam contra iuſtitiam, aliquid amplius exigendo. Verùm in his omnibus magnam uim habet conſuetudo præſcripta. 63

Prælati tenentur dare ſtipendia ſuis miniſtris.

DVBITATIO XI.

Vtrùm pro omiſſione actus ſpiritalis, aliquid dare vel exigere ſit ſimonia.

RESPONDEO & dico Primò Non eſſe id propriè ſimoniam. Huius ſententiæ dicitur fuiſſe Melchior Canus & Franciſcus Victoria. ratio eſt, quia nuda omiſſio actus ſpiritalis, non eſt quid ſacrum & ſupernaturale: ergo dum pro eo aliquid exigitur, non exigitur pro re ſacra: ut ſi aliquid accipias ut omittas ſacrum, ut nõ ordines, non confirmes, non abſoluas, non baptizes, non excommunices, non ſuſpendas, non ſubijcias interdicto. Imò interdum poteſt quis pecunia induci ut hæc omittat, v. g. ne eligat eum, quem ſcio ineptum, uel hæreticum, ne abſoluat impœnitentem, ne celebret dum eſt in ſtatu peccati. quod ſi fiat ut alteri noceatur, erit quidem graue peccatum, non tamen propriè ſimonia. 64

Dare pro omiſſione, non eſt ſimonia.

Nec obſtat cap. Nemo presbyterorum. 14. de ſimonia, ubi dicitur *ſimoniacum eſſe pretio vel fauore celare peccatorem, vel reconciliare non pœnitentem, vel dignè pœnitentem à reconciliatione remouere.* quia nomen *ſimoniæ* ibi accipitur generatim & largè; quo modo collatio beneficij facta carnali affectu uel precibus interdum ſimoniaca dicitur; ut patet c. 114. Ordinationes. 1. quæſt. 1. Eodem modo collatio facta timore uocatur ſimoniaca à D. Thoma in 4. ut notauit Victoria nu. 25. certum enim eſt fauore celare peccatorum, ſeu non deferre, non eſſe propriè ſimoniam: imò neque ſi pretio fiat. quia deferre uel non deferre non ſunt actus ſpiritales, ſed ciuiles. per accidens autem eſt quòd referantur ad correptionem fratris uel punitionem; modò non ideò pluris æſtimentur, ut patet ex dub. 8.

Dices, Quædam omiſſiones ſunt uſus poteſtatis ſpiritalis, ut patet cùm quis pœnitentem & confeſſum non uult abſoluere. ergo erit ſimonia ſi aliquid pro ea detur, vel exigatur. Reſpon. Numquam pura omiſſio de qua nos loquimur, eſt vſus poteſtatis ſpiritalis. Vnde diximus *nudam omiſſionem actus ſpiritalis* non eſſe quid ſacrum. Vt omiſſio cenſeatur uſus ſpiritalis auctoritatis, requiritur ut quis ex auctoritate aliquem repellat, uel ſaltem ut illi omiſſioni actus ſpiritalis cenſeatur coniunctus. v. g. Si quis audita cõfeſſione alicuius illum repellat tamquam indignum, & ſic deneget abſolutionem, eſt actus ſpiritalis, & ſic erit ſimonia iuris diuini pro tali omiſſione in fauorem alterius facta aliquid accipere. quomodo facilè intelligi poteſt d. cap. Presbyterorum: & ſic *ſimonia* quo ad hunc caſum poterit ibi propriè accipi. Non tamen erit uera ſimonia, ſi Sacerdos non repellat, nec iudicet indignum, ſed diſſimulanter ſe ſubducat, uel alio aſtu omittat abſolutionem: ſic enim non utetur ſua auctoritate. Similiter ſi Prælatus qui excommunicauit, pœnitentem repellat tamquam indignum nolendo abſoluere, uel etiam moras ſine cauſa nectat, erit ſimonia. Nam huic omiſſioni coniuncta eſt continuatio effectus prioris ſententiæ, & ita omittendo, aſſiduè & volun-

tate

Digitized by Google

tariè cenſetur ſuæ auctoritatis ſententia excommunicatum lædere. Sicut Prætor aliquem vinctum tenens, poſtquam venit tẽpus quo tenetur illum ſoluere, ſi omittat, poſitiuè eum lædit vſu publicæ poteſtatis. Itaque hoc ipſo quo datur aliquid pro tali omiſſione, datur pro continuatione læſionis, & cõſequenter pro continuato vſu illius poteſtatis.

65 *Habet ſimoniæ imaginem.* Dico Secundò, Huic tamen contractui, quo aliquid datur vel exigitur pro omiſſione actus ſpiritalis, ſi fiat ſine iuſta cauſa, coniuncta eſt quædam turpitudo ſimoniæ affinis. ratio eſt, quia dum exigitur vel offertur pretium pro omiſſione actus ſpiritalis, tacitè inſinuatur actum illum eſſe vendibilem; ſi enim eſt æſtimabile pretio ipſum non fieri, etiam æſtimabile pretio videtur ipſum fieri. Quare committitur irreuerentia in rem ſacram per huiuſ contractum. quia tamen contractus non fit de re ipſa ſacra, non eſt propriè ſimonia: non enim eſt rei ſacræ venditio, ſed eſt contractus, quo inſinuatur rem ſacram eſſe vendibilem; quod in eius iniuriam cedit. Ex quibus patet, accedente præcepto eccleſiæ quo vetetur acceptio vel oblatio pecuniæ pro huiuſmodi omiſſionibus in reuerentiam ſacrarum functionum, facilè in huiuſmodi fore ſimoniam iuris humani.

Dixi, *Si fiat ſine iuſta cauſa* quia in multis caſibus licitũ eſt aliquid dare miniſtro eccleſiæ vt aliquem actum ſpiritalem omittat; modò illa omiſſio non ſit connexa vſui ſpiritalis poteſtatis, vt ſupra nu.64. dictum eſt. Poſſumus enim iniurias Dei pecunia oblata impedire. Idem dico de grauiſſimis iniuriis proximi, quæ aliter auerti nequeunt, vt ſi vellet aliquem iniuſtè excommunicare. Ipſe tamen pecuniam licitè non poteſt exigere, niſi fortè in caſu pro damni vel incommodi compenſatione, quod omittendo ſubiturus eſſet.

DVBITATIO XII.

Vtrùm pro ingreſſu Religionis aliquid dare vel accipere ſit ſimonia.

66 *Si pro ſtatu religioſo datur eſt ſimonia.* RESPONDEO & dico Primò, Simonia eſt ſi pro ipſo ſtatu religioſo aliquid offeratur vel accipiatur. eſt certa & communis DD. quia hic ſtatus eſt res omnino ſupernaturalis & cæleſtis.

Allicere ad Religionẽ muneribus. Petes, Vtrùm idem dicendum ſit, ſi donis & muneribus intendam te pertrahere ad religionem Catholicam, vel ad meum Monaſterium?

Reſpondeo, Si ſolùm intendam allicere animum, vt ſpõte hæc complectaris, certum eſt non eſſe ſimoniam; licitum enim eſt beneficijs allicere ad ſalutem & ſalutaria omnia; modò tamen abſit ſcandalum, ne videantur pretio fieri Chriſtiani vel Religioſi. *Quid ſi intendam obligare.* Si verò intendam abſolutè obligare, videtur eſſe ſimonia, vt inſinuatur cap.2. Quam pio. 1. q. 2. vbi dicitur, *Nuſquam legimus Dominũ diſcipulos, vel eorum miniſterio conuerſos, quempiam ad Dei cultum, muneris interuentu prouocaſſe.* Sed verius puto non eſſe propriè ſimoniam; quia pro temporali non obligo illum, vt mihi, vel alteri meo nomine det aliquid ſpiritale; ſed vt ſibi ipſi conſulat, & ſalutaria amplectatur. Confirmatur, quia turpitudo illius actus non eſt ſita in eo quòd ſpiritale comparetur pretio temporali: alioquin ne ſub conditione quidem obligari quis poſſet, nimirum vt vel ingrediatur religionem, vel refundat 100. aureos quos in hunc finem ei dedi. Quando enim agitur de comparanda re ſpiritali, ne hoc quidem modo obligatio poteſt interuenire. At ſatis conſtat illud non eſſe illicitũ, vt ſtatim dicemus, & vſus quotidianus probat. Conſiſtit igitur illius actus deformitas in eo, quòd homo pretio temporali obligetur ad id quod libere, & ex affectu ſalutis animæ, non commodi temporalis capeſſi debet. Vnde in alijs rebus ſpiritalibus admitti poteſt hæc abſoluta obligatio abſque vitio ſimoniæ, v.g. vt talibus diebus facias Sacrum, tali loco, in tali altari, &c. ergo non eſt hic propriè ſimonia, ſaltem iuris diuini. Cauendum tamen eſt, tũ propter ſcandalum, vt dictum eſt, tum quia Religionis profeſſio debet eſſe libera. vnde non poteſt ita obligari quin poſſit reſilire, ſi in probatione viderit ſibi non conuenire.

67 Simili modo non poteſt Monaſterium inops paciſci cum opulento, vt pro Prælato, quem illi ſuppeditat, certam pecuniam rependat; qui eſt caſus dicti capitis, Quàm pio: quia reuera hic daretur ſpiritale pro temporali. Vnde & videtur ſimonia, ſi Monaſterium ſui commodi ſpiritalis vel temporalis cauſa, muneribus aliquẽ abſolutè ad ingreſſum obſtringeret: daret enim temporale, vt ipſe in gratiam & cõmodum ipſorum capeſſeret ſpiritale. ſecùs ſi non abſolutè. *Licitũ obligare alternatiuè.* nam poteſt quis ali in ſtudijs vel accipere cõmoda à Monaſterio, ea lege vt poſteà ingrediatur, vel ſi noluerit, teneatur illos ſumptus reſundere, ſi autem ingreſſus fuerit, liber ſit ab hac obligatione. Patet, quia licet mutuare ſub conditione vt non tenearis reſtituere, ſi Religionem ingreſſus fueris, tenearis verò ſi non fueris: nihil enim hic datur pro ingreſſu Religionis tamquam pretium, ſed datur gratis, & ingreſſus Religionis requiritur tamquam conditio, vt donatio vim habeat: quo modo etiam legatum quoduis relinqui poteſt.

68 *Si Monaſterium eſt opulentum videtur ſimonia.* Dico Secundò, Si Monaſterium eſt opulentum, videtur eſſe ſimonia, ſaltem Iuris eccleſiaſtici, exigere aliquid pro ſuſtentatione ingredientis. Docet hoc D. Thomas in 4. d. 25. quæſt.3. art.1. ad 7. vbi ait, *Si ſine grauamine Monaſterij poſſit recipi nouitius ſimoniacũ eſt aliquid exigere.* Adrianus quolib.9 littera V. Victoria relect. de ſimonia p.2. num. 12. vbi dicit omnes DD. ſentire hoc eſſe ſimoniam. Probatur Primò, Quia Ius viuendi de bonis Monaſterij ſic eſt annexum profeſſioni ſicut præbenda officio eccleſiaſtico: ergo ſicuti pro præbenda non poteſt quidquam exigi, ita neque pro Iure ſuſtentationis.

Habet ius ad alimenta. Quidam negant antecedens, quia, inquiunt, Monachi olim non habebant ius viuendi ex bonis communibus, ſed ſolùm ex opere manuum. Deinde Monaſterium non tenetur monachũ alere lege iuſtitiæ; ſed ſolùm ex miſericordia.

Sed contra. Quia etſi olim non habebant ius, quando ſe omnes labore manuum ſuſtentabant; tamen modò poſtquam Monaſteria ad ſuſtentationem fratrum ſunt copioſè dotata, & auctoritate Eccleſiæ ſic inſtituta, non video cur ſinguli Religioſi Ius nõ habeant ad alimenta ceteraque neceſſaria, & cur Monaſterium non teneatur lege iuſtitiæ ſingulos alere; cùm ſinguli ſint pars illius communitatis, quæ illorum bonorum dominium, vel certè liberũ vſum habet. Idem tenet Nauarr. commentar.2. de Regular. num. 29. 63. & alibi.

Secundò probatur, Quia vel exigitur aliquid pro ipſo ſtatu, vel pro Iure alimentorum: ſi pro ſtatu, eſt expreſſa ſimonia Iuris diuini: ſi pro Iure alimentorum, cùm hoc Ius ſit debitum ratione ſtatus, cenſetur velle vendere ipſum ſtatũ, ex quo hoc Ius prouenit, ſicut dictum eſt de beneficio, dubit. 2. & 4.

69 *Quidam dicunt nõ eſſe ſimoniam.* Notandum tamen quoſdam ſentire, hic nullam eſſe veram ſimoniam, quando pecunia ſolum pro ſuſtẽtatione exigitur, ſed ſolùm præſumi in foro externo. Ita Silueſter v. ſimonia, q.15. Toletus lib.5. ca.89. Sotus lib.9. de Iuſt. q 6. art.2. ad quartum, & multi alij recentiores. Confirmatur, quia non exigitur temporale pro ſpiritali tamquam pretiũ; ſed ſolùm requiritur tamquam conditio vt Monaſterium acceſſu aliorum non grauetur: cùm enim bona ſint communia, neque certi prouentus ſingulis profeſſis ſint attributi, fit vt opes communitatis, reſpectu ſingulorum, minuantur aliorum ingreſſu, neque tam cõmodè poſſint recipi pauperes, qui alias benè idonei. ad hoc igitur cauendum. paciſcũtur cum ijs, qui opes habent, vt inferant alimenta, quæ ratio non habet locum in beneficijs. Itaque non exigunt pro Iure alimentorum propriè, ſed damni vitandi cauſa; & ne illorum acceſſu, pauciores alij poſſint admitti, hæc ratio benè oſtendit non eſſe ſimoniam Iuris diuini. Quòd tamen aliquomodo ſit ſimonia, videtur poſſe cõuinci ex Canonibus, qui abſolutè prohibent aliquid exigi ab ingredientibus, vel pactum fieri, & puniunt tum dantes, tum accipientes: hos enim iubent ſuſpendi ab executione ordinis & officij, illos verò ad aliud Monaſterium transferri, vt patet cap. Veniẽs ad nos. 19. & cap. Dilectus. 30. de ſimonia, & Extrauag. prima de ſimonia, vbi ſuſpenduntur Conuentus & Capitula, quæ paſtus, vel prandia, vel ſimilia in Religionis ingreſſu, etiam ex conſuetudine, (quam dicit eſſe corruptelam) exigunt; & illi, qui hæc dant, excommunicantur. Neque dici poteſt Canones loqui ex præſumptione: quia potiùs præſumendum eſt illa exigi non pro ſtatu ſpiritali, ſed vel ad leuamen Monaſterij, vel tamquã conditionem, vt recreetur Conuentus in illis veluti nuptijs ſpiritalibus; & vt tractentur amici. non enim arbitrandum eſt illos velle peſſimo modo facere, quando minùs malus ſuppetit. Probabiliùs dici poſſet, olim fuiſſe ſimoniam Iuris humani, & adhuc eſſe, 70

Videtur nō eſſe ſimonia, vbi lōga conſuetudo contrariū ſeruat.

vbi illi Canones vigēt; vbi verò longa conſuetudine contrarium ſeruatur, illam ſimoniam deſijſſe. Semper tamē ſpeciem ſimoniæ retinet, & verum auaritiæ eſt ſignum.

Dico Tertiò, Si Monaſterium inopia premitur, ita vt nō poſſit plures ſuſtentare, non eſt ſimonia paciſci cum ingredientibus de ſuſtentatione. Ita D. Thomas quæſt. 100. art. 3. ad 4. & in 4. ſentent. loco citato, Silueſter ſuprà quæſt. 15. Idem tenent Victoria, Sotus, Caietan. Nauarrus, Ioannes Medina, & alij plerique. Ratio eſt, quia hic nihil ſpiritale vendi cenſetur, illa enim pecunia ſolùm requiritur vt conditio quædam neceſſaria, vt alij Religioſi non grauentur: non enim par eſt vt maiorē inopiam ſubeant causâ eorum, qui petunt admitti, quando hi ipſi facilè poſſunt illud incommodum auertere. Nec obſtat capitulo Quoniam. 40 de ſimonia; quia ibi agitur de Monaſterio, quod falsò prætendebat paupertatem, vt notauit Silueſter. Dici etiā poteſt Iura antiqua in Monaſterijs tenuibus per cōtrariam conſuetudinem eſſe abrogata.

72 *Diſpoſitio Concil. de numero.*

Circa prædicta Notandum Primò, Concilium Triden. ſeſſ. 25. c. 3. de reformatione Regul. ſtatuiſſe, *vt in Monaſterijs & domibus tam virorum quàm feminarum, is tantū numerus conſtituatur & conſeruetur, qui ex proprijs reditibus Monaſteriorum vel conſuetis eleemoſynis commodè poſſit ſuſtentari.* Vnde Superiores, & illis negligentibus Ordinarij deberent hunc numerum conſtituere, & nō permittere vt plures admittantur; & conſequenter ne fiant pacta de alimentis, aut de dote: (ſic enim in Monaſterijs feminarum vocari ſolet) quamuis enim Concilium hoc expreſſe non prohibuerit, tamen ſequitur ex illius decreto, eſtque iure antiquo vetitum.

73 Notandum Secundò, Non videri peccatum, ſaltem mortiferum, ſi plures admittantur vbi hic numerus nondum eſt conſtitutus, aut ſi paciſcantur de dote, quando Monaſterium eſt tenue: quia decretum illud nondum videtur receptum, & vſus contrarius non eſt contra rectam rationem, & Congregatio Cardinalium, nihil auſa eſt hac de re definire, ſed cenſuit ad Summum Pontificem deferendum.

Nec obſtat cap. Periculoſo vnic. §. Sanè, de ſtatu Regul. in 6. *Diſtrictiùs*, inquit Pontifex, *prohibemus, in Monaſterijs Ordinum non mendicantiū aliqua recipiantur in ſorores, niſi quot poterunt de ipſorum Monaſteriorum bonis, ſiue prouentibus abſque penuria ſuſtentari: ſi ſecùs actum fuerit, irritum decernentes.* quia reſponderi poteſt, Illa, quæ inferuntur, hoc ipſo fieri bona Monaſterij, & ſic eam, quæ admittitur, ali poſſe de bonis Monaſterij. Deinde non videtur vſu receptum; quia paſſim ignoratur diſpoſitio huius Canonis.

DVBITATIO XIII.

Vtrùm ſit ſimonia exigere pretium pro doctrina theologica.

RESPONDEO & dico Primò, Exigere aliquid pro doctrina theologiæ naturalis ſeu metaphyſica, non eſt 74 ſimonia. eſt fere communis DD. Probatur, quia hæc doctrina non eſt res ſupernaturalis intellectus, voce explicatus, adducens alterum ad cognitionem naturalem: ac proinde non eſt materia ſimoniæ, Vnde poteſt æſtimari non ſolùm ex labore, qui ponitur in ſtudendo, ſed etiam ex ſublimitate rei & veritatis, ad quam mētem alterius eleuat; eòque amplius exigi, quò veritas illa eſt ſublimior, magiſque abdita, vt dictum eſt dubi. 1. vnde videmus profeſſionibus ſublimioribus maiora eſſe conſtituta auctoramenta. Idem ſequitur ex ſententia Altiſiodorenſis, & Alexandri de Ales, qui dicunt ſcientiam vēdi non poſſe, laborem docendi poſſe; quia hic labor non habet æſtimationem notabilem, niſi ex re in qua verſatur.

Obiectiones.

Dices, Veritas illa eſt quid æternum & increatum: ergo 75 ſine iniuria vendi non poteſt. Secundò, Non eſt mea vel tua, ſed ſolius Dei, teſte D. Auguſtino in confeſſionibus. Denique omnis veritas ſeu cognitio veritatis eſt à Spiritu ſancto, teſte D. Ambroſio.

Reſp.

Reſpondeo, Veritatem eſſe quid increatum & æternum vt eſt in obiecto æterno, & vt eſt in mente diuina; & hac ratione vendi non poſſe. Vt autem eſt in mente & in intelligentia docentis & diſcentis, eſt quid creatum; non tamen propriè dici poteſt vendi; ea enim quæ eſt in docente vel in actu intellectus illius non venditur; quia docens, ſuam cognitionem & veritatem non transfert in diſcentem, ſed ſibi eā retinet. ex ea verò, quæ naſcitur in diſcente, nō oritur ſola docentis opera, vt qui extrinſecùs tantūmodò obiectum proponat, ſed ex vi luminis intellectus, propriè tamen dici poteſt vendere ſuum docendi laborem, induſtriam, & vocē, quatenus vtilis eſt ad obiectum tam nobile proponendum: & conſequenter concedi poteſt veritatem indirectè vendi, videlicet quatenus oritur ex labore & induſtria docētis, in mente diſcipuli, & vtilis eſt ad conuictum humanum, ad dignitatem & nominis exiſtimationem, ad oblectationem, ad opes, ad famam.

Vendit laborem & vocē ſuam

Nec obſtat quòd veritas ſit virtus intellectus, ac proinde bonum honeſtum, quod nullam cum bonis temporalibus habet commenſionem: quia non venditur quà honeſtum, ſed quà vtile & delectabile. 76

Ad Secundùm, Veritas, quæ eſt in obiecto, non eſt mea, ea tamē quæ eſt in meo intellectu, quodāmodò mea eſt, per quam proponendo obiectum medio ſermonis, aliam in mēte alterius gigno, pro quo actu mercedem poſtulo.

Ad Tertium, Omnis veritas eſt à Spiritu ſancto, non tamen per ſupernaturale donum. etiam ſanitas, & vires, & artes à Spiritu ſancto ſunt.

Dico Secundò, Exigere aliquid pro ſimplici catechiſmo ſeu doctrina & veritate fidei tradenda, tamquam pretium, eſt ſimonia. Ratio eſt, quia hæc doctrina non æſtimatur, niſi quatenus diſponit ad ſalutem. Neque ordinariè fit ſolùm vt res fidei memoria teneantur (qua ratione fortè aliquid exigi poſſet) ſed vt fideles ſciant illis vti & applicare ad affectus & mores ſuos, tum in cultu diuino, tum in Chriſtiana conſeruatione componendos. Poteſt tamen exigi ſtipendium ſuſtentationis pro labore qui ſubitur, vt ſuprà dubit. 8. dictum eſt. 77

Pro catechiſmo.

Dico Tertiò, Si theologia pro cognitione myſteriorum fidei & Scripturarum diuinitus infuſa (qualis erat in Apoſtolis) accipiatur, exigere aliquid pro eius vſu tamquam pretium, eſt ſimonia. ratio eſt, quia theologia erat gratia gratis data, qualis naturæ viribus haberi nequit: per hanc enim longè clariùs & certiùs ſenſus Scripturarum & myſteria fidei penetrabant, quàm vllo ſtudio quis poſſit aſſequi. neque ſolùm conſiſtebat in habitu, ſed bonam partem in aſſiſtentia Spiritus ſancti, pro tempore & loco illuminantis.

Pro vſu doni ſapientia.

Dico Quartò, Si theologia accipiatur pro ſcientia, quæ ex principijs fidei per induſtriā rationis naturalis deducit concluſiones; pro quibuſdam eius actibus pretium accipi poteſt, pro quibuſdam non poteſt. 78

Theologia ſchol.

Vbi notandum, hanc theologiam habere quatuor functiones. Prima, Ex principijs fidei deducere concluſiones, ſiue neceſſariò ſiue probabiliter. Secunda, Ex ſacris DD. interpretari Scripturas. Tertia. Docere doctrinam chriſtianam, ſeu prædicare doctrinam euangelicam. Quarta, Dare reſponſa ad pacandas conſcientias. Pro tertio & quarto actu pretiū exigi non poteſt. Ratio eſt quia hi duo actus immediatè referuntur ad excitandam fidem, ſpem, charitatem, pœnitentiam, alioſque actus ſupernaturales, & ad conſolationem Spiritus ſancti percipiendam: nec aliam habent æſtimationem apud Chriſtianos. vnde cenſentur res ſacræ & ſupernaturales; quia immediatè ad ſupernaturalia ordinantur, & etiam quia fiunt ab homine, vt eſt inſtrumentum Spiritu ſancti.

Quatuor functiones theolog.

Pro catechiſmo, cōcione reſponſis ad pacem conſcientia.

Aduerte tamē nō fore ſimoniā, ſi pro labore præuio. qui in ſtudēdo ſcribēdoque ponitur, vt ſe cōparet ad illos actus, aliquid accipiat; quia per accidens illis coniūgitur: modò non pluris hunc laborem æſtimet, eò quòd ad ſalutem vel conſcientiæ tranquillitatem faciat, poſſet tamen eum æſtimare; ſi idem ad commoda temporalia valeret; vt quando de contractibus reſpondetur: ſicuti Iureconſultus eò pluris æſtimat ſuum reſponſum & laborem, quò maior eſt cauſa ad quam iuuat. 79

Pro labore præuio.

Verùm ſi quis benè conſideret, nihil eſt peculiare in illo ſtudio præuio ad conciones vel catecheſim. Si enim conſideretur vt eſt vtile ijs, quorum cauſa ſuſcipitur, ſic nihil pro eo exigi poteſt, ſicut nec pro ipſo actu concionandi. quia vtilitas hæc eſt omnino ſpiritalis; & ſic æſtimaretur hoc ſtudiū & venderetur ratione commodi ſpiritalis. Si autem ſpectetur vt adfert moleſtiam & requirit magnam animi attentionem & longum tempus, ſic pro illo poteſt exigi pretium

Digitized by Google

tium ſuſtentationis. Sed eodem modo poteſt exigi pro labore ipſius concionis, vt patet ex dictis dubit. 8. num. 53. & 54. Itaque non eſt hic facienda diſtinctio inter concionandi actum, & laborem præuium, qui ad illum actum ordinariè requiritur, vel ſuſcipitur.

De primo & ſecundo actu.

De primo & ſecundo actu theologiæ eſt difficultas. Quidam putant eſſe ſimoniam, ſi pro eis aliquid exigatur. Ita Silueſter v. Simonia quæſt. 10. & Palud. quem Silueſter refert. Addit tamen Silueſter duas limitationes. Prima eſt, Si doceatur ex officio magiſterij; quia ſic eſt, inquit, actus ſpiritalis ex parte principij. Secũda, Si ex pacto. Sed probabilius eſt non eſſe ſimoniam. Ita Adrianus quolib. 9. art.
80 1. Sotus l. 9. quæſt. 5. art. 1. & quæſt. 6. art. 2. Caietan. in art. 3. D. Thomæ, Victoria num 6 relect. 1. & alij. Ratio eſt, quia in actu docendi theologiam vel explicandi Scripturas, non habetur ratio vtrùm proueniat ille actus ex cognitione ſeu aſſenſu ſupernaturali, neque vtrùm immediatè inducat ad aſſenſum ſupernaturalem, vel ad alios pios motus; ſed ſolùm laboris & ſumptus, quo Doctor ad illam cognitionem peruenit; & laboris, quo illam tradit; & vtilitatis, honoris, oblectationis, quæ ex illa prouenire ſolent.

In primo & ſecundo actu nõ eſt ſimonia.

81 Dices Primò, Hæc doctrina verſatur circa obiecta ſupernaturalia, & ad eam concurrit in docente habitus ſupernaturalis, nempe fides; & ingenerat auditoribus aſſenſum ſupernaturalem, fide illorum cooperante. Denique dirigit virtutes ſupernaturales, ſpem, charitatem, religionem; & fidem ipſam ſtabiliorem reddit, & myſteria fidei contra infideles tuetur: ergo hæc doctrina eſt ſacra in ſeipſa, ac proinde inuendibilis.

Obiectio 1.

Reſpondeo Non negamus quin multa ſacra poſſint huic actui eſſe coniuncta, ſed non ita coniuncta ſunt, quin ſeparari poſſint; vt patet in theologo, qui de aliquo articulo fidei voluntariè dubitat, vel etiam aliquem negat. hic enim fide ſupernaturali caret; tamen eruditè docere poteſt. Sicuti etiam cantui artificioſo coniunctæ ſunt preces ſacræ, quæ canuntur; tamen pro ipſo cantu pretium exigi poteſt; quia per accidens coniunctæ ſunt. Itaque etſi habitus fidei concurrat in docendo, non tamen eius habetur ratio, dum aliquid pro hac doctrina exigitur: ſicut nec ratio habetur quòd fidem ſupernaturalem defendat, aut virtutes ſupernaturales dirigat; ſed ſolùm quòd intellectum in cognitionem rerum abditiſſimarum, quæ ſine magno labore nequit obtineri, adducat; quæque obtenta, magnam oblectationem, honorem & commoda conciliet. Ob has conſiderationes Doctor aliquid exigere poteſt in pretium ſuæ doctrinæ, æſtimando pluris ſuas operas, quia in ſublimiori materia verſantur.

Reſp. Qua ratione pro doctrina theol. aliquid poſſit exigi.

82 Nec obſtat quòd obiectũ ſit ſupernaturale; quia nõ habetur ratio vtrùm cognitio, qua illud attingitur, ſit ſupernaturalis; an non; ſed ſolùm quòd labore & induſtria naturali attingatur.

Dices Secundò, Titulo de Magiſtris, per multa capita prohibetur ne aliquid accipiatur pro licentia docendi: ergo docere eſt actus ſpiritalis.

Obiectio 2. pro licentia docendi. Reſpon.

Reſpondeo negando conſequentiam; etſi enim nihil poſſit accipi pro huius licentiæ conceſſione, eò quòd ex poteſtate ſpiritali procedat; (eſt enim vſus poteſtatis ſpiritalis, ſicut diſpenſatio cum Sacerdote ad chirurgiam exercendã) tamen pro ipſo actu docendi aliquid accipi poteſt; ſicut pro actu medendi. Adde, non ſolùm de licentia docendæ Theologiæ, ſed etiam Grammaticæ & Dialecticæ ibi agi. Puto tamen non fore ſimoniam Iuris diuini, ſed ſolùm humani, ſi aliquid pro licentia docendæ Theologiæ vel alterius ſcientiæ exigeretur, habita ratione lucri, quod ex ea profeſſor percipiet: etſi enim conceſſio huius licentiæ ſeu facultatis docendi ſit vſus poteſtatis ſeu iuriſdictionis ſpiritalis, id non refert; quia non eſt vſus ſpiritalis ſeu ſupernaturalis, ſed politicus. Iuriſdictio enim eccleſiaſtica ad multos actus politicos ſe extendit, ad quos etiam poteſtas politica; vt cùm punit crimina ſui vel mixti fori pœnis ciuilibus, v. g. carcere, inedia, mulcta pecuniaria: cùm priuilegia ad opera lucroſa, quæ ad Eccleſiæ bonum propriè non pertinet, concedit. Itaque cùm pro huiuſmodi pecunia exigitur, etſi id poſſit eſſe iniquũ, vel turpe lucrũ, vel ſimonia Iuris humani, non tñ videtur ſimonia Iuris diuini. Cõfirmatur: quia quãdo Ius adminiſtrationis vel negotij temporalis competit alicui eminenter, nimirum in altiori officio, & ad finem altiorem; transferre illud in alterum, & in eo alteri ſuas quodammodo vices committere, non eſt propriè & eſſentialiter vſus poteſtatis ſpiritalis, quã ſpiritalis eſt, ſed quatenus eminenter etiam eſt temporalis. Nec refert etiamſi illa poteſtas reſpiciat finem ſpiritalem, v. g bonum ſpiritale eccleſiæ vel ſubditorum; quia etiam reſpicit bonum temporale, quod non amittit ſuam æſtimationem etiamſi ordinetur ad ſpiritale. Sic non eſt ſimonia Iuris diuini ſi Epiſcopus vel Rector eccleſiæ vendat officiũ Sacriſtæ, Oeconomi, Aduocati, defenſoris eccleſiæ: vt ſuprà dubit. 4 dictum eſt. quia hæc iura ſunt in ſe temporalia, vtpote ad actus temporales, ac proinde pretio æſtimabilia; & eminenter competunt ipſi Prælato. Quare dum ea in alios transfert, translatio illa, quoad ſuum terminũ, eſt res temporalis, etſi à principio ſpiritali procedat. Sed per accidens eſt, quod à tali principio proueniat. Nam poteſt fieri abſque vlla iuriſdictione; vt patet ſi ipſe Sacriſta hoc ſuum officium vendat, & in alterum transferat. Ad hoc enim ſufficit dominium rei aliunde non impeditum. Sicut per accidens eſt calori quòd proueniat à ſole, vel ab igne, & ad hunc vel illum à ſua cauſa deſtinetur finem. Idẽ dicendum de officio Magiſtri: quia eadem prorſus videtur ratio, ac proinde idem dixerim de licentia docendi, & de alijs licentijs quæ conſiſtunt in conceſſione alicuius Iuris temporalis pretio æſtimabilis: ſecùs de illis quæ ſolùm in diſpenſatione legis, vt licentia medendi in Sacerdote. diſpenſatio enim vendi non poteſt. Confirmatur. Nam licentia docendi ab officio magiſtri non diſtinguitur, niſi quòd officium ſit Ius docendi cum obligatione, licentia ſine obligatione. Sed obligatio non quæritur, nec pro ea pecunia exigitur, aut datur, ſed ſolùm pro ipſo Iure docendi. Vnde Canones tit. de magiſtris eodem modo de licentia & de officio docendi loquuntur, & ſub grauibus pœnis pecuniam pro illis accipi vetant, idque quia talis exactio ſordida, & contra profectum eccleſiaſticum; vt ibidẽ dicitur, & iubent acceptum reſtitui: eum tamen, qui licentiam ſic obtinuit, non priuant. Itaque ſatis indicant plus ibi eſſe iniuriæ & ſordium quàm veræ ſimoniæ.

Vſus politicus poteſtatis ſpiritalis.

Dices Tertiò, Docere ex poteſtate magiſterij ſeu doctoratus eſt vſus poteſtatis ſpiritualis ſupernaturalis, vt ait Silueſter: ergo eſt actus ſpiritalis. 83

Obiectio 3.

Reſpondeo, Magiſterium non eſſe poteſtatem ſpiritalem ſeu ſupernaturalem, ſed potiùs naturalem, vt inſinuat D. Thomas quodlib. 3. art. 9. duo enim continet, titulum honorificum, ſeu Ius vt tali titulo compelletur, collatum in teſtimonium ſcientiæ; & Ius docendi. vtrumque autem eſt eiuſdem ordinis, cuius eſt ipſa ſcientia. Itaque cùm ipſa ſcientia, quatenus ſtudio & labore paritur, naturalis cenſeatur, etiam teſtimonium illud humanum & poteſtas docendi naturalis eſt; id eſt, non ſupernaturalis. Nec refert, quòd à Pontifice deſcendat; quia etiam poteſtas medendi in Sacerdote eſt à poteſtate ſpiritali; non tamen ipſa ideò cenſetur ſpiritalis, & poteſtas regia poteſt conferri per poteſtatem ſupernaturalem Pontificis, tamen non eſt ſupernaturalis. poteſtas enim ſupernaturalis iuriſdictionis, quæ eſt in Prælatis, & maximè in capite Eccleſiæ, extendit ſe ad multa, quæ ſunt ordinis naturalis, idque eo modo, quo poteſtas politica. nam poteſtas Eccleſiæ continet in ſe poteſtatẽ politicam eminenter.

Reſp. Magiſterium, ſeu doctoratum

His explicatis, dicendum eſt de quibuſdam modis ſimoniæ circa annexa ſpiritalibus, vt circa beneficia & penſiones.

DVBITATIO XIIII.

Vtrùm ſit ſimonia reſignare beneficium in fauorem tertij, id eſt, cum clauſula, Non aliter nec aliàs.

MVLTI Doctores cenſent id eſſe ſimoniam, ſi reſignatio fiat in manus Ordinarij. ratio eſt, quia omnis 84 pactio in ſpiritalibus ſimoniam continet. cap. fin. de pactis, & cap Ex parte. 1. de officio Delegati. itaque debere hanc reſignationem in manus Ordinarij fieri purè & abſolutè, poſſe tamen offerri preces pro aliquo, ſed illum non aſtringi huic conferre. ſecùs verò ſi fiat in manibus Pontificis, cuius præſentia poteſt ſimoniam purgare, & veluti ſol tenebras diſpellere. Ita Rebuffus, de beneficij, §. De

Sententia communior DD. eſſe ſimoniam.

pura

pura reſignatione; addens beneficium reſignatum in fauorem coram Ordinario,& ab Ordinario collatum, poſſe impetrari à Papa, tamquam vacans per ſimoniam. Idem tenet Nauarr. cap.23. nume.107. & paſſim Canoniſtæ cum Gloſſa in dictum cap.Ex parte.12. quam ſequuntur aliqui Theologi

85 Alij verò tenent, talem reſignationem in manus Ordinarij factam, nullam continere ſimoniam Iuris diuini vel humani; nec eſſe illicitam; modò is, in cuius fauorem fit, verè ſit dignus. Ita Sotus l.9 q 7 ar.1. quem ſequuntur multi Thomiſtæ,& Couarr.lib.1.var.cap.5.nume.5.& 6. vbi pro hac ſententia citat D. Anton.& Siluestrum. Ratio eſt, quia qui ita renuntiat, nihil temporale dat vel accipit pro ſpirituali, ſed ſolùm indicat ſe renuntiare, ſi collator velit conferre Petro; non renuntiare, ſi nolit. Confirmatur, quia in permutatione licitum eſt reſignare in fauorem, etiam in manus Ordinarij, Clemen. vnica de rerum permutatione: cur non etiam in ſimplici ceſſione? Neque obſtat, quòd Epiſcopus videatur obligari. Primò, Quia etiam obligatur in permutatione, ſi eam admittat. Secundò, Hæc obligatio non eſt pretio æſtimabilis, quando alter eſt verè dignus. Tertiò, Quia hæc obligatio ſolùm quæritur vt conditio, nec vllo modo cenſetur pretium renuntiationis: alioquin etiam cenſeretur pretium, quando fit cum Pontifice.

Aliorũ ſententia, Nõ eſſe ſimoniam.

86 Reſp.& dico Primò, Hic nullam eſſe ſimoniam Iuris diuini, vt patet ex rationibus allatis.

Dico Secundò, non poſſe etiam ex Canonibus conuinci eſſe ſimoniam Iuris humani: quia nulla proprie hic interuenit pactio: non enim requiritur promiſſio Prælati, ſed ſolùm fit reſignatio ſub conditione, quam ſi Prælatus non acceptat, nihil actum eſt.

Aduerte tamen, pleroſque Doctores ſentire, Epiſcopum poſſe acceptare talem reſignationem, reiecto modo, & conferre cui voluerit: quia illa clauſula habetur pro non adiecta; cùm reſignatio in ſpiritalibus purè fieri debeat. Idem tenet Couarruuias ſuprà, & dicit eſſe ſententiam communem.

An Epiſcopus poſſit acceptare, reiecto modo.
Verius nõ poſſe.

Contrarium tamen puto verius cum Rebuffo, §.de reſignatione conditionali, nu.7.& ſeqq Primò, Quia quando fit actus cum aliqua adiectione, non poteſt pars illius altera recipi, & altera reijci, ſed debet totus recipi, vel totus reijci; L. Aurelius.24.§.Idem quæſiuit.12. ff.de liberatione legata: vbi vide Bartolum. Secundò, Quia apertè ſignificatur reſignationem eſſe nullam, niſi admittatur cum illo modo: vnde non poteſt ille modus vel conditio haberi pro non adiecta. Tertiò, Permutatio non valet, niſi beneficium conferatur compermutanti, eò quòd nõ aliter reſignatum ſit; Clemen. vnica, de rerum permut. ergo nec renuntiatio ſimplex valebit, niſi conferatur ei, in cuius fauorem reſignatum eſt.

Si tamen reſignãs ſciret ſuam reſignationem inualidam eſſe, eò quòd ſit contra ſtylum Curiæ, poſſe Epiſcopum illam acceptare, reiecto modo; vt docet Flaminius lib.1.de reſignatio. quæſtio.3.nume.65.dicens ita reſolutum in Rota. Credo in pœnam illius conditionis contra ſtylum Curiæ adiectæ.

87 Dico Tertiò, Huiuſmodi reſignationes, ob imaginem ſimoniæ, iuxta ſtylum Curiæ non poſſunt fieri, niſi in manibus Summi Pontificis. Ita Nauarrus,& Rebuffus ſuprà, & Flaminius quæſtio. tertia, vnde ſequitur non poſſe fieri coram Ordinario, ſaltem eo modo vt Ordinarius ſe poſſit obligare: niſi ex priuilegio, uel conſuetudine id ei ſit conceſſum.

Ceſſiones reciprocæ.

Vnde ſequitur, reſignationes ſeu ceſſiones reciprocas non poſſe coram illo fieri; v.g. reſigno meum beneficium in fauorem tui nepotis, vt tu reſignes tuum in fauorẽ mei nepotis; nam præterquam quòd hæc renũtiatio fit in fauorẽ, continet pactum reſignationis reciprocæ, quod omnino extra caſum permutationis eſt Iure vetitum; vt patet c. Quæſitum, de rer. permut.

Idem dicendum de reſignatione triangulari, vt vocant;
88 v.g renũtio meo beneficio in fauorem Petri, vt Petrus ſuo cedat Paulo,& Paulus cedat ſuo mihi: fieri enim poteſt vt Pauli beneficium ſit commodius mihi, Petri verò ſit commodius Paulo,& meum Petro; quo poſito cupiunt inire dictam reſignationem. Eſſe autem in huiuſmodi reſignatione ſimoniam Iuris humani expreſsè docet Nauarr. in capit. Si quando de reſcriptis exceptio.4. nume.5. & in Enchiridio cap.23.num.100 §.Secundò, quòd. vbi pro eadem ſententia citat Raymundum, Angelum, & Siluestrum, qui idem in ſimili caſu, vbi tamen minor eſt imago pactionis ſimoniacæ, docent. Idem Nauarr. in conſ.lib.quinto, conſil. vigeſimoſecundo, titu de ſimonia. reprobat omnes reſignationes triangulares & quadrangulares tamquam ſimoniacas, & dicit eas inducere pœnas iuris, ſi compleantur. Ratio eſt, quia notiſſimi iuris eſt, in ſpiritualibus omnem pactionem obligantem ad id, quod iure non ineſt, eſſe illicitũ & ſimoniacum: vt apertè colligitur cap.fina. de Pactis. vbi dicitur, *in ſpiritualibus omnis pactio, omniſque conuentio debet omnino ceſſare.* & cap. Tua nos, de Simonia; & 1.quæſtio.1.cap. Quàm pio,& alibi ſæpè. atqui in permutatione triangulari eſt pactio obligans ad id, quod iure non ineſt. nam primus obligat ſecundum vt reſignet in fauorem tertij,& ſecundus obligat tertium vt reſignet in fauorem primi. nullo ergo colore huiuſmodi reſignationes & permutationes defendi poſſunt. vide Flaminium lib.14 quæſtio 7. nume.63. Poteſt tamen hæc reſignatio fieri coram Summo Pontifice, quia non continet ſimoniam niſi Iuris humani; quam auctoritas Summi Paſtoris diſſipat. Coram Ordinario non poteſt fieri, ob cauſam dictam. poſſet tamen duplici permutatione coram ipſo facta, ad eumdem terminum perueniri; vt ſi ego permutem ſimpliciter cum Petro, & habito beneficio Petri permutem cum Paulo; ſic enim Paulus habebit beneficium Petri ſibi commodum, & ego Pauli, quod commodum mihi,& Petrus meum, quod commodum ipſi.

Triangularis ceſſio.

DVBITATIO XV.

Vtrùm licitum ſit reſignare beneficium reſeruata penſione.

RESPONDEO, Id licitum eſſe, modò penſio ſit moderata, & legitima auctoritate conſtituatur. eſt 89
communis ſententia,& patet ex cap. Ad quæſtiones, de rerum permutatione. Idem confirmat vſus quotidianus. Ratio eſt, quia ſicut Põtifex poteſt titulo beneficij plures fructus annectere, ita eidem titulo poteſt fructuum portionẽ detrahere,& alteri Ius ad illos concedere, vel onus ſoluendi ex fructibus certam portionem ipſi titulo imponere, idque ad vitam reſignantis; & tunc ad quem tranſibit beneficium, ad eumdem tranſibit onus ſoluendæ pẽſionis. Itaque reſignare beneficium reſeruata penſione, nihil eſt aliud quàm reſignare ſub ea lege & modo vt Superior partẽ fructuum à beneficio ſeparet, vel vt onus penſionis illi imponat: quod cùm Superior Iure facere poſſit, nihil exigitur, niſi quod Iure fieri poteſt.

Reſignatio, quæ fit reſeruata penſione.
Penſio poteſt imponi.

Dices, Prælatus hic obligatur ex pacto. 90

An Prælatus obligetur.

Reſpondeo Primò, Non obligari. non enim tenetur admittere reſignationem ſub tali modo. Secundò, Ea admiſſa, non eſt opus vt ſe obliget; ſufficit ut liberè conſtituat penſionem; quòd ſi nolit, iam reſoluitur renuntiatio. Tertiò, Etiamſi ſe obligaret, nihil referret; quia penſio non exigitur ut pretium beneficij aut reſignationis, ſed ut pars eius, quod dimittit: non enim paratus eſt renuntiare beneficio toti cum omnibus fructibus; ſed cupit retinere partem. vnde non agit de lucro captando ex reſignatione, ſed de damno vitando; ac proinde non eſt ſimonia.

Sed difficultas eſt, qui poſſunt penſionem cauſa reſignationis ſimplicis imponere. 91

Qui poſſint penſionem imponere.

Reſpondeo Primò, Certum eſt Pontificem poſſe, cui plenaria diſpoſitio beneficiorum competit. Secundò, Idem poteſt Legatus à latere, vt docet Rebuffus, §.de reſignatione conditionali, numero duodecimo, adeò vt niſi penſionem impoſuerit, facta tali reſignatione, collatio ſit futura irrita. huic tamen non conceditur ut poſſit admittere reſignationes in fauorem tertij, ut idem tradit. Tertiò, Vtrùm Epiſcopus poſſit, dictum eſt ſuprà cap trigeſimoquarto, dubitatione trigeſimaoctaua. Verius iudico & ſtylo Curiæ Romanæ, qui Ius facit, conformius, non poſſe; niſi priuilegium vel conſuetudo præſcripta id ei conceſſerit. cui apertè fauet Ius commune, quod ſtatuit ut eccleſiaſtica beneficia ſine imminutione conferantur. Extrauagan.cap.vnico, titulo Vt eccleſiaſt. beneficia,&c. Vnde ſequitur non poſſe

Digitized by Google

niſi vbi Ius id ei concedit. Vide ſupra cap.34.dubitatio.38. nume.205.

92 Notandum eſt Primò, Quando quis vult reſignare in fauorem tertij ſub onere penſionis, poſſe illos inter ſe tractare; non tamen abſolutè concludere, ſed tantùm ſub beneplacito Pontificis: ſi enim abſolutè concluderent, eſſet ſimonia; quia penſio non poteſt ſola auctoritate partium imponi. vnde non poteſt reſignatarius Iure eſſe illius debitor; & conſequenter obligatur per reſignantem ad aliquid temporale, quod Iure non debet. Quando autem imponenda eſt per legitimam auctoritatem, tunc Iure debebitur, ac proinde nõ obligatur niſi ad id, quod Iure tenetur.

Poſſũt tractare.

93 Notandum Secundò, Interdum fieri reſignationes in fauorem ſub onere penſionis; & quia reſignans metuit ne reſignatarius malignè ſoluat, vult hypothecam ſæcularem, vel fideiuſſorem, quem quauis difficultate ſubortà conuenire poſſit. Certum autem eſt, huiuſmodi conditiones & onera pretio æſtimabilia, quæ Iure non inſunt, non ſolere niſi auctoritate Summi Pontificis admitti; quia continent ſimoniam Iuris humani, & habent quamdam ſpeciem contractuum ciuilium. Vnde non dubito quin talis penſio ab Ordinario conſtituta, poſſit non ſolui, & beneficium tamquam vacans impetrari.

An hypotheca, & fideiuſſor exigi poſſit pro penſione.

94 Petes, Vtrùm ſi quis expenſas fecerit in obtinendo beneficio litigioſo, poſſit eas repetere, ſi beneficium velit reſignare?

Quidam putant poſſe, ſi non petat aliquid pro ipſo beneficio; ſed tantùm pro expenſis litis, vt ſe indemnem ſeruet: hæ enim totæ redundant in vtilitatẽ reſignatarij quaſi in eius gratiam factæ eſſent. Ita quidam recentiores.

Mihi placet contraria ſententia, quæ eſt communis Doctorum, vt docet Flaminius lib.decimoquarto, quæſtio.ſeptima, nume.1. quia omne pactum in ſpiritalibus de onere temporali, quod Iure non eſt annexum, reprobatur, ſi abſque auctoritate Superioris fiat; de quo vide ſuprà dubitatione 2. & 4. Certè in foro externo non admittetur iſta excuſatio.

DVBITATIO XVI.

Vtrùm licitum ſit reſignare vel conferre beneficium in confidentiam.

95 RESPONDEO & dico Primò, Si reſignes vel alio modo procures alicui beneficium, confidens ipſum aliquando illud nepoti vel amico tuo reſignaturum: ſi nullam obligationem ipſi imponere intendas, non erit ſimonia; quamuis ob circumſtantias poſſit eſſe illicitum. Docet hoc Nauar.cap.23.num.109. Vivaldu, de ſimonia, nume.28. Hugolinus tabula 1.cap.it.22. ratio eſt, quia nullum interuenit pactum, nec internum, nec externum: ſine pacto autem non poteſt eſſe ſimonia, vt patet ex definitione. vnde quantumuis ſperet quis vel confidat, ſi nulla eſt occulta vel aperta conuentio, nulla intentio obligandi; nulla quoque eſt ſimonia.

96 Dico Secundò, Si reſignes, conferas, vel aliter procures alicui beneficium cum intẽtione obligandi, vt poſt aliquod tempus nepoti vel alteri renuntiet, nullo tamen ſigno exteriùs hanc tuam intentionem inſinues, erit ſimonia mentalis. Patet ex dictis dubit.6. Hæc tamen non infert pœnas Iure conſtitutas.

Simonia confidẽtia interna.

Externa. Dico Tertiò, Si alicui beneficium aliqua ratione procures, eligendo, præſentando, poſtulando, reſignando in fauorem, conferendo, inſtituendo, confirmando, vel commendando, cum pacto vt is, qui beneficium illud accepturus eſt, illud idem tibi vel alteri aliquando reſignet, ſeu relinquat, aut vt penſionem ex eo vel fructus aliquos alteri præſtet, erit ſimonia confidentiæ externa, quæ pœnas iuris infert. Patet ex Bulla Pij IIII. & maximè Pij V. quam refert Nauar.c.23.nu.110. in qua ponuntur varij modi, quibus in foro externo præſumi poſſit & debeat hæc ſimonia eſſe commiſſa. Porrò reipſa, & in foro conſcientiæ, ſolùm committitur duobus modis. Primò, Si procures alteri beneficium, vt illud tibi vel alteri aliquando renuntiet. Secundò, Si illud procures, vt fructus vel penſio ex eo alteri ſoluatur,

97 Petes, Quid ſi procures beneficium cum pacto vt tibi reſeruetur penſio, vel fructus aliqui?

Reſpondeo, Eſſe quidem ſimoniam, non tamen confidentiæ; vt docet Hugolinus tab.1.cap.22. & Nau.conſ.76. titu.de ſimonia. & colligitur ex verbis Bullæ Pij V. vbi ſic dicitur, *Si quis beneficium aliquo dimittente receperit, vt illud etiam dimittenti vel alteri poſteà conferatur, aut vt illius fructus alij vel alijs conferantur, vel penſiones ſoluantur ex eodem, confidentia cenſeatur.* hic cùm de conuentione beneficij agitur, dicitur, *vt eidem dimittenti vel alteri conferatur*: cùm de penſione & fructibus dicitur *alij*, vel *alijs*.

Si reſignãs ſibi reſeruet fruct⁹ vel penſionem, non eſt confidentia ſimonia, ſed ſimplex.

Altera tamen ſententia eſt valdè probabilis, nam in Bulla Pij V. cenſetur ſimonia confidentiæ, quando aliquis præſentat, vel beneficium reſignat aut confert, vt prouiſus, illius fructus, aut partem fructuum ad vtilitatem conferẽtis vel cedentis relinquat; vel penſionem ei, cui idem collator vel cedens voluerit, perſoluat. Idem colligitur ex Bulla Pij IIII. verſ. *ac ſibi propterea penſiones annuas.* & verſ. *ac fructuum & penſionum reſeruationes*, quibus locis apertè indicat eſſe ſimonia confidentiæ, cùm quis ſibi abſque legitima auctoritate penſionem reſeruat. Crediderim tamen non eſſe in hac parte receptam.

Altera ſententia probabilis.

98 Ex iiſdem Bullis patet in beneficiorũ reſignatione, præſentatione & collatione, illicitas eſſe & ſimoniacas, hac ſpecie, quaſdam retroceſſiones, quas vocant *acceſſus, regreſſus*, & *ingreſſus*, quibus ſignificatur ex vna parte Ius quoddam in dimittente, repetendi priſtinum beneficium; ex altera onus & veluti ſeruitus quædam in beneficio.

Retroceſſiones prohibita.

Regreſſum dicat habere, ſi beneficio a me poſſeſſo cedam alteri, reſeruato mihi Iure regrediendi ad illud beneficiũ, in euentum, quo reſignatarius naturaliter, vel ciuiliter præmoriatur, aut fiat Epiſcopus, aut penſionem conſtitutam non ſoluerit.

Regreſſus.

Ingreſſum, ſi beneficium mihi collatum, alteri, ante captam eius poſſeſſionem, reſignem ſeruato mihi Iure ingrediendi poſſeſſionem huius beneficij, ſi ille præmoriatur, vel fiat Epiſcopus, &c.

Ingreſſus

Acceſſum, ſi Prælatus mihi cupiat prouiſum de beneficio, ſed quia per ætatem vel alia de cauſa ſum incapax, confert meo pædagogo, conceſſo mihi Iure; vt quamprimum iuſtam ætatem habuero, propria auctoritate poſſim illud beneficium accipere vel accedere. Quicumque ſibi vel alteri tale Ius reſeruat ſine expreſſa Pontificis auctoritate, cõmittit ſimoniam huius ſpeciei. Adde, etiam Conc. Triden. ſeſſ.25.c.7. de reform. valde improbare iſtas retroceſſiones, *veluti imaginem quamdam ſucceſſionis hæreditariæ referẽtes*, ac proinde, vt *ſacris conſtitutionibus, Patrumq; decretis cõtrarias*. Ob eamdem cauſam improbat *Coadiutorias cum futura ſucceſſione, niſi vrgens neceſſitas, aut euidens vtilitas aliud poſtulet: & tunc non niſi cauſa diligenter à Romano Pontifice cognita, concedi debere.*

Acceſſus.

99

Coadiutoria cum futura ſucceſſione.

DVBITATIO XVII.

Vtrùm licitum ſit permutare beneficia, compenſata fructuum inæqualitate.

RESPONDEO & dico Primò, Permutatio beneficiorũ facta ſine auctoritate Prælati, eſt illicita: non tamen eſt ſimonia Iuris diuini naturalis, ſed eccleſiaſtici, patet ex dictis ſup. dub.4.

Vbi Notandum eſt, Cùm ex diſpoſitione Canonũ, permutantes nullam habeant poteſtatem ſua beneficia viciſſim transferendi, actum eorum eſſe planè irritum; ac proinde ſicut propria auctoritate ſua beneficia alienarũt, ita ſua auctoritate poſſe ad ea redire. poſſunt tamen a Superiore per ſententiam priuari, in pœnam illius criminis; vt patet c. Cùm olim.7. de rer.permut. non tamen amittunt ea ipſo facto, nec incurrunt cenſuras. 100

Poſſunt ad ſua beneficia redire.

Cuius auctoritate permutatio facienda ſit, dictum eſt c.34.dub.36.

Dico Secundò, Si alterum beneficium ſit altero dignius, & paritas ſit redituum, eſt ſimonia Iuris diuini, ſi pecunia vel penſione exceſſus ille dignitatis compẽſetur. Ratio eſt, quia illa dignitas eſt omnino ſpiritalis. vide dub.2.

Dico Tertiò, Si beneficia habent prouentus inæquales, poſſunt nihilominùs inter ſe commutari, exceſſu prouentuum alterius, penſione vel pecunia compenſato. Ita Sotus

lib.

Lib. 9. quæſtio. ſeptima, articu. ſecundo, Caietan. in artic. 4. quæſtio. 100. Siluelter v. Permutatio 2. quæſtio. 6. vbi citat Panormitan. Angelus v. Permutatio, nume. 6. & alij. Probatur ex capit. Ad quæſtiones 6. de rerum permutatione, ubi Clemens III. approbat permutationem duarum Eccleſiarum parochialium, compenſato exceſſu opulentioris, pecunia.

Contrarium tenere videtur Adrianus quodlib. 9. art. 3. ad 5. quem ſequitur Couarruuias li. 1. variarum, cap. 5. nume. 8. & 9. Sed ſi quis benè aduertat, nihil aliud velle videntur, quàm illum exceſſum non poſſe pecunia compenſari, ſi conſideretur vt manens annexus ſuo titulo; quod verum eſt quia ſit quid ſpiritale; qua ratione nihil pro eo dari poteſt.

102 Notandum eſt, hanc compenſationem poſſe tripliciter fieri. Primò, Si beneficium copioſius, non ſeparatis prouentibus à titulo, commutetur cum tenui, & pro exceſſu prouentuum exigatur compenſatio: & hoc non eſt licitum: quia iſte exceſſus, hoc ipſo, quo manet annexus titulo, eſt debitus iſti titulo; & hoc ipſo, quo titulus in alterum transfertur, ſimul tranſit iſte exceſſus: ergo pro eo nihil poteſt exigi, quin id etiam pro ipſo titulo exigi cenſeatur. & hoc eſt quod Adrianus & Couarruuias velle videntur.

Compenſatio hac vi fiat.

Secundò, Si compenſatio exigatur, non pro exceſſu manente annexo, ſed pro incommodo temporali, quod ſubeo, ſpoliando me iſtis prouentibus. hanc enim ob cauſam poſſum petere à Pontifice, vt vel penſionem mihi reſeruet ex beneficio, quod relinquo, onere penſionis impoſito eidem beneficio; & ſic ſimpliciter transferam illud beneficiũ, hoc onere grauatum: vel beneficiario imponat obligationem, vt ex alio beneficio, vel ex ſuo patrimonio aliquid mihi pro mea indemnitate ſoluat. Id enim Pontifex poteſt, cùm hoc non ſit pretium beneficij, aut prouentuum annexorũ, ſed conditio quædam neceſſaria vt me ſeruem indemnem, ſine qua indemnitate nolo commutare.

Tertiò, Si Iura prouentuum ſeparentur à titulis, & primò ipſi tituli nudi, ſimpliciter permutentur: deinde alio contractu permutentur Iura prouentuum, compenſato exceſſu opulentioris: iura enim prouentuum à ſuis titulis hoc modo ſeparata, cùm non ſint ſpiritalia, ſed temporalia bona, poſſunt ſub tali pacto commutari, vt incrementum alterius, pretio compenſetur. Iuxta hunc modum intellige dictum cap. Ad quæſtiones, de rerum permutation. Hic tamen cauendum ne hi contractus miſceantur, vt ait Pontifex; quod fieret, ſi in permutatione titulorum apponeretur pactum de permutatione prouentuum, & compenſatione.

Separantur prouentus à titulis.

Petes, Quo modo, qui permutant titulos ſuos, poſſunt retinere Iura prouentuum, cùm hæc Iura tantummodò ratione titulorum competant?

103 Reſpondeo, Retinere ex diſpoſitione Iuris, idq́ue tantiſper donec illa inter ſe permutent, vt ſic rurſus coaleſcant cum ſuis primis titulis: nam ſolùm ad hunc finem & cum hoc onere conceditur, vt ſine omni ſpecie ſimoniæ, permutatio fiat.

Fit hoc iuris diſpoſitione.

104 Dices, Iuxta hũc modum, ſequetur poſſe permutari beneficium nullos habens fructus cum alio fructus habente, compenſatis fructibus pecunia, quod videtur falſum; quia ſic tota præbenda, id eſt, totum ius fructuum annexum titulo, poſſet pecunia emi.

Beneficiũ nullos habens fructus poteſt permutari.

Ad hoc reſpondet Caietanus articu. quarto dupliciter. Sed ſecunda reſponſio eſt tenenda, nempe id fieri poſſe auctoritate Pontificis, etſi non inferioris Prælati. non tamen hinc ſequitur quòd tunc propriè præbenda uendetur pecunia, quia iam ſupponimus Ius prouentuum eſſe à titulo legitima auctoritate ſeparatum, factumq́ue temporale, & deſijſſe eſſe propriè præbendam. quod per Pontificem poſſe fieri non eſt dubitandum, modò iuſta cauſa ſubſit; vt rectè Sotus loco citato quæſtione ſeptima, artic ſecundo in fine; & oſtenſum eſt ſuprà dubitatione ſecunda, vbi plura de hac re diximus.

DVBITATIO XVIII.

Vtrùm redemptio vexationis licita ſit, in beneficijs, & quouſque.

NOTANDVM eſt, Aliud eſſe ius ad rem, aliud ius in re. *Ad rem ius habet* in beneficijs, remotum quidem, qui dignus eſt: propinquum verò, qui electus, vel præſentatus, vel poſtulatus, ſed nondum confirmatus, aut inſtitutus. *Ius in re habet*, qui iam eſt confirmatus, vel inſtitutus. vel collationem factam acceptauit, quamuis nõdum poſſeſſionem ceperit. Quibus poſitis. 105

Ius in re, & ius ad rem.

Reſpondeo & dico Primò, Qui nondum habet ius in re, non poteſt oblato pretio vexationem redimere ab his, qui non tantùm poſſunt obeſſe, ſed etiam prodeſſe. Ita communiter Doctores, & colligitur apertè capit. Matthæus, de ſimonia; vbi quidam electus à maiori parte Capituli, cùm pauci contradicerent, conſenſit vt vni ex electoribus contradicentibus daretur pecunia, vt conquieſceret; nimirum ne ſe opponeret eius confirmationi; in quo facto Pontifex iudicauit eum ſimoniam commiſiſſe, & ideò debere beneficium dimittere, ſi ſaluus eſſe velit. Ratio eſt, quia quando datur pecunia ei, qui poteſt prodeſſe, cenſetur illum inducere ad non opponendum quod Iure poſſet opponere, & ad præbendum conſenſum; & ita viam ſibi ſternere directè & propriè ad ipſum beneficium. ſi ſic electus vel præſentatus reijcitur ab Epiſcopo, qui deberet illum confirmare vel inſtituere, non eſt licitum dare pecuniam vt ab hac iniuria ceſſet; quia hæc iniuria conſiſtit in confirmationis negatione; negatio autem non tollitur niſi per affirmationem, quæ in propoſito eſt ipſa cofirmatio vel inſtitutio; ac proinde dare vt ceſſet ab iniuria, eſt dare pro ipſa confirmatione. 106

Habẽs Ius ad rem, nõ poteſt.

Notandum tamen, ſi ille modis apertè iniquis conaretur impedire, v. g. infamando electum, vel corrumpendo alios pecunia, ne conſentiant, non videri in foro conſcientiæ ſimoniam, ſi electus vel alius ei pecuniam offerat, tantùm vt ab huiuſmodi iniquo conatu deſiſtat. ſi enim alteri dari poteſt pecunia ne iniquè noceat, cur non etiam huic? non enim directè aut indirectè cenſetur dari pro electione aut confirmatione, aut vt ceſſet ab actu, quem iure probabili poterat opponere: quæ ſola cauſa eſt, cur cenſeri poſſit ſimonia Si tamen ille poſteà tali munere inductus, non ſolùm ceſſet ab iniuria, ſed etiam ſuffragetur; ſi quidem id faciat tãquam ſentiens ſe ob id obſtrictum tacito pacto, propter acceptam pecuniam, ſuffragium erit nullum, vtpote ſimoniacè datum: non tamen vitiabit electionem, ſi alij ſuffragantes ſufficiunt. Si verò non det ſuffragium niſi ex gratitudine, non erit irritum. 107

Si impediat modis iniquis.

Si ob munus acceptum, det ſuffragiũ.

Dixi *modis apertè iniquis*; quia ſi iure aliquo probabili aut dubio nitatur, non licebit oppoſitionem illam pecunia redimere. Ratio eſt, quia talis oppoſitio facit ius tuum infirmum & ambiguum: ergo eo ipſo quo redimis illam, efficis ius tuum firmius & certius; ſicq́ue directè paras tibi viam ad obtinendum beneficium. Secùs eſt quando alterius machinatio modis apertè iniquis nititur. Omnis enim iniuſta vexatio, qua parte manifeſtè iniuſta eſt, redimi poteſt, à quocumque inferatur.

Dico Secundò, Qui nondum habet Ius in re, poteſt oblato pretio redimere vexationem ab his, qui ſolùm poſſunt obeſſe; ſiue vi & fraude obſint, ſiue muneribus & precibus, apud electores, vel collatorem. 108

Nondũ habens Ius in re poteſt redimere vexationem, &c.

Prior pars, id eſt, *ſi vi vel fraude obſint*, explicatur & probatur: detinet me quiſpiam per vim, ne me opponam in petitione beneficij, eius amico, vel poſtquam me oppoſui, cœpit me infamare apud Epiſcopum, poſſum ei offerre pecuniam vt deſinat nocere. Ita tenet Sot. in duob. iſtis caſib. l. 9. q. 5. ar. 1. in reſp. ad 5. Ratio eſt, quia hoc non eſt directè aditum ſibi ad beneficium parare. ſed iniquam machinationem alterius impedire: datur enim pretium pro ceſſatione nocumenti. Confir. quia iſte habet Ius acquiſitum in ſua libertate & fama: ergo ſi aliquid det ne ea iniquè violetur, verè redimit vexationem.

Poſterior pars, *ſi precibus vel muneribus obſint*, eſt contra Sotum. 109

Si precibus vel muneribus obſint.

Sed probatur Primò, Quia etſi is, qui muneribus vel precibus peruertit electores in me propenſos, non faciat mi-

hi iniuriam,ita vt ad reſtitutionem teneatur: tamen graue infert nocumentum abſque iuſta cauſa:ergo poſſum illi aliquid offerre ut ceſſet ab hoc nocumento, præſertim cū illa ceſſatio non ſit aliquid ſpiritale,nec directè viam ad ſpiritale ſternat.

Secundò, Quia ſi ei,qui ſolùm poteſt obeſſe, licitum eſt offerre pecuniam vt ceſſet à nocumento,quod eſt contra iuſtitiam,cur non etiam ut ceſſet a nocumento,quod eſt contra charitatem? non enim huius ceſſatio eſt magis ſpiritalis,aut uiam ſternens ad ſpiritale,quā ceſſatio illius. Itaque tam ante quàm poſt electionem licitum eſt hanc uexationem redimere.

Dices, Illa ceſſatio à precibus uel muneribus dandis,nō eſt æſtimabilis niſi ratione beneficij: ergo qui dat pro illa pecuniam,cenſetur dare pro beneficio. Sicut qui dat pecuniam pro labore faciendi Sacri,cenſetur dare pro ipſo Sacro;quia labor iſte non eſt æſtimabilis niſi ratione Sacri.

Reſpondeo negando conſequentiam. quia illa ceſſatio non habet æſtimationem ex beneficio niſi remotè; nimirum ratione ſpei conceptæ de beneuolentia collatoris, ſi extrinſecus non impediatur. Sicut eſſe in familia Epiſcopi eſt pretio æſtimabile ratione ſpei obtinendi beneficij mediante ipſius beneuolentia. Sicut ergo qui dat pecuniam œconomo Epiſcopi;ut admittatur in familiam illius,eo fine vt habeat opportunitatem obtinendi beneficij ex beneuolentia Epiſcopi,quam bonis officijs poterit ſibi conciliare,non cenſetur dare pecuniam pro beneficio,ſed pro quadam opportunitate ordinata ad obtinendum purè beneficium;ita qui pro ceſſatione illius importunitatis dat pecuniam,non cenſetur dare pro beneficio,ſed pro deſitione impedimenti illiciti: qua poſita concipit ſpem obtinendi beneficij ex collatoris beneuolentia. Neque hoc eſt ſternere uiam ad beneficium niſi indirectè & remotè; ſicut in exemplo allato. cuius ſignum eſt, quòd eo modo non magis inclinet aut determinet animum collatoris, quàm per ſe erat inclinatus. Vnde non eſt ſimile,ſi alicui des pecuniam ne alium idoneum aut ſe ipſum commendet: quia ius pro ſe uel alio ſollicitandi eſt ſpiritale,quo ut cedat das pecuniam,ut ſic tibi ſoli ius ſollicitandi ſuppetat;quod eſt directè parare uiam obtinendi beneficij. Similiter non eſt ſimile, quod allatum eſt de labore ſacrificij: quia ille labor eſt omnino intrinſecus & per ſe coniunctus ſanctitati illius rei. Ceſſatio autem impedimenti ſupradicti eſt omnino extrinſeca & remota obtentioni beneficij. Denique ſi non eſt ſimonia cùm do pecuniam ut ceſſes à calūnia apud collatorem, cur ſit ſimonia cùm do ut ceſſes à precibus & muneribus,quibus me illicitè impedis;cùm ceſſatio illa à calumnia non æſtimetur à me hic & nunc niſi ratione ſpei quam habeo obtinendi beneficij.

Dico Tertiò, Qui habet Ius in re per confirmationem,
110 vel inſtitutionem, vel liberam collationem, poteſt pretio redimere vexationem, ſi fortè aliquis illum à poſſeſſione capienda impediat. Eſt communis Doctorum, Diui Thomæ articu. ſecundo,quæſtione centeſima, Caietani tracta. de ſimonia quæſtione tertia, Soti ſuprà, Nauarri cap.23. nume.101.& colligitur ex cap. Dilectus. 28.de ſimonia. Idem docent Canoniſtæ in dict.cap.Dilectus.& in cap.Matthæus 23.

Habēs Ius in re poteſt redimere vexationem.

Sotus tamen dubitat num hic liceat redimere uexationem ab eo,cuius eſt in poſſeſſionem mittere. Ratio dubitādi eſt, quia dare aliquid tali ne impediat poſſeſſionem, eſt dare ut mittat in poſſeſſionem. non enim aliter deſinit impedire poſſeſſionem, quàm mittendo ſeu introducendo in eā: poſſeſſio autem eſt aliquid ſpiritale: unde dare aliquid pro poſſeſſione,eſt aliquid dare pro re ſpiritali.

Poſſeſſio.

Sed communis ſententia eſt in contrarium. Vnde dicendum eſt,poſſeſſionem ſecundùm ſe non eſſe quid ſpiritale, ſed id habere ex titulo,cuius ui capitur:quem titulum cùm ille plenè iam teneat,accedente noua poſſeſſione, non accedit noua ratio ſpiritalis;ſed poſſeſſio ipſa per ſe adiaphora, fit ſpiritalis ex coniunctione cum titulo. vnde non dat pretium pro re ſpiritali.

111 Notandum hic eſt ex Concilio Tridentino ſeſſio.24. capit.14.de reform. Capitulum aut alios nihil omnino poſſe exigere ab ijs;qui ſunt electi,præſentati,inſtituti,vel inſtituendi: confirmati, vel confirmandi, vel poſſeſſionem ingreſſuri, aut diſtributiones recepturi, &c. niſi ex antiqua conſuetudine hæc in pios uſus ſolita ſint conuerti; alioquin cenſebitur ſimonia, & incurrent pœnas ſimoniacorum;ut ibidem Concilium: quod eſt diligenter notandum contra communem abuſum. Imò Pius Quintus declarauit,Epiſcopum,qui aliquid (etſi dulciaria dumtaxat) exigit in receptione alicuius in Canonicum, eſſe ſuſpenſum à Pontificalibus; & Capitulum talia exigens ſubiacere Interdicto: priuatas autem perſonas,ſententiæ excommunicationis. Et eos.qui ſic aliquid acceperint,ad reſtitutionem accepti teneri, ut patet ex Bulla Pij V. declaratoria huius decreti,edita anno 1570 pridie Kalen. Iunij. Video tamen paſſim nō ſeruari,& omnino ignorari. Mandat tamen Concilium Epiſcopis,ut hæc in executionem deducant.

Exigentes aliquid dū capitur poſſeſſio, &c. ſimoniacorum pœnas incurrunt.

DVBITATIO XIX.

Vtrùm licitum ſit pecuniam offerre electoribus, volentibus eligere in Pontificem, Epiſcopum, Parochum, aliquem indignum ſeu ineptum, ne talem eligant,ſed quempiam idoneum.

RESPONDEO & dico Primò, Pro electione par 112
ticularis perſonæ,etiam digniſſimæ,non eſt licitum pecuniam offerre ratio eſt,quia hoc eſſet emere actionem ſpiritalem, nempe electionem, & ipſum beneficium, ſine vlla neceſſitate, neque cenſeretur eſſe redemptio vexationis. Excipio tamen caſum neceſſitatis,de quo ſtatim.

Dico Secundò, Licitum tamen eſt offerre pecuniam ut non eligant ineptum. Eſt communior ſententia. ratio eſt, tum quia hæc eſt mera redemptio iniuriæ,ſeu læſionis iniuſtæ. Eccleſia enim habet Ius ut non detur ei miniſter ineptus:tum quia non eligere ineptum, non eſt quid ſpiritale nec directè munit viam ad ſpiritale.

Vt non eligatur ineptus.

Dico Tertiò, Etſi non uideatur licitum offerre pretium 113
pro electione particularis perſonæ, tamen licitum uidetur offerre pro electione perſonæ idoneæ in genere. Ita Sotus lib.9.quæſt.6.ar.1.& Caietanus tract.de ſimonia,quæſtione 3. & alij.

Vt eligatur dignus generatim.

Probatur Primò, Quia ut rectè Caietanus, eiuſdem rationis cenſetur offerre pretium ne eligant ineptum, & ut eligant aptum:ſi enim uolunt eligere,hoc ipſo,quo non eligunt ineptum, neceſſe eſt ut eligant idoneum: ergo ſi illud licet,etiam hoc.

Secundò, Eccleſia ius habet ut ei miniſter idoneus detur, & talis eſt ei maximè neceſſarius; ne uidelicet multæ animæ pereant:ergo ſi non poteſt obtineri niſi electoribus pecunia detur, non cenſebitur eſſe ulla irreuerentia eam offerre,uti ſuprà dubitatione 7. dictum eſt de Sacramento baptiſmi.

Tertiò, Si electores nollent eligere ullum, liceret pretio eos ad eligendum inducere, eò quòd Eccleſiæ ſit pernicioſum carere miniſtro; ergo etiam ue eligant dignum in genere; quia Eccleſiæ pernicioſum eſt carere miniſtro idoneo.

Quartò, Quando datur pecunia pro re ſacra, neceſſaria ad grauiſſimum malum auertendum, cenſetur eſſe quædā redemptio vexationis: nam cenſetur dari pro malo auertendo; vti ſup.dub.7. oſtenſum eſt: ergo & hic cenſebitur redemptio vexationis.

Petes, Quid ſi vnus tantùm reperiatur idoneus,liceret- 114
ne tunc offerre pretium vt eligatur,cùm electio eius ſit neceſſaria ad malum Eccleſiæ auertendum?

Si ſolū vnus ſit idoneus.

Reſpondeo cum Soto ſuprà & Nauarro cap. vigeſimotertio, nume o centeſimoſecundo, id licere, quando nulla alia ratio obtinendi idonei ſuppetit:id enim rationes allatæ probant. Cenſetur enim redemptio vexationis. Nam non tam datur pecunia pro electione huius perſonæ, quàm vt auertatur electio indigni. Et quamuis hæc electio ſecundùm Iura non proſit, tamen poteſt à Pontifice peti confirmatio,& ita malo imminenti occurretur.

DVBITATIO XX.

Vtrùm licitum ſit conferre beneficium, vel quid aliud ſpiritale pro munere a manu, vel a lingua, vel ab obſequio.

D. THOM. ART. 5. Q. 100.

RESPONDEO non licere; quia omnia hæc ſunt pretio æſtimabilia. Vnde Vrbanus II. 1. q. 3. c. Saluator, *Quiſquis res eccleſiaſticas non ad quod inſtituta ſunt, ſed ad propria lucra munere linguæ, vel obſequij, vel pecunia largitur, vel adipiſcitur, ſimoniacus eſt*, quod ſumptum eſt ex hom. 4. D. Greg. in Euang.

115 *Munus à manu.* *Munus à manu*, teſte Diuo Gregorio loco notato, eſt pecunia, & omne donum, quod datur collatori, electori, uel patrono, verbi gratia equus, torques, annulus, &c. De hoc munere

Dico Primò, Si tale munus des ad conciliandum amicitiam dumtaxat, ut poſtea tui memor, tibi ex amicitia conferat, non erit ſimonia in dante, ſimiliter nec in collatore accipiente, ſi ea tamquam gratis donata accipiat, nec propter illa, quaſi pacto obligatus beneficium conferat. ratio eſt, quia tunc non interuenit pactum, ſine quo non poteſt eſſe ſimonia. Dixi, *Quaſi pacto obligatus*; quia etiamſi agnoſcat ſe obligatione antidorali (quæ ex uirtute gratitudinis oritur) aſtrictũ: & conferat ut huic obligationi ſatisfaciat, non erit ſimonia; ut rectè Nau. c. 23. num. 106. & Coua. l. 2. var. c. 20. nume. 4 quia ſimonia requirit ut ex obligatione iuſtitiæ, ſeu ex pacto detur. Vtrùm ſit ſimonia ſi des uel exigas beneficium pro mutuatione, dictum eſt ſup. cap. 20. dubit. 9. num 64.

116 Aduertendum eſt, quamuis hæc uera ſint in foro conſcientiæ, tamen ſatis eſſe periculoſa in praxi; quia ſæpe eſt magnum periculum ſimoniæ, uel certe non probæ electionis, ubi munera intercedunt. vnde etiam in Scripturis & apud ethnicos auctore δωροδοκία ſeu munerum acceptio paſſim reprehenditur. Exod. 23. *Ne accipias munera, quæ etiam excæcant prudentes, & ſubuertunt verba iuſtorum*. Eccleſ. 20. *Xenia & dona excæcant oculos iudicum, & quaſi ſ[illegible] mutum in ore, auertunt correptiones eorum*. vide Platon. l. 3. de Repub.

117 Notum eſt illud Iugurthæ apud Saluſtium, *O venalem vrbem, ſi emptorem inuenerit!*

Dico Secundò, Si ea des cum intentione obligandi ut te præſentet, eligat uel inſtituat, erit ſimonia, ſaltem mentalis, ex parte tua; ſimiliter ex parte alterius, ſi eadem mente accipiat, uel poſteà ueluti ex pacto tacito beneficium conferat.

Munus ab obſequio. Quod dictum eſt de munere à manu, dicendum de omni obſequio, Eccleſiæ, collatori, electori, patrono, vel amicis eorum præſtito, quod *munus ab obſequio* vocari ſolet: ſi enim præſtes obſequium Epiſcopo, cum tacito quodam pacto ut beneficio compenſetur, erit ſimonia: ſi uerò ut ipſe tuam ſcientiam & dexteritatem perſpectam habens, moueatur ad conferendum tibi beneficium, non erit ſimonia in foro conſciẽtiæ, etiamſi gratis uel exiguo pretio illi ſeruire uelis, modò illum tacito aliquo pacto non intẽdas obſtringere; nec ipſe ſe obſtrictum ſentiat; non enim præſtas obſequia ut Epiſcopum obliges, ſed ut talenta tua ei innoteſcant.

Vt innoteſcat induſtria. Idem uidetur dicendum, ſi obſequium præſtetur ad conciliandã eius amicitiam, modo intelligat ſe à te non obligari. Nec refert utrùm præſtetur ipſi, an conſanguineis eius; modò nihil aliud immediate intendas, quàm eius amicitiam, & per amicitiam beneficium. Ita Victo. num 37. ex Caiet. art. 5. quamuis hoc in praxi ſit periculoſum, & exterius ſpeciem referat ſimoniæ. Ipſe quoque collator inducitur ſaltem indirectè, ut in collatione, non tam dignitatem recipientis, quàm priuata commoda temporalia ſpectet: quam ob cauſam talis collatio dicitur interdum ſimonia, quamuis largè & impropriè. vt dictum eſt ſup. dub. 4. Hæc de munere a manu & ab obſequio.

Munus à lingua. Per *munus à lingua* intelliguntur preces, laudes, commendationes, & ſimilia. De his

118 Dico Tertiò, Si beneficium detur propter munus à lingua, (id eſt propter preces, laudes, commendationes) non erit ſimonia: niſi pactum aliquod tacitum uel expreſſum interueniat, ut ſi collator precibus flexus conferat beneficium, aut laudibus præteritis uel ſperatis inductus. Ita D. Tho. ar. 5. & Vict. nu. 30. & plerique alij: quamuis quidam, inter quos Duran. in 4. d. 25. q. 4. & Adr. quodlib. 9. exiſtiment eſſe ſimoniam, ſi hæc habeant ſe inſtar cauſæ motiuæ principalis. Idẽ inſinuat D Th. ad 3. Sed uerius eſt, propriè non eſſe, niſi intercedat pactum, ut patet ex definitione ſimoniæ. poteſt tamen dici ſimonia latè, quo modo uidetur loqui D. Tho. ad 3. *Simonia latè.*

Si interueniat pactũ. Quòd ſi pactum aliquod expreſſum uel tacitum interueniat, iam erit ſimonia; quamuis Vict. nu. 35 aliquantulum dubitet. Sed eſt communis ſentẽtia DD. ratio eſt; quia obligatio laudandi alterum uel commendandi apud Principẽ, uel rogandi pro illo, eſt pretio æſtimabilis, & pro ea pretium accipi poteſt. quare quando deducitur in pactum contra rem ſpiritalem, conſtituit ſimoniam. Deinde etiãſi non eſſet pretio æſtimabilis (vt ſi eſſet commendatio ad Prælaturam) tamen ſi in pactum deduceretur pro beneficio, conſtitueret ſimoniam, ut patet ex dub 16. Nec refert, utrùm quis quærat laudem & commendationem propter ſeipsũ, an propter aliquam ulteriorem utilitatem, quam inde ſperat; quia neutro modo in pactum deduci poteſt.

DVBITATIO XXI.

Vtrùm ſit ſimonia conferre beneficium propter timorem.

RESPONDEO & dico Primò, Conferre beneficium propter timorem, ſi nullum interueniat pactum, non eſt ſimonia. Eſt communis: ſicut enim non eſt ſimonia ſpiritualia facere ex timore, v. g. confiteri, communicare, ut uites pœnam à Prælato conſtitutam: ita etiã non eſt ſimonia dare ex timore. Pro quo 119 *Non eſt ſimonia ſi abſit pactum.*

Notandum, conferre beneficium ob timorem, eſt conferre ad euitandum aliquod malum: hoc autem malum poteſt eſſe, uel odium, quo alius te proſequitur; & ad hoc uitandum conferre beneficium, nihil eſt aliud quàm conferre ut alliciatur ad beneuolentiam: uel poteſt eſſe aliquod damnum externum in uita, fama, fortunis; & ad hoc uitandum conferre, ſi nulla intercedat obligatio, nihil etiam eſt aliud quàm allicere beneuolentiam, ut ea conciliata non noceat.

Dico Secundò, Si interueniat aliquod pactum, ſaltem occultum, per quod alter nouo modo in poſterum cenſeatur manere obſtrictus ad non nocẽdum, uidetur eſſe ſimonia. Ita Sot l. 9 q. 7. ar. 3. & Vict. nu. 25. Et quidem ſi alter Iure poterat mihi nocere, ut qui erat Iudex uel accuſator, & ego crimen commiſeram, omnino uidetur ſimonia, ſi dem beneficium ne noceat; quia ceſſio illius Iuris eſt pretio digna. Si uerò non poterat Iure nocere, ut ſi erat latro; nihilominùs uidebitur ſimonia, ſi ratione beneficij, nouo modo illum obligem in poſterum ad non nocẽdum. Primò, Quia illa obligatio eſt pretio æſtimabilis; nam eſt vinculum nouum ſuperadditum Iuri naturali, quo uinculo ille obſtringitur lege Iuſtitiæ mihi non nocere. Secũdò, Quia propter tales obligationes quotidie dantur latronibus exactiones menſtruæ, tamquam pretia ſecuritatis. ſi tamen non tã ſpectetur noua illa obligatio, quàm nocumenti iniqui euaſio, alia eſt fortaſſe ratio. 120 *Si pactum non nocendi intercedat.*

Dico Tertiò, Si non intercedat aliqua obligatio in poſterum, ſed ſolùm agatur de præſenti euitatione mali, iniuſte in eum finem intentati, non erit ſimonia, ad illud euadendum beneficium conferrę vel renuntiare. Inſinuat Victoria num. 25. & Sotus loco citato. Idem tenent multi recentiores, præſertim in metu admittendæ vitæ & famæ. Probatur, quia capit. Abbas, ſecundo de iis quæ ui metuſque cauſa fiunt, iubet Alexander III. reſtitui Eccleſiam ei, qui ne patrimonio exueretur, eidem Eccleſiæ cum iuramento renuntiarat: ergo cenſet Pontifex eum non commiſiſſe ſimoniam; alioquin potiùs priuaſſet eum. Simile habemus capit. Ad aures, & capit. Ad audientiam, eodem titulo, vbi Innocentius III hoc extendit ad omnem metum cadentem in conſtantem uirum, docetque eum, qui reſignauit beneficium ex tali metu, poſſe illud repetere. Ratio eſt Primò, Quia talis nihil cenſetur accipere, quod antea non haberet; hoc ipſo enim quo me non occidis, non infamas, non ſpolias, non das quidquam pretio æſtimabile, ac pro- 121 *Si agatur ſolũ de præſenti euitatione, non eſt ſimonia.*

Digitized by Google

inde nihil à te accipio. Secundò, Quia beneficij reſignatio vel collatio non quæritur tamquam pretium, cum quo ceſſationem iniuriæ commutet; ſed utitur minis tamqua medio ad gratis obtinendam collationem uel reſignationem. Itaque tu uteris reſignatione tamquam conditione neceſſaria ut malum euadas. Dixi, *In eum finem intentatis;* quia ſi ob alium intenpetur, & tu, ut euadas, offeras beneficium, maior uidebitur ſimoniæ ſpecies. Puto tamen re uera non eſſe; quia nihil accipis pretio æſtimabile: unde ut cōtractus gratuitus ex tua parte: quamuis nonnulla uideatur iri euerentia; nam ita uteris re ſpiritali ad redimendam uexationem, ſicut ſolemus uti pecunia. Neque refert utrùm malū nunc an paulò pòſt ſit inferendū: quia æquè eſt redemptio uexationis; nec quidquam noui acquiritur.

Si alio fine intētetur.

DVBITATIO XXII.

Vtrùm penſio poſsit vendi, aut redimi pecunia.

122 DICO Primò, Penſio quæ datur ad officium aliquod ſpiritale, non poteſt pretio uendi abſque uitio ſimoniæ; nec etiam poteſt redimi. Eſt communis DD. Talis eſt ea penſio, quæ datur adiutori Epiſcopi, uel concionatori. ratio *Cur vendi nequeat* eſt, quia datur propter officium eccleſiaſticum, in eoque fundatur; ſicut in beneficijs, præbenda fundatur in officio ſpiritali. nec quidquam ei deeſt ad rationem beneficij, niſi quòd non ſit perpetua. Vnde ſicut pro præbenda non poteſt quidquam dari, ita nec pro tali penſione. *Non poteſt etiam redimi:* quia redemptione extingueretur obligatio penſionarij; ſupponitur autem debere hanc manere, vt officium ſpiritale præſtetur: quòd ſi pēſionatius retineret ſuam obligationem, poſſent redimi fructus triēnij, ſicut & elocari. ſed hoc non eſſet redimere penſionem, ſed fructus.

123 Dico Secundò, Penſio illa, quæ fundatur in titulo merè temporali, poteſt redimi, & etiam ſine ſimonia vendi pretio; Victoria relectione 1. de ſimonia, nume. 54. Sotus libro nono, quæſtione ſeptima, artic. ſecundo, & alij. Ratio eſt, quia nec in titulo ſpiritali fundatur, nec refertur ad functionem ſpiritalem.

Quatuor penſionum ſpecies.

Sed difficultas eſt de reliquis penſionibus, quæ ſunt quadruplices. Prima, Quæ datur Parocho ſeni, non ualenti ampliùs deſeruire, ut ſe ſuſtentet, beneficio eius alteri collato. Secunda, Quæ datur pauperi Clerico ad ſuſtentationem. Tertia, Quę ad litem componendam. Quarta, Quę datur reſignanti in fauorem, uel commutanti cum altero. Nunc

124 Dico Tertiò, Non eſt ſimonia, ſi is, qui aliquā ex his penſionibus debet, eam præſenti pecunia redimat. Ita docet Toletus l. 5. c. 92. Caiet. tom. 1. opuſcu. 51. reſpon. 10. & paſſim DD. in Clemen. vnicam, §. Eadem quoque auctoritate, de ſupplendis negligentijs Prælatorum; vbi vide Guilielmum Laudunenſem, Antonium de Butrio, Zabarell. & Imolam. Idem patet ex praxi recepta; qua huiuſmodi penſiones ſolent redimi ſeu extingui, conſentiente penſionario, quinque annatis. Neque ad hoc opus eſt alia facultate, ut inquit Toletus. Ratio eſt, quia redimere talem penſionem non eſt emere aliquod Ius ſpiritale, ſed extinguere onus temporale; ſcilicet debitum ſoluendi quotannis certam ſummam.

Licitum redimere.

Notandum tamen eſt, dum quis reſignat beneficium ſub onere penſionis, non poſſe fieri pactum ut conſtituta pēſio redimat; id enim apertam continet ſimoniam, ut docent Caietan. & Toletus ſuprà. eſtque euidens ex dictis dub. 16. illud enim onus eſt pretio æſtimabile. Pari modo ſimonia eſt, ſi penſionem redimas reſignando uel conferendo beneficium; quia datur beneficium pro re temporali: eiuſdem enim rationis eſt extinguere aliquod debitū ſeu onus temporale, & tantumdem acquirere.

125 Dico Quartò. Probabilius eſt, ſi Ius antiquum ſpectemus, non eſſe ſimoniam, aliquam ex his penſionibus emere aut uendere. Ita tenet Caietanus & Canoniſtæ ſuprà, de penſione, quæ datur Parocho ſeni; quæ tamen magis uidetur annexa ſpiritalibus, quàm ceteræ. Sotus tamen l. 9. q. 7. ar. 2. & Victo. nu. 49. inclinant in contrariam ſententiam de penſione Parochi, etſi nobiſcum ſentiant de ceteris. Sed probatur, quia illa penſio Parochi, non datur ad obeundum aliquod officium ſpiritale, ſed ſolùm ad alimenta: ergo non eſt ſpiritalis, ſed merè temporalis, ex gratitudine vel miſericordia à diſpenſatore bonorum eccleſiaſticorum conceſſa.

Penſio Parochi ſenis.

Dices, Datur propter officium ſpiritale præteritum: ergo cenſetur ſpiritalis, non minùs quàm ſi pro futuro daretur. Ita Victoria dubitando ratiocinatur. *Obiectio.*

Reſpondeo Primò, Non datur propter officium præteritum, tamquam debita mediante officio; nam pro officio præterito mercedem ſuſtentationis accepit; ſed officium præteritum eſt conditio ſine qua non daretur ei. datur autem ex miſericordia ſeu gratitudine tamquam Ius merè temporale. ſicut ſi daretur uſusfructus alicuius agri ad uitam, ob ſimilem cauſam. *Reſpon.* 126

Reſpondeo Secundò, Ius ad certos prouentus non cenſeri ſpiritale, niſi quatenus habetur mediante officio ſpiritali præſtando; non autem dum habetur mediante officio iam præſtito v.g. Parochus non habet Ius ad fructus anni ſequentis, niſi ratione officij præſtandi, ac proinde non habet ius immediatum, ſed mediante officio ſpiritali; unde non poteſt illud Ius uendere; niſi ſimul uendat officium, quod eſt Ius fundamentale, ex quo naſci debet Ius immediatum in fructus. officio autem præſtito habet Ius immediatum in illos; quod ius tunc eſt merè temporale, nō ampliùs connexum rei ſpiritali, ut quæ iam tranſierit. ex officio enim ſpiritali poteſt naſci Ius merè temporale, ſicut & dominium, & poſſeſſio. non enim eſt ratio cur magis Ius ad centum aureos ob officium ſpiritale præſtitum ſit ſpiritale, quàm dominium & poſſeſſio eorumdem centum aureorum iam receptorum: nam ius in re & ad rem ſunt eiuſdem ordinis: atqui certum eſt hoc dominium eſſe temporale ſicut & poſſeſſionem: ergo & Ius ad illud eſt temporale.

Ius ad prouētus præſtito officio, non eſt ſpiritale.

Dices, Quomodo ergo Ius præbendarum dicitur eſſe ſpiritale. 127

Quomodo Ius præbēda ſit inuēdibile.

Reſpondeo, Quatenus continetur in officio tamquam in fundamento, & per officium poſſidetur. vnde ſicut officium eſt ſpiritale, ita etiam Ius præbendæ, ratione officij competens: quare ſicut officium vendi non poteſt; ita nec illud. poſtquam autem functio officij eſt præſtita, manet Ius formale merè temporale ad illos prouentus, quod per ſe immediatè & formaliter poſſidetur. vide ſuprà dubitatione 2. & 4.

Quòd etiam ea penſio, quæ datur Clerico pauperi, non ſit ſpiritalis, probatur, quia non datur propter officium ſpiritale, uti ſuppono, ſed ad ſola alimenta, ob paupertatem; titulus autem clericalis, ſolùm ſe habet concomitanter tāquam diſpoſitio ſubiecti. ſicut cùm quis relinquit legatum pauperibus Clericis, Ius ad illud legatum non efficitur ſpiritale ratione clericatus. Confir. quia Ius fructuum datur perſonæ pauperi, nō autem titulo clericali, quamuis hic ſit cauſa ſine qua non: quod etiam interdum accidit in burſis, vt vocant, Collegiorum.

Vbi Notandum, eſſe magnum diſcrimen utrùm Ius fructuum immediatè detur perſonæ, quamuis in ea requiratur certa conditio ſpiritalis; an uerò detur ipſi ſpiritali titulo. ſi enim titulo ſpiritali annectatur, ita ut qui illum titulum acquirit, ſimul acquirat Ius prouentuum, iam hoc Ius ſpiritale erit, nec uendi poterit; ut ſi ſtatui clericali in tota Eccleſia, uel in aliqua diœceſi eſſet annexum Ius prouentuum eccleſiaſticorum ad 100. florenos. Secùs autem ſi immediatè detur perſonæ.

Ius datur perſonæ, vel titulo.

De reliquis probatur eadem ratione, quia non dantur ob ullum officium ſpiritale, nec ob ullum alium titulum ſpiritalem, ex quo illud ius aſſiduè dependeat. & de hiſce penſionibus nobiſcum ſentit Sotus quæſtio. 7. ar. 2. & confirmatur ex cap. Ad quæſtiones, de rerum permutatione, ſi quis illud benè expendat; nam poſſeſſiones, (id eſt, Iura poſſeſſionum) ſeparatim ab officijs ſpiritalibus permittuntur redimi: eiuſdem autem rationis eſt aliquid redimi & uendi.

Dices Primò, Beneficium poteſt commutari cum penſione. ergo penſio eſt quid ſpiritale. Antecedens probatur ex multorum uſu. *Obiectio 1.*

Reſp. Si talis eſt uſus, (quem tamen alij negant) illi ſequuntur alteram opinionem, quæ cenſet penſionem eſſe quid ſpiritale. *Reſpon.*

Dices

Digitized by Google

128 Dices Secundò, Penſio eſt magis ſpiritalis, quàm Ius patronatus; quia requirit titulum clericalem, & prouenit ex poteſtate ſpiritali, & penſionarius debet manere in ſtatu eccleſiaſtico. alioquin ſi in minoribus conſtitutus init matrimonium; amittit ipſo facto penſionem, ſicut ſup. c. 34. dubit. 21. diximus, & docet Couarruu. de ſponſalib. p. 2. c. 6. §. 1. num. 6.

Obiectio 2.

Reſpondeo, Ius patronatus per ſe uendi non poſſe: quia ſuam æſtimationem habet ex ordine ad officium ſpiritale: eſt enim Ius præſentandi: vnde eſt reuerà ſpiritale, ſicut officium; quamuis ex Iure temporali dependeat, cum quo tum uenditione, tum ſucceſſione hæreditaria tranſit. penſio autem eſt ius in rem omnino temporalem. Nec refert, quòd à poteſtate ſpiritali concedatur; quia alioquin eleemoſynæ à Papa conceſſæ dominium eſſet ſpiritale. Status verò clericalis requiritur ſolùm vt conditio ſubiecti; ſicut in burſis Collegiorum fieri poteſt. Vnde huiuſmodi penſiones ſolent dici ſpiritales ratione ſubiecti.

Reſpon. Ius patronatus.

129 Notandum tamen, vbi Bulla Pij V. de Penſionibus eſt recepta, ibi penſionem eſſe rem ſpiritalē. ſtatuit enim Pius V. ut omnes penſionarij ratione penſionis teneantur recitare officium B. Virginis: qua ratione penſio reuerà eſt quoddam beneficium; ſed pleriſque locis hæc Bulla non videtur recepta; quia à plurimis ignoratur, vel etſi ſciatur, non eſt in praxim vmquam deducta.

Conſtitutio Pij V. de penſionibus.

Notandum Secundò, Etſi Bulla Pij V. recepta non ſit, tamen huiuſmodi penſiones uendi non poſſe abſque Pontificis facultate; quia ſtylo Curiæ eſt prohibitum, & uendens punitur ut ſimoniacus. permittuntur tamen redimi, teſte Toleto ſupra.

Sequitur tertia pars huius capitis, De pœnis ſimoniacorum.

DVBITATIO XXIII.

Quas pœnas inducat ſimonia commiſſa circa ingreſſum Religionis.

130 NOTANDVM Primò, Nullam ſimoniam inducere pœnas Iuris ipſo facto, niſi in *Ordine, beneficijs, & Religionis ingreſſu*, vt docet Nauarrus cap. 23. num. 111. & Silueſter v. Simonia quæſtio. 19. Vnde ſi quis in alijs Sacramentis conferendis, uel accipiendis, in cōſecrationibus benedictionibus, diſpenſationibus, in penſione uendenda, uel emenda, uel redimenda, muneraria temporali conferenda, ſimoniam committat, grauiter quidem peccabit; non tamen contrahet pœnam excommunicationis, ſuſpenſionis, aut inhabilitatis.

Pœna Iuris ſolùm contrahitur ob ſimoniam in Ordine, beneficijs, & Religione.

Notandum Secundò, Etiam ſimoniam mentalem, quæ abſque externo aliquo contractu tacito uel expreſſo in Ordine, beneficijs, & Religione peragitur, nullas pœnas Iuris inducere, ut communiter DD docent: imò pleriſque DD. ſentiunt, Eccleſiam non poſſe ſimoniam internam, quæ nullo modo in opere externo ex natura rei deprehendi poteſt, punire; eò quòd eius Iuriſdictio ſolùm ad opera externa præcipienda & vetanda, & conſequenter ad puniendaſe extendat. quod an verum ſit, alibi examinandum. Interim ſatis conſtat mentem Eccleſiæ non eſſe ut hæ pœnæ ob ſimoniam mentalem irrogentur, ut patet Extraua. Cùm deteſtabile, de ſimonia & capitulis ſine. eodem titulo in Decretalibus.

Simonia mentalis.

His poſitis, Reſp. Simoniam realem circa Religionis ingreſſum, Primò, Singularibus perſonis, tam dantibus, quàm accipientibus inducere excommunicationem.

131 *Realis ſimonia in Religione, pœna.*

Secundò, Conuentui ſeu Capitulo, ſi conſenſerit in hanc ſimoniam, ſuſpenſionem (nimirum ab officio capitulari ad iuriſdictionem vel adminiſtrationem eccleſiaſticā pertinente) utrumque patet Extrauagan. Vrbani IIII. quæ incipit, Sanè ne in uinea Domini, de ſimonia: vbi ſub pœna excommunicationis ipſo facto incurrenda præcipitur, *ne dentur, vel exigantur in Religionis ingreſſu, ſeu receptione perſonarum, paſtus, prandia, pecunia, iocalia, aut res alia, etiam ad pium vſum deputanda*, &c. vnde mirū eſt Nauar. & Silue. ſup. docere, ſolam ſimoniam in Ordine & beneficijs inducere excommunicationem. niſi forte uelint inſinuare hanc Extrauagan. non eſſe receptam; quod credo eſſe uerum.

Aduerte tamen, hanc cenſuram non habere locum in dote, quæ datur Monaſterijs feminarum; ita enim ſtatuit Martinus V. vt ex Archidiacono refert Silueſ. v. Simonia, num. 5. Idem conceſſit Clemens VII. vt refert Nau. c. 27. nu. 106. Imò conſuetudo illa exigendæ dotis, non ipſo ingreſſu Religionis, ſed pro alimentis Monialis, paſſim permittitur tamquam licita, maximè ſi Monaſterium ſit tenue. vide ſup. dub. 12.

Tertiò, Simoniacè admiſſi ad Religionem, videntur Iure inhabiles ad manendum in illo Monaſterio, vbi ſic recepti ſunt: nam egent diſpenſatione Ordinarij vt in eo poſſint permanere; vt patet d. Extrau. Secùs eſt ſi ipſis ignorantibus ſimonia commiſſa eſt. hoc tamen non ita eſt intelligendum quaſi profeſſio eorum ſit nulla, aut quaſi per ſimoniacam profeſſionem non fiant veri Religioſi. ſed quia non acquirunt Ius præbendæ regularis, ſeu portionis ordinariæ, & uocis actiuæ & paſſiuæ, quod Ius eſt inſtar præbendæ canonicæ. Ad hoc igitur egent diſpenſatione. Ita Naua. commen. 4. de Regul. nu. 25.

Debent in aliud Monaſterium detrudi.

Aduerte tamen, eum, qui ſic receptus eſt, poſſe in Monaſterio illo remanere & frui ceterorum commodis, donec per Superiorem compellatur aliud ingredi; cùm enim profeſſio eius ſit ualida, & per eam ad profeſſorum onera obligetur, nimis durum uidetur ut ſeipſum profeſſorum commodis ſpoliare teneatur. Dignus eſt enim operarius cibo ſuo: nec pœnæ ſimoniæ, quæ in beneficijs committitur, hic locum habent, cùm præbenda monachalis non ſit propriè beneficium eccleſiaſticum, ſed nudum ius alimentorum, fundatum in ſtatu regulari & profeſſione, & cæt.

Non tenetur ſe ipſum ſpoliare.

DVBITATIO XXIV.

Quas pœnas inducat ſimonia realis in Ordinibus.

DICO Primò, Conferens Ordines per ſimoniā realem, eſt excommunicatus: Extrauagan. Cum deteſtabile, de ſimonia. Idem extendunt quidam ad eos, qui pro prima tonſura, uel pro litteris dimiſſorijs, uel teſtimonialibus, uel ſigillo, aliquid ſimoniacè accipiunt; idque probāt ex Concilio Tridentino ſeſſ. 21. cap. 1. vbi cùm Concilium prohibuiſſet ne pro collatione quorumcumque Ordinum etiam clericalis tonſuræ; aut pro litteris dimiſſorijs, uel teſtimonialibus, aut pro ſigillo, aliave cauſa quidquam etiam ſponte oblatum Epiſcopi, aut eorum miniſtri, quouis prætextu acciperent, tandem ſubijcit; *ſi contrà fecerint, tam dantes quàm accipientes, pœnas à Iure inflictas incurrunt*.

133 *Conferens Ordines ſimoniacè, incurrit has pœnas. 1. Excommunicationem. An idē ad alia extendatur.*

Sed hæc extenſio ita generaliter facta non placet. Primò, Quia non uidetur rationi conſentaneum ut incurram excommunicationem quia ſoluo aliquid pro litteris teſtimonialibus aut ſigillo, cùm hoc ſit mera redemptio uexationis.

Secundò, Durum uidetur ut Epiſcopus, aut miniſtri eamdem cenſuram incurrant, ſi aliquid ſponte oblatum acceperint.

Tertiò, Nullo Iure pro his eſt pœna excommunicationis ſtatuta. Concilium autem non uidetur uelle nouas pœnas inducere; (alioquin clariùs id explicuiſſet) ſed ſolùm renouare quod olim Iure ſtatutum erat. vnde illa verba, *Pœnas Iuris incurrant*, ſolùm referenda ſunt ad eos, in quos Iure ſunt ſtatutæ, nempe ad conferentes uel accipientes Ordinem ſimoniacè. Idem colligitur apertè ex Nauar. cap. 23. num. 111.

Notandum eſt, Concilium apertè loqui de ſimonia reali, (id eſt, quæ utrimque completa eſt) ut patet ex uerbis, *tam dantes quàm accipientes*. de eadem loquitur Extrauagans, Cùm deteſtabile. ut patet ex uerbis, *qui dando, vel recipiendo, ſimoniam commiſerunt*. Vnde non eſt excommunicatus, qui per conuentionalem ſimoniam Ordinem confert; niſi res promiſſa ſoluta fuerit, ut rectè docet Nauar. c. 23. nu. 104. de quo inf. dub 27.

134 *Hæc intelligenda de reali vtrimque cōpleta.*

Secundò, Eſt ſuſpenſus à collatione cuiuſuis Ordinis, etiam primæ tonſuræ. Ita habet Bulla Sixti V. edita in malè promouētes & promotos verb. *Ceterum ſi quis antiſtes*. & quamuis hæc in ceteris punctis redacta ſit ad terminos

2. Suſpenſionem.

Iuris

Digitized by Google

Iuris communis à Clemente VIII. tamen in hoc de ſimoniacè promouentibus & promotis, relicta eſt in ſuo vigore, & ab eodem confirmata.

Tertiò, Eſt ſuſpenſus ab executione omnium muuerum Pontificalium; ita Bulla Sixtina; vt à conſecratione templorum, altarium, calicum, Abbatum, virginum, à benedictione veſtium ſacrarum &c. Vtrùm autem Iure antiquo, ſepoſita dicta conſtitutione, ſuſpenſus ſit, dubium eſt. Quidam affirmant, ob cap. penultimum de ſimonia, vbi per triēnium Epiſcopus ab ordinum collatione ſuſpenditur, qui ab ordinando exigit iuſiurandum vel promiſſioné, qua promittat ſe non petiturum ab illo prouiſionem. Sed cùm in hoc caſu ſit peculiaris ratio, non debet ad alios diſſimiles extendi; vnde cùm nihil Iure ſit expreſſum, verius puto non eſſe iure antiquo ſuſpenſum.

Vtrùm iure antiquo ſit ſuſpēſus.

3. Interdictū ingreſ Eccleſiæ

Quartò, Interdictus eſt illi ingreſſus Eccleſiæ; ibidem.

Quintò, Si cōtra ſuſpenſionem uel Interdictum iſtud fecerit, eſt ſuſpenſus ab adminiſtratione ſuæ Eccleſiæ, & à perceptione fructuum omniuum ſuorum beneficiorum; ibidem.

Sextò, Nemo poteſt illum abſoluere præter Romanum Pontificem: etiamſi delictum ſit occultum; quia Pontifex id ſibi reſeruat cum clauſula derogatoria omnium priuilegiorum Regularibus datorum, & conceſſionis factæ Epiſcopis à Concilio Trident. ſeſſ. 24. cap. 6. Puto tamen hanc Sixtinam pleriſque locis ignorari, ac proinde non eſſe vſu receptam.

135 *Accipiens Ordines ſimoniacè, incurrit has pœnas.*

Dico Secundò, Qui Ordinem aliquem per ſimoniam realem ſuſceperit.

Primò, eſt excommunicatus ipſo facto; Extrau. Cùm deteſtabile.

Secundò, Eſt ſuſpenſus ab executione ſuorum Ordinū. Nec refert, vtrùm crimen ſit occultum, an publicum, ut habetur dicta Extrauag. Vtrū autem ab omnibus ſit ſuſpēſus, an ſolùm ab eo, quem ſimoniacè ſuſcepit, dubitari poteſt. Cōmunior ſententia DD. eſt, ab omnium Ordinū executione ſuſpenſum eſſe. Ita tenet Silueſter v. Suſpenſio, num. 7. & alij: nam ſupradicta Extrauagante dicitur, *ſimoniacè ordinati, ab executione ſuorum Ordinum ſint ſuſpēſi.* Videri tamen queat contrarium non improbabile; quia Iure non videtur ſatis expreſſum. verba enim illa commodè poſſe intelligi de Ordinibus ſimoniacè ſuſceptis; vt in quo quis peccauit, in eo puniatur. quare cùm pœnæ ſint reſtringendæ, ita illa uerba eſſe accipienda; alioquin dicendum fuiſſe, Ab omnium Ordinum etiam antè ſuſceptorum executione ſint ſuſpenſi. Verùm quia auctores non inuenio, placet ſententia communis.

136 *Si alius te ignorante pecuniam dedit, non es ſuſpēſus*

Quòd ſi alius te ignorante pro tua ordinatione pecuniā dederit, certum eſt te non fore ſuſpenſum ab alijs Ordinibus antè ſuſceptis. multi tamen putant te fore ſuſpenſum ab Ordine ſic ſuſcepto; quam ſententiam Felinus in cap. Per tuas de ſimonia nu. 3. dicit communem. eamdem tenet Silueſter v. ſuſpenſio, num. 7.

Sed contrarium videtur uerius; quod tenet Nauarrus cap. 25. num. 68. ubi pro hac ſententia citat Bellamerum & Cardinalem. Ratio eſt, quia id Iure non eſt expreſſum: & aliàs æquum videtur, ut cùm ordinatio ſit ualida, nec poſſit ei auferri, non prohibeatur eius uſus per iniquitatem alterius. cur enim cogetur manere cœlebs ut ſacerdos non conceſſo ſacerdotij uſu? nihil enim commeruit cur ei hæc pœna irrogetur.

Addo non incurrere excommunicationem aut ſuſpenſionem, etiamſi poſt ordinationē, id, quod ſe inſcio datum eſt ab amico pro ordinatione, eidem reſtituat, aut compenſet: ut idem Nauarrus dicto num. 68. contra Silueſtrum docet.

Tertiò, Si præſumpſerit in illa ſuſpenſione miniſtrare, efficitur irregularis: (ut qui cenſuram uiolet) deinde per Bullā Sixtinam ipſo facto priuatur omnibus dignitatibus, beneficijs, officijs, & efficitur inhabilis ad omnia.

Quartò, Nemo præter Romanum Pōtificem poteſt illū abſoluere à cenſuris, aut cum eo diſpenſare, vt patet ex Bulla Sixti; ubi reuocat conceſſiones omnes & facultates per quas poſſet quis abſolui. Sepoſita autem hac Bulla, poteſt Epiſcopus, ſi caſus ſit occultus, & nec dum ad forum externum deductus, Concilium Trident. ſeſſ. 24. c. 6. quod uerum eſt, etiam ſi cum ipſo hæc ſimonia commiſſa eſſet; quia per hoc non eſt ſua poteſtate priuatus aut ſuſpenſus.

Epiſcopus abſoluit.

Quidam addunt, eum, qui per ſimoniam ordinatur, fieri irregularem, eò quòd accipiat Ordines in excommunicatione. Ita Hugolinus tab. 4 cap. 4.

Ordinatus ſimoniacè an irregularis.

Sed contrarium eſt uerius, nam per ſuſceptionem Ordinis incurrit excommunicationem; ac proinde per eamdē non poteſt incurrere irregularitatem; debent enim eſſe diſtincti actus. ideò enim incurrit irregularitas, quia in excommunicatione iam antè exiſtens, auſus eſt Ordinem ſuſcipere.

DVBITATIO XXV.

Quas pœnas inducat ſimonia realis in beneficijs.

DICO Primò, Qui beneficium confert uel procurat alteri per ſimoniam realem, eligendo, præſentando, 137
poſtulando, inſtituendo, confirmando, commendando, eſt ipſo facto excommunicatus; Extrauag. Cùm deteſtabile. hoc tamen non habet locum in officijs eccleſiaſticis, quæ non ſunt beneficia, neque in penſionibus, uel uicarijs temporalibus, quia dicta Extrauagans non loquitur de talibus. Vide Nauarrum c. 23. num. 111.

Procurans alteri beneficium per ſimoniam realem.

Nomine *beneficij* etiam comprehendimus Abbatiam, & Prioratum. quia ſecundùm Nauarrum ſunt beneficia regularia, & Extrauagans expreſsè de illis loquitur. Idem dixerim de ſimilibus prælaturis Regularium, quæ non conſiſtunt in nuda commiſſione ad nutum reuocabili, ſed in munere ordinario, ut eſt rectoratus, Prouincialatus, Generalatus; quia eadem eſt ratio, & eadem incommoda imò grauiora ex ſimoniaca horum acquiſitione ſequerentur.

Accipiens.

Dico Secundò, Qui uerò beneficium per talem ſimoniam acquirit.

Primò, eſt ipſo facto excommunicatus; Extrau. ſuprà.

Secundò, Omnis collatio & prouiſio huiuſmodi eſt nulla, nullùmq; Ius tribuit, dicta Extrauag. ubi decernitur, ut *electiones, præſentationes, collationes, & aliæ prouiſiones beneficiorum per ſimoniam realem facta, ſint irrita, & nullum ius tribuant, & vt prouiſi fructus non faciant ſuos; ſed ſub periculo animæ ſuæ ad eorum reſtitutionem teneantur.* Idem dicendum, ſi tu quidem ſimoniam non feciſti, ſed te ſciēte & non contradicente facta eſt ab alio pro te. cap. Nobis fuit. 27. de ſimonia, iuncta Gloſſa, & ca. Sicut tuis. 33. eodem. vide Couarr. reg. Peccatum, p. 2. § 8. num. 7.

138 *Electio uel eſt irrita, ſi ſimonia pro inſtitutione committatur.*

Petes, Quid ſi legitimè electus, vel præſentatus committat ſimoniam pro confirmatione, vel inſtitutione obtinenda, eritne etiam ipſa electio & præſentatio irrita?

Quidam putant eſſe irritam. Ita Hugolinus ſuprà cap. 5. ex Felino in cap. Sicut tuis, de ſimonia.

Sed contrarium puto verius, quia Iure non reperitur expreſſum: imò contrarium inſinuatur cap. Si confirmationē, de electione in 6. non enim ſi poſterior actus eſt irritus, etiā prior irritus cenſeri debet. Vnde puto ſufficere vt tollatur Inhabilitas contracta per actum poſteriorem; nec opus eſſe noua electione aut præſentatione. Si verò in priore actu ſimonia commiſſa ſit, omnes ſequentes ſunt irriti; quia vano fundamento nituntur: procedunt enim ex ſuppoſitione validitatis prioris actus.

139 *Inhabilitas.*

Tertiò, Fit inhabilis ad idem beneficium obtinendum, cap. Nobis fuit, de ſimonia. & cap. penult. de electione, vbi dicitur, Epiſcopum non poſſe diſpenſare vt habeas Prælaturam, quæ tibi per ſimoniam te ignorante commiſſam, collata fuit; ſecùs verò ſi ſit beneficium ſimplex. quòd ſi hic eget diſpenſatione, multò magis is, qui ſciuit, & non contradixit, vel per ſe commiſit ſimoniam, diſpenſatione eget, ac proinde abſque diſpenſatione inhabilis eſt, nemo enim eget diſpenſatione, id eſt, relaxatione Iuris, niſi qui Iure impeditur.

Petes, Quis poſſit hanc inhabilitatem tollere.

410 *Quis eam tollat.*

Reſp. Certum eſt, ſi ſimonia ſit publica, vel deducta ad forum externum & conſentiente beneficiario commiſſa, inhabilitatem ex ea contractam non poſſe tolli per Epiſcopū, ſed per ſolum Papam. eſt communis ſententia Doctorum: & ſatis colligitur ex iuribus citatis. Si verò ſit omnino occulta, quidam putant per Epiſcopum tolli poſſe; tum quia nullo iure reſeruatur Summo Pontifici; tum quia etiamſi reſeruata eſſet, videretur tamen conceſſa per Concil. Trident. ſeſſ. 24. c. 6. ſub nomine ſuſpenſionis, vel irregularitatis, vel caſus occulti. Ita Henriquez c. 56. de excommunicatione & quidam alij. Quæ ſententia etſi videatur ſatis probabi-

lis;

Digitized by Google

lis; contraria tamen eſt communior DD. tutior & praxi conformior.

Regula de trienali poſſeſſore.

Quartò, Regula de triẽnali poſſeſſore non prodeſt ſimoniacè ingreſſis in beneficium, ſicut nec intruſis, vt habetur regul. cancellariæ, de triennali poſſeſſore. vide Gomezium quæſt. 12. in illam regulam. vnde etiam poſt triẽnij poſſeſſionem poteſt eis lis intentari, & beneficium adimi, etiamſi ſolùm ſimoniam conuentionalem admiſerint, vt idem Gomezius docet. Secùs eſt de alijs, qui per tantum temporis ſpatium colorato aliquo titulo beneficium poſſederunt. hi enim, ſi bona fide poſſederint, non ſolùm exceptione impetentes repellunt; ſed etiam in foro conſcientiæ beneficiũ retinere poſſunt. vt ſupra cap. 6. dub. 10. probabiliter oſtenſum eſt. Prodeſt tamen hæc regula ei, quo ignorante ſimonia commiſſa eſt, vt idem Gomezius ſupra docet: quia hic non peccauit. maximè ſi res ſit occulta; quia tunc ſemper habet titulum coloratum.

141 *Mediatores.*

Quintò, Mediatores in ſimonia beneficij & Ordinis, incurrunt pœnam excommunicationis ipſo facto, ſi ad executionem vtrimque ventum fuerit, vt patet dicta Extrauag. Cum deteſtabile; vt parẽtes, amici, procuratores: & omnes, qui ſuam operam interponunt vt beneficium ſimoniacè obtineatur.

Petes Primò, Vtrùm qui ſua auctoritate beneficia permutant, has penas incurrant?

Commutãtes ſua auctoritate.

Reſpondeo, Communior ſententia DD. eſt incurrere, quia hi in Iure dicuntur ſimoniaci, & ſuum contractum vtrimque complent.

Non incurrunt excõmunicationem.

Contraria tamen ſententia eſt probabilis, quam tenet Petrus Nauar. l. 2. c. 2. num. 435. Arragon. in fine operis, & quidam alij recentiores. fauet Couarruuias l. 1. var. c. 5. nu. 3. in fine, & num. 5. Ratio eſt, quia hic non eſt proprie dicta ſimonia, cùm non detur temporale pro ſpirituali; ſed generaliori modo ſimonia vocatur, vt ſupra oſtenſum eſt: ergo quando Iura dicunt ſimoniacos eſſe ipſo facto excommunicatos, non debet hoc extendi ad hanc ſimoniam; ſed ſolùm ad eã, quæ propriè & ſtrictè ſimonia dicitur, pœnæ enim ſunt reſtringendæ. Confirmatur, quia Iura, quæ loquuntur de hac permutatione, non habent vllam pœnam ipſo facto incurrendam, ſed ſolùm loquuntur de pœna ferenda, vt patet cap. Cùm olim. 7. de rerum permutatione ca. Cùm pridem. 4. de pactis, cap. Sicut tuis. 33. c. Tanta. 7. & cap. De hoc autem. 21. de ſimonia. Nec obſtat, quod in Extrauag. Cùm deteſtabile, dicatur, *qui quomodolibet dando vel accipiendo ſimoniam commiſerint*, *&c.* quia hoc intelligendum eſt de ſimonia propriè dicta.

Petes Secundò, Quid ſi per ignorãtiam inculpatam ſimonia ſit commiſſa?

142 *Si per ignorãtiam cõmiſſa.*

Reſp. Si ab alijs te ignorante, tua cauſa ſimonia commiſſa eſt, non incurris quidem pœnam excommunicationis; efficeris tamen inhabilis ad idem beneficium, ita vt abſque diſpenſatione non poſſit tibi illa vice conferri: idque in pœnam illorum, qui ſimoniacè te promouere voluerunt; vt patet ex cap. Nobis fuit. & cap. Sicut tuis, iuncta Gloſſa, de ſimonia. Quòd ſi illi laboraſſent ignorantia inculpata, tunc neque inhabilis efficereris; quia nulla culpa commiſſa eſt, ob quam illa inhabilitas eſt conſtituta. vnde poſſet illud beneficium tibi ſecundò conferri abſque vlla diſpenſatione. Idem videtur dicendum ſi contractus ſimoniacus ab ipſo beneficiario per ignorantiam celebratus ſit. In vtroq; tamen caſu beneficium reſignari debet, niſi ſecundò conferatur; quia prior collatio irrita fuit, vtpote per contractum irritum facta.

143 *Tres caſus quibus non debet reſignari.*

Notandi tamen ſunt tres caſus, quibus non teneris beneficium reſignare, etſi illud dato pretio conſecutus ſis.

Primus eſt, Si inimicus tuus occultè per fraudem pecuniam dedit, eo fine vt collatio tibi facta, ſit inualida, & tu inhabilis; vt habemus cap. Nobis fuit. & cap. Sicut tuis litteris, de ſimonia. Secùs ſi amicus vt tibi prodeſſet; vt ſolent parentes pro filijs. Tunc enim ſimulatq; ſcieris, teneris dimittere, vt expreſsè habetur d. cap. Sicut tuis. Imò efficeris inhabilis ad idem beneficium. vt dictum eſt num. 139.

2. Caſus.

Secundus eſt, Si tu metuens ne quis pecuniam pro beneficio tibi impetrando daret, expreſsè contradixiſti. Ita habemus cap. Sicut tuis litteris, eodem. quod non tantum locũ habet quando pecunia datur pro confirmatione eius, qui iã eſt electus: ſed etiam quando datur pro ipſa electione, vel præſentatione, vel collatione; vt docet Nauarrus in cap. fin. de ſimonia, & Lopez p. 2. c. 106. & colligitur ex D. Thoma quæſt. 100. art. 6. ad 3. Hæc tamen contradictio nihil proderit, ſi ea non obſtante, ante collationem ſcias pecuniã re vera datam, & nihilominùs illam acceptes. Tunc enim cùm ſcires collationem eſſe ſimoniacam, tenebaris eam non admittere. Vnde ſi admittas, peccas acceptando beneficium ex collatione ſimoniaca, & quamuis non incurras pœnam excommunicationis, quia non es cauſa ſimoniaci cõtractus, tamen teneris reſignare, & efficeris inhabilis, vt patet ex dictis nu. 139. & 142.

In hoc tamen caſu difficultas eſt, Vtrùm ſi poſt obtentũ beneficium conſentias, ſoluendo pecuniam per alium promiſſam, vel refundendo ſolutam, tenearis reſignare beneficium & reſtituere fructus perceptos. 144

An teneatur reſignare ſi ſoluerit pecuniã ab alio promiſſam.

Ad quam reſpondendum, Si non conſentias in factum alterius, ratum habendo contractum, ſeu promiſſionem ſimoniacã amici, ſed ſolùm ex amicitia ſoluas id, quod ipſe amore tui dedit vel promiſit, ne videlicet ipſe tua cauſa damnũ ſentiat; non teneris reſtituere, imò nec peccas, vt rectè Nauarrus l. 5. conſil. 10. de ſimonia, probat. illud enim ſoluere ex amicitia, ne amicus grauetur, non eſt malum, neque eſt approbare factum amici; ſicut parens ſoluendo debita filij, quæ ipſe malè contraxit, non approbat facta illa, quibus cõtraxit; ſed id facit ex amore filij, ne ipſe infamis habeatur. Si verò conſentias approbando factum amici, iam incurris ſimoniam, & teneris reſignare beneficium, & fructus reſtituere; iuxta D. Thomam art. 6. ad 3. qui id colligit ex dicto cap. Sicut tuis. Idem ſentit *Panormit.* & inſinuat Nauarrus ſuprà.

Non tenetur ſi non approbat contractũ.

Contrarium tamen, id eſt, quòd non teneatur etiam in hoc caſu reſignare, docet Adrianus quodlib. 9. art. 3. littera C. Ratio eſt, quia illa ratificatio, quæ ſit poſt legitimam collationem & ius acquiſitum, non poteſt eam inficere, aut ſimoniacam efficere. *Sicut*, inquit, *ſi quis pro beneficio ſibi gratis collato, poſt à animo mercimoniali pecuniam ſolueret, non inficeretur, nec irrita redderetur prior collatio legimè facta.* Idem tenet Tancredus, vt refert Gloſſa in dictum ca. Sicut. Nec obſtat, *Ratihabitionem retrotrahi, & mandato comparari.* reg. 10. in 6. quia id intelligendum in ijs, quæ pendẽt à conſenſu ratificantis. nõ autem quæ anteà abſolutè & plenè peracta. Similiter non officit dictum cap. Sicut, vbi ſic habetur, *Ex eo, quòd contra prohibitionem & voluntatem tuam (à qua poſtmodum minimè receſſiſti) aliquis te penitus ignorante, pecuniam promiſit, & exoluit, nihil debet tibi ad pœnam vel culpam imputari, niſi poſteà conſenſeris pecuniam ſoluendo promiſſam, aut reddendo ſolutã*, quia hinc nihil aliud ſequitur, quàm aliquid debere tibi in culpam vel pœnam imputari, ſi conſenſeris in factum alterius. *In pœnam vel culpam*, inquit, non autem *in pœnam & culpã*. & quamuis diceret *in pœnam & culpam*, non tamen inde ſequitur collationem vel confirmationem priorem fuiſſe irritam, aut beneficium debere dimitti: poteſt enim intelligi de pœna ferenda. Hæc ſententia videtur mihi valdè probabilis. Fateor tamen talem mereri priuari per ſententiã cauſa cognita. Addi poteſt.

Sententia Adriani.

Tertius caſus, Si Papa ad Papatum per ſimoniam perueniſſet, non teneretur reſignare; modò à duabus partibus Cardinalium concorditer electus fuerit. Probari poteſt ex cap. Licet. 6. de electione, vbi Alexander III. ſtatuit, *vt ille abſque vlla exceptione ab vniuerſali Eccleſia Romanus Pontifex habeatur, qui à duabus partibus Cardinalium concordantibus, electus fuerit & receptus.* Ratio eſt quia ſi talis electio eſſet irrita, ſæpè Eccleſia poſſet eſſe ſine capite; ſaltem eſſet ſæpè incerta. Hæc ſententia eſt valdè probabilis.

3. Caſus. 145 *Pontifex ſimoniacè electus.*

Contraria tamen, nempè quòd talis non ſit verus Pontifex & teneatur Pontificatum deponere, videtur quibuſdam verior. Nam cap. Si quis pecunia, d. 79. Nicolaus II. ſtatuit, *Si quis pecunia vel gratia humana, ſine concordi & canonica electione, & Cardinalium, & ſequentium religioſorũ Clericorum fuerit Apoſtolica ſedi inthronizatus; non Apoſtolicus, ſed Apoſtaticus habeatur.* Gloſſa hoc intelligit de eo, qui per ſimoniam electus eſt ab illis, qui non habent poteſtatem eligendi, non à Cardinalibus. Sed primo, Hæc Gloſſa eſt contra textum, inquit Maior d. 25 dubit. 1. de pœna ſimoniacorum. Deinde qui per ſimoniam electus eſt, etiam à Cardinalibus, non eſt canonicè electus; quod tamẽ requirit iſte Canon. Idem probari poteſt ex Concilio Lateran. ſub Iulio II. ſeſſ. 5. vbi *ſacro approbante Concilio ſta-*

tui-

Digitized by Google

tuitur, vt electio Romani Pontificis per ſimoniam facta, eo ipſo nulla exiſtat, & ſic electo nulla in ſpiritualibus vel temporalibus tribuatur facultas;

146 Aduerte tamen, etiamſi fortè ex parte rei non eſſet verè Pontifex ob hos vel ſimiles Canones, tamen hoc ipſo quo recipitur à duabus partibus Cardinalium, eſſe habendum ab Eccleſia pro Pontifice, vt patet ex dicto capite Licet, & talis ratione tituli colorati, concurrente communi errore, in ſuis definitionibus habebit infallibilem auctoritatẽ, Deo illi propter commune bonum Eccleſiæ aſſiſtente. Vnde Eccleſia non erit incerta de ſuo capite; quia ſciet quis ex parte rei verè ſit caput, vel quis pro tali ſit habendus. Sed vtra harum ſententiarum ſit verior, non eſt huius loci fuſiùs examinare.

Deus illi aſſiſtet.

DVBITATIO XXVI.

Quas pœnas inducat ſimonia confidentiæ.

147 RESPONDEO, Infert Primò, Excommunicationem Papalem vtrique parti contrahenti.

Pœnæ, quas incurrunt confidentiarij.

Secundò, Priuationem beneficij, in quo commiſſa eſt ſimonia.

Tertiò, Priuationem reliquorum beneficiorum antè obtentorum, & penſionum.

Aduerte tamen illum non teneri hæc beneficia vel penſiones dimittere ante ſententiam: quia pœna, qua quis priuatur re ſua iam poſſeſſa, non debetur ante ſententiam, vt docet Gloſſa communior recepta. in ca. 11. Fraternitas. 12. q. 2. qua de re ſupra cap. 34. dub. 34. & cap. 29. dubit. 8.

Quartò, Inhabilitatem ad idem beneficiũ, & ad cetera omnia. Hanc tamen inhabilitatem ad cetera, quidam intelligunt ſolùm poſt ſententiam declaratoriam criminis: & ita puto vſu receptum, vide Sancium lib. 9. de matrimon. diſput. 30.

Quintò, Omnia beneficia collata & accepta in confidentiam ſimoniacam. reſeruata ſunt Sedi Apoſtolicæ, ac proinde ordinarius collator non poteſt ea conferre.

Vnde ſequitur, omnes illos, qui beneficia (in quibus anteà à deceſſore commiſſa fuit ſimonia confidentiæ) obtinent, ex alterius quàm Romani Pontificis collatione, non obtinere ea canonicè; quia non ab eo, qui poterat conferre: & conſequenter poſſe priuari, niſi per triennium fuerint in pacifica poſſeſſione. vide tamẽ quæ hac de re dicta ſunt ſup. c. 34. dub. 9. & iuxta ea hæc limita.

148 Petes, Quid ſi ſolùm contractus huius ſimoniæ ſit celebratus, & neutra ex parte completus?

Debet contractus eſſe ex altera parte completus.

Reſp. Tunc dictas pœnas non contrahi, vt inſinuat Nauar. ſuprà, & colligitur ex ipſa Bulla; nam ſignificatur beneficium debere eſſe ſimoniacè receptum.

Notandum eſt, priuationem omnium beneficiorum & inhabilitatem ad omnia, incurri in tribus caſibus.

Priuatio omnium benef. in tribus caſibus.

Primò, In ſimonia confidentiæ, vt dictum eſt.

Secundò, In ſimonia commiſſa in electione Papæ, vt habemus in Conc. Lateran. ſub Iulio II. ſeſſ. 5.

Tertiò, In ſimonia, quæ committitur quando examinatores ad parœcias, aliquid ab examinandis, occaſione examinis accipiunt; vt ſtatuit Concil. Tridentinum ſeſſ. 24. ca. 18. vt ſup. c. 34. dub. 16. diximus. In his tamen omnibus videtur vſu receptum vt non teneatur quis ſua beneficia dimittere ante ſententiam, vt ſuprà dictum eſt.

DVBITATIO XXVII.

Vtrum ſimonia conuentionalis inducat pœnas iuris.

149 RESPONDEO & dico Primò, Nulla ſimonia cõuentionalis, excepta ea, quæ confidentiæ dicitur, inducit ipſo facto vllas pœnas iuris poſitiui. Ita Nauarrus c. 23. num. 104 eſtque ferè communis DD. præſertim recentiorum, ſi de ea conuentionali loquamur, quæ neutra ex parte completa eſt, vel de ea, in qua datum eſt quidem pretium, ſed nondum tradita res ſpiritualis.

Conuentionalis non inducit pœnas.

Verùm non conſentiunt DD. de ea, in qua res ſpiritalis eſt tradita, & pretium nondum perſolutum. Nam Sotus lib. 9. quæſt. 8. art. 5. & Caietanus v. Simonia, exiſtimant hanc inducere omnes pœnas iuris, perinde ac ſi vtrimque completa eſſet. Ratio eſt, quia emptio & venditio videtur perfecta, quando res eſt tradita, etiamſi pretium nondum ſit perſolutum.

Si res ſpiritualis tradita pretio nondum ſoluto.

Sed contrarium ſine ſcrupulo teneri poteſt cum Nauarro, qui id benè probat, & ſoluit argumenta contraria. Eandem tenent Ludouicus Gomezius, & Caſſiodorus apud Nauarrum, & Couarr. in Clementinam, Si furioſus, p. 1. §. 1. num. 7. & p. 2. §. 3. nu. 4. Hugolinus tabula 4. cap. 5. & alij recentiores. Probatur, quia etſi fortè ex rigore iuris videantur hæ pœnæ contrahi per ſimoniam conuentionalem, etiam neutra ex parte completam; (eò quòd ad ſubſtantiã contractus emptionis, & venditionis ſufficiat conuentio ſeu pactum, quia conſenſu perficitur; tamen iuxta ſtylum curiæ Romanæ non cẽſentur incurſæ niſi per ſimoniam realẽ vtrimque completam; vt teſtatur Nauarrus: non obſtante Bulla Pij V. hac de re edita, quæ non videtur fuiſſe recepta. Cuius ratio eſſe videtur, quòd pœnæ (præſertim graues & quæ ipſo facto incurruntur) quantum fieri poteſt ſunt reſtringendæ; ac proinde pœnæ conſtitutæ ijs, qui ſpiritalia emunt aut vendunt, reſtringendæ ſunt ad emptionem & venditionem completam; niſi expreſſe contrarium ſignificetur. lex enim puniens aliquem actum, cenſenda eſt punire actum completum. Cõfirmatur Extrauag. Cùm deteſtabile, de ſimonia, vbi hæ pœnæ non ſtatuuntur niſi in eos, *qui conuentione facta, quomodolibet dando vel accipiendo, ſimoniam commiſerunt.* vide Nauar. in ca. Si quando. de Reſcriptis, exceptione 4. nu. 3. & 4.

Pœna reſtringẽda.

Ad rationẽ contrariæ ſententiæ, Reſpondeo, Non magis emptionem & venditionem cenſeri completam, quando res eſt tradita nondum ſoluto pretio, quàm dum pretium eſt ſolutum re nondum tradita. quod confirmatur ſupradicta Extrauagante, vbi hæ pœnæ ſtatuuntur in eos, *qui dando vel accipiendo pretium in Ordine vel beneficio ſimoniam commiſerint:* ergo non magis loquitur de eo caſu, in quo beneficium eſt traditum, quàm in quo pretium eſt traditum, imò magis de hoc loqui videtur. 150

Dico Secundò, Si tamen poſteà hæc ſimoniaca pactio vtrimque in totum vel in partem completa fuerit, incurruntur pœnæ & retrotrahuntur ad tẽpus pactionis. v. g. collator conuenit cum Petro 100. aureis de dando illis beneficio, & ſtatim illud contulit, ſed Petrus nondum ſoluit pecuniam promiſſam; nondum incurrerunt pœnas Iuris, nec collatio eſt irrita. ſi tamen poſteà etiam poſt menſes vel annos Petrus ſoluerit, iam incurſa cenſebitur excommunicatio ab vtroque, & inhabilitas a Petro ab initio contractus, & contractus cenſebitur ab initio nullus, & collatio inualida, vt oſtendit Nauarrus cap. 23. num. 104. Ita enim ſeruat ſtylus Curiæ Romanæ, cui in hac re ſtandum, inquit ille. 151

Pœnæ retrorſum aguntur.

Vbi Notandus eſt caſus, in quo excommunicatio lata pẽdet ab euentu futuro, & poſito euentu retroagitur ad præteritum, & collatio purè facta ſimiliter eſt pendens, ita vt neque ſit abſolutè valida, neque inualida; ſed medio quodam & indifferenti modo ſe habens: poſito autem euentu retrotrahitur. ſi enim pecunia promiſſa ſoluta fuerit, collatio reſoluetur, cenſebiturque ab initio irrita, & excommunicatio & inhabilitas, ab initio contracta. ſi autem negata fuerit, collatio ab initio iudicabitur valida, nec vlla cenſura aut inhabilitas videbitur contracta. 152

Excommunicatio pẽdens ab euentu futuro. Collatio pendens.

Hoc autem explicari poteſt aliquot exemplis, Primò, in amiſſione emphyteuſis ipſo Iure incurſa; (vt ſi emphyteuta per triennium ſoluere penſionem omiſerit) quæ amiſſio ita pendet, vt ſi dominus directus declaret ſe velle vt res illa ſit amiſſa iudicetur amiſſa cum omnibus fructibus, idque ab eo tempore, quo triennium completum eſt, quando res Iure in commiſſum cecidit. ſi autem non declaret ſe velle illam reſtitui, non cenſebitur amiſſa, vt dictum eſt cap. 24. dub. 8.

Explicatur exemplis. Amiſſio emphyteuſis.

Secundò, In excommunicatione lata contra eum qui ſtatuto tempore penſionẽ beneficiariã non ſoluerit: hæc enim excommunicatio, etiamſi ſit latæ ſententiæ nõ cenſetur incurſa, niſi penſionarius declaret ſe velle vt ſit incurſa. qua declaratione poſita, retrotrahitur, ita vt cenſeatur incurſa iam inde ab initio, quo cœpit eſſe in mora; vt docet Nauarr. ſuprà, & Gigas q. 77. de penſionibus.

Excommunicatio.

Tertiò, In ſtatu captiui. ſi enim is, qui captus eſt ab hoſtibus, poſt aliquod tempus mortuus fuerit, cenſebitur mortuus fuiſſe ab initio captiuitatis; ſi verò poſtliminio reuerſus fuerit, perinde erit ac ſi ſemper fuiſſet in ciuitate. itaque ſtatus eius pendet. §. Eius, qui apud hoſtes. iuncta Gloſſa,

Status captiui.

Digitized by Google

Gloſſa, Inſtitut. Quibus non eſt permiſſa facultas teſtandi.

Venditio legati. Quartò, In venditione legati: ſi enim legatum venditum fuerit ab hærede, & legatarius repudiet legatum, valet venditio; ſi autem acceptet illud & velit reſtitui, non valet ab initio; L. Quædam ſunt. ff. de rebus dubijs. Idem videre eſt in omnibus actibus, qui ab alterius ratihabitione pendent; iuxta ea, quæ diximus ſuprà c. 2. dub. 1.

153 Simili modo, in propoſito pendet collatio, excommunicatio, & inhabilitas vſque ad euentum conditionis; qua poſita retrotrahunt hæc omnia.

Vnde inferunt DD. eum, qui per ſimoniam conuentionalem beneficiũ obtinuit, non teneri dimittere, quia collatio non eſt abſolute irrita, ſed aliquo modo valida, dependenter tamen ab euentu futuro. quo poſito, reſoluetur ab initio; (ſic enim habere ſtylum Curiæ Romanæ teſtatur Nauarrus num. 104.) ac proinde tenebitur beneficium dimittere; eritque excommunicatus & inhabilis ab initio.

Dices, Si excommunicatio illa & inhabilitas retrotrahitur: ergo ſi quis poſt contractum ſimoniacum ante eius impletionem celebret, erit irregularis; celebrat enim in excommunicatione.

Fictio retrotractionis non inducit irregularitatẽ. Reſpondeo negando ſequelam; quia hæc fictio retrotractionis cenſuræ non ſufficit ad inducẽdam irregularitatem: vt enim incurras irregularitatem ex violatione cenſuræ, requiritur vt iam ante cenſura abſolutè ſit incurſa: alioquin non violas cenſuram: non enim poteſt violari quod nondum eſt. Confirmatur, quia appellans à declaratione excommunicationis, de qua dubitari poteſt an valeat, celebrando non fit irregularis; etiamſi poſtea iudicetur illa declaratio legitimè & verè facta; vt docet Felinus in cap. Rodulphus. 35. col. vltima de reſcriptis. ſimiliter ignorans ſuam excommunicationem, celebrando non fit irregularis, cap. Apoſtolicæ. 9. de Clerico excommunicato: nempe quia bona fide egit, nec voluntariè cenſuram violauit: ergò multò minùs erit irregularis in caſu noſtro, in quo cenſura nõdum eſt reipſa contracta. Hæc tamen retrotractio facit, vt

154 *Inhabilitas tamen.* ſi interim beneficium aliud collatum fuerit, collatio reddatur irrita, quaſi tunc fuiſſet excommunicatus & inhabilis. Ratio diuerſitatis eſt, quia irregularitas pertinet ad damnum, acquiſitio beneficij ad lucrum: plus autem requiritur ad damnum incurrendum, quàm ad lucrum non captandum. Vnde etſi retrotractio illa non ſufficiat ad damnum contrahendum; tamen ad lucrum non captandum ſufficit. Simili modo ignorantia Iuris excuſat ad vitandam pœnam, non tamen ad captandum lucrum, L. Iuris ignorantia. 7. & ſequent. ff. de Iuris & facti ignorantia. Vnde collatio beneficij facta excommunicato ignoranti ſuam excommunicationem, eſt inualida; vt docet Gloſſa in dictum cap. Apoſtolicæ. & Couarruuias in cap. Alma. p. 1. §. 7. n. 3. hic tamẽ celebrando non fit irregularis. Vide Hugolinum c. 6. tab. 4.

Aduerte tamen, videri quibuſdam hanc retrotractionem

155 *Quorundam ſententia.* non habere locum in foro conſcientiæ, quia Canones id nõ ſtatuerunt, ſed ſolùm foro externo: nemo enim verè & coram Deo eſt excommunicatus ante contumaciam, verè autem non eſt contumax, niſi cùm fecerit illud, quod ſub pœna excommunicationis ei erat prohibitum. Deinde contumacia non retrotrahitur: ergo nec excommunicatio, nec pœnæ illam ſequentes. Deinde hæc retrotractio ſolùm fit per quamdã fictionem Iuris, vt ſic magis puniatur is, qui deliquit; & ſolùm per ſtylũ Curiæ Romanæ in quibuſdam cauſis eſt introducta: quod eſt ſignum pertinere dumtaxat ad forum externum. Vnde in foro conſcientiæ pœnæ ſimoniæ non cenſebuntur incurſæ niſi à tempore completæ ſimoniæ, nec retrorſum trahentur. quare non tenebitur talis beneficiarius ad reſtitutionem fructuum interim perceptorum, nec cenſebitur fuiſſe inhabilis ad alia beneficia. quam ſententiam inſinuat Nauarrus cap. 23. nu. 104. §. Non ignoro. & docet Henriquez, de excommunicatione cap. 19. & mihi non diſplicet.

DVBITATIO XXVIII.

Vtrùm pretium ſimoniacè acceptum, Iure diuino ſit reſtituendum.

156 SVPPONO, ſi is, qui accepit pretium pro re ſpirituali, tenebatur eam ex Iuſtitia gratis conferre, illum Iure diuino ad reſtitutionem pretij obligari: quia accipiendo pretium, non ſolùm virtutem religionis, ſed etiam iuſtitiam commutatiuam læſit; ſicut ſi Iudex pro iuſta ſententia, aut teſtis pro teſtimonio veritatis, pretiũ exigeret, teneretur ad reſtitutionem. Hinc Parochus, cui aſſignata eſt congrua ſuſtentatio, tenetur ad reſtitutionem, ſi pro Sacramẽtorum adminiſtratione mercedem contra Eccleſiæ conſuetudine exigat. Hoc poſito ſunt duæ ſententiæ valde celebres.

Prior eſt, Eum, qui accipit pretium pro re ſpirituali, iure diuino nõ teneri ad illius reſtitutionem. hanc tenet Nauarrus cap. 23. num. 103. & 104. & dicit eam eſſe communẽ Canoniſtarum & Theologorum vſque ad hoc tempus. eandẽ tenet Couarruuias ad regul. Peccatum, p. 2. §. 8. num. 3. & cenſet eſſe communem, & Petrus Nauarra l. 2. ca. 3. nu. 400. Syluester v. Simonia, q. 10. in principio. Victoria de ſimonia p. 2. num. 4. Caiet. art. 6. & in Summa v. Simonia cap. 3. ſub finem. 157 *1. Sententia, non teneri ad reſtitutionẽ.*

Probatur Primò, Quia accepta per ſimoniam mentalem non ſunt iure diuino reſtituenda: ergo neque accepta per ſimoniam externam. conſequentia probatur, quia eodem titulo pretium accipit ſimoniacus externus, quo internus. parũmque refert vtrum id verbis exprimant, an ſola mente. Antecedens probatur ex cap. fin. de ſimonia, vbi Gregorius IX. à Legato ſuo conſultus, Vtrùm Monachi ſimoniacè recepti, qui pretium dederant, & Abbates, qui receperant, teneantur ad reſtitutionem, & reſignationem ſic acceptorũ, reſpondet, *Ad reſignationes ſpiritualium & temporalium, quæ nullo pacto, ſed affectu animi, vtrimque taliter acquiruntur, (in quo caſu delinquentes ſufficit per ſolam pœnitentiam, non ſatisfacere creatori) eos pro ſimonia eiuſmodi non teneri.* ex qua reſponſione Põtificis euidenter colligi videtur, ſimoniacos internos non teneri ad reſtitutionem, nec temporalium acceptorum pro ſpiritualibus, nec ſpiritualium acceptorum pro temporalibus. Ideò autem Pontifex dicit eos non teneri, quia iure diuino naturali non obligantur; eccleſiaſticum enim in hoc caſu locum non habet: quia non punit ſimoniam internam, nec irritam reddit talem conuentionem, ſed ſolùm externã. Addit Caiet. v. Simonia c. 3. reſpõſum Pontificis vniuerſè de omni ſimonia intelligẽdũ. *Cap. fin. de ſimonia.*

Probatur Secundò, Si iure diuino deberet reſtitui, Pontifex non poſſet diſpenſare in retentione pretij, quod tamẽ eſt contra praxim, vt patet Extrauag. Sane, in communibus de ſimonia, vbi Vrbanus IIII. diſpenſat vt accepta pro Religionis ingreſſu retineantur.

Tertiò, Qui exigit pretium pro re ſpirituali, quam ex officio ei præſtare non tenebatur, non facit illi iniuriam; nam res, quæ datur, digna eſt pretio; & is, cui datur, non habebat ius exigendi illa gratis à tali; ſed ſolùm fit iniuria Deo, & rei ſpirituali, vti dictum eſt. vide Victoriam ſuprà.

Altera ſententia eſt, Simoniacum Iure diuino ad reſtitutionem pretij teneri. Ita tenet Henricus quolib. 6. q. Adrianus quolib. 9. art. 3. litera H. Sotus lib. 9. quæſt. 8. art. 1. Bartolom. Medina l. 2. Summæ. cap 14. §. 21. Ioannes Medina q. 4. de vſura reſtitu. §. Ideò videtur. Hæc ſententia mihi probatur, adhibita tamen diſtinctione. vnde 158 *2. Iure diuino teneri.*

Dico Primò, Si quis in gratiam alterius priuet ſe aliqua re ſpirituali, & pro incommodo quod inde patitur compenſationem temporalem exegerit, non tenetur iure diuino ad reſtitutionem. Et quidem ſi incõmodum ſit temporale, vt cùm quis ſe ſpoliat ſuo beneficio & in alterum reſignat, res videtur clara. Hoc enim damnum per ſe eſt pretio æſtimabile, ac proinde nulla erit iniuria, ſi pro eo exigatur compenſatio. Idem dicendum de omni alio iure vel re ſpirituali, ex cuius priuatione incommodum temporale in honore vel fortunis obuenit. Verùm ſi res illa ſpiritualis nullum commodum temporale annexum habet; ita vt ex eius priuatione ſuſtineas ſolùm incommodum ſpirituale, res eſt magis obſcura. Tamen adhuc valdè probabile eſt te iure diuino nõ teneri ad reſtitutionẽ, ſi pro eo incõmodo quid acceperis. Vt ſi reliquijs Sanctorũ vel corona benedicta te priues, nec ſimilia poſſint recuperari. Probatur, quia nemo in me Ius habet vt ſua cauſa teneat talia damna gratis ſubire: ergo non facio illi iniuriam exigendo compenſationem temporalem, maximè cùm priuare ſe bonis ſpiritualibus ſit magnum damnum ſubire. Confirmatur, quia is, qui cauſa alterius ſubit damnum temporale, poteſt exigere compenſationem: ergo etiam qui ſubit damnũ ſpirituale, quod eſt maioris momenti, & magis vitandum, non peccabit, ſaltem contra iuſtitiam. *Acceptum pro damno nõ tenetur reſtituere.*

Dices,

159 Dices, Ergo licebit reliquias vendere.

Reſpondeo negando conſequentiam, quia agitur contra reuerentiam ſanctitati illarum debitam, dum pretio humano æſtimantur, non tamen fit iniuria illi, à quo pretium exigitur; quia Ius non habet vt ſibi gratis dentur. quare multò magis ſi tibi per uim auferrentur, nec ualores recuperare, poſſes abſque ulla iniuria exigere aliquam cōpenſationem pecuniariam, iudicio prudentis taxandam, pro damno accepto. qui enim damno per iniuriam affectus eſt, poteſt exigere compenſationem huiuſmodi, qualem ſpes eſt poſſe obtinere, vel oblatam acceptare.

Vnde ſequitur, Regem Burgundiæ non fuiſſe obligatum ad reſtituenda ea, quæ ipſi Imperator Henricus I. dedit pro lancea in qua clauus vnus Dominicæ crucis continebatur, quam precibus & minis ab eo extorſerat; vt ſcribit Sigebertus ad annum Domini.929.

Dices, Incommodum ſpiritale non poteſt æſtimari: ergo iniquum erit ſi aliquid temporale pro eo exigatur. Reſpondeo dicitur non poſſe æſtimari, non quaſi ſit infra omne pretium, ſed quia per ſe omne pretium excedit, vtpote ſuperioris ordinis. Sicut incommodum infamiæ eſt inæſtimabile, tamen non eſt contra iuſtitiam exigere pro eo cōpenſationem temporalem; ſi cauſa alterius ſuſtineatur, uel ſi famam iniuſtè abſtulit, & nolit reſtituere; quo caſu poteſt abſque iniuſtitia exigere quanti in animo ſuo hoc incommodum æſtimat, vt ſi mallet amittere 100. aureos quàm illud incommodum ſuſtinere.

160 *Si res ſpiritalis habet commodū temporale.* Dico Secundò, Conferens pretio aliquid ſpiritale, quod annexum habet commodum temporale, Iure diuino non tenetur ad illius pretij reſtitutionem: vt ſi quis Canonicatum, Decanatum, Epiſcopatum vēderet, ſi ad Religionem pretio admitteret: & in hoc caſu ſentio priorem ſententiā eſſe ueram. Et ſatis probari poteſt ex c. illo fin. de tali enim caſu loquitur Pontifex; admiſſio enim in Religionem, coniunctum habet commodum alimentorum per totam uitā, quod ſanè magno pretio apud homines æſtimatur. ſi tamē hoc pretium eſſet iudicio prudentis exceſſiuum, ille exceſſus Iure naturæ eſſet reſtituendus; quod eo ferè modo in beneficiorum, quo in officiorum ſæcularium uenditione definiendum eſſet.

161 *Obiectio. Collatores ſunt diſpēſatores.* Dices, Collatores non ſunt domini beneficiorum, ſed ſolùm diſpenſatores: atqui diſpenſator tenetur gratis diſpenſare bona domini ſui, præſertim quando pro officio ſuo ſtipendia aſſignata habet: alioquin pro eadem re duplex ſtipendium acciperet. collatores autem beneficiorum habent ampliſſima ſtipendia, ratione quorum tenentur munia eccleſiaſtica (inter quæ eſt collatio beneficiorum) obire: ergo ſi aliquid amplius acceperint, Iure diuino tenentur ad reſtitutionem.

Reſp. Reſpondeo, Tenetur quidem diſpenſator gratis diſpenſare vt non peccet; non tamen ita ut ſemper teneatur ad reſtitutionem, ſi gratis non fecerit: tum quia ordinariè ſtipendia illa non ſunt ei aſſignata pro munere collationis, ſed pro alijs functionibus eccleſiaſticis; ſicut Regi non dantur tributa pro munere diſtribuendi officia Reipublic. ſed pro regni adminiſtratione: tum quia non exigit illud pro illa functione, veluti mercedem illius operis; ſed ueluti compenſationem pro emolumento, quod tibi conferre nō tenebatur. Simile accidit in uenditione officiorum. Quòd enim excluſis alijs te præferat, & ſuum affectum ad te determinet, magno pretio eſt æſtimabile. Vnde ſæpè munera non parua offerri ſolent ad affectum alterius alliciendum. Deinde priuant ſe poteſtate alteri gratificandi, à quo fortè maiorem beneuolentiam & gratitudinem expectabat. Addo non uideri dubium, quin non ſit contra iuſtitiam, ſi eccleſia permittat. Sicut uenditio officiorum publicorum nō eſt contra iuſtitiam, permittente Regno uel Rege permiſſionem regni habēte. Quia dominus poteſt permittere ſuo diſpenſatori in rebus maximi emolumenti, ut aliquam cō penſationem ab iis, quos tanto beneficio afficit, exigat. Hāc tamen aſſertionem intellige de ſupremo collatore, qui eſt Pontifex; & de inferioribus, hoc ſuppoſito, quòd eis per Superiorem non ſit poteſtas alicuius compenſationis & emolumenti exigendi adempta. ſi enim hæc adempta ſit, tenebuntur iure diuino ad reſtitutionem. vide ſuprà dubit.2. & 4.

162 Dico Tertiò, Si quis pretio conferat aliquid ſpiritale abſque ſuo incommodo, quod non habet annexum commodum temporale, (ut ſunt Sacramenta & ſacramentalia) iure diuino tenebitur ad reſtitutionem pretij, niſi vel putetur gratis donatum, uel non excedat rationabile ſtipendium ſuſtentationis. Hanc tenent auctores ſecundæ ſententiæ. *Si res non habet commoda tēporalia annexa.*

Probatur Primò, Quia tales res ſpiritales non habent aliquid temporale, ratione cuius iudicio communi poſſint cenſeri tanti uel tanti ualere; ac proinde natura ſua poſtulant ut gratis diſpenſentur: & ex altera parte fideles habēt ad illas ius diuinitus conceſſum, ut a miniſtris Eccleſiæ poſſint eas petere, nec ad aliud teneantur, quàm ad miniſtrorum ſuſtentationem: ergo ſi miniſtri aliquid amplius exigant, tenentur iure diuino ad reſtitutionem. ſi enim miniſtri illas diſpenſantes non habent ius niſi ad alimēta (eò quòd non ſint domini, ſed diſpenſatores tantùm) euidens eſt eos non tantùm rei ſpiritali uel Deo facere iniuriam; ſed etiam in proximum committere iniuſtitiā, ſi amplius exigant; & conſequēter teneri ad reſtitutionem eius, quod ſupra alimenta acceperint. Rurſus, ſi fideles pro adminiſtratione omnium Sacramentorum & ſacramentaliū iure naturæ non tenentur niſi ad miniſtrorum congruam ſuſtentationem, iniuria illis fit, ſi amplius ab eis exigatur, ac proinde iure naturæ reſtitui debet. *Fideles ſolùm tenentur ad ſuſtentationem.*

Secundò, Res ſpirituales ſuperant omne pretium: ergo quantumuis magnum pretium quis exegerit, iure diuino non tenebitur ad reſtitutionem. non enim eſt ratio cur magis teneatur ad reſtitutionem ſi multùm exegerit, quàm ſi parùm, ſi utrumque ſuperat congruentem ſuſtentationem miniſtri, & utrumque detur non liberaliter, ſed quia aliter res ſpiritalis, qua eget, obtineri nequit. Vnde ſi quis exegiſſet decem millia aureorum pro baptiſmo, abſolutione, uel communione, non teneretur ad reſtitutionem: quod ſanè abſurdum eſt. quis enim non iudicet illum inique extorſiſſe tantam ſummam, eamque ſolùm datam quaſi redimendæ uexationis cauſa? Confirmatur, quia qui illam dedit, poteſt eam repetere tamquam iniuſtè exactam, & uti occulta compenſatione, ſi alia ratio non ſuppetit recuperandi. 163 *Res ſpirit. ſuperant omne pretium.*

Dices, Iſte miniſter non tenetur hoc Sacramentum ex Iuſtitia huic adminiſtrare, cùm non ſit eius Parochus uti ſuppono: ergo non facit huic iniuriam, ſi pro eo pretiū exigat, modò non amplius exigat, quàm res ualeat: ſicut ſi non teneor tibi ex iuſtitia dare panem in extrema neceſſitate, nō facio tibi iniuriam, ſi pro eo pretium exigam, niſi ſi amplius exigam quàm ualeat. *Obiectio 1.*

Reſpondeo Negando conſequentiam; etſi enim non teneatur ex iuſtitia conferre; ſi tamen conferre uelit, uel ſi contulit, tenetur ex iuſtitia non amplius exigere, quàm ſtipendium ſuſtentationis: ad amplius enim Ius non habet. Neque ſimile eſt de pane; quia non teneor panē tibi dare gratis ſi habes quo ſoluas; eſt enim res natura ſua & recepto hominum uſu uendibilis. *Solutio.*

Dices Secundò, Qui ſoluit pretium pro Sacramento, ſoluit illud uoluntariè: ergo transfert dominium: etſi enim mallet habere gratis; tamen omnibus conſideratis, abſolutè uult illam pecuniam ſoluere: unde cùm hoc Sacramentum non ſit ei ex iuſtitia debitum, & aliàs pluris ualeat, cenſetur ſatis uoluntariè dare ad dominium transferendum. 164 *Obiectio 2.*

Reſpondeo Primò, Illud uoluntarium eſſe extortum per iniuriam; (ideò enim uult dare, quia exigitur; in illa autem exactione eſt iniuria: ſicut cùm quis exigit aliquid pro eo, quod gratis facere tenebatur) ac proinde non ita transfert dominium, quin poſſit repetere. imò alter ſponte tenebitur reſtituere, propter iniuriam, qua extorſit. Secundò, Negari poteſt transferre dominium; quia non intendit donare, ſed ſolùm ſoluere quatenus debet, ſeu quatenus alter iuſte poteſt exigere; non enim intendit cedere Iure ſuo quod habet, uel alteri dare amplius Iuris quā habet: ſicut qui ſoluit uſuras, non transfert dominium; quia non intendit uſurario plus Iuris dare, quàm ei debeatur: ut enim ibi deeſt titulus cur ſoluantur uſuræ, ita hic deeſt Ius ad pretium exigendum. *Reſp. Nō datur voluntariè, niſi volūtate per iniuriā extorta.*

Ex dictis facilè eſt ſoluere argumenta alterius ſentētiæ. 165

Ad Primum, Illud caput variè à DD. explicatur. Vide Sotum l.9.q.8.ar.1.ad 6. ubi aliquot expoſitiones refert, & refutat: deinde ponit ſuam nihilo meliorem, quam fusè refutat Petr. Nau. & meritò, quia omnino falſa. Sed dicendum *Ad argumenta in ... tio allata.*

dùm breuiter, Pôtificem loqui de admiſſo ad Religionem pro pecunia, & hanc pecuniam non eſſe neceſſariò reſtituẽdam nempe quia retineri poteſt a Monaſterio pro alimentis religioſi: nulla autem erat ratio vniuersè de omni ſimonia reſpondendi, quidquid Caieta. & alij dicant: quia non niſi de certa ſpecie rogabatur: cur enim Pontifex ſine vlla neceſſitate de re tam obſcura vniuersè definiat?

Ad Secundum Reſp. Pontificem non poſſe diſpenſare in retentione pretij, niſi quando res ſpiritalis aliquid temporale annexum habet pretio æſtimabile, vel quando incommoda coniuncta eius alienationi, iuxta primam & ſecundam propoſitionem.

Ad Tertium: Satis conſtat ex dictis, eum, qui pretiū exigit ſuſtentationem ſuperans: iniuriam facere; & quamuis alter non habeat Ius vt ſibi conferatur omnino gratis, non tenetur tamen amplius dare; quam quod ad conuenientem ſuſtentationem pertineat.

DVBITATIO XXIX.

Vtrùm res ſpiritualis per ſimoniam acquiſita, ſit Iure diuino dimittenda.

166 QVIDAM DD ſentiunt eſſe dimittendam. Ita Adrian. quodlib. 9. ar. 3. littera I. Armacanus l. 10. qq. Armenicarum c. 23. vbi generatim docet, quoties peccatū dat cauſam prouiſioni, prouiſum teneri beneficium ſic acquiſitum reſignare; vt ſi ambitione, mẽdacio, hypocriſi, vel adulatione acceptus eſt.

Non tenetur Iure diuinò reſignare. Sed communis fere ſententia DD. eſt, non teneri Iure diuino reſignare. vide Nauar. c. 23. nu. 103. & 104. & Couarr. regu. Peccatum p. 2. §. 8. Probatur de beneficio, de quo potiſſimùm eſt difficultas; huius enim collatio fuit valida: quia in collatore fuit poteſtas & voluntas transferendi beneficij, v. g. in Petrum, & Petrus fuit capax, & habuit voluntatem acceptandi: hæc autem in quauis re ſufficiunt ad trãſferendū dominium, ſeu Ius in re. Nec obſtat Primò, Quòd aliquid pro illa translatione ſit datum; quia etſi hoc ſit contra honorem diuinum, non tamen adimit collatori poteſtatem conferendi, nec collatarium reddit incapacem ad acceptandum, vt patet in Sacramentis. Secundò, Per alia peccata homo non efficitur iure diuino incapax beneficij: ergo neque per peccatum ſimoniæ: ergo non tenetur reſignare, modò pœniteat eum peccati. Tertiò, Si talis collatio eſſet irrita, ſequeretur, eum, quo ignorante & prohibente ſimonia commiſſa eſt, teneri ad reſtitutionem, (quia obtinet per ſimoniam) quod tamen falſum eſſe colligitur ex c. Sicut tuis literis, de ſimonia. Quartò, Profeſſus per ſimoniam eſt verè Religioſus, vt omnes docent: ergo etiam conſecutus beneficium per ſimoniam, eſt verè beneficiarius, ſecluſo Iure pôſitiuo. Quintò, Probatur allata ratione; Ideò tenetur venditor rei ſpiritalis reſtituere pretium, quia per iniuriã exegit: atqui hæc ratio non habet locum in emptore, quia emptor nullam iniuriam facit vẽditori, ſi pretium offerat pro re ſpiritali: ergo non tenetur eam reſtituere.

Obiectio 1. Dices Primò, c. 116. Si quis. 1. q. 1. Greg. I. ſignificat, eũ, qui ſimoniacè ſacerdotium vel dignitatem acceperit, niſi ſponte reliquerit, in æternum periturum.

Reſpon. Reſp. Inde non ſequitur eum Iure diuino teneri reſignare beneficium, aut eſſe ſuſpenſum ab executione ſacerdotij; ſed Iure eccleſiaſtico valdè antiquo, quod iam tempore Gregorij vigebat.

167 *Obiectio 2.* Dices Secundò. Ille accepit contra voluntatem Domini, qui, ſicut iubet gratis dari, ita etiam vult gratis accipi: ergo non poteſt retinere.

Non retinet contra Domini uoluntatem. Reſp. Reſp. negando conſequ. etſi enim collatio & acceptio ſimoniaca ſit contra Domini voluntatem; (quia cùm ſit, abſque debita reuerentia tractatur res ſpiritualis, dum inſtar rei prophanæ cum temporali commutatur) tamen poſtquam facta eſt, in retentione non eſt iniuria, nec agitur quidquam contra Domini voluntatem, modò debitè adminiſtretur. ſicut qui Ordinem ſacrum accipit in peccato, accipit illum contra Domini voluntatem, tamen non fungitur eo contra Domini voluntatem, vbi peccatum illud pœnitentia deleuerit.

DVBITATIO XXX.

Vtrùm omne id, quod ſimoniacè acceptum eſt, Iure eccleſiaſtico debeat reſtitui.

RESPONDEO & dico Primò, Si loquamur de re ſpiritali ſimoniacè accepta, non tenemur eam reſtituere, niſi ſit beneficium eccleſiaſticum: hoc enim debere 168 *Solum beneficiū dimittendū.*
dimitti Iure eccleſiaſtico, patet Extrau. Cùm deteſtabile, de ſimonia. Sub hoc ſpecie aliqui penſionem ſpiritalem comprehendunt, quia videtur eadem ratio; maximè vbi Bulla Pij V. recepta. Sed contrarium verius. quia penſio non eſt verè beneficium eccleſiaſticum, cùm non ſit ius perpetuũ; nam extinguitur cum penſionario, vtpote fauor perſonalis; vt dictum eſt ſup. c. 34. nu. 3. Cetera autem ſpiritalia vel dimitti non poſſunt, vt ſunt Sacramenta, (niſi quoad vſũ; quod ſolùm locum habet in Ordinibus, à quibus ſimoniacè ordinatus ſuſpenditur) vel non ſunt dimittẽda ante ſententiam, quia Canones aliud de illis non ſtatuerunt, ſic ſimoniacè admiſſus in Monaſterium, non tenetur illud ante ſententiam dimittere. Idem puto dicendum de reliquijs ſimoniacè comparatis, metallis benedictis, iure patronatus, licentia eligendi confeſſarij, &c.

Obiectio. Dices, Omnis pactio in ſpiritualibus eſt irrita, & nullius momenti: vt habetur c. fi. de pactis. & cap. Præterea, de tranſact. & alibi.

Reſp. Inde tãtùm ſequi, rem ſpiritalem, quæ reſtitui poteſt, eſſe reſtituendam, ſi repetatur, & pretium pro ea datũ reſtituatur; non autem altero non repetente, aut nolente pretium reddere: etſi enim pactum ſit irritum, non tamen obligat ad mutuam reſtitutionem cum damno partis; niſi Superior in pœnam cogat.

169 *Pretiū reſtituendū.* Dico Secundò, Quod ad pretium attinet, illud Iure poſitiuo reſtituendum.

Primò, Si acceptum pro beneficio vt patet cap. De hoc, de ſimonia, vbi Alexander III. Toletano Archiepiſcopo ſcribens ait, *Regem & Principes eius debes inducere, vt ſi qua receperint à præfato Epiſcopo, vt eius electioni præstarent aſſenſum, Eccleſiæ Exonienſi ſine diminutione reſtituant, cùm ea ſine graui ſuæ ſalutis periculo retinere non poſſint.*

Secundò, Si acceptum pro collatione Ordinum, vel aliorum Sacramentorum, aut ſacramẽtalium: & notabiliter excedat id, quod pro ſuſtentatione exigi poterat, iuxta ea, quæ diximus dub. 28. Sed hoc iure diuino potiùs quàm eccleſiaſtico reſtituendum. Imò Ius eccleſiaſticum nihil inuenitur ea de re diſpoſuiſſe.

Tertiò, Si acceptum pro admiſſione in Religionem; cap. Veniens. 19. de ſimonia, vbi Pontifex mandat, vt Abbas & Monachi compellantur reſtituere id, quod acceperant à quodam, vt eum in Monachum admitterent. Puto tamen eos ad hoc non teneri ante ſententiam, ſi admiſſus in eo Monaſterio permaneat; quia ratione alimentorum videtur poſſe retineri. Quod confirmatur, quia reſtitutio ante ſententiam eſſet facienda ei, qui admiſſus eſt, vel parentibus, qui eius nomine dederunt; atqui hi conſentiunt vt pro alimentis retineatur. Adde Vrbanum IIII. Extrauag. Sanè, in communibus de ſimonia, permittere vt ſic acceptum retineatur, modò non in priuatum vſum Abbatis, vel Abbatiſſæ, ſed in communem vſum Conuentus conuertatur.

Non tamē ante ſententiam, ſi pro admiſſione ad Religionem.

DVBITATIO XXXI.

Cui debeat fieri reſtitutio pretij, & an ante ſententiam Iudicis.

SVPPONO, ſi aliquid temporale acceptum ſit pro conferendo beneficio, vel alia re ſpiritali non ſecuta collatione, Iure naturæ reſtituendum ei, à quo acceptum eſt. Ita Vict. relect. de ſimon. p. 2. nu. 6. Caie. v. Simonia, c. 3. Sot. l. 9. q. 8. art. 1. ratio eſt manifeſta; quia deeſt titulus cur poſſit retineri, cùm illud, pro quo datum eſt, nõ præſtetur, ac proinde debet reddi ei, à quo acceptum; cùm iura non iubeant alteri dare. Couarr. tamen ad reg. Peccatum, p. 2. §. 2. nu. 7. in fi. putat reſtituendum in pios vſus. ſed ſolum probat non poſſe repeti in foro externo. 170 *Datum, re ſpiritali nõ tradita, reſtituendum danti.*

Digitized by Google

171 Si verò beneficium ſit traditum, ita vt vtrimque ſimonia ſit completa, ſunt duæ ſententiæ DD. Quidam enim putant pretium acceptum in hoc caſu, ante ſententiam Iudicis eſſe reſtituẽdum ei, qui dedit: poſt ſententiam, cui Iudex addixerit. Ita Sot.l.9.q.8.a.1. Bann.2.2.q.32.a.7. & multi alij DD. huius ætatis. Ratio eſt, quia is, qui pretium dedit, non amiſit pretij dominium. non enim tranſtulit eius dominium in venditorem rei ſpiritualis; cùm hic Iure ſit factus incapax illius dominij hoc titulo capiendi. neque ille intendit à ſe abdicare dominium alia ratione, quã transferendo in venditorem: ergo cùm in hunc non ſit tranſlatũ, verè manſit apud emptorem: ergo illi reſtituẽdum. Si dicas Eccleſiam illum priuaſſe dominium; Reſpondent, talẽ priuationem nõ fieri niſi per legem pœnalem, quæ neminem ante ſententiam ita re ſua priuat, vt eius dominium amittat. Hæc ſententia non eſt improbabilis.

Sententia Soti, &c. Reſtituendũ ei, qui dedit.

Contraria tamen, id eſt, etiam ante ſententiam Iudicis pretium illud eſſe reſtituendum Eccleſiæ, eſt multò probabilior & verior. Tenet D.Thom.2.2.qu.32.art.7. vbi dicit: *pretium ſimoniacum non eſſe reſtituendum danti, ſed in eleemoſynas erogandum.* Idem expreſsè docet q.62.art.5. ad 2. neque intelligit poſt ſententiam Iudicis, ſed abſolutè; explicat enim de quibus poſſit fieri eleemoſyna. Silu. v. Simonia, q.10. dicit *eſſe dandum Eccleſiæ, in cuius iniuriam ſimonia eſt commiſſa: niſi Epiſcopus & Capitulum ſit particeps ſimoniæ; tunc enim dandum pauperibus vel alteri Eccleſiæ.* Couarr. ad regul. Peccatum, p.2.§.2.num.7. dicit hanc eſſe communem DD. ſententiam. Idem tenent Victo. & Caiet. ſuprà. Denique DD. omnes, quòd ſciam, qui fuerunt ante Sotum; Canoniſtæ in cap. De hoc. & capit. Audiuimus. 41. de ſimonia. Probatur ex dicto capit. De hoc. 1. vbi Pontifex apertè dicit, *Regem & Principes inducendos vt reſtituant Eccleſiæ;* loquitur autem ante ſententiam & in foro conſcientiæ; & cap. Audiuimus, eodem tit. vbi præcipit vt Epiſcopi. *ſi aliquid exegerint vt permittant in Eccleſiis ſibi ſubiectis Clericos inſtitui, Monachos profiteri, mortuos ſepeliri, reſtituant duplum, applicandum in vtilitatem loci, in cuius diſpendium id factum.* Intelligit *ante ſententiam*, quia ordinariè non eſt Iudex, qui Epiſcopos de his condemnet. & ita parùm vtilis eſſet illa conſtitutio. Tertiò, Contra mentem Eccleſiæ eſt vt reſtituatur danti; quia Eccleſia intendit vtrumque punire. Nec obſtat, quòd pœna non dicatur deberi ante ſententiam; quia quòd ille teneatur rem illam, quæ ſua non eſt, dare Eccleſiæ, vel expendere in pios vſus, non eſt pœna, ſed ſimplex præceptum: cùm enim non poſſit eam retinere, graue non eſt ei quòd debeat illam tali modo expendere. Similiter non obſtat, quòd non ſit vlla conſtitutio Eccleſiæ, qua dans, hoc ipſo, quo dat, amittat dominium, quia id non eſt neceſſe: fateor enim manere dominium apud dantem; & ideò ſi ei reſtituatur, poſſe retinere; quia non ipſe, ſed qui accepit, iubetur in pios vſus expendere: vnde non priuatur dominio vi legis immediatè; ſed actu & reſtitutione facta per accipientem, ex præcepto legis. Lex enim poteſt iubere, vt rem alienam, quæ apud te eſt, expendas in pauperes, quando iuſta cauſa ſubeſt, & hoc ipſo, quo datur pauperibus, prior dominus amittit dominium. hæc eſt mens Canonum citatorum. 172

Altera vero eſſe reſtituendum, Eccleſiæ.

Ad argumenta.

Dices, c. Veniens, de ſimonia, pretium iubetur reſtitui illi, à quo acceptum, nempe Monacho ſimoniacè recepto, qui illud dederat. 173

Reſpondeo, Id ideò factum, quia ille abſque culpa dederat, (fuerat enim pecunia ab eo prætextu conſuetudinis exacta) & volebat ſe ab eo Monaſterio expedire, vt rectè Couar. ſupr. & Hugolinus cap. 2.§.1. tabu.4. quòd ſi ipſe peccaſſet, non fuiſſet ei reſtituta, ſed fuiſſet conuertenda in vſus Eccleſiæ Monaſterij, vel potiùs in eleemoſynam pauperum.

Fruct⁹ cui reſtituẽdi.

Petes, cui ſunt reſtituendi fructus percepti ex beneficio ſimoniacè accepto?

Reſpon. Hi fructus reſtituendi ſunt, etiam ante Iudicis condemnationem; quia ex re aliena non bona fide percepti. reſtituendi autem ſunt vel ærario Apoſtolico; vnde ſuper illis poteſt fieri compoſitio cum Põtifice; vel Eccleſiæ, vel in pios vſus; vt docet D.Thom. ar.6. ad 4. vel etiam ſucceſſori; vt docet Nauar. libro 5. conſil.62. de ſimonia. puta vbi eſt conſuetudo vt fructus beneficij vacantis dentur ſucceſſori. 174

SECTIO SEXTA.

DE RELIGIONE.

Religio prima pars Iuſtitiæ.

Explicatis iis, quæ ad Iuſtitiam ſtrictè acceptam pertinent, ſequitur vt agamus de Religione, quæ inter partes Iuſtitiæ primum locum obtinet. Eſt enim Religio, vt hic accipitur, Iuſtitia quædam creaturæ ad Deum, qua ipſa ſuo creatori debitum cultum & honorem perſoluit: vnde ipſa primum & ſummum debitum, quod in homine naſci poteſt, reſpicit, hominemque inclinat, vt illud quantum fieri poteſt ſuo auctori exſoluat. Aliquando accipitur pro ſtatu eorum, qui certis votis obſtricti ſunt Deo, de quo infrà ſuo loco. Continebit iſta ſectio capita decem. Primum erit, De Religione in genere. Secundum, De Oratione & laude Dei. Tertium, De Sacrificio & adoratione. Quartum, De Decimis. Quintum, De Voto. Sextum, De Statu religioſo. Septimum, De Iuramento & adiuratione. Octauum, De Superſtitione, eiuſque ſpeciebus. Nonum, De Magia. Decimum, De Irreligioſitate.

CAPVT XXXVI.

De Religione in genere.

Conſtat Dubitationibus 4.

DVBITATIO PRIMA.

Quid ſit Religio, D.Thom. quæſt.81.

RELIGIO Græcis dicitur *θρησκεία* à Thracibus ducta origine, vt quidam volunt, apud quos plurimùm cærimoniæ viguere, (hinc *ἐθελοθρησκεία* apud Apoſt. ad Coloſſ. 2. id eſt arbitrarius cultus) & *θεοσέβεια*, id eſt,

Digitized by Google

Religio vnde dicta.

id eſt, cultus Dei. Nomen *Religio* ductum eſt, vel à *relegendo*, quòd ea, quæ ad Dei cultum pertinent, ſæpè animo ſint reuoluenda, & veluti relegenda, vt vult Iſido. l. 10. Etymolog. c. 17. ex Cicer. vel à *reeligendo*, quòd per eam, Deum, quem per peccatum reiecimus, reeligamus, vt inquit Aug. l. 10. de ciuit. c. 4. vel à *religando*, quòd Deo nos aſtringat & alliget; ita Lactant. l. 4 diuin. inſt. c. 28. D. Aug. l. 1. retract. c. 13 & D. Hier. in c. 9. Amos, quæ deriuatio maximè videtur nomini & rei conſentanea.

Quid ſit.

Cur debeatur cultus.

2 Definitur à D. Aug. l. 83. qq. q. 31. ex Cicero. hoc modo, *Religio eſt virtus, quæ ſuperioris cuiuſdam naturæ, quam diuinam vocant, cultum, cærimoniamq; adfert.* Planius ſic, *Religio eſt virtus, qua debitum cultum Deo, tamquam primo rerum omnium principio exhibet*, vbi

Notandum eſt, ſicut hominibus ob potentiam, ſapientiam, virtutem, & cuiuſuis perfectionis excellentiam, debetur quidam cultus, ſeu honor quo illam eminentiam cum quadam noſtri demiſſione teſtemur; ita Deo ob ſingularem & infinitam excellentiam in omni genere perfectionis, quã habet vt Deus eſt, ſeu vt primum principium & ſupremus omnium Dominus, debetur quidam ſingularis honor, velut tributũ quoddam ab omni creatura rationali; quo illius excellentiam, & ſuam ſubiectionem & in omnibus dependentiam teſtetur. Ad hunc honorem exhibendum inclinat *religio*, Itaque obiectum religionis eſt omne teſtimoniũ, & ſignum ſiue internum, ſiue externum, quo diuinam excellẽtiam cum quadam noſtri ſubmiſſione proteſtamur. Dico, *cum quadam noſtri ſubmiſſione*, quia non ſolùm Deo debitum eſt vt ipſius excellentiam teſtemur nudè & abſtractè; ſed etiam vt eam teſtemur reſpectu noſtri, profitendo noſtram ſubiectionem & dependentiam ab ipſo; vt ait D. Th. a. 3 & hoc ipſum, nomen *cultus* inſinuat, quod ſubmiſſionẽ inuoluit. vnde *religio* vtrumque profitetur: ac proinde non poteſt eſſe niſi in creatura, & reſpectu ſui principij.

Obiectũ religionis.

3

Cui competat.

Actus humilitatis.

4 Dices, Se alteri ſubmittere, & hãc ſubmiſſionem aliquo ſigno profiteri, eſt officium humilitatis: ergo non pertinet ad religionem.

Reſp. negando conſeq. quia diuerſa ratione ad diuerſas virtutes ſpectare poteſt. Eſt enim actus humilitatis, ſi fiat, quia congruit noſtræ vilitati, vt intra limites noſtræ conditionis nos contineamus, ne per elationẽ extra eos feramur. Eſt actus religionis, ſi fiat animo declarandi eminentiã diuinam, ſeu vt ipſam honoremus ſubmiſſione noſtri.

Explicantur ſingula partes. Cultus.

5 Ex his facilè poteſt intelligi definitio aſſignata. Eſt igitur religio *virtus*, quia habentem bonum efficit, eiuſq; opus bonum reddit & laudabile; laudabile enim Deũ colere. In hoc autem conſiſtit ratio virtutis, vt ſæpè docet D. Tho. ex Ariſt. 2. ethi. c. 6. *Qua cultum exhibet. cultus* idẽ eſt hoc loco, quod honor, non ſimpliciter, ſed cum quadam ſubmiſſione noſtri exhibitus: quam ſubmiſſionẽ honor in genere non includit. Deus enim honorat Sanctos, non tamẽ colit. itaque honor eſt quid communius cultu. Porrò *honor* generatim nihil eſt aliud, quàm teſtimonium excellentiæ alterius, ſiue id verbis fiat; vt cùm aliquis laudatur, ſiue geſtu corporis; vt genuflexione, apertione capitis, ſubmiſſione corporis: ſiue rebus externis; vt erectione ſtatuæ, deſcriptione elogij, inſtitutione feſtorum, ludorum, & ſimilibus. hæc enim omnia ſunt ſigna quædam, quibus alterius excellentiam ſignificamus, ac proinde illum honoramus. *Deo debitum*: cũ enim Deus, quà Deus, infinita excellentia in omni genere perfectionis ſimplicis & puræ ſit præditus, peculiari honore ſupra omnes creaturas eſt dignus: cũq; idẽ ſit primum principium, à quo omnia habent eſſe, vitã, & omnia; naſcitur in creatura rationali, quæ hoc poteſt apprehẽdere, obligatio & debitum vt hunc honorem ei deferat, & in Deo ius vt illum exigat. Itaq; hoc debitum fundatur in eſſentiali dependentia creaturæ rationalis, & omnium bonorum eius à Deo. ſicut enim Principi, quia ab eo quodam modò dependet tranquillitas publica, & felix ſtatus Reip. debetur honorarium quoddam tributum, quo eius poteſtatem & beneficentiam, noſtramq; ſubiectionẽ profiteamur: ita Deo, quia ab ipſo dependet eſſe, vita, & bonũ omne noſtrum, debetur ſingularis honor, veluti quoddam tributũ, quo hoc ipſum cũ profunda noſtri ſubmiſſione teſtemur. Itaq; illis verbis, *tamquam primo rerum omnium principio* ſignificatur ſimul cauſa cur Deus hoc cultu ſit dignus, (ratio enim primi principij includit vel ſupponit omnem excellentiam perfectionis) & cur à creatura ei ſit debitus.

Debitũ religionis.

Vt hæc meliùs intelligantur, Notandum eſt, in officio religionis quatuor actus ſpectari poſſe, qui quò perfectiores ſunt, eò perfectior eſt huius virtutis functio. Primus eſt, Conſideratio infinitæ maieſtatis Dei, & omnia ab ipſo pẽdere. Secundus eſt, Conſideratio noſtri nihili; id eſt, nos ex nobis nihil eſſe, nihil habere; ſed quidquid ſumus & habemus, Dei eſſe, & à Deo aſſiduè pendere. Tertius, Profunda mentis ſubmiſſio & inclinatio coram Deo, qua mens hæc ipſa interiùs teſtetur. Quartus, Eorumdem profeſſio exterior, verbis, geſtu corporis, vel alijs modis. 6

Quatuor actus in officio religionis.

Primus & ſecundus ſupponuntur religioni tamquam fundamentum.

Actus internus religionis.

Tertius, nempe ſubmiſſio illa, eſt actus interior religionis, qui etiam in Angelis reperitur; & continet duos actus; alterum voluntatis, qui eſt affectus reuerentię, quo interna illa honoraria inclinatio eſt volita; alterũ intellectus, quo eadem præſtatur & executioni mandatur. cùm enim Angeli non habeant corpora, non colunt Deum ſignis corporalibus, ſed ſpiritalibus, quæ non videntur eſſe alia quã apprehenſiones intellectus, aut locutiones ſpiritales: nulla enim in rebus ſpiritalibus poſſunt eſſe ſigna his meliora aut ſignificantiora. ſicut ergo homo alterum honorat, ſubmittẽdo ſe illi geſtu corporis ita illi Deum honorant, ſubmittendo ſe illi ſignis ſpiritalibus, nempe profitendo ſpiritali locutione ipſius maieſtatem, & ſuum nihilum reſpectu ipſius, & omne bonum ab ipſo deſcendere, ſeque totos ad ipſius obſequium offerendo. idem facit homo interiùs implicitè vel explicitè dum Deum honorat.

Quartus actus, ſcilicet exterior ſubmiſſio in hominibus immediatè eſt ſignum internæ ſubmiſſionis. nam vt ait D. Aug. l. 10. de ciu. c. 5. *ſacrificium viſibile, inuiſibilis ſacrificij eſt ſacramentum*, id eſt, *ſacrum ſignum*. mediatè verò eſt ſignum diuinæ excellentiæ, & dependentiæ rerum ab ipſa. Sic voces immediatè ſunt ſigna cõceptuum & affectionum animi, mediatè verò ipſarum rerum.

DVBITATIO II.

Vtrùm Religio à ceteris virtutibus diſtinguatur, & quomodo.

D. THO. Q. 81. ART. 3. 4. 5.

A temperantia & fortitudine.

RESPONDEO & dico Primò, Religionem diſtingui ab ijs virtutibus, quæ hominem rectè componunt in ſeipſo, ſeu non ad alterum, vt à temperantia & fortitudine: nam religio diſponit hominem ad functiones, quæ in alterum tendunt: temperantia verò & fortitudo ad functiones, quæ tantùm ipſum ſubiectum reſpiciunt. 7

A Iuſtitia & miſericordia.

Dico Secundò, Diſtinguitur etiã ab omnibus ijs, quę hominẽ diſponunt in officijs ad proximũ; vt à miſericordia & Iuſtitia particulari. quia religio diſponit hominẽ ad Deũ. 8

Iacobi 1.

Dices, Iac. 1. dicitur, *religio munda & immaculata apud Deum & Patrem hæc eſt, viſitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum ſe cuſtodire ab hoc ſæculo.* hic religio conſtituitur in operibus miſericordiæ, quæ ſunt ad proximum, & in cuſtodia ſui à peccatis, quæ per omnes virtutes agitur.

Reſp. Eſſe locutionẽ cauſalem: vera enim religio hos effectus parit, ideoq; illorum nomẽ per metonymiam accipit, & hi affectus ſunt ſignum veræ religionis: nemo enim hæc præſtat, niſi vera religione imbutus. ſic prioris ad Cor. 13. dicitur, *Charitas patiens eſt, benigna eſt*, &c. Adde, Apoſtolum non velle explicare quid ſit religio, ſed qualis religio conſtituat hominem mundum & immaculatum ante Deum; ea nimirum, quæ habet illos effectus.

A theologicis.

Dico Tertiò, Diſtinguitur etiam à virtutib. theol. Ita D. Th. a. 5. *A fide* quidem, quia fides eſt virtus intellectus, religio affectus. Sæpè tamen *fides* vocatur *religio*, quia eſt religionis fundamentũ, & regula: ſic vera fides dicitur vera religio; falſa fides, religio falſa. Verũ cũ fides non ſolũ ſit habitus intellectus, ſed complectatur etiam habitum quemdã voluntatis, nempe piam affectionem ad credẽdum Deo reuelanti, quæ actũ fidei imperet, ratione cuius ipſum credere eſt liberum & meritoriũ; difficultas eſt quomodo religio ab hoc affectu diſtinguatur. Sanè parùm videtur differre, quia actus fidei pertinet ad honorem primæ veritatis. Poteſt tamen inueniri aliquod diſcrimen. Primò, quia religio verſatur circa ſuos actus externos, vt ſunt ſigna diuinæ excellen- 9

Affectio credendi, an diſtinguatur à Religione.

Digitized by Google

cellentiæ: ſub ea enim ratione ſunt à religione uoliti. At affectus credendi non ita uerſatur circa actus fidei: non enim conſiderat actus fidei ut ſigna primæ ueritatis, neque ſub ea ratione illos uult; ſed ut ſunt uitales aſſenſus, quos illud obiectum, nempe res credenda ſic propoſita, & à diuina auctoritate ueluti informata, eleuata, & illuſtrata poſtulat. Secundò, quia tota ratio, cur religio ſuum actum externum imperet, eſt, ut Deo honorem deferat, eiuſque excellentiam teſtetur. At ratio cur affectio credendi imperet ipſos actus fidei, non eſt ut honorem Deo exhibeat (etiamſi ob hunc finem poſſint imperari) ſed quia materia ipſa diuina auctoritate confirmata, id poſtulat; vel (quod ferè idē eſt) quia obligatio ad illum actum orta ex reuelatione ſufficienter propoſita id requirit. Et ſic eſt peculiaris uirtus habens peculiarem materiam, in qua conſiderat propriam honeſti rationem. Poſſet etiam dici hunc affectum pertinere ad quamdam iuſtitiam hominis erga Deum. quia actus ille debitus eſt primæ ueritati tamquam neceſſarius, ut nō cenſeatur contemni aut uilipendi. Nolle enim credere uiro grauiſſimo affirmanti, eſt quodammodò contemnere, & paruam de illo habere exiſtimationem. Qua in re eſſe iniuriam patet communi hominum iudicio qui hoc iniuriam interpretantur. & meritò. nam continet quemdam contemptum & uilipenſionem alterius abſque cauſa, quæ non minùs eſt contra iuſtitiam quàm temerarium de illo iudicium. *A ſpe & charitate* diſtinguitur, quia hæ uirtutes immediatè attingunt ipſum Deum, tamquam proprium obiectum: charitas enim amat Deum ut ipſe eſt bonum ſuum: uult enim ipſam diuinitatem, & omne bonum, ipſi Deo, ut ipſi in ſe benè ſit: ſpes illum deſiderat & ſperat ut eſt bonū noſtrum. Itaque inclinant in actum internum, qui proximè uerſetur circa ipſum Deum. Religio uerò non uerſatur immediatè circa Deum, ſed circa cultum Dei, id eſt, circa ſigna interna uel externa, quibus Deus honoratur, & colitur.

10 *Obiectio 1.* Dices Primò, Obiectum formale religionis eſt excellentia diuina: ergo uerſatur proximè circa Deum, ac proinde eſt uirtus theologica. Antecedēs probatur, quia ſicut Deus propter ſuam bonitatem diligitur *charitate*; ita propter diuinitatis excellentiam colitur *religione*: & ſicut Deo credimus per fidem, propter auctoritatem diuinam, ita ei honorem exhibemus ob excellentiam infinitam.

Reſp. Religionis obiectum. Reſpondeo, Excellentiam diuinam propriè non eſſe obiectum religionis; ſed cultum diuinum, qui eſt actus externus religionis. illud enim eſt obiectum uirtutis, in quod ipſa uirtus immediatè tendit: atqui religio tendit immediatè non in excellentiam diuinam, ſed in eius cultum: eſt enim affectus quidam erga cultum diuinum, quatenus Deo debitus eſt & congruens. unde ratio debiti & congruentis Deo in cultu diuino ſpectata, eſt ratio formalis obiectiua religionis. cùm enim religio ſit iuſtitiæ pars, neceſſariò reſpicit debitum alteri. Confirmatur à ſimili; nam ita ſe habet religio ad Deum, ſicut Iuſtitia particularis ad proximum: atqui proprium obiectum Iuſtitiæ particularis non eſt proximus, ſed res proximo debita; ergo ſimiliter obiectum religionis non eſt Deus aut excellentia diuina; ſed cultus Deo debitus; ut ſacrificia, oblationes, laudes, orationes, uota, imagines, & omnes cerimoniæ, quibus diuinitas honoratur, *Obiectum cultus diuini eſt excellētia diuina.* excellentia tamen diuina eſt obiectum formale cultus diuini: eſt enim ratio cur Deus ſit colendus. Quare cùm cultus diuinus ſit actus externus religionis, quem religio tamquam proximum obiectum reſpicit, ſequitur Deum eſſe obiectum remotum religionis, quia eſt id, cui ob ſuam excellentiam religio cultum defert. Vnde Caietanus art. 5. & paſſim DD. diſtingunt duplex obiectum religionis, propinquum, & remotum. Propinquum uocant *Obiectum quod, & obiectum cui.* *obiectum quod*: id eſt, quod ipſa uirtus appetit & affectat; & hoc eſt cultus diuinus. Remotum, *obiectum cui*, id eſt, cui aliquid exhibet: hoc eſt ipſe Deus, propter ſuam excellentiam.

Obiectum virt. theol. At uirtutes theologicæ proximè in Deum tendunt & ipſum immediatè per ſuum actum internum attingunt, ut oſtenſum eſt. Deinde ſi in illis uelimus diſtinguere *obiectum quod & obiectum cui*. Deus non ſolùm eſt *obiectum cui*, ut in religione; ſed etiam *obiectum quod*. Id enim quod charitas Deo uult, eſt potiſſimùm ipſa diuinitas, & diuinæ perfectiones: & quod fides credit, eſt Deus ipſe, conſideratus uel in ſeipſo, uel ut eſt principium & finis omnium creaturarum. Sic etiam principale *obiectum quod* ſpei, eſt ipſe Deus. Nec refert *obiectum cui* eſſe ipſum hominem: quia ſpes ad amorem concupiſcentiæ pertinet, qui ſpeciem ab *obiecto quod*, non *cui*, accipit. At totum *obiectum quod* religionis eſt creatum: quidquid enim ipſa uult, eſt opus noſtrum.

Charitas. Nec obſtat, quòd charitas etiam bona extrinſeca & creata Deo optet & uelit. Primò, Quia hæc ſolùm ſunt obiecta ſecundaria & materialia, à quibus uirtus ſpeciem non accipit. Simili modo quæ fides extra Deum credit, ſecundaria ſunt.

Deinde quia proxima ratio formalis obiectiua in uirtutibus theologicis eſt ipſe Deus: charitas enim uult omne bonum Deo, immediatè ex affectu ut ipſi benè ſit. fides credit omne uerum, quod ipſe reuelauit, propter ipſius auctoritatem. at proxima ratio obiectiua cur religio aliquid Deo uelit, eſt ratio debiti. ideò enim uult cultum Deo exhibere, quia eſt ueluti tributum, quod creatura debet ſuo creatori; ſicut antè exemplo Iuſtitiæ particularis oſtenſum eſt. Neque uerum eſt (ſi propriè loqui uelimus) charitatem, debiti rationem in ſuo obiecto ſpectare: nam charitas non uult Deo bonum præciſè, quia illud ei eſt debitum, nihil aliud ſpectando, quàm ut huic debito fiat ſatis: hoc enim potiùs ad quamdam Iuſtitiam erga Deum, quam ad charitatem pertinet; ut exemplis humanis facilè oſtendi poteſt. ſed ſolùm ſpectat ipſum benè eſſe Dei; ideò enim omne bonum illi uult, ut ipſi benè ſit; ſicut amicus uult amico bonum ut ei benè ſit, non ſpectans an hoc ſit illi debitum, an non: quamuis malit ut ſit ei debitum quàm indebitum, quatenus hoc in dignitatem & maius bonum amici cedit. Hæc paulò fuſiùs, quia res nonnihil difficilis, & à pleriſque non ſatis explicata.

Ad probationem antecedentis: Ex eo quòd Deus dicatur coli propter ſuam diuinitatem, non ſequitur immediatè uerſari circa Deum uirtutem religionis; ſed ipſum cultum, qui eſt obiectum immediatum religionis. Hinc fit ut religio ſolùm immediatè circa Deum uerſetur, non tamquam *obiectum quod*, ſed *cui*, vt dictum eſt: religio enim nō inclinat immediatè in Deum, ſed in aliquid Deo exhibendum, quo ipſius maieſtatem ſignificet & teſtetur; ſicut Iuſtitia particularis non inclinat immediatè in proximum, ſed in aliquid proximo reddendum. Cùm dico *Deum eſſe obiectum cultus*, non eſt ita intelligendum, quaſi colere & *Quomodo Deus ſit obiectū cultus.* honorare Deum, ſit actu vitali ipſum tamquam obiectū materiale, vel formale attingere, aut circa ipſum per modum actus vitalis verſari; (ſicut Deum amare, Deo credere) ſed eſt illū attingere aliquo ſigno, tamquam ſignatum; vel ſicut attingitur is, cui aliquid offertur.

Dices Secundò, Oratio & laus attingunt Deū immediatè, tamquam obiectum, & tamen ſunt actus religionis. 11 *Obiectio 2.*

Reſpondeo Primò, Non ſunt actus interni immediatè à virtute religionis eliciti, ſed externi ab ea imperati. externos voco reſpectu virtutis religionis, quæ eſt in voluntate; ſunt enim obiecta illius, in quę affectus religionis immediatè tendit, & habent ſedem in intellectu. Obiectum autem proprium virtutis, ſpectandum eſt ex actu interno, in quem virtus immediatè inclinat, qui in propoſito eſt amor cultus diuini. *Reſp. 1.*

Secundò Reſp. Illos duos actus non attingere Deū, ſicut actus vitalis ſuum obiectum, ſed ſicut ſignum attingit ſignatum: ſunt enim actus religionis vt ſigna & teſtimonia diuinæ excellentiæ & noſtræ ſubiectionis. Hinc fit vt à varijs virtutibus imperari poſſint. oratio enim, quatenus per eam implicitè teſtamur Deum eſſe auctorem omnium bonorum noſtrorum, habere omnium ſcientiam, & prouidentiam, (hoc enim orando Deum, ipſo facto inſinuamus) eſt actus religionis. quatenus per eam petimus ſalutem, & ad ſalutem opportuna, eſt actus imperatus ſpei. quatenus petimus amplificari gloriam Dei, eſt actus imperatus à charitate. proximè autem ſemper elicitur à ratione, mediante fide. Idem dicendum de voto & iuramēto: quia ſunt locutiones quædam practicæ, in honorem Dei reſultantes. vt inf. c. 40. nu. 28. ex mente D. Th. oſtendetur. Actus autem virtutum theologicarum longè aliter Deum attingunt, nempe vt obiectum cognitum & amatum propter ſemetipſum. *Reſp. 2.* *Quomodo actus externi relig. imperētur à varijs virtutib.*

Dices Tertiò, Aug. in Enchir. c. 3. dicit *Deum coli fide, ſpe & charitate*, ergo religio eſt virtus generalis, complectens virtutes theologicas. 12 *Obiectio 3.*

Reſpon-

Digitized by Google

Reſp. 3. Deus colitur fide, ſpe. & charitate.

Reſpondetur Primò cum D. Th. ar. 5. ad 1. dictum S. Auguſtini intelligendum cauſaliter, quia virtutes theologicæ cauſant in nobis uirtutem religionis, qua Deus colitur, & actus eius imperant.

Secundò, Reſponderi poteſt & meliùs, religionẽ & cultum interdum accipi generatim pro omni uirtutis officio, quo ordinamur ad Deum, quodque inſtar ſacrificij Deo eſt acceptum. Sic poteſt intelligi illud Iacobi primo. *Religio munda & immaculata*, &c. & paſſim in Scripturis pro eodem accipiuntur *colere Deum*, & *ſeruire Deo*. *ſeruitus* autem (Græci λατρεία vel δουλείαν vocant) eſt nomẽ generale ad omnia bona opera, quibus Deo obedimus & placemus, ut ex plurimis locis conſtat; Pſalm. 2. 21. 99. Lucæ 2. Matth. 6. & alibi. Hoc modo videtur ibi accipi à D. Auguſtino. & iuxta hanc rationem lib. 10. de ciuit. cap. 6. deſcribit ſacrificium, *vt ſit omne opus bonum, quod geritur, vt ſancta ſocietate Deo inhæreatur*. hoc modo paſſim accipitur in Scripturis.

Actus virtut. theol. dupliciter conſiderantur.

13 Tertiò, Dici poteſt actus fidei, ſpei, & charitatis dupliciter ſpectari poſſe; Primò, Vt ſunt ſigna, quibus implicitè diuinam excellentiam profitemur: nam hoc ipſo, quo credimus Deo, inſinuamus illum eſſe primam ueritatem: dũ amamus ſupra omnia, ſignificamus eſſe ſummum bonum, & hac ratione ſpectare poſſe tamquam actus externos ſeu obiecta ad uirtutem religionis. Secundò, Vt ſunt actus uitales, quibus immediatè Deo inhæremus, & tamquam obiecto unimur; & ſic pertinere ad uirtutes theologicas. Poſſe tamen ob rationem prædictam à uirtute religionis imperari; & quamuis non imperentur, tamen tacitum cultum continere. Nec obſtat, quod ait D. Thomas ar. 5. ad 1. uirtutes theologicas, eò quòd uerſentur circa finem ultimum, Deum, imperare actus religionis, & aliarum uirtutum, quæ uerſantur circa media: quia etſi hoc uirtutibus illis per ſe conueniat, eò quòd per ſe & ex natura ſua circa finem ultimum uerſentur; tamen per accidens contrarium fieri poteſt; ut ſi quis uelit uti actu uirtutis theologicæ ad finem uirtutis inferioris. omnis enim actus, qui poteſt eſſe medium ad conſequendam uirtutem aliquam, uel propriũ eius finem, poteſt ab ea uirtute imperari, ita ut ex affectu eius homo ſe applicet ad illum actum. Sic religio poteſt imperare actus fidei, ſpei, & charitatis; quia hi actus ſunt idonei ad finem religionis, qui eſt honorare Deum. Eoſdem imperare poteſt affectus temperantiæ, quatenus ad obtinendum à Deo huius uirtutis donum ſunt idonei: eadem eſt ratio in ceteris. nam perfectio & finis intrinſecus inferioris uirtutis poteſt intendi ut finis acquirendus per actus ſuperiorum uirtutum, quotieſcumque hi actus per modum meriti uel diſpoſitionis aliquo modo ad illum ualent.

Virtutes theolo. poſſe ab aliis imperari.

Obiectio.

Dices, Actus uirtutum theologicarum ne ut ſigna quidem uidentur ad religionis uirtutem pertinere: quia etſi illis Deum eximiè honoremus, tamen non honoramus ut Superiorem, proteſtando noſtram ſubiectionem; quod tamen uirtus religionis poſtulat: unde pater etſi honoret filium, non tamen illum colit, quia ſuperiorem in nulla re agnoſcit.

Reſpon. Quomodo isti actus ſint nota ſubiectionis.

Reſpondeo, Illos actus ut à nobis fiunt, poſſe accipi ut ſigna ſubiectionis noſtræ; quia credimus Deo tamquam Superiori & magiſtro, cui ſubijcimus omne iudicium noſtrũ: & amamus illum charitate, referendo & offerendo nos ipſos & omnia noſtra ad ipſius obſequium & gloriam; & ſperamus uirtute ac omnipotentia ipſius ſummum bonum noſtrum, id eſt, ipſummet. vnde patet in his actibus contineri profeſſionem excellentiæ ipſius, & noſtræ ſubiectionis ac dependentiæ ab ipſo.

14 Ex his patet religionem, etſi uirtus theologica non ſit, eſſe tamen uirtutibus theologicis ualdè affinem, & poſt eas primum locum obtinere. nam poſt fidem, ſpem, & charitatem nihil laudabilius quàm Deo debitum cultum offerre. Confirmatur, eò enim uirtus quæque eſt præſtãtior, quò uiciniùs attingit Deum: atqui poſt uirtutes theologicas religio uiciniùs illum attingit; nempe tamquam obiectum, cui cultum defert: ergo, &c.

De pia affectione, obedientia, & pœnitẽtia.

Dices, Pia affectio ad credendum primæ ueritati, obedientia & pœnitentia eodem modo Deum attingunt, nimirum ut *obiectum cui*. ergo religio non eſt his præſtãtior. Nam illius affectionis opus eſt credere Deo, obedientiæ obedire Deo, pœnitentiæ ſatisfacere Deo.

Reſpondeo dupliciter. Primò, Cùm religio præfertur ceteris uirtutibus, quæ non ſunt theologicæ, eò quòd uiciniùs Deum attingat, accipitur paulò latiùs, ut omnem uirtutem, qua Deo debitum reddimus, complectatur: & hoc modo prædictæ uirtutes ſub religione continentur. Idque meritò, quia opus illarum intrinſecè honorem Dei continet. Credere enim Deo pertinet ad honorem primæ ueritatis: obedire Deo ad honorem diuinæ ſuperioritatis & auctoritatis gubernandi: ſatisfacere Deo, pertinet ad honorem Dei inſtaurandum, qui peccato erat læſus: ſicut petitio ueniæ pertinet ad honorem eius, qui ab altero iniuriam accepit.

Quo modo Religio ſit præſtãtior iſtis.

Reſpondeo Secundò, Religionem, etiamſi ſtrictè omnino & propriè ſumatur ut ab iſtis uirtutibus diſtinguitur, eſſe præſtantiorem & uiciniùs attingere Deum quàm uel obedientia uel pœnitentia. *De pia affectione* eſt alia ratio, quia eſt ueluti pars uirtutis theologicæ, nempe fidei, & ita ſub fide comprehenditur; ac proinde non pertinet ad hanc comparationem. De illis ergo duabus prioribus patet. quia Religio conſiderat opus ſuum ut eſt ſignum diuinæ excellentiæ, illudque non ſolùm Deo exhibet, ſed ita exhibet, ut uelit illud circa Deum uerſari, & eius excellentiam ſignare. At obedientia etſi uerſetur aliquo modo circa Deum vt *obiectum cui* obedit: tamen non conſiderat opus ſuum, ut eſt ſignum & proteſtatio quædam diuinæ excellentiæ, neque illud defert Deo ut munus quo ipſe honoretur & ornetur; ſed ſolùm conſiderat illud ut debitum, & neceſſarium propter auctoritatem diuinam præcipientem, ne uidelicet ſi omittat, Dei auctoritatem uideatur contemnere: uel præſcindendo ab illa neceſſitate & obligatione, conſiderat opus ut habens ſpecialem honeſtatem à diuina auctoritate illud uolente & imperante. Sicut enim Deus, ut eſt prima ueritas, aliquid reuelando facit illud dignum creditu, & credendum ſecundùm rectam rationem; ita ut eſt omnium ſuperior aliquid præcipiendo, facit illud dignum factu, & omnino ſecundùm rectam rationem faciendum, eſtque hæc dignitas propria honeſtas obiectiua, quam reſpicit obedientia. *Pœnitentia* dupliciter conſiderari poteſt. Primò, quatenus dolet de peccato, ut eſt offenſio Dei, eiuſque malum, illudque conatur tollere tamquam ei diſplicens, & ut Deo reconcilietur. quo modo non diſtinguitur à charitate; ſed eſt ipſa uirtus charitatis inadæquatè concepta, nimirum ut uerſatur circa ablationem peccati, & reconciliationem cum Deo propter ipſum bonum Dei. Eiuſdem enim uirtutis eſt gaudere de bono alterius, illudque procurare; & dolere de eius malo, illudque depellere. Secundò, quatenus dolet de peccato præcisè, ut eſt iniuria Dei, & imperat opera ſatisfactoria ad hanc iniuriam ſarciendam. hoc modo diſtinguitur à charitate, & pertinet ad quamdam iuſtitiam hominis erga Deum. Sed non conſiderat neque imperat opera ſatisfactoria, vt ſunt formaliter ſigna diuinæ excellentiæ, quibus Deum ueluti ornet & honoret; ſed ut ſunt uindicta peccati, qua Deo pro iniuria illata ſatisfiat, & ius eius uiolatum quodammodò inſtauretur: ſicut cùm quis homini pro iniuria illata ſatisfacit dolendo, & ſe accuſando, affligendo, veniam petendo, non intendit per hoc formaliter illum honorare, ſed pro iniuria ſatisfacere.

Pœnitentia.

Dico Quartò, Religio non diſtinguitur à uirtute *pietatis*, *obſeruantiæ*, & *gratitudinis* in Deum. Colligitur ex Diuo Thoma quæſtio. 106. ar. 1. ad 1. vbi dicit, *Sicut religio eſt quadam ſuperexcellens pietas ita eſt quadam ſuperexcellens gratitudo*, & ex Caietano quæſt. 107. art. 3. Probatur, quia *pietas* propriè eſt quæ debitum cultum reddit parentibus: *obſeruantia* perſonis in dignitate conſtitutis; *gratitudo* benefactoribus. ratio autem parentis, & perſonæ eminentis, & benefactoris continetur in Deo excellentiſſimè: ergo etiam debitum erga illum ut parentem, perſonam ſublimem, & benefactorem eſt ſummum: atqui hoc debitum non diſtinguitur à debito erga primum principium: ergo uirtus, quæ reſpicit hoc debitum, non diſtinguitur à uirtute religionis, quæ reſpicit cultum, primo noſtri & rerum omnium principio debitum. Vnde rectè Caietanus infra quæſtione 107. articu. 3. notat, has uirtutes, pietatem, obſeruantiam, & gratitudinem dupliciter exiſtere. Primò, Formaliter in ſuis proprijs ſpeciebus. Secundò, Eminenter, in ſuperiore uirtute, 15

Virtus religionis colit Deum vt parentem, vt Principẽ, & vt benefactorem.

Digitized by Google

quæ eſt religio. ratio eſt, quia obiecta earum (quibus deſeruiunt ſuas functiones) continentur eminenter in obiecto, cui defert religio; & debita earum, ob quæ deſeruiunt, in debito religionis.

Dupliciter exiſtunt iſta virtutes.

Aduerte tamen eſſe ualdè probabile, *Gratitudinem* per ſe eſſe uirtutem diſtinctam à religione; quia formaliter reſpicit debitum ortum ex beneficio; religio autem hoc non reſpicit ut obiectum formale, ſed ut motiuum ſeu impulſiuum ad actum. vide inf. c. 47. dub. 1.

Fidelitas.

Idem dixerim de *fidelitate* erga Deum. hæc enim reſpicit debitum ortum ex promiſſione, illudque ſoluit non ex affectu Deum honorandi propriè, ſed ex affectu ſatiſfaciendi debito ex promiſſione contracto; qui duo affectus uidentur omnino diſtincti; quamuis actus alterius ab altero uiciſſim imperari poſſint. Nam ex affectu Deum honorandi poſſum uelle ſoluere promiſſa, & gratias agere; & ex affectu ſoluendi promiſſum & referendi gratias pro beneficijs acceptis poſſum uelle honorare. Rectè tamen hæ uirtutes referuntur ad *Religionem*. Primò, quia uerſantur in materia religionis: nam quidquid promittimus Deo, uel pro beneficijs referimus, ad religionem pertinet, cùm nihil præter honorem ei donare poſsimus. Virtutes autem ſecundùm modum loquendi Patrum, cenſentur diſtingui uel non diſtingui ratione materiæ potiùs, quàm ratione interni affectus præcisè & formaliter conſiderati. Vnde iuramentum eſt actus religionis, etiamſi non fiat affectu religionis; ſimiliter oratio, ſolutio decimarum, &c. Et ieiunium eſt opus temperantiæ, etiamſi non fiat affectu temperantiæ, ſed iuſtitiæ uel pœnitentiæ. Secundò, quia debitum gratitudinis & fidelitatis erga Deum creſcit ratione excellentiæ ipſius. Vnde in praxi dum nos gratos & fideles ipſi præſtare uolumus, maximè ſpectamus diuinam excellentiam cui obſtricti ſumus, ne ſi neglexerimus, illam inhonoraſſe uideamur. Denique hoc ipſo quo quis rectè diſpoſitus eſt ad debitum honorem Deo exhibendum, etiam benè diſpoſitus eſt ad ſoluenda ei promiſſa, & gratiarum actionem: & neglectus horum cenſetur quædam Dei inhonoratio. Itaque uidetur ratio religionis in illis quodammodò includi.

Quomodo pertineant ad Religionem.

DVBITATIO III.

Vtrùm Religio diſtinguatur ab ea virtute, qua coluntur Sancti.

16 QVIDAM putant non diſtingui. Ita Marſilius in 3. q. 8. ar. 1. in fine. Probat tribus rationibus, ſed nullius momenti: nam uel falſum aſſumunt, uel aperta æquiuocatione laborant. Vnde aliter probatur, Primò, Quia eadem uirtute charitatis amatur Deus & proximus: ergo etiam eadem uirtute colitur, honoraturque Deus & Sancti. Conſequentia patet, quia ſicut ſe habet bonitas ſupernaturalis, quæ eſt in proximo, ad bonitatem, quæ eſt in Deo; ita excellentia, quæ eſt in Sanctis, ſe habet ad excellentiam Dei; nempe tamquam participatio illius ſupernaturalis. Antecedens probatur. quia Deus diligit hominem ut amicum ex charitate, & tamen diligit illum propter ſuã bonitatem & gloriam: ergo ex eadem uirtute. Cõfirmatur, quia alioquin eſſent quatuor uirtutes theologicæ. Nam amor proximi quo cupio illi ipſum bonum diuinum, uerſatur immediatè circa Deum non minùs quàm uirtus ſpei, qua cupio Deum mihi. itaque non minùs erit uirtus theologa quàm ſpes; ac proinde ſi diſtinguitur à charitate qua diligitur Deus, erunt quatuor theologæ uirtutes contra communem ſententiam Doctorum. Secundò, Cultus Sanctorum eſt religioſus, non ciuilis. ergo pertinet ad uirtutẽ religionis: Tertiò, Hoc ipſo, quo quis benè diſpoſitus eſt ad cultum diuinum, etiam benè eſt diſpoſitus ad cultũ Sanctorum, qui ſunt dij per participationem. Hæc ſententia non eſt improbabilis.

Eadem uirtutis habitu coli Deũ & Sãctos.

Sed contraria eſt uerior, quam tenet D. Tho. q. 81. ar. 4. ad 3. & ſup. q. 25. ar. 1. ad 2. & inf. q. 103. a. 3. ad 2. & paſsim DD. in 3. d. 9. Pro qua

17 Notandum, dupliciter poſſe Sanctos coli. Primò, Propter excellentiam intrinſecam & participatam. Secundò, Propter excellentiam extrinſecam ipſius Dei, ad quam ipſi aliquem reſpectum habent. quod poteſt rurſus fieri dupliciter; uel enim eo modo coluntur ut ipſi ſint integer terminus cultus; uel eo modo ut Deus ſit terminus & obiectum principale illius cultus, illi uerò ſecundarium.

Sancti tripliciter coli poſſunt.

Dico Primò, Si Sancti colantur propter excellẽtiam increatam Dei, ad quam ipſi aliquem reſpectum habent; ſic eadem uirtute coluntur, qua colitur Deus. Probatur Primo, de eo cultu, qui non ſiſtit in Sanctis, ſed tranſit immediatè in Deum; quia dum hoc modo coluntur, non tam ipſi coluntur quàm Deus in ipſis, tamquam in ſuis templis, tabernaculis, imaginibus. tunc enim Sancti conſiderantur non ut ipſi ſunt cultus capaces, ſed ſicut res inanimæ ſpectari ſolent, per quas Deus nobis repræſentatur. vnde etſi externum ſignum cultus ad ipſos dirigatur; tamen ibi non ſiſtit: nam interior ſubmiſſio fit Deo, quem in ipſis ſpectamus; ac proinde exterior etiam cultus, ut ſubeſt interno, ad Deum tranſit. hic enim cultus omnino ſimilis eſt cultui crucis & imaginis Chriſti, quæ non coluntur, niſi per accidens & cultu materiali, quatenus externum ſignum cultus ipſis fit, ſed per illa colitur Deus, ſicut dum res amici, v. g. equus bene tractatur propter amicum, hic actus non eſt formaliter beneuolentia aut beneficium in equum, ſed in amicum, quamuis materialiter equo fiat; & ſic etiam reſpectu illius, beneuolentiæ actus & beneficentia, & beneficium dici poſſit. Idem confirmari poteſt à ſimili in charitate; nam eadem eſt uirtus qua diligitur Deus propter ſe, & qua diligitur proximus & omnes creaturę propter Deum; ut dum proximo & omni creaturæ bene uolumus, cuique pro ſua conditione & capacitate, propter Dei gloriam: ergo etiam eadem eſt uirtus, qua Deus colitur in ſeipſo propter ſuam excellentiam increatam, & qua Sancti coluntur ut aliquid Dei, eius excellentiam nobis exhibentes: hoc enim nihil eſt aliud, quàm colere Deum in Sãctis, tamquam in ſuis templis & imaginibus. Sicut enim cùm uolo proximo bonum propter Deum, illa dilectio non eſt formaliter dilectio & beneuolentia in proximum, (eò quòd ipſius bonum non diligatur ut eſt ipſius) ſed in Deum: ita hic honor, quo honorantur Sancti ut Deum nobis repræſentant, formaliter eſt honor Dei, & latria. 18

Si colãtur ob excellentiã extrinſecã ut terminus ſecundarius cultus.

Coluntur per accidens & materialiter.

Charitas quo modo diligit proximũ propter Deũ.

Secundò, probatur de cultu, qui ipſis Sanctis tamquam integris terminis propter excellentiam diuinam tribuitur: quia tota ratio huius cultus eſt excellentia increata Dei, ad quam ipſi certum reſpectum & coniunctionem habent: ergo procedit à uirtute religionis, quæ excellentiam diuinam tamquam rationem ſui cultus ſpectat. omnis enim uirtus reſpiciens aliquam rationem formalem obiectiuã, ſeu motiuum principale, extendit ſe ad omne id, cui illa ratio formalis aliquo modo communicatur, uel coniungitur, ut patet inductione.

Si colãtur ut terminus primarius propter excellentiam diuinam.

Dices, Sancti non coluntur proximè propter excellentiam increatam Dei, ſed propter dignitatem quamdam intrinſecam, quam accipiunt ex ordine ad Deum, ut filij, ut amici, ut hæredes, ut templa, ut imagines Dei: ergo ratio formalis obiectiua huius cultus non eſt excellentia diuina, ac proinde non procedet à uirtute religionis. 19

Obiectio.

Quomodo colãtur ob cauſam extrinſecam.

Reſpondeo Negando conſequentiam, quia etſi ob illam moralem dignitatem colantur, tamen uerè coluntur propter excellentiam Dei: eò quòd ille reſpectus, quem habẽt ad Deum, includat in ſua ratione formali excellentiam diuinam, ſaltem in obliquo, ita vt ſine ea concipi nequeat: ſicut ratio boni utilis includit bonitatem finis. Vnde ſicut eadem uirtus, & idem affectus habitualis inclinat in finem, & in media propter finem, eò quòd bonitas medij conſiſtat in ordine ad finem; ita eadem uirtus, quæ nos incitat ad cultũ Dei, incitat etiam ad cultum Sanctorum; quia illorum excellentia conſiſtit in coniunctione & reſpectu quodam ad Deum. vnde verè coluntur propter excellentiam diuinam, extrinſecùs illis applicatam: ſicut medium amatur propter bonitatem finis ipſi extrinſecam; quamuis ille reſpectus, per quem fit iſta applicatio, ſit intrinſecus. Hoc modo plerumque à nobis coluntur Sancti; quia meliùs hanc excellentiam quàm eorum perfectiones phyſicas & intrinſecas apprehendimus. neque ſolùm Sancti cum Chriſto regnantes, ſed etiam interdum homines mortales. ſic enim colitur Pontifex dum conſideratur ut Vicarius Chriſti; & ſacerdotes ut miniſtri Chriſti; homines ſancti ut amici Dei, tabernacula Spiritus ſancti.

Reſpon. Dignitas moralis Sanctorum habet ordinẽ intrinſecũ ad excellẽtiam diuinam.

Imagines autem Chriſti & aliæ res inanimæ hoc modo coli nequeunt; quia non ſunt capaces honoris formalis, ſicut

Imagines non ſic poſſunt coli.

tur nec contumeliæ aut iniuriæ, cùm non poſſint hæc apprehendere, nec ſint capaces vllius excellentiæ ſupra naturam rationalem. vnde non poteſt quis ſe illis tamquam Superiorib⁹ ſubijcere, vt eruditè oſtẽdit Gabriel Vaſquez, tract. de adoratione. Itaq; ſolùm poſſunt coli per accidens, & actu materiali & externo honoris, qui vt ad illas terminatur non eſt honor formaliter, ſed ſolũ materialis actus honoris; eſt aũt formaliter honor vt terminatur ad exemplar.

Quo modo honor imaginis tranſit ad prototypum.

Hoc modo intellige quod dictum eſt in Nicena ſecunda, *Honor imaginis trãſit ad prototypum:* nimirum quia ſignum ſubmiſſionis quod fit imagini, non eſt proprie & formaliter honor imaginis, ſed prototypi. Sic beneficẽtia quæ fit cani vel equo intuitu domini, cuius ſunt res & poſſeſſio, tranſit in dominum; quia non eſt proprie beneficentia in res illas ratione carentes (etſi opus externum materialiter ad illas dirigatur) ſed in dominum. huic enim intendit gratificari & beneficium conferre. Quod vt meliùs intelligatur, Notandum eſt duobus modis poſſe alicui obſequium beneuolentiæ vel beneficium conferri. Primò, ſi opus externum immediatè impendatur ipſi perſonæ. v. g. illam excipiendo conuiuio, vel aſſiciendo aliquo obſequio, vel donando aliquo munere. Secundò, ſi opus externum immediatè impendatur rei alteri ad illam perſonam pertinenti; tamen illius intuitu, nimirum vt illi benefacias. Simili modo dupliciter poteſt præſtari alicui officium iuſtitiæ: vt ſi ex cõtractu tenearis alere perſonam, vel eius equum, vtrouis tamen modo fiat ſiue immediatè ipſi perſonæ, ſiue eius rei, ſolùm erit formaliter actus iuſtitiæ, vel beneuolentiæ erga perſonam, & materialiter tantùm reſpectu rei cui immediatè propter perſonam impenditur. Simili modo dupliciter quis poteſt honorari. Primò, immediatè in ſua perſona, vt cum actus externus, qui eſt ſignum ſubmiſſionis internæ & æſtimationis animi de excellentia alterius, immediatè fit circa perſonam. Secundò, mediatè in imagine & per imaginem, cùm actus externus proximè agitur circa imaginem; qui tamen honor etſi materialiter non tendat immediatè in perſonam, tamen vt formaliter habet rationem honoris, immediatè illam attingit: ſicut & interna ſubmiſſio, & æſtimatio excellentiæ, & affectus illam teſtandi verſantur immediatè circa perſonam. Sic erigere alicui ſtatuam, non eſt formaliter honorare ſtatuam, ſed perſonã, cui erigitur; etſi externi actus, v. g collocatio in columna, impoſitio coronæ, & ſimilia circa ſtatuam fiant. Idem dicendum ſi ſtatuæ aperias caput, flectas genua, apponas flores, &c. His enim omnibus dicuntur quidem coli & honorari imagines propter actum materialẽ qui immediatè circa illas fit; tamẽ formaliter non habent iſti actus rationem honoris niſi reſpectu prototypi, cui ſe animus honorantis intendit ſubijcere, & cuius excellentiam intendit his ſignis teſtari. Ex quibus patet eodem numero cultus quo coluntur imagines coli prototypum: quia id quod eſt cultus materialis reſpectu imaginis, eſt cultus formalis reſpectu prototypi. Nec obſtat quòd imagines dicantur coli cultu minore quam prototypum: quia id intelligendum eſt non de ſpecie cultus formalis, ſed de ſigno externo. Longè enim majora ſunt ſubmiſſionis ſigna, quæ fiunt immediatè circa ipſum prototypum, quam quæ circa imaginem: ſicut lõgè alia ſunt officia quæ impenduntur perſonæ regiæ immediatè, quam quæ eius impenduntur equis, canibus, mancipijs, intuitu ipſius. Hinc tamen non ſequitur, quin iſta in ratione beneficentiæ ſint eiuſdem ſpeciei. Simili modo cultus quo Chriſtus colitur immediatè in Euchariſtia, & quo colitur mediante cruce dum illa honoratur, eſt eiuſdem rationis, nimirum cultus latriæ: etſi reſpectu crucis non dicatur propriè *latria.* quia hoc nomine, ſicut & *doulia*, ſignificat ſeruitutem & internam ſubmiſſionem, quæ non habetur reſpectu crucis ſed eius cui fixi. Sed de his plura in 3. parte.

Eodẽ cultu coluntur.

Quo ſenſu cultus imaginum dicitur minor.

20 Notandum tamen eſt Primò, Hunc cultum multùm diſtingui à priore, etſi ab eadem virtute procedat, & ob eamdem rationem formalem tribuatur: quia hic cultus non eſt latria, ſicut prior; ſed longè inferior, qui doulia à DD. vocatur; non enim ſummittimus nos Sanctis tamquam dijs, ſed tamquam Dei amicis & domeſticis, magna apud Deum gratia & auctoritate pollentibus. Simili modo intentio & electio, etſi ab eadem virtute procedant, multùm tamen diſtinguuntur. deinde quia hoc cultu non colitur directè & immediatè ipſe Deus, ſed Sãcti. alterò colitur immediatè De⁹, quamuis actus externus in Deum per Sanctos tendat.

Diſtinguitur hic cultus à priore.

21 Notandum Secundò, Etſi hic cultus phyſicè terminetur ad ipſos Sanctos, tamquam ad integrum obiectum, quod colitur: tñ interpretatiuè & ſecundùm æſtimationem moralem redundat in ipſum Deum; ita vt Deus magis cenſeatur honorari, quàm Sancti. Ratio eſt, quia tota ratio honorãdi eſt Deus & excellentia diuina; atqui *propter quod vnũquodque, illud magis* ſicut cùm quis medicinã appetit propter ſanitatem, magis ipſam ſanitatem appetere cenſetur. Cõfirmatur ex Partibus. Athanaſius lib. de virginit. ſub finẽ, *Si homo iuſtus ædes tuas ingreditur, cum timore & tremore occurres ei, & adorabis humi ad pedes illius, ſiquidem illum non adorabis;* (intellige principaliter) *ſed Deum, qui illũ miſit.* quàuis hoc poſſit intelligi de priore illo modo adorationis, quo adorantur materialiter vt res aliqua Deum nobis repræſentans. Leontius in dialogo, qui recitatus eſt in Synodo 7. act. 4. *Sanctos veneramur vt Dei amicos, & honor, qui Sanctis impenditur, in Deum recurrit. qui martyrẽ colit, Deum ipſum colit; qui matrem illius adorat, ipſi honorem aſſignat.* Idem docet Damaſcenus lib. 4. de fide cap. 16. & 17. vnde in hoc cultu virtualis quædam & implicita latria continetur: ſicut in eo cultu, quo quis colit ſacerdotem Iouis propter Iouem, continetur tacita idololatria. Simili modo in electione continetur virtute & moraliter intentio: quia ex vi illius affectus procedit, & aſſiduè pendet, & ſpeciem accipit.

In hoc cultu tacitè magis colitur Deus.

22 Dico Secundò, Si Sancti colantur propter intrinſecas & abſolutas perfectiones, vt propter viſionem Dei, charitatem, ſanctitatem, ſtatumque beatum; ſic non coluntur virtute religionis, ſed diſtincta, quæ à DD. *doulia* vocatur. eſt D. Thomæ ſuprà, & ferè communis Doctorum.

Si colãtur ob perfectionem intrinſecam.

Probatur; quia religio ſpectat excellentiam increatam & propter eam cultum defert, vt docet D. Thomas locis citatis: ergo cultus ille, qui ob excellẽtiam creatam defertur, non eſt religionis, ſed alterius virtutis. conſequentia patet, quia vbi eſt diuerſum genus excellentiæ per ſe honorabile, ibi eſt diuerſum genus cultus, & conſequenter diuerſæ virtutes inclinantes ad illos cultus: atqui excellentia illa Sanctorum toto genere diſtinguitur ab excellentia diuina, eſtque per ſe honorabilis: ergo conſtituit obiectum diuerſæ virtutis. ſicut bona diuerſi generis per ſe expetenda, conſtituunt obiecta diuerſorum affectuum habitualium. Hæc autem virtus vocatur à Doctoribus *doulia*, quod nomẽ etſi generatim *ſeruitutem* ſignificet, ſicut & *latria*; tamẽ vſu ſcriptorum eccleſiaſticorum, & Doctorum accommodatum eſt ad ſignificandum omnem cultum Sanctorum, qui ipſis propriè impenditur, ſiue procedat à virtute religionis, ſiue ab alia. Item ad peculiarem virtutem, qua Sancti propter intrinſecas perfectiones coluntur. *Latria* ad ſignificãdum cultum diuinum & virtutem religionis, vt docet D. Auguſtinus lib. 10. de ciuit. cap. 1. & Iſidorus libr. 8. etymolog. cap. vltimo.

Doulia.

Ad primum argumentum contrariæ ſententiæ Reſpondeo, Proximum poſſe amari dupliciter. Primò, Volendo illi bonum ſupernaturale, vt ipſi benè ſit, ibique ſiſtendo. & hic amor non eſt actus charitatis, quæ eſt virtus theologica, qua Deus amatur propter ſe; ſed beneuolentię ſeu amicitiæ ſupernaturalis proximi: neque video qua ratione id negari poſſit; cùm tota ratio amoris huius ſit non bonum aliquod Dei, ſed bonum proximi. hic amor reſpondet illi honori, qui exhibetur Sanctis ob intrinſecam & phyſicam excellentiam, abſque vllo reſpectu ad excellentiam increatam Dei.

Ad argumenta initio allata.

23 *Amor proximi duplex.*

Secundò, Poteſt amari proximus volẽdo illi bonũ quoduis, ſiue naturale ſiue ſupernaturale, nõ ſiſtẽdo in eo vt ipſi benè ſit, ſed vt Deo benè ſit; nempe volendo hoc totum, quatenus eſt bonum quoddam Dei. ſicut dum amamus mãcipium, eique benè volumus, quatenus bonum mancipij eſt bonum domini. & hic amor eſt actus charitatis quia formaliter eſt beneuolentia erga Deum; & bonum diuinum eſt tota ratio amandi: bonum autem proximi ſolùm ſe habet per modum obiecti materialis concupiti propter bonũ Dei. eſt enim obiectum illius amoris vt habet rationem cõcupiſcentiæ, non autem vt rationem amicitiæ & beuolentiæ. Sic intellige D. Thomam quæſt. 81. art. 4. ad tertium, cùm ait; *charitatem, qua diligitur Deus, non eſſe virtutẽ diſtinctam à charitate, qua diligitur proximus.* Huic amori reſpondet ille honor, quo Sancti & alia honorantur, quatenus excellentiam diuinam nobis veluti imagines repræſen-

Digitized by Google

ſentat. ſicut enim charitate diligimus quidquid vllo modo cedit in bonum Dei; ita religione poſſumus venerari quidquid nobis excellentiam diuinam obijcit.

Ad probationem antecedentis. Ille affectus quo Deus diligit hominem vt amicum, vt ipſi benè ſit, eſt diſtinctus noſtro modo intelligendi ab illo actu quo diligit illũ propter ſuam bonitatem, totum ipſius bonum ad ſuam gloriam referens, & ad diuerſam virtutem pertinet. Non enim ſolùm eſt in Deo charitas & dilectio ſuæ bonitatis qua illam & omnia propter illam diligat, ſed ſunt etiam aliæ virtutes, vt iuſtitia, miſericordia, manſuetudo, amor amicitiæ erga creaturam rationalem, &c. quatenus ipſius affectus in obiecta illarum virtutum propter ipſorum propriam honeſtatem. & pulchritudinem fertur. Vnde amor quo diligit hominem iuſtum vt amicum, diſtinguitur ratione ab amore quo diligit illum ad ſuam gloriam. Ad confirmat. Spes ſiue amor quo quis Deum ſibi cupit eſt virtus theologica, quia vnit affectum immediatè non ipſi amanti, ſed Deo amato & deſiderato. Ratio eſt, quia eſt amor concupiſcentiæ, qui immediatè tendit in bonum amatum, affectũ amantis illi coniungens. Neque oritur ex affectu actuali erga ſeipſum, ſed proximè ex ipſius potentiæ inclinatione tendit in obiectum. Vnde non accipit ſpeciem ab ipſo amante cui bonum illud appetitur, ſed ab amato quod appetitur.

Cur amor quo volo proximo poſſeſſionẽ diuinitatis non ſit virtus theologica.

Amor autem quo proximo volo bonum vt ipſi benè ſit, non coniungit affectum meum cum illo bono ſiſtendo in illo, ſed cum proximo, eſt enim amor beneuolentiæ: imò uolitio illius boni oritur ex affectu erga proximum, eumque ſupponit quaſi per modũ intentionis. Ideò enim volo illi tantum bonum, quia cupio, vt illi ſit quam optimè. hoc autem non volo ob aliam cauſam, ſed propter ſe, quia id apprehendo vt per ſe bonum & expetẽdũ propter affectum erga ipſam perſonam. Itaque in amore beneuolentiæ non ſiſtitur in bono quòd volumus, ſed in eo cui volumus, & ab eo actus in ratione beneuolẽtiæ ſpeciem accipit. hinc patet non eſſe virtutem theologicam, ſed amicitiam humanam ſupernaturalem.

Cultus Sãctorum cur religioſus dicatur.

24 Ad Secundum; Cultus Sanctorum poteſt dici religioſus ob tres cauſas. Primò, Quia non eſt ciuilis & politicus, qualis defertur Principibus, Magiſtratibus, & viris magnis in Republica, ſed eſt ſupernaturalis, ortum habens ex vera fide in Deum, quæ religio vocari ſolet. Secundò, Virtus, quâ coluntur Sancti, vel eſt ipſa religio; vt quando immediatè propter Deum honorantur, vel à uirtute religionis oritur; vt quando coluntur propter perfectiones abſolutas intrinſecas. ſicut enim excellentia Sanctorum oritur ab excellentia diuina, eſtque participatio quædam illius; ita etiam virtus illa, qua coluntur Sancti, oritur ex uirtute religionis, eamque ſemper comitatur. Tertiò, Cultus Sanctorum ſemper in honorem Dei implicitè reſultat. ualdè enim Deo honorificum eſt, quòd miniſtri ipſius, in quibus ſolùm eſt radius quidam ipſius excellentiæ, tantopere honorentur. quas ob cauſas Eccleſia cultum Sanctorum ita cultui diuino coniunxit, ut ijſdem rebus, quibus colere conſueuit Deum, etiam honoret Sanctos. Sic templa, altaria, dies feſti, ieiunia, uigiliæ, peregrinationes, inſtituuntur principaliter quidem ad cultum Dei, ſed ſecundario ad honorem Sanctorum.

Ad Tertium, Religio non diſponit hominem proximè ad cultum Sanctorum, qui ob intrinſecam illorum excellentiam impẽditur, ſed remotè ſolùm, & ob affinitatem & ſubordinationem obiectorum. ſicut uirtus ſuperior ad actus inferioris ſibi ſubordinatæ; quo modo charitas Dei ad amicitiam cum proximo.

DVBITATIO IV.

Vtrum ratione diuerſarum perfectionum in Deo exiſtentium, vel ratione diuerſorum beneficiorum ex ipſo procedentium, debeantur ei cultus diuerſæ ſpeciei.

Diuerſa beneficia.

25 RESPONDEO & dico Primò, Ratione diuerſorũ beneficiorum non debentur cultus diuerſi: v. g. ut alius debeatur cultus ratione beneficij creationis, alius ratione redemptionis, alius ratione beneficiorum temporaliũ, alius ratione ſpiritualium: eſt communis ſententia Doctorum. Ratio eſt, quia ratio formalis ob quam Deus eſt colendus cultu latriæ non eſt beneficium: ſed eſt excellentia ipſius increata & immenſa. beneficia autem ſolùm ſunt id per quod illa excellentia nobis applicatur, ut apprehendatur tamquã ad nos pertinens, & à nobis adoranda: nam ſine beneficijs & dependentia ab ipſo non eſſemus obligati ad eam adorandam, ſicut neque ad amandam ſupra omnia; ut dictum eſt tract. de charitate.

Dependentia, & beneficia inducũt obligationem cultus latriæ.

Vnde ſi per impoſſibile eſſet aliquod numen, à quo nobis nihil boni proueniſſet, ut uolebat Simon magus, non eſſemus obligati illud honorare cultu latriæ. Indicat hoc D. Petrus apud Clementẽ lib. 2. recognit. pag. 51. & 52. vbi dicit, *Ille verò, qui nihil nobiſcum habet negotij, ſi vindicare velit in nos*, (ſcilicet quòd illum non adoramus, *quo modo bonus erit?* &c. Idem colligitur ex D. Thoma quæſt. 81. art. 3. ubi dicit, Religionem exhibere reuerentiam Deo ut primo principio creationis & gubernationis rerum: ergo ſi aliquis ab eo non dependeret, non deberet ei hanc reuerentiam. Ratio eſt, quia omne debitum ſaltem ſtrictum & legale, quo alteri obſtringimur, prouenit ex dependentia quadam ab ipſo, ſiue ſecundùm eſſe, ut à Deo & parentibus; ſiue ſecundùm gubernationem, ut à Superioribus; ſiue ſecundùm alia quædam beneficia, ut à benefactoribus: uel certè ratione alicuius connexionis, ut erga liberos & conſanguineos, uel ratione liberæ obligationis, ut in contractibus. ubi nihil horum interuenit, nullum poteſt eſſe ſtrictum debitum nihil enim poſſum debere illi, à quo nihil accepi, qui cum nihil habeo communionis aut commercij. Cõfirmatur, quia *latria* ſignificamur noſtram ſubiectionem & dependentiam à primo principio: ergo ſi illud numen non eſt principium noſtrum, non debemus ei latriam: ſicut neque tributum debetur Principi alieno.

Nec obſtat, quòd Sãcti ſæpè in Deo colendo non ſpectẽt beneficia accepta, ſed ſolam Dei maieſtatem; quia etſi ad illum honorem exhibendum non moueantur beneficiorum conſideratione, tamen ſtrictè ad hoc officium non obligarẽtur, niſi ab eo dependerent: imò neque latriæ cultũ ei exhiberent, ſed alterius rationis; ut ex D. Thoma dicto art. 3. & alijs locis colligitur. Adde, in ratione diuinæ maieſtatis quodam modo comprehendi eſſentialem dependentiam noſtri eſſe, ſicut in ratione primi principij & entis per eſſentiam; ac proinde etſi ſola maieſtas in cultu ſpectetur, non tamen excluditur, ſed potiùs includitur hæc dependentia, tamquam cauſa ſine qua talis cultus non exhiberetur.

Diuerſa attributa.

26 Dico Secundò, Ratione etiam diuerſarum perfectionum ſeu attributorum non debentur adorationes diuerſæ. Ita Halenſis 3. quæſt. 30. mem. 1. ar. 3. Gabriel in can. lect. 49. Colligitur ex D. Thoma quæſt. 81. art. 3. ad primum. & quæſt. 84. art. 1. ad 2. Probatur, ratio formalis cur Deus ſit adorandus cultu latriæ, eſt, eſſe principium primum rerum omniũ: atqui primum principium directè includit omnes perfectiones omnium attributorum: nam id quod eſt fons totius eſſe & omnis perfectionis, debet in ſe omnem rationem eſſendi continere: ergo pro diuerſitate perfectionum non debetur diuerſa latriæ adoratio. cùm ratio cur ſit colendus latria, ſit unica & ſimplex.

Obiectio.

27 Dices, Gloſſa in illud Pſalmi 7. *Domine Deus meus, in te ſperaui*, ait, *Dominus omnium per potentiam, cui debetur doulia, Deus omnium per creationem, cui debetur latria*: quod deſumptũ ex Auguſt. quæſt. 94. in Exodum: *Doulia*, inquit, *debetur Deo tamquam Domino, latria verò non niſi Deo tamquam Deo*: ergo diuerſus cultus debetur ratione diuerſorum attributorum. Confirmatur, quia per ſacrificiũ teſtamur illum habere vitæ & mortis poteſtatem; adoratione, eſſe Dominum omnium: oratione, eſſe liberalem & omnipotentem; iuramento aſſertorio, eſſe veracem; promiſſorio, fidelem; laude, omnia attributa celebramus.

Reſpon. Diuerſitas in modis colendi eſt materialis

Reſpond. Non æquè expreſsè omnia attributa ſingulis colendi modis honorantur, ſed quædam alijs ſignificantiùs. Hinc fit, vt ſit quædam materialis differentia inter hoſce modos colendi. vnde quidam nulli niſi Deo conueniunt, vt ſacrificia, templa, altaria. quidam etiam alijs accommodari poſſunt, vt adorationes, orationes, &c. omnes tamẽ hi modi, quatenus ſunt cultus latriæ, exhibentur Deo, vt omnibus perfectionibus pleniſſimus eſt, omneſque illas teſtãtur & inſinuãt. nam exhibẽtur illi quatenus eſt primum principium noſtri & rerum omnium. Hinc patet reſponſio ad argumentum.

Vbi tamen aduerte, *douliam* non accipi ſtrictè, quatenus

Digitized by Google

nus eſt actus obſeruantiæ, debitus Sanctis; ſed generatim pro cultu debito alicui, tamquam domino, qualecumque ſit illud dominium. vnde ſicut dominium conuenit Deo & creaturis analogicè, ita doulia. latria autem accipitur pro cultu, q conuenit Deo, quatenus Deus eſt, ſeu quatenus eſt primum principium noſtrum: vnde non poteſt communicari creaturis. Vide Gbrielem Vaſquez de adorat lib. 1. dub. 2.

Quænam autem cultu latriæ vel douliæ colenda ſint, in tertia parte quæſt. 25. exactiùs tractandum eſt.

CAPVT XXXVII.

De actibus internis religionis, Deuotione, & Oratione.

Complectitur Dubitationes 12.

Actus religionis interni & externi.

DIVVS Thomas enumerat varios actus religionis, alios internos, alios externos. Internos ponit duos, *deuotionem*, & *orationem*. Externos facit reliquos, *adorationem, ſacrificium, oblationem primitiarum & donorum, oblationem decimarum, votum iuramentum, adiurationem, laudem*: quibus infrà adiungit *gratiarum actionem*. quæ duo poſtrema commodè ſub oratione comprehendi & tractari poſſunt. nam ſecundùm diuum Thomam q. 83. art. vlt. *gratiarum actio* eſt pars orationis; ſimiliter laus, quæ ferè ſemper petitioni miſcetur, ad orationem pertinet, tamquam pars vel ſpecies quædam illius.

Cur oratio inter actus internos.

Dices, *Adoratio, votum, iuramentum*, non minùs actu interno fieri poſſunt, quàm *oratio*, & *oratio* nō minus actu externo quàm illa: cur ergo illa potiùs inter actus externos numeratur, quàm oratio? Rurſus, *reuerentia* non minùs eſt actus internus religionis quàm *deuotio*, cur ergo reuerentiam prætermiſit? Reſpond. Ideò D. Thomas *orationem* inter actus internos poſuit, quia conſiſtit in eleuatione mentis ad Deum, quæ interna eſt, & maximè requirit internam attentionem aſſiduam. *Adoratio* humana (de qua D. Thomas loquitur) conſiſtit in ſignis externis honoris & ſubmiſſionis ſui. *Votum* etſi Deo fiat, tamē non requirit mentis eleuationem, nec attentionem internam, præter eā quæ neceſſaria eſt vt homo aduertat quid agat. *Iuramentum* refertur ad homines, & ideò in actu exerno conſiſtit.

Reuerētia quid ſit.

Quod ad *Reuerentiam* attinet, hoc nomen dupliciter accipi ſolet. Primò, vt ſignificet omnem honoratiam ſubmiſſionem. Sic dicimur alicui exhibere *reuerentiam*, dum ei caput aperimus, genua flectimus, corpus inclinamus; quo modo non eſt actus diſtinctus ab adoratione, & interior affectus reuerentiæ nihil eſt aliud quā affectus adorandi. Secundò, vt denotet quemdam timorem & fugam animi, qua quis refugit in rebus diuinis nimiam libertatem & licentiam, metuitque ne nimis liberè, nimis audacter, non ſatis humiliter, non ſatis congruenter tantæ Maieſtati, & ſuæ vilitati in rebus diuinis & corā Deo verſetur. Sic Seraphim duabus alis velabant pedes, & duabus faciem ex reuerentia diuinæ Maieſtatis, Eſaiæ 6. Sic Moyſes & Prophetæ loquentes cum Deo cadebant in faciem nō audentes ex aduerſo intueri formam, in qua Deus loquebatur. Hoc modo eſt actus internus religionis: quia *Religio* non ſolùm inclinat ad cultum Deo exhibendum, ſed etiam ad conuenienti modo exhibēdum. Vnde fugit omnem modum, qui indicat minorem æſtimationem Dei, & minorem ſui demiſſionem; vt eſt nimis liberè, ſine cura, ſine circumſpectione, ſine attentione diuina tractare. Itaque hic actus eſt generalis, & in omni religionis opere comitari debet. Omnis enim Dei cultus poſtulat, vt cum debita reuerentia fiat. Simile cernitur in actibus obſeruantiæ erga principes, quia etiam hi cum reuerentia illorum dignitati accommodata fieri debent. D. Thomas autem non numerat *Reuerentiam* inter actus religionis: quia agit de actibus particularibus, non de generali, qui in omnibus reperiri debet. Deinde loquitur de actibus imperatis proximè à religione, quibus Deus colitur, non de ipſo affectu elicito, quo homo inclinat & eligit diuinum cultum, aut fugit ea quæ diuino cultui non congruunt.

DVBITATIO I.

Quid ſit deuotio.

D. THOM. quæſt. 82.

RESPONDEO, Hoc nomen dupliciter accipi. Primò, vt ſignificet ſpecialem actum religionis; & ſic *deuotio* nihil eſt aliud, quàm interna quædā ſui ad cultum diuinū oblatio & traditio. ſicut enim qui alicuius Principis obſequio totum ſe tradit & deuouet, deuotus dicitur illi Principi; ita qui ex affectu cultus & honoris diuini ſe totū mancipiat Deo, facit actum peculiarem religionis, dicitur abſolutè deuotio. & à quo dicitur quis Deo deuotus. Poteſt autem id fieri vel cum voto, vel ſine voto: ſi cum voto vel iuramento fiat, naſcitur obligatio; eritque deuotio magis perfecta. ſi autem fiat abſque tali vinculo, non inducet obligationē; quia fiet ſolo propoſito & huius propoſiti explicatione: ſicut dum homo explicare volens ſuum affectum & animi propoſitum dicit Principi, Me totum trado tuo obſequio. vnde diuus Thomas art. 1. ad primum, rectè dicit *deuotionem eſſe actum voluntatis hominis offerentis ſeipſum Deo ad ei ſeruiendum*. Quod intellige non de ſolo actu volūtatis elicito, ſed etiam imperato. quia oblatio ſui non fit ſola volitione, ſed neceſſarius eſt actus intellectus, veluti locutio quædam, qua quis ſeipſum Deo tradat & addicat, ſicuti in promiſſionibus, votis & donationibus, quæ non ſola volitione perficiuntur. 1

Quo modo ſit actus peculiaris.

Secundò, Accipitur non pro actu peculiari; ſed pro cōditione quadam actus interni. ſic *deuotio* nihil eſt aliud, quàm *promptitudo* quædam, & *feruor* affectus ad cultum diuinum, v.g. ad orationem, ad laudem, ad ſacrificium, ad adorationem, ad ſoluenda vota, &c. vel affectus ad hoc promptus & feruens: quicumque enim promptè & feruēter hæc affectant & faciunt, dicuntur deuoti; idque meritò, quia oſtendunt ſe eſſe addictos & mancipatos diuino cultui. *Promptitudo* requiritur vt ſuperentur omnes difficultates, timores, & perturbationes, quæ hominem ad cultum Dei lentum faciunt: & conſiſtit in affectu abſoluto & deliberato vincente omnem timorem, fugam, & tergiuerſationem voluntatis; ita vt nihil ampliùs illam retardet ab executione, quando occaſio ſe offert. quòd etiā feruor (qui nihil eſt aliud quàm intentio, & vehementia affectus) requiratur, patet: nemo enim tepidos in oratione, cultuque diuino, deuotos dixerit; ſed eos tātùm qui feruenti affectu hoc præſtant. vnde deuotè orare nihil videtur eſſe aliud, quàm cum feruenti affectu erga Deum, orationem fundere. 2

Quo modo ſit conditio actus religionis.

Naſcitur vtraque deuotio ex parte noſtra, ex contemplatione, præſertim duplici. Primò, Ex conſideratione diuinæ excellentiæ, & beneficiorum, quæ tamquam ex perenni fonte in nos aſſiduè ab illa promanant. hinc enim videmus ipſum omni cultu & obſequio eſſe digniſſimum, ipſiuſque beneficia à nobis hæc aſſiduè flagitare. Secundò, Ex conſideratione inopiæ & miſeriæ, quam ex nobis habemus: ex hac enim videmus nobis eſſe maximè congruum & expediens ipſi ſeruire: nam nemo præter illum nos iuuare & beare poteſt. vide D. Thomam quæſt. 82. art. 3. 3

Vnde naſcatur.

D V-

Digitized by Google

DVBITATIO II.

Quid ſit ratio.

Oratio qd.

RESPONDEO, Omiſſis varijs definitionibus, cōmodè ſic definiri poteſt: *Oratio eſt deſiderij coram Deo explicatio, vt aliquid ab ipſo impetremus*, colligitur hæc definitio ex art.1.& 3. & ex Patribus. Baſilius orat. in Iulittam martyrem, *Oratio eſt boni cuiuſdam petitio, quæ à pijs ad Deum effunditur.* Damaſcenus lib.3. de fide orthodoxa cap. 24. *Oratio eſt aſcenſio mentis in Deum, ſiue decētium à Deo petitio.*

Tres actus in oratione.

4 Vbi aduerte, in oratione tres actus ſpectari poſſe. Primus eſt, Deſiderium noſtrum, quo bonum aliquod nobis, alijsve conferri, aut malum auerti deſideramus. Secundus, Huius deſiderij practica quædam explicatio, qua Deum conamur inducere & permouere vt id præſtet; quę nihil aliud eſt quām petitio quædam, cùm enim in poteſtate voluntatis noſtræ non ſit immediatè applicare diuinam virtutem, ſeu potentiam executiuam Dei ad operādum, ſicuti vires animæ noſtræ ad operādum applicamus: neque etiam mediatè & efficaciter, imponendo obligationem, ſicut inferiorem applicamus, dum ei imperamus, & imperio illi obligationem imponimus: reſtat vt ſolùm id poſſimus mediatè & per modum deprecationis ſeu petitionis, quod fit explicando deſiderium. Tertiùs, Collatio boni deſiderati. ex hiſce tribus oratio propriè eſt illa petitio, ſeu practica explicatio deſiderij. per hanc enim conamur Deum promouere & inducere ad benefaciendum. Hinc patres dicunt *orationem eſſe colloquium cum Deo*, vt Diuus Gregorius Nyſſenus orat.1.de orat.dominica, & D. Chryſoſt.lib.1. de orando Deum.

Oratio eſt locutio quædā & actus rationis practicæ.

5 Ex his patet Primo, Orationem eſſe immediatè actum rationis: nam petitio eſt locutio quædam, qua deſiderium noſtrum explicamus; locutio autē interna eſt actus rationis; & conſequenter etiam externa, quæ ab interna procedit, eſt rationis actus.

Patet Secundò, Eſſe actum rationis practicæ; quia hæc locutio non fit vt Deus noſtrum deſiderium intelligat, ſed vt ea permoueatur ad rē deſideratam præſtādā. vnde in ea conſideratur quædam vis mouendi & applicandi ad opus. Sicut enim iudicio practico & interna vel externa locutione ſeipſum homo ad aliquam functionem ordinat & dirigit, ita etiam alium: nempe imperando vel deprecando: quorum vtrumque locutio quædam practica eſt.

Nec obſtat, quòd à Damaſceno dicatur *oratio, mentis in*
6 *Deum eleuatio*, & à D. Auguſtino ſermone 230. de tempore, *aſcenſio animæ de terreſtribus ad cæleſtia, inquiſitio supernorum, inuiſibilium deſiderium*; hæc enim cauſaliter vel concomitanter accipiēda ſunt. oratio enim ex natura ſua oritur ex deſiderio inuiſibilium, & intrinſecè coniuncta eſt cum eleuatione mentis ad Deum. vnde qui ſine eleuatione mentis orat, ſolùm verbis orat: non enim poſſumus mente colloqui cum Deo, niſi mentem ad eum eleuemus, eumque quaſi præſentem intueamur.

Eſt actus religionis

Patet Tertiò, Orationem eſſe actum religionis, nam per
7 illam teſtamur ipſum eſſe auctorem bonorum noſtrorum, & nos eſſe ipſo inferiores, eoque egere; hoc enim includit petitio ſeu deprecatio. Hinc fit vt ſuperbi ægrè orent. Deinde teſtamur ipſum omnia ſcire in particulari, omnium habere prouidentiam & diſpoſitionem, omnia poſſe, omnium miſereri, &c.

Obiectio 1.

Dices Primò, Oratio eſt actus ſpei: ergo non religionis; nam idem actus non poteſt eſſe duarum virtutum.

Reſpond. Primò, Idem actus non poteſt eſſe elicitus immediatè à duabus virtutibus diſtinctis; quia non poteſt habere duas rationes formales ſpecificas, aut duplicem ſpeciem intrinſecam eſſentialem; poteſt tamen à duabus imperari, quia in vno opere externo duplex ratio honeſti cōſiderari & appeti poteſt. poteſt enim quis dare eleemoſynam, tum vt proximi miſeriam leuet, qua ratione erit actus miſericordiæ; tum vt votum perſoluat: & ſic erit opus religionis. Simili modo, poteſt quis orare vt Deum honoret, & vt gratiam impetret.

Reſpon. 2. An ſit actus ſpei.

Reſpond. Secundò, Orationem explicitè & formaliter
8 eſſe actum ſpei, ſed implicitè & interpretatiuè eſſe actum religionis: quia non fit expreſſè ad Deum honorandum, ſed ad impetrandum: implicitè tamen redundat in honorem Dei. vnde ad orationem neceſſe eſt concurrere internum actum ſpei, non autem internum religionis, ſaltem explicitè; quia non eſt neceſſe habere expreſſam voluntatem Deum honorandi: quāuis debeat adeſſe voluntas faciendi id, quòd in honorem Dei cedit; quæ voluntas implicitè cenſetur eſſe voluntas honorandi Deum. Vnde apud omnes gentes oratio habetur pro cultu numinis.

Obiectio 2.

Dices Secundò, Deus eſt immutabilis, ac proinde orationibus noſtris promoueri nequit: fruſtrà ergo funduntur. Confirmatur, quia ab æterno omnia ſunt decreta, & immutabiliter conſtituta: ergo orationes, quæ ſunt in tempore, nihil poſſunt mutare.

Reſp. Immutabilitas Dei orationis efficaciā nihil officit.

Reſpond. Deus non poteſt ita permoueri orationibus, quaſi nunc incipiat velle quod anteà nolebat, aut non volebat: hoc enim repugnat immutabilitati eius, ad quam requiritur vt omnis volitio etiam libera fuerit ab æterno in illo, ſitque immutabiliter duratura in æternum. Dicitur tamen Deus permoueri orationibus, quia præuiſis orationibus multa voluit & ſtatuit ab æterno, quæ alioquin non voluiſſet; adeò vt oratio præuiſa, ſit ſuo modo cauſa cur Deus anticipata illa voluntate ſic velit; non ſecùs ac ſi modò nouam voluntatem conciperet.

Ad confirmationem; Omnia quidem ſunt decreta ab æterno, nempe decreto quo velit res fieri; ſed hoc decretum non eſt factum de omnibus ante præuiſionē noſtrarū orationem; adeò vt orationes noſtræ cauſa ſint cur pleraque ad ſalutem opportuna hoc modo Deus decreuit. Sed de hoc plura 1.p.quæſt. 14.19.& 23.

DVBITATIO III.

Vtrùm oratio ſit ad ſalutem neceſſaria, & quando obliget.

D. THOM. ART. 2.

Error Euchitarum.

SVNT hic duo errores. Prior eſt Meſſalianorum qui 9
dicti ſunt Euchitæ. hi volebant orationem ſolam ad ſalutem ſufficere, ita vt nec Baptiſmum, nec Euchariſtiæ ſacræ communionem neceſſariam dicerent, vt habet Theodoretus l.4.hiſtor.c.10.& Damaſc. lib de 100. hæreſibus.

Error Pelagianorū.

Alter eſt Pelagianorum. Hi docebant, (ſaltem implicitè) orationem non eſſe neceſſariam ad ſalutem. hoc ipſo enim, quo docebant gratiam diuinam non eſſe neceſſariam, & hominem ſolis naturæ viribus poſſe ſalutem promereri, cogebantur etiam fateri orationem non eſſe neceſſariam: cui enim opus non eſt auxilio, ei etiam petitione auxilij opus non eſt. vide D. Auguſtinum hæreſi 88. non tamen negabant eam eſſe vtilem, nam etiam auxilium gratiæ vtile fatebantur. Eamdem quoque non eſſe neceſſariam fateri coguntur hæretici noſtri temporis; idque ob duas cauſas: tum quia omnia tribuunt fidei ſpeciali, ita vt nec opera bona requirant; tum quia omnia fato euenire volunt. quòd ſi verum eſt, ſuperuacanea eſt orationis cura & ſtudium: nam etſi non ores, omnia æquè euenient. quòd ſi Deus aliquid per orationem fieri velit; ipſe etiam curabit vt & illa oratio fiat. vnde non oportet hominem de ea facienda eſſe ſolicitum. Vide Caſtro v. Oratio, hæreſi 3.

Oratio neceſſaria ad ſalutem.

Sed fide tenendum eſt, orationem adultis ad ſalutem 10
eſſe neceſſariam; (niſi fortè vitæ breuitas obſtet) nec tamen ſufficere.

Quòd non ſufficiat, patet; requiritur enim Baptiſmus, & mandatorum obſeruatio, & pœnitentia in lapſis.

Quòd ſit neceſſaria, colligitur ex multis Scripturæ locis, quibus monemur ſemper orare. Eccleſiaſtici 18. *Ne impediaris orare ſemper.* q. d. ne ſinas te vllo modo impediri à tam neceſſario exercitio. & Dominus Lucæ 18. *Oportet ſemper orare & numquam deficere.* nempe quantum pro humana fragilitate fieri poteſt. vel *ſemper*, id eſt, quotidie. 1. ad Theſſalonicenſes vltimo. *Sine intermiſſione orate*, id eſt, quantum fieri poteſt, vt Chryſoſtomus exponit. Ad Coloſſenſes. 4. *Orationi inſtate, vigilantes in ea.* & alibi ſæpè. Non tam crebrò & feriò Scriptura hoc ingeminaret, niſi res eſſet apprimè neceſſaria: non enim ita loqui ſolet de conſilijs.

Cur neceſſaria.

Ratio huius neceſſitatis eſt, quia oratio eſt medium quoddam, ſine quo auxilium ad ſalutem neceſſarium obtineri

Digitized by Google

tineri nequit. cùm enim etiam iuſtificati egeamus quotidiano auxilio ad vincendas tentationes, & ad perſeuerãdum; Deus non ſtatuit hoc auxilium, paſſim conferre, niſi orantibus & petentibus: idque meritò: nempe vt intelligamus à quo nobis ſalus & omne bonum proueniat, eique gratias agamus. vnde Dominus Matth. 7. *Petite & accipietis, quærite & inuenietis, pulſate & aperietur vobis: omnis enim, qui petit, accipit*, &c. inſinuans abſque petitione non accepturos. Idem inſinuat Dominus. Ioan. 6. *Nolite murmurare inuicem, nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum*. quaſi dicat, nolite murmurare ob ea, quæ dixi, ſed potiùs orate Deum vt vos illuminet; nemo enim poteſt credere in me, niſi quem Pater traxerit. vide D. Auguſtinum tract. 26. in Ioannem.

11 *Quando obligit præceptum orandi.* Sed dubium eſt quo tempore obliget. Durandus in 4. d. 15. quæſt. 11. docet, orationem priuatam cadere ſub præcepto in genere abſque determinatione loci, temporis, & modi orandi. Iure enim naturæ nos ſolum obligari vt aliquando Deo oremus, & neceſſaria ad ſalutem ab eo petamus, idque ſiue mente tantùm, ſiue etiam voce. quæ ſententia vera eſt, ſi rectè intelligatur. nulla enim ſunt certa tempora Iure naturæ determinata ad orandum; ſicut Iure eccleſiaſtico ſunt præſcripta orationi publicæ. Verũ vlteriùs difficultas reſtat, An non ſint certi aliqui euentus quibus teneamur orare, & quinam illi ſint.

Reſpondeo, Poſſe aſſignari aliquot euentus maximè probabiles.

Certi euentus, quib⁹ tenemur orare. Primus eſt, Quando peccator ſe ad gratiam diſponere tenetur; vt quando ipſe Sacramentum aliquod adminiſtrare vel ſuſcipere debet: tunc enim tenetur petere veniam peccatorum & auxilium vt Deo reconcilietur. quòd potiſſimùm locum habet ſi deſit copia Sacramenti.

Secundus, In euidẽti periculo mortis, præſertim ſi quis ſit in peccato mortifero. ſi enim vnquam petenda venia peccatorum & auxilium diuinum, tunc maximè.

Tertius, In vehementi tentatione, cui alia ratione putat ſe non poſſe reſiſtere. Ita Medina C. de orat. quæſt. 11. ſub finem. Addit Nauarrus l. de orat. cap. 3. num. 14. alium caſum, quando quis aduertit ſe alterius exitium impedire non poſſe, niſi oratione; vt ſi videat duos ad duellum properare, quibus non niſi oratione prodeſſe poteſt. quod verum eſt, ſi putet ſe hac ratione malum auertere poſſe; (quod rarum eſt) alias non tenetur. His addi poteſt non obligari vt non multo tempore oratione abſtineamus, v. g. ad menſem vnum vel alterum, quia eſt ſignum

12 magnæ negligentiæ ſuæ ſalutis. Porrò in his caſibus, quibus oratio ad aliquod malum auertendum videtur neceſſaria, eius omiſſio non eſt peccatum, niſi quis aliquo modo aduertat ſuam obligationem: alioquin omiſſio non cenſebitur voluntaria vt eſt contra præceptum; vnde nec ad culpam imputabitur. Quando autem eſt culpabilis ratione periculi alterius peccati, non habet malitiam diſtinctam ab illo peccato: nam ſolùm eſt mala, quia eſt interpretatiua volitio illius peccati.

DVBITATIO IV.

Quænam in oratione ſint petenda.

RESPONDEO, Summam petendorum breuiter compenſam eſſe oratione Dominica. Nam vt rectè D. Auguſtinus epiſt. 121. ad Probam ait, *Si per omnia ſanctarum precationum verba diſcurras, quantum exiſtimo nihil inuenies quod non iſta contineat & concludat oratio*. non tamen omnia disertè continet ſed præcipua tantùm, quæ maximè nobis præ oculis habenda. decebat enim Chriſtum vt ea doceret petere, quæ natura non ſuggerit, minimèque vulgaria ſunt, ad quæ tamen reliqua facilè reduci poſſunt.

Hanc diuiniſſimam orationem pulchrè explicat D. Thomas art. 9. poſſunt tamen quædam petitiones paulò aliter, nec minùs accommodatè ad mentem Domini exponi.

13 *Breuis explicatio orationis Dominicæ. Pater noſ.* Conſtat hæc oratio compellatione Dei, ad quem dirigitur, ſeptem petitionibus & clauſula approbationis. Cõpellatio eſt, *Pater noſter, qui es in cælis*. dicimus *Pater noſter*, potiùs quàm Deus noſter, quia patris nomen magis eſt idoneũ ad excitandum in nobis amorem filialem, & fiduciam impetrandi; & ad Deum, intuitu adoptionis per Chriſtum factæ, ad miſericordiam flectendum.

Quid In cælis. *In cælis*, quia tantùm in cælis ſeu cælorum ciuibus ſeipſum aperit & præſentẽ exhibet. alibi non videtur, ſed ita manet abſconditus, ac ſi illic non eſſet. Hoc additur vt mẽtem ſurſum erigamus, & intelligamus verum patrem, patriam & hæreditatem noſtram illic eſſe.

Sequuntur petitiones quarum tres primæ pertinent ad bonum Dei, quatuor reliquæ ad noſtrum.

Prima eſt, *Sanctificetur nomen tuum*; id eſt, quidquid tu nominaris, quidquid es, id ſanctè vbiq; celebretur: *ſanctificare* enim, phraſi Hebræa, eſt celebrare facere, & colere. hæc *ſanctificatio* cõſiſtit in tribus. Primò, vt Deus, eiuſque maieſtas, potentia, ſapientia, benignitas, prouidentia, iuſtitia, miſericordia ab omnibus cognoſcantur. Secundò, Vt Deus ab omnibus ſupra omnia timeatur & ametur. Tertiò, Vt ab omnibus digne colatur & prædicetur. 14 *Sãctificare Cõſiſtit in tribus.*

Secunda, *Adueniat regnum tuum*, petimus impleri numerum Sanctorum, & inchoari beatum illud regnum, quo Deus ſubiectis omnibus inimicis & compreſſis aduerſarijs poteſtatibus ſolus regnabit, eritq; omnia in omnibus, iuxta Apoſtolum 1. ad Corinth. 15. Inſinuat hanc expoſitionem Tertullianus de oratione, Rupertus, & Theophylactus in hunc locum. Hoc regnum Deo maximè deſiderare debemus, quia in eo gloria ipſius completa erit, nec aliquis ampliùs eam obſcurabit, aut ei reſiſtet, ſicut modò fit, quando peccatores illum contemnunt. 15 *Regnum Dei.*

Tertia, *Fiat voluntas tua* &c. Petimus vt ſicut in cælo fit omne id, quod Deo placitũ eſt & gratũ, nihil quod eius uoluntati repugnet; ita & fiat in terris. Itaq; petimus Primò, Exactam (quantũ humana fert conditio) mandatorũ obſeruationem, non quidem noſtra cauſa vt eſt bonum noſtrum, ſed vt eſt quoddam bonum Dei, quo ipſe delectatur. unde etiam implicitè petimus auxilium nobis & cæteris mortalibus ad hoc præſtandum; & vt Tertullianus ait, *Petimus ſubſtantiam & facultatem voluntatis ſuæ ſubminiſtret nobis, vt ſalui ſimus & in cælis & in terris*. Deinde etiam in omnibus rebus alijs, diuinum beneplacitum præponimus noſtris affectibus & commodis: vt ſi Deus uelit nos eſſe pauperes, infirmos, inglorios, mori, viuere, ſi tollere uxorem, liberos, parentes, acquieſcamus in eius ſanctiſſima uoluntate; & dicamus cum Chriſto, *Non mea, ſed tua voluntas fiat*, & cum Machabæo, *Sicut fuerit voluntas in cælo, ſic fiat*. & cum Iob. *Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſicut Domino placuit, ita factum eſt, ſit nomen Domini benedictum*. Cùm enim uerba ſint generalia, & faueat modus loquendi Scripturæ, non ſunt ad mãdatorum obſeruationem reſtringenda: ſed generatim de omni Dei beneplacito. unde rectè Maldonatus, explicans hunc locum, *Petimus*, ait, *non ſolùm vt voluntas Dei fiat à nobis, ſed etiam in nobis*. maioris enim momenti eſt etiã minimam uoluntatem Dei impleri, quàm omne bonum creaturæ, quà eſt creaturæ. Hæc reſignatio ſui in diuinam uoluntatem, eſt opus magnæ in Deum charitatis, & proinde magnæ perfectionis. nam per eam uincit omnes ſuos affectus, & perfectiſſimè conformat ſe uoluntati diuinæ. indicat apertè hunc ſenſum Tertullianus. 16 *Voluntas Dei.*

Quarta, *Panem noſtrum*, &c. Petimus hic nobis quotidiana ſubſidia corporis & etiã animæ, ut plerique DD. explicant, præſertim panẽ illum cæleſtem, quo alimur ad uitã æternã. Græcè eſt, τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον. Hoc dupliciter uerti poteſt, Primò, ut paſſim in oratione Dominica recitari ſolet, & Lucæ 11. habetur, *Panem noſtrum quotidianum*. quo modo ante D. Hieronymum verterunt paſſim Latini, Tertullianus, Cyprianus & alij. Secundò. Vt habetur Matth. 6. *Panem noſtrum ſuperſubſtantialem* quo modo uertit S. Hieronymus. utraque verſio bona eſt. 17 *Panis quotidianus.*

Sed aduerte, uocem *ſuperſubſtantialem*, non eſſe ita accipiendam, ut ſolùm ſignificet id quod eſt ſupra ſubſtantiam, quod Diony. Areopagita paſſim ὑπερούσιον uocat; ſic enim ea petitio ſolùm pertineret ad panem cæleſtem, ut Euchariſtiæ & uiſionis diuinæ, nec peterentur ſubſidia temporalia, quod eſt cõtra communem fidelium ſenſum. Deinde Apoſtoli non potuiſſent tunc temporis intelligere quid Dominus iſtis uerbis ſibi uellet: nondum enim nouerant illum cæleſtem panem. quare uox iſta eſt accipienda ut planè reſpondeat uoci ἐπιούσιον, & *ſuper* accipiatur non pro *ſupra*, ſed pro, *ad*, ſeu *iuxta*, Græcè ἐπί: &

ſigni.

ſignificetur omne alimentum ſubſtantiæ noſtrę congruẽs: hoc enim ꝓprie eſt ἐπιούσιον, vt rectè Suidas interpretatur: quaſi dicas ἐπὶ τὴν οὐσίαν ἁρμόζον. vnde idẽ rectè dicitur *quotidianus*, nã natura noſtra quotidie refici debet, & alimento congruẽti ſuſtẽtari. quamuis ἐπιούσιον poſſit etiã deduci παρὰ τῆς ἐπιούσης quod non ſolũ diẽ craſtinũ, ſed etiam hodiernum, qua parte nondum præſens eſt, ſignificat, à verbo ἐπιέναι, *accedere*, hinc ἐπιούσιον, quod ad diem accedentem pertinet. itaque ἄρτος ἐπιούσιος eſt qui diei accedenti eſt accõmodatus & neceſſarius. Sic enim expreſſa eſt hæc petitio, ac ſi prima luce fundenda eſſet. quare optimè interpres mentẽ Euangeliſtæ ſpectans (qui per ἐπιούσιον, non volebat ſignificare τὴν αὔριον, diem craſtinũ, ſed inſtantem) vertit quotidianum. additur *hodie*, nam vt ſignificetur cauendam ſolicitudinẽ in craſtinum; tũ quia quotidie hæc oratio fundenda, & neceſſaria à Deo petenda; cùm aſſiduè ab ipſius beneficentia pendamus.

18 Quinta, *Dimitte nobis*, &c. Petimus nobis cõdonari delicta noſtra: *nam debitum in Scripturis delicti figura eſt*, vt ait Tertullianus, quia delicti effectus & germen. Nam ex

Duplex debitum. delicto duplex debitum contrahitur, culpæ & pœnæ. *Debitum culpæ* eſt obligatio compenſandæ iniuriæ per peccatum Deo illatæ: hoc debitum ſi ex peccato mortifere ortũ ſit, nullo modo ad æqualitatẽ ſolui poteſt à nobis, ſed à ſolo Chriſto, vt in 3. p. quæſt. 1. tradi ſolet. *Debitum pœnæ* eſt obligatio ſuſtinendi pœnam æternam vel temporalem. vtrumq; petimus nobis ignoſci.

19 *Sicut & nos dimittimus*, &c. Illud *ſicut* non ſignificat re-

Sicut. gulam, quam Deus in condonãdis peccatis ſequatur; quaſi petamus vt Deus non benigniùs & propitiùs, nec maiora condonet nobis quàm nos proximis; ſed cauſam inductiuam, vt patet ex Luc. cap. 11. vbi ſic dicitur, *Dimitte nobis debita noſtra ſiquidem & nos dimittimus omni debenti nobis*. eſt enim conditio quædam, quam Deus à nobis requirit: vnde apud Matth. immediatè poſt hanc orationem ſubdit Dominus, *ſi enim dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater veſter cœleſtis delicta veſtra. Si autem non dimiſeritis hominibus, nec Pater veſter dimittet vobis peccata veſtra.* Itaque allegamus hic à nobis impletam conditionem, non quòd nihil aliud ad remiſſionem peccatorum obtinendam requiratur; ſed quia eſt diſpoſitio maximè congrua, ſine qua non eſt nobis venia ſperanda: & qua poſita, omnino ſperanda eſt; niſi aliud quid impediat, vt defectus doloris, vel propoſiti emendationis.

Petes, Quid tenemur debitoribus noſtris dimittere?

Quod condonandum proximo. Reſpon. Non pecuniam, non famæ & honoris reſtitutionem; ſed iniuriam nobis illatam, ita vt propter illam non proſequamur eos odio, nec velimus vindictam priuatam, nec etiam publicam, niſi quando bonum publicum aut recta ratio aliud poſtulabit.

20 Sexta, *Et ne nos inducas in tentationem*. Petimus ne Deus permittat nos vlla tentatione vinci, ſicq; nos ſemper dirigat. vt numquam ſuccumbamus: hoc enim eſt induci; ſeu vt Græcus textus habet, inferri in tentationem μὴ εἰσενέγκῃς, ne inferas, id eſt, ne ſinas inferri. Interdum

Facere pro permittere enim dicitur Deus facere, quod permittit, quia fieri niſi ipſo annuente & manũ omnipotentiæ ſuę laxante, non poteſt. Sic Matth. 26. Dominus monet, *vigilate & orate ne intretis in tentationem*, id eſt ne tentationi cedatis. cauſã addit, *quia ſpiritus* (id eſt, diabolus) *promptus eſt*, ad tentandum & incitandum ad peccatum; *caro autem*, (id eſt, homo) *infirma* ad reſiſtendum, ſine ope diuina.

Septima, *Sed libera nos a malo*, Petimus hic liberari ab omnibus diaboli, & conſequenter etiã malorum hominũ, qui ſunt membra eius, inſidijs. à malo Græcè eſt ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, quo nomine diabolus ſignificari ſolet in Scrip-

Malignus turis: vt 1. Ioan. 5. *Malignus* (ὁ πονηρὸς) *non tangit eũ*. &, *Totus mundus in maligno poſitus eſt*; id eſt, ſub diaboli poteſtate. & 1. Ioan. 2. *Vicistis malignũ*. Matth. 5. *Quod his abundantius eſt, à malo eſt*, & alibi.

Amen. Clauſula *Amen*, quam Hieroymus vocat ſignaculum orationis Dominicę, eſt approbantis & optantis vt ita fiat. Græcis γένοιτο. Pſal. 40. *Benedictus Dominus Deus Iſrael a ſeculo & in ſæculum, fiat, fiat.* Græcè γένοιτο, γένοιτο. Idem habetur. Pſal. 71. verſu vltimò, per ſe tamen idem valet, quod verè, teſte Hieronymo.

21 Notandum eſt ex D. Thoma art. 5. Inter ea, quæ à Deo peti poſſunt, quædam abſolutè petenda eſſe, vt ferè ſunt

Duplicia ſunt, quæ à Deo petuntur. ea, quæ oratione Dominica continentur. alia ſolùm ſub cõditione tacita vel expreſſa; vt ſunt diuitiæ, honores, longa vita, opulenta matrimonia, vxor ſpecioſa, pulchræ proles, & ſimilia. hæc enim, quia ſæpiſſimè hominibus ſunt exitio, non ſunt petenda abſolutè, ſed ſub conditione, ſi nobis ſint futura ſalutaria; quod ſoli Deo perſpectum eſt. Vnde in illis optima orandi forma eſt, rogare Deum vt nobiſcum agat ſicut nouit expedire ad ſuam gloriam & ſalutem noſtram.

Petes, Vtrùm ſit peccatum ea ſecundùm ſe deſiderare & petere à Deo?

Si bona adiaphora per ſe petantur. Reſpondeo, Si quis hæc ita deſideret, vt non curet, ſint ne ipſi futura ſalutaria an non, peccat; quia illa plus amat quàm ſuam ſalutem. Si tamen ſperet non obfutura ſaluti, non videtur deſiderium, quo illa per ſe appetuntur, eſſe malum, modò ea menſura appetantur, quæ non ſit contra rectam rationem: quia ſunt bona indifferentia. vnde ſi quis ea ſic petat à Deo, non videtur peccare; nam Iudæi talia à Deo petebant, & talium bonorum in veteri Teſtamento promiſſiones pro legis obſeruatione acceperunt. Si tamẽ deſiderium & ſolicitudo modum excedant, peccatum eſt.

DVBITATIO V.

Quibus conueniens ſit orare.

D. THOM. ART. 3.

RESPONDEO, Conuenire ſoli naturæ rationali Superiorem agnoſcenti, à quo aliquid boni ſibi vel 22
alteri expectare poſſit. Ratio eſt quia oratio eſt petitio quædam ad Superiorem directa petitio autem eſt actus rationis, quo deſiderium exprimitur aliquid impetrãdum.

Hinc patet Primò, Orationem non conuenire perſonis diuinis; tum quia Superiorem non habent, à quo ſibi vel alteri aliquid poſſint expectare; tum quia ſingulæ ſua auctoritate & poteſtate omnia poſſunt.

Patet Secundò, Eam conuenire tum Angelis ſanctis; 23

Conuenit Angelis, animabus beatis, viatoribus, & defunctis qui in purgatorio. quia etſi nihil ſuperſit quod ſibi peculiariter petant, nobis tamen bona ſpiritalia & ſalutem expetunt, & Deo aduentum regni futuri: tum animabus beatis, quæ præterea ſibi petunt reſurrectionem corporum: tum viatoribus, quibus & ſibi & alijs multa petenda: tum defunctis, qui ſunt in purgatorio, quos pro ſe orare vt à pœnis ſoluantur non videtur dubitandum quicumq; enim in graui afflictione conſtitutus ſcit eſſe aliqua remedia, quibus poſſit liberari, dubium non eſt quin roget ea ſibi adhiberi. defuncti autem ſciunt extare huiuſmodi remedia, vt ſacrificia, preces, ieiunia, eleemoſynas, fidelium indulgentias, orationes Sanctorum: cur ergo non orent hæc ſibi applicari; & vt Deus fideles ad hæc excitet? Vnde meritò Eccleſia illud Iob, *miſeremini mei, miſeremini mei, ſaltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me*, applicat defunctis in

Defuncti orant pro nobis in purgatorio purgatorio poſitis. An orent pro viuis, non ſatis conſtat. credibile eſt etiam pro illis orare: quia dubitandum non eſt quin pro ſuis ſint ſoliciti: ad hoc enim charitas eos impellit. cur ergo illorum ſalutem Deo non commendent? nos tamen eos non inuocamus, quia preces noſtras ordinariè non poſſunt cognoſcere; & ſunt in eo ſtatu vt magis egeant auxilio noſtro, quàm vt poſſunt nobis auxilium adferre. vt ait D. Thomas quæſt. 83. art. 11. ad 3.

An damnatis. Patet Tertiò, Damnatis orationem propriè non competere; tum quia carent pio affectu ex quo oratio debet procedere, vt ſit actus virtutis; tum quia nihil illis boni à Deo expectandum. quamuis interdum aliqualis petitio in illis reperiatur; vt cùm Satan petijt tentare S. Iob; cùm diues petijt mitti Lazarum, &c.

Sed difficultas eſt Verùm Chriſto ſecundùm humanam 24

An humanitati Chriſti. naturam in cælo conueniat. Quidam negant, Primò, quia Chriſtus totum negotium ſalutis noſtræ exactè & minutè cum Patre in via compoſuit. Secundò, Quia alias liceret Chriſtum rogare vt pro nobis oret.

Sed verius videtur, Chriſti animam etiamnodò rogare diuinitatẽ pro hominibus. Primò, Quia id nõ dedecet ipſam, cùm in via ſæpiſſimè id fecerit, & ſtatui beatitudinis nõ repugnet: vt patet in alijs beatis. Secundò, Vertitur in Deũ laude, gratiarũ actione, adoratione. ſicut enim ſumma chari-

tate

tate, ita etiam ſumma humilitate erga Deum eſt prædita, cur etiam non oraret oratione? Tertiò, Etſi data ſit illi animæ ſanctiſſimæ omnis poteſtas in cælo & in terra, Matth. 28. tamen executio huius poteſtatis non poteſt fieri uirtute animæ, ſed diuinitatis, ut patet in iuſtificatione & glorificatione: ergo decet ut id petat à diuinitate, ſaltem actu interno. Quartò, Sicut hoſtiæ ueteres immolabantur in ſancto ſæculari, ita Chriſtus ſemetipſum immolauit in hoc mundo: & ſicut Pótifex ueteris legis, ſanguinem hoſtiæ inferebat in ſancta ſanctorum ad deprecandum Deum pro populo; ita Chriſtus corpus & ſanguinem ſuum intulit in cælum, ut appareat uultui Dei pro nobis, ut deducit Apoſtol. ad Heb.9. ergo Chriſtus ibi apparet ut Pótifex, ſeu ut munere Pontificis poſt hoſtiæ ſacrificium fungés; quod in eo conſiſtit ut petatur ſacrificij effectus, alioquin non eſſet apta analogia inter Chriſtum & Pontificem ueteris legis, quam intendit Apoſt. Quintò, Hæc ſententia eſt magis conſentanea Scripturæ ſacræ Ioa.14. *Si diligitis me, mandata mea ſeruate, & ego rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum,* quaſi dicat, nolite ob meum diſceſſum ad Patrem, eſſe mœſti; quia cùm ad Patrem uenero, rogabo eum ut alium meo loco mittat qui nunquam diſcedet. 1.Io.2. *Sed etſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtum iuſtum:* quod propriè dici nequit, niſi aliquid pro nobis à Patre petat. Ad Rom.8. *Qui eſt ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.* Ad Heb.7. *Semper viuens ad interpellandũ pro nobis.* quibus uerbis ſatis inſinuatur, hanc interpellationem non ſolùm fieri exhibitione & præſentia obiectiua humanitatis & uulnerum, ſic enim non eſſet quid diſtinctum à ſeſſione ad dexteram, nec requireretur ut ſit uiuens, ſed per actum animæ, quo nobis miſericordiam & ſalutem petit, ſic enim aliquid peculiare adfertur, quod noſtram fiduciam erigat: hoc enim intendit Apoſtolus. Sextò, Eamdem ſententiam inſinuant Patres, Iuſtinus qu.101. ad orthodo. *Si enim ſuperatis iam reſurrectione, carnis infirmitatibus, vt Pontifex confeſsionis noſtræ interpellat pro nobis, nonne magis cùm adhuc ſubiaceret infirmitati carnis, egebat magno valdéq; clamore & lachrymis, cum quibus preces offerebat?* Amb in illud ad Rom.8. Qui etiam interpellat pro nobis, *Chriſtus reſurgens, ſemper cauſam noſtram agit apud Patrem, cuius poſtulatio contemni non poteſt, quia in dextera Dei eſt, hoc eſt, in honore quò Deus eſt.* & infrà explicat quo modo interpellet pro nobis, nempe eo modo, quo rogauit pro Petro, ut non deficeret fides eius. & infrà, *Interpellat pro nobis, ne inimicus aliquid violenter præſumat contra nos, vt arceatur inſolentia eius.* In eadem ſententia uidetur eſſe Cyprianus epiſtol.8. & Auguſtinus præfat. in Pſalm.85. Idem apertè docet D Thomas in cap.7. ad Heb. lect.4. D. Bonauentura, de uita Chriſti cap.98. Toletus in cap 16. Ioannis, annotatio.35. & Suarez in 3.p. diſputatio. 45. ſectio.2.

Ad argumenta. Ad primam rationem in cõtrarium adductam; Chriſtus omnia cum Patre compoſuit, quia exactè pro omnibus ſatisfecit, & meruit omne bonum, quod tẽporis ſucceſſu hominibus confertur. Hinc tamen non ſequitur quin modò poſſit orare ut illis bona conferantur.

25 *Obiectio.* Dices, Chriſtus adhuc in uita mortali præuidebat quidnam ſingulis hominibus expediens foret, & quid pro ſingulis eſſet petendum: ergo illud tunc poterat petere & pro ſingulis impetrare. Si poterat, credibile eſt feciſſe. cur enim expectet tempus executionis? præſertim cùm hoc modo perfectius ſit opus noſtræ redemptionis, quod in hac uita eſt operatus.

Reſp. Chriſtus non opus habet oratione. Reſpondeo, Hoc argumentum rectè probare non eſſe illi opus oratione, cùm iam omnia petierit & impetrauerit, quæ temporis ſucceſſu mortalibus bona conferuntur. Hinc tamen non ſequitur quin reipſa oratione utatur, non quia id neceſſarium, ſed ut diuinitatem ſic magis honoret, & omne bonum in illum, tamquam in primum fontem referat. nam etiam ab initio conceptionis illa omnia præuidit, & ut uerſimile eſt, petijt & impetrauit; (id enim facile ei erat) tamen ſæpiùs in uita eadem rogauit, & impetrauit. nihil enim uetat quin idem ſæpiùs poſſit rogari & obtineri ante executionem. Itaque poteſt etiam modò rogare ut fiat executio eorum, quæ ãtè meruit & impetrauit, quamuis nihil noui petat.

26 Ad Secundum Reſpondeo, Etſi per ſe non ſit illicitum ut quis conſiderando Chriſtum quà homo eſt, qui diuinitatem omni cultu ueneratur; ſic oret apud animum ſuum, Chriſte ora pro me, impetra mihi à Patre ueniam & ſalutem, tamen abſolutè non eſt hoc modo orandum, ſaltem publicè. Primò, Quia eſt contra morem Eccleſiæ. Secundò, Facilè inſinuaretur error Arij, facientis Filium creaturam; uel Neſtorij, conſtituentis duas in Chriſto perſonas. Tertiò, Inſinuaretur Chriſtum, ſicut alios, egere oratione, nec habere in ſua poteſtate nos ſaluare ſine oratione. nemo enim illum, qui per ſe poteſt dare ſalutem, rogat ut oret, ſed ut ipſe det. Quartò, Oratio dirigitur ad perſonam, quæ eſt Deus, & ſua auctoritate poteſt dare. Quintò, decet ut qui aliquid ab altero petit, præſertim publicè, ſummo titulo honoris compellet, & ſupremam illius poteſtatem agnoſcat; alioquin uidebitur illum potiùs irridere, quam honorare. Denique quia nihil noui impetrare poteſt, quod iam antè non impetrauerit. itaque ſolùm rogandus eſt ut illud ſua poteſtate diuina conferat. Si tamen ipſa Chriſti anima per ſe ſpectetur, non abſurdè priuatim rogari poterit, ut uirtutes & ſalutem impetret, id eſt, faciat nobis per diuinitatem conferri. etſi enim ipſa non egeat oratione, tamen ex humilitate ea libentiſſimè utitur erga diuinitatem. *An Chriſtus rogandus ut pro nobis oret.*

DVBITATIO VI.

Vtrùm Sancti ſint orandi ſeu inuocandi.

D. THOM. quæſt.83. ar.11.

NEGARVNT hoc multi hæretici. Primò, Vigilantius; qui docebat mortuorum preces pro alijs non exaudiri, teſte Hier. Vnde apertè ſequitur inanem eſſe Sanctorum inuocationem. 27

Secundò, Quidam hæretici tempore D.Bernardi, dicti Apoſtolici, qui, ut refert Ber. ſer.66. in Cant. ridebant Catholicos quòd Sanctos inuocarent.

Tertiò, Quidam circa eadem tempora dicti Cathari & Patareni, qui nec Sanctos nec Angelos inuocandos eſſe docebant, teſte Turrecremata lib. quarto de Eccleſia par.2. capit.35.

Quartò, Vualdenſes, ſeu Pauperes de Lugduno, qui paulò pòſt orti, dicebant Sanctos nec audire, nec attendere ad preces noſtras, teſte Antonino quarta parte, titu.11. cap.7. §.ſecundo.

Quintò, Vvicleff, qui dicebat eſſe inutile Sanctos inuocare, teſte Thoma Vualdenſi, to.3.c.108.

Sextò, Hæretici noſtri temporis, qui duo docent. Primò, Id eſſe inutile; eò quòd Sancti preces noſtras non cognoſcant. Secundò, Eſſe impium; quia obſcuratur officium Mediatoris. Ita Caluinus libro tertio Inſtitut cap. vigeſimo. §. vigeſimo. & ſequ. uſque ad vigeſimumoctauum. Idem docent ceteri. *Hæretici noſtri ſæculi.*

Pro veritate Notandum eſt, Sanctos poſſe tripliciter inuocari.

Primò, Tamquã primarios auctores uitæ & ſalutis, quaſi ſua ipſi auctoritate & poteſtate poſſint remittere peccata, infundere uirtutes, dare uitam æternam, &c. 28

Secundò, Tamquam adiutores ad precandum Deum.

Tertiò Tamquam adminiſtros quorumdam beneficiorũ quę ipſi per ſe nobis conferre poſſunt; qualia ſunt ſalutaria ſuggerere, dęmonis machinationes impedire, uaria mala auertere & ſimilia. Nunc

Dico Primò, Nulla ratione licitũ eſt Sanctos primo modo inuocare, nempe tamquam auctores primarios ſalutis: id enim eſſet aperta idololatria; nec quiſquam Catholicorum ita umquam illos inuocauit, aut inuocandos cenſuit, ut falsò illis imponit Caluinus nu.22.

Nec obſtant illæ formulæ precandi, quas Caluinus obijcit tamquam intolerabiles, S. *Medarde, S. Egidi, reſpice ſeruos tuos, iuua è cælo:* quia intelligendæ ſunt de auxilio precum, uel ſimili, quod ipſis congruat; illa autem, *vt Sancta Virgo iubeat filium facere quod petimus*, nullus Catholicus utitur: nemo enim neſcit Filium in cælo Matri ſubditum non eſſe; ac proinde nihil ei propriè iuberi poſſe. Quòd ſi quis tamen pia mente ſic loqueretur, non eſſet magnopere reprehendẽdus: nam etiam Scriptura dicit Deum voci hominis obediuiſſe, latiore uocabuli ſignificatu: & a-

Digitized by Google

micis dicere ſolemus ut iubeant & imperent nobis. Similiter non obſtat quòd Virgini dicamus, *vita dulcedo, & ſpes noſtra*. id enim uerum eſt ratione Filij, quem nobis pepe-rit, per tropum, qui metonymia dicitur, ubi nomẽ effectus tribuitur ei, quod aliquo modo eſt cauſa; quod in Scripturis eſt frequens. omitto Apoſtolos lucem mundi à Domino uocari Matt. 5.

29 *Probatur inuocatio Sanctorũ.* Dico Secundò, Pium tamen & ſalutare eſt eos inuocare ſecundo & tertio modo, tãquam amicos Dei chariſſimos, uidelicet ut pro nobis orent, ſuamque nobis opem porrigant. Eſt fide tenendum & definitum in Conc. Trid. ſeſſ. 25. de inuoc. Sanctorum. Probatur Primò, Ex Scripturis; Gen. 48. *Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis*. Hic Iacob inuocat Angelum ſuum Iob 5. *Voca, ſi eſt qui tibi reſpondeat, & ad aliquem Sanctorum conuertere*. id eſt, ad aliquem Angelorum. Nec obſtat, quòd hæc ſint verba Eliphaz Themanitæ; quia Iob ea non reprehendit, cùm tamen alia minùs rectè dicta refutet Exo. 32. *Recordare Abraham, Iſaac, & Iſrael ſeruorum tuorum*, vbi per merita Patriarcharum poſtulat, & exauditur. unde ſequitur infrà, *Placatus eſt Dominus ne faceret malum* &c. hic modus orandi erat frequentiſſimus apud Iudæos.

Obiectio. Dices, Non orabant ipſos Patriarchas, ſed Deum.

Reſp. Reſp. Verum eſt; quia nondum erant in ſtatu beatitudinis, ut poſſent preces ad ſe directas cognoſcere. ſed quia allegabant eorum merita & obſequia ut propter illa Deus miſereretur, ſatis inſinuabant, ipſos, ſi per ſe orent, multò magis impetrare poſſe. Falſum eſt autem quod ait Caluinus, ſolùm allegari pactum, quod Deus habebat cum Patribus, ut patet Pſalm. 131. *Memento Domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius*; ubi merita allegantur. Idem patet cùm dicitur, *Seruorum tuorum, dilecti tui, Sancti tui*, Exod. 32. Dan. 3. & alibi.

Secundò, Ex Scripturis conſtat Angelos & Sanctorum animas pro nobis orare: ergo rectè eos inuocamus, ut id crebrò & efficaciter præſtent.

Orationũ oblatio. De Angelis, Tobiæ 12. Angelus dicit ſe obtuliſſe Deo orationes Tobiæ; quæ oblatio non fiebat nudâ tantùm exhibitione coram Deo, cùm ipſi omnia ſint præſentiſſima; ſed cum deprecatione vt Deus illas exaudiret: quomodo per aulicos nobiles cupiunt homines ſuas preces offerri Principi. Zachar. 1. Angelus orat Deum pro populo Iudaico, *Domine exercituum, vſquequo tu non miſereberis Ieruſalem & vrbium Iuda, quibus iratus es? iſte iam ſeptuageſimus annus eſt*.

De alijs Sanctis patet 2. Machab. vlt. vbi Onias apparuit Iudæ Machabæo, orans pro populo; & Ieremias, de quo Onias dicit, *hic eſt qui multum orat pro populo & ſancta ciuitate Ieruſalem*: & tamen nondum erant beati. quantò magis in ſtatu beatitudinis orabunt, ubi charitas illorum longè feruentior?

30 Tertiò, Probatur ex Concilijs. Synodus 7. act. 6. *Cum timore Dei omnia agamus, poſtulantes interceſſiones incontaminatæ Deiparæ & ſemper Virginis Dominæ noſtræ Mariæ. Item ſanctorum Angelorum & omnium Sanctorum, ſalutantes venerandas illorum reliquias*, &c. Conc. Trid. ſeſſio. 25. in princ. mandat populum Chriſtianum doceri, *eos, qui negant Sanctos æterna felicitate fruentes inuocandos eſſe; & qui aſſerunt vel illos pro hominibus non orare, vel eorum, vt pro nobis etiam ſingulis orent, inuocationem eſſe idololatriam, vel pugnare cum verbo Dei, impiè ſentire*, &c.

Diſputare contra Eccleſiæ uſũ. Quartò, Idem probari poteſt ex perpetuo Eccleſiæ vſu: atqui *de eo, quod tota per orbem frequentat Eccleſia diſputare an ita faciendum ſit, inſolentiſſima inſania eſt*, ut ait Auguſt. epiſt. 118. ad Ianuarium. Idem patet ex Litanijs, quarum vſus in Eccleſia pluſquam à mille annis uiguit, ut patet ex Concilio Aurelianenſi 1. cap. 30. & Toletano quinto, cap. primo.

Locus Hieron. notandus. Quintò, Ex Patribus: ſolùm unum locum adferam ex Hieronymo contra Vigilantium; *Si Apoſtoli & Martyres adhuc in corpore conſtituti poſſunt orare pro cæteris, quãdo de ſe adhuc debent eſſe ſoliciti, quantò magis poſt victorias, coronas & triumphos? vnus homo Moyſes ſexcentis millibus armatorum impetrat à Domino veniam, & Stephanus imitator Domini ſui & primus martyr in Chriſto perſecutoribus veniam deprecatur: & poſtquam cum Domino eſſe cœperint, minùs valebunt? Paulus Apoſtolus ducentas ſeptuaginta ſex ſibi dicit in naue animas condonatas: & poſtquam reſolutus eſſe cœperit cum Chriſto, tunc ora clauſurus eſt?* & cætera.

Probatur ratione. Sextò, Probatur ratione; Sancti poſſunt nobis multùm prodeſſe, tum pro nobis orando, tum per ſe nobis opem ferendo: ergo pium eſt & utile illos inuocare. Antecedens probatur Primò, Quòd orationibus ſuis nobis prodeſſe *Poſſunt orando prodeſſe.* poſſint; quia ſi cùm adhuc eſſent mortales, exules, ſubiecti peccatis, ſoliciti & incerti ſuæ ſalutis, ita prodeſſe poterant, ut ex multis Scripturæ locis conſtat, ut Iob 42. ubi Iob iuſſu Dei orat pro amicis & impetrat, 1. Reg. 7. ubi populus rogat Samuelem ut pro ipſo orare non ceſſet; ad Ro. 15. 2. ad Corin. 1. ad Eph. 6. ad Heb. 13. Apoſtolus orationes fidelium pro ſuis negotijs flagitat: quantò magis nunc cum Chriſto regnantes, beati, ſecuri perfectiſſima charitate prædit, prodeſſe nobis ſuis orationibus poterunt? præcipua enim ratio impetrandi eſt amicitiæ coniunctio, quæ inter Deum & ipſos nunc omnino eſt conſummata.

31 *Et opẽ per ſe ferendo.* Quòd etiam per ſe multa nobis conferre poſſint, conſtat, Primò, ex officio Angelorum cuſtodũ, qui multa mortalibus beneficia præſtant, ut Scriptura multis locis docet; ut in hiſtoria Tobiæ, in Prophetia Danielis cap. 3. 10. 14. Geneſis 48. & alibi. Idem poſſe alios Sanctos poſt Chriſti mortem certiſſimum eſt; tum quia ſunt ſimiles Angelis, ſapientia, charitate, potentia; neque ſunt concluſi abditis quibuſdam receptaculis, ut hæretici noſtri cum Vigilantio ſomniant; ſed poſſunt eſſe ubi placuerit; ut docet Hieronymus lib. contra Vigilantium in principio, ubi ſic ait: *Sanctos ubiuis eſſe poſſe.* *Si agnus vbique, ergo hi, qui cum agno ſunt, vbique*, (id eſt ubicumque uolunt) *eſſe credendi ſunt: & cùm diabolus & dæmones toto vagentur in orbe, & celeritate nimia vbique præſentes ſint; martyres poſt effuſionem ſanguinis ſui, arca operientur incluſi, & inde exire non poterunt?* Tum quia Scriptura docet, Sanctos poſt hanc uitam regere mortales, Apoc. 2. *Qui vicerit, dabo illi poteſtatem ſuper gentes, & reget eas in virga ferrea.* Item *eſſe columnas in templo Dei*, Apocalyp. 3. id eſt, ſuſtinere Eccleſiam. *Sedere cum Chriſto in throno*, eodem capite, id eſt, vnà cum ipſo regere orbẽ. Denique infinitis exemplis & miraculis conſtat, quantum commodi ex inuocatione Sanctorum in corpore & anima mortalibus obuenerit.

32 *Obiectio 1.* Sed contrà Obijcitur Primò, Sancti ignorant preces noſtras; *non enim tam longæ illis longæ ſunt aures vt ad voces noſtras porrigantur*, inquit Caluinus ſuprà numero uigeſimoquarto.

Reſp. Reſp. Non ignorant, quantumuis occultè fiant. ſi enim Angeli eas norunt, ut qui eas Deo exhibeant, cur non etiã Sancti? Item ſi Angeli, qui in cælo ſunt, ſciunt omnes peccatorum in terris exiſtentium conuerſiones, deque illis gaudent, Lucæ decimoquinto, cur non etiam Sancti, qui Angelis pares?

33 *Quo modo cognoſcãt noſtras preces.* Petes, Quomodo cognoſcunt eas?

Reſpondeo, Vel in Verbo ut uult Diuus Thomas quæſt. 83. ar. 4. ad 2. & Caietanus ibidem: uel per nouas & quotidianas reuelationes, ut Cyrillus, catecheſi 16. Auguſtin. de cura pro mortuis, cap. 15. ſic enim multi Sancti etiam in hac uita, occultiſſima cognouerunt; Elizæus factum Giezi, 4. Reg. 5. Petrus fraudem Ananiæ & Saphiræ, Act. 5. Benedictus Totilæ ſimulationem & futuros euentus, lib. 2. Dialog. Gregor. cap. 15. & totum mundum ueluti ſub uno ſolis radio collectum, lib. 2. dialog. cap. 35. Similia multa libro eodem recenſet Gregorius. & plurimis Sanctorum hoc donum collatum fuiſſe ex hiſtorijs conſtat. Denique familiare erat Prophetis occultiſſima noſſe: quantò magis in gloria cognoſcent huiuſmodi ſecreta, quando Deus erit omnia in omnibus? Ita ratiocinatur D. Auguſtinus lib. 22. de ciuit. cap. 29.

Vel denique cognoſcunt noſtras preces, dum ad ipſos diriguntur; eo modo, quo Angeli & animæ cognoſcunt mutuas cogitationes, mediãte locutione ſpiritali, præſertim cũ lumine ſupernaturali ſint illuſtrati, nec corpus aut interuallũ loci impediat. Si enim oculus corporeus tam procul intenditur, ut in cælum uſque pertingat; quantò magis oculus mentis luce diuina perfuſus poterit ad remotiſſima, abſque miraculo, uel ope extraordinaria pertingere?

Nec obſtant loca Scripturæ, in quibus mortui dicuntur non cognoſcere res uiuentium, Eccleſiaſtæ 9. *Mortui nihil cognoſcunt ampliùs.* ſimile inſinuatur Iob. 14. & 4. Regum 22. hæc enim intelligenda ſunt uel de cognitione naturali,

Digitized by Google

tali, uel de cognitione, quam habebant toto tempore ueteris teſtamenti: tunc enim erant in limbo, nec fruebantur cõſpectu Dei, nec habebant illud admirabile lumen, quod illis poſt Chriſti mortem communicatum, quo omnia luſtrare poſſunt. uide Diuum Auguſtinum de cura pro mortuis cap. 13.

34 *Obiectio 2.* Obijcitur Secũdò, Chriſtus eſt unicus mediator noſter, per quem habemus acceſſum ad Patrem. ergo non eſt recurrendum ad Sanctos; imò id uidetur Chriſto iniurium, tamquam ipſius reconciliatio ſit inſufficiens, aut egeat auxilio Sanctorum.

Reſp. Chriſtus quomodo unicus mediator. Reſpon. Chriſtus dicitur *unicus mediator* noſter, quia principalis, idque ob quatuor cauſas.

Primò, Quia non tantùm officio, ſed etiam natura eſt mediator, ſeu medius inter Deum & hominem, utpote utriuſque naturæ particeps: quam rationem adferunt Patres in illud 1. ad Timoth. 2. *unus eſt Deus, unus eſt mediator Dei & hominum, homo Chriſtus IESVS.* & Aug. lib. 9. de ciu. cap. 17. Secundò, Quia nos reconciliauit; non deprecando, ſed condignum pretium exhibendo & ſatisfaciendo. Tertiò, Quia ex proprijs; habebat enim uim illam ex intrinſeco, id eſt, ex natura ſui ſuppoſiti. Quartò, Quia eſt mediator omnium: nam omnes, quantum ex parte ipſius, reconciliauit, & pro omnibus ſatisfecit. Sed hæ tres poſteriores cauſæ pendent ex prima.

Sancti mediatores ſecundarij. Sancti dumtaxat ſunt *mediatores ſecundarij*: quia nec ex proprijs reconciliant nos Deo: (non enim ex ijs, quæ à ſeipſis habent, ſed ex ijs quæ per indebitam gratiam acceperunt) neque omnes reconciliant; neque per modum ſolutionis, ſed deprecationis. Rectè tamen dicuntur *mediatores*; quia uerè intercedunt pro nobis deprecando, & diuina munera nobis impetrando. Sicut Moyſes dicitur ſequeſter & medius inter Deum & populum, Deuter. 5. quia pro populo ad Deum locutus eſt, & pactum Dei ad populum detulit. Sic Cyrillus Apoſtolos & Prophetas vocat mediatores lib. 12. theſauri c. 10. quicumque enim interuenit inter duos ut alter alteri reconcilietur, uel aliquid alteri ab altero impetretur, uel ut pactum inter eos ineatur, rectè dicitur mediator inter illos.

35 *Non obſcurari officiũ mediatoris ſed illuſtrari.* Neque hæc interceſſio ullo modo obſcurat officium mediatoris Chriſti. Primò, Quia Angeli intercedunt pro nobis orando; imò etiam homines uiui, ut ex Scriptura conſtat. & tamen hæc interceſſio non obſcurat illud. Secundò, Quia Sancti adhibentur ut comprecatores, nimirum ut ſuas orationes noſtris iungant: quod non poteſt ullo modo in iniuriam Chriſti cedere. Tertiò, Quia omnem uim interueniendi & impetrandi, quam habent, acceperunt ex meritis Chriſti, eiuſque interceſſione. vnde potiùs ad honorem ipſius cedit, quòd poſſint eſſe ſecundarij mediatores; ſicut ad honorem primæ cauſæ cedit, quòd creaturæ ſint cauſæ ſecundæ: nam ita efficax eſt Chriſti mediatio, ut non tantùm reconciliet, ſed etiam reconciliatores ſub ſe, qui uirtute ab ipſo accepta reconcilient, efficiat. in omni enim reconciliatione operatur Chriſti meritum ut prima cauſa moralis; ſicut Deus in omni operatione creaturæ naturali, quod ualdè notandum eſt contra hæreticos. Decet id etiam ordinem diuinæ ſapientiæ, quæ inferiora per media diſponit & ad perfectionem perducit. vide Diuum Thomam ar. 11.

Chriſti meritum operatur ut prima cauſa moralis.

36 Petes, Quibus meritis nituntur Sancti pro nobis orantes, ſeu per quæ merita orant.

Quib⁹ meritis nitantur. Reſpondeo, Principaliter per merita Chriſti: quidquid enim nobis datur principaliter datur propter merita Chriſti, vt colligitur ex cap. 1. ad Epheſ. *Qui benedixit nos omni benedictione ſpirituali in cæleſtibus in Chriſto*. Secundariò etiam per merita ſua. etſi enim ex condigno compenſata ſint, ita ut nihil illis debeatur ex Iuſtitia; tamen ex amicitia multa eis deberi poſſunt: ut patet exemplis humanis. *Merita Sanctorũ ſunt ratio ſecundaria.* Itaque hæc merita ſunt ratio ſecũdaria beneficiorum Dei: nam Deus applicat ſe ad benefaciẽdum nobis propter merita Chriſti, orationibus Sanctorum inductus. etſi enim Chriſti merita ſemper ſint ratio principalis ob quæ Deus ſua beneficia confert; tamen merita & preces Sanctorum ſunt cauſa cur Deus hic & nunc ſe applicet & determinet ad hæc uel illa beneficia danda ob Chriſti merita. Vnde etiam Sancti veteris Teſtamenti ſolent orare per merita Abrahæ, Iſaac, Iacob, Dauid, &c. Exodi 32. *Recordare Domine Abraham, Iſaac, & Iacob ſeruorum tuorum*. Dan. 3. *Ne auferas miſericordiam tuam à nobis propter Abraham dilectum tuum, & Iſaac ſeruum tuum, & Iſrael ſanctum tuum.* Pſalm. 131. *Memento Domine Dauid*, &c. nempè ut propter hæc Deus hic & nunc ſe ad benefaciendum inclinaret. Sancti tamen in veteri Teſtamento inuocari non ſolebant vt in nouo; quia nondum erant in gloria vt poſſent noſtras preces cognoſcere; ſicut neque illi, qui in purgatorio; quos ob hanc cauſam non ſolemus inuocare; ut colligitur ex D. Th. ar. 4. ad 3.

37 *Obiect. 3.* Obijcitur Tertiò, Qui confugit ad Sanctos, uidetur diffidere de Dei benignitate & Chriſti meritis; ergo.

Reſpon. Reſpondeo minimè diffidere; ſicut neque diffidit, qui hominis mortalis preces flagitat, nec Angeli diffidunt, quando pro nobis orant. etſi enim ſciamus Deum per ſe eſſe propenſiſſimum ad benefaciendum, & Chriſti merita eſſe ſufficientiſſima; tamen iudicamus nos indignos qui ſoli coram tanta maieſtate compareamus; & non ſatis diſpoſitos ad beneficia illius excipienda. vnde confugimus ad Sanctos vt nos veluti comitentur, noſtriſque precibus ſuas iungant. quâ in re Primò, Honoramus Sanctos. Secũdò, Reueremur Dei maieſtatem. Tertiò, Illa ſubmiſſione nos diſponimus ad faciliùs impetrandum. etſi enim Deus ſit benigniſſimus, & Chriſti merita abundãtiſſima, vt dictum eſt; tamen uult ſuam maieſtatem & beneficia agnoſci, nos ad ea diſponi, & ſuos amicos honorari: vnde etiam uult ut ipſum oremus tum per nos, tum per alios, & maximè per Sanctos; idque ut ipſos honoret, & oſtendat quanti eos faciat. Ex quo fit ut per diuerſos Sanctos, ad illorum inuocationem, diuerſa miracula operetur, & beneficia diuerſa conferat. Simile cernimus in rebus humanis. gratiſſimum enim eſt etiam clementiſſimis Principibus, ut Rei, quibus parati ſunt indulgere, utantur interuentu eorum, qui ipſis ſunt chariſſimi; & ſæpè non aliter uolunt ignoſcere; & per diuerſos diuerſa concedunt.

Cur Deus uelit nos uti Sanctorum ſuffragijs.

DVBITATIO VII.

Vtrùm ſit orandum pro omnibus.

D. THOM. ART. 7. & 8.

RESPONDEO; Eſſe orandum pro omnibus, qui nondum ſunt in termino, etiam inimicis noſtris. ratio eſt, quia omnibus ſalutem deſiderare, & quantum commodè poſſumus procurare debemus: ergo etiam à Deo petere, confirmatur ex Apoſtolo 1. ad Timoth. 2. *Obſecro primùm omnium fieri obſecrationes orationes, poſtulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus.* hoc tamen nõ ita intelligendum quaſi orare debeamus ut abſolutè omnes ſalui fiant, & nemo damnetur, hoc enim fruſtrà & ſtultè oraretur; nam conſtat ex Scripturis contrarium euenturum. deinde nemo poteſt orare quod non poteſt ſperare; hoc autem ſperari non poteſt; nam ſpes ſupponit fidem, uel opinionem fieri poſſe ut res eueniat: nemo enim ſperat aliquid, quod certò nouit non euenturum. Poteſt tamẽ id affectu ſimplici & inefficaci optari. Alio igitur ſenſu orandum pro omnibus. Primò, Quia nemo ab orationibus communibus excludendus; ut ſi quis ſic oret, Dimitte nobis debita noſtra, præterquàm Ioanni uel Petro: Libera nos à malo, excepto hoc uel illo: hoc enim eſt contra charitatem: unde eſt præcepti hoc modo pro omnibus orare. Nec obſtant imprecationes, quæ habentur in Scripturis, vt Pſal. 68. *deleantur de libro uiuentium, & cum iuſtis nõ ſcribantur.* & 108. multæ ſimiles habeantur, & alibi frequẽter. hæ enim uel prophetice intelligẽdę ſunt, ut ſint prędictiones, non imprecationes: uel in illis ſignificatur cõformatio uoluntatis cũ decreto iuſtitiæ diuinæ circa damnationem impiorum. vide D. Th. ar. 8. — 38

Quo modo orandum pro omnibus.

Secundò, Quia nullus eſt in toto genere humano, pro quo laudabile non ſit ſpeciatim orare; etſi enim in genere conſtet plurimos non ſaluandos, tamen id de nemine conſtat in particulari: unde de nemine quãdiu uiuit deſperandum. quo fit ut etiam pro inimicis orandum ſit; precando illis non quidem temporalia, ut honores, opes, uitam; (quæ ſæpè rogare poſſumus ipſis adimi, ſi per ea noceant, ut multis Scripturæ exemplis conſtat) ſed quæ ad ſalutem pertineant æternam. Nemo tamen ex præcepto tenetur orare in

particulari pro inimico, niſi in extrema uel graui neceſſitate eius ſpiritali, quando præter orationem non ſe offert aliud remedium. tunc enim ſi aliqua probabilis ſpes ſit per orationem ſubueniendi, tenemur. ſecùs ſi moraliter ſpes ſit nulla. tenemur tamẽ ab orationibus communibus eos non excludere.

Certã prouidentiæ menſuram adhibet Deus ad homines ſaluandos.

39 Tertiò, Quia orandus Deus pro omnibus in genere, ut omnes illuminet & ad ſalutem perducat, quantum ratio diuinæ prouidentiæ patitur. ſicut enim Deus ſecundùm certum prouidentiæ modum, quantum in ſe, uult omnes homines ſaluos fieri, nemine excepto, idque etiam ſecundùm illam prouidentiæ menſuram procurat; & Chriſtus eſt mediator omnium: qui ſeipſum dedit redemptionem pro omnibus, excluſo nemine; ita nos etiam omnium ſalutem optare, & pro omnibus orare debemus; uidelicet ut neminem excludamus, & omnibus quantum ſtatuta diuinæ prouidentiæ fert menſura, ſalutis auxilia conferri rogemus, etſi enim fieri nequeat ut ſecundùm illam prouidentiæ rationem omnes ſimul ſalui fiant, hominum prauitate ſuppoſita: tamen multò plures, quàm reipſa ſaluentur, facilè ſalutem conſequi poſſunt. Itaque ut quàm plurimi ex omnibus ſaluentur, rogandum eſt. & hoc ſenſu orandum pro omnibus. non tamen eſt præcepti ut ſic pro omnibus ores; præterquam in liturgia, de qua Apoſtolus loco notato loquitur, teſtibus Chryſoſtomo, Theophylacto, & Oecumeno.

40 Dixi *orandum pro omnibus, qui nondum ſunt in termino, tam uiuis quàm defunctis*, quia hi omnes interdum auxilio egent, & ſpes eſt noſtris orationibus iuuandos ut ad terminum perueniant: cæteri uel non egent, ut beati, pro quibus ſi quis oraret, indicaret eos beatos non eſſe: unde illis iniuriam faceret, iuxta illud uulgatum, *iniuriam facit martyri, qui orat pro martyre*: quod intellige de eo, qui iudicio Eccleſiæ martyr habetur. Vel ſpes non eſt fore iuuandos, ut damnati. Idem dicendum ſi de aliquo conſtaret

Reprobus.

ipſum reprobum eſſe; non enim poſſemus pro illius ſalute uel perſeuerantia rogare; ut inſinuat Diuus Auguſtinus lib. de correptio. & gratia cap. 15. quia ſpes non eſt illum adiutum iri.

Cetera, quæ hic dici poſſent, uide apud Diuum Thom, art. 7. & 8.

DVBITATIO VIII.

Vtrùm forma precandi, quæ horæ canonicæ vocatur, ſit vtilis & retinenda in Eccleſia.

Horæ canonica.

41 Horas canonicas vocamus eas preces & laudes diuinas, quæ ex præſcripto Canonum eccleſiaſticorum in Eccleſia certis horis diu noctuque canuntur. eædem uocantur *officium eccleſiaſticum*, quia Eccleſiaſticorum munus eſt illas recitare.

Hæretici igitur huius temporis hanc formam reijciunt tamquam ſuperſtitioſam; ſed ratione nulla, ſolo Eccleſiæ Romanæ odio, & cæco furore concitati. Idem olim fecerũt Vualdenſes, dicti pauperes de Lugduno, teſte Ænea Siluio de orig. Bohemorum c. 35. & Vuicleff, teſte Thoma Vualdenſi tomo 3. c. 21.

Eſſe piam precandi formam.

Sed fide tenendum eſt hanc formam precandi eſſe piam & ſalutarem, ac proinde in Eccleſia retinendam. Probatur Primò, Quia iam inde ab exordio Eccleſiæ ſemper fuit aliqua publica precandi & laudandi Deum forma, quæ etſi non fuerit ita completa, & in ordinem digeſta ut poſterioribus ſæculis; tamen ſeruabat eamdem ferè temporum diſtinctionem, & conſtabat iiſdem partibus principalibus. Clemens lib. 8. conſtit. Apoſtolicarum, c. 34. inter traditiones Apoſtolicas, Epiſcopo & Clero ſeruandas refert hanc;

Ratio ſingularũ horarum ex D. Clemente.

Precationes facito manè, hora tertia, ac ſexta, & nona, & veſpere, atque ad gallicantum. Manè gratias agentes, quòd illuminauerit nos, nocte ſublata & reddita die. Tertia, quòd ea hora Pilatus iudicium aduerſus Dominum pronuntiauerit. Sexta, quòd ea hora in crucem actus ſit. Nona, quòd tunc omnia mota & tremefacta ſint, Domino crucifixo, quia horrerent audaciam impiorum Iudæorum & contumeliam Domini ferre non poſſent. Veſpere, quòd noctem dederit ad requieſcendum à diurnis laboribus. Ad gallicantum, quòd ea hora nuntiet aduentum diei ad faciendum opera lucis. Vbi notanda ratio, quæ in ſingulis horis dicendis eſt ſpectanda. vide Franciſcum Turrianum in hunc locum. Hier. epi. 27. *Manè, hora tertia, ſexta, nona, veſpere, noctis medio, per ordinem pſalterium cantabant.* loquitur de Monaſterio Paulæ. Caſſianus l. 2. & 3. de Inſtit. cœnobiorum multa habet de canonico pſallendi modo per diſtinctas horas, oſtenditque per totum orientem & occidentem in uſu fuiſſe. Eiuſdem conſuetudinis meminit Baſilius interrogat. 37. in regulis fuſiùs diſputatis. Beda in ca. 18. Lucæ, explicans quomodo oportet ſemper orare, ſic ait; *dicendum eum ſemper orare, qui canonicis horis quotidie iuxta ritum Eccleſiaſticæ traditionis, pſalmodijs, precibuſque conſuetis Dominum rogare & laudare non deſiſtit; & hoc eſſe, quod Pſalmiſta dicebat, Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo.*

Quid contineat Breuiarium.

42 Secundò Probatur, quia hæc forma precandi nihil continet quod non ſit ſummè pium & ſalutare. continet enim omnes Pſalmos, quibus nihil poteſt eſſe diuinius, ut qui dictati ſunt à Spiritu ſancto, & contineant breuiter omnia Scripturæ myſteria per modum laudis ut ait Dionyſ. lib. de eccleſ. hierar. cap. 3. p. 3. Deinde Selectiſſima quæque totius veteris & noui Teſtamenti. Tertiò, Selecta Patrum documenta. Quartò, Præcipua quæque geſta Sanctorum. Quintò, Breues precationes, quas Collectas uocant, quæ ferè à Summis Pontificibus compoſitæ fuere. Sextò, Hymnos aliquos à Patribus compoſitos. vnde meritò uocatur *Breuiarium* quia eſt compendium omnium prædictorum admirabile. Deinde non ſolùm ſingula per ſe pia & ſalutaria ſunt; ſed etiam tam aptè inter ſe connexa, ſuiſque temporibus & feſtis accommodata, ut magnam ſua uarietate legentibus animi uoluptatem & ſpiritalem conſolationem adferant: ut uel hinc perſpici queat, ſingulari Spiritus ſancti directione ita diſpoſita fuiſſe. quod uerum eſſe deprehendet, qui ſingula attentè conſiderauerit.

43 Tertiò, Quia Eccleſia recitando horas canonicas, quodammodò ſemper orat, ſemper Deum laudat, ſemper memoriam diuinorum beneficiorum celebrat, ſemper gratias agit; & ſic implet monitum illud Domini Lucæ 18. *Oportet ſemper orare, & numquam deficere.* & Apoſtol. primo ad Theſſalonicenſ. quinto, *Sine intermiſſione orate.* & ad Epheſ. quinto, *Implemini Spiritu ſancto, loquentes vobiſmetipſis in Pſalmis, & Hymnis, & Canticis ſpiritualibus, cantantes & pſallentes in cordibus veſtris Domino, gratias agentes ſemper pro omnibus in nomine Domini IESV Chriſti, Deo & Patri.* Sic etiam imitatur Regium Prophetam, qui de ſe dicit Pſal. 118. *Septies in die laudem dixi tibi*: &, *Media nocte ſurgebam ad confitendum nomini tuo.*

Quo modo ſemper oret.

Quòd *ſemper oret, & Deum laudet*, patet, quia cùm nox conſtet quatuor interuallis, quæ dicuntur *vigiliæ*, & dies ſimiliter quatuor partibus, ſeu horis ſacris, quarum crebra mentio eſt in Scripturis; ſingula interualla ſuas preces habent: nam pro prima, ſecunda, & tertia uigilia noctis, ſunt preces nocturnæ. hæ uel tribus partibus conſtant, quæ nocturna dicuntur, ut in feſtis; (ſicut enim quæque uigilia continet tres horas ciuiles, ita quodque nocturnum continet tres pſalmos & tres lectiones; ut ſingulis horis ſinguli pſalmi & ſingulæ lectiones reſpondeant) uel uno tantùm nocturno, ſed duodecim pſalmorum, & trium lectionum, ita ut ferè tribus nocturnis æquipolleat; ut in ferijs & feſtis ſimplicibus. Pro quarta uigilia ſunt laudes matutinæ. Pro prima hora diei, quæ durat ab ortu ſolis uſque ad tertiam excluſiuè, ſunt preces primæ. Pro tertia, quæ durat à tertia uſque ad ſextam excluſiuè, ſunt preces tertiæ. Pro ſexta, quæ durat à ſexta diei uſque ad nonam, ſunt preces ſextæ. Pro nona, ſunt preces nonæ. Pro veſpera appetente, ſunt preces ueſpertinæ. Pro initio noctis eſt completorium. Non tamen eſt neceſſe ut præciſè iſtis temporibus illæ preces dicantur: ſufficit haberi reſpectum ad illa; & officium publicum, quantum commodè fieri poteſt, illis temporibus accommodari. ita enim paſſim nunc habet recepta conſuetudo; quæ rerum huiuſmodi eſt moderatrix. meliùs tamen eſt hæc tempora præuenire in priuato officio, quàm ulteriùs differre; ut paſſim Doctores notant. Imò ſi quis aduertat impedimentum occurſurum, præſertim uoluntarium, tenetur præuenire. ſi non ſit uoluntarium, (ut ſi febrim hora decima antemeridiana expectes)

Digitized by Google

expectes) quidam putant non eſſe neceſſe præuenire: quod ego puto ſatis probabile; modò ſi impedimentum ceſſet ante duodecimam noctis, prætermiſſa recites.

DVBITATIO IX.

Quinam ad preces canonicas obligentur, & quanta ſit hæc obligatio.

44 RESPONDEO & dico Primò, Tantùm tria hominum genera ad eos teneri, Clericos ſacrorum ordinum, beneficiarios, & Religioſos ad chorum profeſſos. eſt communis ſententia Doctorum teſte Nauarro, de horis canonicis c. 7. num. 1. De Clericis ſacrorum ordinum probãt Doctores. Primò ex cap. 1. de celebr. Miſſarum, vbi dicitur, *Presbyter manè, matutinali officio expleto, penſum ſeruitutis ſuæ canendo primam, tertiam, ſextam, nonam, veſperamque perſoluat.* Verùm hic ſolùm agitur de presbytero, & quidem Parocho vel Rectore Eccleſiæ; unde nihil probat de diacono uel ſubdiacono; præſertim cùm obligationes ſint ſtrictè interpretandæ.

Clericos ſacrorum ordinum teneri.

Secundò, Probant ex c. 9. Si quis presbyter. d. 92. Verùm ibi non tantùm agitur de Clericis ordinum ſacrorum; ſed etiam de alijs; nam loquitur de omnibus Clericis alicui Eccleſiæ deputatis, id eſt, qui habent beneficia in aliqua Eccleſia, ratione cuius ei debent ſeruire. Item loquitur de officio publico; quod fit in Eccleſia; iubetque à *Clero deponi eum, qui ad quotidianum officium Pſallendi, matutinis & veſpertinis horis non conuenerit.*

Tertiò Probari poteſt ex capit. Dolentes. 9. de celebratione Miſſarum, vbi Innocent. III. cum Concilio generali præcipit, *Prælatis & minoribus Clericis in virtute ſanctæ obedientiæ, vt diuinum officium, nocturnum pariter & diurnum, quantum eis dederit Deus, ſtudioſè celebrent pariter & deuotè.* Sed hic non exprimitur qui ſint illi minores Clerici; & Concilium uidetur loqui de officio publico.

45 Quartò, Probatur ex antiqua & generali totius Eccleſiæ conſuetudine, qua non ſolùm presbyteri, ſed etiam diaconi & ſubdiaconi cenſentur ad horas canonicas obligati. Itaque etſi nullus Canon ſcriptus extet, quo hi obligentur; (ut inſinuat Nau. ſup.) tamen hæc conſuetudo cùm uim legis habeat, ſufficit. & meritò hi obligantur; quia per ordinẽ ſacrum accipiunt in Eccleſia ſtatum, qui ad cultum & laudes diuinas celebrandas eſt inſtitutus; unde ratione ſtatus obligantur præ cæteris in genere. Ne autem in incertũ ſerrentur, determinatæ ſunt illæ laudes & preces in horis canonicis: & ita accedente conſuetudine inuecta eſt obligatio. Neque liberantur hac obligatione ratione excommunicationis, ſuſpenſionis, interdicti, aut etiam realis degradationis; vt docet Nau. d. c. 7. num. 17. & Siluest. verbo Hora quæſ. 3. quia par non eſt ut ex delicto commodum referant, & ſoluantur uinculo obligationis præcedentis, præſertim cùm recitatio horarum illi pœnę non repugnet. Idẽ dicũt aliqui de damnatis ad triremes, ſed puto uſum eſſe in contrarium: tum quia ſatis habent afflictionis, dum ui in illo ſupplicio detinentur; tum quia animus rarò talibus ad obſequendum eſt comparatus; tum quia id cederet in dedecus ordinis eccleſiaſtici, ſi in illa hominum colluuie oſtenderent ſuum ſtatum.

Diaconi, & ſubdiaconi obligantur conſuetudine.

Excommunicati & degradati.

46 Clerici uerò minorum ordinum, ratione ſui gradus ad horas canonicas non aſtringuntur, quia nondũ ſortiti ſunt ſtatum inter Eccleſię miniſtros, poſſunt enim matrimonio iungi. Quidam tamen putant eos teneri ad horas Beatæ Virginis, vel ad ſeptem Pſalmos, uel ad Cantum graduum: ſed certum eſt neque iure communi, neque conſuetudine uniuerſali eos ad aliquid horum teneri. Si tamen in aliqua diœceſi eſſet generalis conſuetudo, quæ per modum legis ſit recepta, ibi tenerentur; vt docet Medina C. de ora. quæſtio. 7. in fine. an autem ſit alicubi talis conſuetudo non conſtat. Sotus libro 10. de Iuſtitia, quæſtio. 5. ar. 5. putat non eſſe. Imò nec Epiſcopum ſuo præcepto uel ſtatuto poſſe introducere. Quod probari poteſt. Primò, Quia quod Eccleſia uniuerſalis relinquit liberum, nõ poteſt Epiſcopus particularis in ſua Eccleſia facere præceptum, niſi in ea Eccleſia ſit peculiaris ratio; quæ in propoſito non occurrit: alioquin facilè fieret ut nimiùm grauarentur ſubditi, ſi non ſolùm Pontifex, ſed etiam ſinguli Epiſcopi poſſent onera perpetua imponere. Secundò, Quia omnes Ordines deſcendunt à Summo Pontifice in totam Eccleſiam: ergo ad illum ſolum pertinet diſponere de functionibus & obligationibus, quæ ratione Ordinis imponuntur. Tertiò, Quia alioquin non poſſet ſeruari uniformitas; quæ tamen multùm facit ad Eccleſiæ decus & unionem. Hinc etiam fit ut Epiſcopus non poſſit ſtatuere de ætate uel temporibus ordinandorum, &c.

Clerici minores ad quas preces obligentur.

An Epiſcopus poſſit imponere.

Verùm etſi non poſſit onus perpetuum imponere, poteſt tamen præcipere ordinato, ut bis, terve illas preces recitet; ſicut ex cauſa poteſt aliquod ieiunium bis, terve in ſua diœceſi imponere: hoc enim neque graue cenſeri poteſt ſubdito, neque per illud receditur a conſuetudine vniuerſali.

Petes, Verùm Clericus primæ tonſuræ uel minorum ordinum teneatur ſaltem ad Pſalmum Miſerere. 47

An ad Pſalmum Miſerere.

Reſpondeo, Probabile eſſe teneri, ſaltem ſub peccato veniali, quia videtur eſſe conſuetudo generalis, & Prælati vbique imponunt.

Cõtraria tamen ſententia uidetur uerior; tum quia ualdè pueri accipiunt tonſuram, quos non uidetur Eccleſia uelle ſub peccato ad hoc obligare; tum quia plerique non agnoſcunt hic ullam ſtrictam obligationem, nec Doctores aut confeſſarij illam urgere ſolent; tum denique quia ſi eſſet peccatum ueniale ſemel omittere ob materiæ paruitatem, ſequeretur eſſe peccatum mortale ſi quis ſemper omitteret; uel ſi una uolitione uellet omittere per hebdomadam, quia eſſet materia ſatis magna, quæ rationem habet, ſi obligatio nõ eſt alligata diei, ita ut cum die expiret, ſicut in horis Canonicis. Itaque etſi ſit conſuetudo ut dicatur, hæc tamen non eſt per modum legis obligantis, ſed conſilij, & ex decoro.

Dices, Iure naturali teneri ut amplius orare, quàm laici: tum quia diuino cultui ſunt addicti; tum quia fruuntur priuilegio clericali: ergo ſaltem tenentur ad aliquid indeterminatum.

An iure naturali teneantur ad ampliꝰ.

Reſpon. Ita ſentiunt multi Doctores inter quos Paludanus in 4. d. 15. q. 1. ar. 2. conclu. 3. & Nau. c. 7. de ora. num. 14. vbi dicit *innumera peccata committi ab ordinatis prima tonſura, & quatuor minoribus, quia pleriquè non plus laudant Deum, nec amplius orant pro populo, quàm ſi ordinati non eſſent.* quæ ſententia eſt probabilis. Sotus tamen, quem multi ſequuntur, non uult eos teneri aliquo præcepto; ſed ſolũ ex decentia, quæ non obliget ad ullum peccatum: nõ enim Ius naturæ dictat illos obligari, ſed ſolum decens eſſe ut id faciant.

De *beneficiarijs* eſt communis ſententia DD. vide Nau. c. 7. de or. nu. 27. ratio eſt, quia beneficium datur propter officium ſpiritale, quod uel totum uel magnam partem conſiſtit in horis canonicis. ſed de hoc dictum eſt ſupr. cap. 34. dub. 30 & 31. 48

Beneficiarij.

De *Religioſis ad chorum profeſſis* nondum ordinatis eſt communis ſententia DD. Sed difficultas eſt, quo Iure teneantur: non enim Iure Canonico ſcripto, cùm nullus Canon ea de re extet, ut Caietanus ait: nec Iure naturæ, quia non pertinet ad eſſentiam Religionis. Neque ex ui uoti, aut profeſſionis, quia uoto ſe ad hoc non aſtringunt. Nec tenentur ratione eleemoſynarum, quibus uiuunt; quia non dantur cum hoc onere, ſed ut uiuant ſecundùm ſuum inſtitutum. Quòd ſi ſit aliqua talis fundatio, ea Conuentum obligat, non ſingulos. Itaque ſolùm uidentur teneri præſcripto regulæ, uel certè conſuetudine ubique recepta. Idem dicendum de Monialibus choro mancipatis; ut docet Nauar. ſup. num. 21. Caiet. tamen ver. Horæ canonicæ, de conſuetudine dubitat; *Niſi, inquit, conſuetudo eas obliget, (de qua nihil ſcio) non tenentur ex profeſſione.* Idem tenet Ioannes Medina q. 7. de oratione ſub finem. vnde Petrus Aragon. qu. 83. ar. 11. putat non eſſe peccatum mortale, ſi bis terve priuatim officium omittant: quia hæc conſuetudo orta eſt ex ſtatuto regulari, quod ad peccatum mortale non ſolet obligare. Certum tamen eſt nouitios non teneri; quia nondum firmiter diuino obſequio mancipati. neque etiam illos, qui non ad chorum, ſed ad militiam uel ad alias functiones laicorum profitentur; ut ſunt milites uariorum Ordinum, & ij, qui dicuntur Conuerſi; ut docet Nauarrus de horis canonicis, cap. 7. nume. 22. & in Enchirid. cap. 25. numero. 97. 49

Profeſſi ad chorum.

Digitized by Google

Fugitiuus

50 Petes, Vtrùm Monachus fugitiuus vel eiectus teneatur, cùm à Monaſterio non alatur?

Eiectus.

Reſpondeo cum Nauarro nume. 20. fugitiuum teneri, quia poteſt redire; & par non eſt vt ex ſua malitia, qua abeſt, commodum referat. eiectum tamen puto non teneri; (etſi Nauarro aliter videatur) quia ſuo arbitrio ſe non ſeparauit, & non eſt in ipſius poteſtate redire. deinde videtur non eſſe conſuetudo vt tales recitent horas, niſi ſint in ſacris. Ita Sotus.

Diſpenſatio.

51 Petes, Vtrùm Superior poſſit in hac obligatione ex cauſa diſpenſare? v.g. ratione ſtudiorum aut negotiorum.

Reſp. Cùm hæc tota obligatio ex conſuetudine pédeat, credo poſſe diſpenſare, quando cauſa ſubeſt, ſicut in alijs ſtatutis, etiam obligatorijs, poteſt. Imò ſi in aliquo Ordine vel Monaſterio eſt conſuetudo vt profeſſi nondum ordinati, in ſtudijs verſantes, vel alijs negotijs occupati, propter quæ choro intereſſe nequeunt, non recitent officium ibi non opus eſt diſpenſatione.

An peccet lethaliter.

52 Dico Secundò, Supradicti ita obligantur, vt mortiferè peccent, ſi horas, vel ſemel abſque cauſa prætermittant. eſt communis ſententia Doctorum. vt docet Nauarrus cap. 7. numer. 5. Excipio Angelum ver. Hora §. 10. & Richardum, quem ille citat: hi dicunt non eſſe peccatum mortale eas omittere, niſi quis conſuetudinem habeat omittendi, vel ex contemptu id faciat: quam ſententiam non auſim dicere probabilem, quia eſt contra torrentem Doctorum. Imò Nauarrus cap. 7. de orat. nume. 6. & alij, docent eſſe peccatum mortiferum, ſi vel vna hora negligatur, v.g. tertia, ſexta, nona; completorium. Quòd autem idem Nauarrus & quidam alij volunt omiſſionem tertiæ partis vnius horæ, v.g. vnius Pſalmi cum hymno, eſſe peccatum mortale, id ſanè durum videtur. etſi enim vna hora ſit materia grauis & ſufficiens vt ſub peccato mortali præcipiatur; non tamé inde ſequitur tertiam eius partem talem eſſe; alioquin etiam tertia pars vnius Pſalmi talis dicenda eſſet. Itaque etſi omittere ſextam vel nonam integram, ſit peccatum mortiferum, quia multæ preces omittuntur, non tamen ſequitur mortiferum eſſe, ſi tertia pars ſextæ vel nonæ omitta ur. Ita tenet Angelus ver. Hora nu. 8. citans Palud. d. 15. qu. 5.

Tertia pars vnius horæ.

An duplex peccatum.

Ex dictis ſequi videtur beneficiarium Ordinis ſacri duplex peccatum mortiferum admittere, omittédo officium; quia contra duas virtutes diuerſas peccat. nimirum contra iuſtitiam, & contra virtutem religionis. Ratione enim ordinis ſacri, tenetur lege religionis. illæ enim preces ordinatis præcipiuntur tamquam officium religionis congruẽs eorum ſtatui, & bono eccleſiæ. & hac ratione ad illas tenetur, etiam ceſſante quauis alia obligatione. Ratione verò beneficij tenetur lege iuſtitiæ; quia beneficium datur propter officium, & præbenda eſt veluti merces & ſtipẽdium illius operæ, iuxta modum ſuprà cap. 34. dubitatione 32. explicatum.

Contrarium tamen tenet Henriq. lib. 1. de pœniten. c. 5. num. 6. littera P. Quod ita probari poteſt: quia officium vnius diei, etſi in ſe, ut eſt opus religionis & cultus, ſit notabile quiddam ad quod ſub mortali obligemur, ſi præcipiatur: tamen non uidetur ita notabile ut eſt materia iuſtitiæ, præſertim reſpectu Eccleſiæ cui eſt debitum. non enim uidetur notabili iniuria uel damno eccleſiam afficere, ſi ſemel officium prætermittat. ergo ex hac parte non erit culpa mortifera. ſicut qui pro altero tenetur ieiunare ex promiſſo uel contractu, quia ab eo ſuſtentatur, non peccat mortifere, etiamſi ſemel ieiunium omittat, quia non cenſetur notabilis læſio in illo genere. Vnde ſepoſito eccleſiæ præcepto, beneficiarius pręciſè ex contractu ſeu obligatione iuſtitiæ ad eccleſiam non peccat mortiferè ſemel horas omittendo. Si tamen ſæpè omitteret, eſſet mortale, quia ex natura rei debita parua accumulantur, & efficiunt materiã magnam. ſicut enim is qui quotidie debet facere Sacrum, non eſt damnandus peccati mortiferi, ſi ſemel vel bis omittat etiam abſque cauſa. quia in iſto genere non cẽſetur graue damnum, aut grauis læſio. Fateor tamen beneficiarios in ſacris conſtitutos grauiùs alijs ordinatis peccare; quamuis hic exceſſus non videatur mortalis.

Recitans cum ſocio.

Circa prædicta tamen aduerte, ſi cum ſocio alternatim recites, non cenſeri omitti quod per ipſum legitur; quia id communione ſocij ſit tuum, modò illud audias: & Eccleſia hanc rationem in officijs diuinis permittit, quia ſic minore fatigatione, & attentiùs, & plerumque iucundiùs leguntur. Vnde hic modus etiã in recitanda corona B. Virginis, alijſque precibus, vbi vel plurimi ſunt verſiculi, vel eadem ſæpiſſime repetenda, adhiberi poteſt: etiamſi ex præcepto aut voto ad illas ſis obſtrictus: vt ſi ſeptẽ Pſalmos pœnitentiales vel totum Pſalterium legere debeas; vt fusè probat Nauar. tract. de ora. c. 10. nu. 37. & ratio eſt, quia non minùs hic excitatur deuotio, & obtinetur finis orationis, & moraliter totum legi cenſetur. Hoc tamen intellige, niſi aliud expreſſe ſit iniunctum; quod eſt rariſſimum.

Vnde hic mos manarit.

Introduxit hunc modum alternatim pſallendi in ſuam Eccleſiam, nimirum Antiochenam, primus B. Ignatius, vnde ſenſim in totum orientem dimanauit. Cauſam dedit viſio quædam cæleſtis, in qua Angelos ſanctam Trinitatem ἀντιφώνως, id eſt, alternis vocibus collaudantes audiuit, teſte Socrate l. 6. hiſt. c. 8. In occidente verò primus S. Ambroſius eamdem rationem in ſua Eccleſia inſtituit, teſte Iſidoro l. 1. de off. eccle. cap. 7. quem reliquæ occidentis Eccleſiæ ſunt ſecutæ. antea omnes ſimul canebant, nec erant in choros diſtincti.

Petes, Vtrùm omittere omnes horas vnius diei, ſit vnum peccatum an multa?

An omiſſio omniũ horarum ſit vnum peccatum.

Nau. c. 7. nu. 6. & multi alij docent eſſe vnum peccatum, quia ſeptem horæ canonicę vna tantùm ſunt oratio, vnum officium diuinum. 53

Sed hæc ratio difficilis eſt, Primò, Nã ſingulæ horæ ſunt diſtinctæ orationes, diſtincta officia, diſtinctis temporibus Deo ſoluenda, ad quorum ſingula obligamur ſub peccato mortali: ergo ſingulorum omiſſio eſt diſtinctum peccatum mortale.

Secundò, Singulorum recitatio eſt impletio præcepti, ſaltem uirtute diſtinctiuam: præceptum de dicendis horis implicitè continet ſeptem præcepta, quatenus ſeptem opera diſtincta, & inter ſe minimè connexa præcipiuntur. hinc fit vt poſſim implere præceptum de precibus primæ, etiãſi nõ impleam præceptum de horis tertiæ. pręcepta enim ex diuerſis operibus præceptis multiplicãtur: ergo ſingulorum omiſſio eſt diſtinctum peccatum mortiferum.

Tertiò, Etiamſi ſit vna volitio, qua volo omittere omnes horas; tamen uirtute eſt ſeptuplex; quia per eam ſeptem diſtinctæ omiſſiones ſunt volitæ, & ab ea procedunt: ſingulæ autem omiſſiones ſunt diſtincta peccata externa. Vnde fit vt etiam in confeſſione explicandum ſit quot horæ ſint omiſſæ. Hanc ſententiam inſinuat Tabiena ver. Hora quæſtione 18.

Cauſa excuſantes.

Dixi, *Sine cauſa*, quia ſi cauſa iuſta prætermittendi ſubſit, nullum erit peccatum; vt ſi abſque notabili dolore capitis vel oculorum, vel ſimili moleſtia dicere nequeas; ſi periculum grauis mali incurreres, vt inter hæreticos; ſi concio vel alia functio publica prætermitti deberet, vel conueniẽti modo fieri nequiret, niſi horæ omittantur. Item ſi ob cæcitatem vel debilitatem nequeas dicere ſaltem maiorem partem, ad nihil teneris. ſi maiorem partem potes, teneris illam recitare. Ita Nau. de ora. c. 21. nu. 13. & ſeq. ſi ob infirmitatem non potes niſi ope ſocij, nec conſueueris eo vti; non teneris: ſecus ſi conſueueris. Non tamẽ excuſatur quis, eò quòd in ſtudijs verſetur, aut iter faciat. Vide Nauarrum in Enchir. cap. 25. num. 100. & ſequentibus, & tract. de oratione, cap. 21. 54

DVBITATIO X.

Quo modo preces horariæ recitandæ.

RESPONDEO, Recitandas eſſe *ſtudiosè, & deuotè*: ita enim præcipitur in Concilio generali ſub Inno. III. *Diſtrictè præcipientes in virtute obedientiæ, vt diuinum officium nocturnum pariter & diurnum, quãtum eis Deus dederit, ſtudiosè celebrent pariter & deuotè.* Et quãuis ibi videatur eſſe ſermo de officio publico, idem tamẽ dicendum de eo, quod priuatim dicitur; quia eſt eadem ratio. 55

Quid requiratur vt ſtudiosè.

Vt *ſtudiosè* celebretur, tria requiruntur. Primò, Vt abſque ſyncopa, (vt ait Glo.) id eſt, abſque verborum omiſſione: vt fit, dum priora verba verſiculi iunguntur ultimis, abſorptis medijs. Secundò, Vt uerba non mutilentur aut truncatim proferantur, abſciſſis quibuſdam ſyllabis, præſertim vltimis. Tertiò, Vt abſque interruptione.

Quod

56 *Syncopatio* Quo ad primum attinet, ſi ſit valdè magna *ſyncopatio*, erit peccatum mortiferũ, maximè in officio publico; quia contra ſtrictum præceptum Concilij in re graui. niſi enim eſſet res grauis, non præciperet in virtute obedientiæ. In officio priuato non facilè erit mortale, niſi ſit enormis exceſſus; quo caſu tenebitur etiam repetere. Si autem nõ ſit magnus exceſſus, erit peccatum veniale, modò id voluntariè fiat. Si autem inuoluntariè, v.g. ex linguæ præcipitantia, balbutie, inolita conſuetudine, quæ corrigi nequeat, vel ob iuſtam feſtinationem; non erit peccatum.

De ſecundo, *Abſorbere ſyllabas* non eſt niſi peccatum veniale; manet enim integra precum ſubſtantia, ita vt intelligi poſſit. Si inuoluntariè fiat, nullum peccatum eſt.

57 *Intermiſſio.* De tertio, *Interruptio quauis*, ſi fiat abſque iuſta cauſa, eſt peccatum; quia aliquam irreuerentiam continet; ſed nõ videtur niſi veniale in officio priuato; manet enim ſubſtantia precum, etſi in medio curſu fiat aliqua intermiſſio. vnde etiamſi duret per vnam vel duas horas, non neceſſariò eſt repetendum quod antè recitatum eſt. Confirmatur, *Interruptio non eſt peccatum mort.* quia ſinguli pſalmi, imò ſinguli penè verſiculi per ſe ſuũ habent pódus & completam ſignificationem; ſuntque per ſe vel precatio quædam, vel laudatio, uel ſententia nõ habens neceſſariam cum alijs connexionem. Colligitur ex Caietano in Summa ver. Quando horæ, §. Quoad quartũ, vbi dicit, *In huiuſmodi circumſtantijs non incurri peccatum mortale, ſine contemptu; quia non ſpectant ad ſubſtantialia materia præcepta*. Idem cenſent multi viri docti ea de re conſulti, & Peltanus lib. 3. de bonis operibus cap. 6. in fine quartæ aſſertionis, Lælius Zeccus in Summa ca. 83. de officio diuino num. 10. dicit eſſe probabile, & citat Arragon.

58 Dices, Quando eſt magna intermiſſio, priora & poſteriora non efficiunt vnam orationem, unum officium diuinum, ac proinde ex illis partibus non conſtituitur officiũ primæ vel tertiæ, &c. Ob hoc argumentum, Nauarrus de orat. cap. 6. n. 75. putat eſſe peccatum mortale, niſi fiat cum animo repetendi priora. Idem inſinuat Ioannes Medina C. de orat. quæſt. 16. ar. 3.

Sed verius uidetur quod diximus, quia non eſt de ſubſtãtia ſingularum precum vt cõtinuentur. Secus eſt in formis Sacramentorum, vbi requiritur moralis continuatio.

Ad argumentum Nauarri, Reſp. Ex partibus vnius lõgæ orationis tempore ſeiunctis poſſe conſtitui unam orationem, unum officium diuinum; ſicut ex omnibus horis conſtituitur unum officium diuinum, & ex multis confeſſionibus una cõfeſſio, & ex multis diſputationibus una integra diſputatio. Sicut enim declamatio, cõfeſſio, uel diſputatio non deſinit eſſe una, eò quòd diuidatur in diuerſa tempora; ita nec officium primæ, uel tertiæ amittit ſuam neceſſariam unitatem per hanc diuiſionem: quia illa magis conſiſtit in integritate, quàm in continuatione.

Dixi, *Si fiat abſque iuſta cauſa*, quia ſi iuſta cauſa ſubſit, nullum eſt peccatum; ut ſi uoceris à Superiore, ſi ex officio uel mandato Superioris, vel charitate proximi occurrat aliquod opus faciendum, quod nõ poteſt commodè differri. Quando tamen huiuſmodi impedimenta ſunt præuiſa, debent uitari quantum commodè fieri poteſt, idque uel illa opera anticipando, uel horas alio tempore dicendo.

59 *Si animo repetendi intermittat.* Petes, Vtrùm ſi quis interrumpat officium animo repetendi iam lecta, ſatisfaciat, ſi poſteà non repetat, ſed ſolùm ſequẽtia adiungat? Medina quæſt. 16. de oratione art. 3. & Nauarrus ſuprà num. 73. docent illum nõ ſatisfacere, niſi priora repetat. Idem cenſent quotieſcumque aliquis facit opus præceptum animo non ſatisfaciendi obligationi præcepti. Probatur, quia is, qui debet mihi 100. non liberatur obligatione, ſi donet mihi 100. gratis, & abſque animo ſoluendi debiti: ergo ſimiliter qui debet aliquod opus ex præcepto, non liberatur obligatione, ſi faciat illud animo non implendi præceptum.

Sed uerius eſt non teneri repetere; ſufficit enim ut mutet propoſitum & adiungat cetera. Simili modo, qui die feſto audiuit Sacrum animo non ſatisfaciendi præcepto, & audiendi aliud, poteſt mutare animum & non audire. Ratio eſt; quia opus præceptum, non eſt v.g. audire Sacrum animo implendi præceptum, ſed ſimpliciter audire Sacrum attentè & deuotè. hoc autem fit, etiamſi fiat animo non implendi præcepti. Itaque ſatisfactum eſt intentioni Eccleſiæ quoad rem præceptam: vnde nec incurret cẽſuram non audienti poſitam. Ne tamen cenſeatur præceptum ipſum in animo contemnere, debet explicitè vel implicitè intendere ei obedire & ſatisfacere per hoc opus vel per aliud. vnde ſi expreſſè intendat non ſatisfacere per hoc opus, debet habere animum ſatisfaciendi per aliud: alioquin peccat contra præceptum, non quidem omiſſione operis externi, ſed interno contemptu; quia non vult obedire præcepto; quamuis reipſa ei obediat, faciendo opus. Talem autem animum debet habere, quamdiu manet in priore propoſito, quo vult non eſſe ſatisfactum præcepto, opere præcedenti. Itaque ſi mutet hoc propoſitum, non eſt neceſſe vt permaneat in voluntate operis iterandi; nec tenetur iterare; quia non ampliùs cenſebitur præceptum contemnere. Idem dicendum de precum repetitione.

Alia eſt ratio cùm aliquid debitum eſt ex iuſtitia: tunc enim is cui debetur, ius habet in ſuum cõmodum aliquid exigendi, quod ius non extinguitur gratuita donatione. 60 *Diſcrimen inter debitum obedientia & Iuſtitia.* at cùm aliquid ſolũ eſt debitum ex præcepto, non in commodum præcipientis, ſed ſolius ſubditi, ſatiſfit huic debito, ſi opus abſolutè fiat: quia eo ipſo, quo præſtatur, obtinetur id, quod præcepto intenditur, nimirum bonum ipſius ſubditi. ſed de hoc plura tract. de legibus dicenda.

Deuotè. Altera conditio eſt *Deuotè*. vt autem *deuotè* celebretur, duo requiruntur, *attentio*, & *reuerentia*, ſola enim *attentio* non ſufficit; nam oratio eſt actus religionis, ac proinde requirit reuerentiam: aliud enim eſt orare, aliud attentè aliquid legere. Verùm magna difficultas eſt, qualis attentio, & qualis reuerentia requiratur. Vnde ſit

DVBITATIO XI.

Quæ & quanta attentio requiratur in horis canonicis.

D. THOMAS ART. 13.

61 *Attentio externa.* NOTANDVM eſt Primò. *Attentionem* in oratione poſſe eſſe multiplicem: alia enim eſt interna, alia externa. Externam voco, quæ eſt circa externam pronuntiationem & totius corporis compoſitionem; qua quis exteriùs ſe gerit in ſpeciem orantis, abſtinetque ab operibus externis, cum quibus attentio interna conſiſtere nequit.

Interna. Interna eſt, qua quis attendit animum ad Deum vel res diuinas, excitatque in ſe erga Deum reuerentiam.

Attentio quadruplex. Rurſus, alia eſt circa uerba, ut rectè pronuntientur; alia circa uerborum ſenſum, ut mente percipiatur, & affectus illi applicetur: alia circa Deum, ut uerba orationis ad ipſum dirigantur: alia ad id, quod petimus à Deo uel ad rem aliquampiam, per quam Deum laudari & affectum noſtrum excitari cupimus. Denique quæuis ex his attentionibus poteſt eſſe uel actualis uel uirtualis: item uel confuſa uel diſtincta.

62 *Internam requiri.* Notandum Secundò, In omni oratione Iure diuino naturali requiri attentionem & reuerentiam internam: qui enim cum Deo colloqui, à Deo aliquid petere, Deum laudare intendit, conuenienti modo id facere debet; ſicut qui hoſpitem aliquem recipit, eum pro ſua dignitate, quãtum commodè poteſt, tractare debet; alioquin non tam uidetur illum honorare quàm contemnere. Itaque etſi non tenear nunc orare, ſi tamen velim, & orem, teneor debitam reuerentiam & attentionem adhibere. Hinc fit ut omnis uoluntaria diſtractio in propriè dicta oratione, ſit aliquod peccatum: ut rectè docet Caietanus articu. 13. & Nauarrus capit. 25. nume. 105. Hoc tamen peccatum non eſt niſi ueniale, quando oratio eſt libera, uel ſaltem non obligatoria, *Diſtractio uolũtaria quando peccatum veniale.* niſi ſub ueniali; quòd ſi quis non tam intendat orare, quàm pio exercitio, recitando precum uerba, ſe occupare; non peccabit, etiamſi ſponte alia cogitet, & ſæpè orationem interpellet.

Quando Iure diuino ad orationem obligamur ſub peccato mortali; tunc uoluntaria diſtractio erit peccatum mortiferum.

His poſitis, in quibus Doctores conueniunt, quæſtio eſt, quando ſolùm præcepto Eccleſiæ obligamur ad orandum.

Multi

Digitized by Google

63 *Sententia quorundã Non requiri attentionem internam.* Multi Doctores putant non requiri ex præcepto Eccleſiæ attentionem internam. vnde etſi quis interiùs ſponte diſtrahatur, non peccare mortiferè, nec teneri repetere, modò integrè omnia pronuntiet; & exteriùs, ijs rebus, cum quibus interna attentio conſiſtere nequit, non ſe occupet. Fundamentum huius ſententiæ eſt, quia Eccleſia non poteſt præcipere aut uetare actus internos, ſed ſolùm externos. Itaque non præcipit internam attentionem, nec uetat internam diſtractionem, ſed ſolùm externam: ut cùm quis exteriùs facit ea, quæ non patiuntur internam attentionẽ, ut ſi fabuletur, ſcribat, pingat, &c. Ita Durand in 4. d. 15. q. 12. nu 6. *Si euagatio, inquit, ſit ſolùm ſecundùm actum interiorem, licèt ſit temeraria & grauis, cùm ſit ex propoſito; fortè tamen non eſt peccatum mortale; niſi eſſet contẽptus: quia Eccleſia non habet iudicare de actibus merè interioribus, & ideò non poteſt eam ponere ſub præcepto. Vnde miniſter Eccleſiæ, ſi dicendo horas ſilenter cogitat aliud, non videtur tranſgreſſor præcepti Eccleſiæ, quantum eſt ex natura facti. Si autem euagatio mentis ſit ex eo, quòd occupet ſe in actu exteriore, qui non compatitur ſecum attentionem orationis, tunc videtur eſſe culpa mortalis, & directè contra præceptum Eccleſiæ, quod habetur cap. Dolentes.* Idem ijſdem verbis docent Palud. eadem diſt. q. 5. art. 1. & D. Antoninus 3. p. tit. 13. c. 4. § 8. Idem §. 7. pro hac ſententia affert Hoſtienſem, Vmbertum, Gloſſam, & Archidiaconum. Idem tenet Angelus verbo Hora. num. 27. Roſella, & Tabiena ver. Hora, §. 3. Silueſter ver. Hora, qu. 11. Ioannes Medina, C. de orat. q. 15. & multi alij recentiores. Hæc ſententia non eſt improbabilis; tum ob rationem, qua nititur; tum ob multos & graues Doctores, qui eam tenent, tum quia ſic mitigatur nonnihil aſperitas, quæ uidetur eſſe in præcepto Eccleſiæ, dum dicitur ſub peccato mortali ad ſingulas horas obligare.

64 *Verius eſt requiri attentionem internam ex præcepto Eccleſiæ.* Contraria tamen ſententia uidetur uerior & probabilior, uidelicet requiri attẽtionem internam, adeò ut ſi quis interiùs ſponte alienis cogitationibus ſe occupet, non ſatisfaciat præcepto Eccleſiæ de horis dicendis. hanc tenet Maior in 4. d. 1 [illegible] qu 7. Caietan. hac quæſt. 8. art. 13. Sotus lib. 10 de iuſtitia, qu. 5. ar. 5. concluſ. 7. Nauar. tract. de orã. cap. 13. num. 18. 19. 20. & plerique recentiores. Eadem uidetur eſſe D. Thomæ in 4. d. 15. quæſ. 4. ar. 2. quæſtiuncula 4. ad 2. ubi dicit, *Si ad contrarium mens euagetur, iam culpa mortalis erit.*

Probatur hæc ſententia Primò, quia Eccleſia in Concilio Lateran. diſtrictè præcepit, *ut officium diuinum celebretur ſtudiosè pariter & deuotè*, ut patet cap. Dolentes: atqui *deuotè* conſiſtit in actu interno, & requirit internam attentionem ad res diuinas. vnde Gloſſa, *Deuotè, quantum ad officium mentis.*

Dices, Solùm præcipi deuotionem externam, quæ ſita eſt in eo ut quis ſe gerat in ſpeciem orantis.

Contrà Primò, Quia deuotio externa ſine interna, non eſt deuotio, ſed ſimulatio deuotionis; unde qui ſic orat, non poteſt dici deuotè orare.

Secundò, Quia vt ſatisfiat præcepto Eccleſiæ, non requiritur externa deuotio, v. g. externus habitus precantis, genuflexio, &c. præſertim cùm officium priuatim recitatur: nam ſufficit deuotio interna.

Probatur Secundò, Quia Eccleſia præcipit Clericis uerum actum orationis & laudis diuinæ: atqui ad talem actũ requiritur interna attentio & reuerentia, ergo ſimul præcipit internam attentionem. Minor probatur, quia oratio potiſſimùm conſiſtit in actu interno, ut docet Diuus Thomas; eſt enim colloquium cum Deo: unde requirit attentionem & reuerentiam erga Deum. Confirmatur, quia qui exteriùs profert uerba orationis abſque animo orandi, uerè nõ orat: ſicut ergo requiritur animus orandi, ita etiam interna mentis attentio.

65 *Eccleſia poteſt actum internum præcipere concomitãter.* Tertiò, Probatur ex contrario fundamento; Eccleſia poteſt præcipere actus internos; præſertim ſi neceſſarij ſunt ut actus externi ſint actus uirtutis; ergo poteſt præcipere internam attentionem & reuerentiam, ſine qua actus exterior orationis non eſt uirtutis opus.

Antecedens probatur Primò, Quia aliaquin omnibus Eccleſiæ præceptis poſſet ſatisfieri per meram ſimulationem & hypocriſim. ſic enim ſatisfaceret præcepto Eccleſię de audiendo Sacro, qui accederet animo carpendi uel irridendi diuina myſteria; & præcepto de annua confeſſione, qui confiteretur omninò fictè & abſque conſenſu in abſolutionem. quod ſanè uidetur abſurdum.

Secundò, Poteſtas Eccleſiæ præceptiua non extenderet ſe niſi ad externam diſciplinam ſanciendam, nec poſſet aliquid præcipere cum ijs circumſtantijs, quibus utile eſt ad ſalutem; quod etiam abſurdum uidetur: tum quia ualdè parua eſſet Eccleſiæ poteſtas, contra illud Domini, Mat. 18. *Quidquid alligaueritis ſuper terram, erit ligatum & in cælo:* tum quia omnis poteſtas gubernandi, ſi ſit perfecta, poteſt præcipere utilia ad ſuum finem: atqui finis, quem reſpicit poteſtas eccleſiaſtica, eſt ſalus animarum: ſicut finis, quẽ intuetur poteſtas politica, eſt trãquillitas externa: ergo poteſt præcipere ea, quę ad hunc finem ſunt opportuna; ſicut poteſtas politica poteſt præcipere ea, quæ ad publicã tranquillitatem ſunt conducibilia.

Tertiò, Sicut homo conſtat animo & corpore, & Chriſtianus, qua talis, fide interna & profeſſione externa; ita opus utriuſque ut perfectum ſit, debet conſtare actu interno ueluti forma ſeu anima, & externo, ueluti corpore. opus enim externum quantumuis magnum, ſine bona uoluntate interna; eſt ueluti cadauer ſeu corpus priuatum uita, & nullius momenti ad finem Chriſtiani: atqui Eccleſia poteſt præcipere actum completum, & ut ita dixerim, animatum hominis Chriſtiani: ergo poteſt præcipere actũ internum ad hoc neceſſarium. Confir. quia poteſtas præcipiendi debet habere iuſtam proportionem cum conditione præcipientis, & eorum, quibus præcipitur: ſed hominũ conditio eſt ut conſtent uirtute interna, ueluti anima, & profeſſione externa ueluti corpore: ergo poteſtas Eccleſiæ non ſolùm ad externos actus, ſed etiam ad internos, tamquam neceſſarios ad conſtituẽdum integrum opus hominis Chriſtiani, ſe extendit.

66 *Ad argumenta ſententiæ diuerſa.* Ad fundamentum contrariæ ſententiæ. Reſpondetur Primò, Probabile eſſe, Eccleſiam poſſe quoſdam actus internos etiam per ſe præcipere & uetare. tenet Adrianus quodlib. 8. quæſtione prima, & Albertus Pighius libro 6. de eccleſiaſtica hierarchia, capit. 16. quæ ſententia multis rationibus probari poſſet: ſed id ad 1. 2. quæſtione 96. pertinet.

Quo modo poſſit præcipere actus internos. Reſpondetur Secundò, Etiamſi Eccleſia non poſſit actus internos per ſe & ſolitariè acceptos præcipere, poteſt tamen eoſdem præcipere quatenus ſunt neceſſarij ad externos debito modo præſtandos, uidelicet ut ſint actus uirtutum & idonei ad finem ſupernaturalem, ſiue ut fiat opus completum hominis Chriſtiani. Itaque cùm poſſit præcipere orationem & auditionem Sacri, poteſt etiam præcipere eam attentionem & reuerentiam, ſine qua oratio & auditio Sacri non ſunt actus religionis: ſic cùm poſſit præcipere confeſſionem annuam, poteſt etiam præcipere examen conſcientiæ & internam contritionem, ſine quibus confeſſio non eſt legitima.

67 *Corollaria duo.* Ex hac ſententia ſequitur, eum qui recitauerit non animo orandi, ſed legendi tantùm aut ædificandi, non ſatisfacere præcepto Eccleſiæ; ac proinde peccare mortiferè; quia non orauit, nec laudauit Deum. quod tamen erat præceptum erat. oratio enim ſine animo orandi, non eſt oratio. Similiter, ſi ſponte diſtractus fuit, etſi animo orandi dixerit, quia non deuotè recitauit. Vnde vlteriùs ſequi videtur, in vtroq; caſu teneri repetere & niſi repetierit, non poſſe fructus percipere; quia opus præceptum non præſtitit: præceptum enim erat vt deuotè recitaret. Ita Sotus, Nauarrus, & multi recentiores.

Recitans abſque animo orandi vel non deuotè.

68 *Sunt enim quorumdã probabile.* Aduerte tamen, quoſdam DD. huius ſententiæ non im probabiliter opinari, eum, qui recitauerit animo orandi; etſi ſponte diſtractus fuerit & mortiferè peccarit, non teneri repetere; quia ſubſtantiam operis præcepti præſtitit: deuotionem enim ſolùm præcipi vt circumſtantiam vt opus conuenienti modo fiat. ſicut qui communicat indignè, ſatisfacit præcepto Eccleſiæ de annua communione; & qui reddit debitum ex odio, ſatisfacit obligationi Iuſtitiæ. multoque minùs teneri ad reſtitutionem fructuum: quia illi ſoli iubentur reſtituere, qui officium omiſerunt; non qui negligenter vel diſtractè dixerunt. Ita Toletus lib. 2. cap. 12. & Medina C. de orat. quæſt. 16.

69 *Attentio ad verba an ſufficiat.* Petes, Vtrùm attentio ad verba ſufficiat?

Caietanus verbo Horæ, §. Quoad tertium, enumeratis quatuor ſupradictis attentionibus, ait quamuis ex illis ſufficere. Idem ſentiunt ferè ceteri Doctores. Sed hæc ſen-

Digitized by Google

ſententia niſi explicetur, non videtur differre à ſententia eorum, qui non requirunt attentionem, niſi externam: ſi enim attentio ad verba ſufficit, non opus eſt attentione interna; niſi aliàs periculum ſit in verbis errandi. Deinde videtur eſſe contra D. Thomam, qui hoc art. 13. expreſsè ait *maximè neceſſariam eſſe attentionem circa finem orationis, id eſt, circa Deum, & ea; quæ à Deo petuntur.*

Reſpon.

Reſp. Attentionem ad verba ſufficere, ſuppoſito animo orandi & vacandi Deo: hic enim animus includit attẽtionem quãdam, ſaltem confuſam ad Deum. qui enim vult orare, hoc ipſo etiam cenſetur velle attentionem & reuerentiam debitam adhibere. Confirmatur, quia oratio eſt *colloquium cum Deo, & petitio decentium à Deo:* atqui colloquium & petitio poſtulat attentionem ſaltem confuſam ad eum, quicum colloqueris, & à quo petis: & vt uerba ad ipſum cum reuerentia dirigas. Sic intellige prædictos DD. Itaque requiritur attentio, ſaltem confuſa ad Deum, & ad verba, eaque ſufficit. Vnde ſi quis cũ hac poſſet ſimul ad alia attendere, (ſicut illi, qui ternas, quaternas, vel plures ſimul epiſtolas dictant) ſatisfaceret præcepto Eccleſiæ, nec peccaret mortiferè. vt docet Nauarrus de oratione ca. 13. num. 23. peccaret tamen venialiter ob irreuerentiam.

Attentio confuſa ad Deum & ad verba.

70 *Varij modi recitandi preces.*

Perfectiſſimus tamen modus recitandi horas eſt, quo ita recitas, vt ſenſum verum Pſalmorum, & cæterorum percipias, illique affectum vbique accommodes. Proximus eſt, vt dum ſenſum non aſſequeris, intereà aliquid pij de diuinitate vel humanitate Chriſti mediteris: nam vt rectè Caietanus art. 3. docet, licitum eſt dum ſacra verba pronunciantur aliquid pij meditari: non enim opus eſt circa verba attendere, niſi quantum opus vt in illis non erretur. Tertius & infimus eſt, quando nec ſenſum percipis, nec aliquid pij diſtinctè meditaris, ſed ſolùm das operam vt ſacra verba cum reuerentia in Deum pronunties, referendo mentem in genere ad ſenſum Eccleſiæ; nempe intendendo ſingula accipere in eum ſenſum, quo Eccleſia intelligit, & ea à Deo petere, quæ ipſa in illis petit; & ijs laudibus illum celebrare, quibus ipſa celebrat.

Facilè eſt præcepto Eccleſiæ ſatisfacere.

Hinc patet facilè eſſe præcepto Eccleſiæ in hac re ſatisfacere; quia nihil aliud requirit, quàm vt animo orandi & laudandi Deum, illa ſacra verba recitemus, ad ipſum ea dirigendo, nec quidquam profanum ſponte voluamus animo; quod attentionem neceſſariam ad verba & reuerentiam in Deum excludat.

Dico *Sponte*, quia ſi quis diſtrahatur inuitus, ſeu non aduertens ſe diſtrahi, non peccat; quod enim non eſt voluntarium, non poteſt eſſe peccatum.

71 *Quo modo ſit virtualis attẽtio, dum animus diſtrahitur.*

Nec obſtat, quòd tunc in illa oratione non videatur eſſe attentio; quia etſi non ſit actualis attentio, eſt tamen virtualis, quæ ſicut in omni alio opere, ita etiam in oratione ſufficit. Cenſetur autẽ ibi eſſe virtualis attentio, ratione propoſiti, ex quo illa oratio eſt inchoata & continuata. cùm enim ex intentione attentè & reuerenter orandi proceſſerit, hoc propoſitum cenſetur manere per totam orationem, niſi expreſſè vel implicitè reuocatum fuerit. Expreſſè reuocatur, ſi expreſsè nolis ampliùs attẽdere. Implicitè, ſi aduertens tuas diſtractiones, negligas mentem reuocare. tunc enim quod poſt hunc neglectum recitas, non ampliùs ſequitur ex primo illo propoſito attentè orandi; ſed alio, negligenter. Si primum propoſitum nullo modo reuocetur, vel ſi reuocatum inſtauretur, manet per totam orationem, quæ ex illo ſequitur, quandocumque enim multæ actiones longa ſerie ex aliqua intentione ſequuntur, illa intentio virtute per omnes illas actiones manere cenſetur, vt 1. 2. quæſt. 1. oſtenſum eſt. vnde patet etiam attentionem virtute manere; ſi enim propoſitum attentè orandi manet; etiam attentio in illo propoſito tamquam in ſua cauſa manet. Vbi tamẽ aduertendum eſt, non eſſe neceſſarium vt quis ſemper initio officij diſtinctè proponat recitare attentè & reuerenter; ſufficit vt in genere velit dicere officium more conſueto, ſicut ad alias actiones, quas ex habitu & conſuetudine obimus, inchoandas ſufficit confuſa apprehenſio & generale propoſitum faciendi opus conſuetum: cum enim hæc conſuetudo orta ſit ex multis actibus diſtinctis & perfectis; id quod ex ea poſteà agitur, ex vi præcedentium actuum fieri videtur.

72 *Sufficit vt confuſè proponat.*

DVBITATIO XII.

Quæ formula in horis canonicis ſeruanda, & quibus temporibus recitandæ.

73 *Breuiariũ Romanum*

RESPONDEO & dico Primò, Omnes, qui ad horas canonicas obligantur, tenentur eas recitare iuxta præſcriptum Breuiarij Romani, iuſſu Pij V. editi, exceptis Capitulis & Conuentibus, qui iam à ducentis annis ante editionem illius alio vſi fuerunt. habetur expreſsè in Bulla Breuiario præfixa, vbi id præcipitur, & additur, *eos niſi hac ſola formula, ſatisfacere non poſſe.*

Qui non tenẽantur acceptare Breuiariũ Pij V.

Vbi Notandum eſt Primò, Eos, qui alio Breuiario à ducentis annis ſunt vſi (vt ſunt multæ illuſtres Eccleſiæ, & Ordines Regularium, vt Dominicani, Carmelitæ, Carthuſiani, Benedictini) non teneri ad acceptandum Breuiarium Pij V. qui verò minore tempore, teneri, etiamſi eorum formula à Sede Apoſtolica fuiſſet approbata; quia Pontifex abſolutè omnia abrogat, quæ ducentos annos non habent.

74 *An priuatum liceat Pij V*

Notandum Secundò, Permitti Capitulis, quorum Breuiarium ducentos annos antecedit, vt cum Romano illud commutent, ſi tamen Epiſcopus & vniuerſum Capitulũ conſentiat. In Monaſterijs tamen exemptis non requiritur conſenſus Epiſcopi, ſed ſufficit Capituli, & Prælati. Hinc ſequi videtur, beneficiarios & Regulares illius Eccleſiæ, quæ Romanum nondum admiſit, & ſuum legitimè retinet, non poſſe etiam dum priuatim extra chorum recitant, ſe qui Romanum: quia quiſque ſuæ Eccleſiæ ſe conformare debet. vt docet D. Thomas quolib. 6. artic. 8. & colligitur ex cap. De his. 13. & cap. 14. Placuit. d. 12. vbi ſtatuitur, *vt omnes Clerici & Eccleſiæ Prouinciales eundem in pſallendo modum teneant, quem Metropolitanam habere cognouerint.* Confirmatur ex Clementina Dignum, de celebrat. Miſſarum, vbi Concilium Viennenſe indulget Clericis & Religioſis habitantibus cum Epiſcopis & Cardinalibus, vt loco ſui offici j recitent officium ſui Prælati: ergo ſepoſita diſpenſatione tenentur ad officium ſuæ Eccleſiæ.

Probabile eſt licere.

Nihilominus contraria ſententia eſt probabilis, videlicet poſſe priuatim Romanum Breuiarium ab illis recitari. Primò, Quia nulla eſt neceſſitas, nec vllum ius expreſſum, cur priuatim teneantur ſe magis conformare Eccleſiæ particulari, quàm Eccleſiæ Romanæ, quæ eſt mater omnium Eccleſiarum, & cui omnes conformari expedit. Secundò, Quia Pius V. etſi inſinuet in Bulla, non eſſe mutandum officium publicum ducentorum annorum abſque conſenſu Epiſcopi, & Capituli; nihil tamen dicit de priuato: tacitè ergo permittit illud mutari. Tertiò, Quia iam paſſim dicitur eſſe talis conſuetudo; idemque licitum eſſe docent multi recentiores. Nec obſtant in contrarium adducta; nam cap. De ijs & cap. Placuit, loquuntur apertè de officio publico, non de eo, quod priuatim dicitur. Clement. Dignum, permittit non tantùm vt dicant Romanum, ſed etiam quoduis aliud, quod Cardinalis vel Epiſcopus, cui cohabitant, recitat; quod ſine hac indulgentia non licuiſſet.

75 Tertiò, Qui nullum habent beneficium, ſed titulo patrimonij ſunt ordinati, ſecundum Nauar. cap. 25. nu. 107. quoduis Breuiarium approbatum legere poſſunt, quia poſſunt ſe cuiuis Eccleſiæ conformare. Sed verius puto teneri ad Romanum, quia in Bulla Pij V. non videntur excepti. non enim ſunt inſiti alicui Eccleſiæ particulari, cuius vſus ſit ducentorum annorum.

76 *Horæ paruæ D. Vir. officium defunctorum &c.*

Quartò, Eos, qui officium nouum Pij V. legunt, non obligari diebus in rubrica præſcriptis ad horas paruas B. Virginis, nec ad officium defunctorum, nec ad Pſalmos pœnitentiales, aut graduales; ut expreſſè habetur in Bulla. ſi tamen in Eccleſia iam erat conſuetudo ut officium B. Virginis in choro diceretur, vult Pontifex hanc conſuetudinem in ſuo uigore permanere: quod intellige, quo ad illos dies, quibus ſecundùm rubricas Breuiarij noui eſt recitandum, non aliter, ut etiam notauit Petrus Arragon. quæſt. 83. art. 11. decet enim ut rubricæ proprij Breuiarij ſeruentur. Vnde ſi alicubi talis conſuetudo erat recepta inſtar legis, ſub peccato mortali obligantis, etiam nunc poſt nouum Breuiarium obligabit. Secùs de conſuetudine officij defunctorum, & cet. Quicumque tamen ſi

deliium

Indulgentia recitantibus. fidelium diebus in Breuiario præſcriptis legerit officium B. Virginis, vel defunctorum, conſequetur indulgentiam 100. dierum de pœnitentijs iniunctis; qui Pſalmos pœnitentiales, vel graduales, 50. dierum, idque toties, quoties id præſtiterit, vt ibidem habetur. quod valdè notandum. Qui verò officium Romanum vetus legunt, ij ſub peccato mortali tenentur etiam ad officium B. Virginis ex conſuetudine, vt quidam Doctores affirmant. Sed non puto hanc cõſuetudinem apud omnes tam ſtrictè receptam: ſatis enim conſtat plurimis locis id non fuiſſe ſeruatum. Vnde ſpectanda eſt cõſuetudo Eccleſiarũ, & quo modo ea cenſeatur ibidẽ recepta; ut indicat Siluester ver. Hora q. 5.

77 *Mutatio officij non eſt peccatum mort.* Quintò, mutationem officij etiam dedita opera, non eſſe peccatum mortiferum; vt ſi loco officij de feria, dicatur de ſanctiſſima Trinitate, vel de venerabili Sacramento, vel de B. Virgine aut contrà loco officij de feſto, dicatur de feria. Ita Caietanus ver. Horæ ca. 2. Silueſt. ver. Horã num. 15. & alij paſſim. & Azorius lib. 10. Inſtitut. moral. cap. 10 dub. 2. dicit hanc eſſe communem omnium ſententiam. Nec refert etiamſi ſit beneficiarius vel Religioſus, etſi Angelus hos excipiat. ratio eſt, quia id, quod Eccleſia primariò præcipit, eſt vt ſeptem horæ canonicæ quotidie recitentur. vt autem dicatur de hoc vel illo feſto, hac vel illa forma, ſolùm pertinet ad modum & circumſtantiam ſecundariam officij, quæ non eſt tanti momenti. Itaque ſubſtantia præcepti ſeruatur, quodcumque officium Breuiarij conceſſi dicatur. Vnde qui etiam prudens omiſſo proprio aliud recitauit, non tenetur repetere, ut rectè Siluester ſuprà. quia quæ ad ſubſtantiam legis pertinent, etſi cum peccato veniali, iam impleuit. multò minùs tenebitur, ſi per inaduertentiam mutauit.

Valdè tamẽ laudabile eſt repetere uel totum officium, ſi aliud per errorem vel ſponte recitatum eſt; vel ſaltem ea, quæ ad proprium officium pertinebant; etiamſi ſolùm eſſet hymnus, vel antiphona; vel lectio aliqua.

78 *Tempus.* Dico Secundò, Quod ad tempus attinet, in officio publico ſeruanda eſt conſuetudo recepta; in priuato, etſi laudabile ſit vt ſingulæ horæ ſuis temporibus & interuallis orentur: tamen ad vitandum peccatum mortiferum ſufficit ut recitentur eo interuallo, quod eſt inter medium noctis præcedentis & ſequentis: qui enim intereà temporis horas recitauerit, ſiue initio, ſiue in medio, ſiue in fine, ſatisfacit ſubſtantiæ præcepti.

Vbi Notandum eſt Primò, Ex conſuetudine licitum eſſe recitare preces nocturnas & laudes pridie ad veſperã: vt Caietanus, Nauarrus, & alij docent. imò etiam ante ſolis occaſum. nempe poſt tempus veſperarum & completorij; vt docet diuus Thomas quolib. 5. art. 28. vnde vbi hæc abſoluta ſunt in Eccleſijs hora quarta pomeridiana, licitum erit priuatim nocturnum officium ſequentis diei inchoare. huic laudes adiungi vel ſeiungi & in alterum diem differri poſſunt. Paruæ horæ non poſſunt dici pridie, ſed ſolùm poſt mediam noctem. poſſunt tamen omnes vſque ad veſperas excluſiuè ob aliquam honeſtam cauſam recitari manè, teſte Nauarro; imò ſi cauſa iuſta adſit, etiam veſperæ adiungi poſſunt, teſte Caiet.; quod apertè habetur cap. 1. de celebratione Miſſarum, ſuprà citato; vt ſi inſtaret profectio, vel alia longa occupatio, vel amicorũ interpellatio, imò maior quies & deuotio, poſſet legitima cauſa cenſeri, vt notat Caietanus. 79 *Preces matutinæ & laudes veſperi.* *Paruæ horæ, quãdo.*

Eſt tamen peccatum veniale, ſi vltra iuſtum tempus abſque cauſa differantur.

Notandum Secundò, Non eſſe peccatum mortiferum mutare ordinem horarum, vt ſi prima dicatur ante laudes, vel veſperæ ante primam; quia ordo horarum extra chorum non eſt ſub præcepto, niſi ſecundariò & tamquã circumſtantia minoris momenti. vnde etiam facilè datur iuſta cauſa mutandi, vt ſi à viro graui inuiteris ad recitandas horas poſteriores; vel ſi in choro dicantur, & tu priores nondum perſolueris. Ita Toletus lib. 2. cap. 13. 80 *Mutatio ordinis precum.*

Notandum Tertiò, Non eſſe etiam peccatum mortiferum facere Sacrum ante preces nocturnas, ſeu matutinũ, iuxta Sotum lib. 10. q. 5. art. 4. quem ſequuntur multi recentiores, Victoria, Canus, Mancius, Penna, Henriquez: vide ipſum li. 9. de Miſſa c. 24. nu. 7. quia nihil Iure de hoc præceptũ, nec conſuetudo contraria eſt recepta ſub peccato mortali: nõ enim eſt vlla neceſſaria connexio aut depẽdentia ſacrificij ab illis precibus, vt id circò debeant præcedere. & ſanè mirum eſſet inuerſionem illius ordinis eſſe peccatum mortiferum, cùm nec ipſæ horæ inter ſe tam neceſſarium ordinem habeant. Vnde ex cauſa rationabili poterunt interdum poſtponi ſacrificio abſq; omni peccato, vt docet Fumus v. Miſſa num. 3. & Petrus Arragon. 2. 2. quæſt. 83. art. 12. 81 *Sacrum ante preces matutinas.*

CAPVT XXXVIII.

De Sacrificio, & Adoratione.

Conſtat 4. Dubitationibus.

SEQVVNTVR actus externi Religionis, inter quos primum locum obtinent *Sacrificium* & *adoratio* his enim manifeſtiſſimè cultus defertur: *ſacrificio* per rem externam *adoratione* per corporis geſtum. *Sacrificio* affines ſunt *oblationes* & *primitiæ*, de quibus etiam breuiter aliquid dicemus.

DVBITATIO I.

Quid ſit adoratio.

1 *προσκύνησις.* NOTANDVM Primò, *Adorationem* Græcè dici *προσκύνησιν* quaſi dicas adoſculationẽ, à *κυνέω*, quod idem eſt quod *κύω* oſculor, vt ex Homero conſtat. ſolent enim antiqui venerari homines & deos, oſculando genua, vel caput, vel humeros. Hebræi aliquando exprimũt per verbum ſachar, quod ſe incuruare ſignificat, à verbo necar: aliquando per tehar, quod ſeruire. Hinc factum eſt vt 70. & ſcriptores ſacri noui Teſtamenti *adorationis* actum ſæpè exprimant per verbum *δουλεύειν*, & *λατρεύειν*, (quæ ſignificant idem quod ſeruire) ſecuti Hebraiſmum.

Notandum Secundò, Omnia hæc nomina eſſe communia Deo & creaturis, & quemuis cultum honorarium, ſiue is religioſus ſit ſiue politicus, ſignificare. aliquando enim ſignificant honorem, qui tribuitur hominibus vel Angelis: nam Geneſ. 18. Abraham *adorauit in terram Angelos.* & Gen. 19. Loth *adorauit Angelos* pronus in terram, 3. Reg. 1. *inclinauit ſe Bethſabee & adorauit Regem.* & infrà, *Nathan adorauit Regem pronus in terram.* & alibi ſæpè. quibus locis apud 70. eſt *προσεκύνησε*, Hebraic. iſchoth Eadem alibi ſignificant honorem diuinum. Exo. 20. v. 5. *nõ adorabis ea* 70. *οὐ προσκυνήσεις.* Hebraic. ſacharin Sic Matt. 4. *Adoratio* & *προσκύνησις* accipiũtur pro cultu diuino. Pari modo *δουλεία* aliquando accipitur pro cultu diuino; ad Galat. 4. *ijs, qui non ſunt natura dij ſeruiebatis*, Græcè *ἐδουλεύσατε* aliquando pro cultu & obſequio humano. ad Gal. 5. *per charitatem ſeruite inuicem*; Græcè *δουλεύετε.* ſic *λατρεύειν* apud prophanos ſignificat obſequia ſeruilia obire, famulari, & ſeruiliter aliquem colere; (vt ex Heſychio & Suida patet) tamen in nouo Teſtamento, & (exceptis duobus vel tribus locis) etiam in veteri ſemper accipitur pro cultu, qui Deo debetur. Vide D. Auguſtinum lib. 10. de ciuit. c. 1. & Ludouicum Viuem ibidem. 2 *Nomina cultum ſignificantia ſunt cõmunia Deo & creaturis.* *δουλεία.* *λατρεύειν*

Ex his patet, quando in Scripturis, vel Patribus inuenitur 3

nitur nomen *adorationis* vel *cultus* vel *ſeruitutis*, vel aliud æquiualens, ex ſubiecta materia & circũſtantijs iudicandum vtrùm accipiatur pro cultu diuino, an pro inferiore; nam nomina ipſa per ſe generalia ſunt & nunc ſic, nunc aliter vſurpantur: quòd eſt valdè notandum contra hæreticos.

4 His poſitis, *Adoratio* dupliciter accipitur, Primò, Generatim, vt complectatur etiam ſacrificium & oblationẽ. Sic Ioan. 4. *Venit hora quando neque in monte hoc neque in Hieroſolymis adorabitis Patrem*; nempe per ſacrificiũ. nam de loco, vbi Deo ſacrificium offerri deberet, quærebat Samaritana: de eo enim erat quæſtio inter Iudęos & Samaritas. ſic ſæpiſſimè accipitur in Scripturis.

Adoratio generatim

Secundò, Propriè, & ſic nihil eſt aliud quàm *honor externo corporis geſtu exhibitus*, vt genuflexione, capitis apertione, inclinatione, oſculo manus & pedum, corporis in terrã proſtratione, &c. his enim & ſimilibus modis alios honoramus; teſtamur enim noſtram ſubmiſſionem & alterius excellentiam. Itaque *adoratio* propriè conſiſtit in externo illo geſtu, quatenus eſt ſignum internæ æſtimationis, reuerentiæ & ſubmiſſionis erga alterum, & conſequenter illius quoque excellentiæ.

Speciatim.

5 Notandum eſt, etiam omnem externam *adorationem* ſecundùm ſe eſſe adiaphorã, & poſſe tam creaturis quàm Deo exhiberi: nam genuflexio, & totius corporis in terrã proſtratio, (quæ ſummæ videntur adorationes) etiã hominibus exhiberi ſolent; vt ex Scripturis patet, Geneſ. 43. & 50. 3. Reg. 1. 4. Reg. 4. Actor. 10. Itaque à ſola intentione pendet, quòd per hæc, iſta vel illa honoris ſpecies deferatur. ſi enim externa illa ſubmiſſionis nota intẽdas te alteri ſubmittere tamquam Deo, & teſtari eius diuinitatem, erit cultus latriæ; ſi vt amico Dei, erit douliæ; ſi vt viro ſapienti; potenti, erit obſeruantia politica. Vnde idem actus externus, quatenus ſucceſſiuè poteſt procedere à diuerſa intentione, & accipi vt ſignum diuerſæ excellentiæ in honoratis, & diuerſæ æſtimationis, reuerentiæ & ſubmiſſionis in honorante, poteſt ſucceſſiuè eſſe actus latriæ, douliæ, & obſeruantiæ politicæ.

Omnis externa adoratio per ſe adiaphora.

DVBITATIO II.

Quid ſit ſacrificium propriè dictum.

6 HÆRETICI vt excludant vnicum & verum Eccleſiæ ſacrificium, ita rationem ſacrificij explicant, vt vel omne opus bonum, vel ſaltem omne id, quod Deo offertur, velint eſſe propriè dictum ſacrificium. vnde Philippus Melanchthon in locis communibus tit. de ſacrificio euchariſtico, *ſacrificium* dicit *eſſe omne opus, quod Deo reddimus, vt eum honore afficiamus.* & Caluinus lib. 4 Inſtitut. cap. 18. §. 13. 16. 17. omnem oblationem, etiamſi nulla fiat circa illam immolatio, vult eſſe verum ſacrificium. Idem ferè docent alij hæretici, vt refert Gregorius à Valẽtia apol. de ſacrificio Miſſæ, & Bellarm. lib. de Miſſa cap.

Hæreticorũ ſententia

7 Sed certum eſt, & fide tenendum, neque omne opus bonum, neque omnem oblationem eſſe verum & propriè dictum ſacrificium.

Non omne opus bonũ eſt propriè ſacrificiũ.

Prior pars probatur Primò, Quia apud omnes Gentes ſacrificium eſt aliquod opus ſpeciale, cuius laus in eo ſita eſt, quòd per illud colatur diuinitas. nam vt D. Auguſtinus lib. 10. de ciuit. cap. 4. ait: *Nemo vmquam ſacrificandũ cenſuit, niſi ei, quem aut Deum ſciuit, aut putauit, aut finxit.* hoc autem non conuenit cuiuis operi bono, ut ieiunio, eleemoſynæ; hæc enim per ſe nullum cultum præ ſe ferunt, ſed ſolùm caſtigationem carnis, & beneficentiam in proximum.

Secundò, Quia ad ſacrificium requiritur ſacerdos, & altare. *Sacerdos* quidem, quia offerre ſacrificium eſt proprium munus ſacerdotis, vt conſtat ex Apoſtolo ad Hebr. 5. *Omnis Pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in his, quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona & ſacrificia.* Hinc Ozias Rex, cùm non eſſet ſacerdos, & ſacrificium offerre vellet, à Deo punitus fuit; quia officium ſacerdotibus propriũ vſurpauit, 2. Par. 14. & Saul ob eãdem cauſam à Deo reiectus & priuatus regno, 1. Reg. 13. Idem Confirmatur ex nominum affinitate; nam apud Latinos ſacrificus & ſacerdos idem valent: & apud Græcos ἱερεύειν ſacrificare, dicitur ab ἱερεὺς, quod ſacerdotem ſignificat: unde perſpicuum eſt, ſacrificare eſſe proprium ſacerdotum.

Ad ſacrificium requiritur ſacerdos & altare.

Altare requiri conſtat, tum vſu omnium Gentium: tũ ex Scripturis, ubi, altaria non leguntur erecta, niſi ad uſũ uel ad ſignificationem ſacrificij. nam etiam illud filiorum Ruben & Gad, de quo Ioſ. 22. erectum fuit ad ſacrificiũ, non quidem ut in illo offerretur; ſed ut per illud poſteritati ſignificarent ſe habere ius offerendi ſacrificij cum reliquis tribubus, quæ tranſierant Iordanem: tum denique quia altare nomen habet à ſacrificio, apud Græcos & Hebræos; Græcè enim altare dicitur θυσιαστήριον à θυσία, quod ſacrificium ſignificat: & Hebraicè altare dicitur miſbæh, à nisbi, quod ſacrificium denotat.

Tertio, Si omne opus bonum eſſet ſacrificium, omnis homo iure naturæ propriè eſſet ſacerdos; quia iure naturæ obligatur ad opera bona; atqui id eſt abſurdum & contra commune iudicium generis humani. ſic enim naſcentur ſacerdotes, non conſecrabuntur, & fęminæ ſacerdotes erunt.

Dices opus bonum eſſe ſacrificium, non quidem per ſe, ſed vt ſit ad honorem Dei; ſic enim eſt cultus Dei.

Reſpondeo Primò, Nihilominùs ſequitur hominem iure naturæ eſſe propriè ſacerdotem; quia Deum bonis operibus colere debet. Secundò, Hinc ſolùm conficitur, omne opus bonum à uirtute Religionis imperari poſſe, & ad finem ſacrificij (qui eſt honorare Deum) dirigi: eſſe autem imperatum à tali uirtute, nihil ponit in actu externo, ſed tantùm inſinuat ipſum ab effectu latriæ procedere; quòd non ſufficit ut fiat propriè actus Religionis, (ſicut adoratio, laus, uotum, iuſiurandũ) cùm non ideò ſpeciem cultus præſeferat: multò minùs ſufficit vt ſit ſacrificiũ quod perfectiſſimum cultum continet. 8

Nec obſtat quòd cõtritio, eleemoſyna & quoduis opus iuſtitiæ, in Scripturis uocetur ſacrificium; Pſalm. 50. *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus.* & Pſal. 4. *Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ.* Ad Heb. vlt. *Beneficentiæ & communionis nolite obliuiſci, talibus enim hoſtiis promeretur* (Græcè εὐαρεστεῖται, *placatur*) *Deus*: quia nomen ſacrificij ibi largè ſumitur pro omni opere, quod inſtar ſacrificij Deum placat & conciliat. Vide Chryſoſtomum in Pſal. 95. ubi decem genera talium ſacrificiorum enumerat. Primum, Sacrificium martyrij. Secundum, Deprecationis. Tertium, Iubilationis. Quartũ, Iuſtitiæ. Quintum, Eleemoſynæ. Sextum, Laudis. Septimum, Cõpunctionis. Octauum, Humilitatis. Nonum, Prædicationis. Decimum, Beneficentiæ in Sanctos. Quando ſtrictè & propriè accipitur, à bonis operibus diſtinguitur, 1. Reg. 15. *Melior eſt obedientia quàm victima.* Oze. 6. *Miſericordiam volo, & non ſacrificium*; Pſal. 50. *Si voluiſſes, ſacrificium dediſſem.* Vide Melchiorem Canum lib. 12. de locis, cap. 13. Rurſus non obſtat illud Auguſtini lib. 10. de ciuita. capitulo 6. *Sacrificium verum eſt omne opus bonum, quod agitur, vt ſancta ſocietate inhæreatur Deo, relatum ſcilicet ad illum finem boni, quo veraciter beati eſſe poſſimus*: quia accipit nomen *ſacrificij* latè pro omni opere, quo aſſequimur ſacrificij finem ſeu effectum, qui eſt adhærere Deo, eique placere. uocat tale opus *ſacrificium verum*, ut diſtinguatur à ſacrificio externo animalium; non quòd perfectiorem rationem ſacrificij habeat, ſed quia effectum ſacrificij perfectiùs præſtat: meliùs enim Deum placat quàm externum ſolum. Hanc eſſe mentem Auguſtini patet ex cap. præcedente. Similĩ modo Dominus Ioan. 15. dicit, *Ego ſum vitis vera*; nimirum quia myſticè præſtat excellenter ea, quæ uitis ſunt. Sic tyrãnus dicitur verus leo: abſtinere à peccatis, uerũ ieiunium, &c. huiuſmodi formæ loquendi crebræ ſunt non ſolùm in Scripturis, ſed etiam in uſu quotidiano.

9 *Obiectiones.*

Decem genera ſacrificiorum.

Omne opus bonũ quomodo ſacrificiũ dicatur.

Altera pars probatur Primò, Quia Scriptura paſſim diſtinguit oblationes à ſacrificijs. Pſal. 50. *Oblationes & holocauſta*, Pſal. 39. *Sacrificium & oblationem noluiſti*, Ad Heb. 5. *Vt offerat dona & ſacrificia.* Secundò, Quia multa in Scripturis dicuntur offerri, quæ tamen non poſſunt dici ſacrificari; ut primogeniti, primitiæ variarum frugum, aurum, argentum, lapides pretioſi, byſſus, & ſimilia. Vide Exod. 25. & 35. ergo ſacrificia differunt ab oblationibus. Tertiò, Quia ad ſacrificium requiritur aliqua rei mutatio, ut ſtatim oſtendam. hoc autem non requiritur ad oblationem. Quartò, Sacrificare eſt propriũ 10

Nõ omnem oblationẽ eſſe ſacrificium.

ſacer-

Digitized by Google

micis dicere ſolemus ut iubeant & imperent nobis. Similiter non obſtat quòd Virgini dicamus, *vita dulcedo, & ſpes noſtra*. id enim uerum eſt ratione Filij, quem nobis peperit, per tropum, qui metonymia dicitur, ubi nomē effectus tribuitur ei, quod aliquo modo eſt cauſa; quod in Scripturis eſt frequens. omitto Apoſtolos lucem mundi à Domino uocari Matt. 5.

29 *Probatur inuocatio Sanctorū.*

Dico Secundò, Pium tamen & ſalutare eſt eos inuocare ſecundo & tertio modo, tāquam amicos Dei chariſſimos, uidelicet ut pro nobis orent, ſuamque nobis opem porrigant. Eſt fide tenendum & definitum in Conc. Trid. ſeſſ. 25. de inuoc. Sanctorum. Probatur Primò, Ex Scripturis; Gen. 48. *Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis*. Hic Iacob inuocat Angelum ſuum Iob 5. *Voca, ſi eſt qui tibi reſpondeat, & ad aliquem Sanctorum conuertere*. id eſt, ad aliquem Angelorum. Nec obſtat, quòd hæc ſint verba Eliphaz Themanitæ; quia Iob ea non reprehendit, cùm tamen alia minùs rectè dicta refutet Exo. 32. *Recordare Abraham, Iſaac, & Iſrael ſeruorum tuorum*, vbi per merita Patriarcharum poſtulat, & exauditur. unde ſequitur infrà, *Placatus eſt Dominus ne faceret malum* &c. hic modus orandi erat frequentiſſimus apud Iudæos.

Obiectio.

Dices, Non orabant ipſos Patriarchas, ſed Deum.

Reſp.

Reſp. Verum eſt; quia nondum erant in ſtatu beatitudinis, ut poſſent preces ad ſe directas cognoſcere. ſed quia allegabant eorum merita & obſequia ut propter illa Deus miſereretur, ſatis inſinuabant, ipſos, ſi per ſe orent, multò magis impetrare poſſe. Falſum eſt autem quod ait Caluinus, ſolùm allegari pactum, quod Deus habebat cum Patribus, ut patet Pſalm. 131. *Memento Domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius*; ubi merita allegantur. Idem patet cùm dicitur, *Seruorum tuorum, dilecti tui, Sancti tui*, Exod. 32. Dan. 3. & alibi.

Secundò, Ex Scripturis conſtat Angelos & Sanctorum animas pro nobis orare: ergo rectè eos inuocamus, ut id crebrò & efficaciter præſtent.

Orationū oblatio.

De Angelis, Tobiæ 12. Angelus dicit ſe obtuliſſe Deo orationes Tobiæ; quæ oblatio non fiebat nuda tantùm exhibitione coram Deo, cùm ipſi omnia ſint præſentiſſima; ſed cum deprecatione vt Deus illas exaudiret: quo modo per aulicos nobiles cupiunt homines ſuas preces offerri Principi. Zachar. 1. Angelus orat Deum pro populo Iudaico, *Domine exercituum, vſquequo tu non miſereberis Ieruſalem & vrbium Iuda, quibus iratus es? iſte iam ſeptuageſimus annus eſt*.

De alijs Sanctis patet 2. Machab. vlt. vbi Onias apparuit Iudæ Machabæo, orans pro populo; & Ieremias, de quo Onias dicit, *hic eſt qui multum orat pro populo & ſancta ciuitate Ieruſalem*: & tamen nondum erant beati. quantò magis in ſtatu beatitudinis orabunt, ubi charitas illorum longe feruentior?

30 Tertiò, Probatur ex Concilijs. Synodus 7. act. 6. *Cum timore Dei omnia agamus, poſtulantes interceſſiones incontaminatæ Deiparæ & ſemper Virginis Dominæ noſtræ Mariæ. Item ſanctorum Angelorum & omnium Sanctorum, ſalutantes venerandas illorum reliquias*, &c. Conc. Trid. ſeſſio. 25. in princ. mandat populum Chriſtianum doceri, *eos, qui negant Sanctos æterna felicitate fruentes inuocandos eſſe; & qui aſſerunt vel illos pro hominibus non orare, vel eorum, vt pro nobis etiam ſingulis orent, inuocationem eſſe idololatriam, vel pugnare cum verbo Dei, impiè ſentire*, &c.

Quartò, Idem probari poteſt ex perpetuo Eccleſiæ vſu: atqui *de eo, quod tota per orbem frequentat Eccleſia diſputare an ita faciendum ſit, inſolentiſſimæ inſaniæ eſt*, ut ait Auguſt. epiſt. 118. ad Ianuarium. Idem patet ex Litanijs, quarum vſus in Eccleſia pluſquam à mille annis uiguit, ut patet ex Concilio Aureliaņenſi 1. cap. 10. & Toletano quinto, cap. primo.

Diſputare contra Eccleſiæ vsū.

Locus Hieron. notandus.

Quintò, Ex Patribus: ſolùm unum locum adferam ex Hieronymo contra Vigilantium; *Si Apoſtoli & Martyres adhuc in corpore conſtituti poſſunt orare pro ceteris, quādo de ſe adhuc debent eſſe ſoliciti, quantò magis poſt victorias, coronas & triumphos? vnus homo Moyſes ſexcentis millibus armatorum impetrat à Domino veniam. & Stephanus imitator Domini ſui & primus martyr in Chriſto perſecutoribus veniam deprecatur: & poſtquam cum Domino eſſe cœperint, minùs valebunt? Paulus Apoſtolus ducentas ſeptuaginta ſex ſibi dicit in naui animas condonatas: & poſtquam reſolutus eſſe cœperit cum Chriſto, tunc ora clauſurus eſt?* & cætera.

Probatur ratione.

Sextò, Probatur ratione; Sancti poſſunt nobis multùm prodeſſe, tum pro nobis orando, tum per ſe nobis opem ferendo: ergo pium eſt & utile illos inuocare. Antecedens probatur Primò, Quòd orationibus ſuis nobis prodeſſe poſſint; quia ſi cùm adhuc eſſent mortales, exules, ſubiecti peccatis, ſoliciti & incerti ſuæ ſalutis, ita prodeſſe poterant, ut ex multis Scripturæ locis conſtat, ut Iob 42. ubi Iob iuſſu Dei orat pro amicis & impetrat, 1. Reg. 7. ubi populus rogat Samuelem ut pro ipſo orare non ceſſet; ad Ro. 15. 2. ad Corin. 1. ad Eph. 6. ad Heb. 13. Apoſtolus orationes fidelium pro ſuis negotijs flagitat: quantò magis nunc cum Chriſto regnantes, beati, ſecuri perfectiſſima charitate prædìti, prodeſſe nobis ſuis orationibus poterunt? præcipua enim ratio impetrandi eſt amicitiæ coniunctio, quæ inter Deum & ipſos nunc omnino eſt conſummata.

Poſſunt orando prodeſſe.

Quòd etiam per ſe multa nobis conferre poſſint, conſtat, Primò, ex officio Angelorum cuſtodū, qui multa mortalibus beneficia præſtant, ut Scriptura multis locis docet; ut in hiſtoria Tobiæ, in Prophetia Danielis cap. 3. 10. 14. Geneſis 48. & alibi. Idem poſſe alios Sanctos poſt Chriſti mortem certiſſimum eſt: tum quia ſunt ſimiles Angelis, ſapientia, charitate, potentia; neque ſunt concluſi abditis quibuſdam receptaculis, ut hæretici noſtri cum Vigilantio ſomniant; ſed poſſunt eſſe ubi placuerit; ut docet Hieronymus lib. contra Vigilantium in principio, ubi ſic ait: *Si agnus vbique, ergo hi, qui cum agno ſunt, vbique*. (id eſt ubicumque uolunt) *eſſe credendi ſunt: & cùm diabolus & dæmones toto vagentur in orbe, & celeritate nimia vbique præſentes ſint; martyres poſt effuſionem ſanguinis ſui, arca operientur incluſi, & inde exire non poterunt?* Tum quia Scriptura docet, Sanctos poſt hanc uitam regere mortales, Apoc. 2. *Qui vicerit, dabo illi poteſtatem ſuper gentes, & reget eas in virga ferrea*. Item *eſſe columnas in templo Dei*, Apocalyp. 3. id eſt, ſuſtinere Eccleſiam. *Sedere cum Chriſto in throno*, eodem capite, id eſt, vnà cum ipſo regere orbē. Denique infinitis exemplis & miraculis conſtat, quantum commodi ex inuocatione Sanctorum in corpore & anima mortalibus obuenerit.

31 *Et opē per ſe ferendo.*

Sanctos vbiuis eſſe poſſe.

32 *Obiectio 1.*

Sed contrà Objicitur Primò, Sancti ignorant preces noſtras; *non enim uſque illis longa ſunt aures vt ad voces noſtras porrigantur*, inquit Caluinus ſuprà numero uigeſimoquarto.

Reſp.

Reſp. Non ignorant, quantumuis occultè fiant. ſi enim Angeli eas norunt, ut qui eas Deo exhibeant, cur non etiā Sancti? Item ſi Angeli, qui in cælo ſunt, ſciunt omnes peccatorum in terris exiſtentium conuerſiones, deque illis gaudent, Lucæ decimoquinto, cur non etiam Sancti, qui Angelis pares?

33 *Quo modo cognoſcūt noſtras preces.*

Petes, Quomodo cognoſcunt eas?

Reſpondeo, Vel in Verbo ut uult Diuus Thomas quæſ. 83. ar. 4. ad 2. & Caietanus ibidem: uel per nouas & quotidianas reuelationes, ut Cyrillus, catecheſi 16. Auguſtin. de cura pro mortuis, cap. 15. ſic enim multi Sancti etiam in hac uita, occultiſſima cognouerunt; Elizæus factum Giezi, 4. Reg. 5. Petrus fraudem Ananiæ & Saphiræ, Act. 5. Benedictus Totilæ ſimulationem & futuros euentus, lib. 2. Dialog. Gregor. cap. 15. & totum mundum ueluti ſub uno ſolis radio collectum, lib. 2. dialog. cap. 35. Similia multa libro eodem recenſet Gregorius. & plurimis Sanctorum hoc donum collatum fuiſſe ex hiſtorijs conſtat. Denique familiare erat Prophetis occultiſſima noſſe: quantò magis in gloria cognoſcent huiuſmodi ſecreta, quando Deus erit omnia in omnibus? Ita ratiocinatur D. Auguſtinus lib. 22. de ciuit. cap. 29.

Vel denique cognoſcunt noſtras preces, dum ad ipſos diriguntur; eo modo, quo Angeli & animæ cognoſcunt mutuas cogitationes, mediāte locutione ſpiritali, præſertim cū lumine ſupernaturali ſint illuſtrati, nec corpus aut interuallū loci impediat. Si enim oculus corporeus tam procul intenditur, ut in cælum uſque pertingat; quantò magis oculus mentis luce diuina perfuſus poterit ad remotiſſima, abſque miraculo, uel ope extraordinaria pertingere?

Nec obſtant loca Scripturæ, in quibus mortui dicuntur non cognoſcere res uiuentium, Eccleſiaſtæ 9. *Mortui nihil cognoſcunt ampliùs*. ſimile inſinuatur Iob. 14. & 4. Regum 22. hæc enim intelligenda ſunt uel de cognitione naturali,

Digitized by Google

ſali, uel de cognitione, quam habebant toto tempore ueteris teſtamenti; tunc enim erant in limbo, nec fruebantur cõſpectu Dei, nec habebant illud admirabile lumen, quod illis poſt Christi mortem communicatum, quo omnia illuſtrare poſſunt. uide Diuum Auguſtinum de cura pro mortuis, cap. 13.

34 *Obiectio 2.* Obijcitur Secũdò, Chriſtus eſt unicus mediator noſter, per quem habemus acceſſum ad Patrem. ergo non eſt recurrendum ad Sanctos; imò id uidetur Chriſto iniurium, tamquam ipſius reconciliatio ſit inſufficiens, aut egeat auxilio Sanctorum.

Reſp. *Chriſtus quomodo unicus mediator.* Reſpon. Chriſtus dicitur *unicus mediator* noſter, quia principalis, idque ob quatuor cauſas.

Primò, Quia non tantùm officio, ſed etiam natura eſt mediator, ſeu medius inter Deum & hominem, utpote utriuſque naturæ particeps: quam rationem adferunt Patres in illud 1. ad Timoth. 2. *unus eſt Deus, unus eſt mediator Dei & hominum, homo Chriſtus IESVS.* & Aug. lib. 9. de ciu. cap. 17. Secundò, Quia nos reconciliauit; non deprecando, ſed condignum pretium exhibendo & ſatisfaciendo. Tertiò, Quia ex proprijs; habebat enim uim illam ex intrinſeco, id eſt, ex natura ſui ſuppoſiti. Quartò, Quia eſt mediator omnium: nam omnes, quantum ex parte ipſius, reconciliauit, & pro omnibus ſatisfecit. Sed hæ tres poſteriores cauſæ pendent ex prima.

Sancti mediatores ſecundarij. Sancti dumtaxat ſunt *mediatores ſecundarij*: quia nec ex proprijs reconciliant nos Deo; (non enim ex ijs, quæ à ſeipſis habent, ſed ex ijs quæ per indebitam gratiam acceperunt) neque omnes reconciliant; neque per modum ſolutionis, ſed deprecationis. Rectè tamen dicuntur *mediatores*: quia uerè intercedunt pro nobis deprecando, & diuina munera nobis impetrando. Sicut Moyſes dicitur ſequeſter & medius inter Deum & populum, Deuter. 5. quia pro populo ad Deum locutus eſt, & pactum Dei ad populum detulit. Sic Cyrillus Apoſtolos & Prophetas uocat mediatores lib. 12. theſauri c. 10. quicumque enim interuenit inter duos ut alter alteri reconcilietur, uel aliquid alteri ab altero impetretur, uel ut pactum inter eos ineatur, rectè dicitur mediator inter illos.

35 *Non obſcurari officiũ mediatoris ſed illuſtrari.* Neque hæc interceſſio ullo modo obſcurat officium mediatoris Chriſti. Primò, Quia Angeli intercedunt pro nobis orando; imò etiam homines uiui, ut ex Scriptura conſtat. & tamen hæc interceſſio non obſcurat illud. Secundò, Quia Sancti adhibentur ut comprecatores, nimirum ut ſuas orationes noſtris iungant: quod non poteſt ullo modo in iniuriam Chriſti cedere. Tertiò, Quia omnem uim interueniendi & impetrandi, quam habent, acceperunt ex meritis Chriſti, eiuſque interceſſione. vnde potiùs ad honorem ipſius cedit, quòd poſſint eſſe ſecundarij mediatores; ſicut ad honorem primæ cauſæ cedit, quòd creaturæ ſint cauſæ ſecundæ: nam ita efficax eſt Chriſti mediatio, ut non tantùm reconciliet, ſed etiam reconciliatores ſub ſe, qui uirtute ab ipſo accepta reconcilient, efficiat. in omni *Chriſti meritum operatur ut prima cauſa moralis.* enim reconciliatione operatur Chriſti meritum ut prima cauſa moralis; ſicut Deus in omni operatione creaturæ naturali, quod ualde notandum eſt contra hæreticos. Decet id etiam ordinem diuinæ ſapientiæ, quæ inferiora per media diſponit & ad perfectionem perducit. vide Diuum Thomam ar. 11.

36 Petes, Quibus meritis nituntur Sancti pro nobis orantes, ſeu per quæ merita orant?

Quib. meritis nitantur. Reſpondeo, Principaliter per merita Chriſti: quidquid enim nobis datur principaliter datur propter merita Chriſti, vt colligitur ex cap. 1. ad Epheſ. *Qui benedixit nos omni benedictione ſpirituali in cæleſtibus in Chriſto.* Secundariò etiam per merita ſua. etſi enim ex condigno compenſata ſint, ita ut nihil illis debeatur ex Iuſtitia; tamen ex amicitia multa eis deberi poſſunt: ut patet exemplis humanis.

Merita Sanctorũ ſunt ratio ſecundaria. Itaque hæc merita ſunt ratio ſecũdaria beneficiorum Dei: nam Deus applicat ſe ad benefaciẽdum nobis propter merita Chriſti, orationibus Sanctorum inductus. etſi enim Chriſti merita ſemper ſint ratio principalis ob quæ Deus ſua beneficia confert; tamen merita & preces Sanctorum ſunt cauſa cur Deus hic & nunc ſe applicet & determinet ad hæc uel illa beneficia danda ob Chriſti merita. Vnde etiam Sancti veteris Teſtamenti ſolent orare per merita Abrahæ, Iſaac, Iacob, Dauid, &c. Exodi 32. *Recordare Domine Abraham, Iſaac, & Iacob ſeruorum tuorum.* Dan. 3. *Ne auferas miſericordiam tuam à nobis propter Abraham dilectum tuum, & Iſaac ſeruum tuum, & Iſrael ſanctum tuum.* Pſalm. 131. *Memento Domine Dauid,* &c. nempè ut propter hæc Deus hic & nunc ſe ad benefaciendum inclinaret. Sancti tamen in veteri Teſtamento inuocari non ſolebant vt in nouo; quia nondum erant in gloria vt poſſent noſtras preces cognoſcere; ſicut neque illi, qui in purgatorio; quos ob hanc cauſam non ſolemus inuocare; ut colligitur ex D. Th. ar. 4. ad 3.

Obijcitur Tertiò, Qui confugit ad Sanctos, uidetur diffidere de Dei benignitate & Chriſti meritis; ergo. 37 *Obiect. 3.*

Reſpondeo minimè diffidere; ſicut neque diffidit, qui hominis mortalis preces flagitat, nec Angeli diffidunt, quando pro nobis orant. etſi enim ſciamus Deum per ſe eſſe propenſiſſimum ad benefaciendum, & Chriſti merita eſſe ſufficientiſſima; tamen iudicamus nos indignos qui ſoli coram tanta maieſtate compareamus; & non ſatis diſpoſitos ad beneficia illius excipienda. vnde confugimus ad Sanctos vt nos veluti comitentur, noſtriſque precibus ſuas iungant. qua in re Primò, Honoramus Sanctos. Secũdò, Reueremur Dei maieſtatem. Tertiò, Illa ſubmiſſione nos diſponimus ad faciliùs impetrandum. etſi enim Deus ſit benigniſſimus, & Chriſti merita abundãtiſſima, vt dictum eſt; tamen uult ſuam maieſtatem & beneficia agnoſci, nos ad ea diſponi, & ſuos amicos honorari: vnde etiam uult ut ipſum oremus tum per nos, tum per alios, & maximè per Sanctos; idque ut ipſos honoret, & oſtendat quanti eos faciat. Ex quo fit ut per diuerſos Sanctos, ad illorum inuocationem, diuerſa miracula operetur, & beneficia diuerſa conferat. Simile cernimus in rebus humanis. gratiſſimum enim eſt etiam clementiſſimis Principibus, ut Rei, quibus parati ſunt indulgere, utantur interuentu eorum, qui ipſis ſunt chariſſimi; & ſæpè non aliter uolunt ignoſcere; & per diuerſos diuerſa concedunt. *Reſpon.* *Cur Deus velit nos vti Sanctorum ſuffragijs.*

DVBITATIO VII.

Vtrùm ſit orandum pro omnibus.

D. THOM. ART. 7. & 8.

RESPONDEO, Eſſe orandum pro omnibus, qui nondum ſunt in termino, etiam inimicis noſtris. ratio eſt, quia omnibus ſalutem deſiderare, & quantum commodè poſſumus procurare debemus: ergo etiam à Deo petere, confirmatur ex Apoſtolo 1. ad Timoth. 2. *Obſecro primùm omnium fieri obſecrationes orationes, poſtulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus.* hoc tamen nõ ita intelligendum quaſi orare debeamus ut abſolutè omnes ſalui fiant, & nemo damnetur, hoc enim fruſtrà & ſtultè oraretur; nam conſtat ex Scripturis contrarium euenturum. deinde nemo poteſt orare quod non poteſt ſperare; hoc autem ſperari non poteſt; nam ſpes ſupponit fidem, uel opinionem fieri poſſe ut res eueniat: nemo enim ſperat aliquid, quod certò nouit non euenturum. Poteſt tamẽ id affectu ſimplici & inefficaci optari. Alio igitur ſenſu orandum pro omnibus. Primò, Quia nemo ab orationibus communibus excludendus; ut ſi quis ſic oret, Dimitte nobis debita noſtra, præterquam Ioanni uel Petro: Libera nos à malo, excepto hoc uel illo: hoc enim eſt contra charitatem: unde eſt præcepti hoc modo pro omnibus orare. Nec obſtant imprecationes, quæ habentur in Scripturis, vt Pſal. 68. *deleantur de libro uiuentium, & cum iuſtis nõ ſcribantur.* & 108. multæ ſimiles habentur, & alibi frequẽter. hæ enim uel propheticè intelligẽdę ſunt, ut ſint prędictiones, non imprecationes: uel in illis ſignificatur cõformatio uoluntatis cũ decreto iuſtitiæ diuinæ circa damnationem impiorum. vide D. Th. ar. 8. 38 *Quo modo orandum pro omnibus.*

Secundò, Quia nullus eſt in toto genere humano, pro quo laudabile non ſit ſpeciatim orare; etſi enim in genere conſtet plurimos non ſaluandos, tamen id de nemine conſtat in particulari: unde de nemine quãdiu uiuit deſperandum. quo fit ut etiam pro inimicis orandum ſit; precando illis non quidem temporalia, ut honores, opes, uitam; (quæ ſæpè rogare poſſumus ipſis adimi, ſi per ea noceant, ut multis Scripturæ exemplis conſtat) ſed quæ ad ſalutem pertineant æternam. Nemo tamen ex pręcepto tenetur orare in

particulari pro inimico, niſi in extrema uel graui neceſſitate eius ſpiritali, quando præter orationem non ſe offert aliud remedium. tunc enim ſi aliqua probabilis ſpes ſit per orationem ſubueniendi, tenemur. ſecùs ſi moraliter ſpes ſit nulla. tenemur tamé ab orationibus communibus eos non excludere.

39 Tertiò, Quia orandus Deus pro omnibus in genere, ut omnes illuminet & ad ſalutem perducat, quantum ratio diuinæ prouidentiæ patitur. ſicut enim Deus ſecundùm certum prouidentiæ modum, quantum in ſe, uult omnes homines ſaluos fieri, nemine excepto, idque etiam ſecundùm illam prouidentię menſuram procurat; & Chriſtus eſt mediator omnium, qui ſeipſum dedit redemptionem pro omnibus, excluſo nemine; ita nos etiam omnium ſalutem optare, & pro omnibus orare debemus; uidelicet ut neminem excludamus, & omnibus quantum ſtatuta diuinę prouidentiæ fert menſura, ſalutis auxilia conferri rogemus, etſi enim fieri nequeat ut ſecundùm illam prouidentiæ rationem omnes ſimul ſalui fiant, hominum prauitate ſuppoſita: tamen multò plures, quàm reipſa ſaluentur, facilè ſalutem conſequi poſſunt. Itaque ut quàm plurimi ex omnibus ſaluentur, rogandum eſt. & hoc ſenſu orandum pro omnibus. non tamen eſt præcepti ut ſic pro omnibus ores; præterquam in liturgia, de qua Apoſtolus loco notato loquitur, teſtibus Chryſoſtomo, Theophylacto, & Oecumeno.

Certã prouidentiæ menſuram adhibet Deus ad homines ſaluandos.

40 Dixi *orandum pro omnibus, qui nondum ſinem ſunt adepti, tam uiuis quàm defunctis*, quia hi omnes interdum auxilio egent, & ſpes eſt noſtris orationibus iuuandos ut ad terminum perueniant: cæteri uel non egent, ut beati, pro quibus ſi quis oraret, indicaret eos beatos non eſſe: unde illis iniuriam faceret, iuxta illud uulgatum, *Iniuriam facit martyri, qui orat pro martyre*: quod intellige de eo, qui iudicio Eccleſiæ martyr habetur. Vel ſpes non eſt fore iuuandos, ut damnati. Idem dicendum ſi de aliquo conſtaret ipſum reprobum eſſe; non enim poſſemus pro illius ſalute uel perſeuerantia rogare; ut inſinuat Diuus Auguſtinus lib. de correptio. & gratia cap. 15. quia ſpes non eſt illum adiutum iri.

Reprobus.

Cetera, quæ hic dici poſſent, uide apud Diuum Thom. art. 7. & 8.

DVBITATIO VIII.

Vtrùm forma precandi, quæ horę canonicę vocatur, ſit vtilis & retinenda in Eccleſia.

41 HOras *canonicas* vocamus eas preces & laudes diuinas, quæ ex præſcripto Canonum eccleſiaſticorum in Eccleſia certis horis diu noctuque canuntur. eædem uocantur *officium eccleſiaſticum*, quia Eccleſiaſticorum munus eſt illas recitare.

Hora canonica.

Hæretici igitur huius temporis hanc formam reijciunt tamquam inutilem, ſed ratione nulla, ſolo Eccleſiæ Romanæ odio, & ſuo furore concitati. Idem olim feceruſit Valdenſes, dicti pauperes de Lugduno, teſte Ænea Siluio de orig. Bohemorum c. 35. & Vuicleff, teſte Thoma Vualdenſi tomo 3. c. 21.

Sed fide tenendum eſt hanc formam precandi eſſe piam & ſalutarem, ac proinde in Eccleſia retinendam. Probatur Primò, Quia iam inde ab exordio Eccleſiæ ſemper fuit aliqua publica precandi & laudandi Deum forma, quæ etſi non fuerit ita completa, & in ordinem digeſta ut poſterioribus ſæculis; tamen ſeruabat eamdem ferè temporum diſtinctionem, & conſtabat iiſdem partibus principalibus. Clemens lib. 8. conſtit. Apoſtolicarum, c. 34. inter traditiones Apoſtolicas, Epiſcopo & Clero ſeruandas refert hanc; *Precationes facite manè, hora tertia, ac ſexta, & nona, & veſpere, atque ad gallicantum. Manè gratias agentes, quòd illuminauerit nos, nocte ſublata & reddita die. Tertia, quòd ea hora Pilatus iudicium aduerſus Dominum pronuntiauerit. Sexta, quòd ea hora in crucem actus ſit. Nona, quòd tum omnia mota & tremefacta ſint, Domino crucifixo: quia horrerent audaciam impiorum Iudæorum & contumeliam Domini ferre non poſſent, Veſpere, quòd noctem dederit ad requieſcendum à diurnis laboribus, Ad galli cãtum, quòd ea hora nuntiet aduentum diei ad faciendum opera lucis.* Vbi notanda ratio, quæ in ſingulis horis dicendis eſt ſpectanda. vide Franciſcum Turrianum in hunc locum. Hier. epi. 27. *Manè, hora tertia, ſexta, nona, veſpere, noctis medio, per ordinem pſalterium cantabant.* loquitur de Monaſterio Paulæ. Caſſianus l. 2. & 3. de Inſtit. cœnobiorum multa habet de canonico pſallendi modo per diſtinctas horas, oſtenditque per totum orientem & occidentem in uſu fuiſſe. Eiuſdem conſuetudinis meminit Baſilius interrogat. 37. in regulis fuſiùs diſputatis. Beda in ca. 18. Lucæ, explicans quomodo oportet ſemper orare, ſic ait; *dicendum eum ſemper orare, qui canonicis horis quotidie iuxta ritum Eccleſiaſticæ traditionis, pſalmodijs, precibuſque conſuetis Dominum rogare & laudare non deſiſtit; & hoc eſſe, quod Pſalmiſta dicebat, Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo.*

Eſſe piam precandi formam.

Ratio ſingularũ horarum ex D. Clemente.

Secundò Probatur, quia hæc forma precandi nihil continet quod non ſit ſummè pium & ſalutare. continet enim omnes Pſalmos, quibus nihil poteſt eſſe diuinius, ut qui dictati ſunt à Spiritu ſancto, & contineant breuiter omnia Scripturæ myſteria per modum laudis ut ait Dionyſ. lib. de eccleſ. hierar. cap. 3. p. 3. Deinde Selectiſſima quæque totius veteris & noui Teſtamenti. Tertiò, Selecta Patrum documenta. Quartò, Præcipua quæque geſta Sanctorum. Quintò, Breues precationes, quas Collectas uocant, quæ ferè à Summis Pontificibus compoſitæ fuere. Sextò, Hymnos aliquos à Patribus compoſitos. vnde meritò uocatur *Breuiarium* quia eſt compendium omnium prædictorum admirabile. Deinde non ſolùm ſingula per ſe pia & ſalutaria ſunt; ſed etiam tam aptè inter ſe connexa, ſuiſque temporibus & feſtis accommodata, ut magnam ſua uarietate legentibus animi uoluptatem & ſpiritalem conſolationem adferant: ut uel hinc perſpici queat, ſingulari Spiritus ſancti directione ita diſpoſita fuiſſe. quod verum eſſe deprehendet, qui ſingula attentè conſiderauerit. 42

Quid contineat Breuiarium.

Tertiò, Quia Eccleſia recitando horas canonicas, quodammodò ſemper orat, ſemper Deum laudat, ſemper memoriam diuinorum beneficiorum celebrat, ſemper gratias agit; & ſic implet monitum illud Domini Lucæ 18. *Oportet ſemper orare, & numquam deficere.* & Apoſtol. primo ad Theſſalonicenſ. quinto, *Sine intermiſſione orate.* & ad Epheſ. quinto, *Implemini Spiritu ſancto, loquentes vobiſmetipſis in Pſalmis, & Hymnis, & Canticis ſpiritualibus, cantantes & pſallentes in cordibus veſtris Domino, gratias agentes ſemper pro omnibus in nomine Domini IESV Chriſti, Deo & Patri.* Sic etiam imitatur Regium Prophetam, qui de ſe dicit Pſal. 118. *Septies in die laudem dixi tibi: &, Media nocte ſurgebam ad confitendum nomini tuo.* 43

Quòd *ſemper oret, & Deum laudet*, patet, quia cùm nox conſtet quatuor interuallis, quæ dicuntur *vigiliæ*, & dies ſimiliter quatuor partibus, ſeu horis ſacris, quarum crebra mentio eſt in Scripturis; ſingula interualla ſuas preces habent, nam pro prima, ſecunda, & tertia uigilia noctis, ſunt preces nocturnę. hæ uel tribus partibus conſtant, quæ nocturna dicuntur, ut in feſtis; (ſicut enim quæque uigilia continet tres horas ciuiles, ita quodque nocturnum continet tres pſalmos & tres lectiones: ut ſingulis horis ſinguli pſalmi & ſingulæ lectiones reſpondeant) uel uno tantùm nocturno, ſed duodecim pſalmorum, & trium lectionum, ita ut ferè tribus nocturnis æquipolleat; ut in ferijs & feſtis ſimplicibus. Pro quarta uigilia ſunt laudes matutinæ. Pro prima hora diei, quæ durat ab ortu ſolis uſque ad tertiam excluſiuè, ſunt preces primæ. Pro tertia, quæ durat à tertia uſque ad ſextam excluſiuè, ſunt preces tertiæ. Pro ſexta, quæ durat à ſexta diei uſque ad nonam, ſunt preces ſextæ. Pro nona, ſunt preces nonæ. Pro veſpera appetente, ſunt preces ueſpertinæ. Pro initio noctis eſt completorium. Non tamen eſt neceſſe ut præciſè iſtis temporibus illæ preces dicantur: ſufficit haberi reſpectum ad illa; & officium publicum, quantum commodè fieri poteſt, illis temporibus accommodari. ita enim paſſim nunc habet recepta conſuetudo; quæ rerum huiuſmodi eſt moderatrix. meliùs tamen eſt hæc tempora præuenire in priuato officio, quàm ulteriùs differre; ut paſſim Doctores notant. Imò ſi quis aduertat impedimentum occurſurum, præſertim uoluntarium, tenetur præuenire. ſi non ſit uoluntarium, (ut ſi febrim hora decima antemeridiana expectes)

Quo modo ſemper oret.

expectes) quidam putant non eſſe neceſſe præuenire: quod ego puto ſatis probabile; modò ſi impedimentum ceſſet ante duodecimam noctis, prætermiſſa recites.

DVBITATIO IX.

Quinam ad preces canonicas obligentur, & quanta ſit hæc obligatio.

Clericos ſacrorum ordinum teneri.

44 RESPONDEO & dico Primò, Tantùm tria hominum genera ad eos teneri, Clericos ſacrorum ordinum, beneficiarios, & Religioſos ad chorum profeſſos. eſt communis ſententia Doctorum teſte Nauarro, de horis canonicis c. 7. num. 1. De Clericis ſacrorum ordinum probat Doctores. Primò ex cap. 1. de celebr. Miſſarum, vbi dicitur, *Presbyter manè, matutinali officio expleto, penſum ſeruitutis ſuæ canendo primam, tertiam, ſextam, nonam, veſperamque perſoluat*. Verùm hic ſolùm agitur de presbytero, & quidem Parocho vel Rectore Eccleſiæ; unde nihil probat de diacono uel ſubdiacono: præſertim cùm obligationes ſint ſtrictè interpretandæ.

Secundò, Probant ex c. 9. Si quis presbyter. d. 92. Verùm ibi non tantùm agitur de Clericis ordinum ſacrorum; ſed etiam de alijs; nam loquitur de omnibus Clericis alicui Eccleſiæ deputatis, id eſt, qui habent beneficia in aliqua Eccleſia, ratione cuius ei debent ſeruire. Item loquitur de officio publico; quod fit in Eccleſia; iubetque à *Clero deponi eum, qui ad quotidianum officium Pſallendi, matutinis & veſpertinis horis non conuenerit.*

Tertiò, Probari poteſt ex capit. Dolentes. 9. de celebratione Miſſarum, vbi Innocent. III. cum Concilio generali præcipit, *Prælatis & minoribus Clericis in virtute ſanctæ obedientiæ, vt diuinum officium, nocturnum pariter & diurnum, quantum eis dederit Deus, ſtudiosè celebrent pariter & deuotè.* Sed hic non exprimitur qui ſint illi minores Clerici; & Concilium uidetur loqui de officio publico.

Diaconi, & ſubdiaconi obligantur conſuetudine.

45 Quartò, Probatur ex antiqua & generali totius Eccleſiæ conſuetudine, qua non ſolùm presbyteri, ſed etiam diaconi & ſubdiaconi cenſentur ad horas canonicas obligati. Itaque etſi nullus Canon ſcriptus extet, quo hi obligentur; (ut inſinuat Nau. ſup.) tamen hæc conſuetudo cùm uim legis habeat, ſufficit. & meritò hi obligantur; quia per ordiné ſacrum accipiunt in Eccleſia ſtatum, qui ad cultum & laudes diuinas celebrandas eſt inſtitutus; unde ratione ſtatus obligantur præ ceteris in genere. Ne autem in incertũ ſerrentur, determinatæ ſunt illæ laudes & preces in horis canonicis: & ita accedente conſuetudine inuecta eſt obligatio. Neque liberantur hac obligatione ratione excommunicationis, ſuſpenſionis, interdicti, aut etiam realis degradationis; vt docet Nau. d. c. 7. num. 17. & Siluest. verbo Hora quæſ. 3. quia par non eſt ut ex delicto commodum referant, & ſoluantur uinculo obligationis præcedentis, præſertim cùm recitatio horarum illi pœnæ non repugnet. Idẽ dicũt aliqui de damnatis ad triremes, ſed puto uſum eſſe in contrarium: tum quia ſatis habent afflictionis, dum ui in illo ſupplicio detinentur; tum quia animus rarò talibus ad obſequendum eſt comparatus; tum quia id cederet in dedecus ordinis eccleſiaſtici, ſi in illa hominum colluuie oſtenderent ſuum ſtatum.

Excommunicati & degradati.

Clerici minores ad quas preces obligentur.

46 Clerici uerò minorum ordinum, ratione ſui gradus ad horas canonicas non aſtringuntur, quia nondũ ſortiti ſunt ſtatum inter Eccleſiæ miniſtros; poſſunt enim matrimonio iungi. Quidam tamen putant eos teneri ad horas Beatæ Virginis, vel ad ſeptem Pſalmos, uel ad Canticum graduum: ſed certum eſt neque iure communi, neque conſuetudine uniuerſali eos ad aliquid horum teneri. Si tamen in aliqua diœceſi eſſet generalis conſuetudo, quæ per modum legis ſit recepta, ibi tenerentur; vt docet Medina C. de ora. quæſtio. 7. in fine. an autem ſit alicubi talis conſuetudo non conſtat. Sotus libro 10. de Iuſtitia, quæſtio. 5. ar. 3. putat non eſſe. Imò nec Epiſcopum ſuo præcepto uel ſtatuto poſſe introducere. Quod probari poteſt Primò, Quia quod Eccleſia uniuerſalis relinquit liberum, nõ poteſt Epiſcopus particularis in ſua Eccleſia facere præceptum, niſi in ea Eccleſia ſit peculiaris ratio; quæ in propoſito non occurrit: alioquin facilè fieret ut nimiùm grauarentur ſubditi, ſi non ſolùm Pontifex, ſed etiam ſinguli Epiſcopi poſſent onera perpetua imponere. Secundò, Quia omnes Ordines deſcendunt à Summo Pontifice in totam Eccleſiam: ergo ad illum ſolum pertinet diſponere de functionibus & obligationibus, quæ ratione Ordinis imponuntur. Tertiò, Quia alioquin non poſſet ſeruari uniformitas; quæ tamen multùm facit ad Eccleſiæ decus & unionem. Hinc etiam fit ut Epiſcopus non poſſit ſtatuere de ætate uel temporibus ordinandorum, &c.

An Epiſcopus poſſit imponere.

Verùm etſi non poſſit onus perpetuum imponere, poteſt tamen præcipere ordinato, ut bis, terve illas preces recitet; ſicut ex cauſa poteſt aliquod ieiunium bis, terve in ſua diœceſi imponere: hoc enim neque graue cenſeri poteſt ſubdito, neque per illud receditur à conſuetudine vniuerſali.

Petes, Vtrùm Clericus primæ tonſuræ uel minorum ordinum teneatur ſaltem ad Pſalmum Miſerere. 47

An ad Pſalmum Miſerere.

Reſpondeo, Probabile eſſe teneri, ſaltem ſub peccato veniali, quia videtur eſſe conſuetudo generalis, & Prælati vbique imponunt.

Cõtraria tamen ſententia uidetur uerior; tum quia ualdè pueri accipiunt tonſuram, quos non uidetur Eccleſia uelle ſub peccato ad hoc obligare; tum quia plerique non agnoſcunt hic ullam ſtrictam obligationem, nec Doctores aut confeſſarij illam urgere ſolent; tum denique quia ſi eſſet peccatum ueniale ſemel omittere ob materiæ paruitatem, ſequeretur eſſe peccatum mortale ſi quis ſemper omitteret, uel ſi una uolitione uellet omittere per hebdomadam, quia eſſet materia ſatis magna, quæ rationem habet, ſi obligatio nõ eſt alligata diei, ita ut cum die expiret, ſicut in horis Canonicis. Itaque etſi ſit conſuetudo ut dicatur, hæc tamen non eſt per modum legis obligantis, ſed conſilij, & ex decoro.

An iure naturali teneantur ad ampli.

Dices, Iure naturali tenentur amplius orare, quàm laici: tum quia diuino cultui ſunt addicti; tum quia fruuntur priuilegio clericali: ergo ſaltem tenentur ad aliquid indeterminatum.

Reſpon. Ita ſentiunt multi Doctores inter quos Paludanus in 4. d. 15. q. 5. ar. 2. conclu. 3. & Nau. c. 7. de ora. num. 14. vbi dicit *innumera peccata committi ab ordinatis prima tõſura, & quatuor minoribus, quia plerique non plus laudant Deum, nec amplius orant pro populo, quam ſi ordinati non eſſent*. quæ ſententia eſt probabilis Sotus tamen, quem multi ſequuntur, non uult eos teneri aliquo præcepto; ſed ſolũ ex decentia, quæ non obliget ad ullum peccatum: nõ enim Ius naturæ dictat illos obligari, ſed ſolum decens eſſe ut id faciant.

De *beneficiarijs* eſt communis ſententia DD. vide Nau. c. 7. de or. nu. 27. ratio eſt, quia beneficium datur propter officium ſpiritale, quod uel totum uel magnam partem conſiſtit in horis canonicis. ſed de hoc dictum eſt ſupr. cap. 34. dub. 30. & 31. 48

Beneficiarij.

De *Religioſis ad chorum profeſſis* nondum ordinatis eſt communis ſententia DD. Sed difficultas eſt, quo Iure teneantur: non enim Iure Canonico ſcripto, cùm nullus Canon ea de re extet, ut Caietanus ait: nec Iure naturæ, quia non pertinet ad eſſentiam Religionis. Neque ex ui uoti, aut profeſſionis, quia uoto ſe ad hoc non aſtringunt. Nec tenentur ratione eleemoſynarum, quibus uiuunt; quia non dantur cum hoc onere, ſed ut uiuant ſecundùm ſuum inſtitutum. Quòd ſi ſit aliqua talis fundatio, ea Conuentum obligat, non ſingulos. Itaque ſolùm uidentur teneri præſcripto regulæ, uel certè conſuetudine ubique recepta. Idem dicendum de Monialibus choro mancipatis; ut docet Nauar. ſup. num. 21. Caiet. tamen ver. Horæ canonicæ, de conſuetudine dubitat; *Niſi*, inquit, *conſuetudo eas obliget, (de qua nihil ſcio) non tenentur ex profeſſione*. Idem tenet Ioannes Medina q. 7. de oratione ſub finem. vnde Petrus Aragon. qu. 83. ar. 12. putat non eſſe peccatum mortale, ſi bis terve priuatim officium omittant: quia hæc conſuetudo orta eſt ex ſtatuto regulari, quod ad peccatum mortale non ſolet obligare. Certum tamen eſt nouitios non teneri; quia nondum firmiter diuino obſequio mancipati. neque etiam illos, qui non ad chorum, ſed ad militiam uel ad alias functiones laicorum profitentur; ut ſunt milites uariorum Ordinum, & ij, qui dicuntur Conuerſi; ut docet Nauarrus de horis canonicis, cap. 7. nume. 22. & in Enchirid. cap. 25. numero 97. 49

Profeſſi ad chorum.

Digitized by Google

50 *Fugitiuus.* Petes, Vtrùm Monachus fugitiuus vel eiectus teneatur, cùm a Monaſterio non alatur?

Reſpondeo cum Nauarro nume. 20. fugitiuum teneri, quia poteſt redire; & par non eſt vt ex ſua malitia, qua abeſt, commodum referat. *Eiectus.* eiectum tamen puto non teneri; (etſi Nauarro aliter videatur) quia ſuo arbitrio ſe non ſeparauit, & non eſt in ipſius poteſtate redire. deinde videtur non eſſe conſuetudo vt tales recitent horas, niſi ſint in ſacris. Ita Sotus.

51 Petes, Vtrum Superior poſſit in hac obligatione ex cauſa diſpenſare? v.g. ratione ſtudiorum aut negotiorum.

Diſpenſatio. Reſp. Cùm hæc tota obligatio ex conſuetudine pẽdeat, credo poſſe diſpenſare, quando cauſa ſubeſt: ſicut in alijs ſtatutis, etiam obligatorijs, poteſt. Imò ſi in aliquo Ordine vel Monaſterio eſt conſuetudo vt profeſſi nondum ordinati, in ſtudijs verſantes, vel alijs negotijs occupati, propter quæ choro intereſſe nequeunt, non recitent officium: ibi non opus eſt diſpenſatione.

52 *An peccẽt lethaliter.* Dico Secundò, Supradicti ita obligantur, vt mortiferè peccent, ſi horas, vel ſemel abſque cauſa prætermittant. eſt communis ſententia Doctorum. vt docet Nauarrus cap. 7. nume. 5. Excipio Angelum ver. Hora §. 10. & Richardum, quem ille citat: hi dicunt non eſſe peccatum mortale eas omittere, niſi quis conſuetudinem habeat omittendi, vel ex contemptu id faciat: quam ſententiam non auſim dicere probabilem, quia eſt contra torrentem Doctorum. Imò Nauarrus cap. 7. de orat. nume. 6. & alij, docent eſſe peccatum mortiferum, ſi vel vna hora negligatur, v.g. tertia, ſexta, nona; completorium. *Tertia pars vnius horæ.* Quòd autem idem Nauarrus & quidam alii volunt omiſſionem tertiæ partis vnius horæ, v.g. vnius Pſalmi cum hymno, eſſe peccatum mortale, id ſanè durum videtur. etſi enim vna hora ſit materia grauis & ſufficiens vt ſub peccato mortali præcipiatur; non tamẽ inde ſequitur tertiam eius partem talem eſſe; alioquin etiam tertia pars vnius Pſalmi talis dicenda eſſet. Itaque etſi omittere ſextam vel nonam integram, ſit peccatum mortiferum, quia multæ preces omittuntur, non tamen ſequitur mortiferum eſſe, ſi tertia pars ſextæ vel nonæ omittatur. Ita tenet Angelus ver. Hora nu. 8. citans Palud. d. 15. qu. 5.

An duplex peccatum. Ex dictis ſequi videtur beneficiarium Ordinis ſacri duplex peccatum mortiferum admittere, omittẽdo officium; quia contra duas uirtutes diuerſas peccat. nimirum contra iuſtitiam, & contra uirtutem religionis. Ratione enim ordinis ſacri, tenetur lege religionis. illæ enim preces ordinaris præcipiuntur tamquam officium religionis congruẽs eorum ſtatui, & bono eccleſiæ. & hac ratione ad illas tenetur, etiam ceſſante quauis alia obligatione. Ratione uerò beneficij tenetur lege iuſtitiæ; quia beneficium datur propter officium, & præbenda eſt veluti merces & ſtipẽdium illius operæ, iuxta modum ſuprà cap. 34. dubitatione 32. explicatum.

Contrarium tamen tenet Henriq. lib. 2. de pœniten. c. 5. num. 6. littera P. Quod ita probari poteſt: quia officium vnius diei, etſi in ſe, ut eſt opus religionis & cultus, ſit notabile quiddam ad quod ſub mortali obligemur, ſi præcipiatur: tamen non uidetur ita notabile ut eſt materia iuſtitiæ, præſertim reſpectu Eccleſiæ cui eſt debitum. non enim uidetur notabili iniuria uel damno eccleſiam afficere, ſi ſemel officium prætermittat. ergo ex hac parte non erit culpa mortifera. ſicut qui pro altero tenetur ieiunare ex promiſſo uel contractu, quia ab eo ſuſtentatur, non peccat mortiferè, etiamſi ſemel ieiunium omittat, quia non cenſetur notabilis læſio in illo genere. Vnde ſepoſito eccleſiæ præcepto, beneficiarius præcisè ex contractu ſeu obligatione iuſtitiæ ad eccleſiam non peccat mortiferè ſemel horas omittendo. Si tamen ſæpè omitteret, eſſet mortale, quia ex natura rei debita parua accumulantur, & efficiunt materiã magnam. ſicut enim is qui quotidie debet facere Sacrum, non eſt damnandus peccati mortiferi, ſi ſemel vel bis omittat etiam abſque cauſa. quia in iſto genere non cẽſetur grauе damnum, aut grauis læſio. Fateor tamen beneficiarios in ſacris conſtitutos grauiùs alijs ordinatis peccare; quamuis hic exceſſus non videatur mortalis.

Recitans cum ſocio. Circa prædicta tamen aduerte, ſi cum ſocio alternatim recites, non cenſeri omitti quod per ipſum legitur; quia id communione ſocij ſit tuum, modò illud audias: & Eccleſia hanc rationem in officijs diuinis permittit, quia ſic minore fatigatione, & attentiùs, & plerumque iucundiùs leguntur. Vnde hic modus etiã in recitanda corona B. Virginis, alijſque precibus, vbi vel plurimi ſunt verſiculi, vel eadem ſæpiſſime repetenda, adhiberi poteſt: etiamſi ex præcepto aut voto ad illas ſis obſtrictus: vt ſi ſeptẽ Pſalmos pœnitentiales vel totum Pſalterium legere debeas; vt fuſe probat Nauar. tract. de ora. c. 10. nu. 37. & ratio eſt, quia non minùs hic excitatur deuotio, & obtinetur finis orationis, & moraliter totum legi cenſetur. Hoc tamen intellige, niſi aliud expreſsè ſit iniunctum; quod eſt rariſſimum.

Introduxit hunc modum alternatim pſallendi in ſuam Eccleſiam, nimirum Antiochenam, primus B. Ignatius; vnde ſenſim in totum orientem dimanauit. *Vnde hic mos manauit.* Cauſam dedit viſio quædam cæleſtis, in qua Angelos ſanctam Trinitatem *ἀντιφώνως*, id eſt, alternis vocibus collaudantes audiuit, teſte Socrate l. 6. hiſt. c. 8. In occidente verò primus S. Ambroſius eamdem rationem in ſua Eccleſia inſtituit, teſte Iſidoro l. 1. de off. eccle. cap. 7. quem reliquæ occidentis Eccleſiæ ſunt ſecutæ. antea omnes ſimul canebant, nec erant in choros diſtincti.

Petes, Vtrùm omittere omnes horas vnius diei, ſit vnum peccatum an multa?

53 *An omiſſio omniũ horarum ſit vnum peccatum.* Nau. c. 7. nu. 6. & multi alij docent eſſe vnum peccatum, quia ſeptem horæ canonicę vna tantùm ſunt oratio, vnum officium diuinum.

Sed hæc ratio difficilis eſt, Primò, Nã ſingulæ horæ ſunt diſtinctæ orationes, diſtincta officia, diſtinctis temporibus Deo ſoluenda, ad quorum ſingula obligamur ſub peccato mortali: ergo ſingulorum omiſſio eſt diſtinctum peccatum mortale.

Secundò, Singulorum recitatio eſt impletio præcepti, ſaltem uirtute diſtinctum: nam præceptum de dicendis horis implicitè continet ſeptem præcepta, quatenus ſeptem opera diſtincta, & inter ſe minimè connexa præcipiuntur. hinc fit vt poſſim implere præceptum de precibus primæ, etiãſi nõ impleam præceptum de horis tertiæ. pręcepta enim ex diuerſis operibus præceptis multiplicãtur: ergo ſingulorum omiſſio eſt diſtinctum peccatum mortiferum.

Tertiò, Etiamſi ſit vna volitio, qua volo omittere omnes horas; tamen uirtute eſt ſeptuplex; quia per eam ſeptem diſtinctæ omiſſiones ſunt volitæ, & ab ea procedunt: ſingulæ autem omiſſiones ſunt diſtincta peccata externa. Vnde fit vt etiam in confeſſione explicandum ſit quot horæ ſint omiſſæ. Hanc ſententiam inſinuat Tabiena ver. Hora quæſtione 18.

54 *Cauſa excuſantes.* Dixi, *Sine cauſa*, quia ſi cauſa iuſta prætermittendi ſubſit, nullum erit peccatum; vt ſi abſque notabili dolore capitis vel oculorum, vel ſimili moleſtia dicere nequeas; ſi periculum grauis mali incurreres, vt inter hæreticos; ſi concio vel alia functio publica prætermitti deberet, vel conuenienti modo fieri nequiret, niſi horæ omittantur. Item ſi ob cæcitatem vel debilitatem nequeas dicere ſaltem maiorem partem, ad nihil teneris. ſi maiorem partem potes, teneris illam recitare. Ita Nau. de ora. c. 21. nu. 13. & ſeq. ſi ob infirmitatem non potes niſi ope ſocij, nec conſueueris eo vti: non teneris: ſecus ſi conſueueris. Non tamẽ excuſatur quis, eò quòd in ſtudijs verſetur, aut iter faciat. Vide Nauarrum in Enchir. cap. 25. num. 100. & ſequentibus, & tract. de oratione, cap. 11.

DVBITATIO X.

Quo modo preces horariæ recitandæ.

55 RESPONDEO, Recitandas eſſe *Studioſè, & deuotè*: ita enim præcipitur in Concilio generali ſub Inno. III. *Diſtrictè præcipientes in virtute obedientiæ, vt diuinum officium nocturnum pariter & diurnum, quãtum eis Deus dederit, ſtudioſè celebrent pariter & deuotè.* Et quãuis ibi videatur eſſe ſermo de officio publico, idem tamẽ dicendum de eo, quod priuatim dicitur; quia eſt eadem ratio.

Quid requiratur vt ſtudioſè. Vt *ſtudioſè* celebretur, tria requiruntur. Primò, Vt abſque ſyncopa, (vt ait Glo.) id eſt, abſque verborum omiſſione: vt fit, dum priora verba uerſiculi iunguntur ultimis, abſorptis medijs. Secundò, Vt uerba non mutilentur aut truncatim proferantur, abſciſſis quibuſdam ſyllabis, præſertim vltimis. Tertiò, Vt abſque interruptione.

Quod

Digitized by Google

56 Quo ad primum attinet, ſi ſit valdè magna *ſyncopatio*, erit peccatum mortiferū, maximè in officio publico; quia contra ſtrictum præceptum Concilij in re graui. niſi enim eſſet res grauis, non præciperet in virtute obedientiæ. In officio priuato non facilè erit mortale, niſi ſit enormis exceſſus; quo caſu tenebitur etiam repetere. Si autem nō ſit magnus exceſſus, erit peccatum veniale, modò id voluntariè fiat. Si autem inuoluntariè, v.g. ex linguæ præcipitantia, balbutie, inolita conſuetudine, quæ corrigi nequeat, vel ob iuſtam feſtinationem; non erit peccatum.

Syncopatio

De ſecundo, *Abſorbere ſyllabas* non eſt niſi peccatum veniale; manet enim integra precum ſubſtantia, ita vt intelligi poſſit. Si inuoluntariè fiat, nullum peccatum eſt.

57 De tertio, *Interruptio quanis*, ſi fiat abſque iuſta cauſa, eſt peccatum; quia aliquam irreuerentiam continet; ſed nō videtur niſi veniale in officio priuato; manet enim ſubſtantia precum, etſi in medio curſu fiat aliqua intermiſſio. vnde etiamſi duret per vnam vel duas horas, non neceſſariò eſt repetendum quod antè recitatum eſt. Confirmatur, quia ſinguli pſalmi, imò ſinguli penè verſiculi per ſe ſuū habent pōdus & completam ſignificationem; ſuntque per ſe vel precatio quædam, vel laudatio, uel ſententia nō habens neceſſariam cum alijs connexionem. Colligitur ex Caietano in Summa ver. Quando horæ, §. Quoad quartū, vbi dicit, *In huiuſmodi circumſtantijs non incurri peccatum mortale, ſine contemptu; quia non ſpectant ad ſubſtantialia materia præcepta*. Idem cenſent multi viri docti ea de re conſulti, & Peltanus lib. 3. de bonis operibus cap. 6. in fine quartæ aſſertionis, Lælius Zeccus in Summa ca. 83. de officio diuino num. 10. dicit eſſe probabile, & citat Arragon.

Intermiſſio.

Interruptio non eſt peccatum mort.

58 Dices, Quando eſt magna intermiſſio, priora & poſteriora non efficiunt vnam orationem, unum officium diuinum, ac proinde ex illis partibus non conſtituitur officiū primæ vel tertiæ, &c. Ob hoc argumentum, Nauarrus de orat. cap. 6. n. 75. putat eſſe peccatum mortale, niſi fiat cum animo repetendi priora. Idem inſinuat Ioannes Medina C. de orat. quæſt. 16. ar. 3.

Sed verius uidetur quod diximus, quia non eſt de ſubſtātia ſingularum precum vt cōtinuentur. Secus eſt in formis Sacramentorum. vbi requiritur moralis continuatio.

Ad argumentum Nauarri, Reſp. Ex partibus vnius lōgæ orationis tempore ſeiunctis poſſe conſtitui vnam orationem, unum officium diuinum; ſicut ex omnibus horis conſtituitur unum officium diuinum, & ex multis confeſſionibus una cōfeſſio, & ex multis diſputationibus una integra diſputatio. Sicut enim declamatio, cōfeſſio, uel diſputatio non deſinit eſſe una, eò quòd diuidatur in diuerſa tempora; ita nec officium primæ, uel tertiæ amittit ſuam neceſſariam unitatem per hanc diuiſionem: quia illa magis conſiſtit in integritate, quàm in continuatione.

Dixi, *Si fiat abſque iuſta cauſa*, quia ſi iuſta cauſa ſubſit, nullum eſt peccatum; ut ſi uoceris à Superiore, ſi ex officio uel mandato Superioris, vel charitate proximi occurrat aliquod opus faciendum, quod nō poteſt commodè differri. Quando tamen huiuſmodi impedimenta ſunt præuiſa, debent uitari quantum commodè fieri poteſt; idque uel illa opera anticipando, uel horas alio tempore dicendo.

59 Petes, Vtrùm ſi quis interrumpat officium animo repetendi iam lecta, ſatisfaciat, ſi poſteà non repetat, ſed ſolùm ſequētia adiungat? Medina quæſt. 16. de oratione art. 3. & Nauarrus ſuprà num. 73. docent illum nō ſatisfacere, niſi priora repetat. Idem cenſent quotieſcumque aliquis facit opus præceptum animo non ſatisfaciendi obligationi præcepti. Probatur, quia is, qui debet mihi 100. non liberatur obligatione, ſi donet mihi 100. gratis, & abſque animo ſoluendi debiti: ergo ſimiliter qui debet aliquod opus ex præcepto, non liberatur obligatione, ſi faciat illud animo non implendi præceptum.

Si animo repetendi intermittat.

Sed uerius eſt non teneri repetere; ſufficit enim ut mutet propoſitum & adiungat cetera. Simili modo, qui die feſto audiuit Sacrum animo non ſatisfaciendi præcepto, & audiendi aliud, poteſt mutare animum & non audire. Ratio eſt; quia opus præceptum, non eſt v.g. audire Sacrum animo implendi præceptum, ſed ſimpliciter audire Sacrum attentè & deuotè. hoc autem fit, etiamſi fiat animo non implendi præcepti. Itaque ſatisfactum eſt intentioni Eccleſiæ quoad rem præceptam: vnde nec incurret cēſuram non audienti poſitam. Ne tamen cenſeatur præceptum ipſum in animo contemnere, debet explicitè vel implicitè intendere ei obedire & ſatisfacere per hoc opus vel per aliud. vnde ſi expreſſe intendat non ſatisfacere per hoc opus, debet habere animum ſatisfaciendi per aliud: alioquin peccat contra præceptum, non quidem omiſſione operis externi, ſed interno contemptu; quia non vult obedire præcepto; quamuis reipſa ei obediat, faciendo opus. talem autem animum debet habere, quamdiu manet in priore propoſito, quo vult non eſſe ſatiſfactum præcepto, opere præcedenti. Itaque ſi mutet hoc propoſitum, non eſt neceſſe vt permaneat in voluntate operis iterandi; nec tenetur iterare; quia non ampliùs cenſebitur præceptum contemnere. Idem dicendum de precum repetitione.

60 Alia eſt ratio cùm aliquid debitum eſt ex iuſtitia: tunc enim is cui debetur, ius habet in ſuum cōmodum aliquid exigendi, quod ius non extinguitur gratuita donatione. at cùm aliquid ſolū eſt debitum ex præcepto. non in commodum præcipientis, ſed ſolius ſubditi, ſatisfit huic debito, ſi opus abſolutè fiat: quia eo ipſo, quo præſtatur, obtinetur id, quod præcepto intenditur, nimirum bonum ipſius ſubditi. ſed de hoc plura tract. de legibus dicenda.

Diſcrimen inter debitum obedientiæ & Iuſtitiæ.

Altera conditio eſt *Deuotè*. vt autem *deuotè* celebretur, duo requiruntur, *attentio*, & *reuerentia*, ſola enim *attentio* non ſufficit; nam oratio eſt actus religionis, ac proinde requirit reuerentiam: aliud enim eſt orare, aliud attentè aliquid legere. Verùm magna difficultas eſt, qualis attentio, & qualis reuerentia requiratur. Vnde ſit

Deuotè.

DVBITATIO XI.

Quæ & quanta attentio requiratur in horis canonicis.

D. THOMAS ART. 13.

61 NOTANDVM eſt Primò. *Attentionem* in oratione poſſe eſſe multiplicem: alia enim eſt interna, alia externa. Externam voco, quæ eſt circa externam pronuntiationem & totius corporis compoſitionem; qua quis exteriùs ſe gerit in ſpeciem orantis, abſtinetque ab operibus externis, cum quibus attentio interna conſiſtere nequit.

Attentio externa.

Interna eſt, qua quis attendit animum ad Deum vel res diuinas, excitatque in ſe erga Deum reuerentiam.

Interna.

Rurſus, alia eſt circa uerba, ut rectè pronuntientur; alia circa uerborum ſenſum, ut mente percipiatur, & affectus illi applicetur: alia circa Deum, ut uerba orationis ad ipſum dirigantur: alia ad id, quod petimus à Deo uel ad rem aliquampiam, per quam Deum laudari & affectum noſtrum excitari cupimus. Denique quæuis ex his attentionibus poteſt eſſe uel actualis uel uirtualis: item uel confuſa uel diſtincta.

Attentio quadruplex.

62 Notandum Secundò, In omni oratione Iure diuino naturali requiri attentionem & reuerentiam internam: qui enim cum Deo colloqui, à Deo aliquid petere, Deum laudare intendit, conuenienti modo id facere debet; ſicut qui hoſpitem aliquem recipit, eum pro ſua dignitate, quātum commodè poteſt, tractare debet; alioquin non tam uidetur illum honorare quàm contemnere. Itaque etſi non tenear nunc orare, ſi tamen velim, & orem, teneor debitam reuerentiam & attentionem adhibere. Hinc fit ut omnis uoluntaria diſtractio in propriè dicta oratione, ſit aliquod peccatum: ut rectè docet Caietanus articu. 13. & Nauarrus capit. 25. nume. 105. Hoc tamen peccatum non eſt niſi ueniale, quando oratio eſt libera, uel ſaltem non obligatoria, niſi ſub ueniali: quòd ſi quis non tam intendat orare, quàm pio exercitio, recitando precum uerba, ſe occupare; non peccabit, etiamſi ſponte alia cogitet, & ſæpè orationem interpellet.

Internam requiri.

Diſtractio uolūtaria quando peccatum veniale.

Quando Iure diuino ad orationem obligamur ſub peccato mortali; tunc uoluntaria diſtractio erit peccatum mortiferum.

His poſitis, in quibus Doctores conueniunt, quæſtio eſt, quando ſolùm præcepto Eccleſiæ obligamur ad orandum.

Multi

Digitized by Google

63 *Sententia quorundã Non requiri attentionem internam.*

Multi Doctores putant non requiri ex præcepto Eccleſiæ attentionem internam. vnde etſi quis interiùs ſponte diſtrahatur, non peccare mortiferè, nec teneri repetere, modò integrè omnia pronunciet; & exteriùs, ijs rebus, cum quibus interna attentio conſiſtere nequit, non ſe occupet. Fundamentum huius ſententiæ eſt, quia Eccleſia non poteſt præcipere aut uetare actus internos, ſed ſolùm externos. Itaque non præcipit internam attentionem, nec uetat internam diſtractionem, ſed ſolùm externam: ut cùm quis exteriùs facit ea, quæ non patiuntur internam attentionẽ, ut ſi fabuletur, ſcribat, pingat, &c. Ita Durand in 4. d. 15. q. 12. nu 6. *Si euagatio*, inquit, *ſit ſolùm ſecundùm actum interiorem, licèt ſit temeraria & grauis, cùm ſit ex propoſito; fortè tamen non eſt peccatum mortale; niſi eſſet contẽptus: quia Eccleſia non habet iudicare de actibus merè interioribus, & ideò non poteſt eam ponere ſub præcepto. Vnde miniſter Eccleſiæ, ſi dicendo horas ſcienter cogitat aliud, non videtur tranſgreſſor præcepti Eccleſiæ, quantum eſt ex natura facti. Si autem euagatio mentis ſit ex eo, quòd occupet ſe in actu exteriore, qui non compatitur ſecum attentionem orationis, tunc videtur eſſe culpa mortalis, & directè contra præceptum Eccleſiæ, quod habetur cap. Dolentes.* Idem iiſdem verbis docent Palud. eadem diſt. q. 5. art. 1. & D. Antoninus 3. p. tit. 13 c. 4. § 8. Idem § 7. pro hac ſententia affert Hoſtienſem, Vmbertum, Gloſſam, & Archidiaconum. Idem tenet Angelus verbo Hora. num. 27. Rolella, & Tabiena ver. Hora, § 3. Silueſter ver. Hora, qu. 11. Ioannes Medina, C. de orat. q. 15. & multi alij recentiores. Hæc ſententia non eſt improbabilis; tum ob rationem, qua nititur; tum ob multos & graues Doctores, qui eam tenent, tum quia ſic mitigatur nonnihil aſperitas, quæ uidetur eſſe in præcepto Eccleſiæ, dum dicitur ſub peccato mortali ad ſingulas horas obligare.

64 *Verius eſt requiri attentionem internam ex præcepto Eccleſiæ.*

Contraria tamen ſententia uidetur uerior & probabilior, uidelicet requiri attẽtionem internam, adeò ut ſi quis interiùs ſponte alienis cogitationibus ſe occupet, non ſatisfaciat præcepto Eccleſiæ de horis dicendis. hanc tenet Maior in 4. d. 1[illegible]. qu 7. Caietan. hac quæſt. 8[illegible] art. 13. Sotus lib. 10 de iuſtitia, qu. 5. ar[illegible] concluſ. 7. Nauar. tract. de orã. cap. 13. num. 18. 19 20. & plerique recentiores. Eadem uidetur eſſe D. Thomæ in 4. d. [illegible] 5. quæſ. 4 ar. 1 quæſtiuncula 4. ad 2. ubi dicit, *Si ad contrarium mens euagetur, etiam culpa mortalis erit.*

Probatur hæc ſententia Primò, quia Eccleſia in Concilio Lateran. diſtrictè præcepit, *ut officium diuinum celebretur ſtudioſè pariter & deuotè*, ut patet cap. Dolentes: atqui *deuotio* conſiſtit in actu interno, & requirit internam attentionem ad res diuinas. vnde Gloſſa, *Deuotè, quantum ad affectum mentis.*

Dices, Solùm præcipi deuotionem externam, quæ ſita eſt in eo ut quis ſe gerat in ſpeciem orantis.

Contrà Primò, Quia deuotio externa ſine interna, non eſt deuotio, ſed ſimulatio deuotionis; unde qui ſic orat, non poteſt dici deuotè orare.

Secundò, Quia vt ſatisfiat præcepto Eccleſiæ, non requiritur externa deuotio, v. g. externus habitus precantis genuflexio, &c. præſertim cùm officium priuatim recitatur: nam ſufficit deuotio interna.

Probatur Secundò, Quia Eccleſia præcipit Clericis uerum actum orationis & laudis diuinæ: atqui ad talem actũ requiritur interna attentio & reuerentia, ergo ſimul præcipit internam attentionem. Minor probatur, quia oratio potiſſimùm cõſiſtit in actu interno, ut docet Diuus Thomas; eſt enim colloquium cum Deo: unde requirit attentionem & reuerentiam erga Deum. Confirmatur, quia qui exteriùs profert uerba orationis abſque animo orandi, uerè nõ orat: ſicut ergo requiritur animus orandi, ita etiam interna mentis attentio.

65 *Eccleſia poteſt actum internum præcipere concomitãter.*

Tertiò, Probatur ex contrario fundamento; Eccleſia poteſt præcipere actus internos; præſertim ſi neceſſarij ſunt ut actus externi ſint actus uirtutis; ergo poteſt præcipere internam attentionem & reuerentiam, ſine qua actus exterior orationis non eſt uirtutis opus.

Antecedens probatur Primò, Quia alioquin omnibus Eccleſiæ præceptis poſſet ſatisfieri per meram ſimulationem & hypocriſim. ſic enim ſatisfaceret præcepto Eccleſiæ de audiendo Sacro, qui accederet animo carpendi uel irridendi diuina myſteria; & præcepto de annua confeſſione, qui confiteretur omninò fictè & abſque conſenſu in abſolutionem. quod ſanè uidetur abſurdum.

Secundò, Poteſtas Eccleſiæ præceptiua non extenderet ſe niſi ad externam diſciplinam ſanciendam, nec poſſet aliquid præcipere cum ijs circumſtantijs, quibus utile eſt ad ſalutem; quod etiam abſurdum uidetur: tum quia ualdè parua eſſet Eccleſiæ poteſtas, contra illud Domini, Mat. 18. *Quidquid alligaueritis ſuper terram, erit ligatum & in cælo*: tum quia omnis poteſtas gubernandi, ſi ſit perfecta, poteſt præcipere utilia ad ſuum finem: atqui finis, quem reſpicit poteſtas eccleſiaſtica, eſt ſalus animarum: ſicut finis, quẽ intuetur poteſtas politica, eſt trãquillitas externa: ergo poteſt præcipere ea, quę ad hunc finem ſunt opportuna; ſicut poteſtas politica poteſt præcipere ea, quæ ad publicã tranquillitatem ſunt conducibilia.

Tertiò, Sicut homo conſtat animo & corpore, & Chriſtianus, qua talis, fide interna & profeſſione externa; ita opus utriuſque ut perfectum ſit, debet conſtare actu interno ueluti forma ſeu anima, & externo, ueluti corpore. opus enim externum quantumuis magnum, ſine bona uoluntate interna, eſt ueluti cadauer ſeu corpus priuatum uita, & nullius momenti ad finem Chriſtiani: atqui Eccleſia poteſt præcipere actum completum, & ut ita dixerim, animatum hominis Chriſtiani: ergo poteſt præcipere actũ internum ad hoc neceſſarium. Confir. quia poteſtas præcipiendi debet habere iuſtam proportionem cum conditione præcipientis, & eorum, quibus præcipitur: ſed horũ conditio eſt ut conſtent uirtute interna, ueluti anima, & profeſſione externa ueluti corpore: ergo poteſtas Eccleſiæ non ſolùm ad externos actus, ſed etiam ad internos, tamquam neceſſarios ad conſtituẽdum integrum opus hominis Chriſtiani, ſe extendit.

66 *Ad argumenta ſententiæ diuerſæ.*

Ad fundamentum contrariæ ſententiæ. Reſpondetur Primò, Probabile eſſe, Eccleſiam poſſe quoſdam actus internos etiam per ſe præcipere & uetare. tenet Adrianus quodlib. 8. quæſtione prima, & Albertus Pighius libro 6. de eccleſiaſtica hierarchia, capit. 16. quæ ſententia multis rationibus probari poſſet: ſed id ad 1. 2. quæſtione 96. pertinet.

Quo modo poſſit præcipere act⁹ internos.

Reſpondetur Secundò, Etiamſi Eccleſia non poſſit actus internos per ſe & ſolitariè acceptos præcipere, poteſt tamen eoſdem præcipere quatenus ſunt neceſſarij ad externos debito modo præſtandos, uidelicet ut ſint actus uirtutum & idonei ad finem ſupernaturalem, ſiue ut fiat opus completum hominis Chriſtiani. Itaque cùm poſſit præcipere orationem & auditionem Sacri, poteſt etiam præcipere eam attentionem & reuerentiam, ſine qua oratio & auditio Sacri non ſunt actus religionis: ſic cùm poſſit præcipere confeſſionem annuam, poteſt etiam præcipere examen conſcientiæ & internam contritionem, ſine quibus confeſſio non eſt legitima.

67 *Confectaria duo.*

Ex hac ſententia ſequitur, eũm qui recitauerit non animo orandi, ſed legendi tantùm aut addiſcendi, non ſatiſfacere præcepto Eccleſiæ; ac proinde peccare mortiferè; quia non orauit, nec laudauit Deum. quod tamen erat præceptum erat. oratio enim ſine animo orandi, non eſt oratio. Similiter, ſi ſponte diſtractus fuit, etſi animo orandi dixerit, quia non deuotè recitauit. Vnde vlteriùs ſequi videtur, in vtroq; caſu teneri repetere & niſi repetierit, non poſſe fructus percipere; quia opus præceptum non præſtitit: præceptum enim erat ve deuotè recitaret. Ita Sotus, Nauarrus, & multi recentiores.

Recitans abſque animo orandi vel non deuotè.

68 *Sententia quorumdã probabilis.*

Aduerte tamen, quoſdam DD. huius ſententiæ nõnim probabiliter opinari, eum, qui recitauerit animo orandi; etſi ſponte diſtractus fuerit & mortiferè peccarit, non teneri repetere; quia ſubſtantiam operis præcepti præſtitit: deuotionem enim ſolùm præcipi vt circumſtantiam vt opus conuenienti modo fiat. ſicut qui communicat indignè, ſatisfacit præcepto Eccleſiæ de annua communione; & qui reddit debitum ex odio, ſatisfacit obligationi iuſtitiæ. multoque minùs teneri ad reſtitutionem fructuum: quia illi ſoli iubentur reſtituere, qui officium omiſerunt; non qui negligenter vel diſtractè dixerunt. Ita Toletus lib. 2. cap. 13. & Medina C. de orat. quæſt. 16.

69 *Attentio ad verba an ſufficiat.*

Petes, Vtrùm attentio ad verba ſufficiat?

Caietanus verbo Horæ, §. Quoad tertium, enumeratis quatuor ſupradictis attentionibus, ait quamuis ex illis ſufficere. Idem ſentiunt ferè ceteri Doctores. Sed hæc

ſen-

Digitized by Google

ſententia niſi explicetur, non videtur differre à ſententia eorum, qui non requirunt attentionem, niſi externam: ſi enim attentio ad verba ſufficit, non opus eſt attentione interna; niſi aliàs periculum ſit in verbis errandi. Deinde videtur eſſe contra D. Thomam, qui hoc art. 13. expreſsè ait *maximè neceſſariam eſſe attentionem circa finem orationis, id eſt, circa Deum, & ea; quæ à Deo petuntur.*

Reſpon. Reſp. Attentionem ad verba ſufficere, ſuppoſito animo orandi & vacandi Deo: hic enim animus includit attẽtionem quãdam, ſaltem confuſam ad Deum. qui enim vult orare, hoc ipſo etiam cenſetur, velle attentionem & reuerentiam debitam adhibere. Confirmatur, quia oratio eſt *colloquium cum Deo, & petitio decentium à Deo:* atqui colloquium & petitio poſtulat attentionem ſaltem confuſam ad eum, quicum colloqueris, & à quo petis: & vt uerba ad ipſum cum reuerentia dirigas. Sic intellige prædictos DD. Itaque requiritur attentio, ſaltem confuſa ad Deum, & ad verba, eaque ſufficit. Vnde ſi quis cũ hac poſſet ſimul ad alia attendere, (ſicut illi, qui ternas, quaternas, vel plures ſimul epiſtolas dictant) ſatisfaceret præcepto Eccleſiæ, nec peccaret mortiferè, vt docet Nauarrus de oratione ca. 13. num. 23. peccaret tamen venialiter ob irreuerentiam.

Attentio confuſa ad Deum & ad verba.

70 *Varij modi recitandi preces.*

Perfectiſſimus tamen modus recitandi horas eſt, quo ita recitas, vt ſenſum verum Pſalmorum, & ceterorum percipias, illique affectum vbique accommodes. Proximus eſt, vt dum ſenſum non aſſequeris, intereà aliquid pij de diuinitate vel humanitate Chriſti mediteris: nam vt rectè Caietanus art. 3. docet, licitum eſt dum ſacra verba pronuntiantur aliquid pij meditari: non enim opus eſt circa verba attendere, niſi quantum opus vt in illis non erretur. Tertius & infimus eſt, quando nec ſenſum percipis, nec aliquid pij diſtinctè meditaris, ſed ſolùm das operam vt ſacra verba cum reuerentia in Deum pronunties, referendo mentem in genere ad ſenſum Eccleſiæ; nempe intendendo ſingula accipere in eum ſenſum, quo Eccleſia intelligit, & ea à Deo petere, quæ ipſa in illis petit; & ijs laudibus illum celebrare, quibus ipſa celebrat.

Facilè eſt præcepto Eccleſiæ ſatisfacere.

Hinc patet facilè eſſe præcepto Eccleſiæ in hac re ſatisfacere; quia nihil aliud requirit, quàm vt animo orandi & laudandi Deum, illa ſacra verba recitemus, ad ipſum ea dirigendo, nec quidquam profanum ſponte voluamus animo; quod attentionem neceſſariam ad verba & reuerentiam in Deum excludat.

Dico *Sponte*, quia ſi quis diſtrahatur inuitus, ſeu non aduertens ſe diſtrahi, non peccat; quod enim non eſt voluntarium, non poteſt eſſe peccatum.

71 *Quo modo ſit virtualis attẽtio, dum animus diſtrahitur.*

Nec obſtat, quòd tunc in illa oratione non videatur eſſe attentio; quia etſi non ſit actualis attentio, eſt tamen virtualis, quæ ſicut in omni alio opere, ita etiam in oratione ſufficit. Cenſetur autẽ ibi eſſe virtualis attentio, ratione propoſiti, ex quo illa oratio eſt inchoata & continuata. cùm enim ex intentione attentè & reuerenter orandi proceſſerit, hoc propoſitum cenſetur manere per totam orationem, niſi expreſsè vel implicitè reuocatum fuerit. Expreſsè reuocatur, ſi expreſsè nolis ampliùs attẽdere. Implicitè, ſi aduertens tuas diſtractiones, negligas mentem reuocare. tunc enim quod poſt hunc neglectum recitas, non ampliùs ſequitur ex primo illo propoſito attentè orandi; ſed alio, negligenter. Si primum propoſitum nullo modo reuocetur, vel ſi reuocatum inſtauretur, manet per totam orationem, quæ ex illo ſequitur, quandocumque enim multæ actiones longa ſerie ex aliqua intentione ſequuntur, illa intentio virtute per omnes illas actiones manere cenſetur, vt 1. 2. quæſt. 1. oſtenſum eſt. vnde patet etiam attentionem virtute manere; ſi enim propoſitum attentè orandi manet; etiam attentio in illo propoſito tamquam in ſua cauſa manet. Vbi tamẽ aduertendum eſt, non eſſe neceſſarium vt quis ſemper initio officij diſtinctè proponat recitare attentè & reuerenter; ſufficit vt in genere velit dicere officium more conſueto. ſicut ad alias actiones, quas ex habitu & conſuetudine obimus, inchoandas ſufficit confuſa apprehenſio &

72 *Sufficit vt confuſè proponat.*

generale propoſitum faciendi opus conſuetum: cum enim hæc conſuetudo orta ſit ex multis actibus diſtinctis & perfectis; id quod ex ea poſteà agitur, ex vi præcedentium actuum fieri videtur.

DVBITATIO XII.

Quæ formula in horis canonicis ſeruanda, & quibus temporibus recitandæ.

RESPONDEO & dico Primò, Omnes, qui ad horas canonicas obligantur, tenentur eas recitare iuxta præſcriptum Breuiarij Romani, iuſſu Pij V. editi: exceptis Capitulis & Conuentibus, qui iam à ducentis annis ante editionem illius alio vſi fuerunt. habetur expreſsè in Bulla Breuiario præfixa, vbi id præcipitur; & additur, *eos niſi hac ſola formula, ſatisfacere non poſſe.* 73 *Breuiariũ Romanum*

Vbi Notandum eſt Primò, Eos, qui alio Breuiario à ducentis annis ſunt vſi (vt ſunt multæ illuſtres Eccleſiæ, & Ordines Regularium, vt Dominicani, Carmelitæ, Carthuſiani, Benedictini) non teneri ad acceptandum Breuiarium Pij V. qui verò minore tempore, teneri, etiamſi eorum formula à Sede Apoſtolica fuiſſet approbata; quia Pontifex abſolutè omnia abrogat, quæ ducentos annos non habent.

Qui non tenentur acceptare Breuiariũ Pij V.

Notandum Secundò, Permitti Capitulis, quorum Breuiarium ducentos annos antecedit, vt cum Romano illud commutent, ſi tamen Epiſcopus & vniuerſum Capitulũ conſentiat. In Monaſterijs tamen exemptis non requiritur conſenſus Epiſcopi, ſed ſufficit Capituli, & Prælati. Hinc ſequi videtur, beneficiarios & Regulares illius Eccleſiæ, quæ Romanum nondum admiſit, & ſuum legitimè retinet, non poſſe etiam dum priuatim extra chorum recitant, ſequi Romanum: quia quiſque ſuæ Eccleſiæ ſe conformare debet. vt docet D. Thomas quolib. 6. artic. 8. & colligitur ex cap. De his. 13. & cap. 14. Placuit. d. 12. vbi ſtatuitur, *vt omnes Clerici & Eccleſiæ Prouinciales eumdem in pſallendo modum teneant, quem Metropolitanam habere cognouerint.* Confirmatur ex Clementina Dignum, de celebrat. Miſſarum, vbi Concilium Viennenſe indulget Clericis & Religioſis habitantibus cum Epiſcopis & Cardinalibus, vt loco ſui officij recitent officium ſui Prælati: ergo ſepoſita diſpenſatione tenentur ad officium ſuæ Eccleſiæ. 74

An priuatum licitũ Pij V

Nihilominus contraria ſententia eſt probabilis, videlicet poſſe priuatim Romanum Breuiarium ab illis recitari. Primò, Quia nulla eſt neceſſitas, nec vllum ius expreſſum, cur priuatim teneantur ſe magis conformare Eccleſiæ particulari, quàm Eccleſiæ Romanæ, quæ eſt mater omnium Eccleſiarum, & cui omnes conformari expedit. Secundò, Quia Pius V. etſi inſinuet in Bulla, non eſſe mutandum officium publicum ducẽtorum annorum abſque conſenſu Epiſcopi, & Capituli; nihil tamen dicit de priuato: tacitè ergo permittit illud mutari. Tertiò, Quia iam paſſim dicitur eſſe talis conſuetudo; idemque licitum eſſe docent multi recentiores. Nec obſtant in contrarium adducta; nam cap. De ijs & cap. Placuit, loquuntur apertè de officio publico, non de eo, quod priuatim dicitur. Clement. Dignum, permittit non tantùm vt dicant Romanum, ſed etiam quoduis aliud, quod Cardinalis uel Epiſcopus, cui cohabitant, recitat; quod ſine hac indulgentia non licuiſſet.

Probabile, eſt licere.

Tertiò, Qui nullum habent beneficium, ſed titulo patrimonij ſunt ordinati, ſecundum Nauar. cap. 25. nu. 107. quoduis Breuiarium approbatum legere poſſunt, quia poſſunt ſe cuiuis Eccleſiæ conformare. Sed uerius puto teneri ad Romanum, quia in Bulla Pij V. non uidentur excepti. non enim ſunt inſiti alicui Eccleſiæ particulari, cuius uſus ſit ducentorum annorum. 75

Quartò, Eos, qui officium nouum Pij V. legunt, non obligari diebus in rubrica præſcriptis ad horas paruas B. Virginis, nec ad officium defunctorum, nec ad Pſalmos pœnitentiales, aut graduales; ut expreſsè habetur in Bulla. ſi tamen in Eccleſia iam erat conſuetudo ut officium B. Virginis in choro diceretur, uult Pontifex hanc conſuetudinem in ſuo uigore permanere: quod intellige, quo ad illos dies, quibus ſecundùm rubricas Breuiarij non eſt recitandum, non aliter, ut etiam notauit Petrus Arragon. quæſt 83. art. 11. decet enim ut rubricæ proprij Breuiarij ſeruentur. Vnde ſi alicubi talis conſuetudo erat recepta inſtar legis, ſub peccato mortali obligantis, etiam nunc poſt nouum Breuiarium obligabit. Secus de conſuetudine officij defunctorum, & cet. Quicumque tamen fidelium 76

Horæ paruæ D. vir. officium defunctorum &c.

nitur nomen *adorationis* vel *cultus* vel *ſeruitutis*, vel aliud æquiualens, ex ſubiecta materia & circũſtantijs iudicandum vtrùm accipiatur pro cultu diuino, an pro inferiore; nam nomina ipſa per ſe generalia ſunt & nunc ſic, nunc aliter vſurpantur: quòd eſt valdè notandum contra hæreticos.

Adoratio generatim

4 His poſitis, *Adoratio* dupliciter accipitur, Primò, Generatim, vt complectatur etiam ſacrificium & oblationẽ. Sic Ioan. 4. *Venit hora quando neque in monte hoc neque in Hieroſolymis adorabitis Patrem*; nempe per ſacrificiũ. nam de loco, vbi Deo ſacrificium offerri deberet, quærebat Samaritana: de eo enim erat quæſtio inter Iudęos & Samaritas. ſic ſæpiſſimè accipitur in Scripturis.

Specialiter.

Secundò, Propriè, & ſic nihil eſt aliud quàm *honor externo corporis geſtu exhibitus*, vt genuflexione, capitis apertione, inclinatione, oſculo manus & pedum, corporis in terrã proſtratione, &c. his enim & ſimilibus modis alios honoramus; teſtamur enim noſtram ſubmiſſionem & alterius excellentiam. Itaque *adoratio* propriè conſiſtit in externo illo geſtu, quatenus eſt ſignum internæ æſtimationis, reuerentiæ & ſubmiſſionis erga alterum, & conſequenter illius quoque excellentiæ.

Omnis externa adoratio per ſe adiaphora.

5 Notandum eſt, etiam omnem externam *adorationem* ſecundùm ſe eſſe adiaphorã, & poſſe tam creaturis quàm Deo exhiberi: nam genuflexio, & totius corporis in terrã proſtratio, (quæ ſummæ videntur adorationes) etiã hominibus exhiberi ſolent; vt ex Scripturis patet, Geneſ. 43. & 50. 3. Reg. 1. 4. Reg. 4. Actor. 10. Itaque à ſola intentione pendet, quòd per hæc, iſta vel illa honoris ſpecies deferatur. ſi enim externa illa ſubmiſſionis nota intẽdas te alteri ſubmittere tamquam Deo, & teſtari eius diuinitatem, erit cultus latriæ; ſi vt amico Dei, erit douliæ; ſi vt viro ſapienti, potenti, erit obſeruantia politica. Vnde idem actus externus, quatenus ſucceſſiuè poteſt procedere à diuerſa intentione, & accipi vt ſignum diuerſæ excellentiæ in honoratis, & diuerſæ æſtimationis, reuerentiæ & ſubmiſſionis in honorante, poteſt ſucceſſiuè eſſe actus latriæ, douliæ, & obſeruantiæ politicæ.

DVBITATIO II.

Quid ſit ſacrificium propriè dictum.

Hæreticorũ ſententia

6 HÆRETICI vt excludant vnicum & verum Eccleſiæ ſacrificium, ita rationem ſacrificij explicant, vt vel omne opus bonum, vel ſaltem omne id, quod Deo offertur, velint eſſe propriè dictum ſacrificium. vnde Philippus Melanchthon in locis communibus tit. de ſacrificio euchariſtico, *ſacrificium* dicit *eſſe omne opus, quod Deo reddimus, vt eum honore afficiamus*. & Caluinus lib. 4. Inſtitut. cap. 18. §. 13. 16. 17. omnem oblationem, etiamſi nulla fiat circa illam immolatio, vult eſſe verum ſacrificium. Idem ferè docent alij hæretici, vt refert Gregorius à Valẽtia apol. de ſacrificio Miſſæ, & Bellarm. lib. de Miſſa cap.

Non omne opus bonũ eſt propriè ſacrificiũ.

7 Sed certum eſt, & fide tenendum, neque omne opus bonum, neque omnem oblationem eſſe verum & propriè dictum ſacrificium.

Prior pars probatur Primò, Quia apud omnes Gentes ſacrificium eſt aliquod opus ſpeciale, cuius laus in eo ſita eſt, quòd per illud colatur diuinitas. nam vt D. Auguſtinus lib. 10. de ciuit. cap. 4. ait: *Nemo vmquam ſacrificandũ cenſuit, niſi ei, quem aut Deum ſciuit, aut putauit, aut finxit*. hoc autem non conuenit cuiuis operi bono, ut ieiunio, eleemoſynæ; hæc enim per ſe nullum cultum præ ſe ferunt, ſed ſolùm caſtigationem carnis, & beneficentiam in proximum.

Ad ſacrificium requiritur ſacerdos & altare.

Secundò, Quia ad ſacrificium requiritur ſacerdos, & altare. *Sacerdos* quidem, quia offerre ſacrificium eſt proprium munus ſacerdotis, vt conſtat ex Apoſtolo ad Hebr. 5. *Omnis Pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in his, quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona & ſacrificia*. Hinc Ozias Rex, cùm non eſſet ſacerdos, & ſacrificium offerre vellet, à Deo punitus fuit; quia officium ſacerdotibus propriũ vſurpauit. 2. Par. 14. & Saul ob eãdem cauſam à Deo reiectus & priuatus regno, 1. Reg. 13. Idem Confirmatur ex nominum affinitate; nam apud Latinos ſacrificus & ſacerdos idem valent: & apud Græcos ἱερεύειν ſacrificare, dicitur ab ἱερεὺς, quod ſacerdotem ſignificat: unde perſpicuum eſt, ſacrificare eſſe proprium ſacerdotum.

Altare requiri conſtat, tum vſu omnium Gentium: tũ ex Scripturis, ubi, altaria non leguntur erecta, niſi ad uſũ uel ad ſignificationem ſacrificij. nam etiam illud filiorum Ruben & Gad, de quo Ioſ. 22. erectum fuit ad ſacrificiũ, non quidem ut in illo offerretur; ſed ut per illud poſteritati ſignificarent ſe habere ius offerendi ſacrificij cum reliquis tribubus, quæ tranſierant Iordanem: tum denique quia, altare nomen habet à ſacrificio, apud Græcos & Hebræos; Græcè enim altare dicitur θυσιαστήριον à θυσία, quod ſacrificium ſignificat: & Hebraicè altare dicitur miſbæh, à nisbi, quod ſacrificium denotat.

Tertio, Si omne opus bonum eſſet ſacrificium, omnis homo iure naturæ propriè eſſet ſacerdos; quia iure naturæ obligatur ad opera bona; atqui id eſt abſurdum & contra commune iudicium generis humani. ſic enim naſcentur ſacerdotes, non conſecrabuntur, & fęminæ ſacerdotes erunt.

Dices opus bonum eſſe ſacrificium, non quidem per ſe, ſed vt fit ad honorem Dei; ſic enim eſt cultus Dei.

Reſpondeo Primò, Nihilominùs ſequitur hominem iure naturæ eſſe propriè ſacerdotem; quia Deum bonis operibus colere debet. Secundò, Hinc ſolùm conficitur, omne opus bonum à uirtute Religionis imperari poſſe, & ad finem ſacrificij (qui eſt honorare Deum) dirigi: eſſe autem imperatum à tali uirtute, nihil ponit in actu externo, ſed tantùm inſinuat ipſum ab effectu latriæ procedere; quòd non ſufficit ut fiat propriè actus Religionis, (ſicut adoratio, laus, uotum, iuſiurandũ) cùm non ideò ſpeciem cultus præſeferat: multò minùs ſufficit vt ſit ſacrificiũ quod perfectiſſimum cultum continet. 8

Obiectiones.

Nec obſtat quòd cõtritio, eleemoſyna & quoduis opus iuſtitiæ, in Scripturis uocetur ſacrificium; Pſalm. 50. *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus*. & Pſal. 4. *Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ*. Ad Heb. vlt. *Beneficentiæ & communionis nolite obliuiſci, talibus enim hoſtiis promeretur* (Græcè εὐαρεστεῖται, *placatur*) *Deus*: quia nomen ſacrificij ibi largè ſumitur pro omni opere, quod inſtar ſacrificij Deum placat & conciliat. Vide Chryſoſtomum in Pſal. 95. ubi decem genera talium ſacrificiorum enumerat. Primum, Sacrificium martyrij. Secundum, Deprecationis. Tertium, Iubilationis. Quartũ, Iuſtitiæ. Quintum, Eleemoſynæ. Sextum, Laudis. Septimum, Cõpunctionis. Octauum, Humilitatis. Nonum, Prædicationis. Decimum, Beneficentiæ in Sanctos. Quando ſtrictè & propriè accipitur, à bonis operibus diſtinguitur, 1. Reg. 15. *Melior eſt obedientia quàm victima*. Oze. 6. *Miſericordiam volo, & non ſacrificium*; Pſal. 50. *Si voluiſſes, ſacrificium dediſſem*. Vide Melchiorem Canum lib. 12. de locis, cap. 13. Rurſus non obſtat illud Auguſtini lib. 10. de ciuita. capitulo 6. *Sacrificium verum eſt omne opus bonum, quod agitur, vt ſancta ſocietate inhæreamus Deo, relatum ſcilicet ad illum finem boni, quo veraciter beati eſſe poſſimus*: quia accipit nomen *ſacrificij* latè pro omni opere, quo eſſequimur ſacrificij finem ſeu effectum, qui eſt adhærere Deo, eique placere. uocat tale opus *ſacrificium verum*, ut diſtinguatur à ſacrificio externo animalium; non quòd perfectiorem rationem ſacrificij habeat, ſed quia effectum ſacrificij perfectiùs præſtat: meliùs enim Deum placat quàm externum ſolum. Hanc eſſe mentem Auguſtini patet ex cap. præcedente. Similĩ modo Dominus Ioan. 15. dicit, *Ego ſum vitis vera*; nimirum quia myſticè præſtat excellenter ea, quæ uitis ſunt. Sic tyrãnus dicitur verus leo: abſtinere à peccatis, uerũ ieiunium, &c. huiuſmodi formæ loquendi crebræ ſunt non ſolùm in Scripturis, ſed etiam in uſu quotidiano. 9

Decem genera ſacrificiorum.

Omne opus bonũ quomodo ſacrificiũ dicatur.

Nõ omnem oblationẽ eſſe ſacrificium.

Altera pars probatur Primò, Quia Scriptura paſſim diſtinguit oblationes à ſacrificijs. Pſal. 50. *Oblationes & holocauſta*, Pſal. 39. *Sacrificium & oblationem noluiſti*, Ad Heb. 5. *Vt offerat dona & ſacrificia*. Secundò, Quia multa in Scripturis dicuntur offerri, quæ tamen non poſſunt dici ſacrificari; ut primogeniti, primitiæ variarum frugum, aurum, argentum, lapides pretioſi, byſſus, & ſimilia. Vide Exod. 25. & 35. ergo ſacrificia differunt ab oblationibus. Tertiò, Quia ad ſacrificium requiritur aliqua rei mutatio, ut ſtatim oſtendam. hoc autem non requiritur ad oblationem. Quartò, Sacrificare eſt propriũ 10

ſacer-

Digitized by Google

ſacerdotum, oblationes facere quiuis poteſt. Quintò, Ad ſacrificium requiritur altare: oblationes minimè.

Quinque requiſit ad perfectum ſacrificiũ.

11 His refutatis. Notandum eſt ex Scripturis colligi, quinque ad perfectum & propriè dictum ſacrificium requiri. Primum, Ex parte miniſtri. Secundum, Ex parte materiæ. Tertium, Ex parte formæ. Quartum, Ex parte finis. Quintum, Ex parte loci.

Miniſter.

Ex parte *miniſtri* requiritur vt ſit ſacerdos, vt ex Apoſtolo ad Hebr.5. & ex alijs iam dictis num.7. cõſtat. Sacerdos dicitur qui legitima auctoritate ad offerendum ſacrificium eſt deputatus. ratio eſt, quia cùm ſacrificium ſit præſtãtiſſimus cultus externus, quo diuinitas ab hominibus colitur; par eſt vt non fiat paſſim à quouis, ſed à perſonis ſelectis, ad hoc peculiariter deputatis, vt nomine omnium faciant; per quos & ceteri cenſeantur numen colere & ſacrificare. Vnde apud omnes Gentes ſunt aliqui peculiariter deputati, vt numen, quod ſibi delegerunt, publico nomine colant & placent. Horum eſt offerre ſacrificia. Idem patet ex veteri teſtamento, vbi ſacrificia, nõ niſi à ſacerdotibus offerebatur.

Confirmatur, quia ſacrificium eſt præcipua cærimonia externa, qua populus in vnum nomen religionis conſpirat. per illud enim omnes ſimul inſtar vnius corporis Deum colunt, & religionem ſuam teſtãtur. oportet enim aliquas eſſe actiones ac cærimonias externas, quibus non ſolùm ſinguli ſeorſim, ſed etiam tota Reſpub. iunctim, veluti vnum corpus politicum vna eademque religione imbutum, diuinum numen veneretur, eiuſq; ſummum principatum & ſuam ſubiectionem profiteatur, cùm etiã omnes ſimul Deo ſubiecti ſint, & totum bonum commune ab ipſo dependeat. Itaque cùm inter has primum locum teneat ſacrificium, neceſſe eſt vt ſint aliquæ perſonæ publico nomine ad hoc deputatæ, quæ ſacerdotes dicuntur.

Qui ſacerdotes in lege naturæ fuerint.

12 Nec obſtat quòd in lege naturæ non videantur fuiſſe ſacerdotes, cùm tamen fuerint ſacrificia: quia tunc vel primogeniti erant ſacerdotes, vt docet Hieronymus in quæſt. Hæbraicis, agens de Melchiſedech, vbi dicit eſſe traditionem Hæbreorum, omnes primogenitos à Noe vſque ad Aaron fuiſſe ſacerdotes: iiſdem etiam habebant auctoritatem quaſi regiã & multas alias prærogatiuas, vt eruditè oſtendit noſter Pererius tom. 1. Gen.cap. vlt. In eadẽ ſententia eſt Eucherius, Gloſſa, & Lipomanus in illud Gen. 25. *Vende mihi primogenita tua.* Vel certè quiuis pater familias ſicut habebat auctoritatem quaſi regiam in ſuos, ita etiam ſacerdotalem; quod etiam eſt valdè veriſimile. illi enim optime congruebat pro tota familia offerre. Sic Iob pro liberis ſuis ſacrificabat, eoſque ſanctificabat, vt habetur cap. 1.lib.Iob. Adde, quoſdam tunc etiam peculiari inſtinctu Dei fuiſſe ad ſacrificandum impulſos vt Abel, Abraham, Iacob & ſimiles, qui hoc ipſo fuere conſtitui ſacerdotes, quo poteſtatem ſacrificandi acceperunt.

Sacerdos in ſacrificio agni paſchalis.

Similiter non obſtat quòd in lege veteri agnus paſchalis à ſingulis familijs immolabatur. vt conſtat Exod.12. quia ſinguli patres familias ad hoc ſacrificium erant ſacerdotes: idque vel peculiari deputatione & ordinatione Dei; vel antiqua auctoritate, quæ erat tempore legis naturæ, conceſſu Dei quoad hoc ſacrificium perſeuerante, in reliquis abolita: cuius ſignum eſt, quòd ſacrificium agni paſchalis inſtitutum fuerit ante legem veterem, & ante huius legis ſacerdotium. vnde in eo inſtituendo ſeruata eſt conſuetudo. quæ erat tempore legis naturæ; nẽpe vt à ſingulis capitibus familiarũ offerretur: quæ paulò poſt in monte Sina quoad alia ſacrificia eſt abolita, inſtituto ſacerdotio Aaronico.

Res ſenſibilis.

Secundò, Ex parte *materiæ* requiritur res aliqua ſenſibilis externa, viua vel inanima, omnia enim, quæ vſu gentium, vel in Scripturis dicuntur propriè ſacrificia, verſantur in re huiuſmodi.

Mutatio.

13 Tertiò, Ex parte *formæ* requiritur illius rei peremptio, vel aliqua alia conueniens mutatio. hoc enim potiſſimùm differt ſacrificium ab oblationibus. Probatur Primò, Nam omnia ſacrificia legis naturæ & veteris, quantum ex Scripturis colligi poteſt, fiebant nõ ſimplici oblatione ad altare Domini; nec ſola eleuatione, ſed rei deſtructione facta ad honorem Dei. quædam enim per occiſionem ſacrificabantur, vt viuentia; quædam per combuſtionem, vt carnes animalium occiſorum, & res inanimæ ſolidæ, vt ſimila, ſal, thus; quædam per effuſionem, vt ſanguis, vinum, aqua. vide cap.1.& 2. Leuit. Idem patet ex ſacrificijs ethnicorum. Secundò, Idem colligitur ex ipſis nominibus; nam *ſacrificare* Græcis eſt *θύειν*, Hebræis nisbi, quorum vtrumque ſignificat occidere, mactare. & nomen ſacrificandi etſi dicatur à re aliqua ſacra facienda, tamen ſæpiſſime accipitur pro occidere; quod ſignum eſt ſacrificium vel ipſa rei interemptione fieri, vel cum ea cõiunctum eſſe. Ratio eſt, quia cùm res perimitur, eripitur vſibus humanis, & perfectiùs videtur, tota in honorẽ Dei cedere, & ſignificare ſupremum eius in omnia dominatum, omniaque ab ipſo pendere. Nec obſtat, quòd in ſacrificio panis & vini, quod obtulit Melchiſedech Gen. 14. non videatur vlla facta mutatio: quia etſi Scriptura nõ explicet quomodo obtulerit non videtur tamen dubitandum, quin eo modo, quo aliæ res inanimæ ſacrificari ſolent, id fecerit, nimirum oſtendo totum in altari coram Deo, deinde aliquam partem igne conſumendo, vel libãdo: fruges enim in ſacrificiis torreri, vel incendi ſolent, & liquida effundi. Nec opus erat totum ita conſumi quando non erat holocauſtum, ſed particulam aliquam; reliquis reſeruatis ſacerdoti, & alijs, qui ſacrificij debebant eſſe participes: vt fieri ſolet in hoſtijs pacificis.

An debeat perimi.

14 Aduertendum tamen, non eſſe neceſſarium ad rationẽ ſacrificij vt res perimatur, ſicut enim peremptione rei, ita etiam conuerſione vnius in alteram, ſupremum dominiũ & ſuprema poteſtas Dei, noſtraque ſubiectio & ſeruitus deſignari poteſt: ac proinde talis cõuerſio, à Deo in ſacrificium inſtitui poteſt; ipſius enim eſt conſtituere, quibus rebus & ſignis coli debeat, & ſupremum ſuum principatũ ſignificari velit. vnde poteſt quaſuis res, & quaſuis mutationes ad hoc idoneas aſſumere. Sic in noua lege ſacrificium cõſtituit in cõuerſione panis & vini in corpus & ſanguinem Chriſti, per verba conſecrationis; & ſimul poteſtatem ad ſic offerendum dedit ſacerdotio ad hoc proportionato erecto. Simili modo potuiſſet inſtituere in conuerſione aquæ in vinum, uel in ſanguinem, lapidis in panem, plumbi in aurum, virgæ in ſerpentem, ſerpentis in ouem &c. data hominibus poteſtate accommoda ad hæc per verba vel alia ſigna ſenſibilia efficienda.

Sufficit cõuerſio.

Petes, Cùm in conuerſione vnius in aliud, duo ſint, id quod conuertitur (quod deſinit eſſe ſecundùm ſuam ſpeciem & id in quod conuertitur, quod incipit eſſe vel abſolute (ut ſi ante non erat, uel ſecundùm quamdam ſui repræſentationem; utrùm ex duobus cenſeatur hoſtia?

Id in quod fit conuerſio eſt principalis hoſtia.

15 Reſpondeo Id in quod fit conuerſio: id enim potiſſimùm intenditur per illam actionem; quia ut illud incipiat eſſe, alterum deſinit; eſtq; hoc illius ueluti materia: unde etiam Deus magis intendit honorari per illam actionem conuerſiuam, ut ponit terminum ad quem, quam ut tollit terminum a quo. Exemplum habemus extra myſterium Euchariſtiæ in oblatione thuris, quæ fit per cõuerſionẽ thuris in ſuffitũ. hic enim potiùs ſacrificatur ſuffitus, in quẽ thus cõuertitur, quàm ipſum thus, quod eſt ſuffitus materia. Idẽ cernitur in cõcrematione holocauſtorũ, & aliarum rerum, quæ per ignem offeruntur. Vnde non eſt mirandum in ſacrificio Euchariſtiæ hoſtiã eſſe corpus Chriſti, in quod fit conuerſio; non panem qui conuertitur: quamuis eadem actione etiam offeratur panis ſecundariò & comitanter. totum enim quod ibi fit, ad diuinum principatum, noſtramque ſubiectionem teſtandam agitur. Quòd ſi in aliqua conuerſione intenderet magis honorari deſitione termini a quo; tunc terminus à quo eſſet hoſtia; & ratio ſacrificij conſiſteret in actione conuerſiua, quatenus illum tollit è medio. Exemplum dari poſſet in occiſione animalium, ſi illa actio non ſolùm eſſet deſtructiua, ſed etiam productiua formæ cadaueris: (ut multi uolunt) tũc enim eſſet uerè & propriè cõuerſiua; & ſic daretur conuerſio, quæ primariò haberet rationem ſacrificij, quatenus eſt deſtructiua termini à quo ſcilicet animalis; ſecundariò uerò ut eſt productiua cadaueris; quod etiam eadem actione offerri cenſeretur.

Oblatio thuris.

Ratio ſacrificij in Euchariſtia.

16 Hinc patet, in myſterio Euchariſtiæ fruſtrà rationem ſacrificij quæri in alia actione, quàm in cõſecratione. hæc enim abundè ſufficit ad ſacrificij rationem, ſiue ſumptio dicenda ſit pars illius ſacrificij, ut à Chriſto eſt inſtitutũ, ſiue non. ſicut enim ſacrificium tyhmiamatis, & omnium eorum, quæ igne offeruntur, conſiſtit in cõuerſione illorum

Digitized by Google

rum in ſuffitum, qui primariò ibi cenſetur offerri; ita ſacrificium Euchariſtiæ conſiſtit in conuerſione panis & uini in corpus & ſanguinem Chriſti, quæ ibi principaliter offeruntur. & ſicut ibi ad rationem ſacrificij non eſt opus dicere, Offero tibi hoc incenſum &c. aut materiam ſurſum eleuare; ita nec ad rationem ſacrificij altaris opus eſt ulla uerbali oblatione, ſiue materiæ, ſiue rei conſecratæ, nec ulla eleuatione; ſed hæc adhibentur ut preces & cæremoniæ, quibus uel petimus exaudiri, & conſequi fructum ſacrificij; uel nos & alios excitamus ad conſiderationem eorum, quæ reipſa geruntur, & ad internam reuerétiam. ipſa enim realis conuerſio, ad honorem Dei à legitimo miniſtro facta, eſt ſufficiens oblatio.

Non opus eſt verbali oblatione.

Nec refert quòd exteriùs non præ ſe ferat ſpeciem aliquam oblationis, quia nec ipſum ſacrificium crucis exteriùs præ ſe fert formam oblationis; ſufficit ut habeat rationem oblationis, quatenus ſubeſt intentioni offerentis, legitimam ad hoc poteſtatem habentis. Sed exactior horum tractatio alium locum poſtulat.

Petes, Si ratio ſacrificij conſiſtit in peremptione uel mutatione, quomodo illa reperitur in ſacrificio Crucis, cùm Chriſtus ſeipſum non interemerit?

17 Reſpondeo, Etiamſi Chriſtus ſeipſum propriè non interemit aut occidit (non enim plagas illas & uulnera, ex quibus mors ſecuta eſt, ſibi irrogauit; quod verbo occidendi ſignificatur) tamen uerè fuit cauſa uoluntaria totius illius mutationis & mortis ſuæ: nam in poteſtate ipſius erat uel in tortorum uim infringere, uel eorum ictibus ſe ſubtrahere, uel efficere ut ictus inflicti nullam læſionem aut dolorem inferrent, uel ut dolore illato anima nõ migraret. Itaque cùm ſponte corpus flagellis & crucifixioni obiecerit & aſſiduè expoſuerit, nec uim ictuum, qui inferebātur reſtingere, aut ſæuitiam tortorum impedire uoluerit; hæc perpeſſio & mors prorſus ei libera erat, & ab ipſo, tamquam à cauſa paſſum applicante, procedebat. ſicut enim qui admouet thus igni, eſt cauſa ſuffitus, quem ignis naturaliter cauſat; ita qui corpus ſuum objicit tormentis, eſt cauſa dolorū & uulnerum, quæ per tormenta inferuntur; quæ ratio cauſandi omnino ſufficiens eſt ad rationem ſacrificij, ſi alia adſint; ut patet in holocauſtis.

De ſacrificio crucis.

Dices, Ergo paſſiones martyrum ſunt uera ſacrificia.

Reſpondeo negando conſequentiam; Tum quia non erant inſtituti à Deo ſacerdotes ad huiuſmodi ſacrificium offerendum; tum quia perpeſſio & mors non erat in illorum poteſtate, niſi remotè; nempe quatenus poterant ſe tyrannis offerre, uel fuga eripere. Secùs in Chriſto Domino; qui à Deo erat inſtitutus ſacerdos ad ſeipſum in ſacrificium offerendum, & omnem perpeſſionem in ſua poteſtate proximè conſtitutam habebat. Vnde Ioan. 10. ait, *Nemo tollit eam* (animam) *à me, ſed ego pono eam à meipſo. & poteſtatem habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam.*

Martyrũ mors non erat ſacrificium.

18 Quartò, Ex parte *finis* requiritur ut explicitè uel implicitè referatur ad honorem Dei; ſi alio fine fiat, non erit ſacrificium. ſicut qui caput aperit non cauſa honorandi, ſed irridendi, uel captandæ auræ, non adorat. Ratio eſt, quia ſacrificium eſt in genere ſignorum, quibus æſtimationem internam excellentiæ alterius & affectum ſeruitutis erga illum exprimimus. Si ergo hæc æſtimatio & affectus deſit, non erit uerum ſignum: ſed uel non erit ſignum; (ut ſi non fiat animo ſignificandi) uel erit falſum & mendax; ut ſi quis interiùs non habeat pro Deo, cui exteriùs adulatione uel timore ſacrificat.

Finis intrinſecus ſacrificij.

Quintò, Ex parte *loci* requiritur ut locus ſit huic muneri dedicatus; qualem *altare* & *aram* uocamus. dignitas enim operis requirit locum ſpecialem, ab uſibus prophanis ſegregatum; ut mos omnium gentium confirmat; de quo ſatis dictum ſuprà nume. ſeptimo. Dixi iſta quinque requiri ad ſacrificium *perfectum*, prout Scriptura de eo loquitur; quia ad imperfectum quemdam ſacrificij modum non uidentur hæc omnia neceſſaria. tale enim fortaſſe ſinguli homines in lege naturæ offerre poterant, priuato nomine & auctoritate, & eo loco ubi placuiſſet: nam apud ethnicos ſimile quid uidemus. ſed talia non erant perfecta ſacrificia; quia perfectio oblationis maximè pendet ex conditione offerentis.

19 Ex dictis intelligi poteſt quid ſit *ſacrificium*, & poſſe hoc modo deſcribi, *Sacrificium eſt oblatio rei ſenſibilis à legitimo miniſtro facta Deo per realem immutationem, ad teſtandum ſupremum illius dominium & noſtram ſubiectionem.* *Eſt oblatio*; quia *oblatio* eſt genus ſacrificij, ut docet Diuus Thom. q. 85. a. 3. ad 3. & communiter DD. quamuis hoc nomen aliquádo ſtrictè accipiatur pro oblatione, quæ ſolùm eſt oblatio, non ſacrificium. *Rei ſenſibilis*, vt excludatur interna oblatio, qua mens ſe, ſuaque omnia Deo ſubijcit & offert; quæ non eſt propriè ſacrificium, etſi perfectiùs fructum ſacrificij præſtet, quàm ſacrificia externa, & idcirco interdum ſacrificium uocetur, ut paulò ante dictum eſt. *A legitimo miniſtro*; quia ſacrificium habet relationem ad ſacerdotem; cùm enim ſit excellentiſſimus & publicus Dei cultus, par eſt ut non fiat niſi à perſona ad hoc publica auctoritate delecta. *Per realem immutationem*; tum quia eſt perfectiſſimus cultus; tum quia aliàs non diſtingueretur à ſimplici oblatione. *Ad teſtandum ſupremum*, &c. duo enim ſacrificio ſignificeamus & teſtamur, diuinum principatum & noſtram ſubiectionem. & hæc ſignificatio eſt ſacrificio eſſentialis. Præter hanc quædam ſacrificia habent ſignificationem acceſſoriam, quæ myſtica uel allegorica dici poteſt; ut ſacrificium Sanctiſſimæ Euchariſtiæ ſignificat oblationem crucis; & ſacrificium Melchiſedech præfigurabat ſacrificiũ Euchariſtiæ. & omnia ſacrificia ueteris legis prænignabant oblationem crucis uel Euchariſtiæ. & ualdè credibile eſt nullum ſacrificium inſtinctu diuino fuiſſe oblatũ in lege naturæ, quod talem ſignificationem allegoricam nõ habuerit: omnia enim erant umbræ Chriſtum obſcurè inſinuantes, & mentes hominum ad illum excitantes. hæc tamen ſignificatio non pertinet ad rationem ſacrificij vt ſacrificium eſt. Vnde non fuiſſet, ſi Adam innocentiam cõſeruaſſet. Poteſt tamen dici pertinere ad ſacrificiũ, ut eſt propria huius uel illius ſtatus cæremonia. ſed uberior horum tractatio alium locum poſtulat.

Deſcriptio ſacrificij.

Duo teſtamur ſacrificio.

20 Dices, Ethnici etiam dijs inferioribus, à quibus certa dumtaxat beneficia expectabant, quique alijs ſubiecti erãt, ſacrificium offerebant, ut Cereri, Mineruæ, Plutoni, & alijs huiuſmodi, ergo non ſolùm ſupremum principatum ſacrificio teſtamur.

Sacrificia dijs inferioribus oblata.

Reſpondeo, Ethnici in ſua Religione, ſuoque cultu multa ἀσύστατα & pugnantia inuoluebant; putabant enim diuinitatem eſſe in multa partitam, eaſque partes non eſſe eiuſdem dignitatis & gradus, in omnibus tamen ſacrificio colendam: qua in re partim errabant, partim uerum iudicabant: etſi enim abſurdiſſimum ſit diuinitatem in partes ſecare, tamen generatim uerum eſt omnem diuinitatem ſacrificio eſſe dignam.

DVBITATIO III.

De diuiſione ſacrificij.

21 TRIBVS modis diuidi poteſt. Primò, Ratione *materiæ*; nam *materia* uel erat animal aliquod, uel erat res inanima, eaque uel ſolida uel liquida. Sacrificium animalis dicitur *victima* vel hoſtia. Vnde hæc nomina ducta Grammaticos conſule. Oblatio rei inanimæ ſolidæ uocatur *immolatio*; quamuis hoc nomen etiam ad omne ſacrificium extendatur. Oblatio rei liquidæ *libamen*.

1. Diuiſio, ratione materiæ.

Vbi aduerte, libamina & immolationes eſſe ſacrificia imperfectiora, quàm uictimas: unde apud gentiles etiam dijs minutioribus fiebant; quibus tamen uictimas non offerebant, ſed ordinariè tantùm duodecim dijs maioribus. Porrò in ueteri lege uictima ſolùm conſtabat animalibus mundis iſtis, oue, capra, hœdo, boue, uitulo, columba paſſere, turture: neque aliud genus licitum erat ſacrificare. Res autẽ inanimæ ſolidæ, quæ offerebantur in ſacrificium, erant panis, ſimila, ſal, thus, manipulus ſpicarum uirentium, & triticũ. patet Leu. 2. & 6. Hæc leuabat ſacerdos in altum, uariéque conficiebat & immutabat; in qua immutatione conſiſtebat ratio ſacrificij; nam panis in fruſta diſſecabatur; ſimila ſartagine, clibano, vel craticula coquebatur; ſal vrebatur; thus adolebatur; manipulus ſpicarum torrebatur; triticum conterebatur. Liquidæ erant ſanguis, uinum, oleum, aqua. hæc effuſione offerebantur.

Quibus rebus conſtabat.

22 Secundò, Diuidi poteſt partim ex *forma*, partim ex *fine*, in *holocauſtum*, *ſacrificium pro peccato*, & *hoſtiam pacificã*. *Holocauſtum* erat ſacrificium perfectiſſimũ; quia in eo tota res

2. Diuiſio, ratione formæ.

tarca

Digitized by Google

Holocauſtum. ta res in fumum reſoluta, ſurſum ad Deum aſcendebat, nihilque ex eo uſibus cedebat humanis. unde expreſſiùs per hoc ſignificabatur omnia ipſius eſſe, & ab ipſo prouenire. quare potiſſimùm ad hunc finem fiebat; quamuis etiam interdum fieret pro peccato populi & ſacerdotum.

Pro peccato. *Sacrificium pro peccato* partim cremabatur, partim cedebat in uſum ſacerdotum, qui in atrio templi ex eo ueſcebãtur; offerebatur non pro peccatis internis, ſed pro externis quibuſdam; ut pro peccatis commiſſis per ignorantiam circa cæremonias; ut patet Leu. 4. & 5. Item furti, periurij, calumniæ; vt patet ex c. 6. 7.

23 Notandum autem eſt hoc genus ſacrificij ab Hebræis uocari chattat, quæ uox etiam peccatum ſignificat. Vnde Apoſtolus eleganter ad Hebræam uocem reſpiciens dixit, ad Rom. 8. *de peccato damnauit peccatum*; quaſi dicat de chattat damnauit chattat, id eſt, per ſacrificium crucis, quod erat pro peccato, deleuit peccatum. & 2. ad Cor. 5. *Eum, qui non nouerat peccatum pro nobis peccatum fecit*; id eſt, hoſtiam peccati conſtituit.

Hoſtia pacifica. *Hoſtia pacifica* partim cremabatur, partim edebatur, tũ à ſacerdotibus, tum ab ijs, qui obtulerant. Offerebatur vel in gratiarum actionem pro beneficijs acceptis, & tunc eodẽ die comedi debebat: uel ad noua beneficia impetranda, & tunc differri poterat eius conſumptio in diem poſterum, non tamen ulteriùs.

Tertiò diuidi põt *ex fine* in λατρευτικὸν, ἐυχαριστικὸν, impetratorium & propitiatorium. quæ diuiſio parùm differt à priore, λατρευτικὸν dicitur, quod ſolùm fit ad Deũ colendum, eiuſque principatum & noſtram ſeruiturẽ teſtandam. hoc potiſſimùm fit holocauſto. ἐυχαριστικὸν dicitur, quod fit in gratiarum actionem pro beneficijs acceptis. Impetratorium pro beneficijs accipiendis. utrumque dicebatur in ueteri lege *hoſtia pacifica*. Propitiatorium ſiue ἱλαστικὸν, eſt quod offertur pro peccatis, & pro peccatorum pœnis ac flagellis auertendis. Hoc idem eſt quod hoſtia pro peccato.

DVBITATIO IIII.

Vtrùm hoc tempore licitum ſit offerre agnum vel vitulum.

24 VIDETVR id eſſe licitum; nam offerre ſacrificium eſt legis naturæ ut docet Diuus Thomas eum Caietano articu. 1. & 4. unde etiam in ſtatu nudæ naturæ fuiſſent ſacerdotes & ſacrificia. fuiſſet enim cultus externus, quo Deum tãmquam totius naturæ conditorem & Dominum fuiſſent uenerati; qui cultus potiſſimùm conſiſtit in ſacrificio.

Reſp. & dico Primò, Fore ſuperſtitionem ſi Chriſtianus uel Iudæus huiuſmodi ſacrificium offerat.

25 De Iudæo patet, quia apud Iudæos hæc ſacrificia continent in ſe proteſtationem Chriſti uenturi: offerunt enim illa ut à Deo in ueteri lege inſtituta, ſic autem ſunt ſigna Chriſti uenturi, abolita per Chriſti mortem, & ſacrificium nouæ legis.

26 *Non eſſe licitũ Chriſtiano.* De Chriſtiano probatur Primò, Quia in Eccleſia tantùm eſt unicum, uerum, & propriè dictum ſacrificiũ, quod omnibus ueteribus ſacrificijs ſucceſſit, ut paſſim docent Patres. Vnde in collecta Eccleſiæ dicitur, *Deus, qui legalium differentiam hoſtiarum, vnius ſacrificij perfectione ſanxiſti.* Sic Aug. lib. 8. de ciu. cap. vlt. probat, epulas illas, quæ à quibuſdam ſepulchris Martyrum ſolent imponi, non eſſe ſacrificia Martyrum, eò quòd unicum Eccleſiæ ſit ſacrificium; ſatis inſinuans non poſſe aliud auctoritate humana addi. Vide Chryſoſtomum in Pſal 95. & Leon. ſer. 7. de paſſione c. 1. & 3.

Secundò Sacrificium Eccleſiæ eſt infinitæ dignitatis, continens in ſe omnium Sacrificiorum uirtutem: ergo ſuperſtitioſum eſſet uelle aliud addere. quaſi illud non abundè ſufficiat ideò enim plura inſtituuntur, quia unum ad omnia non ſufficit.

Tertiò, Sacerdotium, quod eſt in Eccleſia, eſt ſupernaturale, inſtitutum à Chriſto: ergo non reſpicit ſacrificium iuris naturæ, ſed ſolùm ſupernaturale ab eodem Chriſto inſtitutum: ſacerdotium enim & ſacrificium ſunt correlatiua eiuſdem rationis, & ordinis: ut ex capit. 8. & 9. ad Hebræos colligitur.

Quartò, Alia ſacrificia ex inſtitutione diuina ſunt ſigna Chriſti uenturi: ergo qui ea uſurpat id ſciens uel aliquo modo aduertens, externo ritu iudaizat.

Quintò, Hoc ipſo, quo Chriſtus noſtrum ſacrificium & ſacerdotium inſtituit, ademit poteſtatem Eccleſiæ alterius ſacerdotij aut ſacrificij inſtituendi. ſicuti in ueteri lege hoc ipſo, quòd illorum ſacerdotium & ſacrificia præſcripſit, ademit illis poteſtatem alia ſacrificia adiungendi. Eodem modo ſi in lege naturæ Reſpub. inſtitueret ſacerdotium & ſacrificia, eo ipſo cenſeretur priuatos reſtringere, ne alia adiungerent: nam hæc res ad ſupremam poteſtatem propriè pertinet. Confirmatur, quia ſacrificium ad fundamenta religionis ſpectat, non minùs quàm Sacramenta: adeò ut Apoſtolus ad Heb 7 dicat, *translato ſacerdotio* (& conſequenter etiam translato ſacrificio, quod eſt connexum ſacerdotio inſeparabiliter) *neceſſe eſt vt & legis translatio fiat.* Vnde ſicut Eccleſiæ non eſt relicta poteſtas inſtituendi alia Sacramenta; ita nec alia ſacrificia. Vide Concilium Trident. ſeſſ. cap. 2. 27

Nec obſtat, quòd in Eccleſia thus offeratur; quia non offertur in ſacrificium; (intentio enim ſacrificandi abeſt) ſed adoletur ad odorem, & ad ſignificationem; & ut mentes excitentur ad uenerationem & deuotionem. unde fit hominibus etiam uiuis, & ab iis, qui non ſunt ſacerdotes. Latè tamen interdum ſacrificium dicitur, ut notat Caiet. ar. 4.

Dico Secundò, Probabile tamen eſt non fore ſuperſtitionem apud ethnicos, qui legem Chriſti ignorant. ſi uero Deo ſacerdotes illorum talia ſacrificia operant. ſic enim uidetur ſentire D. Aug. epiſt. 49. q. 3. cùm ait, *qui Chriſtianas litteras vtriuſque teſtamenti ſciunt, non hoc culpant in ſacrilegis ritibus paganorum quod conſtruant templa & inſtituant ſacerdotia, & faciant ſacrificia; ſed quòd hæc idolis & dæmonijs exhibeant.* ſentit ergo non fore ſuperſtitionem, ſi offerantur vero Deo alioquin id etiam culpandum eſſet. 28 *Non videtur illicitum ethnico.*

Probatur, Quia offerre Sacrificium eſt legis naturæ; ut docet D. Thom. q. 85 ar. 1. quod dupliciter intelligi poteſt, Primò, Vt ſit naturalis ad hoc obligatio, uel in ſingulis, quod minùs eſt uerisimile; uel ſaltem in communitate, ut D. Tho. & Caiet. indicant. Secundò, Vt non ſit quidem obligatio, ſed ratio dictet id eſſe conſentaneum, & ſuadeat. Lumen igitur naturale uel obſtringit, uel ſuadet ethnicis ſacrificiorum oblationem: atqui non apparet illis alia ratio ſacrificandi, quæ ſit conuenientior, quam ea, quæ offertur aliquid ex animalibus, uel frugibus terræ: ergo.

Secundò, In ſtatu nudæ naturę huiuſmodi ſacrificia fuiſſent licita, quia non habuiſſent aptiora, aut congruentiora naturæ: cur non etiam modò ſint licita apud Indos & Iaponios, cùm alia diuinitus inſtituta non habeant?

Petes, Vnde illi haberent ſacerdotes ad huiuſmodi ſacrificia idoneos? 29

Reſpondeo, Ex electione & dedicatione Reipublicæ. Sicut enim Reſpublica perfecta iure naturæ habet auctoritatem conſtituendi Principem, qui illam iuſtis legibus regat in iis, quæ ad politicam conſuetudinem, & contractus pertinent: ita etiam poteſt conſtituere ſacerdotem, qui eam regat in cultu diuino, & ſacra adminiſtret, iuxta modum & capacitatem illius ſtatus. Et hic eam haberet poteſtatem in ſpiritualibus illi ſtatui accommodatis, quam Princeps in temporalibus; deberetque Princeps ei ſubeſſe in iis, quæ ad cultum diuinum pertinent: niſi fortè unus idemque eſſet Summus Pontifex & Princeps; ſicut Imperatores Romanorum olim erant; vt ex hiſtorijs conſtat.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT XXXIX.

De Decimis. *Habet Dubitat. 6.*

DVBITATIO PRIMA.

An populus Chriſtianus teneatur decimas ſoluere, & quo iure.

D. Thom. Art. 1. Quæſt. 87.

Sententia Vvicleſi.

THOMAS Vvaldenſis lib.2.doctr.fidei antiquæ,cap.64.& 65. refert Vvicleffum docuiſſe, Primò, Decimas non eſſe ullo iure ſacerdotibus debitas; ſed eſſe meras eleemoſynas. Secundò, Populum ad licitum poſſe & debere eas negare ſacerdotibus, propter eorum peccata.

Decimas nō ſunt eleemoſynæ.

2 Sed fide tenēdum eſt decimas non eſſe eleemoſynas, ſed ſubſidium ſacerdotibus debitum propter miniſterium ſpiritualium. Vnde ſententia illa Vvicleſi damnata eſt in Concil. Conſtantienſi ſeſſ.8.

Probatur, Quia iure diuino & naturali, miniſtrantibus populo ſpiritualia debetur ſuſtentatio; vt oſtendit D. Paulus. 1.ad Cor.9. vbi inter cetera ait, *ſi nos vobis ſpiritualia ſeminamus, magnum eſt ſi nos carnalia veſtra metamus?* & 1.ad Timoth.5. *qui benè præſunt presbyteri, duplici honore digni ſunt maximè qui laborant in verbo & doctrina: dicit enim Scriptura, non infrenabis os boui trituranti.* Vbi Theophylactus, *Honorem vocat, neceſſariorum ſuppeditationem. Duplici honore dixit, viduarum reſpectu, vel Diaconorum, vel ſimpliciter duplici, pro multo;* Haymo; *Duplici honore*, quia reuerentia & ſuſtentatione. Denique Dominus Luc.10. *dignus eſt operarius cibo ſuo.* His, & alijs locis apertè ſignificatur eſſe debitum, non gratiam, miniſtros Eccleſiæ ſuſtentari.

Decimas deberi ex iuſtitia poſita taxatione Eccleſiæ.

3 Porrò hæc ſuſtentatio præſtatur per decimas. cùm enim aliquid certi à ſingulis de populo dari debeat, ut ſuſtentatio miniſtrorum ſit ſtabilis & ſufficiens, Eccleſia imitatione diuina in ueteri teſtamento propoſita, conſtituit decimam partem fructuum terræ huic rei eſſe ſegregandam, qua taxatione ſemel facta, ſinguli lege iuſtitiæ decimas debent: ſicut poſita determinatione Principis, qua ſtatuit quantum à ſingulis ad ipſius ſtatum ſuſtentandum, vel ad bellum gerendum. uel ad aliud opus neceſſarium contribuendum ſit, ſinguli ex iuſtitia tenentur illam quantitatem dependere. Idem probatur Iure Canonico. vide in Decreto 16.quæſtio.1.& in Decretalibus titu.de decimis, per multos Canones. Hinc Concilium Tridentinum ſeſſio. 25.c.12. iubet excommunicari eos, *qui decimas ſubtrahunt aut impediunt: neque ab hoc crimine*, inquit, *niſi plena reſtitutione ſecuta, abſoluantur* quod intelligit Nauar.cap.21. nume.32.de ijs, qui reſtituere poſſunt ante mortem, uel ante tempus, quo tenentur Sacroſanctum Domini corpus ſumere.

Excommunicantur ſubtrahentes decimas.

4 Ex dictis patet, decimarum ſolutionem, ſi conſiderentur ſecundùm ſuam ſubſtantiam, nempe ut ſunt neceſſaria ſuſtentatio miniſtrorum rerum ſpiritualium, iure diuino & naturali eſſe debitam, nec ulla conſuetudine poſſe tolli: ſi uerò ſpectentur ſecundùm ſuam quotam, ut ſunt decima pars fructuum, eſſe debitum ſaltem iure eccleſiaſtico.

An quota decimarū debita ſit iure diuino Canoniſtarum ſententia.

5 Sed difficultas eſt, Vtrùm non etiam iure diuino hæc quota debeatur: in qua Canoniſtæ à Theologis diſſentiunt, Illi enim ferè omnes docent etiam iure diuino haberi. Ita Innocen.in cap.vltim.de parœcijs, Gloſſa in cap.1.de decimis in 6. Hoſtienſis in Summa, titu.de decimis, Ioannes Andreas, Panormitanus, Antonius de Butrio, Petrus Ancharanus, & alij, quos Couarruu.lib.1.uariarum, capit.17. recenſet.

Probant Primò, Quia in Iure Canonico dicitur, *decimas conſtitutione diuina deberi*, cap.Tua.25. de decimis. Secundò, *Deum præcepiſſe decimas ſibi ſolui in ſignum vniuerſalis dominij, ideoq; non poſſe minui.* c.Tua nobis.26.eodem. Tertiò, *Decimas eſſe iuris diuini, eſſe Dei, deberi Deo.* 16.quæſtio.1.cap.fin. Quartò, Dominus Matth.23.cùm dixiſſet, *decimatis mentham & anethum*, ſubiunxit; *oportuit hæc facere, & illam non omittere.* vbi illud *oportuit*, indicat obligationem iuris diuini. Quintò, Dominus Matth.5. ait, *niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus quàm Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum:* ergo ſi illi ſoluebant decimas, multò magis nos in noua lege eas ſoluere debemus.

6 Contraria ſententia eſt communis Theologorum, qui docent illam quotam tempore legis euangelicæ, ſolo iure eccleſiaſtico (etſi antiquiſſimo, vtpote à temporibus Apoſtolorum, ut patet ex conſtitu. Clementis lib.2 cap.29.38. 39.& lib.8.cap.36.) deberi. Ita Diuus Thomas quæſtio.87. artic.1. Halenſis 3.par.quæſtio.51.nume.1.2 & 3. Henricus quodlibet.4.quæſtio.28. Antoninus 2.par.titu.4.cap 3.§.5. Sotus lib.9.de Iuſtit.quæſtio.4.articu.1.& alij. Idem tenet Nauarr. capit.21. Enchiridij, numero 28. & Couarruuia ſuprà.

Deberi ſolo iure Eccleſiaſtico, vel precepto Apoſtolico.

Probatur Primò, Quia in lege Euangelica nullum extat præceptum de hac quantitate fructuum ſoluenda: ſolùm enim dicitur, administris rerum ſpiritualiùm deberi congruam ſuſtentationem, vt patet 1. Cor.9.& Mat 10. vtrùm autem danda eis ſit decima pars fructuum, an vigeſima, nuſquam habetur.

Secundò, Præceptum iſtud non eſt naturale ut per ſe patet: ergo poſitiuum: atqui in lege noua non ſunt ulla præcepta poſitiua; niſi de fide & Sacramentis; vt docet D. Thomas 1.2 quæſtio.108.articu.ſecundo, & quodlib.4.art 13. ergo, &c.

Tertiò, Si eſſet iuris diuini, id eſſet maximè propter ea, quæ habentur Exo.22.Leuit.27.& Num.18. vbi Deus præcipit ut decimæ ſoluantur: ſed hæc præcepta non pertinēt ad tempus noui teſtamenti: tum quia ſunt iudicialia, ad politiam illius populi ſpectantia; quare ceſſante ſynagoga, & forma illius populi in aliam mutata, neceſſariò ceſſare debuerunt; tum quia ibi ſolùm præcipitur ut ſoluantur Leuitis & ſacerdotibus Aaronicis, nempe miniſtris illius legis; non autem miniſtris legis nouæ. Neque dici poteſt eſſe eamdem in his rationem: quia eſt alia lex, aliud ſacerdotium, alia forma gubernandi: ac proinde præcepta pertinentia ad illam, non ſunt extendenda ad noſtram. deinde illi erant ferè decima pars populi, utpote una ex duodecim tribubus; nec acceperant partem ſuam in diuiſione terræ, ſicut aliæ tribus: vnde meritò fuit illis conſtituta decima pars fructuum terræ: quæ rationes ceſſant in miniſtris nouæ legis.

Quartò probatur, Hæc quota conſuetudine poteſt tolli; c.In aliquib.32.§.fi.de decimis; & in quibuſdam locis multorum fructuum decima eſt ſublata: quod fieri non poſſet ſi iure diuino deberetur.

Ad primum argumentum Canoniſtarum Reſp. Decimę dicuntur deberi *conſtitutione diuina*; quia quòd debeātur, id ortum habet ex conſtitutione & lege diuina: Deus enim primitus præcepit ſolui decimas in veteri teſtamēto; ad cuius imitationem Eccleſia idem præcepit in nouo. Itaque quòd decimę nunc debeantur, eſt ex lege diuina non immediatè, ſed mediatè. 7

Ad argumenta.

Quomodo dicatur iure diuino deberi.

Ad Secundum, Eodem ferè modo reſpondendum: ideò non poſſunt minui, quia Deus olim hanc quotam taxauit in ueteri teſtamento, quā poſteà Eccleſia confirmauit, Deū imitata. unde Deo irreuerentiam facere uidetur, qui illam minuit, quamdiu Eccleſiæ lex uiget. quia ſicut Eccleſia in

reuerentiam Dei illam ſanxit, ita reuerentia Dei obligamur illam non accidere.

Ad tertium, Dicuntur eſſe *iuris diuini*, quia Deo conſecratæ & dicatæ in miniſtris: ſicut res ſacræ dicuntur iuris diuini, quia peculiari modo ad Deum pertinent, in eiuſq; ſunt dominio & iure.

Ad quartum, Quãdo Dominus Mat. 23. ait, *oportuit hæc facere*, loquitur de tempore illius legis, tunc enim iure diuino decimæ erant ſoluendæ.

Iuſtitia noſtra quo modo maior. Ad quintũ; Iuſtitia noſtra debet eſſe maior iuſtitia Phariſæorum & Scribarum non in ſoluẽda decima; (alioquin deberemus pluſquam decimam ſoluere; nam illi accuratiſſime decimam ex omnibus ſoluebant, vt patet Mat. 23.) ſed in reformandis affectibus internis: illorum enim iuſtitia ſolùm erat externa; noſtra debet eſſe non tantùm externa, ſed etiam interna: illi putabant ſufficere ſi non occiderent, non mœcharentur exteriùs; at nos etiam iram & concupiſcentiam internam reſecare debemus; ut ibidem Dominus explicat.

8 *Eſt actus Iuſtitiæ & Religionis.* Ex dictis intelligi poteſt cuius uirtutis actus ſit ſolutio decimarum: ſi enim conſideretur ut eſt debita ſacerdotibus ob ſacrum miniſterium, ſic immediatè eſt actus iuſtitiæ, mediatè Religionis. ſi verò vt per eam fouetur cultus diuinus, uel ut per eam proteſtamur Deum eſſe auctorem frugum terræ & rerum omnium, quibus uita humana ſuſtentatur, (ſoluuntur enim decimæ in ſignum uniuerſalis dominij, ut habetur c. Tua nobis. & c. Cùm non ſit in homine, de decimis) ſic eſt ſolùm actus Religionis. vtroque modo fit à fidelibus.

DVBITATIO II.

Vtrùm Eccleſia iuſta ratione hanc quotam conſtituerit.

9 VIDERI poſſit excedere iuſtum modum. Quòd enim in ueteri teſtamento conſtituta fuit decima, id factum, tum quia filij Leui erant ferè decima pars populi: tum quia in diſtributione terræ non acceperant ſuam partem; tum quia habebant uxores & liberos. at in nouo teſtamento ſacerdotes uix ſunt ſexageſima pars populi Chriſtiani, & habent ſuas poſſeſſiones hæreditarias ut ceteri; nec habent uxores & liberos alendos. Denique non omnibus ſacerdotibus debentur decimæ, ſed ſolis Epiſcopis & Parochis.

10 *Rationes cur Eccleſia hãc quotam conſtituerit.* Reſp. Eccleſiam iuſtiſſimis rationibus ad hãc portionem indicendam motam fuiſſe.

Primò, Quia uidit Deum in ueteri lege decimam conſtituiſſe; & ſanctos Patriarchas diuino inſtinctu etiam ante legem decimas dediſſe; nam Geneſ. 14. Abraham dedit Melchiſedech decimas ex omnibus. & Geneſ. 28. Iacob nouit Deo decimas cunctorum, quæ ab eo acciperet. Secũdò, Quia Synagoga, in qua erat conſuetudo huius quotæ, mutata eſt in Eccleſiam; & ſic quodammodò ſua ſponte hæc conſuetudo eſt continuata: Apoſtolis & Eccleſiæ Prælatis eam confirmantibus. Tertiò, Quia conueniebat ut non ſoli Epiſcopi & Parochi alerentur a populo; (quamuis illis ante ceteros id debeatur) ſed etiam multi alij miniſtri ſacrorum, qui officia diuina obeant, pro populo orent, & ſacrificia offerant: omnia enim horum munia in bonum populi cedunt. unde Eccleſia tantum poterat imponere, quantum his omnibus aliquo modo poſſet eſſe ſatis. Quartò, In noua lege Epiſcopi, Parochi, & alij Eccleſiaſtici debent eſſe patres pauperum, orphanorum, & uiduarum. unde non ſolùm debent habere quod ipſis ſufficiat, ſed etiam quo alijs ſubueniant. quod ſi non fecerint cùm poſſunt, grauiter peccant; de quo plura ſuprà cap. 4. dub. 6. Hanc rationem Caietanus uult eſſe potiſſimam cur Eccleſia meritò potuerit decimam imponere. Quintò, Miniſtri noui teſtamenti ſunt multò digniores; unde pluribus egent ad dignitatem ſui ſtatus in populo tuendam. Videmus enim ſacerdotes ijs locis, ubi egeſtate premuntur, contemni, & nihil illis haberi abiectius; quo fit ut uiliſſimis miniſterijs inſeruire coguntur, & parum boni præſtare poſſint. Sextò, Multò plus laborant, eorumque functiones ſunt longè grauiores & excellentiores. Septimò, Opus eſt illis magna eruditione, ad quam comparandam requiruntur magni ſumptus; & impediuntur aliæ rationes lucrandi, ut per mercaturam, & artes mechanicas, quas etiam nõ decet ab illis factitari. Octauò, Quia in lege ueteri ſolùm erat unum templum, idque omni ſuo inſtrumento probè inſtructum. in noua lege ſunt innumerabilia, quorum ſingula ſuis ornamẽtis, & ſacra ſupellectili inſtrui, & ſarta tecta conſeruari debent. Nonò, ſacerdotibus ueteris legis maximum compẽdium erat ex innumeris ſacrificijs, quæ offerebãtur: nihil tale habent in nouo teſtamento. Decimò, In ueteri lege decimæ manebãt in familijs, quia tranſmittebantur ad poſteros; unde fiebãt admodum diuites: ſecùs in lege noua. Vndecimò, Denarius ſignificat perfectionem; eſt enim terminus numerorũ ſimplicium, omnes illos continens: ceteri ex ipſo ſemel uel ſæpiùs repetito & ex alio ſimplici, componuntur. Itaque qui decimam Deo in miniſtris ſoluit, ſibi nouem retinẽs, ſignificat ſe eſſe imperfectum, & expectare perfectionem a Deo per ipſius miniſtros. Ob hanc fortè cauſam in lege naturæ & apud ethnicos decimæ ſoluebãtur. Vide Plin. l. 19. c. 14. Plutar. in Lucullo, & in probl. c. 6. Denique hanc ipſam Eccleſiæ taxationem Deus ipſe ſæpè comprobauit, fertilitatẽ concedens ſoluentibus, non ſoluentibus ſterilitatem inferens. Vnde D. Aug. l. 50. homil. hom. 48. *Maiores, inquit, noſtri, ideò omnibus copijs abundabant, quia Deo decimas dabant, & Cæſari cenſum reddebant. modò autem quia diſceſſit deuotio Dei, acceſſit indictio fiſci, noluimus cum Deo partiri decimas; modò autem tot u tollitur; hoc tollit fiſcus, quod non accipit Chriſtus.* Et ſer. 219. de temp. *Hæc eſt Domini iuſtiſſima conſuetudo, vt ſi tu illi decimam nõ dederis, tu ad decimam reuoceris.* vide totum illum ſermonem. *Denarius ſymbolum perfectionis.*

11 *Ad argumentũ initio poſitũ.* Ex dictis patet reſponſio ad rationem obiectam; ſi enim ſpectentur omnes miniſtri Eccleſiæ & fideles egeni, quos Eccleſia nutrit alit decimis, alijſque prouẽtibus eccleſiaſticis, ſunt fortè plus quàm decima pars populi Chriſtiani. Etſi enim ſacerdotes non habeant uxores & filios naturales: habent tamen pauperes, qui ſunt illis loco filiorum, quos ex præcepto Eccleſiæ & lege miſericordiæ tenentur de eo, quod ſupereſt, ſuſtentare.

DVBITATIO III.

Ex quibus rebus decimæ ſoluendæ, & quomodo.

D. THOM. ART. 2.

RESPON. Quod ad priorem partem attinet, ſi Ius ſcriptum ſpectemus, decimæ ſunt ſoluendæ ex omnibus rebus, quæ nobis diuino munere proueniunt; ut de fructibus, & quaſi fructibus omnium rerum, quæ quodammodò nobis frugiferæ ſunt, ut agrorum, arborum, animaliũ domorum elocatarum, molendinorum, piſcinarum, aucupiorum, omniumque negotiorum lucroſorum. patet ex ca. Non eſt. 22. de decimis; vbi Cæleſtinus III. ſic ait, *ſicut ſancti Patres in ſuis tradiderunt ſcriptis, de vino, grano, fructibus arborum, pecoribus, hortis, negotiatione, de q; ipſa etiam militia, de venatione, & de omnibus bonis, decima ſunt miniſtris Eccleſiæ tribuendæ.* Et c. Ex tranſmiſſa. 23. idem Cæleſtinus ait; *fidelis homo de omnibus, quæ licitè poteſt acquirere, decimas erogare tenetur.* unde iubet ſolui etiam ex ijs, quæ proueniunt ex molendino, quod uento agitur. c. Paſtoralis. 28. quod eſt Inno. III. eod. ti. dicitur, *de molendinis, piſcarijs, & lucro venditionis dandas decimas. neque deducendas expenſas, quæ fiunt pro fructibus percipiendis.* D. Aug. ſer. 219. *Quòd ſi decimas non habes fructuum terrenorum, quodcumque te paſcit ingenium Dei eſt, & inde decimas expetit, unde viuis: de militia, de negotio, & de artificio redde decimas: aliud enim pro terra dependimus, aliud pro vſura vitæ penſamus.* 12 *De omni re, & opere frugifero.*

Triplices decimæ. Ex his DD. collegere triplices decimas, *Prædiales*, ut ex agris, piſcinis, molendinis, ædium elocatione, & ſimilib. nomen enim *prædium* illa omnia cõprehendit. *Perſonales*, ex negotiatione, artificio, militia, famulatu. *Mixtas*, ex animalibus; ut fœtus, lana, butyrum. horum enim fructus partim ex prædijs, partim ex induſtria hominis prouenit.

Spectanda conſuetudo. Aduerte tamen multis locis ſolas prædiales ex prædijs ruſticis, & quaſdã mixtas in vſu eſſe; reliquis conſuetudine & tacita condonatione Eccleſiæ abolitis. vnde in his ſpectãda potiùs eſt locorum conſuetudo, quàm ius ſcriptum.

Petes,

Digitized by Google

13 Petes, Cur Eccleſia in noua lege voluit dari decimas de omnibus, cùm in lege veteri ſolùm datæ fuerint de frugibus, & pomis arborum, & animalibus, quæ tranſeunt ſub virga paſtoris vt colligitur Leuit. vlt. in fi.

Cur de omnibus.

Reſpon. In veteri teſtamento ſingulæ familiæ habebant ſuos agros, vnde decimas ſoluere poſſent, & ita non erat neceſſe exigere perſonales. ſed in tempore noui teſtamenti, vbi non ſolùm familiæ multæ, ſed etiam vrbes & Reſpub. quædam agris carent, vt Veneta, Genuenſis, & ſimiles: vnde oportuit decimas perſonales imperare; alioqui in plerique nihil contribuerent, & vbi nulla ſunt prædia ruſtica, Clerus ſuſtentari non potuiſſet. Deinde quia ſinguli iure longe plura à ſacerdotibus accipiunt beneficia, quàm in veteri lege. Tertiò, Quia ſacerdotes in nouo teſtamento longe pluribus egent, vt antè oſtenſum eſt. Quarò, vt agnoſcamus non ſolum fructus terræ, ſed etiam omnem alium quæſtum licitum, Dei muneri prouenire: *quodcunque enim nos paſcit, ingenium Dei eſt*, vt ait Auguſt. *& inde decimas exigit, vnde viuis.*

Notandum eſt, etſi ex iniuſtè acquiſitis, v. g. ex vſuris, præda, ſpolijs iniquis, furtis decimæ dari non debeant; tamen ſi quis fructus nō decimatos accepiſſet, deberet ex eis decimas ſoluere. Similiter ſi agrum alienum iniuſte occupatū coluiſſet. Ratio eſt, quia hoc ipſo, quo fructus extant, decima pars eorum debetur Eccleſiæ, vt ex variis iuribus conſtat, vt c. Commiſſum. 4. c. Tua nobis 26. c. Cùm non ſit 33. de decimis.

14 Verùm verò Eccleſia habeat dominium decimarum ante ſeparationem, dubitari poteſt. Gloſſa in cap. Tua nobis, de decimis, & cap. 23. Moderamine. 16. quæſt. 1. ſatis apertè indicat Eccleſiam non habere dominium; dicit enim verius eſſe decimas peti per Eccleſiam condictione ex Canone, vel officio Iudicis, quàm rei vindicatione. *condictio* autem ex Canone eſt actio perſonalis, vt patet §. Sic itaque. Inſtit. de actionibus. Idem tenent multi DD. antiqui & Fredericus conſilio 74. vt teſtatur Panormitanus in d. cap. Tua nobis.

An Eccleſia habeat dominium decimarū.

Panorm. verò in c. Commiſſum, & c. Tua nobis, de decimis, tanquam probabilius docet Eccleſiam habere dominium decimarum, etiam antè quam ſint collectæ. idq; probat tribus argumentis. Primò, Quia Deus dicit decimas & primitias eſſe *ſuas*. c. cap. Tua nobis; atqui *ſuum* indicat dominium. Item eum qui eas retinet, dicit retinere *aliena* inuito domino; d. cap. Tua nobis. Secundò, Eccleſia dicitur poſſe decimas *vindicare* cap. Moderamine. 16. q. 1. ſed *vindicatio* datur domino in rem ſuam; L. In rem. ff. de rei vindic. Tertiò, Venditio fructuum non decimatorum nō eſt valida: nam Eccleſia ſemper poteſt ex aliis ſuam portionē extrahere, c. Paſtoralis, de decimis: atqui huius non poteſt eſſe alia ratio, quàm quia Eccleſia habet dominium decimæ partis in confuſo: ergo, &c.

Neque obſtat, quòd dominium non comparetur ſine apprehenſione. quia ſicut Eccleſia habet priuilegium vt in rebus emptis, donatis, & legatis dominium acquirat ſine apprehenſione, vt habetur L. Vt inter lus. C. de ſacroſ. Eccle. ita etiā in decimis habere poteſt, & reipſa habere indicant Canones citati: Hæc ſententia eſt valde probabilis.

Nō requiri apprehēſionem.

15 Verùm, ſiue dicatur habere dominium, ſiue non, certum eſt Eccleſiam habere nō ſolùm Ius ad rem, ſed etiam in re, quod quodammodò æquiualeat dominio partiali: quod habent illi, quorum frumentum mutuo conſenſu eſt permixtum; quod ita fit commune vtrique, vt ſingula grana communicentur. § Si duorum. Inſtit. de rerum diuiſione. Probatur, quia apud quemcumque fructus non decimati extent, Eccleſia poteſt ex illis decimam partem detrahere; vt conſtat ex cap. Cùm non ſit, de decimis, vbi dicitur, *Vel ſaltem hi, ad quos cenſus vel tributa indecimata peruenerint, (quoniam res cum onere ſuo tranſit) ea per cenſuras eccleſiaſticas decimare cogantur Eccleſijs, quibus de iure debentur.* Et cap. Paſtoralis, eodem, *Fructus autem ipſos alienari poſſe non credimus, niſi cum onere decimarum.* Hoc autem ferè perinde eſt ac ſi habeat dominium decimæ partis pro indiuiſo.

Habet Ius penè æquiualens dominio.

Nec obſtat, quòd is, qui bello iuſto incendit hoſtium ſegetes, non teneatur Eccleſiæ reſtituere decimam peremptam, vt docet Panor. in d. c. Commiſſum, ex Io. And. quia idem locum haberet, etiamſi Eccleſia vero dominio decimam illam pro indiuiſo cum laico poſſideret; nā quòd perdat, eſt per accidēs, ratione commixtionis cum re alterius. Hoſtis Iure ſuo vtitur vt victoria tandem potiatur, à quo non debet impediri propter admixtionem tantillæ portionis ad Eccleſiam pertinentis. Imò non deſunt DD qui dicant non teneri Eccleſiæ decimam ſarcire, qui agri colam à ſerendo, aut piſcatorem à piſcando iniuſtè impediuit. quia decimæ ſolùm debetur de fructibus perceptis vel extantibus; hic autem nulli fructus percepti. Idem dicit de eo qui ſegetes inimici ſui ſuccendit, ob eamdem cauſam. Ita Molina diſpu. 49. recedens ea in re à Couar. reg. Peccatum, p. 2. §. 8. nu. 12. Et ſanè ea reſtitutio non videtur eſſe in vſu. Sic qui fraude ſententiam iudicis impediuit, non tenetur ſoluere pœnam. quia pœna non debetur ante condemnationem. Nec obſtat quòd eccleſia ius habeat in fructibus adhuc creſcentibus: quia illud ius adhuc pendet à collectione ſeu perceptione, qua non ſecuta euaneſcit, ſicut ius fiſci delicto nō probato. quamuis hoc exemplum non ſit omnino ſimile. Nam ſi quis ſegetes ita vaſtaret, vel agricolam impediret, vt ipſo opere ex animo id odio Eccleſiæ ne decimas inde conſequatur, facere videatur, nō putarem excuſari poſſe quin teneatur eas compenſare. quia actio illa directè tendit ad Eccleſiæ læſionem, & Eccleſia ius habet, vt ille tali modo non impediatur. Secus ſi inimicitias priuatas perſequens id feceriit.

3 Ex his patet Eccleſiā duplici actione poſſe decimas collectis fructibus petere, vt docet Panorm. ſupr. Primò, Condictione ex Canone, id eſt, quia per Canones impoſitum eſt legis onus & debitum illas ſoluendi. Secundò, Rei vindicatione, quæ eſt actio in rem, & conceditur domino. L. In rē. ff. de rei vindicat. Prior actio eſt perſonalis, eaque priùs vti debet, tum ne venditores turbentur, ſi res apprehendatur, antequam ipſi conuenti fuerint; tum quia diuiſio eſt per debitorem facienda. ſi tamē hac via non procedat, poteſt rem apprehendere, & ſibi inde decimam ſeparare. Hinc fit vt quando fructus nondum decimati, ſunt alienati, Eccleſia habeat actionem in venditorem & emptorem, vt apertè colligitur ex c. Cùm non ſit, de decimis, & D. Thom. 2. 2. q. 87. ar. 1. ad 4. In emptorem; quia habet rem Eccleſiæ debitam. In venditorem; quia Eccleſiam fraudauit, vt ibi Diuus Thomas ait.

Qua actione petat decimas.

16 3. Quod ad alteram partem dub. attinet, Quomodo decimæ ſint ſoluendæ; dicendum eſt.

Quomodo ſoluendæ.

Primò, Integre & ſine diminutione ſoluendas, cap. Commiſſum, cap. Tua nobis, & alijs multis, de decimis. Qui fraudat in parte notabili, peccat mortiferè peccato iniuſtitiæ; quia retinet alienū, vel alteri debitum. Huic iniuſtitiæ annexa etiam eſt malitia quædam ſacrilegij, quia decimæ debentur Deo, ſeu cauſa Dei; tum in ſignum vniuerſalis dominij, tum ad cultum diuinum ſuſtentandum. Vnde in Canonibus fraudatio decimarum vocatur *ſacrilegium*. Inter fraudatores cenſendi, qui minores vel deteriores manipulos, vel partes fructuum aſſignant. ſicut enim non tenentur ſeligere meliora prò decimis, ita nec poſſunt deteriora, ſed mediocria, & bona fide, prout res ſe offerunt; vt paſſim Doctores tradunt.

Secundò, Debent deduci ex fructibus integris, priuſquā ex illis deducantur expenſæ, vel tributa, vel cenſus, aut vlla alia debita; vt habetur d. cap. Cùm non ſit. & cap. Tua nobis, de decimis. Ratio eſt, quia decimæ debentur in recognitionem & profeſſionem dominij generalis; (vt dictis capitibus dicitur) quod ſicuti reliqua omnia dominia & iura antecedit, & ad omnes fructus enatos ſe extendit; ita ex omnibus fructibus, & ante reliqua Iura ſibi ſatisfieri poſtulat. Itaque ſi tributa vel cenſus, vel alia debita ante deducta & ſoluta ſint, Eccleſia poteſt agere vel in dominum fructuum, qui ea deduxit, vt integram decimam omnium fructuum pendat; vel in eum, qui illa indecimata accepit, compellendo illum per cenſuras, vt decimam ex acceptis detrahat; vt d. cap. Cùm non ſit, habetur. Simili modo, non poſſunt detrahi ſumptus in colendo agro facti, nec ſeminis æſtimatio. Et quando decimæ ſoluuntur ex elocatione ædium, ex molendinis, piſcinis, aliiſve rebus, non poſſunt deduci expenſæ factæ in reparationem aut meliorationem. habentur hæc omnia c. Non eſt in poteſtate. c. Tua nobis. & c. Paſtoralis, de decimis. Quando tamen ſoluuntur decimæ de negotiatione, tunc ſunt deducendæ expenſæ, ut dicto cap. Paſtoralis, habetur. Ratio eſt; quia tunc ſolùm ſoluuntur decimæ de lucro: atqui id ſolùm in lucro cenſetur,

Ex fructibus integris.

Digitized by Google

quod manet deductis expenſis, quæ factæ ſunt in re facienda vel comparanda, conſeruanda, reparanda, transferenda.

Tertiò, Quo loco, vel tempore ſoluendæ ſint, & vtrùm ſponte, an cum exactæ fuerint: & vtrùm ad certum locum deferendæ, ſeruanda eſt conſuetudo, quæ in hac vel illa ſpecie pro loco & tempore recepta fuerit. Regulariter tamen prædiales dantur ſtatim perceptis fructibus; idque in loco vbi natæ: perſonales in fine anni: mixtæ ſequuntur naturam prædialium, excepto fœtu, qui fouendus vſque ad ſtatum vtibilem.

DVBITATIO IV.

Quibus ſint decimæ ſoluendæ.

D. THOMAS ART. 3.

17 RESPONDEO, Decimas ex prima Eccleſiæ ordinatione deberi cœtui Clericorum in genere, qui populo ſpiritalia adminiſtrant, vel aliquo modo in hac adminiſtratione iuuant, vel pro illo orant, ſic tamen vt diſtributio pertineret ad Prælatum, cuius auctoritate ſingulis quantum opus erat, tum ex decimis, tum ex alijs fidelium oblationibus dabatur; vt ex more antiquo Eccleſiæ patet, de quo plura cap. 4. dubitatione 6. Poſtquam autem Eccleſia diuiſionem fecit, erectis beneficiorum titulis, ſingulis ea portio debetur, quæ cuiuſque titulo attributa & annexa eſt.

Dices, D. Th. ar. 3 inſinuat ſolis illis deberi decimas, qui habent curam animarum: quia ius accipiendi decimas conſequitur illud debitum, quo ſeminantibus ſpiritualia debentur temporalia. Idem expreſsè docet Caiet.

Quomodo Parochis debeantur, & alijs Clericis.

Reſp. Solis ijs, qui habent curam animarum deberi ex iuſtitia decimas, quoad ſuſtentationem, idque ſepoſito omni Eccleſiæ præcepto & taxatione: non enim populus ex iuſtitia alios præter hos & horum neceſſarios adiutores alere tenetur, ſepoſito Eccleſiæ præcepto: quamuis lege Religionis & charitatis etiam ad aliorum Eccleſiæ miniſtrorum ſuſtentationem contribuere teneatur. Poſita autē Eccleſiæ taxatione & præcepto de decimis ſoluendis; decimæ ſecundùm quotam debentur non ſolùm habentibus curam animarum, ſed cœtui Eccleſiaſticorum in genere, vt dictum eſt: quia Eccleſia hos omnes initio ex decimis ali voluit; & omniū intuitu eas imperauit, eò quòd ab his omnibus multa in populū ſpiritualia bona proueniant. quia tamen multò ſtrictiore iure alimenta debentur ijs, qui curam animarum habent, ideò his ante omnes, vel ex decimis, vel ex oblationibus, vel ex fidelium cōtributionibus, vel ex alijs bonis eccleſiaſticis eſt prouidendum. Quòd ſi illis ſufficienter prouiſum non ſit, & decimæ alioquin abundè ſufficiāt, ſed alijs vſibus ſunt applicatæ, v. g. alicui pio loco, vel canonicatui, non tenetur populus contribuere: quia quotannis quod abundè ſufficiat ad eorū ſuſtentationem per decimas ſoluunt. Nec refert quòd hoc ad miniſtros ipſorum nō perueniat, quia id non accidit eorum culpà, ſed Superiorum, qui ex officio tenebantur illas rectè diſpēſare, & in primis ipſorum parochis & miniſtris prouidere. hinc ſequitur Canonicos, quorum præbendis annexi ſunt paſtoratus, quos ipſi per Vicarios vel mercenarios (vt nunc loquuntur) adminiſtrant, ex iuſtitia teneri ad congruam ſuſtentationem illis præbendam: alioquin iniuriam faciunt tum ſuis Vicarijs, qui totum laborem ſubeunt, tum populo, qui hac ratione cogitur ad illis ſubueniendum. Sed iniuria in populum maximè in eo ſita eſt, quòd cū largas det decimas, quibus aptiſſimum miniſtrum habere poſſet, parùm admodū Vicario aſſignetur. Quo fit, vt cùm viri idonei nolunt tam tenui ſtipendio onus ſubire, ſæpè indocti & improbi, quia alia ratione uiuere nequeunt, præficiantur. Non enim quæruntur qui maximè populo uideantur profuturi, & munus optimè adminiſtraturi, ſed qui minimo ſtipendio velint ſeruire. Hinc, proh dolor, multis locis tanta animarum clades.

18 Hinc patet Primò, Ius decimarum eſſe ſpiritale; naſcitur enim ex illo debito, quo omnibus miniſtris rerum ſpiritualium à populo uiciſſim debetur ſuſtentatio, præſertim accedente Eccleſiæ præcepto, & populi Chriſtiani acceptatione. quod addo, quia abſq; præcepto & acceptatione non eſt debitum iuſtitiæ, niſi ad alendos miniſtros verbi & Sacramentorum neceſſarios: licet poſſit eſſe debitū religionis & miſericordiæ reſpectu aliorum, vt dictum eſt.

Ius decimarum eſt ſpiritale.

Secūdò, Cauſam decimarum ad Iudicem eccleſiaſticum pertinere, ſicut cauſæ beneficiariæ, & aliæ ſpiritales. Idem dicendum quando de aliquo iure, ex iure decimarum orto, controuerſia eſt: nam fundamentum cauſę eſt ſpirituale; & acceſſorium ſequitur ſuum principale.

Petes, Vtrùm ius decimarum poſſit laicis competere? 19

Reſp. Primarium ius decimarum laicis competere non poſſe; quia eſt ſpiritale, fundatum in titulo ſpiritali, nēpe in miniſterio eccleſiaſtico, vt rectè D. Tho. & alij DD. De hoc intellige Canones; dum dicunt decimas nec detineri à laicis, nec vlla vſucapione vel præſcriptione ab illis poſſideri poſſe; vt c. Cauſam. 7. de præſcr. & c. Ad hæc. 15. de decimis; & ſimilia. Poteſt tamen illis conuenire ius quoddam ſecūdarium decimarum, ortum ab illo primario. qui enim habet proprium ius decimarum, etſi hoc ipſum non poſſit in laicum conferre: tamen ex eo poteſt illi aliud ius ad fructus tribuere; v. g. donatione fructuum, elocatione, vēditione: quod Ius diſtinctum eſt à primario illo & fundamentali, quod remanet penes Clericum vel Eccleſiā: oritur enim ex cōtractu humano; vnde nec eſt ſpiritale. tale eſt Ius feudale in decimis. hoc modo ius decimarum à laico præſcribi poteſt; cum titulo quidem ſpatio 40. annorum: ſine titulo, tempore, quod memoriam hominum ſuperet, vt patet ex dictis c. 6. dub. 10. Sic Pontifices interdum ſolent decimas dare Principibus viris in feudum etiā perpetuum; ob merita illorum in Eccleſiam, & vt in poſterum Eccleſiam defendant. Poterant id facere ante Concil. Lateran. ſub Alex. III. celebratum, etiam Epiſcopi, vt DD. teſtantur. Verùm hæc poteſtas illis per Concilium eſt ſublata, vt colligitur ex c. Quamuis. 17. de decimis, vbi iubetur ſuccidi, id eſt, ſuſpendi, qui id fecerit.

An poſſit laicis conuenire.

Primariū non poteſt, ſecundariū poteſt.

Præſcriptio decimarū capienda-dum.

An in feudum concedi.

Poſſunt tamen laici eas decimas retinere, quæ ipſis vel ante Concilium in feudum perpetuum, ab Epiſcopis fuere conceſſæ; vel poſt Concilium à Summo Pōtifice. Poſſunt etiam eaſdem alicui Monaſterio vel pio loco donare, accedente dumtaxat Epiſcopi, ad cuius Eccleſiam pertinebant, conſenſu: qui conſenſus etſi ad hoc neceſſarius ſit, eò quòd Eccleſia illa amittat ſpem recuperādi; non tamen eſt neceſſarius cōſenſus Capituli, aut tractatus, vt expreſsè habetur c. Cū Apoſtolica, de ijs, quæ ſiunt à Prælato. Ratio eſt, quia non cenſetur fieri alienatio, ſed reuocatio rei à laico detentæ, ad vſum eccleſiaſticum; vt ibidem dicitur.

Laici poſſunt eas in pium locū transferre cum cōſenſu ſolius Epiſcopi.

Vtrùm autem poſſet eas in alium laicum transferre cum Epiſcopi conſenſu dubium eſt. Gloſſ. in c. Prohibemus. 19. ver. Laicos, de decimis, ſentit poſſe; Idem tenet Silu. v. Decima. q. 10. Ratio eſt, quia tunc non dicitur Epiſcopus illas dare in feudum; ſed laicus, qui dat ſicut eas habet. Nec obſtat capit. Prohibemus; quia ſolùm ibi prohibetur *ne laici decimas cum periculo animarum ſuarum poſſidentes, in alios laicos transferant.* vnde non prohibentur qui legitimè eas poſſident.

Contraria ſententia videtur verior, quam tenet Panor. in d. c. Prohibemus, & alij DD. ibid. vt ipſe teſtatur. Ratio eſt Primò, Quia id poſſet in maximum damnum Eccleſiæ cedere; ut ſi is, qui eas trāsfert, careat liberis: tūc enim neceſſariò deberent ad Eccleſiam redire. Secundò, Quia eo caſu reuerà Epiſcopus cenſetur eas dare in feudum, tantumdē enim facit ac ſi daret in feudum; cùm eius conſenſu fiat, ſine quo nihil agi poteſt; & ſecundus in quem transferuntur, iure feudi eas accipiat: efficitur enim feudatarius ſeu beneficiarius Eccleſiæ, non illius prioris laici: at prohibitum eſt Epiſcopis in Concilio ne bona Eccleſiæ laicis feudi iure concedant. Tertiò, Quia c. Prohibemus, id abſolutè uidetur prohiberi: nā ordinariè laici, qui decimas detinent, etiamſi eas ex aliquo conſenſu Eccleſiæ habuerint, præſumuntur illas cum periculo animarum ſuarum detinere; vt colligitur ex c. Cùm Apoſtolica, de ijs, quæ ſiunt à Prælato. Ratio eſt, vel quia non prudenter nec in commodum Eccleſiæ ſunt conceſſæ, aut quia in illis concedendis interuenit aliqua coactio; vel quia laici poſteà non ea præſtant Eccleſiæ obſequia, quæ deberent.

21 *Non in laicum.*

DVBITATIO V.

Qui teneantur decimas ſoluere.

D. THOM. ART. 4.

22 *Omnes laici ſoluunt prædiales.* DICO Primò, Quod ad decimas prædiales attinet, omnes, qui titulo non ſpiritali habent prædia alicui Eccleſiæ ſubiecta, tenentur has decimas ſoluere; idq; illi Eccleſiæ, cui prædia illa ſubiacent; niſi conſuetudo habeat vt alienæ Eccleſiæ ſoluantur: in hac enim re maximè conſuetudo ſpectãda eſt; vt habet cap. Ad Apoſtolicæ. 20. de decimis. Vnde Primò, Tenentur has decimas ſoluere omnes laici, etiam Iudæi & Pagani; quia eſt onus annexum rei, quam poſſident. *Etiam Clerici.* Secundò, Etiam Clerici, ſi illa prædia titulo patrimonij vel alio, modò non ſpiritali, poſſident; Ita D. Thomas ad 2. Ratio eſt, quia illa prædia per ſe illi oneri ſubiecta ſunt: res autem cum ſuo onere tranſit; præſertim cùm per accidens ſit, quòd nunc à Clerico poſſideantur.

23 *Obiectio.* Dices, Cap. Nouum genus. 2. de decimis, dicitur *nouũ genus exactionis eſſe, vt Clerici à Clericis decimas exigãt:* ergo Clericus non tenetur.

Reſpondeo. Reſpondeo, Ob hoc argumentum quidam ſentiunt illum non teneri. & Silueſter v. Decima, quæſt. 7. putat nõ teneri illi Eccleſiæ, cui inſeruit. Tamẽ ſententia Diui Thomæ eſt verior; quam etiam tenet Gloſſa in illud cap. & probat ex cap. 44. Si quis laicus. 16. quæſt. 1. vbi ſanè id apertè ſupponitur. Idem confirmatur cap. Quicumque, ibidem. Ad illud, quod obijcitur, reſpondet Gloſſa, hoc intelligendum eſſe de dote Eccleſiæ, id eſt, de prædijs eccleſiaſticis: de his enim Clericos non debere decimas. Idẽ ſentit D. Thomas ſuprà. Sed hoc non videtur vniuersè verum: ſi enim laicus agrum ſuum, qui pendebat decimas Eccleſiæ S. Petri, det Eccleſiæ S. Michaelis; cur ob hanc donationem Eccleſia S. Petri amittat ſuas decimas, cùm nullus Canon id ſtatuat?

Verius igitur eſt prædium huius Eccleſiæ debere decimas alteri Eccleſiæ, ſi antè quàm eſſet huius Eccleſiæ, eas alteri debebat. ſecùs ſi non debebat alteri Eccleſiæ. ſed illi, cui poſteà donatum eſt: tunc enim decimæ extinguũtur. Ita Panormitanus in cap. Nouum genus, vbi in eãdem ſententiam citat Innocẽtium. Vnde illud cap. intelligendum videtur de Clericis eiuſdem Eccleſiæ, & prædijs ad eamdem Eccleſiam pertinentibus. Nec obſtat quòd in fine illius cap. dicitur, *Clericos illos, qui à Clericis ſpiritualium miniſteriorum labores accipiũt, decimas eis debere:* quia hoc intelligẽdum vel de decimis perſonalibus, vel bonorum patrimonialium, vel certè de Clericis coniungatis. Ita Gloſſa.

Monaſteria. Tertiò, Tenentur ad has decimas etiam Monaſteria & pia loca, niſi aliquo priuilegio vel præſcriptione, vel cõpoſitione, vel tranſactione ſint exempta. patet ex cap. Nuper. 34 de decimis; vbi decernitur, vt Ciſtercienſes de terris, poſt Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. celebratum, acquirendis, ſoluant decimas Eccleſijs, quibus antea ſoluebantur; etſi eas proprijs manibus colant; niſi aliter cum Eccleſijs componant. 24 *Priuilegio poſſunt eximi.* Priuilegio tamẽ eximi poſſe colligitur ex eodem cap. & ex multis alijs eodem titulo, vt cap. Suggeſtum 9. & cap. Ex parte. 10. vbi dicit, *Romanos Pontifices ante Innocentium III. ferè omnibus Religioſis decimas laborum ſuorum conceſſiſſe;* id eſt, vt nõ ſoluerent decimas de prædijs, quæ ipſi colerent. Idem conceditur ibidem Ciſtercienſibus, Templarijs, & Hoſpitalarijs. Idem patet ex cap. Licet, cap. Ad audientiam, eodem. Denique poſteà quibuſdã Ordinibus conceſſum eſt vt de nullis prædijs, aut alijs bonis ab ipſis poſſeſſis teneantur vllam decimam, etiam Papalem ſoluere

25 *Non fieri iniuriam.* Nec obſtat quòd hoc videatur cedere in damnum Eccleſiarum, quæ antea ex illis agris decimas percipiebant: quia ſicut auctoritate ſedis Apoſtolicæ factum eſt vt tale prædium teneretur ad ſolutionem decimæ; ita eadem auctoritate ob iuſtam cauſam poteſt liberari, vel illa decima alteri attribui. ita enim hoc onus eſt impoſitum, vt aſſiduè ab illa auctoritate dependeat: & ſic non fit iniuria illi Eccleſiæ. non enim intendit hoc onus ita imponere in commodum huius uel illius Eccleſiæ, ut ſibi adimeret poteſtatem illius remittendi uel laxandi. *Pontifex poteſt eximere à decimis.* Hinc fit ut Pontifex populum à ſoluẽdis decimis eximere poſſit, ſi ex alijs bonis eccleſiaſticis, uel collationibus, quibus decimæ cõpenſentur, clero ut ſatis prouiſum; ut docet Couarr. lib. 1. uariar. cap. 17. num 9. Præſcriptione quoque & conſuetudine tum Religioſi, tum laici a decimis eximi poſſunt: quia hæc quota non iure diuino uel naturali; ſed humano dumtaxat debita eſt: quare (ſicut alia, quæ lege humana conſtant) mutari & tolli contraria conſuetudine poteſt. Imò ſi aliunde clero ſit proſpectum, fieri poteſt ut nulla pars fructuum ei debeatur: quia iure naturali ſolùm debetur ſuſtentatio. Numquam tamen populus ita liberari à decima poteſt, quin Summus Pontifex quando opus fuerit, poſſit eas rurſus imponere; quia hæc poteſtas ei conuenit quatenus eſt uniuerſalis Paſtor Eccleſiæ; quod ei iure diuino competit; contra quod Ius nulla præſcriptio, aut lex humana ualere poteſt.

Porro ad præſcribendam decimarum immunitatem requiritur ſine titulo quidem tempus memoriam hominũ excedens, quia Iuris præſumptio eſt in contrarium. cap. 1. de præſcriptione in 6. cum titulo uerò, tempus, 40. annorum. ut ibidem inſinuatur. ut autem per conſuetudinẽ non ſoluendi immunis ſias, ſufficit conſuetudo 40. annorum: quia vt ipſa conſuetudo ſit legitimè præſcripta, ſufficit tempus 40. annorum. capit. ſin. de conſuetudine. nec ad eam requiritur titulus, etiamſi Iuris præſumptio ei aduerſetur, imò nec bona fides ad eam inducendam requiritur. ſecùs ſi agatur de Iure præſcriptionis ipſius rei, ſeu Iuris non ſoluendi. vt docet Couar. l. 1. var c. 17. nu. 8. §. Decimò his. & nu. 10. 26 *Præſcriptio immunitatis decimarum.*

Aduerte tamen, vt vi conſuetudinis libereris, non ſufficere vt tu particularis non conſueueris ſoluere per annos 40. quia ſicuti conſuetudo particularis non poteſt legẽ introducere, ita neque poteſt legem abrogare. Lex enim reſpicit communitatem. Vnde requiritur vt communitas per tantum tempus conſueuerit non ſoluere. Neque requiritur titulus, aut bona fides, vt dictum eſt; ſed ſufficit ipſa cõmunitatis conſuetudo: quæ ſicut poteſt legem inducere, ita etiam poteſt legem abrogare. Vnde cenſetur lex decimarũ abrogata per talem conſuetudinem, in illo populo. Vtrùm autem requiratur tempus 40. annorum ad præſcriptionem talis conſuetudinis, dubium eſt: de quo vide ſup. c. 6. dubit. 14. Vt autem vi præſcriptionis eximaris, non requiritur conſuetudo communis; quia exemptio præſcriptionis non fit abrogatione legis, ſicut exemptio conſuetudinis; ſed ſine titulo quidem ſufficit vt tu à tempore immemorabili non conſueueris ſoluere, modò non conſtet id mala fide factũ. Nam ex tãti temporis vſu præſumitur bona fides & iuſtus titulus. v.g. quòd maiores tui ob iuſtam aliquam cauſam fuerint conſecuti hoc priuilegium, vel pacto aliquo illud onus redimerint, &c. Quòd ſi titulum aliquem habeas, ob quem non ſolueris, (v.g. priuilegium, etſi inualidum ob excommunicationem, vel ſimilem cauſam) ſufficiunt anni 40. cum bona fide; vt patet ex ijs quæ dicta ſunt ſupra cap. 6. dubit. 12. *Qualis debeat eſſe cõſuetudo.*

Dico Secundò, Perſonales decimæ ſoluendæ ab ijs ſolis, qui Sacramenta percipiunt, & illi Eccleſiæ à qua recipiunt; idque iuxta conſuetudinem receptam. colligitur ex cap. Ad Apoſtolicæ, de decimis. Sed aduerte, multis locis perſonales decimas eſſe ſublatas; quibuſdam eas ſolui ſolùm in fine uitæ, ut Venetijs; alibi in fine anni. Similimodo multæ prædiales & mixtæ uarijs locis abolitæ ſunt. factum id uidetur plerumque permiſſu Eccleſiæ, cùm uideret homines ægrè ſoluere, nec iudicaret compellendos, ad uitandum ſcandalum; uel quia tam multa fuerunt ſenſim Eccleſiæ à uiris potentibus alijſque fidelibus relicta, ut putarentur uel ſola, uel cum certo decimarum genere ſufficere poſſe. 27 *Perſonales à quibus ſoluendæ.*

Dico Tertiò, Clerici omnes, etiam Epiſcopi tenentur ſoluere decimas de omnibus bonis eccleſiaſticis Romano Pontifici, ſi eas exigat. Ita D. Thomas art. 4. qui id probat exemplo ueteris teſtamenti: nam Num. 18. Leuitis præcipitur ut ſummo ſacerdoti decimam decimæ pendant. Ratio eſt Primò, Quia ipſe eſt Paſtor uniuerſalis omnium, etiam Epiſcoporũ: huic enim in Petro dictum *paſce oues meas.* quicumque ergo eſt ouis Chriſti, hic ſubeſt Paſtori, ab eoque uerbo & Sacramentis mediatè uel immediatè paſcitur. Secundò, Quia eſt ſupremus adminiſtrator omniũ bonorum eccleſiaſticorũ: ergo qñ bonum Eccleſiæ 28 *Epiſcopi & cæteri eccleſiaſtici, Põtifici. Triplici nomine poteſt Pontifex decimas exigere.*

poſtu-

Digitized by Google

ſpiritualis, poteſt ex omnibus his bonis partem aliquam, prout iudicabitur conueniens, ad hunc finem applicare: neque reſtringitur ad unam decimam, ſed poteſt plures exigere pro rei grauitate. Tertiò, Quia eſt ſupremus Princeps in ſpiritualibus: ergo non ſolum ab eccleſiaſticis, ſed etiam ab omnibus Chriſtianis poteſt exigere eam contributionem, quæ neceſſaria ſit ad bonum ſpirituale Eccleſiæ tuendum: ſicut ſupremus Princeps in temporalibus poteſt imponere tributa ad pacem publicam tuendam neceſſaria. non enim minùs poteſtatis habet Pontifex in omnes Chriſtianos ad tuendum bonum ſpiritale Eccleſiæ, quàm Princeps ſæcularis ad tuendum bonum temporale ſui regni.

29 Non ſolet tamen hanc decimam ab eccleſiaſticis exigere, niſi neceſſitas Eccleſiæ id poſtulet: ſed loco decimæ quotannis pendendæ in beneficijs maioribus ſolet exigere fructus unius anni pro toto tempore uitæ; quos annatas uocant, quarum uſum eſſe ualde antiquum affirmant Panormitanus & Ioannes Andreas, in cap. Inter cetera. 15. de officio Iudicis ordinarij.

DVBITATIO VI.

De primitijs & obligationibus.

30 *Primitia.* PRimitiæ (quas Græci *ἀπαρχὰς* vocant) dicuntur primi fructus agrorum & arborum, vt patet Deuter. 26. vbi iubentur dare primitias; *Tolles de cunctis frugibus tuis primitias, & pones in cartallo.* In pecoribus primitiæ vocantur primogenita, vt conſtat Exod. 13. vbi *omnia primogenita maſculini ſexus conſecrantur Domino.*

Hinc patet primitias diſtingui à decimis: *primitiæ* enim ſunt primi fructus; decimæ ſunt decima pars fructuum. illæ immediatè offeruntur Deo in gratiarum actionẽ pro frugibus terræ; deinde cedunt in vſum miniſtrorum. hæ proximè ſacerdotibus dantur in ſtipendium ſuſtentationis ob miniſterium ſpiritale.

31 *An iure naturæ debeantur.* Petes, Verùm aliquo iure teneantur fideles ad primitias? Reſpondeo. Iure naturali non teneri, ſicut nec ad quotam in decimis ſolùm quatenus id neceſſarium eſt ad ſuſtentationem miniſtrorum. Iure Canonico ſcripto videntur quidem teneri, vt colligi poteſt cap. Decimam. 1. de decimis, & cap. 67. Reuertimini. 6. q. 1. ex Hieronymo; quibus locis videnda Gloſſa. ſed conſuetudine paſſim hoc ius eſt abolitum.

32 *Quantitas primitiarũ* De quantitate nihil videtur vnquam fuiſſe conſtitutum, ſed ea relicta fuit libera quamuis in veteri teſtamẽto ex conſuetudine vel maiorum decreto ſoliti fuerint dare inter quadrageſimã & ſexageſimam partem; ita vt maximæ primitiæ eſſent pars quadrageſima fructuum; minimæ pars ſexageſima, vt colligitur cap. Decimam. ſuprà.

Aduerte tamen ſolutionem primitiarum iuri & rationi naturali eſſe valdè conſentaneam. ratio enim naturalis dictat decens eſſe vt Deo prima quæque offeramus. hinc etiam apud veteres Romanos non guſtabant nouas fruges aut vina, antequam ſacerdotes primitias libaſſent, vt ait Plinius lib. 18. cap. 2. 33

34 *Oblatio.* Differunt primitiæ & oblationes, quòd nomine *oblationis* ſignificentur omnia, quæ Deo & Eccleſiæ offeruntur, vt ſunt agri, oppida, dominia, fructus, pecuniæ, monilia, ornamenta, inſtrumentum ſacrum, & ſimilia; *primitiæ* dicantur ſoli primi fructus Deo oblati.

Quãdo populus obligetur ad oblationes Nemo tenetur ſuppoſitò pacto aut voto ad oblationes niſi quibuſdam caſibus. Primò, ſi ſint neceſſariæ ad ſuſtentationem miniſtrorum; vt ſi decimæ non ſufficiant. Quia iure naturæ populus tenetur alere eos, qui ipſis diuina adminiſtrant, ſiue id fiat per oblationes in Eccleſia factas, ſiue per aliquam collectam, ſiue alio modo. Modus enim iure naturæ eſt indeterminatus, ſed determinatur pacto vel conſuetudine, vel præſcripto Superioris. Vnde ſi determinatum fuerit, vt ſuſtentatio ſiue tota, ſiue ex parte fiat per oblationes, populus ad eas tenebitur; & poterit ad eas cogi. Hinc fit vt multis locis teneantur aliquid offerre in benedictione nuptiarum, in funeribus, in Sacramentorum adminiſtratione. 35 *Cõſuetud.* Secundò, ſi conſuetudine ſint introductæ, quamuis ad miniſtrorum ſuſtentationem non ſint neceſſariæ. Nec refert etiamſi illa conſuetudo initio ex ſpontanea deuotione, & tamquam liberè ſit inchoata abſque intentione ſe obligandi; modò ſucceſſu temporis ſenſim ſit continuata, & vſurpata tamquã ex obligatione. ſic enim acquiſiuit vim legis, ab ipſis ſponte receptæ: vel ſpontaneæ obligationis, qua ſe Eccleſiæ cenſetur liberè obſtrinxiſſe. Si tamen illa continuatio prouenit ex errore, quòd putarent ſe obligatos, vel ex iniqua coactione & extortione, non obligarentur. Sicut enim qui ex errore, quo putat ſe debere, vel metu iniuſto aliquid promittit, non tenetur: ita etiam qui ex ſimili cauſa in aliquam conſuetudinem aliquid ſoluendi eſt inductus. Hoc tamen intellige, niſi accedat præſcriptio, qua *Præſcriptio.* parochus vel miniſtri Eccleſiæ ius recipiendi & exigendi tales oblationes vel penſiones tempore iure definito bona fide poſſederint ac vſuceperint. Poſſeſſio enim bona fide continuata talis iuris parit præſcriptionem. continuatur autem per talem conſuetudinem. Quantum autem temporis requiratur ad eiuſmodi iuris præſcriptionem aduerſus laicos, quæri poteſt. Puto ſufficere decẽnium, ſicut in præſcriptione immobilium aduerſus præſentes. De quo vide ſuprà cap. 6. dubit. 8. Accedit quod conſuetudo præſcribatur decẽnio, vt ibidẽ cap. 14. oſtenſum eſt.

CAPVT XL.

De Voto. *Habet Dubitat. 20.*

DVBITATIO I.

Quid ſit Votum.

D. THOM. q. 88. art. 1.

1 RESPONDEO, *Votum eſſe promiſſionẽ Deo factã*, *vouere* enim eſt aliquid Deo ſanctè promittere; vt conſtat ex auctoribus Latinis; vnde votum eſt promiſſio ipſa. Aliquando *vouere* accipitur pro deſiderare; & votum pro deſiderio, id enim, cuius cauſa vouemus, valdè deſideramus; ſed primariò ſignificat Deo aliquid promittere. Itaque omne votum eſt promiſſio quædam; non tamen contra: nam promiſſio, quæ fit homini, non dicitur votum; ſed ea tantùm quæ Deo.

Quinque requiſita Vt promiſſio ſit valida, quinque requiruntur. Primò, Vt ſit deliberata. Secundò, Vt libera. Tertiò, Vt fiat cum intentione ſe obligandi. Quartò, Vt ſit de re grata promiſſario. Quintò, Vt promiſſor poſſit ſe obligare. *ad validã promiſſionem.*

2 *1. Deliberata.* Primò, debet eſſe *deliberata*, non quòd opus ſit longa mentis agitatione, vt quidam volunt; ſed quia requiritur perfecta quædam animaduerſio eius, quod agis: *perfecta*, inquam, quæ talis ſit vt in materia praue ſufficiat ad peccandum mortiferè, & in bona ad merendam ſalutem; vt communiter tradũt Doctores. Siluester v, Votum, 2. n. 13. Caietanus quæſt. 88. art. 1. Sotus lib. 7. de Iuſtitia q. 1. art. 2. Nauar. cap. 12. num. 26 & alij. Ratio eſt, quia ea cõſideratio, quæ ſatis eſt ad obligandos nos diabolo, eiuſque ſeruituti dedicandos, meritò ſufficiẽs cenſeri debet ad obligandos Deo. hæc breuiſſimo tempore fieri poteſt; &, vt quidam volunt, in momento. quod etſi locum habere poſſit in Angelis, credo tamen vix fieri poſſe in mortalibus: quia vno momento rem non ſatis conſiderare poſſumus, vt eam liberè eligamus vel refutemus: vnde ordinariè aliquod tempus requiritur, etſi breuiſſimum. *An in momento.*

Nec refert etiamſi paulò pòſt pœniteat: id enim nõ eſt ſignum defuiſſe ſufficientem deliberationem, vt vult Angelus

gelus v. Votum 1. num. 6. quia mutatis circumſtantijs faci lè hominem pœnitet, etiam eorum, quæ matura delibe- ratione fecit. quàm multi contrahunt matrimonium, aut ineunt contractus; quos ſtatim pœnitet?

3 *Votis inde liberati.* Ratio cur requiratur perfecta animaduerſio, eſt quia promiſſio eſt lex quædam & onus, quod ſibi quis ſponte imponit: nemo autem cenſetur ſibi aliquod onus velle aſ- ſumere; niſi plenè aduertat quid agat, quale onus capeſ- ſat, quibus vinculis ſe conſtringat. Vnde ſi quis ex ſubito animi motu vel conſuetudine, lingua mentem præcurren- te, voueat, non obligatur; ſicut qui ſimili impetu malum alicui imprecantur, non peccant mortiferè. Idem dicen- dum ſi ſolùm ſemiplenè aduertat.

4 *Imperfecta attētio.* Dices, Cum imperfecta, ſeu ſemiplena animaduerſione poteſt quis contrahere peccatum veniale: ergo etiam obli- gationē, quæ ſub veniali aſtringat; videtur enim par ratio.

Reſpōdeo eſſe magnam hac in re diſparitatem inter pec catum, & vinculum promiſſionis: promiſſio enim non in ducit vinculum; (vel ſi inducit, facilè eliditur) quando vi vel fraude extorquetur: at hæc non excuſant peccatum. Deinde promiſſio debet eſſe directè volita & acceptata: ad peccatum ſufficit voluntarium indirectum & interpre- tatiuum. Denique peccatum contrahitur ſola negligentia in debito vſu potentiarum; cùm re oblata non ſatis atten- dimus animum; imò interdum ſola omiſſione: at hæc non ſufficiunt ad vinculum promiſſionis; ſed requiritur actus poſitiuus & directus.

Simili modo, ad opus meritorum non ſufficit imperfe- cta attentio: nam bonum debet eſſe directè volitū, & quia tale; malum verò minimè. Deinde modus ille operandi eſt imperfectus, & ex peccato proueniens; vnde per ſe po- tius vituperationem quàm laudem meretur: nam homo tenetur perfectè attendere qualis res ſit, priuſquam illam acceptet, ne aliquando contingat illum decipi. Verùm ple nior horum tractatio pertinet ad 1. 2.

Itaque etſi ad violandam obligationem voti ſufficiat im perfecta conſideratio, non tamen ad vinculum voti inue- hendum.

Imperfecta conſideratio hoc loco cenſetur, cùm ſolùm confusè & tenuiter aduertis quid agas, alteri rei intentus; ita vt res non offerat ſe qualis eſt, nec abſolutè vt grauis. Vnde ſi antequam pleniùs eam introſpicias, promitta, mi rum non eſt te non obligari; quia videris quaſi per ignorā- tiam promiſiſſe, cùm rem promiſſam formaliter non ap- prehenderis; nec aliquid occurrerit, quod te ad hoc ſatis excitauerit. vnde poſteà aduertens pleniùs, miraris te pro- miſiſſe, & ſtatim reuocas.

5 *2. Spontanea.* Secūdò, Debet eſſe *ſpontanea*, id eſt, non metu vel do- lo iniuſtè extorta. verùm de hoc fuſiùs dubit. 2. & 3.

6 *3. Cum intentione ſe obligandi.* Tertiò, Requiritur vt fiat *cum intentione ſe obligandi.* actus enim agentium ex intentione, non operantur vltra intentionem; cùm ab ea omnem ſuam vim habeant. ſicut enim lex non habet vim, niſi iuxta intentionem legislato- ris; ita nec votum aliàve promiſſio (quæ eſt veluti lex quædam, quam quis ſibi imponit) vim habet, niſi iuxta intentionem promittentis. & ſicut poteſtas Superioris non inducit obligationem ſubdito, niſi applicetur à voluntate, ad eam mediante præcepto cauſandam; ſic ius, quod quis in ſeipſum habet, non infert obligationem mediante pro- miſſione, niſi quis intendat eam inferre. Vnde nec ampliùs, nec aliter, nec diutiùs quàm intendit. Non tamen eſſe vt formaliter hoc intēdat; ſufficit vt implicitè, vt dum ſciens & volens vouet: & in dubio ſemper præſumitur intentio, quia hæc formæ promiſſoriæ naturaliter & ex vſu omniū gentium eſt coniuncta.

Intendens vouere, nō tamen ſe obligare. Sententia Soti. Petes Primò, Quid ſi quis intendat vouere, tamen in- teriùs nolit ſe obligare, tenebiturne voto? Sotus lib. 7. q. 1. art. 2. putat teneri. ratio eſt, quia obligatio oritur ex voto, ſicut effectus neceſſarius à ſua cauſa: ergo poſito voto, ne- quit impediri.

Sed contrarium eſt longè probabilius: tenet Nauarr. c. 12. num. 27. Silueſt. v. Metus quæſt. 8. & v. Pactum, nu. 4. Angelus v. Votum 1 quæſt 7. Gloſſa in cap. Litteraturam. 3. de voto & voti redempt. Richardus in 4. d. 38. quæſt. 3. circa tertium principale. Probatur Primò, Quia quando actui apponitur aliqua conditio vel clauſula, quæ eſt con- tra ſubſtantiam actus, ille actus eſt irritus. ſicut ſi quis di- cat ſe vendere vel donare rem; ita tamen vt nolit eam à ſe alienare: ſi contrahat matrimonium, ita vt nolit obligari ad reddendum debitum. at hic apponitur talis clauſula vo to, ſaltem tacitè, & ipſo animo: ergo votum eſt irritum. Secundò, Qui vouet cum expreſſa intentione ſe non obligā di, reuerà non intendit vouere, ſed fingere & ſimulare vo- tum externa ſpecie verborum, dicendo enim *voueo, pro- mitto*, mentitur; quia contra mentem loquitur; cùm mēs interiùs contradicat. Quòd ſi putet ſe poſſe uouere abſq; obligatione, fallitur; quia quid nomine voti ſignificetur, nō intelligit. unde nec talis actus inducet obligationem; cùm procedat ex errore circa ſubſtantiam actus: & actus agen- tium non operentur ultra intentionem eorum.

Verum votū parit obligationē nō fictum. Ad argumentum Soti Reſpondeo, Obligationem naſci ex voto, ſi ſit verum votum: at non eſt uerum uotum. ſed ſimulatio uoti, ſi mens interiùs nolit ſe obligare: illa enim interior uoluntas eſt contra ſubſtantiam voti.

Dices, Hoc ipſo, quo quis ſciens naturam uoti uult uo- uere, implicitè uult ſe obligare.

Reſpondeo Primò, Id uerum eſſe ſi uerè uelit uouere: at is, qui habet animum non ſe obligandi, non uult uerè uouere, ſed ſimulat ſe uouere.

Reſpondeo Secundò, Id uerum eſſe, quando animus in- teriùs obligationi non contradicit. ſecùs quando expreſsè contradicit: non enim poteſt cenſeri implicita uoluntas ſe obligādi, ubi adeſt expreſſa uoluntas reſiſtens obligationi.

7 *Quid ſi nō intendat implere. Quorūdā ſententia.* Petes Secundò, Quid ſi uouens intendat quidem uoue- re, non tamen implere votum? Quidam uiri docti putant etiam in hoc caſu non teneri uoto, Probant Primò, Quia D. Thomas art. 1. dicit, *Ad votum tria ex neceſſitate requi- runtur, deliberatio, propoſitum voluntatis, & promiſſio.* loquitur autem de propoſito non tantùm ſe obligandi, ut quidam uolunt, ſed de propoſito exequendi: quia dicit *pro miſſionem ſequi ex propoſito faciendi*. Secundò, Promitte- re non ſolùm eſt ſe obligare, ſed etiam ſignificare ſe factu- rum quod promittitur: qui habet animum non faciendi, non verè, ſed fictè promittit; ac proinde non obligatur. Ter tiò, Si quis promitteret & adderet ſe non habere animū implendi, uideretur potiùs alteri illudere quàm promitte- re: ergo idem cenſendum ſi mente id ipſum addat.

Contrariū verius. Sed contraria ſententia eſt communis Doctorum, Soti, Caiet. Nauarri. Probatur Primò, Qui iurat ſe aliquid da- turum, tenetur, etiamſi dum iurat non habeat animum dā di: ergo ſimiliter qui promittit; tenetur, etiamſi dum pro- mitteret, non haberet animum implendi promiſſum. Con- ſequentia patet, quia in iuramento promiſſorio non minùs ſignificas te habere animum implendi, quàm in ſimplici promiſſione: ergo ſi defectus illius animi, & mendacium in tali iuramento commiſſum non tollit uim iuramenti, non tollet etiam uim promiſſionis. Secundò Quandò Superior aliquid præcipit, ſignificat ſe velle ut iſta res fiat, & tamen contingit interdum ut nolit illam executioni mandari; nec ob id, præceptum carebit ui obligandi: ergo poteſt quiuēt ſibi ipſi imponere aliquam obligationem ad aliquid facien dum; etiamſi careat animo exequendi. Tertiò, Poſſum aliquid alteri ualidè donare uel uendere abſq; animo tra- dendi: cur non poſſim etiam ualidè promittere? Quartò, Denique multi ſunt fortaſſis in quibuſdā Ordinibus, præ- ſertim militaribus, qui profitentur caſtitatem uel pauper- tatem abſque propoſito eam ſeruandi: quis tamen audeat dicere tales coram Deo nō aſtringi ſuo uoto? Quintò, Pro- batur allata ratione; quia ſicut de ratione promiſſionis nō eſt ut præſtetur ipſa res, ſed ſolùm ut detur aliquod ius re- motum ad illam; ita neque de ratione ipſius eſt ut habeas animum rem promiſſam præſtandi, ſed ſolùm ut habeas animum conferendi ius aliquod ad illam exigendam, & ad obligationem aliquam tibi imponendam.

Ad rationes. Ad primum Reſpondeo, Illa tria requiri ut promiſſio legitimo modo, & abſque peccato fiat.

Ad ſecundum, In promiſſione duo ſignificantur. Pri- mò, Quòd te ipſum obliges, ac proinde quòd habeas animū te obligandi. Secundò, Quòd ſis facturus & habeas animū faciēdi. Prior ſignificatio pertinet ad eſſentiam promiſſio- nis, unde ut promiſſio ſit uera, debet quoque hæc ſignifi- catio eſſe uera. Altera nō pertinet ad rationē promiſſionis, unde etiamſi uera non ſit, non ideò promiſſio erit nulla.

Ad tertium, Qui ſuæ promiſſioni adderet ſe non habere animum implendi, putaretur non ſeriò, ſed ioco promit- tere, nec uelle obligari. alioquin ſi conſtaret illum ſeriò

uoluiſ-

Digitized by Google

voluiſſe ſe obligare, poſſet cogi ad implendum quod promiſit.

8 Ex ſupradicta tertia cõditione ſequitur Primo, Eum, qui aliquid vouit, ſi poſt votum aliquid ſe apetiat, quod antè latebat, vel quid noui eueniat, quod ille ſuo voto prudentum iudicio non videtur voluiſſe comprehendere, ad illud non teneri. Ita docet Sotus lib. 7. quæſt. 2. art. 1. ad 3. ex D. Thoma. Nauarrus cap. 12. num. 50. Lopez cap. 45. Fumus v. Religio, num. 9. v. g. vouiſti peregrinationem, & intereà viæ ſunt redditæ infeſtæ latronibus; vouiſti ingreſſum aſperæ Religionis, & interuenerit morbus, cum quo, medicorum iudicio, non poteris perferre; quibus euentis ſuſpenditur executio, ſed de hoc plura dubitatione ſecũda.

Conſectaria duo.

Votum nõ obligat vltra intentionem vouentis.

Sequitur Secundò, Nullum votum obligare vltra expreſſam vel tacitam intentionem vouentis. Vnde qui profeſſus eſt in Religione, vbi non ſeruabantur niſi eſſentialia, non intendens, ſe vltra receptam conſuetudinem aſtringere, non obligatur ad arctiora, vt docent Fumus, Nauar. & Lopez ſuprà, & Siluest. ex Panorm. Religio 3. q. 12. quod limita, Niſi fortè illa ſint neceſſaria ad ſeruanda ſubſtantialia. talis tamen ſi nollet accedente reformatione duriora illa admittere, cogeretur aliud Monaſterium, vel etiã aliã Religionem ingredi; quia propter tales non debet impediri reformatio.

4. Vt res ſit grata.

Quarta conditio eſt, vt res promiſſa *ſit grata* promiſſario: promittere enim cuipiam, quod ei diſplicet, non eſt promittere, ſed minari.

5. Vt poſſit ſe obligare

Quinta eſt. Vt promiſſor *poſſit ſe obligare*: quidã enim per leges non poſſunt, ſe promiſſione aut voto obligare, vel ſaltem non ita valide quin poſſit in irritum reuocari. Sed de his infrà.

DVBITATIO II.

Vtrùm votum, cui error cauſam dedit, ſit validum.

9 VIDERI poſſit votum ex errore profectum, numquam eſſe validum. Primò, quia deeſt conſenſus; qui enim errat, non videtur conſentire. L. Nihil conſenſui. 116. ff. de regulis Iuris. Secundò, quia DD. paſſim docent, votum non obligare vltra intentionem vouentis: ac proinde non obſtringere in euentu, quem vouens excepiſſet, ſi cùm voueret, ei occurriſſet: ſicut in generali conceſſione non veniunt ea, quæ quis veriſimiliter in ſpecie non eſſet conceſſurus. regul. 81. de reg. Iuris in 6. Tertiò, Votũ eſt promiſſio liberalis: ergo debet omnino eſſe libera: ac proinde nullo modo proficiſci ex errore: nam ea ex parte caret libertate.

Pro ſolutione notandum eſt errorem poſſe eſſe, vel circa aliquid extrinſecum, & accidentarium rei promiſſæ, vt ſi res putetur facilior, iucundior, commodior, &c. vel circa aliquid pertinens aliquo modo ad rei ſubſtantiam. Nũc.

10 Dico Primò, Si error ſit ſolùm circa aliquid accidentarium, non tollit obligationem voti, quamuis ſine illo errore nõ voluiſſes vouere. Colligitur ex dictis ca. 17. dub. 5. vbi oſtenſum eſt, errorem circa extrinſeca, iure naturæ non violare contractum. Idem docet Caiet. v. Votum. §. Ex parte. in fine. Sotus lib. 7. de Iuſtitia quæſt 1. art. 2. ad 1. argumentum. Nauar. in Summa cap. 12. num. 39. & alij paſſim. Confir. Quia ſi talis error tolleret obligationem, ſequerentur grauiſſima incommoda, vt rectè docet Caiet. loco citato. plerique enim cõtractus humani poſſent diſſolui; & pleræque profeſſiones in irritum reuocari. plurima enim ſuperuenit, vel latent, quæ ſi ab initio cognita fuiſſent, noluiſſent homines contrahere, aut vouere. & ita nihil in contractibus aut ſtatibus hominum eſſet firmum aut ſtabile. Sufficit igitur ad obligationem notitia eorum, quæ rei vel actui ſunt intrinſeca, & aliquo modo ad ſubſtantiam pertinent; niſi lege poſitiua in quibuſdam aliter ſtatuatur.

Error circa extrinſeca.

11 Dico Secundò, Si error ſit circa ſubſtantiam voti, aut aliquo modo in ſubſtantiam redundet, ſitque cauſa vouendi, irritum reddit votum. Eſt communis ſententia DD. Cenſetur autem eſſe circa ſubſtantiam multis modis. Primò, ſi ſit circa partem notabilem rei promiſſæ: vt ſi voueas peregrinationem Lauretanam, putans illam eſſe 10. dierũ, cùm ſit 20. non enim intendit niſi dimidiam operis partẽ. Secùs ſi error ſit circa partem, quæ modica ſit reſpectu totius, tunc enim exceſſus ignoratus non cenſetur excluſus, niſi de contraria intentione cõſtet: vel ſi intendebat ſe abſolutè ad tale opus obligare, non curando quantum eſſet; tunc enim error non eſt cauſa voti. Secundò, cùm erratur circa materiam operis; vt ſi voueas certum nũmum, quem putas argenteum cùm ſit aureus. Si voueas ingredi certũ monaſterium putans eſſe ordinis S. Benedicti, cùm ſit Canonicorũ Regulariũ. Si putes diſciplinam eſſe integram, cùm eſſentialia aut alia principalia non ſeruentur. Secùs ſi deceptio ſolùm ſit circa aliqua minutiora. ita Sotus ſuprà. Tertiò, cùm erratur circa perſonãm cui opus præſtandum: vt ſi voueas dare eleemoſynam huic, quem putas eſſe Titiũ, cùm ſit Caius. Quartò, cùm erratur circa cauſam formalem; ut ſi voueas dare eleemoſynam Titio, putans eſſe pauperem, cùm ſit diues. tunc enim non ſubeſt ratio formalis eleemoſynæ, quam uouiſti. Eleemoſyna enim eſt ſubleuatio miſeriæ paupertatis; quæ eſſe nõ poteſt, niſi ubi eſt paupertas quæ leuetur. Quintò, cùm erratur circa cauſam finalem uouendi extrinſecam. hoc enim modo error etiam in ſubſtantiam uoti redundat; quamuis non ſemper: uerùm tunc ſolùm quando uotum fit ad aliquem finem à Deo impetrandum, qui expectetur à Deo tamquam merces operis uoti. ut ſi uoueas peregrinationem pro ſalute patris, quem putas ægrotare, cùm non ægrotet, uel iam obierit. Ratio eſt, quia peregrinatio nõ uouetur abſolutè, ſed ut medium & ueluti pretium ad impetrandam depulſionem morbi paterni. atqui te uera hic & nunc non eſt medium ad illum finem, cùm finis ſit impoſſibilis. non enim poteſt depelli morbus qui non eſt. ergo eſt deceptio circa ſubſtantiam eius quod formaliter uouetur. medium enim accipit rationem formalem ex fine. Confirmatur, quia tale uotum habet hanc tacitam conditionem, ſi morbo laborat, ſi tali bono caret. & cæt. Nam uouetur peregrinatio non abſolute, ſed cum reſtrictione ad talem finem. Non enim totum uotum eſt, uoueo peregrinationem, ſed uoueo peregrinationem pro ſalute parentis. ubi apertè implicatur conditio uotum determinans & conditionale efficiens; ergo ſi non extet, uotum eſt irritum. Idem dicendum quando uotum fit ad aliquem finem principalem obtinendum, & poſteà contingit animum mutari. ut ſi uouiſti peregrinationem Lauretanam ut felix tibi obtingat matrimonium, & poſteà uelis uiuere cælebs. acceſſorium enim ſequitur ſuum principale. unde ceſſante fine ceſſat uotum, quod ſe ad illum habebat acceſſoriè. Si autem finis expectetur non ut præmium uoti, ſed alio modo, ut ex induſtria uel fauore hominum, error circa finem non reddet uotum irritum. quia non redundat ullo modo in ſubſtantiam uoti. Neque refert utrùm ſit finis principalis quem ſibi uouens proponit, an ſecundarius, quem uocant cauſam impulſiuam; nam uterque eſt prorſus extrinſecus uoto, cùm non ingrediatur ipſum uotum, nec illud afficiat aut reſtringat; ut ſi voueas religionem principaliter eo fine ut peruenias ad Prælaturam, falsò perſuaſus monachos ſtatuiſſe te eligere: ſi voueas peregrinationem ad limina Apoſtolorum, falsò perſuaſus hac ratione à Pontifice obtenturum te canonicatum: aut ſi id facias vt inuiſas fratrem quem ignoras obijſſe. Non enim conſideratur quid moueat ad vouendum, ſed quid abſolutè ſciens & volens promittas. Nec refert quòd ita ſis affectus animo, vt ſi ſcires te decipi circa cauſam motiuam, nolles uouere: quia ille affectus re ipſa nihil operantur contra uotum, cùm conditio ad hoc requiſita, nempe ſcientia ueritatis, deſit; & non obſtante eo affectu habes alium affectum quo abſolutè vis uouere, & uoues. ſicut ſides eleemoſynam pauperi exiſtimans eſſe probum, cùm ſit improbus; & ita ſis affectus, ut ſi ſcires eius improbitatem nolles dare; nihilominùs ualida eſt donatio. quia reipſa das abſolutè ad leuandam inopiam, etſi probitatis opinio te ad dãdũ mouerit: affectus ille non dandi ex hypotheſi ſi ſcires, eſt ineſſicax ob defectum conditionis. unde nihil operatur contra uotum. idque uerum eſt, non tantùm de affectu habituali & implicito, ſed etiam de actuali & expreſſo. Confir. quia error circa acceſſoria & extrinſeca rei promiſſæ, non tollit conſenſum circa principale & ſubſtantiam. Idem cernitur in contractu matrimonij, & ſponſalium.

Error circa ſubſtantiã

Sextò, ſi ſit error circa uim uoti. ut ſi perſuaſus ſis uotum non obligare niſi ſub peccato ueniali: aut poſſe à te ipſo relaxari facili negotio. talis enim ignorat naturam actus quẽ facit.

Digitized by Google

facit. Idem dicendum ſi quis putaret matrimonium ſolubile, ſicut paſſim ſoluitur apud ethnicos. debet tamen error eſſe cauſa actus: alioquin non reddet illum irritum; cùm ſit error ſpeculatiuus & impertinens ad actum, qui cenſetur fieri abſolutè iuxta conditionem ſuæ naturæ.

Ex his patet non eſſe conſtituendam differentiã in propoſito inter uotum ſimplex & ſolemne: quia ſicut uotum ſolemne non eſt irritum ratione erroris, niſi error redundet aliquo modo in ſubſtantiam uoti; ita neque uotum ſimplex eſt irritum, niſi error ſit aliquo modo circa ſubſtantiam. Vnde ſi quis fraude alterius (v.g. falſis promiſſis) induceretur ad nuncupandum uotum ſimplex continentiæ, uel obedientiæ, non minùs eſſet ualidum, quàm ſi ſic induceretur ad profeſſionem religionis: qui eſt caſus cap. ſi. 10. q. 3. Similiter in caſu cap. Ex parte. 9. de conuerſ. coniugatorum. ubi ſuſceptio ueli ſeu profeſſio ex cauſa falſa eſt ualida, etiam uotum ſimplex religionis ualidum eſſet. Idē dicendum in caſu c. Veniens. 16. eod. tit. ubi profeſſio mariti, in quam uxor dolo inducta conſenſerat, iudicatur ualida, etiam uotum ſimplex religionis, & caſtitatis ualidũm fuiſſet.

13 *Diſcrimen inter votũ & promiſſionem hominis factã.* Dices Primò, Promiſſio homini facta non eſt ualida, ſi ex errore procedat, quamuis ille error non ſit contra ſubſtantiam; ut ſi res ſiat difficilis, quæ putabatur facilis; ſi perſona ſit improba cui promiſiſti, cùm putares eſſe probam: ergo idem dicendum erit de promiſſione facta Deo. Reſpondeo negando conſequentiam, promiſſiones enim uulgares quæ inter homines fiunt, ſi ex aliquo errore procedant, dicuntur inualidæ, non quòd ſint iure naturæ irritæ, ſed quia in irritum reuocari poſſunt arbitrio promittẽtis. ita enim uſu paſſim receptum eſt. ad uitandas multas difficultates (præterquam in quibuſdam promiſſionibus, vt v.g. mutui inter mercatores) vt ſicut homo homini facilè aliquid promittit, ita etiam facile poſſit reuocare, ſi deprēhēdat ſe ex errore aliquo promiſiſſe; vel aliquid detegatur; quod ſi anteà noſſet, non promiſiſſet. Secus eſt in promiſſionibus quæ Deo fiunt. hæ enim hoc ipſo quo ſemel valent, ſtatim fiunt inſolubiles, ita vt non niſi ſuperiori poteſtate, & iuſta cauſa relaxari queant: ſicut matrimonium ſi ſemel valeat, inſolubile eſt. Accedit quòd in promiſſionibus & contractibus humanis lex politica ſæpè tollat obligationem, vel ius illius tollendæ & elidendæ tribuat, ſi ex errore procedant. L. Et eleganter. 7. ff. de dolo & 15. q. 6. c. 1. de quo vide ſuprà c. 17. dub. 6. Id autem non facit in votis: idque meritò ob reuerentiam diuini nominis. Vnde Gloſſa in d. cap. Ex parte, v. *Falſa ſit cauſa*, dicit, *Dolum aduerſarij in ſpiritualibus non vitiare contractum, nec cõſiderari cauſam aut intentionem contrahentis*: quod maximè verum eſt in votis, iuramentis, matrimonij contractu, ſuſceptione baptiſmi, &c.

Dices Secundò, Qui vouit ieiunium in certam diem, aut peregrinationem ad certum locum, non tenetur, ſi inde notabile damnum referret, vt ſi valetudo læderetur; ſi iter latronibus ſit infeſtum, &c. atqui hic non eſt error, vel ignorantia circa ſubſtantiam, ſed circa extrinſeca. ergo, &c. Reſp. Iſta vota tali euentu non obligare, non quia ex errore, ſed quia ſecundùm legem prudentiæ, & ex communi hominum vſu, atque adeò ipſo iure habent tacitã conditionem, *ſi abſque notabili damno potero*: ut patet in præceptis Eccleſiæ de ſimili materia. Multæ enim difficultates extrinſecùs obuenire poſſunt, ob quas non expediat mandari executioni. Itaque ratione illarum conueniebat ſubeſſe tacitam conditionem. Difficultatum autē quæ ex intrinſeca rei natura oriuntur, non ita habetur ratio, præſertim in uoto rei maximæ, vt caſtitatis & religionis. Debuerunt enim antè eſſe præcogitatæ. vnde nec vſu, nec iure ratione illarum ſubeſt tacita illa conditio.

Ad rationes. Ad Primam rationem initio propoſitam Reſp. non deeſſe conſenſum neceſſarium; quia qui conſentit in principale, cenſetur conſentire in acceſſoria & coniuncta. qui errat non uidetur conſentire, ſi error ſit circa rei ſubſtantiã: vel certè non ita conſentit, quin poſſit reſilire quando cõtractus eſt ſolubilis.

Ad Secundam: Votum non obligat ultra intentionē uouentis; ſed quando error eſt circa acceſſoria, intentio uouẽtis etiam ad illa ſe extendit ſaltem virtualiter, ut dictum eſt. Non obſtringi uouentem in euentu quem excepiſſet, uerum eſt, ſi ex vi affectus quo uotũ fecit, illum euentũ excepiſſet: ſecùs ſi excepiſſet ſolùm ex ui alterius affectus, quem actu uel habitu tunc habuit. Illa autem regula. In generali conceſſione, &c. intelligitur de conceſſione principis uel Superioris facta inferioribus, & de iis quæ non ſolent generalibus uel obſcuris terminis concedi, ad quæ iudicio prudentum intentio concedentis non ſe extendit.

Ad Tertiam. Non requiritur ut promiſſio liberalis ſit omnino libera. poteſt enim fieri ut quis promittat aliquid gratis abſq; obligatione (quod eſt promittere liberaliter) 21 & tamen id faciat ex metu uel errore aliquo? Aliud enim eſt liberè promittere, aliud liberaliter. quamuis eo euentu ſæpè poſſit reuocari, ut dictum eſt. Et quamuis quà parte eſt ex errore, non ſit libera formaliter, tamen eſt liberà uirtualiter, ratione ſcientiæ circa principale.

DVBITATIO III.

Vtrùm metus votum irritum reddat, & quo iure.

NOTANDVM eſt *metum* alium dici *grauem*, vt pote grauis mali, & qui virum conſtantem percellat: 14 alium *leuem*, qui in uirum conſtantem non cadat; de quo uide ſupra cap. 17. dub. 6. Rurſus alium iuſtè incuti, alium iniuſtè. Item alium incuti ad extorquendum uotum, aliũ ex alia cauſa prouenire.

Si metus grauis ad hoc incuſſus. Quibus poſitis omnes DD. conueniunt, metum grauē iniuſtè incuſſum ad extorquendum uotum, tollere uoti obligationem, illudque omnino irritum reddere. Colligitur ex cap. Perlatum. 1. & cap. Abbas. 2. de his quæ ui metúſve cauſa fiunt. Ratio eſt; quia in iis quæ ad ſtatum & uotorum obligationem pertinent, homo eſt ſui iuris & arbitrij unde nõ poteſt ad illa cogi à cauſa extrinſeca. Vnde regul. 116. ff. de regulis iuris dicitur: *Nihil conſenſui tã cõtrarium eſt, quàm vis atque metus, quem comprobare, contra bonos mores eſt.*

Iniuſtè incuſſus. Debet autem hic metus *eſſe iniuſtè incuſſus*, ut plerique DD. tradunt Syluester v. Metus, qu. 1. & Sotus lib. 7. q. 2. art. 1. ad 1. Angelus v. Metus nu. 8. & 10 & alij. Ratio eſt, quia hic ſolus cenſetur repugnare libertati, tamquàm cauſa extrinſecùs cogens. Quare metus iuſtè incuſſus non irritabit uotum; ſicut nec matrimonium, aut alios contractus irritos reddit. Vnde ſequitur, ſi maritus uxori in adulterio deprehenſæ priuata auctoritate mortem minetur, niſi profiteatur religionem, profeſſionem inde ſecutã fore irritam, utpote metu iniuſtè irrogato extortam. Non enim poterat illam iure priuatim occidere. Si autem minetur accuſationem & mortem uia iuris, profeſſio erit ualida, quia iure poterat id facere. Pari modo, ſi reo mortis detur poteſtas redimendi ſupplicij profeſſione religionis, uel matrimonio puellæ ſe offerentis, erit ualidũ quod actum fuerit.

Aduerte tamen non deeſſe Doctores, qui putant metũ grauem etiam iuſtè incuſſum irritam reddere profeſſionē Religionis, & matrimonium. Ratio eſt, quia hæc duo requirunt ſummam libertatem, quæ non minùs aufertur cùm iuſtè incutitur, quàm cùm iniuſtè. Ita Couarruuias in 4. p. 2. c. 3. §. 5. nu. 7. ubi citat Gloſſam in cap. Veniens. 2. de ſponſalib. & in cap. 2. de iis quæ ui, Felinum & alios. Pro qua ſententia Sanches lib. 4. diſput. 13. citat Goffredũ, Hoſtienſem, Ioannem Andream, Ancharanum, Henricũ, Fortunium, & alios multos, dicitque eſſe probabilem. Alij exiſtimant metum iuſtè intentatum irritare profeſſionem & matrimonium, quando incutitur auctoritate priuata, non autem ſi incutiatur à lege uel iudice, præſcriptũ legis exequente: ut ſi lex ſtatuat, ut uiolator uirginis cogatur per Iudicem ad eam ducendam.

Si iuſtè poterat inferri. Sed uerius eſt, quod iam diximus, metum numquam irritare uotum aut matrimonium, quando malum, quod proponitur, iuſtè inferri poteſt: ita ferè ceteri Doctores. Ratio eſt, quia quando metus iuſtè irrogatur ob crimen, non tam cenſetur inferri ab extrinſeco, quàm prouenire ab intrinſeco, nempe à propria uoluntate, & natura delicti: & is qui uotum proponit, potius aufert quàm infert metum, oſtendens uiam euadendi mali. id autem quod ex propria uoluntate oritur, non cenſetur moraliter libertati repugnare. Confirmatur, quia talis metus non reſcindit ceteros contractus, ut omnes fatentur: ergo nec uotum, aut matrimonium: non enim maior libertas ad naturam

turam profeſſionis vel matrimonij requiritur, quàm ad alios contractus; quamuis vt illa conuenienti modo fiant, maior requiratur, ob vinculi inſolubilitatem, & graue onus quod ſecum adferunt. Hinc patet reſponſio ad primam partem rationis contrariæ ſententiæ. Id autem quod ſubſumitur, falſum eſt, ſi res moraliter expendatur: nam metus iuſtus; cùm oriatur ab intrinſeco, non cenſetur libertati officere. De quo vide ſuprà cap. 17. dub. 6.

16 *Ad votū eliciēdum.* Pari modo debet hic metus non ſolùm eſſe incuſſus iniuſtè, ſed etiam aliquo modo ad votum eliciendum, ita vt is qui metum infert, nolit deſiſtere à malo iniuſtè irrogando niſi votum emittas. quòd ſi ob aliam cauſam incutiatur, v.g. ad vltionem iniuriæ (vt ſi voueas religionem, vt Deus te liberet è manibus Tyranni, aut inimici preſequentis) valet. Tunc enim votū nō emittitur vt ſatisfiat voluntati inuaſoris, neq; in eius gratiam exhibetur, vt ſit veluti pretium, quo ceſſet ab iniuria; ſed exhibetur Deo, vt ab eo impetretur auxilium: ſicut cùm quis iniuſtè oppreſſus ab inimico, promittit aliquid alteri vt auxilium ferat, tenetur: ſecùs ſi inimicus illum ad promittendum cogat. Ratio eſt, quia quando aliquis iniuſtè cogit promittere, promiſſio nō eſt libera, nec ex ſpontaneo proueniens affectu, ſed extorta ab extrinſeco: ſecùs verò quando quis ex ſe promittit, vt opem ab aliquo impetret.

Non tamen eſt neceſſarium, vt metus incutiatur principaliter ad votum eliciendum, ſed ſatis eſt vt incutiatur iniuſtè, & concedatur votum ad redemptionem mali intētati, vt conſtat ex d.c. Perlatum, de ijs quæ vi, &c. vbi mulieri ob ſuſpicionem adulterij intentatur mors à famulis mariti, & ex affectu miſericordiæ conceditur vt redimat mortem profeſſione religionis; quæ tamen profeſſio ibi declaratur irrita.

Ex dictis ſequi uidetur, ſi alius, qui metū nō intulit, votū poſtulet, vt opem ferat, votum fore validum: vt ſi inimico perſequente fugias ad monaſterium, & Abbas nolit concedere latebras aut aſylum, niſi voueas te fore monachum. Abbas enim non infert metum, ſed hic iam eſt illatus ab inimico, & ille proponit tibi rationem euadendi, ſpondetque opem (quam tibi ex iuſtitia non debet) ſi velis vouere; qua in re non facit tibi iniuriam. Nihilominus contraria ſentētia in hoc caſu eſt etiam probabilis. Nā Abbas recuſando aſylum cenſetur mentem continuare. tenebatur enim concedere, etſi non ex iuſtitia, at certè lege charitatis, & quidem gratis, abſque tali obligatione. Vnde iniquè recuſando eſt cauſa continuationis metus; idq; directè ad extorquendum votū. ſicut ſi alicui extrema inopia confecto nolim ſuccurrere, niſi religionē voueat, videbor metu mortis votum extorſiſſe. quare non obſtringet.

17 *Quo iure metus irritat votum* Sed difficultas eſt, quo iure metus votum irritum reddat. Multi cenſent id fieri iure naturali. Inſinuat Sotus lib. 7. q. 2. a. 1. Nauar. c. 12. num. 52. Gloſſa in c. Abbas 2. de his quæ vi. Bonauētura in 3. diſt. 39. a. 3. q. 2. vbi dicit: *vota coacta eſſe irrita; quia Deus vult ſacrificia non coacta, ſed voluntaria*. Denique idem ſentire coguntur omnes, qui tenent metu iure naturæ irritum reddere matrimonium, vt D. Thomas, Scotus, Gabriel, Couarr. Turrecremata, Antonius, Richardus, & alij, quos citat Sanches li. 4. de matrimonio diſp. 14. Probari poteſt Primò, Quia nullus eſt canon, qui id ſtatuat: omnes enim ita loquuntur, vt videantur ſupponere tale votum per ſe irritum eſſe; vt patet d.c. Perlatum. 1 de his quæ vi, & alijs Iuribus. Secundò, quia Deus promiſſiones per iniuriam extortas non acceptat, ne ſocius iniquorum & approbator iniuriæ eſſe videatur. Cōfir. quia nemo probus promiſſionē tali modo ſibi factā acceptaret, aut aliquid ex ea iuris prætenderet. Tertiò, quia talis promiſſio homini facta eſt irrita, vel ſaltem pro arbitrio promittentis reuocari poteſt; vt oſtenſum eſt cap. 17. dubit. 6. quia non refert à quo metus illatus ſit, quando conſtat metu factum: ergo etiam promiſſio Deo facta reuocari poteſt ob iniuriam quæ interceſſit.

Probabile eſt irritare iure naturæ. Hæc ſententia eſt ſatis probabilis; eaque poſita ſequitur non ſolùm metum grauem, ſed etiam leuem, irritum reddere votum in foro conſcientiæ, ſi per iniuriam incuſſus ſit. Ratio eſt, quia iure naturæ non eſt diſtinctio metus grauis & leuis, ſi eodem modo eſt cauſa conſenſus: ſed hoc diſcrimen pertinet ad forum externum; vbi cùm metus eſt leuis, non præſumitur fuiſſe cauſa conſenſus, ſed libertas animi: vnde nō iudicatur actus inualidus. Confir. quia metus grauis non reddit votum irritum quia grauis, (poteſt enim eſſe grauiſſimus, & non irritare; vt patet cùm quis metu mortis in naufragio vouet; cap. Sicut nobis. 17. de Regular.) ſed quia per iniuriam incuſſus, ad extorquendum cōſenſum: ergo ſi metus leuis eodē modo ſit incuſſus, & eodē modo impellat ad conſenſum, cur non ſimiliter inualidū reddat? Hanc ſententiā de leui metu expreſsè tenet Nauarrus, non ſolùm de voto per talē metū extorto, ſed etiam de matrimonio, in Enchirid. c. 22. n. 51. §. Septimum, & lib. 1. conſil. tit. 39. conſil. 1. n. 7. Vbi pro hac ſententia citat Hoſtiēſem, Ioannem Andream, Adrianum, & Sotū. Eādem in caſu matrimonij tenet Decius in cap. vlt. de appellationibus n. 3. & ſequen. & aliqui recentiores, quos refert Sāchez lib. 4. de matrimonio diſp. 17. eorūmque ſententiā ſatis probabilem iudicat. Si in matrimonio eſt probabilis, multò magis in voto & profeſſione; quia plurimi Doctores tenent profeſſionem irritam reddi metu reuerentiali, non tamen matrimonium: quos citat Couar. in 4. decret. § 3. c. 6. n. 7. vbi dicit hanc ſententiam eſſe communem. Itaq; metus, qui matrimonium reddit inualidum, etiam votum reddet. *Metus leuis.*

Ex qua ſequitur, votum & profeſſionem, ſolo metu reuerentiali, quo quis per pudorē & reuerentiam nō audet contradicere parenti vel Superiori, etiamſi aliud malum non timeat, eſſe inualida. Item eum, qui tali metu ordinatus fuit, non teneri voto caſtitatis, aut ad lectionem precum canonicarum, aut ad ſtatum eccleſiaſticum.

Contrariam tamen puto veriorem; nimirum metum ſolo iure poſitiuo irritum reddere votum. Silueſt. v. Metus. q. 8. Arragon. q. 88. a. 3. Henriq. lib. 1. de matrimonio cap. 9. n. 1. & 3. & ferè quotquot ſentiunt matrimonium metu cōtractum, ſolo iure poſitiuo irritum eſſe. 18 *Verius irritare iure poſitiuo.*

Probatur Primò, quia metus iure naturæ non reddit irritos alios contractus, aut promiſſiones, ſed ſolùm dat poteſtatem irritandi propter iniuriam, quando cōtractus natura ſua eſt ſolubilis, vt oſtenſum eſt cap. 17. dub. 6. ergo neque votū iure naturæ inualidum reddet. Neque dici poteſt, ei, qui ſic vouit, dari poteſtatem irritandi, ſicut in alijs contractibus: quia votum eſt natura ſua inſolubile; ſicut matrimonium. quare ſicut matrimoniū ſemel validè initū non poteſt ſolui arbitrio contrahentis, etiāſi dolo vel alia iniuria extortum ſit, eò quòd natura ſua ſit inſolubile; ita nec votum arbitrio vouentis. Confir. quia per tale votum Deo ius abſolutum & ab alio independens acquiritur: hoc autem Ius tolli non poteſt, niſi per ipſius condonationem.

Secundò, Deus nullam iniuriam intulit: ergo ratione iniuriæ reſcindi nequit. Nec obſtat quod iniuria illata ſit à tertiò, & alij contractus, ſi metus incuſſus ſit à tertiò, reuocari poſſint: id enim prouenit vel quia illi ſunt ſolubiles; votum verò natura ſua inſolubile; vel quia homines nō habent ius cogendi, Deus autem per ſe cogere poterat. vnde mirū non eſt, ſi ipſi ius irreuocabile acquiratur per coactionem iniuſtam alterius. vel deniq; quia hæc reuerentia debetur diuinæ maieſtati, vt quidquid illi, quouis modo pleno iudicio promiſſum eſt; inſolubiliter, niſi ipſe condonauerit, ſeruandū ſit. id enim ad honorem diuinū pertinet. *Coactio tertij non impedit.*

Tertiò, Matrimonium metu graui extortum; ſolo iure naturæ ſpectato, eſt validum, ſecundùm veriorem ſententiam; nec propria auctoritate ſolui poteſt; ſimiliter & iuramentum: ergo etiam uotum ſimili metu expreſſum, eodem iure validum erit.

Hinc ſequitur, cùm Eccleſia id ſolùm ſtatuerit de metu graui, metū leuē non irritare; nec tribuere poteſtatem irritandi: quāuis in alijs contractibus ſufficiens ſit, vt metū paſſus, in foro conſcientiæ non obligetur, & metum inferens ad reſtitutionem teneatur; vt dictū eſt cap. 17. dub. 6. *Solus grauis irritat votum.*

Quòd ſolus metus grauis hoc faciat, colligitur ex cap. 1. de his quæ vi; vbi requiritur *metus mortis*, vt profeſſio cēſeatur irrita. *Sub metu mortis*, intellige quemuis aliū grauē. fit enim ibi ſolùm mentio metus mortis, quia ſpecies facti aliud non poſtulabat. Et cap. Cum dilectus. 6. eodē, requiritur *metus cadens in conſtantē virū*. cap. final. Qui clerici vel uouentes, &c. inſinuatur *imperium parentum* non ſufficere vt votum ſit irritum. Idem dicit Gloſſa ibidē de *imperio regio*. quia etſi hæc metum aliquem cauſent, non tamen grauē. Hoc intelligendum de ſimplici imperio, cùm nihil aliud mali timetur, quàm breuis aliqua offenſio, vt colligitur ex eodē cap. alioquin ſi timeatur perpetua offenſio, vel mala tractatio, vel ſimul adſint preces importunæ,

ſuffi-

Digitized by Google

ſufficiet tale imperium ad votum irritandum: quia gignet metum grauem. Sic intellige cap. 8. Puellæ. 20. q. 1. *Puellæ, quæ non coactæ parentum imperio habitum ſuſceperunt, ſi poſteà nuptias elegerint, præuaricantur.* vbi à contrario ſenſu inſinuatur non præuaricari, ſi *coactæ parentum imperio fecerint.*

19 *Ad rationes.* Ad primam rationem pro diuerſa ſententia; nullus canon id expreſsè ſtatuit; quia forte intercidit, vel numquam ſcripto editus eſt, ſed ſola conſuetudine ſeruatus. ſicut etiam nullus canon extat, qui matrimonium metu contractum ſtatuat eſſe irritum; cùm tamen probabilius ſit hoc eſſe ex decreto Eccleſiæ. Idem dicendum de matrimonio fidelis cum infideli: de quo etiam non eſt dubitandum quin Eccleſia ſtatuerit vt ſit irritum; quamuis Canon non reperiatur.

Ad Secundam: Non ideò Deus cenſetur approbare iniuriam, quia acceptat tale votum; ſicut nec approbat, dum acceptat iuramentum ſic extortum.

Ad Tertiam: patet ex dictis.

Aduerte tamen, æquitatem naturalem poſtulare vt huiuſmodi vota tacitè per Prælatos Eccleſiæ, nomine Dei, relaxentur. quamuis ob reuerentiam diuinæ Maieſtatis, ſeposito eccleſiæ decreto, ſolui non poſſint propria auctoritate: poſito tamen eccleſiæ ſtatuto, quo talia vota reddat irrita, Deus illa non acceptat; & ſic nullam obligationem inducunt.

DVBITATIO IIII.

Vtrùm propoſitum aliquando habeat vim voti.

20 *Propoſitũ perſeuerandi.* PALVD. in 4. d. 38. q. 1. concl. 3. dicit *propoſitum* æquipollere voto ſimplici in uno caſu, nempe quando quis intrat Religionem cum propoſito perſeuerandi, & Deo perpetuò famulandi. Idem tenet D. Antonin. 3. p. tit. 1 1. c 2. in princ. In eadem ſententia ſunt ferè omnes Canoniſtæ: ex quibus plerique putant tale propoſitum cum ſuſceptione habitus habere uim uoti ſolemnis, ut refert Silu. v. Religio 1. q. 8. & D. Anton. ſup.

Probatur Primò Ex c. Statuimus. 23. de Regularib. vbi Gregorius IX. ait, *Nouitios poſſe liberè ad priorem ſtatum intra annum redire, niſi euidenter appareat, quòd tales abſolutè voluerint vitã mutare, & in Religione perpetuò Domino ſeruire.* & cap. Conſulti. 20. eod tit. Innocen. III. conſultus ſic reſpondet, *Licet ſuper hoc ſenſerint diuerſi diuerſa; nos tamen credimus diſtinguendum, Vtrùm is, qui cõuertitur, propoſuerit abſolutè vitã mutare, vt ſic in habitu regulari omnipotenti Deo de cætero famuletur; An conditionaliter, experiri obſeruantiã regularem, vt ita demum ſi intra annum ei placuerit, profiteatur ordinis diſciplinam, aut fortè ſi non placuerit, moribus emendatis ad ſtatum reuertatur priſtinum. In primo caſu debet, vt regulariter viuat, ad laxiorem ſaltem regulam pertranſire.*

Secundò, Qui contra propoſitum tale facit, inconſtãs eſt in re magni momenti: ergo peccat, ac proinde tenebatur in propoſito perſeuerare.

Tertiò, Quòd habeat uim uoti ſolemnis, probari uidetur ex c. Beneficium, de Reg. in 6. vbi dicitur, Beneficium eius, qui ingreſſus eſt annum probationis, poſſe alteri dari, *ſi conſtet abſolutè voluiſſe vitam mutare*: at non daretur alteri, niſi ipſe putaretur profeſſus.

21 *Præter propoſitum requiri promiſſionem.* Verùm contraria ſententia, ſcilicet non ſufficere propoſitum, ſed requiri vlteriùs promiſſionem, eſt ferè communis Theologorum, eamque tenet D. Thom. hoc loco art. 1. Bonauen. in 4. d. 38. ar. 1. q. 1. Richar. eadem diſtin. q. 3. circa tertium prin. Abbas in c. Litteraturam, de uoto & uoti redemp. Angelus, Votum 1. quæſt. 7. Siluest. Votum 1. quæſ. 2. & Religio 5. quæſtio. 8. Nauar. cap. 12. num. 26. & paſſim recentiores.

Probatur Primò, Ex Scripturis, quæ apertè indicant obligationem uotorum naſci ex promiſſione, Deuteron. 23. *Cùm votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere. ſi nolueris polliceri, abſque peccato eris.* Et infrà; *facies ſicut promiſiſti.* Eccl. 5. *Si quid vouiſti Deo ne moreris reddere: diſplicet enim ei infidelis & ſtulta promiſſio.* nuſquam dicit *propoſitum* obligare ſed promiſſionem.

Secundò, Probatur ex c. Litteraturam, vbi dicitur, *eum; qui vitæ propoſitum mutandæ voto non eſt progreſſus in voto, non teneri.*

Tertiò, Votum importat quamdam obligationem ſui erga alterũ: atqui homo non ſolet ſe alteri obligare ſolo propoſito, ſed promiſſione: niſi enim ad propoſitum acceſſerit promiſſio, non putat ſe alteri obſtrictum. Confir. quia ſicut imperando obligat quis alterum ſibi, & ordinat quid ab ipſo erga ſe fieri velit; ita promittẽdo obligat ſe erga alterum, & indicat quid à ſe alteri fieri uelit.

Quartò, Nemo ſeipſum obligat niſi intendat ſeipſum obligare; quamuis nec intentio ſufficiat: atqui ſolo propoſito faciendi aliquid non me intendo obligare: ergo non habet uim uoti.

Quintò, Quia Concilium Triden. ſeſſ. 25. c. 15. & 16. concedit nouitijs annum probationis, & totò illo tempore vult illos manere liberos, ut ſi putent diſciplinam ſibi non conuenire, liberè poſſint egredi: ergo ſolo propoſitò non cenſet hominem abſtringi.

22 *Ad argumenta. Intellectus Canonum. Propoſitũ intentione vouẽdi expreſſum.* Ad primum Reſpondeo, Illos Canones intelligẽdos de propoſito, quod fit animo vouendi, & ſe obligandi; etiamſi exteriùs uerbis uel nullis, uel nullam uoti ſpeciem præ ſe ferentibus fuerit expreſſum; ut cùm quis dicit, Domine, Ego hic perpetuò uolo tibi ſeruire, intendens Deo ſe obligare. Colligi id poteſt ex illa diſtinctione, quæ habetur dicto cap. Conſulti: niſi enim quis hoc modo propoſuerit ut ſimul tacitè uouerit, nõ uidetur omnino abſolutè propoſuiſſe, quia alias ſemper eſt aliqua ſaltem tacita conditio, nempe niſi animum mutare contigerit. Alij reſpondent (& eodem recidit) agi de propoſito, quod promiſſione, ſeu uoto firmatum eſt.

Aptior reſponſio. Dici etiam poteſt, Olim ex uſu Eccleſiæ ſuſceptionem habitus cum abſoluto propoſito mutandæ uitæ factam, habuiſſe uim uoti ſimplicis. Dupliciter enim habitus ſuſcipiebatur. Primò, Animo experiundi; & tunc liberè poterat reſilire. Secundò, Non animo experiundi, ſed perpetuò manendi; & tunc cenſebatur ſe tacitè obſtringere ſaltem uoto ſimplici. tale enim uotum iſti ſuſceptioni habitus erat annexum: unde non poterat redire ad ſæculum, ſed tenebatur regulariter uiuere; ita tamen ut poſſet tranſire ad regulam laxiorem, ut colligitur ex c. Conſulti. Poſteà tamẽ ille mos eſt abolitus, & Canones utriſque uſque ad profeſſionem liberum eſſe uoluerunt, niſi uotum expreſſum interueniſſet; ut patet c. Litteraturam. 3. de Voto & c. Qui poſt uotum. 5. eod. in 6. habuiſſe id uim uoti ſimplicis tantùm, non autem profeſſionis, vt plurimi DD. Canonũ tenuere, docet egregiè Panor. in d. c. Conſulti. 23. de Regul. nu. 3. citans pro eadem ſententia Card. Zabar.

23 *Inconſtantia.* Ad ſecundum Reſpondeo, Eſſe aliquam inconſtantiam, ſi abſque ulla cauſa, ſola animi leuitate propoſitum mutes: ſed hæc inconſtantia non eſt niſi uenialis. Si autem aliqua ratione nitaris, ut quia ſentis incommoda, &c. non eſt propriè inconſtantia, nec ullum peccatum: nemo enim tenetur perſiſtere in bono, quantumuis illud magnum ſit, ex ſolo propoſito; ſed ut teneatur, debet aliunde ad illud eſſe aſtrictus; v. g. præcepto, promiſſione, contractu. uide infra lib. 3. c. 6. dub. 6.

Ad Tertium, Ex eodem illo c. colligi poteſt, illud propoſitum in Nouitio non habere uim profeſſionis; quia diſtinguitur à profeſſione tacita, & expreſſa; ſic enim ait Pontifex, *Beneficium Nouitij intra annum probationis non eſſe alteri conferendum, niſi ipſius accedat aſſenſus, aut conſtet quòd vitam voluerit abſolutè mutare, vel profeſſionem expreſſam fecerit, vel ſcienter habitum receperit profeſſorum.* Vnde dico cum Panor. in c. Litteraturam, ibi agit de propoſito, quod uoto ſimplici firmatum eſt, uel cum ſuſceptione habitus habet uim uoti ſimplicis, ut dictum eſt. qui enim cum tali propoſito habitum ſuſcipit, cùm tacito uoto ſe obſtringat, uidetur beneficio renuntiare: & ita permittit Pontifex ut alteri conferatur.

24 *Mutatio boni propoſiti.* Obijci etiam poteſt c. 4. Qui bona. 17. qu. 1. ubi dicitur; *Qui bona agunt, ſi meliora agere deliberant, & poſt deliberata non faciunt; licet in bonis prioribus perſeuerent, in conſpectu tamen Dei ceciderunt ex deliberatione.*

Reſpondeo, Inde non ſequi propoſitum melioris boni habere uim uoti, ſed ut ſummum inducere aliquam obligationem, etſi non grauem: non enim qui tale propoſitum deſerit, idcircò dicitur cadere coram oculis Dei, quòd pec-

cet mortiferè; nam etiam qui venialiter peccat, *cadere* dicitur, iuxta illud, *Septies in die cadit iuſtus* &, *Iuſtus ſi ceciderit non collidetur.* Addo etiam dici *cadere* vel *retrocedere* (de quo ibi propriè agitur) qui perfectiora exercitia deſerit, quamuis id ſine peccato faciat. vnde ex illo loco non poteſt colligi in ea re commiſſum eſſe vel peccatum veniale. vide Gregorium homil. 3. in Ezech. ſub finem, vbi paulò aliter habetur quàm hic à Gratiano refertur. nec dicit Gregorius tales *cadere* abſolutè, ſed *cadere in deliberatione. Hi*, inquit, *ante iudicia humana ſtare videntur in opere, ſed ante omnipotentis Dei oculos ceciderunt in deliberatione*: nimirum quia receſſerũt animo à perfectioribus, quæ propoſuerant; qui receſſus abſque peccato fieri poteſt, quando aliqua cauſa ſubeſt.

Multa in voto concurrunt. Ex dictis patet, cùm multa in voto reperiantur, videlicet deliberatio, propoſitum boni operis, propoſitum vouendi, promiſſio, obligatio; ſolam promiſſionem eſſe votum; propoſitum & deliberationem eſſe quid præuium; obligationem, effectum.

DVBITATIO V.

Cuius virtutis actus ſit votum.

D. THOMAS ART. 5.

25 RATIO dubitandi eſt, quia fiunt etiam vota Sãctis, quorum cultus non procedit à virtute religionis, ſed douliæ vel obſeruantiæ. Deinde votum eſt promiſſio quædam: promiſſio autem vel eſt gratuita vel remuneratoria: promiſſio gratuita eſt actus liberalitatis, remuneratoria verò eſt actus gratitudinis.

Eſt actus religionis ob duas cauſas. Reſpondeo, & dico Primò, Votum eſſe actum religionis quando fit Deo. Probatur, quia non promittimus aliquid Deo, vt ipſi inde aliqua vtilitas proueniat, ſicut promittimus homini: ſed vt ipſum honoremus, & vt nos ipſos reuerentia Dei in bono firmemus. vtrumque autem ad religionis virtutem pertinet. Confirmatur, quia omnis laus, quæ eſt in actu vouẽdi, ex hiſce duabus cauſis pendet: ideò enim laudabile eſt vouere, quia laudabile eſt Deum honorare, & eius reuerentia ſe in bono propoſito firmare.

Quo modo Deus honoretur voto. Sed obſcurum eſt quomodo Deus voto honoretur, præſertim ſi id, quod vouetur, non ſit cultus aliquis, v.g. ſacrificium, hymnus, &c. ſed aliquid ad alias virtutes pertinens, vt paupertas, caſtitas, obedientia, ieiunium, & ſimilia, quæ nullum cultum præ ſe ferunt.

26 Reſpondeo, Honoratur Deus ipſo actu vouendi. Primò, Quia vouens, ſuo facto ſignificat ipſum habere cognitionem & prouidentiam rerum humanarum. Secundò, Teſtatur ipſum eſſe ad quem in anguſtiis ſit confugiendum; & qui ſolus poſſit opem ferre. Tertiò, Quia vouens, illa ipſa re, quam vouet, intendit illum honorare, & gratum obſequium exhibere: etſi enim illa res non ſit natura ſua cultus aliquis, ſtrictè accepto hoc nomine; eò quòd per ſe non ſignificet diuinam excellentiam, & noſtram ſubiectionem; tamen in cultum aſſumi à nobis poteſt: nam poſſumus eo animo facere vt teſtemur noſtram ſeruitutem & diuinum principatum. Sic ieiunium etſi nullum cultum præ ſe ferat, tamen aſſumi poteſt ad honorandum Deum vel Sanctum aliquem, & ab omnibus gentibus in hunc finem vſurpatur. Idem dicendum de paupertate, caſtitate, & obedientia: quidquid enim ſcitur eſſe gratum numini, poteſt fieri ad eius honorem, & ad ſuam teſtandam ſeruitutem. nam etſi facere aliquid præcisè quia gratum alteri, potiùs ſit beneuolentiæ quàm honoris: tamen ſi facis hoc totum vt ſic declares tuum obſequium & affectum ſeruitutis erga alterum, eſt honor & cultus. Vnde olim virgines Veſtales in honorem Veſtæ ſeruabant virginitatem; idque ea mente factum, erat idololatria. Quartò, Quia vouens intendit ſe reuerentia Dei in bono propoſito confirmare. Inter ceteras enim cauſas, ideò vouemus Deo paupertatem, caſtitatem, & obedientiam perpetuam, vt memores cui promiſerimus, eius reuerentia non deflectamus à propoſito. continere autem ſe in bono reuerentia Dei, eſt religioſis: eiuſdem enim virtutis eſt facere aliquid affectu honorandi alterius, vel ſoluendi promiſſi. & abſtinere à contrario, timore inhonorandi vel promiſſi violandi. quare cùm illud ſit ex virtute religionis; etiam hoc ex eadem virtute procedit.

Dico Secundò, Etiam quando votum fit Sanctis, eſt actus religionis. 27

Dupliciter vota Sanctis fiunt. Vbi Nota, dupliciter intelligi poſſe vota fieri Sanctis, vel Prælatis. Primò, Quia fiunt coram ipſis vel tamquam teſtibus ad maiorem reuerentiam, vel tamquam patronis, quibus cupimus ea cordi eſſe, vt gratiam ad exequẽda promiſſa nobis impetrẽt. Sic intelligi poteſt formula illa multis Religionibus vſitata, *Promitto Deo, B. Virgini, B. Auguſtino*, vel *B. Franciſco paupertatem, &c.* Hoc etiam modo eſt actus religionis; quia principaliter ad Deum dirigitur. quamuis qua parte etiam Sancti honorantur, poſſit eſſe actus obſeruantiæ, ſeu douliæ ſupernaturalis.

Quo modo Prælatis vouetur obedientia. Secundò, Vt promiſſio ipſis facta cadat ſub votum materialiter; ita vt voueamus Deo, nos præſtituros quod Sanctis vel Prælatis promiſimus; Ita Diuus Thomas a. 5. ad 3. Sic intelligendum votum, quo Prælato vouemus obedientiam: per illud enim vouemus Deo nos id præſtituros, quod Prælato promittimus. vnde tale votum reſpectu Prælati non habet rationem voti, ſed nudæ promiſſionis, quæ inducit erga illum obligationem fidelitatis; reſpectu autem Dei habet rationem voti. Simili modo accipiendum videtur votum, quo calicem vel ſtatuam vouemus B. Virgini, B. Benedicto, vel alteri Sanctorum; cenſemur enim vouere Deo, (quem in Sanctis agnoſcimus) nos præſtituros quod ipſis promittimus. Itaque reſpectu Dei eſt votum, reſpectu Sanctorum promiſſio honoraria, pertinens ad cultum douliæ. Sic cùm quis vouet Deo, B. Virgini, B. Franciſco, &c. paupertatem, caſtitatem, obedientiam; reſpectu Dei propriè eſt votum; reſpectu Sanctorum poteſt eſſe honoraria promiſſio.

Poſſet addi tertius modus, vt dicantur fieri Sanctis, quia fiunt Deo in Sanctis: ſed hic modus non differt à ſecundo.

Petes, Cuius potentiæ actus eſt votum?

Eſt opus intellectus practici. Reſpondeo eſſe actum intellectus practici, vt rectè Diu. Thomas art. 1. quia eſt locutio quædam practica, qua quis ſeipſum alteri obligat. ſicut enim præceptum & oratio ſunt locutiones quædam, quibus alterum obligamus, vel mouemus ad aliquid; ita votum eſt locutio quẽdam interna vel externa, qua nos ipſos obligamus alteri. Confirmatur, Quia votum eſt promiſſio quædam: atqui promiſſio nõ eſt ſolùm volitio ſe obligandi, aut iudicium, ſed locutio practica. cuius ſignum eſt, quòd quantumuis velit aliquis ſe obligare, & iudicet id expedire, non tamen obligetur quã diu in his actibus ſiſtit: ſed oportet vt vlteriùs locutione quadam in alterum directa promittat. Hæc tamen locutio ſupponit voluntatem ſe obligandi, eſtque veluti inſtrumentum voluntatis, ſine quo non poteſt ſibi obligationem imponere; ſicut nec alteri abſque præcepto. Simili modo non poteſt alteri aliquid donare abſque locutione, vel ſimili ſigno practico. 28

DVBITATIO VI.

De diuiſione votorum.

MVLTÆ reperiuntur diuiſiones voti apud Doctores. 29

1. In votũ commune, & ſingulare. Primò, Diuiduntur in votum commune, & ſingulare. Ita Magiſter in 4. d. 38. D. Thom. Durandus, Richar. & alij, eadem diſtinct.

Sponſio quæ fit in baptiſmo non eſt verum votum. *Votum commune* vocã t actum illum, quo quis in baptiſmo profitetur ſe renuntiare ſatanæ, & adhærere Chriſto: hic enim eſt omnibus communis; & quia eſt de rebus neceſſarijs ad ſalutem, vocãt etiam votum *neceſſitatis.* ſed hic actus reuerà non eſt propriè votum, vt iidem docent, & benè oſtendit Caiet. art. 2. tum quia in verbis hominis baptizandi nulla continetur promiſſio; ſolùm enim dicit, *abrenuntio, credo, volo.* tum quia alioquin omne peccatum Chriſtiani eſſet ſacrilegium, & duplicem malitiæ ſeu peccati ſpeciem contineret; quod eſt contra communem hominum ſenſum. Denique verum votum de talibus rebus ne in Sacramento quidem pœnitentiæ exigendum eſt; eſſet enim pœnitenti nouus laqueus, & cauſa grauioris lapſus abſque neceſſitate. multò igitur minùs exigendum in baptiſmo.

Voca-

Digitized by Google

Vocatur tamen interdum à Patribus & Doctoribus *votum, ſponſio, promiſſio*; quia ſpeciem promiſſionis habet. dum enim petitur à baptizando, Abrenunctias ſatanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius? reſpondet, *Abrenuncio*: vbi uidetur promittere uerùm quia non intendit ſibi nouam obligationem imponere, ſed ſolùm declarat ſe acceptare eam, quæ e iure diuino ineſt, non eſt propriè uotum aut promiſſio. Sic dum rogamus pœnitentem an promittat emendationem, nō exigimus uotum, ſed ſimplicem promiſſionis formam, (quæ non inducit nouum uinculū, ſaltem ſub mortali obligans ut eo modo firmius propoſitū concipiat, & meliùs declaret ſe acceptare, ſibique cordi fore obligationem, quæ antè inerat.

Votum ſingulare vocant, quod quiſque pro ſuo arbitratu de rebus non neceſſarijs concipit: unde etiam dicitur uotum uoluntatis quamuis reuera hoc genus uoti etiā ad res præceptas pertinere poſſit, quatenus noſtro arbitrio ſubſunt, ut dictum eſt.

30 *2. In conditionale & abſolutum Differentiæ inter hæc vota.*

Secundò, Diuiditur uotum in *conditionale, & abſolutū*. Differunt autem hæc uota tripliciter. Primò, quòd uotum conditionale conſtet particula *ſi*, uel æquipollente, quę habet uim conditionis, abſolutum uerò minimè. quòd ſi hoc interdum continet talem particulam, ea non habet uim conditionis ſed temporis. & idem ualet, quod quando, ut cùm quis ita uouet, uoueo me relicturum ſæculum ſi mater obierit.

Secundò, Votum conditionale ſuſpendit obligationem exequendi uoti uſque ad euentum conditionis quæ ſi non euenerit, penitus euaneſcit. parit tamen ſtatim obligationē expectandi euentū conditionis (ſicut omnes alij contractus conditionales) à qua inuita parte nō potes liberari. Votum abſolutum non ſuſpendit, ſed ſtatim omnem ſuam obligationem imponit: quamuis interdum executionem ipſam in diem certum uel incertum differat: ut, Voueo me religionem ingreſſurum cùm mater obierit.

Tertiò, In uoto conditionali affectus uouentis non fertur directè in ipſum uotum, ſed in id quod mediante uoto cupit obtinere, uel quod timore obligationis uoti cupit uitare. In uoto abſoluto affectus directè fertur in ipſum uotum, etiamſi fortè ex alia cauſa ad illud emittendum moueatur.

Votum conditionale aliud eſt ſimpliciter *conditionale*, aliud *pœnale*. *Pœnale* eſt, quando quis uouet aliquid in pœnam delicti, ſi fortè in illud inciderit: ut timore oneris uoti diligentiùs ſibi caueat. quod poteſt fieri bifariam: Primò, Si ſolùm uoueas pœnam delicti, non autem euitationem; ut, Voueo me daturum eleemoſynam, uel ingreſſurū Religionem, &c. ſi inebriatus fuero. & hoc eſt ſimplex uotum pœnale. unde talis non peccabit contra uotum per ebrietatem; ſed purificabitur conditio, & abſolutè ex uoto tenebitur ad pœnam, quam ſi non præſtiterit, tum demum uotum uiolabit. Secundò, Si non ſolùm uoueat pœnam in euentum delicti, ſed etiam cautionem delicti; ut, Voueo non ampliùs inebriari, alioquin dabo largam eleemoſynā: hoc uotum non eſt ſimplex, ſed duplex: quia duo uota continet, alterum abſolutum de non inebriando; alterum conditionale, de eroganda eleemoſyna. vnde ſi te inebries, peccabis contra uotum abſolutum, & purificabitur conditio uoti pœnalis.

31 *3. In ſimplex & ſolemne.*

Votum ſimplex *conditionale* eſt, quod non fit ſub conditione delicti futuri ueluti in pœnam, ſed ſub alia; v.g. ſub conditione mali alicuius diuina ope uitandi, quaſi per modum contractus: ut, Voueo Religionis ingreſſum, ſi iſto morbo curatus fuero quamuis hoc uotum poſſit accipi tamquā abſolutū, ſi directè ex affectu Religionis ſic uoueas; & tunc illud *Si*, deſignabit tempus, non conditionem. quo modo ſæpè accipi ſolet, dum dicimus; Voueo ingredi religionem, ſi uxor, uel mater obierit, &c.

Tertiò, In *ſimplex & ſolemne*. *Solemne* vocatur, quod ſuſceptioni ſtatus immutabilis coniunctum eſt. quale eſt illud, quod annexum eſt ex Eccleſiæ decreto ſuſceptioni Ordinis ſacri, per quem immutabiliter dedicatur quis ſtatui eccleſiaſtico; & illud, quod continetur profeſſione Religionis approbatæ. Ita habetur c. vnico de voto & voti redemptione in Sexto. hæc enim duo, Ordo ſacer & profeſſio Religionis, ſunt ſolemnes quidam actus, à quibus uotum ſolēne dicitur; & certam quamdam uim ſeu qualitatem ex decreto Eccleſiæ obtinet; nempe quòd uotum caſtitatis irritū reddat matrimonium, ſi attētetur, paupertatis, incapacem faciat dominij, vt infra dicetur c. 41. dub. 8. Denique quòd ægerrimè poſſint laxari.

Simplex eſt omne aliud uotum, etiamſi perpetuum ſit; quale eſt etiam profeſſio Religionis non approbatæ.

Quartò, Diuiditur in *expreſſum & tacitum*. *Expreſſum* eſt, quod uerbis diſertis exprimitur. *Tacitum* eſt, quod cēſetur fieri eo ipſo, quo uoluntariè aliquid agitur, cui ipſum connexum eſt, uel ſupponitur. tale eſt quod fit ſuſceptione Ordinis ſacri; & geſtatione habitus profeſſorum expleto anno probationis; de quo infra capit. proximo, dubitatione ſeptima. 32 *4. In expreſſum & tacitum.*

Quintò, Diuiditur in *perſonale, reale, & mixtum*. *Perſonale* eſt, ubi promittitur quod perſonam ſolam attingit, ut actio aliqua uel omiſſio. *Reale*, quo res aliqua externa promittitur. *Mixtum*, quo utrumque, v.g. peregrinatio cum oblatione. *5. In perſonale, reale, mixtum.*

Sextò, In *perpetuum & temporale*. Vbi aduerte, in quibuſdam pijs congregationibus emitti uotum caſtitatis & obedientiæ, appellatum perpetuum, non quòd abſolutè perpetuum ſit; ſed quia tale eſt pro tempore, quo in illa congregatione manſerint. unde tale uotum non eget diſpēſatione; nam hoc ipſo, quo egrediuntur, ceſſat. Vide de his diuiſionibus Silueſt. Votum 1. qu. 5. Angel. Votum 1. qu. 8. & alios. *6. In perpetuum, & temporale.*

DVBITATIO VII.

Quęnam cadant ſub uotum.

D. THOM. ART. 2.

RESPONDEO, Vt aliquid ſub uotum cadat, tria requiri. Primò, Vt ſit in noſtra poteſtate. Secundò, vt ſit bonum. Tertiò, Vt ſit melius quàm oppoſitum. 33 *Tria requiruntur ad materiam voti.*

Primò debet eſſe *in noſtra poteſtate*: ſtultè enim quis promittit alteri, quod in eius poteſtate non eſt vt fiat vel non fiat: ut ſi quis uoueat ſe moriturum, aut non moriturum. Hinc fit ut uotum de nunquam peccando venialiter, non ualeat; quia cum auxilio ordinario nō eſt in noſtra poteſtate omne peccatum ueniale uitare. ſi tamen intenderes te obligare ad uitanda omnia non abſolutè, ſed quantum diuina gratia cōſequi poſſes, & humana infirmitas permittit, eatenus eſſet ualidum. ſicut dum quis uouet ieiunare totum annum; tenetur omnibus diebus, quibus poteſt, etiamſi totum annum explere nequeat. Valet tamen uotum de non peccando mortifere; quia cùm auxilio diuino poſſumus omne peccatum mortiferum per totam uitam cauere. Ob eamdem cauſam ualet uotum de non mentiendo iocosè, de cauenda diſtractione uoluntaria, & ſimilibus, quæ auxilio diuino caueri poſſunt: quamuis ob rei difficultatem & periculum expediret huiuſmodi uota commutari. *1. Vt ſit in noſtra poteſtate. Votum de non peccādi venialiter. Non peccādi mortiferè.*

Petes, Quando uotum non poteſt integrè impleri, Vtrùm non tenear ad partem quæ poteſt impleri? Reſpondeo, Non ſemper teneris ad partem, ſed ſolùm in duobus euentibus. Prior eſt, quando animus fuit obligandi ad partem, in euentum quo non poſſes præſtare totum. Votum enim obligat ſecundùm intentionem uouentis; ut ſi uoueris extruere templum, eo animo ut ſi non poſſes totum, ſaltem te obſtringeres ad partem prout facultates ferrent. Secundò, ſi dubium ſit de animo, conſideranda eſt conditio rei, ad quam te obligaſti. In dubio enim interpretanda eſt obligatio iuxta conditionem obiecti. Non enim poteſt eſſe certior regula, ubi non conſtat de animo uouentis. Itaque ſi res eſt talis, ut obligatiō ad illam more recepto ſoleat diuidi, teneris ad partem: ſi autem non ſolet diuidi: non teneris ad partem niſi poſſis præſtare totum. ut ſi uouiſti ieiunium per totum annum; etiamſi non poſſis niſi tertia parte anni, tamen teneris pro illa parte: quia hæc obligatio ſolet diuidi, tamquam ad diuerſa opera per ſe completa, ut patet in obligatione ieiunij quadrageſimalis impoſita ab Eccleſia. Si uouiſti ieiunare certo die, & tunc non potes abſtinere à carnibus, uel à ientaculo, non teneris etiam abſtinere à cœna, quia hæ obligationes in ieiunio ſunt connexæ, nec ſolent ſeparari. Si uouiſti recitare Preces canonicas die Domino; etſi 34 *An teneamur ad partem voti.*

tunc non poſſis totum ob febrim vel profectionem, teneris tamen ad partem, quam commodè potes: quia obligatio eſt diuidua; ſic enim obligat Eccleſia. Secùs tamen in officio defunctorum, & Pſalmis pœnitentialibus, vt notat Sancius lib.9. de matrimonio diſputatio.35. Si uouiſti extruere templum uel monaſterium, & poſteà deprehendas te non poſſe id integrè præſtare ob damna rerum tuarum, uel alia de cauſa, non teneris ad partem; quia eſt obligatio unius operis perfecti, quæ non ſolet diuidi. Ita Sancius ſuprà. Hæc intellige quando dubius eſt animus; nam ſi conſtat de animo, is exequendus eſt. Si probabiles in utramque partem habes rationes, potes te conformare utrilibet parti. Prædicta doctrina applicari etiam poteſt illis uotis, in quibus apponitur aliqua circumſtantia, uel clauſula mala, indifferens aut impoſſibilis. Si enim animus fuit ita adhærere illi circumſtantiæ, ut ſine ea non uolueris te obligare, uotum eſt irritum: ſi autem non conſtet de animo, nec probabilis de eo ſit coniectura, præſumitur non uoluiſſe inhærere, utpote circumſtantiæ inutili, & alienæ ab obiecto uoti, & ſic locum habet illa regula Iuris 37. *Vtile non debet per inutile vitiari.*

35 Secundò, Debet eſſe *opus bonum*: nemo enim aliquid promittit alteri niſi quod ei gratum eſt: Deo autem nihil gratum, niſi quod bonum eſt, ſeu honeſtum. Per *opus* intelligo etiam operis abſtinentiam; ut ieiunium, paupertatem caſtitatem, in quibus abſtinentia aliquorum operum uouetur. res enim externæ non cadunt ſub uotum, niſi quatenus ſubſunt liberis actionibus uel omiſſionibus noſtris. itaque uotum immediatè eſt de actionibus uel omiſſionibus noſtris.

2. Vt ſit opus bonum.

1. Conſect. de opere malo.

Votũ Iephte.

Hinc ſequitur Primò, Opus, quod ex ſe malum eſt, non eſſe materiam uoti, ut ſacrificare hominem. tale fuit uotũ Iephte ſaltem implicitè; dum uouit offerre in holocauſtum quidquid primùm ei fieret obuiam reuertenti à uictoria, ut habetur Iudicum 11. nam ui illius uoti filiam obtulit in Sacrificium, ut communiter docent Patres. quamuis Lyranus & quidã recentiores uelint non obtuliſſe occiſione corporali, ſed ciuili dumtaxat, eam ab hominum commercio ſecludendo. Idem dicẽdum de operibus, quæ ex aliqua circumſtantia ita mala ſunt, ut ea exequi ſicut in uoto proponuntur, ſit peccatum: ut ſi uoueas eleemoſynam ad obtinendam uindictam: petere enim à Deo auxilium ad priuatam uindictam, eſt peccatum: item dare eleemoſynam ob illum finem: eſt enim Deum facere fautorem & opitulatorẽ iniquitatis. eadem eſt ratio ſi quis in gratiarum actionẽ pro huiuſmodi uindicta obtenta, uel ſub conditione illius obtinendæ aliquid Deo uoueat. nam non ſolùm ipſo actu uouẽdi, ſed etiam ſolutione ſignificat Deum eſſe adiutorem operum iniquorum.

Simili modo ſi uoueas dare eleemoſynam ob uanam gloriam, irritum eſt uotum; quia dare ob hunc finem, malum eſt. ſecùs uerò ſi uoueas aliquid, quod non ſit peccatum, eo modo, quo intendis illud exequi: quamuis enim ex prauo fine te ad illud uouendum applices, ut ita ipſum uotum ſit peccatum ex fine illo extrinſeco; tamen ualidum erit uotum. ut ſi quis ex ambitione ſeu cupiditate Prælaturæ voueat Religionem; uel ex affectu uanæ gloriæ uoueat ædificare templum, Monaſterium. uouet enim illa facere abſolutè, non autem facere ob prauum finem; quamuis ex affectu praui finis motus fuerit ad hæc abſolutè uolenda & uouenda. etſi enim actus uouendi ſit peccatum propter finem prauum, executio tamen uoti non eſt peccatum.

Dupliciter uoueri poteſt bonum opus ob malum finem.

Si malũ ſit finis operis.

36 Vt hæc meliùs intelligantur, Notandum eſt, duobus modis fieri poſſe, ut quis uoueat opus bonum ob malum finem. Primò Si ita uoueat, ut prauus ille finis ſit non ſolùm finis uoti, ſed etiam operis, quod uouetur: & tunc uotum eſt irritum; ut ſi uoueas eleemoſynam ad obtinendam uindictam, aut illicitos amores. opus enim, quod uouetur, nempe datio eleemoſynæ, proponitur exequendum ob prauum finem, nempe ad petendam à Deo opem ad malum; quæ petitio peccatum eſt, & blaſphemiam continet. Idem dicendum, ſi uoueas ſub conditione mali finis obtinendi, uel in gratiarum actionem pro obtento, ut dictum eſt. Secundò, Si ita uoueat ut malus ille finis ſolùm ſit finis uoti, uel potiùs applicationis uoluntatis ad uouendum: ut ſi profitearis in Religione ut lautè uiuas: lautè enim uiuere non eſt finis caſtitatis, paupertatis, & obedientiæ, ut in uoto proponitur; (non enim uoues te hæc ſeruaturum ad illum finem; ſed abſolutè) uerùm eſt finis, cur hìc & nunc applices te ad actum uouendi & profitendi: ſicut diuitiæ puellæ, & forma ſunt finis cur te applices ad matrimonium. vnde huiuſmodi profeſſio eſt quidem peccatũ, non tamen eſt irrita: etſi enim fiat ex cauſa impulſiua praua, tamen id, quod uouetur, abſolutè eſt bonum, & executio ſancta. Caietanus articu.1. quæſtione 88. diſtinguit hos duos modos in tres; ſed ſi quis benè aduertat; primus & tertius eius modus non diſtinguuntur, quantum ad præſens negotium.

Si ſit finis uouendi.

37 Ex dictis patet, quid dicendum ſit de quibuſdã uotis habentibus turpem conditionem: ſi enim opus bonum uouetur tamquam medium ad obtinendum à Deo malũ finem, uel in gratiarum actionem pro tali fine obtẽto, uotum erit irritum: nam executio praua eſt, & blaſphemiã continens. ſi autem uoueatur non ut medium, ſed ut quiddam, quod certo euentu malo poſito ſit conſecuturum; ſic erit ualidũ, ut, Si in duello inimicum occidero, uoueo me ingreſſurum Religionem. non ſolent tamen homines ſic uouere, ut rectè ait Caiet. ſæpè tamen ſic uouemus in pœnam praui operis, ut, Si fornicatus fuero, uoueo me ingreſſurum Religionem: quod uotum eſt ratum, & poſita conditione tranſit in abſolutum.

Conditio turpis.

38 Quòd ſi finis non ſit prauus, etſi cõiunctus operi prauo, uotum erit ualidum, etiamſi uoueas opus bonum tamquã medium ad illum finem impetrandum: ut ſi uoueas eleemoſynam te daturum, ſi ex concubina prolem ſuſceperis, uel ſi ex duello ſaluus euaſeris: etſi enim malum ſit fornicari, & duellum inire; tamen ſuppoſita uoluntate hæc faciendi, non eſt malum petere à Deo prolem, & ſalutem: unde nec uotum eo fine ſuſcipere.

Si finis non iunctus, operi prauo.

39 Petes, Quale peccatum ſit uouere opus malum.

Votum operis mali, peccatum.

Reſpondeo, Si illud opus ſit peccatum mortale, uotum illius erit mortiferum, idque duplici ratione; tum propter affectum illius operis; tum ob irreuerentiam ſeu contumeliam, quæ per tale uotum Deo irrogatur. Si opus ſit ueniale tantum, multi DD. ſentiunt uotum illius eſſe ſolùm ueniale. Ita Silu. v. Iuramentum 2.q.7. Sotus l.7. de Iuſt.q.1. ar.3 Nauar.c.12.nu.53. Primò, Quia materiæ paruitas uidetur excuſare. Secundò, Quia impletio talis uoti ſolùm uenialis eſt.

Videt̃ peccatũ mort.

Sed contrarium uidetur mihi uerius cum Caiet. in Summa v. Voti materia. ſi enim ſcias eſſe peccatum, & Deo id uoueas, eſt grauis irreuerentia: nam uel eſt irriſio quædam; ut ſi promittas alicui tamquam gratum, quod ſcis eſſe ingratum: uel implicita blaſphemia; quia dum ſeriò promittis Deo, quod ſcis eſſe malum, inſinuas Deo placere peccatum, eoque coli & honorari. Similis irreuerentia erit, ſi eodem animo impleas. Confirmatur; Malach. grauiter reprehenduntur qui uictimam claudam, cæcam, uel alio defectu notabilem offerebant: quantò magis reprehenſibilis eſſet, qui opus malum illi offerret? Idem dicendum de uoto contra conſilia. ſi tamen non uoueas ut Deo gratum; ſed ſolùm ut te confirmes, ſicut fit interdum abſque plena mali animaduerſione, ſic erit ſolùm ueniale; ut ſi dicas, Voueo Deo me numquam te alloquuturum: ne numquã hanc domum ingreſſurum. Pari modo ſolùm ueniale eſt ſi quis huiuſmodi propoſitum iuramento confirmet, ut infrà dicemus.

40 Sequitur Secundò, Opus indifferens, id eſt, quod neque habet rationem honeſti, nec praui, non cadere ſub uotum: quia Deo non magis eſt acceptum illud fieri, quàm omitti, verbi gratia vouiſti Deo te numquam ingreſſurum domum Petri, eò quòd ibi ſuppetant occaſiones peccandi, uotum eſt ratum, quamdiu illæ durant; quia tamdiu abſtinere domo illa eſt honeſtum, & Deo gratum. ſublatis occaſionibus mali, deſinit obligatio uoti; quia tunc abſtinere cœpit eſſe res adiaphora; quia ratio abſtinendi ſublata eſt. ſi poſteà rurſus incipiat eſſe bonum, ratione illa priore reuiuiſcente, rurſus incipiet obligatio uoti. Ratio eſt, quia uotum illud reſpicit totum tempus uitæ: unde incipit uel deſinit eius obligatio pro mutatione materiæ.

2. Conſect. de opere indifferente.

41 Petes, Quid ſi opus, quod anteà, cũ uoueretur, erat adiaphorum, poſteà fiat bonum? v.g. uouiſti abſtinere perpetuò fraternis ædibus, ob aliquam offenſionem in fratrem, deinde contingat ibi habitare aliquos, quorum conſuetudo tibi foret noxia.

Si opus adiaphorũ fiat bonũ.

Reſpon-

Reſpondeo: Tale uotum numquam obligare. Ratio eſt, quia ab initio irritum fuit; non enim hoc promiſiſti Deo quia bonum & ipſi gratum, ſed ut te in uindictam fratris in propoſito non bono confirmares. unde etſi ſpeciem uoti habeat, tamen uotum non eſt. Confirmatur ex regula Iuris 18. *Non firmatur tractu temporis, quod de iure ab initio non ſubſiſtit.* Secùs eſſet, ſi boni alicuius intuitu ab initio uouiſſes, & poſteà illa boni ratio mutetur in aliam. v.g. uouiſti abſtinere perpetuò tali domo, ob pericula impuritatis; poſteà ſublatis illis periculis ſuccedunt pericula ſocietatis in furtis uel inimicitijs. hoc euentu manet obligatio uoti, quia periculum peccati & offenſionis diuinæ & damnationis manet: & abſtinere tali domo manet ſemper bonũ & Deo gratum. Nec refert quòd alterius ſpeciei bonitatem accipiat; quia uouetur abſolute quatenus Deo gratum; non autem præcisè quia huius uel illius ſpeciei bonitatem obtinet.

Quid ſi ratio boni mutetur.

42 Tertiò, Requiritur ut id, quod uouetur, *ſit melius* quàm eius oppoſitum, ſeu contradictorium. Ratio eſt, quia nemo promittit alteri aliquid, cui gratius eſſe nouit illud non fieri; & ſi tale quid promitti aliquando contigerit, non eſt ſeruandum; nam & ipſe promiſſarius cupit non ſeruari. cuius ratio eſt clara, quia omnis promiſſio fit ut alteri gratificemur; ac proinde debet eſſe de eo, quod illi eſt gratius.

3. Requiritur ut ſit melius oppoſito.

43 Hinc ſequitur, uotum de non mutuando, de non danda eleemoſyna, de non ingredienda Religione, de non ſuſcipiendis Ordinibus ſacris non ualere: quia contrariũ eius, quod uouetur, eſt ex ſe melius & Deo acceptius.

Idem dicendum de uoto matrimonij ineundi. etſi enim poſſit ſe quiſquam uoto aſtringere ad hanc pauperculam propter Deum ducendam, ſuppoſita matrimonij contrahendi uoluntate (eò quòd perſeuerante hac uoluntate melius ſit hanc ducere quam aliam) ſi tamen eam uoluntatem deponat, deſinit obligatio uoti, quia abſolutè melius eſt nullam ducere. Eadem eſt ratio quorumdam aliorum actuũ, qui etſi ſint actus uirtutũ, tamen non cadunt abſolutè ſub uotũ; quia meliùs eſt propter Deum illis abſtinere, & melioribus incumbere. ut ſunt ea, quæ multùm implicant mentem rebus inferioribus, v.g. capeſſere quæſturam Reipublicæ, militiam extra cauſam Religionis, officium Iudicis, & ſimilia.

Votum matrimonij.

44 Sed difficultas eſt de eo, qui non poteſt continere, Vtrùm votum matrimonij ad vitandam fornicationem ſit validum. Quidam docent validum eſſe. Ita Caiet. ar. 2. Nauar. c. 12. nu. 43.

Sed verius eſt non eſſe validum abſolutè, ita vt non poſſit irritum reddi; ſed ſolùm ex ſuppoſitione, nempe ſuppoſito quòd ipſe nolit alia remedia aduerſus carnis tentationes adhibere: tamdiu enim obligabitur ex uoto ad matrimonium ſuſcipiendum. Quòd ſi torporem illum excutiat, & alia remedia capeſſere velit, iam ceſſabit illius voti vinculum: quia iam eſt ei meliùs non ducere vxorem, quã ducere. Nec puto auctores ſupradictos hoc uelle negare.

45 Pari modo irritum eſt votum, ſi voueas te non ampliùs voturum: melius enim abſolute eſt vouere, quàm non vouere. Si tamen aliquis facilior ſit ad uouendum, is ualidè uouere poterit ſe in poſterum non uoturum, niſi re priùs cum prudente confeſſario communicata; melius enim eſt, præſertim tali homini, uouere ex matura deliberatione cũ uiro prudente, quàm uouere abſque huiuſmodi deliberatione: unde hoc ipſum poteſt cadere ſub aliud uotum. quare ad huiuſmodi leuitatem comprimendam, aulicis quibuſdam, qui mirè ſe uotis intricabant, auctor interdum fui talis uoti faciendi, optimo ſanè ſucceſſu: faſſi enim ſunt, poſt huiuſmodi uotum numquam ampliùs aliquid leuiter uouiſſe; metu uiolandi illius uoti, leuitatem animi ad uouendum, retundente. Si tamen poſt tale uotum rurſus ex animi leuitate uoueret, ualeret hoc uotum; modò ea conſideratio adſit, quæ in alijs rebus ad peccatum mortiferum, uel meritum ſufficeret. peccaret tamen ſic uouendo; quia priùs illud uotum, quo promiſerat Deo non ampliùs ſic uouere, uiolaret. Fortaſſe tamen hęc uiolatio non eſſet mortifera; quia ſæpè contingit, ut adhibere uel prætermittere illam maturam deliberationem, non cenſeatur res magni momenti, præſertim quando res, quæ uouetur, facilis eſt. Simili modo ualet uotum, quo quis ad ſcrupulos, qui de uotis ipſi ſolent occurrere, arcendos, uouet ſe non uoturum, niſi uerbo uel ſcripto expreſſerit ſe uouere; ut docet Siluester uerb. Votum 2. quæſt. 7. Angelus, Votum 3 quæſtione quarta. Richardus diſtinct. 38. quæſt. 3. circa ſecundum principale.

Votum nō vouendi.

Conſilium aduerſ⁹ leuitatē vouendi.

Petes, Vtrùm opera præceptorum cadant ſub uotum? 46

Opera præcepta.

Quidam Doctores uidentur negare. Probari poteſt, Primò, Quia uotum à DD. definitur *promiſſio melioris boni ex deliberatione firmata*, ut refert D. Thomas in 4. diſt. 39. qu. 1. ar. 1. Nomine *melioris boni* intelligunt opus conſilij, ſeu ſupererogationis, ut patet ex D. Thoma ar. 2. q. 88. Secundò, Quia D. Thomas ibidem & ar. 2. indicat huiuſmodi uota eſſe ſolùm analogicè uota, uocatque ea uota communia, quaſi non propriè, ſed generali ſolùm ratione dicantur uota; ſicut ea, quæ in baptiſmo fiunt. Idem docet Richard. eadem diſtinct. circa tertium princip. qu. 2. Tertiò, Ad opera præcepta iam antè obligamur, eaq; obligatio eſt ſufficiens; fruſtra igitur homo ſibi inducit uinculum uoti. Quartò, Si uotum inducit nouum uinculum ſupra uinculum præcepti; ergo etiam inducet nouum uinculum obligationi prioris uoti: & ita ſi homo centies idem uoueat, centuplici obligatione tenebitur, & uiolando uotum centuplum peccabit; quod eſt abſurdum. Hæc ſententia à quibuſdam tribuitur Gerſoni, & Tabienæ in Summa, v. Votum.

Sed contrarium eſt omnino certum, nempe laudabiliter poſſe uoueri Deo aliquid ad quod præcepto naturali uel poſitiuo aſtringimur, & per tale uotum nouum uinculum induci. Colligitur ex D. Thoma quæſt. 88. ar. 2. ubi dicit, *ea opera, ſine quibus ſalutem conſequi non poſſumus, cadere ſub votum, quatenus voluntariè ſiunt.* Idem expreſsè docet Durandus in 4. d. 38. q. 1. nu. 6. ubi ſic ait, *bonum neceſſarium ad quod obligamur ex alterius auctoritate, non pertinet propriè ad votum, cuius obligatio eſt ex mera voluntate. Verumtamen quia ad idem poteſt obligari pluribus obligationibus, ideò nihil prohibet quin ad illud ad quod obligamur per præceptum ex alterius auctoritate, obligemur etiam per votum ex propria voluntate. vnde firmiter tenendum eſt quòd vouens continentiam & committens fornicationem peccat dupliciter, videlicet peccato fornicationis & fractione voti.* Idem tenet Richar. ſup. & ceteri DD. Probari poteſt Primò, Gen. 28. ubi Iacob uouit uotum Domino, ſe illum ſolum culturum pro Deo, & nullos deos alienos; id enim ſignificant uerba illa, *erit mihi Dominus in Deum.* Secundò, Ex perpetuo uſu Eccleſiæ: ubi non ſolũ uouetur abſtinentia à nuptijs, quæ non eſt præcepta; ſed etiam abſtinentia ab omnibus illicitis uoluptatibus extra matrimonium, quæ omnibus eſt præcepta. Tertiò, Iuramento poſſumus nouum uinculum inducere ad ſeruanda ea, ad quæ aliàs tenebamur: cur non etiam uoto? Quartò, Si homini debeam ex mutuo uel alio contractu, poſſum me rurſus illi ad idem promiſſione obſtringere: ergo ſimiliter poſſum in ijs, quæ Deo debemus. Denique opera præcepta ſunt Deo gratiſſima: ergo poſſunt illi promitti, & hæc promiſſio nouum uinculum adferet. ſicut enim creditor pluribus titulis poteſt idem exigere à debitore; ita debitor poteſt ſe pluribus nominibus ad idem obſtringere. 47

Opera præcepta laudabiliter voueri.

Ad primum Reſpondeo, Doctores facere uim in nomine *voti*, quaſi eo ſignificetur promiſſio rei liberæ, quam aliàs non tenemur præſtare: concedunt tamen induci nouam obligationem; & rem præceptam cadere ſub uotum, ſi conſideretur non ut eſt iam debita, ſed ut eſt in noſtra poteſtate eam facere uel omittere. 48

Ad rationes.

Ad ſecundum: D. Tho. ſolùm uult dicere promiſſionem illam, quæ fit in baptiſmo eſſe analogicè uotum. nã ipſius ſententia poſſe rem præceptam abſolute ſub uerum uotum cadere, patet ar. 2.

Ad tertium. Etſi obligatio præcepti ſit abſolutè ſufficiẽs ad nos inducendos in eius obſequium; ſæpè tamẽ expedit uinculum uoti ſuperinduci; tum vt languidam volũtatem noſtram magis in bono firmemus, & à præcepti uiolatione auertamus, tum ut plus mereamur, dum duplici de cauſa facimus, duplicemque virtutis rationem intuemur.

Ad quartum Reſponderi poteſt Primò, Si is, qui ſecũdò idem vouet, intendat ſe nouo modo obſtringere, cõcedi poteſt fore nouam obligationem, etſi eiuſdem ſpeciei; uel certè priorem intra eamdem ſpeciem auctum iri, ſicque futurum vt duplum peccet, ſi violet. Vnde probabile eſt Religioſum ſacerdotem, ſi peccet contra votum caſtitatis, duplicem malitiam contra votum committere. Si tamen non intendat ſibi nouam obligationem inducere, ſed ſolùm re-

Duplex obligatio eiuſdem ſpeciei.

nouare priorem,ad excitandum ſpiritum,ſic nõ inducetur noua obligatio, nec creſcet prior intra eamdem ſpeciem; quia votum non operatur ultra intentionem uouentis.

Quando cenſeatur eſſe duplex obligatio.

Reſpondeo Secundò, Eſſe diſparem rationẽ: aliud enim eſt uinculum præcepti,aliud uoti,& diuerſa ratione utrũque nititur:ſicut aliud eſt eſſe debitorem ex præcepto Iudicis, aliud ex propria promiſſione, vel ſtipulatione. vnde obligationi præcepti facilè noua obligatio ex voto ſuperuenire poteſt.

Cum autem aliquid ex promiſſione cuipiam eſt debitũ, ſi idem ſecundò illi promittatur, non naſcitur nouum uinculum,aut nouum Ius;ſicut neque cùm idem ſecundò alicui donatur uel uenditur; nam primus actus omnem effectum,quem habere poteſt,iam poſuit; ac proinde ſecũdus non poteſt aliquid noui cauſare;ſed ſolùm confirmat & approbat obligationem & Ius inductum per priorem. Vnde ſequitur non eſſe duplex peccatum,neque ita augeri intra eamdem ſpeciem vt æquiualeat duabus voti violationibus: vide inf.l.4.c.3.dub.12.

49 *Quæ cadant ſub votum.*

Ex dictis patet,omnia ea ſub votum cadere,quæ gratiora ſunt Deo,quàm ipſorũ oppoſita;qualia ſunt omnia opera conſilij;ſiue conſiſtant in actione poſitiua,ſiue in omiſſione aliqua. Similiter opera omnia præceptorum; quamquam hæc non dicantur ita propriè materia voti, ſicut ea, quæ ſunt conſilij.

DVBITATIO VIII.

Vtrùm ſit bonum vouere, & ex voto aliquid facere animo colendi Deum, & quantum ſit bonum.

D. THOMAS ART. 4.5.6.

50 *Sententia hæreticorum.*

HÆRETICI huius temporis docent non eſſe bonum,ſed impium vouere Deo,cum opinione cultus, aliquid quod non ſit præceptum;poſſe tamen tale quid uoueri ob alium finem; v.g.ad vitandum aliquod peccatum, vel moleſtiam,vel ad alia vitæ negotia.Ratio illorum eſt, quia nihil vſurpandum ad cultum,niſi quod Deus præceperit:alioquin committetur ἐθελοθρησκεία, id eſt,volũtarius cultus & ſuperſtitio: quam reprehendit Apoſt.ad Coloſſ.2.v.vlt.Ita Caluinus l.4.Inſt.cap.13.num.1.2.3.& ſequentib & Lutherus de libertate Chriſtiana,&c.Vnde inferunt vota Religioſorum impia eſſe & irrita:& SS.Franciſcum, Dominicum, Bernardum, damnatos eſſe;niſi fortè cõmoditatis cauſa,nempe vt liberi eſſent ab vxoris,filiorum, & rerum temporalium moleſtijs,non autem ſtudio cultus, & ſic placendi Deo, ea vota ſuſceperint. Sed eſt ſtolidus error. Vnde

51 *Vouere animo cultus.*

Dico Primò,Fide tenẽdum eſt,bonum eſſe vouere Deo etiam opus non præceptum,animo deferendi cultum & illi placendi.Probatur Primò,Ex Scripturis,quę ad hoc hortantur,Pſal.75:*Vouete & reddite Domino Deo veſtro,omnes, qui in circuitu eius affertis munera:terribili, & ei qui aufert ſpiritum Principum*,&c. vbi etiam ponitur cauſa, cur ei meritò vouere & vota reddere debeamus,nẽpe quia *terribilis* eſt, & vitæ necisque in omnes ſummum Ius habet: Iſa.19. *cognoſcent Aegyptij*,(id eſt,gentes conuerſæ) *Dominum & colent eum in hoſtijs & in muneribus,& vota vouebunt Domino,& ſoluent.* Secundò,Probatur, quia contradictionem implicat,fieri votum, & non animo colẽdi,ſaltem implicitè: cùm votum intrinſecè ſit quidam Dei cultus; nulla enim Deo fit promiſſio vel oblatio cauſa leuandæ inopiæ, vel vtilitatis conferendæ, ſed ſolùm cauſa honorandi,& gratum deferendi obſequium,vt vſus omniũ gentium teſtatur. Tertiò, Si ob aliam cauſam fieri poteſt, cur non etiam vt Deus honoretur,vtque Deo per hoc placeamus? nam & Apoſtolus hortatur vt omnia ad Dei gloriam faciamus,& ex Scripturis conſtat vota Deo placere: cur ergo nõ poſſimus ea facere animo cultus,id eſt, vt Deo per hoc placeamus,vt ei gratum obſequium deferamus?ſic enim ipſi cultum interpretantur. Quartò Ratio naturalis dictat bonum eſſe,numini vota facere,illudque ſic honorari. vnde omnes gentes dijs ſuis vota faciunt,& ſoluunt:putantque ſe hoc modo illos colere; & ſi ea non impleuerint, grauiter in illos delinquere.

52 *Soluere votum animo cultus.*

Dico Secundò, Fide quoque tenendum, non ſolùm bonum eſſe vouere,ſed etiã vota animo colendi ſoluere.Probatur Primò,Ex Scripturis allatis,vbi dicitur *Vouete & reddite:vouebunt & ſoluent:*& Deuteronom.23.*Si votum voueris,non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus.ſi moratus fueris,reputabitur tibi in peccatum:ſi nolueris polliceri, abſque peccato eris*. vbi apertè loquitur de voto rei liberæ non præceptæ. Secundò, Quia eiuſdem virtutis eſt vouere & votum reddere;etſi enim promittere homini, & promiſſa ſoluere,non ſint eiuſdem virtutis,cùm illud ſit liberalitatis,hoc fidelitatis;tamẽ promittere Deo & promiſſa ſoluere ad eamdem virtutem Religionis pertinet: vtroque enim actu Deum honoramus,& bonorum noſtrorum auctorem profitemur;quamuis vouere ſit voluntatis,ſoluẽre neceſſitatis. Tertiò,Facere aliquid vt Deo ſeruemus fidẽ datam,eſt cultus Dei,& bonum:ſed facere ex voto eſt facere vt Deo ſeruetur fides: ergo facere ex voto eſt cultus Dei,& bonum.Quartò, Omne opus bonum factum vt Deo placeamus,eſt cultus quidam Dei,iuxta modum loquendi Scripturæ: nam *viſitare viduas & pupillos,& immaculatũ ſe cuſtodire ab hoc ſæculo* (vbi omnes virtutes continẽtur) *eſt vera Religio apud Deum*,Iacobi 1. *Beneficentia & eleemoſyna* vocatur *hoſtia Deo acceptabilis* ad Philippen.4.& ad Heb.13.Ieiunium & obſecrationes vocantur *ſeruitium & latria* Lucæ 2.Caſtitas & corporis caſtigatio *hoſtia ſancta, rationabile obſequium*,ſeu *rationalis latria*,ad Rom 12.atqui laudabile eſt hæc facere etiam dum non ſunt præcepta:ergo poſſumus Deo cultum exhibere etiam quando nõ præcipit. Quintò,Iacob vouit Deo decimas, quas ipſe non præceperat, Geneſ.28. nec dubium quin etiam ſoluerit. Dauid vouit ædificare templum,Pſalm.131.Denique vota omnia, de quibus agitur Leuit.27.Deuteronom.12.23. & alibi,ſunt de rebus non præceptis.Imò res præcepta nõ poteſt cadere ſub votum, niſi quatenus cõſideratur vt ſubeſt noſtræ libertati,vt infrà oſtendetur.Sextò, Vouere idolo & ſoluere eſt idololatria:ergo vouere Deo & ſoluere eſt cultus Dei.

Promittere & promiſſa ſoluere,an eiuſdem virtutis.

Cult⁹ Dei quid.

Ad argumentũ hæreticorum.

Ad rationem hæreticorum Reſpondeo, Abſurdum eſſe nihil poſſe vſurpari ad colendum Deum, niſi quod eſt præceptum: contrarium enim conſtat exemplis Scripturæ, & aperta ratione. Omne enim opus bonum fieri poteſt in honorem Dei. Imò quò aliquid minùs eſt debitum,eò magis idoneum ut offeratur Deo,iuxta illud *voluntariè ſacrificabo tibi*,Neque illud eſt ἐθελοθρησκεία, de qua Apoſtolus; quia non quiuis cultus voluntariè aſſumptus vocatur ab Apoſtolo ἐθελοθρησκεία. ſed is tantùm qui ſola inuentione humana cõſtat.quod fieri poteſt dupliciter. vel enim defertur numini falſo,& ab hominibus inuento, qualis eſt cultus Angelorum, quem Platonici & Simon Magus eis deferebant,de quo ibi agit Apoſtolus,vt plerique interpretantur: vel exhibetur Deo vero; ſed non eſt idonea cultus materia;vt ſi quis abſtineat à cibis, quòd putet eos natura ſua,vel legis veteris decreto,etiam in nouo teſtamento immundos: vel ponat vim in re aliqua vel circumſtantia, in qua non eſt ponenda,vt in numero,in ſitu,in colore,&c. 53

Opus ex voto eſt melius quàm ſine voto.

Dico Tertiò,Facere aliquid ex voto non ſolùm eſt bonũ, ſed etiam meliùs quàm illud idem facere ſine voto.eſt fide tenẽdum.Probatur Primò,Quia Scriptura hortatur ad vouendum;quod non faceret, niſi opus ex voto præſtitum eſſet Deo gratius.Secundò,Quando opus aliàs bonum fit ex voto,habet duplicem laudem;tum quia per ſe & ſecũdùm ſuam ſpeciem bonum eſt,vt dare eleemoſynam,ieiunare: tum quia fit ex affectu Religionis in Deum,ſeu ex fide,quã Deo debemus. Tertiò,Qui vouet,& votum ſoluit,non ſolùm offert Deo bonum opus,ſed etiam boni operis facultatem; nam priuat ſe facultate illius omittendi Vnde ſimilis eſt illi, qui donat non ſolùm fructus arboris,ſed etiã ipſam arborem,vt ait Anſelmus lib.de ſimilitudinib c.84. qui autem ſolum opus præſtat abſque voto, non dat Deo operis illius facultatem. Quartò, Qui facit ex voto, operatur ex propoſito firmiore, magiſque immutabili. hoc autem eſt melius.Vide D.Tho.ar.6.

Obiectiones.

Dices Primò, Quod fit ex neceſſitate minùs gratum eſt Deo,quàm quod liberè:id autem quod fit ex voto,fit ex neceſſitate: ergo quod fit ex voto minùs eſt gratum Deo,quã quod ſine voto.Maior probatur 2.ad Cor.9. *Non ex triſtitia aut neceſſitate:hilarem enim datorem diligit Deus*.Minor patet,tum quia votum inducit vinculum;tũ quia Apo 54

ſtolus

ſtolus votum vocat *laqueum*, 1. ad Cor. 7. *Non vt laqueum vobis iniiciam*; q. d. horror ad continentiam, non ad votum, ne ſit vobis in laqueum.

Ex neceſſitate fieri tripliciter dicitur.

Reſpondeo, Tribus modis dicitur aliquid fieri ex neceſſitate. Primò, Quia fit ex abſoluta determinatione ad vnum; quomodo beſtiæ ex neceſſitate operantur; & homo; iuxta hæreticos, ex neceſſitate agit quidquid agit, quia ad omnia & ſingula motione diuina impellitur, ita vt reſiſtere nequeat, vt docet Caluinus lib. 1. Inſt. c. 18. §. 1. & 2. Secundò, Quia fit ex aliqua coactione. dicitur autem ex *coactione* fieri, quod fit repugnante voluntate; nollet enim volũtas, niſi timor alicuius mali, aut vis aliqua vrgeret. Nec refert quale id malum ſit, temporale, an æternum. Tertiò, Quia fit ex obligatione, (ſiue ea proueniat ex præcepto, ſiue ex voto, ſiue aliunde) abſque vllo effectu repugnante.

Quod fit ex neceſſitate primo modo, non eſt laudabile, aut meritoriũ; quia non eſt noſtri arbitrij, ſed eius, qui determinationem illam impreſſit. Vnde ſi Deus hominem ad omnia opera ſua ſic determinaret, nullum eſſet meritum, nullum demeritum fieri tamen poteſt vt id, quod fit ex huiuſmodi neceſſitate, ſit maximum bonum, non quidem bonum morale, meritorium, laudabile; ſed honorabile & diuinum; vt patet in viſione & amore beatifico, in productione Filij, & Spiritus ſancti.

Quod fit coactè & timore ſeruili, non eſt malum.

Quod ſecundo modo fit ex neceſſitate, etiam nõ eſt meritorium; quia non fit ex affectu honeſti, ſed timore incommodi temporalis: & conſequenter ex affectu commodi tẽporalis, vt opum, honoris, ſanitatis. non eſt tamen quod ſic agitur malum; etſi affectus ille non faciendi, qui coniungitur, malus eſſe poſſit; vt quando opus eſt præceptum: quia affectus ille, quo nollet facere, niſi cogeretur, non influit in opus, ſed ſolum eſt quid comitãs per accidens. Vnde etiam timor ſeruilis, & id, quod fit ex tali timore, malum nõ eſt: licet ſeruilitas eius, quæ in affectu illo coniuncto conſiſtit, mala ſit.

Tertius modus non repugnat bonitati operis, aut merito, vel laudi eius: imò quo plures ſunt tales neceſſitates ex quibus opus agitur, eò eſt laudabilius & melius; modò non adſit affectus operi repugnans, nimirum quo nolles opus, niſi obligareris. Ratio eſt, quia quò plures ſpectantur obligationes, eò plures ſunt rationes virtutum, quarum affectu opus agitur; ſicq; opus externum affectu omnium illarum virtutum informatur.

Applicatur diſtinctio.

Ex dictis patet Reſponſio. Ad maiorem igitur dicendũ; Id, quod fit ex neceſſitate coactionis, eſſe minùs gratum Deo; (vt rectè D. Thom. a. 6. ad 1.) quia fit repugnante affectu. & de tali neceſſitate loquitur Apoſtolus, cùm ait, *non ex triſtitia*; triſtitia enim naſcitur cùm aliquid fit affectu repugnante. *aut ex neceſſitate*, id eſt, non quaſi coacti imperio aut timore dedecoris, repugnante voluntate. Et ad Philemonem; *ne velut ex neceſſitate bonum tuum ſit, ſed voluntarium*: id eſt, non coactum repugnante voluntate, ſed ex proprio affectu. at quod fit ex voto non fit ex tali neceſſitate, ſed ex neceſſitate obligationis, non inuiſa, ſed amata, cui non repugnet affectus, ſed ſponte cõſentiat: qui modus operandi eſt Deo gratior; quia ex affectu plurium uirtutum. vt ſi des eleemoſynam non ſolùm affectu miſericordiæ, quia pauper eget; ſed etiã affectu Religionis, quia Deo id promiſiſti; & affectu charitatis, quia Deo id placet. vnde etiam melius eſt ceteris paribus facere opus bonum ex præcepto, quàm ſuo arbitrio abſque præcepto. qui enim ieiunat ex præcepto, facit ex affectu temperantiæ, & obedientiæ; qui ſine præcepto; temperantiæ tantùm. Hinc patet ad minorem: etſi enim votum inducat vinculum, tamen hoc eſt voluntarium, & neceſſitas amabilis, vtpote ſponte ſuſcepta. Neque Apoſto. 1. ad Cor. 7. votum vocat *laqueum*, ſed præceptum inuitis impoſitum. quamuis votum etiam poſſit dici *laqueus* iis, qui inuiti vouent, & qui poſt vota teſcunt, & retrò reſpiciunt: ſed hoc modo etiam præcepta Iuris naturæ laquei ſunt peccatoribus.

Quo modo opus ex præcepto ſit melius.

Petes, Quid ſi quis repugnante affectu faciat opus ex voto?

55 *Implens votum affectu repugnante.*

Reſpo. Id poſſe fieri multis modis. Vel enim diſplicet opus ſecundùm ſe. vt quia aſperum, moleſtum, verecũdum; tamen quia vouit, vult facere. & hoc etiam modo opus ex voto melius eſt quàm ſine voto. melius enim eſt ieiunare affectu Religionis, quàm affectu temperantiæ; vt rectè D. Thomas ad 2. Sic Religioſi facientes ex voto id, quod aliàs nollent facere, plus merentur quàm illi, qui id faciunt ſponte ſua.

Vel diſplicet etiam uotum, ita ut homo uellet ſe non uouiſſe; tamen quia uouit, uult facere, ut uoto ſuo ſatiſfaciat. & hic quoque melius eſt facere ex uoto; nam diſplicentia illa non influit in opus, ſed ſolùm comitatur; nec eſt per ſe peccatum, quia poteſt interdum ſubeſſe iuſta ratio dolendi de uoto. Quòd ſi iuſta ratio non ſubſit, eſt quidem peccatum; (quia eſt quædam in Deum ingratitudo dolere de tanto beneficio, de quo gratiæ maximæ eſſent agendæ) non tamen eſt peccatum mortiferum, modò propoſitum exequendi perſeueret.

Vel ita diſplicet uotum, ut non ſit ei curæ facere ex affectu uoti; facit tamen timore peccati, ne grauiter Deũ offendat. & hoc quoque modò opus factum ex uoto poteſt eſſe melius quàm idem opus factum ſponte ex affectu ſuæ uirtutis: quia timor peccati, ut offendit Deum, eſt actus charitatis: unde tale opus fit ex affectu charitatis.

Vel denique facit opus ex uoto tantummodò timore dãnationis, aliàs non facturus. hoc modo opus non eſt melius, quia ex timore ſeruili; tamen non eſt malum; quia timor ex uirtute fidei & ſpei excitatur. affectus tamen ille, qui comitatur opus, Nollem ſeruare uotum, niſi metuerẽ damnari, eſt peccatum; quia eſt affectus & amor eius, quod per ſe malum eſt, & contemptus iuſtitiæ & rectitudinis: imò continet implicitè quendam contemptum Dei & diuinæ amicitiæ. ſecùs de illo affectu, Nollem facere niſi omiſſio eſſet peccatum, uel diſpliceret Deo.

56 *Obiectio.*

Dices, Melius eſt aliquid donare gratis, quàm ex obligatione; ergo melius eſt facere ſine uoto.

Reſp.

Obligatio ex promiſſione non repugnat liberalitati.

Reſp. Primò, Si illa obligatio orta ſit ex liberali promiſſione; quod ex ea datur, etiam gratis datur: non enim obligatio, quæ naſcitur ex promiſſione liberali repugnat liberalitati; ſed eſt eius effectus.

Secũdò, Etſi hominibus gratius ſit ut aliquid ipſis detur gratis, quàm ut detur ex obligatione; (quia cùm gratis accipiunt, uidentur aliquid lucrari) Deo tamen non eſt ſemper gratius: quia non quærit lucrum ex operibus noſtris: ſed id ſemper eſt ei gratius, quod ex pluribus uel melioribus affectibus procedit.

DVBITATIO IX.

Quale peccatum ſit uiolare uotum.

D. THOM. ART. 3.

57

RESPONDEO, Ex genere ſuo eſſe peccatum mortale, quia eſt contra reuerentiam Deo debitam, & notabilem quemdam contemptum & vilipenſionem Dei cõtinere videtur: ſicut qui fidem homini datam violat, cenſetur illum parui æſtimare. ſi enim illum magni æſtimaret, commoueretur ipſius reuerentia, ne fidem ipſi datam auſit fallere. fieri tamen poteſt vt ex paruitate materiæ, vel defectu animaduerſionis ſit veniale; ſicut in ceteris peccatorum generibus accidit: vt ſi uouiſti recitare Pſalterium, & omittas paucos verſiculos: & in hoc conſentiunt DD.

Poteſt eſſe veniale ratione paruitatis materiæ, & ob defectum conſiderationis.

Sed difficultas eſt Primo, Vtrùm violatio voti ſit aliquando venialis ratione tenuitatis materiæ, quando totum violatur. vt ſi voueris ſalutationem Angelicam, & poſteà omittas. Caietanus q. 89. de iuramento art. 7. & Angelus, Votum 3. §. vltimo, exiſtimant ſemper eſſe mortale, quando id, quod omittitur, eſt tota materia voti vel iuramenti.

58 *Si tota materia ſit tenuis.*

Sed etſi hæc ſententia ſit probabilis; Contrarium tamen eſt probabilius, nempe eſſe ſolùm veniale, quando materia eſt valde exigua. Ita plerique recentiores hoc tempore, Nauarrus cap. 12. num. 40. Sotus l. 8. q. 1. art. 7. vbi acriter hoc tuetur. Probatur Primò, Quia etſi bona cogitatio, breuiſque precatio ſit res magni meriti; tamen ad vouendum, & inter ea, quæ voueri ſolent, cenſetur humano more materia parua. Secundò, Quia inter ea, quæ homini debentur ex iuſtitia, datur materia magna & parua; cur non etiam inter ea, quæ debita Deo? Tertiò, In ceteris peccatis contra virtutes, quæ non verſantur immediatè circa Deum, inuenitur materia magna & parua; eſt enim ſuperſtitio magna & parua, omiſſio orationis magna & parua: itẽ in decimis, & oblationibus fraudatio magna & parua: in voluptaris

Probabilius eſſe veniale.

Digitized by Google

luptatibus prohibitis, magna & parua cur non etiam in peccatis contra votum. Item cenſendum de iuramento promiſſorio, vt quidam volunt. de quo infrà, c. 42. dub. 5.

59 *Obiectio 1.* Dices Primò, Nihil, quod ad Dei honorem pertinet, cenſendum eſt parui momenti, cùm vitã æternam promereatur: ergo ratione paruitatis materiæ non excuſatur.

Reſp. Reſpondeo, Etſi non abſolutè parui momenti reſpectu meriti, tamen ad vouendum, (id eſt, in ordine ad votum, & honorem Dei) paruum cenſetur. alioquin etiam mortale eſſet omittere aliquot verſiculos, dum ſunt pars materiæ votæ: nam recitatio illorum tamquam partis materiæ, eſt tam meritoria, quàm recitatio illorum vt ſunt tota materia; nec minùs Deum honorat, ſi pari affectu fiat.

Obiectio 2. Dices Secundò, Quando verſiculi illi ſunt pars materię, ſi omittantur, nondum violatur votum, quod per ſe primò reſpicit totam materiam; (v. g cùm vouiſti legere Pſalterium) ſed tantummodò cùm quadam imperfectione ſoluitur: dum autem ſunt tota materia, violatur totum, ergo eſt diſpar ratio; nam totius voti uiolatio videtur eſſe magna irreuerentia.

Reſp. Reſpondeo non eſſe diſparitatem notabilem. ideò enim omittere illos verſiculos eſt veniale; quia violatur votum in re parua, ſiue illa res parua ſit tota materia, ſiue pars: hoc enim non facit illam ſtrictiori obligatione deberi. Cõfirmatur, quia ſi quis promiſerit 10. & non ſoluat niſi nouem, violat promiſſum in vno, & hæc violatio cenſetur eſſe in re parua; cur non etiam cenſeatur eſſe parui ſi non ſoluat, quando tantùm illud vnum promiſerat? Nec refert quòd ille dicatur ſoluere votum; hic verò nullo modo: quia ille ita ſoluit, vt etiam ex parte violet, quæ pars tanti eſt, quanti tota materia alterius. Nec obſtat quòd illa pars nõ fuerit per ſe primò vota; quia ſufficit illam verè votam eſſe in toto parùm enim intereſt an aliquid ſit promiſſum per ſe & ſolitariè, an cum multis alijs: quia non ideò plùs vel minùs eſt debitum, ut ex cõmuni hominũ ſenſu cõſtat.

Obiectio 3. Mendaciũ de peccato veniali in cõfeſſione. Dices Tertiò, Mendacium de peccato veniali, ſi tota materia confeſſionis, eſt peccatum mortale: non tamen ſi ſolùm ſit pars materiæ, vt communiter Doctores docẽt: ergo ſimiliter quando aliquid eſt tota materia voti; ſi violetur, erit peccatum mortale.

Reſp. Reſpondeo eſſe diſparem rationem. ideò enim tale mendacium eſt peccatum mortiferum, quando eſt tota materia confeſſionis, quia reddit irritum Sacramentum, quod eſt peculiare opus ſacerdotij Chriſti, ab illo ſingularẽ ſanctitatem habens. votum autem non eſt functio ſacerdotij Chriſti, nec vllam ſanctitatem habet, niſi à vouente. nec redditur irritum, cum iam prætierit; ſed ſolùm agitur contra obligationem eius remanentem; idque ſolùm in re parua.

Obiectio 4. Dices Quartò, Lege diuina tenemur ſoluere uota: ſed violatio legis diuinæ eſt peccatum mortale.

Reſp. Violatio legis diuinæ in re parua. Reſpondeo, Violatio legis diuinæ in re magna eſt peccatum mortale, non autem in re parua; nam lex diuina præcipit nihil furari, nihil, quod proximi ſit, concupiſcere; tamen contrarium facere in re parua non eſt peccatum mortale.

Exiguum opus ſi frequentandum. Secundò difficultas eſt, cùm quis vouit aliquid minutum ſingulis diebus faciendum, Vtrùm ſit peccatum mortiferum illud per vnum uel plures dies omittere?

Si obligatio ſit diei annexa. Reſp. breuiter & dico Primò, Si ita intendat ſe obligare in ſingulos dies, ut obligatio ſit diei affixa, & unà cùm die expiret, non erit peccatum mortiferum, etiamſi per plures dies omittat; ſed erunt tot peccata uenialia, quot erunt omiſſiones, ſeu dies quibus omittit: ut ſi uoueris ſingulis diebus Sabbati in honorem B. Virgini recitare Salue Regina, uel Aue maris ſtella. Ratio eſt, quia cùm obligatio non continuetur, ſed euaneſcat quotidie, non accumulantur quoque obiecta parua ad conſtituẽdum unum magnũ, ſed manet diuiſa, ſicut & obligationes. Itaque cùm numquam ſit obligatio ad obiectum magnum, numquam omiſſio erit peccatum mortale. Confir. Quia in huiuſmodi votis, non eſt una aliqua obligatio reſpiciens materiam magnam, ſed ſunt plurimæ obligationes diſtinctæ reſpicientes diſtinctas materias paruas. Nam perinde ſe habent ac ſi quis ſingulis diebus faceret nouum uotum de recitanda prece illo dumtaxat die: quo caſu uiolatio plurium dierũ non efficeret peccatũ mortale, ſed totidẽ uenialia. Colligitur hæc doctrina ex Soto lib. 7. de iuſtit. q. 2. a. 3. dubit. 2.

Dico Secundò, Si ita ſe quis obliget in ſingulos dies ut obligatio non ſit diei affixa, nec expiret cum die, ſed continuetur; erit peccatum mortiferum complures dies omittere. Vt ſi uoueas quotidie dare aſſem in eleemoſynam, ſi omittas per plurimos dies, accumulatur debitum, fitque materia notabilis, ac proinde erit peccatum mortale non ſoluere. Similiter ſi uouiſti recitare quotidie orationem Dominicam, aut hymnum Veni creator, non affigens orationem diei, ſi diu omittas, creſcit debitũ, fitq; notabile: quare erit peccatum mortiferum illud nõ ſoluere, aut una uolitione per multos dies talia minuta debita uelle omittere. Idem dicendum quando alicui imponitur in pœnitentiam, ut per menſem recitet quotidie Pſalmum Miſerere. non enim obligatio affigitur diei tamquam proprius illius cultus (niſi aliud intendat Confeſſarius) ſed diuiditur onus in plures dies, & ſinguli dies præfiguntur tãquã termini, ultra quos non ſit executio differenda. Vnde ſi omittatur, non ideò euaneſcit obligatio. 61 *Si non ſit adnexa diei.*

Porrò in iſtis & ſimilibus caſibus, non ſolùm eſt peccatũ uelle per plurimos dies minuta & quotidiana illa omittere, aut omittere ſoluere debitum cùm excreuit; ſed etiam omittere minutam precationem eo die, quo hæc precatio cum reliquis omiſſis materiam magnam conſtituit, ſeu quo debitum eſſe notabile incipit. Exẽpli gratia, ſint 20. precationes Dominicæ materia notabilis. omiſſio uigeſimæ erit peccatum mortiferum; quia hæc primũ complet quãtitatem notabilem, circa quam ſit obligatio ſub peccato mortali: ſicut uigeſimus aſſis v. g. in materia furti, conſtituit quantitatem notabilem: unde qui antè ſenſim accepit uſque ad octodecim uel nouemdecim, etſi nõ peccarit mortiferè, tamen accipiendo uigeſimum uoluntate retinendi una cum ceteris, peccatum mortiferum admittet. Vnde ſupra lib. 2 cap. 12. dubi. 8.

Malitia uiolationis voti ſunt eiuſdẽ ſpeciei. His adde omnia peccata contra uotum qua parte uotum uiolant, eſſe eiuſdem ſpeciei. quia eiuſdẽ rationis eſt irreuerentia & infidelitas erga Deum, ſiue in hac, ſiue in illa materia fiat. Vnde qui uouit caſtitatem, ſi contingat illũ fornicari, vel pollui, & confeſſus fuerit hoc peccatũ omiſſa per obliuionem circumſtantia uoti, ſufficit ut poſtea eidem uel alteri confeſſori explicet ſe uotum in re graui uiolaſſe; ut multi DD. tradunt.

DVBITATIO X.

Vtrùm uotum alterius poſſit alterum obſtringere, ut parentis, filium; teſtatoris, hæredem; deceſſoris, ſucceſſorem.

VT reſpondeatur huic dubitationi, adhibenda eſt diſtinctio uotorum in perſonale, reale, & mixtum; de qua ſup. dub. 4. Qua poſita,

Dico Primò, Si uotum ſit *perſonale*, non obligat niſi perſonam uouentis. tale eſt uotum ieiunij, peregrinationis, militiæ ſacræ, ingrediendæ Religionis, & ſimilia. Ratio eſt, quia hæc uota ſolùm ſunt de actionibus perſonalibus, quæ à ſola perſona uouentis ſunt exequendæ. hæ enim ſolæ promittuntur, nulla autem res externa: ergo non pertinent ad perſonam hæredis. itaque ſi huiuſmodi uotis nõdum ſolutis uouens deceſſerit, non tenetur hæres. 62 *Vota perſonalia.*

An parentes obligẽt filios. Sed difficultas eſt de parentibus, Vtrùm illi uoto ſuo nõ poſſint obligare filios. Videntur poſſe; nam multis Canonibus habetur, filium, qui à parente in infantia ſua Monaſterio dicatus fuerit, non poſſe, cùm ad pubertatem uenerit, egredi. Ita habetur 20. quæſt. 3. Monachum, ex Cõcilio Toletano 4. cap. 48. *Monachum aut paterna deuotio, aut propria profeſſio facit. quidquid horum fuerit, alligatũ tenebit. proinde his ad mundum reuertendi intercludimus aditum, & omnes ad ſæculum interdicimus regreſſus.* Idẽ habetur expreſſè cap. Addidiſtis. 2. & cap. Quicumque. 4. & cap. Quem progenitores. 6. Ibidem.

Reſpondeo, Nec uotum, nec oblationem parentis poſſe obligare filium impuberem ad Religionis ingreſſum, uel permanſionem in ea, niſi filius cùm ad annos diſcretionis peruenerit, conſenſerit, & factum parentis ratum habuerit. Ita Gloſſa in cap. Addidiſtis, ubi ſic ait, *Intelligas hæc tria capit. de illis, qui poſt ætatem adultam conſenſum accommodarunt.* unde patet reſponſio ad prædictos Canones. 63 *Reſp.*

nes.& habetur expreſsè ca.Cùm ſimus.14.de Regularibus, quod eſt Cæleſtini III. & cap.10. Illud autem. 20. quæſt. 1.quod eſt Marcelli. Colligitur etiam cap. Puellæ.8. & ca. Sicut.9.ibidem. Confirmatur ex Concilio Trident. ſeſſ.25. ca.17.de Regularibus, vbi ſtatuit vt profeſſio virginũ liberrima ſit,& ca.18.excommunicat eos,qui aliquo modo virgines vel alias feminas ad ingrediendum Monaſterium,ad habitum, vel profeſſionem cogunt, &c. Ratio eſt Primò, Quia nemo poteſt vouere aut promittere alteri, niſi quod habet in ſua poteſtate:atqui arbitrium & actiones filijs nõ ſunt in poteſtate parentis. Vnde parens non poteſt aliud vouere,quàm ſe curaturum vt educetur dum adhuc impuber eſt,in Monaſterio; & quantum in ſe eſt inducturum ad Religionem amplectendam: quandocumque enim aliquis promittit factum alienum ad quod cogere non poteſt, non cenſetur aliud promittere, quam ſe quantum poterit, inducturum alterum vt faciat;vt omnes Iuriſperiti docẽt, & colligitur L. Stipulatio iſta, ff.de verb. obligat.& inſtitut.de ſimilib.ſtipul.§. Si quis alium.

Deinde in his, quæ ad ſtatum vitæ pertinent,quiſq; eſt ſui iuris, nec poteſt ad ea niſi ſuo conſenſu obligari; vt patet in matrimonio, ſacerdotio,cœlibatu, &c. tantum enim onus, quod perpetuò homini adhæret, & in negotio ſalutis tantum in vtramque partem momenti habet,nõ ex alieno arbitrio pendere,ſed ſponte ſuſcipi debet; ergo idem dicendum de ſtatu Religionis. Deniq. quia Chriſtus Dominus conſilia voluit eſſe libera,idque tum propter illorũ excellentiam;tum quia non ſunt neceſſaria ad ſalutem. Vnde nulla poteſtas humana poteſt ad ea obligare. Itaque Religio duplici nomine libertatem poſtulat, nimirũ quia & ad totius vitæ ſtatum pertinet;& quia eſt bonum ſupernaturale conſilia Chriſti complectens.

Quæ patris poſſit præcipere. Nec obſtat, quòd parens poſſit quædam filio præcipere: quia non poteſt præcipere ingreſſum Religionis, ſed ea tantùm,quæ ad domeſticam diſciplinam, & obſeruationem mandatorum Dei pertinent. Deinde etſi ad hæc poſſit filium obligare præcepto, non tamen voto.

64 *Si occurrat impedimentum.* Petes, Quid ſi voto perſonali implendo occurrat impedimentum; tenebiturne vouens per alium implere?

Reſpondeo, Nõ tenebitur,quia ſola ipſius perſona obligabatur; quæ iam per impedimentum excuſatur;, quòd ſi per alium fecerit, non ideò liber erit ceſſante impedimẽto; niſi commutetur votum. Excipe, niſi dum voueret, intendiſſet ſe obligare ad implendum per alium, in euentum, quo per ſe non poſſet;tunc enim teneretur id curare; & ſic liberaretur.

65 *Si reale.* Dico Secundò,ſi votum ſit *reale*, niſi ante mortẽ perſolutum fuerit,obligat hæredem. colligitur ex cap. Si hæredes, de teſtamentis, vbi dicitur; *hæredes,qui iuſſa teſtatoris non impleuerint, eſſe interdicendos hæreditate*. talia enim vota inter iuſſa ipſius cenſenda ſunt. Idem patet ex L. 2.ff.de pollicitationibus,vbi dicitur,*ſi decimam quis bonorum vouit,decima non priùs in bonis deſiit eſſe quàm ſuerit ſeparata, & ſi fortè qui decimam vouit, deceſſerit ante ſeparationem, hæres ipſius hæreditario nomine obſtrictus eſt decima: voti enim obligationem ad hæredem tranſire cõſtat.* Idem docent communiter DD. vide Siluestrum v. Votum 2.quæſt.11.Ratio eſt, quia ſicut hæres ſuccedit in bonis, & in actionibus ac Iuribus defuncti;ita etiam in oneribus, quę hæreditatem attingunt,etiamſi nulla res per ſe ſit obligata. Vnde ſicut ea, quæ teſtator promiſit homini, tenetur ſoluere; etiam quæ promiſit Deo.

Votũ peregrinationis. Idem dicendum videtur, ſi defunctus vouerat aliquam peregrinationem, vel militiam ſacram, ea intentione, vt ſi per ſe non poſſet exequi per alium curaret: tunc enim ſub conditione videtur tacitè vouiſſe ſe daturum ſumptus ad hæc præſtanda; & proinde feciſſe votum reale; quare tenebitur hæres;quod eſt notandum.idem dicendum quãdo teſtator ordinat vt hæres mittat hominem.

Simile eſt, ſi quis vouit ædificare Monaſterium, vel aliquam fundationem inſtituere. Ita docet Abulenſis q.98. in cap.30. Numerorum.

66 *Si hæres negligat.* Petes, Quid ſi hæres non curet fieri,peccabitne contra votum?

Reſpondeo, Non peccabit propriè contra votum, nec erit voti violator; quia ipſe nihil vouit, aut promiſit Deo; (ſicut hæres,qui tenetur promiſſione teſtatoris iuramento confirmata, non tenetur vinculo iuramenti (ſed partim contra obligationem, qua defuncto obſtringitur ratione hæreditatis acceptæ, ſeu taciti pacti, quo eo ipſo, quo hæreditatem adit, acceptat onera defuncti:partim contra Religionem, quia non ſoluit quod Deo debet. etſi enim Deo non promiſerit, tamen factus eſt Deo debitor,ſuſcipiendo in ſe obligationem alterius Deo debentis. Sicut is, qui promittit ſe votum viuentis impleturum accepta mercede; ſi fallat, & ipſi Deo iniuriam facit.

Dico Tertiò, Si votum ſit *mixtum*, partim obligat, partim non obligat hæredem: obligat quà reale, non obligat 67 *Si mixtum*
quà perſonale. vt ſi vouiſti peregrinationem Lauretanam, & offerre ibidem calicem; hæres tuus tenetur mittere calicem; non autem curare peregrinationem.

Petes, An teneatur ſumptus itineris in pios vſus conferre? *Sumptus itineris.*

Reſpondeo non teneri: quia ſunt acceſſorij voto perſonali; non enim ſub illud cadunt,niſi indirectè,& vt neceſſarij ad expletionem voti perſonalis: illo igitur euaneſcente deſinunt deberi. ſecùs ſi ille vouendo intendiſſet vt per alium expleretur. Horum tamen habenda ratio in commutatione votorum,teſte Nauarro cap.12.num.77. & colligitur cap. Magnæ deuotionis, de voto. hoc tamen non videtur abſolutè neceſſarium, ſed decens.

DVBITATIO XI.

Quot modis poſſit quis voto ſolui.

RESPONDEO, Quinque modis, vt colligit ex DD. 68 *Quinque modis obligatio voti tollitur.*
vide Siluestrum, Votum 4.q.1.Nauarr.cap.12.num. 63. Primò,deſitione materiæ. Secundò, Abſentia cõditionis. Tertiò, Irritatione. Quartò, Commutatione. Quintò, Diſpenſatione ſeu abſolutione.

Deſitione materiæ ſoluitur, ſi id, quod antè erat legitima materia deſinat eſſe materia voti, vel abſolutè,vel reſpectu vouentis.vt ſi fiat impoſſibilis, ſi mala, ſi maioris boni impeditiua, ſi indifferens ſi inutilis.

Deſitione conditionis; vt ſi votum factum ſit eueniente vel durante certa cõditione, & illa nõ eueniat, vel deſinat.

Irritatione, Quando materia, quam vouemus, vel voluntas vouentis, ſubiecta eſt aliquo modo alienæ poteſtati, & ab eius conſenſu dependens; talia enim habent hanc tacitam conditionem niſi Superior, ſeu ille, cuius intereſt, contradixerit.

Commutatione, Quando obligatio voti ab vna materia transfertur in aliam. Quòd ſi obligatio voti perſonalis transferatur ad opus reale,vt ad eleemoſynam vel ædificationem loci pij, dicetur *redemptio*.

Diſpenſatione, Quando auctoritate eccleſiaſtica quiſ omnino à voto abſoluitur. Differunt hi tres modi, quòd irritatio non requirat auctoritatem eccleſiaſticam, commutatio verò & diſpenſatio requirant.

DVBITATIO XII.

Quorum vota poſſint irrita reddi, & quale peccatum irritatio abſque cauſa.

RESPONDEO, Generatim omnia illorum vota irritari poſſe, qui alteri vel perfectè & in omni- 69
bus vel ſaltem quoad materiam, quam vouerunt, ſubiecti ſunt. Ratio eſt, quia horum vota pendent à conſenſu alterius: ac proinde tacitam quamdam conditionem, vel ex natura rei, vel ex iuris diſpoſitione includunt, nempe hanc, *Niſi ſuperior vel ille, cuius intereſt, contradixerit*. quare ſi ille intelligens votum, repugnauerit, ceſſabit obligatio.

Vnde ſequitur, ad irritationem non requiri cauſam, ſed ſufficere irritantis voluntatem, vt docent communiter DD. quia executio pendet ab eius conſenſu.

Verùm an ſit peccet qui ſine cauſa irritum fecerit,non ita conſtat. Certum uidetur non peccare mortiferè. Imò per ſe non uidetur ullum peccatum; quia totum uotum in ipſius arbitrium collatum eſt; nec ulla lege cogitur illud approbare. Denique ſuo Iure utitur, ſiue probet, ſiue improbet. Ita docet Paludanus in 4.d.38.q.4.art.2.Silueſter, Votum,4.q.2.Angelus, Votum 2.num.10. *An ſit peccatum.*

Di-

Dices, Irritare votum alterius ſine cauſa, ſaltē eſt actus otioſus, quia caret fine honeſto: ergo eſt peccatum ſaltem veniale. Confirmatur Numer. cap. 3.v. 16. vbi dicitur, *Sin autem contradixerit, poſtquam reſciuit, portabit ipſe iniquitatem eius*.

Reſponderi poteſt non eſſe propriè opus otioſum, quia non caret fine honeſto, eo tempore, quo tenetur illum habere. Ad Confirmat. dicetur, Ibi agi de marito, qui ſciens votum vxoris, diu diſſimulauit, & poſteà contradixit; cùm tamen ſtatim id facere debuiſſet: *hic portabit iniquitatem vxoris*, quia voti violatio materialis non imputabitur vxori, ſed marito; qui pro illa punietur, vel quia impediuit voti validi executionem; vel quia votum in irritum reuocauit quando id ei minimè licuit; etſi valida voti irritatio fuerit. Crediderim tamen non excuſari à peccato veniali; ſi abſque vlla cauſa ſolo arbitratu ſuo votum ſubditi in irritum reuocet: quia ſine cauſa bonum opus alterius impedire velle vituperabile eſt & malum, cùm enim alia cauſa non ſubeſt, videtur ex diſ-

71 plicentia operis fieri quòd obligationem ad illud elidat.

Non reuiuiſcit. Porrò votum ſemel in irritum reuocatum, numquam reuiuiſcit, etiamſi Superior facultatem tribuat exequēdi, & ſuam irritationem retractet: quia obligatio per veram irritationem non ſuſpenditur, ſed extinguitur. Secùs eſt, quando non eſt vera irritatio, ſed dumtaxat ſuſpenſio executionis, vt fit in votis Nouitium, & in votis coniugis emiſſis ante contractum matrimonium. Ea enim uota non poſſunt irritari, ſed ſolùm ſuſpendi: quia emiſſa ſunt ante ſubiectionem, cùm perſona adhuc eſſet ſui iuris. tunc enim cùm nec voluntas perſonæ uouentis, nec materia eſſet alteri ſubiecta, contracta eſt obligatio abſolutè & independenter à conſenſu alterius, & ita non poteſt ab eo irritari. Secùs uerò in ijs quæ emittuntur quando vel uoluntas perſonæ, uel materia eſt perfectè ſubiecta alteri. quia tunc non poteſt obligatio contrahi per actum uouendi, niſi ſub tacita conditione conſenſus alterius; ut in-

72 frà magis conſtabit.

Petes, Quomodo ſcietur ſitne irritatio an ſuſpenſio dūtaxat? Qui enim poteſt irritare, poteſt etiam ſuſpendere.

Reſpondeo, id ex ipſis uerbis colligendum eſſe. Si enim is qui poteſtatem irritandi habet, dicat ſe irritare, uel diſſoluere uotum alterius, uel nolle ut uoto obſtrictus ſit; non eſt dubium, quin ſit uera irritatio. Similiter ſi ille ſciens uotum, dicat Nolo id facias, quia cùm non reſtringat ad tempus, abſolutè denegat executionem: unde uidetur ſimul tollere obligationem. Si autem non ſit conſcius uoti, etſi deneget executionem operis, non ideò cenſetur irritare, quia uoluntas non fertur in incognitum: imò nec ſuſpendere ob eamdem cauſam. ſi enim ſciret uotum, fortè non prohiberet executionem. itaque teneris ei aperire ut probet, uel irritet, uel ſuſpendat, prout ei uiſum fuerit. In dubio, cenſenda potiùs eſt ſuſpēſio quàm irritatio: quia uotum eſt ueluti in poſſeſſione obligandi; unde pro uoto interpretatio faciēda. Porrò quòd ad irritationem attinet, difficultas eſt de tribus uotorum generibus Religioſorum, Impuberum, & Coniugum, de quibus ſunt tres dubitationes ſequentes.

DVBITATIO XIII.

Vtrùm Prælatus poſſit omnia uota Religioſorum ſibi ſubditorum irritare.

Poſſunt vouere.

SVPPONO Religioſos ualidè & meritoriè poſſe multa uouere: nempe ea, quæ regulæ uel Superioris præcepto non repugnant: quia uouere per ſe eſt opus conſilij, & alijs non eſt Religioſis prohibitum. Vnde obligantur et antequā Superior cōſentiat, aut reſciſcat, ut rectè Palud. in 4.d.38.q 4.a.2. Silueſt. Votum, 3.q 3. Caiet. q. 88.a.8. Sotus l 7. de iuſtitia, q.3.a.1. Nauar. c.12.n. 67. & alij paſſim. *Valet ante conſenſum Superioris.*

Dices, cap. 2. Monacho. 20. quæſt. 4. dicitur, *Monacho nō licet vota vouere ſine conſenſu Abbatis ſui: ſi autem vouerit, frangendum erit*. Confir. Quia Monachus non habet propriam uoluntatē, ſed eam trāſtulit in Abbatem. Ob hoc argumentum Richardus diſtinct. 38. circa quartū principale q. 1. Maior eadem diſtinct. q.4. & Angelus Votum, 2. §.3. putant Monachum non poſſe uouere ſine Abbatis conſenſu, & ante illius conſenſum uotum non habere uim. Sed quod diximus eſt uerius.

Vnde Reſpondeo, Canonem illum eſſe dubiæ auctoritatis: non enim eſt alicuius Pontificis aut Concilij: neque eſt S. Baſilij magni; (etſi Gratianus id inſinuet) quia in toto Baſilio non eſt nomen Abbatis. Dici tamen poſt cum Gloſſa, cap. illud intelligendū de uoto abſtinentiæ, quo ſcandalizantur ceteri. Ad confirmationem: Monachus nō ita tranſtulit ſuam uoluntatem in Superiorem, quin multis, quæ Superior non uetuit, ſui ſit arbitrij.

Aduerte tamen, ſi uouiſti aliquid regulæ repugnans, (ut orare ea hora in templo, qua debes eſſe in cubiculo) non poſſe te uotum exequi antequam Superior conſentiat, & in regula diſpenſet. Vnde teneris tale uotum Superiorī indicare: ad hoc enim cenſeris te tacitè obligaſſe; alioquin fruſtrà factum eſſet. quòd ſi illud ita uoueris, ut clam Superiore intenderis exequi, eſt irritum; quia materia prohibita. Si autem uouiſti aliquid, quod initio non erat prohibitum, poſteà tamen prohibetur; non potes exequi eo tempore quo durat prohibitio: ceſſante tamen prohibitione, rurſus teneris, & uoti obligatio reuiuiſcit. quia non fuit irritatum à Superiore; (cùm ignarus uoti, id non intenderit) ſed ſolùm conſopitum ob mutationem materiæ. *Si regula repugnet.* *Si materia mutetur.*

His poſitis ſunt duæ ſententiæ DD. Prior eſt Caiet. art. 74
8. omnia uota Religioſorum à Prælato irritari poſſe, præter ea quæ ſunt de rebus neceſſarijs; ut ſunt illa quibus uouetur euitatio alicuius peccati uenialis uel mortiferi cōtra præceptum Dei; ut non mentiri, non peierare: & præter uotum tranſeundi ad Religionem arctiorem. Quòd autē hæc irritare nequeat, cauſa eſt, quia materia nullo modo eſt ei ſubiecta. neque enim poteſt præcipere contrarium aut materiam reddere illicitā, neque poteſt aliquid imperare, quod executionem materiæ impediat. Hæc ſententia eſt ualdè probabilis. *Caiet.*

Altera eſt, Omnia abſolutè irritari poſſe à Prælato præter uotum Religionis arctioris. Ita Angelus. Votum, 2. n. 3. Silueſt. Votum 4. quæſt. 2. Sotus ſupra. Nauar. num. 65. & alij, eſtque ferè communis. Hæc ſententia uidetur uerior, & colligitur ex D. Thoma art. 8. ad 3. ubi docet; *Nullum votum Religioſi eſſe firmum niſi de cōſenſu Prælati*. etſi Caietanus id ſolùm intelligat de uoto, quod fit de opere cōſilij, non præcepti. Probatur, quia uoluntas Religioſorū debet eſſe perfectè ſubiecta & dependens à uoluntate Superioris, in omnibus quæ ad uitæ directionem pertinēt: ergo etiam in nouis obligationibus ſuſcipiendis. Sed hæc ratio non uidetur firma; ex ea enim ſequeretur Superiorem poſſe præcipere uel prohibere actus merè internos; quod tamen communiter negatur. Vnde non puto id ualidè poſſe probari ex natura rei, ſiue profeſſionis, ſiue ſtatus Religioſi; (nihil enim horum tantam ſubiectionem uel dependentiam uoluntatis poſtulat) ſed cauſa referenda eſt in diſpoſitionē Iuris. ſicut enim ex diſpoſitione Iuris in omnibus uotis impuberum eſt tacita conditio, *Si parens vel tutor non contradixerit*: ita in omnibus uotis Religioſorum ex eiuſdē Iuris diſpoſitione uidetur ineſſe hæc tacita conditio, *Niſi Prælatus contradixerit*. ut docet d. Thomas quæſt. 88. a. 8. ad 4. Habet enim Eccleſia poteſtatē ita ſtatuendi in uotis & iuramentis, quando iuſta cauſa ſubeſt: ſicut poteſtas ciuilis poteſt præſcribere formulas in cōtractibus, & apponere conditiones, quæ ſemper intelligi cenſeantur, etiamſi à contrahentibus additæ uel cogitatæ non fuerint. Subeſt autem hic iuſta cauſa; quia ut melius Religioſi in uia ſpirituali à ſuis Prælatis dirigantur, expedit ut in omnibus à directione ipſorum pendeant; nec poſſint ſe nouis obligationibus etiam circa materiam præceptam ita implicare, quin Prælatus poſſit eas tollere. Simili modo, quia expediebat eos, qui nōdum annos pubertatis impleuerūt, in omnibus dirigi à parētibus, uel ijs qui ipſis loco parentum ſunt, (eò quòd ſæpè iudicium illius ætatis non ſit ſatis maturum) ſtatuit ut omnia illorum uota & iuramenta promiſſoria haberent tacitam conditionē. *Si parens non contradixerit*, ut infra hoc cap. n. 78. & cap. 42. nu. 61. dicetur. *Omnia poſſe in irritū reuocari, &c.*

Sed unde conſtat Eccleſiam ita de uotis Religioſorum ſtatuiſſe?

Reſpondeo id colligi ex uſu ipſo, & praxi recepta in Religionibus: quæ non poteſt aliunde quàm ex Eccleſiæ conceſſu prouenire.

Exci-

Digitized by Google

Votum arctioris Religionis. Excipitur tamen votum arctioris Religionis; quia iura concedunt hunc tranſitum, etiam inuito Superiore, ac proinde non intendunt tale votum in illius arbitrio conſtituere. Abſurdum enim videtur vt illud votum in arbitrio Superioris ponatur, per quod extra illius poteſtatem eſt conſtituendus. Confir. quia neque ratione materiæ ſubeſt hoc votum arbitrio Prælati, vt conſtat, neque ratione perſonæ, quia perſona per executionem voti deſinit eſſe ſubdita, & non ampliùs ad Prælatum pertinet.

76 *An poſt cōſenſum poſſit irritare.* Petes Primò, vtrùm poſtquam Prælatus conſenſit in votum, poſſit illud irritum reddere. Rich. diſtinct. 3. circa 4. princip. q. 3. & quidam recentiores negant. Ratio ipſorū eſt, Primò, quia poſtquam Prælatus conſenſit, non ampliùs votum eſt pendens, ſed tranſit in abſolutū, tacita enim conditio, quæ inerat voto, eſt impleta. ergo Prælatus nihil amplius habet, quod circa illud agat. Secundò, Si ſubditus ex conſenſu Prælati aliquid homini promittat, non poteſt reuocari: ergo neque ſi Deo. Iuxta hanc ſententiam dicendum eſt, votum Prælato vetante & impediente ſolùm ſuſpendi, donec impedimentum illud tollatur: quo ſublato, vouentem teneri in futurum, ſi votum ad illud tēpus ſe extendebat.

Contraria tamen ſententia videtur communior & probabilior: quamuis ſi abſque iuſta cauſa id faciat, peccet. Tenet Panormitanus in cap. Chariſſimus nu. 4. de conuerſione coniugatorum. Silu. Votum. 4. q. 2. Caiet. 2. 8. Nauarr. num. 61. Sotus l. 7. quæſt. 2. a. 1. Fumus. v. Votum nu. 12. & alij. Probatur Primò, ex D. Auguſtino quæſt. 59. in Numeros, vbi apertè docet, Vxorem non teneri ampliùs voto, ſi vir contradixerit, etiamſi conceſſerat antè illud impleri. Loquitur autem D. Auguſt. de votis ieiuniorum, & ſimilibus, in quibus vir eſt caput mulieris. idem ergo dicendum de omnibus Superioribus. Secundò, Quia Superior per conſenſum priorem non deſinit eſſe Superior, nec cenſetur amiſiſſe ius illud, quod habet in ſubditū, quoad illā actionem. ſi ergo Superior illam vetet, inferior tenetur obedire. Tertiò Si ſit iuſta cauſa, Superior poteſt irritare; atqui non eſt inferioris diſcurrere an talis cauſa ſubſit: ergo quandocumque Superior irritauerit, poteſt inferior ſe abſolutè cenſere liberum. Quartò, Succeſſor poteſt irritare votum religioſi, in quod Prælatus deceſſor conſenſerat, vt ipſi fatentur: ergo idem poterat ipſe deceſſor, dum adhuc præeſt: non enim minùs pendebat à priori Prælato, quam à poſteriore, nec minor eſt poteſtas prioris q̄ poſterioris.

Si ceſſit ſuo iure. Nec refert, Etiamſi Superior, quando conſenſit in votum, dixerit ſe ea in re cedere iure ſuo, ſe eximere ſubditū ea in re à ſua iuriſdictione; quia inefficax eſt ea ceſſio & exemptio, ſi alter manet verè ſubditus. vnde tenetur obedire ſi contrarium imperet. Etſi enim Superior mediatus poſſit ſubditum à poteſtate Superioris immediati partim eximere, & partim illi ſubiicere: non tamen id poteſt reſpectu poteſtatis ſuæ, quia poteſtatem ſuam non habet à ſe, ſed ab alio; nec facultatis eius eſt aut arbitrij, illam partiri, minuere vel augere. Si tamen ſubditus in ea actione efficeretur ſui Iuris, & omnino independens à Superiore, tunc Superior non poſſet validè irritare.

Similiter nō refert, etiamſi votū collatum ſit in tempus quo ampliùs non erit ſubditus; quia nihilominùs manet ſubiectus quoad perſonam; nec per executionem voti eſt eximendus. Vnde DD. hunc caſum non excipiunt, ſed generatim loquuntur.

Peccabit mort. Peccabit tamen Superior mortiferè, ſi abſque iuſta cauſa votum in quod conſenſerat irritet; vt rectè docet Caiet. 2. 8. dub. 3. & Panormit. in cap. Chariſſimus. 11. num. 4. de cōuerſ. coniugat. & alij. Idem docet D. Auguſt. ſuprà ex illis verbis Numer. 30. *Portabit ipſe iniquitatem eius*; id eſt, viro imputabitur violatio voti, non mulieri. Ratio eſt, quia etſi materia ſit viro ſubiecta, & in eius poteſtate, tamē ex eius conſenſu eſt Deo obſtricta. ipſe autem impedit ne Deo offeratur. Itaque ſi materia ſit talis, vt violatio voti ſit mortifera; irritatio quoque abſque cauſa, mortifera erit.

An ſucceſſor peccet. Huius tamen ſucceſſor qui in votum non conſenſit, non vīdetur peccare tale votum irritando; quia cùm non conſenſerit in illud, non eſt cur obligetur non irritare. ſicut enim iuramentum & votum prioris Superioris, quo promiſit non reuocare facultatem inferiori à ſe conceſſam, non obſtringit ſucceſſorem; ita nec conſenſus in votum inferioris. quia hæc obligatio perſonalis, nec tranſit in ſucceſſorem, Confir. cap. Noluit. 33. quæſt. 5. ex D. Aug. quæſt. 59. ſuper Numeros. vbi D. Auguſt. apertè inſinuat maritum poſſe elidere votum quod vxor in puellari ætate cum conſenſu patris emiſerat; & DD. ibi notant poſſe abſque peccato.

Dices ibi agi de ſuſpenſione, nō autē de irritatione. Sed ſi poteſt ſuſpendere, cur non & irritare, quando votum tale eſt vt à ſucceſſore irritari poſſit? non enim in illud conſenſit, ſi enim conſenſiſſet, ne quidem ſuſpendere poſſet abſque iuſta cauſa; ſicut nec parens, qui conſenſit, ſuſpendere poteſt. Sicut ergo prior Superior, quia conſenſit, abſque cauſa iuſta nec irritare poteſt nec ſuſpendere; ita ſucceſſor, quia non conſenſit, vtrumque poterit pro ſuo arbitrio.

Ad Primam rationem pro ſententia Richardi: Non ita ſit illud votum abſolutum, vt à nulla ampliùs conditione dependeat; alioquin nō poſſet irritari à Prælato ſucceſſore. Itaque manet in illo hæc tacita conditio, Niſi aliquando Superior contradixerit: idque meritò; quia non decet vt ſit litigium inter ſubditum & Superiorem in ijs, in quibus aliàs ille Superior eſt. 77 *Ad rationes.*

Ad ſecundam, neganda conſequentia: promiſſio enim homini facta ex conſenſu Superioris, validè reuocari à Superiore non poteſt; vt rectè docet Sancius lib. 9. de matrim. diſput. 4. contra Arragon. 2. 2. qu. 88. ar. 8. Ratio eſt, quia in regendo ſubdito non ſuſtinet locum illius hominis, vt quaſi vice illius Ius illi acquiſitum poſſit remittere: regit tamen illum loco Dei, & ita poteſt tollere obligationem, quam ille ſibi erga Deum impoſuerat. Non tamen poteſt ſubditus repugnante Superiore exequi quod homini ſic promiſit; quia traditio rei & executio à Superioris nutu adhuc pendent.

Petes Secundò, quando Superior cenſeatur cōſentire in votum ſubditi. 78 *Quando cenſeatur cōſentire.*

Reſpondeo, non ſufficere taciturnitatem & diſſimulationem, quamuis ſciat votum. nam poteſt id facere, vt videat ſucceſſum, vel vt maturiùs deliberet. & nihil eſt quod illum vrgeat ſtatim conſentire vel diſſentire imò etiam cū expreſsè petitur conſenſus vouendi, ſæpè differt reſponsū. Pari modo non ſufficit vt faciat ſubdito poteſtatem operis, ſi votum ignorat. quia etſi conſentiat vt aliquod opus facias; non ideò conſentit vt nouam tibi obligationem ad illud faciendum imponas. Si voti eſt conſcius, & conſentit in opus, præſumitur conſentire in obligationem voti: quia ideò videtur conſentire vt votum impleas. ſi non intenderet per hoc approbare votum, non confirmaretur. Sufficit etiam conſenſus Superioris in votum, etiamſi ſubdito non innotuerit. quia non requiritur acceptatio ſubditi, ſicut in promiſſione donatione & contractibus. ſiue enim ſubditus acceptet illum conſenſum, ſiue repudiet, ſi Superiori placet votum, verè ratificatur. Imò ſufficit ad hoc conſenſus internus, vt rectè docet Sancius libro nono de matrimonio, diſputatione 40. Ratio eſt, quia iſte conſenſus primariò non reſpicit ſubditum, ſed Deum, cui ius acquiritur. ſicut ſi meus ſubditus tibi aliquid promittat ſub meo beneplacito, & ego tibi clàm inſinuem mihi placere, ille obligabitur, nec potero reuocare. E contrario ſi Superior fictè conſentiat, exteriùs concedens, & interiùs contradicens, non ratificabitur; ſed poſteà liberè poterit irritare.

Petes Tertiò, Vtrùm ſicut votis Religioſorum iure ineſt tacita conditio, *niſi Superior repugnauerit*; ita poſſit quis ſtatuere vt ſuis votis ſimilis conditio inſit reſpectu confeſſarij. 79 *An in proprijs talis conditio.*

Reſpondeo. Quadam ratione id fieri poſſe; vt ſi quis ad vouendum procliuio, proteſtetur coram Deo ſe nullum votum velle abſolutè eſſe firmum, niſi confeſſarius illud approbauerit. Quod confirmatur, quia poteſt quis ita ſtatuere de promiſſionibus faciendis homini, præſertim ſi hāc ſuam ordinationem explicet illi, cui promiſſio faciēda eſt; ergo etiam de promiſſionibus faciendis Deo. Itaque tale votum poterit à confeſſario irritari: niſi vouens renunciauerit illi conditioni, ſeu niſi à priore mēte receſſerit: quod non cenſetur feciſſe, niſi expreſsè intenderit; vel niſi ita affectus ſit dum vouet, vt etiamſi recordaretur illius conditionis, nollet eam in hoc voto locum habere. quibus euentis votum cenſebitur abſolutum, nec confeſſarius poterit irritum reddere.

Addo, Neminem poſſe vllo propoſito vel proteſtatione

votis

Digitized by Google

votis futuris eam conditionem apponere, quin poſteà, ſi velit, poſſit eam reuocare, & abſoluta vota facere; niſi fortè ſe alteri quoad materiam voti antea per obedientiam ſubiecerit, ita, vt ea in re non ampliùs ſit ſui iuris: quia quam diu manet ſui iuris, poteſt prius propoſitum mutare, & abſolutè abſque vlla ad alterum dependentia ſe obſtringere.

80 *Vota Nouitiorum.* Petes Quartò, Vtrùm vota Nouitiorum poſſint à Prælato irritari.

Reſpondeo, Non poſſe irritari; ſiue emiſſa ſint ante ingreſſum, ſiue in ipſo Nouitiatu. Ratio eſt, quia nec ratione imperij in voluntatem perſonæ, nec ratione materiæ ſunt illi ſubiecta, cùm Nouitij adhuc ſint ſui iuris. Quod ſi, cùm vota fecerunt, ſuberant parentibus vel curatoribus, qui ea potuiſſent irrita reddere, poterit etiam Prælatus, qui in poteſtatem parentum & curatorum ad regendam illorum voluntatem ſuccedit; vt infra dub. 15. dicetur. Poſſunt tamen vota illorum, etſi irritari nequeunt, à Prælato ſuſpendi; quia ſubeſt iuſta cauſa differendi executionem, cùm ſatis grauentur exercitijs probationis. quod intellige quando executio voti eſt impedimento probationi, alias nõ poſſunt, vt docet Silu. Votum, 4. q. 7. ex Paludano. Vnde vota realia non poſſunt à Prælato ſuſpendi: poſſunt tamen huiuſmodi vota commutari in onera Religionis à Prælato vel Confeſſario, & vt quibuſdam videtur, etiam ab ipſo Nouitio; quia eſt commutatio in id, quod apertè melius eſt. Hoc tamen caſu tenebitur ex voto ad ea opera, in quæ commutatio facta fuerit.

Poteſt nihilominùs Prælatus in votis Nouitiorum diſpenſare; quia in illos habet iuriſdictionẽ quaſi epiſcopalẽ. non enim decet vt in difficultatibus, quæ Nouitijs in probatione occurrunt, adeatur Epiſcopus. ita Sancius lib. 9. diſput. 39. Imò poteſt Prælatus diſpenſare cum Nouitio vt promoueatur ad ſacros Ordines, vt docet Siluest. v. Diſpenſatio, num. 20. Et Angelus eodem, num 8. & apertè conſtat cap. Monachus, d. 77. Vnde colligit Sancius poſſe cum Nouitij diſpenſare in ijs, in quibus cum profeſſis. Imò poteſt cognoſcere & iudicare eorum crimina etiam grauia, vt homicidia, adulteria tẽpore Nouitiatus perpetrata, vt docet Azorius lib. 12. cap. 2. quæſt. 11. ex Nauarro. quia fauore Religionis exempti ſunt à ciuilibus magiſtratibus. Poteſt etiam Epiſcopus in votis Nouitiorum diſpenſare, ſicut in votis ſæcularium; quia nondum ab eius iuriſdictione planè exempti.

Quando votum fuit dumtaxat ſuſpẽſum, reuiuiſcit obligatio, ſi contingat illum egredi ante profeſſionem. Si profeſſionem fecerit, omnia ex diſpoſitione iuris commutantur in votum profeſſionis, vt infrà n. 106. dicetur.

81 *Vota laicorum.* Ex dictis reſponderi poteſt ad dubium illud: Vtrùm Sũmus Pontifex omnia vota laicorum irritare poſſit. Videtur poſſe, quia eſt omnium Superior; ac proinde eius auctoritas vbique videtur excepta.

Sed hæc ſententia non eſt probabilis. vnde contrariã tradit D. Thomas q. 88. a. 12. ad 2. & Caiet. ibidem dub. 2. circa reſp. ad 2. & alij paſſim. Probatur, quia neq; ratione materiæ omnia vota ſunt illi ſubiecta; neq; ratione ſubiectionis perſonæ. Non ratione materiæ; quia non omnia negotia priuata & publica ſingulorum, nec omnia bona opera ſiue præcepti ſint ſiue cõſilij ab ipſius arbitrio pendent, ſed ea tantùm, quæ totam Eccleſiam ſpectant. Vnde non poteſt impedire ne laicus ieiunet, ne peregrinetur, oret, humi cubet, eleemoſynam largiatur, &c. Non ratione ſubiectionis perſonæ; quia non ita ſunt illi ſubiecti vt habeat dominium in eorum voluntatem, poſſitque in omnibus illã regere, ſicut Prælatus regularis regit volũtatem ſuorum ſubditorum. alioquin laici non minùs eſſent ſubiecti Pontifici in regimine vitæ, quàm religioſi ſuis Prælatis: & pro ſuo arbitrio poſſet, etiam ſine cauſa, vota Religionis & caſtitatis in irritum reuocare. Itaque in votis illorum non ineſt illa tacita conditio, quæ eius conſenſum reſpiciat. Idem dicendum de votis Clericorum ſæcularium: niſi materia voti ab ipſius arbitrio & diſpoſitione pendeat. Vt ſi voueat quis reſignare beneficium ſuum in fauorem monaſterij; ſi Epiſcopus voueat longam peregrinationem, aut ingredi Religionem, aut non egredi ſuam diœceſim.

DVBITATIO XIIII.

Vtrùm vota impuberum poſſint irritari, & à quibus.

82 *Vota impuberum. Pater & tutor.* RESPONDEO & dico Primò; Vota omnia impuberum, (id eſt maris vſque ad annum 14. expletũ, fœminarum vſque ad 12. expletum) in irritum reuocari poſſunt à patre. Colligunt id Doctores ex cap. 14. Mulier. 32. quæſt. 2. & ex cap. Puella de Regularibus in 6. & cap. Ad noſtram. 8. extra. eodem. eſt communis ſententia. Idem dicẽdum de *tutore*; qui pupillo eſt loco patris. Mater tamen non poteſt, niſi mortuo patre ſit loco tutoris; quia nõ ipſa: ſed tutor habet patriam poteſtatem. Quidam putant idem poſſe magiſtrum vel herum, ſi pupillus parentibus & tutoribus careat; quia eſt loco patris: quod videtur rationi conſonum. Ratio cur Iura ſic ſtatuerunt eſt, quia ante illud tempus non præſumuntur paſſim habere ſatis iudicij vt maturè de huiuſmodi rebus ſtatuere poſſint. itaque ne imprudenter ſe votis inuoluant, voluit Ius omnia illorum vota eſſe ſubiecta poteſtati eorum, quibus ſubſunt; per tacitam conditionem, quæ votis ineſt.

83 *An poſt tempus pubertatis.* Petes Primò, An hæc vota poſt illud tempus irritari ab iiſdem poſſint? Sotus lib. 7. quæſt. 3. art. 2. putat non poſſe; quia iam non ampliùs illis ita ſubſunt. ſicut dominus votũ ſerui emiſſum in ſeruitute, nõ poteſt irritum reddere poſt ſeruitutem; eò quòd iam ſit extra ipſius poteſtatem.

Verius eſt poſſe irritari. Sed contrarium eſt verius. Ita tenet Caietanus quæſt. 189. art. 5. & Nauarr. cap. 12. num. 71. Lopez p. 1. cap. 48. & alij. Ratio eſt, quia illud votum ex interpretatione Iuris erat conditionatum; nempe *ſi parens vel tutor non contradixerit.* quam conditionem per tactum temporis non amiſit. ſupponimus enim nullam circa ipſum votum mutationem eſſe factam, neque illud in ætate pubere fuiſſe ratificatum. Itaque cùm conditio adhuc maneat, & firmitatem voti quaſi ſuſpenſam teneat, ſi parens nolit eſſe firmum, deſinet obligatio.

Ratificatio. Nec obſtat quòd filius habuerit intentionem ſeruandi, aut poſteà fortè illud renouauerit; quia hæc omnia ex errore prouenerunt, quo putauit votum ſuum ab initio firmũ abſolutè fuiſſe; vnde non ſufficiunt ad ratificandum: Vt enim quis cenſeatur aliquid ratificare, neceſſe eſt vt ſciens eſſe inualidũ, velit eſſe validum; vel ſi nihil de ea re ſciat, vt ſaltem intendat illud confirmare, etiam eo euentu, quo inualidum fuiſſet; vt rectè docet Nauarrus ex Caietano ſuprà.

Ad rationem Soti. Ad rationem Soti, Reſpondeo eſſe diſparem rationem: nam dominus ſolùm poteſt irritare votum ſerui, quatenus officit illius obſequijs, non quia iudicium illi non ſatis maturum. vnde quando non ampliùs poteſt efficere, non poteſt irritare. vota autẽ impuberum poſſunt irritari, quia ea ætate emiſſa, quæ ſæpè iudicij maturitate caret; quæ qualitas ſemper manet in illis votis, niſi de nouo cõfirmentur.

84 *Vota collata in tempus pubertatis.* Petes Secundò, Quid dicendum de votis impuberum, quæ conferuntur in tempus pubertatis; vt ſi voueant aliquid exequendum cùm adoleuerint.

Reſpondeo, hæc eodem modo irritari poſſe. Ita ſentit Siluester, Votum 4. quæſt. 2. & Religio 2. num. 15. ex Panormitano in cap. Scripturæ de voto & voti redempt. Nauarrus num. 67. Sotus lib. 7. quæſt. 3. art. 1. Ratio eſt, quia omnia vota impuberum habent tacitã conditionem ex diſpoſitione iuris, ob ætatis illius imprudentiam; quæ in omnibus illorum votis locum habet. Idem dicendum de votis Religioſorum, quæ referuntur ad tempus, quo non ſuberunt Prælato; quia hæc vota in fauorem Religionis ſimilem conditionem habent, vt antè dictum eſt, & tenent auctores prædicti.

85 *Vota puberum.* Dico Secundò, Vota puberum, (id eſt, quæ nuncupata ſunt poſt annum 14. impletum in mare, & 12. in femina) non poſſunt à parentibus irrita reddi, niſi quatenus diſciplinæ familiæ, & patriæ poteſtati obſũt. Horum enim vota ſolùm ſubſunt parentibus ratione materiæ, non ratione dominij in voluntatem. Itaque votum Religionis, caſtitatis, ſacrorum Ordinum, certarum precum, confeſſionis, communionis, & ſimilia irritari non poſſunt. Secùs de votis ieiuniorum, præſertim multorũ, peregrinationum, & ſimilibus; quia hæc ad gubernationem domeſticam pertinent. Realia quoque irritari poſſunt (niſi fortè habeant

bona

Digitized by Google

bona caſtrenſia uel quaſi caſtrenſia) non ſolùm à parente, ſed etiam à curatore uſque ad uigeſimumquintum ætatis, quia ante illud tempus non habent adminiſtrationem. Ita Silueſter, Votum 4. qu. 2. Nauar num. 64. Lopez c. 47. & alij. ſecùs tamen eſt de uotis realibus relatis in tempus, quo erunt ſui iuris: quia non officiunt adminiſtrationi curatorum.

Vota ſeruorum.

86 Dico Tertiò, Vota ſeruorum ſeu mancipiorum irritari poſſunt à domino, quatenus eius obſequio poſſunt eſſe impedimento, ut uotum peregrinandi, recitandi horas canonicas. Si ante ſeruitutẽ cùm eſſent ſui iuris, emiſſa ſint, nõ poſſunt irritari propriè, ſed ſuſpendi. Si non impediunt, nõ poſſunt; ut uotum caſtitatis, uotum ſe non inebriandi, ſignandi ſe cruce, commendandi ſe Deo, &c. & omnia illa, quæ referuntur ad tempus finitæ ſeruitutis.

Votum ſerui complectens tempus libertatis & ſeruitutis.

Petes, Quid ſi ad utrumque tempus referatur? ut ſi ſeruus uoueat tempore uitæ recitare officium diuinum. Silueſter, Votum 4. quæſt. 2. §. Quintum, putat tale uotum poſſe ſimpliciter à domino irritum reddi, ſicut profeſſio uiri inuita uxore facta, eſt ita irrita, ut ne poſt mortem quidem illius teneatur ad Religionem redire; ut patet capit. Quidam, de conuerſatio. coniugatorum, & cap. Placet nobis, eodem.

Sed uerius eſt non poſſe irritari niſi pro tempore, quo domino erit ſubiectus; quia ſolùm illo tempore poteſt domino obeſſe: nihil autem ad dominum pertinet, quid poſtea acturus ſit.

Ad argumentum Silueſtri Reſpondeo, Qui profitetur inuita uxore, non obligatur poſt mortem ingredi: quia id nullo modo promiſit aut intendit; non enim mens ipſius erat ut ſi nunc impediretur, teneretur ingredi uxore mortua, iam ſenex factus. Neque dici poteſt eum teneri ratione profeſſionis; quia hæc iure fuit inualida, uxore nolente conſentire. nemo enim poteſt donare quod eſt alterius. Vnde etiam non tenetur ad paupertatem & obedientiam Prælati; quia hæc non habent locum niſi in Religione; nec alia ratione intendit ſe ad illa obſtringere. Ad caſtitatem tamẽ tenetur ex interpretatione Iuris, quia hanc uouere poterat inuita uxore. Vnde ius præſumit illum uoluiſſe hanc abſolutè uouere. itaque non poteſt petere debitum: & poſt mortem uxoris non poteſt aliam ducere. Secùs tamen in conſcientia, ſi non fuit animus ſe obſtringere ad caſtitatem niſi in ſtatu religioſo. quia promiſſio non obligat ultra intentionem promittentis. Tenetur tamen petenti reddere; quia contrarium promittere non poterat ſine ipſius conſenſu. at ille, de quo agimus, directè uouet facere perpetuò, id eſt, in ſeruitute & poſt. vnde poſt tenebitur uoto, quia nemini obeſt: ſicut ille poſt mortem uxoris tenetur ſeruare continentiam.

DVBITATIO XV.

Vtrùm coniunx poſſit omnia vota coniugis irrita reddere.

87 NOTANDVM eſt, uota coniugum, de quibus hic agitur, poſſe eſſe emiſſa, uel ante coniugium initũ, uel poſt coniugium ante conſummationem, uel matrimonio iam conſummato. Rurſus, uel eo tempore, quo coniunx iam eſt ſui iuris, ut quando alter commiſit adulterium, aut damnatus eſt hæreſeos: uel quando coniugi eſt obnoxius. Denique uel ita ſunt emiſſa, ut ſint exequenda conſtante matrimonio, uel collata ſunt in tempus, quo uouens erit ſui iuris.

Maritum poſſe omnia irritare.

His poſitis multi DD. ſentiunt maritum poſſe irritare omnia uota uxoris conſtante matrimonio emiſſa, & implẽda; ſicut Prælatus poteſt irritare omnia uota Religioſi, & parens omnia uota puellæ impuberis. Ita expreſsè uidetur tenere D. Tho. q. 88. ar. 8. ad 3. *Nullum,* inquit, *votum Religioſi eſt firmum, niſi ſit de conſenſu Prælati; ſicut nec votũ puellæ exiſtentis in domo, niſi ſit de conſenſu patris; nec uxoris, niſi ſit de conſenſu viri.* Idem docent Panor. in c. Chariſſimus. 11. nu. 5. de conuer. coniug. Sotus l. 7. de Iuſt. q. 3. ar. 1. Abulenſis in c. 30. Numerorum, q. 80. Lopez p. 1. c. 47. dicit eſſe ſatis tutam. Eamdem ut probabiliorem tenet Sancius l. 9. diſpu. 39. & citat pro ea multos recentiores uiros doctiſſimos. Probatur Primò, quia uir eſt caput uxoris in omnibus præterquam in actu coniugali. ad Epheſ. quinto: *Mulieres viris ſuis ſubditæ ſint ſicut Domino; quoniam vir eſt caput mulieris, ſicut Chriſtus caput eſt Eccleſiæ. ſicut Eccleſia ſubiecta eſt Chriſto, ita & mulieres viris ſuis in omnibus.*

Secundò probari poteſt ex D. Aug. qu. 59 ſuper Numeros, & Scriptura ipſa c. 30. Num. Nam eodem modo loquitur de uoto uxoris, & puellę quæ eſt in domo parentum, & uult neutram ullo uoto teneri, ſi ille cui ſubſunt contradixerit. Tertiò, quia conſentaneum erat Deum ita cõſtituere ob leuitatem, inconſtantiam, & imprudentiam ſexus muliebris, qui ſe facilè uotis implicat.

88 Hæc ſententia eſt ſatis probabilis, & ex ea ſequitur Primò, maritum etiam irritare poſſe uotum continentiæ uxoris ſuo conſenſu factum. excipe tamen niſi ipſe expreſsè ceſſerit iure petendi; aut niſi mutuo conſenſu & ex pacto utrimque ſit emiſſum, ut infrà dicetur. Confirmari poteſt ex loco illo Num. 30. Nec obſtat, quòd ibi agatur de uotis abſtinentiæ, quia uotum continentiæ eſt uotum abſtinentiæ, ut docet Panorm. in d. cap. Chariſſimus, nu. 5. idq́ue probat ex c. 24. Si tu abſtines. 27. q. 2. ergo cùm Ius diuinum & humanum det marito plenum ius in uotis abſtinentiæ, etiam dat in uoto continentiæ. Confirm. quia uxor ſubiecta eſt uiro non ſolùm ratione materiæ, ſed etiam ratione directionis uoluntatis; ne nouis obligationibus ſeſe ſua imprudentia & leuitate implicet, etiam circa materiam uiro non ſubditam.

Eſt probabilis.

In voto cõtinentiæ.

Secundò, Poſſe etiam irritare uotum de rebus neceſſarijs ſeu præceptis, ut de non mentiendo, non fornicando, de audiendo Sacro, & ſimilia: ob eamdem cauſam, quia ſubeſt illi quoad directionem uoluntatis.

In voto de neceſſarijs.

Tertiò, Idem dicendum quãdo executio uoti refertur in tẽpus, quo nec materia, nec perſona erit coniugi ſubiecta. Sufficit enim ut eo tempore, quo uotum fit, perſona ſit plenè ſubiecta: tunc enim obligatio contrahitur, ac proinde à marito pendet eius confirmatio uel irritatio. Nec refert etiamſi ſit uotum caſtitatis uel Religionis; nam eadem eſt ratio, ut ſupradicti auctores docent.

In voto relato in futurum.

Hæc ſententia, ut dixi, in praxi eſt probabilis. 89

Contrariũ verius.

Verùm contraria uidetur uerior & probabilior, Ea tantũ uota uxoris à marito irritari poſſe, quæ uel iuri eius incommodant uel ad familiæ adminiſtrationem pertinent: Ita expreſsè docet Ange. Votum, 2. num. 8. Silueſt. Votum, 5. nume. 2. & 3. Nauarr. cap. 12. Enchiridij nume. 64 citans Ang. & Silu. Idem docet D. Anton. p. 3 ti. 1. c. 22. in princ. & paſſim Canoniſtæ.

Probatur Primò, quia uxor non eſt ſubiecta uiro, ſicut ſubditus Prælato, aut impubes patri, ſed ſicut ſocia minor maiori. Nec eſt ea iudicij tenuitate ut in omnibus à uiro dirigi debeat, ſicut impubes à patre. Secundò, quia ſi tanta eſſet ſubiectio uxoris erga uirum, id proueniret ex iure illo quod habetur Numerorum 30. unde Doctores hanc ſententiam maximè probari ſolent. ſed hoc ius eſt cæremoniale uel iudiciale pertinens ad politiam illius populi; ac proinde ceſſauit per mortem Chriſti, nec ullam modò uim habet. Confirmatur ex alijs, quæ ibidem habentur. Non enim eſt lex naturæ, ut pater poſſit omnia uota puellæ, quamdiu in eius domo manet, irrita reddere: neque ut ſola taciturnitate parentis uel mariti uota firmentur; neque ut uotum ratum ſit, ſi ſtatim non contradixerint. eſt igitur illa lex cærimonialis. Adde loco illo Numer. 30. agi tantùm de uotis abſtinentiæ quarumdam rerum, ut colligitur ex fine capit. & ex Diu. Auguſtin. explicatione. Neque ſub nomine *abſtinentiæ* ibi uidetur poſſe comprehendi *continentias* quia tunc non erat tempus continendi. Idem expreſsè docet Gratianus 33. quæſtione quinta, cap. finali. Confirmatur ſecundò, quia ius naturale non dictat tantam ſubiectionem uxoris ad uirum, cùm non ſolùm ſit ſubdita, ſed ſocia etiam in familiæ adminiſtratione, etſi uiro ſubordinata. Imò nec in religioſis, nec in impuberibus, lex naturæ tantam ſubiectionem, nec tantum dominium in ipſorum uoluntatem Prælato aut patri concedit. Vnde & illa diſtinctio quæ eſt in uotis puberum & impuberum (de qua ſuprà dubitatione decimaquarta) non eſt ex lege naturæ, ſed ex iure poſitiuo.

Nec obſtat, quòd *vir ſit caput mulieris*; & quòd Apoſtolus ad Epheſios 5. præcipiat ut *mulieres viris ſuis ſubiectæ ſint in omnibus, ſicut Eccleſia Chriſto.* hæc enim cõmo- 90

Ad rationes.

Digitized by Google

dè intelligenda ſunt, nimirum in ijs, quæ ad familiæ adminiſtrationem pertinent. In ijs enim quæ pertinent ad actũ coniugalem non eſt ipſa magis ſubdita uiro, quàm uir ipſi; itaque eſt uiro par. Simili modo Apoſtolus ad Tit.2. monet *ſeruos dominis ſuis ſubditos eſſe, in omnibus placentes, & in omnibus bonam fidem oſtendentes:* non tamen idcirco Dominus omnia ſeruorum uota irritare poteſt, ſed ſolùm quæ iuri ipſius officiunt. Deinde in multis uxor non eſt ſubdita uiro, nec tenetur ei morem gerere, niſi ratione ſcãdali, ut uitentur odia, lites, blaſphemiæ. Nullo enim iure poteſt ei maritus prohibere ne det eleemoſynas de ſuis paraphernis, ut inquit Ang. & Silu. ſup. aut ne interdum det eleemoſynas de bonis communibus, ne moderatè corpus domet, ne ueſpere & manè oret. poterit ergo hæc uouere, & exequi etiã inuito marito. Cauere tamen debet ne hæc faciat cum ipſius ſcandalo; & huc maximè ſpectat Apoſtolus; cuius ſententia non habet uim præcepti, niſi ratione materiæ uel ſcandali.

Itaque uir nõ poterit irritare uota uxoris de rebus præceptis, ut de non omittendo Sacro diebus feſtis; de non mentiendo, &c. neque ea quorum executio refertur ad tempus ſoluti matrimonij; quia nullo modo ipſius iuri incommodant; neque uota certarum precum, aut eleemoſynarum de rebus quarum integram habet adminiſtrationem. poteſt tamen uota ieiuniorum, præſertim quibus poſſet fieri inceptior ad uſum matrimonij, peregrinationum, humi cubationum, habitus ſimplicioris, &c.

91 Vt autem hæc omnia diſtinctiùs explicentur.

Vota ante matrimonium edita. Dico Primò, Vota quæ facta ſunt à muliere ante matrimonium initum, nõ poſſunt poſteà à uiro irritari propriè, ſed ſolùm ſuſpendi. Ratio eſt, quia quando obligatio eſt contracta, ipſa erat ſui iuris; neque ratione materiæ, neque ratione gubernationis uoluntatis, uiro ſubdita. unde non habebant tacitam illam conditionem, niſi maritus contradixerit. quare non poſſunt ab eo irritari: niſi irritatio accipiatur latè ut comprehendat etiam ſuſpenſionem, ut ſæpè accipitur à DD. Poſſunt autem ſuſpẽdi, ut apertè colligitur c.15. Noluit 33.q.5. ex D. Aug. q.59. in Exo. Ratio eſt, quia executio poteſt eſſe uiro moleſta & non decet ut ea fiat ipſo repugnante: ſoluto tamen matrimonio, uel uxore ſui iuris effecta, reuiuiſcit uis uoti, & tenebitur exequi, ſi uſq; ad illud tempus uotum ſe extendebat.

92 *Si ante pubertatem.* Dico Secundò, Si tamẽ mulier erat impubes cùm uotum faceret uel ſi uotum erat tale ut à parente uel tutore poſſet irritari; probabile eſt etiam à marito poſſe. Colligitur ex d. cap. Noluit. Nam agitur de uoto puellę facto cùm eſſet ſub poteſtate patris, in quod pater etiam conſenſerat. multò ergo magis poterit irritare uotum, ſi is cui ſuberat non conſenſit. Ratio eſt, quia maritus ſuccedit in locum parentis, tutoris & curatoris ad gubernandam eamdem uoluntatem eiuſque leuitati & imprudentiæ ſuccurrendum. ergo ſicut uotum, quod emiſit eo tempore quo parenti uel tutori erat ſubiecta, erat pendens ab eorum conſenſu; ita etiam pẽdet à conſenſu mariti, qui in horum poteſtatem ſuccedit. Nam poteſtas prima quaſi continuatur, etſi in diuerſis ſubiectis. Vnde ſequitur, ſi puella emiſit uotum caſtitatis aut religionis ante pubertatem, uel realia poſt pubertatem adhuc minor exiſtens, id eſt, ante uigeſimumquintum annum expletum, abſque eorum quibus ſuberat facultate; maritum poſſe ea irritare, etiam ante conſummatum matrimonium. quia ſtatim per ipſum contractum matrimonij rati ſuccedit in illorum poteſtatem. Ita Sancius l.9. de matrim. diſp.41. nu.4. Quæ omnia rectè procedunt ſecundùm priorem ſententiam, quæ marito plenam poteſtatem in omnia uxoris uota concedit, quam diximus eſſe ſatis probabilem. In altera non procedunt niſi in uotis quorum executio auctoritati mariti poteſt officere, in quibus uxor tenetur illi parere.

Succeſſor in eadẽ poteſtate.

93 *Si carebat tutore & curatore.* Dico Tertiò, Si carebat parentibus uel tutoribus cùm uotum faceret, maritus contracto matrimonio adhuc poterit irritare, modò ipſa tũc temporis cùm ſibi obligationem imponeret, fuerit in ea ætate, in qua filiorum uota à parentibus, tutoribus, uel curatoribus irrita reddi poſſunt. Ratio eſt, quia toto illo tempore, quo ſecundùm leges congruit ei habere tutorem uel curatorem, uotum pendet ab illius arbitrio, ſi contingat illum conſtitui: atqui maritus ſuccedit in eamdem poteſtatẽ; ergo etiam ab eius arbitrio pendent. ita Sancius ſup.

Idem dicendùm de alijs qui parentibus uel tutoribus carent, & alicui magiſtro, domino, uel Superiori poſteà ſubeſſe incipiunt. Hinc dominus poteſt irritare uota ſerui impuberis omnia etiam perſonalia; & omnia realia puberis: quia eſt ei loco tutoris & curatoris. ſecùs ſi erat maior: tunc enim ſolùm ſibi præiudicantia, ut ſuprà dictum eſt. Simili modo ſi Nouitius in ſæculo uel in Nouitiatu emiſit uota in ætate, in qua parens, tutor, uel curator potuiſſet ea irritare: eadem poterunt etiam à Prælato Religionis irritari, cùm in illorum poteſtatem ſuccedat, ut ibidem Sancius notat.

Dico Quartò, vota uxoris emiſſa contracto matrimonio 94 ante conſummationem, poſſunt eodem modo irrita reddi à marito, ſicut emiſſa conſummato matrimonio, excepto uoto caſtitatis & Religionis. Ratio eſt, quia auctoritas mariti in uxorem acquiritur per ipſum contractum. Itaq; ſi uxor aliquod uotum fecit in ijs, in quibus ipſi eſt ſuperior & caput, poteſt illud ab eo in irritum reuocari. *Vota ante conſummationem emiſſa.*

Excipio Primò, Votum ingrediendæ Religionis; tũ quia ius facit ei poteſtatem ingrediendi etiam inuito marito: tũ quia per huius uoti executionem conſtituẽda eſt extra mariti poteſtatem. Vnde par non eſt ut maritus poſſit irritare. Si neglecto uoto matrimonium conſummarit, non poterit abſque conſenſu mariti intrare. quia conſummato matrimonio illud ius intrandi amiſit, & tenetur marito adhærere eique debitum reddere. eumque non uouerit caſtitatem, poterit etiam petere. mortuo marito tenetur uoto ſatisfacere: quia non fuit extinctum, ſed ſuſpenſa executio. idem dico ſi maritus adulterium committat, aut uelit pariter conuerti, ut inf. c.41. dub.5. dicetur. *Votum Religionis.*

Probabile tamẽ eſt, matrimonio conſummato, maritum poſſe illud uotum irritare. ita enim tenent DD. primæ ſententiæ initio allatæ: quo caſu non tenebitur marito mortuo intrare. Quòd ſi ante conſummatum matrimonium uoueat religionem in tempus ſoluti matrimonij; maritus poterit hoc uotum, iuxta prędictam ſententiam, irritare. quia per executionem huius uoti uxor non erat conſtituenda extra illius poteſtatem. quòd ſi maritus non irritauerit, peccabit ipſa quidẽ mortiferè, ſi illo mortuo ad ſecundas nuptias tranſierit; quia faciet contra uotum hic tamen maritus ſecundus poterit illud irritare: quia in ius prioris mariti, à quo illud pendebat, ſucceſſit.

Secundò excipio Votum caſtitatis ante conſummatum matrimonium ab uxore emiſſum. hoc enim, ſecundùm ueriorem & communiorem ſententiam, à marito non poteſt irritari. Verùm autem teneatur ingredi Religionem, ut uoto faciat ſatis, dicetur inf. c.41. dub.6. Si matrimonium conſummauerit, non poteſt integram caſtitatem ſeruare, ſed tenetur reddere debitum. itaque ex hac parte non eget irritatione. non tamen poteſt petere, nec maritus uotum illius quoad hoc irritare poteſt, ut plerique DD. nobiſcum ſentiunt. Iuxta tamen aliorum probabilem ſententiam ſuprà nu.87. relatam poterit maritus hoc uotum abſolutè irritare ratione iuris quod habet non quidem in materiam, ſed in perſonam; ac proinde etiam obligationem non petendi tollere: quo facto poterit ipſa, etiam petendo matrimonium conſummare. *Votum caſtitatis.*

Dico Quintò Vota ab uxore conſummato matrimonio 95 facta, ſecundùm ueriorem ſententiam, non poſſunt irritari à marito, niſi quatenus eius iura incommodant, uel materia eius iuriſdictioni ſubeſt: ſecundùm tamen probabilem multorum opinionem poſſunt irritari omnia (ut patet ex ſupradictis) exceptis iſtis; quorum primum eſt, Votum caſtitatis uxoris factum non ſolùm conſenſu mariti, ſed etiam ipſo iure petendi cedente. quo caſu cùm ipſe non retineat ius petendi niſi remotum, & quaſi in radice (quatenus uidelicet uinculum eſſentiale matrimonij perſeuerat) poteſt ipſa liberè negare petenti: ac proinde tenetur negare: quia tenetur ſeruare uotum quantum poteſt. *Cõſummato matrimonio.* *Prima exceptio, uotum caſtitatis uxoris.*

Dices, Maritus ſemper manet ſuperior, ac proinde etſi non habeat ius in materiam, habet tamen ius in uoluntatem uxoris ad eam in omnibus dirigendã. ergo poterit adhuc irritare: ſicut Prælatus etſi iure ſuo ceſſerit apud inferiorem, nihilominùs uotum eius irritare poteſt, ut ſup. diximus. Reſp. Hoc argumentum ualdè confirmat ſentẽtiam noſtram. quia uidetur cõuincere maritum non habere ius in uoluntatem uxoris, quale habet Prælatus in uoluntatem ſubditi, & pater in uoluntatem filij impuberis: & conſequenter

ſequenter non poſſe omnia uxoris uota irritare, quamuis
abſque conſenſu eius ſint facta. Nihilominùs tenendo alte
ram ſentẽtiam, dici poteſt maritum poſſe reſtringere ſuam
poteſtatem, quam habet in uxorem, faciendo illam ex par-
te ſui iuris: hoc autem non poteſt facere Prælatus erga ſub
ditum. Ratio eſt, quia poteſtas Prælati eſt ex regula, & ex
approbatione Eccleſiæ; quorum neutrum ipſe poteſt mu-
tare, aut uim & effectũ priuato pacto impedire uel reſtrin-
gere: at poteſtas mariti in uxorem eſt ex contractu priuato.
Vnde uel in ipſo contractu limitari, (ut ſi addatur ut uxor
habeat adminiſtrationem dotis,) uel poſteà nouo pacto ſu
perueniente reſtringi aut ſuſpendi poteſt.

Conſentiẽdo vt uxor voueat, an iure ſuo ceſſat.

Dixi *non ſolùm conſenſu*, &c. Conſentiendo enim ſim-
pliciter, ut uxor uoueat caſtitatem, non uidetur cedere iu-
re petendi, ut illius ſententiæ auctores docent; quia non
cenſetur ſibi in tantum uelle præiudicare, niſi id explicet:
præſertim cùm ille conſenſus operetur aliquid: partim ut
uotum ſit firmius, cùm ipſe ſine peccato mortali non poſſit
irritare; partim ut licitè fiat. debet enim uouens ſeiungi
thoro; alioquin exponeret ſe periculo uiolandi uoti. non
poteſt autem thoro ſeparari ſine conſenſu mariti: quare
nec licitè abſque eius conſenſu tale uotum edere. Hoc ta-
men uotum ſolùm obligabit illam ad non petendum debi-
tum, & ad abſtinendum à fornicatione alijſque peccatis lu
xuriæ: tenebitur tamen marito petenti reddere debitũ; nec
maritus petendo peccabit; cùm nec ipſe uouerit, nec iure
ſuo cedere cogitauerit. Quòd ſi maritus hoc uotum poſteà
irritauerit, peccabit quidem mortiferè; ualida tamen erit
irritatio, ut docet Sotus l. 7. de iuſt. q. 3. ar. 1. Arragon. q. 88.
ar. 8. Sancius lib. 9. de matrimonio diſputa. 40 num. 17. ubi
pro hac ſententia citat multos alios recentiores, ita ut hæc
ſententia ſit ſatis probabilis: etſi contrariam putem uerio-
96 rem. Secundò excipitur Votum quo uterque mutuo cõſen

Secũda exceptio.

ſu & ex pacto uouet caſtitatem. tunc enim maritus non po
teſt uotum uxoris irritum reddere, nec uxor uiri; ut expreſ
sè docet D. Auguſt. epiſt. 199. ad Ediciam. Conſentiunt Do
ctores in 4. d. 32. & Canoniſtæ. Ratio eſt, quia uterque ita
ex pacto uouendo, omni iure ſuo ad actum matrimonij ce-
dere cenſetur, uel etiam expreſsè cedit, ut patet ex cap. Du
dum, de conuerſ. coniug. Ideò enim mutuum conſenſum &
uotum exigunt, ut ſe omnino tutos præſtent a mutua pe-
titione: at non eſſent omnino tuti, niſi renuntiarent omni
iuri, quod ad illum actum habent. qui enim iuri ſuo non
renuntiauit, poteſt alterum cogere ad reddendum: eo antè
renuntiato non poteſt. Ad quod etiam non parùm iuuat il-
lud uotum, quo renuntians iuri erga coniugem, obſtringit
ſe Deo. Nam petendo non ſolùm iniuriam faceret coniu-
gi, ſed etiam eſſet ſacrilegus & infidelis in Deum. Conſti-
tuit ergo alter alterum extra ius ſuum & iuriſdictionem,
facitque omnino ſui iuris in actu matrimonij. unde non
retinet ullam auctoritatem irritandi aut ſuſpendendi uoti

Tertia exceptio.

alterius. Tertiò excipitur uotum quo uterque ex pacto uo
uet ingreſſum religionis; uel maritus ſuſceptionem Ordi-
nis ſacri, uxor caſtitatem in ſæculo ſi eſt uetula, & extra
periculum incontinentiæ; uel ingreſſum religionis, ſi eſt iu
uenis aut in periculo. Ratio eſt, quia cùm hoc uotum ten-
dat ad perfectam ſeparationem, & mutationem ſtatus in
quo ſeruent perpetuam continentiam, uidentur renuntia-
re iuri reuocandi. Ita Sancius ſuprà. Confirmatur, quia u-
terque per tale pactum uoto firmatum acquiſiuit ius iu-
ſtitiæ ad exemptionem à iuriſdictione & ſeruitute mutua
poſſuntque ſe mutuò ad executionem urgere & cogere.
ergo non uidentur ius irritandi reſeruaſſe. Secùs tamen
eſt, ſi mutuo conſenſu uoueant ſe ſoluto matrimonio ſer-
uaturos caſtitatem. quo caſu docet Sancius maritum poſſe
uotum uxoris ualide irritare; quia per executionem, ſta-
tus non eſt mutandus, ſed ſupponitur mutatus, quando e-
xecutio fiet, & alias nullum fit præiudicium uxori illa irri-
tatione. peccaret tamen mortiferè irritando; quia antè con-
ſenſit. Idem dicendum de alijs mutuo conſenſu factis, quæ
non mutato ſtatu ſunt exequenda: quia uxor manet ſub po
teſtate uiri.

Dico Sextò, Facto diuortio ob uiri adulterium, aut con
demnationem hæreſeos, ſi uxor aliqua uota faciat, non po-
terit uir poſtea reconciliatus illa irritare, ſed tantũ ſuſpen
dere, ſicut ſi ante matrimonium emiſſa fuiſſent. Ita Sancius
l. 9. diſpu. 19. nu. 40. Ratio eſt, quia cùm uxor uouit, erat ſui
iuris, & omnino independens à poteſtate mariti. unde eius
uota perinde ſe habent ac ſi ante matrimonium facta fuiſ-
ſent: in quibus maritus ſolùm habet ius ſuſpendendi, ut di
ctum eſt ſuprà num. 91.

Dico Septimò, Vxor nõ poteſt ulla uiri uota in irritum 98
reuocare, niſi quatenus eius iuri officiunt. Eſt communis
D D. Ratio eſt, quia cùm ſit ſubdita, non habet ullam aucto
ritatem in uirum, niſi quatenus habet ius in materiam, nẽ-
pe in ijs, in quibus uir ex lege matrimonij uel alterius con-
tractus tenetur ſe uxori accommodare; ut in actu matrimõ
nij, in cõiunctione tori & domicilij, & ſimilibus, in quibus
requiritur cõſenſus uxoris. Vnde ſi uouit geſtare habitum
religioſum, ſi longa ieiunia, ſi cubare humi præſertim ad
longum tempus, ſi longas peregrinationes abſque graui
cauſa, poteſt uxor irritare. ſi tamen ſubſit uoto grauis cau-
ſa, non poteſt irritare; ut ſi uoueat aſſumere crucẽ in ſubſi-
dium terræ ſanctæ, uel contra hæreticos aut infideles, ut
paſſim docent DD.

Quid poſſit uxor in uota viri.

Sed quid ſi maritus uouerit non petere debitum? Reſp. 99
Multi DD. putant uxorem tale uotum poſſe irritum redde
re: quia ipſi oneroſum, & uerecundum ſemper petere. Ita
D. Tho. in 4. d. 32. q. vnica, ar. 4. ad 1. vbi dicit hoc eſſe proba
bilius. Idem ſequitur Nau. c. 12. nu. 60. & multi alij, eſtque
ſatis probabile.

Votum mariti de non petendo debito.

Contrarium tamen uidetur uerius, & tenet D. Thomas
quodlib. 3. ar. 18. Gratianus in cap. fin. 32. qu. 5. & multi alij.
Confirmatur ex cap. Quidam. 3. de conuerſione coniuga-
torum; ubi dicitur eum, qui inuita uxore profeſſus fuerat,
etſi profeſſio non ualuit, non poſſe petere debitum: *quia
cùm eſſet in eius poteſtate id promittere, uotum quoad hoc
tenuit.* ſecùs tamen eſſe quoad non reddendum debitum:
quia id non erat in eius poteſtate. Et cap. Placet, eodem tit.
idem dicitur de muliere, quæ cùm maritum putaret mor-
tuum, profeſſionem fecit. Ratio eſt, tum quia onus petendi
quod imponitur coniugi, eſt parui momenti; poteſt enim
minimo indicio petere; & alter tenetur ſe tunc paratũ exhi
bere: tum quia etſi eſt alteri aliquod onus, tamen iure ſuo
utitur. non enim lege matrimonij tenetur petere, ſed ſolùm
petenti reddere.

Diſtinctio quam adfert Nau. inter petere & exigere, nõ
uidetur hìc habere locum: quia Pontifex apertè inſinuat,
ideò non poſſe exigere, quia quantum in ſe, tenetur ſerua-
re uotum continẽtiæ. Vnde ſequitur nec poſſe benignè pe
tere, aut rogare. Qui tamen alteram ſentẽtiam tenere uel-
let reſpondere poſſet, eũ, qui ſic uouit, nõ poſſe petere, niſi
uotum à coniuge irritetur. ſed non uidetur ea mens Ponti-
ficis. ſi enim tam facilè poterat uotum elidi, cur tam ſeriò
& abſolutè reſpondetur non poſſe petere?

Ex his patet quid dicendum ſi maritus uoueat continen 100
tiam. Cùm enim non poſſit uouere continentiam abſolutè
abſque facultate coniugis, hoc uotum non habet uim, niſi
quoad ea in quibus ipſe eſt ſui iuris, per quæ nullum fit
præiudicium coniugi, nimirum quoad non petendum de-
bitum, & abſtinendum ab omni actu libidinis, præter eum
in quo debet morem gerere uxori. Itaque etſi hoc uotum,
ſecundùm probabilem ſententiam iam dictam, poſſit irri-
tum reddi ab uxore quoad non petendum debitum, non ta
men quoad abſtinendum ab alijs libidinibus, v. g. à ſui pol-
lutione, &c.

Votũ continẽtiæ mariti.

Adde, Votum continentiæ, & non petendi debitum or-
dinariè cẽſeri illicitum & indiſcretum in coniugio, niſi ex
conſenſu coniugis, qui permittat uouenti ut ſeorſim cubet:
tum quia exponit ſe periculo uiolandi uoti, ſi aſſiduè cum
coniuge cubet; tum quia alteri coniugi ſæpè eſt moleſtũ &
odioſum tale uotum, eò quòd ſemper cogatur petere. ita D.
Tho. in 4. d. 32. ſup. & Duran. ibid. q. 2. & alij. non tamen id-
circò deſinit obligare; quia eſt de bono conſilij, etſi abſque
periculo non mandetur executioni.

DVBITATIO XVI.

Quinam poſſint vota commutare, & quo modo.

DICO Primò, Quiſque poteſt ſua auctoritate uotũ 101
ſuum commutare in id, quod conſtat eſſe melius. Eſt
communior ſententia Doctorum: ita etiam ſentit Maior
in 4. d. 38. qu. 3. Angelus, Votum 4. qu. 2. Caieta. quæſt. 88.

Quiſq; poteſt in melius.

ar. 12. Sotus l. 7. q. 4. ar. 3. Couarr. in cap. Quamuis pactum, p. 2. §. 3. num. 4 Nauar. cap. 12. num. 75. Probatur ex ca. Peruenit. 2. de iureiurando; *Propoſitum ſeu promiſſum non infringit, qui in melius illud commutat*; ratio eſt, quia in eo, quod melius eſt, cenſetur contineri quod minus eſt. vnde dando melius, excellẽter ſoluit quod promiſerat. Sic inter homines optimè ſoluit promiſſum, qui dat id, quod promiſſario eſt gratius, ut ſi loco canis promiſſi, des equũ; uel loco ouis, bouem; loco nummi argentei, aureum.

Hinc fit ut uotum orandi ſeptem pſalmos, poſſim commutare in uotum faciendi Sacrum; & peregrinationem ad S. Mariam Hallenſem, in peregrinationem ad S. Mariam Lauretanam; & omnia uota perſonalia & realia in uotum Religionis; & uotum ingrediendæ Religionis laxioris, in ſtrictiorem.

Melius quid.

Melius voco, non quod ex genere ſuo eſt præſtantius; ſed quod omnibus expenſis Deo gratius eſt nos facere. Etſi enim per ſe & ex ſuo genere melior ſit oratio quàm ieiunium, & eleemoſyna quàm carnis afflictio per cilicium; tamen qui uouit ieiunium uel cilicium, non poteſt ſuo arbitrio illa in orationem aliquam uel eleemoſynam commutare; quia non ſemper Deo gratius eſt nos id facere, quod per ſe eſt excellentius; ſed quod pro tempore, loco, & diſpoſitione noſtra magis congruit ad noſtram ſalutem à nobis fieri. Itaque in hoc poterit fieri commutatio: abundè enim ſatisfacit promiſſioni, qui loco rei promiſſæ, ſoluit promiſſario id, quod ei eſt gratius. Niſi fortè ex alio capite ad hoc ſoluendum erat obſtrictus, & ſolutio huius non impediat uoti executionem: tunc enim non poteſt uotum in illud commutari, ſed utrumque præſtandum eſt. non enim poteſt fieri commutatio in id, quod alias erat debitum; niſi quando executio utriuſque nequit conſtare: quamuis tunc non opus ſit commutatione, cùm obligatio uoti ceſſet, ſi alterum omitti nequeat.

102 *Obiectiones.*

Sed contrà Obijcitur Primò, Commutatio uotorũ pertinet ad auctoritatem Superioris, ſicut & diſpenſatio, ut patet c. 1. de uoto & uoti redemp. ubi dicitur *commutationem voti pendere ab arbitrio Superioris*: ergo ſicut nemo priuata auctoritate poteſt in ſuo uoto diſpenſare, ita nec cõmutare. Secundò, Quia debitor ſoluens creditori rem meliorẽ non liberatur obligatione, ſed tenetur ſoluere quod debet; ut habetur L. 2. ff. Si cer. pet. Tertiò, Quia nemo poteſt eſſe Iudex in propria cauſa. Ob hęc argumenta quidã ſentiunt uota nõ poſſe propria auctoritate, etiam in apertè melius commutari. Ita Silu. Votum 4. q. 7 citat pro ſe Innocentiũ, Ioannem Andream, & Goffredum. Sed quod diximus eſt uerius. unde

Reſp.

Ad Primum Reſpondeo, Commutatio non requirit auctoritatem Superioris, niſi quando non conſtat id eſſe melius, in quod fieri debet commutatio. uel enim requiritur Prælati auctoritas in commutatione, ut in perſona Dei determinet quid ſit Deo acceptum, ut docet S. Thomas artic. 12. ac proinde non erit neceſſaria quando id per ſe ſatis notum eſt: uel requiritur ut nomine Dei condonet priorẽ obligationem pro poſteriore; & hoc neceſſarium non eſt in propoſito caſu; quia promiſſio rei minoris abundè ſoluitur in re maiore, ita ut non ſit opus condonationis beneficio.

Ad Secundum: Lex illa intelligenda de re meliore; quæ tamen nõ eſt gratior creditori. ſæpè enim quod melius eſt, non eſt homini gratius: ſecùs in Deo, cui opera quò meliora, eò gratiora.

Ad Tertium: Nemo poteſt eſſe Iudex in propria cauſa, inuita parte, ſecùs ſi pars conſentiat; ut in propoſito.

103 *Commutatio in Epiſcopatum.*

Petes Primò, Vtrùm uotum ingrediendæ Religionis poſſit propria auctoritate commutari in ſuſceptionem Epiſcopatus? Quidam affirmant, ut Viualdus nume. 73. Ratio eſt, quia Epiſcopatus eſt ſtatus perfectior, utpote perfectionis acquiſitæ.

Epiſcopatus quo modo dicatur ſtatus perfectionis.

Sed contrarium expreſsè habetur cap. penultim. de uoto: ubi Pontifex dicit, *eum, qui ſolemniter emiſit votum ſuſcipiendi habitum regularem, & poſteà electus fuit Epiſcopus; debere Eccleſiæ regimen reſignare, & votum implere, ſi conſcientiæ ſuæ conſultum velit*. Ratio eſt, quia Epiſcopi ſtatus dicitur perfectior, non quia hominem perfectiorem Deoq́ue gratiorem efficit quàm Religio, aut illum ad perfectionem magis adducit; ſed quia ſecundùm rectum ordinem perfectionem ſupponit, eſt enim ſtatus poſtulãs perfectam charitatem, qua animam ſuam ponat pro ouibus ſuis, & eas ad perfectionem nitatur adducere. Deinde quia munus Epiſcopi eſt conferre Sacramentum Confirmationis & Ordinis, quibus efficimur perfecti Chriſtiani & miniſtri Eccleſiæ. Vnde temeritatis & arrogantiæ eſſe uidetur ad Epiſcopatum aſpirare; quia uidetur ſibi perfectionem, quam ille ſtatus ſupponit, arrogare, & ſe idoneũ tanto muneri iudicare. Status autem Religionis adducit ad perfectionem, Deoq́ue magis charum efficit. Itaque etſi ille ſtatus dicatur perfectior, tamen non eſt Deo gratius ut illum hic & nunc amplectaris potiùs quàm ſtatum Religionis; uel certè ſi gratius eſt in aliquo caſu, id non cõſtat. Idem docent paſſim DD. & Abulenſis in c. 30. Numeror. quæſt. 94.

104 *Votum factum in fauorem tertij, poteſt in melius commutari.*

Petes Secundò, Vtrùm quis ſua auctoritate uotum reale factum in fauorem huius Eccleſiæ, uel piæ cauſæ, poſſit commutare in uotum reale melius, quod ſit in commodũ alterius Eccleſiæ? ut ſi uouiſti dare tres aureos Eccleſiæ S. Petri, an poſſis commutare in calicem dandum Eccleſiæ S. Martini, uel Monaſterio? Quidam putant ne auctoritate quidem Epiſcopi id fieri poſſe. Ratio eſt, quia in cauſis pijs per promiſſionem ius acquiritur abſenti ut poſſit rem promiſſam exigere, ut patet L. Illud. & L. Vt inter. Cod. de Sacroſanctis Eccleſijs, & ita tenent Archidiaconus & aliqui alij Canoniſtæ apud Silueſtrum Votum 4. p. ſeptima, §. Quartum.

Reſpondeo, Verius eſſe, poſſe tale uotum etiam ab ipſo uouente in melius commutari; & ab Epiſcopo in æquale, uel minus, etiã alterius generis. Ratio eſt, quia per tale uotum nullum ius acquiritur pio loco uel Eccleſiæ, ſed ſolũ Deo, cui ipſum uotum fit; cui gratum eſt illud in melius commutari, ut eruditè oſtendit Caiet. tom. 2. opuſcu. 11. de uoto, qu. 3.

Si promiſſio ipſa dirigatur in Eccleſiam.

Sed quid ſi addatur promiſſio, qua res promittatur Eccleſiæ, uel Sancto illius Eccleſiæ præſidi?

Reſpondeo, Tunc eſſe diſtinguendum; ſi enim uerba promiſſionis dirigantur ad Sanctum, ſolùm acquiritur ius ipſi Sancto; cui gratum eſt promiſſionem illam in melius commutari, teſte Caietano ſuprà. Si autem dirigantur ad Eccleſiam uel Prælatum, Eccleſia nullum ius acquirit, niſi promiſſio acceptetur. Vnde ante acceptationem poteſt cõmutari in melius ad commodum alterius propria auctoritate. Poſt acceptationem non poteſt, niſi à Prælato uel Rectore Eccleſiæ: quia Eccleſiæ acquiſitum erat ius per acceptationem Prælati. Poteſt autem huiuſmodi promiſſiones abſenti factas ad piam cauſam acceptare quiuis; modò uerba promiſſionis ad ipſum dirigantur; alias minimè, ut dictum eſt c. 18. dub. 7.

Hinc patet reſponſio ad rationem diuerſæ ſententiæ.

105 *Vtrùm in æquale.*

Petes Tertiò, Vtrùm propria auctoritate poſſit uotum commutari in æquale? Quidam cenſent id fieri poſſe, ſi cauſa iuſta ſubſit, modò conſtet non eſſe minus. Ita Sotus li. 7. q. 4. ar. 3. & Lopez cap. 49. in fine: tutius tamen eſt ut id non fiat niſi auctoritate Superioris, uel ſaltem prudentis confeſſarij, ut docet Viualdus cap. 14. §. 15. ex plurium Doctorum ſententia.

106 *Poſſunt commutari in profeſſione.*

Dico Secundò, Omnia uota antè emiſſa commutari poſſunt propria auctoritate in uota Religionis, quæ in profeſſione fiunt: ſcilicet in uotum paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ perpetuæ. Eſt communis Doctorum, ex capit. Scripturæ, de uoto, ubi Alexander III. ait, *Reus fracti voti aliquatenus non habetur, qui temporale obſequium in perpetuam Religionis obſeruantiam noſcitur commutare*. Vbi aduerte ſatis hic inſinuari non requiri nllã ad hoc auctoritatem, ſed ex natura rei ualidam eſſe. Vnde hoc ipſo, quo quis profitetur, cenſetur hanc commutationem uelle facere, uel certè ipſius iuris auctoritatẽ ea fieri uidetur; niſi explicitè contrarium intẽdat: quia dum totam uitam ſuam alterius directioni ſubijcit, non cenſetur priuatas illas obligationes retinere uelle.

Hinc ſequitur, Etiam uotum ſubſidij Terræ ſanctæ commutari poſſe in uotum Religionis; quia bonum Religionis eſt melius, Deoq́ue gratius, niſi fortè uotum illud ab Epiſcopo uel Pontifice ſit acceptatum. tunc enim Ius acquiritur Eccleſiæ ad tale ſubſidium. unde ſaltem ſumptus præſtandi erunt.

107 *Vota Nouitiorum.*

Dico Tertiò. Vota Nouitiorum perſonalia antè emiſſa, poſſunt durante Nouitiatu, auctoritate Prælati (& for-

tè

tè, etiam priuata ipſorum) commutari in exercitia probationis, donec uel profiteantur, uel egrediantur. Quod *auctoritate Prælati*, non eſt dubium; quia hic poteſt ea etiam ſuſpendere abſque ulla commutatione, ut meliùs per exercitia Ordinis probari poſſint, ut docet Silu. Votum 4. q. 7. & alij DD. idque ipſe uſus confirmat. non enim ſolent cõmutari, ſed ſuſpendi, donec per profeſſionem quodammodò expirent, & tranſeant in onus Religionis. Quod etiam *auctoritate propria* commutari poſſint, probatur, quia hæc commutatio fit in illud, quod manifeſtè eſt melius. facta tamen huiuſmodi commutatione, ſi ille egreſſus fuerit ante profeſſionem, redibit obligatio prior; ſicut quando iuſt ſopita ſeu ſuſpenſa executio: quia ſolùm facta eſt commutatio pro tempore Nouitiatus.

De uotis realibus Nouitij eſt maior difficultas. Puto tamen poſſe cõmutari in onera probationis auctoritate Prælati; quia cùm per illa nullum ius acquiſitum ſit tertio, non uideo cur non poſſint ſicut alia commutari.

108 *Qui poteſt diſpẽſare, poteſt etiã commutare.*

Dico Quartò, Quicumque habet poteſtatem diſpenſandi ordinariam uel delegatam, habet etiam poteſtatem commutandi; non tamen è contrario. De habente poteſtatem *ordinariam* eſt communis ſententia DD. Sed de habente *delegatam* eſt diſſenſio. Nauar. enim cap. 12. num. 79. putat eum qui habet poteſtatem delegatam diſpenſandi, non continuò habere poteſtatem commutandi. Probat, quia hæ facultates ſunt omnino diſtinctæ: ergo cui conceditur una, non eo ipſo conceditur altera. Confir. quia maior prudẽtia requiritur ad rectè faciendam commutationem, quàm ad diſpenſationem. Nam in commutatione perpendẽdum an ſit æquiualens in quod uotum commutetur: quod non eſt cuiuluis iudicare.

Sed contrarium eſt uerius. tenet Paludanus in 4. d. 38. q. 4. a. 3. Silu. Votum 4. q. 5. Sotus l. 7. q. 4. ar. 3. Couar. de pactis 2. p. §. 5. num. 10. Ratio eſt; quia commutatio eſt pars quædam diſpenſationis; eſt enim imperfecta quædam diſpenſatio, ſeu relaxatio, ut patet ex cap. 1. de Voto. Quod ut intelligatur.

Notandum eſt, *diſpenſare* in uoto nihil aliud eſſe, quàm nomine Dei abſolutè condonare uoti obligationem. *Commutare* uerò eſt cõdonare cum onere, nempe ut loco prioris obligationis ſuſcipias aliam: ſecunda enim obligatio in quam fit commutatio, non tam naſcitur ex auctoritate Prælati commutantis (quod ualdè notandum eſt) quàm ex conſenſu acceptantis, in quo conſenſu implicitè continetur uotum alterius boni. Itaque in diſpenſatione Prælatus cõdonat abſolutè; in commutatione condonat ſolũ ſub conditione, nempe ſi uoueas aliud. Vnde patet commutationem eſſe imperfectam diſpẽſationem, & minus quiddam: atqui ei, cui licet quod amplius eſt, licet etiam quod minus eſt, ut qui poteſt diſpenſare in tertio gradu conſanguinitatis, poteſt etiam in tertio affinitatis: ergo, &c.

Ad rationem Nauarri Reſpondeo, Has facultates nõ eſſe omnino diſtinctas, ſed alteram in altera contineri; ſicut pars in toto, & minus continetur in maiore.

Ad confir. Non minor prudentia requiritur in diſpenſatione, quia expendi debet an ſubſit cauſa iuſta, ut omnino obligatio tollatur, & nihil in eius ſubſtituatur locum; quod ſane difficilius eſt, quàm aliquid inuenire quod uideatur non minùs gratum Deo, & non minùs utile: ut patebit infrà aſſertione 6.

Hinc conſtat altera pars aſſertionis: cùm enim longè minus ſit commutare, quàm omnino abſoluere & relaxare; non eo ipſo, quo quis poteſt commutare, poteſt diſpẽſare, quod eſt abſoluere. Pari ratione, qui ex poteſtate delegata poteſt commutare uota, non eo ipſo poteſt commutare iuramẽta: quia iuramentum nouum uinculum addit. quamuis contrarium non ſit improbabile, ut infra cap. 42. dubit. 12. dicetur.

Pœna ex voti violatione debita.

Addo, Quicumque ex poteſtate ordinaria uel delegata poteſt commutare uotum, poſſe etiam commutare debitũ, ſeu obligationem ex uiolatione uoti contractam. v. g. uouiſti dare eleemoſynam decem aureorum, ſi peccares contra caſtitatem: peccaſti deinde quinquies; & ita teneris in eleemoſynam dare quinquaginta aureos. Qui poteſt commutare uotum, poteſt etiam illud debitum in alia opera conuertere. Ratio eſt; quia illud debitum non debetur niſi ex ui uoti: & aliàs materia non eſt reſeruata. Confirmatur, quià obligatio illa ſoluendi ex uoto conditionali, impleta conditionẽ, contracta, non eſt maior quàm obligatio uoti, quo quis abſolutè & directè uouet dare 50. in eleemoſynam: ſed potiùs minor; cùm non procedat ex affectu ad illud opus; ut conſtat ex dictis ſuprà dub. 6. num. 30. & infrà dub. 18. num. 130. atqui hæc poteſt commutari à priuilegiatis; ergo & illa pœnalis. Confirm. Secundò, Eiuſdem rationis eſt obligatio ex uoto ad ſoluendum in futurum, & ad ſoluendum præterita: ut cùm quis aliquot diebus omiſit dare eleemoſynam, quam uouit dare quotidie. ſed obligatio ad futurum poteſt commutari; ergo & illa ad præteritum. Contrarium tenet Nauarr. lib. 3. titul. de uoto, conſi. 33. & 35. ubi docet eum qui poteſt commutare aut relaxare uota, non poſſe idcircò commutare aut relaxare pœnam, aut debitum ex fractione illius incurſum. ſed nulla firma ratione, quæ ex dictis non facilè ſoluatur. Noſtram quoque ſententiam tenet Sancius lib. 8. de matrimo. diſpu. 15. nu. 14.

109 *Modus cõmutandi.*

Dico Quintò, Quod ad modum commutationis attinet; qui ſolùm habet poteſtatem commutandi, debet commutare in æquale uel penè æquale: ſi enim notabiliter eſſet minus, admiſceretur diſpenſatio. Quamquam ualdè probabile ſit, priuilegium commutandi ita intelligendum, ut poſſit fieri in minus. nam ut fiat in æquale, multorum ſentẽtia non requiritur priuilegium. itaque parua diſpenſatio admiſcetur. *Aequale* uoco, quod æquè gratum eſt Deo à te hic & nunc præſtari.

Hinc ſæpè fit, ut peregrinationes, etiam longinquæ, prudenter commutẽtur in ieiunia, largas eleemoſynas, crebras confeſſiones, & ſacræ Euchariſtiæ perceptiones: quia plerumque hęc magis ſalutaria, Deoq; magis grata. Et quamuis uota realia optimè commutentur in realia, & perſonalia in perſonalia; tamen etiam contrarium fieri poteſt, prout uidebitur magis expedire ad Dei gloriam & ſalutem uouentis. Sic uotum eleemoſynæ corporalis poteſt ex cauſa commutari per Superiorem in eleemoſynam ſpiritalem, per ſacrificia, uel preces, uel bonam inſtructionem. Imò quãdo in Bulla uel Iubilæo dicitur commutatio uotorum facienda in ſubſidium certæ rei, (v. g. belli contra infideles vel hæreticos) poteſt fieri commutatio in ſubſidium ſpiritale per preces, ſacrificia, ieiunia ad intentionem & finem Bullæ, ut docet Vruald. c. 14. num. 59 ex Deça; quæ ſententia non eſt improbabilis, quando legitima cauſa ſubeſt. Ratio eſt, tum quia ſubſidium ſpiritale non eſt minùs præſtãs quàm temporale; tum quia alioquin uota pauperum tunc commutari non poſſent: nam nihil ſubſidij temporalis conferre poſſunt, uel certè adeò modicum ut pro nihilo reputetur. Securius tamen eſt, ut etiam aliquid ſubſidij temporalis conferant pro ſuo modulo: quia indulgentiæ non ſunt extendendæ ultra uerborum proprietatem.

Commutatio in genere.

Poteſt etiam fieri commutatio hoc modo: Commuto uotum tuum in id, quod talis uir doctus præſcribet, nec refert, etiamſi non niſi exacto Iubilæo ille præſcribat: quia commutatio antè facta eſt. ita Nauar. cap. 16. nume. 13. Neque peccabit contra uotum, etiamſi ante præſcriptionem nouæ materiæ contra prius uotum fecerit: quia huius obligatio iam eſt extincta, & tranſlata in aliam materiam in genere. Ille enim acceptando talem commutationem, implicitè uouit id quod ille doctor præſcripturus eſt. Vbi etiam aduerte.

Si omiſſa in Iubilæo.

Si quis tempore Iubilæi per obliuionem, uel alia de cauſa non curauit uota ſua commutari, uel relaxari, poſſe id poſteà fieri, etiam poſt annum, ſi ipſe intra tempus Iubilæi, opera ad Iubilæi conſecutionem præſcripta præſtitit. Ratio eſt, quia hoc ipſo, quo debito tempore fecit opera ad Iubilæi conſecutionem neceſſaria, acquiſiuit priuilegium, quo poſſint eius uota laxari, quod priuilegium non eſt certo tempori adſtrictum, ut colligitur ex tenore uerborum Iubilæi. Idem dicendum de abſolutione à reſeruatis, quæ tempore Iubilæi fuit oblitus. quia ius acquiſiuit cuilibet ea confitendi. Ita Sancius lib. octauo, diſputa. 15. nume. 17. & Suares de pœniten. diſputatio. 31. ſectio. quarta.

110 *Cauſa commutationis qualis eſſe debeat.*

Dico Sextò, Quod ad cauſam attinet; ad commutationem minor requiritur cauſa, quàm ad diſpenſationẽ, quòd diſpenſatio omnino liberet, commutatio aliud ſubroget. Si fiat in melius, nulla alia cauſa requiritur. Si in æquale, & auctoritate Superioris; ſufficit uoluntatis maior in illud propenſio. Si autem dubitetur an ſit æquale, ſufficit notabilis aliqua moleſtia in implẽdo, uel magna fragilitas cum

periculo uiolandi, uel repugnantia parẽtis, aut mariti, uel ſimile quiddam, quod prudens æſtimabit.

111 *Poteſt redire ad prius uotum.*

Petes, Vtrùm facta commutatione poſſit uouens redire ad uotum prius, omiſſo eo in quod facta eſt commutatio?

Reſpondeo poſſe, tum quia facta eſt in ipſius fauorẽ, unde poteſt ei renuntiare: alioquin nõ tam eſſet fauor quàm onus; tum quia ſolùm uidetur facta ſub conditione, ſi nolit prius uotum implere.

Vnde ſequitur, ſi ſæpiùs facta ſit commutatio, poſſe ſeruari quiduis illorum in quæ facta fuit; v.g. uotum peregrinationis annuæ commutatum eſt in menſtruam confeſſionem; menſtrua confeſſio in ieiunium hebdomadariũ: ieiunium hebdomadarium in certas preces quotidianas. poteſt uouens ſatisfacere uoto, uel recitando illas preces, uel ieiunando ſingulis hebdomadis, uel confitendo ſingulis menſibus, uel annuam peregrinationem ſuſcipiendo.

DVBITATIO XVII.

Quinam poſſint in uotis diſpenſare, cum quibus, & quas ob cauſas.

112 SVPPONO primò *diſpenſare* in uoto, (ut loquuntur Theologi & Canoniſtæ) non eſſe idem quod declarare materiam uoti non eſſe Deo gratam; ut uidetur uelle D. Bonauentura d. 38 ar. 1. qu. 1. & Paludan. ibidem quæſt. 4. art. 4. tum quia id potiùs ad Doctores pertinet quàm ad Prælatos Eccleſiæ: tum quia eam materia Deo grata non eſt, obligatio uoti per ſe euaneſcit, nec opus eſt diſpenſatione. Tum denique quia cum multis diſpenſatur, qui gratiſſimum Deo facerent, ſi uotum executioni mandarent. Pari modo non eſt idem quod diſpenſare in lege humana, quam homo ſibi impoſuit uouendo, ut uult Sotus libro ſeptimo, quæſtione quarta, artic primo, quia uotum non ſolùm eſt lex quædam priuata, ſed etiam tribuit ius alteri; quod illi adimi non poteſt, niſi conſentiat. Confirmatur, Quia diſpenſatio in lege humana fit per hoc, quòd is, qui ſua auctoritate obligationem impoſuit, eam in particulari tollat: hoc autem fieri non poteſt quando per eam alteri ius eſt acquiſitum: id enim cederet in iniuriam tertij: ergo tali modo non poteſt tolli obligatio uoti; alioquin ipſe, qui uouit, poſſet ſua auctoritate ab obligatione uoti ſe eximere.

Quid diſpẽſare in voto.

Eſt igitur *diſpenſare* in uoto nihil aliud quàm relaxare uoti uinculum, & tollere eius obligationem, condonando nomine Dei debitum, quod erga Deum uouendo contraxiſti; ut Caietanus inſinuat articu. 12. cùm enim uouendo te obſtrinxeris Deo, eique factus ſis debitor certi operis, ſolui eo debito nequis, niſi ipſe uel alius eius nomine & auctoritate condonet: ſicut uidemus in promiſſionibus humanis.

113 Suppono Secundò, quando dubium eſt utrùm uotum emiſeris, non opus eſſe diſpenſatione: quia in dubio nemo priuandus eſt ſua libertate, nec grauandus onere incerto. Idem dicendum in dubio legis, quando dubium eſt, utrùm lex ſit lata. Talia enim onera non tenemur acceptare, niſi quando conſtat cauſas, quibus imponuntur, exſtare; ita ut non ſit nobis probabile non exſtare. Vnde non ſolùm in dubio negatiuo, quando neutram in partem habemus rationes probabiles, melior eſt conditio poſſidentis; ſed etiam in poſitiuo, quando rationes probabiles habemus cauſam obligationis non exſtare, quamuis ex altera parte magis inclinemur ad opinandum exſtare; ut alibi fuſiùs explicatum. Secùs eſt quando conſtat de uoto, ſed dubitas de intentione obligandi, uel de ſufficientia conſiderationis, aut libertatis. Hæc enim cùm natura uoti ea requirat, & ſecum trahat, præſumuntur adfuiſſe; niſi de contrario tibi cõſtet, uel probabiles rationes habeas. itaque opus eſt diſpenſatione. His poſitis

114 *Hæc poteſtas eſt in Eccleſia.*

Dico Primò, In Eccleſia eſſe poteſtatem diſpenſandi in uotis, iuramentis & ſimilibus obligationibus & debitis erga Deum contractis. Eſt fide tenendum: ut patet ex perpetuo uſu Eccleſiæ. Probatur Primò, Ex ſcripturis, 2. ad Cor. 2. *Nam & ego quod donaui, ſi quid donaui, propter vos in perſona Chriſti.* vbi Apoſtol. ſignificat ſe condonaſſe debitum pœnæ contractum ex culpa, quod Eccleſia facit conferendo indulgentias. Nec dubium quin Deus hanc donationem ratam habũerit. vnde meritò colligũt Doctores etiam in alijs debitis, ortis ex uoto uel iuramento, Eccleſiæ Prælatos nomine Dei condonare poſſe: ita D. Thom. ar. 12. colligit. Idem inſinuatur in diplomatibus Pontificum, ubi poteſtati condonandi debita pœnarum per indulgentias, iungi ſolet poteſtas condonandi debita uotorum. Mat. 16. *Tibi dabo claues regni cælorum: & quodcumque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis.* & rurſus Mat. 18. *Amen dico vobis, quæcumque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælis*; quæ uerba ſicut generalia ſunt, ita intelligi debent de omni uinculo, quod homo erga Deum contrahere poteſt, & aliquando ſolui expedit. Secundò, Probatur ratione: Si Dominus Eccleſiæ ſuæ contulit poteſtatem ſoluendi à uinculo culpæ & à uinculo pœnæ, ut ex Scripturis & Eccleſiæ traditione cõſtat: cur non etiam à uinculo uotorum & iuramentorum? præſertim cùm id ſæpè ad ſalutem animarum, & ſuauem Eccleſiæ adminiſtrationem ſit neceſſarium? Idem confirmari poteſt à ſimili in regno terreno. qui enim Principis locum tenet in regno vel Prouincia, poteſt condonare ſubditis aliqua Principi debita, quando id bonum commune poſtulat: ergo qui in Eccleſia locum Dei tenent, poſſunt condonare aliqua Deo debita, quando ſalus animarum, qui eſt finis ſpiritalis gubernationis, id poſcit.

Dico Secundò, Hæc poteſtas iure ordinario competit ſolis Prælatis habentibus iuriſdictionem in foro externo. 115 *Competit Prælatis.*

Probatur Primò, Quia pertinet ad externam Eccleſiæ gubernationem; ſicut poteſtas relaxandi leges, conferendi indulgentias, excommunicandi: ergo ijs ſolis competit, qui Eccleſiæ adminiſtrandæ præſunt.

Secundò, Quia hæc poteſtas non eſt Ordinis, ſed Iuriſdictionis; unde non competit cuiuis ſacerdoti, nec ad eam requiritur ſacerdotium, aut alius ordo ſacer; ſed ſolùm iuriſdictio eccleſiaſtica in foro externo, qualis eſt in Epiſcopo confirmato, ante ordinationem. Ex delegatione tamen uel priuilegio Principis ſacrorum poteſt etiam alijs conuenire, qui in foro externo iuriſdictionem non habent: ut Ordinibus mendicantium, & alijs quibuſdam, iuxta uaria ipſorum priuilegia. Hinc patet in quorum uotis Prælati diſpenſare poſſint, nimirum in uotis ſuorum ſubditorum, in quos habent iuriſdictionem; nõ autem in uotis eorum, qui ipſis non ſunt ſubditi.

Sed difficultas eſt, An Prælati poſſint directè diſpenſare in uotis proprijs. 116 *An in ſuis uotis.*

Dico *directè*: quia non eſt dubium quin Prælatus poſſit indirectè; nimirum dando alicui ex ſubditis poteſtatẽ, qua in ipſius uoto diſpenſet. Sicut enim ſacerdoti ſubdito poteſt dare poteſtatem, qua ipſum abſoluat à peccatis, etiam à caſibus reſeruatis; vt colligitur ex c. fi. de pœn. & remiſſ. ubi datur illis poteſtas eligendi confeſſorem. ita etiam qua liberet ipſum ab obligatione uoti. Alioquin Superior eſſet deterioris conditionis quàm ſubditi.

Neque ſatisfacit, ſi dicas Papam tunc conferre poteſtatẽ confeſſori electo: quia etiam ipſe poteſt ſibi eligere; & ſic idem in ſeipſum confert poteſtatem alteri.

Poteſt in ſuis.

Reſpondeo & dico Tertiò, Valdè probabile eſſe poſſe Prælatum etiam directè in ſuis uotis diſpenſare. Probatur Primò, quia ſicut poteſt diſpenſare cum ſuis ſubditis in legibus etiam Superiorum, quando id ei permittitur, ut in lege ieiunij, eſus carnium, audiendi Sacri, recitandi officij: ita in ijſdem poteſt diſpenſare ſecum, quando iuſta cauſa ſubeſt. Ergo ſicut poteſt diſpenſare in uotis ſubditorum, poteſt etiam in uotis ſuis. Non enim hìc plus iuriſdictionis requiritur in ſeipſum, quàm ibi. Secundò, Poteſt ſe eximere, quando cauſa ſubeſt, ab obligatione, quam iure naturæ contrahit occaſione legis propriæ: cur non etiam ab obligatione, quam adfert uotum proprium? Tertiò, Papa poteſt ſibi ipſe conferre indulgentias, abſoluendo ſe à debito pœnæ etiam iniunctæ, ut docet Henriquez de indulgentijs, cap. trigeſimoſecundo, ergo etiam poteſt ſe abſoluere à debito uoti. Quartò, Quia ſi quid obſtaret, cur minùs poſſet Prælatus in uoto ſuo diſpenſare, id eſſet defectus iuriſdictionis in ſeipſum: nemo enim poteſt in ſeipſum iuriſdictionem exercere. Vnde nemo poteſt ſeipſum à peccatis abſoluere, nemo ſeipſum cẽſuris ligare aut ſoluere. Atqui hic defectus non obſtat. Primò, quia non magis requiritur hæc iuriſdictio in diſpenſatione uotorum, quàm in diſpenſatione legum, collatione indulgentiarum, & obligatione per ſuas leges. Atqui defectus iuriſdictionis in ſeipſum nõ

impedit

Digitized by Google

impedit quo minùs quis hæc poſſit in ſeipſum; vt patet ex dictis. Secundò, quia quòd iuriſdictio poſtulet diſtinctionem perſonarum, eſt, vel quia eſt coactiua, quæ exercenda eſt in inuitum, vt eſt poteſtas inferendi cenſuram: uel quia eſt contentioſa, inter partes ius diſtribuens. non enim videtur æquum vt quis in ſua cauſa ſibi ius dicat contra ius aduerſarij ſe opponentis; ſic enim eſſet ſibi & iudex & reus: vel quia pertinet ad abſolutionem ſacramentalem; quæ iure diuino poſtulat diſtinctionem iudicis & rei. atqui iuriſdictio illa quæ requiritur ad diſpenſationem voti, nihil horum eſt, vt per ſe patet; ergo nõ eſt cur requirat diſtinctionem perſonæ. Confirm. Primò, ex D. Thoma in 4. d. 20. quæſt. vnica. art. 5. verſus finem ad 3. vbi dicit *neminem poſſe ſe ipſum excõmunicare, quia excommunicatio fertur per modum ſententia, quam nemo in ſeipſum ferre poteſt, cùm idem non poſſit eſſe iudex & reus, poſſe tamen ſibi dare indulgentias; quia indulgentia non datur per modum ſententia, ſed per modum cuiuſdam diſpenſationis.* Vnde clarè ſequitur poſſe etiam ſe eximere ab obligatione ſui voti, quia hic eſt propriè diſpenſatio. Confir. Secundò, quia ſi in diſpẽſationibus requireretur diſtinctio perſonarum, ſicut in irrogandis & tollendis cenſuris, nõ poſſet quis eſſe particeps diſpenſationis & beneficij à ſe collati communitati, ſicut non poteſt incurrere cenſuras à ſe conſtitutas in communitatem; quod eſt contra D. Thom. loco citato communiter ab alijs receptum. Confirm. Tertiò, quia diſpenſatio votorum, nihil eſt aliud quàm quædam condonatio nomine & auctoritate Dei facta: atqui condonatio non poſtulat dictionem perſonarum. Qui enim habet auctoritatẽ cõdonandi omnibus Regi aliquid debentibus, poteſt etiam cõdonare ſibi. ſicut qui aliquid habet diſtribuendum, poteſt etiam ſe numerare inter eos quibus facienda diſtributio, ſi eadem cauſa locum in ipſo habeat: & quæſtor ſibi ipſe ſoluere poteſt. Confir. Quartò, quia vt docet Panor. ca. Ex litteris. num. 11. de probationibus, in iuriſdictione voluntaria poteſt quis ſuſtinere vices plurium, dummodò exercitium vnius actus non præſtet impedimentum exercitio alterius. idq; probat ex L. Si conſul. ff. de adoptionibus; ubi dicitur, quòd filius familias ſi præſes ſit, poſſit ſeipſum apud ſeipſum emancipare, vel in adoptionem dare. & L. Vna. ff. de off. conſul. vbi conſul poteſt apud ſe manumittere ſuum; & ſic repræſentat perſonam conſulis, & perſonam domini. Ratio eſt, quia idem ſecundùm diuerſas qualitates & officia poteſt ſeipſo eſſe ſuperior & inferior: vt patet in Pontifice Summo qui ſimul eſt princeps ſæcularis; & in Epiſcopo qui ſimul eſt canonicus, in Rege qui ſimul eſt Dux vel Comes coronæ ſubiectus ſeu vaſallus. Idem cernitur in omni Prælato & Superiore; quia in eo eſt qualitas Superioris (vt iuriſperiti loquuntur) & qualitas perſonæ priuatæ. Itaque gratias & beneficia, quæ in alios inferiores diffundit per illam eminentem conditionem, qua quodammodò ſimilis eſt Deo, & veluti quoddam terrenum numen; poteſt etiam in ſeipſum, qua ſimilis eſt alijs ſubditis, & eiſdem ſubiectus incommodis, diffundere. Nam vt ſuperior habet veluti vim actiuam; vt perſona priuata, capacitatem ad recipiendum. Neque id mirum videri debet; cùm etiam in naturalibus poſſit idem agere in ſeipſum, & eſſe agens & patiens, vt patet in actionibus vitalibus, &c.

Confirmantur hæc omnia, quia diſpenſatio hæc non requirit maiorem diſtinctionem quàm actus iuſtitiæ: atqui eiuſdem in ſeipſum ſecundùm diuerſas rationes & officia poteſt eſſe obligatio & actus iuſtitiæ; vt patet cùm quæſtor, vt debitor, nomine regis ſoluit ſibi vt creditori: cùm Chriſtus vt homo ſatisfecit ſibi vt Deo.

117 *Obiectio. Collator. Patronus.* Dices, Collator non poteſt ſibi ipſe beneficium conferre, vt habetur cap. final. de inſtitutionibus, quia, vt ibi inquit Pontifex, inter dantem & accipientem debet eſſe dictio perſonalis. Similiter patronus nõ poteſt ſeipſum præſentare, vt habetur cap. Per noſtras. 26. de iure patronatus. ergo &c.

Reſpondeo, Si hoc argumentum valeret, nõ poſſet Prælatus ſui voti diſpenſationem alteri committere: ſicut nec collator poteſt committere ſuam poteſtatem alteri, qui ipſi beneficium conferat; vt docet ibidem Panorm. nu. 6. Itaq; hoc peculiariter ſtatutum eſt in beneficiorum collatione & præſentatione; tum quia nemo debet ſe *ingerere eccleſiaſticis prælationis officijs, quantumuis ſit idoneus*, vt habetur d. ca. Per noſtras. tum quia eſſet perniciosum exemplũ, ſi quis ſibi prouideret, qui alijs cõferre teneretur, vt ait Panorm. ſuprà. Poteſt tamen quis ſeipſum eligere (niſi fortè ſit ſolus elector) quia id non eſt prohibitum. non enim à ſe ſolo tunc ius accipit, ſed etiam à coelectoribus; & rariſſimè vſu venit, vt ſic promoueatur. Quod autem quidam obijciunt ex L. 1. ff. de auctorit. & conſenſu Tutorum, ad rem non facit: ſolùm enim dicitur, *In rem ſuam tutorem auctorem fieri non poſſe*; id eſt, non poſſe dare pupillo auctoritatem in negotio quod ad ipſum tutorem principaliter pertinet; non autem, vt illi citant, neminẽ poſſe præſtare auctoritatem in ſuo facto. Id enim falſum eſſe patet in exemplis allatis, & multis alijs. Eſt tamen verum, quando agitur de alterius præiudicio. Vide Panorm. loco citato.

118 *Epiſcopi. Prælati regularium.* Ex dictis patet, non ſolùm Pontificem poſſe in votis proprijs diſpenſare, ſed etiam Epiſcopos; idque in omnibus, in quibus poſſunt cum ſuis ſubditis; quia rationes ſupradictæ in illis locum habent. Idem dicendum de Prælatis regularium, qui toti conuentui præſunt, vt ſunt Priores, Præpoſiti, Rectores. imò etiam Vicepriores, & Vicerectores, qui in abſentia aliorum regunt. quia hi omnes habent iuriſdictionem quaſi Epiſcopalem in ſuos, & ſunt Paſtores ordinarij ſuorum, ſicut Epiſcopi ſæcularium. ita Sancius ſuprà, & Molina diſputat. 248. Vbi dicit *Superiorem monaſterij quas facultates & diſpenſationes poteſt alijs concedare, ijſdem poſſe ſecum uti, quando aliud in ea religione non eſt ſtatutum*. Emmanuel Sà v. Religio. *Prælati*, inquit, *in religione poſſunt ſecum diſpenſare, ſicut cum ſubditis.* quam ſententiam dicit eſſe rationabilem. Fumus v. Monachus num. 9. Idem colligi poteſt ex Caietano 1. 2. q. 96. art. 5. dubio vlt. Siluestro v. Lex num. 14. in fine. Soto lib. 1. de iuſtitia quæſt. 6. art. 1. & alijs, qui docent Superiorem poſſe diſpenſare ſecum in lege ieiunij, & alij, in quibus poteſt cum ſuis inferioribus, ne ſit deterioris conditionis quàm ſubditi: quare poterit etiam in votis, cùm ſit eadem ratio. Quod ad cauſam attinet,

119 *Cauſa iuſta eſt neceſſaria. Sufficit bona fide iuſtã videri.* Dico Quartò, Vt diſpenſatio ſit valida, requiritur vt ſubſit iuſta cauſa. Eſt communis ſententia DD. Docet D. Thomas a 12. ad 2. & Caiet. ibid. Sotus l. 7. quæſt. 4. art. 3. Nauar. num. 52. & alij omnes. Ratio eſt, quia nulla auctoritas poteſt validè condonare quod Deo debetur, ſi iuſta cauſa condonandi non ſubſit; Deus enim huiuſmodi condonationem ratam non habet: vt ſi quis abſoluatur ſine legitima diſpoſitione, eſt inualida abſolutio; & ſi Indulgentiæ dentur ſine cauſa, uel ſupra cauſæ menſuram, eatenus uim non habent. Confirmatur, quia poteſtas diſpenſandi data eſt Eccleſiæ ad ædificationem, non ad deſtructionem: atqui in deſtructionem cederet, ſi ualeret ſine cauſa. Sufficit tamen ut cauſa bona fide, adhibito congruo examine pro rei qualitate, à Prælato & ſubdito putetur iuſta ſeu legitima. tunc enim ualebit, etiamſi fortè poſteà deprehendatur non fuiſſe omnino ſufficiens. Deus enim ab homine amplius non requirit, quàm ut faciat quod in ſe eſt: quo facto concedit ei uſum auctoritatis & poteſtatis ſuæ. quod etiam locum habet in diſpenſatione iuramenti, impedimentorum matrimonij, & matrimonij diſſolutione, ut inquit Sancius l. 8. diſp. 17. nu. 8. Secùs tamen quando ſententia eſt tantùm declaratoria, non diſpenſatoria.

120 *Quæ ſint iuſta cauſa* Petes, Quæ ſit iuſta cauſa diſpenſationis uoti?

Reſpondeo, Generatim iuſtæ cauſæ ſunt utilitas Eccleſiæ, & honor Dei, ut docet D. Thom. ar. 12. item utilitas uouentis, & magna fragilitas eiuſdem, per quam timetur ſæpè uiolaturus. Faciliorem impetrationem reddunt leuitas uouentis, (etiamſi non ſit periculum uiolandi) inconſideratio, inconſtantia, timor, uel alia perturbatio animi in uouendo. Vide Nauarrum num. 77. Sotum quæſt. 4. ar. 3. Caietan. artic. 12. Hoc etiam Notandum, rarò utendum pura diſpenſatione ſeu relaxatione uoti; quia rarò iuſta cauſa ſubeſt ut ſine ullo onere condonetur: quare plerumque utendum commutatione, quæ diſpenſationem admixtam habeat; & extendatur iuxta tempus uoti: uel ſaltem opus aliquod ſemel uel ſępiùs faciendum in compenſationem ſublati uoti eſt imponendum.

Digitized by Google

DVBITATIO XVIII.

In quibus votis poſſint diſpenſare Epiſcopi & inferiores Prælati, ſiue ſæculares, ſiue regulares: & quo modo.

121 DICO Primò Epiſcopi iure ordinario poſſunt diſpẽſare in omnibus votis ſuorum ſubditorum, exceptis iis, quæ ſummo pontifici ſunt reſeruata. Eſt communis ſententia DD. Ratio eſt, quia Epiſcopus ſepoſita reſeruatione Pontificis in ſua diœceſi poteſt in iis, quæ ſunt iuriſdictionis, quidquid poteſt Pontifex in tota Eccleſia eſt enim Princeps ſacrorum in ſua Eccleſia: ac proinde habet omnẽ poteſtatẽ neceſſariam ad eius rectam adminiſtrationẽ.

Subditi. Subditi autem quoad hoc, ſicut & quoad omnia Sacramenta (excepto Ordine) cenſentur omnes qui in diœceſi habent domicilium; ut docet Nauarrus in cap. Placuit. 3. de pœnit. d. 6. num. 92. & ſequentibus. Neque hi tantùm; (quia hi etiam ad Ordines ſuſcipiendos ſubditi ſunt) ſed etiam qui etſi non habeant in diœceſi domicilium, tamen ibi habitant, cum animo ibidem permanendi maiore parte anni; vt docet Henriquez lib. . de pœnitentia cap. 14. Petrus Arragon. quæſt. 88. art. 12. Sancius lib. 3. de matrimonio diſput. 23. num. 13. & multi alij doctores. *Propria parœcia.* nam etiã hoc modo valdè probabile eſt cõtrahi parœciã, & acquiri proprium Parochum non ſolùm ad Sacramẽta, quæ Parochus confert, ſed etiam ad ſepulturam, vt fusè docet idem Sancius loco citato. *Vagi.* Denique vagi, qui nuſquam domicilium aut parœciam habent. hi enim ſortiuntur diœceſim in qua ſe pro tempore reperiunt. vnde ab illius Epiſcopo diſpenſationem accipere poſſunt.

122 *Vota Pontifici reſeruata.* Petes, Quænam vota ſint Pontifici reſeruata? D. Thomas dicit vota perpetua ei reſeruari: quod Caietanus art. 10. & Fumus v. Diſputatio, num. 18. intelligunt de uoto cõtinentiæ & Religionis, quæ natura ſua perpetua ſunt, cetera non item. His addit D. Thomas art. 12 in fine, uotũ peregrinationis terræ ſanctæ. Quidam Doctor lib. 3. de conſcientia cap. 23. dicit, *Ex conſuetudine, quæ eſt optima legum interpres, Epiſcopi in omnibus votis, exceptis ſtribus, caſtitatis Religionis, & peregrinationis Hieroſolymitanæ diſpenſare poſſunt.*

Quinque reſeruantur Pontifici. Sed communis ferè ſententia DD. eſt, Hæc quinque eſſe illi reſeruata: *caſtitatis perpetuæ, Religionis approbatæ, peregrinationis ad limina Apoſtolorum, ad S. Iacobum Compoſtellam, & vltramarinum, ſeu in terram ſanctam.* Probari poteſt Extrauag. Etſi dominici, ubi Sixtus III. inter cetera, ſedi Apoſtolicæ horum quinque uotorum abſolutionem reſeruat, & excommunicat eos, qui ab his præſumpſerint abſoluere. Sed reſponderi poteſt, ea ſolùm ſubtrahi confeſſariis, qui prætextu facultatum à ſede Apoſtolica conceſſarum abſoluebant, quos etiam ibidem excommunicat. Verùm quamuis in iure non inueniatur expreſsè aliquod uotum abſolutè reſeruari, niſi ultramarinum cauſa ſubſidij (de quo cap. Quod ſuper his. 8. & cap. Ex multa, de uoto,) tamen ſtylus Curiæ Romanæ etiam cetera reſeruat; cui parendum eſt, niſi alicubi alia ſit conſuetudo legitime præſcripta. Non deſunt tamen Doctores, qui putent tria illa peregrinationum uota non reſeruari Pontifici, niſi fiant in ſubſidium. Vnde ſi ſolùm fiant cauſa deuotionis, poſſe Epiſcopum diſpenſare. Ita Panormitanus in d. cap. Ex multa. 9. Et Gloſſa ibidem, Fumus v. Diſpenſatio, nu. 16. Ioſephus Angles de uoto art. 8. difficult. 9. Viualdus c. de uoto num. 15. Tabiena v. Diſpenſatio, num. 11. & quidã recentiores. Sed & hic conſuetudo uidetur eſſe in contrarium, etiamſi ſolùm deuotionis cauſa facta ſint. Idem dicendum de horum uotorum commutatione, ſi ea in aliud opus quam Religionis ingrediendæ facienda ſit.

Ex his patet, Epiſcopum poſſe diſpenſare, Primò, in uo-
123 *In quibus Epiſcopo poteſtatem habeat diſpenſandi.* to Religionis non approbatæ, & in uoto paupertatis & obedientiæ perpetuæ in tali Religione: quia tale uotum non eſt uerè Religionis uotum, cùm Religio non approbata à Sede Apoſtolica non ſit Religio, ut infrà cap. 41. dubit. 1. dicetur.

Secundò, In uoto caſtitatis non perpetuæ, ut 10. 15. 20. annorum, non autem 100. quia cenſetur perpetuum.

Tertiò. In uoto non fornicandi, non petendi debitum: quia non ſunt uota caſtitatis integræ, ſed partis tantùm. Nec refert etiamſi communi conſenſu coniuges uouiſſent *Si communi conſenſu.* nec petere debitum, nec reddere, nec fornicari; quia adhuc non eſt uotum integræ caſtitatis. Relinquitur enim libertas tranſeundi ad ſecundas nuptias.

Idem dicendum, ſi conſummato matrimonio, alter etiã cum alterius facultate, uoueat continentiam; quia niſi cõcedens facultatem ſimul cedat iure petendi, non erit uotũ integræ caſtitatis; cùm uouens non poſſit ſe eximere ab obligatione reddendi; ut patet ex dictis dubitat. 15.

Quartò, Idem dicendum de uoto non nubendi; ut do- 124
cent Angelus Votum 4. nu. 9. Silueſt. ibidem q. 4. Nauarr. cap. 12. num. 76. (etſi Caietanus tom. . opuſc. 11. quæſt. 1. contrarium teneat) quia multùm differt à uoto caſtitatis, cùm per fornicationem non uioletur. Si tamen hoc uotum factum ſit ſolùm in gratiam alterius, v. g. coniugis, ob ipſius honorem, uel commodum prolium, & acceptatum ab eo, in cuius fauorem factum; *Si in gratiã alterius factũ ſit.* Epiſcopus non poterit inuito illo diſpenſare: quia non poteſt ius illud, per promiſſionem uoto firmatam illi acquiſitum, tollere. poteſt tamen ille, in cuius fauorem eſt factum, condonare; quia habet tacitam conditionem, *ſi tibi placuerit*: cupit enim illi gratificari. Quod ſi non ſolùm in gratiam alterius, ſed etiam intuitu pietatis factum ſit, & acceptatum; adhuc Epiſcopus non poterit diſpenſare, niſi alter ius ſuũ condonet. ſed poſita illa condonatione poterit. ita Sancius lib. 8. diſput. 9. Idem dicendum de iuramento, ut docet Sotus lib. 8. de Iuſtitia quæſt. 1. art. 9. ad 2. quia quatenus eſt in alterius fauorem, poteſt ab eo remitti; quatenus uerò factum intuitu pietatis, habet uim uoti: & ita ceſſante præiudicio tertij, poteſt in eo diſpenſare Epiſcopus; ut infrà cap. 41. dubit. 2. num. 62. dicetur.

Quintò, In uoto ſuſcipiendi ſacros Ordines: quia non eſt uotum caſtitatis: etſi hoc uotum ſuſceptioni Ordinum ſit annexum.

Sextò; Poteſt etiam diſpenſare in qualitatibus quibuſdam ſubſtantiæ uoti reſeruati adiunctis; ut ſi uouiſti ingredi Religionẽ ſtrictam, poteſt commutare in laxiorem; hoc enim non eſt diſpenſare in uoto Religionis; quia diſpenſatio eſt abſolutio & liberatio; ille autem non liberatur à Religione, ſed ſolùm à quadã Religionis qualitate. itaque non eſt diſpenſatio in uoto ut ad ſubſtantiam Religionis obſtringit, ſed ſolùm ut ad illius quamdam qualitatem. ita Silueſt. Votum 4. num. 3. §. Sextum. Similiter poteſt diſpenſare, ut profeſſus in arctiori tranſeat ad laxiorem; quod intelligo, niſi ſtatutum aliquod peculiare à Põtifice approbatum obſtet. Idem poteſt Abbas cum conſenſu tamen cõuentus, ut ibidem docet Silueſt. & iiſdem uerbis D. Antoninus, p. 2. tit. 11. cap. 2. §. 9. Idcircò autem requiritur conſenſus conuentus; quia (inquit D. Antoninus) non poteſt Abbas abſque cõſenſu conuentus alienare perſonam conuentus, niſi hoc habeat ex priuilegio ſpeciali.

Septimò, Si Pontifex uotum ſibi reſeruatum commutaſſet in aliud non reſeruatum, poſſet Epiſcopus poſteà in hoc diſpenſare; quia eſt nouum uotum, per ſe non reſeruatum. Nec poteſt dici reſeruatum ratione commutationis; quia non obligaris ex ui præcepti commutantis, ſed ex proprio conſenſu: eſt enim nouum uotum, quod ſuſcipitur pro abſolutione prioris.

Octauò, Poteſt etiam diſpenſare in uoto uirginitatis; ſi uouens nihil aliud intenderit quàm obligare ſe præcisè ad integritatem carnis cõſeruandam: tunc enim amiſſa virginitate per primum peccatum, extinguitur obligatio voti; quia res eſt impoſſibilis. Verùm communiter non ſic intelligitur, ſed vt inuoluit votum caſtitatis: unde in dubio, ſic interpretandum.

Petes, Vtrùm in nullo euentu Epiſcopus poſſit in voto integræ caſtitatis diſpenſare?

Reſpondeo poſſe aſſignari aliquos caſus, in quibus vi- 125
detur hanc poteſtatem habere. *In voto caſtitatis.*

Primus eſt, Si aliquis habẽs votum ſimplex caſtitatis cõtraxit matrimonium, & conſummauit: Epiſcopus ob periculum incontinentiæ poteſt diſpenſare vt petat debitum, vt plurimi recentiores docent. Imò, ſi nondum conſummauit, ob idem periculũ videtur poſſe diſpenſare vt conſummet petendo debitum. nam valdè probabile eſt talem non teneri ingredi Religionem vt ſatisfaciat voto caſtitatis; (vt Sotus d. 38. quæſt. 2. articul. 1. & multi recentiores docent) eò quòd ſit res longè difficilior quam

illo

Digitized by Google

illis nullo modo vouere intendit. ſed de hoc infra cap.41. dubit.6.quo poſito poteſt conſummare matrimonium red dendo, abſque diſpenſatione, (quod etiam tenet Angelus v. Impedimentum matrimonij 3. num.2.) & cum diſpẽſatione etiam petendo, vt ijdem auctores, & alij docent. Hic tamen mortua cõiuge tenetur ſeruare caſtitatem. vnde hæc diſpenſatio non fuit integra, ſed partialis tantùm, & ad tempus.

Secundus eſt, Si coniuges poſt contractum matrimoniũ, communi conſenſu vouerunt continentiam, & poſteà idẽ periculum vtrique, vel ſaltem alteri eorum ingruat. Ita docet Angelus, Votum 4.nu.9.& notant Doctores in cap. Rurſus.6. Qui Clerici vel vouentes. Probari poſſunt ſupradicti caſus, quia Epiſcopus non relaxat abſolutè & ſimpliciter hoc votum, ſed ſolùm ex parte & ſecundùm quid, nempe vt eius executio ad tempus differatur: vnde mortua coniuge redit vis voti, & tenetur ſeruare caſtitatem; quod eſt ſignum ſolùm fuiſſe ſopitum, & executionem ſuſ-

126 *Quomodo Epiſcopus id poſſit.* penſam. Verùm nec hoc Epiſcopus poſſet, ſi Summus Pontifex hoc votum in eo euentu eiſdẽ ſibi vellet reſeruare: quia inferior non poteſt ſuſpendere votum ſuperiori reſeruatum, niſi quatenus ipſius iuri officit. Sed credibile eſt nunquam fuiſſe mentem ſuæ Sanctitatis hoc votum eo caſu ita ſtrictè reſeruare, vt ab Epiſcopo non poſſet prædicto modo ſuſpendi; idque tum propter periculum incõtinentiæ, quod plerumque non patitur tam longam morã obtinendæ diſpenſationis: tum quia hæc res eſt valdè frequens. Accedit, quòd, etſi ab initio reſeruationis id non fuiſſet eis conceſſum, tamen longo vſu & conſuetudine ẽt à tempore immemorabili ab Epiſcopis ſit vſurpatum, præſertim conſummato iam matrimonio, vt ex DD. conſtat: quamuis eſſet facilis ad Regulares priuilegio inſtructos, vel etiam ad Summum Pontificem recurſus. atqui conſuetudo ius tribuit & iuriſdictionem, cap. Cùm contingat de foro competenti. Et quamuis hæc conſuetudo ortum habuerit ex periculo peccati incontinentiæ, cui per alios occurri non poterat, tamen ſenſim abſolutè obtinuit, ita vt Epiſcopus diſpenſet, etiamſi alius poteſtatem habens adiri poſſit. Vnde hanc ſententiam abſolutè docent præter ſupradictos, Toletus lib.7.Summæ c.14. Fumus v. Matrimonium, num.55. vbi addit, ita *communiter tenere modernos in cap. Rurſus. Qui clerici vel vouentes*. Roſella v. Impedimentum, 4. num.5. idem docet nu.6. etiam cùm ambo votum continentiæ fecerunt, ſiue ante matrimonium, ſiue poſt. *Conſulendum*, inquit, *eſt eis vt petant diſpenſationem ab Epiſcopo, maximè vbi timeretur de incontinentia amborum vel alterius*. Sotus in 4. d.37.ar.1.in fine; & alij.

Aduerte tamen in ſecundo caſu, Quando coniuges cõmuni conſenſu vouerunt continentiam, etſi probabile ſit Epiſcopum abſolutè poſſe diſpenſare modo ſupradicto, vt debitum petant & reddant; (ita enim præter Roſellam & Angelum tenet Maior in 4.d. 32. qu.2. col.2. Emmanuel Sa v. Debitum coniugale, num.2.& quidam alij recentiores) contrarium tamen videri verius, nimirum, Epiſcopũ non poſſe, niſi quando in periculo incontinentiæ, non eſſet facilis recurſus ad ſummum Pontificem, vel alium habentem poteſtatem, vt in quarto caſu dicetur. Ita Sancius l.8. diſp.11.num. 10. Ratio eſt, quia hæc res rariùs occurrit, eſtque maioris momenti; nam paſſim huiuſmodi vota ſolent eſſe publica: & periculo ſæpè aliter poteſt occurri, cùm neuter habeat ius petendi, poſſintque habitatione ſeparari. Vnde non eſt ea conſuetudo quæ in alijs, vbi res eſt occulta, & alter habet ius petendi, nec poſſunt ſeparari. Nec fuit ratio id concedendi Epiſcopis ob periculum incontinentiæ, niſi quando ad Pontificem aditus non eſſet fa-

Si condonent mutuã renuntiationem. cilis. Si tamen coniuges condonarent ſibi mutuo renuntiationem iuris quam ſic vouendo fecerant, reſtituendo ſibi ius petendi, quo vterque in alterum ceſſerat (quamuis id abſque ſacrilegio facere non poſſint, cùm in iniuriam voti ea condonatio, ſeu reſtitutio cedat) tunc Epiſcopus abſolutè poſſet, diſpenſare ad petendum debitum, etiamſi facilis eſſet ad Pontificem recurſus. ita Sancius num. 15. Ratio eſt, quia tunc vterque, etiam abſque diſpenſatione, tenetur reddere petenti. Vnde perinde ſe habent, ac ſi vterque ante matrimonium, vel iam conſtante matrimonio cum mutua facultate abſque ceſſione iuris, ſeorſim continentiam vouiſſent: quibus euentis Epiſcopus poteſt diſpenſare conſuetudine id ei permittente ob periculum incontinentiæ. quando enim alter tenetur reddere, præſumitur ordinariè magnum & vrgens periculum peccati, niſi idem etiam poſſit petere. Vnde conſuetudo permittit Epiſcopo abſolutè in omni tali caſu diſpenſare, non abſolutè, ſed ad petendum dumtaxat: quare talis ſi fornicetur, peccabit contra uotum; quia hac ex parte non potuit ab Epiſcopo relaxari. neque etiam vt poſſit inire ſecundas nuptias; niſi ſit periculum incontinentiæ, nec facilis ſit ad Papam recurſus, vt iam dicemus.

Tertius, Si votum caſtitatis ſit metu emiſſum, licet non omninò iuſto, ſeu graui, ratione cuius ſit irritum, videtur Epiſcopus poſſe diſpenſare vt matrimonium cõtrahat. Ita Angelus, Votum 4. nume. 9.& Gloſſa in cap. Veniens 5. Qui Clerici vel vouentes. Nauarrus c.12.nu. 59. Fumus v. Diſpenſatio nu.17. reſeruatio enim videtur intelligenda de libero; ne ita reſeruetur coactũ ſicut ſpontaneum.

Quartus, Quandocumque eſt magnum periculum incontinentiæ. Ita Cardinalis & Anton.de Butrio in dicto cap. Veniens, Angelus ſuprà. Sed verius eſt hoc non ſufficere, extra caſus ſupradictos & ſimiles, (maximè quando agitur de matrimonio contrahendo) niſi aliud occurrat, nempe vt non ſit facilis aditus ad Summum Pontificem vel eius Delegatum; vt requirunt Silueſter, Votum 4. quæſt.4.& 5. Diſpenſatio num.15. Nauarr.cap.12.nu. 59.& 67. Sotus lib. 1.de Iuſtitia q. vlt. ar. vlt. & alij recentiores; tunc enim quia eſt neceſſitas, cenſetur Pontifex non intendere reſeruare; ſed permittere Epiſcopo, vt ſua poteſtate ordinaria, quã ſepoſita reſeruatione habet, vtatur: non enim vult ſuam reſeruationem eſſe in euerſionẽ, ſed in ædificationem animarum. Hoc tamen non cenſetur facere, quando facilis ad ipſum, uel Legatum eius, cui hanc poteſtatem commiſit, eſt acceſſus. tunc enim nulla eſt neceſſitas tollendæ reſeruationis.

Dico, *cui hanc poteſtatem commiſit*: quia iure com- 128 *Legatus.*
muni Legatus à latere non poteſt amplius in diſpenſationibus in prouincia ſuæ legationis, quàm Ordinarius in ſua diœceſi, vt docet Panormitanus in cap. Dilecto. nu.5. de præbendis, Couarr.de matrimonio c.6.§.10. nu.25. inde probans non poſſe diſpenſare in gradibus prohibitis.

Nec refert, vnde proueniat quòd non ſit facilis ad Papã recurſus, ob paupertatem, an ob aliam cauſam; auctores .n. generatim loquuntur. Idem docet Sancius lib. 8. diſput. 9.num.22. Idem locum habet quando, etſi poſſit facile adire, tamen caret ſumptibus neceſſarijs ad diſpenſationem impetrandam. eſt enim eadem ratio, quando ex mora adeundi graue incontinẽtiæ periculum imminet. quod etiã expreſſè tradit Silueſt. Votum 4. q.4. & Sancius ſuprà, citans ad hoc alios DD.

Denique idem concedunt DD non ſolùm quando eſt 129 *Si ſcandalum impendeat.*
periculum incontinentiæ, ſed etiam impendente ſcandalo, vel damno tertij ex mora. ita Sancius ſuprà: vbi ponit exemplum in iuuene voto religionis adſtricto, qui virginẽ deflorauit, & grauidam fecit, quæ niſi ab eo ducta fuerit, infamabitur: & periculum eſt in mora, ne vel à ſuis conſanguineis impediatur, vel voluntas eius mutetur. Ad huiuſmodi enim mala vitanda, multa conceduntur, quæ alias minimè licerent: vt patet in Parocho celebrante in excõmunicatione vel irregularitate occulta, vitandi ſcandali vel infamiæ cauſa: in Rectore alienante rẽ Eccleſiæ, quãdo periculum eſt in mora, ſine facultate Superioris, & contra iuramentum ſuum de non alienando ſine illius licentia; vt probat Panormit. in ca. fin. de eccleſijs ædificandis, nu.8. in diſpenſationibus impedimentorum matrimonij, concurrentibus certis circumſtantijs, ut DD. tradunt; & alijs multis caſibus.

Quintus eſt, Quando uotum caſtitatis eſt acceſſorium & dependens ab alio voto principali, in quo Epiſcopus poſſit diſpenſare; tunc .n. ſublato principali, ceſſat alterum: vt ſi uoueas non ludere, non inebriari, non fornicari. ſub pœna ſeruandæ caſtitatis, aut ingrediendæ Religionis. Ita Nauarrus cap.12.nu.43.& 75. impleta tamen conditione putat Epiſcopum non poſſe diſpenſare.

Sextus eſt, Si votum ſit conditionale, & conditio nondum ſit impleta. Ita Sotus lib 7.de Iuſt quæſt.4.art.3. Toletus

letus lib.4.ca.18.vbi citat pro hac ſententia Franciſcum Victoriam. Ratio eſt, quia votum conditionale pendente cõditione eſt imperfectum: Pontifici autem non cenſetur reſeruari niſi abſolutum & perfectum.

Septimus eſt, Si votum ſit non ſolùm conditionale, ſed etiam pœnale, id eſt, emiſſum ſub conditione in pœnam delicti; tunc enim probabile eſt Epiſcopum poſſe diſpenſare, non ſolùm ante impletam conditionem, vt vult Sotus ſuprà, ſed etiã poſt. Ita tenet Lopez. cap.44. vbi pro hac ſententia citat Melchiorem Canum, & Barthol. Medinam: Couarruuias in cap. Quamuis pactum. p.1.§.3.nu.12. Petrus Arragon. q.88. art.12. Viualdus cap.14. num 50. qui addit multos Theologos Salmanticenſes conſultos ita reſpondiſſe, & doctiſſimos quoſque Hiſpaniæ Epiſcopos in praxi ſecutos. Ratio eſt, quia tale votum non fit ex affectu illius boni, cùm animus ab illo valdè abhorreat, ſed ſolùm in pœnam, vt illius metu caueat à peccato. vnde non videtur tãti momenti, nec tam inſolubile, quàm ſi ſpontaneo affectu nuncupatum eſſet; quale cenſendum quod Pontifici reſeruatur. Confirmatur, quia cùm iſtæ reſeruationes ſint cõtra poteſtatem ordinariam Epiſcoporum, ſtrictè ſunt interpretandæ, vt Sotus ait. communiter autem per votum caſtitatis & Religionis non ſolet tale votum pœnale intelligi, ſed quod directo affectu emiſſum.

131 Sed difficultas eſt de alijs votis conditionalibus, impleta conditione: vt, Voueo religionem, vel caſtitatem ſi hunc morbum euaſero; ſi hoc periculo defungar. Multi putant, etiam tunc Epiſcopum poſſe diſpenſare. ratio eſt, quia non fit ex directo affectu ad rem votam, ſed ad beneficium quod a Deo expectamus. Vnde obtento beneficio multi dolent ſe obſtrictos voto, indicantes animum per ſe à voto auerſum; ſed ſolo timore mali impendentis incitatos, qui multa cogit quæ aliàs nollemus.

Vota conditionalia.

Nec refert, quòd conditione impleta videatur abſolutũ & perfectum, quia radix eſt imperfecta, quæ in illo voto intrinſecus imbibitur, quæ eſt affectus ille indirectus, vnde totum votum procedit. Non intelligitur autem reſeruari niſi votum perfectum, nimirum, quod & in ſe iam perfectum eſt, non ampliùs pendens, & in ſua radice tanquam ex affectu directo ad rem promiſſam procedens, ita Sancius lib.8. diſput.10. n.13. vbi pro ea citat aliquot recẽtiores; addens eam teneri à viris doctiſſimis noſtræ ætatis, eſſeque in praxi virorum ſapientiſſimorum frequentiſſima receptã. Eamdem tenere videtur Toletus lib.4. ca.18. citans pro ea Victoriam. *Notandum*, inquit, *quod notauit Victoria; iſta quinque vota tunc reſeruari Pontifici, cùm abſoluta ſunt; cùm verò conditionata vel pœnalia, pertinent ad Epiſcopũ.*

Verùm etſi hanc ſententiam non negem eſſe probabilẽ, tamen contrariam puto veriorem; quia tale votum impleta conditione videtur arctiùs obligare, quàm ſimile factum abſolutè. Ratio eſt: Nam factum eſt in modum contractus oneroſi, & Deus præſtitit contractum ex ſua parte; vnde niſi ipſe etiã impleat, eſt ingratus & iniquos in Deũ. quare talis hac ex parte videtur magis reprehenſibilis, quã ſi gratis promiſiſſet. ſicut qui promittit Deo ſacrificium gratuitum & uoluntarium, non uidetur tantum obligari, quantum qui promittit ad impetrandum aliquod beneficium, impetrato beneficio. Nec refert quòd affectus non ſit principaliter ad votum, quia ſaltem eſt ſecundariò. amatur enim vt medium ab obtinendum id quod uolumus. Itaque ſecurius eſt in hoc caſu adire Pontificem.

132 Octauus eſt, Si votũ fiat diſiunctiuè hoc modo, Voueo caſtitatem, vel ieiunium perpetuum: tunc enim in poteſtate vouentis eſt eligere alteram partem, in qua Epiſcopus poteſt diſpenſare. Iuxta regulam Iuris 70. *In alternatiuis electio eſt debitoris, & ſufficit alterum impleri.* Quòd ſi eligat partem Põtifici reſeruatam, Epiſcopus non poteſt: ſemel autem facta electione, non poteſt vouens mutare; vt docet Azorius lib.11. cap.19. quæſt.10. Sancius lib.8. de matrimonio diſput.9. num.14. Cuius ratio eſt, quia iam obligationem determinauit ad materiam reſeruatam, perinde ac ſi nihil aliud vouiſſet. Hanc enim vim habet illa electio. Nam in alternatiuis vouetur id, quod poſteà re meliùs cõſiderata uouẽs eſt electurus. Simile eſt in promiſſione, quæ tali modo facta eſt homini. ſicut enim vbi debitor ſemel elegit, idque creditori pateſecit, non poteſt mutare illo inuito: ita, cùm Deus cor intueatur, ſi ſemel tacitus elegiſti, nõ poteſt retractare; quia hoc vouiſti.

Dico Secundò, Prælati Regularium habentes poteſtatẽ quaſi Epiſcopalem in ſuos poſſunt diſpenſare in uotis Regularium, ſicut Epiſcopus in votis ſuorum ſubditorum. Eſt communis ſententia DD. Soti lib.7. quæſt.4. ar.3. Nauarr. num.75. Silueſt. Votum 4. num.3. & aliorum. quando enim aliqua Religio vel Monaſterium eximitur per Pontificem à iuriſdictione Epiſcopi, conceduntur Prælato ea, quæ ſunt iuriſdictionis Epiſcopalis. Hinc fit vt etiam poſſint diſpẽſare in voto tranſeundi ad Religionem arctiorem, quamuis fortè non poſſint illud irritare; & vt profeſſus in arctiori, tranſeat ad laxiorem; ſi tamen conſenſus Capituli adſit, vt inſinuat Sotus ſuprà, & docet expreſſè Silueſt. Votum 4. num.3. §. Sextum. 133

Prælati Regulares.

In votis Nouitiorum non poſſunt diſpenſare; niſi fortè habeant in omnes domeſticos quaſi Epiſcopalem auctoritatẽ; vt ferè Abbates exempti habere ſolent. Prælati non exempti non habent hanc poteſtatem; ſed Epiſcopus, cui cum toto Monaſterio ſubſunt. Inſinuat Nauarrus ſuprà num.75. §. Tertiò.

Abbatiſſæ, etſi poſſint vota ſuarum Monialium irritare, non tamen poſſunt propriè in illis diſpenſare; quia iuriſdictione ſpirituali carent, vt docet Sotus in 4. d.20. quæſt. 1. art.4. Viualdus num.95. & alij. vide Silueſtrum v. Femina. num.4.

Dico Tertiò, Confeſſores Ordinum mendicantium poſſunt ex priuilegio Pontificis diſpenſare in omnibus votis in quibus poſſunt Epiſcopi, excepto voto peregrinationis vltra duas dietas, (id eſt, 40. miliaria Italica) vt patet ex compendio priuilegiorum Fratrum Minorum num.115. quorum priuilegia cum reliquis Ordinibus mendicantiũ communicantur. Imò etiam in hoc voto poſſunt, ſi ſint participes facultatis à Martino V. conceſſæ Benedictinis. Vide Nauarrum cap.12. nu.79. & Lopez ca.50. Vnde etiam poſſunt diſpenſare in uoto non petendi diſpenſationem; hoc enim non eſt reſeruatum. Imò ſæpè per ſe deſinit obligare; nempe quando ratio dictat expedire ut petatur. Hæ tamen facultates non competunt ſingulis perſonis, niſi per Superiorem & iuxta illius moderationem. Sed quid ſinguli Ordines poſſint, ex eorum priuilegijs colligendũ eſt. 134

Mendicantes.

Aduerte tamen hanc facultatem diſpenſandi & commutandi in votis, non extendi ad obligationem quam teſtator imponit hæredi. v.g. ut mittat hominem ad B. Virginem Lauretanam; aut quam hæres ex uoto reali ipſius defuncti contrahit. Nam hæc obligatio non eſt immediatè ex uoto, ſed quaſi ex contractu. hoc ipſo enim quo adit quis hæreditatem, ſuſcipit omnia onera quæ defunctus imponit, uel quæ ipſe, ſi realia erant, iã contraxerat. hæc enim ad hæredem tranſeunt. Sicut ſi promittam Titio me eius votum impleturum, nõ poſſum à regularibus hoc onere liberari: quia teneor ex pacto, & cederet in præiudiciũ tertij.

Non extenditur ad obligat. hæredes.

Nec obſtat quòd origo ſit ex uoto, & uotum poſſit commutari: quia non poteſt commutari niſi ex conſenſu uouẽtis, qui cùm non viuat non poteſt conſentire.

Dico Quartò, Parochi non habent poteſtatem, ne in articulo quidem mortis diſpenſandi, aut commutandi uota, 135 præſertim id, quod notabiliter minus eſt. Probatur, quia cùm careant iuriſdictione fori externi, non habent poteſtatem ex officio: & cùm nulla extent hac de re eorum priuilegia, non poſſunt dici habere ex priuilegio. Idem dico de Archidiaconis, & Decanis; niſi conſuetudo legitimè præſcripta aliquid illis hanc in re alicubi tribuerit: quia per hanc ius Epiſcopale acquirere poſſunt, ut rectè Silueſter, Votum 4. num.3. §. Septimum, ex Archidiacono & Paludano.

Parochi.

Quod ad formam in diſpenſatione ſeruandam attinet, tria requiruntur. Primò, ut præcedat cognitio cauſæ; ſi enim cauſa iuſta non ſubſit, nõ ualet diſpenſatio. Etſi enim cùm quis in ſua lege diſpenſat, non ſit neceſſaria cognitio cauſæ, (nam ualet etſi cauſa non ſubſit) quando tamen inferior diſpenſat in lege Superioris, uel in ijs quæ ius Superioris concernunt, eſt neceſſaria, ob rationem allatam. Vnde etiam Summus Pontifex diligenter debet inquirere de cauſæ grauitate, priuſquam diſpenſet in uotis: quia agitur de iure diuino. Si tamen ex parte rei ſubſit iuſta cauſa, diſpenſatio ualet, etſi cognitio cauſæ non præceſſerit. ita Fumus v. diſpenſatio, num.14. in fine, Sancius l.8. diſputat.17. numero 11. citans pro hanc ſententia Innocent. & Ioannem Andr. in cap. Diuerſis. 5. de clericis coniugatis: 136

Seruanda in forma diſpenſationis. Cognitio cauſæ.

Non eſt abſolutè neceſſaria.

&

& alios. Ratio eſt, quia cognitio iſta non eſt abſolutè neceſſaria, vt valeat diſpēſatio, ſed vt legitimè & abſque peccato fiat, nec ſe exponat periculo faciendi actum inualidū contra ius Dei, vel Superioris, & inuoluendi ſubditū multis peccatis, ſaltem materialibus.

Quòd non ſit abſolutè neceſſaria, patet: quia neque iure naturæ, cùm hac in re ſufficiat poteſtas & voluntas diſpenſantis; neque iure poſitiuo, quia etſi hoc ius requirat cauſæ cognitionem, nuſquam tamen irritum reddit, ſi contrarium fiat.

Nec obſtat Concil. Trident. ſeſſ. 25. cap. 18. vbi diſpenſationem ſine cauſæ cognitione factam voluit cenſeri ſubreptitiam. quia loquitur de præſumptione fori externi. Idem ſtatuit de diſpenſatione quæ non eſt gratis facta; & loquitur non tantùm de ea quæ ab inferioribus Prælatis, ſed etiā quæ à Summo Pontifice facta eſt. Valet autem lex temerè indicta, ſi cauſa boni communis intercedat; cur non etiam legis diſpenſatio? Item valet electio ſine examine cauſæ, ſi re vera erat dignus: vt colligitur à contrario ſenſu, cap. Nihil. 44. de electione; ex illis verbis, *Deijciendus eſt indignè promotus.* ergo &c.

137 *Actus externus.* Secundò, vt fiat aliquo actu externo, qui poſſit exteriùs percipi. debet enim ita fieri vt poſſit alteri innoteſcere; alioquin nihil ei proderit. Confirm. quia diſpenſatio eſt quædam condonatio & remiſſio debiti: ſed condonatio nō poteſt fieri inter homines, niſi mediante actu externo, ſicut nec donatio, nec promiſſio. Sicut enim homines conſtant animo & corpore; ita actus, quibus inter ſe communicant, debent conſtare volitione interna, quæ eſt veluti anima operis, & opere externo. Non eſt tamen neceſſarium, vt verbis fiat (quamuis hæc ſint maximè accommodata) poteſt enim fieri ipſo opere. vt ſi Prælatus conſcius voti, iubeat vel concedat vt contrarium fiat. tunc enim cenſetur velle diſpenſare, præſertim ſi iuſta cauſa ſubſit; quamuis cognitio cauſæ non præceſſerit. Simili enim modo poteſt diſpenſare in legibus & in irregularitate. Neque id ſolùm locum habet in Summo Pontifice, ſed etiam in Epiſcopis, & alijs poteſtatem diſpenſandi habentibus: quia iure naturæ ſatis eſt, vt quouis ſigno ſuam voluntatem declarent; & nullo iure poſitiuo ſtatuitur contrarium. Sic Epiſcopus ordinando eum quem ſcit eſſe irregularem, ipſo facto cum eo diſpenſat, ſi alias poterat. Similiter Superior mittens ſubditum ad Ordines. ita Siluester ex Archidiacono v. Irregularitas, in fine; & v. Diſpenſatio, in fine. Idem generatim docet de diſpēſatione voti & quauis alia Siueſter Votum, 4. num. 8. citans Paludanum & Archidiaconum; & D. Antoninus par. 2. tit. 11. cap. 2. §. 9 ſequuntur paſſim recentiores.

Poteſt fieri ipſo opere.

Poteſt fieri diſſimulatione. Imò ſi Superior ſciens votum vel impedimētum ſubditi videat illum facere contrarium, & non contradicat cùm facilè poſſit, cenſetur hac ipſa diſſimulatione diſpenſare, vt expreſſè docet Paludanus in 4. d. 38. q. 4. ar. 4 *In omnibus*, inquit, *in quibus Prælatis non eſt taxatus modus cum formula diſpenſandi, eo ipſo diſpenſant, quo faciūt effectum animo diſpenſandi; vel ſciunt, & non contradicunt, quando facilè, & liberè contradicere poſſunt.* Idem ijſdem verbis docent D. Antoninus & Siluester loco citato, & multi recentiores. Ratio eſt, quia niſi tali diſſimulatione intenderent diſpenſare, grauiter peccarent non reprehendendo, cùm nullam habeant cauſam tacendi, vt ſupponimus.

Ratihabitio de præſenti. Confirm. quia talis diſſimulatio cenſetur ratihabitio de præſenti, quæ etiam confert iuriſdictionem ad aſſiſtendum matrimonijs & ad audiendas cōfeſſiones, vt multis probat Sancius lib. 3. de matrimonio diſput. 35. Vt cùm Parochus videt aliquem ſacerdotem aſſiſtere matrimonio, vel audire confeſſiones, nec contradicit, cùm facilè poſſit. hac enim patientia & taciturnitate cenſetur ei conferre auctoritatem pro illis actibus, in quibus diſſimulat. alioquin grauiſſimè peccaret non contradicendo. ergo eadem ſufficiunt ad diſpenſationem.

Nec obſtat, quòd ad abſolutionem ab excommunicatione non ſufficiat, vt Prælatus ipſo facto ad communionem admittat, aut cum eo communicet, ut conſtat ex cap. Cùm conſideres, & Panormitan. ibidem num. 3. de ſententia excommunicationis; & Clement. Si Summus Pontifex, eodem. quia forma verbalis, qua ea abſolutio ſignificetur, à iure eſt præſcripta, vt ex illis locis conſtat; quamuis non certorum verborum formula. ſecùs in diſpenſationibus.

Tertiò requiritur acceptatio eius qui vouit: ſicut vt cōdonatio debiti valeat, requiritur acceptatio debitoris. 138 *Acceptatio.* Confirm. quia Deus non remittit obligationem voti niſi volenti eo ſolui; ita nec Prælato conceſſum remittere nomine Dei niſi volenti. Secùs eſt in diſpenſatione legum, impedimentorum matrimonij, irregularitatum, abſolutione cenſurarum, & ſimilium, quæ a ſola voluntate Prælati pendent: in his enim non requiritur acceptatio nec conſenſus eius qui liberatur.

Fictè acceptans. Si quis fictè acceptauit diſpenſationem, vel commutationem voti, non eſt liber: poteſt tamen ſe liberare mutando animum, & interiùs acceptando, vel priorem inualidam acceptationem ratificando. Idem locum habet in contractibus, quando quis fictè vel metu conſenſit. poteſt enim poſteà etiam longo tempore interpoſito interiùs conſentire. Ratio eſt, quia nihil deſuit ad firmitatem actus præter conſenſum internum acceptantis, cùm exteriùs acceptauerit. atqui conſenſus internus ſemper præſtari poteſt, quando alter manet in priore conſenſu. De quo vide ſuprà ca. 18. dub. 7. in fine.

DVBITATIO XIX.

Vtrùm Summus Pontifex poſſit diſpenſare in voto ſolemni caſtitatis, præſertim Religioſorum.

D. THOM. ART. 11.

VOTVM ſolemne caſtitatis eſt duplex, aliud eſt annexum Ordini ſacro; aliud in profeſſione Religionis approbatæ nuncupatur. 139

Votum annexum Ordini ſacro. Quod ad prius attinet, auctores ferè conſentiunt (exceptis paucis qui continentiam iure diuino connexam putant Ordini ſacro) Pontificem poſſe in hoc voto diſpenſare. hoc autem poteſt fieri dupliciter. Primò, tollendo legem cœlibatus ab ordinatione alicuius; ſeu concedendo vt ordinetur abſque obligatione vel promiſſione continētiæ. Sed hoc nō tam eſſet diſpenſare in voto continentiæ, quam in lege eccleſiaſtica, per quam hoc votum Ordini ſacro eſt coniunctum. talis enim nunquam vouit; ſed ſolùm exemptus eſt ab obligatione vouendi & continendi, quæ obligatio eſt ſolùm ex lege Eccleſiæ. Vnde valet illa diſpenſatio etiamſi facta eſſet abſque cauſa; &, ſi ille accepto Ordine matrimonium contraheret, eſſet validum: neque peccaret contrahendo matrimonium & petendo debitum, niſi ſicut is, qui vtitur diſpenſatione abſque cauſa obtenta. Vnde ſepoſito ſcandalo non eſſet peccatū mortale in illo contractu; quia ſolùm eſſet quædam inordinatio, quæ in eo ſita eſt, quòd pars vna non ſit conformis alijs in eodem corpore. multò minùs in petitione debiti, cùm ille nullo voto aut præcepto poſitiuo impediatur.

Secundò, diſpenſando propriè in voto iam facto. Sed hæc diſpenſatio non erit valida ad tollendam obligationē continentiæ, ſi non ſubſit iuſta cauſa: erit tamen valida ad tollendum impedimentum matrimonij. Vnde ſi contrahat matrimonium, erit validum; non tamen poterit petere debitum: quia vis voti manet, quantum patitur ſtatus, tenebitur tamen reddere ob vinculum iuſtitiæ, quo coniugi eſt obſtrictus: ſicut is qui fecit votum ſimplex caſtitatis ante matrimonium. Nam votum illius iam ſolùm habebit vim voti ſimplicis.

Votū caſt. religioſorum. De altero, nimirum de voto caſtitatis Religioſorum, eſt maior difficultas. D. Thomas ar. 11. docet Pontificem hoc votum non poſſe relaxare. Ratio ipſius eſt, quia votum caſtitatis ſtatui religioſo eſt eſſentialiter annexum, ac proinde non poteſt ab hoc ſtatu diuelli. ſi non poteſt diuelli à ſtatu, non poteſt etiam tolli ab homine habente illum ſtatum; quia ille ſtatus ab homine tolli non poteſt. 140 *Sententia D. Thomæ, non poſſe.* Quod probatur, quia hic ſtatus conſiſtit in quadam cōſecratione, per quam totus homo Deo conſecratur: id autem quod ſemel Deo conſecratū eſt; non poteſt ampliùs ad vſus humanos conuerti, nec poteſt deſinere eſſe conſecratum quamdiu integrum manet: vt patet in calice conſecrato, & in homine conſecrato in ſacerdotem: ergo qui ſemel eſt conſecratus Deo per votum ſolemne Religionis, non poteſt deſinere eſſe Religioſus. Vnde vlteriùs

infert

Digitized by Google

inſert D. Thomas, non poſſe diſpenſari in voto ſolemni pau pertatis, & obedientiæ: quia etiam hæc vota eſſentialiter ſtatui religoſo ſunt annexa, vel potiùs innexa, & intrinſecè incluſa. Hic eſt totus diſcurſus D. Thomæ, qui conſiſtit in duabus propoſitionibus: Prior eſt, Votum caſtitatis, ſeu debitum continentiæ eſſentialiter eſt annexum ſtatui religioſo. Hæc eſt veriſſima, & ab omnibus conceditur, & apertè colligitur ex cap. Cùm ad Monaſterium. 6. de ſtatu Monachorum. Altera eſt, Status religioſus non poteſt tolli ab homine, quamdiu viuit. Hæc eſt ambigua, & à multis negatur. Eamdem ſententiam de voti caſtitatis indiſſolubilitate, licet non eodẽ fundamento, tenet Altiſiodorenſis lib. 3. Summæ cap. 22. Gloſſa in d. ca. Cùm ad Monaſterium. & in cap. 1. de voto & voti redemptione, Albertus in 4. d. 38. art. 7. Almainus tract. de poteſtate Papæ cap. 3. Silueſt. 5. Votum 4. quæſt. 5 Sotus lib. 7. de Iuſtitia q. 4. art. 2. Petrus Arragon. quæſt. 88. art. 11. Armilla v. Diſpenſatio num. 12.

Duo fundamẽta illius ſententiæ.

Probatio illius.

Probatur hæc ſententia Primò, Quia nihil eſt melius cõtinentia, quo poſſit pro ea fieri compenſatio, iuxta illud Eccleſiaſtici 26. *Omnis ponderatio non eſt digna animæ continentis*. Ita Altiſiodorenſis & Gloſſa. Secundò, In voto ſolemni eſt traditio ſui; in voto ſimplici ſolùm promiſſio: id autem quod ſemel eſt traditum non poteſt vnquam repeti. Tertiò, Apoſtolus Matthæus noluit diſpenſare cum Iphigenia Regis Æthiopum filia, vt Hirtaco nuberet, etiãſi ipſe promitteret conuerſionem ſui, & regni. Quartò, Si poſſet diſpenſare in voto continentiæ ſolemni, fieri poſſet vt viuente priori vxore poſſet quis ducere ſecundam: vt ſi Petrus ducta vxore, ante matrimonium conſummatum ingrediatur Religionem; deinde Papa diſpenſante egrediatur, & ducat ſecundam. Quintò. Si talis voti vinculum poſſet tollere, poſſet etiam vinculũ matrimonij rati, quod ſoluitur profeſſione: atqui hoc videtur abſurdum: ergo.

Contrariũ verius.

Verum contraria ſententia eſt multò probabilior, pro qua.

141 Dico Primò, Summus Pontifex, ſi iuſta cauſa ſubſit, poteſt relaxare votum ſolemne caſtitatis Religioſorum, & cõcedere vt matrimonium contrahant. Eſt communis ſententia Canoniſtarum, teſte Nauarro cap. 12. num. 77. & ferè communis Theologorum, Henrici, quodlib. 5. quæſt. 28. D. Thomæ in 4. d. 38. quæſt. 1. art. 4. quæſtiuncola 1. ad 3. quamuis hic mutarit ſententiam, ex prauo intellectu Decretalis, Cùm ad Monaſterium, teſte Caietano, Richardi ead. diſt. art. 9. quæſt. 1. Scoti ibidem quæſt. vnica. Duran. ibid quæſt. 2. Palud. ibidem quæſt. 4. art. 4. conclu. 11. & 12. Anton. 2. part. 11. cap 2. §. 9. Angeli, Votum 4. q. 5. Caiet. ar. 11. Idem tenent plerique recentiores.

Probatur Primò, Pontifex poteſt relaxare votum ſimplex caſtitatis perpetuæ: ergo etiam ſolemne. Conſequẽtia probatur, quia ſolemnitas voti ſola Eccleſiæ cõſtitutione eſt introducta; vt expreſsè habetur cap. vnico, de voto in 6. vbi Pontifex ſic ait, *Quod votum debeat dici ſolemne, ac ad dirimendum matrimonium efficax, nos conſulere voluiſti. Nos igitur attendentes, quòd voti ſolemnitas ex ſola Eccleſiæ conſtitutione eſt inuenta, matrimonij verò vinculũ ab ipſo Eccleſiæ capite, rerum omnium conditore, ipſum in paradiſo & in ſtatu innocentiæ inſtituente, vnionem & indiſſolubilitatem acceperit; præſentis declarandum duximus oraculo ſanctionis, illud ſolum votum debere dici ſolemne, quãtum ad poſt contractum matrimonium dirimendum, quod ſolemnizatum fuerit per ſuſceptionem ſacri Ordinis, aut profeſſionẽ expreſſam vel tacitam alicui de Religionibus per Apoſtolicam Sedem approbatis*. Idem expreſſè habetur in conſtit. Gregorij XIII. quæ incipit, Aſcendente Domino. Si ſolemnitas eſt ex ſola Eccleſiæ conſtitutione: ergo poteſt ipſa in ea diſpenſare. quia poteſt relaxare ſuã cõſtitutionẽ.

Votum ſolene quod ſit.

In quo ſolẽnitas voti ſita ſit.

Ex his apertè colligitur voti ſolemnitatem conſiſtere in eo, quòd ipſum coniunctum ſit profeſſioni Religionis approbatæ, vel ſuſceptioni Ordinis ſacri, & ex coniunctione cum tam præclaro actu, ſolemne dici: ait enim Pontifex *votum ſolemnizari per ſuſceptionem Ordinis ſacri, aut profeſſionem Religionis*, id eſt, *Solemne* fieri. conſiſtit ergo *ſolẽnitas* eius formaliter in hac cõiunctione. Sicut enim per Ordinẽ ſacrum tradit quis ſe irreuocabiliter ſtatui Eccleſiaſtico: ita per profeſſionem tradit ſe irreuocabiliter ſtatui Religionis; ita vt nec ipſe vnquam poſſit Religionem deſerere, nec Religio poſſit illum dimittere ſic, vt omni vinculo quo ſe obſtrinxerat, maneat ſolutus. talem enim traditionem ex vſu recepto nomẽ profeſſio inſinuat. Dicitur autem hæc *ſolemnitas* eſſe ex conſtitutione Eccleſiæ: tum quia Eccleſia approbat Religiones; ſine qua approbatione vota illa non eſſent ſolemnia, ſed ſimplicia; & Ordini ſacro annectit votum caſtitatis; tũ quia ſtatuit vt ratione huius cõiunctionis cenſeantur ſolemnia & certos effectus habeant, quos per ſe non haberent; nempe vt votum caſtitatis reddat inhabilem ad matrimonium, & votum paupertatis priuet omni dominio, & reddat illos incapacem; vt ſingula ex tribus inducant firmiorem, minuſque ſolubilem obligationẽ: quæ omnia, ipſa per ſe non poſſent. Denique quia Eccleſia poteſt plura vel pauciora ad voti ſolemnitatem requirere; plures vel pauciores effectus ei tribuere; ſicut etiã ad ſolemnitatem matrimonij plura vel pauciora poteſt exigere. Sic olim erat votum ſolẽne, etiamſi Religio non eſſet a Sede Apoſtolica approbata; vt infrà dicetur.

Hinc patet ſolemnitatem voti Religioſorum non conſiſtere in aliqua *benedictione* vel conſecratione, vt innuit D. Thomas; quia nulla benedictio aut conſecratio eſt neceſſaria, præter eam, quæ fit ab ipſo vouẽte per votum, quo ſe Deo conſecrat; quæ reperitur etiam in voto ſimplici. Nec refert quòd in aliquibus Religionibus fiat aliqua benedictio à Superiore; quia hæc non fit in omnibus; non enim in Ordinibus mendicantium: nec eſt conſtitutiua rei ſacræ, qua res accipiat quoddam eſſe ſacrum, maneatque immobiliter ad vſum ſacrum deputata; (qualis eſt benedictio aquæ, ſalis, veſtium ſacrarum) ſed inuocatiua tantùm, vt Deus peculiariter ope ſua Religioſo adſiſtat; ſicut benedictio Epiſcopi & Pontificis ſuper populum, & benedictio menſæ, & cet. de quo vide Caietanum art. 21.

Nõ cõſiſtit in benedictione.

Neque etiam in *traditione* & acceptatione, volunt Sotus ſuprà, Arragonius, & quidam alij. Quia ſi loquamur de traditione reſpectu Dei, & acceptatione ipſius Dei, hæc non magis fit in voto ſolemni quam ſimplici. Vtrumque enim votum eſt promiſſio alicuius rei. Nam votum generatim definitur promiſſio. quòd ſi votũ ſolemne etiã eſt promiſſio, qua Deo aliquid promittitur ſoluẽdum: ergo non eſt illius traditio. Hæc enim inter ſe multùm differunt, & ſe habent ſicut via & terminus: & ſicut contraherere debitum & ſoluere. Nec obſtat quòd in profeſſione homo dicatur tradere ſeipſum ad cultum Dei. quia hæc traditio quatenus reſpicit Deum, nihil eſt aliud quam deputatio vel obligatio ſui ad talem cultum, nempe ad abſtinentiam libidinis, & paupertatem & c. quæ deputatio non priuat dominio corporis: & non minùs fieri poteſt voto ſimplici quàm ſolemni. Acceptatio quoque ipſius Dei, non minùs habet locum in voto ſimplici quam ſolemni, vtrumque enim illi gratiſſimum: ſicut nõ minùs acceptat promiſſiones quam oblationes.

Non in traditione.

Si autem loquamur de traditione reſpectu Prælati, eiuſque acceptatione, hæc non fit præciſè vi voti, ſed eſt quid annexum voto in profeſſione, maximè voto obedientiæ; vt dicetur cap. ſequenti dubit. 8. Sed hæc traditio poteſt etiam eſſe annexa voto ſimplici; vt patet in ijs qui nuncupant tria vota ſubſtantialia in noſtra Societate; ſtatim enim emiſſis votis poſt biennium probationis in Societate, manet vouẽs eodem modo ligatus, quo Profeſſus, & tranſit in Ius Religionis. Et ſanè nulla fingi poteſt ratio cur homo non poſſit ſe tradere tum Deo, tum Prælato per votum ſimplex, ita vt Prælatus in illum ius acquirat, accedente præſertim ordinatione Eccleſiæ, qua hic modus approbetur & Prælato auctoritas acceptandi detur.

Secundò Probatur, Pontifex poteſt diſpenſare in voto ſolemni Clericorum; vt fatetur D. Thomas, & communis ſententia Doctorũ, cur non etiam in voto Monachorum? non enim illud eſt minùs ſolemne, nec minùs continet ſui traditionẽ, quàm hoc. Nec refert quòd illud nõ ſit eſſentialiter annexũ Ordini ſacro, ſicut hoc ſtatui Religioſo; quia inde ſolùm ſequitur fieri non poſſe vt quis maneat Religioſus ſoluto voto; ſicut fieri poteſt vt quis maneat ordinatus ſublato voto, non autem ſequitur votum tolli non poſſe vnà cum ſtatu religioſo. imò conuincit ipſum quoque ſtatum religioſum auferri poſſe, cùm hic non conſtet niſi votorum obligatione.

Tertiò Probatur, Quia vt fide digni auctores referunt, Pontifex ſæpè vſus eſt hac poteſtate. Primò, Cum Nicolao Iuſtiniano Monacho profeſſo diſpenſauit Alexander III.

Exemplis probatur.

vt

Digitized by Google

vt poſſet vxorem ducere, ne familia tam illuſtris extingueretur, qua ſuſceptis ſex filijs & tribus filiabus, ad Monaſterium redijt, miraculis poſteà clarus. Habetur in vita S. Laurentij Iuſtiniani, & apud Volaterranum lib. 4 hiſtoriæ. Secundò, Cum rege Arragoniæ, qui cùm eſſet Monachus profeſſus; & eius pater ſine liberis obijſſet. ſolutus eſt votis monaſticis vt vxorem duceret, teſte Paludano d. 38 q. 4. art 4. concluſ. 11. & referunt annuales Hiſpaniæ. Tertiò, Cùm Conſtantia filia regis Siciliæ, Moniali profeſſa, vt nuberet Henrico VI. refert Platina in Celeſtino III. Omitto alios: atqui durum eſt dicere Pontifices in re tanti momenti errâſſe.

142 *In voto paupertatis & obedientia.*

Dico Secundò, Poteſt etiam diſpenſare in voto ſolenni paupertatis & obedientiæ, ſi legima cauſa ſubſit. nõ enim in his eſt maior difficultas, quàm in voto caſtitatis. Dixi *ſi ſubſit cauſa*, quia Nauar. comment. 3. de Regularibus num. 27. putat non poſſe iuſtã cauſam ſubeſſe, præſertim vt diſpenſetur in voto paupertatis; quia ſufficit ei concedatur plena adminiſtratio abſque dominio, quæ tamen ſit aliquo modo dependens ab arbitrio Pontificis: hæc enim ſufficiẽs eſt ad omnes actus neceſſarios; vt ad donandum, ad acquirẽdum, ad contrahendum, ad condendum teſtamentum. Idẽ videtur dicendum de voto obedientiæ; nõ enim neceſſe eſt hoc vinculum laxari, ſed ſatis eſt materiam ſubtrahi, tollendo ſubiectionem, quam habet ſubditus ad ſuum Prælatum. & tunc manebit ſoli Pontifici ſubiectus; ſicut accidit quando Monachus fit Epiſcopus vel Cardinalis. Hæc ſententia eſt valdè probabilis.

Contrariam tamen puto veriorem, nempe poſſe iuſtam cauſam ſubeſſe; ut ſi diſpenſetur ut Monachus fiat Princeps ſæcularis & ducat uxorem: tunc enim eſt ſufficiẽs cauſa ut uotum paupertatis ei omnino laxetur, ne affectu proprietatis, largitionibus, ſumptib⁹ ſuperfluis, alijſve modis, qui facilè in hoc ſtatu poſſunt occurrere, peccet contra uotum. Idem dico de uoto obediẽtiæ. imò uidetur hoc uotum ſponte ceſſare, hoc ipſo, quo deſinit eſſe Religioſus, quia nõ intelligitur niſi de ijs, quæ continentur in regula, uel ad regulæ obſeruationem diriguntur. In Epiſcopis tamen non deſinit, ſed mutatur in obedientiam congruentem illi ſtatui, ipſorum tacito uel expreſſo conſenſu, uel nouo & formali uoto.

Votum obedientia in Religioſo Epiſcopo.

143 *De Epiſcoporum paupertate.*

Notandum eſt, Sotum lib. 10. de Iuſtitia quæſt. 5. art. 7 inſinuare reipſa diſpenſatum eſſe cum Epiſcopis Monachis in uoto paupertatis: nam quod ad prouentus eccleſiaſticos attinet, Epiſcopi ex Monachis facti eodem modo obtinent portionem ſibi aſſignatam, quo Epiſcopi ſæculares ſuam: atqui ſæculares ita ſuam obtinent ut eius habeant dominium, ut uerior ſententia tenet: ergo etiam Epiſcopi Monachi dominium habent portionis ſuæ. Idem probatur de bonis ſæcularibus ex cap. 1. Statutum. 18. quæſt. 1. ubi ſic dicitur, *Statutum eſt, ut Monachus quem electio canonica à iugo regulæ & profeſſionis monachalis abſoluit, & ſacra ordinatio de Monacho Epiſcopum fecit, velut legitimus hæres paternam ſibi hæreditatem poſteà iure vendicandi poteſtatem habeat.* Vbi duo dicuntur: Alterum eſt, Monachum per electionem canonicam (intellige confirmatam à Pontifice) *liberari à iugo regulæ*, ita ut non ampliùs teneatur ieiunijs, abſtinentia carnium, uſu laneorum, ſilentio, & reliquis monaſticis obſeruationibus in regula præſcriptis. Excipio tamen *habitum*, quem ut ſeruent, ſtatutum eſt cap. Clerici officia, de uita & honeſtate Clericorum: quamuis in quibuſdam locis, ut in Italia, teſte Soto, hoc non ſeruetur. Alterum eſt, *illum habere ius ſucceſſionis hæreditariæ*; quod intellige, etiamſi fortè illud fuerit quaſi extinctum; ut ſi ſit ex Ordine mendicantium: quia non fuit extinctum abſolutẽ, ſed ſub conditione, niſi fieret Epiſcopus. Confirm. quia Pontifex huiuſmodi Epiſcopis interdum concedit poteſtatem ut emant bona ſæcularia, eaque relinquant quibus uolunt; quod eſt ſignum dominij.

Liberatur à iugo regulæ.

Succedit in hæreditatẽ

Verius eſt non eſſe liberos.

Sed uerius eſt eos hoc uoto non eſſe abſolutos, ſicut nec uoto obedientiæ; Ita D. Thom. expreſsè ar. 11. ad 4. eſtque communis ſententia Doctorum, Nauarri, de reditibus qu. 3. moni. 22. Silueſt. Religio 6. nume. 10. Armillæ v. Religio, num. 25. & aliorum. Ratio eſt, quia obligatio horum uotorum eſt de eſſentia Religionis, ut apertè colligitur ex c. Cũ ad Monaſterium. Vnde cùm per Epiſcopatum non deſinat eſſe Religioſus, non ſoluitur his uotis.

Deinde quia neceſſe non eſt Religioſum Epiſcopum factum, eſſe dominum ſuæ portionis: ſatis eſt ut habeat adminiſtrationem, qualem Canones illi permittunt, tum ad ſuã ſuſtentationem; tum ad pias cauſas: hæc enim adminiſtratio ſufficit ad tales actus. Ius autem ſucceſſionis non acquirit per Epiſcopatum, nam illud etiam antè habebat, exiſtẽs Monachus, ut conſtat ex cap. 9. Si qua mulier. 19 q. 3. & ex L. Deo nobis. C. de Epiſcop. & Cleric. ſed per Epiſcopatum fit, ut ſi quid in poſterum acquirat, id cedat non Monaſterio, ſicut antè, ſed ipſius Eccleſiæ: & hoc eſt quod diſponitur cap. Statutum. Quòd ſi ipſe ſit ex Ordine mendicantium, extinctum quidem aliquo modo fuit ius ſucceſſionis, ſed per Epiſcopatum reuiuiſcit in commodum Eccleſiæ ipſius, ita ut Eccleſia habeat dominium rei ſic acquiſitæ, & ipſe adminiſtrationem. Vide Silueſtrum Religio 4. quæſt. 10.

144 *Ad argumenta. Status relig. poteſt tolli ab homine.*

Ad argumentum Diui Thomæ, Negandum eſt ſtatum religioſum non poſſe auferri ab homine: hic enim ſtatus non in aliqua conſecratione diſtincta ab obligatione uotorum conſiſtit, ut ſupponit argumentum; ſed in ipſa uotorum obligatione. unde cùm obligatio huius uoti poſſit auferri ab homine, (ut patet in uoto ſacris Ordinibus annexo) etiam conſecratio illa, quæ eſt per uotum. Quod confirmatur exemplo aliorum, quæ ſic Deo conſecrantur, (ut ſunt omnia, quæ ex uoto offeruntur) quæ tamen ex cauſa ad uſus prophanos conuerti poſſunt. Sic etiam panes propoſitionis etſi Deo eſſent conſecrati, & ſoli ſacerdotes ijs veſci poſſent; tamen in neceſſitate Dauid & ſocij illis uſi fuere. Idem ſæpè factum in armis, ueſtibus Deo oblatis, in terra conſecrata, & ſimilibus. Addo ualdè probabile eſſe, etiam alias conſecrationes ab Eccleſia inſtitutas, à rebus cõſecratis & benedictis tolli poſſe eiuſdem Eccleſiæ auctoritate, rebus ipſis ſaluis manentibus; ut à templis, altaribus, calicibus, aqua benedicta, ueſtibus ſacris, & ſimilibus. Cur enim Eccleſia non poſſit conſtituere ut templum conſecratum amittat conſecrationem dum polluitur aut prophanatur? aut calix dum à fabro malleo tangitur? uel, etiam ut conſecratio non duret niſi ad certum tempus, & tunc per ſe euaneſcat? omnis enim talis benedictio & conſecratio non uidetur eſſe aliud quàm deputatio ad uſum ſacrum, cum inuocatione diuinæ uirtutis & aſſiſtentiæ uel ad debitum uſum, uel ad excitandam reuerentiam, & deuotionem, uel ad conſequendum finem noſtrarum precum: nam duo illa abundè ſufficiunt ut res dicatur conſecrata, & ſacra. nec alia ratione uidetur Eccleſia poſſe rei ſanctitatem conferre extra Sacramentum: atqui illa, nimirum deputatio & inuocatio, non habent uim nec durationem, niſi ſecundùm intentionem deputantis & inuocantis.

Alias conſecrationes tolli poſſe.

Quid conſecratio & benedictio.

Ad aliorum argumenta.

Ad argumenta aliorum.

145

Ad primum reſpondet D. Thom. negando nihil eſſe, quo continentia poſſit compenſari: oratio enim & contemplatio multò eſt præſtantior, cùm ſit finis continentiæ; & tamẽ uotum horum poteſt relaxari. Adde aliam eſſe Scripturæ mentem: non enim continentiam ceteris uirtutibus, ſed talentis auri præfert.

In voto aliquo ſimplici etiã eſt traditio.

Ad ſecundum: Etiam in uoto ſimplici eſt traditio ſui, non tantùm promiſſio; quia per uotum ſimplex caſtitatis homo ſtatim tenetur ad omnia ea, ad quæ per uotum caſtitatis ſolemne. Imò per uota ſimplicia poteſt quis fieri uerus Religioſus, ſi Sedes Apoſtolica ad hunc finem ea acceptet; ut infrà capit. quadrageſimoprimo, numero octauo oſtendemus. Vnde uerum non eſt, uotum ſimplex ſe habere ad ſolemne ſicut ſponſalia ad matrimonium; niſi loquamur de certo & particulari illo uoto ſimplici, quo quis uouet ſe fore Religioſum: hoc enim ad uota ſolemnia ſe habet ut ſponſalia ad matrimonium, & de hoc intelligendus eſt Diuus Thomas articulo vndecimo.

Ad tertium: Non eſt certum Hirtacum petijſſe ab Apoſtolo ut cum Iphigenia diſpenſaret, ut Caiet. & alij teſtantur. Deinde ſi petijt, non uidetur ſincero animo promiſiſſe conuerſionem. Denique illis initijs Eccleſiæ fortè non erat expediens.

Ad 4. Negandum eſt illum habiturum duas uxores uiuas: nam prior deſijt eſſe uxor, per profeſſionem Religionis ſoluto uinculo coniugali. 146

Poteſt diſpenſare in

Ad quintum: Non eſt abſurdum, ſed probabilius quàm oppoſitum, Pontificem ex cauſa poſſe diſpenſare in ma-

Digitized by Google

matrimonio rato nō conſummato.

trimonio rato non conſummato. Ita tenent communiter Doctores Canonum & Legum Nauarrus cap. 22. num. 21. dicit Paulum III. & Pium IIII. ter vel quater ſe petente diſpenſaſſe. Caietanus tom. 1. opuſc. 28. dicit Pontifices ſuo tempore ſæpè diſpenſaſſe. Henriquez, de matrimonio cap. 8. num. 11. dicit Gregorium XIII. diſpenſaſſe vno die cum vndecim. ſed plura de hoc dicenda tractatu de matrimonio.

DVBITATIO XX.

Vtrùm obligatio voti habentis tacitam uel expreſſam conditionem ceſſet, ſi conditio tollatur per uim uel fraudem uouentis.

147 Verbi gratia, vouit aliquis Deo & Superiori perpetuò ſeruire in hoſpitali, vel Monaſterio, ſub hac tacita, vel expreſſa conditione, Si Superior me uoluerit retinere; & Superior hoc votum legitimè acceptauit; Quæritur Vtrùm obligatio voti ceſſet, ſi ipſe de induſtria malè ſeruiendo, dāna ſupellectili inferendo, & omnia turbando dimiſſionem extorſerit.

Probatio partis aiētis.

PARS affirmans probari poteſt, Primò, Quia ſi Superior talem dimitteret ſponte ſua; ille ad nihil ampliùs teneretur, etiamſi nulla cauſa dimiſſionis ſubeſſet; idque ob tacitam conditionem, quæ voto ipſius ſubeſt: ergo ſimiliter in caſu propoſito liber erit, cùm abſolutè dimittatur.

Secundò, Illud votum habebat tacitam conditionem, Si me retinere voluerit: ergo ſi retinere noluerit, & dimiſerit, ero liber. Conſequentia probatur, Quia non refert ex qua cauſa proueniat quòd nolit retinere, quando reuerà liberè dimittit.

Sed contrarium videtur omnino tenendum, ſcilicet talē
148 non eſſe tutum, niſi paratus ſit impedimenta per malitiam poſita tollere, & rurſum ad obſequium præſtandum ſe offerat, ſi Superior velit eum admittere. Ita expreſsè docet Richardus in 4 diſt. 38. art. 5. q. 3. Silueſt. Votum 2. q. 2. Angelus Votum 1. num. 10. & alij paſſim.

Contrariū tenendum.

Probatur Primò, Si alicui elocarem operam ad decenniū certo pretio, ſub hac conditione ſi ille me volet in domo ſua retinere, & poſteà malè agerē, eo fine vt me domo ſua eijciat, vel conuitijs aut minis id extorquerem; nemò cenſeret me liberum, niſi rurſus offerrem me ad præſtandum contractum promiſſa emendatione; quia fraus & iniuria nemini debent patrocinari: & ſicut contractus debent eſſe liberi, ita etiam diſtractus, ſeu contractuū diſſolutiones. atqui hic noſter caſus eſt planè ſimilis: nō enim minor libertas requiritur ad cōdonationem voti & talis promiſſionis, quàm ad diſſolutionem alterius contractus.

Diſſolutio contractuū & cōdonationes debent eſſe liberæ.

Secundò, Si hac forma votum conciperem, Voueo Deo & tibi Prælato perpetuum obſequium in hoc Monaſterio, ſi me voles retinere; ita tamen vt ſi fraude, minis, aliòve modo dimiſſionem extorſero, nolim vlteriùs obligari; imprudenter & irreligioſè conceptum cenſeretur, nec Prælatus vellet acceptare: atqui hoc modo intelligi deberet, ſi quiuis modus tollendæ conditionis, & obtinendæ miſſionis ad liberationem ſufficeret.

Tertiò, Qui illo modo nouet nō minùs obligatur ex parte ſua, quā ſi nulla talis conditio ſubeſſet: non enim illa conditio additur ut ipſe uouens minus ſit obſtrictus, aut faciliùs obligationē poſſit excutere; ſed ut Prælato ſit integrū, ſi aliquādo deprehenderit ipſius obſequium minùs eſſe neceſſarium uel utile, illum dimittere. atqui ſi illa conditio abeſſet, & eo modo dimiſſionem extorqueres, nemo te cenſeret liberum, niſi rurſum te paratum exhibeas: ergo nec appoſita tali conditione liber eris.

Quartò, Qui minis & fraudibus nititur extorquere dimiſſionem, facit iniuriam Prælato & Monaſterio, adimendo illi libertatem, quam habere debet ad talem actū, & cogendo ad id, quod aliàs nollet: ergo tenetur illum reſtituere in priorem ſtatum, reddita libertate ut faciat quod bonū illi uidebitur. hoc autem fieri nō poteſt, niſi paratus ſit rurſus ad obſequium recipi, & quantum in ſe eſt, omnia reddere infecta, ea in ſtatum priorem reuocando. Confirm. quia quicumque per iniuriam cogit alterum ad aliquem contractum uel diſtractum, tenetur illum reſtituere ſuæ libertati, & paratum ſe exhibere ad omnia reducēda in priorem ſtatum, vt omnes DD. docent: de quo uide ſup. c. 17. dub. 6. at in tali uoto, inter Prælatum & uouentem eſt aliquis contractus, & hic cogit illum per iniuriam ad contractum diſſoluendum: ergo. Nec refert utrùm cogat per metum grauē an leuem, modò iniuria ſit cauſa ſine qua alter nollet diſſoluere. Pari modo qui per iniuriam extorquet ab aliquo condonationem eius rei, quā illi debet ex iuſtitia, uel alia ſtricta obligatione, non liberatur, niſi illum reſtituat ſuæ libertati, ut liberè cōdonet: at iſte uouens ex iuſtitia tenetur manere; & extorquet dimiſſionem per iniuriam; ergo non liberatur, &c.

Vouens finē, vouet tacitè media.

Quintò, Qui uouet aliquem finem, cēſetur tacitè etiam uouere media ad illum finem neceſſaria, ut per ſe patet: atqui medium neceſſariū eſt non ponere directè impedimenta implendi uoti, & ſi poſueris, ea tollere quantum potes: ergo qui uouit perpetuum obſequiū in Monaſterio, ſi directè aliqua impedimenta obiecerit, tenetur ea pro ſua virili tollere; ac proinde mutatis moribus ſe rurſus exhibere.

150 Dices id eſſe uerum ante dimiſſionem, quando uotum principale adhuc obligat: ſecus quando ſublatum eſt per diſpenſationem.

Obiectio.

Reſpon.

Reſp. Certum eſt hoc uotum non poſſe tolli per diſpenſationem; quia non ſubeſt iuſta cauſa, uti ſupponimus, cuius defectu omnis diſpenſatio eſt irrita. Per irritationem tamen, uel potiùs deſitionem conditionis, ſub qua factum eſt tolli poteſt: ſed cùm hæc per iniuriam extorta ſit, nō poteſt ita tollere uotum ut ceſſet omnis obligatio; nec poteſt alterum reddere ſecurum, niſi paratus ſit omnia in priorē ſtatum reducere. Sicut ſi aliquid mihi, uel tertio in meum fauorem promiſiſti, & cogas me ad condonationem, non liberaris; ut antè dictum eſt.

Sextò, Talis non uidetur poſſe uerè pœnitere coram Deo, niſi paratus ſit ſarcire iniuriam, quam intulit Monaſterio & Prælato, utēdo modis illis iniquis, & ita ſe ab obſequio promiſſo ſubtrahendo: præſertim cū ei lege iuſtitiæ, uel quaſi iuſtitiæ eſſet obſtrictus; nā fides eſt pars quædam iuſtitiæ, vt ſupra cap. 18. dubit. 8. oſtenſum eſt. Hoc enim habet omnis iniuria, vt non poſſimus de ea pœnitere ſicut oportet ad ſalutem, niſi parati ſimus illam reparare vel tollere, ſi alter velit. Idem dico de iniuria facta Deo, cogendo Prælatum condonare quod ipſi promiſerat: ſed iniuria iſta non poteſt ſarciri niſi dolendo ex animo de eo quod factum eſt, & paratum ſe exhibendo ad omnia in integrum reuocanda quantum fieri poteſt.

Denique omnis promiſſio facta alicui ſub conditione poſita in arbitrio tertij, ita interpretanda eſt, vt illi tertio debeat relinqui libertas vt conditionem ponat, vel tollat; & ſi promiſſor cogat ad tollendam cōditionē, non cenſebitur idcircò liber. v. g. promiſiſti puellæ nuptias, ſi parens eius conſenſerit; deinde cogis parentem vt non conſentiat; non ideò cenſendus es liber: quia non ſic ab initio conditionē intellexiſti. Item omnis conditio ita interpretanda eſt vt non det occaſionem violandi voti vel contractus: atqui daretur maxima occaſio violandi, ſi ita intelligeretur vt poſſet huiuſmodi malis artibus euerti: ergo, &c.

151 Ad Primum: Prælatus eo caſu dimittit quidem abſolutè, ſed coactè, non liberè: at quæ vi vel metu facta ſunt, in irritum reuocanda ſunt; cap. 2. de ijs, quæ vi.

Ad argumenta.

Ad Secundum: Ideò illa dimiſſio eſt valida, quia ſponte facta; tollitur enim illa conditio, quæ tacitè inerat, omnino liberè: hic autem extorta eſt per iniuriam. Ad probat. conſeq. Maximi refert à qua cauſa proueniat conſenſus in omni contractu: ſi enim extorqueatur per iniuriam, cōtractus eſt irritus, vel in irritum reuocabilis; & qui extorſit, tenetur reducere omnia ad priorem ſtatum, ſi alter velit. Neque verū eſt hunc liberè dimitti ea libertate, quæ ſufficiat vt actus ſit omnino validus, reddatque alterum ſecurū, vt patet in condonationibus ſimili modo extortis.

152 Petes, Quid ſi talis non ſolùm uouit obſequium & famulatum, ſed etiam continentiam perpetuam, ſub eadem tacita, uel expreſſa cōditione; vtrùm dimiſſione extorta teneatur adhuc uoto caſtitatis?

Quid ſi vouit etiam continentiam.

Reſpondeo, Probabile eſt non teneri immediatè hoc uoto; quia mens ipſius non uidetur fuiſſe ad hanc ſe obſtringere, niſi maneret in monaſterij obſequio; non autem ſi contingeret illum dimitti. Tenetur tamen mediatè, quatenus obligatur ſe rurſus exhibere, ut recipiatur ad præſtandum ſeriò & bona fide famulatum, quem promiſit.

Digitized by Google

ſit. vbi enim receptus fuerit, rurſus tenebitur vi prioris voti.

Contrarium tamen videri poſſit probabilius; quia conditio ſub qua promiſit non fuit ſublata eo modo, quo debuit vt votum ceſſaret: mens enim vouentis erat ſe obligare, niſi ſponte ipſum Superior dimitteret, ſeu quamdiu illũ ſponte retinere vellet: atqui nunc illum non dimiſit ſpõte, ſed coactus ab ipſo per iniuriã; & adhuc cupit illũ retinere quantũ eſt ex parte ſua: ergo conditio non eſt ſublata eo modo, quo debeat tolli; ac proinde manet obligatio.

CAPVT XLI.

De ſtatu Religioſo. *Conſtat Dubitationibus 15.*

EXPLICATO voto, ſequitur vt dicamus de ſtatu religioſo, de quo D. Thomas quæſt. 186. & tribus ſequẽtibus. Tamen quia hic ſtatus totus conſtat voto, commodiſſimè hoc loco tractabitur.

Status Epiſcoporum in tractatu de ſacramento Ordinis explicandus.

DVBITATIO I.

Quænam requirantur ad ſtatum religioſum.

1 *Quid ſtatus, & quotuplex.* NOTANDVM Primò, Nomen *ſtatus* in propoſito dupliciter accipi. Primò, Generatim: ſic quæuis vitæ conditio, in qua homo ad tempus vel perpetuò perſiſtit & permanet, *ſtatus* dicitur, vt ſtatus innocentiæ; ſtatus legis naturæ, ſtatus legis Moſaicæ & Euãgelicæ; ſtatus huius vitæ, & vitæ futuræ ſtatus beatorũ, & ſtatus damnatorũ, ſtatus incipientium, proficiẽtiũ, perfectorũ: ſtatus eccleſiaſticus, & ſtatus ſæcularis; ſtatus ſeruorũ & liberorũ: viduarũ, & virginũ, &c. Vide Caie. q. 183 art. 1. Secundò, Strictè, pro conditione vitæ immobili, per quam alteri obſtricti ſumus: hoc enim nomẽ quandam firmitatem denotat, vt docet D. Thomas q. 183. art. 1. & paſſim alij Doctores. *Tres ſtat.* Hoc modo D. Thomas conſtituit tãtùm tres ſtatus in Eccleſia, Epiſcoporum, Religioſorum, & cõiugatorum; Epiſcopi enim perpetuo vinculo obſtricti ſunt obſequio ſuæ Eccleſiæ; Religioſi obſequio diuino: coniuges obſequio mutuo. ex his duo ſunt ſpirituales, & vocantur ſtatus perfectionis; tertius eſt ſæcularis.

2 *Religionis nomen tripliciter accipitur.* Notandum Secundò, Nomen *religionis* tripliciter accipi. Primò, Pro virtute, qua Deus colitur. de qua ſuprà cap. 36. Secundò, Pro formula cultus diuini omnibus communi, vel pro talis formulæ profeſſione, per quam homo mancipatur obſequio diuino quantum præciſe neceſſariũ eſt ad ſalutem; qualis eſt modò religio Chriſtiana, & olim religio Iudaica. Tertiò pro peculiari quadam formula & profeſſione, per quam homo ex libera ſua electione penitus obſequio diuino mancipatur. hæc ſupponit omnia ad quæ obligat communis religio Chriſtiana, & propriè includit aliqua alia, quæ maximè ad perfectionem conducũt. vnde peculiari ratione vindicat ſibi nomen Religionis. huius profeſſores propriè dicuntur *Religioſi*; quaſi toti diuino cultui addicti. *Religioſi.* Dionyſius de eccleſiaſtica hierarchia c. 6. dicit *eos à ſuis ducibus*, id eſt, ab Apoſtolis *appellatos* *θεραπευτὰς, à puro Dei obſequio & cultu.* *Cur dicti θεραπευταί.* eodem nomine vocat illos Philo in lib. de contemplatione; idque ob duas cauſas, vt ibi inſinuat: tum quia cultui & obſequio numinis penitus dediti; tum quia toti ſunt in animo ſuo curando & virtutibus excolendo. *θεραπεύειν* enim duo ſignificat, *colere & curare*, ſeu mederi, eodemque modo vſurpatur apud Græcos, quo hæc apud Latinos. *Monachi.* Vocati ſunt & ab Apoſtolis *Monachi*, teſte Dion. ſuprà, *à vita indiuiſibili & ſingulari, qua in Dei formẽ monadẽ colligũtur & perficiũtur.* Dicuntur etiã *ἀσκηταὶ* a D. Baſilio & alijs, id eſt, *exercitores*. *ἀσκηταί.* quia eorum munus eſt, ſe in virtutis palæſtra exercere. Hinc *ἀσκητικὰ* eiuſdem Baſilij, quæ ad inſtructionem Monachorum pertinent. Nomen tamen *Monachi* propriè non conuenit omnibus Religioſis, ſed ſolis vitæ contemplatiuæ deditis, non enim Mendicantes propriè ſunt Monachi, cùm aſſiduè inter homines verſentur, & multò minùs qui ex inſtituto ſunt Clerici ſeu ſacerdotes, vt ſunt Canonici regulares, & Religioſi Societatis IESV. alia enim eſt Religio Clericorũ, alia Monachorũ, vt conſtat ex c. Licet. 18. de Regularibus, c. Nullus. 1. & c. 2. Mandamus. 19. q. 3. & alijs multis Iuribus. In fauoribus tñ nomine Monachorum veniunt omnes Religioſi, vt docet Panormitanus in cap. Ex parte. 2. de poſtulat. Prælat. & alij Doctores.

Vulgò in Italia, Hiſpania, & Gallia vocantur Patres; *Patres.* quod nomen potiùs eſt beneuolẽtiæ & charitatis, quam honoris, vnde etiamſi ſæcularibus ſacerdotibus, & in primis Parochis tribui poſſit, tamen honoris cauſa hi potiùs vocantur dñi quam Patres, ſicut & Magnatum filij, patres ſuos dominos vocãt. Itaque Religioſis, qui in plebẽ & pauperes quoſlibet parentũ affectũ & officia præſtãt, & magis amoris, quo ad beneuolentiam excitentur, quàm honoris, quo intumeſcant, titulis delectari debent, hoc nomen propriè tribuitur.

3 Notandum Tertiò, Religionem, ſeu *ſtatum religioſum*, ſicut & quoduis officiũ dupliciter poſſe ſpectari. Primò In actu primo, ſeu in habitu, & ſic nihil eſt aliud quàm debitum religioſè viuendi. Secundò, In actu ſecundo, & ſic eſt ipſa religioſa vita voto firmata.

His poſitis, difficultas eſt de tribus votis, de ſolemnitate votorum, de regula, & de Pontificis approbatione.

Quod ad primũ attinet, certũ eſt ad ſtatum Religionis eſſentialiter requiri tria vota, eaque perpetua, paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ. *Ad eſſentiam Religionis requiri tria vota.* Eſt communis ſententia Theologorũ & Canoniſtarum. Nec ſufficit ſeruari hæc tria ſine voto; quia ſic non conſtituũt ſtatum, cùm non habeant firmitatem: nec homo perfectè dedicatur Deo nuda illa obſeruatione abſque voto; quia libertatẽ reſiliendi ſibi retinet, quę per votũ abdicatur. 4 Hinc Nazaræi, qui erant typus noſtrorum Religioſorum, voto conſecrabantur Domino, vt conſtat ex ca. 6. Numer. *Nazaræi.* Deinde ad perfectionem Religionis requiritur vt homo totã vitã ſuã Deo conſecret. nã vt Greg. hom. 20. in Ezech. ait; *Cùm quis omne quod habet, omne quod viuit, omne quod ſapit, omnipotenti Deo vouerit, holocauſtũ eſt*, addens illud offerri ab his, qui ſæculũ deſerunt, & relicta Ægypto ſacrificiũ offerunt Dño in eremo, id eſt, in ſtatu Religionis: atqui nõ poteſt quis vitã ſuã totã ſimul Deo conſecrare ipſo actu, quia non tota ſimul agitur, vt inquit D. Thom q. 186. ar. 6. ad ſecũdũ: ergo id voto fieri debet. Nec ſufficit votũ, niſi ſit perpetuũ; quia alioquin eſt imperfecta ſui mãcipatio retrò reſpiciens, & ius retrocedendi retinẽs.

Quòd hæc tria requirantur, Probatur Primò, Quia Religio eſt forma quædã vitæ, vel obligatio ad formã vitæ ducẽtẽ ad imitationẽ Chriſti, & ad perfectionẽ charitatis: ſed hæc tria maximè ſunt cõuenientia ad imitationẽ Chriſti & pfectionẽ charitatis conſequendã: ergo &c. Maior per ſe patet. Minor probatur Ac primùm quod *paupertas* ad hoc ſit maximè conueniens, conſtat ex illo Matth. 19. *Si vis perfectus eſſe vade, vẽde omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurũ in cælo.* *Paupertatẽ requiri.* & infrà, *Amen dico vobis, quòd vos qui reliquiſtis omnia, & ſecuti eſtis me, centuplũ accipietis, & vitã æternã poſſidebitis.* Hinc Dñs Matth. 5. *pauperes ſpiritu* (id eſt, affectu & libera electione, non miſera & ingrata neceſſitate) *beatos* vocat; quia ipſis regnũ cælorum rependitur. hinc in primitiua Eccleſia omnia erant cõia, nec quiſquã aliquid ſuũ eſſe dicebat, maximè apud Iudęos cõuerſos: idq, voto uidentur promiſiſſe: alioquin Ananias & Saphira non adeò grauiter puniti fuiſſent, quod aliquid de pretio ſibi retinuiſſent, nec Petrus diceret illos *mentitos Deo nõ hominibus.* *Anania & Saphira votum.* *Mentiri* enim *Deo* eſt non ſeruare quod ei promiſeris. Ita expreſſe docent Patres, Hierony epiſt. ad Demetriadem, Auguſtinus ſermo. 12. de diuerſis, Chryſoſt hom. 12 in Acta, & alij Denique Apoſtoli paupertatem ſeruarunt, Matth. 19. *Ecce nos reliquimus omnia*: & Chriſtus ipſe pauperrimus fuit, Math. 8. & Lucæ 9. *Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos, Filius autem hominis non habet vbi caput ſuum reclinet.*

5 *Caſtitatẽ requiri.* De *caſtitate* Matth. 19. *Sũt eunuchi, qui ſeipſos caſtrauerũt*

propter Dei. qui poteſt capere capiat. quaſi dicat,res iſta eſt valde eximia,hortor vt quiſque pro ſuo captu ad eam aſpiret, & qui difficultatem paratus eſt vincere, amplectatur. dicimur enim *poſſe*, quando audemus & nõ ſinimus nos difficultate rei ſuperari; *non poſſe*, quando cedimus difficultati, quamuis eam poſſemus abſolute vincere. ſic vulgò dicitur, non poſſum hanc iniuriam diutiùs ferre,non poſſum condonare, non poſſum tam tenuiter viuere, &c. 1. Corinth. 7. *De virginibus præceptum Domini non habeo: conſilium autem do tamquam, miſericordiam conſecutus à Domino, vt ſim fidelis: Beatior erit, ſi ſic permanſerit, ſecundùm meum conſilium.* Denique toto illo capite hortatur ad continentiam; quia hæc præbet facultatem Domino meliùs ſeruiendi. Vnde Dominus, Apoſtoli, & clariſſimi Sanctorum,continentiam coluerunt. Quòd autem voto firmari ſoleat,patet ex Apoſt.1.ad Tim.5. *Adoleſcentiores viduas deuita,* (Græcè *παραιτοῦ*,recuſa,non admitte) *cùm enim luxuriatæ fuerint in Chriſto,* (id eſt, in iniuriam Chriſti ſpõſi ſui fornicatæ) *nubere volunt; habentes damnationem, quia primam fidem* (quam Chriſto dederant vouendo continentiam) *irritam fecerunt.* Ita exponit hunc locum Cõcilium Carthaginenſe 4.cap.104.& omnes Patres.

Obediẽtiã requiri. De *obedientia*, ad Philippen. 2. *Chriſtus obediens fuit vſque ad mortem:* & qui Dominum vult ſequi, debet *abnegare ſeipſum*, Matth. 16. quæ abnegatio maximè fit per obedientiam, dum iudicium & voluntatem noſtram in omnibus Superiori ſubijcimus.

6 *Probatur ratione.* Secundò Probatur: Status religioſus poteſt conſiderari vel vt eſt quoddam *holocauſtum*, quo homo omnia ſua cõſecrat Deo;vel vt eſt *exercitium* tendens ad perfectionem, vel vt eſt *remotio impedimentorum* ſalutis. Si primo modo conſideretur requiruntur illa tria: nam per votum obedientiæ offert Deo animam, ſubijciens iudicium & voluntatem in rebus agendis Superiori propter Deum. Per votum caſtitatis offert corpus,abſtinens ſe cauſa Dei à voluptatibus carnis. Per votum paupertatis offert res exteriores, ſe illis propter Deum priuans. *Vt holocauſtum.* Si ſecundò modo, eadem requiruntur. vt enim homo exerceat ſe ad perfectionem, debet exuere affectum & ſolicitudinem rerum terrenarũ; (vt multis docet Dominus, Matth 6.) quod fit paupertate voluntaria. *Vt exercitium perfectionis.* Debet abſtinere à voluptatibus carnis,quæ mentem ad ſpiritualia reddunt maximè ineptam; (vt patet 1. ad Corinth.7.) quod fit cultu caſtitatis. Denique debet dirigi tamquam diſcipulus, ne proprio iudicio & affectu fallatur; vt ſæpè Scriptura monet, Prouerb.19.22.Eccleſ.6. & alibi. hoc autem fit obedientia.

Vt remotio impedimẽtorum. Si tertio modo, eadem requiruntur. nam tria ſunt quæ maximè ſalutem hominis impediunt, cupiditas rerum terrenarum, oblectationes carnis, & amor proprij iudicij & voluntatis; quæ tria inſinuantur 1. Ioãnis 2. *Omne quod eſt in mundo, cõcupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum & ſuperbia vitæ.* Itaque cùm hæc tria tollantur votis Religionis, per Religionem exuitur mundus.

Vt amotio ſolicitudinum. Denique eadem requiruntur vt mens hominis à ſolicitudine ſæculi liberetur,& tranquilitatẽ aſſequatur.tota enim ſæculi ſolicitudo verſatur in rebus temporalibus.in vxore, & liberis, & in gubernatione vitæ propriæ.vide. D. Thomam quæſt.186. art.7.

7 *Imperfectæ Religio.* Ex his patet,Illa Inſtituta, in quibus non faciunt votum caſtitatis abſolutæ, ſed ſolùm caſtitatis coniugalis; vt fit in quibuſdam Ordinibus militaribus,non eſſe propriè & perfectè Religiones, ſed ſolùm imperfectè,& ſecundùm quid: quia non continent primaria conſilia Chriſti: caſtitas enim coniugalis non eſt conſilij, ſed præcepti. Vnde in tali Inſtituto non fit holocauſtum perfectum; quia corpus Deo non offertur. Deinde mens hominis non abducitur à delectationibus carnis, quæ maximè illam ad ſpiritualia reddunt ineptam: nec à ſtudio placendi vxori, quod hominem diuidit, teſte Apoſt.1. ad Cor.7. nec ab alijs ſolicitudinibus innumeris, quas ſtatus matrimonij ingerit, quæ hominem à rebus diuinis maximè auocant. Denique quicumque iam inde à temporibus Apoſtolorum ſe Deo dedicare voluerunt, ante omnia caſtitatem ei vouerunt, tamquã hac vna re potiſſimùm reddamur diuino obſequio idonei. Idẽ docet diuus Thomas q.186 art.4.ad 3. *Illi*, inquit, *modi viuendi, ſecundùm quos homines matrimonio vtuntur, non ſunt ſimpliciter & abſolutè loquendo Religiones ſed ſecundùm quid,in quantũ ſcilicet in aliquo participant quædã, quæ ad ſtatũ Religionis pertinent.* Et Sotus lib.7.de Iuſtitia q.2.art.1. In eadem eſt Gloſſa in Clement Ex eo,de ſent excomm. & alij. Quæ verò Nauarrus de redditibus q. 1. monito 55. adducit, ſolùm probant tales poſſe dici *perſonas Eccleſiaſticas & Religioſos* imperfecto modo.

Obiectio. Dices cum Nauarro, Qui verè eſt Religioſus, non deſinit eſſe talis ex eo quòd Papa cum illo ſuper aliqua parte voti diſpenſet: ſed Papa diſpenſauit cum illis vt poſſint ducere vxores: ergo, &c.

Reſpon. Reſp. Maior vera eſt, ſi illa pars voti talis ſit vt ſine ea poſſit eſſentia Religionis conſiſtere: at obligatio caſtitatis non eſt talis; vt apertè colligitur ex cap. Cùm ad Monaſterium, de ſtatu Monachorum vbi dicitur, *Abdicatio proprietatis, ſicut & cuſtodia caſtitatis, adeò eſt annexa regulæ monachali, vt contra eam nec Summus Pontifex poſſit licentiam indulgere:* quod Doctores paſſim intelligunt remanente ſtatu Monachi, ſeu religioſo.

Vnde vlteriùs ſequitur, ſi eorum profeſſio ab initio fuit cum illa moderatione ad caſtitatem coniugalem, eos, non fore propriè Religioſos. Cetera, quæ Nauar. adfert,omitto, quia parùm vrgent.

8 *Solẽnitas an ſit neceſſaria.* Quod attinet ad ſecundum; non eſt neceſſarium ad eſſentiam ſtatus religioſi,vt vota illa ſint ſolemnia: ſufficit vt ab Eccleſia in eum finem acceptentur. Probatur Primò, Quia ſolemnitas votorum eſt ex inſtitutione Eccleſiæ, vt ſuprà cap. 40.dubit. penult oſtenſum eſt: quæ ſicut in vna Religione poteſt aliquã ſolemnitatem vel conditionem requirere vt acceptet illam pro Religione,ita & in alia poteſt non requirere. Ea autem, quæ ipſi Religioni ſecundùm ſe eſſentialia ſunt, iure diuino ſunt conſtituta. Secundò, Quia illa ſolemnitas ſolùm inducit quamdam inhabilitatem ad proprietatẽ bonorũ,& ad matrimonium: quæ inhabilitas non eſt neceſſaria ad ſtatum perfectionis:nam poteſt quis eſſe verus Religioſus manente vinculo matrimonij,ſi præſcindatur facultas eo vtendi, vt patet quando coniunx ex conſenſu alterius profitetur. Simili modo dominiũ non magis repugnat ſtatui Religionis quàm vſus, ſi omni momento dependeat à nutu Superioris, ita vt ad omnem nutũ illius ſis paratus reſignare. Tertiò, Quia per vota ſimplicia in Societate IESV poſt probationem emiſſa,efficiũtur veri Religioſi, vt motu proprio & ex certa ſcientia declarauit & definiuit Gregorius XIII. in ſua conſtitutione. *Cõſtitutio Greg. 13.* quæ incipit, Aſcendente Domino, anno 1584. edita, vbi etiam excommunicat, & inhabiles ad omnia beneficia & officia ſæcularia ac regularia reddit eos, qui contrariũ auſi fuerint affirmare. Idem colligitur ex Concil. Tridentino ſeſſ.25.c.16.de Regularibus,vbi agens de profeſſione Nouitiorũ,quo in alijs Religionibus fieri debeat, approbat peculiarem modum Societatis, (quàm & Religionem Clericorum vocat) quo, peracto biennio probationis, emittunt vota ſimplicia,& deſinunt eſſe Nouitij, habenturque Religioſi: Ergò tacitè inſinuat illos fieri vere Religioſos.

Probatur ex litteris aliorum Pontif. Idem apertè colligitur ex aliorum Põtificum, Pauli III. Iulij III. Pij IIII. & Pij V. diſplomatibus; quibus Primò totum Societatis inſtitutum & modus procedendi approbatur & confirmatur.

Deinde declarantur apoſtatæ & excommunicati omnes eius deſertores;quæ delaratio falſa eſſet,niſi ipſi eſſent veri Religioſi. nemo .n.in Iure vocatur apoſtata niſi qui religionẽ Chriſtianã, vel Inſtitutũ religioſũ ab Eccleſia approbatũ,cui inſitus erat,deſerit. neque ſententia excõmunicationis in iure cauſa deſertionis cuiquam niſi talibus infligitur.

Tertiò. Iſtis deſertoribus aditus ad alios Ordines etiam mendicãtium intercluditur, & profeſſio in eis facta ſeu attentata decernitur irrita, præterquam in Religione Cartuſianorũ: atqui nemini, qui non ſit,ſtatu perfectionis in aditus ad ſtatum perfectionis eſt intercipiendus. ergo ſupponebant iſti Pontifices illos iam eſſe in ſtatu perfectionis. Ex quibus eſt perſpicuum illos ſenſiſſe per iſta vota ſimplicia fieri verè & propriè Religioſum. & ſanè niſi ita eſſet, grauiter illi erraſſent, habẽdo apoſtatarũ loco eos,qui egrediuntur, & excommunicationis ſententiam, etiamſi alium Ordinem ingrediantur, eos proferendo, & profeſſionem irritam reddẽdo. quid enim hoc aliud eſſet quàm impedire ſtatum perfectionis, & ſequelam conſiliorum Chriſti, & pro ea hominem eijcere Extra Eccleſiam? Itaque de hoc re non poteſt eſſe vlla dubitatio.

Quartò, Si per vota ſimplicia nõ poſſet quis fieri Religio-

ſus

ſus, id eſſet vel quia per illa non fit traditio ſui, ſed ſolùm promiſſio: vel quia per illa non ſortitur ſtatum immobilẽ: vel quia non obligamur ad illas functiones perfectionis, ad quas obligamuur per ſolemnia. Non primum, Quia per illa fit vera traditio, vt ſuprà oſtenſum eſt, & Eccleſia acceptat illa, mediante Prælato, cui hanc auctoritatem dedit. Non ſecundum, Quia qui ſic ſe aſtrinxit, non poteſt ſe vllo modo illa obligatione eximere: vnde ex ſe eſt perpetua & immutabilis.

Nec obſtat quòd poſſit dimitti, & votis liberari; quia etiam profeſſi auctoritate Pontificia votis ſolemnibus eximi poſſunt, ut cap. 40. dubit. vlt. oſtenſum eſt. Ad ſtatum ſufficit, ut te ipſe non poſſis ab ea vitæ conditione eripere; quãuis Superioris poteſtate præſertim ſuprema, eximi poſſis. Confir. exemplo ſerui, qui propriè eſt in ſtatu ſeruitutis, quia ſeipſum ab eo eximere nõ poteſt; quãuis dominus poſſit illum manumittere: & coniugum, qui mutuo conſenſu poſſunt ad Religionem tranſire, & ſolui obligationem mutui obſequij: ſic etiam Epiſcopus poteſt auctoritate Pontificis Eccleſiam ſuam delerere, & ſibi ſoli viuere. Non tertium, Quia vota ſimplicia poſſunt obligare ad omnia exercitia perfectionis, ſicut ſolemnia.

Nec obſtat quòd DD. paſſim requirant votum ſolemne; quia loquuntur de Religione ſecũdùm Ius antiquum, quo iure non acceptatur votum ſimplex ad ſtatum: non tamen negant quin auctoritate Eccleſiæ acceptari poſſit.

9 De tertio, Ad eſſentiam ſtatus religioſi abſolutè non requiritur alia regula, præter eam, quæ diuinis mandatis & ipſis votis continetur. Ratio eſt, quia hæc abſolutè ſufficiũt vt ducant hominem ad perfectionem. Confirmatur, quia ad reliqua non eſt obligatio in ſingulis, præſertim eſſentialis: poteſt enim quis eximi à choro, ab vſu piſcium, ab vſu laneorum, & ſimilibus, manente eſſentia Religionis. Quia tamen ob multas cauſas Eccleſia non conſueuit huiuſmodi ſtatum approbare pro Religione, abſque aliqua particulari regula, ea eſt neceſſaria, non per ſe, ſed per accidens.

An regula requiratur.

10 Quod ad quartum attinet; ad ſtatum Religionis ſaltem perfectum neceſſaria eſt Eccleſiæ approbatio, & votorum admiſſio. Vnde etiam initio Eccleſiæ, Monachi per Epiſcopos initiabantur, vt patet ex Dionyſio cap. 6. Eccleſiaſticæ hierarchiæ. vbi formulam huius initiationis deſcribit: & uirgines ab Epiſcopis velabantur, teſte Tertulliano, Cypriano, Ambroſio, & alijs. De quo ritu exſtat decretum Pij I. qui vndecimus Papa fuit, c. 15. Virgines. 20. q. 1. nec vmquam fuit perfecta Religio, niſi quæ à Prælatis Eccleſiæ approbata fuit. Ratio eſt Primò, Quia ſine hac approbatione non poteſt eſſe ſtatus ſpiritalis ſuprà communẽ ſtatum Chriſtianorum, ſed omnes merè ſunt laici ſubiecti poteſtati ſæculari; niſi fortè aliqui ex illis ſint Clerici vel ſacerdotes; quod non competit illis per iſtam vitæ conditionem, ſed aliunde. Religio autem perfecta eſt ſtatus ſpiritualis & ſupernaturalis, diſtinctus à communi ſtatu Chriſtianorum & proinde à Chriſto peculiari modo deſcendere debet, idque mediante ipſius Vicario: ſicut omnes gradus eccleſiaſtici, & omnis iuriſdictio ſpiritalis, iuxta illud Apoſtoli ad Epheſ. 4. *Ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam ſubminiſtrationis*, &c. Secundò, Quia votum paupertatis & obedientiæ religioſæ reſpiciunt auctoritatem Prælati habentis iuriſdictionem ſpiritalem: paupertas enim religioſa non poteſt ulla teuri, niſi dependenter à uoluntate Prælati; obedientia uerò præceptum Prælati intuetur. Itaque requirunt in Superiore ſpiritalem poteſtatem à Chriſto deſcendentem. Cõfirmatur, quia Religioſus obedit Prælato tamquam Chriſto, in eoque Chriſtum intuetur; nimirum quia à Chriſto poteſtatem accepit, & Chriſti uices gerit.

An Eccleſia approbatio.

Cur approbatio neceſſaria.

11 Dices, Poſſum me alteri ſubijcere, eligendo illum in Superiorem, eique vouendo caſtitatem, obedientiam, & paupertatem, &c.

Obiectio.

Reſpondeo Eo caſũ non habebit ille poteſtatẽ ſpiritalẽ, ſed ſolum naturalem quam tu illi dediſti. ſed hæc poteſtas non erit iuriſdictionis nec poterit imponere neceſſitatem parendi. Sicut enim nemo habet in ſeipſum iuriſdictionẽ, qua ſe cogere, ſibique obligationem præcepti imponere queat, ita nec eam poteſt alteri dare. Vnde ſolùm teneberis illi præcipienti obedire ratione uoti; ſicut ſi uouiſſes, parere eius conſilijs.

Reſpon.

Nec refert etiam ſi te illi ſubieceris, & promiſeris illi te eius mandatis pariturum: quia hoc totum non dat illi iuriſdictionem: neque promiſſio illa, cùm tota ſit in tuum fauorem, ſtrictè obligat: quamuis ratione promiſſionis Deo factæ obligari poſſis. Denique huiuſmodi priuata obediẽtia, ob multa incommoda & pericula plerumque improbatur à ſapientibus. Vnde etiam in noſtra Religione confeſſarijs uetitum eſt ne eam admittant.

Quòd ſi plures in unum corpus & communitatem coirent, poſſent uni poteſtatem ad illam regẽdam etiam in ſpiritalibus conferre; & tunc tota illa communitas, & ſinguli quamdiu eſſent pars illius communitatis, ei tenerentur obedire. Sed hæc poteſtas non eſſet ſpiritalis, ſed politica, qualis eſt poteſtas Principum ſæcularium, qui non habent aliam iuriſdictionẽ, quàm quæ illis data eſt a Repub. Omni enim Reſp. & omnis communitas libera, iure naturæ habet poteſtatem in ſingula membra, ſicut totum in ſingulas partes; & hanc poteſt conferre in unũ uel duos, qui ipſam gubernent. itaque hæc poteſtas eſt omnino naturalis; atqui talis eſt omnis poteſtas, quam Superiores accipiunt ab inferioribus; etiamſi ad aliquos ſpiritales actus imperandos ſe extendat. Hinc fit ut talis Superior nõ poſſit infligere pœnam ſpiritalem excommunicationis uel alterius cenſuræ; & ut poſſit ab inferioribus ea poteſtate priuari. quare non poteſt per hanc propriè Chriſtum repræſentare, nec uices Chriſti gerere; cùm ab ipſo poteſtatem illam nõ acceperit. unde talis conditio uitæ non habebit eam connexionẽ aut dependentiam à Chriſto Domino, quam habet Religio approbata; nec ita ab ipſo protegetur & gubernabitur. Tertiò Quia ſine hac approbatione non habet tantam immobilitatem: facile enim talis cõgregatio poteſt diſſolui: ut ſi nolint eligere ſuperiorem, &c. acceptatio quoque uoti nõ eſt omnino firma: quia hoc ipſo, quo ille renuntiabit ſuo iuri, uel eo ſpoliabitur, ſubditus deſinet obligari. Quartò, Quia ſine hac non habet ſecuritatem; quia facilè poteſt continere errores; ut patet in Inſtituto Vvaldenſium, qui initio formam quamdam religioſæ uitæ meditabantur, quam cùm Summus Pontifex ob uarios errores, qui in illa continebantur, approbare nollet, ſe ab Eccleſia, multis hæreſibus excogitatis, ſegregarunt. de quo uide D. Anton. p. 4. tit. 11. ca p. 7. §. 2.

Ex quibus patet, abſque hac approbatione magnum deeſſe Religioni ornamentum, & quamdam perfectionem non parui momenti.

Petes, Vtrùm pertineat ad Religionis eſſentiam.

An approbatio ſit de eſſentia.

Reſpondeo, Si nomine *Religionis*, intelligamus ſtatum & formam nouendi ſecùndũ primaria Chriſti conſilia, omnino ſtabilem habentem perfectionem ſupradictam, quomodo paſſim accipitur in iure; ſic approbatio Eccleſiæ põt dici pertinere ad eſſentiam Religionis: quia ſine hac nõ habet tantam ſtabilitatem, nec poteſtatem ſpiritalem; neque eximit hominem iuriſdictioni ſæculari: quòd maximè verum eſt poſt conſtitutionem Concil. Lateran. qua inuentio nouarum Religionum prohibetur.

Nec obſtat, quòd communiter dicatur Religio conſiſtere ſolùm in tribus votis ſubſtantialibus, quia hoc intelligẽdum eſt de ijs, quæ requiruntur ex parte vouentis, ſeu Religioſi: neque negatur quin neceſſaria ſit auctoritas in eo, in cuius manibus vota illa fiunt, & eorũ aceptatio, ſed excluduntur aliæ obligationes Religioſi, v. g. ad cantum, ad carnium abſtinentiã: eſſentia enim Religionis ex parte Religioſi nihil requiri, niſi obligationem trium votorum. Abſolutè tamen aliquid amplius requiritur, nimirũ ex parte eius, in cuius manibus hæc vota fiunt; qui nomine Eccleſiæ debet ea acceptare: alioquin non inducunt obligationem ſatis firmam. nec efficiunt ſtatum ſpiritalem, & exemptum a iuriſdictione laicorum.

Aduerte tamen non eſſe per ſe neceſſarium vt hæc approbatio fiat immediatè à Sũmo Pontifice: Religiones enim SS. Antonij, Baſilij, Auguſtini, Benedicti, non videntur initiò fuiſſe ſic approbatæ, ſed ab Epiſcopis, quibus tunc ſuberant, ipſo vſu admiſſæ ſunt, non repugnante Pontifice: deinde ſenſim à Concilijs & Summo Pontifice laudatæ & confirmatæ, Ante admiſſionem Prælatorum nõ erant perfectæ Religiones, ſed inchoatæ dumtaxat, & veluti mancæ. 12

A quo hæc approbatio fieri debeat.

Poſteà tamen Pontifices totam hanc cauſam ſibi reſeruarunt; idque ob iuſtiſſimas rationes.

Pontifex ſibi reſeruant approbationem.

Primò, Vt compeſcerent quorumdam hominum indiſcretum ardorem, qui nouis Religionibus ſeu formulis vi-

uendi excogitandis erant intenti, quæ res magnam confuſionem, & alia incommoda in Eccleſiam potuiſſe inuehere.

Secundò, Ne irriperet aliqua Religio errores continens, aut aliter noxia Eccleſiæ vel ſaluti animarum: qualis erat Religio Vualdenſium.

Tertiò, Quia maiores Eccleſiæ cauſæ Sedi Apoſtolicæ reſeruandæ, cap. Maiores.3. de Baptiſmo & eius effectu: approbatio autem Religionum, ſicut & canonizatio Sanctorum ad maiores Eccleſiæ cauſas pertinet. vnde in Concilio Lateran. ſub Innocent. III. c. vlt. Ne nimia, de religioſis domibus, ſic dicitur, *Firmiter prohibemus, ne quis de cætero nouam Religionem inueniat*: intellige mandando eã executioni abſque Pontificis approbatione; paulò poſt multæ ſunt inuentæ, & approbante Pontifice ſeruatæ, vt patet c. Religionum, in Sextò. Idem conſtitutum in Cõcilio Lugdunẽſi, ſub Gregorio X. vt habetur d. cap. Religionum; *Religionum* (inquit Concilium) *diuerſitatem nimiam ne confuſionem induceret, generale Concilium conſulta prohibitione vetauit*. & infrà. *Repetita conſtitutione diſtrictius inhibentes, ne quis de cætero nouum Ordinem, aut Religionem adinueniat, vel habitum nouæ Religionis aſſumat*.

14 *An profeſſio ibi ſit inualida.* Ex quibus ſequi videtur, profeſſionem in tali Religione fore inualidam; nec obligatum iri profitentem voto paupertatis, & obedientiæ. Ratio eſt, quia Eccleſia prohibet illam formulam viuendi & profitendi, nec tribuit poteſtatẽ acceptandi. hoc ipſo enim, quo prohibet nouarum Religionum inuentionem, & ſuſceptionem habitus in iiſdem, prohibet etiam vſum illarum; & conſequenter qui eam amplexi ſunt, poſſunt illam deſerere. imò videntur teneri, quamuis per bonam fidẽ poſſint excuſari. Si poſſunt illam deſerere, non tenentur voto paupertatis, ac obedientiæ; quia illud ad illam vitæ formulam reſtrinxerunt, non intendentes ſe obligare ad paupertatem vel obedientiam, niſi in illo Ordine, & iuxta Superiorum illius Ordinis directionem.

De caſtitate fortè eſt alia ratio, quia huius executio non dependet à Superiorum poteſtate & directione. Verius tamen puto eſſe eamdem rationem; quia cùm Eccleſia abſolutè prohibeat talem Religionem, cur profeſſionem in ea factam acceptet quoad caſtitatem? Accedit, quòd ille non intendat vouere caſtitatem, niſi in Religione, vt ſic vouendo fiat Religioſus: & ſi rogaretur, diceret non aliam eſſe ſuam mentem. quare cùm non ſit Religio, ſitque ipſe in eo deceptus, non videtur teneri.

Habet vim votorum ſimplicium ex conſuetudine. Aduerte tamen, cùm aliquæ ex nouis illis Religionibus in Eccleſia longiſſimo tempore ſint permiſſæ, & ipſo vſu quodammodò cõfirmatæ, non vt Religiones, ſed vt pia Inſtituta; videri profeſſionem earum, ratione tacitæ approbationis, habere vim votorum ſimplicium: ac proinde ſubditos non poſſe redire ad ſæculum ſine diſpenſatione Epiſcopi, qui eos ex cauſa à voto paupertatis, obedientiæ, ac ſtabilitatis loci abſoluere poterit; non tamẽ à voto caſtitatis, vt ex dictis ca. 40. nu. 105. & 106. conſtat.

15 *Quæ ad eſſentiã Religionis pertinant.* Ex his patet, ad eſſentiam Religionis perfectæ ſeu completæ, per ſe nihil neceſſariò requiri præter tria vota ſupradicta, & Eccleſiæ approbationem ſeu acceptationẽ. Nec obſtat quòd obſeruatio votorum aliquãdo dicatur pertinere ad eſſentiam Religionis: id enim intelligendum eſt vel quia eſſentia Religionis ad eam obligat; debitum enim & obligatio ſeruandi vota eſt Religioni eſſentiale: vel quia pertinet ad eſſentiã Religionis conſideratę in actu ſecundo.

DVBITATIO II.

Vnde proueniat Ordinum religioſorum diuerſitas, & quis ſit inter eos perfectior.

D. THOM. q. 188. art. 1. & ſeqq.

16 RESPONDEO, & dico Primò, Diuerſitas Ordinum religioſorum non prouenit ex aliquo, quod Religioni eſt eſſentiale, vt ſunt tria vota eſſentialia, & approbatio Eccleſiæ, hæc enim omnibus ſunt communia. Itaque ſi eſſentialia ſpectentur, omnes ſunt eiuſdem ſpeciei: conſiſtit enim omnium eſſentia in obligatione trium votorum ab Eccleſia acceptatorum.

17 Dico Secundò, Hæc diuerſitas Ordinum prouenit ex duobus. Primò, ex particulari fine ſeu functione, ad quem quiſque Ordo ſpeciatim eſt inſtitutus. ita D. Thomas ſuprà art. 1. Quidam enim ſunt inſtituti, ut præter obſeruantiam votorũ eſſentialium, potiſſimùm ſe exerceant in operibus vitæ contemplatiuæ. Tales ferè ſunt quos antiquiores Patres inſtituerunt, Antonius, Pachominus, Baſilius, Benedictus, Bruno, Ordo Ciſtercienſium, & Cluniacenſium. Horum cultores propriè uocantur Monachi, quia uacant ſolitudini, & τῇ μονάδι, id eſt, unitati, quæ Deus eſt, ſunt intenti. Ad hos referendi Canonici regulares, quorum præcipua functio eſt horas canonicas in choro piè decantare. *Diuerſitas Ordinum Regul. ex duobus. 1. Ex fine, Contemplatiui Ordines.*

Actiui. Alij inſtituti ſunt ad opera vitæ actiuæ corporalia, vt ad redimendos captiuos, ad ſuſcipiendos peregrinos, ad ſeruiendum infirmis, ad defendendam Eccleſiam contra hoſtes fidei. hæc enim omnia ſunt opera charitatis, quibus tẽditur ad perfectionem: vnde ad ea peculiari ſtudio obeunda poteſt aliquis Ordo Religionis inſtitui. Vide D. Thomam q. 189.

Mixti. Alij partim ad contemplationẽ, partim ad opera vitæ actiuæ, ſed ſpiritualia, quæ contemplationem ſupponunt; vt ſunt Ordines mendicãtiũ, & Societas noſtra, quæ etiam inter mendicantes auctoritate & iudicio Sedis Apoſtolicæ cenſenda eſt.

Secũdò, Ex particularibus medijs & ritibus, quibus vtũtur vel ad vota ſua meliùs ſeruanda, vel ad functionẽ propriam meliùs obeundam. Sic inter Ordines ad contẽplationẽ inſtitutos, videmus magnam varietatẽ in habitu, victu, ieiunijs, alijſque pijs exercitijs. Similiter inter Ordines mendicantiũ. Hinc fit vt diuerſæ ſint regulæ & conſtitutiones Religionũ, quibus hæc omnia in particulari præſcribuntur. 18 *2. Ex medijs.*

Regula approbata. Et quamuis non numerentur à DD. niſi quatuor regulæ approbatæ, ſub quibus omnes Ordines religioſi militant, (præter Carthuſianos, qui habent ſua ſtatuta, & Societatẽ IESV, quæ ſuas conſtitutiones) videlicet Baſilij, Auguſtini, Benedicti, & Franciſci: tamen ſinguli ſuæ regulæ proprias conſtitutiones adiunxerunt, quibus inter ſe diſcrepant, etiãſi eamdẽ regulã ſequantur. ſub regula enim D. Baſilij viuũt penè omnes Græci Monachi: ſub regula B. Auguſtini omnes Canonici regulares, Dominicani, Auguſtiniani, Seruitæ, Hieronymiani, Hoſpitalarij, Cruciferi, & aliqui alij: ſub regula S. Benedicti, Monachi nigri, Cluniacenſes, Ciſtercienſes, Camaldulenſes, Cæleſtini, & alij. Hi tamẽ omnes proprijs cõſtitutionibus regulæ ſuperadditis, & habitu multùm differunt. Vide Silueſtrũ, Religio 1. q. 7.

19 *Varietas Ordinum Religioſorum eſt Eccleſiæ ornamento.* Hæc autem varietas Eccleſiæ eſt ornamento. ſicut enim Reipub. politicæ eſt ornamento habere omnia genera opificiorũ, quæ iuuent & oblectent vitam iſtam temporalem; ita Eccleſiam, quæ eſt diuina quædam Reſpublica, exornat tanta varietas opificiorum & exercitiorũ ſpiritualiũ ad excolendam animam & vitam ſpiritalem inuentorum. Deinde eſt etiam ſummè vtilis; ſic enim quamplurimis patet aditus ad ſtatum perfectionis: nam qui non eſt idoneus ad hoc genus exercitij, v.g. ad contemplationem; eſt idoneus ad aliud, ſcilicet ad actionem; & contrà, &c.

Quæ Religio ſit perfectior. Ex dictis facilè colligi poteſt quis Ordo Religionis ſit perfectior: perfectio enim Religionis primariò ſpectatur ex fine: ſecundariò ex medijs. Illi igitur Ordines abſolutè ſunt perfectiores, qui ordinantur ad finem intrinſecum, ſeu functionem perfectiorem. Itaque Ordines illi, quorũ proprius finis eſt vacare operibus vitæ contemplatiuæ, ſunt perfectiores iis, qui operibus vitæ actiuæ; & qui non tantùm contemplationi vacant, ſed etiam cõtemplata in alios transfundunt, perfectiores ſunt, quàm qui ſoli contemplationi incumbunt. Tales ſunt in Eccleſia Ordines illi, qui inſtituti ſunt ad docendum, prædicandum, & Sacramenta adminiſtranda. Primò, Quia perfectius eſt illuminare, quàm lucere tantùm. Secũdò. Quia illi maximè ſunt affines ſtatui Epiſcoporum, quorum eſt alios ad perfectionem adducere. Tertiò, Quia hoc fuit officium Apoſtolorum, & ipſius Chriſti Domini. Quartò, Quia nihil poteſt eſſe excellentius, vel Deo gratius, quàm ſtudium ſalutis animarũ: ob hanc enim Deus creauit mundũ, factus eſt homo, tãta fecit & pertulit: ob hanc inſtituta Angelorum miniſteria: ob hanc Euangelia, Sacramenta, & omnis ordo eccleſiaſticus. Quintò, Quia illi ex vtraque vita ſunt mixti, & cõtinent excellẽtiſſimas functiones vtriuſque. Denique ſunt humanæ naturæ accommodatiores, quæ aliquam varietatem functionum poſtulat, & plerumque in vno genere torpeſcere ſolet. Et quamuis vacare ſoli Deo videatur eſſe quid melius quàm vacare proximo; tñ non ſemper. melius enim

Digitized by Google

enim eſt humana conditione ſpectata, ſuis temporibus vacare Deo, & ſuis proximo, quam ſemper vacare ſoli Deo; præſertim cùm vacare proximo propter Deum, ſit excellẽs actus charitatis in Deum; & mens humana fatiſcat, ſi aſſiduè in diuina ſit intenta. Vnde D. Thomas q. 188. ar. 6. ita ſcribit, *Sic ergo ſummum gradum in Religionibus tenent, quæ ordinantur ad docendum, & prædicandum; quæ & propinquiſſima ſunt perfectioni Epiſcoporum. ſicut & in alijs rebus fines primorum coniunguntur principijs ſecũdorum, vt Dionyſ. ait 7. cap. de diuin. nom. Secundum autem gradum tenent illa, quæ ordinantur ad contemplationem. Tertius eſt earum, quæ occupãtur circa exteriores actiones*, &c. Rurſus inter eos Ordines, qui operibus vitæ contemplatiuæ vel actiuæ vacant, is eſt perfectior, qui pluribus vel perfectioribus vacat. Denique inter eos, qui eumdem finem habent, præſtantior eſt, qui aptioribus medijs & exercitijs ad illum finem & ad vota ſua præſtanda vtitur.

Non ex auſteritate.

21 Hinc ſequitur, perfectionem Religionis non eſſe auſteritate metiendam, vt rectè D. Thomas ar. 6. ad 3. quia fieri poteſt vt hæc auſteritas minùs ſit conueniens ad functionẽ principalem, ob quam Religio eſt inſtituta; vel vt etiam impediat mentem in ſpiritualibus exercitijs, quibus præcipuè perfectio comparatur.

Vtilitas moderatæ auſteritatis.

Eſt tamẽ moderata corporis afflictio, præſertim per ieiunium, vtilis ad multa. Primò, Ad excutiendam mollitiem animi in rebus aſperis. Secundò, Ad domandam carnem, & ſpiritui ſubigendam. Tertiò, Ad meditationem & amorem rerum diuinarum. Quartò, Ad varia beneficia à Deo impetranda, iuxta illud. *Qui corporali ieiunio vitia comprimis, mentem eleuas, virtutem largiris & præmia.* vide infrà lib. 4. c. 2. dub. 10.

Non ex rigore paupertatis.

22 Secundò, Neque etiam ex rigore paupertatis, vt quòd nihil omninò, ne communiter quidem poſſideant, vt docet D. Thomas art. 7. tum quia fieri poteſt vt hic paupertatis modus non ſit ita commodus ad finem illius: tum quia religioſa paupertas non poſtulat ut nihil communiter poſſideant; (nam præterquam quòd Dominus & Apoſtoli loculos aliquando habuere, vt colligitur Ioannis 4. 6. & 13. ſanctiſſimi viri Religionis ſuæ bona in communi poſſidere voluerunt: vt Baſilius, Pachomius, Auguſtinus, Benedictus, Bruno, Bernardus) ſed vt ſinguli non habeant niſi neceſſaria, idque ſolùm cum aſſidua dependentia ab arbitrio Superioris. Ceteris tamen paribus, quò maior eſt paupertas, eò Religio eſt perfectior.

Non requiritur chorus.

23 Denique ad perfectionem Religionis non eſſe neceſſarium chorum; (etſi contrarium parùm conſideratè inſinuet Sotus lib. 10. de Iuſtitia quæſt. 5. ar. 3. vbi dicit Ordinem illum qui choro careat vix mereri nomen Religionis) Primò, Quia officium diuinum non minùs attentè & deuotè dici poteſt ſine cantu, quàm cum cantu. Secundò, Quia fieri poteſt vt chorus impediat functiones principales, ad quas potiſſimùm talis Religio eſt inſtituta; vt prædicationem, adminiſtrationem Sacramentorum, inſtructionem rudium, Gentilium conuerſionem. Vnde videmus etiam in Ordine Dominicano, & alijs, primarias perſonas, quæ illis miniſterijs vacare poſſunt, paſſim à choro exemptas. Tertiò, Etiamſi Eccleſia non haberet cantum, poſſet tamen eſſe perfecta Religio. Quartò, Quia perfectio conſiſtit in officijs charitatis erga Deum & proximum, quæ omnia poſſunt ſine cantu præſtari. Pari modo vota eſſentialia, & cetera pietatis exercitia non requirunt cantum. Quintò, Quia, vt inquit D. Thomas quæſt. 91. ar. 2. ad 3. *diaconi & Prælati, quibus competit per prædicationem & doctrinam animos hominum prouocare in Deum, non debent cantibus inſiſtere, ne per hoc à maioribus retrahantur*. & cap. 2. In ſancta Romana, diſt. 92. dicitur eſſe *valdè reprehenſibile vt cantui vacent, qui ad prædicationis officium ſunt deſtinati*. ergo Ordo, qui huic officio incumbit, non debet habere chorum. Vnde Caietanus quæſt. 188. ar. 7. ait ad talem Religionem non debere omnes recipi ad profeſſionem; ſed ſolùm idoneos ad officium prædicandi, & confeſſiones audiendi, & miniſtros eorum neceſſarios.

DVBITATIO III.

Qui poſſint ingredi Religionem, qui non.

D. THOMAS QVÆST. 188.

RESPONDEO eos poſſe abſolutè ingredi, qui ſui iuris ſunt: qui autem alteri ſunt obſtricti, non poſſunt, niſi illius conſenſu. Tales ſunt, Primò, Epiſcopi; hi 24

1. Epiſcopi.

enim iureiurando ſunt obſtricti obedire Romano Pontifici, vt patet ex forma iuramenti ipſorum; vnde ſine illius conſenſu non poſſunt. Idem patet ex cap. Niſi cùm pridem. 10. de renuntiatione; vbi cauſâ ingrediendæ Religionis non permittitur Epiſcopus renuntiare Epiſcopatui, & ponuntur hæ ſolæ cauſæ ob quas renuntiatio conceditur, nimirum *conſcientia criminis*, (videlicet quod etiam poſt pœnitentiam impedit executionem officij; vt Gloſſa notat) *debilitas corporis, defectus ſcientiæ, malitia plebis, graue ſcandalum*, & *irregularitas*. Deinde quia ſunt obſtricti ſuæ Eccleſiæ ſicut maritus vxori; vnde & animam ſuam pro ea ponere tenentur, ſicut Chriſtus pro Eccleſia poſuit, d. cap. Niſi cùm pridem. 10. quare ſicut maritus non poteſt deſerere vxorem abſque eius conſenſu; ita nec Epiſcopus Eccleſiam abſque conſenſu Eccleſiæ: quem conſenſum Pontifex, qui omnium Eccleſiarum curam habet, ſibi reſeruauit. Denique quia ſi pro arbitrio licitum ei eſſet Religionem intrare, poſſet id in magnum damnum Eccleſiæ cedere.

Aduerte tamen, ſi voueret Religionem, votum non fore inualidum; quia fieri poteſt vt id & ipſi & Eccleſiæ ſit melius. Itaque tenetur Summo Pontifici ſuum votum aperire, & copiam exequendi petere: nam ſub hac conditione, *Si Pontifex conceſſerit*, cenſetur factum. vnde etiam implicitè vouit eidem proponere: alioquin non ſerium, ſed illuſorium votum eſſet. Vide Silueſtrum Relig. 2. q. 8. & votum 3. q. 3.

2. Secundò, Coniuges poſt conſummatum matrimonium; 25

Coniuges.

cap. Quidam. 3. & cap. Placet. 12. de conuerſione coniugat. vnde ſi alter altero ignorante vel ſaltem non conſentiente profiteatur, alter poteſt coniugem repetere; & ille tenebitur redire, & debitum petenti reddere; non tamen poterit exigere, ſed quantum in ſe eſt ſeruare caſtitatem; vt ſuprà cap. 40. nu. 82. & 84. dictum eſt, & patet ex duobus cap. iam dictis. Ratio eſt, quia Eccleſia ita interpretatur ipſius profeſſionem, vt abſolutè valeat quoad ſeruandam caſtitatem, quatenus id non cedit in præiudicium alterius.

Si non voluit ſe abſolutè obligare.

Aduerte tamen, ſi ipſe ſibi conſcius ſit, ſaltem per rationes probabiles; quòd dum profiteretur, non voluerit ſe independenter à ſtatu Religioſo ad caſtitatem obligare, ſed ſolùm ſuppoſito ſtatu Religioſo, non tenebitur à debiti petitione, aut à ſecundis nuptijs abſtinere: quia votum habuit tacitam conditionem; quæ cùm non extet, ceſſat obligatio. non enim obligat vltra intentionem vouentis. Eccleſia tamen in dubio interpretatur illum ſe voluiſſe abſolutè, & quantum licitè poſſet, ad continentiam obſtringere; vnde in foro conſcientiæ idem in dubio præſumendum.

An in ceteris ſit valida.

Vtrùm autem in ceteris profeſſio illa cenſenda ſit irrita, an valida ſub conditione, ſi nimirum coniunx non repugnauerit (quomodo vota Religioſorum, impuberum, & vxoris valida eſſe diximus) dubium eſt. Multi DD. inſinuant eſſe validam ſub conditione, & ſolùm dici inualidã, quia eſt in irritum reuocabilis. Vnde ſi coniunx illum nõ reuocarit ad commercium coniugale, aut adulterio commiſſo ius reuocandi perdat, profeſſionem confirmari, nec poſſe redire ad ſæculum, quamuis illa repugnante, aut dolo metuque conſentiente, ſit profeſſus. Colligitur ex d. cap. Placet. 12. de conuerſ. coniugat. vbi ſic dicitur: *Redire verò ad ſæculum in eius poteſtate non erat, ſed in poteſtate mariti: & ideò quantum ad ipſam, tenuit votum; quod poſt viri obitum tenere non deſijt*, &c. Idem colligitur ex cap. Conſtitutus. 15 & cap. Veniens. 16. eodem tit. Confirmatur, quia illa profeſſio videtur habere tacitam conditionem, ſi coniunx non contradixerit. profitetur enim quantum in ſe eſt.

Probabilius nõ eſſe validam.

Verùm contraria ſententia eſt valdè probabilis, nimirum

rum talem profeſſionem omninò eſſe irritam in foro conſcientiæ, excepta obligatione caſtitatis iam dicta. Vnde etiamſi vxor. qua ignorante, vel contradicente maritus profeſſus eſt, non reuocet illum, aut etiam poſteà conſentiat, nõ ideò conualeſcit profeſſio, vt docet Sancius lib. 7. de matrim. Ratio eſt, quia per profeſſionem homo ſe transfert in ius & poteſtatem Religionis. atqui is qui eſt in alterius poteſtate, non poteſt abſque eius conſenſu ſe in poteſtatem Religionis transferre: id enim cederet in prioris iniuriam: ergo. Vnde nec coniunx abſque conſenſu coniugis, nec ſeruus abſque conſenſu domini profiteri validè poteſt. eſt ergo profeſſio talis irrita: ſicut ſi ſeruus alteri ſe venderet, aut alterius obſequio ſe obſtringeret ignorante domino, contractus eſſet irritus. atqui, quod ab initio eſt irritum, tractu temporis non conualeſcit. regul. 18. de regul. iur. in 6.

Neque ſufficit ſi dicas talem profeſſionem eſſe conditionalem: quia ſupponimus abſolutè factam eſſe; quo modo iure & conſuetudine fieri debet. Non enim ſolet conditionalis profeſſio admitti in Eccleſia. Vnde etiam non rectè dicitur habere tacitam conditionem à iure: quia cõtra ius eſt, ſi aliqua conditio adiungatur; cùm eius effectus non poſſit eſſe pendens. Vnde ius requirit ætatem congruam, & annum probationis, & diligentem inquiſitionem de conditione perſonæ, priuſquã admittatur ad profeſſionem: nimirum; quia per illam ſtatim inducitur ſtatus immobilis. Vnde vlteriùs ſequitur profeſſionem non poſſe irritari ſicut alia vota: quia non habet illam tacitam conditionem; ratione cuius alia poſſunt irritari, vt docet D. Thomas q. 88. ar. 8. ad 4. & ſupra cap. 4. dubit. 13. oſtenſum eſt. Et confirmatur. Primò, quia matrimonium carnale ſemel validum non poteſt vmquam in irritum reuocari: ergo nec profeſſio, quæ eſt matrimonium ſpirituale. Hæc enim in iure quoad firmitatem ſolent æquiparari: imò profeſſio videtur firmior; quia ſoluit matrimonium ratum. Confirm. Secundò, quia ſi profeſſio eſſet vllo modo valida, deberet redire ad Monaſterium vxore mortua, ſicuti tunc debet ſeruare caſtitatem. atqui hoc eſt contra cap. Quidam. 3. & ca. Placet. 12. de conuerſ. coniugat. vbi dicitur, *Non teneri redire.* maior patet, quia mens vxoris non fuit irritare profeſſionem, ſed ſolùm vti ſuo iure quãdiu ipſa viueret, cohabitando marito. itaq; ſi valuit illa profeſſio, ſolùm fuit ſuſpenſa ad tempus: ac proinde tenebitur redire. quare cùm conſtet non teneri redire, rectè colligimus fuiſſe irritam. Neque etiam dici poteſt illam profeſſionem habere vim voti ſimplicis: quia d. cap. Quidam. dicitur, *Tale votum non tenuit; vnde ratione voti ad Monaſterium non tenetur redire,* &c. Vbi apertè inſinuatur fuiſſe irritum quoad ceteras obligationes, præter illam caſtitatis. Eadem locum habent, quando conſenſit quidem coniunx, ſed metu graui, vel dolo inducta. talis enim conſenſus non officit iuri ipſius. De metu colligitur cap. Accedens. 17. de conuerſ. coniugat. Vnde Gloſſa in cap. Veniens., eodem tit. v. Captioſè aſſeruit, ait *Licentiam profitendi metu extortam eſſe nullam*: idque probat ex cap. 2. Notificaſti. 33. quæſt. 5. De dolo docet Gloſſa d. cap. Veniens, v. Sponte ſuppoſuit. vbi dicit, *quòd votũ ex toto non tenuit; eò quòd ipſa decepta licentiam marito dederit.* vnde maritum poſſe egredi, & adulteram recipere in gratiam.

Si metu vel dolo inducta conſenſit.

Nec obſtat, quòd dolus in ſpiritualibus non noceat, vt ibidem Gloſſa v. Captioſè: tum quia id non eſt vniuerſè verum; tum quia ceſſio iuris maritalis, non eſt quid ſpiritale.

Ad argumenta ſententiæ prioris.

Ad cap. Placet, pro ſententia contraria adductum, Reſpondeo ob illud cap. ſententiam illam eſſe valdè probabilem: eamq; ſequitur Panorm. in illud cap. nume. 3. Silu. v. diuortium. q. 14. & Angelus Matrimonium 4. n. 13. Verùm dici poteſt illa verba ſic intelligenda, vt *votum illud tenuerit*, non obligatione iuſtitiæ, ſeu Religionis, ſed decentiæ: quod apertè inſinuatur verbis ſequentibus, vbi dicit talem inducendam vt redeat ad Monaſterium, vbi bona intentione profeſſionem fecit, non tamen cogẽdam inuitam. idem ſatis inſinuat Gloſſa ibidem, v. In eius poteſtate. & v. Non cogendam. ſicque optimè conciliatur hoc ca. cum ca. Quidam. eodem. quo loco vide Innocent. n. 1. vbi, vt profeſſio iſta valeat, requirit vt maritus non reuocatur, poſt mortem vxoris illam ratam habeat. Dici etiam

Illa ſententia eſt probabilis.

poteſt illud votum ex parte vxoris tenuiſſe. quia Monaſterium ratione illius ius habebat illam retinendi, niſi maritus illam repeteret, quamuis ipſa ceſſante ſcandalo poſſet occultè recedere. Sicut qui fictè contraxit, poteſt cogi vt impleat contractum, ſi poteſt. Colligitur hæc reſponſio ex Gloſſa d. cap. Veniens. v. Sponte ſuppoſuit.

Ad cap. Conſtitutus, Reſpondeo ibi ſolùm dici vxorem adulteram non poſſe maritum profeſſum repetere: quod verum eſt etiamſi ante adulterium ea inuita fuiſſet profeſſus. nam repetenti opponetur exceptio adulterij. In caſu tamen illius cap. Si ordinatus & profeſſus fuerat poſt adulterium; & ita valuit profeſſio.

Hinc patet reſponſio ad ca. Veniens. Etſi .n. illa dolo fuerat inducta ad præbendum conſenſum marito volenti profiteri, tamen quia poſteà commiſit adulterium, amiſit ius repetendi, etiamſi nondum eſſet profeſſus.

Aduerte tamen, quando vxor abſque dolo & metu ſponte conſenſit, valere promiſſionem, vt colligitur c. Ex parte. 1. de conuerſ. coniug. iuncta Gloſſa, & cap. Agathoſa. 27. q. 2. Si tamen ipſa non vouit, poterit officio iudicis illum repetere, ipſe tamen mortua coniuge tenebitur reuerti ad Monaſterium iuxta d. cap. Ex parte, de conuerſ. coniugatorum.

Poſſunt tamen coniuges ingredi Religionem duplici ratione. Primò, accedente mutuo conſenſu. Vxor nihilominùs conſentiens in ingreſſum mariti, tenetur etiam ingredi, ſi iuuenis eſt, vel talis, vt in ſæculo manenti meritò timeri poſſit de incontinentia. Si autem ſit ſenex, aut certè talis vt non ſit morale periculum in ſæculo, ſufficiet votum continentiæ in manibus Epiſcopi. vtrumque habetur cap. Cùm ſis. 4. cap. Vxoratus. 8. cap. Ad Apoſtolicam. 13. de conuerſ. coniugat. quòd ſi ipſius conſenſu vir profeſſus ſit, & ipſa nec continentiã, nec Religionis ingreſſum vouit, inducenda eſt vt id faciat. ſi nolit, & periculum ſit incontinentiæ, debet Epiſcopus ſuſpendere profeſſionem viri ad vitam vxoris, vel donec ipſa faciat quod ius poſtulat; & illum vxori reddere. mortua vxore redit vis profeſſionis, & tenetur redire ad Monaſterium; quia cùm vxoris conſenſu facta ſit, non potuit irritari, ſed ſolùm ad tempus ſuſpendi executio, cap. Conſuluit. 10. cap. Ex parte. 9. de conuerſione coniugat. 26

Quibus caſibus poſſint intrare.

Poſſunt mutuo conſenſu.

Si ipſa non vouit continentiam.

Sed quid ſi ipſa iuris diſpoſitionem ſciuit cùm conſentiret, videlicet ſe non poſſe conſentire niſi Religionem intrare velit.

Reſpon. Eo caſu ſi periculum ſit incontinentiæ, poſſe cõpelli ad Religionem, vt colligunt DD. ex cap. Significauit. 18. à contrario ſenſu Hoc tamen non ſic intelligendum puto ut poſſit cogi ad profitendum; quia nullo modo intendit ſe ad hoc obligare, vt ſuppono: & ſi rogata fuiſſet, reſpondiſſet non eam eſſe mentem ſuam; poterat enim cogitare ius ſibi fore relaxandum: & illud ca. non loquitur tãtùm de ea, quæ ſciuit Iuris diſpoſitionem; ſed in genere. Vnde illud ita intelligo, vt ſi periculum incontinentiæ ſit in ſæculo, poſſit compelli habitare in Religione, ſeu Monaſterio, vbi cuſtodiatur: nemo enim poteſt cogi ad profeſſionem, niſi qui eam promiſit; vt infrà dubitat. 4. oſtendimus. 27

Si ſciuit iuris ſtatutũ

Circa prædicta aduerte, quòd ſicut vxor conſentiens in ingreſſum mariti tenetur ingredi, vel ſaltem profiteri continentiam; ita etiam maritus conſentiens in ingreſſum vxoris; d. cap. Cùm ſis. & cap. Quia 15. cap. 16. Scripſit nobis. 27. q. 2. & hæc omnia debent fieri auctoritate Epiſcopi, vt habetur c. 23. Si vir. 29. q. 2. non tamen eſt irrita profeſſio, ſi aliter facta fuerit. 28

Maritus tenetur etiã ingredi.

Secundò, Poteſt alter inuito altero ingredi, idq; potiſſimùm quatuor euentis, Primò, Antequam matrimonium ſit conſummatum. c. Verùm. 2. & cap. Ex publico. 7. de conuerſ. coniugat. Secundò, Etiam poſt conſummatum poteſt vxor ingredi, iuxta probabiliorem ſententiam, ſi vir per vim conſummauit ante expletos duos menſes, qui ei à iure d. c. Ex publico, conceduntur: quia ei grauem iniuriam intulit; ratione cuius non debet ipſa priuari ſuo iure. Paludanus in 4. d. 17. q. 3. ar. 2. Panorm. in d. cap. Verùm, de conuerſ. coniug. Silu. v. Diuortium, q. 5. Fumus eodẽ num. 6 & alij multi, quos citat & ſequitur Sanches l. 2. de matrimonio diſput. 23. num. 6. Idem dicendum contra Silueſtrum, ſi per metum grauem extorſit, quia eſt ſimilis iniuria. Tertiò, Si alter coniugum committat adulteriũ, 29

Poteſt alter inuito ingredi in 4. euentis.

Si per vim conſummauit.

Adulteriũ

inno-

Digitized by Google

innocens poteſt Religionem ingredi, cap. 21. Agathoſa. 27. q. 2. Idem colligitur ex c. 15. 16. 17. de conuerſ. coniugat. idem dicendum de crimine Sodomiæ, vt communiter tradunt DD. in cap. maritus, de adult. vide Couar. de matrim. p. 2. cap. 7. §. 9. Sed vt id ordinatè fiat, debet primò fieri ſeparatio auctoritate Iudicis, cauſa cognita, cap. Porro. 3. de diuortijs, idque partim ad vitandum ſcandalum, partim ne poſſit repeti, & cogi ad redeundum. Quòd ſi ipſe quoque adulterium occultè commiſit, non poteſt coniugem dimittere vt Religionem ingrediatur; quia paria delicta mutua compenſatione tolluntur, cap. fin. de adult. Idem dicendum ſi cognitio illius peccato debitum petijt, vel reddidit; quia illi cenſetur reconciliatus, & ius ſuum condonaſſe, 32. q. 1. cap. 1. Vide Silueſtrum v. Diuortium q. 8. & 9. *Hæreſis.* Quartò, Si alter incidat in hæreſim, & Iudicio Eccleſiæ ſeparatio fiat, tunc enim innocens non tenetur illum admittere, ſed poteſt ad Religionem tranſire, etiamſi ille conuerti voluerit; cap. final. de conuerſ. coniugat. Si tamen non fuit facta ſeparatio iudicio Eccleſiæ, tenetur emendatum recipere; nec poteſt ingredi Religionem, cap. De illa 6. de diuortijs, & Gloſſa in d. cap. fin. Ratio eſt, quia pœnæ in hæreticos ſtatutæ non ſunt mandandæ executioni ante ſententiam, vt patet ex cap. Cùm ſecundùm leges. 19. de hæret. in 6. hæc autem priuatio iuris in coniugem eſt pœna: itaque requiritur aliqua ſententia. Sufficit tamen ſententia declaratoria criminis vt docet Alfonſus à Caſtro l. 2. de iuſta hæret. punit. cap. 7. & Couarr. de matrimonio p. 2. cap. 7. §. 8. quia ad reliquarum pœnarum executionem non plus requiritur, vt conſtat ex d. c. Cùm ſecundùm leges. Idem colligitur ex cap. finali, eodem tit.

30 *3. Qui virginem deflorauit.* Tertiò loco inter eos, qui non poſſunt ingredi Religionem, eſt, qui virginem ſub promiſſione matrimonij deflorauit. Nec refert vtrùm ſeriò an ficte promiſerit: hic enim tenetur implere contractum, ob graue damnũ, quod alioquin illa incurreret; de quo dictum eſt ſupra cap. 10. dub. 4.

31 *4. Serui.* Quartò, Serui non poſſunt capeſſere ſtatum Religioſum abſque conſenſu dominorum, cap. Si quis. 17. q. 2. quia quoad actiones viles ſeruus totus eſt domini. vnde furtũ ſui faceret, ſi ſe illi ſubtraheret. quare etiamſi profeſſionem feciſſet, eſſet domino petenti reſtituendus. tenetur tamen tunc ſeruare caſtitatem; (ſi tamen intendit ſe ad illam abſolutè & independenter à ſtatu Religionis obligare) quia ad hanc ſe potuit obſtringere domino inuito: nõ cetera; quia profeſſio quoad illa fuit irrita. Hoc intellige de ſeruo, qui talis manet; non de eo, qui per fugam ad ſuos libertatem eſt conſecutus.

Aduerte tamen, non eſſe reſtituendum, ſi triennio quæſitus non eſt, vt habetur d. cap. Si quis: tunc tamen iuſta compenſatio domino facienda eſt, ne damnũ inde capiat; vt notat Gloſſa in d. c. Si quis. Hoc autem triennium numerandum eſt non à tempore, quo dominus reſciuerit vbinam ſeruus exiſtat, vt vult Silueſter Religio 2. q. 3. & alij, quos ipſe citat: ſed ab inchoato anno probationis, vt Gloſſa tradit, & ex d. cap. Si quis, colligitur.

32 *5. Qui non ſoluendo.* Quintò, Qui creditoribus non eſt ſoluendo: hic enim non poteſt ingredi, ſi intra paucos annos manens in ſæculo poſſit ſatisfacere. æquitas enim non patitur vt cum dãno aliorum ingrediatur, ſi illud abſque graui incommodo aliquamdiu in ſæculo manens poteſt impedire. Si autem non eſt probabilis ſpes ſatisfaciendi intra illud tempus, vel manendo diutiùs in ſæculo, incurreret notabile periculum ſalutis, poteſt ingredi, relinquendo bona ſua creditoribus diuidenda pro rata. vide ſup. c. 10. dub. 8. D. Th. q. vlt. ar. 6. ad 3. apertè docet nõ teneri in ſæculo remanere vt ſoluat; ſed ſufficere ſi bonis præſentibus cedat creditoribus: quia perſona hominis liberi non eſt pro pecunia obligata. Idẽ tenet Silueſter Religio 2. q. 4. vbi pro hac ſententia citat Palud. Vldericum, Archidiac. Summam confeſſorum, Innocentium, Raynerum, & Hoſtienſem. In eadem ſententia ſunt ceteri Summiſtæ, Aſtenſis in Summa l. 6. tit. 19. q. 6. Angelus v. Religioſus nu. 6. Roſella Religio 1. nu. 5. Fumus v. Religio nu. 5. vnde hæc ſententia eſt probabilis. Vide Medinam C. de reſtitut. q. 3. cauſa. 8. vbi pro vtraque ſententia rationes adducit. Si obſtrictus debitis admiſſus fuerit, non tamen idcircò obligatur Monaſterium, niſi quatenus ex ingreſſu factum eſt locupletius.

Sextò, Qui reddendis rationibus ſunt obnoxij; quia illorum perſona eſt ad illam functionem obſtricta; eſtque ſolùm vna actio tranſiens, ſecùs ſi ad aliquod officium longo tempore obeundum ſe obſtrinxit; v. g. ad docendum aliquot annos, ad ſeruiendum perpetuò in hoſpitali, ad Rempub. adminiſtrandam. In his & ſimilibus contractibus videtur exceptus ſtatus perfectionis; vnde intelligitur tacita conditio, Niſi Religionem ingreſſus fuero; non enim illi contractus ita interpretandi ſunt vt cenſeatur promiſſor ſibi aditum ad ſtatum perfectionis voluiſſe intercludere: id enim magnæ eſſet inſipientiæ. Vnde etiamſi iuramento ſint confirmati, nihilominus poteſt intrare; quia iuramẽtum ſequitur naturam promiſſionis, & actus ſuper quem cadit, vt dictum eſt cap. 17. dubit. 7. Vide Silueſtrũ Religio 2. q. 5. 33 *6. Quæſtores.*

Septimò, Filius non poteſt intrare Religionem, ſi parens eius graui egeſtate prematur, & ipſe nequeat illi, niſi manendo in ſæculo, prouidere. Ratio eſt, quia iure naturæ tenetur eo caſu parentem alere. Ita D. Thomas q. vlt. a. 6. & quodlib. 3. ar. 16. Idem dicendum de parente, ſi filius ſimili neceſſitate prematur. Non tamen eſt ea obligatio erga fratres & ſorores, quia non eſt inter illos vlla dependentia, ſicut inter parentes & proles: parens enim proli alimenta debet iure naturæ, quia eſt fructus eius, cui dedit eſſe; vnde debet ei conſeruationem & educationem donec ſe poſſit iuuare; vt videmus in animalibus. ite eſt veluti pars ipſius, vnde debet illi alimenta ſicut ſibi ipſi. Filius parenti, quia eſt principiũ ipſius & radix. vnde accepit eſſe: quare lege gratitudinis tenetur. Sorores & fratres non habent inter ſe illud vinculum. 34 *7. Filius. &c.* *Non tenetur alere fratres.*

Illud tamen quod dictum eſt, *Filium non poſſe Religionem intrare patre multum egente*, limitandum eſt, niſi fortè ita res ſint conſtitutæ, vt non poſſit diutiùs in ſæculo ſine diſpendio ſalutis, id eſt, abſque probabili periculo peccati mortiferi, remanere; quia non tenetur cauſâ parentis ſe tali periculo exponere. Ita Silueſter Religio 2. qu. 7. ex Richardo.

Si filius parente in graui neceſſitate conſtituto profeſſus fuerit, tenetur egredi, ſi aliter ei ſubuenire nõ poteſt: quia ingredi non poterat, obligatione ſubueniendi iam contracta. Ita Nauarrus cap. 14. num. 14. & comment. 3. de Regularibus, num. 45. & Ioannes Maior in 4. d. 38. quæſt. 2. profeſſio tamen non eſt irrita; ſed ſuſpenditur executio donec parenti prouiderit. Si verò inciderit parens ex improuiſo in hanc egeſtatem poſt filij profeſſionem, non tenetur filius egredi; nec verò poteſt repugnante Prælato. Ita D. Thomas quodlib. 3. ar. 16. & 2. 2. quæſt. 101. ar. 4. ad 4. Caietanus ibidem. Silueſter ſuprà. Ratio eſt; quia iam mutauit ſtatum, nec ſubeſt ampliùs patriæ poteſtati, ſed Prælato: vnde illi obligationi ſuperuenienti non tenetur ſatisfacere, niſi quantum poteſt ſaluo ſtatu. Sicut ſi eſſet coniunctus matrimonio, non teneretur deſerere vxorem, ad ſubueniendum patri. Hoc intellige de egeſtate non extrema, ſed minori, in qua poteſt vtcumque viuere, licèt multa incommoda perferat: ſi enim eſſet extrema, teneretur filius omni modo ſubuenire, etiam egrediendo Religionem, petitâ tamen priùs licentiâ, etſi non obtenta: quia id etiam externo in pari neceſſitate præſtare deberet. *Si profeſſus fuerit dum parens eſt in graui egeſtate.* *Si in extrema.*

Dixi ſuprà *non teneri egredi*, quia etſi non teneatur, tamen poteſt, obtenta licentia à Prælato. Hoc tamen caſu non poteſt deſerere habitum, niſi fortè in habitu non poſſet ſuccurrere, de quo vide Nauarrum comment. 3. num. 44.

Octauò, Pueri non poſſunt Religionem ingredi ſine conſenſu parentum, vel tutorum, ante annos pubertatis: quia ſubſunt illis quoad vitæ diſpoſitionem. Vbi verò ad annos pubertatis peruenerint, efficiuntur ſui iuris in ijs, quæ ad ſtatum vitæ pertinent. vnde poſſunt Religionem ingredi, et inuitis parentibus; etſi ante 16. annum completũ non poſſint profeſſionem facere. de quo vide D. Th. q. 88. ar. 9. & 101. ar. 4. & q. vlt. ar. 4. & Hieronymum Platum de bono ſtatus Religioſi. 35 *8. Pueri.*

Supradictis exceptis, certi liberè poſſunt Religionem intrare: quia ab alterius conſenſu non pendent. poteſt tamen eſſe aliquod impedimentum ex parte Religionis; idque, vel ratione Iuris communis, vel ratione propriarum conſtitutionum. Ratione iuris communis; vt 36 *Impedimẽta à Iure.*

ſi Mo-

Digitized by Google

ſi Monaſterium, vel domus non poſſit plures commodè alere ex ſuis reditibus, vel conſuetis eleemoſynis. Ita Concilium Trid. ſeſſ.25.c.4. Imò ſi Monaſterium eſt feminarum, viuens ex reditibus, receptio eſt irrita, ſi plures recipiantur, quàm ſine penuria poſſint ſuſtentari, c. Periculoſo §. Sanè, de ſtatu Regul. in Sextò. Huic tamen incommodo ſolet occurri per dotem, quam communiter exigunt huiuſmodi Monaſteria, de qua ſuprà c.35. dubit. 12.& 23.

37 *Illegitimus.*

Illegitimus quoque non poteſt admitti in Religionem, in qua pater eius ſiue ante ſiue poſt natiuitatem profeſſus fuerit, ſi adhuc ſit ſuperſtes; vt habet Grego. XIIII. in ſua conſtitut. in qua ea, quæ Sixtus V. ſtatuerat de illegitimis, reuocantur ad terminos Iuris communis.

Ratione propriarum cõſtitutionum excluduntur à quibuſdam Religionibus, homicidæ, infames, nati ex Iudæis, &c.

DVBITATIO IIII.

Vtrùm aliquis poſſit compelli ad Religionem.

38 *Neminem poſſe compelli.*

RESPONDEO neminem poſſe compelli, niſi qui expreſsè vel tacitè ſeipſum ſponte obligauit. Probatur Primò, Quia quiſque in ſtatu vitæ deligendo eſt ſui iuris: non enim par eſt vt tantum onus ex alieno arbitrio pendeat. Secundò, Nemo poteſt compelli ad Religionem Chriſtianam amplectendam, quam tamen Deus omnibus præcepit, tamquam neceſſariam ad ſalutem: ergo multò minùs ad ſtatum vitæ religioſæ, quem Deus omnibus liberum eſſe voluit, quique ad ſalutem nõ eſt neceſſarius, vide ſuprà cap. 40. dubitat. 8. Tertiò, Quia hic ſtatus eſt eius conditionis vt non poſſit ei ſatisfieri niſi quis ſponte ſua, & ex interno affectu illum colat & ſeruet: magis enim pertinet ad internam reformationem affectuum, quàm ad diſciplinam externam. Quartò, Quia eius excellentia & ſublimitas poſtulat vt ſponte & ex amore, non compulſione externa, ſuſcipiatur. Vnde contra dignitatem eius eſſet, ſi quis alias non obligatus cogeretur hunc ſtatum ſuſcipere. Ob eamdem cauſam Deus noluit aliquem compelli ad religionem Chriſtianam: vtilitas enim & excellentia, cum interna vocatione & illuminatione, abundè ſufficit ad hominem alliciendum. vnde omnibus dicitur *qui poteſt capere capiat*. Denique ſi hic ſtatus inuitis imponi poſſet, & obligatio ad illum extorqueri, cederet in maximum animarum laqueum: quia vota Religionis non niſi à volentibus & animo benè ad illa affectis, ſeruari poſſunt.

39 *Decreta Concilij Trid. circa profeſſionẽ & renunciat. bonorum.*

Hinc Concilium Trid. ſeſſ. 25. de Reg c.16.17.& 18. vt libertati ingredientium conſuleret, & omnem coactionem arceret, ſtatuit ſequentia.

Primò, Cap. 16. *vt nulla renuntiatio, aut obligatio facta ante profeſſionem, etiam cum iuramento, vel in fauorem cuiuſuis piæ cauſæ valeat; niſi facta ſit cum licentia Epiſcopi, vel eius Vicarij; idq́ intra duos menſes proximos ante profeſſionem; & vt etiam ſic facta non ſortiatur effectum ſuum, niſi ſecuta profeſſione. aliter facta, etiamſi cum expreſſa huius fauoris renuntiatione, etiam iurata, ſit irrita & nullius effectus.*

Renuntiatio Nouitiorũ irrita.

Secundò, *Ne ante profeſſionem, excepto victu & veſtitu Nouitij, vel Nouitiæ illius temporis, quo in probatione eſt, quocumque prætextu à parentibus, vel propinquis, aut curatoribus eius, Monaſterio aliquid ex bonis eiuſdem tribuatur*. idque præcipit dantibus & recipientibus *ſub pœna anathematis*.

Tertiò, *Vt abeuntibus ante profeſſionem, omnia, quæ ſua erant, reſtituantur.*

Puellarum ingreſſus.

Quartò, Statuit cap.17. *vt puella non ſuſcipiat habitũ niſi duodecim annis ſit maior, nec emittat profeſſionem, niſi Epiſcopus, vel eo abſente, aut impedito eius Vicarius, aut alij ſuis, eorum ſumptibus ab eis deputatus, diligenter explorauerit virginis voluntatem, an coacta, an ſeducta ſit, an ſciat quid agat. Præfecta autem tenetur Epiſcopum de tempore profeſſionis vnum menſem antè certiorem reddere; ſi omiſerit, eſt ſuſpenſa ab officio quamdiu Epiſcopo videbitur.*

Excommunicantur cogentes mulierem ingredi Monaſt.

Quintò, C. 18. *Anathemati ſubijcit omnes quacumque dignitate fungentes, qui quomodocumque coegerint aliquã virginem vel viduam, vel aliam mulierem inuitam (præterquam in caſibus in Iure expreſſis) ad ingrediendum Monaſterium, vel ad ſuſcipiendum habitum cuiuſcumque Religionis, vel ad emittendam profeſſionem. Item qui conſilium, auxilium, vel fauorem dederint. Denique qui conſcij, eidem actui præſentiam vel conſenſum vel auctoritatem interpoſuerint.*

Impedientes mulierẽ ingredi Monaſt.

Sextò, *Anathemati ſubijcit eos, qui ſanctam virginum vel aliarum mulierum voluntatem veli accipiendi, vel voti emittendi, quoquomodo ſine iuſta cauſa impedierint.*

Circa prædicta, maxime circa primum, ſecundum, & tertium, Notandum eſt Primò, Non prohiberi teſtamentum: quia non eſt renuntiatio, vel obligatio, nec adimit libertatem egrediendi, cùm nullam vim habeat ante profeſſionem. Idem dicendum de omni alia diſpoſitione cõditionali, collata in tempus profeſſionis. 40

Teſtamentum.

Renuntiatio cõditionalis.

Renuntiatio facta ante nouitiatum.

Secundò, Etſi Concilium non loquatur expreſsè niſi de renuntiatione & alienatione Nouitij; tamen idem intelligendum videtur de ea, quæ facta eſt ante nouitiatum, contemplatione Religionis ingrediendæ, nam eadem ratio locum habet; hæc enim poteſt non minùs cogere ad Religionem, quàm ea, quæ facta eſt in nouitiatu. Vnde etiam cenſebitur facta in fraudem huius Canonis.

Tertiò, Id non habere locum in Societate IESV; nam Concilium expreſsè excipit Societatem, his verbis: *Per hæc tamen ſancta Synodus non intendit aliquid innouare, aut prohibere quin Religio Clericorum Societatis IESV, iuxta pium eorum inſtitutum à S. ſede Apoſtolica approbatum, Domino, & eius Eccleſiæ inſeruire poſſint*. Itaque ante ingreſſum validè poteſt quiuis diſponere in quaſcumque cauſas. Ingreſſus etiam poteſt diſponere, ſed iuxta formam conſtitutionibus præſcriptam, & à ſede Apoſtolica confirmatam, quam Concilium hic apertè approbat. Societas tamen nullum ius ad bona ſuorum prætendit. 41

Societas IESV.

Circa Quintum, vbi dicitur, *Præterquam in caſibus iure expreſſis*. Notandum eſt Iure excipi, Primò, eos, qui ſponte Religionem vouerunt: hi enim compelli poſſunt vt votum impleant: ſicut is, qui ſponſalia contraxit, poteſt compelli vt procedat ad matrimonium. Deinde quãdo coniunx conſcius diſpoſitionis Iuris conſenſit vt alter profiteatur Religionem, vel ſacros Ordines ſuſcipiat; tunc enim compelli poteſt vt ingrediatur Monaſterium, eo modo, quo ſuprà dub.3.n.27. dictum eſt. Tertiò, Qui crimen aliquod commiſerunt, ob quod iubentur detrudi in Monaſterium, hi quoque non tenentur profiteri, ſed ſolùm pœnitentiæ opus impoſitum peragere, vt ex ſupradictis colligitur. Et Confirmatur Primò, Quia nemo poteſt in pœnam cogi ad matrimonium: ergo neque ad Religionẽ. Secundò, Quia ſtatus ſupernaturalis non poteſt habere rationem pœnæ, cùm requirat liberam electionem; pœna autem fit contra voluntatem. Itaque ſolùm ibi præcipitur incluſio & alia opera pœnitentiæ eidem imponenda. 42

Ob crimen non poteſt ad profeſſionem compelli.

DVBITATIO V.

Ad quid teneatur qui vouit ingredi Religionem.

NOTANDVM eſt poſſe voueri Religionem vel in genere, vel in particulari. In genere dupliciter. Primò, Indeterminatè, vt cùm eo animo voues, vt ſi non admittaris in vno Ordine, velis ingredi alium. Secundò, Determinatè, vt ſi cum vouens, non determines hunc, vel illum Ordinem; ſed tamen non intendas ingredi niſi vnũ, quem habita matura deliberatione leges. 43

Dupliciter vouetur Religio in genere.

In particulari verò, cùm certus aliquis Ordo ab initio deligitur.

Si vouit in genere primo modo.

Qui primo modo vouit, hic ſi nõ admittitur in vno Ordine, debet tentare alium; idque ad tres, vel quatuor, prout expreſsè vel tacitè intendit. ita Silueſter Religio 2.q.16. Sotus lib.7. de Iuſtitia q. 2.ar.1.ad 5. & alij. Dico *tacitè*; quia ſpectanda hic eſt etiam habitualis affectio, in qua erat dum voueret, & quidnam rogatus, fuiſſet reſponſurus. Si in Ordinibus ſuæ Prouinciæ non admittitur, non tenetur quærere extra Prouinciam, niſi fortè id intenderit. In dubio non præſumitur intendiſſe; quia eſt inſolitum vt quis ita ſe Religioni ingrediendæ velit obſtringere; vt non admiſſus in ordinibus ſuæ Prouinciæ, teneri ſe velit ad foris

extra

Digitized by Google

extra patriam ſolicitandum. Si talis in probatione deprehendit ſe adhuc ineptum, ideoque egreſſus fuerit; tenetur probare alium, ſi verſimile eſt illum fore accommodatiorem. Secùs ſi bona fide non ſperatur melior ſucceſſus.

Si ſecundo modo.

Qui ſecundo modo vouit, non tenetur ingredi niſi illũ, quem poſt delegit; non enim mens eius fuit ad amplius ſe obligare. vnde ſi in probatione deprehendit ſe ineptum, non tenetur alium tentare; ſed manet liber à voto. Si vno loco illius Ordinis receptus non fuit, tenetur tentare duo vel tria alia loca eiuſdem Ordinis, ſi tamen ſpes eſt admiſſionis. Secùs ſi nihil vel parùm ſpei; quia non tenetur tentare, niſi cum ſpe probabili; nec ad amplius cenſetur ſe voluiſſe aſtringere. Itaque ceſſat obligatio voti, cùm ex parte ſua fecerit totum illud, ad quod tali voto ſe intendit obligare. Nec refert quòd non ſit ingreſſus; quia non vouit ingreſſum abſolutè, ſed ſub hac tacita conditione *ſi admittar*, quæ conditio non eſt in ipſius poteſtate, niſi quatenus pendet ab ipſius ſolicitatione. vnde ſi per hanc poſita non fuerit, cenſetur impoſſibilis.

44 *Si tertio modo vouit.*

Qui tertio modo vouit, nempe determinando à principio particularem locum, ſi ibi non recipiatur non tenetur alia tentare, ſed abſolutè ceſſat votum, quia conditio ſub qua vouit ingredi non extat, nec eſt in ipſius poteſtate vt extet.

Quatuor obſeruanda.

Hic tamen quatuor notanda. Primò, Si impedimento aliquo temporali tenebatur, ob quod repulſus eſt, obligatur eo ceſſante ſe rurſus offerre: quia ſolùm videtur dilatus ad tempus. *Si repulſus ob impedimentum tẽporale.* Secùs ſi abſolutè repulſus eſt, tali impedimento non extante. quo caſu non tenetur, etiamſi poſtea illum reuocent; quia non videtur ipſius intentio fuiſſe ſe vlterius obligare, ſi abſolutè repelleretur: alioquin ſemper deberet manere incertus & ſuſpenſus.

Si ipſe eſt cauſa impedimenti.

Secundò, Si culpa ſua impedimentum obiecit ne reciperetur, tenetur illud quantum poteſt tollere, & ſeriò adlaborare vt recipiatur. quia qui vouet ingredi, tacitè etiam vouet opportuna media ad hoc adhibere & impedimenta quantum in ſe eſt amouere: alioquin non ſeriò, ſed deluſoriè videtur Deo promiſiſſe.

Non tenetur in ſæculo ſeruare ea quæ ſũt Religionis.

Tertiò, Qui repulſam tulit, non tenetur in ſæculo ſeruare ea, quæ ſunt Religionis, paupertatem, caſtitatem, obedientiam, &c. quia hæc non vouit, ſed ſolùm vouit ſe hæc voturum ſi admiſſus fuerit. Vnde nec admiſſus ad hæc tenetur, ſed ſolùm ad votum horum peracta probatione faciendum: quo facto, tenebitur. Sic qui vouit ſuſcipere Ordinem ſacrum, non tenetur ad horas, nec ad caſtitatem, priuſquam Ordinem illum ſuſceperit. Ethnici quoque etſi teneantur ad religionem Chriſtianam; non tamen ad Sacramenta Euchariſtiæ, vel Pœnitentiæ, antequam religionem illam cum baptiſmo ſuſceperint. Hinc fit vt ſi quis poſt votum Religionis duxerit vxorem, & conſummauerit matrimonium, non peccet petendo debitum, quia nondum tenentur vinculo ſeruandæ caſtitatis. ita Caietanus q. 88. ar. 3. Nauarr. c. 12. num. 47. Sotus ſuprà, & alij. mortua tamen vxore tenetur Religionem ingredi, niſi fortè per ætatem, vel corporis diſpoſitionem factus ſit ineptus, aut non poſſit niſi difficillimè duriorem illam vitæ rationem perferre: quam exceptionem tenet Lopez c. 44. Idem dicitur docuiſſe Franciſcus Victoria. & Ratio eſt, quia nõ videtur rebus ita notabiliter mutatis, ſe voluiſſe ad hoc obligare. ad cautelam tamen expedit petere diſpenſationem; quia nemo ſecurus iudex in ſua cauſa.

An mortua vxore tenéatur intrare Religionem.

Si eſſentialia non ſeruentur.

Quartò, Qui vouit ingreſſum certi Monaſterij, vbi eſſentialia non ſeruantur, non tenetur ingredi, ſi non ſit ſpes breui futuræ reformationis: quia eſt ei periculum perverſionis. Nec refert etiamſi habeat propoſitum omnia integrè ſeruandi; quia æſtus communis conſuetudinis facilè abripit mentem. Excipe tamen, niſi ſentiret ſe adeò firmum, vt prudenter putet ſibi non eſſe probabile periculum; quin potiùs ſperet ſe alios conuerſurum. vide Nauarr. c. 12. nu. 46. & Maiorem in 4. d. 38. q. 2.

45 *Si non admittitur niſi vt laicus.*

Petes Primò, Quid ſi non admittatur, niſi ad ſtatum laicorum?

Reſpõdeo, Spectandam eſſe tacitam, vel expreſſam mentem ipſius: ſi enim ſolùm cogitauit de ſtatu ſacerdotũ cùm voueret, vel ita erat affectus ut ſi rogatus fuiſſet, noluiſſet niſi ad illum ſtatum in Religione ſuſcipiendum ſe obligare; non tenebitur ex voto ad ſtatũ laicorum. Si dubium ſit, ſpectanda eſt cõditio & curſus vitæ, & qualitates perſonæ, 33
& ex his coniectura facienda: nobiles enim mediocriter litterati, & ſtudioſi adoleſcentes præſumuntur intendiſſe ſtatum ſacerdotum; milites & mechanici ſtatum laicorum.

Si vouit perſeuerare.

Petes Secundò, Quid ſi non ſolùm vouit intrare, ſe etiam profiteri & perſeuerare?

1. Sententia, non deſ ferre.

Sunt duæ Sententiæ. Prima eſt, Hunc non obligari ad amplius quam eum, qui ſolùm vouit ingredi: hoc eſt, ad bona fide probandum an ea vitæ norma ipſi ſit conueniens; & ſi deprehendat eam minùs cõgruere, ob aſperitatem, vel aliam cauſam, non teneri. Ita Sotus lib. 7. q. 2. ar. 1. ad 3. & Ioannem Peña apud Lopezium cap. 45. & aliqui recentiores. Probatur. Primò, Qui vouet ingredi Religionem, etiam tacitè vouet perſeuerantiam; nam ingredi Religionem eſt fieri Religioſum: hoc autem perſeuerantiam includit: ergo eſt eadem ratio vtriuſque voti. Secundò, Votum ingrediendæ Religionis ex diſpoſitione iuris includit hanc tacitam conditionem, *ſi bona fide deprehendero in probatione eam mihi conuenire*; ideò enim conſtitutus eſt annus probationis: atqui eamdem includit votum profitendi, quia vouens non intendit hoc uotum exe- 47
qui niſi ſecundùm Iuris diſpoſitionem, utendo priuilegio anni probationis: alioquin fruſtra eſſet probatio. Tertiò, Concilium Tridentinum. ſeſſ. 25. c. 15. de Regul. irritam decernit profeſſionem ante annum probationis impletum; ne videlicet adimatur Nouitio poteſtas retrocedendi, ſi intra annum deprehenderit formam illam uiuendi ſibi non congruere. Idem confirmatur ex c. 16. ubi omnes renuntiationes ſuſpendit in tempus profeſſionis. Ex quibus uidetur colligi, mentem Concilij eſſe vt nemo poſſit ſe abſolutè Religioni obſtringere ante profeſſionem; ſed omnem talis uoti promiſſionem intelligendam conditionaliter, nimirũ, Si bona fide deprehendero illũ Ordinem mihi conuenire.

46 Hæc ſententia eſt probabilis, & iuxta illam qui uouit perſeuerãtiam poteſt egredi, ſi bona fide in probatione putet ſibi eam non eſſe accommodam.

Contrariũ probabilius.

Contraria tamen eſt probabilior, quam expreſsè tenet D. Tho. 2. 2. qu. vlt. ar. 4. in corp. Caiet. ibid. Nauarr. c. 12. nu. 47. & alij.

Probatur, Primò, Qui dicit Voueo ingredi Religioné, & in ea profiteri, uel perſeuerare, amplius intendit promittere Deo, & ſe magis obligare quàm qui more cõſueto vouet ſolùm ingredi. cur enim hoc addat, niſi vt præſcindat ſibi libertatem egrediendi?

Secundò, Si quis impetraret diſpenſationé in voto Religionis, & non exprimeret ſe uouiſſe non ſolùm Religionis ingreſſum, ſed & perſeuerantiam, ſubreptitia cenſeretur diſpenſatio, ut docet Nauarrus ſuprà. ergo eſt amplius.

Tertiò, Etſi non poſſit quis ante exactum annum probationis obligari profeſſione ad perſeuerandum in ea Religione, poteſt tamen ſe obligare uoto ſimplici: nuſquam enim tale votum redditur irritum, nec reſtringitur ut uim non habeat in euentum ſi aliquid in Religione diſplicuerit.

Vouens ingredi Religionem.

Quartò, Qui vouet ſe ingreſſurum Religionem, ſolùm duo cenſetur promittere; nempe bona fide probare, & ſi in probatione deprehenderit eam ſibi conuenire, profiteri. vnde ſi bona fide iudicet eam ſibi minùs conuenientem, ob illius aſperitaté, uel ingenium ſuum præfractius, vel quia metuit inconſtantiam, non tenetur, ut docent Caietanus & Nauarr. ſupra. Imò non tenetur, ſi modus ille viuendi diſpliceat; vt Nauarrus ait: vel ſi ob aliquam cauſam non ſit gratus, ut vult Caietanus. Quod tamen intelligendum eſt, ſi diſplicentia illa ſit ex cauſa iuſta, uel non poſſit facilè ſuperari. Item niſi amplius, uouendo intendiſſet. tacita n. intentio potiſſimùm in huiuſmodi expendenda. In dubio tamen non videtur amplius intendiſſe, quàm quod dictum eſt. Qui verò etiam perſeuerantiam uouit, videtur ſe ita uoluiſſe obſtringere, ut non poſſit egredi ullo modo, ſi iudicaretur idoneus, & ratio viuendi eſſet tolerabilis; nam tantum ſe obligat quantum poteſt: ergo niſi tanta ſit difficultas vt cenſeatur intolerabilis; & votum per ſe ceſſet ratione impoſſibilitatis, uel ineptitudinis, obligabitur. poterit tamé in hoc voto diſpenſare Epiſcopus, vt docet Sancius lib. 8. de matrim. diſput. 9. num. 18. quia hoc non eſt diſpenſare in voto Religionis, ſed in modo exequendi.

Qui vouet perſeuerantiam.

Ad primam rationem alterius ſententiæ; Qui vouit

ſolùm

ſolùm ingredi Religionem, non cenſetur ſe obſtringere ad perſeuerantiam, niſi ſub hac conditione, Si deprehendero Religionem illam mihi conuenire. Itaque ſi ob aliquam cauſam minùs conueniat, non tenetur. alter verò obligat ſe abſolute, modò ſit idoneus; quamuis enim ob aliquam cauſam minùs conueniat, paratus eſt id incommodi tolerare.

Ad ſecundam: Qui vouet profiteri, videtur renuntiare priuilegio probationis, quantum eſt ex parte ſua. non tamen fruſtra ei conceditur probatio; tum quia debet innoteſcere Religioni, vt ſciant verum ipſis conueniat. tum quia debet experiri an poſſit formam illam viuendi perferre.

Ad tertium: Concilium non adimit poteſtatē ſeſe obligandi voto ſimplici ad perſeuerandum: ſed ſolùm voto ſolemni.

47 *Si coniunx votum Religionis habeat.*

Quæ diximus pertinent in genere ad quoſuis qui Religionis votum habent. Sed peculiaris difficultas eſt de cōiugibus voto Religionis obſtrictis, quid poſſint, quid non poſſint, & ad quid teneantur.

Si vouit ante conſummationem.

Dico Primò, Qui ante conſummatum matrimonium vouit ingreſſum Religionis, non poteſt illud conſummare ſiue petendo, ſiue reddendo. Ratio eſt, quia conſummando redderet ſe impotentem implendi voti: ſemel tamen matrimonio conſummato, poteſt liberè reddere, & etiam petere: quia id non eſt contra eius votum; nec voti executioni impedimentum obijcit, cùm hæc ei facta ſit impoſſibilis. ſimulatque tamen ei liberum erit exequi, tenebitur, vt ſi coniunx ſimul velit conuerti; ſi contingat coniugem cōmittere adulterium, ſi ob ſuum adulterium repudietur à coniuge, & licentia ingrediendi tacitè, vel expreſsè detur: ſi contingat coniugem damnari hæreſeos, vel mori.

Si vouit poſt conſūmationem.

Dico Secundò, Si conſummato matrimonio coniunx, v.g. maritus, vouit Religionem; uel id fecit abſque conſenſu vxoris, vel cum conſenſu. Si abſque conſenſu vouit, vel intendit ſtatim implere, & ſic votum eſt irritum; quia de re illicita: vel non reſtrinxit ſuum votum ad certū tempus, & ita præſumendum eſt illud referri ad tempus, quo libera erit ei executio. Non enim præſumendum peruerſè factum, quod rectè fieri potuit. Si cum conſenſu eius vouit, valet uotum: non tamen inducit obligationem exequendi abſolutè. ſed ſub conditione, ſi nimirum vxor præſtare voluerit quæ ius requirit, id eſt; ingredi Religionem, ſi eſt iuuenis, vel talis vt in eam cadere poſſit ſuſpicio incontinentiæ: aut vouere caſtitatem in ſæculo, ſi eſt vetula, & expers periculi. itaque hoc votum habet tacitam conditionem à iure. ius enim non aliter permittit huius voti executionem. Vnde ſi vxor poſteà nolit ea præſtare quæ ius requirit, maritus non obligabitur; quia deeſt conditio iure requiſita. Secùs eſt in profeſſione. hæc .n. ſemper fit abſolutè, vnde ſtatim valet, vel eſt irrita, vt patet ex dictis dubit. 3.

Si profeſſus fuerit.

Quòd ſi maritus eo caſu ingreſſus fuerit, & profeſſionem fecerit, valebit profeſſio, etſi contra ius facta ſit. multa enim non rectè fiunt, quæ facta tenent. vt patet cap. Ad Apoſtolicam. 16. de Regular. & tranſ. Ita docet Gloſſa in cap. Ex parte. 9. de conuerſ. coniugat. Vtrùm verò eo caſu ſit reſtituendus vxori, dubium eſt.

An vir ſit reſtituendus.

Videtur non reſtituendus, ſed ipſa potiùs compellanda ad Religionem: nam conſentiendo in ipſius ingreſſum, videtur tacitè vouiſſe Religionem, & ita ſentiunt multi DD. de ea quæ iuris ignara non fuit, vt ſuprà dubit. 3. dictum eſt. Valdè tamen probabile eſt, quando vxor quæ cōſenſit, non poteſt induci ad uouendam continētiam, vel Religionem ingrediendam, virum etiam profeſſum ipſi eſſe reſtituendum. ita habetur expreſſè cap. 1. de conuerſ. coniugat. *Dicimus quod niſi vxor ad Religionem tranſierit, aut perpetuam caſtitatem ſeruare promiſerit, vir poteſt & debet de Monaſterio reuocari.* Nec diſtinguit, ſicut nec alij Canones vſquam diſtinguunt, inter eam quæ ſciuit ius, & quæ ignorauit. Vnde ſequitur, etiamſi ipſa illum non repetat, tamen eſſe reſtituendum. Si tamen ipſa vouit caſtitatem, non debet ei reſtitui. ut ex d.c. 1 apertè colligitur. ſed ipſa, ſi iuuenis ſit, concludenda eſt in monaſterio ad cuſtodiam. ſi autem uouit ingreſſum Religionis, compellenda eſt ut exequatur:

48 *Si pari conſenſu vouerunt.*

Dico Tertiò, Si conſummato matrimonio pari conſenſu & ex pacto vouerint ingreſſum Religionis, valet uotum. ſi tamen alter reſiliat, alter non tenetur exequi: tum quia iure non poteſt alter abſque altero ſtatum mutare, ut patet ex dictis: tum quia tale uotum habet tacitam conditionem, ſi coniunx perſeuerauerit in propoſito. Itaque etiamſi contingeret alterum qui reſilijt mœchari, alter tamen non obligaretur: quia conditio ſub qua uotum obligabat, non extat. Cùm enim ſic ex pacto vouent, mens illorum non eſt ſe obſtringere ſeorſim, & independenter ab altero, ſed vtroque ſtatum mutante, ſicut ius præſcribit; neque præſumitur aliud intendiſſe niſi de ea intētione conſtet. Hoc tamen quod de mutatione ſtatus dicitur, intellige, quando vterque Religionem vouit.

Si uxor voueat continentiā & vir Religionem.

Si enim ex mutuo conſenſu vxor voueat continentiam tantùm, & maritus Religionem, uel Ordinem ſacrum, adhibenda eſt diſtinctio. Si enim vxor ſit uetula, id eſt, ſexagenaria, & expers periculi, vtriuſque votum erit validum, & vir poterit votum ſuum exequi, etiamſi uxor ſuum ſeruare nolit. Ratio eſt, quia quando eſt uetula iure nō requiritur aliud ab vxore, quàm ut continentiam uoueat. hoc enim ſufficit vt virum à ſuo iugo abſoluat, & ſui iuris efficiat. Si autem erat iuuenis, neutrius votum obligabit: non uiri, quia iure non poteſt ordinari ſecundùm veriorem ſententiam, niſi vxore uouente ingreſſum Religionis. quamuis enim id iure non ſit expreſſum niſi de vxore eius, qui promouendus ad Epiſcopatum, de qua id dicitur cap. Sanè, de conuerſ. coniugat. tamen de uxoribus omnium qui ſacris initiandi, colligunt id DD. ex eo quòd non minor, ſed maior ſit ratio, cùm uir promouetur ad Ordinem ſacrum in ſæculo, quàm cùm ipſe ingreditur Religionem: ob maius periculum incontinentiæ ex libera conuerſatione cum uxore manente in ſæculo. Itaque ſi uxor debet ingredi Religionem, ut uir poſſit ingredi; potiori ratione debebit ingredi, ut uir poſſit ordinari. Non etiam obligat uotum uxoris; quia pendet ab obligatione uiri, cùm ſit reſpectiuum: habet .n. ſe per modum contractus, facio ut facias. Vnde ſi uiri uotū non obligat, nec uxoris.

Aduerte tamen non eſſe improbabile utriuſque uotum valere: quia probabile eſt, cùm agitur de ordinatione uiri, ſufficere uotum continentiæ uxoris in ſæculo; ut colligitur cap. Coniugatus, iuncta Gloſſa in fine. Secùs cùm agitur de ingreſſu uiri in Religionem, propter expreſſos textus in contrarium.

An Poſſint petere debitum.

Petes, Verùm in prædictis euentis, poſſint coniuges petere & reddere debitum. Reſpondeo non eſſe dubium quin poſſint, quando communi conſenſu uouerunt ingreſſum Religionis. tunc enim vſus coniugij nullo modo repugnat uoto, nec impedit eius executionem. Nec refert etiamſi matrimonium nondum erat conſummatum: quia etiam eo conſummato poſſunt ingredi. quòd ſi vxor tunc nolit, peccat mortiferè, ſed maritus excuſatur; quia per ipſum non ſtat, quò minùs fiat executio. Similiter poſſunt, quando vxor uetula uouit continentiam, & maritus ſuſceptionem Ordinis ſacri. quia cùm votum vxoris ſit reſpectiuum, referēda eſt eius executio ad tempus quo maritus ordinabitur. ita Sancius lib. 9. de matrimon. diſp. 37. num. 7. præſumitur enim, etſi nunc votum faciat, uouere ſolùm ſeruare caſtitatem in futurum, ſi uir ordinatus fuerit. vnde eſt pendens è conditione futuri, quæ ſi nō extiterit, euaneſcet votum. itaque ante impletam conditionem non obligatur. hoc intelligo, niſi ipſa expreſsè aliud intenderit. In prædictis tamen caſibus, non tenentur reddere debitum. quia uidentur renuntiaſſe iuri exigendi & cogendi, hoc ipſo quo dederunt ſibi mutuo poteſtatem mutandi ſtatum ad perpetuam continentiam: imò plerumque etiam expreſsè hæc renuntiatio fieri ſolet. vide cap. Dudum. 20. de conuerſ. coniugat.

49 *Si uxor cōtinentiam, maritus Relig. voueat.*

Dico Quartò, Quando ante conſummatum matrimonium communi conſenſu vouerunt, vxor continentiam, maritus ingreſſum Religionis; ſi uxor erat uetula, non impediuntur petere & reddere debitum: ſi autem ſit iuuenis, uir nec poteſt reddere nec petere.

Prior pars patet: quia uir nondum tenetur uoto caſtitatis, nec actu coniugali redditur impos uoti: uotum enim continentiæ uxoris cum renuntiatione expreſſa, uel tacita iuris coniugalis ſufficit, ut poſſit ingredi Religionem, etiā conſummato matrimonio. Similiter uxor non tenetur ſeruare caſtitatem ante mariti ordinationem uel profeſſionem, ut oſtenſum eſt.

Altera pars probatur; quia maritus conſummando matrimo-

trimonium reddit ſe inhabilem ad votum ſuum præſtandum. nam votum continentiæ vxoris iuuenis non ſufficit vt conſummato matrimonio poſſit maritus Religionem capeſſere. Imò non poteſt uxor eo caſu debitum reddere marito petente, ſi nondum expletum eſt tempus conſtitutum exequendo voto, quia efficeret illum inhabilem executioni voti, & alias nullum ius habet ad illum actum, quamdiu maritus non eſt in mora præſtandi ſui uoti. quòd ſi tempus arbitrio prudentis effluxerit, ita vt maritus incipiat eſſe in mora, & monitus nolit ingredi, poterit uxor reddere debitum petenti, & etiam petere: quia marito nolente ingredi iuxta conuenta, ſoluitur ipſa voto, nec tenetur diutius expectare, ſed poteſt uti iure ſuo. ita Sancius ſuprà nu. 8. Mora enim mariti ita illam eximit uoto, ut ampliùs non obligetur. alioqui poſſet illam maritus ſemper ſuſpenſam tenere, & cogere ſine fine expectare. Si tamen velit, poteſt ei negare debitum. quia poteſt uelle ut ſtetur cõtractu, quo maritus iuri ſuo renunciauit.

Porrò conſummato ſemel matrimonio, uir non poteſt ingredi uxore iuuene inuita; quia & ipſa ſimul ingredi deberet, ad quod cogi non poteſt, cùm non promiſerit. Simulatque tamen licitè poterit, tenebitur; ut ſi contingat illam adulterium committere. itaque uiri uotum Religionis ingrediendæ non extinguitur, ſed ſolùm conſopitur, & ſuſpẽditur per matrimonij conſummationem. quia poſito uoto continentiæ uxoris in prædicto caſu, fit abſolutum, nec amplius pendet ab ulla conditione: ſicut in contractibus alter tenetur abſolutè, cùm alter ſuum munus præſtitit. Votum autem caſtitatis uxoris extinguitur abſolute per moram uiri; quia pendet à conditione futuri, nempe ſi uir conſtituto tempore religionem ingreſſus fuerit. quod ſi uir non fuerit in mora, non extinguitur. unde etſi tunc conſummet ipſa matrimonium ſiue petẽdõ, ſiue reddendo, nihilominùs manet obligata uoto ad ſeruãdam caſtitatem, cùm ille Religionem debito modo ingreſſus fuerit. vt ſi facto diuortio ob adulterium vxoris, maritus uotum ſuum impleat. quo etiam caſu nõ poterit ipſa etiam petenti debitum reddere, ne rurſus in eamdem inhabilitatem implendi uoti illum conijciat. ut notauit Sancius ſup.

DVBITATIO VI.

Ad quid teneatur qui obſtrinxit ſe voto caſtitatis perpetuæ.

NOTANDVM eſt hoc uotum factum eſſe uel ante initum matrimonium, uel poſt initum quidem, ſed nondum conſummatum, uel matrimonio iam conſummato: idque uel ſeorſim uel ex mutuo conſenſu.

Dico Primò; Qui obſtrinxit ſe uoto caſtitatis ante matrimonium, tenetur ad multa.

50 *1. Tenetur abſtinere matrim.*

Primò, Tenetur abſtinere à matrimonio: ſi enim contrahit, vel id facit animo conſummãdi, & ſic peccat contra uotum; uel animo ingrediendi Religionem ante cõſummationem; & ſic facit iniuriam, decipiendo coniugem; quæ ſi id ſciuiſſet, noluiſſet contrahere: & fortè damnum incurret, quia fortaſſe putabitur deflorata, nec tam cummodis potietur nuptijs. etſi enim coniunx poſſit intrare Religionẽ ante matrimonium conſummatum, ſi Deus illi interea hanc voluntatem inſpiret: tamen quando contrahit non poteſt animum abſolutè ingrediendi habere; neque Ius id ei cõcedit: ſolùm tribuit Ius ingrediendi, ſupponens contractum bona fide eſſe initum. Accedit quòd contrahens matrimoniũ ordinariè ſe exponat periculo conſummandi, cui is, qui uoto tenetur, ſe obijcere poteſt.

An poſſit contrahere animo ingrediendi.

Dices, c. Ex publico. 7. de conuer. coniugat. conceduntur nouis coniugibus duo menſes, ut poſſint ingredi Religionẽ: ergo qui tali mente contrahit, utitur iure ſuo; & c. Commiſſum. 16. de ſponſalibus. dicitur, eum, qui iurauerat puellæ ſponſalia, & poſtea volebat ingredi Religionem, tutiùs facturum ſi antè contraheret, & pòſt ingrederetur Religionem: ergo nulla fit iniuria per talem contractum. Confirm. quia aliàs qui tali animo contraxiſſet matrimonium, non poſſet poſteà Religionem intrare.

Sententia quorumdam.

Ob has rationes quidam Doctores putant non eſſe peccatum poſt uotum caſtitatis contrahere matrimonium animo firmo ingrediendi Religionem. Ita Guilielmus Altiſiodoren. l. 3. Summæ tract. 2. quæſt. 3. Scotus in 4. d. 38. verſus finem, Angelus, Matrimonium 3. Impedimento 5. nume. 1. Caietan. ver. Matrimonium, cap. 1. Ioſephus Angles 2. par. quæſt. 11. de impedimen. matrimonij. quæ ſententia eſt ſatis probabilis.

Sed quod diximus eſt verius.

Reſpondetur ad rationes.

Nec obſtant rationes allatæ: nam c. Ex publico, concedit quidem duos menſes; (quia fieri poteſt vt Deus interea alteri eorum inſpiret propoſitum Religionis) non tamen cõcedit ut animo determinato intrandi contrahas. c. Commiſſum loquitur de eo, qui non ſtatuerat quidquam de ingredienda Religione, ſed dubitabat; & tamen iurauerat ſe contracturum matrimonium cum quadam ad certũ diem: hic enim urgente iuramento tenebatur contrahere, quia non habebat determinatum propoſitum Religionis, quo excuſaretur.

Poteſt intrare Religionem.

Ad Confir. Quidam putant talem non poſſe Religionem ingredi, propter illam fraudem in contractu admiſſam. Sed verius eſt poſſe: quia non fecit iniuriam niſi in contrahẽdo; imò propriè non fecit iniuriam eo animo contrahendo, ſed ſolùm contra charitatẽ peccauit. animus enim interior non facit actum externum iniuſtum, qui alioquin per ſe iuſtus erat: at ille contractus exterior per ſe erat iuſtus: ingrediendo quoque iniuriam non facit; quia ius id abſolute concedit, ſed neque in eo contra charitatem peccat; quia non tenetur ſe tanto bono priuare ob aliquod incommodũ, quod fortè alteri obueniet, cùm ſuo iure utatur. quare ſi uotũ Religionis habebat; non ſolùm poterit, ſed etiam tenebitur intrare, non obſtante tali contractu. In ipſo tamen contractu contra charitatem, ſi cauſa iuſta non ſuppetebat, peccauit, vt dictum eſt.

51 *Quando licitum contrahere poſt votum caſtitatis.*

Aduerte tamen licitum eſſe eo animo contrahere, ſi iuſta cauſa ſubſit; vt ſi metu compellaris, qui tamen non cadit in uirum conſtantem; ſi id facias ut proles antè ſuſcepta legitimetur; ſi non poſſis aliter parentum cuſtodiam euadere, qui te continent ne Religionem ingrediaris, &c. ſi aliàs graue ſcandalum timeretur. de quo vide Sancium lib. 1. de matrimonio diſpu. 43. num. 8. & Henriquez lib. 2. de matrimonio, cap. 2.

52 *2. Tenetur abſtinere vſu matrimonij.*

Secundò, Si uoto caſtitatis obſtrictus matrimonium cõtraxerit, tenetur abſtinere illius uſu; ita ut non poſſit petere umquam debitum; quamuis conſummato matrimonio teneatur tacitè uel expreſsè petenti reddere. Eſt communis DD. vide Nau. c. 16. num. 30.

An poſſit conſummare reddendo.

Solum dubium eſt, An poſſit cõſummare matrimonium reddendo? Plerique DD. docent non poſſe, ſed teneri ante conſummationem ingredi Religionem, ut poſſit uoto ſuo ſatisfacere: hanc enim ſolam rationem illius ſeruandi ſupereſſe. Nau. c. 12. nu. 80. Silu. Matrimonium. 7. qu. 5. & ferè ceteri Summiſtæ. Inſinuat Diuus Thom. 2. 2. qu. vlt. ar. 8. in 3. argum.

Poſſe conſummare reddendo.

Sed contrarium nõ minùs eſt probabile, & fortè uerius, ſcilicet non teneri intrare Religionem ut uotum caſtitatis ſeruet: & ſi coniugi caſtitatem perſuadere nequit, poſſe reddendo conſummare. Ita Sotus in 4. diſtinct. 38. quæſt. 2. art. 2. Corduba in Summa quæſtio. 136. Angelus Matrimon. 3. Impedimen. 5. numero ſecundo, & quidam alij recentiores. Probatur, Quia eo caſu perfecta uoti obſeruatio cenſetur ei facta impoſſibilis; unde non tenetur, niſi quatenus poteſt pro eo ſtatu rerum, uidelicet non petendo debitum. Antecedens probatur, quia illud cenſetur alicui iure impoſſibile, quod facere non poteſt per media ordinaria ſeu ad id ordinata: atqui iſte eſt in eo ſtatu vt per media ordinaria non poſſit abſolutè continentiam ſeruare: ergo, & cæt. Nec obſtat quòd poſſit illam ſeruare capeſſendo ſtatum Religionis: quia hic ſtatus non eſt medium ordinarium eò pertinens. Secundò, Quia iſte nec expreſsè Religionem uouit, ut ſuppono, nec etiam implicitè; non enim cenſetur ei fuiſſe animus eo euentu ſe ad Religionem obſtringere, niſi de cõtrario conſtet. non enim homo rem quantumuis arduã ſemper paratus eſt aggredi ut uotum ſeruet. Tertiò, Religio eſt ſtatus ſupernaturalis, conſiſtens maximè in interiore affectu & animi promptitudine; & obligans ad multa difficilia; ergo nemo ad eam cogendus, niſi qui ſponte ſciens & uolens ſe ad illam obſtrinxerit: Quartò, Quia alioquin qui uouiſſet ordinem ſacrum, & duxiſſet uxorem, cogendus eſſet ad Religionem. Nam nõ poteſt hoc uotum ad executionem perduci, niſi Religionem ingrediatur: atqui id

Digitized by Google

eſt nimis durum, nec DD. id fatentur. Quintò probari poteſt efficaciter cap. vnic. Extrauagan. de voto, vbi Ioannes XXII. ſtatuit vt is, qui poſt matrimonium ratum ſuſcepit Ordinem ſacrum, moneatur vt Religionem ingrediatur. Deinde addit. *Quòd ſi forſitan renuerit adimplere, ipſum, ſi ſponſa eius inſtiterit, per cenſuras Eccleſiaſticas compellendum decernimus contractum matrimonium conſummare.* Vbi expreſsè ſupponit quòd poſſit renuere, vt inquit Glo. ibidem v. Renuerit. alioquin deberet compelli. Itaque ſi is qui ſuſcepit Ordinem ſacrum, & habet ſolemne votum caſtitatis, non tenetur Religionem ingredi, vt voto ſuo ſatisfaciat, multo minùs qui ſolùm habet votum ſimplex caſtitatis. Denique ſi compelleretur ad Religionem graue incommodum inferretur vxori, & malus exitus ex tali compulſione eſſet metuendus.

Idem dicendum, etiamſi contracto iam matrimonio rato votum fecerit: niſi fortè ſciuerit ſe alia ratione continentiā ſeruare non poſſe, & nihilominùs, etſi id aduerteret, voluerit ſe voto ad illam obſtringere. Tunc enim præſumitur ſe etiam ad Religionem voluiſſe obligare. qui enim adſtringit ſe ad finem, etiam adſtringit ſe ad medium, ſine quo videt finem obtineri non poſſe. Secùs ſi id actu aduerteret. ita Sancius l.9. de matr. diſp.34. num.3.

53 *3. Tenetur non reddere.* Tertiò, Si coniunx adulterium committat, tenetur alter, qui votum caſtitatis habet, non reddere illi ampliùs debitum, ſed perfectè ſeruare ſuum votum. Ratio eſt, quia tenetur illud ſeruare quantum poteſt ſine iniuria coniugis; tunc autem poteſt ſine iniuria. Idem dicendum ſecundùm quoſdam, ſi alter ante contractum ſciebat votum alterius: tunc enim non habet ius exigendi, quia mala fide contraxit. ſciebat enim ſe non poſſe rem Deo conſecratam ad vſum prophanum conuertere, & alterum non poſſe eam tradere. vnde ſibi imputet quòd matrimonio ſuo vti non poſſit. ſecùs quando bona fide contraxit; quia abſque culpa ſua non tenetur ſeruare continentiam, quam non promiſit.

Sed contrarium in priore caſu verius puto; quia per matrimonium tranſiuit in alterius poteſtatem. Vnde etſi coniunx petendo peccet in Deum, ut ratio iuſta probat; tamen alter tenetur reddere, quia ſui corporis poteſtatem non habet, ſed coniunx. nullo tamen modo poteſt petere. poſſet tamen alter in pœnam à Iudice priuari poteſtate petendi; quia id meretur.

Quartò, Si coniunx obierit, tenetur abſolutè ſeruare caſtitatem, nec poteſt alteri rurſus connubio iungi; quia obligatio eſt perpetua, ideſt vſque ad mortem; eſtque præſtanda quantum ſtatus præſens patitur.

54 *5. Si votū præcedat ſponſalia.* Quintò, Si votum caſtitatis vel Religionis præcedat ſpōſalia, reddit ea irrita, etſi iureiurando firmata fuerint, ratio eſt, quia executio eſt peccatum. quod enim Deo conſecratum eſt, non poteſt ſine ſacrilegio alteri promitti vel donari. Eſtque communis ſententia DD.

Si ſequatur. Si verò ſequatur poſt ſponſalia, eſt dubium. Multi enim Doctores volunt ſpōſalia, etiam iurata, diſſolui per votum caſtitatis ſuperueniēs, eò quòd intelligatur exceptus ſtatus perfectior, qualis habetur per votum caſtitatis. Ita tenent Richar. in 4. d.27. ar.3. q.4. Paludanus d.38. q.3. art.3. Maior d.27. q.5. Sotus ibidem q.2. art 5. Caiet. v. Periurium cap.2. Henriquez lib.1. de matrimonio, cap.14. nume.4. & multi Canoniſtæ.

Alij negant ſponſalia per votum caſtitatis ſuperueniens diſſolui, ſed eſſe implenda volente parte. Ratio eſt, quia tale votum fieri nō potuit in præiudicium ſponſæ: rem enim alteri promiſſam non poſſe Deo dicari per votum caſtitatis. ſecùs de voto Religionis; quia hoc votum in ſpōſalibus iure cenſetur exceptum; cùm ius tribuat facultatem ingrediendæ Religionis, etiam poſt matrimonium ratum nondū conſummatum: hoc tamen non poteſt oſtendi de voto caſtitatis. Ita Hoſtienſis, Innoc. Ioannes Andr. Panorm. Archid. in c. Rurſus. 6. Qui Cler. vel vouentes, &c. Palud. d.27. q.1. ar.3. caſu 5. Anton. 3. p. tit.1. c.18. §.2. Silueſ. Matrimonium 7. qu.5. dicto 5. & v. Sponſalia qu.7. Tabiena eodem, quæſ. 10. Fumus eodem, num.12. Nauar. cap.22. num.27. & multi recentiores.

Vtraque ſententia probabilis. Vtraque ſententia eſt valdè probabilis, & ſecura in praxi. ſecunda tamen eſt iuri conformior: quia iure probari non poteſt, conditionem melioris vitæ in ſponſalibus cenſeri exceptam, præter ſtatum Religionis. imò Bccleſia talem cogere ſolet vel Religionē ingredi, vel ſponſalia perficere. Sed hæc res non eſt huius loci: de qua vide plura apud Sancium noſtrum l.1. de matr. diſp.46.

Dico Secundò, Si alter coniugum (v.g. vxor) poſt matrimonium ratum nondum conſummatum vouit caſtitatem; 55 *Si coniunx vouit caſtitatem ante conſummat.*
vel id fecit animo ingrediendi Religionem, vel abſque tali animo. Si animo ingrediendi Religionem, tenetur ingredi; ſi tamen aduertit, cum voueret, ſe aliter votum ſuum integrè implere non poſſe. Si autem id minimè aduertit, ſed cùm haberet animum ad Religionem, & ſupponeret ſe ingreſſurum, vouit caſtitatem, non tenetur ad Religionem: quia ad hanc uoto ſe non obſtrinxit: neque propoſitum ingrediendi illum obligat, vt ex ſupradictis conſtat. Tenetur tamē ad caſtitatem non minùs quàm ſi ante matrimonium vouiſſet. cenſetur enim integram caſtitatem vouiſſe. Vnde non ſolùm non poterit petere debitum (quamuis teneatur reddere, niſi malit ante primum actum intrare Religionē) ſed etiam ſi contingat virum mœchari, non poterit eum ſibi conciliare. quia, quantum in ſe eſt, tenetur integram caſtitatem ſeruare. Si autem non cogitauit de Religione, ſolùm uidetur uouiſſe caſtitatem partialem, quam matrimonij ſtatus permittit, nimirum, vt non poſſit petere debitum aut fornicari. Vnde ſi contingat virum fornicari, non tenetur ab eo diuertere, & poteſt ſeparatum conciliare. vt docet Sancius l.9. diſp.35.

Contrarium tamen in hoc caſu videri poſſit verius. ſi enim non afficiebatur matrimonio, & optabat eſſe libera ab illo iugo, & ſic vouit caſtitatem (vt plerumque fit) videtur vouiſſe abſolutè ſeruare quantum in ſe eſt, & ſine iniuria coniugis poſſet: vnde etiam poſt mortem ipſius non poteſt nubere alteri. quare ſi contingat coniugem fornicari, tenebitur ab eo ſeparari, ſi abſque graui incommodo poſſit, nec dimiſſum poterit reconciliare. itaque ſpectanda eſt mens vouentis vtrùm intenderit vouere ſeruare caſtitatē quantum ſine alterius iniuria poſſet.

Dico Tertiò, Si conſummato matrimonio alter vel vterque vouit continentiam; vel id factum abſque alterius cōſenſu; vel cum conſenſu, ſed ſeorſum; vel mutuo conſenſu per modum pacti. Si primo modo factum ſit, certum eſt nō eſſe niſi votum partiale caſtitatis, nimirum quantū eſt ex parte vouentis; quale in matrimonio ſeruari poteſt: ſiue vterque ſeorſim, ſiue alter tantùm vouerit. Si ſecūdo modo, nimirum accedente conſenſu alterius, non tamen per modum mutui pacti: etiam erit ſolùm votum partiale, quale matrimonij ſtatus permittit. Et quamuis neuter tūc poſſit petere debitum, vterque tamen tenetur petenti reddere: quia neuter cenſetur renuntiaſſe iuri petendi, niſi fortè expreſsè aliud intenderint. Licentia enim vouendi data à coniuge, non eſt renuntiatio ſui iuris vt ſup. c.40. dub.15. n.95 oſtenſum eſt. & conſentiunt plerique DD. *Si poſt conſummatū.*

Si tertio modo factum ſit, neuter poteſt petere aut reddere: quia ad hunc finem vterque iure ſuo ceſſit, & coniugem à iugo coniugalis ſeruitutis abſoluit, vt ſic integrā continentiam perpetuò ſeruare poſſet, vt ſup. dub.15. num.96. oſtenſum eſt. 56

Aduerte tamen, coniuges alterum alteri poſſe hanc renuntiationem validè cōdonare, & ius priſtinum in corpus reſtituere. etſi enim ea in re committant ſacrilegium contra votum (quia quod ſemel Deo conſecratum eſt, non poteſt alteri dari) tamen illa condonatio, & iuris reſtitutio valida erit. Nam ſi cùm femina eſt omnino ſui iuris, validè poteſt ius ſui corporis conferre in virum, etiamſi ipſa caſtitatem vouerit; multò magis iam matrimonio copulata poterit validè reddere viro ius, cui vir renuntiarat, cùm numquam ita renuntiare potuerit, quin apud eum habitu & in radice manſerit. Ratio eſt, quia votum ſimplex quo vouit Deo caſtitatem non transfert dominium corporis in ius alterius. (ſecùs eſt in profeſſione, cui ex parte uoti obedientiæ annexa eſt traditio in ius Religionis.) Vnde etſi vouerit caſtitatem, retinet tamen dominium corporis ſibi (quāuis Deo obnoxium ratione voti) ac proinde poteſt illud validè marito reddere. ſimiliter maritus vxori. Itaque hoc caſu etſi neuter poſſit petere debitum, vterque tamen tenetur petenti reddere; ſicut cùm ſeorſim caſtitatem vouerūt. Tūc enim eorum votum ad ſimilem ſtatum eſt redactum. vide ſuprà cap.40. dubit.18. nume.126. Si tamen contingat maritum mœchari, vxor non poterit ei ampliùs reddere debitum. quia ille rurſus ius petendi amiſit: & ita te- *Si ius viciſſim reddant.*

netur

Digitized by Google

netur ipſa uotum ſuum integrè ſeruare ſicut priùs, anteq̃uam reſtituiſſet uiro ius illud, quo ipſe uouendo ceſſerat.

DVBITATIO VII.

Quid requiratur vt profeſſio ſit valida, & vt inualida ratificetur, & an non ratificans poſſit egredi.

Profeſſio expreſſa. Tacita.

57 NOTANDVM eſt profeſſionem poſſe fieri uel *expreſsè*, uel *tacitè. Expreſsè*, cum quis utitur aliqua formula promiſſionis, qua mentem ſuam explicet & intendat Religioni incorporari. Nec refert ex natura rei quibus uerbis utatur; modò per illa intendat ſe Deo & Religioni obſtringere ac tradere, idque ipſis aliqua ratione exprimatur. Sicut in abſolutione ab excommunicatione, non refert quibus uerbis utatur Prælatus, modò ſignificent effectum, quem per illa intendit. Vnde in multis Religionibus non uouent expreſsè paupertatem, & caſtitatẽ; ſed promittunt ſolùm *ſeruare regulam*, (intellige de præceptis regulæ) uel *obedire regulæ*, uel *viuere ſecundum regulam*: uel promittunt *obedientiam & conuerſionem morum ſecundùm hanc vel illam regulam*. His aliqui adiungunt *ſtabilitatem*, ut Benedictini & Carthuſiani. caſtitatem uerò & paupertatẽ promittunt, tum in obedientia, tum in promiſſione regulæ, in qua illa exprimuntur.

Varia formula profeſsionis expreſſæ.

Profeſſio tacita triplex.

Tacitè fit tripliciter. Primò, Cùm exacto probationis anno defert quis habitum profeſſorum (ubi is aliquo ſigno externo diſtinctus eſt) per triduum, cap. Ad noſtram. 8. de Regu. & cap. Conſtitutionem. 3. de Regu. in 6. Secundò, Si tali habitu ſuſcepto faciat aliquod opus profeſſis proprium; ut ſi in Capitulo ſuffragium dederit, ſtatim fit profeſſus, nec requiritur triduum; c. Vidua. 4. de Reg. Tertiò, Si in ea Religione ubi nulla exteriùs eſt diſtinctio habitus, deferas habitum per totum annum, in termino anni cenſeris profeſſus, c. Ex parte 22. de Regu. & Clemen. Eos qui, de Regul. uide Nau. commen. 4. de Regu. num. 73. & 74. Silu. Religio 3. q. 19. Debent autem hæc fieri animo ſaltem tacito profitendi; & conſentiente illo, cuius eſt admittere, ut rectè iidẽ DD. & alij docent, & ex infrà dicendis patebit. Si talis animus non adſit, non erit coram Deo profeſſus: etſi in foro externo præſumatur.

58 His poſitis ut promiſſio ſit ualida multa requiruntur; Primò, Ætas. Secundò, Annus probationis. Tertiò, Animus profitendi. Quartò, Vt non metu uel fraude impulſus faciat. Quintò, Vt fiat auctoritate eius, cuius eſt admittere, & cum conſilio eorum, quos tenetur adhibere. Sextò, Vt fiat in Religione approbata. Septimò, Vt tria uota ſubſtantialia ſaltem implicitè emittantur. Octauò, Vt nulla adſit conditio ſubſtantiæ Religionis repugnans. Nonò, Vt non habeat aliquod impedimentum, quod in ea Religione habeatur eſſentiale. Decimò, Vt perſona non ſit alteri obſtricta.

Requiſita vt valida ſit profeſſio.

1. Ætas.

Primò, Requiritur ætas: hæc ante Concilium Triden. in feminis erat 12. annorum, in maribus 14. completorum. ad Ordines tamen mendicantium requirebatur præterea unus annus, qui erat probationis. Itaque in illis Ordinibus ante annum 15. completum non erat ualida profeſſio, de quo uide Silueſtrum Religio 3. qu. 2. Verùm poſt Concilij Triden. decretum, quod habetur ſeſſ. 25. c. 15. de Regul. requiruntur in omnibus Ordinibus anni 16. completi, *In quacumque*, ait, *Religione tam virorum, quàm mulierum, profeſſio non fiat ante 16. annum completum: nec qui minore tempore quàm per annum poſt ſuſceptum habitũ in probatione ſteterit, ad profeſſionem admittatur. profeſſio autẽ anteà facta ſit nulla, nullamq́ue inducat obligationem ad alicuius regulæ vel Religionis vel Ordinis obſeruationem, aut ad alios quoſcumque effectus.*

Conc. Trid. requirit 16. annos completos.

Ordinatus ante pubertatem.

Pari modò ſi quis ante pubertatem accipiat Ordinem ſacrum, non obligatur uoto continentiæ Ordini annexo, ut docet Panorm. cap. vnico, nume. 3. de clerico per ſaltum promoto, ſecutus Hoſtienſem, Innocent. Archidiaconum, Hugonem, Goffredum. Ratio eſt, quia illa ætate non poterat ſe expreſsè obligare uoto ſolemni continentiæ. ergo nec tacitè per ſuſceptionẽ Ordinis. Vnde infertur, Si quis hoc tempore ordinaretur ante annum ſextum decimũ ætatis, non obligatum iri uoto continentiæ, quia ante illud tẽpus non ualet profeſſio; ac proinde nec teneri ad preces canonicas, & poſſe inire matrimonium. Idem docet Nauar. in Enchirid. cap. 22. num. 51. de ordinato metu maximo reuerentiali. Hoc ipſo enim quo tenetur ad caſtitatem, non tenetur ad ſtatum Eccleſiaſticum, cùm Eccleſia hunc nemini permittat abſque continentiæ uoto. Si non tenetur ad ſtatum ipſum, neque etiam ad ea quæ ſtatui ſunt connexa & acceſſoria. Hæc tamen intellige niſi completo anno ſextodecimo ratificet Ordinis ſuſceptionem. Neque ſufficit antè ratificare, ut inſinuat Panorm. ex Hoſtienſ.; quia debet eſſe in ætate habili ad ſe obligandum. Cenſetur autem ratificare, ſi ordine ſacro tunc utatur; niſi fortè utatur ex ignorantia, qua putabat ſe teneri. Nemo enim ratificat quod ignorat.

59 Secundò, Requiritur integer annus probationis poſt ſuſceptum habitum. patet ex verbis Conc.

2. Annus probationis.

Quãdo inchoandus.

Vbi Notandum Primò, Hunc annum poſſe inchoari & expleri ante annum ſextumdecimum, quia iure antiquo poterat, & Concilium nihil circa hoc innouauit: non enim eſt opus ut ſtatim expleto illo anno ad profeſſionẽ admittatur. Nec obſtat illud, quod cap. 16. dicitur, *Finito tempore nouitiatus, Superiores Nouitios, quos habiles inuenerint ad profitendum admittant, aut è Monaſterio eijciant*, quia loquitur de ijs, qui ſunt habiles, in quibus non eſt iuſta cauſa differendi, ut declaratum eſt à Cardinalibus qui decretis Concilij interpretandis præſunt. non enim Concilium uetat differri profeſſionem, ſi cauſa aliqua iuſta ſubſit; (ut ſi morbo aliquo laboret, ſi ætas deſit, ſi in probatione non omnino ſatisfecerit) hoc enim eſſet contra rectam adminiſtrationem, & contra Monaſterij ac ipſius Nouitij bonum.

Debet eſſe continuus.

Secundò, Hunc annum debere eſſe continuum. Ita Silueſter Religio 5. quæſt. 4. Nauar. lib. 3. titu. de Regu. conſi. 34. & 37. & alij paſſim. Ratio eſt, quia quando Ius certum tempus, ut annum uel menſem requirit, intelligendum eſt de tempore continuo; ut docet Ioann. Andreas in cap. 1. de elect. in 6. & alij. Deinde quia annus aſſignatur ut experiatur auſteritates Religionis: has autem meliùs experitur continuando, quàm diuidendo. Denique ita habet conſuetudo. Gloſſa tamen in regu. Eum qui, de regu. Iur. in 6. tenet ſufficere annum interpolatum; quod Panormit. in cap. Ad Apoſtolicam. 16. de Regularibus, nume. 9. non reijcit, etſi contrarium putet uerius. Idem tenet Bartho. Brix. ut refert Panorm. & Specu. p. 4. tit. de ſtatu monach. §. 1. q. 37. etiamſi lõga fuerit intermiſſio. crediderim ſanè paucorum dierum interpellationem non impedire. Ratio eſt, quia non minùs idcircò experitur auſteritates Religionis, ſi poſteà totidem dies, quot intermiſit, ſuppleat. atqui tota ratio, cur annus debeat eſſe continuus, eſt ut experiatur auſteritates Religionis; ut alij DD. fatentur, accedit quòd paucorum dierum intermiſſio non cenſeatur impedire moralem continuationem.

In habitu.

Tertiò, Hãc probationem debere fieri in habitu (etſi Panor. id neget) quia eſt pars auſteritatis Ordinis. Itẽ in ipſo Monaſterio, niſi à Superiore ei conceſſum ſit ut foris moretur, ut docet Silu. Religio 5. q. 5.

Quomodo computandus iſte annus.

Quartò, Annum probationis & annos ſexdecim ætatis, computandos eſſe à momento ad momẽtum. vt ſi habitum acceperis primo Octobris poſt meridiem, nõ potes eodem die recurrente in termino anni profiteri ante meridiem, ſed expectandum eſt punctum ſuſcepti habitus. Similiter in ætate expectandum ut recurrat punctum natiuitatis. Colligitur ex L. 3. §. Minorem, ff. de minoribus, ubi dicitur, *Minorem adhuc dici vltimo die anni 25. donec hora natiuitatis recurrat.* & ratio additur, *quia ante illam horam nondum compleuit 25. annos.* vnde colligit, *in huiuſmodi à momento in momentum tempus ſpectari.* quòd maximè uerum eſt, quando certum tempus, ab aliquo die determinato incipiens, alicui conſtitutum eſt in ipſius fauorem: v. g. vt poſſit reſtitui in integrũ, uel ut non poſſit obligari aliquo contractu, uel lege. ſecùs ſi tantùm requiratur quia nõ putatur anteà ſatis idoneus; ut cùm requiruntur 7. anni ad ſpõſalia, & 14. ad matrimonium: tunc ſufficit ultimum diem anni 7. uel 14. eſſe inchoatum; nec opus eſt expectare punctum natiuitatis, ut docet Sanctius l. 1. de matr. diſp. 16. nu. 2. Idẽ credo dum requiruntur anni 14. ad beneficium; quia id fauorabilius. vide Azon. in Summa, in L. 2. C. Rub. de in integr. reſt. min. nu. 1. 2. 3. 4.

Digitized by Google

uendi excogitandis erant intenti, quæ res magnam confuſionem, & alia incommoda in Eccleſiam potuiſſe inuehere.

Secundò, Ne irriperet aliqua Religio errores continens, aut aliter noxia Eccleſiæ vel ſaluti animarum: qualis erat Religio Vvaldenſiom.

Tertiò, Quia maiores Eccleſiæ cauſæ Sedi Apoſtolicæ reſeruandæ, cap. Maiores. 3. de Baptiſmo & eius effectu: approbatio autem Religionum, ſicut & canonizatio Sanctorum ad maiores Eccleſiæ cauſas pertinet. vnde in Concilio Lateran. ſub Innocent. III. c. vlt. Ne nimia, de religioſis domibus, ſic dicitur, *Firmiter prohibemus, ne quis de cetero nouam Religionem inueniat*: intellige mandando eã executioni abſque Pontificis approbatiooe; paulò poſt multæ ſunt inuentæ, & approbante Pontifice ſeruatæ, vt patet c. Religionum, in Sextò. Idem conſtitutum in Cõcilio Lugdunẽſi, ſub Gregorio X. vt habetur d. cap. Religionum; *Religionum* (inquit Concilium) *diuerſitatem nimiam ne confuſionem induceret, generale Concilium conſulta prohibitione vetauit*. & infrà. *Repetita conſtitutione diſtrictius inhibentes, ne quis de cetero nouum Ordinem, aut Religionem adinueniat, vel habitum noua Religionis aſſumat.*

14 Ex quibus ſeqoi videtur, profeſſionem in tali Religione fore inualidam; nec obligatum iri profitentem voto paupertatis, & obedientiæ. Ratio eſt, quia Eccleſia prohibet illam formulam viuendi & profitendi, nec tribuit poteſtatẽ acceptandi. hoc ipſo enim, quo prohibet nouarum Religionum inuentionem, & ſuſceptionem habitus in iiſdem, prohibet etiam vſum illarum; & conſequenter qui eam amplexi ſunt, poſſunt illam deſerere. imò videntur teneri, quamuis per bonam fidẽ poſſint excuſari. Si poſſunt illam deſerere, non tenentur voto paupertatis, ac obedientiæ; quia illud ad illam vitæ formulam reſtrinxerunt, non intendentes ſe obligare ad paupertatem vel obedientiam, niſi in illo Ordine, & iuxta Superiorum illius Ordinis directionem.

An profeſſio ibi ſit inualida.

De caſtitate fortè eſt alia ratio, quia huius executio non dependet à Superiorum poteſtate & directione. Verius tamen puto eſſe eandem rationem; quia cùm Eccleſia abſolutè prohibeat talem Religionem, cur profeſſionem in ea factam acceptet quoad caſtitatem? Accedit, quòd ille non intendat vouerere caſtitatem, niſi in Religione, vt ſic vouendo fiat Religioſus: & ſi rogaretur, diceret non aliam eſſe ſuam mentem. quare cùm non ſit Religio, ſitque ipſe in eo deceptus, non videtur teneri.

Aduerte tamen, cùm aliquæ ex nouis illis Religionibus in Eccleſia longiſſimo tempore ſint permiſſæ, & ipſo vſu quodammodò cõfirmatæ, non vt Religiones, ſed vt pia Inſtituta; videri profeſſionem earum, ratione tacitæ approbationis, habere vim votorum ſimplicium: ac proinde ſubditos non poſſe redire ad ſæculum ſine diſpenſatione Epiſcopi, qui eos ex cauſa à voto paupertatis, obedientiæ, ac ſtabilitatis loci abſoluere poterit; non tamẽ à voto caſtitatis, vt ex dictis ca. 40. nu. 105. & 106. conſtat.

Habet vim veterum ſimplicium ex conſuetudine.

15 Ex his patet, ad eſſentiam Religionis perfectæ ſeu completæ, per ſe nihil neceſſariò requiri præter tria vota ſupradicta, & Eccleſiæ approbationem ſeu acceptationẽ. Nec obſtat quòd obſeruatio votorum aliquãdo dicatur pertinere ad eſſentiam Religionis: id enim intelligendum eſt vel quia eſſentia Religionis ad eam obligat; debitum enim & obligatio ſeruandi vota eſt Religioni eſſentiale: vel quia pertinet ad eſſentiã Religionis conſideratę in actu ſecundo.

Quæ ad eſſentiã Religionis pertineant.

DVBITATIO II.

Vnde proueniat Ordinum religioſorum diuerſitas, & quis ſit inter eos perfectior.

D. THOM. q. 188. art. 1. *& ſeqq.*

16 RESPONDEO, & dico Primò, Diuerſitas Ordinum religioſorum non prouenit ex aliquo, quod Religioni eſt eſſentiale, vt ſunt tria vota eſſentialia, & approbatio Eccleſiæ, hæc enim omnibus ſunt communia. Itaque ſi eſſentialia ſpectentur, omnes ſunt eiuſdem ſpeciei: conſiſtit enim omnium eſſentia in obligatione trium votorum ab Eccleſia acceptatorum.

17 Dico Secundò, Hæc diuerſitas Ordinum prouenit ex duobus. Primò, ex particulari fine ſeu functione, ad quem quiſque Ordo ſpeciatim eſt inſtitutus. ita D. Thomas ſuprà art. 1. Quidam enim ſunt inſtituti, ut præter obſeruantiam uotorũ eſſentialium, potiſſimùm ſe exerceant in operibus uitæ contemplatiuæ. Tales ferè ſunt quos antiquiores Patres inſtituerunt, Antonius, Pachominus, Baſilius, Benedictus, Bruno, Ordo Ciſtercienſium, & Cluniacenſium. Horum cultores propriè uocantur Monachi, quia uacant ſolitudini, & τῇ μονάδι, id eſt, unitati, quæ Deus eſt, ſunt intenti. Ad hos referendi Canonici regulares, quorum præcipua functio eſt horas canonicas in choro pie decantare. Alij inſtituti ſunt ad opera vitæ actiuæ corporalia, vt ad redimendos captiuos, ad ſuſcipiendos peregrinos, ad ſeruiendum infirmis, ad defendendam Eccleſiam contra hoſtes fidei. hæc enim omnia ſunt opera charitatis, quibus tẽditur ad perfectionem: vnde ad ea peculiari ſtudio obeunda poteſt aliquis Ordo Religionis inſtitui. Vide D. Thomam q. 189. Alij partim ad contemplationẽ, partim ad opera vitæ actiuæ, ſed ſpiritualia, quæ contemplationem ſupponunt; vt ſunt Ordines mendicãtiũ, & Societas noſtra, quæ etiam inter mendicantes auctoritate & iudicio Sedis Apoſtolicæ cenſenda eſt.

Diuerſitas Ordinum Regul. ex duobus. 1. Ex fine. Cõtemplatiui Ordines.

Actiui.

Mixti.

Secũdò, Ex particularibus medijs & ritibus, quibus vtũtur vel ad vota ſua meliùs ſeruanda, vel ad functionẽ propriam meliùs obeundam. Sic inter Ordines ad contẽplationẽ inſtitutos, videmus magnam varietatẽ in habitu, victu, ieiunijs, alijſque pijs exercitijs. Similiter inter Ordines mendicantiũ. Hinc fit vt diuerſæ ſint regulæ & conſtitutiones Religionũ, quibus hæc omnia in particulari præſcribuntur. Et quamuis non numerentur à DD. niſi quatuor regulæ approbatæ, ſub quibus omnes Ordines religioſi militant, (præter Carthuſianos, qui habent ſua ſtatuta, & Societatẽ IESV, quæ ſuas conſtitutiones) videlicet Baſilij, Auguſtini, Benedicti, & Franciſci: tamen ſinguli ſuæ regulæ proprias conſtitutiones adiunxerunt, quibus inter ſe diſcrepant, etiãſi eamdẽ regulã ſequantur. ſub regula enim D. Baſilij viuũt pene omnes Græci Monachi: ſub regula B. Auguſtini omnes Canonici regulares, Dominicani, Auguſtiniani, Seruitæ Hieronymiani, Hoſpitalarij, Cruciferi, & aliqui alij: ſub regula S. Benedicti, Monachi nigri, Cluniacenſes, Ciſtercienſes, Camaldulenſes, Cæleſtini, & alij. Hi tamẽ omnes proprijs cõſtitutionibus regulæ ſuperadditis, & habitu multùm differunt. Vide Siluestrũ, Religio 1. q. 7. 18

2. Ex medijs.

Regulæ approbatæ.

Hæc autem varietas Eccleſiæ eſt ornamento. ſicut enim Reipub. politicæ eſt ornamento habere omnia genera opificiorũ, quæ iuuent & oblectent vitam iſtam temporalem; ita Eccleſiam, quæ eſt diuina quædam Reſpublica, exornat tanta varietas opificiorum & exercitiorũ ſpiritualiũ ad excolendam animam & vitam ſpiritalem inuentorum. Deinde eſt etiam ſummè vtilis; ſic enim quampluriimis patet aditus ad ſtatum perfectionis: nam qui non eſt idoneus ad hoc genus exercitij, v.g. ad contemplationem; eſt idoneus ad aliud, ſcilicet ad actionem; & contrà, &c. 19

Varietas Ordinum Religioſorum eſt Eccleſiæ ornamento.

Ex dictis facilè colligi poteſt quis Ordo Religionis ſit perfectior: perfectio enim Religionis primariò ſpectatur ex fine: ſecundariò ex medijs. Illi igitur Ordines abſolutè ſunt perfectiores, qui ordinantur ad finem intrinſecum, ſeu functionem perfectiorem. Itaque Ordines illi, quorũ proprius finis eſt vacare operibus vitæ contemplatiuæ, ſunt perfectiores ijs, qui operibus vitæ actiuæ; & qui non tantùm contemplationi vacant, ſed etiam cõtemplata in alios transfundunt, perfectiores ſunt, quàm qui ſoli contemplationi incumbunt, Tales ſunt in Eccleſia Ordines illi, qui inſtituti ſunt ad docendum, prædicandum, & Sacramenta adminiſtranda. Primò, Quia perfectius eſt illuminare, quàm lucere tantùm. Secũdò, Quia illi maximè ſunt affines ſtatui Epiſcoporum, quorum eſt alios ad perfectionem adducere. Tertiò, Quia hoc fuit officium Apoſtolorum, & ipſius Chriſti Domini. Quartò, Quia nihil poteſt eſſe excellentius, vel Deo gratius, quàm ſtudium ſalutis animarũ: ob hanc enim Deus creauit mundũ, factus eſt homo, tãta fecit & pertulit: ob hanc inſtituta Angelorum miniſteria: ob hanc Euangelia, Sacramenta, & omnis ordo eccleſiaſticus. Quintò, Quia illi ex vtraque vita ſunt mixti, & cõtinent excellẽtiſſimas functiones vtriuſque. Denique ſunt humanæ naturæ accommodatiores, quæ aliquam varietatem functionum poſtulat, & plerumque in vno genere torpeſcere ſolet. Et quamuis vacare ſoli Deo videatur eſſe quid melius quàm vacare proximo; tñ non ſemper. melius enim

Quæ Religio ſit perfectior.

Digitized by Google

enim eſt humana conditione ſpectata, ſuis temporibus vacare Deo, & ſuis proximo, quam ſemper vacare ſoli Deo; præſertim cùm vacare proximo propter Deum, ſit excellẽs actus charitatis in Deum; & mens humana fatiſcat, ſi aſſiduè in diuina ſit intenta. Vnde D. Thomas q. 188. ar. 6. ita ſcribit, *Sic ergo ſummum gradum in Religionibus tenent, quæ ordinantur ad docendum, & prædicandum; quæ & propinquiſſima ſunt perfectioni Epiſcoporum. ſicut & in alijs rebus fines primorum coniunguntur principijs ſecũdorum, vt Dionyſ. ait 7. cap. de diuin. nom. Secundum autem gradum tenent illa, quæ ordinantur ad contemplationẽ. Tertius eſt earum, quæ occupãtur circa exteriores actiones*, &c. Ruſus inter eos Ordines, qui operibus vitæ contemplatiuæ vel actiuæ vacant, is eſt perfectior, qui pluribus vel perfectioribus vacat. Denique inter eos, qui eumdem finem habent, præſtantior eſt, qui aptioribus medijs & exercitijs ad illum finem & ad vota ſua præſtanda vtitur.

21 *Non ex auſteritate.* Hinc ſequitur, perfectionem Religionis non eſſe auſteritate metiendam, vt rectè D. Thomas ar. 6. ad 3. quia fieri poteſt vt hæc auſteritas minùs ſit conueniens ad functionẽ principalem, ob quam Religio eſt inſtituta; vel vt etiam impediat mentem in ſpiritualibus exercitijs, quibus præcipuè perfectio comparatur.

Vtilitas moderatæ auſteritatis. Eſt tamẽ moderata corporis afflictio, præſertim per ieiunium, vtilis ad multa. Primò, Ad excutiendam mollitiem animi in rebus aſperis. Secundò, Ad domandam carnem, & ſpiritui ſubigendam. Tertiò, Ad meditationem & amorem rerum diuinarum. Quartò, Ad varia beneficia à Deo impetranda, iuxta illud. *Qui corporali ieiunio vitia comprimis, mentem eleuas, virtutem largiris & præmia.* vide infrà lib. 4. c. 2. dub. 10.

22 *Non ex rigore paupertatis.* Secundò, Neque etiam ex rigore paupertatis, vt quòd nihil omninò, ne communiter quidem poſſideant, vt docet D. Thomas art. 7. tum quia fieri poteſt vt hic paupertatis modus non ſit ita commodus ad finem illius: tum quia religioſa paupertas non poſtulat vt nihil communiter poſſideant; (nam præterquam quòd Dominus & Apoſtoli loculos aliquando habuere, vt colligitur Ioannis 4. 6. & 13. ſanctiſſimi viri Religionis ſuæ bona in communi poſſidere voluerunt: vt Baſilius, Pachomius, Auguſtinus, Benedictus, Bruno, Bernardus) ſed vt ſinguli non habeant niſi neceſſaria, idque ſolùm cum aſſidua dependentia ab arbitrio Superioris. Ceteris tamen paribus, quò maior eſt paupertas, eò Religio eſt perfectior.

23 *Non requiritur chorus.* Denique ad perfectionem Religionis non eſſe neceſſarium chorum: (etſi contrarium parùm conſideratè inſinuet Sotus lib. 10. de Iuſtitia quæſt. 5. ar. 3. vbi dicit Ordinem illum qui choro careat vix mereri nomen Religionis) Primò, Quia officium diuinum non minùs attentè & deuotè dici poteſt ſine cantu, quàm cum cantu. Secundò, Quia fieri poteſt vt chorus impediat functiones principales, ad quas potiſſimùm talis Religio eſt inſtituta; vt prædicationem, adminiſtrationem Sacramentorum, inſtructionem rudium, Gentilium conuerſionem. Vnde videmus etiam in Ordine Dominicano, & alijs, primarias perſonas, quæ illis miniſterijs vacare poſſunt, paſſim à choro exemptas. Tertiò, Etiamſi Eccleſia non haberet cantum, poſſet tamen eſſe perfecta Religio. Quartò, Quia perfectio conſiſtit in officijs charitatis erga Deum & proximum, quæ omnia poſſunt ſine cantu præſtari. Pari modo vota eſſentialia, & cetera pietatis exercitia non requirunt cantum. Quintò, Quia, vt inquit D. Thomas quæſt. 91. ar. 2. ad 3. *diaconi & Prælati, quibus competit per prædicationem & doctrinam animos hominum prouocare in Deum, non debent cantibus inſiſtere, ne per hoc à maioribus retrahantur.* & cap. 2. Io ſancta Romana, diſt. 92. dicitur eſſe *valdè reprehenſibile vt cantui vacent, qui ad prædicationis officium ſunt deſtinati.* ergo Ordo, qui huic officio incumbit, non debet habere chorum. Vnde Caietanus quæſt. 188. ar. 7. ait ad talem Religionem non debere omnes recipi ad profeſſionem; ſed ſolùm idoneos ad officium prædicandi, & confeſſiones audiendi, & miniſtros eorum neceſſarios.

DVBITATIO III.

Qui poſsint ingredi Religionem, qui non.

D. THOMAS QVÆST. 188.

RESPONDEO eos poſſe abſolutè ingredi, qui ſui iuris ſunt: qui autem alteri ſunt obſtricti, non poſſunt, niſi illius conſenſu. Tales ſunt, Primò, Epiſcopi; hi enim iureiurando ſunt obſtricti obedire Romano Pontifici, vt patet ex forma iuramenti ipſorum; vnde ſine illius conſenſu non poſſunt. Idem patet ex cap. Niſi cùm pridem. 10. de renuntiatione; vbi cauſâ ingrediendæ Religionis non permittitur Epiſcopus renuntiare Epiſcopatui, & ponuntur hæ ſolæ cauſæ ob quas renuntiatio conceditur, nimirum *conſcientia criminis*, (videlicet quod etiam poſt pœnitentiam impedit executionem officij; vt Gloſſa notat) *debilitas corporis, defectus ſcientiæ, malitia plebis, graue ſcandalum*, & *irregularitas*. Deinde quia ſunt obſtricti ſuæ Eccleſiæ ſicut maritus vxori; vnde & animam ſuam pro ea ponere tenentur, ſicut Chriſtus pro Eccleſia poſuit, d. cap. Niſi cùm pridem. 10. quare ſicut maritus non poteſt deſerere vxorem abſque eius conſenſu; ita nec Epiſcopus Eccleſiam abſque conſenſu Eccleſiæ: quem conſenſum Pontifex, qui omnium Eccleſiarum curam habet, ſibi reſeruauit. Denique quia ſi pro arbitrio licitum ei eſſet Religionem intrare, poſſet id in magnum damnum Eccleſiæ cedere. 24 *1. Epiſcopi.*

Aduerte tamen, ſi voueret Religionem, votum non fore inualidum; quia fieri poteſt vt id & ipſi & Eccleſiæ ſit melius. Itaque tenetur Summo Pontifici ſuum votum aperire, & copiam exequendi petere: nam ſub hac conditione, *Si Pontifex conceſſerit*, cenſetur factum. vnde etiam implicitè vouit eidem proponere: alioquin non ſerium, ſed illuſorium votum eſſet. Vide Silueſtrum Relig. 2. q. 8. & votum 3. q. 3.

Secundò, Coniuges poſt conſummatum matrimonium; cap. Quidam. 3. & cap. Placet. 12. de conuerſione coniugat. vnde ſi alter altero ignorante vel ſaltem non conſentiente profiteatur, alter poteſt coniugem repetere; & ille tenebitur redire, & debitum petenti reddere; non tamen poterit exigere, ſed quantum in ſe eſt ſeruare caſtitatem; vt ſuprà cap. 40. nu. 82. & 84. dictum eſt, & patet ex duobus cap. iam dictis. Ratio eſt, quia Eccleſia ita interpretatur ipſius profeſſionem, vt abſolutè valeat quoad ſeruandam caſtitatem, quatenus id non cedit in præiudicium alterius. 25 *Coniuges.*

Aduerte tamen, ſi ipſe ſibi conſcius ſit, ſaltem per rationes probabiles; quòd dum profiteretur, non voluerit ſe independenter à ſtatu Religioſo ad caſtitatem obligare, ſed ſolùm ſuppoſito ſtatu Religioſo, non tenebitur a debiti petitione, aut à ſecundis nuptijs abſtinere: quia votum habuit tacitam conditionem; quæ cùm non extet, ceſſat obligatio. non enim obligat vltra intentionem vouentis. Eccleſia tamen in dubio interpretatur illum ſe voluiſſe abſolutè, & quantum licitè poſſet, ad continentiam obſtringere; vnde in foro conſcientiæ idem in dubio præſumendum. *Si non voluit ſe abſolutè obligare.*

Verùm autem in ceteris profeſſio illa cenſenda ſit irrita, an valida ſub conditione, ſi nimirum coniunx non repugnauerit (quomodo vota Religioſorum, impuberum, & vxoris valida eſſe diximus) dubium eſt. Multi DD. inſinuant eſſe validam ſub conditione, & ſolùm dici inualidã, quia eſt in irritum reuocabilis. Vnde ſi coniunx illum nõ reuocarit ad commercium coniugale, aut adulterio commiſſo ius reuocandi perdat, profeſſionem confirmari, nec poſſe redire ad ſæculum, quamuis illa repugnante, aut dolo metuque conſentiente, ſit profeſſus. Colligitur ex d. cap. Placet. 12. de conuerſ. coniugat. vbi ſic dicitur: *Redire verò ad ſæculum in eius poteſtate non erat, ſed in poteſtate mariti: & ideò quantum ad ipſam, tenuit votum: quod poſt viri obitum tenere non deſijt*, &c. Idem colligitur ex cap. Conſtitutus. 15 & cap. Veniens. 16. eodem tit. Confirmatur, quia illa profeſſio videtur habere tacitam conditionem, ſi coniunx non contradixerit. profitetur enim quantum in ſe eſt. *An in ceteris ſit valida.*

Verùm contraria ſententia eſt valdè probabilis, nimirum *Probabilius nõ eſſe validam.*

Digitized by Google

rum talem profeſſionem omninò eſſe irritam in foro conſcientiæ, excepta obligatione caſtitatis iam dicta. Vnde etiamſi vxor, qua ignorante, vel contradicente maritus profeſſus eſt, non reuocet illum, aut etiam poſteà conſentiat, nō ideò conualeſcit profeſſio, vt docet Sancius lib. 7. de matrim. Ratio eſt, quia per profeſſionem homo ſe transfert in ius & poteſtatem Religionis. atqui is qui eſt in alterius poteſtate, non poteſt abſque eius conſenſu ſe in poteſtatem Religionis transferre: id enim cederet in prioris iniuriam: ergo. Vnde nec coniunx abſque conſenſu coniugis, nec ſeruus abſque conſenſu domini profiteri validè poteſt. eſt ergo profeſſio talis irrita: ſicut ſi ſeruus alteri ſe venderet, aut alterius obſequio ſe obſtringeret ignorante domino, contractus eſſet irritus. atqui, quod ab initio eſt irritum. tractu temporis non conualeſcit. regul. 18. de regul. iur. in 6.

Neque ſufficit ſi dicas talem profeſſionem eſſe conditionalem: quia ſupponimus abſolutè factam eſſe; quo modo iure & conſuetudine fieri debet. Non enim ſolet conditionalis profeſſio admitti in Eccleſia. Vnde etiam non rectè dicitur habere tacitam conditionem à iure: quia cōtra ius eſt, ſi aliqua conditio adiungatur; cùm eius effectus non poſſit eſſe pendens. Vnde ius requirit ætatem congruam, & annum probationis, & diligentem inquiſitionem de conditione perſonæ, priuſquā admittatur ad profeſſionem nimirum, quia per illam ſtatim inducitur ſtatus immobilis. Vnde vlteriùs ſequitur profeſſionem non poſſe irritari ſicut alia vota: quia non habet illam tacitam conditionem; ratione cuius alia poſſunt irritari, vt docet D. Thomas q. 88. ar. 8. ad 4. & ſupra cap. 4. dubit. 13. oſtenſum eſt. Et confirmatur. Primò, quia matrimonium carnale ſemel validum non poteſt vnquam in irritum reuocari: ergo nec profeſſio, quæ eſt matrimonium ſpirituale. Hæc enim in iure quoad firmitatem ſolent æquiparari: imò profeſſio videtur firmior; quia ſoluit matrimonium ratum. Confirm. Secundò, quia ſi profeſſio eſſet vllo modo valida, deberet redire ad Monaſterium vxore mortua, ſicuti tunc debet ſeruare caſtitatem. atqui hoc eſt contra cap. Quidam. 3. & ca. Placet. 12. de conuerſ. coniugat. vbi dicitur, *Non teneri redire.* maior patet, quia mens vxoris non fuit irritare profeſſionem, ſed ſolùm vti ſuo iure quādiu ipſa viueret, cohabitando marito. itaq; ſi valuit illa profeſſio, ſolùm fuit ſuſpenſa ad tempus: ac proinde tenebitur redire. quare cùm conſtet non teneri redire, rectè colligimus fuiſſe irritam. Neque etiam dici poteſt illam profeſſionem habere vim voti ſimplicis: quia d. cap. Quidam. dicitur, *Tale votum non tenuit; vnde ratione voti ad Monaſterium non tenetur redire*, &c. Vbi apertè inſinuatur fuiſſe irritum quoad ceteras obligationes, præter illam caſtitatis. Eadem locum habent, quando conſenſit quidem coniunx, ſed metu graui, vel dolo inducta. talis enim conſenſus non officit iuri ipſius. De metu colligitur cap. Accedens. 17. de conuerſ. coniugat. Vnde Gloſſa in cap. Veniens., eodem tit. v. Captioſè aſſeruit, ait *Licentiam profitendi metu extortam eſſe nullam*: idque probat ex cap. 2. Notificaſti. 33. quæſt. 5. De dolo docet Gloſſa d. cap. Veniens, v. Sponte ſuppoſuit. vbi dicit, *quòd votū ex toto non tenuit; eò quòd ipſa decepta licentiam marito dederit.* vnde maritum poſſe egredi, & adulteram recipere in gratiam.

Si metu vel dolo inducta conſenſit.

Nec obſtat, quòd dolus in ſpiritualibus non noceat, vt ibidem Gloſſa v. Captioſè: tum quia id non eſt vniuerſè verum; tum quia ceſſio iuris maritalis, non eſt quid ſpiritale.

Ad argumenta ſententiæ prioris.

Ad cap. Placet, pro ſententia contraria adductum, Reſpondeo ob illud cap. ſententiam illam eſſe valdè probabilem: eamq; ſequitur Panorm. in illud cap. nume. 3. Silu. v. diuortium. q. 14. & Angelus Matrimonium 4. n. 13. Verùm dici poteſt illa verba ſic intelligenda, vt *votum illud tenuerit*, non obligatione iuſtitiæ, ſeu Religionis, ſed decentiæ: quod apertè inſinuatur verbis ſequentibus, vbi dicit talem inducendam vt redeat ad Monaſterium, vbi bona intentione profeſſionem fecit, non tamen cogēdam inuitam. idem ſatis inſinuat Gloſſa ibidem, v. In eius poteſtate. & v. Non cogendam. ſicque optimè conciliatur hoc ca. cum ca. Quidam, eodem. quo loco vide Innocent. n. 1. vbi, vt profeſſio illa valeat, requirit vt maritus non reuocatus, poſt mortem vxoris illam ratam habeat. Dici etiam poteſt illud votum ex parte vxoris tenuiſſe. quia Monaſterium ratione illius ius habebat illam retinendi, niſi maritus illam repeteret, quamuis ipſa ceſſante ſcandalo poſſet occultè recedere. Sicut qui fictè contraxit, poteſt cogi vt impleat contractum, ſi poteſt. Colligitur hæc reſponſio ex Gloſſa d. cap. Veniens. v. Sponte ſuppoſuit.

Illa ſententia eſt probabilis.

Ad cap. Conſtitutus, Reſpondeo ibi ſolùm dici vxorem adulteram non poſſe maritum profeſſum repetere: quod verum eſt etiamſi ante adulterium ea inuita fuiſſet profeſſus. nam repetenti opponetur exceptio adulterij. In caſu tamen illius cap. Si ordinatus & profeſſus fuerat poſt adulterium; & ita valuit profeſſio.

Hinc patet reſponſio ad ca. Veniens. Etſi .n. illa dolo fuerat inducta ad præbendum conſenſum marito volenti profiteri, tamen quia poſteà commiſit adulterium, amiſit ius repetendi, etiamſi nondum eſſet profeſſus.

Aduerte tamen, quando vxor abſque dolo & metu ſponte conſenſit, valere promiſſionem, vt colligitur c. Ex parte. 1. de conuerſ. coniug. iuncta Gloſſa, & cap. Agathoſa. 27. q. 2. Si tamen ipſa non vouit, poterit officio iudicis illum repetere, ipſe tamen mortua coniuge tenebitur reuerti ad Monaſterium iuxta d. cap. Ex parte, de conuerſ. coniugatorum.

16 Poſſunt tamen coniuges ingredi Religionem duplici ratione. Primò, accedente mutuo conſenſu. Vxor nihilominùs conſentiens in ingreſſum mariti, tenetur etiam ingredi, ſi iuuenis eſt, vel talis, vt in ſæculo manenti meritò timeri poſſit de incontinentia. Si autem ſit ſenex, aut certè talis vt non ſit morale periculum in ſæculo, ſufficiet votum continentiæ in manibus Epiſcopi. vtrumque habetur cap. Cùm ſis. 4. cap. Vxoratus. 8. cap. Ad Apoſtolicam. 13. de conuerſ. coniugat. quòd ſi ipſius conſenſu vir profeſſus ſit, & ipſa nec continentiā, nec Religionis ingreſſum vouit, inducenda eſt vt id faciat. ſi nolit, & periculum ſit incontinentiæ, debet Epiſcopus ſuſpendere profeſſionem viri ad vitam vxoris, vel donec ipſa faciat quod ius poſtulat; & illum vxori reddere. mortua vxore redit vis profeſſionis, & tenetur redire ad Monaſterium; quia cùm vxoris conſenſu facta ſit, non potuit irritari, ſed ſolùm ad tempus ſuſpendi executio, cap. Conſuluit. 10. cap. Ex parte. 9. de conuerſione coniugat.

Quibus caſibus poſſint intrare. Poſſunt mutuo conſenſu. Si ipſa non vouit continētiam.

Sed quid ſi ipſa iuris diſpoſitionem ſciuit cùm conſentiret, videlicet ſe non poſſe conſentire niſi Religionem intrare velit.

27 Reſpon. Eo caſu ſi periculum ſit incontinentiæ, poſſe cōpelli ad Religionem, vt colligunt DD. ex cap. Significauit. 18. à contrario ſenſu. Hoc tamen non ſic intelligendum puto ut poſſit cogi ad profitendum; quia nullo modo intendit ſe ad hoc obligare, vt ſuppono: & ſi rogata fuiſſet, reſpondiſſet non eam eſſe mentem ſuam; poterat enim cogitare ius ſibi fore relaxandum: & illud ca. non loquitur tātùm de ea, quæ ſciuit Iuris diſpoſitionem; ſed in genere. Vnde illud ita intelligo, vt ſi periculum incontinentiæ ſit in ſæculo, poſſit compelli habitare in Religione, ſeu Monaſterio, vbi cuſtodiatur: nemo enim poteſt cogi ad profeſſionem, niſi qui eam promiſit; vt infrà dubitat. 4. oſtendimus.

Si ſciuit iuris ſtatutū.

28 Circa prædicta aduerte, quòd ſicut vxor conſentiens in ingreſſum mariti tenetur ingredi, vel ſaltem profiteri continentiam; ita etiam maritus conſentiens in ingreſſum vxoris; d. cap. Cùm ſis. & cap. Quia 25. cap. 26. Scripſit nobis. 27. q. 2. & hæc omnia debent fieri auctoritate Epiſcopi, vt habetur c. 23. Si vir. 29. q. 2. non tamen eſt irrita profeſſio, ſi aliter facta fuerit.

Maritus tenetur etiā ingredi.

29 Secundò, Poteſt alter inuito altero ingredi, idq; potiſſimùm quatuor euentis, Primò, Antequam matrimonium ſit conſummatum. c. Verùm. 1. & cap. Ex publico. 7. de conuerſ. coniugat. Secundò, Etiam poſt conſummatum poteſt vxor ingredi, iuxta probabiliorem ſententiam, ſi vir per vim conſummauit ante expletos duos menſes, qui ei à iure d. c. Ex publico, conceduntur: quia ei grauem iniuriam intulit; ratione cuius non debet ipſa priuari ſuo iure. Paludanus in 4. d. 27. q. 3. ar. 2. Panorm. in d. cap. Verùm, de conuerſ. coniug. Silu. v. Diuortium, q. 5. Fumus eodē num. 6 & alij multi, quos citat & ſequitur Sanches l. 2. de matrimonio diſput. 23. num. 6. Idem dicendum contra Silueſtrum, ſi per metum grauem extorſit, quia eſt ſimilis iniuria. Tertiò, Si alter coniugum committat adulteriū, inno-

Poteſt alter o inuito ingredi in 4. euentis. Si per vim conſummauit.

Adulteriū

Digitized by Google

innocens poteſt Religionem ingredi, cap. 21. Agathoſa. 27. q. 2. Idem colligitur ex c. 15. 16. 17. de conuerſ. coniugat. idem dicendum de crimine Sodomiæ: vt communiter tradunt DD. in cap. maritus, de adult. vide Couar. de matrim. p. 2. cap. 7. §. 9. Sed vt id ordinate fiat, debet primò fieri ſeparatio auctoritate Iudicis, cauſa cognita, cap. Porro. 3. de diuortijs, idque partim ad vitandum ſcandalum, partim ne poſſit repeti, & cogi ad redeundum. Quòd ſi ipſe quoque adulterium occultè commiſit, non poteſt coniugem dimittere vt Religionem ingrediatur; quia paria delicta mutua compenſatione tolluntur, cap. fin. de adult. Idem dicendum ſi cognitio illius peccato debitum petijt, vel reddidit; quia illi cenſetur reconciliatus, & ſue ſuum condonaſſe, 32. q. 1. cap. 1. Vide Siluestrum v. Diuortium q. 8. & 9. Quartò, Si alter incidat in hæreſim, & Iudicio Eccleſiæ ſeparatio fiat, tunc enim innocens non tenetur illum admittere, ſed poteſt ad Religionem tranſire, etiamſi ille conuerti voluerit; cap. final. de conuerſ. coniugat. Si tamen non fuit facta ſeparatio iudicio Eccleſiæ, tenetur emendatum recipere; nec poteſt ingredi Religionem, cap. De illa 6. de diuortijs, & Gloſſa in d. cap. fin. Ratio eſt, quia pœnæ in hæreticos ſtatutæ non ſunt mandandæ executioni ante ſententiam, vt patet ex cap. Cùm ſecundùm leges. 19. de hæret. in 6. hæc autem priuatio iuris in coniugem eſt pœna: itaque requiritur aliqua ſententia. Sufficit tamen ſententia declaratoria criminis vt docet Alfonſus a Caſtro l. 2. de iuſta hæret. punit. cap. 9. & Couarr. de matrimonio p. 2. cap. 7. §. 8. quia ad reliquarum pœnarum executionem non plus requiritur, vt conſtat ex d. c. Cùm ſecundùm leges. Idem colligitur ex cap. finali, eodem tit.

Hæreſis.

30 Tertiò loco inter eos, qui non poſſunt ingredi Religionem, eſt, qui virginem ſub promiſſione matrimonij deflorauit: Nec refert vtrùm ſeriò an fictè promiſerit: hic enim tenetur implere contractum, ob graue damnũ, quod alioquin illa incurreret; de quo dictum eſt ſuprà cap. 10. dub. 4.

3. Qui virginem deflorauit.

31 Quartò, Serui non poſſunt capeſſere ſtatum Religioſum abſque conſenſu dominorum, cap. Si quis. 17. q. 2. quia quoad actiones vtiles ſeruus totus eſt domini. vnde furtũ ſui faceret, ſi ſe illi ſubtraheret. quare etiamſi profeſſionem feciſſet, eſſet domino petenti reſtituendus, tenetur tamen tunc ſeruare caſtitatem; (ſi tamen intendit ſe ad illam abſolutè & independenter à ſtatu Religionis obligare) quia ad hanc ſe potuit obſtringere domino inuito: nõ cetera; quia profeſſio quoad illa fuit irrita. Hoc intellige de ſeruo, qui talis manet; non de eo, qui per fugam ad ſuos libertatem eſt conſecutus.

4. Serui.

Aduerte tamen, non eſſe reſtituendum, ſi triennio quæſitus non eſt, vt habetur d. cap. Si quis: tunc tamen iuſta compenſatio domino facienda eſt, ne damnũ inde capiat; vt notat Gloſſa in d. c. Si quis. Hoc autem triennium numerandum eſt non a tempore, quo dominus reſciuerit vbinam ſeruus exiſtat, vt vult Siluester Religio 2. q. 3. & alij, quos ipſe citat: ſed ab inchoato anno probationis, vt Gloſſa tradit, & ex d. cap. Si quis, colligitur.

32 Quintò, Qui creditoribus non eſt ſoluendo: hic enim non poteſt ingredi, ſi intra paucos annos manens in ſæculo poſſit ſatisfacere. æquitas enim non patitur vt cum dãno aliorum ingrediatur, ſi illud abſque graui incommodo aliquamdiu in ſæculo manens poteſt impedire. Si autem non eſt probabilis ſpes ſatisfaciendi intra illud tempus, vel manendo diutiùs in ſæculo, incurreret notabile periculum ſalutis, poteſt ingredi, relinquendo bona ſua creditoribus diuidenda pro rata. vide ſup. c. 10. dub. 8. D. Th. q. vlt. ar. 6. ad 3. apertè docet nõ teneri in ſæculo remanere vt ſoluat; ſed ſufficere ſi bonis præſentibus cedat creditoribus: quia perſona hominis liberi non eſt pro pecunia obligata. Idẽ tenet Siluester Religio 2. q. 4. vbi pro hac ſententia citat Palud. Vldericum, Archidiac. Summam confeſſorum, Innocentium, Raynerum, & Hoſtienſem. In eadem ſententia ſunt ceteri Summiſtæ, Aſtenſis in Summa l. 6. tit. 19. q. 6. Angelus v. Religioſus nu. 6. Roſella Religio 2. nu. 5. Fumus v. Religio nu. 5. vnde hæc ſententia eſt probabilis. Vide Medinam C. de reſtitut. q. 3. cauſa. 8. vbi pro vtraque ſententia rationes adducit. Si obſtrictus debitis admiſſus fuerit, non tamen idcircò obligatur Monaſterium, niſi quatenus ex ingreſſu factum eſt locupletius.

5. Qui non ſoluendo.

Sextò, Qui reddendis rationibus ſunt obnoxij; quia illorum perſona eſt ad illam functionem obſtricta; eſtque ſolùm vna actio tranſiens, ſecùs ſi ad aliquod officium longo tempore obeundum ſe obſtrinxit; v. g. ad docendum aliquot annos, ad ſeruiendum perpetuò in hoſpitali, ad Rempub. adminiſtrandam. In his & ſimilibus contractibus videtur exceptus ſtatus perfectionis; vnde intelligitur tacita conditio, Niſi Religionem ingreſſus fuero; non enim illi contractus ita interpretandi ſunt vt cenſeatur promiſſor ſibi aditum ad ſtatum perfectionis voluiſſe intercludere: id enim magnæ eſſet inſipientiæ. Vnde etiamſi iuramento ſint confirmati, nihilominùs poteſt intrare; quia iuramẽtum ſequitur naturam promiſſionis, & actus ſuper quem cadit, vt dictum eſt cap. 17. dubit. 7. Vide Siluestrũ Religio 2. q. 5. 33

6. Quæſtores.

Septimò, Filius non poteſt intrare Religionem, ſi parens eius graui egeſtate prematur, & ipſe nequeat illi, niſi manendo in ſæculo, prouidere. Ratio eſt, quia iure naturæ tenetur eo caſu parentem alere. Ita D. Thomas q. vlt. a. 6. & quodlib. 3. ar. 16. Idem dicendum de parente, ſi filius ſimili neceſſitate prematur. Non tamen eſt ea obligatio erga fratres & ſorores, quia non eſt inter illos vlla dependentia, ſicut inter parentes & proles: parens enim proli alimenta debet iure naturæ, quia eſt fructus eius, cui dedit eſſe; vnde debet ei conſeruationem & educationem donec ſe poſſit iuuare; vt videmus in animalibus. Itẽ eſt veluti pars ipſius, vnde debet illi alimenta ſicut ſibi ipſi. Filius parenti, quia eſt principiũ ipſius & radix. vnde accepit eſſe: quare lege gratitudinis tenetur. Sorores & fratres non habent inter ſe illud vinculum. 34

7. Filius, &c.

Non tenetur alere fratres.

Illud tamen quod dictum eſt, *Filium non poſſe Religionem intrare patre multum egente*, limitandum eſt, niſi fortè ita res ſint conſtitutæ, vt non poſſit diutiùs in ſæculo ſine diſpendio ſalutis, id eſt, abſque probabili periculo peccati mortiferi, remanere; quia non tenetur cauſâ parentis ſe tali periculo exponere. Ita Siluester Religio 2. qu. 7. ex Richardo.

Si filius parente in graui neceſſitate conſtituto profeſſus fuerit, tenetur egredi, ſi aliter ei ſubuenire nõ poteſt: quia ingredi non poterat, obligatione ſubueniendi iam contracta. Ita Nauarrus cap. 14. num. 14. & comment. 3. de Regularibus, num. 45. & Ioannes Maior in 4. d. 38. quæſt. 2 profeſſio tamen non eſt irrita; ſed ſuſpenditur executio donec parenti prouiderit. *Si verò inciderit* parens ex improuiſo in hanc egeſtatem poſt filij profeſſionem, non tenetur filius egredi; nec verò poteſt repugnante Prælato. Ita D. Thomas quodlib. 3. ar. 16. & 2. 2. quæſt. 101. ar. 4. ad 4. Caietanus ibidem. Siluester ſuprà. Ratio eſt; quia iam mutauit ſtatum, nec ſubeſt ampliùs patriæ poteſtati, ſed Prælato: vnde illi obligationi ſuperuenienti non tenetur ſatisfacere, niſi quantum poteſt ſaluo ſtatu. Sicut ſi eſſet coniunctus matrimonio, non teneretur deſerere vxorem, ad ſubueniendum patri. Hoc intellige de egeſtate non extrema, ſed minori, in qua poteſt vtcumque viuere, licèt multa incommoda perferat: ſi enim eſſet extrema, teneretur filius omni modo ſubuenire, etiam egrediendo Religionem, petitâ tamen priùs licentiâ, etſi non obtenta: quia id etiam externo in pari neceſſitate præſtare deberet.

Si profeſſus fuerit dum parens eſt in graui egeſtate.

Si in extrema.

Dixi ſuprà *non teneri egredi*, quia etſi non teneatur, tamen poteſt, obtenta licentia a Prælato. Hoc tamen caſu non poteſt deſerere habitum, niſi fortè in habitu non poſſet ſuccurrere, de quo vide Nauarrum comment. 3. num. 44.

Octauò, Pueri non poſſunt Religionem ingredi ſine conſenſu parentum, vel tutorum, ante annos pubertatis: quia ſubſunt illis quoad vitæ diſpoſitionem. Vbi verò ad annos pubertatis peruenerint, efficiuntur ſui iuris in ijs, quæ ad ſtatum vitæ pertinent. vnde poſſunt Religionem ingredi, ĕt inuitis parentibus; etſi ante 16. annum completũ non poſſint profeſſionem facere. de quo vide D. Th. q. 88. ar. 9. & 101. ar. 4. & q. vlt. ar. 4. & Hieronymum Platum de bono ſtatus Religioſi. 35

8. Pueri.

Supradictis exceptis, cæteri liberè poſſunt Religionem intrare: quia ab alterius conſenſu non pendent. poteſt tamen eſſe aliquod impedimentum ex parte Religionis; idque, vel ratione Iuris communis, uel ratione propriarum conſtitutionum. Ratione iuris communis; ut 36

Impedimẽtũ à iure.

ſi Mo-

Digitized by Google

ſi Monaſterium, vel domus non poſſit plures commodè alere ex ſuis reditibus, vel conſuetis eleemoſynis. Ita Concilium Trid. ſeſſ.25.c.4. Imò ſi Monaſterium eſt ſeminarum, viuens ex reditibus, receptio eſt irrita, ſi plures recipiantur, quàm ſine penuria poſſint ſuſtētari, c. Periculoſo §. Sanè, de ſtatu Regul. in Sextò. Huic tamen incommodo ſolet occurri per dotem, quam communiter exigunt huiuſmodi Monaſteria, de qua ſuprà c.35. dubit. 22.& 23.

37 *Illegitimus.* Illegitimus quoque non poteſt admitti in Religionem, in qua pater eius ſiue ante ſiue poſt natiuitatem profeſſus fuerit, ſi adhuc ſit ſuperſtes; vt habet Grego. XIIII. in ſua conſtitut. in qua ea, quæ Sixtus V. ſtatuerat de illegitimis, reuocantur ad terminos Iuris communis.

Ratione propriarum cōſtitutionum excluduntur à quibuſdam Religionibus, homicidæ, infames, nati ex Iudæis, &c.

DVBITATIO IIII.

Vtrùm aliquis poſſit compelli ad Religionem.

38 *Neminem poſſe compelli.* RESPONDEO neminem poſſe compelli, niſi qui expreſsè vel tacitè ſeipſum ſponte obligauit. Probatur Primò, Quia quiſque in ſtatu vitæ deligendo eſt ſui iuris: non enim par eſt vt tantum onus ex alieno arbitrio pendeat. Secundò, Nemo poteſt compelli ad Religionem Chriſtianam amplectendam, quam tamen Deus omnibus præcepit, tamquam neceſſariam ad ſalutem: ergo multò minùs ad ſtatum vitæ religioſæ, quem Deus omnibus liberum eſſe voluit, quique ad ſalutem nō eſt neceſſarius, vide ſuprà cap. 40. dubitat. 8. Tertiò, Quia hic ſtatus eſt eius conditionis vt non poſſit ei ſatisfieri niſi quis ſponte ſua, & ex interno affectu illum colat & ſeruet: magis enim pertinet ad internam reformationem affectuum, quam ad diſciplinam externam. Quartò, Quia eius excellentia & ſublimitas poſtulat vt ſponte & ex amore, non compulſione externa, ſuſcipiatur. Vnde contra dignitatem eius eſſet, ſi quis alias non obligatus cogeretur hunc ſtatum ſuſcipere. Ob eamdem cauſam Deus noluit aliquem compelli ad religionem Chriſtianam: vtilitas enim & excellentia, cum interna vocatione & illuminatione, abundè ſufficit ad hominem alliciendum. vnde omnibus dicitur *qui poteſt capere capiat.* Denique ſi hic ſtatus inuitis imponi poſſet, & obligatio ad illum extorqueri, cederet in maximum animarum laqueum: quia vota Religionis non niſi à volentibus & animo benè ad illa affectis, ſeruari poſſunt.

39 *Decreta Concilij Trid. circa profeſſionē & renunciat. bonorum.* Hinc Concilium Trid. ſeſſ. 25. de Reg c.16.17.& 18. vt libertati ingredientium conſuleret, & omnem coactionem arceret, ſtatuit ſequentia.

Primò, Cap. 16. *vt nulla renuntiatio, aut obligatio facta ante profeſſionem, etiam cum iuramento, vel in fauorem cuiuſuis piæ cauſæ valeat; niſi facta ſit cum licentia Epiſcopi, vel eius Vicarij; idq́ intra duos menſes proximos ante profeſſionem; & vt etiam ſic facta non ſortiatur effectum ſuum, niſi ſecuta profeſſione. aliter facta, etiamſi cum expreſſa huius fauoris renuntiatione, etiam iurata, ſit irrita & nullius effectus.*

Renuntiatio Nouitiorū irrita. Secundò, *Ne ante profeſſionem, excepto victu & veſtitu Nouitij, vel Nouitiæ illius temporis, quo in probatione eſt, quocumque prætextu à parentibus, vel propinquis, aut curatoribus eius, Monaſterio aliquid ex bonis eiuſdem tribuatur.* idque præcipit dantibus & recipientibus *ſub pœna anathematis.*

Tertiò, *Vt abeuntibus ante profeſſionem, omnia, quæ ſua erant, reſtituantur.*

Puellarum ingreſſus. Quartò, Statuit cap.17. *vt puella non ſuſcipiat habitū niſi duodecim annis ſit maior, nec emittat profeſſionem, niſi Epiſcopus, vel eo abſente, aut impedito eius Vicarius, aut alij quis, eorum ſumptibus ab eis deputatus, diligenter explorauerit virginis voluntatem, an coacta, an ſeducta ſit, an ſciat quid agat. Præfecta autem tenetur Epiſcopum de tēpore profeſſionis vnum menſem antè certiorem reddere; ſi omiſerit, eſt ſuſpenſa ab officio quamdiu Epiſcopo videbitur.*

Excommunicantur cogentes mulierem ingredi Monaſt. Quintò, C.18. *Anathemati ſubijcit omnes quacumque dignitate fungentes, qui quomodocumque coegerint aliquā virginem vel viduam, vel aliam mulierem inuitam (præterquam in caſibus in Iure expreſſis) ad ingrediendum Monaſterium, vel ad ſuſcipiendum habitum cuiuſcumque Religionis, vel ad emittendam profeſſionem. Item qui conſilium, auxilium, vel fauorem dederint. Denique qui conſcij, eidem actui præſentiam vel conſenſum vel auctoritatem interpoſuerint.*

Impedientes mulierē ingredi Monaſt. Sextò, *Anathemati ſubijcit eos, qui ſanctam virginum vel aliarum mulierum voluntatem veli accipiendi, vel voti emittendi, quoquomodo ſine iuſta cauſa impedierint.*

40 *Teſtamentum. Renuntiatio cōditionalis.* Circa prædicta, maximè circa primum, ſecundum, & tertium, Notandum eſt Primò, Non prohiberi teſtamentum: quia non eſt renuntiatio, vel obligatio, nec adimit libertatem egrediendi, cùm nullam vim habeat ante profeſſionem. Idem dicendum de omni alia diſpoſitione cōditionali, collata in tempus profeſſionis.

Renuntiatio facta ante nouitiatum. Secundò, Etſi Concilium non loquatur expreſsè niſi de renuntiatione & alienatione Nouitij; tamen idem intelligendum videtur de ea, quæ facta eſt ante nouitiatum, contemplatione Religionis ingrediendæ, nam eadem ratio locum habet; hæc enim poteſt non minùs cogere ad Religionem, quàm ea, quæ facta eſt in nouitiatu. Vnde etiam cenſebitur facta in fraudem huius Canonis.

41 *Societas IESV.* Tertiò, Id non habere locum in Societate IESV; nam Concilium expreſsè excipit Societatem, his verbis: *Per hæc tamen ſancta Synodus non intendit aliquid innouare, aut prohibere quin Religio Clericorum Societatis IESV, iuxta pium eorum inſtitutum à S. ſede Apoſtolica approbatum, Domino, & eius Eccleſiæ inſeruire poſſint.* Itaque ante ingreſſum validè poteſt quiuis diſponere in quaſcumque cauſas. Ingreſſus etiam poteſt diſponere, ſed iuxta formam conſtitutionibus præſcriptam, & à ſede Apoſtolica confirmatam, quam Concilium hic apertè approbat. Societas tamen nullum ius ad bona ſuorum prætendit.

42 Circa Quintum, vbi dicitur, *Præterquam in caſibus iure expreſſis.* Notandum eſt Iure excipi, Primò, eos, qui ſponte Religionem vouerunt: hi enim compelli poſſunt vt votum impleant: ſicut is, qui ſponſalia contraxit, poteſt compelli vt procedat ad matrimonium. Deinde quādo coniunx conſcius diſpoſitionis Iuris conſenſit vt alter profiteatur Religionem, vel ſacros Ordines ſuſcipiat; tunc enim compelli poteſt vt ingrediatur Monaſterium, eo modo, quo ſuprà dub.3.n.27. dictum eſt.

Ob crimen non poteſt ad profeſſionem compelli. Tertiò, Qui crimen aliquod commiſerunt, ob quod iubentur detrudi in Monaſterium, hi quoque non tenentur profiteri, ſed ſolùm pœnitentiæ opus impoſitum peragere, vt ex ſupradictis colligitur. Et Confirmatur Primò, Quia nemo poteſt in pœnam cogi ad matrimonium: ergo neque ad Religionē. Secundò, Quia ſtatus ſupernaturalis non poteſt habere rationem pœnæ, cùm requirat liberam electionem; pœna autem ſit contra voluntatem. Itaque ſolùm ibi præcipitur incluſio & alia opera pœnitentiæ eidem imponenda.

DVBITATIO V.

Ad quid teneatur qui vouit ingredi Religionem.

43 *Dupliciter vouetur Religio in genere.* NOTANDVM eſt poſſe voueri Religionem vel in genere, vel in particulari. In genere dupliciter. Primò, Indeterminatè, vt cùm eo animo voues, vt ſi non admittaris in vno Ordine, velis ingredi alium. Secundò, Determinatè, vt ſi dum vouens, non determines hunc, vel illum Ordinem; ſed tamen non intendas ingredi niſi vnū, quem habita matura deliberatione eliges.

In particulari verò, cùm certus aliquis Ordo ab initio deligitur.

Si vouit in genere primo modo. Qui primo modo vouit, hic ſi nō admittitur in vno Ordine, debet tentare alium; idque ad tres, vel quatuor, prout expreſsè vel tacitè intendit. ita Siluester Religio 2.q.16. Sotus lib.7. de Iuſtitia q. 2.ar.1.ad 3. & 2.11. Dico *tacitè*; quia ſpectanda hic eſt etiam habitualis affectio, in qua erat dum voueret, & quidnam rogatus, fuiſſet reſponſurus. Si in Ordinibus ſuæ Prouinciæ non admittitur, non tenetur quærere extra Prouinciam, niſi fortè id intenderit. In dubio non præſumitur intendiſſe; quia eſt inſolitum vt quis ita ſe Religioni ingrediendæ velit obſtringere; vt non admiſſus in ordinibus ſuæ Prouinciæ, teneri ſe velit ad foris

extra

extra patriam ſolicitandum. Si talis in probatione deprehendit ſe adhuc ineptum, ideoque egreſſus fuerit; tenetur probare alium, ſi veriſimile eſt illum fore accommodatiorem. Secùs ſi bona fide non ſperatur melior ſucceſſus.

Si ſecundo modo.

Qui ſecundo modo vouit, non tenetur ingredi niſi illũ, quem poſt delegit; non enim mens eius fuit ad amplius ſe obligare. vnde ſi in probatione deprehendit ſe ineptum, non tenetur alium tentare; ſed manet liber à voto. Si vno loco illius Ordinis receptus non fuit, tenetur tentare duo vel tria alia loca eiuſdem Ordinis, ſi tamen ſpes eſt admiſſionis. Secùs ſi nihil vel parùm ſpei; quia non tenetur tentare, niſi cum ſpe probabili; nec ad amplius cenſetur ſe voluiſſe aſtringere. Itaque ceſſat obligatio voti, cùm ex parte ſua fecerit totum illud, ad quod tali voto ſe intendit obligare. Nec refert quòd non ſit ingreſſus; quia non vouit ingreſſum abſolutè, ſed ſub hac tacita conditione *ſi admittar*, quæ conditio non eſt in ipſius poteſtate, niſi quatenus pendet ab ipſius ſolicitatione. vnde ſi per hanc poſita non fuerit, cenſetur impoſſibilis.

44 *Si tertio modo vouit.*

Qui tertio modo vouit, nempe determinando à principio particularem locum, ſi ibi non recipiatur non tenetur alia tentare, ſed abſolutè ceſſat votum, quia conditio ſub qua vouit ingredi non extat, nec eſt in ipſius poteſtate vt extet.

Quatuor obſeruanda.

Si repulſus ob impedimentum t͂porale.

Hic tamen quatuor notanda. Primò, Si impedimento aliquo temporali tenebatur, ob quod repulſus eſt, obligatur eo ceſſante ſe rurſus offerre: quia ſolùm videtur dilatus ad tempus. Secùs ſi abſolutè repulſus eſt, tali impedimento non extante. quo caſu non tenetur, etiamſi poſtea illum reuocent; quia non videtur ipſius intentio fuiſſe ſe vlteriùs obligare, ſi abſolutè repelleretur; alioquin ſemper deberet manere incertus & ſuſpenſus.

Si ipſe eſt cauſa impedimenti.

Secundò, Si culpa ſua impedimentum obiecit ne reciperetur, tenetur illud quantum poteſt tollere, & ſeriò adlaborare vt recipiatur. quia qui vouet ingredi, tacitè etiam vouet opportuna media ad hoc adhibere & impedimenta quantum in ſe eſt amouere: alioquin non ſeriò, ſed deluſoriè videtur Deo promiſiſſe.

Non tenetur in ſæculo ſeruare ea quæ ſũt Religionis.

Tertiò, Qui repulſam tulit, non tenetur in ſæculo ſeruare ea, quæ ſunt Religionis, paupertatem, caſtitatem, obedientiam, &c. quia hæc non vouit, ſed ſolùm vouit ſe hæc voturum ſi admiſſus fuerit. Vnde nec admiſſus ad hæc tenetur, ſed ſolùm ad votum horum peracta probatione faciendum: quo facto, tenebitur. Sic qui vouit ſuſcipere Ordinem ſacrum, non tenetur ad horas, nec ad caſtitatem, priuſquam Ordinem illum ſuſceperit. Ethnici quoque etſi teneantur ad religionem Chriſtianam; non tamen ad Sacramenta Euchariſtiæ, vel Pœnitentiæ, antequam religionem illam cum baptiſmo ſuſceperint. Hinc fit vt ſi quis poſt votum Religionis duxerit vxorem, & conſummauerit matrimonium, non peccet petendo debitum, quia nondum tenentur vinculo ſeruandæ caſtitatis. ita Caietanus q. 88. ar. 3. Nauarr. c. 12. num. 47. Sotus ſuprà, & alij. mortua tamen vxore tenetur Religionem ingredi. niſi fortè per ætatem, vel corporis diſpoſitionem factus ſit ineptus, aut non poſſit niſi difficillime duriorem illam vitæ rationem perferre: quam exceptionem tenet Lopez c. 44. Idem dicitur docuiſſe Franciſcus Victoria. & Ratio eſt, quia nõ videtur rebus ita notabiliter mutatis, ſe voluiſſe ad hoc obligare. ad cautelam tamen expedit petere diſpenſationem; quia nemo ſecurus Iudex in ſua cauſa.

An mortua vxore teneatur intrare Religionem.

Si eſſentialia non ſeruentur.

Quartò, Qui vouit ingreſſum certi Monaſterij, vbi eſſentialia non ſeruantur, non tenetur ingredi, ſi non ſit ſpes breui futuræ reformationis: quia eſt ei periculum perurſionis. Nec refert etiamſi habeat propoſitum omnia integrè ſeruandi; quia æſtus communis conſuetudinis facilè abripit mentem. Excipe tamen, niſi ſentiret ſe adeò firmum, vt prudenter putet ſibi non eſſe probabile periculum; quin potiùs ſperet ſe alios conuerſurum. vide Nauarr. c. 12. nu. 46. & Maiorem in 4. d. 38. q. 2.

45 *Si non admittitur niſi vt laicus.*

Petes Primò, Quid ſi non admittatur, niſi ad ſtatum laicorum?

Reſpõdeo, Spectandam eſſe tacitam, vel expreſſam mẽtem ipſius: ſi enim ſolùm cogitauit de ſtatu ſacerdotũ cùm voueret, vel ita erat affectus ut ſi rogatus fuiſſet, noluiſſet niſi ad illum ſtatum in Religione ſuſcipiendum ſe obligare, non tenebitur ex voto ad ſtatũ laicorum. Si dubium ſit, ſpectanda eſt cõditio & curſus vitæ, & qualitates perſonæ, 33
& ex his coniectura facienda: nobiles enim mediocriter litterati, & ſtudioſi adoleſcentes præſumuntur intendiſſe ſtatum ſacerdotum; milites & mechanici ſtatum laicorum.

Si vouit perſeuerare.

Petes Secundò, Quid ſi non ſolùm vouit intrare, ſed etiam profiteri & perſeuerare?

1. Sententia, non diſferre.

Sunt duæ Sententiæ. Prima eſt, Hunc non obligari ad amplius quam eum, qui ſolùm vouit ingredi: hoc eſt, ad bona fide probandum an ea vitæ norma ipſi ſit conueniẽs; & ſi deprehendat eam minùs cõgruere, ob aſperitatem, vel aliam cauſam, non teneri. Ita Sotus lib. 7. q. 2. ar. 1. ad 3. & Ioannem Peña apud Lopezium cap. 45. & aliqui recentiores. Probatur. Primò, Qui vouet ingredi Religionem, etiam tacitè vouet perſeuerantiam; nam ingredi Religionem eſt fieri Religioſum: hoc autem perſeuerantiam includit: ergo eſt eadem ratio vtriuſque voti. Secundò, Votum ingrediendæ Religionis ex diſpoſitione iuris includit hanc tacitam conditionem, *ſi bona fide deprehendero in probatione eam mihi conuenire*; ideò enim conſtitutus eſt annus probationis: atqui eamdem includit votum profitendi, quia vouens non intendit hoc uotum exe- 47
qui niſi ſecundùm Iuris diſpoſitionem, utendo priuilegio anni probationis: alioquin fruſtra eſſet probatio. Tertiò, Concilium Tridentinum. ſeſſ. 25. c. 15. de Regul. irritam decernit profeſſionem ante annum probationis impletum; ne videlicet adimatur Nouitio poteſtas retrocedendi, ſi intra annum deprehenderit formam illam uiuendi ſibi non congruere. Idem confirmatur ex c. 16. ubi omnes renuntiationes ſuſpendit in tempus profeſſionis. Ex quibus uidetur colligi, mentem Concilij eſſe vt nemo poſſit ſe abſolutè Religioni obſtringere ante profeſſionem; ſed omnem talis uoti promiſſionem intelligendam conditionaliter, nimirũ, Si bona fide deprehendero illũ Ordinem mihi conuenire.

Hæc ſententia eſt probabilis, & iuxta illam qui uouit 46
perſeuerãtiam poteſt egredi, ſi bona fide in probatione putet ſibi eam non eſſe accommodam.

Contrariũ probabilius.

Contraria tamen eſt probabilior, quam expreſsè tenet D. Tho. 2. 2. qu. vlt. ar. 4. in corp. Caiet. ibid. Nauarr. c. 12. nu. 47. & alij.

Probatur, Primò, Qui dicit Voueo ingredi Religionẽ, & in ea profiteri, uel perſeuerare, amplius intendit promittere Deo, & ſe magis obligare quàm qui more cõſueto vouet ſolùm ingredi. cur enim hoc addat, niſi vt præſcindat ſibi libertatem egrediendi?

Secundò, Si quis impetraret diſpenſationẽ in voto Religionis, & non exprimeret ſe uouiſſe non ſolùm Religionis ingreſſum, ſed & perſeuerantiam, ſubreptitia cenſeretur diſpenſatio, ut docet Nauarrus ſuprà. ergo eſt amplius.

Tertiò, Etſi non poſſit quis ante exactum annum probationis obligari profeſſione ad perſeuerandum in ea Religione, poteſt tamen ſe obligare uoto ſimplici: nuſquam enim tale votum redditur irritum, nec reſtringitur ut uim non habeat in euentum ſi aliquid in Religione diſplicuerit.

Vouens ingredi Religionem.

Quartò, Qui vouet ſe ingreſſurum Religionem, ſolùm duo cenſetur promittere; nempe bona fide probare, & ſi in probatione deprehenderit eam ſibi conuenire, profiteri. vnde ſi bona fide iudicet eam ſibi minùs conuenientem, ob illius aſperitatẽ, uel ingenium ſuum præfractius, vel quia metuit inconſtantiam, non tenetur, ut docent Caietanus & Nauarr. ſuprà. Imò non tenetur, ſi modus ille viuendi diſpliceat; vt Nauarrus ait: vel ſi ob aliquam cauſam non ſit gratus, ut vult Caietanus. Quod tamen intelligendum eſt, ſi diſplicentia illa ſit ex cauſa iuſta, uel non poſſit facilè ſuperari. Item niſi amplius, uouendo intendiſſet. tacita n. intentio potiſſimùm in huiuſmodi expendenda. In dubio tamen non videtur amplius intendiſſe, quàm quod dictum eſt.

Qui vouet perſeuerantiam.

Qui verò etiam perſeuerantiam uouit, videtur ſe ita uoluiſſe obſtringere, ut non poſſit egredi ullo modo, ſi iudicaretur idoneus, & ratio viuendi eſſet tolerabilis; nam tantum ſe obligat quantum poteſt: ergo niſi tanta ſit difficultas vt cenſeatur intolerabilis; & votum per ſe ceſſet ratione impoſſibilitatis, uel ineptitudinis, obligabitur. poterit tamẽ in hoc voto diſpenſare Epiſcopus, vt docet Sancius lib. 8. de matrim. diſput. 9. num. 18. quia hoc non eſt diſpenſare in voto Religionis, ſed in modo exequendi.

Ad primam rationem alterius ſententiæ; Qui vouet

ſolùm

Digitized by Google

ſolùm ingredi Religionem, non cenſetur ſe obſtringere ad perſeuerantiam, niſi ſub hac conditione, Si deprehendero Religionem illam mihi conuenire. Itaque ſi ob aliquam cauſam minùs conueniat, non tenetur. alter verò obligat ſe abſolute, modò ſit idoneus; quamuis enim ob aliquam cauſam minùs conueniat, paratus eſt id incommodi tolerare.

Ad ſecundam: Qui vouet profiteri, videtur renuntiare priuilegio probationis, quantum eſt ex parte ſua. non tamen fruſtra ei conceditur probatio; tum quia debet innoteſcere Religioni, vt ſciant vtrùm ipſis cõueniat tum quia debet experiri an poſſit formam illam viuendi perferre.

Ad tertium: Concilium non adimit poteſtatē ſeſe obligandi voto ſimplici ad perſeuerandum: ſed ſolùm voto ſolemni.

47 Quæ diximus pertinent in genere ad quoſuis qui Religionis votum habent. Sed peculiaris difficultas eſt de cõiugibus voto Religionis obſtrictis, quid poſſint, quid non poſſint, & ad quid teneantur.

Si coniunx votum Religionis habeat.

Si vouit ante conſummationem.

Dico Primò, Qui ante conſummatum matrimonium vouit ingreſſum Religionis, non poteſt illud conſummare ſiue petendo, ſiue reddendo. Ratio eſt, quia conſummando redderet ſe impotentem implendi voti: ſemel tamen matrimonio conſummato, poteſt liberè reddere, & etiam petere: quia id non eſt contra eius votum; nec voti executioni impedimentum obiicit, cùm hæc ei facta ſit impoſſibilis. ſimulatque tamen ei liberum erit exequi, tenebitur, vt ſi coniunx ſimul velit conuerti; ſi contingat coniugem cõmittere adulterium, ſi ob ſuum adulterium repudietur à coniuge, & licentia ingrediendi tacitè, vel expreſsè detur: ſi contingat coniugem damnari hæreſeos, vel mori.

Si vouit poſt conſũmationem.

Dico Secundò, Si conſummato matrimonio coniunx, v.g. maritus, vouit Religionem; uel id fecit abſque conſenſu vxoris, vel cum conſenſu. Si abſque conſenſu vouit, vel intendit ſtatim implere, & ſic votum eſt irritum; quia de re illicita: vel non reſtrinxit ſuum votum ad certũ tempus, & ita præſumendum eſt illud referri ad tempus, quo libera erit ei executio. Non enim præſumendum peruerſè factum, quod rectè fieri potuit. Si cum conſenſu eius vouit, valet uotum: non tamen inducit obligationem exequendi abſolutè, ſed ſub conditione, ſi nimirum vxor præſtare voluerit quæ ius requirit, id eſt, ingredi Religionem, ſi eſt iuuenis, vel talis vt in eam cadere poſſit ſuſpicio incontinentiæ: aut vouere caſtitatem in ſæculo, ſi eſt vetula, & expers periculi. itaque hoc votum habet tacitam conditionem à iure. ius enim non aliter permittit huius voti executionem. Vnde ſi vxor poſteà nolit ea præſtare quæ ius requirit, maritus non obligabitur; quia deeſt conditio iure requiſita. Secùs eſt in profeſſione: hæc .n. ſemper fit abſolutè, vnde ſtatim valet, vel eſt irrita, vt patet ex dictis dubit. 3. Quòd ſi maritus eo caſu ingreſſus fuerit, & profeſſionem fecerit, valebit profeſſio, etſi contra ius facta ſit. multa enim non rectè fiunt, quæ facta tenent. vt patet cap. Ad Apoſtolicam. 16. de Regular. & tranſ. Ita docet Gloſſa in cap. Ex parte. 9. de conuerſ. coniugat. Vtrùm verò eo caſu ſit reſtituendus vxori, dubium eſt.

Si profeſſus fuerit.

An vir ſit reſtituendus.

Videtur non reſtituendus, ſed ipſa potiùs compellanda ad Religionem: nam conſentiendo in ipſius ingreſſum, videtur tacitè vouiſſe Religionem, & ita ſentiunt multi DD. de ea quæ iuris ignara non fuit, vt ſuprà dubit. 3. dictum eſt. Valdè tamen probabile eſt, quando vxor quæ cõſenſit, non poteſt induci ad uouendam continẽtiam, vel Religionem ingrediendam, virum etiam profeſſum ipſi eſſe reſtituendum. ita habetur expreſsè cap. 1. de conuerſ. coniugat. *Dicimus quod niſi vxor ad Religionem tranſierit, aut perpetuam caſtitatem ſeruare promiſerit, vir poteſt & debet de Monaſterio reuocari.* Nec diſtinguit, ſicut nec alij Canones vſquam diſtinguunt, inter eam quæ ſciuit ius, & quæ ignorauit. Vnde ſequitur, etiamſi ipſa illum non repetat, tamen eſſe reſtituendum. Si tamen ipſa vouit caſtitatem, non debet ei reſtitui. ut ex d. c. 1. apertè colligitur. ſed ipſa, ſi iuuenis ſit, concludenda eſt in monaſterio ad cuſtodiam. ſi autem uouit ingreſſum Religionis, compellenda eſt ut exequatur:

48 Dico Tertiò, Si conſummato matrimonio pari conſenſu & ex pacto vouerſit ingreſſum Religionis, ualet uotum. ſi tamen alter reſiliat, alter non tenetur exequi: tum quia iure non poteſt alter abſque altero ſtatum mutare, ut patet ex dictis: tum quia tale uotum habet tacitam conditionem, ſi coniunx perſeuerauerit in propoſito. Itaque etiamſi contingeret alterum qui reſilijt mœchari, alter tamen non obligaretur: quia conditio ſub qua uotum obligabat, non extat. Cùm enim hic ex pacto uouent, mens illorum non eſt ſe obſtringere ſeorſim, & independenter ab altero, ſed vtroque ſtatum mutante, ſicut ius præſcribit; neque præſumũtur aliud intendiſſe niſi de ea intẽtione conſtet. Hoc tamen quod de mutatione ſtatus dicitur, intellige, quando vterque Religionem vouet. Si enim ex mutuo conſenſu vxor voueat continentiam tantùm, & maritus Religionem, uel Ordinem ſacrum, adhibenda eſt diſtinctio. Si enim vxor ſit uetula, id eſt, ſexagenaria, & expers periculi, vtriuſque votum erit validum, & vir poterit votum ſuum exequi, etiamſi uxor ſuum ſeruare nolit. Ratio eſt, quia quando eſt uetula iure nõ requiritur aliud ab vxore, quàm ut continentiam uoueat. hoc enim ſufficit vt uirum à ſuo iugo abſoluat, & ſui iuris efficiat. Si autem erat iuuenis, neutrius votum obligabit: non uiri, quia iure non poteſt ordinari ſecundùm veriorem ſententiam, niſi vxore uouente ingreſſum Religionis. quamuis enim id iure non ſit expreſſum niſi de vxore eius, qui promouendus ad Epiſcopatum, de qua id dicitur cap. Sane, de conuerſ. coniugat. tamen de uxoribus omnium qui ſacris initiandi, colligunt id DD. ex eo quòd non minor, ſed maior ſit ratio, cùm uir promouetur ad Ordinem ſacrum in ſæculo, quàm cùm ipſe ingreditur Religionem: ob maius periculum incontinentiæ ex libera conuerſatione cum uxore manẽte in ſæculo. Itaque ſi uxor debet ingredi Religionem, ut uir poſſit ingredi; potiori ratione debebit ingredi, ut uir poſſit ordinari. Non etiam obligat uotum uxoris; quia pendet ab obligatione uiri, cùm ſit reſpectiuum: habet .n. ſe per modum contractus, facio ut facias. Vnde ſi uiri uotũ non obligat, nec uxoris.

Si uxor voueat continentiã & vir Religionem.

Aduerte tamen non eſſe improbabile utriuſque uotum valere: quia probabile eſt, cùm agitur de ordinatione uiri, ſufficere uotum continentiæ uxoris in ſæculo; ut colligitur cap. Coniugatus, iuncta Gloſſa in fine. Secùs cùm agitur de ingreſſu uiri in Religionem, propter expreſſos textus in contrarium.

An Poſſint petere debitum.

Petes, Vtrùm in prædictis euentis, poſſint coniuges petere & reddere debitum. Reſpondeo non eſſe dubium quin poſſint, quando communi conſenſu uouerunt ingreſſum Religionis. tunc enim vſus coniugij nullo modo repugnat uoto, nec impedit eius executionem. Nec refert etiamſi matrimonium nondum erat conſummatum: quia etiam eo conſummato poſſunt ingredi. quòd ſi vxor tunc nolit, peccat mortiferè, ſed maritus excuſatur; quia per ipſum non ſtat, quò minùs fiat executio. Similiter poſſunt, quando vxor uetula uouit continentiam, & maritus ſuſceptionem Ordinis ſacri. quia cùm votum vxoris ſit reſpectiuum, referẽda eſt eius executio ad tempus quo maritus ordinabitur. ita Sanctius lib. 9. de matrimon. diſp. 37. num. 7. præſumitur enim, etſi nunc votum faciat, uouere ſolùm ſeruare caſtitatem in futurum, ſi uir ordinatus fuerit. vnde eſt pendens è conditione futuri, quæ ſi nõ extiterit, euaneſcet votum. itaque ante impletam conditionem non obligatur. hoc intelligo, niſi ipſa expreſsè aliud intenderit. In prædictis tamen caſibus, non tenentur reddere debitum. quia uidentur renuntiaſſe iuri exigendi & cogendi, hoc ipſo quo dederunt ſibi mutuo poteſtatem mutandi ſtatum ad perpetuam continentiam: imò plerumque etiam expreſsè hæc renuntiatio fieri ſolet. vide cap. Dudum. 20. de conuerſ. coniugat.

49 Dico Quartò, Quando ante conſummatum matrimonium communi conſenſu vouerunt, vxor continentiam, maritus ingreſſum Religionis; ſi uxor erat uetula, non impediuntur petere & reddere debitum: ſi autem ſit iuuenis, uir nec poteſt reddere nec petere.

Si uxor cõtinẽtiam, maritus Relig. voueat.

Prior pars patet: quia uir nondum tenetur uoto caſtitatis, nec actu coniugali redditur impos uoti: uotum enim continentiæ uxoris cum renuntiatione expreſſa, uel tacita iuris coniugalis ſufficit, ut poſſit ingredi Religionem, etiã conſummato matrimonio. Similiter uxor non tenetur ſeruare caſtitatem ante mariti ordinationem uel profeſſionem, ut oſtenſum eſt.

Altera pars probatur; quia maritus conſummando matrimo-

trimonium reddit ſe inhabilem ad votum ſuum præſtandum. nam votum continentiæ vxoris iuuenis non ſufficit vt conſummato matrimonio poſſit maritus Religionem capeſſere. Imò non poteſt uxor eo caſu debitum reddere marito petente, ſi nondum expletum eſt tempus conſtitutum exequendo voto, quia efficeret illum inhabilem executioni voti, & aliàs nullum ius habet ad illum actum, quamdiu maritus non eſt in mora præſtandi ſui uoti. quòd ſi tempus arbitrio prudentis effluxerit, ita vt maritus incipiat eſſe in mora, & monitus nolit ingredi, poterit uxor reddere debitum petenti, & etiam petere: quia marito nolente ingredi iuxta conuenta, ſoluitur ipſa voto, nec tenetur diutius expectare, ſed poteſt uti iure ſuo. ita Sancius ſuprà nu. 8. Mora enim mariti ita illam eximit uoto, ut ampliùs non obligetur. alioqui poſſet illam maritus ſemper ſuſpenſam tenere, & cogere ſine fine expectare. Si tamen velit, poteſt ei negare debitum. quia poteſt uelle ut ſtetur cõtractu, quo maritus iuri ſuo renuntiauit.

Porrò conſummato ſemel matrimonio, uir non poteſt ingredi uxore iuuene inuita; quia & ipſa ſimul ingredi deberet, ad quod cogi non poteſt, cùm non promiſerit. Simulacque tamen licitè poterit, tenebitur; ut ſi contingat illam adulterium committere. itaque uiri uotum Religionis ingrediendæ non extinguitur, ſed ſolùm conſopitur, & ſuſpẽditur per matrimonij conſummationem. quia poſito uoto continentiæ uxoris in prædicto caſu, ſit abſolutum, nec ampliùs pendet ab ulla conditione: ſicut in contractibus alter tenetur abſolutè, cùm alter ſuum munus præſtitit. Votum autem caſtitatis uxoris extinguitur abſolute per moram uiri; quia pendet à conditione futuri, nempe ſi uir conſtituto tempore religionem ingreſſus fuerit. quod ſi uir non fuerit in mora, non extinguitur. unde etſi tunc conſummet ipſa matrimonium ſiue petẽdò, ſiue reddendo, nihilominùs manet obligata uoto ad ſeruãdam caſtitatem, cùm ille Religionem debito modo ingreſſus fuerit. vt ſi facto diuortio ob adulterium vxoris, maritus uotum ſuum impleat. quo etiam caſu nõ poterit ipſa etiam petenti debitum reddere, ne rurſus in eamdem inhabilitatem implendi uoti illum conijciat, ut notauit Sancius ſup.

DVBITATIO VI.

Ad quid teneatur qui obſtrinxit ſe voto caſtitatis perpetuæ.

NOTANDVM eſt hoc uotum factum eſſe uel ante initum matrimonium; uel poſt initum quidem, ſed nondum conſummatum; uel matrimonio iam conſummato: idque uel ſeorſim uel ex mutuo conſenſu.

Dico Primò; Qui obſtrinxit ſe uoto caſtitatis ante matrimonium, tenetur ad multa.

50 Primò, Tenetur abſtinere à matrimonio: ſi enim contrahit; vel id facit animo conſummãdi, & ſic peccat contra uotum; uel animo ingrediendi Religionem ante cõſummationem; & ſic facit iniuriam, decipiendo coniugem; quæ ſi id ſciuiſſet, noluiſſet contrahere: & fortè damnum incurret, quia fortaſſe putabitur defloratа, nec tam commodis potietur nuptijs. etſi enim coniunx poſſit intrare Religionẽ ante matrimonium conſummatum, ſi Deus illi interea hanc voluntatem inſpiret: tamen quando contrahit non poteſt animum abſolutè ingrediendi habere; neque Ius id ei cõcedit: ſolùm tribuit Ius ingrediendi, ſupponens contractum bona fide eſſe initum. Accedit quòd contrahens matrimoniũ ordinariè ſe exponat periculo conſummandi, cui is, qui uoto tenetur, ſe obijcere poteſt.

1. Tenetur abſtinere matrim.

Dices, c. Ex publico. 7. de conuer. coniugat. conceduntur nouis coniugibus duo menſes, ut poſſint ingredi Religionẽ: ergo qui tali mente contrahit, utitur iure ſuo; & c. Commiſſum. 16. de ſponſalibus. dicitur, eum, qui iurauerat puellæ ſponſalia, & poſtea volebat ingredi Religionem, tutiùs facturum ſi ante contraheret, & pòſt ingrederetur Religionem: ergo nulla fit iniuria per talem contractum. Confirm. quia aliàs qui tali animo contraxiſſet matrimonium, non poſſet poſteà Religionem intrare.

An poſſit contrahere animo ingrediendi.

Ob has rationes quidam Doctores putant non eſſe peccatum poſt uotum caſtitatis contrahere matrimonium animo firmo ingrediendi Religionem. Ita Guilielmus Altiſiodoren. l. 3. Summæ tract. 2. quæſt. 3. Scotus in 4. d. 38. verſus finem, Angelus, Matrimonium 3. Impedimento 5. nume. 1. Caietan. ver. Matrimonium, cap. 1. Ioſephus Angles 2. par. quæſt. 11. de impedimen. matrimonij. quæ ſententia eſt ſatis probabilis.

Sententia quorumdam.

Sed quod diximus eſt verius.

Nec obſtant rationes allatæ: nam c. Ex publico, concedit quidem duos menſes; (quia fieri poteſt vt Deus interea alteri eorum inſpiret propoſitum Religionis) non tamen cõcedit ut animo determinato intrandi contrahas. c. Commiſſum loquitur de eo, qui non ſtatuerat quidquam de ingredienda Religione, ſed dubitabat; & tamen iurauerat ſe contracturum matrimonium cum quadam ad certũ diem: hic enim urgente iuramento tenebatur contrahere, quia non habebat determinatum propoſitum Religionis, quo excuſaretur.

Reſpondetur ad rationes.

Ad Confir. Quidam putant talem non poſſe Religionem ingredi, propter illam fraudem in contractu admiſſam. Sed verius eſt poſſe: quia non fecit iniuriam niſi in contrahẽdo; imò propriè non fecit iniuriam eo animo contrahendo, ſed ſolùm contra charitatẽ peccauit. animus enim interior non facit actum externum iniuſtum, qui alioquin per ſe iuſtus erat: at ille contractus exterior per ſe erat iuſtus: ingrediendo quoque iniuriam non facit; quia ius id abſolute concedit, ſed neque in eo contra charitatem peccat; quia non tenetur ſe tanto bono priuare ob aliquod incommodũ, quod fortè alteri obueniet, cùm ſuo iure utatur. quare ſi uotũ Religionis habebat; non ſolùm poterit, ſed etiam tenebitur intrare, non obſtante tali contractu. In ipſo tamen contractu contra charitatem, ſi cauſa iuſta non ſuppetebat, peccauit, vt dictum eſt.

Poteſt intrare Religionem.

51 Aduerte tamen licitum eſſe eo animo contrahere, ſi iuſta cauſa ſubſit; vt ſi metu compellaris, qui tamen non cadit in uirum conſtantem; ſi id facias ut proles antè ſuſcepta legitimetur; ſi non poſſis aliter parentum cuſtodiam euadere, qui te continent ne Religionem ingrediaris, &c. ſi aliàs graue ſcandalum timeretur. de quo vide Sancium lib. 1. de matrimonio diſpu. 43. num. 8. & Henriquez lib. 2. de matrimonio, cap. 2.

Quando licitum contrahere poſt votum caſtitatis.

52 Secundò, Si uoto caſtitatis obſtrictus matrimonium cõtraxerit, tenetur abſtinere illius uſu; ita ut non poſſit petere unquam debitum; quamuis conſummato matrimonio teneatur tacitè uel expreſsè petenti reddere. Eſt communis DD. vide Nau. c. 16. num. 30.

2. Tenetur abſtinere vſu matrimonij.

Solum dubium eſt, An poſſit cõſummare matrimonium reddendo? Plerique DD. docent non poſſe, ſed teneri ante conſummationem ingredi Religionem, ut poſſit uoto ſuo ſatisfacere; hanc enim ſolam rationem illius ſeruandi ſupereſſe. Nau. c. 11. nu. 80. Silu. Matrimonium. 7. qu. 5. & ferè ceteri Summiſtæ. Inſinuat Diuus Thom. 2. 2. qu. vlt. ar. 8. in 3. argum.

An poſſit conſummare reddendo.

Sed contrarium nõ minùs eſt probabile, & fortè uerius, ſcilicet non teneri intrare Religionem ut uotum caſtitatis ſeruet: & ſi coniugi caſtitatem perſuadere nequit, poſſe reddendo conſummare. Ita Sotus in 4. diſtinct. 38. quæſt. 2. art. 1. Corduba in Summa quæſtio. 136. Angelus Matrimon. 3. Impedimen. 5. numero ſecundo, & quidam alij recentiores. Probatur, Quia eo caſu perfecta uoti obſeruatio cenſetur ei facta impoſſibilis; unde non tenetur, niſi quatenus poteſt pro eo ſtatu rerum, uidelicet non petendo debitum. Antecedens probatur, quia illud cenſetur alicui iure impoſſibile, quod facere non poteſt per media ordinaria ſeu ad id ordinata: atqui iſte eſt in eo ſtatu vt per media ordinaria non poſſit abſolutè continentiam ſeruare: ergo, & cæt. Nec obſtat quòd poſſit illam ſeruare capeſſendo ſtatum Religionis: quia hic ſtatus non eſt medium ordinarium eò pertinens. Secundò, Quia iſte nec expreſsè Religionem uouit, ut ſuppono, nec etiam implicitè; non enim cenſetur ei fuiſſe animus eo euentu ſe ad Religionem obſtringere, niſi de cõtrario conſtet. non enim homo rem quantumuis arduã ſemper paratus eſt aggredi ut uotum ſeruet. Tertiò, Religio eſt ſtatus ſupernaturalis, conſiſtens maximè in interiore affectu & animi promptitudine; & obligans ad multa difficilia; ergo nemo ad eam cogendus, niſi qui ſponte ſciens & uolens ſe ad illam obſtrinxerit: Quartò, Quia alioquin qui uouiſſet ordinem ſacrum, & duxiſſet uxorem, cogendus eſſet ad Religionem. Nam nõ poteſt hoc uotum ad executionem perduci, niſi Religionem ingrediatur: atqui id

Poſſe conſummare reddendo.

netur ipſa uotum ſuum integrè ſeruare ſicut priùs, antequàm reſtituiſſet uiro ius illud, quo ipſe uouendo ceſſerat.

DVBITATIO VII.

Quid requiratur vt profeſſio ſit valida, & vt inualida ratificetur, & an non ratificans poſſit egredi.

57 *Profeſſio expreſſa.* NOTANDVM eſt profeſſionem poſſe fieri uel *expreſſè*, uel *tacitè*. *Expreſſè*, cum quis utitur aliqua formula promiſſionis, qua mentem ſuam explicet & intendat Religioni incorporari. Nec refert ex natura rei quibus uerbis utatur; modò per illa intendat ſe Deo & Religioni obſtringere ac tradere, idque ipſis aliqua ratione exprimatur. Sicut in abſolutione ab excommunicatione, non refert quibus uerbis utatur Prælatus, modò ſignificent effectum, quem per illa intendit. Vnde in multis Religionibus non uouent expreſſè paupertatem, & caſtitatē; ſed promittunt *Varia formula profeſſionis expreſſæ.* ſolùm *ſeruare regulam*, (intellige de præceptis regulæ) uel *obedire regulæ*, uel *viuere ſecundum regulam*: uel promittunt *obedientiam & conuerſionem morum ſecundùm hanc vel illam regulam*. His aliqui adiungunt *ſtabilitatem*, ut Benedictini & Carthuſiani. caſtitatem uerò & paupertatē promittunt, tum in obedientia, tum in promiſſione regulæ, in qua illa exprimuntur.

Profeſſio tacita triplex. *Tacitè* fit tripliciter. Primò, Cùm exacto probationis anno defert quis habitum profeſſorum (ubi is aliquo ſigno externo diſtinctus eſt) per triduum, cap. Ad noſtram. 8. de Regu. & cap. Conſtitutionem. 3. de Regu. in 6. Secundò, Si tali habitu ſuſcepto faciat aliquod opus profeſſis proprium; ut ſi in Capitulo ſuffragium dederit, ſtatim fit profeſſus, nec requiritur triduum; c. Vidua. 4. de Reg. Tertiò, Si in ea Religione ubi nulla exteriùs eſt diſtinctio habitus, deferas habitum per totum annum, in termino anni cenſeris profeſſus, c. Ex parte 22. de Regu. & Clemen. Eos qui, de Regul. uide Nau. commen. 4. de Regu. num. 73. & 74. Silu. Religio 3. q. 19. Debent autem hæc fieri animo ſaltem tacito profitendi; & conſentiente illo, cuius eſt admittere, ut rectè ijdē DD. & alij docent, & ex infrà dicendis patebit. Si talis animus non adſit, non erit coram Deo profeſſus: etſi in foro externo preſumatur.

58 *Requiſita ut valida ſit profeſſio.* His poſitis ut promiſſio ſit ualida multa requiruntur; Primò, Ætas. Secundò, Annus probationis. Tertiò, Animus profitendi. Quartò, Vt non metu uel fraude impulſus faciat. Quintò, Vt fiat auctoritate eius, cuius eſt admittere, & cum conſilio eorum, quos tenetur adhibere. Sextò, Vt fiat in Religione approbata. Septimò, Vt tria uota ſubſtantialia ſaltem implicitè emittantur. Octauò, Vt nulla adſit conditio ſubſtantiæ Religionis repugnans. Nonò, Vt non habeat aliquod impedimentum, quod in ea Religione habeatur eſſentiale. Decimò, Vt perſona non ſit alteri obſtricta.

1. Ætas. Primò, Requiritur ætas: hæc ante Concilium Triden. in feminis erat 12. annorum, in maribus 14. completorum. ad Ordines tamen mendicantium requirebatur præterea unus annus, qui erat probationis. Itaque in illis Ordinibus *Conc. Trid. requirit 16. annos completos.* ante annum 15. completum non erat ualida profeſſio. de quo uide Siluestrum Religio 3. qu. 2. Verùm poſt Concilij Triden. decretum, quod habetur ſeſſ. 25. c. 15. de Regul. requiruntur in omnibus Ordinibus anni 16. completi, *In quacumque*, ait, *Religione tam virorum, quàm mulierum, profeſſio non fiat ante 16. annum completum: nec qui minore tempore quàm per annum poſt ſuſceptum habitū in probatione ſteterit, ad profeſſionem admittatur. profeſſio autē anteà facta ſit nulla, nullamq; inducat obligationem ad alicuius regulæ vel Religionis vel Ordinis obſeruationem, aut ad alios quoſcumque effectus.*

Ordinatus ante pubertatem. Pari modò ſi quis ante pubertatem accipiat Ordinem ſacrum, non obligatur uoto continentiæ Ordini annexo, ut docet Panorm. cap. vnico, nume. 3. de clerico per ſaltum promoto, ſecutus Hoſtienſem, Innocent. Archidiaconum, Hugonem, Goffredum. Ratio eſt, quia illa ætate non poterat ſe expreſſè obligare uoto ſolemni continentię. ergo nec tacitè per ſuſceptionē Ordinis. Vnde infertur, Si quis hoc tempore ordinaretur ante annum ſextum decimū ætatis, non obligatum iri uoto continentiæ, quia ante illud tēpus non ualet profeſſio; ac proinde nec teneri ad preces canonicas, & poſſe inire matrimonium. Idem docet Nauar. in Enchirid. cap. 22. num. 51. de ordinato metu maximo reuerentiali. Hoc ipſo enim quo tenetur ad caſtitatem, non tenetur ad ſtatum Eccleſiaſticum, cùm Eccleſia hunc nemini permittat abſque continentiæ uoto. Si non tenetur ad ſtatum ipſum, neque etiam ad ea quæ ſtatui ſunt connexa & acceſſoria. Hæc tamen intellige niſi completo anno ſextodecimo ratificet Ordinis ſuſceptionem. Neque ſufficit antè ratificare, ut inſinuat Panorm. ex Hoſtienſi; quia debet eſſe in ætate habili ad ſe obligandum. Cenſetur autem ratificare, ſi ordine ſacro tunc utatur; niſi fortè utatur ex ignorantia, qua putabat ſe teneri. Nemo enim ratificat quod ignorat.

Secundò, Requiritur integer annus probationis poſt ſuſceptum habitum. patet ex verbis Conc. 59 *2. Annus probationis.*

Vbi Notandum Primò, Hunc annum poſſe inchoari & expleri ante annum ſextumdecimum, quia iure antiquo poterat, & Concilium nihil circa hoc innouauit: non enim *Quādo inchoandus.* eſt opus ut ſtatim expleto illo anno ad profeſſionē admittatur. Nec obſtat illud, quod cap 16. dicitur, *Finito tempore nouitiatus, Superiores Nouitios, quos habiles inuenerint ad profitendum admittant, aut è Monaſterio eijciant*, quia loquitur de ijs, qui ſunt habiles, in quibus non eſt iuſta cauſa differendi, ut declaratum eſt à Cardinalibus qui decretis Concilij interpretandis præſunt. non enim Concilium uetat differri profeſſionem, ſi cauſa aliqua iuſta ſubſit; (ut ſi morbo aliquo laboret, ſi ætas deſit, ſi in probatione non omnino ſatisfecerit) hoc enim eſſet contra rectam adminiſtrationem, & contra Monaſterij ac ipſius Nouitij bonum.

Secundò, Hunc annum debere eſſe continuum. Ita Silueſter Religio 5. quæſt. 4. Nauar. lib. 3. titu. de Regu. conſi. 34. *Debet eſſe continuus.* & 37. & alij paſſim. Ratio eſt, quia quando Ius certum tempus, ut annum uel menſem requirit, intelligendum eſt de tempore continuo; ut docet Ioann. Andreas in cap. 1. de elect. in 6. & alij. Deinde quia annus aſſignatur ut experiatur auſteritates Religionis: has autem meliùs experitur continuando, quàm diuidendo. Denique ita habet conſuetudo. Gloſſa tamen in regu. Eum qui, de regu. Iur. in 6. tenet ſufficere annum interpolatum; quod Panormit. in cap. Ad Apoſtolicam. 16. de Regularibus, nume. 9. non reijcit, etſi contrarium putet uerius. Idem tenet Bartho. Brix. ut refert Panorm. & Specu. p. 4. tit. de ſtatu monach. §. 1. q. 37. etiamſi lōga fuerit intermiſſio. crediderim ſanè paucorum dierum interpellationem non impedire. Ratio eſt, quia non minùs idcireò experitur auſteritates Religionis, ſi poſteà totidem dies, quot intermiſit, ſuppleat. atqui tota ratio, cur annus debeat eſſe continuus, eſt ut experiatur auſteritates Religionis; ut alij DD. fatentur, accedit quòd paucorum dierum intermiſſio non cenſeatur impedire moralem continuationem.

Tertiò, Hāc probationem debere fieri in habitu (etſi Panor. id neget) quia eſt pars auſteritatis Ordinis Itē in ipſo *In habitu.* Monaſterio, niſi à Superiore ei conceſſum ſit ut foris moretur, ut docet Silu. Religio 5. q. 5.

Quartò, Annum probationis & annos ſexdecim ætatis, *Quomodo computandus iſte annus.* computandos eſſe à momento ad momētum. vt ſi habitum acceperis primo Octobris poſt meridiem, nō potes eodem die recurrente in termino anni profiteri ante meridiem, ſed expectandum eſt punctum ſuſcepti habitus. Similiter in ætate expectandum ut recurrat punctum natiuitatis. Colligitur ex L. 3. §. Minorem, ff. de minoribus, ubi dicitur, *Minorem adhuc dici vltimo die anni 25. donec hora natiuitatis recurrat.* & ratio additur, *quia ante illam horam nondum compleuit 25. annos.* vnde colligit, *in huiuſmodi à momento in momentum tempus ſpectari.* quòd maximè uerum eſt, quando certum tempus, ab aliquo die determinato incipiens, alicui conſtitutum eſt in ipſius fauorem: v. g. vt poſſit reſtitui in integrū, uel ut non poſſit obligari aliquo contractu, uel lege. ſecùs ſi tantùm requiratur quia nō putatur antea ſatis idoneus; ut cùm requiruntur 7. anni ad ſpōſalia, & 14. ad matrimonium: tunc ſufficit ultimum diem anni 7. uel 14. eſſe inchoatum; nec opus eſt expectare punctum natiuitatis, ut docet Sancius l. 1. de matr. diſp. 16. nu. 2. Idē credo dum requiruntur anni 14. ad beneficium; quia id fauorabilius. vide Azon. in Summa, in L. 2. C. Rub. de in integr. reſt. min. nu. 1. 2. 3. 4.

Digitized by Google

Biſſextus.

Hinc ſequitur, ſi ætas annorum 16. compleatur anno biſſexto 24. Februarij, non ſufficere uigeſimumquartum priorem; ſed addendũ eſſe alterum; (bis enim tunc uigeſimuſquartus numeratur, & bis dicitur ſexto calendas: unde etiam annus biſſextus nomen accepit) quia hic eſt neceſſarius ad complendum quadriennium præcedens, cùm ſenæ horæ, ſingulis annis defuerint. Ita in ſimili docet Molina diſpu. 173.

Profeſſio tacita intra annũ probationis ſublata.

Quintò, Per hoc decretum Concilij ſublatam eſſe omnem profeſſionem tacitam, quæ intra annum probationis fieri poterat, per quam profitens obligabatur non huic Religioni in qua erat, ſed Religioni in genere; quamuis hæc Religio ipſi eſſet obſtricta, ſi ipſe uellet. de quo cap. Ad Apoſtolicam, de Regularibus. & capit. Conſtitutionem. 3. in 6. eodem. Similiter ſublata profeſſio expreſſa intra illud tempus.

Sextò, Eum, qui in Ordinibus mendicantium aliquem admittit ad profeſſionem ante expletum annum probationis, peccare mortiferè; quia id ei ſub pœna excommunicationis ferendæ ſtrictè prohibetur: & eſſe ſuſpenſum ab officio admittendi ad profeſſionem, c. Non ſolùm. 2. de Regul. in 6. In alijs Ordinibus peccare quidem mortiferè; quia contra præceptum Conc. Tridẽ. in re graui: non tamen eſſe ſuſpenſum; quia iure non eſt ſtatutum.

Annus probationis in coniuge.

Septimò, Annum probationis etiam habere locum, quando ante conſummatum matrimonium alter coniugum ingreditur Religionem. Etſi enim c. Ex publico. 7. de conuerſ. coniug. non concedantur tunc niſi duo menſes ad profitendum, ut tenet Glo. quam communiter ſequuntur DD. teſte Panorm. in illud c. num. 11. & ipſe Panor. ibid. tamen Cõc. Trid. generaliter loquens & nihil excipiens requirit annũ integrum, irritam reddens profeſſionem, quæ ante finem anni facta fuerit. Vnde etiam in tali euentu annus requiritur. Confirm. quia ratio cur annus probationis ſit ſtatutus (nimirum *ut conuerſus experiatur aſperitates monaſterij, & monaſterium illius mores*: ut habetur c. ad Apoſtolicam. 16. de Regu.) non minùs habet locum in coniugatis quam in ſolutis. Vnde ſequitur uxore Religionem ingrediẽte, marito expectandum per annum, donec probatione peracta fecerit ipſa profeſſionem. cumque profeſſio non ualeat ante annum ſextumdecimum completum, ſi uxor ingrediens ſit ſolùm duodecim annorum, marito expectandũ per quatuor annos.

Dices, d. c. Ad Apoſtolicam, dicitur hoc tempus conſtitutum in fauorem utriuſque, nimirũ conuerſi & monaſterij: ac proinde utriuſque conſenſu poſſe hoc tempus accidi, & profeſſionem citiùs fieri. quemuis enim poſſe renuntiare ei quod in ſuum fauorem eſt introductum.

Reſpon. olim id quidem ualidè fieri potuiſſe: verùm per Conc. Trid. hoc eſt correctum; quod inſinuant generales illæ locutiones, & clauſulæ irritantes: *non admittatur, profeſſio ſit nulla, nullum effectum operetur*: & quòd velit non ualere renuntiationem bonorum anteà factam. ita Nauar. l. 3. de Reg. conſ. 33. Vnde concluſit, etſi olim cùm quis transferebatur à Religione mendicante ad non mendicantem, uel non mendicante ad mendicãtem, poterat renuntiare anno probationis; tunc tamen non poſſe.

Ad rationem allatam reſpondet, etſi olim annus probationis ſolùm uideretur conceſſus ob fauorem priuatum, ac proinde tunc ei potuiſſe renuntiari, à Concilio tamẽ in eo ſtatuendo ſpectari fauorem publicum, ob graues abuſus cõtra bonum publicum ex illa renunciatione prouenientes, v. g. ut quis fieret Abbas, qui uix paucis menſibus fuerat nouitius, atque adeò ut fieret Magiſter perfectionis, qui nondum aut uix fuerat diſcipulus. Nemo autem poteſt renuntiare iuri quod in fauorem publicum introductum. Vide Panor. in d. c. Ad Apoſtolicam, nu. 10.

Aduerte tamen contrariam ſententiam in utroque caſu non eſſe improbabilem, ut docet Sancius l. 2. de matrim. diſp. 24. & inſinuat Nau. ſup. ubi argumenta uaria in hanc adducit.

Aliud eſt ubi Concil. non receptum.

Octauò, Prædicta de ætate ſexdecim annorum, & anno nouitiatus integro, procedere maximè ubi Concilium Tridentinum eſt receptum: ubi enim non eſt receptum, probabile eſt ualere profeſſionem ante annum nouitiatus exactũ in Ordinibus non mendicantibus; ita docet Nau. l. 3. tit. de regu. conſil. 28. num. 1. Similiter ante annum ſextum decimum ætatis, nam eadem eſt ratio: nimirum quia lex non recepta uim non habet; & ita ius antiquũ manet in uigore.

60 *3. Animus profitendi.*

Tertiò, Requiritur animus profitendi. ſi enim hic abſit, ita ut nec tacitè nec expreſsè intendas profiteri, nulla eſt profeſſio, quia nec uotum, nec ulla promiſſio per ſe obligat ſine uoluntate obligandi: cùm tota hæc obligatio à libera uoluntate pendeat, ut dictum eſt c. 40 num. 5. & 6. Dico *per ſe*. quia poteſt obligari ratione ſcandali, uel damni uitãdi, quod ſequeretur ſi promiſſio exteriùs facta non præſtaretur. unde ſi horum periculũ abſit, qui ſic profeſſus eſt, poſſet fugere & recipere ſe ad exteras Prouincias.

4. Nõ fraude vel metu inpulſus.

Quartò, Vt non fraude uel metu inductus, de quo ſup. c. 37. dub. 5. & 6. & c. 40. dub. 2. & 3.

61 *5. Conſenſus Superioris.*

Quintò, Vt fiat conſenſu eius, cuius eſt incorporare Religioni. Ita Nauar. commen. 4. de Regu. num. 74. Silu. Religio 3. qu. 19. & alij omnes. Ratio eſt, quia nulla profeſſio eſt ualida, niſi duæ perſonæ concurrant, quarum altera ſe obliget Religioni, tradendo ſe in Ius eius & obſtringẽdo ad manendum in ea; altera Religionem obliget illi, recipiendo illum in filium, & Iura reliquorum illi communicando. continet enim profeſſio obligationem reciprocam inter eum, qui illam facit, & qui recipit; iuxta cap. Ad Apoſtolicam. 16. de Regu. & cap. Porrectum, eodem. ubi optimè Panor. num. 10. & 11. & Nauar. l. 3 de Regu. conſi. 5. Debet autem hic conſenſus eſſe liber, non fraude aut metu iniuſto extortus, ſicut in alijs contractibus. Vnde ſi Prælatus metu graui iniuſtè ad id incuſſo cogatur aliquem admittere ad profeſſionem, profeſſio erit inualida. quia in contractibus ex utraque parte requiritur libertas. Confirm. quia ad ualorem profeſſionis nõ minùs requiritur admiſſio & receptio quã traditio: ergo ſicuti ad firmitatem profeſſionis requiritur libertas in traditione; ita etiam in receptione. Hæc poteſtas ordinariè eſt apud Prælatum: eius enim eſt incorporare cõgregationi, huiuſque priuilegia & Iura communicare, qui illi præſidet. Debet hic etiam (niſi aliud conſuetudo uel regula præſcribat, aut priuilegium aliud concedat) adhibere conſilium Capituli: quia regula Monachorum præſcribit Abbatem præcipua quæque cum conſilio Capituli debere explere; admiſſio autem unum eſt ex præcipuis. unde ſequitur admiſſionem eſſe irritam iure communi, ſi abſque illo conſilio fiat: quia ubi à iure requiritur conſiliũ, niſi adhibeatur, actus eſt nullus, cap. Nouit. 4. de his, quæ fiunt à Prælato, iuncta Gloſſ. non tamen tenetur conſilium illud ſequi, ſed ſatis eſt exquirere & intelligere, ut docet Silueſt. v. Religio 3. quæſt. 13. Alij tamen putant non ſufficere conſilium, ſed etiam requiri conſenſum. Probari poteſt ex cap. Ea noſcitur. 6. de his, quæ fiunt à Prælatis, &c. ubi requiritur conſenſus maioris uel ſanioris partis Conuentus, ut præſentatio uel collatio per Abbatem facta, ſit ualida. Vnde hæc ſententia iure communi uidetur uerior. Verùm ſpectanda maximè eſt in huiuſmodi recepta conſuetudo, ut docet Panorm. in cap. Ad Apoſtolicam. nume. 11. de Regul. Epiſcopus etiam poteſt admittere ad profeſſionem, ſed tantùm in Monaſterijs ſibi ſubiectis; Silueſter ſuprà quæſt. 14. quia eſt Superior, cui etiam Abbas ſubeſt.

Conſilium Capituli.

Si non habens auctoritatẽ admiſerit ad profeſſionẽ.

Si alius admittat abſque mandato Prælati, profeſſio eſt inualida, quia non poteſt Religioni incorporare. Si tamen nomine Prælati admiſerit, poteſt Prælatus ratificare, ut docet idem Silu. Religio 3. q. 18. Ang. v. Profeſſio num. 1. & alij. Anteà tamen non habebit uim profeſſionis, ſed ſolùm uoti ſimplicis, quia non obligat omnino & abſolutè ſicut profeſſio; ſed ſub conditione, Si Prælatus ratum habuerit. Si autem nomine Prælati admiſſus non ſit, non poterit Prælatus ratificare; *quia ratum nemo habere poteſt quod ſuo nomine geſtum non eſt*, ut habetur regu. 9. de regulis Iuris in Sexto. itaque niſi ruerſus profiteatur, non erit profeſſus.

Profeſſus ſine auctoritate admittentis.

Petes, Vtrùm ex huiuſmodi profeſſione maneat obligatus?

Reſp. Probabile eſſe manere obligatum uoto ſimplici ad ingrediendum, ſi uelint illum recipere; quia obligauit ſe quantum potuit ex parte ſua: cum hac tamen tacita conditione, ſi ipſi uiciſſim illum uellent recipere. unde debet inquirere an uelint; & ſi uelint, rurſus profiteri. ſi nolint, erit omnino liber.

Contrarium tamen etiam probabile eſt. & fortè uerius; quia in contractibus reciprocis poteſt reuocari conſenſus & obligatio, quamdiu ab altera parte non eſt acceptata, niſi

forte

Digitized by Google

forte tempus conceſſum ſit ad deliberandum. atqui hic non cenſetur acceptata; quia altera pars nullam poteſtatem ad acceptandum habuit. Idem accidit in emptionibus, uenditionibus, & alijs contractibus. ſecùs eſt ſi fiat ſub ratihabitione Superioris; quia tunc expectanda eſt illa ratihabitio, cùm in illam conſenſerint. Vide Nauar. l. 3. de Reg. conſi. 6. num. 4. & 5.

62 *6. In Religione approbata.*

Sextò Vt fiat in Religione approbata, cap. unico, de uoto, in 6. Non enim ſufficit tria uota ſubſtantialia emittere, & regulam aliquam ab Eccleſia approbatam profiteri, ſed debet etiam alicui Religioni approbatæ incorporari, eiuſque membrum effici, idque ab eo qui incorporandi habet poteſtatem, ut dictum eſt. Vnde ſi quis in manibus Epiſcopi profiteretur regulam Sancti Benedicti, Auguſtini, uel Baſilij, non ideò efficeretur uerus Religioſus. Vide Naua. lib. 3. conſil. tit de Regular. conſi. 6. Si fiat in Religione prohibita, (qualis eſt ea omnis, quæ inſtituta eſt poſt Concil. Lateranen. & non approbata) non eſt uera profeſſio qualis iure requiritur. unde nec irritum reddit matrimonium, nec impedit dominij acquiſitionem. obligat tamen talis profeſſio ad Religionem in genere, iuxta Silueſtrum Religio 3. q. 10. ex Archidiacono. quod intellige, ſi illa fuit mẽs uouentis: ſecùs ſi uoluit ſe huic ſoli obſtringere, non ulli alteri: quo caſu uidetur totum iure irritũ, & nulla obligatio; quia actus non operantur ultra intentionem agentiũ. Præſumitur autem ſe huic ſoli uoluiſſe obligare, niſi expreſsè aliud intenderit. Aduerte tamen ſi talis Religio prohibita permittatur in Eccleſia ut pium Inſtitutum, profeſſionem habituram uim uotorum ſimplicium, ut ſuprà nume. 14. dictum eſt.

7. Vota ſubſtantialia nuncupanda.

Septimò, Vt tria uota ſubſtantialia nuncupet; quia ſine his non eſt perfecta Religio, ut oſtenſum dub. 1. ſufficit tamen ut id faciat implicite, ut ſup. nu. 57. dictum eſt. vide Panor. c. Porrectum. nu. 3. de Reg.

8. Cõditio repugnans ſubſtãtiæ Religionis.

Octauò, Vt nulla adſit conditio Religionis ſubſtantiæ repugnans; ut ſi quis profiteatur ea lege ut poſſit retinere ſua bona, uiuere ſuo arbitratu, ducere uxorem moriente fratre, egredi ſi ferre non poterit: talis enim profeſſio eſt irrita, nec ullam inducit obligationem. ſecus ſi profiteatur abſolutè, quamuis anteà pactus ſit ut ſibi concedatur aliquod peculium, uel ut maneat domi ſuæ, retineatq; uſum bonorum ſuorum, dependenter tamen ab arbitrio Superioris, ut patet cap. Inſinuante, Qui Clerici uel uouent. & cap. De viduis. 27. quæſtio. 1. de quo uide Nauarrum comment. 2. de Regular. num. 15. & 16. Poſt Concilium tamen Tridentinum talia pacta non poſſunt fieri ſine Pontificis auctoritate.

9. Si impedimentum eſſentiale ſubſit.

Nonò, Vt non habeat aliquod impedimentum, quod in illo Ordine cenſeatur eſſentiale: hoc enim profeſſionem redderet inualidam. Ratio eſt, quia per impedimentum redditur inhabilis ad profeſſionem huius Religionis, ſicut enim conſtituta ſunt uaria impedimenta dirimentia, quibus redditur quis inhabilis ad matrimonium, uel ſimpliciter, uel cum hac aut illa perſona; ita etiam poſſunt conſtitui impedimenta, quæ reddant inhabilem ad profeſſionem uel ſimpliciter, uel in hac aut illa Religione. Si tamen admittat is, qui poteſt diſpenſare, & nouit impedimẽtum, ualebit profeſſio; quia admittendo tacitè uidetur diſpenſaſſe. Si autem ignorauit impedimentum, altero id in examine celante, non ualebit; propter cauſam prædictam, nimirum quia manſit inhabilis. Idem dicendum quando fuit impedimentum, ſed non potuit in eo diſpenſare. Porrò nullum impedimentum habet uim irritandi profeſſionem,

Impedimentum à Papa ſolo conſtituitur.

niſi à Pontifice ſit conſtitutum uel confirmatum, ut fusè probat Nauar. lib. 3. titu de Regular. conſil. 5. Sicut enim ipſius ſolius eſt conſtituere impedimenta dirimentia matrimonij, ita etiam profeſſionis. præſertim cùm Religionis & profeſſionis ratio ab eius approbatione dependeat, ut ſuprà dubitatione prima, nume. vndecimo oſtenſum eſt. Poſſet tamen Prælatus aliquem admittere cum proteſtatione non eſſe ſibi animum admittendi, ſi habeat hæc uel illa impedimenta. & tunc profeſſio eſſet irrita, ſi tale impedimentum ſuberat, non quòd impedimentum ſubſit, ſed quòd animus admittendi deſit. ita Nauarr. ſuprà. Quòd ſi impedimentum non reddat quidem irritam profeſſionem; tamen fraudulenter ſit ſuppreſſum in examine, eaque fraus dedit cauſam receptioni, poterit talis profeſſus poſteà eijci à Religione, ut docet Nauarr. lib. 3. titu. de Regular. conſil. 25. quando enim dolus dedit cauſam contractui, uel eſt irritus, uel certè in irritũ reuocabilis, iuxta ea quæ dicta ſunt ſup. cap. 17. dub. 5. Nec obſtat quòd profeſſio ſemel ualida, non poſſit irritari. quia id uerum eſt, quoad obligationem erga Deum, non autem quoad illam quæ eſt inter Religioſum & monaſterium.

Decimò, Vt perſona ſit ſui iuris, alteri non obnoxia. hinc profeſſio ſerui abſque conſenſu domini, & uiri abſque cõſenſu coniugis conſummato matrimonio eſt inualida, ut patet ex dictis ſuprà dubitatio. 3. Ratio eſt, quia per profeſſionem traditur poteſtas & quaſi dominium corporis Religioni: atqui iſti non habent poteſtatem ſui corporis, ergo non poſſunt illam tradere. nemo enim poteſt id quod eſt alterius dare alteri abſque eius conſenſu. itaque requiritur conſenſus expreſſus: nec in re tanti momenti & præiudicij ſufficit diſſimulatio. Etſi enim is qui tacet conſentire uideatur, quando agitur ipſius commodum: non tamen quando præiudicium. Deinde ut iſte conſenſus non ſit metu graui uel dolo extortus. Si uxor abſque dolo alterius & ſponte conſenſit, ualebit quidem profeſſio uiri: ſi tamen ipſa non uouit continentiam aut ingreſſum religionis, nec poteſt induci ut id faciat, reſtituendus ei erit maritus iuxta c. 1. de conuer. coniuga. tenebitur tamen maritus redire ad Religionem, ſimulatque ab illius iugo liberatus fuerit. Vide ſup. dub. 3.

63 *An poſſit egredi.*

Petes Primò, Vtrùm quando profeſſio fuit irrita defectu ætatis, uel quia profeſſus eſt ante exactum annum probationis, uel quia metu fraudeve impulſus; & multos annos manſit in Religione, poſſit egredi?

Reſp. Poſſe, ſi abſit ſcandalum: quia ut habet regula iuris *Non firmatur tractu temporis, quod de iure ab initio non ſubſiſtit.* Quod limita, niſi poſteà ſciens eſſe irritam, ratificauerit, uel certè niſi expreſsè ita apud ſe ſtatuerit, Volo illam eſſe ualidam; etiamſi fortè ob aliquam cauſam ab initio ualida non fuiſſet, nõ enim ſufficit illam ratificare ex eo quòd putet ab initio fuiſſe ualidam; quia hæc ratificatio proficiſcitur ex errore, unde non eſt libera, ac proinde non inducit nouam obligationem. Vide Nauarr. in Summa cap. 12. num. 71. & comment. 4. de Regul. nume. 71. & 75. Vt autem hæc res abſque ſcandalo fiat, & ne fraus aliqua ſubſit, ſtatuit Concilium Tridentinum ſeſſ. 25. de Regularib. ca. 19.

Cõſtitutio Cõci. Trid.

ut quicumque Regularis prætendat ſe per vim & metum ingreſſum Religionem, aut etiam dicat ante ætatem debitam profeſſum fuiſſe, aut quid ſimile: velitq; habitum dimittere quacumque de cauſa, aut etiam cum habitu diſcedere ſine licentia Superiorum; non audiatur, niſi intra quinquennium tantùm à die profeſſionis; & tunc non aliter, niſi cauſas, quas prætenderit, deduxerit coram Superiore ſuo et Ordinario. Quòd ſi antea habitum ſponte dimiſerit, nullatenus ad allegandum quamcumque cauſam admittatur, ſed ad Monaſterium redire cogatur, & tamquam apoſtata puniatur. Interim verò nullo priuilegio ſuæ Religionis iuuetur hæc Conc.

64 *Tria requiri vt poſſit reclamare.*

Vbi notandum Primò, Tria requiri à Conc. ut inualidè profeſſus reclamans poſſit audiri.

Primum, Vt reclamet intra quinquennium, nimirum à tempore profeſſionis computandum.

Secundum, Vt cauſas nullitatis quas prætendit, corã Superiore ſuo & Ordinario deducat.

Tertium, Vt non dimiſerit habitum ante hanc deductionem.

Si aliquid horum abſit, uult Conc. ut non audiatur, nimirum ad eum finem ut iuridicè declaretur liber à uinculo Religionis.

Notandum Secundò, Quod dicitur, *Nullatenus audiendum ſi habitum dimiſerit:* ſtatutum eſſe in pœnam, ut patet ex uerbis ſequentibus. unde non habet locum, ſi bona fide ad tempus habitum depoſuerit: item ſi habitum reſumat. intelligendum enim ex æquo & bono, nempe ſi habitum dimiſerit ita ut non reſumpſerit. Si enim reſumat, eſt audiendus, ut probat Nauarr. comment. 4. de Regular. in fine. Similiter illud, *Non eſſe audiendum niſi intra quinquennium,* &c. intelligendum uidetur cum ſimili exceptione, nempe, niſi toto illo quinquennio impotentia reclamandi durauerit, ut docet in ſimili Gloſſa in cap. 12. de Regular.

Impotẽtia reclamandi.

Vbi ſtatuitur, ut qui poſt annos pubertatis per uim Clericus (id eſt monachus, ut Doctores communiter exponũt) factus eſt, permaneat in illo ſtatu, niſi ipſe, uel parentes

Digitized by Google

eius intra annum apud Principem, Epiſcopum uel Nuncium Apoſtolicum reclamauerint. vbi Gloſſa, *intelligo*, inquit, *ſi potuit reclamare*. Idem colligitur ex c. 1. de ijs, quæ vi, &c. Vbi mulieri non obfuit quòd durante metu uiri nõ reclamauerit. Confir. quia decretum Concilij nititur præſumptione ratificationis intra illud tempus factæ. atqui hæc præſumptio non habet locum, ſi impotentia reclamandi durauit. *Ignorãtia.* Ad hanc impotentiam uidetur etiam pertinere ignorantia impedimenti: quia hæc non minùs reddit impotentem ad reclamandum quàm metus. Vnde Panorm. in c. Vidua. 4. nu. 7. de regul. dicit Data ignorantia ceſſare præſumptionem. Itaque quando de impotentia cõſtaret, putarem iure ordinario abſque alia in integrũ reſtitutione audiendum. Idem dicendum quando ſuberat impedimẽtum perpetuum, aut temporale durans ultra quinquennium. quia tunc non poteſt præſumi ratificatio.

Verùm quia regulariter de impotentia reclamandi non conſtat, opus eſt plerumque reſtitutione in integrum, ut quis audiri poſſit. Nam Concil. abſolutè ſtatuit poſt quinquennium non eſſe audiendum, puta, iure ordinario. Itaq; hoc ſeruandum, niſi conſtet de impotentia reclamandi. Ratio eſt, quia Concil. intra illud tempus præſumit illum ratificaſſe profeſſionem, & uult ita à iudicibus Eccleſiaſticis præſumi, & illum pro profeſſo haberi. *Præſũptio iuris & de iure.* Vnde ſilentiũ illud quinquennij inducit præſumptionem iuris, & de iure, contra quòd non admittitur probatio: idque ad tollendas inquietudines, ſollicitationes, & ſcandala quæ euenirent, ſi ſine fine liceret religioſis in iudicio ſuam profeſſionem oppugnare.

Simili modo c. 2. de regu. inducitur præſumptio iuris & de iure, ex eo quòd quis intra annum à profeſſione per vim facta non reclamarit. Et cap. Vidua, eodem titu. inducitur ſimilis præſumptio ex eo quòd uidua nouitia ſe actibus profeſſarum immiſcuit, inter uelatas oblationem Deo offerendo.

Simili modo inducitur præſumptio ratificationis matrimonij metu contracti ex habitatione ſeſquianni. c. Ad id. 21. de ſponſalibus. Et olim ante Concilium Tridentinum ex copula carnali poſt ſpõſalia habita, naſcebatur præſumptio matrimonij. cap. Is qui 30. eodem. Et contra huiuſmodi præſumptionẽ non admittitur in foro externo iuramentum nec probatio per teſtes, ut habetur trib. proximè notatis c. quia ius in huiuſmodi iudicio præſumit conſenſum, (unde uocatur præſumptio iuris) & ſtatuit ut iudices conſenſum pręſumant, & ita iudicent: ideoque dicitur pręſumptio de iure; nimirum quia iure conſtituta, ut ex ea in foro externo iudicetur. Et hæc eſt cauſa cur contra illam non admittatur probatio, aut iuramentum.

65 Notandum Tertiò, Non manere tamen tales ſine remedio: etſi enim contra præſumptionem iuris, & de iure non admittatur probatio in iudicio ordinario; datur tamen ex cauſa reſtitutio in integrum iure extraordinario, ut ex Menochio probat Sancius lib. 7 de matrimon. pag. 153. & colligitur apertè ex L. Si mater, ff. de excep. rei iudic. ubi datur reſtitutio contra ſententiam, quę tranſijt in rem iudicatam *Reſtitutio in integrũ.* (quod locum habet etiamſi tres ſententiæ conformes datæ fuerint, & tamen pro tali ſententia eſt præſumptio iuris, & de iure, per quam omne ius agendi amittitur. Et c. Corã. 7. de in integrum reſtitutione dicitur non audiendam Eccleſiam poſt terminum peremptorium; tamen ibidem per beneficium reſtitutionis cõceditur eadem actio ad certum tempus. *Reſtitutio minoris.* Pari modo in præſenti caſu poteſt reſtitui ius agẽdi, quod per lapſum quinquennij amiſſum erat, minoribus quidem duplici ex cauſa. Primò, ratione minoris ætatis, etiamſi intra illud tempus ſciuerint ſuam profeſſionem eſſe irritam, & potuerint reclamare: ſicut iiſdem datur reſtitutio contra præſcriptionem, etiamſi illis ſcientibus & negligentibus facta ſit. Secundò, ratione impotentiæ reclamãdi, ſiue ex metu, ſiue ex ignorantia prouenerit. *Maioris.* Maioribus autem ſolùm ex una cauſa, nimirum ratione impotentiæ reclamandi, quam prætendunt, ſiue ex metu, ſiue ex ignorantia. Ita Sancius ſuprà, & Nauar. d. comment. 4. nu. 76. dicit, *ſi metus vel impotentia reclamandi plus quinquennio durauit, poſſe illum audiri vel iure vel reſtitutione.* vide ſup. c. 6 dub. 18. ubi oſtenſum eſt quando maiori, & quando minori detur reſtitutio in integrum contra præſcriptionem. eadem eſt ratio in præſenti negotio. Ignorantia tamen iuris non proderit maiori in foro externo; quia non excuſat, niſi ſit ruſticus, minor, uel mulier: in his enim ignorantia iuris toleratur, ut dictum eſt ſup. c. 6. nu. 17. Addit Sancius probabile eſſe in foro conſcientiæ, maiorẽ, etſi intra quinquennium ſciuit ſuam profeſſionem eſſe inualidam, & non reclamauit, poſſe nihilominùs reclamare poſt quinquenniũ, & negare cum iuramento ſe ſciuiſſe ſuam profeſſionẽ fuiſſe inualidam, nimirum cum hac reſtrictione tacita, *adeò ratificandam*; *Poteſt negare ſe ſciuiſſe.* ſicut innocens rogatus à iudice an illac tranſierit ubi cadauer iacebat, poteſt negare cum iuramento ſe illac tranſiuiſſe. Iudex enim rogat de tranſitu, ut ex eo ſumat indicium homicidij: at ille non ſic tranſiuit. ſimili modo qui ante Conc. Triden. cognouerat ſponſam animo fornicario, rogatus à iudice poterat negare cum iuramento ſe eam cognouiſſe. Nam iudex rogabat de actu, ut ex eo præſumeret matrimonium. at ille talem actum, qui matrimonium efficeret, non habuit. Idem dicendum quotieſcumque iudex procedit ex falſa præſumptione, interrogans aliquid, unde ſumeret indicium falſum aut falſam præſumptionem facti. Vide ſuprà cap. 31. dubit. 3. numero decimoquarto.

Notandum Quartò, Eum, qui non poteſt obtinere reſtitutionem ut audiatur, eò quòd non poſſit probare ignorantiam profeſſionis inualidæ, aut aliud impedimentum, poſſe fugere, modò ſine ſcandalo; nec teneri ad regulam, niſi ratione ſcandali, ut docent Nauar. comment. 44. nume. 77. & 78 & Sancius ſup. quia re uera non eſt profeſſus. *An poſſit fugere.* Simile eſt in matrimonio præſumpto. Poteſt enim uir fugere non obſtante præcepto Eccleſiæ, ut paſſim tradunt Doctores. Neque ſanè Conc. Triden. illum intendit obligare in conſcientia ad manendum in religione. Nam præterquã quod procedat ex præſumptione, totum præceptum ſuum dirigit ad iudices Eccleſiaſticos, inſtruens eos quid in foro externo ſeruare debeant. Imò oblata commoda occaſione tenetur fugere, uel ratificare ſuam profeſſionem. quia nõ poteſt frui commodis Religionis & ſuſtentatione, niſi uelit eſſe Religioſus, aut niſi res ita ſint conſtitutæ, ut non poſſit ſe ſubducere ſine ſcandalo. quamdiu autem non poteſt ſe ſubducere, non tenetur ratificare ſuam profeſſionem, etiamſi culpa ipſius profeſſio fuiſſet irrita; ut ſi ficte fuiſſet profeſſus, ut docet Sancius ſup. & Henriquez lib. 1. de matrimon. cap. 11. num. 11. quia religio eſt res tanti momenti, ut non poſſit infligi in pœnam, ſed ſponte ſuſcipi debeat, ut ſuprà dub. 4. oſtenſum eſt. Simili modo qui ficte contraxit matrimonium, non tenetur ratificare, ſi aliud damnum quod pręponderet ſecutum non eſt. Quo caſu expectando commodam occaſionem, poteſt ille quidem alimenta percipere ex monaſterio, ſed cum animo compenſandi, uel tunc ſua induſtria, uel poſtea. qui cauſam damni ſua fictione dedit. Tenetur abſtinere à Prælatura, quantum ſine nota poteſt: ſi non poteſt, accepiet; & geſta per eum erunt ualida ratione tituli colorati, communis erroris, & uitij occulti, iuxta ea quæ diximus cap. uigeſimonono, dub. decimaoctaua Tales tamen, præſertim quando culpa interceſſit, non poterunt frui priuilegijs Religionis, vt indulgentijs, irritatione uotorum à Prælato, ordinatione abſque dimiſſorijs & ſimilibus, ut notat Sancius: niſi quando id abſq; graui nota non poſſunt declinare.

Peres Secundò, quid requiratur ad ratificandum huiuſmodi inualidam profeſſionem. 66

Ratificatio profeſſionis

Reſp. Primò requiritur notitia illius inualiditatis, alioquin ratificatio non erit libera: niſi quis fortè uelit expreſſè illam eſſe ratam, etiamſi ab initio fuiſſet inualida, ut ſup. nu. 63. dictum eſt.

Secũdò, ut intendat illam ratificare: eſt enim nouum uotum. unde requiritur formalis intentio: neque ſufficit negatiuè ſe habere; quia uoti uinculum non contrahitur niſi uoluntate poſitiui, ſicut nec matrimonij; maximè cùm hęc res ſit maximi momenti, totum uitæ ſtatum ſpectans. *In dubio teneris.* In dubio utrùm conſenſeris, uerius eſt te teneri; quia præſumptio iuris tibi aduerſatur. itaque ſi poſt lapſum quinquennij dubitas an ratificaueris intra illud tempus, teneris. Idẽ dicendum, ſi dubitas an in actu profeſſionis conſenſeris; itẽ an liberè conſenſeris an metu. præſumitur enim conſenſus, & liber conſenſus ex ipſo actu externo profeſſionis tacitè uel expreſsè. quia naturaliter comitari ſolet itaque teneris; niſi de contrario, ſaltem per probabiles rationes, tibi conſtet.

Contrarium inſinuat Henriquez lib. 1. de matrim. c. 11.

Qui

Digitized by Google

Qui æquali, inquit, dubio neſcit an conſenſerit (ſicut olim quando ſponſalia per copulam affectu maritali tranſibant in matrimonium) poteſt ſe liberum cenſere ab onere matrimonij; ſicut ab onere dubij uoti. ſed quod diximus, uerius eſt ob rationes allatas.

Tertiò, ſecundùm probabilem quorumdam ſententiam, ſi nouitiatus fuit inualidus, requiritur eius repetitio; ut ſi ante completam pubertatem factus: ſi cum inhabilitate ad illum Ordinem. Ita tenet Nauar. lib. 3. de regular. conſil. 5. nume. 19.

Non requiritur repetitio nouitiatus. Sed contrarium eſt uerius, ut rectè docet Sancius. Nouitiatus enim non requiritur, niſi ut ingreſſurus experiatur auſteritates Ordinis, & Ordo ipſius mores, ut habetur capit. Ad Apoſtolicam. 16. de regular. atqui hoc fieri poteſt, etiamſi Nouitius ſit inhabilis, aut aliud uitium ſubſit admiſſioni.

96 *Vtrum noua acceptatio Prælati.* Quartò, Requiritur noua acceptatio Prælati; ſicut quando matrimonium fuit irritum ob aliquod impedimentum, requiritur nouus conſenſus utriuſque; ita Azor. l. 14. c. 4. q. 7. Sed contrarium eſt uerius, ſiue ex fictione aut metu profeſſio fuerit irrita (vt docet Sà v. Religio, num. 23. & Naua. l. 3. tit. de regul. conſil. 24.) ſiue ex inhabilitate aliqua temporali, ratione defectus ætatis, anni probationis, &c. ut docet Nau. conſi. 35. num. 3. & 46. num. 2. ſiue ex inhabilitate perpetua, ut docet Sancius; qualis in quibuſdam religionibus eſt eſſe ortum ex Iudæis, uel Mauris; commiſiſſe homicidium, &c. Sublata enim iſta inhabilitate per diſpenſationem ſufficit ratificatio Religioſi. Ratio eſt; nam in primo caſu cùm ex fictione uel metu fuit inualida profeſſio, cùm perſona eſſet habilis, admiſſio fuit ualida ex parte admittentis: unde cùm maneat uirtute (nam habetur à Prælato pro Religioſo) ſolùm requiritur conſenſus ex parte admiſſi; ſicut in matrimonio & alijs contractibus, ut oſtenſum eſt ſuprà, c. 17. dub. 11. In ſecundo & tertio, cùm perſona eſt inhabilis, fuit etiam admiſſio, & conſenſus Prælati inualidus ac proinde deberet repeti, niſi aliunde ſuppleretur. Sed hic ſuppletur à Summo Pontifice, qui eſt ſupremus Prælatus omnium Religionum habens poteſtatem admittendi omnes. Colligitur c. 1. de regul. in 6. ubi ſtatuit Innocen. IIII. ut profeſſio, quæ erat irrita defectu ætatis, conualeſcat, ſi in legitima ætate eam expreſsè ratam habeat, uel profeſſorum habitum ſuſcipiat, & per triduum ſine alia probatione geſſet: uel ubi non eſt diſtinctio habitus Nouitiorum & Profeſſorum, habitum per annum geſſet. Idem de ratificatione ſtatuitur ab Alexan. III. cap. Ad noſtram. 8. & cap. Significatum. 11. Extra de regul. quibus locis non requirūt aliam Prælati admiſſionem: ſed ipſi ſtatuentes talem ratificationem expreſſam uel implicitam ualere, Religioſum admittunt. Confir. quia Conc. Tridē. præſumit ſilentio quinquennij ratificari profeſſionem. & c. 2. de regu. præſumitur ratificari ſilentio unius anni. ergo non requiritur noua admiſſio. Secùs eſt in matrimonio, quando ſubeſt impedimentum. quia Pontifex non poteſt ſupplere defectum cōſenſus coniugis, eius loco conſentiendo: poteſt tamen ſupplere defectum conſenſus Prælati; qui eſt ſupremus Prælatus, ut dictum eſt.

Aduerte tamen hæc locum non habere, quando Superior, nullitate profeſſionis intellecta, repugnat admiſſioni, uolens ob aliquam cauſam illum eijcere. Non enim Pontifex intendit admittere ratificationem, Superiore poſitiuè repugnante; quæ ſpecies facti mihi nuper fuit propoſita.

DVBITATIO VIII.

Quam vim habeat profeſſio in Religione approbata.

IN profeſſione continentur tria uota ſolemnia, quibus homo ſe totum Deo & Religioni obſtringit & dedicat. Itaque ratione diuerſorum uotorum habet diuerſos effectus.

67 *1. Trāsfert Religioſū in ius Ordinis.* Primò, Transfert Religioſum in Ius & poteſtatem Ordinis & Superiorum, faciens membrum illius: ita ut Superiores poſſint illum, ſi diſceſſerit, apprehendere ſua auctoritate tamquam rem ſuam, & reducere ac punire; ſicut dux belli militem deſertorem, maritus uxorem fugitiuam, dominus ſeruum fugitiuum. facit hoc profeſſio ratione uoti *obedientiæ*, non præciſè quatenus hoc uotum obligat Deo, ſed quatenus continet tacitam uel expreſſam promiſſionē erga Superiorem, & ſui traditionem in corpus Religionis, cō iunctam cum legitima acceptatione Superioris. Idem facit in Societate uotum obedientiæ ſimplex peracto biennio. Superior enim à Summo Pontifice habet omnē iuriſdictionem ex parte principij agentis neceſſariam; ſed per uotum obedientiæ modo iam dicto fit applicatio materię, in quam hæc iuriſdictio ſe exerat.

Hoc ius Superioris ſecundùm quoſdam non eſt Iuſtitiæ ſtrictæ, ſicut ius ducis in militem, domini in ſeruum, mariti in uxorem; quorum obligatio eſt propter mutuum, uel alterius commodum, (quia Religioſus non obligauit ſe Ordini uel Superiori propter commodum ipſorum, ſed propter ſuam ſalutem, ut ab ipſis rectè gubernetur) ſed eſt ius obedientiæ, quod Superiori competit in inferiorem: unde per fugam non peccat contra iuſtitiam, ſed contra obedientiam & fidem debitam Superiori & Ordini, & contra Religionem debitam Deo. quæ ſententia probabilis eſt, eamque tenet Bannes quæſt. 62. art. 2. dub. 6 & quidam alij recentiores. *An fugitiuus peccet contra iuſtitiam.*

Verius tamen puto peccare etiam contra iuſtitiam; quia inter Religioſum & Religionem eſt contractus quidam, per quem ille ſe tradit in poteſtatem Religionis ad obſequium Ordinis, & uiciſſim Religio ſe illi obſtringit ad illum tractandum tamquam filium: ut oſtenſum eſt dub. 7. unde in hoc contractu nō ſolùm ſpectatur commodum priuatum Religioſi, ſed etiam publicum communitatis. uide ſup. c. 8. dub. 3.

Secundò, Facit inhabilem ad matrimonium contrahendum, ita ut ſi tentet contrahere, ſit irritum; c. Quod uotum vnic. de uoto in 6. habet hoc ratione uoti *caſtitatis*; nō præciſè, alioquin quoduis uotum caſtitatis id efficeret; neque quia acceptatum ab Eccleſia; quia uotum caſtitatis emiſſum publicè in manibus Epiſcopi id non facit, cùm tamen ab Eccleſia ſit acceptatum: ſed facit ex ui conſtitutionis Eccleſiæ, quæ ut illud uotum meliùs ſeruaretur, illi in profeſſione hanc uim annexuit, ut colligitur apertè ex dicto cap. Quod uotum, ubi dicitur, *voti ſolemnitatem quoad matrimonium dirimendum, ex ſola Eccleſiæ conſtitutione eſſe inuectam*. 68 *2. Inhabilitat ad matrimoniū.*

Obiectio. Dices, Homo per profeſſionem tradit ſe Deo & Religioni: ergo ſi poſteà tradat coniugi, iure naturæ eſt inualidū: ſicut quod tibi donaui & tradidi non poſſum alteri ualidè donare.

Reſp. Reſpondeo negando conſequentiam, Non enim per uota tradit poteſtatem corporis ſui ad uſum matrimonij, ſed ſe tradit Religioni ut ab ea gubernetur; Deo uerò, ut ipſi ſit uelut donarium conſecratus; quæ traditiones non inducunt uinculum repugnans uinculo matrimonij, (nam hæc uincula ſimul ſtare poſſunt; ut patet quando coniuges communi conſenſu uouent continentiam. uel etiam profitētur in Religione) ſed ſolùm repugnans uſui matrimonij. Itaq; nec profeſſio nec uotum continentiæ irritum reddit contractum matrimonij ſuperuenientem iure naturæ; ſed ſolū iure eccleſiaſtico. Hoc tamen ius antiquum eſſe colligitur ex Conc. Carthag. 4. cap. 104 cui Diuus Auguſtinus interfuit; & ex multis Canonibus 27. qu. 1. cap. Viduas. ex Gregorio, c. Quæ autem. Innocen. I. c. Impudicas. ex Conc. Triburienſi, &c.

Tertiò, Matrimonium ratum nondum conſummatū anteà contractum diſſoluit. Eſt fide tenendum, ut patet ex Cōcil. Tridē. ſeſſ. 24. can. 6. *Si quis dixerit matrimonium ratum non conſummatum per ſolemnem Religionis profeſſionē non dirimi, anathema ſit.* Idem patet cap. Ex parte. Innocen. III. cap. Verùm. & cap. Ex publico. Alexan. III. de conuer. coniugat. 69 *3. Soluit matrimonium ratum.*

Petes, Quo iure profeſſio id faciat?

Quo iure. 1. Sententia, iure naturæ. Eſt triplex ſententia. Prima eſt, Iure naturæ id facere. ratio eſt, quia eſt mors quædam ſpiritualis; ac proinde poteſt diſſoluere uinculum ſpiritale, quale eſt matrimonij rati, utpote ex ſolo conſenſu ortum: ſicut mors naturalis ſoluit uinculum matrimonij conſummati, quod eſt carnale, ortum ex copula. Deinde quia iure naturæ licitum eſt tranſire ad ſtatum perfectiorem; quādo nulli per hoc fit iniuria. hic autem nulli fit iniuria; qui Ius concedit: ergo, &c. Ita uidentur ſentire multi DD. in 4. d. 27. D. Th. Richar. Duran. Palud.

Digitized by Google

Palod. Lopez p. 2. c. 39. & nonnulli alij. Hæc ſententia non eſt improbabilis.

Sed uerius eſt profeſſionem non habere hanc uim iure naturæ. Primò, Quia hæc uincula non repugnant, poſſunt enim ſimul ſtare. Secundò, quia alioquin matrimonium iure naturæ potiùs dicendum eſſet ſolubile quàm inſolubile; ſuppeteret enim commune quoddam remedium, quod ui ſua naturali illud diſſolueret. Tertiò, Si profeſſio ideò ſoluit matrimonium ratum, quia eſt ſtatus perfectior; etiã ſoluet matrimonium conſummatum, ſaltem quando nulla eſt proles, & coniunx conſentit: hoc autem conſtat eſſe falſum. Quartò, Profeſſio non eſt uera mors, ſed metaphoricè dicitur mors, quia uita mundana deſeritur. Vnde non ſequitur ſolui matrimonium ratum: ſicut nec aliæ obligationes priores profeſſione ſoluuntur. Quintò, Quia matrimonium eſt uinculum nõ omnino ſpiritale, cùm ex mutua corporum ad uſum corporalem traditione naſcatur. quomodo ergo ex natura rei ſoluitur uinculo merè ſpiritali? Sextò, Si ratio naturalis conſulatur, profeſſio ſuperueniens matrimonio potiùs uidetur eſſe irrita, quàm matrimonium diſſolui; quia res huic tradita, non poteſt ualidè tradi alteri. Denique profeſſio iure naturę non dirimit matrimonium contrahendum: ergo multò minùs dirimit iam cõtractum. Antecedens patet. Quia quatenus profeſſio reſpicit Deũ, eſt ſolùm promiſſio ſicut uotum ſimplex; non autem propriè traditio: atqui promiſſio non priuat dominio rei promiſſæ. retinet ergo talis dominium ſui corporis; ac proinde poterit ualidè illud tradere coniugi. Quatenus autem reſpicit Religionem, ſic continet quidem traditionem ſui, ſed non magis priuat dominio corporis quam ſeruitus. Quare ſicut ſeruitus iure naturæ non dirimit matrimonium contrahendum; ita nec profeſſio; ſed id habet ex iure eccleſiaſtico.

2. Iure diuino. Secunda ſententia eſt, Profeſſionem habere hãc uim iure diuino poſitiuo: nam cõceſſu & ordinatione Chriſti, matrimonij contractum habere hanc tacitam conditionẽ, Niſi ad Religionem ante conſummationem me contulero. Ita multi recentiores, Victoria, Sotus uterque, Ledeſma uterque, Angelus, Corduba, Henriquez, & alij, quos citat & ſequitur Sanches lib. 2. de matrimonio, diſpu. 19. num. 3. Probatur, quia initium huius rei non inuenitur in iure eccleſiaſtico, ſed à principio naſcentis Eccleſiæ fuit in uſu: nam Beata Thecla contracto matrimonio, & nondum conſummato, ſponſum deſeruit, & ſe Deo conſecrauit, teſte Ambroſio lib. 2. de uirg. col. 3. Idem fecerunt Sanctus Alexius, teſte Metaphraſte, & S. Cæcilia, ut habetur in eius geſtis, & S. Macharius, ut refert Gratianus ex Hieronymo cap. 26 Scripſit nobis. 27. quæſt. 2. Hæc quoque ſententia eſt ualdè probabilis.

3. Iure eccleſiaſtico. Tertia eſt, Id prouenire ex iure eccleſiaſtico iam inde à temporibus Apoſtolorum inſtituto: quæ ſententia uidetur uerior; eamque docet Michael Medina lib. 5. de continentia ſacrorum hominum, cap. 86. & 87. Henricus quodlib. 5. q. 35. Hoſtienſis, Ioannes Andreas, & Antoninus de Butrio in cap. Ex publico, de conuer. coniug. Felin. conſi. 26. & multi alij. Probatur Primò, Si profeſſio iure diuino dirimeret matrimonium ratum iam contractum, non ſolùm id faceret in Religione approbata, ſed etiam in non approbata; quia hæc quoque eſt ſtatus perfectionis, (etſi non habeat omnem eam excellentiam, & firmitatem, quam habet Religio approbata) & continet conſilia Chriſti, & multis ſæculis non ſolent Religiones approbari, ſed ſenſim ipſo uſu permittebantur ab Epiſcopis, nec dabatur Superioribus Iuriſdictio ſpiritualis. Confirm. quia profeſſio in Religione approbata & non approbata non differunt iure diuino, ſed ſolùm eccleſiaſtico. Secundò, Idem facerent uota ſimplicia in Societate, & uota Coadiutorum formatorum præciſa omni alia ordinatione Eccleſiæ; quia per hæc efficitur quis uerus Religioſus Religionis approbatæ, ut ſup. dub. 8. oſtẽſum eſt: atqui id uerum non eſt; ergo, &c. Tertiò, Si profeſſio iure diuino id facit, ſine dubio id habet ratione uoti caſtitatis; eò quòd uſus matrimonij repugnet huic uoto: ergo etiam uotum caſtitatis emiſſum in manibus Epiſcopi id faciet: quod conſtat eſſe falſum. Confirmatur, quia exempla, quæ ipſi adferunt magis probant de uoto caſtitatis, quàm de profeſſione Religionis approbatæ: illi enim Sancti non ſunt profeſſi aliquam Religionem approbatam, ſed uel caſtitatem tantùm, ut Sanctus Alexius, S. Cæcilia, & S. Thecla; (quamuis huius exemplum non urgeat, cùm maritum ob infidelitatem relinquere potuerit) uel uitam eremiticam, ut S. Macharius. Quartò, Profeſſio Religionis non reddit iure diuino irritum matrimonium contrahendum, ſed ſolùm ex conſtitutione Eccleſiæ, cap. Quod uotum, de uoto in Sexto. ergo multò minùs illo iure dirimit iam contractum: hoc enim eſt multò difficilius. Confirmatur, quia profeſſio hoc habet ratione ſolemnitatis; ſed ſolemnitas eſt ex inſtitutione Eccleſiæ: ergo habet ex inſtitutione Eccleſiæ. Quintò, Pontifex poteſt ex cauſa graui diſſoluere matrimonium ratum, ut probabilior opinio tenet: atque hic eſt ſufficiens cauſa, nimirum tranſitus ad ſtatum perfectionis, ad Chriſti conſilia, & imitationem: ergo potuit ſtatuere ut in hoc caſu diſſolueretur: ergo non eſt recurrendum ad ius diuinum. Confirm. Quia Summus Pontifex debet habere omnem poteſtatem neceſſariam ad ſuauem & humanæ fragilitati accommodatam Eccleſiæ gubernationẽ; iugum enim Chriſti ſuaue eſt, & humanæ conditioni attemperatum. atqui ſuauis gubernatio Eccleſiæ, & ſaluti animarum accommodata poſtulat, ut uinculum matrimonij non conſummati ob grauiſſimas cauſas interdum relaxaretur, ut experientia conſtat. ergo oportuit Summum Pontificem habere hanc poteſtatem. Idem dicendum de relaxatione uotorum & profeſſionis. Confirm. Secundò, quia cùm Summus Pontifex ſit Vicarius Chriſti Domini ad Eccleſiam in eius abſentia regendam, nec ad Chriſtum in hac uita ſit recurſus, quantauis inciderit difficultas; oportet illum habere omnem poteſtatem quam decet habere Vicarium perpetuum in regno remotiſſimo, cùm ad regem nullum eſt refugium, quæ poteſtas ualdè eſt affinis poteſtati ipſius regis. Vnde ſicut talis Vicarius poſſet in quibuſdã legibus ſui regis grauiſſima aliqua cauſa urgente diſpenſare: ita mirum uideri non debet ſi Pontifex in quibuſdã iuris diuini (nempe quorum obligatio non eſt à Deo immediatè impoſita, ſed nititur actu humano, illumq; ſupponit; ſicut obligatio matrimonij rati & uoti; & ſi maneret, ſaluti detrimentum uel impedimentum graue adferret) diſpenſare poſſit. Sed de hoc alibi plura.

Ad rationem contrariæ ſententiæ Reſpondeo; Id ſolùm probare hoc Ius eſſe antiquiſſimum, ſicut & multa alia, quæ Apoſtoli, uel Pontifices primis temporibus conſtituerunt, quorum inſtitutio non inuenitur in iure ſcripto, ut ſup. dictum eſt. Exempla illa, ſi quid probant, probant non ſolùm profeſſionem Religionis approbatæ ſoluere matrimonium ratum, ſed etiam profeſſionem caſtitatis, & uitæ eremiticæ, & fortaſſe ita olim fuit ex ordinatione Eccleſię: ſed poſteà ſtatutum eſt ut ſola profeſſio Religionis approbatæ hanc uim habeat.

4. Priuat dominio. Quartò, Profeſſio priuat omni dominio bonorum mobilium & immobilium, & reddit inhabilem ad illud, cap. 7. Quia ingredientibus. 19. quæſtio. 3. & cap. 9. Si qua mulier. ibidem; quod cap. ex Iure Ciuili, authen. de Sanctiſſ. Epiſcopis, collat. 9. §. Si qua mulier, tranſlatum eſt, & Iure Canonico approbatum. *Dominio priuat*, ratione uoti *paupertatis*, quia hoc uotum in profeſſione continet non ſolùm abdicationem uſus independentis, ſed etiam omnis dominij: hoc enim perfecta paupertas requirit, eſtque ſecundùm conſilium Domini, Matth. 19. *Si uis perfectus eſſe, uade, uende omnia quæ habes & da pauperibus: & habebis theſaurum in cœlo*: Idem ſtatuit eccleſia in Religione faciendum, ut tum ex dictis Canonibus patet, tum ex c. Monachi. 2. c. Super quodam. 4. & c. Cùm ad Monaſt. 6. de ſtatu Monachorum.

Dices, Quid ſi quiſpiam dum profitetur, intendat dominium non abdicare, ſed retinere, ſaltem ad tempus?

Si intẽdat non abdicare dominium. Reſpondeo, Eo caſu non fore ualidam profeſſionem, ac proinde talem non fore Religioſum, ſpectato iure communi. & quidem ſi ita intendat retinere dominium, ut non ſit paratus illud abdicare quando Superior iuſſerit, profeſſio erit omnino irrita: quia non intẽdit ſe obligare ad id quod eſt de ſubſtantia ſtatus religioſi. abdicatio enim dominij ſaltem in præparatione animi & quoad uinculum abdicandi, ad ſubſtantiam Religionis pertinet. Si uerò ſolùm intẽdat retinere dominium ad tempus, & poſteà quando Superiori uidebitur illud à ſe alienare, maior difficultas eſt, quia id ſtatui Religionis non repugnat. Nihilominùs certum uidetur, ſtante Iure communi talem actum non habere uim profeſſionis, nec conſtituere hominem in ſtatu religioſo.

Primò,

Digitized by Google

Primò, Quia profeſſio iure communi includit actualem abdicationem; ita ut nulla fiat in Eccleſia ſine tali abdicatione. vnde qui profitetur, hoc ipſo priuatur dominio, perinde ac ſi naturaliter moreretur, & hæredes ei tamquam mortuo ſuccedunt. Secundò, Si quis non intenderet ſe in omnibus ſecundùm regulã ſubijcere Superiori, ſed aliquid exciperet, in quo ſit ſui iuris & arbitrij; aut ſi pro certo tempore non uellet ſe obligare niſi ad caſtitatem coniugalem, non ualeret profeſſio: ergo etiam non ualebit, ſi non uelit abdicare dominium: Iura enim hæc omnia æquè ad profeſſionem requirunt. Tertiò, Quia Prælatus non habet poteſtatem ad acceptandum talem actum tamquam ſufficientem ad incorporandũ Religioni; nam Ius ei reſiſtit, & eſt contra eſſentialia regulæ.

Dupliciter poteſt haberi intentio proprij. Notandum tamen hanc intentionem retinendi propriũ, poſſe dupliciter haberi in profeſſione. Primò, ex errore priuato. ita tamen vt iſte error non ſit cauſa profeſſionis, nec illam reſtringat, & tunc nõ irrita profeſſionem; ſed per accidens ei coniungitur. Ille enim intendit profiteri abſolutè ſicut oportet, ſed priuato errore putat ſe poſſe retinere proprium ſaltem ad tempus. qui error non vitiat profeſſionem, cùm illam non afficiat, neque limitet. Simile eſt in matrimonio, vt ſi putes te poſſe ſeruare continentiam in eo ſtatu, vel ingredi religionem quando placebit, nihilominùs abſolutè contrahas cũ animo te obligandi abſolutè, & abſque limitatione, ad ea quæ ratio matrimonij requirit.

Secundò, Si error ſit cauſa profeſſionis; vel ſaltem ſi ita intendas, vt profeſſionem reſtringas, nolendo te niſi hoc modo obligare: & tunc profeſſio erit irrita. Error enim iſte eſt circa ſubſtantiam profeſſionis & obligationis. vnde tollit conſenſum neceſſarium, non minùs quàm cùm eſt error circa ſubſtantiam materiæ, vt patet ex dictis ſuprà cap. 40. dubit. 2. Pari modo intentio illa reſtringit vim profeſſionis, tollendo id quod iure communi ad eius ſubſtantiã pertinet, nimirum vim abdicandi dominij. & retinet ius illi repugnans. Vnde puto nullam in foro conſcientiæ ex tali profeſſione oriri obligationẽ, niſi fortè independẽter à valore profeſſionis intenderet ſe ad aliquid obligare.

71 *Inducit inhabilitatem.* Dixi, *ſtante iure communi*, quia Eccleſia nouo iure vel priuilegio poſſet talem profeſſionem, tamquam ſufficientem ad incorporandum Religioni, & ad reliquos effectus profeſſionis ſuo tempore inducendos, admittere; & tunc valida eſſet.

Inhabilitatem ad dominium inducit, non ratione voti paupertatis præciſè, quia non ideò quis eſt incapax Iuris & dominij quòd Deo paupertatẽ promiſerit: nec ratione tacitæ renuntiationis; quia aliud eſt ſe dominio ſpoliare, aliud inhabilẽ ſe ad illud reddere: ſed id prouenit ex duabus alijs cauſis. Prima eſt, Traditio ſui in Ius Ordinis; ita.n. ſe tradit Ordini, ut partim mancipio, partim filiofamilias cõparetur, quorũ neuter ſibi acquirit, ſed ei in cuius poteſtate eſt; vt inf. dub. 11. dicetur. Secunda eſt, Decretũ Eccleſiæ profeſſioni annexum. hoc enim non ſolùm traditionem illam confirmat, ita ut ille non poſſit uelut manumitti aut emancipari ſicut ſeruus, uel filius; aut ſui iuris effici; ſed etiam illum directè incapacem dominij acquirendi facit, ſicut eiuſdem Eccleſiæ decretum reddit profitentem inhabilem ad matrimonium. Confirmatur, quia non apparet ratio, qua quis ſeipſum ſua auctoritate ad huiuſmodi inhabilem & incapacem facere poſſit. quantumuis enim quis promittat, uoueat aut iuret, ſe numquam matrimonium cũ hac uel illa contracturum, aut rem aliquam comparaturũ. non ideò efficitur inhabilis, ita ut ſi contrà faciat, ſit irritũ; Idem dicendum de dominij abdicatione: debet igitur hæc res ex lege & poteſtate Superioris prouenire, ſicut irregularitas & inhabilitas ad beneficia, uel officia; quam nemo ſine Eccleſiæ conſtitutione ſibi irrogare poteſt. Qui autẽ huiuſmodi inhabilitates conſtituere poſſint, pertinet ad 1.2. quæſt. 96. Similis inhabilitas annecti poteſt uoto ſimplici, & reipſa annexa eſt uotis Coadiutorum formatorum in noſtra Societate.

5. Priuat poteſtate vtẽdi ſuo iure. Quintò, Priuat poteſtate utendi rebus ſuo iure, ſeu abſque dependentia à uoluntate Superioris. facit hoc præciſè per uotum paupertatis: in hoc enim paupertas Religioſi eſſentialiter conſiſtit, ut quis non poſſit ulla re uti aut ullam rem poſſidere abſque Superioris arbitrio, & ut ſit paratus omni momento omne ius à ſe abdicare. ut autem careat ipſa omni dominio, uel ut ſit incapax illius, non eſt de eſſentia paupertatis religioſæ; ſicut nec de eſſentia caſtitatis religioſæ eſt non eſſe coniugatum, aut eſſe incapacem coniugij.

Conſectaria. Non poteſt donare. Ex dictis ſequitur Primò, Religioſum ſi aliquid donauerit uel alienauerit abſque conſenſu Superioris, non ſolùm peccare mortiferè uiolando uotum paupertatis; ſed etiam diſpoſitionem eſſe irritam, & eos, qui acceperint, teneri ad reſtitutionem: quia caruit poteſtate diſponendi. Idem dicendum, ſi fecit quidem ex conſenſu Superioris, ſed Superior conſenſum dare non poterat: ut ſi expendit in rem turpem; ut ſuprà cap. 4. dubit. 5. & cap. 18. dubitatione 11. dictum eſt.

Non poteſt teſtari. Sequitur Secundò, Religioſum non poſſe ualidè teſtari; quod etiam habetur expreſſè c. Quia ingredientib. 19. q. 3. & Authen. de Monachis. §. Illud quoque. Ratio eſt; tũ quia per profeſſionem priuatus eſt omni dominio & incapax illius redditus: tum quia quidquid acquirit, Monaſterio acquirit: unde nihil habere poteſt de quo teſtetur. uide Nau. commen. 2. de Regu num. 44. & ſeqq. Poteſt tamen hæc facultas teſtandi de aliquibus rebus, quarum adminiſtrationem uel uſum habebat, ei concedi per Summum Pontificem; ut idem Nauarr. num. 57. & 58. probat, & Couarruu. cap. 1. de teſtamen. nume. 17. ſicut enim poteſt ei fieri poteſtas alienandi donatione inter uiuos; ita etiam donatione mortis cauſa, & per teſtamentum: ad hoc enim non requiritur dominium. ſed ſufficit adminiſtratio, & conſenſus eius, qui illum dare poteſt. Sic Pontifex aliquando concedit poteſtatem teſtandi Religioſis beneficiarijs, ut extra Monaſterium ſua induſtria uiuentibus, uel in Monaſterio adminiſtrationem aliquarum rerum in proprium commodum habentibus. vt tamen hoc licitè fiat, debet ſubeſſe iuſta aliqua cauſa, quia eſt contra Canones. unde ſolus Pontifex hanc facultatem concedere poteſt, ut docet Nau. ſup. Quidam putant eſſe quamdam uoti relaxationem & diſpenſationem: ſed uerius eſt non eſſe; ſicut nec eſt diſpenſatio uoti quando Pontifex alicui concedit peculium.

72 *6. Commutat vota.* Sextò, Profeſſio ſoluit uota ſimplicia priora, etiam Religionis ſtrictioris ingrediendæ, eaque commutat in uota ſolemnia Religionis illius in qua agitur; c. Scripturæ. 4. de uoto, & c. Qui poſt uotum. 5. de Regu. in 6. Simili modo matrimonium diſſoluit ſponſalia etiam iurata. vide ſup. c. 40. dubit. 16. nu. 106.

7. Delet omnia peccata. Septimò, Delet omnia peccata. Ita D. Thom q. 189. ar. 3. ad 3. & Caietan. ibidem. Antoninus 3. p. tit. 6. cap. 5. §. 3. ubi pro eadem ſententia adfert Paludanum in 4. diſtinct. 38. q. 4. ar. 1. Thomas Vvaldenſis de Sacramen. tit. 9. cap. 80. Angelus v. Religioſus num. 47. & alij Summiſtæ. Vide Hieronymum Platum lib. 1. de bono ſtatu religioſi, cap. 13. ubi hoc eleganter explicat, & confirmat. Sed hoc intelligendum de reatu pœnæ, quæ remiſſa culpa manet: culpa enim, præſertim mortifera, non remittitur, niſi per contritionem, uel uſum Sacramenti. Ratio eſt, tum quia per profeſſionem uetus homo & ueteres mores exuuntur, (ſaltem propoſito & ſtatu ipſo) & induuntur noui; unde cenſetur mors quædã uitæ mundanæ: tum quia qui ſe ſuaque omnia diuino obſequio mancipat & obſtringit, huiuſmodi beneficio dignus eſt. Hinc Patres ſuſceptionem habitus monaſtici ſolẽt comparare baptiſmo; Hieronymus epiſto. 8. & 25. Leontius in uita Simeonis Abbatis, Anſelm. l. de ſimilitudinib. c. 71. Ber. l. de præcepto & diſpenſat. quorum teſtimonia refert Platus. ex quibus etiam colligas profeſſionẽ habere hanc uim quaſi ex opere operato, ſicut martyrium, ſi nullus ponatur obex.

73 *8. Irregularitatẽ tollit.* Octauò, Tollit irregularitatem, quæ eſt ex defectu natalium, cap. 1. de fil. presbyterorum. & cap. 1. d. 56. ceteras autem iure communi non tollit; quia iure non eſt expreſſum, ut docet Abbas in cap. Ex litterarum, de apoſtatis: aliæ uerò tolluntur ſpecialibus uariorum Ordinum priuilegijs. Vnde falluntur qui putant tolli irregularitatem, quæ eſt ex homicidio, uel bigamia, ut benè notat Nauar. commen. 2. de Regul nume. 60. Nec obſtat Authen. de Monachis, ubi ſignificatur, ut quidam dicunt, omnem irregularitatem Religionis ingreſſu tolli; quia non loquitur de irregularitate, ſed de peccatis: ait enim *vitam Monachicam ita hominem Deo coniungere & appropriare, vt omnem humanam labem abradat & purum reddat*: ut patet ex textu Græco; σπίλος enim ἀνθρώπινος, apud Græcos ſunt peccata, & peccatorũ ſordes,

Digitized by Google

ſordes,non irregularitas. Adde irregularitatem,quę ex defectu natalium,non penitus tolli per profeſſionem; (quia talis non poteſt eligi ad Prælaturam; ut ad Abbatiam uirorum aut feminarum,nec ad beneficium habens curam animarum) ſed ſolùm ex parte,ut poſſit ordinari,& beneficium ſimplex obtinere, ut rectè Nau.ſup.ex cap.1.de filijs presbyte.

DVBITATIO IX.

Ad quid teneatur Religioſus ex vi cuiuſque uoti.

74 *Votum obedientiæ ad quid obliget.*

RESP.Ratione uoti obedientiæ tenetur,Primò,Ad pręcepta regulæ.

Secundò,Tenetur non agere contra regulam aut mandatum Superioris ex contemptu:nam per uotum obedientiæ ſubiecit ſe regulæ & poteſtati Superioris; ac proinde ſe obligauit generatim ad uiuendum ſecundùm regulam,& ad obediendum Superiori præcipienti conſentaneè regulę in qua obligatione primò omnium continetur ut regulam & mandata Superiorum non contemnat; ſed generale propoſitum retineat ijs ſe conformandi;contemptus enim euertit rationem formalem obiectiuam,atque adeò totum fundamentum obedientiæ.Hinc paſſim DD.tradunt Regularem peccare mortiferè ſi ex contemptu regulam uel Superioris iuſſa uiolet.de quo uide D.Th.2.2.q.186.ar.9.ad 1.& Caiet.ibid.

Ex contemptu peccare.

Cenſetur autem ex contemptu uiolare, qui contrà facit, non ex negligentia, uel cupiditate, ſed quia non uult regulæ aut Superiori eſſe ſubiectus; ut ait Caietanus. deinde qui directè eo ſine uiolat, ut Superioris mandatum, aut regulæ ordinationem oſtendat ſe nihili facere: hæc ſunt ualdè grauia, nec poſſunt cadere niſi in malignum animum, Inſtituti ſui, & iudicij, auctoritatiſque Eccleſiæ, qua inſtitutum eſt confirmatum,& poteſtas Superiori tradita,contemptorem. Putat tamen Caietanus verb. Inobedientia,contemptum præcepti in re minima non eſſe peccatum mortale, de quo infra capit.46. dubitatione ſexta, nume.45.

Præcepta Superioris.

Tertiò,Tenetur ad omnia, quæ Superior iuxta regulam ſeu inſtitutum præcipit.& quidem ſi præcipiat in uirtute ſanctæ obedientiæ, tenetur obedire ſub peccato mortali; tunc enim Superior ex more Religionibus uſitato intendit illum obligare quantum poteſt, atque adeò ſub peccato mortali. Si autem hac forma præcipiendi non utatur, non uidetur uelle obligare ſub peccato mortifero niſi ſi aliunde conſtet: uidetur tamen obligare ſub ueniali,ſi aliquo modo mandet: tum quia non intendit conſulere & ſuadere dumtaxat,ſed aliquo modo præcipere & obligare,quamuis non tantum,quantum poſſet;(ualdè autem probabile eſt Superiorem poſſe ſuam poteſtatẽ, ſuumque præceptum ita moderari ut ſolùm ad peccatum ueniale obliget, etiamſi alioquin materia ſit grauis) tum quia ipſa ratio diſciplinæ religioſæ poſtulat ut inferior obtemperet;etiamſi illi extremum præceptum non imponatur.Si tamen ita præcipiat ut non intendat abſolutè obligare pro conditione materiæ,probabile eſt ſubditum non obligari ſub aliqua culpa,ſed ſolùm ſub pœna & correctione regulari;quo modo ipſæ regulæ obligant; de quo plura 1.2.q.96.trac.de legib.

Si contra regulam.

Quartò, Si Superior præcipiat aliqua *contra regulam*, non tenetur inferior obtemperare, niſi fortè ille poſſit in ea parte regulæ diſpenſare, & legitima cauſa contrarium præcipiendi ſubſit. ita Caietanus, quæſtione 104.articulo quinto.

Si ſupra regulam,vel infra.

Quintò, Si præcipiat aliquid ſupra regulam, non tenetur inferior.Eſt communis ſententia DD.ut oſtendit Corduba in regulam S.Franciſci c.10.qu.2. Idem dicendum ſi præcipiat *infra regulam*, id eſt laxiora quàm regula præſcribat,niſi cauſa iuſta ſubſit. Hinc D.Ber.l.1.de præcepto & diſpenſat. col.4. *Prælati iuſſio vel prohibitio non prætereat terminos profeſſionis,nec vltra extendi poteſt,nec contrahi citra. Nihil me Prælatus prohibeat horum quæ promiſi,nec plus exigat quàm promiſi. vota mea nec augeat ſine mea voluntate,nec minuat ſine certa neceſſitate*. Et infrà; *Monentes eos,non cogentes ad celſiora,condeſcendentes eis, cùm neceſſe fuerit, ad remiſſiora*. Ratio eſt, quia Superior eſt cuſtos regulæ & inſtituti,non auctor;eique poteſtas datur ut ſubditos ſecundùm illam perficiat,non ut ad maiora obliget. quæuis enim Religio ſuam uitæ menſuram,ſuum exercitiorum modum ſibi præſcriptum habet, qui regulis & conſtitutionibus cuiuſque exprimitur, ad quem ut perducatur,inſtituuntur Superiores. Accedit quòd inferior ex ui uoti ſui non intendat ſe obligare niſi ad uiuendum & obediendum ſecundùm proprium Inſtitutum, ut docet Diuus Thomas quodlibet.10. articulo decimo, & alij communiter.

Hinc ſequitur non ſolùm Superiorem Regularem non poſſe ratione uoti obedientiæ obligare ſubditum ad ea, quæ ſunt *ſupra* uel *contra* uel *infra regulam*,niſi ex cauſa, quæ tamen ſit ſecundum regulam;ſed nec Summum Pontificem:quia hic non poteſt ampliùs ex ui uoti, quàm Superior Regularis;cùm inferior non magis illi quàm huic ſe intenderit per uotum obedientiæ obligare.quamuis ut Paſtor uniuerſalis Eccleſiæ (cui Dominus omnem poteſtatẽ neceſſariam ad bonam Eccleſiæ adminiſtrationem in oues contulit) plura præcipere poſſit quàm Superior Regularis,verbigratia capeſſere Epiſcopatum,uel aliam dignitatem extra Religionem; quod tamen Prælatus Regularis præcipere non poteſt, ut ex D.Bernardi ſententia apertè conuincitur.

Supra regulam,iuxta Cordubam, ſunt, ire ad infideles, 75
ubi eſt manifeſtum periculum mortis, uel ſeruitutis, ieiunare longo tempore,abſtinere à carnibus ad unum mẽſem, quando regula non præſcribit; & ſimilia.

Supra regulam quæ ſint.

Hic tamen duo Notanda ſunt. Alterum eſt,Etiamſi huiuſmodi longæ abſtinentiæ & ſimilia,quæ non ſunt ſecundùm regulam,non poſſunt imponi ad exercitium uirtutis, poſſunt tamen ob alias cauſas.Primò,In iuſtam pœnam alicuius criminis:id enim eſt ſecundùm regulam. Secundò,Si putentur neceſſaria ad ſeruanda uota. Sic præcipitur clauſura Monialibus arctiſſima, etiamſi talem ante non vouerint; quia experientia docuit hanc eſſe neceſſariam ad cuſtodiam caſtitatis,quam uouerunt. Sic etiam poſſunt præcipi ieiunia,& aliæ auſteritates ad ſuperandam aliquam tentationem.ſi tamen non putentur neceſſaria,non poteſt ſubditus ad ea obligari,ut docet Corduba ſup.& Silu.Religio 6.quæſt.6.Tertiò,Ob aliquam publicam neceſſitatem poſſunt quædam auſteriora ad tempus omnibus imponi,quia & hoc regulæ conſentaneum. Sic Eccleſia præcipit ieiunia,uigilias,&c.

Ob quas cauſas poſſint auſteriora præcipi.

Clauſura Monialiũ.

Alterum eſt,Regulas,& conſtitutiones in diuerſis Religionibus eſſe uarias; ac proinde poteſtatem præcipiendi & obligationem obediẽdi uariam eſſe,& ad plura uel pauciora prout regula diſponit,extendi;nam in regulis Minorum cap.10. præcipitur *ut obediant in omnibus, quæ non ſunt contra regulam vel animam*. in conſtitutionibus Societatis Ieſu. *vt obediant in omnibus,in quibus non cernitur manifeſtum peccatum* Itaque omnia ſupradicta,quando iuſta cauſa præcipiendi ſubeſt, cenſetur ſecundùm regulam præcipi, & ſubditus tenetur ex ui uoti obedire. In alijs Ordinibus obligatio obediendi non tam latè patet.

Quando cẽſeatur aliquid præcipi ſecundũ regulam.

Dico *quando iuſta cauſa ſubeſt*,quia nullus Superior, ne Pontifex quidem, poteſt ad aliquid obligare ſub peccato mortali, niſi ſit materia grauis, capax tantæ obligationis. *grauis*, inquam, vel per ſe, vel ratione circumſtantiarum, quæ iuſtam cauſam ſic præcipiendi adferant, ut docet Silu.ſup.eſtque communis ſententia Doctorum. unde nec præcepta diuina obligant ſub tali peccato;niſi talis materia ſubſit.

Petes, Vtrùm in dubio ſit obediendum Superiori? Videtur non eſſe. Primò,quia nemo poteſt cum dubia conſcientia operari: alioquin exponit ſe periculo peccandi. Secundò,quia in dubio melior eſt cõditio poſſidentis. at ſubditus eſt in poſſeſſione ſuæ libertatis. Tertiò,in dubio fauendum eſt reo,& illi de cuius præiudicio agitur.

76 *An in dubio obediẽdum.*

Dico Primò, Si dubium ſit de poteſtate, nimirum, utrũ ſit legitimus Superior,in tali dubio non eſt neceſſe parere. Et hic locum habet ſecundum argumentum. *Melior eſt conditio poſſidentis*. ſubditus enim per ſe ab huius obedientia liber eſt; ergo non debet ei ſubijci,niſi moraliter conſtet eſſe Superiorem. ſic nemo obligatur lege, de qua dubitatur an ſit lex. In dubio tamen habendus eſt Superior,ſi communis præſumptio illi fauet;argu.in L.Barbar.ff.de off Præt.

Si dubium ſit de poteſtate.

Dico

Si dubitetur an ſit licitum.

Dico Secundò, Si conſtat de poteſtate, ſed dubitatur de materia, an ſit licitum hoc facere; perſeuerante hoc dubio, non poteſt obedire. Hoc probat primum argumentum, nullo enim caſu licitum eſt facere id, de quo dubitat an ſit licitum. quia exponit ſe periculo peccati. Hoc modo intelligendus Adrian. quodlib. 2. ar. 2. littera D. cùm dicit; *Nullus dubitans de actu an ſit mortalis an non, licitè obedit, ipſo ſic dubitante.*

Tenetur dubium deponere.

Dico Tertiò, Tenetur tamen ſubditus, ſi poteſt, conſideratis omnibus circumſtantijs & principijs practicis, hoc dubium deponere; quo facto tenetur obedire. & hoc ſenſu cõmuniter docent DD. ſubditum in dubio teneri Superiori ſuo obtemperare. D. Thom. 1. 2. q. 96. ar. 6. in corp. & ad 2. Caiet. & Medina ibidem. D. Bonauent. in 2. d. 39. ar. 1. q. 3. in fine. Angelus v. Obedientia, nu. 6. Siluest. nu. 2. Fumus nu. 4. Sotus de ſecreto, nu. 3. q. 2. Lopez 1. p. c. 56. &c. Teneri ſubditum *deponere dubium* ſi poteſt, perſpicuũ eſt; quia tenetur conſiderare actum vt hic & nunc faciendus præcipitur, id eſt, cum omnibus circumſtantijs occurrentibus, illumque expendere non ſolùm ſecundùm principia intrinſeca, & propria actui, ſed etiam ſecundùm extrinſeca & cõmunia: & ſi ſecundùm hæc appareat eſſe licitum, tenetur facere. nam dubium tunc non perſeuerat practicè, ſed ſolũ ſpeculatiuè, nimirum, an per ſe abſque iſtis circumſtantijs, & conſideratis principijs proprijs ſit licitus: practicè autẽ conſtat eſſe licitũ, & prudẽti iudicio talis iudicatur. Confir. Quia Superior eſt in poſſeſſione iuris imperandi: & in dubio nemo eſt ſpoliandus iure ſuo: ergo parendum. Neque ſimiliter dici poteſt, etiam ſubditum eſſe in poſſeſſione ſuæ libertatis. quia generatim conſtat illum abdicaſſe ſuam libertatem in ſuperiorem. Vnde cùm in ceteris Superiori ſubſit, præſumendum etiam in hoc caſu ſubeſſe, nec eſſe ſui iuris. Principia autem communia, vnde præceptum Superioris poſſit prudenter iudicari licitum, ſunt hæc: multum deferendum auctoritati, & prudentiæ Superioris; Superiores à Deo ſingulari modo gubernari in ſubditis dirigendis, prudentis eſſe non ſuo iudicio in rebus proprijs confidere, ſed potiùs alterius, & maximè Superioris, quem loco Dei habet; ex recuſatione obedientiæ, cùm cauſa manifeſta aſſignari non poteſt, poſſe naſci ſcandalum aliorum, & ex duobus malis, quod minus eſt eligendum; & ſimilia, quibus etiam doctiſſimi viri ſeſe Superioris iudicio accommodare in dubio poſſunt.

Limitatio.

Aduerte tamen, cùm diximus in dubio obtemperandum, limitari à multis DD. vt à Soto, Medina, Lopezio, & alijs nonnullis: niſi obediendo aliquod graue incommodum in perſona, honore, uel rebus, ei qui obedit, uel alteri timeatur, non obediendo verò nihil incommodi metuendum ſit: tunc enim ſi dubium ſit de bonitate operis, uel de obligatione præcepti non tenetur parere, ſed vt obligetur debet moraliter conſtare rem eſſe licitam, & præceptum hic & nunc eſſe obligatorium: vt cùm præceptum tendit ad punitionẽ, ſicut quando iudex reum & teſtes examinat criminaliter. Nam in dubio fauendum eſt reo, & ei de cuius damno agitur. etſi enim inferior non ſit in poſſeſſione ſuæ libertatis, eſt tamen in poſſeſſione ſuæ ſecuritatis, ſeu iuris, quo ſe poteſt in rebus periculoſis conſeruare. Confir. quia in dubio non debet præſumi auctoritas Superioris valere in alterius graue præiudicium, cùm nihil incommodi notabilis ex non obediendo ſequatur; vt patet in exemplo de reo & teſte, nam in obedientia eſt occulta, & punitio iſta non eſt neceſſaria. Idem dicendum in cauſa vectigalium, & ſimilibus, ubi agitur de graui ſubditorũ præiudicio. Vide ſuprà cap. 33. dubit. 1. & 6. Si tamen par vel grauius incommodum ſequeretur ex non obediendo; in dubio teneretur obedire; vt ſi graue damnum publicè, vel priuatum impendens non poſſit aliter impediri, iuxta ea quæ dicta ſunt cap. 29. dub. 15. & cap. 3 . dub. 3. vbi vtrimq; incommoda ſunt expendenda: & illis paribus, etiam in dubio obediendum.

Dico Quartò, Quando ſepoſito præcepto, ceteris omnibus circumſtantijs ſpectatis, probabile eſt opus eſſe illicitũ, non tenetur ſubditus parere. Ratio eſt, quia poteſt ſe probabili ſententiæ conformare. Confir. quia in tali caſu, nec votum, nec iuramentum, nec ipſa lex diuina, aut naturalis obligat: ergo nec præceptum Superioris. Poteſt tamen obedire, ſi contrarium etiam eſt probabile, vel ſi per extrinſeca principia ſibi iudiciũ prudens de opere formare poteſt.

Votum caſtitatis.

Ex voto caſtitatis tenetur, Primò, Abſtinere à coniugio. 77 Deinde ab omni actu interno, & externo, qui ſit cõtra caſtitatem; vt à turpibus cogitationibus, & delectatione moroſa, à pollutione, ab omni actu venereo, à turpi contactu, ab impudico aſpectu. Denique ab omnibus ijs, quæ aliquo modo ſunt contra virtutem caſtitatis. Quidquid enim in ſæcularibus extra coniugium eſt aliquo modo peccatum contra caſtitatem, eſt in Religioſo etiam ſacrilegium contra votum; ac proinde duplicem habens malitiam: ita tamen vt malitia ſacrilegij ſit mortalis in ijs actibus, in quibus malitia libidinis eſt mortalis; venialis verò, in quibus illa eſt venialis.

Votũ paupertatis.

Ex voto paupertatis tenetur. Primò, Vt nihil velit habere, 78 poſſidere, vel uti tamquam proprium, id eſt, affectu retinendi iure ſuo, ſeu independenter à voluntate Superioris; cap. Cùm ad Monaſterium, de ſtatu Monachorum.

Secundò, Vt ſit paratus exui poſſeſſione, & uſu, omni momento, quo Superior iuſſerit, quia non poteſt hæc retinere niſi cum dependentia à uoluntate Superioris; alioquin eſſet proprietarius, ut conſtat ex d. cap. Cum ad Monaſterium.

Tertiò, Non poteſt aliquid dare, vel alienare, niſi cum facultate Superioris, & ſi contra fecerit, eſt irritum.

Diſpẽſare, erogare.

Quartò, Si eſt diſpenſator aliquarum rerum, non poteſt eas diſtribuere pro ſuo arbitratu, ſed ſolùm ex præcepto, & mente Superioris, ita ut non det alia, nec plura, vel pauciora, nec meliora, uel deteriora, quàm ſcit Superiorem uelle: qua parte enim recedit à mente Superioris, incurrit in vitium proprietatis; nam ita diſpenſat, ac ſi eſſet dominus, & ab alterius arbitrio non penderet.

Commodare.

Quintò, Non poteſt mutuò, vel commodatò quidquam ex ijs, quæ ad vſum ipſi permiſſa ſunt, dare alteri abſque Superioris facultate. Ratio eſt quia eſt ſolùm vſuarius habens modum vſum facti; (vt Nicolaus IIII. Extrauag. Exijt, ait) idque precariò, quamdiu Superiori uidebitur, vſuarius autem non poteſt alteri vſum rei concedere; hoc enim non eſt uſuarij, ſed uſufructuarij. Inſtitut. de uſu & habitat. §. 1. & 2. In rebus tamen paruis & crebrò occurrentibus cenſetur eſſe facultas tacita, uel generalis, ſaltem ad breue tempus.

Ab alijs accipere.

Sextò, Non poteſt ab externis, vel domeſticis quidquam accipere abſque Superioris conſenſu: ſicut enim non poteſt quidquam retinere ſine illius conſenſu, ita nec acquirere, d. cap. Cùm ad Monaſter. §. Si quidquam alicui.

Vſurpare ſibi aliquid

Septimò, Non poteſt ex rebus, quæ domi ſunt, ſine illius conſenſu aliquid ſibi vſurpare, ſiue ſint eſculenta, ſiue poculenta, ſiue libri, ſiue alia utenſilia; cùm enim nihil iſtorum ipſius ſit, ſed communitatis, cuius loco Superior habet adminiſtrationem omnium, non poteſt inuito Superiore quidquam ſibi uſurpare: alioquin furtum committit, uſurpans rem alienam inuito domino, ſeu adminiſtratore, qui eſt loco domini: & conſequenter peccat contra uotum paupertatis: omne enim furtum in Religioſo eſt contra votum. & prout eſt mortale uel ueniale in ratione furti; ita in ratione ſacrilegij, cum eadem utriuſque ſit materia. Deinde vſurpat rem tamquam proprietarius, quia abſque dependentia à Superiore: ergo, &c.

Abſcõdere.

Octauò, Non poteſt quidquam abſcondere, ut illud Superioris liberæ diſpoſitioni ſubducat: hoc enim ſemper iudicatum fuit continere culpam proprietatis. Colligitur cap. Super quodam. 4. & cap. Cùm ad Monaſt. 6. de ſtatu Monachorum; vbi Ioannes Andreas, Archid. & alij Doctores notant *proprium* dici quidquid celas Prælatum, uel cõtra eius uoluntatem tenes.

Proprium quid.

Expendere in vana.

Nonò, Non poteſt expendere in res illicitas, aut uanas; etiamſi Superior id ei permitteret. Ratio eſt, quia iura & Canones non concedunt adminiſtrationem Regularibus, niſi ad res neceſſarias, utiles, aut honeſtas: prohibent autẽ ad vanas, & illicitas: atqui non habent maiorem facultatem quàm iura eis concedant; nec Superior poteſt aliquid contra iura concedere. Vnde peccat Regularis contra uotum paupertatis ſi in huiuſmodi expendat; v. g. ſi in turpia, ſi in veſtes ſericas, in ſumptuoſa conuiuia, in canes venaticos, falcones, equos generoſos, in vanas picturas, lectiſternia, &c. vide Clem. 1. de ſtatu Monachorum.

Cõſeruare.

Decimò, Tenetur præſtare eam diligentiam in rebus ipſi permiſſis conſeruandis, quam vſuarius, qui precariò

vtitur;

Digitized by Google

utitur; unde tenetur uitare culpam latam: hanc enim tenetur vitare omnis, qui aliquid precariò accepit; L. Quæſitum eſt. §. Eum quoque. ff. de precario: itaque ſi res ipſius negligentiâ pereat, vel deterior fiat, peccat cõtra iuſtitiam, & conſequenter contra obligationem uoti. Quod confirmatur; quia ſi dolo illam deſtrueret, vel deteriorem redderet, peccaret contra uotum: ergo etiamſi ex culpa lata; nam hæc ad eamdem ſpeciem pertinent, & culpa lata dolo æquiparatur. Quòd ſi res conceſſa ſit etiã in ipſius proprium commodum, videtur etiam teneri ex culpa leui; ſicut in commodato, quod in vtilitatem commodantis, & commodatarij præbetur, iuxta L. in rebus v. Hoc itaque. ff. Commodati. & cap. vnico, de commodato. Sed non uidetur hoc ita ſeuerè in Religione interpretandum.

Superfluã.

Vndecimò, Denique tenetur cauere ne habeat ſuperflua, ſaltem notabili quantitate, quæ religioſam mediocritatem notabiliter ſuperent. quia nec Superior id ei concedere poteſt, cùm ſit per Canones prohibitum. Idem dicendum de pretioſis veſtibus, vt docet Nauarrus cõment. 4 num. 27. quia prohibentur Clement. 1. de ſtatu Monachorum.; ſi tamen ille paratus eſt omnia ad nutum Superioris relinquere, non eſt dicendus proprietarius, vt docet Silueſter Religio 6. quæſt. 7. verſ. Quartò, ex Archidiacono.

79 *Facultas generalis.*

Circa prædicta tria Notanda. Primum eſt. Conſiderandum eſſe in quibus rebus, & quouſque cenſeatur in ſingulis Ordinibus, & Monaſterijs conceſſa facultas generalis: hæc enim ſufficit, ut non pecces contra uotum, dando, vel accipiendo, retinendo, uel utendo. In Monaſterijs tamen bene ordinatis non conceditur hæc facultas paſſim omnibus, niſi in rebus minoris momenti, & crebrò occurrentibus.

ἐπιείκεια

Secundũ eſt, Interdũ excuſari inferiorẽ per ἐπιείκειαν, à facultate petenda; vt ſi res vrgeat, nec Superior præſtò ſit, tunc enim poteſt agere perinde, ac ſi veniam expreſſam haberet: nam adeſt conſenſus præſumptus. nõ enim mens eſt Superioris, vt eo caſu non agat quod ratio dictat, aut ut conſenſum expreſſum requirat. non tamen adeſt conſenſus præſumptus, quando res facilè differri poteſt, uel Superior adiri.

Obiectio.

Dices, Si peterem à Superiore, conſentiret.

Reſp.

An ſufficiat quòd cõcederet, ſi peteres.

Reſpondeo id ſatis non eſſe, alioquin omnes ferè donationes, acceptationes, & vſus, qui à Superioribus concedi ſolent petentibus, in Religione eſſent liciti abſque expreſſa venia: quod eſt euertere obedientiam regularem. Ratio eſt, quia non ex eo ceſſat vinculum legis quòd Superior diſpenſaret ſi peteres; per hoc enim non diſpenſat reipſa. nec ideò rem illam retinere potes, quia dominus eam donaret ſi rogares: nam per hoc non donat reipſa. cùm enim conditio illa non ponatur in re, non ponitur quoque id, quod ex ea ſequeretur. eodem modo dicendum in noſtro caſu. Itaque requiritur; non ſolùm, ut concederet ſi peteres, ſed etiam ut reipſa cenſeatur concedere, quamuis nõ petas; & ut ipſe non velit tecum illis circumſtantijs petere. Sicut vt vinculum legis ceſſet per ἐπιείκειαν, requiritur, ut mens legiſlatoris ſit, hoc caſu te non obligare, ut agas ſecundùm verba legis, aut ut petas diſpenſationem.

Crediderim tamen non eſſe peccatum mortale, quando ſciret, vel bona ſide putaret inferior, eum erga ſe eſſe Superioris affectum, ut libenter eſſet conceſſurus, ſi ſciret ipſum tali re egere, uel tale quid deſiderare; tunc enim cenſetur habere ex voluntate Superioris, ſaltem uirtuali, quæ in affectu illo latet. Peccat tamen venialiter; quia etſi illam rem habeat quodammodò ex voluntate Superioris; modus tamen illam ſibi vſurpandi eſt contra eius uoluntatem. Pari modo, in furto non eſt peccatum mortiferum, quando quis ſcit affectum domini in ſe talem eſſe; aut certè, quando dominus rem parui æſtimat, aut ita in aliquem eſt affectus, ut nollet illum graui obligatione teneri; iuxta ea, quæ dicta ſunt ſuprà c. 12. dub. 8.

80 *Peccatum Religioſi contra votum eſt duplex.*

Tertium eſt, quando Religioſus peccat contra votum, ferè ſemper eſſe duplex peccatum, cum duplici malitia diuerſæ ſpeciei contra diuerſas virtutes. Idque primùm manifeſtum eſt in peccatis contra votum caſtitatis: in quibus omnibus ratione materiæ eſt prauitas luxuriæ contra caſtitatem; & ratione voti malitia ſacrilegij, aut infidelitatis in Deum contra uirtutem Religionis. In ijs quæ ſunt contra paupertatem, præter malignitatem uiolationis uoti, ferè ſemper connexa eſt alia contra iuſtitiam, ut cùm rem alienam inuito domino ſibi uſurpat, aut res monaſterij clanculùm externis donat. Non tamen hæc abſolutè ſemper adeſt, ut ſi clam Superiore aliquid ab externis accipiat, & abſcondat, quod ille externus in ius monaſterij uenire nolit. Tunc enim etſi peccet contra uotum uſurpando ſibi illius rei dominium, & uſum indepẽdenter à Superiore; non tamen contra iuſtitiam. Si tamen illud abſolutè daretur abſque tali reſtrictione, tranſiret ſtatim per acceptationem, & traditionem in dominium monaſterij. Nam quidquid Religioſus acquirit monaſterio, non ſibi acquirit. unde ſi tunc contra uoluntatem Superioris ſibi uſurpet, etiam furtum committet. Denique quando contra uotum obediẽtiæ uiolando præceptum Superioris in re graui agit; peccat non ſolùm contra uotum, ac promiſſionem Deo factam, cui promiſit huic homini tamquam eius uicario obedire; ſed etiam contra uirtutem obedientiæ, quam ſubditus omnis debet Superiori legitima poteſtate prædito. atqui Prælatus in Religione habet poteſtatem regendi, & imperandi communicatam ſibi à Summo Pontifice, ut ſuprà dubit. 1. nu. 10. dictum: ac proinde hoc ipſo quo ſumus membrum communitatis illius, cui ipſe præeſt, tenemur ei obedire. ſicut ſi quis uoueret Deo obedire Epiſcopo, uel Principi legitime præcipienti, duplex peccatum admitteret non obediendo. Secùs ſi confeſſario, uel alteri nullam iuriſdictionem in eam communitatem, cuius eſt membrum, habenti; ut patet ex dictis dubitatio prima, numero 10. tunc enim non obediendo ſolùm peccaretur contra uotum.

Obiectio.

Dices, Quòd ego ſim membrorum huius corporis, ac ſubditus Prælato, id totum prouenit ex uoto. ergo ſolùm peccatur contra uotum. tota enim ratio obligationis ex uoto pendet. ſicut cùm quis habens uotum ſolemne contrahit matrimonium, ſolùm peccat contra uotum, etiamſi contra legem impedimenti dirimentis facit; quia impedimentum ex uoto pendet, & propter uotum inductum eſt. ubi enim unum eſt propter unum, ibi tantùm cenſetur eſſe unum.

Reſp.

Reſp. negando antecedens propriè loquendo. non enim formaliter per uotum, ſed per traditionem ſui in ius Religionis, & acceptationem Superioris, fit membrum illius corporis, & ſubditus: uotum autem ſolùm eſt conditio. ſicut promiſſio ſeruandi ſtatuta collegij eſt conditio, ut quis fiat collegialis, non tamen per illam formaliter inſeritur collegio, ſed per traditionem ſui in ius collegij, & acceptationem Superioris. Itaque obligatio uoti, & obligatio parendi Superiori habenti iuriſdictionem, ſunt diuerſæ obligationes. Secùs ſi ille non haberet iuriſdictionem. Quod autem adfertur de uoto, ut eſt impedimentum matrimonij; ſi loquamur de Religioſo profeſſo ducente uxorem, committit duplex peccatum, uel potius triplex. primò, contra religionem uoti: ſecundò contra caſtitatem, præſertim ſi habet animum conſummandi: tertiò, contra iuſtitiam. facit enim iniuriam Religioni cuius eſt membrum, & in cuius eſt poteſtate, tradendo ſe in poteſtatem alterius. ſi uerò de ordinato ſacris non religioſo, peccat contra uotum, & caſtitatem. Neuter tamen committit peculiare peccatum contra legem matrimonij: quia tota ratio cur impediatur contrahere pendet ex uoto, & ex eò quòd ſit in poteſtate alterius: unde in contrahendo non reperitur noua deformitas diſtincta à prædictis.

DVBITATIO X.

Vtrùm bona Religioſi tranſeant in Monaſterium per profeſſionem, ſi aliter de illis anteà non diſpoſuerit.

RESPONDEO, & dico Primo, Si Monaſterium habet ius ſucceſſionis, omnia bona Religioſi, de quibus ipſe anteà non diſpoſuit, per profeſſionem iure communi tranſeunt in illud Monaſterium. eſt communis ſententia DD. uide Nauarrum comment. 2. nu. 44. & ſequẽtib. Ius autem ſuccedendi habent omnia Monaſteria Regularium, 81

Monaſteria habentia ius ſuccedendi.

Digitized by Google

gularium, præter Domos & Collegia Societatis Ieſu, Minorum de obſeruãtia, & Capucinorum. Societas enim per ſuas conſtitutiones hoc iure caret, non ſolùm in Domibus profeſſis, ſed etiam in Collegijs. Minoritæ & Capucini per ſuas regulas. ceteris omnibus Ordinibus virorum & mulierum, etiam Mendicantibus conceſſit Concilium Tridentinum ſeſſio. 25. de Regul. cap. 3. vt bona immobilia poſſidere poſſint: vnde etiam vt in eis ſuccedant. nam ante Concilium poterant ceteri Mendicantes ſuccedere, ſed tenebantur bona immobilia vendere, vt docet Nauarrus ex alijs nume. 50. nunc autem poſſunt retinere.

Mendicantes qui ſuccedant.

Probatur concluſio ex Nouella Iuſtiniani 5. quæ eſt de Monachis cap. 5. *Illud quoque decernimus, qui in Monaſterium introire voluerit, antequam Monaſterium ingrediatur, licentiam habere ſuis vti quo voluerit modo, ingredientem namque vnà ſequuntur omnino res, etiamſi non expreſſim dixerit ſe illas inducere: & non erit dominus illarum vlteriùs vllo modo:* quæ poſteriora verba etiam habentur Authen. Ingreſſi, C. de Sacroſanct. Eccleſ. Additur in prædicta Nouella; *Si filios habeat, ijs ſolùm legitimam deberi, cetera Monaſterio.* Et Nouella 123. cap 38. *Si qua mulier, aut vir Monaſticam elegerit vitam, & intrauerit Monaſterium filijs non extantibus, Monaſterio, quod ingreditur, res eius competere iubemus. Si verò talis perſona filios habeat, & non antè quàm intret Monaſterium de ſuis rebus fecerit diſpoſitionem, & legitimam partem filijs deputauerit; etiam ſic liceat ei poſtquam Monaſterium intrauit, ſuam ſubſtantiam in proprios filios diſtribuere; ita tamen vt nulli filiorũ ſuorum minuat legitimam partem: pars verò quam filijs non dederit, Monaſterio competat. Si verò omnem ſubſtantiam inter filios diuidere voluerit, propria ſua perſona filijs connumerata, vnam ſibi partem omnibus modis retineat, quæ iure Monaſterij competere debeat. Si verò in Monaſterio degens moriatur antequam inter filios res ſuas diſtribuat, legitimã partem filij percipiant, reliqua vero ſubſtantia pars Monaſterio competat.* eadem habentur Auth. Si qua mulier de Sacroſanct. Eccle. & c. 9. Si qua mulier. 19. q. 3. Idem probatur c. 7. Quia ingredientibus. 19. q. 3. ex epi. 7. l. 7. regiſtri Gregorij magni, vbi ſic dicitur; *Quia ingredientibus Monaſterium conuertendi gratia, vlteriùs nulla ſit teſtandi licentia, ſed vt res eorum eiuſdem Monaſterij ſint, aperta legis definitione decretum eſt.*

82 Eſt autem hæc conſtitutio rationi valdè conſentanea. Primò, Par enim non eſt vt dum quis ſe totum mancipiat obſequio diuino, res ſuas faciat ſeruire mundo: & qui corpus ſuum tradit ad pœnitentiam, bona ſua relinquat ſæcularibus ad luxum. poſtulat enim ratio ut non ſolùm ſe, ſed etiam omnia ſua Deo ſeruire faciat. Secundò, Quia cùm in Monaſterio viuere & ab eo alimenta percipere cupiat, par eſt vt illi potiùs res eius cedant, quàm alijs, quibus nihil debet, & à quibus nihil expectat. Tertiò, Quia cùm ſit conſilium Chriſti vt dentur pauperibus, nullis pauperibus conuenientiùs dari poſſunt, quàm ijs, qui ſunt pauperes ſpiritu, quorum eſt regnum cælorum; & qui poſſint recipere in æterna tabernacula; quales ſunt Religioſi. Denique quia ſic augetur cultus diuinus & numerus Deo ſeruientium.

Ratio conſtitutionis Iuſtiniani.

Circa prædicta quædam ſunt annotanda. Primò, Si is, qui profitetur, habet liberos, ei permitti vt diſtribuat eis ſua bona poſt profeſſionem, ſi id antè nõ fecit. facit autem hoc non vt dominus, ſed vt adminiſtrator conſtitutus à iure ad hunc effectum, teſtari tamen tunc non poteſt, quia id ei non eſt permiſſum, vt docet Nauarrus commentario ſecundo, numer. quadrageſimoquinto, & meritò, quia factio teſtamenti maiorem præ ſe fert imaginem dominij, quàm nuda illa diſtributio.

Quo modo poſt profeſſionem bona ſua diſtribuat.

Dices, Hæc conſtitutio eſt iuris Ciuilis, per quod nõ poteſt concedi adminiſtratio aliqua Religioſo profeſſo.

Reſpondeo, Eam non habere vim vt eſt iuris ciuilis, ſed vt eſt recepta iure Canonico, ſeu approbata à Summis Pontificibus. vnde etiam relata eſt in corpus Decreti à Gratiano, c. Si qua mulier. 19. q. 3. de quo vide Nauar. commen. 2. num. 44. & ſequentib. vbi hanc conſtitutionem explicat & expendit.

83 Secundò, Ex æquitate canonica legitimam filijs ſtatim poſt profeſſionem tradendam, nec eſſe expectandam mortem naturalem parentis, vt docet Nauar. num. 48 & Coua. cap. 2. de teſtam. nu. 12. & colligitur ex c. Cùm ſimus. 14. de Regu. nimis enim durum eſſet, ſi filij deberent alimenta petere à Monaſterio.

Quando filijs danda legitima.

Contraria tamen ſententia non eſt improbabilis, quam tenent plerique Doctores, teſte Couarruuia: vſusfructus tamen, quem forte pater habebat in bonis aduentitijs ſuorum liberorum, tranſit in Monaſterium vſque ad mortem eius naturalem, vt docet Nauarrus numero quinquageſimoquinto, quia omnia tranſeunt, & ius nihil particulare de hoc diſpoſuit quamuis & in hoc contrarium probabiliter teneri poſſit, de quo videri poteſt Couarruuias numero decimoquarto. Pari modo, pater in ſæculo manens, vſumfructum, quem in bonis aduentitijs filij habebat, non amittit per filij profeſſionem, vt idem Nau. docet: nam profeſſio filij non poteſt officere iuri paterno iam antè acquiſito. ſecùs eſt quando filius egreditur patriam poteſtatem ob crimen paternum; tunc enim amittit pater vſumfructum vnà cum patria poteſtate, vt rectè cum alijs docet Molina, de Iuſt. diſp. 9

Vſusfructus.

Tertiò, Si is, qui profitetur, nõ habet liberos vel nepotes, ſed patrem vel matrem, auum vel auiam, iure communi illis debet legitimam: nimirum ſi hoc ius eo loco ſit receptum. Nec obſtat, quòd Monaſterium habeatur pro filio, vel hærede, vt colligitur cap. In præſentia. 8. de probationibus, & Nouella 123. cap. trigeſimoſeptimo, ac proinde nihil videatur deberi aſcendentibus. quia hoc non eſt verum niſi ad effectus iure expreſſos, qualis non eſt iſte, qui proponitur in caſu.

Quartò, Non ſolùm bona tua libera, per profeſſionem tranſeunt in Monaſterium, ſed etiam quædam grauata; vt ſi tibi relictum ſit fideicommiſſum, cum onere vt ſi abſque liberis deceſſeris, reſtituatur alicui tertio, vt fratri. ſi ingrediaris Monaſterium, cedit Monaſterio, quia eſt inſtar filij. Ita expreſsè habetur d. c. In præſentia. & d. Nouella. Secùs ſi grauatum ſit vt in aliam piam cauſam conferatur, vt ibidem habetur. 84

Fideicommiſſum.

Quintò, Etiam feudum cedit monaſterio, modò ſit francum, id eſt, liberum ab obſequio, vel conceſſum feminæ, vel cum onere obſequij, quod Monaſterium præſtare poſſit, vel conceſſum cum facultate præſtandi per alium. Ita Nauar. num. 5. & alij paſſim. Commoditas feudi durat ſolùm ad vitam illius Religioſi: eo enim mortuo deuoluitur ad proximos hæredes, quibus ex ſua inſtitutione debetur, vel ſi deſint, ad dominum directum. Ita Clarus §. Feudum. q. 71. nu. 1. ex Baldo, qui tamen Clar. num. 3. addit, ſibi non placere ſententiam communem, ſcilicet feudum tranſire in Monaſterium: ſed ratio eius ſolùm probat de feudis, quæ requirunt ſeruitium ſæculare, Religioſis indecorum & prohibitum.

Feudum.

Pari modo emphyteuſis in Monaſterium tranſit. ſi tamẽ dominus directus velit, tenebitur in alium transferre, qui non ſit maiori priuilegio præditus, quam prior emphyteuta. Ita Iulius Clarus, §. Emphyteuſis, quæſ. 22. dicitque eſſe communem ſententiam. Ratio eſt, quia conditio domini directi deterior redditur, cùm amittat ſpem laudemij, id eſt, trigeſimam vel quadrageſimam partem pretij, quàm percipere ſolet quotieſcumque venditur. vide ſuprà cap. 24. nume. 57.

Emphyteuſis.

Sextò, Non ſolùm dominium, ſed etiam poſſeſſio tranſit in Monaſterium per profeſſionem. Primò, Quia ſicut perſona tranſit in ius Monaſterij; ita ſimul cum illa dominium, & poſſeſſio, quam illa habebat. Secundò, Quia Monaſterium ſuccedit non ſicut hæres extraneus, qui vt comparet dominium debet adire hæreditatem, & vt poſſeſſionem capiat, debet apprehẽdere; ſed ſicut filius, ſeu ut hæres, qui in iure dicitur *hæres ſuus*, qui non comparat nouum dominium, ſed continuat dominium, & poſſeſſionem eius, cui ſuccedit. Ita Innocen. & alij in cap. In præſentia, de probationibus.

Poſſeſſio.

Dico Secundò, Si ante profeſſionem per teſtamentum diſpoſuit de bonis in hæredes non neceſſarios, vt in fratres vel amicos, Monaſterium ijs fruetur vſque ad mortem ipſius naturalem, ſicut ipſe teſtator facturus erat ſi in ſæculo manſiſſet. vnde ſi illi moriantur ante teſtatorem, euaneſcit diſpoſitio. & bona pertinebunt abſolutè ad Monaſterium, niſi alia mens teſtatoris fuerit. Ita Nauarr. ſupr. num. 54. & Couarruu. cap. 1. nume. 11. vbi dicit eſſe communem ſententiam. 85

Si diſpoſuit in extraneos.

Dico Tertiò, Si Monaſterium non habet ius ſucceſſio- 86

Si Monaſterium ca ret iure ſuccedēdi.

nis, omnia bona Religioſi (niſi ipſe ante profeſſionem aliter de illis diſpoſuerit) ſtatim per profeſſionem deuoluuntur ad hæredes ab inteſtato, perinde ac ſi ipſe morte naturali defunctus eſſet. eſt communis ſententia DD. quia cum ipſe per profeſſionem ſe ſpoliet omni dominio & poſſeſſione, nec tranſeant hæc in Monaſterium, ſequitur ea iure deuolui ad alios hæredes. non enim debent ea bona manere adeſpota & ſuſpenſa.

DVBITATIO XI.

Cui acquirat Religioſus poſt profeſſionem.

87 SVPPONO Religioſum vel habere beneficiũ aliquod poſt profeſſionem, ut Prioratum. Abbatiam, Parœciam, Epiſcopatum, uel non habere.

Si non habet beneficium.

Nunc Dico Primò, Si nō habet beneficium, acquirit ſuo Monaſterio uel Ordini, ſiue id ei ex induſtria proueniat, ſiue ex eleemoſynis, ſiue hæreditaria ſucceſſione, ſiue alio modo. Colligitur apertè ex iuribus ſuprà citatis, & ex c. 16. Abbates. 18. q. 2. vbi dicitur, *omnia quæ Monachus acquiſierit, ab eo auferenda, & hæc Monaſterio profutura.* Dixi *ſiue hæreditaria ſucceſſione*; quia non minùs poſt profeſſionem ſuccedit ex teſtamento & ab inteſtato, quàm ſi eſſet in ſæculo; nec poſſunt eum parentes legitima priuare; ut patet L. Deo nobis. §. Hoc etiam, de Epiſco. & Cler. ex qua L. etiam patet nec ob ingratitudinis culpam in ſæculo admiſſam priuari poſſe: & meritò, quia hæc inſigni illa uitæ mutatione uidetur abſterſa. idem patet ex cap. non Liceat. 19. quæſtio. 3.

Poteſt Monachus iure communi ſuccedere ab inteſtato.

Dices, Quomodo poteſt ſuccedere, cùm ſit incapax dominij. & omne ius in Monaſterium ſit tranſlatum?

Reſpondeo, Non habet ius ut in ſuum commodum ſuccedat aut ſibi aliquid acquirat; hoc enim totum in Monaſterium tranſlatum eſt; retinet tamen ius ſuccedendi in cōmodum Monaſterij, vt illi acquirat. Hinc fit vt Monaſteriũ poſſit adire vel repudiare talem hæreditatem etiam ignorante vel inuito Religioſo. imò ſi hæreditas aliqua ante mortem Religioſi delata ſit & nondum adita, poteſt Monaſterium etiam poſt mortem illius eam adire, ut docet Couarruuias cap. 1. de teſtamentis. nume. 31. ratio eſt, quia Ius adeundi ante mortem ipſius, Monaſterio erat acquiſitum, quod proinde per mortem ipſius non amittit. Religioſus autem ipſe ſine cōſenſu Superioris validè illam adire non poteſt.

Religioſus cōparatur partim ſeruo, partim filiofamilias.

Hinc Religioſus in acquirendo partim comparatur ſeruo, partim filiofamilias. Seruo, in eo, cui acquiritur. quia ſicut ſeruus non acquirit ſibi ſed domino, ita Religioſus acquirit non ſibi ſed Monaſterio. Filiofamilias, In modo acquirendi; quia ſicut hæreditas vel legatum delatum filio, poteſt acceptari à patre, ignorante, uel inuito filio; ita Religioſo delatum poteſt acceptari à Monaſterio inuito Religioſo. Hæreditas tamen delata ſeruo non acquiritur domino, inuito ſeruo. vide Nauarrum comment ſecundo, numero quarto, & trigeſimo. & Molinam diſputatione 140. vbi alios refert.

88 Circa prædicta Notandum Primò, In Ordinibus, qui non habent ius ſuccedēdi, etſi Religioſi alijs modis poſſint acquirere Monaſterio vel Ordini, non tamen ſucceſſione ab inteſtato, nam per profeſſionem omne tale ius amittitur & quodammodò extinguitur; quamuis non omnino irrecuperabiliter. nam ſi contingat talem Religioſum transferri ad alium Ordinem, qui capax ſit, reuiuiſcet hoc ius in commodum illius Ordinis; & incipiet illi acquirere ſucceſſione ab inteſtato. vnde non tam fuit extinctum quàm conſopitum. Sed hoc intelligendum de hæreditatibus, quæ poſt tranſitum ad alium Ordinem deferuntur, non autem de ijs, quæ antè obtigerunt; vt docet Couarruuias cap. primo de teſtamentis, numero vigeſimooctauo, & tribus ſeqq. Idem dicendum ſi talis Religioſus fiat Epiſcopus, ut patet cap. Statutum. 18. quæſtio prima, & docet Silueſter Religio 4. quæſt. 10.

Ius ſuccedendi quomodo reuiuiſcat.

89 Notandum Secundò, Quoſdam docere, eos Regulares, qui Summi Pontificis priuilegio ſunt exempti à poteſtate Prælati, & foris viuunt, acquirere non Ordini, à cuius obedientia ſunt exempti, ſed Pontifici; idque ſiue acquirant ex aliqua penſione Ipſis à Pontifice conceſſa, ſiue ex eleemoſynis, ſiue ſua induſtria, ſiue ſucceſſione hæreditaria. quæ ſententia eſt ſatis rationi conſentanea. Nauarrus tamen, qui pro hac ſententia citatur, comment. quarto de Regularibus, numero 68. id non docet, ſed contrarium, nempe talia acquiri Monaſterio. Sed ſpectanda eſt conſuetudo recepta.

Regularis ab obedientia exēptus cui acquirit.

Notandum Tertiò, Etiamſi Monachus acquirat Monaſterio, Monaſterium tamen non teneri ex delicto Monachi, quamuis ſit Prælatus; niſi quatenus inde aliquid cōuerſum eſt in Monaſterij commodum; capit. Delictum, 76. de regu. Iu. in 6. ubi dicitur, *Delictum perſonæ in damnum Eccleſiæ non eſſe conuertendum.* Ex contractu etiam Monachi non tenetur, niſi quatenus tacitè vel expreſsè ei commiſſa eſt aliqua adminiſtratio. Si vlteriùs ſuo vel Monaſterij nomine contrahit, probabile eſt obligari naturaliter, ac teneri dare operam quantum in ſe eſt vt Prælatus approbet. Eſt tamen in poteſtate Prælati contractum ratificare vel irritare, prout commodiùs ipſi fuerit, vt docet Nau. comm. 2. nu. 41. Vnde is cum quo contraxit, non poteſt reſilire, ſi Prælatus contractum approbet. 90

An ex delicto & contractu Monachi teneatur Monaſterium.

Contraria tamen ſententia, ſcilicet ex tali contractu nō naſci obligationem naturalem in Religioſo, niſi damnum intulerit, eſt etiam valdè probabilis, & plurimorum Doctorum, quos citat Nauarr. Iuxta quàm dici poteſt, eum cum quo contraxit non teneri, & poſſe reſilire, niſi poſt approbationem Prælati ipſe quoque ratificet. vide ſuprà cap. 17. dubitatione 8.

Dico Secundò, Si Religioſus habet beneficiũ extra ſuum Monaſterium vel Ordinem, acquirit non Monaſterio, ſed beneficio. Eſt communis ſententia Doctorum, colligitur c. 1. Statutum. 18. q. 1. vbi dicitur. *Religioſum promotum ad Epiſcopatum acquirere non Monaſterio, ſed Epiſcopatui.* Idē dicendum ſi ad Abbatiam extra ſuum Monaſterium vel ad Prioratum aut Parœciam, etiam illi Monaſterio ſubiectã; vt docet Nauarrus comment. 2. num. 6. Vnde Prælatus non poteſt illi penſionem de nouo imponere, vel fructus in vtilitatem Monaſterij conuertere, quia ad beneficium pertinent; vt idem docet. Nec obſtat quòd tale beneficium ſit manuale, id eſt, quod nutu Superioris dari & auferri poſſit; quia quamdiu obtinetur, ipſi acquiritur, non Monaſterio. ſi tamen iure vel conſuetudine aliqua penſio annua Monaſterio ſoluenda, tali beneficio ſit impoſita, hanc exigere poteſt. 91

Si beneficiarius.

Petes, Vtrùm omnia, quæ promotus ad beneficiũ extra ſuum Monaſterium vel Ordinem quouis modo acquirit, cedant beneficio? 92

An omnia beneficio.

Reſpondeo, Si ſit Epiſcopatus, omnia cedunt beneficio, etiam ea, quæ ſucceſſione vel donatione obtinet. Inſinuatur d. cap. Statutum: & meritò, quia ab Ordine ſuo eſt exēptus. Idem dicendum ſi eſt Abbas vel Prior in alieno Monaſterio; quia tunc eſt exemptus à ſuo. De cæteris eſt diſtinguendum; ſi enim habet Parœciam vel Canonicatum, vel aliud beneficium, quod habeat corpus bonorum ſeorſim ab alijs, tunc omnia cedent beneficio. Si autem beneficiũ non habeat corpus diſtinctum; tunc ea, quæ proueniunt ex beneficio, cedent beneficio; quæ verò aliunde, Monaſterio. Ita Nauarrus commen. 4. de Regu. nume 69. hoc modo concilians opinionem Bar. in L. Seruus communis. ff. de ſtipulation. ſeruorum, (vbi dicit Bartolus Regularem beneficiarium, ea, quæ ex beneficio accipit, acquirere ipſi beneficio; ea, quæ aliunde, Monaſterio) cum opinione communi Canoniſtarum, qui dicunt omnia acquiri beneficio, nihil Monaſterio.

Ex prædictis infert Nauarrus commen. 2. de Regu. num. 10. & 11. & tract. de reditibus eccleſiaſt. quæſ. 3. monito vigeſimoquinto. Regularem beneficiarium poſſe diſponere de fructibus beneficij ad honeſtam ſuſtentationem ſui, & ad pias cauſas, perinde ac ſæcularis poteſt de fructibus beneficij ſui; & addit id firmè tenendum. Primò, Quia eſt ſententia Cardin. Zabarell. à toto orbe vſu recepta & à nemine in theoria reiecta. Secundò, Quia apertè inſinuatur Clementin. 2. §. Sed & tales, de vita & honeſtate Clericorum: vbi ponitur differentia inter Regularem ſimplicem & beneficiarium, quòd hic abſque facultate Superioris poſſit immediatè in opera pia impendere, ille non poſſit. Tertiò, Quia omnis titulus canonicus beneficij tribuit facultatem diſponendi reditus in ſui congruam ſuſtentationem, 93

Regularis beneficiarius an poſſit diſponere de fructibus.

& ope-

& opera pia. qui enim eſt adminiſtrator beneficij, eſt etiam adminiſtrator fructuum. Quartò, Quia Prælatus non poteſt illos fructus aut eorum partem menſæ ſuæ applicare, nec imponere nouas penſiones aut antiquas augere, ut expreſſe habetur Clemen. 1. de ſuppl. negl. Præl. quod intelligendum de omnibus Prioratibus, adminiſtrationibus, alijſque beneficijs, quæ menſæ Abbatis nõ ſunt unitæ, & à proprijs Rectoribus adminiſtrari ſolent, etiamſi illi ad nutum Abbatis reuocari poſſint, ut ibidem dicitur. ubi tacitè inſinuatur & ſupponitur, fructus horum adminiſtrandos eſſe ab ipſis beneficiarijs.

94 *An ſententia Nauar. ſit certa.* Hæc ſententia eſt certa, ſi loquamur de Regularibus, qui præſunt, & non ſubſunt Prælato Regulari à quo in alijs regantur; uel de ijs, quibus à Summo Pontifice collatio eſt facta. Verùm non eſt ita certa de alijs, qui ad nutum Prælati poſſunt amoueri. etſi enim Prælatus non poſſit imponere beneficio penſionem; tamen poſtquam ex beneficio inferior fructus aliquos percepit, quos in commodum ſuæ Eccleſiæ non erat impenſurus, non uidetur a ratione alienum ut Prælatus de illis poſſit ſtatuere, uel præſcribere modum expendendi. unde Franciſcus Sarmiento defenſionis ſuæ parte prima monito vndecimo contrarium tenet. Sed Nauarri ſententia uidetur uerior, niſi priuilegio uel conſuetudine memoriam hominum ſuperante contrarium alicubi ſit receptum. Idem docet Nauarrus cum limitatione & diſtinctione ſupradicta de omnibus alijs, quæ Religioſus beneficiarius aliunde acquirit. vide conſilio ſeptuageſimo de Regularib. Vbi tamen Religioſus amotus fuerit, non habet ampliùs adminiſtrationem. vnde ſi quid pecuniæ ſecum attulerit ad Monaſterium ſubeſt diſpoſitioni Prælati.

DVBITATIO XII.

Quorum beneficiorum eccleſiaſticorum ſint capaces.

95 *Eſt capax beneficij regularis.* DICO Primò, Regularis eſt capax beneficiorum regularium ſui Ordinis, ut ſunt Abbatia, Prioratus conuentualis, Prioratus clauſtralis, Præpoſitura, parœcia Monaſterio annexa. nam ut Clemen. 1. de ſuppl. negl. Prælat. dicitur. *beneficia regularia Regularibus conferenda ſunt*, Imò ſæculari clerico beneficium, quod per ſe regulare eſt, conferri non poteſt; quia iure incapax: niſi auctoritate Sũmi Pontificis, qui etiam idcircò non confert ea niſi in Commendam; quo modo uidemus paſſim conferri Abbatias & Prioratus. quod autem ſola annexione regulare eſt, ut ſunt quædam parœciæ, poteſt conferri ſæculari, ſi regularis non reperiatur idoneus.

96 *Etiam quorumdã ſæcularium.* Dico Secundò, Eſt etiam Iure communi capax quorumdam beneficiorum ſæcularium.

1. Epiſcopatus. Primò, Epiſcopatus, ut apertè habetur cap. Nullus Religioſus, 28. de electione, in 6. ubi etſi Pontifex, ut Religioſus ſit capax Abbatiæ, requirat ut ſit expreſsè profeſſus, addit tamen id non eſſe neceſſarium ut poſſit eligi ad Epiſcopatum.

Vbi Notandum eſt uerbum *Eligi*; quo ſignificatur iure communi eſſe idoneum. Si enim aliquid obſtaret, non poſſet eligi, ſed ſolùm poſtulari; cap. fina. de poſtulatione Prælatorum: de quo uide Siluestrum Religio 7. quæſt. 6. Idem patet ex cap. Quorumdam. 24. de electione, in Sexto, ubi etiam ſtatuitur ut nemo ex Ordine mendicantium aliquid iuris ſibi acquirat ex electione, poſtulatione, prouiſione, ad aliquam extra ſuum Ordinem Prælaturam, in diſcordia.

97 *Requiritur facultas Prælati.* Aduertendum tamen, non poſſe Religioſum, qui ſub poteſtate Prælati eſt, conſentire in electionem uel promotionem ſui ad Epiſcopatum, uel ad aliud beneficium extra ſuum Monaſterium, niſi petita & obtenta licentia ſui Prælati; alioquin conſenſus eſt inualidus; & in pœnam illius præſumptionis, electio ipſo facto eſt irrita; ut habetur capit. Si Religioſus, vigeſimoſeptimo de electione, in Sexto. poſſet tamen Prælatus cogi per Superiorem ad concedendam facultatem, ſi neceſſitas uel utilitas Eccleſiæ poſtularet, ut docet Gloſſa in illud cap. v. Obtenta, referens Tancredum & Bernardum; & Silueſter ſuprà quæſtione tertia & quarta. Vel potiùs eo caſu recurrendum eſſet ad Summum Pontificem, ut ipſemet, qui eſt Superior omnium Prælatorum Regularium, facultatem concedat. Porrò ut Prælatus conſenſum ualidum ad hoc præbeat, non opus eſt conſilio aut conſenſu Conuentus, quamuis id unum ſit ex grauioribus Monaſterij cauſis: ita enim expreſsè ſtatutũ eſt d. cap. Si Religioſus. §. Quia verò. idque *ut ordinationes Eccleſiarum ac Monaſteriorum, in quibus tales electi extiterint celeriùs & faciliùs valeant expediri*, vt ibidem Pontifex ait.

2. Curæ animarum. Secundò, Eſt capax curæ animarum, patet ex cap. Doctos. 21. & multis ſequentibus, 16 quæſtione prima, ex quibus conſtat à temporibus Ambroſij conſueuiſſe Monachos ad curam animarum aſſumi. quòd ſi Monachi, qui ex Inſtituto uacant tantùm contemplationi, poſſunt ad talia beneficia promoueri, etiam poſſunt Mendicantes, & alij Regulares; quorum functiones isti officio ſunt magis affines. Idem tenet Silueſt. Religio 7. quæſt. 4. ex Panormitan. quod intellige, niſi aliquod particulare ſtatutum Ordinis obſtet.

Vbi Notandum, Si hoc beneficium pleno iure ſubſit Monaſterio, non requiri auctoritatem Epiſcopi ut Religioſus promoueatur; ſed ſufficere uoluntatem Prælati Regularis, qui etiam quando placuerit; poteſt illum amouere, & alium ſubſtituere. poſſet tamen inferior excipere, ſi probare poſſet malo animo fieri, ut tradit Nauarrus libro tertio, conſil. titu. de Regu. conſil. vigeſimo, nume. decimoquinto. Epiſcopi tamen eſt illum examinare & uiſitare, ut patet ex Concilio Tridentino ſeſſione ſeptima, cap. ſeptimo, & octauo, & ſeſſione vigeſimaquarta, cap 3. & 18. de reforma. *Si Prælat. habeat iuriſdictio. Epiſ.* niſi fortè Prælatus Regularis ibi iuriſdictionem quaſi Epiſcopalem exerceat: nam ijs locis eſt examinare ad beneficium parochiale, & approbare confeſſarios: quod & uſus ipſe confirmat, cui Epiſcopi non contradicunt; & ratio quoque probat; nam talis actus eſt Iuriſdictionis, non Ordinis. quare cùm ille Prælatus Iuriſdictionem habeat Epiſcopalem in ſuis locis ſeu terminis, ita ut ſubditi ipſius non agnoſcant ullum Superiorem illo in ſpiritualibus præter Summum Pontificem, non eſt cur illi poteſtas ad talem actum denegetur, qua de re uide noſtrum Suarem tom. ſecundo de ſacramentis, diſputatio. 28. ſect. quinta. Si autem beneficium non ſubſit Monaſterio, præter conſenſum Prælati requiritur & auctoritas Epiſcopi ut promoueatur; nec poteſt a Prælato deponi, quia exemptus eſt ab eius iuriſdictione, & ſubiectus Epiſcopo. Colligunt Doctores ex cap. 31. In parœcia. 16. quæſtio. 1. vide Silueſtrum Religio 7. q. 11. Quo caſu ueluti reiectus eſt à Monaſterio, nec ampliùs eius commodis frui poteſt, nec habet uocem actiuam nec paſſiuam in Capitulo, ut docet Panor. in ca. 2. nu. 3. de ſtatu monachor. tranſlatus enim eſt à monaſterio ad beneficium ſæculare.

Sed quid dicendum ſi beneficium ita ſit annexum monaſterio, ut debeat à Religioſo adminiſtrari, Abbas tamen nõ poſſit conferre, ſed ſolùm præſentare unum ex ſuis Religioſis, & inſtitutio fieri debeat ab Epiſcopo? uidetur enim tunc religioſus ille beneficiarius exemptus ab obedientia Abbatis, nec poſſe ab illo reuocari. Reſpondeo ita ſanè uideri, quia non eſt pleno iure ſubiectus monaſterio, ſed ſolùm quoad ius patronatus actiuum & paſſiuum, ut ita loquar, id eſt ut monaſterium præſentet & præſentetur. Vnde cùm Prælatus regularis non poſſit conferre, ſed ſolùm præſentare, non uidetur poſſe auferre. & ita tenet Nauarrus in cap. Non dicatis. num. 7. hoc tamen limitauerim dupliciter. Primò, niſi aliter in ipſa annexione uel inſtitutione fuerit conſtitutum; nempe ut religioſus ille non ſit omnino ab obedientia ſui Prælati exemptus, & ex cauſa reuocari ad Monaſteriũ poſſit. alioquin huiuſmodi annexiones eſſent ualde damnoſæ Monaſterijs, & daretur Religioſis illis beneficiarijs occaſio diſſolutioris uitæ. Secundò, niſi Prælatus ius illud iam legitimè præſcripſerit ſeu vſuceperit. ſufficit autem ad hoc poſſeſſio quadraginta annorum; ſi nimirum Abbas tanto tempore putauerit bona fide ſe hoc ius habere, gerendo ſe tamquam Superiorem erga illum Religioſum; & ille Religioſus ſe erga Abbatem tamquam ſuum Superiorem geſſerit, habueritque recurſum ad Monaſterium tamquam filius Monaſterij: uel ſi Abbas intereà aliquoties vſus fuerit auctoritate reuocandi, & nemo ſe oppoſuerit.

99 *3. Dignitatis.* Tertiò, Eſt capax dignitatis in Eccleſia ſæculari, ut

Præpoſituræ, & Decanatus, ſi propriè habent curam animarum ſæcularium; quia ratione huius curæ, ad quã Religioſi in primis uidētur idonei, iure illis conceſſum eſt ut poſſint beneficia habere.

Si uerò non habent curam animarum niſi reſpectu Capituli, dubium eſt. Tamen probabile eſt eſſe capacem, quia nuſquam prohibetur. Ita Siluester, Religio ſeptima quæſt. quarta, & ſexta ex Panormitano, & meritò, quia hic etiam ratio curæ & doctrinæ (ob quæ conceſſum eſt illis à Iure beneficia obtinere) locum habet. Ad hoc tamen & alia ſæcularia beneficia non eſt Regularis promouendus, niſi neceſſitas, vel magna utilitas Eccleſiæ poſtulet, ne & Monaſteria præcipuis uiris ſpolientur, & ambitioni porta aperiatur.

Canonicatus. Ad Canonicatum & alia beneficia ſæcularia Iure communi non ſunt habiles. Ita communiter DD. & Panorm. in cap. Super eo. 9. de Regul. & in cap. Quod Dei timorem, de ſtatu Monach. Ratio eſt, quia in beneficijs ſimplicibus ceſſat ratio curæ & doctrinæ, ob quam promotio Regularis ad Eccleſiam ſæcularem eſt conceſſa, ut notat Panormitan. in dict. cap. Quod Dei timorem. 5. Vnde nec Epiſcopus in eo diſpenſare poteſt. Accedit, quòd hac ratione daretur occaſio otij & mollioris uitæ, contra profeſſionem regularem.

DVBITATIO XIII.

Vtrùm Regularis ex ſuo Ordine poſſit ad alium tranſire, & qua ratione.

D. THOM. q. 189. art. 8.

100 *Poſſunt trãſire ad arctiorem.* DICO Primò, Omnibus Regularibus iure conceſſum eſt, ut poſſint ad Religionem arctiorem tranſire; cap. Licet. 18. de Regul. hoc tamen non eſt laudabile, niſi ob notabilem neceſſitatem uel utilitatem. Primò, Quia monet Apoſt. 1. Cor. 7. *ut quiſque in vocatione, in qua vocatus eſt, permaneat*; quod maximè locum habet in ſtatu perfectionis. Secundò, Quia ex hoc tranſitu plerumque ſcãdalizantur illi qui relinquuntur. Tertiò, Quia faciliùs quiſq; proficit in Religione in qua conſueuit, quàm in alia, cuius conſuetudines illi ſunt peregrinæ & inſolentes, ut notat D Thomas 2.2. qu. 189. art. 8. Quod confirmatur ſententia Abbatis Neſterotis apud Caſſianum coll. 14. c. 5. *Cuique vtile eſt*, ait ille, *ut ſecundum propoſitum, quod elegit, ſummo ſtudio ac diligentia ad operis arrepti perfectionem peruenire feſtinet, & nequaquam à ſua, quam ſemel elegit, profeſſione, diſcedat.*

An debeat eſſe abſolutè perfectior. Dico *arctiorem*, non perfectiorem, quia in hoc tranſitu non quæritur utra ſit abſolutè perfectior; (etiamſi Diuus Thomas ſuprà, Siluester & alij quidam Doctores contrarium non improbabiliter tenere uideantur) ſed utra arctioris obſeruantiæ, in qua tutiùs & meliùs poſſit ſalutem ſuam operari, ut colligitur ex dicto capit. Licet. & tenent communiter Canoniſtæ. *Omnes poſſunt tranſire ad Ordinẽ Carthuſianum.* Hinc permittitur omnibus Religioſis etiam Mendicantibus, tranſitus ad Ordinem Carthuſianorum, ut habetur Extrauag. Martini IIII. quæ incipit, Viam ambitioſæ, in communibus; quamuis abſolutè hic Ordo non ſit omnium perfectiſſimus. Non eſt tamen neceſſe ut illa Religio in omnibus ſit arctior; nam Religio Minimorum in uictu eſt arctior quàm Carthuſianorũ, quia non utitur ouis nec lacticinijs; & tamen poſſunt huius cultores, cùm numerentur inter Mendicantes, trãſire ad Carthuſianos. Idem dicendum de Capucinis. Religio tamen Carthuſianorum eſt arctior in ſilentio, & ſolitudine, & Officij diuini prolixitate.

Canonici regulares ad Ordinem Monachorũ. Simili modo permittitur Canonicis regularibus ut tranſeant ad Religionem Monachorum, ubi diſciplina benè ſeruatur; cap. Sanè. 10. de Regular. quia Monachorum Religio eſt ſtrictior, ut habetur cap. Quod Dei timorem, de ſtatu Monachorum. Nec obſtat cap. Mandamus. 2. & cap. 1. Nullus, decimanona quæſtione tertia, ubi id uidetur prohiberi: quia ſolùm prohibetur ne tranſitus ille fiat cum detrimento Eccleſiæ, uel ex ira, odio, leuitate animi, aliave perturbatione, ut ibidem notat Gloſſa. ex Ordine etiam Cluniacenſium poſſunt tranſire ad Ciſtercienſes, capitu. Licet, de Regularibus. Denique ſicut Mendicantes poſſunt tranſire ad Carthuſianos, ita uiciſſim Carthuſiani ad Mendicantes; ut docet Nauarrus titu. de Regularibus, conſil. 68. *Carthuſiani ad Mendicantes.* Siluester Religio, quarta quæſtione ſexta. Paludanus in 4. diſtinctio. 38. quæſtione 3. ar. 1. vbi probat ex omni alia Religione iure communi poſſe tranſiri ad Ordinem Prædicatorum. Idem docet Diuus Antoninus 3. par. titu. 16. cap. 4. §. quarto, citans Ioannem Dom. & Monaldum, qui dicit ſe uidiſſe Pariſijs determinationem factam per doctores Vniuerſitatis illius, fratrem Carthuſianum poſſe iure communi tranſire ad Ordinem Prædicatorum regulariter uiuentem. Idem docet Diuus Bonauentura Opuſc. Determinatio quæſtionum circa Regulam Sãcti Franciſci, cap. duodecimo, ubi dicit ex quolibet Ordine poſſe iure communi Religioſum tranſire ad Ordinem Sancti Franciſci. Hæc ſententia eſt probabilis, & maximè procedit iuxta opinionem Sancti Thomæ & aliorum Theologorum, qui putant in tranſitu iſto non tam ſpectandam auſteritatem & ſolitudinem, quàm perfectionem Religionis & fructum. atqui religio Mendicantium eſt perfectior, ut probat Paludan. & Antonin. ſuprà. quia eſt Religio Chriſti & Apoſtolorum, nobiliſſimam & Deo gratiſſimam functionem, nimirum procurationem ſalutis animarum miſcens contemplationi. Hæc intellige de Religione ubi diſciplina uiget, & tranſitus ſine lite aliove graui incommodo fieri poteſt.

Hic tamen aliqua ſunt notanda, Primò, Vt hic tranſitus fiat matura deliberatione, & ſtudio melioris uitæ. Secundò, Vt petatur licentia à Prælato, (ne obedientia contemni uideatur) qui tenetur eam dare. ſi non det, hoc ipſo Ius concedit; ut habetur dicto cap. Licet. Si non petita facultate tranſeat, poteſt reduci ad prius Monaſterium. ut faciat quod iure debet, iuxta Nauarrum de Regularibus, conſilio quinquageſimonono. Si tamen non leuitate animi, ſed matura deliberatione tranſiuit, non eſt reducendus, ut alij tradunt; & colligitur capit. Sanè, de Regularibus. Tertiò, Vt Monaſterium ad quod tranſit, non ſolùm Inſtituto, ſed etiam uſu & obſeruatione ſit arctius. ideò enim fit commutatio, ut ibi ſanctiùs & tutiùs uiuat. Quartò, Debet explere annum probationis; ut docet Nauar. lib. 3. conſi. de Regula. conſil. 3. quia Concilium Tridentinum generatim hunc annum requirit. quo expleto debet profiteri, & iuxta ordinẽ huius profeſſionis obtinebit locum in Capitulo, ut idem docet conſ. 60. quod intellige ſi tranſit ad Ordinem diſtinctum, uel ad Monaſterium ſui Ordinis in quo arctior diſciplina. Si tranſeat ut ſit Prælatus, ſufficit profeſſio tacita, nec requiritur annus probationis: imò non uidetur requiri profeſſio noua, quia ſubſtantialia ſunt eadem: & ad ceteras ſatis cenſetur obligari ea lege & conſuetudine, qua Prælati Regulares tenentur ſe communi regulæ & ſtatutis loci conformare. Ita tenet Fredericus apud Nauarrum conſilio tertio. 101 *Conditiones requiſitæ in tranſitu.*

Dico Secundò, Poſſunt etiam Regulares, ſi iuſta cauſa ſubſit, cum facultate Prælati tranſire ad Ordinem laxiorem. Ita docet Panormitanus in cap. Non eſt. 7. & capit. Significatum. 11. de Regular. Innocent. ibidem. Hoſtienſis in Summa, Siluester Religio quarta quæſtione ſecunda. Nauar. commen. quarto, numero undecimo, ubi prædictos citat. Idem tenet Gloſſa in d. cap. Non eſt, de Reg. & uſus ipſe confirmat. 102 *Ad laxiorem.*

Dico, *ſi iuſta cauſa ſubſit*, quia ſine cauſa nec Pontifex concedere poteſt; nam interuenit quædam uotorum relaxatio, quæ ſine cauſa ualidè fieri nequit. Cùm autem trãſitur ad ſtrictiorem, uel illa eſt abſolutè perfectior, & ſic ſolùm fit commutatio in melius, in qua non eſt opus relaxatione; uel ſolùm eſt arctior, & ſic etiam fit aliqua uotorum relaxatio, quia liberatur ab obligatione operum perfectiorũ, eaque commutantur in obligatione operum pœnitentiæ, quæ minùs ſunt perfecta, quamuis illi ob fragilitatem magis ſalutaria. Cauſæ iuſtæ ſunt; Primò, Si collapſa diſciplina in ſtrictiore. Secundò, Si odia & ſimultates in ea uigeãt. Tertiò, Si ipſe alijs exoſus. Quartò, Si ob corporis debilitatem non poſſit ferre rigorem. *Cauſa iuſta.*

Dico *cum facultate Prælati*, quia quando tranſitur ad Religionem laxiorem, non ſufficit petijſſe facultatem, ſed oportet obtinuiſſe: nam ius non aliter hoc concedit. non tamen ſi abſque facultate dimiſſo habitu tranſeat, cenſetur apoſtata. ut quidã uolunt: quia non deſerit abſolutè ſtatum religioſum, ſed commutat. *Si abſque facultate.*

Vtrùm

Digitized by Google

Vtrùm uerò incurrat excommunicationem, dubitari poteſt. Quidam affirmant, ob cap. 2. Ne Clerici uel Monachi in 6. ita Nauarrus cap. 27. Enchirid. nume. 13. in fine, citans Silueſtrum & Caietanum. Sed contrarium uerius, ob ſimilem rationem: quia non tam dimittit, quàm commutat habitum Religionis, præſertim quando immediatè aſſumit alium, neque id facit cauſa euagandi, quæ fuit ratio tam ſeuerè id prohibendi. vnde cùm lex pœnalis ſtricte ſit interpretanda, non uidetur extendenda ad hunc caſum. Sic tenent Angelus verb. Religioſus, numero trigeſimoſeptimo, Dominicus, & Ioannes Andreas in capit. ſecundo Ne Clerici uel Monachi in 6. Panormitanus in capit. Sanè, de Regularibus, & colligitur capit. Ex parte, decimo de tempor. ordin.

Non incurrit excommunicat.

103 Petes, Quis poteſt dare hanc poteſtatem?

Quis dat hanc facultatem.

Reſpondeo, Si Monaſterium eſt ſubiectum Epiſcopo, hic dare poteſt. ſi eſt exemptum, Prælatus, qui iuriſdictionem quaſi Epiſcopalem in ſuos habet, dare poteſt; cũ conſenſu tamen Capituli. Ita Sil. u. Religio 4. qu. 2. & Gloſſa in c. Non eſt dubium. de Regul. Conſenſus Capituli requiritur, quia hæc res eſt una de maioribus negotijs Monaſterij, in quibus iuxta regulam & Canones requiritur Capituli conſenſus.

Obiectio. Dices, Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 19. decernit ut nemo Regularis cuiuſcumque facultatis uigore transferatur ad laxiorem Religionem.

Reſp. Reſpondet Nau. l. 3. conſ. 56. de Regul. mentem Concilij eſſe ſolum prohibere ne id fiat abſque iuſta cauſa, & ſine conſenſu Conuentus, aut non præmiſſa cauſæ cognitione, ut olim interdum fiebat, quibuſdam Prælatis id ſuo arbitratu concedentibus.

104 Notandum tamen eſt, Mendicãtes iure communi, etiam cum facultate ſui Generalis non poſſe tranſire ad non Mendicantes (præterquam ad Carthuſianos) abſque facultate Pontificis: ſi contra fecerint, tam recipientes quam recepti ſunt ipſo facto excommunicati; & profeſſio eſt irrita; ut patet Extrauagan. 1. de Reg. quæ incipit, Viam ambitioſæ; in communibus. hæc tamen non uidetur recepta: nam Nauarrus conſil. 56. de Regularibus abſolute docet, Generalem Ordinis Sancti Auguſtini, poſſe facere poteſtatem transeundi ad Religionem laxiorem, ex iuſta cauſa, idque probat iure communi, nec meminit huius Extrau. vel certè illa Extrau. agit de iis, qui iuſtam cauſam non habent: quod inſinuatur illis uerbis, *fucatis coloribus, & ut liberius uagant, & beneficia monaſtica conſequi valeant.*

Dixi *Iure communi*, quia interdum Generales ex priuilegio poſſunt dare hanc licentiam.

105 Circa Mendicantes illud quoque aduertendum; ſi aliquis ex Mendicantibus tranſeat ad Carthuſianos vel ad alium Ordinem non Mendicantem, etiam cum facultate Pontificis, redditur inhabilis ad omnes dignitates & beneficia intra uel extra Ordinem obtinenda, ad curam animarum, & ad omnia officia, etiam nomine uicario, ſeu ut locum tenens; & caret loco, & uoce actiua ac paſſiua in Capitulo, ut patet Clemen. 1. Vt Profeſſores, de Regu. ubi ſub nomine officij DD. intelligunt etiam officium prædicatoris. quidam & lectoris Theologiæ; hæc enim omnia dicuntur in Religione officia. Adde, generatim omnes Religioſos tranſlatos ad aliam Religionem, etiam arctiorem, eſſe incapaces beneficiorum ſæcularium, etiamſi curata ſint; & debere perpetuò manere in clauſtro ſub obedientia Superioris. Ita ſtatuit Concilium Tridentinum ſeſſio. 14 cap. vndecimo.

Mendicantes tranſeuntes, inhabiles ad officia, &c.

Omnes tranſlati incapaces beneficiorum ſæcularium.

DVBITATIO XIV.

Vtrùm Religioſus ob aliquas cauſas poſſit eijci, uel dimitti à Religione, & ob quas.

106 DICO Primò, Certum eſt Religioſum ob aliquas cauſas poſſe expelli è Religione. Eſt contra Cardi. Zabar. qui ut tradit Nauarrus, commentario 2. nume. 33. docuit ob nullum crimen expelli poſſe, ſed carceribus includendum.

Poteſt expelli.

Probatur Primò, Ex praxi omnium Religionum. Secundò, Quia Regula Sancti Auguſtini, cap. 10. & Beati Benedicti, cap. 28. expreſsè tradunt poſſe eijci, ſi nolit emendari. Tertiò, Regula Sancti Benedicti, cap. 29. habet, Monachum tertiò fugiẽtem, non eſſe ampliùs admittendum, quod perinde eſt, ac ſi reuerſum expellas. Quartò, Idem præſupponitur in cap. ultim. de Regular. ubi Gloſſa & Panormitanus id expreſſe tradunt. Idem habetur cap. Cùm ad Monaſterium. de ſtatu Monachorum. Ratio eſt, quia meliùs eſt ut pereat unus, quam unitas, ut inquit Sanctus Bernardus, & cap. Reſecandæ. 24. quæſtio 3. ex Hieronymo dicitur, *Reſecandæ ſunt putridæ carnes, & ſcabioſa ouis à caulis repellenda, ne tota domus, maſſa corpus, & pecora, ardeat, corrumpatur, putreſcat, intereant.* Vnde in Republic. ſunt exilia, & in Eccleſia excommunicatio. Itaque hoc ius ex naturali iure deſcendit. Carcere autem omnes tales concludere nimis graue onus Religioni, & ſæpe propter amicos fieri non poteſt; multaque alia incommoda ſecum trahit.

Cauſæ autem ſunt. Prima, Nolle corrigi ſeu emendari. hæc ſola iure communi expreſſa. Secundò, Commiſiſſe aliquod crimen, propter quod in illa Religione conſtituta eſt electio uel ratione cuius timetur infamia Ordini: ſicut enim Ordo non tenetur retinere ſubditum cum damno diſciplinæ, quando eſt incorrigibilis; ita neque cum damno famæ, ſi ſuis ſceleribus factus ſit infamis. Tertiò, Tale illi aliquod impedimentum, quod in illa Religione cenſetur eſſentiale, uel ualdè graue. Ratio eſt; quia dolus dedit cauſam admiſſioni; ac proinde Monaſterium non tenetur eum retinere. Nec refert quòd hæ duæ cauſæ non ſint iure expreſſæ, quia ſufficit illas approbatas eſſe à iuris auctore Sede Apoſtolica, & cognitas cuilibet ante profeſſionem. accedit quòd ſint conſentaneæ Iuri Gentium & naturali.

Cauſæ expulſionis.

Petes, Vtrum ſi Religio aliquem dimittat abſque iuſta cauſa, peccet contra iuſtitiam.

An peccet contra iuſtitiam.

Reſp. Si ille eſt profeſſus, & recuſat dimitti, fit ei iniuria, & Religio iuſtitiæ lege tenetur eum recipere. Ratio eſt, quia profeſſio eſt contractus reciprocus, ut ſup. oſtenſum eſt, per quem ſicut Religioſus obſtrictus eſt Ordini ad manendum & perſeuerandum, ita Ordo uiciſſim obligatur ad illum retinendum, & tractandum tamquam filium, niſi contingat illum Ordini eſſe noxium.

Si uerò nondum eſt profeſſus, factus tamen eſt Religioſus per tria uota ſubſtantialia, fieri poteſt ut abſque ulla iniuria dimitti queat, etiamſi alia cauſa non ſubſit, quam quod temporis decurſu deprehenditur illi Ordini minùs conueniens. Ratio eſt, quia ſtatus poteſt ut uota illa, quibus efficitur Religioſus, habeant tacitè uel expreſsè hanc conditionem. Si Religio me retinere uoluerit: quo poſito, etſi ipſi obſtringatur Ordini, & in ius eius tranſeat, Ordo tamen non obſtringitur illi ex ui acceptationis uoti, & contractus, qui in admiſſione initur. Vnde quantum eſt ex ui huius contractus, poteſt ille abſque iniuria dimitti: quamuis ipſe ex parte ſua obligatus ſit ad perſeuerandum.

Quòd autem hoc abſque ulla iniuria ſtatui poſſit, Probatur Primò, Quia qui admittuntur, ſciunt & acceptant tale ſtatutum ab initio: at ſcienti & uolenti non fit iniuria, ut habet Regu. iuris vigeſimoſeptima in Sexto. Secundò, In multis euentis iure fieri poteſt ut non ſit ultrò citròque obligatio in contractu, ſed ſolùm ex altera parte quando cauſa iubeſt.

Multi caſus in quibus non eſt ultrò citroq. obligatio.

Primò, In contractu ſpõſalium impuberis cum pubere; nam puber reſilire nõ poteſt; impuberi uerò, ubi ad pubertatem uenerit, licitum eſt a contractu recedere, ut communiter tradunt DD. & habetur c. 7. De illis. de deſponſat. impuber.

Secundò, In contractu pupilli ſine auctoritate tutoris, & in contractu minoris inito cum maiore ſine auctoritate curatoris. hi enim poſſunt maiorem ſibi efficaciter obligare, etſi ipſi non poſſint obligari illi; ut expreſſe habetur Inſtitut. de auctoritate tutorum, initio; & § Pupillus, de inutilibus ſtipulat. & L. Nõ eò minùs, Cod. de procuratoribus; de quo dictum ſupra capit. decimoſe primo, dubitatione octaua.

Tertiò, In contractu ſæcularis cum Religioſo, teſte Nau. comm. 1. de Regu. nu. 30 & 65. ut ibidem dictum eſt, & hoc c. num. 90.

Quartò, In contractu ludentis ex credito, cum eo, qui præſenti pecunia: hic enim in regno Caſtellæ poſt conſtitu-

Digitized by Google

tionem Caroli V. ſi amittat, non poteſt repetere ſolută: ille verò non tenetur ſoluere, ne quidem in foro conſcientiæ, vt tradit Couarruias ad regulam Peccatum, p. 2. §. 4. nume. 8. & Alphonſus Caſtro lib. 2. de poteſtate legis pœnal. cap. 2. coroll. 2. de quo ſuprà capit. 26. dubit. 2.

Quintò, In profeſſione tacitè facta intra annum probationis, per ſuſceptionem habitus profeſſorum in Ordine non mendicantium, ante Concilium Triden. qui mitia profeſſus erat, non erat obſtrictus illi Religioni; Religio tamen ipſi obſtricta erat, ita ut teneretur illum retinere, ſi ipſe manere vellet, vt tradunt DD. in cap. Conſtitutionē, de Regul. in Sexto.

Sextò, Multis eſt conceſſum priuilegium reſtitutionis in integrum, cum quibus ſi contrahas, non eſt par conditio; nam tibi hoc priuilegium nō competit. de quo dictum eſt c. 17. dubit. 9.

Quòd ſi in fauorem minoris ætatis, & eorū, qui in aliena ſunt poteſtate, & ob ſimiles cauſas minoris momenti, iure ſtatui poteſt hæc inæqualitas, & alteri parti poteſtas recedendi à conuentione concedi, altera manente obſtricta: cur eadem ſtatui non poterit in admiſſione ad Religionē ob cauſas maximi momenti; nempe, vt Religio magnis & difficillimis muneribus addicta in Eccleſia, non grauetur perſonis inutilibus, vel parùm idoneis, quique alijs poſſunt eſſe impedimento, vel ſcandalo? ſanè longè minus incommodi eſt tales dimitti; & eorum loco idoneos & selectos ſuffici, quam Religionem huiuſmodi hominibus grauati, cum magno præcipuarum functionum detrimento. Accedit quòd hac ratione ſinguli faciliùs contineantur in officio, & meliùs ad ſuum Inſtitutum ſe applicent, dum vident ſe poſſe dimitti, ſi ſecùs fecerint. Denique experientia ſatis probat quàm ſalutare ſit hoc ſtatutum, adeò ut dubitari non poſſit, quin ſit non ſolùm iuſtum, ſed etiā diuinitus inſpiratum: quod etiam ſatis conſtat per S. Sedis Apoſtolicæ, & Concilij Tridentini luculentam approbationem.

Dixi *poſſe dimitti quantum eſt ex vi admiſſionis, & illius contractus*; quia ſi Conſtitutiones ſpectentur, non poſſunt dimitti niſi ob graues cauſas ibidem expreſſas. Itaque etſi Religio non obligetur ex vi admiſſionis, obligatur tamen ex ui Conſtitutionum.

108 Dices, Si poſſunt dimitti: ergo non ſunt verè Religioſi; quia non habent ſtatum firmum & immobilem. Deinde iniquum videtur vt poſtquā renuntiauerint bonis abſque vlla ſpe recuperandi, eijciantur extra Religionem; & cogātur ſibi quærere victum.

Reſpondeo ad Primum, negando conſecutionem. Ad eſſentiam enim Religionis, aut alterius ſtatus propriè dicti non requiritur tanta firmitas, vt per Superiorem non poſſis ſolui; ſed ſufficit, vt teipſum non poſſis ſoluere; ut patet in ſtatu ſeruorum, qui tamen a domino poſſunt manumitti; & in ſtatu Religioſorum profeſſorum, qui auctoritate Summi Pontificis liberari poſſunt. Itaque cùm illi ſeipſos nullo modo poſſint vinculis votorum eximere, habent eā firmitatem, quæ ſufficiat ad ſtatum perpetuum, & immobilem. Fateor tamen non habere omnem firmitatem, quā habent profeſſi; ſed hæc non eſt ad eſſentiam Religionis neceſſaria, vt ſuprà dub. 1. oſtenſum eſt. Vide Nauarrum comment. 2. nu. 19.

Ad Secundum: Ratione Conſtitutionum non poſſunt dimitti ſine graui cauſa: vnde non plus eſt incommodi, quàm in dimiſſione profeſſorum; & rariſſimè contingit ut quis poſt renuntiationem dimittatur. ob hanc etiam cauſā interdum permittitur, vt renuntiatio ad aliquod tempus differatur.

DVBITATIO XV.

Quid interſit inter eiectum, fugitiuum, & apoſtatam, & ad quid eiectus teneatur, quidue poſſit.

SVPPONO, *Eiectum* non eſſe *Apoſtatam*, nec cenſeri fugitiuum: *Fugitiuus* enim eſt, qui ſponte diſcedit,
Apoſtata. idque, vel animo deſerendi Inſtitutum, & ſic eſt *apoſtata*, vel certè, vt ſit extra poteſtatem Superioris, & ad tempus liberè vagetur, cum animo redeundi; & ſic ſolùm dicitur *fugitiuus*. Qui *eijcitur* non ſponte receſſit, ſed iuſſus, vel compulſus. *Eiectus.* Itaque qui eiectus, vel dimiſſus diſcedit, non incurrit excōmunicationem, aut alias pœnas apoſtatarum.

Qui verò fugit dimiſſo habitu, eſt excommunicatus; *Dimittens habitum.* etſi non animo apoſtatandi id faciat, cap. Vt periculoſa. 2. ne Clerici, vel Monachi. in 6. quia habitum ſuæ Religionis temerè dimittit. ſi tamen non dimittat habitum, non eſt excommunicatus, etſi fugiat ex Monaſterio. niſi fortè animo apoſtatandi fugiat: quo caſu ſecundùm quoſdam erit excommunicatus, etiamſi habitum retineat.

Sed verius puto Iure communi non eſſe excommunicatum. nam dicto cap. Vt periculoſa, ſolùm excommunicatur is, qui temere habitum dimittit. Vnde DD. fatentur quidem talem eſſe apoſtatam, quod per ſe euidens eſt; (*apoſtata* enim dicitur à deſertione Inſtituti religioſi; non autem ab habitus depoſitione) non tamen dicunt incurrere excommunicationem. Imò Siluester v. Apoſtaſia, quæſt. 8. & Caiet. in Summa, eodem verbo, apertè inſinuāt non eſſe excommunicatum niſi habitum dimiſerit. Confirmatur quia lex pœnalis non eſt extendenda vltra verborum proprietatem.

Dices, Si eſt apoſtata; ergo incurrit pœnas apoſtatarū, *Obiectio.* inter quas eſt excommunicatio.

Reſpondeo, Poſſe puniri, vt apoſtatam, videlicet excom *Reſp.* municatione, carceris incluſione, ſuſpenſione ab Ordinibus; non tamen incurrit pœnam excommunicationis latæ ſententiæ, iure communi, niſi habitum dimiſerit; quod ordinarie fieri ſolet.

Dico *iure communi*; quia quædam Religiones habent priuilegia, quibus ipſatum apoſtatæ abſolute excommunicantur, etiamſi habitum retineant.

Quod autem ad *eiectos* attinet, quædam hic ſunt notan 110 da. Primò, Si quis ſolùm eiectus ſit ad tempus, vt ſe e- *Eiecti an teneantur redire.* mendet, hunc teneri ſe emendare, habilèmque reddere, & tunc rurſus ſe offerre Religioni, ut denuò recipiatur. Si verò per ſententiam abſolutè eiectus ſit, non teneri ſe offerre, imò, nec poſſe compelli per Superiorem Monaſterij, vt redeat; iuxta Nauarrum conſ. 51. de Regularibus, *Sententia Nauarri.* & comment. 2. nu. 33. & 36. Ratio ipſius eſt, quia per ſententiam talem, Religioſus deſinit eſſe membrum illius Ordinis, ac proinde eximitur eius iuriſdictioni; ſicut ſeruus eiectus a domino, efficitur ſui iuris, & deſinit eſſe ſub domini poteſtate.

Si dicas, Cap. vltimum de Regular. (quod eſt Concilij Lugdun. ſub Gregorio X.) iubet vt Viſitatores, vel Abbates maiores, vel Priores requirant fugitiuos, & eiectos, & cogant Monaſteria, vt eos recipiant; & ſi nolint reuerti, eos excommunicent.

Reſpondet Nauarrus locis citatis, hoc eſſe intelligendū de eiectis iniuſtè, vel inordinatè, vel ſaltem non per ſententiam definitiuam.

Alij dicunt diſpoſitionem illius cap. non eſſe ampliùs in vſu. nam ne fugitiuos quidem requirere ſolent. etſi enim eiecti poſſint compelli ad reditum per Summum Pontificem, qui etiam ſtatuere poteſt, vt quærantur, & reducantur; ſi tamen hoc ſtatutum non eſt receptum; vel ſi contraria conſuetudine abolitum, non obligat.

Verius tamen puto eos teneri reuerti, maximè ſi à ſuis 111 Superioribus requiſiti fuerint. Probatur Primò, Quia ſi *Verius eſt teneri redire.* nolint redire, poſſunt, & debent excommunicari tamquā contumaces, vt expreſsè habetur d. cap. vlt. de Regular. vbi ſupponit Concilium eos ſaltem tunc teneri: non enim illis nouam obligationem imponit, ſed eorum Superioribus, vt eos quærant, & compellant. loquitur autem de omnibus eiectis, & fugitiuis. Secundò, Facto diuortio per ſententiam definitiuam, nocens tenetur reuerti, ſi innocens velit eum in gratiam recipere, & ſibi reconciliare; vt communiter Doctores tradunt. non enim innocens per diuortium iure ſuo priuatus eſt, cùm illud in fauorem ipſius factum ſit. quod autem in fauorem alicuius inductum eſt, non debet in eius damnum retorqueri, vt habet reg. Iuris 61. in Sexto. ergo Religioſus per ſententiam eiectus tenebitur reuerti, ſi Ordo illum repetat. ſicut enim profeſſio eſt ſpiritale cōiugium, ita eiectio ſpiritale diuortium. Tertiò, Quia ex ui

uoto-

Digitized by Google

votorum & profeſſionis ſuæ tenetur manere in Religione ſua vſque ad mortem: ergo quantũ in ſe eſt, tenetur id præſtare, & impedimenta amouere: ac proinde cùm iam facta ſit illi poteſtas redeũdi, tenetur redire, vt ſoluat quod Deo promiſit. Confirmatur, Quia antea ſolùm excuſabatur per impoſſibilitatem, eò quòd non eſſet in ipſius poteſtate ibi manere: ergo cùm iam id ei factum ſit poſſibile, recurrit vis obligationis. Hanc ſententiam inſinuat Siluester Religio 6.q.12.cùm ait, eiectum cogi poſſe vt redeat; & D. Bonauentura q.1.in regulam S. Franciſci. Si tamen aliũ Ordinem ingreſſus fuerit, non tenebitur redire. quia Prælatus hoc ipſo quo illum expulit, & habitu priuauit, ei facultatem feciſſe cenſetur alium Ordinem ingrediendi (non enim cupit illum manere in ſæculo) quam reuocare nõ poteſt, quando res non eſt integra.

Non tenetur aliud intrare.

Secundò, Eiectum non teneri intrare aliud Monaſteriũ. Ratio eſt, quia ad hoc ſe non obſtrinxit. vel enim tenetur redire ad ſuum, cui erat obligatus; vel ad nullum.

Si vouerat Religionẽ in genere.

Dices, Quid ſi antea vouerat Religionem in genere?

Reſpondeo; Quidam putant eo euentu illum teneri ingredi alium Ordinem, ſi in ſuo non recipitur; quia manet votum Religionis, cui tenetur poteſt ſatisfacere. Inſinuat hoc Sotus lib.7.de Iuſtitia quæſt.2.ar.1.ad 3.& quidam alij recentiores.

Sed verius eſt non teneri. Ratio eſt, quia hoc votum Religionis in genre, fuit extinctum per profeſſionem factam in hac Religione: omnia enim vota ſimplicia commutantur in ſolemnia Religionis; vt ſuprà cap.40. nu 92. oſtenſum eſt. Adde, mentem ipſius non videri fuiſſe ſe obligare ad ingrediendam aliam Religionem, ſi profeſſionem contingeret eijci ex iſta: niſi fortè id expreſsè cogitauerit cùm voueret. quo caſu ſi de eo conſtaret, putarẽ debere aliã Religionẽ capeſſere, nec poſſe in ſæculo remanere: quia illud votũ non fuit per profeſſionem cõmutatũ, cùm nulla ratio commutationis ſubſuerit. Executio enim eius nõ concurrit ſimul cum executione profeſſionis, ſed ſolum inducitur in locum huius, ſi contingat hanc impediri.

112 Tertiò, Poſſe eiectum in ſæculo vti veſte clericali: quia ſpoliatus habitu ſuæ Religionis per ſententiam, non tenetur, imò nec poteſt eo vti; vt docet Nauarius comment.2. num.36. Supereſt igitur vt vtatur veſte clericali, ſtatui ſuo conueniente.

Quartò, Non poſſe acquirere ſibi alicuius rei dominiũ: quia manet vere Religioſus, obſtrictus tribus votis ſubſtãtialibus. Itaque eſt dominij incapax.

Cui acquirat.

Petes, Cui ergo acquirit? Nauarrus comment.2.nu 33. docet non acquirere Monaſterio, quia non eſt ampliùs illius membrum, nec illi ſubiectus. ſed ſi exemptus ſit, acquirere Summo Pontifici: ſi non exemptus, Epiſcopo loci. Hęc ſententia eſt probabilis.

Verius eſt acquirere Monaſterio.

Verius tamen puto cum Molina diſputat.140. ipſum acquirere Monaſterio, vel dominium, ſi eſt capax; vel ſaltem commoditatem poſt mortem ſuam, ſi non eſt capax. Ratio eſt, quia Monaſterium per culpam & punitionem Religioſi, ius ſuum, quod in bona illius habebat amittere non debuit. Nec eſt ſimile de ſeruo; tum quia ſeruus per eiectionem à domino efficitur planè liber, & dominij capax; Religioſus verò minimè: tum quia hic non ita præciſus eſt à Religione ſua, quin teneatur reuerti, ſi Religio velit; & ſi ſe emendauerit, cogi poſſit Religio illum admittere, niſi iuſtas cauſas habeat recuſandi.

Dices, ſi infans fuerit expoſitus à parente, eximitur à patria poteſtate, nec acquirit parenti; ſimiliter ſi ſeruus à domino, efficitur liber, vt colligitur c. vnico, de infant. & languidis. ergo pari modo ſi Religioſus eiectus fuerit è Monaſterio, eximitur Iuri illius, nec acquirit illi, ſed Pontifici vel Epiſcopo.

Infans & ſeruus expoſitus.

Reſpondeo negando conſequentiam; quia illud ſtatutũ eſt in pœnam crudelitatis parentum & dominorum: pœna autem non debet extendi vltra ſuum caſum, præſertim cùm nulla ſit crudelitas aut culpa in expulſione Religioſi. Deinde ſi hac in re eſt culpa aliqua, vel illa eſt in ſolo Prælato, & ſic non debet nocere Monaſterio; nam delictum perſonæ non debet in Eccleſiam redundare, vt habetur Regula 76. in Sexto. Idem dicendum ſi eſt in minore parte Capituli. Vel eſt in Capituli maiore parte, & ſic, etſi Monaſteriũ poſſit priuari, nõ tamen priuatum eſt iure ſuo ante ſententiam. Quod ſi beneficium obtinuerit, acquiret beneficio & ſuæ Eccleſiæ.

De fugitiuis & apoſtatis, dubium non eſt hos Ordini acquirere; quia Monaſterium eos à ſe non abdicauit.

Quintò, Religioſum eiectum eorum, quæ acquirit, habere adminiſtrationem, tum ad alimenta, tum ad pias cauſas; hæc enim tacitè conceditur dum eijcitur. non tamen poteſt teſtari, quia iure ad hoc inhabilis. 113

Dices, Quid ſi in illicita expenderit, tenebiturne accipiens ab eo aliquid, ad reſtitutionem? Videtur teneri, quia ille non eſt dominus, ſed ſolùm adminiſtrator: atqui ob hanc cauſam obnoxius eſt reſtitutioni, quod Abbas vel alius Regularis illicite expenderit, vt ſupra dubit. 9. dictum eſt. Hæc ſententia eſt valde probabilis: nam DD. generatim loquuntur.

Si expẽdat in illicita.

Contrarium tamen magis eſt vſu receptum, idque verius eſſe docet Molina diſput.276. Ratio eſt quia tota commoditas interim dum viuit ita ei relinquitur ac ſi Religioſus non eſſet; nec cuiquã curæ eſt quomodo expendat: nã Monaſteriũ nõ cẽſetur res illius in bonis ſuis ante eius mortẽ. 114

An recidat in obedientiam Epiſcopi.

Sextò, Verius eſt non recidere in obedientiam Epiſcopi ex vi ſui voti, & profeſſionis: etſi Nauarrus multis locis (vt comment.2.num.34.25 & alibi) contrarium probare nitatur; ſed ſolùm teneri illi obedire, ſicut alij de Clero. Ita Molina diſp 140. & Azor.lib.12.cap.16.q.11.ſic enim toto orbe vſu receptum; nec Epiſcopi aliquid peculiaris iuris in illos vſurpant. Ratio eſt, quia in profeſſione non intendunt ſe obſtringere Epiſcopo per votum obedientiæ, ſed ſolùm ſuis Prælatis Regularibus, & Romano Pontifici, qui eſt omnium Religioſorum communis Superior, cùm ab ipſo omnis iuriſdictio ſpiritualis ad illos deſcendat. Itaq; cum promiſſio & votum non operetur vltra intentionem promittentis, non tenentur Epiſcopo ex vi voti; quod maximè locum habet in iis, qui erant ab Epiſcoporum iuriſdictione exempti: nam in non exemptis valde probabilis eſt ſententia Nauarri; quia ex vi voti ſubſunt Epiſcopo, non tamen tenentur ſe illi offerre vt ipſe eos dirigat, & ab ipſo in omnibus dependeant, vt vult Nauarrus; quia hunc modum viuendi non vouerunt: ſicut nec ad aliam Religionẽ tenentur; imò nec a Romano Pontifice compelli poſſunt vt aliam capeſſant, vt idẽ Nauarrus docet de Regular. cõſil.17.

Septimò, eiectum non eſſe ſolutum ſuis votis, etſi ceſſet ex parte executio ob defectum materiæ; nempe quia caret Superiore, à quo dirigatur. debet tamen ea ſeruare in præparatione animi. A reliquis verò monaſticis obſeruantiis, vt à ieiunijs, vigilijs, delectu ciborum, ſilentio, eſt liber: quia hæc comitantur vitam monaſticam. 115

An ſolutus ſuis votis.

CAPVT XLII.

De Iuramento & Adoratione.

Conſtat Dubitationibus 14.

EXLICATA natura voti, & ſtatus Religioſi, qui voto conſtat; ſequitur alius religionis actus, qui iuramẽtum, iuſiurandum, & interdum ſacramentum (eò quòd ſit rei ſacræ atteſtatio) à iure & ſcriptoribus vocatur. Huic affinis eſt adiuratio, quæ etiam per aliquid ſacrum fit, quã eodem capite tractabimus. de iuramento agit D. Thomas, quæſt.89. de adiuratione, quæſt. 90.

Digitized by Google

DVBITATIO I.

Quid ſit iuramentum.

D. THOM. quæſt. 89. ar. 1.

1 IVRAMENTVM dicitur à *Iure*; quia inſtar Iuris habendũ. vnde à Latinis paſſim vocatur Iuſiurandum. Græcis dicitur ὅρκος quaſi ἕρκος, & ſeptem firmum extra quod non liceat procedere. Eſt autem *Iuramentum* nihil aliud quàm atteſtatio diuini numinis; vel inuocatio diuini teſtimonij ad fidem faciendam; vel promiſſionem firmandam.

Iuramentum. *Atteſtatio* Eſt *atteſtatio*, id eſt, actio illa ſeu inuocatio, qua Deus adducitur in teſtem; quæ actio eſt opus intellectus, nam eſt locutio interior vel exterior, ſupponens actum voluntatis, quo intendimus illum in teſtem vocare.

Obiectio. Dices, Ergo qui iurat, petit miraculum: Deum enim præbere teſtimonium dictis hominum, eſt res inſolens ſupra naturæ ordinem. Deinde ſi iuramentum eſt inuocatio diuini teſtimonij: ergo eſt actus orationis quia inuocatur Deus vt opem ferat ad perſuadendum; ac proinde Sancti, quando inuocabant Deum vt miraculis prædicationem comprobaret, iurabant.

2 *Reſp. Non petit miraculũ.* Reſpondeo ad primum, negando conſeq. Non enim iurans petit abſolutè vt Deus nunc teſtetur, ſed quando ei placuerit; vel ſaltem *quando illuminabit abſcondita tenebrarum, & reuelabit occulta cordium*, quod teſtimonium nulli deerit: hoc autem valet ad fidem faciendam, quia nõ facilè putatur quis ita eſſe improbus, vt auſit Deum facere teſtem falſi.

Ad ſecundum: Qui iurat, non inuocat diuinum teſtimonium per modum orantis, ſed per modum teſtantis; ſicut dicitur inuocare teſtimonium Principis vel populi, qui dicit Teſtor Principem, teſtor populum. hoc enim non eſt propriè orare, deprecari, ſed teſtem conſtituere, & quantum in ſe eſt ad teſtandum mouere. ſimili modo dicimus, Facio Deum meum Iudicem, meum patronum, procuratorem, vindicem, &c. exprimentes affectum, quo illum ad hæc, quantum in nobis eſt, mouemus, abſque alia deprecatione.

3 *Cur periurium graue peccatum.* Hinc patet Primò, Cur periurium ſit graue peccatum; quia nimirum qui falſum iurat, quantũ in ſe eſt facit Deũ approbare falſum pro vero, quæ atrox iniuria. Sicut enim, qui dicit, Deus ſit mihi ſocius, adiutor, fautor huius furti, homicidij, &c. affectu ipſo & quantum in ſe eſt, facit ipſum auctorem & fautorem peccatorum. ſic qui in mendacio dicit, Deus ſit mihi teſtis, facit ipſum, quantum in ſe eſt, approbatorem mendacij.

4 *Duo requiri ad iuramentum. Varia formula.* Patet Secundò, Duo requiri ad eſſentiam iuramenti; intentionem iurandi, ſeu Deum teſtem faciendi, & locutionem, qua in teſtem vocetur. vnde ſi alterum horum abſit, non erit iuramentum. Itaque illis formulis, *Per fidẽ meam, Fide boni viri, Fide boni Chriſtiani* vel *ſacerdotis*, vt ordinariè accipiuntur, non eſt iuramentum, vt docet Nauarrus cap. 12. nu. 2. Caiet quæſt. 89. ar. 6. Sotus lib. 8. q. 1. ar. 1. & alij multi. nam qui ſic loquuntur, non intendunt iurare, ſed ſolùm ſignificare ſe loqui ex virtute fidei vel veritatis, quam vir probus, Chriſtianus, ſacerdos, in dictis & promiſſis ſuis adhibere debet; & ſi fallat, vt non habeatur verax aut fidelis. Si tamen intelligant fidem Catholicam, erit iuramentum: qui enim dicit. *Per fidem Catholicam, per ſanctum Euangelium*, cenſetur auctorem illius in teſtem adducere. Nihilominùs ſi alio ſenſu & alia mente huiuſmodi verbis vteretur, non eſſet iuramentum, vt ſi dicendo *Per fidem meam* feci, dixi, faciam, &c. vellet ſignificare cauſam efficientem vel impulſiuam. Neque in his eſt iuramentum, *Per meam conſcientiam*, (etſi Soto de hoc aliter videatur) *ſuper meam conſcientiam, in conſcientia, in veritate*; tantùm enim ſignificant ſe loqui ex conſcientia & veritatis notitia. & idem valent, per conſcientiam, & in conſcientia. neque etiam in hanc, *Amen amen dico vobis*, iuxta probabiliorem ſententiam: etſi Origenes tract. 35. in Matthæum, & quidam Patres illum ſecuti, & recentiores contrarium putent. Incredibile enim eſt Dominum tam ſæpè iuraſſe; quin potiùs veriſimile numquam iuraſſe, qui omne iuramentum, quantum fieri poſſet, vitandum docuit. tantũ igitur volebat illa forma loquendi inſinuare, ſe ex certiſſima veritatis notitia docere. Apud Græcos idem ferè valet ναί, id eſt, certè verè vt colligitur 2. ad Corin. 1. v. 17. 18. 19.

In illis verò, *Coram Deo* loquor, *Deus ſcit* ita eſſe, *Deus videt* me vera dicere; *videt meam conſcientiam*, prout vulgo accipi ſolent, cenſetur eſſe iuramentum. Sic Apoſtolus ad Galat. 1. *Ecce coram Deo quia non mentior*. Si tamen quis non intendat iurare, ſed ſolùm affirmare Deũ illa ſcire intueri, non erit iuramentum, quia deeſt intentio, vt rectè Caietanus art. 1. & Sotus ſupra.

Denique in his, *ſe venie Dieu*, vt Galli dicunt, & *Peſe à Dios*, vt Hiſpani, & ſimilibus potius eſt blaſphemia, quàm iuramentum, vt docet Couar. in cap. Quamuis pactum. p. 1. § 7. num. 12. etſi in illo ſecundo implicitè etiam contineatur iuramentum execratorium, vt ex eodem, & ex Soto ſupra colligitur.

5 *Obiectio ex iuramẽtũ per falſos deos.* Dices, Quidam iurant per falſos deos, in quibus nihil eſt numinis, vel per creaturas: ergo non omne iuramentum eſt atteſtatio diuini numinis.

Reſp. Reſpondeo, Iuramentum per falſos Deos non eſſe verũ iuramentum, nec obligare niſi ex conſcientia erronea, quia nulla reuerentia illis debetur: nec metuendum eſt ne illos videamur feciſſe teſtes falſi. Vnde non eſt per ſe peccatum mortale iurare falſum per Iouem, ſi ſcias Iouem nihil eſſe; quia verè non iuras; ſed iocaris & ludis imagine iuramenti: perinde ac ſi chimæram teſteris, vel rem aliquam ratione carentem; niſi forte fiat ſeriò vel ad imperium tyranni, vel cum illis circumſtantijs vt videaris Ioui honorem diuinũ deferre. Infidelis tamen putans Iouem eſſe Deum, erit periurus, ſaltem affectu, & culpa, ſi falſum iuret vel promiſſa iurata non ſeruet. Vnde Couaruuiam ſupra num. 24.

Nec obſtat quòd D. Auguſtinus ſerm. 30. de verbis Apoſtoli ſub finem ait, *eſſe periurum, qui falſum iurat per lapidem*, (id eſt, *per Iouem*, vt patet ex antecedentibus) *etiãſi ſciat Iouem nihil eſſe*; quia intelligi poteſt eſſe periurum ex opinione ethnici, cui tale iuramentum præſtatur, & cui fides in contractibus ſeruanda, vel quia externa ſpecie periurus videtur: nam ſeriò videtur iurare, ſicut qui thus adolet Idolo, externùs eſt Idololatria, etiamſi in animo non habeat illud pro deo, nec intendat illi honorem deferre. 6 *Per creaturas.* Iuramentum autem per creaturas eſt verum iuramentũ: quia cùm ſic iuramus, non volumus ipſas nobis eſſe teſtes, ſed eum, qui in ipſis ſingulari modo præſidet & relucet; cuius ipſæ ſunt templum, ſedes, thronus, tabernaculum, ſcabellum pedum; vt patet Matthæi 5. & 23. de quo infrà dubit. 3. accipitur enim continens pro contento, & ſignum pro ſignato. Poſſumus tamen etiam Sanctos ſecundùm ſe in teſtes vocare, vt teſtor B. Virginem, S. Petrum; & Apoſtolus 1. ad Thimotheum 5. *Teſtor coram Deo, & Chriſto IESV & electis Angelis eius*. ſed tunc non erit propriè iuramentum, aut actus religionis, ſed obſeruantiæ, ſeu duliæ ſupernaturalis, ſicut ſupra dictum eſt de oratione & voto ad Sanctos directo. Ordinariè tamen tales formulæ ita accipiuntur vt illis cenſeatur primariò in teſtẽ vocari Deus, qui in Sanctis habitat, & ſecundariò ipſi Sancti. qui ẽt res noſtras cognoſcunt: ſicque idẽ actus externus, vt ſubeſt diuerſis intentionibus, ad diuerſas virtutes pertinet.

7 *Finis iuramenti.* Additur in definitione, *ad fidem faciendam vel promiſſionem firmandam*, vt explicetur finis immediatus vſus iuramenti, qui duplex eſt, vnde etiã duplex eſt iuramentũ, *aſſertorium* & *promiſſorium*. Docet id Gregor. Nyſſenus in Cantica, explicans illud Adiuro vos, &c. *Iuſiurandum*, inquit, *eſt oratio per ſe confirmans veritatem. Eſt autem duplex iuramenti operatio. aut enim quiſpiam ei, qui audit, facit fidem veritatis; aut alius per iuramentum affert neceſſitatem vt minimè mentiatur; vt iurauit Dominus Dauid veritatem & non fruſtrabitur eum; hic fides promiſſis confirmatur iureiurando.*

Dices, Multi iurant ex ira, qui non intendunt fidem facere, aut ſe ad aliquid obligare.

Reſpondeo, Illi non intendunt propriè iurare, ſed potiùs imprecari malum vel patefacere iram.

DVBITATIO II.

De multiplici iuramenti diuiſione.

1. Diuiſio.

8 MVLTÆ ſunt iuramenti diuiſiones: aliud enim verbis concipitur, aliud nutu, vel alio ſigno; vt manu ſublata. ſicut enim votum & profeſſio fit tacitè vel expreſſè, ita & iuramentum.

2. Diuiſio. Per conteſtationem ſimplicem. Per execrationem.

Deinde aliud eſt *per ſimplicem conteſtationem*, in quo Deus ſolùm vt teſtis vocatur, v.g. Teſtis mihi ſit Deus, teſtor Deum, iuro per Deum, quæ omnia idem valent, vt docet D. Auguſtinus ſerm. 28. de verbis Apoſtoli.

Aliud *per execrationem*, in quo etiam vocatur in vindicem; vt puniendo teſtetur, ſi fallo. Sic Apoſtolus 2. ad Corinth. 1. *Teſtem inuoco Deum in animam meam*. Item, peream, ita me Deus amet, adiuuet, ita mihi ſit propitius. nam in his non ſolùm ſignificatur vt ſit propitius, ſi eſt verum; ſed etiam vt non ſit propitius, ſi falſum. Idem illud, quod olim frequens erat apud populum Iudaicum, *hac mihi faciat Dominus & hac addat*, eumdem ſenſum habet. ſicut & iſta *per animam meam, per caput meum, per vitam meam*. Simile videtur illud, quo Deus in veteri teſtamento aliquando vſus eſt, moribus humanis ſe accommodans, vt Pſalm. 94. *quibus iuraui in ira mea, ſi introibunt in requiem meam* quaſi dicat, *non ſim Deus*. Alij tamen dicunt, *Si* accipi pro *Non*.

Aliquando non noſtram perſonam, ſed aliam nobis coniunctam obligamus Deo, vt in ea nos puniat, ſi fallimus, vt *per vitam filij, vxoris, per ſalutem Regis*.

Obiectio.

9 Dices, Hoc eſt imprecari malum; quod eſt contra charitatem.

Reſp.

Reſpondeo, Eſſe contra charitatem, ſi mentimur; ſi autem verum eſt quod dicimus non eſt contra, ſed potiùs ſecundùm charitatem: oſtendimus enim quanti alterum faciamus, eumque ſic honoramus. Neque ſolùm imprecamur malum ſi fallimus, ſed etiam bonum ſi non fallimus. Itaque *per ſalutem Regis*, idem eſt ac ſi dicas: Ita Deus ſaluet vel non ſaluet Regem; ſaluet, ſi verum dico; non ſaluet, ſi fallo. vtrumque enim includitur. Idem dicendum de iſtis. Per animam meam; per caput meum; &c.

Petes, Vtrùm *execratorium* differat ſpecie *conteſtatorio*.

An differãt ſpecie:

Reſpondeo, Non differre ſpecie in ratione iuramenti; quia vtroque Deus vocatur in teſtem; ſed in conteſtatorio ſolùm vt generali modo teſtetur & veritatẽ aperiat: in execratorio, vt aperiat puniendo, ſi fallo. Periurium tamen execratorium videtur ſpecialem malitiam continere contra charitatem ſui, quatenus homo ſibi ipſi imprecatur malum, Deumque ad illud infligendum expreſsè, prouocat. vnde pro diuerſitate mali, eſt diuerſa malitia huic periurio coniuncta, vt rectè Caietanus art. 1. Hoc tamen intellige cum Caietano, ſi periculum ſit præſentis punitionis, vt ſi fiat v.g. ad altare S. Antonij, vbi peierantes ſtatim ſolẽt puniri. Alioquin ſi putetur non eſſe periculum, non habebit peculiarem malitiam contra charitatem ratione execrationis. Nam in omni iuramento tacitè includitur quædã execratio, quatenus ſe exponit vindictæ, ſi Deum faciat teſtem falſi. Itaque omnia periuria ſunt eiuſdem ſpeciei; quia deformitatem vnius rationis continent. Quare non eſt abſolutè neceſſarium explicare in cõfeſſione an fuerit per execrationem, an per ſimplicem conteſtationem, excepto illo caſu iam dicto: niſi fortè fuerit ſolemne in iudicio, quod quibuſdam locis eſt reſeruatum Ordinario.

Periuria omnia ſũt eiuſdem ſpeciei.

3. Creatura quadrupliciter ſpectari poteſt. Quadrupliciter per creaturam poteſt iurari.

10 Tertiò, Aliud eſt *per Deum*, aliud *per creaturam*. Poſt autẽ creatura ſpectari quadrupliciter. Primò, Secũdùm ſe. Secũdò, Vt in ea elucet vel apprehẽditur numen diuinũ. Tertiò, Vt eſt aliquid ad nos pertinens, quod obligamus Deo. Quartò, Vt falſò putatur habere aliquid diuinitatis.

1. Per creaturam ſecundùm ſe ſpectatam.

Si primò modo; Sic per creaturam non eſt verum iuramentum: quia vel ipſa per ſe teſtis eſſe non poteſt, vel non vt prima veritas. vel enim ipſa non cognoſcit quid dicamus, & ſic ſtultum eſt illam in teſtem adducere: de quo vide Nauarrum cap. 12. Enchirid. num. 5. vel cognoſcit; (vt Sancti) & ſic poteſt quidem vocari ſecundùm ſe in teſtem, ſed non ut ſuprema ueritas. unde non eſt propriè iuramentum ſed actus duliæ, vt antè dictum eſt.

2. Per creaturam vt continet Deum.

Si ſecundo modo cõſideretur, ut continens ſingulari modo & ſimul quodammodo inuoluens diuinum numen; ſic per illam eſt iuramentum. hoc modo qui iurat per cælum, cenſetur iurare per eum, qui in cælo habitat; qui per terram, per illum, qui terram ſuſpendit in nihilo, cui ipſa inſtar pedum ſcabelli. qui per templum, per eum, qui ibi colitur, ut patet Matth. 23. ubi Dominus corrigit errorem Iudæorum, qui putabant iuramenta per creaturas (ut per templum, per altare) non obligare, niſi eſſent tales, quæ ſeruirent eorum commodis: ut per aurum templi; per donum quod altari imponitur. Sic dum iuramus per euangelia, intelligimus ſimul eorum auctorem; dum per crucẽ, crucifixum; per reliquias Sanctorum, numen diuinum ibi ſingulari modo aſſiſtens, & in Sanctis habitans. Hoc modo ſi quis Deum in omni re norit contemplari, per omnẽ creaturam iurare poteſt, quia ipſe omnium uiuentium uita, & omnium exiſtentium eſſe, & fundus eſſentialis, ut Dionyſius loquitur; omnia creãs, formans, ſuſtentans, & aſſiduo influxu conſeruans. Non tamen ſolemus iurare per res uiles, uel ſordidas ob ſpeciem indecẽtiæ ſed ſolùm per nobiliores, in quibus manifeſtiùs elucet, quæque abſque indecentia adhiberi poſſunt.

3. Vt exponitur vindictæ.

Si tertio modo conſiderent, erit iuramentum *execratorium*, ut cum iuramus per animam, per uitam parentis, uel rem aliam nobis ualdè caram. Sic Ioſeph iurauit per ſalutem Pharaonis, (Geneſ. 42.) à qua ipſius felicitas pendebat, obligans illam Deo, ſi uerum non eſſet quod dicebat. Quamuis hoc etiam poſſit intelligi per ſimplicem cõteſtationem, ut docet D. Thomas art. 6.

4. Vt ipſa habet aliquid diuinitatis.

Si quarto modo ſpectetur tamquam ipſa aliquid diuinitatis habeat, erit blaſphemia, & ſpecies idololatriæ. Similiter blaſphemia erit, ſi quis inuerecundè iuret per mẽbra Chriſti. & Sanctorum, quaſi in illis ſit aliquid pudendum. uide Couarruuiam in cap. Quamuis pactum. §. 1. n. 16. & 17.

An ſit eiuſdẽ ſpeciei.

Petes, Vtrùm iuramentum per creaturas ſit eiuſdem ſpeciei, ac per Deum?

Reſpondeo eſſe, ſi ritè fiat; quia qui iurat per creaturam in modum ſimplicis conteſtationis, implicitè teſtatur ipſum Deum. qui per modum execrationis, etiam teſtatur Deum explicitè vel implicitè: etſi ſimul maledictionem inuoluat.

11 Quartò, Aliud eſt *ſimplex*, aliud *ſolemne*. Solemne eſt, quod habet aliquam notabilem circumſtantiam externam, & ſi fiat coram teſtibus vel Notario, vel in tribunali, vel tactis euangelijs, reliquijs, &c. Simplex, quod caret huiuſmodi circumſtantia. vtriuſque eadem vis coram Deo. Si tamen ſolemne violetur, eſt maius peccatum ob ſcandalũ. *4. Diuiſio.*

5. Diuiſio. Aſſertoriũ, promiſſoriũ, comminatorium.

Quintò, Aliud eſt *aſſertorium*, aliud *promiſſorium*. aliud *comminatorium*. *Aſſertorium* adhibetur ſolùm vt credatur aliquid, quod aliter probare non poſſumus, ſiue ſit præſens, ſiue præteritum, ſiue etiam futurum; etſi hoc rariùs: vt ſi iurem Petrum cras moriturum, aut futurã pluuiã, &c.

Promiſſorium eſt, quo intendimus nos alteri obſtringere, ſeu quo confirmamus noſtram promiſſionem.

Comminatorium eſt, quo minamur alteri pœnam.

Differunt hæc, quòd in aſſertorio nullam intendimus nobis imponere obligationem, ſed ſolùm facere fidem, vt aliquid credatur. In promiſſorio intendimus nos obligare ei, cui promittimus. In comminatorio intendimus nos obligare non ei, cui minamur, ſed abſolutè ad infligendam alteri pœnam, nempe ut conſtricti reuerentia iuramenti non audeamus condonare.

Veritas requiſita in ſinglis.

Deinde in primo requiritur tantùm una ueritas, quæ expreſsè aſſeritur. hæc ſi abſit, ſemper eſt peccatum mortiferũ, quantumuis res ſit exigua: quia omnes ueritates in ordine ad teſtimonium Dei eiuſdem ſunt rationis. In ſecundo & tertio requiritur duplex, nempe una præſens, quòd habeas animum exequendi: altera futura, quæ conſiſtit in executione. Harum prior eſt principalis & neceſſariò requiſita; ſi enim abſit, erit periurium mortiferum. Altera eſt ſecundaria, & ſæpè abſque peccato abeſſe poteſt. Sæpè enim expedit, quod prudenter promiſſum uel comminatum eſt non mandari executioni, mutatis circũſtantijs. Sic Dauid iuramentum comminatorium aduerſus Nabal non eſt executus, 1. Reg. 25. uel quia tacita ſuberat conditio, uel quia calore iracundiæ conceptum.

12 Sextò, Aliud eſt *abſolutum*, aliud *conditionale*. hoc habet taticam uel expreſſam conditionem. Tacita conditio ſubeſt uel ex iuris diſpoſitione uel ex iurantis intentione. *6. Diuiſio.*

Ratio harum diuiſionum eſt: In iuramento quinque ſpe-

Ratio harum diuiſionum. ſpectari poſſunt. Primò, Id, quod iuramento cõfirmatur, & ratiõne huius eſt diuiſio quinta & ſexta. Secũdò, Id per quod iuratur, & ſic eſt tertia. Tertiò, Modus, quo Deum teſtamur, & ſic habetur ſecunda. Quartò, Circumſtantia notabilis exterior, & ſic habetur quarta. Quintò, Signa, quibus exprimitur, & ſic habetur prima.

DVBITATIO III.

Vtrùm licitum ſit iurare, ſiue per Deum, ſiue per res creatas.

D. THOM. ART. 2. & 6.

13 MVLTI hæretici olim docuerunt non eſſe licitum iurare; vt Meſſaliani, qui & Euchitæ dicti, Pelagiani, VValdenſes; & noſtro tempore idem docent Anabatiſtæ, qui etiam id exactè ſeruant. Idem docuit VViclef in contractibus humanis. vide Caſtro contra hæreſes v. Iuramẽtum, & Ianſenium in concor. cap. 40.

Iuramẽtũ eſſe licitũ. Sed contrarium eſt fide tenẽdum. Primò. Quia in Scripturis legimus viros ſanctiſſimos in contractibus iuraſſe; Geneſ. 21. Abraham fœdus init cum Abimelech, & illud iuramento confirmat; idem facit Iſaac, Geneſ. 26. cum eodem Abimelech, vel eius ſucceſſore; & Iacob, Geneſ. 31. cum Laban. Alij ob alias cauſas ſæpè iurarunt. Moyſes Deut. 4. *teſtes inuoco cœlum & terram citò vos perituros*: & cap. 3. idem repetit. Dauid ſæpè iurauit, *viuit Dominus*, q. d. per vitam Dei, & Pſal. 62. ait. *Laudabuntur omnes, qui iurant in eo.* id enim erat ſignum eſſe Dei veri cultores: & Deut. 6. *Dominum Deum tuum timebis, & per nomen eius iurabis*; Apoſtolus quoque in nouo teſtamẽto, ad Rom. 1. 2. ad Cor. 1. ad Philip. 1. 1. ad Tim. 5. Imò ipſe Deus ſæpè legitur iuraſſe, Pſal. 94. 109. &c. non quòd iuramentum Dei firmius ſit quàm ſimplex aſſertio: (hæc enim omnem firmitatem habet, quæ a diuina auctoritate poteſt accedere) ſed partim quia homines magis iurato credere ſolent, quàm iniurato; partim vt illis magis inculcet & oſtendat immobilitatem conſilij ſui, vt ait Apoſtolus ad Hebr. 6. ne videlicet ſuſpicentur ſubeſſe aliquam tacitam conditionem, cuius mutatione fieri poſſit vt non eueniat quod Deus promiſit; vt interdum in prophetijs cõminatorijs accidit. Ita D. Thom. in illum locum Apoſtoli.

Cur Deus iuret.

Secundò, Probatur ex vſu omnium gentium, & omniũ tribunalium. omnis enim controuerſiæ finis eſt iuramentum, teſte Apoſtolo ad Hebræos 6.

Tertiò, Iuramentum eſt cultus latriæ apud omnes gentes: per hoc enim tacitè teſtamur Deũ habere prouidentiã humanarũ, & omnium rerum cognitionem & poteſtatem.

Quartò, Iuramentum facit vt reuerentia & timore diuini numinis, veritatem dicamus, pacta cuſtodiamus, fidẽ ſeruemus, pacem retineamus, ab iniurijs abſtineamus, cõtrouerſias deſinamus; quæ omnia valdè bona ſunt & rebus humanis neceſſaria.

14 Obijcitur Primò, Matth. 5. *Audiſtis quia dictum eſt antiquis, non periurabis, reddes autem Domino iuramenta tua. ego autem dico vobis non iurare omnino, neque per cœlum, quia thronus Dei eſt, neque per terram. quia ſcabellum eſt pedum eius; neque per Ieroſolymam, quia ciuitas eſt magni Regis. ſit autem ſermo veſter, Eſt, eſt; Non, non; quod autem his abundantius eſt à malo eſt.* Et Iacobi 1. *Nolite iurare quodcumque iuramentum.* Omiſſis varijs interpretationibus, quas videre eſt apud Ianſeniũ, Maldonatũ, & alios.

Obiectiones. 1. Locus Matth. 5. de iuramẽto.

Reſp. Duo errores Phariſæorum circa iuramẽtum. Reſpondeo, Chriſtum hic corrigere duos errores Phariſæorum: quorum alter erat, Licitum eſſe quauis occaſione iurare per creaturas. Alter, Iuramentum per creaturas non obligare; vt ſuprà dictum eſt, ex cap. 23. Matth. Itaque docet *non iurandum omnino*, id eſt nullo iuramento, nec per Deum, nec per creaturas; intellige quantum in nobis eſt, ſeu niſi neceſſitas compellat. Iuramentum enim non eſt de genere eorum, quæ per ſe bona ſunt & frequentanda, vt ieiunium, oratio, eleemoſyna; ſed quæ ſolùm bona cenſentur, poſita neceſſitate, vt antidota & medicamenta, & ſicut occidere hominem, capere alienum. Ratio eſt, quia irreuerentia eſt tantùm teſtem adducere ad confirmãdam rem parui momenti, aut quando neceſſitates non poſtulat, vt optimè oſtendit Chryſoſtomus homilia nona in Acta. Quando verò res eſt grauis, & alia ratio commoda non ſuppetit, bonum eſt iuramentum adhibere, ſi debita circumſpectione & reuerentia fiat. Colligitur hæc expoſitio tum ex ipſa Scriptura, tum ex D. Auguſtino, lib. 1. de ſerm. Domini in monte cap. 30. & 31. eodem modo intelligendus eſt locus Iacobi. Addit Dominus, *quod his abũdantius eſt*, (extra neceſſitatem) *à malo eſt*, id eſt, à diabolo, ἐκ τοῦ πονηροῦ: qua voce diabolus ſignificari cõſueuit, cùm πονηρὸς propriè non quamuis, ſed morum malitiam denotet; vt ſuprà cap. 37. nu. 20. dictum eſt. Ita hunc locum explicant aliqui Græci, & noſter Maldonatus. Significat ergo Dominus, iuramentum extra neceſſitatem adhibitum, vbi ſimplex affirmatio vel negatio ſufficit, à diabolo, non à Deo introductum eſſe; ideòque valdè cauendum. Vnde etiam in veteri Teſtamento fuit prohibitum; Eccleſiaſtici 23. *Iurationi nõ aſſueſcat os tuum, multi enim caſus in illa.* & paulò poſt, *Vir multùm iurans implebitur iniquitate, & non diſcedet à domo illius plaga*; & quæ ſequũtur: quæ ſanè à concionatoribus valdè ſunt inculcanda. vide Chryſoſtomum homilia 4. 5. 6. 7. 8. 9. & 10. ad populũ Antioch. vbi omnibus viribus hanc conſuetudinem exterminare conatur.

Quomodo iuramentũ dicatur eſſe à malo.

Obijcitur Secundò, Multi Patres docent, *Iudæis tamquã paruulis eſſe permiſſum iurare per Deum, vt minus malum, ne iurarent per creaturas, ſicut permiſſus illis fuit libellus repudij: Euangelicam autem veritatem non recipere iuramentum, cùm omnis ſermo fidelis pro iureiurando ſit.* Ita Hieronymus in cap. 5. Matthæi, Chryſoſt. homil. 15. in Geneſim, & homil. 9. in Acta Baſil. in illud Pſal. 14. Qui iurat proximo ſuo & non decipit. 15

Obiectio 2.

Reſp. Reſpondeo, Patres loquuntur de iuramento per Deum paſſim adhibendo abſque neceſſitate; hoc enim illis cauſa maioris mali vitandi permiſſum fuit, ne videlicet more ethnicorum iurarent per creaturas & idola: Dominus autem hanc permiſſionem ſuſtulit. Itaque veritas euangelica non recipit iuramentum; intellige, abſque neceſſitate, quo modo in vſu erat apud Iudæos. non enim in omni euẽtu volunt eſſe illicitum iuramentum, præſertim per Deũ, vt ex Hieronymo & Baſilio patet, ſed ſolùm quando res ſine iuramẽto poteſt expediri. Chryſoſtomus maximè inſectatur iusiurandum per Deum, ſed id facit vt in contrariũ nitendo, conſuetudinẽ prauã iurandi in populo reprimat.

Obijcitur Tertiò, Cap. 9. Clericum. 22 quæſt. 1. Concilium Carthaginenſe 4. decernit *Clericum per creaturas iurantem eſſe acerrimè obiurgandum, & ſi perſtiterit in vitio, excommunicandum.* Hieronymus etiam loco citato apertè docet, *Iudæos iurantes per creaturas, honore & obſequio Diuino illas veneratos fuiſſe* & Innocentius III. in ca. Etſi Chriſtus, de iureiur. dicit *Dominum prohibuiſſe iuramentum non per Creatorem, ſed per creaturas, ne per tale iuramentũ transferretur ad creaturas, honorificentia creatoris.* 16

Obiectio 3.

Reſp. Reſpondeo, Cap. illud Clericum, loqui de iurante per creaturas more ethnico, tãquam Deos quoſquam; (vt per Iouem, per Mineruam, per Solẽ) quamuis enim non credantur dij, tamen turpe eſt Chriſtiano, & ſcandaloſum ſic iurare; quia externo actu videtur illis deferri cultus diuinus; & periculum eſt ne ſenſim putetur aliquid diuinũ illis ineſſe. ſimili modo videtur intelligendum cap. Etſi Chriſtus.

Quòd ſi Iudæi hoc modo per creaturas iurauerunt, id factum more ethnico & ex praua intelligentia. hinc tamen non ſequitur quin benè fieri poſſit à rectè intelligente.

Obiect. 4. Obijcitur Quartò, iuramentum eſt cultus quidam Dei: atqui non licet cultum diuinum ordinare ad res humanas: ergo non licet vti iuramento ad contractus. Omiſſa ſolutione Caietani,

Reſpondeo Primò, Iuramentum eſſe cultum diuinum, non abſolutè, ſed in certo negotio, quando aliter fidem facere non poſſumus. ſicut enim in alijs anguſtijs ad diuinam opem confugere poſſumus, ita in hac: idque Deo eſt honorificum. Secundò, Poſſumus vti re diuina ad finem humanum, quando alia ratio non ſuppetit, & illa res nõ æſtimatur ex ſolo humano commodo. Sic ad ſanitatem conſequendam vtimur aliquando Sacramentis, reliquijs Sanctorum, votis, &c. & Deus ad hominum ſalutem vſus eſt incarnationis myſterio.

Ex his ſatis conſtat iuramentum eſſe licitum, etiam ad humanos contractus.

Vt

Tres comites iuramẽti.

17 Vt tamen in vſu non peccetur, requiritur tres comites, vt docet D. Thomas art. 3. & cęteri Doctores videlicet, *veritas, iuſtitia, & iudicium*, quæ inſinuantur Ieremiæ 4. *Iurabis, viuit Dominus, in veritate, & in iudicio, & in iuſtitia.* quaſi dicat, non iurabis tunc ampliùs per idola, ſed per Deum verum, idque ſuper re vera, & iuſta, & cum debita diſcretione & reuerentia.

Si veritas deſit, &c.

Si veritas deſit, vel putetur deeſſe, vel dubia ſit iuranti, eſt peccatum mortiferum. Debet enim eſſe moraliter certum id ad quod Deum in teſtem vocamus: alioquin exponimus nos periculo faciendi eum teſtem falſi. Fieri tamẽ poteſt vt ſit peccatum veniale; vt ſi iures ex aliqua negligentia cognoſcendæ veritatis, non tamen graui. Ita Silueſter v. Periurium, quæſt. 1.

Si iuſtitia deſit, id eſt, ſi res non ſit licita, erit peccatum mortale, vel veniale, pro grauitate materiæ, vt infrà nu. 18. dicetur.

Si iudicium, ut ſi ſuper re leui, uel quæ maius bonum impediat, ferè non erit pluſquam veniale. ita communiter Doctores.

DVBITATIO IIII.

Quando iuramentum promiſſorium liberè factum obliget, quando non.

18 NOTANDVM eſt, Id, quod promittitur, vel eſt bonum exequi, uel eſt malum, uel indifferẽs. Item vel promittitur ſub aliqua conditione, vel ſub nulla.

Dico Primò, Si executio eius, quod eſt promiſſum, eſt peccatum, iuramentum promiſſioni adiectum non obligat. inuoluit enim contradictionem obligari quempiam ad peccatum: tali iuramento dicitur deeſſe iuſtitia.

Iurans id, quod ſcit eſſe peccatũ.

Petes, Quale peccatum eſt, ſi iures te facturum aliquid, quod ſcis eſſe peccatum?

Reſpondeo, Si deſit animus exequendi erit periurium, defectu veritas primariò requiſitæ; ac proinde erit peccatũ mortale. Si autem adſit animus, iam ratione illius affectus, quem includit erit peccatum mortale uel ueniale pro grauitate operis exequendi.

An iuramentum ſuper re illicita.

An autem per ſe, quatenus eſt teſtificatio Dei ſuper re illicita facienda, habet diſtinctam malitiam, dubitari poteſt. Multi Doctores ſentiunt, ſi opus quod te iuras facturum ſit peccatum mortale, iuramentum quoque mortale futurum; ſi opus ſit veniale, iuramentum fore veniale. Ita Sotus lib. 8. quæſt. 1. ar. 3. Caiet. ar. 7. Anton. p. 2. tit. 10. cap. 4. §. 1. & alij. Sed hæc ſententia difficultatẽ habet: vel enim Deum adducit ſolum vt teſtem propoſiti tui, & operis futuri; & ſic non videtur referre vtrùm opus ſit peccatũ mortale an veniale; vel vt approbatorem & ſponſorem; & ſic vtrobique videtur eſſe peccatum mortale. nam facere Deũ approbatorem peccati venialis, eſt blaſphemia. Deinde Deus non adducitur in iuramento vt approbator aut ſponſor, ſed ſolùm vt teſtis: qui enim aliquem teſtatur, non agit vt ille approbet vel ſpondeat, ſed ſolùm vt veritatem latentem aperiat, & vt idem dicat quod ipſe dicit: ergo ſi veritas ſubſit, non videtur in ratione iuramenti eſſe peccatum mortale.

Obiectio.

Dices, In eo eſt magna irreuerentia, quòd auctoritate diuina ſe velit firmare in malo propoſito quaſi Deo placeret, & ipſe vellet illud fieri.

Reſp.

Reſpondeo, Non apprehendit opus tamquam Deo placens, nec cupit vt Deus illud approbet; ſed concipit confuſè, eſſe immutabile, quod iuramento confirmatum fuerit, & ſi adhibet illud vt ſuum malum propoſitum immutabile reddat. qua in re eſt quidem magna inordinatio, tamen non videtur mortifera.

Verùm cum contraria ſententia ferè ſit communis, ab ea non eſt recedendum. Itaque ſi id, quod iuramento quis proponit facere, ſit peccatum mortale, ipſum quoque iuramentum ex parte ſua malitiam mortalem habebit; niſi fortè inaduertentia excuſet.

19 Dico Secundò, Pari ratione non obligat, quando promiſſio, cui additur, tribuit licentiam peccandi, aut eſt contra legem, contra publicam vtilitatem. Vide ſuprà cap. 17. dub 7. nu. 14. vbi allata ſunt exempla, & ratio ſingulorum explicata.

Ex quibus ſequitur, Eum, qui promiſit latroni, ſe illum non denuntiaturum iudici, ſi agitur de delictis committendis, non teneri: quia daretur licentia peccandi. Si autem de commiſſis, vel ille eſt ſtatus rerum vt denuntiatio ſit præcepti, & tunc ceſſat obligatio iuramenti: quia nõ obligat contra præceptum Superioris: vel ſolùm eſt conſilij, & tunc non videris poſſe denuntiare, niſi relaxetur vinculum iuramenti. quia cùm ſit in fauorem alterius & poſſit ſine peccato ſeruari, videtur obligare donec relaxetur. Niſi fortè agatur de denũtiatione Euangelica neceſſaria ad emendationem. Vide Panorm. in cap. Quemadmodum. 25. de iureiur. num. 7. & 14. Si tamen iuramentum de non accuſando vel denuntiando criminaliter ob crimen commiſſum eſſet metu extortum, probabile eſt nõ obligare; vt infrà nu. 26. dicetur.

20 Dico Tertiò, Si quis iuret aliquid ſe facturũ quod eſt indifferens, vel quod non fieri eſt melius; non obligatur, niſi fortè ſit factum in fauorem alterius. Colligitur ex D. Thoma art. 7. Caietano ibidem, & in Summa v. Periurium. Nauarro cap. 12. n. 12. Soto l. 7. q. 1. ar 3. circa 2. concluſ. vbi dicit eſſe in hoc eamdem rationem voti, & iuramenti.

Indifferẽs & minùs bonum.

Probatur, Quia quando iuramentum non eſt in fauorẽ alterius, ſolùm poteſt obligare per modum voti, cùm ſolũ Deum reſpiciat: atqui votum de re tali non obligat, ergo nec iuramentum. Secundò, Quando iuramentum factũ eſt in fauorem alterius, non obligat ipſo nolente, vel condonante debitum: ergo ſi factum ſit in proprium fauorem, non obligabit, ſi is, qui fecit, mutet propoſitum, & nolit impleri. Exẽpla ſunt, Si iures te hodie non ambulaturum, non ègreſſurum domo; vel contrarium huius, nullo fine honeſto, ſed vel ex indignatione, vel ob aliquod commodum aut incommodum naturæ. Item ſi iures te initurum matrimonium abſque vlla promiſſione alteri facta, non daturum eleemoſynam, non mutuaturum, &c.

21 Dices, Teneris facere ne Deum adduxeris in teſtem falſi: ſi enim non facis quod iuraſti, falſum erit, Deumque falſi teſtem feceris.

Obiectio. Non iurat tunc falsũ. Reſp.

Reſpondeo non fore falſum; quia huiuſmodi iuramenta habent tacitam conditionem, Niſi mutauero, Niſi aliter viſum fuerit. cùm enim nullius interſit ea impleri, præterquam iurantis; iure ſuo cedere poteſt, & ſibi ipſe condonare.

Dixi *Niſi factum ſit in fauorem alterius:* tunc enim obligat, etiamſi ſit de re indifferenti, niſi ille remittat; quia in promiſſione facta homini, ſpectatur quid gratius ſit homini: non quid in ſe melius. Secùs in promiſſione facta Deo; cui ſemper magis placet quod eſt melius.

22 Dico Quartò, Quando promiſſio vel propoſitum de re bona habet tacitam aliquam conditionem, vel reſtrictionem, ſiue ex mente loquentis, ſiue ex diſpoſitione iuris, vel decepta conſuetudine, iuramentum illi appoſitum cenſetur eamdem conditionem habere. eſt communis DD. de qua vide Couarruuiam in cap. Quamuis pactum. p. 2. §. 4. in princip. Probatur, quia iuramentum ſequitur naturam actus ſuper quem cadit; *acceſſorium enim ſequitur naturam principalis*, ut habet regula Iuris 42. in Sexto. Itaque ſi actus habet tacitam condititionem, etiam iuramẽtum habere cenſetur. Confirmatur, quia iuramentũ non additur, vt promiſſio, propoſitum vel contractus aliter accipiatur quàm per ſe accipi ſolet, ſed vt eo modo intellecta, quo ſolent intelligi, non poſſint reuocari. Itaque non tollit nec excludit ſolitas conditiones. Exempla ſunt, Iuraſti Petro ſeruare promiſſa, ſubintelligitur tacitè, niſi ipſe quæ tibi promiſit non ſeruet. Facta pace cum inimico iuraſti te illi non nociturum, nimirum ex cauſa præterita, ſiue, Niſi ipſe cauſam nouis inimicitijs dederit, aut niſi ob flagitia proſcribi contigerit, &c. Iuraſti puellæ te illam ducturum, ſcilicet, Niſi ipſa fornicetur, vel in morbum incurabilem, paupertatem, infamiam, &c. incidat, vel niſi ipſe Religionem ingreſſus fueris. Iuraſti ſeruare ſecretum, ſcilicet, Niſi vergat in damnum alterius. Iuraſti te caſtigaturum filium vel famulum, ſcilicet, Niſi fortè inde naſcetur maius incommodum, vel niſi veniam deprecando impetrauerint, vel ob aliquam cauſam aliud expediens viſũ fuerit. Iuraſti parere Superiori, ſcilicet, Niſi excommunicetur, niſi officio priuetur. Iuraſti honoris cauſa te non præceſſurum alterum, ſcilicet, Niſi te cogat: cùm enim ſit in fauorem ipſius, cenſetur relaxare, dum non vult prior intra-

Tacita cõditio vel reſtrictio.

Varia exẽpla.

Digitized by Google

intrare ; vel ſubintelligitur, quantum in te eſt, vt vult Caietans art. 7. & Nauarr. num. 5. Promiſiſti aliquid abſenti cũ iuramento; ſed nemo iuramentum nomine ipſius acceptauit, vel certè is, qui acceptauit, non poterat validè acceptare; non teneris; quia promiſſio habet hanc tacitam cõditionem, *ſi validè acceptetur*. Hoc tamen intellige, niſi alia ſit mens iurantis, vt ſi intendat illam tacitam conditionem excludere. tunc enim tenebitur, ne Deum faciat teſtem falſi; niſi is in cuius fauorem factum eſt, condonet: vel niſi iuramentum habeat vim voti, aut fiat intuitu pietatis: vt ſi iures te fore Religioſum. Si enim intendas id Deo promittere, habet vim voti, imò eſt tacitum votum iuramento cõfirmatum. itaq; Deus illud acceptat, nec potes vllo colore reſilire, cũ duplici vinculo tenearis. Si autẽ non intendas quidem promittere, ſed ſolùm proponas intuitu pietatis, & vt te in propoſito confirmes, apponis iuramentum, non habebit quidem vim voti, quia deeſt intentio promittendi; tamen neceſſariò ſeruandum iuramentum, ne Deum facias teſtem falſi: quia non habet tacitam conditionem, quæ falſitatem excludat. cùm enim factum ſit ſtudio ſalutis, redundat in honorem Dei: ac proinde intereſt Dei, propoſitum illud impleri. quare accedente iuramento, planè confirmatur. Itaque etſi propriè non habeat vim voti, eſt tamen voto ſimile. Quod dictum eſt de excita conditione, idem dicendum de quauis alia reſtrictione ſeu limitatione. Iuraſti ſeruare ſtatuta Capituli, ſcilicet, Quæ nunc ſunt in vigore, & maioris momenti, ſeu quæ ex vi iuramenti ſunt in vſu: non enim ſe iuramento vult aſtringere ad minima; neque ad ea, quæ non ſeruentur, non ex religione iuramenti: neque etiam ad ſtatuta, niſi aliud intenderit. Iuramentum enim ſtrictam habet interpretationem ob periculum animæ; vt docet Panorm. in cap. Clericus, de iureiur. Silu. Iuramentum 4. q. 23. Iuraſti dicere in cauſa quidquid noſti, ſcilicet, Si ſecundùm ordinem iuris dici debet, non autem ſi occultum ſit.

Mens iurãtis ſpectanda.

Hæ & ſimiles cõditiones in iuramento promiſſorio ſunt expendendæ, vt ſciatur eius obligatio. Inſunt autem hæ cõditiones promiſſioni cui iuramentum apponitur, interdum ex parte rei promiſſæ, ſiue ex diſpoſitione iuris id fiat, ſiue ex natura rei, ſiue ex communi hominum intelligentia vel conſuetudine. interdum ex parte ipſius promittentis, qui talem conditionem tacitè vel expreſſè apponit. Numquã autem iuramento appoſito huiuſmodi cõditiones excluſæ cenſentur, niſi quando ipſum in eum finem apponitur, vt excludantur, ne promiſſor ſe per illas ab executione promiſſionis poſſit eximere.

DVBITATIO V.

Vtrum violatio iuramenti promiſſorij, præſertim in re parua, ſit peccatum mortale.

13 RESPONDEO, Si promiſſio ſit rei notabilis, violatio iuramenti erit peccatum mortiferum. Eſt communis ſententia Doctorum. Probatur, Quia iurando, quantum in te eſt feciſti Deum teſtari non ſolùm te habere animum faciendi, ſed etiam te facturum, niſi iuſtum impedimentum interueniat. Itaque niſi facias, quantum in te eſt, facis vt Deus falſum teſtatus ſit.

Violatio iuramenti in re magna.

Sed difficultas eſt, ſi in re parua violetur. Caietanus ar. 7. diſtinguit. vel enim, inquit, res parua eſt tota materia promiſſionis, vel pars ſolùm: ſi ſit tota materia, violatio iuramenti in re parua erit peccatũ mortale; quia tota promiſſio violatur: vt ſi iuramento promiſeris aſſem, & nihil ſoluas. ſi autem ſolùm ſit pars materiæ, erit tantùm peccatum veniale: vt ſi promiſeris tres aureos, & vnum aſſem in ſolutione prætermittas. Idem tenet Couarruuias lib. 1. variar. cap. 1. nu. 2. Simili modo diſtinguit in voto.

In re parua an ſit peccatum mort. Sententia Caiet.

Alij generatim docent, ſi res promiſſa ſit parua, ſiue ea ſit tota materia ſiue pars tantùm, non fore niſi veniale; Silueſter, Iuramentum 4. q. 1. Sotus lib. 8. q. 1. ar. 7. & q. 2. ar. 3. Nauar. ca. 12. nu. 10. Idem tenet Antoninus p. 2. tit. 10. cap. 4 §. 1. Vtraque ſententia probabilis eſt.

Verius tamen videtur, violationẽ iuramẽti in re parua, ſi ſeriò promiſſa ſit nec ſit aliquid, quod excuſet eſſe peccatũ mortale, ſiue ſit tota materia, ſiue pars. Ita Gabriel in 3. d. 39. q. 3. concl. 4. & 7. Tabiena v. Iurament. n. 11. Caiet. in Summa v. Periurium, Fumus eodem, n. 12. Valentia diſp. 6. q. 7. puncto 2.

Verius eſt eſſe peccatũ mort.

Probatur Primò, Qui rei paruæ promiſſionem, quam iuramento confirmauit, non implet, is quãtum in ſe eſt, facit Deum teſtem falſi: hoc autem eſt peccatum mortale, cùm ſit magna in Deum iniuria; ergo. Maior probatur, quia dum ita iuras, ipſo affectu & quantum potes, facis Deum teſtari te hoc præſtiturum: ergo ſi non præſtes, cùm poſſis, facis quantum in te eſt vt Deus falſum teſtatus ſit. Secundò, Eiuſdẽ rationis eſt falſum reddere id, quod Deus antea teſtatus eſt, & facere vt Deus in præſenti falſum teſtetur: atqui hoc eſt peccatum mortale, ſiue res ſit parua, ſiue magna: ergo & illud. Tertiò, Homo ſub peccato mortali tenetur curare vt ſit veritas in iuramento aſſertorio, idque ideò ne Deum faciat teſtem falſi: ergo ſub eadem obligatione tenetur curare vt etiam in promiſſorio ſit veritas. Solùm eſt differentia, quòd veritas iuramẽti aſſertorij debet eſſe præſens, & ſit ſpeculatiua: veritas promiſſorij ſit futura, pendens ab ipſo iurante. Sed hæc diuerſitas non facit vt ipſe non teneatur pari modo procurare, eſſeque ſolicitus vt verum ſit quod iurauit. Quartò, Iuramentum reſpicit materiam non quatenus eſt magni vel parui momenti, multùm vel parũ vtilis homini, ſed quatenus vera: ergo ex magnitudine vel paruitate materiæ non debet iudicari eius obligatio, ſed ex veritate: atqui omnes veritates ſunt eiuſdem rationis in ordine ad teſtimonium diuinum: eiuſdem enim rationis eſt in re parua, & in re magna falſum teſtari: ergo eiuſdem rationis eſt in re magna & in parua Deum teſtem falſi facere.

14 Aduerte tamen non eſſe peccatum mortale, ſi putet promiſſarium non curare rem paruam, & facilè cõdonaturum; modò alioquin paratus ſit ſoluere, ſi ſecùs eſſet. quo modo is, qui iuraſſet dare tres aureos, & in ſolutione ommitteret vnum aſſem, poſſet excuſari: vel ſi promiſſio habeat aliquã tacitam conditionem aut reſtrictionem. tunc enim iuramẽtum non violatur vlla ex parte, ſed integrè impletur iuxta mentem iurantis.

Si promiſſarius non curet.

15 Petes, Cur iuramẽti violatio in re parua potiùs eſt peccatum, quam violatio voti in ſimili?

Differẽtia voti & iuramẽti.

Reſpondeo, Quia in voto ſpectatur an res ſit parua an magna in ordine ad honorem Dei. Si parua, non cenſetur honor Dei ex violatione voti niſi parùm lædi; & ſic ſolùm eſt veniale. in iuramento hoc non ſpectatur, ſed ſolùm curatur vt ſit verum, quod iuratur; quia Deus adducitur in teſtimonium veritatis.

DVBITATIO VI.

Vtrùm iuramentum promiſſorium metu extortum obliget.

VIDETVR non obligare. Primò, Quia talis promiſſio eſt irrita, vel ſaltem arbitrio promittentis poteſt in irritum reuocari; vt oſtenſum eſt ſuprà ca. 17. dub. 6. ergo & iuramentum illi appoſitum: nam iuramentum ſequitur naturam actus ſuper quem cadit. Secundò, Votum tali metu extortum non obligat, vt oſtenſum eſt cap. 40. dub. 3. ergo nec iuramentũ. Tertiò, Tali iuramento deeſt conſenſus; nihil enim tam contrarium conſenſui, quàm vis & metus; vt habetur L. Nihil conſenſui. ff. de regul. Iuris. Quartò, capitulo Quamuis pactum. 2. de pactis, in 6. dicitur; *Pactum, ſi iuramento, nec vi nec dolo præſtito, firmatum fuerit, omnino ſeruari debet*. ergo à cõtrario ſenſu, ſi vi vel dolo præſtitum ſit, non debet ſeruari. Confirmatur, quia iuramentum dolo elicitum non obligat, vt dicemus dubitatione ſequenti. ergo neque metu extortum: quia uis & dolus æquiparantur ut patet d. cap. Quamuis pactum. Quintò, L. 1. C. Si aduerſus venditionem, dicitur: *Per vim autẽ vel metum iuſtum extorta* (ſacramenta) *etiam à maioribus, maximè ne querimoniam maleficiorum commiſſorum faciant, nullius eſſe momenti iubemus*. Vbi generatim Imperator Iuſtinianus omnia iuramenta metu extorta vult eſſe nullius momenti. Ob hæc & alia argumenta plurimi tenent huiuſmodi iuramenta eſſe inualida, nec egere relaxatione. ita ſentit Panor. in ca. Cùm contingat. 28. num. 3. de iureiur. ubi docet, quando actus ſecundùm ſe eſt lege prohibitus (id eſt iure irritus,

Sententia multorum DD. non obligare.

uel

vel in irritum reuocabilis, ut exponit Couar. l. 1. uar. cap. 4. num. 6.) iuramentum quoque metu appoſitum eſſe irritũ; pro qua ſententia citat Vincentium Mediolanenſem inſignem Canoniſtam; Panorm. ſequitur Alciat. in d. cap. Cùm contingat, not. 3. Felin. in cap. 2. de iureiurando. Francus in cap. 2. de pactis, in 6. & D. Anton. 2. p. tit. 10. cap. 6. §. Quintus caſus. Hi omnes docent non eſſe opus abſolutione, quando iuramentum metu præſtitum fuit, ſuper contractu inualido, ut refert Couar. de matrim. p. 2. c. 3. §. 5. num. 2. Idem tenent multi alij quos citat Sanctus lib. 4. de matrimo. diſpu. 20. nu. 3. dicitque ſententiam eſſe probabilem, eamque in praxi ſeruari apud Iudices ſæculares affirmat Couarr. lib. 1. var. cap. 4. num. 7. nimirum quatenus eum, qui ſic iurauit admittunt ad agendum ante abſolutionem a uinculo iuramenti.

Contraria tenenda.

Verùm contraria ſententia eſt multò probabilior, & meo iudicio penè certa; nempe tale iuramentum metu expreſſum obligare, modò factum ſit animo obligandi, & de re licita. Eſt communis ſententia Theologorum in 3. d. 39. D. Thom. & Caiet. quæſt. 89. ar. 7. Idem tenent plerique Canoniſtæ, quos citat Couar. de matrimon. ſup. & Alex. Imolenſis in cap. Verùm. 15. de iureiuran. dicit eſſe opinionem communem.

Probatur Primò, ex Canonibus c. Si uerò, de iureiur. ubi de eo, qui grauiſſimo metu compulſus fuerat renuntiare beneficio ſuo, & eam renuntiationem religione iuramenti confirmare, dicitur, debere petere abſolutionem. & ratio additur, *Quia non eſt tutum quemlibet contra iuramentum ſuum venire, niſi tale ſit, quod ſeruatum vergat in interitum ſalutis æternæ*. & c. Verùm, eod. tit. dicitur; eos, qui inuiti pro uita aut rebus ſeruandis iuramenti uinculo ſe obſtrinxerunt, eſſe abſoluendos: ita enim conſueuiſſe facere Romanos Pontifices. Vide plura ſupra cap. 17. dubitat. 10. 7. nume. 51.

Probatur Secundò, ratione, quia, iure naturæ tenemur efficere ut uerum ſit quod iurauimus, ne Deum faciamus teſtem falſi: hoc enim eſt magna iniuria in tantam Maieſtatem, quam ne committamus, antè mors nobis præoptanda. Neque refert utrùm id, quod iuramento promiſſum eſt, ſit per ſe actus uirtutis an non; ſufficit rem eſſe indifferentem, quæ ſine peccato poſita promiſſione fieri poſſit. Quod confir. quia ſoluere vſuras non eſt per ſe bonum, ſed potiùs habet ſpeciem mali, cùm præbeat occaſionem maioris iniquitatis: & tamen ſi iuramento promiſiſti, teneris; c. Debitores. 6. de iureiu.

Dixi, *modò factum ſit animo ſe obligandi*, quia ſi abſque tali animo factum ſit, quidam docent non obligare: de quo inf. dubit. 8. Idem dicendum ſi addiderit reſtrictionem aliquam, uel clauſulam tacitam.

27 *Promittēs latroni 100.*

Hinc ſequitur Primò, Eum, qui pro redimenda uita promiſit cum iuramento latroni 100 aureos, teneri ſoluere, ut docet Caiet. ar. 9. Sotus l. 8. qu. 1. ar. 7. & alij. etſi enim latro ex hac promiſſione nihil iuris acquiſierit, eique nulla iniuria fiat ſi non ſoluas; tamen Deus ius habet ut uerifices id, ad quod illum teſtem adduxiſti. Vbi tamen ſoluiſti, potes repetere: quia momentanea ſolutione ſatisfacis, quando iniuria cauſam dedit. quod ſi latro condonet, etiam coactus metu, non teneris. Idem dicendum ſi Prælatus abſoluat, uel Superior latronis relaxet. Ratio eſt, quia hæc omnia tacitè in tali iuramento ſubintelliguntur.

28 *Iurans redire ad carcerem.*

Sequitur Secundò, Eum, qui iureiurando promiſit ſe rediturum ad carcerem, quamuis iniurioſum, teneri, etiamſi ſciat ſe iniuſtè plectendum. Ita Caiet. & Sot. ſup. Silu. Iuramentum 4. q. 26. Tolet. l. 4. c. 22. Colligitur ex D Thoma ar. 7. ad 3. vbi dicit Iuramentum coactum in foro conſcientiæ inducere obligationem, etiam cum damno temporali. Probatur Primò, Iſta promiſſio fuit prudens, quia abſque illa non poterat obtinere reditum ad res ſuas componendas: ergo eius executio eſt licita: licitum enim eſt exequi, quod prudenter promittitur. ſi licita: ergo ſi firmetur iuramento, eſt ſeruanda. Nec refert quòd res ſint mutatæ, ſublato metu & coactione; quia circa rem promiſſam non eſt facta mutatio: promiſit enim redire abſolutè, etiamſi coactio & metus tunc abſutura eſſent; & tamen prudenter promiſit: ergo etiã prudenter exequi poteſt. executio enim nihil eſt aliud quam promiſſionis completio. Secundò, Suppoſita promiſſione redeundi, iſte reditus non ſolùm eſt licitus, ſed etiam eſt honeſtus, vtpote opus virtutis fidei, veritatis & fortitudinis, vt ex ſenſu omnium gentium conſtat: ergo ſi iuramentum accedat, naſcitur obligatio. Tertiò, Si quis uiolet tale iuramentum, communi iudicio cenſebitur periurus, & iniurius in numen diuinum, quod in teſtem adduxit; niſi fortè cum aliqua reſtrictione animo concepta iurauerit.

29 *Quorundam ſententia.*

Aduerte tamen, quoſdam Doctores contrarium docere, ſcilicet non teneri redire, ſi carcer erat iniurioſus; ut tyranni uel Iudicis non competentis; uel Iudicis legitimi, ſed nõ procedentis ſecundùm ordinem iuris. Ita Nauarr. cap. 12. nume. 18. qui pro ſe adducit Tabienam v. Iurare. §. 10. Panorm. in cap. Si verò. 8. de iureiur. Gloſſam communiter receptam in Clemen. Paſtoralis, de ſenten. & re iudica. v. Per violentiam. Ioan. Andream in ſpec. Rubr. de iureiur. Idem docet Couar. l. 1. var. c. 2. num. 7. vbi citat Baldum, Curtium ſenio. Anchar. & Maior. in 4. d. 15. q. 22. additque non ſolùm non teneri redire; (de quo dicit non eſſe dubitandum) ſed ſi redierit grauiter peccare. Fundamentum huius ſententiæ eſt, quia redire in tali caſu, eſt ſeipſum quodammodò occidere; & uitam ſuam prodigere: hoc autem eſt illicitũ, quia tenetur homo uitam ſuam conſeruare. Confirm. Primò, Quia detentus tali carcere tenetur capeſſere fugam ſi poteſt: ergo ſi liber ſit, non poteſt redire. Confir. Secũdò, Quia iuramentum non eſt ſeruandum quando uergit in deteriorem exitum, c. Quintauallis, de iureiur. at hic vergit: ergo. Hinc ſequitur non ſolùm non teneri, ſed etiam non poſſe redire. Hæc ſententia eſt probabilis & ſecura in praxi, propter DD.

Eſt ſententia probabilis.

Sed quod diximus eſt verius ob rationes allatas, vnde

Ad rationes.

Reſpondeo, Illud fundamentum non eſſe verum. qui enim ob iuſtam cauſam ſe in certum vitæ diſcrimen conijcit, non cenſetur ſeipſum occidere, aut vitã prodigere. Nec homo tenetur quouis euentu vitam conſeruare; ſed ſi commodè & decorè poteſt: hic autem iuſta cauſa ſubeſt; tum ne videatur mendax, & promiſſi violator, quod minime decet virum grauem; tum ne cenſeatur periurus. Itaque exponit vitam propter opus virtutis, quod laudabile eſſe oſtenſum eſt ſup. c. 9. dub. 6.

Ad Primam Confir. Non tenetur fugere, ſi promiſit, præſertim cum iuramento, non fugere. imo etiamſi abſque iuramento promiſerit.

Ad Secundã: Tunc iuramentum cenſetur vergere in deteriorem exitũ, quando executio eſt illicita; vel ſi ſit licita, quando eſt maioris boni impeditiua, & iuramentum nõ eſt factum in fauorem tertij; ut ſi iuraſti non ingredi Religionem. Colligitur ex D. Th. ar. 7. ad 2.

30 *Quale peccatum violatio talis iuramenti.*

Petes, Quale peccatum eſt violare tale iuramentũ metu extortum? Multi DD. præſertim Canoniſtæ putant eſſe ſolùm veniale. Ita Panorm. in c. Si verò. 8. de iureiu. Io. Andr. Hoſt. & alij in c. Verùm. 18. eod. Ang. v. Periurium, n. 7. vbi citat pro ſe Petrum Aureolum, Card. & Io. Andr. Probant ex d. c. Verùm. 18 de iureiur. vbi Pont. Cæleſtinus III. reſpondet eos, qui inuiti pro vita vel rebus ſuis ſeruandis iurarunt, ſi non ſeruauerint, non eſſe tamquam pro mortali crimine puniendos.

Eſt peccatum mortale.

Sed communis ſententia Theologorum eſt, eſſe peccatum mortale, præſertim ſi materia ſit grauis, & is, in cuius fauorem factum eſt, vel alius poteſtatem habens, non relaxet. Ratio eſt, quia facere Deum teſtem falſi, eſt grauis iniuria. Caiet. & Sot. ſup. Nauar. nu. 14. Silueſt. Iuramentum, 4. q. 7. & alij.

31 Ad cap. illud Reſpon. Tantùm vult dicere, in foro eccleſiaſtico externo non eſſe puniendos pœna Canonibus in periuros conſtituta; ſed mitiùs agendum; quia metus culpam attenuat, & venia ex parte dignos reddit. Ita Gloſſa; vel vt Caietan. ait, hoc pertinet ad iudicium præſentis clementię Pontificę; alioquin eodem cap. ſatis ſignificatur eos eſſe periuros.

Ad argumenta initio propoſita.

Ad 1. arg. nu. 26. poſitum Reſp. Vt iuramentum obliget, non requiri vt promiſſio per ſe obligationem inducat; ſatis eſt vt executio eius ſit licita.

32 Dicitur iuramentũ ſequi naturam contractus, non quoad eſſe firmum vel irritum, vt per ſe notũ eſt; ſed quoad conditiones tacitas, & alias limitationes, quas contractus ex iure, conſuetudine, vel contrahentium mente habet.

Dices, promiſſio metu extorta habet hanc tacitam cõditionem, Niſi ob iniuriam illatam renocauero, aut obligationem eliſero: ergo ratione illius conditionis poterit iuramenti vis elidi & non impleri.

Reſpondeo, Si talem conditionem dum iuraret expreſsè cogitauit, & ſaltem mente adiunxit, fateor non teneri. poterat enim ratione iniuriæ quam patitur, huiuſmodi reſtrictionem facere. Si autem de ea non cogitauit, ſed ſimpliciter iurauit, tenetur: quia iuramentum eo fine exigitur, ut talis conditio, quæ aliàs iure naturæ promiſſioni ſic iniuſtè extortæ inerat, excludatur, & promiſſor non poſſit uti iure quod alioquin ratione illius conditionis competebat. Itaque per iuramentum cēſetur & præſumitur uſus iſtius iuris excluſus, niſi conditio illa expreſſa uoluntate fuerit inſtaurata, ſiue interiùs in animo, ſiue exteriùs uoce.

Ad Secundum: Alia eſt ratio uoti, alia iuramenti; nam in uoto ſpectatur ſolùm utrū executio operis ſit Deo gratior, an eius omiſſio. In iuramento, vtrùm executio ſit licita & promiſſario commoda.

Ad Tertium: Non deeſt conſenſus, qui iure naturæ ad ſubſtantiam actus eſt neceſſarius: qui enim metu cōſentit, abſolutè voluntariè & liberè conſentit, ſecundùm quid inuoluntariè. hinc dicitur conſentire uoluntariè mixtè. uide ſup. c. 17. nu. 43.

Ad Quartum: Solum inde ſequitur non debere ſeruari omnino; id eſt, ita ut non poſſit obtineri relaxatio. Illud enim omnino excludit diſpenſationem, vt inquit Gloſ. in c. 2. de pactis, in 6. & Archidiaconus ibidem. Confirm. Etſi uis & dolus in multis alijs æquiparentur, tamen hac in re minimè. nam metus non excludit conſenſum plenum ſicut dolus.

Ad Quintum: Illud Auth. non uideri receptum ab Eccleſia, ne uia ſternatur periurijs. Imò expreſsè uidetur ei derogatum per c. Verùm 15. & c. Si verò. 8. de iureiu. & c. 2. de pactis, in 6. quibus locis dicitur iuramentum ſeruandū, *quando non vergit in detrimentum ſalutis æternæ*. Excipiēdum tamen uidetur iuramentum de non facienda querimonia maleficij, id eſt, de accuſando uel denuntiando; quod uidetur ſtatim irritum reddi, ſi metu ſit extortum. Id enim bonum publicum poſtulare videtur. alioquin nō poſſet hæc querimonia ſine periurio fieri; quod in damnū publicum redundaret.

DVBITATIO VII.

Vtrùm iuramentum dolo vel errore extortum obliget.

33 *Si dolus circa ſubſtantiam.* NOTANDVM eſt, dolum & errorem poſſe uerſari uel circa ſubſtantiam rei uel circa qualitatem. Si circa ſubſtantiam, ut ſi putes uitrum eſſe gemmam, uel aurichalcum eſſe aurum; certum eſt, iuramentum appoſitum contractui, cui talis error cauſam dederit, irritum eſſe: quia deeſt conſenſus. itaque qui læſus eſt ex huiuſmodi contractu uel promiſſione, non tenetur; quia mens ipſius non fuit contrahere ſuper hac re, ſed ſuper alia.

34 *Si circa qualitatē.* Sed difficultas eſt, ſi dolus uerſetur ſolùm circa rei qualitatem, uel cauſam promiſſionis aut contractus. Doctores generatim docent, ſi dolus cauſam dederit, iuramentū non obligare. Probatur Primò, Quia ubi dolus eſt, excluditur uoluntas; L. 1. ff. de dolo. Secundò, Quia iuramentum non obligat extra mentem & intentionem iurantis, cap. Quintavallis, & c. Veniens, de iureiu. atqui intentio iurantis nō eſt ſe hoc caſu obligare; nam mens eius taciè repugnat: ſi enim ſciret rei qualitatem, nollet contrahere. Tertiò, Quia Deus non acceptat iuramentum niſi ſecundùm intentionē eius, qui bona fide iurat, non autem ſecundùm intētionem eius qui fraude extorſit; c. Humanæ aures. 22. q. 5. Ita Nau. c. 12. nu. 13. vbi inſinuat hanc ſententiam eſſe communem; Silu. Iuramentum 4. q. 8. ex Archid. Panorm. Ioan. Andr. & Frederico. Idem q. 19. Emmanuel Sà v. Iuramentum. Idem expreſſim docet Panorm. in c. Cùm contingat. 28. num. 3. & 23. de iureiu. cuius opinionem eſſe communem fatetur Alciat. in illud notab. 3. D. Anton. p. 2. tit. 10. c. 6. §. Quintus caſus. Vbi docet, quando dolus dat cauſam contractui, iuramentum non egere abſolutione: ubi non dat cauſam (ut ſi uoluiſſet contrahere, etiamſi non fuiſſet deceptus) tunc iuramentum requirere abſolutionem: & hanc debere facilè dari in odium deceptoris. Couarruu. lib. 1. variarum, cap. quarto, num. 6. approbat ſententiam Panormitani. omitto alios.

Hæc ſententia mihi omnino uidetur uera, tum ob rationes allatas, tum maximè ob has. Primò, Quia promiſſio, cui error vel dolus cauſam dedit; etiamſi (quando nō fuit error circa ſubſtantiam rei uel cauſam principalem, & quaſi formalem ipſius actus) per ſe obliget donec reuocetur; tamen detecto errore poteſt in irritum reuocari, idque uel ob tacitam conditionem, quæ huiuſmodi promiſſioni ineſſe cenſetur, ſcilicet, niſi rem talem uel talem eſſe deprehendero; uel ob tacitum diſſenſum, & repugnantiam animi; uel quia prudenti iudicio talis euentus cenſetur exceptus: etſi hæc tria parùm differant. Accedente autem iuramento, hæc cōditio & exceptio non tollitur. iuramentum enim non additur ut mutet qualitatem actus; ſed ut illum ſecundùm naturam ipſius confirmet. Vnde dici ſolet, Iuramentum ſequi naturam actus ſuper quē cadit. Itaque actus retinet omnes ſuas conditiones & tacitas reſtrictiones, quas aliàs per ſe habet: niſi iurans expreſsè aliud intendat, uolens ſibi etiam in illis libertatem adimere. Secundò, Quia iuramentum promiſſorium interpretandum, Si res in eodem ſtatu permanſerint, ſi notabiliter mutatæ non fuerint, ut docet Silu. Iura. 3. q. 1 §. Nam tertiò, ex communi ſententia DD. atqui non cenſetur manere in eodem ſtatu, quando poſteà aliquid ſe aperit. quod anteà latebat: nā paria ſunt in iure, aliquid ſuperuenire, & apparere ſeu incipere cognoſci: ſicut è contrario, paria ſunt non eſſe, & non apparere; vt colligitur L. 77. ff. de contrah. emp. Denique quotieſcumque poſt iuramētum aliquis caſus euenit, quem prudenti iudicio non cenſeris uoluiſſe tua promiſſione comprehendere, non obligaris ex ui iuramenti: ergo ſi ab initio idem caſus ſubſit, ſed ignoretur, non cenſetur comprehenſus promiſſione, ita ut obligeris quando ſciueris. *Eſt ſententia probabilis.*

35 *Exempla.* Explico Exemplis. Primò, Iuramento promiſiſti puellæ nuptias, putans eſſe uirginem; poſtea intelligis occultè fornicatā; non teneris iuramento, quia error dedit cauſam promiſſioni: non enim voluiſſes promittere, ſi ſciuiſſes; & iudicio prudentis hic euentus cenſetur exceptus.

Secundò, Iuramento promiſiſti emere domū Petri, quia putabas bonam; poſteà deprehendis uitium in fundamentis, uel eſſe ſubiectam lemuribus; non teneris, ob eamdem cauſam.

Tertiò, Puella dolo inducta à fratribus renuntiauit cum iuramento hæreditati paternæ pro certa dote; non tenetur, ſi hæreditas multò pluris ualebat; ut docet Fredericus conſilio 115.

Quartò, Vendidiſti domum tuam, & iuramento promiſiſti ſtare contractu: poſteà deprehendis te grauiter læſum, potes agere ad ſuppletionem pretij: non enim iuramento intendiſti cedere iure tuo, ſi deceptus eſſes in pretio; omitto alia. Neque contra hāc ſententiam ſic explicatam ſunt vlla argumenta difficilia. Secùs nonnihil ſe res habet in votis, quia promiſſio fit Deo, vt patet ex dictis c. 40. dub. 2.

DVBITATIO VIII.

Vtrùm ſi quis ficto animo aliquid iuramento promittat, obligetur, & quale peccatum hoc ſit.

36 *Tripliciter ficto iurari poteſt.* NOTANDVM eſt, in iuramento promiſſorio poſſe diſtingui tria externa, ſcilicet iuramentum externum, promiſſionem, & executionem: & tria interna; ſcilicet intentionem iurandi, intentionem promittendi ſeu obligādi ſeipſum, & intentionē exequendi. Itaque tribus modis fieri poteſt ut quis animo ficto iuret. Primò, ſi quis exteriùs iuret ſine animo iurandi. Secundò, Si iuret animo quidē iurandi, non tamen ſe obligandi. Tertiò, Si iuret animo non implendi.

Si deſit animus iurandi. Si Primo modo iures, ſcilicet abſque animo iurandi, non obligaris ex ui iuramenti coram Deo; quia reuerà non iuras, nec intēdis iurare aut Deum teſtari, ſed ſimulare & fingere te iurare. ſicut qui fingit ſe contrahere matrimonium, exteriùs verba contractus pronuntians abſque animo contrahendi, non obligatur contractu matrimonij. Similiter qui fictè promittit, non obligatur ui promiſſionis. denique omnis actus, qui eſſentialiter requirit intentionem agētis, eſt inualidus, ſi ea intentio deſit; ut patet in collatione Sacramentorū, excommunicatione, abſolutione, & c. quod maximè

Digitized by Google

ximè locum habet in promiſſione, donatione, & contractibus, quorum uis tota ex intentione pendet.

Si hoc ſit cauſa damni.

Aduerte tamen, ſi occaſione talis iuramenti obueniat damnum parti, teneris illud ſarcire, quia cauſam dediſti: niſi fortè per iniuriam extortum fuiſſet; tūc enim iure tuo aduerſus illum uti cenſeris ſic iurando. Similiter ſi ſcandalum iuramento non ſeruato naſceretur, teneris ratione ſcādali. Denique in foro externo cogeris ſeruare prout ſonat; niſi fortè metu extortum fuiſſet: tunc enim eſt per Iudicem relaxandum.

37 *Si deſit intentio obligandi. 1. Sententia, nō obligari.*

De Secundo modo eſt maior difficultas; ſuntque duę ſententiæ. Prior eſt, eum, qui iurat animo ſe non obligandi, nō teneri ui iuramenti. Ita D. Bonau. in 3. d. 39. ar. 3. q. 2. Scotus ibid. q. vnica, ar. 3. Silu. Iuramentum 4. q. 7. vbi citat Panorm. & alios, & quæſt. 19 Angel. Iuramentum 5. num. 32. vbi citat Richardum, & alios, Gabriel diſt. 39. quæſt. 1. ar. 2. concluſ. 5.

Probari poteſt hæc ſententia, Primò, Qui in aliquo contractu apponit clauſulam, quæ ſit contra ſubſtantiam contractus, non obligatur; quia talis clauſula irritum reddit contractum; vt ſi contraham matrimonium, ita vt nolim obligari ad reddendum debitum, aut ad uinculum perpetuum; ſi uendam domum, ea lege ut eam à me non alienem: ſi promittam alicui 100. aureos, ſic tamen ut nolim teneri: atqui hic apponitur clauſula, quę ſit contra ſubſtantiam iuramenti: ergo iuramentum non obligat. Nec refert quòd uerbis non exprimatur, quia exprimitur mente, a qua ſola contractus vim habet. Secundò, Qui ita iurat, reuerà non habet animum ſeriò iurandi, ſed ſolùm exteriùs uerbis; ſicut qui contrahit matrimonium cum animo non ſe obligandi ad reddendum debitum, non cenſetur ſeriò uelle contrahere: nemo enim poteſt ſimul intendere contradictoria. quòd ſi putet ſe poſſe ſic contrahere, decipitur, nec ideò contractus uim habet. Tertiò, Deus nō acceptat iuramentum, niſi ſecundùm hominis intentionem, c. Humanæ aures. 22. q. 5. vbi dicitur, *diuina iudicia talia foris noſtra verba audiunt, qualia ex intimis proferuntur.*

Hæc ſententia eſt valdè probabilis, quia ferè communis, & rationibus probabilibus nititur.

38 *Altera eſt verior.*

Altera eſt, Tale iuramentum, ſi ſeria intentione iurandi factum ſit, obligare, etiamſi animus ſe obligandi defuerit. Ita Caietanus ar. 7. circa reſpon. ad 4. quem ſequitur Sotus l. 8. quæſtio. 1. ar. 7. & multi recentiores; quæ mihi uidetur uerior.

Probatur Primò, Quia obligatio eſt omnino inſeparabilis à iuramento promiſſorio; nec eſt in poteſtate hominis efficere ut ſit tale iuramentum, & ex eo non naſcatur obligatio. Secundò, Quicumque aliquid iurat, tenetur efficere ut uerum ſit quod iurat, nec ulla arte poteſt hanc obligationem euadere; quia cauendum ei quàm maximè, ut non adducat uel adduxerit Deum in teſtem falſi: ergo tenetur exequi quod iurauit ſe facturum, uolēte eo in cuius fauorem iurauit. Tertiò, In iuramento promiſſorio eſt duplex ueritas; præſens, ſcilicet quòd habeas animum implendi: & futura; quòd reipſa implebis: ſed non potes efficere vt non obligeris ad veritatem præſentem: ergo neque ut non aſtringaris ad futuram. Quartò, ex iuramento naſcitur obligatio, non ratione intētionis obligandi; ut in contractibus, ſed ex natura operis. ſicut ex damno illato naſcitur obligatio reſtitutionis: & ex facto unde damnum metuitur, naſcitur obligatio impediendi: ergo etiamſi intentio obligandi abſit, nihilominùs orietur obligatio ui iuramenti.

Obligatio iuramenti non ex intentione, ſed ex ipſius operis ſubſtantia naſcitur.

Ad primam rationem contrariæ ſententiæ Reſpondeo, Hoc eſſe uerum in contractibus, quorum obligatio tota pēdet ex intentione: nam hi conſiſtunt in eo, quod eſt ſe obligare alteri, & alterum ſibi: ſecùs in iuramento, quod conſiſtit in eo, quòd Deum adducat in teſtem ueritatis præſentis uel futuræ. hoc enim efficaciter facere potes, etiamſi dicas te eius reuerentia nolle teneri ad exequendum; nam nihilominùs teneberis, ne eum facias teſtem falſi circa executionem. Itaque talis clauſula, Quòd nolis obligari, non poteſt efficaciter addi iuramento promiſſorio, ſicut nec contumeliæ, nec detractioni, nec alteri actui, ex quo ſecuturum eſt damnum uel alia iniuria in alteram. Addo, illam clauſulam non eſſe contra ſubſtantiam iuramenti; quia poteſt Deus uerè in teſtem adduci, etiamſi nolis eius reuerentia obſtringi; ſed ut ſummum eſt contra effectum.

39 *Reſpondetur ad rationes diuerſæ ſententiæ.*

Ad Secundum: Negādum eſt talem non habere animum iurandi; ſupponimus enim illum uelle adducere Deum in teſtem, quamuis inde nolit obligari: nam ſimili modo poteſt quis teſtari Regem, & nolle teneri eius reuerentia vel ſponſione.

Quomodo poſſint intendi contradictoria.

Ad Confir. Non poteſt quis intendere contradictoria expreſsè, & efficaci effectu: poteſt tamen implicitè & inefficaciter; vt quando quis vult peccare, & tamen non vult eſſe reus mortis æternæ.

Ad Tertium: Deus non acceptat, &c. Hoc intelligendum eſt quoad id, quod quis iurat; non autem quoad modum obligandi, uel non obligandi.

Diſcrimen inter votū & iuramentum.

Ex quibus apparet diſcrimen inter uotum & iuramentum: qua in re falluntur Caiet. Sotus, & quidam recētiores, putantes utrobique eſſe eamdem rationem: nam obligatio promiſſionis pendet ex intentione, obligatio iuramenti ex ipſo facto externo.

40 *Si abſque animo implendi.*

Si tertio modo iures, ſcilicet *abſque animo implendi*, quidam inſinuant non naſci obligationem Silueſt. enim, Iuramentum 4. q. 26. ex Panor. dicit, eum, qui iurauit ſe rediturum ad carcerem iniquum, non teneri, ſi iurauit animo euadendi. ſecùs ſi animo ſe obligandi; & D. Bonau. in 3. diſt. 39. ar. 3. q. 2. apertè inſinuat, eum, qui iurauit non animo implēdi, ſed euadendi periculum, non teneri. Confir. quia quicūque habet animum non implendi, cenſetur etiam ſe nolle obligare, ut docet Valentia diſpu. 6. q. 7. p. 4. quorſum enim uellet ſe obligare, ſi nollet implere? Sanè ſi rogaretur, ſtatim diceret hanc eſſe mentem ſuam. Itaque ſicut probabile eſt non teneri eum, qui iurat abſque animo ſe obligandi; ita probabile erit eum non teneri, qui animo non implendi; quia in hoc, illud tacitè cenſetur contineri.

41 *Animus implendi non requiritur ad obligationem.*

Hæc ſententia non uidetur improbabilis; quando iuramentum iniquè extortum eſt. Cōtrarium tamen eſt uerius & multò probabilius; ut patet ex ijs, quæ ſup. c. 40. nu 7. de uoto dicta ſunt. Et probari poteſt, Primò, Quia eſt uerum iuramentum, factum animo iurādi & adducendi Deum in teſtem; ergo inducit obligationem uerificandi quod iuratū eſt, ne facias Deum teſtem falſi circa executionem. Nec refert utrùm metu extortum ſit an non: quia hæc obligatio prouenit ex natura iuramenti. Secundò, Quia in contractibus, animus non ſoluendi non tollit obligationem: ergo neque in iuramento. Tertiò, Priùs eſt obligari quàm exequi: obligatio enim non naſcitur ab executione, ſed executio ab obligatione; ergo ex eo quòd deſit animus explendi non tollitur obligatio, nec animus obligādi: quia ſublato poſteriore non tollitur quod priùs eſt. Denique hæc eſt communis ſententia DD.

Ad Confirmationem: Qui facit aliquem actum unde neceſſariò naſcitur obligatio, non poteſt præſumi nolle ſe obligare, niſi expreſſo actu id nolit; nam ipſo actu contrarium facit: quod maximè locum habet in caſu propoſito; quia obligatio iuramenti non pendet ex intentione iurantis, ut dictum eſt; ſed ex ipſo facto. Nec obſtat quòd diceret ſe nolle obligari, ſi rogetur; quia quiuis contrahens cum intentione non ſoluendi, idem diceret, ſi rogaretur; tamen non ideò cenſetur ſe noluiſſe obligare, cùm abſolutè intenderit contrahere & contrahendo ſe obligauerit. Itaque talis præſumptio locum non habet, quando factum contrarium obſtat.

42 *De culpæ grauitate in 3. modo.*

Quod ad grauitatem culpæ attinet; ſi tertio modo fictè iures, uidelicet abſque animo implendi, erit periuriū mortiferum: quia cùm duplex ueritas requiratur in iuramento promiſſorio, præſens & futura, deeſt ueritas præſens; nēpe animus exequendi. quòd ſi poſteà non exequaris, accedet noua culpa letalis, quia deerit ueritas executionis, Deumque de nouo facies teſtem falſi.

In 2. modo.

Si ſecundo modo, ita ut ipſa fictio uerſetur circa obligationem, (ut cùm non intendis te obligare) eſt etiam peccatum mortale, ut rectè Silueſter Iuramentum 4. q. 7. Primò, Quia deeſt ueritas præſens, id eſt, animus exequendi; iurat enim ſe facturum quod non intendit facere. Secundò, Quia non intendit ſe obligare, in eo enim eſt peculiaris irreuerentia, quòd uelit Deum adducere in teſtem, & tamen nolit eius teſtimonio obſtringi. unde uidetur eſſe grauius peccatum ſic iurare, quàm ſolùm animo non implendi. Confirm. quia ſi iurares animo implendi, nolendo te obligare non ſolùm homini promiſſione, ſed neque Deo ratione iuramenti; inſignem iniuriam Deo irrogares: ergo addit peculiarem malitiam. quòd ſi ſolùm intenderes te non

Digitized by Google

tionem Caroli V. ſi amittat, non poteſt repetere ſolutũ: ille verò non tenetur ſoluere, ne quidem in foro conſcientiæ, vt tradit Couarruias ad regulam Peccatum, par. §. 4. nume. 8. & Alphonſus Caſtro lib. 1. de poteſtate legis pœnal. cap. 2. coroll. 2. de quo ſuprà capit. 26. dubit. 2.

Quintò, In profeſſione tacitè facta intra annum probationis, per ſuſceptionem habitus profeſſorum in Ordine non mendicantium, ante Concilium Triden. qui ita profeſſus erat, non erat obſtrictus illi Religioni: Religio tamen ipſi obſtricta erat, ita ut teneretur illum retinere, ſi ipſe manere vellet, vt tradunt DD. in cap. Conſtitutionē, de Regul. in Sexto.

Sextò, Multis eſt conceſſum priuilegium reſtitutionis in integrum, cum quibus ſi contrahas, non eſt par conditio; nam tibi hoc priuilegium nō competit: de quo dictum eſt c. 17. dubit. 9.

Quòd ſi in fauorem minoris ætatis, & eorũ, qui in aliena ſunt poteſtate, & ob ſimiles cauſas minoris momenti, in re ſtatui poteſt hæc inæqualitas, & alteri parti poteſtas recedendi à conuentione concedi, altera manente obſtricta: cur eadem ſtatui non poterit in admiſſione ad Religionē ob cauſas maximi momenti; nempe, vt Religio magnis & difficillimis muneribus addicta in Eccleſia, non grauetur perſonis inutilibus, vel parùm idoneis, quique alijs poſſunt eſſe impedimento, vel ſcandalo? ſanè longè minus incommodi eſt tales dimitti; & eorum loco idoneos & ſelectos ſuffici, quam Religionem huiuſmodi hominibus grauari, cum magno præcipuarum functionum detrimento. Accedit quòd hac ratione ſinguli faciliùs contineantur in officio, & meliùs ad ſuum Inſtitutum ſe applicent, dum vident ſe poſſe dimitti, ſi ſecùs fecerint. Denique experientia ſatis probat quàm ſalutare ſit hoc ſtatutum, adeò ut dubitari non poſſit, quin ſit non ſolùm iuſtum, ſed etiã diuinitus inſpiratum: quod etiam ſatis conſtat per S. Sedis Apoſtolicæ, & Concilij Tridentini luculentam approbationem.

Dixi *poſſe dimitti quantum eſt ex vi admiſſionis, & illius contractus*; quia ſi Conſtitutiones ſpectentur, non poſſunt dimitti niſi ob graues cauſas ibidem expreſſas. Itaque etſi Religio non obligetur ex vi admiſſionis, obligatur tamen ex ui Conſtitutionum.

108 Dices, Si poſſunt dimitti: ergo non ſunt verè Religioſi; quia non habent ſtatum firmum & immobilem. Deinde iniquum videtur vt poſtquã renuntiauerint bonis abſque vlla ſpe recuperandi, ejiciantur extra Religionem; & cogãtur ſibi quærere victum.

Reſpondeo ad Primum, negando conſecutionem. Ad eſſentiam enim Religionis, aut alterius ſtatus propriè dicti non requiritur tanta firmitas, vt per Superiorem non poſſis ſolui; ſed ſufficit, vt teipſum non poſſis ſoluere; ut patet in ſtatu ſeruorum, qui tamen à domino poſſunt manumitti; & in ſtatu Religioſorum profeſſorum, qui auctoritate Summi Pontificis liberari poſſunt. Itaque cùm illi ſeipſos nullo modo poſſint vinculis votorum eximere, habent eã firmitatem, quæ ſufficiat ad ſtatum perpetuum, & immobilem. Fateor tamen non habere omnem firmitatem, quã habent profeſſi; ſed hæc non eſt ad eſſentiam Religionis neceſſaria, vt ſuprà dub. 1. oſtenſum eſt. Vide Nauarrum comment. 1. nu. 19.

Ad Secundum: Ratione Conſtitutionum non poſſunt dimitti ſine graui cauſa: vnde non plus eſt incommodi, quàm in dimiſſione profeſſorum; & rariſſimè contingit ut quis poſt renuntiationem dimittatur. ob hanc etiam cauſã interdum permittitur, vt renuntiatio ad aliquod tempus differatur.

DVBITATIO XV.

Quid interſit inter eiectum, fugitiuum, & apoſtatam, & ad quid eiectus teneatur, quidue poſſit.

SVPPONO, *Eiectum* non eſſe *Apoſtatam*, nec cenſeri fugitiuum: *Fugitiuus* enim eſt, qui ſponte diſcedit, idque, vel animo deſerendi Inſtitutum, & ſic eſt *apoſtata*, vel certè, vt ſit extra poteſtatem Superioris, & ad *Apoſtata.*

tempus liberè vagetur, cum animo redeundi; & ſic ſolùm dicitur *fugitiuus*. Qui *ejicitur* non ſponte receſſit, ſed iuſſus, vel compulſus. Itaque qui eiectus, vel dimiſſus diſcedit, non incurrit excõmunicationem, aut alias pœnas apoſtatarum. *Eiectus.*

Qui verò fugit dimiſſo habitu, eſt excommunicatus; etſi non animo apoſtatandi id faciat, cap. Vt periculoſa. 2. ne Clerici, vel Monachi. in 6. quia habitum ſuæ Religionis temerè dimittit. ſi tamen non dimittat habitum, non eſt excommunicatus, etſi fugiat ex Monaſterio. niſi fortè animo apoſtatandi fugiat: quo caſu ſecundùm quoſdam erit excommunicatus, etiamſi habitum retineat. *Dimittens habitum.*

Sed verius puto Iure communi non eſſe excommunicatum. nam dicto cap. Vt periculoſa, ſolùm excommunicatur is, qui temerè habitum dimittit. Vnde DD. fatentur quidem talem eſſe apoſtatam, quod per ſe euidens eſt; (*apoſtata* enim dicitur à deſertione Inſtituti religioſi; non autem ab habitus depoſitione) non tamen dicunt incurrere excommunicationem. Imò Silueſter v. Apoſtaſia, quæſt. 8. & Caiet. in Summa, eodem verbo, apertè inſinuãt non eſſe excommunicatum niſi habitum dimiſerit. Confirmatur quia lex pœnalis non eſt extendenda vltra verborum proprietatem.

Dices, Si eſt apoſtata; ergo incurrit pœnas apoſtatarũ, inter quas eſt excommunicatio. *Obiectio.*

Reſpondeo, Poſſe puniri, vt apoſtatam, videlicet excommunicatione, carceris incluſione, ſuſpenſione ab Ordinibus; non tamen incurrit pœnam excommunicationis latæ ſententiæ, iure communi, niſi habitum dimiſerit; quod ordinariè fieri ſolet. *Reſp.*

Dico *iure communi*; quia quædam Religiones habent priuilegia, quibus ipſarum apoſtatæ abſolutè excommunicantur, etiamſi habitum retineant.

Quod autem ad *eiectos* attinet, quædam hic ſunt notanda. Primò, Si quis ſolùm eiectus ſit ad tempus, vt ſe emendet, hunc teneri ſe emendare, habilémque reddere, & tunc rurſus ſe offerre Religioni, ut denuò recipiatur. Si verò per ſententiam abſolutè eiectus ſit, non teneri ſe offerre, imò, nec poſſe compelli per Superiorem Monaſterij, vt redeat; iuxta Nauarrum conſ. 1. de Regularibus, & comment. 2. nu. 33. & 36. Ratio ipſius eſt, quia per ſententiam talem, Religioſus deſinit eſſe membrum illius Ordinis, ac proinde eximitur eius iuriſdictioni; ſicut ſeruus eiectus à domino, efficitur ſui iuris, & deſinit eſſe ſub domini poteſtate. 110 *Eiecti an teneantur redire.* *Sententia Nauarri.*

Si dicas, Cap. vltimum de Regular. (quod eſt Concilij Lugdun. ſub Gregorio X.) iubet vt Viſitatores, vel Abbates maiores, vel Priores requirant fugitiuos, & eiectos, & cogant Monaſteria, vt eos recipiant; & ſi nolint reuerti, eos excommunicent.

Reſpondet Nauarrus locis citatis, hoc eſſe intelligendũ de eiectis iniuſtè, vel inordinatè, vel ſaltem non per ſententiam definitiuam.

Alij dicunt diſpoſitionem illius cap. non eſſe ampliùs in vſu. nam ne fugitiuos quidem requirere ſolent. etſi enim eiecti poſſint compelli ad reditum per Summum Pontificem, qui etiam ſtatuere poteſt, vt quærantur, & reducantur; ſi tamen hoc ſtatutum non eſt receptum; vel ſi contraria conſuetudine abolitum, non obligat.

Verius tamen puto eos teneri reuerti, maximè ſi à ſuis Superioribus requiſiti fuerint. Probatur Primò, Quia ſi nolint redire, poſſunt, & debent excommunicari tamquã contumaces, vt expreſsè habetur d. cap. vlt. de Regular. vbi ſupponit Concilium eos ſaltem tunc teneri: non enim illis nouam obligationem imponit, ſed eorum Superioribus, vt eos quærant, & compellant. loquitur autem de omnibus eiectis, & fugitiuis. Secundò, Facto diuortio per ſententiam definitiuam, nocens tenetur reuerti, ſi innocens velit eum in gratiam recipere, & ſibi reconciliare; vt communiter Doctores tradunt. non enim innocens per diuortium iure ſuo priuatus eſt, cùm illud in fauorem ipſius factum ſit. quod autem in fauorem alicuius inductum eſt, non debet in eius damnum retorqueri, vt habet reg. Iuris 61. in Sexto. ergo Religioſus per ſententiam eiectus tenebitur reuerti, ſi Ordo illum repetat. ſicut enim profeſſio eſt ſpiritale cõiugium, ita eiectio ſpiritale diuortium. Tertiò, Quia ex ui 111 *Verius eſt teneri redire.*

uoto-

Digitized by Google

votorum & profeſſionis ſuæ tenetur manere in Religione ſua vſque ad mortem: ergo quantũ in ſe eſt, tenetur id præſtare, & impedimenta amouere: ac proinde cùm iam facta ſit illi poteſtas redeũdi, tenetur redire, vt ſoluat quod Deo promiſit. Confirmatur, Quia antea ſolùm excuſabatur per impoſſibilitatem, eò quòd non eſſet in ipſius poteſtate ibi manere: ergo cùm iam id ei factum ſit poſſibile, recurrit vis obligationis. Hanc ſententiam inſinuat Siluester Religio 6. q. 12. cùm ait, eiectum cogi poſſe vt redeat; & D. Bonauentura q. 1. in regulam S. Franciſci. Si tamen aliũ Ordinem ingreſſus fuerit, non tenebitur redire. quia Prælatus hoc ipſo quo illum expulit, & habitu priuauit, ei facultatem feciſſe cenſetur alium Ordinem ingrediendi (non enim cupit illum manere in ſæculo) quam reuocare nõ poteſt, quando res non eſt integra.

Non tenetur aliud intrare.

Secundò, Eiectum non teneri intrare aliud Monaſteriũ. Ratio eſt, quia ad hoc ſe non obſtrinxit. vel enim tenetur redire ad ſuum, cui erat obligatus; vel ad nullum.

Si vouerat Religionẽ in genere.

Dices, Quid ſi antea vouerat Religionem in genere?

Reſpondeo; Quidam putant eo euentu illum teneri ingredi alium Ordinem, ſi in ſuo non recipitur; quia manet votum Religionis, cui tenetur poteſt ſatisfacere. Inſinuat hoc Sotus lib. 7. de Iuſtitia quæſt. 1. ar. 1. ad 3. & quidam alij recentiores.

Sed verius eſt non teneri. Ratio eſt, quia hoc votum Religionis in genere, fuit extinctum per profeſſionem factam in hac Religione: omnia enim vota ſimplicia commutantur in ſolemnia Religionis; vt ſuprà cap. 40. nu. 92. oſtenſum eſt. Adde, mentem ipſius non videri fuiſſe ſe obligare ad ingrediendam aliam Religionem, ſi profeſſionem contingeret eijci ex iſta: niſi fortè id expreſsè cogitauerit cùm voueret. quo caſu ſi de eo conſtaret, putarẽ debere aliã Religionẽ capeſſere, nec poſſe in ſæculo remanere: quia illud votũ non fuit per profeſſionem cõmutatũ, cùm nulla ratio commutationis ſubfuerit. Executio enim eius nõ concurrit ſimul cum executione profeſſionis, ſed ſolum inducitur in locum huius, ſi contingat hanc impediri.

112 Tertiò, Poſſe eiectum in ſæculo vti veſte clericali: quia ſpoliatus habitu ſuæ Religionis per ſententiam, non tenetur, imò nec poteſt eo vti; vt docet Nauarrus comment. 2. num. 36. Supereſt igitur vt vtatur veſte clericali, ſtatui ſuo conueniente.

Quartò, Non poſſe acquirere ſibi alicuius rei dominiũ: quia manet verè Religioſus, obſtrictus tribus votis ſubſtãtialibus. Itaque eſt dominij incapax.

Cui acquirat.

Petes, Cui ergo acquirit? Nauarrus comment. 2. nu. 33. docet non acquirere Monaſterio, quia non eſt ampliùs illius membrum, nec illi ſubiectus. ſed ſi exemptus ſit, acquirere Summo Pontifici: ſi non exemptus, Epiſcopo loci. Hęc ſententia eſt probabilis.

Verius eſt acquirere Monaſterio.

Verius tamen puto cum Molina diſputat. 140. ipſum acquirere Monaſterio, vel dominium, ſi eſt capax; vel ſaltem commoditatem poſt mortem ſuam, ſi non eſt capax. Ratio eſt, quia Monaſterium per culpam & punitionem Religioſi, ius ſuum, quod in bona illius habebat amittere non debuit. Nec eſt ſimile de ſeruo; tum quia ſeruus per eiectionem à domino efficitur planè liber, & dominij capax; Religioſus verò minimè: tum quia hic non ita præciſus eſt à Religione ſua, quin teneatur reuerti, ſi Religio velit; & ſi ſe emendauerit, cogi poſſit Religio illum admittere, niſi iuſtas cauſas habeat recuſandi.

Infans & ſeruus expoſitus.

Dices, ſi infans fuerit expoſitus à parente, eximitur à patria poteſtate, nec acquirit parenti; ſimiliter ſi ſeruus à domino, efficitur liber, vt colligitur c. vnico, de infant. & languidis. ergo pari modo ſi Religioſus eiectus fuerit è Monaſterio, eximitur Iuri illius, nec acquirit illi, ſed Pontifici vel Epiſcopo.

Reſpondeo negando conſequentiam; quia illud ſtatutũ eſt in pœnam crudelitatis parentum & dominorum: pœna autem non debet extendi vltra ſuum caſum, præſertim cùm nulla ſit crudelitas aut culpa in expulſione Religioſi. Deinde ſi hac in re eſt culpa aliqua, vel illa eſt in ſolo Prælato, & ſic non debet nocere Monaſterio; nam delictum perſonæ non debet in Eccleſiam redundare, vt habetur Regula 76. in Sexto. Idem dicendum ſi eſt in minore parte Capituli. Vel eſt in Capituli maiore parte, & ſic, etſi Monaſteriũ poſſit priuari, nõ tamen priuatum eſt iure ſuo ante ſententiam. Quod ſi beneficium obtinuerit, acquiret beneficio & ſuæ Eccleſiæ.

De fugitiuis & apoſtatis, dubium non eſt hos Ordini acquirere; quia Monaſterium eos à ſe non abdicauit.

Quintò, Religioſum eiectum eorum, quæ acquirit, habere adminiſtrationem, tum ad alimenta, tum ad pias cauſas; hæc enim tacitè conceditur dum eijcitur. non tamen poteſt teſtari, quia iure ad hoc inhabilis. 113

Si expẽdat in illicita.

Dices, Quid ſi in illicita expenderit, tenebiturne accipiens ab eo aliquid, ad reſtitutionem? Videtur teneri, quia ille non eſt dominus, ſed ſolùm adminiſtrator: atqui ob hanc cauſam obnoxius eſt reſtitutioni, quod Abbas vel alius Regularis illicitè expenderit, vt ſupra dubit. 9. dictum eſt. Hæc ſententia eſt valde probabilis: nam DD. generatim loquuntur.

Contrarium tamen magis eſt vſu receptum, idque verius eſſe docet Molina diſput. 276. Ratio eſt quia tota commoditas interim dum viuit ita ei relinquitur ac ſi Religioſus non eſſet; nec cuiquã curæ eſt quomodo expendat: nã Monaſteriũ nõ cẽſet res illius in bonis ſuis ante eiꝰ mortẽ.

An recidat in obedientiam Epiſcopi.

Sextò, Verius eſt non recidere in obedientiam Epiſcopi ex vi ſui voti, & profeſſionis: etſi Nauarrus multis locis (vt comment. 2. num. 34. 35. & alibi) contrarium probare nitatur; ſed ſolùm teneri illi obedire, ſicut alij de Clero. Ita Molina diſp. 140. & Azor. lib. 12. cap. 16. q. 11. ſic enim toto orbe vſu receptum; nec Epiſcopi aliquid peculiaris iuris in illos vſurpant. Ratio eſt, quia in profeſſione non intendunt ſe obſtringere Epiſcopo per votum obedientiæ, ſed ſolùm ſuis Prælatis Regularibus, & Romano Pontifici, qui eſt omnium Religioſorum communis Superior, cùm ab ipſo omnis iuriſdictio ſpiritualis ad illos deſcendat. Itaq; cum promiſſio & votum non operetur vltra intentionem promittentis, non tenentur Epiſcopo ex vi voti; quod maximè locum habet in ijs, qui erant ab Epiſcoporum iuriſdictione exempti: nam in non exemptis valde probabilis eſt ſententia Nauarri; quia ex vi voti ſubſunt Epiſcopo. non tamen tenentur ſe illi offerre vt ipſe eos dirigat, & ab ipſo in omnibus dependeant, vt vult Nauarrus; quia hunc modum viuendi non vouerunt: ſicut nec ad aliam Religionẽ tenentur; imò nec à Romano Pontifice compelli poſſunt vt aliam capeſſant, vt idẽ Nauarrus docet de Regular. cõſil. 17. 114

An ſolutus ſuis votis.

Septimò, eiectum non eſſe ſolutum ſuis votis, etſi ceſſet ex parte executio ob defectum materiæ; nempe quia caret Superiore, à quo dirigatur. debet tamen ea ſeruare in præparatione animi. A reliquis verò monaſticis obſeruantijs, vt à ieiunijs, vigilijs, delectu ciborum, ſilentio, eſt liber: quia hæ comitantur vitam monaſticam. 115

CAPVT XLII.

De Iuramento & Adoratione.

Conſtat Dubitationibus 14.

EXPLICATA natura voti, & ſtatus Religioſi, qui voto conſtat; ſequitur alius religionis actus, qui iuramẽtum, iuſiurandum, & interdum ſacramentum (eò quòd ſit rei ſacræ atteſtatio) à iure & ſcriptoribus vocatur. Huic affinis eſt adiuratio, quæ etiam per aliquid ſacrum fit, quã eodem capite tractabimus. de iuramento agit D. Thomas, quæſt. 89. de adiuratione, quæſt. 90.

DV-

Digitized by Google

DVBITATIO I.

Quid ſit iuramentum.

D. THOM. quæſt. 89. ar. 1.

1 IVRAMENTVM dicitur à *Iure*; quia inſtar iuris habendū. vnde à Latinis paſſim vocatur Iuſiiurandum. Græcis dicitur ὅρκος quaſi ἕρκος, & ſeptem firmum extra quod non liceat procedere. Eſt autem *Iuramentum* nihil aliud quam atteſtatio diuini numinis; vel inuocatio diuini teſtimonij ad fidem faciendam; vel promiſſionem firmandam.

Iuramentum.

Atteſtatio Eſt *atteſtatio*, id eſt, actio illa ſeu inuocatio, qua Deus adducitur in teſtem; quæ actio eſt opus intellectus, nam eſt locutio interior vel exterior, ſupponens actum voluntatis, quo intendimus illum in teſtem vocare.

Obiectio. Dices, Ergo qui iurat, petit miraculum: Deum enim præbere teſtimonium dictis hominum, eſt res inſolens ſupra naturæ ordinem. Deinde ſi iuramentum eſt inuocatio diuini teſtimonij: ergo eſt actus orationis quia inuocatur Deus vt opem ferat ad perſuadendum; ac proinde Sancti, quando inuocabant Deum vt miraculis prædicationem comprobaret, iurabant.

2 *Reſp. Non petit miraculū.* Reſpondeo ad primum, negando conſeq. Non enim iurans petit abſolute vt Deus nunc teſtetur, ſed quando ei placuerit; vel ſaltem *quando illuminabit abſcondita tenebrarum, & reuelabit occulta cordium*, quod teſtimonium nulli deerit: hoc autem valet ad fidem faciendam, quia nō facile putatur quis ita eſſe improbus, vt auſit Deum facere teſtem falſi.

Ad ſecundum: Qui iurat, non inuocat diuinum teſtimonium per modum orantis, ſed per modum teſtantis; ſicut dicitur inuocare teſtimonium Principis vel populi, qui dicit Teſtor Principem, teſtor populum. hoc enim non eſt propriè orare, deprecari, ſed teſtem conſtituere, & quantum in ſe eſt ad teſtandum mouere. ſimili modo dicimus, Facio Deum meum iudicem, meum patronum, procuratorem, vindicem, &c. exprimentes affectum, quo illum ad hæc, quantum in nobis eſt, mouemus, abſque alia deprecatione.

3 *Cur periuriū graue peccatum.* Hinc patet Primò, Cur periurium ſit graue peccatum; quia nimirum qui falſum iurat, quantū in ſe eſt facit Deū approbare falſum pro vero, quæ atrox iniuria. Sicut enim, qui dicit, Deus ſit mihi ſocius, adiutor, fautor huius furti, homicidij, &c. affectu ipſo & quantum in ſe eſt, facit ipſum auctorem & fautorem peccatorum. ſic qui in mendacio dicit, Deus ſit mihi teſtis, facit ipſum, quantum in ſe eſt, approbatorem mendacij.

4 *Duo requiri ad iuramentum. Variæ formulæ.* Patet Secundò, Duo requiri ad eſſentiam iuramenti; intentionem iurandi, ſeu Deum teſtem faciendi, & locutionem, qua in teſtem vocetur. vnde ſi alterum horum abſit, non erit iuramentum. Itaque illis formulis, *Per fidē meam, Fide boni viri, Fide boni Chriſtiani* vel *ſacerdotis*, vt ordinariè accipiuntur, non eſt iuramentum, vt docet Nauarrus cap. 12. nu. 2. Caiet quæſt. 89. ar. 6. Sotus lib. 8. q. 1. ar. 1. & alij multi. nam qui ſic loquuntur, non intendunt iurare, ſed ſolùm ſignificare ſe loqui ex virtute fidei vel veritatis, quam vir probus, Chriſtianus, ſacerdos, in dictis & promiſſis ſuis adhibere debet; & ſi fallat, vt non habeatur verax aut fidelis. Si tamen intelligant fidem Catholicam, erit iuramentum: qui enim dicit. *Per fidem Catholicam, per ſanctum Euangelium*, cenſetur auctorem illius in teſtem adducere. Nihilominùs ſi alio ſenſu & alia mente huiuſmodi verbis vteretur, non eſſet iuramentum, vt ſi dicendo *Per fidem meam* feci, dixi, faciam, &c. vellet ſignificare cauſam efficientem vel impulſiuam. Neque in his eſt iuramentum, *Per meam conſcientiam*, (etſi Soto de hoc aliter videatur) *ſuper meam conſcientiam, in conſcientia, in veritate*; tantùm enim ſignificant ſe loqui ex conſcientia & veritatis notitia. & idem valent, per conſcientiam, & in conſcientia. neque etiam in hanc, *Amen amen dico vobis*, iuxta probabiliorem ſententiam: etſi Origenes tract. 35. in Matthæum, & quidam Patres illum ſecuti, & recentiores contrarium putent. Incredibile enim eſt Dominum tam ſæpè iuraſſe; quin potiùs veriſimile numquam iuraſſe, qui omne iuramentum, quantum fieri poſſet, vitandum docuit. tantū igitur volebat illa forma loquendi inſinuare, ſe ex certiſſima veritatis notitia docere. Apud Græcos idem ferè valet *ναί*, id eſt, certè verè vt colligitur 2. ad Corin. 1. v. 17. 18. 19.

In illis verò, *Coram Deo* loquor, *Deus ſcit* ita eſſe, *Deus videt* me vera dicere, *videt meam conſcientiam*, prout vulgo accipi ſolent, cenſetur eſſe iuramentum. Sic Apoſtolus ad Galat. 1. *Ecce coram Deo quia non mentior*. Si tamen quis non intendat iurare, ſed ſolùm affirmare Deū iſta ſcire: intueri, non erit iuramentum, quia deeſt intentio, vt rectè Caietanus art. 1. & Sotus ſuprà.

Denique in his, *Ie renie Dieu*, vt Galli dicunt, & *Peſe à Dios*, vt Hiſpani, & ſimilibus potius eſt blaſphemia, quā iuramentum, vt docet Couar. 10 cap. Quamuis pactum. p. 1. § 7. num. 12. etſi in illo ſecundo implicitè etiam contineatur iuramentum execratorium, vt ex eodem, & ex Soto ſupra colligitur.

5 *Obiectio contra Iuramētū per falſos deos. Reſp.* Dices, Quidam iurant per falſos deos, in quibus nihil eſt numinis, vel per creaturas: ergo non omne iuramentum eſt atteſtatio diuini numinis.

Reſpondeo, Iuramentum per falſos Deos non eſſe verū iuramentum, nec obligare niſi ex conſcientia erronea; quia nulla reuerentia illis debetur: nec metuendum eſt ne illis videamur feciſſe teſtes falſi. Vnde non eſt per ſe peccatum mortale iurare falſum per Iouem, ſi ſcias Iouem nihil eſſe; quia verè non iuras; ſed iocaris & ludis imagine iuramenti: perinde ac ſi chimæram teſteris, vel rem aliquam ratione carentem; niſi fortè fiat ſeriò vel ad imperium tyranni, vel cum illis circumſtantijs vt videaris Ioui honorem diuinū deferre. Infidelis tamen putans Iouem eſſe Deum, erit periurus, ſaltem affectu, & culpa, ſi falſum iuret vel promiſſa iurata non ſeruet. Vnde Couarruuiam ſupra num. 24.

Nec obſtat quòd D. Auguſtinus ſerm. 30. de verbis Apoſtoli ſub finem ait, *eſſe periurum, qui falſum iurat per lapidem*, (id eſt, *per Iouem*, vt patet ex antecedentibus) *etiāſi ſciat Iouem nihil eſſe*; quia intelligi poteſt eſſe periurum ex opinione ethnici, cui tale iuramentum præſtatur, & cui fides in contractibus ſeruanda, vel quia externa ſpecie periurus videtur: nam ſeriò videtur iurare, ſicut qui thus adolet Idolo, exteriùs eſt Idololatria, etiamſi in animo non habeat illud pro deo, nec intendat illi honorem deferre.

6 *Per creaturas.* Iuramentum autem per creaturas eſt verum iuramentū: quia cùm ſic iuramus, non volumus ipſas nobis eſſe teſtes, ſed eum, qui in ipſis ſingulari modo præſidet & relucet; cuius ipſæ ſunt templum, ſedes, thronus, tabernaculum, ſcabellum pedum; vt patet Matthæi 5. & 23. de quo infrà dubit. 3. accipitur enim continens pro contento, & ſignum pro ſignato. Poſſumus tamen etiam Sanctos ſecundùm ſe in teſtes vocare, vt teſtor B. Virginem, S. Petrum; & Apoſtolus 1. ad Thimotheum 5. *Teſtor coram Deo, & Chriſto IESV & electis Angelis eius*. ſed tunc non erit propriè iuramentum, aut actus religionis, ſed obſeruantiæ, ſeu duliæ ſupernaturalis, ſicut ſuprà dictum eſt de oratione & voto ad Sanctos directo. Ordinarie tamen tales formulæ ita accipiuntur vt illis cenſeatur primariò in teſtē vocari Deus, qui in Sanctis habitat, & ſecundariò ipſi Sancti, qui ēt res noſtras cognoſcunt; ſicque idē actus externus, vt ſubeſt diuerſis intentionibus, ad diuerſas virtutes pertinet.

7 *Finis iuramenti.* Additur in definitione, *ad fidem faciendam vel promiſſionem firmandam*, vt explicetur finis immediatus vſus iuramenti, qui duplex eſt, vnde etiā duplex eſt iuramentū, *aſſertorium* & *promiſſorium*. Docet id Gregor. Nyſſenus in Cantica, explicans illud Adiuro vos, &c. *Iuſiurandum*, inquit, *eſt oratio per ſe confirmans veritatem. Eſt autem duplex iuramenti operatio. aut enim quiſpiam ei, qui audit, facit fidem veritatis; aut alium per iuramentum affert neceſſitatem vt minimè mentiatur; vt iurauit Dominus Dauid veritatem & non fruſtrabitur eum; hic fides promiſſis confirmatur iureiurando.*

Dices, Multi iurant ex ira, qui non intendunt fidem facere, aut ſe ad aliquid obligare.

Reſpondeo, Illi non intendunt propriè iurare, ſed potiùs imprecari malum vel patefacere iram.

DV-

DVBITATIO II.

De multiplici iuramenti diuiſione.

8 *1. Diuiſio.* MVLTÆ ſunt iuramenti diuiſiones: aliud enim verbis concipitur, aliud nutu, vel alio ſigno; vt manu ſublata. ſicut enim votum & profeſſio fit tacitè vel expreſsè, ita & iuramentum.

2. Diuiſio. Per conteſtationem ſimplicem. Deinde aliud eſt *per ſimplicem conteſtationem*, in quo Deus ſolùm vt teſtis vocatur, v.g. Teſtis mihi ſit Deus, teſtor Deum, iuro per Deum, quæ omnia idem valent, vt docet D. Auguſtinus ſerm. 28. de verbis Apoſtoli.

Per execrationem. Aliud *per execrationem*, in quo etiam vocatur in vindicem; vt puniendo teſtetur, ſi fallo. Sic Apoſtolus 2. ad Corinth. 1. *Teſtem inuoco Deum in animam meam*. Item, peream, ita me Deus amet, adiuuet, ita mihi ſit propitius. nam in his non ſolùm ſignificatur vt ſit propitius, ſi eſt verum; ſed etiam vt non ſit propitius, ſi falſum. Idem illud, quod olim frequens erat apud populum Iudaicum, *hæc mihi faciat Dominus & hæc addat*, eumdem ſenſum habet. ſicut & iſta *per animam meam, per caput meum, per vitam meam*. Simile videtur illud, quo Deus in veteri teſtamento aliquando vſus eſt, moribus humanis ſe accommodans, vt Pſalm. 94. *quibus iuraui in ira mea, ſi introibunt in requiem meam* quaſi dicat, *non ſim Deus*. Alij tamen dicunt, *Si* accipi pro *Non*.

Aliquando non noſtram perſonam, ſed aliam nobis coniunctam obligamus Deo, vt in ea nos puniat, ſi fallimus, vt *per vitam filij, vxoris, per ſalutem Regis*.

9 *Obiectio.* Dices, Hoc eſt imprecari malum; quod eſt contra charitatem.

Reſp. Reſpondeo, Eſſe contra charitatem, ſi mentimur; ſi autem verum eſt quod dicimus non eſt contra, ſed potiùs ſecundùm charitatem: oſtendimus enim quanti alterum faciamus, eumque ſic honoramus. Neque ſolùm imprecamur malum ſi fallimus, ſed etiam bonum ſi non fallimus. Itaque *per ſalutem Regis*, idem eſt ac ſi dicas: Ita Deus ſaluet vel non ſaluet Regem; ſaluet, ſi verum dico; non ſaluet, ſi fallo. vtrumque enim includitur. Idem dicendum de iſtis. Per animam meam; per caput meum; &c.

Petes, Vtrùm *execratorium* differat ſpecie *conteſtatorio*.

An differãt ſpecie. Reſpondeo, Non differre ſpecie in ratione iuramenti; quia vtroque Deus vocatur in teſtem; ſed in conteſtatorio ſolùm vt generali modo teſtetur & veritatẽ aperiat: in execratorio, vt aperiat puniendo, ſi fallo. Periurium tamen execratorium videtur ſpecialem malitiam continere contra charitatem ſui. quatenus homo ſibi ipſi imprecatur malum, Deumque ad illud infligendum expreſsè, prouocat. vnde pro diuerſitate mali, eſt diuerſa malitia huic periurio coniuncta, vt rectè Caietanus art. 1. Hoc tamen intellige cum Caietano, ſi periculum ſit præſentis punitionis, vt ſi fiat v.g. ad altare S. Antonij, vbi peierantes ſtatim ſolẽt puniri. Alioquin ſi putetur non eſſe periculum, non habebit peculiarem malitiam contra charitatem ratione execrationis. Nam in omni iuramento tacitè includitur quædã execratio, quatenus ſe exponit vindictæ, ſi Deum faciat teſtem falſi. Itaque omnia periuria ſunt eiuſdem ſpeciei: quia deformitatem vnius rationis continent. Quare non eſt abſolutè neceſſarium explicare in cõfeſſione an fuerit per execrationem, an per ſimplicem conteſtationem, excepto illo caſu iam dicto: niſi fortè fuerit ſolemne in iudicio, quod quibuſdam locis eſt reſeruatum Ordinario.

Periuria omnia ſũt eiuſdem ſpeciei.

10 *3. Creatura quadrupliciter ſpectari poteſt.* Tertiò, Aliud eſt *per Deum*, aliud *per creaturam*. Põt aũt creatura ſpectari quadrupliciter. Primò, Secũdùm ſe. Secũdò, Vt in ea elucet vel apprehẽditur numen diuinũ. Tertiò, Vt eſt aliquid ad nos pertinens, quod obligamus Deo. Quartò, Vt falſò putatur habere aliquid diuinitatis.

Quadrupliciter per creaturam poteſt iurari. Si primò modo; Sic per creaturam non eſt verum iuramentum: quia vel ipſa per ſe teſtis eſſe non poteſt, vel non vt prima veritas. vel enim ipſa non cognoſcit quid dicamus, & ſic ſtultum eſt illam in teſtem adducere: de quo vide Nauarrum cap. 12. Enchirid. num. 5. vel cognoſcit;) vt Sancti) & ſic poteſt quidem vocari ſecundùm ſe in teſtem, ſed non ut ſuprema ueritas. unde non eſt propriè iuramentum ſed actus duliæ, vt antè dictum eſt.

1. Per creaturam ſecundùm ſe ſpectatam. *2. Per creaturam vt continet Deum.* Si ſecundo modo cõſideretur, ut continens ſingulari modo & ſimul quodammodo inuoluens diuinum numen; ſic per illam eſt iuramentum. hoc modo qui iurat per cælum, cenſetur iurare per eum, qui in cælo habitat; qui per terram, per illum, qui terram ſuſpendit in nihilo, cui ipſa inſtar pedum ſcabelli. qui per templum, per eum, qui ibi colitur, ut patet Matth. 23. ubi Dominus corrigit errorem Iudæorum, qui putabant iuramenta per creaturas (ut per templum, per altare) non obligare, niſi eſſent tales, quæ ſeruirent eorum commodis: ut per aurum templi; per donum quod altari imponitur. Sic dum iuramus per euangelia, intelligimus ſimul eorum auctorem; dum per crucẽ, crucifixum; per reliquias Sanctorum, numen diuinum ibi ſingulari modo aſſiſtens, & in Sanctis habitans. Hoc modo ſi quis Deum in omni re norit contemplari, per omnẽ creaturam iurare poteſt, quia ipſe omnium uiuentium uita, & omnium exiſtentium eſſe, & fundus eſſentialis, ut Dionyſius loquitur; omnia creãs, formans, ſuſtentans, & aſſiduo influxu conſeruans. Non tamen ſolemus iurare per res uiles, uel ſordidas ob ſpeciem indecẽtiæ ſed ſolùm per nobiliores, in quibus manifeſtiùs elucet, quæque abſque indecentia adhiberi poſſunt.

3. Vt exponitur vindictæ. Si tertio modo conſiderent, erit iuramentum *execratorium*, ut cum iuramus per animam, per uitam parentis, uel rem aliam nobis ualdè caram. Sic Ioſeph iurauit per ſalutem Pharaonis, (Geneſ. 42.) à qua ipſius felicitas pendebat, obligans illam Deo, ſi uerum non eſſet quod dicebat. Quamuis hoc etiam poſſit intelligi per ſimplicem cõteſtationem, ut docet D. Thomas art. 6.

4. Vt ipſa habet aliquid diuinitatis. Si quarto modo ſpectetur tamquam ipſa aliquid diuinitatis habeat, erit blaſphemia, & ſpecies idololatriæ. Similiter blaſphemia erit, ſi quis inuerecundè iuret per mẽbra Chriſti, & Sanctorum, quaſi in illis ſit aliquid pudendum. uide Couarruuiam in cap. Quamuis pactum. §. 1. n. 16. & 17.

An ſit eiuſdem ſpeciei. Petes, Vtrùm iuramentum per creaturas ſit eiuſdem ſpeciei, ac per Deum?

Reſpondeo eſſe, ſi ritè fiat; quia qui iurat per creaturam in modum ſimplicis conteſtationis, implicitè teſtatur ipſum Deum. qui per modum execrationis, etiam teſtatur Deum explicitè vel implicitè: etſi ſimul maledictionem inuoluat.

11 *4. Diuiſio.* Quartò, Aliud eſt *ſimplex*, aliud *ſolemne*. Solemne eſt, quod habet aliquam notabilem circumſtantiam externam, & ſi fiat coram teſtibus vel Notario, vel in tribunali, vel tactis euangelijs, reliquijs, &c. Simplex, quod caret huiuſmodi circumſtantia. vtriuſque eadem vis coram Deo. Si tamen ſolemne violetur, eſt maius peccatum ob ſcandalũ.

5. Diuiſio. Aſſertoriũ, promiſſoriũ, comminatorium. Quintò, Aliud eſt *aſſertorium*, aliud *promiſſorium*, aliud *comminatorium*. *Aſſertorium* adhibetur ſolùm vt credatur aliquid, quod aliter probare non poſſumus, ſiue ſit præſens, ſiue præteritum, ſiue etiam futurum: etſi hoc rariùs: vt ſi iurem Petrum cras moriturum, aut futurã pluuiã, &c.

Promiſſorium eſt, quo intendimus nos alteri obſtringere, ſeu quo confirmamus noſtram promiſſionem.

Comminatorium eſt, quo minamur alteri pœnam.

Differunt hæc, quòd in aſſertorio nullam intendimus nobis imponere obligationem, ſed ſolùm facere fidem, vt aliquid credatur. In promiſſorio intendimus nos obligare ei, cui promittimus. In comminatorio intendimus nos obligare non ei, cui minamur, ſed abſolutè ad infligendam alteri pœnam, nempe ut conſtricti reuerentia iuramenti non audeamus condonare.

Veritas requiſita in ſinglis. Deinde in primo requiritur tantùm una ueritas, quæ expreſsè aſſeritur. hæc ſi abſit, ſemper eſt peccatum mortiferũ, quantumuis res ſit exigua: quia omnes ueritates in ordine ad teſtimonium Dei eiuſdem ſunt rationis. In ſecundo & tertio requiritur duplex, nempe una præſens, quòd habeas animum exequendi: altera futura, quæ conſiſtit in executione. Harum prior eſt principalis & neceſſariò requiſita; ſi enim abſit, erit periurium mortiferum. Altera eſt ſecundaria, & ſæpè abſque peccato abeſſe poteſt. Sæpè enim expedit, quod prudenter promiſſum uel comminatum eſt non mandari executioni, mutatis circũſtantijs. Sic Dauid iuramentum comminatorium aduerſus Nabal non eſt executus, 1. Reg. 25. uel quia tacita ſuberat conditio, uel quia calore iracundiæ conceptum.

12 *6. Diuiſio.* Sextò, Aliud eſt *abſolutum*, aliud *conditionale*. hoc habet tacitam uel expreſſam conditionem. Tacita conditio ſubeſt uel ex iuris diſpoſitione uel ex iurantis intentione.

Ratio harum diuiſionum eſt: In iuramento quinque ſpe-

Digitized by Google

Ratio harum diuiſionum.

ſpectari poſſunt. Primò, Id, quod iuramento cõfirmatur, & rõne huius eſt diuiſio quinta & ſexta. Secũdò, Id per quod iuratur, & ſic eſt tertia. Tertiò, Modus, quo Deum teſtamur, & ſic habetur ſecunda. Quartò, Circumſtantia notabilis exterior, & ſic habetur quarta. Quintò, Signa, quibus exprimitur, & ſic habetur prima.

DVBITATIO III.

Vtrùm licitum ſit iurare, ſiue per Deum, ſiue per res creatas.

D. THOM. ART. 2. & 6.

13 MVLTI hæretici olim docuerunt non eſſe licitum iurare; vt Meſſaliani, qui & Euchitæ dicti, Pelagiani, VValdenſes; & noſtro tempore idem docent Anabatiſtæ, qui etiam id exactè ſeruant. Idem docuit VViclef in contractibus humanis. vide Caſtro contra hæreſes v. Iuramẽtum, & Ianſenium in concor. cap. 40.

Iuramẽtũ, eſſe licitũ.

Sed contrarium eſt fide tenẽdum. Primò, Quia in Scripturis legimus viros ſanctiſſimos in contractibus iuraſſe; Geneſ. 21. Abraham fœdus init cum Abimelech, & illud iuramento confirmat; idem facit Iſaac, Geneſ. 26. cum eodem Abimelech, vel eius ſucceſſore; & Iacob, Geneſ. 31. cum Laban. Alij ob alias cauſas ſæpè iurarunt. Moyſes Deut. 4. *teſtes inuoco cælum & terram citò vos perituros*: & cap. 3. idem repetit. Dauid ſæpè iurauit, *viuit Dominus*, q. d. per vitam Dei, & Pſal. 62. ait. *Laudabuntur omnes, qui iurant in eo.* id enim erat ſignum eſſe Dei veri cultores: & Deut. 6. *Dominum Deum tuum timebis, & per nomen eius iurabis*; Apoſtolus quoque in nouo teſtamẽto, ad Rom. 1. 2. ad Cor. 1. ad Philip. 1. 1. ad Tim. 5. Imò ipſe Deus ſæpè legitur iuraſſe, Pſal. 94. 109. &c. non quòd iuramentum Dei firmius ſit quàm ſimplex aſſertio: (hæc enim omnem firmitatem habet, quæ a diuina auctoritate poteſt accedere) ſed partim quia homines magis iurato credere ſolent, quàm iniurato; partim vt illis magis inculcet & oſtendat immobilitatem conſilij ſui, vt ait Apoſtolus ad Hebr. 6. ne videlicet ſuſpicentur ſubeſſe aliquam tacitam conditionem, cuius mutatione fieri poſſit vt non eueniat quod Deus promiſit; vt interdum in prophetijs cõminatorijs accidit. Ita D. Thom. in illum locum Apoſtoli.

Cur Deus iuret.

Secundò, Probatur ex vſu omnium gentium, & omniũ tribunalium. omnis enim controuerſiæ finis eſt iuramentum, teſte Apoſtolo ad Hebræos 6.

Tertiò, Iuramentum eſt cultus latriæ apud omnes gentes: per hoc enim tacitè teſtamur Deũ habere prouidentiã humanarũ, & omnium rerum cognitionem & poteſtatem.

Quartò, Iuramentum facit vt reuerentia & timore diuini numinis, veritatem dicamus, pacta cuſtodiamus, fidẽ ſeruemus, pacem retineamus, ab iniurijs abſtineamus, cõtrouerſias deſinamus; quæ omnia valdè bona ſunt & rebus humanis neceſſaria.

14 Obijcitur Primò, Matth. 5. *Audiſtis quia dictum eſt antiquis, non periurabis, reddes autem Domino iuramenta tua. ego autem dico vobis non iurare omnino, neque per cælum, quia thronus Dei eſt, neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum eius; neque per Ieroſolymam, quia ciuitas eſt magni Regis. ſit autem ſermo veſter, Eſt, eſt; Non, non; quod autem his abundantius eſt à malo eſt.* Et Iacobi 1. *Nolite iurare quodcumque iuramentum.* Omiſſis varijs interpretationibus, quas videre eſt apud Ianſeniũ, Maldonatũ, & alios.

Obiectiones. 1. Locus Matth. 5. de iuramẽto.

Reſp.

Duo errores Phariſæorum circa iuramẽtum.

Reſpondeo, Chriſtum hic corrigere duos errores Phariſæorum: quorum alter erat, Licitum eſſe quauis occaſione iurare per creaturas. Alter, Iuramentum per creaturas non obligare; vt ſuprà dictum eſt, ex cap. 23. Matth. Itaque docet *non iurandum omnino*, id eſt nullo iuramento, nec per Deum, nec per creaturas; intellige quantum in nobis eſt, ſeu niſi neceſſitas compellat. Iuramentum enim non eſt de genere eorum, quæ per ſe bona ſunt & frequentanda, vt ieiunium, oratio, eleemoſyna; ſed quæ ſolùm bona cenſentur, poſita neceſſitate, vt antidota & medicamenta, & ſicut occidere hominem, capere alienum. Ratio eſt, quia irreuerentia eſt tantùm teſtem adducere ad confirmãdam rem parui momenti, aut quando neceſſitates non poſtulat, vt optimè oſtendit Chryſoſtomus homilia nona in Acta. Quando verò res eſt grauis, & alia ratio commoda non ſuppetit, bonum eſt iuramentum adhibere, ſi debita circumſpectione & reuerentia fiat. Colligitur hæc expoſitio tum ex ipſa Scriptura, tum ex D. Auguſtino, lib. 1. de ſerm. Domini in monte cap. 30. & 31. eodem modo intelligendus eſt locus Iacobi. Addit Dominus, *quod his abũdantius eſt*, (extra neceſſitatem) *à malo eſt*, id eſt, à diabolo, ἐκ τοῦ πονηροῦ: qua voce diabolus ſignificari cõſueuit, eũm πονηρὸν propriè non quamuis, ſed morum malitiam denotet; vt ſuprà cap. 37. nu. 20. dictum eſt. Ita hunc locum explicant aliqui Græci, & noſter Maldonatus. Significat ergo Dominus, iuramentum extra neceſſitatem ad libitum, vbi ſimplex affirmatio vel negatio ſufficit, à diabolo, non à Deo introductum eſſe; ideòque valdè cauendum. Vnde etiam in veteri Teſtamento fuit prohibitum; Eccleſiaſtici 23. *Iurationi nõ aſſueſcat os tuum, multi enim caſus in illa.* & paulò poſt, *Vir multùm iurans implebitur iniquitate, & non diſcedet à domo illius plaga*: & quæ ſequũtur: quæ ſanè à concionatoribus valdè ſunt inculcanda. vide Chryſoſtomum homilia 4. 5. 6. 7. 8. 9. & 10. ad populũ Antioch. vbi omnibus viribus hanc conſuetudinem exterminare conatur.

Quomodo iuramentũ dicatur eſſe à malo.

Obijcitur Secundò, Multi Patres docent, *Iudæis tamquã paruulis eſſe permiſſum iurare per Deum, vt minus malum, ne iurarent per creaturas, ſicut permiſſus illis fuit libellus repudij: Euangelicam autem veritatem non recipere iuramentum, cùm omnis ſermo fidelis pro iureiurando ſit.* Ita Hieronymus in cap. 5. Matthæi, Chryſoſt. homil. 15. in Geneſim, & homil. 9. in Acta Baſil. in illud Pſal. 14. Qui iurat proximo ſuo & non decipit. 15

Obiectio 2.

Reſp.

Reſpondeo, Patres loquuntur de iuramento per Deum paſſim adhibendo abſque neceſſitate; hoc enim illis cauſa maioris mali vitandi permiſſum fuit, ne videlicet more ethnicorum iurarent per creaturas & idola: Dominus autem hanc permiſſionem ſuſtulit. Itaque veritas euangelica non recipit iuramentum; intellige, abſque neceſſitate, quo modo in vſu erat apud Iudæos. non enim in omni euẽtu volunt eſſe illicitum iuramentum, præſertim per Deũ, vt ex Hieronymo & Baſilio patet, ſed ſolùm quando res ſine iuramẽto poteſt expediri. Chryſoſtomus maximè inſectatur iuſiurandum per Deum, ſed id facit vt in contrariũ nitendo, conſuetudinẽ prauã iurandi in populo reprimat.

Obijcitur Tertiò, Cap. 9. Clericum. 22 quæſt. 1. Concilium Carthaginenſe 4. decernit *Clericum per creaturas iurantem eſſe acerrimè obiurgandum, & ſi perſtiterit in vitio, excommunicandum.* Hieronymus etiam loco citato apertè docet, *Iudæos iurantes per creaturas, honore & obſequio Diuino illas veneratos fuiſſe* & Innocentius III. in ca. Etſi Chriſtus, de iureiur. dicit *Dominum prohibuiſſe iuramentum non per Creatorem, ſed per creaturas, ne per tale iuramentũ transferretur ad creaturas, honorificentia creatoris.* 16

Obiectio 3.

Reſp.

Reſpondeo, Cap. illud Clericum, loqui de iurante per creaturas more ethnico, tãquam Deos quoſquam; (vt per Iouem, per Mineruam, per Solẽ) quamuis enim non credantur dij, tamen turpe eſt Chriſtiano, & ſcandaloſum ſic iurare; quia externo actu videtur illis deferri cultus diuinus; & periculum eſt ne ſenſim putetur aliquid diuinũ illis ineſſe. ſimili modo videtur intelligendum cap. Etſi Chriſtus.

Quòd ſi Iudæi hoc modo per creaturas iurauerunt, id factum more ethnico & ex praua intelligentia. hinc tamen non ſequitur quin benè fieri poſſit à rectè intelligente.

Obiect. 4.

Obijcitur Quartò, iuramentum eſt cultus quidam Dei: atqui non licet cultum diuinum ordinare ad res humanas: ergo non licet vti iuramento ad contractus. Omiſſa ſolutione Caietani,

Reſpondeo Primò, Iuramentum eſſe cultum diuinum, non abſolutè, ſed in certo negotio, quando aliter fidem facere non poſſumus. ſicut enim in alijs anguſtijs ad diuinam opem confugere poſſumus, ita in hac: idque Deo eſt honorificum. Secundò, Poſſumus vti re diuina ad finem humanum, quando alia ratio non ſuppetit, & illa res nõ æſtimatur ex ſolo humano commodo. Sic ad ſanitatem conſequendam vtimur aliquando Sacramentis, reliquijs Sanctorum, votis, &c. & Deus ad hominum ſalutem vſus eſt incarnationis myſterio.

Ex his ſatis conſtat iuramentum eſſe licitum, etiam ad humanos contractus.

Vt

Digitized by Google

17 Vt tamen in vſu non peccetur, requiruntur tres comites, vt docet D. Thomas art. 3. & ceteri Doctores videlicet, *veritas, iuſtitia, & iudicium,* quæ inſinuantur Ieremiæ 4. *Iurabis, viuit Dominus, in veritate, & in iudicio, & in iuſtitia.* quaſi dicat, non iurabis tunc ampliùs per idola, ſed per Deum verum, idque ſuper re vera, & iuſta, & cum debita diſcretione & reuerentia.

Tres comites iuramenti.

Si veritas deſit, &c.

Si veritas deſit, vel putetur deeſſe, vel dubia ſit iuranti, eſt peccatum mortiferum. Debet enim eſſe moraliter certum id ad quod Deum in teſtem vocamus: alioquin exponimus nos periculo faciendi eum teſtem falſi. Fieri tamē poteſt vt ſit peccatum veniale; vt ſi iures ex aliqua negligentia cognoſcendæ veritatis, non tamen graui. Ita Silueſter v. Periurium, quæſt. 1.

Si iuſtitia deſit, id eſt, ſi res non ſit licita, erit peccatum mortale, vel veniale, pro grauitate materiæ, vt infrà nu. 18. dicetur.

Si iudicium, ut ſi ſuper re leui, uel quæ maius bonum impediat, ferè non erit pluſquam veniale. ita communiter Doctores.

DVBITATIO IIII.

Quando iuramentum promiſſorium liberè factum obliget, quando non.

18 NOTANDVM eſt, Id, quod promittitur, vel eſt bonum exequi, uel eſt malum, uel indifferēs. Item vel promittitur ſub aliqua conditione, vel ſub nulla.

Dico Primò, Si executio eius, quod eſt promiſſum, eſt peccatum, iuramentum promiſſioni adiectum non obligat. inuoluit enim contradictionem obligari quempiam ad peccatum: tali iuramento dicitur deeſſe iuſtitia.

Iurans id, quod ſcit eſſe peccatū.

Petes, Quale peccatum eſt, ſi iures te facturum aliquid, quod ſcis eſſe peccatum?

Reſpondeo, Si deſit animus exequendi erit periurium, defectu veritas primariò requiſitæ; ac proinde erit peccatū mortale. Si autem adſit animus, iam ratione illius affectus, quem includit erit peccatum mortale uel ueniale pro grauitate operis exequendi.

An iuramentum ſuper re illicita.

An autem per ſe, quatenus eſt teſtificatio Dei ſuper re illicita facienda, habet diſtinctam malitiam, dubitari poteſt. Multi Doctores ſentiunt, ſi opus quod te iuras facturum ſit peccatum mortale, iuramentum quoque mortale futurum; ſi opus ſit veniale, iuramentum fore veniale. Ita Sotus lib. 8. quæſt. 1. ar. 3. Caiet. ar. 7. Anton. p. 2. tit. 10. cap. 4. §. 1. & alij. Sed hæc ſententia difficultatē habet: vel enim Deum adducit ſolum vt teſtem propoſiti tui, & operis futuri; & ſic non videtur referre vtrùm opus ſit peccatū mortale an veniale; vel vt approbatorem & ſponſorem; & ſic vtrobique videtur eſſe peccatum mortale. nam facere Deū approbatorem peccati venialis, eſt blaſphemia. Deinde Deus non adducitur in iuramento vt approbator aut ſponſor, ſed ſolùm vt teſtis: qui enim aliquem teſtatur, non agit vt ille approbet vel ſpondeat, ſed ſolùm vt veritatem latentem aperiat, & vt idem dicat quod ipſe dicit: ergo ſi veritas ſubſit, non videtur in ratione iuramenti eſſe peccatum mortale.

Obiectio.

Dices, In eo eſt magna irreuerentia, quòd auctoritate diuina ſe velit firmare in malo propoſito quaſi Deo placeret, & ipſe vellet illud fieri.

Reſp.

Reſpondeo, Non apprehendit opus tamquam Deo placens, nec cupit vt Deus illud approbet; ſed concipit confuſè, eſſe immutabile, quod iuramento confirmatum fuerit, & ſic adhibet illud vt ſuum malum propoſitum immutabile reddat. qua in re eſt quidem magna inordinatio, tamen non videtur mortifera.

Verùm cum contraria ſententia ferè ſit communis, ab ea non eſt recedendum. Itaque ſi id, quod iuramento quis proponit facere, ſit peccatum mortale, ipſum quoque iuramentum ex parte ſua malitiam mortalem habebit; niſi forte inaduertentia excuſet.

19 Dico Secundò, Pari ratione non obligat, quando promiſſio, cui additur, tribuit licentiam peccandi, aut eſt contra legem, contra publicam vtilitatem. Vide ſuprà cap. 17. dub 7. nu. 14. vbi allata ſunt exempla, & ratio ſingulorum explicata.

Ex quibus ſequitur, Eum, qui promiſit latroni, ſe illum non denuntiaturum iudici, ſi agitur de delictis committendis, non teneri: quia daretur licentia peccandi. Si autem de commiſſis, vel ille eſt ſtatus rerum vt denuntiatio ſit præcepti, & tunc ceſſat obligatio iuramenti: quia nō obligat contra præceptum Superioris: vel ſolùm eſt conſilij, & tunc non videris poſſe denuntiare, niſi relaxetur vinculum iuramenti. quia cùm ſit in fauorem alterius & poſſit ſine peccato ſeruari, videtur obligare donec relaxetur. Niſi fortè agatur de denūtiatione Euangelica neceſſaria ad emendationem. Vide Panorm. in cap. Quemadmodum, 25. de iureiur. num. 7. & 14. Si tamen iuramentum de non accuſando vel denuntiando criminaliter ob crimen commiſſum eſſet metu extortum, probabile eſt nō obligare; vt infrà nu. 26. dicetur.

Dico Tertiò, Si quis iuret aliquid ſe facturū quod eſt indifferens, vel quod non fieri eſt melius; non obligatur, niſi fortè ſit factum in fauorem alterius. Colligitur ex D. Thoma art. 7. Caietano ibidem, & in Summa v. Periurium. Nauarro cap. 12. n. 12. Soto l. 7. q. 1. ar 3. circa 2. concluſ. vbi dicit eſſe in hoc eamdem rationem voti, & iuramenti. 20

Indifferēs & minùs bonum.

Probatur, Quia quando iuramentum non eſt in fauorē alterius, ſolùm poteſt obligare per modum voti, cùm ſolū Deum reſpiciat: atqui votum de re tali non obligat, ergo nec iuramentum. Secundò, Quando iuramentum factū eſt in fauorem alterius, non obligat ipſo nolente, vel condonante debitum: ergo ſi factum ſit in proprium fauorem, non obligabit, ſi is, qui fecit, mutet propoſitum, & nolit impleri. Exēpla ſunt, Si iures te hodie non ambulaturum, non ègreſſurum domo; vel contrarium huius, nullo fine honeſto, ſed vel ex indignatione, vel ob aliquod commodum aut incommodum naturæ. Item ſi iures te initurum matrimonium abſque vlla promiſſione alteri facta, non daturum eleemoſynam, non mutuaturum, &c.

Dices, Teneris facere ne Deum adduxeris in teſtem falſi: ſi enim non facis quod iuraſti, falſum erit, Deumque falſi teſtem feceris. 21

Obiectio. Non iurat tunc falsū. Reſp.

Reſpondeo non fore falſum; quia huiuſmodi iuramenta habent tacitam conditionem, Niſi mutauero, Niſi aliter viſum fuerit. cùm enim nullius interſit ea impleri, præterquam iurantis; iure ſuo cedere poteſt, & ſibi ipſe condonare.

Dixi *Niſi factum ſit in fauorem alterius:* tunc enim obligat, etiamſi ſit de re indifferenti, niſi ille remittat; quia in promiſſione facta homini, ſpectatur quid gratius ſit homini: non quid in ſe melius. Secùs in promiſſione facta Deo; cui ſemper magis placet quod eſt melius.

Dico Quartò, Quando promiſſio vel propoſitum de re bona habet tacitam aliquam conditionem, vel reſtrictionem, ſiue ex mente loquentis, ſiue ex diſpoſitione iuris, vel decepta conſuetudine, iuramentum illi appoſitum cenſetùr eamdem conditionem habere. eſt communis DD. de qua vide Couarruuiam in cap. Quamuis pactum. p. 2. §. 4. in princip. Probatur, quia iuramentum ſequitur naturam actus ſuper quem cadit; *acceſſorium enim ſequitur naturam principalis,* ut habet regula Iuris 42. in Sexto. Itaque ſi actus habet tacitam conditionem, etiam iuramētum habere cenſetur. Confirmatur, quia iuramentū non additur, vt promiſſio, propoſitum vel contractus aliter accipiatur quiàm per ſe accipi ſolet, ſed vt eo modo intellecta, quo ſolent intelligi, non poſſint reuocari. Itaque non tollit nec excludit ſolitas conditiones. Exempla ſunt, Iuraſti Petro ſeruare promiſſa, ſubintelligitur tacitè, niſi ipſe quæ tibi promiſit non ſeruet. Facta pace cum inimico iuraſti te illi non nociturum, nimirum ex cauſa præterita, ſiue, Niſi ipſe cauſam nouis inimicitijs dederit, aut niſi ob flagiria proſcribi contigerit, &c. Iuraſti puellæ te illam ducturum, ſcilicet, Niſi ipſa fornicetur, vel in morbum incurabilem, paupertatem, infamiam, &c. incidat, vel niſi ipſe Religionem ingreſſus fueris. Iuraſti ſeruare ſecretum, ſcilicet, Niſi vergat in damnum alterius. Iuraſti te caſtigaturum filium vel famulum, ſcilicet, Niſi fortè inde naſcetur maius incommodum, vel niſi veniam deprecando impetrauerint, vel ob aliquam cauſam aliud expediens viſū fuerit. Iuraſti parere Superiori, ſcilicet, Niſi excommunicetur, niſi officio priuetur. Iuraſti honoris cauſa te non præceſſurum alterum, ſcilicet, Niſi te cogat: cùm enim ſit in fauorem ipſius, cenſetur relaxare, dum non vult prior intra- 22

Tacita conditio vel reſtrictio.

Varia exempla.

intrare; vel ſubintelligitur, quantum in te eſt, vt vult Caietanus art. 7. & Nauarr. num. 5. Promiſiſti aliquid abſenti cũ iuramento; ſed nemo iuramentum nomine ipſius acceptauit, vel certè is, qui acceptauit, non poterat validè acceptare; non teneris; quia promiſſio habet hanc tacitam cõditionem, *ſi validè acceptetur*. Hoc tamen intellige, niſi alia ſit mens iurantis, vt ſi intendat illam tacitam conditionem excludere. tunc enim tenebitur, ne Deum faciat teſtem falſi; niſi is in cuius fauorem factum eſt, condonet: vel niſi iuramentum habeat vim voti, aut fiat intuitu pietatis: vt ſi iures te fore Religioſum. Si enim intendas id Deo promittere, habet vim voti, imò eſt tacitum votum iuramento cõfirmatum. itaq; Deus illud acceptat, nec potes vllo colore reſilire, cũ duplici vinculo tenearis. Si autẽ non intendas quidem promittere, ſed ſolùm proponas intuitu pietatis, & vt te in propoſito confirmes, apponis iuramentum, non habebit quidem vim voti, quia deeſt intentio promittendi; tamen neceſſariò ſeruandum iuramentum, ne Deum facias teſtem falſi: quia non habet tacitam conditionem, quæ falſitatem excludat. cùm enim factum ſit ſtudio ſalutis, redundat in honorem Dei: ac proinde intereſt Dei, propoſitum illud impleri. quare accedente iuramento, planè confirmatur. Itaque etſi propriè non habeat vim voti, eſt tamen voto ſimile. Quod dictum eſt de tacita conditione, idem dicendum de quauis alia reſtrictione ſeu limitatione. Iuraſti ſeruare ſtatuta Capituli, ſcilicet, Quæ nunc ſunt in vigore, & maioris momenti, ſeu quæ ex vi iuramenti ſunt in vſu: non enim ſe iuramento vult aſtringere ad minima; neque ad ea, quæ non ſeruentur, non ex religione iuramenti: neque etiam ad ſtatuta, niſi aliud intenderit. Iuramentum enim ſtrictam habet interpretationem ob periculum animæ; vt docet Panorm. in cap. Clericus, de iureiur. Silu. Iuramentum 4. q. 23. Iuraſti dicere in cauſa quidquid noſti, ſcilicet, Si ſecundùm ordinem iuris dici debet, non autem ſi occultum ſit.

Mens iurantis ſpectanda.

Hæ & ſimiles cõditiones in iuramento promiſſorio ſunt expendendæ, vt ſciatur eius obligatio. Inſunt autem hæ cõditiones promiſſioni cui iuramentum apponitur, interdum ex parte rei promiſſæ, ſiue ex diſpoſitione iuris id fiat, ſiue ex natura rei, ſiue ex communi hominum intelligentia vel conſuetudine, interdum ex parte ipſius promittentis, qui talem conditionem tacitè vel expreſsè apponit. Numquã autem iuramento appoſito huiuſmodi cõditiones excluſæ cenſentur, niſi quando ipſum in eum finem apponitur, vt excludantur, ne promiſſor ſe per illas ab executione promiſſionis poſſit eximere.

DVBITATIO V.

Vtrùm violatio iuramenti promiſſorij, præſertim in re parua, ſit peccatum mortale.

13 *Violatio iuramenti in re magna.*

RESPONDEO, Si promiſſio ſit rei notabilis, violatio iuramenti erit peccatum mortiferum. Eſt communis ſententia Doctorum. Probatur, Quia iurando, quantum in te eſt feciſti Deum teſtari non ſolùm te habere animum faciendi, ſed etiam te facturum, niſi iuſtum impedimentum interueniat. Itaque niſi facias, quantum in te eſt, facis vt Deus falſum teſtatus ſit.

In re parua an ſit peccatum mort. Sententia Caiet.

Sed difficultas eſt, ſi in re parua violetur. Caietanus ar. 7. diſtinguit. vel enim, inquit, res parua eſt tota materia promiſſionis, vel pars ſolùm: ſi ſit tota materia, violatio iuramenti in re parua erit peccatũ mortale; quia tota promiſſio violatur: vt ſi iuramento promiſeris aſſem, & nihil ſoluas. ſi autem ſolùm ſit pars materiæ, erit tantùm peccatum veniale: vt ſi promiſeris tres aureos, & vnum aſſem in ſolutione prætermittas. Idem tenet Couarruuias lib. 1. variar. cap. 1. nu. 2. Simili modo diſtinguit in voto.

Alij generatim docent, ſi res promiſſa ſit parua, ſiue ea ſit tota materia ſiue pars tantùm, non fore niſi veniale; Silueſter, Iuramentum 4. q. 1. Sotus lib. 8. q. 1. ar. 7. & q. 2. ar. 3. Nauar. ca. 12. nu. 10. Idem tenet Antoninus p. 2. tit. 10. cap. 4 §. 1. Vtraque ſententia probabilis eſt.

Verius eſt eſſe peccatũ mort.

Verius tamen videtur, violationẽ iuramẽti in re parua, ſi ſeriò promiſſa ſit nec ſit aliquid, quod excuſet eſſe peccatũ mortale, ſiue ſit tota materia, ſiue pars. Ita Gabriel in 3. d. 39. q. 3. concl. 4. & 7. Tabiena v. Iurament. n. 11. Caiet. in Summa v. Periurium, Fumus eodem, n. 12. Valentia diſp. 6. q. 7. puncto 2.

Probatur Primò, Qui rei paruæ promiſſionem, quam iuramento confirmauit, non implet, is quãtum in ſe eſt, facit Deum teſtem falſi: hoc autem eſt peccatum mortale, cùm ſit magna in Deum iniuria; ergo. Maior probatur, quia dum ita iuras, ipſo affectu & quantum potes, facis Deum teſtari te hoc præſtiturum: ergo ſi non præſtes, cùm poſſis, facis quantum in te eſt vt Deus falſum teſtatus ſit. Secundò, Eiuſdẽ rationis eſt falſum reddere id, quod Deus antea teſtatus eſt, & facere vt Deus in præſenti falſum teſtetur: atqui hoc eſt peccatum mortale, ſiue res ſit parua, ſiue magna: ergo & illud. Tertiò, Homo ſub peccato mortali tenetur curare vt ſit veritas in iuramento aſſertorio, idque ideò ne Deum faciat teſtem falſi: ergo ſub eadem obligatione tenetur curare vt etiam in promiſſorio ſit veritas. Solùm eſt differentia, quòd veritas iuramẽti aſſertorij debeat eſſe præſens, & ſit ſpeculatiua: veritas promiſſorij ſit futura, pendens ab ipſo iurante. Sed hæc diuerſitas non facit vt ipſe non teneatur pari modo procurare, eſſeque ſolicitus vt verum ſit quod iurauit. Quartò, Iuramentum reſpicit materiam non quatenus eſt magni vel parui momenti, multùm vel parũ vtilis homini, ſed quatenus vera: ergo ex magnitudine vel paruitate materiæ non debet iudicari eius obligatio, ſed ex veritate: atqui omnes veritates ſunt eiuſdem rationis in ordine ad teſtimonium diuinum: eiuſdem enim rationis eſt in re parua, & in re magna falſum teſtari: ergo eiuſdem rationis eſt in re magna & in parua Deum teſtem falſi facere.

Aduerte tamen non eſſe peccatum mortale, ſi putet promiſſarium non curare rem paruam, & facilè cõdonaturum; modò alioquin paratus ſit ſoluere, ſi ſecùs eſſet. quo modo is, qui iuraſſet dare tres aureos, & in ſolutione ommitteret vnum aſſem, poſſet excuſari: vel ſi promiſſio habeat aliquã tacitam conditionem aut reſtrictionem. tunc enim iuramẽtum non violatur vlla ex parte, ſed integrè impletur iuxta mentem iurantis. 14

Si promiſſarius non curet.

Petes, Cur iuramẽti violatio in re parua potiùs eſt peccatum, quam violatio voti in ſimili? 15

Differẽtia voti & iuramẽti.

Reſpondeo, Quia in voto ſpectatur an res ſit parua an magna in ordine ad honorem Dei. Si parua, non cenſetur honor Dei ex violatione voti niſi parùm lædi; & ſic ſolùm eſt veniale. in iuramento hoc non ſpectatur, ſed ſolùm curatur vt ſit verum, quod iuratur; quia Deus adducitur in teſtimonium veritatis.

DVBITATIO VI.

Vtrùm iuramentum promiſſorium metu extortum obliget.

VIDETVR non obligare. Primò, Quia talis promiſſio eſt irrita, vel ſaltem arbitrio promittentis poteſt in irritum reuocari; vt oſtenſum eſt ſuprà ca. 17. dub. 6. ergo & iuramentum illi appoſitum: nam iuramentum ſequitur naturam actus ſuper quem cadit. Secundò, Votum tali metu extortum non obligat, vt oſtenſum eſt cap. 40. dub. 3. ergo nec iuramentũ. Tertiò, Tali iuramento deeſt conſenſus; nihil enim tam contrarium conſenſui, quàm vis & metus: vt habetur L. Nihil conſenſui. ff. de regul. Iuris. Quartò, capitulo Quamuis pactum. 2. de pactis, in 6. dicitur; *Pactum, ſi iuramento, nec vi nec dolo præſtito, firmatum fuerit, omnino ſeruari debet*. ergo à cõtrario ſenſu, ſi vi vel dolo præſtitum ſit, non debet ſeruari. Confirmatur, quia iuramentum dolo elicitum non obligat, vt dicemus dubitatione ſequenti. ergo neque metu extortum: quia uis & dolus æquiparantur ut patet d. cap. Quamuis pactum. Quintò, L. 2. C. Si aduerſus venditionem, dicitur: *Per vim autẽ vel metum iuſtum extorta* (ſacramenta) *etiam à maioribus, maximè ne querimoniam maleficiorum commiſſorum faciant, nullius eſſe momenti iubemus*. Vbi generatim Imperator Iuſtinianus omnia iuramenta metu extorta uult eſſe nullius momenti. Ob hæc & alia argumenta plurimi tenent huiuſmodi iuramenta eſſe inualida, nec egere relaxatione. ita ſentit Panor. in ca. Cùm contingat. 28. num 3. de iureiur. ubi docet, quando actus ſecundùm ſe eſt lege prohibitus (id eſt iure irritus,

Sententia multorum DD. non obligare.

uel

Digitized by Google

vel in irritum reuocabilis, ut exponit Couar. l. 1. uar. cap. 4. num. 6.) iuramentum quoque metu appoſitum eſſe irritũ: pro qua ſententia citat Vincentium Mediolanenſem inſignem Canoniſtam; Panorm. ſequitur Alciat. in d. cap. Cùm contingat, not. 3. Felin. in cap. 2. de iureiurando. Francus in cap. 2. de pactis, in 6. & D. Anton. 2. p. tit. 10. cap. 6. §. Quintus caſus. Hi omnes docent non eſſe opus abſolutione, quando iuramentum metu præſtitum fuit, ſuper contractu inualido, ut refert Couar. de matrim. p. 2. c. 3. §. 5. num. 2. Idem tenent multi alij quos citat Sancius lib. 4. de matrimo. diſpu. 20. nu. 3. dicitque ſententiam eſſe probabilem, eamque in praxi ſeruari apud Iudices ſæculares affirmat Couarr. lib. 1. var. cap. 4. num. 7. nimirum quatenus eum, qui ſic iurauit admittunt ad agendum ante abſolutionem a uinculo iuramenti.

Contraria tenenda.

Verùm contraria ſententia eſt multò probabilior, & meo iudicio penè certa; nempe tale iuramentum metu expreſſum obligare, modo factum ſit animo obligandi, & de re licita. Eſt communis ſententia Theologorum in 3. d. 39. D. Thom. & Caiet. quæſt. 89. ar. 7. Idem tenent plerique Canoniſtæ, quos citat Couar. de matrimon. ſup. & Alex. Imolenſis in cap. Verùm. 15. de iureiuran. dicit eſſe opinionem communem.

Probatur Primò, ex Canonibus c. Si uerò, de iureiur. ubi de eo, qui grauiſſimo metu compulſus fuerat renuntiare beneficio ſuo, & eam renuntiationem religione iuramenti confirmare, dicitur, debere petere abſolutionem. & ratio additur, *Quia non eſt tutum quemlibet contra iuramentum ſuum venire, niſi tale ſit, quod ſeruatum vergat in interitum ſalutis æternæ.* & c. Verùm, eod. tit. dicitur; eos, qui inuiti pro uita aut rebus ſeruandis iuramenti uinculo ſe obſtrinxerunt, eſſe abſoluendos: ita enim conſueuiſſe facere Romanos Pontifices. Vide plura ſupra cap. 17. dubitat. 10. 7. nume. 51.

Probatur Secundò, ratione, quia, iure naturæ tenemur efficere ut uerum ſit quod iurauimus, ne Deum faciamus teſtem falſi: hoc enim eſt magna iniuria in tantam Maieſtatem, quam ne committamus, antè mors nobis præoptanda. Neque refert utrùm id, quod iuramento promiſſum eſt, ſit per ſe actus uirtutis an non; ſufficit rem eſſe indifferentem, quæ ſine peccato poſita promiſſione fieri poſſit. Quòd confir. quia ſoluere vſuras non eſt per ſe bonum, ſed potiùs habet ſpeciem mali, cùm præbeat occaſionem maioris iniquitatis: & tamen ſi iuramento promiſiſti, teneris; c. Debitores. 6. de iureiu.

Dixi, *modò factum ſit animo ſe obligandi*, quia ſi abſque tali animo factum ſit, quidam docent non obligare: de quo inf. dubit. 8. Idem dicendum ſi addiderit reſtrictionem aliquam, uel clauſulam tacitam.

Promittēs latroni 100.

27 Hinc ſequitur Primò, Eum, qui pro redimenda uita promiſit cum iuramento latroni 100 aureos, teneri ſoluere, ut docet Caiet. ar. 9. Sotus l. 8. qu. 1. ar. 7. & alij. etſi enim latrò ex hac promiſſione nihil iuris acquiſierit, eique nulla iniuria fiat ſi non ſoluas; tamen Deus ius habet ut uerifices id, ad quod illum teſtem adduxiſti. Vbi tamen ſoluiſti, potes repetere: quia momentanea ſolutione ſatisfacis, quando iniuria cauſam dedit. quod ſi latro condonet, etiam coactus metu, non teneris. Idem dicendum ſi Prælatus abſoluat, uel Superior latronis relaxet. Ratio eſt, quia hæc omnia tacitè in tali iuramento ſubintelliguntur.

Iurans redire ad carcerem.

28 Sequitur Secundò, Eum, qui iureiurando promiſit ſe rediturum ad carcerem, quamuis iniurioſum, teneri, etiamſi ſciat ſe iniuſtè plectendum. Ita Caiet. & Sot. ſup. Silu. Iuramentum 4. q. 26. Tolet. l. 4. c. 22. Colligitur ex D Thoma ar. 7. ad 3. vbi dicit Iuramentum coactum in foro conſcientiæ inducere obligationem, etiam cum damno temporali. Probatur Primò, Iſta promiſſio fuit prudens, quia abſque illa non poterat obtinere reditum ad res ſuas componendas: ergo eius executio eſt licita: licitum enim eſt exequi, quod prudenter promittitur. ſi licita: ergo ſi firmetur iuramento, eſt ſeruanda. Nec refert quòd res ſint mutatæ, ſublato metu & coactione; quia circa rem promiſſam non eſt facta mutatio: promiſit enim redire abſolutè, etiamſi coactio & metus tunc abſutura eſſent; & tamen prudenter promiſit: ergo etiã prudenter exequi poteſt. executio enim nihil eſt aliud quam promiſſionis completio. Secundò, Suppoſita promiſſione redeundi, iſte reditus non ſolùm eſt licitus, ſed etiam eſt honeſtus, vtpote opus virtutis fidei, veritatis & fortitudinis, vt ex ſenſu omnium gentium conſtat: ergo ſi iuramentum accedat, naſcitur obligatio. Tertiò, Si quis uiolet tale iuramentum, communi iudicio cenſebitur periurus, & iniurius in numen diuinum, quod in teſtem adduxit; niſi fortè cum aliqua reſtrictione animo concepta iurauerit.

Quorumdam ſentētia.

Aduerte tamen, quoſdam Doctores contrarium docere, ſcilicet non teneri redire, ſi carcer erat iniurioſus; ut tyranni uel Iudicis non competentis; uel Iudicis legitimi, ſed nõ procedentis ſecundùm ordinem iuris. Ita Nauarr. cap. 12. nume. 18. qui pro ſe adducit Tabienam v. Iurare. §. 10. Panorm. in cap. Si verò. 8. de iureiur. Gloſſam communiter receptam in Clemen. Paſtoralis, de ſenten. & re iudica. v. Per violentiam. Ioan. Andream in ſpec. Rubr. de iureiur. Idem docet Couar. l. 1. var. c. 2. num. 7. vbi citat Baldum, Curtium ſenio. Anchar. & Maior. in 4. d. 15. q. 22. additque non ſolùm non teneri redire; (de quo dicit non eſſe dubitandum) ſed ſi redierit grauiter peccare. Fundamentum huius ſentẽtiæ eſt, quia redire in tali caſu, eſt ſeipſum quodammodò occidere; & uitam ſuam prodigere: hoc autem eſt illicitũ, quia tenetur homo uitam ſuam conſeruare. Confirm. Primò, Quia detentus tali carcere tenetur capeſſere fugam ſi poteſt: ergo ſi liber ſit, non poteſt redire. Confir. Secũdò, Quia iuramentum non eſt ſeruandum quando uergit in deteriorem exitum, c. Quintauallis, de iureiur. at hic vergit: ergo Hinc ſequitur non ſolùm non teneri, ſed etiam non poſſe redire. Hæc ſententia eſt probabilis & ſecura in praxi, propter DD.

Eſt ſententia probabilis.

Sed quod diximus eſt verius ob rationes allatas, vnde

Ad rationes.

Reſpondeo, Illud fundamentum non eſſe verum. qui enim ob iuſtam cauſam ſe in certum vitæ diſcrimen conijcit, non cenſetur ſeipſum occidere, aut vitã prodigere. Nec homo tenetur quouis euentu vitam conſeruare; ſed ſi commodè & decorè poteſt: hic autem iuſta cauſa ſubeſt; tum ne videatur mendax, & promiſſi violator, quod minimè decet virum grauem; tum ne cenſeatur periurus. Itaque exponit vitam propter opus virtutis, quod laudabile eſſe oſtenſum eſt ſup. c. 9. dub. 6.

Ad Primam Confir. Non tenetur fugere, ſi promiſit, præſertim cum iuramento, non fugere. imò etiamſi abſque iuramento promiſerit.

Ad Secundã: Tunc iuramentum cenſetur vergere in deteriorem exitũ, quando executio eſt illicita; vel ſi ſit licita, quando eſt maioris boni impeditiua, & iuramentũ nõ eſt factum in fauorem tertij; ut ſi iuraſſi non ingredi Religionem. Colligitur ex D. Th. ar. 7. ad 2.

Quale peccatum violatio talis iuramenti.

Petes, Quale peccatum eſt violare tale iuramentũ metu extortum? Multi DD. præſertim Canoniſtæ putant eſſe ſolùm veniale. Ita Panorm. in c. Si verò. 8. de iureiu. Io. Andr. Hoſt. & alij in c. Verùm. 18. eod. Ang. v. Periurium, n. 7. vbi citat pro ſe Petrum Aureolum, Card. & Io. Andr. Probant ex d. c. Verùm. 18 de iureiur. vbi Pont. Cæleſtinus III. reſpondet eos, qui inuiti pro vita vel rebus ſuis ſeruandis iurarunt, ſi non ſeruauerint, non eſſe tamquam pro mortali crimine puniendos. 30

Eſt peccatum mortale.

Sed communis ſententia Theologorum eſt[1], eſſe peccatum mortale, præſertim ſi materia ſit grauis, & is, in cuius fauorem factum eſt, vel alius poteſtatem habens, non relaxet. Ratio eſt, quia facere Deum teſtem falſi, eſt grauis iniuria. Caiet. & Sot. ſup. Nauar. nu. 14. Silueſt. Iuramentum, 4. q. 7. & alij.

Ad cap. illud Reſpon. Tantùm vult dicere, in foro eccleſiaſtico externo non eſſe puniendos pœna Canonibus in periuros conſtituta; ſed mitiùs agendum; quia metus culpam attenuat, & venia ex parte dignos reddit. Ita Gloſſa; vel vt Caietan. ait, hoc pertinet ad iudicium præſentis clementię Pontificę; alioquin eodem cap. ſatis ſignificatur eos eſſe periuros. 31

Ad argumenta initio propoſita.

Ad 1. arg. nu. 26. poſitum Reſp. Vt iuramentum obliget, non requiri vt promiſſio per ſe obligationem inducat; ſatis eſt vt executio eius ſit licita.

Dicitur iuramentũ ſequi naturam contractus, non quoad eſſe firmum vel irritum, vt per ſe notũ eſt; ſed quoad conditiones tacitas, & alias limitationes, quas contractus ex iure, conſuetudine, vel contrahentium mente habet. 32

Dices, promiſſio metu extorta habet hanc tacitam cõditionem, Niſi ob iniuriam illatam reuocauero, aut obligationem eliſero: ergo ratione iſtius conditionis poterit iuramenti vis elidi & non impleri.

Digitized by Google

ximè locum habet in promiſſione, donatione, & contractibus; quorum uis tota ex intentione pendet.

Si hic ſit cauſa damni.

Aduerte tamen, ſi occaſione talis iuramenti obueniat damnum parti, teneris illud ſarcire, quia cauſam dediſti: niſi fortè per iniuriam extortum fuiſſet; tūc enim iure tuo aduerſus illum uti cenſeris ſic iurando. Similiter ſi ſcandalum iuramento non ſeruato naſceretur, teneris ratione ſcādali. Denique in foro externo cogeris ſeruare prout ſonat; niſi fortè metu extortum fuiſſet: tunc enim eſt per Iudicem relaxandum.

Si deſit intentio obligandi.

1. Sententia, non obligari.

37 De Secundo modo eſt maior difficultas; ſuntque duę ſententiæ. Prior eſt, eum, qui iurat animo ſe non obligandi, nō teneri ui iuramenti. Ita D. Bonau. in 3. d. 39. ar. 3. q. 2. Scotus ibid. q. vnica, ar. 3. Silu. Iuramentum 4. q. 7. vbi citat Panorm. & alios, & quæſt. 19 Angel. Iuramentum 5. num. 32. vbi citat Richardum, & alios, Gabriel diſt. 39. quæſt. 1. ar. 2. concluſ. 5.

Probari poteſt hæc ſententia, Primò, Qui in aliquo contractu apponit clauſulam, quæ ſit contra ſubſtantiam contractus, non obligatur; quia talis clauſula irritum reddit contractum; vt ſi contraham matrimonium, ita vt nolim obligari ad reddendum debitum, aut ad uinculum perpetuum; ſi uendam domum, ea lege ut eam à me non alienem: ſi promittam alicui 100. aureos, ſic tamen ut nolim teneri: atqui hic apponitur clauſula, quę ſit contra ſubſtantiam iuramenti: ergo iuramentum non obligat. Nec refert quòd uerbis non exprimatur, quia exprimitur mente, a qua ſola contractus vim habet. Secundò, Qui ita iurat, reuerà non habet animum ſeriò iurandi, ſed ſolùm exteriùs uerbis; ſicut qui contrahit matrimonium cum animo non ſe obligandi ad reddendum debitum, non cenſetur ſeriò uelle contrahere: nemo enim poteſt ſimul intendere contradictoria. quòd ſi putet ſe poſſe ſic contrahere, decipitur, nec ideò contractus uim habet. Tertiò, Deus nō acceptat iuramentum, niſi ſecundùm hominis intentionem, c. Humanæ aures. 22. q. 5. vbi dicitur, *diuina iudicia talia foris noſtra verba audiunt, qualia ex intimis proferuntur.*

Hæc ſententia eſt valdè probabilis, quia ferè communis, & rationibus probabilibus nititur.

Altera eſt verior.

38 Altera eſt, Tale iuramentum, ſi ſeria intentione iurandi factum ſit, obligare, etiamſi animus ſe obligandi defuerit. Ita Caietanus ar. 7. circa reſpon. ad 4. quem ſequitur Sotus l. 8. quæſtio. 1. ar. 7. & multi recentiores; quæ mihi uidetur uerior.

Probatur Primò, Quia obligatio eſt omnino inſeparabilis à iuramento promiſſorio; nec eſt in poteſtate hominis efficere ut ſit tale iuramentum, & ex eo non naſcatur obligatio. Secundò, Quicumque aliquid iurat, tenetur efficere ut uerum ſit quod iurat, nec ulla arte poteſt hanc obligationem euadere; quia canendum ei quàm maximè, ut non adducat uel adduxerit Deum in teſtem falſi: ergo tenetur exequi quod iurauit ſe facturum, uolēte eo in cuius fauorem iurauit. Tertiò, In iuramento promiſſorio eſt duplex ueritas; præſens, ſcilicet quòd habeas animum implendi: & futura; quòd reipſa implebis: ſed non potes efficere vt non obligeris ad veritatem præſentem. ergo neque ut non aſtringaris ad futuram. Quartò, ex iuramento naſcitur obligatio, non ratione intētionis obligandi; ut in contractibus, ſed ex natura operis. ſicut ex damno illato naſcitur obligatio reſtitutionis: & ex facto unde damnum metuitur, naſcitur obligatio impediendi: ergo etiamſi intentio obligandi abſit, nihilominùs orietur obligatio ui iuramenti.

Obligatio iuramenti non ex intentione, ſed ex ipſius operis ſubſtantia naſcitur.

Ad primam rationem contrariæ ſententiæ Reſpondeo, Hoc eſſe uerum in contractibus, quorum obligatio tota pēdet ex intentione: nam hi conſiſtunt in eo, quod eſt ſe obli-

Reſpondetur ad rationes diuerſæ ſententiæ.

39 gare alteri, & alterum ſibi: ſecùs in iuramento, quod conſiſtit in eo, quòd Deum adducat in teſtem ueritatis præſentis uel futuræ. hoc enim efficaciter facere potes, etiamſi dicas te eius reuerentia nolle teneri ad exequendum; nam nihilominùs teneberis, ne eum facias teſtem falſi circa executionem. Itaque talis clauſula, Quòd nolis obligari, non poteſt efficaciter addi iuramento promiſſorio, ſicut nec contumeliæ, nec detractioni, nec alteri actui, ex quo ſecuturum eſt damnum uel alia iniuria in alteram. Addo, illam clauſulam non eſſe contra ſubſtantiam iuramenti; quia poteſt Deus uerè in teſtem adduci, etiamſi nolis eius reuerentia obſtringi; ſed ut ſummum eſt contra effectum.

Ad Secundum: Negādum eſt talem non habere animum iurandi; ſupponimus enim illum uelle adducere Deum in teſtem, quamuis inde nolit obligari: nam ſimili modo poteſt quis teſtari Regem, & nolle teneri eius reuerentia vel ſponſione.

Quomodo poſſint intendi contradictoria.

Ad Confir. Non poteſt quis intendere contradictoria expreſsè, & efficaci effectu: poteſt tamen implicitè & inefficaciter; vt quando quis vult peccare, & tamen non vult eſſe reus mortis æternæ.

Ad Tertium: Deus non acceptat, &c. Hoc intelligendum eſt quoad id, quod quis iurat; non autem quoad modum obligandi, uel non obligandi.

Diſcrimen inter votū & iuramētum.

Ex quibus apparet diſcrimen inter uotum & iuramentum: qua in re falluntur Caiet. Sotus, & quidam recētiores, putantes utrobique eſſe eamdem rationem: nam obligatio promiſſionis pendet ex intentione, obligatio iuramenti ex ipſo facto externo.

Si abſque animo implendi.

Si tertio modo iures, ſcilicet *abſque animo implendi*, qui 40
dam inſinuant non naſci obligationem Silueſt. enim, Iuramentum 4. q. 26. ex Panor. dicit, eum, qui iurauit ſe rediturum ad carcerem iniquum, non teneri, ſi iurauit animo euadendi. ſecùs ſi animo ſe obligandi; & D. Bonau. in 3. diſt. 29. ar. 3. q. 2. apertè inſinuat, eum, qui iurauit non animo implēdi, ſed euadendi periculum, non teneri. Confir. quia quicūque habet animum non implendi, cenſetur etiam ſe nolle obligare, ut docet Valentia diſpu. 6. q. 7. p. 4. quorſum enim uellet ſe obligare, ſi nollet implere? Sanè ſi rogaretur, ſtatim diceret hanc eſſe mentem ſuam. Itaque ſicut probabile eſt non teneri eum, qui iurat abſque animo ſe obligandi; ita probabile erit eum non teneri, qui animo non implendi; quia in hoc, illud tacitè cenſetur contineri.

Animus implendi non requiritur ad obligationem.

Hæc ſententia non uidetur improbabilis; quando iura- 41
mentum iniquè extortum eſt. Cōtrarium tamen eſt uerius & multò probabilius; ut patet ex iis, quæ ſup. c. 40. nu 7. de uoto dicta ſunt. Et probari poteſt, Primò, Quia eſt uerum iuramentum, factum animo iurādi & adducendi Deum in teſtem; ergo inducit obligationem uerificandi quod iuratū eſt, ne facias Deum teſtem falſi circa executionem. Nec refert utrùm metu extortum ſit an non: quia hæc obligatio prouenit ex natura iuramenti. Secundò, Quia in contractibus, animus non ſoluendi non tollit obligationem: ergo neque in iuramento. Tertiò, Priùs eſt obligari quàm exequi: obligatio enim non naſcitur ab executione, ſed executio ab obligatione; ergo ex eo quòd deſit animus explendi non tollitur obligatio, nec animus obligādi: quia ſublato poſteriore non tollitur quod priùs eſt. Denique hæc eſt communis ſententia DD.

Ad Confirmationem: Qui facit aliquem actum unde neceſſariò naſcitur obligatio, non poteſt præſumi nolle ſe obligare, niſi expreſſo actu id nolit; nam ipſo actu contrarium facit: quod maximè locum habet in caſu propoſito; quia obligatio iuramenti non pendet ex intentione iurantis, ut dictum eſt; ſed ex ipſo facto. Nec obſtat quòd diceret ſe nolle obligari, ſi rogetur; quia quiuis contrahens cum intentione non ſoluendi, idem diceret, ſi rogaretur; tamen non ideò cenſetur ſe noluiſſe obligare, cùm abſolutè intenderit contrahere & contrahendo ſe obligauerit. Itaque talis præſumptio locum non habet, quando factum contrarium obſtat.

De culpa grauitate in 3. modo.

Quod ad grauitatem culpæ attinet; ſi tertio modo fictè 42
iures, uidelicet abſque animo implendi, erit periuriū mortiferum: quia cùm duplex ueritas requiratur in iuramento promiſſorio, præſens & futura, deeſt ueritas præſens; nēpe animus exequendi. quòd ſi poſteà non exequaris, accedet noua culpa letalis, quia deerit ueritas executionis, Deumque de nouo facies teſtem falſi.

In 2. modo.

Si ſecundo modo, ita ut ipſa fictio uerſetur circa obligationem, (ut cùm non intendis te obligare) eſt etiam peccatum mortale, ut rectè Silueſter Iuramentum 4. q. 7. Primò, Quia deeſt ueritas præſens, id eſt, animus exequendi; iurat enim ſe facturum quod non intendit facere. Secundò, Quia non intendit ſe obligare; in eo enim eſt peculiaris irreuerentia, quòd uelit Deum adducere in teſtem, & tamen nolit eius teſtimonio obſtringi. unde uidetur eſſe grauius peccatum ſic iurare, quàm ſolùm animo non implendi. Confirm. quia ſi iurares animo implendi, nolendo te obligare non ſolùm homini promiſſione, ſed neque Deo ratione iuramenti; inſignem iniuriam Deo irrogares: ergo addit peculiarem malitiam. quòd ſi ſolùm intenderes te non

Digitized by Google

obligare homini, aliquod ius ei tribuendo, ſed ſoli Deo ratione iuramenti, cum intentione exequendi; erga hominẽ non videretur eſſe peccatum mortale, quia nihil falſi ſignificatur verbis iuramenti, & non deeſt animus obligandi, quem natura iuramenti requirit, etiamſi deſit animus promittendi homini.

In 1. modo.

Si primo modo, ita vt fictio ſit circa actum iurandi, (vt cùm non intendis iurare, ſed ſimulare iuramentum) diſtinguendum eſt: vel enim id, quod iuras, eſt verum, vel eſt falſum. ſi eſt verum, probabile eſt non eſſe peccatum mortale, ſiue iuramentum ſit aſſertorium, ſiue promiſſorium; quia nec homini notabilis fit iniuria, nec Deo grauis irreuerentia. Non homini; quia in opere externo idem futurum eſt, atque ſi ex animo iuraſſes; & ſi opus ſit, in foro externo, ex tali iuramento cogi potes. Non Deo: tum quia reuerà non adducitur in teſtem, ſed ſolùm id fingitur & ſimulatur; tum quia etſi externo actu adducatur, adducitur ſolùm in teſtem veritatis.

Iurãs verbis verum abſque animo iurandi.

Contrarium tamen videtur verius, ſi iures mandato Iudicis, vel in contractu magni momenti: oportet enim tunc ſincerè & ex animo iurare; alioquin cenſetur grauis deceptio, quæ etiam euertit vſum & finem iuramenti, rebus humanis tam neceſſarium. Ita Caietan. ſupr. ar. 7 ad 4. Sotus ar. 7. Si tamen iniquè exigeretur, non eſſet peccatum mortale ſic iurare, vt Sotus docet contra Caietan. quia nulli fit iniuria.

43 Si verò ſic falſum iures, plerique putant eſſe peccatum mortale. Ita Caietan. & Sotus ſupr. Couarr. in cap. Quamuis pactum. 1. p. §. 5. num. 3. & alij paſſim. Ratio eſt, quia externo actu Deus adducitur teſtis falſi; quod perinde eſt ac ſi quis offerret illi ſacrificium Iudaicum, v. g. agnum vel vitulum, abſque animo ſacrificandi; vel adoleret thus idolo abſque animo venerandi. Sed hæc ratio non videtur conuincere; alioquin eſſet peccatum mortale iurare in tali caſu cum reſtrictione mentali: nam externo actu Deus adducitur in teſtem falſi; & cum ſimili reſtrictione adolere thus idolo, laudare Mahumetem, vel ſolemnia illa Turcarũ verba pronuntiare, *Vnus Deus & propheta illius Mahumet*, eſt peccatum mortale. ſatis enim eſt in honore exhibendo actum externum ita fieri, & cum illis circumſtantijs, vt meritò videri poſſit velle ſacrificare, laudare, &c. Itaque cõtraria ſententia videri poſſit non improbabilis, ſcilicet nõ eſſe id peccatum mortale, ſi per iniuriam cogaris, & falſitas ſit penitus occulta: quia neque reipſa iuras falſum, cũ non intendas Deum in teſtem vocare, ſed ſimulare; neque ſecundùm prudentem æſtimationem potes cenſeri iuraſſe falſũ; tum quia falſitas eſt penitus ignota; tum quia iuſta cauſa erat alia mente iurandi. & in hoc caſu locum habere poſſet ſententia Panorm. Ang. & aliorum, qui volebant iuramentum metu expreſſum non obligare ſub mortali: de quo ſuprà dub. 6.

Iurãs verbis falſum.

Verùm ſatius eſt tenere cum communi, ob rationem allatam.

DVBITATIO IX.

Vtrùm ſi alio ſenſu, quàm alter intelligit, iures, obligeris, & quale peccatum hoc ſit.

NOTANDVM eſt, hoc dupliciter fieri poſſe; Primò. Si oratio ſit ambigua, & tu de induſtria aliũ ſenſum intendas, quàm is, qui iuramentum exigit. Secundò, Si non ſit per ſe ambigua, ſed illi tacitè aliquam reſtrictionẽ addas. Rurſus vel ſponte iuras vel compulſus ab alio, idq; vel iure vel iniuria.

44 Dico Primò, Qui alio ſenſu iurauit, non tenetur præciſè ex vi iuriſiurandi, niſi iuxta ſuum ſenſum. Ita Couarr. in cap. Quamuis pactum. p. 1 §. 5. in prin. Caietan. & Arrago. ar. 7. Sotus l. 8. quæſt. 1. art. 7. circa 4. argumentum, & multi alij. Probatur Primò, Iuſiurandum vi ſua ſolùm obligat ad id, quod per ipſum eſt confirmatũ & aſſertum; quia ad hoc ſolùm is, qui iurat, Deum in teſtem adduxit: ſed ſolùm id aſſertum eſt, quod iurans in mẽte habuit: ergo ſolùm ad illud præſtandum obſtringit. Secundò, Quia iuramentum ſequitur naturam promiſſionis, cui accedit: atqui promiſſio non obligat vltra intentionem promittentis: ergo nec iuramentũ. Tertiò, *Humanæ aures talia verba noſtra iudicant, qualia foris ſonãt. Diuina verò iudicia talia foris audiunt, qualia ex intimis proferuntur. apud homines, cor ex verbis; apud Deum verò verba penſantur ex cordes* vt ait Greg. l. 26. moral. c. 7. & habetur 22. q. 5. c. 11. Humanæ aures. ergo cùm ex intimis alio ſenſu proferantur, Deus etiam ſic ea accipit, & ita illa confirmare cenſetur.

Iuramentũ vi ſua obligat ſecundũ mẽtem iurantis.

45 Dices, Reuerentia diuina obligat non ſolùm vt verifices id, quod intẽdiſti iurare, ſed etiam quod alijs rationabiliter viſus es iuraſſe: ſi enim id non ſerues, videberis periurus, & quantum in te, minues apud illos honorem diuinum. Confir. ex c. 9. Quacumque arte. 22. q. 5. ex Iſidoro l. 2. de ſummo bono c. 31. *quacumque arte verborum quis iuret, Deus tamen, qui conſcientiæ teſtis eſt, ita hoc accipit, ſicut ille, cui iuratur, intelligit.*

Obiectio.

Reſp. Ob hoc argumentum multi DD. videntur ſentire contrarium; ſed facilè poſſunt conciliari: nam: etiamſi iuramentum non obliget per ſe & vi ſua niſi ſecundùm mentẽ iurantis, vt dictum eſt: tamen ratione damni, vel ſcandali ſecuturi, poteſt obligare iuxta mentem exigentis; & hoc ſolùm probat argumentum allatum. reuerentia enim Diuina etiam obligat ad vitandum ſcandalũ in materia religionis; & nõ ſolùm vt nihil agas quod contra honorem Diuinum verè ſit; ſed neque quod videatur eſſe. Deus etiam accipit ſicut alter intelligit; quia cenſet te ad hoc obligatum non præciſè vi iuramenti; ſed quia teneris alterum non decipere, cauſam damni & ſcandali non dare. ſepoſito tamen periculo damni & ſcandali, nulla obligatio grauis naſcitur in foro conſcientiæ: nam deceptio illa per ſe non eſt mortifera. In foro tamen externo cogendus eſt implere, quod ſecundùm verborum legitimam interpretationem viſus eſt promiſiſſe.

Reſp.

Quomodo obliget iuxta mentem exigentis.

Vtrùm autem teneatur parere ſi res ſit integra, & impletio illi valdè detrimẽtoſa, & ſcandalum abſit, quæri poteſt. de quo vide ſup. c. 18. nu. 61.

46 Dico Secundò, Quando quis ſe ſponte ſua offert ad iurandum, vel legitime ad hoc compellitur, peccat mortiferè, ſi alieno ſenſu iuret. Ita Naua. c. 12. nu. 8. Caiet. Sot. Arrag. ſup. & alij. quod maximè verum eſt in Iudicijs & contractibus: in his enim eſt grauis deceptio partis: in illis ſit contra obedientiam Superioris, & peruertitur Iudicium. Accedit, quòd quando non ſubeſt cauſa legitima vtendi illa calliditate, videatur falſum iuraſſe: præſumitur enim iuraſſe ad mẽtem exigentis, vt communiter fieri conſueuit.

Petes, An ſit peccatum mortale, quando inſtitores iurãt rem ſibi tanti vel tanti ſtetiſſe, alio ſenſu, quàm emptores intelligant? Ratio dubitandi eſt, quia dicunt ſe alia ratione iuſtum pretium ab emptoribus non poſſe obtinere, nec per hoc uelle aliquid iniuſti committere.

Inſtitores iurantes.

Reſp. Non facilè id eſſe credendum; tamen ſi uerum ſit, non uideri eo caſu peccatum mortale, ſed tunc mortale cẽſendum, quando hac ratione intendunt decipere, & extorquere ſupra iuſtum, vel obtinere pretium ſummum, quod alioquin emptor dare noluiſſet; uel alia ratione ſunt ei cauſa damni.

47 Dico Tertiò, Quandocumque aliquis iniuſtè cogitur ad iuramentum, uel aliàs habet iuſtam cauſam celandi mentem ſuam oratione ambigua, uel tacita reſtrictione; nõ peccat, etiamſi alieno ſenſu iuret. quod intellige, ſi neceſſitas uel utilitas iuramentum exigat. De *oratione ambigua* eſt ferè communis ſententia Soti, Caietan. Arragon. ſuprà, & aliorum. Ratio eſt, quia cùm non teneatur loqui ad mentem alterius, poteſt orationem in aliam ſententiam vſurpare, & aliena à propoſito alterius reſpondere: & conſequenter ſi ratio poſtulet, poteſt illi in eo ſenſu adiungere iuramentum.

Si iuſta cauſa ſubſit.

De *reſtrictione occulta* negant Sotus, Caiet. Arrag. & quidam alij; quia oratio illa, quę exteriùs profertur, eſt falſa: ut ſi promittas latroni 100. tacitè addendo, ſi debeo, ſi ius habes, & cæt. exteriùs mentiris; quia oratio externa id non ſignificat:

Reſtrictio occulta.

Sed Contrarium eſt probabilius, & tenet Nauar. cap. 12. num. 8. 9. & 19. & commen. in cap. Humanæ aures. 22. quæſ. 5. Silueſt. Iuramentum 3. quæſt. 2. Iuramentum 4. quæſ. 7. Angelus, Iuramentum 5 num. 9. Adrianus in 4. qu. de ſigil. confeſſionis. Maior in 4. d. 15. quæſt. 18. Toletus lib 4. capit. 21. & lib. 5. cap. 58. à Valentia diſp. 5. quæſt. 13. p. 2. & diſp. 6. quę. 7. p. 4. & alij multi. v. g. Si reus non iuridicè rogetur.

Exempla.

poteſt

poteſt dicere, Non feci; mente addendo, in carcere: Non ha bui complices; puta, in alio crimine. Ita Toletus cap. 58. Si venis ex loco qui putatur falsò infectus peſte, potes cuſtodibus oppidorum reſpondere, te inde non venire, te illac non tranſiſſe, intelligendo vel addendo tacite, Hoc die, vel vbi ſit infectio: ſic enim reſpondes ad intentionem eorum remotam; Ita Silu. v. Iuramentum 3. quæſt. 2. Toletus li. 4. cap. 21. Nauarr. ſupra. Addit Toletus, *quamuis locus ſit infectus peſte, ſi tamen viator non ſit infectus, poteſt uti æquiuocatione; quia non facit contra præcipuam intentionem illorum.* quod intellige, ſi ſit omnino certus à ſe nihil eſſe periculi.

Probatur eſſe licita. Probatur, Quia in his & ſimilibus euentis non tenetur homo totam mentem ſuam circa rem de qua interrogatur aperire: ergo nec tenetur omnia verba exprimere, quibus ea aperiatur. poterit igitur partem exprimere, & partem tacitus addere. Confirmatur, Quia non magis tenetur totam mentem ſuam exteriùs declarare coram illo, quàm dum ſolus agit & ſecum loquitur: cùm ille nihil ad hoc iuris habeat. ſed dum ſecum loquitur, non tenetur totum exprimere; ſed poteſt partem in animo retinere: ergo etiam cùm agit cum illis, ad quorum mentem non tenetur reſpondere.

Nec obſtat, quòd illud, quod exprimit, per ſe ſit falſum; quia non intendit per ſe & ſolitariè affirmare, ſed coniunctum cum eo, quod tacitus addit, cum quo eſt verum quod enim exprimitur, ſolùm eſt pars totius orationis, quæ conſtat partim locutione mentali, partim externa. quòd autem talis coniunctio rectè fieri poſſit, ſi cauſa ſubſit, patet Primò, ex Gregorio hom. 1. in Ezechielem, vbi dicit. Prophetam connectere orationem externam cum interna, & ideò incipere ſuam prophetiam particula copulatiua *Et factum eſt*, & cæt. Secundò, Multis Scripturæ exemplis; Geneſ. 27. *Ego ſum primogenitus tuus Eſau*; ſcilicet iure & priuilegio. Iudith 10. quædam dicit ſancta Iudith, quæ vix aliter à mendacio excuſari poſſunt, quàm aliqua conditione, vel reſtrictione tacitùs addita. Marci 13. *De die illo vel hora nemo ſcit, neque Angeli in cælo neque Filius*, ſcilicet ut Legatus & hominum Doctor. Sic Legatus ſolet dicere ſe neſcire, quod non habet in mandatis ut aperiat. Ioann. ſeptimo. *Ego non aſcendam ad diem feſtum hunc*, ſcilicet modò, vel manifeſtè, ut ſoleo. neque etiam obſtat, quòd alter inde decipiatur, quia non directè intendis decipere, ſed tegere tuã intentionem, ne ipſe eam cum tuo incommodo cognoſcat. quòd autem ipſe falſum iudicium ſibi formet, ad hoc ſolùm permiſſiue te habes, quia iure tuo uteris: & ipſe ſi omnino prudenter agere voluiſſet, debuiſſet iudicium ſuſpendere, & cogitare poſſe iuſtam cauſam celandæ veritatis ſubeſſe. accedit, quòd nihil incommodi ex illa deceptione ei proueniat.

48 *Quando fas adhibere iuramentum.* Et his patet, quotieſcumque licitum eſt uti oratione ambigua vel tacita reſtrictione; licitum etiam eſſe uti iuramẽto, ſi neceſſitas vel notabilis cauſa poſtulet. numquam tamen licitum eſt uti hoc artificio orationis, niſi quando iuſtè poſſumus veritatem occultare; ut ſi aliquod malum vel incommodum aliter non poſſit auerti. Si abſque iuſta cauſa fiat, eſt abuſio orationis contra virtutem veritatis, & ciuilem cõſuetudinem, ac proinde eſt peccatum; etſi propriè non ſit mendacium.

Si ioci cauſa. Quòd ſi tali orationi, cùm iuſta cauſa nõ ſubeſt, addatur iuſiurandum; ut ſi iures Principem eſſe in oppido, intelligẽdo pictum, ioci cauſa, erit graue peccatum; quia eſt magna irreuerentia, ſuis iocis Deum teſtem adhibere. Forte tamẽ non erit mortiferum, ſi ſcandalum abſit; nam reuerà nõ eſt periuriũ, cùm id, quod iurare intendis, falſum non ſit. quia tamen falſum eſſe exteriùs videtur, in foro externo periurium eſſe præſumeretur.

Iurans quòd ſe nõ commendauerit. Ex dictis etiam colligitur quid dicendum ſit, quãdo quis electus ad magiſtratũ cogitur (ut quibuſdam locis fit) ſub graui pœna acceptare, & nihilominùs cogitur iurare ſe nihil egiſſe ut commendaretur. Eo enim caſu ſi contrà fecit, & res adhuc eſt integra, tenetur quantum in ſe eſt curare ne electores, apud quos ſe commendauit, habeant rationẽ illius commendationis, ſed purè ſpectent bonum commune, & merita perſonarum. quod ſi illi fecerint, poterit iurare quòd ſe non commendauerit, intelligendo tamen *commendatione efficaci* ex qua ſit electus. De tali enim intelligendum eſt ſtatutum poſtulans iuramentum. verba enim cum effectu intelligenda ſunt. actus enim inefficax perinde eſt ac ſi non fuerit. Non enim tenetur dictum occultum fateri quod eſt impertinens ad propoſitum. Sic ſi aliquid promiſiſti alicui electorum ut te eligeret in Prælatum; ſi ille te non eligat, vel tuæ promiſſionis nullam rationem habeat, electio non eſt vitioſa: & ſi cogaris, potes cum debita limitatione interna iurare te nihil promiſiſſe. Ratio autem cur teneatur, re adhuc integra, reuocare ſuam commendationem, eſt, quia tenetur curare ut poſſit iurare ſecundùm mentem ſtatuti, alioquin tacitè conſentit in periurium, illius periculo ſponte ſe exponens. Si autem res non eſt integra (ut ſi electio iam facta eſt) vel non poſſis reuocare quod feciſti; adhuc ſentio te poſſe iurare cum reſtrictione mentali: nimirum, quia non feciſti publicè, vel eo modo ut ſit probabile in iudicio. quia non teneris fateri crimen occultum, cum non eſt infamia, aut probatio ſemiplena, aut iudicia æquipollentia, ut communiter Doctores tradunt. de quo ſuprà cap. 31. dub. 3. Confirmatur ex doctrina Alexan. Imolenſis & Bartoli communiter recepta in L. 2. C. Si ſeruus aut libertus. nume. 2. Vbi docent eum qui eligendus eſt in iudicem, ſi interrogetur an habeat aliquod impedimentum, non teneri illium occultum (v. g. infamiam ibi occultam) pandere: nimirum quando impedimentum eſt tale, ut non impediat officij adminiſtrationem. ſi non tenetur fateri, poterit etiam ſano ſenſu iurare, ſe illius expertẽ, ſi neceſſe fuerit, ut ſic nec officium nec iuramentum detrectare poſſit.

Secùs eſt cùm quis rogatur de impedimento matrimonij vel Ordinum: tum quia hæc impedimenta impediunt executionem; tum quia ſpõte quis ſe ad illa offert. Quòd ſi ſub graui aliqua pœna cogeretur matrimonium vel Ordinem capeſſere, non teneretur occultum impedimentum, unde infamia gigneretur, patefacere: & ſufficeret coactione ceſſante tacere quod ius præſcribit.

Addo tamẽ grauiter peccare eos, qui ubi huiuſmodi ſunt ſtatuta & iuramenta in uſu, ſe commendant: quia prætérquam quòd faciunt contra ſtatutum in re graui, faciunt etiam contra iuramentum futurum, quod intendunt iurare; & ita conſentiunt in periurium. vnde & poſteà tenentur ſuam commendationem irritam reddere ſi res adhuc eſt integra; & in iurando non poſſunt uti reſtrictione interna, ſi vllo modo abſque graui incommodo poſſunt illud vitare, etiam magiſtratum detrectando.

DVBITATIO X.

Vtrùm fas ſit deferre iuſiurandum ei, quem putas peieraturum.

RESPONDEO fas non eſſe, niſi iuſta cauſa ſubſit: 49
quia quantum in nobis eſt, tenemur tantam Dei iniuriam & proximi peccatum vitare & impedire. vide D. Auguſtinum ſermo. 11. de Sanctis, vbi refert exemplum de quodam Tutolymeno, qui diuinitus in raptu flagris affectus fuit, eò quòd iuramentum à proximo in tali caſu exegiſſet. *Tutuſlymenus.*

Caſus quibus liceat. Poteſt tamen ſæpè iuſta cauſa ſubeſſe, ob quam hoc ſit licitum. Primò, Si ſis Iudex, & pars id poſtulet, vel aliàs ratio officij exigat; vt cùm adducuntur teſtes, vel proceditur via inquiſitionis. Ita D. Thom. q. 98. ar. 4. & Caiet. ibidem. Couar. in cap. Quamuis pactum, p. 1. §. 5. num. 3. & alij. Iudex enim nõ debet ſequi priuatam ſcientiam, ſed præſcriptum Iuris, adhibendo ea, quibus ſolet elici veritas: alioqoin daret iuſtam occaſionem ſcandali; quod illi magis cauendũ, quàm peccatum priuati. quando tamen Iudex id commodè poteſt declinare, (vt ſi aliud remedium facile poſſit adhibere) tenetur. ſic non poteſt exigere iuramentum à Clerico de relinquenda concubina, vt habetur c. Clericos. 3. de cohab. Cler. & mulier. quia metuendum eſt ne periurium incurrat; & alia remedia ſuppetunt. *Iudex eccleſiaſtic.* Secũdò, Si alterius cauſam agas, & ratio officij tui poſtulet vt ab aduerſario iuſiurandum petas ſi enim omittas, videberis præuaricari. Tertiò, Si ſperas illum reuerentia numinis non auſurum peierare, & aliàs magni tua interſit; D. Th. ſup. quia quod exigitur per ſe licitum eſt, & finis, qui ſperatur, bonus, & iuſta neceſſitas interuenit. Quartò, Addi poteſt, ſi eius periurio poſſis vti in tuum commodum, verbi gratia ad tuas fraudes

detegendas, & fidem ei detrahendam, vt ſic iniuriam euadas, aut ius obtineas: tunc enim licitum eſt illius periurium permittere. Sic Deus ob bonos fines multa mala permittit; ſic licitum permittere furtum famuli, uel filij, ut explores indolem, ut ipſos corrigas, ut tibi in poſterum caueas.

50 *Si per falſos deos.* Petes, Quid ſi norim illum iuraturum per Mahumetum uel idolum?

Reſpondeo, Nihilominùs in contractibus & alijs cauſis, ubi eſt iuſta ratio ad damnum uel iniuriam cauendam, potes exigere, uel etiam cogere ut iuret; non quidem determinatè tali modo, ſed abſolutè & in genere: quod eſt quotidianum apud mercatores, qui cum infidelibus contrahunt. Sic Laban iniens fœdus cum Iacob, iurauit per Deum Abraham, & Deum Nachor, Gen. trigeſimoprimo, ſine tamè iuſta cauſa non licet. Vide Auguſtinum epiſto. 154. ad Publicolam, & ſermo. 30. de verbis Apoſtoli, qui totus eſt de iuramento.

51 *Vtrum maius peccatum.* Petes, Vtrùm ſit maius peccatum iurare per uerũ Deum fallaciter, an per falſum veraciter?

Reſpondeo, Per ſe maius peccatum eſſe, iurare per falſum Deum ueraciter, ſi ex animo iures: quia ueneraris illum animo & affectu pro uero Deo, quod eſt idololatria. poteſt tamen minùs eſſe peccatum, uel ratione ignorantiæ, per quam gentiles multum excuſantur; uel quia non iuras ex animo: & hoc modo intellige D. Aug. epiſt. illa 154. ubi contrarium affirmare uidetur.

DVBITATIO XI.

Vtrùm ſit maior obligatio iuramenti, quàm voti.

D. THOM. ART. 8.

52 *Iuramentũ promiſſorium.* NOTANDVM eſt, hanc quæſtionem potiſſimùm habere locum in iuramento promiſſorio, quo aliquid Deo uel homini promittitur. Ac primùm, ſi aliquid iuramento promittas Deo, certum eſt te magis obligari, quam ſi ſolùm uoueas Deo, quia illud iuramentum etiam continet uotum. unde eſt duplex in eo uinculum. Nec refert utrùm expreſſe an tacitè promittas; ut ſi iures te daturum eleemoſynam; quia tale iuramẽtum ſoli Deo factum, cenſetur continere uotum: continet enim tacitam promiſſionem ad ipſum directam. Sed

Difficultas eſt, ſi nihil Deo promittas, ſed ſolùm homini, utrùm talis iuramenti maior ſit obligatio, quàm uoti, quo ſimile quid Deo noues. *Sententia D. Thomæ.* D. Thom. negat; quia magis tenemur eſſe fideles Deo in promiſſis, quàm reuerentes in uerificando quod per nomen eius promiſimus: qui enim eſt infidelis Deo, peccat contra reuerentiam & fidelitatem; qui autem non uerificat quod per Deum iurauit, ſolùm contra reuerentiam Deo debitam. Hæc ſententia eſt probabilis, eamque ſequuntur Caieta. & alij Thomiſtæ, & multi DD. Sed contrà

53 *Rationes ob quas iuramenti obligatio videtur maior.* Obijci poteſt Primò, Qui non implet quod iurauit facit Deum teſtem falſi: at hoc eſt grauius, quàm ei non ſeruare fidem in promiſſis; per illud enim tribuitur Deo aliquid, quod ipſius naturæ repugnat; per hoc ſolùm officium debitum deſeritur. Secundò, Periurium contra ueritatem præſentem (ut cùm quis iuramento aſſertorio iurat falſum, uel promiſſorio abſque animo implendi) eſt grauius peccatum quàm uiolatio uoti: ergo iuramentum magis obligat, ſaltem ad illam ueritatem procurandam, quam uotum ad ſoluendum promiſſum. Antecedens patet, tum ex grauiſſimis pœnis, quæ periuris apud omnes gentes ſtatutæ ſunt: plectuntur enim uel morte, uel manus aut linguæ præſciſſione, uel alijs modis corporaliter; & Iuris Canonici diſpoſitione: tum denique quia in tali periurio cenſetur eſſe maior contemptus numinis. qui autem ſemel uel iterũ uiolat uotum, non habetur ita ſceleratus, nec infamis. Tertiò, Iuramentum duplicem obligationem inducit; obligat enim non ſolùm erga Deum, ſed etiam erga hominem, cui ſit iniuria, ſi uioletur: uotum ſolùm obligat Deo: ergo, & cæt.

Obiectio. Dices, Poteſt quis iurare nemini aliquid promittẽdo; ut ſi iures te daturum eleemoſynam.

Reſpo. Tale iuramentum fit intuitu Dei, ut illi placeas; itaque continetur in eo tacita promiſſio erga Deum, quæ iuramento conſummatur: vnde erit in eo duplex vinculum. Quòd ſi quis tale iuramentum ita faciat ut non intendat quidquam alicui promittere, ſed ſolùm affirmare quid ſit facturus. nihilominùs hoc vinculum per ſe fortius erit vt verificet quod dixit, quàm uinculum uoti, ut ex ſecundo argumento patet. *Reſp.*

Ob has rationes hæc ſententia eſt ualdè probabilis, quã tenet Ioan. Maior in 4. d. 38. q. 5. Michael Medina 5. de continentia c. 22. & 23. & alij quidam recentiores. Nauar. c. 12 nu. 32. conatur has ſententias conciliare; dicitq; ſententiam Maioris eſſe ueram, quando utrumque ſit principaliter in honorem Dei, uel utrumque principaliter in commodum proximi. ſententiam autem D. Tho eſſe ueram, quando uotum ſit principaliter in honorem Dei, iuramentum in commodum proximi. vbi ſatis indicat Nauarrus iuramentum per ſe & cæteris paribus maius uinculum inducere. quod ſi uerum eſt, ſequitur etiam in hoc ultimo caſu (quando uotum ſit potiſſimùm in honorem Dei, & iuramentum in commodum proximi) magis obligare; nam in iuramento eſt duplex obligatio, ſcilicet religionis erga Deũ, quæ per ſe eſt firmior, & iuſtitiæ erga proximum. in uoto ſolùm eſt una obligatio, ſcilicet religionis erga Deum. *Cõciliatio Nauar.*

Ad rationem alterius ſententiæ: Periurium non ſolũ eſt contra ſimplicem reuerentiam Deo debitam, ſed etiam cõtra perfectionem diuinam: nam periurus, quantũ in ſe eſt, facit Deum teſtem falſi. In uiolatione uoti, eſſe contra reuerentiam & contra fidelitatem, non ſunt duæ malitiæ diſparatæ, ſed altera pendet ex altera; ideò enim eſt contra reuerentiam, quia eſt contra fidelitatem debitam ex promiſſione ſupremo Domino: uiolare enim fidem domino ſuo, irreuerentia eſt in illum. & quamuis eſſent diſtinctæ, non tamẽ omnino æquarent malitiam periurij. 54 *Ad rationem cõtrariæ ſententiæ.*

Ratio tamen D. Th. benè probat opus, quod ex uoto ſit, eſſe Deo gratius, & magis meritorium quàm quod ex iuramento; quia illud immediate offertur Deo, & ex affectu illum honorandi: itaque induit ſpeciem actus religionis. hoc uerò ordinariè nõ procedit ex tali affectu, ſed ex affectu iuſtitiæ erga proximum, uel timore iniuſtitiæ, aut periurij; neque exhibetur Deo, ſed proximo.

DVBITATIO XII.

Quibus modis tollatur obligatio iuramenti, & cuius auctoritate.

DVPLICITER tolli poteſt obligatio à iuramẽto, Primò, Impediendo ne illam ab initio inducat. Secũdo, Tollendo iam inductam. Impediri poteſt obligatio iuramenti per legem, ſi lex ſtatuat ut iuramentum contractui, uel promiſſioni alicui adiectum, ſit irritum; & nullam inducat obligationem. Sic Concilium Triden. ſeſſ. 25. cap. 16. de Regul. irritum reddit iuramentum adiectum renunciationi bonorum, ſi fiat ante bimeſtre, quod præcedit profeſſionem: de quo ſuprà cap. 41. num. 39. 40. Sic in regno Luſitaniæ irriti redduntur per legem omnes contractus, obligationes, conuentiones, promiſſiones, remiſſiones, & diſtractus iuramento confirmati, ſi alioquin ad forum ſæculare eorum cognitio pertinebat; niſi cum Regis facultate iuramentum appoſitum fuerit. Simili ferè modo in regno Caſtellæ; exceptis quibuſdam contractibus, ut refert Molina diſputatio. 149. Quod ideo factum eſt, ne lites ſuper huiuſmodi contractibus traherentur ad forum eccleſiaſticum. iuramentum enim facit ut cauſa, quæ alias merè eſt ciuilis, ſiat fori mixti. ut patet ex cap. fina. de foro competen. in 6. 55 *Impeditur obligatio iuramenti per legem.*

Sed difficultas eſt quomodo poteſtas humana hoc poſſit, cùm obligatio naturaliter & neceſſariò reſultet ex iuramento; Iure enim naturæ tenemur cauere ne Deum faciamus teſtem falſi, ut ſuprà oſtenſum eſt nume 38. Omiſſis uarijs ſententijs, quæ rem non explicant, nec punctum tangunt. 56 *Quo modo fiat vt obligatio impediatur.*

Reſpondeo, dupliciter intelligi poſſe id fieri. Primò, Eum, in cuius fauorem ſit, reddendo inhabilem ad acceptãdum. cùm enim iuramentum promiſſorium non obliget, niſi promiſſio acceptetur ab eo, in cuius fauorem factum eſt; *1. Reddẽdo inhabilem ad acceptãdum.*

Digitized by Google

eſt; ſi hic ſit inhabilis ad acceptandum, nulla poteſt naſci obligatio. Quòd autem talis inhabilitas etiam lege ciuili induci poſſit, non videtur dubitandum: quia lex ciuilis poteſt reddere inhabilem ad officia, ad contractus, ad alienationes, ad acquiſitionem bonorum, & ſimilia: cur non etiam ad validè acceptandum alterius promiſſionem?

2. Condonando obligationem. Secundò, Intelligi poteſt id fieri condonando ſeu remittendo obligationem, hoc ipſo, quo iurans tentat illam inducere: cùm enim iuramentum promiſſorium non obliget, ſi ille, cui fit, ſtatim remittat, (nam ſub hac tacita conditione, *Si velis, ſi non remiſeris*, fieri cenſetur) etiam non obligabit, ſi Superior illius ex iuſta cauſa remittat. hæc enim remiſſio non eſt minùs efficax quàm remiſſio inferioris, cuius intereſt; & eam virtute continet: vnde non minùs reſiſtit obligationi, quam illa. quare etiam ſi lex irritans, eidem obligationi reſiſtit; cùm talem remiſſionem contine re cenſeatur.

3. Prohibendo executionem. Alio modo impediri poteſt obligatio, quando prohibetur executio, ita vt ſine peccato fieri non poſſit: quomodo putant multi impediri obligationem pœnæ conuentionalis ſponſalibus appoſitæ & iuramento confirmatæ, de quo ſuprà cap. 17. dubit. 7.

57 *Quo modo tollatur iā inducta.* Obligatio iam inducta tolli poteſt quinque modis.

1. Mutatione materiæ. Primò, Mutatione materiæ; vt ſi res iurata fiat impoſſibilis iuranti, aut illicita, Superiore vetante.

2. Condonatione. Secundò, Condonatione; vt ſi is, in cuius fauorem factum eſt, remittat obligationem; quiuis enim poteſt condonare promiſſionem factam in ſuum fauorem, etiamſi facta ſit in modo voti, vt ſi voueas Deo, & iures te ducturum Catharinā pauperem, vel daturum illi dotem vt meliùs nubat. Contrarium tenet. Sotus lib. 8. de Iuſtitia q. 1. art. 9. & quidam alij.

Sed Probatur: quia qui facit tale votum vel iuramentū, non intendit ſe obligare niſi ſub tacita conditione, Si ille, de cuius commodo agitur, velit acceptare. non enim intēdit inuitum ad beneficium acceptandum cogere, uel nolenti obtrudere: ergo ſi ille nolit, vel condonet, nō obligatur; ceſſat enim conditio ſub qua obligatio inducta eſt.

3. Commutatione. Tertiò, Commutatione; vt ſi ille, cui factum eſt, concedat aliud opus loco illius, quod iuramento promiſſum eſt, præſtari. Vbi Notandum eſt quando talis commutatio facta eſt, iurantē non teneri ex ui iuramenti ad illud in quod facta eſt; quia illud iuramento non promiſit: ſed ex pacto, quo illud loco alterius acceptauit. Pari modo ſi iuraſti ſoluere ad certum diem, & creditor terminum proroget ad menſem, non teneri poteſt illum diem ante finem menſis ex ui iuramenti, ſed ſolum ex pacto. Secùs tamen eſt in

Diſcrimen inter commutationē voti & iuramenti. commutatione uoti: quia dum acceptas commutationem, tacitè Deo promittis id in quod fit commutatio; quæ promiſſio cùm Deo fiat, habet uim uoti. Ratio eſt, quia Prælatus commutans non condonat nomine Dei priorem obligationem, niſi ea lege vt loco illius aliam ſuſcipias; non erga ſe ipſum, ſed erga Deum; quia non ſuo, ſed Dei nomine agit: atqui hæc obligatio erga Deum eſt uoti: ergo &c. Confirmatur, quia ſi creditor commutet uolente debitore aliquod debitum in aliud, hoc ipſo, quo debitor acceptat, cenſetur aliud promittere & ſe obligare.

58 *A quo fieri poſſit commutatio iuramenti.* Vt autem intelligatur à quo hęc commutatio fieri poſſit, Notandum eſt, omne iuramentum promiſſorium fieri vel in honorem Dei, & ſic continet uotum; uel in fauorem hominis, & tunc uel acceptatur, uel non acceptatur. Si fiat in honorē Dei, (ut ſi iures te auditurum Sacrum, daturū alicui pauperi eleemoſynam, ſeruaturum continentiam) commutari poteſt ab eo, qui ſimile uotum poteſtare ordinaria commutare poteſt, ut communiter Docent DD.

Conſectaria 3. Vnde ſequitur Primò, Epiſcopum & alios Prælatos habentes iuriſdictionem quaſi Epiſcopalem in ſuos ſubditos, poſſe omnia talia iuramenta, præter ea, quæ implicant uotum Pontifici reſeruatum, commutare. Secundò, Omnia talia iuramenta extingui profeſſione Religionis approbatæ. Tertiò, Quemuis poſſe talia à ſe facta in melius cōmutare. quod colligitur apertè ex ca. Peruenit. 2. de iureiurando. Nec refert etiamſi tale iuramentum cedat in cōmodum tertij; quia ſi promiſſionis uerba ad illum directa non fint, nullum ille ius acquirit, ſicut ſuprà cap. 40. num. 90 de uoto dictum eſt. Si autem fiat in fauorem hominis, & ualidè ſit acceptatum, nō poteſt commutari ab alio, ipſo inuito; niſi interceſſerit iniuria, uel in pœnam iuſtam, uel bonum commune aliud poſtulet, ut ſtatim dicemus.

Petes, Verùm Regulares, qui ex priuilegio & poteſtate delegata commutant uota, poſſint etiam commutare iuramenta de eadem materia? Multi ſentiunt poſſe. Primò, 59 *An Regulares poſſint.*
Quia iuramenti uinculum per ſe minus eſt, quàm uoti, ſecundùm D. Thomam & plurimos DD. at cui conceſſum quod maius eſt, cenſetur etiam conceſſum quod minus. *Multorum ſententia poſſunt.*
Secundò, Quia obligatio iuramenti promiſſorij per ſe euaneſcit, ſublata promiſſione per condonationem uel commutationem: ergo qui poteſt uinculum promiſſionis ſeu uoti tollere, poteſt etiam tollere uinculum iuramenti. Cōfirmatur, quia acceſſorium ſequitur naturam principalis, reg. 42. de regulis Iuris in 6. ſed iuramentum eſt acceſſoriū uoto: ergo ſublato uoto tollitur iuramentum. Tertiò, Quia huiuſmodi iuramenta etiam ſunt uota: ergo qui poteſt in omnibus uotis, poteſt etiam in illis iuramentis. Hanc ſententiam tenet Petrus Arragonius art. 12. Didacus Lopez tract. de uoto quæſt. 5. num. 42. Viualdus cap. 14. quæſt. 8. & alij multi recentiores. Idem ſentire uidētur, qui dicūt idem iudicandum de abſolutione à uoto, & à iuramento, ut Siluest. Iuram. 5. q. 3. Sotus lib. 8. q. 1. art. 9. Fumus v. Iuram. n. 19. & alij.

60 *Obiectio.* Dices, Hæc facultas commutandi & diſpenſandi eſt priuilegium: priuilegia autem ſunt ſtrictè interpretanda, ca. Cùm in illis. 16. cap. Cui de non ſacerdotali. 27. de præbendis, in 6. quia iuri communi derogant: unde etiam dicuntur odia iuris: odia autem ſunt reſtringenda, ut habetur regula 15. de regulis iuris, in 6. *Priuilegia*

Reſpon. Reſponderi poteſt talem facultatem conceſſam in fauorem aliquorū particulariū cenſeri priuilegium, & odiū Iuris; ac proinde ſtrictè eſſe interpretandam: ſecùs uerò quando conceſſa in fauorem publicum; etiamſi alicui particulari conceſſa ſit, tunc enim cenſeri non priuilegium & odium Iuris, ſed fauorem & beneficium Principis. unde latè eſſe interpretandam, quantum uerba patiuntur, iuxta regulam dictam *Odia reſtringi, fauores conuenit ampliari*, Ita Panormitanus in cap. final. de ſimonia, & Gloſ. ibid. & alij paſſim. quod multò magis locum habet, quando conceſſa eſt non particulari alicui, ſed integro Ordini: tunc enim non ſolùm non cenſetur odium iuris; ſed etiam æquatur iuri communi, inſerto corpori Iuris, adeò ut per Bullas & alias reſeruationes ei non derogetur, niſi habeat expreſſam clauſulam derogatoriam: quod et ſignū eſt eſſe merum fauorem & beneficium, ac proinde latiſſime interpretandum; beneficium inquam, non tàm Ordinis, quàm populi Chriſtiani. Nec obſtat ſi dicatur uinculum iuramēti eſſe fortius; hoc enim intelligendum manente uinculo promiſſionis, ſi tamen hoc per condonationē ſoluatur, ſtatim per ſe euaneſcit uinculum iuramenti. Hinc uidemus iiſdem cauſis ſolui ſponſalia iurata quibus ſoluuntur ſimplicia, quia eamdem tacitam conditionem habent.

Contrarium tenet Nauarr. c. 17. n. 175. enchiridij, Ioannes Azorius lib. 11. c. 10. q. 2. & quidā alij recentiores, quorum ſententia eſt magis conformis ſtylo Curiæ Romanæ. ſolet enim tamquam ſpeciale priuilegium concedi poteſtas commutandi iuramenta.

Dupliciter apponitur iuramētū Sed utendum uidetur diſtinctione. Si enim iuramentū fiat animo promittendi Deo, ita ut includat uotum; commutari poteſt ab iis qui uota ſimilia commutant. Ratio eſt, quia iuramentum eſt uoto acceſſorium. unde qui poteſt tollere obligationem voti, eo ipſo poteſt tollere obligationem iuramenti. acceſſorium enim ſequitur ſuū principale; & ſublato fundamento, ruit quod illi innititur. Simili modo qui poteſt tollere promiſſionē factam homini, poteſt etiam iuramentum tollere, quo illa promiſſio cōfirmata fuit, Exemplo promiſſionē minoris iuramento confirmati. quia iuramētum diſpoſitione legis facit ipſum quaſi maiorem, ut infrà nu. 61. dicetur. Si uerò non fiat animo promittendi Deo, ſed ſolùm firmandi ſe in bono propoſito: uel ſi apponatur uoto principaliter & non acceſſoriè; non poteſt commutari à priuilegiatis, niſi priuilegium habeat ut poſſint commutare iuramenta abſque præiudicio tertij. Ratio eſt, quia tale iuramentum, uel non includit uotū, uel ſaltem non eſt uoto acceſſorium, ſed additur principaliter & immediatè ad obligandum ſe ad opus. Vnde, cùm uinculum iuramenti ſit ualdè diuerſum à uinculo uoti, poteſtas conceſſa circa uota non poteſt extendi ad iuramenta. Tunc autem iuramentum eſt uoto acceſſorium, *Quādo ſit acceſſoriū voto*

quan-

Digitized by Google

quando ſolùm fit ad confirmandum uotum, ne uidelicet cõtra fiat quamdiu manet obligatio promiſſionis: & tunc iuramẽtum retinet omnes tacitas conditiones quas habet votum. itaque cùm votum habeat hanc conditionem, *niſi condonatum vel commodatum fuerit*, &c. poſita hac conditione, ceſſat vis iuramenti. Similiter ceſſat, ſi quo caſu deſinat obligatio voti: na iuramentum ſolùm obligat, quãdiu manet vis voti ſeu promiſſionis. Tunc verò non eſt acceſſorium ſed principale vinculum, quando apponitur nõ ſolùm ad confirmationem voti ſed per ſe primò ad firmandum animum in bono opere ſiue ceſſet obligatio voti, ſiue non. Nam mens eſt obligare ſe ad opus, quia Deo gratum, ſalutare animæ, &c. Vnde non ceſſat obligatio talis iuramenti, niſi contingat opus nõ eſſe Deo gratum, vel maius bonum impediat, vel reddatur impoſſibile. Nec alias tacitas conditiones habet tale iuramentum.

Quando non ſit acceſſorium.

Quartò, Tolli poteſt irritatione, vt quando materia iuramenti promiſſorij ſubeſt alterius poteſtati, ſicut dictum eſt de voto. Hoc modo interdum irrita redduntur à Concilijs & Summis Pontificibus iuramenta, quæ fiunt in Capitulis à Canonicis de ſeruandis ſtatutis & conſuetudinibus, de acceptando vel non acceptãdo beneficio, & ſimilia; & quæ fiunt in Vniuerſitatibus a Baccalaureis de non ſuſcipiendis alibi gradibus, & alia id genus; vt notat Caietanus art. 9. cenſetur enim in huiuſmodi ſemper excepta poteſtas Superioris quam inferiores per ſuum iuramentum reſtringere non poſſunt.

Hinc patet, omnes eos poſſe irritare iuramenta, qui vota eiuſdem materiæ irrita reddere poterant.

Iuramẽta minorum non irritãtur.

Hic tamen excipienda iuramenta minorum: etſi enim curatores poſſint irrita reddere vota realia ipſorum, quatenus eorum adminiſtrationi officiunt, vt ſuprà cap. 40. dub. 14 dictum eſt: non tamen iuramenta, vt colligitur L. 1. & 2. C. Si aduerſus venditionem; vbi etiam non conceditur illis reſtitutio in integrum, etiamſi ex contractu læſi fiant, ſi iuramento illum confirmarunt: quia iuramentum ſupplet defectum ætatis, eoſque diſpoſitione legis efficit maiores, vt ibidem Doctores notant. Nec refert quòd prædictæ leges loquantur ſolùm de contractibus; quia eadem eſt ratio in votis, vt patet ex dicta L. 1. non enim minùs perfidia & periurium in votis locum habere poteſt, quam in contractibus.

Impuberum tamen iuramenta irritari poſſunt à tutoribus ſicut & vota; quia nihil iura in contrarium ſtatuerũt, & alias non ſunt ſui iuris, ſed ſubſunt in omnibus regimini tutorum, & habetur expreſsè 22 q. 5. ca. Pueri. 15.

De iuramentis filijfamilias dicendum ſicut de votis eiuſdem. Vnde ſicut pater poteſt in irritum reuocare vota filij de bonis aduentitijs, non ſolùm ante vigeſimum quintũ annum facta, ſed etiam in vlteriore ætate: eò quòd illa iuri ipſius officiunt; ita etiã iuramenta de iiſdem: non enim per ætatem eximitur à patria poteſtate, vt communiter tradunt DD. in L. vlt. § Pupillus ff. de verb. obligat. nec ratione illius acquirit vſumfructum aut adminiſtrationẽ ſuorum aduentitiorum. Vide Sancium lib 6. de matr. diſpu. 39. num. 10.

62 *5. Diſpenſatione.* Quintò, Diſpenſatione, ſeu abſolutione. hæc fit auctoritate Superioris. Et quidem ſi iuramentũ habeat ſpeciẽ voti, abſoluere ab eo poteſt, qui poteſt à voto eiuſdem materiæ abſoluere ordinaria poteſtate. Si autem ſolùm delegatam poteſtatem à voto abſoluendi habeat, multorum quidem iudicium eſt etiam poſſe à iuramento eiuſdem materiæ. ſed dicendum eſt iuxta diſtinctionem datam ſuprà num. 60. Si verò factum eſt in fauorem tertij & acceptatũ, Superior abſoluere non poteſt, niſi legitima cauſa ſubſit; quia nõ poteſt Ius alterius tollere ſine iuſta cauſa. Cauſæ iuſtæ ſunt, Primò, Si metu vel fraude extortum. Secundò, Si alia iniuſtitiã interceſſit; vt cũ vſurarius exigit iuramentum de ſoluendis vſuris. Item quando quis in contractu grauiter læſus eſt, & coactus eſt illum iuramento cõfirmare, vel non aduertens illam læſionem, ſponte confirmauit. Tertiò, In iuſtam pœnam. Quartò, Si bonum cõmune poſtulet; vt ſi filius familias cum iuramento renuntiet Macedoniano, de quo ſuprà cap. 20. num. 9. ſi cum iuramento promittas non accuſare, &c.

Cauſæ diſpẽſandi in iuramento præſtito in fauorem tertij.

63 *Quomodo poſſit vinculum iuramenti relaxari.* Sed difficultas eſt qua ratione poſſit Superior in his euẽtis iuramenti vinculum relaxare. non enim; ſicut Prælatus nomine Dei condonare poteſt promiſſionem Deo factam, ita etiam condonare poteſt obligationem, qua teneris Deum non facere teſtem falſi, cùm nec ipſe Deus hanc obligationem tollere poſſit: hoc enim eſſet dare licẽtiam periurij, ac irreuerentiæ & iniuriæ in Deum.

Reſpondeo breuiter, Iuramenti vinculum non poſſe vllo modo tolli, niſi appoſitione vel ſubtractione alicuius cõditionis, quæ tacite cenſebatur incluſa promiſſioni: qui enim aliquid promittit alteri, tacitè ſubintelligit has conditiones, *Si velis, Niſi remittas, Niſi Superior, cui materia ſubeſt, contradicat, Niſi ipſe ſua auctoritate condonet*, & ſimiles. Hinc dici ſolet, in iuramento cenſeri exceptam auctoritatem Superioris. Itaque quando metu vel fraude extortum eſt, ille Superior abſoluere poteſt, qui ſua auctoritate poteſt remittere ſolutionem. Sicut enim ſi is, qui extorſit, remittat, euaneſcit obligatio iuramenti, ita etiã ſi eius Superior, qui poteſt eum cogere ad remittendum, condonet: hæc enim condonatio Superioris ſupplet vicem condonationis inferioris.

Subtractione conditionum ſoluitur.

Superior illius, qui extorſit iuramentum

Hac ratione à talibus iuramentis abſoluere poteſt Summus Pontifex, & etiam Epiſcopus vel auctoritatem quaſi Epiſcopalẽ habens maximè ſi ille, qui ſic exegit, eſt illi ſubiectus; quia ſubditos ſuos cogere poteſt vt ab iniuria abſtineant, eamque relaxent. continere autem alterum tali iuramento obſtrictum aſſidua iniuria eſt, aſſiduumque tormentum quòd ſi cogere illum poteſt vt relaxet, etiam ipſemet ſua auctoritate relaxare poteſt. ſicut quãdo inferior lege iuſtitiæ tenetur ad ſolutionem vel reſtitutionem, poteſt Superior ex bonis illius reſtituere, ſi illum ob abſentiã vel potentiam cogere ad hoc nequit.

Superior eius à quo extorſum.

Si autem qui extorſit non eſt ſubditus, eſt maior difficultas: nam mea condonatio nõ poteſt ſupplere condonationẽ alterius, qui mihi non ſubeſt, cùm ego nullum ius in illum habeam.

Nihilominùs dicendum videtur te poſſe relaxare, ſi is, qui iniuriam paſſus eſt, ſit tuus ſubditus. tunc enim ratione iniuriæ ſubdito tuo illatæ, ius in alterum habes, quo illum ad iniuriam tollendam compellere potes, præſertim ſi Superior ipſius id facere nolit. quo caſu etiam ex bonis illius ſubdito tuo reſtitutionem facere poſſes, ſi damnum ſecutũ eſſet. Imò credo non eſſe opus vt Superior illius, qui extorſit iuramentum, interpelletur vt ſubditum compellat ad iuramentum relaxandum; quia cùm tu ratione iniuriæ ſubdito tuo illatæ, ſatis iuris habeas ad illum compellendũ; ſi non potes compellere ob abſentiam vel potentiam, potes ipſemet condonare.

Hinc Doctores in cap. Debitores. 6. de iureiurando, generatim docent, iuſiurandum, quo quis vſurario promiſit ſoluere vſuras, ab Epiſcopo relaxari. Poſſunt etiam huiuſmodi iuramenta relaxare illi, quibus per priuilegium Sedis Apoſtolicæ conceſſum eſt relaxare iuramenta, quorum abſolutio non eſt in præiudicium tertij. quando enim per iniuriam extortum eſt nullum ius propriè acquiritur extorquenti, aut alteri in cuius fauorem extortum; ac proinde abſolutio non cenſetur eſſe in eius præiudicium, id eſt, in damnum iniquum. Ita Petrus Ledeſma de matrimonio quæſt. 47. art. 3. dub. 3.

Priuilegiati.

In pœnam relaxari poteſt, quando is, cui præſtitum eſt, id meretur, ſiue quia iniquè exegit, ſiue quia commiſit aliquid, ob quod meretur bonis ſpoliari, ſiue quia contumax in Eccleſiã. Hoc modo Iudex, etiam ſæcularis, ad puniendum vſurarium, qui abſque Principis permiſſu vſuras feciſſet, poſſet relaxare iuramentum ipſi præſtitum à mutuatarijs de vſuris ſoluendis. Idem dicendum de iuramentis vi extortis; vt patet ex L. 2. C. Si aduerſus vendit. vbi ſic dicitur, *Per vim autem vel per metum iuſtum extorta (ſacramenta) etiam à maioribus (maximè ne querimoniam maleficiorum cõmiſſorum faciant) nullius eſſe momẽti iubemus*; vbi generatim videntur omnia huiuſmodi iuramenta irrita reddi; ac proinde non egere relaxatione Iudicis. Verius tamen puto non eſſe irrita, neque legem illam ab Eccleſiam eo ſenſu receptam; præterquam in iuramento de nõ facienda querimonia maleficij, vt ſuprà dub. 6. in fine dictum eſt. 64

In pœnam.

Iuramẽtũ per vim & metum, in re irritũ.

In pœnam quoque relaxatur iuramentum ſubditorum, quo obſtricti ſunt Principi, vel alteri Superiori, quando ille priuatur per Summum Pontificem vel alium Superiorẽ officio, vel dignitate, ratione cuius ei præſtitum erat iuramen. vel quando ſuſpenditur ab officij executione. Sic *ab-*

ſoluti

Digitized by Google

ſoluti ſunt à debito fidelitatis dominij & obſequij, qui manifeſtè lapſis in hæreſim, aliquo pacto quacumque tandem firmitate vallato, tenebantur aſtricti; vt habetur cap. Abſolutos.16.de hæreticis: vt ſubditi, ſerui & vaſalli. Idem dicendum de ijs, qui publicè excommunicatis hoc modo obſtricti erant, cap.4.Nos. Sanctorum.15.quæſt.6.ex Gregorius VII.

65 Denique interdum ratione boni communis relaxari poteſt; vt quando quis cum iuramento promiſit alicui ſponte vel coactè non accuſare, non denuntiare, non contra teſtari & ſimilia. niſi enim talia relaxari poſſent, crimina detegi & puniri, iudicia exerceri, innocētia defendi, iniquitas opprimi non poſſet; quæ omnia ſunt contra bonum publicū. Itaque huiuſmodi relaxare poteſt Summus Pōtifex, Epiſcopus, & auctoritatem quaſi Epiſcopalem habens; & etiā Princeps ſæcularis; quia ratio officij ipſius poſtulat vt poſſit tollere obligationes, quæ ipſius rectam adminiſtrationē impedirent. Hæc tamen iuramenta per ſe non ceſſant, niſi quando eſt neceſſitas hæc officia præſtandi; ita vt ſub peccato ad ea tenearis; excepto eo, quod de non accuſando, quando per vim vel metum iuſtum extortum, vt dictū eſt.

Ratione boni communis.

66 Ex dictis patet, etiamſi iuramenti cognitio, quando agitur vtrùm obliget in conſcientia, an non obliget; vtrum poſſit relaxari, an non poſſit, ad forum eccleſiaſticum tantùm pertineat; vt patet cap.final. de foro compet. in 6. tamen quando manifeſtè conſtat de iniuria, vel iniuſtitia exactoris, vel quando conſtat tale iuramentum bono publico noxium eſſe; poſſe etiam Principem ſæcularem, & aliquando Iudicem inferiorem, non ſolùm præcipere vt ille remittat, ſed etiā ſua auctoritate remittere & relaxare: quia hæc poteſtas non eſt per ſe ſpiritualis, ſed generatim fundata eſt in poteſtate gubernandi. ſine enim hac poteſtate, gubernatio ciuilis prorſus imperfecta eſſet ac mãca, & plurimis incōmodis occurrere nequiret. Accedit, quòd poteſtas ciuilis ab initio poſſit obligationem iuramenti impedire ne naſcatur: ergo & natam poteſt ex iuſta cauſa tollere: hæc enim eiuſdem ſunt rationis & poteſtatis; præſertim cùm contractus ipſi, qui iuramento confirmãtur, poteſtati ciuili ſubſint.

Ad quod forum pertinet.

DVBITATIO XIII.

Quid ſit adiuratio, & in qua competat.

D. THOMAS QVÆST. 90.

RESPONDEO, & dico Primò, *Adiuratio eſt* rei
67 ſacræ conteſtatio ad permouendum alterū. ſicut enim *iuramentum* eſt conteſtatio rei ſacræ, per quam homo alteri ſeipſum obligat & ordinat ad aliquid, ita *adiuratio* eſt quando rem ſacram conteſtamur & veluti in rem præſentem adducimus, vt eius reuerentia permoueamus alterum ad aliquid faciendum vel non faciendum. dum enim adiuramus aliquem, Deū ipſum, eiùsq; numen, quantū in nobis eſt adducimus, vt eius reuerentia, timore vel amore, alterum permoueamus ad id, quod petimus, idque eo modo, vt ſi nolit, videatur Deùm quaſi parui pendiſſe. ſic enim illum adducimus, vt ipſemet nobiſcum quaſi petere videatur. non tamen idcircò alter obligatur niſi ſit inferior, cui poſſimus imperare, gratiſſimum tamen Deo eſt, ſi reuerentia vel amore ipſius, adiuranti obſequatur.

Adiuratio

68 Dico Secūdò, Adiuratio duobus modis fieri poteſt, præcipiendo, & deprecando, vt docet diuus Thomas art. 1.

Fit duobus modis.

Exemplum prioris eſt 2.ad Timoth. 4. vbi Paulus adiurat Timotheum, *Teſtificor coram Deo & Chriſto* IESV, *per aduentum ipſius & regnum eius, prædica verbum*, &c. & 1. ad Theſſalon. vlt. *Adiuro vos per Dominum, vt legatur epiſtola hæc.* Math. 26. Princeps ſacerdotum adiurat Chriſtum *per Deum viuum*. Geneſ. 24. Abraham adiurat ſeruum *per Dominum cæli & terræ*. Denique ſic adiurãtur dæmones in exorciſmis Eccleſiæ.

Exemplū poſterioris eſt in precationibus Eccleſiæ, quando per Chriſtum petit exaudiri. Item in Litanijs, *Per myſterium ſanctæ Incarnationis tuæ*, Per *aduentum tuum*, &c. Quamuis ſi propriè loqui velimus, hoc potiùs ſit obſecratio, quàm adiuratio. generatim tamen adiuro dici poteſt, quando aliquid diuinum interponitur, vt eius reuerentia vel amore alterum flectamus.

Dico Tertiò, Sola natura rationalis eſt idonea, quæ per 69
ſe adiuretur; quia hæc ſola poteſt percipere diuina, eorūque reuerentia & amore impelli ad agendum. ſic Deum adiuramus obſecrando per bonitatem, miſericordiam, & omnes miſerationes ipſius, per Chriſti paſſionem & merita B. Virginis, & Sanctorum omnium. quæ omnia allegamus, exhibemus, & veluti offerimus illi, vt horum intuitu, & amore permoueatur ad præſtandum quod cupimus. Simili modo poſſumus adiurare Sanctos.

Sola rationalis natura adiuratur.

Vbi aduertendum eſt, dū Sanctos & eorum merita interponimus, tacitè etiam ipſum numen diuinum, quod illis eſt cauſa ſanctitatis & meritorum, ſubintelligi; alioquin ſi ſolùm bonitas, quæ eſt in meritis & ſanctitate illorum ſpectetur, non tam eſt actus religionis, quam obſeruantiæ in hac allegatione.

Dæmones quoque adiurari poſſunt, non obſecrando, ſed imperando, & terrorem ex hac Dei & rerum diuinarum cōteſtatione incutiendo. adiuratio enim nō tantùm fit vt quis amore vel affectu reuerentiæ in Deum, commoueatur; ſed etiam vt timore concutiatur, & ſic abſcedat vel nocere deſinat. Sic etiam Eccleſia per exorciſmos, qui ſunt adiurationes quædam ſolemnes ab Eccleſia inſtitutæ, dæmones expellit cum ab hominibus, tum etiam ab alijs creaturis: eſtque in Eccleſia Ordo exorciſtarum, ad hoc munus inſtitutus. Imò hæc poteſtas eſt propria Eccleſiæ, & veræ religionis nota: nulla enim alia religio poteſt dæmones eijcere. Vide Iuſtinum apologia 1.pro Chriſtianis, & dialogo cum Tryphone, Tertull. in Apologet.cap.37. Auguſt lib.10.de ciuit.cap.22. Fuit quidem apud Iudæos ante Chriſti aduentum, cùm apud ipſos erat vera religio: ſed poſteà vnà cum religione deſijt apud ipſos, & tranſlata eſt ad Eccleſiam Chriſti, vt colligitur Act.19.

Dæmones adiurãtur imperio.

Dixi, *non obſecrando*: quia obſecrare aliquem eſt ſe illi 71
ſubijcere tamquam maiori, illius beneuolentiam & ſocietatem captare: vnde etiam eſt ſignum beneuolentiæ erga illum; nullo autem modo poſſumus nos dæmoni ſubijcere, aut illius fauorem expetere, aut beneuolentiam erga illū gerere. Primò, Quia eſt hoſtis Dei, omniumque Deo adhærentium; nihilque aliud niſi honorem Dei & ſalutem animarum impedire ſtudet. itaq; in iniuriam Dei cedit, ſi honor, aut aliqua beneuolentia ei deferatur: ſicut iniurius eſt in Principē, qui hoſti proſcripto beneuolentiam politicam exhibet. Secūdò, Quia nihil vmquam ſponte facit, niſi vt decipiat & noceat ſaluti: itaq; omne ipſius beneficiū eſt maleficium. Hinc Apoſtolus 1.ad Cor.10. *Nolo vos fieri ſocios dæmoniorum*, & 2.ad Cor. 2. *vt non circumueniamur à ſatana: non enim ignoramus cogitationes eius* & B. Petrus epiſt. 1.cap.5. *Aduerſarius veſter diabolus tamquā leo rugiens circuit quærens quem deuoret.*

Cōmerciū cū dæmone eſt illicitū

Vnde ſequitur, non eſſe licitum à dæmone in obſeſſis poſito petere, niſi ea, quæ pertinent ad eius expulſionem; vt quod ſit eius nomen, quàm ſint multi, quare ingreſſus; (hęc enim petijt Dominus Marci 5.) vel ad aliorum vtilitatem, vt docet D.Antonin⁹ 2.p.ti.12.c.1.§.5. qualia ab hoſte abſque vllo ſigno beneuolentiæ peti poſſunt. Si tamen aliqua ſolùm ex curioſitate petantur, non videtur peccatum mortale; vt docet Nauarr.c.11.n.28.ex Caietano, quia quando ipſe non aduocatur, ſed ſe ſponte offert in corpore aſſumpto, vel obſeſſo, non cenſetur talis collocutio ſignum ſocietatis & beneuolentiæ, præſertim notabilis.

Quæ poſſint peti à dæmone in obſeſſis.

Res inanimæ per ſe & directè adiurari non poſſunt, quia 72
non intelligunt; ſed adiuratio dirigitur ad naturam rationalem, quæ illis præſidet, eaſque mouere poteſt, vt ait D. Thomas artic.3. Sic exorcizatur aqua, ſal, domus: partim enim inuocatur virtus diuina, vt in vſu harum rerum aſſiſtat, & diaboli vim coerceat: partim per virtutem diuinam præcipitur diabolo vt abſcedat, & in his non noceat. Itē locuſtæ, mures, grandines, tempeſtates, & ſimiles rerum humanarum noxæ, vt Deus damna eorum auertat, & diabolus per illa non noceat. Vide Sotum lib. 8. de Iuſtitia quæſt 3.art.1.

Res inanimæ, quo modo adiurentur.

Huc pertinet adiuratio illa S. Brixij, qui infantem triginta dierum adiurauit vt diceret ſi ipſe eſſet pater eius, vt quidam ſparſerant: cui infans reſpondit, *non pater meus es tu*, vt refert Gregorius Turon.l.2.hiſtor. Franc.cap.1. continebat hæc adiuratio tacitam orationem, qua Deus rogabatur vt infanti vocem daret.

DV-

Digitized by Google

DVBITATIO XIV.

Quid periurium, & quæ eius pœna.

73 *Periurium dupliciter accipitur.*

NOMEN *periurij* dupliciter accipitur. Primò, Propriè, pro iuramento, cui deeſt veritas, ſiue præſens, vt ſi falſum ſciens confirmes; ſiue futura, vt ſi fidem datam & iuramento confirmatam ſine iuſta cauſa non ſerues. Secundò, Generatim, pro omni iuramento, cui ex tribus comitibus aliquid deeſt, ſiue *iuſtitia*, ſiue *iudicium*, ſiue *veritas*. Si enim iuſtitia deſit, etiam quodammodò deeſt veritas. quia quod promittitur, ſeruari non poteſt. Si verò iudicium, tunc etſi fortè ex parte rei non deſit veritas, tamen periculum eſt ne deſit; vt cùm quis iurat re non ſatis perpenſa. Quando tamen iura loquuntur de periurio, intelligunt primo modo.

Periurij 4. modi.

Inter periuria primum locũ tenet cui deeſt veritas præſens, nempe quo quis ſciens & volens falſum confirmat. Deinde cùm quis fidem iuramento promiſſam violat. Tertiò, Quando iurat contra iuſtitiam. Quartò, Quando abſque iudicio.

74 *Pœna periurij.*

Pœnæ periurij propriè dicti apud omnes nationes ſunt valdè graues, vt docet Couarruuias in cap. Quamuis pactum.p.1.§.7.n.2. Apud Scythas, & Ægyptios plectebantur pœna capitis. Apud Indos manuum pedùmque extremorum acciſione. In multis locis puniuntur præciſione manus. Iure Ciuili ſunt infames, ſi periurium erat in nocumentum alterius; non autem ſi nemini noceat, vt docet Gloſſa in l.ſi quis maior.41.C.de tranſactionibus. Iure Canonico etiam ſunt infames; cap.Infames. 16. & c.17. Quicumque.6.q.1.quod intellige ſi res eſt notoria. Hæc tamen infamia non adducit propriè irregularitatem, niſi irrogata ſit per ſententiam Iudicis: vt ſi quis de periurio ſit condemnatus; tunc enim irregularis eſt & eget diſpenſatione, etiã poſt vitæ mutationem. alia infamia tollitur bona vita, obliuione, & loci mutatione, vt Couarruuias & alij docent. Præterea in foro externo imponitur illis grauis pœnitẽtia; nam d.ca.Quicumque, dicitur, *quicumque ſciens peierauerit, quadraginta dies in pane & aqua, & ſeptem annos pœniteat ſequentes, & numquam ſit ſine pœnitentia: & nũquam in teſtimonium recipiatur. communionem tamen poſt hoc recipiat.*

Petes, Vtrùm periurium ſit grauius homicidio? Quidã putant eſſe grauius. Ita Silueſter v. Periurium, quæſt.2. D. Thomas quodl.1.ar.18.& Sotus l.8.de Iuſtitia, quæſt.2.art.3. Primò, Quia hoc eſt contra Deum & virtutem religionis; illud contra proximum & iuſtitiam particularem. Secundò, Quia homicidæ interdum defertur iuramentum ad ſe purgandum, & ille mauult fateri homicidium, quàm incidere in periurium. Sed hæ rationes non conuincunt, vt oſtendit Gabriel in 3.d.39.q.2.art.3.dubit.4.

75 *An periurium grauius homicidio.*

Itaque Cõtraria ſententia eſt Gabrielis ibidem, vbi pro eadem adfert Richar. Idem tenet Maior ibid.q.5. & Ange. Ratio illorum eſt, quia homicidiũ eſt directè contra charitatẽ: periuriũ contra religionem. ſed neque hæc ratio conuincit. quia vt benè Silueſter ait, homicidium eſt directè contra iuſtitiam particularem. Deinde non eſt directè contra charitatem Dei, ſed proximi; quæ non eſt præferenda virtuti religionis.

Vtraque ſententia probabilis.

Vtràque ſententia eſt probabilis. Puto tamen homicidiũ omnibus ſpectatis eſſe grauius, & deteſtabilius; tum ob grauiſſimum & irraparabile damnum, quod proximo directè infertur, tum quia difficiliùs multò committitur: periurium autem facilè committitur, & ſolùm indirectè honor Dei læditur; non enim id intẽditur. Accedit, quòd violatio voti non cenſeatur tantum peccatum, quantum homicidium, etſi honor Dei in eo lædatur. Eſt tamen periuriũ crimen valdè, graue, dignum depoſitione; vt habetur cap. Cùm non ab homine 10. de Iudicijs.

His adde omnia *periuria* propriè dicta, nimirum quæ ſunt contra veritatem, eſſe eiuſdem ſpeciei. quia eiuſdem rationis deformitas & irreuerentia eſt, Deum facere teſtem falſi, ſiue res ſit magni momenti, ſiue parui; ſiue id fiat in iuramento aſſertorio, ſiue promiſſorio. Poteſt tamen accedere alia deformitas ratione nocumenti, vel peruerſionis Iudicij, &c. Vide ſuprà dubit.2. num.9.

CAPVT XLIII.

De Superſtitione, eiùſque ſpeciebus.

Complectitur dubitationes 10.

EXPICATIS functionibus religionis, dicẽdum eſt de vitijs oppoſitis. Hæc duplicia ſunt. quædam per exceſſum cultus, quæ nomine *ſuperſtitionis* comprehendũtur; quædam per defectum vel contemptum, quæ nomine *irreligioſitatis*: qualia ſunt periurium, tentatio Dei, ſacrilegiũ, & ſimonia. periurio enim & tentatione ipſi Deo in ſe iniuria irrogatur: ſacrilegio verò & ſimonia (quæ eſt ſpecies ſacrilegij) in rebus ſacris. De periurio & ſimonia dictum eſt ſuprà; de tentatione & ſacrilegio dicemus infrà cap.45. hoc verò capite de ſuperſtitione.

DVBITATIO I.

Quid ſit ſuperſtitio, & quænam eius ſpecies.

D. THOM. quæſt.92. & 93.

1 *Superſtitio unde dicta*

SVperſtitio dicta eſt vel ex eo quòd homines nimij erant in precando & immolando vt liberos relinquerent ſibi ſuperſtites, vt vult Cicero lib.2. de natora deorum: vel quòd relictis veteribus dijs colerent ſuperſtitem memoriam ſuorum maiorum, ut placet Lactantio lib.4. diuinarum Inſtitut. c.28 uel certè quòd homines nimiùm timerent iram deorum supernè impendentem & quaſi ſuperſtantem, ut uult Seruius in 8. Æneidos; quæ originatio uidetur maximè accõmoda. Porrò Lactantius reprehendit Ciceronem, quòd putarit ſuperſtitionem eſſe exceſſum in vera religione, cùm in hac excedi non poſſit: Deum enim non poſſe nimiùm coli. unde ipſe uult ſuperſtitionem tantùm eſſe cultum falſorum deorum, & eos ſolos ſuperſtitioſos, qui multos & falſos deus colunt: eos uerò religioſos, qui vnum & uerum.

Superſtitio poteſt eſſe in cultu veri Dei.

Verùm etſi maximè in cultu falſorum deorum *Superſtitio* committatur; tamen etiam in cultu ueri Dei hoc uitium locum habere poteſt, non enim Iudæi hoc tempore religioſi, ſed ſuperſtitioſi dicendi ſunt: & hæretici, qui aquam pro uino, uel ſemen humanum, aut ſanguinem infantum in Euchariſtia offerebant, ſuperſtitioſi erant, etſi uero Deo hæc offerebant. Itaque ſuperſtitio vtrumque complectitur, cultum falſorum deorum, & exceſſum in cultu ueri Dei, ut rectè docet D.Thom.art.1.& D.Auguſt.lib.2.de doct. Chriſtiana, cap.18.& 20. *Exceſſum* dico, nõ quòd Deus uero cultu nimiùm coli poſſit, uel maiore quàm dignus ſit; (omnis enim cultus, quem creatura ei exhibere poteſt, infinitè eius dignitate minor eſt) ſed quia aſſumuntur alia quàm debent, quæ ad illum honorandum non ſunt idonea. itaque eſt exceſſus non reſpectu dignitatis diuinæ; ſicut cùm Comes vel Marchio afficitur honore regio; ſed reſpectu eorum, quibus coli debet.

Exceſſus in cultu.

2 *Quid ſuperſtitio.*

Eſt igitur generatim, *ſuperſtitio falſa religio*, id eſt, uitioſus cultus ueri uel falſi numinis. Si quis excedat in uero cultu nimiùm continuando, v.g. orando ita diu & continenter ut ſe lædat, uel neceſſarium officium prætermittat, non eſt ſuperſtitio; quia cultus iſte ſecundùm ſe bonus eſt: ſed ſolùm uitiatur per circumſtantiam extrinſecam, quæ in omni opere cauenda.

Hinc

Digitized by Google

Duæ eius ſpecies, ſuperſtitio cultus incongrui, & ſuperſtitio ratione rei cultæ.

Hinc patet, duas eſſe ipſius ſpecies, in quas immediatè diuiditur, ſcilicet ſuperſtitionem cultus indebiti, ſeu incōgrui, & ſuperſtitionem ratione rei cultæ. illa eſt cultus peruerſus ueri numinis; hæc eſt cultus falſi. Dupliciter enim in cultu excedi poteſt; uel enim aſſumitur id, quod non cōgruit; uel exhibetur ei, cui non congruit. Prior modus propriè dici poteſt ἐθελοθρησκεία, quaſi dicas *religio voluntaria*, id eſt, mera voluntate, non iuſta ratione aſſumpta. (quo nomine utitur Apoſtolus ad Coloſſ. 2.) quamuis hoc nomen etiam poſſit generaliter accipi, ut ſimul cultum falſorum deorum comprehendat; quia hic quoque uoluntate humana, non recta ratione conſtat; quomodo uidetur illud Apoſtolus accipere, ut plerique interpretantur. Alter modus propriè dicitur δεισιδαιμονία, quaſi dicas *dæmonũ timor & veneratio*: nam omnis cultus idolorum ferè eſt cultus dæmonum. hoc nomine Feſtus appellabat religionem Iudaicam: Act. 25. v. 19. & Paulus Act. 17. ſuperſtitionem Athenienſium.

Superſtitio cultus incōgrui.

3 Rurſus *ſuperſtitio cultus incongrui* diuiditur in ſuperſtitionem cultus falſi, & ſuperſtitionem cultus ſuperflui.

Cultus falſus.

Cultus falſus dicitur uel ratione falſæ ſignificationis; ut ſi quis Deum colere uellet cærimonijs Iudaicis, quæ ſignificant Chriſtum uenturum: uel quia imitatur & ſimulat uerum cultum, cùm non ſit; ut ſi quis falſis miraculis, uel teſtimonijs doctrinam fidei confirmare uellet, uel falſas reliquias proponeret. Item ſi quis mutaret formam vel materiam Sacramentorum, præſertim Euchariſtiæ, animo colendi Deum. Sic hæretici huius temporis ſuperſtitionem falſi cultus admittunt in ſua cœna: profitentur enim ſe imitari Chriſtum, & eius inſtitutum ſequi, cùm ſuas inuentiones ſuaque ſomnia pertinaciter ſectentur.

Quale peccatum cultus falſus.

4 Hæc ſuperſtitio ex genere ſuo eſt peccatum mortale, quia ex infidelitate, uel craſſa ignorantia rerum fidei proficiſcitur, & continet falſam ſignificationem contra doctrinam fidei, vel certè notabilem irreuerentiam in Deum. Vide Nauar. in Enchir. c. 11. nu. 27. Fumum v. Superſtitio, nu. 2. Caiet. in Summa v. Superſtitio, & 2. 2. q. 93. ar. 2. Fieri tamen poteſt ut non ſit mortiferum, ut ſi ex ignorantia excuſabili proueniat. Sic multi Æthiopes excuſari poſſunt, qui circumciduntur, putantes ſe per hoc Chriſtū imitari; quia ſic inſtituuntur à ſuis Epiſcopis & ſacerdotibus, nec vmquam contrarium audiuerunt.

Superfluus.

5 *Superſtitio cultus ſuperflui* eſt, cùm præter Eccleſiæ morem ponitur religio in quibuſdam circumſtantijs uel rebus in quibus non eſt ponenda; ut in numero, colore, ſitu, v. g. vt tot ſint candelæ, non plures; tot orationes dicantur, non plures; ut cera potiùs ſit alba, quàm flaua, &c. Denique ad hanc ſpeciem pertinere uidetur, cùm quis in Horis dicendis, & Sacro faciendo, relictis rubricis, & directorio Eccleſiæ, alias cærimonias pro ſua deuotione adhibet, ut docet Caiet. v. Superſtitio, Toletus lib. 4. cap. 14. Nauarr. cap. 11. num. 23. Hæc tamen ordinariè non uidentur eſſe pluſquam uenialia, ut iidem Doctores notant; quia ex bona intentione fiunt: nec uidetur in his committi grauis irreuerentia, cùm diuino cultui non repugnent. poſſet tamen eſſe tanta in cærimonijs Miſſæ peruerſio, ut à mortali culpa non eſſet excuſanda.

Eſt peccatū veniale.

Superſtitio ratione rei cultæ.

6 *Superſtitio ratione rei cultæ* diuiditur in tres ſpecies, iuxta Diuum Thomam, *idololatriam, diuinationem,* & *obſeruantiam ſuperſtitioſam*. uel enim colitur diabolus, ut honoretur tamquam numen, & hæc eſt idololatria; uel ut aliquid occultum reuelet, & ſic eſt diuinatio: uel ut iuuet & dirigat in operando, & ſic eſt ſuperſtitio uanarum obſeruationum.

Magia.

Vbi Aduerte, magiam debere referri ad ſuperſtitionem uanarum obſeruationum, ſi omnes ſuperſtitiones his tribus ſpeciebus complecti uelimus: propriè tamen loquendo diſtinguitur à uanis obſeruationibus, tamquam aliquid deterius. Itaque ſi hoc nomen uanarum obſeruationum ſtrictè ſumamus, erunt quatuor ſpecies ſuperſtitionum ratione rei cultæ, & magia quartum locum obtinebit.

DVBITATIO II.

Quid ſit idololatria, & quantum peccatum.

D. THOM. q. 94. art. 1. 2. 3.

Idololatria.

NOTANDVM eſt Primò, *Idololatria* nomine ſignificari omnem cultum falſorum deorum, vt dæmonum, ſolis, lunæ, ſiderum, hominum mortuorum, & ſimilium. etſi enim hæc propriè non ſint *idola*; tamen à gentibus plerumque non niſi in idolis colebātur. Itaque omnis cultus, quo creatura inſtar Dei colitur, *idololatria* dicitur; quia plerumque in idolo, & per idolū exercebatur. 7

Idolum.

Eſt autem *idolum* imago vana & inſtabilis, vel rei, quæ non eſt; vnde Euſtachius ait Homerum pro eodem accepiſſe εἴδωλον, σκιὰν, καὶ ὄνειρον, id eſt, idolum, vmbram, & ſomniū. imò apud Homerū εἴδωλον eſſe quiddā vmbra imbecillius, quia eſt vmbra rei, quæ nō eſt; vt eius, qui videtur in ſomnio, vel hominis defuncti. ſic εἴδωλα καμόντων, apud Homerū ſunt defunctorum vmbræ. Vnde meritò imagines falſorum deorum vocātur εἴδωλα: quia ſint ſimilitudines numinum, quæ non ſunt. Imagines autem Sanctorum & Chriſti Domini, idola dici nō poſſunt, quia ſunt imagines rerum verarum, inſtitutæ ad repræſentandum id, quod illis verè ineſt. Sicut nec imago Regis idolum dici poteſt, quia repræſentat id, quod eſt.

Idololatria dupliciter accipitur.

Notandum Secundò, Nomen *idololatria* dupliciter accipi. Primò, Speciatim & propriè pro cultu, quo creatura colitur loco Dei. Secundò, Generatim & metaphoricè, pro omni peccato, quo quis mortiferè inhæret creaturæ. Sic Apoſtolus ad Epheſ. 5. *auaritiam* vocat *idololatriam*. & ad Philipp. 3. *quorum Deus venter eſt.* Et Hieronymus in cap. 2. Amos, explicans illud, Super tribus ſceleribus Iudæ, *Auarus aurum, guloſus ventrem, libidinoſus penem & Beelphegor colit. laſciua mulier, quæ cùm ſit in delitijs, mortua eſt, adorat venereas voluptates.* Ratio eſt, quia id, propter quod homo recedit à Deo vt ei adhæreat, cenſetur pluris facere quàm Deum, ac proinde illud habere loco Dei, & ita eſt illi inſtar idoli. 8

1. Metaphoricè.

2. Propriè.

Verùm hoc loco accipimus *idololatriā* propriè; quo modo nihil eſt aliud quàm cultus, quo quis aliquid creatum colit loco Dei, ſeu eo cultu, qui ſoli Deo congruit. Hoc autem fit non tantùm ſacrificio, quod per ſe ſoli Deo debetur; ſed etiam quouis alio ſigno honoris, quo illi excellentiam aliquam Deo propriam tribuere, vel te illi tāquam deo vel deæ ſubmittere intendis. vt ſi apertas caput ad ſtatuam Mineruæ, tamquā numini belli & ſapientiæ; ſi hymno celebres, ſi per illam iures, ſi aliquid illi voueas.

Vbi aduerte, Sicut in cultu religionis concurrunt tres vel quatuor actus; ita in idololatria. Primò, Opinio diuinitatis vel perfectionis Deo propriæ. Secundò, Affectus reuerentiæ, quo quis vult ſe illi tamquā numini ſubmittere. Tertiò, Externū ſignū, quo interior exiſtimatio & ſubmiſſio ſignificetur; quod ſignum quale ſit non refert. nam omnia externa ſigna honoris præter ſacrificium, communia ſunt Deo & creaturis: ſed ex intentione vtentis determinātur ad excellentiam diuinam vel creatam ſignificandam, vt ſuprà ca. 36. dubit. 3. dictum eſt. 9

Grauitas huius peccati.

Hinc patet, peccatum idololatriæ genere ſuo grauiſſimū eſſe, quia honorem diuinum & diuinitatem ipſam quantū in ſe eſt, transfert ad creaturam: ſicut grauiſſimum in Repub. cenſetur crimen, ſi quis alium quàm legitimum Principem pro Rege agnoſcat & habeat, eique honorem regiū deferat. Eſt itaque crimen læſæ maieſtatis diuinæ, ſicut illud humanæ. 10

Obiectio. An odium ſit grauius

Dices, Odium Dei & blaſphemia ex odio, eſt maius peccatum: ergo idololatria non eſt maximum.

Reſp.

Reſp. Eſſe maximum inter ea, quæ opponuntur cultui diuino & religioni. Deinde ex genere ſuo eſt maximum, quia ſi fiat ex perfecta notitia & libertate, includit odium & blaſphemiam, vt docet D. Tho. art. 3. vt ſi quis noſcens verum Deum, vellet alium facere Deum, eique honorem diuinum tribuere, non poſſet id facere niſi quodāmodò odiſſet verum Deum, & inſinuaret non eſſe Deum; quod eſt ſumma blaſphemia.

Dico *quodammodò*, quia hoc peccatum, etiamſi fiat cum plena ſcientia, non neceſſariò includit odium directū Dei: ſicut qui alium Regem agnoſcit, non eſt neceſſe vt legitimum

Digitized by Google

mum directè oderit; quia non vult hoc vt ei malè ſit, ſed vt alteri benè, & vt ſe præſtat ab illius potentia ſecurum. Indirectum tamen odium includit, quia ex intentione malum infert, priuando Deum quantum in ſe eſt, ſuo honore ſingulari. Si quis tamen formali odio directè in Deum feratur, optando illum non eſſe, vel eſſe miſerum, &c. hoc peccatum eſt grauius idololatria: quia grauius eſt diuinitatem è medio abſolutè tollere, quàm illam alteri tribuere. vnde grauius peccatum eſt ἀθεΐα quàm πολυθεΐα: item grauius eſt velle alicui malum vt ei malè ſit; quàm illud idem velle vt alteri benè ſit. Quòd ſi fiat ex odio directo, tunc erit abſolutè maximum peccatorum.

Odium directũ Dei eſt grauius

Sed etſi idololatria ex genere ſuo ſit tantum peccatum; tamen ratione diſpoſitionis ſubiecti, poteſt in pleriſque idololatris eſſe minus peccatum, quàm ſit hæreſis in Chriſtianis: quia illa potiùs ex ignorantia, quàm ex malo affectu erga Deum verum, aut veram religionem procedit, hæreſis verò non ex ignorantia, ſed ex malo affectu & contemptu veræ religionis & Eccleſiæ Dei. vide D. Auguſtinũ lib. 21. de ciuit. ca. 25. & Chryſoſt. homil. 50. ad populum. Simili modo fieri poteſt, vt idololatria exterior ſit maius peccatum quàm ea, quæ ex interna infidelitate procedit: vt ſi fidelis committat idololatriam ex metu, vel vt placeat Principi, etſi enim interiùs non agnoſcat idolum pro Deo, nec affectum reuerentiæ illi deferat, ſicut infidelis; tamen externo actu tribuit illi diuinitatem, vel ſaltem ſimulat ſe tribuere, cùm ſciat ei non competere, quod in maiorem iniuriam Dei & ſcandalum aliorum cedit.

Idololatria exterior.

Ob eamdem cauſam homicidiũ, adulterium, periuriũ, in Chriſtianis poteſt eſſe maius peccatũ quàm idololatria ſit in ethnico; quia ignorantia valdè diminuit culpam. vnde Dominus Lucæ 12. *Seruus, qui cognouit voluntatem domini, & non fecit ſecundùm voluntatem eius, vapulabit multis, qui autem non cognouit & fecit digna plagis, vapulabit paucis.*

11 Aduerte tamen non eſſe verum, quòd hic art. 1. docet Caiet. fidelem, qui ſolo actu externo committit idololatriam eſſe excommunicatum: quia nuſquam in Iure extat talis excommunicatio, de quo vide Silueſtrum v. Hæreſis 3. quæſt. 6. & Nauarr. cap. 11. num. 27. Excommunicantur quidem hæretici, & apoſtatæ; ſed hic hæreticus dici non poteſt, cùm hoc vitium in pertinaci aſſenſu mentis conſiſtat: nec etiam propriè apoſtata, quia reuerà fidem Chriſti non deſerit, ſed ſolùm externam profeſſionem; quamuis ex actu externo præſumatur in foro externo fidẽ deſerere, & conſequenter in excommunicationem incurrere, præſertim quando metu graui non cõpulſus id committit.

An excommunicatus

DVBITATIO III.

Quæ fuerit origo idololatriæ, quis progreſſus.

D. THOM. ART. 4.

12 RESPONDEO, Prima origo idololatriæ fuit deſiderium præſentiæ mortuorum: nempe quo parens mortuorum filium proſequebatur, ei ſtatuam erigens, in qua veluti præſentem retineret, & cerneret. Huic accedebat tyrannis, per quam iubebat eum à domeſticis coli vt nõ mortuus, ſed in deos relatus videretur. Colligitur hoc Sapien. 14. vbi ſic dicitur, *Initium fornicationis, exquiſitio idolorum, & adinuentio illorum corruptio vitæ eſt. neque enim erant ab initio, neque erunt in perpetuum. ſuperuacuitas enim hominum hæc aduenit in orbe terrarum, & ideò breuis illorum finis eſt inuentus. acerbo enim luctu dolens pater, citò ſibi rapti filij fecit imaginem: & illum qui tunc homo mortuus fuerat, nunc tamquam Deum colere cœpit, & cõſtituit inter ſeruos ſuos ſacra & ſacrificia. deinde interueniente tempore, conualeſcente conſuetudine, hic error tamquam lex cuſtoditus eſt; & tyrannorum imperio colebantur figmenta*, &c. Nec obſtat qđ quidã dicunt, primum, qui erexit idolum, fuiſſe Ninum, qui illud ſtatuerit parenti ſuo Belo, vt pro deo coleretur; ita commentarius, qui tribuitur Ambroſ. in c. 1. epiſt. ad Romanos, Euſebius in chron. Iſidorus lib. 8. etymol. cap. 11. quia ille fuit fortè primus, qui publicè erexit, conſtructo templo, & poteſtate regia populos ad illius cultum compulit. cum hoc tamen ſtat vt priùs parens priuatim filio idolum, vt cultum conſtituerit, vt Sapiens refert. Imò ſi quis benè aduertat, vtramque originem inſinuat, cùm ait; *Hæc fuit vitæ humanæ deceptio, aut affectus aut Regibus ſeruientes homines incõmutabile nomen lapidibus & lignis impoſuerunt.* affectui enim ſeruierunt, quando deſiderio prolis mortuæ ſtatuam erexerunt, & colere cœperunt. Regibus verò, quando ſtatuas, vel illorum vel ab illis erectas coluerunt.

Origo idololatriæ.

Primus idololatriæ modus, in cultu mortuorum.

Ad hanc idololatriam pertinet genus theologiæ, quod fabuloſum vocabat Varro, vt refert. D. Auguſt. l. 6. de ciuit. cap. 5. & à poetis tractatur. ſic cœpit coli Iupiter, Mars, Mercurius, & ſimiles; quibus poetæ tribuunt adulteria, ſtupra, præpoſteram libidinẽ, fraudes, bella, & alia crimina grauiſſima; magno ſanè diaboli artificio; vt homines dum ſimilia faciunt, putent ſe deos imitari. Deinde hæc conſuetudo ſenſim ſerpſit imitatione per genus humanum, accedente oblectatione, quæ capitur tum ex pulchritudine & artificio ſtatuarum; tum quòd per eas, abſentes nobis quaſi præſentes ſiſtamus, vt ibidem Sapiens ait: accedente etiã fraude diaboli, qui ſe ſtatuis immiſcebat, eiſque motum, vocem, & quaſi vitam dabat, ac reſponſa per eas edebat.

Hinc ortus eſt ſecundus idololatriæ modus, quo ipſæ ſtatuæ per ſe, tamquam numine plenæ & animatæ coli cœperunt, & quia diabolus ſtatuis illis, mox vt dicatæ erant, ſe inſinuabat; putabant ethnici ſe poſſe deos facere, quam poteſtatem miratur & extollit Mercurius Triſmegiſtus, vt refert D. Auguſt. lib. 8. de ciuit. ca. 23. Ad hunc modum pertinet theologia ciuilis, iuxta Varronem, vt docet idem Auguſt. lib. 6 cap. 5. 13

Secundus in cultu ſtatuarum

Poſteà capti pulchritudine & admiranda virtute corporum cæleſtium & elementorũ, nec conſiderantes unde eã haberent, etiã his cultum diuinũ cœperunt exhibere, & eorum imagines dedicare. vnde Sap. 13. *Vani ſunt omnes homines, in quibus non ſubeſt ſcientia Dei: & de ijs, quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum, qui eſt: neque operibus attendentes agnouerunt quis eſſet artifex: ſed aut ſpiritum, aut citatum aerem, aut gyrum ſtellarum, aut nimiam aquam, aut ſolem & lunam, rectores orbis terrarum deos putauerunt quorum ſi ſpecie delectati deos putauerunt, ſciant quantò ijs dominator eorum ſpecioſior eſt.* Et hic eſt tertius idololatriæ modus, ad quem pertinet theologiæ genus phyſicum, iuxta Varronem ſuprà: quem non parum confirmarunt philoſophi, præſertim Pythagorici & Platonici, qui putabãt mundum eſſe animatum, ſingulaſque eius partes habere animam, quam volebant eſſe numen quoddam & quamdam diuinitatem: quam ſententiam etiam docuit Varro, teſte Aug. lib. 7. de ciuit. c. 6.

3. in cultu partium mundi.

Præterea creſcẽte praua conſuetudine eouſque hæc idolomania inualuit, vt ſi aliquid eſſet, quod aliquam utilitatẽ vel noxam adferret hominibus, mox pro Deo coleretur, vt commoda ſui generis conferret, incommoda auerteret. Sic bouem, ouem, capram, canem, ſerpentem, crocodilum, murem Ægyptium, quem Ichneumonem uocant, imò febrem, & πορδὴν coluerunt. proueniebat id ex falſa imaginatione, quòd putarent omnibus huiuſmodi rebus vim aliquam inuiſibilem præſidere, & connexam eſſe, à qua regerentur; quam proinde precibus & ſacrificijs conciliandam & placandam cenſebantur. 14

4. In cultu cuiuſuis rei vtilis vel noxiæ.

Denique omnibus ferè rebus & operibus, quæ ad vſum humanum pertinent, deos vel deas diuerſas præficiebant vt meliùs ſuccederent, vt oſtendit D. Aug. l. 4. ca. 8. de ciuit. & lib. 6. cap. 9. & lib. 7. cap. 23. Cùm enim perſuaſum haberent ad negotia huius uitæ ut rectè cedant, & aduerſitates uitentur, occulta quadam directione alicuius numinis & inuiſibilis cuiuſdam virtutis opus eſſe (hæc enim apprehenſio naturaliter omnibus eſt inſita) hoc numen eùm neſcirent eſſe ſimplex & unicum, in partes innumeras pro diuerſitate negotiorum uel operum ſecuere, & ſingulis negotijs ſingula numina præpoſuere. v.g. aliud rei bellicæ, aliud mercaturæ, aliud agriculturæ, aliud venationi, aliud nuptijs &c. Rurſus ſicut negotia alia ſunt alijs præſtantiora, magiſque vniuerſalia & latiùs patentia; ita etiam numina ſtatuerunt alia alijs maiora & præſtantiora, ſingula tamen in ſuo ordine & ad proprium negotium putarunt eſſe ſuprema, & ab alijs indepẽtia. Et quia ſpiritalia apprehendere non poterant, poſuerunt hæc numina, ſeu virtutes inuiſibiles, vel in hominibus mortuis, quos putabãt ob aliquam induſtriam vel beneficium mortalibus collatum ad

hoc

Digitized by Google

hoc eleuatos, vt tali vel tali numine pleni eſſent. eoque uel uti animali; uel in ſtatuis, quibus putabant numen certo modo connecti poſtquam in Deos erectæ & dedicatæ eſſent; uel in partibus mundi. v.g. ſole, luna, ſtellis, mari, fontibus, fluminibus, quas putabant huiuſmodi virtute quaſi animari aut aſſiduè poſſideri; vel in animalibus aut arboribus, quibus etiam numen ſibi accommodatum præeſſe uel adeſſe putabant.

Ex dictis patet primam idololatriam fuiſſe cultum hominum mortuorũ; qualis eſt cultus Iouis, Saturni, Martis & ſimilium. ſecũdam, ipſarum ſtatuarum, & dæmonum in ſtatuis. tertiam, elementorum & partium mundi, vt ſolis, lunæ, ſiderũ. quartam, aliarum rerum generi humano commodarum, vel noxiarum.

15 *Omnes dij gentiũ dæmonia.* Petes, Quomodo ergo Pſalm 95. dicitur, *Omnes dij gentium dæmonia?*

Respondeo, Quia quidquid gentes colebant, per idola & in idolis colebant. hæc autem dæmonijs plena erant, quæ ſtatuas ipſas veluti animabant: & ita dæmones in ipſis colebantur. Intendebant enim gentes honorem deferri numini, quod in ſtatuis ſe manifeſtabat; quod ipſi quidem putabãt eſſe numen ſolis, lunæ, Iouis, Veneris, aut alterius rei: tamen reuerà erat diabolus, qui illarum rerum & perſonarum nomina aſſumebat, ut ipſe ſub illis coleretur: de quo uide Lactantium l. 2. diuinarum inſt. c. 16. & Euſeb. de præpar. euang. l. 4. c. 6. Hinc Apoſtolus 1. ad Corint. 10. *Scimus quia nihil eſt idolum in mundo*, (id eſt, nulla eſt diuinitas in mundo, quæ per idolum repræſentetur) *ſed quæ immolant gentes, dæmonijs immolant*, (nimirum qui in ſtatuis ſe exhibent) *& non Deo: nolo vos ſocios fieri dæmoniorum*. Vide D. Auguſtinum l. 8. de ciu. c. 24. ubi hanc reſponſionem inſinuat.

Aduerte tamen, pro *dæmonia* in Hebræo eſſe elilim, quę vox etſi à 70. rectè vertatur *dæmonia*, tamẽ etiam ſignificat *res vanas*. & conſequenter idola, quia nihil his uanius aut imbecillius: & ita ſenſus eſt, *omnes dij gentium vani*, cui benè reſpondet altera pars verſiculi per antitheſim, *Dominus autem cælos fecit*. q. d. omnes dij gentium nullius virtutis, ſed noſter Deus eſt omnipotens, &c.

16 *Platonici etiam ſummum Deũ colebant.* Nec obſtat, quòd Platonici & alij Philoſophi etiã coluerint Angelos, quos appellabant minores deos, & præterea ſummum Deum, deorum minorum patrem & conditorẽ; idque abſque ſtatuis: quia Propheta loquebatur de dijs populorum, qui publicè colebantur, non autem de dijs aliquorum philoſophorum, quos ipſi colebant priuatim, quamuis etiam dum hos ſe colere exiſtimabant, diabolum, qui ſe fingebat eſſe de numero illorum, coluerint. Ita enim diabolus eſt auctor hominibus colendæ creaturæ loco Dei, ut hunc honorem aliqua arte ad ſe transferat, ſibique impendi, etſi ſub alieno nomine curet; vt tradit D. Aug. tum alibi, tum l. 8. de ciu. c. 24.

DVBITATIO IIII.

Vtrùm idololatria ſit tantummodò in cultu, quo creatura inſtar Dei colitur.

17 *Sententia hæreticorum.* QVIDAM hæretici docent, non ſolùm tunc propriè idololatriam committi, quando creatura colitur loco Dei, ſed etiam quando Deus uerus colitur aliquo cultu, quem ipſe non mandauit. unde concludunt Catholicos idololatriam committere quando colunt Deum, uel Sanctos per imagines; quia Deus hoc non mandauit. Ita docet Herbrandus Lutheranus, ut refert noſter Gregorius à Valentia, 2. 2. diſpu. 6. quæſt. 11. puncto 1. quem ibi fusè refutat. Idem antè docuit Caluinus lib. 1. Inſtitu. cap. 11. nume. 8. & 9. vbi id etiam ex eo confirmat, quòd Iudæi adorantes uitulum aureum in deſerto, non intenderint cultum deferre illi imagini, quam ſcirent nullam vim habere; (neque enim tam citò potuiſſe obliuiſci eorum, quæ Deus fecerat in Ægypto & mari rubro) ſed Deo uero per ipſam: iudicari tamen idololatras, quòd id feciſſent per imaginem, quod Deus ipſis non mandauerat. Idem cenſet de paganis, quorũ idololatriam uult in eo conſiſtere, quòd Deum uerum uoluerint ſibi præſentem habere per imagines, & in illis eum coluerint. Sed hæc ſententia non ſolùm eſt hæretica, ſed etiam abſurda & apertè falſa.

Primò, Quia nomen *idololatria* in Scriptura ſacra, & apud ſcriptores eccleſiaſticos numquam accipitur niſi pro cultu, quo creatura colitur loco Dei, uel pro affectu, quo quis adhæret creaturæ tamquam Deo, ſeu fini ultimo: adeò ut etiam quando metaphoricè capitur, (ut cùm auaritia uocatur idololatria) reſpiciat creaturam quodammodò tamquam Deum. 18 *Eſt abſurdum.*

Ethnici. Secundò, Apertè falſum eſt Iudæos & paganos in idolis coluiſſe uerum Deum: nam de gentibus dicitur ad Rom. 1. *ſeruierunt creaturæ potiùs quàm creatori*. 1. ad Corint. 10. *quæ gentes immolant, dæmonijs immolant, & non Deo*, & alia innumera. De Iudæis, Deuteronom. 32. *Immolauerunt dæmonijs & non Deo, dijs quos ignorabant: noui, recentéſque venerunt, quos non coluerunt patres eorum. Deum, qui te genuit, dereliquiſti, & oblitus es Domini creatoris tui*. quid dici poteſt clariùs illud figmentum Caluini? Idem habetur Pſalm. centeſimoquinto. Denique ſexcentis locis reprehenduntur quòd Deum reliquerint, & deos, qui nihil poſſunt, nihil norunt, nihil ſentiunt, adorent. *Iudæi.*

Tertiò, Si uolebant fingere ſimilitudinem ueri Dei, ut per eam ipſius recordarentur, & cultum ad ipſum dirigerent, cur potiùs finxerũt formam uituli, quàm alterius rei, cùm Deus numquam ſub hac forma illis apparuerit? Itaque hoc euidẽs ſignum eſt, voluiſſe illos colere primarium deũ Ægyptiorum Apim, qui forma bouis pingebatur: idque faciebant, quia putabant illius ope ſe eductos, vt apertè Scriptura inſinuat; & fortè eo fine faciebant, vt illius auxilio in Ægyptum redire poſſent.

Quartò, Iudæi habebant Deum verum præſentẽ per ſigna externa multò expreſſiora, ſcilicet per columnã ignis nocte, & per nubem interdiu, quæ diuino nutu mouebantur & ſiſtebantur: non ergo credibile eſt eos feciſſe ſimilitudinem uituli, ut pręſentem haberent Deum uerum, ſed deum Ægyptium.

Quintò, Ridiculum eſt dicere ideò aliquem cultum eſſe malum vel idololatriam, quia non eſt à Deo mandatus: multa enim ſunt bona in omni genere uirtutum, quæ non ſunt mandata; ut in abſtinentia, in eleemoſyna, in oratione, in gratiarum actione, in laude, voto, &c. Nec umquam aliquis ſapiens obſequium ſibi delatum iniuriæ loco habuit, aut repudiauit, eo ſolo nomine, quòd illud non mandaſſet. quæ enim eſſet iſta exotica barbaries, nullum officium admittere, niſi ſub pœna mortis præceptum? Imò ſubditus aut ſeruus, qui nullum obſequium aut cultũ uult deferre ſuo Principi uel domino, niſi præcepto cõpulſus, hoc ipſo parùm obſequioſus, & parùm amans honoris ſui Principis, & parùm illi addictus aut utilis cenſetur. Vnde meritò Dominus Lucæ 17. *Cùm feceritis omnia, quæ præcepta ſunt vobis, dicite, Serui inutiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus.* 19

Dicent fortè, non ideò malum eſſe quia Dominus non mandauit, ſed quia vetuit omnem cultum, quem non mandauit: nam Deuteronom. ver. vltim. dicitur, *quod præcipio tibi hoc tantùm facito Domino, nec addas quidquam, nec minuas*. Hoc eſt antiquum eorum fundamentum, per quod, opus omne non præceptum uolunt eſſe malum, ſi fiat cum opinione cultus, id eſt, animo placendi Deo. 20 *Fundamentum hæreticorum.*

Sed millies à Catholicis reſponſum eſt, ibi non excludi niſi ea, quæ diuinis pręceptis aduerſantur, ut ſunt cærimoniæ gentilium, de quibus agitur ibidem; ut patet duobus uerſiculis immediatè pręcedentibus: teſtimonia enim Scripturarum intelligenda ſunt iuxta ſubiectam materiam. vnde ea, quę ſunt conſentanea, uel iuuant ad pręcepta diuina, non excluduntur. Confirmatur, quia non obſtante hoc pręcepto, Iudęi inſtituerunt aliquot dies feſtos, quos Deus non pręceperat, ut patet Eſther nono, Iudith decimoquinto, & 2. Machabęorum decimo, & Apoſtolus primo ad Corinth ſeptimo commendat abſtinentiam coniugij tamquam Deo gratiſſimam; quam tamen ait non eſſe à Deo pręceptam. *Aliquem cultum nõ præceptum eſſe licitũ.*

Sextò, Etiamſi nullus cultus eſſet licitus, pręter eum, quẽ Deus pręcepit, nõ tamen idcircò eſſet idololatria. ſicut qui non colit Principem debita cęrimonia, non eo ipſo agnoſcit alterum pro Principe, aut defert alteri honorem Principi debitum.

Confirmatur Primò, Quia alioquin Iudęi modò dum

circumciduntur, lauantur, ſeruant Sabbatum, edunt agnũ, & alias cærimonias obeunt, vt legem ſeruent & Deo placeant, dicerentur propriè committere idololatriam, quod eſt contra communem hominum ſenſum. Secundò, Is, qui orat negligenter & animo vagabundo, eſſet idololatra: ille enim cultus non ſolùm eſt à Deo non preceptus, ſed etiam vetitus. Tertio, Miniſtri Lutherani & Caluiniſtę obeuntes miniſterium noui euangelij, committerent idololatriam; (vt rectè colligit Valentia) quia Deus nuſquam hunc cultum eis præcepit, quamuis fortè multò deterius in hoc peccent, quam ſi idololatriæ priuatim operam darent: tunc enim ſe ſolos perderent; nunc verò & infinitos ſecum in barathrum præcipitant, & totam Chriſti religionem ac doctrinam euertunt.

21 Argumenta illorum nullius ſunt momenti, & ſolũ egent inſpectione locorum Scripturæ vnde deſumpta: ex illis enim clarè liquet, ibidem agi non de cultu veri Dei, ſed idolorum. Vide Valentiam ſupr.

Obiectio. An intendant colere verum Deum.

Dices, Gentiles & Iudæi, quando adorabant idolum aliquod, putabant illud eſſe verum Deum: ergo ex intentione ipſorum cultus ille tendebat in verum Deum. Sicut ſi diabolus in perſona Chriſti loqueretur per imaginem crucifixi, & tu putans eſſe Chriſtum, adorares ipſum, honor iſte tenderet in Chriſtum. Confirmatur, Propter quod vnumquodque & illud magis: ſed ipſi colebant idola propter diuinitatem: ergo magis colebant diuinitatem.

Reſp.

Reſpondeo, negando primam conſequẽtiam: inde enim ſolum ſequitur eos cultum ſuum direxiſſe in id, quod ſtolide putabant eſſe verum Deum, non autem in verũ Deum. Sicut ſi quis agnoſcat & honoret pro Rege aliquem Regis hoſtem, ſibi abſque ratione perſuadens illum eſſe verum Regem; non poteſt dici honorare verum Regem. Perinde enim faciunt idololatræ, ac ſi quiſpiam non facta priùs diligenti inquiſitione quis & qualis ſit Rex, diligeret aliquem ex plebe in Regem, ob aliquod commodum ab ipſo perceptum, eique honorẽ deferret: qui ſanè non cenſeretur velle honorare eũ, qui verè eſt Rex, ſed alium, cui nefariè hanc dignitatem tribuit.

Ad probationem: Eſt diſpar ratio; idololatra enim dirigit cultum externum, & externam ſubmiſſionem ad perſonam vel rem creatam, cui diuinitatem abſque ratione attribuit; iſte verò ad perſonam increatam, nempe ad Chriſtum, non enim intendit ſe ſubmittere diabolo, nec illi putat ineſſe diuinitatem, ſed Chriſto. In eo tantùm fallitur, quòd diabolum apparentem in perſona Chriſti putet eſſe Chriſtum; & ſic tribuit illi diuinitatem ſub ratione formali perſonæ Chriſti, qui error non eſt Iuris, ſed facti: poteſt tamen hic etiam eſſe graue peccatum; ſi enim facilè poſſis aduertere non eſſe Chriſtum, uel meritò dubites, & non adhibita inquiſitione, uel debita cautione adores tamquam Chriſtum, committes idololatriam, ſaltem interpretatiuè, & æſtimatione morali; ac proinde peccatum mortale: etſi enim formaliter & expreſsè non intendas colere diabolũ, ſed Chriſtum, tamen ita agis, ac ſi intenderes aut certè parùm curares utri è duobus cultum deferas. Si uerò non poſſis id facilè aduertere, ita ut ignorantia uel inconſideratio non cenſeatur craſſa, ſed leuis tantùm; non erit quidem peccatum mortale; quia non erit abſolutè uoluntarium: à ueniali tamen excuſari non poterit; quia erit uoluntarium imperfectè, ſcilicet ratione illius negligentiæ in conſiderãdo. quòd ſi nulla negligentia interueniat, erit formaliter actus latriæ, & materialiter tantùm idololatria; quia quòd tendat in creaturam nullo modo eſt volitum. Ad confirmationem: etſi gentes id, quod colebant, intendiſſent colere propter veram diuinitatem, & ipſa diuinitas fuiſſet ratio formalis obiectiua; tamen in eo peccaſſent, quòd hanc tribuerent rei creatæ, & colerent creaturam tamquam terminum integrum, & obiectum quod adorationis. Vt ſi quis haberet ueram apprehenſionem diuinitatis, & putaret eam conuenire alicui homini, uel alteri creaturæ ſicut inerat Chriſto, uel alio modo peculiari. Qua ratione Montaniſtæ qui putabant Montanum eſſe Paracletum, non poterant ſcelus idololatriæ effugere, ſi conſentaneum ſuæ opinioni cultum ei deferebant. Similiter qui Simonem magũ credebant eſſe virtutem illam magnam, quæ condidit Angelos, quam ſe eſſe iactabat. Idem dico, ſi Chriſtus non eſſet verè in Euchariſtia: nam adoraretur id quod ibi latet, ob ueram diuinitatem quam non haberet, & ita latria tribueretur creaturæ, quod nihil eſt aliud quam uera idololatria. Vnde ipſe Eccleſiam ſuam pernicioſiſſimè decepiſſet, dicendo, *Hoc eſt corpus meum*. nam his verbis neceſſariò impuliſſet eam in idololatriam. Deinde tantum ſcandalum Eccleſiæ per talia verba datum debuiſſet tandem aliquando tollere, & ſuam mentem clarè explicare, vt Eccleſia errare in re tanta deſineret. ſed id non fecit, quin potiùs infinitis modis eam in hac ſententia & adoratione confirmauit. Quare tam abſurdum & blaſphemum eſt dicere Chriſtum in Euchariſtia verè non eſſe, quàm dicere Eccleſiam ſuam pernicioſiſſimè decepiſſe, & fraudulenter feciſſe idololatricam. Hoc obiter dixerim ob peſtes huius æui, ex quibus patet quomodo poſſit idololatria eſſe, cùm creatura colitur ob veram diuinitatem, ſi hæc illi verè non competit. ſed reuerâ Ethnici non colebant res creatas propter ueram diuinitatem, ſed propter tenuem diuinitatis ſpeciem, & vmbram; quam putabant eſſe ueram diuinitatem, neſcientes quid ſit uera diuinitas, & cui tribuenda: & ita non ſequitur illos coluiſſe ueram diuinitatem. Poteſt tamen dici ueram diuinitatem ab eis cultam remotè, nimirùm quatenus conceptus illius confuſus mouet hominem ad cultum deorum; ſicut conceptus confuſus felicitatis mouet ad appetitionem tam falſæ quàm veræ felicitatis; & conceptus confuſus boni, ad appetitionem boni, tam delectabilis, quàm honeſti.

DVBITATIO V.

Quid ſit diuinatio, & quænam eius ſpecies.

Diuinatio, propriè tantùm eſt futurorum, quæ ex cauſis indeterminatis proueniunt, quorum prænotio eſt ſolius Dei. vnde dicitur diuinatio, quaſi actio diuina & propria diuinitati. Græci *μαντείαν* vocant *ἀπὸ τῆς μανίας*, à furore vt ait Cicero lib. 1. de diuinatione. fit autem vel reuelatione diuina, & ſic uocatur *prophetia*; vel ope dæmonis, & ſic propriè dicitur *diuinatio* eſtque ſpecies ſuperſtitionis. Hoc modo paſſim accipitur in Scripturis; ubi ſoli illi uocantur diuini, qui ope dæmonis diuinant, ut notat Hieronymus in cap. 3. Micheæ. Hoc modo accepta *diuinatio*, nihil eſt aliud quàm illicita vſurpatio notitiæ vel prædictionis futurorum contingentium. ſumitur tamen paſſim latiùs, ut extendat ſe etiam ad aliorum occultorum, quæ quis humano modo cognoſcere non poteſt, illicitum ſtudium & patefactionem: nam *diuini* vocantur, qui occultum furem indicant, qui res perditas oſtendunt, qui cauſas occultas mortis, uel morbi animalium aperiunt, & cætera. 22

23 Itaque *diuinatio* eſt, quando quis ope uel diſciplina dæmonis, de aliquo occulto, quod humano modo cognoſcere non poteſt, inquirit,

Generatim accepta quid ſit.

Vbi aduerte, etiamſi dæmones non poſſint certò cognoſcere futura, quæ à libero arbitrio alterius pendent, ut docent D. Aug. l. de diuin. dæmon. c. 5. & 6. & l. 2. de Gen. ad litteram, capit. 17. tamen poſſunt longè plura de rebus futuris, alijſque occultis noſſe quàm homines, idque quinque modis.

Dæmones multis modis poſſunt plura de futuris noſſe quã homines.

Primò, Quia cognoſcunt exactè omnes cauſas naturales & vim earum; vt ſolis, lunæ, ſiderum, elementorum, plantarum, animalium, &c. vnde facilè colligere poſſunt qui effectus ex ijs ſecuturi ſint vel abſolutè, vel ſi certo modo applicentur. Sic facilè poſſunt prædicere ventos, tempeſtates, naufragia, mortes.

Secundò, Quia ſciunt quid ipſi & alij dæmones malorũ ſocij, Deo permittente facturi ſint. ſic poterant prædicere euerſionem familiæ Iob, & ipſius calamitates.

Tertiò, Quia ſummã habent experientiam; millies enim obſeruarunt quid ex quo ſequi in cauſis liberis ſoleat, quibus rebus uoluntas humana huc uel illuc impelli: unde ſæpè fit ut de futuris liberis uerè coniectent.

Quartò, Quia uident in longinquis locis cauſas iam poſitas uel effectus inchoatos, & poſſunt celeritate naturæ illos præuertere, & alibi prænuntiare. ſic prædicere ſolẽt incrementa Nili in Ægypto, viſa copia aquarum in Æthiopia, vt refert Athanaſius in vita B. Antonij.

Quintò, Poſſunt interdũ aliquid de rebus futuris cognoſcere ab Angelis, Deo permittente, uel ex Scripturis, quas melius

melius intelligunt quàm homines.

24 *Diuinatio fit dupliciter.*

Porrò diuinatio fit bifariam: Primò, Per expreſſam dæmonis inuocationem, vt cùm quis diuinator intendit, & eo fine aliquid agit, vt ipſe ſe immiſceat. Secundò, Sine expreſſa inuocatione, interueniente tamen quadam tacita: & hoc rurſus dupliciter: vel enim fit per ſolam inſpectionem diſpoſitionis aliquarum rerum; vt motus, ſitus, figuræ, vocis, lineamentorum: vel per conſiderationem eius, quod ex aliqua actione humana ad hoc directa prouenit; vt cum conſideratur quæ figura in plumbo liquefacto aquæ infecto reſultet, aut quid in ſortibus obueniat.

Tres ſpecies diuinationis.

Itaque generatim ſunt tres ſpecies diuinationis. Ad primam pertinet *necromantia*: ad ſecundam *augurium*: ad tertiam *ſortilegium*: ſingulę autem harum rurſus habent multas ſpecies & modos.

25 *1. Fit per expreſſam inuocationem. Varijs modis inuocatur.*

Prima enim ſpecies, in qua diabolus expreſsè inuocatur, complectitur multos modos, prout diabolus varijs modis conſulitur, aut conſultus varijs modis reſpondet. Primò, Conſuli poteſt per ſacrificia animalium; & tunc reſpondere ſolet per ſigna quædam apparentia in extis animalium: hoc genus uocatur *haruſpicium*. Secūdò, Per preces in idolis, & tunc reſpondere ſolet per idola; & uocatur *oraculum*. Tertiò, In ſuis prophetis, quos ipſe poſſidet, qui uocantur *pythonici* & *pythoniſſæ* & *ἐγγαστρίμυθοι*, & tunc reſpondere conſueuit per vmbilicum, vel per partes pudendas, (dignum ſanè os tali numine) vt docet Origenes lib. ſeptimo contra Celſum in principio. Quartò, Inuocari ſolet certo modo, vel loco, vel cum certa vnctione, alijſque extrimonijs, cubando, vt reſpondeat per ſomnia: & tunc facit hominem ſomniare ea, quæ vult ipſi perſuadere, & uocatur *ὀνειρομαντεία*. Quintò, Sæpè inuocari ſolet vt excitet aliquem mortuum, qui reſpondeat; hæc uocatur *νεκρομαντεία*. Hac vſa eſt pythoniſſa, petente Saule, cùm vellet ſibi excitari Samuelem, 1. Regum 28. quamuis non illius vi Samuel apparuerit. Sextò, Aliquando petitur vt reſpondeat per caput hominis mortui; & dicitur *κεφαλομαντεία*. Septimò, Deniq; multis alijs modis per varias adiurationes, vnctiones, figuras, ſpecula aliaque ſigna, quæ ipſe inſtituit, inuocari ſolet à diuinis, vt occulta patefaciat, & ipſe varijs modis reſpondet.

Primò, Per ſpeciem aliquam præſtigioſam, oculis obiectam. Secundò, Per vocem in auribus formatam, quam nemo alius audire poteſt. Hi duo modi pertinent ad *præſtigiū*. Tertiò, Per varia viſa in imaginatione: hæc *pſeudoprophetia* dici poteſt. Quartò, Per aliquam figuram externam, quam ipſe in re aliqua inanima efficit, & conſpici facit. quæ quidè, ſi conſpiciatur in terra, vel re terreſtri, vt in metallo, lapide, planta; generatim uocatur *γεωμαντεία*; ſi in aliqua *ὑδρομαντεία*; ſi in aere *ἀερομαντεία*; ſi in igne *πυρομαντεία*. Huc pertinet diuinatio per cribrum, quæ Græcis dicitur *κοσκινομαντεία*; per peluim aqua plenum, quæ *λεκανομαντεία*; per ſpeculum, quæ *κατοπτρομαντεία*: & ſimiles, quibus dæmon inuocatur, & in quibus, ſignis quibuſdā reſpondet. de quibus vide plura in erudito opere noſtri P. Martini Delrionis.

26 *Diabolus imitatur modos reuelationis diuinæ.*

Ex quibus patet, diabolum omnes ferè modos, quibus vera religio Deum conſulit, & quibus Deus ipſe viciſſim ſuis ſeruis reſpondere ſolet, eſſe imitatum, vt hac ratione ſpeciem aliquam diuinitatis captet & oſtentet. Solet enim Deus reſpondere per propitiatoriū, per ſacrificia, per Prophetas numine diuino plenos, per ſomnia, per mortuos viuis apparentes, per Angelum ſpecie humana indutum, per uoces in auribus Prophetarum formatas, per viſa imaginaria, per varias ſpecies & affectiones in elementis procuratas, vt ex Scripturis, & hiſtoria Eccleſiaſtica facilè oſtendi poteſt.

Petes, Quale peccatum ſit in hac prima ſpecie diuinationis.

27 *Quale peccatum in prima ſpecie diuinationis.*

Expreſſa ſocietas cū dæmone cur graue peccatum.

Reſpondeo, In omnibus modis huius ſpeciei eſſe graue peccatum mortiferum. Primò, Propter expreſſam ſocietatē cum dæmone, quæ per ſe graue crimen eſt, ob duas cauſas. Prior eſt, quia eſt ſocietas & amicitia cum profeſſo & perpetuo hoſte Dei; ac proinde redundat in iniuriam & contēptum Dei; (ſicut in Repub. ſocietas & commercium cū hoſte Principis, eſt crimen læſæ maieſtatis) maximè cùm omne ſtudium diaboli in omnibus actionibus ſit honorem Dei obſcurare & animas perdere. Itaque cùm ſi à diabolo opem petis, perinde facis atque ſi opem petas ab hoſte Principis & Reipub. qui in ea ipſa ope ferenda conetur te perdere, & Principi contumeliam facere. Altera eſt, quia exponit ſe periculo apoſtaſiæ à Deo, & damnationis æternæ. facilè enim diabolus, Deo permittente, hominem, qui ſocietatē ipſius flagitat, ſuis artibus à Deo auertit, ſibique obſtringit, ita vt rarò contingat elabi, vt experientia docet. tanta enim eſt ipſius potentia, tam multiplex nocendi artificiū, vt niſi Deus ſua benignitate illum coerceret, facilè totum mundum breui tempore ſit peruerſurus: qui autem ſocietatem cum illo petit, ingratus eſt in hanc Dei benignitatem: vnde meretur vt Deus permittat ipſum tyrannidi illius ſubijci. Vnde benè dixit Caiet. q. 95. ar. 4. quòd ſicut conſuetudo cum Angelis in hac vita eſt inchoatio quædam æternæ beatitudinis; ita commercium cum dæmonibus eſt initium quoddā æternæ damnationis, cuius etiam ſignum eſt fœditas, miſeria, & horridus vultus eorum, qui ipſis obſtricti ſunt. Itaque omne commercium cum diabolo ſacrilegium eſt, & religioni aduerſum; quia contra fidem & honorem Deo debitū, qui poſtulat ne cum hoſte tractemus. eſt etiam ex parte ſuperſtitioſum, tum quia periculum apoſtaſiæ & ſuperſtitionis, quia diabolus pro Deo colatur, continet: tum quia plerumque cum eo tamquam cum numine quodam agitur. Hinc prohibetur hæc ſocietas multis locis in Scripturis. Leu. 19. Deuteronom. 18. Eccl. 34. & alibi; & Leu. 20. diuini iubentur interfici.

Commercium cum dæmone.

Secundò, Eſt peccatum mortiferum in hac diuinatione, 28
qua diabolo tribuitur id, quod Deo eſt proprium, quod intellige cùm ab illo quæritur de futuris liberis, quorū cognitio ſolius Dei eſt. Vnde Iſa. 41. dicitur, *Annunciate quæ ventura ſunt in futurum & ſciemus quia dij eſtis vos.* Itaque cùm de huiuſmodi conſulitur, tribuitur ei honor diuinus, & committitur tacita blaſphemia. Hoc tamen non habet locum, quando conſulitur de alijs, quæ ipſe naturaliter ſcire poteſt. *2. Cauſa.*

Tertiò, Sæpè coniuncta eſt huic diuinationi infidelitas, vel hæreſis; vt ſi quis credat diabolum eſſe aliquod numen, vel nō eſſe miſerum, aut damnatum, aut ſcire futuros mortalium euētus, &c. ſæpè etiam pactum ſubeſt cum diabolo in quo renunciatur Chriſto, baptiſmo, & Sacramentis omnibus; & renuntians ſe tradit diabolo. aliquādo idololatria & varia ſacrilegia. Itaque de his omnibus iſti diuini tum in foro pœnitentiæ, tum in foro externo ſunt diligēter examinandi, vt inf. c. 44. dub. 4. de magis dicemus. *3. Cauſa.*

Quartò, Si diuinus de occultis inquirat, vt ipſe ſanctus vel Propheta habeatur, accedit malitia ſacrilegæ ambitionis & hypocriſeos. ſi ſolùm vt ipſe ſciat, erit curioſitas, quæ tamen per ſe non addit malitiam mortalem diuinationi.

Petes, vtrùm ſint excommunicati, qui diuinationes exercent, vel diuinos conſulunt? 29

Reſpondeo, videri excommunicatos, propter Canonem Si quis ariolos. 26. quæſt. 5. vbi dicitur ex decretis Gregorij III. *Si quis ariolos, haruſpices, vel incantatores obſeruauerit, aut phylacterijs eorum vſus fuerit, anathema ſit.* & cap. Sortes, ibidem, prohibet Leo IIII. *Sortes diuinatoris,* ſub anathematis interdicto. Quidam tamen inter quos Sylueſ. v. Superſtitio quæſt. vlt. putant non eſſe ipſo facto excommunicatos, ſed excommunicandos, vt eadem quæſt. in alijs Canonibus dicitur. niſi fortè huic facto coniuncta ſit hæreſis. Nec obſtat ille Canon; quia *anathema ſit*, poteſt ſignificare excommunicationem ferendam, vt *ſit exul, ſit extorris*, id eſt, eijciatur in exilium, &c. Vide Nauar. cap. 27. nume. 12. Deinde hoc nomen non ſemper ſignificat excommunicationem proprie dictam; nam generatim denotat quidquid eſt valdè execrabile vel exitio deuotum quomodo aliquando accipitur in ſacris Canonibus antiquorum Conciliorum, & apud Apoſt. 1. Cor. 12. *Nemo in ſpiritu Dei loquens dicit, anathema Ieſu*: vel vt Græca habent Ieſum, id eſt, nemo Ieſum execratur. & c. 16 *Si quis non amat Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſit anathema.* ad Ro. 9. v. 3. & alibi; vnde etiā in mortuos anathema dicitur, qui tamen excommunicari non poſſunt.

Altera ſpecies diuinationis, quæ continet diuinationem 30
tacitam, & capitur ex ſola diſpoſitionis quarumdam rerū inſpectione abſque alia hominis actione, tribus generatim modis agitur. Primò, Ex conſideratione, motus, ſitus, vel numeri aliquarum rerum. Secundò, Ex obſeruatione vocis aut cantus, aut ſoni alicuius. Tertiò, Ex lineamentis, figuris, coloribus.

De 2. ſpecie diuinationis.

Digitized by Google

Si primo modo fiat; vel conſideratur motus & ſitus ſiderum ad diuinandum de futuris; & ſic erit *aſtrologia iudiciaria*, cuius pars *genethlialogia*: vel motus, aut ſitus, aut numerus auium, & erit *auſpicium*.

Si ſecundo modo, vel capitur ex garritu auium, & vocatur *augurium*; vel ex voce humana alia intentione prolata; aut ex hominis ſternutatione, & hoc vocatur *omen*.

Si tertio modo; vel conſiderantur lineamenta manus, & hæc dicitur χειρομαντεία: vel frontis, & dicitur *μετωποσκοπία*, vel dorſi, & dicitur *νωτομαντεία*: & alia huius generis.

Ad hos modos reducitur diuinatio, quæ ex moto, ſitu, voce, numero, lineamẽtis aliorum animalium, vel aliarum rerum capitur; omnium enim eadem eſt ratio, nec differunt niſi materialiter.

31 *De 3. ſpecie diuinationis.* Tertia ſpecies, quæ capitur ex ijs, quæ fortuitò ex actione humana ad diuinandum directa proueniunt, ſit etiam varijs modis, vt rectè docet Diuus Thomas quæſtio. 95. articu. 3. ſed omnes pertinent *ad ſortes*, de quibus infrà dubitatio. 8.

Notandum eſt, omnes modos diuinandi ſecundæ & tertiæ ſpeciei, ex genere ſuo eſſe peccata mortifera; vt docent omnes Doctores: cuius rationem infrà dubitatione 5. & *6.* adferam. Rarò autem per ſimplicitatem excuſari poſſunt; quia qui volunt diuinare de futuris, non ſunt ſimplices, ſed verſuti, & plerumque maligni. In vanis tamen obſeruationibus ad praxim pertinentibus, eſt facilior excuſatio, hic enim non intenditur prædictio ſed cautio alicuius mali, vel proſper ſucceſſus; vt infra dicetur, in quibus homines facilè ſunt creduli, ex affectu commodi, vel incommodi timore. Quomodo in iſtis ſpeciebus ſit inuocatio implicita dæmonis & ſuperſtitio, dicetur infrà numer. 36. 37. 47. 52. & 62.

DVBITATIO VI.

Vtrùm prædictio ex aſtris ſit illicita.

D. THOM. ART. 5.

32 RESPONDEO breuiter, Non omnis prædictio ex aſtris per ſe illicita eſt, ſed eorum tantùm euentuum, quorum aſtra cauſa eſſe non poſſunt; vt ſunt ea, quæ ea libero arbitrio, tamquam integro vel partiali principio pendent.

Duplex aſtrologia. Hinc diſtingui ſolet duplex aſtrologia, *naturalis* & *iudiciaria*.

Naturalis quæ ſit. *Naturalis* eſt, quæ ex aſtrorum, maximè planetarum ortu, occaſu, cõiunctione, oppoſitione, varioque aſpectu tum inter ſe, tum ad ſtellas fixas, item ex colore, ſcintillatione, ſeu micatione, de futuris elementorum affectionibus coniectat; vt de ſerenitate, pluuijs, tempeſtatibus, niuibus, grãdine æſtu, frigore, & ſimilibus, quæ à cęlo pendent, de quibus multa Virg. in Georg. & Aratus in Phænomenis. *Qua parte ſit vtilis.* Hæc non eſt quidem prohibita, tamen magna ea parte eſt incerta & parùm vtilis; excepta ea parte, quæ ſumitur ex ortu, occaſu, aſpectu, & colore ſolis ac lunæ. nam virtus reliquorum aſtrorum eſt valdè obſcura, & omnis experientia, quæ

33 *Cur incerta experiẽtia.* de illis haberi poteſt, incerta. Primò, Quia ſciri non poteſt an talis effectus proueniat à ſidere, v. g. Veneris, an Iouis, an aliunde. Secundò, Numquam hactenus idem aſpectus ſiderum reſtitutus eſt; idque ob motum proprium ſphæræ octauæ & nonæ: & ſic nulla certa experientia capi potuit. Tertiò, Quia ex alijs cauſis, vt à ventis, vaporibus, æſtu, frigore, aer poteſt eſſe variè affectus, vnde facilè actionem ſiderum variabit; varia enim affectio medij mutat actiones cauſarum. Quartò, Denique vt quis aliquid certi in particulari poſſit prædicere ex aſtris, multa ſcire debet, quæ humanam ſcientiam longè ſuperant. Primùm enim perſpectas habere debet omnes aſtrorum proprias uirtutes: ſi enim aliquæ illum latent, non poteſt ſcire an effectus non

Quanta noſcenda ad prædictiones aſtrologicas. impediatur. Deinde non ſolùm quid ſingula per ſe poſſunt, ſed etiam quid coniunctim, & in quouis aſpectu, verbi gratia in aſpectu trigono, tetragono, hexagono, oppoſito, & c. qui aſpectus infinitis modis variari poteſt. Præterea ſimul conſiderare debet, quid omnibus locis operentur, ne fortè alibi quid faciant, quod effectum hoc loco impediet. Sæpè uidemus nubes imbrium grauidas & ad pluuiam proximè paratas, diſcuti à uentis alibi excitatis, ne hic ſe effundant. Vnde patet quàm hæc res ſit ſupra facultatem humanam; & quàm uanæ ſint prædictiones, quæ quotannis euulgantur, per ephemerides. quamuis & hoc, ex euentu, qui rarò reſpondet, ſatis cognoſci poſſit. Vnde Ioannes Picus libro ſecundo contra aſtrologos capit. nono ait, ex 130. prædictionibus nobiliſſimi cuiuſdam mathematici de mutatione cæli & auræ, ſe adhibita accurata obſeruatione, tantùm ſeptem ueras deprehendiſſe, idque iureiurando confirmat.

34 *De temperamẽto ex aſtris, & hora natiuitatis nõ poteſt probabiliter iudicari.* Quòd ſi de pluuijs, uentis, & ſimilibus, certò aut multum probabiliter pronuntiare non poſſunt; multò minùs de inclinationibus hominum, eorumque temperamentis; vt hunc fore iracundum, melancholicum, & c. quia hora natiuitatis illius, talis uel talis erat ſiderum aſpectus, qui procreat copiam bilis, melancholiæ, & c. quod confirmari poteſt, Primò; Nam iſtæ inclinationes multò magis pendent ex temperamento parentum & alimentis eorum, quàm ab aſtris. Deinde quia impoſſibile eſt notare exactè aſpectum ſiderum in cælo, quem habẽt ipſo natiuitatis puncto: quod tamen iuxta aſtrologos eſt neceſſarium: at minimus hac in re error totum iudicium reddet falſum; nam in ictu oculi omnis aſpectus ſiderum mutatur, tum inter ſe, tum reſpectu prolis. cælum enim octauum intra centeſimam unius horæ particulam pluſquam trecẽta millia milliarium conficit; ut ex doctrina aſtronomorum patet. quam velocitatem inferiores orbes in ſuis gradibus non exæquant. Tertiò, Quia gemini ſimul editi ſæpè diuerſiſſimas habent propenſiones, temperamenta, mores, euentus; ut patuit in Eſau & Iacob.

Si dicas id fieri quia aliqua parua naſcendi mora intercedit, quæ in tanta cæli pernicitate magnam adducit mutationem: iam ſingula membra debebunt habere diuerſa temperamenta & fata; ut pulchrè contra aſtrologos ratiocinatur beatus Gregorius homilia decima in euangel. Quartò, Quia ad hæc prædicenda non erat conſiderandum punctum natiuitatis, ſed animationis in vtero, quod ſciri nequit. non enim minùs aſtra agunt in infantem, quando eſt in utero, quam dum egreditur. ſi enim uis eorum ſeſe in profunda terræ penetrat, quantò magis in uterum maternum? Confirmatur, quia tunc maximè aſtra ſuos effectus imprimere debent, quando fœtus eſt tenerrimus; hoc autem eſt tempore animationis, & reliquo, quo exiſtit in utero. Itaque mera amentia eſt ex aſpectu ſiderum, qui tempore natiuitatis uiget, uelle de temperamento uel inclinationibus prolis iudicare.

Naturalis aſtrologia non eſt per ſe peccatũ. Aduerte tamen, hoc iudicium, ſi ulteriùs non procedat, ſed ſiſtat in naturalibus affectibus & temperamento, non eſſe damnatum per Canones aut Leges; ſed permitti, ſicut multa alia friuola, quæ per ſe noxia non ſunt, permittuntur.

35 *Aſtrologia iudiciaria.* *Aſtrologia iudiciaria* eſt, quæ aſpectu ſiderum obſeruato iudicat de futuris euentis à libero arbitrio aliqua ratione dependentibus; ut de conditione uitæ, de matrimonijs, de liberis, honoribus, opibus, de infortunijs, inimicitijs, prælijs, exilio, carcere, morte, alijſque caſibus humanis. Interdum iudicat etiam de præteritis ex præſenti conſtellatione, vt docet Orig. apud Euſebium l. 6. præpar. euang. c. 9 vt quis huius ſit parens, cuius fortunæ & conditionis fuerit, quis furtum uel homicidium commiſerit. huius cultores uocantur aſtrologi, genethliaci, mathematici. (quamuis alias hoc nomen honeſtum ſit) & aliquando Chaldæi, quia hi præcipuè huic uanitati erant dediti. Scriptura uocat *augures*, Iſa. 47.

Eſt peccatum mortiferum. Huius aſtrologiæ uſus eſt per ſe malus, & graue peccatum mortiferum.

Probatur Primò, Ex Scriptura, Deut. 18. *Gẽtes iſtæ, quarum poſſidebitis terram, augures & diuinos conſulũt; tu autem à Domino Deo tuo inſtitutus es.* vbi per *augures* intelliguntur aſtrologi, vt docẽt Hebræi; & colligitur apertè Iſa. 47. *Stent & ſaluent te augures cæli*, (70. aſtrologi cæli) *qui contemplabantur ſidera & ſupputabant menſes, vt tibi vera prædicerent.* Vbi etiam inſinuat Propheta ex aſtris non poſſe calamitates bellorum & euerſiones regnorũ prædici. Hier. 10 *à ſignis cæli nolite metuere, quæ timẽt gentes: quia leges populorum vanæ ſunt.*

Secundò, Probatur ex utroque iure: nam L. Nemo. &

L. Etſi.

Digitized by Google

L. Etſi. C. de maleficis & mathematicis, iubentur puniri aſtrologi iudiciarij eodem modo, quo necromantici & alij magi. Et in Conc. Tolet. 1. cap. vlt. dicitur, *Si quis aſtrologiæ vel matheſi credendum eſſe duxerit, anathema ſit.* Vide plurima de his in decr. 26. q. 3. 4. 5.

Tertiò, Quia omnes Patres hanc damnant. Vide præ ceteris Diuum Auguſtinum lib. 2. de Geneſi ad litteram, cap. 17. & lib. 2. de doctrina Chriſt. cap. 21. 22. 23. 24. lib. 5. de ciuit. cap. 1. & ſeqq. quibus locis contra hanc vanitatem fusè diſputat, & oſtendit eam pertinere ad occulta cum dæmonibus commercia. Idem poſt expoſitionem Pſalm. 61. agit de pœnitentia cuiuſdam mathematici, quem & libros comburere, & publicam pœnitentiam agere coegit. Vide etiam Ciceronem lib. 2. de diuinat. Et Phauorinum in diſceptatione contra Chaldæos, apud Gellium lib. 14. noct. atticarum, cap. 1. vbi hæc aſtrologia refutatur. Denique diſputationem Bardeſanis Syri & Origenis contra eoſdem apud Euſebium, de præparatione euangelica, lib. 6. capit. octauo, & nono.

36 *Inducit fatum.*

Quartò, Probatur ratione: Primò, Quia hæc diuinatio ſupponit actiones humanas pendere à ſtellis, quod eſt grauis error contra fidem; inducit enim fatum, & conſequẽter tollit liberum arbitrium, Deumque facit auctorem peccatorum; vt eleganter oſtendit Origenes apud Euſebium, ſuprà. vnde omnes antiqui aſtrologi poſuerunt *Fatum* tamquam fundamentum ſuæ artis, quod dicebant eſſe immutabilem omnium euentuum diſpoſitionem, à ſtellis dependẽtem, vt teſtatur Origenes ſuprà, & Auguſtinus lib. 5. de Ciuit. cap. 1.

Regula aſtrol. à dæmone. & ita diabolus honoratur

Secundò, Vtendo hac diuinatione ſubijcis te diſciplinæ diaboli, ex cuius traditione per homines curioſos ab ipſo deceptos regulæ huius artis & ſimilium proceſſerunt; vt docet Lactan. l. 2. diuinarum inſt. c. 17. Apuleius apud Auguſtinum l. 8. de ciu. c. 16. & ipſe D. Auguſtinus multis locis. non enim ſeria aliqua humana ingenij inquiſitione inuentas eſſe vel ex eo patet, quòd nulla in his experientia capi poſſit, vt antè oſtenſum eſt: omnis autem inuentio humana eſt per experientiam. Itaque tacitè honoras diabolũ, vtendo eius documentis, eique futurorum prænotionem, quæ ſoli Deo eſt propria, tribuis: & hac ratione eſt peccatum ſuperſtitionis.

Obiectio. Veritas illarum eſt à dæmone. Reſp.

Dices, Si diabolus aliquid veri tradat, poſſum illa veritate vti; quia veritas non eſt ipſius, ſed Dei, & omnis notio veritatis à Deo eſt.

Reſpondeo ita eſſe, ſi id, quod traditur, per ſe verum ſit; ſecus ſi in ſe ſit falſum & vanum; nec habeat veri ſpeciem, niſi diabolo procurante. tales autem ſunt regulæ aſtrologorum, aruſpicum, chiromanticorum, & ſimilium; in ſeipſis enim ſunt vaniſſimæ, & nullam cum natura rerum affinitatem habent; ſed vt veræ videantur, diabolus effectum procurat.

37 *Allicitur diabolus.*

Tertiò, Quia per vſum huius artis allicitur diabolus vt procuret ea, quæ prædicuntur, vt docet D. Aug. lib. 2. de doctr. Chriſt. c. 24. loquens enim de mathematicis & alijs curioſis diuinationibus, ait; *Illi enim ſpiritus, qui decipere volunt, talia procurant cuique, qualibus eum irretitum per ſuſpiciones, & conſenſiones eius viderint.* Et paulò antè: *quæ omnia tantum valent, quantum præſumptione animorum,* (id eſt, anticipata opinione) *quaſi communi quadam lingua, cum dæmonibus fœderata ſunt. quæ tamen omnia plena ſunt peſtiferæ curioſitatis, cruciantis ſolicitudinis, mortiferæ ſeruitutis. non enim quia valebãt animaduerſa ſunt; ſed animaduertendo & ſignando factum eſt vt valerent: & ideò diuerſis diuerſa proueniunt, ſecundùm cogitationes & præſumptiones ſuas,* &c. cùm enim diabolus videt iſta credi, dat operam vt eueniant, vel videantur euenire, vt homines in hac peſtifera opinione confirmet. Vnde patet ſecundum D. Aug. in vſu aſtrologiæ ſubeſſe tacitum fœdus cum diabolo, quo ipſe promittat aſtrologis ſe illa procuraturum, ſi credantur & prædicantur; ac proinde in eodem vſu contineri etiam tacitam inuocationem vt iſta procuret, & dogmata ſua verificet.

Hæ duæ rationes locum etiam habent in reliquis diuinationibus ſecundi & tertij generis, quæ fiunt abſque expreſſa inuocatione: vnde etiam D. Aug. de omnibus loquitur, & omnes eodem modo condemnat.

38 Dicet fortè aliquis aſtrologus, ſe non facere ſtellas cauſas futurorum euentuum, ſicut faciebant antiqui; ſed ſigna dumtaxat: Deum enim in cælo veluti in tabula quadam, deſcripſiſſe omnes euentus etiam liberos, ab initio ſæculi vſque in finem futuros; quo modo in membranis per Prophetas deſcripſit ea, quæ futura erant circa Chriſtum & Eccleſiam: quam ſententiam expreſsè tradit Origenes apud Euſebium ſuprà; vbi cùm fusè & eruditè oſtẽdiſſet ſtellas non eſſe cauſas futurorum euentuum, eò quòd ſic introducatur fatum, tollatur libertas, & Deus conſtituatur malorum auctor: docet tamen eſſe ſigna diuinitatis, inſtituta ad omnia futura præſignanda: ſigna enim non officere libertati, ſed cauſas. Quemadmodum enim poteſtas arbitrij humani minimè tollitur, etſi Deus quæcumque facturi ſumus præuideret: ita quælibet ſigna ad præſignandum diuinitus conſtituta, libertati noſtræ nequaquam obeſſe: ſtatuit igitur Origenes vniuerſum cælum quaſi volumen quoddã apertum & membranam expanſam, omnia futura in ſe deſcripta continentem. Probat Primò, Ex oratione Ioſeph, vbi Patriarcha Iacob introducitur ſic loquens; *Legi in tabulis cæli quæcumque contingent vobis, & filijs veſtris.* Secũdò, Ex illo Apoc. 6. *complicabuntur cæli vt liber*; vbi declaratur, inquit, *ſignificatiuas futurorum rationes adimpletas fore*, ſicut prophetias adimpletas dicimus cùm iam euenerũt. Eamdem ſententiam ſecutus eſt Alber. magnus in ſpeculo, (ſi tamen hic liber eſt illius) & Cardinalis ab Aliaco quæſtio. 30. in Geneſim, & lib. de legibus & ſectis; vbi etiam docet, totam Chriſti vitam, eiuſque miracula ex aſtris prædici potuiſſe.

Verùm aſtra poſſint poni ſaltem ſigna euentuum.

39 *Reſp. Refutatur hæc ſententia.*

Reſpondeo Primò, Fundamentum huius ſententiæ eſſe abſurdum & impoſſibile. vel enim ſtellæ ſunt ſigna naturaliter ſignificantia, vel ex arbitraria Dei inſtitutione. ſi naturalia ſunt, neceſſe eſt vt ſint vel cauſæ futurorũ euentuum, vel effectus illorum; (quorum vtrumque eſt manifeſtus error contra fidem, & rationem naturalem) vel vt aliquam naturalem connexionem cum euentis futuris habeant, ratione eiuſdem cauſæ communis; ſicut Iris eſt ſignum ſerenitatis, quia cauſa, quæ facit Iridem, ſolet plerumque facere ſerenitatem: & ſol *cæruleus imbres denuntiat, igneus euros*, teſte Virg. quia cauſa, cur hi colores in ſole appareant, ſolet imbres & ventos gignere: & hoc etiã modo ſidera non poſſunt eſſe ſigna futurorum euentuum; quia Deus eſt agẽs liberum; vnde ex eo quòd talia ſidera fecerit, eiſque talem motum dederit, colligi non poteſt quòd tales vel tales euẽtus cauſabit. Secundò, Quia Deus non eſt per ſe cauſa operum humanorum, ſed ſolùm per liberum arbitrium hominis. Tertiò, Quia non poteſt dici cauſa operum malorum; quare ſaltem hæc non poterunt ſic præſignari. Quartò, Quia impoſſibile eſt tam infinitam varietatem euentuum humanorum ſignificari diſtinctè rebus tam paucis, tam vniformiter ſe habentibus: nam ea, quæ ſemper eodem modo & neceſſariò fiunt, non poſſunt præſignare ea, quę liberè, & numquam ferè eodem modo fiunt: ſignum enim debet accommodari ſignato, & illud quodammodò ſequi vt ei poſſit accommodari & reſpondere. Itaque cęleſtia illa vel non ſignificant actiones humanas, vel actiones humanæ neceſſariò eueniunt.

Non eſſe ſigna naturalia.

Tripliciter poteſt aliquid eſſe ſignum naturale.

40 *Nõ eſſe arbitraria.*

Si dicas ea ſignificare ex diuina inſtitutione; ſicut voces inter homines, eadem obijci poſſunt: nam ea, quæ neceſſariò & vniformiter fiunt, non ſunt idonea ſigna rerũ contingentium & infinitam uarietatem ſubeuntium; ſed ſimilem uarietatem habere debent. vnde non minor penè eſt vocũ varietas quàm rerum.

Deinde nemo, ne Angelus quidem, hanc ſignificationem poterit intelligere, niſi Deus eam reuelauerit. quis enim ſcire poteſt quid Deus hoc vel illo aſpectu vel cõcurſu ſtellarum velit ſignificari, niſi ipſe mentem ſuam patefaciat; cùm hæc ſignificatio ſit denominatio extrinſeca ab actu diuino nihil ponens in ipſo ſigno? itaque inutilis erit tota illa deſcriptio, & ſuperuacanea; cùm abſque reuelatione nihil iuuet; & reuelatio ſola ſufficiat. Denique per ſe abſurdũ eſt & ridiculum Deum in illis ſtellis deſcribere, quis, quo loco, quibus parẽtibus naſcetur, quibus nuptijs, honoribus opibus potietur, quæ ſcelera commiſſurus, qua morte obiturus, & ſimiles minutias, quæ mille modis in codẽ variari poſſunt. Quare cùm hæc ſententia nullam probabilitatẽ habeat, non poſſunt aſtrologi per eam excuſari. Oratio autem Ioſeph, quam citat Orig. eſt apocrypha. Illud ex Apoc. c. 6. *Cælum receſſit ſicut liber inuolutus*, ſolùm ſignificat cælum oculis ſubductum fuiſſe & deſijſſe videri.

41 *Reſp. 2. Hæc ſententia non excuſat aſtrologos.*

Reſpondeo Secundò, Etiamſi ſententia iſta probabilis eſſet, tamen excuſari non poſſent aſtrologi a dæmonum commercio & ſuperſtitione; quia hanc ſignificationem humanum ingenium aſſequi non poteſt, vt etiam Orig. fatetur. Itaque neceſſe eſt ut eam norint uel diuina reuelatione, uel diaboli traditione. quòd autem illorum regulæ non ſint ex diuina reuelatione ſatis conſtat: tum quia ſæpiſſimè falſæ ſunt, tum quia ſunt eædem, quæ aliorum aſtrologorũ, qui ſtellas faciunt cauſas euentuum; niſi quod in illis loco *cauſæ* dicatur *ſigna*, v.g. vbi alij aſtrologi dicunt *ſidus martis facere homicidam* hi dicunt, *ſidus martis ſignificare homicidam*; vt inquit, D. Aug. l. 5. de Ciu. Dei, c. 1. vbi hanc ſententiam refert & refutat: itaque eadem prorſus eſt prædictio. Quare cùm eædem ſint regulæ, (vno duntaxat verbo mutato) & eædem omnino prædictiones; perſpicuum eſt prouenire ab eodem magiſtro, qui hanc moderationem adhibuit ad dedecus artis & fraudes tegendas, & diſcipulos ſuos tutandos. Vnde etiam hic diabolo tribuitur prænotio futurorum, quæ Dei eſt propria; quod ad ſuperſtitionem pertinet. Deinde tacitè inuocatur vt procuret quod prædicitur. cùm enim ipſe præſcire nequeat quid euenturum ſit, niſi ſe immiſceat, neceſſe eſt ſi regulas ſuas tueri velit, manum adhibeat.

Confirmantur hæc omnia, quia abſolutè damnatur ab Eccleſia & ſanctis Patribus omnis huiuſmodi prædictio, ſiue tamquam ex cauſis, ſiue tamquam ex ſignis capiatur: nã reuerà eam ſem ſolicitudinem, curioſitatem, deſperationẽ, animoſitatem, præſumptionem, religionis contemptum, dæmonum ſocietatem apoſtaſiam animis hominum inducit. non enim tam curant homines ſcire cauſas euentuum, quã præſcire ipſos euentus, quibus præſcitis nihil non audent; vt præſciant nihil non agunt, ſi ſpes ſit præſciẽdi. Denique hæc aſtrologia eſt fundamentum magiæ & omnis diuinationis; vt docet Agrippa magus l. 2. occultæ philoſo. c. 54. nam ſigna magica plerumque ſub aliquo ſynaſteriſmo ſeu conſtellatione fabricanda ſunt; & ea per quæ quis diuinat, ſimiliter ad aliquos ſiderum aſpectus referenda ſunt & componenda.

Iudiciaria aſtrolog. eſt fundamentum magiæ.

42 *Si non certò affirmant.*

Petes, Vtrùm ſit peccatum mortiferum, etiamſi non prædicant tamquam certò euenturum?

Reſpondeo, Si aliquid particulare prædicant abſolutè, v.g. hunc tali vel tali morte hoc tempore, vel loco periturum; hunc futurum homicidam, fure m, Epiſcopum, & ſimilia; grauiter peccant, & ſunt puniendi, etiamſi poſteà dicant ſe non certò, ſed probabiliter affirmare voluiſſe: quia alioquin omnes facilè ſe excuſarent, & contra Iudices defenderent. Secundò, Si prædicunt aliquid, maximè in particulari, cum circumſtantijs, quarum non poſſunt reddere rationem niſi ex regulis aſtrologiæ iudiciariæ; v.g. quia hora natiuitatis erat talis cæli cataſtaſis, non ſunt excuſandi, etiamſi ſolum dixerint eſſe probabile aut veriſimile: quia cùm reuera nihil tale ex aſtris colligi poſſit, omnis talis prædictio referẽda eſt ad diſciplinam malignorum ſpirituum, & occultam eorum ſocietatem. Et ſanè perniciosum eſt putare regulas illas eſſe probabiles, cùm eadem ferè incommoda ſequantur: & ipſi aſtrologi, quos Eccleſia damnat, ſæpè non plus dicant. Fatentur enim ſuas prædictiones non eſſe ſemper certas, & poſſe interdũ aliter euenire, nihilominùs meritò reijciuntur tamquam impoſtores & occulta commercia cum diabolo habentes, fallaciſque eius diſciplinæ dediti. Si verò ſolùm in genere pronuntient, ita vt probabilis ratio reddi poſſit ex ætate, diſpoſitione corporis, temperamento, conſuetudine vitæ aut aëris affectione, quæ ex ſiderum concurſu uel aſpectu proueniat; non ſunt condemnandi.

43 *Vnde prædicant vera.*

Petes, Vnde ergo fit vt aſtrologi interdum etiam in particulari vera prædicant?

Reſpondeo, Id fieri ex quatuor uel quinque cauſis; ut colligi poteſt ex D. Auguſt. lib. de diuinat. dæmonum, cap. 3. & habetur cap. Sciendum. 26. q. 4. & lib. 2. de Geneſi ad literam, c. 17. Primò, Id fit ex eo, quòd dæmon ſæpè procuret quod prædictum eſt, ut peſtiferam artem commendet. unde maximè illi cauendi, qui ſæpiùs uera dicunt, ut monet idem Auguſt. l. 2. de Gene. cap. 17. quia certius eſt illos cum dæmone habere commercium. Secundò, Quia interdum caſu ita accidit, vt idem docet lib. 7. confeſſ. cap. 6. Tertiò, Quia animus hominis, cui bona denuntiantur, excitatur ad audendum, omniaque tentanda ut aſſequatur; perſuadet enim ſibi fauorem cæli & numinis ſe habere; & è contrario cui mala, deijcitur in deſperationem, putans numen ſibi eſſe aduerſum; & ſic mirum non eſt ſi utrique quod prædictum eſt obueniat. ſic exercitus ſæpè uicerunt & uicti ſunt. Quartò, Quia res ſæpè ex alijs circumſtantijs ſagaci ingenio conijci poteſt. Quintò, Quia ſæpè dæmon ſuggerit ſuis nota, præſertim cùm hoc genus hominum plerumque expreſſum cum illo pactum & commercium habeat, ut docet D. Auguſt. lib. 5. de Ciuit. cap. 17. in fine. His adde, eos multò ſæpiùs falſa prædicere quàm vera, ſed illa non notari: imò Phauorinus apud Gellium lib. 14. capit. 1. ait, partem milleſimam eorum, quæ quotidie prædicunt, ueram non eſſe. Vide de eadem re Ciceronem libro ſecundo de diuinatione, ubi dicit, *promiſerunt aſtrologi Pompeio, Craſſo, & Cæſari lætiſſima omnia; non niſi tam ſenes domi cum ſumma gloria morituros: at quiſque eorum infeliciter & immaturè perijt.*

DVBITATIO VII.

Quouſque diuinatio ex alijs ſignis, ad ſecundam ſpeciem pertinentibus, vt ex motu, volatu, vocibus auium vel aliorum animalium, aut hominum capi poſſit.

D. THOMAS ART. 7.

NOTANDVM eſt Primò, Hæc ſigna non poſſe inſpici tamquam cauſas euentuum futurorum, (neque enim ullus umquam haruſpex aut chiromanticus ita illa accepit aut intellexit, & multò minùs tamquã effectus illorum euentuum, cùm præcedant illos. Itaque conſiderantur ut ſigna inſtituta & directa ab eadem cauſa, à qua euentus illi uel efficienter proueniunt, uel ſaltem ut res future præuiſi ſu t: quo modo Orig dicebat aſpectus ſiderum, futuros euentus præſignare. 44

Quomodo hæc ſigna inſpiciantur.

Notandum Secundò, Hæc ſigna poſſe prouenire uel à ſola cauſa naturali, uel ex peculiari directione diuina, uel procuratione dæmonis. His poſitis,

Dico Primò, licitum eſt ex huiuſmodi ſignis prædicere omnes euentus, qui per illa, ut à cauſa naturali prouenire, ſignificari poſſunt, ſeu illos euentus, qui ab eadem cauſa naturali ſequi ſolent. Sic ex uolatu auium aut cantu prædici poſſunt tempeſtates, uenti, pluuiæ, ſerenitates, de quibus multa rei ruſticæ ſcriptores, & Virgil. in georgicis; & Aratus in phænomenis, verſus finem. hi enim motus in auibus & alijs animalibus ex eo proueniunt quòd dum mutatio auræ ingruit, 45

Poſſumus illis uti ut ſignis naturalibus.

Quomodo motus & cantus auium ſit ſignum tempeſtatis.

Vertuntur ſpecies animorum, & pectora motus
Nunc alios, alios dum nubila ventus agebat
Concipiunt. hinc ille auium concentus in agris, &c.

vt ait Virg. mutatio enim aëris afficit corpuſcula auiũ, vel cerebrum aut ſpiritus animales, quam affectionem occulta naturæ conſenſione phantaſia illarum percipit, & per modũ conuenientis aut diſconuenientis apprehendit, & exteriùs uolatu uel uoce ſignificat. homines non ita præſentiũt illa, tum quia phantaſia alijs eſt intenta; non enim gubernatur à rebus externis in homine ut in beſtijs, ſed à ratione & libera uoluntate: tum quia inſita non eſt hominibus, niſi fortè ratione morbi, debilitatæ partis, aut peculiaris temperamenti) occulta illa & peculiaris ſympathia cum mutatione cæli, quam uidemus in uarijs animantib. Fatui tamẽ & ſtupidi, quia brutis affines, & ſenſibus non ratione reguntur, magis diuinant de rebus naturalibus quã prudentes, & dormientes magis quã uigilantes, & morti propinqui (niſi fortè doloribus uel ſtupore ſenſuum impediantur) magis quã ſani: partim quia corpora faciliùs afficiuntur externis mutationibus partim quia phantaſia faciliùs percipit.

Hac etiam pertinent coniecturæ medicorum de temperamento, inclinationibus, ingenio, valetudine; longa, breuique vita, quas ex habitu corporis, ex conformatione vultus & figura membrorum, ex colore & ſimilibus capiunt. Item prædictiones illorum de morbis, morte, ſanitate, etſi bona vel mala; ex pulſu, colore, ſudore, alijſque naturæ excretionibus, ſuppreſſionibus, motibus, conturbationibus, & alijs ſignis, de quibus Hippocrates in coacis, & Ga-

Digitized by Google

46 & Galenus opuſculo de criſibus & aliijs locis.

Si dirigantur à Deo.

Dico Secundò, Quando certum eſt, vel probabilia aliqua ſigna prouenire à Deo, vel ſingulari eius prouidentia dirigi ad aliquid præſignandum, (quod tamen perrarum eſt) non eſt illicitum aliquam ex illis prædictionem capere de euentibus liberis. Sic columba deferens ramum oliuæ virentibus fo ijs, erat ſignum placatum eſſe Dominum, & aquas diluuij exhauſtas, Geneſ. 8. Sic Iris eſt ſignum nõ ampliùs delendi mundi per aquas, Geneſ. 9. Verbum Rebeccæ, *Bibe domine mi, quin & camelis tuis hauriã aquã donec cuncti bibant*, erat ſignum ipſam fore vxorem Iſaac, Gen. 24. id enim pro ſigno petierat Eliezer famulus Abrahæ. Sic narratio ſomnij de pane ſubcinericio, Iudic. 7. erat ſignum Gedeoni cædendorum hoſtium: & verba illa Philiſtæorum, 1. Reg. 14. *Aſcendite ad nos*, erant ſignum Ionathæ ipſos fore cædendos: Deus enim hæc ita dirigebat, & inſtituebat vt talia ſignificarent; idque occulta inſpiratione ijs, qui inde omen caperent, ſignificabat.

47 *Si non dirigantur à Deo.*

Dico Tertiò, Si non conſtet vel non ſit probabile huiuſmodi ex peculiari Dei prouidentia ad certum euentum liberum præſignandum deſtinari, ſuperſtitio eſt ex talibus diuinationem capere. Itaque ſuperſtitio eſt ex volatu, garritu, ſitu, numero auiũ, aut aliorũ animalium; ex lineamentis manus, vel aliarum partium corporis, ſecundùm regulas augurum & chiromãticorum, de futuris à cauſa libera pendentibus pronuntiare. Exempla cõplura vide apud Valerium Maximum lib. 1. cap. 4. 5. 6.

Ratio, cur ſit ſuperſtitio.

Ratio eſt, quia ſigna iſta non ſignificant illos euentus naturali modo, cùm neque ſint illorum cauſæ, neque illorum effectus, neq; vnà cum illis ab aliqua communi cauſa pendeant: neque ex directione peculiari diuinæ prouidentiæ; tũ quia plerumque ſunt fallacia; tum quia ſic potiùs à viris ſanctis obſeruarentur quàm à magis & incantatoribus: ergo ſignificant illos euẽtus ex directione & inſtitutione dæmonis, qui huiuſmodi ſigna inſtituit, & euentum quem præſignari voluit, interdum procurat, vt mentes hominum ſuperſtitione & curioſitate implicitas, quocumque lubet, impellat. Confirmat id D. Auguſtinus lib. 2. doct. chriſt. cap. 24. ex augurum ritu, *qui*, vt ipſe ait, *Omnino quam obſeruent, & poſteà quam obſeruata ſigna tenuerint, id agunt, ne videant volatus vel audiant voces auium*; quod eſt euidens argumentum hæc nihil valere niſi ex dæmonum pacto.

Itaque qui ex talibus diuinat, Primò, Se ſubijcit diſciplinæ diaboli, vtens regulis ab ipſo traditis, tacitumque cum illo commercium habet. Deinde, attribuit illi futurorum liberorum prænotionem, quæ Deo ſoli eſt propria. Tertiò, Tacitè illum inuocat vt procuret quod prædictum eſt, ne ars fallere videatur. Huc pertinent omnia, quæ dubit. 5. num. 37. dicta ſunt ex D. Auguſt. li. 2. de doct. chriſt. cap. 23. & 24.

Interdum eſt peccatũ veniale.

Fieri tamen poteſt vt ſolùm ſit veniale peccatum; vt ſi homo cogitet in hoc vel illo caſu fieri poſſe vt talia ſigna ſint à Deo ad aliquid ipſi inſinuandum directa; & ideo aliquid faciat vel omittat vt ſibi caueat vel conſulat in omnem euentum: modò id per ſe licitum ſit. hoc modo feminæ & homines parui iudicij huiuſmodi ſigna obſeruare ſolent, & actiones ſuas ex illis moderari.

Quòd interdum vera ex huiuſmodi prædicantur, prouenit ex iiſdem cauſis, ex quibus ſuprà num. 43. aſtrologos aliquando verum diuinare diximus. Vide exempla quædam huc ſpectantia apud Valerium Maximum locis ſuprà notatis.

48 *Obiectio.*

Obijcies Iob 37. *Qui in manu omnium hominum ſignat, vt ſinguli nouerint opera ſua*: vbi videtur commendari chiromantia; & Gen. 44. Ioſeph dicit fratribus, *an ignoratis quòd non ſit ſimilis mei in augurandi ſcientia?* & œconomus eius *ſcyphus, quem furati eſtis, ipſe eſt in quo bibit dominus meus, & in quo augurari ſolet*; ergo Ioſephus fuit augur, vel ſaltem videri voluit: non voluiſſet autem vir tam ſanctus & ſapiens talis eſſe vel videri, ſi id malum fuiſſet.

Reſpon.

Reſpondeo, Illa ſententia ex lib. Iob adducta iuxta Lyranum & D. Thomam ſignificari Deum imprimere varias inclinationes ad varia opera, in potentia operatiua vel in phantaſia cuiuſque, vt ſinguli norint quid ſibi congruat. alij enim inclinationem habent ad matheſim, alij ad muſicam, alij ad poeſim, alij ad metaphyſicam, alij ad hãc artẽ mechanicam, alij ad aliam. item pro temporum diuerſitate & opportunitate ad diuerſa quoque incitantur aggredienda, vt in agricolis conſtat.

Quidam recentiores, vt Mercerus & Vatablus ſic exponunt, qui *in manu*, id eſt, per potentiam ſuam, qua imbres, niues & tempeſtates inducit, *omnes homines ſignat*, id eſt, domi concludit, eos impediens ne poſſint viſere operas ſuas in agris. Sed 70. & noſter interpres intelligunt de *manu hominis*, non *Dei*: Deinde minutum eſt illud, quòd homo non poſſit ſuos viſere operarios.

Vnde accommodatiùs ſic intelligeretur; *Qui in manu omnium ſignat*, id eſt, qui per tempeſtates, niues, imbres, manus omnium hominum claudit, & otioſas reddit, impediẽs ab operibus agriculturæ & paſturæ. *Signare in manu* dictum eſt more Hebræo, pro ſignare, & claudere manum. *Vt ſinguli ſciant opera ſua*, id eſt, vt ſinguli ſibi proſpiciãt quid quouis tempore agere debeant. vel vt ſinguli ſciant opera ſua pendere à Deo: vnde 70. vertunt, *vt ſinguli norint infirmitatem ſuam*. Vide noſtrum Pinedam hunc locum fusè & egregiè explicantem.

Ad locum Geneſis dici poteſt cum D. Thoma art. 7. ad 1. 49
D. Auguſt. qq. in Geneſim cap. 145. id à Ioſepho ioco dictũ vel illum locutum ex vulgi opinione, qua ſummus augur habebatur. Adde, nomen *augurandi* eſſe generale, & extendi ad omnem diuinationem, etiam ex ſignis à Deo directis. Itaque Ioſeph non voluit videri *augur* vel *diuinus* talis, quales erant alij in Ægypto, ſed longe excellentior; vt qui ſpiritu Dei diuinaret, ſicut iam antè aliquoties oſtẽderat; & pro tali illum habebant Ægyptij.

DVBITATIO VIII.

Quouſque diuinatio ex ſomnijs ſit licita.

D. THOM. ART. 6.

NOTANDVM eſt, *ſomnia* poſſe prouenire ex quinque cauſis. Primò, Ex ſingulari Dei prouidentia. Secundò, Ex conſtitutione cæli vel aeris. Tertiò, Ex affectione corporis humani. Quartò, Ex præuijs cogitationibus. Quintò, Ex procuratione dæmonis. Nunc 50

Somnia ex quinque cauſis.

Dico Primò, Si conſtet vel probabile ſit, ſomnium ex peculiari Dei prouidentia fuiſſe immiſſum, fas eſt homini ex eo capere futurorum prænotionem: Deus enim illa non immittit, niſi ad aliquid ſignificandum, quo hominem moueat vel inſtruat.

Dupliciter in ſomnis aliquid ſignificatur.

Poteſt autem id fieri duobus modis. Primò, Apprehẽſione verborum, quando Deus per Angelum facit vt phantaſia vel ſenſus communis concipiat per modum auditus, & veluti alio loquente, certa verba, quibus quid fieri debeat, ſignificetur: & ſimul mentem reddit certam, vel interna illuſtratione, vel occulto quodam guſtu & experimento, non ſubeſſe fraudem. Tale fuit ſomnium Ioſeph de Virgine non deſerenda, de fuga in Ægyptum, & de reditu ex Ægypto, Mat. 1. & 2. & ſomnium Magorum de non redeundo ad Herodem: & alia plurima in Scripturis. Sæpiſſimè enim Deus in ſomnis loquebatur; vnde Numer. 12 dicitur. *Si fuerit Propheta inter vos, per ſomnium loquar ad eum.* hoc genus ſomnij uocatur χρηματισμὸς. Latinè *oraculum*, ut docet Macrob. l. 1. in ſomnium Scipionis.

Secundò, Apprehenſione aliquarum rerum, quæ uel ſimiles ſint rebus euenturis, uel aliquam ſaltem analogiam cum illis habeant. Hoc ſi perſpicuè rem exhibet ſicut futura eſt, vocatur, *ὅραμα*, id eſt, *viſio*. Si obſcurè & ænigmaticè, dicitur *ὄνειρος*. Latinè *ſomnium*. Tale fuit ſomnium Iacob, Gen. 31. v. 10. de ouibus; vbi etiam prior modus admiſcetur, nã loquitur ei Angelus in ſomnis. & ſomnia Ioſeph, Gen 37. Pincernæ & piſtoris, Gen. 40. Pharaonis de 7 bobus & 7. ſpicis, Geneſ. 41. Nabuchodonoſor de ſtatua illa myſtica, Daniel. 2. & alia in Scripturis & profanis auctoribus. Tale etiam fuit ſomnium Theodoſij, quãdo adhuc priuatus per quietem vidit ſibi coronam Imperij per Epiſcopum Meletium imponi, cùm tamen ea de re nõ cogitaſſet, nec Epiſcopum illum noſſet; vt refert Theodoretus lib. 5. hiſt. cap. 6. & 7. & S. Polycarpi, & cui in ſomnis ſuum ceruical comburi viſum eſt; quo præſignatũ fuit illi genus ſui martyrij.

Petes, Vnde poterit cognoſci verùm ſit à Deo, an à dæmone? 51

Vnde poſſit diſcerni

Reſpondeo, Id cognoſci partim ex eo ad quod homo per ſomnium impellitur; vt ſi ad deſerendum ſæculum, ad timo-

Digitized by Google

timorem inferni, ad dolorem peccatorum incitetur, exiſti mandum eſſe à Deo: partim ex affectu, qui relinquitur; vt inde remaneat illuſtratio animi, conſolatio ſancta, promptitudo ad obſequium Dei: partim ex intimo quodam ſapore & guſtu; aliter enim afficiunt mentem ſomnia diuinitus immiſſa, aliter aliunde prouenientia, vt docet Gregorius lib.4.dial.cap.48. *Sancti*, inquit, *viri inter illuſiones atque reuelationes, ipſas viſionum voces aut imagines quodam intimo ſapore diſcernunt, vt ſciant vel quid à bono ſpiritu percipiant, vel quid ab illuſore patiantur.* vnde B.Monica (vt refert Auguſt.lib.6.confeſſ. cap.13.) *dicebat ſe diſcernere intimo quodam ſapore, quem verbis explicare non poterat, quid intereſſet inter reuelantem te, & animam ſuam ſomniantem.* cùm enim ſint ſupernaturalia, ſapiunt etiã plerumque aliquid diuinum & ſupernaturale, ita vt ſi homo diligenter conſideret, facilè aduertere poſſit à Deo prouenire. Interdum tamen res eſt obſcura, & tunc opus eſt conſilio ſapientum, ne fraude dæmonis, quod multis accidit, circumueniamur. Idem dicendum quando ſignificatio eſt obſcura. quando autem eſt clara, & ſimul conſtat eſſe à Deo, nullo modo eſt dubitandum de euentu.

52 *Si non eſt probabile eſſe immiſſum à Deo* Dico Secundò, Si non eſt probabile ſomnium eſſe à Deo, non eſt licitum ex eo capere prænotionem de euentis liberis. Ratio eſt, quia ſomnia non poſſunt illa futura præſignare natura ſua, nec etiam ut proueniunt à cauſis naturalibus, vt ex dictis patet: ergo ſolùm ex directione Dei uel malignorum ſpirituum: ergo quando non eſt probabile eſſe à Deo, ſi quis ex illis diuinet, ſubijcit ſe diſciplinæ dæmonis, eique tribuit futurorum prænotionem, & tacitè illum allicit ut procuret quod ipſe putat præſignatum.

Nec refert ſi dicas te hæc non intendere; quia ipſo facto & interpretatiuè intendis; poſitis enim illis circumſtantijs, talis diuinatio ad nihil aliud ualet, nec ullam habet ſpeciẽ

Eſt peccatũ mort. ex genere ſuo. aſſequendæ ueritatis, niſi eo modo accipiatur. Itaque ex genere ſuo eſt peccatum mortiferum unde prohibetur Leui. 21. *Non augurabimini, neque obſeruabitis ſomnia.* & Eccl. 34. *Vana ſpes & mendacium viro inſenſato, & ſomnia extollunt imprudentes* &c. & infrà, *multos enim errare fecerunt ſomnia & exciderint ſperantes in illis.* quòd quàm verum ſit, oſtendit Gregorius lib.4. dialog.c 49. de quodam, *qui dum ſomnia vehementer attenderet, ei per ſomnium longa vitæ ſpatia promiſſa ſunt: cumque multas pecunias pro longioris vitæ ſtipendijs collegiſſet, ita repentè defunctus eſt, vt intactas omnes relinqueret, & ipſe ſecum nihil ex bono opere portaret.*

53 *Poteſt eſſe peccatum veniale.* Poteſt tamen eſſe veniale. Primò, Ratione ſimplicitatis; quia homo rudis facile putat eſſe à Deo. Secundò, Quia ſolùm leuiter ipſis credit. Tertiò, Si propter ſomnium metuat aliquid aduerſi, uel ſperet aliquid proſperi, cogitans ſecum (et à nullo fundamento) illud fortè à Deo immiſſum, ideoque aliqua faciat uel omittat, modò ea nõ ſint contra aliquod præceptum naturale vel poſitiuum; vt docet Caietanus in Summa v. Somniorum obſeruatio. & Nauarr.cap.11.num.33. Si tamen quis ita deditus eſſet obſeruationi ſomniorum, vt paſſim illa in rebus agendis uteretur, non poſſet à peccato mortali excuſari.

54 *Quærens diuinationem per ſomnia.* Multò maius peccatum eſt, quando quis per ſomnia quærit diuinationẽ certo modo uel ritu ſe componendo ad ſomnium: hoc enim expeſsè eſt inuocare diabolum. Sic olim ethnici præmiſſo ieiunio in pellibus cæſorum animalium dormire ſolebant, ut reſponſa in ſomnis acciperent. unde Virgilius,

Pellibus incubuit ſtratis, ſomnoſque petiuit.

de quo uide Cælium Rhodiginum li.27. antiquarũ lectionum cap.14. facilè autem eſt diabolo ſomnia qualia lubet immittere, concitando humores & ſpiritus, ſic enim uaria uiſa excitantur in febribus, in atra bile, in phreneſi, alijſque morbis & affectibus.

55 *Si ſit à cauſa naturali.* Dico Tertiò, Si ſomnia putantur eſſe ex cauſa naturali, licitum eſt ex illis coniecturam de euentis, quæ ab illa cauſa prouenire ſolent, facere: vt de mutationibus auræ, de morbis, de corporis temperamento, de humorum redundantia; de quibus multa ſcripſere medici, Hippocrates de inſomnijs, & Galenus de præſagio ex inſomnijs. cælum enim & aer impreſſionem aliquam in corpus humanum, ſanguinem & ſpiritus faciunt, ratione cuius per ſympathiã phantaſia conſentanea uiſa apprehendit, maximè per quietẽ, dum ſenſuũ externorũ operatione non diſtrahitur, eo ferè modo, quo dictum eſt fieri in auibus uigilantibus.

Sæpiùs tamen & certiùs ex ſomnijs capiuntur coniecturæ de affectionibus corporis, quam de mutationibus cæli; quia immediatè ex corporis diſpoſitione oriuntur. Hoc modo ſi quis incendia per ſomnium uideat, flaua bile infeſtari iudicatur: ſi fumum, caliginem, profundas tenebras, funera & alia id genus triſtia, atra bile: ſi pluuiam, niues, grandines, glaciem; pituita uel frigido phlegmate: ſi ſomniet ſe volare aut velociſſimè currere, ſignum eſt leuis & tẽperatæ complexionis. Si grauia onera ferre aut in anguſtis locis, vbi vix ſe mouere queat, verſari, ſignum eſt vim animalem multitudine humorum grauari: ſi ea, quæ ad libidinem pertinent, ſignum eſt redundantiæ ſpermatis: ſi verſari in cœno, fimo; indicium eſt abundare humoribus putridis, aut inteſtinorum excrementis. Sic qui ſomniarat crus effectum ſibi lapideum, paulò pòſt præter opinionem omnium factus eſt crure illo paralyticus. Sic etiam Galenus, eum, qui ſomniarat ſe in ciſterna plena ſanguine conſtitutum, coniecit plethora ſanguinis laborare. Vide hæc & plura apud illum in libello de præſagijs ſomniorum. 56 *Coiectura de corporis affectibus ex ſomnijs*

Huc pertinet ſomnium illud, quo aliquod ſpecturum irruere & opprimere hominem videtur, quod ἐφιάλτην & πνιγαλίωνα medici vocant, Latini incubum. hoc enim prouenit a craſſo tetroque vapore in cerebrum irruente & vias ſpirituum animalium intercipiente; vt docet Galenus lib.3. de locis malè affectis, c.4. Itaque ſignum eſt craſſi & melancholici ſanguinis, & cruditatum, & eſſe periculum epilepſiæ ſi quis crebrò patiatur; hoc genus vocatur *phantaſma*. Cicero *viſum* vocat.

Dico Quartò, Quando ſomnia proueniunt ex præuijs curis uel cogitationibus, nihil de futuris ſignificant. ſed ſolùm inſinuant ſuam cauſam. hæc vocantur propriè ἐνύπνια id eſt, *inſomnia*.

Ex dictis conſtat quinque genera ſomniorum diſtingui poſſe, *oraculum, viſionem, ſomnium, inſomnium, phantaſma*, de quibus fuſè agit Macrobius ex ſententia veterum, li. 1. in ſomnium Scipionis. ſed quæ diximus ad noſtrum inſtitutum ſufficiunt.

DVBITATIO IX.

Vtrùm vſus ſortium ſit licitus.

D. THOM. ART. 8.

NOTANDVM Primò, *Sortes* dici quãdo aliquid 57 *Sortes:* eo fine agitur vt eius euentu ſpectato, innoteſcat aliquid occultum, v.g. quid cui competere debeat. ad hoc autem neceſſarium eſt vt ſortibus ſua ſignificatio imponatur; ſiue ut præcedat aliqua conuentio inter partes, (ſi inter plures aguntur) vel homini ſecum, quid quæque ſignificare, quam vim habere debeat.

Sunt autem tres ſortium ſpecies ex fine petitæ, *diuiſoria*, *Tria ſortiũ genera.* *conſultoria, diuinatoria.* *Diuiſoria* ſunt, quando iudicio ſortium quæritur quid cui tribuendum, ſiue illud ſit res poſſeſſa, ſiue honor, ſiue pœna, ſiue functio aliqua. *Conſultoria*, quando inquiritur ſortibus diuinum conſilium, ut ſciatur in negotio obſcuro quid agendum. *Diuinatoria* ſunt, quando per eas inquiritur de futuris euentis.

Notandum Secundò, Directionem ſortium poſſe expe- 58 ctari uel à cælo, uel a caſu, uel à Deo, vel à dæmone. His poſitis.

Dico Primò, Sortes diuiſoriæ licitæ ſunt, ſi euẽtus expe- *1. Sortes. diuiſoria.* ctetur à caſu, uel ex peculiari Dei prouidentia: non tamen in rebus omnibus licitæ ſunt, ſed in pleriſque. Primò, In rebus externis & alijs, quæ aliter commodè non poſſunt *In quibus habeant locum.* diſtribui. Sic hæreditates, & alia bona communia ſæpiſſimè ſorte diuiduntur. Huc pertinet contractus ſponſionis & ſortium, qui frequens eſt inter homines. conſentiunt enim partes vt eius ſit res uel electio, cui ſors & caſus fauerit. Secũdò in functionibus, ubi de honore uel periculo agitur; ut quando opidum inuadendum, ſorte inter milites diuerſarum nationum decidi ſolet, quæ natio prior inuadere debeat. Sic D. Auguſtinus epiſt. 180. ſcribit ſorte eligendum ſacerdotem, qui tempore peſtis & perſecutionis maneat in oppido, & fidelibus res ſacras adminiſtret. Tertiò, In dirimendis litibus, maximè de rebus ſæcularibus, L. Si cùm ambo. ff. de Iudicijs. Quartò, In pœnis, ut cùm duo uel plures ſunt rei mortis, & Princeps ut clementiam

in

in ſancienda diſciplina adhibeat, vult aliquos punire, alijs ignoſcere. Denique quotieſcumque non apparet ratio cur alter alteri in aliquo cõmodo uel incommodo debeat præferri. Vide D. Auguſt. lib. 1. de doctrina Chriſtiana c. 28.

An in officijs. Officia tamen etiamſi ſæcularia ſint, regulariter nõ ſunt ſorte diſtribuenda, ſed conferenda maximè idoneis, quos diligens inquiſitio & examen rationis, non caſus & cæca

In beneficijs. ſors oſtendit. nihilominùs ſi plures ſint benè idonei & ferè pares, poterit res ſorti committi: Hoc tamen permiſſum

59 non eſt in electionibus ad beneficia eccleſiaſtica, vt patet

Obiectio. cap. Eccleſia, de ſortilegijs, ſub finem. Fortaſſe tamen ad

Saul, Matthias. litem beneficiariam, quando ratio commodior iniri non poteſt, terminandam, ſortes non eſſent improbandæ; quia nõ

Reſp. eſt mens Eccleſiæ vt lites diu protrahantur, & aliàs iure naturæ id non ſolùm eſt licitum, ſed etiam optimum conſiliũ; nec Eccleſia id vſquam prohibuit.

Dices, Saul ſorte electus eſt, 1. Reg. 10. & Matthias Apoſtolus, Act. 1.

Reſpondeo, Non eſſe dubitandum quin Saul ita electus ſit inſpiratione diuina; nam electioni eius præerat Samuel, qui illum antè vnxerat iuſſu Dei: vnde etiam ſortes certiſſimè à Deo ita erant dirigendæ vt ipſum eſſent confirmaturæ. Idem de Matthia Apoſtolo: quod colligi poteſt tũ ex mirabili illa exhortatione Petri, quæ tota erat à Spiritu ſancto; tum ex communi oratione omnium, qua petebant vt Deus oſtenderet quem elegiſſet. Quidam tamẽ ex textu Græco putant Matthiam non ſortibus, ſed ſuffragijs electum. ſed manifeſtè repugnat textus Græcus & Latinus. nõ enim Græcè eſt, ἔδωκαν ψήφους αὐτοῖς, *dederunt eis ſuffragia:* ſed ἔδωκαν κλήρους αὐτοῖς, *dederũt ſortes eis*, vt interpres vertit: vnde ſequit. καὶ ἔπεσεν ὁ κλῆρος ἐπὶ Ματθίαν, *& cecidit ſors ſuper Matthiam*. Nec obſtat quod ſubiungitur, καὶ συγκατεψηφίσθη quod *per ſuffragia annumeratum* indicat; quia nihil aliud ſignificatur quàm ipſum communi decreto vel conſenſu, poſtquam viderunt ſortem in illum cecidiſſe, vndecim Apoſtolis connumeratum; quod nihil aliud fuit quàm iudicium ſortium communi ſuffragio vel decreto fuiſſe approbatum. Accedit quòd ſicut alij Apoſtoli immediatè à Chriſto, non ſuffragio humano, electi erant; ſic etiam decuiſſe vt eligeretur is, qui in locum Iudæ ſuccederet. Denique magna exteriùs apparebat paritas; vnde non facilè erat humano iudicio alterum alteri præferre. Dionyſius Areopagita lib. de eccleſiaſtica hierar. c. 5. parte 3. putat ſortem appellari à Scriptura (quando dicitur, *cecidit ſors ſuper Matthiam*) *diuinam quoddam donum, inſinuans illi ſignum quem Deus elegiſſet*: fieri enim poteſt vt Deus ſortẽ mox approbauerit, collato dono prophetiæ vel ſapientiæ, vel vt ſortes miraculosè omnibus aduertentibus direxerit. non enim negari poteſt quin verè ſortes miſerint; cùm expreſsè dicatur, *dederunt ſortes illis*, quod de tali dono intelligi non poteſt. Item *cecidit ſors ſuper Matthiam*.

60 Dico Secundò, *Conſultoria* ſortes regulariter ſunt illi-

2. Conſultoria. citæ, niſi quando humanum conſilium non ſuppetit, vel niſi Deus inſpiret illis vtendum. ratio eſt, quia ſine neceſſitate velle vt Deus ſuam voluntatem peculiari modo manifeſtet, pertinet ad Dei tentationem, vt D. Thomas ait. Deinde Deus non promiſit ſe has ſortes temperaturum: ergo vanum eſt inducere in animum hanc Dei eſſe voluntatem, quam ſortes indicant: imò etiam eſt periculoſum; quia facilè dæmon ſe immiſcebit & hominem decipiet. vnde meritò hic vſus reprehenditur à D. Auguſtino epiſtola 119. cap. 20. & à Leone IIII. ad Epiſcopos Britanniæ; habetur cap. 7. Sortes. 26. quæſt. 5. *Sortes*, inquit, *quibus cuncta vos veſtris diſcriminatis Prouincijs, quas Patres damnauerũt, nihil aliud quàm diuinationes & maleficia eſſe decernim⁹: quamobrem volumus illas omnino damnari, & inter Chriſtianos vlterà nolumus nominari: & ne exerceantur, anathematis interdicto prohibemus.*

Si deſit humanum cõſilium. Quando tamen humanum conſilium non ſuppetit, licitum eſt has ſortes adhibere, cum bona ſpe fore à Deo ſingulari prouidentia moderandas, iuxta illud Prou. 16. *Sortes mittuntur in ſinum, ſed à Domino temperãtur.* Hoc tamen faciendum cum magna reuerentia, & adhibita precatione vt Deus adeſſe & eas regere dignetur. Huc referri poſſunt exempla quædam ſuperiùs poſita de ſortitione in oppugnatione oppidi, & in deligendo ſacerdote tempore peſtis, vel perſecutionis, & ſimilia: ſi tamen eo ſine ſortes iaciantur vt diuina voluntas exquiratur: ſecùs ſi euentus à caſu expectetur, nemo enim caſum conſulit. itaque tunc ad diuiſorias referentur. Idem ſi diuina inſpiratione mittantur; ſicut dictum eſt de electione Saulis, & S. Matthiæ Apoſtoli. quò etiam pertinet exemplum, quod habetur Ioſ. 7. vbi indicio ſortium inuentus eſt Achan, qui de anathemate aliquid ſibi vſurpauerat. Simili modo deprehenſus eſt Ionas à nautis, Ion. 1. & quamuis hi ex inſpiratione diuina id non facerent, nec euẽtum à Deo, ſed à dæmonibus expectarent. Deus tamen propter Ionam eas moderatus eſt.

Dico Tertiò, Diuinatoriæ ſortes omnino ſunt illicitæ: 61

vnde prohibentur cap. 1. de ſortilegijs. & 26. quæſt. 5. c. Sortes; cap. Peruenit. 8. cap. Si quis Clericus. 3. cap. Contra. 18. cap. Epiſcopi 12. quibus locis prohibentur ſortilegia, ſicut aliæ diuinationes & incantationes. *3. Diuinatoria.*

Ratio eſt, quia vel expectatur earum moderatio à Deo, vel à cælo, vel à caſu, vel à dæmone: atqui non eſt expectanda à Deo; quia non eſt probabile Deum illas ad præſignanda futura vel occulta aperienda temperaturum: nuſquam enim id promiſit; & euentus ſæpiſſimè contrarium oſtendit. Denique nulla eſt neceſſitas ordinariè tam peculiaris concurſus; vnde vanum eſt ſine alio fundamento illũ expectare. Nec à cęlo, quia hoc eſſet actiones humanas à cælo ſuſpendere, & fato ſubijcere. non enim poſſunt ſortes euentis futuris vi cælorum & aſtrorum accommodari, niſi vel utraque à cælo neceſſariò proueniãt, vel euentus ipſi cælo ſint præcogniti, vt ſortes ijs poſſint aptare: quo modo Deus futura pręſignare vel occulta declarare per ſortes poteſt. Non etiam à caſu moderatio earum expectatur: quia vt ſortes caſu ſic vel ſic cadunt, nihil præſignare poſſunt: ergo expectatur à dæmone: ac proinde dæmoni tribuitur futurorum prænotio, & ipſe tacito quodam pacto & conſenſu inuocatur, tum vt ſortes regat, tum ut effectum præſignatum procuret. Quòd autem Agrippa lib. 2. occultæ philoſophiæ cap. 54. contendit, in anima humana eſſe ſufficientem poteſtatem ad ſortes dirigendas, præſertim ſi accedit cæleſtis opportunitas, id eſt, congrua conſtellatio, vanum eſt, & unum ex magiæ fundamentis, vt infrà dicemus cap. 44. dubit. 2.

DVBITATIO X.

Quæ & quotuplices ſint vanæ obſeruationes, & quale in his peccatum.

D. THOM. quæſt. 69.

V*Anæ obſeruationes* dicuntur, cũ aliqua fiunt uel adhibentur ad aliquem effectum, ad quem nec à Deo nec 62

Vanæ obſeruationes. à natura ullam uim habent: item cùm ex cõſideratione alicuius euentus fortuiti conijcit quis aliquid proſperi uel aduerſi, & inde actiones ſuas moderatur. Harum tres ſunt ſpecies, ad quas omnes reduci poſſunt, vt ex D. Thoma colligitur, *ars notoria*, *obſeruantia ſanitatum*, & *obſeruantia euentuum*. *Ars notoria* eſt ratio quædam conſequẽdi ſcientiam infuſam per quædam ieiunia, inſpectiones figurarum, & ſimilia adminicula uana & inefficacia. *Ars notoria.*

Eſſe hoc peccatum mortale conſtat; quia ſaltem tacitè inuocatur diabolus, eique attribuitur poteſtas infundendi animæ ſubitò habitus ſcientiarum; quod ſolius eſſe Dei docet D. Auguſtinus lib. 10. de ciuit. cap. 9. ex teſtimonio ipſius Prophyrij; cùm enim hæ cærimoniæ non habeant illã uim à Deo, (ſi eam haberent, Eccleſia id nõ ignoraret) nec à natura rerum, quæ adhibentur, nec ab aſtris; conſequens eſt effectum non poſſe expectari niſi à diabolo; cui proinde tribuitur poteſtas ſcientias animæ infundendi. *Eſt peccatum mortiferum.*

Nec obſtat quòd aliqui repentè uideantur opera diaboli ſcientiam Scripturarum conſecuti, quod experientia quotidiana confirmat apud Anabaptiſtas ſumpto bolo deteſtabilis illius cœnæ; quia diabolus illos occupat, & per os illorum legit, Scripturas profert, & diſputat, eoſq; ita dementat ut ſe hæc omnia noſſe putent; quomodo quidam mania laborantes uidentur ſibi ualdè ſapiẽtes, & omnia ſcire: cuius ſignum eſt quòd redeuntes ad fidem Catholicam, recedente ſpiritu nequam, ſint rudes, ut erãt ante hæreſim. 63

Obſeruatio ſanitatum eſt; quando adhibentur aliqua uerba, uel alia ſigna, aut cærimoniæ inanes ad hominum *Cærimonia vana.*

uel

Digitized by Google

uel aliorum animalium curandos morbos, ſiſtendum ſanguinem, mitigandos dolores; ad conſeruandam uitam uel ualetudinem; ad ſe præſtandum immunem contra læſiones hoſtium, uel caſus fortuitos, & ſimilia. Huc itē pertinet cùm adhibentur quidem medicamenta naturalia, tamen iis aliqua friuola adiunguntur tamquam neceſſaria.

Amuleta. Eodem etiam pertinent omnia periammata, amuleta, breuia, inuolucra, reliquiæ, verba ſacra, preces deſcriptæ, quæ geſtantur a quibuſdam ne poſſint lædi, aut ne effluat ſanguis, aut ob ſimiles alios fines; *Circūſtantia vana.* ſi contineant aliquas circumſtantias parergas, tamquam neceſſarias. omnis enim circumſtantia inutilis, ſi tamquam neceſſaria adhibetur, facit vt opus ſit ſuperſtitioſum; cum enim illa non iuuet vt cauſa; neceſſe eſt vt adhibeatur inſtar ſigni: quod cùm non ſit a Deo, conſequens eſt vt ad pacta occulta cum dæmonibus pertineat. Quod confirm. quia effectus non poteſt expectari à vi naturali illius rei; nec etiam a Deo; qui talia nec per ſe nec per Eccleſiā inſtituit: ergo expectatur a malignis ſpiritibus. *Imagines aſtronomicæ.* Eodem referendæ ſunt imagines aſtronomicæ ſub certa conſtellatione fabricatæ; vt ſi quis ſub ſigno leonis ſculpat in auro figuram leonis, quam dicunt valere contra phantaſmata melancholica, hydropem, peſtem, febres, de quibus multa ſcribit Cornelius Agrippa li. 2. de occulta philoſophia cap. 35. vſque ad 40. vnde mirū eſt quid Caietano hoc loco art. 2. in mentem venerit vt eas defenderet. certum enim eſt figuram illam leonis, arte impreſſam, non facere aurum illud magis idoneum ad influxum & impreſſionem ſigni Zodiaci, quod leonem vocant, ſuſcipiendam; quam faceret figura bouis vel aquilæ. Itaque pertinet illa figura ad occulta pacta cum dæmonibus; qui viſo tali charactere, tali modo & cæremonia inſculpto, alliciuntur ex pacto à ſeipſis conſtituto ad præſtanda illa, ad quæ ex ipſorum diſciplina & regulis homines perſuaſi ſunt ea valere. de quo plura cap. ſequenti dubit. 2. *Reliquiæ cum certa perſuaſione effectus geſtatæ.* Denique huc pertinet ſi quis aliquas reliquias, vel ſchedulas ſacris verbis aut ſigno crucis inſcriptas geſtet, cum certa perſuaſione ſe propterea nō poſſe lædi ab hoſtibus, aut mori ſine cōfeſſione quia etſi nihil ſuperſtitionis admiſceatur exterius, animus tamen illis rebus ſuperſtitioſè vtitur; nēpe ad effectum, quem neque natura ſua, neque ordinatione diuina habēt, ſcilicet ad certam ſalutem animi vel corporis, &c.

De Salutatoribus. Sed difficultas eſt, quid dicendum ſit de quibuſdam quos Hiſpani vocant Salutatores, quorum quidam hic ante aliquot menſes multos milites grauiter vulneratos curabat. Primò faciebat tres cruces ſuper vulnus, dicendo Hiſpanicè, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: idq; cum quadam inhalatione. Deinde prolato vino & oleo dicebat Hiſpanicè: In nocte ſanctiſſimæ Natiuitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti beata Virgo ſalua virginitate peperit Dominum noſtrum. Per myſterium iſtud altiſſimum ſupplico diuinæ maieſtati, vt hoc oleum & uinum benedicere dignetur ad uulnerum curationem, per illorum ſanctiſſimorum uerborum uirtutem. Deinde applicabat uulneri, & breui admodum tempore ſequebatur curatio.

Reſpon. De qua re cōſultus reſpondi cū diſtinctione: uel illa uirtus putatur annexa iſti formulæ uerborum, ita ut à quocumque adhibeatur, effectum habeat; uel cenſetur annexa perſonæ, ſic ut ab alijs eodem modo adhibita nihil operetur. *Si forma per ſe efficax.* Si priore modo ſe habeat, non dubito quin ſit uitanda tamquam ſuperſtitioſa. Non enim habet hanc uim à natura, ut ſuppono, & ſatis per ſe notum eſt: nec etiam à Deo, quia Deus nulla ſigna per ſe efficacia inſtituit præter Sacramenta; & hæc non ad curationem corporum ſed animorū: neque etiam ab Eccleſia, ut cōſtat; quia Eccleſia talē modū curandi non inſtituit, imò nec inſtituere potuit: quia nō pōt ſigna per ſe efficacia inſtituere præſertim ad effectus corporales. Vnde etiā ſacramentalia non habent uim niſi per modum impetrationis ad obtinendum à Deo aliquod auxilium gratiæ præuenientis, uel diuinæ protectionis aduerſus dæmonum infeſtationes, & ſimilia incommoda. quò ſit ut ſæpè non habeant effectum. Accedit quòd illa debeāt ab Eccleſiæ miniſtris, & nomine Eccleſiæ applicari.

Supereſt ergo, ut habeant uim ex inſtitutione & occulto pacto dæmonis inuiſibiliter concurrentis, & ſanantis homines remedijs naturalibus, quæ ipſe optimè nouit. Nam ſubditò uulnera curare non poteſt nec abſq; adminiculis rerum naturalium, ut herbarum, liquorum, foſſilium & ſimilium. Sed quia poteſt ipſe uim & quintam eſſentiam (ut uocant) facilè ex illis extrahere, & aptiſſimè applicare nemine aduertente; ſit ut breuiori tempore, quàm ulli medici curare poſſit.

Si efficacia eſt in perſona. Si uerò ſecundo modo formula illa ſe habeat; non auſim condemnare ſuperſtitionis. Primò, quia in omnibus ſignis à dæmone inſtitutis, quæ ex pacto illius operantur, uis operandi eſt annexa ipſis ſignis immediatè; ita ut à quocumque applicentur, eumdem effectum habeāt, modò applicatio cum tali animo fiat. Diabolus enim cupit cum omnibus concurrere, qui pſius ſigna adhibent, ut omnes ſibi obliget. Quòd ſi effectus aliquando non ſequatur, id prouenit, uel quia ſigna ex præſcripto ipſius non applicantur, uel aliqua conditio uel pactū ex parte perſonæ deeſt, uel quia diuinitus impeditur. Secundò, quia conſtat quibuſdam à Deo concedi gratiam curationū, eamque non auferri etiāſi malæ ſint vitæ. Itaque præſumi poteſt, iſtum de quo agitur hac gratia eſſe præditum, ſi nihil quod apertè ſit ſuperſtitioſum, in uſu illius deprehendatur. At hic nihil tale uidetur adhiberi. Nam uerba illa nihil cōtinent præter inuocationem ſanctiſſimæ Trinitatis, confeſſionem natiuitatis ex beata Virgine, & inuocationem diuinæ uirtutis per myſterium ſanctiſſimæ Natiuitatis Domini ſuper oleum & uinum ad curationem uulnerum. Illud autem poſtremū; *Per virtutem iſtorum ſanctiſſimorū verborum:* poteſt ſano modo intelligi, nimirum de uirtute rei ſignificatæ, non autem de uirtute quæ annexa ſit ſono uerborum. poſſent etiā iſta uerba mutari in alia magis aperta. Similiter ſignum crucis non poteſt eſſe ſuſpectum, niſi aliqua parerga ei coniungantur.

Inhalatio. Solùm difficultas ſupereſt, de inhalatione ſuper uulnus. At hæc non uidetur omnino damnanda, quia illa poteſt habere peculiarem uim etiam naturalem, ſiue naturalis ordinis ad talem effectum ratione temperamenti perſonæ, uel occultæ proprietatis quibuſdam diuino munere inſitæ: ut colligitur ex Franciſco Victoria, Relectione de arte Magica, num. 16. & confirmat exemplis ex Plinio de Pſyllis & Marſis. *De Marſis & Pſyllis.* Scribit enim Plinius lib. 28. hiſtoriæ naturalis ca. 3. fuiſſe Pſyllos in Africa, & in Italia Marſos, ex quorum familia qui ducebant originem, tales fuiſſe, quorum corpora tactu ipſo ſuctuque modico leuabant percuſſos à ſerpentibus, & manu impoſita corpori uenena extrahebant: alios uerò fuiſſe quorum corpora ſolo aſpectu erant terrori ſerpentibus; & quemdam in dolium coniectum experimenti cauſa circummulcentibus linguis illęſum penitus extitiſſe. alios item quorum ſudor medebatur multis morbis; alios quorum ſaliua contra ictus ſerpentis ualeret; &c. Idem li. 7. ca. 2. docet aliquando aliquas partes humani corporis naſci ad aliqua mirabiles. ſicut, inquit, Pyrrhi regis pollex in dextro pede tactus lienoſis medebatur. Poſſem alia plura referre ex Cardano. Crediderim tamen hæc non eſſe ita naturalia, vt ex temperamento ſequantur; ſed pertinere ad occultas proprietates diuinitus inſitas, vel dono quæ dicuntur gratis data, & referi aliquo modo poſſunt ad gratiam ſanitatum, conceſſa in commodum hominum quibuſdam locis, maximè vbi id erat neceſſarium: vt de Pſyllis ſcribitur, quorum regio ſerpentibus abundat. Sic quidam habent gratiam curandi ſtrumas; quam paſſim habere putatur maſculus, qui ſeptimo loco cōtinuato ordine naſcitur. Sanè non eſt dubitandum, quin Deus poſſit quibuſdam hominibus vel familijs eam vim concedere, vt ſuo tactu vel halitu vel odore poſſint aliquos morbos curare, ſanguinem ſiſtere, ſpiritus euaneſcentes cohibere, partem læſam corroborare, venena extrahere, & ſimilia. Quæ etſi gratia ſanitatum plenè alicui conceſſa, ſicut erat collata Apoſtolis, & alijs miraculorum patratoribus, non ſit alligata iſtis externis actibus: tamen collata ſolùm ex parte, vel ad certum morbum, poteſt eſſe alligata externis actibus tamquam inſtrumentis neceſſarijs. Sic Reges Galliæ non curant ſtrumas, niſi contactu loci affecti, & Marſi ac Pſylli non niſi contactu curabant. Omitto curationes mirabiles ad S. Hubertum. Ob has rationes videtur mihi iſte vſus poſſe permitti, niſi alia aliqua, quæ putentur ſuperſtitioſa, interueniant. Idque maximè quòd auctores Hiſpani, qui de iſtis ſcribunt, & optimè res illas norunt, vt pote apud quos ſunt vſitatæ, non audeant damnare, & dicant poſſe permitti. Ita Franciſcus à Victoria ſuprà, cùm dixiſſet ſe dubitare, & aliqua attuliſſet in contrarium, nimirum

rum tales curatores ſæpè eſſe malæ vitæ, vnde verendum ſit ne ſint impoſtores, & effectus potiùs ſit à dæmone quam à Deo; ſtatim ſubdit: Hæc dico non definiendo; nam gratiæ dantur propter bonum commune. fieri poteſt vt Dominus illam miſericordiam velit impertiri hominibus per illos, qualeſcumque illi ſint. Deinde alio modo excuſat exemplo Pſyllorum & Marſorum. Nauar. ca. 11. num 36. abſolutè dicit illos licitè poſſe fungi ſuo munere, quia eſt gratia gratis data; & citat Margaritam confeſſorum. Idem fusè docet noſter Azor lib. 9. moralium. cap. 25. quæſt. 2. allatis exemplis ex Plinio de Pſyllis & Marſis.

Petes; Quale peccatum eſt in huiuſmodi obſeruantijs?

64 Reſpondeo, earum vſum ex genere ſuo eſſe peccatum mortale, maximè quando opus externum ſuperſtitioſum eſt. Ratione tamen ignorantiæ & bonæ fidei pleriq; excuſantur à mortali; niſi ignorantia ſit valdè craſſa, vel adſit dolus; vt ſi moniti à Parocho vel alijs, quibus tenentur credere, nolint deſiſtere, vel ſuborto dubio non inquirant. vide Nauarrum cap. 11. num. 33.

65 *Obſeruantia euentuum.* *Obſeruātia euentuum* eſt, quando fortuitò aliquid occurrit vel accidit homini, ex quo ſibi vel alteri aliquid aduerſi vel læti coniectat, & inde actiones ſuas moderatur. vt ſi quis manè domo egrediens, pedem offendat, ideòq; domum reuertatur, putans vel metuens iter infauſtum fore: ſi calceos induens ſternutet, & idcirco lectū repetat vt omē auertat: ſi egreſſo foras prima occurrat virgo, & idcirco putet diem fore ſterilem; proſperum verò & fœcundum, ſi meretrix. Vide hæc & plura exempla apud D. Auguſtinum lib. 2. de doctrina Chriſtiana cap. 20. & Chryſoſt. hom. 21. ad populum Antiochenum. Sic occurſus vulpis, & canis prægnantis, vel Æthiopis cenſebantur infortunati. Similiter quidem putant dies aliquos infortunatos, vnde nihil aggredi audent; alios fortunatos. quò pertinet quidam Canones ſuperſtitioſi ad rem medicā pertinentes, quales multos habet Ioannes de Indagine lib. 4. vt, non abluendum caput diebus Martis: ad ſubuentionem hypochōdriorum dies auſpicatos eſſe Iouis, Lunæ & Solis; inauſpicatos, Martis & Mercurij: natis in leone, infauſtos eſſe diem Iouis & Saturni: & ſimiles næniæ ſine iudicio confictæ. quaſi verò planetæ cceleſtes dies iſtos peculiariter ſibi vindicent, quibus ſuas vires effundant, quomodocumque calendaria ab hominibus diſponantur.

Notandum eſt hunc modum ſuperſtitionis eſſe valdè affinem diuinationi; differt tamen in duobus. Primò, Quòd in diuinatione homo de induſtria quærat ſigna vnde diuinet; hic verò non quærunt, ſed coniectura capitur ex ijs, quæ fortuitò incidunt. Secundò, Quòd ibi quæratur principaliter notitia; hic verò directio operationum. Eſt autē hæc obſeruatio peccatum mortiferum ex genere ſuo: ſæpè tamen eſt veniale, ratione ignorantiæ & bonæ fidei. homines enim communiter nō apprehendunt in his quidquam mali, ſed vtuntur tamquam regulis à maioribus traditis, & experientia comprobatis, & ad cauſas ſibi ignoras referunt, vt docet Caietanus ver. Superſtitio obſeruationum. Addit Caietanus, poſſe hominem quandoq; abſque omni peccato ex aliquo præſagio cauere prudēter ab imminētibus, dubitando ne præſens occurſus ſit ſignum futuri, ex communi vtriuſque cauſa, cæleſti vel diuina; vt ſi quis cadens corporaliter, timeat aliquem caſum ſibi futurum in ſtatu vel honore. Idem ſentit in obſeruatione ſomniorū, & diuinatione. Sed hoc limitandum poſſe fieri, quando adſunt circumſtantiæ, ex quibus tale quid prudenter vel rationabiliter timeri aut ſuſpicari poſſit. alioquin à peccato veniali excuſari non poteſt: nam eſt gradus quidam ad ſuperſtitiones, & ad mentem curis vanis implicandam. 66 *Diſcrimen inter diuinationem & vanam obſeruationem.* *Eſt peccatum mortiferum.*

CAPVT XLIIII.

De Magia. *Conſtat Dubitationibus 6.*

DVBITATIO I.

Quid ſit magia & quotuplex.

SEQVITVR *Magia*, quæ eſt quarta ſpecies ſuperſtitionis, per quam mira quædam & inſolita ab hominibus fiunt, dæmonum opera. Accipitur hoc nomen aliquando generaliter; & ita duplex diſtinguitur *magia*, *naturalis* & *ſuperſtitioſa*. *Naturalis* eſt

1 *Duplex magia.* ratio quædam operandi mira per cauſas naturales, abſque dæmonis opera. Huius extant multæ regulæ & exempla apud Cardanum de varietate rerū, Alexium Pedemontanum, Baptiſtam à Porta, & alios: qui tamen auctores quædam ſuperſtitioſa paſſim admiſcent. Et quamuis hæc *magia* per ſe mala non ſit, tamen eſt periculoſa; quia ingenia humana rebus curioſis & inutilibus implicat, & curioſa reddit, ac ſenſim ad magicam ſuperſtitioſam introducit: nam ſub ſpecie occultæ operationis naturæ, diabolus facilè ſe admiſcet, & ita occultæ virtuti cauſæ naturalis attribuitur, quod ipſius præſtigijs agitur. Vnde uidemus maximos quoſque magos velle haberi tantùm profeſſores magiæ naturalis, & omnia ſua conari tegere imagine quadam occultæ uirtutis naturæ. etſi enim interdum quaſdam cauſas naturales adhibent, hæ tamen vel nihil prorſus valent ad effectum intentum, vel inſufficientes ſunt. & ſic neceſſe eſt quædam ſigna, quæ ad magiam ſuperſtitioſam pertineant, adiungere. quare meritò D. Auguſt. lib. 8. de ciuit. cap. 19. dicit, *omnia miracula magorum, doctrinis fiunt & operibus dæmonū*. & Apuleius apud Aug. eodem lib. cap. 16. dicit, *ad dæmones pertinere diuinationes augurum, haruſpicum, vatum atque ſomniorum: ab his quoque eſſe miracula magorum*. & Lactantius lib. 2. diuin. Inſtit. cap. 17. dicit, *inuenta dæmonum ſunt aſtrologia, haruſpicina & auguratio, & ipſa quæ dicuntur oracula, & necromantia, & ars magica*. & cap. 14. *magorum ars omnis & potentia horum adſpirationibus conſtat*. Idem docet Ioannes Franciſcus Picus lib. 7. de prænotione rerum cap. 2. Omnes itaque libri, qui magiam naturalem tradunt, ſuſpecti habendi ſunt, & tamquā periculoſi vitandi iuuērunt.

Magia ſuperſtitioſa. eſt ratio quædam operandi mira per ſigna ope dæmonum. ſicut enim magia naturalis vtitur cauſis naturalibus, ita hæc vtitur ſignis, quæ ſunt cauſæ morales: his enim ex pacto allicitur dæmon vt faciat quod magus petit, & ſic ipſa ſigna facere videntur. vnde D. Auguſt. lib. 21. de ciuit. cap. 6. *Alliciuntur dæmones per creaturas, quas non ipſi, ſed Deus creauit; non vt animalia cibis, ſed vt ſpiritus ſignis, quæ cuiuſque delectationi congruūt, per varia genera herbarum, lapidum, lignorum, animaliū, carminum, rituum*. 2 *Magia ſuperſtitioſa.* 14

Inſtituta autē ſunt hæc ſigna & tota diſciplina primùm à dæmonibus, vt ibi. Augu. docet. *Neque enim potuit*, inquit, *niſi ipſis docentibus diſci, quid quiſque illorum appetat, quid exhorreat, quo inuitetur nomine, quo cogatur; vnde magicæ artes, earùmq; artifices extiterunt*. Vbi tamen aduerte, dæmones nō delectari ſignis per ſe ſpectatis, ſed quatenus illis honorantur, aut ab eorum inſtituto pendēt. hoc modo intellige Auguſtinum. Idem luculentè Euſeb. lib. 5. de præparatione euang. cap. 7. ex Porphyrio; & Cyprianus oratione de idolorum vanitate. Vnde parùm refert quis inter homines inuentor primus, ſeu primum inſtrumentum per quod diabolus mundo hanc peſtem infudit, extiterit. Greg. Turonenſis lib. 1. hiſt. Francorum c. 6. ſcribit Chus primogenitum Cham diabolo imbuente fuiſſe totius magicæ artis inuentorem, quem Perſæ ad ſe venientem vocauerūt Zoroaſtrem; hunc igne cæleſti conſumptum, ab ipſis pro Deo habitum. D. Clemens lib. 4. recognitionum, putat etiā ante diluuium viguiſſe, & poſt diluuium à Chamo traditam filio Mizraim, à quo Ægyptij, Babylonij, & Perſæ genus ducunt, qui his artibus maximè dediti fuere. Hinc appellatum Zoroaſtrem communior opinio eſt, quam refert *Eſt à dæmonibus inſtituta.*

Digitized by Google

fert D. Auguſt. lib 21 de ciuit. cap. 14. Zoroaſtrem inuentorem magiæ fuiſſe Regem Bactrianorum, vixiſſe temporibus Nini Regis Aſſyriorum, à quo & bello ſuperatum; hunc ſolum 10 lucem editum mox riſiſſe.

3 Hæc *magia* duplex eſt, vel potiùs duplicem finem habet: vel enim refertur ad oſtentationem aliúdve commodũ ſuum uel alienum, & ſicuocatur nomine communi *magia*. uel refertur ad aliquam noxam inferendam alteri, & propriè dicitur *maleficium* aut *veneficiũ*, qualis eſt, quæ uulgò dicitur *ſortiaria*. Græci hanc uocant φαρμακείαν ideſt *uenenariam*; illam θεουργίαν, quaſi dicas *diuinam operationem*, & τερατουργίαν, ideſt *operationem portentorum* & rerum mirabilium. De magia & alijs ſuperſtitionibus ſcripſerunt eruditè noſtri Bened. Pererius & Mart. Delrio, ille breuiter, hic copioſiſſimè. nobis ſatis eſt fundamenta aperire & ſelectiora dumtaxat perſequi. qui plura uolet, ab illis petat, licet.

DVBITATIO II.

Quæ ſint magiæ fundamenta.

4 DIABOLVS, ut non ſtatim appareret ipſum eſſe operum magicorum auctorem, & ut faciliùs hominibus curioſis hanc artem commendaret, excogitauit quædã principia & fundamenta, quibus poſitis, hæc ars uideretur licita, & in naturalium rerum concurſu, cooperatione, ſympathia & antipathia fundata.

1. Fundamentũ magorum.
2. Fundamentum.

Primum eſt, Mundum & ſingulas mundi partes eſſe animatas anima intelligente, quæ & ipſis uitam tribuat, & uim intelligendi & ſentiendi habeat. Secundum, Nomina deorum & dearum, ut Iouis, Iunonis, non eſſe nomina malorum dæmonum, ſed animarum iſtarum naturaliũ. quatenus enim quæque animarum iſtarum habet uim intelligendi, eatenus uocari nomine maſculino: quatenus aũt animat corpus, feminino. Itaq; Plutonẽ & Proſepinã, nihil eſſe aliud quàm animam terræ, quatenus duplicem illam uim habet: Neptunum & Thetym, animam aquæ: Iouem fulminatorem, & Iunonem animam aeris: Phancetam & auroram, animam ignis: nouem Muſas & nouem Bacchos, eſſe animas nouem cælorum; animas ſeptem planetarum ſignificari nomine Saturni, Iouis, Martis, Solis, &c. quibus etiam alia nomina & epitheta tribuunt. uocant enim Saturnum patrem deorum, dominum temporis, dominum altum, magnum, ſapientem, arcanæ contemplationis auctorem, abſconditorem, cuſtodem & oſtenſorem, auctorem uitæ & mortis. Lunã uocant Dianam, Lucinã, Proſerpinam, Hecatem, reginam cæli, ſummam numinũ, reginam manium, elementorum omnium dominam, rectricem mundi, calcantem tartarum, &c. ſimilia plurima epitheta diuinitati propria ceteris tribuunt.

Hæc duo fundamenta excogitata ſunt, ut quando magi expreſsè inuocant dæmones, non uideantur ipſos inuocare, ſed animas ſtellarum, uel elementorum, quas dicunt eſſe bonas uirtutes, à Deo in miniſterium & utilitatem hominis, qui illis uti nouerit, per mundum diſtributas.

5 *Refutatur primũ fundamẽtum. Elementa non eſſe animata.*

Sed hæc omnino uana ſunt: Primò, Abſurdum enim eſt dicere terram, aquam, aerem, ignem, eſſe animata anima rationali & ſentiente, ſi enim habent animam ſentientem, etiam debent habere uegetantem, quæ ſentienti ſubſeruit, & ſanguinem, ſpiritumque illius functionibus ſuppeditat. debent etiam habere organa ſuis figuris & temperamentis diſtincta. non enim poteſt eſſe ſenſio ſine organo conuenienti, ut Ariſtoteles libro ſecundo de anima probat, & omnia ſentientia nobis nota declarant. Item ſi illa anima intelligit, bruta, plantæ, ſaxa & metalla non ſolùm ſentient, ſed etiam intelligent: erunt prædita ſapientia, ſcientia, arte, prudentia: tenebunt logicam, phyſicam, metaphyſicam; matheſim, theologiam, & ſimilia, quæ nullus ſanæ mentis dixerit. Rurſus, partes elementorum dum ſeparantur à toto, uel retinent animam, & ſic erunt innumerabiles animæ in ſingulis elementis; uel amittunt eam, & rurſus unitæ toti recipiunt: & ſic morientur aſſiduè, & reſurgent. Denique illæ animæ cùm ſint intelligentes, erunt liberi arbitrij; ergo iuſtæ uel iniuſtæ, beatæ uel miſeræ in uia uel in termino; quorum nihil probabiliter dici poteſt. Secundò, Abſurdum etiam eſt cælũ & ſtellas animatas ponere: eſt enim contra communiorem ſententiam SS. Patrum & Theologorum, & numeratur à D. Hieronymo epiſtola ad Pammachium, & Auitum, inter errores Origenis. Nicephorus etiam lib. 17. hiſt. 28. inter anathematiſmos, quos Synodus 5. Conſtant. contorſit in Origenem, ponit etiam hunc, *Si quis dicit cælum, & ſolẽ, & lunam, & ſtellas, & aquas, quæ ſupra cælos ſunt, animatas quaſdam eſſe & materiales virtutes, anathema ſit*, Eadem ſententia erroris damnata eſt à Facultate Pariſienſi, tamquam occaſionẽ idololatriæ præbens. Vnde Conradus Vuimpina lib. de ſuperſtitione cap. 7. & 8. docet, diabolum philoſophis inſeruiſſe opinionem de anima mundi, ut cultum diuinum tribuerent creaturæ & partibus mundi. Hinc ferè omnes Platonici uel magi fuere uel magiæ fauere; adeò ut etiam Marſilius Ficinus ab hac peſte non fuerit omnino immunis, ut patet ex lib. 3. de uita cælitus comparanda. 6

Stellas non eſſe animatas.

Præter rationes prædictas, quibus illud refutari poteſt, hæc una ſufficiat, quòd ſacra Scriptura & Religio Chriſtiana nullas agnoſcat creaturas rationales præter homines & Angelos. Si aliæ eſſent, non deberent ignorari, cùm ad eamdem ſocietatem pertineant. 7

Nec obſtant quædam locutiones Scripturæ, ut docet Damaſcenus lib. 2. de fide orthodox. cap. 6. in fine, ſic ſcribens, *Nullus etiam cælos aut luminaria arbitretur animata; inanima enim ſunt & inſenſibilia; quare ſi Scriptura dicit, Lætentur cæli & exultet terra; Angelos, qui ſunt in cælo, & homines, qui in terra ad lætitiam vocat. Nouit etiam Scriptura proſopopœia uti, & de rebus inanimis tamquam animatis diſſerere: vt, Mare vidit & fugit, &c.*

Ad rationes in contrarium.

Similiter non obſtat quòd quidam Patres cælo animam & ſpiritum tribuere uideantur; quia intelligunt animam aſſiſtentem, non informantem, quæ nihil eſt aliud, quàm intelligentia motrix cæli, ut Peripatetici loquuntur. *Vide* D. Thomam 1. p. quæſt. 70. art. 3. & comment. noſtrorum Conimbr. in lib. 2. de cælo cap. 1. quæſt. 2.

His adde, Etiamſi eſſent tales animæ, parùm tamen iuuare poſſe magicas operationes; tum quia alligatæ eſſent ſuis corporibus, nec rebus humanis poſſent intereſſe, tum quia non poſſent iuuare niſi per uirtutes aſtrorum, nimirũ per lumen & influentias, (ſi tamen præter lumen & calorem ſunt influentiæ) quæ minimè ad effectus magicos ſufficiunt. Præterea uel illæ animæ eſſent bonæ uel malæ; ſi bonæ, non uellent iuuare ad opera uana & noxia, qualia ferè ſunt magorum: ſi malæ, quid opus eſt ad illas confugere, cùm dæmones ad iuuandum in huiuſmodi ſint paratiſſimi?

Ex his patet, nominibus illis non animas inuocari, quæ nullæ ſunt, ſed dæmones, qui ſe fingunt eſſe animas ſtellarum & elementorum, ut ſub his nominibus ipſi colantur.

Terium fundamentum eſt, Præter Angelos bonos & dæmones malos, eſſe multa genera dæmonum bonorum, quorum alij ſint cæleſtes, & præſint ſtellis, & animabus illarũ: alij elemẽtares; ex quibus alij ſint ignei, alij aerij, alij aquatici, alij terreni. Ita tradit Agrippa lib. 3. cap. 16. Eadem eſt ſententia Platonicorum. 9

3. Fundamentum.

Sed eſt contra Scripturas, & Eccleſiæ doctrinam, quæ nullos dæmones niſi malos agnoſcit. uide D. Auguſt. lib. 8. de ciuit. cap. 13. & 14. & ſanè ſi boni ſunt, quomodo iuuant ad opera uana, & curioſa, ad oſtentationem, ad maleficia? quomodo homines decipiunt, & in uarias fraudes impellunt? ſi boni, cur magia ſub pœna mortis in ueteri Teſtamento prohibita? cur damnata ab Eccleſia? cur olim proſcripta à Repub. Romana? ſtatim enim euangelio illuceſcente Reſpub. Romana, etſi perſiſteret in infidelitate & cultu idolorum, tamen magiam cœpit cognoſcere eſſe pernicioſam, & malorum ſpirituum auxilio ſubnixam; ut ex geſtis Martyrum conſtat, & L. 2. C. de maleficis & mathematicis.

Quartum fundamentum eſt, Animam humanam quando in magnum deſiderium exardeſcit, habere ſufficientem poteſtatem ad imprimendam uerbis, ſcripturis, imaginibus, & characteribus uim quamdam, quæ naturaliter efficax ſit & energiam habeat ad effectum deſideratum; modò illa proportionem quamdam ad hunc effectum habeant; quæ in eo ſignificando ſita ſit, v. g. ſi alicui velis inferre noxam aliquam, adhibenda ſunt verba, uel alia ſigna, quæ noxã illã aliquo modo deſignent: ſi cõcitare ad amorẽ, de- 10

4. Fũdam.

bent

Digitized by Google

hent ea adhiberi, quæ amorem ſignificent, depictis duobus ſeſe mutuò complectentibus, vel alia ratione: ſi ad odium, duobus inter ſe pugnantibus.

5. Fūdam. Quintum eſt, Imagines & characteres ſiderum, & ſignorum cæleſtium ſub congrua ſibi conſtellatione fabricatos, concipere vim ſiderum, ad occultos & mirabiles effectus, ad quos ipſa ſidera valent. Hæc duo fundamenta excogitata ſunt ad perſuadendum, omnes incantationes, adiurationes, characteres, & ſigilla, quæ ab ipſis adhibentur, naturaliter operari per vim, ipſis à ſideribus, uel ab ipſa anima impreſſam; atque adeò omnem operationem magorum per ſigna, eſſe naturalem.

11 *Refutātur hæc duo fundam.* Sed hæc omnino uana eſſe, nec ulla probabili ratione niti, conſtat ex philoſophiæ principijs. Primò, Quia anima imaginando uel deſiderando non poteſt res externas alterare, aut illis aliquam qualitatem imprimere: nam actiones illæ ſunt immanentes, quæ nullum effectum in rem ſeparatam producunt. poſſunt quidem concitari ſpiritus & humores, ſed hæc ipſi ſubſtantiæ animæ ſunt præſentiſſima, & naturalem ad illam ſubiectionem habent. quod autem magi dicunt eſſe ſimilem ſubiectionem & obedientiam rerum externarum ad animam, quando vehementi deſiderio fertur, eſt contra rationem, & omnem experientiam, & contra illud Domini, Mat. 6. *Nemo poteſt ad ſtaturam ſuam adijcere cubitum vnum.* & Mat. 5. *Non potes vnum capillum album facere aut nigrum.* ſi nō poſſumus rem tam coniunctam mutare; quomodo rebus externis vires effectrices imprimere?

Secundò Verba non ſunt capacia talis virtutis; nam in ſubſtantia nihil ſunt aliud quàm voces & ſoni meri; quibus nihil magis euanidum, aut ineptum ſtellarum virtutibus, aut alijs qualitatibus excipiendis. Vnde ſicut vox non poteſt eſſe propriè alba aut nigra, (alio enim ſenſu Græci φωνὴν λευκὴν, & Latini claram dicunt) lucida aut tenebroſa, calida aut frigida; ita ne accipere vires à ſtellis vel anima impreſſas, quibus corpora immutet. ſed nec ſignificatio quidquā ad hoc iuuare poteſt: quia nihil in ipſis vocibus ponit, cum ſolum ſit denominatio extrinſeca ab inſtitutione hominis, quæ præterijt. Vnde ridiculum eſt in vocibus requirere ſignificationem effectus, vt poſſint virtutem phyſicam ad effectum illum producendum recipere.

Idem dicendum de aliorum ſignorum ſignificatione. cùm enim hæc nihil ſit aliud quàm extrinſeca quædam rationis ordinatio vel relatio circa vocem facta non poteſt vllo modo eſſe diſpoſitio ad aliquam qualitatem realem ſuſcipiendam; nec iuuare quidquam ad phyſicam actionem, ſed ſolùm ad moralem, quæ fit alliciendo naturam intelligentem ad aliquid ex pacto efficiendum. Itaque pertinent omnia illa ſigna & ſignificationes ad pacta quędam cum ſpiritibus malignis, vt ſæpè oſtendit D. Auguſt. lib. 2. de doct. Chriſt. cap. 21. & ſequent.

Tertiò, Etſi anima aliquid imprimeret illis ſignis; id tamen ſtatim euaneſceret, nec poſſet hærere & diu operari: at ſigna magica diutiſſimè vim habent. Denique nō poſſent operari in res valdè diſſitas; quod tñ ſigna magica præſtant.

12 *De imaginibus & characteribus aſtronomicis.* Vaniſſimum etiam eſt quod de imaginibus & characteribus aſtronomicis docent: vt cùm dicunt imaginem leonis inſculptā auro, ſole exiſtente in prima facie leonis, (id eſt, in aliquo ex decem primis gradibus illius ſigni) & manè exoriente concipere vim contra phantaſmata melancholica, hydropem, peſtem & febres. Eamdem, ſi fiat ſole in corde leonis exiſtente, & medium cæli obtinēte, accipere vim contra calculum & nephriticos dolores, & alia huius generis innumera, quibus eorum libri ſunt pleni.

Hæc vana eſſe, Probatur Primò, Quia ipſa aſtra tales vires non habent, vel ſi habent, non conſtat quænam ex omnibus illa ſint; hoc enim nulla experientia deprehendi pōt. Secundò, Etiāſi conſtaret quænā aſtra hanc vim habeant, tamen ea ab hominibus ſecerni, colligi, & veluti ſeorſim conuaſari non poteſt: nam omnia agunt in omnem partem, & effectus inter ſe miſcentur; vnde nullius aſtri mera & ſincera virtus colligi poteſt. Tertiò, Si quam vim habent, eam potiùs imprimunt herbis, lapillis, & metallis, in quæ longo temporum tractu aſſiduè agunt, quàm rebus arte factis, quæ ad breue tempus illius obijciuntur. Item ſi quid iſtis imprimerent, id ſtatim euaneſceret; nec poſſet ad vſum adhiberi. Quartò, Figura arte impreſſa non eſt idonea diſpoſitio ad qualitatem, aut uirtutem phyſicā excipiendam: uidemus enim ignem, ſolem, & alia æquè agere in aurum, uitrum, & ſimilia ſubiecta, qualiſcumque demum figura in illis deſcripta ſit. unde ſæpe Ariſt. docet, res mathematicas abſtrahere à materia ſenſibili. Itaque ſuperſtitioſum eſt inſculpere formā leonis, ſcorpij, aut alterius animalis, ut poſſit excipere uim illius aſtri, quod tali nomine ab hominibus uocatur. Quintò, In cælo non ſunt tales figuræ, quales ponunt mathematici, ſed illæ confictæ ſunt ex aliqua confuſa & rudi ſimilitudine diſpoſitionis aſtrorum cum tali figura, ut omnia aſtra 48 figuris ſeu aſteriſmis poſſint comprehendi & exprimi. Itaque non magis eſt ibi imago leonis quàm uulpis, uirginis quàm aſini, cristis quàm lupi, ſcorpij quàm catuli, & ita de ceteris. potuiſſent enim hæc alijs rebus aſſimilari, ſi mathematicis placuiſſet. Simili modo ponunt 36. facies in Zodiaco, quas mirificè deſcribunt, & miram uim habere aſſerunt. Ex quibus perſpicuum eſt ad excipiendam uirtutem leonis cæleſtis, non magis ualere imaginem leonis terreni, quàm bouis uel hominis: idemque dicendum in ceteris: ut mirum ſit Caietanum quæ. 96. ar. 2. potuiſſe in mentem inducere huiuſmodi imagines aliquid ualere. refutat eaſdem D. Aug. lib. 10. de ciui. cap. 11. & D. Thom. quæſt. 96. ar. 2. & lib. 3. contra gentes, cap. 105.

Adde, his imaginibus interdum adiungi alios characteres; interdum etiam illis adhiberi ſuffitus ex thure, galbano, ſtorace, aloe, & ſimilibus, ut uim habeant; quod eſt mera idololatria. *Aliæ cærimoniæ adhiberi ſolitæ.*

Ex his patet, effectus & operationes magorū non poſſe per hęc fundamenta reduci ad cauſas naturales. quare cùm alia non habeant, ſupereſt eas referendas ad malorum dæmonum opem, cum quibus pleri que eorum etiam expreſſa pacta contrahunt.

DVBITATIO III.

Quomodo cognoſci poterit an aliqua operatio ad magiam pertineat, & quibus indicijs ſpiritus redeuntes diſcerni.

RESPONDEO, Id tribus modis cognoſci poſſe. 13 *Tribus modis id cognoſcitur.*
Primò, Ex conditione cauſarum quæ adhibentur. Secundò, Ex conditione operationis. Tertiò, Ex conditione effectus.

1. Ex conditione cauſæ. Quod ad primum attinet, Ipſa conditio & qualitas cauſæ indicat magiam, Primò, Si expreſsè inuocetur diabolus. Secundò, Si preces adhibeantur, quibus falſa permixta ſunt, ut Chriſtum habuiſſe febres, & ſpaſmum. Tertiò, Si uerba exotica. Quartò, Si characteres, imagines, ſigilla. Quintò, Si ligaturæ, ſi ſpecula, unctiones, & ſimilia, præter Eccleſiæ morem: cùm enim effectus ad quem diriguntur non poſſit expectari ex uirtute talium cauſarum, ut quæ nullam in ſe habeant: nec etiam à Deo, cùm nec ab ipſo, nec ab Eccleſia, quæ ſpiritu Dei regitur, ſint inſtituta, imò ab ipſa Eccleſia reprobentur; ſequitur eum expectari à malignis ſpiritibus, qui huiuſmodi rebus tamquam ſignis alliciuntur ad præſtandum id, ad quod ipſi ea inſtituerunt. itaque omnia iſta ſunt magicæ illecebræ, & tacitæ dæmonum inuocationes. Nec obſtat quòd interdum nihil niſi uerba ſacra, aut uerſiculus aliquis Sacræ Scripturæ adhibeatur; quia talis uerſiculus non dirigitur ad Deum, nec eo ſenſu profertur, quo ſacer eſt; ſed animo profano, ut aliquis effectus uanus, uel alius, ad quem ex Dei uel Eccleſię inſtitutione non ualet, proueniat. Sic illo uerſiculo, *conſummatum eſt*, quidam vtuntur ad luxationes equorum curandas: & illo, *inchamo & frano*, & c. ad ſopiendos canes. Itaque implicitè dirigūtur ad dæmonem, qui etiam in rebus ſacris ſua ſigna inſtituit, ut & homines faciliùs decipiat, & Deo maiorem contumeliam faciat. *Dæmon aliquando in rebus ſacris ſua ſigna conſtituit.*

14 *2. Ex conditione operationis.* Secundò, Ex conditione operationis; ut cùm repentè curatur equus uel homo, abſque diuino miraculo; cū breuiſſimo tempore multa milliaria conficiuntur; cùm operatio ad rem ualdè diſtantem ſe extendit; ut ſi hic pungatur imago cerea Petri, & ille alibi doloribus conficiatur.

3. Ex conditione effectus. Tertiò, Ex conditione effectus, ſi hic induſtriam humanā ſuperet: ſunt autem huiuſmodi complura, quæ à magis opera dæmonum, uel reipſa uel in ſpeciem fiunt, poſſuntq; reduci ad tria genera. Vel enim ſunt circa elementa; vel

Tt circa

circa alia corpora, præſertim hominum aut animalium; vel circa animas & ſpiritus. quæcumque autem exhibent reipſa, poſſunt etiam exhiberi in ſpeciem per præſtigium.

Circa elementa quid poſſint.

Circa elementa excitare poſſunt tempeſtates, grandines, tonitrua, fulmina, ventos, iiſque lædere & euertere arbores, ſegetes, animalia, ædificia, & ſimilia; vt experientia quotidiana docet, & ex lib. Iob cap. primo, euidenter colligitur. non enim difficilè eſt illis ſpiritibus nubes alijs in regionibus collectas, & ventos alibi ſpirantes, huc vel illuc, quò Deus permiſerit, impellere, ibique ſiſtere, ſtipare, collidere. Simili modo poſſunt facere inundationes, terræmotus, ruinas ædium, repentina incendia, & ſimilia, ſi Deus id illis permittat poſſunt excantare ſegetes, ſeu transferre ex agro in agrum; quod olim videtur fuiſſe adeò frequens, ut legibus duodecim tabularum apud Romanos uindicari debuerit. poſſunt transferre arbores & pomeria integra: idque uel ſingulis tranſplantatis, uel ſuperficie terræ ad certam altitudinem ſimul abrepta & tranſlata. Vnde Plinius lib. 17. cap. 25. dicit, *ſuo tempore Vetty Marcelli oliuetum vniuerſum viam publicam tranſgreſſum; & arua inde è contrario in locum oliueti profecta*. Neque hoc mirum uideri debet; poſſunt enim plurimi ſimul ad huiuſmodi opus concurrere.

15 Circa corpora hominum & animalium: Primò, Poſſunt ea celerrimè transferre de loco ad locum; ſunt enim & ipſi celerrimi & potentiſſimi, quibus nulla poteſtas ſuper terram comparari ualeat Iob 41.

Circa corpora hominum.

An ſagæ reipſa transferantur.

Hic tamen Notandum eſt, non deeſſe qui negent ſagas reipſa transferri à dæmone, & eas, quæ ſe putant transferri ad conuentus, dicunt decipi. hanc enim tranſlationem & cetera quæ in conuentibus ſagarum fieri uidentur, ut conuiuia, tripudia, adorationes dæmonis, nefarios concubitus, & ſimilia, non fieri reipſa exteriùs, ſed ſolùm in imaginatione: ſopiri enim ipſas, & dæmonem hæc omnia facultati phantaſticæ ita repræſentare, ac ſi reipſa fierent. ita ut illæ mulierculæ ſibi perſuadeant ſe hæc omnia reipſa egiſſe: quod confirmant exemplis quarumdam, quas cōſtat ſopitas fuiſſe, quæ tamen poſtea excitatæ narrabant ſe mira feciſſe & vidiſſe.

Sententia perniciosa.

Sed hæc ſententia falſa eſt, & Reipubl. pernicioſa. Falſa; Primò; Quia repugnat innumeris experientijs, & exemplis eorum, quos tranſlatos fuiſſe reipſa deprehenſum eſt; de quo vide Alphonſum Caſtro l. 1. de iuſta hæreticorum punit. cap. 16. & Malleum maleficarum Iacob. Sprengeri, & noſtrum Delrió l. 2. diſquiſit. magic. quæſtio. 16. Secundò, Repugnat innumeris reorum & non reorum confeſſionibus, non tantùm mulierculárum, ſed etiam virorum prudentum omnis ordinis, & conditionis. Tertio, Repugnat etiam rationi. cur enim diabolus id non poſſit, cuius tanta potentia ut non ſit ei par in terra? aut cur Deus id non permittat, cùm magi & ſagæ in id conſentiant, & diabolum ad hoc aduocent; & ipſe Dominus ſe permiſerit a diabolo ex deſerto deferri in pinnaculum templi, & inde in montem excelſum, ut ex cap. quarto Matth. colligitur, & Patres paſſim docent?

Eſt Reipub. pernicioſa; Primò, Quia patrocinatur crimini grauiſſimo & nocentiſſimo Reipublicæ & Eccleſiæ; & impedit illius dignam caſtigationem; Iudices enim, quibus hæc opinio eſt perſuaſa, uel non puniunt ſagas, uel non niſi leniter; conceſſa utra. hinc fit ut innumeri eo inficiantur, & diabolus tutò graſſetur. Secundò, Condemnat omnia penè tribunalia orbis Chriſtiani tam Eccleſiaſtica, quàm ſæcularia, non ſolùm imperitiæ & imprudentiæ, quod non poſſint diſtinguere inter ea, quæ fiunt reipſa, & quæ ſola imaginatione: ſed etiam iniuſtitiæ & crudelitatis, quòd tam ſæua morte afficiant homines ob maleficia, quæ ipſi re vera non fecerunt, ſed ſolùm ſomniarunt & illuſione diabolica ſibi viſi ſunt feciſſe. Itaque hæc opinio nullo modo eſt toleranda.

Nec obſtant exempla quarumdam, quæ adhibita vnctione conſopitæ fuerunt, & mira ſe interim egiſſe putarunt: quia hoc interdum diabolus facit vt idem putetur ſemper fieri, & ita perſuadeat Iudicibus totam hanc rem eſſe imaginationis, & nemini exteriùs nocere.

16 Dices, Si interdum deluduntur. ergo non poterunt tutò puniri quia fortè ſunt innocentes: vnde enim conſtare poteſt hanc non deludi?

Reſpondeo negando conſequentiam: Primò, Quia rarum eſt vt ita deludantur. itaque præſumi debent non deluſæ, niſi probetur contrarium: ſicut in alijs criminibus, qui fatetur, non præſumitur deluſus, ſi eſt ſanæ mentis. & ſi alij de ipſo teſtantur, non poteſt præſumi diabolum loco illius ſe ſuppoſitum; ſed hoc clarè tunc probandum; alioquin ſecundùm leges iudicandum.

Secundò, Plerique optimè norunt diſtinguere vtrùm ſola imaginatione, an reipſa quid actum ſit: cur ergo illis fides non adhibeatur? Tertiò, Ex indicijs & varijs circumſtantijs à prudente & perito Iudice facilè deprehendi poterit quomodo res geſta ſit. Sæpè enim apparet aliquis affectus exterior; ſæpè accedunt aliorum teſtimonia; ſæpè ipſæ perſonæ ſunt boni & integri ſenſus, & fatentur rem exteriùs geſtam; explicant cauſam, & modum, & locum, & tempus, & perſonas coram quibus, &c. Quartò, Quia etiā illæ, quæ in ſomno deluſæ, puniri poſſunt; tum propter expreſſum pactū cum dæmone & apoſtaſiam ordinariè coniunctam; tum propter deſiderium & conatum faciendi eas quæ conſopitæ videntur facere, & approbationem poſtquam ad ſe redierint: ideò enim ſe inungūt & ſigna magica ponunt vt illa fiant reipſa; & poſteà cùm putant facta, approbant & gaudent & proponūt rurſus facere, quæ ſe iam feciſſe putant: inter quæ ſunt idololatria, commercium cum dæmone, renuntiatio Chriſtianiſmi, ſtudium alijs in corpore vel ſubſtantia nocendi, & ſimilia. vide plura de his apud Delrium l. 5. ſect. 16.

Similiter non obſtat cap. 12. Epiſcopi. 26. q. 5. vbi ſignificatur ſagas non reipſa transferri, aut alia ſimilia perpeti; 17
ſed ſolùm imaginatione: quia non agitur illo cap. contra ſagas aut maleficas, quales noſtræ ſunt; (vt docet Alphonſus Caſtro dicto lib. 1. cap. 16.) ſed contra alias quaſdā mulierculas, *quæ deceptæ à diabolo varijs illuſionibus, credebāt ſe nocturnis horis cùm Diana dea paganorum, vel cum Herodiade, & innumera multitudine mulierum equitare ſuper quaſdam beſtias, & multarum terrarum ſpatia intempeſtæ noctis ſilentio pertranſire; eiuſque iuſſionibus velut dominæ obedire, & certis noctibus ad eius ſeruitium euocari*; vt dicto capi. Epiſcopi, habetur. Si enim erant ſortiariæ & maleficæ, cur tā immane flagitiū in illis non reprehēditur? cur ſola praua credulitas damnatur? Deinde etiamſi concederemus fuiſſe ſortiarias, nihil referret; quia non damnatur in illis quòd crederent ea, quæ noſtræ de ſe referunt; nimirum ſe à diabolo in ſpecie hirci, ad conuentum ſagarū transferri; ibidem conuiuia & tripudia cū ipſo & veneficia agitari, diabolum adorari, nefarios cū ipſo concubitus miſceri, &c. ſed quòd crederent longè alia; nimirum, hæc & ſimilia eſſe vera, Dianam & Herodiadem eſſe deas; illis honorem & obſequium eſſe exhibendū; poſſe ab his naturas rerum mutari & transformari eſſe ueras beſtias ab ipſis cōditas, quarum ope per aerem uecti irentur. nihil horū credunt noſtræ ſagæ; ſciunt enim eſſe diabolum, quicum habent negotium. Denique ſi hic Canon aliquid contra noſtram ſententiam faceret, ſequeretur eum fidem perdere, & eſſe infidelem, qui crederet ſagas per diabolum ſpecie hirci transferri; quod omnino abſurdum eſt.

Cap. Epiſcopi.

Secundò, Poſſunt etiam corpora hominum & animalium transformare; non quidem intrinſecè figuram mutando; ſed extrinſecùs ex uaporibus aliam circumponendo. Sic aliqui opera dæmonis conuertuntur in ſpeciem lupi & dicuntur λυκάνθρωποι, quaſi dicas lupihomines: accommodant enim ſe ad ſpeciem beſtiæ quantum poſſunt, manibus & pedibus incedendo: & diabolus adijcit reliqua, circumpoſita alia figura, ita ut ſpeciem lupi exactè referant. deinde ingreditur, mutat phantaſiam, & animum ferinum induit; quod ei perfacilè eſt, commotis humoribus & uenenatis ſuccis adhibitis: denique agilitate lupina corpus regit. hinc fit ut tales inuadant, lacerent & deuorent homines, ut ueri lupi ſolent. Poteſt etiam ueram beſtiam, homine repentè ſublato, ſubſtituere; ita ut ipſe homo oculorū iudicio uideatur in lupū cōuerſus: quomodo D. Aug. li. 18. de ciuit. c. 18. docet, ſocios Diomedis cōuerſos fuiſſe in aues, & Iphigeniā in ceruā. Simili modo credibile eſt uirgas magorū fuiſſe cōuerſas in ſerpentes: non enim diabolus cauſas naturales uirgis applicando poterat tā breui tēpore ex materia tā diſſimili ueros ſerpentes efficere. Poteſt ēt, homine conſopito, ipſemet formam beſtiæ aſſumere, & in ea uaria miniſteria ſubire, & interim per alium dæmonem efficere ut ille homo dormiens, uideatur ſibi in beſtiam muta- 18

An poſſint corpora transformare.

tus hæc omnia præſtare. Hoc modo Diuus Auguſtinus loco citato putat ſocios Vlyſſis mutatos a Circe uenefica in porcos: & alios quoſdam ſuo tempore, ueneno in caſeo accepto à feminis ſtabularijs, conuerſos in iumenta, quæ onera geſtabant quamdiu illæ uolebant, & poſtea uidebantur ſibi in formam humanam reuerti. denique poteſt hanc mutationem facere nudo præſtigio. ſicut enim melancholici & phrenetici uidentur ſibi mira exteriùs videre, cùm totum ſit interiùs ex qualitate & commotione humoris; ita etiam opera dæmonis fieri poteſt ut mira exteriùs uideantur uel audiantur ſola humorum agitatione & infectione. hac ratione poteſt exhibere palatia, vrbes, exercitus, flumina, incendia, tempeſtates, fulmina, tonitrua, & ſimilia.

Ex his patet, quatuor modis has tranſmutationes à magis opera dæmonis fieri poſſe. non tamen eſt negandum quin poſſit dæmon aliquas ueras transformationes efficere, applicando actiua paſſiuis; quales etiam ab hominibus fieri poſſunt, etſi ipſe plura, ſubtiliora, & expeditiùs poſſit. ſic poteſt efficere ranas, mures, muſcas, & cætera. Item quæ ex ſemine; ſed infuſis ſeminibus in locum naturalem genituræ.

19 *Irrogare morbos.* Tertiò, Poſſunt inferre morbos occultos, qui nulla arte medica ualeant curari. facilè enim diabolo eſt inſtillare uenena ignota, eaque ita regere ut lentè operentur, uel infringere uim medicamentorum; uel ſi ſinat operari, poteſt renouare quotidie noxam, intercipere uias ſpirituum, & humorum, & alijs mille modis nocere: poteſt etiam inferre in corpus humanum pilorum uillos, clauorum & uitrorum fragmenta & alia huiuſmodi, quæ maleficijs affecti excernunt. quamuis etiam præſtigio facere poſſit ut hæc uideantur è corpore eijci, cùm reuerà ibi non fuerint.

20 *Curare morbos.* Quartò, Poſſunt curare morbos omnes, qui naturalibus remedijs curari poſſunt, & omnes, qui à dæmonis actuali nocumento pendent. Poſſunt impedire ſanguinis è uulnere effluxum. imò omnes læſiones, quæ gladio, igne, alijſq; inſtrumentis irrogari poſſunt, ſi Deus permittat. facilè enim ipſi eſt ictum iuxta corpus hominis excipere, & impetum frangere, & ea, quæ vim ignis impediant aſſiduè interponere; ſed Deus rarò hæc permittit.

Eruere theſauros. Quintò, Poſſunt eruere theſauros occultos, & opes mari abditas; ſed Deus rariſſimè id permittit; quia eſſet maxima ad malum illecebra. vnde videmus omnes penè magos & ſagas eſſe pauperes, uiles, abiectos.

21. *Reddere inuiſibilem.* Sextò, Poſſunt etiam aliquo modo ſe efficere inuiſibiles: idque uel efficiendo ut ſubitò transferantur aliò, aſtantibus non aduertentibus; quo modo fortè Apollonius ſe inuiſibilem reddidit, quando à Domitiano capiendus erat; de quo Philoſtratus in uita ipſius: uel aliquod corpus inſtar ueli interponendo, quod ſimile ſit corporibus adiacétibus, v.g. parieti, tapeti, &c. vt ab illis non uideatur diſtinctum; uel alienam figuram interponendo, ut etſi uideatur, non agnoſcatur: uel certè ſubtrahendo aut impediendo ſpiritus uiſorios, qua parte ad illius obiecti uiſionem debent concurrere.

22 *Immittere dæmones.* Septimò, Poſſunt immittere dæmones in hominem, & facere ut ab ijs obſideatur, Deo permittente. huius multa exempla extant in hiſtorijs, poſſunt etiam eoſdem expellere, idq; uel ex pacto cum ipſis & uolentibus eijſdé; (quamuis ſimulent ſe cogi ad egrediendum ui incantationis) uel ex pacto cum dæmone potentiore, qui etiam inuitos expellere poteſt: de quo vide Greg. l. 1. dial. c. 10. hoc tamen numquam facit iſte dæmon, niſi ut magis noceat; ut exemplo Greg. docet.

23 *Circa animam.* Circa animam humanam coniunctam corpori, omnia ea poſſunt opera dæmonum, quæ ex corporis diſpoſitione & imaginatione pendent; ut inferre amentiam, incitare ad amorem, odium, libidinem erga hunc uel illum, & ſimilia. facile enim eſt dæmoni efficere ut obiectum aliquod aſſiduè obuerſetur phantaſiæ in modum conuenientis uel diſconuenientis, & ſimul concitentur humores & ſpiritus cōſentaneè affectui amoris uel odij, &c. Huc pertinent philtra, & odiorum maleficia; de quibus vide Gregor. l. 1. dialog. cap. 4.

Circa animas ſeparatas nihil poſſunt magi, quia nec dæmones ipſi aliquid in has ualent; præterquam quòd damnatis poſſint irrogare ſupplicia ſecundùm modum & menſuram à diuina iuſtitia pro meritis cuiuſque conſtitutam. Itaque non poſſunt illas ab inferis excitare, & uiuis repræſentare; ſicut nec tortor poteſt reum ducere quò libuerit, quòd ſi id non poſſunt in animas damnatas, quantò minùs in ſanctas, quæ ipſis, ueluti domini & Iudices, ſunt admodum formidabiles?

Nec obſtat illud 1. Reg. 28. vbi cum Saul petijſſet excitari Samuelem per pythoniſſam, ipſe Samuel apparuit, vt verior ſententia tenet, quæ maximè confirmatur Eccl. 46. vbi Samuel dicitur poſt mortem prophetaſſe, & Regi interitū prædixiſſe. non enim Samuel ui magica excitus prodijt, ſed iuſſu diuino in pœnam impij Regis; cuius ſignum eſt quòd magicam incantationem præuenerit: unde & turbata fuit pythoniſſa: & rectus capite ſurſum elato, è terra emerſerit, contra morem umbrarum magicarum; quæ pedibus ſurſū uerſis, & capite deorſum prodire dicuntur. inſinuare hoc uidetur pythoniſſa cùm ait, *Deos vidi aſcendentes è terra*; id eſt, virum inſtar Dei, vel ſimilem Deo. etſi enim elohim ſit numeri pluralis; tamen plerumque apud Hebræos accipitur pro uno; quo modo hic accipi patet ex uerbis proximis, *qualis eſt forma eius?* itaque non de umbris, ſed de Samuele auguſto modo apparente loquitur pythoniſſa. Spectra autem illa, quæ ad inuocationem magorum ſe exhibent, ſunt dæmones, qui ſe horum uel illorum animas fingunt. 24 *An Samuel excitatus fuerit.*

Petes, Quibus indicijs poterunt ſpirituum apparitiones internoſci, ut non decipiamur acceptantes malos pro bonis? 25

Reſpondeo, Indicia mali ſpiritus ſunt iſta: Primò, Si ad præſentiam vel vſum rerum ſacrarum diffugiat, nimirum ſigni crucis, aquæ benedictæ, nominis Ieſu, Beatæ Virginis aut alicuius Sancti, ſacrarum reliquiarum, ſacræ imaginis, agni Dei, cerei benedicti, ſtolæ ſacræ, & ſimilium, quibus Eccleſia uti conſueuit contra diabolicas fraudes, quæque ueræ Religionis ſunt τεκμήρια & certa ſigna. Item ſi hæc improbet aut diſſuadeat. hæc enim indicia ſunt manifeſta dæmonem eſſe.

Secundò, Si falſam uel prauam cauſam ſuæ apparitionis prætendat, ut ſi dicat ſe redire imperio alicuius magi: aut ut aliqua reuelet, quæ friuola ſint, curioſa, uel noxia.

Tertiò, Si aliqua dicat, quæ ſunt contra fidem & Eccleſiæ doctrinam; uel ſuadeat aliquid, quod ſit à moribus Sanctorum alienum. ſicut puella, quæ nuper propè Louanium repentè reuixit, & mira per triduum coram omnibus retulit. horum ſumma erat, ſe uidiſſe Sanctiſſimam Trinitatem, & ibi intellexiſſe parentibus & fratribus nullam ſupereſſe ſpé ſalutis, niſi ipſa rediret ad corpus & pro illis martyrium ſubiret, & illi deinde ex ordine idem martyrium paterétur. Modus Martyrij erat iſte: Imponédus erat faciei puluillus, deinde validè pedibus erat conculcanda, donec fracto capite uita exprimeretur. perſuaſit ut ſibi id fieret. inde proceſſum ad fratres, quorum primus cęptus calcari, grauiter eſt læſus, ſed interuentu uicinorum res impedita. Exempla vetera extant plurima.

Quartò, Si ſua oratione excitet mentem hominis ad ſuperbiam, ad uanam gloriam, ad præſumptionem animi, ad deſperationem, uel ad alium minùs ordinatum affectum. numquam ad talia alloquium boni ſpiritus excitabit.

Quintò, Si blandè accedat, ſed poſteà relinquat mœrorem, deſolationem, turbationem animi, tenebras. hoc enim ſignum eſſe mali ſpiritus docuit B. P. N. Ignatius in ſuis Exercitijs, & D. Macarius homilia ſeptima, ſicut enim boni ſpiritus eſt illuminare, ſolari, & tranquillitatem animi adferre; ita maligni eſt relinquere in animo tenebras, mœrorem, perplexitatem, turbationem; nam quiſque ſibi conſentanea operatur.

Sextò, Si rem non patitur tractari cum Superiore, uel confeſſario: boni enim ſpiritus non quærunt tenebras, nec uolunt ordinem, quem Sancti Patres & Sacra Scriptura tradiderunt, peruerti: facilè enim ipſis eſt & Superiores permouere.

Septimò, Si in forma tetra aut abiecta appareat, v.g. Æthiopis, ſerpentis, bufonis, canis; vel cum fœtore, tumultu, horrore, clade diſcedat.

Octauò, Si vbi ſemel præſtitum eſt quod ſubſidij cauſa petijt, rurſus quæſitis alijs occaſionibus friuolis redeat: animæ enim, vbi ſatisfeceris, vel non redeunt, vel ſemel tantùm redeunt, vt gratias agant. dæmones quia paucis con-

greſſibus conficere nequeunt quod nolunt, uarias occaſiones quærunt ut ſæpè appareant. unde hæc crebritas debet eſſe ſuſpecta. vide Thyræum lib.1. de apparit.ſpirit.capit. 16. Peltanum de purga.cap.quinto, & Delrium lib.2.quæſtio.26.ſectio.3. vide etiam infrà dubit.5. alia quædam huc pertinentia.

DVBITATIO IIII.

Quale peccatum ſit Magia.

26 *Per ſe eſt mortiferũ.* RESPONDEO, Ex genere ſuo eſſe mortale; quia continet tacitam uel expreſſam dæmonis inuocationem; ac proinde ſocietatem & beneuolentiam erga illum. Fieri tamen poteſt ut aliqui actus magici excuſentur à peccato mortali ratione ignorantiæ; ut ſi quis ignoret, uel non aduertat tacitam illam inuocationem, cùm hæc ſæpè ſit ualdè occulta. plerumque tamen ingeritur homini aliqua ſuſpicio latentis mali, ratione cuius tenetur abſtinere donec pleniùs de re cognouerit. quòd ſi non faciat, peccat ſaltem venialiter. *Ignorãtia poteſt excuſari.* Ratione leuitatis materiæ præcisè non uidetur umquam eſſe ueniale; quia quòd in re parua uel ludicra dæmon inuocetur, per ſe non minus crimen eſt, quàm ſi id fieret in magna. ſimiliter tacita uel remota inuocatio, ſi plena conſideratio adſit, eſt eiuſdem rationis ac expreſſa. ſæpè tamen contingit ut quando res eſt modica, non apprehendatur mali magnitudo; & ſic poteſt eſſe ueniale defectu animaduerſionis.

27 *Crimina coniuncta.* Notandum eſt, huic crimini in ijs, qui ei ſunt addicti, ordinariè alia crimina grauiſſima eſſe coniuncta; de quibus à confeſſarijs & Iudicibus ſunt interrogandi. Primum eſt, Hæreſis: multi enim ex his non credunt diabolum ſubiturum pœnas externas, aut eſſe damnatum & miſerum, & eos, qui ipſi adhærent eſſe damnandos, aut eum nihil poſſe niſi Dei permiſſu, & ſimilia. Denique pauci ex his ſunt firmi in fide; & plerique deprehenduntur uel hæretici, uel nullius religionis. Secundum, Apoſtaſia; abnegant enim Chriſtum & Chriſti fidem, & ſæpè ipſum Deum: renuntiant Baptiſmo & Confirmationi, eaque conantur in ſe quibuſdam cærimonijs extirpare. Tertium, Idololatria; accipiunt enim diabolum loco Dei; huic fidem ſpondent, ſe totos deuout & mancipant, ſacrificia offerunt, aliosque deferunt honores. Quartum, Blaſphemiæ in Deum, in Chriſti humanitatem, in Beatam Virginem, & Sanctos omnes. Quintum, Sacrilegium; ſæpè enim in ſuis incantationibus utuntur rebus ſacris, & interdum ipſa Sanctiſſima Euchariſtia. Sextum, Luxuria; ut nefariæ cum dæmone commixtiones. Septimum, Damna proximorum; ut homicidia, præſertim infantium, è quorum corpuſculis decoctis conficiunt unguina, pulueres, & alia magica ſymbola; uarij morbi hominibus irrogati, mortes animalium, uaſtationes ſegetum, & ſimilia. Ex quibus patet magos & ſagas dignos eſſe morte, & omnino è Republ. exterminandos ob apoſtaſiam, idololatriam, nefandos concubitus, & ſimilia, etiamſi fortè damna non intulerint. vnde etiam Exod. 22. præcipitur, *Maleficos non patieris viuere.*

DVBITATIO V.

Quæ remedia aduerſus maleficia poſſint adhiberi.

28 *Remedia naturalia.* REMEDIA maleficij eſſe poſſunt vel naturalia, vel ſupernaturalia, vel moralia. *Naturalia* plerumque paruam uim habent; quia diabolus facilè omnem illorum actionem eludit, ſi uelit. bonum tamen eſt illa initio experiri, ex præſcripto medicorum adhibendo ea, quæ ipſi ex ſymptomatibus congrua iudicabunt: vt ſi indicia ſint veneni, ſi abundet humor melancholicus, uel alius, quo diabolus in hac affectione uti uidetur: ſi alicui parti intemperies illata, & ſimilia.

29 *Eccleſiaſtica.* *Supernaturalia*, ſeu Eccleſiaſtica ſunt optima. hæc decẽ numerari poſſunt.

Magna fides. Primum eſt, *Magna fides* & fiducia in diuina protectione. Colligitur hoc clarè ex Pſalmo 90. *Qui habitat in adiutorio Altiſſimi, in protectione Dei cæli commorabitur.* & quæ ſequuntur; quibus docemur diabolum nihil poſſe in eos, qui omnem ſpem in Deo locant. Idem patet multis exemplis. vide Caſſianum collatione octaua, capit. 18. & 19. Paulinum in vita D. Ambroſij, Gregorium lib. 1. Dialog. cap. quarto.

Baptiſm⁹. Secundum eſt, *Suſceptio baptiſmi*, ſi non ſis baptizatus. Huius extat memorabile exemplum in hiſtoria Peruana Petri Chieza par. 1. c. 18. Ratio eſt, quia baptiſmo exuimus veterem hominẽ, quẽ diabolus induxit, & induimus Chriſtum: efficimur eius membra, eius filij, & domeſtici; transferimur de poteſtate tenebrarum in regnum filij Dei, vt Apoſt. ad Coloſſ. 1. ait.

30 *Confeſſio.* Tertiũ, *Confeſſio peccatorum*. Sæpè enim ob peccata permittitur diabolo poteſtas in hominem, quibus deletis, illa quoque euaneſcit; quibus permanentibus, fruſtrà alia remedia adhibeas; ut docet Pet. Cluniac. l. 1. de miracu. c. 6. de quo etiam uide l. 1. uitæ Sancti Bern. cap. 8. Itaque qui maleficijs infeſtantur ſiue in ſe, ſiue in rebus ſuis, exhortandi ad accuratam peccatorum confeſſionem & uitæ emendationem.

Euchariſtia. Quartum, *Sumptio Euchariſtiæ*, vel eius præſentia: nulla enim conuentio lucis ad tenebras; nec Chriſti ad Belial. hoc pacto maleficia fuiſſe curata refertur in vita S. Bern. l. 1. c. 10. & D. Aug. l. 22. de ciu. c. 8. ſcribit domum quamdam ab infeſtatione dæmonum liberatam oblato in ea ſacrificio. Pallad. l. 1. hiſt. c. 19. refert S. Macharium, cùm ei oblata eſſet femina maleficio affecta, dixiſſe, Illud propterea uim in eã habuiſſe, quòd quinque ſeptimanis à Sacra Euchariſtia abſtinuiſſet.

31 *Exorciſmi.* Quintum, *Exorciſmi Eccleſiæ*, hi varij ſunt; alij enim inſtituti ſunt ad expellendum dæmonem à corporibus hominum, alij ab infeſtatione ædium, alij ad illum compeſcendũ ne damna per tempeſtates, uel alia ratione inferat. Horum autem maximam eſſe uim patet, tum ex uſu quotidiano: tũ quia in Eccleſia eſt ordinatio ſpecialiter inſtituta à Chriſto, vel (vt quidam volunt) ab Apoſtolis ad dæmones pellẽdos & coercendos, vt patet ex Conc. Carthag. 4. cap. 7. & ex Cypria. epiſt. 2. 5 5. & 76. & alijs Patribus: tum quia preces illæ & adiurationes ſiunt nomine Eccleſiæ Chriſti ſponſæ. refert Ioſephus l. 8. antiqu. cap. 2. Salomonem quoque inſtituiſſe coniurationes, quibus dæmones fugentur. non tamen conſtat quales hæ fuerint. ſanctæ an ſuperſtitioſæ: quia nõ extant, nec ſcitur quando inſtituerit, in cultu ueri Dei, an in idololatria.

32 *Aqua benedicta.* Sextum, *Aqua benedicta*. hæc habet uim ex precibus Eccleſiæ, per quas factũ eſt ut diuina uirtus ei aſſiſtat, ac quodammodò inſideat & connexa ſit ad dæmonis infeſtationes auertendas. hoc remedio plurimi uſi ſunt. ut B. Marcellus Epiſ. apud Theodor. l. 5. hiſt. c. 21. S. Macharius, apud Palladium l. 1. cap. decimonono, Sanctus Bernardus l. 2. uitæ eius cap. 3. & alij innumeri; eſtque, modò frequentiſſimum apud Indos.

Reliquia SSctorum. Septimũ, *Reliquia Sanctorum*, & res aliæ ab Eccleſia benedictæ, vt agnus Dei, cerei ſacri, panis & ſal benedictũ, & ſimilia. Horum exempla quotidie ſe offerunt.

33 *Signum crucis.* Octauum, *Signum Crucis*, huius eſt vis magna contra omnes diaboli machinationes. Primò, Quia continet tacitã inuocationem Sanctiſſimæ Trinitatis per meritũ paſſionis Chriſti. ſicut enim uoce, ſic geſtu Deum inuocare & mentẽ noſtram exprimere poſſumus. Secundò, Quia continet totius doctrinæ Chriſtianæ compendiariam profeſſionem. ſignificatur enim (præſertim adiuncta formula, *In nomine Patris, &c.* qua fieri ſolet) Primò, In Deo eſſe vnam eſſentiam, potentiam, maieſtatem; & tres perſonas, Patrem, Filiũ & Spiritum ſanctum deinde, Patrem eſſe principium, Filiũ procedere à Patre, Spiritũ ſanctum ab vtroque, & hunc eſſe amorem & uinculum utriuſque. Tertiò, Filium à Patre deſcendiſſe in uterum Virginis, hominem factum, & nos per mortem ſuam tranſtuliſſe à ſiniſtris ad dexteram, à damnatione ad gloriam. hæc omnia Eccleſia, & fideles eius intendũt hoc ſigno inſinuare & profiteri. Quartò, Quia crux eſt inſtrumentum, quo Chriſtus diabolum uicit, & eius potentiam fregit: quod etiam ipſum Chriſtum crucifixum refert & obijcit. Vnde crux triplici modo uim habet. Primò, In modum inuocationis. Secũdò, Tamquam opus fidei & profeſſio Religionis Chriſtianæ. Tertiò, Ratione diuinæ uirtutis ex ordinatione diuina aſſiſtentis: nam etiam in infidelibus uim habet, ut conſtat de Iuliano apoſtata ex hiſtorijs eccle-

Digitized by Google

eccleſiaſt.& de quodam Iudæo ex lib. 3. dialog. S. Gregorij, cap. 7. His addi poteſt quartus, ſcilicet, quatenus diabolo ingerit memoriam probri & ignominiæ, quã per crucem accepit, & timorem virtutis Chriſti. Hæc ſufficiunt ad hoc ſignum contra hæreticos defendendum. Simili modo reliquæ cærimoniæ eccleſiaſticæ defendi poſſunt. nihil enim ſunt aliud quàm profeſſiones tacitæ veritatum fidei; & ſacræ precationes. excitant etiam animum ad maiorem reuerentiam, & recreant ſua veritate & pulchritudine. De efficacia crucis aduerſus dæmones extant infinita exempla. vide Chryſoſtomum hom. 8. in epiſt. ad Coloſſ. Lactan. l. 4. c. 27. Cyprianum, vel quicumque eſt auctor, ſerm. de paſſ. Dom. vitam D. Bern. l. 2. c. 2. & 3. & noſtrum Gretzerum, de cruce.

Cærimonia Eccleſiæ.

34 Nonum, *Inuocatio nominis Ieſu, B. Virginis*, Angeli cuſtodis, & etiam aliorum Sanctorum. exempla plurima extant apud auctores.

Inuocatio nominis Ieſu. Oratio.

Decimum *Oratio*, præſertim coniuncta ieiunio. Hæc valent etiam ad peſſimum quoddam genus dæmoniorum expellendum, vt patet Matth. 7. Vide Gregorium lib. 3. dialog. cap. 33. & Palladium lib. 2. hiſtor. cap. 28. Qui plura ſupradictorum exempla deſiderat, conſulat Delrio lib. 6. cap. ſecundo.

Moralia remedia voco, quæ pertinent ad pactum cum dæmone diſſoluendum, quando ex pacto nocet: quod fit amouendo ſigna magica, ad quorum præſentiam nocumentum irrogat; de quo dub. ſeq.

DVBITATIO VI.

Vtrùm liceat tollere ligaturas, nodos, volumina capillorum, & alia ſigna malefica, poſita à maleficis, eo fine vt diabolus deſinat nocere.

35 HÆC quæſtio ante complures annos ad me è longinquo miſſa fuit, multis argumentis pro parte negante (quam viri quidam docti & pij tenere dicebantur) inſtructa: quam deinde tractaui in materia de matrimonio, cap. de impedimento maleficij. verùm quia propria eſt huius loci, quæ ibi dicta, huc transferenda, bona illorum, qui aliter ſentiunt, venia, putaui; ſolius enim veritatis & proximi iuuandi amore hæc à me tractantur: & eos, qui ſecùs ſentiunt non damno, ſed pietatis, doctrinæ & dignitatis cauſa veneror. Fundamentum partis negantis præcipuum eſt; quòd tollere illa ſigna vt diabolus nocere deſinat, videatur quædam implicita illius inuocatio, vel pactionis implendæ monitio. Sed

Signa magica nõ poſſe tolli maleficio. Angeli & Aureoli ſententia.

Dico Primò, Nullo modo fas eſſe aliquo maleficio ſigna magica tollere, quamuis ad id paratum ſeſe maleficus offerret. eſt certa, & communis Doctorum ſententia, excepto Angelo v. Superſtitio, §. 13. & Petro Aureolo, quem Angelus adducit. hi enim etſi concedant non eſſe licitum facere incantationes, licitum tamen putant, alterius, qui ad id paratus ſit, incantatione & maleficio uti, ut à nobis uel alijs noxam maleficij tollamus. confirmatur hæc ſententia, quia licitum eſt petere ad uſuram ab uſurario parato dare; & exigere iuſiurandum ab eo, qui paratus eſt per falſos deos iurare: ut ſuprà oſtenſum. Sed horum ſententia refutatur ab omnibus tanquam error. vide Caietanum tomo 2. opuſcu. 12. Silueſt. v. Maleficium quæſt. 8. & Caſtro l. 1. de iuſta hæreticorum punit. cap. 15. Ratio eſt, quia illa malefici operatio eſt intrinſecè mala, cùm ſit vſus artis magicæ, & tacita vel expreſſa dæmonis inuocatio ad aliquem effectum obtinendum: ac proinde nullo modo bene fieri poteſt: ergo nec petere, nec conſentire potes ut fiat; iuxtà illud ad Roman. primo, *qui talia agunt, digni ſunt morte, non ſolùm qui faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus*. Secùs eſt cùm petitur iuramentum ab eo, qui putatur per falſos deos iuraturus, aut mutuũ ab eo, qui ſolet exigere vſuras: nam id, quod hic petitur, malum non eſt, & benè fieri poteſt, ſi velit is à quo petitur.

36 Dico Secundò, Ius tamen eſt cuique, tollere & deſtruere illa ſigna abſque maleficio. vbi inuenta fuerint. Eſt communis ſententia Doctorum, qui hanc doctrinam attingunt. Inter quos Henricus à Gandauo quodlib. 5. quæſt. 33. Scotus in 4. diſt. 34. vbi dicit, *ridiculum eſſe quærere an liceat tollere maleficium intentione curandi maleficiatum: non enim, inquit, ſolùm licet, ſed etiam eſt meritorium deſtruere opera diaboli*. Idem docet Gabr. iiſdem ferè verbis in 2. d. 8. q. 2. ar. 4. dub. 2. Caiet. tom. 2. opuſcul. 12. *Duobus modis*, inquit, *cõtingit maleficium à maleficis ſolui. Primò, Per ſimplicem diſſolutionem ſeu deſtructionem maleficij prius facti, puta diſſoluendo ligaturam capillorum, cum annulo ligneo*, &c. *& hoc abſque dubio licitum eſt, nec eſt opus malefici vt maleficus eſt, ſed hominis ſcientis impedimentum boni proximi ſui: quia hic nulla euenit dæmonum inuocatio, ſed ſola diſſolutio ſignis quo durante diabolus ſtatuerat malum alterius continuare. Secundò Per inuocationem dæmonum ſeu aliud maleficium: & hoc abſque dubio peccatum eſt mortale*. hæc ille. Idem docet Silueſt. v. Maleficium, num. 2. Caſtro l. 1. de iuſta hæret. pun. c. 15. valdè fuſè. Domin. Sot. d. 34. q. vni. a. 3 *Poteſt quiſque conuenire maleficum & rogare, & pecunia ab illo extorquere, vt illas ligaturas, quas habet ſepultas, aut ſuſpenſas, aut alicubi aſſeruatas, inde dimoueat; quia illud maleficum facere virtus eſt* &c. Ioſeph. Angles in florib. q. 6. de malefic. Nau. c. 11. num. 29. Pet. Binsfeldius in tit. de malef. & mathem. q. 5. & alij. Hi omnes docent hanc ſententiam ut indubitatam. incredibile autem eſt omnes decipi; præſertim cùm non agatur de poſitiuo aliquo dogmate, cuius ratio ſola Dei ſit voluntas; ſed de ueritate naturali ad moralem philoſophiam, ubi ingenij acumen maximè ualet, pertinente.

Poſſe amoueri induſtria naturali.

Probatur ratione. Primò, Si eſſet illicitum amouere huiuſmodi ſigna ut diabolus nocumentum deſinat, id eſſet quòd ille actus amouendi cenſeretur eſſe tacita quædam dæmonis inuocatio: ſed id verum non eſt: ergo non eſt illicitum amouere. Maior eſt euidens, & conceditur ab auctoribus diuerſæ ſententiæ; nulla enim poteſt alia vel in ſpeciem cauſa fingi; ſepono enim ſcandalum, quod ubique uitandum eſt. Minor probatur, quia amotio illa ſignorum neque ex natura rei eſt inuocatio dæmonis, vt per ſe patet; neque ex intentione amouentis; non enim intendit dæmonem inuocare, ſed inuocationem per magum illo ſigno factam impedire, & diſſoluere. neque ex pacto aliquo antecedente; quia qui amouet ſignum, non eſt pactus cum dæmone ut ad amotionem ſigni deſinat nocere. Nec refert, quòd fortè magus id pactus ſit; quia qui amouet ſignum, non intendit ex pacto ipſius magi operari, aut dæmonem inducere ut pactum cum mago initum ſeruet; ſed ſolùm intendit pactum nocendi reſcindere; quod licitè & meritoriè poteſt. Confirmatur à ſimili; ſi quis cum hoſte eſſet pactus ut dato certo ſigno (verbi gratia ſuſpenſo funiculo coccineo, ſicut fecit Raab, Ioſue 2.) accurrat, & mœnia conſcendat, vel ignem vrbi inijciat, & ego tale pactum ſcirem, poſſem illud ſignum tollere, nec ullo modo cenſerer conſentire illorum pactis; ſed potiùs illa odiſſe & deſtruere: ergo ſimiliter, ſi ſciam inter magum & dæmonem eſſe pactum ut dato certo ſigno (v. g. poſito capillorum glomo ſub limine) noceat, potero illum glomum tollere, ut euerſa pacti conditione, non noceat: neque cenſebor ullo modo in illud pactum conſentire: cur enim hic potiùs quàm ibi conſentire uidear?

37 *Probatur ratione.*

Secundò Probatur, Si quis uerbis alliceret dæmonem ut mihi uel alteri noceat, poſſem omni ope impedire; ſimiliter ſi per ſcripturam uel characteres: cur non etiam poſſum impedire ſi alijs ſignis illum accerſat? quid enim intereſt, verbiſne, an ſcriptis, an alijs quibuſuis ſignis dæmonem allicias ad nocendum? poſſum igitur illa ſigna remouere & deſtruere ut dæmon deſinat allici; & conſequenter ut deſinat nocere.

Tertiò, Qui habet pactum cum ſicario, ut poſito certo ſigno ad feneſtram uel oſtium Petri, ipſi uel rebus eius noxã inferat, tenetur ſignum, quod ad hunc finem ibi poſuit, tollere, ſi aliter nocumentum impedire non poteſt, ſimiliter & quiuis alius, qui illud nouit: ergo etiam qui tale pactum habet cum diabolo, & quicumq; nouit ſignum pacti, tenetur illud tollere, ut damnum impediatur.

Sed contra obijciuntur multa arg. 36

Primum: Eſt certum dæmoniorum genus, quod non eijcitur niſi in oratione & ieiunio, vt Dominus Matt. 17 ait: ergo ſi hoc genus ingreſſum eſſet per maleficium, non liceret eius egreſſum procurare per ſigni ablationem.

Reſpondeo Primò, Si hoc argumentum aliquid concludit, etiam conuincit non licere exorciſmis agere in

Digitized by Google

hoc caſu. Secundò, Quomodo poteſt nobis conſtare an ſit ex illo genere? fortaſſe enim eſt ex alio, ac proinde nihil uetat quin poſſim tentare per ſignorum amotionem. Tertiò, Dominus agit de dęmonum eiectione, qui hominem poſſident, quos non legimus eijci per amotionem ſignorũ, ſicut neque permittuntur ingredi opera magorum, niſi fortè rariſſimè, & interueniente nocumento, quod dęmon magicis ſignis illectus infert.

Secundum argumentum: Hieronym. in vita S. Hilarionis refert, cùm quędam puella per incantationes à dęmone obſeſſa adducta eſſet ad Hilarionem, *noluiſſe virum Sanctum, antequam purgaret virginem vel adoleſcentem, ſigna iubere perquiri; ne aut ſolutis incantationibus receſſiſſe dæmon videretur, aut ipſe ſermoni eius accommodaſſe fidem*: ergo perquirere & tollere ſigna ut nocumentum ceſſet, ad incantationem pertinet.

Reſpondeo Primò, Hieronymum non dicere *ne ſolutis incantationibus cederet*, ſed *receſſiſſe videretur*, ſcilicet, uulgò ſpectanti, cui meritò id uiſum fuiſſet, ſi uir tãtus ad hoc auxilium confugiſſet, maximè cùm dęmon hoc conſilium ſuggeſſiſſet, indicato ſignorum loco, & dixiſſet ſe illis ligatum teneri, neque poſſe egredi illis non ſublatis.

Secundò, Hieron. disiunctiuè dicit, *ne aut ſolutis incantationibus receſſiſſe videretur, aut ipſe ſermoni dæmonis accommodaſſe fidem*: verebatur enim Hilarion, ne ſi ſigna quęri iuſſiſſet, alterum horum ſequeretur. Adde, prorſus indignũ fuiſſe tanto viro illa ſigna iubere inquiri, quaſi abſq; illis non poſſet expellere, qui excellenti miraculorum dono prę ditus erat.

39 Tertium argumentum: Qui ſignum tollit ut ceſſet noxa, miſcet ſe pacto, quod malefico cum dęmone interceſſit; quod eſt huiuſmodi, ut ſigno poſito dęmõ nocere incipiat, ablato deſinat.

Nõ miſcet ſe pacto magico.

Reſpondeo Primò, Plerumque ſolùm eſt unum pactũ, ſcilicet ut poſito tali ſigno noceat. quando enim diabolus aliquo ſigno debet allici ut faciat aliquid extraordinariũ, non eſt opus nouo pacto ut deſinat facere; ſed ſatis eſt ut deſinat allici; quod fit ſublato ſigno. hinc enim ſequitur ut deſinat operari, eò quòd uis prioris pacti ex quo ad operãdum eſt inductus, ſit eliſa. Secundò, Etſi fortè tale pactum eſſet inter magum & dęmonem, is tamen, qui ſignum tollit, id ignorat, & poteſt exiſtimare tale pactum non eſſe; ſicque ſignum illud tamquam dęmonis illecebram ſubmouere. Tertiò, Quamuis ſciret eſſe tale pactum, non tamen idcircò ſe huic miſceret, aut ei ullo modo conſentiret: quia amotione ſigni nõ intendit dęmonem inducere ad pactum ſeruandum, neque utitur amotione ligaturę ueluti ſigno alterius pacti; ſed ſolùm intendit deſtruere ſignum prioris pacti, quo dęmon ad nocẽdum alliciebatur. hęc enim multùm diſtinguuntur: aliud enim eſt amouere ſignũ ea mente ut moneas dęmonem ut ſeruet pactum, & ex fide data deſiſtat nocere: aliud amouere ut deſtruas dęmonis quaſi realẽ inuocationem, & pactum cum mago initum, ut per ſe patet. quando enim aliquod ſignum ex natura ſua non eſt ordinatum ad aliquid ſignificandum, facilè per intentionem aliò referri poteſt; ut patet in adoratione Naaman Syri, 4. Regum 5. qui adorante Rege in templo Remmon, ſimul flectebat genua ante idolum, ut Regi ſibi innitenti ſe aptaret, quę actio etſi uidebatur eſſe idololatria, tamen reuerà non erat; quia non intentione adorandi idoli, ſed ſuſtentandi domini fiebat. Multò apertiùs id cernitur in propoſito: cùm enim amotio ſignorum, facta eo fine ut ceſſet dęmonis noxa, non ſit inuocatio dęmonis ex natura rei, ſed potiùs euerſio prioris pacti: neque etiam ex intentione amouentis, ut quę illi prorſus ſit contraria; nullo modo cenſeri poteſt illicita.

40 Quartum argumentum: Qui ſignum tollit ſpe nocumenti ceſſaturi, hunc effectum non expectat à cauſa naturali, neque ab humana uoluntate, neque per miraculum à uolũtate Dei: ergo expectat à diabolo: ac proinde eſt opus ſuperſtitioſum; nam perinde eſt ac ſi diabolo dicat, Pactus es amoto ſigno te ceſſaturum; ecce amoueo ſignum; pręſta quod promiſiſti.

Reſpondeo, Effectus, qui hic expectatur, non eſt aliqua actio poſitiua dęmonis, ſed ceſſatio aut priuatio actionis, quem effectum licet à dęmone expectare: multa enim quotidie facimus ut diabolus aliquid non faciat, vel ceſſet facere, non ſolùm coactus diuina poteſtate, ſed etiam quaſi offenſus & abhorrens; ut dum geſtamus agnos Dei, & reliquias, dum utimur aqua benedicta, dum benedicimus domos & templa: cur non etiam poſſimus deſtruere ſigna magica, ut deſinat nocere, tamquam non ampliùs ad nocendum allectus? Itaque non quouis modo illicitum eſt expectare effectum priuatiuum à dęmone, ſed expectare illum ex fide data & accepta; ſeu ex ui alicuius pacti cum dęmone initi: quod hic non fit. non enim expectatur ex ui pacti, ſed ex euerſione pacti, ſeu inuocationis: eſt enim effectus priuatiuus, qui ſufficienter ex hoc ſequitur, quòd non ampliùs per ſignum prouocetur, ſeu quòd prius pactum deſtruatur.

Effect⁹ priuatiuus poteſt à dæmone expectari.

Vnde qui ſic expectat ceſſationem à diabolo, non perinde facit ac ſi dicat, Pręſta quod promiſiſti: ſed potiùs perinde facit ac ſi dicat, Pactum tuum cum mago reſcindo, ſigna tua, quę inſtituiſti ad nocẽdum, deſtruo; non eſt ergo quòd noceas ampliùs.

Quintum argumentum: Diabolus numquam ceſſat ſponte à nocumento corporali, niſi ut grauiùs noceat in anima: beneficia enim illius nocentiora ſunt omnibus uulneribus, ut teſtatur Diuus Leo ſermone decimonono de paſſione. ergo per ceſſationem nocumenti, quæ fit amoto ſigno, grauius damnum infert uel amouenti, uel maleficiato, uel utrique.

Reſpondeo negando conſequentiam; etſi enim diabolus id fortè intendat, non tamen ſemper aſſequitur quod intendit, pręſertim cùm in noſtra ſit poteſtate per Dei gratiam ne in animo noceat. Neque uerùm eſt expectari ceſſationem tamquam beneficium eius; niſi quis dicat eũ, qui amouet ſignum proditionis urbis, expectare ceſſationem proditionis tamquam beneficium proditorum.

Sextum argumẽtum: Diabolus non eſt alligatus ſignis; poteſt enim nocere ſine ſignis, & deſinere nocere etiam poſitis ſignis, & non deſinere ſublatis ſignis: ergo fruſtrà tolluntur ſigna; niſi interceſſerit pactum, ut illis ſublatis deſinat nocere. 42

An poſſit nocere ſine ſignis.

Reſpondeo Primò, negando conſequ. tolluntur enim ſigna ut euertatur pactum magicum & tacita dęmonis inuocatio, ut dictum eſt. Quòd autem diabolus poſſit continuare uel non continuare nocumentum, parùm refert, modò conſtet ſemper uel ferè ſemper deſinere nocumentum ſublato ſigno.

Secundò, Sępè diabolus non poteſt nocere corporaliter, niſi humana malitia ei cooperetur: ita enim ligata eſt eius poteſtas, ut nihil ferè ſolus poſſit in hominis corpus, vel bona externa, ut patet ex hiſtoria Iob, niſi Deo id ei ſpecialiter permittente: quia tanta eſt eius malitia ut nihil prętermittaret mali, quod poſſet inferre; humana tamen poteſtas non ſic ligata eſt (quia homo homini reſiſtere poteſt) quę dum dęmoni cooperatur, plura ei Deus permittit quam ſoli. Vnde Franciſcus Victoria relect. de arte magię, ſub finem, *Mirum*, inquit, *eſt & myſterium, quòd cùm dæmones per ſe nocere non permittantur; tamen non adeò impediuntur nocere per homines, ut magos, lamias, & alias maleficas*: quòd etiam cęteri Doctores tradunt. Quare falſum eſt dęmonem ordinariè poſſe nocere ſine ſignis magicis, ſicut poteſt cum illis; uel poſſe continuare noxam ſublatis ſignis, ſicut poteſt poſitis ſignis. Hinc fit ut non fruſtrà tollantur; nam illi fortaſſe permiſſum non eſt ſublato ſigno nocere. Neque hinc ſequitur, Deum habere aliquod pactum cum dęmone; ſicut ſi Rex non impediat hoſtem in iis, quę facit cooperantibus ſubditis, non inde ſequitur Regem habere pactum cum ſuo hoſte.

Septimum argumentum: Si licet ſigna malefica amouere, uel ad eam rem malefici opem implorare: ergo qui maleficium patitur, tenetur id procurare, ſi aliud remedium non occurrat. 43

An teneat procurare amotionẽ.

Reſpondeo poſſe contingere ut tenear ſignum amouere, ſi ſciam, & commodè poſſim: maximè autem id tenetur maleficus, qui poſuit: nec uideo quomodo de hoc dubitari poſſit. neque refert quòd Doctores hoc expreſsè non doceant; ſatis eſt id ex eorum doctrina ſequi. ſicut enim maleficus, qui diabolum inuocat uerbis uel ſcriptis ut noceat cuipiam, tenetur ceſſare ab iſta inuocatione, non ſolùm quia ſuperſtitioſa, ſed etiam quia noxia; ita quoque tenetur ſigna poſita, quibus allicitur ad nocendum, tollere, ſi aliter nocumentum impediri nequit. Et confirmatur, quia

ſicut

ſicht is, qui poſuit puluerem fermentatum certo loco, vbi dānum illaturus eſt, tenetur illum tollere, ſi aliter damnū nequit auertere; ita qui ſignum poſuit, ex quo nocumentū ſequitur, illud amouere debet, quid enim refert quòd puluis vi naturali ſit nociturus, ſignum vi morali, ſeu vi pacti: quando æquè certò & efficaciter nocumentum ſequitur? Sanè perinde ſe habet illud ſignum ac ſi vis diabolica illi eſſet alligata. vnde tamquam res nocentiſſima eſt tollendum.

44 Octauum argumentum: Si licet ſigna amouere: ergo rectè faciunt, qui maleficos ad quæſtiones vocatos abradunt omnes pilos corporis, ne quo maleficij ſigno corpori adhærescente, reddantur inſenſibiles, & ita non poſſint cogi ad confeſſionem: atqui hoc eſt ſuperſtitioſum. Confirmatur ex Victoria relectione de magia, n. 16. vbi dicit, *ſi ad expulſionem dæmonum radunt pilos aut capillos aut aliquid huiuſmodi, eſt magia manifeſta.*

Abradere pilos maleficarum.

Reſpondeo, Si id faciant ne ſub capillis aliquod tale ſignum occultatum lateat, nō ſunt damnandi ſuperſtitionis. Vide Damhouderium. An ſatis decorè faciant, nō diſputo.

Quod Franciſcus Victor. ait, ad propoſitum non facit: loquitur enim de expulſione dæmonum è corporibus hominum, per gratiam gratis datam, qualem habent viri ſancti, ad quam expulſionem nihil facit raſura pilorum. non enim pili ſunt ſignum maleficum, ibi poſitum à mago; ac proinde non ſunt amouendi vt pactum aliquod magicum ceſſet.

Argumentum nonum. 33. q. 1. c. 4. Si per ſortiarios. Hincmarus Remenſis enumerat remedia contra maleficium concubitus coniugalis, nec meminit huius remedij, nec alij Patres meminerunt.

Reſpon. Primò, Non eſt neceſſe huius remedij mentionē facere, quia vulgò ſatis notum ſemper fuit, nec decuit eos niſi remedia Eccleſiaſtica & diuina proponere. Secundò, Si illicitum putabant hoc remedium, non ſolùm debebant eius nullam facere mentionem, ſed etiam expreſſè prohibere; cùm ſcirent eſſe vulgare; quod nobis argumento eſt eos non improbaſſe. Adde, eos loqui in caſibus, in quibus humana auxilia non ſuppetunt: plerumque enim ignorantur ſigna & eorum loca, niſi à magis indicentur. Vnde niſi remedia eccleſiaſtica & diuina proſint, cenſent impedimentum maleficij eſſe perpetuum, iubèntque eos ſeparari: quod tamē non facerent, ſi ſigna malefica cognita eſſent, & illis ſublatis maleficium poſſet ſolui. Communis enim Doctorum ſententia eſt, impedimentum non cenſeri perpetuū, quādo ope humana ſine nouo maleficio tolli poteſt.

45 Dico Secundò, Non ſolùm fas eſt tollere ſigna magica, ſed etiam, per ſe loquendo, ponere alia, quibus poſitis expirat vel deſtruitur pactum prius, & diabolus deſinit nocere: vel certè priora ſigna vim ſuam amittunt. Colligitur ex iiſdem DD. & Probatur Primò, Quia licitū eſt aliquid facere, quo poſito finitur prauum pactum, & diabolus deſinit nocere: hoc enim non eſt ſignum pacti noui, ſed euerſio vel impedimentum antiqui. Nec refert vtrùm hoc proueniat ex eo quòd diabolus tali ſigno oſtendatur; an quòd ipſemet ſtatuerit vt tali re interueniente pactum non conſiſtet, ſi non fiat modo deprecatorio, aut affectu aliquo beneuolētiæ. Exēpla ſint; ſi venefica te tangat, inficeris; ſi tamē illam mox repercutias, impeditur noxa, vel quia diabolus ſtatuit tunc non nocere; vel quia ſignum veneficæ non eſt tale, quale ipſe requirit. Item cùm à ſaga quis eſt infectus, dicitur ceſſare nocumentum, vel reddi inefficax, ſi infectus det illi panem & ſalem, vel ab illa panem accipiat; fortaſſe propter Euchariſtiæ myſterium. Nec refert quòd diabolus ipſe fortè hoc ſtatuerit; quia ſolū ſtatuit his poſitis non nocere, & vt pactum præcedens expiret: atqui licitum eſt aliquid facere quod per ſe indifferens eſt, vt diaboli pactum expiret, & nocumentum ceſſet: hoc enim non eſt ſignum amicitiæ; quia etiā erga inimicum cum poteſt quis talibus ſignis vti abſque vlla ſpecie beneuolentiæ.

Dices, Hic expectatur effectus à dæmone.

Reſpon. Non expectatur vllus effectus poſitiuus, ſed ſolùm ceſſatio à malo, qui effectus expectari poteſt modò non ex amicitia. Secundò, Licitum eſt tollere ſigna vt deſinat pactum & nocumentum: ergo licitum eſt apponere alia ſigna ad eundem finem. Tertiò Licitum eſt petere verbo à diabolo vt deſinat nocere, modò id non petatur deprecando, aut ex amicitia aliqua, ſed indignando: ergo idem licitum eſt petere ſigno. Secus eſt ſi petas vt aliquid agat; hoc enim eſt beneuolentiæ. Quartò, Si diabolus haberet tale pactum cum mago, vt poſito tali ſigno noceat, donec ponatur ſignum aliud contrarium, & non eſſet aliud remedium ad deſinendum nocumentum, poſſet magus illud alterum ſignum adhibere; ſicut enim poſſet diabolo dicere, Ceſſa; ita poteſt idipſum ſigno aliquo exprimere.

Hæc tamen omnia intelligenda ſunt de pura ceſſatione, 46
non autem de aliqua actione poſitiua, aut fauore eliciendo à diabolo: vnde ſi putaretur nocumentum per actionem poſitiuam eiuſdem vel alterius dæmonis deſinendum, non liceret: ſimiliter ſi res ſit dubia. non enim licitum eſt vti remedio ſuperſtitioſo, aut de quo dubium eſt an contineat tacitam dæmonis inuocationem: hoc enim eſt ſe exponere manifeſto periculo ſuperſtitionis; niſi fortè id fiat cū expreſſa voluntatis contrariæ proteſtatione. Pari modo fas non eſt à mago petere vt maleficium diſſoluat, ſi dubitas an abſq; nouo maleficio id poſſit: quia id de quo dubium eſt an ſine peccato fieri poſſit, ſicut abſolutè non eſt faciendū, ita nec abſolutè ab alio petendum vt faciat. ſecus quando conſtat ſine peccato fieri poſſe: & cauſa iuſta petendi ſubeſt, vt ſuprà ca. 41. dub. 10. dictum eſt. Nec refert etiamſi putem iniquo modo id facturum: id enim eius malitiæ imputandum, non meæ petitioni, cùm petam id quod licito modo facere poteſt; ſicut cùm exigo iuramentum ab eo, quem per falſos Deos vel pſeudopropheram Mahumetū iuraturum ſcio, non mihi imputatur illud ſacrilegium; vt loco citato oſtenſum. Hinc patet non peccaſſe militem, qui equum ſuum miſit curandum ad hippiarum, à quo naturaliter curari poterat, quamuis multum formidaret id eum ſuperſtitioſè præſtiturum, ſicut & fecit. Si tamen miles præſens fuiſſet, & vidiſſet illum ſigna ſuperſtitioſa parantem adhibere, non potuiſſet permittere: quia permittere vt circa te, vel rem tuam, te præſente magica medicatio fiat, eſt in illam conſentire; quia ſine tuo conſenſu nemo tibi vel rebus tuis in tuo conſpectu medicamina applicare poteſt: imò eſt moraliter illis vti, & applicare. Medicus enim ſe habet inſtar inſtrumenti reſpectu eius qui eum adhibet qui per illum curare dicitur. Vnde propriè dicimus nos vti opera medicorum.

Si iniquo modo facturus ſit.

CAPVT XLV.

De Irreligioſitate. *Habet 5. Dubitationes.*

EXPOSITIS vitijs religioni oppoſitis per exceſſum; proximum eſt vt dicamus de iis, quæ eidem opponuntur per defectum, quæ nomine *Irreligioſitatis* comprehenduntur, & à D. Thoma quatuor numerantur; vt dictum eſt cap. 41. in principio: *Tentatio Dei, Sacrilegium, Periurium, Simonia.* His adde *Blaſphemiam* & *Infidelitatem*, id eſt, voti violationem. Etſi enim *blaſphemia* à D. Thoma 2. 2. quæſt. 13. ſtatuatur vitium confeſſioni fidei oppoſitum, tamen etiam opponitur religioni per defectum cultus, vel potiùs contemptum: ſicut conuitium & contumelia in hominem opponitur obſeruantiæ. Vnde propriè ad irreligioſitatem pertinet. ſimiliter *infidelitas*, quatenus hoc nomine ſignificatur voti violatio. Alia enim deformitas eſt in eo quòd fides Deo data violetur, & promiſſum nō præſtetur; alia in rei ſacræ Deòque conſecratæ indigna cōtrectatione. Vnde videtur ſpecies à ſacrilegio diſtincta, quamuis ſacrilegium quoddam interdum ſit coniunctum, vt infrà num. 11. dicetur. De *Periurio, Infidelitate,* & *ſimonia* ſuprà ſatis dictum eſt. Itaque ſupereſt *Tentatio, Sacrilegium* & *Blaſphemia*; de quibus hoc capite nobis eſt tractandum.

Digitized by Google

DVBITATIO I.

Quid ſit tentatio Dei, & quale peccatum.

D. THOM. quæſt. 97.

1 *Tentatio.* TENTATIO generatim eſt dictum vel factum ad capiendum de aliquo experimentum, vt ſciatur qualis ſit potentia, ſcientia, bonitate, voluntate, &c. vt cùm quis examinatur in aliqua ſcientia, vel cùm fit alicui contumelia, vt videatur quid facturus ſit. neque tantùm dicitur quis tentare dum id facit vt ipſe ſciat, ſed etiam quando alioru cauſa: quo modo Deus dicitur tentaſſe Abraham, Iob, Tobiam, & alios ſanctos, vt mundo illorum virtutem manifeſtam faceret, & in exemplum proponeret. Aliquando *tentare* idem eſt quod ad malum incitare: inde enim capitur exprimentum virtutis vel vitioſitatis hominis: quomodo diabolus & concupiſcentia dicitur hominem tentare. & Deus dicitur *intentator malorum*, ἀπείραστος κακῶν, *& neminem tentare*, Iacobi 1.

2 *Tentatio Dei.* In propoſito, *Tentatio Dei* eſt quãdo quis abſque iuſta cauſa aliquid dicit, vel facit ad capiendũ experimentum diuinæ ſapientiæ, potentiæ, iuſtitiæ, miſericordiæ, voluntatis, aut alterius attributi. Colligitur ex D. Thoma art. 1. & ſequenti.

Dico *abſque iuſta cauſa.* quia ſi iuſtam cauſam habeat, non erit tentatio, vt ſi fiat ex diuino inſtinctu, uel habeat quis donum miraculorum, aut ſanitatum: uel ſi honor Dei & Religionis defenſio poſtulet opus ad quod tale experimentum ſit neceſſarium. Voco autem *experimentum* diuinæ potentiæ, &c. omne extraordinarium opus vel auxilium Dei ſupra communem rerum ordinem præſtitum, quo eius potentia, ſapiẽtia, iuſtitia quaſi experiendo cognoſcitur. Debet autem hoc à Deo peti uel expectari: alioquin non dicitur fieri ad capiendum experimẽtum. unde non erit tentatio Dei, ut ſi quis ſe conijciat in ignem, ut ſe interficiat, non expectans ut à Deo cõſeruetur illæſus. Hic enim non committit hoc peccatum, ſed ſolùm ſui homicidium.

Malitia huius vitij in quo ſita. Conſiſtit itaque huius uitij deformitas in illa irreuerentia, quæ Deo fit, cùm abſque iuſta cauſa opus aliquod uel auxilium extraordinariũ ab eo petitur uel expectatur. Vult enim Deus ordinem naturalem ſeruari, & cauſas naturales iam inſtitutas adhiberi quantum fieri poteſt, neque abſq; neceſſitate ſtatuit hunc ordinem prætermittere, niſi cùm ipſi ob cauſas occultas aliter viſum fuerit. Itaque cùm nulla eſt neceſſitas, & nullum nobis ſuppetit indicium illius voluntatis, irreuerenter agimus extraordinariam opem ab eo petendo, vel expectando. Nimia eſt illa familiaritas, & veluti cum ſocio, non conſiderans illius maieſtatẽ & noſtrã indignitatem, neque ſeſe intra ſuũ modũ continens, & veluti dedignans modis ordinarijs vti.

Reuerẽtia Dei. Sicut enim reuerentia Dei in eo ſita eſt, ꝙ cõſiderata illius maieſtate, & noſtra vilitate, non audemus nos liberè & ſoluto curis animo rebus diuinis ingerere, diuina ſcrutari, cũ Deo agere, ab eo quodlibet petere; ſed ſemper metuimus & circumſpicimus ne liberiùs, ſolutiùs, audaciùs ꝙ conueniat noſtræ humilitati & illius celſitudini cum eo agamus: ita irreuerentia naſcitur ex defectu illius conſiderationis, & conſiſtit in quadam audacia & libertate tractandi diuina, vel agendi cum Deo, & quidlibet ab eo petendi, nulla habita ratione illius maieſtatis, & propriæ vilitatis. Vnde patet hoc vitium eſſe contra reuerentiam diuinam, quatenus illi reuerentiæ aduerſatur petitio auxilij extraordinarij abſque neceſſitate.

3 *Fit dupliciter: expreſsè implicitè.* Poteſt autem hæc tentatio fieri dupliciter, Primò expreſsè, quando directa intentione talis experimenti capiendi aliquid agitur; vt ſi petas miraculum, vt tu vel alios ſciat Dei in aliquo negotio voluntatem; ſi ſalias in puteum, vt experiaris an Deus te ſinet lædi, quomodo fecit quidẽ Monachus apud Caſſianum collat. 2. Abbatis Moyſis c. 5. Si petas miraculum vt ſcias vtrùm Deus poſſit facere. quæ tentatio eò grauior eſt, quòd coniunctam habeat infidelitatem, & ex ea procedat.

Secundò, interpretatiuè, quando non intendis tale experimentum ſciendi cauſa, facis tamen aliquid ob aliũ finem, quod ex ſe auxilium Dei extraordinarium requirit, illudque temere à Deo expectas & expetis: vt ſi qs vellet abſtinere cibo & potu tota quadrageſima; vt Chriſtum imitetur; perſuaſus Deum vires præbiturum; niſi diuino inſtinctu id in animum inducat, vt Simeon Stylites. ſi alicui alteri periculo ſine neceſſitate ſe committat, à quo ſine extraordinaria ope Dei non poſſit eripi, eamque opem à Deo temerè expectet. Huc pertinent purgationes vulgares, quæ fieri ſolent ferro candenti, vel aqua feruente, in quibus expectabatur incolumitas ab ope diuina extraordinario modo præſtanda. quæ reprobantur à Iure cap. Omnibus. & c. Conſuluiſti. 2. quæſt. 4. Item purgationes quæ duello, in quo expectabatur vt Deus tueretur partem innocentem: quod damnatur cap. Monomachiam. ibidem. & c. 1. & 2. de purgatione vulgari, & à Concil. Trid. ſeſſ. 25. cap. 19. de reformatione.

4 *Quale peccatum.* Porrò hæc tẽtatio Dei, peccatum eſt; mortiferum quidem, Primò, Quando prouenit ex craſſa ignorantia, vel dubitatione earum rerum, quas homo ſcire debet; vt potentiæ, ſapientiæ, miſericordiæ, iuſtitiæ, prouidentiæ, aut alicuius articuli fidei. Secundò, Quando coniunctum eſt cum aperto vitæ periculo, aut grauis læſionis; vt ſi te ex turri des præcipitem, putans Deum te excepturum, quod prohibitum eſt Deuter. 6. vt conſtat ex c. 4. Matthæi. Item ſi in graui morbo remedia naturalia ſpernas, temeraria perſuaſione expectans à Deo ſanitatem ſupernaturali modo. Eſt autem in huiuſmodi peccatis duplex malitia; nimirum propria huius vitij, quæ in eo ſita eſt, quòd homo non ſatis reuerenter agat cum Deo petendo vel expectando ab illo ſine iuſta cauſa opem extraordinariam, vt dictum eſt. quæ irreuerentia ſæpè non eſt mortifera, ſed venialis tantum; & malitia alicuius alterius vitij, v. g. infidelitatis, vel læſionis aut occiſionis ſui, &c. pro ratione materiæ in qua verſatur opus, aut finis qui intẽditur, vel alterius circũſtãtię.

Nec obſtat quòd Deus olim videatur ſæpè purgationibus vulgaribus periculoſiſſimis miraculo fauiſſe; vt ex multis hiſtorijs conſtat, quas commemorat noſter Delrius l. 4. de magia c. 4. quia id factum vel ob ſimplicitatem illius ſæculi, cũm multi etiam Epiſcopi putarent in quibuſdam euẽtis eſſe licitas, vnde etiam erant ſatis vſitatæ: vel quia inquaque ſuſpecti ad eas cogebantur. interdum quoque euẽtus non reſpondebat.

Tertiò, Quando eſt periculum ſcandali; vt ſi quis publicè abſque neceſſitate offerat experimentum miraculoſum ad confirmationem fidei; niſi fortè ſentiret ſe dono miraculorum præditũ, vel peculiari inſtinctu Dei ſe ad hoc impelli.

Quartò, Si ex curioſitate, vt videat res mirabiles, petat miracula: eſt enim magna in Deum irreuerentia quia agit cum illo tamquam cum ludione, & fautore curioſorum. Veniale autem erit vel ratione ignorantiæ non craſſæ, aut in conſiderationis, vel ratione exiguitatis materiæ aut periculi. Vide Toletum lib. 4. c. 16. & Caietanum in Summa v. Tentatio.

5 *Si iuſta cauſa ſubſit, non eſt propriè tentatio Dei.* Si iuſta cauſa ſuppetit, non erit peccatũ, nec propriè tentatio Dei. Iuſta cauſa eſt Primò, Diuina inſpiratio. Sic Abraham Geneſis 15. petijt à Deo ſignum, vnde ſciret ſemen ſuum poſſeſſurum terram Chanaan, quã ei Dominus promittebat: & Gedeon, Iudicũ 6. petijt bis ſignum in area & vellere, vnde cognoſceret an reuerà Deus per ipſum vellet populum liberare, ſicut Angelus dixerat. eodem pertinet illud Iſaiæ 7. vbi Dominus videtur præcipere Achaz vt ſignum petat: *Pete*, inquit, *tibi ſignum*, (ſcilicet futurę liberationis) *à Domino Deo tuo in profundum inferni, ſiue in excelſum ſuprà* Quamuis dici poſſit Dominum nõ pręcepiſſe, ſed obtuliſſe. peccauit aũt Achaz recuſando petere, quia ex infidelitate noluit. Secundò, Neceſſitas; vt ſi infidelis, cui alia ratio cognoſcendæ veritatis non occurrit, bona mente petat miraculũ, vt ſciat vtrùm hæc doctrina ſit à Deo. Sic Epiphanius hæreſi 30. narrat Chriſtũ apparuiſſe cuidã Iudæo, & pcepiſſe vt peteret miraculũ; & ſic crederet.

DVBITATIO II.

Quid ſit ſacrilegium.

D. THOM. quæſt. 99.

6 *Sacrilegiũ unde dicatur.* SAcrilegium dicitur à *ſacris legendis*, id eſt ſuffurandis: græcè, ἱεροσυλία, quod idẽ valet, ac συλᾶν τὰ ἱερὰ, quod

Digitized by Google

quod eſt prædari vel violare ſacra: vtrumq; enim συλᾶν ſeu συλεῖν denotat: accipitur interdum generatim, vt etiam contineat impios cultus. Sic ſacrificia idolorum vocantur ab Auguſtino & alijs Patribus ſacrilega ſacra; & pacta cum dæmonibus, ſacrilega pacta. Propriè tamen accipitur *pro violatione rei ſacræ*, ſiue pro iniuria & irreuerẽtia quæ fit Deo indigna tractatione rei ſacræ. Multis enim modis Deo iniuria irrogari poteſt, blaſphemia, idololatria, magia, varijs ſuperſtitionibus, periurio, & indigna rerum ſacrarum tractatione: ſed ea ſola quæ poſtremo

Quid ſit. modo fit, propriè *ſacrilegium* dicitur. *Res ſacra* vocatur, quæ ad cultũ Dei peculiari modo dedicata eſt, ſiue ſit per-

Violatio. ſona aliqua, vt ſacerdos, ſiue res alia, vt templum, altare, calix. Hæc dicitur *violari*, quando indignè ſeu contra reuerentiam Deo in rebus ipſi dicatis debitam tractatur. Hinc

7 *Diſcrimen eius a ceteris.* patet *ſacrilegium* diſtingui à *periurio* & *tentatione*, quòd his ipſi Deo immediatè & in ſe iniuria irrogetur: *ſacrilegio* verò in rebus ipſi dicatis. A *ſimonia* verò iuxta Caietan. diſtinguitur, ſicut furtum vel rapina ab emptione rei alienæ à latrone. ſicut enim furtum & rapina ſonant commutationem inuoluntariam, emptio à latrone voluntariam, ita ſacrilegium dicit circa rem ſacram commutationem inuolũtariam: agitur enim inter Deum & hominem, & res Deo ſacra contra ipſius voluntatem malè ab homine tractatur. ſimonia verò agitur inter duos homines, & fit conſentiente parte.

8 *Simonia videtur ſpecies ſacrilegij.* Sed hoc diſcrimen benè probat in ſimonia aliquid amplius includi, quàm in ratione ſacrilegij: tamen non conuincit in illa non contineri malitiam ſacrilegij: nam qui vẽdit rem ſacram, indignè eam tractat & violat eius ſanctitatem contra voluntatem Dei, qui eſt illius dominus; ac proinde ſacrilegium committit. Confir. quia huiuſmodi contractus eſt contra reuerẽtiam Deo in rebus ſacris debitam, nec minùs cedit in ipſius iniuriam & contemptum, quàm violatio loci ſacri.

Nec refert quòd id fiat conſentiente parte; inde enim benè ſequitur non fieri parti iniuriam: non tamen tollit iniuriam quæ fit Deo, ſed potiùs auget, quia etiam ipſa ſanctitatem rerum illarum, emendo violat, & contra reuerentiã Deo in rebus illis debitam agit. Itaque ſimonia videtur ſpecies quædam ſacrilegij: conſiſtit enim in eo, quòd ſpeciali modo, nempe emendo & vendendo, res ſacra violetur. Confirm. ex Gregor. cap. 1. Audiuimus 1. quæſt. 3. *à ſacrilegio hoc facinus non diſpar dixerim, cùm id, quod gratis fieri debuit, ſub pecunia paſſione cauſatur.* Vbi Gloſſa, *dicitur hic quòd ſacrilegium & ſimoniam committunt qui Eccleſias vel eccleſiaſtica beneficia per pecuniam acquirunt, vel concedunt.*

DVBITATIO III.

Quomodo ſpecies ſacrilegij ſint diſtinguendæ.

D. THOM. ART. 3.

9 *Vnde ſacrilegiorũ diſtinctio.* RESPONDETVR Eſſe diſtinguendas ſecundùm diuerſitatem rerum ſacrarum, ſeu iuxta diuerſam rationem ſanctitatis, quæ in rebus ſacris reperitur. Ita D. Th. art. 3. tantò enim, ceteris paribus, ſacrilegium eſt grauius, quantò maiorem ſanctitatem obtinet res ea, quæ violatur. Dico *ceteris paribus*; quia non tantùm conſideranda eſt rei ſanctitas, ſed etiam conditio operis, quo violatur, verũ multum an parum illi ſanctitati repugnet. maius enim peccatũ eſt confringere imagines Sanctorum, quàm indeuotè accedere ad Euchariſtiam.

10 *Tria genera rerũ ſacrarum. Tres ſpecies ſacrilegij. 1. Species.* D. Thom. ponit tria genera rerum ſacrarum: tribuitur enim ſanctitas *perſonis*, & *locis*, & *alijs rebus ad cultũ Dei ordinatis*. & hoc modo ſtatuit tres ſpecies ſacrilegij. Primam, Qua violatur perſona. Secundam, Qua locus. Tertiam, Qua res aliæ. Ad Primam ſpeciem pertinet percuſſio Clerici, fornicatio ordine ſacro initiati, Religioſi, & Religioſæ, & cuiuſlibet votum caſtitatis habentis. Idem tenet Caietanus de violatione cuiuſlibet voti perſonalis; hoc ipſo enim quo aliquod opus virtutis Deo voues, teipſum illi dedicas & conſecras, vt ei cultum exhibeas. itaque ſi omittas, uiolas tuam perſonam ut ſacra eſt, iuxta Caietanum.

Aduerte tamen, Præcipuam malitiam cõtra religionem 11 in violatione votorum eſſe, non qua parte res Deo dicata *Præcipua malitia uiolationis voti in perfidia.* indignè tractatur; (in qua indigna tractatione conſiſtit ſacrilegij ratio) ſed qua parte non ſeruatur promiſſio Deo facta, & fides irrita redditur, vt Apoſt. loquitur. Votum enim eſt promiſſio Deo facta, quo non tam ſanctificatur aut ſacra efficitur perſona uouens, quàm res, quæ uouetur: atqui uiolatio promiſſionis per ſe non eſt ſacrilegium, ſed perfidia. Itaque perfidia in Deũ eſt præcipua in huiuſmodi peccatis: quæ poteſt accidere, etiamſi alias propriè nulla res ſacra male tractetur; vt fit quando per nudam omiſſionem rei votæ peccatur. Vnde peccatum cõtra votum, propriè & per ſe eſt perfidia in Deum, ſicut peccatum contra iuramẽtum eſt periurium.

Eſt tamen etiam in omni violatione voti aliquo modo ratio ſacrilegij, clariùs aut obſcuriùs, perfectiùs vel minùs perfectè: qui enim uouet caſtitatem, corpus ſuum Deo conſecrat, vt immune & purum maneat ab omni contaminatione libidinis: ex qua conſecratione & dedicatione peculiarem ſanctitatem contrahit; contra quam ſi agatur, erit propriè ſacrilegiũ. hinc virgines Deo dicatæ dicuntur ſponſæ Chriſti. In votis autem, quibus alios virtutum actus, vt paupertatem, obedientiam, orationem, peregrinationẽ, ieiunium, uouemus, nõ tam apertè cernitur hæc ſanctificatio perſonæ. nihilominùs quia perſona aliquo modo ſe dedicat cultui diuino, obligando ſe per uotum ad cultum Deo tali opere exhibendum; uidetur & ipſa quodammodò ſacra fieri; & ita poteſt ibi ſacrilegium aliquo modo locum habere, dum uoluntariè contra illam ſanctitatem agitur, vel omittitur id, quod ipſa poſtulabat: quamuis, ut verum fatear, parùm propriè id ſacrilegium dicatur. Aduerte tamen in huiuſmodi, perfidiam & ſacrilegium non eſſe duo peccata, ſed unum tantùm; quia alterum ex altero neceſſariò ſequitur, ſoloque reſpectu diſtinguuntur. In uotis realibus, res, quæ uouetur, ſanctificari cenſetur. Vnde ſi hæc poſteà ad profanum uſum applicetur, ſacrilegium erit: niſi fortè illius fiat iuſta redemptio. hoc tamen potiùs ad tertiam ſpeciem pertinet.

Ad primam quoque ſacrilegij ſpeciem pertinet pertra- 12 ctio perſonarum eccleſiaſticarum ad tribunal ſæculare, exactio vectigalium ab ijſdem per Principes ſæculares contra Canones; quia Eccleſia in reuerentiam ſtatus ſacri voluit illas ab his eſſe immunes, & hac immunitate ſeruãda Deum in illis per ſæculares honorari: quod meritò facere potuit, ut oſtenſum eſt ſup. c. 33. dub. 3.

Ad ſecundam ſpeciem pertinent omnia, quæ fiunt cõtra 13 ſanctitatem loci ſacri. Primò, Effractio vel incendium loci *2. Species.* ſacri, euerſio altaris. Secundò, Effuſio iniurioſa ſanguinis, effuſio ſeminis, excommunicati vel infidelis ſepultura, extractio uiolenta perſonæ, quæ aſyli cauſa eò ſe contulit; quod intellige, niſi ſit latro publicus, vel nocturnus populator agrorum, vel commiſerit enorme maleficium in loco ſacro fiducia aſyli, de quibus vide Silueſ. Immunitas 3. q. 2. Ratio eſt, quia Eccleſia in reuerentiam loci ſacri & cultus diuini uoluit loca ſacra ab his eſſe libera, & huiuſmodi priuilegio illa honorari. Tertiò, huc etiam referri poſſunt mercatus, deambulationes, clamores, & alia huiuſmodi profana, quæ per ſe cultum diuinum impediunt, c. Decet 2. de immun. Eccleſ. in 6. quamuis in his poſterioribus non ſemper ſit peccatum mortale, maximè ſi ſcandalum abſit, & nõ ſit grauis exceſſus, nec cultus diuinus impediatur. Quartò, 14 Furtum in loco ſacro, & quidem ſi aſyli & ſecuritatis cauſa *Furtũ loco ſacro.* res ibi ſit depoſita, vt reuerentia loci tuta ſit, circumſtantia loci ſacri addit furto malitiam ſacrilegij mortiferam. quia ſanctitas loci ſacri uiolatur & cõtemnitur, acceperat enim locus ſacer, uel potiùs Deus, quatenus loco ſacro præſidet, rem illam in ſuam veluti fidem & cuſtodiam. Si autem eam ob cauſam ibi depoſita non ſit, probabile eſt rationem ſacrilegij mortiferam non eſſe; quia res illa cuſtodiæ loci ſacri non erat concredita, ſed per accidens ibi poſita. Quare non cenſetur loco per tale furtum maior iniuria irrogari, quàm per confabulationes, riſus, detractiones, contractus ſæculares, & ſimilia; in quibus tamen, ſi ſcandalum abſit, & cultus diuinus non impediatur, non uidetur malitia ſacrilegij mortifera: non enim habent iſta peculiarem repugnantiam cum loci ſanctitate, ſed ſolùm generalem, ſicut omnia peccata externa; nec Eccleſia peculiariter ſtatuit horum abſtinentia locum ſacrum honorari; ſicut conſtituit ibi non

fieri

Digitized by Google

fieri actum matrimonij, effuſionem ſanguinis, homicidium, & cetera.

15 Ad Tertiam pertinent ea peccata, quibus aliæ res ſacræ temerãtur. Dicitur autē aliæ *res ſacra* vel quia ſanctitatē efficiunt, vt Sacramēta: vel quia rebus ſacris adminiſtrandis ſunt inſtrumenta, vt vaſa ſacra, veſtes ſacræ, ornamenta: vel quia ſacra ſignificant, vt verba ſacra: vel quia ea repræſentant, vt imagines Chriſti & Sanctorum. vel quia ſunt particulæ aut res ſacrorum, vt reliquiæ: vel quia ſunt menſura actionum ſacrarum, vt dies dominici & feſti: vel denique quia ad ſuſtentationem ſacrorum ſunt dedicata, vt bona Eccleſiarum. Hæc omnia continentur nomine *res ſacra*; vt diſtinguitur à perſona; iuxta D. Thomam.

3. Species.

Varijs modis res dicũtur ſacra.

16 Inter hæc primum locum tenent Sacramenta. Itaque ad hanc ſpeciem ſacrilegij. Primò referenda eſt omnis iniuria; omniſque abuſio Sacramentorum: item perceptio & adminiſtratio eorũdem in ſtatu peccati mortiferi. & quia inter Sacramenta ſupremum locum tenet Euchariſtia, quæ non ſolùm ſanctitatem efficit, ſed etiam fontem ſanctitatis realiter continet, violatio huius eſt grauiſſimum ſacrilegium, vt rectè D. Thomas dixit. quod intellige de ſacrilegijs, quæ committuntur in res ſacras, non autem quæ in perſonas: nam grauius eſt ſacrilegium, quod committitur in ipſam Chriſti humanitatem in ſua ſpecie ſe exhibentem, quale erat Iudæorum, Chriſtum malè tractantium & occidentium. Nec obſtat quòd in Euchariſtia ſit etiam perſona Chriſti, eiuſque ſanctiſſima humanitas viua & intelligens; quia non exhibet ſe in modum naturæ intelligentis, ſed rei inanimæ. Vnde D. Thomas Euchariſtiam refert inter res ſacras, non inter perſonas ſanctitatem habentes.

Violatio Sacramẽtorum.

Sanctiſſ. Euchariſtia Sacr.

Secundò, Abuſio & violatio vaſorum ſacrorum; vt ſi quis vtatur calice conſecrato ad potandum, ſicut Baltazar vaſis templi: ſi ex veſtibus ſacris conficiat ſibi caligas vel thoraces, ſicut multi fecerunt hæretici; ſi res huiuſmodi ſurripiat.

17 Tertiò, Abuſio ſententiarum ſacræ Scripturæ ad ſuperſtitiones, ad facetias, ad amatoria, &c. Item ad ſtabiliendas hæreſes, vt docet D. Thomas ar. 2. vnde omnes hæretici hac ratione ſunt ſacrilegi; iniuriam enim faciunt verbo Dei, eo abutentes ad ſtabiliendа pernicioſa mendacia: qua in re etiam ipſum Deum auctorem mendacij faciunt, & ſic tacitè etiam blaſphemiam committunt. Item irreuerentia omnis, quæ committitur in recitando vel cantando officio diuino, ſacriſque cæremonijs obeundis: hæc enim omnia reuerenter & decorè, tamquam res, quæ ratione ſignificationis & inſtitutionis ſuæ ſacræ ſint, peragi debent. eodem pertinet muſica laſciua vel profana rebus diuinis adhibita: qua in re multis locis peccatur, & meritò à Summo Pontifice & Prælatis Eccleſiæ remedium adhiberi deberet.

Abuſio S. Scripturæ.

Hæretici ſacrilegi.

Muſica profana.

Quartò, Mala tractatio vel contractio imaginum ſacrarum; ſi id fiat vt Sancti per eas non colantur, vel ex contẽptu illorum; ſicut fit ab hæreticis. ſi indecorè pingantur, vel ſculpantur; vt cùm D. Virgo inſtar feminæ mundanæ exprimitur. in his etiam tacita blaſphemia continetur.

Quintò. Si reliquiæ Sanctorum indecorè habeantur, ſi diſſipentur, eo animo ne colantur.

Aduerte tamen, ſi hæc indigna tractatio reliquiarum & imaginum ſpectetur vt eſt iniuria in ipſos Sanctos, ſic nõ eſſe ſacrilegium, ſed peccatum contra obſeruantiam & reuerentiam Sanctis debitam ob eminentiam ſui ſtatus, & opponitur douliæ. Sed habet rationem ſacrilegij quatenus hoc ipſum redundat in iniuriam Dei, cuius ſunt miniſtri, & filij cum ipſo regnantes, & ipſius gloriæ conſortes. Sicut enim ad honorem Dei pertinet, vt ipſis filij, quos ipſe tantopere euexit, & tamquam ſublimes fecit, ipſius intuitu honorentur; ita & multò magis illorum dedecoratio in ipſum refunditur. Sic domeſtici regis & familiares honorantur maximè ob reſpectum & coniunctionem quam habent cum rege, & contumelia ipſis temerè facta videtur ad regem pertinere.

18 Sextò, Si dies ſacri operibus ſeruilibus, vel alijs prohibitis violentur. Omiſſio Sacri non tam videtur eſſe ſacrilegium quam cultus debiti neglectus. ſacrilegium enim ſonat indignam rei ſacræ tractationem: unde dicit aliquem poſitiuũ actum circa rẽ ſacrã. Itaq; in operibus ſeruilibus potiùs cernitur ratio ſacrilegij, quia per ea ſanctitas diei (quæ conſiſtit in eo, quòd dies ille deputatus ſit cultui diuino, per auditionem Sacri & abſtinentiam operum ſeruilium, præſtando) violatur & quaſi contaminatur: quamuis & hic ſatis imperfectè ratio ſacrilegij reperiri videatur. Confirm. quia ſacrilegium eſt contra præceptum negatiuum, *Non violabis ſacra*: omiſſio Sacri cõtra affirmatiuum. Itaque eſt contra virtutem religionis, tamquam priuatio actus debiti religionis.

Omiſſio Sacri.

Sanctitas diei feſti.

Septimò, Inuaſio bonorum vel iurium eccleſiaſticorũ, retentio Eccleſiæ legatorum, &c. hæc enim ſæpè in iure ſacrilegia vocantur; ut patet multis Canonibus, 17. quæſtio. 4 etſi enim hæc bona nullam in ſe ſanctitatem habeant, tamen iure naturæ & Canonico ob reuerentiam, quæ cultui diuino debetur, debent eſſe ab occupatione ſæcularium immunia.

19 Circa prædicta aduerte, non omnia ſacrilegia, quæ ad hunc tertium modum pertinent, eſſe eiuſdem ſpeciei propriè loquendo, ſicut nec omnia, quæ ad primum, vel ſecundum. ſicut enim longè aliter Sacramenta ſunt ſacra, quàm veſtes ſacræ vel verba ſacra, vel reliquiæ Sanctorum; ita quoque indigna horum tractatio diuerſæ rationis malitiam continet. Dicuntur tamen eiuſdem ſpeciei nimirum generalis & ſubalternæ, quæ alias ſub ſe ſpecies peculiares continet.

DVBITATIO IIII.

Quando ſacrilegium cenſendum ſit eſſe peccatum mortiferum, quando veniale.

20 RESPONDEO, Mortiferum eſſe, Primò, Quando procedit ex contemptu rei ſacræ; vel cultus ad quem refertur: talia ſunt ſacrilegia hæreticorum, cùm vaſa ſacra, Sacramenta, altaria, templa, imagines Sanctorum, reliquias & ſimilia violant, profanant, proterunt, vaſtãt: cùm Sacerdotes, Religioſos, vel alios viros Eccleſiaſticos, quia tales ſunt, malè tractant, contumelijs afficiunt, &c. tunc enim ipſum ſacrilegium, ſeu violatio ſanctitatis rei directè eſt intenta. Secundò, Quando fit aliquid voluntariè in materia graui, quod peculiarem repugnantiam habet cum rei ſanctitate; vt ſi habens votum caſtitatis fornicetur, ſi actus matrimonij fiat in loco ſacro, etſi occultè, extra caſum neceſſitatis, &c. ſi longum opus ſeruile die feſto.

Quale peccatum.

Secùs ſi materia ſit parua; vt ſi opus ſit breue; vel ſi non habeat repugnantiam peculiarem cum ſanctitate rei, ſed ſolùm generalem. quo modo omnia peccata repugnant ſanctitati loci & temporis, & perſonæ; ut ſi quis loco ſacro, vel die ſacro detrahat proximo, ſe inebriet, malum alteri imprecetur, contractum iniquum faciat, &c. tunc enim malitia ſacrilegij per ſe non eſt niſi venialis, etiamſi peccatum, cui coniungitur, per ſe mortiferum ſit. Tertiò, Quando ex ignorantia vel negligentia craſſa fit aliqua notabilis iniuria rei ſacræ; ut ſi quis malè baptizet, conſecret, abſoluat; ſi in irregularitate vel cẽſura ordinetur vel ordinet; ſi in peccato mortali vel excommunicatione Sacramentum adminiſtret, vel accipiat, & alia huiuſmodi. Si autem ignorãtia, vel inaduertentia, ex qua procedit opus, ſit leuis, erit ſolùm veniale: ſi inculpata, nullum.

21 De pœnis ſacrilegiorum vide multa 17. q. 4.

Solùm Notandum eſt hoc loco, non omnes ſacrilegos incurrere pœnam excommunicationis latæ ſententiæ ipſo facto, ſed quoſdam tantùm. Primò, Percuſſores Clericorũ; c. 27. Si quis ſuadente. 17. q. 4. Secundò, Incẽdiarios, qui Eccleſias vel alia loca ſacra incendunt & vaſtant; c. Tua nos. 19 de ſenten. excommun. eſtque communis ſententia Canoniſtarum. Verùm ille Canon hoc non efficaciter probat, vt oſtendit Caiet. v. Excommunicatio, c. 22. & Nau. c. 27. nu. 94. ſolùm enim dicitur, *etiam incendiarios, ex quo ſunt per Eccleſia ſententiam publicati, pro abſolutionis beneficio ad Sedem Apoſtolicam mittendos*: vnde Gloſſa dicit primum excommunicandos per Epiſcopum, iuxta hunc canonem, & tunc publicãdos. nullus autem alius canon eſt, per quem ipſo facto excommunicentur, vt docent Caiet. & Nau. ſup. Itaque niſi conſuetudine à Prælatis approbata (quæ ex cõmuni ſententia DD. orta eſſe potuit) excommunicati ſint, videri poſſint non eſſe ipſo facto, excommunicati. Suares noſter & quidam alij dicunt illos eſſe excommunicatos per c.

Pœna ſacrilegiorũ.

Con-

Digitized by Google

22 Conqueſti. 22. de ſenten. excommun. vbi excommunicantur qui effringunt & ſpoliant Eccleſias: qui enim incendunt, poſſunt dici illas effringere, cùm omnino deſtruant; & ſpoliare, quia hoc nomine quæuis damnificatio rebus Eccleſiæ illata continetur; vt ſi quis frangat, vel laceret vel comburat imagines, veſtes ſacras, &c. non minùs ſpoliat quàm qui hæc ſecùm aſportat. Hæc ſententia mihi probatur; cùm enim hic Canon editus ſit in Eccleſiæ fauorem, verba amplè ſunt interpretanda, quantum orationis proprietas patitur.

Tertiò, Qui effringunt & ſimul ſpoliant Eccleſiam vel alium locum pium; dic. cap. Conqueſti. 22. de ſententia excommun. Vbi nota alterum non ſufficere, ſed vtrumque debere coniungi, effractionem & ſpoliationem; vt Caietanus cap. 21. ver. Excommunicatio, & Nauarr. numero 94. docent.

Quartò, Qui gabellas, collectas, & ſimilia imponunt Clericis, vel impoſita exigunt, vel exigi curant abſque Summi Pontificis conceſſu. de quo & alijs quibuſdam contra libertatem eccleſiaſticam, vide Bullam Cœnæ Domini. vide etiam Concilium Tridentinum ſeſſio. 22. cap. vndecimo, de inuaſoribus bonorum & iurium eccleſiaſticorum, & locorum piorum.

DVBITATIO V.

Quid ſit blaſphemia, quotuplex, & quàm graue peccatum?

23 BLaſphemia generatim ſignificat omne conuitium & maledictum in aliquem, præſertim alicuius dignitatis & excellentiæ, vt ex auctoribus profanis conſtat, & ex Apoſt. 1. ad Cor. 4. *Blaſphemamur & obſecramus.* & ad Tit. 3. *Admone illos neminem blaſphemare:* hoc eſt maledicere, conuitiari, vt Hieronym. ibidem docet. Tamen ex vſu Patrum & Theologorum ordinariè accipitur pro contumelia in Deum, qui eſt ſummæ excellentiæ & dignitatis: nimirũ cùm aliquid dicitur, quo eius honori derogatur. Vide D. Auguſt. lib. de morib. Manich. c. 11. *Eſt autem blaſphemia, cùm aliqua mala dicuntur de bonis. Itaque iam vulgò blaſphemia non accipitur, niſi mala verba de Deo dicere. De hominibus namque dubitari poteſt: Deus verò ſine controuerſia bonus eſt.* Quod igitur in homines eſt contumelia, hoc in Deum eſt blaſphemia. Nau. c. 12. num. 81. ſic definit; *Blaſphemare eſt tacitè vel expreſsè verbo vel ſcripto contra Deum vel Sanctos eius aliquid contumelioſum dicere.* Sed qua parte tendit in Sanctos, non tam videtur eſſe blaſphemia, quæ Deum impetit, & religioni opponitur; quàm peccatum contra honorem Sanctorum, oppoſitum douliæ. Verum tamen eſt quod Nau. dicit. Non contumelia Sanctorum in Deum redundat; & hac ratione habet rationẽ blaſphemiæ, non autem quatenus ſiſtit & terminatur in Sanctos. Formaliter itaque definiri poteſt: *Blaſphemia eſt iniurioſa in Deum locutio*, ſiue *eſt locutio in Deum contumelioſa;* ſiue *eſt contumelia in Deum verbo irrogata. Contumelia* generatim dicitur omnis inhonoratio, ſeu omne ſignum vel factum, quo honori alterius derogatur. Directè enim opponitur honori. Nam etſi potiſſimum fiat verbis, quæ ſignificandi principatum obtinent; ſæpè tamen fit alijs ſignis, vt ex vſu probatorum auctorum conſtat, & docet D. Thom. quæſt. 72. ar. 1. Alia enim eſt contumelia verborum, alia factorum; vt ſi quis alteri in faciem ſpuat, ſi alapa feriat, &c. Sed ea tantùm contumelia in Deum eſt *blaſphemia*, quæ verbis agitur: ſicut non omnis honoratio Dei eſt laus, ſed ea ſola quæ verbis fit. Blaſphemia autem directè opponitur laudi diuinæ. Itaque ſicut *laus* eſt honor qui Deo verbis & ſermone defertur, cùm excellentia eius prædicatur: ita *blaſphemia* eſt contumelia quæ ſermone infertur, cùm indignè de Deo quis loquitur. Poteſt autem iſte ſermo vel eſſe interior, & ſic erit blaſphemia cordis, vel exterior, & erit blaſphemia oris. Poteſt etiam fieri inſtrumento Muſico, vel ſcriptura, omnibus enim his modis vſitatum eſt inter homines loqui.

Quid ſit.

24 Contumelia.

Contumeliæ quæ alijs ſignis fiunt, v. g. quas Iudæi Domino noſtro inferebant conſpuendo, velando, alapis cædendo, inter latrones crucifigendo, & ſimiles, non erant propriè blaſphemiæ, quia non erant iniuriæ verborum, ſed factorum; neque conſiſtebant in malè loquendo, ſed in malè & iniurioſè ipſius perſonam tractando: quamuis ſimul plurimas verborum iniurias ſeu blaſphemias his adiunxerint, erantque non tam ſacrilegia quæ verſantur immediatè non circa ipſum Deum, ſed circa res ipſi dicatas & conſecratas, quàm infandæ contumeliæ in ipſam perſonam diuinam ob ſuam atrocitatem proprio nomine carentes & ineloquibiles.

Ex his patet blaſphemiam propriè & formaliter eſſe cõtra religionem, cum ſit contumelia quædam verbalis in Deum, & eius turpitudo ſita ſit in eo, quod verbis honori diuino detrahatur. 25 *Eſt contra Religionẽ.*

Non obſtat quòd D. Thom. 2. 2. quæſt. 13. ar. 1. velit blaſphemiam opponi confeſſioni fidei; quia id verum eſt de ea quæ ex animo infideli procedit, vt cùm hæreticus (quia ſic ſentit) dicit Filium eſſe minorem Patre; Deum eſſe auctorem malorum. Hæc enim blaſphemia eſt confeſſio infidelitatis, ac proinde opponitur contrariè confeſſioni fidei; ſicut infidelitas fidei. Ea verò quæ non procedit ex animo infideli, ſed ex ira, præſertim ſi imprecando vel optando fiat, non opponitur propriè confeſſioni fidei. Non enim opponitur priuatiuè, ſicut omiſſio confeſſionis fidei vrgente obligatione, vt per ſe conſtat: neque etiam contrariè quia non cenſetur confeſſio infidelitatis, aut doctrinæ fidei denegatio, ſed ſolùm contumelia quædam, & læſio honoris diuini. Confir. quia talis nihil enuntiat, quod ſit contra doctrinã fidei, ſed ſolùm optat, & imprecatur, non quia putat id fieri poſſe, aut eſſe conueniens, ſed vt ſe de Deo quodammodò vindicet. Simili modo qui odit Deum, optat illũ non eſſe, aut non eſſe omnipotentem; non tamen agit contra fidem, aut eius profeſſionem: quia non iudicat nec ſignificat id ita eſſe, aut eſſe poſſibile, aut conueniens in ſe; quamuis iudicet eſſe conueniens ſuo affectui.

Addo etſi pleræque blaſphemiæ etiam aliquid contra fidem enuntient aut inſinuent, hæc tamen deformitas formaliter eſt diſtincta ab ea quæ conſtituit rationẽ blaſphemiæ. Alia enim malitia eſt nolle credere, vel repugnare doctrinæ fidei; alia repugnare honori diuino. Nam illud eſt commune multis alijs quæ non ſunt contra honorem diuinum, nec vllam blaſphemiam continent; v. g. negare purgatorium, indulgentias, Sacramentum matrimonij, & ſimilia, eſt contra fidei confeſſionem, non tamen eſt blaſphemia. Non enim omnes hæreſes ſunt blaſphemiæ. Itaque ratio blaſphemiæ conſiſtit in eo quòd dicatur aliquid repugnans non fidei confeſſioni, ſed honori diuino, quamuis ſemper aliquo modo implicitè vel explicitè illud ſit coniunctum. Idẽ confirmatur ex eo quòd blaſphemo in confeſſione non ſufficiat ſi dicat, Feci contra fidei confeſſionem, vel dixi hæreſim; ſed oportet dicere, Blaſphemaui: & tamẽ omnia peccata quatenus præciſè repugnant confeſſioni fidei ſunt eiuſdem ſpeciei; ſicut omnes hæreſes vt ſunt contra fidem ſunt eiuſdem ſpeciei. 26 *Eſt diſtincta malitia.*

Blaſphemia tripliciter diuidi poteſt. Primò, ex parte actus, qui vel eſt interior vel exterior; & ſic alia eſt *blaſphemia cordis*, alia *oris*. Quidam addunt *blaſphemiam operis*, cùm ipſo opere falſum de Deo ſignificatur; v. g. per idololatriam, vel alijs in Deum factorum contumelijs: ſed hæc propriè nõ eſt blaſphemia, vt dictum eſt: quia blaſphemia eſt iniuria verborum, non actorum. Secundò, ex parte modi: & ſic alia eſt *enuntiatiua*, alia *imprecatiua*, alia (vt ſic dicam) *dehoneſtatiua*. 27 *Diuiſio.*

Enuntiatiua fit affirmando vel negando, idque tripliciter. Primò, cùm Deo aliquid tribuitur, quod eius excellentiæ non congruit; vt ſi dicatur auctor malorum, crudelis, iniuſtus: Si probroſo nomine compelletur. Secundò, cùm negatur id quod ipſi competit; vt cùm negatur Trinitas perſonarum, vel generatio Filij, vel æqualitas Filij cum Patre, vel proceſſio Spiritus ſancti ex Filio. Eodem pertinet cùm dicitur, Renego Deum: quamuis quidam putẽt id dici per modum iuramenti, vt ſenſus ſit, Niſi ita ſit, nego Deũ. Sed reuera eſt blaſphemia ſaltem conditionalis. Non enim adducitur Deus in teſtem, ſed negatur exiſtere, niſi quod dicitur ſit verum. qua in re eſt maxima iniuria, quòd ex tam vili cauſa homo tam indignè de Deo loquatur, & paratus ſit illi tantam contumeliam abſolutè irrogare. Tertiò, cùm id quod proprium eſt Dei tribuitur creaturæ; vt cùm Phariſæi dicebant, In *Beelzebub Principe dæmoniorum eijcit dæmonia.* quibus in verbis duplex erat blaſphemia. Nam diabolo

bolo tribuebant id, quod manifeſtè diuina fiebat virtute: & Chriſto, qui erat Deus, tribuebant commercium cum diabolo. Similiter cùm Idolo uel creaturę dicitur; tu es Deus meus, tu me ab hoſtibus meis liberaſti. Sic cùm Iſraelitæ dicebant de vitulo conflatili, *Iſti ſunt dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Ægypti:* Exodi 32. Hi tamen tres modi non diſtinguuntur ſpecie, ſed ſunt vnius rationis, vt docet D.Thomas quæſt.13.art.1.ad 3. Nam attribuere Deo quod ei non conuenit, & remouere ab eo quod ei conuenit, non differunt niſi ſecundùm affirmationem & negationem, quę non variant rationem iniuriæ uel contumeliæ, ſicut nec rationem notitiæ vel erroris. Ea autem quæ Deo ſunt propria tribuere creaturæ, nihil videtur aliud, quàm tribuere Deo quod ipſi non conuenit, & ſignificare ipſum non diſtingui a re creata, vt ibidem docet.

Imprecatiua blaſphemia eſt, cùm quis optat ſiue imprecatur Deo malum. Talis eſt blaſphemia damnatorum, & peſſimorum hominum.

De honeſtatiua eſt, cùm quis membra Chriſti, vel Sanctorum, indecorè & inhoneſtè nominat. Vide Nauarr. c. 12.n.85.& Caietan.in ſum. v. Blaſphem.

28 Petes, Vtrùm ſit blaſphemia, cùm iuratur, vel ex ira dicitur, caput Dei, corpus Dei, ſanguis, mors Dei: quibus loquendi modis milites lingua vulgari ſæpè ſolent vti.

Reſpond. Si velint indicare Deum iſta habere ſecūdùm diuinitatē, eſt vera blaſphemia: quia tribuitur diuinitati, quod ei non congruit: ſi verò loquantur in genere, & velint ſignificare illa in Deo eſſe, eo modo quo in eccleſia audiuerūt illa Deo competere, non eſt blaſphemia; quia poſt incarnationem Domini illa verè Deo conueniunt. ita Caietan. & Nauarrus ſuprà. Sunt tamen peſſimi modi, & valdè ad blaſphemiam vergentes. quia illæ locutiones potiùs indicant iſta per ſe conuenire diuinitati, & proferuntur modo ſatis indecoro.

29 *Blaſphemia in Sāctos.* Tertiò diuiditur ex parte termini; hoc modo alia eſt in Deum immediatè, alia immediatè in Sanctos, vel in creaturam, vt ad Deum pertinet, mediatè verò in Deum. Prior iam ſatis explicata eſt. Altera quæ in Sanctos, non habet rationē blaſphemiæ propriè vt in ipſos terminatur, ſed cōtumeliæ oppoſitæ honori Sanctorum, & obſeruantiæ ipſis debitæ. quatenus tamen in Deum redundat, habet rationem blaſphemiæ, vt dictum eſt ſuprà.

Dices, Cultus & laus Sanctorum non habet rationem latriæ, ſed duliæ tantùm & obſeruantiæ ſupernaturalis; ergo neque contumeliæ Sanctorum habent rationem blaſphemiæ.

Reſpondeo, negando conſequentiam: quia minus requiritur ad rationem peccati quàm virtutis. Vt enim dicatur latria, requiritur vt directè intendatur honor Dei tamquā principale motiuum: vt autem ſit iniuria Dei & contumelia, non requiritur vt ea ſit directè intenta, ſed ſufficit vt ex opere quodammodò redundet, idque ſit animadverſum. Sicut ſi quis diceret aulicos Regis quos ipſe magni facit, & honorari vult, eſſe homines imprudentes, vel mendaces, vel parùm dignos illo gradu, &c. iniuriam faceret Regi: quia ſignificaret Regē vel ignorare iſtos illorum defectus, vel talibus hominibus delectari, &c. *Maledicere creaturæ.* Pari modo, cùm quis maledicit creaturæ, non eſt blaſphemia, ſi id fiat abſque reſpectu ad Deum. Vnde non eſt peccatum mortale, ſi abſit iniuria alterius: ſi verò id fiat in ordine ad Deum, quatenus eſt res Dei, ſic eſt blaſphemia in Deum. nam eſt ipſi Deo imprecari malum in ſuis bonis externis; vt cùm quis maledicit rebus ſui inimici, ipſi malum imprecatur. Similiter ſi quis aliquid in creaturis calumnietur tamquam non benè factum, vel quaſi meliùs & perfectiùs in ſua ſpecie fie-
30 ri potuerint. Maledicere autem creaturæ quatenus nobis fuit occaſio peccati, vel magnarum calamitatum, per ſe nō eſt peccatum. ſic Iob maledixit diei natiuitatis ſuæ; & Dauid montibus Gelboe. ſecùs ſi moleſtia ſit parua. Hæc enim non eſt iuſta cauſa maledicendi; quomodo aurigæ maledicunt interdum ſuis equis, & naturæ ventis. Verùm ordinariè non eſt niſi peccatum veniale, vt docet Caiet. 2.2.q. 13.art.1.& Nauarr.c.12.nu.86.

31 *Grauitas peccati.* Quod ad peccati huius grauitatem attinet, cōſtat ex genere ſuo eſſe mortiferum valdè graue. Eſt enim contumelia in Deum & ipſum Deum directè impetit. Cùm enim aliter Deo nocere non poſſit homo, lingua ſua veluti funda contumelias & verborum iacula in eum vibrat. Et quidem ſi ſit directè volita, vt dum ſit animo conuitiandi Deo, ſiue ex odio in Deum, ſiue ex furore iracundiæ, ſic eſt grauiſſimum inter ea quæ religioni opponuntur; quia intenditur malum Dei: in ceteris aūt hoc nō intenditur. Vnde etiam eſt grauius idololatria, periurio, violatione voti, & ſacrilegio. Hoc modo Gloſſa in cap. 18. Iſaiæ ex Hieronymo dicit: *Omne peccatum comparatum blaſphemiæ, leuius eſt.* Imò ex parte videtur grauius infidelitate: quia per infidelitatem non intenditur malum Dei. Si autem non fiat animo conuitiandi Deo, ſed ex ira in hominem vel impatientia, ſic non eſt grauius idololatria, & quibuſdam alijs: eſt tamen peccatum mortiferum valdè graue; quia grauiter lædit honorem diuinum: ſicut qui proximo detrahit, uel contumeliam facit aduertens quid agat, grauiter peccat etiamſi directè non intendat illum lædere, ſed ex quadam loquacitate, vel nimia libertate id fiat. *Poteſt eſſe veniale.* Fieri tamen poteſt vt ſit veniale. Primò Si ioco vel in modum apologi dicatur; vt ſubinde fit in quibuſdam narratiunculis. Tunc enim non eſt vera blaſphemia: quia non intendit aliquid ſignificare, quod ſit Deo indignum, etſi modis loquendi nō ſatis idoneis vtatur. Secundò, Si non aduertat ſaltem perfectè quid dicat; ſiue id fiat ex paſſione aliqua & ſubita indignatione, ſiue ex praua conſuetudine, lingua mentem præuertente; vt docet Nauar.num.84. Hoc ipſo enim quo deeſt animaduerſio, deeſt nouum voluntarium, & noua libertas; ac proinde noua culpa lethalis. Vnde ſi nullo modo aduertat, vacabit omni culpa etiam veniali. Cui tamē ex conſuetudine id accidit, tenetur ſub peccato mortali illam conſuetudinem corrigere, & operam dare ne in huiuſmodi actus etiam inculpatos prorumpat: quia ſunt honori diuino iniurioſi. Vnde id omittendo cenſetur honorem Dei parui pendere, & parùm curare quòd ipſi faciat contumeliam. Itaque etſi in confeſſione non teneatur illos actus explicare, cùm non ſint voluntarij vt actus, ſed vt effectus, & ſolùm confusè in illa omiſſione & negligentia; tamen tenetur explicare ſe habere talem conſuetudinem, eāque neglexiſſe emendare. Idem dicendum de ſimili conſuetudine in iurando.

Petes Primò, Vtrùm blaſphemia poſſit eſſe venialis ex materiæ paruitate? 32

Reſpondeo, non poſſe, quia nulla in Deum contumelia poteſt eſſe parua, ſi cum plena animaduerſione fiat. Sic neque periurium, neque idololatria venialis eſſe poteſt.

Petes Secundò, Vtrùm omnes blaſphemiæ ſint eiuſdem ſpeciei? Caietan. quæſt. 13.art. 1. affirmat. ait enim: *Aduerte quòd quia ſpecies blaſphemiæ non diuerſificantur per Deum & Sanctos, nec per tria illa in littera numerata, nec enunciationem & deſiderium, nec per honorem, famam & huiuſmodi, in vna & eadem ſpecie eſt blaſphemia Dei & Sanctorum, ſiue id fiat per modum maledictionis, ſiue contumeliæ, ſiue irriſionis, ſiue detractionis.* Et infrà: *Hinc habes confeſſor quòd varietas blaſphemiarum pro diuerſitate ſpecifica non eſt inquirenda, ſed pro maiori grauitate iudicanda.* *An eiuſdē ſpeciei.* Hæc ſententia Caiet. eſt ſatis probabilis, ſi ſola blaſphemiæ malitia conſideretur. Confirmatur; quia valdè probabile eſt omnes contumelias ſeu apertas iniurias contra honorem alterius eſſe eiuſdem ſpeciei: ſimiliter omnes detractiones ſiue iniurias occultas, quibus fama læditur, vt docet Emmanuel Sà in vltima editione Romana: ergo idem dicendum de contumelijs in Deum. Et quamuis detractio & contumelia in homines diſtinguantur, ſicut furtum & rapina. quia contumelia læditur honor violentè, nimirum in præſentia hominis, vel ut ipſe cognoſcat & ſentiat; detractione occultè, vt non ſentiat: tamen in Deū hæc diſtinctio locum non habet. Nā omnia in eius præſentia fiunt. Vnde contumelia & detractio in Deum ſunt eiuſdem rationis, vt docet D. Thomas quæſt.76.art.4.ad 1. & Caietan. hoc loco.

Addo tamen Primò, Si blaſphemia procedat ex odio, uel deſperatione, vel infidelitate, id eſſe neceſſariò in confeſſione explicādum, quia etiamſi ipſa malitia blaſphemiæ per ſe ſit eiuſdem rationis; tamen procedit noua & diſtincta malitia ex motiuo à quo procedit, & cuius affectu imperatus. Vnde cùm malitia horum actuum ſit planè diſtincta à malitia propria blaſphemiæ, accedit blaſphemiæ noua deformitas, quatenus ab illis procedit, & tamquā actus exterius informatur. Secundò aperiendū quoque utrùm procedat ex odio in Deum, vt ſit in damnatis, & interdum 33 *Quomodo confitenda*

in

Digitized by Google

Quando directè volitũ efficiat diſtinctam ſpeciem.

in peſſimis hominibus, an ex iracūdiæ furore. Nam & hæc peccata ſunt diuerſę rationis, & conſequenter ipſi actui externo diuerſam malitiam impertiunt. Tertiò, vtrùm fuerit directè volita, vt cùm fit animo faciendi cōtumeliam Deo; an indirectè ſolùm, vt cùm fit ex ira erga hominem ad oſtēdendam animi indignationem, vel ex impatientia abſque prauo motu in Deum. Etſi enim indirectè volitum cenſeatur abſolute voluntarium, & eſſe eiuſdem ſpeciei ac volitū directè; tamen id non habet locum, quando obiectum volitū eſt aliqua iniuria vel deformitas honeſtati virtutis contraria; vt patet cùm inobedientia vel ingratitudo eſt volita directè. Longè enim alterius rationis peccatum eſt, cùm facis aliquid directa intentione vt legem vel præceptum Superioris violes; aliud cùm ſolum indirectè id velle cēſeris: vt dum alia intētione vis & facis opus, quod contra legem eſſe noſti. Idem patet in violatione voti, iuramenti, & aliarum virtutum. Quare idem dicendum cùm quis directa intentione blaſphemat, Dei contumeliam intendens. Hæc enim eſt formaliſſima blaſphemia. Ratio eſt, quia cū aliquid directè eſt volitum, eſt peculiaris & poſitiuus affectus erga illud obiectum, qui ab illo ſpeciem accipit: qui affectus nō eſt in eo qui ſolùm indirectè & interpretatiuè illud vult. Vnde ſi illud obiectum ſit aliqua malitia, affectus ille incōparabiliter peior eſt, quàm is quo ſolùm intenditur aliqua voluptas, vel aliud non per ſe malum. habet enim poſitiuā tendentiam in malum tamquam in ſuum proprium obiectum: cumque in illud tendat tamquam in finem, reſpicit illud ſub ratione illimitata, & non ſolùm vt eſt in hoc vel illo actu. Itaque altiori modo eſt malitia in actu, cùm eſt directè volita, quàm cùm indirectè ſolùm. Sic incomparabiliter peius eſt violare legem odio legis, quàm affectu voluptatis vel commodi: & facere alicui iniuriam affectu ipſi nocendi, quàm tibi conſulendi. Pari itaque modo multò peius eſt blaſphemare Deum vt ipſi contumeliam irroges, quàm vt iram tuam in hominem declares. Vnde non dubium eſt, quin hoc in confeſſione tamquam peculiaris ſpecies, in qua ipſa malitiæ eſt directè volita, ſit aperiendum. Quartò, ſi fuerit blaſphemia in Sanctos, id etiam aperiendum: quia etſi fortè qua parte redundat in Deum eſt eiuſdem rationis ac aliæ blaſphemiæ; tamen additur noua malitia quatenus ipſum Sanctum in ſe iniuria afficit. Verius tamen puto blaſphemiam in Sanctos, etiam vt in Deum redundat, eſſe diuerſę rationis; quia ſolùm mediatè circa Deū verſatur, niſi fortè ſtat expreſsè in ipſos quatenus habent reſpectum ad Deum.

De pœnis in blaſphemos vide Caſtro lib. 1. de iuſta hæreticorum punitiōne, capit. 12. In veteri lege iuſſit Dominus lapidibus obrui Leuit. 24. *Qui blaſphemauerit nomen Domini, morte moriatur: lapidibus opprimet eum omnis multitudo populi, ſiue ille ciuis ſiue peregrinus fuerit.* Iure etiam ciuili morte plectendi Authentic. Vt non luxurientur. in fine. Sed hæc pœna his temporibus ob defectum religionis & iuſtitiæ non ſeruatur, vt ait Lucas de Penna in L. Omnes. C. de delatoribus. & Iulius Clarus §. Blaſphemia, numer. 3. atroces tamen quibuſdam locis puniuntur morte; aliæ triremibus, exilio, linguæ abſciſſione vel pertuſione, vt refert Clarus. Iure canonico laicis blaſphemantibus olim erat conſtituta ſolemnis pœnitentia, vt patet capit. 2. de maledicis. Sed hæc modò non eſt in vſu. Concilium Lateranenſe ſub Leone Decimo, ſeſſione nona, §. Ad abolendam. iubet vt non abſoluantur in foro conſcientiæ abſque grauiſſima pęnitentia. Hic tamen prudentia opus, & conditio ac capacitas perſonarum conſideranda. Fumus v. Blaſphemia, in fine dicit, hoc non eſſe vſu probatum: vnde totum relinquitur prudentiæ confeſſoris, ſicut in alijs criminibus. Ibidem ſtatuitur vt qui blaſphemantem audierit, eum acriter obiurgare teneatur, ſi citra periculum id fieri poſſit. Ad quod etiam tenemur, etiamſi non ſperetur emendatio, modò aliud malum non timeatur, v.g. ne ampliùs blaſphemet. Ratio eſt, quia tenemur honorem diuinū tueri. hic tamen prudentia opus eſt. Sufficit plerumque rei grauitatem abſque alia verborum aſperitate ob oculos ponere. Nulla cenſura huic ſceleri annexa, nec iure communi abſolutio reſeruata Epiſcopo. Quibuſdam tamen locis Epiſcopi ſibi reſeruant: ſed hoc DD. intelligunt de blaſphemia publica.

34 *Pœna blaſphemia.*

Pœnitentia.

Corripiendi.

Hactenus de Religione & vitijs ei aduerſis.

SECTIO SEPTIMA.

DE RELIQVIS VIRTVTIBVS IVSTITIAE ANNEXIS.

IN QVIBVS EST RATIO DEBITI LEGALIS, VEL MORALIS.

Quæ virtutes Iuſtitiæ annexæ. Duplex debitum.

ILLÆ *virtutes dicuntur eſſe annexæ Iuſtitiæ, eiuſque veluti partes quædam, in quibus cernitur quidem aliquod debitum ad alterum; tamen illud vel eſt adeò magnum vt illi non poſſit ſatisfieri ad æqualitatem: vel eſt ita paruum vt non inducat obligationem legalem & ſtrictam, ſed ſolùm moralem, quæ ex quadam honeſtate virtutis procedit: eſtque talis, vt niſi illi ſatisfiat, honeſtas morum conſeruari non poſſit, vel non commodè & decorè poſſit. Vide Diuum Thomam quæſtione 80. articulo vnico. Prioris generis ſunt. Primò,* Religio. *Secundò,* Pietas. *Tertiò,* Obſeruantia. *Quartò,* Obedientia, *quæ eſt pars* obſeruantiæ. *Poſterioris, Primo,* Gratitudo. *Secundò,* Vindicatio. *Tertiò,* Veritas, *cui opponitur* mendacium & hypocriſis; iactantia & ironia. *Quartò,* Amicitia, *cui opponitur* adulatio & litigium. *Quintò,* Liberalitas, *cui opponitur* auaritia & profuſio. *Sextò,* Ἐπιείκεια, *ſeu* Aequitas. *De Religione iam dictum eſt, de ceteris nunc breuiter dicendum, ut ſingularum ratio conſtet. Fuſior tractatio non eſt neceſſaria, quia pleræque difficultates alijs locis ſparſim ſunt tractatæ. Itaque hæc Sectio continebit duo capita. Prius erit de uirtutibus prioris generis. Poſterius de illis, quæ ſunt generis poſterioris.*

CAPVT XLVI.

De reliquis virtutibus Iuſtitiæ annexis, in quibus eſt debitum legale.

Conſtat 6. Dubitationibus.

DVBITATIO PRIMA.

Quid ſit pietas, & quæ eius officia.

D. Thomas quæſt. 101.

1 *Pietas pro religione.*

NOTANDVM eſt, hoc nomen accipi tripliciter, vt colligitur ex D. Augu. lib. 10. de ciu cap. 1. Primò, vt ſit idem quod Græcis εὐσέβεια & θεοσέβεια; & ſic non diſtinguitur à *religione*, & idè eſt *eſſe pium*, quod eſſe *religioſum*, ſeu cultui diuino addictum. cumque omni opere bono Deus dicatur coli, iuxta Diuum Auguſtinum & Scripturæ phraſim, omne opus bonum dicitur opus *pietatis*. hoc modo accipitur paſſim in Scripturis, vt 1. ad Timo. 4. *Exerce teipſum ad pietatem. pietas* (εὐσέβεια), *ad omnia vtilis eſt, promiſſionem habens vitæ, quæ nunc eſt, & futuræ.* vbi nomine *pietatis* videtur intelligere ſtudium internæ deuotionis & ſincerum affectum erga Deum & proximum: opponit enim illam corporali exercitationi, quæ conſiſtit in multis ieiunijs, vigilijs, labore manuum, alijſque corporis afflictionibus, vt rectè exponit Anſelmus. Eodem modo ſæpiùs accipitur in eadem epiſt. & Iſa. 11. *Spiritus ſcientiæ & pietatis*: 2. Machab. 12. *Qui cum pietate dormierunt*, & alibi ſæpè. Hinc cultores Dei paſſim vocantur *pij*, idololatræ & peccatores, *impij*: quod nomen maximè in atheos competit, qui diuinitatem & omnem θεοσέβειαν tollunt.

2 *Pro miſericordia & benignitate.*

Secundò, Accipitur pro *miſericordia*, ſeu benigno affectu præſertim erga filios opis noſtræ egentes. hoc modo *pietas* ſæpè tribuitur Deo; vt quando dicitur *pius* Pater, *pius* Saluator; Eccl. 2. *Quoniam pius & miſericors* 2. Parali. 30. *Pius enim & Clemens eſt Dominus*, vbi Græcè eſt οἰκτίρμων, quod miſericordiam ſignificat.

3 *Quid pietas.*

Tertiò, Pro ſpeciali virtute, qua colimus parentes, tamquam vitę & educationis nobis ſecundùm Deum auctores. hoc modo accipitur hic à D. Tho. & definitur à D. Aug. lib. 83. qq. q. 3. ex Cicerone hoc modo, *Pietas eſt per quam ſanguine iunctis patriæque beneuolis, officium et diligens tribuitur cultus.*

Vbi notandum eſt, *pietatem* primò & principaliter reſpicere parentes, quia hi poſt Deum ſunt præcipui auctores ortus & educationis. Secundò, Patriam, quia etiã patria aliquo modo eſt principium ortus; tum quia parẽtes fouet, tum quia opportuna ad ortum & educationem ſuggerit. *patriam* voco oppidum, vicum, Prouinciam cum habitatoribus ſuis. Tertiò, Alios conſanguineos: non quòd illi ſint ortus principium, ſed quia in illis quodammodò repræſentãtur nobis parentes, qui mediatè vel immediatè nobis ſunt ortus principium. ob eamdem rationem poteſt etiam extẽdi ad liberos & ad vxorem; quia in liberis repræſentantur nobis parentes noſtri; & vxor eſt inſtrumentum per quod natura à parentibus accepta in poſteros deriuatur. rarò tamen in praxi vtimur hac conſideratione: filios enim diligimus & honoramus tamquam aliquid noſtri; quia ſunt veluti pars à nobis deciſa, in qua natura noſtra conſeruetur. itaque noſipſos potiùs, quàm parentes noſtros in illis intuemur & curamus. vxorem verò, quia vna caro nobiſcum, & quia adiutrix ad procreationem liberorum, & ad omnia vitæ ſubſidia. nihilominùs tamen, quia in his cõſideratur coniunctio ſanguinis & naturæ, rectè à Cicer. & D. Tho. hi affectus ad pietatem referuntur; quæ generatim ad omnes propagine coniunctos pertinere dicitur.

Pietas generatim ad omnes ſanguine iunctos pertinet.

4 *Debitum quod pietas intuetur.*

Notandum Secundò, Rationem, quam *pietas* in ſuis obſequijs principaliter reſpicit, eſſe debitum illud, quod habemus erga parentes & erga patriam, quatenus ſunt nobis principium ortus & educationis, (quæ etiam bonam inſtitutionem complectitur) quod debitum, præſertim erga parentes, tale eſt, vt exhaurire illud nequeamus, reddendo illis æquiualens, iuxta Ariſtotelem. quod intellige in eodem rerum ordine & obſequijs ordinarijs: nam beneficium à parente & etiam à patria acceptum, obſequijs ſupernaturalibus, vel extraordinarijs compenſari & etiam vinci poteſt: vt ſi filius conuertat parentem & patriam ad fidẽ Chriſti; vel ſi vitam pro eorum liberatione exponat. qua de re vide diſputationem apud Senecam lib. 3. de beneficijs, capit. 34. & 35. vbi oſtendit beneficium paternum à filio etiam vinci poſſe. Hoc tamen non ſoluit filium obligatione naturali, qui patri obſtringitur; quia ſemper manet filius. Adde, debitum illud, quo peculiariter patriæ noſtræ præ reliquis Prouincijs vel locis obſtricti dicimur ratione beneficij ortus, non eſſe ita magni momenti, vt pulchrè oſtendit Lipſius in ſua Conſtantia, cap. vndecimo, quia hoc beneficium potiùs eſt aſtrorum & elementorum quàm anguſti natalis ſoli. Hinc videmus viros ſapientes vulgarem illum patriæ affectum non magni feciſſe; quaſi non hic vel ille vicus, aut oppidulum aliquod patria ſit, ſed mundus totus. quia tamen communia elementorum & cælorum beneficia ad nos non niſi per loca, quæ incolimus, perueniũt, non eſt, ceteris paribus, hic affectus patriæ omnino contemnendus.

5 *Obiectum quod, & cui. ratio formalis obiectiua.*

Ex dictis colligi poteſt Primò, Quod ſit *obiectum quod*, & *obiectum cui*, & *ratio formalis obiectiua* huius virtutis; quæ tria, ſicut in omni virtute ad Iuſtitiam pertinente, ita etiam in hac reperiri debent. *Obiectum* enim *quod* huius virtutis eſt cultus, & obſequium externum, ad quod hæc virtus ordinatur. actus enim externus virtutis habet ſe per modum obiecti reſpectu actus interni, & conſequenter reſpectu ipſius habitus. Nec obſtat, quod idem actus ſit opus eiuſdem virtutis; quia virtutes operatiuæ faciunt ſuum obiectum; & in eo diſtinguuntur à ſpeculatiuis, quæ illud ſupponunt, non faciunt. Deinde non eſt opus virtutis immediatè virtute elicitum; hoc enim non poteſt eſſe obiectum; ſed imperatum & productum mediante alia potentia, cui operi non repugnat eſſe obiectum virtutis imperantis. conſiſtit autem hic cultus partim in honore parentibus ſuo tempore & loco deferendo; partim in neceſſarijs vitæ ſubſidijs præbendis, quando ea aliundè non habent; vt ſi capti ſint ab hoſtibus, liberentur: ſi egeſtate laborent, ſuſtẽtentur; ſi preſſi mœrore, recreentur; vt colligitur Matt. 15. In quem locum vide Hieronymum & Diuum Thomam articulo ſecundo, cùm enim ipſi nobis ſint cauſa vitæ & educationis, tenemur viciſſim Iure naturali cuiuſdam gratitudinis, illorum vitam & ſtatum, ſi in periculo verſetur, quantum in nobis eſt, conſeruare. alioquin indignus eſt vita, qui vitæ ſuæ auctorem negligit: ſicut è contrario dignus, qui fouet. vnde in lege promittitur longæuitas illis, qui parentes honorant. Neque ſolùm hæc naturalia obſequia continet ille cultus, ſed etiam ſupernaturalia, quibus iuuentur ad ſalutem: nam etiam hæc illis præ ceteris debentur.

Quis cultus parentibus debitus.

Obiectum

Digitized by Google

Obiectum cui.

6 *Obiectum cui* ſunt parentes & conſanguinei, patria & patriæ beneuoli: pietas enim cultum defert parentibus, tamquam uitæ auctoribus, & propter parentes alijs conſanguineis, quia in ipſis parentum ſanguis exiſtit. Deinde patriæ, & propter patriã ſocijs, & patriæ fœderatis: ſicut enim conſanguinei honore & obſequio digni ſunt, quia parentes in ipſis quodammodò conſpicimus; ita beneuoli patriæ, quia in ipſis fauorem & auxilium patriæ conſpicimus.

Ratio obiectiua.

7 *Ratio formalis obiectiua* poteſt conſiderari vel in *obiecto quod*, vel in *obiecto cui*. In *obiecto quod* nihil eſt aliud quàm ratio *debiti*: hæc enim non ſolùm tenet ſe ex parte ſubiecti, ſed etiam obiecti in Iuſtitiæ partibus. In *obiecto cui* eſt ratio *principij ortus noſtri*: quæ rationes ita ſe habent, ut altera alteri ſubordinata ſit. ideò enim pietas præſtat cultum & obſequium parentibus & patriæ, quia hoc illis eſt debitum: ideò autem eſt debitum, quia ipſi ſunt principium ortus. vnde hæc eſt prima ratio obiectiua, quã hæc uirtus mediate reſpicit. ab hac autem altera illa, (nempe ratio *debiti*) quam reſpicit immediate, ſpeciem accipit. vnde etiam hæc uirtus ab eadem ſpeciem habet, etſi mediate. habet igitur ſpeciem ab utraque ratione obiectiua, ab altera mediate, ab altera proximè. Idem cernitur in alijs Iuſtitiæ partib. vt ſup. c. 1. dub. 1. nu. 7. dictum eſt.

Vtrùm autem filius aliquando propter officium pietatis impediatur ab ingredienda Religione, uel ſi ingreſſus ſit, teneatur egredi, dictum eſt ſup. c. 41. dub. 3. vide D. Thom. q. 10. ar. 3.

8 Colligitur Secundò, hanc uirtutem meritò ſibi primum locum poſt religionem uindicare; quia parentes ſunt uelu ti ſecundarij quidam dij reſpectu filiorum, tamquam ſecũdaria principia eſſentiæ, uitæ & doctrinæ. vnde repræſentãt filijs quodammodò ipſum Deum, qui eſt primarius, & ſummus omnium parens. Hinc fit ut poſt præcepta primæ tabulæ, quæ ad cultum Dei pertinet, primum ſecundæ tabulæ ſit de honore parentibus exhibendo. Hęc tamen intellige conſiderato ſtatu hominis naturali, & intra limites legis naturæ; nam in ijs, quæ ad ſtatum ſupernaturalẽ pertinent, parentum non eſt illa auctoritas.

Pietas in parẽtes ſpirituales.

9 Vnde quæ dicta ſunt de *pietate* in parentes carnales, accommodari poſſunt cuidam uirtuti, quæ reſpicit debitum, quod parentibus ſpiritalibus, (qui nobis ſecundùm Deum ſunt auctores uitæ ſpiritalis, per quam ſumus Chriſtiani, uel Religioſi) debemus, quæ etiam *pietas* dici poteſt, ſicut illi *parentes* dicuntur: non enim his minùs debetur, quã parentibus carnis; quia ab illis naturæ diuinæ communionẽ & uitam quãdam ſupernaturalem accepimus; ſine qua parùm proderat totum id, quod à parentibus carnis noſtræ habemus. ſed hæc uirtus non diſtinguitur ab *obſeruantia* ſupernaturali.

DVBITATIO II.

Quid ſit obſeruantia.

D. THOMAS Q. 132.

Quibus deferenda.

10 RESPONDEO, Sicut uirtus *pietatis* defert cultum parentibus, quia ſunt auctores uitæ & educationis. ita *obſeruantia* omnibus Superioribus, quia ſunt auctores noſtræ gubernationis: quicumque enim nos aliqua in re gubernant, aliquo cultu digni ſunt; & cultus eis, ratione huius eminentiæ coniunctæ cum beneficio gubernationis, eſt debitus. Sic honor & obſequium debetur magiſtro à diſcipulo, duci à milite, Magiſtratui à ciue, Principi à ſubdito, Abbati à Monacho, Epiſcopo à Clericis, domino à ſeruis. in his enim omnibus eſt excellentia quædam & auctoritas per quam gubernant alios.

Obiectio.

11 Dices, Non ſolùm eos, qui nos gubernant, obſeruantiæ cultu proſequimur, ſed etiam eos, qui ſapientia, ſanctitate uirtute, & auctoritate ſunt inſignes; quamuis nullã in nos iuriſdictionem habeant, aut nulla in re nos dirigant: ergo hæc uirtus non reſpicit debitum ex gubernatione proueniens.

Reſp. Extẽdit ſe primariò ad eos, qui actu gubernant: ſecũdariò ad idoneos gubernare.

Reſpondeo negando conſequentiam; quia etſi iſti actu nulla in rẽ nos gubernent, tamen idonei ſunt gubernare ratione excellentiæ, quam habent: & ideò cultus illis debetur. Itaque obſeruantia reſpicit tamquam *obiectum cui*, id, quod eſt principium gubernationis actu uel potẽtia, ut docet D. Thom. a. 1. ad 2. primariò tamen id, quod actu gubernat; ſecundariò quod aptum eſt gubernare. quare cùm omnis uirtus ad hoc rectè diſponat hominem, facit eum obſeruantiæ cultu dignum, ut docet Caiet. q. 103. ar. 4. quamuis debitum erga hunc hominem non ſit tantum, quantum erga illum, qui actu gubernat. cuius ſignum eſt, quòd ſi omittas cultũ debitum Superiori, poſſis puniri per leges; ſecùs ſi cultum alijs debitum negligas, quamuis in hac omiſſione peccatum eſſe poſſit.

Quid ſit obſeruantia. Obiecta eius.

12 Hinc patet Primò Quid ſit *obſeruantia*: eſt enim uirtus cultum deferens Superioribus & alijs perſonis excellentibus, quæ nos gubernant, uel gubernare ſunt idoneæ. ubi explicatur actus uirtutis, & obiectum quod, & obiectum cui, & ratio obiectiua. actus enim eſt, *deferre cultum*, id eſt, honorem & obſequium, quando ratio poſtulat. Idẽ cultus eſt *obiectum quod*, cùm ſit opus externum uirtutis, quod uirtus intendit. *Obiectum cui* eſt Superior & quæuis perſona excellens. *ratio obiectiua* in obiecto cui eſt excellentia, ut eſt principium gubernationis actu uel poteſtate. hinc oritur *ratio obiectiua proxima* quæ cernitur in *obiecto quod*, nempe ratio debiti ob talem cauſam.

Ex quibus facilè intelligi poteſt definitio illa, quam ex Cice. refert D. Aug. l. 83. qq. q. 31. *Obſeruantia eſt per quam homines aliqua dignitate antecellentes, cultu quodam & honore dignamur.*

Diſcrimen pietatis & obſeruantiæ.

13 Patet Secundò Quid interſit inter pietatem, & obſeruãtiam: *pietas* enim defert cultum debitũ alicui ut principio ortus & educationis; *obſeruantia* debitum ut principio gubernationis. quæ debita ſunt diuerſæ rationis, ſicut & beneficia & cauſæ ex quibus oriuntur. vnde

14 Patet Tertiò *Pietatem* eſſe præſtantiorem obſeruantia, per ſe loquẽdo; & ceteris paribus magis obligare, ut docet D. Th. q. 102. a. 3. quia maius, magiſque intimum eſt beneficium ortus & educationis, quàm gubernationis reliquæ uitæ, in eodem ordine rerum.

Dices, Magis obligamur erga Principem quã erga parentem: ſi enim uterque eſſet in extrema neceſſitate, Princeps eſſet parenti in ope ferenda præferẽdus: atqui Princeps colitur *obſeruantia*, parens *pietate*: ergo obſeruantia magis obligat quàm pietas.

Quomodo Princeps parẽti præferendus.

15 Reſpondeo Principem eſſe parenti præferendum, non præciſè ut me gubernat, quo modo illi debeo *obſeruantiam*; ſed ut patriam gubernat, & commune bonum continet, qua ratione illi debetur officium *pietatis*, vel *Iuſtitiæ legalis*. *pietatis* quidem, quia hæc eſt etiam ad patriæ beneuolos & benefactores: *Iuſtitia legalis*, quia bonum commune continet. Pari modo patria colitur officio *pietatis*, ſi ſpectetur ut principium ortus; *Iuſtitia* uerò *legali*, ſi ſpectetur ut quoddam totum, ſeu corpus politicum, cuius ego ſum pars. reſpectus enim & debitum partis ad totũ, ad Iuſtitiam legalem pertinet, ut ſup. c. 1. dub. 3. ex D. Thom. dictum eſt. Denique etiam *obſeruantia* coli poteſt patria, ſi conſideretur præciſè ut eſt mihi auctor gubernationis per ſuas leges & ſtatuta. potiùs tamen erga patriam, ſicut & erga parentem dicitur eſſe pietas, quàm obſeruantia: uel quia illa uirtus eſt præſtantior & præuenit alteram; uel quia parens & patria potiùs ſonant principium ortus, quam gubernationis.

Gradus obſeruantiæ, & pietatis

16 Porrò Primus gradus huius uirtutis, ſicut & pietatis eſt propoſitum, quo quis ſtatuit parentibus & maioribus omnibus honorem & obſequium debitum impendere.

Secundus eſt, Æquo animo ferre eorum moleſtias, aſperitatem, moroſitatem, iniurias; nec propterea ab officio deſiſtere; iuxta monitum Sapientis, Eccleſiaſt. 3. *Fili, ſuſcipe ſenectam patris tui & non contriſtes illum in vita illius, & ſi defecerit ſenſu, veniam da, & ne ſpernas illum in virtute tua; eleemoſyna enim patris non erit in obliuione.* ſi tamẽ

Parẽtes ſi officiãt pietati, non ſunt audiẽdi.

17 in uia Domini (ut in conſilijs Chriſti ſequendis) impedire uellent, non ſunt hac in re tolerandi; unde Dominus Lucæ 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & uxorem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* In quem locum uide Gregorium homil. 37. in Euangel. Rectè Chryſoſtomus homil. 84. in Ioannem; *Sicut cùm ſpiritualia impediunt parentes, ne cognoſcendi quidem ſunt, ita cùm nihil impediunt meritò omnia ipſis tribuenda, & omnibus anteponendi.* Hieronymus epiſto. 1. quæ eſt ad Heliodorum: *Licet paruulus*

ex collo pendeat nepos; licet ſparſo crine & ſciſſis veſtibus, vbera, quibus te nutrierat, mater oſtendat; licet in limine pater iaceat, per calcatum perge patrem ſiccis oculis ad vexillum crucis euola; ſolum pietatis genus eſt, in hac re eſſe crudelem. vide totam illam epiſtolam. Idem tradunt reliqui Patres.

Tertius eſt, Cum voluptate illis ſeruire, & incommoda eorum tolerare. vide plura apud noſtrum Bernardin. Roſſignol. l. 4. de perfect. Chriſt. c. 23.

DVBITATIO III.

De diuiſione obſeruantiæ.

18 MVLTÆ ſunt obſeruantiæ ſpecies, ſicut & multę dignitatum & excellentiarum. Illæ tamen magis interna æſtimatione & affectu reuerentiæ diſtinguuntur, quam opere externo, ut patet ex dictis c. 36. dub. 2. Idē enim opus externum, ut procedit a diuerſo affectu interno, & ad teſtādam diuerſam excellentiam ordinatur, eſt diuerſæ ſpeciei moralis & diuerſæ uirtutis.

Obſeruantia politica. Primò igitur diuidi poteſt obſeruantia in *politicam*, & *religioſam*. *Politica* eſt quæ ob dignitatem politicam uel excellentiam humanam cultum defert: talis eſt qua coluntur Principes, Magiſtratus, & alij dignitate ſæculari conſpicui: item magiſtri a diſcipulis, domini à ſeruis, patroni a clientibus.

19 *Religioſa.* *Religioſa* eſt, quæ ob dignitatem uel perfectionem cum religione coniunctam uel diuinum numen reſpicientem, cultum exhibet; ut quando quis honoratur ut ſacerdos, ut Propheta, ut ſanctus, ut beatus. Dicitur *religioſa*, non quia actus eius eſt a uirtute religionis, ſed quia ipſi religioni affinis, & cum ea coniunctus.

Naturalis. Hæc rurſus duplex eſt; alia enim eſt *naturalis*, qualis fuiſſet in ſtatu nudæ naturæ, & modò eſſe poteſt vbi ſacerdotium & cultus diuinus ſola ratione naturali uel conſtat, uel æſtimatur. *Supernaturalis.* Alia *ſupernaturalis*, quæ ob miniſterium ſupernaturale, uel ob aliquam excellentiam ſupernaturalem cultum defert. talis eſt qua honorantur ſacerdotes, Epiſcopi, Pontifices, & alij Eccleſiæ miniſtri & Religioſi; ſi tamen eorum dignitas apprehendatur & æſtimetur ut oportet. cùm enim hæc non ſit politica, ſed ſupernaturalis, & ad Deum ſpecialem ordinem habeat; neceſſe etiam eſt ut æſtimatio interna, affectus reuerentiæ, animique ſubmiſſio ſit alterius rationis, quam in cultu politico; & conſequenter externus quoque cultus, quo hanc ſubmiſſionem noſtram & illorum excellētiam teſtamur, induit alterius uirtutis rationem; ſignum enim accipit ſpeciem ex ordine ad rē ſignatam. Multum ergo falluntur hæretici, cùm putāt homines in hac uita non poſſe niſi cultu politico coli. qui enim ob cauſam ſacram & ſupernaturalem defertur, ſacer eſt & ſupernaturalis, non politicus; etſi externa nota ſubmiſſionis politico cultui accommodetur.

20 *Dulia.* *Supernaturalis obſeruantia* diuiditur in *duliam* & *hyperduliam*. *Dulia* dicitur, quæ cultū exhibet beatis, ob ſanctitatem uel beatitudinis ſtatum. eamdem puto etiā extendi ad uiatores, quando ob ſanctitatem uel dignitatē ſupernaturalem honorantur: ſanctitas enim huius uitæ & futuræ eſt eiuſdem ordinis; etſi ibi ſit perfectior.

Deferuntur tamen ſanctis beatis quidam externi cultus quibus eorum gloria ſignificatur; qui non conſueuerunt mortalibus tribui. Ad eumdem ordinem pertinent dignitates & officia Prælatorum, & aliorum miniſtrorum Eccleſiæ. Meritò autem uocatur hic cultus *dulia*, quia Sanctos debemus æſtimare & uereri tamquam noſtros dominos, & ſumma animi demiſſione nos erga illos ueluti ſerui erga dominos gerere; felices nos ducendo, ſi in ſeruos recipere dignentur.

Hyperdulia. *Hyperdulia* uocatur, quę cultum exhibet creaturæ ob ſingularem & præcellentem ad Deum unionem aut reſpectū; ut Beatæ Virgini, quia mater Dei; & humanitati Chriſti, quia Verbo diuino ſubſtantialiter unita. eſſe enim matrem Dei, eſt ſingularis & ſuprema quædam dignitas, qua maior infra Deum, ſeu in ſuppoſito, quod non eſt Deus, cogitari non poteſt; ratione cuius debetur ei ſingularis æſtimatio, reuerentia, & ſubmiſſio animi, ab omni creatura rationali. vnio verò hypoſtatica cum Verbo, eſt ſumma dignitas creaturæ communicabilis, quia per eam creatura efficitur Deus. quia tamen non efficitur Deus per eſſentiam, ſed per unionem & communicationem idiomatum, ideò ſi ipſa conſideretur præciſe ut terminus integer cultus, non colitur latria ſed hyperdulia. de quo plura diximus 3. p. quæſtione 25.

Vtrùm autem ſint habitus ſpecie diuerſi, à quibus hi cultus procedunt, non ita conſtat. valdè probabile eſt cultum hyperduliæ & etiam duliæ, qui defertur ob aliquam dignitatem uel relationem ſupernaturalem ad Deum, poſſe elici ab habitu religionis; quia tota ratio colendi eſt Deus, ſeu reſpectus ad Deum. quamuis etiam probabile ſit dari proprium habitum & diſtinctum, qui abſque conſideratione Dei, immediatè poſſit, ob illas morales dignitates & excellentias, cultum internum & externum exhibere: ſicut in habitibus intellectus, etiamſi ex ui aſſenſus principiorum poſſis aſſentiri concluſioni, tamen datur habitus ſcientiæ, quo immediatè poſſimus aſſentiri concluſioni, abſque conſideratione principiorum. Quod attinet ad cultum, qui defertur ob beatitudinem uel ſanctitatem, hic omnino referendus eſt ad habitum à uirtute religionis diſtinctum. vide ſup. c. 36. dub. 3. 21 *Vtrùm ſit unus habitus.*

DVBITATIO IIII.

Quid obedientia, & quænam eius functiones.

D. THOM. quæſt. 104.

NOTANDVM eſt *obedientiam* dici quaſi *obaudientiam*, quòd uox & præceptum Superioris audiatur & admittatur: Græci ὑπακοὴν dicunt, quaſi ſubauditionem. accipitur autem hoc nomen tum pro *obedientia formali*, tum pro *materiali*. *Materialis obedientia* eſt omne opus uirtutis, quo impletur præceptum, etiamſi non ea intentione expreſſum fiat. ſatis enim eſt illa intentione fieri potuiſſe; quæ intentio ſi adeſſet, illi formalem obediētię rationē ſuperadderet. Hæc obedientia non eſt ſpecialis uirtus, ſed omnes uirtutes complectitur, quæ aliquem actum cadentem ſub præceptum habent. 22 *Materialis obedientia.*

Formalis obedientia eſt, quæ ideò expreſsè aliquid facit, quia præceptū eſt. hæc eſt uirtus ſpecialis; quia etſi ad omnis uirtutis materiam ſe extendat, tamen ſub ſpeciali ratione honeſti id facit, uidelicet quatenus opus eius debitum eſt ratione præcepti. *Formalis.*

Itaque *obiectum quod* huius uirtutis, eſt omne opus prę ceptum. ad hoc enim uolendum & faciendum hæc uirtus per ſe & directè inclinat. *obiectum cui*, Superior; huic enim dicimur obedire. Vndę qui non habet ullum Superiorem cui poſſit obedire, is non habet obedientiam. quamobrem hæc uirtus non conuenit Chriſto ſecundùm naturam diuinam, eò quòd Superiorem non habeat: quamuis ſecundùm naturam aſſumptam, quæ Superiorem habet, ei perfectiſſimè competat. *Ratio obiectiua in obiecto quod* eſt debitū auctoritati Superioris ratione præcepti. obediētia enim uult & facit opus præceptum, quia ratione præcepti cępit certo modo eſſe debitum; nō quidem ita quaſi in commodum uel honorem Superioris faciendum ſit, ſicuti opus religionis: (plerumque enim in eo ſpectatur commodum inferioris) ſed quia ratione præcepti ita fit neceſſarium, vt ſine aliquo contemptu interpretatiuo & uilipenſione auctoritatis Superioris non poſſit eius executio prætermitti. Sicut cùm Deus aliquid reuelat, illud obiectum ita fit neceſſariū ad credendum, ut ſine iniuria aliqua primæ ueritatis, eius fides non poſſit prætermitti. Itaque quia teneor uitare illā iniuriam Superioris, teneor non omittere ſed exequi opus præceptum; & hoc debitum uoco rationem formalem *obiecti quod*. Poteſt etiam dici, rationem *obiecti quod* eſſe ſpecialem illam honeſtatem, quam accipit ex eo quòd ſit præceptum auctoritate Superioris. Sicut enim ex reuelatione diuina res fit digna creditu, & neceſſariò credenda: ita ex prę cepto diuino res fit digna factu, & neceſſariò eſt facienda. Auctoritas enim diuina mediante præcepto illam materiā ueluti informat, & hanc dignitatem ac bonitatem tribuit. Sed hic modus parùm differt a priore, imò prior uidetur conformior praxi: quia etſi obedientia faciat opus, 23

quia

Digitized by Google

quia dignum eſt fieri ob præceptum Superioris; tamen non ſolum dignitatem illam reſpicit, neque ea ſola mouetur, ſed potiſſimùm mouetur neceſſitate; nimirum quia neceſſarium eſt factu, ne Superioris auctoritas uioletur. Deinde de ratione præcepti eſt, ut non ſolùm faciat opus dignum factu ob diuinam auctoritatem, ſed etiam neceſſarium: alioquin non tam erit præceptum, de cuius ratione eſt inducere obligationem, quam conſilium. *Ratio obiectiua in obiecto eius*, eſt auctoritas ſeu poteſtas Superioris. Ideò enim Superiori obediendum, quia Superior eſt, & poteſtate regendi præditus: ſicut ideò credendum Deo, quia prima ueritas eſt.

Ius imperandi ex triplici radice.

24 Hinc patet, primam *rationem formalem obiectiuam* in hac uirtute eſſe *Ius & poteſtatem regendi*, ſeu imperandi. circa quam poteſtatem conſiderandum eſt eam ex triplici radice prouenire. Primò, Ex ratione *cauſæ & effectus:* cauſa enim naturaliter habet poteſtatem in effectum. hac ratione Deus poteſt imperare omni creaturæ rationali; quia ipſe eſt auctor, & illa eſt opus & figmentum eius. Idem ſuo modo competit parentibus in filios. Secundò, Ex ratione *totius & partis:* pars enim naturaliter ſubeſt toti, & regitur à toto. hoc modo Reſpub. habet auctoritatem in ſingula membra. Tertiò, Ex ratione *agentis, & patientis, vel inſtrumenti.* Agentis enim eſt mouere patiens, & cauſæ principalis ſuum inſtrumentum. Sic meritò competit poteſtas in uxorem, quia naturaliter præſtantior, & in illa combinatione ſe habet inſtar agentis; & domino in ſeruum, quia ſeruus eſt inſtrumentum domini. Idem dicendum de hero & famulo conductitio. Ab his mediante commiſſione deriuatur ad alios, qui eam ex ſe non habent: ex prima enim radice deſcendit omnis poteſtas Eccleſiaſtica, hoc eſt ea quę gubernat in cultu diuino, & in ordine ad uitam æternam. Nã primò à diuinitate (quæ omnem poteſtatem in creaturas habet à ſeipſa ratione cauſæ) deſcendit in humanitatem, idque pleniſſimè & illimitatè iuxta illud Mat. 28. *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra.* A Chriſti humanitate proximè deriuatur ad Summum Pontificem, ſicut ab Ordinario in Vicarium. Vnde in eo eſt tota plenitudo poteſtatis eccleſiaſticæ hominibus communicata. Ab hoc deſcendit ulteriùs ad omnes Rectores eccleſiarum & Religioſarum congregationum, ſecundùm uarias reſtrictiones locorum, perſonarum, actionum. A ſecunda radice per commiſſionem prouenit omnis poteſtas politica Imperatorum Regum, Principum, Magiſtratuum: & conſequenter omniũ eorum qui ab his auctoritatem habent. Reſpub. enim libera per ſe & ex natura rei habet poteſtatem regẽdi ſui & omnia ſua membra: unde eam poteſt alteri committere ſiue uni ſiue pluribus; idque ſecundùm uarias limitationes & conditiones, prout ei expediens uiſum fuerit. Ex tertia per commiſſionẽ poteſt deriuari aliqua poteſtas priuatim aliquid imperandi, & certas aliquas functiones. omnis enim cui primariò aliqua poteſtas imperandi conuenit, poteſt eam alteri committere, & ſuum in ea utenda cõſtituere uicarium: quia eſt ordinarius, cui uniuersè conuenit poſſe ſuam poteſtatem delegare.

Poteſtas Eccleſiaſtica.

Poteſtas Politica.

Omnis ordinari⁹ poteſt delegare.

Quo modo omnis poteſtas à Deo.

25 Neq; his obſtat quod omnis poteſtas dicatur eſſe à Deo: quia Deus eſt prima radix. Prouenit autem ab eo dupliciter, per poſitiuam ordinationem, & per naturalem inſtitutionem rerũ. Priore modo deriuatur ab ipſo tota poteſtas Eccleſiaſtica ſeu ſupernaturalis; poſteriore tota poteſtas politica; hoc ipſo enim quo fecit ſingulos homines ſui iuris & dedit inclinationem ad uitam communem & politicam, cenſetur etiam dediſſe communitati, quæ ex ſingulis illis iunctis conſtatur, poteſtatem regendi ſui, & ſingula ſua mẽbra. Nam naturaliter ex poteſtate ſingulorum ſic in ſocietatem uitæ coeuntium reſultat poteſtas communitatis. à communitate autem ulteriùs per commiſſionem deriuatur ad Reges & Principes; ab his ad officiales inferiores. Hoc ſenſu dicitur poteſtas politica eſſe à Deo; non quòd poteſtas Principum aut etiam Reipubl. ſit ex immediata Dei commiſſione, ſicut poteſtas Summi Pontificis, ut quidã parùm peritè uoluerunt tueri: ſed ratione inſtitutionis naturæ ſocialis conficientis unum corpus politicum. Similiter poteſtas patris in filium, & mariti in uxorem, eſt à Deo mediante inſtitutione, quia inſtituit procreationem liberorum, & coniugium maris & feminæ. Domini in ſeruum eſt à Deo mediante auctoritate Reipublicæ, qua ſeruitus & herilis poteſtas inſtituta; uel interueniẽte ceſſione, cùm quis libertatem ſuam ſponte in ius alterius transfert, ſe illi ſeruum uel gratis uel pretio conſtituendo.

Ex his perſpicuum eſt, poteſtatem imperandi eſſe quadruplicem. Alia enim eſt diuina, alia humana: & hæc uel eſt Eccleſiaſtica, uel Politica, uel domeſtica, quibus poteſt uinculum uoti uel iuramenti ſuperuenire, ità ut tenearis obedire non ſolùm lege obedientiæ, ſed etiam ex uoto uel iureiurando.

Dices, ſi eſt quadruplex poteſtas imperandi, ergo etiam eſt quadruplex ſpecies obedientiæ: ſicut enim poteſtates ſunt diuerſæ rationis, ita etiam affectus obediendi propter illas uidetur eſſe diuerſæ rationis. nam poteſtas eſt ratio formalis in *obiecto eius*: obedimus enim Superiori propter illã poteſtatem. atqui diuerſitas obiecti formalis inducit diuerſitatem ſpecificam in affectibus; ergo affectus obediẽdi ſunt ſpecie diuerſi. Confirmatur: quia uelle facere opus, quia id debitum auctoritati diuinæ, eſt alterius rationis, quam uelle idem, quia debitum auctoritati humanæ. Simili modo poſſumus ratiocinari de auctoritate Eccleſiaſtica, & Politica. 26

An quadruplex obedientia.

Reſponderi poſſet non eſſe magnum incommodum, ſi vbi diuerſum eſt genus poteſtatis imperandi, diuerſa quoque ſpecie ponatur uirtus obediendi. Sed uerius uidetur uirtutem obediendi, qua obeditur præcepto diuino, & qua humano, non eſſe ſpecie diſtinctam, ſed eiuſdem rationis. quod indicat D. Bern. tract. de præcep. & diſpen. circa prin. *Siue Deus, inquit, ſiue homo vicarius Dei mandatum quodcumque tradiderit, pari proſectò obſequendum eſt cura, pari reuerentia deferendum, vbi tamen Deo contraria nõ præcipit homo.* Ratio eſt, quia obedientiæ nõ eſt operari in commodum aut honorem Superioris, ſicut facit religio: tunc enim deberet conſiderare diuerſitatem auctoritatis, & cuique congrua deferre: ſed operatur in commodum propriũ propter obligationem præcepti ſufficienti auctoritate impoſitam. Itaque reſpicit auctoritatem Superioris, nõ ut eſt tanta uel tanta, ſed ut eſt ſufficiens ad obligandum per pręceptum: grauitas enim præcepti & obligationis in obedientiæ functionibus non ſequitur magnitudinẽ poteſtatis, ſed materiæ præceptæ. Cuius ratio ulterior eſt, quòd in omni poteſtate imperandi, quodammodò includatur poteſtas diuina, à qua illa deſcendit, & omnem uim obligãdi accipit; & in omni præcepto humano (loquor de iuſto & legitima auctoritate facto) includitur præceptum diuinũ, quo præcipit Deus ut ſubditi ſuis legitimis Superioribus obtemperent, quod præceptum eſt iuris diuini naturalis. Etſi enim non teneamur iure diuino ad ea quæ ſunt iuris humani, ſi per ſe conſiderentur, ſeu in ſenſu diuiſo; tamen ſuppoſito præcepto uel iure humano, tenemur ad ea iure diuino in ſenſu compoſito, hoc eſt, ſi conſideretur ut pręcepto humano ſubſtant: quia iure diuino iubemur implere iuſſũ Superioris præceptum, & conſequenter ipſum opus materiale, quod ipſe præcepit. Itaque numquam obedimus pręcepto humano, quin ſimul implicitè obediamus præcepto diuino: & numquam uiolemus præceptum diuinum. vnde non minùs violatur auctoritas diuina in tranſgreſſione præcepti humani, quã in tranſgreſſione diuini; cũ in humano diuinum ſit incluſum. Confir. quia omnis poteſtas obligandi in præcepto humano eſt ex ui præcepti diuini, Quare non eſt quòd diuerſas obediẽtiæ ſpecies pro diuerſitate poteſtatum conſtituamus: quòd etiam docet D. Th. q. 104. a. 2. ad 4. Quæ ibi adnotat Caie. obſcura ſunt. Ex quibus patet, quo modo etiam in Superiore politico Deum intueri, & in eius præcepto diuinum præceptum agnoſcere debeamus.

Vere eſt eſſe vnius rationis.

Poteſtas diuina in omni Superiore quodam modo reperitur.

Ad argu. in contrariũ allatũ patet ex dictis. Illa enim diuerſitas poteſtatis habet ſe per accidens ad obedientiã, eſtq; ratione illius extrinſeca: quia obedientia in opere ſuo non ſpectat ut cuiq; poteſtati pro ſua dignitate ſatisfaciat quaſi honorẽ deferendo (hoc enim pertinet ad obſeruantiam & religionẽ) ſed ut pręceptũ Superioris impleat etiã in ſuum cõmodũ, pręſcindendo à magnitudine poteſtatis, à qua hoc præceptũ eſt impoſitũ. Accedit quòd poteſtas ſuprema includatur implicitè etiam in infima, & hac ratione utraque eamdem ſpecie obligationem ſuo præcepto inducit; ut oſtenſum eſt.

Ad confirmationem. Si conſideretur conditio & excellentia poteſtatis imperantis, & opus fiat affectu illi ſatisfaciendi; admiſcetur alia uirtus, qua talis poteſtas honoratur: ut ſi obedias mandato diuino, quia id debitum eſt

Dupliciter poteſt quis obedire pręcepto.

Vu 3 tantæ

Digitized by Google

ex collo pendeat nepos; licet ſparſo crine & ſciſſis veſtibus, ubera, quibus te nutrierat, mater oſtendat; licet in limine pater iaceat, per calcatum perge patrem ſiccis oculis ad vexillum crucis euola; ſolum pietatis genus eſt, in hac re eſſe crudelem. vide totam illam epiſtolam. Idem tradunt reliqui Patres.

Tertius eſt, Cum voluptate illis ſeruire, & incommoda eorum tolerare. vide plura apud noſtrum Bernardin. Roſſignol. l. 4. de perfect. Chriſti. c. 23.

DVBITATIO III.

De diuiſione obſeruantiæ.

18 MVLTÆ ſunt obſeruantiæ ſpecies, ſicut & multæ dignitatum & excellentiarum. Illæ tamen magis interna æſtimatione & affectu reuerentiæ diſtinguuntur, quam opere externo, ut patet ex dictis c. 36. dub. 2. Idē enim opus externum, ut procedit a diuerſo affectu interno, & ad teſtādam diuerſam excellentiam ordinatur, eſt diuerſæ ſpeciei moralis & diuerſæ uirtutis.

Obſeruantia politica. Primò igitur diuidi poteſt obſeruantia in *politicam*, & *religioſam*. *Politica* eſt quæ ob dignitatem politicam uel excellentiam humanam cultum defert: talis eſt qua coluntur Principes, Magiſtratus, & alij dignitate ſæculari conſpicui: item magiſtri a diſcipulis, domini a ſeruis, patroni a clientibus.

19 *Religioſa.* *Religioſa* eſt, quæ ob dignitatem uel perfectionem cum religione coniunctam uel diuinum numen reſpicientem, cultum exhibet; ut quando quis honoratur ut ſacerdos, ut Propheta, ut ſanctus, ut beatus. Dicitur *religioſa*, non quia actus eius eſt a uirtute religionis, ſed quia ipſi religioni affinis, & cum ea coniunctus.

Naturalis. Hæc rurſus duplex eſt, alia enim eſt *naturalis*, qualis fuiſſet in ſtatu nudæ naturæ, & modò eſſe poteſt vbi ſacerdotium & cultus diuinus ſola ratione naturali uel conſtat, uel æſtimatur. *Supernaturalis.* Alia *ſupernaturalis*, quæ ob miniſterium ſupernaturale, uel ob aliquam excellentiam ſupernaturalem cultum defert. talis eſt qua honorantur ſacerdotes, Epiſcopi, Pontifices, & alij Eccleſiæ miniſtri & Religioſi; ſi tamen eorum dignitas apprehendatur & æſtimetur ut oportet. cùm enim hæc non ſit politica, ſed ſupernaturalis, & ad Deum ſpecialem ordinem habeat; neceſſe etiam eſt ut æſtimatio interna, affectus reuerentiæ, animique ſubmiſſio ſit alterius rationis, quam in cultu politico; & conſequenter externus quoque cultus, quo hanc ſubmiſſionem noſtram & illorum excellētiam teſtamur, induit alterius uirtutis rationem; ſignum enim accipit ſpeciem ex ordine ad rē ſignatam. Multum ergo falluntur hæretici, cùm putāt homines in hac uita non poſſe niſi cultu politico coli. qui enim ob cauſam ſacram & ſupernaturalem defertur, ſacer eſt & ſupernaturalis, non politicus; etſi externa nota ſubmiſſionis politico cultui accommodetur.

20 *Dulia.* *Supernaturalis obſeruantia* diuiditur in *duliam* & *hyperduliam*. *Dulia* dicitur, quæ cultū exhibet beatis, ob ſanctitatem uel beatitudinis ſtatum. eamdem puto etiā extendi ad uiatores, quando ob ſanctitatem uel dignitatē ſupernaturalem honorantur: ſanctitas enim huius uitæ & futuræ eſt eiuſdem ordinis; etſi ibi ſit perfectior.

Deferuntur tamen ſanctis beatis quidam externi cultus quibus eorum gloria ſignificatur; qui non conſueuerunt mortalibus tribui. Ad eumdem ordinem pertinent dignitates & officia Prælatorum, & aliorum miniſtrorum Eccleſiæ. Meritò autem uocatur hic cultus *dulia*, quia Sanctos debemus æſtimare & uereri tamquam noſtros dominos, & ſumma animi demiſſione nos erga illos ueluti ſerui erga dominos gerere, felices nos ducendo, ſi in ſeruos recipere dignentur.

Hyperdulia. *Hyperdulia* uocatur, quę cultum exhibet creaturæ ob ſingularem & præcellentem ad Deum unionem aut reſpectū; ut Beatæ Virgini, quia mater Dei; & humanitati Chriſti, quia Verbo diuino ſubſtantialiter unita. eſſe enim matrem Dei, eſt ſingularis & ſuprema quædam dignitas, qua maior infra Deum, ſeu in ſuppoſito, quod non eſt Deus, cogitari non poteſt; ratione cuius debetur ei ſingularis æſtimatio, reuerentia, & ſubmiſſio animi, ab omni creatura rationali. vnio verò hypoſtatica cum Verbo, eſt ſumma dignitas creaturæ communicabilis, quia per eam creatura efficitur Deus. quia tamen non efficitur Deus per eſſentiam, ſed per unionem & communicationem idiomatum, ideò ſi ipſa conſideretur præciſe ut terminus integer cultus, non colitur latria ſed hyperdulia. de quo plura diximus 3. p. quæſtione 25.

Verùm autem ſint habitus ſpecie diuerſi, à quibus hi cultus procedunt, non ita conſtat. valdè probabile eſt cultum hyperduliæ & etiam duliæ, qui defertur ob aliquam dignitatem uel relationem ſupernaturalem ad Deum, poſſe elici ab habitu religionis; quia tota ratio colendi eſt Deus, ſeu reſpectus ad Deum. quamuis etiam probabile ſit dari proprium habitum & diſtinctum, qui abſque conſideratione Dei, immediatè poſſit, ob illas morales dignitates & excellentias, cultum internum & externum exhibere: ſicut in habitibus intellectus, etiamſi ex ui aſſenſus principiorum poſſis aſſentiri concluſioni, tamen datur habitus ſcientiæ, quo immediatè poſſimus aſſentiri concluſioni, abſque conſideratione principiorum. Quod attinet ad cultum, qui defertur ob beatitudinem uel ſanctitatem, hic omnino referendus eſt ad habitum à uirtute religionis diſtinctum. vide ſup. c. 36. dub. 3. 21 *Verùm ſit unus habitus.*

DVBITATIO IIII.

Quid obedientia, & quænam eius functiones.

D. THOM. quæſt. 104.

NOTANDVM eſt *obedientiam* dici quaſi *obaudientiam*, quòd uox & præceptum Superioris audiatur & admittatur: Græci ὑπακοὴν dicunt, quaſi ſubauditionem. accipitur autem hoc nomen tum pro *obedientia formali*, tum pro *materiali*. *Materialis obedientia* eſt omne opus uirtutis, quo impletur præceptum, etiamſi non ea intentione expreſſum fiat. ſatis enim eſt illa intentione fieri potuiſſe; quæ intentio ſi adeſſet, illi formalem obediētię rationē ſuperadderet. Hæc obedientia non eſt ſpecialis uirtus, ſed omnes uirtutes complectitur, quæ aliquem actum cadentem ſub præceptum habent. 22 *Materialis obedientia.*

Formalis obedientia eſt, quæ ideò expreſsè aliquid facit, quia præceptū eſt. hæc eſt uirtus ſpecialis; quia etſi ad omnis uirtutis materiam ſe extendat, tamen ſub ſpeciali ratione honeſti id facit, uidelicet quatenus opus eius debitum eſt ratione præcepti. *Formalis.*

Itaque *obiectum quod* huius uirtutis, eſt omne opus pręceptum, ad hoc enim uolendum & faciendum hæc uirtus per ſe & directè inclinat. *obiectum cui*, Superior; huic enim dicimur obedire. Vnde qui non habet ullum Superiorem cui poſſit obedire, is non habet obedientiam. quamobrem hæc uirtus non conuenit Chriſto ſecundùm naturam diuinam, eò quòd Superiorem non habeat; quamuis ſecundùm naturam aſſumptam, quæ Superiorem habet, ei perfectiſſimè competat. *Ratio obiectiua in obiecto quod*, eſt debitū auctoritati Superioris ratione præcepti. obedientia enim uult & facit opus præceptum, quia ratione præcepti cępit certo modo eſſe debitum; nō quidem ita quaſi in commodum uel honorem Superioris faciendum ſit, ſicuti opus religionis: (plerumque enim in eo ſpectatur commodum inferioris) ſed quia ratione præcepti ita fit neceſſarium, vt ſine aliquo contemptu interpretatiuo & uilipenſione auctoritatis Superioris non poſſit eius executio prætermitti. Sicut cùm Deus aliquid reuelat, illud obiectum ita fit neceſſariū ad credendum, ut ſine iniuria aliqua primæ ueritatis, eius fides non poſſit prætermitti. Itaque quia teneor uitare illā iniuriam Superioris, teneor non omittere ſed exequi opus præceptum; & hoc debitum uoco rationem formalem *obiecti quod*. Poteſt etiam dici, rationem *obiecti quod* eſſe ſpecialem illam honeſtatem, quam accipit ex eo quòd ſit præceptum auctoritate Superioris. Sicut enim ex reuelatione diuina res fit digna creditu, & neceſſariò credenda; ita ex pręcepto diuino res fit digna factu, & neceſſariò eſt facienda. Auctoritas enim diuina mediante præcepto illam materiā ueluti informat, & hanc dignitatem ac bonitatem tribuit. Sed hic modus parùm differt a priore, imò prior uidetur conformior praxi: quia etſi obedientia faciat opus, 23

quia

Digitized by Google

quia dignum eſt fieri ob præceptum Superioris; tamen non ſolum dignitatem illam reſpicit, neque ea ſola mouetur, ſed potiſſimùm mouetur neceſſitate; nimirum quia neceſſarium eſt factu, ne Superioris auctoritas uioletur. Deinde de ratione præcepti eſt, ut non ſolùm faciat opus dignum factu ob diuinam auctoritatem, ſed etiam neceſſarium: alioquin non tam erit præceptum, de cuius ratione eſt inducere obligationem, quam conſilium. *Ratio obiectiua in obiecto cui*, eſt auctoritas ſeu poteſtas Superioris. Ideò enim Superiori obediendum, quia Superior eſt, & poteſtate regendi præditus: ſicut ideò credendum Deo, quia prima ueritas eſt.

Ius imperandi ex triplici radice.

24 Hinc patet, primam *rationem formalem obiectiuam* in hac uirtute eſſe *Ius & poteſtatem regendi*, ſeu imperandi. circa quam poteſtatem conſiderandum eſt eam ex triplici radice prouenire. Primò, Ex ratione *cauſæ & effectus:* cauſa enim naturaliter habet poteſtatem in effectum. hac ratione Deus poteſt imperare omni creaturæ rationali; quia ipſe eſt auctor, & illa eſt opus & figmentum eius. Idem ſuo modo competit parentibus in filios. Secundò, Ex ratione *totius & partis:* pars enim naturaliter ſubeſt toti, & regitur à toto. hoc modo Reſpub. habet auctoritatem in ſingula membra. Tertiò, Ex ratione *agentis, & patientis, vel inſtrumenti.* Agentis enim eſt mouere patiens, & cauſæ principalis ſuum inſtrumentum. Sic meritò competit poteſtas in uxorem, quia naturaliter præſtantior, & in illa combinatione ſe habet inſtar agentis; & domino in ſeruum, quia ſeruus eſt inſtrumentum domini. Idem dicendum de hero & famulo conductitio. Ab his mediante commiſſione deriuatur ad alios, qui eam ex ſe non habent: ex prima enim radice deſcendit omnis poteſtas Eccleſiaſtica, hoc eſt ea quę gubernat in cultu diuino, & in ordine ad uitam æternam. Nã primò à diuinitate (quæ omnem poteſtatem in creaturas habet à ſeipſa ratione cauſæ) deſcendit in humanitatem, idque pleniſſimè & illimitate iuxta illud Mat. 28. *Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra.* A Chriſti humanitate proximè deriuatur ad Summum Pontificem, ſicut ab Ordinario in Vicarium. Vnde in eo eſt tota plenitudo poteſtatis eccleſiaſticæ hominibus communicata. Ab hoc deſcendit ulterius ad omnes Rectores eccleſiarum & Religioſarum congregationum, ſecundùm uarias reſtrictiones locorum, perſonarum, actionum. A ſecunda radice per commiſſionem prouenit omnis poteſtas politica Imperatorum Regum, Principum, Magiſtratuum: & conſequenter omniũ eorum qui ab his auctoritatem habent. Reſpub. enim libera per ſe & ex natura rei habet poteſtatem regẽdi ſui & omnia ſua membra: unde eam poteſt alteri committere ſiue uni ſiue pluribus; idque ſecundùm uarias limitationes & conditiones, prout ei expediens uiſum fuerit. Ex tertia per commiſſionẽ poteſt deriuari aliqua poteſtas priuatim aliquid imperandi, & certas aliquas functiones. omnis enim cui primariò aliqua poteſtas imperandi conuenit, poteſt eam alteri committere, & ſuum in ea utenda cõſtituere uicarium: quia eſt ordinarius, cui uniuersè conuenit poſſe ſuam poteſtatem delegare.

Poteſtas Eccleſiaſtica.

Poteſtas Politica.

Omnis ordinarius poteſt delegare.

Quo modo omnis poteſtas à Deo.

25 Neq; his obſtat quòd omnis poteſtas dicatur eſſe à Deo: quia Deus eſt prima radix. Prouenit autem ab eo dupliciter, per poſitiuam ordinationem, & per naturalem inſtitutionem rerũ. Priore modo deriuatur ab ipſo tota poteſtas Eccleſiaſtica ſeu ſupernaturalis; poſteriore tota poteſtas politica; hoc ipſo enim quo fecit ſingulos homines ſui iuris & dedit inclinationem ad uitam communem & politicam, cenſetur etiam dediſſe communitati, quæ ex ſingulis illis iunctis conflatur, poteſtatem regendi ſui, & ſingula ſua mẽbra. Nam naturaliter ex poteſtate ſingulorum ſic in ſocietatem uitæ coeuntium reſultat poteſtas communitatis. à communitate autem ulteriùs per commiſſionem deriuatur ad Reges & Principes; ab his ad officiales inferiores. Hoc ſenſu dicitur poteſtas politica eſſe à Deo; non quòd poteſtas Principum aut etiam Reipubl. ſit ex immediata Dei commiſſione, ſicut poteſtas Summi Pontificis, ut quidã parùm peritè uoluerunt tueri: ſed ratione inſtitutionis naturæ ſocialis conficientis unum corpus politicum. Similiter poteſtas patris in filium, & mariti in uxorem, eſt à Deo mediante inſtitutione, quia inſtituit procreationem liberorum, & coniugium maris & feminæ. Domini in ſeruum eſt à Deo mediante auctoritate Reipublicæ, qua ſeruitus & herilis poteſtas inſtituta; uel interueniẽte ceſſione, cùm quis libertatem ſuam ſponte in ius alterius transfert, ſe illi ſeruum uel gratis uel pretio conſtituendo.

Ex his perſpicuum eſt, poteſtatem imperandi eſſe quadruplicem. Alia enim eſt diuina, alia humana; & hæc uel eſt Eccleſiaſtica, uel Politica, uel domeſtica, quibus poteſt uinculum uoti uel iuramenti ſuperuenire, ita ut tenearis obedire non ſolùm lege obedientiæ, ſed etiam ex uoto uel iureiurando.

An quadruplex obedientia.

26 Dices, ſi eſt quadruplex poteſtas imperandi, ergo etiam eſt quadruplex ſpecies obedientiæ: ſicut enim poteſtates ſunt diuerſæ rationis, ita etiam affectus obediendi propter illas uidetur eſſe diuerſæ rationis. nam poteſtas eſt ratio formalis in *obiecto cui*: obedimus enim Superiori propter illã poteſtatem. atqui diuerſitas obiecti formalis inducit diuerſitatem ſpecificam in affectibus; ergo affectus obediẽdi ſunt ſpecie diuerſi. Confirmatur: quia uelle facere opus, quia id debitum auctoritati diuinæ, eſt alterius rationis, quam uelle idem, quia debitum auctoritati humanæ. Simili modo poſſumus ratiocinari de auctoritate Eccleſiaſtica, & Politica.

Verius eſt eſſe unius rationis.

Reſponderi poſſet non eſſe magnum incommodum, ſi vbi diuerſum eſt genus poteſtatis imperandi, diuerſa quoque ſpecie ponatur uirtus obediendi. Sed uerius uidetur uirtutem obediendi, qua obeditur præcepto diuino, & qua humano, non eſſe ſpecie diſtinctam, ſed eiuſdem rationis. quod indicat D. Bern. tract. de præcep. & diſpen. circa prin. *Siue Deus, inquit, ſiue homo vicarius Dei mandatum quodcumque tradiderit, pari profectò obſequendum eſt cura, pari reuerentia deferendum, vbi tamen Deo contraria nõ præcipit homo.* Ratio eſt, quia obedientiæ nõ eſt operari in commodum aut honorem Superioris, ſicut facit religio: tunc enim deberet conſiderare diuerſitatem auctoritatis, & cuique congrua deferre: ſed operatur in commodum propriũ propter obligationem præcepti ſufficienti auctoritate impoſitam. Itaque reſpicit auctoritatem Superioris, nõ ut eſt tanta uel tanta, ſed ut eſt ſufficiens ad obligandum per pręceptum. grauitas enim præcepti & obligationis in obedientiæ functionibus non ſequitur magnitudinẽ poteſtatis, ſed materiæ præceptæ. Cuius ratio ulterior eſt, quòd in omni poteſtate imperandi, quodammodò includatur poteſtas diuina, à qua illa deſcendit, & omnem uim obligãdi accipit; & in omni præcepto humano (loquor de iuſto & legitima auctoritate facto) includitur præceptum diuinũ, quo præcipit Deus ut ſubditi ſuis legitimis Superioribus obtemperent, quod præceptum eſt iuris diuini naturalis. Etſi enim non teneamur iure diuino ad ea quæ ſunt iuris humani, ſi per ſe conſiderentur, ſeu in ſenſu diuiſo; tamen ſuppoſito præcepto uel iure humano, tenemur ad ea iure diuino in ſenſu compoſito, hoc eſt, ſi conſideretur ut pręcepto humano ſubſtant: quia iure diuino iubemur implere iuſſũ Superioris præceptum, & conſequenter ipſum opus materiale, quod ipſe præcepit. Itaque numquam obedimus pręcepto humano, quin ſimul implicitè obediamus præcepto diuino: & numquam uiolemus præceptum diuinum. vnde non minùs violatur auctoritas diuina in tranſgreſſione præcepti humani, quã in tranſgreſſione diuini; cũ in humano diuinum ſit incluſum. Confir. quia omnis poteſtas obligandi in præcepto humano eſt ex ui præcepti diuini. Quare non eſt quòd diuerſas obediẽtiæ ſpecies pro diuerſitate poteſtatum conſtituamus: quòd etiam docet D. Th. q. 104. a. 2. ad 4. Quæ ibi adnotat Caie. obſcura ſunt. Ex quibus patet, quo modo etiam in Superiore politico Deum intueri, & in eius præcepto diuinum præceptum agnoſcere debeamus.

Poteſtas diuina in omni Superiore quodam modo reperitur.

Ad argu. in contrariũ allatũ patet ex dictis. Illa enim diuerſitas poteſtatis habet ſe per accidens ad obedientiã, eſtq; ratione illius extrinſeca: quia obedientia in opere ſuo non ſpectat ut cuiq; poteſtati pro ſua dignitate ſatisfaciat quaſi honorẽ deferendo (hoc enim pertinet ad obſeruantiam & religionẽ) ſed ut pręceptũ Superioris impleat etiã in ſuum cõmodũ, pręſcindendo à magnitudine poteſtatis, à qua hoc præceptũ eſt impoſitũ. Accedit quòd poteſtas ſuprema includatur implicitè etiam in infima; & hac ratione utraque eamdem ſpecie obligationem ſuo præcepto inducit; ut oſtenſum eſt.

Dupliciter poteſt quis obedire pręcepto.

Ad confirmationem. Si conſideretur conditio & excellentia poteſtatis imperantis, & opus fiat affectu illi ſatiſfaciendi; admiſcetur alia uirtus, qua talis poteſtas honoratur: ut ſi obedias mandato diuino, quia id debitum eſt

Vu 3 tantæ

tantæ maieſtati, admiſcetur uirtus religionis: ſi mandato Pontificis, quia id poſtulat dignitas Vicarij Chriſti, erit actus obſeruantiæ religioſæ: ſi mandato Principis, quia id debitum eius dignitati, erit actus obſeruantiæ politicæ. Itaque dum quis ſic obedit, duæ uirtutes concurrunt; uirtus quidem obedientiæ, quatenus opus procedit ex affectu ſatisfaciendi præcepto præciſè conſiderato; uirtus uerò religionis, uel obſeruantiæ, quatenus ſimul procedit ex affectu debitum honorem & obſequium ſoluendi tali uel tali dignitati, ſeu excellentiæ. Confirm. quia dum obedio præcepto Superioris, ſimul honorem & obſequium ei defero: nã tali modo operãdi tacitè inſinuo internam æſtimationem, quam de illius excellentia habeo, & me illi ſubijcio. vnde poſſum idipſum in obediendo expreſsè intendere, idq; iuxta conditionem poteſtatis, cui obedio: atqui hæc intentio pertinet ad uirtutem, qua talis poteſtas honoratur; ergo in tali modo obediendi illa uirtus admiſcetur. Inſinuat hæc D.Th.ar.3.ad 1.

An obediẽtia requirat præceptum.

27 Diximus ſuprà *obedientiam reſpicere præceptum Superioris.* Sed contra facere uidetur, quòd Religioſus non dicatur perfectè obediens Prælato, qui expectat præceptum, & abſque eo nihil uult facere. ſimiliter nec ſeruus domino nec filius patri, nec uxor marito: imò ſancti Patres commẽdant maximè eam obedientiam, quę pręceptum non expectans, ad nutum obedit. vide Baſil. conſtit. monaſt. cap. 23. & Bern. de præcep. & diſpenſa. col. 4. ergo obedientia non ſolùm reſpicit præceptum, ſed etiam nutum & inclinationem Superioris.

Obediẽtia dupliciter accipitur.

Nomẽ præcepti aliquando latè capitur.

Reſpondeo, *Obedientiam* ſæpè accipi pro uirtute, qua quis morem gerit alteri, præſertim Superiori, faciendo quod ille cupit, ſiue præcipiat, ſiue non. & hoc modo obedientia non ſolùm reſpicit præceptum; (niſi hoc nomen latè ſumatur ut comprehendat *omne id, quod Superior fieri cupit*, etiamſi propriè non præcipiat) ſed etiam inclinationem & nutum Superioris: nam huic in bonis & adiaphoris propter Deum ſe accommodare, per ſe honeſtum eſt & laudabile. Iuxta hunc modum non dicitur perfectè obediens, qui requirit præceptum propriè dictum, ſed qui ſtatim eo gnita propenſione Superioris, facit opus. vnde Albertus c. 3. de uirtutib. ait, *Verus obediens numquam præceptum expectat, ſed ſolum uoluntatem Prælati ſciens vel credens, feruenter exequitur pro præcepto exemplo Domini noſtri Ieſu Chriſti, cui voluntas & complacentia Patris ſummum præceptum fuit.* Talis obedientia maximè requiritur in Religioſis; eſtque neceſſaria, non ſolùm ad bonam & ſuauem gubernationem, ſed etiam ad perfectionem religioſæ uitæ. ſicut enim ualdè imperfectus & reprehenſibilis eſt Chriſtianus, qui nihil uult facere, niſi quod Deus uel Eccleſia ſtrictè præcepit: ita ualdè reprehenſibilis eſt Religioſus, qui Superiori aut Regulis ſe non accommodat, niſi interueniat tale præceptum. ratio eſt, quia Superior locum Dei tenet, eique loco Dei inferior ſe ſubiecit. Itaque in illo Deum intueri debet, eiuſque uocem tamquam Dei uocẽ accipere, iuxta illud Luc. 10. *Qui vos audit, me audit*; quod præclare docet D.Bern. l. de præcep. & diſpenſ. col. 6. Sicut ergo ſi à Chriſto uiſibiliter regeretur, eius uoluntati morẽ gerere deberet, etiam abſque pręcepto: (id enim perfectio charitatis & religionis, ad quam Religioſus adſpirat, poſtularet) ita morem gerere debet uoluntati Superioris, qui Chriſti locum tenet, & eius præeſt nomine.

Cuius uirtutis opus ſit.

28 Petes, Ad quã uirtutem pertinet iſte obediendi modus? nõ enim ad uirtutem obedientiæ ſtrictè acceptæ; quia non interuenit ſtrictum præceptum.

Reſpondeo, Pertinere ad uirtutem illã, quæ generatim & uulgò obedientia dicitur, cuius ratio præciſè in eo conſiſtit, quòd quis ſe uoluntati Superioris in operãdo accommodet, ſiue pręcipiat, ſiue non: hoc enim per ſe peculiarem honeſti rationem & laudem habet. poteſt etiam eſſe actus imperatus religionis, charitatis & aliarum uirtutum. Si enim obtemperes Superiori ex reuerentia erga Chriſtum, cuius ille eſt vicarius, erit actus Religionis. Si autem quia Chriſto gratum, erit actus charitatis, pari modo, ſi facias ex reuerentia erga Prælatum, erit actus obſeruantiæ; ſi quia illi gratum eſt, erit amicitiæ ſeu beneuolentiæ. vide Greg. l. 4. expoſ. in 1. l. Reg. c. 10.

DVBITATIO V.

Quæ conditiones in obedientia, præſertim religioſa, maximè commendentur.

RESP. Tres potiſſimùm, *cæcitatem, promptitudinem, fortitudinem: obedientia* enim perfecta debet eſſe *cæca, prompta, & fortis.* 29

1. Cæca obedientia.

Cæca dupliciter, Primò, Ad imperfectiones & vitia Superioris, ut hæc non conſideret, nec ob hæc minùs ad obediendum parata ſit; ſed ſolùm conſideret eum, cuius locum tenet: ad hunc enim quàm maximè oculatam eſſe decet. monet hoc Dominus, Mat. 23. *Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi; omnia ergo quæcumque dixerint vobis ſeruate & facite; ſecundùm verò opera illorum nolite facere.* & Apoſtolus ad Epheſios 6. *Serui obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in ſimplicitate cordis veſtri, ſicut Chriſto: non ad oculum ſeruientes, &c.* multò ergo magis hoc requiritur in Religioſis reſpectu ſuorum prælatorum.

Secundò, Debet eſſe cæca ad rationes præcepti ſcrutandas; nempe ut non uelit ſcire cauſas cùr quid præcipiatur; ſed ſatis ei ſit præcipi uel proponi ab eo, qui locum Dei tenet, nec conſtet per ſe eſſe illicitum. hanc conditionem maximè commendant Patres; Baſil. conſtitut. monaſt. cap. 23. *Quemadmodum paſtori ſuæ oues obtemperant, & viam quãcumque ille vult, ingrediuntur; ſic qui ex Deo pietatis cultores ſunt, moderatoribus ſuis obſequi debent, nihil omnino illorum iuſſa curioſiùs perſcrutantes, quando libera ſunt à peccato.* deinde docet Religioſos debere ſe gerere *ſicut inſtrumentum in manu artificis*, quod ſine repugnantia ſeruit ei ad omnia ad quæ uoluerit. Caſſianus de Inſtitut. renuntiantium, lib. 4. cap. 41. *Quorſum hoc præ omnibus excole, ut ſtultum te ſecundùm Apoſtoli ſententiam facias in hoc mundo, vt ſis ſapiens; nihil ſcilicet diſcernens, nihil dijudicans ex his, quæ tibi fuerint imperata; ſed cum omni ſimplicitate & fide obedientiam ſemper exhibeas: illud tantummodò ſanctum, illud vtile, illud ſapiens eſſe iudicans, quidquid tibi vel lex Dei, vel Superioris examen indixerit.* & cap. 10. loquens de Monachis Ægypti. *Vniuerſa complere quæ fuerint ab eo præcepta, tamquam ſi à Deo ſint cælitus edita, ſine vlla diſquiſitione feſtinant.* D.Grego. l. 2. c. 4. in 1. Regum. *Vera obedientia nec Præpoſitorum intentionem diſcutit, nec præcepta diſcernit: quia qui omne vitæ ſuæ iudicium maiori ſubdidit, in hoc ſolo gaudet, ſi quod ſibi præcipitur, operatur: neſcit enim iudicare, quiſque perfectè didicerit obedire.* D.Bern. l. de præcep. & diſpen. col. 6. *Siue Deus, ſiue homo vicarius Dei mandatum quodcumque tradiderit, pari profectò obſequendum eſt cura, pari reuerentia deferendum; vbi tamen Deo contraria non præcipit homo.* & infra; *Quidquid vice Dei præcipit homo, quod non ſit tamen certum diſplicere Deo, haud ſecus omnino accipiendum eſt, quàm ſi præcipiat Deus. quid enim intereſt, vtrùm per ſe, an per ſuos miniſtros, ſiue homines, ſiue Angelos, hominibus innoteſcat ſuum placitum Deus?* Idem alij paſſim; & in primis præclarè B.P.N. Ignatius in ſua de obedientiæ uirtute epiſtola.

Superiori tamquam Deo obtemperandum.

Cur cæca obedientia commendetur.

Ratio cur hoc tantopere commendetur eſt Primò, Quia ſine tali modo obedientiæ uix poteſt conſtare pax & bona adminiſtratio in congregatione religioſa: erunt enim aſſiduæ diſputationes & altercationes inter ſubditos & Superiores. 30

Secundò, Quia eſt contra humilitatem & modeſtiam religioſam, uelle a Superioribus rationes exigere mandatorum: hoc enim non eſt ſe gerere ut ſubditum, ſed ut parem; neque facere opus quia præcipitur, ſed quia iudicatur expediens; ſicut cùm homo illud ſuo iudicio & arbitrio facit.

Tertiò, Quia debet in Superioribus agnoſcere Chriſtũ, & illis tamquam Chriſto obedire; ut paſſim docent Patres, & D.Bern. ſup. vnde in reg. S.Benedicti dicitur, *Obedientia quæ maioribus præbetur, Deo exhibetur.* Idem colligitur ex Apoſt. ad Eph. 6. vbi iubet etiam ſeruos obedire dominis ſuis ſicut Chriſto; & ex uerbis Domini, Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit.*

Dices, Superior non eſt Chriſtus, nec infallibiliter a Chriſto regitur; nam & falli in Dei uoluntate de rebus dubijs

Digitized by Google

bijs percipienda, & in præcipienda fallere poteſt.

Quid ſi fallatur.

Reſpondet. D. Bernardus, *Quid hoc refert tua qui conſcius non es? præſertim cùm teneas de Scripturis, quia labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem ex ore eius requirent; quia Angelus Domini exercituum eſt.* & infrà, *A quo denique diuina petimus conſilia requirimus, quàm ab illo, cui credita eſt diſpenſatio myſteriorum Dei? Ipſum proinde quem pro Deo habemus, tamquam Deum, in his, quæ apertè non ſunt contra Deum, audire debemus.* hæc ille. Itaque etiãſi abſolutè falli poſſit Superior; tamen id non eſt vmquam in particulari præſumendum, niſi de eo conſtet; eò quòd ſingulari modo à Deo dirigatur; vt pote ab ipſo ad alios in via ſalutis dirigendos conſtitutus.

In dubio obtemperandum.

Vnde etiam quando res poſt diligentem diſcuſſionẽ manet dubia, & de nullius graui præiudicio agitur, debet inferior obedire, vt omnes Doctores tradunt, de quo ſuprà ca. 41. num. 77. Deinde etiamſi fortè in aliquo falleretur, id tamen inferiori non nocebit, nec quidquam de merito ipſius detrahet; quia eſt error ipſi inculpatus, qui non impedit quo minùs obedientia ſit actus virtutis ex charitate vel religione proficiſcens. Sicut cùm quis dat eleemoſynam homini opulento vel impio, putans eſſe pauperem vel ſanctum: actus enim ex ipſo motiuo, quo voluntas ad electionem operis impellitur, virtutis rationem accipiunt.

31 *Certior directio ad ſalutem in obedientia.*

His accedit quarta ratio, quòd homo in hac vita non poſſit ſcire quid ſibi in particulari expediat ad ſalutem: ſæpè enim illa exercitia, quæ ipſi videntur maximè ſalutaria, ſunt occaſio lapſus & perditionis. vnde cuique in hac vita maximè deſiderandum eſt vt ita à Deo in omnibus dirigatur, ſicut ipſe nouit illius ſaluti expedire: in hoc enim ſitum eſt donũ perſeuerantiæ: atqui ſi hoc vllo modo à Deo obtineri poteſt, obtinetur per ſimplicem & cæcam obediẽtiam: ergo hæc maximè facienda. Minor probatur, quia ſi Chriſtus per ſe ipſum viſibiliter nos regeret in terris, & ad hunc finem prorſus illi nos permitteremus, & rogaremus ita ab illo regi; non eſt dubium quin nos ita regeret: ergo cùm ſuo loco conſtituerit Superiores, quibus tamquã ſibi ipſi voluit nos morem gerere; ſi nos illis totos permittamus propter Chriſtum, fiducia bonitatis & prouidentiæ ipſius, non videtur dubitandũ quin ita nos reget, ſicut ſaluti expedire nouit. non enim minùs poteſt nos regere per ſuos Vicarios, quàm per ſuam præſentiam corporalem. alioquin magno nobis damno fuiſſet huius præſentiæ ſubtractio; quod tamen falſum eſſe conſtat ex Scripturis. Hæc ratio benè expenſa maximè debet mouere Religioſum vt totam vitæ ſuæ directionem Superiori purè permittat; ſibi perſuadẽdo illud, quod ipſe conſtituerit, meliorem exitum in ordine ad ſalutem habiturum.

32 *2. Promptitudo.*

Altera conditio eſt *Promptitudo* ad exequendum; nempe vt non expectet ſtrictum præceptum, non differat, non tergiuerſetur, non excuſet, non lentè & cum torpore ad opus accedat. hanc commendat Bernardus lib. de præcepto & diſpenſ. col. 4. *Perfecta obedientia legem neſcit, terminis nõ arctatur, neque contenta anguſtijs profeſſionis, largiori fertur voluntate in latitudinem charitatis. & ad omne, quod iniungitur, ſpontaneo vigore liberalis, alacriſque animi, modum non conſiderans, in infinitum extenditur.* & tamen Superior non poteſt obligare niſi ad ea, quæ intra terminos profeſſionis continentur, vt idem docet. vnde loquitur de non obligatorijs. Idem ſermone de virtute obedientiæ; *Verus obediens mandatum non procraſtinat, ſed parat auditui, linguam voci, manus operi, pedes itineri, & ſic ſe totum intra ſe colligit, vt mandatum peragat imperantis,* Idẽ commendat Baſilius c. 13. conſtitut. monaſticarum.

33 *In quibus hæc promptitudo exhibenda.*

Valdè tamen notandum eſt, non in omnibus hanc prõptitudinem exhibendam; ſed in ijs tantùm quæ ad Religionis exercitia, vel regularem diſciplinam, aut mortificationem pertinet. Si enim Prælatura, Epiſcopatus, vel aliud munus honorabile imponitur, non eſt ordinariè laudabile ſe promptum & alacrem exhibere; ſed expedit modeſtè deprecari, & expectare etiam præceptum; præſertim ſi agatur de Prælatura extra Ordinem ſuſcipienda: ſic enim doctiſſimi & ſanctiſſimi viri fecerunt, qui quantum potuerũt huiuſmodi dignitates ſemper detrectarunt, nec niſi compulſi acceptarunt; Ita fecerunt SS. Gregorius Nazianzenus, Ambroſius, Auguſtinus, Gregorius magnus, Bernardus, Anſelmus, Thomas, Laurentius Iuſtinianus, & alij.

Dignitates non facilè acceptandæ.

Ratio eſt, quia tam multæ dotes requiruntur vt quis ſit idoneus ad Prælaturam, præſertim ad Epiſcopatum, (vt patet ex Apoſt. 1. ad Timoth. 3. & ad Titum 1.) vt arrogantiæ ſit, putare ſe omnibus illis præditum. Accedit, quòd ſtatus ille multis expoſitus ſit periculis, propter opes & honores, propter occaſiones & poteſtatem malè agendi, propter onus conſcientiæ alienæ, propter defectum monitorũ, propter delitias & blandimenta carnis, propter aſſiduas curas, diſtractiones, & rerum externarum tractationem, & alia ad genus ſalutis turbamenta.

Confir. Teſtim. Gregorij.

Confirmantur hæc omnia ex D. Gregorio lib. 35. ſiue vltimo moralium cap. 13. vbi docet, obedientiam in quibuſdam rebus debere nihil propriæ affectionis habere, ſed ſolo alterius imperio moueri; in alijs contra, debere multum habere de ſuo: *quia*, inquit, *nonnumquam nobis huius mundi proſpera, nonnumquam verò iubentur aduerſa: ſciendum ſummopere eſt, quod obedientia aliquando ſi de ſuo aliquid habeat, nulla eſt; aliquando autem ſi de ſuo aliquid non habet, minima: nam cùm huius mundi ſucceſſus præcipitur, cùm locus ſuperior imperatur, is, qui ad percipiẽda hæc obedit, obedientia ſibi virtutem euacuat, ſi ad hæc etiam proprio deſiderio anhelat. rurſum cùm mundi deſpectus præcipitur, cùm probra adipiſci & contumelia iubentur, niſi ex ſe ipſo animus hæc appetat, obedientia ſibi meritum minuit, &c.*

Idem confirmat exemplo Moyſis & Pauli: Moyſes enim à Deo ipſo vocatus ad præfecturam populi, ex humilitate detrectat & excuſat, & alium præfici rogat. Paulus verò ex diuina reuelatione Ieroſolymam proficiſcens, vbi grauia paſſurus erat, non detrectat, ſed alacriter ad omnia ſe comparat. *Moyſes itaque* (inquit Gregorius) *ad proſpera de ſuo nihil habet, quia precibus renititur, ne Iſraelitica plebi præferatur. Paulus ad aduerſa etiam ex ſuo voto ducitur; quia malorum imminentium cognitionẽ præcipit, ſed deuotione ſpiritus etiam ad arctiora feruſcit. ille præſentis poteſtatis gloriam Deo volente iubente declinare: iſte Deo dura & aſpera diſponente, ſe ſtuduit ad grauiora præparare. Præeunte ergo vtrorumque ducum infracta virtute inſtruimur, vt ſi obedientiæ palmam apprehendere veraciter nitimur, proſperis huius ſæculi ex ſola iuſſione, aduerſis autem etiam ex deuotione militemus.* Hæc ille.

Dices, Religioſus voluntatem Superioris ducere debet pro diuina: atqui fas non eſt diuinæ voluntati refragari: ergo. 34 *Obiectio.*

Reſpond. Maior vera eſt: Primò, In præceptis. Secundò, Extra præceptum, in ijs, quæ pertinent ad vitæ directionem, & exercitia Religionis. Tertiò. In honoribus verò & Prælaturis acceptandis non eſt voluntas diuina vt ſtatim acceptemus; ſed vt quantum in nobis eſt declinemus, deprecemur, & expectemus præceptum. Idem placet prudenti Superiori, qui etiam huiuſmodi declinationẽ laudare, & celerẽ acceptationem vituperare conſueuit, facit enim inferior declinando huiuſmodi, conſentaneè ſuo ſtatui; ſicut & Superior imponendo: quare vterque facit laudabiliter. Itaque inferior declinando non facit contra voluntatem Superioris, niſi materialiter, donec accedat præceptum. Quod confirmatur exemplo Moyſis, qui detrectabat præfecturam populi, quam Deus illi volebat imponere; qua in re non faciebat contra voluntatem diuinam, niſi materialiter; nam Deo idipſum placebat; vt ex Gregorio dictum eſt; niſi cùm nimiùm tergiuerſabatur; tũc enim dicitur iratus Dominus, Exodi 4. ver. 14. vt ſciamus in hac quoque re modum ſeruandum.

Reſpon.

Declinãdo non facit contra voluntatem rationabilem Superioris niſi materialiter.

35 *3. Fortitudo.*

Tertia conditio eſt, Vt *ſit fortis*, ſcilicet in opere præcepto aggrediendo, & perſeuerando in illo, vt non detrectet exequi difficilia, & poſtquam inceperit, non reſiliat ob difficultates occurrentes. Huius exemplar exhibuit *Dominus factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis*: ad Philip. 2. Hanc fortitudinem commẽdat D. Baſilius cap. 20. monaſt. conſtitut. *Oportet*, inquit, *in primis, vt is, qui ſe ad vitæ huius rationem contulerit, ſtabili, firma, immobilique voluntatis conſtantia ſit, iudicioq; tali, vt à malignis ſpiritibus neque concuti, neque loco pelli queat. Deinde animi firmitate tanta, vt ad mortem vſque conſtantiã martyrum exhibeat, tum diuinis præceptis retinendis, tum obedientia erga magiſtros ſuos conſeruanda. hoc enim totius vitæ Inſtituti eſt caput.* Chryſoſt. homil. 3. in 2. ad Corinth. valdè fusè. Caſſianus de Inſtit. renuntiant. lib. 4. ca. 10. & alij.

Petra

36 *An ſit alijs virtutibus præſtantior.*

Petes, Vtrùm obedientia ſit præſtantior ceteris virtutibus?

Reſpondeo, Poſſe id quæri, vel de obedientia omnibus Chriſtianis communi, quam *Chriſtianam* vocare poſſumus; vel de *obedientia religioſa*. Si loquamur de *Chriſtiana*, hæc eſt præſtantior ceteris virtutibus moralibus, excepta religione. Ratio eſt, Primò, quia per hanc virtutem homo ſe ſubijcit Deo, Superioribus eccleſiaſticis & tēporalibus, in omnibus eorum præceptis exequendis, quæ ſubiectio valdè difficilis eſt, & ad plurima ſe extendit: hoc autem multò præſtantius eſt, quam reſtituere ablata, ſeruare modum in voluptatibus, & cetera, quæ per alias virtutes morales à religione diſtinctas, præſtantur. Secūdò, Quia continet actiones omnium virtutum, quatenus ſunt in præcepto, reſpicit enim debitum, ſeu obligationem ex præcepto prouenientem in omni virtutis materia. Tertio, Quia *obedientia ſola virtus eſt, quæ ceteras menti inſerit, inſertaſq; cuſtodit*, vt S. Gregorius lib. vlt. moral. cap. 12. ait: ex motiuo enim obedientiæ homo impellitur ad officia & functiones omnium virtutum, (v.g. nunc ad ieiunium, nunc ad audiendum Sacrum, nunc ad frequentanda Sacramenta, nunc ad eleemoſynam, & ſic de ceteris) per quas functiones illæ virtutes generantur, augentur & conſeruantur.

Chriſtiana obedientia præſtātior ceteris moralibus, excepta religione.

Obediētia ceteras virtutes inſerit.

Hinc tamen non ſequitur eſſe omnibus virtutibus priorem: tum quia illa neceſſariò prior eſt, qua auctoritas præcipientis innoteſcit, nempe fides: tum quia ſæpè actus aliarum virtutum fiunt abſque præcepto; tum quia infuſio gratiæ & virtutum poteſt præcedere omne opus virtutis, vt patet in paruulis. Ita D. Thomas art. 3 ad 2.

Non tamē eſt prima.

Similiter non ſequitur eam eſſe præſtantiorem theologicis, quia hæ immediatè cum Deo mentem coniungunt, & ad omnes alias ſe extendunt; fides dirigendo, ſpes & charitas imperando; idq; ex altiori motiuo; nec tātùm ad opera præcepta, ſed etiam ad conſulta pertinent. Idem dico de virtute religionis: hæc enim ipſum Deum colit; cùm obedientia eius præceptum dumtaxat intueatur. Deinde religio officia aliarum virtutum non minùs ad ſuum finem quam obedientia refert. Nec obſtat quòd *obedientia ſola* dicatur ceteras virtutes menti inſerere; quia *ſola* obligat ad actus omnium virtutum, nimirum quando ſub præceptū cadunt: & ſola omnia præcepta intuetur; quæ dum ſeruantur, omnes virtutes acquiruntur.

Non eſt præſtantior theologicis & religione.

37 *Obediētia religioſæ præſtantia.*

Si de *obedientia religioſa* agatur, hæc etiam ceteris moralibus, etiam obedientia cōmuni (non tamen religione) eſt excellentior. Primò, Quia per illam homo non ſolùm in communibus & alijs præceptis; (vt obedientia communis) ſed etiā in totius vitæ directione ſubijcit ſe alteri propter Deum. itaque deſerit propriam voluntatem & poteſtatem viuendi arbitrio ſuo & conſequenter omnia ſolatia & oblectamenta, quæ homines hinc capere ſolent. quod ſanè maius eſt & difficilius, quam relinquere opes, aut honores, aut carnis oblectationes. opes enim & honores ſunt bona externa, quæ interdum ethnici propter cognitionem rerum naturalium adipiſcendam deſeruerunt; oblectationes carnis ſolùm ad corpus & ſenſus externos pertinent, & cū turpitudine, verecundiaq; coniunctæ; vnde etiam à multis ethnicis ſpretæ. At poteſtas viuendi iudicio & arbitratu ſuo eſt bonum ſpiritale, & præcipuum homini, quà homo eſt, quod nullus vnquam philoſophus ſibi contemnendum aut deſerendum duxit. Itaque hoc ipſum propter Deum relinquere, eſt maioris perfectionis & meriti, quàm relinquere opes, vel honores, vel carnis illecebras.

Confirmatur quia in eo deſeritur proprium iudicium & arbitriū in vitæ directione; ac proinde omnia ea, quæ homo iudicio ſuo agere, pati, conſequi, habere, retinere, elargiri poteſt. Itaque per hanc obedientiam homo non minùs deſerit ſpōte, quam per ſeruitutem amittit inuitè; quæ tamen morti æquiparari ſolet.

38 Secundò, Quia cùm in hac obedientia ſubijciat ſe Religioſus homini propter Deum, includit ipſa non ſolùm nudam virtutem obedientiæ, quæ reſpicit debitum præcepti, ſed etiam virtutem religionis & charitatis; vt colligitur ex D. Thoma ar. 3. ad 1.

Tertiò, Quia obedientia religioſa eſt ex voto: hæc enim ſubiectio Deo promittitur: vnde eſt inſtar ſacrificij, quo homo ſeipſum totum, animam & corpus, intellectum & voluntatem, & totam vitæ rationem Deo offert. Itaque etiam hac ratione includit virtutem religionis.

Hinc facilè intelligi poteſt quomodo *melior ſit obedientia quàm victima*: etſi enim oblatio victimarum ſit actus religionis. tamē ſubiectio ſuæ voluntatis ſuo Deo (in qua conſiſtit obedientia) eſt etiam actus religionis, ſi fiat ex voto, aut ex reuerentia erga maieſtatem diuinam; vel charitatis, ſi ſtudio gratificandi Deo. deinde res nobilior exhibetur: nam vt ait Gregorius lib. vlt. moral. cap. 12. hunc locum ad ſuum propoſitum exponens vel accommodans, *Per victimas aliena caro, per obedientiam propria voluntas mactatur*, id eſt, propter Deum deſeritur. Quamuis aliū ſenſum videātur habere verba illa; (quæ ſunt Samuelis & Saul 1. Reg. 15.) nimirum melius eſſe omiſſis victimis non præceptis, facere quod Deus præcepit, quam omiſſo diuino præcepto offerre victimas voluntarias, aut etiam prohibitas, ſicut fecit Saul.

Obediētia quomodo melior quā victima.

Ex dictis colligi poſſunt quatuor obedientiæ gradus. 39

Quatuor gradus obediētiæ.

Primus eſt, Exequi exteriùs quòd præcipitur.

Secundus eſt, Voluntatem ſuam omnino ſubijcere volūtati Superioris, ita vt libenter facias propter Deum, quidquid ipſe mandauerit.

Tertius eſt, Subijcere iudicium ſuum iudicio Superioris credendo id melius eſſe, vel meliorem exitum habiturū quod ipſe iuſſerit.

Quartus, Hæc obſeruare non ſolùm in ijs, quæ ſtrictè præcipit, ſed etiam quæ non præcepit, ſed ſolùm fieri deſiderat.

DVBITATIO VI.

Quid inobedientia, & quale peccatum.

D. THOM. quæſt. 105.

SICVT dictum eſt *obedientiam* dupliciter accipi; ita quoq; *inobedientia* dupliciter vſurpatur, *materialiter*, & *formaliter*. *Materialis inobedientia* eſt cuiuſuis præuaricatio. hoc modo omne peccatū eſt inobedientia quædā; nā ꝑ omne peccatum violatur aliquod præceptū magnum vel paruum, in re graui vel leui, cum perfecta vel imperfecta animaduerſione; adeò vt contradictionem implicet, eſſe peccatum, & non eſſe contra præceptum. Itaque hæc notio inobedientiæ includitur in omni peccato, tamquam rō generica, vel vt circūſtantia quædā generalis, iuxta diuerſum modū explicandi rōnem peccati. Simili modo in omni peccato eſt offenſio Dei, quatenus eſt contra amicitiam & amorem ipſi debitum; vilipenſio & quidam contemptus, vt eſt cōtra æſtimationē Dei: irreligioſitas, vt eſt contra reuerētiā & honorē; ingratitudo, vt eſt contra beneficiorū ipſius recognitionem. *Inobedientiæ* tamen ratio clarius apparet in omni peccato, magiſque videtur intrinſeca: quia deficere à lege & regula operandi, in omni genere peccatum dicitur. vnde *peccatum* ex D. Ambroſio definiri ſolet *cœleſtium inobedientia mandatorum, & diuini præuaricatio præcepti*. 40

Omne peccatum inobedientia quædā eſt.

Multæ turpitudines & malitiæ generales in omni peccato.

Formalis eſt, quando quis præceptum violat ea intentione vt illud violet, & ei ſuo facto aduerſetur. hac ratione eſt propria ſpecies peccati ab alijs diſtincta, per quam contemnitur præceptum, vel ipſe præcipiens.

Formalis inobedientia.

Notandum autem eſt, hanc inobedientiam eſſe contra duplex præceptum, videlicet contra præceptum, quod expreſſa intentione uiolatur, à quo habet ſuam ſpeciem, & rationem inobedientiæ formalis, & contra præceptum, quo talis violatio prohibetur. Nō cōtemnes præceptum Superioris, non uiolabis ex contemptu: & hinc habet rationem genericam, ſicut alia peccata: nam hoc modo eſt contra præceptum materialiter, & ſolùm materialis inobedientia; cùm hoc præceptum non contemnatur. 41

Petes Primò, Vtrùm ſicut datur præceptum, quo uetatur inobedientia formalis, ita quoque detur præceptum, quo obedientia formalis præcipiatur. 42

An obediētia formalis ſit præcepta.

Reſpondeo non dari ſi loquamur de executione bonorum operum. ratio eſt, quia numquam eſt neceſſarium ut faciamus opus bonum præciſè quia debitum ex præcepto: ſufficit ut illud faciamus propter intrinſecam ipſius honeſtatem, aut ut Deo placeamus: ſic enim abunde ſatisfacimus præcepto: *plenitudo enim legis eſt dilectio*. Itaque nullum inuenitur præceptum Dei, aut Eccleſiæ, quo iubea-

mus

mur facere opus hac intentione: omnia enim præcepta iubent opus fieri ſimpliciter ſecundùm propriam honeſtaté.

43 Nec obſtat præceptum, quo iubemur *obedire Superioribus, et ſubiacere*: huic enim ſatisfit, partim ſi ea quæ iubent faciamus, etiamſi non illa intentione formali ſatisfaciendi pręcepto: partim ſi velimus illis ſubeſſe; quod vel ſe poſſumus propter amorem Dei, abſque formali affectu obedientiæ. Dum tamen implemus aliquod præceptum, obligamur non habere intentionem impletioni cõtrariam: hoc enim eſſet contemnere præceptum. cum hac tamen intentione non implendi præceptu poteſt impleri præceptũ re ipſa; ita vt non ſis illius præuaricator, nec tenearis turſus opus præceptum exequi: nam per præceptum ſolùm intenditur vt opus virtutis fiat, non autem vt ex affectu ſatisfaciendi præcepto fiat. vt tamen euites internum peccatũ contra præceptum, requiritur vt reuoces animum non implendi præcepti; & ita cupias opere illo præterito ſatisfeciſſe obligationi. Ordinariè tamen homo non implet præceptum, niſi cum expreſſa, vel implicita intentione implendi: quia ſine intuitu præcepti vix fieri poteſt vt opportunè ſe applicet ad operis præcepti executionem. In executione tamen non tenetur hoc motiuo vti, ita vt opus ex illo procedat, ſed ſatis eſt vt procedat ex affectu propriæ honeſtatis.

Petes Secundò, Verùm Prælatus non poſſit imperare

An poſſit hic modus præcipi.

44 ſubdito ſuo Religioſo, vt hoc modo operetur.

Reſpon. Verius videri non poſſe, ratio eſt, quia iſte modus operandi non eſt neceſſarius vt opus ſit actus virtutis; poteſt enim eſſe actus virtutis ratione propriæ bonitatis, vel quia ſit ex affectu charitatis aut religionis, abſque intuitu præcepti. vnde non videtur ſubeſſe iuſta cauſa, cur talis modus operandi præcipi poſſit circa aliquod opus. Sed nec ſecundùm ſe præcipi poteſt, nempe vt velis & proponas ſic operari. tum quia ſi non poteſt præcipi vt ſic opereris; multò minùs vt ſic velis operari; velle enim propter operari; tum quia actus interni ſecundùm ſe præcipi humana poteſtate non poſſunt, ſed ſolùm vt ſunt neceſſarij ad conſtituendum actum externum in aliqua ſpecie virtutis, vt plerique DD. tenent: vel ſi poſſunt præcipi, non tamé omnes, ſed ij tãtùm ad quos iure diuino vel naturali, abſq; determinatione temporis, loci, vel modi aſtringimur; in

45 quibus poteſtas Eccleſiæ hæc poteſt determinare. de quo plura 1. 2. q. 96.

Quale peccatum.

Petes Tertiò, Quale peccatum ſit formalis inobediẽtia.

Reſpondeo, Ex genere ſuo eſſe peccatum mortale. poteſt tamen eſſe peccatum veniale, vel defectu perfectæ attentionis, vel ratione leuitatis materiæ. materia autem leuis hic, eſt præceptum de re leui, vel quod ſolùm obligat ſub peccato veniali. Ita Valentia diſp. 7. quæſt. 5. puncto 3. Idé inſinuat Caietanus in Summa v. Inobedientia, dicens, *in inobedientia formali interuenire peccatum veniale, propter imperfectionem actus, vel materia minima*. & Lopez 1. p. cap. 55. in fine. Verùm hoc eget limitatione & explicatione. Dicendum igitur hanc inobedientiam naſci immediatè vel ex contemptu præcepti vel præcipientis. Si ex contemptu præcipientis, vel contemnitur expreſſè Deus ipſe; & hoc eſt directè contra æſtimationem & reuerentiam ipſi debitam, ac proinde contra virtutem religionis, quæ tota tali contemptu euertitur; vnde eſt graue peccatum mortale. Vel contemnitur homo, qui eſt Superior; & tunc conſiderãdum eſt quomodo contemnatur. ſi enim contemnas ipſam poteſtatem, tamquam nullius momenti; vel ipſum hominem (etiam ob aliam cauſam) ita vt abſolutè nolis illi parere, erit peccatum mortale. Si autem non contemnas poteſtatem, nec recuſes parere in rebus maioris momenti; etiamſi contemnas perſonam ob defectum eruditionis, prudentiæ, notabilitatis, &c. & ex hoc contemptu aliquod præceptum eius in re leui violes, fortè non erit mortale. Similiter ſi offenſus Superiori, quaſi in vindictam id facias: negari tamen nequit quin ſit graue peccatum veniale.

Cõtemptus præcepti & præcipientis.

46 Si autem naſcatur ex contemptu præcepti tantùm; vel eſt præceptum rei grauis, & ſic eſt etiam peccatum mortale: vel eſt rei leuis, & minoris momenti; eſtque vel præceptum diuinum vel humanum. ſi ſit diuinum, & contemnas tamquam inutile aut vanũ, & ideò nolis ei parere; ſine dubio eſt peccatum mortale: continet enim tacitam blaſphemiam. Si non reputes inutile, ſed ſolùm parui æſtimes, quia non obligat ſub peccato mortali; & ideò violes, fortè non erit peccatum mortale: erit tamen graue veniale, quia magna eſt inordinatio, ſi ideo pecces vt oſtendas te peccatum veniale parui facere. Si autem non ſit præceptum diuinum, ſed humanum, & in materia leui, faciliùs poteſt eius contemptus eſſe peccatum veniale: quia homo poteſt in præcipiendo errare; & cum hoc ſtare poteſt obedientia, reſpectu præceptorum maioris momenti.

Cetera, quæ de precepto & obedientia dici poſſent, pertinent ad 1. 2. q. 96.

CAPVT XLVII.

De virtutibus Iuſtitiæ annexis, in quibus eſt ſolùm debitum morale.

Conſtat Dubitationibus 9.

TALES ſunt Gratitudo, Vindicatio, Veritas, Amicitia, Liberalitas, Æquitas; quibus ſua vitia oppoſita adiungemus.

DVBITATIO I.

Quid ſit gratitudo, & quod eius officium.

D. THOM. quæſt. 106.

Gratitudo quid.

1 GRATITVDO generatim eſt virtus, quæ reſpicit debitum ex beneficio accepto natum, & vt illi aliquo modo ſatisfaciat, rependit aliquid benefactori; vt actionem gratiarum obſequium, cultum, vel aliud beneficium. Itaque extẽdit ſe ad omnes, à quibus aliquid beneficij accepimus: nimirũ ad Deũ, parentes, Superiores, & homines priuatos.

Vtrùm autem ſit vna virtus, vt ad omnes hos ſe extendit, an plures, ita tamen vt identificetur religioni, pietati, & obſeruantiæ, quatenus earũ obiecta reſpicit, dubium eſt.

An ſit vna communis gratitudo.

Videri poſſit eſſe vna, Primò, Quia *obedientia* ſtatuitur vna virtus, eò quòd reſpiciat debitum ortum ex præcepto; nec diuerſa eſt pro diuerſitate præcipientium, aut præceptorum: ergo ſimiliter *gratitudo* erit vna virtus reſpiciens debitum proueniens ex beneficio accepto, nec erit diuerſa pro diuerſitate beneficiorum, aut benefactorum. videtur ſanè vtrobique eadem ratio. 2

Secundò, Compenſare pro ſuo modulo beneficium acceptum, à quocumque demùm acceptum ſit, habet peculiarem rationem boni; ſicut ſatisfacere præcepto, à quocũque demùm ſit impoſitum, ſpecialem honeſtatem & laudem continet: ergo eſt aliqua peculiaris virtus, quæ hanc rationem honeſti præcisè & nudè conſideratam reſpiciat, nimirum virtus gratitudinis.

Tertiò, Etiamſi homo interdum ſe applicet ad colendũ Deum ex intuitu beneficiorum; tamen ratio formalis cur Deum colat non ſunt beneficia, ſed eminentia primi principij. ideò enim cultu latriæ dignus eſt, eique hic cultus cõgruit, non quia beneficia contulit, ſed quia habet excellentiam primi principij rerum. beneficia quidem obligant nos

Beneficia ſunt cauſa impulſiua ad actus

ad

religionis, pietatis, & obſeruantiæ.

ad cultum;(non enim aliter poſſumus pro illis ſatisfacere, niſi reddendo cultum) ipſe tamen cultus formaliter non impenditur ob beneficiorũ collationem; ſed beneficia ſunt cauſa impulſiua & applicatiua animi ad cultum, ſicut præceptum in omnibus uirtutibus; non autem formalis ratio colendi. honoramus enim Regem propter beneficia, tamquam cauſam impulſiuam; propter dignitatem regiam, tamquam cauſam formalem. unde conſequens uidetur, *gratitudinem* qua grati ſumus erga Deum, diſtingui à uirtute *religionis*; qua uerò in parentes, à uirtute *pietatis*; quæ in Superiores, à uirtute *obſeruantiæ*. erit enim una uirtus, quæ uniformiter debitum ex beneficio natum reſpiciet, & pro eo ſatisfacere ſtudebit; quamuis actus, quos ob hunc finem imperat, ſint diuerſarum uirtutum. Hæc ſententia eſt valdè probabilis, & facilè defendi poteſt.

Valdè probabile eſt eſſe unam communẽ diſtinctam.

3 *Contraria magis ex mente D. Thomæ.*

Nihilominus contraria eſt D. Tho. ar. 1. q. 106. nimirum *gratitudinem*, ſi erga Deum ſpectetur, non eſſe habitum à uirtute *religionis* diſtinctum: ſi erga parẽtes, non diſtingui à *pietate*: ſi erga Superiores, non diſtingui ab *obſeruantia*. Si tamen conſideretur ut reſpicit priuatum benefactorem, & debitum ex eius beneficio proueniens, hac ratione eſſe uirtutem ſpecialem à ſupradictis diſtinctam; quia hac ratione reſpicit ſpecialem rationem debiti, quæ non eſt tam ſtricta, quam in prædictis uirtutibus, nimirum erga Deum, parentes, & Superiores: non enim eſt debitum legale, ſed morale tantùm. Itaque iuxta hanc ſententiam *gratitudo* eſt ſpecialis uirtus, quæ propriè reſpicit ſolùm benefactorem particularem.

Qua ratione ſit virtus ſpecialis.

Confirmatur hæc ſententia, quia uirtutes annexæ iuſtitiæ diſtinguendæ ſunt ſecundùm ſpeciales rationes debiti ad alterum: atqui Primum & principale debitum eſt illud quo obſtringimur Deo, ut primo principio; quod debitum intuetur religio. Secondo loco eſt illud, quo parenti & patriæ, ut principio ſecundario; quod reſpicit pietas. Tertiò, quo Superioribus, ut principio gubernationis, & beneficiorum communium; cui reſpondet obſeruantia. Quarto loco eſt illud, quo obſtringimur priuatis, ratione beneficiorum particularium, & huic ſatisfacit gratitudo. Itaque *gratitudo* eſt uirtus particularis diſtincta a ſupradictis: ſicut quodlibet poſterius diſtinguitur à priori tamquam deficiens ab eo. Ita D. Th. ar. 1. vbi

4 *In religione continentur pietas, obſeruantia, & gratitudo eminenter.*

Notãdum eſt, Sicut in obiecto, cui *religio* defert cultum, continentur excellenti modo obiecta, quæ reliquæ tres uirtutes reſpiciunt, (Deus enim ut eſt primùm principium rerum, eſt *pater, dominus, & benefactor per excellentiam*) ita in *religione* continentur reliquæ tres uirtutes eminenter. eſt enim *religio* eminens *pietas, dulia & gratitudo*. ſimili modo in obiecto *pietatis* continetur excellentiæ obiectum *obſeruantiæ* & *gratitudinis*. parẽs enim ut eſt principium generationis, habet poteſtatem gubernandi, & eſt maximus benefactor. vnde *pietas* erga parentem eſt excellens quædam *obſeruantia* & *gratitudo*. Denique in obiecto obſeruantiæ continetur obiectum gratitudinis; quia gubernatio eſt magnum beneficium. unde in uirtute *obſeruantiæ* quodammodò continetur *gratitudo*.

Verùm hæc omnia ſolùm probant actus illarum uirtutum eſſe actus gratitudinis materialiter, ſicut ſunt actus obedientiæ: quia etſi illis actibus beneficia accepta compẽſentur, non tamen reſpiciunt formaliter hanc compenſationem. colere enim Deum, honorare parentes, uel Superiores, non eſt formaliter eorum beneficia compenſare, ſed materialiter tantùm; quia ſunt actus, qui hac intentione fieri poſſunt, etſi in ſua ſpecie hanc intentionem non includant.

Nec obſtat quòd *religio* dicatur eminens *gratitudo*, tum quia hoc non impedit quin detur aliquis actus, quo formaliter in Deum grati ſimus; tum quia etiamſi religio contineat eminenter rationem gratitudinis, ut hæc reſpicit priuatum benefactorem, non tamen ut reſpicit ipſum Deum: ſic enim ſolùm eſt materialis gratitudo, ut patet ex dictis. Addo tamen *gratiarum actionem* erga Deum, eſſe actum religionis ſecundùm ſe, (etiamſi ex affectu compenſandi beneficij proueniat) quatenus in illa agnoſcimus & teſtamur illum eſſe primum principium & fontem beneficiorũ acceptorum. ſicut oratio per ſe eſt actus religionis, quatenus eſt quædam proteſtatio diuinæ potentiæ, prouidẽtiæ & bonitatis, etiamſi ex affectu ſpei procedat.

5 Officia gratitudinis ſunt quinque: Primum, Beneficij æſtimatio. Secundum, Benigna acceptatio. Tertium, Gratiarum actio. Quartum, Grata commemoratio. Quintũm, Recompenſio. Colligitur ex D. Th. ar. 3. q. 5.

Officia gratitudinis.

Primum eſt *beneficij æſtimatio*; nempe ut oſtendamus nos illud æſtimare, ſi non ex rei magnitudine, ſaltem ex affectu & animo donantis: hic enim in beneficijs gratuitis potiſſimùm eſt ponderandus. unde conferentes aliquod beneficium, præſertim maioribus, ſolemus excuſare & rogare, ne rem ipſam, quæ datur, ſed affectum, quo datur, intueantur: unde Seneca lib. 1. de benefic. cap. 6. *Beneficium non in eo, quod fit aut datur, conſiſtit: ſed in ipſo dantis & facientis animo*: & Cic. l. 1. de Off. *Acceptorum beneficiorum ſunt delectus habendi; & in primis quo quiſque ſtudio vel beneuolentia fecerit, ponderandum.*

Secundum, *Benigna acceptatio*; ſi enim repudies, uel abſque indicio, quo ſignifices gratum eſſe, accepres, uideris cõtemnere, uel certè parui facere beneficium & affectum donantis. Si autem benignè accepres, ipſo modo illum honoras, & affectui eius quodammodò ſatisfacis. vnde Seneca li. 2. de benef. c. 35. *Vis reddere beneficium? accipe benignè*; & c. 24. *Qui gratè beneficium accepit, primam eius penſionem ſoluit*: gaudio enim afficitur donator, uidens beneficium ſuum gratum eſſe, & aliquid commodi uel oblectationis afferre donatario: tunc enim cenſet ſe non fruſtra collocaſſe, & fructum, quem principaliter intendit, retuliſſe.

6 *Gratiarũ actio quid.*

Tertium, *Gratiarum actio*; hæc nihil eſt aliud, quàm beneuola proteſtatio gratiæ acceptæ, ſeu beneficij gratis & abſque debito dati, cum quadam ſui ſubiectione & demiſſione, ad ipſum benefactorem directa. hæc actio eſt quædã beneficij compenſatio; quia per illam honoratur benefactor, & alter ſe illi quodammodò ſubmittit tamquam maiori: dare enim gratis eſt ſignum abundantiæ & perfectionis; accipere gratis eſt ſignum defectus & egeſtatis. ſecus de muneribus, quæ honoris cauſa à ſubditis dantur Principibus: hæc enim non ſunt beneficia; ſed ueluti honoraria tributa. Hinc fit ut gratiarum actio non ſemper ſit neceſſaria, nec ſoleat uſurpari à magnatibus erga homines infimæ ſortis. Vt autem conuenienter fiat, magis accommodanda eſt ad affectum benefactoris, quàm ad beneficij quantitatẽ, ut oſtendit D. Thom. ar. 5. cuius ratio eſt, quia gratitudo reſpicit beneficium prout eſt gratis impenſum, id eſt, abſque intuitu mercedis, uel debiti: hoc autem ex affectu pendet. huic adde aliam; quia affectus benefactoris lõgè maior eſt, quàm beneficium externum; uellet enim longe maiora donare, ſi facultas uel opportunitas adeſſet.

Quartum eſt, *Grata commemoratio*, uidelicet ut primò apud nos tempore & loco ſimus memores beneficij accepti, ut enim ait Seneca lib. 3. cap. 1. *Ingratiſſimus omnium eſt, qui beneficij oblitus eſt: cui enim totum beneficium elapſum eſt, gratus fieri nũquam poteſt.* Deinde ut apud alios, quando occaſio ſe offert, libenter referamus: hoc enim ad honorem & laudem benefactoris pertinet; unde eſt quædam compenſatio.

7 *Beneficij relatio.*

Quintum eſt, *Beneficij relatio*, quando uiciſſim beneficium re, uel obſequio redditur. circa quod

Notandum Primò, Si non ſuppetit quod rependas, reddendam huius loco bonam imprecationem; ut, *Deus remuneret, compenſet in centuplum*, uel pias ad Deum pro ſalute benefactoris preces. hæ enim nemini deſunt; & his utcumque beneficia temporalia compenſantur, & quandoque etiam uincuntur.

Secundò, Si ſuppetit aliquid, non ſtatim referendum beneficium, ſed opportunitas expectanda. ratio eſt, quia, ut inquit Seneca l. 4. de benef. in fi. *qui feſtinat reddere, non animum habet grati hominis ſed debitoris*: nam non uidetur æſtimare id, quod in beneficio eſt præcipuum, ſcilicet gratuitum animum benefactoris. ita enim ſoluit, ac ſi ille non gratis ſed intuitu compenſationis dediſſet. deinde oſtendit beneficium non eſſe gratum, & ſe illud animo reijcere; nam *reijciendi genus eſt, protinus aliud in uicem mittere, & munus munere expungere*, ut ibidem Seneca ait. Denique eſt ingratus in benefactorem, dum uideri beneficio affectus non uis, aut illi ratione beneficij obſtrictus. vnde Seneca ſuprà: *Qui nimis citò cupit ſoluere, inuitus debet; & qui inuitus debet, ingratus eſt*, nimirum quia non uult agnoſcere beneficium. Sed hoc intellige, niſi alter expectet ſtatim remunerationem; ut quando intuitu illius confertur; uel niſi aliæ circumſtantiæ aliud poſcant.

Tertiò,

8 Tertiò, In compenſando magis nobis ſpectandum animum benefactoris, quàm rem datam, curando pro noſtra facultate ut beneficium, quod reddimus, reſpódeat potiùs illius affectui, quàm rei. Itaque ſi maior uel etiam æqualis poteſtas adſit, plus rependendum eſt, quàm ſit acceptum. vnde Cic. l. 1. de Off. *In referenda gratia (ſi modò Heſiodo credimus) imitari debemus agros fertiles, qui plus multò adferunt, quàm acceperunt*: ſi enim reddis æquale, non videtur eſſe redditio gratiæ, ſed ſolutio debiti; tantumdem enim accepiſti. Oportet igitur reddas amplius, vt ratione exceſſus ſit beneficium; & ita beneficium beneficio compenſetur; & affectus affectui reſpondeat.

DVBITATIO II.

Vtrùm innocens magis teneatur ad actionem gratiarum, quàm pœnitens; & quomodo gratitudo excitanda.

D. THOM. ART. 2.

9 NOTANDVM eſt, hanc quæſtionem ſupponere aliam, videlicet vter maius beneficium acceperit à Deo: qui enim maius accepit, tenetur magis ad actioné gratiarum. Dupliciter autè poteſt beneficium dici maius, Primò, Quia res, quæ datur, eſt melior, aut maioris æſtimationis. Secundò, Quia magis datur gratis; vtrumque enim ratio beneficij complectitur. Similiter gratiarum actio dupliciter poteſt eſſe maior. Primò, Quia eſt profeſſio maioris boni accepti. Secúdò, Quia profitemur eſſe magis gratis datum. Vnde patet has magnitudines in beneficijs eſſe diuerſarum rationum, ſimiliter in actionibus gratiarum; cùm ex cauſis diuerſarum rationum proueniant; vnde etiã non poſſunt commodè inter ſe comparari. His poſitis,

Beneficiũ maius dupliciter: ſimiliter & actio gratiarum.

10 Reſpondeo, Innocentem teneri quodammodò ad maiorem actionem gratiarum, quatenus actio gratiarũ eſt profeſſio boni accepti, eſt enim innocentia maius bonum, quia includit continuam exiſtentiam iuſtitiæ in homine, quæ magis optabilis eſt: quàm iuſtitia interrupta per peccatum mortale. Itaque ſi bona data ſpectentur, tenetur magis, & ad maiorem gratiarum actionem, profitendo ſe gratis maius bonũ accepiſſe. Pœnitens verò magis tenetur, ſi ſpectentur gratiæ; quia enim ei maior gratia facta, ſeu magis gratis datum, tenetur id magis profiteri; & ita ipſius gratiarũ actio debet eſſe maior in confeſſione gratiæ: alterius verò in confeſſione doni in ſe ſpectati.

Quomodo innocẽs teneatur ad maiorem actionẽ gratiarum.

11 Aduerte tamen, etſi bonum innocentiæ per ſe maius ſit & optabilius; tamen bonum, quod confertur pœnitenti maius eſt reſpectu pœnitentis, quàm bonum collatum innocenti reſpectu ipſius. & hac ratione pœnitens abſolutè magis obligatur ad gratiarum actionem, & non ſolùm ex parte. Primò, Quia pœnitenti vſque ad tempus lapſus collatũ eſt æquale auxilium & æqualis protectio, vt ſupponimus. quod enim hic ceciderit, non prouenit ex defectu auxilij diuini, quaſi illud minus fuerit, quàm in altero; ſed ex propria libertate, qua potuit auxilio non vti, & illo præſente conſentire peccato. itaque vſque ad illud tempus non debet Deo minores gratias, quàm innocens. A tempore verò lapſus vſque ad reſtitutionem iuſtitiæ incluſiuè, non accipit minus beneficium quàm alter, ſed multò maius, facta comparatione ad accipientes. ipſi enim longè maius eſt beneficium quòd à Deo toleretur dum eſt in peccatis; quòd ad gratiam excitetur, quòd pœnitentia inſpiretur, peccata cõdonentur, iuſtitia reſtituatur; quàm alteri ſit beneficium illud, quo à Deo intereà in iuſtitia accepta conſeruatur. nã vel vna remiſſio peccatorum præcisè conſiderata tanti æſtimanda eſt à peccatore, quanti Iuſtitia & ſpes vitæ æternæ ei, qui non eſt peccator. Sicut maleficus, qui liberatur à pœna ignis, cui iam erat addictus, non minùs gaudet, nec minoris hoc beneficium æſtimat, quàm vir probus gauderet, ſi conferretur ei regnum: liberatio enim à ſummo malo eſt inſtar ſummi boni. Itaque hac ratione tenetur abſolutè ad maiorem gratiarum actionem. Deinde quia dona, quæ peccatori dantur, magis gratis dantur: gratis enim datur, quod abſque meritis datur. quò ergo quis longiùs abeſt à merito, & ab omni dignitate, qua poſſit videri dignus munere; eò magis gratis ei datur: peccator autem longiſſimè abeſt ab omni dignitate, qua dignus ſit venia & amicitia Dei: ergo hac ex parte ſummum eſt illius beneficium, & conſequẽter ſummam & humillimam debet gratiarum actionem. vnde etiam in compenſationem huius beneficij tenetur ad humiliora obſequia & maiorem ſui demiſſioné quàm innocens. Beneficium enim, qua parte datur magis indigno, compenſatur maximè demiſſione ſui, confeſſione ſuæ indignitatis, & obſequijs humilibus: ſicut qua parte eſt excellẽtius, compenſatur maximè æſtimatione, laude, prædicatione illius boni, & datoris; & obſequijs maioribus.

Quomodo pœnitens magis teneatur.

Beneficiũ remiſſionis peccatorũ.

Illa autem diſtinctio Caietani inter *magis obligari ad gratiarum actionem, & obligari ad maiorem actionem gratiarum*; cùm ait pœnitentem magis obligari ad gratiarum actionem quàm innocentem; hunc tamen obligari ad maiorem gratiarum actionem, neque rem explicat, neque vera eſt: nam pœnitens etiam ad maiorem actionem gratiarũ tenetur, quatenus debet confiteri ſibi maiorem gratiam factam, magiſque gratis donatum; & beneficia accepta reſpectu ſui eſſe maiora. Deinde ſicuti obligatio creſcit ex magnitudine gratiæ, ita etiam ex magnitudine boni collati: ergo qui obligatur ad maiorem gratiarum actionem, ceteris paribus etiam magis obligatur. 12

Ex dictis colligi poteſt quomodo *gratitudo* in Deum ſit excitanda.

Primò enim conſideranda ſunt ipſius dona in ſeipſis, quã magna, quàm uaria, quàm innumerabilia, ſiue quæ ad animam, ſiue quæ ad corpus pertinent. corporalia enim omnia facta ſunt propter hominem, vt ab illis obſequium, cõmodum, oblectationem & auxilium aliquod ad ſalutem caperet; vt ſol, luna, ſidera, cæli ipſi, & motus eorum, elementa, & omnia, quæ in eis, & ex eis. de quibus vide Senecam lib 4. de benef. cap. 5. & 6. Spiritales quoque ſubſtantiæ ad eius miniſterium deputatæ; *omnes enim ſunt adminiſtratorij ſpiritus, in miniſterium miſſi propter eos, qui hæreditatẽ capiunt ſalutis*; ad Heb. 1. Itaque omnes creaturæ vel conditæ propter hominem, vel benignitate conditoris ſeruiũt homini, vt eum dirigant ad ſalutem; & hæc omnia externa ſunt. Iam interna omnem æſtimationem ſuperant, præter enim integritatem corporis, & ſenſuum, quorum nullum vel cum regno ampliſſimo commutare velis, dedit animã immortalem & inexterminabilem, capacem vitæ æternæ: dedit vim intelligendi, qua totum mundum & ipſum Deũ pulcherrimè in te depingas; & uim amãdi, qua omnes uirtutes, atque adeò Dei amicitiam, omnis boni ſupernaturalis fontem, conſequaris. Ad gloriæ ſuæ conſortium te ſupra naturæ conditionem deſtinauit, in filium adoptauit, ſpiritus ſui participem fecit; media ſalutis obtinendæ facilia contulit, aſſiduè ſua benignitate ad bonum excitat ac iuuat, & à malis innumeris protegit. viſioné ſui, qua ipſi planè ſimiles veluti quidam dij, diuinitate fulgentes, euadamus, promittit, & omnium bonorum ſuorum fruitionem. Ad hæc iacentem in peccatis & reum æternæ mortis, gratia ſua excitauit & erexit, peccata condonauit, Iuſtitiam & ius vitæ beatæ reſtituit. hoc autem beneficium remiſſionis peccatorum tantum eſt, quantum malum eſt mors æterna. Conſtituit præterea theſaurum meritorum ſuorum veluti fontem gratiarum perẽnem, quo à peccatis, quotieſcumque opus fuerit, ablui poſſimus, Sacramentis incluſum. Denique quod omnem vincit admirationem, reliquit nobis Sanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum, corpus & ſanguinem ipſius, cum anima dotibuſque eius omnibus, cum vnione hypoſtatica & diuinitate perfectè continens & nobis repræſentans ac reipſa exhibens. Hæc ſi quis attentè cõſideret & expendat, abyſſum beneficiorum inueniet. 13

Quomodo gratitudinis affectus excitand⁹.

Secundò, Conſiderandum eſt hæc omnia præſtita indignis, ingratis & ſupplicio dignis.

Tertiò, Conſideranda maieſtas & ſublimitas Dei conferentis: quò enim maior eſt qui beneficium cõfert, eò pluris æſtimatur beneficium; amari enim & æſtimari à magnis, magnum per ſe eſt beneficium.

Quartò, Conſiderandus modus, quo Deus hæc præſtitit, quàm extraordinarijs vijs, quantis difficultatibus & laboribus: ideò enim ſemetipſum exinaniuit & factus eſt homo; ideò tot labores, tot aſperitates, tot probra, tot ſupplicia, & mortem denique crucis ſuſtinuit. hoc enim mirificè auget beneficij rationem. magnum eſt beneficium ſi rex malefico ad mortem damnato benignè condonet & illum priſtinæ dignitati reſtituat; ſed incomparabiliter maius erit, ſi

dum

Digitized by Google

dum aliud remedium liberandi nõ ſuppetit, iubeat filium ſuum e ſolio deſcendere, veſtibus regijs ſpoliari & morte plecti, vt ille liberetur.

Quintò, Conſiderandus affectus, quo Deus omnia beneficia ſua nobis contulit, nimirum, non vt ipſi inde ſit melius, ſed vt nobis ſit quàm optimè, & per ea ad beatitudinis ſuę communionem aptet & diſponat. vide Albertum de virtutibus, cap. 25. & noſtrum Roſſignolium lib. 4. diſcipl. Chriſtianæ, cap. 25. vbi ſententias quaſdam SS. Patrum de gratitudine adducit.

Ex his diligenter perpenſis intelliget homo infinita quadam obligatione & immenſo debito ſe obſtringi Deo, tum ad perpetuam & humillimam gratiarum actionem; tum ad vitam ſuam diuino obſequio penitus conſecrandam, & honorem ipſius omni induſtria promouendum. etſi enim tantum laborauerit pro gloria Dei, quantũ Apoſtolus Paulus, nondum tamen milleſimam diuinorum beneficiorum partem exæquauerit.

14 Aduerte tamen, hoc debitum ad iſta omnia præſtanda non eſſe legale, ſeu ſtrictum; nouerat enim Deus imbecillitatem & vanitatem ſenſus noſtri, ideoque noluit imperare, etſi iuſtiſſimè potuiſſet; ſed eſt debitum morale, ſeu decentiæ; hoc enim perfecta ratio gratitudinis poſtulat; ita vt ſine eo præſtito non poſſimus, niſi imperfectè, grati audire.

DVBITATIO III.

Quid ingratitudo, & quale peccatum?

D. THOM. quæſt. 107.

15 DVPLICITER admittitur *ingratitudo, formaliter & materialiter:* hæc enim diſtinctio non ſolùm in inobedientia; ſed etiam in ſacrilegio, impietate, inobſeruantia, & ſimilibus vitijs, in quibus contra virtutem oppoſitam peccari ex contemptu & alio ſine contingit, locum habet.

Formalis ingratitudo. *Formalis ingratitudo* eſt, quando beneficium, vel benefactoris animus contemnitur, vt non videaris ei obnoxius, ſeu debitor ratione beneficij: ſicut formalis inobedientia eſt, quando contemnitur præceptum, vel poteſtas Superioris, vt ei non videaris ſubeſſe aut non pareas. hoc modo ingrati ſunt, qui beneficium, vel affectum benefactoris eleuant, aut ſiniſtrè interpretantur, ne videantur ei aliquid debere, aut ne cogantur eſſe grati, agendo gratias; aut ne impediantur a malo ei rependendo. Iuxta hæc intellige quod habet D. Th. ar. 2. ad 1. & Caiet. ibidem, & in Summa v. Ingratitudo, non enim ſatis explicant in quo hæc ingratitudo conſiſtat.

16 *Eſt mortale ex genere.* Hæc ingratitudo ex genere ſuo eſt peccatum mortale, vt docet D. Tho. ar. 3 cum Caiet. ſup. contemptus enim beneuoli affectus benefactoris, & ſiniſtra interpretatio beneficij nõ videtur minùs peccatum, quàm iudicium temerarium, cùm tale iudicium inuoluat: iudicat enim affectum eſſe ſimulatum, vel alio quàm beneuolo animo rem dari. hoc autem iudicium ex genere ſuo eſt peccatum mortale, vt conſtat ex communi DD. ſententia; de quo ſup. c. 29. dub. 2. Accedit, quòd homines longè magis offendantur huiuſmodi contemptu, quàm iudicio temerario; vnde magis lædit charitatem. *Poteſt eſſe veniale aliunde.* poteſt tamen eſſe veniale, vel ob imperfectum conſenſum; vt quando ex repentino choleræ motu accidit; vel ob materiæ exiguitatem, vt ſi beneficium ſit paruum, contemptus enim parui beneficij non cenſetur notabilis iniuria benefactoris; modò abſit ſcandalum. ſi enim ita fieret vt benefactor grauiter offenderetur, poſſet eſſe peccatũ mortale. *Varij gradus cõtemptus.* Adde, quòd varij ſint gradus contemptus: contemnitur enim aliquid tamquam noxium, aliud vt vile & dignũ probro, aliud tãquam minùs vtile vel dignum quàm exteriùs videatur, vel gradus eius requirat. In omni autem contemptu eſt iudicium, quo res vel perſona iudicatur talis, & voluntas tractandi illam exteriùs vel interiùs pro tali. Itaque ſi contemptus non ſit grauis, ſed leuis; vt ſi beneficium aliquod temporale & affectum benefactoris reputes minoris momenti, ne illi videaris obnoxius, non erit peccatum mortale; modò occaſionem grauis offenſionis ipſi non præbeas.

Materialis ingratitudo eſt, quando abſque contemptu, vel omittitur debitum gratitudinis officium, vel committitur aliquid contra benefactorem. colligitur ex D. Tho. ar. 3. & Caiet. ibidem. Officium autem gratitudinis eſt quintuplex vt ſup. num. 5. & 6. dictum eſt. D. Tho. art 2. reducit ad tria. 17 *Materialis ingratitudo.* Primum eſt, Beneficium agnoſcere. Secundum, Laudare, & gratias agere. Tertium, Retribuere loco & tempore, pro ſua facultate. *Tripliciter officiũ gratitudinis prætermittitur.* Itaque tripliciter officium gratitudinis prætermittitur: & quia id, quod eſt vltimum in generatione, eſt primum in reſolutione, ideò (inquit D. Th.) Primus gradus ingratitudinis eſt, Beneficium non retribuere. Secũdus, Diſſimulare, non agendo gratias. Tertius, Nolle agnoſcere. Circa quæ,

Tres gradus ingratitudinis in omittendo. Aduerte, non retribuere beneficium, non eſſe peccatum, niſi quando benefactor eſt in neceſſitate, & tu illi opem ferre potes, vel quando ex omiſſione putatur iure offendendus. beneficium enim, cùm gratis collatum ſit, non inducit ſtrictam obligationem; niſi quando benefactor eget opera noſtra; vel id neceſſarium eſt ad vitandam eius offenſionẽ. 18 vnde non erit peccatum mortiferum, niſi quando charitas ſub peccato mortali ad tale officium obligaret. In gratiarũ actione omittenda faciliùs peccatur; quia hæc omnibus eſt facilis, & ſtatim fieri debet. ſepoſita tamen offenſione benefactoris, non videtur hæc omiſſio eſſe peccatum mortale; quia nihil inde notabilis incommodi percipit. Loquor de ea, quæ facienda homini, non Deo: eſt enim gratiarum actio cultus quidam Deo ob immenſitatem beneficiorum eius debitus, quamuis tempus reddendi non ſit determinatum; vnde de ea loquendum ſicut de obligatione dilectionis ſuper omnia.

19 Nolle agnoſcere beneficium hominis priuati (de quo nobis eſt ſermo) non videtur quoque per ſe mortale: quia parùm incommodi adfert benefactori, ſepoſita ipſius offenſione, poſſet tamen ratione grauis offenſionis & turbationis, quæ inde prouentura putaretur, eſſe graue peccatum.

Tres in committendo. Porrò ad ſupradictos tres gradus ingratitudinis, qui in omittendo conſiſtunt, addendo tres alij, qui in committendo. Itaque Quartus eſt, Retribuere mala pro bonis. Quintus, Vituperare beneficium. Sextus, Reputare beneficium loco maleficij; qui eſt ſummus ingratitudinis gradus. hi tamen gradus, pręſertim ſecundus & tertius, pertinent ad ingratitudinem formalem.

Ex dictis facilè intelligi poteſt qui ſint gradus ingratitudinis erga Deum.

20 *Sex gradus ingratitudinis in Deum.* Primus enim eſt, Non conari obſequio & cultu diuina beneficia pro ſuo modulo compenſare.

Secundus, Raro vel numquam gratias agere.

Tertius, Raro vel numquam de diuinis beneficijs cogitare.

Quartus eſt, Malum pro bono reddere. Ad hũc gradum pertinet omne peccatum. vnde omne peccatum eſt ingratitudo in Deum; ſicut & inobedientia: repugnat enim obligationi illi, qua ratione beneficiorum acceptorũ ipſi obſtringimur, ad ea cauenda, quæ ipſum offendunt.

Quintus eſt, Extenuare, negare vel vituperare beneficia Dei. huc pertinet, ſi neges beneficium redemptionis Chriſti & gratiæ neceſſitatẽ. qua ratione Pelagiani à ſanctis Patribus vocabantur ingrati; contra quos D. Proſper ſcripſit opuſculum aduerſus ingratos.

Sextus, Illa loco maleficij ęſtimare: quod faciunt damnati; & etiam quidam impij huius ſæculi, qui non reputãt loco beneficij, ſed potiùs maleficij, quòd Deus non ſinat ipſos perpetuò hoc mundo frui.

DVBITATIO IIII.

Quid ſit vindicatio, & cuius virtutis opus.

D. THOM. quæſt. 108.

VIndicatio, Græcè ἐκδίκησις *eſt vltio iniuriæ*: videlicet cũ pro iniuria rependitur pœna. Itaque eſt redditio mali pro malo; mali pœnalis pro malo culpabili. Latiùs accipitur apud Diuum Auguſtinum lib. 83. quæſtionum, quæſtione 31. cùm definitur *vindicatio, per quam vis aut iniuria, & omnino omne quod obfuturum eſt, defendendo, aut vlciſcendo propulſatur*: nam defenſio priuata auctori- 21 *Vindicta ob varias cauſas irrogari poteſt.*

tate

tate fieri poteſt nec in malum alterius tendit. ſecùs in vindicta: poteſt autem hæc fieri ob varias cauſas.

Primò, Ea intentione, vt ei, qui te læſit, malè ſit, nihil aliud ſpectando: illi enim malè eſſe, apprehendis tamquam tuum bonum. hoc modo eſt actus odij & contra charitatẽ proximi.

Secundò, Vt emendetur; quo modo pater vindicat delicta filij & magiſter diſcipuli. hoc modo eſt actus charitatis proximi; *quæ charitas* (vt inquit D. Bernardus epiſt. 2.) *pia ſolet ſæuire, ſine dolo mulcere, patienter nouit iraſci, humiliter indignari*, & Prouerb. 3. *quem diligit Dominus, corripit.*

Pœna congruit malefactori.

Tertiò fieri poteſt, quia per ſe decens eſt malefactorem puniri: & pœna per ſe congruit & quodammodò debita eſt malefactori, ſicut laus benefactori; idque vt rectus ordo ſeruetur, & quod extra ordinem recti prolapſum eſt, ad ordinem reuocetur. hac ratione eſt actus virtutis ſpecialis; quia rationem ſpecialem honeſti reſpicit. Sic Deus per vindictam, omnes eos, qui ab ordine pulcherrimo Iuſtitiæ & legum diuinarum prolapſi ſunt, & ordinatiſſimam diſpoſitionem fœde perturbarunt, ad ordinem Iuſtitiæ reducet infligendo congruam pœnam; vt nihil in mundo remaneat informe, nihil inordinatum, nihil confuſum, ſed omnia pulchre ſuis locis & gradibus ſint diſpoſita, vt ſæpè docet D. Aug. vide illum lib. 5. de ciuit. c. 9. & lib. 11. ca. 17. & 18. & lib. 1. de ordine, multis locis.

Reparatio iniuriæ.

Quartò, Vt fiat aliqua reparatio iniuriæ, & ſatisfactio: dum enim ille punitur propter iniuriam illatã, reſtituitur ex parte honor parti læſæ, eiq; aliqua ſatisfactio exhibetur: qui enim lædit, plus iuſto, ſuo affectui indulget, ſibique ſumit, & alteri detrahit; dum autem punitur, illud ei quodammodò adimitur, cùm contra voluntatem patiatur. Et quia id agitur in gratiam læſi, cenſetur ei donari: & ſic fit nonnulla compenſatio, vt experientia probat. tunc enim animus læſi acquieſcit & ſibi ſatisfactum putat. eſt igitur in vindicatione moralis quædam reſtitutio honoris, & iniuriæ reparatio. hic finis intimè coniunctus eſt cum tertio, & ex eo neceſſariò reſultat.

22 *Quomodo ſit virtus ſpecialis.*

Quintò, Vt qui læſit, & alij eius exemplo, in poſterum ab iniuria coerceantur. hic finis eſt magis extrinſecus. vnde, poſt hanc vitam non ampliùs ſpectabitur, ſed ſolùm tertius & quartus. In hac tamen vita ſpectatur, tum à Deo, tũ à Iudice humano, ſicut tertius & quartus.

Igitur *vindicatio* facta intuitu tertij & quarti finis, videtur eſſe ſpecialis virtus, qua inclinamur ad reddendum malefactori pœnam debitam pro iniuria; ſicut gratitudine ad reddendum benefactori obſequium debitum pro beneficio: hoc autem debitum in quadam congruitate & decentia conſiſtit. Si autem fiat intuitu quinti finis, ſcilicet vt coerceatur a maleficio, ſic eſt actus eius virtutis ad quam pertinet defenſio Reip. vel priuati, vel ſui ipſius. eſt enim hæc *vindicatio* quædam defenſio. Itaq. ſicut hæc defenſio pertinere poteſt ad Iuſtitiam legalem, ad pietatem, ad amorem Reip. vel hominis priuati, vel ſui ipſius; ita etiam vindicatio.

23 *Debet fieri auctoritate non priuata ſed publica.*

Vt autem hæc meliùs percipiantur, Notandum eſt, *vindicationem*, vt ſit actus virtutis, conenienti modo fieri debere. ſi enim fiat priuata auctoritate, non eſt actus virtutis, ſed vitij; quia eſt vſurpatio alienæ poteſtatis, nempe Superioris, ad quem ſolum executio huius actus pertinet: unde illa multis locis in Scripturis prohibetur. Ad Romanos 12. *Non voſmetipſos defendentes* (Græcè ἐκδικοῦντες, id eſt, ulciſcentes) *chariſſimi, ſed date locum iræ: ſcriptum eſt enim, mihi vindictam, & ego retribuam*, &c.

Parua vindicta permiſſa.

Permittũtur tamen paſſim in Repub. priuatæ quædam uindictæ paruæ, ſi fiant ex incontinenti, accepta iniuria: hoc enim aliquo modo putatur neceſſarium ad publicam pacem, ut quiſque à minoribus iniurijs quæ ad tribunalia non ſolent deferri, tutus ſit. Hoc modo quidam Doctores eum, qui percutit alterum alapa, pugno, uel baculo, dicunt ſtatim poſſe repercuti, ne alter audacior in poſterũ ad ſimilia euadat; eſſe enim hoc genus quoddam defenſionis. Sed de hoc dictum ſuprà ca. 9. dub. 12.

24 *A publica poteſtate poteſt fieri ex varia virtute.*

Eo autem ſepoſito, priuatus nõ poteſt per ſe actum uindictæ facere, ſed ſolùm curare fieri per publicàm poteſtatem. Vt autem fit à publica poteſtate, poteſt pertinere ad uarias uirtutes. Si enim Iudex uindictam faciat, quia id debet Reip. ratione officij, quod gerit, erit actus Iuſtitiæ commutatiuæ Iudicis in ordine ad Rempub. quæ illum ad Ius adminiſtrandum veluti cõduxit. ſi autem quia id debet Repub. ratione obligationis, quam habet erga illã vt pars ad totum, quatenus pars debet curare bonum totius, ſic eſt actus Iuſtitiæ legalis: ſi quia debitum patriæ, eſt actus pietatis: ſi quia leges præſcribunt, eſt actus obedientiæ: ſi quia pars poſtulat, eſt actus Iuſtitiæ commutatiuæ reſpectu partis. Porrò in ordine ad malefactorem erit virtutis particularis, quæ *iuſtitia vindicatiua* dicitur. Si Iudex faciat illam quia congruit eius meritis, aut vt fiat aliqua reparatio iniuriæ; ob eumdem finem pars læſa illam deſiderare poteſt; eritque eiuſdem virtutis actus.

Dices, Deſiderare vindictam vt reparetur iniuria, videtur eſſe actus odij, quia deſideras alteri malum, vt illi ſit malè, & hoc reputas tuum bonum; quod proprium eſt odij.

Reſpondeo eſſe magnum diſcrimen: in odio enim deſideratur alteri malum, ſolùm vt ei ſit malè; idque, abſque modo vel menſura: in vindicta, ſolùm ſecũdùm menſuram delicti. ibi ſiſtitur in malo proximi; hic in recto ordine Iuſtitiæ, ibi non fit reparatio iniuriæ eo modo, quo debet fieri; ſicut nec in damno, cùm quis propria auctoritate latronis bona inuadens, damnum acceptum ſibi ſarcit: hic verò fit debito modo. 25 *Cur nõ ſit actus odij.*

Aduerte tamen, quando pars læſa expetit uindictam ob iniuriam priuatam, hoc deſiderium eſſe actum amoris proprij: id enim petit in proprium commodum uel honorem. Itaque cùm hoc deſiderium non ſit actus virtutis, ſed quid indifferens, vindicatio, ut ex ui huius ſequitur, non eſt actus uirtutis, ſed indifferens. huic tamen deſiderio coniũgitur aliud, quo quis non uult uindictam mandari executioni, niſi legitimo modo, ſcilicet per poteſtatem publicam, & iuxta menſuram delicti: & hic affectus eſt Iuſtitiæ uindicatiuæ; & conſequenter ipſa uindicatio, ut ex ui huius ſequitur: proprium enim opus Iuſtitiæ uindicatricis eſt non uindicta abſolutè, ſed debitus in uindicta modus. Simili modo cùm quis petit ſolutionem debiti, uel damni reparationem, illud deſiderium eſt ex affectu proprij commodi, & ſic non eſt actus uirtutis, ſed quid adiaphorum: huic tamen coniunctus eſt alius affectus, quo non uult illam reparationem fieri, niſi ſecundùm regulas Iuſtitiæ, & hic actus Iuſtitiæ. Id enim quod uolumus affectu proprij commodi, poſſumus ex affectu Iuſtitiæ, uel alterius uirtutis uelle exequi ſecundùm leges illius uirtutis; & ſic executio operis quoad modum eſt actus uirtutis; quoad ſubſtantiam præciſè conſideratum, non eſt. 26 *Appetitio vindictæ ex quo effectu procedat.* *Quo modo vindicatio ſit actus virtutis.*

Ex dictis ſequitur, multò melius eſſe propter Deum ignoſcere, quàm vindictam expetere; niſi fortè publicum bonum aliud poſtulet, ratio eſt, quia appetitio uindictæ ob iniuriam priuatam, per ſe non eſt uirtus, cùm ex amore proprij cõmodi oriatur: unde nemo propter hoc laudari ſolet. Ille autem affectus circa modum executionis, etiãſi ſit actus uirtutis, tamen hæc uirtus eſt ualde parua, multum habens adiunctum ex amore proprio, à quo & ipſa applicatur ad moderandum actum punitionis. eſt hic etiam periculum ne & affectus charitatis uioletur, & odia excitentur. Deniq; res non eſt optimi exempli. In condonatione eſt officium charitatis in Deum & proximum, eſt imitatio Chriſti Domini & Patris cæleſtis, eſt conſilium euangelicum, eſt ædificatio proximi, eſt uictoria ſui, eſt magna pax animi & tranquillitas uitæ, eſt ſingularis fiducia impetrandæ remiſſionis à Deo: remiſſio enim peccatorum ijs, qui proximis iniurias remittunt, peculiariter promiſſa eſt. Denique ſæpè eſt lucrum animæ malefactoris. Interdum tamen ratio poſtulat ut deſideremus uindictam, ut diximus; tum ut malefactor in poſterum coerceatur; tùm ad exemplum aliorum, ne ſimilia audeant attentare. hoc tamen magis in iniurijs Dei, quàm noſtris faciendum. Interdum tamen etiam in noſtris, ita tamen ut pœna, quam petimus irrogari, minor ſit iniuria accepta. uide epiſtolã D. Baſilij ad Candidianum. 27 *Melius ignoſcere priuatas iniurias.* *Aliquãdo vindicta expetenda.*

Vindicationi per exceſſum opponitur *crudelitas*: per defectũ *omiſſio*, uel *nimia remiſſio* in malefactoribus caſtigandis, ex qua fit ut eorum audacia creſcat. 28 *Vitia oppoſita.*

Digitized by Google

DVBITATIO V.

Quod ſit veritas & quæ eius functiones.

D. THOM. quæſt. 109.

29 *Veritas duplex.* VEritas, propriè eſt conformitas iudicij ad rem iudicatam; vel ſigni ad rẽ ſignificatã: ſed hoc loco accipitur pro virtute. quæ procurat vt in ſermone, ſcriptura, geſtibus, alijſq; ſignis, quibus aliquid ſignificare intendimus, ſit veritas, ſaltem ſecundùm noſtram conſcientiam, ſeu prout eam nouimus: ſiue quæ curat vt ſit conformitas & conſenſio linguæ & mentis, ſignorum externorum & internæ conſcientiæ. vnde hæc virtus dicitur *veritas*, quia veritatem in ſignis, quibus aliquid ſignificare volumus, affectat & procurat. facit itaque nos rectè vti ſignis, quæ nobis data ſunt ad mentem alteri patefaciendã; qui rectus vſus in eo conſiſtit vt ſigna ſint menti conformia.

30 *Eſt virtus ſpecialis.* Ex quibus patet Primò, Veritatem eſſe virtutem ſpecialem a ceteris diſtinctam; quia ſpeciale bonum rationis ſpectat, videlicet veritatẽ in dictis & factis; & ſpecialis laus eſt in oratione & vita colere veritatem.

Patet Secundò, Eſſe virtutem annexam Iuſtitiæ: tum quia verſatur circa ea, quę dirigũtur ad alterũ, nimirũ circa ſigna, quibus aliquid alteri intendimus ſignificare: (ſigna .n. non ſunt data homini propter ſe, ſed propter alterum, cui aliter mentem ſuam aperire nequit) tum quia ſpectat in his rationem debiti, non legalis ſeu ſtricti, ſed moralis.

Obiectum igitur materiale huius virtutis eſt, ſigna externa, quibus mentem noſtram patefacimus proximo.
31 *Obiectum huius virtutis.* *Ratio obiectiua* eſt, eſſe verum, ſeu conforme menti, quatenus id, quodammodò debitum proximo. *debitum*, inquam, nõ ex parte ipſius, ſicut benefactori debetur compenſatio; ſed ex parte noſtra, ne nos turpes ſimus & parùm ad vitam ciuilem idonei. nam Primò per ſe turpe eſt linguam à mente diſſidere & cum ea veluti pugnare. Deinde ſine veritate uita ſocialis non benè & commodè conſtare poteſt. Itaque hoc debitum eſt ſolùm morale & ex honeſtate virtutis pro ueniens. quod intellige de debito veritatis per ſe conſideratæ, ſepoſito omni alio vinculo: nam in contractibus debetur ex iuſtitia, in iureiurando, ex lege religionis.

Obiectum cui eſt proximus. huic enim debetur hæc veritas; quia talis eſt, quicum conuerſatio & amicitia haberi poſſit.

Functiones huius virtutis ſunt, Primò, Amor veritatis in dictis & factis. hic eſt primus & intrinſecus actus huius
32 *Functiones veritatis.* virtutis: nam ipſa eſſentialiter in habituali amore ueritatis conſiſtit.

Secundò, Cautio ne quid contra iudicium mentis dicatur, aut ſignificetur: ad hoc autem obligat lex huius uirtutis pro omni tempore.

Tertiò, Patefacere iudicium mentis ad hoc non obligat pro quouis tempore: nam ſæpè expedit mentem non aperire, ſed tegere: & multis alijs circumſtantijs opus eſt ut patefacere mentem ſit opus uirtutis. unde meliùs diceretur opus huius uirtutis eſſe, quando mens patefacienda eſt, procurare ut oratio menti ſit conformis. hoc enim eſt quod hæc uirtus ſpectat tamquam proprium bonum in debita materia. materia autem debita non eſt, niſi adſint circumſtantiæ, quæ efficiant ut mens honeſtè alijs patefieri poſſit.

Quartò, Inquirere ueritatem rei, quando aliquid abſolutè affirmandum uel negandum eſt: qui enim affirmat uel negat aliquid, cuius eſt neſcius uel dubius, non eſt uerax, quia dicta non ſunt conformia menti, aliter enim loquitur, aliter ſentit. Deinde quia omnis uirtus, ut præſtet opus ſuum, debet adhibere conuenientem circumſpectionem & diligentiam, ne offendat.

Quintò, Exequi promiſſa: hoc enim neceſſarium ut promiſſio ſit vera; quamuis ad hoc magis ex uirtute fidei obligemur; quam eſſe diſtinctam à uirtute ueritatis, ſuprà c. 18. dub. 8. oſtenſum eſt. hæc tamen intelligenda; niſi quid accidat quod excuſet, ut ibidẽ dictum eſt; promiſſio enim multis euentis non eſt præſtanda.

DVBITATIO VI.

Quid mendacium, quotuplex, & quale peccatum.

D. THOM. quæſt. 110. 111. 112. 113.

MEndacium propriè eſt locutio contra mentem, cùm uidelicet aliud loquimur exteriùs, aliud interiùs ſentimus. *33 Quid ſit* Nomine *locutionis* accipi poteſt omnis ſignificatio, ſiue verbis fiat, ſiue geſtu, ſiue alia ratione. poteſt enim mendacium fieri nutibus & geſtibus; his enim ſæpè uice uerborum utimur. unde *ſimulatio* eſt mendacium in geſtu. Porrò ſicuti ad actum ueritatis tria requirunt, ſcilicet uoluntas dicendi uerum; (id eſt edendi ſignum conforme menti, ipſa locutio, & ſignificatio, mentis iudicio conformis) ita tria ad mendacium requiruntur, uoluntas dicendi falſum, ipſa locutio, & ſignificatio mentis iudicio contraria *Tria ad mendaciũ requirũtur* ex quibus conſequitur quartum, id eſt, *deceptio alterius*. ſed hoc, non eſt neceſſarium ad rationem mendacij, ſicut nec intentio deceptionis, ut rectè diuus Thomas art. 1. poteſt enim quis uelle mentiri, ut nõ poſſit cõuinci ex propria confeſſione, etiamſi norit alterum non crediturũ. regulariter tamen qui mentitur, intendit falſam opinionem alterius animo ingenerare, ſeu decipere. unde deceptio eſt affectus ordinariè conſequens mendacium.

Ex his patet Primò, *Mendacium* formaliter & directè opponi *veritati*, ſeu ueritatis actui; quia ſicut hæc procedit ex affectu ueri, ſeu ut locutio ſit conformis mẽti, ita illud ex affectu falſi; nẽpe ut orõ à mentis iudicio diſſentiat; *34 Mendaciũ actus veritatis opponitur formaliter.* non quòd falſitas per ſe ametur; ſed quia abſolutè eſt uolita, etſi propter aliud. & ſicut actus ueritatis eſt expreſſio ueri opinione noſtra; ita mendacium eſt expreſſio falſi opinione noſtra. Dico *opinione noſtra*; quia ſi dicas uerũ, cùm putes falſum, mentiris, & mendacium formaliter dicis; nã *Nõ ſemper opponitur materialiter.* ex affectu falſi & intentione ſignificandi falſum loqueris; quamuis materialiter, ſeu præter intentionem uerum ſit quod dicis. ècontrariò ſi dicas falſum, cùm putes uerum; ex uirtute ueritatis & formaliter uerum dicis; quia ex affectu ueri, & intentione ſignificandi ueri, etſi materialiter falſum ſit.

Patet Secundò, Nõ eſſe mendacium cùm quis utitur amphibologia, uel reſtrictione tacita; quia non intendit di- 35
cere falſum, nec loqui contra mentem; ſed uel mentem ſuam aliter exprimere quàm alter intelligit, ut in amphibologia: uel non totam exprimere, ſed ſolùm ex parte, altera parte orationis interiùs retenta; de quo dictum eſt ſuprà capitulo 42. dubitat. 9. & capitulo 31. dubitat. 3. & capitulo 11. dubitat. 20.

Tertiò, Malitiam huius peccati intrinſecam conſiſtere in abuſu ſignorum, quòd illis utamur contra naturalem in *36 Malitia mendacij.* ſtitutionem & finem. cùm enim ſigna non ſint data niſi ad exprimendum iudicium mentis, utimur illis contra iudicium mentis, ita ut ſit cõtradictio inter mentem & linguã. quod enim lingua affirmat, mens negat; & quod mens negat, lingua affirmat: atqui per ſe turpe eſt & uituperabile ut in uno eodèmque homine inter interiora & exteriora ſit contradictio; cùm exteriora debeant interioribus conformari. ſic ergo uti ſignis externis ut contradicant iudicio interno per ſe malum eſt. Ad hanc accedit alia, quòd mendacio proximus decipiatur; unde offendit amicitiam & politicam conuerſationem. Itaque omne mendacium malum eſt. Primò, Quia in eo eſt uoluntas falſi, & contradictionis, qua contradicit quis ſuæ conſcientiæ. Secundò, Quia regulariter in eo eſt uoluntas deceptionis proximi, intendit enim, qui mentitur, alteri falſam opinionem ingenerare. Tertiò, Quia in eo eſt falſitas & repugnantia cum propria conſcientia. Quartò, Quia eſt deceptiuum proximi & uiolatiuum amicitiæ. Ex his duo priora pertinent ad malitiam mendacij formalem, ratione cuius imputatur ad culpam; duo poſteriora ad obiectiuam, ratione cuius non poteſt ullo caſu rectè appeti.

Hinc omne mendacium prohibetur in Scripturis; Eccleſiaſtici 7. *Noli velle mentiri omne mendacium*. hic tamen locus non omnino conuincit de omni ut oſtendit D. *37 Prohibetur in Scripturis.* Auguſtinus lib. de mendacio capit. 17. Prouerb. 13.

Ver-

Digitized by Google

Verbum mendax iuſtus deteſtabitur. & cap. 30. *Vanitatem & verbum mendacij longè fac à te.* ad Coloſſ. 3. *Nolite mẽtiri inuicem.* hæ locutiones vim habent vniuerſalis. vnde Innocentius III. c. Super eo, de vſura, dicit, *diuini præcepti verbo conſtanter vetari, ne quis etiam pro alterius vita ſeruanda mentiatur.* Idem fusè docet diuus Auguſtinus libris duobus ad Conſentium, quorum alter eſt de mendacio, alter contra mendacium. Denique eſt communis ſententia Patrum & Theologorum in 3. diſtinctio. 37. & 38. quam & Ariſtoteles probè intellexit, quando, ethicorum lib. 4. cap. 7. ait, *Per ſe autem mendacium quidem malum & vituperabile eſt: verum autem, & honeſtum & laudabile.*

Qui putarint mendacium aliquando eſſe licitũ.

38 Aduerte tamen olim non defuiſſe qui putauerint licitũ eſſe mendacium, quando videtur neceſſarium ad vitandum aliquod graue incommodum, vel obtinendum maius bonum. Ita ſenſit Origenes in 6. ſtromatum, vbi approbat ſententiam Platonis, quam habet lib. 3. de Repub. *Deo quidem indecens & inutile eſſe mendacium; hominibus verò quandoque vtile & neceſſarium, vt eo tamquam medicamento vtantur.* Idem fusè tradit Abbas Ioſeph apud Caſſianum collat. 17. cap. 8. vbi inter cetera dicit, *mendacio vtẽdum tamquam ellebero, quod ſumitur imminente aliquo exitiali morbo.* cui videtur Caſſianus conſentire. Eamdẽ ſententiam videtur approbare Chryſoſtomus in fine lib. 1. de ſacerdotio, & homil. 31. & 53. in Geneſim. Denique Hieronymus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius & plerique Græci in cap. 2. ad Galatas, dum docent obiurgationem Pauli fuiſſe ſimulatam, & factam ex compoſito: licitum enim eſſe, boni alicuius cauſa, vti ſimulationibus: atqui *ſimulatio eſt mendacium in facto.*

Eſt contra ſcripturas.

39 Verùm hanc ſententiam eſſe falſam, & contra Scripturas fusè docet D. Auguſtinus, præſertim lib. priore, qui eſt de mendacio cap. 5. 6. 7. & ſequentibus; & ſatis patet ex dictis. Eamdem damnat Hieronymus apologia 1. contra Rufinum, arguens ob illam Origeniſtas. vide Sixtum Senenſem annotat. 89. & 107. Putarem pleroſq; ex prædictis Patribus excuſari poſſe, quòd *mendacium* vocent etiã orationem alio ſenſu dictam, vel habentem tacitam mentis limitationem, ita vt alter aliud intelligat & decipiatur; & nomine *ſimulationis* etiam *diſſimulationem* intelligant; vt patet ex Chryſoſtomi & Hieronymi exemplis. poterat etiam illa obiurgatio Pauli fieri ex compoſito abſque propriè dicto mendacio & vera ſimulatione: ſicut aliquando ex compoſito obiurgamus aliquem, vt tertius, qui offenſus eſt, placetur, vel ne audeat imitari factum ipſius. quæ obiurgatio intelligenda eſt ſecundùm externam ſpeciem facti, quod malum videtur, vel videri poſſit. ſed de hoc plura 1. 2. q. 103. art. 4. de ceſſatione legalium.

Quomodo aliqui ex Patribus poſſint excuſari.

Exempla S. Scripturæ

In exemplis alijs, quæ adferuntur ex Scripturis, vel factis clarum eſt non eſſe propriè dictum mendacium aut ſimulationem, ſed ſolùm veritatis occultationem; vt quando Abraham dixit Saram eſſe ſororem ſuam; quando Michol poſuit ſtatuam in lecto Dauid; quando Moyſes ſpoliauit Ægyptum; quando Paulus circumcidit Timotheum, totondit caput in Cenchris, &c. Vel poſſunt excuſari per reſtitutionem mentalem; vt cùm Iacob dixit ſe eſſe Eſaij primogenitum Iſaac, & multa, quæ dixit Iudith ad Holofernem. Vel non eſt opus excuſare; vt ea, quæ Dauid dixit ad Achimelech; quæ Ionathas ad Saul de Dauidis abſentia; quæ Iehu ad ſacerdotes Baal; quæ Raab pro exploratoribus; quæ obſtetrices ad Pharaonem. hæc enim narrantur, non laudantur à Scriptura; etſi laudetur interdum bona intentio per ſe ſpectata.

Mendaciũ per ſe eſt peccatum veniale tantùm.

40 Aduerte tamen mendacium per ſe non eſſe peccatum mortale, ſed ſolùm veniale, quia inordinatio illa neminẽ grauiter lædit: & deceptio proximi, quando nihil intereſt ſic an aliter res habebat, eſt parui momenti, nec euertit vitam ſocialem; etſi illi nonnihil incommodet.

Obiectio.

Dices. Diuus Auguſtinus lib. de mendacio capite 6. & ſequentibus, apertè indicat omne mendacium eſſe peccatum mortiferum: nam vult etiam illum, qui pro vita corporali vel ſua vel aliena conſeruanda mentitur, amittere æternam; vnde ſequitur eſſe mortiferum. quòd ſi tale mortiferum eſt, quod tamen inter omnia mendacia penè eſt leuiſſimum, vt conſtat ex c. 14. eiuſdem libri. conſequens eſt cetera quoque omnia mortifera eſſe. Et confirmatur ex illo Pſalmi 5. *Odiſti omnes, qui operantur iniquitatem, perdes omnes, qui loquuntur mendacium.* & Sapient. 1. *Os, quod mentitur, occidit animam.*

Reſp.

Reſpondeo, Bona pars eorum, quæ illo libro habentur, non dici aſſerendo, ſeu diſputando: nam vt D. Auguſtinus lib. 1 Retract. cap. vltimo ſcribit, *iſtius libri magna pars in inquiſitionis diſputatione verſatur.* neque ipſi omnino ſatisfecit; vnde etiam de opuſculis ſuis librum illum auferre decreuerat, quia obſcurus & anfractuoſus, & omnino moleſtus ei videbatur: quam ob cauſam ſcripſit alterum contra mendacium, vt ibidem refert. Intentio ipſius ſolùm erat oſtendere omne mendacium eſſe malum, adeò vt ob nullam cauſam ſit licitum; ad quod probandum induxit quaſdam Scripturæ ſententias, quæ non de omni, ſed de ſolo pernicioſo contra Deum vel proximum ſunt intelligendæ; quales ſunt duæ illæ in confirmatione allatæ: vt facilè ex antecedentibus & ſequentibus oſtendi poteſt.

41 Quod ad diuiſionem mendacij attinet, tripliciter diuidi poteſt. *Primò*, Secundùm propriam rationem, ſcilicet vt opponitur veritati. hoc modo diuiditur à D. Thoma ex Ariſtotele lib. 4. ethic. 7. in *Iactantiam* & *Ironiam*. Sed hoc intellige non de omni mendacio, ſed de eo, quo quis in ijs, quæ ad laudem ſuam pertinent, mentitur.

1. Diuiſio mendacij.

Iactantia (Ariſtoteli ἀλαζονεία) eſt cùm quis maiora de ſe prædicat, quàm inſunt. hic Ariſtoteli vocatur ἀλαζών, id eſt, *iactator*.

Iactantia.

Ironia eſt, cùm minora quàm inſint, vel cùm laudabilia, quæ inſunt, negat. hi Ariſtoteli vocantur εἴρωνες, *diſſimulatores.* ſi parua ſunt & manifeſta, quæ de ſe negat, dicitur Ariſtoteli βαυκοπανοῦργος, quaſi dicas *delicatus veterator.* Si quis ſe iactet de malo, quod fecit, non eſt propriè iactantia, quia deeſt mendacium; ſed eſt vana gloriatio, ſimilis iactantiæ; eò peior, quò res de qua gloriatur peior eſt. Si autem illud non fecit, eſt peccatum iactantiæ; quia eſt mendacium, quo de ſe maiora prædicat quàm inſint.

Ironia.

Nec obſtat, quòd illud quod de ſe dicit, malum ſit; quia accipit illud inſtar boni, & laudabilis, & ita opinione ipſius bonum eſt.

42 Eſt autem *Iactantia* per ſe, ſeu ex genere ſuo peccatum veniale, continens malitiam mendacij & vanæ gloriæ. Poteſt tamen eſſe peccatum mortale quinque caſibus, vt colligit Caietanus q. 112. art. 2. ex D. Thoma.

Iactantia quale peccatum.

Aliquando mortiferũ, idque ſex euentu.

Primò, Si quis ſe iactet cum iniuria Dei, ſibi tribuendo quod Dei eſt, ſicut rex Tyri, qui dicebat, *Deus ego ſum*, Ezech. 28.

Secundò, Cum iniuria proximi, ſicut Phariſæus Lucæ 18. qui contemnebat, ſe iactando, publicanum.

Tertiò, Si procedat ex ſuperbia vel inani gloria mortifera; vt ſi quis glorietur de donis Dei, tamquam ſit illis dignus.

Quartò, Si iactet ſe cum intentione nocendi proximo, aut emungendi pecunias iniuſtè, aut exponendi ſe periculo nocumenti; vt cùm quis ſe prædicat præclarum medicum, aduocatum, &c.

Quintò, Si ita ſit addictus iactantiæ, vt paratus ſit peierare vel aliud peccatum mortiferum cõmittere. his adde.

Sextum caſum, Quando quis iactat ſe de opere, quod eſt peccatum mortiferum; nam videtur illud approbare. Si tamen ſolùm narret vt inde appareat eius dexteritas, ingenium, virilitas, abſque approbatione vel affectu ipſius operis, non videtur eſſe mortiferum.

43 *Iactantia* peior eſt quàm *Ironia*, teſte Ariſtotele ſuprà; quia regulariter ex turpiori cauſa procedit, nimirum ex cupiditate vanæ gloriæ vel lucri. Qui verò *ironia* vtitur minùs dicendo, vel negando quæ inſunt, plerumque id facit vt faſtum & iactantiam fugiat, vt Ariſtoteles ait; ſicut Socrates faciebat, qui, vt idem teſtatur, glorioſa omnia de ſe negabat. Fieri tamen poteſt vt ex priore motiuo procedat, & tunc peior erit; vt ſi quis minora de ſe diceret, animo peruertendi alios; ſicut hæretici faciunt, dũ ſibi omnia bona detrahunt, & omnia Deo ſoli tribuunt, vt videantur humiliores, & gloriæ Dei ſtudioſiores; de quibus maximè intellige illud Eccleſiaſtici 19. *Eſt qui nequiter humiliat ſe, & interiora eius plena ſunt dolo.* & Prouerbior. 26. *Quando ſubmiſerit vocem ſuam, ne credideris ei, quoniam ſeptem nequitiæ ſunt in corde ipſius.*

Eſt peior quàm ironia.

44 Secundò, Diuidi poteſt ratione finis vel effectus, in *iocoſum, officioſum, & pernicioſum.* *Iocoſum* eſt, quod cau-

2. Diuiſio.

Iocoſum. *Officioſum.* *Pernicioſum.*

ſa voluptatis vel ſuæ vel alienæ dicitur. *Officioſum*, quod cauſa vtilitatis. vtrumque autem tale eſſe debet vt nemini noceat. *Pernicioſum* eſt, quod alicui iniuſtè nocet, ſiue alteri proſit, ſiue non: ſeu quod eſt contra honorem Dei, vel bonum proximi. tale eſt omne mendacium in religione, in Sacramento Confeſſionis, in iuramentis, in detractione, in falſo teſtimonio, in contractibus iniquis, &c. eſt autem hoc mendacium peccatum mortale, quia eſt contra charitatem Dei, uel proximi. ratione tamen materiæ, ut ſi nocumẽtum ſit paruum, poteſt eſſe veniale; vt in parua detractione uel deceptione proximi. reliqua duo genera ſolùm ſunt peccata uenialia; nam culpa mendacij minuitur ex eo, quòd ad aliquod bonũ ſiue delectabile, ſiue utile, ſiue ad alicuius mali auerſionem abſque ullius iniuria ordinetur.

3. Diuiſio. *Simulatio.*

45 Tertiò, Diuidi poteſt ratione ſigni, quo quis utitur: hoc modo aliud conſiſtit in uerbis, aliud in factis. ille propriè uocatur *mendacium*, de quo iam ſatis dictum eſt: hoc *ſimulatio*; quæ nihil eſt aliud quam mendacium in actionibus uitæ; nimirum cùm quis per has intendit aliud ſignificare, quàm interiùs in animo ſentit. hoc modo mentiuntur, qui externis geſtibus & actionibus præ ſe ferunt gaudium, dolorem, compaſſionem, amorem, amicitiam, & ſimilia, cũ nihil tale ſubſit. huius ſpecies eſt *hypocriſis*; quod nomen etſi propriè ſignificet ſimulationem ſeu fictionem alienæ perſonæ, ut ſolet fieri in theatro & ſcena, ut docet D. Aug l.2.c.3 de ſerm. Dom. in mon tamen in Sacra Scriptura & apud auctores eccleſiaſticos accipitur pro ea, qua quis ſe ſimulat eſſe iuſtum, cùm non ſit.

Hypocriſis.

Quale peccatum.

Eſt autem *hypocriſis* per ſe peccatum ueniale, ſicut mendacium & iactantia: poteſt tamen eſſe peccatum mortale. Primò, ratione finis; ut ſi quis ſimulet ſe iuſtum, ſanctum, Prophetam, doctorem ueritatis, ut falſam doctrinam ſeminet; ſicut faciunt hæretici, præſertim miniſtri. hi ſunt ueriſſimi hypocritæ, interiùs lupi, exteriùs oues; quos in primis cauendos Dominus monuit, Matth.7. Item ſi talia ſimulet, ut ad eccleſiaſticam dignitatem indignus irrepat, aut alio modo noceat.

Gradus mẽdacij.

46 Secundò, Si hoc nomen ſimul inuoluat contemptum ſanctitatis uel religionis internæ, qui ſæpè cum hypocriſi eſt coniunctus. Hoc modo multi politici huius ætatis ſunt hypocritæ. ſolùm enim curant ut exteriùs uideantur iuſti uel Catholici, cùm internam religionem nihil faciant. talis hypocriſis eſt peccatum mortale, ratione illius contemptus, quem includit. hoc modo ſæpè reprehẽditur in Scripturis, vt notat D.Th q.111.a.4. vt Mat.6.& 23. Luc.12.& 16. Iſa. 63. Iob 8.& 20 &c.

Gradus mendacij à D. Auguſt. lib. de mendacio, cap.14. ponuntur octo; quorum primus & infimus eſt, cùm quis mentitur ad impediendum ſtuprum, ſeu caſtitatis violationem, ſibi vel alteri inferendam. Secundò, Cùm ad impediendum homicidium. Tertiò, Ad impediendam fortunarum direptionem. Quartò, Cùm placẽdi cupiditate. Quintò, cùm ſola mentiendi libidine. Sextò, Cùm quis ita mentitur, ut uni proſit & alteri obſit. Septimò, Cùm ita mentitur ut nulli proſit, & obſit alicui. Octauò, Quando mentitur in doctrina religionis. hi gradus ab infimo mendacio creſcunt ad ſummum. tres primi gradus pertinent ad mendacium officioſum; quia nemini nocent, & prætereà aliquã utilitatem adferunt, dum graue malum, uel ſtupri, uel mortis corporalis, uel amiſſionis pecuniarum uitatur.

Stuprũ eſt morte deterius.

Vbi aduerte, D. Auguſt. inſinuare maius malum eſſe pati ſtuprum quàm mortem; quod facilè admiſerim; maximè propter periculum peccandi, quod illi uoluptati coniunctum eſt. Vnde minus peccatum eſt mentiri ad uitandum ſtuprum, quàm ad uitandam mortem: ſicut minus eſt ad uitandam mortem, quàm ad cauendum damnum pecuniarium. Quò enim maius eſt bonum propter quod mentiris, eò mendacium eſt minus peccatum: quia malitia & deformitas illius minùs eſt uoluntaria: qui enim nollet mentiri, niſi neceſſitas magni boni conſequendi uel mali auertendi cogeret, ſatis oſtendit ſibi non placere per ſe mendacium, & ſe inuitum & eum diſplicentia illius per ſe conſiderati, ad illud deſcendere: idque eò magis, quò cauſa, qua impellitur, maior eſt, uel ſaltem iuſtior apparet. Hinc dici ſolet bonitatem intentionis minuere malitiam operis.

Intẽtio bona minuit peccatum.

Quartus & quintus gradus pertinent ad mendacium iocoſum. minus tamen culpæ eſt in quarto quàm in quinto; quia minùs turpe eſt mentiri ut alterum oblectes, quàm ut libidini mentiendi ſatisfacias. Sextus, ſeptimus & octauus pertinent ad mendacium pernicioſum.

DVBITATIO VII.

Quid ſit affabilitas, & quæ uitia illi aduerſa.

D. THO. Q. 114. 115. & 116.

AFfabilitas eſt uirtus, quæ procurat ut conuerſatio noſtra cum proximis in rebus ſerijs ſit grata, & talis, qualem eſſe decet, ſpectata conditione noſtra, perſonarum quibuſcum agimus, negotiorum, & reliquis circumſtãtijs; ita ut neque nimis blandè neque nimis aſperè in congreſſibus nos geramus. 47 *Affabilitas quid.*

Dico *in rebus ſerijs*, nam ut in iocis ſit noſtra conuerſatio grata, præſtat alia uirtus, quam Ariſt. l.4. ethic. c.9. uocat εὐτραπελίαν, quæ nos decorè facit uti iocis & ludicris, quæ animi cauſa aſſumuntur; ita ut nec in illis modum excedamus, tamquam ſcurræ: nec ab illis abhorreamus tamquam agreſtes quidam & rupicones. *Eutrapelia.*

Affabilitas apud Græcos proprio nomine caret, teſte Ariſtotele cap.6. non malè tamen quis εὐπροσηγορίαν uocauerit, ex Iſocrate ad Dæmonicum. apud Latinos uocatur *affabilitas* & *comitas*; ut ex Cicerone 2. Offic. conſtat. etſi enim non in ſolo alloquio conſiſtat, ſed etiam in alijs actionibus & officijs, quibus nos accommodamus proximo, ut ipſi noſtra conſuetudo grata ſit; tamen potiſſimùm in ſermone & affatu ſeſe oſtendit; ſicut & *adulatio* & *litigium*. addit Ariſtoteles eſſe ſimilem *amicitiæ*: nam exteriùs ita ſe ad omnes gerit tamquam ad amicos. Differt tamen ab *amicitia* propriè dicta; quia hæc nihil eſt aliud quàm mutua beneuolentia in peculiari quadam communione fundata; quæ communio & conſociatio cauſa eſt amandi alterum ſicut ſeipſum, & comiter cum illo tractandi. Sic inter milites eſt amicitia, ratione ſocietatis & communionis militiæ: inter eruditos, ratione communionis in eruditione: inter conſanguineos, ratione communionis ſanguinis; inter Religioſos, ratione ſocietatis uitæ religioſæ: inter Deum & hominem, ratione communionis bonorum ſupernaturalium, & maximè ratione communionis gloriæ, quã præſtolamur in cælo, qua Deo erimus ſimillimi. Interdum communio eſt cauſa inimicitiæ, non per ſe, ſed quia impedit bonum alterius. Sic figulus figulum odit, & faber fabrum, iuxta Heſiodum. Denique quando communio ad nimis multos ſe extendit, laxior ſit amicitia & facilè euaneſcit. ſic communio religionis Chriſtianæ, quæ olim, cùm pauciores eſſent Chriſtiani, erat uinculum arctiſſimæ amicitiæ, poſteà cœpta eſt negligi, tamquam ad amicitiam, ſine alio magis particulari flexu, inſufficiens; Sed de his plura in tractatu de charitate, & apud Ariſtotel. octauo ethicorum.

48 *Affabilitas.*

49 *Differt ab amicitia.*

At *affabilitas* nõ requirit talem communionem; neque ideò benignè cum alio tractat, quòd illi ſit amicus, aut ei benè uelit; ſed quia ita congruit ad uitam ſocialem.

Obiectum igitur materiale *affabilitatis* eſt tota conuerſatio hominis cum proximo, cõſiſtens in colloquijs, cõuictu, & actionibus, quibus cum illo tractamus. hęc omnia nititur affabilitas ità moderari, ut proximo noſtra conſuetudo grata ſit & delectabilis; (ſeruata tamen decori ratione) idque adeò quia hoc debitum eſt, non quidem ex parte proximi, quaſi ipſe aliquo beneficio id meruerit uel ad hoc aliquod Ius habeat; (quomodo aliquid eſt debitum parentib. Principibus, Superioribus, benefactoribus) ſed ex parte noſtra, quia naturæ ſocialis ſumus, & ſine hac moderatione non ſumus benè idonei ad uitam ſocialem. ſicut dicere *ueritatem* extra contractus & alia negotia, in quibus haud magni intereſt noſſe ſic an ſic res habeat, debitũ eſt non ex parte proximi, cui loquimur; ſed ex parte noſtra, ut dictum eſt ſup. dub 6. Itaque hoc *debitum* ſolùm eſt morale, ſeu ex honeſtate uirtutis; & minùs quàm debitum gratitudinis, uel obſeruantiæ. 50 *Obiectum materiale.*

Vnde patet, *obiectum formale*, ſeu rationem obiectiuam huius uirtutis eſſe attemperationem noſtræ conuerſationis cum proximo, qua ita ſit ei accommodata ſecundùm normam rationis, vt ei ſit grata; idque quia hoc debitum *Formale.*

tum

Digitized by Google

tum vitæ ſociali. hanc enim attemperationem hæc virtus in ipſa conuerſatione tamquam in proxima materia intẽdit & procurat. Huic tamen virtuti non repugnat, ſi interdum ſeueriùs cum illo agamus, quando res poſtulat; non enim omni tempore tenemur nos affabiles cuiuis offerenti præſtare; ſed quando culpa illius vel iuſta ratio aliud non poſtulat.

Obiectum cui, eſt proximus; huic debemus affabilitatem, quia nos & ipſe ad vitam ſocialem & amicitiã apti ſumus.

51 *Vitia oppoſita.* Dupliciter in hanc virtutem peccatur; exceſſu delectandi & defectu: id eſt, *blanditia* & *moroſitate*. quidam enim nimiùm ſtudent in conuictu eſſe blandi & placidi: vnde in omnibus ſe accommodant alijs, omnia probant, omnia laudant: qui ſi id faciant vtilitatis cauſa, vocantur *adulatores*. *Adulatores.* Ariſtoteli κόλακες, quibus Principes ſæpè obſepti, magnarum aularum magna peſtis. Si ſolùm vt placeant, vocantur *blandi*, *Blandi.* Ariſtoteli ἄρεσκοι, à ſtudio placendi. Alij nimis parùm curant placere, ſed vbique ſunt difficiles, vbiq; contradictores, nuſquam ſe accommodant: hi vocantur *moroſi* *Moroſi.* & aſperi, Ariſtoteli δύσκολοι καὶ δυσέριδες, genus hominum parùm ad ſocietatem & amicitiam idoneum, ſunt tamen in hoc varij gradus; alij enim plus, alij minùs hoc abſynthio morum ſunt imbuti. D. Tho hoc vitium vocat *litigium*, ex antiqua verſione, proni enim ſunt homines moroſi ad contradicendum, & conſequenter ad litigium: quã ob cauſam Ariſt. vocat eos δυσέριδες, id eſt *contentioſos*, vel *pugnaces in contentionibus*.

52 *Quale peccatum adulatio.* *Adulatio* per ſe eſt ſolùm peccatum veniale, quia eſt tantùm exceſſus in ſtudio placendi & oblectandi in communi congreſſu. poteſt tamen eſſe peccatum mortale trifariã, vt docet D. Th. q. 115. ar. 2. Primò, Ratione materiæ; ſi laudes alicuius peccatum, præſertim mortiferum; iuxta illud, *Laudatur peccator in deſiderijs animæ ſuæ, & iniquus benedicitur.* & Iſa. 5. *Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malũ*: vt cũ quis laudatur à conſtantia in hæreſi, à rebellione, &c. Sic plerumque adulatores vitia nominibus virtutum tamquam fuco honeſtant & laudant: de quo pulchrè D. Baſil. in illud Pſ. 61. *Cucurri in ſiti.* Secundò, Ratione finis, ſi aduleris vt noceas, vt ad libidines pertrahas, &c. Tertiò, Ratione effectus, vt cùm per adulationem præbetur occaſio alicuius grauis peccati, etiam præter intẽtionem. nihil enim eſt quod tam facilè mentem hominis corrumpat, quam adulatio; teſte Hier. ep. ad Celantiam. vide plura de hoc vitio apud D. Anton. p. 2. tit. 10. c. 2. §. 2.

53 *Qualis moroſitas & litigium.* *Moroſitas* etiam, ſeu litigium per ſe eſt ſolùm peccatum veniale; quia tantùm adfert proximo nonnullam moleſtiã & tædium in congreſſibus; quę res non cenſetur grauis aut contra charitatem nec euertit vitam ſocialem, etſi ei nonnihil incommodet, eamque minùs ſuauem reddat. eſt tamen deterior quàm adulatio, ſi vtrumque præcisè & per ſe ſpectetur, nam peius eſt eſſe moleſtum in congreſſibus, quàm nonnihil excedere blanditijs: illud enim longiùs abeſt ab officio huius virtutis, cuius eſt delectabilem efficere noſtram conſuetudinem. ratione tamen finis, vel materiæ, vel effectus cõſequentis, adulatio ordinariè eſt multò deterior; vnde magis ab adulatoribus, quàm ab aſperis ingenijs eſt cauendum, vt etiam inſinuat Propheta Pſ. 140. *Corripiet me iuſtus in miſericordia & increpabit me: oleũ autem peccatoris non impinguet caput meum.*

DVBITATIO VIII.

Quid ſit liberalitas, & quæ vitia ei oppoſita.

D. THO. Q. 117. 118. 119.

54 *Quid liberalitas.* LIBERALITAS, Ariſt. ἐλευθεριότης, eſt virtus, quæ moderatur amorem pecuniæ, & reddit nos faciles & promptos ad eas expendendas quando ratio dictat; vt rectè docet D. Th. q. 117. ar. 1. 2. & 3. ex Ariſt. l. 4. eth c. 1. *Pecunia.* *Pecuniam* vocamus non ſolùm nummos, ſed *omnia, quorum pretium pecunia metitur*, vt Ariſt. ibidem ait. cùm enim cupiditas pecuniæ & diuitiarum in hominibus admodum ſit vehemens, & grauia inducat incommoda, (*omnium enim malorum radix eſt cupiditas*, teſte Apoſtolo) oportuit eſſe aliquam virtutem, quæ hanc cupiditatem moderaretur: hanc vocamus *liberalitatem*.

Itaque *liberalitas* immediatè verſatur circa æſtimationem & affectum diuitiarum, vtrique modum imponendo, *Circa quid verſetur, & quo modo.* & faciendo eas æſtimari & amari in ſuo gradu, non ſuprà, nec infra; mediatè circa earum vſum: idque dupliciter. Primò, Tollendo impedimẽtum recti vſus. hoc ipſo enim quo temperat amorem earum, promptiores nos reddit ad eas erogandas, quãdocumque caſus inciderit quo id iudicetur conueniens: nimius enim earum amor & cupiditas promptam erogationem impediebat. Secundò, Inclinando directè ad earum elargitionem, vel potiùs ad certum in elargiẽdo modum. Liberales enim maximè ex eo vocantur, quòd libenter & hilariter de rebus ſuis largiantur alijs: idq; non quia hi egent; hoc enim eſt miſericordiæ: nec quia amici, hoc enim amicitiæ: neque ob beneficia; quia hoc gratitudinis: nec intuitu compenſationis; quia hoc amoris concupiſcentiæ, qui maximè repugnat liberalitati: ſed quia hic modus elargiendi, in vita politica & ſociali decet hominem, & conſentaneus eſt eius affectui & habitui. Itaq; inclinat propriè in modum, qui in largiendo ſeruãdus eſt, quatenus hic congruit illius affectui, ſiue vt effectus illius, ſiue vt ſignũ; & vitæ ſociali.

Ex quibus patet Primò, Hanc virtutem eſſe magni momenti, quod ad primarium eius officium attinet, nã res eſt ſummè vtilis & neceſſaria in hac vita, cupiditatem diuitiarum eſſe compreſſam, & ſecundùm rationis regulam tẽperatam. & hoc munus poteſt habere in omnibus, etiam pauperibus, imò in nullis magis, quã in ijs, qui voluntariè pauperes ſunt, qui minimè cupiditate diuitiarum tenentur: *Liberalitas in gradu heroico.* quàuis in his aliquid maius ſit quàm liberalitas vulgaris: quia eſt diuitiarum contemptus & fuga, propter amorẽ bonorum cæleſtium & Chriſti imitationem: qui eſt gradus heroicus liberalitatis. 55

Secũdarium officium, ſcilicet elargitio & modus debitus in ea ſeruandus, quatenus præcisè declarant hunc moderatum affectum & quamdam vilipenſionem diuitiarum, eſt minoris momenti; etſi per hanc liberalitas ſe maximè oſtẽdat: nec omnibus conuenit; cùm non omnes habeant quæ largiantur.

Porrò ad illam moderationem cupiditatis diuitiarũ conſiderandum eſt Primò, Quid ipſæ ſint in ſe, quam viles, quàm exiguæ, quàm incertæ & inſtabiles. Secũdò, Ad quid valeant; nimirum ad faſtum, ad oblectationes ſenſuum, & ad omnem mali licentiam. Tertiò, Quantas curas & moleſtias ſecum trahant. Quartò, Quàm paucis natura contenta, & quàm multa illi ſuperflua. Quintò, Denique melius & honeſtius eſſe dare, quàm accipere. 56 *Conſiderationes incitantes ad hanc virtutem.*

Patet Secundò, Obiectum materiale & immediatũ huius virtutis, ſeu materiam proximam eſſe *cupiditatem pecuniæ*: huic enim cupiditati modum imponere, eſt primarius finis huius virtutis, & conſequenter *modus* ille eſt obiectum formale. mediatum eſt *erogatio pecuniæ*: nã & huic modum imponere debet, vt libenter, hilariter & copiosè, prout ratio decori in vita ciuili poſtulat, fiat. vt tamen erogatio ſit materia ſeu obiectum liberalitatis, debent adeſſe circumſtantiæ illæ, cum quibus ipſa ſecundùm ſubſtãtiam ſuam honeſtè fieri poſſit, alioquin circa illam non erit liberalitas, (cuius materia debet eſſe honeſta) ſed profuſio. hęc autem erogatio, quia tendit in alium, eſtque quodammodò debita ex honeſtate huius virtutis, vt per eam affectus internus ſe prodat, facit vt hæc virtus ex parte ſit ſimilis iuſtitiæ; & numeretur inter eas, quæ iuſtitiæ dicuntur annexę. materia remotiſſima huius virtutis eſt *pecunia*: circa huius enim elargitionem & vſum verſatur. quæ intellige non de ingenti ſumma; hæc enim ad magnificentiam pertinet, vt inf. l. 3. c. 2. dub. 4. dicetur, ſed de medioeri & ordinaria. 57 *Obiectũ & materia.*

Petes, Verùm in Deo ſit propriè liberalitas? 58 *An liberalitas in Deo.*

Reſp. Si *liberalitas* accipiatur pro virtute moderãte cupiditatem diuitiarum, ſic in Deo nõ eſt liberalitas, niſi metaphoricè, ſicut nec ira: ſed quia hoc nomen propriè & magis ordinariè accipi ſolet pro affectu ad promptè, copiosè, & abſque intuitu compenſationis de rebus ſuis erogandum alijs, ſiue interueniat cupiditatis moderatio, ſiue non; ideò abſolutè dicendum eſt in Deo propriè eſſe *liberalitatem*; & quidem maximam; ſicut & beneficia ipſius maxima ſunt & propriiſſimè beneficia; quorum collatio eſt actus liberalitatis: ipſe enim eſt propenſiſſimus ad erogandum, & quidem hilariter, copiosè & merè gratis, idque quia decet ipſius benignitatem & beneficam naturam.

Digitized by Google

59 *Vitia oppoſita.* *Auaritia.*

Libertalitati opponuntur duo vitia, *auaritia* & *profuſio.* *Auaritia* (quæ ἀνελευθερία Ariſtoteli vocatur; quia res illibera & homine maximè indigna) excedit in æſtimatione & amore diuitiarum, & conſequenter in illis nimiũ retinendis, vel nimio ſtudio quærendis, vel per quæuis media, vt per fas & nefas: vnde apud Græcos et dicitur πλεονεξία, à ſtudio plus habendi. opponitur tamen liberalitati per defectum; quia deficit in erogando; non enim erogat quando ratio poſtulat: ab erogatione autem potiſſimùm liberalitas appellatur.

Eſt periculoſa.

Hoc vitium etſi per ſe ſit ſolùm peccatum ueniale; utpote inordinatus amor diuitiarum, tamen eſt ualde periculoſum. facile enim hic amor ita creſcit, vt propter diuitias homo paruipendat præcepta diuina, paratus quiduis ad eas aſſequendas patrare. vnde crebrò & grauiſſimè reprehenditur in Scripturis: Eccle. 10. *Auaro nihil eſt ſceleſtius*: nimirum, quia paratus eſt quamuis iniuriam facere propter diuitias, ut ex uerſu præcedẽte patet: deinde ſtatim additur, *Nihil eſt iniquius quàm amare pecuniam: hic enim & animam ſuam venalem habet: quoniã in vita ſua proiecit intima ſua.* Ad Eph. 5. Apoſtolus dicit *auaritiam eſſe idololatriam*; quia auarus afficitur præ Deo; omnia paratus propter aurum agere & pati. 1. ad Tim. 6. *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & deſideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. radix enim omnium malorum eſt cupiditas.* nimirum, quia nullum eſt malum, ad quod cupiditas diuitiarum aliquando non impellat.

60 *Eſt vitium capitale.* *Filiæ auaritiæ.*

Vnde meritò auaritia inter peccata capitalia numeratur quæ ſunt veluti fontes & radices multorum aliorum. hinc Greg. l. 31. mor. c. 31. ſeptem auaritiæ filias enumerat. *De auaritia,* inquit, *proditio fraus, fallacia, periuria, inquietudo violentia, & contra miſericordiam obdurationes cordis oriũtur.* Quarum ratio ſic breuiter iuxta D. Tho. explicari poteſt. *Auaritia* enim excedit in duobus, in retinendo, & in acquirendo. vt excedit in retinendo, parit filiam *obdurationem cordis*, claudens uiſcera ſua ad preces pauperis: ut uerò in acquirendo, ſic in affectu quidem parit *inquietudinem*, & ſuperuacaneas curas, ſemper in craſtinum ſolicita. nã vt Eccl. 5. dicitur, *Auarus non implebitur pecunia.* In effectu autem interdum impellit vt *vim* proximo inferas; (ut faciunt fures & raptores) interdum ut dolo utaris, ut ſæpè ſit in contractibus: qui dolus, ſi committatur ſimplici verbo, erit *fallacia*; ſi additum fuerit iuramentum, erit *periurium.* Si verò committatur in opere; uel id fiet circa rem aliquã, & erit *fraus* uel contra perſonam, & dicetur *proditio*. Ex quibus etiam patet prædictas filias ex auaritia oriri ſecundùm rationem cauſæ finalis: impellit enim auaritia ad iſta peccata, ſicut intentio ad electionem. omnia enim iſta fiunt ex inordinato affectu pecuniæ uel retinendæ, uel acquirendæ: unde cùm in moralibus finis habeat rationem principij modus iſte naſcendi propriè eſt moralis.

Quale peccatum.

Aduerte tamen, etſi hoc uitium dicatur capitale, non tamen idcireò putandum ſemper eſſe mortiferum; ſed tunc ſolùm, cùm propter diuitias conſequendas, uel retinendas, paratus fuerit aliquod præceptum obligans ſub mortali, uiolare.

61 *Profuſio.*

Profuſio, Ariſt. ἀσωτία, aduerſatur liberalitati, tum defectu in opibus conſeruandis, tum exceſſu in erogandis: prodigus enim dat quibus non oportet; ut hiſtrionibus, adulatoribus; uel pluſquam oportet, ut cùm magnis expenſis facit quæ paruis fieri poſſunt: uel in res friuolas multa expendit. hoc tamen uitium per ſe non eſt niſi ueniale, quia homo eſt dominus ſuæ pecuniæ, & pecunia ex infimis bonis: eſtq; minus quàm auaritia. Primò, Quia eſt uicinius liberalitati. Secundò, Prodigus eſt utilis multis; auarus nec ſibi nec alijs prodeſt. Tertiò, Quia faciliùs emendatur. His accedit, quòd auaritia ſit ignominioſior, cùm per eam homo ſe faciat mancipium pecuniæ, rei infimæ: unde Cicero quodam loco ait, *nihil eſſe tam anguſti, tamq; parui animi, quàm amare pecuniam.*

Per ſe eſt veniale. *Eſt minus peccatum, quàm auaritia.*

62 *Aliquando eſt mortiferum.*

Poteſt tamen profuſio eſſe peccatum mortale. Primò, ratione finis, ſi ad finem referatur in quo eſt peccatum mortale. Secundò, Ratione effectus, cùm quis ſe reddit impotentem ad ſoluenda debita, uel quando, ut profusè expendat, omittit eleemoſynas in caſu extremæ uel grauis neceſſitatis. Tertiò, Ratione offenſionis proximorum. Quartò, Ratione peculiaris obligationis expendẽdi ſuperflua in pias cauſas. ſic profuſio ex bonis eccleſiaſticis eſt peccatum mortale. Denique ſæpè profuſio eſt cauſa auaritię: qui enim multa profundunt, cùm opes non ſint ipſis inexhauſtæ, coguntur malis artibus, auarisque modis aliunde conquirere, ut fomenta uitio profuſionis ſuppeditent. hinc plerumque fit, ut qui ſunt in quibuſdam profuſi, in alijs ſint auari, parũ uel nihil pauperibus erogando, & iniquè corrogando ut profuſionem continuent. Exempla habemus in multis mercatoribus & nobilibus. vide Ariſt. 4. ethic. c. 1. ſub fi.

Profuſio & auaritia ſe mutuò gignunt.

DVBITATIO IX.

Quid ſit ἐπιείκεια *ſeu æquitas.*

D. THOMAS Q. 120.

63 *Quid ſit.*

Ἐπιείκεια eſt quando aliquid agitur contra uerba legis, eo quòd bonum commune, uel ratio uirtutis id poſtulet. cùm enim leges uniuerſaliter proponantur, & regulæ uniuerſales multas patiantur exceptiones; ſæpe caſus incidit in quibus malum eſſet uerba legis ſequi, v. g. lex ſit, *Depoſitum eſſe reddendum.* accidit autem ut quis gladiũ depoſitum repetat cauſa pugnandi cum inimico, non eſt parẽdum uerbis legis, ſed contra faciendum. hoc igitur eſt officium huius uirtutis, quæ Græcis ἐπιείκεια, Latinis *æquitas* dici poteſt. Item lex ſit, *Nemo mœnia tranſcendat.* incidit caſus, ubi niſi mœnia tranſcendero, hoſtis urbem capiet: æquitas iubet facere contra uerba legis. Idem dicendum de lege ieiunij, audiẽdi Sacri, confitendi & alijs innumeris. nec ſolùm in poſitiuis, ſed etiam in naturalibus quibuſdam generaliter expreſſis locum habet. ut rectè Caie. q. 120. ar. 1. docet; ut, *Non occides, depoſitum reddes,* &c. Hac ratione dicitur hæc uirtus eſſe *directiua & correctiua* legum, quando ob ſuam uniuerſalem expreſſionem deficiunt à recto;

Eſt directiua legũ & correctiua.

64

quia inclinat ut contra uerba legis agatur, idq; ob altiorem quamdam conſiderationem. unde patet, quando quis eximitur per diſpenſationem à lege, hanc uirtutem non habere locum; quia non eſt opus correctione legis, cùm nõ ceſſet eius obligatio ob uniuerſalitatem.

Gnome eſt dirigit. *Syneſis aliàs virtutes.*

Iudicium, quo dirigitur hæc uirtus, uocatur *gnome*; ſicut iudicium, quo diriguntur ea, quæ fiunt ſecundum uerba legis, uocatur *syneſis*, ut dictum eſt ſup. l. 1. c. 2. de Prudentiã, dub. 3. *Syneſis* enim ſecundum D. Tho eſt iudicium rectum de rebus agendis, ductum ex conſideratione uerborũ legis & finis proximi, quem lex reſpicit. v. g. eſt hodie mihi ieiunandum, quia Eccleſia præcipit, uel quia caro caſtigãda, & ſubijciendo ſpiritui quòd ſi ieiunium grauiter læderet ualetudinem, gnome ex altioris principij conſideratione iudicat uerba legis non eſſe hic ſeruanda, ſed eſſe comedẽdum, nempe ex eo, quòd lædere ualetudinem ſit contra charitatem ſui, & impediat obſequium Dei uel proximi; quæ cũ ſint maioris momenti, quam id, quod legiſlator in ſua lege intendebat, ceſſat obligatio uerborum legis.

An ſit una virtus.

Petes Verùm æquitas ſit una aliqua uirtus?

65 *Valdè probabile eſt non eſſe.*

Reſp. Valdè probabile eſt non eſſe unam uirtutem à reliquis diſtinctam, uel ſaltem talem uirtutem non eſſe neceſſariam. ratio eſt, quia *æquitas* in omni genere legũ, & in omni materia uirtutum, locum habet, & non reſpicit unam rationem formalem; (ſicut obedientia, quæ ubique intuetur debitum præcepti & iuſtitia legalis, quæ debitum ciuis erga Remp.) ſed diuerſas rationes honeſti (ob quas à uerbis legis recedit) in diuerſis materijs, imò in diuerſis caſibus circa eamdem legem intuetur: quod ex prædictis exemplis eſt perſpicuum. nam legem illam de mœnibus non tranſiliendis, non ſeruat hoſte imminẽte, ex affectu boni communis: depoſitum negat, ex affectu iuſtitię uel charitatis proximi: legem ieiunij non ſeruat, ex affectu charitatis ſui, uel proximi, uel obſequij diuini, quod eſt religionis: aliquãdo etiam ex affectu iuſtitiæ erga proximum; ut ſi nõ poſſit aliter reddere debitum uxori, uel ſoluere creditoribus. Itaque cũ uirtus ſpeciem contrahat ex obiecto, cuius affectu operatur, & hoc obiectum ſit ualdè uarium, & diuerſorum generũ, perſpicuum eſt æquitatem quoque ad uarias uirtutes pertinere. Confir. quia quando lex propter ſuam generalitatem offenſura eſſet aliquam uirtutem, nobis eius uerba ſequentibus; illa uirtus ſufficiens eſt ut contra uerba legis honeſtè agamus, modò prudentia adſit, quæ dirigat; ut ex prædictis

exemplis

Digitized by Google

exemplis colligitur: ergo non eſt opus ad hoc aliqua peculiari uirtute appetitus; ſed ſolùm prudentia, quæ oſtendat legis uerba in hoc caſu huic uel illi uirtuti aduerſari; ac proinde tali modo & fine contrà agendum: quæ prudentia multis deeſt, uel ob ſcrupulos, quibus impliciti, uerbis legis ita præſtringuntur, ut rationes altiores, ob quas in hoc uel illo euentu ſequenda non ſint, expendere nequeant; uel ob iudicij tenuitatem.

Singula virtutes, vt habeãt rationẽ æquitatis. Ex his ſequitur, ſingulas uirtutes habere rationem æquitatis, quatenus contra uerba legum ex affectu propriæ honeſtatis operantur. ac proinde non diſtingui æquitatem à ſingulis, niſi ratione,

66 *Obiectio.* Dices Primò, Æquitas reſpicit correctionem legis: atqui hæc eſt una quædam ratio obiectiua. Secundò, Ariſtot. 5. ethic. c. 10. dicit, *æquum eſſe quoddam iuſtum & melius quã iuſtum legitimum: eſſe enim correctionẽ iuſti legitimi.* Item *æquitatem eſſe quandam iuſtitiam, & iuſtitia legali meliorem:* hoc autem non poteſt dici de quauis uirtute.

Reſp. Reſp. ad Primum; *Correctio* legis propriè fit per prudentiam uel gnomen, quæ eſt pars prudentiæ, & regula huius uirtutis. Dicitur autem fieri per hanc uirtutem, tum quia fit per regulam, qua hæc uirtus dirigitur: tum quia opus huius uirtutis repugnat uerbis legis, & ita ipſo opere lex corrigitur. unde non eſt neceſſe hanc uirtutem accipere ſpeciem ab hac correctione; quia non ideò facit opus ut legis uerba non ſeruet aut ut legem corrigat; ſed propter aliam rationem honeſti; quæ cogit à uerbis legis recedere; quæ ratio uaria eſſe poteſt.

67 *τὸ ἐπιεικές.* Ad Secundum: *Aequum* eſt quoddam Ius ſeu iuſtum, quia eſt conforme menti legiſlatoris, quæ eſt legis anima, uel potiùs altior quædam lex, quàm ipſis uerbis continetur: unde etiam eſt melius quàm *Ius legitimum*; quia altiorem finem reſpicit, *legitimum* enim ius, uerbis legis & proximo legis fine continetur. *æquum* uerò continetur ſola mente legiſlatoris, & altiorem finem habet. unde etiam eſt correctio iuris legitimi: nam ius legitimum prætermittitur, ut æquitatis ratio ſeruetur; hic tamen finis altior non eſt unius rationis. unde nec unam conſtituit uirtutem. Similimodo *æquitas eſt quædam iuſtitia*, quia ſatisfacit menti legiſlatoris; eſtque melior iuſtitia legali, ſi *iuſtitia legalis* accipiatur pro ea, quæ ſolum ſatisfacit legi ſcriptæ. melius enim eſt ſequi mentem legiſlatoris ſecundùm altiorem finem, quàm ſequi uerba ſecundùm finem inferiorem. Si autem *iuſtitia legalis* accipiatur generatim pro uirtute, quæ ſatisfacit uerbis legis, uel menti legiſlatoris; ſic æquitas eſt pars iuſtitiæ legalis; ut rectè Diuus Thomas articu. 2. ad 1. explicat.

Sed ex his non ſequitur eſſe unam uirtutem ſecundùm Ariſtotelem quia neque iuſtitia legalis Ariſtoteli una uirtus eſt, ſed omnis uirtus, quatenus legi ſatisfacit, ut ſup. l. 2. c. 1. dub. 3. oſtenſum.

68 *Quomodo poſſit una virtus ſtatui.* His tamen addo, Sicut *obedientia* conſtituitur una uirtus, quæ reſpicit præceptum ſeu legem, maximè uerbis expreſſam: ita *æquitatem* poſſe ſtatui unam uirtutem, quæ reſpiciat tacitam legiſlatoris mentem; quæ eſt, ut in certis euentis non agatur ſecundùm uerba legis, ſed ſecundùm dictamen altioris finis: nam in omni materia uirtutis poteſt quis hac conſideratione legem corrigere, & contra uerba legis honeſtè operari, ut menti legiſlatoris obtemperet. ſicut enim per ſe honeſtum eſt præcepto expreſſo Superioris ſe conformare; ita etiam per ſe honeſtum eſt tacitæ menti Superioris ſe conformare, quando uerba legis non ſunt ſequenda. Hoc modo uidetur intelligendus D. Thomas, qui *æquitatem* unam uirtutem ſtatuit, & præfert iuſtitiæ legali, quæ uerbis legis obtemperat. ubi etiam per *iuſtitiam legalem* uidetur intelligere *obedientiam*. Eodem modo poteſt explicari Ariſtoteles. Iuxta hunc modum *æquitas* definiri poteſt, uirtus inclinans ad recedendum à uerbis legis quando ob uniuerſale bonum deficit à recto, ut intentioni legiſlatoris nos accommodemus. Fatendũ tamen eſt, quando æquitate utimur, & à uerbis legis recedimus intuitu altioris conſiderationis, nos id non facere principaliter ut nos menti legiſlatoris accommodemus; (quamuis eo motiuo uti poſſimus) ſed ne aliam uirtutem offendamus. unde ſupra dixi, præter uirtutes particulares non eſſe diſtinctam uirtutem (quæ uocetur *ἐπιείκεια* ſeu æquitas) neceſſariam. ſed quamuis neceſſaria non ſit, eſt tamẽ utilis, ut quis etiam illo motiuo operetur. 69

70 Ex quibus patet, hanc uirtutem eodem ferè modo Iuſtitiæ annexam eſſe, quo obedientia; quia ſicut hæc ſatisfacit legi & præcepto, eius uerbis ſe conformando; ita illa ſatisfacit intentioni, à uerbis legis recedendo.

Hæc dicta ſint de Iuſtitia & Iure, & virtutibus illi annexis: & ita finis eſto Libri ſecundi.

LIBER

Digitized by Google

LIBER TERTIVS DE FORTITVDINE TERTIA VIRTVTE CARDINALI.

EXPLICATA PRVDENTIA & IVSTITIA, ſequitur FORTITVDO, quæ eſt tertia virtus Cardinalis. Hæc poſterior quidem eſt dignitate quàm Iuſtitia: quia Iuſtitia omnes vitæ noſtræ actiones, quæ alium reſpiciunt, rectè componit, vnde latiſsimè patet, & ſine ea nec pax humano generi, nec vlla ſocietas aut Reſpub. conſtare poteſt, vitaque hominum, ea ſublata, merum erit latrocinium, qualis apud Cyclopes & Canibales: Fortitudo autem ſolùm in eo verſatur, vt impedimenta quædam rectè operandi ex periculis & malis huius vitæ occurrentia remoueat, ne propter illa ab honeſto recedamus, prior tamen quàm Temperantia; quia difficilius eſt timorem mortis & verberum vincere, quàm cupiditatem voluptatum refrænare. cuius ſignum eſt, teſte Ariſtotele, quod etiam immanes belluæ à maximis voluptatibus metu verberum abſtineant. deinde quia functiones fortitudinis magis ad bonum commune, defenſionem patriæ, & Iuſtitiæ pertinent, quàm Temperantiæ.

Conſtabit autem hic liber duobus capitibus. Prius erit de Fortitudine ſecundùm ſe, eius functionibus, & vitijs ei aduerſantibus. Alterum de virtutibus Fortitudini affinibus, & vitijs iiſdem oppoſitis.

CAPVT PRIMVM
De Fortitudine ſecundùm ſe, & eius functionibus.

Conſtat 6. Dubitationibus.

DVBITATIO PRIMA.
Quid fortitudo, & quæ illius officia. D.Thom.Quæſt. 123.

Fortitudo dupliciter accipitur, 1. Acceptio

NOTANDVM, hoc nomen dupliciter accipi, vt docet D.Thom.art.2.

Primò. Pro firmitate animi in bono honeſto hoc modo uel eſt uirtus generalis, nimirũ obiecto & extẽſione materiæ, quamuis ſpecialis eſſentia & habitu; ſicut amor honeſti in genere. vt enim poſſum habere firmum propoſitum ſequẽdi in omni negotio bonum honeſtum, quod recta ratio dictabit; ita etiam perſtandi in eo firmè, nec ſinendi ab eo ullis incommodis me auelli: quod propoſitum habitu permanens, uidetur eſſe uirtus quædam. Hoc modo accipit Ambr. lib.1. de off. c.36. cùm ait; *in duobus generibus fortitudo ſpectatur animi. Primò, Vt externa corporis pro minimis habeat & quaſi ſuperflua deſpicienda magis, quàm expetenda ducat.*

eat. Secundò, Vt ea, quæ ſumma ſunt, omneſq; res in quibus honeſtas & illud πρέπον cernitur, præclara animi intentione vſque ad effectum perſequatur. Itaque fortitudo, iuxta Ambroſium, complectitur contemptum diuitiarum, honorum, & uoluptatum, & firmum propoſitum inhærendi bono honeſto, ſic ut nullis malis te ſinas ab eo diuelli; ut idem fuſiùs proſequitur.

Vel certè eſt conditio omnis uirtutis: nam omnis uirtus facit nos firmiter inhærere ſuo obiecto; ſi tamen perfecta ſit. qui enim perfectè temperans eſt, ita amat bonum temperantiæ in opere ſuo, ut nullis malis impelli poſſit ad illud uiolandum.

Dixi, *ſi perfecta ſit*, ſeu *in gradu heroico*; quia etſi omnis uirtus, quà habitus, aliquam firmitatem tribuat, iuxta Ariſtotelem; hæc tamē facilè expugnabitur, niſi alia perfectio accedat, qua bonum ſuum omnibus commodis & incommodis anteponat, idq; firmo & inexpugnabili propoſito; quò cùm peruenerit, dicitur eſſe in gradu heroico.

3 Secundò, Pro firmitate animi in ſuſtinendis & repellendis iis, in quibus difficillimum eſt animum regere, & ſtatū rationis retinere; ut ſunt pericula mortis. Vbi enim eſt peculiaris difficultas in retinendo rationis præſcripto, (quod rationis bonum dicitur) ibi neceſſe eſt nos peculiari uirtute dirigi & iuuari: atqui in periculis mortis eſt peculiaris difficultas vt quis decorè & ex rationis norma interiùs & exteriùs ſe gerat: in his enim uel excitatur ingens timor ad mali fugam, quem difficillimum eſt ita coercere ut non perturbet, & ad aliquid indecori compellat: vel excitatur motus audaciæ, ad mali repulſam; qui etiam moderandus eſt, ne temerè in periculum præcipitet: vel vtraque affectio alternantibus animi motibus, & veluti inter ſe confligentibus (quod ſæpiſſimè fit) exoritur; & tunc vtramque ſimul ad rationis præſcriptum temperare oportet. Itaque opus eſt peculiari virtute, quę has difficultates ſuperet, & motus illos, ſecundùm rationis regulam moderetur. hāc vocamus *Fortitudinem*, ex analogia ad robur corporis. ſicut enim magno robore corporis opus eſt, vt immotus ſuſtineas vel etiā repellas id, quod corpus tuum validè impellit; ita magno animi robore opus eſt vt pericula mortis, quæ animum mediante apprehenſione vehementer concutiūt, ſuſtineas, aut repellas, immotus in honeſto permanens.

2. Acceptio.

4 Dices, Virtutes ſingulæ ad hoc in ſua materia ſufficiunt, præſertim in gradu heroico: ergo hæc non eſt neceſſaria.

Obiectio.

Reſp.

Reſpondeo Primò, Negando conſequentiam; quia pauci eas habent in illo gradu: itaque ſaltem cæteris eſt neceſſaria. Deinde aliæ virtutes non moderantur timores & audaciam, quia id per ſe bonum & congruum homini; ſed quia neceſſarium ad finem ipſarum; vnde potiùs dicuntur id facere imperando quàm eliciendo: ergo debet eſſe aliqua virtus, quæ id faciat ex affectu illius per ſe boni, & eliciendo.

5 Vt autem penitiùs intelligatur quod ſit officium huius uirtutis.

Officiū & functio fortitudinis.

Notandum Primò, Quòd ſicut *Iuſtitia* verſatur circa actiones, quæ alium reſpiciunt modum & menſuram rationis, quam in ſe habet, illis imponendo, vt congruāt habitui & deceant virum iuſtum; ita *Fortitudo* immediatè verſatur circa paſſionem timoris & audaciæ in periculis mortis, debitam rationis menſuram ſibi inſitam illis imprimendo, vt reſpondeant fortitudinis virtuti, & deceant virum fortē. omnis enim virtutis habitualis finis eſt, imprimere ſimilitudinem ſui in actionem vel paſſionem animi, tamquam in propriam & proximam materiam, vt colligitur ex Diuo Thoma quæſt. 123. art. 7. modus enim rationis primò & eſſentialiter exiſtit in virtute prudentiæ, & ab habitu tranſit in actum prudentiæ. Ab actu autem prudentiæ tranſit, & veluti imprimitur actui interno voluntatis, qui alioquin vt à voluntate procedens, erat indifferens, capax illius & cōtrarij. Ab actu voluntatis interno trāſit in habitum, qui per actum in voluntate generatur. habitus verò genitus hanc rectitudinem intendit immediatè imprimere, vel actioni externæ, ſi circa eā immediatè verſetur; vt in Iuſtitia; vel paſſioni, ſi hæc eius proxima ſit materia: mediatè tamen etiam actioni externæ; nam huius moderatio eſt finis principalis virtutis illius.

Modus rationis quomodo deſcēdat in op⁹.

6 Vnde patet Primò, Quomodo bonum prudētiæ, & rectitudo, quę eſt in prudentia, veluti in regula, deſcēdat in vim appetitiuam, & ibi habeat rationem virtutis; & à vi appetitiua in actiones & paſſiones.

Patet Secundò, Actiones externas & paſſiones animi internas ad virtutem ſe habere inſtar materiæ: ſicut lignū & æs ad artem ſtatuariam; ſicut enim ſtatuaria intendit æri, vel ligno ſui quamdam ſimilitudinem imprimere; ita virtus moralis actionibus externis & affectionibus animi intēdit ſui ſpeciem iuxta materiæ capacitatē inſerere. Rurſus, ſicut proprium opus artis ſtatuariæ non eſt lignum vel æs, ſed forma ſtatuæ impreſſa illi materiæ & ipſum compoſitū ex forma & materia; (quod etiam eſt proprium obiectū & proprius finis illius artis) ita proprium opus fortitudinis non eſt timere abſolutè, vel audere, vel aggredi periculum; ſed quando timendum vel audendum eſt, ponere in his rectitudinem rationis; & conſequenter opus eius eſt compoſitum ex paſſione & illa rectitudine, quod eſt timere, & audere moderatè, ſicut fortem decet. Inſinuat hæc Ariſtotel. 3. ethicorum c. 7. cùm ait, *conſentaneè enim habitui*, (Græcè κατ' ἕξιν, nō κατ' ἀξίαν vt Lambinus & alij quidam interpretes non rectè legunt) *& vt ratio præſcribit, patitur & agit fortis: finis autem operationis omnis eſt congruere habitui*, &c.

Paſſiones internæ ſe habent inſtar materiæ circa quam.

7 Porrò ſicut moderatur *timorem* & *audaciam*, antequam malum euenerit, vel quando ſuperari poteſt; ita poſtquam euenit, & ſuperari nequit, moderatur paſſionem *triſtitiæ*, ne quis nimiùm ſe affligat, aut aliquid indecori ex mœrore agat.

Etiam triſtitiam moderatur.

Patet Tertiò, Proximam fortitudinis materiam eſſe *timorem, audaciam* & *triſtitiam*, in periculis mortis; his enim moderationem & rationis menſuram imprimere ante omnia conatur. Remotiorem, *externam actionem* & *compoſitionem*, vt fugam, permanſionem, adgreſſionem, totumq; corporis motum, & geſtum: nam conatur hæc omnia moderari, vt conſentaneè viro forti fiant. non enim ſolam aggreſſionem fortitudo temperat; ſed etiam fugam quando ratio fugiendum eſſe dictat, & totam externam conſtitutionem. remotiſſimam, *ipſa pericula*.

8 Notandum Secundò, Hæc pericula debere eſſe talia vt honeſtè ſuſcipi vel ſuſtineri poſſint; vt ſunt ea, quæ pro ſalute Reipub. vel proximi, pro honore Dei, aut virtutis defenſione ſuſcipiuntur. vnde Ariſtoteles lib. 3. capitu. 7. ait, *Qui ea, quæ oportet, & cuius cauſa oportet, & vt oportet, & quando, perfert, & timet ſimiliter & confidit, fortis eſt.* ratio eſt, nam materia virtutis non poteſt eſſe inhoneſta; alioquin rationi virtutis repugnaret, & eius capax non eſſet. ſicut materia, quæ repugnat figurationi, non eſt capax figuræ ſtatuæ. Vnde latrones, graſſatores, duella ineuntes, & iniqua bella gerentes, non ſunt dicendi fortes, ſed temerarij, feroces, crudeles: quia eorū audacia & aggreſſio eſt iniqua, plenaque temeritatis vel belluinæ immanitatis: ac proinde incapax honeſti & decori fortitudinis. Vnde talis actus erit temeritatis & proiectæ audaciæ, non fortitudinis. Quare vt affectus interni vel actus externi ſint materia fortitudinis, requiritur vt per ſe tales ſint, vt accedente moderatione fortitudinis ſint abſolutè honeſti, & rationi conſentanei.

Pericula ſint honeſta.

9 Notandum Tertiò, Fortitudinem potiſſimùm ſpectari in periculis bellicis, vt docet Ariſtot. l. 3. ethic. c. 6. hæc enim honeſtiſſima & maxima cenſentur, & humanam conditionem non ſuperant. Huc pertinent non ſolùm illa communia, quæ ad patriæ defenſionem ſuſcipiuntur in bello publico; ſed etiam priuata, quæ ab iniquis hominibus, priuata impugnatione, propter Iuſtitiam inferuntur; vt rectè D. Thom. a. 5. Secundariò ſpectatur in alijs periculis ſiue mortis, ſiue aliorum malorum, & grauium calamitatum: qui enim benè ad illa bellica comparatus eſt, etiam alia, præſertim minora, facilè ſuſtinebit. Itaque ſe ad omnia grauia & honeſta, ſiue pericula, ſiue mala, vt mortis, mutilationis, flagellorum, exilij, morborum, vinculorum, ſuſtinenda extendit. quamuis ex eo, quòd quis in periculo minoris mali confidenter agat, non ſit abſolutè fortis dicēdus; vt ſi quis flagellis cædendus confidat, vt ait Ariſtot. ſup. c. 6. quia virtus ex perfectioribus actibus ſuis metienda eſt.

Potiſſimū in periculis bellicis cernitur.

10 Notandum Quartò, Hanc moderationem fieri imperio virtutis fortitudinis, mediantè conſideratione rationis & imaginatione phantaſiæ: non enim aliter appetitus inferior à ſuperiore moueri poteſt; vt oſtenſum eſt 1. 2. quæſtio. 17. ar. 7. Conſiderandum igitur eſt, Primò, Mortem non eſſe tā

tam

Quibus cõſiderationibus excitetur fortitudo.

tum malum, quantum vulgò putatur, vt quæ tot malis hominem liberet, & maxima bona, ſi rectè obita fuerit, conciliet. Secundò, Melius eſſe glorioſè mori, quàm ignominioſè viuere. Tertiò, Proponenda exempla Sanctorum & Domini noſtri, &c. talibus enim cogitationibus minuitur timor, excitatur fiducia; audacia, ſi animæ ſit, comprimitur conſideratione periculi, & quòd vita non ſit ſine cauſa proijcienda.

Quid fortitudo.

11 Ex dictis perſpicuum eſt quid ſit *fortitudo*: eſt enim virtus, quæ motus animi in rebus terribilibus, præſertim periculis mortis ſuſtinendis vel repellendis, moderatur. Diu. Auguſtinus lib. 83. quæſtionum, quæſtio. 3. ex Cicerone illam definit *conſideratam periculorum ſuſceptionem & laborum perpeſſionem*. vbi per *conſideratam* intellige *prudentẽ, congruam viro forti, & eo nomine amatam*. Si enim ſuſcipias periculum amore patriæ, erit actus Iuſtitiæ legalis, vel pietatis: ſi amore rectæ fidei, erit confeſſio fidei: ſi amore commodi, vel honoris, non erit opus virtutis, ſed amoris ſui commodi: ſi ex audacia & timoris vacuitate, erit temeritatis. Itaque vt ſit formaliter opus fortitudinis, debes adire periculum amore boni fortitudinis, quod in illo opere obiectiuè relucet; nimirum vt illud effectiuè in eo ponas; quod bonum ſitum eſt in congruentia illius operis cum ſtatu & conditione viri fortis, quà fortis; id eſt, cum virtute, vnde dicitur fortis. Paſſim tamen in Scripturis & Patribus non tam ſtrictè hoc nomen vſurpatur: ſed fortes dicuntur qui ex quauis cauſa honeſta opus fortitudinis præſtant, vt infrà dicetur.

DVBITATIO II.

Vtrùm martyrium ſit opus fortitudinis.

D. THOM. Q. 124. ART. 2.

12 **M***Artyrium* in genere idem eſt quod teſtimonium. Verùm hoc loco & paſſim apud Scriptores Eccleſiaſticos accipitur pro teſtimonio veritatis fidei, vel alicuius virtutis per mortis tolerantiam, nimirum cùm quis pro veritate fidei, vel opere virtutis mortem ſubit. Hoc autem dupliciter fieri poteſt. Primò, Cũ aliquo actu, quo mors ipſa propter illum finem acceptetur; quo modo agitur in adultis ratione vtentibus. & hoc eſt martyrium perfectum & formale; quia ſequitur ex intentione teſtificandi. Secundò, Abſque vllo actu, ſicut in paruulis propter Chriſtum occiſis; *quos in honorem martyrum receptos veneratur Eccleſia*, vt ait D. Auguſt. lib. 3. de libero arbitrio, cap. 23. & Origenes homil. 3. in varios Euangel. locos, vbi etiam dicit eos eſſe *primos martyres pro Domino occiſos, & primitias martyrũ*. ſed hoc erat ſolùm *martyrium materiale*: nam intelligentia rei teſtificandæ & voluntas aberat. quia tamen illa mors propter Chriſtum inferebatur & tollerabatur, *teſtimoniũ, quod nondum poterant ſermone, perhibebant paſſione, & ſufficit cauſa teſtimonio, licet non eloquio diſtinguantur* vt pulchrè ait auctor ſermonis de ſtella & Magis apud Cyprianum. Idem ſignificat Eccleſia in Collecta, *Deus, cuius præconium Innocentes martyres, non loquendo, ſed moriendo confeſſi ſunt*, &c. vnde Deus acceptat illam mortem inſtar formalis martyrij; nimirum vt ſicut voluntas & peccatum Adami illis obfuit, vt naſcendo ex ipſo cõtraherent peccatum; ita voluntas & meritum Chriſti illis prodeſſet, vt renaſcendo per ipſum conſequerentur Iuſtitiam.

Dupliciter ſubitũ martyrium.

Martyriũ paruulorũ.

Chriſti meritum ſupplet in illis defectũ volũtatis propria.

Supplet igitur Chriſti meritum defectum propriæ volũtatis; quia dum pro ipſo patiuntur, ſingulari modo ipſi conformantur, & ad ipſum, tamquam membra ad caput pertinent. & ita voluntas Chriſti, qui eſt caput, ipſis veluti membris tribuitur, cùm ipſi aliam habere nequeant.

Martyriũ eſſe opꝰ virtutis, quæ oppugnatur à tyranno.

13 Verùm hac ſpecie martyrij omiſſa, (cùm conſtet non eſſe opus virtutis in paruulis) quæſtio eſt de martyrio adultorum; de quo Martinus apud Caietanum art. 2. contendit non eſſe opus fortitudinis, ſed virtutis, quæ impugnatur, in gradu heroico conſtitutæ. quod ſic probari poteſt. Nã quælibet virtus in eo gradu eſt ſufficiens vt amore ſui honeſti mortem cõtemnat: in eo enim gradus heroicus virtutis magna ex parte conſiſtit, quòd voluntatem ita firmè honeſto faciat inhærere, vt illud vitæ anteponat. Itaque cùm quis ſolo amore Dei eligit mortis tolerantiam, erit actus charitatis; cùm amore fidei, erit actus fidei; cùm amore caſtitatis, erit actus temperantiæ.

Confir. Primò, Quia eiuſdem virtutis eſt amare finẽ, & medium ad finem neceſſarium: atqui amare caſtitatẽ eſt virtutis temperantiæ: ergo & amare mortem, eamque ſubire, quando hæc ad caſtitatem conſeruandam eſt neceſſarium medium, eſt opus virtutis temperantiæ.

Reſp. Caietani.

Ad hoc reſpondet Caietanus, Maiorem non eſſe veram, quando medium & finis ſunt diuerſi generis: tũc enim amorem finis & medij non pertinere ad eamdem virtutẽ. quare cùm perpeſſio mortis ſit bonum alterius generis, quàm caſtitas; amorem illius, & amorem caſtitatis non eſſe virtutis vnius, ſed diuerſarum. Sed hæc ſolutio ſolùm probat, ipſam ſecundùm ſe perpeſſionem mortis, eſſe actum materialem alterius virtutis & poſſe formaliter ab illa procedere, ſi fiat amore propriæ honeſtatis; non autem ſi fiat amore caſtitatis. ſi enim illam perpeſſionem ſolùm conſideres vt hic & nunc eſt medium ſeruandæ caſtitatis, eamque ſic eligas, haud dubiè hæc electio eſt virtutis temperantiæ; quia immediatè ex vi amoris caſtitatis procedit: & conſequenter ipſa perpeſſio externa ſequens illam electionem formaliter temperantiæ opus erit. intentio enim finis, electio medij, & executio ex vi electionis ſecuta, ad eumdem habitum pertinent; vt conſtat ex 1. 2. qu. 12. ar. 4. Nec refert vtrùm medium per ſe ſit eiuſdem generis ac ipſe finis, an diuerſi; quia non conſideratur per ſe & ſecundùm propriam honeſtatẽ; ſed ſolùm vt medium vtile ad finem, & propter illum expetendum.

Cõfirmatur Secundò, Si poſſum moderari timorem mortis, eamque velle ſuſtinere affectu boni fortitudinis, quod ſatis obſcurè ſe oſtendit, cur non etiam affectu caſtitatis, religionis & aliarum virtutum, quando euidens eſt id eſſe medium ad earum bonum tuendum neceſſarium? non enim minus efficaces ſunt affectus boni illarum virtutum, quàm boni fortitudinis; nec minùs perpeſſio mortis illo caſu eſt neceſſaria ad bonum illarum, quàm ad bonum huius.

Martyriũ poſſe ex affectu variarũ virtutum procedere.

Hæ rationes conuincunt, perpeſſionem mortis poſſe procedere ab alijs virtutibus, abſque formali actu ſpecialis virtutis fortitudinis. non eſt tamen negandum quin aliquando & plerumque ipſa virtus fortitudinis ſe immiſceat, ita vt martyrium etiã ex proprio illius affectu procedat: quia rarò virtutes eum gradum perfectionis habent, vt ſolæ ad hoc ſufficiant; vnde aliarũ adminiculo opus habent: & tunc idem actus externus à diuerſis virtutibus internis (prout in actu illo externo per ſe vel in ordine ad diuerſos fines, diuerſæ rationes honeſti poſſunt conſiderari) procedit: quod vt intelligatur in re propoſita. 14

Tria in martyrio.

Notandum eſt, in martyrio tria conſiderari poſſe. Primũ eſt, Irrogatio mortis, odio fidei vel virtutis. Secundum, Acceptatio. Tertium, Perpeſſio. Primum non eſt opus virtutis ſed impietatis, & iniuſtitiæ: ſemper enim eſt contra iuſtitiam, quia fit grauis iniuria proximo, dum ſine cauſa occiditur. eſt etiam contra eam virtutem, quæ impugnatur, & cuius odio ſupplicium infligitur. 15

Nec obſtat quòd aliquę mulieres ſeipſas amore virtutis occiderint, quæ tamen vt martyres coluntur; de quibus Euſeb. lib. 8. hiſto. cap. 12. & 17. & Ambroſius lib. 3. de virginibus, ante medium: quia etiam hæ à tyrannis occiſæ cenſentur; cùm ad hoc quodammodò ab illis cõpulſæ fuerint, ſtupri timore incuſſo; cui compulſioni meritò potuerunt cedere, ſeipſas interficiendo, Deo id illius ſuo inſtinctu permittente. non enim minus teſtimonium perhibet virtuti, qui eius retinendæ cauſa, alio moliente auferre, ſeipſum occidit, ſi id ei licitum ſit, quàm ſi ab alio ſe patiatur occidi. quod in primis locum habere poteſt in caſtitate, quæ & vi nobis inuitis eripi poteſt, (qua parte ad corpus pertinet) & in cuius ereptione eſt magnum diſcrimen ſalutis, ob voluptatem.

Acceptatio & perpeſſio mortis ex affectu diuerſarum virtutum.

Secundum & tertium ad varias virtutes pertinere poteſt. ſi enim acceptatio & perpeſſio mortis cõſideretur quatenus fit ad teſtandam fidei veritatem in ſeipſa, vel in opere virtutis elucentẽ; (quo modo ſemper à martyribus mors acceptari & ſuſtineri ſolet; hinc enim martyrium dicitur) ſic eſt confeſſio fidei, procedens à virtute fidei. eiuſdẽ enim virtutis eſt aliquid interiùs credere & exteriùs profiteri. Si ſpectetur vt fit ad placendum Deo, eſt actus charitatis: ſi vt præcepto diuino obedias, eſt, obedientię: ſi vt ſit conformi- 16

tas

tas inter ſigna externa & iudicium internum, eſt actus veritatis. Denique ſi fiat quia in tali rerum periſtaſi decet virum fortem acceptare & ſuſtinere mortem; ſic proprie procedit à virtute fortitudinis: hæc enim operatur ex affectu proprij boni, quod eſt ſimilitudo ſeu conformitas cum habitu à quo fortis dicitur, vt ſuprà ex Ariſtotele oſtenſum eſt. Similiter moderatio timoris & triſtitiæ, quæ etiam neceſſaria eſt vt mors fortiter ſuſtineatur; & cohibitio animi intra limites patientiæ poteſt fieri actu variæ virtutis: nec procedit à virtute fortitudinis, niſi fiat affectu proprij boni; nempe quia hoc per ſe honeſtum eſt & congruum viro forti. In praxi autem, omnes ſupradictæ rationes & aliæ ſimiles conſiderandæ ſunt, & mors propter omnes & ſingulas acceptanda & ſuſtinenda paſſioque timoris & triſtitiæ moderanda, ſicque formaliter hi actus ad varias virtutes pertinebunt.

Item moderatio affectuum.

17 Aduertendum tamen, ſiue hi actus (ſcilicet acceptatio & perpeſſio mortis cauſa fidei, itemque timoris & triſtitiæ in illis malis moderatio) procedant ab affectu ſpecialis virtutis; fortitudinis, ſiue alterius virtutis; ſemper tamen ſecundùm communem modum loquendi Patrum, eſſe dicendos actus fortitudinis; idque ob duas cauſas. Prior eſt, quia in his potiſſimùm actibus, robur & firmitas animi in bono, elucet; vnde etiam ſunt propria fortitudinis materia. Altera eſt, quia reipſa procedunt ex ſumma animi in bono honeſto firmitate; atqui ea firmitas, qua quis ita alicui bono honeſto inhæret, vt paratus ſit pro eo retinendo mortem oppetere, paſſim à Patribus vocatur fortitudo, vt conſtat ex Ambroſio lib. 1. de officijs cap. 36. Auguſtino libro primo de moribus Eccleſiæ cap. 22. & 23. & alijs. nullus enim Patrum, fortitudinem ad eas anguſtias reſtringit, vt ſolùm id, quod decet virum fortem reſpiciat, eiuſque ſolius intuitu operetur.

Cur ſemper dicantur actus fortitudinis.

18 Ex quibus perſpicuum eſt, martyrium verè & propriè eſſe actum fortitudinis, etiamſi ſolius charitatis & fidei affectu ſubeatur: non ſimplicem & vulgarem, ſed excellentiſſimum, qua in nobiliſſima fortitudinis materia; (vt etiã ex Ariſt. lib. 3. ethic. cap 6. colligitur) nimirum in periculis bellicis, iiſque pulcherrimis verſatur. In martyrio enim eſt bellum contra tyrannũ pro defenſione fidei & religionis, (iuxta illud Apoſt. ad Heb. 11. *Fortes facti ſunt in bello*, vt Diu. Thom. interpretatur) quod non inuadendo, ſed tolerando conficiendum eſt: at multò difficilius tolerare quàm inuadere; vt docet Ariſt. ſup. idque ob tres cauſas. Primò, Quia qui tolerat, veluti à fortiore inuaditur & opprimitur: qui inuadit, aggreditur tamquam fortior. difficilius autem eſt cum fortiore pugnare quam cum debiliore. Secundò, Qui tolerat, iam ſentit malum præſens: qui inuadit, æſtimat tãquam futurum. Tertiò, Tolerantia diu durat: inuaſio ut motu repentino: vnde Prouerb. 16. *melior eſt patiens viro forti; & qui dominatur animo ſuo, expugnatore vrbium.* & D. Amb. lib. 1. off. c. 41. fusè oſtendit, fortitudinem plus in tolerando quam in vincendo conſtare. Idem eleganter proſequitur Chryſ. hom. 85. in Mat.

Quo modo martyriũ ſit actus fortitudinis.

Difficilius eſt tolerare quã inuadere.

DVBITATIO III.

Quænam ad martyrium requirantur.

19 Reſpondendum cum diſtinctione martyrij paruulorum & adultorum: nam ad *martyrium paruulorum* non requiritur aliud, quàm vt in odium Chriſti, aut religionis Chriſtianæ occidantur. eſt communis ſententia Doctorum & ſenſus Eccleſiæ, quæ Innocentes pueros pro martyribus colit, eò quòd occiſi ſunt propter Chriſtum, de quo ſuprà nu. 12. Si enim hi cenſendi ſunt martyres ob hanc cauſam, cùm tamen nullam aliam relationem ad Chriſtum haberent, quàm quòd Chriſtus putaretur inter eos eſſe, & poſſe eorum indiſcreta cæde inuolui; non minori Iure etiã cenſendi, qui maiorem coniunctionem cum illo habẽt; vt ſunt illi, qui occiduntur quia Chriſtiani, quia baptizati, quia filij Chriſtianorum, &c. hi enim occiduntur quia ineſt illis certa cum Chriſto coniunctio, vel ad illum reſpectus; & ita ipſi mortis perpeſſione dant teſtimonium Chriſto & religioni eius.

Martyriũ paruulorũ.

Ad martyrium adultorum, vt ſit quale oportet ad ſalutem, requiruntur quinque. Primò, Mortis irrogatio. Secundò, Acceptatio eiuſdem ex pia cauſa. Tertiò, Vt non reſiſtat tyranno. Quartò, Vt fide teneat veritatem pro qua patitur. Quintò, Status gratiæ.

Martyriũ adultorum quinq; requirit.

Primò, Requiritur vt mors inferatur odio Chriſti, vel religionis Chriſtianæ, vel alicuius veritatis fidei, vel propter opus virtutis. martyrium enim eſt teſtimonium externum, quod Chriſto uel doctrinæ eius præbetur, per hoc quòd mortem pro ea ſubimus. hoc autem fieri non poteſt, niſi aliquis mortem inferat, vt Chriſtum vel eius doctrinã nobis auferat. Hinc hæretici, etiamſi putent ſe pro doctrina Chriſti occidi, non ſunt martyres; quia mors illa non infertur illis odio doctrinæ Chriſti, ſed hæreſeos, quæ Chriſti doctrinæ repugnat. Vnde rectè Diuus Auguſtinus concione 2. in Pſalm. 34. ait: *Martyrem non pœna, ſed cauſa facit: pœna enim communis eſt latroni & martyri, hæretico & Catholico, ſed cauſa diſpar.* Nec refert, quòd ipſi putent ſe iuſtam cauſam habere; tum quia eſt error culpabilis; tũ quia ſupplicium non irrogatur odio veritatis, & ita moriendo non dant teſtimonium veritati.

1. Irrogatio mortis odio Chriſti.

Hæretici.

Sed dubium eſt, vtrùm neceſſe ſit reipſa mortem ſequi. Martinus contendit id non eſſe neceſſarium, imò propoſitũ ſuſtinendæ mortis ſufficere; quia martyrium eſt actus virtutis: hic autem à noſtra libertate pendet: reipſa autem mortem ſubire non eſt in noſtra poteſtate, ſed pendet ab arbitrio tyranni. 21

An requiratũ mors.

Verùm hoc benè refutat Caietanus art. 4. inde enim ſequeretur, omnes illos, qui tale habent propoſitum eſſe martyres. quod eſt contra communem ſenſum Eccleſiæ. neque mirum eſt, fieri martyrem non eſſe in ſola noſtra poteſtate, quia eſt opus externum, ſupponens tyrannum in nos ſæuientem. Simili modo ſæpè fit vt non ſit in poteſtate hominis baptizari, confiteri, ordinari, dare eleemoſynam, & cætera.

Dicendum igitur eſt quatuor gradus martyrij diſtingui poſſe. 22

Quatuor gradus martyrij.

Primus & ſupremus eſt martyrium omnino completum: hoc requirit vt mors reipſa ſequatur; per hanc enim fit extrema & ſumma teſtificatio veritatis. quamdiu enim vita footereſt, ſemper reſtat aliquid, per quod vlterius teſtari poſſimus.

Secundus eſt, Cùm martyrium completum eſt ex parte cauſæ proximæ & intrinſecùs penetrantis, vt quando inflicta ſunt vulnera lethalia, quæ nulla vi naturali prohiberi poſſunt à morte inferenda. hoc enim cenſendum verũ martyrium, etiamſi contingat mortem diuinitus impediri: quia eſt proxima & neceſſaria ad mortem diſpoſitio.

Tertius eſt, Cùm eſt completum ex parte tantùm cauſæ extrinſecùs applicatæ, etiamſi martyr nihil inde incommodi ſentiat. tale fuit S. Ioannis, cùm in dolio feruentis olei poſitus fuit: hoc enim eſt ſubire mortem in cauſa per ſe efficaci, & naturaliter impediri neſcia, vnde non eſt minùs efficax teſtimonium veritatis apud homines, quàm ſi reuera mors ſecuta fuiſſet. quinimò quòd mors diuinitus impediatur, auget uim teſtimonij. nam per hoc omnibus fit manifeſtũ, Deum illius cauſam approbare.

Quartus eſt, Quando martyrium ſeu perpeſſio mortis ſolùm eſt inchoata per tormenta; vt quando quis propter confeſſionem fidei coram tyranno, tormentis non lethalibus afflictus eſt. nam & tales paſſim à Cypriano, Tertulliano, & alijs martyres vocantur, & diſtinguuntur à confeſſoribus; qui etſi Chriſtum confeſſi eſſent, nondum fuerãt tormentis ſubiecti; quamuis in carcerem concluſi, vel in exilium eiecti eſſent. vide Cyprianum epiſt. 9. quæ inſcribitur *martyribus & confeſſoribus*. & 10. *honorem martyrum, & confeſſorum pudorem turbare conatur*. & infr. *hi ſublato honore, quem nobis beati martyres cum confeſſoribus ſeruant, contempta Dei lege, quam ijdem martyres & confeſſores tuendam mandant*, &c. Idem apertè colligitur ex epiſtol. 15. 30. 37. 81. & alijs. Tertullianus ſcripſit librum ad martyres, quos etiam vocat *deſignatos martyres*: & paulò pòſt, *martyres*; cùm ait, *quam pacem quidem in Eccleſia non habentes, à martyribus in carcere exorare conſueuerunt*. & lib. aduerſus Praxeam, dicit *Praxeam de iactatione martyrij fuiſſe inflatum, ob breue carceris tædium*. Interdum ijdem vocantur etiam *confeſſores*, vt patet ex epiſtola 17. quæ eſt Luciani, & 18. Cyprian. &c. nam martyrium etiam eſt confeſſio. quia tamen eſt eximia & qualificata, ordinariè diſtinguitur à nuda confeſſione. 23

Cõfeſſores.

Ex

Digitized by Google

Ex his patet, martyrium omnino perfectum requirere mortem; reliqua non. Poſteriore tamen æuo non vocantur martyres, niſi qui mortem per tormẽta, uel afflictiones pro Chriſto inflictas obierunt.

24 Secundo, requiritur mortis acceptatio ob cauſam honeſtam & piam. de acceptatione probatur, quia ſicut adultus non poteſt abſque ſuo conſenſu contaminari peccato, ita neque cõſequi Iuſtitiam. vnde nec baptiſmus quidem adulto prodeſt, niſi in illum conſentiat, eamque acceptet. non tamen eſt neceſſarius conſenſus præſens, ſufficit præceſſiſſe, nec eſſe reuocatum mutatione propoſiti. vnde ſi quis ob fidem coniectus in uincula, ſtatueret apud ſe, perpeti potiùs mortem, quam fidem negare; & ille poſteà in ſomnis odio fidei interficeretur, eſſet uerè martyr, & haberet martyrij coronam: ſicut patet in ſimili de baptiſmo: nam illam mortem acceptauit; eiuſque perpeſſio eſt ei uoluntaria, quatenus pendet à uoluntate præcedente, & in habitu perſeuerante. Si tamen nihil de morte anteà cogitaret, ueriſimilius eſt non eſſe propriè martyrem: ſicut cùm quis baptizatur in ſomnis, uel amentia, qui nihil de baptiſmo cogitauit, hic non eſt uerè baptizatus. quia defuit conſenſus.

2. Acceptatio.

Occiſus pro Chriſto in ſomnis.

Quid ſi antè nihil de martyrio cogitauerit.

25 Dices, Datur Euchariſtia & Extrema vnctio in periculo mortis, ei, qui repentè priuatus eſt uſu rationis, etiamſi antea hæc non petierit: & hæc Sacramenta in illo vim habent; quia ille bona uita ſua & modo uiuendi Chriſtianè, cenſetur petiiſſe: ergo ſimiliter martyrium uim habebit ſi homo iuſtus in ſomnis interficiatur: nam hoc ipſo quòd iuſtè uixit, uidetur ſatis acceptaſſe mortem pro Chriſto ſuſtinendam, ſi articulus neceſſitatis urgeret. Hæc ratio facit hanc ſententiam non improbabilem, eamque inſinuat Caietanus 3. par. quæſtio. 87. art. 1. & tenent aliqui recentiores. Contraria tamen uidetur uerior, ob rationem allatam, unde

Obiectio.

Reſpondeo eſſe magnum diſcrimen: nam illa Sacramenta ſunt remedia ſalutis ordinaria, quæ omnes Chriſtiani in extremis petere ſolent, ſi ratione utantur: & antequam incidant in morbum, habent propoſitum illis utendi in eo articulo: quod propoſitum manet etiam dum ratione non utuntur; quia nunquam fuit reuocatum. Ipſo etiam uſu Sacramentorum per uitam, ſatis declarant quid ſibi fieri uelint in morte. At perpeſſio mortis pro fide non eſt remedium ordinarium, nec omnes ita ſunt comparati ut id deſiderent: neque ipſo modo uiuendi ſatis declarant ſe id cupere. Deinde etiamſi quis ſæpè optaret mori pro Chriſto extra periculum poſitus; hoc tamen non ſufficeret, tum quia qui extra periculum id optant, ſæpè in medijs periculis animum mutant: tum quia de hac morte, quæ ei inopinatò infertur in ſomnis, nihil cogitauit, nec eam acceptauit. hæc enim acceptatio in eo cõſiſtit, quòd quis propoſita morte & fidei negatione, uel alia impietate, eligat mortem tamquã minus malum: hoc autem ille non fecit, cùm ei id propoſitum non fuerit.

Reſp.

26 Debet etiam hæc acceptatio fieri ob *cauſam honeſtam*, alioquin ipſa perpeſſio mortis non erit opus uirtutis, nec grata Deo. ut ſi quis ſtatueret mortem pro fide ſubire ad uanam gloriam, v. g. ad famam patientiæ aut ſanctitatis, vel ad nobilitandam familiam. Et quamuis per ſe non ſit peccatum mortale, huiuſmodi finem intendere in mortis diſcrimine ſubeundo, ſi alias cauſa ſit iuſta; (quia quando opus per ſe licitum eſt, non eſt peccatum mortale, ſi quis ad illud ob finem indifferentem aut uenialem ſe applicet, & per illud huiuſmodi finem quærat; ut patet in milite bello iuſto operam dante) tamen in propoſito uix ſine peccato mortali fieri poteſt: nam in huiuſmodi negotio tenetur ſe ad Deum conuertere, & robur ab eo flagitare, ut ſuſceptum agonem decorè decertet. quod quomodo faciet niſi opus illud tamquam Deo gratum præſtare uelit? Deinde in huiuſmodi negotio occurrunt homini multę rationes ob quas mors ſit acceptanda; ut præceptum diuinum, præmium uitæ æternæ, euitatio damnationis, exemplum Chriſti & Sanctorum, dignitas religionis Chriſtianæ, & ſimilia: atqui moraliter fieri uix poteſt ut quis omnibus iſtis prætermiſſis, ſola uana gloria moueatur in illo neceſſitatis articulo; niſi illas cauſas contemnat, & hanc unam tanti faciat, ut ob eam paratus ſit mori, quamuis alia cauſa non ſubeſſet. loquor enim in eo euentu in quo uana gloria uel ſimilis finis eſt integrum motiuum hominis.

Cauſa honeſta.

Denique debet eſſe *cauſa pia*, id eſt, quæ cum uera religione & fide coniuncta ſit, uerbi gratia, ut placeat Deo, ne Deum offendat, ne à Chriſti doctrina recedat, ne à vita æterna excidat, &c. vnde 1. Petri 4. dicitur, *Si exprobramini in nomine Chriſti, beati eritis, quoniam quod eſt honoris, gloria & virtutis Dei, & qui eſt eius ſpiritus, ſuper vos requieſcet. nemo autem veſtrum patiatur vt homicida aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor: ſi autem vt Chriſtianus, non erubeſcat, glorificet autem Deum in iſto nomine.* quibus uerbis ſatis explicatur cauſam patiendi debere eſſe piam. Ratio eſt, quia alioquin non erit martyr Chriſti, ſed ſæculi uel philoſophiæ: martyr enim Chriſti dicitur, qui dat teſtimonium doctrinæ Chriſti, quæ doctrina, omnia, quæ ad piè uiuendum pertinent, complectitur. Itaque ſi quis pro aliqua aſſertione philoſophica mortem ſuſtineat, non erit uerè martyr, quia Chriſtus eam non tradidit. Secùs ſi pro uitando in ea re mendacio, quatenus id eſt contra doctrinam Chriſti, qui docuit omne mendacium eſſe uitandum; uel quatenus id diſplicet Deo. Simili modo ſi quis pateretur pro aliqua uirtute abſque ullo reſpectu ad Chriſtum uel Deum, non eſſet martyr Chriſti; quia non pateretur ut Chriſtianus, ut cultor Dei, ſed ut philoſophus more ſtoico. ut ſi quis nollet mentiri, uel peierare, quia id dedecet philoſophum, ſectatorem Epicteti aut Zenonis: ſecùs ſi quia indecens Chriſtiano ſeu cultori Chriſti. Idem dicendum de ceteris uirtutibus, ubi

Cauſa pia.

Aduertendum eſt, hoc ipſo, quo quis patitur pro opere uirtutis, cum reſpectu ad Chriſtum uel Religionem Chriſtianam, pati etiam pro ueritate fidei, quæ tale opus approbat ut Deo gratum, & contrarium improbat ut ei diſplicens. Itaque martyr ſemper dat teſtimonium doctrinæ fidei, & patitur pro illa; nimirum in ſeipſa nudè, uel in opere uirtutis (cuius ipſa eſt regula) ſpectata. vt rectè D. Thomas ar. 5. q. 124. 28

Omnis cauſa patiendi in martyrio reducitur ad confeſſionem fidei.

Dices, Quid ſi mors inferatur propter opus bonum iam factum; ſicut S. Io. Baptiſtæ accidit?

Reſpondeo, Tunc eam ita acceptari debere, ut malis eam ſubire, quàm factum tuum improbare. improbare enim opus bonum eſt contra doctrinam fidei, quæ habet, Tale opus eſſe laudabile & Deo gratum: unde nolendo improbare, pro fide pateris, eique teſtimonium tua morte præbes. Nec eſt contra rationem martyrij, etiamſi doleas te id feciſſe, (ſi ex præcepto non tenebaris) ob incommoda, quæ idcircò perfers, (quamuis id gloriam operis nonnihil obſcuret) modò in eo perſtes, eſſe opus bonum; & malis mortem oppetere, quàm id negare: quia in hoc teſtimonium veritatis ſitum eſt. 29

Martyrii præstatio transacto.

Petes, Primò, Vtrùm actus acceptandi debeat eſſe ſupernaturalis? 30

Reſpondeo, Haud dubiè debere eſſe aliquo modo ſupernaturalem, ſeu ex motione Spiritus ſancti; quia ſolis naturæ uiribus non poteſt quis ſubire martyrium ſicut oportet ad ſalutem: ſicut nec alia pietatis opera facere: eſtque in martyrio peculiaris ratio ob ſummam difficultatẽ; & quia fidei Chriſtianæ profeſſionem continet, quam nemo ſine auxilio Dei profiteri poteſt; ut ex Scripturis conſtat: *corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem*: actus autem quo quis ſalutem conſequitur, ſine gratia fieri nequit.

Acceptatio debet eſſe à Spiritu ſancto.

Petes Secundò, Vtrùm hæc acceptatio debeat procedere ex dilectione Dei ſuper omnia? Ita uidetur ſentire Caieta. art. 2. ubi contra Martinum conatur oſtendere, martyrium ex genere ſuo eſſe actum charitatis imperatum. ratio ipſius eſt, *quia*, inquit, *qui ponit vitam pro Chriſto ipſo facto præponit Chriſtum vitæ ſuæ, ac per hoc omnibus bonis vitæ minoribus*; & conſequenter omnibus bonis exterioribus, opibus, honoribus, gloriæ, famæ. 31

An ex dilectione Dei ſupra omnia.

Sed contrarium eſt uerius. Primò, Quia multæ ſunt aliæ cauſæ piæ, ob quas mors illa acceptari poteſt, ut præceptum diuinum, dignitas fidei, exemplum Chriſti, ædificatio proximi, promiſſio uitæ æternæ, comminatio damnationis: multi enim Martyres elegerunt mortem pro fide Chriſti, ne uita æterna exciderent, & æternam mortem pro momentanea incurrerent; ut ex geſtis Martyrum conſtat. Sic Eleazarus libro ſecundo Machabæorum, capit. ſexto. *Etſi in præſenti tempore ſupplicijs hominum eripiar, ſed manum Omnipotentis nec viuus nec defunctus effugiam*: & hæc eſt præcipua ratio, quam Dominus ipſe nobis ob oculos ponit, cùm ait Marc. octauo. *Qui voluerit animam ſuam ſaluam*

Id non eſſe neceſſarium.

ſaluam facere, perdet eam, & qui perdiderit animam ſuam propter me & euangelium, ſaluam faciet eam. quibus verbis efficaciſſimè nos deterret, ne in tormentis, vitæ ſaluandæ cauſa, fidem negemus, propoſito æterno exitio; & animat ad conſtanter vitam temporalem profundendam, propoſito vitæ æternæ præmio. Igitur qui hæc ſibi in martyrio proponit, & ex his ſe firmat in confeſſione contra tormenta, facit ex mente Chriſti. Idem patet ex multis alijs Scripturæ locis, quibus excitamur ad patientiam in tribulationibus per remunerationem, Luc. 21. ad Hebr. 10. Iacobi 5. &c.

Secundò, Quia quando aliquid per ſe pium & religioſum eſt, nulla eſt neceſſitas vt id ex affectu charitatis fiat; (vt patet in actu fidei, ſpei, religionis) quia ſatis per ſe placet Deo: atqui eligere mortem pro fide Chriſti eſt per ſe pium; eſt enim opus fidei & fortitudinis Chriſtianæ: ergo.

Tertiò, Matt. 10. Dominus ait; *Omnis, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo.* vbi non requirit vt hæc confeſſio procedat ex dilectione Dei ſuper omnia.

32 *Ordinariè tamen procedit ex affectu charitatis.* Fateor tamen, ordinariè hanc acceptationem etiam ex charitate procedere; quia fit affectu placendi Deo, eique gratum obſequium exhibendi, qui affectus eſt charitatis: quo modo intellige Diuum Thomam articu. ſecundo ad 2. *martyrium eſſe actum charitatis vt imperantis*: imperare enim à charitate nihil eſt aliud, quàm procedere ex affectu charitatis.

Hic affectus nō ſemper eſt dilectio Dei ſupra omnia. Hic tamen affectus non eſt idcircò dilectio Dei ſuper omnia, quia non omnis affectus charitatis in Deum eſt dilectio ſuper omnia: hæc enim includit propoſitum ſeruandi omnia mandata propter Deum, quod propoſitum non includitur in ſimplici affectu illi placendi per martyrium. aliud enim eſt velle placere Deo in illo opere, aliud velle placere in omnibus præceptis obſeruandis. Vnde etiã velle

33 *Velle ponere vitã pro Chriſto nō eſt dilectio Chriſti ſupra omnia.* ponere vitam pro fide Chriſti, non eſt dilectio Chriſti ſuper omnia, vt vult Caietanus. Primò, Nam ex vi huius ſolius voluntatis non eſt paratus ſeruare omnia præcepta: multi enim mallent mori quàm fidem Chriſti negare: non tamen idcircò deſerunt fornicationem ebrietatem & ſimilia peccata, quæ ipſi minoris æſtimant, quàm Chriſti negationem: quod ſignum eſt illam voluntatem non includere propoſitum ſeruandi omnia mandata; ac proinde non eſſe dilectionem Dei ſuper omnia. Confirmatur, quia qui horret maiora peccata, non ſtatim hoc ipſo etiam horret minora: & qui ita deteſtatur abnegationem Chriſti vt præ ipſa ſubeat mortem, ſimul poteſt habere propoſitum fornicandi. Secundò, Si iſte actus eſſet dilectio Dei ſuper omnia, ſtatim per eum homo conſequeretur remiſſionem peccatorum, nec opus ei eſſet contritione: quia dilectio illa iuſtificat hominem, conformans eum perfectè legi diuinæ, & delet omnia peccata mortifera: atqui non eſt probabile eo ipſo peccatorem iuſtificari, quo ſtatuit ſecum potiùs mortem ſubire, quàm fidem negare: quia cum illo propoſito poteſt conſiſtere voluntas minoris peccati: ergo hoc propoſitum non eſt dilectio Dei ſuper omnia. Tertiò, Eſſe paratum mori pro aliquo, non eſt illum diligere ſupra omnia; tum quia vita corporalis non eſt maximum hominis bonum; (multi enim pluris faciunt honorem, famam, poſteritatis ſplendorem) tum quia qui pro amico vitam ponit, non diligit eum ſupra omnia: non enim habet illum pro vltimo fine ſuo.

34 *Obiectio.* Dices, Qui paratus eſt vitam fundere pro Chriſto, paratus etiam eſt cetera omnia, etiam voluptates ſuas, quibus fruitur in vita, propter ipſum deſerere, atque adeò reipſa deſerit illas, mortem acceptando: ergo acceptatio illa eſt dilectio Chriſti ſupra omnia.

Reſp. Reſpondeo, Inde vt ſummum ſequi, illum malle omnia deſerere quàm Chriſtum negare; non autem velle abſolutè omnia deſerere vt Chriſto placeat: vnde non eſt dilectio ſuper omnia. cuius ſignum eſt, quòd poſſit quis velle mori, ne fidem datam amico violet: hic tamen non ideò diliget amicum ſuper omnia. Simili modo, poſſum aſſici in Chriſtum abſque dilectione ſuper omnia. Nec obſtat illud Domini, Ioan. 15. *Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.* quia hoc eſt intel-

Maxima charitas in proximũ. ligendum quando abſque intuitu proprij commodi, ſola dilectio amici, vt eum à malis liberes, vel bonis cumules, te ad ponendam animam impellit: tunc enim ponere animam pro amicis, eſt ſignum maximæ dilectionis; non ſimpliciter (non enim ideò diligit amicum ſuper omnia) ſed quæ honeſtè ipſi impendi poſſit. quòd ſi proprium commodum ad hoc inciteт, qualis quidem maxima dilectionis ſignum erit.

35 *Eſt maximum ſignum dilectionis.* Hinc patet, ponere animam pro Chriſto non eſſe per ſe infallibile ſignum dilectionis Chriſti ſuper omnia; quamquam fatendum ſit inter ſigna dilectionis diuinæ, quæ homines exterius dare poſſunt, martyrium eſſe vel maximũ: quia etſi per ſe illa mortis acceptatio non ſit dilectio ſuper omnia; hæc tamen illi ordinariè eſt coniuncta: tum quia Deus ſingulari modo hominem in illo articulo conſtitutum ad eam excitat: tum etiam quia homo ſe quantum poteſt diſponit, & omnium virtutum præſidia ad illum agonem accerſit.

Debet charitas adeſſe ſaltem in fine. Similiter non obſtat illud Apoſtoli 1. ad Corinth. 13. *Si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt.* quia ſolùm vult docere, cetera omnia nihil prodeſſe, niſi charitas adſit in eodem homine; non autem omnia ex charitate debere procedere. Itaque hinc ſolùm colligitur, martyrium non prodeſſe, niſi ſaltem circa finem, dum adhuc durat, charitas adſit. Simili modo dicere potuiſſet baptiſmum ſine charitate non prodeſſe.

36 *3. Non reſiſtat.* Tertiò, Requiritur vt non reſiſtat tyranno: hinc milites, quamuis pro fide pugnent, & multum mereantur, ſi pura intentione id faciant, non tamen ſunt martyres, cùm in bello occumbunt; nec Eccleſia vmquam tales pro martyribus coluit. ratio eſt, quia martyr Chriſti debet in patiendo imitari Chriſtum, cuius paſſio eſt exemplar martyrij. Vnde ſicut ille dedit teſtimonium veritati patiendo, non repugnando; (*cùm enim pateretur non comminabatur*, ſed *tamquam ouis coram tondente ſe, ſine voce*) ita omnes qui volunt eſſe martyres Chriſti, non debent perſecutori armis repugnare, ſed ſinere ſe tranquillè occidi. Confirmatur quia qui pugnans moritur, nõ eligit pro fide mortem perpeti, ſed inferre; vnde reuerà non acceptat mortẽ, niſi indirectè, quatenus ſe periculo exponit. Deinde moriendo non dat teſtimonium veritatis fidei; quia non videtur mori vt Chriſtianus, ſed vt miles victus ab hoſte: nec mortem eligit voluntariè, ſed patitur neceſſitate, eò quòd non potuit illam hoſti inferre. erit tamen martyr, ſi iam victus, odio religionis occidatur, & ille ob eam cauſam mortem acceptet.

37 *4. Vt fide teneat veritatem.* Quartò, Requiritur vt fide ſupernaturali veritatem illam credat, pro qua potiſſimùm tuenda mortem eligit. Primò, Quia ſi proprio iudicio illam teneat, ſicut hæretici, non tam tuetur doctrinam & auctoritatem Chriſti, quàm ſuam. non enim quia Chriſtus ita docuit, ſic ſentit; ſed quia ipſi ratione aliqua infirma ita videtur. Confirmatur, quia eadem ratione, qua illam veritatem credit, etiam ſuas hæreſes credit, & pro illis paratus eſt mori. quod eſt ſignum illum reuerà non moueri auctoritate Chriſti, aut alia pia ratione ad ita firmiter credendum & mortem pro ſua fide acceptandam ſufficiente, licet exteriùs ita videatur.

Obiectio. Dices, Fieri poteſt vt patiatur mortem pro aliqua veritate fidei, quam ratione naturali nouit eſſe ueram; ut pro confeſſione vnius Dei, vel deteſtatione idolorum, &c. quæ notitia & ſufficiens eſt ad firmiter credendum & ad mortem ſubeundam.

Reſp. Reſpondeo, Etſi hæc notitia ſit ſufficiens, tamen non ideò propriè erit martyr Chriſti, quia non credit propter auctoritatem Chriſti, vel Dei; ſed propter rei perſpicuitatem.

38 *Hæretici non ſunt martyres.* Secundò, Probatur, quia Patres docent hæreticos, etiamſi pro nomine Chriſti mortem ſubeãt, non eſſe veros Chriſti martyres; & extra Eccleſiam martyrium nihil prodeſſe: idque tum quia Chriſto per veram fidem non ſunt coniuncti: tum quia charitate (quæ ſine vera fide eſſe non poteſt, & ſine qua mors pro Chriſto, iuxta Apoſtolum, nihil prodeſt) ſunt deſtituti. Cyprianus epiſtol. 73. ad Iubaianum; *Numquid poteſt vis baptiſmi eſſe maior, aut potior quàm confeſſio? quàm paſſio? vt quis coram hominibus Chriſtum confiteatur, & ſanguine ſuo baptizetur? & tamen neque hoc baptiſma hæretico prodeſt, quamuis Chriſtum cõfeſſi, & extra Eccleſiam fuerint occiſi: niſi ſi hæreticorum patroni & aduocati hæreticos in falſa confeſſione Chriſti interfectos, martyres prædicant, &c.* vocat *falſam confeſſionẽ*, quia non

procedit ex vera fide, ſed ſimulata & falſa. Idem docet epiſto. 52. ad Antonianum, & alibi ſæpè. Idem tradunt D. Auguſtinus epiſto. 61. & 167. lib. 3. contra Creſcon. grammat. cap. 47. lib. 4. contra Donatiſtas cap. 17. Hieronym. in cap. primo ad Galatas, Chryſoſtomus oratione prima contra Iudæos.

39 Quintò, Requiritur ſtatus gratiæ, vel ſaltē legitima ad gratiam diſpoſitio: nam ex Apoſt. 1. Cor. 13. & Patrib. citatis conſtat, martyrium ſine charitate nihil prodeſſe. Nec refert quod abſque ſtatu gratiæ poſſit eſſe actus martyrij, ſi ſolam operis ſubſtantiam ſpectes: quia cùm hic nihil proſit nec Chriſtus tales pro ſuis agnoſcat, meritò non habentur pro veris martyribus.

5. Status gratiæ, vel diſpoſitio ad eam.

Sed difficultas eſt, quænam ſit illa diſpoſitio, de qua ſit.

DVBITATIO IIII.

Quænam diſpoſitio in peccatore ſit neceſſaria, vt martyrium ei proſit ad ſalutem.

40 Svnt tres ſententiæ. Prima eſt, Neceſſariam eſſe veram contritionem ex dilectione Dei ſuper omnia profectā: ratio eſt, quia putant auctores huius ſententiæ martyrium non conferre gratiam per ſe & vi ſua, ſed ſolum ex opere & affectu patientis. quare ſicut peccator extra martyrium non poteſt iuſtificari ſine vera contritione; (niſi Sacramentum pœnitentiæ ſuppleat) ita nec in martyrio. Ita ſentit Palud. in 4. d. 4. q. 3. ar. 1. vbi dicit, *Ad baptiſmum ſanguinis non ſufficit attritio, ſed requiritur contritio. Ad baptiſmum aquæ ſufficit attritio. & cauſa eſt, quia ille iuſtificat ex opere operato, iſte ex opere operante.*

1. Sententia, requirit contritionem.

Nec obſtat quòd paulò poſt dicat *martyrium æquipollere baptiſmo aquæ in duobus effectibus primariis, qui ſunt amotio omnis culpæ & remiſſio omnis pœnæ*; quia tribuit illi hos effectus ratione charitatis ex qua procedit. Bonauētura eadem diſt. p. 2. q. 2. *Baptiſmus ſanguinis ſolùm à veniali liberat à mortali non; quia præſupponit charitatē: aliter nihil valeret ad ſalutem.* & infr. *Gratiam non tribuit, ſed conſummat.* Alex. Halenſis 4. p. q. 2. 2. memb. 5. ar. 1. *Virtute martyrij non confertur gratia, ſed collata confirmatur* &c. Eamdem ſententiam ſequitur Canus relect. de pœn. p. 3. Probatur Primò, Quia non eſt Sacramentum: ergo non habet vim ex opere operato, ſed ſolùm ex interno motu animi. Secundò, Quia Apoſto. 1. Cor. 13. ait; *Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt.*

41 Secunda eſt, Sufficere voluntatem patiēdi pro Chriſto, nec opus eſſe alia pœnitentia; etiāſi homo recordetur ſuorum peccatorum. ratio eſt, tū quia hæc voluntas eſt virtualis quædam dilectio Dei ſuper omnia, & peccatorum deteſtatio tū quia non expedit hominem tunc occupari circa peccata ſua, ſed totum intentum eſſe martyrio ſuſtinendo. Ita Vega l. 6. in Conc. Trid. c. 36. ſub fi. vbi addit hanc rationem: Quando duo ſunt remedia ſalutis per ſe ſufficientia, poſſumus eligere vtrumlibet; ſed martyrium per ſe eſt ſufficiens: ergo poſſumus illud amplecti, omiſſa formali pœnitentia.

2. Sententia. Sufficere voluntatem patiendi pro Chriſto.

42 Tertia eſt, Requiri ſaltem attritionem, ſi homo ſit conſcius peccati.

3. Requirit attritionē.

Pro ſolutione Notandum eſt, contritionem poſſe dupliciter requiri ad fructum martyrij; Primò, Directè, tamquam neceſſariam diſpoſitionem; Secundò, Indirectè, tamquam opus neceſſarium ad vitandum nouum peccatum. his poſitis,

Dico Primò, Si is, cui martyrium imminet, ſit in peccato mortifero, neceſſaria eſt illi ad fructum martyrij contritio indirectè, (vel ſaltem attritio, quæ putetur eſſe contritio) tamquam opus neceſſarium ad vitandum nouum peccatum, quod fructum illius impediret.

Contritio requiritur indirectè.

Probatur Primò, Quia ſi vmquam obligat præceptum contritionis, maximè in periculo mortis: atqui is, qui ſubiturus eſt martyrium eſt in periculo mortis: ergo ratione illius præcepti tenetur tunc contritionem concipere: quare ſi id voluntariè omittat, peccat mortiferè, & continenter manet in actuali peccato quamdiu omittit: vnde martyriū ei prodeſſe non poteſt, impoſſibile enim eſt hominem iuſtificari quamdiu manet in affectu peccati. Vnde patet contritionem requiri, ſi non per ſe vt diſpoſitionem, ſaltem vt opus neceſſarium ad vitandum nouum peccatum contra præceptum contritionis; quod tunc obligat, non propter fidei confeſſionem, ſed generatim ob periculum mortis, ex quacumque cauſa id impendeat. Deinde attritionem, ſi putetur eſſe attritio, non ſufficere; quia per eam non ſatisfit præcepto contritionis. ſecùs vero ſi bona fide putetur legitima contritio; quià ita ei ſatisfit vt contra illud non peccetur.

43 Dices, Contritio non requiritur in periculo mortis, niſi propter iuſtificationem: atqui probabile eſt attritionem cum martyrio ſufficere ad iuſtificationem, ſicut ſufficit cum baptiſmo & pœnitentia, vt ſtatim dicemus: ergo ſufficit attritio, etiam cognita pro tali. Confirmatur, Ille error non poteſt iuuare ad iuſtificationem: ergo eſt impertinens.

Obiectio.

Reſpondeo, Etſi ſit probabile attritionem ſufficere cum martyrio ad iuſtificationem, tamen non eſt certum; quia multi Doctores tenent contrarium. in illo autem extremo æternæ ſalutis diſcrimine homo non poteſt ſequi vias dubias relictis certis, ſed tenetur eligere certam quantum fieri poteſt: alioquin ſine cauſa exponit ſe periculo damnationis: nam ſi illa opinio non ſit vera; eius probabilitas non ſupplebit defectum neceſſariæ diſpoſitionis, & ita martyr ille non ſaluabitur. Secùs eſt in baptiſmo & pœnitentia: tū quia certius eſt attritionem ibi ſufficere: tum quia non ſubeſt periculum præſens damnationis; loquimur enim extra caſum mortis. Satis tamen probabile eſt, in ſimili diſcrimine, etiam in his opus eſſe contritione.

Reſp.

Tenetur homo in periculo mortis ſequi viam certam quantum poteſt.

Ad confirmationem; Ille error iuuat ad iuſtificationem per accidens, quia excuſat à violatione præcepti contritionis. Itaque cùm non peccet contra præceptum, ſi aliàs attritio eſt legitima diſpoſitio, homo per martyrium iuſtificabitur.

Error per accidens iuuat.

44 Secundò Probatur, Martyrium non eſt inſtitutum vt remedium delendi peccati, ſicut baptiſmus & pœnitentia; ſed eſt opus heroicum, ſupponens hominem benè conſtitutum ad mortem ſubeundam; eſt enim voluntaria mortis perpeſſio: ergo non tollit obligationem remediorum ordinariorum, ſed potiùs ex ſe requirit vt homo quantum in ſe eſt faciat omnia, quæ Deus præſcripſit ad gratiam ante mortem conſequendam. vnde ſi non eſt baptizatus, tenetur quatenus ei facultas ſuppeditat, procurare baptiſmum: ſi non ſuppeditat, tenetur conuerti in Deum per dilectionem ſuper omnia & concipere contritionem. Pari modo, ſi baptizatus eſt conſcius peccati mortiferi tenetur confiteri: ſi non poteſt, tenetur concipere cōtritionem: hæc enim omni tempore fuit medium neceſſarium ad remiſſionē peccati, præſertim quando Sacramentum externum, ad hunc effectum inſtitutum (quod contritionis vicem ſuppleat) adhiberi nequiuit.

Martyriū ſupponit bonam conſtitutionē in homine.

45 Dico Secundò, Contritio non eſt neceſſaria per ſe & directè vt diſpoſitio ad fructum martyrij, ſed ſufficit attritio. Eſt ſententia D. Tho. 3. p. qu. 87. ar. 1. ad 2. *Paſſio*, inquit, *pro Chriſto ſuſcepta obtinet vim baptiſmi, & ideò purgat ab omni culpa veniali & mortali, niſi actualiter voluntatem peccato inuenerit inhærentem.* Idem docet Caiet. ibid. & paſſim Thomiſtæ ſequuntur.

Non eſt directè neceſſaria.

Probatur prior pars; quia fundamentum contrariæ ſententiæ, ſcilicet Martyrium per ſe nullam vim habere ad remiſſionem culpæ mortiferæ, ſed ſolùm ex interno affectu patientis, videtur omnino falſum.

Martyriū per ſe vim habere.

Primò, Quia alioquin etiam in paruulis ſanctificandis nullam vim haberet; quod etſi Alexander Halenſis loco citato concedat, & Adrianus in quarta quæſtione vltima de baptiſmo ad tertiam, probabile putet; eſt tamen contra ſenſum Eccleſiæ, quæ Innocentes pro Chriſto occiſos, ſemper tamquam martyres ſanctos coluit: & contra communem Doctorum, & Patrum ſententiam, qui docent, illos, dum pro Chriſto occiduntur, eſſe factos martyres Chriſti; conſecutos ſtatum melioris vitæ, regnum cælorum, gloriam martyrij, eſſe factos conſortes Agni, & cæt. vt ſuprà oſtenſum eſt.

Neque dici poteſt paruulis eſſe factum particulare priuilegium præ adultis: quia priuilegium annexū martyrio non eſt conceſſum intuitu perſonæ, ſed cauſæ; id eſt, non quia erat martyrium paruulorum, ſed quia erat paſſio pro Chriſto & cōformatio cū Chriſto patiente, quæ cauſa perfectiùs

Digitized by Google

fectiùs cernitur in adultis, quàm in paruulis.

46 Secundò, Quia illud fundamentum non eſt conſentaneum doctrinæ Patrum, qui martyrium adultorum, in vi delendi peccati, æquant baptiſmo. Clemens lib. 5. conſtitutionum Apoſtolicarum cap. 5. *Qui martyrio habitus eſt dignus, is lætitiam in Domino percipiat, quòd tantam coronam adeptus ſit, & quòd propter confeſſionem ex hac vita exeat. & ſi catecumenus ſit, recedat ad Deum lætus; cruciatus, quo propter Deum afficitur, erit ei verior baptiſmus, quòd is quidem experientia ipſa mortis commoritur Christo, reliqui verò myſtica repræſentatione.* ubi non actum internum, ſed ipſam mortem externam pro Christo obitam, præfert baptiſmo quoad efficaciam; quia eſt realis configuratio cum Christo. Tertullianus in Scorpiaco; *Martyribus nulla delicta poſſe imputari quibus in lauacro vita ipſa deponitur*. & in Apologet. ſub finem; *Quis non pati exoptet vt totam Dei gratiam redimat, vt omnem veniam ab eo compenſatione ſui ſanguinis expediat? omnia enim huic operi delicta donantur*, quibus locis cauſam remiſſionis peccatorum & iuſtificationis tribuit paſſioni & morti. Cyprianus epiſtola 73. *Numquid poteſt vis baptiſmi eſſe maior aut potior quàm confeſſio? quàm paſſio? vt quis coram hominibus Christum confiteatur, & ſuo ſanguine baptizetur?* Sanè ſi paſſio pro Christo non haberet vim niſi ex opere operantis, longè maior eſſet vis baptiſmi, qui per ſe ad ſalutem valet. D. Auguſtinus lib. 13. de ciuit. cap. 7. *Quicumque, etiam non percepto regenerationis lauacro, pro Christi confeſſione moriuntur, tantum iis valet ad dimittenda peccata, quantum ſi ablueretur ſacro fonte baptiſmatis.* quod probat, *quia qui dixit, Niſi quis renatus fuerit ex aqua, &c. etiam dixit, Omnis qui me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo: & qui perdiderit animam ſuam propter me inueniet eam.* Addit; *hinc eſt quòd ſcriptum eſt, Pretioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum eius. quid enim pretioſius quàm mors, per quam fit vt delicta omnia dimittantur & merita cumulatiùs augeantur?* Denique toto eo capite morti tribuit hoc priuilegium. & cap. 6. *Si pro pietate iuſtitiáque pendatur*, (mors) *fit gloria renaſcentis, & cùm ſit mors peccati retributio, aliquãdo impetrat, vt nihil retribuatur peccato.* Idem docent alij Patres.

Aequatur baptiſmo à SS. Patribus.

Vbi Notandum eſt, ipſam mortis perpeſſionem ſecundùm ſe comparari cum baptiſmo, eique non minorem vim tribui in peccatis abluendis, quàm baptiſmo; neque hanc vim tribui internæ contritioni, ſed operi externo: ergo ſicut baptiſmus non requirit contritionem vt gratiam conferat, ita nec martyrium.

Tertiò, Si contritio eſſet neceſſaria, numquam martyrium poſſet conferre primam gratiam iuſtificationis; nam hæc haberetur iam per ipſam diſpoſitionem. hoc tamen eſt contra ſententiam Patrum, qui non minùs omnem culpam per martyrium deleri volunt, quàm per baptiſmum.

Quartò, Si ſolùm haberet vim ex opere operantis, non magis deleret peccatum quàm exilium pro Christo, carcer, direptio bonorum, eleemoſyna Christi amore data: quod eſt contra Patres ſupradictos, & communem ſenſum Eccleſiæ.

Quintò, Non eſſet certum martyrio defunctos regnare cum Christo; imò poſſet meritò ſæpè de eo dubitari: quia ſi quis multa commiſerit peccata, opus eſt longa ſatisfactione, vel feruentiſſimis actibus internis, vt ex opere operantis omne debitum pœnæ tollatur. Sæpè autem fit vt martyr parùm patiatur, & actus internos parùm feruentes habeat. itaque temerè faciet Eccleſia, quòd illos ſtatim pro martyribus ſine vllo diſcrimine habeat, & pro illis orari nolit. Neque rectè dixerit Innocentius III. c. Cùm Marthæ, de celebrat. Miſſarum, §. finali, ex D. Auguſtino, *Iniuriam facit martyri, qui orat pro martyre.*

47 Dices, Martyrium in adultis habere id priuilegij, vt per ſe tollat omnem pœnam; quia adimit tempus neceſſarium ad ſatisfactionem; non autem vt per ſe tollat omnem culpam: hanc enim momento temporis tolli poſſe per actum proprium hominis, dilectionem, vel contritionem: vnde non fuiſſe opus vt ipſi martyrio per ſe hoc priuilegium daretur. vt enim martyrium deleat omnem culpam & pœnã, ſtatimque cælo inferat ſicut facit baptiſmus, ſatis eſſe, ſi ratione actus interni, qui ordinariè adeſt, deleat culpam; & ratione paſſionis externæ, reatum pœnæ. In paruulis autem habere priuilegium delendæ culpæ originalis; tum quia hæc aliena voluntate contracta eſt, tum quia illi non ſunt capaces actus proprij: vnde vt aliquem fructum poſſent ex martyrio reportare, neceſſarium fuit, vt id ei concederetur.

Obiectio.

Hic modus dicendi non videtur improbabilis, & iuxta illud defendi poſſet ſententia D. Bonauenturæ, Paludani & aliorum; qui requirunt actum charitatis, vel contritionis.

Eſt probabile.

Verùm Patres citati ampliùs velle videntur, dum ipſam perpeſſionem mortis non minorem vim ad ſalutem habere volunt, quàm baptiſmum: quod verum propriè non eſſet, niſi etiam per ſe haberet vim ſanctificandi. Deinde nõ diſtinguunt de culpa, & pœna; & generatim docent, omnem culpam etiam originalem, per illam paſſionem velut per baptiſmum ſanguineum deleri; idque quia eſt realis configuratio Christi. Si enim baptiſmus aquæ, qui eſt tantùm configuratio myſtica, tantã vim habet, quomodo martyrium, quod eſt configuratio realis, non habebit.

Non ſatis facit hic modus.

Denique alioquin ſæpè valdè incertum eſſet an martyr eſſet ſaluus; quia ſæpè fit vt non tam perfectos actus internos habeat, vt per eos omnia peccata deleri queant.

48 Ex his facilè probari poteſt altera pars, nimirum ſufficere attritionem. Si enim non eſt neceſſaria contritio, vt peccatori proſit martyrium ad ſalutem: ergo ſufficit attritio; nam poſt contritionem, & dilectionem Dei ſuper omnia, non poteſt eſſe melior diſpoſitio quàm attritio.

Sufficere attritionẽ ad martyrij fructũ.

Quod confirmatur Primò, Quia attritio ſufficit, vt baptiſmus proſit: ergo etiam vt martyrium; cùm hoc non minorem vim habeat, vt patet ex dictis. Secundò, Niſi attritio ſufficeret, numquam martyrium deleret peccata mortifera; hoc autem non eſt conſentaneum ſententijs Patrum: ergo. Tertiò, Martyrium per ſe habet vim augendæ gratiæ, ergo conferet primam iuſtificationis gratiam peccatori non ponenti obicem. conſequentia patet à ſimili in Sacramentis omnibus, quæ conferunt primam gratiam non ponenti obicem, vt communiter Doctores tradunt, idque ideò quia per ſe & vi ſua gratiam conferunt: atqui non ponitur obex, ſed tollitur per attritionem, quia per hanc affectus abſolutè recedit à peccato & conuertitur ad iuſtitiam: ergo ſufficit attritio ad fructum martyrij. Confirmatur, quia attritio eſt vltima diſpoſitio ad gratiam, inter eas, quæ per ſe gratiam non includunt, vel adducunt: ergo eſt ſufficiens, vt martyrium, quod per ſe gratiæ eſt efficax, ſuperueniens, primam iuſtificationis gratiam conferat. Quartò, Multi acceptant martyrium timore damnationis æternæ, & ex eadem cauſa dolorem peccatorum concipiunt: hi tamen coluntur pro ſanctis martyribus, cum ſolùm habuerint attritionem.

Neque dici poteſt Eccleſiam præſumere omnes, qui patiuntur pro Christo, ſi in peccatis ſint, concipere perfectam contritionem; quia ſatis conſtat experientia, plurimos perſtare metu damnationis, idque ſufficere ad fructum, ſuprà oſtenſum eſt ex verbis Domini *Qui amat animam ſuã*, &c.

Notandum tamen, ſi martyr aduertat ſuum dolorem eſſe imperfectum, ob metum gehennæ, debere conari ad excitandum perfectiorem, quò certiori modo ſe diſponat, vt antè dictum eſt. ſi autem non aduertit, excuſatur, & attritio per ſe ſufficit.

Si aduertat eſſe attritionem.

49 Dico Tertiò, Etſi voluntas patiendi pro Christo, per ſe ſufficiens ſit ad fructum martyrij in iuſtis; non tamen videtur ſatis eſſe in peccatore. & primùm, ſi eſt ſibi conſcius peccati mortiferi, videtur certum; quia tenetur excitare in ſe dolorem & petere veniam, vt Deo reconcilietur. pœnitentia enim eſt medium per ſe neceſſarium ad reconciliationem, quando homo aduertit ſe eſſe in peccato. cuius ratio eſt, quia qui cupit reconciliari, debet factum ſuum, quo offendit, quantum in ſe eſt, abolere & reddere infectum, quod non fit, niſi illud deteſtando, & de eo dolendo, cum propoſito emendationis: atqui martyrium non tollit obligationem adhibendi remedia ſalutis ordinaria, ſi adhiberi poſſunt; ſed potiùs facit, vt illa obligatio hîc, & nunc vigorem habeat, cùm hominem in periculo mortis, & extremi certaminis conſtituat. Neque ille dolor diſtrahet animum, aut debiliorem reddet circa martyrium;

An voluntas patiẽdi pro Christo ſufficiat.

Pœnitẽtia peccatori neceſſaria.

Dolor de peccatis nõ impedit cõſideratiõnẽ neceſſariam martyri.

rium; ſed magis excitabit & confirmabit. conſideratio enim & dolor peccatorum efficiet, ut libentiùs mortem pro Chriſto feras; tum ut ingratitudinem præteritam corrigas; tum ut pro peccatis ſatisfacias, ut patet exemplo Bonifacij martyris & aliorum. Neque enim martyr ita debet eſſe intentus cogitationi mortis pro fide ſubeundæ, ut non cogitet uarias rationes & motiua, cur eam ſubire & amplecti debeat.

50 *Peccator non aduertens ſe eſſe in peccato.* Quòd ſi non aduertat ſe eſſe in peccato, eſt maior difficultas. Sed vtendum diſtinctione: ſi enim voluntas patiendi pro Chriſto talis ſit, vt ex vi illius neceſſariò ſequeretur contritio vel attritio, occurrente peccato; ſufficiet cum martyrio: quia eſt contritio uel attritio uirtualis. ſi autem non ſit talis per ſe, credibile eſt non ſufficere. Exemplum hoc eſſe poterit: Sit catholicus aliquis feruens pro religione, ſed uitio carnis vehementer deditus; hic ab hæreticis interceptus, repente iubeatur abnegare fidem Eccleſiæ Romanæ, & iurare in ſectam Caluini, & ille amore fidei orthodoxæ & odio hæreſis eligat potiùs mori; & priuſquam alia cogitet, occidatur. non enim illa uoluntas moriendi pro fide uidetur eſſe talis ut ex ea neceſſariò ſecuturus ſit dolor de peccatis carnis, ſi illa memoriæ occurrerent.

Obiectiones. Contra obijci poteſt Primò, Dominus generaliter dixit, *Omnis, qui me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo: & quicumque perdiderit animam ſuam propter me, & propter Euangelium, viuificabit eam:* atqui hic cõfitetur Chriſtum, & perdit animam ſuam propter illum: ergo. Secundò, Quia D. Thomas 3. p. quæſt. 87. ar. 1. ad 2. dicit, *Paſſio pro Chriſto ſuſcepta, purgat ab omni culpa & veniali, & mortali, niſi actualiter voluntatem peccato inuenerit inhærentem* atqui hic non inuenit voluntatem actualiter peccato inhærentem: ergo. Tertiò, Niſi talis ſit ſaluus, meritò poterit Eccleſia de multis Martyribus dubitare, ac proinde etiam pro illis orare, quod eſt contra dictum Innocentij ſuprà allatum. Quartò, Decet diuinam bonitatem, vt illam voluntatem acceptet pro diſpoſitione ad hoc ſufficiente ut per realem conformationem cũ Chriſto patiente gratiam conſequatur. Nec refert quòd ad baptiſmum requiratur attritio formalis uel uirtualis, nec ſufficiat illa uoluntas: tum quia hæc uoluntas non ſufficit, niſi coniuncta cum opere externo, cui annexum eſt illud priuilegium: tum quia Patres maiorem uim tribuunt martyrio quàm baptiſmo: tum denique quia illa acceptatio mortis pro Chriſto in illis terroribus & doloribus, cenſeri poteſt uirtualis quædam dilectio Dei opere ipſo exhibita; ex qua ſequeretur actualis dolor, ſi peccatum memoriæ occurreret.

51 *Reſp.* Reſpondeo, Ob has rationes eſt ſatis probabile hanc voluntatem ſufficere in caſu propoſito, & quotieſcumque nõ aduertit quis ſe eſſe in peccato. & ſanè ea uidetur eſſe mẽs D. Thomæ, & Caieta. ſuprà, & Soti in 4. diſtinctio. 3. quæſt. vnica ar. 11. vbi dicit martyrium in eo ſolùm differre à baptiſmo flaminis, (quod ſola contritione vel dilectione ſupra omnia cum voto baptiſmi conſtat) *quòd illud non requirat formalem deteſtationem, ſed ſolùm hunc actum, Volo mortem pro Chriſto perpeti. hunc enim actum cum opere exteriori ſufficere ad pleniſſimam indulgentiam omnium peccatorum quoad culpam & pœnam ſi non opponatur obex complacentiæ vllius criminis* Hic tamen in duobus falli uidetur. Primò, Quòd uideatur exiſtimare cum Vega martyrium non requirere formalem deteſtationem, etiamſi peccata memoriæ occurrerent; quod ſine dubio falſum eſt. Secundò, Quòd putet illud ſolùm operari per modum meriti; vt patet ex verbis Soti, quæ paulò antè habet eodem articu. inde enim ſequeretur peccatorem, dum vult pati pro Chriſto, mereri remiſſionem peccati mortalis; quod ſanè falſum eſt; niſi quis impropriè & largè de merito loquatur, ut ſe extendit etiam ad diſpoſitionem non ultimam & aptitudinem, cum qua conſiſtere poſſit peccatum. Eamdem probabilem cenſet noſter Suarez diſputatio. 39. ſect. 3. de Sacr. Facilè tamen argumenta propoſita ſolui poſſunt.

52 Vnde ad Primum dicendum eſt; Generales huiuſmodi ſententias habere tacitam conditionem vel limitationem, Si neceſſaria diſpoſitio, & alia requiſita adſint, ut multis exemplis oſtendi poteſt. Simili modo dicitur de baptiſmo, *Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit;* & tamen requiritur ſaltem attritio.

Ad Secundum: D. Thom. ibi non plus tribuit martyrio quam baptiſmo, ait enim, *Paſſio pro Chriſto ſuſcepta obtinet vim baptiſmi; unde purgat ab omni culpa,* &c. itaq; ſupponit aliquam formalem uel uirtualem pœnitentiam præceſſiſſe; ſicut in baptiſmo eſt neceſſarium.

Ad Tertium: Eccleſia non ſtatim habet aliquem pro ſancto martyre, niſi conſtet illi quomodo in confeſſione & paſſione ſe geſſerit.

Adde rariſſimum eſſe vt non adſit ſaltem virtualis attritio; quia Deus ſingulari modo tunc opitulatur, iuxta illud Marci 13. *Dabitur vobis in illa hora quid loquamini; non enim vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis.*

DVBITATIO V.

Quam uim habeat martyrium, & quando conferat ſuum effectum.

IN martyrio duo ſunt conſideranda; actus interni, & externa perpeſſio. Interni, ſunt affectus varij, ex quibus paſſio acceptatur. poteſt enim hæc acceptari ex affectu charitatis, vel obedientiæ, vel religionis, vel fidei, vel ſpei, vel fortitudinis chriſtianæ. quo poſito, 53 *Actus interni in martyrio.*

Dico Primò, Hi affectus & acceptatio ex vi illorum proueniens in iuſtis, ſunt meritorij vitæ æternæ; quia ſunt opera pietatis chriſtianæ: & delent omnes culpas ueniales, quarum continent uirtualem deteſtationem. debitum pœnarum per ſe non tollunt integrè, ſed nonnihil minuunt, ſicut omnia bona opera, præſertim laborioſa & pœnalia. In peccatoribus verò ſolùm diſponunt ad gratiam iuſtificationis, idq; vel proximè, vt affectus dilectionis ſuper omnia; vel remotè, vt ceteri.

Dico Secundò, Externa perpeſſio pro fide ſuſcepta, per ſe & quaſi ex opere operato habet uim delendi omnem culpam, & conferendi gratiam iuſtificationis, ſubiecto debitè diſpoſito; & tollendi omnem reatum pœnæ, vt colligitur ex teſtimonijs Patrum & D. Thomæ ſup. Idem docet Durandus in 4. d. 4. quæſt. 8. num. 6. & 14. Richard eadem diſt. ar. 1. quæſt. 3. in fine. Maior ibidem quæſt. 3. Suarez diſput. 39. & plerique alij recentiores. ratio eſt, quia ſi vis delendæ omnis culpæ & pœnæ collata eſt baptiſmo, eò quòd ſit myſtica quædam configuratio mortis Domini, vt ex Apoſtolo ad Roman. 6. conſtat, multò magis conueniebat hanc uim tribui martyrio, quæ eſt realis conformatio cum Chriſto moriente. hanc rationem apertè habet Clemens lib. 5. cap. 5. & reliqui Patres, qui martyrium vocant *baptiſmum ſanguinis.* Vnde rectè Durand. ſup num. 6. *Non minus,* inquit, *operatur paſſio Chriſti ad ſalutem in eo, qui ei conformatur ſecundùm realem ſuſceptionem, quàm in eo, qui conformatur ei ſolùm ſecundùm figuralem repræſentationem.* Et in fine; *Martyrium non ſolùm habet efficaciam à charitate patientis (licet illa requiratur ſecundùm Apoſtolum) ſed ex cauſa patiendi, & ex conformitate ad paſſionem Chriſti: propter quã virtus paſſionis Chriſti æquè plenè vel plenius communicatur martyrio quàm baptiſmo.* vbi Nota, Durandum requirere charitatem, non ex qua martyrium procedat, ſed quæ adſit vnà cum martyrio, ſaltem in fine; quam ipſum martyrium adducere poteſt. quænam autem ad hoc diſpoſitio requiratur in peccatore, patet ex dub. 4. 54 *Externa perpeſſio habet vim quaſi ex opere operato.*

Hinc ſequitur, martyrium in homine iuſto habere uim augendæ gratię, & tollendæ omnis pęnę. ſi enim habet vim delendi peccati, & conferendæ gratiæ inſtar baptiſmi, vbi non inuenit impedimentum; maximè eam conferet iuſtis, qui nihil habent gratiæ infuſioni repugnans: ac proinde in ipſis gratia augebitur. Confir. quia Iuſtitia eſt melior diſpoſitio ad ſuſcipiendũ incrementũ ſanctitatis quàm attritio, (quæ ſimul conſiſtit cũ peccato) ad primã ſanctificationẽ; ergo ſi homini attrito confert gratiã, multò magis iuſto conferet. Denique idipſum ſignificant Patres ſuprà citati. 55 *In iuſtis ſe habet vim augendæ gratiæ.*

Petes, Vtrùm deleat etiam culpam omnem venialem? *An deleat per ſe culpam venialem.*

Reſp. Si affectus nullo modo ei inhæret, valdè probabile eſt deleri; quia tunc voluntas patiendi pro Chriſto poteſt cenſeri ſufficiens diſpoſitio, vt accedente ipſa paſſione, illa peccata deleantur: quod ſanè multò credibilius eſt de venialibus, quàm de mortiferis.

Si verò affectus illi actu inhæret, quidam putant adhuc deleri, non quidem eo ipſo tempore, quo inhæret;

(hoc

(hoc enim contradictionem implicat (ſed poſteà, uel ſaltem poſt mortem; ut ſi affectus ille peccati uenialis duret toto tempore martyrij. Ita Gregorius à Valentia diſput. 8. quæſt. 2. p. 2. Idem uidetur ſentire Caietan. 3. par. quæſt. 87. ar. 1. ubi dicit, *Si quis iuiſſet dormitum cum propoſito dicendi manè mendacium officioſum, & interim dormiens occideretur pro Chriſto; crediderim ego ex diuina largitate etiam illius peccati plenißimam remißionem per martyrium conſequi, quamuis per baptiſmum illius remißionem non conſequeretur, propter uoluntatem actualiter actualitate uirtuali inhærentem.*

Sed hæc ſententia non uidetur conſentanea D. Thomæ qui eodem loco ad 2. ſatis inſinuat martyrium non habere maiorem uim delendi peccati, quàm baptiſmum; nec delere peccatum ueniale, ſi uoluntatem inuenerit ei actualiter inhærentem, ſicut hic inuenit, ſaltem actu uirtuali, ut Caietan. fatetur. Neque etiam ueritati, quia ad remiſſionem peccati actualis, ceſſante iam actuali uel uirtuali inhæſione ſemper requiritur aliquis motus animi, quo peccatū illud actu uel uirtute diſpliceat; ut apertè docet D. Th. ſup. q. 87. ar. 2. ad 2. qualis eſt attritio, contritio, diſplicentia peccati, dilectio Dei ſupra omnia, uoluntaria ſuſceptio eius, quod peccati eſt remedium, v. g. ſuſceptio baptiſmi, pœnitentiæ, extremæ unctionis, & aliorum Sacramentorum, iuxta D. Tho. eadem q. ar. 3. denique acceptatio martyrij, ſed de hoc plura alibi.

57 *Quo momento confert martyrium ſuum effectum. Sententia Caietani, dari in inſtanti uitæ terminatiuo. Refutatur illa ſententia.*

Quod attinet ad momentum temporis, quo martyrium ſuum effectum confert: Caietan. 2. 2. q. 124 ar. 4. ad 2. argumentum Martini, inſinuat conferri in inſtanti uitæ terminatiuo. Ratio ipſius eſt, quia in eo inſtanti martyrium terminatur, & adhuc exiſtit ueluti in termino; & homo tunc adhuc meretur ueluti in termino: ergo tūc effectum ſuum confert. Confirmari poteſt hæc ſententia; quia ſicut Sacramenta conferūnt gratiam in inſtanti terminatiuo, quo perficiuntur, ita etiam martyrium: atqui hoc in martyrio eſt inſtans mortis: ergo, &c.

Sed hæc ſententia non uidetur probabilis, ſi illud momentum ponatur uitæ extrinſecum, ſicut Caietan. ponit. Primò, Quia poſſet anima mereri & accipere gratiæ augmentum, iam ſeparata à corpore: Secundò, Fieri poſſet ut ipſa toto tempore, quo unita eſt corpori, fuerit in peccato, & caruerit fide, ſpe, charitate, & primo momento, quo deſinit eſſe in corpore, conſequatur fidem, gratiam & remiſſionem, & immediatè poſt illud momentum uideat Deum; ut patet in paruulis ante baptiſmum pro Chriſto occiſis. Tertiò, Non omnes eſſent iudicandi ſecundùm ſtatū, quem habuerunt in corpore; quod non eſt conſentaneum illi ſententiæ Apoſtō. 2. ad Corint. 5. *quemque relaturum propria corporis prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum* nam id quod ille in corpore geſſit uel paſſus eſt, non eſt tale ut poſſit delere peccatum, aut efficere dignum uitā æterna; niſi accedat aliquid poſt unionem corporis, quod iam nō eſt in ipſo homine, ſed in partibus eius, anima & corpore, nimirum priuatio unionis.

58 *Reiectio cuiuſdam reſponſionis.*

Dices, Hanc ipſam priuationem tribui homini, quia illam in uita acceptauit, & ſupplicia ad illam neceſſariò ducentia ſuſtinuit.

Sed Primò, Hoc non habet locum in paruulis. Deinde ſi ideò hoc dicitur geſſiſſe in corpore, quia illud adhuc uiuēs acceptauit: ergo acceptatio illa & paſſio, quam ſuſtinuit in uita, erat digna uita æterna & gratia: ante ſeparationem animæ: ergo tunc data fuit gratia: Deus enim ne momento quidem temporis differt condignum præmium ad quod ſatis diſpoſiti ſumus.

Quartò, Quia iuxta hanc ſententiam dabitur aliquod momentum in quo anima poterit conſequi gratiam & remiſſionem peccatorum, non tamen peccare: & ita ſtatus merendi & demerendi non erunt pares, quæ omnia ſunt parùm conſentanea Scripturis & ſenſui Eccleſiæ & Sanctorum Patrum.

59 *Si momentum terminans ſit intrinſecum.*

Si tamen illud momentum ponatur uitæ intrinſecum, ita ut homo deſinat per ultimum ſui eſſe; (quæ ſententia non eſt improbabilis) ſic ualdè probabiliter dici poteſt martyrium conferre gratiam in illo inſtanti; quia idem inſtans eſt terminus intrinſecus martyrij. conſentaneum autem eſt ut effectum ſuum conferat in termino, ſicut Sacramenta, quæ non in termino extrinſeco, ſed intrinſeco complentur & gratiam conferunt. Si uerò illud inſtans quo uita terminatur, ponatur eſſe extrinſecum, ita ut homo deſinat per primum non eſſe ſui, ſicut communior ſententia habet; dicendum eſt gratiam conferri non in illo inſtanti; *Quādo detur gratia.* tum ob rationes dictas, tum quia illud inſtans non eſt intrinſecum paſſioni hominis & uitæ: ſed uel in aliquo inſtanti, quod imperceptibiliter mortem antecedit, uel certè quando homo ex paſſione ita eſt conſtitutus, ut ſine miraculo mors impediri nequeat. Ita docet Vega lib. 6. in Concil. Trident. cap. 37. in fine; Suarez 3 par. diſpu. 29. ſectio. 3. & paſſim recentiores. ratio eſt quia tunc martyrium cenſetur conſummatum: mors enim extat in cauſa proxima & neceſſaria.

Dices, Tunc adhuc poteſt peccare & conſequenter damnari. 60 *An poſſit poſteà peccare.*

Reſpondeo, Moraliter non poſſe peccare, quia credibile eſt corpus ita eſſe perturbatum, ut non poſſit uti ratione, uel ſi poteſt uti, adeſt magna gratiæ copia, quæ illum cuſtodiat, ita ut non peccet. Accedit, quòd confecto iam penè certamine, & præſente æterno præmio, uix aliquid poſſit occurrere, quod hominem ad peccandum moueat. quòd ſi miraculo curetur & ſuperuiuat, ueriſimile eſt ſingulari gratia cuſtodiri, ne qui iam erat ueluti in ianuis cæli, & præmium penè manibus tenebat, occaſione miraculi excidat.

Idem probabile de iuſtis à mortuis excitatis. alioquin ſi in eodem incerto uerſaturi eſſent, magnum incommodum ex illo beneficio reportarent: ne quiſquam eſt, qui nō ſummopere illud deprecaretur.

DVBITATIO VI.

Quæ uitia opponantur fortitudini, & quale in his peccatum.

D. THO. Q. 125. 126. & 127.

RESPONDEO, Tria cenſeri à Diuo Thoma, & Ariſtotele 3. ethicorum cap. 7. *Timiditatem*, quam Ariſtoteles uocat δειλίαν, id eſt, Ignauiam: *Intimiditatem*, quam ille ἀφοβίαν, id eſt, timoris uacuitatem; & *Audaciam*. 61

Timiditas, ſeu *ignauia* eſt uitium excedens in timendo (timet enim quod non oportet, uel quando non oportet, uel plus quàm oportet) & deficiens in audendo, ut rectè Ariſt. ſup. non enim audet aggredi quando ratio dictat, aut ſicut dictat: & hac cōſideratione apud Latinos uocatur *ignauia*, priore uerò *timiditas*. *Ignauia.*

Hoc uitium ſi in ſeipſo ſiſtat, nec ad alium prauum affectum uel conſenſum impellat, eſt ſolùm peccatum ueniale, ſicut exceſſus aliarum paſſionum, qui nullam aliam noxam infert, niſi quòd mentem perturbet, & curis, cogitationibuſque inutilibus impleat. Si uerò impellat ad alterius peccati conſenſum, erit peccatum mortiferum, uel ueniale, pro conditione illius ad quod impellit: ut ſi timore mortis (id eſt, ut mortem, quam times, euadas) paratus ſis aliquid facere uel omittere, cuius commiſſio uel omiſſio eſt peccatum mortiferum, erit peccatum mortiferum: ſi ueniale, erit ueniale. Et hoc eſt quod uult D. Thom. ar. 2. q. 125. Hunc timorem uetuit Dominus, Mat. 10 cùm ait, *nolite timere eos, qui occidunt corpus, & poſt hæc non habent quod faciant.* *Quale peccatum.*

Notandum eſt, non omnem inordinatum timorem opponi uirtuti ſpeciali fortitudinis; ſed eū tantùm, qui eſt circa pericula mortis, uel grauium calamitatum: in his enim ſolis fortitudo uerſatur, ut ſup. dub. 1. oſtenſum eſt; ac proinde etiam uitia fortitudini aduerſa. Itaque alij timores mali ad alia uitia pertinent. ſicut enim in omni uirtute eſt inordinatus amor, & conſequenter etiam inordinatus timor; (omnis enim timor naſcitur ex amore boni amati; & omnis amor parit timorem, ſi bonum amatum poteſt amitti; ut ex 1. 2. q. 25. ar. 1 & 2. conſtat) ita in omni uitio habituali eſt inordinatus amor alicuius boni, & conſequenter inordinatus timor. unde intemperans timet amittere ſuas uoluptates, auarus pecunias, ambitioſus honores: ſolus autem timor inordinatus amittendæ uitæ in periculis mortis aduerſatur fortitudini. 62 *Timor inordinatus aliorū malorum.*

Intimiditas, uel potiùs uacuitas iuſti timoris eſt alte- 63

Intimiditas.

tum uitium fortitudini oppoſitum, deficiens in timendo; non enim timet quando timendum aut quæ timenda. Fortitudo enim non ſolùm reprimit timorem, ne excedat, ſed interdum etiam excitat, ut malum declinetur; ut quando illud uires ſuperat. nec eſt iuſta ratio cur ſuſtineatur, talis eſt terræmotus, fulmen, naufragium, uis hoſtilis longè ſuperior. Denique omnia manifeſta pericula mortis, quando deeſt cauſa ſubeundi. In huiuſmodi ergo non timere uitioſum eſt; quia eſt cauſa cur malum non declinetur: timere autem laudabile, quia eſt cauſa declinandi. Huc pertinet ſecuritas pernicioſa eorum, qui ſe manifeſtis periculis mortis, cùm in peccato mortifero ſunt, exponunt, nec æternam mortem timent.

64 *Ex qua cauſa proueniat.*

Prouenit autem hoc uitium ex triplici cauſa, Primò, Ex eo quòd uitam ſuam minoris faciat, quàm oportet; qui enim aliquid parui æſtimat, non multum timet illud amittere, etiamſi periculo ſit expoſitum. ſicut autem uitioſum eſt pluris facere uitam quàm oportet; (ut cùm anteponitur uirtuti, ita etiam uitioſum eſt eam minoris facere quàm oportet, ut cùm uanæ gloriæ, uel rerum temporalium cauſa manifeſto periculo obijcitur; eſt enim bonis temporalibus longè præſtantior: tum quia res temporales ſunt propter uitam humanam, ad eam fouendam, ſolandam, ornãdam: tum quia uita illa temporalis facultatem iuſtitiæ & meritorum uitæ æternæ ſuppeditat.

Secundò, Ex ſuperbia; hæc enim facit ut homo ſibi præſidat & alios contemnat, quaſi ab illis lædi non poſſit; & ita non timet, iuxta illud Iob 41. *Factus eſt vt nullum timeat, omne ſublime videt.*

Tertiò, Ex animi ſtoliditate: unde Ariſtot. 3. ethico. cap. 7. ait *furioſos nihil timere*, ſic quidam milites nihil timent; quia per uecordiam non concipiunt animo quid ſit mors, & quæ mortem ſequantur. Hoc uitium eſt peccatum mortale uel ueniale, pro ratione mali, & periculi, cui ſe defectu timoris exponit: ſi enim ſit magnum malum, (verbi gratia mors) cui ſine iuſta cauſa ſe obijcit, erit peccatum mortale, niſi fortè per ſtuporem animi excuſetur. ſi autem malum ſit paruum, uel periculum non ſit notabile, erit ueniale. vide Caietanum in Summa verb. Intimiditas. Hæc tamẽ timoris uacuitas non eſt diſtinctum peccatum ab eo, quo quis ſe periculo exponit: ſolùm enim eſt peccatum quatenus eſt cauſa illius, continens tacitum in illud periculum conſenſum. *Audacia* ſeu temeritas hic accipitur pro exceſſu in audendo, & aggrediendo; cùm quis ut malum imminens repellat, aggreditur aliquid, quod non conuenit, uel quando non conuenit, uel quo modo non conuenit. Oritur hoc uitium ex iiſdem cauſis ex quibus uacuitas timoris, quæ eſt maxima diſpoſitio ad temeritatem. plerumque tamen ex cupiditate uanæ gloriæ, ſicut & *iactantia*, cui ut plurimùm hoc uitium eſt connexum: nam audaces ferè ſunt iactabundi, & uolunt uideri fortes, cùm non ſint. hinc ſit ut plerique talium etiam ſint timidi, quos Ariſtoteles θρασυδείλους uocat, quaſi dicas *audaci timidos*; quia audaciam cum timiditate coniunctam habent. *Initio enim* (ut idem Ariſtoteles ait) *ſunt praeproperi; & antè quàm res vrgeat, adire pericula volunt; in ipſis autem periculis cedunt & abſiſtunt. at viri fortes, in factis ipſis ſunt acres & celeres, ante facta ſedati & quieti.* Quando uerò cupiditati uanæ gloriæ ſimul coniunctus eſt uitæ contemptus, uel ſtoliditas animi, mortem non apprehendentis, tunc ſe in pericula cæco quodam impetu proijciunt, & perſiſtunt, etiamſi parua ſit ſpes uictoriæ. hos Ariſtoteles uocat ῥιψοκινδύνους, id eſt, proiectæ audaciæ homines, qui mortis pericula luſum faciunt & iocum, & inſtar belluarum depugnant. hoc uitium eſt peccatum pro ratione mali & periculi, cui ſe exponunt, ſicut dictum eſt de timoris uacuitate.

65 *Audacia.*

66 *Quatuor vitia fortitudini aduerſa.*

Circa prædicta Aduerte, etſi ſolùm tria uitia *fortitudini* oppoſita numerentur, re uera tamen eſſe quatuor: ſicut enim fortitudo moderatur timorem ita etiam audaciam; unde ſicuti peccatur contra fortitudinem exceſſu & defectu timoris, ita etiam exceſſu & defectu audendi. Verùm defectus audendi continetur ſub *timiditate*, qua parte hæc conſiſtit in eo, quòd quis refugit aggredi quando oportet: & uocatur propriè *ignauia*. ſed ſicut inter *timoris vacuitatem* & *temeritatem* eſt magna affinitas, ita etiam inter *exceſſum timendi* & *defectum audendi* Hinc apud Ariſtotelem eodem nomine continentur: utrumque enim δειλίαν uocat. Latini habent nomina diſtincta; illud uocant *Timiditatem*, hoc *Ignauiam*.

CAPVT II.

De Virtutibus Fortitudini connexis, & vitijs oppoſitis.

Conſtat 6. Dubitationibus.

DVBITATIO PRIMA.

Quæ ſint partes Fortitudinis.

D. Thomas quæſt. 128.

1 *Subiectiua partes.*

NOTANDVM ex Diuo Thoma, uirtuti triplices partes aſſignari poſſe, ſubiectiuas, integrãtes, & potentiales. *Subiectiuas* fortitudo propriè, iuxta D. Th. non habet; quia ipſa eſt ſpecies ſpecialiſſima, cùm uerſetur circa pericula mortis, quæ omnia ſunt eiuſdem generis, etſi alia alijs maiora. Hoc tamen intellige de fortitudine unius ordinis: nam ſi diuerſos uirtutum ordines ſpectemus, duplex erit fortitudinis uirtus; alia enim eſt ordinis *naturalis*, qualis eſſe poteſt ſine fide; hæc timorem mortis temperat, pericula & acerbitates ſuſtinet, hac tantũ conſideratione, quia decet hominem ratione præditum, uel philoſophiæ præceptis imbutum, uel illuſtri familia clariſque maioribus ortum.

Fortitudo naturalis.

Supernaturalis.

Alia *ſupernaturalis*, quæ fidem & affectum ſupernaturalem ſupponit, & prudentia ſupernaturali ut regula utitur. Hęc eadem ſuſtinet; quia decet Chriſtianum, crucis Chriſti cultorẽ, immortalitatis candidatũ, &c. etſi enim iſtæ fortitudines circa eadẽ pericula & circa eaſdem paſſiones moderandas, ac proinde circa eadẽ obiecta uerſentur; tamen non eãdẽ prorſus rationẽ formalẽ in illis ſpectant. unde nec ob eãdẽ cauſam ad ſuas functiones mouentur, ſed ob diuerſam & affectibus planè diuerſis. qua ratione etiam in fortitudine naturali diſcrimen ſpecificum fortaſſe inueniri poſſet.

2 *Partes integrantes.*

Partes integrantes uocat, non ex quibus ipſe habitus intrinſecè coaleſcat; ſed quæ neceſſariæ ad integrum fortitudinis officium.

Potentiales. Eſſe quatuor partes fortitudinis.

Potentiales uerò, quæ uirtutem fortitudinis in materia minùs difficili imitantur. Porrò huiuſmodi partes quatuor numerantur à D. Auguſtino lib. 83. qq. q. 31. ex Cicerone, *Fortitudo*, inquit, *eſt conſiderata periculorum ſuſceptio, & la-*

Digitized by Google

& laborum perpeſsio; cuius partes magnificentia, fidentia, patientia, perſeuerantia; quod D. Thomas optime declarat q. 128. art. unico in corp. & ad 5.

Officium enim *fortitudinis* in duobus ſitum eſt; *in aggrediendo* & *in ſuſtinendo*, ad *aggrediendum* autem duo requiruntur. Primò, Promptitudo animi ad periculum ſuſcipiendum. hanc præſtat *fidentia*, qui enim confidit ſe malum imminens ſuperaturum, facile periculum ſuſcipit. Secundò, Strenuitas in executione; hanc tribuit *magnificentia*, quæ teſte D. Auguſtino, ex Cicerone, *eſt rerum magnarum & excelſarum, cum animi ampla quadã & ſplendida propoſitione, cogitatio & adminiſtratio*. Itaque hæ duæ uirtutes, quatenus uerſantur in periculis mortis, ſunt partes integrantes fortitudinis, concurrentes ad actum aggreſsionis.

Similiter ad ſuſtinendum, qui eſt alter fortitudinis actus, duo requiruntur. Primum eſt Ne animus difficultate & aſperitate malorum frangatur. ad hoc ualet *patientia*: quæ triſtitias & dolores moderatur, animumque conſtituit ne hiſce paſsionibus uictus, à recto & decoro decidat.

Alterum eſt, Ne diuturnitate malorum fatiſcens, cœpta bona abrumpat & deſinat; & ad hoc eſt *perſeuerantia*: quo nomine hic intelligimus non eam, quæ eſt Iuſtitiæ uſque ad finem continuatio, ſed propoſitum durantibus malis in cœpto perſeuerandi.

3 *Quo modo ſint integrantes.*

Ex his patet, qua ratione hæ quatuor uirtutes dicantur partes *integrantes* fortitudinis; nimirum ſi conſiderentur ut uerſantur in propria fortitudinis materia, id eſt, in periculis mortis; ſic enim ad integrum illius officium concurrunt, ſuntque ueluti quædam illius membra.

Quomodo potentiales.

Si uerò ſpectentur in alijs quibuſdam materijs minùs difficilibus, dicentur partes fortitudinis *potentiales*, quia fortitudinem imitantur, licet eius perfectionem non aſſequãtur. uide ſuprà cap. 46. dub. 1. Sic *fidentia* eſt uirtus, quæ in alijs rebus difficilibus extra pericula mortis, promptum animum præſtat; *magnificentia*, quæ talia ſplendide exequitur; *patientia*, quæ tales difficultates tolerat; *perſeuerantia*, quæ in finem in illis perducat.

4 *Reducũtur ad ſupradicta.*

Notandum eſt Primò, Prædictis partibus fortitudinis tres alias adijci à Macrobio lib. 1. in ſomnium Scipionis; *magnanimitatem, ſecuritatem, & conſtantiam*. Verùm magnanimitas & ſecuritas ſub *fidentia* poſſunt comprehendi; *fidentia* enim continet credulitatem mali ſuperandi uel boni conſequendi; & ſpem conficiendi. utrumque parit *magnanimitas*: facit enim ut id, quod arduum eſt, uideatur confici poſſe, & ſimul eius deſiderium inijcit.

Securitas eſt perfectio quædam *fidentiæ*, excludens timorem & anxiam curam, tunc enim ſecurus eſt animus, quando ita confidit ut non ampliùs timeat uinci à malo, uel excidere à bono, item quando malum eſt ſuperatum.

Conſtantia ad perſeuerantiam pertinet. quid enim eſt aliud *perſeuerantia*, quàm *conſtantia* uſque in finem? eodem pertinet *longanimitas*. quæ ob mali diuturnitatem non ſinit animum à recto deſciſcere.

5 *Non ſunt omnes diſtincti habitus.*

Notandum Secundò, Non omnes prædictas partes eſſe uirtutes diſtinctas, ſed ſatis eſſe ut ſint actus diſtincti: eiuſdem enim habitus eſt præbere ſe magnanimum & confidentem in periculis, & ſecurum abſque anxietate. Item eiuſdem uirtutis eſt efficere patientem, conſtantem, longanimem & perſeuerantem.

Cetera uide apud D. Thomam in reſponſ. ad 6. ubi corrupte in multis exemplaribus legitur *lenia* pro *lenna*, Græce λῆμα, quod non patientiam aut tolerantiam, ſed animi confidentiam & promptam audaciam ſignificat. Plerumque accipitur in bonum; aliquando etiam in malum; ut ex Græcis auctoribus conſtat. hinc λημάτιας uir ſtrenuus & animo confidenti, quod eſt uirtutis; uel etiam præfidenti, quod eſt uitij.

DVBITATIO II.

Quid ſit magnanimitas, & qui eius actus.

D. THOMAS Q. 129.

6 *Quid magnanimitas.*

MAgnanimitas, ſeu magnitudo animi, Græcè μεγαλοψυχία, eſt uirtus ad opera magna & heroica in omni uirtutũ genere inclinans. magnus enim dicitur animus, qui ad magna aſpirat, eaque ſola æſtimat, & cogitat: parua negligit uel deſpicit. ex affectu enim & ſtudio rerum magnarum uel paruarum, animus magnus uel paruus dicitur. nihil autem uerè magnum in rebus humanis, præter uirtutem, quæ ſola eſt hominis bonum & ornamentũ qua homo eſt, animum perficiens, & æternum permanens, æternamque uitam concilians; cetera omnia, ut diuitiæ, uoluptates, honores huius mundi, parui ſunt momenti, utpote ad uitam iſtam corporalem dumtaxat, & temporalem pertinentia. Et quamuis omnia uirtutum opera ad res tẽporales collata magna ſint bona, tamen non omnia in ſuo genere ſunt magna uel ardua: ſunt enim minora & maiora, facilia & difficilia. propriè autem dicuntur *magna*, quæ in ſingulis uirtutum generibus magna ſeu ardua cẽſentur, magnoque honore ſunt digna, ut ſunt magnæ abſtinentię, magna uitæ auſteritas, magni labores pro ſalute animarũ, eximia patientia in magnis calamitatibus, eximium orationis ſtudium, &c. Itaque uirtus illa, quæ magnitudo animi dicitur, ad hæc inclinat.

Quid verò magnum.

Nec obſtat, quod omnis uirtus, ſi perfecta ſit ad opera magna ſui generis incitet; (magna enim uirtus abſtinentiæ, ad magna ieiunia; magna religio, ad magna in Deum pietatis officia impellit) quia aliam rationem formalem, ſeu aliud motiuum intrinſecum aliæ uirtutes in ſuis obiectis ſpectant, aliud magnitudo animi. hæc enim inclinat ad opera magna uirtutum, non quia in illis elucet honeſtas peculiaris illius uel illius uirtutis, v.g. bonum abſtinentiæ, uel religionis: ſed quia magna ſunt & ardua; id eſt, quia cõſentanea animo magno & generoſo, magnis gratiæ præſidijs adiuto, magna rerum cæleſtium cognitione inſtructo, magnis præmijs illecto, magnis exemplis prouocato, qui enim hæc perpendit, facile uidet magna uirtutum officia ſibi congruere; & decorum eſſe non niſi magna cogitare, æſtimare, affectare, moliri. Itaque eſſe *magnum*, ſeu *arduum* in operibus uirtutum aliarum, eſt ratio formalis obiectiua huius uirtutis, ob quam ad illa inclinat, & quã in illis efficere & ueluti in ſua materia imprimere conatur.

Quomodo hæc virtus inclinet ad magna opera virtutũ.

Ratio formalis obiectiua huius virtutis.

Reliquæ uerò uirtutes, ſi perfectæ ſint, ſeu in gradu heroico, inclinant ad opera magna ſui generis, non ratione magnitudinis, ſed ratione peculiaris honeſtatis, quam habent ex ſua materia, quæ honeſtas in magnis operibus eſt illuſtrior. Itaque magnitudo operum non ſe habet tamquam motiuum principale ſeu formale illarum uirtutum, ſed ut circumſtantia obiecti, ratione cuius honeſtas obiecti magis elucet; & ut circumſtantia operis, in executione reſpondens circumſtantiæ quæ eſt in cauſa ſicut enim magnus ignis magnum calorẽ generat, ita magna uirtus Iuſtitiæ, fortitudinis, temperantiæ, magna opera ſui generis.

Quo modo aliæ virtutes inclinent ad magna.

Hinc patet, uirtutem hanc, etſi ad opera illuſtriora aliarum uirtutum inclinet; tamen ab illis diſtingui ſpecie, & eſſe uirtutem ſpecialem; habet enim diſtinctum obiectum formale, à quo ſuam ſpeciem accipit: & illa opera ſolùm ſe habent inſtar materiæ, cui ſuam formam inſerat, quæ eſt, eſſe magnum & arduum. 8

Hanc doctrinam expreſsè tradit Caietanus quæſt. 129. art. 1. & 4. & eſt D. Thomæ ibidem, ſed clariùs in 3. caput lib. 4. ethicorum, exponens illa uerba Ariſtotelis, *Etiam viri magnanimi eſſe videatur quod in quaque virtute magnum eſt*; ubi dicit, *Per hoc magnitudo eſt ſpecialis virtus diſtincta ab alijs, quia tendit ad rationem magni in cuiuslibet virtutis opere, v. g. fortitudo intendit fortiter agere; magnanimitas intendit magna operari in fortiter agendo*, & ſic de alijs. Idem docet quæſt. 134. art. 1. ad 2. Eadem eſt mens Ariſtotelis in uerbis allatis; & infrà cùm ait, *videtur animi magnitudo quaſi quoddam virtutum omnium ornamentum; nam & maiores eas amplioresq; facit, & ſine illis conſtare nullo modo poteſt.*

Diſtinguitur ſpecie ab alijs.

9 *Obiectio.*

Dices, Ariſtoteles cap. illo 3. & D. Thomas q. 129. art. 2. 3. & 4. docent *magnanimitatẽ* uerſari circa *magnos honores*, ideòque eſſe uirtutem ſpecialem: ergo non extendit ſe ad actus eximios aliarum uirtutum.

Reſp.

Quo modo verſetur in magnis honoribus.

Reſpondeo, negando conſequentiam: aliter enim uerſatur circa honores, aliter circa actus uirtutum. Circa honores enim uerſatur non quidem eos propter ſe expetendo; (hoc enim laudabile non eſſet) ſed tamquam circa materiam remotam; moderando appetitum honorũ, ut eis rectè utamur, nec pluris, quàm par eſt æſtimemus ſicut liberalitas uerſatur circa diuitias, & fortitudo circa peri-

pericula mortis: circa verò actus virtutum verſatur tamquam circa obiectum materiale, ſeu materiam propinquã, magnitudinem & excellentiam quamdam in illis appetendo, procurando & efficiendo. Sicut enim fortitudo, moderatur timorem & audaciam in periculis, vt fortiter agat; & liberalitas amorem pecuniæ, vt ea rectè vti poſſit, & facile donare vbi ratio dictat: ita magnitudo animi temperat appetitum magnorum honorum, vt opera magna ſincero affectu deſignet; ne vel ſi honor abſit, deſiſtat; vel ſi adſit, eius affectu potiſſimùm moueatur. qui enim magna præſtare in aliquo virtutum genere ſtudent; potiſſimùm infeſtantur appetitu honoris, qui illuſtria facta comitari ſolet, & vehementer affectum ad ſe trahit: itaque eget moderatione, quam efficit hæc virtus. eiuſdem enim virtutis eſt bonum opus operari, & intrinſeca eius impedimenta, quæ ratione materiæ proueniunt, tollere: tale autem impedimentum eſt honoris immodicus appetitus. neque ſolùm in honoribus moderationem animi parit hæc virtus, ſed etiam in cõtumelijs & omni fortunæ conditione; vt Ariſtoteles loco citato docet. *Maximè*, inquit, *in honoribus verſatur vir magnanimus. verùm tamen in diuitijs quoque & principatu, in omni denique ſecunda & aduerſa fortuna quidquid acciderit, in eo ſe moderatum præbebit: neque in rebus ſecundis lætitia efferetur, neque in aduerſis mœrore contrahetur; nam ne in honorem quidē ſic animatus eſt, qui tamen quàm maxima res eſt.*

Etiam in cõtumelijs & fortuna aduerſa.

10 *Officium magnanimi.*

Ex his perſpicuũ eſt Primò, Quodnam huius virtutis ſit officium: principale enim munus eius, quod ipſa potiſſimùm intendit, eſt opera magna, ſeu quæ magno honore ſint digna efficere, non propter honorem huius mundi (nõ enim eſt vera virtus, quæ honorem humanum ſibi propoſitum habet, vt docet D. Auguſtinus lib. 5. de ciuit. cap. 12. quia eſt res caduca, fragilis, fallax, bonis & malis communis) ſed propter ipſorum operum excellentiam, ratione cuius honore ſunt digna.

Secundum munus eius eſt, appetitum honorum moderari, ita vt eos neque multùm appetat, neque pluſquam par eſt refugiat: ſi deferantur, ijs non extolli, non exultare lætitia, ſed moderatè ſe gerere. vnde Ariſtoteles ait, *Magnis honoribus & ijs, qui à viris bonis deferentur, modicè delectabitur, tamquam ſibi accommodatis; qui autem à vulgo & ob res paruas tribuentur, prorſus contemnet.*

Tertium, In omni proſpera & aduerſa fortuna moderatè agere. cùm enim nihil magni æſtimet, niſi quod verè magnum eſt, fit vt omnia temporalia parui pendat, ac proinde non multum curet illorum ſecundos vel contrarios ſucceſſus.

11 *Quem honorem poſſit magnanimus quærere.*

Quamuis autem magnanimus honorem huius mundi parui æſtimet, neque propter illum operetur; maximi tamen facit honorem cæleſtem, vt apud Deum & Angelos magnus habeatur & ſit. hic enim honor eſt pars noſtræ felicitatis, & præmium virtutis; & inter bona noſtra externa maximum. Itaque propter illum honeſte operari poteſt, & ad ardua virtutum conniti: vnde 2. Corinth. 10. dicitur, *Qui gloriatur, in Domino glorietur; non enim qui ſeipſum commendat, ille probatus eſt ſed quem Deus commendat.* & Ioannis 5. ver. 38. apertè indicatur, *gloriam, quæ à ſolo Deo eſt*, eſſe quærendam.

12 *Quibus inſit hæc virtus.*

Patet Secundò, Hanc virtutem maximè reperiri in ijs, qui ſpretis omnibus, quæ in mundo ſunt, Chriſti conſilia ſunt ſecuti, & ad eius imitationem vitam componunt. magnitudo enim animi potiſſimùm in duobus ſita eſt; in contemptu earum rerum, quæ maximi vulgò æſtimantur, & quæruntur, vt ſunt diuitiæ, voluptates; & honores; & in conatu, niſuque ad ea, quæ ſunt maximè ardua & honore cæleſti digna, vt ſunt conſilia Domini, & perfectio vitæ chriſtianæ.

13 *Fidentia & ſecuritas.*

Patet Tertiò, Ad hanc virtutem pertinere *fidentiam* & *ſecuritatem. fidentiam* quidem, quia non poteſt quis ardua generoſè aggredi, niſi multum confidat ſe poſſe conficere. Deinde *fidentia* oritur ex eò quòd quis aduertat ſibi ſuppetere vires & auxilia ad res arduas peragendas, & quòd earum perficiendarum deſiderio teneatur; quorum vtrumque eſt in hac virtute. *Securitatem* verò, quia qui res humanas non multùm curat, & ſolis æternis eſt intentus, ad quas ſatis opis & præſidij à Deo ſe habere ſentit; multis curis eſt ſolutus, & magna animi ſecuritate fruitur. magna quoque confidentia ſecuritatem parit.

Vt meliùs huius virtutis indoles intelligatur, Notandũ eſt, ab Ariſtotele aſſignari viginti mores, ſeu conditiones viri magnanimi, quæ nobis breuiter explicandæ: ſunt enim notæ quædam eximiæ huius virtutis, meritò vita & moribus exprimendæ. 14

Mores magnanimi.

Prima, *Dignum ſe magno honore exiſtimare*, intellige ſpectato officio, quod gerit, vel donis Dei, quibus eſt ornatus: cum hoc tamen ſtare poteſt vt ſit humillimus coram Deo, dum conſiderat ſe ex ſeipſo nihil boni habere, nihil poſſe, nihil eſſe; ſine Deo in profundum malorum, imò in nihilum ruere, &c. Sic Sancti in cælis & humillimi ſunt, & tamen ab hominibus coli volunt, diuerſa ſui conſideratione.

Secunda, *Modicè honoribus, etiam magnis, & à bonis viris oblatis delectari, à vulgo & ob res paruas delatos contemnere.*

Tertia, *In proſperis & aduerſis moderatum ſe præbere.*

Quarta, *Non efferre ſe caſibus paruorum periculorum, nec amare pericula, eò quòd paucas res magni faciat; magnis tamen*, vbi de rebus præclaris agitur, *ſe exponere & tunc vitæ nõ parcere.* Ariſtoteles tribus verbis, οὐκ ἔστι μικροκίνδυνος οὐδὲ φιλοκίνδυνος, μεγαλοκίνδυνος δέ.

Quinta, *Acceptũ beneficium maiore beneficio compenſare*: vnde fit vt non multùm meminerit beneficiorum acceptorum; quia maioribus illa beneficijs obruit. quod intellige, de beneficijs humanis & vulgaribus, quæ ipſe facilè poteſt vincere.

Sexta, *Neminem, aut vix quemquam rogare*. vel enim parua ſunt quæ ab alijs poteſt accipere; & ita non curat: vel certè ſua induſtria poteſt conſequi; & ſic non vult ab alio pendere, nec alteri moleſtus eſſe.

Septima, *Libenter alijs operam dare atque inſeruire*: hoc enim eſt perfectionis, & αὐταρκείας ſignum.

Octaua, *Cum viris Principibus & opulentis præſtare ſe magnum & excelſum*, nimirum illis non adulando, nec ſinendo ſuam libertatem opprimi eorum auctoritate. *cum mediocribus & infimis modeſtum ac moderatum*. Sic enim Deum quodam modo imitatur, *qui humilia reſpicit*.

Nona, *Non ſe locis aut functionibus honoratioribus ingerere*. hoc enim potiùs ambitioſi, quàm magnanimi.

Decima, *Cunctari & quietem agere, niſi res magna ſit propoſita*, quia parua non moratur; vnde fit *vt pauca faciat, ſed magna*.

Vndecima, *Apertè odiſſe & apertè amare*; puta quæ odio vel amore digna: Græcè eſt, εἶναι φανερόμισον καὶ φανερόφιλον, *quia timentis eſt, fronte occultare ſententiam.*

Duodecima, *Apertè omnia dicere & agere*: intellige intra limites prudentiæ. Addit Ariſtoteles, *amat enim orationis libertatem, quia ad alios contemnendos eſt propenſus*, id eſt, cùm res humanas parui faciat, facilè ita ſe gerit, vt etiam alios parui pendere videatur. quod intellige, quando de veritate, vel iuſtitia agitur. exempla habemus in martyribus, & alijs viris ſanctiſſimis.

Decimatertia, *Vti diſſimulatione in vulgus*: non enim ſua patefacit omnibus, ſed tegit; non enim quærit vulgi laudes.

Decimaquarta, *Non poſſe alterius nutu viuere niſi amici*; ſeruile enim id eſt, nec ſine aſſentatione fieri poteſt; à qua ille longiſſimè abeſt. quòd ſi amici nutu uiuere poteſt, multò magis nutu Superioris, qui & maximè eſt amicus, (cùm omne bonum ſubito ex ſincera beneuolentia velit ac procuret) & loco Dei præſidet. vnde patet religioſam obedientiam cum magnanimitate non pugnare, ſed ei conſentaneam eſſe. 15

Decimaquinta, *Non facilè admirari: nihil enim ei magnum eſt*, inquit, Ariſtoteles, puta in rebus humanis.

Decimaſexta, *Non meminiſſe iniuriarum. viri enim magnanimi non eſt*. ait idem, *memorem eſſe, præſertim iniuriarum & malorum, ſed ea potiùs pro nihilo putare.* Itaque viles animę ſunt, Ariſtotelis ſententia, qui iniurias priuatas ſine fine perſequuntur, quo modo .n. non viles, quorũ ſtatus & dignitas omnis vno verbo labefactatur, nec niſi eo vindicato, conſtare poteſt? quantò generoſius eſt ſtatum ſuum extra fortunæ aleam repoſitum ducere; nec ſe à quoquam niſi à ſeipſo lædi poſſe? Multum igitur errat vulgus, qui illos generoſos & magnanimos putat. 16

Decimaſeptima, *Non cupidè loqui de hominibus, quia neque vt laudetur ſollicitus eſt, nec vt alij vituperentur.* 17

nec

Digitized by Google

nec aliorũ laudator eſt, nec maledicus, ne in inimicos quidem, niſi accepta contumelia. vbi Ariſtoteles permittit illis rependere *κακολογίας*, id eſt, probrum ſeu conuitium, accepta contumelia ab inimico: tunc enim non videtur eſſe contra virtutẽ, ſi moderatè & abſque ſcandalo fiat, vt ſic contumelia repellatur. plerumque tamen melius eſt diſſimulare, nè videamur reddere malum pro malo, aut maledictum pro maledicto, contra præceptum Apoſtoli, & Domini noſtri; idque maioris animi eſt ſignum. *Leo ad latrantes canum vixientes respicit.*

Decimaoctaua, *In rebus, quæ neceſſariò perferenda, vel quæ exigua ſunt, non eſſe querabundum aut ſupplicem: quia eſt animi nimiùm rebus humanis addicti.*

Decimanona, *Malle poſſidere res honeſtas quàm fructuoſas, hoc enim magis proprium eſt hominis ſeipſo contenti.*

Vigeſima, *Habere motum tardum, vocem grauem, orationem ſtabilem ac ſedatam: quia feſtinare non ſolet, qui paucis rebus ſtudet; nec vehementer contendere, cui nihil magnum eſſe videtur:* Ita Ariſtoteles.

DVBITATIO III.

Quæ vitia magnanimitati aduerſentur.

D. THOM. quæſt. 130. & 131.

18 OPPONVNTVR magnanimitati tria vitia per exceſſum, *præſumptio*, *ambitio*, & *inanis gloria*. *Præſumptio* reſpicit propriè opus aliquod: *Ambitio* honorem: *Inanis gloria* opinionem & famam. Vnum per defectum, *Puſillanimitas*, quæ tamen illis tribus reſpondet.

Præſumpt io quid ſit. *Præſumptio*, quam etiam *præſidentiã* Latini vocant, eſt nimia ſuarum virium confidentia, qua fit vt quis aggrediatur aliquid, vel paratus ſit aggredi, quod eſt ſupra ipſius vires. *Vires ipſius* intellige, quas vel in ſeipſo, vel in alijs paratus habet, quod enim per amicos poſſumus; nos ipſi poſſe dicimus. conſiſtunt autem vel in facultate naturali, vel in virtute aliqua infuſa aut acquiſita, vel in arte aliqua, vel in gratia gratis data, vel in poteſtate Ordinis, vel in poteſtate iuriſdictionis: nam ratione horum omnium ſi quis aliquid ſuprà ſuam facultatem tenet, erit vitium præſumptionis; vt patet ex Caietano ver. Præſumptio in Sũma.

19 *Supponit falſam opinionem.* Hoc vitium in intellectu ſupponit opinionem falſam de ſuis viribus, & culpabili ignorantia, vel inconſideratione ortam: ſi enim hæc non eſſet culpabilis, neque opinio inde naſcens, neque affectus voluntaris conſequens culpabilis eſſet; vt cùm quis bona fide ignorans rei conditionem, aliquid ſupra ſuam facultatem tentat. In voluntate verò requirit affectum vel abſolutè exequendi tale opus: vel ſub conditione, ſi nimirum res ad ſe pertineret. ſi tempus & locus poſceret, &c.

In quibus hoc vitiũ. Hoc modo præſumptuoſi & præſidentes cenſendi hæretici, qui Scripturas audent exponere non præuio longo ſtudio, vel Sanctorum Patrum lectione: qui tentant miracula vel futurorum prædictionem, abſque dono miraculorũ uel prophetiæ: qui ſolis naturæ uiribus putant ſe poſſe benè uiuere & legem implere. Item qui abſque debita peritia ſuſcipiunt officium medici, aduocati, Parochi, confeſſoris, &c. qui uſurpant ſibi poteſtatem, quam non habent, uel maiorem quàm habent; vt ſi diaconus uellet offerre ſacrificium, abſoluere, baptizare coram ſacerdote; ſi Iudex ſæcularis cognoſceret de cauſis eccleſiaſticis.

Eſſe peccatum. Hoc autem peccatum eſſe probat D. Thomas, quia per illud uiolatur lex naturæ, orta ex lege æterna, quam omnes res naturales tenent: hæ enim omnes ex diuina ordinatione hanc ſeruant legem, ut nihil conentur ſuprà ſuam facultatem; ſed ſolùm inclinent ad opera uiribus ſuis commenſa: præſumptio uerò impellit ad id, quod eſt ſupra facultatem.

20 Eſt peccatum mortiferum, quando fit cum periculo uel iniuria alterius, ſicut præſumptio medici, Iudicis, confeſſoris: vel quando prouenit ex errore contra fidem, ſicut præſumptio hæreticorũ in multis actibus extra tales euentus fere eſt peccatum veniale, Ita Caietanus ſupra.

Præſumptio miſericordia. *Præſumptio de miſericordia Dei*, (quæ dicitur peccatum in Spiritum ſanctum) qua quis non curat diuinam Iuſtitiam, confidens Deum ipſi præſtiturum veniam, etiamſi non ſit ſolicitus de cõuerſione uitæ, potiùs opponitur ſpei quàm magnanimitati; excedit enim modum in ſperando, indebitè confidens de diuina bonitate, non de ſua uirtute: ſicut deſperatio deficit non ſatis de ea confidens. niſi fortè hæc præſumptio proueniat quòd ſibi tale Dei beneficium deberi putet; tunc enim immediatè præſumit & præfidit de ſua uirtute, per eam uolens conſequi id, quod longè illam ſuperat; & ſic erit contra magnanimitatem.

Ambitio eſt inordinatus appetitus honoris: *honor* autẽ eſt teſtimoniũ excellẽtiæ; quod multis modis deferri põt, ut detectione capitis, inclinatione corporis, genuflexione, conceſſione loci honoratioris, erectione ſtatuæ, delatione officij, magiſtratus, principatus, &c. ut dictũ eſt ſuprà c. 36. dubit. 3. hos omnes modos reſpicit ambitio, qui enim aliquid horũ ſibi inordinatè appetit deferri, eſt ambitioſus. 21 *Ambitio.*

Porrò honor tripliciter inordinatè poteſt appeti. Primò, Si appetas honorem ob rem, quæ tibi non conuenit, uel notabiliter maiorem, quàm par ſit: vt quis uelit honorari ob gradum uel doctrinam, quam non habet: ſi laicus uelit præcedere ſacerdotem aut Epiſcopum: ſi adſpires ad officium honorabile, quo es indignus; aut uelis præferri multò dignioribus: ſi ratione diuitiarum uelis tibi magnum honorẽ haberi. Secundò, Si quæras honorem ex re, quæ tibi conuenit, ſed illicita, v. g. ex rebellione, quòd audes reſiſtere tuo Principi, ex arte magica, &c. Tertiò, Si ita ames honorem ut paratus ſis Deum offendere cauſa illius acquirendi uel conſeruandi, ut ſi Epiſcopatum compares per ſimoniam, Principatum per bella iniqua: ſi, vt officium retineas, iniquum præſtes iuſiurandum, &c. *Inordinatè appetitur honor trifariam.*

In primo eſt peccatum ueniale tantùm, niſi appetatur cum iniuria alterius. In ſecundo eſt peccatum mortale uel ueniale pro ratione materiæ, ex qua honorem captat. In tertio ſimiliter pro ratione mediorum, quibus utitur uel paratus eſt uti. 22 *Quale peccatum.*

Reprehenditur hoc uitium à Domino, Mat. 23. *Amant primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in Synagogis, & ſalutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi: vos autem nolite vocari Rabbi*, &c. & Eccleſiaſtici 7. *Noli quærere ab homine ducatum, nec à Rege cathedram honoris.*

Oritur hoc uitium ex ſuperbia. ſicut enim ſuperbia eſt inordinatus appetitus excellentiæ, ita ambitio eſt inordinatus appetitus honoris, qui eſt teſtimonium excellentiæ: unde omnes ambitioſi ſunt ſuperbi, & omnes ſuperbi ambitioſi. habet enim ſe ad ſuperbiam ut propria paſſio, uel ut effectus adæquatus. *Oritur ex ſuperbia.*

Si autem honor appetatur moderatè ex re bona, nullũ erit peccatũ, etiamſi nullus alius finis ſpectetur, ut colligitur ex D. Thoma q. 131. art. 2. ad 3. quia per ſe eſt obiectum indifferens, proximè accedens ad rationem honeſti, cùm ſit teſtimonium & imago quædam uirtutis.

Inanis gloria, quam Græci *κενοδοξίαν* uocant, hoc loco accipitur pro uanæ gloriæ cupiditate; alioqui propriè ipſa non eſt peccatum, ſed peccati obiectum, in alio exiſtens. *Gloria eſt clara cum laude notitia*, inquit Cicero, puta de excellentia alicuius. Itaque complectitur *opinionem* & *laudem* & conſequenter *famam*; quia bona fama in laude conſiſtit: ſupponit autem excellentiam aliquã ueram his dignam, tamquam materiam & obiectum opinionis & famæ. unde patet gloriam ab honore diſtingui, & cõſequenter ambitionem à cenodoxia ſeu uanæ gloriæ cupiditate. Gloria enim in notitia excellentiæ alterius, & laude, quæ uerbis agitur, ſita eſt. Honor uerò in dignitatibus, magiſtratibus, & alijs teſtimonijs excellentiæ, quę ſignis exhibetur, quando tamen uana gloria ſtatuitur uitium capitale, etiam ambitio hoc nomine intelligenda eſt. 23 *Inanis gloria.*

Poteſt autẽ gloria tripliciter eſſe uana in propoſito. Primò, Si diſſimulata excellentia quæratur opinio uel fama; ſicut faciunt hypocritæ, & omnes, qui ſe fingunt peritos alicuius diſciplinæ, cùm non ſint. Secundò, Si maior quæratur quàm par ſit, aut de rebus alijs indignis, ſicut faciunt iactabundi, & omnes qui de opibus & rebus friuolis gloriantur. Tertiò, Si apud eos, qui de rebus non poſſunt rectè iudicare: ſicut ſi quis coram imperitis diſputaret, ut ſapiẽs ab eis habeatur; niſi fortè id ad ulteriorem finem honeſtum referret.

Erit autem hæc cupiditas peccatum mortale, Primò, Si hæc uana gloria appetatur ex facto, quod eſt peccatũ mortiferum; ut de magia, de adulterio, de duello, de homicidio; nam talis gloriatio includit facti approbationem. ſi tamen non

Digitized by Google

non de ipſo facto, ſed de robore corporis, audacia, ingenio, quæ tali facto præſtiterunt, gloria quæreretur, non eſſet per ſe peccatum mortale; quia cum eo ſtare poteſt facti praui deteſtatio. Secundò, Si ob illam acquirendam, vel retinendam negligeret, quæ ad ſalutem ſunt neceſſaria, vel aliter paratus ſit mortiferè peccare: quales erant multi ex primoribus Iudæorum, de quibus Ioannis 12. dicitur, *Dilexerunt magis gloriam hominum, quàm gloriam Dei*. & Ioannis 5. *Quomodo poteſtis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis, & gloriam, quæ à ſolo Deo eſt non quæritis?* Extra hos caſus ſolùm eſt veniale, vt docet Caietanus verb. Gloriæ humanæ appetitus: nam per ſe veniale eſt; neque ſit mortale, niſi ratione alterius peccati, quod interdum in affectu vanæ gloriæ inuoluitur.

25 *Eſt vitium capitale.* Numeratur *vana gloria* inter vitia principalia, ſeu capitalia, à D. Gregorio lib. 31. moralium cap. 31. quem ſequitur D. Thomas qu. 132. ar. 4. & 5. & cæteri Doctores; quia *vitium capitale* dicitur ex quo tamquam radice virulenta, multa alia vitia veluti propagines venenatæ naſcuntur. talia ſunt quæ verſantur circa obiectum valdè appetibile, cuius cauſa plerique mortalium parati ſunt multa mala facere, & pati; vt circa gloriam, (ſub qua etiam famam, & honorem intellige) diuitias, voluptates guſtus, voluptates tactus. hinc vitia capitalia ſunt *cupiditas vanæ gloriæ, auaritia, gula, & luxuria*. Item quæ verſantur circa obiectum valdè moleſtum, ſaltem in imaginatione, cuius mali pellendi, vel moleſtiæ ſolandæ cauſa, etiam multa mala facere ſolent, vt ſunt *Inuidia, ira, & triſtitia*.

26 *Septem filia vanæ gloriæ.* Sic igitur vanæ gloriæ cupiditas eſt vitium capitale; ex qua naſcuntur hæ ſeptem filiæ, iuxta D. Gregorium, *inobedientia, iactantia, hypocriſis, contentiones, pertinacia, diſcordia, & nouitatum præſumptiones*. Ratio eſt, quia *vana gloria* conſiſtit in manifeſtatione ſuæ excellentiæ ſiue veræ, ſiue fictæ. Dupliciter autem excellentiam tuam inordinatè patefacere potes. Primò, *Directè*, idque, vel per verba; & ſic eſt *iactantia*; vel per facta: quæ ſi vera ſint, & aliquid admirationis habeant, erit *præſumptio nouitatum*; (has enim ſolent homines magis admirari) ſi falſa ſint, erit *hypocriſis*. Secundò, *Indirectè*, quatenus videlicet vis oſtendere te non eſſe altero minorem, idque quadrupliciter. Primò, Ratione intellectus, quod fit *pertinacia*, qua quis nimis inhæret ſuæ ſententiæ, nolens cedere meliori. Secundò Ratione voluntatis; quod fit *diſcordia* qua quis non vult alteri conſentire: Tertiò, Quoad verba; ſicque eſt *contentio*. Quartò, Quoad facta; dum quis non vult exequi præceptum Superioris, ne videatur minor, quod fit per *inobedientiam*. vide D. Th. ar. 5. q. 132.

27 *Aduerſantur magnanimitati tria prædicta vitia.* Quod autem hæc tria vitia magnanimitati aduerſentur, perſpicuum eſt ex dictis. *Magnanimitas* enim verſatur circa tria. Primò & principaliter circa magnum opus, ad quod iuxta menſuram ſuarum virium tendit. hac ratione aduerſatur ei *præſumptio*, quæ ad idem ſupra vires tendit. Secundò, Verſatur circa honorem, tamquam materiam, cuius appetitum moderatur; ſic opponitur ei *ambitio*, quæ immodicè in honorem tendit. Tertiò, Circa gloriam, laudem & famam; quorum etiam moderatur affectum, hæc enim ad eamdem virtutem, ad quam honor, pertinent. ſic opponitur ei *cupiditas vana gloriæ*, quæ ex quibuſuis rebus, etiam ex muſtaceo & apud quoſuis gloriolam captat. Ariſtoteles non expreſſit diſtinctè omnia vitia, quæ magnitudini per exceſſum opponuntur, ſed ſolùm vnũ, quod ille χαυνότητα vocat, quo is, qui eſt indignus, ſeipſum dignũ magnis honoribus æſtimat, ſplendoreque veſtium, & opſi oſtentatione honores vbiq; captat. hos vocat χαύνους: quaſi dicat, laxos, aut tumidos, vel περὶ τὰς τιμὰς κεχηνότας, honoribus inhiantes; χαῦνον enim ἀπὸ τοῦ χαίνειν hiare; ductũ. eoſdem dicit eſſe ſtolidos, & ſeipſos ignorare.

28 *Puſillanimitas.* *Puſillanimitas*, quã Ariſtoteles μικροψυχίαν vocat, eſt alterum extremum magnanimitati directè oppoſitum. hoc vitium ſupponit apprehenſionem, qua quis omnia tam quàm nimis magna, & ſuam facultatem, vel dignitatem excedentia concipit: vnde fit vt diffidens viribus ſuis refugiat officia ad quæ probè eſt idoneus & detrectet bona opera aliquid difficultatis habentia, quæ facilè alioquin poſſet præſtare. Si vocetur à Deo ad religionem, imaginatur rẽ eſſe nimis grauem, triſtem, intolerabilem; nec audet capeſſere. Rurſus conſiderans ſuam conditionem, putat ſe indignum honore, qui defertur, (quaſi honor ſit magnũ quiddam) nec vult illum admittere, etiamſi recta ratio aliud poſtulet, ſeque nimiùm abiicit, non habita ratione officij, vel gradus, in quo eſt conſtitutus. Eodem modo ſe habet etiam ad gloriam, laudem, & famam; etſi his vere ſit dignus. vnde perſpicuum eſt hoc vitium reſpondere in altero extremo tribus illis vitijs explicatis, præſumptioni, ambitioni, & vanæ gloriæ. vt enim nimiùm refugit opera, & officia ſuis viribus commenſa, repugnat præſumptioni: vt nimis honorem, ambitioni: vt veram gloriam & famã, vanæ gloriæ.

29 *Quale peccatum.* Hoc vitium eſt peccatum mortale, ſi id, quod detrectas, tale ſit, vt ad illud ſuſcipiendum ſub peccato mortifero teneatur. ſi autem ſolùm teneatur ſub veniali, erit veniale. Idem dicendum etiamſi res ſit conſilij tantùm; nam etſi nõ tenearis amplecti, tamen ex puſillanimitate animi refugere; quaſi vires, quas Deus tibi dedit, vel paratus eſt dare, ſuperet, malum eſt.

Contra puſillanimitatem. Aduerſus *puſillanimitatem* facit conſideratio diuini auxilij, quod in ijs, quæ ad ſalutem, aut vocationem noſtram pertinent, nobis præſtò eſt; exempla Sanctorum magnitudo præmiorum, & alia, quæ fiduciam augent.

DVBITATIO IV.

Quid magnificentia, & quod vitium ei aduerſetur.

D. THO. Q. 134. 135.

30 *Dupliciter accipitur. 1. Generatim.* NOMEN *Magnificentiæ* dupliciter accipi poteſt, vt colligitur ex D. Thoma, qu. 134. ar. 1. Primò in genere, pro quauis virtute, quæ facit res magnas; ſiue illæ ſint actiones, quas Græci πράξεις vocant; ſiue res effectæ, quæ ποιητά. ſtatero enim aliquando generatim ſumitur, vt actiones, & effectiones comprehendat. hoc modo *magnificentia* non eſt virtus ſpecialis, & conuenit etiã Deo & Chriſto: cernitur que in opere creationis, redemptionis, gubernationis, ſanctificationis, glorificationis. hæc enim valdè magna ſunt, & horum ratione Scriptura tribuit Deo, & Chriſto *magnificentiam*, 1. Paralip. 29. Pſal. 8. 110. 144. & alibi.

31 *2. Specialim.* Secundò, Pro virtute humana, quæ magnis ſumptibus in externa materia aliquid magni efficit. hoc modo eſt peculiaris virtus, quam explicat hic D. Tho. & Ariſtoteles lib. ethicorum c. 2. eamque vocat μεγαλοπρέπειαν, qu. d. *magnidecentiam*.

Quo modo diſtinguatur à magnanimitate. Diſtinguitur à *magnanimitate*, ſecundùm Caietanum art. 2. quòd hæc intendat magnitudinem in actione virtutis; (hanc enim vult magnam, & ſplendidam efficere: vnde dicit Ariſtoteles ipſam eſſe omnium virtutum ornamentum; nimirum quia earum actiones illuſtriores facit) illa verò intendit magnitudinem in opere externo, quatenus eſt opus artis, vel uſibus humanis accommodatum, magnos ſumptus requirens, vt in extruendis Templis, Monaſterijs, Collegijs, in conſtituendis pijs fundationibus, in epulo publico exhibendo, quando ratio poſtulat. De huiuſmodi intellige definitionem Ciceronis, quam refert D. Auguſt. q. 31. tract. 83. qq. *Magnificentia eſt rerum magnarum, & excelſarum, cum ampla quadam, & ſplendida propoſitione cogitatio, atque adminiſtratio*. In ijſdem tamen verſari etiam poteſt magnanimitas, ſi ſpectentur, vt ſunt magna virtutum opera, vt expreſſè docet D. Th. ar. 2. ad 2. cum ait, *Ad magnanimitatem pertinet non ſolùm tendere in magnum, ſed etiam in omnibus virtutibus magnum operari, vel faciendo, vel qualitercumque agendo, vt in 4. ethic. dicitur*. Itaque *magnificentia* videtur, uel pars quædam eſſe magnanimitatis, vel parùm ab ea diſtingui, ut verſatur in tali materia.

32 *Officium magnificentiæ.* Officium primarium huius virtutis eſt, res magnas, ad quas magno ſumptu opus eſt, efficere, quando ratio id poſtulat, vel ſuadet. Deinde huius rei cauſa affectum copioſæ pecuniæ ad id neceſſariæ moderari, ne per illum, vel opus non audeat ſuſcipere quando oportet, vel ſuſceptum relinquat, vel non decorè perficiat. tota enim difficultas in huiuſmodi ſplendidis operibus ſuſcipiendis, & perficiẽdis prouenit ex affectu pecuniæ non mediocris, ſed grandis, & ingentis ſummæ, quæ impendenda: hic enim affectus facit vt

homini

Digitized by Google

hominì vaſtè difficilè ſit tantam copiam profundere, quantam opus poſtulat. Itaque requiritur aliqua virtus, quæ hanc difficultatem vincat. neque ad hoc ſufficit *liberalitas*: quia hæc ſolùm moderatur affectum circa mediocres, & ordinarias expenſas, tollitque difficultatem, quam homo in illis ſentire ſolet, non ex affectu magnitudinis ſummæ; ſed ſimpliciter ex affectu pecuniæ; at longè alia ſentitur dum magnæ expenſæ faciendæ: vnde oportuit maiorem quandam eſſe virtutem, quæ id præſtet in magnis, quod *liberalitas* in mediocribus: hanc *magnificentiam* vocamus. Simile cernitur in honoribus; affectum .n. in magnis honoribus regit *magnanimitas*: in mediocribus virtus *ἀνώνυμος*, quam *φιλοτιμίαν* vocare poſſumus, hoc nomine in bona parte accepto. vide Ariſtot. lib. 4. ethic. c. 4. & D. Thom. q. 129. ar. 2.

Duplex virtus circa honores, & duplex circa pecunias.

33 Petes, Cur non ſimili modo ponatur duplex virtus circa voluptates corporis, altera circa maximas, altera circa mediocres?

Cur nō duplex circa voluptates &c.

Reſpondeo, Quia illa virtus, quæ affectum moderatur in maximis voluptatibus, ſufficiens eſt ut illum moderetur etiam in mediocribus, v. g. ciborum, vel venereorū. cuius ratio eſt, quia idem motiuum, ſeu obiectū formale in utriſque ſpectatur. ſiue enim cibi ſint multùm delicati, ſiue parùm, hoc tantùm agitur, ut eorum uſus externus ſit temperatus, & interna affectio ſub hac ratione in eorum uſum feratur. Itaque ſolùm opus eſt una uirtute abſtinentiæ, quæ ſicut affectum, & uſum temperat in magnis ciborum voluptatibus, ita & in paruis. Similiter in rebus venereis moderandis idem motiuum ſpectatur; ſiue magna in illis ſit voluptas, ſiue parua: unde eadem uirtus caſtitatis utrique moderandæ ſufficit. Pari modo fortitudo, quæ maximos timores mortis temperat, etiam ad mediocres pertinet: & manſuetudo, quæ maximas iras domat, etiam mediocres regit. Iſtæ enim uirtutes non ſpectant niſi unum obiectum formale, ſiue paſsio magna ſit, ſiue mediocris. Cùm enim voluptates magnæ, & timores magni, & iræ magnæ omnibus ſint communes; nec in his magnitudo, & mediocritas diuerſum faciant hominis ſtatum, ſufficit una ratio honeſti in quoque horum genere, quæ principaliter moderetur affectum in magnis, & ſecundariò ſe extendat ad moderandum in mediocribus.

Circa voluptates guſtus.

Circa voluptates tactus.

Circa timores.

Circa iras.

34 Secùs verò res habet in affectu pecuniæ, & honoris: magni enim honores, & magnæ diuitiæ ſunt paucorum; unde diuerſum efficiunt ſtatum, & conſequenter mutant rationē decori, & honeſti. Hinc fit ut qui magnis honoribus ſunt digni, uel magnas expenſas facturi ſunt, aliam rationem honeſti in moderando affectu, & in uſu talium honorum, uel opum ſpectent, & adhibeant, quàm paſſim ſolent homines in mediocribus. Itaque alia eſt uirtus circa magnos honores, alia circa mediocres. Confirmatur, quia magni honores pertinent ad eos tantùm qui magna cogitant, & moliuntur; hi enim ſoli magnis honoribus ſunt digni: atqui magna moliri eſt proprium magnanimitatis: ergo moderatio affectus circa magnos honores, & rectus eorum uſus pertinent ad magnanimitatem.

Circa honores & opes.

Simili modo expenſio magnarum opum ſecundùm rectam rationem non ſolet fieri niſi ad magnifica opera externa, quæ magnos ſumptus requirunt; talia autem pertinēt ad magnificentiam: unde etiam ad eamdem pertinet affectū in huiuſmodi ſumptibus regere. Longè autem aliud ſpectant homines, ut moderentur affectum in mediocribus tū honoribus, tum ſumptibus, ut per ſe ſatis conſtat. Non tamen negauerim, quin ex eodem motiuo, quo magnæ opes, uel magni honores contemnuntur, poſſint etiam contemni parui. Verùm quia plerumque aliud motiuum reſpicitur, quando de magnis agitur, aliud quando de mediocribus: ideò ad uſum humanum, & moralem diuerſa uirtute opus fuit. Vide D. Thom. qu. 129. art. 2. vbi tamen paulò aliter hæc explicat, etſi in re non ſit diſcrepantia.

35 Opponitur magnificentiæ duo uitia, alterum per exceſſum, quod Ariſtoteles uocat *βαναυσίαν*, qu. d. operariam, & indecoram diligentiam in ſumptu faciendo; ut cùm quis de induſtria ſumptus auget ſupra quàm res poſcat, aut decorum patiatur; ſicut faciebat ille, qui in filij epulo natali, omnes cibos cum patinis argenteis, cùm referrentur è menſa, proijciebat in Tiberim. Item qui in res paruas ſumptus magnos facit, aut inconcinne ſplendorem, & magnificentiam oſtentat; ſicut ille, qui ſcenæ præpoſitus ſubſternebat hiſtrionibus purpuram, & mercator, qui conuiuis ad cœnam uocatis, cùm hiems eſſet, faciebat ignem ex cinnamomo, &c. hos etiam *ἀπειροκάλους* uocat Ariſtoteles, id eſt, decori inexpertos, & ignaros.

Per exceſſum.

Βαναυσία

36 Alterum per defectū, quod Ariſtoteles uocat *μικροπρέπειαν*, D. Thomas *paruificentiam*, cùm quis præ anguſtia animi, operi magno pares ſumptus non exhibet: ut ſi templo, uel Cœnobio, quod extruendum ſuſcepit, uellet facere parietes craticos, aut tectum ſtramineum, ut minùs expendat. *hic* (ut Ariſtoteles ait) *magna pecunia conſumpta, in parua boni ſtum omne perdet, & extinguet: quidquid facturus eſt, procraſtinabit, & cunctabundus efficiet, & quaratione quàm minimo ſumptu id conficere poſsit conſiderabit, & in his lamentabitur, & ingemiſcet, omniaq; ſe efficere maiora quàm oporteat arbitrabitur.*

Per defectum. μικροπρέπεια.

Hoc uitium per ſe non eſt niſi peccatum ueniale; niſi fortè ex uoto, teſtamento, uel alia ratione ad opus illud magnificum, in quo perficiendo deficit, ſit obſtrictus.

Eſt peccatū veniale.

DVBITATIO V.

Quid patientia, & longanimitas; & de illius incitamentis, & gradibus.

D. THOMAS Q. 136.

PATIENTIA dupliciter, iuxta D. Thomam, accipitur.

37 Primò, Pro uirtute, quæ firmat animum aduerſus timores, & dolores mortis, & malorum mortem inferentium; quæ enituit maximè in Martyribus: hæc eſt pars fortitudinis integralis, uel ipſa uirtus fortitudinis inadæquatè cōcepta, de qua ſuprà c. 1. dubit. 1. huius libri tertij.

Patientia quomodo ſit pars integralis.

Secundò, Pro uirtute, quæ in alijs malis animum confirmat, moderando mœrores qui ex illis percipi ſolent, ne uidelicet propter hos à præſcripto rationis recedat, ſeu aliquid indecori agat: ut in morte parentum, filiorum, amicorum; in exilio, in damnis, in morbis, in contumelijs, alijſque id genus malis: hæc enim in magnos mœrores adferre ſolent, qui hominem ſæpè ab arce rationis, & officio uirtuti deturbant, & ad malum concitant. hoc modo eſt uirtus annexa fortitudini, ut ſecundaria principali.

Quomodo potentialis.

Proxima igitur huius uirtutis materia eſt triſtitia, & afflictio animi ob mala prædicta incidere ſolita: hanc enim, uel planè comprimit; uel moderatur, ei quamdam ſui ſimilitudinem ueluti formam imprimens, & ita eam temperās, ut recta ratio præſcribit, & uirum patientem decet nimirum, ut rationem plenè ſui compotem relinquat, nec uirtutes alias in ſuis officijs impediat. Remota ſunt actiones, uerba, & geſtus externi, quæ ita regit, ut interna moderatio in eis eluceat; ita ut per triſtitiam nihil indecori foris agat; ſed mala ſe æquo animo ferre oſtendat. Remotiſſima autem, ſunt ipſa mala; hæc enim dicuntur materia patientiæ; non quòd patientia illis formam, ſeu modum uirtutis imprimat; (hanc enim ſolis affectibus internis, & actionibus externis communicat) ſed quia ſunt obiectum, & cauſa triſtitiæ, quæ proxima patientiæ eſt materia. Simili modo pericula mortis dicuntur materia fortitudinis.

Materia.

38 Sed Notandum eſt hanc moderationem poſſe fieri dupliciter.

Ex vario affectu poſſumus moderari triſtitiam.

Primò, Ex affectu ſolius honeſtatis, quæ in illa relucet, moderari enim triſtitiam, & mentem in quadam æquanimitate conſeruare, ſtatùmque externum corporis huic cōformet reddere, per ſe bonum eſt & honeſtum. & hoc modo patientia eſt uirtus ſpecialis, à ceteris diſtincta.

Secundò, Ex affectu alicuius peculiaris uirtutis, quæ per triſtitiam, & afflictiones oppugnatur. & hoc modo, quod ad internum affectum actualem, uel habitualem attinet, non eſt uirtus diſtincta à ceteris: nam quæuis uirtus ſicut amat honeſtum ſui generis; ita ex ui huius amoris reſiſtit ijs, quæ illi directè, vel indirectè repugnāt, animùmque aduerſus ea firmat. hoc modo paſſim accipitur in Scripturis, & Patrum ſcriptis & in ſermone uulgari. quicumque enim affectu alicuius uirtutis moderatè fert afflictiones, patiens dicitur.

Hoc modo definitur à D. Auguſt. q. illa 31. ex Cicerone, cùm

Definitio Ciceronis.

Definitio Ciceronis. cum ait, *Patientia eſt honeſtatis aut vtilitatis cauſa, rerum arduarum ac difficilium voluntaria ac diuturna perpeſſio*: ubi illud *honeſtatis* intellige generatim de omni honeſto, quod propter ſe expetitur. *Vtilitatis* de eo, quod ad aliud honeſtum utile eſt; ut ſi patiaris pecuniæ conquerendæ cauſa, qua ſoluas creditori: nam ſolius utilitatis cauſa, ſi utile ab honeſto diſtinctum ſit, pati, non eſt virtutis patientiæ. *Voluntaria*, non quod ſemper ſit in poteſtate non pati; ſed quia in poteſtate eſt malle pati quam ab officio rationis deſciſcere, quam improbè uel indecorè agere. *Diuturna* intellige uel in re uel in animi præparatione, debet enim patiens eſſe animo comparatus ad patiendum longo tempore, ſi opus ſit. Eodem pertinet deſcriptio D. Auguſtini, quam habet lib. de patientia (quem ex indiculo conſtat eſſe ipſius; etſi Eraſmus reclamet) cap. ſecundo: *Patientia hominis eſt, qua mala æquo animo toleramus, ne animo iniquo bona deſeramus, per quæ ad meliora perueniamus.*

39 *Neceſſitas huius virtutis.* Ex his perſpicuum eſt quàm patientia ſit neceſſaria: tam enim eſt neceſſaria ad ſalutem, quam eſt neceſſarium, hominé per huius uitæ mala, quæ uel noſtra mortalitas inuehit, uel ab aliis irrogantur, à bono non abſtrahi, aut ad malum non impelli. & quia huiuſmodi mala maximè oppugnant Chriſtianos ut rectam religionem deſerant, aut iuxta eius præſcriptum non uiuant; ideò his maximè neceſſaria eſt, iuxta illud Domini, *In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras.* quo ſignificatur ſalutem animæ nō niſi per patientiam, acquiri poſſe. *Poſſidere*, phraſi Hebræa accipitur pro acquirere; ſicut ibi, *Poſſedi hominem per Deum* Geneſis 4. & *Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum*, Prouerb. 8. Parùm aptè hunc locum explicat Martinus, de perfecto animæ dominio per patientiam; non tamen refert uerùm hæc tolerantia malorum affectu ſolius honeſtatis, quæ propriè ad hanc uirtutem pertinet, an illius, quæ oppugnatur, an utriuſque fiat. nihil enim horum peculiariter eſt præceptum. expedit tamen quamplurimas rationes ſibi propoſitas habere, ob quas mala fortiter ſint perferenda: efficaciùs enim multa bona; quàm unum mouent.

40 *Longanimitas.* *Longanimitas*, quam Græci μακροθυμίαν uocant, potiùs eſt pars patientiæ, uel ipſa uirtus patientiæ inadequatè concepta, (ut ex D. Thoma art. 5. colligitur) quàm uirtus diſtincta: nam inter mala, quæ patientia æquanimiter tolerat, unum eſt moleſtia; quæ percipitur ex rei expectatæ dilatione; huius autem mali, ſeu incommodi tolerantia uocatur longanimitas. Itaque *longanimitas* nihil eſt aliud, quàm patientia, ut circa tale malum uerſatur, ſpectata. Sic Deus longanimis dicitur, quatenus dum nos ad pœnitentiam inuitat & expectat, moras noſtras & tergiuerſationes tolerat. quæ illi quodammodò moleſtiam adferunt.

Vitia patientiæ aduerſa. Inſenſibilitas. Vitia patientiæ aduerſa, ſunt *Inſenſibilitas*, & *Impatientia*, illud per defectum: non enim eſt laudabile, nec naturæ conſentaneum, nullis malis neque tuis, neq; proximorū tãgi: id enim ſignum eſt uel brutæ ſtoliditatis, uel inhumanæ duritiei: nec congruit amicitiæ & uitæ politicæ. Hoc uerò per exceſſum: ut cùm quis nimiùm dolet, aut etiam ex dolore à recto diſcedit. *Impatientia* Quicumque enim ob dolorem uel mœrorem, ut illum uitet, pellat, aut ſoletur, animoque ſuo ſic affecto indulgeat, aliquid mali facit, *impatiens* eſt; iuſtum dolendi modum, quem patientia præſcribit, exuperans. *Impatiens* etiam dici ſolet, qui ira uel indignatione excedit, præſertim ſi hunc motum animi ſui foris oſtendat: nam ira etiam triſtitiam & afflictionem includit. è contrario, qui non facilè iraſcitur, patiens. quãuis hic potiùs manſuetus ſit dicendus, alter iracundus, ut infrà lib. 4. cap. 4. oſtendetur.

Quale peccatum ſit. Eſt autem hoc uitium per ſe peccatum ueniale tantùm; quia ſolùm exceſſus in dolore, uel iracundiæ motu, ſigno externo expreſſus. poteſt tamen eſſe mortiferum uel ratione ſcandali, uel ratione mali, quod quis ex impatientia facit. *Inſenſibilitas* ſeu duritiеs rarò eſt peccatum mortale; certè per ſe non poteſt eſſe niſi ueniale.

42 *Patientiæ adminicula ſex. Patientia Dei.* Quia uerò patientiæ uirtus maximè eſt homini Chriſtiano neceſſaria, notanda duxi ex Scripturis & Patribus quædam præcipua eius incitamenta, quæ ad eius cultum & exercitationem uehementer poſſint commouere. Primum ſit patientia ipſius Dei: in qua duo potiſſimùm conſideranda. Alterum, quòd tanta beneficia aſſiduè in peccatores conferat. Alterum, quòd eorum iniurias tam benignè toleret. Vtrumq; eleganter expreſſit Tertullianus libro de patientia, cùm ait: *Nobis exercendæ patientiæ auctoritatem, &c. diuina diſpoſitio delegat, Deum ipſum oſtendens patientiæ exemplum iam primum qui florem lucis huius ſuper iuſtos & iniuſtos æqualiter ſpargit: qui temporum officia, elementorum ſeruitia, totius geniturae tributa dignis ſimul & indignis patitur ſimiliter occurrere; ſuſtinens ingratiſſimas nationes, ludibria artium, & opera manuum ſuarum adorantes, nomen & familiam ipſius perſequentes, luxuriam, auaritiam, iniquitatem, malignitatem quotidie inſoleſcentem, vt ſua ſibi patientia detrahat: plures enim Dominum ideircò non credunt, quia ſæculo iratum tam diu neſciunt.* Eundem locum pulcherrimè proſequitur Cyprianus libro de bono patientiæ, in principio. *Et Dominus*, inquit, *noſter pater & Deus eſt, ſectemur patientiam Domini pariter & patris: quia & ſeruos oportet eſſe obſequentes, & filios non decet eſſe degeneres. Qualis verò in Deo & quanta patientia, quòd in contumeliam ſuæ maieſtatis & honoris inſtituta ab hominibus profana templa, & terrena figmenta, & ſacra ſacrilega patientiſſimè ſuſtinens ſuper bonos & malos æqualiter facit diem naſci; & lumen ſolis oboriri: & cùm imbribus terras rigat, nemo à beneficiis eius excluditur, quo minus iuſtis ſimul & iniuſtis indiſcretas pluuias largiatur. videmus inſeparabili æqualitate patientiæ nocentibus & innoxiis, religioſis & impiis, gratias agentibus & ingratis, Dei nutu tempora obſequi, elementa famulari, ſpirare ventos, fontes fluere, grandeſcere copias meſſium, fructus miteſcere vinearum, exuberare pomis arbuſta, nemora frondeſcere, prata florere; & cùm crebris, imò continuis exacerbetur offenſis Deus, indignationem ſuam temperat, & præſtitutum ſemel retributionis diem patienter expectat*, &c.

43 *Obiectio.* Dices, Hanc patientiam eſſe alterius rationis: Deum enim non eſſe capacem mœroris aut moleſtiæ, quam patientia ſuſtineat: ac proinde non debere nobis in exemplū proponi.

Reſp. Quomodo patientia Dei ſit nobis exēplo. Reſpondeo, In patientia duo poſſe conſiderari. Primò, Compreſſionem triſtitiæ ex iniuria, vel malo, quod nobis accidit, obortæ. Secundò, Compreſſionem vindictæ, cū affectu quodam benigno coniunctam. Primum non inuenitur in patiētia Dei; quia in illum triſtitia non cadit, quā patientia ſoletur. vnde neque hac ratione ipſius patientia proponitur nobis imitanda. Alterum verò maximè in patientia Dei relucet; quò enim ipſius Maieſtas eſt maior, & creatura indignior, magiſque ipſi obnoxia; eò iniuria in ipſum eſt grauior; ac proinde magis ipſum prouocat ad indignationem & vindictam: vt nihil ſit admirabilius quam Deum cohibere manus, iramque in peccatores non effundere, & beneficia ſua procelare. & hac ratione proponitur nobis patientia Dei imitanda; nimirum vt ad exemplum ipſius cohibeamus vindictam, continuemus beneficia, & benignum retineamus affectum in eos, qui iniuria nos affecerint: *vt ſitis*, inquit, *filii Patris veſtri, qui in cælis eſt, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos*, Matth. 5.

Patientia Chriſti. Secundum, Patientia Chriſti, *in quo Deus*, vt inquit Tertullianus, *ſpiritum ſuum cum tota patientia collocauit*, cuius tota vita eximium fuit patientiæ ſpeculum; paſſio verò ſupremum exemplar. *Saginari enim*, vt idem Tertullianus ait, *voluptate patientiæ diſceſſurus volebat.* Proſequitur hoc pulcherrimè Cyprianus loco citato. Hic conſiderandum quis patiatur, & quantus, quid, à quibus, pro quibus, cur, vbi & quando.

Patientia Sanctorum Tertium, Patientia Sanctorum veteris teſtamenti, Abelis, Abraham, Iſaac, Iacob, Ioſeph, Moyſis, Dauid, Tobiæ, & in primis S. Iob, *qui*, vt Tertullianus loquitur, *omnem patientiæ ſpeciem aduerſus omnem diaboli vim expunxit; quē non abacti greges, non illa in pecore diuitia, non filii vno ruinæ impetu adempti, non ipſius denique corporis in vulnere cruciatus à patientia fide Domino dedita excluſit.* & infrà: *Quale in illo viro feretrum Deus de diabolo extruxit, quale vexillum de inimico gloriæ ſuæ extulit, cùm ille homo ad omnem acerbum nuntium, nihil ex promiret, niſi Deo gratias.* &c.

Quod ſi illi rudi illo ſæculo, ante Chriſti doctrinam & exemplum, tantam in aduerſis patientiam præſtitere; quã tum nos perpetrare oportet (vt Tertulliani verbo vtar) in

Digitized by Google

in luce euangelij, in ſchola Chriſti, in hac copia gratiæ inter infinita exempla Sanctorum noui teſtamenti?

Patientiæ fructus. Quartum, Maximus patientiæ fructus, cùm in hac uita, tum in futura. in hac enim uita, Primò, Parit ſatisfactionē pro peccatis: exigua enim tolerantia maximas futuri ſæculi pœnas redimimus. facilè toleratur iactura decem aureorum, qua redimitur confiſcatio decem millium. vide Concilium Tridentinum ſeſſione decimaquarta, cap. nono, & Gratianum de pœnitentia diſtinctio. 3. Secundò, Iuuat omnes uirtutes, eaſque reddit ſtabiles & perficit: qui enim uirtutis bonum in aduerſis retinet, oſtendit affectum ſuum illi perfectè & firmiter inhærere, & quouis alio caſu inhæſurum. declarat hoc Tertullianus, *Patientia*, inquit, *fidem munit, pacem gubernat, dilectionem adiuuat, humilitatem inſtruit, pœnitentiam expectat, exomologeſin aſſignat, carnem regit, ſpiritum ſeruat, linguam frænat, manum continet, tentationes inculcat, ſcandala pellit, martyria conſummat* &c.

Similia habet Cyprianus libro de bono patientiæ. hinc Iacobi primo, dicitur; *Omne gaudium exiſtimate, fratres, cùm in tentationes varias incideritis, ſcientes quòd probatio fidei veſtræ patientiam operatur; patientia autem opus perfectum habet: vt ſitis perfecti & integri in nullo deficientes.*

In futura uita maximam adducet gloriam; nam ut Apoſtolus 2. ad Corinth. 4. ait, *Id, quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis; non contemplantibus nobis quæ videntur, ſed quæ non videntur.* vbi in verbis illis, *momentaneum* & *æternum*, *leue* & *pondus tribulationis* & *gloriæ*, *in præſenti* & *ſublimitate*, emphaſin & antitheſin conſidera.

Eodem pertinet illud Domini, Mat. 5. *Beati, qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Beati eſtis cùm maledixerint vobis homines, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malū aduerſum vos mentientes, propter me: gaudete & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cælis.*

Omitto alia Scripturæ teſtimonia pulchrè in hanc ſententiam dixit Tertullianus; *Adeò ſatis idoneus patientiæ ſequeſter Deus, ſi iniuriam depoſueris penes eum, vltor eſt; ſi damnum, reſtitutor eſt: ſi dolorem, medicus eſt. ſi mortem, reſuſcitator eſt. Quantum patientiæ licet, vt Deum habeat debitorem!*

Tormenta inferni. Quintum, Tormenta inferorum, quibus ſæpè digni fuimus, & tamen euaſimus: qui enim hæc attentè conſiderat, omnia huius uitæ incommoda nihili æſtimabit; ſed ueluti in delicijs ponet. Sicut qui conſiderat maximam calamitatem, qua plurimi ſunt oppreſſi, ſe cum paucis euaſiſſe, modicam iacturam nihili facit; ſed ſe cum illa felicem reputat ſibique gratulatur, quòd licuerit tam paruo incommodo elabi. vide Albert. de virt. c. 4.

Impatientiæ incommoda. Sextum, Impatientiæ incommoda. Nam Primò, Amittis meritum patientiæ. Secundò, afflictio non minuitur per impatientiam, ſed exaſperatur: maius enim ipſa tormentum, & diutiùs animum excrucians quàm ipſum originale malum, unde impatientia excitatur. è contrario per patientiam dolor ualdè miteſcit. Tertiò, Impellit ad omne genus peccati; ad blaſphemiam, contumeliam, homicidium, adulterium, furtum, &c. Vnde Tertullianus; *Vt compendio dictum ſit, omne peccatum impatientiæ aſcribendum: malum impatientia eſt boni*, hic tamen nomen iſtud paulò laxiùs uſurpatur. Idem proſequitur Cyprianus. Hæc de patientiæ incitamentis, nam minutiora prætermitto. vide infrà libro quarto, capit. quarto, dubitatione tertia, de manſuetudine.

44 *Gradus patientiæ.* Quod ad gradus patientiæ attinet, varijs modis aſſignari poſſunt. Primò, Ex parte malorum, quæ quis patitur: & ſic Primus gradus eſt, Cùm patientiam retinemus in damnis fortunarum. Secundus, In detrimentis famæ. Tertius, In detrimentis corporis & uitæ; quò pertinet patiētia Iob, & Sanctorum martyrum, & in primis Chriſti Domini.

Secundò, Ex parte modi perferendi: ſic Primus gradus eſt, Tolerare ſine murmuratione. Secundus, ſine lamentatione & querimonijs apud alios. Tertius, cum gaudio; ſicut Apoſtoli *qui ibant gaudentes à conſpectu concilij, quia digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati.* Ad hūc hortatur Apoſt. Iac. 1. ſuæ epiſt. *Omne gaudium exiſtimate, fratres*, &c.

Tertiò, Ex parte cauſæ ipſius mali. quod patimur. Hoc modo Primus gradus eſt, Si patienter feramus mala, quæ pro culpis noſtris, ſiue a Deo, ſiue ab hominibus irrogantur. Secundus, Si abſque noſtra culpa ab inimicis, vel alijs, qui nobis obſtricti non ſunt, illa patiamur. Tertius, Si inferantur ab ijs, qui multis beneficijs à nobis affecti fuerunt: illa enim ingratitudo maximè auget iniuriæ atrocitatem & prouocat iram. vnde difficillimum eſt erga tales retinere patientiam. Quartus eſt, Huiuſmodi iniurias non ſolùm æquo, ſed etiam libenti animo perferre, & etiam deſiderare; ut ſic aliquo modo Dominum noſtrū imitemur: qui omnia iniuriarum & afflictionum genera ab ijs quos ſummis beneficijs affecerat, patientiſſimè ſuſtinuit, & pro iiſdem etiam Patrem rogauit. vide Cyprianum & Tertull. locis citatis.

DVBITATIO VI.

De perſeuerantia, & conſtantia, vitijſque oppoſitis.

D. THOM. Q. 137. 138.

Perſeuerantia dupliciter accipitur. Primò, Pro continuatione Iuſtitiæ vſque ad mortem; & ſic non eſt peculiaris uirtus, ſed conditio quædam, ſeu circumſtantia uirtutis, in eo conſiſtens, quòd iuſtitia adhæreat homini uſque ad mortem. hanc perſeuerantiam nemo habet completè & in actu ſecundo, niſi in termino uitæ: eſtque magnum illud donum proprium electorum, de quo D. Augu. lib. de bono perſeuer. 45 *Perſeuerantia dupliciter accipitur.* *1. Continuatio Iuſtitiæ.*

Secundò, Pro propoſito perſeuerandi in bono opere, quamdiu ratio dictabit. hoc autem dupliciter fieri poteſt. Primò, Ex affectu peculiaris honeſtatis. quæ in illo opere ſpectari poteſt; ut cùm quis uult perſeuerare in ieiunio quadrageſimæ uſque ad finem, uel ut carnem domet, uel ut pro peccatis ſatisfaciat, uel ut obediat Eccleſiæ, & cæteræ, aut in aliquo pio exercitio, bonaque conſuetudine, ob peculiare bonum illius. hac ratione etiam non eſt una aliqua uirtus, ſed omnis; nam omnis uirtus ex affectu proprij boni poteſt uelle operis ſui continuationem & durationem uſque ad finem: omnis autem uolitio, quæ ex affectu peculiaris boni alicuius uirtutis oritur, ad illam uirtutem pertinet: electio enim & intentio eiuſdem ſunt uirtutis. *2. Propoſitum perſeuerandi in opere.*

Secundò, præciſè, ex affectu ipſius perſeuerantiæ & continuationis. nam uſque ad finem conſtitutum in bono opere perſeuerare & continuare, per ſe honeſtum eſt, peculiaremque laudem meretur. hoc modo *perſeuerantia* eſt uirtus peculiaris, de qua hoc loco Diuus Thomas. ſicut enim *magnanimitas* eſt peculiaris uirtus, quia in opere uirtutis peculiarem rationem honeſti intendit, & efficit, (nimirum ut magnum ſit, & animo generoſo congruens) & impedimentum ex honoris immodico affectu proueniens tollit: ita *perſeuerantia*, cùm in opere uirtutis intendat, & efficiat peculiarem rationem honeſti, nimirum diuturnitatem & continuationem uſque in finem, uincatq; tædium & moleſtiam, quæ ex diuturnitate obrepere ſolet, eſt uirtus peculiaris. 46 *Quo modo ſit virtus peculiaris.*

Huius igitur uirtutis principalis materia eſt opus bonū cuiuſuis uirtutis. forma, quam huic inſerere intendit, eſt illius continuatio uſque in finem, quem ratio præſcripſerit; ſiue ille ſit finis uitæ, ſiue certi negotij, uel temporis præfiniti. *Continuationem* uoco, non qua opus numquam interpelletur (hæc enim homini ad longum tempus non eſt poſſibilis) ſed qua ſuis temporibus repetatur; & non omittatur, dum ſtatæ uices recurrunt. 47 *Materia huius virtutis.*

Secundaria autem materia eſt moleſtia animi, quæ ex illa diuturnitate rei laborioſæ & difficilis capitur; hanc enim moderatè fert & uincit hæc uirtus: ſicut patientia uincit moleſtias aliorum malorum. Dixi *materiam ſecundariam*, quia præcipuum officium huius uirtutis cernitur circa opera bona; unde & nomen ab his contraxit, non à moleſtijs, quas ſuſtinet. ſecùs in patientia, cuius cùm præci-

puum munus ſit mala æquanimiter ferre, ab illorum perpeſſione etiam nomen ſortitur. Quæ autem hic Martinus apud Caietanum contra Diuum Thomam diſputat, parui ſunt momenti, ſicut & alia pleraque eiuſdem auctoris, cùm Diuum Thomam oppugnat: eſt enim in illis ut plurimum uel mera logomachia, uel aliena intelligentia.

48 *Conſtantia.*

Conſtantia parùm à perſeuerantia differre uidetur, in eaque includi. quid enim eſt aliud *perſeuerare*, quàm uſque in finem *conſtantem eſſe*, ſibique in bono conſtare? niſi fortè quis ita uelit diſtinguere, quòd *conſtantia* uincat difficultatem continuandi boni, quæ prouenit ex naturali quadam animi mutabilitate, & impedimentis extrinſecis incidentibus: ut ſunt blanditiæ, promiſſiones, diſplicendi timor, placendi cupiditas, &c. *Perſeuerantia* uerò difficultatem, quæ ex diuturnitate rei moleſtæ & laborioſæ oritur. Sed hæc diſtinctio, neque ab auctoribus, neque uulgò ſeruari ſolet; eſtque in re morali ſatis minuta: nam propriè ille etiam conſtans dicitur, qui in re ardua uſque ad finem perſtat: & perſeuerans, qui ab externis impedimentis non uincitur. diſtinguuntur tamen ratione & conceptibus: ratio enim *conſtantia* in eo ſita eſt, quòd homo ſibi in bono propoſito conſtet, ſibique ſimilis permaneat contra omnes difficultates occurrentes, idque quamdiu ratio dictabit. *Perſeuerantia* uerò in eo, quòd in cœptis pergat, eaque uſque ad finem continuet.

49 *Vitia extrema.*

His uirtutibus duo extrema aduerſantur, *pertinacia* & *mollities* animi, uel *inconſtantia*: hæc per defectum, illa per exceſſum. qui enim perſeuerat & firmus manet in propoſito ſiue ſentiendi, ſiue agendi ubi non oportet, uel plus quam oportet, *pertinax* dicitur; Ariſtoteli 7. ethicor. cap. 9. *ἰσχυρογνώμων*, quòd fortius æquo ſuæ ſententiæ inhæreat. & *ἰδιογνώμων*, quia ſuæ ſententiæ amantior eſt. *Pertinacia.* eſtque hoc ueniale uel mortale, pro materiæ grauitate; ut cùm quis non uult mutare fidem aut religionem falſam, quam ſemel ſuſcepit, ne uideatur inconſtans, cùm Princeps non uult reuocare legem, quam uſus deprehendit pernicioſam, &c.

Inconſtantia.

Qui uerò facilè mutat propoſitum, uocatur *inconſtans*. ſi id faciat tædio diuturnitatis, uel ſimilis incommodi, *mollis*. *Quale peccatum.* Eſt peccatum mortiferum, ſi tenebaris ex uoto, uel præcepto, & materia ſit grauis; ut cùm quis deſerit inſtitutum religioſum, &c. Si uerò ſit leuis, ueniale. ſi nullo modo tenebaris, non erit peccatum mutare propoſitum, & relinquere primum exercitium: niſi fortè id fiat ex inordinata aliqua paſſione; tunc enim inordinatè à bono propoſito deſiſtis; ut rectè Caietanus ver. Inconſtantia: de qua vide Gregorium homilia tertia in Ezechielem, ſub finem.

Hactenus de Fortitudine.

Digitized by Google

LIBER QVARTVS DE QVARTA VIRTVTE CARDINALI TEMPERANTIA.

HIc liber conſtabit quatuor capitibus. Primum erit de Temperantia, eiuſque partibus in genere. Secundum, De ſpeciebus Temperantiæ, ſeu partibus illi ſubiectis, Abſtinentia, Sobrietate, Caſtitate, & Virginitate. Tertium, De vitijs, quæ Temperantiæ ſpeciebus aduerſantur: ſcilicet Gula, Ebrietate, Luxuria. Quartum, De virtutibus Temperantiæ annexis, Continentia, Clementia, Modeſtia, vitiſque oppoſitis.

CAPVT PRIMVM.

De Temperantia, eiuſque partibus in genere.

Habet Dubitationes 4.

DVBITATIO PRIMA.

Quid ſit Temperantia, & quod eius officium.

D. Thomas quæſt. 141.

1 *Temperantia dupliciter accipitur.* TEMPERANTIA, Græcè *σωφροσύνη*, dupliciter accipitur, ut notat Diuus Thomas articulo ſecundo in corp. Primò Secundùm amplitudinem ſuæ ſignificationis, pro uirtute, quæ refrænat affectum ab his, quæ ipſum contra præſcriptum rationis alliciunt. *Temperantia* enim inſinuat quamdam *temperiem* & moderationem, quàm ratio actionibus & affectibus humanis imponit. quo modo non eſt uirtus ſpecialis; nam omnis uirtus moralis id præſtat. Iuſtitia enim retrahit affectum à furtis, à rapinis, ab iniquis contractibus, & ſimilibus, quæ ipſum ratione lucri ad ſe trahunt: fortitudo, à fuga: magnanimitas, à ſectandis rebus caducis, & honoribus humanis, & cætera.

2 Secundò, Strictè, & κατ' ἐξοχὴν, pro uirtute, quæ refrænat appetitum in his quæ maxime alliciunt: & ſic eſt uirtus magis ſpecialis, & cardinalis, de qua hic agendum.

Materia. Huius uirtutis materia ſunt delectationes corporales, non omnes, ſed quæ tactu percipiuntur ex eſculentis, & poculentis, & rebus uenereis.

3 *Delectationes duplices.* Vbi Notandum eſt ex Ariſtotele tertio ethicorum cap. decimo, quaſdam delectationes eſſe *ſpiritales*, quaſdam *corporales*. *Spiritales* dicuntur, quæ ſequuntur operationẽ mentis, uel phantaſiæ; ut ſunt omnes, quæ ex contemplatione rerum diuinarum, uel naturalium, uel cuiuſuis ueritatis naſcuntur. Item ex honoribus, & fabularum narratione, &c. circa huiuſmodi non eſt propriè temperantia: nemo enim dicitur temperans, aut intemperans, quòd huiuſmodi oblectationes moderatè, vel præter modum quærat; ſed vel curioſus, vel ambitioſus, vel alio nomine. impropriè tamen & metaphoricè poſſunt dici intemperantes, qui in rebus ſpiritualibus ſenſibilem quamdam ſuauitatem nimiũ ſectantur; quaſi hæc ſit præcipuus illius fructus. non quòd talis delectatio ſit mala, vel prohibita; ſed quia pluris, quã oportet, æſtimatur, & ſolidæ virtuti præponitur.

Corporales ſunt, quæ capiuntur per ſenſus externos. ſed neque circa has omnes uerſatur hæc uirtus: quia nemo iudicatur temperans, aut intemperans, quòd aſpectu colorũ & figurarum, aut cantu, aut odoribus moderatè aut immodicè delectetur niſi quatenus hæc incitant ad delectationes guſtatus, vel tactus. reſtant igitur horum duorum ſenſuũ uoluptates; inter quas & illas hæc eſt differentia, quòd hæ ſint homini cum reliquis animalibus communes, reliquorum verò ſenſuum homini propriæ. ſolus enim homo delectatur coloribus, & vocibus, & odoribus, propter ipſã obiectorum ſuauitatem, & perfectionem, abſq; ullo reſpectu ad uoluptates tactus, aut guſtatus: cetera verò animalia nequaquam; ſed ſolùm vt hæc imaginationem cibi, aut cõmixtionis ingerunt, horumque ſimul cupiditatẽ excitant. nõ enim lupus delectatur figura ouis per ſe, aut balatu, aut odore; ſed eſca; & illis per accidens tantũ, quatenus appre- *Delectationes corporales.*

Digitized by Google

henſionem eſcæ vicioæ concitant. Sic aues cantu, non ob dulcedinem & proportionem, ſed vt excitat ad coniunctionem: cuius ſignum eſt, quòd non delectentur niſi voce ſui generis; nõ enim paſſer cantu luſciniæ; ſed ſuæ ſpeciei gaudet, eique reſpondet.

4 Igitur temperantia primariò verſatur in voluptatibus guſtus, & tactus moderandis: hæ enim & vehementiſſimæ ſunt, & a ratione longiſſimè abducũt; ſunt enim nobiscum beſtijs communes, & ea parte, qua cum illis conuenimus, percipiũtur: vnde etiam maximè turpitudinem, & dedecus coniunctum habent, cùm ſimiles brutis faciant. quare maximè neceſſaria fuit uirtus, quæ has frænaret, & ſecundùm rationis præſcripium, (quæ humanarum actionum eſt menſura) vt homine ſint dignæ, moderaretur. Secundariò tamẽ etiam in oblectatione aliorum ſenſuum; nimirum quatenus horum obiecta ad voluptatem tactus, vel guſtatus mediante imaginatione incitãt: eiuſdem enim virtutis eſt moderari finem, & ea quæ ſunt ad finem.

Voluptates guſtus & tactus.

5 Aduerte tamẽ, voluptatem guſtatus, ſi per ſe & ſolitariè ſpectetur, non eſſe ſufficientem materiam temperantiæ; tũ quia hæc non magni æſtimatur, neque magnam difficultatẽ affert, vt patet in ijs, qui vina probandi cauſa deguſtant aut obſonia condiunt; tum quia non dicitur quis intemperans (Græcis ἀκόλαστος) quod in delicijs ciborum, & saporum oblectamentis excedat, ſi in alijs modum ſeruet; ſed delicatus & ὀψοφάγος: tum quia præcipua oblectatio cibi, & potus non eſt in guſtãdo, ſed in fruendo; quæ fruitio fit per contactum, maximè dum traijciuntur per œſophagum. Vnde helluo quidam Philoxenus nomine, optabat ſibi collum longius collo gruis, vt qui contactu cibi, quàm guſtatu magis delectaretur; vt Ariſt. 3. eth. c. 10. refert. Itaque hæc voluptas non ſufficit, niſi accedat ea, quæ eſt per ſenſum tangendi. Verùm quia etiam ex ſaporibus per ſenſum guſtatus magna uoluptas capitur, & propter hanc multi intemperãter edunt & bibunt, vtramque ad materiam temperantiæ dicimus pertinere: maximè cùm guſtatio fiat per contactũ, & Ariſt. dicat guſtatum eſſe quemdam tactum.

6 Ex his patet Primò, Quæ ſit proxima huius virtutis materia, cui ſuam formam imprimit: cùm enim circa delectabilia tactus, id eſt, eſculenta, poculẽta, & venerea verſetur, vt in horum appetitione, delectatione & vſu externo modum rationis ſeruemus; ſequitur proximam temperantiæ materiam eſſe horum appetitionem & delectationem: his enim animi affectibus immediatè modũ rationis imponit, eos frænando, & coercendo, ne debitum modum excedãt, ne vim menti inferant; ſed tales ſint, vt animum ſui compotem, ſuæque ſpontis relinquant.

Proxima materia tẽperantiæ.

Remotior, eſt ipſe externus uſus: huic quoque modum imponit, faciendo vt talis ſit, qualis temperantẽ virũ decet.

Remotiſſima autem, ſunt ipſa obiecta delectabilia.

7 Itaque officium temperantiæ eſt, moderatè ſe habere in illis delectabilibus, non ſolùm vſu, & actu externo, ſed etiã affectibus internis; nimirum interiùs appetendo quantum, quale, vbi, quando, & quo modo oportet, & ſimiliter exteriùs vſurpando, ſicut principale officium fortitudinis, fortiter agere, non ſolùm exteriùs in opere, ſed etiam interiùs in affectibus. Idem docet D. Aug. l. de morib. Eccl. c. 19. *Munus eius* (temperantiæ) *eſt in coercendis, ſedandiſq; cupiditatibus, quibus inhiamus in ea, quæ nos auertunt à legibus Dei, & à fructu bonitatis eius, quod eſt beata vita.* Fuſiùs & diſtinctiùs officium huius uirtutis expreſſit D. Proſper l. 3. de vita contempl. c. 19. *Temperantia*, inquit, *temperantem facit, abſtinentem, parcum, ſobrium, moderatum, pudicum, tacitum, ſerium, verecundum. hæc virtus ſi in animo habitat, libidines frænat, affectus temperat, deſideria ſancta multiplicat, vitioſa caſtigat, omnia intra nos confuſa ordinat, ordinata corroborat, cogitationes prauas remouet, inſerit ſanctas, ignem libidinoſæ voluptatis extinguit, animi teporem deſiderio futuræ remunerationis accendit, mentẽ placida tranquillitate componit, & totam ſemper ab omni vitiorum tempeſtate defendit*, &c. vbi quaſdam functiones tribuit temperantiæ, (vt, cogitationes ſanctas inſerere, deſideria ſancta multiplicare, animi teporem accendere, mentem ab omni vitiorum tempeſtate defendere) nõ quòd ipſa hos actus eliciat, ſed quia eſt optima diſpoſitio hominem ad eos præparans, & expeditum reddens: facit enim mentem maximè idoneam rerum diuinarum meditationi; ex meditatione autem & ex conſideratione omnes reliquæ uirtutes procedunt: nam omnia penè vitia, & peccata prouoniſſe ex defectu conſiderationis: quod bona & mala pro meritis non expendantur. vnde videmus omnes penè Sanctos per abſtinentiam ad virtutum culmen perueniſſe; eamque eſſe ceterarum veluti fundamentum. vnde Philo in libello de ſupplicum virtutib. *Continentiam primum tamquam fundamentum in anima collocant, deinde ceteras virtutes ſuperſtruunt*; & Menander ipſam ἀρετῆς ταμιεῖον penum virtutis vocat; quia omnis virtus ex illa facilè veluti ex quodam penu depromitur.

Officium temperantiæ.

Omnia peccata quomodo ex defectu cõſiderationis.

Patet Secundò, Temperantiam meritò dici virtutẽ *cardinalem*, ſeu principalẽ. ſicut enim fortitudo eſt virtus cardinalis, quia confirmat animum aduerſus ea, quæ inter omnia ardua contra rationem maximè abſterrent, ita temperantia, quia coercet in ijs, quæ inter omnia delectabilia maximè contra rationem alliciunt. ſicut enim illa verſatur in principali arduo, & terribili, animũ contra illud confirmando; ita hæc in principali delectabili, appetitum coercendo. 8

Eſt virtus cardinalis

DVBITATIO II.

Quæ ſit regula temperantiæ ſtatuenda.

D. THOM. ART. 6.

RESP. Hanc à SS. Patribus & Scriptura Sacra ſtatui in ipſa rerum ad hanc vitam & huius vitæ officia pertinentium neceſſitate. Ita D. Aug. l. de morib. Eccl. cap. 21. 9
Habet, inquit, *vir temperans, in huiuſmodi rebus mortalibus & fluentibus, vitæ regulam, vtroque Teſtamento firmatam, vt eorum nihil diligat, nihil per ſe appetendum putet; ſed ad vitæ huius atque officiorum neceſſitatem, quantum ſatis eſt vſurpet, vtentis modeſtia, nõ amantis affectu.* vbi nota illud, *Vitæ & officiorum neceſſitatem.* Hier. in c. 44. Ezech. explicans illud, *Et dices ad exaſperantem: Caro ſimiliter circumciditur, vt nequaquam faciamus terrena opera, quæ pro neceſſitate corporis facere compellimur cibum capere, & potum & ſomnum, & vti veſtibus: quæ tunc circumcidimus, ſi nõ ad delitias & ad luxuriam, & ad inertiam, ſed ad neceſſitatem naturæ, & corporis ſicut ſuſtentaculum cũcta faciamus. qui bibit vinum modicum propter ſtomachũ, & frequentes infirmitates, & odit ebrietatem, circumcidit carnem ſuam*, &c. Idem tradunt alij.

Regula tẽperantiæ.

Hic tamen ſub *neceſſitate* intelligunt etiam vtilitatem, & conuenientiam. non enim illud ſolùm dicitur neceſſariũ vitæ humanæ, eiuſque officijs, ſine quo viuere, aut ea officia obire non potes, ſed etiam ſine quo non potes commodè & conuenienter tuo ſtatui, ſpectata conditione loci, perſonarum quibuſcum viuis, & negotiorum occurrentium. eodem pertinent multæ ſententiæ Scripturarum. Eccl. 29. *Initium vitæ hominis aqua & panis, & veſtimentum, & domus protegens turpitudinem. Initium*, id eſt, caput & ſumma eorum, quæ vitæ hominis ſunt neceſſaria. ſimili phraſi dictum eſt Pſalm. 110. *Initium ſapientiæ timor Domini*, & Pſal. 118 *Principium verborum tuorum veritas.* 1. ad Cor. 7. *Hoc itaque dico fratres: tempus breue eſt: reliquum eſt vt & qui habent vxores, tamquam non habentes ſint, & qui gaudent, tamquam non gaudentes, & qui vtuntur hoc mundo, tamquam non vtantur: præterit enim figura huius mundi.* & 1. ad Tim. 6. *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus.* & ſimilia.

Neceſſitas quæ.

Vt autem clariùs quænam ſit temperantiæ regula intelligatur.

Notandum eſt aliam eſſe eius regulam vt verſatur in eſculentis & poculentis; aliam vt in venereis. nam alius debet eſſe finis in horum vſu, alius in illorum. Vt igitur circa cibum & potum verſatur, eius regula ſumenda eſt ex fine, ob quem illa vſurpantur: hic autem eſt bona corporis valetudo, & mentis ad ſuas functiones idonea diſpoſitio; quorũ vtrumque indicauit D. Aug. illis verbis, *ad vitæ & officiorum neceſſitatem.* ob hanc enim cauſam, & quatenus ad hunc finem expedit, ſecundùm rectam rationem eſt edendum & bibendum; non amplius, nec alio modo: niſi fortè in aliquo caſu, vbi id neceſſarium foret ad finem maioris momenti: (v.g. ad euadendam mortem, vel aliud graue malum.) Nec etiam minùs, niſi ob ſimilem cauſam, vel niſi finis altior intendatur, v.g. ſatisfactio pro peccatis, &c. ratio 10

Explicatur clariùs

eſt,

eſt, quia cibus & potus, & omnis voluptas, quæ eſt in illis, à natura, ſeu à Deo naturæ conditore ordinata eſt ad corporis aſſiduas, quas calor efficit, ruinas ſarciendas, illudque quantum iſta mortalitas patitur, in ſua integritate, & vigore conſeruandũ. corporis autem bona conſtitutio eſt propter animæ functiones; nam ſi *corpus corruptibile aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit ſenſum multa cogitantem*: multò magis id faciet ſi mala affectio acceſſerit. quare menſura in appetitione, delectatione & vſu ciborum ſeruanda, ex hoc fine ſumenda eſt. Itaque qui plus comedit aut bibit, uel ſæpiùs, uel alio modo, uel res alias, quàm congruit ualetudini, aut mentis functionibus, non ſeruat temperantiæ regulam. Idem dicendum de eo, qui ſolius uoluptatis cauſa; ut ex teſtimonio D. Augu. colligitur. appetere enim uel facere aliquid ſolius uoluptatis cauſa, etiamſi ea licita ſit, non eſt opus uirtutis, aut ulla laude dignum; quia hoc motiuum non eſt per ſe honeſtum, ſed inferioris ordinis; quale etiam in brutis locum habeat.

11 Quâ uerò parte uerſatur in re uenerea; temperantiæ regula extra coniugium eſt ab his penitus abſtinere; in coniugio eatenus uti, quatenus, expedit prolis cauſa, non uoluptatis. vide Diuum Auguſtinum lib. de bono coniugali, capit. 6. & 7.

DVBITATIO III.

Quæ vitia temperantiæ in genere aduerſentur.

D. THOM. QVÆST. 142.

12 RESP. Hæc duo ei aduerſantur, *Intemperantiam*, & *Stuporem*. hoc D. Tho. vocat *Inſenſibilitatem*, id enim ſonat *ἀναισθησία*. quod Latinè vſitatiùs *ſtupor* dicitur. *Stupidi* enim dicuntur, qui parùm ſentiunt. Illud opponitur temperantiæ per exceſſum, hoc per defectum. *Stupor* enim eſt, cũ quis ita auerſatur & fugit delectationes tactus & guſtus, ut nolit eis uti, quando, uel ubi, uel quantum ſecundũ rectam rationẽ oportet, quod uitium rarum eſt. pauci enim in uoluptatibus ideò peccãt quòd parùm eas expetant, vt Ariſt. ait l. 2. eth. c. 7. Erit peccatum mortiferum, ſi ex eo prætermittat quis id, ad quod ſub peccato mortifero obligatur; quale eſt reddere debitum coniugi exigenti, ſumere cibum ad vitam neceſſarium. Veniale, ſi ad illud obligetur ſub veniali. vide Caiet. ver. Inſenſibilitas. Denique peccatũ erit, ſaltem ueniale, quamuis non obligetur, ſi omnem delectationem guſtatus fugere velit, tamquam per ſe malam & peccatum; niſi ignorãtia excuſet: quia hoc iudicium eſt contra rectam rationem, & ex falſo fundamento procedit; eſt enim delectatio illa per ſe bonum indifferens; nõ autem bonum uel malum morale. Secùs, ſi ob aliquam iuſtam cauſam, v. g. cauſa caſtigandi corporis, ſatisfaciendi pro peccatis, &c. ſicut multi Sanctorum fecere.

Stupor.

Quale peccatum.

13 *Intemperantia* (Ariſt. *ἀκολασία*) eſt exceſſus in concupiſcendis uel fruendis delectationibus guſtus uel tactus; ut cùm appetuntur, uel uſurpantur, quandò, uel ubi nõ oportet, uel pluſquam oportet, uel non eo modo, quo oportet, uel quas non oportet. eſtque peccatum mortiferum, aut ueniale, pro conditione materiæ in qua uerſatur, ut infra ex ſpeciebus eius conſtabit.

Intemperantia.

14 Notandum autem Primò, hoc uitium inter omnia uitia humana eſſe maximè probroſum & infame; ut docet Ariſt. 3. eth. c. 12. ratio eſt, tum quia homo uincitur à delectationibus infimis, quas cum brutis habet communes; & ita ſimilis fit brutis, & in eorum ordinem redigitur, humanæ naturæ dignitate, & rationis luce ueluti extincta, fit mancipium uentris & gulæ; & rerum uiliſſimarum ſeruus: *à quo enim quis victus eſt, huius & ſeruus efficitur*. Apoſtolo teſte. tum quia in illis uoluptatibus fruendis, nihil, ſicut in alijs uitijs, elucet ingenij, nihil induſtriæ, nihil generoſitatis, nihil quod hominem deceat; ſed brutus ſine ratione impetus, & cæca ad ſui paſtum & uenerem abiectio. Dixi, *inter vitia humana*, id eſt, quæ hominis naturæ aliquo modo ſunt conformia; quia magis probroſa ſunt quæ à natura humana prorſus abhorrent; ut delectari eſca carnis humanæ, uel brutorum aut maſculorum concubitu: quæ uitia Ariſt. l. 7. eth. c. 5. non ſunt humana, ſed ferina, uel morboſa, (quia ex praua diſpoſitione, & corrupta phantaſia fit ut uideantur delectabilia, à quibus natura aliàs maximè abhorret) & ideò ſunt peiora quàm ſimplex intemperantia. non tamen negat ea ad intemperantiam pertinere: ſed potiùs uult in illis ſummam intemperantiam eſſe, ut quę modum humanum excedat.

Eſt vitiũ probroſum

Notandum Secundò, Idem uitium ab Ariſt. l. 3. eth. c. 12. ad puerilia uitia referri, quia concupiſcẽtia eſt ſimilis pueroꝛ, idque ob quatuor cauſas, quas ibi attingit. Primò, Quia ſicut puer impetu fertur ad ea, quæ oblectant, abſque rationis directione; ita concupiſcentia. Secundò, Puer ſi ſuo arbitrio permittatur, creſcit in propria uoluntate, magiſque fit in dies rebellis, iuxta illud Eccle. 30. *Equus indomitus euadit durus, & filius remiſſus euadit praeceps*: concupiſcentia ſi ſuis motibus ſinatur, augetur in dies, magiſq; fit rationi refractaria. Tertiò, Puer emendatur, ſi coerceatur: concupiſcentia, ſi coerceatur & comprimatur, ad debitum honeſtatis modum perducitur. Quartò, Puer debet uiuere ex præſcripto pædagogi; concupiſcens animæ facultas, ex imperio rationis. 15

Eſſe vitiũ puerile.

DVBITATIO IV.

Quæ ſint partes temperantiæ.

D. THOMAS Q. 143.

D. Thomas partes triplices ſtatuit huius uirtutis, ſicut ſuprà fortitudinis; integrantes, ſubiectiuas, & potẽtiales. *Integrantes* duas, *verecundiam* & *honeſtatem*: nam integrum officium temperantiæ duabus partibus conſtat; fuga turpitudinis intemperantiæ, & amore decoris temperantiæ; ad fugã turpitudinis iuuat uerecundia: ad amorem decoris, honeſtas. 16

Integrantes.

Vbi aduerte, *verecundiam* non eſſe propriè uirtutẽ, ſed paſſionem; dici tamen latè uirtutem, quatenus laudabile eſt fugere turpia & probro digna, quod facit hæc paſſio. eſt enim timor probri ex conſideratione rei uel facti turpis ſeu probroſi. Itaque cùm probrũ fugiat, facit etiam ut uitemus ea, quæ probro ſunt digna; qualia maximè ſunt peccata intemperantiæ: & hac ratione iuuat uirtutem temperantiæ; eſtque aliqualis ad eam diſpoſitio.

Verecundia.

Honeſtum in moralibus dupliciter accipitur. Primò, Generalim, & ſic conuenit omni operi uirtutis: nam ratio honeſti moralis conſiſtit in conformitate cum iudicio rectę rationis, tamquam regula operationis naturæ rationalis, & cùm ipſa natura rationali ut fundamẽto illius regulæ. hæc autem conformitas rationem uirtutis conſtituit in operibus humanis; ac proinde reperitur in omni actu uirtutis. differt autem à ratione delectabilis, quæ eſt in eodem opere, cõſideratione. ratio enim delectabilis in eo ſita eſt, quòd aptum ſit parere delectationem. ratio honeſti, in conformitate cum iudicio recto. Verùm hæc eſt cauſa & fundamentum illius in opere uirtutis: quia delectatio ſequitur ex eo, quòd obiectum ſit conforme. Itaque honeſtum, cũ ſit conforme rationi, erit etiam delectabile rationali parti. ſicut ea, quæ ſenſibus ſunt conſentanea, ſunt delectabilia parti ſenſitiuæ: omnis enim delectabilitas naſcitur ex conformitate & conſenſione uel cum ratione, uel cum ſenſu, uel cum natura, uel cum aliqua diſpoſitione ingenita, aut acquiſita naturæ ſentientis, aut intelligentis. 17

Honeſtum.

Delectabile.

Honeſtum eſt fundamentũ delectabilis.

Secundò, Capitur honeſtũ ſtrictè, pro eo in quo peculiariter elucet decor tẽperantiæ; hic autẽ decor elucet, Primò In operibus tẽperantiæ: hæc enim habent peculiarem pulchritudinẽ, quatenus excludũt ea, quæ hominem maximè dedecorant; ut ſunt uoluptates brutorum. Secundò, In ipſo habitu uirtutis, quatenus ad opera tẽperantię inclinat. Tertio, In quadã inclinatione ſpeciali, quã quidã habent ad caſtitatẽ, & alia tẽperantiæ opera: uidentur enim quidã natura caſti & ſobrij. Si primo modo ſpectetur, eſt cõditio quędã operũ temperantię. Si ſecundo modo, ſic poteſt dici pars tẽperantiæ; quia reipſa nõ videtur diſtingui ab habitu, ſed eſſe ipſemet habitus tẽperantiæ inadæquatè cõceptus; quatenus nimirũ inclinat ad honeſtũ ſui generis. ſicut enim ſũt duo officia huius uirtutis, fugere turpia, & ſectari honeſta; ita ẽt poſſunt duæ eius partes ſtatui ut ad hæc ſe extẽdit. Si tertio modo ſic ẽt poteſt dici pars temperantiæ; quia iuuat ad ſectandũ tẽperantiæ decus, ſicut uerecũdia iuuat ad fugien- 18

Honeſtum ſtrictum.

giendam eius turpitudinem. vide Diuum Thomam quæſtio, 145. articu. 4. vbi ſatis breuiter & obſcurè hanc rem expedit.

19 *Partes ſubiectiuæ quatuor.* *Partes ſubiectiuæ*, ſeu ſpecies temperantiæ ſunt, *abſtinentia, ſobrietas, caſtitas* & *pudicitia*: quod ex Diuo Thoma ſic oſtendi poteſt. Species enim uirtutum, diſtinctionem accipiunt, ex ordine ad diuerſa obiecta uel materias; materia autem temperantiæ ſunt delectationes tactus, quarum duo ſunt genera: quædam enim pertinent ad alimentum, quod conſtat cibo & potu; & in his quoad cibum, eſt *abſtinentia*; quoad potum, *ſobrietas*. Aliæ delectationes pertinent ad uim gignendi; quarum alia eſt principalis ex ipſo actu coniunctionis; & circa hanc uerſatur *caſtitas*. Aliæ ſecundariæ, ex oſculis, tactibus, amplexibus: circa has eſt *pudicitia*.

Ex quibus patet, temperantiam, ſecundùm Diuum Thomam, non ſic eſſe uirtutem ſpecialem, quaſi ſit ſpecies ſpecialiſſima; (cùm alias ſpecies ſub ſe complectatur) ſed quia non eſt communis, ſicut quando ſignificat communem uirtutis conditionem; nec ad materiam alterius generis ſe extendit.

20 *Partes potentiales ſex.* Partes potentiales temperantiæ ſunt uirtutes quædam ſecundariæ, quæ modum illum, quem temperantia ſeruat in frænanda cupiditate circa maximas & principales uoluptates, retinent circa materias ſecundarias. Itaque omnis uirtus refrænans appetitum in aliquid inordinatè tendentem, & efficiens in aliqua materia moderationem, poteſt dici pars temperantiæ, ſeu uirtus ei adiuncta. Tribus autem modis poteſt fieri hæc moderatio. Primò, in motibus animi internis. Secundò, In motibus externis. Tertiò, In rebus externis. Motus interni, quibus anima proſequitur aliquid, (præter concupiſcentiam, quam moderatur temperantia) ſunt tres. Primus eſt, Motus uoluntatis concitatæ impetu paſſionis: & hunc refrænat *continentia*, qua fit ut licet pars inferior patiatur magnos impetus concupiſcentiæ, ſuperior tamen non uincatur. Secundus eſt, Motus ſpei, tendentis inordinatè in excellentiam aliquam: hunc refrænat *humilitas*. Tertius eſt, Motus iræ tendens in vindictam: hunc coercet *manſuetudo*, cui affinis eſt *clementia*. Externa autem quæ moderatione indigent, ſunt duo, motus externi, & cultus externus. Motus externos (ſub quibus etiam uerba intellige) temperat uirtus quædam, quæ *modeſtia morum* dici poteſt. Cultum autem externum & omnem apparatum externum regit alia uirtus, quam *modeſtiam cultus* uocare poſſumus. Itaque partes potentiales temperantiæ ſunt *continentia, humilitas, manſuetudo, clementia*, & *modeſtia* duplex. Interdum tamen *modeſtia* accipitur generaliùs, ut cõtineat etiam humilitatem, & ſtudioſitatem, ut patet ex D. Th. q. 143. & 160. a. 2. ubi quatuor ponit ſpecies modeſtiæ.

CAPVT II.

De ſpeciebus Temperantiæ, Abſtinentia, Sobrietate, Caſtitate, Pudicitia.

Conſtat Dubitationibus 16.

DVBITATIO PRIMA.

Quid ſit Abſtinentia.

D. THOM. Quæſtio. 146.

1 *Abſtinentia.* ABSTINENTIA in materia temperantiæ ſignificat propriè alimentorũ ſubtractionem; quæ maior ſit, quàm ratio temperantiæ per ſe poſtulet. non enim qui temperatè bis veſcitur carnibus per diem, ſumpto fortè manè ientaculo, dicitur abſtinere, uel eſſe abſtinens, ſed temperans. unde propriè ſignificat maiorem quemdam & inſigniorem uirtutis temperantiæ circa cibos uerſantis, actum, & hãc ipſam uirtutem, qua parte ad talem actum ſe extendit. hoc modo paſſim accipitur à Patribus, qui de abſtinentia loquuntur, & 2. Petri primo. *Miniſtrate in ſcientia abſtinentiam.* Tamen Diuus Thomas hoc loco accipit hoc nomen ut ſignificet integram uirtutem temperantiæ circa cibos; quæ alioquin nomine ſpecifico caret, & ſolet nomine communi temperantiæ appellari.

2 *Quid ſit.* *Abſtinentia* igitur hoc modo accepta, eſt virtus, cupiditates & delectationes eſculentorum inordinatas refrænãs, & in ipſo vſu debitam moderationem conſtituens. *Inordinata* autem illæ eſſe poſſunt, vel quia trahunt ad id, quod eſt illicitum, (v.g. ad veſcendum cibo vetito) vel loco, aut tempore incongruo; vel ad nimiam quãtitatem; vel ad modum indecorum; vel quia nimis ſunt vehementes & importunæ, non ſinentes hominem aliud quàm de cibo & ventre cogitare. Hæc igitur omnia reſecat & tollit virtus abſtinentiæ. facit autem hoc eo modo, quo ratio & appetitus ſuperior rationi conformis, appetitum inferiorem regere & coercere ſolet, de quo ſupr. l. 3. c. 1. nu. 5. & 6. & 1. 2. quæſtione nona, articulo ſecundo.

Debita moderatio in ipſo vſu requiſita eſt, quæ valetudini & officijs mentis congruit. vnde D. Aug. l. 10. conf. c. 31. 3
Hoc me docuiſti, vt quemadmodum medicamenta, ſic alimẽta ſumpturus accedam, vel certè quæ congruit caſtigationi corporis & carni ſubiugandæ ſpiritui, abſque notabili valetudinis læſione. etſi enim delectationes ciborũ non ſint appetendæ aut vſurpandæ, niſi quatenus valetudini corporis & idoneæ diſpoſitioni mentis ad ſuas functiones obeundas congruit; (niſi fortè in caſu aliquo particulari, ob cauſam extrinſecam ratio aliud poſcat) tamen hæc menſura non ſemper eſt ſeruanda in illis ſubtrahendis: poſſunt enim occurrere circumſtantiæ & iuſtæ cauſæ, ob quas expediat abſtinere etiam plus quam valetudini congruit, v.g. ut caro caſtigetur & ſpiritui ſubijciatur; vt pro peccatis ſatisfiat &c. etiamſi vires corporis minuantur: modò tamen non grauiter breui tempore valetudo frangatur, ita vt mens reddatur ad ſuas functiones ineptior: ea enim bona eſt corporis valetudo, quæ optimè menti ſeruit; nam corpus eſt propter animæ functiones.

4 *Ex vario virtutis affectu fieri poteſt.* Notandum tamen eſt, quando abſtinentia eſt maior, quã ratio temperantiæ per ſe poſtulat, non ſemper illam fieri ex affectu virtutis, quæ ſit ſpecies temperantiæ; ac proinde nec eſſe ſemper actum talis ſpeciei formaliter: ſi enim fiat tantùm affectu placendi Deo, erit formaliter opus charitatis; ſi vt ſatisfacias pro peccatis, erit opus pœnitentiæ; ſi vt carne ſubijcias ſpiritui, erit opus caſtitatis, huius enim eſt frangere libidinem, ac motus carnis inde ſequẽtes, & facere illam rationi parere; ſi autem quia cõgruit tibi ad hoc vt

mens

Digitized by Google

mens ſit magis idonea ad ſuas functiones, ſic erit propriè actus huius virtutis. Ex cuiuſcumque tamen virtutis affectu procedat, ſemper dicetur actus temperantiæ & abſtinentiæ; quia eſt actus virtutis in materia abſtinentiæ.

5 Porrò qui abſtinentiæ ſunt dediti, his duo vitia potiſſimùm vitanda ſunt, *impatientia*, & *ſuperbia*; vt eleganter docet D. Grego. 3. parte paſtoralis, admon. 20. *Impatientia* quidem, quia abſtinentia exſiccat corpus, humores accendit, & bilioſos efficit. *Superbia* verò, quia magni æſtimantur ab hominibus: eſt enim res vulgo ardua, foris apparens, & ſpeciem eximiæ ſanctitatis præ ſe ferens. vide plura hac de re loco notato, & apud D. Auguſtinum li. 10. confeſſionum capit. 30.

DVBITATIO II.

Quid ſit ieiunium, & quænam ad eius legitimam obſeruationem requirantur.

D. THOM. Q. 147.

6 NOMEN *ieiunij* abſtinentiam ciborum importat; vnde per metaphoram transfertur ad abſtinentiam vitiorum. Sic D. Baſil hom. 1. de ieiunio dixit, *Verum ieiunium eſt ab omnibus vitijs eſſe alienum.* & D. Aug. trac. 17. in Ioã. *Ieiunium magnum & generale eſt, abſtinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus ſeculi.*

Ieiunium quid. Propriè autem ſignificat maiorem quamdam victus parſimoniam & abſtinentiam, quàm communis temperantiæ regula poſtulet; *maiorem* inquam, tum temporis diuturnitate, tum ciborum qualitate; vt enim quis propriè dicatur ieiunare, aut ieiunium colere iuxta modum loquendi Scripturæ, & SS. Patrum; requiruntur hæc duo, abſtinentia lõgior, & victus ratio durior. vnde Daniel. 10. de tali ieiunio dicitur; *Panem deſiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum.*

7 Poteſt hoc varijs modis fieri, vt patet ex geſtis Eremitarum & Monachorum; quorum plerique ſolo pane & ſale ad cibum, & aqua ad potum vtebantur: alij etiam pane abſtinebant, radicibus, herbis, vel leguminibus contenti: alij ſemel in die, idque ad veſperam reficiebantur: alij alternis; alij duobus, tribus, quatuor, aut pluribus interpoſitis; ſicut Simeon Stylites, qui extra tempus Quadrageſimæ, ſolùm octauo die cibum ſumebat, lupinos nimirum aqua maceratos; per totum tempus quadrageſimæ nihil omninò; vt refert Theodo. in vita ipſius. Quòd ſi fiat eo modo, quo eccleſia omnibus fidelibus præſcribit, dicetur propriè *ieiunium eccleſiaſticum.*

Ieiuniũ eccleſiaſticum.

8 Vt autem eo modo fiat, tria requiruntur. Primò, Abſtinẽtia ciborum certi generis. Secundò, Abſtinentia plurium refectionum. Tertiò, Certa refectionis hora.

Tria requirit.

Cibi à quibus abſtinendum. Quod ad primum attinet; cibi à quibus abſtinendũ, ſunt in primis carnes vulgò dictæ; nempe vt carnes diſtinguuntur à piſcibus, nam & piſces ſuam carnem habent, ſed vulgò caro non vocatur. Secundo loco, oua; ſed tempore Quadrageſimæ; nam extra hoc tempus iure communi nõ ſunt vetita, ſed ſolæ carnes, teſte D. Thom. ar. vlt. quibuſdam tamen locis, conſuetudo ea non permittit in ieiunijs, etiam extra quadrageſimam, vt in Hiſpania, & quibuſdam partibus Galliæ, teſte Nau. cap. 21. num. 15, vnde ibi ab illis abſtinendum. Tertio, lacticinia: ſed iure communi ſolũm tempore quadrageſimæ vetantur, extra illud permittuntur. quibuſdam tamen locis conſuetudo permittit lacticinia, etiam in quadrageſima, exceptis paucis diebus, vt in Belgio; alijs non permittit; etiam extra quadrageſimam, ſicut de ouis dictum eſt.

Porrò hæc tria genera prohiberi tempore quadrageſimæ, patet cap. 7. Denique. diſtinct. quarta, ex Gregorio I. *Par eſt, vt nos, qui his diebus à carnibus animalium abſtinemus, ab omnibus quoque, quæ ſementinam trahunt originem carnis, ieiunemus; à lacte videlicet, caſeo & ouis.* Verùm conſuetudo hæc mitigare, ſicut & alia Iura humana, potuit; cuius quanta ſit auctoritas in Eccleſia, docet Diuus Auguſtinus epiſt. 86. ad Caſulanum, & 119. ad Ianuarium, Itaque generatim dicendum eſt, ab illis cibis abſtinendum tempore ieiunij, quorum vſum conſuetudo loci non permittit. ſecùs de ijs, quos permittit. Neque requiritur vt cõſuetudo ius commune relaxans quadraginta annorum ſpatio bona fide fuerit obſeruata, ſed ſufficit aliquot annorum ſpatium, ſi Prælati, præſertim Summus Pontifex ſciat & non contradicat: de quo ſuprà cap. 6. dub. 14. vide Medinã, de Ieiunio quæſt. 8. Olim etiam à vino abſtinebant, vt colligitur ex Cyrillo catecheſi 3. Theophilo Alex. epiſto. 3 de cyclo Paſchali, & Chryſoſtom. hom. 6. ad populum. Verùm modò non eſt obligatio talis abſtinentiæ ſaltem in Eccleſia Latina.

Secundò, Requiritur abſtinentia plurium refectionum, ita vt intra ſpatium diei naturalis non niſi ſemel corpus cibo reficias. hoc etſi iure non videatur expreſſum, vſus tamen Eccleſiæ antiquiſſimus, & ratio ipſa docet: ita enim Eccleſia vult per ieiunium corpus caſtigari & concupiſcentiam coerceri, vt tamen natura ipſa non notabiliter lædatur: læderetur autem, niſi vna refectio permitteretur: & corpus non caſtigaretur, ſi permitterentur duæ. Refectionem intelligo ſumptionem cibi ad alendum corpus. 9

Vna refectio.

Ex his infertur Primò, Potus ſumptionem crebriorem non vetari; vt notat D. Thom. art. 6. ad ſecundum: quia potus ordinatur potiùs ad cibi per corpus diſtributionem, & ſanguinis refrigerium, quàm vt per ſe corpus alat. quòd ſi interdum alat, id per accidens eſt; & non tantum alit, quantum cibus. vnde Eccleſia eius rationem non habuit. quare etiamſi quis eo fine vtatur, etiam immoderatè, non violabit præceptum Eccleſiæ de ieiunio; etſi contra temperantiam peccet. 10

Sũptio potus.

Petes. Vtrùm immoderato potus vel cibi vſu amittatur meritum ieiunij, ſicut inſinuat Diuus Thomas artic. ſexto, ad ſecundum.

Reſpondeo, Si tantus ſit exceſſus vt peccet mortiferè, amittit meritum ieiunij, ſicut & aliorum bonorum operum. ſi autem non peccet mortiferè, non amittit abſolutè, ſed ſolùm ex parte: quia qua parte voluntariè abſtinet à cibis vetitis, & à ſecunda refectione propter Eccleſiæ præceptum, meretur; quod meritum non eliditur, etiamſi in vſu cibi vel potus non ſeruet debitam moderationem. qua tamẽ parte excedit, non meretur. Idem videre eſt in plurimis alijs operibus externis, quæ multis partibus conſtant, vt in oratione, Sacro audiendo, diſtribuenda eleemoſyna, concionando, ſtudendo, &c.

An meritũ perdat ieiunij.

Infertur Secundò, Non prohiberi etiam vſum electuariorum, & conditorum; quia non ſumuntur vt alimenta; ſed vt medicamenta. niſi quis hæc ſumat magna copia in fraudem ieiunij; vt D. Thomas art. 6. ad. 3. ait.

Infertur Tertiò, Excuſari lectores; & miniſtros menſæ in Monaſterijs, aliquid præſumentes, ſecundùm Caietanum ver. Ieiunium, & Nauarr. cap. 21. nu. 13. tum quia id faciunt ne vires notabiliter debilitentur: tum quia illud eſt inchoatio quædam prandij; & illa diuiſio ſeu interpoſitio temporis fit ex iuſta cauſa. 11

Lectores.

Cœnula.

Item ſumentes collatiunculam veſpertinam; etiamſi id faciant non ſolùm ne potus noceat, vt olim; ſed etiam alendi cauſa, & abſque potu; quia conſuetudo permittit. Ita Nauarrus & Caietanus ſuprà, & Medina C. de ieiunio q. 8. menſura autem huius eſt, quam pro varietate locorum & perſonarum, conſuetudo recepta tenet. non tamen permiſſum eſt vt collatiuncula illa ſumatur manè, aut meridie, cœna in veſperam dilata; iuxta Caietanum & Nauarrum ſuprà; quia eſt contra Ius, & conſuetudo id non concedit. niſi fortè aliqua cauſa iuſta ſubſit; vt ratione debilitatis, negotiorum per diem agendorum, ſtudiorum, &c. Si tamen abſque cauſa fiat, non erit niſi veniale, iuxta Toletum lib. 6. cap. 2. quia non violatur ieiunij ſubſtantia, ſed ſolùm circumſtantia illius cœnulæ mutatur. 12

Infertur Quartò, Qui ante iuſtam refectionem auocatur, poteſt negotio illo abſoluto perficere, donec ſatis habeat: nam ex intentione cenſetur vna ſolùm refectio. ſecùs ſi ſatis ſumpſerat, & ſurrexerit animo non redeundi: niſi fortè prandium adhuc duraret, tunc enim, ſi mutata intentione rediret ad conuiuas à quibus receſſerat, non cenſeretur bis prandere; quia eſt vnicum prandium.

Interruptio refectionis.

Infertur Quintò, Etſi ſemel vel iterũ comedere paucas buccellas extra tempus prandij non ſit peccatum mortiferum, ſi tamen id ſæpiùs fiat eodem die, v. g. ſepties vel octies, poterit eſſe peccatum mortiferum. Ratio eſt, quia crebræ illæ comeſtiunculæ æquiualent notabili refectioni.

Nam

Digitized by Google

Nam effectus ſingularum manet, & ita corroborant naturam, & tollunt ieiunij difficultatem, perinde ac ſi ſimul fierent. ſicuti etſi furtum vnius vel duorum aſſium, non ſit niſi veniale, tamen ſi quis ſæpè furtum vnius aſſis committeret, tandem peccaret mortiferè; quia multi efficiunt quãtitatem notabilem, cuius retentio eſt peccatum mortale.

Hora refectionis.

12 De tertio, Requiritur certa refectionis hora. hæc ex cõſuetudine iam paſſim recepta, eſt circa meridiẽ. olim erat circa nonam diei, id eſt, tertiam pomeridianam; ut colligitur cap. Solent, de conſecr. diſt. 1. ex Concilio Cabilonenſi: quæ conſuetudo adhuc tempore D. Thomæ durabat, vt ex artic. ſeptimo. Hanc horam dico requiri, non poſitiuè, quaſi neceſſe ſit ea hora cibum capere; quia poſſumus toto die abſtinere, ſi uelimus: ſed negatiuè, ne videlicet ante illam ſumamus, notabili temporis ſpatio illam præuertens.

13 Petes, Vtrùm notabilis anticipatio, v.g. per unam uel duas horas, ſi peccatum mortiferum? Plerique Doctores putant eſſe peccatum mortale, ſi abſq; iuſta cauſa fiat. Ita Couarruuias lib. 4. uariar. ca. 20. n. 16. & Nauarr. ca. 21. nu. 27. citant hi duo auctores gloſſam in cap. Vnum. diſt. 25. v. Ieiunantibus. Sed ut notat Archidiaconus, Gloſſa quærit, non aſſerit. Idem ſentire uidetur Paludanus diſt. 15. quæſt. 4 art. 4 ubi dicit, notabili anticipatione ſine cauſa facta, frangi ieiunium; & Caietanus in Summa, horam cõuenientem tamquam unam ex principalibus conditionibus requirit. Ratio eſſe poteſt; quia terminus ille præſcriptus eſt tamquam notabiliter faciens ad mortificationẽ carnis, & augens ieiunij difficultatem, & meritum; hoc autem tollitur illa præuentione.

Contraria tamen ſentẽtia, id eſſe tantũ ueniale peccatũ, eſt probabilis; quam tenet Angelus uerb. Ieiunium num. 2. & Innocentius in Rubricam de obſeruat. ieiuniorum n. 3. Alexander Halenſis pag. quæſt. 103. m. 3. Palacius in Sũmam Caietani uerb. Ieiunium; Toletus lib. 6. Inſtruct. c. 2. & alij quidam recentiores. Ratio eſt, quia non uiolatur ſubſtantia ieiunij, (quæ ſolùm in duobus ſita eſt; in abſtinentia ciborum uetitorum, & abſtinẽtia ſecundæ refectionis) ſed circumſtantia quædam accidentalis: quæ manente ieiunij ſubſtantia uariari poteſt: & ſucceſſu temporis magnam uarietatem in Eccleſia habuit. Nec obſtat quòd dilatio prandij multùm uideatur facere ad ieiunij difficultatem & carnis mortificationem: quia ſicut anticipatio minuit difficultatem, quæ ante meridiem ſentiri ſolet; ità auget eam, quæ percipitur ad ueſperam: & ſic omnibus cõſideratis nõ notabiliter impedit mortificationem, quæ per ieiunium intenditur.

Quòd ſi iuſta aliqua cauſa ſubſit, (uerbi gratia, ſi iter ineundum, ſi hoſpites dimittendi) non erit peccatum; ut Nauarrus ſuprà & alij notarunt; addentes quamuis honeſtam cauſam ad hoc ſufficere. In multis Monaſterijs ex priuilegio uel conſuetudine receptum eſt, ut ſeſquihora uel amplius ante meridiem in ieiunio prandeant.

14 Porrò Ius eſt cuique pro arbitrio tẽpus refectionis prorogare, ut Caietanus notat; id enim ieiunij difficultatem auget, & conformius eſt moribus ueteris Eccleſiæ: nam ex indulgentia hora uicinior conceſſa eſt.

DVBITATIO III.

Vtrùm in ieiunio ita vetentur plures refectiones, vt in ſingulis peccetur mortiferè.

D. THOM. quæſt. 147. art. 6.

Singulis peccari refectionibus

15 QVIDAM docent toties peccari mortiferè, quoties plus quam ſemel comeditur. Ita Ioannes à Neapoli, teſte Angelo uer. Ieiunium, num. 22. quam ſententiam Medina quæſt. 5 de ieiunio, & Couarruuias lib. 4. uaria. c. 20. num. 12. putant probabiliorem. Probatur hæc ſententia; nam in alijs omnibus rebus, quando uetamur aliquid ſæpiùs quàm ſemel, uno eodemque die, uel intra certum tempus facere, non ſolùm uetamur facere ſecundò, ſed et tertiò & quartò, ſicut cùm ſacerdos uetatur ſæpiùs quàm ſemel eodem die celebrare, aut fidelis ſæpiùs communicare; aut ſæpiùs in uita baptizari, confirmari aut ordinari; ſæpiùs quàm ſemel in eodem morbi ſtatu inungi. his enim, & ſimilibus euentis, non ſolùm ſecundo, ſed etiam tertio & quarto actu peccatur contra præceptum. Accedit, quòd etſi ieiuniũ non poſſit perfecte ſeruari poſt ſecundã refectionẽ, poteſt tamẽ imperfecte, ſcilicet reliqua diei parte.

Contraria tamen ſententia eſt probabilior, Non peccari, ſaltem mortiferè, niſi in ſecunda. hanc tenet Durandus in 4. d. 15. quæſt. 11. num. 9. Gabr. in 4. diſt. 16. quæſt. 3. dubitat. 5. Angelus uer. Ieiunium. num. 12. ubi dicit hanc eſſe communiorem, Silueſt. eodem, num. 12. Caiet. in Summa, eodem, & quæſt. 147. art 8. Nauar. cap. 21. num. 14. quã paſſim ſequuntur recentiores. *Contrariũ probabilius.*

Probatur Primò, Quia nemo obligatur ad impoſſibile: 16
at poſt ſecundam comeſtionem ieiunium eſt impoſſibile illo die: ergo. Ita Angelus. Sed hæc ratio uideri poſſit parùm firma: quia qui ſemel comedit carnes, non poteſt eo die ſeruare ieiunium, ut ab Eccleſia præſcribitur? non tamen ideo poteſt ſecundò comedere ſiue carnes, ſiue piſces: deinde etiamſi non poſſit ſeruare præceptum ieiunij quatenus uetat ſecundam comeſtionem, poteſt tamen ſeruare quatenus reliquas; ſicut patet in ſimili de ſacerdote qui ſine neceſſitate bis celebrauit: etſi enim hic non poſſit ſeruare præceptum Eccleſiæ, quo prohibetur pluſquam ſemel ſacrificium offerre; poteſt tamen illud ſeruare ut uetat tertiam, quartam, quintam oblationem.

Secundò probatur, Non uetantur plures comeſtiones abſolutè; ſed ſolùm ut per eas tranſgredimur limitem in ieiunio præſtitutum, qui eſt unica refectio: atqui per ſolam ſecundam hunc limitem tranſilimus: ergo ſolùm ſecunda prohibetur. Confirmatur à ſimili: ſi certus limes conſtituatur, ultra quem ueteres progredi, eò quòd oporteat intra illum conſiſtere, parùm intereſt (ſi illum tranſilias) vtrùm decem, 20. an 100. paſſus vlteriùs procedas. ita parùm refert, ſi limitem ieiunij per ſecundam refectionem tranſeas, vtrùm bis, ter, an quater comedas. Ita ferè Durandus & alij. Sed non ſatis explicant cur per ſolam ſecundam illum limitem tranſeamus.

Tertiò, igitur probari poteſt, & clariùs, Plures refectio- 17
nes non prohibentur in ieiunio, niſi quatenus earum abſtinentia videtur pertinere ad mortificationem carnis: ſed ſolùm abſtinentia à ſecunda videtur ad hoc aliquid valere; non autem à tertia vel quarta, niſi fortè valdè parùm; paſſim enim homines extra tempus ieiunij (exceptis mechanicis) non niſi bis comedunt; & qui bis comedit, non poteſt, abſtinendo à tertia, videri aliquid notabile facere, quod ad mortificationem carnis pertineat. Itaque ſola ſecunda principaliter ſubtrahenda erat, vt ieiunij ratio conſtaret, non tertia, vel quarta. Confirmatur Primò, Quia in confeſſione non ſolet explicari, nec rogari numerus refectionum; (quod tamen erat neceſſariũ, ſi ſingulæ refectiones ſunt peccata mortifera) ſed ſimpliciter dici ſolet non ſeruatũ ieiunium. Confirmatur Secundò, Qui ratione debilitatis vel ætatis excuſatur à lege ieiunij, ita vt bis poſſit comedere, poteſt etiam ter vel quater comedere, vt Doctores notant: quod ſignum eſt in præcepto ieiunij non haberi rationem niſi ſecundæ refectionis. hic tamen non excuſatur à ciborum vetitorum abſtinentia; ſed toties peccat, quoties illis vtitur. harum enim abſtinentia abſolutè præcipitur: quia ſiue vna, ſiue duabus aut tribus refectionibus vtaris, ſemper abſtinentia carnium ad mortificationem pertinet. Denique Eccleſia potuit hoc modo ieiunium inſtituere, & expediens erat ita fieri propter hominum fragilitatem. *Solidior probatio.*

Credibile tamen eſt, in tertia & quarta refectione eſſe aliquod peccatum, ſaltem veniale: etſi enim hæ nõ ſint primariò prohibitæ, quaſi earum abſtinentia magnum ad corporis caſtigationem momentum habeat; tamen videntur prohibitæ ſecundariò: tum quia per eas longiùs itur vltra ieiunij limitem, & magis receditur à fine intrinſeco ieiunij, quàm per ſecundam ſolam; (unde etiam communi hominum iudicio magis cenſetur violare ieiunij legem qui quater comedit, quàm qui bis tantùm) tum etiam quia illa abſtinentia eſt nonnulla corporis caſtigatio, præſertim gula incitante.

Ex dictis inferunt aliqui Doctores, eum, qui die ieiu- 18
nij ſciens ſumpſit ientaculum, ſiue id cum culpa fecerit, ſiue abſque culpa, (vt cauſa profectionis) non teneri eo die ieiunare, etiamſi contingat non proficiſci. ratio eſt, quia ieiunium iam eſt voluntariè violatum; vel certè cauſa vio- *Sumens ientaculũ*

landi

Digitized by Google

landi data, nec poteſt illud reparari. Ita Nauarrus ca. 21. num. 27. Paludanus in 4. diſt. 15. quæſt. 4. art. 5. Viualdus, de ieiunio, num. 60. Siluester, ver. Ieiunium, num. 21. quę ſententia eſt probabilis; maximè ſi ponamus illum non poſſe reliquum diei ſine cibo tranſigere, ſi enim id ſine incommodo poſſet, videretur teneri; quia ieiunium adhuc quoad vnicam refectionem ſeruari poſſet.

Quod autem Paludanus addit, talem teneri alio die ieiunare; paſſim ab omnibus reijcitur: nam omnia Eccleſiæ ieiunia ſunt certis diebus affixa, tamquam proprij illorum cultus, ſicut & feſtorum celebratio.

19 *Sumens ientaculū neſciens eſſe ieiuniū.*

Qui verò neſciens eſſe ieiunium, manè comedit, tenetur reliquo tempore ſeruare ieiunium, eo modo, quo alij, perinde ac ſi nihil ſumpſiſſet; vnde poteſt cum alijs prandere. ratio eſt; quia illa prior comeſtio, cùm prorſus fuerit inuoluntaria reſpectu violationis ieiunij, non computatur; non enim violatur præceptum niſi per actum aliquo modo voluntarium. Ita Nauarrus, Palud. Silueſt. Viualdus, ſuprà.

Putarem tamen illum non poſſe prandere cum alijs, aut cœnare, ſi commodè poſſit abſtinere; quia tunc abſolutè poſſet ſeruare ieiunium. quoad vnicam refectionem. deinde ſi poteſt prandere, cur non poteſt etiam cœnare, ſicut ille, qui abſque culpa ſumpſit ientaculum cauſa profectionis, & poſteà non eſt profectus? qui enim bonum ientaculum & prandium ſumpſit, non poteſt ſeruare præceptum de vnica refectione; & parùm videtur referre vtrùm addat tertiam. Nihilominùs DD. ſententia, quam attulimus, probabilis eſt.

20 *An amicꝰ poſſit inuitari.*

Petes, Vtrùm ſi tibi ratione laboris vel debilitatis ſit licita cœna die ieiunij poſſis inuitare amicū ad cœnam, quē ſcis ſolere violare ieiunium domi cœnando?

Nauarrus cap. 21. num. 24. ex Caietano docet, licitum eſſe, eum, qui paratus eſt cœnare, inuitare cauſa vrbanitatis, vel hoſpitalitatis, ad cœnam, quatenus cœna eſt actus ſecundùm ſe indifferens. Id probat Primò: Licitum eſt inuitare ad actum per ſe bonum, vel indifferentē, quando iuſta cauſa ſubeſt. Secundò, Quia Deus inuitat & iuuat ad agendum aliqua, quatenus ſunt entia, quæ aliàs etiā ſunt peccata. Tertiò, Quia licitum eſt gaudere de occiſione Chriſti, qua parte eſt noſtra redemptio; etſi de illa doleamus vt ſunt peccatum. Quartò, Licitum eſt egenti petere mutuum ab vſurario; & parochiano Sacramenta à ſuo Parocho, quem putat peccaturum, &c.

21 *Non poteſt ſeriò inuitari.*

Nihilominùs dicendum eſt non poſſe talem ſeriò & abſolutè inuitare vt tecum cœnet; nec in menſa vrgeri vt comedat. ratio eſt; quia nemo poteſt inuitari, aut incitari ad id, quod ſine peccato præſtare non poteſt: atqui hic non poteſt ſine peccato comedere, vt ſupponitur.

Ad rationes.

Vnde patet reſponſio ad Primum; quia etſi cœnare in genere ſit actus per ſe indifferens, non tamen eſt indifferens vt hic & nunc à tali agitur; ſed ſolùm malus.

Ad Secūdum: Deus numquam inuitat ad aliquid, quod ſine peccato fieri nequit, ne vt ens quidem eſt: nec ad illud iuuat, niſi auxilio generali, & per ſe indifferente; vt alibi fuſiùs oſtenſum eſt.

Ad Tertium Licitum eſt quidem gaudere de occiſione Chriſti, ſub illa ratione; nō tamen licitum fuit ad illam incitare, aut inuitare Iudæos: gaudium enim poteſt eſſe de bono præciſè & per ſe conſiderato, abſq; approbatione cauſę vel circumſtantiæ prauæ: non autē incitatio, & inuitatio.

Ad Quartum: Id quod ibi petitur, ſine peccato præſtari poteſt. Idem dicendum de elocatione domus facta meretrici, & alijs, quæ ibi adfert Nauarrus.

DVBITATIO IV.

Vtrùm caupo peccet, ſi die ieiunij cœnam apponat, aut cibos vetitos.

Res eſt frequentiſſima per Germaniam & in locis hæreticorum.

22 *Apponere cibos vetitos.*

RESPONDEO, Quod ad cibos vetitos attinet, In locis Catholicorum eos apponere, præſertim carnes, eſt graue peccatum; & grauiter punirentur ſi qui id facerent, quia ibi cenſetur hæreſeos quædam tacita profeſſio. niſi fortè in caſu aliquo particulari ratione euidentis neceſſitatis, vel ſi nihil aliud ſuppeteret, vel ſi aliquis hoſpitum, qui videretur fide dignus, diceret id ſibi à Superioribus indultum.

In locis vero hæreticorum, vbi paſſim ab alijs ſolent apponi, credo id eſſe licitum cauponi catholico; poſitis tamē duabus conditionibus. Prima, Si hoſpites petant: non enim ingeri poſſunt non petentibus; hoc enim eſſet illos ad illicita inuitare. niſi fortè ſimul apponat carnes & piſces, vt plerique illis locis, maximè catholici faciunt, vt vtrique parti faciant ſatis, quemque ſuæ conſcientiæ relinquētes. 23

Secunda, Si non poteſt recuſare ſine ſuo notabili incōmodo: vt ſi alioquin ab hoſpitibus eſſet deſerendus, vel aliquid incommodi paſſurus à Magiſtratu. Ratio eſt, quia id per ſe malum non eſt, ſed quiddam indifferens: ergo ſuppoſita legitima cauſa fieri poteſt ſine peccato. hæc enim facit vt non cenſeatur eſt profeſſio hæreſeos, aut cooperatio ad malum. Confirmatur, quia hac ratione excuſantur à DD. ancillæ dominorum hæreticorum, quæ diebus ieiuniorum carnes coquunt, & cœnam apponunt; quia id ſine notabili incommodo ſuo nō poſſunt detrectare; & auriga vehens dominam ſuam ad locum adulterij: & Naaman Syrus comitans dominum ſuum ad locum idoli, eùmque in adoratione ſuſtentans & veluti iuuans: de quo alibi dictum eſt. etſi enim hæc & ſimilia ſpeciem mali habeant, & reuerà mala ſint, quando commodè vitari poſſunt; quia cenſentur fieri affectu cooperationis ad malum: tamen quando abſque notabili incommodo non poſſunt detrectari, non ſunt mala; non enim tūc cenſentur fieri cauſa cooperationis, ſed vitandi incommodi, & inuoluntariè. Huc pertinent rationes, quas congerit Nauarrus cap. 21. nu. 25. vide ſuprà lib. 2. cap. 13 num. 29. & ſequen. & cap. 9. num. 122.

De cœna apponenda eſt diſtinguendum; vel enim conſtat iſtos non teneri ad ieiunium, vel conſtat teneri, uel eſt dubium. Si primum, poteſt eis cœna dari; modò ſcandalum abſit; quod ubiq; exceptum uolo. Si ſecundum, non poteſt; ſi tamen abſq; incommodo poſſit negari. hoc fuſiſſimè probat Gabriel in 4. diſt. 16. quęſt. 3. dub. 6. & ratio eſt, quia tenetur impedire offenſionem Dei & lapſum proximorum, quantum commodè poteſt: atqui in hoc caſu non ſolùm impedit, ſed etiam cooperatur, præbens illis inſtrumentum peccandi, quod facilè potuiſſet negare. hoc tamē maximè locum habet quando illi alibi habere non poſſunt; ſi enim aliò ituri, & ibi cœnaturi erant, non eſt neceſſe recuſare; quia peccatum non poteſt ſic impediri; iuxta ea, quæ ſcribit Nauarrus cap. 21. num. 24 & Caietanus quæſt. 147. art. 4. Idem dicēdum ſi grauius offenſuri eſſent Deum murmurando, conuitiando, maledicendo, cœna negata. quo modo excuſantur interdum patres familias famulis & domeſticis cœnam permittentes; vt Gabriel notat. 24 *Cœnam apponere.*

Si tertium; uel decorè poſſunt interrogari an excuſentur à ieiunio; vel non poſſunt: ſi poſſunt, ſunt interrogandi, & iuxta quod reſponderint, faciendum. Si non poſſunt, propter auctoritatem, præſumendum excuſari. ratio eſt, quia in dubio nemo præſumitur uelle peccare, L. Meritò. ff. Pro ſocio; & dubia in meliorem partem ſunt interpretanda: de quo ſuprà lib. 2. cap. 29. dub. 4.

DVBITATIO V.

Quo iure obligemur ieiunare, & quanta ſit hæc obligatio.

D. THOM. quæſt. 47. art. 3.

SVNT tres ſententiæ. Prima eſt hæreticorū noſtri temporis, qui docent, fideles nullo iure ad ieiunia adſtringi, ſed omnia eſſe libera. ratio ipſorum eſt, quia obligatio ieiuniorum pertinet ad iugum & ſeruitutem legis ueteris, à qua per Chriſtum liberati ſumus; cui Eccleſia non poteſt nos rurſus ſubijcere. Vnde inferunt eſſe ſuperſtitionem, ſi ueluti ex obligatione ieiunes; quia id eſt profeſſio quædam ſeruitutis legalis. Ita Caluinus libro 4. Inſtitut. cap. 12. & Confeſſio Auguſtana art. 26. Idem ob eamdem rationem docuit olim Aerius, vt referunt S. Epiphanius hęreſi 75. & S. Auguſtinus lib. de hæreſibus cap 53. 25 *1. Sentētia eſt hæreticorum.*

Sed hæc ſententia eſt aperta hæreſis, olim à Patribus in 26 *Refutatur*

Aerio

Aerio damnata, quam etiam conſenſus & vſus omnium ſæculorum iam inde à temporibus Apoſtolorum refutat: nã ab eo tẽpore ſemper in Eccleſia multa ieiunia vt obligatoria ſeruata fuere; non ad ſatisfaciendum præcepto legis veteris; (nuſquam enim in lege veteri quadrageſimale ieiunium, aut vigiliarum præceptum fuit) ſed ab obediendũ præcepto Prælatorum Eccleſiæ, quibus dictum eſt à Domino, Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit; qui vos ſpernit, me ſpernit*. & Matthæi 18. *Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. Amen dico vobis, quæcũque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo*. & Ioan. 20. *Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos*. id eſt, ſimili cum poteſtate ad Eccleſiam gubernandam. quibus locis apertè ſignificatur poteſtas præcipiendi, & præceptis obligandi, vt Patres omnes explicant.

27 Nec obſtat, quòd ieiunia in veteri lege præcepta fuere: ſi enim bona ſunt & ſalutaria, cur non poſſit Eccleſia illa præcipere etiam in noua lege? alioquin non poterit etiam præcipere orationem, aut eleemoſynam; quia hæc in veteri lege præcepta fuere. Nec refert, quòd ieiunia illa vetera aliquid cærimoniale habuerint illi legi proprium, quia cũ tali circumſtantia ab Eccleſia non præcipiuntur; & ipſa ſecundùm ſe illam non requirunt, cùm ad Ius naturæ pertineant, & apud omnes gentes vſurpentur.

Ieiunia legis veteris habent aliquid cærimoniale.

Non pertinet ad iugum legis veteris.

Neque hæc obligatio dici poteſt pertinere ad iugum legis veteris, ſicut nec obligatio, qua poteſtatibus ſæcularibus in varijs rebus, ſolùm ad diſciplinam externam & commodum temporale pertinentibus, obedire tenemur, ad ſeruitutem illius legis pertinet. Quòd ſi hæc obligatio, quæ etiam conſcientiam vinctam tenet, vt Apoſtolus expreſsè ad Rom. 13. ait, ad illam ſeruitutem non pertinet; multò minùs ea, qua tenemur obedire Prælatis Eccleſiæ, quorũ poteſtas directè deſcẽdit à Chriſto, & dirigit nos ad ſalutẽ.

28 Hinc patet reſponſio ad fundamentum hæreticorum: nã libertas Euangelica, qua Chriſtus nos liberauit, non ſoluit nos à lege ieiunij, neque ab alijs, quæ ab Eccleſiæ Prælatis imponuntur; (ſicut neque à legibus ciuilibus & Principũ ſubiectione) hæ enim obligationes non ſunt fugiendæ; neque ab his liberandi eramus, cum ad iuſtitiæ ſeruitutẽ pertineant. ſed ab alijs quibuſdam vinculis; nimirum à quintuplici ſeruitute. Primò, A ſeruitute peccati, quod duplici vinculo nos firmiter conſtrictos tenebat, vinculo culpæ & vinculo pœnæ ſeu reatu. à neutro nos eripere poteramus: ab vtroque liberauit nos per mortem ſuam Chriſtus. Secundò, A tyrannide diaboli, cui propter peccatum eramus ſubiecti iuxta illud 2. ad Timoth. 2. *A quo captiui tenentur ad ipſius voluntatem*. Tertiò, A ſeruitute concupiſcentiæ, cui gratia deſtituti ſeruiebamus; & conſequenter à neceſſitate peccandi. Hæc tria inſinuantur ab Apoſtolo, ad Rom. 6. *Liberati à peccato, ſerui facti eſtis Iuſtitiæ*. Liberatio enim à peccato ſecum trahit, vel includit liberationem à tyrannide dæmonis, & à ſeruitute concupiſcentiæ, quam etiam Apoſtolus paſſim nomine peccati comprehendit. Quartò, A ſeruitute legis moralis, partim quatenus nos ſua pœna vinctos tenebat; de quo Apoſtolus ad Galatas 3. *Chriſtus redemit nos de maledicto legis, factus pro nobis maledictum*. partim quatenus ſolo timore (quod ſeruile eſt) ei obediebatur. vnde Apoſtolus ad Galat. 5. *Si ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege*, nimirum ſeruili modo, ſicut mancipium ſubeſt domino amara neceſſitate; ſed ſicut filius patri ſpontaneo amore. Idem *non eſtis ſub lege*, quoad vim puniendi: quia non dominantur iuſtis infligendo pœnam. & ad Rom. 8. *Non accepiſtis ſpiritũ ſeruitutis iterùm in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum*. Quintò, A ſeruitute legis veteris, præſertim cærimonialis, cuius iugum erat valdè graue & quaſi importabile, vt conſtat ex verbis D. Petri, Actorum 15. præſertim cùm abſque gratia eſſet inutile ad ſalutem. De hac ſæpiſſimè loquitur Apoſtolus in Epiſtola ad Galatas & alibi. In his igitur Chriſtiana conſiſtit libertas; non in libertate à ieiunijs & præceptis Prælatorum, quibus libertas ſpiritus iuuatur, & conſeruatur.

Reſponſio ad argumentum hæreticorum.

Libertas euãgelica à quintuplici ſeruitute nos ſoluit.

29 Secunda ſententia eſt quorundam, qui etſi concedant cetera ieiunia eſſe iuris humani; tamen ieiunium quadrageſimæ putant eſſe iuris diuini. Primò, Quia nuſquam inuenitur eius inſtitutio: imò Iura quæ illius meminerunt, inſinuant & ſupponunt iam anteà inſtitutum. Secundò, Quia aliqui Patres id apertè indicant; D. Auguſtinus in Pſal. 110. dicit *quadrageſimam nobis præcipi ex lege, & ex Prophetis, & ex ipſo Euang.* D. Ambroſius Serm. 23. dicit *quadrageſimam à Domino conſecratam*. Serm. 25. *Non leue peccatum eſt fidelibus, indictam quadrageſimam à Domino, non ieiunare, & ieiunia conſecrata ventris voracitate diſſoluere*. & Serm. 27. *Iſtud autem præceptum eius eſt primum, vt his quadraginta diebus, ieiunijs, orationibus, vigilijs operam commodemus*. D. Leo Serm. 12. de quadrageſima, vocat illam *ieiunia diuinitus inſtituta*. Sed hæc ſententia eſt parùm probabilis, vt ſtatim patebit.

2. Sent. Ieiuniũ quadrageſimæ eſſe iuris diuini.

30 Tertia ſententia eſt communis DD. & nobis amplectenda; Omnia Eccleſiæ ieiunia, etiam quadrageſimæ eſſe iure humano inſtituta, eoque ſolo obligare. Sub *iure humano* comprehendo etiam ordinationes Apoſtolorum, quas ipſi vt Eccleſiarum Rectores fecere. Probatur Primò, Quia Patres paſſim docent ieiunium quadrageſimæ eſſe ab Apoſtolis inſtitutum, & Eccleſiæ traditum: S. Hieronymus epiſt. 56. ad Marcellam, de erroribus Montani, *Nos vnam quadrageſimam, ſecundùm traditionem Apoſtolorum, toto anno, tempore congruo ieiunamus*. D. Leo, Serm. 6. de quadrageſima. *Apoſtolica inſtitutio quadraginta dierum ieiunijs impleatur*. Idem indicat Epiphanius hæreſi 75. in fine. Eiuſdem meminit S. Ignatius epiſt. ad Philadelphios, & Clemens lib. 5. Conſt. Apoſt. cap. 12.

3. Sent. omnia eſſe iuris humani.

Probatur.

Secundò, Si eſſet à Domino inſtitutum, non poſſet in illud incidere tanta variatio quoad tempus, modum, cibos, ætatem ieiunantium, exemptiones plurimorum, quantã conſuetudine varijs temporibus & locis videmus inductã; ſed ab omnibus eodem modo ſeruari deberet; nam ius diuinum non poteſt conſuetudine mutari.

Tertiò, Si Chriſtus inſtituit, id fecit ſolùm exemplo, vt Patres indicant: nullum enim aliud in Euangelio huius rei habemus veſtigium; ſed exemplo non inſtituit, quia illud nimiùm à noſtro ieiunio diſcrepat: ille enim nullam diſcretionem ciborum habuit; ſed per 40. dies & noctes omni cibo & potu abſtinuit; nos delectum ciborum habemus, & quotidie ſemel comedimus, & ſæpiùs bibere poſſumus: ille nullum diem excepit; nos dominico non ieiunamus: ille ſtatim poſt baptiſmum & in deſerto ieiunauit; nos ante Paſcha inter homines verſantes. Itaque etſi hoc exemplo nos prouocauerit ad ieiunium totidem dierum pro modulo noſtro ſuſcipiendum; (ut apertè tradit Ambroſius) non tamen præcepit, nec inſtituit noſtrum; ſed id Apoſtolis, & Rectoribus Eccleſiæ reliquit, ſicut & cetera, quæ ad Eccleſiæ diſciplinam pertinent. ſatis enim erat Domino fundamenta Religionis, quæ incõcuſſa manere debebant, per ſe inſtituiſſe.

31 Nec obſtant dicta Patrum: Dicitur enim *præcipi ex lege*, &c. tũ quia ad imitationem Moyſis, Heliæ & Chriſti præcipitur; tum quia occaſio præcipiendi, ex lege, Prophetis, & Euangelio accepta eſt. Dicitur *à Domino conſecrata*: quia hunc dierum numerum ſuo facto ſacrum & Religioſum fecit; & hunc explendo, imitamur & colimus Chriſtũ. Dicitur *indicta* a Domino & ab eo *præcepta*; quia exemplo ſuo eam nobis commendauit; quod exemplum nobis debet eſſe inſtar præcepti, præſertim accedente mandato Apoſtolico. Item, quia Apoſtoli inſtinctu diuino præceperunt. Dicitur etiam non eſſe *humana cogitatione* inuẽta; quia numerus ille dierum primitus à Deo conſtitutus fuit in ieiunio Moyſis, Eliæ, & Domini noſtri. Denique Patres interdum indicant ieiuniũ eſſe *à Deo inſtitutum*; quia Iure diuino eſt nobis præceptum in genere abſque determinatione temporis, & modi; quæ relicta eſt Eccleſiæ diſpoſitioni. Sepoſita autem hac determinatione tenemur Iure diuino ieiunare, quando id putatur neceſſarium ad aliquas tentationes, præſertim carnis, ſuperandas, & eam ſpiritui ſubijciendã, uel ad flagella impendentia auertẽda.

Reſpondetur ad Patrum dicta.

32 Quod ad alteram dubitationis partem attinet; *Quanta ſit huius præcepti obligatio*: Quidam putant non obligare ad mortale, niſi ut non agatur contrà ex contemptu. Idẽ dicunt de omnibus præceptis humanis. unde ſi quis ea uiolet abſque contemptu, non peccare mortiferè; ſed ſolùm uenialiter. *Ex contemptu* autem uiolare dicunt non ſolùm illum, qui eo fine id facit ut Eccleſiæ poteſtatem, uel ieiunij opus contemnat; ſed etiam qui facit ex conſuetudine; quia conſuetudo peccandi eſt quidam interpretatiuus cõtemptus præcepti. Ita Angelus v. Ieiunium num. 14. ubi citat pro hac ſententia Cardinalem Zabar. & v. Inobedientia

Quantum obliget.

Sententia quorundã.

tia, vbi citát pro ea D. Thomam, Ricard. Archidiac. Geminianum, & alios. Confirmatur, quia qui habet propoſitum ſeruandi ieiunij præcepti, & ordinariè ſeruat, ſed ex infirmitate, dum ſuperuenit tentatio, labitur, & ſtatim concepto dolore rurſus proponit, & conatur implere, multò magis venia dignus eſt, quàm is, cui nullo modo præceptum eſt cordi, & liberè illud violat: nec videtur mens legiſlatoris illi laqueum culpæ mortalis iniicere, præſertim cùm finē principalem ſui præcepti in illo magna ex parte aſſequatur, qui eſt vt ſubditus quantum fert communis fragilitas bene agat.

Refutatur. Obligat ſub mortali.

33 Verùm communis & recepta DD. ſententia eſt hoc præceptum ita obligare ad mortale, vt ſi abſque cauſa uioles, mortaliter pecces, quamuis id non ex conſuetudine, ſed ex aliqua tentatione, & ſemel tantùm facias. ratio eſt, quia res præcepta capax eſt huius obligationis; (eſt enim opus uirtutis, homini ad ſalutem neceſſarium, aut ualdè expediens, & in ſuo genere graue) & Eccleſia abſolutè præcipit, nec temperat obligationem ſecundùm hunc vel illum modum violandi: ergo imponit obligationem ſub mortali. Conſequentia patet ex communi regula, Præcepta obligare pro materiæ capacitate & grauitate: quæ niſi admittatur, nulla alia ſupereſt norma diſcernendæ obligationis: nam confugere ad intentionem legiſlatoris: eſt diuinare; præſertim cùm hæc ſe accommodet materiæ, niſi diſertè aliud in lege exprimatur. Confirmatur, quia præcepta diuina obligant abſolutè in re graui, ſub mortali, etiamſi uel ſemel uiolentur, nec admittunt illam diſtinctionem, *ex cõſuetudine* & *ex infirmitate*: ergo etiam humana. conſequẽtia patet, quia præcepta humana debent imitari diuina, & Deus non eſt minùs in præcipiendo ſuauis, nec minùs ſe infirmitati humanæ accommodat, quam Eccleſia. Hinc patet reſponſio ad fundamentum ſententiæ aduerſæ.

Probatur ex ſenſu veteris Eccleſiæ.

34 Idem confirmatur ex ſenſu veteris Eccleſiæ: nam Canone 68. Apoſtolorũ dicitur, *Si quis Epiſcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut lector, aut cantor ſacram quadrageſimam Paſcha, aut quartam feriam, aut paraſceuen non ieiunauerit, deponitur: præterquam ſi imbecillitate impeditur corporis. ſi laicus ſit, communione priuatur.* Vbi nota, tunc tẽporis & aliquot ſæculis pòſt, etiam feria quarta & ſexta ſolitum ieiunari per annum. vide Epiphanium, hæreſi 75. Sexta Synodus œcumenica can. 56. *Viſum eſt, vt omnis Dei Eccleſia, quæ eſt in vniuerſo terrarum orbe, vnum ordinem ſequens, ieiunium perficiat,* (quadrageſimale) *& abſtineat ſicut ab omni mactabili, ſic ab ouis & caſeo: quæ quidem ſunt fructus eorum, à quibus abſtinemus. Qui autẽ hæc non ſeruauerint, ſi quidem ſint Clerici, deponantur. ſi autem laici, ſegregentur.* Hic uiolatores ieiunij iubet deponi, uel excommunicari. Concilium Gangrenſe ante annos 1200. can. 19. *Si quis ieiunia, quæ communiter ab Eccleſia cuſtodiuntur, diſſoluat, anathema ſit.* Ambroſius ſerm. 25. *Si ignorans Ionathas indictum à patre ieiunium, quia reſoluerit, morti addicitur: qui ſciens à Chriſto indictum reſoluit, quid meretur?* Eodem pertinent teſtimonia, ſuprà ſecunda ſententia allata.

Si quis tamen putaret ſubeſſe iuſtã cauſam non ieiunandi, & ita bona fide comederet, non peccaret, ſaltem mortifere: quamuis in ea re fallatur, ſuæque ſenſualitati indulgeat, ut notauit Caietanus in art. 3. & Nauarrus cap. 21. num. 20. quod intelligo, modò non ſit ignorantia craſſa, quæ dolo æquiparari poſſit. In dubio an cauſa ſit iuſta, tenetur inquirere ueritatem; & manente dubio debet ſeruare ieiunium, niſi petat à Superiore, poteſtatem habente, diſpenſationem: quia in dubio tenetur legem ſeruare; cùm illa ſit uelut in poſſeſſione libertatis ſubditi; ut conſtat ex dictis lib. 2. cap. 41. dubit. 9.

Veſci carnibus.

35 Grauiſſimũ autem ſemper in Eccleſia iudicatum fuit, tempore ieiunij veſci carnibus, ut conſtat ex Concilio Tolet. 8. can. 9. & ex d. can. Apoſtolorum 68. & ſexta Synodo, can. 56. Vnde non facilè Catholicus eas comedet, etiã inter hæreticos: quia id facere non poſſunt, ſi abſque graui periculo poſſint uitare, & alij cibi ſuppetant. Quare grauiter reprehendẽdi mercatores Belgæ, qui dũ in quadrageſima ad nundinas Francfurtenſes proficiſcuntur, carnibus liberè cũ alijs ueſcuntur; cùm alij cibi ſuppetant, modò petant. Numquam enim quouis periculo poſito comedi poſſunt in contemptum Religionis, aut cum eius præiudicio, ut alias ſæpè in ſimilibus monuimus.

DVBITATIO VI.

Qui teneantur ieiunij eccleſiaſtici præcepto, & qui excuſentur.

D. THOM. Art. 4.

Sententia Begardorum, &c.

36 QVIDAM hæretici, circa annum Domini 1310. tẽpore Clementis V. ex Begardis & Beguinis, docuerunt poſſe hominem in hac vita ad eam perfectionem conſcendere, vt ſit impeccabilis & non ampliùs proficere poſſit; quò cùm peruenerit, non teneri ampliùs ieiunare, vel orare, ſed poſſe concedere corpori quidquid lubet. Vnde ſolos imperfectos ad ieiunia obligari volebant. Ita refert Turrecremata l. 4. de Eccleſia p. 2. cap. 36. & D. Antonin. p. 4. tit. 11. cap. 7. §. 4.

Eſt hæreſis.

37 Sed hæc doctrina tamquam hæretica damnata eſt in Cõcilio Vienenſi à Clemente V. vt habetur Clement. Ad noſtrum, de hæreticis. Et facilè refutari poteſt. Primò, Quia fundamentum eius falſum eſt & hæreticum; quamdiu enim in hac vita ſumus, peccare poſſumus, & proficere, vt ex multis ſcripturis conſtat. vnde Apoſtolus 1. ad Corinth. 9. qui tamen perfectus erat, ſi quis alius in hac vita, *Caſtigo*, inquit, *corpus meum & in ſeruitutem redigo, ne fortè cùm alijs prædicauerim, ipſe reprobus efficiar.* & Apocalyp. vltimo, *Qui ſanctus eſt, ſanctificetur adhuc; & qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc.*

Secundò, Etiamſi quis ratione ſuæ perfectionis & tranquillitatis carnis, non egeret ieiunio, non tamen idcircò à præcepto eſſet exemptus. quamuis enim ratio præcepti in aliquibus ceſſet, non tamen idcircò deſinit illos abſtringere. niſi ex eius obſeruatione aliquod, quod ſit cõtra intentionem legiſlatoris, ſequatur; vel certe niſi ratio præcepti vniuersè vel in plerìſque ita ceſſet, vt lex cenſeatur inutilis; de quo plura 1. 2. q. 96.

Tertiò, Quia qui maximè in hac vita perfecti fuerunt, maximè ieiunarunt, ut Ioannes Baptiſta, Apoſtoli, SS. Patres, Eremitæ, Fũdatores Ordinum. Denique hanc hæreſim cum ſuo fundamẽto refutat. D. Leo ſer. 11. de quadrageſima: *Adeſt*, inquit, *maximum, ſacratiſſimùmque ieiuniũ, quod obſeruantiam ſui vniuerſis fidelibus ſine exceptione denuntiat; quia nemo tam ſanctus eſt, vt non ſanctior, nemo tam deuotus eſt, vt non debeat eſſe deuotior*, &c.

Omnes obſtringi.

38 Hoc igitur errore refutato, Reſpondeo, Omnes Chriſtianos, cuiuſcumq; ſint perfectionis aut dignitatis, præcepto ieiunij obſtringi; niſi iuſta aliqua cauſa excuſentur. Ita communiter DD. D. Thomas hic, art. 4. & ceteri in 4. d. 15. vel 16. Innocentius & Canoniſtæ in Rubr. de obſeruat. ieiunoirum, Summiſtæ v. Ieiunium, & colligitur apertè ex teſtimonijs ſuprà allatis; maximè ex can. 68. Apoſtolorum, & Synodo ſexta, can. 56. & dicta ſerm S. Leonis. Ratio eſt, quia cauſa huius præcepti in omnibus locum habet, ut benè oſtendit Caietanus, omnes enim egent caſtigatione carnis, ut ſpiritui ſit ſubiecta, ſatisfactione pro peccatis, & aptitudine mentis ad orandum. & quamuis aliqui interdum pro aliquo tempore his omnibus non egeant, tamen ut plurimùm egent, & ſemper ſunt ualdè utilia. Itaque Eccleſia potuit omnibus præcipere id, quod ad iuſtos fines iudicabat maximè opportunum, quod eſt ieiunium, ut dubit. 8. dicemus.

39 Dixi, *niſi iuſta cauſa excuſentur*: quia etſi in præceptis diuinis non facilè cadat excuſatio, cùm ſint de neceſſarijs ad ſalutẽ; ut patet in præcepto fidei, baptiſmi, pœnitentiæ, Euchariſtiæ: tamen in humanis, quæ uerſantur circa utilia dumtaxat, uel circa determinationem præceptorum diuinorum, ſæpè multæ cauſæ poſſunt incidere, ob quas ceſſet obligatio.

Cauſæ excuſantes à ieiunio.

Reduci autem poſſunt ad tria capita, *impotentiam, laborem*, & *pietatem*.

1. Impotentia.

40 Ob *impotentiã* excuſantur quotquot ſine notabili noxa non poſſunt ieiunare; ut ſunt infirmi, conualeſcentes, & debiles, præſertim medicorum accedente iudicio; quia crebriore refectione opus habent: prægnantes, & lactentes; quia pro ſe & pro fœtu egent. Denique pauperes, qui iuſtam refectionem non habent: non enim mens Eccleſiæ eſt, cum graui dolore uel læſione naturæ ad ieiunium obſtringere; cùm ad medendum non ſolùm animis, ſed etiam corporibus illud inſtituerit.

Ob

Digitized by Google

Adoleſcentes. Ob eamdem cauſam, D. Thomas ad 2. & communiter DD. excuſant pueros & adoleſcentes vſque ad finem tertij ſeptênij; quia cùm vſque ad illud tempus magnis incrementis augeſcat corpus, eget copioſo alimento: vnde ſæpiùs capere cibum debent, ne accretio & perfectio naturæ intercipiatur. Et quamuis valdè conueniat vt interdum ieiunent, præſertim cùm ætas illa vitijs carnis ſæpè ſit valdè ſubiecta, quibus ieiunium eſt optimum remediũ: tamẽ Eccleſia non voluit generatim aliquid ſtatuere; ſed hanc rẽ prudentiæ conſeſſariorum, & Rectorum reliquit, vt quibus, & quando videbitur eſſe opus, præſcribant.

41 *Senes.* Excuſantur etiam ſenes, iuxta communem DD. ſententiam; quia ſenectus ipſa eſt morbus, & quidem incurabilis, & opus habet refectione crebra & modica. Ætas autem qua incipit hæc ſenectus nõ eſt determinata, vt multi DD. notant: quia, vt inquit Caietanus, alij trigeſimo anno ſeneſcunt, alij quadrageſimo, alij quinquageſimo. Secundùm medicos prima ſenectus incipit circa annum quinquageſimum, & in quibuſdam circa quadrageſimumquintum, nimirum quando vires & calor naturalis notabiliter incipiunt minui, & humor primæuus abſumi. Vnde puto paucos excuſari anno 30. vel 40. ob ſenium. Omnes autem conueniunt, excuſari ordinariè ſexagenarios: hac enim ætate eſt medica ſenectus, iuxta medicos: in qua natura facilè inedia & repletione grauiter læditur, & præcipitatur. Vnde niſi conſtet euidenter (teſte Caietano) alicuius naturam adeò tunc eſſe viridem & vegetam vt nõ ſit lædenda ieiunio, non tenetur. neque in dubio tenetur tentare iuxta eumdem auctorem; quia in illa ætate præſumitur non poſſe, niſi de contrario conſtet; præſertim cùm experimentum ſit periculoſum.

42 *2. Labor.* Ob *laborem* eximuntur, Primò, Quotquot labore ſuo victitant, cum quo probe ieiunium conſiſtere nequit; quales ſunt agricolæ, & ferè mechanici omnes. Nec refert vtrùm diuites ſint, an pauperes: quia hoc ipſo, quòd ex officio laborant, poſſunt æquè diebus ieiunij ac alijs laborare; ac proinde à ieiunio excuſantur, ſi reipſa laborem ſubeant. Ita declarauit Eugenius IV. (teſte Siluestro, v. Ieiunium, q. 21. & Roſella, quem citat ibidem) quia multi DD. antea putabant non excuſari, niſi qui neceſſitate aliqua cõpulſi, diebus illis laborarent. Vnde famuli & ancillæ ſolita miniſteria, etiam diebus ieiunij præſtare debent, volentibus dominis; etiamſi cum illis ieiuniũ conſtare nequeat.

43 Dixi *ferè omnes*; quia ſi qui ſint mechanici, vel alij, quorum labor ſit exiguus, hi non ſunt excuſandi; vt ſunt pictores, quorum opus eſt ingenij potiùs quàm virium, & ars ferè liberalis; ſculptores, tonſores, ſartores; quibus Toletus addit etiã ſutores; quorum tamen ars videtur laborioſa.

Deinde eximuntur, qui damni vitandi, vel notabilis lucri (cuius occaſio non ſemper datur) captandi cauſa laborant, etiamſi ex officio non ſoleant. vt qui ad nundinas proficiſcuntur, præſertim pedites; vel ad alia negotia, quæ commodè differri nequeunt. Denique omnes, qui officio ſuo fungi nequeunt cum ieiunio, etiamſi labor non ſit niſi ingenij: quia parùm refert qualis ſit labor, ſi non patitur ſecum ieiunij vſum.

44 *3. Pietas.* Ob *pietatem* excuſantur omnes, qui operibus præſtantioribus vel maioris momenti incumbunt, quæ ipſi unà cũ ieiunio perficere non poſſunt: qualia ſunt opera miſericordiæ ſpiritualia & corporalia, & opera Religionis; ut cõcionari, docere, uiſitare infirmos, adminiſtrare Sacramenta, ornare templa, peregrinari ad loca ſancta: ſi tamen hæc nõ poſſint commodè differri. Ratio eſt; quia Eccleſia ita præcipit ieiunia, vt alia officia pietatis, quæ pro tempore & loco ſe offerunt, nolit impedire. unde non eſt neceſſe ut hæc fiant ex uoto, aut præcepto Superioris, vt docet Nauarrus n. 18. Malè tamen facit, qui peregrinationem, quàm commodè poterat differre, potiùs inſtante ieiunio, quàm alio tempore ſuſcipit, ut ieiunio non teneatur. Excuſatur etiam coniunx, qui cum ieiunio debitum reddere coniugi non poteſt: & uxor, quam maritus ieiunare non permittit, eò quòd metuat eius ualetudini, uel formæ, aut quia putat eſſe nimis debilem, &c. ut notat Tabiena, v. Ieiunium, nu. 20. & Silueſter num. 15. Nauarr. num. 16. ſecùs ſi fortè maritus id faciat in contemptum Eccleſiæ; ut ſi hæreticus uellet uxorem cœnare, ut hac ratione oſtendat uxoris facto ſe poteſtatem Eccleſiæ aſpernari; tunc enim potiùs mors oppetenda quam parendum.

Circa prædicta Notandum eſt, cùm ieiunium Eccleſiæ duo contineat, abſtinentiam à cibis uetitis, & abſtinentiam à ſecunda refectione, ut dubit. 3. dictum eſt; quæ de exẽptione ab ieiunij præcepto dicta ſunt, intelligenda potiſſimùm de exemptione à præcepto, qua parte uetat abſtinentiam à ſecunda refectione; non autem qua abſtinentiam à carnibus & cibis uetitis: hæc enim ſunt diſtincta præcepta. pauci enim ſunt quibus concedatur uſus ciborum uetitorum; plurimi quibus ſecunda refectio. Vbi tamen eſt euidens neceſſitas, etiam ſibi uetiti conceduntur, abſque ulla Superioris diſpenſatione. 45 *Exemptio à ieiunio quo modo intelligenda.* In dubio opus eſt diſpenſatione Superioris, qui reſpectu ſæcularium eſt Ordinarius, & illo abſente, Parochus: nam & huic ob creberrimos & quotidianos caſus, poteſtas, in hac lege Eccleſiæ diſpenſandi conceſſa eſt, ut paſſim DD. notant: reſpectu Religioſorum, Prælatus Regularis. *In dubio.* Quibus tamẽ conceſſus uſus carnium, his etiam cenſetur permiſſa ſecunda refectio, ut docet Toletus lib. 6. cap. 3. quod tamen ex ſententia Caietani & Nauarri limitauerim habere locum, ſi ratione debilitatis naturæ, vel corroborationis id conceſſum ſit: non tamen ſi quia à piſcibus abhorret, vel putantur nocere tẽperamento: tunc enim cauſa non ſubeſt cur gemina refectio concedatur. *Si cõceſſus uſus carnium.*

DVBITATIO VII.

Vtrùm peregrini teneantur ſpeciali ieiunio loci in quo verſantur.

HÆC quæſtio pendet ex illa generali, Vtrùm peregrini, ratione tranſitus uel hoſpitij teneantur conſuetudinibus loci, ubi uerſantur, quam fusè tractat noſter Sancius lib. 3. de matrimonio diſput. 18.

46 *Conſtituẽs domicilium.* Reſpondeo breuiter & dico Primò, Si peregrinus uenerit eò ut ibidem conſtituat domicilium, ſtatim contracto domicilio tenetur ſeruare ieiunia, feſta, & alias loci illius conſuetudines, ſicut alij ciues. In hoc conueniunt omnes DD. nam hoc ipſo, quo ibi conſtituit uel contrahit domicilium, deſinit eſſe peregrinus, & fit incola, & pars illius Reipub. ac proinde incipit obligari illius legibus & conſuetudinibus.

Ad contrahendum autem alicubi nouum *domicilium*, requiritur ut incipias ibi habitare cum animo perpetuò manendi, ut ex communi ſententia DD. docet Silueſter v. Domicilium num. 2 & Sancius l. 3. de matrim. diſput. 23. Vnde ſi uenias cũ animo manendi ſolùm ad tempus aliquot annorum, ſicut ſtudioſi ad Academias, non contraxiſti domicilium. In dubio tamen an ſtatuerit quis manere perpetuò, præſumitur uoluiſſe (ac proinde habere domiciliũ) ex habitatione decennali, ut idem tradunt. Quòd ſi quis duobus locis uiciſſim habitet cum animo ita perpetuò faciendi, in utroque domicilium habebit, ut Silueſter num. 2. & alij docent. Vnde conſuetudinibus loci, ubi præſens fuerit, tenebitur. Domicilium autem ſemel contractum, nõ amittitur animo recedendi; ſed requiritur ut reipſa deſerat, ita ut non dicatur ibi ampliùs habere. unde non deſinet obligari, donec reipſa recedat.

47 *Manens per maiorẽ anni partẽ.* Dico Secundò, Etiamſi non conſtituat ibi domicilium, ſed ſolùm cogitet manere per maiorem anni partem, tenetur ſimiliter ieiunijs loci & alijs conſuetudinibus. Hanc etiam credo eſſe communem ſententiam; quia plerique DD. etiam ſtrictiùs loquuntur. Probatur, quia etſi talis habitatio non eſt ſufficiens ad contrahendum domicilium abſolutè; ſufficit tamen ad domicilium parochiale, & ad cõtrahẽdam parœciam quoad omnia Sacramenta neceſſaria, ut docet Silueſter v. Domicilium n. 2. & Angelus eodem, & uterq; v. Parochia. nam hoc ipſo, quo quis cum tali animo incipit habitare alicubi, fit parochianus illius loci, & ſubiectus illi parœciæ. quod non ſolùm uerum eſt quoad Sacramenta neceſſaria; ſed ſimpliciter quoad omnia eccleſiaſtica, ut Confirmationem, Matrimonium, ſepulturã, diſpenſationem uotorum, &c. præter Sacramentum Ordinis; (ſub quo intellige etiam primam tonſuram) ut benè oſtendit Sãcius diſp. 23. & tenent plerique recentiores, uſuſque confirmat: ergo etiam talis habitatio eſt ſufficiens ad contrahendam obligationem ſtatutorum & conſuetudinum loci.

Sed

Digitized by Google

Si minore anni parte.

48 . Sed difficultas eſt, Verùm obligetur, ſi non ſtatuerit ibi tanto tempore manere; ſed minore anni parte? Sancius probabiliùs cenſet non teneri, ſi ſcandalum abſit, & illa in loco domicilij non obligent. Primò, Quia tali manſione non contrahitur parœcia, ſeu obligatio Sacramentorum in illo loco percipiendorum: ergo nec conſuetudinum loci: non enim uidetur eſſe maior ratio in his, quàm in illis. Secundò, Quia illę conſuetudines ſolùm obligant ibi habitantes: ſed qui ſolùm minore parte anni ibi uerſatur, non cenſetur ibi habitare: ergo. Maiorem docet Io. Medina C. de ieiunio, q. 10. dicens non obligari eos, qui illuc aliunde conueniunt non animo habitandi. Idem apertè inſinuat Paludanus diſt. 15. q. 4. ar. 3. D. Anton. p. 2. tit. 6. c. 2. §. 2. Siluest. v. Ieiunium, num. 7. & multi alij. Quod confirmatur, quia Epiſcopus loci & Magiſtratus non poſſunt obligare niſi ſuos ſubditos, qui ſunt ſoli incolæ. Minor probatur, quia à minore parte non fit denominatio: ſed ſolùm à maiore. Tertiò Quia hæc ſententia eſt media inter eam, quæ requirit domicilium; quæ eſt nimis laxa, & inter eam, quæ ſolùm tranſitum, uel unius diei præſentiam; quæ eſt nimis ſtricta; nec commodior terminus uidetur poſſe aſſignari, quàm is, qui à DD. aſſignatur ad contrahendam parœciam. Nec obſtat uerſiculus ille uulgatus,

Sententia quorūdam non obligari tales.

Si fueris Romæ, romano uiuito more.
Et ſi ſis alibi, uiuito ſicut ibi. nec illud D. Ambroſij, quod refert D. Auguſtinus epiſt. 118. cap. 2. *Ad quamcumque Eccleſiam ueneris, eius morem ſerua.* quia hæc continent non præceptum; ſed bonum conſilium ſepoſito ſcandalo, ut ex toto Auguſtini diſcurſu, & ex Gloſſ. in cap. Illa. diſtinc. 12. colligitur.

Eſt probabilis.

49 Hæc ſententia eſt probabilis; eaque non ſolùm de peregrinis, qui alibi fixum domicilium habent, ſed etiam de uagis, qui nuſquam firmam ſedem obtinent, intelligi poteſt. Nam eadem ratio in illis locum habet, nimirum quia non ſunt incolæ aut inhabitantes; & DD. generaliter loquuntur, nec diſtinguunt hoc loco inter peregrinos & uagos; ſed uolunt omnes alienigenas, qui ueniunt animo non manendi, non teneri. Ita Paludanus, Diuus Antoninus, Siluester, & Medina ſuprà. Nec obſtat quòd poſſint percipere Sacramenta ubicumque ſe inuenerint; quia illud eſt priuilegij, non obligatio: ad nullam enim in particulari aſtringuntur parœciam, niſi per maiorem anni partem aliquo loco conſiſtere decreuerint: neque abſurdum uideri debet, eum, qui nuſquam ſiſtit, nullis ſtatutis particularium locorum teneri. Verùm etſi hæc probabilia ſint, tamen,

Contraria uidetur uerior.

50 Dico Tertiò. Contrariam uideri ueriorem, ſpectata conſuetudine fidelium paſſim recepta. Probatur Primò, Quia fideles non ſolùm rudes, ſed etiam doctiores paſſim ubique putant ſe obligari ad ieiunia & feſta locorum, ubi ipſos uerſari contigerit, ſi conſtituerint ibi ad aliquot dies manere: adeò ut ſi quis deprehenderetur ueſci carnibus die ieiunij, uel uiolare feſta, puniretur ab Ordinario tamquam tranſgreſſor: maximè ſi duos uel tres menſes ibi manſiſſet: atqui conſuetudo ex tali opinione orta inducit obligationem, nō minus quàm lex uniuerſalis; non enim alio modo id, quod antè non obligabat, incipit per conſuetudinem eſſe obligatorium, quàm quòd homines putent ſe obligari, & incipiant illud paſſim tamquam obligatorium ſeruare, ut communiter DD. tradunt. Itaque cùm conſuetudo ſeruandi aliquod ſtatutum, uel conſuetudinem, etiam liberam, ex opinione obligationis inducat obligationem; & hæc conſuetudo talis ſit; uidetur omnino inducere obligationem. Nec refert, quòd hæc conſuetudo orta ſit ad ſcandalum uitandū; quia non reſpicitur ex qua occaſione, uel cauſa impulſiua inducta ſit, quando tamquam abſolutè obligatoria eſt inducta: ſicut enim uitatio ſcandali eſt ſufficiens ratio ad aliquid abſolutè uetandum per legem; ita etiam ad abſolutè uetādum per conſuetudinem.

Conſuetudo.

Dices, Conſuetudo populi non poteſt inducere obligationem legis eccleſiaſticæ; quia populus non poteſt ferre legem eccleſiaſticam. Eiuſdem autem poteſtatis eſt obligare conſuetudine & obligare lege. Reſpondeo, Conſuetudinem talem non habere uim legis directè ex uoluntate populi, ſed ex tacito uel expreſſo conſenſu Ordinarij loci; qui hoc ipſo quo ſcit illam obſeruari tamquam obligatoriam, & non contradicit, cenſetur eam approbare, ut eique uim legis dare; & poteſt populum cogere ut eam ſeruet. Nec obſtat quòd Ordinarius non uideatur peregrinos poſſe obligare, ſed ſolùm incolas; quia quamdiu in loco ipſius iuriſdictionis uerſantur, poteſt eos communibus ſtatutis, quatenus id ad bonam adminiſtrationem ſui populi eſt neceſſarium aut expediens, obſtringere. Imò iure gentium id uidetur receptum, ut omnis princeps poſſit in ſua ditione exteros, quamdiu ibi uerſantur, legibus ſuis conſtringere, & delinquentes punire. Id enim eſt neceſſarium ad bonum commune, ne illi ſuis moribus uel actibus populo ſint damno uel ſcandalo. Sic conſtituuntur à magiſtratibus in diuerſis locis pretia rerum, quæ etiam externi in uendendis ſuis mercibus ſeruare tenentur. Sic prohibetur armorum certi generis delatio, rerum quarumdam exportatio, importatio, diſtractio, & ſimilia, quæ etiam ad externos tranſeuntes pertinent. Simili modo prohibentur uitia ſub grauibus pœnis, quæ etiam exteris ea committentibus infliguntur, etiamſi inter ſe abſque iniuria alicuius incolæ peccauerint. Ex quibus fit ut etiam ſtatuta particularia ieiuniorum & feſtorum externos obſtringere poſſint, qui eo tempore intra diœceſim uel oppidum, ubi ſeruanda ſunt, uerſantur.

An ordinarius poſſit obligare peregrinos.

Secundò, Quia id eſt magis conſentaneum rationi, & moraliter neceſſarium, ut alij præceptum ſeruent: ſi enim peregrini poſſent ueſci carnibus & cœnare, magna daretur occaſio iis, apud quos uerſantur, ſe illis cauſa hoſpitalitatis & amicitiæ adiungendi, & uiolandi præcepti; idque probat quotidiana experientia, quando aliquis tempore ieiunij accedit foris, uel recedit: nam ſub prætextu tractandi amici, qui cauſa itineris non obligatur, hoſpes & domeſtici ſimul comedunt, & præceptum ieiunij uiolant. Vnde ob hanc cauſam puto Epiſcopum loci poſſe etiam peregrinos ibidem per aliquot dies ſubſiſtentes obligare ut ſe alijs accommodent.

Tertiò, Quando quis eſt extra ſuum oppidum, non obligatur ampliùs ieiunijs & feſtis oppidi, ut ſtatim dicemus: ergo par eſt ut ſubeat obligationē loci, in quo uerſatur: qui enim ſentit commodum, debet etiā ſentire onus, iuxta 55. regulam Iuris.

Hanc ſententiam tenet Driedo libr. primo de libertate Chriſtiana cap. 17. circa medium, ubi probat illam ex Diuo Auguſtino, Couarruuias lib. quarto uariarum, cap. 20. numeo octauo, ubi pro ea adducit Imolam, Bonifacium & Zabarel. in Clementina ſecunda de celebratione Miſſarum. & Maiorem diſtinctio. 15. quæſtione 5. eamque probat ex capit. Illa. d. 12. ubi referuntur uerba D. Auguſtini ex epiſto. 118. cap. 2. Nauar. cap. 13. num. 5. in fine. & cap. 23. numero 120. ubi præter dictos adducit Panormitanum, addens cōmuni conſuetudine ita ſeruari. Lopez. 1. par. cap 52. & alij multi.

Non ſufficit ſimplex tranſitus.

Non tamen ita ſtrictè intelligendum puto, ut ratione 51
ſimplicis tranſitus obligetur: non enim conſuetudo id tam ſtrictè obſeruat. Vnde ſi eodem die, quo uenit, uel poſtridie cogitet diſcedere, non tenetur. ſecùs ſi integro die, uel pluribus ibi manere ſtatuerit: multoque magis, ſi aliquot hebdomadis, uel menſibus; tunc enim poſtridie quàm uenit, debet ſe conformare: quia talis dicitur ibi manere, & habitare pro tempore. quòd ſi ab initio non ſtatuit ibi manere, & ſingulis diebus captet occaſionem redeundi, non puto teneri; etiamſi fortè non proficiſcatur, quia non cenſetur ibi ullo die manere, ſed eſſe aſſiduè ueluti in tranſitu. Quod intelligo ſi putet ſe eo die profecturum. alioquin ſi putat ſe manſurum, uidetur teneri ad ieiunium illius diei; quia pro illo die non ſe habet per modum tranſeuntis, ſed manet ibi toto tempore quo præceptum obligat. Similiter uidetur teneri in dubio an ſit profecturus: quia certus eſt ſe iam eſſe in loco ubi præceptum ieiunij obligat, & non conſtat ei de profectione, per quam eſſet excuſandus. Idem dixerim de Sacro, ſi die feſto particulari illius loci maneat ibi toto tempore, quo hoc præceptum implendum eſt, hoc eſt, uſq; ad meridiem. alioquin ſi durante illo tempore exiuerit terminos loci, extra quos non extendit ſe illud feſtum, non uidetur teneri.

Qui ieiunium uno loco expleuit.

Petes, Verùm is, qui expleuit ieiunium quadrageſimæ, 52
uel aliud, ſi uenerit ad locum ubi nondum illud eſt peractum, (ut ſæpè modo fit ratione noui calendarii, non ubique recepti) teneatur ibidem rurſus ieiunare & à carnibus abſtinere?

Reſpondeo non teneri; quia præceptum illud iam impleuit in ſua Eccleſia, unde etiamſi conſtitueret ibi domici-

Digitized by Google

micilium, non teneretur: quia etiamſi per hoc domicilium dicatur contrahere omnes obligationes ciuium illius loci; id tamen ſolùm eſt intelligendum de obligationibus particularium ſtatutorum & conſuetudinum loci, non autẽ præceptorum communium toti populo Chriſtiano, quibus iã ſatisfecit. Cauendum tamen ne alij inde ſcandalizentur. Idem dicendum de celebratione feſtorum & communione paſchali.

DVBITATIO VIII.

Vtrùm ciuis teneatur peculiari ieiunio ſui oppidi, dum abſens eſt.

53 PALVDANVS 4.d.15.q.4.a.3. putat eum teneri, donec alibi incipiat habitare, & ſtatutis illius loci obligari. Ratio ipſius eſt, quia par eſt quemque obligari ſtatutis ſui loci, donec incipiat aſtringi ſtatutis loci alterius: ſicut Iudæi tenebantur ad legalia, donec poſt Chriſti mortem cœperunt obligari ad euangelica Sacramenta: atqui non incipit obligari ſtatutis loci alterius, niſi incipiat ibi eſſe animo habitandi: ergo ſi ſolùm tranſeat, uel maneat ad breue tempus, manet obſtrictus legibus & conſuetudinibus ſui loci. Idem ex Palud. docet D. Anton p.2.tit.7.c.2.§.2. in fin. & Silu. v. Ieiun. nu. 7.

54 *Probabilius eſt peregrinum nõ teneri ſtatutis ſui loci.*

Sed contraria ſententia eſt multò probabilior & ferè cõmunis, quam tenent Driedo, Nauarrus, Couarr. & Lopez ſup. & alij, quos illi citant. Denique Sancius lib. 3. diſput. 8. ubi complures adducit. Probant DD. communiter ex cap. Illa d. 12. deſumpto ex Diuo Auguſtino epiſto. 118. cap. 2. vbi adducit Ambroſium reſpondentem ſibi in hæc verba: ***Cùm Romam venio, ſabbato ieiuno; cùm Mediolani ſum, non ieiuno: ſic & tu ad quamcumque fortè Eccleſiam veneris, eius morem ſerua, ſi cuiquam non vis eſſe ſcandalum, nec quemquam tibi.*** Vbi apertè indicat licitum fuiſſe B. Monicæ, exiſtenti Mediolani, nõ ſeruare ieiunium ſuæ patriæ, eò quòd in loco, vbi tunc præſens erat, non ieiunaretur. Idem confirmatur ex illo verſiculo, *Si fueris Romæ*, &c. Ratio eſt, quia ſtatuta & conſuetudines locales ſunt veluti affixa loco, & ligant ratione exiſtentiæ in loco. vnde ſtatuta Epiſcopi non ligant extra territorium; & excommunicatio ab eo lata in fures, non incurritur à ſubditis furtum extra territorium committentibus, vt habetur c. 2. de conſt. in 6. quia extra territorium Ius dicenti non paretur impunè, ut ibidem dicitur.

55 *Poſſunt ſe accommodari incolis in cibis.*

Hinc ſequitur Primò, Vbi incolæ, uel parochiani poſſunt ueſci carnibus, uel ouis, certis diebus, ibidem id poſſe etiã peregrinos, etſi illo tempore in oppido, uel parœcia illorũ non liceat, & illi eodem die domum ſint reuerſuri, uel ab ea diſceſſerint. Vnde Luſitani & Nauarri per Caſtellã iter agentes, poſſunt diebus ſabbati comedere extrema & uiſcera animalium; quamuis id in patria eorum ſit illicitum; ut Nau. cap. 13. num. 5. Couarruuias ſuprà & alij DD. Hiſpani tradunt.

In feſtis celebrandis.

Secundò, Quando eſt feſtum in una parœcia oppidi, in altera autem non eſt, ut interdum fit, poſſunt ſubditi parœciæ in qua eſt feſtum, extra limites ſuæ parœciæ laborare. Hi tamen manè debent audire Sacrum, iuxta Nauarrum ſuprà, quia præceptum, in loco ubi uim habet, ipſum deprehendit. Confir. quia præſcius impedimenti ſuperuenturi, quod ab implendo præcepto impediet, tenetur præuenire: ut ſi tempore paſchali poſterioribus ſeptem diebus à cõmunione es impediendus, teneris prioribus communicare, ut præceptum impleas.

56 *An teneatur audire Sacrum.*

Aduerte tamen, etſi hæc ſententia Nauarri ſit tutior, alteram tamen eſſe ualdè probabilem, ut Sancius ex quibuſdam doctis recentioribus teſtatur: nimirum tales non teneri ad Sacrum, ſi durante adhuc commoditate implendi præcepti ſint futuri extra limites loci: nam quamdiu adhuc ſupereſt illa commoditas, non peccant contra præceptum nõ audiendo; dum uerò ſunt extra limites loci, deſinunt obligari. Neque tenentur præuenire, audiendo ante abitum; quia tunc ſolùm tenemur præuenire, quando manente ui præcepti, ſeu noſtra ſubiectione, impediendi ſumus: ut cùm quis manens in loco, ubi uiget præceptum, uidet ſe horis poſterioribus impeditum iri. ſecùs uerò quando intra tempus implendi deſinet eſſe ſubditus præcepto. Ratio eſt, quia quando præcipitur ut intra tale tẽpus hoc uel illud facias, intelligitur tacita conditio, Si toto illo tempore ſubditus præcepto manſeris. vnde ſi te contigerit intereà eximi à ſubiectione præcepti; ſiue per diſpenſationẽ, ſiue alio modo, non teneberis tempus exemptionis præuenire. Ex quibus patet reſponſio ad argu.

Tertiò, qui manè diſcedit ex oppido, ubi non eſt ieiuniũ, poteſt comedere, etiam carnes ut alij, etiã ſi ueſperi, uel meridie peruenturus ſit ad oppidum domicilij ubi abſtinetur. hoc tamen loco non poterit carnibus ueſci; quia in loco domicilij ſtatim eius legibus tenetur. Poterit tamen cœnare, quia ieiunio ſemel uiolato non tenetur à cœna abſtinere. quòd ſi nondum uiolatum eſt, tenetur illud ſeruare, & à ſecunda refectione abſtinere. 57

Diſcedens ex oppido vbi non eſt ieiunium.

Quartò, Qui diſcedit manè ex oppido domicilij ubi eſt ieiunium, peruenturus ad locum, ubi non eſt ieiunium, nõ poteſt quidem in loco domicilij ueſci carnibus; quia quãdiu ibi eſt, obligatur præcepto abſtinendi à carnibus, ſicut alij; poteſt tamen ſumere ientaculum, ut rectè docet Sancius, ſi certus ſit ſe peruenturum ad locum illi præcepto nõ ſubiectum. ratio eſt, quia non tenetur illo die abſtinere à ſecunda refectione, cùm in loco, quò peruenturus eſt, poſſit ſecundò & tertiò comedere: ergo poteſt primam refectionẽ ſumere manè antequam diſcedat. quicumque enim poteſt intra diem bis comedere, non tenetur illo die præcepto ieiunij quoad unicam refectionem, ut ſuprà dubitatione 3. oſtenſum eſt. 58

Petes, Vtrùm is, qui durãte quadrageſima in oppido ubi uerſabatur, recedit aliò, ubi illa iam eſt tranſacta, teneatur ibi eam perficere. res eſt, quæ quotannis accidit ob mutationem calendarij, quibuſdam locis non recepti. videntur teneri; quia hoc præceptum eſt generale; ergo obligat ubique, & ubique impleri debet. 59

Qui recedit è loco vbi adhuc durat quadrageſima in alium vbi tranſacta.

Contrarium uerius fortaſſe alicui uideri poſſit, ob rationem illam generalem, quòd poſſit ſe moribus eorum, quibuſcum uiuit, accommodare. Confirmatur; quia qui primis quatuor diebus Quadrageſimæ ueniunt Mediolanum, non tenentur ieiunare, ut communis in Italia eſt opinio; eò quòd ieiunium illud ibi nondum ſit inchoatum: ergo etiam qui ueniunt aliquò ubi iam eſt tranſactum, non tenentur; ſed poſſunt ſe incolis accommodare. Idem dicendum de feſtorum celebratione.

Non obligari.

De confeſſione annua, & communione, alia eſt ratio; nam qui in Paſchate non impleuit, tenetur poſteà ad primam opportunitatem, iuxta veriorem ſententiam: hoc enim onus abſolutè perſonam, abſque reſpectu ad locum, afficit.

Ad rationem Reſpondeo, Etſi ieiunium quadrageſimæ obliget omnes, & ubique; non tamen omnino abſolutè, ſed ſub tacita conditione; ſi ſit in loco ubi nondum eſt expletũ, ſicut feſta communia. Hæc ſententia uidetur ſatis probabilis, ſi loquamur de ijs, qui non in fraudem ieiunij, ſed bona fide negotiorum cauſa locum mutant; præſertim cùm ualdè difficile ſit in conuictu humano ſeorſim ab alijs ſeruare ieiunium, ceteris omnibus à ieiunij lege ſolutis, & minimè ieiunantibus. 60

Ad rationem.

Contrariam tamen ſententiam etiam ualdè probabilem ſentio, & in praxi ſuadendam: neque dubium eſt quin Eccleſia ſic poſſit obligare.

DVBITATIO IX.

Vtrùm tempora ieiunij ab Eccleſia ſint rectè determinata.

D. THOM. ART. 5.

RESP. affirmatiuè: cùm enim ieiunium vſurpetur ad expiationem peccatorum, & eleuationem mentis in Deũ, illis maximè temporibus indicitur ab Eccleſia, quibus in hæc præcipuo quodam ſtudio eſt incumbendum; nimirum ante ſolemnitatem paſchalem, quatuor anni temporibus, quibus Eccleſiæ miniſtri ordinandi, & in vigilijs maiorum Eccleſiæ feſtorum. 61

Ac Primò quidem, ieiunium quadrageſimæ indicitur tẽpore uerno ante ſolemnitatem Paſchæ, ob quatuor potiſſimũ cauſas, Primò, Quia maximè illo tẽpore vacãdum fidelibus 62

Ieiunium quadrage-

libus orationi & recolendis iis, quæ Dominus pro nobis geſſit præſertim paſſione, morte, & reſurrectione; ad hoc autem præſtandum aptiſſima diſpoſitio eſt ieiunium. Secundò, Quia tunc debent ſe parare ad confeſſionem, & Euchariſtiam, agendo pœnitentiam, caſtigando carnem, & gratiam a Domino uitæ emendandæ impetrando; ad quæ omnia nihil accommodatius ieiunio: unde in Collecta dicitur *Deus, qui Eccleſiam tuam annua quadrageſimali obſeruatione purificas.* Tertiò, Illud tempus eſt ieiunio accommodatiſſimum, ratione caſtitatis, & ut caro non dominetur ſpiritui. nam uerno tempore natura maximè incitari ſolet ad libidinem, ob ſanguinis & ſpirituum augmentum, ac feruorem. Itaque parſimonia uictus & uſu ciborum refrigerantium, minuſque alentium, comprimenda. Quartò, Eſt aptiſſimum ratione ualetudinis, ut nuper Clar. medicus D. Viringus edito libello eruditè oſtendit: tunc enim humores augeri, & efferueſcere incipiunt: unde opus eſt de ractione, & temperatione per medicamenta cathartica, & ſanguinis miſſionem; quorum locum ſaluberrimè ſupplet ieiunium, ut inquit Diuus Baſilius oratione ſecunda de ieiunio.

63 *Cur eo dierum numero.* Porrò hic numerus dierum potiùs quàm alius eſt definitus, Primò, Vt Dominum aliquo modo imitemur, qui unico ſolido ieiunio hunc numerum impleuit. Secundò, Ob uaria myſteria huius numeri, quibus deſignatur tempus huius uitæ eſſe tempus pœnitentiæ unde & Moyſes 40. dies in deſerto ieiunauit, ut legem acciperet: & Elias totidem dies, per deſertum fugiens Iezabel, & ad montem Dei Oreb proficiſcens. Filij Iſrael 40. annos in deſerto peregrinati ſunt, & 42. manſionibus ad terram promiſſionis peruenerunt. Denique diluuium 40. dierum pluuia totum mundum inundauit, eumque peccatis expiauit. unde Ambroſium ſermo. 33. 34. & 34. Chryſoſtom. hom. 1. in Geneſim, Cyprianum, ſerm. de ieiunio Chriſti. Tertiò, Quia ſic Domino, cui de omnibus decimas dari lex iubet, ſoluimus decimas dierum anni; ut pulchrè tradit Grego. hom. 16. in Euang. conſtat enim annus diebus 365. huius numeri decima pars ſunt 36. Primis Eccleſiæ temporibus, Quadrageſimæ ieiunium propriè ſolùm conſtabat ſex hebdomadibus, ſeu 36. diebus, & inchoabatur a Dominica Quadrageſimæ, ut habetur cap. Quadrageſima diſtinctio. 5. dicebatur tamen ieiunium Quadrageſimæ includendo Dominicas, etſi illis non ieiunabatur. Poſtea Teleſphorus, qui fuit nonus Pontifex addidit ſeptimam hebdomadam pro Clericis, nimirum eam, quæ eſt à Dominica Quinquageſimæ, ut patet cap. Statuimus. diſtinctio. 5. Verùm quia hæc lex moribus utentium non eſt approbata, (ut Gratianus ad cap. In iſtis, ait) uel certè contraria conſuetudine eſt abolita, præterquam in quibuſdam Monaſterijs, modò non obligat. Multi tamen pij uiri abſtinentiam carnium à Quinquageſima incipiunt.

64 Manſit autem in Eccleſia conſuetudo inchoandi hoc ieiunium a feria quarta quinquageſimæ; tum ut 40. dies ieiunij expleantur; tum quia olim per totum annum extra tempus paſchale, feria quarta & ſabbato ieiunabatur: & ita etiamſi ſolùm 36. dies propriè ad quadrageſimã dicerentur pertinere; tamen reipſa erant 39. aſſumptis tribus ex hebdomade quinquageſimæ.

Ieiunium feria 4. & 6. De ieiunio feriæ quartæ & ſextæ conſtat ex Epiphanio hæreſi 75. vbi dicit hoc ab Apoſtolis inſtitutum, & toto orbe receptum.

Sabbati ieiunium. Sabbati ieiunium etſi non ubique, tamen in Eccleſia Romana & in Africa receptum erat, ut conſtat ex D. Aug. epiſto. 118. c. 2.

65 *Quatuor temporũ.* Ieiunium quatuor temporum reſpondet quatuor anni quadrantibus, quibus inſignes exiſtunt aeris & corporum mutationes; nimirum ueri, æſtati, autumno, hiemi. Olim ſolùm ter celebrabatur; ſed Calixtus I. epiſtol. 1. conſtituit quater fieri, ut habetur c. 1. Ieiunium, d. 76. Quibus autem temporibus fieri debeat, ſtatuit Vrbanus I. c. 4. Statuimus. d. 76. ubi multa alia de hoc uidere licet; & apud Couar. l. 4. uar. c. 20. nu. 9.

Ex his colligi uidetur, ieiunium feriæ quartæ, ſextæ, & ſabbati per annum non ita ſtrictè obligaſſe, niſi ad abſtinentiam carnium: alioquin ſuperfluum fuiſſet inſtituere ieiunium quatuor temporum.

66 *Ieiunia vigiliarum.* Ieiunia uigiliarum ſunt iſta, uigiliæ natiuitatis Domini, & aſſumptionis B. Virginis: utrumque habetur capit. 1. de obſeruat. ieiun. Vigiliæ omnium Apoſtolorum, excepta uigilia Philippi & Iacobi, & Ioannis Euangeliſtæ. Ita habemus cap. 2. eodem, ubi Innocentius III. *Conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quòd omnium Apoſtolorum uigiliæ ſunt in obſeruatione ieiunij celebrandæ, præter uigilias Apoſtolorum Philippi & Iacobi, & B. Ioannis Euangeliſtæ: quoniam ipſorum ſolemnitas intra ſolemnitatem paſchalem, iſtius autem intra natalem Domini celebratur.* Vnde patet Concilium Prouinciale non poſſe ieiunium uigiliæ SS. Bartholomæi, Matthiæ, Iacobi, uel Thomæ tollere; quia non potest contra legem aut conſuetudinem Eccleſiæ uniuerſalis. Si tamen in aliquo loco longa conſuetudine receptum eſſet ut illis diebus nõ ieiunetur, excuſaretur a peccato; ſicut enim cõſuetudo poteſt tollere obligationem ſeruandi feſti S. Bartholomæi, ut habetur d. c. 2. ita etiam obligationem ieiunij. eadem eſt ratio aliorum feſtorum & ieiuniorum, quamquã difficilius ſit conſuetudinem contra illuſtriora inualeſcere, quàm contra minùs illuſtria.

Præter hæc ſunt quatuor ieiunia, quæ etſi iure ſcripto non contineantur; tamen generali Eccleſiæ conſuetudine ſeruantur; Vigilia S. Ioannis Baptiſtæ, Sancti Laurentij, omnium Sanctorum, & Pentecoſtes, ut communiter tradunt Doctores. *Quatuor ieiunia ex conſuetudine.*

Ex his patet, ieiunia, ad quæ Iure ſcripto obligamur, eſſe quinquaginta ſex, nimirum quadraginta in quadrageſima, nouem ratione quatuor temporum, (nam tria incidunt in quadrageſimam) & ſeptem uigiliarum. His adde quatuor uigiliarum ex conſuetudine, & præterea quæ cuique loco ſunt peculiaria. 67 *Ieiunia 60.*

Petes, Verùm Dominico die fas ſit ieiunare? *An die dominico.*

Reſpondeo, Si non fiat ex aliquo errore, ut fiebat à Manichæis; nec ex contemptu moris eccleſiaſtici, & ſcandalum abſit, poſſe ex aliquo honeſto motiuo fieri. unde & multi Eremitæ diebus Dominicis ieiunabant, ut ex uitis Patrum conſtat. 68

DVBITATIO X.

De ieiunij commodis.

MAXIMA commoda adfert ieiunium, ſed potiſſimũ quinque. Primò, Præſtat corpori bonam ualetudinem, & agilitatem; arcendo omne penè genus morborum: nam ferè omnes morbi ex eo proueniunt, quòd homo plus ingerat quàm natura poſſit rectè conficere ac diſpenſare, & ſuperflua diſcutere. Hinc uertigines, apoplexia, paralyſis, & uarij capitis dolores: hinc tuſſes, aſthmata, & phthiſis, & pectoris mala: hinc uariæ cruditates & lancinationes in ſtomacho: Ileus, colica, dyſenteria, diarrhœa in inteſtinis: obſtructiones in meſentereo, in hepate, in ſplene; calculi in renibus: hinc oẽs morbi articulares: hinc crudis humoribus corruptis multæ febriũ ſpecies. unde meritò dixit Demetrius Epagomenus ἀδδηφαγία καὶ πολυποσία πάσῶν νοσημάτων αἰτία. Saturitas & larga potio plurimorum morborum cauſæ, & uulgò dici ſolet, *Plures occidit gula, quam gladius.* 69 *Bona valetudo.*

Ieiunium uerò cauſas morborum tollit: nam facit ut perfecta ſit concoctio, & facilè cõſumit & diſcutit quidquid ex prima, ſecunda, uel tertia cõcoctione eſt ſuperfluum; quod alioquin iſtorum morborum eſt cauſa. Hinc Cypr. uel quicumque eſt auctor ſer. de ieiun. Chriſti, *Ieiunium carnes azymas mundat, & ſolidat, & putredines, quæ ex adipe prodeunt, conſumit & ſiccat.*

Secundò, Longæuitatem præſtat: dum enim arcet uel conſumit humores naturam grauantes & calorem natiuum opprimentes, uis naturæ manet integra & ſui iuris, uitamque extendit quamdiu naturaliter produci poteſt: ita ut homo non niſi mero ſenio, & naturæ defectu uiuere deſinat. Confirmatur, quia plerique ante iſtam ætatem morbis oppreſſi decedunt; quos morbos ieiunium excludit. Denique exemplo ſunt Eremitæ, & multi SS. Patrum, qui uitam per ieiuniũ in extremam ætatem extenderunt, ut Paulus, Antonius, Hilarion, Hieronymus, Romualdus, Franciſcus à Paula, & alij innumeri. 70 *2. Longæuitas.*

Neque eſt quòd hìc recurrat quis ad miraculum; quia ferè omnes ieiunio dediti, qui alijs laboribus fracti nõ fuere, lõgæui fuere. Noui Monaſteriũ fœminarũ, tenuiſſimo uictu

Aaa 2 vten-

Digitized by Google

vtentium, vbi etiam ſexagenariæ & ſeptuagenariæ nondũ inter ſeniores cenſentur: vt meritò dixerit Sapiens, Eccl. 37 *Qui abſtinens eſt, adijciet vitam.*

71 *3. Tentationes carnis ſedat.* Tertiò, carnis tentationes extinguit, eamq́; ſpiritui ſubijcit: hæ enim ferè proueniunt ex copia humidi & calidi redundantis: ieiunium autem ſiccat & refrigerat. Cyprian. ſermo. de ieiunio; *Ieiunijs vitiorum fontina ſiccatur, petulantia marcet, concupiſcentia languent, fugitiua abeunt voluptates, extinguitur ardentis Aetna incendium, & flammiuomi fornax Vulcani extincta intrinſecus, mentes contemnines non adurit, ieiunium ſi diſcretione regatur, omnem carnis rebellionem edomat, & tyrannidem gulæ ſpoliat & exarmat. ieiunium extraordinarios motus in cippo claudit & arctat, & appetitus vagos diſtringit & ligat.* Baſil. ora. 1. de ieiunio. *An ignoras, quòd perinde atque in acie hinc atque hinc inſtructa ad conflictum, qui alteri parti fert ſuppetias, facit vt altera vincatur? ita qui carni ſe adiungit, expugnat ſpiritum: & qui ſtat à ſpiritu, carnem in ſeruitutem redigit. proinde ſi cupis mentem reddere validam, fac vt carnem domes ieiunio.* Aug. l. de vtil. ieiu. to. 9. (videtur eſſe ſermo ad plebem) cùm dixiſſet non eſſe audiendum tentatorẽ ſuggerentem, *Quid facis, quia ieiunas? defraudas animam tuam, tibi ipſe ingeris pœnam, tuus ipſe tortor es,* &c. ſubijcit, *Reſponde ei per hanc ſimilitudinem, Si iumento fortè inſiderem, ſi equo vterer, qui te geſtando poſſet præcipitare, nonne vt ſecurus iter ageres, cibaria feroſcenti ſubtraheres, & fame domares quem frano non poſſes? caro mea iumentũ eſt: iter ago in Ieruſalem, plerumque me rapit, & de via conatur excludere: via autem mea Chriſtus eſt. ita exultantem non cohibebo ieiunio?* Denique omnes Sancti hoc præcipuè remedio ad carnem domandam vſi ſunt.

72 *4. Senſus exacuit.* Quartò, Senſus externos & internos exacuit, ac proinde etiam intellectum ſerenat, & ad omnes ſuas functiones aptiorem reddit; conſumptis enim humoribus & vaporibus caput opplentibus, magna ſerenitas oboritur menti, & facilitas ad ſtudia pulcherrimarum diſciplinarum, ad orationem, meditationem, & rerum diuinarum contemplationẽ, vt quotidiana experientia docet. Idem teſtantur Patres, Chryſ. hom. 1. in Gen. *Ieiunium leues pennas animæ producit, vt in ſublime feratur, & ſumma contemplari queat, voluptatibusque & omnibus, quæ in hoc mundo habẽtur ſuauia, ipſa ſit ſuperior. & ſicut leuiores naues maria faciliùs tranſnat; contrà multis oneribus grauatæ ſubmerguntur: ita ieiunium leuiorem reddens mentem, efficit vt faciliùs huius vitæ pelagus tranſmittat, & in cœlum, ac ea, quæ in cœlis ſunt, reſpiciat, & nihili faciat præſentia; ſed vt vmbras & ſomnia, & ſi quid minus, diffugere ſentiat,* &c. Leo ſerm. 1. de ieiunio decimi menſis, *Semper virtuti cibus ieiunium fuit, de abſtinentia prodeunt caſtæ cogitationes, rationabiles voluntates, ſalubria conſilia: & per voluntarias afflictiones caro concupiſcentijs moritur, virtutibus ſpiritus innouatur.* Vbi aduerte, vocari *cibum virtutis*; quia virtus alitur & creſcit ieiunio. Sic ieiunium eſt alimentũ animæ: ſicut enim cibus iſte corporalis impinguat corpus; ita ieiunium animam habiliorem & valentiorem reddit.

73 *5. Illuſtrationib⁹ animam aptat.* Quintò, Animam ad diuinas illuſtrationes, aliaq́; chariſmata præparat: idque duplici ratione. Primò, Quia mẽs in ſereno verſans, aptior eſt à Deo tangi, & cæleſtia ſentire. etſi enim Deo uolenti illuminare nullum impedimentum, aut ineptitudo hominis poſſit obſiſtere; ordinariè tamen requirit vt homo ſe diſponat, & quãtum poteſt idoneum reddat. Secundò, Qui ſe à carnis ſolatijs auocent, merentur ſolatia ſpiritus: Cyprianus ſuprà, *Quotquot viros virtutum vidimus, ſine ieiunio non legimus aſcendiſſe: nec aliquid magnum meliti ſunt, niſi prius abſtinentia præceſſiſſet.* & paulò antè, *Ieiunium Scripturarum delitijs paſcitur, contemplatione reficitur, gratia ſtabilitur, cæleſti pane nutritur. Danieli interpretatio ſomniorum reuelatur ieiunio, & tres pueri de Babylonio egrediuntur incendio.* Baſilius ora. de ieiunio, fuse hunc locum proſequitur, allatis exemplis Scripturæ. Primùm de Moyſe, qui 40. dierum ieiunio cùm animũ præparaſſet, admiſſus eſt ad colloquium Dei, & legem accepit: idque tabulis ob peccatum populi fractis, ſecundò factum eſt. Deinde de Helia, *Heliam,* inquit, *magni illius miraculi ſpectatorẽ ieiunium fecit* &c. De Daniele ſic ait. *At ne Daniel quidem ille ſapiens viſiones videre meruiſſet, niſi ieiunia reddidiſſet animam limpidiorem. ſiquidem è copioſiore paſtu, cen fumoſi quidam vapores exhalantur, qui lucem S. Spiritus in hominis mentem irradiantem, quaſi denſa nubes interuenient, intercipiunt.* Eadem habet Chryſ. ho. 1. in Gen. Adde, donum prophetiæ & miraculorũ uix ulli conceſſum qui non eximius ieiunij cultor fuerit.

74 *6. Flagella auertit.* Sextò, Flagella impendentia auertit, & pro peccati reatu ſatisfacit. conſtat exemplo Niniuitarum. Ionæ 3. & Regis Achab, 3. Reg. 21. qui flagellum impendens ieiunio redemerunt. Denique Prophetæ paſſim ad hunc finem ieiunium prædicabant; Ioel. 2. *Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio & fletu & planctu; & ſcindite corda veſtra,* &c. Mat. 3. *Progenies viperarum, quis demonſtrauit vobis fugere à ventura ira? facite ergo fructum dignum pœnitẽtiæ.* Inter *fructus,* ſeu opera pœnitentiæ, maximè ſemper habitum eſt ieiunium, & cõſtat exemplis allatis, & aliorum, qui pœnitentiæ ſe dederunt.

75 *7. Impetrãdi vim habet.* Septimò, Quæuis beneficia impetrat, præſertim orationi coniunctum. Cypr. id fusè declarat; *Quoties* (viri ſancti) *aliquid à Deo obtinere conati ſunt, ieiunijs incubuere & lachrymis, & pernoctantes in orationibus, cilicijs carni hærentibus, ſupplices beneficia poſtularunt, nec defuit promouenſ,* &c. Dan. 10. *Noli metuere Daniel: quia ex die primo, quo poſuiſti cor tuum ad intelligendum vt te affligeres in conſpectu Dei tui, exaudita ſunt verba tua.* Illa autem afflictio erat per ieiunium, ut ex uerbis præcedentibus conſtat. Matth. 13. de peſſimo genere dæmoniorum dicitur, *Hoc genus in nullo eijcitur, niſi in oratione, & ieiunio.* D. Thomas in difficultatibus Sacræ Scripturæ orationi iungebat ieiuniũ, vt à Domino intelligentiam impetraret, vt refertur in vitæ ipſius hiſtoria.

76 *8. Eſt meritorium.* Octauò, Eſt meritorium mercedis apud Deum, etiam uitæ æternæ, Matth. 6. *Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, ſed Patri tuo, qui eſt in abſcondito: & Pater tuus, qui eſt in abſcondito, reddet tibi;* nimirum mercedem cæleſtẽ, de qua mox ſubdit; *Theſaurizate vobis theſauros in cælo,* &c. Ierem. 35. Rechabitis, quòd obediuiſſent patri in abſtinentia vini, & manſione in tabernaculis, promittitur luculenta merces; nimirum vt non deficiat ex ſtirpe eorum ſtãs in conſpectu Domini cunctis diebus. Denique, eſſe meritorium, eſt commune omnibus operibus bonis, in ſtatu gratiæ factis; vt orationi, & eleemoſynæ, ut ex Scripturis conſtat quibus uirtus orationis, & eleemoſynæ commendatur: ergo etiam ieiunio; eſt enim opus bonum & commendatur cum ceteris. Tob. 12. *Bona eſt oratio cum ieiunio & eleemoſyna, magis quàm theſauros auri recondere.*

Ex his patet quantum bonum ſit ieiunium.

Porro has, & alias commoditates quidam Patres confertim expreſſere, ut ſimul menti propoſitæ magis alliciant. Baſil. ora. 1. *Ieiunium Prophetas generat, potentibus robur addit. Ieiunium legumlatoribus ſubminiſtrat ſapientiam, bona animæ cuſtodia, corpori tutus conuictor, armatura fortiter bellantibus, athletis exercitatio. hoc tentationes depellit, hoc vngit ad pietatem, vigiliæ familiaris comes, ſobrietatis architectus, in bellis addit fortitudinem, in pace docet quietem, Nazaræum ſanctificat, ſacerdotem reddit ſacris idoneum,* &c. Chryſoſtomus hom. 1. de ieiunio, tom. 5. *Ieiunium Angelorum imitatio eſt pro noſtra virili, contemptus præſentium, ſchola precum, alimonia animæ, frænum oris: & mitigat concupiſcentias: ſciunt qui ieiunant: & mitigat voluptates, non ignorant qui tentarunt: mollit furorem, compeſcit iram, ſedat fluctus naturæ, excitat rationem, claram facit animam, alleuiat carnem, fugat nocturnas fœditates, ab ebrietate liberat, capitis dolores tollit, claros adfert & colores & aſpectus;* & alia, quæ ſequuntur. Vide plura apud prædictos Patres, & Amb. l. de Elia & ieiun.

DVBITATIO XI.

Quid hæretici in ieiunio Catholicorum reprehendant, & eorum breuis refutatio.

77 *Hæretici in noſtro ieiunio ſex cõditiones calumniãtur.* HÆRETICI huius temporis, ſex quaſdam conditiones vel circumſtantias in noſtro ieiunio calumniãtur.

1. Delectũ ciborum. Primò, Quòd in eo ſeruemus delectum ciborum, abſtinentes à carnibus, & etiam ab ouis & lacticinijs in Quadrageſima, eſſe enim doctrinam dæmoniorum *abſtinere à cibis,*

quos

quæ Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & ijs, qui cognouerunt veritatem, vt inquit, Apoſt. 1. ad Tim. 4. quod confirmant, *quia omnis creatura Dei bona eſt, & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur: ſanctificatur enim per verbum Dei & orationem.* vnde Mat. 15. *Non quod intrat in os coinquinat hominem, ſed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem.* Deinde delectum ciborum pertinere ad ſeruitutem legis veteris & Iudaicas cærimonias. Ad Colo. 2. *Nemo vos iudicet in cibo, & potu, & parte diei feſti*, &c.

78 Ad hoc reſpondendum eſt, Nos non abſtinere à carnibus, aut alijs cibis tamquam immundis, ſicut ab illis abſtinebant Iudæi, & quidam hæretici; (alioquin numquam illis veſceremur, ſicut nec illi veſcebantur) verùm cauſa domandi corporis, & vacandi meliùs orationi; & ob alios fines ſuprà dictos: vt docet D. Auguſt. contra Adimantium, cap. 14. & contra Fauſtum lib. 30. cap. 5. & Theodoretus, de diuinis decretis cap. vlt. quo modo Daniel à carne, vino & pane delicatiores per tres hebdomadas abſtinuit. Dan. 10. & Rechabitæ à vino, Ieremiæ 35. & Nazaræi ab omni eo, quod inebriare poſſet, Num. 6. & Ioannes Baptiſta ab omnibus delicijs, ſolo melle ſilueſtri & locuſtis contentus: quo modo ab initio naſcentis Eccleſiæ viri ſancti, & fideles omnes, in ieiunio, à carnibus & alijs quibuſdam cibis abſtinuerunt, vt ex ſupradictis conſtat.

R. ſp.

79 Ad teſtimonium Apoſtoli Reſpondeo, Ipſum loqui de abſtinentia, quæ fit à cibis tamquam natura ſua immundis, prædicit enim ſpiritu prophetico fore hæreticos, qui inſtinctu dæmonum iuberent abſtinere à nuptijs, tamquam malis, & à cibis quibuſdam, tamquam immundis. Tales fuerunt poſteà Tatiani, qui & nuptias damnabant, (vnde dicti Encratitæ, quaſi continentes) & à carnibus, tamquam immundis abſtinendum docebant; teſte D. Auguſt. hæreſi 25. Tales Manichæi, qui ſimiliter damnabant nuptias, & vinum dicebant eſſe *fel Principum tenebrarum*; vnde ab eo prorſus abſtinendum. Item à *carnibus, tamquam de mortuis, vel occiſis fugerit diuina ſubſtantia, tantumque ac tale indeamanſerit, quod iam dignum non ſit in electorum ventre purgari*, vt inquit D. Auguſt. hæreſi 46. & ab ouis; *quaſi & ipſa cùm franguntur, expirent* vt ibidem ait. Tales etiam Priſcillianiſtæ quoque, qui & nuptias deteſtabantur, & *carnes tamquam immundas eſcas vitabant*, teſte eodem hæreſi 70. De his & ſimilibus loquitur Apoſtolus; & contra eos valet eius ratio. Ita paſſim hunc locũ exponunt Patres, Auguſt. contra Adimantium, c. 14. Chryſoſtomus hom. 12. in 1. ad Timoth. Ambroſius, Theodoretus, & alij in hunc locum.

Locus Apoſtoli explicatur.

Ad confirmationem: Illo loco Matthæi ſolùm ſignificatur hominem non coinquinari ex eo, quòd non lotis manibus manducet, ſicut Phariſæi putabant: non enim agitur ibi de ciborum delectu; neque Phariſæi reprehendebant diſcipulos quòd cibis lege vetitis vterentur. Poteſt tamen illa ſententia etiam generaliter accommodari; etſi enim durante lege veteri eſſent aliqui cibi, qui cenſerentur immundi, non natura, ſed myſterio, & ſignificatione, ex illius legis decreto; tamen poſt mortem Chriſti omnis hæc immunditia eſt ſublata: vnde Actorum 10. dicitur Petro, *quæ Deus purificauit, tu ne commune dixeris.* & Apoſtolus ad Titum 1. *Omnia munda mundis.* Itaque modò à nullo cibo tamquam immundo abſtinendum eſt: quia neque natura immundus eſt, ut hæretici uolebant, neque ſignificatione, ut tempore legis ueteris. Quare *nihil, quod intrat in os, coinquinat hominem*; nimirum per ſe, & vi ſua, ſicut Iudæi putabant: poteſt tamen coinquinare ratione inobedientiæ, qua ſumitur; ſicut poteſt ratione ſcandali, cum quo ſumitur: quo modo ueſci carnibus die ieiunij coinquinat animam.

Ad locum Matthæi.

81 Ad alterum Reſpondeo, Iudaicum eſſe abſtinere à certis cibis tamquam ex lege immundis; hæreticum autem, tamquam natura immundis: Chriſtianum & Catholicum, tamquam per ſe bonis; ſed mortificationi carnis non ſatis accommodis, & ob eam cauſam ab Eccleſia certis diebus vetitis. Apoſt. autem loco iſto ad Colo. 2. loquitur de primo & ſecundo modo abſtinendi; non de tertio.

82 Secundò, Reprehendunt quòd certis diebus ieiunia ſint dicata more Iudaico. Idem olim criminatus eſt Aetius, vt patet ex Epiph. hæreſi 75. & Aug. hæreſi 53.

2. Delectu dierum.

Ad quod Reſpondeo, Nos neque ijſdem diebus, quibus Iudæi, neque ob eaſdem cauſas ieiunare: itaque nihil hic Iudaicum. Quinam verò ſint illi dies, & quas ob cauſas delecti, ſup. dub. 9. dictum eſt.

83 Tertiò, Quòd ex præcepto ieiunemus: hoc enim pertinere ad iugum legis ueteris, non ſolùm noſtri hæretici, ſed etiam olim Aetiani docuerunt; vt ex Epiphanio & Auguſtino locis notatis conſtat. Sed hoc ſatis ſuprà refutatum eſt dubitatione quinta, & ſanè ſi ieiunium liberè obitum bonũ eſt, nulla eſt ratio cur reddatur malum ratione præcepti: præceptum enim operi bono non aufert bonitatem, quam per ſe habet, ſed potiùs nouam adducit; dum facit vt agatur non ſolùm ex affectu boni proprij, ſed etiam ex affectu obedientiæ.

3. Quòd ex obligatione.

Dices, Si quis ieiunet ex præcepto legis veteris, peccat ſuperſtitione: ergo præceptum poteſt opus aliàs bonum efficere malum. *Obiectio.*

Reſpondeo negando conſequentiam, ſi loquamur de uero præcepto: præceptum enim legis ueteris non eſt præceptum huius temporis, ſed ſolùm ualet pro tempore ueteris teſtamenti. vnde ex affectu illius nunc ieiunare eſt ſuperſtitio; quia eſt profeſſio doctrinæ pernicioſæ, nimirum legem veterem adhuc durare. Secùs autem cùm ex præcepto Eccleſiæ, quia tali modo nullum errorem profitemur; ſed agnoſcimus Eccleſiæ poteſtatem ad huiuſmodi opera bona & ſalutaria præcipienda, quam poteſtatem, illam habere conſtat ex Scripturis, vt ſupra dubitatione quinta dictum eſt. *Reſp.*

Neque per hoc præceptum Eccleſia nos ſeruituti legis ſubijcit; quia non præcipit tamquam cærimoniam legis; ſed tamquam opus morale, pertinens ad legem naturæ, & ſimul tamquam cultum quemdam nouæ legi accommodatum; ſicut nec per cultum diei dominicæ, & aliorum feſtorum; nec per ſolutionem decimarum, vel primitiarum legi veteri ſubijcimur.

84 Quartò, Quòd ieiunemus cum opinione cultus, putantes per hoc nos Deo placere: hoc enim putant eſſe ſuperſtitioſum; nihil enim ad cultum adhibendum, niſi quod Deus præceperit.

4. Quòd cum opinione cultus.

Sed reſpondendum eſt, Id fundamentum eſſe vaniſſimũ: non enim ideò opus eſt bonum, & Deo placens, quia præceptum; ſed ideò præcipitur, quia bonum, & quia placet. Deinde quis vmquam Princeps noluit ſibi deferri vllum obſequium, niſi quod ipſe præcepiſſet? vel repudiauit ſponte oblatum, eò quòd ipſe non mandaſſet? quinimò gratiora ſolent eſſe obſequia ſponte oblata, quàm quæ ſolius præcepti auctoritate exprimuntur. Verùm de hoc plura ſup. l. 2. cap. 40. dub. 6.

Itaque etſi ieiunium non ſit à Deo præceptum, tamen optimè fit ad eius cultum; Primò, Quia in Scripturis commendatur, ſicut oratio, & eleemoſyna, quibus Deus colitur, Tob. 12. Dan. 10. Ioel. 2. Mat. 6. Acto. 13. Secundò, Quia Luc. 2. expreſſè dicitur de Anna Propheteſſa. *Non diſcedebat de templo, ieiunijs & obſecrationibus ſeruiens nocte & die.* quibus verbis apertè ſignificatur ieiunium eſſe cultum & ſeruitutem Dei: nam Græcè eſt, λατρεύουσα, quod cultum latriæ ſignificat. Idem inſinuatur Act. 13. & 2. ad Corinth. 6. Tertiò, Idem comprobat vſus omnium gentium; quæ ieiunijs numen ſe colere putant. Quartò, Quia omne opus bonum, quod fit ſtudio honorandi Deum, vel illi placendi; vocatur cultus & ſeruitus in Scripturis; vt ſuprà oſtenſum eſt, & ipſi hæretici fatentur: tale autem eſt ieiunium.

85 Quintò, Quòd uſurpemus ieiunium ad ſatisfaciendum pro peccatis. Sed ad hoc ualere colligitur Ioel. 2. & Ionæ 3 & ex alijs locis. vide dub. 10.

5. Quòd pro peccatis.

Sextò, Quòd illo vtamur ad aliquid à Deo promerendum vel impetrandum, de quo ſupr. dub. 10. Hæ duæ poſtremæ criminationes, non ad ſolum ieiunium; ſed generatim ad omnia bona opera pertinent: de quibus plura 1. 2. quæſtione 114. & tertia parte tractatu de ſatiſfactione.

6. Quòd ad promerendum.

DVBITATIO XII.

Quid ſobrietas, & quod eius officium.

D. THOM. Q.149.

86 *Accipitur tripliciter.*

HOC nomen tripliciter accipitur, Primò, Generatim pro uirtute temperantiæ: Sapient.8. *Sobrietatem & prudentiam docet*, vbi Græcè eſt σωφροσύνην. id eſt, tēperantiam. Simili modo accipitur ad Titum 2. *Sobriè, & iuſtè, & piè viuamus*; Græcè σωφρόνως. Secundò, Magis ſtrictè, pro temperantia cibi & potus. ita vulgò dicuntur *ſobrij* non ſolùm qui parcè bibunt, ſed etiam qui parſi comedunt. Tertiò, Strictiſſimè & propriè pro moderatione potus valentis inebriare. propriè enim *ſobrij* dicũtur, (Græcè νηφάλιοι) qui in potu inebriante ita ſibi temperant, vt iudicij ſerenitatem conſeruent. ſicut è contrariò *ebrij*, qui debitam menſuram excedũt; ita vt iudicium notabiliter offuſcetur: ſic accipitur crebrò in Scripturis; Eccl.31. ad Tit.2. 1.Petri 5. & alibi.

87 Hoc modo accepta *ſobrietas eſt virtus, qua affectum & vſum potionis inebriare valentis, debitè moderatur*. *Affectum*: quia cùm ſit ſpecies temperantiæ, verſatur immediatè circa paſſiones. *Vſum*: quia in vſu externo materiæ perficitur opus virtutis moralis; nimirum quando formam ſuam, hoc eſt, rationis regulam non ſolùm affectui interno; ſed etiam operi externo imprimit, vt ſuprà ſæpiùs oſtenſum eſt. Imò ideò formantur affectus interni ad virtutis normam, vt illorum moderatio in opera externa redundet.

Materia ſobrietatis.

Potus inebriare valentis: hæc enim eſt propria materia, etſi remota, huius virtutis. ſi non poſſit inebriare, non pertinebit ad hanc virtutem: neque exceſſus erit contra *ſobrietatem*; ſed contra virtutem *abſtinentiæ*, vt rectè D. Thomas art.2. ad 1. vt ſi quis excedat in potu aquæ ob voluptatem, quam percipit vel ex refrigerio, vel ex eius dulcedine, ſi ſit ſaccarata.

Officiũ ſobrietatis.

Debitè moderatur. Vt hæc moderatio debito modo fiat, debet congruere ſerenitati mentis & iudicij, ita vt eam nullo modo lædat, aut notabiliter obtenebret. hoc enim propriè eſt officiũ huius virtutis, ea menſura vti potu inebriante, quando eo vtendum eſt, quæ mentis functiones non impediat, vel offendat.

88 *Obiectio.*

Dices, Ergo hæc virtus non diſtinguitur à virtute abſtinentiæ; quia etiam huius officium eſt vti moderatè cibo & potu, vt congruit valetudini & functionibus mentis.

Reſp.

Reſpondeo, Si nomen abſtinentiæ ſumatur vt vulgò ſolet, & ſicut à SS. Patrib. paſſim vſurpatur, *ſobrietas* eſt pars abſtinentiæ: nemo enim dicitur habere virtutem abſtinentiæ, qui eſt intemperans vini, vel alterius potus inebriãtis, quantumuis alioquin ſit moderatus in vſu cibi & potus imbecillioris.

Si verò hoc nomen ſtrictiſſimè ſumatur, vt accipit Diu. Thomas, ſic poteſt inueniri aliqua diſtinctio: nam congrua moderatio in vſu vini (ſub vino intellige omnem potum vinoſum, & inebriantem) habet peculiarem difficultatem, quæ non eſt in moderatione cibi & potus alterius: tũ quia homines paſſim ſunt magis procliues ad exceſſum in vino, quam in cibo: tum quia exceſſus in illo eſt multò facilior: tum denique quia eſt grauior & maiorem noxam infert: vt Prouerb.23. dicitur, *Ingreditur blandè & in nouiſſimo mordebit vt coluber*. Hinc fit vt in eius vſu requiratur peculiaris virtus, quæ hæc præſtet; quam propriè vocamus *ſobrietatem*, à ſeruanda bria; (quæ vox menſuram vini ſignificat, iuxta Donatũ) eò quod maximè in vſu vini, moderatio ſeu menſura ſit adhibenda. Quæ verò moderationem adhibet in vſu cibi & potus alterius, (v.g. aquæ, vel lactis) in qua nō eſt tanta difficultas nec tantum periculi, communi nomine dicetur *abſtinentia*.

89 *Quib⁹ hæc virtus maximè neceſſaria.*

Petes, In quibus maximè hæc virtus requiratur.

Reſpondeo, Eſſe quidem aliquo modo neceſſariam omnibus, peculiari tamen ratione Epiſcopis, Principibus, & ſenibus; præterea feminis, & adoleſcentibus, vt rectè Diuus Thomas art. quarto. Prima pars patet, tum quia omnes debent reſiſtere tentationibus carnis, quas abſque hac virtute moraliter impoſſibile eſt vincere: *Luxurioſa* enim *res vinũ*, vt ait Sapiens, Prouerbiorum 20. (nimirum ſi immoderatè ſumatur) & Apoſtolus ad Eph.5. *nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria*; tum quia omnes debent eſſe vigilantes, & excubare animo aduerſus inſidias diaboli; quod abſque hac virtute fieri nequit. vnde Apoſto. Petrus epiſto.1. cap. quinto. *Sobrij eſtote*, (Græcè νήψατε) *& vigilate, quia aduerſarius veſter diabolus, tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret, cui reſiſtite fortes in fide*. & 1. ad Theſſalon. 5. *Nos, qui diei ſumus, ſobrij ſimus*; Græcè νήφωμεν; tum denique quia *ebrioſi regnum Dei non poſſidebunt*, primo ad Corint.6.

Secunda pars probatur: Epiſcopi enim, Principes, & ſenes præ ceteris ad functiones ſibi proprias requirunt mentis ſerenitatem, quam præſtat ſobrietas. 90

Epiſcopi quidem, (ſub quibus intelligendi ceteri Eccleſiæ miniſtri; vt notat D.Tho.) quia ipſorum eſt vacare orationi, lectioni ſacræ, erudiendo populo, & Sacramētorum adminiſtrationi; quę omnia mentem puram, ſerenã, & peruigilem requirunt. Vnde Apoſto. inter cetera, quæ in Epiſcopis requirit, ponit ſobrietatem.

Principes, quia debent populum ſibi ſubditum iuſtè gubernare: ad quod ſumma vigilãtia opus eſt, tum vt idoneos miniſtros conſtituant; tum vt iam conſtitutis inuigilent, vt hi officium præſtent, ne priuatis potiùs commodis, quã bono publico ſtudeant. tum denique vt peculiariter curent ne cauſæ pauperum negligantur, vel peruertantur. vnde Prouerb.31. *Noli Regibus, ò Lamuel, noli Regibus dare vinum; quia nullum ſecretum eſt, vbi regnat ebrietas*. &, *Ne fortè bibant & obliuiſcantur iudiciorum, & mutent cauſam filiorum pauperis*. Vide de hoc plura apud Alexandrum ab Alex. lib.3. c.11.

Denique ſenes, quia in his ratio uigere debet ad aliorum eruditionem: nihil enim turpius ebrioſo & fatuo ſene. vnde Apoſtolus ad Titum ſecundo, iubet moneri *ſenes vt ſobrij ſint*.

Tertia pars patet; adoleſcentibus enim eſt neceſſaria ſobrietas, ob feruorem illius ætatis. vnde ante annum trigeſimum vinum bibere, etiam viris, apud Romanos crimi- 91 noſum erat, vt Alexander ab Alexandro loco citato refert.

Feminis verò ob iudicij debilitatem, quod facilè vſu vini perturbatur: eo verò perturbato, facilè aliquid indecori committunt. vnde olim apud Romanos mulieribus vinum bibere non licebat, teſte Plin. l.14. c.13. & Valerio Maximo lib.2. c.1.

DVBITATIO XIII.

Quid caſtitas, & in quibus rebus uerſetur.

D. THOM. Q.151.

CASTITAS propriè ſignificat puritatem quamdã, à voluptatibus & actibus carnalibus, in quibus eſt peculiaris quædam turpitudo & impuritas, alienam. Generatim verò, vel potiùs per metaphoram, puritatem animi ab omni amore & delectatione inordinata creaturarum; atq; adeò ab omni labe peccati, quæ in amore creaturarum malè ordinato conſiſtit. quo modo dixit Apoſtolus 2. ad Cor. 11. *Deſpondi enim vos vni viro, virginem caſtam exhibere Chriſto*. Sic D. Auguſtinus lib. de mendacio, cap.20. *Caſtitas animi eſt amor ordinatus, non ſubdens maiora minorib.* & hanc dicit pudicitiæ corporis anteferendam. Verùm nos hìc de *caſtitate* propriè loquimur, quæ circa voluptates carnis verſatur. 92 *Caſtitas generalis.*

Igitur ſicut abſtinentia moderatur affectum & vſum in eſculentis, ſobrietas in poculentis; ita *caſtitas* in venereis, ne plus, alio tempore, loco, modo illis delectemur, vel vtamur, quàm rectæ rationis præſcripto ſecundùm pręſentem ſtatum congruit. 93 *Officiũ caſtitatis.*

Eſt autem *caſtitas* alia perfecta, alia imperfecta. *Perfecta* eſt quæ ab omnibus voluptatibus carnis, tam licitis quã illicitis, perpetuò abſtinere proponit: vnde etiam affectum nuptiarum excludit. *Caſtitas perfecta.*

Imperfecta eſt, quę vel ſolùm ad tempus id proponit, vel ſolùm ab illicitis abſtinere, & licitis moderatè vti, vt in matrimonio. Hæc autem moderatio conſiſtit in debito loco, tēpore, modo, & fine. qui enim cum hiſce circumſtantijs ma- *Imperfecta.*

trimonio

Caſtitas coniugalis. trimonio vtitur, ab alijs abſtinet, caſtitate coniugali præditus eſt.

94 *Obiectio.* Dices, Etſi abſtinere à voluptatibus illicitis, & in licitis adhibere debitam moderationem ſit per ſe honeſtum, ac proinde virtutis obiectum, tamen non videtur per ſe honeſtum abſtinere licitis & moderatis: tum quia nemo in ſtatu innocentiæ ab illis abſtinuiſſet, cùm pertineant ad ſpeciei humanæ propagationem; tum quia vſus illarum eſt actus virtutis; ac proinde abſtinentia illarum non poteſt eſſe virtutis opus; quia virtus virtuti non eſt contraria.

Reſp. Reſpondeo, Si *per ſe honeſtum* dicatur id, quod in omni ſtatu, & cum quibuſuis circumſtantijs honeſtum eſt; ſic abſtinere ab illis voluptatibus non eſt per ſe honeſtum; quia initio mundi, genere humano nondum ſatis propagato honeſtum non fuiſſet: ſicut neque ieiunia, aliæque afflictiones honeſtæ fuiſſent in ſtatu innocentiæ. Si verò per ſe honeſtum dicatur, quod in præſenti ſtatu cum circumſtantijs nunc paſſim occurrentibus, abſque relatione ad finem extrinſecum, honeſtum eſt; ſic abſtinere à licitis voluptatibus matrimonij eſt per ſe honeſtum; quia non ſolùm quatenus fit propter Deum eſt honeſtum, ſed etiam ex propria ratione, quatenus ad per ſe hominem liberat multis rerum ſecularium curis, & reddit magis idoneum & expeditum ad functiones mentis, facitque ſimiliorem ſpiritibus Angelicis. & hac ratione eſt obiectum virtutis caſtitatis. Vnde caſtitas perfecta videtur ſpecie diſtingui à caſtitate coniugali; (quod etiam inſinuat D. Th q. 152. ar. 3.) quia alia ratio honeſti & laudabilis reperitur in abſoluta abſtinentia, alia in moderato vſu.

Caſtitas coniugalis ſpecie, diſtinguitur à perfecta.

95 *Materia caſtitatis.* Ex dictis facilè intelligas quæ ſit caſtitatis materia, & quod officium. Proxima enim materia ſunt interni concupiſcentiæ motus; hos enim vel comprimit, vel ſecundùm rationis normam componit.

Pudicitia. Remotior ſunt actus externi, qui vel ſunt præuij coniunctioni, vt aſpectus, oſcula, tactus; vel ſunt ipſa coniunctio. Et quidem vt hæc virtus circa ipſam coniunctionem verſatur, affectum ab ea auocando, vel debito modo ea vtendo, vocatur *caſtitas*. vt verò circa actus præuios ſimili modo ſe habet, *pudicitia*; vt Diuus Thomas annotauit. eſt tamen vna eademque virtus circa præuia, & circa principale. Vel certè dicitur *caſtitas*, quatenus inordinatum affectum & vſum venereorum reſecat; *pudicitia* quatenus pudori, qui in vſu illorum eſſe ſolet, eſt conformis. De laude caſtitatis vide Diuum Auguſtinum ſermone 249. de tempore.

DVBITATIO XIV.

Quid ſit virginitas.

D. THOMAS Q. 152.

Virginitas à virore dicta putatur, quia denotat immunitatem à cōcupiſcentiæ adustione. quæ aduſtio fit cum homo illius motibus conſentit.

96 *Dupliciter accipitur.* Dupliciter hoc nomen accipitur. Primò, Pro carnis integritate, libidinoſæ contagionis experte: & ſic nō eſt virtus, ſed quid naturale, cum quo naſcimur, quod etiam inuiti perdere poſſumus.

Secundò, Pro voluntate & propoſito illius integritatis, & puritatis ſeruandæ, vel perpetuò, vel ſaltem vſque ad tēpus coniugij: & hoc modo virtus eſt. & quidem ſi vſque ad tempus coniugij dumtaxat, non eſt propriè *virginitatis* virtus; nam ſimul conſiſtit cum propoſito virginitatis & integritatis violandæ) ſed ſtatus quidam caſtitatis, vt inquit Caietanus ar. 1. §. Ad euidentiam: vbi ad virginitatem, vt denotat ſtatum caſtitatis, duo requirit: Ex parte quidem corporis, non eſſe voluntariè pollutum: Ex parte animi, propoſitum ita ſe ſeruandi, niſi matrimonio iungatur.

97 *Definitio virginitatis.* At virtus *virginitatis* prorſus tale propoſitum excludit; quia neque in re, neque in affectu cum violatione ſtare poteſt. Hanc Diuus Auguſtinus lib. de ſancta virginitate, cap. 13. ſic definit: *Virginitas eſt in carne corruptibili incorruptionis perpetua meditatio.* Itaque hæc virtus in ſubiecto ſupponit & connotat *integritatem carnis*, & *immunitatem* à contagio libidinis, & formaliter in eo ſita eſt, quòd hanc perpetuò tueri intendat, omnia illi contraria vitando. *Meditationem* vocat, quia eſt propoſitum multam curam & meditationem poſtulans, vt illum theſaurum conſeruet.

98 *Obiectio. Integritas carnis.* Dices, Illa integritas, & puritas eſt quid naturale: ergo eius conſeruatio non eſt virtus, ſed quiddam per ſe indifferens. Confirmatur, quia habere illam non eſt obiectum per ſe honeſtum; ergo circa illam per ſe nō verſatur aliqua virtus; omnis enim virtus eſt amor & affectus boni per ſe honeſti.

Reſp. Reſp. Illam integritatem carnis dupliciter ſpectari poſſe. Primò Vt eſt à natura, vel vt eius conſeruatio non eſt in noſtra poteſtate: & hoc modo non eſt obiectum huius virtutis, quia non eſt laude aut vituperio digna. & hac ratione rectè dixit D. Tho. ar. 1. Integritatem carnis per accidens ſe habere ad virtutem virginitatis; nam ſine huius virtutis amiſſione poteſt amitti.

Quo modo ſit obiectū virtutis. Secundò, Vt ſubeſt noſtræ poteſtati: & ſic eſt obiectū virtutis; quia laudabile eſt, cùm in poteſtate tua fuerit libidinis contagione inquinari, non eſſe tamen inquinatum: ſicut laudabile eſt cùm potueris tranſgredi, non eſſe tranſgreſſum & ſeruaſſe innocentiam: nam illud ipſum per ſe eſt dignitas quædam & ornamentum naturæ rationalis, per quod & longiùs recedit à conditione brutorum, & propiùs accedit ad ſimilitudinem Angelorum, vt dictum eſt de caſtitate.

99 *Obiectio. Innocētia quid.* Dices, Innocentia, quæ conſiſtit in numquam peccaſſe mortiferè, eſt res laudabilis, & magnum ornamentum naturæ; non tamen requirit aliquam peculiarem virtutem, ſed ſufficiunt illæ virtutes, quæ impediūt peccata, quibus amittitur innocentia: ergo ſimiliter integritas illa non requirit aliquam virtutem, præter eam, quæ impedit actus carnales, quibus illa amittitur, quæ eſt caſtitas.

Reſp. Virginitas quomodo à caſtitate diſtinguatur. Reſpondeo, Hoc argumento rectè probari, virtutem *virginitatis* non diſtingui à *caſtitate*, niſi connotato; ſed eſſe ipſam virtutem caſtitatis in ſubiecto incorrupto. vtriuſque enim officium eſt vitare omnem libidinis contagionem, & ſubiectum ſeruare immune in poſterum à tali labe. Sed virginitas vlteriùs connotat hoc ſubiectum numquam anteà fuiſſe libidine contaminatum; quod non includit ratio caſtitatis. Itaque *virginitas*, vt eſt virtus, nihil eſt aliud quàm caſtitas perfecta, integritati & puritati carnis coniuncta. *Perfectam* voco, quæ conſiſtit in propoſito abſtinendi perpetuò ab omni voluptate carnali tam licita quàm illicita. Imperfecta enim eſt, quæ ſolùm ab illicita, vel ad tempus abſtinere proponit.

100 *Ad caſtitatem coniugalē ſe habet vt magnificētia ad liberalitatem.* Nec obſtat, quòd D. Thom. ar. 3. in corpuſc. dicat virginitatem ſe habere ad caſtitatem ſicut magnificentia ad liberalitatem; quia loquitur de caſtitate imperfecta, quatenus dicit propoſitum abſtinendi à voluptatibus illicitis; ſeu *ab inordinatione venereæ voluptatis*, vt ipſe inquit: reſpectu enim huius virginitas habet quamdam excellentiam, ſicut magnificentia ad liberalitatem: quia ſicut liberalitas verſatur circa ſumptus, & opera mediocria, magnificentia circa magna; ita caſtitas illa ſolum mediocre aliquid præſtat; dum illicitas dumtaxat voluptates abdicat: virginitas verò magnum quiddam & arduum, etiam conceſſas, perpetuò repudians. Proportio tamen nō tenet in omnibus; quia virginitas non reſpicit ſuum obiectum ſub ratione magni & ardui, ſicut magnificentia: neque hoc Diuus Thomas intendit, vt rectè Caietanus articulo tertio contra Martinum.

101 *Obiectum virginitatis.* Notandum eſt, etiamſi obiectum virginitatis, nempe conſeruatio integritatis & puritatis carnis, per ſe honeſtū ſit; tamen quia eſt valdè difficile, & ratio honeſtatis, quæ illi per ſe ineſt, non ſatis virium habet ad animos hominum abſque maioris boni ſpe alliciendos, raros vel fortè nullos in mundo eſſe, qui ſolo intuitu honeſtatis illius, rem tam difficilem amplectantur. Itaque plura motiua, & conſequēter plures virtutum rationes concurrunt ad animum permouendum, verbi gratia, quia Deo gratum; quia ipſi, voto dicatum; quia præbet facultatem meliùs Deo ſeruiendi; quia liberat à multis inutilibus & ſuperfluis curis. Vnde ad diuerſas virtutes iſte integritatis affectus pertinere poteſt. Et hac ratione Diuus Thomas indicat virginitatem, vt eſt virtus, importare propoſitum integritatis perpetuæ voto firmatum; (ſub hac enim conſideratione paſſim colitur) quo modo formaliter ad Religionem, & ratione ſolùm materiæ ad temperantiam pertinet. Non tamen negat D. Tho.

quin

Digitized by Google

quin virginitas etiã ſit virtus abſque voto, ratione propriæ honeſtatis, & pulchritudinis ſui obiecti.

DVBITATIO XV.

Vtrùm virginitas ſit præſtantior matrimonio.

D. THOM. Q. 152. ART. 4.

102 COMPARATIO fit non inter Sacramentum matrimonij (quod conſiſtit in ipſo contractu) & virginitatem, ſed inter ſtatum matrimonij & ſtatum virginitatis, vt diuerſas viuendi formas continent. In ſtatu virginitatis generatim cœlibatum intellige.

Sententia Iouiniani.

Iouinianus, etſi fateretur propter huius vitæ neceſſitatem, ne coniugales patiamur moleſtias, virginitatem eſſe præferendam; vnde nec ipſe vxorem habere volebat, vt refert Diuus Auguſtinus hæreſi 82. tamen apud Deum hos ſtatus pares fecit, affirmans non maioris eſſe meriti cultum virginitatis, quàm matrimonij. *Dicit*, inquit Hieronymus libro primo contra Iouinianum, *virgines, viduas, & maritatas, quæ ſemel in Chriſto lotæ ſunt, ſi non diſcrepent cæteris operibus, eiuſdem eſſe meriti.* Eadem docent hæretici noſtri temporis, quibus addunt etiam deteriora.

Sententia noſtrorum hæreticorum.

Primò, Virginitatem non ſolùm non eſſe maioris meriti apud Deum, ſed eſſe impiam ſuperſtitionem, ſi cum opinione cultus, id eſt, veluti obſequium Deo gratum ſeruetur: quia, inquiunt, omnis cultus à Deo non præceptus eſt ſuperſtitio. Secundò, Si ſeruetur ob huius vitæ commoditatem, vel ob Euangelij prædicationem commodiùs obeundam, non eſſe quidem per ſe malam; ſtultum tamen eſſe ſe ad illam obſtringere, aut illam velle ſeruare, niſi quis habeat ſingulare quoddam donũ continentiæ, quod pauciſſimis detur, & ſciat ſe illud habere. Ita Lutherus in libello, quem inſcripſit Epithalamium. Et Caluinus libro quarto Inſtitutionum, c. 13. §. 17. 18. & 19.

103 *Sententia Catholica.*

Sed fide tenendum eſt ſtatum virginitatis coniugio eſſe præferendum, non ſolùm ratione commoditatis huius vitæ, ſed etiam propter fructum ſpiritalem & maius meritum apud Deum, atque adeò propter vitam æternam. Probat id fusè D. Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum, & Diuus Auguſtinus libro de bono coniugali, & lib. de ſancta virginitate. Nos præcipua dumtaxat argumenta adducemus.

1. Probatur ex Scriptura.

Probatur ergo Primò, Ex Scripturis. Mat. 19. cùm diſcipuli dixiſſent; *Si ita eſt cauſa hominis cum vxore, non expedit nubere: Dominus dixit illis, non omnes capiunt verbũ iſtud ſed quibus datum eſt: ſunt enim eunuchi, qui de matris vtero ſic nati ſunt, & ſunt eunuchi, qui facti ſunt ab hominib⁹: & ſunt eunuchi, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum; qui poteſt capere capiat.*

Ex hoc loco tria perſpicuè colliguntur. Primò, Virginitatem eſſe coniugio præferẽdam; approbat enim Dominus quod dixerant diſcipuli, Non expedit nubere. Si non expedit nubere; ergo expedit non nubere, vt Hier. inquit: melior ergo virginitas nuptijs.

Quid ſit propter regnum cælorum.

Secundò, Virginitatem eſſe præferendam propter regnũ cælorum, id eſt, vitam æternam, & non tantùm propter vitæ huius commoditatem. Hæretici per *regnum cælorum* intelligunt prædicationem Euangelij. Sed contrà. Quia ſic caſtratio illa, quam Chriſtus commendat, non pertineret ad feminas; (his enim non competit Euangelij prædicatio) ſed ad ſolos viros, eoſque pauciſſimos, nimirum verbi diuini prædicatores. quod repugnat ipſi Caluino, qui ſuprà numero 18 & 19. profeſſionem cœlibatus etiam feminis, ſed ſenioribus permittit. Deinde eſt contra communem ſententiam Patrum, qui hic præmium vitæ æternæ intelligunt.

Omnes inuitantur.

Hieronymus lib. primo contra Iouinianum exponens hæc verba: *Proponit*, inquit, *ἀγωνοθέτης præmium, inuitat ad curſum, tenet in manu virginitatis brauium, oſtendit puriſſimum fontem, & clamitat; Qui ſitit, veniat & bibat.* D. Aug. l. de ſancta virginit. c. 23. *Quid veracius, quid lucidius dici potuit? Chriſtus dicit, veritas dicit, eos, qui pio propoſito ab vxore ducenda ſe continuerint, caſtrare ſeipſos propter regnum cælorum: & contrà, humana vanitas impia temeritate contendit,* (notent hoc hæretici) *eos, qui hoc faciunt, præ-*

Merces virginitatis.

ſentem tantummodò neceſſitatem moleſtiarum coniugalium deuitare, in regno cælorum amplius quidquam cæteris non habere. Chryſoſtomus hom. 63. in Matth. *His omnibus ad optandam eligendamque virginitatem inducit. Poſſibile namque id eſſe hominibus, hoc ferè modo confirmat: Cogita tecũ, ſi aut à natura eunuchus eſſes, aut iniuria hominum ſic effectus: quid faceres, cùm & huiuſmodi voluptate careres, & nullam carendo mercedem conſequereris? Gratias igitur Deo agas, quia magna præmia, rutilanteſque coronas habebis, ſi ita viues, quemadmodum ſine illo præmio illi*, &c. D. Baſilius lib. de vera virginitate, de iſtis ſpadonibus loquens. *Ipſi ſemet propter regna cælorum ad virginitatis præclarum certamen exercent: coniugiumque & ſimul omne ſæculum, eius ſeruandæ cauſa, contemnunt, regnum cæleſte cum ſudore & glorioſis laboribus rapiſſunt.* Omitto cæteros; omnes enim idem docent.

Virginitatem omnibus eſſe poſſibilem.

104 Tertiò, Colligitur virginitatem proponi omnibus, illamque ſeruare, per gratiam Dei eſſe in noſtra poteſtate: omnes enim ad illam inuitat, cùm ait: *qui poteſt capere, capiat:* ſicut omnes inuitat ad fidem & doctrinæ ſuæ conſiderationem, cùm ait: *Qui habet aures audiendi, audiat.* Ita docent Patres omnes, Hieronymus & Chryſoſtomus in verbis allatis, & idem Chryſoſtom. hom. illa 63 explicans illa verba *Qui poteſt capere, capiat. Ita*, inquit, *magis animat atque incendit; vel quia magnitudinem virtutis oſtẽdit; vel quia inæſtimabili miſericordia ſua noluit rem in neceſſitatem legis concludere. Et ad hac poſſibile id eſſe monſtrat, vt eligendi cupidius creſcere poſſit.* Deinde obijcit; *Si electionis opus id eſt*, inquiens, *quo modo dixit; Non omnes capiunt, ſed quibus datum eſt?* Reſpondet, *Vt ſingulare id eſſe certamen perdiſcas, non vt forte datam neceſſitatem ſuſpiceris. his enim datum eſt, qui ſponte id eligunt. quod ideò dixit, vt oſtenderet ſuperiore auxilio nobis opus eſſe; quod quidem omnibus paratum eſt, ſi volumus in hac lucta ſuperiores euadere. ſolitus quippe eſt, quando res ardua proponitur, vti hoc modo dicendi* ſimilia habet Cyp. l. de habitu virg. Baſil. l. de vera virg. & alij, qui docent generatim omnes ad continentiam inuitari.

Quibus datum ſit capere.

Obiectio.

Dices, Si omnes id poſſunt capere, quo modo dicit Dominus: *Qui poteſt capere, capiat?*

Quo modo omnes poſſunt vel nõ poſſunt capere.

Reſpondeo, *Capere* hoc loco eſt practicè intelligere, id eſt iudicare hoc ſibi expediens eſſe ad ſalutem; ita vt affectus quoque in id trahatur. Itaque non omnes poſſunt *capere*, nimirum potentia propinqua & ſufficiente: quia nõ omnes ſatis ſunt inſtructi vt tantum bonum intelligant, nec diuinitus excitati vt illud ament. omnes tamen poſſunt *capere* potentia remota, quæ in actum reduci valeat, ſi velint. omnes enim (de Chriſtianis loquor) cùm audiunt virginitatis fructus prædicari, poſſunt petere à Deo vt illuminentur, & illam valeant amplecti. Simili modo, omnes qui audiunt fidei prædicationem poſſunt credere, quamuis fides non minùs ſit donum Dei quàm continentia. cur autem tali modo loquendi vtatur, ſuprà explicatum ex Chryſoſtomo.

105 *Probatur ex c. 7. prioris ad Cor.*

Eadem veritas probari poteſt ex capit. ſeptimo prioris ad Corinth. vbi multa in hanc ſententiam habentur. Apoſtolus enim quæſtionibus Corinthiorum reſpondens dicit, Primò, *Bonum eſt homini mulierem non tangere.* vnde infert Hieronymus: ergo malum eſt tangere, id eſt, minus bonum. Nec obſtat quod ſubdit Apoſtolus; *Propter fornicationem autem vnuſquiſque ſuam vxorem habeat, & vnaquæque ſuum virum habeat.* Non enim vult dicere vt quiſque propter fornicationem ducat vxorem; alioquin vt rectè Hieronymus ait, *hac excuſatione libidini fræna laxaſſet, vt quotieſcumque vxor moritur, toties ducenda ſit alia, ne fornicemur: ſed ſuam*, inquit, *habeat, id eſt, ſua vtatur, quam habebat antequam crederet*, quod ſequentibus verbis fuſiùs explicat; *Vxori vir debitum reddat*, &c.

Secundò dicit, *Volo omnes vos eſſe ſicut meipſum*, id eſt, opto vos omnes eſſe cælibes; præfert ergo cœlibatum coniugio.

Tertiò, *Dico autem non nuptis & viduis; bonum eſt illis, ſi ſic permaneant, ſicut & ego.* Hic rurſus cœlibatum præfert.

Quartò, *De virginibus præceptum Domini non habeo* (nimirum vt maneant in virginitate) *conſilium autem do tamquam miſericordiam conſecutus à Domino, vt ſim fidelis.* Nec obſtat quod ſubdit; *Exiſtimo enim hoc bonum eſſe*

propter

Digitized by Google

propter inſtantem neceſſitatem: quaſi uirginitatem præferat propter neceſſitates huius uitæ. nam per *inſtantem neceſſitatem* intelligit neceſſitatem moriendi quotidie impendentem, & uitæ huius breuitatem; ut ipſemet paulò pòſt explicat, cùm ait, *Hoc itaque dico, fratres, tempus breue eſt, reliquum eſt, vt & qui habent vxores, tamquam non habẽtes ſint*, &c. ut ergo tempus redimamus, & breue illud incertumque ſpatium uitæ, quod nobis ſupereſt, ſaluberrimè expendamus, nobis utiliſſima eſt uirginitas.

Inſtans neceſſitas.

Quintò, *Solutus es ab vxore, noli quærere vxorem*, & cætera.

Sextò, *Qui matrimonio iungit virginem ſuam, benè facit, & qui non iungit, meliùs facit.*

Septimò, *Beatior erit ſi ſic permanſerit*, (nimirum libera à uiro) *ſecundum meum conſilium: puto autem quod & ego ſpiritum Dei habeam.*

Denique probat idipſum Apoſtolus hac ratione; *Mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini ſunt, vt ſit ſancta corpore & ſpiritu: quæ autem nupta eſt cogitat quæ ſunt mundi quomodo placeat viro*, &c. ubi rationem adfert cur uirginitas matrimonio ſit præſtantior; nimirum quia illa liberat hominem uinculis ſæculi & præbet facultatẽ perfectè ſeruiendi & vacandi Deo: hoc uerò ſæculi uinculis aſtringit, & iſtam facultatem eripit.

Idem probatur Apocalypſis 14. *Nemo poterat dicere canticum, niſi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti ſunt de terra. Hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt coinquinati, virgines enim ſunt. hi ſequuntur agnum quocumque ierit.* Vbi inſinuatur eximium quoddam præmiũ præparatum uirginibus, quod alijs non dabitur. quem locum eleganter tractat Augu. l. de ſancta uirgini. c. 27. 28. & 29 & Hierony. ſup.

2. Ex Patribus. Secundò Probari poteſt ex Patribus, quorum teſtimonia ſunt infinita, nec hæretici diffitentur. Vide Auguſtinum, & Hieronymum locis citatis, Cyprianum de habitu uirginum, Ambroſium libro 1. de uirginibus, Baſil. de uera uirginitate.

106 *3 Probatio ex ratione.* Tertiò Probatur ratione. Primò, Coniugium per ſe non eſt bonum uirtutis, ſed naturæ, & indifferens, per ſe nulla laude dignum. Vnde Hieronymus, *Non peccat*, inquit, *ſi duxerit uxorem; non tamen benè facit, ſi duxerit*: intellige *non benè facere* per ſe loquendo, nempe ſi nihil aliud quam ipſum matrimonium, eiuſque commoda, voluptates & ſobolem ſpectauerit, vt paſſim homines ſolẽt: nam nec amor ſobolis & poſteritatis per ſe eſt virtutis, ſed naturæ tantùm affectus. vnde omnibus communis; & nemo inde præcisè laudem meretur. Idem colligitur ex lib. 3. hypognoſt. vbi inter cetera, quæ de bono naturæ oriuntur, & adiaphora cenſentur, numeratur *velle ducere vxorem*. Virginitas verò eſt bonum honeſtum, eximiæ virtutis obiectũ, adeò vt apud omnes gentes ſemper in admiratione fuerit habitum, quaſi humanam conditionem ſuperans, & ſoli numini dicandum, vt conſtat de Veſtalibus Romanorum, de Bonzijs Iaponenſium & Sinenſium, de Monachis Turcorum, &c.

Secundò, Matrimonium quoad vſum & inclinationem conuenit homini ſecundùm portionem inferiorem, qua ſimilis eſt brutis: virginitas autem conuenit homini magis ſecundùm portionem ſuperiorem, qua ſimilis eſt Angelis. Etſi enim integritas incorruptionis ſit in carne; inclinatio tamen ad illam & affectus non ineſt carni, ſed ſpiritui; neque eſt naturalis, ſed ſupernaturalis, & cæleſtis, vt pulchrè explicat Ambroſius libro 1. de virginibus. Vnde ſimiles facit Angelis, iuxta illud Domini, Matthæi 22. *In reſurrectione neque nubent, neque nubentur, ſed erunt ſicut Angeli Dei in cælo.* Et D. Auguſtinus libro de ſancta virginitate cap. 13. *Habeant coniugia bonum ſuum, non quia filios procreant, ſed quia honeſtè, quia licitè, quia pudicè, quia ſocialiter procreant, & procreatos pariter, ſalubriter, inſtanter educant, quia tori fidem inuicem ſeruant, quia ſacramẽtum connubij non violant: hæc tamen omnia humani officij ſunt munera. Virginalis autem integritas & per piam continentiam ab omni concubitu immunitas, angelica portio eſt; & in carne corruptibili, incorruptionis perpetua meditatio. Cedat huic omnis fœcunditas carnis, omnis pudicitia coniugalis*, &c.

Eſt angelica portio.

Tertiò, Actus proprius & præcipuus matrimonij habet coniunctam maximam verecundiam: vnde etiam requirit ſecretum; nec quiſquam eſt tam impudens, quin teſtes omnes, famulos, cognatos, paranymphos, etiam ſuos liberos, qui ſunt ipſius matrimonij fructus, abeſſe velit, quando illi actui dat operam; vt docet D. Auguſtinus libro 14. de ciuitate, capite 18. & 20. quod eſt euidens ſignum in hoc opere ineſſe turpitudinem & dedecus, illudque minùs decere hominem, qua homo eſt: non enim niſi de re turpi & dedecoroſa erubeſcimus. Ratio eſt, Tum quia præterquã quòd ille actus conuenit homini, qua parte ſimilis eſt brutis, membra in illo non obediunt rationi: de qua inobedientia, cùm ſit pœna peccati, inflicta propter inobedientiam mentis erga Deum, erubeſcit animus; vt docet D. Auguſtinus dicto libro 14. capite 17. & ſequentibus. Quamquam non dubitauerim etiam in ſtatu naturæ nudæ talẽ verecundiam fuiſſe futuram. Turpe enim eſt animo carnem ſuam regere non poſſe: tunc tamen non fuiſſet pœna peccati, ſed naturæ imperfectio. Deinde quia in actu illo *penè omnis acies & quaſi vigilia cogitationis obruitur*; vt Auguſtinus ait. Indecorum autem eſt menti ita à carnis voluptate vinci, vt quaſi ſui compos, ſuique iuris non ſit.

Duplex cauſa erubeſcendi.

Quartò, Matrimonium implicat hominem voluptatibus carnis, quæ maxime mentem à ſtudio orationis & rebus ſpiritualibus impediunt. vt enim D. Auguſtinus libro 14. de ciuitate, capite 16. docet, illa voluptas hominem intrinſecùs & extrinſecus ſibi vindicat, totumque commouet animi ſimul affectu cum carnis appetitu coniuncto atque permixto: unde animus efficitur carnalis, plenus cogitationibus & affectibus carnalibus. Itaque Apoſtolus 1. ad Corinthios 7. monet abſtinere ab vſu coniugij, quando orationi vacandum. Et Hieronymus, *Oro te*, inquit, *quale illud bonum eſt, quod orare prohibet? quod corpus Chriſti accipi non permittit? quamdiu impleo mariti officium, non impleo Chriſtiani*. &c.

Quintò, Implicat ſolicitudinibus huius ſæculi. Primò, Vt alter alteri placeat. Secundò, Vt ipſi cũ familia honoratè inter ſuos viuant. Tertiò, Vt proles decenter educent. Quartò, Vt amplam hæreditatem illis relinquant: quibus in rebus videmus coniuges paſſim adeò occupari, vt vix dimidiam horam per hebdomadam ſeruitio diuino impendere queant. Colligitur ex Apoſtolo ſuprà. Declarat hoc D. Baſilius libro de vera virginitate: *Quæ*, inquit, *mortali connubio coniuncta eſt, ad ſuam ipſius curam, viri quoque alterà adiecta, geminam in vna anima ex coniuncto ſibi corpore ſolicitudinem neceſſariò ſuſtinet: nec ea vnius tãtùm corporis cauſa laborat, ſed in vna anima, & ad ſuum, & ad viri corpus curandum iugiter intenta diuiditur. Vbi verò filios poſt cubiculi ſolemnia, & ſecreta commercia parturire, ac in lucem edere cœperit, per vnumquemque naſcentem animo ſcinditur, & præſentibus miſerijs, naſcituri cura ſemper adijcitur*, &c. 107

Sextò, Adfert intolerabile onus viuendi ſemper cum eodem coniuge, & ei in officio coniugali obſequendi. Niſi enim ſumma ſit morum cõſenſio, diuturna illa cohabitatio parit mutuum faſtidium: & multæ intercurrunt offenſiones quæ animos diuellunt, & veluti antipathiam quamdã ingenerant, vt ſæpè mutuum conſpectum vix ferre poſſint; nihilominùs matrimonij nexu tamquam compedibus vincti, non poſſunt ſe inuicem effugere, ſed coguntur ſemper unà manere, comedere, bibere, dormire, & vel inuiti in actu cõiugali ſibi mutuò obſequi; vt meritò dixerit Sapiẽs, Eccleſiaſtici 7. *Inueni amariorem morte mulierem*.

Ex his diſcriminibus poſſumus ſic ratiocinari. Id eſt melius & Deo gratius, per quod homo magis auocatur à voluptatibus carnis & curis huius ſæculi: ſed uirginitas eſt talis: ergo eſt præſtantior & gratior Deo quàm cõiugium. Secundò, Id eſt melius & Deo charius, quod maximè præbet facultatem orandi, & Deo ſeruiendi: ſed virginitas talem facultatem maximè præbet, & matrimonium eamdẽ impedit, vt patet ex dictis, & docet expreſsè Apoſtolus 1. ad Corinthios 7. ergo, &c. Tertiò, Id eſt melius, & Deo charius, per quod homo propter Deum abſtinet à maximis carnis uoluptatibus, & ſe totum Deo conſecrat, quàm id per quod ſe totum rebus ſæculi & uoluptatibus immergit: atqui talis eſt virginitas: ergo, &c. Denique id eſt melius, quod Dominus noſter, quod Apoſtoli, & præcipui Sanctorum complexi ſunt: ſed hi complexi ſunt uirginitatem, uel ſi aliqui eorum iuncti erant matrimonio, abſtinuerunt ab uſu cõiugij, ut Hier. de Apoſtolis ait: ergo, &c. 108 *Rationes in forma.*

Sed

Digitized by Google

109 *Obiectiones.* 1. Sed contrà obijcitur Primò, Geneſis 1. *Creſcite, & multiplicamini, & replete terram*. Hîc Dominus uidetur dare præceptum coniugij, ac proinde vetare virginitatem. Cõfirmatur ex Apoſtolo 1. ad Timotheum 5. *Volo iuniores nubere, filios procreare, matresfamilias eſſe*.

Reſp. Reſpondeo Primò, Præcepto illo Geneſeos non imponi obligationem ſingulis, ſed primò & per ſe ipſi multitudini, ſeu generi humano. vnde non tenêtur ſinguli illud exequi, ſed ſufficit ſatis multos eſſe in genere humano, qui huic officio non deſint, quantum nimirum opus eſt ad generis humani propagationem. Ita D. Thomas artic. 4 ad 1. Et ſanè ſi hoc argumentum aliquam vim haberet, ſequeretur Chriſtum Dominum, vtrumque ſanctum Ioannẽ, & præcipuos Sanctorum contra præceptum diuinum feciſſe.

Reſp. 2. Reſpondeo Secundò, Illis verbis non tam ſignificari præceptum, quàm benedictionem, per quam tribuit eis generandi facultatem & fœcunditatem; quod apertè indicant illa verba: *Benedixitq; illis Deus & ait, Creſcite & multiplicamini, & replete terrã, & dominamini piſcibus maris*, &c. *Eſt benedictio, non præceptum.* Sunt ergo verba benedicentis, fœcunditatem & dominium tribuentis, non præcipientis. Simili modo paulò antè benedixit piſcibus & auibus, dicens; *Creſcite & multiplicamini, & replete aquas maris, auesque multiplicentur ſuper terram*. vide D. Auguſt. lib. 14. de ciuitate Dei cap. 21. Fateor tamen initio mundi non vi illius præcepti, ſed iure naturali ob neceſſitatem propagandæ naturæ ſingulos ad matrimonium contrahendum fuiſſe obſtrictos: qua neceſſitate, propagato iam ſatis humano genere, ceſſante, ceſſauit etiam obligatio illius præcepti: ſicut ceſſante neceſſitate & inopia pauperis, deſinit obligatio præcepti naturalis eleemoſynæ. *Deſinit*, inquam, non in actu primo; (manet enim ſemper habitualis obligatio pro tempore, quo poſſet incidere neceſſitas) ſed in actu ſecundo; quia hîc & nunc non tenemur ad opus. Pari modo non tenemur hîc & nunc ad matrimonium, niſi fortè poſita tali neceſſitate, qualis erat initio mundi, & ſtatim poſt diluuium.

Ad locum Apoſtoli Reſpondeo, Illum loqui de iunioribus feminis, maximè viduis, quæ ſe non continebant; vt patet ex illis verbis: *nullam occaſionem dare aduerſario maledicti gratia*. id eſt, ne malè viuendo & fornicando, dent occaſionem gentilibus malè loquendi de Chriſtianis, & eorum religionem calumniandi. has expedit nubere, quia id melius eſt, quam ſub ſpecie cœlibatus mala vita religionẽ Chriſtianam infamare.

110 *2. Obiectio.* Obijcitur Secundò, Id eſt melius, quod plus boni confert mundo: ſed matrimonium plus boni in mundum adducit, quam virginitas: parit enim multas proles, quæ poſteà piè inſtitutæ multa ad gloriã Dei acturæ ſunt, & Deũ perpetuò in beatitudine laudaturæ. Confirmatur, quia totum bonum generis humani eſt ex matrimonio: ſublato enim matrimonij officio periret mundus, & omnia bona opera conciderent.

Reſp. Reſpondeo, Si hoc argumentum valeret, probaret etiã opus matrimonij omnibus alijs operibus bonis eſſe præferendum: quia ſine illo cetera omnia concident: priùs enim quiſque dẽt naſci, quod fit per vſum matrimonij, quàm poſſit aliquid boni operari. vnde etiam expediret ducere quam plurimas vxores, vt plurimæ proles ſuſcipi poſſint, quæ poſteà ſaluæ fiant. *An coniugium plus boni conſeruat mundo.* vide D. Auguſtinum de ſancta virginitate cap 9. vbi hoc argumentum ſoluit. Primùm igitur negari poteſt maior in ſenſu ad noſtrum propoſitum accommodato. *Melius* enim hîc uocamus, quod eſt magis ſalutare, magiſque expediens homini ad ſalutem: quo modo non ſemper eſt melius, quod plus boni confert mundo, ut patet in cura paſtorali, in adminiſtratione regni, alijſq; functionibus publicis, per quas etſi multum boni poſſit fieri in mundo; tamen melius & perfectius eſt ſeruire Deo in Religione. Sic qui pecunia ſua emit multos ſeruos ethnicos ut eos faciat Chriſtianos, non audebit pecuniam ſuam comparare muneri ſacræ uirginitatis, ut Auguſtinus ait. Id enim melius, quod hominem magis cum Deo coniungit, eique magis gratum efficit: quale non eſt matrimonium, ſed uirginitas. Secundò, Negari poteſt minor: matrimonium enim non plus boni confert mundo, quam uirginitas, ſed multò minus. matrimoniũ enim per ſe ſolùm producit peccatores & filios iræ, uirginitas autem producit eoſdem in eſſe Chriſtiani & filij Dei: ſanctificatio enim illorum per Sacramenta, & pia inſtitutio fit per miniſtros Eccleſiæ, qui uirginitatem ſeu cœlibatum colunt. Deinde plus boni eſt, uacare Deo, eiuſque obſequio totum eſſe addictum, quod facit virginitas, quàm vacare liberorum procreationi. minimum enim bonum diuinum maioris eſt momenti, quam totum bonum creaturarum. Denique Deus, mundo iam ſatis repleto, non quærit qui filios hominum & peccatores procreent, quorum ſatis magnus eſt numerus; ſed qui illos cõuertant & regenerent in filios Dei: ad quod aptiſſima diſpoſitio eſt virginitas, non matrimoniũ. ſicut enim matrimonium eſt inſtitutum ad replendam terram, ita virginitas ad replendum cælum; vt Hieronymus ait lib. 1 contra Iouinianum, & Tertullianus lib. de monogamia.

Ad confirmationem. Bonum virtutis eſt ex matrimonio ſolùm remotè, quatenus natura ſupponitur gratiæ. vnde non poteſt ex hoc colligi eius perfectio: ſicut nec perfectio carnis aut ſenſuum externorum, ex eo quòd ſine his concideret mundus, & non poſſemus mereri. Addo virginitatem eſſe præferendam per ſe, & quamdiu non eſt periculum defectu coniugij periturum mundum.

3. Obiectio. Obijcitur Tertiò, Nihil aſſumendum in cultum, niſi quod Deus præcepit; iuxta illud Deuteronomij 12. *Quod præcipio tibi, hoc tantùm facito Domino, nec addas quidquã, nec minuas*: ſed Deus virginitatem non præcepit: ergo nõ poteſt aſſumi ad colendum, & gratum obſequiũ Deo exhibendum, quinimò eſt ſuperſtitio & ἐθελοθρησκεία.

Reſponſio. Reſp. Maiorem eſſe non ſolum falſam, ſed etiam fatuã, & omni ſpecie veritatis deſtitutam; vt ſupra lib. 2. cap. 40. dub. 6. oſtenſum eſt.

111 *4. Obiectio.* Obijcitur Quartò, Nemo poteſt continere, niſi habeat donum continentiæ; Matth. 19. *Non omnes capiunt verbũ hoc, ſed quibus datum eſt*. & Sapientiæ 8. *Nemo poteſt eſſe continens niſi Deus det*: ſed hoc donum non omnibus datur: ergo ſtultè facit, qui continentiæ ſe addicit, neſciens an hoc donum habeat. ſtultum enim eſt ſe obſtringere ad id, quod neſcit an poſſit implere.

Reſp. Reſpondeo Primò, Si hoc argumentum valeret, nemo etiam poſſet amplecti fidem Chriſti, niſi antè ſciret ſe donum fidei & perſeuerantiæ habere: nec quiſquam poſſet iungi matrimonio, niſi ſciret ſe donum continentiæ coniugalis habere, quæ non minùs eſt donum Dei, quàm continentia virginalis, iuxta illud Apoſtoli 1. ad Corinth. 7. *Vnuſquiſque proprium donum habet ex Deo, alius quidem ſic, alius verò ſic*.

Dupliciter haberi poteſt donum continentiæ. Reſpondeo Secundò, Sicut auxilium amici dupliciter haberi poteſt, nimirum in actu primo, cùm amicus eſt paratus ferre opem, ſi rogetur; & in actu ſecundò, cùm re ipſa iuuat: ita donum continentiæ dupliciter haberi poteſt; in actu primo, ſeu in præparatione diuina, & in actu ſecundo. Omnes igitur qui cupiunt continere, habent donum continentiæ in actu primo: Deus enim ex parte ſua paratus eſt illos iuuare, vt reipſa continentiam præſtent; ac proinde in poteſtate illorum eſt habere donum continentię in actu ſecundo, ſi ex parte ſua collaborare, & idonea remedia adhibere voluerint; vt docet D. Chriſoſtomus ſuprà homilia 63. in Matthæum, Hieronymus in cap. 19. Matthæi, Auguſtinus lib. 6. confeſſionum, cap. 11. in fine.

Remedia contra tentationes carnis ex parte noſtra. Remedia autem quæ ex parte ſua adhibere debent, potiſſimùm ſunt tria; *oratio*, *ieiunium*, & *feminarum deuitatio*. cùm enim tentationes carnis oriantur vel ex ſuggeſtione diaboli, vel ex redundãtia cibi & potus, vel ex feminarum aſpectu & conſuetudine. contra primum adhibenda oratio, (ſub qua comprehendimus etiam Sacramentorũ, præſertim Sanctiſſimæ Euchariſtiæ, vſum: hoc enim eſt *frumentum electorum, & vinum germinans virgines*, Zachariæ. 9.) Contra ſecundum, ieiunium. Contra tertium, vitatio aſpectus, & nimiæ familiaritatis feminarum. quibus ex parte noſtra adhibitis, non deerit donum continentiæ in actu ſecundo, quo facili negotio continentiam præſtemus.

DVBITATIO XVI.

Quibus modis virginitas amittatur.

DICO Primò, Virginitatis virtutem amitti omnibus illis modis, quibus amittitur caſtitas: quia reipſa ab hac non diſtinguitur, ſed ſolùm ratione & connotato, 112

vt

vt dictum eſt. vnde etiã deſideriis turpibus perditur: quod confirmatur ex D. Auguſtino lib. 1. de ciuit. cap. 18. vbi docet etiam corporis ſanctitatem amitti per conſenſum in opus turpe. Idem dicendum de moroſa delectatione.

113 Petes, An etiam voluntate nubendi?

Virginitatis virtus, non ſtatus nudo conſenſu amittitur.

Reſp. Ipſam virtutem virginitatis amitti; quia hæc in propoſito abſtinendi perpetuò, etiam à conceſſa voluptate conſiſtit. *Virginitas* tamen amitti vulgò non dicitur; quia manet corporis integritas, atque adeò ipſe ſtatus, qui communiter nominatur virginitas.

114 Dico Secundò, Non amitti violatione carnis, ſi hæc nullo modo eſt voluntaria. eſt communis ſententia DD. quã pulchrè docet D. Auguſtinus ſupra, *Quis*, inquit, *ſana mẽte putauerit ſe perdere pudicitiam, ſi fortè in apprehenſa, vel oppreſſa carne ſua exerceatur & expleatur ibi do nõ ſua? ſi enim hoc modo pudicitia perit, profectò pudicitia virtus animi non erit, nec pertinebit ad ea bona, quibus rectè viuitur, ſed in bonis corporis numerabitur: qualia ſunt vires, pulchritudo*, &c. *Si autem animi bonum eſt, etiam oppreſſo corpore non amittitur.* & infrà: *Et ideò cùm eis* (cõcupiſcentijs) *non cedere inconcuſſa intentione perſiſtit, nec de ipſo corpore perit caſtitas, quia eo ſanctè vtendi perſeuerat voluntas, & quantum in ipſo eſt, etiam facultas.*

115 Petes, An ergo talis virgo, quæ vi oppreſſa fuit, poſſit accipere velum conſecrationis.

An poſſit conſecrari.

Reſpondeo, Si ipſa eſt certa ſe nullo modo delectationi iſti conſenſiſſe, & res eſt occulta, videtur poſſe conſecrari: nam vt ait D. Thomas art. 1. ad 3. ſi contingat præter animi propoſitum, aliquo caſu membri integritatem corrũpi; nõ magis præiudicat virginitati, quàm ſi manus, vel pes corrumpatur. vnde talis poteſt dicere ſe incorruptam, nimirũ corruptione voluntaria. Confirmatur ex D. Auguſtino ſuprà, vbi dicit, tali virgini *nihil de corporis ſanctitate perijſſe*: eamque parem facit illi, *cuius integritatem obſtetrix, ex iuſta cauſa: manu velut explorãs, caſu, dum inſpicit, perdidit*: atqui non eſt dubitandum hanc poſſe velari: ergo & illa poterit.

Nec obſtat decretum Leonis, quod refertur capite Illæ autem. 32. q. 5. quia loquitur quando res erat notoria: tunc enim ob ſuſpicionem conſenſus, & indecentiam externam non ſunt velandæ. Deinde non tam videtur eſſe præceptum, quàm conſilium: ſic enim ait, *Illæ autem famulæ Dei, quæ integritatem pudoris oppreſſione barbarica perdiderunt, laudabiliores erunt in humilitate, ac verecundia, ſi ſe incontaminatis nõ audeant comparare virginibus. quãuis enim omne peccatum ex voluntate naſcatur, & potuerit corruptione carnis mens inuicta non pollui; minùs tamen hoc illis oberit, ſi quod potuerunt animo non amittere, ſe doleant vel corpore perdidiſſe.*

116 Dico Tertiò, Si violatio integritatis, vel puritatis carnis fuit voluntaria, amittitur virginitas irrecuperabiliter. eſt communis; ſententia DD. D. Thomæ art. 3. ad 3. Caietani ibidem. & colligitur ex D. Hieronymo, epiſt. 22. quæ eſt ad Euſtochium, de cuſtodia virginitatis, *Audenter loquar; cùm omnia poſſit Deus, ſuſcitare virginem non poteſt poſt ruinam: valet quidem liberare de pœna, ſed non vult coronare corruptam.* Idem docet D. Baſilius libro de vera virginitate; *Ceterùm*, inquit, *ſi hoc amittas patrimonium integerrimæ caſtitatis, quamuis illa omnia facias quæ dixi, cælùmque ac terras, maria & abyſſos, immenſumque aerem peruagata fueris, nulla omnino ratione hoc recuperare tũ poteris. Quo enim pacto quod corruptum ſemel incorruptũ fiet? qua ratione quæ cognouit virum, quaſi non agnouerit, exiſtimabitur?* Et infrà: *Pœnitentia quidem peccatum relaxari certum eſt: verùm quæ corrupta eſt, quaſi inuiolata perſtiterit, redintegrari omnino non valens, dum viuit lugebit.* Ratio eſt, quia ſicut innocentia denotat animam nunquam peccato mortifero fuiſſe contaminatam: ita virginitas includit, vel connotat carnem numquam voluntariè eſſe violatam aut libidine pollutam. vnde ſicut vno peccato mortifero, irrecuperabiliter perit innocentia; ita virginitas vno actu libidinis. ſicut tamen omnes virtutes, quæ cũ innocentia erant, & quidquid eſt poſitiuæ perfectionis, recuperari poſſunt; ita etiã quidquid eſt poſitiuæ perfectionis in virtute virginitatis, recuperari poteſt: non tamen dicetur virginitas; quia hoc nomen negationem experientię voluntariæ libidinis donat. tota enim ratio cur innocentia & virginitas recuperari nequeant, eſt, quia negationem cõ

Amiſſio irrecuperabilis.

Cur non poſſit recuperari.

notant, quæ ſemel ablata nequit reſtitui: quia ad actũ præteritum, quo ablata eſt, tollendum, non eſt ulla potentia: qui enim ſemel fuit, fieri nequit ut numquam fuerit.

Petes, Quibus modis ita amittitur, ut non poſſit abſolutè recuperari? 117

Quibus modis amittitur.

Reſpondeo, Primò, Ex parte uiri, per copulam carnalẽ: ex parte fœminæ, per uoluntariam clauſtri uirginalis uiolationem, ſiue in matrimonio, ſiue extra; idque ſiue per copulam, ſiue per aliam turpitudinem. Hic modus eſt maximè notus, adeò ut etiam uulgò ſciatur hac ratione uirginitatẽ in perpetuum amitti.

1. Per copulam.

Vnde tali modo corrupta non poteſt umquam uelari, nimirum uelo conſecrationis, quod ab Epiſcopo anno 25. ætatis accipitur; de quo eſt Canon P. j Papæ ca. Virgines. 15. & Gelaſij cap. Deuotis. 11. & Concilij Africani 3. cap. 14. Placuit. 20. quæſt. 1. Huius conſecrationis forma habetur in Pontificali Romano pag. 186. & ſequentibus. Secùs de uelo profeſſionis. Nec refert etiamſi res ſit occulta, & paſſim habeatur uirgo, ſitque pro uirgine admiſſa & profeſſa; & ſcandalum naſcetur, ſi reijceretur; ut multi DD. tradunt, D. Thomas in 4. d. 14. quæſt. 1. ar. 15. & Caietanus in Summa, v. Virginum conſecratio, Fumus eodem, num. 3. Siueſter v. Conſeratio uirginum, num. 2. quia ut ijdem aiunt, in ſacramentalibus Eccleſiæ actionibus non debet interuenire fictio, ſicut nec in Sacramentis: atqui fictio eſſet, ſi ea, quæ uerè nõ eſt uirgo, uocaretur uirgo. Deinde illa conſecratio eſt propria uirginum: ergo nullo modo poteſt non uirginibus applicari; ſicut conſecratio aquæ non poteſt applicari vino.

Talis non poteſt velari.

Addunt tamen, hoc caſu, quando eſſet periculum ſcandali, poſſe illas benedici omiſſis ijs, quæ ſunt de ſubſtantia conſecrationis, & mutato nomine uirginitatis, in nomen caſtitatis, uel continentiæ.

Dices, Quid ſi Epiſcopus rem norit ex ſola confeſſione? Quid ſi illa cautela nihil proſit ad uirginis famam tuẽdã, & re detecta impendeant grauiſſima incommoda? Deinde ſi nomina, quæ ponuntur in forma, ſic commutari poſſunt, cur non etiam eorum ſignificatio abſque commutatione poteſt extendi, ut per uirginitatem etiam intelligatur uirginitas putatiua; & appelletur uirgo, quæ paſſim talis putatur & uocatur; ſicuti dicitur Doctor, Prætor, Comes, qui talis paſſim habetur, & ſicut Ioſeph in Scriptura uocatur pater Chriſti? 118

Obiectio. Si res ſolũ ex confeſſione cõſtet.

Reſpondeo, In priore caſu Epiſcopum, ſi illi perſuadere non poteſt ut ſponte abſtineat, poſſe & debere illam more aliarum cõſecrare, nihil mutando, uel omittendo: quia alioquin illam apud eos, qui adſunt, periculo ſuſpicionum exponeret, & ſecreta confeſſionis facto ſuo panderet; quod nullo caſu eſt licitum.

Idem uideri poſſit dicendum in ſecundo caſu, quando ſcandalum impendens eſſet graue, & nulla alia ratio illius euitandi ſuppeteret; quod tamen rarum eſt. Hoc probari uidetur ratione adducta: & confirmari poteſt; quia preces, & cetera, quæ in conſecratione uirginum adhibentur, ſolùm habent uim per modum deprecationis factæ in perſona Eccleſiæ, concurrente ad hoc ipſo ordine Epiſcopali; & tota ſignificatio cærimoniarum eſt ex inſtitutione Eccleſiæ: ergo in poteſtate Eccleſiæ eſt, hanc formam conſecrãdi, quando periculum grauiſſimi incommodi ita poſtulat, etiam illis accommodare, quæ publicè uirgines habentur: nam & hæ quoque ſuo modo poſſunt eſſe ſponſæ Chriſti; & ſunt omnium gratiarum, quæ ibi poſtulantur, capaces. Hanc ſententiam tenent aliqui antiqui, ut patet ex Silueſtro, & quidam recentiores.

Secundus modus eſt per uoluntariam pollutionem, etiãſi fiat abſque copula. hac enim uirginitatem perire abſque ſpe recuperandi, docet D. Thomas a. 1. ad 4. & a. 3. ad 3. Caietanus ibidem, & paſſim alii Doctores. Probatur, quia præcipua uoluptas carnalis in hac conſiſtit, & omnes alij actus, etiam copula, & uiolatio clauſtri, ob illius uoluptatem fiunt: ergo ſi ullo actu amittitur maximè illo, qui eſt ceterorum finis. Neque ad hoc requiritur alius actus exterior, quo hic excitetur, ut putat Martinus, quem refutat Caietanus ar. 1. in 3. quæſtione: quia alioquin qui ſola imaginatione huiuſmodi fœditatem ſponte in ſe procuraret, etiamſi millies id feciſſet, eſſet uirgo, & habiturus eſſet laureolam uirginitatis poſt pœnitentiam: quod eſt abſurdum; etſi enim cum mulieribus non ſit coinquinatus, non minùs 119

2. Voluntaria pollutione amittitur.

tamen

Digitized by Google

tamen fœdè, imò turpiùs, & magis contra uirtutem caſtitatis; ut infrà cap.3. dicemus.

Si in ſomnu accedat Nec refert, etiamſi in ſomno contingat modò in uigilia procurata fuerit: ut ſi quis eo fine certo genere cibi uel potioni ſit uſus. Secùs tamen ſi non fuit procurata; ſed præter intentionem abſq; culpa, ſaltem lethali euenerit: etiãſi fortè poſteà placeat; quia approbatio illa ſuperueniens, nõ facit actum illum præteritum eſſe uoluntarium, ut rectè Caietanus art.2.dub.3.

120 *Polluta poteſt uelari.* Aduerte tamen, puellam, quæ hoc modo, uel etiam accedente contactu externo polluta fuit, ſi carnis integritatem retinet, poſſe uelari; ut rectè docet Caietanus in Summa, v. Virginum conſecratio, Siluester, & Fumus, ut ſuprà. Ratio eſt, quia etſi coram Deo non ſit uirgo, nec habitura ſit laureolam, tamen apud homines cenſetur virgo. omnes enim vocant virginem, quæ clauſtrum virginale retinet illæſum, etiamſi ſæpiùs intra ſe ſpermatis effuſiones ſit contaminata: quamuis enim non ſit virgo uirtute; eſt tamẽ virgo ſtatu, ut inquit Caietanus. vnde Eccleſia, quæ vtitur nominibus ut plures, idem per nomen *virgo* & *virginitatis* intelligit, quod uulgò intelligi ſolet: cuius ſignum eſt, quod in Pontificali Romano, vbi de hac conſecratione agitur, nõ dicatur roganda de aliqua contaminatione, ſed *de vita, conſcientia, & carnis integritate*, ut notat Caietanus. Itaque non requirit Eccleſia niſi carnis integritatem.

121 *3. Per contactus impudicos.* Tertiùs modus eſt per turpes contactus, animo libidinoſo factos, vel admiſſos; nimirum ſi tales ſint, & eo modò fiant, ut in natura ſana neceſſariò pollutionem excitarent: quamuis fortè reipſa in hoc homine ob naturæ debilitatẽ, vel morbum id non faciant: id enim per accidens eſt. Confirmatur, Quia non uidetur dubium quin per ſodomiam amittatur illa carnis puritas, quam poſtulat uirginitas, etiã ſi fortaſſe non adſit pollutio, quia actus ille ob eam cauſam ſit, & ex ſe eſt ad hoc ſufficiens in tali ætate. Idem dicendum de alijs turpibus contactibus. Ita ſentit Roſella v. Virginitas, citans Vldericum & inſinuat Caietanus art. 1. verſus finem, ad 5. quamuis paulò pòſt dubitet de uiro. In puero tamen, cui ratione ætatis deeſt poteſtas ſeminandi, ſentit nullo actu turpi virginitaté ex parte corporis amitti. Contrarium fortè uerius, ſi adſit perfectus rationis uſus. Ex his patet, qua ratione uirginitas ſit recuperabilis, qua non ſit.

122 *Obiectio. An virtus poſſit recuperari.* Dices, Etiam ipſa uirtutis ſpecies non uidentur poſſe recuperari: nam hæc conſiſtit in propoſito ſeruandæ integritatis: hoc autem propoſitum amiſſa integritate eſt impoſſibile; quia conſeruari non poteſt quod non poteſt recuperari. Ob hoc argumentum Martinus, etiam ipſam uirtutem, quæ talis eſt ſpeciei, irrecuperabilem eſſe tradit contra D.Thomam.

Reſp. 1. Reſpondeo Primò, Hoc argumento ſolùm probari, non poſſe hanc uirtutem recuperari actibus efficacibus; non autem non poſſe inefficacibus, qui in ſimplici affectu & bonis deſiderijs conſiſtunt: hi enim ſufficiunt ad virtutem comparandam, & ſuo modo exercendam. ſic pauper poteſt cõparare uirtutem magnificentiæ, etiãſi illi materia ad opus externum neceſſaria deſit.

Reſp. 2. Reſpondeo Secundò, Etiam poſſe recuperari efficacibus actibus, non quibus uelit cõſeruare integritatem; ſed quibus uelit in poſterum abſtinere ab omni actu quo poſſet uiolari integritas, ſi eſſet. Virtus enim uirginitatis non aliter conſeruat integritatem carnis, quàm cauendo omnia, quæ illam poſſent lædere. quare cùm eadem omnia, etiam amiſſa integritate caueri poſſint, poteſt habere omnes actus, quos ante habebat. Non tamen dicetur *virginitas*, quia hoc nomen connotat integritatem.

CAPVT III.

De Gula, Ebrietate, & Luxuria.

Habet Dubitationes 15.

HÆC uitia uirtutibus ſuperiore capite expoſitis opponuntur; gula abſtinentiæ; ebrietas ſobrietati; luxuria caſtitati.

DVBITATIO I.

Quid gula, & quale peccatum.

D. THOM. quæſt. 148.

1 HOC nomen dupliciter accipitur, Primò, Generaliùs, ut etiam comprehendat inordinationem, quæ contingit in potu: & hoc modo diuiditur à quibuſdam in *comeſſationem* & *ebrietatem*, tã quam in ſpecies; quarũ meminit Apoſtolus ad Roman 13. *Non in comeſſationibus & ebrietatibus*. puto tamen *comeſſationem* ibi amplius inuoluere, *κῶμος* enim (qua voce ibi vtitur Apoſtolus) ſignificat laſciuam compotationem cum impuro cantu, alijſque temulentis dictis & factis: vt ex ſcholijs Photij, Theophylacto, & alijs auctoribus Græcis conſtat. hoc apud Latinos vocatur *comeſſatio* comeſſatio, non tam à comedendo, quàm à *κωμάζειν*, quod eſt compotationi laſciuæ deditum eſſe.

Secundò, Strictè, vt opponitur virtuti *abſtinentiæ* ſtrictè acceptæ: & hoc modo ſicut abſtinentia eſt virtus, quæ facit nos moderatè appetere & vti cibo, & potu non inebriante; ita *gula* eſt vitium in appetitione & vſu delectationis cibi & potus debitum modum, id eſt, perſcriptum rationis, excedens.

2 Hoc autem fieri poteſt quinque modis, vt pulchrè oſtẽdit D. Thomas art 4. ex D.Gregorio lib.30. moralium cap. 27. qui hoc verſiculo continentur, *Præproperè, lautè, nimis ardenter, ſtudiosè*. *Quinque modis exceditur.* nam exceſſus ſpectari poteſt vel circa ipſum cibum, qui huic homini non congruit, vel circa illius ſumptionem. circa cibum, vel ratione ſubſtantiæ, vel qualitatis, vel quantitatis.

Ratione *ſubſtantiæ* eſt exceſſus, cum appetuntur cibi pretioſiores, quàm conueniat ſtatui; vt ſi Religioſus contemptis alijs cibis, nolit comedere niſi perdices, phaſianos, ficedulas. hoc inſinuatur per *lautè*.

Ratione *qualitatis*; vt cùm in condimentis & ſtudio præparandi eſt exceſſus, vt ſi nolit comedere, niſi multo ſaccaro, vel ſuccis varijs ſit conditum. hoc indicat *ſtudiosè*.

Ratione *quantitatis*; cùm nimiùm comeditur, id eſt, plus quàm natura requirat: qui modus eſt frequentiſſimus.

Circa ipſam *ſumptionem* poteſt eſſe exceſſus, vel ratione *modi*; vt ſi quis voraciter comedat, cibos non manſos deuorando, ſicut canes, & leones. hoc ſignificat *ardenter*.

Vel ratione *temporis*, debitum tempus præueniendo; vel etiam ſæpiùs quàm deceat comedendo. quod indicat *præproperè*.

3 *Diſcrimen illorum modorum.* Differunt autem hæ inordinationes ſpecie, ſecundùm D.Thomam; vnde etiam diuerſæ in diuerſis reperiuntur: alij enim ſolùm peccant in pretioſitate ciborum, quia nihil illis ſapit, niſi peregrinum & ſumptuoſum: alij in qualitate, & palati teneritudine: alij in quantitate: alij in voracitate: alij in crebritate ſumendi: alij in pluribus horum: alij in paucioribus. Expreſſit hos quinque modos D.Gregorius loco cit. his verbis: *Quinque modis nos gula vitium tentat: aliquando namque indigentiæ tempora præuenit: aliquando lautiores cibos quærit: aliquando quæ ſumenda ſunt, accuratiùs præparari appetit. aliquando in ipſa quantitate ſumendi, menſuram refectionis excedit: aliquando in ipſo æſtu immenſi deſiderij aliquis peccat.*

Petes

4 *Obiectio. An omnes ſpecies contineantur.*

Petes, Vtrùm his modis omnes gulæ ſpecies contineantur, videtur enim eſſe aliquæ aliæ: nam qui comedit carnes tempore vetito, peccat peccato gulæ; ſimiliter qui comedit ante communionem: & tamen nullo horum modorum peccant. Idem videtur de illo, qui loco indebito, v.g. in templo, vel in foro comedit. Item qui cibis noxijs vtitur. Denique qui carne humana, vel carbonibus, aliiſque cibis execrandis delectatur.

Reſp. Quæ dicantur propriè vitij alicuius ſpecies.

Reſp. Illas ſolas eſſe gulę ſpecies, quę conſtituuntur per circumſtantias inducentes diuerſas inordinationes, oppoſitas virtuti abſtinentiæ: tales autem videntur eſſe ſolùm quinque ſupradictæ; quia inordinatio quam inducunt, non repugnat propriè alteri virtuti quam abſtinentiæ. Circũſtantiæ verò, quæ inducunt inordinationem repugnantem alteri virtuti, non conſtituunt ſpeciem gulæ, ſed alterius vitij, ad quod illa inordinatio per ſe pertinet. v.g. ex eo quòd cibus ſit noxius non conſtituitur ſpecies gulę; quia nocere naturæ ſuæ non eſt contra virtutem abſtinentiæ, ſed contra charitatem ſui Vnde in vſu talis cibi non eſt alia inordinatio propria gulæ, quam quòd cibus nimis ardenter appetatur; ita vt ex eius affectu homo velit nocere valetudini. Itaque in caſibus propoſitis non conſtituitur diſtincta ſpecies gulæ, ſed inordinatio gulæ, quæ in illis reperitur, pertinet ad aliquem ex modis prædictis; etſi in quibuſdam, alterius ſpeciei malitia ſit coniuncta,

5 *Quo modo in prædictis caſibus ſit ſpecies gulæ.*

Itaque in primo caſu eſt ſpecies gulæ, quatenus comeditur *præproperè*, ſeu quia conueniens tempus vtendi tali cibo præuenitur. Caietanus reſpõdens Martino refert ad primum modum, vbi cibus ratione ſubſtantiæ nõ congruit homini: ſed hic re vera congruit ratione ſubſtantiæ, ſed ſolù ratione temporis nõ congruit; ſicuti cùm debitum tempus præuenitur.

In ſecundo ſimiliter præuenitur tempus conueniens. vel dicito potiùs eſſe peccatum ſacrilegij quàm gulæ; quia non tam peccat tunc comedendo, quàm volendo poſt cibum communicare.

In tertio caſu, cùm in loco incongruo, ſi id fiat affectu gulæ; vt quia non poteſt differre donec venerit domum, reducitur ad præproperè, vel nimis ardenter. Circumſtantia autem loci illius non conſtituit ſpeciem propriam gulę, quia non inducit inordinationem contra abſtinentiam; ſed contra religionem vel modeſtiam.

De quarto, cùm quis cibo notabiliter noxio vtitur, iam dictum eſt.

In quinto non tam eſt vitium gulæ humanum, quàm feritas belluina, praua conſuetudine contracta, vel affectio morbida, aut belluinæ naturæ conſtitutio. Ex his ferè ſoluas multas minutias, quas contra iſtos quinque modos obijcit Martinus.

Vtrùm verò iſtæ inordinationes ſint ſpecies vltimæ, vt vult Caieta. an alias ſub ſe habeant, vt contendit Martinus, parui eſt momenti, & nihil facit ad negotium morale.

6 *Quale peccatum ſit gula. Poteſt tripliciter finis vltimus poni in delectatione gulæ.*

Quod ad alteram partem dubitationis attinet, Quale peccatum ſit gula; Dicendum eſt eſſe peccatum mortiferũ, ſi quis in illa delectatione vltimum finem conſtituat. Hoc autem fieri poteſt tripliciter. Primò, Expreſsè, vt cùm quis expreſsè, ſeu in actu ſignato illam voluptatem ſummum eſſe bonum iudicat; ſicut olim Epicurei. Secundò, Implicitè; cùm id quidem expreſsè non iudicat; tamen erga illam ſic afficitur, vt paratus ſit propter illam omnia humana & diuina iura violare. Tales ſunt multi hoc tempore hæreſeos miniſtri, qui ſanam doctrinam & Religionem propter ventrem adulterant, cauponantes verbum Dei: de qualibus dicit Apoſtolus ad Philip. 3 *Quorum Deus venter eſt.* Tertiò Interpretatiuè; vt cùm quis affectu gulæ paratus eſt nõ quidem quoduis, ſed aliquod peccatum mortiferum admittere. hinc enim etſi minùs perfectè & propriè ponat vltimũ finem in voluptate ciborum, quam ſecundus, qui omnia ad illam refert; tamẽ aliquo modo id conuincitur facere: nam hoc ipſo, quo mortiferè peccat, Deum propter voluptatem deſerit, & hanc illi ſuo facto præponit: vnde etiam de talibus dici poteſt: *Quorum Deus venter eſt.* Sed de hoc plura 1.2.q.1.ar.5.

7 *Varij caſus in quibus gula eſt peccatũ mortiferum.*

Porrò tertius iſte modus in multis caſibus locum habet. Primò, Quando propter gulæ voluptates iuratur, vel iniquos contractus facit. Secundò, Cùm omittit id, ad quod ea præcepto diuino tenebatur; vt ſi non ſoluat creditoribus vt opiparè victitet. Tertiò, Quando violat ieiunia Eccleſiæ, vel veſcendo carnibus, vel ſæpiùs comedendo. Quartò, Quando ex gula grauem noxam infert valetudini, id aduertens, vel ſaltem ſuſpicans euenturum. Si nocumentum non ſit graue, erit ſolùm peccatum veniale. Quintò, Si cum ſcandalo proximi: vnde Apoſt. 1. Cor. 8. *Si eſca ſcandalizat fratrem meum, non manducabo carnes in æternum, ne fratrem meum ſcandalizem.* Sextò, Quando probabiliter timetur aliquod peccatum mortiferum ex quantitate vel qualitate cibi ſumpti committendum: vt ſi experientia noſſes te inde ad turpia ſolere concitari & conſentire. Si tamen omnino putares te ſatis firmum ad reſiſtendum, & ſolius gulæ affectu veſcereris, non eſſet mortiferum. Imò quando quis ex certo genere cibi, aut potus putat ſe nocturnam pollutionem paſſurum, non peccat mortiferè, ſi non eo fine vtatur, nec ſit ei periculum conſenſus in delectationem, vt poſt Naua. & alios docet Tolet. de 7. peccatis mortal. c. 60. Sed de hoc infrà dubit. 14.

Septimò, Si quis veſceretur carnibus humanis. verũ quia hoc habet peculiarem difficultatem, inſtituemus de eo alteram dubitationem.

Numeratur etiam gula inter peccata capitalia, quia ex hoc vitio, tamquam radice, multa alia velut rami pullulãt, quæ gulæ filiæ appellantur Cibus enim & potus circa quę gula verſatur, duplici ex cauſa trahunt affectum hominis, & maximi æſtimantur. Primò, Per ſe; quatenus ſunt media neceſſaria conſeruandæ vitæ, quæ homini præ ceteris rebus eſt chara. Secundò, Ratione voluptatis, quæ quia eſt quædam felicitatis proprietas, etiam maximè appetitur. Hinc fit, vt horum cauſa homines plurima & facere & pati ſoleant; adeò vt totus ferè labor humanæ vitæ ad cibum & potum referatur, iuxta illud Eccl. 6. *Omnis labor hominis in ore eius.*

Quinque filiæ gulæ.

D. Gregorius libr. 31. quinque gulæ filias recenſet; quarum ratio ſic accipi poteſt. Gula conſiſtit in eo, quòd immoderato vſu cibi & potus ſuperflua delectatio quæratur. Ergo ea vitia inter filias gulæ numeranda ſunt, quæ ex tali immodico vſu naſcuntur. Porrò ex immodico vſu cibi & potus & ſuperflua delectatione coniuncta, primùm in intellectu naſcitur *hebetudo mentis*; idque tum ratione vaporum, quibus cerebrum oppletur: tum quia affectus & imaginatio eſt tota in ollis & patinis, nec de alijs mentem cogitare ſinit. Deinde in appetitu naſcitur *inepta lætitia*, & alij motus animi, qui ad hanc referuntur. Cùm enim mens hebetata non percipit altiora, & in voluptate illa magnum bonum imaginatur, exultat animus, tamquam partem quamdam felicitatis in cibo & potu adeptus, & exteriùs per riſum & alia ſigna lætitiæ ſe effundit. Tertiò, In ore parit *ſtultiloquium* & *ſcurrilitatem*. *Stultiloquium*, quia ratio, cibi & potus ſuffuſa vaporibus & voluptati intenta non cõſiderat quid dicat, ſed facilè quidquid videtur iucundum effutit. *Scurrilitatem*, quia inepta lætitia excitat ad indecora vel turpia agenda vel dicenda, riſus mouendi cauſa. Denique in corpore parit *immunditiam*, tum quia ex ſaturitate naſcuntur vitia carnis; tum quia gula ſæpè parit vomitus, & alias ſuperfluorum fœdas excretiones. Vide D. Thom. q. 148. ar. 6. Nec obſtat quòd idem ar. 5. dicat iſta vitia oriri ex gula ſecundùm rationem finis, cùm potiùs videantur naſci ex ea ſecundùm rationem cauſæ efficientis: quia etiãſi iſta vitia per ſe non fiant propter gulam tamquam propter finem; ac proinde neque vt media, neq; vt electiones mediorum ex ipſa ſequantur; tamen eorum acceptatio & permiſſio, ex affectu gulæ ſequitur: nam ex affectu voluptatis gulę fit, vt quis paratus ſit illa vitia in ſe permittere, eaque acceptare, vt rectè explicat Caiet.

Quomodo naſcantur ſecundùm rationẽ finis.

DVBITATIO II.

Vtrùm aliquando licitum ſit veſci carne humana.

8 *Extra neceſſitatẽ.*

RESPONDEO & dico Primò, Extra grauiſſimam neceſſitatem veſci carne humana eſt peccatum mortiferum. Ita paſſim DD. qui hoc attingunt, Caietanus quæſtio. 148. ar. 2. ad 2. Victoria relect. de temperantia, nume. 5. Nauarrus cap. 23. nume. 122. Valentia diſputatione nona, quæſtio. 1. puncto 1. Toletus de peccatis mortalibus, capit. 60. & alij.

Digitized by Google

Probant id aliqui ex ſententia illa Domini, Gen. 9. *Omne, quod mouetur & viuit, erit vobis in eſcam. quaſi olera virentia tradidi vobis omnia, excepto quòd carnem cum ſanguine non comedetis.* niſi enim hic prohiberetur uſus carnis humanæ, id, quod ſequitur, non rectè cohæreret: *Sanguinem enim animarum veſtrarum requiram de manu cunctarum beſtiarum, & de manu hominis, de manu viri & fratris eius requiram animam hominis: quicumque effuderit ſanguinem humanum ſuper terram, fundetur ſanguis illius.* Ita locum illum intelligunt Lyranus & Burgenſis. Sed uerius eſt loco illo prohiberi non eſum carnis alicuius coctę, ſed eſum ſanguinis, non ſolùm humani, ſed etiam pecorini, ſicut prohibitum poſtea fuit Leu. 7. & 17. & Act. 15. Vnde Caietanus putat non prioribus, ſed ſequentibus uerbis, *ſanguinem enim*, &c. uſum carnis humanæ prohiberi. Et ſanè ex illis poteſt utcumque colligi: (etſi non putem Scripturam eò ſpectare) ſi enim per ſe licitum eſſet humana carne ueſci, etiam fas eſſet uiuam occidere: quidquid enim in cibum conceſſum eſt, licitum eſt occidere & præparare. Vnde Petr. Act. 10. dicebatur, *occide & manduca*. at nullo modo licitum occidere uiuam, ergo nec mortuam comedere.

Secundò, Alimentum debet eſſe ignobilius alito, ſecundùm rectum ordinem, ut ex inferiore gradu ad ſuperiorem euehatur; plantæ enim aluntur ex ſucco terræ; animalia ex plantis perfectiora & robuſtiora animalia, ex ſpeciebus animalium debiliorum & imperfectiorum: homo ex plantarum & animalium genere. Quòd ſi aliquando animalia hominem deuorent, id ex peccato eſt: ergo ſimiliter eſt contra naturæ ordinem, ſi homo ueſcatur carne humana.

Tertiò, Confunderetur magna ex parte diſtinctio corporum in reſurrectione.

Quartò, Quia omnes gentes, apud quas aliquid ciuilitatis fuit, ἀνθρωποφαγίαν rē extremæ barbariei & feritatis ſemper cenſuerunt; ut colligitur ex Homero, & Virg. de Cyclopib. & Ariſt. l. 7 eth. c. 5.

Denique eſt contra naturalem pietatem corporibus defunctorum debitam, quibus impendendum eſt officium ſepulturæ.

10 Sed difficultas eſt, Vtrùm ſaltem in extrema neceſſitate id fieri poſſit?

An in extrema neceſſitate.

Dico Secundò, Vtraque pars eſt probabilis: Affirmans tamen uidetur omnino uerior. Negantem tenet Victo. nu. 6. & probat multis rationibus. Affirmans placet Caiet. q. 148. ar. 2. ad 2. Martini. Eamdem inſinuat Martinus q. 2. de gula, & Nau. ſup. Eamdem docet Abulen in 4. Reg. c. 6. & Tolet. de pecc. mort. cap. 60. mihique probatur præ altera. Primò, Quia licitum eſt cauſa morbi uti carne humana in medicamentis, ut uſus receptus declarat in mumia, quæ nihil eſt aliud quàm caro corporis humani, cum pretioſis unguētis ſepulti: cur nō etiam in extrema neceſſitate famis, quæ morbi maximi eſt inſtar, licitum ſit uti non condita?

Secundò, Licitum eſt haurire ſanguinem humanum ex uena adoleſcentis detractum, cauſa conciliandi uigoris corpori ſenili, & ſenectutis propagandæ: unde quidam medici (inter quos Marſil. Ficin. lib de ſanitat. tuenda) hoc tamquam ſingulare remedium ad illum finem præſcribunt; etſi fortè in ratione medica decipiantur. cur non etiam ob ſimilem cauſam liceret uti carne humana, ſi ars medica præſcriberet?

Tertiò, Quia caro mortua eſt res inferior, & licitum eſt eam exponere feris, & auibus dilaniandam, quādo uiui ob crimina ſunt commeriti: cur eo caſu non poſſit homo ex ea ſumere, extrema urgēte fame? ceſſat enim hic ratio iniurię, & aliunde ſuccurritur extremæ neceſſitati.

Quartò, In extrema neceſſitate Iudæi potuiſſent ueſci carne immunda, v. g. ſuilla, equina, coruina, (ut docet Vict. ſup. n. 10) quod tamen extra illam fuiſſet nefas; ergo etiam hic extrema neceſſitas excuſabit.

11 Dices Primò, Ergo licebit etiam hominem eo fine occidere. Secundò, Si barbari compellant, licebit ueſci. Tertiò, Cur in obſidione Hieroſolymitana non ſunt uſi, ubi erant tot corpora mortuorum? Cur tam horribile uiſum quòd mater comederit filium? ut refert Ioſeph. l. 7. de bello Iud. c. 8. Denique ſi tunc fas eſt uti: ergo quiſque tenetur; quia tenemur omni modo uitam conſeruare.

Obiectiones.

Reſp. Ad 1.

Ad Primum Reſpondeo negando conſeq. quia homo nō eſt deſtinatus homini in cibum, ſicut cetera animalia. Vnde etſi medicamenti cauſa ſit opus carne uel adipe humano; non tamen idcircò licitum occidere; niſi aliàs ſit meritus mortem, & executio debito modo fiat.

Ad 2.

Ad Secundū: Negatur, quia illa compulſio fieret in odiū noſtri moris, & illius uirtutis, per quam ab huiuſmodi extra neceſſitatem abſtinemus. ſimili modo ſi cogerent ueſci idolothytis, non liceret obſequi.

Ad 3.

Ad Tertium; In illa obſidione non ſunt uſi niſi pauciſſimi; quia reputabant huiuſmodi cadauera maximè immunda. Deinde quia res uidetur belluina, & natura abhorret ob inſolentiam, & anticipatas opiniones. Factum illius mulieris uiſum ualde horribile, non quia cadauer hominis per ſe mortui comederat; ſed quia oblita maternæ pietatis, propriū filium, ut comederet, occiderat, & reipſa iam medium deuorauerat.

12 *Ad 4.* *Non tenemur quouis modo vitam conſeruare.*

Ad ultimum: Neganda conſeq. non enim tenemur omni modo licito uitam conſeruare; ſed poſſumus illam negligere, uel exponere, quando honeſta ratio ſuppetit; ut benè docet Vict. d. relect. de temper. nu. 9. ratio eſt, quia bonum uirtutis eſt præſtantius uita unde propter illud poteſt uita deſeri. deinde cùm uita non ſit ex bonis ſupremis, & ſemel neceſſariò deſerenda, non tenemur eam niſi medijs ordinarijs ſecundùm proportionem noſtræ conditionis fouere & prorogare. Explicatur & probatur exemplis. v. g. non tenemur in obſidione veſci carnibus, felibus, muribus, calceorum ſegmentis, &c. nec tenemur pretioſiſſimis uti medicamentis, uel cibis, ad morbi, alias lethalis, curationem. non teneor me tueri contra inuaſorem, ſi non poſſum ſine ipſius interitu. non teneor mutare ſolum patrium, etiamſi medici id dicant neceſſarium ad uitam conſeruandam, teſte Victo. ſup. poteſt uxor miniſtrare marito in peſte, ad coniugalem amorem demonſtrandum, etiamſi eius opera non ſit marito neceſſaria.

Carthuſianus an in neceſſitate teneatur veſci carne?

Denique poteſt Carthuſianus, etiam in extrema neceſſitate abſtinere à carnibus, (etſi poſſit iiſdem etiam veſci) propter exemplum uirtutis & decus abſtinentiæ in ſuo Ordine tuendum; ne uidelicet aperiatur aditus diſpenſationibus & interpretationibus; ſicque ſenſim relaxetur ille communis abſtinentiæ rigor, ut docet Victor. ſup. num. 10. Idque uerum puto, etiamſi illa neceſſitas proueniat ex fame, & nullus alius cibus ſuppeteret. ſicut enim ſi à morbo proueniret, non cenſeretur à ſe, ſed à morbo perimi, ut ibidem rectè ait Vict. ita etiam cùm prouenit à fame, cenſetur fame uel calore interno abſumi; non enim magis tenetur famem tali eſca pellere, quam morbum, ceteris paribus. Confirmatur, quia ut idem docet, Iudæi tempore Machabæorū in ſolitudine uerſantes, non tenebantur ueſci cibis lege uetitis, etiamſi fame alioquin fuiſſent morituri; tamen potuiſſent ijs ueſci: poterant enim ueſci ob neceſſitatem extremā, & poterant abſtinere ob reuerentiam diuinæ legis: ergo idem dici poterit de Carthuſiano in ſimili caſu; maximè cū non nudo ſtatuto humano, ſed etiam uoto uideatur obſtrictus; dum uouet obedientiam ſecundùm ſtatuta. Itaque ob reuerentiam ſtatuti, quod ſtrictiſſimè abſtinentiam præcipit, & etiam in extremis morbis in Ordine ſeruatur; & ob reuerentiam Dei, cui ſe per uotum obſtrinxit, & ob commune decus Religionis tuendum poterit abſtinere.

Dixi obiter Carthuſianum poſſe ueſci carnibus in extrema neceſſitate; ſiue ea neceſſitas proueniat ex morbo (quā quidam putant non dari, ſi alij cibi ſuppetant) ſiue ex aliorum ciborum inopia. Quia ſtatutum humanum nō obligat cum periculo mortis ut communiter DD. tradunt: niſi uel neceſſitas boni communis poſtulet (quod hic non fit) ut cū præcipitur militi ne ſtationem deſerat, ne fugam capeſſat; uel niſi ſcandalum graue impendeat, cui aliter occurri non poſſit; quod etiam hic locum non habet. nec refert etiamſi illud ſtatutum uoto aut iuramento firmatum ſit; quia periculum mortis cenſetur exceptum. ut patet in uoto ieiunij, peregrinationis, obedientiæ, non ducendæ uxoris, &c. Si tamen expreſſe uouiſſet ſe nullo euentu, etiamſi mors impēderet, carnes eſurum, puto nō poſſe comedere; quia uotum meo iudicio eſt ualidum, ut ex ſupradictis colligitur; ac proinde ſeruandum in tali periculo. exiſtimo tamen nullū huiuſmodi uotum in ordine illo fieri; quia multi DD. cenſent inualidum & illicitum.

DVBI.

Digitized by Google

DVBITATIO III.

Quid ebrietas, & quale peccatum.

D. THOMAS Q. 150.

13 EBrietas dupliciter accipitur, ut notat D. Thom. art. primo. Primò, Pro defectu vſus rationis, nimio potu inducto, vnde dicitur quis *ebrius*, & ſic non eſt peccatum propriè, ſed peccati effectus. Secundò, Pro ipſa potatione, quæ hunc defectum efficit. ſic eſt peccatum, & definiri poteſt hoc modo,

Ebrietas pro peccato quid.

Ebrietas eſt exceſſus in potando, cauſa voluptatis, vſque ad violentam vſus rationis priuationem vel ſic; Eſt violenta rationis interceptio per nimium potum, cauſa voluptatis aſſumptum.

Hæc definitio habet tres partes. Prima, *Eſt exceſſus in potando:* ſicut enim gula conſiſtit in exceſſu in cibo & potu non inebriante; ita ebrietas in exceſſu uini, uel cuiuſuis alterius potus inebriantis. Hinc *ebrietas*, iuxta Diuum Thomam, dicta eſt, quaſi *extra briam*, quòd debitam vini menſuram excedat. Vnde dum quis odore lupuli ſalictarij, vel ſuffitu tabaci, vel opio, alijſque narcoticis priuatur vſu rationis. non eſt ebrietas; quia hoc non fit exceſſu potandi.

Si causa medicinæ.

Secundò, *Cauſa voluptatis:* ſi enim cauſa medicinæ, ex præſcripto medicorum, non eſſet ebrietas, etiamſi vſque ad interceptam mentem ſumeretur, vt rectè docet Caietan. ar. 2. ad 3. & in Summa v. Ebrietas, Sylueſter v. Ieiunium, quæ. 3 Nauarrus cap. 23. num. 119. vt ſi in ſubito peſtis terrore, alijs remedijs æque commodis non ſuppetentibus, magnus hauſtus uini generoſi ſumatur, uel aduerſus uenenum frigidum (ut opium, ſolanum, cicutam, hyoſcyamum) aut contra cantharides magna uini copia bibenda, ex qua rationis uſus ſit impediendus, preſcribatur. non enim eſt exceſſus reſpectu talis ſubiecti, & ad talem finem: neque cauſa delectationis guſtus uel tactus, palati, uel œſophagi ſumitur: unde non repugnat temperantiæ, quæ circa tales delectationes uerſatur.

Ob eamdem non peccat peccato gulæ, qui iudicio medicorum uaria edulia inordinatè & copioſe ingerit, ad uomitionem mouendam: quia neque ob delectationem id agitur, neque modus rationis reſpectu talis ſubiecti exceditur.

14 *Duplex uſus rationis priuatio.*

Tertiò, *Vſque ad violentam*, &c. Dupliciter auferturrationis uſus, modo naturali, & violento. *naturali* per ſomnum, ſpiritibus animalibus in centrum retractis, & neruis ſeoſorijs, qui in ſenſuum externorum organa terminantur, uapore quodam frigido occupatis. Hic modus à natura eſt inſtitutus ad ſpirituum, & conſequenter ad uirium inſtaurationem; nam per quietem nulla fit diſſipatio, & copioſa nouorum ſpirituum generatio, *violentè* aufertur, quando tanta uaporum copia cerebrum implet, ut etiam in uigilia, ratione uti non poſſit. Idem interdum accidit uel ex nimio ſpirituum feruore, ut in phrenitide; uel ex humore maligno, cerebrum per idiophatiam aſſiduè occupante, ut in melancholia primaria, uel ex uapore noxio, cerebrum per interualla petente, ut in melancholia hypochondriaca.

15 *Eſt peccatum mortiferum.*

Quod ad alteram partem attinet, dicendum eſt talem ebrietatem, ſi uoluntaria ſit, eſſe peccatum mortiferum. Ita Diuus Thomas articulo ſecundo, quem omnes alij ſequuntur. Eſt autem uoluntaria, Primò, Directè, quando quis ebrietatem intendit. Secundò, Indirectè, ut quando quidem expreſsè non cupit inebriari, ſed tantum bibit, quantum poteſt, non curans an ſequatur ebrietas, an non. Item quando aduertit ſe inebriandum, ſi pergat potare, nihilominus non deſiſtit.

Probatur ex Scripturis.

Nunc probatur id eſſe peccatum mortiferum. Primò, ex Scripturis, Prouerb. 23. *Cui væ? cuius patri væ? cui rixæ? cui foueæ? cui ſine cauſa vulnera? cui ſuffuſio oculorum? nonne his, qui commorantur in vino, & ſtudent calicibus epotandis?* vbi breuiter attinguntur mala, quæ ebrietas, etiam in hac uita infert. Eſt igitur & ipſa graue malum in moribus. Ibidem, *Ne intuearis vinum quando flaueſcit, cùm ſplenduerit in vitro color eius; ingreditur blandè, ſed in nouiſſimo mordebit ut coluber, & ſicut regulus venena diffundet:* nimirum quia ſicut illa uenena ſunt corpori lethifera, ita uinum in fine mortem æternam adfert animæ & corpori. Sequitur, *Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur peruerſa:* Vbi ſignificatur, ex multo uino ſequi fornicationes & adulteria, maledicta, & blaſphemias, &c. Eccleſia. 19. *Vinum & mulieres apoſtatare faciunt ſapientes, & arguent ſenſatos*, id eſt, facient reprehenſioni obnoxios. Et cap. 31. *Vinum multum potatum, irritationem, & iram, & ruinas multas facit.* vide plura ibidem. Iſaiæ. 5. *Væ qui conſurgitis manè ad ebrietatem ſectandam, & ad potandum vſque ad veſperam.* & infrà, *Væ qui potentes eſtis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miſcendam ebrietatem*, q. d. qui ſtrenue incumbitis compotationibus. væ autem in Scripturis paſſim comminationem damnationis æternæ ſignificat. 1. ad Cor. 6. *Nolite errare, neque fornicarij, neque idolis ſeruientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei poſſidebunt.* hic ebrietatem connumerat alijs uitijs mortiferis, & pari modo à regno excludere affirmat.

Nec obſtat, quòd *ebrioſus*, non ebrium, ſed debitum ebrietati deſignet; ac proinde requirat conſuetudinem: *ebrioſus* enim dicitur non qui ſemel aut bis ebrius eſt, ſed qui ebrietati eſt deditus: hoc, inquam, non obſtat, quia Græcè eſt *μέθυσος*, quod ebrium ſignificat, & idem valet ac *μεθύων*, unde ſicut is, qui alia illa uitia uel ſemel commiſerit, excluderetur à regno, niſi pœnitentiam egerit, ita etiam qui vel ſemel ebrius fuerit. Ad Gal. quinto, *ebrietates* ponuntur inter opera carnis, quæ à regno Dei alienum reddunt.

Secundò, Probatur ex Patrib. D. Augu ſer. 231. de temp. ſæpiùs dicit, per ebrietatem *perire animam, hominem Deo fieri inimicum, & reum in die iudicij.* Similia habent alij Patres, ut S. Baſil. hom. in ebrietatem, D. Amb. de Elia & ieiunio, cap. 14 S. Chryſoſtom. hom. contra luxum & crapulam, & alij. Præterea D. Auguſt. ſermone illo citato ſic ait, *Qui contra calumniam & amicam ſuam ebrietatem loquentibus iraſcuntur, libera à nobis voce audiant quia quicumque ebrioſus pœnitentiam de ipſa non egerit, ſed vſque ad mortem ſuam in ipſa ebrietate permanſerit, in æternum profectò peribit; quia non mentitur Spiritus ſanctus per Apoſtolum dicens, Neque ebrioſi regnum Dei poſſidebunt* Deinde docet quomodo auxilium diuinum ſit ebrioſo implorandum, ut eripiatur de luto fæcis, & cloaca ebrietatis, nimirum dicendo totis animæ uiribus cum Propheta; *Eripe me de luto fæcis, vt non inhæream &, Non me demergat tempeſtas aquæ, neque abſorbeat me profundum, neque vrgeat ſuper me puteus os ſuum.* & rationem ſubdēs, cur ita illam vocet, addit, *Ebrietas enim quaſi inferni puteus, quoſcumque ſuſceperit, niſi digna ſubuenerit pœnitentia, & emendatio fuerit ſubſecuta, ita fortiter ſibi vendicat, vt eoſdem ipſos de inferni tenebroſo puteo, ad ebrietatis vel ſobrietatis lucem redire ſine pœnitentia non permittat.* Idem ſermo. 232. *Qui credit ebrietatem eſſe paruum peccatum; ſi ſe non emendauerit, & pro ipſa ebrietate pœnitentiam non egerit, cum adulteris & homicidis æterna illum pœna cruciabit.* idq; probat ex Apoſt. 1. Cor. 9. & ad Eph. 5.

16 *Ex Patribus.*

Obiectio.

Dices, D. Auguſtinus ſerm. 41. de Sanctis, crimina enumerans capitalia, non ponit ebrietatem abſolutè; ſed cum reſtrictione, *Ebrietas* inquit, *ſi aſſidua ſit*, &c. ubi uidetur inſinuare ſi non ſit aſſidua, ſed rata, non eſſe peccatum mortiferum.

Reſp.

Reſpōdeo, D. Auguſtinum ſolùm enumerare ibi aliqua crimina capitalia, de quibus non poterat eſſe controuerſia apud populum: nam ſimili modo ponit iracundiam; *Si longo tempore*, inquit, *teneatur iracundia*, & tamen certum eſt etiam breuem iracundiam, ſi plenè ſit voluntaria, & graue malum imprecetur, eſſe crimen capitale, ſeu mortiferum. vel certè, ut Diuus Thomas ar. ſecundo ait, addit illam reſtrictionem, ut indicet ſe loqui de ebrietate plenè uoluntaria. qui enim raro inebriantur, non uidentur id uoluntariè, ſed præter mentem pati, nimirum ex eo quòd ignorēt uim potus, uel debitam menſuram, aut non aduertant ebrietatis periculum.

17 *Probatur ratione. 1. Ratio.*

Tertiò Probatur ratione, Primò, Quia ſe inebrians priuat ſe uiolentè non ſolùm uſu rationis; ſed etiam poteſtate propinqua utendi; impedimentum & ueluti uinculum menti ſuæ iniiciendo, ut etiam uigilans ratione uti nequeat,

DVBITATIO XII.

Quid ſobrietas, & quod eius officium.

D. THOM. Q. 149.

86 *Accipitur tripliciter.* HOC nomen tripliciter accipitur, Primò, Generatim pro uirtute temperantiæ: Sapient. 8. *Sobrietatem & prudentiam docet*, vbi Græcè eſt σωφροσύνην, id eſt, tēperantiam. Simili modo accipitur ad Titum 2. *Sobriè, & iuſtè, & piè viuamus*; Græcè σωφρόνως. Secundò, Magis ſtrictè, pro temperantia cibi & potus. ita vulgò dicuntur *ſobrij* non ſolùm qui parcè bibunt, ſed etiam qui parũ comedunt. Tertiò, Strictiſſimè & propriè pro moderatione potus valentis inebriare. propriè enim *ſobrij* dicũtur, (Græcè νηφάλιοι) qui in potu inebriante ita ſibi temperant, vt iudicij ſerenitatem conſeruent. ſicut è contrariò *ebrij*, qui debitam menſuram excedũt; ita vt iudicium notabiliter offuſcetur: ſic accipitur crebrò in Scripturis; Eccl. 31. ad Tit. 2. 1. Petri 5. & alibi.

87 Hoc modo accepta *ſobrietas eſt virtus, qua affectum & vſum potionis inebriare valentis, debitè moderatur*. *Affectum*: quia cùm ſit ſpecies temperantiæ, verſatur immediatè circa paſſiones. *Vſum*: quia in vſu externo materiæ perficitur opus virtutis moralis: nimirum quando formam ſuam, hoc eſt, rationis regulam non ſolùm affectui interno; ſed etiam operi externo imprimit, vt ſuprà ſæpiùs oſtenſum eſt. Imò ideò formantur affectus interni ad virtutis normam, vt illorum moderatio in opera externa redundet.

Materia ſobrietatis. *Potus inebriare valentis*: hæc enim eſt propria materia, etſi remota, huius virtutis. ſi non poſſit inebriare, non pertinebit ad hanc virtutem: neque exceſſus erit contra *ſobrietatem*; ſed contra virtutem *abſtinentiæ*, vt rectè D. Thomas art. 2. ad 1. vt ſi quis excedat in potu aquæ ob voluptatem, quam percipit vel ex refrigerio, vel ex eius dulcedine, ſi ſit ſaccarata.

Officiũ ſobrietatis. *Debitè moderatur*. Vt hæc moderatio debito modo fiat, debet congruere ſerenitati mentis & iudicij, ita vt eam nullo modo lædat, aut notabiliter obtenebret. hoc enim propriè eſt officiũ huius virtutis, ea menſura vti potu inebriante, quando eo vtendum eſt, quæ mentis functiones non impediat, vel offendat.

88 *Obiectio.* Dices, Ergo hæc virtus non diſtinguitur à virtute abſtinentiæ; quia etiam huius officium eſt vti moderatè cibo & potu, vt congruit valetudini & functionibus mentis.

Reſp. Reſpondeo, Si nomen abſtinentiæ ſumatur vt vulgò ſolet, & ſicut à SS. Patrib. paſſim vſurpatur, *ſobrietas* eſt pars abſtinentiæ: nemo enim dicitur habere virtutem abſtinentiæ, qui eſt intemperans vini, vel alterius potus inebriãtis, quantumuis alioquin ſit moderatus in vſu cibi & potus imbecillioris.

Si verò hoc nomen ſtrictiſſimè ſumatur, vt accipit Diu. Thomas, ſic poteſt inueniri aliqua diſtinctio: nam congrua moderatio in vſu vini (ſub vino intellige omnem potum vi poſum, & inebriantem) habet peculiarem difficultatem, quæ non eſt in moderatione cibi & potus alterius: tũ quia homines paſſim ſunt magis procliues ad exceſſum in vino, quam in cibo: tum quia exceſſus in illo eſt multò facilior: tum denique quia eſt grauior & maiorem noxam infert. vt Prouerb. 23. dicitur, *Ingreditur blandè & in nouiſſimo mordebit vt coluber*. Hinc fit vt in eius vſu requiratur peculiaris virtus, quæ hæc præſtet; quam propriè vocamus *ſobrietatem*, à ſeruanda bria; (quæ vox menſuram vini ſignificat, iuxta Donatũ) eò quod maximè in vſu vini, moderatio ſeu menſura ſit adhibenda. Quæ verò moderationem adhibet in vſu cibi & potus alterius, (v.g. aquæ, vel lactis) in qua nõ eſt tanta difficultas nec tantum periculi, communi nomine dicetur *abſtinentia*.

89 *Quib' hæc virtus maximè neceſſaria.* Petes, In quibus maximè hæc virtus requiratur.

Reſpondeo, Eſſe quidem aliquo modo neceſſariam omnibus, peculiari tamen ratione Epiſcopis, Principibus, & ſenibus; præterea feminis, & adoleſcentibus, vt rectè Diuus Thomas art. quarto. Prima pars patet, tum quia omnes debent reſiſtere tentationibus carnis, quas abſque hac virtute moraliter impoſſibile eſt vincere: *Luxurioſa* enim *res vinũ*, vt ait Sapiens, Prouerbiorum 20. (nimirum ſi immoderatè ſumatur) & Apoſtolus ad Eph. 5. *nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria*: tum quia omnes debent eſſe vigilantes, & excubare animo aduerſus inſidias diaboli; quod abſque hac virtute fieri nequit. vnde Apoſto. Petrus epiſto. 1. cap. quinto. *Sobrij eſtote*, (Græcè νήψατε) *& vigilate, quia aduerſarius veſter diabolus, tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret, cui reſiſtite fortes in fide.* & 1. ad Theſſalon. 5. *Nos, qui diei ſumus, ſobrij ſimus*; Græcè νήφωμεν: tum denique quia *ebrioſi regnum Dei non poſſidebunt*, primo ad Corint. 6.

Secunda pars probatur: Epiſcopi enim, Principes, & ſenes præ ceteris ad functiones ſibi proprias requirunt mentis ſerenitatem, quam præſtat ſobrietas. 90

Epiſcopi quidem, (ſub quibus intelligendi ceteri Eccleſiæ miniſtri; vt notat D. Tho.) quia ipſorum eſt vacare orationi, lectioni ſacræ, erudiendo populo, & Sacramētorum adminiſtrationi; quę omnia mentem puram, ſerenã, & peruigilem requirunt. Vnde Apoſto. inter cetera, quæ in Epiſcopis requirit, ponit ſobrietatem.

Principes, quia debent populum ſibi ſubditum iuſtè gubernare: ad quod ſumma vigilãtia opus eſt, tum vt idoneos miniſtros conſtituant; tum vt iam conſtitutis inuigilent, vt hi officium præſtent, ne priuatis potiùs commodis, quã bono publico ſtudeant. tum denique vt peculiariter curent ne cauſæ pauperum negligantur, vel peruertantur. vnde Prouerb. 31. *Noli Regibus, ò Lamuel, noli Regibus dare vinum; quia nullum ſecretum eſt, vbi regnat ebrietas*. &, *Ne fortè bibant & obliuiſcantur iudiciorum, & mutẽt cauſam filiorum pauperis*. Vide de hoc plura apud Alexandrum ab Alex. lib. 3. c. 11.

Denique ſenes, quia in his ratio uigere debet ad aliorum eruditionem: nihil enim turpius ebrioſo & fatuo ſene. vnde Apoſtolus ad Titum ſecundo, iubet moneri *ſenes vt ſobrij ſint*.

Tertia pars patet; adoleſcentibus enim eſt neceſſaria ſobrietas, ob feruorem illius ætatis. vnde ante annum trigeſimum vinum bibere, etiam viris, apud Romanos criminoſum erat, vt Alexander ab Alexandro loco citato refert. 91

Feminis verò ob iudicij debilitatem, quod facilè vſu vini perturbatur: eo verò perturbato, facilè aliquid indecori committunt. vnde olim apud Romanos mulieribus vinum bibere non licebat, teſte Plin. l. 14. c. 13. & Valerio Maximo lib. 2. c. 1.

DVBITATIO XIII.

Quid caſtitas, & in quibus rebus uerſetur.

D. THOM. Q. 151.

CASTITAS propriè ſignificat puritatem quamdã, à voluptatibus & actibus carnalibus, in quibus eſt peculiaris quædam turpitudo & impuritas, alienam. Generatim verò, vel potiùs per metaphoram, puritatem animi ab omni amore & delectatione inordinata creaturarum; atq; adeò ab omni labe peccati, quæ in amore creaturarum malè ordinato conſiſtit. quo modo dixit Apoſtolus 2. ad Cor. 11. *Deſpondi enim vos vni viro, virginem caſtam exhibere Chriſto*. Sic D. Auguſtinus lib. de mendacio, cap. 20. *Caſtitas animi eſt amor ordinatus, non ſubdens maiora minorib.* & hanc dicit pudicitiæ corporis anteferendam. Verùm nos hîc de *caſtitate* propriè loquimur, quæ circa voluptates carnis verſatur. 92 *Caſtitas generalis.*

Igitur ſicut abſtinentia moderatur affectum & vſum in eſculentis, ſobrietas in poculentis; ita *caſtitas* in venereis, ne plus, alio tempore, loco, modo illis delectemur, vel vtamur, quàm rectæ rationis præſcripto ſecundùm præſentem ſtatum congruit. 93 *Officiũ caſtitatis.*

Eſt autem *caſtitas* alia perfecta, alia imperfecta. *Perfecta* eſt quæ ab omnibus voluptatibus carnis, tam licitis quã illicitis, perpetuò abſtinere proponit: vnde etiam affectum nuptiarum excludit. *Caſtitas perfecta.*

Imperfecta eſt, quę vel ſolùm ad tempus id proponit, vel ſolùm ab illicitis abſtinere, & licitis moderatè vti, vt in matrimonio. Hæc autem moderatio conſiſtit in debito loco, tēpore, modo, & fine. qui enim cum hiſce circumſtantijs matrimonio *Imperfecta.*

Digitized by Google

Caſtitas coniugalis. trimonio vtitur, ab alijs abſtinet, caſtitate coniugali præditus eſt.

94 *Obiectio.* Dices, Etſi abſtinere à voluptatibus illicitis, & in licitis adhibere debitam moderationem ſit per ſe honeſtum, ac proinde virtutis obiectum, tamen non videtur per ſe honeſtum abſtinere licitis & moderatis: tum quia nemo in ſtatu innocentiæ ab illis abſtinuiſſet, cùm pertineant ad ſpeciei humanæ propagationem; tum quia vſus illarum eſt actus virtutis; ac proinde abſtinentia illarum non poteſt eſſe virtutis opus; quia virtus virtuti non eſt contraria.

Reſp. Reſpondeo, Si *per ſe honeſtum* dicatur id, quod in omni ſtatu, & cum quibuſuis circumſtantijs honeſtum eſt; ſic abſtinere ab illis voluptatibus non eſt per ſe honeſtum; quia initio mundi, genere humano nondum ſatis propagato honeſtum non fuiſſet: ſicut neque ieiunia, aliæque afflictiones honeſtæ fuiſſent in ſtatu innocentiæ. Si verò per ſe honeſtum dicatur, quod in præſenti ſtatu cum circumſtantijs nunc paſſim occurrentibus, abſque relatione ad finem extrinſecum, honeſtum eſt; ſic abſtinere à licitis voluptatibus matrimonij eſt per ſe honeſtum; quia non ſolùm quatenus fit propter Deum eſt honeſtum, ſed etiam ex propria ratione, quatenus ſcilicet per ſe hominem liberat multis rerum ſecularium curis, & reddit magis idoneum & expeditum ad functiones mentis, facitque ſimiliorem ſpiritibus Angelicis. & hac ratione eſt obiectum virtutis caſtitatis. Vnde *Caſtitas coniugalis ſpecie, diſtinguitur à perfecta.* caſtitas perfecta videtur ſpecie diſtingui à caſtitate coniugali; (quod etiam inſinuat D. Th q. 152. ar. 3.) quia alia ratio honeſti & laudabilis reperitur in abſoluta abſtinentia, alia in moderato vſu.

95 *Materia caſtitatis.* Ex dictis facilè intelligas quæ ſit caſtitatis materia, & quod officium. Proxima enim materia ſunt interni concupiſcentiæ motus; hos enim vel comprimit, vel ſecundùm rationis normam componit.

Remotior ſunt actus externi, qui vel ſunt præuij coniunctioni, vt aſpectus, oſcula, tactus; vel ſunt ipſa coniunctio. Et quidem vt hæc virtus circa ipſam coniunctionem verſatur, affectum ab ea auocando, vel debito modo ea vtendo, vocatur *caſtitas*, vt verò circa actus præuios ſimili modo ſe *Pudicitia.* habet, *pudicitia*: vt Diuus Thomas annotauit. eſt tamen vna eademque virtus circa præuia, & circa principale. Vel certè dicitur *caſtitas*, quatenus inordinatum affectum & vſum venereorum reſecat; *pudicitia* quatenus pudori, qui in vſu illorum eſſe ſolet, eſt conformis. De laude caſtitatis vide Diuum Auguſtinum ſermone 249. de tempore.

DVBITATIO XIV.

Quid ſit virginitas.

D. THOMAS Q. 152.

Virginitas à virore dicta putatur, quia denotat immunitatem à concupiſcentiæ adustione. quæ aduſtio fit cum homo illius motibus conſentit.

96 *Dupliciter accipitur.* Dupliciter hoc nomen accipitur. Primò, Pro carnis integritate, libidinoſæ contagionis experte: & ſic nō eſt virtus, ſed quid naturale, cum quo naſcimur, quod etiam inuiti perdere poſſumus.

Secundò, Pro voluntate & propoſito illius integritatis, & puritatis ſeruandæ, vel perpetuò, vel ſaltem vſque ad tempus coniugij: & hoc modo virtus eſt. & quidem ſi vſque ad tempus coniugij dumtaxat, non eſt propriè virginitatis virtus; nam ſimul conſiſtit cum propoſito virginitatis & integritatis violandæ) ſed ſtatus quidam caſtitatis, vt inquit Caietanus ar. 1. §. Ad euidentiam: vbi ad virginitatem, vt denotat ſtatum caſtitatis, duo requirit: Ex parte quidem corporis, non eſſe voluntariè pollutum: Ex parte animi, propoſitum ita ſe ſeruandi, niſi matrimonio iungatur.

97 *Definitio virginitatis.* At virtus *virginitatis* prorſus tale propoſitum excludit: quia neque in re, neque in affectu cum violatione ſtare poteſt. Hanc Diuus Auguſtinus lib. de ſancta virginitate, cap. 13. ſic definit: *Virginitas eſt in carne corruptibili incorruptionis perpetua meditatio.* Itaque hæc virtus in ſubiecto ſupponit & connotat *integritatem carnis*, & *immunitatem* à contagio libidinis, & formaliter in eo ſita eſt, quòd hanc perpetuò tueri intendat, omnia illi contraria vitando. *Meditationem* vocat, quia eſt propoſitum multam curam & meditationem poſtulans, vt illum theſaurum conſeruet.

Dices, Illa integritas, & puritas eſt quid naturale: ergo eius conſeruatio non eſt virtus, ſed quiddam per ſe indifferens. Confirmatur, quia habere illam non eſt obiectum per ſe honeſtum; ergo circa illam per ſe nō verſatur aliqua virtus; omnis enim virtus eſt amor & affectus boni per ſe honeſti. 98 *Obiectio. Integritas carnis.*

Reſp. Illam integritatem carnis dupliciter ſpectari poſſe. Primò Vt eſt à natura, vel vt eius conſeruatio non eſt in noſtra poteſtate: & hoc modo non eſt obiectum huius virtutis, quia non eſt laude aut vituperio digna. & hac ratione rectè dixit D. Tho. ar. 1. Integritatem carnis per accidens ſe habere ad virtutem virginitatis; nam ſine huius virtutis amiſſione poteſt amitti. *Reſp.*

Secundò, Vt ſubeſt noſtræ poteſtati: & ſic eſt obiectū virtutis; quia laudabile eſt, cùm in poteſtate tua fuerit libidinis contagione inquinari, non eſſe tamen inquinatum: ſicut laudabile eſt cùm potueris tranſgredi, non eſſe tranſgreſſum & ſeruaſſe innocentiam: nam illud ipſum per ſe eſt dignitas quædam & ornamentum naturæ rationalis, per quod & longiùs recedit à conditione brutorum, & propiùs accedit ad ſimilitudinem Angelorum, vt dictum eſt de caſtitate. *Quo modo ſit obiectū virtutis.*

Dices, Innocentia, quæ conſiſtit in numquam peccaſſe mortiferè, eſt res laudabilis, & magnum ornamentum naturæ; non tamen requirit aliquam peculiarem virtutem, ſed ſufficiunt illæ virtutes, quæ impediūt peccata, quibus amittitur innocentia: ergo ſimiliter integritas illa non requirit aliquam virtutem, præter eam, quæ impedit actus carnales, quibus illa amittitur, quæ eſt caſtitas. 99 *Obiectio. Innocētia quid.*

Reſpondeo, Hoc argumento rectè probari, virtutem *virginitatis* non diſtingui à *caſtitate*, niſi connotato; ſed eſſe ipſam virtutem caſtitatis in ſubiecto incorrupto. vtriuſque enim officium eſt vitare omnem libidinis contagionem, & ſubiectum ſeruare immune in poſterum à tali labe. Sed virginitas vlteriùs connotat hoc ſubiectum numquam anteà fuiſſe libidine contaminatum; quod non includit ratio caſtitatis. Itaque *virginitas*, vt eſt virtus, nihil eſt aliud quàm caſtitas perfecta, integritati & puritati carnis coniuncta. *Perfectam* voco, quæ conſiſtit in propoſito abſtinendi perpetuò ab omni voluptate carnali tam licita quàm illicita, Imperfecta enim eſt, quæ ſolùm ab illicita, vel ad tempus abſtinere proponit. *Reſp. Virginitas quomodo à caſtitate diſtinguatur.*

Nec obſtat, quòd D. Thom. ar. 3. in corpuſc. dicat virginitatem ſe habere ad caſtitatem ſicut magnificentia ad liberalitatem; quia loquitur de caſtitate imperfecta, quatenus dicit propoſitum abſtinendi à voluptatibus illicitis, ſeu *ab inordinatione venereæ voluptatis*, vt ipſe inquit; reſpectu enim huius virginitas habet quamdam excellentiam, ſicut magnificentia ad liberalitatem: quia ſicut liberalitas verſatur circa ſumptus, & opera mediocria, magnificentia circa magna; ita caſtitas illa ſolum mediocre aliquid præſtat; dum illicitas dumtaxat voluptates abdicat: virginitas verò magnum quiddam & arduum, etiam conceſſas, perpetuò repudians. Proportio tamen nō tenet in omnibus; quia virginitas non reſpicit ſuum obiectum ſub ratione magni & ardui, ſicut magnificentia: neque hoc Diuus Thomas intendit, vt rectè Caietanus articulo tertio contra Martinum. 100 *Ad caſtitatem coniugalē ſe habet vt magnificētia ad liberalitatem.*

Notandum eſt, etiamſi obiectum virginitatis, nempe conſeruatio integritatis & puritatis carnis, per ſe honeſtū ſit; tamen quia eſt valdè difficile, & ratio honeſtatis, quæ illi per ſe ineſt, non ſatis virium habet ad animos hominum abſque maioris boni ſpe alliciendos, raros vel fortè nullos in mundo eſſe, qui ſolo intuitu honeſtatis illius, rem tam difficilem amplectantur. Itaque plura motiua, & conſequēter plures virtutum rationes concurrunt ad animum permouendum, verbi gratia, quia Deo gratum; quia ipſi, voto dicatum; quia præbet facultatem meliùs Deo ſeruiendi; quia liberat à multis inutilibus & ſuperfluis curis. Vnde ad diuerſas virtutes iſte integritatis affectus pertinere poteſt. Et hac ratione Diuus Thomas indicat virginitatem, vt eſt virtus, importare propoſitum integritatis perpetuæ voto firmatum; (ſub hac enim conſideratione paſſim colitur) quo modo formaliter ad Religionem, & ratione ſolùm materiæ ad temperantiam pertinet. Non tamen negat D. Tho. 101 *Obiectum virginitatis.*

quin

quin virginitas etiã ſit virtus abſque voto, ratione propriæ honeſtatis, & pulchritudinis ſui obiecti.

DVBITATIO XV.

Vtrùm virginitas ſit præſtantior matrimonio.

D. THOM. Q. 152. ART. 4.

102 COMPARATIO fit non inter Sacramentum matrimonij (quod conſiſtit in ipſo contractu) & virginitatem, ſed inter ſtatum matrimonij & ſtatum virginitatis, vt diuerſas viuendi formas continent. In ſtatu virginitatis generatim cœlibatum intellige.

Sententia Iouiniani.

Iouinianus, etſi fateretur propter huius vitæ neceſſitatem, ne coniugales patiamur moleſtias, virginitatem eſſe præferendam; vnde nec ipſe vxorem habere volebat, vt refert Diuus Auguſtinus hæreſi 82. tamen apud Deum hos ſtatus pares fecit, affirmans non maioris eſſe meriti cultum virginitatis, quàm matrimonij. *Dicis*, inquit Hieronymus libro primo contra Iouinianum, *virgines, viduas, & maritatas, quæ ſemel in Chriſto lotæ ſunt, ſi non diſcrepent cæteris operibus, eiuſdem eſſe meriti.* Eadem docent hæretici noſtri temporis, quibus addunt etiam deteriora.

Sententia noſtrorum hæreticorum.

Primò, Virginitatem non ſolùm non eſſe maioris meriti apud Deum, ſed eſſe impiam ſuperſtitionem, ſi cum opinione cultus, id eſt, veluti obſequium Deo gratum ſeruetur: quia, inquiũt, omnis cultus à Deo non præceptus eſt ſuperſtitio. Secũdò, Si ſeruetur ob huius vitæ commoditatem, vel ob Euangelij prædicationem commodiùs obeundam, non eſſe quidem per ſe malam; ſtultum tamen eſſe ſe ad illam obſtringere, aut illam velle ſeruare, niſi quis habeat ſingulare quoddam donũ continentiæ, quod pauciſſimis detur, & ſciat ſe illud habere. Ita Lutherus in libello, quem inſcripſit Epithalamium. Et Caluinus libro quarto Inſtitutionum, c. 13. §. 17. 18. & 19.

Sententia Catholica.

103 Sed fide tenendum eſt ſtatum virginitatis coniugio eſſe præferendum, non ſolùm ratione commoditatis huius vitæ, ſed etiam propter fructum ſpiritalem & maius meritum apud Deum, atque adeo propter vitam æternam. Probat id fusè D. Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum, & Diuus Auguſtinus libro de bono coniugali, & lib. de ſancta virginitate. Nos præcipua dumtaxat argumenta adducemus.

1. Probatur ex Scripturis.

Probatur ergo Primò, Ex Scripturis. Mat. 19. cùm diſcipuli dixiſſent; *Si ita eſt cauſa hominis cum vxore, non expedit nubere: Dominus dixit illis, non omnes capiunt verbũ iſtud ſed quibus datum eſt: ſunt enim eunuchi, qui de matris vtero ſic nati ſunt: & ſunt eunuchi, qui facti ſunt ab hominib9: & ſunt eunuchi, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum; qui poteſt capere capiat.*

Ex hoc loco tria perſpicuè colliguntur. Primò, Virginitatem eſſe coniugio præferẽdam; approbat enim Dominus quod dixerant diſcipuli, Non expedit nubere. Si non expedit nubere; ergo expedit non nubere, vt Hier. inquit: melior ergo virginitas nuptijs.

Quid ſit propter regnum cælorum.

Secundò, Virginitatem eſſe præferendam propter regnũ cælorum, id eſt, vitam æternam, & non tantùm propter vitæ huius commoditatem. Hæretici per *regnum cælorum* intelligunt prædicationem Euangelij. Sed contrà. Quia ſic caſtratio illa, quam Chriſtus commendat, non pertineret ad feminas; (his enim non competit Euangelij prædicatio) ſed ad ſolos viros, eoſque pauciſſimos, nimirum verbi diuini prædicatores. quod repugnat ipſi Caluino, qui ſuprà nume. 18 & 19. profeſſionem cœlibatus etiam feminis, ſed ſenioribus permittit. Deinde eſt contra communem ſententiam Patrum, qui hic præmium vitæ æternæ intelligunt.

Omnes inuitantur.

Hieronymus lib. primo contra Iouinianum exponens hæc verba: *Proponit*, inquit, *ἀγωνοθέτης præmium, inuitat ad curſum, tenet in manu virginitatis brauium, oſtendit puriſſimum fontem, & clamitat; Qui ſitit, veniat & bibat.* D. Aug. l. de ſancta virginit. c. 23. *Quid veracius, quid lucidius dici potuit? Chriſtus dicit, veritas dicit, eos, qui pro propoſito ab vxore ducenda ſe continuerint, caſtrare ſeipſos propter regnum cælorum: & contrà, humana vanitas impia temeritate contendit,* (notent hoc hæretici) *eos, qui hoc faciunt, præ*

Merces virginitatis.

ſentem tantummodò neceſſitatem moleſtiarum coniugalium deuitare, in regno cælorum amplius quidquam cæteris non habere. Chryſoſtomus hom. 63. in Matth. *Hic omnibus adoptandam eligendamque virginitatem inducit.*

Virginitatem omnibus eſſe poſſibilem.

Poſſibile namque id eſſe hominibus, hoc ferè modo confirmat: Cogita tecũ, ſi aut à natura eunuchus eſſes, aut iniuria hominum ſic effectus: quid faceres, cùm & huiuſmodi voluptate careres, & nullam carendo mercedem conſequereris? Gratias igitur Deo agas, quia magna præmia, rutilanteſque coronas habebis, ſi ita viues, quemadmodum ſine al quo præmio illi, &c. D. Baſilius lib. de vera virginitate, de iſtis ſpadonibus loquens. *Ipſi ſemet propter regna cælorum ad virginitatis præclarum certamen exercent: coniugiumque & ſimul omne ſæculum, eius ſeruandæ cauſa, contemnunt, regnum cæleſte cum ſudore & glorioſis laboribus capeſſunt.* Omitto cæteros; omnes enim idem docent.

Tertiò, Colligitur virginitatem proponi omnibus, illamque ſeruare, per gratiam Dei eſſe in noſtra poteſtate: omnes enim ad illam inuitat, cùm ait: *qui poteſt capere, capiat:* ſicut omnes inuitat ad fidem & doctrinæ ſuæ conſiderationem, cùm ait: *Qui habet aures audiendi, audiat.* Ita docent Patres omnes, Hieronymus & Chryſoſtomus in verbis allatis, & idem Chryſoſtom. hom. illa 63 explicans illa verba *Qui poteſt capere, capiat. Ita*, inquit, *magis animat atque incendit: vel quia magnitudinem virtutis oſtẽdit; vel quia inæſtimabili miſericordia ſua noluit rem in neceſſitatem legis concludere. Et ad hæc poſſibile id eſſe monſtrat, vt eligendi cupidius exoſcere poſſit.* Deinde obijcit; *Si electionis opus id eſt, inquiens, quomodo dixit; Non omnes capiunt, ſed quibus datum eſt?* Reſpondet, *Vt ſingulare id eſſe certamen perdiſcas, non vt fortè datam neceſſitatem ſuſpiceris. his enim datum eſt, qui ſponte id eligunt. quod ideò dixit, vt oſtenderet ſuperiore auxilio nobis opus eſſe; quod quidem omnibus paratum eſt, ſi volumus in hac lucta ſuperiores euadere. ſolitus quippe eſt, quando res ardua proponitur, vti hoc modo dicendi.* ſimilia habet Cyp. l. de habitu virg. Baſil. l. de vera virg. & alij, qui docent generatim omnes ad continentiam inuitari. 104

Quibus datum eſt capere.

Obiectio.

Dices, Si omnes id poſſunt capere, quo modo dicit Dominus: *Qui poteſt capere, capiat?*

Quo modo omnes poſſunt vel nõ poſſunt capere.

Reſpondeo, *Capere* hoc loco eſt practicè intelligere, id eſt iudicare hoc ſibi expediens eſſe ad ſalutem; ita vt affectus quoque in id trahatur. Itaque non omnes poſſunt *capere*, nimirum potentia propinqua & ſufficiente: quia nõ omnes ſatis ſunt inſtructi vt tantum bonum intelligant, nec diuinitus excitati vt illud ament. omnes tamen poſſunt *capere* potentia remota, quæ in actum reduci valeat, ſi velint. omnes enim (de Chriſtianis loquor) cùm audiunt virginitatis fructus prædicari, poſſunt petere à Deo vt illuminentur, & illam valeant amplecti. Simili modo, omnes qui audiunt fidei prædicationem poſſunt credere, quamuis fides non minùs ſit donum Dei quàm continentia. cur autem tali modo loquendi vtatur, ſuprà explicatum ex Chryſoſtomo.

Probatur ex c. 7 prioris ad Cor.

105 Eadem veritas probari poteſt ex capit. ſeptimo prioris ad Corinth. vbi multa in hanc ſententiam habentur. Apoſtolus enim quæſtionibus Corinthiorum reſpondens dicit, Primò, *Bonum eſt homini mulierem non tangere.* vnde infert Hieronymus: ergo malum eſt tangere, id eſt, minus bonum. Nec obſtat quod ſubdit Apoſtolus; *Propter fornicationem autem vnuſquiſque ſuam vxorem habeat, & vnaquæque ſuum virum habeat.* Non enim vult dicere vt quiſque propter fornicationem ducat uxorem; alioquin vt rectè Hieronymus ait, *hac excuſatione libidinis fræna laxaſſet, vt quotieſcumque vxor moritur, toties ducenda ſit alia, ne fornicemur: ſed ſuam*, inquit, *habeat, id eſt, ſua vtatur, quam habebat antequam crederet*, quod ſequentibus verbis fuſiùs explicat, *Vxori vir debitum reddat*, &c.

Secundò dicit, *Volo omnes vos eſſe ſicut meipſum*, id eſt, opto vos omnes eſſe cœlibes; præfert ergo cœlibatum coniugio.

Tertiò, *Dico autem non nuptis & viduis; bonum eſt illis, ſi ſic permaneant, ſicut & ego.* Hic rurſus cœlibatum præfert.

Quartò, *De virginibus præceptum Domini non habeo:* (nimirum vt maneant in virginitate) *conſilium autem do tamquam miſericordiam conſecutus à Domino, vt ſim fidelis.* Nec obſtat quod ſubdit; *Exiſtimo enim hoc bonum eſſe*

propter

propter inſtantem neceſſitatem: quaſi uirginitatem præferat propter neceſſitates huius uitæ. nam per *inſtantem neceſ-*
Inſtans neceſſitas. *ſitatem* intelligit neceſſitatem moriendi quotidie impendentem, & uitæ huius breuitatem; ut ipſemet paulò pòſt explicat, cùm ait, *Hoc itaque dico, fratres, tempus breue eſt, reliquum eſt, vt & qui habent vxores, tamquam non habentes ſint*, &c. ut ergo tempus redimamus, & breue illud incertumque ſpatium uitæ, quod nobis ſupereſt, ſaluberrime expendamus, nobis utiliſſima eſt uirginitas.

Quintò, *Solutus es ab vxore, noli quærere vxorem*, & cætera.

Sextò, *Qui matrimonio iungit virginem ſuam, benè facit, & qui non iungit, meliùs facit.*

Septimò, *Beatior erit ſi ſic permanſerit*, (nimirum libera à uiro) *ſecundum meum conſilium: puto autem quod & ego ſpiritum Dei habeam.*

Denique probat idipſum Apoſtolus hac ratione; *Mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini ſunt, vt ſit ſancta corpore & ſpiritu: quæ autem nupta eſt cogitat quæ ſunt mundi quomodo placeat viro*, &c. ubi rationem adfert cur uirginitas matrimonio ſit præſtantior; nimirum quia illa liberat hominem uinculis ſæculi & præbet facultatē perfecte ſeruiendi & vacandi Deo: hoc uerò ſæculi uinculis aſtringit, & iſtam facultatem eripit.

Idem probatur Apocalypſis 14. *Nemo poterat dicere canticum, niſi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti ſunt de terra. Hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt coinquinati, virgines enim ſunt. hi ſequuntur agnum quocumque ierit.* Vbi inſinuatur eximium quoddam præmiū præparatum uirginibus, quod alijs non dabitur. quem locum eleganter tractat Augu. l. de ſancta uirgini. c. 27. 28. & 29 & Hierony. ſup.

2. Ex Patribus. Secundò Probari poteſt ex Patribus, quorum teſtimonia ſunt infinita, nec hæretici diffitentur. Vide Auguſtinum, & Hieronymum locis citatis, Cyprianum de habitu uirginum, Ambroſium libro 1. de uirginibus, Baſil. de uera uirginitate.

106 *3 Probatio ex ratione.* Tertiò Probatur ratione. Primò, Coniugium per ſe non eſt bonum uirtutis, ſed naturæ, & indifferens, per ſe nulla laude dignum. Vnde Hieronymus, *Non peccat*, inquit, *ſi duxerit vxorem; non tamen benè facit, ſi duxerit*: intellige *non benè facere* per ſe loquendo, nempe ſi nihil aliud quàm ipſum matrimonium, eiuſque commoda, voluptates & ſobolem ſpectauerit, vt paſſim homines ſolēt: nam nec amor ſobolis & poſteritatis per ſe eſt virtutis, ſed naturæ tantùm affectus. vnde omnibus communis; & nemo inde præcisè laudem meretur. Idem colligitur ex lib. 3. hypognoſt. ubi inter cetera, quæ de bono naturæ oriuntur, & adiaphora cenſetur, numeratur *velle ducere vxorem*. Virginitas verò eſt bonum honeſtum, eximiæ virtutis obiectū, adeò vt apud omnes gentes ſemper in admiratione fuerit habitum, quaſi humanam conditionem ſuperans, & ſoli numini dicandum, vt conſtat de Veſtalibus Romanorum, de Bonzijs Iaponenſium & Sinenſium, de Monachis Turcorum, &c.

Secundò, Matrimonium quoad vſum & inclinationem conuenit homini ſecundùm portionem inferiorem, qua ſimilis eſt brutis: virginitas autem conuenit homini magis ſecundùm portionem ſuperiorem, qua ſimilis eſt Angelis. Etſi enim integritas incorruptionis ſit in carne; inclinatio tamen ad illam & affectus non ineſt carni, ſed ſpiritui; neque eſt naturalis, ſed ſupernaturalis, & cæleſtis, vt pulchrè explicat Ambroſius libro 1. de virginibus. Vnde ſimiles facit Angelis, iuxta illud Domini, Matthæi 22. *In reſurrectione non nubent, neque nubentur, ſed erunt ſicut Angeli Dei in cælo.* Et D. Auguſtinus libro de ſancta virginitate cap. 13. *Habeant coniugia bonum ſuum, non quia filios procreant, ſed quia honeſtè, quia licitè, quia pudicè, quia ſocialiter procreant, & procreatos pariter, ſalubriter, inſtanter educant, quia tori fidem inuicem ſeruant, quia ſacramentum connubij non violant: hæc tamen omnia humani officij*
Eſt angelica portio. *ſunt munera. Virginalis autem integritas & per piam continentiam ab omni concubitu immunitas, angelica portio eſt; & in carne corruptibili, incorruptionis perpetua meditatio. Cedat huic omnis fœcunditas carnis, omnis pudicitia coniugalis*, &c.

Tertiò, Actus proprius & præcipuus matrimonij habet coniunctam maximam verecundiam: vnde etiam requirit ſecretum; nec quiſquam eſt tam impudens, quin teſtes omnes, famulos, cognatos, paranymphos, etiam ſuos liberos, qui ſunt ipſius matrimonij fructus, abeſſe velit, quando illi actui dat operam; vt docet D. Auguſtinus libro 14. de ciuitate, capite 18. & 20. quod eſt euidens ſignum in hoc opere ineſſe turpitudinem & dedecus, illudque minùs decere hominem, qua homo eſt: non enim niſi de re turpi & dedecoroſa erubeſcimus. Ratio eſt, Tum quia præterquā
Duplex cauſa erubeſcendi. quòd ille actus conuenit homini, qua parte ſimilis eſt brutis, membra in illo non obediunt rationi: de qua in obedientia, cùm ſit pœna peccati, inflicta propter inobedientiam mentis erga Deum, erubeſcit animus; vt docet D. Auguſtinus dicto libro 14. capite 17 & ſequentibus. Quamquam non dubitauerim etiam in ſtatu naturæ nudæ talē verecundiam fuiſſe futuram. Turpe enim eſt animo carnem ſuam regere non poſſe: tunc tamen non fuiſſet pœna peccati, ſed naturæ imperfectio. Deinde quia in actu illo *penè omnis acies & quaſi vigilia cogitationis obruitur*; vt Auguſtinus ait. Indecorum autem eſt menti ita à carnis voluptate vinci, vt quaſi ſui compos, ſuique iuris non ſit.

Quartò, Matrimonium implicat hominem voluptatibus carnis, quæ maxime mentem à ſtudio orationis & rebus ſpiritualibus impediunt. vt enim D. Auguſtinus libro 14. de ciuitate, capite 16. docet, illa voluptas hominem intrinſecùs & extrinſecus ſibi vindicat, totumque commouet animi ſimul affectu cum carnis appetitu coniunctio atque permixto: unde animus efficitur carnalis, plenus cogitationibus & affectibus carnalibus. Itaque Apoſtolus 1. ad Corinthios 7. monet abſtinere ab vſu coniugij, quando orationi vacandum. Et Hieronymus, *Oro te*, inquit, *quale illud bonum eſt, quod orare prohibet? quod corpus Chriſti accipi non permittit? quamdiu imples mariti officium, non imples Chriſtiani*, &c.

Quintò, Implicat ſolicitudinibus huius ſæculi. Primò, 107
Vt alter alteri placeat. Secundò, Vt ipſi cū familia honoratè inter ſuos viuant. Tertiò, Vt proles decenter educent. Quartò, Vt amplam hæreditatem illis relinquant: quibus in rebus videmus coniuges paſſim adeò occupari, vt vix dimidiam horam per hebdomadam ſeruitio diuino impendere queant. Colligitur ex Apoſtolo ſuprà. Declarat hoc D. Baſilius libro de vera virginitate: *Quæ*, inquit, *mortali connubio coniuncta eſt, ad ſuam ipſius curam, viri quoque alterà adiecta, geminam in vna anima ex coniuncto ſibi corpore ſolicitudinem neceſſariò ſuſtinet, nec ea vnius tantùm corporis cauſa laborat: ſed in vna anima, & ad ſuum, & ad viri corpus curandum iugiter intenta diuiditur. Vbi verò filios poſt cubiculi ſolemnia, & ſecreta commercia parturire, ac in lucem edere cœperit, per vnumquemque naſcentem animo ſcinditur, & præſentibus miſerijs, naſcituri cura ſemper adijcitur*, &c.

Sextò, Adfert intolerabile onus viuendi ſemper cum eodem coniuge, & ei in officio coniugali obſequendi. Niſi enim ſumma ſit morum cōſenſio, diuturna illa cohabitatio parit mutuum faſtidium: & multæ intercurrunt offenſiones quæ animos diuellunt, & veluti antipathiam quamdā ingenerant, vt ſæpè mutuum conſpectum vix ferre poſſint; nihilominùs matrimonij nexu tamquam compedibus vincti, non poſſunt ſe inuicem effugere, ſed coguntur ſemper unà manere, comedere, bibere, dormire, & vel inuiti in actu cōiugali ſibi mutuò obſequi; vt meritò dixerit Sapiēs, Eccleſiaſticæ 7. *Inueni amariorem morte mulierem.*

Ex his diſcriminibus poſſumus ſic ratiocinari. Id eſt 108
melius & Deo gratius, per quod homo magis auocatur à *Rationes*
voluptatibus carnis & curis huius ſæculi: ſed uirginitas eſt *in forma.*
talis: ergo eſt præſtantior & gratior Deo quàm cōiugium. Secundò, Id eſt melius & Deo charius, quod maximè præbet facultatem orandi, & Deo ſeruiendi: ſed virginitas talem facultatem maximè præbet, & matrimonium eamdē impedit, vt patet ex dictis, & docet expreſſè Apoſtolus 1. ad Corinthios 7. ergo, &c. Tertiò, Id eſt melius, & Deo charius, per quod homo propter Deum abſtinet à maximis carnis uoluptatibus, & ſe totum Deo conſecrat, quàm id per quod ſe totum rebus ſæculi & uoluptatibus immergit: atqui talis eſt virginitas: ergo, &c. Denique id eſt melius, quod Dominus noſter, quod Apoſtoli, & præcipui Sanctorum complexi ſunt: ſed hi complexi ſunt uirginitatem, uel ſi aliqui eorum iuncti erant matrimonio, abſtinuerunt ab uſu cōiugij, ut Hier. de Apoſtolis ait: ergo, &c.

Sed

109 *Obiectiones.* 1. Sed contrà obijcitur Primò, Geneſis 1. *Creſcite, & multiplicamini, & replete terram.* Hic Dominus uidetur dare præceptum coniugij, ac proinde vetare virginitatem. Cōfirmatur ex Apoſtolo 1. ad Timotheum 5. *Volo iuniores nubere, filios procreare, matresfamilias eſſe.*

Reſp. Reſpondeo Primò, Præcepto illo Geneſeos non imponi obligationem ſingulis, ſed primò & per ſe ipſi multitudini, ſeu generi humano. vnde non tenētur ſinguli illud exequi, ſed ſufficit ſatis multos eſſe in genere humano, qui huic officio non deſint, quantum nimirum opus eſt ad generis humani propagationem. Ita D. Thomas artic. 4 ad 1. Et ſanè ſi hoc argumentum aliquam vim haberet, ſequeretur Chriſtum Dominum, vtrumque ſanctum Ioannē, & præcipuos Sanctorum contra præceptum diuinum feciſſe.

Reſp. 2. Reſpondeo Secundò, Illis verbis non tam ſignificari præceptum, quàm benedictionem, per quam tribuit eis generandi facultatem & fœcunditatem; quod apertè indicant illa verba: *Benedixitq́; illis Deus & ait, Creſcite & multiplicamini, & replete terrā, & dominamini piſcibus maris,* &c. *Eſt benedictio, non præceptum.* Sunt ergo verba benedicentis, fœcunditatem & dominium tribuentis, non præcipientis. Simili modo paulò antè benedixit piſcibus & auibus, dicens; *Creſcite & multiplicamini, & replete aquas maris, auesq́ue multiplicentur ſuper terram.* vide D. Auguſt. lib. 14. de ciuitate Dei cap. 21. Fateor tamen initio mundi non vi illius præcepti, ſed iure naturali ob neceſſitatem propagandæ naturæ ſingulos ad matrimonium contrahendum fuiſſe obſtrictos: qua neceſſitate, propagato iam ſatis humano genere, ceſſante, ceſſauit etiam obligatio illius præcepti: ſicut ceſſante neceſſitate & inopia pauperis, deſinit obligatio præcepti naturalis eleemoſynæ. *Deſinit*, inquam, non in actu primo; (manet enim ſemper habitualis obligatio pro tempore, quo poſſet incidere neceſſitas) ſed in actu ſecundo; quia hic & nunc non tenemur ad opus. Pari modo non tenemur hic & nunc ad matrimonium, niſi fortè poſita tali neceſſitate, qualis erat initio mundi, & ſtatim poſt diluuium.

Ad locum Apoſtoli Reſpondeo, Illum loqui de iunioribus feminis, maximè viduis, quæ ſe non continebant; vt patet ex illis verbis: *nullam occaſionem dare aduerſario maledicti gratia.* id eſt, ne malè viuendo & fornicando, dent occaſionem gentilibus malè loquendi de Chriſtianis, & eorum religionem calumniandi. has expedit nubere, quia id melius eſt, quàm ſub ſpecie cœlibatus mala vita religionē Chriſtianam infamare.

110 *2. Obiectio.* Obijcitur Secundò, Id eſt melius, quod plus boni confert mundo: ſed matrimonium plus boni in mundum adducit, quàm virginitas: parit enim multas proles, quæ poſteà piè inſtitutæ multa ad gloriā Dei acturæ ſunt, & Deū perpetuò in beatitudine laudaturæ. Confirmatur, quia totum bonum generis humani eſt ex matrimonio: ſublato enim matrimonij officio periret mundus, & omnia bona opera conciderent.

Reſp. Reſpondeo, Si hoc argumentum valeret, probaret etiā opus matrimonij omnibus alijs operibus bonis eſſe præferendum: quia ſine illo cetera omnia concident: priùs enim quiſque det naſci, quod fit per vſum matrimonij, quàm poſſit aliquid boni operari. *An coniugium plus boni conſeruat mundo.* vnde etiam expediet ducere quàm plurimas vxores, vt plurimæ proles ſuſcipi poſſint, quæ poſteà ſaluæ fiant. vide D. Auguſtinum de ſancta virginitate cap 9. vbi hoc argumentum ſoluit. Primùm igitur negari poteſt maior in ſenſu ad noſtrum propoſitum accommodato. *Melius* enim hic uocamus, quod eſt magis ſalutare, magiſque expediens homini ad ſalutem: quo modo non ſemper eſt melius, quod plus boni confert mundo, ut patet in cura paſtorali, in adminiſtratione regni, alijſq; functionibus publicis, per quas etſi multum boni poſſit fieri in mundo; tamen melius & perfectius eſt ſeruire Deo in Religione. Sic qui pecunia ſua emit multos ſeruos ethnicos ut eos faciat Chriſtianos, non audebit pecuniam ſuam comparare muneri ſacræ uirginitatis, ut Auguſtinus ait. Id enim melius, quod hominem magis cum Deo coniungit, eique magis gratum efficit: quale non eſt matrimonium, ſed uirginitas. Secundò, Negari poteſt minor: matrimonium enim non plus boni confert mundo, quàm uirginitas, ſed multò minus. matrimoniū enim per ſe ſolùm producit peccatores & filios iræ, uirginitas autem producit eoſdem in eſſe Chriſtiani & filij Dei: ſanctificatio enim illorum per Sacramenta, & pia inſtitutio fit per miniſtros Eccleſiæ, qui uirginitatem ſeu cœlibatum colunt. Deinde plus boni eſt, uacare Deo, eiuſque obſequio totum eſſe addictum, quod facit virginitas, quàm vacare liberorum procreationi. minimum enim bonum diuinum maioris eſt momenti, quàm totum bonum creaturarum. Denique Deus, mundo iam ſatis repleto, non quærit qui filios hominum & peccatores procreent, quorum ſatis magnus eſt numerus; ſed qui illos cōuertant & regenerent in filios Dei: ad quod aptiſſima diſpoſitio eſt virginitas, non matrimoniū. ſicut enim matrimonium eſt inſtitutum ad replendam terram, ita virginitas ad replendum cælum; vt Hieronymus ait lib. 1 contra Iouinianum, & Tertullianus lib. de monogamia.

Ad confirmationem. Bonum virtutis eſt ex matrimonio ſolùm remotè, quatenus natura ſupponitur gratiæ. vnde non poteſt ex hoc colligi eius perfectio: ſicut nec perfectio carnis aut ſenſuum externorum, ex eo quòd ſine his concideret mundus, & non poſſemus mereri. Addo virginitatem eſſe præferendam per ſe, & quamdiu non eſt periculum defectu coniugij periturum mundum.

3. Obiectio. Obijcitur Tertiò, Nihil aſſumendum in cultum, niſi quod Deus præcepit; iuxta illud Deuteronomij 12. *Quod præcipio tibi, hoc tantùm facito Domino, nec addas quidquā, nec minuas*: ſed Deus virginitatem non præcepit: ergo nō poteſt aſſumi ad colendum, & gratum obſequiū Deo exhibendum, quinimò eſt ſuperſtitio & ἐθελοθρησκεία.

Reſponſio. Reſp. Maiorem eſſe non ſolum falſam, ſed etiam fatuā, & omni ſpecie veritatis deſtitutam; vt ſuprà lib. 2. cap. 40. dub. 6. oſtenſum eſt.

111 *4. Obiectio.* Obijcitur Quartò, Nemo poteſt continere, niſi habeat donum continentiæ; Matth. 19. *Non omnes capiunt verbū hoc, ſed quibus datum eſt.* & Sapientiæ 8. *Nemo poteſt eſſe continens niſi Deus det*: ſed hoc donum non omnibus datur: ergo ſtultè facit, qui continentiæ ſe addicit, neſciens an hoc donum habeat. ſtultum enim eſt ſe obſtringere ad id, quod neſcit an poſſit implere.

Reſp. Reſpondeo Primò, Si hoc argumentum valeret, nemo etiam poſſet amplecti fidem Chriſti, niſi antè ſciret ſe donum fidei & perſeuerantiæ habere: nec quiſquam poſſet iungi matrimonio, niſi ſciret ſe donum continentiæ coniugalis habere, quæ non minùs eſt donum Dei, quàm continentia virginalis, iuxta illud Apoſtoli 1. ad Corinth. 7. *Vnuſquiſque proprium donum habet ex Deo, alius quidem ſic, alius verò ſic.*

Dupliciter haberi poteſt donum continentiæ. Reſpondeo Secundò, Sicut auxilium amici dupliciter haberi poteſt, nimirum in actu primo, cùm amicus eſt paratus ferre opem, ſi rogetur; & in actu ſecundò, cùm re ipſa iuuat: ita donum continentiæ dupliciter haberi poteſt; in actu primo, ſeu in præparatione diuina, & in actu ſecūdo. Omnes igitur qui cupiunt continere, habent donum continentiæ in actu primo: Deus enim ex parte ſua paratus eſt illos iuuare, vt reipſa continentiam præſtent; ac proinde in poteſtate illorum eſt habere donum continentię in actu ſecundo, ſi ex parte ſua collaborare, & idonea remedia adhibere voluerint; vt docet D. Chriſoſtomus ſuprà homilia 63. in Matthæum, Hieronymus in cap. 19. Matthæi, Auguſtinus lib. 6. confeſſionum, cap. 11. in fine.

Remedia contra tentationes carnis ex parte noſtra. Remedia autem quæ ex parte ſua adhibere debent, potiſſimùm ſunt tria; *oratio, ieiunium, & feminarum deuitatio.* cùm enim tentationes carnis oriantur vel ex ſuggeſtione diaboli, vel ex redundātia cibi & potus, vel ex feminarum aſpectu & conſuetudine, contra primum adhibenda oratio, (ſub qua comprehendimus etiam Sacramentorū, præſertim Sanctiſſimæ Euchariſtiæ, vſum: hoc enim eſt *frumentum electorum, & vinum germinans virgines*, Zachariæ. 9.) Contra ſecundum, ieiunium. Contra tertium, vitatio aſpectus, & nimiæ familiaritatis feminarum. quibus ex parte noſtra adhibitis, non deerit donum continentiæ in actu ſecundo, quo facili negotio continentiam præſtemus.

DVBITATIO XVI.

Quibus modis virginitas amittatur.

DICO Primò, Virginitatis virtutem amitti omnibus illis modis, quibus amittitur caſtitas: quia reipſa ab hac non diſtinguitur, ſed ſolùm ratione & connotato, 112

vt

Digitized by Google

vt dictum eſt. vnde etiã deſideriis turpibus perditur: quod confirmatur ex D. Auguſtino lib. 1. de ciuit. cap. 18. vbi docet etiam corporis ſanctitatem amitti per conſenſum in opus turpe. Idem dicendum de moroſa delectatione.

113 Petes, An etiam voluntate nubendi?

Virginitatis virtus, non ſtatus nudo conſenſu amittitur.

Reſp. Ipſam virtutem virginitatis amitti; quia hæc in propoſito abſtinendi perpetuò, etiam à conceſſa voluptate conſiſtit. *Virginitas* tamen amitti vulgò non dicitur; quia manet corporis integritas, atque adeò ipſe ſtatus, qui communiter nominatur virginitas.

114 Dico Secundò, Non amitti violatione carnis, ſi hæc nullo modo eſt voluntaria. eſt communis ſententia DD. quã pulchrè docet D. Auguſtinus ſupra, *Quis*, inquit, *ſana mente putauerit ſe perdere pudicitiam, ſi fortè in apprehenſa, vel oppreſſa carne ſua exerceatur & expleatur ibi do nõ ſua? ſi enim hoc modo pudicitia perit; profectò pudicitia virtus animi non erit, nec pertinebit ad ea bona, quibus rectè viuitur, ſed in bonis corporis numerabitur: qualia ſunt vires, pulchritudo*, &c. *Si autem animi bonum eſt, etiam oppreſſo corpore non amittitur.* & infrà: *Et ideò cùm eis* (cõcupiſcentijs) *non cedere inconcuſſa intentione perſiſtit, nec de ipſo corpore perit caſtitas, quia et ſanctè vtendi perſeuerat voluntas, & quantum in ipſo eſt, etiam facultas.*

115 Petes, An ergo talis virgo, quæ vi oppreſſa fuit, poſſit accipere velum conſecrationis.

An poſſit conſecrari.

Reſpondeo, Si ipſa eſt certa ſe nullo modo delectationi iſti conſenſiſſe, & res eſt occulta, videtur poſſe conſecrari: nam vt ait D. Thom. art. 1. ad 3. ſi contingat præter animi propoſitum, aliquo caſu membri integritatem corrũpi; nõ magis præiudicat virginitati, quàm ſi manus, vel pes corrumpatur. vnde talis poteſt dicere ſe incorruptam, nimirũ corruptione voluntaria. Confirmatur ex D. Auguſtino ſuprà, vbi dicit, tali virgini *nihil de corporis ſanctitate perijſſe*: eamque parem facit illi, *cuius integritatem obſtetrix, ex iuſta cauſa: manu velut explorãs, caſu, dum inſpicit, perdidit*: atqui non eſt dubitandum hanc poſſe velari: ergo & illa poterit.

Nec obſtat decretum Leonis, quod refertur capite Illæ autem. 32. q. 5. quia loquitur quando res erat notoria: tunc enim ob ſuſpicionem conſenſus, & indecentiam externam non ſunt velandæ. Deinde non tam videtur eſſe præceptum, quàm conſilium: ſic enim ait, *Illa autem famulæ Dei, quæ integritatem pudoris oppreſſione barbarica perdiderunt, laudabiliores erunt in humilitate, ac verecundia, ſi ſe incontaminatis nõ audeant comparare virginibus. quãuis enim omne peccatum ex voluntate naſcatur, & potuerit corruptione carnis mens innita non pollui; minùs tamen hoc illis oberit, ſi quod potuerunt animo non amittere, ſe doleant vel corpore perdidiſſe.*

116 Dico Tertiò, Si violatio integritatis, vel puritatis carnis fuit voluntaria, amittitur virginitas irrecuperabiliter. eſt communis ſententia DD. D. Thomæ art. 3. ad 3. Caietani ibidem. & colligitur ex D. Hieronymo, epiſt. 22. quæ eſt ad Euſtochium, de cuſtodia virginitatis, *Audenter loquar; cùm omnia poſſit Deus, ſuſcitare virginem non poteſt poſt ruinam: valet quidem liberare de pœna, ſed non vult coronare corruptam.* Idem docet D. Baſilius libro de vera virginitate: *Ceterùm*, inquit, *ſi hoc amittas patrimonium integerrimæ caſtitatis, quamuis illa omnia facias quæ dixi, cælùmque ac terras, maria & abyſſes, immenſumque aerem peruagata fueris, nulla omnino ratione hoc recuperare tã poteris. Quo enim pacto quod corruptum ſemel incorruptũ fiet? qua ratione quæ cognouit virum, quaſi non agnouerit, exiſtimabitur?* Et infrà: *Pœnitentia quidem peccatum relaxari certum eſt: verùm quæ corrupta eſt, quaſi inuiolata perſtiterit, redintegrari omnino non valens, dum viuit lugebit.*

Amiſſio irrecuperabilis.

Ratio eſt, quia ſicut innocentia denotat animam numquam peccato mortifero fuiſſe contaminatam: ita virginitas includit, vel connotat carnem numquam voluntariè eſſe violatam aut libidine pollutam. vnde ſicut vno peccato mortifero, irrecuperabiliter perit innocentia; ita virginitas vno actu libidinis. ſicut tamen omnes virtutes, quæ cũ innocentia erant, & quidquid eſt poſitiuæ perfectionis, recuperari poſſunt; ita etiã quidquid eſt poſitiuæ perfectionis in uirtute virginitatis, recuperari poteſt: non tamen dicetur uirginitas; quia hoc nomen negationem experientiæ uoluntariæ libidinis donat. tota enim ratio cur innocentia & uirginitas recuperari nequeant, eſt, quia negationem cõnotant, quæ ſemel ablata nequit reſtitui: quia ad actũ præteritum, quo ablata eſt, tollendum, non eſt ulla potentia: qui enim ſemel fuit, fieri nequit ut numquam fuerit.

Cur non poſſit recuperari.

117 Petes, Quibus modis ita amittitur, ut non poſſit abſolutè recuperari?

Quibus modis amittitur.

Reſpondeo, Primò, Ex parte uiri, per copulam carnalẽ: ex parte feminæ, per uoluntariam clauſtri uirginalis uiolationem, ſiue in matrimonio, ſiue extra; idque ſiue per copulam, ſiue per aliam turpitudinem. Hic modus eſt maximè notus, adeò ut etiam uulgò ſciatur hac ratione uirginitatẽ in perpetuum amitti.

1. Per copulam.

Vnde tali modo corrupta non poteſt umquam uelari; ni mirum uelo conſecrationis, quod ab Epiſcopo anno 25. ætatis accipitur; de quo eſt Canon Pij Papæ ca. Virgines. 15. & Gelaſij cap. Deuotis. 11. & Concilij Africani 3. cap. 14. Placuit. 20. quæſt. 1. Huius conſecrationis forma habetur in Pontificali Romano pag. 186. & ſequentibus. Secùs de uelo profeſſionis. Nec refert etiamſi res ſit occulta, & paſſim habeatur uirgo, ſicque pro uirgine admiſſa & profeſſa; & ſcandalum naſcetur, ſi reijceretur; ut multi DD. tradunt, D. Thomas in 4. d. 24. quæſt. 1. ar. 15. & Caietanus in Summa, v. Virginum conſecratio, Fumus eodem, num. 3. Silueſter v. Conſecratio uirginum, num. 2. quia ut ijdem aiunt, in ſacramentalibus Eccleſiæ actionibus non debet interuenire fictio, ſicut nec in Sacramentis: atqui fictio eſſet, ſi ea, quæ uerè nõ eſt uirgo, uocaretur uirgo. Deinde illa conſecratio eſt propria uirginum: ergo nullo modo poteſt non uirginibus applicari; ſicut conſecratio aquæ non poteſt applicari vino.

Talis non poteſt velari.

Addunt tamen, hoc caſu, quando eſſet periculum ſcandali, poſſe illas benedici omiſſis iis, quæ ſunt de ſubſtantia conſecrationis, & mutato nomine uirginitatis, in nomen caſtitatis, uel continentiæ.

118 Dices, Quid ſi Epiſcopus rem norit ex ſola confeſſione? Quid ſi illa cautela nihil proſit ad uirginis famam tuẽdã, & re detecta impendeant grauiſſima incommoda? Deinde ſi nomina, quæ ponuntur in forma, ſic commutari poſſunt, cur non etiam eorum ſignificatio abſque commutatione poteſt extendi, ut per uirginitatem etiam intelligatur uirginitas putatiua; & appelletur uirgo, quæ paſſim talis putatur & uocatur; ſicuti dicitur Doctor, Pastor, Comes, qui talis paſſim habetur, & ſicut Ioſeph in Scriptura uocatur pater Chriſti?

Obiectio. Si res ſolũ ex confeſſione cõſtet

Reſpondeo, In priore caſu Epiſcopum, ſi illi perſuadere non poteſt ut ſponte abſtineat, poſſe & debere illam more aliarum cõſecrare, nihil mutando, uel omittendo: quia alioquin illam apud eos, qui adſunt, periculo ſuſpicionum exponeret, & ſecreta confeſſionis facto ſuo panderet; quod nullo caſu eſt licitum.

Idem uideri poſſit dicendum in ſecundo caſu, quando ſcandalum impendens eſſet graue, & nulla alia ratio illius euitandi ſuppeteret; quod tamen rarum eſt. Hoc probari uidetur ratione adducta: & confirmari poteſt; quia preces, & cetera, quæ in conſecratione uirginum adhibentur, ſolùm habent uim per modum deprecationis factæ in perſona Eccleſiæ, concurrente ad hoc ipſo ordine Epiſcopali; & tota ſignificatio cærimoniarum eſt ex inſtitutione Eccleſiæ: ergo in poteſtate Eccleſiæ eſt, hanc formam conſecrãdi, quando periculum grauiſsimi incommodi ita poſtulat, etiam illis accommodare, quæ publicè uirgines habentur: nam & hæ quoque ſuo modo poſſunt eſſe ſponſæ Chriſti; & ſunt omnium gratiarum, quæ ibi poſtulantur, capaces. Hanc ſententiam tenent aliqui antiqui, ut patet ex Silueſtro, & quidam recentiores.

Secundus modus eſt per uoluntariam pollutionem, etiãſi fiat abſque copula. hac enim uirginitatem perire abſque ſpe recuperandi, docet D. Thomas a. 1. ad 4. & a. 3. ad 3. Caietanus ibidem, & paſſim alii Doctores. Probatur, quia præcipua uoluptas carnalis in hac conſiſtit, & omnes alij actus, etiam copula, & uiolatio clauſtri, ob illius uoluptatem fiunt: ergo ſi ullo actu amittitur maximè iſto, qui eſt ceterorum finis. Neque ad hoc requiritur alius actus exterior, quo hic excitetur, ut putat Martinus, quem refutat Caietanus ar. 1. in 3. quæſtione: quia alioquin qui ſola imaginatione huiuſmodi fœditatem ſponte in ſe procuraret, etiamſi millies id feciſſet, eſſet uirgo, & habiturus eſſet laureolam uirginitatis poſt pœnitentiam: quod eſt abſurdum; etſi enim cum mulieribus non ſit coinquinatus, non minùs 119

2. Voluntaria pollutione amittitur.

tamen

tamen fœdè, imò turpiùs, & magis contra uirtutem caſtitatis; ut infra cap.3. dicemus.

Si in ſomnu accedat Nec refert, etiamſi in ſomno contingat modò in uigilia procurata fuerit: ut ſi quis eo fine certo genere cibi uel potioni ſit uſus. Secùs tamen ſi non fuit procurata; ſed præter intentionem abſq; culpa, ſaltem lethali euenerit: etiāſi fortè poſtea placeat; quia approbatio illa ſuperueniens, nō facit actum illum prateritum eſſe uoluntarium, ut rectè Caietanus art.1. dub.3.

120 *Polluta poteſt uelari.* Aduerte tamen, puellam, quæ hoc modo, uel etiam accedente contactu externo polluta fuit, ſi carnis integritatem retinet, poſſe uelari; ut rectè docet Caietanus in Summa, v. Virginum conſecratio, Silueſter, & Fumus, ut ſuprà. Ratio eſt, quia etſi coram Deo non ſit uirgo, nec habitura ſit laureolam; tamen apud homines cenſetur virgo. omnes enim vocant virginem, quæ clauſtrum virginale retinet illæſum, etiamſi ſæpiùs intra ſe ſpermatis effuſiones ſit contaminata: quamuis enim non ſit virgo uirtute; eſt tamē virgo ſtatu, ut inquit Caietanus. vnde Eccleſia, quæ vtitur nominibus ut plures, idem per nomen *virgo* & *virginitatis* intelligit, quod uulgò intelligi ſolet: cuius ſignum eſt, quod in Pontificali Romano, vbi de hac conſecratione agitur, nō dicatur roganda de aliqua contaminatione, ſed *de vita, conſcientia, & carnis integritate*, ut notat Caietanus. Itaque non requirit Eccleſia niſi carnis integritatem.

121 *3. Per contactus impudicos.* Tertiùs modus eſt per turpes contactus, animo libidinoſo factos, vel admiſſos; nimirum ſi tales ſint, & eo modò fiant, ut in natura ſana neceſſariò pollutionem excitarent: quamuis fortè reipſa in hoc homine ob naturæ debilitatē, vel morbum id non faciant: id enim per accidens eſt. Confirmatur, Quia non uidetur dubium quin per ſodomiam amittatur illa carnis puritas, quam poſtulat uirginitas, etiā ſi fortaſſe non adſit pollutio, quia actus ille ob eam cauſam ſit, & ex ſe eſt ad hoc ſufficiens in tali ætate. Idem dicendum de alijs turpibus contactibus. Ita ſentit Roſella v. Virginitas, citans Vldericum & inſinuat Caietanus art. 1. uerſus finem, ad 5. quamuis paulò pòſt dubitet de uiro. In puero tamen, cui ratione ætatis deeſt poteſtas ſeminandi, ſentit nullo actu turpi virginitatē ex parte corporis amitti. Contrarium fortè uerius, ſi adſit perfectus rationis uſus. Ex his patet, qua ratione uirginitas ſit recuperabilis, qua non ſit.

Dices, Etiam ipſa uirtutis ſpecies non uidentur poſſe recuperari: nam hæc conſiſtit in propoſito ſeruandæ integritatis: hoc autem propoſitum amiſſa integritate eſt impoſſibile; quia conſeruari non poteſt quod non poteſt recuperari. Ob hoc argumentum Martinus, etiam ipſam uirtutem, quà talis eſt ſpeciei, irrecuperabilem eſſe tradit contra D.Thomam. 122 *Obiectio. An virtus poſſit recuperari.*

Reſpondeo Primò, Hoc argumento ſolùm probari, non poſſe hanc uirtutem recuperari actibus efficacibus; non autem non poſſe inefficacibus, qui in ſimplici affectu & bonis deſiderijs conſiſtunt: hi enim ſufficiunt ad virtutem comparandam, & ſuo modo exercendam. ſic pauper poteſt cōparare uirtutem magnificentiæ, etiāſi illi materia ad opus externum neceſſariaria deſit. *Reſp. 1.*

Reſpondeo Secundò, Etiam poſſe recuperari efficacibus actibus, non quibus uelit cōſeruare integritatem; ſed quibus uelit in poſterum abſtinere ab omni actu quo poſſet uiolari integritas; ſi eſſet. Virtus enim uirginitatis non aliter conſeruat integritatem carnis, quàm cauendo omnia, quæ illam poſſent lædere. quare cùm eadem omnia, etiam amiſſa integritate caueri poſſint, poteſt habere omnes actus, quos ante habebat. Non tamen dicetur *virginitas*, quia hoc nomen connotat integritatem. *Reſp. 2.*

CAPVT III.

De Gula, Ebrietate, & Luxuria.

Habet Dubitationes 15.

HÆC uitia uirtutibus ſuperiore capite expoſitis opponuntur; gula abſtinentiæ; ebrietas ſobrietati; luxuria caſtitati.

DVBITATIO I.

Quid gula, & quale peccatum.

D. THOM. quæſt. 148.

1 HOC nomen dupliciter accipitur, Primò, Generaliùs, ut etiam comprehendat inordinationem, quæ contingit in potu: & hoc modo diuiditur à quibuſdam in *comeſſationem* & *ebrietatem*, tā quam in ſpecies; quarū meminit Apoſtolus ad Roman 13. *Non in comeſſationibus & ebrietatibus*. puto tamen *comeſſationem* ibi amplius inuoluere. κῶμος enim (qua voce ibi vtitur Apoſtolus) ſignificat laſciuam compotationem cum impuro cantu, alijſque temulentis dictis & factis: vt ex ſcholijs Photij, Theophylacto, & alijs auctoribus Græcis conſtat. hoc apud Latinos vocatur comeſſatio, non tam à comedendo, quàm à κωμάζειν, quod eſt compotationi laſciuæ deditum eſſe. *comeſſatio*

Secundò, Strictè, vt opponitur virtuti *abſtinentia* ſtrictè acceptæ & hoc modo ſicut abſtinentia eſt virtus, quæ facit nos moderatè appetere & vti cibo, & potu non inebriante; ita *gula* eſt vitium in appetitione & vſu delectationis cibi & potus debitum modum, id eſt, perſcriptum rationis, excedens.

2 Hoc autem fieri poteſt quinque modis, vt pulchrè oſtēdit D. Thomas art 4. ex D.Gregorio lib.30. moralium cap. 27. qui hoc verſiculo continentur, *Præproperè, lautè, nimis ardenter, ſtudioſè.* nam exceſſus ſpectari poteſt vel circa ipſum cibum, qui huic homini non congruit, vel circa illius ſumptionem. circa cibum, vel ratione ſubſtantiæ, vel qualitatis, vel quantitatis. *Quinque modis exceditur.*

Ratione *ſubſtantiæ* eſt exceſſus, cum appetitur cibi pretioſiores, quàm conueniat ſtatui: vt ſi Religioſus contemptis alijs cibis, nolit comedere niſi perdices, phaſianos, ficedulas. hoc inſinuatur per *lautè*.

Ratione *qualitatis*; vt cùm in condimentis & ſtudio præparandi eſt exceſſus, vt ſi nolit comedere, niſi multo ſaccaro, vel ſuccis varijs ſit conditum. hoc indicat *ſtudioſè*.

Ratione *quantitatis*; cùm nimiùm comeditur, id eſt, plus quàm natura requirat: qui modus eſt frequentiſſimus.

Circa ipſam *ſumptionem* poteſt eſſe exceſſus, vel ratione *modi*; vt ſi quis voraciter comedat, cibos non manſos deuorando, ſicut canes, & leones. hoc ſignificat *ardenter*.

Vel ratione *temporis*, debitum tempus præueniendo; vel etiam ſæpiùs quàm deceat comedendo. quod indicat *præproperè*.

Differunt autem hæ inordinationes ſpecie, ſecundùm D.Thomam, vnde etiam diuerſæ in diuerſis reperiuntur: alij enim ſolùm peccant in pretioſitate ciborum, quia nihil illis ſapit, niſi peregrinum & ſumptuoſum: alij in qualitate, & palati teneritudine: alij in quantitate: alij in voracitate: alij in crebritate ſumendi: alij in pluribus horum: alij in paucioribus. Expreſſit hos quinque modos D.Gregorius loco cit. his verbis: *Quinque modis nos gula vitium tentat: aliquando namque indigentiæ tempora præuenit: aliquando lautiores cibos quærit: aliquando quæ ſumenda ſunt, accuratiùs præparari appetit. aliquando in ipſa quantitate ſumendi, menſuram refectionis excedit: aliquando in ipſo æſtu immenſi deſiderij aliquis peccat.* 3 *Diſcrimen illorum modorum.*

Petes

Digitized by Google

Obiectio. An omnes ſpecies contineantur.

4 Petes, Vtrùm his modis omnes gulæ ſpecies contineantur, vt videtur enim eſſe aliquæ aliæ: nam qui comedit carnes tempore vetito, peccat peccato gulæ; ſimiliter qui comedit ante communionem: & tamen nullo horum modorum peccant. Idem videtur de illo, qui loco indebito, v.g. in templo, vel in foro comedit. Item qui cibis noxijs vtitur. Denique qui carne humana, vel carbonibus, alijſque cibis execrandis delectatur.

Reſp. Quæ dicantur propriè vitij alicuius ſpecies.

Reſp. Illas ſolas eſſe gulę ſpecies, quę conſtituuntur per circumſtantias inducentes diuerſas inordinationes, oppoſitas virtuti abſtinentiæ. tales autem videntur eſſe ſolùm quinque ſupradictæ; quia inordinatio quam inducunt, non repugnat propriè alteri virtuti quam abſtinentiæ. Circũſtantiæ verò, quæ inducunt inordinationem repugnantem alteri virtuti, non conſtituunt ſpeciem gulæ, ſed alterius vitij, ad quod illa inordinatio per ſe pertinet. v.g. ex eo quòd cibus ſit noxius non conſtituitur ſpecies gulę; quia nocere naturæ ſuæ non eſt contra virtutem abſtinentiæ, ſed contra charitatem ſui. Vnde in vſu talis cibi non eſt alia inordinatio propria gulæ, quam quòd cibus nimis ardenter appetatur; ita vt ex eius affectu homo velit nocere valetudini. Itaque in caſibus propoſitis non conſtituitur diſtincta ſpecies gulæ, ſed inordinatio gulæ, quæ in illis reperitur, pertinet ad aliquem ex modis prædictis; etſi in quibuſdam, alterius ſpeciei malitia ſit coniuncta,

Quo modo in prædictis caſibus ſit ſpecies gulæ.

5 Itaque in primo caſu eſt ſpecies gulæ, quatenus comeditur *præproperè*, ſeu quia conueniens tempus vtendi tali cibo præuenitur. Caietanus reſpõdens Martino refert ad primum modum, vbi cibus ratione ſubſtantiæ nõ congruit homini: ſed hic re vera congruit ratione ſubſtantiæ, ſed ſolũ ratione temporis nõ congruit; ſicuti cùm debitum tempus præuenitur.

In ſecundo ſimiliter præuenitur tempus conueniens. vel dicito potiùs eſſe peccatum ſacrilegij quàm gulæ; quia non tam peccat tunc comedendo, quam volendo poſt cibum communicare.

In tertio caſu, cùm in loco incongruo, ſi id fiat affectu gulæ; vt quia non poteſt differre donec venerit domum, reducitur ad præproperè, vel nimis ardenter. Circumſtantia autem loci illius non conſtituit ſpeciem propriam gulę, quia non inducit inordinationem contra abſtinentiam; ſed contra religionem vel modeſtiam.

De quarto, cùm quis cibo notabiliter noxio vtitur, iam dictum eſt.

In quinto non tam eſt vitium gulæ humanum, quàm feritas belluina, praua conſuetudine contracta, vel affectio morbida, aut belluinæ naturæ conſtitutio. Ex his fere ſoluas multas minutias, quas contra iſtos quinque modos obijcit Martinus.

Vtrùm verò iſtæ inordinationes ſint ſpecies vltimæ, vt vult Caieta. an alias ſub ſe habeant, vt contendit Martinus, parui eſt momenti, & nihil facit ad negotium morale.

Quale peccatum ſit gula. Poteſt tripliciter finis vltimꝰ poni in delectatione gulæ.

6 Quod ad alteram partem dubitationis attinet, Quale peccatum ſit gula; Dicendum eſt eſſe peccatum mortiferũ, ſi quis in illa delectatione vltimum finem conſtituat. Hoc autem fieri poteſt tripliciter. Primò, Expreſsè, vt cùm quis expreſse, ſeu in actu ſignato illam voluptatem ſummum eſſe bonum iudicat; ſicut olim Epicurei. Secundò, Implicitè; cùm id quidem expreſsè non iudicat; tamen erga illam ſic afficitur, vt paratus ſit propter illam omnia humana & diuina iura violare. Tales ſunt multi hoc tempore hæreſeos miniſtri, qui ſanam doctrinam & Religionem propter ventrem adulterant, cauponantes verbum Dei: de qualibus dicit Apoſtolus ad Philip. 3 *Quorum Deus venter eſt.* Tertiò Interpretatiuè; vt cùm quis affectu gulæ paratus eſt nõ quidem quoduis, ſed aliquod peccatum mortiferum admittere. hinc enim etſi minùs perfectè & propriè ponat vltimũ finem in voluptate ciborum, quam ſecundus, qui omnia ad illam refert; tamẽ aliquo modo id conuincitur facere: nam hoc ipſo, quo mortiferè peccat, Deum propter voluptatem deſerit, & hanc illi ſuo facto præponit: vnde etiam de talibus dici poteſt: *Quorum Deus venter eſt.* Sed de hoc plura 1.2.q.1.ar.5.

Varij caſus in quibus gula eſt peccatũ mortiferum.

7 Porrò tertius iſte modus in multis caſibus locum habet. Primò, Quando propter gulæ voluptates furatur, vel iniquos contractus facit. Secundò, Cùm omittit id, ad quod ea præcepto diuino tenebatur; vt ſi non ſoluat creditoribus vt opiparè victitet. Tertiò, Quando violat ieiunia Eccleſiæ, veſcendo carnibus, vel ſæpiùs comedendo. Quartò, Quando ex gula grauem noxam infert valetudini, id aduertens, vel ſaltem ſuſpicans euenturum. Si nocumentum non ſit graue, erit ſolùm peccatum veniale. Quintò, Si cum ſcandalo proximi vnde Apoſt. 1. Cor. 8. *Si eſca ſcandalizat fratrem meum, non manducabo carnes in æternum, ne fratrem meum ſcandalizem.* Sextò, Quando probabiliter timetur aliquod peccatum mortiferum ex quantitate vel qualitate cibi ſumpti committendum: vt ſi experientia noſſes te inde ad turpia ſolere concitari & conſentire. Si tamen omnino putares te ſatis firmum ad reſiſtendum, & ſolius gulæ affectu veſceretis, non eſſet mortiferum. Imò quando quis ex certo genere cibi, aut potus putat ſe nocturnam pollutionem paſſurum, non peccat mortiferè, ſi non eo fine vtatur, nec ſit ei periculum conſenſus in delectationem, vt poſt Naua. & alios docet Tolet. de 7. peccatis mortal. c. 60. Sed de hoc infrà dubit. 14.

Septimò, Si quis veſceretur carnibus humanis. verũ quia hoc habet peculiarem difficultatem, inſtituemus de eo alteram dubitationem.

Numeratur etiam gula inter peccata capitalia, quia ex hoc vitio, tamquam radice, multa alia velut rami pullulãt, quæ gulæ filiæ appellantur. Cibus enim & potus circa quę gula verſatur, duplici ex cauſa trahunt affectum hominis, & maximi æſtimantur. Primò, Per ſe; quatenus ſunt media neceſſaria conſeruandæ vitæ, quæ homini præ ceteris rebus eſt chara. Secundò, Ratione voluptatis, quæ quia eſt quædam felicitatis proprietas, etiam maximè appetitur. Hinc fit, vt horum cauſa homines plurima & facere & pati ſoleant; adeò vt totus ferè labor humanæ vitæ ad cibum & potum referatur, iuxta illud Eccl. 6. *Omnis labor hominis in ore eius.*

Quinque filiæ gulæ.

D. Gregorius libr. 31. quinque gulæ filias recenſet; quarum ratio ſic accipi poteſt. Gula conſiſtit in eo, quòd immoderato vſu cibi & potus ſuperflua delectatio quæratur. Ergo ea vitia inter filias gulæ numeranda ſunt, quæ ex tali immodico vſu naſcuntur. Porrò ex immodico vſu cibi & potus & ſuperflua delectatione coniuncta, primùm in intellectu naſcitur *hebetudo mentis*; idque tum ratione vaporum, quibus cerebrum oppletur: tum quia affectus & imaginatio eſt tota in ollis & patinis, nec de alijs mentem cogitare ſinit. Deinde in appetitu naſcitur *inepta lætitia*, & alij motus animi, qui ad hanc referuntur. Cùm enim mens hebetata non percipit altiora, & in voluptate illa magnum bonum imaginatur, exultat animus, tamquam partem quamdam felicitatis in cibo & potu adeptus, & exteriùs per riſum & alia ſigna lætitiæ ſe effundit. Tertiò, In ore parit *ſtultiloquium & ſcurrilitatem. Stultiloquium*, quia ratio, cibi & potus ſuffuſa vaporibus & voluptati intenta non cõſiderat quid dicat, ſed facilè quidquid videtur iucundum effutit. *Scurrilitatem*, quia inepta lætitia excitat ad indecora vel turpia agenda vel dicenda, riſus mouendi cauſa. Denique in corpore parit *immunditiam*, tum quia ex ſaturitate naſcuntur vitia carnis; tum quia gula ſæpè parit vomitus, & alias ſuperfluorum fœdas excretiones. Vide D. Thom. q. 148. ar. 6. Nec obſtat quòd idem ar. 5. dicat iſta vitia oriri ex gula ſecundùm rationem finis, cùm potiùs videantur naſci ex ea ſecundùm rationem cauſæ efficientis: quia etiãſi iſta vitia per ſe non fiant propter gulam tamquam propter finem; ac proinde neque vt media, neq; vt electiones mediorum ex ipſa ſequantur; tamen eorum acceptatio & permiſſio, ex affectu gulæ ſequitur: nam ex affectu voluptatis gulę fit, vt quis paratus ſit illa vitia in ſe permittere, eaque acceptare, vt rectè explicat Caiet.

Quomodo naſcantur ſecundùm rationẽ finis.

DVBITATIO II.

Vtrùm aliquando licitum ſit veſci carne humana.

Extra neceſſitatẽ.

RESPONDEO & dico Primò, Extra grauiſſimam neceſſitatem veſci carne humana eſt peccatum mortiferum. Ita paſſim DD. qui hoc attingunt, Caietanus quæſtio. 148. ar. 2. ad 2. Victoria relect. de temperantia, nume. 5. Nauarrus cap. 23. nume. 122. Valentia diſputatione nona, quæſtio. 1. puncto 1. Toletus de peccatis mortalibus, capit. 60. & alij. 9

Digitized by Google

DVBITATIO III.

Quid ebrietas, & quale peccatum.

D. THOMAS Q. 150.

13 EBrietas dupliciter accipitur, ut notat D.Thom.art.primo. Primò, Pro defectu vſus rationis, nimio potu inducto, vnde dicitur quis *ebrius*, & ſic non eſt peccatum propriè, ſed peccati effectus: Secundò, Pro ipſa potatione, quæ hunc defectum efficit. ſic eſt peccatum, & definiri poteſt hoc modo,

Ebrietas pro peccato quid.

Ebrietas eſt exceſſus in potando, cauſa voluptatis, vſque ad violentam vſus rationis priuationem vel ſic; Eſt violenta rationis interceptio per nimium potum, cauſa voluptatis aſſumptum.

Hæc definitio habet tres partes. Prima, *Eſt exceſſus in potando:* ſicut enim gula conſiſtit in exceſſu in cibo & potu non inebriante; ita ebrietas in exceſſu uini, uel cuiuſuis alterius potus inebriantis. Hinc *ebrietas*, iuxta Diuum Thomam, dicta eſt, quaſi *extra briam*, quòd debitam vini menſuram excedat. Vnde dum quis odore lupuli ſalictarij, vel ſuffitu tabaci, vel opio, alijſque narcoticis priuatur vſu rationis. non eſt ebrietas; quia hoc non fit exceſſu potandi.

Si cauſa medicinæ.

Secundò, *Cauſa voluptatis:* ſi enim cauſa medicinæ, ex præſcripto medicorum, non eſſet ebrietas, etiamſi vſque ad interceptam mentem ſumeretur, vt rectè docet Caietan.ar. 2.ad 3.& in Summa v.Ebrietas, Silueſter v.Ieiunium, quæ. 3 Nauarrus cap.23.num.119. vt ſi in ſubito pellis terrore, alijs remedijs æque commodis non ſuppetentibus, magnus hauſtus uini generoſi ſumatur, uel aduerſus uenenum frigidum (ut opium, ſolanum, cicutam, hyoſcyamum) aut contra cantharides magna uini copia bibenda, ex qua rationis uſus ſit impediendus, præſcribatur. non enim eſt exceſſus reſpectu talis ſubiecti, & ad talem finem: neque cauſa delectationis guſtus uel tactus, palati, uel œſophagi ſumitur: unde non repugnat temperantiæ, quæ circa tales delectationes uerſatur.

Ob eamdem non peccat peccato gulæ, qui iudicio medicorum uaria edulia inordinatè & copioſe ingerit, ad uomitionem mouendam: quia neque ob delectationem id agitur, neque modus rationis reſpectu talis ſubiecti exceditur.

14 Tertiò, *Vſque ad violentam*, &c. Dupliciter auſertur rationis uſus, modo naturali, & violento. *naturali* per ſomnum, ſpiritibus animalibus in centrum retractis, & neruis ſenſorijs, qui in ſenſuum externorum organa terminantur, uapore quodam frigido occupatis. Hic modus à natura eſt inſtitutus ad ſpirituum, & conſequenter ad uirium inſtaurationem; nam per quietem nulla fit diſſipatio, & copioſa nouorum ſpirituum generatio, *violentè* aufertur, quando tanta uaporum copia cerebrum implet, ut etiam in uigilia, ratione uti non poſſit. Idem interdum accidit uel ex nimio ſpirituum feruore, ut in phrenitide; uel ex humore maligno, cerebrum per idiophatiam aſſiduè occupante, ut in melancholia primaria, uel ex uapore noxio, cerebrum per interualla petente, ut in melancholia hypochondriaca.

Duplex uſus rationis priuatio.

15 Quod ad alteram partem attinet, dicendum eſt talem ebrietatem, ſi uoluntaria ſit, eſſe peccatum mortiferum. Ita Diuus Thomas articulo ſecundo, quem omnes alij ſequuntur. Eſt autem uoluntaria, Primò, Directè, quando quis ebrietatem intendit. Secundò, Indirectè, ut quando quidem expreſsè non cupit inebriari, ſed tantum bibit, quantum poteſt, non curans an ſequatur ebrietas, an non. Item quando aduertit ſe inebriandum, ſi pergat potare, nihilominus non deſiſtit.

Eſt peccatum mortiferum.

Nunc probatur id eſſe peccatum mortiferum. Primò, ex Scripturis, Prouerb.23. *Cui uæ? cuius patri uæ? cui rixæ? cui foueæ? cui ſine cauſa uulnera? cui ſuffuſio oculorum? nonne his, qui commorantur in vino, & ſtudent calicibus epotandis?* vbi breuiter attinguntur mala, quæ ebrietas, etiam in hac uita infert. Eſt igitur & ipſa graue malum in moribus. Ibidem, *Ne intuearis vinum quando flaueſcit, cùm ſplenduerit in vitro color eius; ingreditur blandè, ſed in nouiſſimo mordebit ut coluber, & ſicut regulus venena diffundet;* nimirum quia ſicut illa uenena ſunt corpori lethifera, ita uinum in fine mortem æternam adfert animæ & corpori. Sequitur, *Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur peruerſa:* Vbi ſignificatur, ex multo uino ſequi fornicationes & adulteria, maledicta, & blaſphemias, &c. Eccleſia.19. *Vinum & mulieres apoſtatare faciunt ſapientes, & arguent ſenſatos*, id eſt, facient reprehenſioni obnoxios. Et cap.31. *Vinum multum potatum, irritationem, & iram, & ruinas multas facit.* vide plura ibidem. Iſaiæ.5. *Væ qui conſurgitis manè ad ebrietatem ſectandam, & ad potandum vſque ad vesperam.* & infrà, *Væ qui potentes eſtis ad bibendum vinũ, & viri fortes ad miſcendam ebrietatem*, q.d. qui ſtrenue incumbitis compotationibus. væ autem in Scripturis paſſim comminationem damnationis æternæ ſignificat. 1.ad Cor. 6. *Nolite errare, neque fornicarij, neque idolis ſeruientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei poſſidebunt.* hic *ebrietatem* connumerat alijs uitijs mortiferis, & pari modo à regno excludere affirmat.

Probatur ex Scripturis.

Nec obſtat, quòd *ebrioſus*, non ebrium, ſed debitum ebrietati deſignet; ac proinde requirat conſuetudinem: *ebrioſus* enim dicitur non qui ſemel aut bis ebrius eſt, ſed qui ebrietati eſt deditus: hoc, inquam, non obſtat, quia Græcè eſt *μέθυσος*, quod ebrium ſignificat, & idem valet ac *μεθύων*, unde ſicut is, qui alia illa uitia uel ſemel commiſerit, excludetur à regno, niſi pœnitentiam egerit, ita etiam qui vel ſemel ebrius fuerit. Ad Gal. quinto, *ebrietates* ponuntur inter opera carnis, quæ à regno Dei alienum reddunt.

Secundò, Probatur ex Patrib. D.Augu.ſer.231.de temp. ſæpiùs dicit, per ebrietatem *perire animam, hominem Deo fieri inimicum, & reum in die iudicij*. Similia habent alij Patres, ut S.Baſil.hom.in ebrietatem, D.Amb.de Elia & ieiunio, cap.14 S.Chryſoſtom.hom.contra luxum & crapulam, & alij. Præterea D.Auguſt. ſermone illo citato ſic ait, *Qui contra calumniam & amicam ſuam ebrietatem loquentibus iraſcuntur, libera à nobis voce audiant quia quicumque ebrioſus pœnitentiam de ipſa non egerit, ſed vſque ad mortem ſuam in ipſa ebrietate permanſerit, in æternum profectò peribit; quia non mentitur Spiritus ſanctus per Apoſtolum dicens, Neque ebrioſi regnum Dei poſſidebunt.* Deinde docet quomodo auxilium diuinum ſit ebrioſo implorandum, ut eripiatur de luto fæcis, & cloaca ebrietatis, nimirum dicendo totis animæ uiribus cum Propheta; *Eripe me de luto fæcis, vt non inhæream* &, *Non me demergat tempeſtas aquæ, neque abſorbeat me profundum, neque vrgeat ſuper me puteus os ſuum.* & rationem ſubdẽs, cur ita illam vocet, addit, *Ebrietas enim quaſi inferni puteus, quoſcumque ſuſceperit, niſi digna ſubuenerit pœnitentia, & emendatio fuerit ſubſecuta, ita ſeruitio ſibi vendicat, vt eoſdem ipſe de inferno tenebroſo puteo, ad charitatis vel ſobrietatis lucem redire ſine pœnitentia non permittat.* Idem ſermo.231. *Qui credit ebrietatem eſſe paruum peccatum; ſi ſe non emendauerit, & pro ipſa ebrietate pœnitentiam non egerit, cum adulteris & homicidis æterna illum pœna cruciabit.* idq; probat ex Apoſt.1.Cor.9.& ad Eph.5.

16 *Ex Patribus.*

Dices, D.Auguſtinus ſerm.41.de Sanctis, crimina enumerans capitalia, non ponit ebrietatem abſolutè; ſed cum reſtrictione, *Ebrietas* inquit, *ſi aſſidua ſit*, &c. ubi uidetur inſinuare ſi non ſit aſſidua, ſed rara, non eſſe peccatum mortiferum.

Obiectio.

Reſpõdeo, D.Auguſtinum ſolùm enumerare ibi aliqua crimina capitalia, de quibus non poterat eſſe controuerſia apud populum: nam ſimili modo ponit iracundiam; *Si longo tempore*, inquit, *teneatur iracundia.* & tamen certum eſt etiam breuem iracundiam, ſi plenè ſit voluntaria, & graue malum imprecetur, eſſe crimen capitale, ſeu mortiferum. vel certè, ut Diuus Thomas ar.ſecundo ait, addit illam reſtrictionem, ut indicet ſe loqui de ebrietate plenè uoluntaria. qui enim rarò inebriantur, non uidentur id uoluntariè, ſed præter mentem pati, nimirum ex eo quòd ignorẽt uim potus, uel debitam menſuram, aut non aduertant ebrietatis periculum.

Reſp.

Tertiò Probatur ratione, Primò, Quia ſe inebrians priuat ſe uiolentè non ſolùm uſu rationis; ſed etiam poteſtate propinqua utendi; impedimentum & ueluti uinculum menti ſuæ inijciendo, ut etiam uigilans ratione uti nequeat,

17 *Probatur ratione. 1.Ratio.*

Digitized by Google

queat, idque cauſa uoluptatis: unde propter uoluptatem ſe ad brutorum abijcit ſtoliditatem. hoc autem cenſetur maximum malum & grauis inordinatio; quia præcipuum bonum hominis, & quo à brutis diſtinguitur, eſt poſſe vti ratione, & ſua omnia hac regula dirigere: quod valdè pōderat D. Baſil. & alij Patres; vt inf. dicemus. Confir. quia ſi quis alteri hanc poteſtatem etiam ad aliquot horas eriperet, grauem inferret illi iniuriā, & peccaret mortiferè? ergo etiam qui ſibi ipſe illam adimit.

Obiectio 1. Dices Primò, Eſt diſpar ratio, quia quiſque cedere poteſt iure ſuo, & nemo ſibi ipſe facit iniuriam: ſed non poteſt cedere iure alterius.

18 *Reſp.* Reſpondeo, Etſi quiſque poſſit cedere iure, quod habet ad vſum rationis hic & nunc adhibendum; & ita poſſit ſe illo uſu priuare, dormiendo, uel nolendo mentem applicare; tamen non poteſt cedere iure, quod habet ad poteſtatem vtendi: huius enim non eſt Dominus; ſicut nec integritatis membrorum, aut ſenſuum. Vnde non minùs peccat dum ſibi hanc poteſtatem eripit, quàm dum alteri id facit. etſi enim non ſit propriè iniuria, dum ſibi hanc poteſtatem adimit, cùm non fiat nolenti; eſt tamen contra charitatem, & debitum cuſtodiendi ſui, & ſuæ naturalis integritatis.

Alia eſt ratio ſomni. Hinc patet reſponſio ad obiectionem de ſomno: etſi enim ſomnus priuet uſu rationis; non tamen poteſtate propinqua utendi; quia relinquit organa expedita, ut ſtatim ſecuta uigilia mens poſſit ratione uti: ebrietas uerò ita ligat & obſidet, ut etiam ſecuta uigilia, ratione uti nequeat. Accedit, quòd ſomnus eſt inſtitutus in bonum naturæ; ut illa quiete uires tum ſenſitiuæ, tum motiuæ reficiantur, corpus roboretur, & officijs mentis inſtrumentum debitum, id eſt, ſpiritus animalis reparetur. Vnde etiamſi uſus rationis in ſomno tollatur; tamen hoc detrimentum multis commodis compenſatur.

19 *Obiectio 2.* Dices Secundò, Suffitu peri ſeu tabaci tollitur violentè poteſtas utendi ratione; ſimiliter odore lupuli, ſi quis in eo cubet; & tamen in his non eſt peccatum mortiferum.

Reſp. Reſpondeo, Illo ſuffitu non tolli poteſtatem utendi extra ſomnum, ſicut per ebrietatem; ſed ſolùm in ſomno (qui modus eſt naturalis) ſua facultate refrigerante & conſtringente inducendo ſoporem: eſt enim ex genere narcoticorum, ſicut & hyoſcyamus. vnde etiamſi ſuffitus ille hauriatur cauſa voluptatis, quam Indi dicuntur in illo ſapore percipere, non erit mortiferum. Odor lupuli turbat quidem caput, non tamen puto planè inebriare. ſi re vera inebriaret, ſicut ipſe potus, putarem eodem modo vitandum; maximè quando nulla eſt in eo cubandi neceſſitas.

20 *2. Ratio. Mala ebrietatis. 1. Exhaurit ſubſtantiam.* Secundò Probatur: Ebrietas multa alia grauia mala ſecum trahit, ob quæ meritò graue crimen cenſeri debeat. Primò, Facultates exhaurit, Prouerb. 23. *Qui amat vinum & pinguia non ditabitur.* & cap. 23. *Noli eſſe in conuiuijs potatorum, nec in comeſſationibus eorum, qui carnes ad veſcendum conferunt: quia vacantes potibus, & dantes ſymbola conſumentur, & veſtietur pannis dormitatio.* Hinc ſequitur grauis familiæ afflictio, liberorum neglectus, creditorum fraudatio, furta, latrocinia, &c. vt quotidiana experientia docet.

2. Eneruat & fœdat corpus. Secundò, Corpus fœdum, imbecillum & morbidum efficit: hinc enim eſt oculorum lippitudo, narium coryza, oris graueolentia, anima fœtida, membra tremula. hinc capitis deſtillationes, tuſſes, fœdique ſcreatus. hinc apoplexia, & paralyſis membrorum, & articulares morbi. Diuus Chryſoſtomus homilia contra crapulam tomo quinto. *Oculi, nares, & os, coryza, muco & putredine, & his, quæ intus generantur cœnoſis & impuris affectibus ſunt plena: & ipſa carnis ſubſtantia laxior fit, quàm natura proportio requirat, & fœtida, ac inutilis; atque ad omne opus bonum inepta.* confirmat ſimilitudine. *Etenim & terra aquarum abundantia oppreſſa, innatum perdit calorem, perdit & ſuas vires, neque ad ſuum opus vel procreationem eſt idonea. hinc &*

Obnoxij morbis. *incurabilibus & difficillimis implicantur morbis, tremoribus, palloribus, podagra, chiragra, & alijs pluribus, &c.* addens tanta eſſe illa mala, ut etiamſi nulla eſſet gehenna, nullumve aliud incommodum, meritò propter illa ebrietas ſit fugienda. Diuus Auguſtinus ſermone 231. *Eſt in illis oculorum caligo, vertigo, fatigatio, & dolor capitis, ſuffuſio*

Incōmoda corporis ex ebrietate. *vultus, membrorum omnium tremor, animæ ac mentis ſtupor. In talibus impletur quod ſcriptum eſt, Cui væ, cui tumultus, cui ira, cui rixa, cui ſine cauſa vulnera, cui ſuffuſio oculorum, nonne his, qui morantur in vino, & ſtudent calicibus epotandis?* Similia habet Diuus Baſilius hom. in ebrietatem, circa medium, & Sanctus Ambroſius de Elia & ieiunio cap. 16.

3. Ad omnia reddit inutilem. Tertiò, Reddit hominem ad bonum inutilem, nimirum non ſolùm ad opera pietatis; ſed etiam ad ſtudia litterarū, ad politica, ad mechanica: denique ad omnem uitæ uſum. 21

Simile ab agris. Docet hoc pulcherrimè Diuus Auguſtinus ſupra, *Quia, inquit, corpora noſtra terrena ſunt; quomodo pluuia nimium grandis & diuturna ſi fuerit, terra infunditur, & in lutum reſoluitur, vt nulla in ea cultura fieri poſſit: ſic & caro noſtra quando abundantiore potu fuerit inebriata, nec ſpiritalem culturam accipere, nec fructus animæ neceſſarios poterit exhibere.* Vnde refert, *Si velimus vt ager corporis noſtri bonos fructus proferat, non plus bibendum quàm oportet, ne per nimiam,* inquit, *ebrietatem ipſa corporis terra velut in paludem conuerſa, magis vermes & ſerpentes generare, quàm fructus bonorum poſſit afferre.* Deinde ſubdit, *Omnes ebrioſi tales ſunt, quales paludes eſſe videntur: quid enim in paludibus naſcitur, nullum fructum habere cognoſcitur. naſcuntur ibi ſerpentes ſanguiſugæ: naſcuntur ibi varia & diuerſa genera vermium; quæ magis horrorem poſſint generare, quàm aliquid ad victum exhibere. iſta enim herba, vel arbores, quæ aut in ipſis paludibus, aut circa ripas naſci ſolent, nihil vtilitatis habere videntur; in tantum vt annis ſingulis incendio concrementur. Videte, quod de ebrietate naſcitur, igni præparatur.* Eamdem ſimilitudinem attingit Diuus Chryſoſtomus loco citato, Diuus Baſilius homilia in ebrietatem; *Periculum, ò miſer, eſt, ne pro homine cœnum lutumque fias; ſic penitus vino deditus marceſcis, ac quotidianam crapulam haud aliter quàm vaſa putida oles.*

Sunt ſimiles ſtagnis.

4. Aſſimilat brutis. Quartò, Facit hominem beſtijs ſimilem; & etiam viliorem. Diuus Auguſtinus ſupra. *Conſiderent ebrioſi, ſi non peiores animalibus iudicandi ſunt. cùm enim animalia amplius quàm eis opus eſt, bibere nolunt, illi & duplum, & triplum, quàm eis expedit, potum accipiunt. & vnde trium vel quatuor dierum refectionem poterant habere, vno die tam grandi peccato contendunt perdere potiùs quàm expendere. & vtinam potum tantummodò perderent, & non etiam ipſi perirent.* Diuus Baſilius ſupra, *Qua in re, dic homo miſer, à brutis differs? nonne rationis munere, quam à Deo omnium conditore accepiſti, reliqua creatura factus dominus, & Imperator: hoc igitur te mentis lumine per ebrietatem priuans, inter beſtias ratione carentes numerari poteris, & illis ſimilis videri.* Hæc ſanè eſt præcipua iniuria, quam ebrietas per ſe & proximè dignitati naturæ rationalis, qua parte eſt imago Dei, infert; ob quam maximè diximus eſſe peccatum mortiferum. Addit Sanctus Baſilius, *Imò & beſtijs longè peiores exiſtimauerim eos, qui ab ebrietate ſuperantur: cùm illi coeundi ſtatas habeant leges & horas: hi verò nullius temporis & horæ rationem habentes, nequiſſimis complexibus & amoribus inter ſe vtuntur.* Idem oſtendit ex vſu ſenſuum, *Nec ſolùm eò peiores brutis, quòd mente inſani, ſed etiam quòd ſenſibus longè infra illa deficere videantur. an non vmbras ſæpenumerò tamquam foſſas, vel loca prærupta tranſiliunt? aures terrifico ſonitu, tamquam fluctuantis maris refertas habent; terra interdum inſurgere & in rectum erigi, montes verò circumagi videntur? &c. his ſomni ſunt graues, ac veneri morti vicini: vigilia verò ſomnis ſtupidiores. Inſomnium quoddam eſt vita ipſorum, &c.* D. Chryſ. hom. 58. in Mat. *Quantò melior aſinus ebrioſo eſt? quantò canis præſtantior? omnes certè animantes, quæ rationis expertes ſunt, cùm bibunt aut comedunt, vltra quàm ſatis, etiamſi mille homines cogerent, numquam elabuntur. peiores igitur irrationabilib⁹ vos eſtis,* qui inebriamini; quod fuſiùs inde proſequitur. 22

Brutis peiores.

5. Secreta pandit. Quintò, Secreta prodit, Prouer. 31. *Nullum ſecretum vbi regnat ebrietas.* Huius rei multæ extant hiſtoriæ: hinc Horatius,

Reges dicuntur multis vrgere culullis,
Et torquere mero, quos perſpexiſſe laborant,

D. Ambr. de Elia & ieiunio, cap. 17. *Plerique etiam vino vtuntur vt equuleo; & quibus tormenta non eliciunt vocem proditionis, eos tentant bibendo, vt patriæ ſtatum, ſalutem ciuium, defenſionis ſuæ prodant conſilia. quis inter cyathos texit quod latere cupiebat?*

Sextò, Ad mores abſurdos & grauia crimina excitat. 23
hos

Digitized by Google

6. Eſt cauſa multorum criminum.
Pugnæ ex ebrietate.
Fœditas ebrioſorū.

hos exprimit ex parte Diuus Baſilius ſuprà. D. Hieronym. in cap. 1. epiſt. ad Titum, explicans illud, Non vinolentum, *Longum eſt ire per ſingula, & inſanias, quas ebrietas ſuggerit, explicare. Videas alios pocula in tela vertentes, ſcyphum in faciem iacere conuiuæ: alios ſciſſis veſtibus in vulnera aliena procurrere, alios clamare, alios dormitare. qui plus biberit fortior computatur: accuſationis occaſio eſt, adiuratū per Regem, frequentiùs non bibiſſe. vomunt vt bibant, bibūt vt vomant, digeſtio ventris & guttur vno occupantur officio.* Deinde addit, *Hoc nunc dixiſſe ſufficiat, quòd ſecundùm Apoſtolum, in vino luxuria eſt, & vbicumque ſaturitas atque ebrietas fuerint, ibi libido dominatur. Specta ventrem & genitalia, pro qualitate vitiorum, ordo membrorum. numquam ego ebrium caſtum putabo.*

Ebrioſus numquam caſtus.
Libidines.

Nota grauiſſima verba tāti Doctoris. D. Amb. de Elia & ieiun. c. 16. *Ebrietas fomentum libidinis, ebrietas incentiuum inſaniæ, ebrietas venenū inſipientiæ. hæc ſenſus hominum mutat & formas: per hanc fiunt ex hominibus equi adhinnientes. ſiquidem naturali vapore corporis calidi, & præter naturam, vini calore flammati cohibere ſe nequeunt, & in beſtiales libidines excitantur:* &c. quæ elegantiſſimè perſequitur. Similia habes c. 12. & apud D. Chryſ. hom. 58. in Mat. ſub fi. S. Baſil. hom. in ebrietatem; *Ebrietas dæmon eſt voluntarius, ex voluptate animabus noſtris inductus. Ebrietas malitiæ mater eſt, virtutis inimica, fortem virum reddit ignauum, ex temperato laſciuum, iuſtitiam ignorat, prudentiam extinguit,* &c.

7. Difficillimè curatur.

Septimò, Difficillimè curatur: ratio eſt, quia vinum corporis habitum immutat, hepar accendit, fauces exſiccat, & ſiticuloſos reddit; quo fit vt ſitis bibendo augeatur, faucibus magis & magis areſcentibus. D. Baſil. *Denique huius mali finis eſt nullus: ipſum namque merum inexplebilem continuò ſitim addit; nec neceſſarium quærit vſum, ſed ad alium irrefragabiliter potum inuitat, cùm ardentes ebrios & ſemper bibendi cupidiores reddit.* D. Amb. cap. 14. *Meritò Deus per Moyſen non ſolùm veneno, ſed etiam draconum veneno, vinum comparauit, dicens, Furor draconum vinum eorum, & ira aſpidum inſanabilis. & pulchrè additur, inſanabilis: multa enim reliquorum ſerpentum venena curantur, nemo ebrietate.*

Vbi Aduerte, locum illum Deuteronom. 32. poſitum ab Ambroſio iuxta editionem Septuaginta. Noſtra lectio ſic habet, *Fel draconum vinum eorum, & venenum aſpidum inſanabile.*

24 *Quo modo poſſit curari.*

Quomodo autem his curatio adhiberi poſſit docet pulchrè Diuus Auguſtinus ſermo. 231. *Qui ſe de hoc malo deſiderat liberare, quo modo ſibi interuallo dierum potum addendo, ad ebrietatis tenebras peruenit, ita paulatim ſubtrahendo ad ſobrietatis lucem redeat. qui ſi ſimul totum, quod amplius accipiebat, ſubtraxerit, vbi nimia ſitis cœperit exardeſcere, cum grandi amaritudine clamet & dicat, malle ſe mori, quàm ſibi bibendi & inebriandi conſuetudinem tollere: nec attendit quòd tolerabilius erat illi carne mori, quàm in anima per ebrietatem interfici. Et ideò vt nec ardorem nimium patiatur, & de tam graui malo liberetur, per interualla dierum, ſicut diximus, aliquid de nimietate potus ſubtrahat, quouſque ad rationabilem bibendi conſuetudinem redeat.*

Hæc paulò fuſiùs ex Patribus dixerim, propter fœdam huius æui apud multas gentes ſeſe inebriandi conſuetudinem. plura licet videre apud citatos, maximè Ambroſium & Baſilium.

25 *An commiſſa in ebrietate ſint peccata?*

Petes Primò, Vtrùm ea, quæ homines in ebrietate committunt, ſint peccata, ita vt imputentur ad culpam?

Si nullo modo voluntaria.

Reſpondeo, Vel ebrietas eſt voluntaria, ſeu culpabilis, vel non eſt voluntaria. Rurſus, vel malum inde ſecuturum poterat præuideri, vel non poterat. Si non eſt vllo modo voluntaria, ita vt ſit prorſus inculpata, quidquid ex ea ſecutum fuerit, etiam culpa vacat; non minùs quàm id, quod committitur ab amente. ratio eſt, quia nullo modo eſt liberum. nec enim per ſe liberum eſt; nam cùm agitur, deeſt vſus rationis. nec etiam in cauſa; quia ſupponimus cauſam non eſſe voluntariam. talis erat nuditas Noe, ex ebrietate inculpata, conſecuta: ignorabat enim vini efficacitatem, vt Patres docent. Ita communiter D. Thom. q. 150. ar. 4. Caietan. ibidem, D. Bonauentura in 2. d. 22. ar. 2. quæſt. 3. ad vltimum, & alij.

26 *Si ſit aliquo modo voluntaria.*

Si verò ebrietas ſit aliquo modo culpabilis, & malū præuideri poterat, (vt ſi aliàs erat expertus, in ſimili depoſitione tale quid à ſe commiſſum; vel ſi dubitans non adhibuit ſibi cuſtodem, vel aliam cautionem) etiam ipſum ad culpam imputabitur. Et quidem ſi ſolùm venialiter peccauit ſe inebriando, malum inde ſecutum ſolùm erit veniale. Si verò mortaliter, mortale. Ratio eſt, quia illud malum (v.g. homicidium in ebrietate commiſſum) non eſt in ſeipſo voluntarium, ſeu liberum, cùm ab eo patretur, qui iam vſu rationis caret: ſicuti quod fit à dormiente; ſed ſolùm eſt voluntarium in cauſa, quæ eſt ebrietas: ergo non poteſt maiorem contrahere culpam, quam ipſa cauſa hic & nunc habeat, atque adeò quàm voluntas illa, à qua ebrietas illa dicitur voluntaria: ergo ſi hæc voluntas ſolùm eſt venialis, illud malum, etiamſi fortè ſit homicidium, non imputabitur niſi ad culpam venialem. Confirmatur, quia tota culpa eſt in illa voluntate: & ſolùm per denominationem extrinſecam tribuitur ebrietati & effectui ſecuto: nam ebrietas, & opus ſecutum ſolùm imputatur ad culpam, quatenus ab illa voluntate pendet. Vnde euidens eſt, non poſſe eſſe maiorem culpam in opere ſecuto, quàm in voluntate illa præuia ebrietati. Vnde patet fieri non poſſe vt ebrietas ſit peccatum veniale; & opus ex ea ſecutum imputetur vt mortiferum.

Si ebrietas ſit venialis, effectus non poteſt niſi venialis cenſeri.

27 *Si malum non poterat præuideri, non imputatur.*

Fieri tamen poteſt vt ebrietas ſit mortifera, & malum ex ea ſecutum, etiam aliàs per ſe grauiſſimum, non imputetur ad culpam, vel ſaltem non niſi ad venialem. ad nullam culpam, ſi malum nulla ratione præuideri poterat: quod enim nullo modo eſt cognitum, nullo modo cenſetur volitum, aut voluntarium, vt ſi nihil ei occurrit quod excitaret dubitationem vel timorem talis mali euenturi: quod facilè accidit ei, qui nihil tale eſt anteà expertus: vel ſi occurrit, humano modo ſufficientem cautionem adhibuit. quo modo inceſtus Loth videtur fuiſſe inculpatus, etſi fortè ebrietas eius excuſari non poſſit. Vnde D. Augu. l. 22. contra Fauſtum c. 44. dicit; *Inebriauerunt eum, & ſe neſcienti miſcuerunt: quapropter culpandus eſt quidem, non quantū ille inceſtus, ſed quantum illa merebatur ebrietas.* Idem docet S. Chryſ. hom. 44. in Gen.

28 *Si præuiſum imperfectè, erit veniale.*

Ad venialem imputabitur, ſi aliquo modo præuideri poterat, (vt ſi aliqua leuis de eo dubitatio inceſſit animum) & per venialem negligentiam maior conſideratio fuit prætermiſſa. Ratio eſt, quia etſi tenebatur ebrietatem ſub peccato mortifero vitare, ob intrinſecam ipſius malitiam, eius periculo ſatis animaduerſo; non tamen pari obligatione tenebatur illam vitare ob malum, v.g. homicidij; eò quòd nō ſatis eius periculum aduerterit; ſed ſolùm leuiter: & in eo neglectu non peccauerit niſi venialiter, vti ſuppono. Confirmatur, quia in homicidio caſuali poteſt eſſe peccatum veniale, ob defectum conſiderationis neceſſariæ ad culpam lethalem: atqui tale homicidium eſt caſuale reſpectu illius hominis & voluntatis præcedentis: ergo, & cætera.

Si perfectè animaduerſum.

Quando autem perfectè quis aduertit periculum mali; ſi hoc malum graue ſit, tenetur ſub peccato mortali vitare periculum. Vnde ſi hoc etiam per ſe ſit peccatum mortiferum, ſicut eſt ebrietas; in voluntate illa præuia, qua periculum accepta; vel non vitat; erit duplex malitia mortalis; altera quatenus terminatur expreſsè vel implicitè ad ebrietatem: altera vt reſpicit malum inde ſecuturum: quarum alterā habet ab ebrietate, vt per ſe ſpectatur; alteram ab eadem vt eſt cauſa continens periculum alterius mali.

29 *An rationis defect⁹ & mala ſecuta ſint peccata.*

Vtrùm autem ebrietas, vt rationis defectum denotat, & mala ſecuta dicenda ſint peccata, potiùs ad modum loquendi, quàm ad rem ipſam pertinet, quia conſtat totam malitiam moralem & culpam eſſe in voluntate, quæ ebrietatem anteceſſit. Si tamen propriè loqui velimus, potiùs dicenda ſunt effectus peccatorum, quàm formaliter peccata. Ratio eſt, quia non dependent à voluntate vt actiones liberæ; ſed vt effectus conſequentes, qui poſita ſemel cauſa, non ſunt ampliùs in noſtra poteſtate. poſito enim potu largiore vini, eoque in ſtomachum infuſo, non eſt in noſtra poteſtate, vt non ſequatur mentis defectus: & poſito tali defectu non ſunt in noſtra poteſtate opera, quæ inde ſequuntur: atqui de ratione peccati eſt eſſe liberū & in noſtra poteſtate. Confirmatur, quia aliter actiones externæ peccatorum dependent à voluntate libera, aliter hæc opera. illæ enim ita dependent, vt omni momento ſit in noſtra poteſtate eas inchoare, vel non inchoare, & inchoatas abrumpere, vel continuare. Vnde ipſæ per ſe ſunt propriè voluntariæ, lauda-

biles vel vituperabiles,peccata,vel merita: quia ſecundùm ſe albidne à voluntate pendent, & conſeruantur; & conſequenter ab ea informantur, & veluti animantur ad vnum perfectum opus morale conſtituendum.Hæc verò non ſic; ſed remote ſolum à voluntate libera pendent,nimirũ quatenus libere facta eſt applicatio cauſæ: qua poſita, neceſſariò ſunt ſecutura,nec ampliùs eſt in poteſtate noſtra ea inchoare vel differre.Vnde per ſe non ſunt peccata,ſed ſolùm vt conſiderantur in libera applicatione cauſæ inebriantis, in qua dicuntur voluntaria.

Quatuor actus conſiderandi. Quod vt meliùs intelligatur, notandi ſunt in propoſito quatuor actus.Primus eſt: Voluntas illa,qua quis expreſsè vel implicitè vult ſe inebriare;etiamſi videat periculum ex ebrietate impendere.Secundus.Actus potandi.Tertius eſt, Operatio vini,qua tollitur vſus rationis.Quartus eſt,Homicidium ex ebrietate commiſſum. Primus eſt fons totius mali,& in eo reſidet tota culpa.Secundus eſt actio libera,aſſiduè pendens ex illa voluntate:vnde cum illa conſtituit integrum & completum opus morale.Tertius eſt effectus ſecundi,qui poſito ſecũdo naturaliter & neceſſariò ſequitur. Quartus ſequitur ex tertio. Itaque cùm tertius & quartus per ſe non pendeant à voluntate libera, ſed ſolùm ratione ſecundi;non ſunt etiam per ſe peccata,ſed ſolùm vt continentur in ſecundo,vt in cauſa.

Idem dicendum de omiſſione,quando ex aliqua cauſa libera ſequitur neceſſariò, ita ut non maneat ampliùs libera:ut cùm ex ebrietate omittitur Sacrum ,uel lectio precũ: uel abiecto ſponte Breuiario lectio facta eſt impoſſibilis. Verùm de his fuſiùs agendum 1.2.q.20.

30 *Signa priſtinæ ebrietatis.* Petes Secundò, Quibus ſignis cognoſci poterit an quis fuerit ebrius?

Reſpondeo Primò,Quando quis poſtridie non meminit quid dixerit, egerit; quomodo domum venerit,aut cubitũ conceſſerit,a quo deductus,vel adiutus;alias autem id probè meminiſſe ſolet; magnum ſignum habet heſternæ ebrietatis.Ratio eſt;quia dum quis ratione vtitur,reflectit mentem ſuper ſuos actus, & ita retinet geſtorum memoriam. Vnde ſi non retinuit memoriam,non videtur rationis compos fuiſſe.

Secundò, Si commiſit quæ numquam integra mente ſolet,vt ſi locutus aut fecit turpia & abſurda,cùm alias ſit caſtus & prudens: ſi iurauit, blaſphemauit, vxorem & familiam turbauit,cùm alias ſit modeſtus & benignus:indicia enim hæc ſunt rationem & prudentiam fuiſſe conſopitam, & hos inſolitos motus, ex vino perturbata imaginatione proceſſiſſe.

Tertiò,Qui nouit diſcernere inter bonum & malum, licitum & illicitum,vitare mala, ac eligere bona, non videtur eſſe ebrius; etiamſi non poſſit rectè incedere, & omnes domus ei verti videantur: talis enim diſcretio non poteſt cum defectu rationis conſiſtere. Pari modo ſi adhuc ſolita officia poſſit vtcumque exequi, etſi cum vertigine & difficultate. Vide Caietanum verb.Ebrietas, & alios Summiſtas.

DVBITATIO IIII.

Vtrùm ſit peccatum prouocare ad æquales calices, & an fas reſpondere.

31 *Eſt contra rationem.* RESPONDEO, & dico Primò, Prouocationem illam ſonare per ſe quid alienum à ratione,& in moribus turpe:nam regula bibendi ſtatuitur non ratio,non neceſſitas naturæ, non bona valetudo, non animi vigor, aut ſenſuum alacritas; ſed venter alterius,vel tota ventris, viſcerum,& venarum capacitas.*vtres* vel *lagenas*(vt eos vocat D.Baſil.)rectiùs hos dixeris,aut certè *tubos*, vel potiùs *cloacas*,quàm homines;ſolùm ad hoc idoneos vt plurimum vini tamquam lagenæ capiãt,vel per corpus tamquam per tubum aut cloacam transfundant & perdant. Et mirum nõ ſimili modo inſtitui certamina comedendi, dormiendi, & aliorum naturæ officiorum.

32 *Eſt peccatũ mortiferũ.* Dico Secundò, Prouocationem illam eſſe peccatum mortiferum,ſi eam facias animo te vel alterum inebriandi, vel ſi aduertas aut facilè aduertere poſſis inde in te vel altero ebrietatem ſecuturam; etiamſi non eo animo facias: niſi fortè cauſa aliqua iuſta excuſet. ſequitur ex dictis dubitatione tertia, ſi enim inebriare ſeipſum directà vel indirectà voluntate eſt peccatum mortiferum,etiam inebriare alterum.& quia plerumque vbi tales prouocationes & certamina potandi fiunt,ſequitur ebrietas,& alia peccata non leuia, ideò grauiſſimè hæc conſuetudo à Sanctis Patribus reprehenditur.

D.Baſil.hom.in ebrietatem; *Deinde potatione procedente eò veniunt, vt de augenda hac inſania certent, & de ebrietate per ambitionem contendant: cuius auctorem legis, diabolum habent; victoriæ verò præmium, peccatum. nam qui plus hauſerit meri,is præ cæteris laudatur,is victoriã refert: atque ita gloriam in ignominia captant. Inter ſe namque contendunt,& velut in Iudicio aliquo decertãt. Quiſnam ſermo,eorum quæ hic fiunt turpitudinem vmquam ſatis explicet* &c.

D.Ambr.de Elia & ieiunio cap.13.eadem elegantiſſimè proſequitur, & morem noſtri ſæculi adamuſſim deſcribit in cõuiuiorum apparatu,miniſtrorum obſequijs, vaſorum ordine & oſtentatione, certamine potandi & alijs inſanijs. *Primò*,inquit, *minoribus poculis velut velitare pugna præluditur. Verùm hæc non ſobrietatis eſt ſpecies, ſed diſciplina bibendi, vt irritent ſitim,*&c.*ergo vbi recalere cæperint,poſcunt maioribus poculis,ſermo inardeſcit.* Et infrà; *Deinde procedente potu longiùs, contentiones diuerſæ & magna certamina,quis bibendo præcellat. nota grauis, ſi quis ſe excuſat, ſi quis temperandum ſorte vinum putet.& hæc donec ad menſas perueniatur ſecundas. Ac vbi conſummata fuerint epula, putes iam eſſe ſurgendum: tunc de integro potum inſtaurant ſuum,& cùm conſummauerint,tunc inchoare ſe dicunt, tunc deferuntur phialæ, tunc maximi crateres, quaſi inſtrumenta bellorum.ac ne immoderatum hoc arbitreris, menſura proponitur, certatur ſub Iudice, ſub lege decernitur.agonotheta illis furor eſt,ſtipendium debilitas, victoriæ præmium culpa.pendet anceps diu & dubius belli euentus,* &c. *Certamina potatorum.* Idem c.14.*Nec vos excuſamini,qui vocatis vt amicos, & emittitis vt inimicos, quanto meliùs in terram tua vina fudiſſes:quid te delectant damna ſine gratia?rogas ad iucunditatem, cogis ad mortem. inuitas ad prandium efferre vis ad ſepulchrum;cibos promittis, tormenta irrogas,vina prætendis, venena ſuffundis*,&c. *Reijcitur excuſatio.*

D.Augu.ſerm.231.*Maiora pocula prouidentur,certa bibendi lege contenditur; qui potuerit vincere,laudem meretur ex crimine.* Et infrà,affert illorum excuſationem; *Sed illi, qui tales eſſe volunt, miſerabiliter ſe excuſare conantur dicentes: Ingratum habeo amicum meum, ſi quoties illum ad conuiuium vocauero, potum ei quantum voluerit, non dedero.* quam ſic refutat; *Et non ſit tibi amicus, qui te Deo vult facere inimicum,qui & tuus & ſuus eſt inimicus.ſi & te & alium inebriaueris, habebis hominem amicum, habebis Deũ inimicũ.& ideò ſapienter conſidera,ſi iuſtum ſit vt te à Deo ſepares, dum te ebrioſo coniungis;tùm etiam tu eum non inebriare, noli cogere: ſed in poteſtate illius dimitte,vt quãtum ſibi placuerit bibat & ſi ſic ſe inebriare voluerit,vel ſolus pereat,& non ambo pereatis.ô infelicitas generis humani,* &c. *Excuſatio quorumdam. Reijcitur.* Et in fine ſermonis, *Ergo fratres chariſſimi, dum hæc ſuggero,me abſoluo apud Deum. quicumque me audire contempſerit,& ad bibendum pronus fuerit,vel in conuiuio ſuo alios adiurare,vel cogere voluerit,& pro ſe & pro illis in die Iudicij reus erit. Et quia,quod peius eſt,aliqui etiam Clerici,qui hoc deberent prohibere,cogunt alios bibere plus quàm expedit: vel modò incipiant & ſeipſos corrigere & alios caſtigare, vt cùm ante Chriſti tribunal venerint,nec de ſua,nec de aliorum ebrietate incurrant ſupplicium.* *Eſſe peccatum mortiferum.* Idem ſerm.232.*Solent ebrioſi ita ſe excuſare vt dicant, Perſona potens me coegit vt amplius biberem, & in conuiuio Regis non potui aliud facere ad excuſandas excuſationes in peccatis iſta prætendimus,& quod implere nolumus, non potuiſſe nos dicimus. nolle in culpa eſt noſtra & non poſſe prætenditur. Etiamſi ad hoc veniretur, Aut bibas, aut morieris, melius erat vt caro tua ſobria occideretur, quã per ebrietatẽ anima moreretur,&c.* *Excuſatio quorumdam.*

33 *Vtrùm ad graue malũ impediẽdum, poſſit quis alterum inebriare.* Petes, Quid ſi grande aliquod malum impendens non poſſit alia ratione impediri, niſi inebriando auctorem, qui illud machinatur; vtrùm tunc licitum ſit illum inebriare? verbi gratia aliqui meditantur proditionem oppidi in certam horam, vel impedient ne oppidum, quod eſt in rebellium hæreticorum poteſtate, ſuo Principi, condicto tempore tradatur; nec ſuppetit mihi vlla facultas id auertendi, niſi eos lautè excipiendo & ſopiendo per potum.

Item

Digitized by Google

Item captus à volonibus deducor ad tabernam, & ſpes eſt euadendi, ſi eos inebriauero.

Reſpondeo & Dico Tertiò, Hoc caſu videri licitum prouocare ad æquales hauſtus, & alterum inebriare, hoc eſt potu conſopire: ideóq; in ſecunda aſſertione dixi, *Niſi iuſta cauſa excuſet.* Probatur, quia licitum eſt ſuadere & inducere ad minus malum vt impediatur maius, vt communiter DD. tradunt: atqui hic nihil aliud fit: ergo, &c.

34 *Obiectio.* Dices, Tunc ſolùm fas eſt ſuadere minus, quando hoc fit vt mẽs alterius auocetur ab eo, quod eſt maius; illa enim eſt bona commutatio: hic uerò non auocatur.

Reſpon. Reſpondeo, Non ſolùm id eſſe licitum ad mutandam ipſius mentem; ſed etiam ad impediendum maius malum, quamuis mens eius non ſit mutanda: uolenti enim occidere Petrum, poſſum ſuadere ut primùm ſpoliet eius domũ, uel abigat pecora, ut intereà illum ſubducam, ſi copia liberandi aliter non datur. Et paranti prodere urbem, poſſum ſuadere ut expilet ærarium, ut interim proditio impediatur. Et captus à latronibus poteſt eis ſuadere ut alium quemdam inſequantur; (quem certò ſcit euaſurum ratione celeritatis, vel ob inſidias eo loco poſitas) ut ipſe interim poſſit fugere, uel ut illi incidentes in occultatos capiãtur. Sic Iudas fratribus occidere Ioſeph uolentibus auctor fuit ut demitterent in ciſternã veterem, ibique fame emori ſinerent, Gen. 37. Vbi non minus, ſed æquale peccatum ſuaſit; ut etiamſi in illa voluntate mortis per famem inferendæ perſtarent, effectum tamen ipſe impendiret. Denique quando non poteſt quis in ſeipſo impedire quin faciat id, quod per ſe eſt peccatum, licitum ei amplecti id, quod re prudenter expenſa videtur minus; ut colligitur ex cap. Dominus 2. de ſecundis nuptijs. & cap. Inquiſitionis. 44. de ſententia excomm. Ergo quando non poteſt impedire in altero quin è duobus peccatis alterum committat, poteſt illi ſuadere quod eſt minus.

Nec refert, quòd minus malum in illo caſu uideatur abſolutè ſuaderi, cùm ſolùm cõparatiuè id facere liceat; v.g. fac hoc potiùs quàm illud. quia non eſt opus id exprimere, quando nihil ad malum impediendum prodeſſet; ut cùm uides planè obfirmatum: ſed ſufficit ut mens tua ſit, illud minus obijcere uelut illecebram, ut dum circa illud occupatur, poſſit impediri maius. Itaque non ſuades illud eo animo ut abſolutè faciat, ſed ut potiùs faciat, quàm illud maius; quamuis ob iuſtas cauſas id nõ exprimas. Et ſanè ſi poſſum ei dicere, Fac hoc potiùs quam illud, & ut faciat, rogare; cur non poſſum, non expreſſa comparatione tali, rogare ut hoc, quod minus eſt, faciat, ut interea impediam maius, quando uideo nõ poſſe à propoſito abduci? Sic medici in morbis quibuſdam deſperatis, ut mortem auertant, uenena quædam minorem noxam inferentia adhibent.

Dices, Non ſunt facienda mala ut eueniant bona: ergo neque ut uitentur mala.

35 Reſpondeo, Nemini quidem fas eſſe ut ipſe malum faciat, ut aliud malum à ſe uel alio faciendum impediat: poteſt tamen alteri ſuadere minus malum, ut impediat in illo maius, quod alia ratione impedire nequit: illa enim ſuaſio mala non eſt, ſed bona; quia non tendit ad hoc ut minus malum fiat abſolutè, ſed ut præferatur malo maiori; licet id non ſemper exprimatur: imò ſi quis benè aduertat, talis ſuaſor ſolùm permiſſiuè ad illius conſenſum in minus malum ſe habet: utitur enim ſuaſione ut propoſitione obiecti, ut alter à maiore malo abducatur; non intendens ut conſentiat in minus, ſed id permittens, ut relinquat maius: unde etiam minus diſſuaderet & impediret, ſi poſſet abſque maiori uel pari incommodo. uide ſuprà lib. 2. cap. 13. dubitat. 7.

Iuxta hæc excuſari poterit quidam, qui ante aliquot annos captus à uolonibus hæreticis & ductus ad tabernam, cœpit ſtrenuè cum illis potitare, ut eos inebriaret: & ſe fugæ proriperet: quod ita eſt conſecutum.

36 *Vtrum aliquando liceat ſe inebriare.* Sed hinc alia dubitatio naſcitur, Vtrùm cauſa uitæ ſaluandæ poſſit quis ſeipſum inebriare, uel potando, ſe periculo ebrietatis exponere; ut in caſu propoſito, uel cùm quis cogitur ab altero: quibuſdam enim locis dicuntur eſſe adeò barbari, ut niſi æquali cyatho reſpondeas, prouocẽt ad duellum, uel inuadant gladio.

Videtur ſanè id non eſſe licitum; nam ob nullam cauſam fas eſt facere peccatum: atqui ſe inebriare peccatum eſt, & quidem mortiferum, ut dictum eſt. Confirmatur ex D. Auguſtino ſer. 232. *Etiamſi*, inquit, *ad hoc ueniretur, vt tibi diceretur, Aut bibas, aut moriaris; melius erat vt caro tua ſobria occideretur, quàm per ebrietatem anima moreretur.* ubi apertè dicit hoc non eſſe licitum, & indicat eſſe peccatum mortiferum. Idem docet Caietanus art. 2. in reſponſ. ad 3.

Contrarium tamen uidetur uerius, loquendo de ebrietate ut ſolùm dicit priuationem uſus rationis ex potu, quæ per ſe non eſt peccatum. Ita mecum tenent multi uiri docti in hac Vniuerſitate conſulti. Probatur Primò, Quia id licitum eſt cauſa medicinæ (ut ſuprà ex Caietano & alijs oſtenſum eſt) ad pellẽdum uel accendum morbum: cur non etiam ad uitandam mortem ab alio intentatam? 37

Reſpondet Caietanus, quia non eſt medium per ſe ordinatum ad hoc, ſicut ad illud: unde ibi ille potus non cenſetur immoderatus; hic uerò cenſetur. Sed hoc non ſatisfacit: nam licitum eſt ad uitandam mortem multa facere, quæ per ſe ad hoc non ſunt ordinata, ſed ſolùm ex malitia alterius. Sic ſuprà lib. 2. cap. 9. dub. 14. oſtenſum eſt, probabile eſſe licere ſibi amputare manum uel digitum iubente tyranno ad mortem redimendam; & tamen hoc nullo modo per ſe eſt ad illud idoneum, & extra illud periculum, eſt etiam graue peccatum. Secundò, Ob ſimilem cauſam poſſum ieiunare plus quàm ualetudo ferat, aut ratio uirtutis abſtinentiæ extra illum caſum: cur non ſimiliter amplius comedere & bibere? Tertiò, Poſſumueſci fungis aut alijs rebus noxijs, bibere copiam uini eliquati, etiam cum periculo febris; poſſum haurire medicamentum ualetudini noxium, & ſimilia; quæ tamen extra illam neceſſitatẽ nullo modo eſſent licita. ſicut ergo iſta non ſunt contra uirtutem, quando ſunt neceſſaria ad mortem uitandam; ita nec immoderatus potus contra uirtutem erit: quia cum omnibus illis circumſtantijs, in ordine ad ſalutem corporis re uera immoderatus non eſt. ſicut enim licitum eſt lædere ſanitatem, & corporis integritatem ad uitandam mortem ex alterius malignitate impendentem; ita etiam licitum eſt lædere rationis uſum ad breue tempus, ob eamdẽ cauſam. etſi enim dominium illorum non habeat, tamen habet cuſtodiam in ordine ad bonum totius; ac proinde poteſt de illis diſponere prout neceſſarium ad ſalutem totius. denique priuatio rationis hic non eſt intenta, ſed ſolùm permiſſa; quam non tenetur cum tanto ſuo malo impedire.

Ad rationem contrariæ ſententiæ Reſpondeo, In eo caſu non eſſe peccatum, ſaltem mortiferum ſicut nec quando fit cauſa medicinæ. 38 *Ad rationẽ contrariæ ſententiæ.*

Ad teſtimonium D. Auguſtini Reſpondeo, Illud eſſe intelligendum quando quis cogit bibere in contemptũ uirtutis, ut ſobrietatem & modeſtiam ſugillet: non autem cùm id ſolùm facit quod putet ſe contemni, aut ſibi fieri iniuriam, niſi tantumdem bibatur quantum ipſe propinauit: uel certè quandò is, qui initio coactus bibit poſteà cauſa delectationis ſponte pergit in potando, ut ſæpè fieri ſolet: uel quando facilè poteſt ſe ſubducere ut ad ebrietatem nõ perueniat. talis enim ſi inebrietur, non poteſt excuſari.

DVBITATIO V.

Quid luxuria, & quale peccatum.

D. THOM. quæſt. 153.

LVxuria uel luxuries à *luxu* dicitur, & ab auctoribus æquè generatim accipitur: quo modo ſignificat omnem exceſſum nõ ſolùm in re uenerea; ſed etiam in ueſtitu, epulis, unctionibus, & ſimilibus delitijs. Græci *ἀσωτίαν* uocant. 39. *Luxuria dupliciter accipitur.*

Strictè autem, pro exceſſu in re uenerea accipitur: nam luxurioſus dicitur, teſte D. Thoma, quaſi luxatus & ſolutus in uoluptates: maximè autem animũ hominis diſſoluũt uoluptates ueneræ. Hoc modo paſſim uſurpatur à Theologis, & opponitur caſtitati, & uocatur ab Apoſtolo ad Galatas 5. *ἀσέλγεια*, quod intẽperantiã libidinis ſignificat.

Porrò hoc uitium genere ſuo eſt peccatum mortiferum, & præterea uitium capitale. Eſſe peccatum mortiferum colligitur ex Apoſtolo ad Galatas 5. ubi *luxuria* ponitur inter *opera carnis*, de quibus ibidẽ affirmat Apoſtolus; *quoniam qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt.* Et probatur ratione: Vſus rei ueneræ ex natura ſua eſt opus neceſſarium 40 *Eſt peccatum mortiferum.*

rium ad naturam propagandam & perennandũ, ſicut vſus ciborum ad conſecrandum indiuiduum. nam vt inquit D. Auguſtinus de bono coniugali cap. 6. *Quod eſt cibus ad ſalutem hominis, hoc eſt concubitus ad ſalutem generis:* ergo hic vſus cenſetur res grauis & magni momẽti in rebus humanis: ergo inordinatio in hoc vſu, eſt in re graui; ac proinde ex genere ſuo eſt mortifera. Confirmatur, quo enim bonum eſt excellentius, quod ex opere prouenit, eò maioris momẽti cenſetur illud opus, & maius peccatũ & grauior error, qui in opere committitur: atqui propagatio naturæ & conſeruatio generis eſt bonum excellentius quàm conſeruatio indiuidui: ergo inordinatio, quæ committitur circa opus illud, eſt grauior, quam quæ circa cibũ & potum. Sed de hoc plura infra, cùm de ſpeciebus agetur.

Eſt vitium capitale.

41 Eſſe autem luxuriam vitium capitale, docet Diuus Gregorius lib. 31. moral. cap. 31. & ratio eſt, quia ex hac, tamquam ex fonte, plura alia vitia manant: nam ex affectu delectationis venereæ homo multa alia peccata facit; vel certè finit ſe in illa incidere, vt rectè hic explicat Caietanus art. 4. non enim eſt neceſſe vt omnes filiæ alicuius vitij capitalis oriantur ex affectu illius, ſicut electiones mediorum ex affectu finis, vt obijcit Martinus; quia quædam vitia non ſunt media ad conſequendam v. g. delectationem luxuriæ, vel gulæ, quæ tamen ponuntur illarum filiæ: ſed ſufficit vt homo ex affectu illius paratus ſit alia illa vitia incurrere. Si tamen mentem B. Gregorij ſpectemus, non eſt opus filias vitiorum capitalium reſtringere ad modũ naſcendi ſecundùm rationem finis, nam quædam multò euidentiùs naſcuntur ſecundùm rationem cauſę efficientis, aut diſpoſitiuæ; vt cæcitas mentis, & ſimilia, ex luxuria: mentis hebetudo & ſcurrilitas, &c. ex gula. Sed hæc res eſt parui momenti.

Filiæ luxuriæ octo.

Ratio earum.

42 Numerantur filiæ luxuriæ octo à D. Gregorio ſuprà, quarum rationem reddit eleganter Diuus Thomas articulo quinto, nimirum *cæcitas mentis, præcipitatio, inconſideratio, inconſtantia, amor ſui, odium Dei, affectus præſentis ſeculi, & horror futuri.* Ratio horum ſi accipi poteſt: quatuor priora pertinent ad intellectum: quatuor poſteriora ad voluntatem. In intellectu enim ſunt quatuor operationes. Prima eſt, Simplex conſideratio, v. g. boni ſpiritalis, per quam homo dicitur benè apprehendere & intelligere quam bonum ſit rectè viuere, ſeruire Deo relinquere ſæculum, & ſimilia. Secunda eſt, Bona conſultatio de medijs ad hoc exequendum. Tertia, Examen & iudicium de modis & medijs occurrentibus. Quarta, Imperium, quo ratio dat operam vt mandentur executioni. Hæ quatuor functiones turbantur & impediuntur per luxuriam, tum quia voluptas illa eſt vehementiſſima, & conſequenter impedit conſiderationem & attentionem circa ſpiritalia, vtpote totam animam & omnes eius vires ad ſe violentè rapiens: tum quia eſt infima, & ſecundùm infimum ſenſum, & communis cum brutis: vnde etiã mẽtem maximè deprimit, & in brutalem indolem format, per uerſa phantaſia, & affectu hominis. Et quidem vt mentẽ reddit ineptam ad conſiderationem rerum ſpiritalium, earumque dignitatem apprehendendam, generat *cæcitatem mentis:* vt ad conſultandum de medijs, *præcipitationem*; immerſus enim rebus carnalibus, ineptus redditur ad conſultandum non ſolùm de modo rectè viuendi, ſed etiam de alijs rebus: & ita præcipitanter omnia agit. Vt autem reddit ineptum ad rectè iudicandum de medijs ſalutis, eaque expendenda, *inconſiderationem.* Vt verò mollem & debilem ad exequenda bona propoſita, ob ſpeciem quandã difficultatis, *inconſtantiam.* etſi enim ſæpè aliquid boni proponant, tamen quando animus imperare debet executionem, ſtatim retrocedunt, aſperitatis ſpecie territi: vt pulchrè D. Aug. ſui exemplo oſtendit lib. 8. confeſſ. c. 5. & 11.

Luxuria totam prudentiam peruertit.

Hinc patet, hoc vitio maximè euerti *prudentiam*: nam actus ſupradicti ad prudentiam pertinent, & totam eius vim & functionem comprehendunt. quod confirmatur ex Ariſtotele lib. 7. ethic. cap. 11. *Prudens indolentiam perſequitur, non voluptatem. Deinde prudentiam impediunt voluptates, eòque magis, quò quiſque magis delectatur: qualis eſt ea, quæ ex rebus venereis percipitur: in hac enim neminem poſſe quid intelligere.* Hinc patet quàm perniicioſum ſit hoc vitium omnibus, qui prudentia vel ſapientia ceteris antecellere debẽt; vt ſunt Prælati, Principes, Gubernatores, Iudices, Conſiliarij, Doctores, Parochi, & ſimiles.

In voluntate ſunt operationes duæ, Intentio, finis, & Electio mediorum. Intentionem peruertit hoc vitium, voluntatem trahendo ad delectationes carnis, & ſic ingenerando *amorem ſui*: quod intellige, non tantùm quia homo hoc ipſo, quo appetit voluptates venereas, inordinatè ſe amat; ſed etiam quia ita ſenſim æſtimat carnem ſuam, eiuſque voluptates, vt in eis finem vltimum collocet, omnes ſuas cogitationes & curas ad eas cõſequendas referendo. Hinc mox ſequitur *odium Dei*, qui voluptates illas grauiter prohibet, & punit. Electionem peruertit, ingenerando *amorem huius ſeculi*, id eſt, vitæ præſentis, & rerum hanc vitam oblectantium, quo ita iſtis inhærent, vt hic perpetuò manere exoptent. vnde ſtatim naſcitur *horror & deſperatio futuri. Horror* quidem, quia norunt ſe ibi his voluptatibus priuandos, & earum loco pœnas grauiſſimas ſubituros. Hinc nemo magis horret mortẽ, quàm homines voluptarij; iuxta illud Eccleſiaſtici 41. *O mors, quàm amara eſt memoria tua homini pacem habenti in ſubſtantijs ſuis: viro quieto, & cuius viæ directæ ſunt in omnibus, & adhuc valenti accipere cibum.* 43

Deſperatio, quia vinculis concupiſcentiæ conſtricti, deſperant ſe poſſe eripere & ſalutem conſequi.

Præter has luxuriæ filias, quæ internæ ſunt, ponuntur ab Iſidoro quatuor externæ, *turpiloquia, ſcurrilia, ludicra, ſtultiloquia.* 44

Turpiloquium.

Turpiloquia, quia *ex abundantia cordis, os loquitur*, vt Dominus ait Matth. 12. cor autem hominis luxurioſi (id eſt, cogitatio & affectus) turpitudine plenum eſt.

Scurrilia.

Scurrilia ſunt verba aut facta parùm honeſta, riſum mouentia: hæc ex eodem naſcitur fonte: ſicut enim fœdi homines delectantur verbis turpibus, quibus actus venerei exprimantur; ita etiam alijs, eodem, etſi remotiùs, pertinentibus, iiſque riſum mouere ſtudent.

Ludicra.

Nec ſolùm parùm honeſtis, ſed etiam *ludicris*, aliàs indifferentibus quæ ad iocos pertinent, impenſiùs delectantur. vnde videmus quoſdã libidini addictos ex varijs libris colligere turpes, ſcurriles, & ludicras narrationes & facta, vt ea in promptu habeant, cùm in conſortio ſunt aliorum.

Stultiloquium.

Stultiloquium ſequitur ex cæcitate mentis; mens enim libidine cæca, multa ſtulta, ſeu ratione carentia effutit. Vide diuum Thomam art. 5. ad 4. & D. Hieronymum in ca. 5. ad Epheſios, vbi explicat quid ſit ſtultiloquiũ, & ſcurrilitas.

DVBITATIO VI.

Quæ ſint luxuriæ ſpecies.

D. THOM. Q. 154. ART. 1.

Species luxuriæ.

45 DIVVS Thomas ex Gratiano 36. quæſt. 1. cap. Lex illa, ſex ſpecies luxuriæ aſſignat; *fornicationem, adulterium, inceſtum, ſtuprum, raptum, & vitium contra naturam.* cuius numeri ratio vt intelligatur, Notandum eſt, principalem actum venereum, ad quem reliqui referuntur, eſſe ſpermatiſin, ſeu ſeminationem: in quo dupliciter poteſt committi inordinatio. Primò, Quoad ſubſtantiam illius actus; vt cùm non fit in organo naturali, vel cum perſona legitima. Secundò, Quoad modum, vel alias circũſtatias; vt cùm inter coniuges in eo tantùm peccatur, quòd debitus modus in congreſſu, aut debita moderatio, vel cõgruum tempus, aut locus non ſeruetur, &c. Luxuria generatim vtramque inordinationem complectitur; ſed hic accipitur, & aſſignantur ei ſpecies vt dicit inordinationem quoad ſubſtãtiam actus: hæc enim abſolutè vocatur luxuria, eſtque peccatum ſecundùm ſpeciem ſuam letale. Inordinatio quoad modum, per ſe eſt ſolùm luxuria ſecundùm quid, & peccatum veniale in ratione luxuriæ; quamuis ratione ſacrilegij annexi, vel ſcandali, vel praui affectus, poſſit eſſe mortifera, vt benè oſtendit Caietanus in art. ſeptimum. Hinc ſoluas plurima, quæ hic obijcit Martinus.

Ratio iſtarum ſpecierum.

Ratio autẽ harum ſpecierum ſic accipi poteſt: vel enim eſt inordinatio circa actum principalem, quòd ita fiat vt nõ poſſit ſequi generatio; & ſic peccatum *contra naturam*: aut quia ita fit ut non poſſit ſequi commoda inſtitutio & promotio prolis vſque ad ſtatum perfectum; & ita eſt *ſimplex fornicatio*, quæ eſt ſoluti cum ſoluta: aut quia fit cùm perſona incongrua: idq; quadrupliciter, Primò, Quia nimiũ propinqua; & ita eſt *inceſtum.* Secundò, Quia alteri iuncta;

cta; & ſic *adulterium*. Tertiò, Quia ſub poteſtate parentis, & ita eſt *ſtuprum*. Quartò, Quia non conſentit, & ſic eſt *raptus*. Simili ferè modo D. Thomas art. 1.

Vtrùm tamen ſtuprum ſit ſpecies diſtincta à ſimplici fornicatione, quando puella conſentit, dictum eſt ſuprà cap. 10. dub. 1.

Sacrilegum concubitum refert diuus Thomas ad adulterium, quia perſonæ ſacræ, connubio quodam ſpirituali Deo ſunt coniunctæ.

Inordinatio, quæ in tactibus & oſculis impuris ſita eſt, & *impudicitia* dici ſolet, refertur ad illam ſpeciem, ad quã diſponit; vt ſi fiat cum alterius coniuge, refertur ad adulterium; ſi cum conſanguinea, ad inceſtum.

An ſit aliqua ſpecies ratione diſtantiæ.

Dices, Sicuti propinquitas facit vt perſona ſit incongrua, ita etiã nimia diſtantia; vt ſi diſcrepet religione. maius. n. peccatum eſt habere commerciũ cum Iudæa, quàm cum meretrice Chriſtiana: ergo eſt ſtatuenda aliqua ſpecies ratione diſcrepantiæ, ſicut ratione propinquitatis.

Reſp. Hoc peccatum pertinere ad ſacrilegium: quia illa coniunctio eſt prohibita in honorem Chriſtianiſmi ab Eccleſia. Simili modo, quando ex aliqua alia cauſa eſt inhabilitas ſeu impedimentum dirimens conſtitutum ratione peculiaris inordinationis, quæ reperitur in copula, ad aliquam ex prædictis ſpeciebus reducitur. v. g. ſi eſt inhabilitas ratione publicæ honeſtatis, ad inceſtum; ob ſpeciem quamdam affinitatis: ſi ratione cognationis ſpiritalis; ad inceſtũ vel ad ſacrilegium: ſi ratione cognationis legalis, quæ ex adoptione, ad inceſtum: ſi ratione impotentiæ, ad peccatum contra naturam. Vbi autem inhabilitas illa non eſt inducta ob peculiarem inordinationem in copula, ſed ob aliam cauſam, v. g. ob crimen, ignorantiam, metum; eſt ſimplex fornicatio: vt cùm eſt impedimentum criminis, vel metus, vt erroris perſonæ, aut conditionis ſeruilis, vel raptus. Circa prædicta.

46 Notandum ex Caiet. art. 1. *adulterium, inceſtum, raptum, ſtuprum*, & *ſacrilegium* non eſſe propriè & metaphyſicè ſpecies luxuriæ, ſed ſolùm morali & vulgata ratione loquendi, qua minùs communia ſpecies dicuntur, etiamſi ſolùm per accidens communem aliquã rationem contrahant. Nã deformitas, quã addit circumſtantia illa perſonæ vel loci luxuriã cõtrahens, nõ eſt cõtra caſtitatẽ, ſed cõtra aliã virtutẽ: in *adulterio, raptu*, & *ſtupro*; contra Iuſtitiã: in *ſacrilegio* contra Religionem: in *inceſtu* contra pietatẽ, quæ parentibus & ſanguine iunctis debitam reuerẽtiam defert.

Quomodo dicuntur ſpecies.

Fieri autem nequit vt circumſtantia vel deformitas, quæ eſt contra aliud genus virtutis, ita contrahat malitiam luxuriæ, vt ſimul cum ea propriè dictam ſpeciem conſtituat: vna enim ſpecies non poteſt eſſe in diuerſis generibus: nec vnum genus poteſt contrahi per differentiam alterius generis. itaq; circumſtantia propriam luxuriæ ſpeciem conſtituens debet addere deformitatem, quæ ſolùm ſit contra caſtitatem; qualis eſt circumſtantia vaſis indebiti, & perſonarum debito vinculo non connexarum. Hinc infert Caietan. huiuſmodi actus propriè eſſe ſub duplici genere: adulterium enim ratione iniuriæ, quæ fit coniugi, eſſe ſpeciem Iniuſtitiæ: ratione carentiæ vinculi coniugalis inter perſonas, eſſe ſpeciem luxuriæ, idem dicendum in ceteris. Dicuntur tamen ſpecies luxuriæ potiùs quàm iniuſtitiæ, vel ſacrilegij, ob duas cauſas. Prior eſt quam adfert D. Thomas. quia luxuria magis eſt formalis; cùm ſe habeat illis peccatis per modum finis: Iniuſtitia verò & ſacrilegiũ magis ſe habet materialiter & per accidens. adulterium enim committitur non vt fiat iniuria, ſed propter voluptatem carnalem: ſimiliter ſacrilegium, & aliæ ſpecies. Quòd ſi quis adulterium committeret eo fine vt contumeliam inferat marito; vel ſacrilegum concubitum, vt iniuriam Deo vel rebus ſacris, &c. tunc potiùs dicerentur ſpecies Iniuſtitiæ, vel Irreligioſitatis, quàm luxuriæ: quia finis non eſſet luxuria; ſed iniuria & violatio rei ſacræ: luxuriæ autem peccatum ſe haberet inſtar medij. Altera cauſa eſt, quia illa peccata committuntur in materia luxuriæ, & per actũ eius, & ita potiùs dicuntur ſpecies luxuriæ, quàm Iniuſtitiæ, &c. luxuria enim magis ibi elucet. In raptu tamen res paulò aliter ſe habet; nam iniuria præcedit, & luxuria ſequitur.

Sunt ſub duplici genere.

Cur dicantur ſpecies luxuriæ.

Malitia luxuriæ in ſpeciebus naturalib.

Ex dictis ſequitur, malitiam luxuriæ in prædictis ſpeciebus naturalibus, quæ alijs virtutibus opponuntur, ſi præciſè cõſideretur qua caſtitati repugnat, eſſe eiuſdem rationis, & pertinere ad fornicationem: quamuis ex parte affectus humani diuerſam grauitatẽ ſortiatur, vt ex D. Thoma art. 1. colligitur. nam quò quis plura vel grauiora peccata in ſe admittere paratus eſt affectu venereæ voluptatis, eò affectus ille eſt peior. nam in illo tamquam in cauſa continentur. vnde infert, illas circumſtantias, etſi ſint contra alias virtutes, non tamen omnino per accidens ſe ad luxuriam habere. vide Caietanum.

DVBITATIO VII.

Vtrùm fornicatio ſit peccatum mortiferum.

QVIDAM hæretici docuerunt fornicationem non eſſe peccatum. Ita Nicolaitæ, & mulier illa, quæ ſe Propheten dicebat temporibus Apoſtolorum: de quibus Apocalyp 2. & Gnoſtici, qui etiam alias impuritates admittebant; vnde dicti Borboritæ; de quibus Epiphanius hęreſi 26. Et Græci ſchiſmatici, teſte Guidone in catalogo. Deniq; noſtri temporis Anabaptiſtæ, qui non ſolùm fornicationem, ſed etiam promiſcuum concubitum, ſpiritu inſtigante, permittunt, & patrant. 47

Fornicatio nom eſſe peccatum mortiferũ.

Sed fide tenendum eſt, eſſe peccatum mortiferum. Probatur Primò, Ex Scripturis: 1. ad Corinth. 6. *An neſcitis quia iniqui regnum Dei non poſſidebunt? Nolite errare: neque fornicarij, neque idolis ſeruientes, neque adulteri, neque molles*, &c. *regnum Dei poſſidebunt*. Ad Galat. 5. *Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria*, &c. *quæ prædico vobis, ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt*. Ad Epheſ. 5. *Hoc autem ſcitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod eſt idolorum ſeruitus, non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei. nemo vos ſeducat inanibus verbis*, &c.

Idem docent omnes Patres, & DD. Scholaſtici.

Nec obſtat, quòd aliqui Iuriſperiti concubinatum dicant eſſe *coitum legitimum*: ita Bartolus in L. penult. ff. de concubinis, & quidam alij; quia ſolùm volunt dicere, legibus permitti, & non puniri: vt enim in d. L. penult. dicitur, *quia concubinatus per leges nomen aſſumpſit, extra legis pœnam eſt*. vnde meliùs dicerent eſſe lege permiſſum, quàm legitimum; vt notat Cou. de ſponſalibus, p. 1. cap. 4. num. 8.

Vt autem ratione probetur, Notãdum eſt, ſicut Deus inſtituit, id quod erat neceſſarium ad prolem concipiendã & pariendam, nimirum vim generandi & organa opportuna; ita etiam inſtituit id, quod erat neceſſarium ad prolem rectè educandam & promouendam ad perfectum ſtatum hominis. nã finis generationis humanæ eſt proles perfecta: hoc autem eſt vinculum inſolubile maris & feminæ, poſito mutuo conſenſu. quod matrimonium vocamus. ſine enim tali vinculo, humano more fieri non poterat vt proles rectè educaretur; cùm ad hoc non ſolùm materna, ſed etiam paterna cura ſit neceſſaria. vnde etiã in alijs animãtibus, vbi vtriuſque parentis cura ad ſobolis educationem requiritur, (vt in feris quibuſdã, & in auium genere) uidemus quamdam matrimonij ſpeciem in maris & feminæ ſocietate, nec eas vti uago concubitu. Et ſanè niſi hunc inſtinctum & inclinationem accepiſſent, non fuiſſet illis in neceſſarijs ad ſpeciem propagandam & conſeruandam ſatis proſpectum: nam ferè ſemper ſoboles moreretur, cùm mater illi educãdæ & fouẽdæ ſola non ſufficiat. Simili modo niſi in genere humano eſſet illud uinculum, proles rarò benè poſſet educari, & ad ſtatum hominis perfectum adduci; nam cura paterna plerumque abeſſet; vt experientia docet. 48

Sicut vis gignendi, ita etiam matrimoniũ à Deo.

His poſitis, ſic poſſum ratiocinari; In fornicatione prætermittitur illa conditio, quam naturæ lex in generatione humana ad eius finem, qui eſt bona prolis inſtitutio, obtinendum requirit: ac proinde ipſa repugnat illi fini: atqui hæc inordinatio eſt grauis & in re graui: ergo eſt peccatum mortiferum. 49

Probatur ratione.

Nec refert quòd incommodo prolis educandæ alia ratione poſſit occurri; ut ſi cum certa penſione conſtituatur uir probus, qui curam prolis ſuſcipiat: tum quia in paucioribus id locum habet, nimirum in diuitibus: & ita his ſolis, non autem pauperibus licita, uel non mortifera erit fornicatio; & quò quis erit ditior, eò cum pluribus fornicari

Extrinſeca promiſſio nõ ſufficit.

poterit;

poterit; quæ ſunt abſurda. tum quia id non tollit inordinationem, quam actus per ſe habet, quatenus in eo prætermittitur illa conditio perſonarum, quam ipſa natura inſtituit, & requirit in illo actu ad prolis ſuſcipiendæ perfectionem. Confirmatur, quia ſicuti eſſet grauis inordinatio in natura rerum, ſi animantes, quæ habent inſtinctum ut certis utantur coniugijs, inciperent uago modo coniungi: ita etiam cenſenda eſt grauis inordinatio, ſi homines uago concubitu utantur. ſicut enim natura humana eſt ſublimior quam brutorum, & eius conueniens propagatio, inſtitutio & perfectio eſt maximi momenti: ita etiam uinculum coniugij eſt ſublimius, & magis neceſſarium ad actum generationis; ac proinde maior erit peruerſio recti ordinis, ſi ille actus ſine eo fiat.

50 Hinc ſequitur, fornicationem iure naturæ non ſolùm eſſe malam; ſed etiam eſſe graue malum, & conſequenter peccatum mortiferum: quia caret conuenienti ordine & habitudine, quam natura requirit ad prolis educationem & perfectioné; quæ habitudo eſt magni momenti, ſicut & prolis bona inſtructio.

Opinio Durandi, Non eſſe iure naturæ peccatum mortiferum.

Durandus in 4. diſt. 33. quæſt. 2. num. 10. fatetur fornicationem iure naturæ eſſe quidem malum & inordinatam; non tamen eſſe malum, quod ſit peccatum mortiferum; ſed hoc habere à lege poſitiua Dei. Ratio ipſius eſt, *Nam fornicatio ſimplex non meretur mortem æternam ſecundum legem naturalem; quia lex naturalis nihil dicit, nec nominat aliquid de morte æterna; & ideò quòd fornicatio ſimplex ſit peccatum mortale hoc procedit ex iure diuino pluribus locis expreſſo.* Eiuſdem ſententiæ eſt Martinus à Magiſtris apud Caietan. articulo ſecundo, licet non ob rationem Durandi; ſed quia quando educationi prolis aliunde proſpicitur, non videtur grauis inordinatio. Confirmatur, quia neque eſt contra dilectionem Dei, neque proximi, neque ſuiipſius.

Refutatur

Sed ſatis oſtenſum eſt hanc inordinationem eſſe grauem, cùm ſit omiſſio debiti ordinis, quæ iure & inſtituto naturæ eſt neceſſaria in illo actu ad prolis complementum. Et ſanè ſi leuis eſſet iure naturæ, ius diuinum ſuperueniens nõ efficeret grauem; ſed relinqueret eam in ſuo gradu. nam Deus prohibens aliquid iure naturæ illicitum, non facit illud peius, ſed eius malitiam inculcat, & expreſſiùs proponit: non enim ideò malum eſt quia prohibetur, ſed quia malum ideò prohibetur; vt patet in mendacio, verbo otioſo, & ſimilia, quæ ex genere ſuo leuia ſunt.

Soluitur ratio Durandi.

Ratio autem Durandi nullius eſt momenti: ex ea enim ſequeretur nec homicidium, nec adulterium, nec Sodomiam fore peccata mortifera, niſi iure diuino poſitiuo eſſent prohibita. Imò ſepoſito iure poſitiuo nullum eſſe peccatum mortale: quod omnino abſurdum eſt.

Nec eſt neceſſe vt ratione naturali non conſtet tale peccatum mereri mortem æternã; ſufficit vt illa dictet eſſe graue peccatum, & Deo grauiter diſplicere. inde enim ratione naturali eſt conijcere graues pœnas, & quæ offenſioni tantæ maieſtatis reſpondeant, mereri.

Ad confirmationem: Reducitur ad ea peccata, quæ ſunt contra charitatem proximi; cùm ſit contra bonum prolis naſcituræ, vt inquit D. Tho. art. 4.

Nec refert, quòd illi, qui conueniunt, fortè ſint ſteriles, idque ſciant: quia actus ex ſe talis eſt vt careat ordine debito, quem natura propter bonum prolis requirit, ſiue reipſa ſit ſecutura proles ſiue non.

51 *Obiectio 1.*

Dices, Meliùs eſt proli ſic eſſe, quàm non eſſe: atqui in poteſtate parentum erat vt non eſſet, abſtinendo ab illo actu: ergo non videntur ei nocuiſſe. Deinde poſſunt impedire ne id nocumentum reipſa ſequatur; ſicut non magnam infert iniuriam, qui accendit domum, ſed ſtatim cauet ne comburatur incendio extincto.

Reſpon.

Reſpondeo, Etſi meliùs ſit proli ſic eſſe quàm non eſſe; tamen ſi parentes velint dare operam generationi, debent id ità facere, vt opus habeat conuenientem ordinem non ſolùm ad prolem ſuſcipiendam, ſed etiam ad educandam & inſtruendam: vnde ſi careat illo ordine, priuant quantum eſt ex vi actus prolem hoc bono: nam hoc ex tali actu non eſt natum ſequi ſed contrarium.

Nec obſtat quòd illud nocumentum poſſit aliquãdo impediri; quia id per accidens eſt, nec impedit quin illi quãtum eſt ex vi operis cenſeantur proli nocuiſſe, prætermittendo in eo illam conditionem, quam propter bonum prolis tenebantur adhibere. quando enim aliquid ob certum finem eſt abſolutè præceptum, qui illud omittit, facit contra illum finem, etiamſi alia ratione illum procurare nitatur. Alia argumenta obijcit Martinus, quæ vide apud Caietanus art. 3.

52 *Obiectio 2.*

Dices Secundò, Dominus Oſeæ 1. præcipit Prophetæ his verbis, *Sume tibi vxorem fornicationum, & fac filios fornicationum*: ergo non eſt ſemper illicita.

Reſpon.

Reſpondeo Primò, Inde vt ſummum ſequi, diuina diſpenſatione poſſe fieri licita; vt inquit D. Thomas art. 2. ad 2. Secundò, & meliùs, Ibi ſolùm præcipi vt ſumat meretricem, ſeu mulierem, quæ valdè dedita fuerat fornicationi, in vxorem, (id enim Hebraiſmo illo ſignificatur, & ex ea procreet filios, qui ſuis nominibus & ordine naſcendi repræſentaturi ſint, filios Iſrael, (qui erant verè filij fornicationum, per aſſiduam & multiplicem idololatriam fornicãtes à Deo) & vltionem diuinam illis impendentem. vnde hic non agitur de actu carnali fornicationis permittendo.

53 *Fornicatio Christianorum eſt grauior quàm ethnicorum.*

Porrò præter ea, quæ diximus, quatuor hic ſunt Notanda: Primò, Fornicationem in Chriſtianis habere peculiarem deformitatem, ratione Baptiſmi & Confirmationis, quibus corpora noſtra facta ſunt membra Chriſti, & in tẽpum Spiritui ſancto conſecrata. Vnde Apoſtolus 1. ad Corin. 6. *Neſcitis quoniã corpora veſtra membra ſunt Chriſti? tollens ergo membra Chriſti faciam membra meretricis? abſit*, &c. & infrà, *An neſcitis quoniam membra veſtra tẽplum ſunt Spiritus ſancti, qui in vobis eſt, quem habetis à Deo, & non eſtis veſtri? empti enim eſtis pretio magno.* vbi tribus argumentis deterret à fornicatione. Ex quibus colligitur, in hoc actu, dum à Chriſtianis fit, eſſe peculiarem ingratitudinem, & irreuerentiam in Deum; & conſequenter ſpeciem quamdam ſacrilegij, (latiùs accepto hoc nomine) vnde eſt multò grauius peccatum in illis quàm in ethnicis.

54 *An ſit grauius peccatum ceteris contra proximũ.*

Secundò, Fornicationem nõ eſſe grauius peccatũ, quàm cetera, quæ ſunt contra Deum vel proximum, vt rectè oſtẽdit D. Thomas art. 3. grauitas enim peccati per ſe ſpectatur ex magnitudine boni, cui ipſum opponitur: maius autem eſt bonum diuinum quam humanum. vnde peccata, quibus bonum diuinum contemnitur, vt ea quæ repugnant directè virtutibus theologicis, vel religioni, ſunt deteriora ſecundùm ſuam ſpeciem, quàm fornicatio, quæ bono humano repugnat. Rurſus inter ea quæ bonum humanum violant, peiora ſunt quæ tendunt in nocumentum vitæ hominis, quam quæ in damnum fortunarum, & quæ contra vitam hominis nati, quam quæ contrà vitam naſcituri. vnde infert D. Thomas. Cùm fornicatio ex ſe tendat ad læſionem vitæ, & quidem certæ prolis, nimirum quæ ex hoc actu naſci poteſt, eſt deterior furto, quo ſolùm fortunæ læduntur: minor tamẽ eſt homicidio; quia per hoc læditur vita hominis iã nati; per illã naſcituri. Hæc tamẽ comparatio furti & fornicationis non parùm habet difficultatis. Primò, Quia furtum eſt contra iuſtitiam, fornicatio ſolùm contra caſtitatem: at qui peccatum eſt eò grauius, quò præſtantiori virtuti opponitur, vt conſtat ex 1. 2. q. 73. art. 4. Secundò, Per furtum læditur homo iam exiſtens in re actu poſſeſſa: per fornicationem nemo propriè læditur: nam proles non eſt, & nihil ei detrahitur, imò meliùs eſt ei ſic eſſe quàm non eſſe. Solùm in eò peccatur, quòd actus ille careat conuenienti ordine ad prolis futuræ educationem, cuius ordinis carentia eſt contra caſtitatem, non contra iuſtitiam: quod ſignum eſt non eſſe propriè læſionem. Ob hæc & alia argumenta Martinus apud Caietanum tenet contrariũ: cuius ſententia eſt etiam valdè probabilis.

Nec obſtat quòd fornicatio in Chriſtianis præ ſe ferat ſpeciem ſacrilegij; quia ſimile quid etiam in reliquis illorũ peccatis inuenitur, etiamſi ſpiritalia ſint: ſicut enim membra noſtra ſunt membra Chriſti, & templum Spiritus ſancti; ita etiam ſpiritus noſter eſt vnum cum Chriſto; (*qui enim adhæret Deo vnus ſpiritus eſt*, 1. ad Corinth. 6.) & eſt templum Spiritus ſancti.

Quomodo cẽſeatur ex maximis peccatis.

Tertiò, Etſi fornicatio non ſit ex maximis pecatis mortalibus, tamen quadam ratione poſſe dici maximum; quia hominem maximè detinet, & difficillimè ſuperatur; idque propter concupiſcentiam homini congenitam, cuius motus ſunt maximè importuni. Vnde D. Iſidorus lib. 2. de ſummo bono cap. 39. dicit, *Magis per carnis luxuriam humanum genus ſubditur diabolo, quàm per aliquod aliud peccatum.*

Digitized by Google

catum. Et Diuus Auguſtinus, de honeſtate mulierum, capit. ſecundo, *Inter omnia Chriſtianorum certamina, ſola dura ſunt prælia caſtitatis, vbi quotidiana pugna, & rara victoria.* vnde præcipua induſtria in eo collocanda ut hoc uitium ſuperetur.

55 *Retractio.* Quartò, Eum, qui uerſatur in ipſo actu huius flagitij, teneri ſe retrahere ante ſpermatiſmum, etiamſi complex iam ſeminarit; imò etiamſi ex ui prioris commotionis, poſt retractionem eſſet futura ſeminatio extra uas. Ratio eſt, quia omni momento tenetur opus prauum abrumpere. Nec refert quòd inde ſequatur aliud incommodum, quod fit contra naturam generationis: quia illud per accidens & præter intentionem obuenit. nullo enim modo erat intenta effuſio illa extra uas, ſed ſolùm abruptio operis mali; ex qua illud præter intentionem ſequitur. Simili modo tenetur abſtinere à copula, etiamſi dum ſe ad illam præparauit, ita eſſet concitatus, ut niſi pergat, ſit futura effuſio extra. Confirmatur, quia ante ſpermatiſmum actus eſt ſolùm inchoatus & imperfectus in genere luxuriæ: ergo uoluntariè continuando committit nouam culpam. nam finis & conſummatio operis illius eſt in ſeminatione. quod confirmatur, quia iniuria prolis eſt in ſeminatione: ex hac enim ſequuntur incommoda ſupradicta. Aliqui tamen in ſupradicto caſu contrarium tenent; quia retrahere ſe eſt contra naturam generationis, quorum ſententiam eſſe probabilem affirmat noſter Sancius libro nono de matrimonio, diſput. 19. numero 7. Sed quod diximus eſt uerius, & ipſi quoque placet. nam quod directè ibi fit, non eſt contra naturam generationis poſitiuè, ſed negatiuè, quia actus inchoatus non completur: ſed huius rei ſubeſt iuſta cauſa. imò nec maritus ſemper actum inchoatum complere tenetur, ut ſtatim dicemus.

In actu coniugali huiuſmodi retractio fieri non poteſt; niſi fortè in mora ſit periculum uitæ (ut ſi hoſtis repentè irruat;) uel inſignis uerecundiæ, ut ſi amici uel alij ex improuiſo ſuperueniant: tunc enim incommoda inde ſecuta non ſunt uoluntaria; unde nec imputantur ad culpam. Poteſt tamen fieri abſque peccato mortali in duobus euentis, extra prædicta pericula. Primò, Si mulier uiri ſuſcepta genitura ſe retrahat, priuſquam ipſa ſuam conferat. Ratio eſt, tum quia ſecundùm ueriorem & probabiliorem ſententiam, ſperma muliebre, etſi ſit ualdè conueniens, non tamẽ eſt neceſſarium ad generationem. tum quia ſi ipſa in actu nihil effecit, poteſt ſtatim ſe ad illud excitare, cùm hoc nihil ſit aliud quàm actum coniugalem complere, ut infrà dubit. 14. dicetur.

Secundò, Si uir ſe retrahat muliere conſentiente. nam abſque eius aſſenſu fieri non poſſe certum eſt, cùm ius habeat maximè ad genituram uiri & ad talem actum unde poſſet ſequi procreatio liberorum. Hic tamen duæ debent adeſſe circumſtantiæ. Prior, ut in muliere ſeminatio non ſit facta, neque ſit periculum illius, ex ui concitationis præuiæ. Altera, ut marito poſt retractionem non impendeat periculum effuſionis extrà. His concurrentibus cùm ob paupertatem non poſſunt plures alere proles, dicunt multi Doctores non damnandos coniuges peccati mortalis ſi ſe in opere retraxerint. ita Angelus verb. Debitum, numero vigeſimoſexto, citans Paludanum, qui id docet in quarta diſtinctione trigeſimaprima, quæſtione tertia, concluſione quinta. Siluеſt. verb. Debitum, numero nono. Fumus eodem, numero nono. Fauet Caietanus quæſtione centeſimaquinquageſimaquarta, articulo vndecimo, uerius finem. Hæc breuiter in materia uerecunda uerecundè dixerim ob confeſſarios, qui ob crebros euentus hæc non debent ignorare. Vide Sancium libro nono de matrimonio, diſputatione decimanona, qui rem hanc fusè & doctè perſequitur.

DVBITATIO VIII.

Vtrùm in oſculis, tactibus & adſpectibus ſit peccatum mortiferum.

D. THOM. Q. 154. ART. 4.

NOTANDVM eſt, oſculum poſſe fieri tripliciter. Primò, In ſignum amicitiæ. Secundò, Cauſa delectationis concubitus. Tertiò, Cauſa delectationis ipſius oſculi ſecundùm ſe conſiderati. Idem dicendum de contactu partis honeſtæ. 56 *Oſculū tripliciter fieri poteſt.*

Contactus etiam partis uerendę poteſt fieri totidem modis. Primò, Cauſa medicandi, uel alia neceſſaria. Secundò, Cauſa uoluptatis concubitus. Tertiò, Cauſa uoluptatis illius contactus per ſe ſpectati. His poſitis,

Dico Primò, Oſculum cauſa amicitiæ, ſecundùm conſuetudinem patriæ, per ſe eſt licitum; ſimiliter & delectatio inde conſequens. Eſt communis ſententia Doctorum, & patet ex Scripturis & uſu generis humani. Ratio eſt, quia hoc nihil eſt aliud, quàm teſtari ſigno externo beneuolentiam, & unionem animorum, (cuius oſculum eſt ſymbolum) fundatam in coniunctione ſanguinis, uel profeſſionis; ut olim inter Chriſtianos; uel in alia cauſa honeſta. unde etiam delectatio hinc conſequens, licita eſt. Sicut enim licitum eſt delectari amicitia & coniunctione, ex qua amicitia eſt orta, & præſentia amici; ita etiam teſtificatione & uſu ſigni illius amicitiæ. ſeruandum tamen hic decorum, & conſuetudo recepta, cauendumque ſcandalum: non enim decet uiros Eccleſiaſticos, maximè Religioſos hoc modo teſtari amicitiam erga feminas; etiamſi aliquo modo ſanguine iunctæ eſſent; uel pueros, ex quibus aliquid periculi uel ſcandali naſci poſſet. *Oſculum cauſa amicitiæ.*

Dico Secundò, Oſcula, ſi fiant cauſa delectationis concubitus, extra matrimonium, ſunt peccata mortifera, & pertinent ad ſpeciem illius actus, ad cuius delectationem referuntur. Ita Diuus Thomas hoc articulo quarto, & alij Doctores omnes. Poteſt autem id fieri dupliciter. Primò, Si quis utatur oſculo tamquam diſpoſitione ad concubitum; nimirum cum animo per illas blanditias ad concubitum excitandi: & de hoc eſt res manifeſta; nam ordinatur ad finem mortiferum: unde pertinebit ad ſpeciem illius actus ad quem ordinatur, & diſponit; ſiue ille ſit fornicatio ſimplex, ſiue adulterium, ſiue inceſtus, ſiue alterius ſpeciei. 57 *Cauſa delectationis cōcubitus.*

Secundò, Si utatur tamquam ſigno, quo phantaſiæ repręſentetur ipſe concubitus, ut ſic uoluptate concubitus in ſigno fruatur. Hoc modo conſtat etiam eſſe mortale: quia exhibet uoluptatem actus illiciti tamquam præſentis, ſimili modo corpus commouens, & ad ſeminationem ſpiritus concitans.

Nec refert quòd ille non cupiat ulteriùs progredi; quia etſi non cupiat opus ipſum facere exteriùs, tamẽ uult illud habere præſens in imaginatione, eoque ſic frui: quo modo fit in delectatione moroſa abſque ſigno externo, vt inf. dubit. 15. dicemus.

Sed difficultas eſt de oſculo, quatenus ipſum per ſe eſt actus delectabilis carni, & remotè diſponens ad ſeminationem; Vtrùm ſi quis hac ratione illo utatur, non intendens ulteriorem uoluptatem, quàm quæ præciſè ex ipſo oſculo naſcitur, peccet mortiferè, ſepoſito periculo pollutionis, & ulterioris conſenſus. 58 *De oſculo per ſe ſpectato.*

Videtur enim non tam grauiter peccare. Primò, Quia non intendit frui uoluptate concubitus, aut ſeminationis; neque alia, quæ ad hanc propinquè excitet, (qualis eſt in contactu turpi) ſed longè minore, & quæ ſolùm remotè ad illam diſponat: ergo non pertinet ad eamdem ſpeciem, nec eſt peccatum mortiferum: ſicuti nec ea, quæ ad alia peccata longinquè dirigunt, ut ad ebrietatem, furtum, homicidium, ſunt peccata mortifera: unde nec denegatur abſolutio ſacramentalis ijs, qui ab huiuſmodi nolunt abſtinere.

Secundò, In alijs peccatorum generibus dantur non ſolùm peccata grauia, ſed etiam leuia ratione paruitatis materiæ; ut patet in furto, in detractione, in contumelia, in læſione corporali, in timiditate, ſeu ignauia, in impatientia, in gula, in ſacrilegio, in uotorum & iuramentorum uiolatione, & alijs peccatis; exceptis illis, quæ directè opponuntur uirtutibus theologicis, quarum materia uel obiectum

eſt

eſt Deus: cur non etiam in peccatis luxuriæ detur paruum ratione materiæ, quod non ſit niſi ueniale, etiamſi cum plena deliberatione fiat? Sanè non uidetur poſſe dari ulla ratio cur id ſit peculiare in hoc genere peccati; præſertim cum in materia eius ſint diuerſi gradus, tum actuum tum uoluptatum, ordine quodam ſecundùm magis & minùs ſe habentium.

Tertiò, Sponſis de futuro conceditur ea uoluptas, quæ præcisè ex oſculo & contactu manus uel faciei percipitur; ita ut nec uenialiter quidem in ea peccent, ut docet Nauar. cap.16. nume.12. Toletus lib.5.cap.14 Valentia diſputatio. 9.quæſtio.3.par.3.(quamuis Caietan.artic.4.inſinuet eſſe peccatum veniale:) quia cùm ſponſalia ſint diſpoſitio ad matrimonium, ſponſi ius habent ad id, quod eſt diſpoſitio & præparatio ad actum matrimonij, vt ijdem docent: atque id nullo modo eis eſſet licitum, niſi eſſet diſpoſitio & uoluptas remota, & parua in hoc genere, & ex ſe inſufficiens ad excitandum actum principalem. Itaque hoc ſignum eſt non eſſe peccatum mortiferum inter non ſponſos.

Obiectio. Dices, Oſculum tale, natura ſua ordinatur ad concubitum; ut etiam patet ex uſu & inſtinctu quorumdā animantium, in quibus huiuſmodi ſigna ſolēt præcedere: ergo qui conſentit in illud, cenſetur conſentire in uoluptatem concubitus; ac proinde peccat mortiferè.

Reſp. *Remotè tendunt ad cōcubitum.* Reſpondeo negando conſequentiam: etſi enim natura ſua eò tendat; tamen hæc tendentia eſt remota, & ab agente non ſcò refertur, ſed ſiſtitur in uoluptate, quam actus ipſe per ſe habet: quæ multùm diſtinguitur à uoluptate concubitus. Vnde non eſt neceſſe ut qui in illam conſentit, etiam uideatur in hanc conſentire. ſicut qui conſentit in litigium non ideò conſentit in homicidium; aut qui in potum largiorem quam neceſſitas poſtulet, in ebrietatem. Confirmatur, quia alioquin etiam inter ſponſos eſſent illiciti; cùm hi non poſſint conſentire in uoluptatem concubitus præſentem.

59 Hæc ſententia uideri poſſit alicui probabilis; unde in eā ualdè inclinat Nauar. de pœnit. d.1.c.Si cui.30. in fi. eamque tenet Martinus de Magiſtris, & aliqui recentiores, quibus idem uidetur de uiſu; eò quòd hic ſenſus ſit magis ſpiritalis, nec ita moueat aut alteret naturam ad carnalia, ut contactus turpis.

Sententia receptior. Verùm communior ſententia eſt, in iſtis eſſe peccatum mortiferum; quæ & mihi probatur: tum quia communior; tum quia tutius eſt ut omnia iſta quam maximè uitentur: tum quia ſæpè eſt periculum ulterioris conſenſus, uel moroſæ delectationis, uel etiam pollutionis, ratione temperamenti, aut peculiaris diſpoſitionis corporis; quam ob cauſam expedit in huiuſmodi non eſſe laxum. Vnde etiam inter ſponſos cenſeo planè diſſuadenda, ſi cauſa uoluptatis fiant. Confirmatur hæc ſententia; Primò, Ratione ſuprà indicata, quia oſculum ut eſt delectabile carni, natura ſua eſt ſignum copulæ uel inſtantis uel futuræ: ut etiam ex uſu animalium conſtat. ſicut enim oſculum amicitiæ, ſignum eſt unionis animorum, ita carnale, coniunctionis corporum. explicatur enim hoc ſigno interior affectus; & priùs quodammodo fit in ſigno, quod poſteà implendum in opere. itaque in eo contineri uidetur tacitus quidam conſenſus in copulam. Secundò, Quia materia non debet cenſeri remota, quæ tantam uim habet ad libidinis ignem excitandum, & ciendum ſpermatiſmum. Alia tamen eſt ratio adſpectus, vt rectè Caietan. verb. Impudicitia, ſub finem. quia natura ſua eò non tendit, unde nec habet ſenſibilem uoluptatem, nec corpus ita commouet. Tertiò, Quia talis contactus eſt impudicitia quædam. Nam fit cauſa uoluptatis impuræ. atqui impudicitia excludit à regno cælorum; ut infrà ex Apoſtolo dicetur: ita Caietan. ſuprà. Itaque ſententiam illam non dixerim probabilem. idem ſentiendum de amplexibus.

Ad Primam rationem pro ea adductam, negandum eſt eſſe diſpoſitionem remotam in natura ſanguinea, aut feruente. Ad Secūdam, etiam hic fortè poteſt dari materia parua, ut ſi contactus ſit adeò leuis & breuis, ut nō ſit aptus notabilem commotionem excitare dici etiam poteſt, etſi in cō tactu non ſit materia leuis, poſſe tamen eam dari in uiſu; & hoc ſufficere. Ad Tertiam, Sponſis conceditur, quia eſt ſignū copulæ futuræ, in quam ratione matrimonij inchoati conſentire poſſunt.

60 *Contactus partiū inhoneſtarū ex cauſa iuſta.* Dico Tertiò, Contactus partium uerendarum, ſi fiat cauſa medicandi, uel alia, quæ cenſeatur neceſſaria, aut iuſta, nullum eſt peccatum. eſt communis ſententia DD. talis enim contactus eſt honeſtus moraliter, quia conſentaneus rectæ rationi.

Nec refert quòd interim aliqua delectatio uel motus turpis ſuboriatur; quia id eſt plane inuoluntarium.

Aduerte tamen, mulieres, præſertim uirgines, non teneri huiuſmodi genus medicandi in locis ſecretioribus à uiris admittere, ut rectè docet Nauar. d.cap. Si cui. num.13. ratio eſt, quia nemo tenetur admittere curationem, à qua non minùs abhorret quàm ab ipſo morbo, uel morte: at multæ uirgines pudicæ malunt tolerare morbum, uel mortem, quā à uiris contingi. Deinde nemo tenetur admittere id, cui coniunctum eſt periculum turpis motus, aut delectationis carnalis: imò ad heroicum caſtitatis gradū pertinet malle mori, quam permittere in ſe turpes imagines, aut ſenſum ullum libidinis.

Si cauſa uoluptatis, eſt peccatū mortiferū. Dico Quartò, Si talis contactus fiat cauſa uoluptatis eius, quæ præcisè ex ipſo naſcitur, eſt peccatum mortiferū, etiamſi deſit ulterior intentio. eſt communis DD. D. Thomæ & Caietani ar.4. Nauarri ſuprà, & in Enchiridio, c.16. num.13.

61 *1. Ex Scripturis.* Probatur Primò, Ex Scripturis: ad Galatas.5. *Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria,* &c. vbi *impudicitia* ponitur inter peccata, quæ excludunt à regno, atqui *impudicitia* propriè conſiſtit in turpibus contactibus, vt Diuus Thomas docet. Aduerte tamen in Græco non haberi *impudicitiam*; ſic enim ibi legimus, ἅτινά ἐστι μοιχεία, πορνεία, ἀκαθαρσία, ἀσέλγεια: Latinè, *quæ ſunt adulterium, fornicatio, immunditia, luxuria.* ſed rectè hoc genus impudicitiæ per ἀσέλγειαν, ſignificatur, quod generatim omnem luxuriæ intemperantiam complectitur, uel per ἀκαθαρσίαν, quæ omnem turpitudinem, & impuritatem deſignat. Vnde etiam alibi ſub hoc nomine iſta turpitudo damnari intelligenda eſt: ut ad Eph. 5. *Fornicatio, & omnis immunditia nec nominetur in uobis,* &c. & infrà: *Hoc autem ſcitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus,* &c *non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei.* non enim Apoſtolo eſt curæ, omnes libidinum ſpecies à fornicatione & adulterio diſtinctas proprijs nominibus exprimere; ſed ſatis ei eſt uerbis generalibus indicare; ut notat Diuus Hieronymus in capit.5. ad Galatas, explicans illud, *Manifeſta autem ſunt opera carnis.*

2. Ex Patribus. Secundò, Probatur ex Patribus: Diuus Cyprianus epiſt. 62. ad Pomponium, *Certè ipſe concubitus, ipſe complexus, ipſa confabulatio, & oſculatio, & conіacentium duorum turpis & fœda dormitio, quantum dedecoris & criminis confitetur?* quibus uerbis docet eſſe graue crimen uirgini, dormire cum maſculo, etiamſi ab eo non corrumpatur; propter complexus, oſcula, & fœdam corporum nudorum uicinitatem, quibus uoluptas carnalis quæritur.

Diuus Baſilius lib. de uera uirginitate, *Tactum verò vt ſenſuum omnium pernicioſiſſimum, & ſuauiſſimè blandientem ſenſuſque reliquos in ſuas illecebras pellicientem, immaculatum quàm maxima poterit cura ſeruabit:* loquitur de uirgine. Vide ſequentia. Vbi etiam oſtendit, aſpectum non allicere ad uoluptatem, niſi per tactum quemdam; *Iactis enim* inquit, *luminum radijs, velut quibuſdam incorporeis manibus, quemcumque voluerit eminus tangit: & quæ corporeis manibus attingere non poteſt, oculorum iactibus pathicos complectitur,* &c.

62 *3. Ratione.* Tertiò, Ratione: Primò, Quia huiuſmodi contactus non ſolent fieri niſi propter uoluptatem reſolutionis ſeminis: atqui intendere hanc uoluptatem extra matrimonium, eſt peccatum mortiferum. ergo, &c.

Secundò, Quia per ſe & proximè ad hanc diſponunt, & hæc ordinariè ex illis ſequitur, ut paſſim DD. tradunt ergo pertinent ad eamdem ſpeciem moralem, tamquam occaſio & cauſa propinqua.

Si cauſa curioſitatis fiat. Aduerte tamen, ſecundùm quoſdā, ſi talis contactus non fiat cauſa uoluptatis carnalis, ſed ſolius curioſitatis, per ſe nō eſſe peccatum mortiferum; præſertim ſi periculum pollutionis abſit: quia tunc ſub alia ratione magis ſpiritali, & eleuata apprehenditur, quæ tantam uim ad naturam concitandam non habet, & affectus non quærit in eo uoluptatem carnalem, ſed curioſæ cognitionis. Videntur id inſinuare

DD.

DD, cùm dicunt illa eſſe peccata mortifera, ſi cauſa uolupta tis fiant: quam reſtrictionem non adderent, ſi idem putarẽt, dum cauſa curioſitatis. Verùm talis curioſitas eſt periculoſa. vnde non ſolùm ut peccatum ueniale; ſed etiam ob periculum mortalis cauenda.

63 Petes Primò, Vtrùm in turpiloquio ſit peccatum mortiferum.

Vtrum turpiloquium ſit peccatũ mortiferũ. Reſpondeo, Si fiat animo ſe oblectandi rebus ipſis narratis, & imaginationi obiectis tamquam præſentibus, eſt peccatum mortiferum; ſicut & ipſa delectatio moroſa cuius cauſa fit. Similiter ſi animo excitandi ſe, uel alios ad turpia, uel cum periculo in illa conſentiendi, etiamſi animus ille deſit. Si uerò ſolùm fiat ob uoluptatem, quæ præciſè ex ipſa narratione capitur abſque ulteriore intentione, eſt peccatum ueniale; ut docet Toletus libro quinto, cap. decimo quarto. Ratio eſt, quia eſt ſolùm uoluptas remota, ex confuſa apprehenſione rerum narratarum, tamquam abſentium proueniens, ſolùm remotè ad turpia diſponens. non enim narrata & audita leuiter, ita mouent ut uiſa; & multò minùs quàm contacta. Nec refert etſi fortè talia dicens uel audiens rideat, uideaturque illis affici, modò re uera non delectationis ueneræ, ſed ioci cauſa id faciat, & urbanitatis. Non tamen excuſandi, qui uolunt uideri turpibus dediti, & inde æſtimari. nam de lethali peccato gloriam quærere, eſt lethale, ob illius complacentiam. Si complacentia in turpitudinem abſit, & ſolùm uelit apud ſocios uideri fuiſſe huiuſmodi deditus, ut æſtimetur ingenium, dexteritas, uirilitas, experientia, ſepoſito ſcandalo non uidetur damnandus peccati mortiferi, ut dictum eſt ſuprà libro ſecundo, capit. 47. numer. quadrageſimoſecundo. Numquam tamen caſtus animus huiuſmodi narrationibus & iocis ſciens & uolens delectabitur.

64 Petes Secundò, Vtrùm femina aduertens ſe tangi ab alio affectu libidinoſo, teneatur ſub peccato mortali ſe retrahere, uel impedire talem contactum.

Si contactus per ſe honeſtus, ex affectu turpi procedat. Reſp. Si talis contactus ſit exteriùs honeſtus, & iuxta receptum patriæ morem fiat; ut cùm in aduentu, uel receſſu amicorum, oſculum figitur, uel dextera apprehenditur; nõ tenetur illum refugere, etiamſi impurum alterius animũ nouerit, ut rectè Caiet. hoc loco docet. Ratio eſt, quia hic actus per ſe eſt licitus.

Nec refert, quòd iſte praua intentione faciat; quia quando duo ad unum opus concurrunt, poteſt alter facere. uel pati bona intentione, quod alter facit mala: ut multis exemplis oſtendi poteſt. Quod generaliter uerum eſt, quotieſcumque ille iuſtam cauſam habet non detractandi; qualis in propoſito eſt patriæ conſuetudo, & amicitia, uel conſanguinitas. Idem dicendum de contactu locorum ſecretorum, cùm medicamenta applicanda, uel alia cauſa iuſta intercedit; quia actus externus cum iſtis circumſtantijs eſt honeſtus. Hæc intellige, quantum eſt ex lege uirtutis temperantiæ. nam lege charitatis, ne uidelicet alter peccet, tenetur huiuſmodi contactus, ſi commodè poteſt, declinare.

Si per ſe inhoneſtus. Si autem contactus per ſe, & ſpectatis externis circumſtantijs ſit inhoneſtus, tenetur ſub peccato mortali illum uitare, ſi poteſt. Ratio eſt, quia ſicuti lege caſtitatis tenemur uitare pollutionem, ita etiam id, quod ad eam proximè excitat: atqui non minùs ad eam excitat talis contactus paſſiuus quàm actiuus, id eſt, non minùs ita tangi, quàm tangere; ergo ſicuti tenemur uitare actiuum ſub mortali, ita etiam paſſiuum. Dicitur autem non poſſe uitare, quando ſine graui incommodo non poteſt: quod incommodum debet eſſe tale ut perpeſſioni iſtius contactus, uel uiolationis præponderet, uel ſaltem ſit æquale: ut ſi periculum mortis, infamiæ, uel amiſſionis bonorum non permittenti impendeat. vide Caie. ar. 4. ſub fi.

65 *Aſpectus.* Quod ad aſpectum attinet, ſi uerſetur circa partes honeſtas, nullum in eo per ſe præciſè eſt peccatum, niſi fortè actus otioſi, aut ſi ad concupiſcendum fiat; vt docet Caieta. verb. impudicitia. Et ratio eſt, quia cùm aſpectus ſit ſenſus magis eleuatus & ſpiritalis, per ſe non mouet ad uoluptatem carnalem. Poteſt tamen eſſe peccatum ratione periculi,

Periculum ex aſpectu. maximè ſi ſit diuturnus, verbi gratia circa feminam pulchram. Nam aſpectus facit ut phantaſia apprehendat rem illam non ſolùm ut delectabilem uiſui, ſed etiam ut delectabilem tactui, & carni: ex qua imaginatione naturaliter ſequitur in affectu complacentia & delectatio, in ſpiritibus & ſanguine commotio, & hinc in membris rebellio. Itaque curioſi aſpectus ſunt ualdè uitandi. nam innumeri ex illis ſunt perducti ad lapſum. Hinc Pſalm. 118. *Auerte oculos meos ne uideant uanitatem: in via tua viuifica me.* & Eccleſiaſtici 31. *Nequius oculo quid creatum eſt?* Iob. 31. *Pepigi fœdus cum oculis meis, ne umquam cogitarem de virgine.* Admiſcet ſe plerumque diabolus, & facit ut ſpecies uiſa aſſiduè conſeruetur phantaſiæ, quæ ſenſim affectum allicit, & naturam commouet.

Ex curioſitate. Si autem uerſetur circa partes inhoneſtas, etſi non tantam uim habet, quãtam contactus, nec tam directè moueat: tamen plerumque naturam concitat, & uoluptatem carnalem excitat, quam ſine peccato mortifero intendere non potes, ut docet Silueſt. v. delectatio, quæſt. 4. Si autem ob cauſam neceſſariam uel utilem fiat, & nulla talis uoluptas intendatur, non erit peccatum, etſi ea præter intentionem ſubrepat.

Si autem ex curioſitate fiat, non poteſt excuſari à peccato ueniali; imò nec à mortali, ſi circa diuerſum ſexum: quia eſt res ualdè fœda contra naturalem honeſtatem, & ualdè libidinem prouocans. Idem ob eamdem rationem dicendum, ſi fiat ſpecie mortificationis; ut docet D. Anton. 2. par. titu. 5. cap. primo, §. De quibuſdam qui huiuſmodi prætextu feminam coram ſe nudari faciebant. adeò enim id repugnat naturali honeſtati, ut primi parentes ſtatim poſt tranſgreſſionem non ſint paſſi ſe nudos uideri, ut idem ait. Circa eumdem ſexum, ſi ex curioſitate fiat, eſt minor indecentia; tamen poteſt eſſe peccatum mortale ratione periculi conſenſus in uoluptatem, uel in actum turpem, aut ratione ſcandali.

DVBITATIO IX.

Quale peccatum ſit ſtuprum & raptus.

D. THOM. ART. 6. & 7.

Stuprũ generatim. *Stuprum* generatim ſignificat omnem concubitũ legibus uetitum. vnde paſſim apud auctores *adulteriũ, inceſtus, & libido prapoſtera* ſtuprum uocantur: ut ex Plauto, Cice. & alijs conſtat. 66

Strictè. Strictè uerò accipitur pro uirginis uiolatione, maximè ſi per uim fiat: quo modo addit malitiam mortiferam cõtra iuſtitiam, actui fornicationis; eſtque graue crimen, quod etiã morte per leges punitur; ſiue uirgo ſit, cui uis illata eſt, ſiue corrupta. Grauius tamen eſt in uirgine, propter florem pudiciæ ui ereptum.

Si uerò non fiat per uim, ſed ipſa ſponte conſentiente, probabilius eſt circumſtantiam uirginitatis non addere malitiam mortiferam, ut oſtenſum eſt li. 2. c. 10. dub. 1. quo cap. de hoc uitio & obligatione iuſtitiæ ex eo orta ſat multa diximus.

Raptus. *Raptus* propriè dicitur, cùm perſona aliqua libidinis cauſa, ui illata abducitur, ſiue ſit maſculus, ſiue femina; ſiue nupta, ſiue innupta; ſiue uis inferatur ſoli abductæ, ſiue ijs, quorum poteſtati ſubeſt, ſiue utriſque: ut colligit Gratianus ex capit. tertio, De raptoribus, trigeſimaſexta quæſtione prima. Ad raptum enim tria requiruntur; nimirum uis illata, abductio, & ut fiat cauſa concubitus, aut alterius libidinis.

Si non abducatur, ſed in loco uioletur, non propriè dicetur *rapta*, ſed uim, ſeu *ſtuprum* paſſa: quamuis generatim id etiam raptus uocetur, iuxta Diuum Thomam articulo ſeptimo, & Nauarr. cap. 16. num. 3. & Gratianum dict. cap. 3. De raptoribus. 36. quæſtio. prima, quem ſequuntur alij. vnde & pœnæ raptorum ad tales pertinent. Similiter ſi nulla uis inferatur, ſed ipſa ſponte diſcedat cum amaſio, parentibus neſcientibus, non erit propriè raptus, ſed uoluntaria fuga. Itaque requiritur ut uis inferatur uel ipſi, uel ſaltem ijs, ad quos pertinet, verbigratia parenti, marito, ſponſo, curatori, abducendo illam ipſis contradicentibus, & repugnantibus.

Si abducatur non cauſa libidinis, ſed redigendi in ſeruitutem, & uindicandi dominij, dicetur *plagium*, non raptus: eſt enim furtum hominis, nõ luxuria. non tamen requiritur ad raptum ut reipſa concubitus ſit ſecutus; ſufficit ut eo fine rapta ſit, ut ex varijs textibus Iuris colligitur.

Ccc Petes,

Digitized by Google

67 *Quomodo pertineat ad luxuriam.*

Petes, Quomodo ergo *raptus* ponitur ſpecies luxuriæ, cùm potiùs ſit ſpecies iniuriæ?

Reſpondeo, Ratione intentionis pertinere ad luxuriam; quia libidinis cauſa fit: ipſe tamen actus exterior ſecūdùm ſe, ſolùm eſt contra iuſtitiam, niſi ei coniungatur uiolatio. Vel certè dicendum eſt raptum completum eſſe ſpeciem luxuriæ; completur enim per concubitum, ad quem proximè tendit: & ſic ratione ſui termini pertinet illud opus externum ad luxuriam, ueluti quædam ſpecies eius; non tamen eſt propriè, ſeu metaphyſicè loquendo ſpecies; quia circumſtantia illa, per quam contrahitur communis ratio luxuriæ in raptu, non eſt propriè contra caſtitatem, ſed contra iuſtitiam.

In raptu eſt duplex malitia.

Ex his patet, duplicem malitiam in hoc actu includi; alteram contra iuſtitiam, alteram contra caſtitatem: ac proinde ad utrumque uitium pertinere; quamuis ratione finis inter ſpecies luxuriæ numeretur.

68 *Pœna in raptores.*

Notandum eſt, graues pœnas utroque Iure in raptores eſſe conſtitutas L. vnica, C. de raptu virginum, &c. pro raptu puellæ, uel mulieris honeſtæ, ſiue nuptæ, ſiue innuptæ ſtatuitur ſupplicium capitis tum raptori, tum ijs, qui ipſi auxilio fuerint; & bona eorum addicenda per Iudicem mulieri raptæ. Deprehenſus in flagranti crimine, poteſt à coniunctis perſonis, & à tutoribus, vel curatoribus raptæ impunè interfici. Si rapta ſit ſerua, etiam ſupplicium capitis decernitur, abſque tamen bonorum addictione. Hic ſub raptu DD. etiam uim illatam libidinis cauſa, etſi perſona non ſit abducta, intelligunt.

Iure verò Canonico c. Raptor. 33. & c. 34. Statutum. 27. q. 2. ſtatuitur, Primò, Vt raptor alienæ ſponſæ publica pœnitentia mulctetur.

Eſt impedimentū impediens.

Secundò, Vt ſine ſpe coniugij maneat. Itaque eſt impedimentum non quidem dirimens, ſed impediens ab omni coniugio. Poteſt tamen Epiſcopus in eo diſpenſare. imò quibuſdam locis non eſt hoc impedimentum in uſu; ut Nauarrus notauit cap. vigeſimoſecundo, numero ſeptuageſimoquarto.

Sunt excōmunicati.

Tertiò, Raptor alicuius puellæ, uel mulieris cuiuſcumque, & omnes illi conſilium, auxilium & fauorem præbentes ſunt ipſo iure excommunicati, & perpetuò infames, omniumque dignitatum incapaces; & ſi Clerici fuerint, de proprio gradu deijciendi. Ita Concilium Tridentinum ſeſſione vigeſimaquarta de reformatione matrimon. capit. 6.

69 *Eſt impedimentū pro tempore dirimens. An per nuptias cū rapta, tollatur infamia.*

Quartò, Inter raptorem & raptam, quamdiu ipſa in eius poteſtate manſerit, nullum poteſt conſiſtere matrimonium; etiamſi ipſa liberè conſenſerit. unde pro eo tempore eſt impedimentum dirimens. Vbi tamen à raptore fuerit ſeparata, & in loco tuto & libero conſtituta, poteſt illi nubere, ſi uelit. Ita Concilium ſuprà. quo caſu putant quidam tolli infamiam, & incapacitatem ad dignitates, per raptum contractam: alioquin rapta cogeretur nubere uiro infami; quod eſſet in ipſius grauamen, contra fauorem, quem Concilium intendit dare matrimonio. vide Henriq. lib. 2. de matrim. c. vlt.

Contrarium puto uerius; nam Concilium id apertè uidetur excludere; ſic enim ait: *Quòd ſi rapta, à raptore ſeparata, & in loco tuto ac libero conſtituta, illum in virum habere conſenſerit, eam raptor in vxorem habeat: & nihilominùs raptor ipſe, ac omnes illi conſilium, auxilium, fauorem præbentes, ſint ipſo iure excommunicati, ac perpetuò infames*, &c. quaſi dicat, etiamſi illam duxerit, incurrat in has pœnas.

Ad rationem.

Ad rationem in contrarium dico non cogi illam nubere infami, ſed poſſe abſtinere, ſi uelit. imò iure ciuili non poterit ei nubere, ut patet C. de raptu uirginum; quod fuit confirmatum Iure Canonico antiquo, cap. Raptores. 2. & cap. 11. Placuit. 36. quæſtione ſecunda, quamuis id poſteà reuocatum fuerit; ut conſtat ex cap. fina. de raptoribus. vnde Concilium non cupit illi matrimonio fauorem præſtare; ſed reſtringit conceſſionem dict. cap. finalis, ubi non requiritur ut conſtituatur in loco tuto, ſed ſolùm ut liberè conſentiat.

70 Circa prædictum decretum tria notanda. Primum, Valdè probabile uideri, illud non habere locum in raptu, qui fit tantùm cauſa libidinis explendæ; de quo iam dictum eſt; ſed dumtaxat in eo qui dirigitur ad contrahendum matrimonium. ita docet Sancius libro ſeptimo de matrimonio, diſput. 13. nume. 4. Congruum enim erat, ut ille raptus eſſet matrimonij impedimentum, qui propter matrimonium attentatur, nimirum, ut nemo audeat attentare per quod ſe ſuo fine uidet fruſtrandum. quæ ratio non habet locum in raptu cauſa libidinis facto. Accedit quod rariùs ex tali ſequatur matrimonium. nam plerumque raptam, ubi libidinem expleuerint, repellunt. Confirmatur, quia uerba intelligenda iuxta præſentem materiam. alioqui dicendum erit, etiam ex raptu ſeruiendi cauſa facto, impedimentum naſci.

Secundum, Non habere etiam locum, cùm puella ſponte conſentit abductioni, etiamſi parentibus repugnantibus fiat. Ratio eſt tum quia propriè non eſt raptus, quamuis ratione uiolentiæ quæ fit parentibus, ſub quorum cura eſt, raptus dicatur, & Iure ciuili puniatur: tum quia ille raptus non repugnat ullo modo libertati matrimonij, cui Concilium eo decreto ſolùm uoluit conſultum; cuius ſignum eſt, quòd ſemper permittat matrimonium, quando puella ſuæ libertati eſt reſtituta, nec requirat conſenſum parentum.

Si ſponſus rapiat ſponſam.

Tertium, Non habere locum in raptu, quo ſponſus rapit propriam ſponſam; quia id in Iure non uocatur crimen *raptus*; eò quòd ex deſponſatione aliquid iuris in eam habeat; ut rectè notat Diuus Thomas artic. 6. ad quartum, & reliqui Doctores. Vnde Gelaſius Papa (vt habetur 36. quæſtione prima, cap. Lex illa. 2.) dicit, *Lex illa prætereuntium Principum, ibi raptum dicit eſſe commiſſum, vbi puella, de cuius nuptijs antè nihil actum fuerat, videbatur abducta.*

DVBITATIO X.

Quid adulterium, & quale peccatum,

D. THOM. ART. 8.

ADulterium iuxta Diuum Thomam, dictum eſt quaſi *ad alienum torum* acceſſio: nihil enim eſt aliud quam alieni tori uiolatio. vnde requiritur vt vterque vel alter ſit iunctus matrimonio; nam circumſtantia coniugij in viro vel in femina facit vt actus luxuriæ dicatur adulterium. 71

Eſt peccatum mort.

Porrò hunc actum eſſe peccatum mortiferum, conſtat ex plurimis Sacræ Scripturæ locis; Exodi 20. *Non mœchaberis*. Leuit. 20. *Si mœchatus quis fuerit cum vxore alterius, & adulterium perpetrauerit cum coniuge proximi ſui, morte moriatur & mœchus & adultera.* Idem habetur Deuteronom. 22. & 27. *Maledictus qui dormierit cum vxore proximi ſui.* Iob 31. *Si deceptum eſt cor meum ſuper muliere, & ſi ad oſtium amici mei inſidiatus ſum: ſcortum alterius ſit vxor mea, & ſuper illam incuruentur alij: hoc enim nefas eſt & iniquitas maxima. Ignis eſt vſque ad perditionem deuorans, & omnia eradicans genimina.*

Bruta nonnulla adulterium plectunt.

Vide pulcherrima in hanc ſententiam Eccleſiaſtici 23. Prouerb. 6. Ieremiæ 5. 1. ad Corinth. 6. *Nolite errare, neque fornicarij, neque adulteri, neque molles regnum Dei poſſidebunt.* Addo etiam animalia quædam adulterium deteſtari & uindicare, ut Guilielmus Pariſienſis primæ partis de uniuerſo, par. 3. cap. 8. de ciconijs teſtatur: *Tempore, inquit, meo, ciconia tamquam de adulterio conuicta per olfactum maſculi ſui, cōgregata multitudine ciconiarum neſcio qualiter accuſante maſculo, vel detegente eius crimen à tota illa multitudine deplumata atque dilacerata eſt, tamquam concilio, aut iudicio omnium eſſet adulterij iudicata.*

Cur ſit peccatū mort.

Ratio eſt manifeſta, quia continet totam malignitatem fornicationis, quam oſtendimus eſſe mortiferam; & prætereà iniuriam in coniugem. quatenus enim eſt inter perſonas nullo uinculo coniugali copulatas, habet deformitatē & omnia incommoda fornicationis: quatenus uerò eſt contra ius coniugis in re graui, eſt grauis iniuria contra iuſtitiam admiſſa: nam *vir non habet poteſtatem corporis ſui, ſed vxor*; & contra *vxor non habet poteſtatem corporis ſui, ſed vir*: vt docet Apoſtol. primo ad Corinth. ſeptimo. Conſiſtit autem hæc poteſtas, ſeu hoc ius in duobus. Primò, Quòd alter teneatur alteri uolenti debitum coniugale perſoluere. Secundò, Quòd teneatur à perſona extranea abſtinere. Itaq; duobus modis fit coniugi grauis iniuria in cauſa 72

Ius coniugis.

Dupliciter fit coniug. iniuria.

Digitized by Google

matrimonij. Primò, Si nolit petenti debitum reddere; tunc enim ei denegat vſum rei ſuæ. Secundò, Si ſe alteri copulet; tunc enim id, quod eſt coniugis quoad vſum, tribuit alteri: imò cùm ſit vna caro cum coniuge, carnem coniugis miſcet & vnit carni extraneæ. quanta autem ſit hæc iniuria, patet ex communi hominum æſtimatione, qui illam tanti faciunt, vt putent vix poſſe irrogari maiorem: vnde etiam morte vel perpetuo diuortio illam vindicare ſolent.

73 *Si coniunx cedat iure ſuo.* Dices, Quid ſi coniunx cedat iure ſuo, vel etiam fiat leno ſuæ vxoris vt ſit particeps pretij, vel alterius commodi?

Reſpondeo, Eo quidem caſu non fore propriè iniuriã in perſonam coniugis, vt conſtat ex dictis ſup. cap. 7. dub. 3. *Scienti enim & conſentienti non fit iniuria*: vt habet regula Iuris 27. l. 6. de Reg. Iuris. nihilominùs erit in ipſum matrimonij ſtatum & ordinē coniugatorum: ſicut ſi Clericus cedat iure ſuæ exemptionis, quo non poteſt conueniri coram Iudice ſæculari, & ſponte ſinat ſe ad tribunal ſæculare pertrahi, non fiet ei propriè iniuria; ſed ſtatui clericali & ordini eccleſiaſtico. Simili modo qui occidit hominem volentem, non facit illi propriè iniuriã; ſed peccat in naturam humanam. Vnde patet, in illo actu adhuc remanere duplicem malitiam, alteram contra caſtitatem, alteram contra matrimonij ſtatũ; etſi non dicatur propriè iniuria in perſonam coniugis, v.g. in Petrũ; eò quòd non fiat ipſo nolente & inuito, (quod tamen propriè hoc nomen connotat) nec obliget ad reſtitutionem vel ſatisfactionem, ob præuiam condonationem: tamen verè eſt contra iuſtitiã, quia eſt contra ius coniugij, & cõiugis vt coniunx eſt, quo ille cedere efficaciter non poteſt; eò quòd competat ipſi non ad bonum priuatum, ſed ratione ſtatus, qui eſt communis. vnde cùm ceſſio ſit nulla, ius manet: & ita contra illud peccatur.

74 *Adulteriũ tripliciter patratur.* Notandum eſt, adulterium triplici modo poſſe committi. Primò, Ex parte viri tantùm. Secundò, Ex parte feminæ tantùm. Tertiò, Ex parte vtriuſque.

Si primo modo fiat, (vt ſi coniugatus ſolutæ copuletur) erit quidem graue peccatum mortiferum, vt ex dictis patet; minus tamen, quàm ſi cõiugata ſoluto. Ratio eſt, quia longè magis repugnat iuri naturæ vt vna femina iũgatur duobus viris, quàm vt vnus vir duabus feminis. vnde etiamſi hoc aliquando fuerit conceſſum; (vt patet in Patribus veteris teſtamenti, qui habebant plures vxores) illud tamen numquam. Cauſa cur magis repugnet, eſt *Cur vna non poſſit iungi pluribus.* Primò, Quia vna mulier pluribus viris ſatisfacere nequit, quin ordinariè impediatur generatio, quæ eſt finis illius coniunctionis. Secundò, Quia etſi fortè interdum generatio non impediatur; tamen erit contra certitudiem prolis: nam incertum erit vtri viro proles ſit aſſingnanda, marito an adultero: quod eſt contra bonam prolis educationem, quæ maximè paterna opera indiget. Tertiò, Quia ſit peculiaris iniuria marito, dum ei aliena proles ſupponitur: vel ſaltem ipſa ſe conſtituit in periculo id faciendi. Quartò, Fit iniuria proli legitimæ, adducto à matre in partitionem hæreditatis extraneo. Hæc incommoda nõ ſequuntur ex adulterio viri cum ſoluta. Hinc fit vt adulterium coniugatæ vindicetur morte, ſi maritus illam iure proſequatur; coniugati verò nequaquam. quamquam in veteri lege vterque morti addicebatur, vt patet Leuitici 20. & Deuteron. 22.

Si vterque matrimonio iunctus. Grauiſſimum autem erit, ſi tertio modo fiat, nimirum vtroque coniugij vinculis adſtricto: tunc enim in illo actu eſt duplex iniuria mortifera; nam duorum matrimoniorum iura violantur, & duobus coniugibus iniuria irrogatur. Vnde eo caſu in confeſſione non ſufficit accuſatio ſui de adulterio in genere, ſed explicanda eſt illa circumſtantia, ratione cuius iniuria duplicatur.

Nec refert, etiamſi illæ iniuriæ ſint eiuſdem ſpeciei; quia non ſolùm ſpecies peccati, ſed etiam numerus explicandus; non tantùm numerus actuum materialium, ſed etiam numerus malitiarũ, quæ ſunt in vno actu; vt ſi quis vno ictu occidat duos homines, vel duobus maledicat, detrahat, conuitietur.

Adulteriũ ex parte feminæ. Pari modo, quando eſt adulterium ratione ſolius feminæ, puto id explicandum, propter peculiarem deformitatem & mala coniuncta; ob quæ hoc videtur longè grauius.

Nec obſtat, quòd vir in hoc actu nihil agat contra fidem à ſe datam, cùm nulli fidem coniugalem dederit: quia ſatis eſt quòd feminæ cooperetur in violanda fide, quam ipſa ſuo dedit marito; & ad alia damna, quæ inde ſequuntur.

DVBITATIO XI.

Quid inceſtus & quale peccatum.

D. THOM. Art. 9.

INceſtus eſt congreſſus cum conſanguinea, vel affine intra gradus prohibitos: quales ſunt omnes gradus conſanguinitatis & affinitatis ex matrimonio contractæ, vſq; ad quartum gradum, vt communiter DD. tradunt: ex fornicatione verò vſque ad ſecundum; vt conſtat ex Concilio Tridentino ſeſſ. 24. cap. 4. 75 *Inceſtus.*

Gradus autẽ cognationis legalis, quæ naſcitur ex adoptione, & cognationis ſpiritalis, quæ ex Baptiſmo & Confirmatione, propriè ad hoc vitium non pertinent; quia ſunt vincula magis ſpiritalia, nec faciunt coniunctionem carnis & ſanguinis, ſicut conſanguinitas & affinitas. negari tamen non poteſt quin violatio talis cognationis per actum luxuriæ habeat ſpecialem deformitatem; cùm illa cognatio conſtituat impedimentum dirimens: vnde talis actus poterit etiam dici *inceſtus*; paulò latiùs extenſa hac voce: quia fit cum perſona, cui ratione illius coniunctionis ſpecialis debebatur reuerẽtia in illa materia: nec eſt aliud nomen, quod ei meliùs conueniat, ſi cognatio ſit ex adoptione. ſi verò ſit ex ſacramento, rectiùs referetur ad ſacrilegium.

Porrò *inceſtum* eſſe graue peccatum conſtat ex Scripturis: 1. ad Corinth. 5. *Omnino auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter Gentes: ita vt vxorem patris aliquis habeat. & vos inflati eſtis, & non magis luctum habuiſtis, vt tollatur de medio veſtrum, qui hoc opus fecit*, &c. vbi etiam Apoſtolus illum tradit ſatanæ eijciendo extra Eccleſiam: & vult totam Eccleſiam ob tale facinus eſſe in luctu. Leuit. 18. *Omnis homo ad proximã ſanguinis ſui non accedat, vt reuelet turpitudinem eius: ego Dominus Deus veſter.* Deinde recenſentur omnes gradus, iure diuino pro illo tempore vetiti, & prohibetur cõiunctio: & c. 20. cõſtituitur pœna mortis in tranſgreſſores; additur cauſa, *quia rẽ illicitam, rem nefariã operati ſunt.* 76 *Eſt peccatum mortale.*

Vetabatur autem illo tempore inter cõſanguineos quidem primus & ſecundus gradus; præterquam inter neptem & patruum, vel auunculum: & inter conſobrinos. Inter affines, primus & ſecundus lineæ rectæ, vt inter nouercam & priuignum, eiuſq; filiũ: inter vitricum & priuignam, eiuſque vel priuigni filiam. Item primus gradus lineæ tranſuerſæ; vt inter maritum & ſororem vxoris: inter vxorem & fratrem mariti. mortuo tamen marito ſine liberis, poterat frater eius accipere vxorem defuncti, vt patet Deut. 25. Similiter mortua vxore, videtur maritus defunctæ potuiſſe accipere ſororem illius; vnde d. c. 18. ſignatè dicitur, *Sororem vxoris tuæ in pellicatum illius non accipies, nec reuelabis turpitudinem eius, adhuc ea viuente*: indicando, *poſt mortem* non eſſe impedimentũ. 77 *Qui gradus vetabantur in Leuitico.*

Ratio cur hoc tantum peccatum ſit, eſt; quia eſt contra reuerentiam & honorem debitum, in hoc genere actuum, conſanguinitati; quã cauſam paſſim indicat Scriptura, cùm ait, *Ne diſcooperias, ne reueles turpitudinem* matris, ſororis, &c. cùm enim in conſanguineis & affinibus principium ortus noſtri intueamur, vt ſuprà lib. 2. ca. 46. dubit. 1. dictum eſt, debetur illis certa quædam reuerentia, quoad ea, quæ ad actum gignendi pertinent. Hinc filij Noe, Sem, & Iaphet, cum tanta cautione & eulabia virilia patris texerunt; & Cham maledictionem patris ob irreuerentiam & irriſionem incurrit; Gen. 9. Imò etiam quibuſdam animantibus ſimilis quidam reuerentiæ inſtinctus erga parẽtes eſt ingenitus; vt Ariſtoteles lib. 9. hiſtoriæ animalium. cap. 47. docet: vbi refert camelos nec vi adigi poſſe vt matribus congrediantur: cumque fraude camelarij pullus quidam contectam matrem, ne poſſet agnoſci, inſcendiſſet, & poſteà detracto tegumento eam cognouiſſe, morſu interfeciſſe auctorem. Ibidem narrat equum quemdam generoſiſſimum regis Scytharum cum 78 *Eſt contra reuerentiã iuri ſanguinis debitã.*

Digitized by Google

matri congredi uollet, ſimili artificio deceptum, poſteà ſe detecta fugiſſe, & ex alto ſe præcipitem datum eliſiſſe. Simile refert Gulielmus Pariſienſis primæ partis de Vniuerſo parte 3. cap. 8. de quodam equo, qui pari modo admiſſus in matrem, ſibi genitalia mordicus præſcidit: natura ipſa teſtante quàm id ſit graue piaculum.

Accedit, quòd per illum actum ex duobus fiat vna caro, & veluti vnus homo completus. vnde natura quærit eos, inter quos antè non erat coniunctio carnalis: & refugit, qui iam antè ratione conſanguinitatis vel affinitatis erant vna caro. Denique ad illud opus requiruntur mas & femina, tamquam duo principia partialia diſtincta: at per conſanguinitatem & affinitatem duo ſunt veluti vnum quid, tenens ſe ex parte alterius principij; vel potiùs abſtrahens ab hoc vel illo ſexu: nam frater & ſoror non aliter ſunt vnum, quàm duo fratres, vel duæ ſorores, &c.

Grauior tamen multò eſt inceſtus cum conſanguinea, quàm cum affine in eodem gradu, v. g. cum ſorore ſua, quàm cum ſorore vxoris: quia illud vinculum eſt multò arctius; nam plus eſt eſſe coniunctum alijs ratione proprij ſanguinis, quàm ratione ſanguinis vxoris: maior enim eſt vnio ad ſuam carnem quàm ad carnem vxoris; vnde etiam hoc vinculum eſt magis naturale.

79 Dubium tamen eſt, Vtrùm id faciat diuerſitatem ſpecificam in inceſtu.

An diuerſitas graduum faciat diuerſitatem ſpecificam in inceſtu.

Caietanus in art. 9. negat, & vult ſolùm eſſe circumſtantiam aggrauantem; ſicut maior quantitas rei ablatæ in furto. Idem docet de diuerſitate graduum vtriuſque: addens non oportere eſſe ſolicitum in ea explicanda in confeſſione. Idem ſentiunt aliqui recentiores.

Sed verius eſt eſſe diuerſitatem ſpecificam. Primò, Ratione conſanguinitatis, & affinitatis: hæc enim vincula ſpecie differunt, ſicut vnio mediata & immediata, naturalis & voluntaria. Confirmatur, quia multò immanior cenſetur inceſtus cum matre, quàm cum nouerca; cum ſorore, quàm cum vxore fratris. Secundò, Ratione lineæ rectæ & lateralis; nam nullo vmquam caſu fuit licitus concubitus inter conſanguineos in linea recta. Et confirmatur, quia longè alia reuerentia debita eſt matri, alia ſorori, & longe fœdior illius; quàm huius violatio. Tertiò, Ratione primi gradus conſanguinitatis lineæ lateralis & reliquorum. item ratione primi gradus affinitatis lineæ rectæ, & reliquorum, præſertim lineæ tranſuerſæ; vt colligitur ex Apoſtolo. 1. Cor. 5. Ratio eſt, quia illi iure naturæ prohibiti; & matrimonium dirimunt, hi ſolùm iure poſitiuo.

80 Quod ad gradus reliquos attinet, qui ſolo iure poſitiuo prohibiti ſunt, etſi probabilis ſit ſententia Nauarri c. 16. num. 13. & multorum aliorum, omnes ſpecie differre, & efficere inceſtum ſpecie diuerſum; tamen contrarium eſt probabile, nimirum illos gradus in conſanguinitate eſſe eiuſdem inter ſe ſpeciei, ſimiliter in affinitate. Ratio eſt, quia nullus horum iure naturæ matrimonio repugnat. & omnis repugnantia, quã habent ad illum actũ, eſt ſolũ ex iure poſitiuo; quod ob eaſdẽ cauſas, eademq; motiua illos vetuit, quorũ præcipuũ eſt, vt propinquis in illis gradibus reuerentia deferatur; acceſſoria, vt affinitates ac amicitiæ multiplicentur, occaſiones libidinis inter propinquos (qui ſæpe cohabitare ſolent) vitentur, & amor carnalis vinculis multiplicatis non nimiùm increſcat; vt ex D. Thoma ar. 9. & Caietano ibidem colligitur. Et quamuis hæ rationes eò magis appareant & locum habent, quò gradus eſt propinquior; vt in ſecundo, plus quàm in tertio, & in tertio quàm in quarto; hoc tamen nõ conuincit diuerſitatem ſpecificam, ſed ſolùm differentiam ſecundùm magis & minùs intra eamdem ſpeciem.

81 Notandum eſt, etſi inceſtus cum ſua conſanguinea ſit grauior quàm cum affine, conſanguinea vxoris, ceteris paribus; tamen hic habet peculiarem effectum, eumque duplicem. Prior eſt, quòd impediat petitionem debiti; eò quod cognoſcendo conſanguineam vxoris factus ſit vxoris affinis eo gradu, quo ipſo vxori erat ſanguine iuncta. Hoc tamen intelligendum, niſi forte ignorabas eſſe affinem: tunc enim non eſſet formaliter inceſtus, ſed ſimplex fornicatio; vnde nec pœnam inceſtui conſtitutam, vt eſt non poſſe petere debitum, induceret.

Impedimẽtum ex inceſtu cũ cõſanguinea vxoris.

Vbi tamen aduerte petitionem debiti poſt Concil. Trident. non impediri, niſi ſit conſanguinea vxori in primo vel ſecundo gradu: non autem ſi in tertio vel quarto. Cõcil. enim ſeſſ. 24. cap. 4. de reform. matr. conſtituit vt affinitas ex illicita copula non dirimat matrimonium vltra ſecundum gradum; & Pius V. Extrauag. Ad Romanam. anno 1566. declarauit vltra illum gradum ne impedire quidem. Vnde ſequitur nec petitionem debiti, qui eſt vſus matrimonij, impedire. cui enim conceditur quod maius eſt, conceditur etiam quod minus eſt, & in illo maiore incluſum.

Alter eſt, quòd mortua vxore non poſſit aliam ducere, & ſi duxerit, non poterit exigere debitum abſque diſpenſatione, inducit enim hoc peccatum impedimentum, non quidem dirimens, ſed impediens. vtrumque colligitur c. Tranſmiſſæ. 4. de eo qui cognou. conſang. vxoris, & 31. q. 7. multis capitulis.

Vtrùm verò ſimile impedimentum inducat inceſtus cũ conſanguinea, diſputatur inter DD. D. Thomas in 4. d. 34. q. 1. art. vltimo, negat, quem communiter ſequuntur Theologi, teſte Nauarro cap. 22. nu. 74. & Couarruuias in epitome 4. decret. cap. 7. in princ. num. 4. Idem tenet Toletus lib. 5. cap. 12. & Siueſter, Matrimonium 7. nu 6. cum Roſella & Archidiacono. Nauarrus verò & plerique Canoniſtæ cum Panormitano in cap. 1. & 2. de eo, qui cogno. conſang. vxoris, affirmant. Sed certum eſt inceſtum cum ſua conſanguinea non inducere affinitatem cum vxore, niſi forte illa etiam ſit conſanguinea vxoris in primo vel ſecundo gradu; ac proinde nec impedire debiti petitionem. Itaque ſi impedit ſecundas nuptias, id aliunde, nimirum ex vi peculiaris ordinationis eccleſiæ prouenit. & quamuis canoniſtarum ſententia ſit probabilis, mihi placet ſententia Theologorum: nam cap. 8. de inceſtis. 35. q. 3. impoſita pro tãto crimine ſatisfactione, additur in fine, *Sanè quibus coniunctio illicita interdicitur, habebunt mundi melioris coniugij libertatem.* Vbi generatim omnibus id conceditur. & cap. 4. Si duo 35. quæſt. 6. de inceſtuoſis iam ſeparatis dicitur, *Qui iuuenes ſunt alia matrimonia contrahere non prohibeantur.* Vbi, vt benè notat Caietanus contra Gloſſam, non diſponitur vt ſi non ſint iuuenes prohibeantur; ſed determinantur cauſa, cur in futurum illi non ſint prohibendi. Olim tamen aliquando in pœnã prohibebantur contrahere ſecũdas nuptias, ſicut & alij, qui pœnitentiam publicam egerant: quod videtur adhuc ſeruari in curia Romana. nam quando diſpenſatur inter conſanguineos vt poſſint contrahere; ſi præceſſit copula, additur clauſula, vt mortuo coniuge, alter maneat cœlebs. Quidam tamen dicunt id non obſtare in foro conſcientiæ: eſſe enim clauſulam ordinariam. Imò omnia impedimenta iure humano impedientia, vſu contrario eſſe abrogata, ita vt non neceſſariò petenda ſit diſpenſatio. 82

Inceſtus cũ conſanguinea propria.

DVBITATIO XII.

Quid ſacrilegium in materia luxuriæ & quale peccatum.

D. THOM. ART. 10.

SAcrilegium hoc loco nihil eſt aliud, quàm violatio rei ſacræ per actum venereum. *Rem ſacram* voco perſonam Deo per votum caſtitatis dicatam, & locũ, vel aliam rem conſecratam. *Violatio* eſt cùm aliquid agitur, quod peculiariter ſanctitati illius vel reuerentiæ illi uel potiùs diuino in illa numini debitæ, repugnat. tunc enim illa res, quantum eſt ex facto hominis quodammodò contaminatur, polluitur, & veluti prophana efficitur. Poteſt autẽ res ſacra dupliciter uiolari. 83

Res ſacra.

Violatio.

Primò, Actione, quæ ſit contra aliam uirtutem, v. g. contra iuſtitiam, uel caſtitatẽ; ut ſi perſona ſacra uerberetur, uel occidatur: ſi res cõſecrata furto ſurripiatur, ſi reus ad locum ſacrum confugiens, ui inde contra ius abſtrahatur, ſi perſona ſacra ſe polluat: & tunc opus habet duplicem malitiam & duplicem ſpeciẽ, & ſub duobus uitiorum generibus ponitur, iuxta ea, quæ dubit. 4. diximus.

Dupliciter res ſacra violatur.

Secundò, Actione, quæ non ſit contra aliam uirtutem, ſed ſolùm inde malitiam contrahat, quod rem ſacram indignè tractet; ut ſi opus matrimonij in loco ſacro abſq; neceſſita-

Digitized by Google

ceſſitate fiat. Nos hic ſolùm de uiolatione illa rei ſacræ agimus, quæ fit per *actum venereũ* internum, uel externum, ſiue ille ſimul ſit directè contra caſtitatẽ, uel iuſtitiam, ſiue non ſit. De alijs ſacrilegijs dictum eſt lib. 2. cap. 45.

84 *Quinque modis fit hoc ſacrilegium.*

Hoc autem fieri poteſt quinque modis. Primò, Si perſona ſacra in turpe opus externum, uel etiam in delectationẽ internam conſentiat: uiolat enim ſanctitatem ſuæ perſonæ, quæ in eo ſita eſt, quòd Deo per uotum caſtitatis ſit conſecrata.

Secundò, Si perſona non ſacra cõſentiat in turpe opus circa perſonam ſacram.

Tertiò, Si utraque ſit ſacra. tunc enim duplex eſt ſacrilegium, ſicut eſt duplex adulterium, cùm uterque eſt cõiugio copulatus.

Quartò, Cùm fit in loco ſacro abſque neceſſitate, etiãſi fiat coniugum.

Quintò, Cùm fit circa aliam rem ſacram, uel eius interuentu: ut olim fecerunt quidam hæretici excipientes ſperma calice, horrendo prorſus ſacrilegio.

85 *Si coniuges longo tempore in loco ſacro concluſi.*

Dixi in quarto modo, *abſque neceſſitate*, quia ſi longo tempore maneant concluſi in loco ſacro, ratione belli uel concuſsionis militaris, & immineat alteri periculum incontinentiæ, non erit peccatum reddere, aut etiam petere debitum in loco ſacro, ſi alibi non eſt opportunitas: ut docet Silueſter v. Debitum, n. 5. & v. Conſecratio, 2. nu. 5. Richardus in 4. d. 32. art. 3. q. 2. Alphonſus à Caſtro lib. 1. de poteſt. legis pœnal. c. 7. docum. 2. Couarruuias, de ſponſalib. p. 2. cap. 7. § 2. nu. 3. Toletus lib. 5. cap. 12. (quamuis Paludanus in 4. diſt. 32. quæſtio. quarta, & quidam alij, putent eſſe peccatum mortiferum.) Ratio eſt, quia in eo caſu id non cenſetur ab Eccleſia uetitum, hoc enim nimis eſſet durum, nec ſatis congruum indulgentiæ Apoſtoli, 1. ad Corinth. 7. *Nolite fraudare inuicem, niſi forte ex conſenſu ad tempus, ut uacetis orationi: & iterùm reuertimini in idipſum, ne tentet uos ſatanas propter incontinentiam ueſtram*: quando ergo eſt periculum incontinentiæ, non eſt id prohibendum. Vnde etiam Eccleſia tunc non polluitur, ut rectè docet Caſtro ſuprà, & alij: ſicut nec cùm ſanguis licitè in ea, uel rerum ſacrarum defenſionem effunditur, aut ſemen per pollutionem nocturnam; quia ubi nulla eſt culpa contra loci ſanctitatem, nulla eſt uiolatio. Danda tamen eſt opera ut quam occultiſſimè fiat, propter ſcandalum.

86 *Si non ſit periculum incontinentiæ.*

Si tamen nullum ſit periculum incontinentiæ, non uidetur licitum: quia in eo loco tenentur abſtinere quantum commodè poſſunt. Vnde paſſim DD. requirunt ut actus ille ſit neceſſarius ad uitandam incontinentiam. Hinc infert Toletus cum Silueſt. fore peccatum mortiferum, ſi ſolius uel delectationis cauſa conueniant, quod intellige de petente: nam reddens faciliùs excuſari poteſt, cùm ueletur alterius diſpoſitionem.

Contrarium tamen non uidetur improbabile, quod docet Angelus v. Debitum, num. 41. citans pro ſe Richardum, & Alexandrum: hominibus enim plebeijs maior quædam licentia eſt neceſſaria, uix enim poſſunt definire quando ſit periculum ſufficiens incontinentiæ, ad petendum. Deinde alter non poteſt ſcire an in petente ſit re uera periculum; an fingat, nec petens id facilè fatebitur. præterea niſi interdum conueniant, facilè incident in tale periculum. vnde Apoſtolus inſinuat ut reuertantur in idipſum, ne in periculum incidant. Denique res illa ſatis eſt in praxi intricata & perplexa. Quare quando diu ſunt concluſi, v. g. per 15. vel 20. dies, puto illos non ſolùm liberè poſſe reddere, ſed etiam petere, idque non tantùm in fine illius temporis, ſed etiam in medio; imò etiam in principio, quando putatur concluſio tam diuturna futura: ſecùs ſi paucorum dierum.

Adde quoſdam DD. exiſtimare copulam coniugalem in loco ſacro ſi occultè fiat, etiam cùm non ſunt concluſi, non eſſe peculiare peccatum ſacrilegij. quam ſententiam ſatis uideri probabilem affirmat Gabriel Vaſquez 1. 2. diſput. 98. cap. 3. num. 6. Idem dicit de occulta effuſione ſanguinis. quia, inquit, ſecundùm communem ſententiam ſolùm uiolatur locus ſacer pollutione & ſanguinis effuſione notoria; ergo cùm in his ſolùm ſit ſacrilegium quia locus ſacer per hæc prophanatur, ſolùm erit peccatum ſacrilegij, cùm ſunt notoria. Vnde ſequitur etiam fornicationem & pollutionem in loco ſacro, ſi omnino occultè fiat, non fore ſacrilegium mortiferum; ut expreſsè ibidem tradit. Eamdem ſententiam inſinuat Sotus in 4. diſtinctio. 32. colum. penultima, & Angles in Floribus de matrimonio, pagina 313.

Sed contraria ſententia mihi probatur cum alijs DD. quia etſi occulto actu non ita polluatur locus ſacer, ut teneamur eo abſtinere; tamen re uera polluitur, id eſt, ſanctitas eius uiolatur; adeò ut ſimul atque res in notitiam, aut famam publicam uenerit, egeat reconciliatione: ut colligitur c. Significaſti, de adult. Confir. quia notitia hominũ non polluit locum, ſed factum præcedens, licet cùm occultum eſſet, non teneamur tamquam à polluto loco abſtinere. Simile eſt in peccato occulto, cui annexa excommunicatio. Hoc enim uerè inducit excommunicationem, etiamſi non teneamur illum uitare, niſi res deueniat in publicam hominum notitiam. Confir. quia Eccleſia ob reuerentiam loci ſacri non ſolùm tales actus ibi publicè fieri, ſed abſolutè ibi fieri uetuit. voluit enim immunitate talium operum loci ſanctitatem honorari. quamuis ad uitandos ſcrupulos & moleſtias noluit expiationem eſſe neceſſariam, niſi res in publicum deueniret. Quamdiu enim res manet occulta, etſi quàm maximè contra ſanctitatem & reuerẽtiam loci actum ſit, tamen eius ſanctitas non eſt læſa in mentibus hominum, unde non eget reconciliatione, quæ propter hominum apprehenſionem eſt introducta.

87 *Si ſacerdos monachus fornicetur.*

Rogetes, Vtrùm ſi is, qui peccat luxuriæ peccato, ſit ſacerdos ſimul & Religioſus, committat duplex ſacrilegium, alterum contra ſanctitatem, quæ eſt ex uoto caſtitatis, alterum contra ſanctitatem Ordinis? Videtur enim eſſe duplex, quia illæ rationes ſunt ſpecie diuerſæ: aliter enim Religioſus ratione uoti dicitur perſona ſacra, aliter ratione ſacerdotij: ergo etiam erit diuerſa obligatio uitandi actum uenereum. Confirmatur; quia conſtitutio illa, qua Eccleſia ob honorem Ordinis ſacri uetat illum actum, conſtituit illum in ſpecie ſacrilegij, & imponit obligationem Religionis: atqui hæc obligatio eſt ſpecie diuerſa ab ea, quæ inducitur per uotum caſtitatis in Religione: ſicut obligatio audiendi Sacri ex uoto, & ex præcepto Eccleſiæ eſt diuerſa: ergo ſicut hic eſt duplex ſacrilegium, ſi Sacrum omittatur; ita ibi, ſi contra illam duplicem obligationem peccetur.

Ob hoc argumentum hæc ſententia uidetur mihi ualdè probabilis, & iuxta eam utraque circumſtantia diſtinctè in confeſſione explicanda.

Probabile eſt eſſe duplex ſacrilegium. Contrariũ etiam probabile.

Multi tamen recentiores tenent eſſe ſolùm ſimplex ſacrilegium: etſi altera circumſtantia alteram non inhibiuuet ad augendum peccatum intra eamdem ſpeciem. Ratio eſt, quia illæ obligationes ſunt eiuſdem rationis, vel potiùs nõ ſunt niſi una obligatio: ſicut cùm idem bis eidem diuerſis occaſionibus promittitur, ſi poſteà fides uioletur, non eſt duplex iniuſtitia, aut duplex peccatum cõtra fidem, ſed ſimplex. quia ſecunda promiſſio non inducit nouam obligationem promittenti, nec tribuit nouum ius promiſſario, cùm omnis obligatio, & ius omne, quod tali actu induci poteſt, iam priore actu ſit inductum; ſed confertur idem: quod antè; repetito eodem titulo. Simile eſt, cùm idem bis donatur: ſecundus enim actus eſt inefficax reſpectu noui iuris, cùm iam totus effectus eius ſit productus. Vnde ſequitur, votum caſtitatis Ordini ſacro annexum, non inducere nouam obligationem diſtinctam ab ea, quam induxit profeſſio Religionis: ſed eamdem per illud confirmatam, & ueluti repetitam.

Hæc ſententia eſt ualdè probabilis, ſi ponamus non eſſe peculiare præceptum Eccleſiæ, quo ordinati teneantur cõtinere ſine uoto; ſed totam obligationem eſſe ex uoto, ſacris Ordinibus conſtitutione Eccleſiæ annexo. Sed hæc pertinent ad diſputationem de Ordinibus ſacris.

88 *Pœna in ſolicitatores & corruptores virginum ſacrarum.*

Notandum, graues pœnas in ſolicitatores & corruptores ſacrarum uirginum, & in eos, qui conſilium, uel auxilium præbuerint, eſſe conſtitutas, ut patet 27 q. 1. c. Si quis rapuerit: nimirum ſupplicium capitis, & bonorum priuationem Monaſterio addicendorum. Acceptum eſt hoc caput ex Nouellis Iuſtiniani.

Digitized by Google

DVBITATIO XIII.

Quæ peccata luxuriæ dicantur eſſe contra naturam.

89 *Dupliciter dicitur peccatum contra naturam.*

DVPLICITER peccatum dicitur eſſe *contra naturam*. Primò, Generatim, quia eſt contra dictamen rationis naturalis: & hoc modo, etiam fornicatio, inceſtus, adulterium, raptus & ſacrilegium dicuntur eſſe contra naturam. Secundò, Strictè, quia eſt contra ordinem, quem natura, etiam in ceteris animantibus requirit, ſeu quem natura illius actus poſtulat, ut poſſit ſequi conceptus. Cùm enim hic ordo ita peruertitur ut conceptio fieri nequeat, dicitur propriè peccatum *contra naturam*. natura autem actus uenerei, ut ex eo poſſit conceptio fieri prolis eiuſdem ſpeciei, poſtulat quinque. Primò, Coniunctionem duorum. Secundò, Eamdem in vtroque naturam. Tertiò, Sexum diuerſum. Quartò, Organa, ſeu vaſa congrua. Quintò, Debitum modum. Hinc fit ut quinque modis poſſit eſſe peccatum contra naturam in hac materia.

Quinque modis poteſt peccatum eſſe contra naturam.

Primò, Si quæratur uoluptas carnalis per ſui corruptionem abſque coniunctione. hoc uocatur *mollities*, vel *pollutio*.

Secundò, Si quæratur in coniunctione cum re alterius naturæ, verbi gratia cum bruto, vel dæmone. quod rurſus diuerſis modis fieri poteſt; vt dæmone comparente in forma bruti (verbi gratia hirci) vel hominis, vel alicuius Dei gentilium, Iouis, Martis, Saturni; vt olim quibuſdam feminis. Item vel in vaſe naturali, vel contra naturam. Vnde poſſunt hic plures turpitudines ratione diuerſarum circumſtantiarum concurrere.

Tertiò, Si in eodem ſexu: vt ſi mas cum mare, femina cũ femina. cùm enim eſt idem ſexus, coniunctio non ſolùm repugnat naturæ generationis, ratione vaſorum, ſeu organorum; ſed etiam ratione perſonarum, quæ ſecundùm ſe ſunt prorſus ineptæ.

Quartò, Si in diuerſo ſexu eiuſdem ſpeciei, ſed non in congruo vaſe, vel inſtrumento. Hi duo poſteriores modi ad *Sodomiam* pertinent, tertius tamen eſt grauior, & iuxta D. Th. & Caie. continet deformitatem alterius ſpeciei, ratione circumſtantiæ eiuſdem ſexus.

Si modus ſit contra naturam.

Quintò, Si coniunctio quoad cetera ſit naturalis, ſed inordinatio ſit in modo, (vt ſi auerſè fiat, vel viro ſuccumbente) ita vt non poſſit ſequi generatio, nimirum quia genitura non poteſt recipi vel attrahi. eodem pertinet ſi vir de induſtria, in congreſſu, genituræ emiſſionem impediat: vel ante illam factam ſe retrahat. eſt enim contra naturam generationis. ſecùs tamen ſi mulier ſuſcepta genitura ſe retrahat, modò id fiat abſque periculo viri; vt ſuprà dubitatione ſeptima in fine dictum eſt. Si autem non ſit tanta peruerſio in modo, quin poſſit ſequi conceptus, non erit per ſe peccatum mortiferum, neque dicetur peccatum contra naturam, ſed præter naturam. Quòd ſi ratione conſtitutionis corporis coniuges non poſſint ſeruare modum vſitatum, non peccabunt vtendo altero; modò fieri poſſit conceptio, genitura in matricem attracta: quia tunc ille modus non erit incongruus; ſed conueniens illorum diſpoſitioni. Imò etiamſi poſſent facilè vſitatum modum ſeruare, non erit culpa mortifera in peruerſione modi, ſi conceptio fieri poſſit. Ita multi Doctores, Diuus Antoninus 3. parte, titulo primo, cap. 20. §. 3. vbi pro hac ſententia citat Albertum Magnum, qui in 4. diſt. 31. dicit, *nihil eorum quæ facit maritus cum vxore ſeruato debito vaſi eſſe de ſe peccatum mortiferum*. Angelus verb. Debitum, nume. 24. Silueſt. verb. Debitum, nume. 7. Caietan. quæſtio. 154. ar. 1. §. ad 2. de modo. Nauar. cap. 16. num. 41. Omnes tamen iudicant eſſe valdè reprehenſibile, & culpam venialem; cùm etiam beſtiæ naturalem modum ſeruent. vnde credo vxorem non teneri reddere ſic petenti: quia non tenetur quouis modo ſoluere debitum, ſicut nec alius quiuis debitor, ſed modo congruo & rationabili. Neque Caietan. loco citato contrarium docet, vt quidam volunt. cùm enim dicit vxorem eſſe ad omnem modum, ex quo poteſt ſequi generatio; ſolùm vult dicere, talem modum non egredi limites vſus matrimonialis, & ſolutionis debiti. Inde tamé non ſequitur, vxorem ad talem modum poſſe cogi, niſi ſubſit rationabilis cauſa, ut cũm aliter commodè fieri nequit.

90 *Diſtinguuntur ſpecie.*

Notandum eſt, ſuprà dictos modos ſpecie diſtingui; quia ſinguli continent peculiarem & diſtinctam turpitudinem repugnantem caſtitati, vt ex dictis colligitur: cui turpitudini coniungi poſſunt aliæ deformitates, quibus conſtituuntur ſpecies luxuriæ naturalis: nempe *adulterium, ſtuprum, raptus, inceſtus, ſacrilegium*, vt benè declarat Caietanus. ſi enim vxor alterius cognoſcatur in vaſe non naturali, erit non ſolùm peccatum ſodomiæ, ſed etiam adulterij; quia per luxuriam ſit iniuria toro coniugali. quamuis non propriè dicatur adulterium, eo quòd hoc nomen violationem tori per luxuriam naturalem denotet. continet tamen ſimilem iniuriam; etſi non parem, ſecundum Caietanum; quia proprium vas coniugale non violatur. Idem dicendum proportione in *raptu, ſtupro, & inceſtu*: nam circumſtantia perſonæ, & vis illata talem malitiam addent luxuriæ contra naturam, qualem naturali: etſi non omnino parem, & nomina illa non ſoleant tribuĩ niſi naturali. Similiter in *ſacrilegio*: niſi quòd hoc nomen æquè propriè dicitur de luxuria contra naturam, ſi per eam locus ſacer, vel perſona Deo dicata violetur, atque de naturali.

91 *Eſſe peccata mortifera.*

Quòd autem omnes iſtæ ſpecies ſint peccata mortifera, eſt communis ſententia Doctorum, & colligitur manifeſtè ex Scripturis. nam de tertia & quarta ſpecie, quæ Sodomia dicitur, multa habentur Leuitici 18. & 20. & conſtituitur illi pœna mortis: & Apoſtolus ad Romanos primo, valdè exaggerat grauitatem illius peccati; docetque Deum permiſiſſe gentilium Sapientes in tantam turpitudinem & ignominiam labi, in pœnam idololatriæ. ad Galat. 5. *Opera carnis ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, &c. quæ prædico vobis, ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt*. vbi ſub *immunditia* hoc peccatum comprehenditur; nam ita vocat illud ad Roman. primo. Similia de *immundis* habet ad Eph. quinto.

Vltio diuina in ſodomitas.

Idem patet ex vindicta qua Deus olim hoc peccatum perſecutus eſt, igne ſulphureo in pentapolim cælitus immiſſo, & oppidis illis cum omnibus habitatoribus ſuis momento deletis, Geneſ. decimonono. In hiſtorijs Peruanis legimus nationem quamdam robuſtam, & giganteæ ſtaturæ ob idem flagitium, ſimili ferè modo deletam; immiſſo de cælo iuuene quodam inſtar ſolis ſplendido, qui fulminibus in eos vibratis omnes exuſſerit; & huius facti multa adhuc extare veſtigia. Hinc paſſim receptum apud Chriſtianos vt hoc crimen flammis expietur. & iam olim à temporibus Conſtantini, vel Conſtantij, morte plecti conſueuit, vt patet ff. ad L. Iuliam, de adulterijs, libro 31. *Cùm vir nubit in feminam viris porrecturam, quid cupiatur, vbi ſexus perdidit locum? vbi ſcelus eſt id quod non proficit ſcire? vbi venus mutatur in alteram formam? vbi amor quæritur nec videtur? iubemus inſurgere leges, armari iura gladio vltore; vt exquiſitis pœnis ſubdantur infames, qui ſunt, vel futuri ſunt rei.* Imò non ita multò pòſt edita eſt conſtitutio ab Imperatoribus qua plectuntur pœna ignis, vt conſtat ex C. Theodoſiano libro nono, tit. 7. vbi ſic habetur: *Imperatores Valentinianus, Theodoſius & Arcadius A. A. A. Orontio Vicario vrbis Rom. Omnes, quibus flagitij vſus eſt, virile corpus muliebriter conſtitutum alieni ſexus damnare patientia (nihil enim diſcretum videtur habere cum feminis) huiuſmodi ſcelus ſpectante populo flamma vindices expiabunt.*

Eidem flagitio iure communi conſtituta eſt ipſo facto confiſcatio bonorum, iuxta Gloſſam in capit. Cùm ſecundum. 19. v. Naturæ contrarias. de hæret. in 6. quam communiter à DD. approbari ait Bermon. de concubitu fol. 123. numer. 27. Denique eſt ſufficiens cauſa diuortij perpetui, ſicut adulterium, cap. ſeptimo. Omnes cauſationes, 32. quæſtio. ſeptima, eſtque communis ſententia Doctorum, idque ſiue agendo ſiue patiendo commiſſum ſit, quia violatur fides matrimonij, per quam coniunx coniugi totum corpus ſuum tenetur caſtum ſeruare; ita ſaltem vt illud alteri aliquo genere concubitus non miſceat, nec carnem ſuam in alterum diuidat.

Ex quibus patet, etiam ſecundam ſpeciem, quæ duas infra ſe comprehendit, concubitum cum bruto, & cum dæmone, eſſe peccatum mortiferum; quia hæc ſunt grauiora, quàm ſodomia, cum diuerſitas ſpeciei magis repugnet illi con-

li con-

Digitized by Google

li congreſſui. Complectitur iſta Apoſtolus generali nomine *immunditia* vel *luxuria*. Concubitus cum bruto prohibetur expreſſè Leu. 18. & 20. ſub pœna mortis, & iubetur quoque brutum interfici: quod etiamnum vſu receptum apud Chriſtianos.

De quinta ſpecie eſt etiam communis DD. ſententia: quia iſte modus repugnat conceptui, & naturæ generationi: vnde non eſt minus peccatum, quàm pollutio. Confir. ex Scriptura Gen. 38. Vbi Dominus ob ſimile peccatũ puniuit morte Onam filium Iudæ: quamuis ibi aliud quoque crimen acceſſerit, nimirum inuidia in fratrem, ne illi naſceretur ſemen.

De mollitie dicemus dub. ſeq.

92 *Quod ex his ſit grauiſſimum.* Ex his facilè poteſt intelligi quis ſit ordo inter hæc peccata: nam grauiſſimum eſt *congreſſus cum dæmone*: tum quia cùm ſit ſpiritus, longiſſimè abeſt à debita proportione, quæ requiritur inter congredientes: tum propter commercium & ſocietatem cum ipſo, quæ eſt contra virtutem religionis. Deinde *beſtialitas*. Tertiò, *Sodomia* cum eodem ſexu. Quartò, *Cum diuerſo ſexu*. Quintò, Quando *modus eſt contra naturam*. Sextò, *Pollutio ſimplex*.

93 Porrò omnes hæ ſpecies ſunt peiores quàm reliquæ ſupradictæ, ſi conſiderentur qua parte ſunt contra caſtitatẽ: non autem ſi ſpectentur abſolutè vt inuoluunt malitiam alterius ſpeciei, cõtra iuſtitiam, pietatem vel religionem: ſimplex enim pollutio, vel inordinatus concubitus cum vxore, non eſt abſolutè maius peccatum, quàm concubitus cum matre, vel cum moniali: eſt tamen maius in ratione luxuriæ; quia per ſe magis eſt contra naturam generationis; cùm iſta non ſint contra naturam illius actus, ſed ſolùm contra conuenientem ordinem requiſitum ad prolis educationem, & contra alias virtutes. Hoc modo intellige DD. qui omnia peccata contra naturam videntur ceteris facere maiora. alia tamen ratione in iſtis videri poſſit eſſe maior luxuria; nimirum ex parte affectus: qui enim voluptatis cauſa paratus eſt adulterium & inceſtum admittere, non abſtinebit etiam à ſui pollutione. pronitas quoque & facilitas ad pollutionem nonnihil minuit in ea luxuriæ culpam.

DVBITATIO XIV.

Quale peccatum ſit pollutio voluntaria, & quibus euentis poſſit excuſari.

94 *Pollutio eſt peccatum mortiferũ.* RESPONDEO, Eam, ſi plenè voluntaria ſit, eſſe peccatum mortiferum: ſi autem non ſit plenè voluntaria, ſolum veniale, vel nullum. Eſt communis ſententia Doctorum.

Probatur prior pars ex Scripturis; primo ad Corint. 6. *Nolite errare: Neque fornicarij, neque idolis ſeruientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, &c. regnum Dei poſſidebunt.* Vbi DD. paſſim per *molles* intelligunt huic peccato deditos; quod etiam inde vocant *mollitiem*. Verùm Græci per *molles* (μαλακοὺς) intelligunt pathicos, ſeu turpis patientes, quibus reſpondẽt maſculorum concubitores (ἀρσενοκοῖται). Neque vſquam alibi in Scriptura hoc nomen pro crimine libidinis ponitur. nihilominùs ſatis probabile eſt etiam iſtud peccatum ſignificari: nam eſt ſignum peculiare mollitiei animi. Deinde probari poteſt ex ijs locis, vbi *immunditia* dãnatur, ut ad Galat. 5. & ad Ephe. 5. nam hoc nomine omnes anonymæ libidines ſignificantur, vt Diuus Hieronymus notat: & alioquin eſt quoque ſpecialis quędam impuritas in hoc actu.

Denique ratione probatur, quia iſte actus eſt cõtra primarium finem, ob quem à natura eſt inſtitutus; qui eſt generatio, vel conceptio hominis. vnde caret principali ordine, & habitudine quam natura in eo requirit: ac proinde grauem inordinationem continet. Confir. quia ſi fornicatio eſt peccatum mortiferum, quæ tamen ſolùm caret debito ordine ad prolis educationem; multò magis hic actus qui repugnat conceptioni.

Hinc patet mulierem non admittere hoc peccatum, aut aliud præſertim mortiferum, quando in actu coniugali ſuſcepto virili ſpermate, ipſa non ſeminauit, ſi immediatè pòſt ad hoc ſe concitet: quia id nullo modo eſt contra naturam generationis, ſed illi maximè conſentaneum. Eſt enim complementum actus coniugalis, & multùm iuuat ad perfectionem prolis, vt medici tradunt. Confirmatur, quia alioquin grauiſſimo periculo peccandi mortalis feminæ per actum coniugalem exponerentur. Sæpè enim fit vt vel ratione tardioris naturæ, vel quia voluptatem paruam ſentiunt, in actu illo non ſeminent, & tamen inde maneant plurimùm incitatæ. ita Sanchius libro nono de matrimonio, diſputatione decimaſeptima, & aliqui alij Doctores.

Poteſt autem hic actus dupliciter eſſe voluntarius. Primò, Per ſe. Secundò, In cauſa. *Per ſe*, vt cùm directè eſt volitus & procuratus. Dico *& procuratus*: quia vt actus dicatur voluntarius, non ſufficit eſſe volitum, ſed etiam requiritur vt ab illa volũtate procedat. Hoc modo eſt peccatum mortiferum, etſi non voluptatis, ſed ſolius ſanitatis, vel tẽtationis mitigandæ cauſa procuretur; vt communiter Doctores tradunt. Confirmatur, quòd enim tentationis cauſa non liceat, patet; tum quia ſic non vincitur tentatio, ſed ei ceditur & ſuccumbitur; tum quia ſi id licitum eſt, cur Sancti tantam inediam & alias aſperitates carnis domandæ cauſa ſubierunt? cur hoc certamen duriſſimum & præcipuum hominis Chriſtiani à Sanctis Patribus eſt habitũ? tum denique, quia ſi quis alijs pręſidijs vti nolit, hoc opus conceſſum eſt quidem in remedium concupiſcentiæ; ſed in legitimo coniugio, non extra. non enim naturalis inſtitutio peruertenda eſt ob finem extrinſecum & accidentarium. Vnde ſi quis hoc opere in hunc finem vti velit, debet capeſſere matrimonium. Confirmatur, quia finis primarius illius operis eſt proles: ac proinde poſtulat eum ſtatum in quo proles ſuſcipi & rectè educari poſſit, qui eſt matrimonium. 95 *Dupliciter eſt voluntarius. 1. Per ſe. Si cauſa ſanitatis vel moleſtia carnis mitiganda.*

Ob eamdem cauſam nõ eſt etiam licitus ſanitatis ergo, niſi in legitimo coniugio.

Nec obſtat, quòd fas ſit detrahere ſanguinem ob hunc finem, & etiam ſecare membrum; quia hæc ſolùm ſunt inſtituta propter bonũ indiuidui: partes enim ſunt propter bonum totius: vnde de illis diſponere poſſumus prout expedit ſaluti indiuidui. genitura autem ſolùm propter naturæ propagationem: vnde illa vti non poſſumus, niſi eo modo vt poſſit ſequi generatio. *Licitum emittere sãguinem, nõ ita ſemen.*

Dices, Ipſa vaſa ſpermatica ſunt inſtituta ad propagationem, tamen propter ſalutem corporis poſſunt exſcindi, vel intercipi: cur non etiam emitti quod illis continetur, ſi corporis ſaluti officere incipiat. 96 *Obiectio.*

Reſpondeo, Eſt diſpar ratio: quia illa vaſa etiam ſunt pars corporis: vnde de illis, ſicut de alijs partibus ſtatuere poſſumus: at ſemen non eſt pars corporis, nec propter illius bonum eſt inſtitutum, ſed ſobolis cauſa, tamquam eius rudimentum. Deinde etſi fortè ſemen in illo caſu detrahi poſſet medicamento cathartico; (ſi tamen eo modo, quo bilis, pituita, & melancholia abſque libidinis ſenſu ſubduci poteſt, quod ego non puto) tamen non poteſt pelli eo actu & impetu, quem natura fecit illi proprium: quia hic ſolius ſobolis cauſa inſtitutus eſt: vnde nec à medicis præſcribi pharmacum eo fine vt naturam ad illum impetum concitet. *Reſp.*

97 *2. In cauſa.* *In cauſa voluntarius* eſt, quando pręuidetur ex aliqua cauſa ſecuturus; & illam idcircò tenemur vitare, nec tamẽ vitamus.

Vbi Aduerte, tria requiri vt aliquod peccatum ſit voluntarium in cauſa. Primò, Vt aliquo modo præuiſum ſit illud ſecuturum: quod enim nullo modo eſt cognitum, non poteſt cenſeri voluntarium, ſeu liberum; ac proinde nec poteſt imputari: atqui hic non eſſe præuiſum, eſt non eſſe cognitum: agitur enim de effectu ſecuturo ex aliqua cauſa, qui non cognoſcitur niſi prȩuidendo. Itaque etiamſi cauſa ſit culpabilis; ſi tamen nullo modo ſuſpicabaris inde talem effectum ſecuturum, non imputabitur tibi ad culpam; quia non erit voluntarius: etſi enim erat in tua poteſtate vitare cauſam & non vitare, & conſequenter pecces in ea quantum ipſa ſecundùm ſe peccatum eſt; non tamen erat in tua poteſtate illam vitare vt eſt cauſa talis effectus; quia ſic non erat tibi cognita. *Vt peccatũ ſit voluntarium in cauſa tria requiri. 1. Vt ſit præuiſum.*

98 *2. Vt cauſã tenearis vitare.* Secundò, Vt cauſam, propter illum effectum, tenearis vitare. ſi enim cauſam vitare non teneris, iam effectus ille non poteſt tibi imputari ad culpam; vnde non cenſebitur tibi voluntarius, ſed ſolùm permiſſus maioris boni cauſa.

Non

Non teneor cauſam vitare, quando ipſa ſecundum ſe eſt licita, præſertim ſi ſit conſentanea officio vel pietati, vel habeat notabilem commoditatem, vel finem honeſtum. Sic Doctores paſſim tradunt, confeſſarium non teneri uitare ſuam functionem, nec ſtudioſum ſua ſtudia, etiamſi inde tale quid patiantur: de quo vide Nauarrum cap. decimoſexto, numero ſeptimo, vbi idem docet de veredario, cui id ex equitatione obuenire ſolebat; & alibi de medicis, chirurgis, & aliis, qui infirmos tractant. Et meritò; quia hæc omnia non ſunt ex natura rei diſpoſitiones ad illum effectum, ſicut nec ad turpem vllum motum; ſed ſolùm ex miſeria naturæ, per peccatum originale contracta, quæ non eſt culpa, ſed pœna; cui interdum accedit peculiare corporis temperamentum, vel praua conſuetudo olim contracta, eodem iuuans. Itaque hic effectus planè per accidens ſe habet ad illam cauſam: ſicut defectus prouenients ex conditione materiæ, ad operationem artificis in ea materia operantis, verbi gratia vt rubigo obueniens cultro ad intentionem & actionem cultrarij; vt rectè dixit Caieta. opuſ. 22. Vnde ſicut artifex non debet relinquere opus ob defectum, quem contrahet ex neceſſitate materiæ, ita nec homo tenetur honeſtas actiones vitare ob turpem motum, vel pollutionem ex conditione naturæ corruptæ, illarum occaſione obuenientem.

Si abſit periculũ conſenſus.

Hoc tamen intelligendum ſi abſit morale periculũ conſenſus: vt cùm quis ſe ſatis firmum credit vt huiuſmodi illecebra non ſit voluntas rationalis permouenda. Si ſubſit morale periculum, ita vt non confidat ſe fore ſatis firmũ, tenetur cauſam vitare, non enim ob vllam rem poteſt ſe formali periculo peccandi exponere, iuxta illud Eccleſ. 3. *Qui amat periculum, peribit in illo.*

99 *Si cauſa aliunde ſit illicita.*

Petes, Quid ſi ob alium finem tenear vitare cauſam & non vitem; cenſebiturne tunc pollutio inde ſecuta voluntaria & mortifera? Exemplum ſit in eſu copioſo bulborum, vel aliorum ciborum calidorum, & flatulentorum, & in largiore potu vini affectu gulæ; in ſtudio rerum medicarum, vel anatomicarum, ex affectu curioſæ cognitionis.

Videri poſſit hoc caſu non eſſe voluntaria, etiamſi putetur ſecutura. Primò, Quia illæ cauſæ vt ſic fiunt, non ſunt natura ſua diſpoſitiones propinquæ aut remotæ ad illam; ſed ſolùm per accidens ex naturæ imbecillitate, vel peculiari temperamento; non enim fiunt eo modo, vel eo fine, quo ad venerem fieri ſolent: vnde motus, qui inde ſequuntur, potius veluti neceſſitate materiæ, quam ex illis cauſis ſequuntur: ergo non eo ipſo, quo quis illas vult, cenſetur velle illum effectum.

Secundò, Si illæ actiones per ſe eſſent licitæ, non eſſent vitandæ ob effectum illum euenturum, eò quòd per accidens ſequi cenſeatur: atqui non minùs per accidens ſequitur, dum illæ ponuntur ob cauſam alterius generis illicitæ, cùm illarum deformitas non repugnet caſtitati, & planè per accidens ſe ad hunc effectum habeat. ergo etiamſi ſint vitandæ ob propriam malitiam, non tamen ob illum effectum.

100 *Effectus cẽſetur aliquo modo voluntarius.*

Reſpondeo breuiter, In hoc euentu pollutionem cenſeri aliquo modo uoluntariam, nimirum in ſua cauſa, etſi remota; ac proinde in illa eſſe peccatum. quod non tantùm uerum eſſe puto quando cauſa ex alio capite eſt illicita; ſed etiam quando eſt honeſta, & ſine ullo incommodo omitti, uel differri poteſt. Ratio eſt, quia etſi ille effectus non ſit ita per ſe malus ut adulterium, homicidium, furtum; tamen habet indecentiam, & mentem ad malum allicit: ergo quantum commodè poſſumus, vitare tenemur; atqui in præſenti caſu poſſumus ſine notabili incommodo cauſam vitare: ergo, &c. quod confirmatur communi ſenſu & vſu omnium caſtitatem amantium, qui ſemper ab eo multùm abhorrent.

Non videri mortiferum.

Crediderim tamẽ ex hac parte non eſſe peccatum mortiferum in cauſa, niſi ipſa ex intentione eò dirigatur, uel niſi per ſe ſit propinqua diſpoſitio; ut contactus turpis. quod apertè docet Nauarrus cap. decimoſexto, numero octauo, ubi dicit non eſſe peccatum mortale comedere nimis, aut edulia calida, unde pollutio euenit, dummodò non comedat eo fine ut eueniat, ſed ut ſuæ gulæ ſatisfaciat. Idem ante illum iiſdem penè verbis docuit Diuus Antoninus parte ſecunda, titu. 6. cap. quinto. Angelus ver. Pollutio, numero ſecundo. Siluester, eodem verbo. Idem tenet Toletus libro quinto, cap. 13. Lopez parte prima, capit. 74. & alij multi. Et quamuis aliqui ex his Doctores requirant vt dubium ſit an ille effectus ſequetur, an non; vt Angelus, Siluester, Toletus; alij tamen id non requirunt: vnde Lopez ſupponit illum ſolitum ex tali cauſa ſequi. idem indicat Nauarrus, & meritò: ſi enim in cauſa eſt peccatum mortale, dum ualde probabile eſt talem effectum ſecuturum; etiam erit dum eſt dubium; ut patet in periculo homicidij, uel adulterij: quia ſicut non licet ſe exponere periculo manifeſto, ita nec dubio, in quo non poteſt hic & nunc prudenter confidere ſe uitaturum incommodum.

Ratio cur non uideatur mortiferum, eſt quia illa cauſa non eſt propinqua diſpoſitio, ſed remota ex natura rei; & effectus ex illa per accidens & præter intentionem prouenit, nimirum ratione diſpoſitionis corporis, & ueluti neceſſitate materiæ: unde ualdè imperfectè cenſetur uolitus in cauſa. Deinde quia effectum illum hoc modo prouenire ueluti neceſſitate materiæ abſque ulla intentione uel diſpoſitione ad illam directa, non cenſetur graue incommodum; imò per ſe non eſt obiectiuè malum, etſi ad malum incitet, ut ſtatim dicetur: ergo nec permittere, uel non impedire ne ſic eueniat, non cenſetur grauis culpa. Confirmatur; quia ſi id per ſe eſſet malum, non liceret, etiam dum cauſa eſt honeſta, permittere; ſicut non licet ulli ſe permittere homicidium, uel adulterium; & ſi timeas tale quid a te committendum in ſomnis, teneris omni ratione cauere ſecùs tamen in hoc effectu. Ratio huius diſcriminis eſt, quia hic effectus prouenit neceſſitate materiæ, ut dictum eſt: nam in natura eſt cauſa ad illum ſufficiens abſque ulla cooperatione uoluntatis: & alias etiam habet ſua commoda, ob quæ natura ſic eſt inſtituta. Homicidium uerò, adulterium, & ſimilia, non habent ſimilem cauſam in natura, nec ſimilia commoda: quamuis etiam hæc ob grande aliquod bonum permitti aliquando poſſint, ut infrà dicetur. 101

Tertium, quod requiritur ad voluntarium in cauſa, eſt ut cauſa nõ uitetur. Hæc cauſa poteſt eſſe uel poſitiua, uel priuatiua. *Poſitiua*, ut cùm quis liberè uacat alicui actioni v. g. cogitationi vel operi, ex quo ſequitur talis naturæ concitatio. 102

3. Vt nõ vitetur.

Cauſa poſitiua.

Priuatiua, cùm præter uoluntatem incidit uehemens imaginatio naturam incitans, quam neque fouet, neq; conatur diuertere; ſed negatiuè ſe habet. In priori modo tenetur abſtinere ab illa actione: & ſi in illa pergat, effectus ſecutus cenſebitur in illa uolitus & uoluntarius: uolitio enim, qua uult continuare illam actionem cum tali periculo, uirtute eſt etiam uolitio effectus: & eo ipſo, quo illa actio ab iſta uolitione procedit, cenſetur effectus, ut in cauſa exiſtens, uoluntariè fieri.

Priuatiua.

Propinqua diſpoſitio.

Vbi ad clariorem horum omnium intelligentiam aduerte, Si actio illa, ſeu cauſa ſit per ſe propinqua diſpoſitio ad pollutionem (qualis eſt contactus & aſpectus partium inhoneſtarum, &c.) tenemur illam ratione pollutionis ſub peccato mortali uitare, niſi aliqua neceſſitas ad illam actionem nos cogat. Ratio eſt, quia eiuſdem moris eſt, per ſe loquendo, conſentire in effectum & in cauſam eius propinquam. quando tamen ſubeſt alia iuſta cauſa illius actionis, tunc effectus ille non cenſetur uolitus, ſed ſolùm permiſſus, utpote præter intentionem obueniens. Confirmatur in propoſito, nam contactus ille non mouet niſi ut apprehenſus a phantaſia; ſed apprehenſus a phantaſia, verbi gratia vt medium neceſſarium ad curandum, non habet uim concitandi libidinem. quòd ſi cum ea apprehenſione ſimul ſubrepat alia ut rei delectabilis; eaque moueat; id per accidens eſt, ex miſeria naturæ & præter intẽtionem agentis; non ex natura obiecti ſub ratione medij ad ſanitatem conſiderati. vnde ob talem effectum non tenemur nos eo commodo priuare. Dicitur autem per ſe diſpoſitio ſeu cauſa propinqua; quia quando ſecundùm ſe, non ut medium ad alium finem apprehenditur, talis eſt.

Remota.

Si uerò cauſa illa ſit diſpoſitio remota, non tenemur illam ratione huius effectus ſub peccato mortali uitare; etiamſi fortè ob aliam cauſam uitare teneamur. Tales ſunt omnes actiones, quæ per ſe ad luxuriam non pertinent, ut nimiùm, aut nimis calida comedere, bibere; nimiùm dormire, equitare? Idem dicendum quando actio illa per ſe pertinet quidem ad luxuriam, tamen non eſt niſi pecca-

tum

Digitized by Google

tum ueniale, uel ratione tenuitatis materiæ, uel ratione ſemiplenæ attentionis, ut rectè Caietan. 2. 2. quæſtio. 64. articulo octauo, vbi dicit: *Actus materialiter mortalis, quando non eſt voluntarius niſi indirectè & in cauſa, iudicandus eſt ſecundùm illam cauſam & ideò effuſionem ſeminis humani extra matrimonij actum poſſe eſſe ſolùm veniale deſectum eſt, quando actus in cauſa ſolùm fuit peccatum veniale; vt patet in pollutione nocturna ex delectatione veniali per diem habita conſequente.* Emmanuel Sà verb. Luxuria, numero nono. *Si pollutionis inuoluntariæ cauſa, quæ vitari debuit, eſt peccatum veniale ſolùm, vt aſpectus curioſus feminæ, aut lectio turpis: & ipſa ſolùm venialis eſt, etiamſi quis præuiderit inde ſecuturam, ſed contra voluntatem.* Idem expreſſè docet Henriquez libro primo de matrimonio, capit. 16. numer. 4. Et fusè Sancius libro nono de matrimonio, diſputatione quadrageſſimaquinta, numero decimonono, & DD. qui culpam pollutionis non intentæ, ex cauſa metiendam tradunt. vt Sotus in quarta diſtinctio. 12. quæſtio. 1. art. 7. Ledeſma in 4. par. 1. quæſtio. 21. ar. 1. D. Thom. 3. par. quæſt. 80. ar. 7. Nauarr. ſupr. & alij: quod intellige, ſi cauſa ad genus luxuriæ pertinet. Si enim non pertinet ad genus luxuriæ, fieri poteſt, vt cauſa (ratione alterius deformitatis) ſit peccatum mortale; & pollutio ſit ſolùm venialis, eò quòd illam cauſam ratione pollutionis non teneamur, niſi ſub veniali vitare, cùm ſit cauſa remota, & per accidens, vt ſuprà dictum eſt.

In altero modo cùm cauſa eſt priuatiua, nempe negligentia amoliendi cauſam poſitiuam inuoluntariam, verbi gratia turpem cogitationem, tenetur homo illam apprehenſionem excutere, mentemque aliò transferre quantum poteſt: quòd ſi omittat, illa omiſſio erit cauſa voluntaria effectus. ſicut negligentia nauarchi eſt cauſa ſubmerſionis nauis, quæ quidē in genere phyſico eſt cauſa per accidens; tamen in moralibus cenſetur quaſi per ſe, quia ſubeſt intentio interpretatiua.

Hic tamen aduerte, Si opus illud, vnde præter intentionem oritur illa imaginatio turpis, ſit licitum, non teneris illud ad eam vitandam prætermittere, modò abſit periculum conſenſus; vt ex ſupradictis conſtat. Si autem non ſit licitum, tenemur illud omittere etiam propter illum effectum per accidens prouenientem, non tamen ſub mortali (niſi opus ſit mortale, & ſecundùm ſe ad luxuriam pertinens) ſed ſub veniali; vt cùm opus per ſe ad luxuriam nō pertinet; vel, ſi pertinet, ſolùm eſt veniale, iuxta ſupradicta. Non enim magis teneris vitare talem imaginationem, quam pollutionem; cùm illa ſolùm ſit medium & via, hæc verò finis & terminus. Vnde ſicuti iſtas actiones non tenetur ſub peccato mortali vitare ob periculum pollutionis præter intentionem ſecuturæ; ita nec propter imaginationem & voluptatem inde præter intentionem conſurgentem; ſepoſito tamen in omnibus periculo conſenſus.

Si opere nō intermiſſo poſſes depellere.

Si tamen aliâ ratione, opere priore non intermiſſo, facilè potes huiuſmodi imaginationem & voluptatem partis ſenſitiuæ depellere, teneris, & quidem ſub peccato mortali. Vnde non potes tunc habere te negatiuè, id eſt, medio modo abſque conſenſu & poſitiua diſplicentia. Ratio eſt, quia non depellendo cùm commodè potes, interpretatiuè in eam conſentis. quare cùm obiectum per ſe ſit graue, erit peccatum mortiferum. Neque hic eſt conſenſus duntaxat in cauſam, ſicut cùm cauſa non amouetur; ſed eſt conſenſus immediatus in ipſam delectationem quia etiam manente cauſa, facilè poteſt eam tollere, vel impedire.

An negatiuè ſe habere poſſit.

Idem dicendum de pollutione. Vtrùm autem quando tolli non poteſt niſi amotione cauſæ, & cauſam non tenemur tollere ſub peccato mortali, eò quòd ſit cauſa remota, aut per accidens, poſſumus nos negatiuè circa illam delectationem habere, ita vt per hoc non peccetur nouo peccato, aut ſaltem non mortaliter, dubitari poteſt.

Reſpondeo breuiter non fore peccatum mortale, ſi abſit periculum conſenſus. Ratio eſt, quia tunc negatiuè ſe habere, non eſt vllo modo conſentire niſi in cauſa, quem conſenſum ponimus ex dictis non eſſe mortiferum. Confirmatur, quia non poteſt depelli niſi amotione cauſæ vt ſupponitur; ergo non teneor conari illam aliter depellere, non enim teneor conari quod mihi moraliter impoſſibile; ergo neque teneor poſitiuam illius habere diſplicentiam. Hæc enim erit inefficax ad depellendum, & ex alia parte minimè eſt neceſſaria ad impediendum conſenſum. In praxi tamen, quia magna eſt hominis fragilitas, & facilè durante diu delectatione trahitur in conſenſum, vitanda eſt hæc ſubtilitas, & excitanda quàm primùm deteſtatio illius voluptatis.

103 *Altera pars aſſertionis.*

Altera pars aſſertionis initio poſitæ, nimirum *Pollutionem non eſſe peccatum mortale, quando non eſt plenè voluntaria*, eſt etiam certa & communis Doctorum, id enim commune eſt omnibus peccatis. Poteſt autem id fieri tripliciter.

Dupliciter non plenè volūtaria.

Primò, Si nullo modo aduertas, ex actione in qua verſaris, ſiue ea ſit externa, ſiue cogitatio, periculum illius impendere; vel illam actionem ratione periculi eſſe illicitā. & tūc ſi ſequatur, nullum omnino erit peccatū: quia quod non eſt cognitum, non eſt voluntarium; vt ante dictum eſt. Hoc maximè locum habet in ea, quæ fit in ſomnis ex cibo, potu, vel cogitationibus præuijs in vigilia. Interdum etiā in ea, quæ accidit vigilanti; præſertim antequam ille habeat rerum ſuarum experientiam.

Secundò, Si aliquo modo aduertas periculum, & actionem idcirco eſſe illicitam; tamen confusè & imperfectè, animo ad alia intento: & tunc eſt quidem peccatum, ſed veniale: imperfecta enim conſideratio facit vt res vel obligatio non appareat grauis.

Dupliciter res non apprehēditur vt grauis.

Duobus enim modis fit vt res non offerat ſe tamquam grauis. Primò, ratione ignorantiæ, quæ grauitatem ita occultat, vt etiamſi mens plenè attendat, non tamen aduertat. Secundò, Ratione imperfectæ conſiderationis, ſeu attentionis animi: dum enim imperfectè & obiter, & quaſi eminus aliquid videtur, eius magnitudo non percipitur.

Imperfectio attentionis.

Poteſt hæc imperfectio eſſe vel in conſideratione periculi, vt cùm parùm apprehenditur periculum euentus; vel in apprehenſione illiciti in actione; ut cùm parùm conſideratur, actionem, ex qua periculum, eſſe ob hanc cauſam illicitam; quod interdum accidit inexpertis. Vtrouis modo fiat, effectus non erit niſi uenialis; quia effectus non habet ullam culpam, niſi in cauſa, cùm in illa ſolùm ſit uoluntarius, at cauſa hic ſolùm eſt peccatum ueniale: ergo, &c. Poteſt tamen effectus interdum imputari ut ueniale, quamuis cauſa ſit mortifera quamuis tunc hæc culpa in cauſa, proueniat non ex ordine cauſæ ad illum effectū, ſed aliunde, nimirum ratione materiæ uel finis, aut alterius circumſtantiæ; ut conſtat ex ijs, quæ de admiſſis in ebrietate dicta ſunt ſup. dub. 3. nu. 16.

Effectus.

Tertiò, Si ſolùm ſit uoluntarium in cauſa remota. quo caſu eſt imperfectè uoluntarium, & potiùs permiſſum, quàm uolitum. quia tamen tenemur (etſi imperfecta obligatione) cauſam uitare, propter periculum talis effectus, ideò ſi non uitetur cauſa, cenſetur effectus aliquo modo uoluntarius in cauſa, ut ſuprà explicuimus. Notandum tamen cùm effectus ille non ſit ſecundùm ſe uoluntarius (cùm enim fit, non pendet ullo modo à uoluntate libera) ſolùm cenſetur uoluntarius in cauſa; quatenus continetur in cauſa, quæ à libera uoluntate dependet. Vnde ſequitur. Primò, Eſſe ualdè imperfectè uoluntarium: quia in cauſa illa ualdè imperfectè continetur, ac proinde conſenſus in cauſam ualde imperfectè ad illum effectum extenditur; & ratione huius imperfecti conſenſus dicitur peccatum ueniale, cùm tamen ipſa cauſa ex ordine ad talem effectum potiùs ſit dicenda peccatum ueniale.

Sequitur Secundò, Totam culpā eſſe in conſenſu in cauſam, ita ut effectus ſuperueniens nihil culpæ addat. vbi enim non eſt noua libertas, ibi non poteſt eſſe noua culpa: atqui tota libertas hic eſt in conſenſu in cauſam.

Sequitur Tertiò, illam pollutionem non poſſe dici propriè peccatū, quia non pendet à uoluntate libera ut actio, ſed ut effectus; unde non conſtituit unum opus morale cū interna uoluntate à qua proficiſcitur, ſicut conſenſus internus & opus externum; ſed ſolùm eſt effectus quidā per accidens operis moralis; & dicitur peccatum, quia eſt effectus peccati, & obiectum aliquo modo uolitum. unde propriè dicitur peccatum in cauſa tantùm: in ſe verò peccati effectus; vt docet D. Th. q. 154. ar. 5.

Petes, Vtrùm licitum ſit aliquando deſiderare ut tibi

vel

Digitized by Google

An licitū deſiderare, gaudere. vel alteri eueniat pollutio, vel quòd euenerit, gaudere?

Quidam negant. Ita Sotus in 4.d.32.q.1.ar.7.& Lopez ſup.c.64.putat hanc ſentētiam eſſe probabiliorem, citans pro ea Cordubam, Adrian.& Medin. ſed Adrianum aliter ſentire conſtabit infrà.

Probatur Primò, Quod licet deſiderare, fas etiam eſt procurare vt fiat, ſaltem per alios: atqui nullo modo poſ-
104 ſumus procurare ut fiat pollutio: ergo non licet eam deſiderare. Secundò, Id, quod per ſe eſt illicitum, non poteſt deſiderari propter bonum finem, ut patet in adulterio, mendacio, homicidio: ſed pollutio per ſe eſt illicita: ergo. Tertiò, Quando id, quod per ſe malum eſt, ita fit per ſomnum, furiam, uel ignorantiam, ut excuſemur à culpa, non eſt licitum in illud conſentire, aut de eo poſteà gaudere, vt paſſim Doctores tradunt, & patet in alijs peccatis: ergo.

Contraria tamen ſententia uidetur uerior; pro qua

Dico Primò, Cauſa voluptatis nullo modo licitum eſt illam deſiderare, aut de ea iam facta gaudere, etiamſi ſine culpa acciderit: conſenſus enim in illam delectationem, ſecundùm omnes DD eſt peccatum mortale.

Non eſt fas ad eam iuuare. Dico Secundò, Nullo etiam modo fas eſt illam procurare, aut aliquo modo ad illam iuuare, aut aliquid eo fine ut eueniat, facere. patet ex dictis. Vnde medicus non poteſt aliquid eo fine præſcribere, aut infirmo ſuadere. nec ulla ratione poteſt quis eam ita ſibi deſiderare, ut ex ui illius deſiderij diſponatur aut incitetur ad illam. vnde debet hoc deſiderium eſſe omnino inefficax: ſicut earum rerum, quæ nec ipſæ ſunt in noſtra poteſtate, nec ulla ad eas diſpoſitio.

105 *Poteſt deſiderari ſimplici affectu.* Dico Tertiò, Probabile eſt licitum eſſe illam deſiderare ſimplici affectu, cauſa alicuius boni effectus cum ea coniuncti; verbi gratia, cauſa ſanitatis, ſedandæ tentationis, obtinendæ tranquillitatis animi, &c. Ita docet Nauarrus cap. decimoſexto, numero ſeptimo. Toletus libr. quinto, cap.13. Angelus ver. Pollutio, numero ſecundo. Diuus Antoninus par. ſecunda, titu.6. capit. quinto. Adrianus in quarto tractatu de Euchariſt. quæſt. de conſenſu in opus prauum in furia, uel ſomno committendum, ſub finem, & alij. Ratio eſt, quia id, quòd hic deſideratur, non eſt peccatum, ſed per ſe indifferens: deſideratur enim ut fiat uia naturali per cauſas à natura conſtitutas, ſine omni libera cooperatione: & finis, ob quem deſideratur, eſt bonus & uerè optabilis: ergo in tali deſiderio nullum eſt peccatum. Ego tamen huiuſmodi deſideria admitti cuipiam non ſum auctor: tum quia etſi per ſe mala nō ſint, tamen imperfectum indicant caſtitatis affectum: tum quia ſanctiora remedia, & à ſanctis uiris uſurpata nō deſunt. idem dixerim de gaudio, de quo in 4. aſſerto. cauenda quoque in omnibus huiuſmodi, ut iam ſæpè monuimus, omnis cooperatio, & periculum conſenſus.

Gaudere de facta. Dico Quartò, Simili modo licitum gaudere de illa iam facta: docent ijdem Doctores, & Paludanus in quarta diſtinctio. nona, quæſtio.3. ar.1. (qui tamen non admittit de deſiderio) & Diuus Thomas ibidem artic. quarto ad quintum. Probatur, quia quod licitum eſt deſiderare ut fiat, licitum etiam eſt de eo gaudere quòd factum ſit: & contrà, ſi fas gaudere de facto, etiam licitum deſiderare ut fiat. hæc enim ſunt eiuſdem moris; nam gaudium neceſſariò reſultat ex bono deſiderato obtento, & ſupponit, vel implicitè deſiderium includit. Confirmatur, quia obiectum materiale huius gaudij non eſt malum, & formale eſt bonum: ergo gaudium de eo conceptum non eſt malum. Neque ſolùm licitum eſt gaudere de ipſo effectu bono, ut quidam uolunt; verbi gratia quòd moleſtia illa, ſeu tentatio ceſſet; (quamuis hic ſit ratio formalis obiectiua, ſeu totum motiuum deſiderij & gaudij, conſideratus cum conditione futuri uel præſentis) ſed etiam de ipſamet cauſa propter effectum: ſicut gaudemus non ſolùm de tranquillitate publica, ſed etiam de morte illius, qui eam turbabat, & de facto illius, qui eam intulit, ſi innocenter fecit: etſi tota ratio gaudendi ſit bonum publicum. Quod ut melius intelligatur, notandum eſt, Obiectum gaudij (ſicut & deſiderij, & aliarum affectionum uoluntatis) eſſe quid complexum. includit enim coniunctionem boni & remotionem mali. Gaudemus enim quòd illa res ſit, uel non ſit; ſit talis, aut non talis; quòd mihi uel alteri inſit, uel quòd abſit; quòd aliquid efficiat, uel non efficiat; &c. Itaque cùm quis

Obiectum gaudij.

dicitur gaudere de opere malo quatenus illud eſt cauſa boni, dupliciter poteſt intelligi. Primò, Quòd ob bonum effectum gaudeat illud opus eſſe, uel fuiſſe, uel à ſe factum eſſe: & hoc omnino eſt illicitum, ſi illud opus erat intrinſecè peccatum: quia hoc eſt approbare peccatum, & illius habere complacentiam propter bonum finem. Sic nullo modo licitum eſt gaudere de peccato Adami, quantumuis magnum inde bonum ſit ſecutum. Sicut enim effectus ille, uel reſpectus ad illum effectum non poteſt efficere, ut illud opus, quod eſt intrinſecè peccatum, ſit licitum aut bonum; ita neque ut ſit dignum gaudio aut complacentia. poſſumus tamen ob huiuſmodi effectum gaudere de permiſſione peccati; hæc enim bona eſt, & Deus illam uult ob bonos effectus inde reſultantes. Item ſi opus non ſit peccatum, uel abſque peccato ſit factum; poſſumus ob iuſtas cauſas de eo ſic facto gaudere. Si autem cum peccato per accidens tantùm factum ſit, poſſumus de eo gaudere ſecundùm ſe & præciſo peccato, quia ſecundùm ſe peccatum non eſt. Secundò poteſt intelligi, quòd gaudeat illud opus prauum talem effectum bonum habuiſſe uel habere: & ſic eſt licitum gaudere de opere malo. Non enim gaudemus illud opus malum factum eſſe; ſed ſuppoſito quòd factum ſit, gaudemus quòd boni effectus cauſam dederit. verè enim gaudio dignum eſt, quòd diuina bonitate etiam ex peſſimis operibus maxima bona proueniant: ſed hoc eſt potiùs gaudere de effectu quàm de opere, etſi etiam gaudeamus de cauſatione boni, quæ tali operi competit.

Ad primam rationem ſententiæ contrariæ: Non ſemper qui poteſt aliquid deſiderare ut fiat, poteſt etiam procurare ut fiat: ut patet in paſſione Chriſti, & in morte multorum. quando enim nemo eſt qui ius habeat faciēdi, procurari non poteſt. cùm tamen eſt aliquis, qui tale ius habet, fas eſt illum inducere ut faciat. *Ad rationem.*

Ad ſecundam. Primò, Conceſſa maiore poteſt negari minor: pollutionem enim ſic fieri non eſt quid per ſe malum, ſed indifferens, ut antè dictum eſt. Secundò, Poteſt negari maior. etſi enim aliquid per ſe ſit illicitum ſi cum iudicio rationis fiat, ac proinde non poſſit deſiderari ob bonum finem ut ita fiat; tamen ſi fiat abſque iudicio ſeu culpa, poterit aliquando deſiderari cauſa alicuius magni boni, quod inde proueniet, verbi gratia ut tyrannus pereat manu furioſi; ut matrimonium inter duos Principes inculpatè contrahatur, quamuis inualidè, & proles ſuſcipiatur, ſi inde pax regni ſecutura putetur. Docet hoc Adrianus ſuprà, *Nullo, inquit, modo licet conſentire conſenſu, qui ſit cauſa actus, in aliquid, quod de ſe eſſet mortale, ſi in vigilia fieret, vt in homicidium pro tempore furia, vel ſomni perpetrandum, aut in ſtuprationem virginis, vel pollutionem in ſomno committendam. ſed conſenſu nuda complacentia licet in tale præteritum vel futurum conſentire propter bonum inde ſecutum vel ſecuturum.* Idem ſequitur ex ſententia eorum, qui id admittunt in pollutione, quia eadem eſt ratio: tota enim ratio cur hæc ob bonum finem poſſit appeti ſic fieri, eſt, quia eam ſic fieri non eſt peccatum, & ſubeſt aliquod commodum, quod illud materiale incommodum compenſet: atqui idem locum habet in exēplis prædictis. Idem expreſsè docet noſter Vaſquez 1.2. diſp.115.c.2. 106 *Poteſt res per ſe illicita deſiderari vt fiat inculpatè.*

Ad tertiam, Quando id, quod per ſe malum eſt, ita ſit, ut per ſomnum, furiam, uel ignorantiam excuſetur, non eſt licitum antè vel poſt liberè in illud conſentire: Reſpondeo, Hoc eſſe intelligendum de conſenſu, quo iſtud placeat per ſe & abſolutè, ut docet Adrianus ſuprà: ſic enim conſentiret in illud prout eſt obiectiuè malum, & conſequenter conſenſus traheret inde malitiam formalem. Hoc modo fas non eſt gaudere de pollutione uel homicidio ſecundùm ſe conſiderato; ſed ſolùm ob aliquod bonum, quo illud incommodum rependatur.

Digitized by Google

DVBITATIO XV.

Vtrùm delectatio, quæ ex imaginatione operis venerei percipitur, ſit peccatum mortiferum.

107 *In imaginatione operis illiciti duo ſpectati.*

NOTANDVM Primò, In imaginatione (ſub qua intellige quamuis aliam apprehenſionem & notitiã per intellectum, vel ſenſum) operis illiciti duo conſiderari poſſe: nimirum ipſam imaginationem, quæ eſt actus vitalis, ac notitia quædã; & opus illicitum, eius obiectũ. vnde duobus modis percipi poteſt delectatio.

Delectatio ex ipſa imaginatione.

Primò, Ex ipſa imaginatione, quatenus eſt notitia ſeu apprehenſio veritatis, aut rei pulchræ, ſubtilis, raræ, exoticæ, admirandæ: talis enim notitia delectat, & magni inter homines æſtimatur; vnde magno ſtudio ad huiuſmodi ſpectacula ſolent concurrere.

Delectatio ex re imaginata. Diſcrimen harum.

Secundò, ex ipſa re, ſeu obiecto imaginato. Inter hos modos eſt hoc diſcrimen, quòd in priore ipſa imaginatio vel perceptio rei per intellectum aut ſenſum ſit immediatum obiectum delectationis; vt apertè indicant diuus Thomas 1. 2. quæſt. 74. art. 8. Gabriel in 4. diſtinct. 15. quæſt. 13. art. 3. dubit. 3. & alij Doctores. Delectamur enim huiuſmodi res intelligere, videre, vel audire narrari; etiamſi ipſas deteſtemur, ac triſtiſſimas iudicemus. vnde ſola notitia talis rei apprehenditur vt bonum delectabile; non autem res ipſa ſecundùm ſe, niſi quatenus ſubit rationem veri, rari, admirandi: quo modo eſt obiectum notitiæ, & mediatè notitia oblectat, ſed hoc nihil aliud eſt quàm ipſam notitiam delectare, & eſſe immediatum talis delectationis obiectum.

In altero modo, immediatum obiectum delectationis eſt ipſa res imaginata, (hæc enim concipitur vt bonum delectabile, & imaginatio ſolùm ſe habet applicans & proponens obiectum.) nulla enim res poteſt ciere delectationem, niſi per ſenſum vel intellectum fuerit apprehenſa, & affectui applicata.

Hæc eſt ſimilis illi, quæ ex rei præſentia.

Vnde vlteriùs fit, vt hæc delectatio ſit planè ſimilis illi, quæ ex rei præſentia & actuali fruitione percipitur; & ſequatur ex affectu & amore erga ipſam rem. Nam dupliciter poteſt a nobis aliquid fieri, vel eſſe præſens: Primò, Reipſa. Secundò, Vi phantaſtica per imaginationem: & vterq; modus eamdem delectationem parit; vt conſtat ex iis, quæ nobis in ſomnis accidunt; cùm videmur nobis comedere, bibere, loqui cum amicis, &c. quod etiam docet D. Auguſtinus lib. 12. de Trinit. ca. 9. Ratio eſt, quia phãtaſia habet vim ſenſuum exteriorum, vt apertè etiam ſomnia teſtantur. Vnde ſicut res, dum actu fit, vel præſens eſt, percepta ſenſibus externis, delectationem cauſat; ita etiã dum vi phantaſiæ percipitur vt præſens; etiamſi re vera non exiſtat.

Altera verò delectatio, cuius obiectum eſt ipſa imaginatio vel notitia, longè alterius eſt generis, vtpote magis ſpiritalis, & ſequens ex affectu non erga rem, ſed erga rei cognitionem. His poſitis.

108 *Delectatio de ipſa imaginatione.*

Dico Primò, Si priore modo delectatio percipiatur, non eſt per ſe peccatum. Eſt communis ſententia Doctorum. Ratio eſt, quia delectatio ſequitur conditionem operis ex quo naſcitur; talis enim eſt delectatio, quale eſt opus vnde oritur; iuxta Ariſtotelem 10. ethic. cap. 4. eſt enim quiddam neceſſariò ex operatione nobis cõgrua reſultans; atqui opus, ex quo naſcitur, non eſt malum, ſed bonum, vel quid indifferens; nimirum notitia veritatis, vel rei raræ aut admirandæ viſio; quam notitiam & viſionem homines magni æſtimãt, etiam obiectum, circa quod verſatur, maximè execrentur; ergo talis delectatio non eſt per ſe mala. Hoc modo delectantur homines lectione, vel narratione præliorum, duellorum, & rerum admirandarum, quæ per artem magicam fiunt, vel eorum, quæ pertinent ad opus generationis, & conceptum prolis, abſque tamen vllo affectu ad res ipſas.

Dixi, *per ſe*, quia poteſt eſſe peccatum ratione curioſitatis, vel etiam periculi vlterioris; vt ſi quis talium rerũ cognitione tantopere delectaretur, vt deſideraret eaſdem in ſe experiri, vel ab aliis fieri, vel eſſet periculum ne ipſæ per ſe placere incipiant. talia enim ex nimia curioſitate ſequi ſolent.

109 *Delectatio ex re imaginata.*

Dico Secundò, Si altero modo delectatio percipiatur, & voluntas in eam conſentiat; erit peccatum mortiferũ, vel veniale pro ratione obiecti mortiferi vel venialis. Eſt communis ſententia Doctorum, quam docet D. Thomas 1. 2. quæſt. 74. art. 8. & ibidem Caietanus, Conradus, & Medina. Idem docet Magiſter in 2. diſtinct. 24. ex D. Auguſtino, quem ſequuntur ibidem Doctores Scholaſtici, Bonauentura, Richardus, Durandus, & Scotus, in 2. diſt. 42. quæſt. 4. §. Sequitur. vbi dicit: *Quando voluntas imperat cogitationem alicuius illiciti, qua vult vt obiectum ſit ſibi præſens ad continuandam delectationem & complacentiam in illo; ſi illud cogitatum ſit illicitum, in complacentia plena illius eſt peccatum mortale. Et hoc non ſolùm de carnalibus, vt cogitare luxuriam, ſed etiam in actibus intellectus, reſpectu aliorum obiectorum, vt imaginari & morari cum delectatione & cogitatione mortis inimicorum,* &c. Angelus v. Cogitatio, nu. 2. vbi pro hac ſententia citat Bonauenturam, Richardum, Alexandrum & D. Thomã. Caietanus v. Delectatio, & paſſim Summiſtæ eodem verbo, & ceteri recentiores; vnde contraria ſententia non eſt probabilis.

Probatur ex D. Auguſtino.

Et probatur clarè ex D. Auguſtino lib. 12. de Trinitate cap. 12. quem etiam adducit Magiſter in 2. diſt. 24. *Nec ſanè*, inquit, *cum ſola cogitatione mens oblectatur illicitis, non quidem decernens eſſe facienda, tenens tamen & voluens libenter, quæ ſtatim vt attigerunt animum reſpui debuerunt, negandum eſt eſſe peccatum; ſed longè minùs quàm ſi & opere ſtatuatur implendum. & ideò de talibus quoque cogitationibus venia petenda eſt, pectuſque percutiendum & dicendum: Dimitte nobis debita noſtra,* &c.

Dices, Illis verbis inſinuat D. Auguſtinus hoc eſſe peccatum veniale.

Reſpondeo negando aſſumptum: nam vt diuus Thomas ait, oratio dominica etiam valet contra mortifera. Tantùm vult dicere eſſe minus peccatum, & faciliùs veniam impetrare, quam propoſitum operis exequendi. nã eſſe mortiferũ manifeſtè indicat verbis ſequentibus, cùm ait; *Neque enim ſicut in illis, duobus primis hominibus perſonã ſuãquiſq; portabat: & ideò ſi ſola mulier cibũ ediſſet illicitũ, ſola vtiq; mortis ſupplicio plecteretur: ita dici poteſt in vno homine, ſi delectationibus illicitis, à quibus continuò ſe deberet auertere, cogitatione libenter ſola paſcatur, nec faciẽda decernat mala, ſed tamen ſuauiter in recordatione teneantur, quaſi mulierem ſine viro poſſe damnari. abſit hoc credere. Hic quippe vna perſona eſt, vnus homo eſt, totúſque damnabitur, niſi hæc quæ ſine voluntate operandi, ſed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi, ſolius cogitationis ſentiuntur eſſe peccata, per mediatoris gratiam remittantur.* Quibus verbis (quod etiam loco notato aduertit Scotus) apertè docet conſenſum in delectationem eſſe peccatum mortiferum: nam dicit *totum hominem propter illud damnandum*, niſi per gratiam mediatoris fuerit remiſſum: ſicut mulier etiamſi ſola pomum illicitum ediſſet, morte fuiſſet plectenda. Idem probari poteſt ex Gregorio in paſtorali par. 3. cap. 11. vbi docet eum, qui huiuſmodi delectationibus, etiam abſque propoſito operis inquinatur, non eſſe idoneum ad offerendum Deo ſacrificium, aut ad aliena peccata diluenda: *cùm ipſum vaſtent ſua*; apertè ſignificans eſſe peccatum mortiferum.

110 *Probatur ratione.*

Idem probatur ratione. Primò, Illa delectatio, quæ hoc modo ex imaginatione rei turpis exiſtit, eſt planè ſimilis ei, quæ ex rei ipſius præſentia & vſu naſcitur: cuius ſignum eſt, quòd ſimili modo corpus immutet, & ad illicita concitet: atqui delectatio, quæ ex vſu talis rei percipitur, eſt mortifera; ergo etiam illa, quæ ex imaginatione.

Excitat ad pollutionem.

Secundò, Contractus turpis, & opera venerea externa ſunt peccata mortifera; quia ſunt propinqua diſpoſitio ad illicitam genituræ profuſionem, vt ſuprà dubit. 8. oſtenſum eſt: atqui turpis imaginatio, & delectatio ſubſequa etiam diſponunt naturam ad eumdem effectum: nam delectatio non ſequitur ex opere imaginario, niſi quatenus ipſum eſt diſpoſitio naturam commouens & ad ſeminationem excitans: ergo, &c.

Tertiò, Qui ex imaginatione occiſionis inimici vel crudelis tractationis ita delectatur & interiùs afficitur, ſicut affici ſolet is, qui inimicum reipſa in poteſtate habet, & malè tractat, peccat mortiferè contra charitatem, quia placet illi malum inimici: illa enim delectatio oritur ex effectu odij, ſeu complacentia erga malum inimici: ergo ſimi-

liter

Digitized by Google

liter qui cogitatione turpi ita ſenſibiliter delectatur, ſicut is,qui ipſi operi incumbit, peccat mortiferè contra caſtitatem;quia habet complacentiam circa opus,quod caſtitati repugnat. Neque dici poteſt hoc eſſe peccatum ueniale; quia uerſatur in materia graui contra caſtitatem; verbi gratia circa turpem contactum, vel copulam: vnde ſi eſt peccatum,(ſicuti manifeſtè conſtat eſſe)eſt mortiferum, non veniale.

111 Quartò,Probant aliqui hac ratione:delectatio ſequitur ipſum opus:ergo hoc ipſo,quo conſentis in delectationem conſentis tacite in opus,eiuſq́, executionem;etiamſi ob aliam cauſam nolis exequi.

Verùm non conſentiēs in delectationem, conſentiat in opus. Verùm hæc ratio non videtur firma.Primò,Quia conſtat interdum aliquos delectari imaginatione operis, qui tamen nullo modo uellent opus explere: ac proinde non conſentiunt in opus. Secundò, Quia alioqui Carthuſianus oblectans ſe imaginarijs carnium epulis, uel per ſomnium tali uoluptate frui deſiderans, conſentiret in opus externum comeſtionis, & ita peccaret mortiferè contra uotum, uel contra regulæ præceptum. Similiter qui die ieiunij tali imaginatione delectaretur, peccaret contra præceptum Eccleſiæ. Hoc autem etſi quidam concedant, parùm tamen uidetur uerisimile: quia non eſt illis uetitum frui delectatione carnium per ſomnium, uel imaginationem;ſed ſolùm exteriùs ueſci, & uelle ueſci. Tertiò, Alioqui ſacerdos fingens ſe eſſe Iudicem, & plectere ſontes,qui turbant Rempub.eoque figmento ſe oblectans,cōſentiret in opus externum ipſi uetitum, & peccaret mortiferè. Idem dicendum eſſet de ijs,qui imaginario regno,ludo,prelio, vel alio opere ipſis ratione ſtatus illicito, delectarentur.

Conſentit in opus re uel imaginatione præſens. Hæc argumenta benè probant ex conſenſu in delectationem non neceſſariò inferri determinatè conſenſum in opus ut reipſa exequendum; ſed ſolùm ſub disiunctione, ut re uel imaginatione præſens.

112 *Requiritur affectꝰ in opus,ſeu ſimplex operis cōplacentia.* Verùm quia opus imaginatione propoſitum non poteſt placere,ac proinde nec oblectare, niſi ipſum ſecundùm ſe ſit conforme affectui uoluntatis, uel appetitus inferioris, ut rectè docet Diuus Thomas prima ſecundæ quæſtione ſeptuageſimaquarta articulo octauo,(ideò enim res per imaginationem præſens delectat,quia ipſa per ſe eſt conformis affectui, & apprehenditur ut bonum hominis) hinc fit ut eo ipſo, quo conſentis in delectationem, etiam conſentias in affectum & complacentiam operis externi, qua illud opus,qua parte eſt obiectum delectabile, placet affectui. Vnde ſi talis complacentia ſit illicita, neceſſe eſt etiam conſenſum in illam illicitum eſſe; idq́ue pro grauitate uel leuitate illius complacentiæ, quæ pendet ex conditione obiecti, ſeu operis externi, quod placet. Itaque cùm affectio & complacentia circa res uenereas in materia graui ſit illicita,& cenſeatur grauis,conſenſus in illam erit peccatum mortale. Idem dicendum de complacentia occiſionis inimici,& aliorum operū,quæ lege naturæ ſunt prohibita.Vnde manifeſtè ſequitur etiam delectationem, quæ ex horum imaginatione percipitur, ſi materia grauis ſit,mortiferam eſſe.

113 *Diſcrimen delectationis venereæ, et eſus carnium.* Ex his intelligi poteſt,cur is,qui imaginatione rei uenereæ delectatur, potiùs mortiferè peccet quàm Carthuſianus imaginario carnium eſu; ſuppoſito neutrum uelle ad opus externum procedere.Ratio enim eſt,quia ille conſentit in uenerem imaginariam, & phantaſticam fornicationem,(vt Diuus Auguſtinus libro duodecimo de Trinitate,cap.nono loquitur) & conſequenter in corporis commotionem,ac libidinoſam pruriginem, quæ ex tali imaginatione naturaliter ſequi ſolet, & ex qua immediatè illa ſenſibilis uoluptas fluit: atqui phantaſtica illa actio, ſicut & corporalis immutatio inde conſequens, eſt illicita; cùm ad pollutionem diſponat; ac proinde etiam uoluptas inde reſultans illicita eſt. Item conſentit in complacentiam operis externi,qua parte eſt delectabile; ſine qua complacētia non apprehenderetur illud opus ut delectabile: atqui hæc complacentia etiam eſt obiectū ſufficiens peccati mortalis:nam affectum habere conformem operi,quod per ſe eſt peccatum mortale,eſt graue malum: & conſequenter conſenſus in illud,mortalis.

Carthuſianus autem ille ſolùm conſentit in imaginarias carnium epulas,& in corporalem commotionem,(ſi qua fortè in ſpiritibus,humoribus,aut corde ſequatur) & in uoluptatem hinc reſultantem;quorum nihil illi eſt prohibitum. ſola enim actio externa illi uetita:idq́ue nō tam cauſa uitandæ uoluptatis, quàm mortificandæ carnis per externam abſtinētiam.Itaque ſatisfacit præcepto exteriùs abſtinendo,& volendo abſtinere: quantumuis imaginario eſu & ſapore delectetur.

Nec obſtat quòd uideatur conſentire in affectum erga carnes: quia hic affectus malus non eſt: ſicut nec affectus comedendi tempore ieiunij.Sepono omne periculum ulterioris conſenſus in opus externum. eſt tamen in huiuſmodi ſæpè peccatum ueniale; quia ſuperflua delectatio quæritur.

Confirmari hæc poſſunt ex ijs, quæ tradit Gabriel in quarta diſtinctione decimaquinta, quæſtione decimatertia,articulo tertio,dubitatione tertia,vbi ex Roſella verb. Ludus.§.ſecundo, docet non eſſe peccatum mortiferum delectari opere cogitato uel uiſo,ſi illud non iure naturę; ſed ſolo poſitiuo eſt prohibitum:ut cum quis imaginatione uel aſpectione ludi uetiti recreatur. Quod intellige,etiamſi illa recreatio talis ſit, qualem ipſi ludentes percipiunt.Secùs eſſe cùm opus iure naturæ eſt illicitū. Ex qua doctrina ſequitur,delectationem illam ex imaginario carnium eſu non eſſe peccatum mortiferum,cū realis earum eſus iure naturæ non ſit illicitus. 114 *Si opus ſolo iure poſitiuo vetitū.*

Petes,Quæ ſit ratio huius diſcriminis.

Reſpondeo,Quia id,quod per ſe malum eſt,non ſolùm exteriùs & re ipſa facere non licet; ſed neque interiùs vi phantaſtica per imaginationem; neutro enim modo licitum illud appetere, aut uoluntatem ei habere conformē. Non ut fit exteriùs,quia per ſe malum eſt:non etiam ut faciendum per imaginationem, quia affectus in opus imaginarium includit affectum operis in ſe conſiderati.Non enim poteſt placere opus in imaginatione, niſi etiam placeat in ſeipſo:atqui omnis affectus & ſimplex complacentia obiecti per ſe mali, eſt mala, & tentatio, quæ non eſt à Deo;iuxta illud Iacob 1. *Deus intentator malorum eſt,ipſe autem neminem tentat*; eamq́ue oportet à ſe depellere, & nullo modo ei conſentire. Quod autem ſolo iure poſitiuo eſt illicitum, id non eſt uetitum practicari per imaginationem,cùm ſolùm externum exercitium operis prohibeatur. Suppono enim iure poſitiuo non prohiberi reipſa actus mere internos. Neque affectus ille ad opus externum in ſe ſpectatum malus eſt,quando ſolùm eſt ſimplex complacentia appetitus inferioris, non mouens ad externam executionem prohibitam. Affectus enim naturales ad bona adiaphora,per ſe mali non ſunt,etiamſi uoto uel præcepto poſitiuo ueteris illa ſectari, ut affectus cibi uel potus tempore ieiunij;affectus opum,honorum,dignitatum; affectus uitæ,longæuitatis,&c.unde tales affectus interdum ſine peccato directè appeti & excitari poſſunt; ut ſi quis appetat famem uel ſitim, ut difficultate ieiunij plus mereatur.Sic Dominus in ſeipſo naturalem affectum uitæ & horrorem mortis excitauit, quamuis præceptum de morte ſubeunda haberet. Quando autem obiectum per ſe eſt illicitum,eius affectus ſeu complacentia nullo modo appeti poteſt aut uoluntariè excitari. 115 *Ratio diſcriminis.*

His adde, cùm opus ſolo iure poſitiuo uetitum eſt, facilè poſſe à ratione illiciti præſcindi,& ſolitariè tamquam licitum menti obijci; quæ præciſio in opere per ſe malo fieri nequit.

Ex quibus infertur,eum,qui uouit abſtinere ab uſu feminæ,ſolùm intendens ſe uoto illo obſtringere ad abſtinētiam actus externi, non peccare peccato ſacrilegij contra uotum,etiamſi interiùs moroſè delectetur: quia per uotū hanc delectationem ſibi non perſcidit,ſed ſolum opus externum.Idem dicendum in alijs ſimilibus.Secùs ſi abſolutè uouit continentiam, non intendens uotum ſuum ad actum externum reſtringere.

Dixi, *Si voluntas in eam conſentiat*, quia abſque conſenſu peccatum eſſe nequit. Debet autem iſte conſenſus eſſe ex plena deliberatione, ſeu animaduerſione intellectus. Si enim nullo modo aduertas illam cogitationem, aut delectationem eſſe illicitam,nullum erit peccatum,etiamſi per diem in ea uerſeris; ut paſſim Doctores tradunt. quia ut illicita, nullo modo eſt uoluntaria. quod enim nullo modo eſt cognitum, non poteſt eſſe uolitum. Si imperfectè aduertas,erit ſolùm ueniale.Imperfectus enim rationis uſus in opere aliquo non poteſt niſi imper- 116 *Qualis debeat eſſe cōſenſus.*

fectum

Digitized by Google

ſectum conſenſum, & conſequenter imperfectum peccatum cauſare. talis autem animaduerſio eſt cùm res confuſè ſe offert, inſtar mali certi vel dubij, ſed mens alijs intenta & vix ſui compos, tenuiter id apprehendit, ita vt ad pleniorem conſiderationem remiſſe & languidè excitetur. Si plenè aduertas quid agas, & opus eſſe illicitum, etiãſi ſub dubio ſe offerat, tamen ſi uoluntas conſentiat, & poſitiuè illa delectatio placeat; erit peccatum mortiferum, & tunc propriè dicetur delectatio *moroſa*, eò quòd homo illi poſt plenam conſiderationem immoretur, quamuis breuiſſimo tempore id fiat.

117 *Si voluntas ſe haberet negatiuè.* *Caietani ſententia.* Sed dubium eſt, Si uoluntas non conſentiat poſitiuè, nec etiam poſitiuè diſſentiat, ſed permiſſiuè ſe habeat, an ſit peccatum mortale? Quidam DD. negant, putantes neceſſariam eſſe poſitiuam complacentiam. Ita Caietanus verb. Delectatio moroſa, vbi dicit: *Si ex complacentia illius delectationis prouenit quòd negligas prohibere illius continuationem, voluntaria fit delectatio & verè moroſa. Si autem non ex complacentia, ſed ex non æſtimatione commotæ cogitationis & delectationis, negligentia prouenit, (puta quia ſcis voluntatem ſuam conſtantem, & confidis quòd propter huiuſmodi commotiones phantaſiæ & concupiſcentiæ non ruet in conſenſum malum) peccat quidem, non tamen mortaliter*, &c. Idem docet Angelus ver. Cogitatio, nume. 2. *Quando*, inquit, *non imminet periculum caſus, non eſt mortale peccatum ſi non repellit; eſt tamen periculoſum.* Eamdem refert D. Bonauent in 2. diſt. 24. p. 2. ar. 2. quæſt. 2. nec omnino reijcit; quamuis contrariam dicat tutiorem.

Probabilius eſt teneri repellere. Verùm probabilius eſt hominem teneri poſitiuè diſſentire, & etiam conari repellere. Ita docet Diuus Thomas 1. 2. quæſtione 74. art. 6. vbi dicit rationem in directione paſſionum dupliciter deficere. Primò, Imperando illicitas paſſiones. Secundò, Illas non reprimendo. vnde concludit peccatum moroſæ delectationis eſſe dupliciter in ratione: ſentit igitur eſſe peccatum moroſæ delectationis, quando voluntas negatiuè ſe habet. Idem docet Diuus Bonauẽtura ſuprà; vbi dicit talem *interpretatiuè conſentire*. & Diuus Antoninus par. 2. titũ. 5. §. 5. in fine. & paſſim recentiores. Probatur, Quia talis delectatio eſt illicita & contra caſtitatem: ergo tenetur homo illam in ſe non permittere: & conſequenter tenetur excitare in ſe illius diſplicentiã, & illam expellere. Confirm. quia ob hanc cauſam tenetur impedire in ſe contactus turpes ab alio illatos, etiamſi ipſe nullo modo poſitiuè ad illos concurrat; nimirum quia illi contactus caſtitati repugnant, & ad luxuriam excitant; ergo cùm talis delectatio etiam ad luxuriam excitet, imò ipſamet eſſentialiter ſit luxurioſa, repelli debet. Neque dici poteſt hanc obligationem eſſe leuem; cùm in materia graui & ſufficiente ad peccatum mortale verſetur. Confirm. Quia expreſſus conſenſus in talem delectationem eſt peccatum mortale: ergo etiam interpretatiuus, quo quis negligit eam reprimere: hi enim conſenſus ſunt eiuſdem moris; nam indirectum & interpretatiuum in moralibus reducuntur ad ſpeciem expreſſi: cùm idem habeant obiectũ. Neque verum eſt quòd ait Caiet. *talem in veritate diſſentire virtualiter ſaltem*. quia cùm non habeat illius poſitiuam diſplicentiam, nullus in eo poteſt aſſignari actus, quĩ hunc virtualem diſſenſum contineat. Nec refert quòd paruì illam æſtimet, & non metuat ab illa ſuperari: quia illam interim ſponte in ſe permittit, & locum ei in animo ſuo tribuit. vnde etiamſi non conſentiat in id ad quod ipſa ſolicitat, conſentit tamen vt ſecum moretur: cumq; nullam cauſam extrinſecam habeat illius in ſe permittendæ, cenſetur ex affectu erga illam id facere; ac proinde interpretatiuè conſentit.

118 *Si cauſa ſubſit.* Aduerte tamen, ſi cauſa iuſta ſubſit inſiſtendi alicui operi vel cognitioni, vnde talis delectatio præter intẽtionem naſcatur, non fore peccatum eam non repellere; vt paſſim Doctores tradunt, & dubitatione ſuperiore dictum eſt. Quòd ſi cauſa non ſit quidem iuſta, tamen aliquid commodi, vel humanæ vtilitatis habeat, ratione cuius illi actioni incumbitur, erit quidem peccatum: probabile tamen eſt non fore mortale; modò affectu illam deteſteris, & prudenter confidere poſſis te non conſenſurum. ratio eſt, quia tunc nec expreſsè, nec etiam interpretatiuè videris in illam conſentire, cùm aliunde cauſam habeas, cuius affectu operi incumbis, tibique diſpliceat quòd talis delectatio, vel commotio in parte inferiore exurgat. Exemplum ſit in ſtudio curioſo artis medicæ vel anatomicæ. Vide ſup. dub. 14. vbi id probauimus in ſimili multis auctoribus adductis, & in tali euentu ſententia Caietani locum habere poſſet.

Dico Tertiò, Quod ad rationem peccati attinet, talis cuique eſt delectatio venerea imaginatione percepta, qualis eſt ipſum opus ſecundùm ſe in præſentia: unde cui ipſum opus in præſenti eſt mortale, ei quoque delectatio eſt mortifera: cui ueniale, uenialis. Eſt communis ſententia Doctorum, & ſequitur ex dictis. Ratio eſt, quia præciſo iure poſitiuo, delectatio ſequitur conditionem operis, ex cuius præſentia reali, uel imaginaria reſultat. eſt enim ueluti paſſio quædam appetitus neceſſariò ex opere apprehenſo tamquam præſenti, & adamato efflorescens, ac proinde eiuſdem moris. Confirmatur Primò, Quia talis eſt delectatio, qualis eſt amor ſeu complacentia operis: talis eſt autem complacentia operis, quale eſt ipſum opus, ſepoſito iure poſitiuo, quo ſolum opus externum uetatur: ergo talis eſt delectatio, quale eſt ipſum opus ut præſens ſpectatum. Confirmatur Secundò, Quia delectatio operis vt reipſa præſentis, & delectatio eiuſdem ut præſentis per imaginationem, ſunt eiuſdem rationis. eodem enim fere modo corpus & ſenſualitatem afficiunt: atqui delectatio operis ut reipſa præſentis talis eſt, quale eſt ipſum opus: ergo etiam delectatio operis ut præſentis per imaginationem. 119 *Quale peccatum reſpectu cuiuſque ſit illa delectatio.*

Ex his infertur Primò; Sponſos de futuro non poſſe ſe oblectare imaginatione copulæ futuræ, eam tamquã præſentem fingendo. Ratio eſt, quia cùm hoc opus, & corporis immutatio, quę inde ſequitur, illis ſit illicita in hoc ſtatu; etiam illicita eſt uoluptas, quæ inde proximè reſultat. Si tamen illam apprehendant ſolùm tamquam futuram, poſſunt de ea gaudere. Hoc enim nihil eſt aliud, quàm gaudere ſpe & expectatione boni futuri; quę ſpes modò pręſens eſt, & per ſe licita. 120 *Spõſi de futuro.*

Secundò, Viduam non poſſe delectari actu coniugij prę terito, ſi illum tamquam præſentem & nunc exercitum per imaginationem conſtituat; quia ille actus, & corporis immutatio, quæ inde ſequitur, in hoc ſtatu illi non ſunt conceſſa. Secùs ſi ſolùm gaudeat de illo tamquam de re præterita: hoc enim nihil eſt aliud, quam conſentire in rem licitam, ſeu approbare actum præteritum, & gaudere de cognitione, experientia, uel ſimili effectu bono, ex tali actu conſecuto. nam de præterito non poteſt eſſe gaudium, uel delectatio, niſi uel illud ui apprehenſiua ſtatuatur tamquam præſens, in quo modò uerſeris; (qua ratione ſimilem parit uoluptatem ac ſi reipſa præſens eſſet) & hoc modo diximus illam non poſſe delectari uel ratione alicuius effectus, verbi gratia experientiæ, famæ, honoris, uel ſimilis rei inde relictæ, quæ mala non eſt. Et hoc modo intellige auctores, qui dicunt uiduam de copula prærerita gaudere poſſe, ut Angelum verb. Cogitatio, numero ſecundo. Nauarrum cap. 16. num. 10. Caietanum tomo 1. opuſ. 14. quæſt. 1. & 2. & in Summa ver. Delectatio moroſa, & alios. *Vidua.*

Tertiò, Coniugem in abſentia coniugis, non peccare mortiferè, etiamſi imaginaria copula oblectetur; modò abſit omne periculum pollutionis. Nam qui eſt in eo ſtatu, ut ei opus externum reipſa præſtitum ſit permiſſum, ei quoque permiſſum eſt opus imaginarium, ſeu ui phantaſtica præſtandum, alijs incommodis ſecluſis. Ita docet Caietanus ſuprà verb. Delectatio moroſa, §. Rurſus. Fumus eodem verb. num. 4. Idem indicat Paludanus in quartum, d. 9. qu. 3. 121 *Coniuges.*

Quia tamen periculoſum eſt huiuſmodi cogitationibus immorari abſente coniuge, ſæpè poteſt eſſe mortale: & ideò quidem Doctores ſtrictiùs hac de re loquuntur, nec facile eſt permittendum. In præſentia tamen coniugis, vbi periculum illicitæ pollutionis abeſt, non eſt vmquam peccatum mortale: vt colligitur ex Diuo Chryſoſtomo homilia decimaſeptima in Matthæum explicante illud: *Qui viderit mulierem*, &c. *Neque propterea*, inquit, *tibi Deus oculos effinxit, vt per illos ad animum adulteria tranſmittas; ſed vt creaturas eius aſpiciens mireris auctorem. Sicut ergo eſt temerè iraſci, ita etiam temerè videre, ſi ad libidinem facias.* Deinde addit: *Si enim vis videre, atque ex viſu capere voluptatem, aſpice propriam coniugem,*

iugem, & illius vſque amore perfruere: hoc enim nulla lex prohibet omnino. Si verò alterius venuſtatem penitiùs intuebere, etiam tuam iniuria afficis, à qua in aliam oculos auertis; & illam quoque quam contueris, nefariè eam tangens. Etſi enim illam non attrectaſti manu, at oculis tamen & voluntate palpaſti, & cætera. Vbi Chryſoſtomus aperte inſinuat delectationem ex aſpectu coniugis non eſſe peccatum: (ſaltem mortale) eam tamen quæ ex aſpectu capitur alienæ, mortiferam eſſe. Videri tamen poſſit Chryſoſtomus loqui de conſenſu in opus, cùm ait, *voluntate palpaſti*, Sed hoc intelligi poteſt de uoluntate tangendi per oculos, tamquam per longas quaſdam manus. Vaſqu. pro *voluntate* legit *voluptate*, ſed voluptate potiùs dicimur tangi quàm tangere.

122 *An peccatum delectationis, & operis ſint eiuſdē ſpeciei.* Petes, Vtrùm peccatum delectationis pertineat ad eamdem ſpeciem, ad quam peccatum operis?

Reſpondeo, Si delectatio talis ſit, qualis ex ipſo opere præſente ab eius auctore percipi ſolet, ad eamdem ſpeciē pertinere, ad quam ipſum opus, ut eſt obiectum formale illius delectationis, pertinet. eſt communis ſententia DD. Ratio eſt, quam ſuprà attigimus, quia delectatio ſequitur complacentiam operis, eſtq; eiuſdem moris: complacentia autem operis pertinet ad ſpeciem operis, qua parte opus eſt illius obiectum: ergo etiam delectatio ad illam ſpeciem pertinebit. Et confirmatur, quia in conſenſu delectationis eſt tacita approbatio operis; quod proxima delectationis eſt cauſa.

Hinc ſequitur, delectationem ex cogitatione fornicationis pertinere ad ſpeciem fornicationis; & quæ ex cogitatione peccati contra naturam, ad ſpeciem peccati cōtra naturam; quæ ex imaginaria occiſione inimici, ad ſpeciē homicidij; quæ ex phātaſia indebitæ excellentiæ, ad ſpeciem ſuperbiæ; & ſic de ceteris.

123 *An duplicē habeat malitiam.* Dubium tamen eſt; Vtrùm ſi opus duplicem malitiam habeat, etiam delectatio utramque contrahat, quamuis circa illud ſolùm ſub una ratione uerſetur? ut ſi quis delectetur cogitatione coniugis alienæ abſque deſiderio operis explendi, utrum illa delectatio habeat non ſolùm deformitatem contra caſtitatem, ſed etiam contra iuſtitiam, ſicut ipſum opus adulterij. Idem quæri poteſt de reliquis luxuriæ naturalis ſpeciebus; ut de ſtupro, raptu, inceſtu, & ſacrilegio. quæ ut ſup. dub. 6. oſtenſum eſt, in ratione luxuriæ ſunt eiuſdem ſpeciei.

Argumenta pro parte negante Videri poſſit non habere duplicem ſpeciem malitiæ, ſed unicam tantùm; nimirum luxuriæ. Primò, Quia non uerſatur circa illud obiectum quatenus eſt iniurioſum alteri: (non enim delectatur quòd perſona ſit iuncta matrimonio, aut quòd marito fiat iniuria) ſed ſolùm quatenus eſt delectabile ſecundùm tactum, nimirum quia mulier pulchra: ergo non contrahit deformitatem ab illa circumſtantia. Conſequentia patet, Quia in illa delectatione neque expreſſè, neque interpretatiuè approbatur iniuria in maritum; cùm nullo modo conſentiatur in opus externū, ut reipſa exequendum, quo ſolo iniuria irrogatur. Idem uidetur dicendum ſi perſona ſit affinis, uel Religioſa; præſcinditur enim ab hac circumſtantia, nec ea quidquam cōfert ad illam delectationem.

Secundò, Qui uidet inimicum ſuum malè tractari & uulnerari in loco ſacro, & delectatur illa inimici calamitate abſque conſideratione loci ſacri, peccat ſolùm peccato odij inimici, & non ſacrilegij; quamuis ſacrilegium ſit circumſtantia obiecti: ergo ſimiliter qui delectatur circa uxorem alterius peccat ſolùm peccato luxuriæ, non autem iniuſtitiæ.

Tertiò, Qui delectatur uerbis contumelioſis in alterum dictis, non ut contumeliæ ſunt, ſed ut facetiæ, non peccat contra iuſtitiam: ſimiliter ſi illa uerba ſint impura; & ex illis uoluptatem capiat, ut impura ſunt, non ut contumelioſa, uel detractoria: ergo ſimiliter qui cogitatione uel narratione adulterij delectatur, non ut eſt adulterium, ſed præciſè ut eſt opus libidinoſum, non peccabit contra iuſtitiam ſicut adulter, ſed ſolùm contra caſtitatem. Simile argumentum fieri poteſt de eo, qui uidet perſonam ſacram fornicantem, eoque aſpectu delectatur.

Denique, ideò conſenſus in executionem operis ſiue efficax ſit, ſiue inefficax per modum deſiderij, contrahit duplicem operis malitiam; quia in executione neutra poteſt ab altera ſeparari: unde qui uult executionem, conſentit in utramque executioni neceſſariò coniunctam. At hæc ratio non habet locum quando quis conſentit in delectationem. facilè enim mens poteſt diuerſas illas rationes (verbi gratia luxuriæ & iniuriæ, delectabilis ſecundùm tactum, & iniurioſi in proximum) in opere diſtinguere, & alteram ſine altera ſibi proponere, & circa eam abſque ullo affectu ad alteram, per complacentiam & delectationem uerſari.

Hæc ſententia ob has rationes mihi ſemper uiſa eſt ualdè probabilis, eamque docet Angelus verb. Luxuria, numero ſecundo, quamuis ibi etiam amplius uideatur uelle, nimirum conſenſum in opus in omni luxuria naturali eſſe eiuſdem ſpeciei. Eamdem eruditè tradit Vaſquez 1. 2. diſput. 111. Ex qua ſequitur in confeſſione delectationis moroſæ circa ſpecies luxuriæ naturalis non eſſe neceſſariū explicare circumſtantiam perſonæ imaginationi obiectæ; eò quòd hæc non mutet ſpeciem illius delectationis, quando abeſt conſenſus in executionem operis.

Verùm quia altera eſt magis recepta, & ferè communis Doctorum, ac proinde tutior in praxi, mihi quoque placet; maximè quia huiuſmodi delectationibus moroſis deditи plerumque etiam optant operis executionem, & ſolùm abſtinent ob periculum infamiæ uel alterius incommodi. Itaque in confeſſione talium delectationum explicanda eſt etiam conditio perſonæ, quæ animo fuit propoſita: verbi gratia, An fuerit coniugata, conſanguinea, affinis, Religioſa. Quæ ſententia confirmari poteſt ex Diuo Chryſoſtomo ſuprà homilia decimaſeptima in Matthæum, ubi inſinuat: *eum, qui ad hoc aſpicit mulierem vt oblectet aſpectum, iam in corde eſſe mœchatum.* Sic enim illa verba, *Qui viderit mulierem, &c.* interpretatur. & hoc modo intellecta illa communiori ſententia, argumenta prædicta contra illam vim non habent.

CAPVT

CAPVT IV.

De partibus Temperantiæ potentialibus, Continentia, Manſuetudine, Clementia, Modeſtia, & vitijs oppoſitis.

Conſtat Dubitationibus 14.

DVBITATIO PRIMA.

Quid ſit Continentia?

D. THOM. Quæſtio. 155.

Continentia dupliciter accipitur.

1 NOMEN *continentiæ* dupliciter accipitur. Primò, Vt ſignificet uirtutem quamdam, qua quis ſeſe ab omni delectatione venerea cohibet: quomodo paſſim accipitur in Scriptura Sacra, & apud Sanctos Patres: nec differt à caſtitate. & hac ratione tres continentiæ gradus à DD. ponuntur uirginalis, uidualis, & coniugalis; de quibus ſup. cap. 2. dubit. 13. & 14.

2 Secundò, Vt ſignificet firmitatem animi contra impetus paſſionum. hanc Ariſtot. 7. eth. vocat ἐγκράτειαν, & de ea ſicut & de eius oppoſito fusè toto eo libro diſputat. Hoc modo accipitur in hac quæſtione: & nihil eſt aliud, quam firmum propoſitum animi, quo quis ſe continet in bono rationis contra impulſus concupiſcentiæ, quibus ad uoluptates tactus, & præſertim uenereas impellitur. *Eſt propoſitum*, quia omnis uirtus & bona diſpoſitio uoluntatis conſiſtit in propoſito ſeu affectu honeſti: in hoc enim ſita eſt huius potentiæ perfectio. atqui continentia eſt uirtus uel diſpoſitio uoluntatis, & in ea ſedem ſuam habet, ut docet D. Th. ar. 3. Debet autem hoc propoſitum eſſe *firmum*; quia alioquin facilè concupiſcentiæ motibus expugnabitur; ſicut in eo, qui eſt incontinés, qui etiam bonum propoſitum habet, ſed infirmum: unde facilè ſuis cupiditatibus cedit.

Cōtinet in bono rationis.

Iſto propoſito *ſe continet voluntas in bono rationis*; quatenus vult inhærere ei, quod ratio dictat, nec ſinere ſe impetu concupiſcentiæ abripi ad illicita: quorum alterum ex altero ſequitur. Ex eo enim quòd quis firmè alicui rei inhæret, cōſequens eſt vt à contrarijs non ſinat ſe alio orſum abduci. *Contra impetus concupiſcentiæ*, &c. Quia hi motus maximè voluntatem ad bona ſenſibilia contra rationis præſcriptum alliciunt; & propenſioni naturali, quę homini ad conſeruationem indiuidui & ſpeciei inſita eſt, ſunt maximè conformes. Itaque in ijs, qui nondum virtutem moralem, qua iſti motus comprimantur, adepti ſunt, præcipuè opus fuit quadam diſpoſitione animi, qua voluntas ſe in bono cōtineret, ne ab illis ad illicita abriperetur; quam *continentiam* vocamus.

Obiectio.

An circa alias paſſiones ſit continentia.

Dices, Etiam aliæ paſſiones magnam uim habent uoluntatem à rationis præſcripto abducendi; ut cupiditas honorum, opum, uindictæ, & ſimiles: ergo in quibus per uirtutes morales illæ paſſiones nondum ſunt compreſſæ, ijs etiam opus eſt *continentia*, quę illis reſiſtat, & uoluntatem à recto diſcedere non ſinat.

Reſp.

3 Reſp. Hoc argumento rectè probari ſimilem quamdam animi diſpoſitionem contra illos affectus ponendam: hæc tamen non uocatur abſolutè *continentia*, neque ab ea dicitur quis ſimpliciter *continens*, ſed ſecundùm quid, ſeu cum reſtrictione; vt continens iræ, continens cupiditatis honorum, opum, &c. Ratio eſt, quia illæ paſſiones neque ſunt ita conſentaneæ naturali propenſioni vt concupiſcētiæ delectabilium tactus: (vnde etiam nō ſunt tam importunæ & aſſiduæ) neque hominem ita ad turpia trahunt. Quare in continendo ſe ab iſtis non eſt illa peculiaris laus & difficultas, quæ eſt in reſiſtendo gulæ, & veneris cupiditatibus.

An diſtinguatur à temperantia.

Petes, Vtrùm continentia diſtinguatur à temperantia, 4
& qua ratione? Videtur enim non diſtingui, quia verſatur circa eadem, circa quæ temperantia, vt docet Ariſto. lib. 7. eth. c. 4. & idem officium præſtat: nam etiam temperantiæ eſt uoluntatem in bono honeſto continere aduerſus uoluptates.

Reſpondeo, Continentiam abſolutè dictam non diſtingui à temperantia, niſi vt imperfectum & inchoatum à perfecto & completo; & ſicut diſpoſitio diſtinguitur ab habitu; vt docet D. Thom. ar. 4. in corpore, & Caietan. in art. 3. *Temperantia* enim conſiſtit in firmo propoſito continendi ſe in bono rationis, per quod paſſiones iam ſunt domitæ & rationi ſubiectæ, vnde includit (ſaltem in obliquo) habitum illum appetitus inferioris, quo motus huius appetitus rationi conformantur. *Continentia* verò eſt propoſitum ſimile, ſed quod nondum eò peruenit vt paſſiones edomuerit, & rationi ſubiecerit: vnde adhuc pugnat cum hoſte, cùm temperantia de illo victoriam obtinuerit, & ſubiecerit ſeruituti. Quare continens ſimilis eſt illi, qui feras agreſtes cicurandas accepit: temperans ei, qui iam cicurauit. Per temperantiam bonum rationis deſcendit non ſolùm in uoluntatem, ſed etiam in appetitum inferiorem: per continentiam in ſolam uoluntatem. Vnde patet continentiam eſſe inchoatam quamdam temperantiam. quod maximè locum habet in ſententia eorum, qui ſedem temperantiæ & fortitudinis faciunt ipſam uoluntatem, & has uirtutes non pertinere ad appetitum inferiorem, niſi per quamdam extenſionem, & veluti ramum ſui.

Hæc tamen non ſic intelligenda ſunt, quaſi temperans 5
nullos ampliùs concupiſcētiæ motùs patiatur; (hoc enim non eſt huius mortalitatis) ſed quòd rariùs patiatur, & ordinariè non tam vehementes: eſt enim intrinſecus multò meliùs compoſitus quàm continens, tum quia habitus uoluntatis eſt firmior, tum quia præter hunc includit habitū appetitus inferioris, per quem compreſſis paſſionibus, appetitus iſte rationi ſubijcitur. Hinc fit vt ab intrinſeco nō poſſint magnæ paſſiones exurgere. Hæ tamen interdū excitari poſſunt à cauſa extrinſeca; vt à dęmone, humores & ſpiritus commouente, & obiectum delectabile aſſiduè phātaſiæ proponente: quo caſu uirtus temperantiæ ſeſe exeret, & munus continentiæ præſtabit, perfectiori tamen modo quàm ipſa.

Continentia ſecundùm quid.

Quod attinet ad continentiam ſecundùm quid, quę circa alias paſſiones verſatur, hæc eodem modo ſe habet ad 6
uirtutes illarum paſſionum moderatrices, ſicut ſe habet continentia ſimpliciter dicta ad temperantiam. Itaque cōtinentia iræ nihil eſt aliud quàm inchoatio manſuetudinis: continentia cupiditatis bonorum, vel opum nihil eſt aliud quàm inchoatio magnanimitatis, magnificentiæ, liberalitatis; vt apertè colligitur ex D. Thoma, & Caietano, ar. 2. Eædem enim virtutes, quæ vbi completæ fuerint appetitum inferiorem rationi ſubiectum & paſſiones cōpreſſas tenent, iam primùm inchoatæ & quaſi in cunabulis cōſtitutæ paſſionibus nondum edomitis reſiſtunt, & uoluntatem in bono rationis aduerſus illas continent, idq; eiuſdem honeſti amore.

Ex dictis intelligi poteſt Vtrùm continentia ſit dicenda 7

An ſit virtus. virtus. Si enim virtus dicatur habitus completè potentiã circa aliquam materiam (v.g. circa paſſiones) perficiens; continentia non tam eſt virtus, quam virtutis inchoatio & rudimentum. Vnde Ariſtot. 4 ethic. cap. vltimo in fine dicit, *continentiam non eſſe virtutem, ſed quiddam virtutis habere admixtum.* nimirum quia voluntatem quidem rationi conformat, ſed appetitum inferiorem, cõtra quem pugnat, rationi non ſubijcit, & ita a perfectione virtutis moralis deficit. Si tamen nomen virtutis accipiatur communiùs (vt paſſim ſolet) pro diſpoſitione animi ad opus rectæ rationi conſonum, ſeu pro principio laudabilium operum, vt inquit D. Thomas, ſic continentia eſt virtus; diſponit enim voluntatem ad rationis dictamen ſectandum, & paſſionibus repugnandum, quod eſt honeſtum & laude dignum.

8 *Quomodo poſſit eſſe virtus generalis.* Notandum tamen eſt, *Continentiam* poſſe conſtitui virtutem quamdam generalem, (non eſſentia & attributione, ſed obiecto & extenſione) qua voluntas bono rationis in genere contra quaſlibet paſſiones inhærere decernit: illud enim obiectum habet quamdam communem rationem honeſti per ſe expetendam, ac proinde poteſt cõſtituere virtutẽ, atque adeò certam virtutis ſpeciem: affectus enim & propoſitum volũtatis ex ordine ad tale obiectum certam ſpeciem contrahit; & hæc virtus ex eo quòd voluntatem in bono honeſto contra paſſionum illecebras & impetus continet, rectè continentia dicetur. quamuis hoc nomẽ præcipuè ei conueniat, quatenus delectationibus tactus reſiſtit. Hoc modo videtur explicari continentiæ ratio à Martino, ſed non ex mente Ariſtotelis, vt rectè oſtendit Caietanus art. 2.

Neque hic modus eſt conſentaneus praxi: non enim ſolent homines ex nudo illo & generali motiuo honeſti paſſionibus reſiſtere; ſed ob particularem aliquam boni honeſti rationem, quæ pro diuerſitate materiæ ſe offert.

9 *Incitamenta continentia.* Quæ ad continentiæ cultum poſſint nos incitare, multa ſunt, vt videre eſt apud D. Antonin. p. 4. tit. 4. ca. 2. §. 4. & Guil. Peraldum in Summa tit. de Beatitudinibus, parte 61. è quibus ſex præcipua recenſebimus. *Continentiam* accipio generatim pro refrænatione animi à voluptatibus. *1. Exemplũ Chriſti.* Primum ſit exemplum Chriſti & Sanctorum. *Chriſtus enim qui falli non poteſt, vt poto ipſa Dei Sapientia, voluptates contempſit, & quod carni moleſtius eſt, elegit. Id ergo eſt melius ad vtilius, id potiùs eligendum & quiſquis aliud doceat vel ſuadeat, ab eo tamquam à ſeductore cauẽdũ*, vt ſermone 3. de natali Domini D. Bernardus ait.

2. Pœna voluptatis. Secundum, Exemplum eorum, quibus voluptas noxam attulit; vt exemplum Euæ, de qua Gen. 3. dicitur, *Vidit mulier quòd bonum eſſet lignum ad veſcendum*, &c. quæ voluptati conſentiens mundum perdidit; marito ſimul in præuaricationem peracto. Exemplum generis humani diluuio propter voluptates deleti: Sodomitarum, qui cælesti igne propter voluptates conſumpti: Salomonis, qui ꝑ voluptates infatuatus, & cultor idolorũ affectus eſt: denique quia maior pars mundi per voluptates perit.

3. Locus. Tertium, Conſideratio loci in quo degimus, nimirum nos eſſe in loco exilij, in valle lachrymarum, non delitiarum; qualis erat Gehennom, id eſt, vallis Ennom, à qua putatur dicta gehenna: & meritò, nam delitias tormentũ gehennæ ſequitur.

4. Tempus. Quartum, Conſideratio præſentis temporis: vniuerſũ enim vitæ noſtræ ſpatium eſt tempus pœnitentiæ, & tãquam priuilegium quoddam magnæ illius ſolemnitatis, & æterni ſabbati, quod præſtolamur: vigilia autem non eſt tempus voluptatis, ſed ieiunij, afflictionis carnis. Huc referri poteſt illud Apoſtoli, *Redimentes tempus, quoniam dies mali ſunt.*

10 *5. Conditio voluptatis.* Quintum, Conſideratio conditionis ipſius voluptatis, quàm ſit vilis, quàm breuis, quàm permixta doloribus, quàm inutilis. Vilitas eius ex eo conſpicitur, quòd in ea nihil ſit magnificum, nihil generoſum, nihil maſculum; & brutis nos ſimiles efficiat, carni dumtaxat & ſenſibus externis lenocinans, vnde etiam pudorem & dedecus homini inijt. Breuitas, quia ſequitur operationem tranſeuntẽ; & quò auidiùs hauritur, eò citiùs in contrarium recidit. Doloris permixtio; tum quia magno labore cõparatur; tum quia omnis voluptas corporis nihil eſt aliud quàm mitigatio quædam & ſolatium moleſtiarum, vt rectè Ariſtoteles dixit; tum quia relinquit quamdam amaritudinem & veluti aculeum in animo, ac tacitum quoddam conſcientiæ flagellum. vnde rectè Genet. 1. Dominus in typõ *cõgregationes aquarum appellauit maria*; quia tota delectationum huius mundi congeries, inſtar aquarum diffluit, multam habet admixtam amaritudinem. Et Eccleſiaſtæ 7 dicitur, *Inueni amariorem morte mulierem, quæ laqueus venatorum eſt*, &c. nimirum ratione voluptatis. Inutilitas, ſeu vanitas; quia deſiderium non ſatiat, ſed magis accendit & animi inquietudinem relinquit. Vnde Eccleſiaſtæ 2. *Dixi in corde meo, Vadam & affluam delitijs, & fruar bonis: & vidi quòd hoc quoq; eſſet vanitas. Riſũ reputaui errorẽ, & gaudio dixi, Quid fruſtrà deciperis?*

6. Mala comitãtia. Sextum, Conſideratio malorum, quæ ipſa ſecum trahit: nam corpus eneruat, & effeminatum reddit; ſpiritũ carni ſubijcit; obliuionem ſalutis inducit; mentem obtenebrat, & ſapientiæ percipiendæ ineptam reddit; vt meritò dictum ſit Iob. 28. *Sapientiam in terra ſuauiter viuentium non inueniri*: bonorum operum ſterilem reddit, diuinis conſolationibus priuat: æternam afflictionem adducit. Momentaneum enim eſt quod delectat, ſed æternum quod cruciat, vt quodam loco dixit Gregorius.

DVBITATIO II.

Quid ſit incontinentia, & quale peccatum.

D. THOM. quæſt. 156.

Incontinentia, vt opponitur continentiæ ſuprà explicatæ, eſt, quando paſſio, præſertim ea, quæ verſatur circa delectationes tactus, vincit rationem, vſu rationis manente. Dico *Rationis vſu manente*; Dupliciter enim paſſio rationem vincere poteſt. 11

Manere debet vſus rationis. Primò, Si adeò ſit vehemens, vt iudicium rationis impediat, & conſequenter moralem libertatem adimat: ſicut fit in ijs, qui amore fiunt amantes. quo caſu non eſt propriè incontinentia. Sicut enim beſtiæ non dicũtur *incontinentes*: ita nec illi, qui rationis vſum amiſerunt, quantumuis turpia committant. Confirmatur, quia *incontinens* eſt, qui non continet ſe in bono rationis, cùm poſſit & debeat: atqui talis non poteſt: ergo, &c. Dicitur enim incontinentia quaſi per priuationem continentiæ: priuatio autem locum non habet, niſi vbi & quandò habitus adeſſe deberet.

Manente vſu rationis poteſt reſiſtere. Secundò, Si rationis vſum non tollat: & tunc locum habet *incontinentia*, ſi voluntas paſſionem ſequatur. Ratio eſt, quia manente rationis vſu ſemper poteſt homo paſſionibus reſiſtere, & in rationis præſcripto ſe continère, quantumuis illæ vehementes fuerint; vt rectè docet D. Thomas q. 156. art. 1. Si poteſt, ergo debet: ſi debet cõtinere & non facit, iam eſt incontiens; deeſt enim continentia, vbi & quando debeat ineſſe.

Porrò dupliciter paſſio rationem vincit, manente rationis vſu, vt colligitur ex Ariſtotele l. 7. ethicorum cap. 7. & D. Thoma ar. 1. Primò, Si impetu ſuo rapiat ad ſe voluntatem, priuſquam ratio conſultet, aut exactiùs deliberet; & hæc uocatur effrænata concupiſcentia, & incontinentia. Accidit autem hoc, vel ob paſſionis celeritatem, vt in cholericis; quia humor iſte ob tenuitatem & calorẽ facilis eſt moueri & accendi: vel ob illius vehementiam; vt fit in melancholicis, qui ob ſiccã & terreſtrem conſtitutionem vehementem accenduntur. In huiuſmodi igitur voluntas non diu cunctatur, neque ſinit negotium ratione expendi, ſed ſtatim cedit: ſatis tamen in confuſo aduertens malum eſſe quod proponitur. 12

Secundò, Si voluntas tenuiter bono rationis inhæreat: tunc enim etſi paſſio magnum impetum non habeat, facilè tamen voluntatem ad ſe trahit; vt fit in mulieribus. & ijs quorum conſtitutio mollior eſt, & feminea: vt ſunt phlegmatici, teſte D. Thoma art. 1. ad 2. & Ariſtot. ſuprà.

Petes, Quomodo paſſio poteſt vincere rationem, manente rationis vſu, quo res iudicatur eſſe illicita? 13

Reſpondeo, Rationem non ita vinci quin poſſit reſiſtere; & ideò meritò illi imputari, quòd ſe vinci ſinat, vel potiùs quòd ſponte cedat & conſentiat. Paſſio enim ſolùm allicit, blanditur, & ſuadet per modũ propoſitionis obiecti, facit enim vt obiectum appareat valde ſuaue & cõueni-

Digitized by Google

ueniens homini. Hinc per ſympathiam potentiarum intellect.s ſimili modo illud apprehendit, & voluntati proponit. Et quamuis ex altera parte indicet illud eſſe illicitum, nihilominùs quia apprehenſio delectabilis eſt vehementior magiſque ſenſibilis, ac naturalis, & ex ratione illiciti non cernitur præſens periculum, vincit iſta apprehẽſio, & voluntati perſuadet vt delectabile hic & nunc honeſto præponat, paſſionique conſentiat. In poteſtate tamen uoluntatis erat ſe continere & illam delectationem contẽnere; tum quia ſatis per rationem aduertit eſſe illicitam, tum quia minimè ſibi neceſſariam.

14 Ex his colligitur Primò, Incontinẽtiam eſſe peccatum; tũ quia turpe eſt rationem uinci à paſſione, & voluntatem delerere bonum rationis, vt inhæreat bono delectabili: tũ quia voluntas trahitur ad infimas delectationes, quæ homini cum brutis ſunt communes. vnde etiam hoc vitium peculiarem turpitudinem continet; vt docet D. Th. ar. 2. & Ariſt. l. 7. eth. c. 8. eſt autem mortale vel veniale pro ratione materiæ.

Incontinẽtia eſt peccatum.

15 Secundò, Incontinentiam ceteris paribus eſſe minus malum quàm intemperantiam. Primò, Quia *intemperans* non peccat ex paſſione, ſed ſpõtanea electione, & propriæ uoluntatis malitia: *incontinens* verò ex impulſu paſſionis, tamquam ab intrinſeco contra ſuam uoluntatẽ incitatus: nam & ante & poſt paſſionem voluntati diſplicet opus, eoque commiſſo ſtatim pœnitentia ducitur. Secundò, *Intemperans* habet intellectum prauè diſpoſitum quoad iudicium obiecti, (non enim reputat illud inhoneſtum, vel certè parui æſtimat, tamquam exiguum malum) & uoluntatem prauè diſpoſitam habitu uitioſo, & appetitum inferiorem ſimiliter: *incontinens* verò iudicium habet rectum & uoluntatem rectam extra paſſionem, & appetitus inferior non eſt adeò corruptus. Nec refert quòd incontinens ſæpè uincatur; ex actibus autem frequentatis naſcatur habitus: quia etſi dum labitur, aliqua praua diſpoſitio uolun tati & appetitui inferiori per actus prauos veluti affricetur; hoc tamen paulò pòſt diſplicentia & dolore commiſſi abſtergitur, vt in habitum ſolidum non faceſſat. Denique intemperans multò difficiliùs emendatur quàm incontinens, propter iudicij & voluntatis inolitam longa conſuetudine peruerſitatem.

Eſt minus malum, quàm intemperantia vitiũ.

16 Tertiò, Incontinentiã concupiſcentiæ plus habere probri & dedecoris, quàm incontinentiam iræ; turpius enim eſt à voluptatibus quàm ab ira ſuperari: idq; propter quatuor rationes, quas profert Ariſto. l. 7. eth. c. 6. & D. Thom. ar. 4. Prima eſt, Quia motus iræ habet aliquam ſpeciem & imaginem rationis; (offert enim ſe vindicta menti ſpecie iuſtitiæ) ſed in eo deficit, quòd modum, qui à ratione præſcribitur non attendat. ſicut veloces famuli, qui ſimul atq; dominum aliquid imperantem audiunt, anticipant, & priuſquam totum imperium perceperint, ruunt ad executionem. Motus autem concupiſcentiæ nullam habet rationis ſpeciem, ſed totus eſt ſecundùm ſenſum, totus mollis, femineus, carnalis, ad hoc ſolùm tendens ut carni & ſenſualitati ſeruiatur.

Incontinẽtia iræ minùs dedecoroſa.

17 Secunda, Quia motus iræ magis ſequitur corporis temperamentum, & humoris conditionem, propter choleræ, (quę huic paſſioni ſeruit) tenuitatem & calorẽ. hinc enim fit ut poſita apprehenſione iniuriæ humor biliosus ſtatim efferueſcat, & concitetur ad vindictam: concupiſcentiæ verò deſeruit ſanguis & pituita, quorum motus lentior; nec ita accenduntur. Itaque motus iræ magis eſt venia dignus quàm concupiſcentiæ, qui non ita ratione corporalis diſpoſitionis concitatur.

Tertia. Quia ira quærit manifeſtè operari, quaſi in opere nihil ſit dedecoris; concupiſcentia verò quærit latebras veluti conſcia ſuæ turpitudinis.

Quarta, Quia concupiſcentia quærit voluptatem ſuperfluam; ira verò repellit malum immeritum. Plus autem habet excuſationis qui in malo à ſe depellendo modum rationis excedit, quàm qui in voluptate ſuperflua adſciſcenda.

Incontinentia tamen iræ plus habet periculi: propter malum proximi, ad quod irrogandũ ita proſilit. hinc enim ſeditiones, bella, cædes, incendia, & tota ferè generis humani turbatio. vnde vt plurimùm incontinentia iræ abſolutè eſt grauior.

Incontinẽtia iræ periculoſior.

DVBITATIO III.

De Manſuetudine.

D. THOM. Q. 157.

Manſuetudo (quæ Græcis πραότης & ἠπιότης dicitur) *eſt virtus irarum moderatrix*: vel vt Gloſ. in cap. 5. Matt. explicans illud, Beati mites, ait: *Manſuetudo eſt dulcedo animi, quam non vincit amaritudo.* Sicut enim temperantia moderatur cupiditates delectationum gulæ & ueneris, appetitum inferiorem ita rationi ſubijciens, ut etiam oblatis occaſionibus non plus quàm par eſt concupiſcat: ita *manſuetudo* moderatur iram, ſubijciens rationi appetitum inferiorem, ita ut oblatis irritantibus, in motum iræ non prorumpat, vel ſaltem iuſtum modum in eo teneat. Proxima igitur materia huius uirtutis eſt ira, cui modum à ratione præſcriptum veluti formam quamdam imponit, nimirum, vt iraſcamur quando, & cui oportet, quam ob cauſam, quantum, & quo modo oportet: & cùm non iraſcendum, iram omnino comprimamus. 18

Materia proxima manſuetudinis.

Hæc virtus multis locis commendatur in Scripturis, vt Eccle. 10. *Fili in manſuetudine ſerua animam tuam, & da illi honorem ſecundùm meritum ſuum.* Pſalm. 36. *Manſueti autem hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.* & Matth. 5. *Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram.*

Ad hanc colendam ſex potiſſimùm conſiderationes poſſunt nos impellere. Primò, Conſideratio mãſuetudinis diuinæ, quæ infinitis mortalium peccatis prouocata irã cohibet, & ſolita beneficia largiſſimè effundere non ceſſat; iuxta illud Mat. 5. *qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos.* 19

Incitamẽta manſuetudinis.

1. Manſuetudo Dei.

Secundò, Conſideratio manſuetudinis Chriſti, *Qui cũ malediceretur non maledicebat, cùm pateretur non comminabatur; tradebat autem iudicanti ſe iniuſtè*, vt ait B. Petrus epiſt. 1. c. 2. Qui etiam Mat. 11. de ſe inquit. *Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde.* Hæc eius manſuetudo tota uita in cõuerſatione cum peccatoribus & rudibus enituit; ſed maximè in iniurijs & contumelijs atrociſſimis quas toto tempore prædicationis, & pręſertim in paſſione ſuſtinuit, cùm tamen facillimè ſe vindicare poſſet.

2. Manſuetudo Chriſti.

Tertium eſt, Conſideratio nocumenti, quod ſibi ipſe infert, qui iniuriam facit. Hic enim ſe antè grauiſſime lędit, quàm alteri nocere poſſit. nam ipſa nocendi uoluntate coram Deo occidit ſuam animam, perdidit æternam vitam, & reum ſe æternæ mortis conſtituit: *Coram hominibus verò dedecore & infamia ſe afficit, & multorum aduerſus ſeipſum aperit ora, ſibiq; maiores texit coronas, & multos patientia ac magnanimitatis tuæ conſtituit præcones*; ut pulchrè docet Chryſo. hom 62. Mat. Vnde rectè Pſal. 10. dicitur, *Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam* nimirum, quia ante omnia illam grauiſſimè lædit. itaque magis commiſeratione quàm ira dignus eſt: ſicut ſi quis vt tibi talitrum inferat, vel pomum eripiat, per medios rueret enſes, & in ſpicula ſe indueret, potiùs miſerandus quàm plectendus eſſet. 20

3. Nocumentũ iniuriæ.

Quartum, Conſideratio nocumenti, quod accipies, ſi illi iraſcaris, quod longè maius eſt quam quidquid aduerſarius inferre potuit. pulchrè enim à Chryſ. demonſtratum eſt; neminem lædi niſi à ſeipſo. Itaque ſi iraſceris, aduerſarium iuuas, & crudelior tibi ipſe es, quàm ille fuerit: ſi irã contines, irritum ipſius conatum reddideris, & illæſum te cuſtodieris, & præclarè illum non ſolùm viceris, ſed etiam vltus eris. Docet hoc pulcherrimè Chryſ. hom. 35. in Mat. *Illa*, inquit, *fulgentiſſima victoria eſt, qua iniuriam inferentem, patiendo ſuperaſti. Sic ſcopuli fluctibus taſi facilè ipſos diſſoluunt: ſic Sancti omnes præclaro coronati ſtratione, trophæa præclara ſtatuerunt, hanc victoriam laboris expertem conſecuti; non enim luctari te aut laborare oportet. Deus enim tibi vires conceſſit, vt non manuum conſertione, ſed patientia vincas.* &c. 21

4. Noxa iraſcentis.

Quintum eſt, Conſideratio illa Beati Thomæ Mori: Vel bonus eſt, cui iraſceris, vel malus. Si bonus, immeritò illi iraſceris, vt quem Deus amet, qui Dei ſit amicus & filius. Si malus eſt, vel talis erit in æternitate, vel mutabitur & erit bonus: ſi ſemper erit malus, ſat habebit miſeriarum æternis incendijs addictus, vnde magis commiſera-

5. Conſideratio Beati Thom. Mori.

Digitized by Google

tione quàm ira dignus; ſi uerò in æternitate futurus eſt bonus, iniquum eſt illi iraſci, qui æterna amicitia tibi futurus ſit deuinctus, Deoq; chariſſimus.

22 *6. Bona manſuetudinis.* Sextum, Conſideratio bonorum, quæ manſuetudo ſecum adfert. Primò enim, facit ſimilem Deo & Chriſto Domino, qui infinitam manſuetudinem erga peccatores præſtant. Secundò, Meretur remiſſionem peccatorum, (iuxta illud Matth. 6. *Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater cœleſtis peccata veſtra*) & beatæ patriæ promiſſionem: vnde Matt. 5. dicitur: *Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram*, nimirum terram uiuentiũ, de qua pelli non poterunt, ut Diuus Auguſtinus & alij communiter explicant. Tertiò, Reddit uitam in hoc mundo tranquillam & pacatam: quod inſinuatur Pſalm. 36. *Manſueti autem hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis*, quod etſi potiſſimùm in futura uita impleatur, tamen etiam in iſta locum habet. Et Eccleſiaſtici 3. *Fili in manſuetudine opera tua perfice, & ſuper gloriam hominum diligeris*. quaſi dicat, conſequeris gloriam & amicitiam apud homines. Denique omnes penè mortalium turbæ, diſſenſiones & bella ex ira procedunt, quàm manſuetudo præcidit. Quartò, Reddit animam ſerenam, & idoneam percipiendæ ueritati, quam ira maximè perturbat & impedit. vnde Iacobi 1. dicitur, *In manſuetudine ſuſcipite inſitum verbum, quod poteſt ſaluare animas veſtras*. Manſuetudo enim facit ut homo non contradicat doctrinæ ueritatis, quod pleriq; ex commotione iræ faciunt. vnde D. Aug. l. 2. de doct. Chriſt. c. 7. ait; *Opus eſt miteſcere, neque contradicere diuinæ Scripturæ ſiue intellectæ, ſi aliqua vitia noſtra percutit; ſiue non intellectæ, quaſi nos meliùs ſapere, veriuſque percipere poſſimus: ſed cogitare potius & credere id eſſe melius & verius, quod ibi ſcriptum eſt, etiamſi lateat, quàm ibi, quod per noſipſos ſapere poſſumus*. Vide D. Tho. ar. 4. ad 1. Idipſum confirmat experientia: nihil enim adeò impedit hæreticos quò minùs conuertantur ad fidem, quam iracundia in Eccleſiam Romanam, qua fit ut tranquillo animo [illegible] audire uel expendere nequeant.

DVBIT. IO IIII.

De ira & iracundia.

D. THOMAS Q. 158.

23 MANSVETVDINI, ſicut & alijs uirtutibus, quæ paſſiones moderantur, duo uitia opponũtur; *ira* vel potius *iracundia* (quæ actum & habitum uitioſum iraſcendi deſignat) per exceſſum, & lentitudo per defectum. *Ira eſt quid indifferens.* Ita per ſe nec bona eſt, nec etiam mala, ſed quiddam indifferens, quo bene & male uti poſſumus; ſicut & reliquæ paſſiones. Malam non eſſe uel ex eo conſtat, quia *Vtilitas iræ.* naturæ eſt apprime utilis ad ardua facta, & ad ſui conſeruationem. Sicut enim paſſio amoris data eſt homini ad boni proſecutionem: ita paſſio iræ ad repulſionem malorum & nocentium, ne ea in re natura ſit torpida, & languida. Itaque habet eum locum in homine, quem miles in Republica. Vnde pulchre Nemeſius lib. de natura hominis cap. 21. dixit ὅτι ὁ θυμὸς τὸ δορυφορικόν ἐςι τοῦ λογισμοῦ, *Irã eſſe ſatellitium rationis*. Nec obſtat quòd rationem turbet, & ſanum conſilium ac iudicium de rebus impediat; quia non debet excitari nec adhiberi niſi poſt conſilium; nimirum quando ueniendum eſt ad executionem: ſicut miles non adhibetur niſi poſt Senatus vel Principis decretum; ſed iubetur quieſcere, donec accerſatur ad opus. Deinde ira nihil eſt aliud quam appetitio uindictę: atqui uindicta bona eſt, ſi debito modo fiat.

24 *Quando peccatum ſit.* Erit peccatum, ſi modum à ratione præſcriptum nõ ſeruet, & tunc dicetur propriè *iracundia*, quam Ariſt. uocat ὀργιλότητα, diſtinguens eam à ſimplici ira, quæ ὀργὴ dicitur. Dupliciter autem fieri poteſt ut ira præſcriptum rationis non ſeruet. Primò, Ex parte obiecti, ſi iniuſtã uindictam appetat; ut ob cauſam nõ legitimam, uel maiorem quàm oportet, uel abſque publica auctoritate exequendã. Et hoc modo ex genere ſuo eſt peccatũ mortiferum: quia contra proximi charitatem & iuſtitiam. Poteſt tamen eſſe ueniale ob imperfectionem actus; quæ ſpectatur uel ex parte uoluntarij, ut cùm motus iræ perfectum rationis iudicium præuertit: uel ex parte obiecti ſeu materiæ; ut cùm quis modicam uindictam appetit; v.g. ſi parùm trahas puerum per capillos, ut inquit D. Thomas: modicum enim inſtar nihili reputatur. Nec obſtat quod ex genere ſuo dicatur mortifera; quia hoc intelligendum de actu perfecto tam ex parte uoluntarij quàm ex parte obiecti, ut rectè explicat Caietanus: nimirum ut actus ſit ex pleno iudicio rationis & obiectum ſit notabilis quantitatis: hoc enim modo accipiendus eſt actus, cùm ex genere ſuo dicitur mortalis uel uenialis.

Secũdò, Poteſt præſcriptum rationis non ſeruari ex parte ipſius motus; ut ſi nimiùm interiùs ira exardeſcas, uel 25
exteriùs eam per ſigna nimiùm patefacias. Hoc modo non eſt quidem ex genere ſuo mortale: poteſt tamen eſſe mortale, uel ratione affectus & præparationis animi, quàm inducit; ut ſi tantum ira accendaris, ut paratus ſis aliquid facere quod ſit peccatum mortale: uel ratione ſcandali; ut interdũ accidere poteſt in Prælatis, uel ijs, qui in Infidelibus conuertendis occupantur.

Dices, Omnis ira uidetur eſſe peccatum mortiferũ; nam 26
Obiectio. Dominus, Mat. 5. generatim dicit, *Omnis, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio*, Quibus uerbis ſignificatur illum mereri condemnationem mortis, nimirum æternæ: nam *reus iudicio* Hebræis dicitur, qui dignus eſt condemnatione, puta mortis: illa enim eſt præcipua, & abſolutè dicitur condemnatio, & Iudicium: vnde tranſlata ad tribunal Dei deſignat damnationem æternam.

Reſp. Reſpondeo, Dominum ibi loqui non de omni ira; ſed de ea, quæ tendit ad homicidium. complet enim illud præceptum, *Non occides*, addens, non ſolùm externum homicidium eſſe peccatum mortiferum in iudicio diuino, ſed etiam occultam iram, qua quis proximi mortem optat: ut rectè D. Tho. ar. 3. ad 2.

De eadem ira intelligendum id, quod ſequitur, *Qui dixerit fratri ſuo raca, qui dixerit fatue*, &c. nimirum ex ira, quã mortem illius deſiderat. vt idem D. Thom. aduertit artic. 5. ad 3. ponit enim Dominus tres gradus ad homicidiũ. Primus eſt, Ira interna optans mortem proximi. Secundus, Eadem ira prorumpens in contumeliam ſed leuiorẽ. Tertius, Eadem erumpens in contumeliam grauem. In quarto eſt ipſum homicidium, & quodlibet aliud graue nocumentum.

Vt autem quale ſit peccatum iræ meliùs intelligatur, 27
Diſcrimen iræ ab odio & inuidia. notandum eſt, Illud per ſe minus eſſe peccatum, quàm odium uel inuidiam: ut docet Diuus Thomas articulo quarto. *Odium* enim appetit malum proximi, quia malum; & eo dumtaxat fine ut ei ſit malè. illi enim malè eſſe apprehendit tamquam ſuum bonum. Hinc fit ut nulla mali menſura ſatietur. quia quæ per ſe appetuntur, ſine menſura & termino appetuntur; ſicut auarus appetit diuitias, & uoluptuarius delectationes ſine termino. *Ira* uerò appetit malum alterius ſub ratione iuſtæ uindictæ; nimirum, ut qui offendit, ſentiat & doleat ſe malè feciſſe, & ita fiat compenſatio. Vnde non appetit malum alterius niſi ſecundùm certam menſuram; nimirum ad æqualitatem iniuriæ, ut pœna ſit commenſa culpæ. cuius ſignum eſt, quòd ſi uindicta hanc menſuram exceſſerit, ira uertatur in miſericordiam. *Ira imitatur Iuſtitiam.* Itaque ſpectat in obiecto imaginem quamdam iuſtitiæ, ut iuſtitiam uindicatiuam imitari uideatur. Sicut enim hæc appetit malum proximi ſub ratione iuſtæ uindictæ; ſic ira ſub ſpecie & imagine iuſtæ uindictæ. ſed in eo eſt diſcrimen, quòd Iuſtitia illa regatur uera prudentia: Ira non uera, ſed imagine dumtaxat prudentiæ. unde etiam in obiecto non ſpectat ueram rationem iuſtæ uindictæ, ſicut iuſtitia uindicatiua; ſed ſpeciem tantùm iuſtæ uindictæ. *Inuidia.* *Inuidia* dolet de bono alterius, quatenus id aliquo modo propriam excellentiam uidetur obſcurare. Vnde deſiderat illi malum, nempe illius boni priuationem, ut ſuam exiſtimationem & excellentiam illibatam conſeruet; ac proinde affectu proprij boni mouetur. Vnde patet *inuidiam*, quæ non appetit alteri malum ut ei ſit malè, ſed ut ſibi ſit benè, eſſe minus quidem malum quàm *odium*, quod ſolùm appetit ut alteri ſit malè: maius tamen quàm *iram*, nam ira ſpectat imaginem iuſtitiæ: & omnis iraſcens iuſtam cauſam iræ ſuæ prætendit, qua ſe excuſet. vnde etiã iudicio generis humani minùs probroſa aut inhoneſta quàm inuidia, quæ nullam iuſtitiæ uel honeſti ſpeciẽ præfert. Ob eamdem cauſam ira cenſetur honeſtior, ſeu

minùs

Digitized by Google

minùs dedecoroſa quam concupiſcentia, vt ſuprà dub. 2. n. 16. dictum eſt.

Aduerte tamen, etſi ira ex parte obiecti formalis ſit minùs mala vel minùs dedecoroſa quàm odium, inuidia, & concupiſcentia; tamen ex parte modi, cum quo fit, habet præ reliquis paſſionibus peculiarem quamdam inordinationem. Primò quia maximè rationem perturbat. Secundò, quia maximum in agendo habet impetum. Tertiò quia corpus maximè immutat, adeò vt hominem furioſæ belluæ ſimilem efficiat. Vnde Prouerb. 27. *Ira non habet miſericordiam, nec erumpens furor; & impetum concitati ſpiritus ferre quis poterit?* Et Gregorius lib. 5. moralium cap. 31. *Per iram ſapientia perditur, vt quid, quòve ordine agendum ſit, omnino neſciatur ſicut ſcriptũ eſt. Ira in ſinu ſtulti requieſcit, quia nimirum intelligentiæ lucem ſubtrahit, cùm mentem permouendo confundit.* Et infra: *Nam ira ſuæ ſtimulis accenſum cor palpitat, corpus tremit, lingua ſe præpedit, facies ignoſcit, exaſperantur oculi, & nequaquam recognoſcuntur noti: lingua quidem clamorem format, ſed ſenſus quid loquatur, ignorat. In quo itaque iſte ab arreptitijs longè eſt, qui actionis ſuæ conſcius non eſt? &c.* Ratio eſt, quia ſicut amori, deſiderio & gaudio deſeruit ſanguis; odio, timori, triſtitiæ melancholia: ita bilis deſeruit iræ. Hæc enim, motu iræ inſurgente, ſtatim efferueſcit, & concitatur, tamquam in malum præſens factura impetum. Motus enim ſpirituũ & humorum reſpondent motibus animorum, propter mutuam corporis & animæ conſenſionem, & illius ad hanc naturalem ſubordinationem. Rationem igitur perturbat, non ſolùm, vt aliæ paſſiones, faciendo obiectum aliter quam in ſe ſit, apprehendi, ſed etiam, quia ſuo calore ſpiritus accendit, & commouet: qui tamen vt functionibus mentis ſint idonei, debent eſſe temperati & tranquilli; deinde nimiùm calefactis humoribus fumi excitantur, qui caput oppulēt & offuſcant. Dat impetum paſſioni, ratione caloris & incitationis: ſicut enim paſſio bilem cõcitat, ita viciſſim bilis concitata paſſionem auget per quãdam ſympathiam, mediante tamen imaginatione, qua res vehementiùs apprehendatur. denique corpus immutat, quia calidiſſima: vnde accedit ſpiritus & ſanguinem, & ſimul cum illis veluti foras contra malum ruitura, exteriùs, in vultu præſertim, & oculis, ſeſe prodit.

Ratione modi ira habet peculiarem ἀταξίαν.

Cur ira maximè perturbet mentem.

29 Notandum Secundò, ab Ariſtotele 4. ethic. c. 5. poni quatuor ſpecies ſeu modos iræ; etſi D. Thomas art. 5. tres ſolùm enumeret, ſecutus in eo Gregorium Nyſſenum, vel potiùs Nemeſium lib. de natura hominis cap. 21. & Damaſcenum lib. 2. fidei orthodoxæ cap. 16.

Species iræ apud Ariſt.

Prima eſt eorum, qui ſimpliciter dicuntur *iracundi*, Ariſtoteli ὀργίλοι, qui celeriter iraſcuntur, & quibus non oportet, & quam ob cauſam non oportet, & vehementiùs quàm oportet; ſed paulò pòſt placantur.

ἀκρόχολοι

Secunda eſt eorum, qui dicuntur ἀκρόχολοι, id eſt, *ſummè iracundi*, qui celerrimè, ad omnia, & ob quamuis cauſam iracũdia exardeſcunt. Hi duo modi fundamentum habent in temperamento bilioſo, & in copia humoris bilioſi, eiuſque feruore, & tenuitate. Hinc enim prouenit illa celeritas iraſcendi ad minimas quaſlibet occaſiones, *Hi*, iuxta Gregorium lib. 5. moralium capite 32. *accenſi calamis ſimiles, dum vocibus perſtrepunt, quaſi quoſdam accenſionis ſuæ ſonitus reddunt, & citiùs quidem flammam faciunt, ſed protinus in fauilla frigeſcunt.*

πικρόχολοι.

Tertia eſt eorum, qui dicuntur πικρόχολοι, quaſi dicas, *amarobiliarij*, qui poſtquam excanduerint, propemodum ſunt implacabiles. cuius ratio eſt, quia cùm laborent humore melancholico, diu triſtitiam ex offenſione conceptam retinent; & conſequenter retinent iram, quæ triſtitiæ quærit medicinam: tollitur autem illa triſtitia, vel temporis tractu concocta & euaneſcens; vel vindicta obtenta: vtrumque enim, & tempus & vultiu eſt triſtitiæ illius medicina. De his intelligi poteſt quod ait Gregorius ſuprà: *Alij lignis grauioribus durioribùsque non diſpares, accenſionem tardè ſuſcipiunt; ſed tamen accēſi ſemel, difficiliùs extinguuntur: & quia ſe tardiùs in aſperitatem concitant, furoris ſui diutiùs ignem ſeruant.*

Quarta eſt eorum, qui χαλεποί, id eſt, *ſæui & difficiles*, qui numquam placantur, niſi iniuriam vlti ſint: non propter triſtitiam, vt iſti priores; ſed quia imaginationem in vltionem defixam habent. His rectè aptaueris illud Gregorij; *Alij, quod nequius eſt, & citiùs iracundiæ flammas accipiunt, & tardiùs deponunt.* quamuis & hoc interdum in prioribus, nimirum πικροχόλοις, locum habeat.

χαλεποί.

In prima igitur & ſecunda ſpecie eſt inordinatio, ratione nimiæ celeritatis qua fit, vt rationis præſcriptum non expectetur: quæ celeritas in prima eſt maior quàm oportet, ſed non ſumma: in ſecunda eſt ſumma, ſeu in ſummo gradu. In tertia & quarta ſpecie eſt inordinatio ratione diuturnitatis; quæ in tertia quidem prouenit ex triſtitia; in quarta ex vehementi imaginatione vindictæ.

Nemeſius loco citato tres iræ ſpecies conſtituit. Primã vocat ὀργὴν & χολὴν, quam *excandeſcentiam* vocare poſſumus: eſtque nihil aliud quàm ira, principium & motum habens. Hæc primam & ſecundam ſpeciem Ariſtotelis complectitur. Secundam vocat μῆνιν παρὰ τὸ μένειν, quòd diu manet: quæ nihil eſt aliud quàm ira inueteraſcens, & *ſimultas* dici poteſt. Hæc pertinet ad tertiam Ariſtotelis. Tertiam vocat κότον ἀπὸ τοῦ κεῖσθαι, quòd vindictam repoſitam habeat: quæ eſt ira obſeruans occaſionem vlciſcendi, hæc *Inimicitia* vocari poteſt; & pertinet ad quartam Ariſtotelis. 30

Diuiſio Nemeſii & Damaſceni.

Poſſunt ſupradicti modi conſiderari vel vt habent initium, & veluti fundamentum in naturæ diſpoſitione: & ſic ſunt paſſiones, quæ per ſe moraliter nec malæ ſunt. vel vt proueniũt ex diſpoſitione voluntaria, aut aliquo modo à conſenſu volũtatis pẽdent: & ſic ſunt diſtincta peccata, habentia inordinationes ſpecie diſtinctas, vt rectè oſtendit Caietanus, & ſatis colligitur ex dictis. quod intellige de ſecundo, tertio, & quarto modo: nam primus & ſecundus non videntur ſpecie, ſed ſolùm ſecundùm magis & minùs diſtincti. 31

Quomodo ſint paſſiones, & quæ vitia.

Notandum Tertiò, Iram ſeu iracundiam poni à DD. vitium capitale; quia ordinariè plura alia ex eo naſci cõſueuerunt: idque duplici ratione. Primò, Ex parte obiecti, quod vindicta, habens ſpeciem iuſtitiæ: ratione cuius homines multa facere conſueuerunt. nam & appetitui naturali, vt eſt depulſio mali; & rationali, vt habet ſpeciẽ iuſtitiæ, eſt valdè conformis. Secundò, Ratione illius impetus, quo mentem ad multa inordinatè agẽda, & ad quiduis audendum vindictæ deſiderio præcipitat. Huius vitij D. Gregorius lib. 31. moralium ca. 31. recenſet has ſex filias: *De ira*, inquit, *rixa, tumor mentis, contumelia, clamor, indignatio, blaſphemia proferuntur.* Quarum ratio, iuxta D. Thomam, ſic accipi poteſt: Ira poteſt tripliciter conſiderari. Primò, Vt eſt in corde: ibi parit *indignationem* & *tumorem mentis*. *Indignatio* eſt, qua is, cui iraſcimur, contemnitur, & vilipenditur tamquam indignus à quo tale quid patiamur: *Tumor mẽtis* eſt quo ſeipſum iraſcens extollit, & alteri præfert. Facit enim ira vt is, qui offenſus eſt, ſe apprehendat vt magnum, & extollat; eum verò qui offendit, vt vilem, & contemnat. ſic animalia in ira intumeſcunt, & ſe extollunt. 32

Eſſe vitiũ capitale.

Filiæ iræ ſex.

Secundò, Vt eſt in ore; & ſic parit *clamorem, contumeliam, & blaſphemiam*. *Clamorem*, faciendo vt vocem extollamus, multa inordinatè & confuſè iactantes: *contumeliam*, iactando conuitia verborum in proximum, *blaſphemiam* contra Deum.

Tertiò, Vt procedit ad factum; & ſic parit *rixas*, ſeu *pugnas*, & quæ ex rixis ſequuntur, vulnera, homicidia, & cetera.

Notandum Quartò, Remedia iræ eſſe eadẽ, quæ ſunt adminicula ad manſuetudinem, de quibus dubit. 5. Inter omnia autem meritò Primum locum tenet conſideratio illa, qua perpendimus nobiſcum, quoties & quàm grauiter ipſi Deum poſt infinita ab eo percepta beneficia offenderimus, & tamen quòd exigua vel nulla ſatisfactione oblata cupiamus nobis ignoſci, & Deus promptè ignoſcat. Quantæ igitur impudentiæ erit, ſi fratri, qui nihil vel parùm beneficij à nobis accepit, exigua in nos peccanti non condonauerimus? Deus decem millia talentorum ad primam petitionem ſtatim nobis condonat: nos fratri pauca minuta nobis debenti non ignoſcemus? hanc conſiderationem proponit Dominus, Matth. 18. Secundum locũ tenet exemplum Chriſti, qui tot & tantas iniurias ab ijs, in quos tanta beneficia contulerat, ſuſtinuit: & ijſdem etiã veniam & pacem à Patre rogauit. Gregorius libro 5. moral. cap. 32. duos modos frangendæ iræ recenſet. *Primus*, 33

Remedia iræ.

inquit,

Digitized by Google

inquit, *eſt, vt mens ſolicita antequam quidlibet agere incipiat, omnes ſibi, quas pati poteſt, contumelias proponat, quatenus redemptoris ſui probra cogitans, ad aduerſa ſe praparet, &c. Secundus eſt, vt cùm alienos exceſſus aſpicimus, noſtra, quibus in alios exceſſimus, delicta cogitemus: conſiderata quippe infirmitas propria, mala nobis excuſat aliena, &c.*

Alterum extremum per defectum. Lentitudo.

34 Quod ad alterum extremum manſuetudini oppoſitum attinet, id proprio nomine caret; ſed dici poteſt *lentitudo*, vel *ſtupor*; vitium non ita frequens. Ariſtot. vocat *ἀοργησίαν*, quaſi dicas, *Inıraſcentiam*, vel iræ vacuitatem; nimirum cùm quis ita inſenſilis eſt mali & iniuriarum, ut non excitetur ad iram, quando etiam ſecundùm rectam rationem oporteret. Eſt autem id ſignum ſtoliditatis, iuxta Ariſt. quia tales non videntur habere ſenſum mali, aut apprehendere iniuriam. quod intellige, ſi id à ſtupore quodã naturæ proueniat: ſecùs, ſi philoſophica conſideratione, & exercitio comparatum; ut in aliquo fortaſſe è Stoica diſciplina, quæ omnem iram uult excluſam, & *ἀπάθειαν* profitetur.

Nõ eſt per ſe vitioſa.

35 Hæc tamen iræ vacuitas non eſt per ſe vitioſa. Sicut enim iraſci non eſt per ſe bonum: ita nec iræ motu vacare, aut eſſe ad iraſcendum ſtupidum, eſt malum. Poteſt tamen eſſe vitioſum, quatenus eſt cauſa, vt quis defectu iræ, & animoſitatis prætermittat aliquod officium iuſtitiæ, vel charitatis, ad quod erat obſtrictus; vt monere, corripere, caſtigare, retundere contumaces, occurrere malis, &c. In quibus etiam Dominus interdum ita vſus legitur; vt Mar. 3. *Circumſpiciens eos cum ira* & Io. 2. cùm eiecit uendentes è templo. Quando enim ad tale quid obligamur, ſi per ſe friget animus, & detrectat tamquam rem arduam, excitanda eſt ira, quæ addat calorem & audaciam, torpore illo excuſſo. Ea enim eſt humana conditio, vt ſine huiuſmodi ſtimulo & præſidio, ad ardua exequenda vix excitemur; nam ira eſt ſatellitium rationis; ſine ſatellite in Repu. mala non impediuntur. nec ſine ira ratio in homine contra malum ſtrenuè inſurgit. vnde in eiuſmodi euentis non excitare iram eſt vitioſum, & contrarium manſuetudini per defectum. manſuetudinis enim eſt non ſolùm iram comprimere, ſed etiam cùm opus eſt, excitare & aſſumere: quamuis hoc nomen magis compreſſionem inſinuet. Illa tamen iræ vacuitas non habet diſtinctam malitiam à malitia, quæ eſt in omiſſione officij debiti, cuius eſt cauſa: nam ſolùm eſt mala, quatenus in ea omiſſio debitæ actionis cenſetur volita.

DVBITATIO V.

De clementia & crudelitate.

D. THOM. Q. 157. & 159.

Diſtinctio clementia, & manſuetudinis.

36 CLEMENTIA eſt virtus manſuetudini affinis; nõ tamen eadem, iuxta D. Tho. Diſtinguitur enim obiecto formali, & materia proxima. Manſuetudo enim proximè verſatur circa iram: clementia circa vindictam externam. Illius officium eſt iræ imponere moderationem, & cum recta ratione conformitatem: huius verò diminuere, ſeu mitigare externam punitionem, quantum iuſtitiæ ratio patitur. Illa pertinet non minùs ad ſubditos & infimos quàm ad Superiores: hæc propria eſt virtus Superiorum & maximè Principum.

Obiectio.

37 Dices, Eiuſdem virtutis eſt moderari affectum internũ, & opus externum, ad quod ille affectus inclinabat. Eadem enim virtus temperantiæ, quæ concupiſcentias voluptatũ carnis refrænat, etiam vſum externum temperat: & eadem fortitudinis virtus, quæ timorem & audaciam moderatur, etiam fugam & aggreſſionem dirigit. Similiter liberalitas, quę diuitiarum cupiditatem, etiam externam largitionem moderatur. Idem cernitur in *φιλοτιμίᾳ* (prout eſt virtus circa honores mediocres occupata) magnanimitate, & magnificentia: ergo etiam virtus illa, quæ moderatur iram, nempè manſuetudo, etiam moderabitur externam punitionem, minuendo eam conſentaneè ſuo affectui, ac proinde non diſtinguetur à clementia. Confir. quia ira eſt cupiditas vindictæ & punitionis; atqui minuit cupiditatem uindictæ, hoc ipſo etiam externam uindictam, quæ ex illa cupiditate ſequitur, minuit.

Eſſe eumdem habitum.

Ob hoc argumentum uideri poſſet alicui idem habitus uirtutis, qui quatenus temperat iram, dicatur *manſuetudo*, quatenus uerò externam punitionem, *clementia*. Quæ ſententia confirmari poteſt; quia uterque, nimirum manſuetus & clemẽs, uidetur quærere in ſeipſo benignitatem quamdam & ſuauitatem affectus in proximum, (unde etiam uocantur lenes, & habitus eorum lenitas) & ex eodem affectu operari.

Reſponſio. Videri diſtinctos habitus.

38 Nihilominùs placet ſententia D. Tho. Vnde reſpondeo, Dupliciter fieri poſſe ut quis incitetur ad maiorem uindictam quàm conueniat.

Primò, Ex impetu iræ. Et hoc modo uindictam minuit manſuetudo; ut rectè probat argumẽtum. imminuta enim uindictæ cupiditate, ſequitur imminutio uindictæ. ſicuti imminuta concupiſcentia delectationum, ſequitur moraliter imminutio in ipſarum uſu externo.

Secundò, Ex conſideratione ſuæ poteſtatis, qua inclinatur ad intemperanter ea utendum: ita enim eſt humanum ingenium, ut delectetur oſtẽtatione poteſtatis, & aliorum ſub ſe depreſſione, & miſeria. Hoc modo mitigat punitionem clementia, quæ retinet animum ne tota poteſtate in uindicta inferenda utatur.

Spectãt diuerſa obiecta formalia.

Vnde patet has uirtutes diuerſas rationes formales ſpectare. *Manſuetudo* enim uindictam mitigat ne obtemperet iræ, & quia id conſentaneum animo iræ dominanti; *clementia* uerò, quia id conſentaneum & decorum homini, poteſtate in alium prædito. Decet enim in malis, pœniſque inferendis non uti tota poteſtate, ſed aliquid remittere, & infra meritum punire: ſicut è contrario in præmijs conferendis honeſtum eſt etiam ſuprà merita remunerare: ut benignitas præmio aliquid adijciat, & ſupplicio aliquid detrahat. Sic Deus dicitur punire citra condignũ, & ultra condignum præmiare. Cùm enim pœna ſit malũ, & præter Dei primæuam inſtitutionem, decet eam minui quantum ratio boni patitur. Et è contrario cùm pręmium ſit bonum, & ex primo Dei inſtituto ac intentione, decet illud augeri quantum iuſta proportio & bona gubernatio permittit.

Mala minuenda, quia citra naturam.

Definitiones clementia.

39 Ex his facilè intelligas quid ſit clementia. Seneca libro 2. de clementia, cap. 3. ſic definit, *Clementia eſt temperantia animi in poteſtate vlciſcendi: vel lenitas Superioris aduerſus inferiorem in conſtituendis pœnis.* Et infrà: *Clementia*, inquit, *eſt moderatio, aliquid ex merita ac debita pœna remittens.*

Tria ad clemẽtiam requiſita.

Quæ definitiones idoneæ ſunt, & inſinuant tria ad clementiam, ut in actum externum exire poſſit, requiri. Primò, Poteſtatem puniendi; quæ tantùm reperitur in Superioribus: unde hæc uirtus eſt propria Superiorum, & maximè Principum, qui pœnas legibus definitas poſſunt mitigare.

Secundò, Vt mitior pœna irrogetur, quàm iure irrogari poſſet. Eſt enim clementia quædam gratia, & condonatio, non perfecta, (diſtinguitur enim à uenia) ſed ex parte, ita ut iuſtitiæ uindicatiuæ officium non excludat, ſed ſolùm aſperitatem nonnihil mitiget.

Tertiò, Vt id proueniat ex animi lenitate; qua fit ut quis proximo benignè afficiatur, eiuſque commodis faueat, incommoda abhorreat. Itaque ſi quis pœnam ſonti mitiget inductus pecunia, uel amicitia, uel timore; non erit formale officium clementiæ: quia non ex affectu huius uirtutis, ſed ex alio motiuo id facit. dicetur tamen actus clemẽtiæ, quia ratione materiæ ad hanc uirtutem pertinet.

Motiua clementia. 1. Exemplum Dei.

40 Porrò quæ ad clementiam moueant, pręcipua ſunt iſta. Primum, Exemplum Dei, in quo maximè hæc uirtus elucet. quàm exigua pœna finit in hac uita innumerabilia peccata lui, quorum ſingula æternos cruciatus merebantur? vnde meritò Pſalm. 144. *Suauis Dominus vniuerſis, & miſerationes eius ſuper omnia opera eius.* & Sap. 11. *Parcis omnibus, quoniam tua ſunt Domine, qui amas animas. O quàm bonus & ſuauis eſt Domine ſpiritus tuus in omnibus!* In futura vita etſi ſummam ſeueritatem exerceat, quatenus de pœna ſtatuta nihil remittit; in eo tamen eſt aliquid clementiæ, quòd minorẽ ſtatuit quàm iure potuiſſet, non continens in ira miſericordiam ſuam; vt communiter Theologi tradunt.

2. Miſeria delinquentis.

Secundum eſt, Conſideratio modi, quo peccatum commiſſum eſt; vt ſi perpetratum ex aliqua ignorantia, vel paſſione; quò pertinet, ſi ex paupertate, ex praua inſtitutione,

ne, ex graui tentatione, ſi iniuria prouocatus, ſi ex ebrietate vel inconſideratione. hæc enim omnia apta ſunt flectere animum ad clementiam, & ad mitiora in pœna ſtatuenda.

Tertium, Cogitatio illa, qua quiſque apud ſe ſtatuere debet, ſimilia vel grauiora fortaſſe ſe perpetraturum fuiſſe, ſi diuina gratia deſtitutus, & in ſimilibus occaſionibus deprehenſus fuiſſet. nullum enim peccatum facit homo, quod non faceret alius homo, niſi iuuaretur ab eo, per quē factus eſt homo, vt quodam loco D. Aug. ait.

Quartum eſt, Clementiæ fructus: conciliat enim Principi amorem ſubditorum, præſtat ei ſecuritatem, & confirmat regnum. Vnde Prouer. 28. dicitur: *Miſericordia & veritas cuſtodiunt regem, & clementia roboratur thronus eius.* E contrario crudelitas alienat animos, parit odia, & inimicos plurimos, a quibus aſſidua pericula & euerſio ſtatus impendent. *Sicut enim præciſæ arbores plurimis ramis pullulant: ita Principis crudelitas auget numerum inimicorum*, vt rectè quodam loco dixit Seneca.

41 *Quando vtendum ſeueritate. 1. In militia.* Aduerte tamen, quibuſdam euentis bono publico magis expedire *ſeueritatem* quàm clementiam. Eſt autem *ſeueritas* inflexilis animi rigor, nihil de merita vel ſtatuta pœna remittens. Hac vtēdum, Primò, *In militia*: hic enim omne erratum capitale eſt, propter publicum periculum. vnde exactè diſciplina ſeruanda, vt ſi ſemel peccatum fuerit, ſaltem non contingat ſecundò; vt quidam ait: quod abſque rigore fieri non poteſt. Accedit, quòd illa hominum colluuies, niſi ſeueritate & præfractis imperijs regi nō poſſit. Refert in hanc ſententiam nonnulla Valerius Maxim. l. 2. c. 2. & l. 6. c. 3. & Lampridius in Alexādro Seuero. ſed in primis memorabilis fuit ſeueritas diſciplinæ militaris in Aureliano Imperatore, quæ ita militi formidoloſa erat, vt poſt vnam caſtrenſem animaduerſionem nemo ſub eo deliquerit amplius. Illius epiſtola ad Tribunum militum, quem præſidio præfecerat, talis extat. *Disciplina militaris.* *Si vis Tribunus eſſe, imò ſi vis viuere, manus militum contine. Nemo pullum alienum rapiat, ouem nemo attingat, vuam nullus auferat, ſegetem nemo deterat: oleum, ſalem, ligna nemo exigat: ſua quilibet ſit annona contentus. Hoſtis præda, non prouincialium lacrymis diteſcant: arma deterſa ſint, calceamenta fortia: noua veſtis veterem excludat; ſtipendium habeat in baltheo, non in popina.*

2. In præfectos. Secundò, In præfectos & miniſtros iuſtitiæ, præſertim qui muneribus corrupti iuſtitiam peruertunt, & ius omne venale habent. Hi enim poteſtate publica, qua, tamquā ſacroſancta, caſtiſſimè vti deberent, abutuntur ad oppreſſionem innocentum, & priuatum compendium. Huius ſeueritatis præclarum exemplum refert Herodotus in Terpſichore, ſeu lib. 5. & Valerius Maximus lib. 6. c. 3. attingit: *Otanem*, inquit Herodotus, *Darius Rex, oræ maritimæ præfecerat. Huius patrem Siſamnem vnum è regijs Iudicibus, quòd iniuſtè ob pecuniam iudicaſſet, Rex Cambyſes, qui ante Darium fuit, interemit, interemptoq́; detractum corium in lora concidit, quibus tribunal, in quo ille ſedens iudicarat, intendit, ibidemq́; filium eius Otanem ſedere Iudicem iuſſit, atque in memoria habere, in quo tribunali iudicaret.*

Tertiò, Cùm populi ingenium eſt malignum & refractarium, ita vt in officio aliter contineri nequeat. ob hanc cauſam tota lex vetus, cuius ipſe Deus erat auctor, & qua populum Iudaicum regi volebat, erat ſeuera, & acres pœnas infligebat, vt pro adulterio, pro violatione Sabbati, pro eſu panis fermentati tempore paſchatis, &c. pœnam mortis: quia populus ille duræ ceruicis erat, vt Scriptura loquitur. Item quando crimen ex pura malitia commiſſum: tunc enim clementiam non meretur. Denique ſeueritate vtendum, quando id magis iudicatur expediens vel ad emendationem delinquentis, vel certè ad publicam diſciplinam ſanciendam: hic enim eſt finis punitionis: ac proin de menſura vindictæ hinc capienda. finis enim eſt menſura eorum, quæ ſunt ad finem. alioquin decet vt animus ex ſe propenſior ſit ad clementiam, eamque adhibeat, quando bonum publicum, vel correctio delinquentis aliud non poſtulat.

42 *Vitia oppoſita clementiæ.* *Clementiæ* opponuntur duo extrema, *Crudelitas* per exceſſum, & *Nimia lenitas*, per defectum. *Crudelitas* nihil eſt aliud quam atrocitas animi in exigendis pœnis. Sicut enim clementia minuit pœnam quantum ratio permittit: ita crudelitas illam ſupra iuſtum modum exaggerat; idque ex animi quadam aſperitate, malo alterius minime compatientis.

Supponit hoc vitium in opere ſuo poteſtatem puniendi, ſiue legitimam, ſiue vſurpatam. nam in eo cōſiſtit quòd in vſu illius poteſtatis modus excedatur, dum pœna maior infligitur quàm culpa meretur. Secundò, Supponit etiam cauſam, nimirum iniuriam, quæ vindicetur, aut delictum quod puniatur. Vnde Seneca lib. 2. de clementia c. 4. *Illos*, inquit, *crudeles vocabo, qui puniendi cauſam habent, modum non habent. Sicut in Phalari, quem aiunt non quidem in homines innocentes, ſed ſuper humanum ac probabilem modum ſæuiſſe.*

Crudelitas enim eſt exceſſus in pœnis exigendis: pœna autem delictum vel ſpeciē delicti ſupponit. ita crudelitas propriè reſpicit ad aliquam culpam, & prætendit ſpeciem quamdam iuſtitiæ.

Dices, Quidam non exigunt pœnas, crudeles tamen videntur, tamquam qui ignotos homines & obuios non in compendium, ſed occidendi cauſa occidunt; nec interficere contenti, ſæuiunt, vt Buſiris ille, & Procruſtes, & piratæ, qui captos verberant, & in ignem viuos imponunt: ita Seneca obijcit. 43 *Obiectio.*

Reſpondeo cum eodem Seneca, Tales non tam eſſe *crudeles* quàm *feros*, & vitium eorum *feritatem*, cui voluptati eſt ſæuitia. Sicut enim immanes belluæ dilaniant homines, & ea re delectantur, nullam iuſtitiæ aut rationis ſpeciem attendentes, ſed ſolam voluptatem paſtus: ita qui nō vindictæ cauſa (quæ aliquam iuſtitiæ imaginem præfert) cruciatus inferunt, ſed quia tormentis & ſanguine humano delectantur, meritò dicūtur *feri*, & ſæui, vtpote belluis quàm hominibus affectu & truculenta morum ſimiliores. tales ſe præſtant quidam hæretici in catholicos, præſertim ſacerdotes, inuſitatis ſupplicijs eos afficientes, non vt puniant aut vindicent aliquam iniuriam, (quæ enim iniuria eſt antiquam religionem toto orbe diffuſam, & tot ſæculis florentem colere.) ſed vt animum tormentis & ſanguine eorum expleant. Latronum ſæuitia qui propter cōpendium homines torquent & occidunt magis ad feritatem, quàm ad crudelitatem referēda eſt: quia non vindictæ aut punitionis cauſa id faciunt, ſed ſui commodi, ſicut immanes feræ, quæ ob paſtum occidunt. *Reſp. Feritas.*

Alterum extremum clementiæ oppoſitum eſt *nimia lenitas*. Hæc inconſultè pœnam mitigat, vel omnino remittit, etiam cùm bonum delinquētis, & exemplum aliorum aliud requirit: vitium non minùs Reip. pernicioſum quā crudelitas. Inde enim criminoſi, & turbatores pacis publicæ inualeſcunt. vulgò tamen *clementia* vocatur, cū potiùs crudelitas ſit in Remp. quàm clementia in priuatos. Prouenit hoc vitium ex nimia alieni mali compaſſione; cū fortuna & calamitas, quam patitur, non cauſa ſpectatur. hanc Seneca vocat *miſericordiam*, nomine non ſatis in eum ſenſum, præterquam apud Stoicos, vſitato. poteſt etiam prouenire ex naturæ quadam lentitudine & ſtupore, culpæ magnitudinem non percipiente; de quo ſup. dub. 4. deniq; ex amore alicuius commodi vel timore incommodi. vt cū Iudex muneribus corruptus, vel metu officij amittēdi impuniis ſontibus parcit, quamuis hic non tam ſit vitium nimiæ lenitatis, quàm auaritiæ vel ambitionis. 44 *Nimia lenitas.*

DVBITATIO VI.

Quid modeſtia, & quæ eius ſpecies.

D. THOM. Q. 160.

MODESTVS vocari ſolet, qui intra modum & limites ſui ſtatus, ingenij, & fortunæ ſe continet, ſuo moduloq́; contentus. Vnde *modeſtia* eſt virtus, qua quis hāc mediocritatem in ſe amat & præſtat, motus ſuos internos & externos, & omnem rerum ſuarum apparatum, intra menſuram ſibi congruam coercens. Hinc patet modeſtiam eſſe affinem & annexam temperantiæ. Sicut enim temperantia moderationem adhibet in ijs in quibus difficillimū eſt adhibere, nimirum in delectationibus tactus; ita modeſtia in alijs quibuſdam modum ponit, vbi id minùs quidem eſt difficile, tamen ad rectè præſtandum opus eſt virtute. Diuus Thom. huius virtutis quatuor ſtatuit ſpecies; *humilitatem, ſtudioſitatem, modeſtiam motuum exteriorum,* 45 *Modeſtia.*

rum, & modeſtiam externi apparatus. Moderatis enim delectationibus carnis per *temperantiam*; & impetu iræ per *manſuetudinem*; quatuor ſupererant, quę potiſſimùm moderatione quadam, & intra certos limites reſtrictione egere videbantur. inter quæ Primum eſt, motus animi ad excelſa, ad quem coercendum eſt *humilitas*. Secũdũ, nimium deſiderium cognitionis, præſertim curioſæ: hoc refrænat *ſtudioſitas*. Tertium: Motus & geſtus externi corporis hos componit *modeſtia morum*. Quartum, Externus cultus & apparatus in veſtibus, conuiuijs, ſuppellectili: hunc moderatur alia quædam modeſtiæ ſpecies, quæ *modeſtia cultus* dici poteſt.

DVBITATIO VII.

Quid ſit humilitas, & quod eius officium.

D. THOM. quæſt. 161.

46 *Humilitas duplex.*

HVMILITAS ab humo dicitur, quia per illam ad ima, & veluti ad humum vſque deprimimur. Dupliciter autem id fieri poteſt.

Primò, Si contra voluntatẽ ab alio depreſſus ſit; & hoc modo humilitas eſt pœna: ſieque dictum eſt, *Omnis qui ſe exaltat, humiliabitur.*

Humilitatis definitiones.

Secundò, Si quis ſua ſponte ex conſideratione ſuorum defectuum ſe deprimat; & hoc modo eſt virtus quæ varijs modis definiri poteſt. D. Thom. art. 1. ad 1. *Humilitas,* inquit, *eſt virtus, qua quis defectum ſuum conſiderans, ſe in infimis ſecundùm modum ſuum continet* Idem ad 2. *Eſt laudabilis ſui ad ima deiectio.* Ioãnes Rusbrochius lib. de præcipuis virt. cap. 1. *Humilitas eſt animi demiſſio, id eſt, interna quadam & profunda cordis & animi coram celſiſſima Dei maieſtate inclinatio & ſubmiſſio* Aptiſſimè D. Bernardus lib. de gradibus humilitatis in principio, *Humilitas eſt virtus, qua quis veriſſima ſui cognitione ſibi ipſi vileſcit.*

47 *Supponit notitiam ſui ſuì. Quo modo illa notitia habeatur.*

Ex quibus patet, humilitatem ſupponere cognitionem ſui, id eſt, ſuæ imperfectionis ſuique defectus. Hæc *ſui cognitio* comparatur, dum quis ſe coram Deo & Angelis cõſtituens, conſiderat qualis ſit tum animo, tum corpore: quàm ignorans, quam ad malum pronus, ad bonũ lentus & infirmus, quam rebus infimis addictus, quàm leuis & inſtabilis: quantis peccatis obnoxius, quantis miſerijs ſubiectus, quam in Deum ingratus: præterea ſe ex ſe nihil boni habere, nihil poſſe, nihil eſſe: ſua omnia aſſiduè à diuina bonitate pendere, ſicut imago in ſpeculo pendet ab obiecto; ſicut pondus ſuſpenſum in aere a manu tenentis, ſicut lumen à ſole; & ſicut vmbra à corpore; denique ſine aſſiduo Dei influxu ſe in nihilum ruere.

Dixi, Coram Deo hanc conſiderationem faciendam; *quia ad illud lumen veritatis conſtitutus homo, ſe ipſum & ſine diſſimulatione inſpicit, & ſine palpatione dijudicat,* vt inquit D. Bernardus ſerm. 42. in Cantica. Sicut, vt quis næuos omnes ſui corporis perſpectos habeat, ſeipſum ſoli exponit, vt in eius lumine omnia detegantur.

48 *Actus humilitatis.*

Hac cognitione poſita in intellectu, ſequuntur in volũtate multi affectus & motus; qui ſunt humilitatis actus & functiones.

Primò, Vilipenſio & cõtemptus ſui, per quem ſe, quoad ea, quæ ex ſeipſo habet, nihil æſtimet.

Secundò, Reputat ſe omnibus Dei donis indignum, & ad omnia ineptum: idque ſine falſitate, vt docet D. Thomas art. 6. ad 1. Talis enim reuerà eſt ſecundùm ea, quæ ex ſeipſo habet.

Tertiò, Hinc ſequitur, vt veritatis amore impulſus, non cupiat ab alijs magni æſtimari, honorari, vel laudari: quia videt id ſibi non congruere, ſed ei à quo omne bonum accepit. Vnde cum Apoſtolo dicit; *Regi ſæculorum immortali & inuiſibili ſoli Deo honor & gloria.* non enim imago vel pictura laudem meretur, ſed pictor: nec olla, ſed plaſtes.

Quartò, Quantum in ipſo eſt, deſiderat etiam vilis haberi, & ab alijs contemni. talem enim cupit ſe ab alijs iudicari & æſtimari, qualem ſe veritatis ſententia, & in oculis Dei nouit eſſe. Vnde D. Bernardus ſerm. 16. in Cantica; *Verus humilis vilis vult reputari, non humilis prædicari: gaudet contemptu ſui, hoc ſolo ſanè ſuperbus, quòd laudes contemnat.* Dixi, *quantum in ſe ipſo eſt,* quia non ſemper expedit vt alij noſtros defectus nouerint, aut nihil æſtiment, propter ædificationem, & fructum aliorum: vt D. Bernardus ſerm. 24 in Cantica notat.

Quintò, Cùm videt ſe magni fieri vel honorari, dolet; nec illum honorem in animo ſibi attrahit, imò nec admittit, niſi fortè ratione officij aut doni, quod habet; & ita illum in Deum, ſaltem implicitè, refert.

Sextò, Conferendo ſe alijs, cenſet ſe omnibus viliorem & deteriorem: cõſiderat enim ſe iuxta ea, quæ ex ſeipſo hẽt; alios verò ſecũdũ ea, quæ ipſi ex Deo; & ſic illos ſibi præponit; vt benè D. Tho. art. 3. declarat. Hoc enim eſt ingenium humilitatis, in ſe intueri ſua mala, in alijs, eorum bona. Sicut è contrario ſuperbiæ indoles eſt, intendere in ſua bona, & in aliorum mala. quiſque autem ſecundum ſua eſt deterior quàm ſint alij ſecũdùm ea, quæ ſunt Dei; vt benè docet Anſelmus lib. de ſimilitudinibus cap. 109. & D. Thomas art. 6. ad primum, & Caietanus ibidem contra Martinum.

Septimò, Subijcit ſe Deo veluti infimum mancipium, vel potiùs, ſicut teſta figulo, & opus ſuo factori, vt de ſe diſponat pro ſuo beneplacito in omnibus, præſertim quæ ad hanc vitam pertinent: verbi gratia, quod ad paupertatem vel diuitias, ſanitatem vel morbum, infamiam vel gloriam; mortem vel vitam attinet. vnde 1. Petri 5 *Humiliamini ſub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore viſitationis.*

Octauò, Subijcit ſe hominibus propter Deum, ſinens ſe ab illis tamquam inſtrumentis Dei gubernari Vnde 1. Petri 2. *Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deũ, ſiue Regi, quaſi præcellenti &c.*

Nonò, Denique in externis rebus & functionibus, quãtum in ſe eſt, amplectitur ſemper id, quod eſt abiectius, & minus honoratum. v. g. locum inferiorem in conſeſſibus, latus ſiniſtrum in congreſſibus, ſocios ſimpliciores, officia vulgò minus honorata, veſtes, ſuppellectilem, &c. In vſu tamen externo debet habere rationem decori & officij, quod petit, vt antè dictum eſt. Hæ ſunt actiones humilitatis, & hoc ferè ordine ad ipſam virtutem comparantur, ab eaque procedunt.

Notandum eſt, à D. Bernardo ſermone 42. in Cant. duplicem humilitatem diſtingui, alteram iudicij, quæ adhuc imperfecta eſt: alteram affectus, quæ perfecta. Iudicij humilitas eſt, qua quis ſeipſum ad lumen veritatis intuẽs agnoſcit ſuam vilitatem, & ſe coram Deo demittit; non tamen vult ab alijs vilis haberi aut contemni, ſed potiùs magni æſtimari & honorari dicitur *iudicij*, nõ quod nullo modo tranſeat ad effectum; (demittit enim ſe in abſcondito coram Deo) ſed quia non ita efficaciter tranſit, vt ſicut ſe vilem iudicat, ſic quoque ab alijs vilis haberi cupiat. vnde potiſſimùm in iudicio remanet. Affectus humilitas eſt, qua quis etiã ab alijs talem ſe haberi cupit, qualem ſe coram Deo cognoſcit. De his ita Bernardus loco citato: *Eſt humilitas, quam nobis veritas parit, & non habet calorem; & eſt humilitas, quam charitas format & inflammat: atque hæc quidem in affectu, illa in cogitatione conſiſtit. Etenim tu, ſi temetipſum intus ad lumen veritatis & ſine diſſimulatione inſpicias & ſine palpatione dijudices, non dubito quin humilieris & tu in oculis tuis, factus vilior tibi ex hac vera cognitione tui: quamuis necdũ fortaſſe id eſſe patiaris in oculis aliorum. Eris igitur humilis, ſed de opere interim veritatis, & minimè adhuc de amoris infuſione. Nam ſi veritatis ipſius, qua te tibi veraciter atque ſalubriter demonſtrauit, ſicut ſplendore illuminatus, ita amore affectus fuiſſes: voluiſſes procul dubio, quòd in te eſt, eamdem de te omnes tenere ſententiam quã ipſam apud te veritatem habere cognoſcis,* Et infrà, reprehendit eos, qui ſolam iudicij ſeu veritatis humilitatem habent. *Pondus: inquit, & pondus, abominatio eſt apud Deũ. Quid enim? Tu te deprettiaris in ſecreto apud teipſum, veritatis trutina ponderatus: & foris alterius pretij mentiẽs, maiori te pondere vendis nobis quàm ab ipſa accepiſti? Time Deum; & noli hanc rem peſſimam facere, vt quem humiliat veritas, extollat voluntas: hoc enim eſt reſiſtere veritati, hoc pugnare contra Deum, &c.*

49 *Duplex humilitas. Iudicij.*

Humilis de opere veritatis & de charitate veritatis.

Dices Primò, Humilitatis eſt cohibere affectum, ne feratur ad excelſa ſupra conditionem & proportionem hominis. atqui idem præſtat magnanimitas: ergo non videtur 50

di-

Obiectio 1. An diſtinguatur à magnanimitate. Reſp. diſtingui à magnanimitate. Ob hoc argumentum Martinus ponit humilitatem virtutem reipſa non diſcrepantem à magnanimitate. ſed fallitur, vt rectè oſtendit Caietanus. Primò, Quia virtutes ex principalibus functionibus ſuis diſtinguendæ ſunt: atqui principalis functio *magnanimitatis* eſt, non coercere affectũ, ſed impellere ad ardua & magna, quibus homo eſt dignus; ſecũdario aũt retrahit ab his, quæ dignitatem ipſius ſuperant. *Humilitatis* aũt primarium munus eſt implere, ſed retrahere animum inordinatè ad excelſa tendentem, & intra ſuam menſuram coercere, vt ijs, quæ hominis vtilitati cõgruunt, acquieſcat. Itaque hæ virtutes contrario modo procedunt; magnanimitas impellendo ad ardua, quæ ſua difficultate animum abſterrent, & deſperationem injiciunt: humilitas retraendo à magnis, quæ ſplendore & excellentia ſua animum alliciunt. Itaque ad quod magnanimitas affectum impellit, ab eo humilitas retrahit, licèt ſub diuerſa ratione. Deinde etiamſi magnanimitas ſecundariò à quibuſdam animum retrahat, à quibus retrahit etiam humilitas, ſub alia tamen ratione formali id facit. Illa enim retrahit animũ à quibuſdam excelſis, quatenus ſuperant proportionem, quam habet homo ad illa ex parte donorum Dei: (non enim vult magnanimus maiora quàm ipſi ratione donorum, quibus præditus eſt, congruant) hæc verò retrahit animum ab omnibus excelſis, quatenus ſuperant proportionem, quam habet homo ex parte ſui. Ratio itaque coercendi & trahendi animi eſt diuerſa, nimirum exceſſus obiecti reſpectu eius, quod homo habet à Deo: & exceſſus obiecti reſpectu eius. quod homo habet ex ſeipſo. Hunc reſpicit humilitas, illum magnanimitas. Vide Caietanum art. 1. ad ſecundum.

Dices Secundò, Si humilitas coercet affectum ne feratur ad aliquid, quod eſt ſupra proportionem & menſuram 51
Obiectio 2. An humilitas impediat magnanimitatem. hominis, quam ex ſeipſo habet: ergo non permittet hominem quidquam magni agere, conari, vel appetere; quia omne bonum ſuperat hanc proportionem: ac proinde impediet præcipuam functionem magnanimitatis.

Reſp. Reſpondeo, Non poſſe hominem quidquam appetere, vel conari, tamquam ipſe per ea, quæ præciſè ex ſe habet, eo ſit dignus, aut illud poſſit efficere: poteſt tamen, quatenus per id, quod accepit à Deo, ſufficientem ad illud proportionem habet. Hinc fit vt is, qui ex ſe eſt humillimus,
Summè humilis eſt ſummè magnanimus. ex dono Dei ſit ſumme magnanimus. Etſi enim ex ſe nihil poſſit, nulloque bono aut honore dignus ſit; tamen ex dono & auxilio Dei plurima poteſt, (iuxta illud Apoſtoli: *Omnia poſſum in eo, qui me confortat*) & maximis bonis, honoribuſq; dignus eſt & ſe dignũ iudicat. Declarat hoc Gregorius lib. 6. in 1. Regum cap. 3. explicans illa verba ca. 16. *Adhuc reliquus eſt paruulus & paſcit oues. Meritò,* inquit, *paruulus iſte dicitur oues paſcere, quia electus quiſque humilis eſt, & ſterilis non eſt: quia quotidie magna agit, ſed de ſe magna non ſentit. Meritò ergo non ſolùm paruulus, ſed paſtor aſſeritur; quia qui verè humiles ſunt, foris ſe deijciunt, ſed per internam ſocietatem in ſummis & aternis paſcuis immorantur: nam ſcriptum eſt; Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Qua autem gratia, niſi vt ſumma videant & cognoſcant, cognoſcant & diligant, atque ad ipſa delecta quaſi fortes & pingues currãt.* Idem cernitur in omnibus beatis. ſunt enim & ex ſe humillimi, & ex donis Dei ſummè magnanimi. Imò nulli ſunt magis magnanimi quàm illi, qui verè ſunt humiles. Cùm enim non ſuis viribus, ſed Dei tantùm auxilio, cui ſe penitus ſubiecere, nitantur, eiuſque omnipotentiam & bonitatem aſſiduè cogitent; nihil eſt quod hac ratione illis poſſibile aut valdè arduum appareat: ac proinde etiã quidvis aggredi, cùm honor Dei poſtulat, non dubitant. Exẽplo nobis ſunt maximi quique Sanctorum, in primis Apoſtoli, qui ſtupenda, Deo confiſi, ſunt aggreſſi, & perfecerunt. Itaque humilitas non reddit ſegnem, aut timidum, aut puſillanimem, ſed ad veram animi magnitudinem diſponit. mundi magnanimitas, quia ſuis viribus nititur, ſuperbia potiùs eſt, quàm magnanimitas.

Ex dictis colligi poteſt, Primò, Fundamentum humili-
52 taris eſſe notitiam ſui, quæ vt ſit perfecta, poſtulat etiam
Fundamentum humilitatis. cognitionem Dei; vnde fit vt coniunctiſſimæ ſint humilitas & charitas: ſicut cognitio ſui & cognitio Dei non poſſunt à ſe inuicem ſeparari. humilitas enim ſequitur cognitionem ſui, charitas cognitionem Dei. Itaque rectè dictum à D. Auguſtino: *Nouerim te, nouerim me; vt amem te, & contemnam me.*

Secundò, Hanc virtutem eſſe non in intellectu ſed in voluntate. Inclinat enim voluntatem vt ſe intra menſuram ſui ſuppoſiti contineat, nec ad aliquid per motũ ſpei vel deſiderij ſupra illam feratur.

Tertiò, Obiectum huius virtutis eſſe id, quod congruit noſtræ vilitati. hoc enim eſt quod per humilitatem *Obiectum humilitatis.*
& interiùs appetitur, & exteriùs agitur.

Dices hoc non eſſe appetibile. eſſe enim vile probroſum, non eſt bonum neque laudabile, ac proinde non po- 53
teſt eſſe obiectum virtutis; quod debet eſſe honeſtum & honore dignum. Hæc res non videtur ſatis à Doctoribus explicata. *Obiectio.*

Reſpondeo tamen, Id, quod vile eſt, nõ eſſe quidem per ſe expetendum, aut honeſtum; poſſe tamen ſub alia conſideratione, honeſti rationem induere. Primò, Si ſpectetur vt eſt congruens noſtræ conditioni: honeſtum enim eſt amplecti ſibi congruentia. In hac tamen congruentia non conſiſtit totum bonum & honeſtum humilitatis. non enim per ſe eſt magnæ laudis vilem vilia amplecti, quòd hæc ipſi congruant. Itaque adhuc vlterior ratio formalis requiritur, reſpectu cuius prior illa ſe habeat inſtar fundamenti quaſi materialiter. *Reſp. Quo modo illud obiectum ſit expetendũ & honeſtum:* Secundò igitur, Id, quod vile eſt, ſeu amplecti vilia, poteſt honeſti rationem induere vt eſt profeſſio quædam ſeu teſtificatio noſtri nihili, qua profitemur nos ex nobis nihil boni habere, nihil poſſe, nihil eſſe: & conſequenter omne bonum noſtrum eſſe ex Deo, ad ipſum veluti auctorem omnia referenda, in ipſum omnem laudem & honorem, qui nobis tribuitur, refundendum. Hoc ipſo enim quo noſtram vilitatem profitemur, tacitè etiam ſignificamus omne bonũ noſtrum Deo aſſignãdum. Sub hac igitur ratione vilia & probroſa ſunt obiectum humilitatis, quatenus nimirum per illa noſtram ſortem, & tacitè diuinam in nos benignitatem teſtamur: quod ſanè honeſtum eſt, & valdè laudabile; tum quia eſt profeſſio veritatis, maximè in vita neceſſariæ: iuxta illud, *Noſce teipſũ:* tum quia id redundat in honorem Dei, vt dictum eſt.

Quartò, Hinc patet, humilitatem ſic rectè definiri: *Humilitas eſt virtus inclinans nos, ad noſtram vilitatem ſignis vel factis profitendam. Signis* ſiue internis, ſiue externis, vt locutione ſpirituali, vel corporali, ſubmiſſione corporis, proſtratione humi, genuflexione, &c. Factis, vt humilibus obſequijs, humili loco, humili ſodalitio, &c. 54

Nec obſtat, quòd humilitas non ſolùm inclinet in hanc profeſſionem, vt procedit ab ipſius ſuppoſito, ſed etiam amet illam vt procedit ab alio, & auerſetur quod illi eſt contrarium. (humilis enim non ſolùm ſe vilipendit, & varijs modis ſuam vilitatem teſtatur, ſed etiã gaudet & amat contemni ab alijs, & laudari dolet) Hoc, inquam, non obſtat: quia virtus bonum ſui obiecti amat non ſolùm in ſuo ſuppoſito, ſed etiam in quouis alio, vbicumque illud inuenerit, quamuis primariò in illud inclinet, vt à proprio ſubiecto procedit.

Iuxta hanc definitionem facilè eſt omnes ſupradictos actus humilitati aſſignare, & oſtendere quomodo ab ea procedant. in omnibus enim illis eſt profeſſio ſuæ vilitatis, vel certè inclinatio & amor in illam, iuxta modũ nũc explicatum.

Quintò, Colligitur humilitatem & virtutem valdè excellentem. Primò, Quia inclinat ad ſubijciendum nos Deo in omnibus, & noſtris ſuperioribus tamquam Dei in- 55
ſtrumentis. Cùm enim inclinet generatim ad omnia, quibus noſtram vilitatem teſtamur, maximè inclinat in hanc ſubiectionem, per quam vniuerſaliùs noſtrum gradum *Excellẽtia humilitatis.*
profitemur. Hoc modo intelligẽdus eſt D. Thomas art. 4. cùm excellentiam humilitatis in eo conſtituit, *quòd ordinationi iuſtitiæ legalis faciat hominem benè ſubiectum in vniuerſali quantum ad omnia: cum qualibet alia virtus moralis id faciat ſolùm quãtum ad aliquam materiam ſpecialem.* Secundò, Quia, vt dictum eſt, eo ipſo, quo profitemur noſtram vilitatem, & nihil boni nos habere ex nobis, implicitè teſtamur omne bonum noſtrum eſſe à Deo; & ita Deum honoramus.

Itaque humilitas inclinat ad quoſdam actus, qui tacitẽ continent religionem, cùm implicitè Deum honorent; etſi non ex formali affectu religionis procedant. ſicut enim actus Religionis primariò & formaliter cõtinent pro

ſeſ-

Digitized by Google

ſeſſionem diuinæ excellentiæ, ſecũdariò verò & quaſi materialiter profeſſionem noſtræ vilitatis, & vt ita dixerim, infirmitatis: ita è contrario præcipuus actus humilitatis (qui eſt vilipenſio ſui & veluti annihilatio coram diuina maieſtate) continet formaliter & primariò profeſſionem noſtræ vilitatis; ſecundariò verò & ex conſequenti, profeſſionem diuinæ excellentiæ. Tertiò, Denique ſignum excellentiæ virtutis huius eſt, quòd Philoſophi eam non agnouerint. Non enim intellexerunt, niſi forte perpauci, quo modo homo nihil ex ſe boni, ſed ſolùm defectum & malum habeat: & quo modo omne bonum ex liberali Dei munere dependeat.

Aduerte tamen, hanc virtutem non eſſe præſtantiorem
56 theologicis; quia hæ proximè nos Deo coniungunt, neque religione; quia præſtantius eſt Deum colere, eique honorem & reuerentiam exhibere, quam ſuam abiectionem profiteri, & cohibere ſe ab inordinato affectu excellentiæ. Ob eamdem cauſam non eſt præſtantior obediẽtia, quia hæc benè ordinat affectum ad totam legem, illum legi conformans. neque Iuſtitia legali, quia vel hæc non diſtinguitur ab obedientia, vt ſupra lib. 2. cap. 1. dubit. 3. oſtẽſum eſt: vel ſi diſtinguitur, reſpicit bonum commune, & ad omnia, quæ ad bonum commune pertinent, rectè nos ordinat. Humilitas verò non conformat nos formaliter legi; neque intendit bonum commune, ſed facit hominẽ benè ſubiectum Superiori, & ordinationi tum legis tũ Iuſtitiæ legalis, ut D. Thomas ar. 5. in corp. indicat. Eſt tamen præſtantior fortitudine & temperantia, vt docet Caiet. art. 5. ſub finem. ex ſententia D. Thomæ; quia in illa maius bonum rationis cernitur. reddit enim humilitas hominem ſubitum & patulum bono rationis, non in hac uel illa materia, ſed uniuersè: quod eſt præſtantius quàm rectè ſe habere circa pericula mortis uel voluptates tactus. Ob eamdem rationem videtur etiam præſtantior Iuſtitia particulari, etſi Caietanus diſſentiat. Notandum tamen has uirtutes non poſſe exactè inter ſe comparari, cùm habeant proprias excellentias diuerſorum generum, quibus ſe mutuò excedunt, & exceduntur. unde quæ una ratione uidetur præſtantior, altera eſt inferior.

Comparatio eius cum alijs virtutibus

Incitamenta humilitatis præcipua ſunt tria. Primum,
57 Ratio ueritatis. hæc enim ſi ad eius libellam nos appenderimus, quodammodò ad humilitatem nos cogit. Quis enim dum ſuam uilitatem, prauitatem, imbecillitatem, ſuumque nihilum intuetur, ſe magni æſtimare queat? ut ſuprà ex D. Bernardo oſtenſum eſt.

Incitamenta humilitatis.
1. Profeſſio veritatis.
2. Exẽplũ Chriſti.

Secundum, Exemplum Chriſti, qui etſi omnium eſſet ſummus, tamen in natura humana fuit humillimus; Matthæi 11. *Tollite iugum meũ ſuper vos, & diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde.* Vbi allicit omnes ad ſuam capeſſendam diſciplinam; ex eo quòd cùm ipſe ſit mitis & humilis, conſequens etiam eſt, ut eius diſciplina, eiuſque iugum ſuaue ſit & onus leue: mitis enim & humilis aſpera & intollerabilia non imponit. D. Auguſt. lib. 14 de ciuit. 13. *Nunc in ciuitate Dei & ciuitati Dei in hoc ſæculo peregrinanti maximè commendatur humilitas, & in eius rege, qui eſt Chriſtus, maximè prædicatur: contrariumque huic virtuti elationis vitium in eius aduerſario, qui eſt diabolus, maximè dominari Sacris litteris edocetur.* Hæc humilitas mirificè elucet in tota eius uita & paſſione, tãquã in abſoluto quodam exemplari. Vnde meritò Eccleſia in Collecta dicit, *Deus, qui ad imitandum humilitatis exemplum, Saluatorem noſtrum carnem ſumere & crucem ſubire feciſti*, &c.

Dices, Nõ uidetur Dominus uerè humilis fuiſſe interno iudicio, ſed ſolùm externa conuerſatione. humilitas. n. ſupponit iudicium uilitatis & imperfectionis ſui: atqui Dominus non poterat ſe uilem aut imperfectum iudicare. Confirmatur ex D. Bernardo ſermone 42. in Cantic. *Ipſe*, inquit, *ſe exinaniuit, ipſe ſe humiliauit non neceſſitate iudicij, ſed noſtri charitate, poterat nimirum vilem ſe & contemptibilem demonſtrare, ſed planè non reputare, quantum ſciebat ſeipſum. Voluntate proinde humilis fuit & non iudicio, qui talem ſe obtulit, qualem eſſe neſciuit: magis autem placuit minimum reputari, qui ſe ſummum non ignorabat.*

Obiectio. An Dominus fuerit humilis interno iudicio.

Reſpondeo, Dupliciter poſſe quempiam ſe vilem & cõtemptibilem iudicare. Primo, Abſolutè; vt cùm quis iudicat ſe eſſe peccatorem, poſſe peccare, eſſe dignum probro & ſupplicio. Secundò, Ex parte, & ſecundùm quid, nimirũ conſideratis ijs, quæ præciſe à ſe, & non à Deo habet. Priore modo humanitas Chriſti non iudicabat ſeipſam vilem, quia ſciebat ſuam excellẽtiam, quam ex vnione Verbi habebat, & ratione illius ſe omni honore eſſe dignam. Hoc modo intelligendus eſt Bernardus cùm ait, Dominum non fuiſſe humilem iudicio, ſed affectu. Vnde paulò poſt ſubdit: *Non enim quo modo ego vel tu inuenimus nos in veritate dignos dedecore & contemptu, dignos omni extremitate & inferioritate, dignos etiã ſupplicijs, dignos plagis. non, inquam, ita vt ille; qui tamen omnia expertus eſt quia voluit, tamquam humilis corde.*

Dupliciter poteſt quis ſe vilem iudicare.

Altero modo poterat ſe vili, imò nihili reputare. Sciebat enim illa illuminatiſſima humanitas ſe nihil ex ſe boni habere, ſed omne ſuum bonum à diuinitate prouenire: imò ſi à diuinitate, eiuſque donis deſereretur, ſe relapſuram repentè in ignorantiam, pronitatem peccandi, atque adeò in peccatum, & poſſe damnari: ſubtracto quoq; influxu illo ſubſtantifico, quo conſeruatur, ſe in ſuum nihilum redituram. Itaque hac ratione diuinitati ſe profundiſſime ſubmittit, eique omne ſuum bonum acceptũ refert, in eam omnem honorem & gloriam ſibi exhibitam refundens. Ex ſimili conſideratione eſt humilitas in ſanctis Angelis, & Beatis: Vnde & coronas ſuas mittunt ante thronum, dicentes, *Dignus es Domine Deus noſter accipere gloriam, & honorem, & virtutem, quia tu creaſti omnia, & propter voluntatẽ tuam erant, & creata ſunt*; vt Apocal. cap. 4. dicitur. Verùm ſicut Chriſti humanitas antecellit omnibus cognitione diuinitatis, & conſequenter charitate; ita etiã cognitione ſui, & dependentiæ quà ipſa cum omnibus donis ſuis, à Deo dependet; ac proinde etiam vera humilitate, quam etiam præ omnibus declarauit, humiliando ſe vſque ad mortem, crucis, & ad omnes illas indignitates quas Iudæi intulerunt.

Tertium, Quia humilitas eſt fundamentum virtutum. *Virtutum*, inquit D. Bernardus lib. 5. de conſideratione 58
in fine, *bonum quoddam & ſtabile fundamentum eſt humilitas.* D. Auguſtinus lib. 1. de verbis Domini ſerm. 10. *Cogitas magnam fabricam conſtruere celſitudinis, de fundamento priùs cogita humilitatis.* Et infrà: *Hoc in te fodi fundamentum humilitatis, & peruenies ad faſtigium charitatis.* diuus Baſilius Conſtitut. monaſtic. cap. 17. dicit *humilitatem eſſe* θησαυροφυλάκιον *virtutum* quo virtutes tutiſſimè cuſtodiantur. Eſt fundamentum virtutum non quidem directè principaliter; (ſic enim ſola fides eſt ſuper naturalium virtutum fundamentũ, iuxta illud Apoſtoli ad Hebræos 11. *Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia eſt*) ſed indirectè & diſpoſitiuè. Indirectè quidem, quatenus remouet virtutum impedimentum, quod eſt ſuperbia. Diſpoſitiuè, verò, quatenus facit hominem Deo ſubditum, ac paratum ad eius gratiæ influxum recipiendum, qui eſt virtutum ſemen, origo, & conſeruatio.

3. Quia virtutum fundamentum.

Vtrumque inſinuat D. Iacobus in ſua Epiſtola cap. 4. *Deus*, inquit, *ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.* Si Deus illis reſiſtit: non ergo dat illis gratiam. Impedit igitur ſuperbia influxum diuinæ gratiæ: & conſequenter virtutum ſtudium, quod ſine auxilio gratiæ conſtare nequit. Humilitas verò influxum illum attrahit, excipit & colligit. Vnde D. Auguſtinus ſerm. 27. de verbis Domini: *Confluit aqua ad humilitatem vallis, deuatat de tumoribus collis.* & ſerm. 175. de tempore: *Videte magnum miraculum, altus eſt Deus, erigis te, & fugit à te: humilias te, & deſcendit ad te. quare hoc? quia excelſus Dominus, & humilia reſpicit vt attollat: alta, id eſt ſuperba de longè cognoſcit vt deprimat.* vide eumdem de S. virginitate, cap. 39. Præterea humilitas ſicut facit vt homo ſeipſum vilipendat, ita etiam omnia terrena parui facit æſtimari. atqui æſtimatio terrenorum maximè impedit ſtudiũ virtutis: tollit igitur humilitas virtutum impedimẽtum. Denique ſola humilitas euadit omnes diaboli laqueos, quibus totum mundum plenũ vidit B. Antonius, per quos virtutes eliduntur & perimuntur. habet autem hoc, partim quia ſubijcit hominem Deo, facitque illum niti in omnibus diuino auxilio; partim quia affectum auocat ab omnibus illis, quorum obiectu diabolus tentationes ſolet excitare.

DVBI-

DVBITATIO VIII.

Quid ſit ſuperbia, & quomodo ab alijs uitijs diſtinguatur. Item de nimia ſui abiectione.

D. THOM. quæſt. 162.

59 HVMILITATI opponuntur duo extrema uitia; *Superbia*, per exceſſum; & nimia *ſui abiectio*, per defectum.

Superbia dicitur à *ſuper*, & *eo*: quòd ſupra ſuam menſuram eat, iuxta illud Pſal. 130. *Neque ambulaui in magnis, neque in mirabilibus ſuper me.*

Definitio.

Definitur à D. Aug. lib. 14. de ciu. cap. 3. *Quid eſt*, inquit, *ſuperbia, niſi peruerſæ celſitudinis appetitus?* & à Proſpero ſententia 292. *Superbia eſt amor excellentiæ propriæ*, nempe inordinatus.

Peruerſam celſitudinem vocat, non quæ in ſeipſa, ſed quę reſpectu appetentis peruerſa ſit; eò quòd ipſi non congruat. Vnde cùm dicitur, *peruerſæ celſitudinis appetitus*, idem ualet ac ſi diceretur, *appetitus peruerſè excellendi*. ſuperbus enim appetit excellere, ſed peruerſo modo, id eſt, quid ſit contra rectam rationé. unde & ipſe appetitus peruerſus eſt. Si enim obiectum eſt prauum, etiam appetitio eius praua eſt.

60 *Qualis excellentia.*

Sed difficultas eſt quo modo excellentia hic accipiatur, abſolutè an relatè; id eſt, utrùm ſuperbia ſit appetitus excellendi abſolutè, an ſolùm præcellendi alijs. Martinus, ut refert Caietanus, putat ſuperbum ſolùm appetere præcellere alijs; unde definit ſuperbiam *amorem excellentiæ deſpectiua*, id eſt, quo ita amat excellere, ut alios præ ſe contemnat. Sed uerius eſt ſuperbiam ad hoc non eſſe reſtringendam, ut rectè oſtendit Caietan. Poteſt enim quis eſſe ſuperbus, etſi nemini explicitè ſe præferat. Superbia enim eſt æquare ſe maioribus, & non ſolùm illis ſe præferre; quamuis implicitè in actu ſuperbiæ ſemper aliqua contineatur prælatio. Effert enim ſe ſupra ſe, ac conſequenter ſupra alios eiuſdem ſortis: unde fit ut quotieſcumque ſe cum æqualibus confert, ſe illis etiam expreſsè præferat. ſed de implicita illa prælatione hic non eſt quæſtio. explicata uerò non habet locum niſi in quibuſdam actibus. Itaque obiectum ſuperbiæ adæquatum eſt *excellentia in genere*, ut extendit ſe ad excellentiam abſolutam & relatiuã, ab utraque tamen per ſe abſtrahens; ſicut obiectum Metaphyſicæ eſt ens communiter ſe habens ad abſolutum & relatiuum, ut inquit Caiet.

Excellentia in genere eſt obiectũ ſuperbiæ.

Quo modo ab alijs uitijs diſtinguatur.

Dices, Etiam quædam alia uitia ſpectant excellentiam tamquam obiectum. *Præſumptio*, in functionibus: inclinat enim ad functiones, quæ proprias uires ſuperant: *Ambitio*, in dignitatibus & honoribus, tendens ad dignitates proportionem ſubiecti excedentes: Denique *cenodoxia* in fama & gloria. Virtus quoque *magnanimitatis* in ijſdem rebus magnitudinem & excellẽtiam ſpectat: inclinat enim ad excellentes functiones; ad excellentes dignitates & honores, ad excellẽtem famam & gloriam; ut patet ex dictis ſup. l. 3. c. 2. du. 3. Quo modo ergo ab his diſtinguitur ſuperbia; cùm hæc quoque excellentiam ſpectent & pro obiecto habeant?

Reſp.

Reſpondeo, Superbiam ab iſtis uitijs diſtingui, quòd ipſius obiectum ſit in genere excellentia perſonæ: iſtorum uerò, excellentia non perſonæ, ſed functionis, uel dignitatis, uel famæ, applicata nimirùm ratione excellentiæ & magnitudinis ad certam materiam. Quod ut meliùs intelligatur.

61 *Tripliciter ſuppoſitum comparatur ad virtutem & uitium.*

Notandum eſt, perſonam poſſe tripliciter ad uirtutes, & uitia comparari. Primò, ut ſubiectum. Secundò, ut obiectum. Tertiò, ut menſuram obiecti ſiue ut terminum commenſurationis illius, quæ in obiecto ſpectatur. Primus modus eſt communis omnibus uirtutibus & uitijs. Perſona enim, ſeu ſuppoſitum ſe habet ad omnia tamquam ſubiectum, cùm ipſa nihil ſint aliud quàm bona uel mala diſpoſitio ſuppoſiti ad ſuum opus. Tertius modus eſt communis reſpectu omnium uirtutum & uitiorum, in quibus medium conſtituitur in obiecto ex ordine ad proprium ſuppoſitum, ut in temperantia, quæ inclinat ad cibum & potum ſecundùm eam menſuram, quæ congruit ſuppoſito: & in magnanimitate, quæ inclinat ad magnas uirtutum functiones; tamen iuxta menſuram propriæ perſonæ. præſumptio uerò inclinat ad magnas functiones, ſed ſupra perſonæ menſuram. intemperantia ad cibum & potum, ſed ſuppoſito non commenſum. Secundus modus eſt proprius ſuperbiæ & humilitatis, hæc enim reſpiciunt ſuum ſuppoſitum per modum obiecti: ſuperbia enim intendit illius exaltationem, humilitas depreſſioné. Vnde in definitione ſuperbiæ ſignatè dicitur *Excellentia propria*, id eſt, quę primò & per ſe circa perſonam conſideretur. Confirmatur, quia per ſuperbiam ipſa perſona ſeſe inflat & extollit; & ſi quid in operibus externis magni uel ſplendidi faciat, huic refert, nimirum ut ipſa magni fiat. Itaque generatim excellentia perſonę eſt obiectum ſuperbię: pręſumptionis uerò obiectum eſt excellentia operis: ambitionis excellentia in dignitate. & inanis glorię, in fama & opinione.

Naſcitur ex ſuperbia.

Aduerte tamen hæc uitia non ita diſtingui à ſuperbia quin ipſius ſint fructus, qui ex ipſa naſcantur, eamque ſupponant. Nam ex inordinato appetitu excellentię perſonę fit vt quis aggrediatur opera præſumptuoſa & ad magnas dignitates, honoreſque ſupra ſuam proportionem aſpiret. Ideò enim hæc appetuntur vt ipſum ſuppoſitum excellens uideatur. itaque ex affectu ſuperbiæ procedunt, & ad illius finem ordinantur: & ſic ad ſuperbiã pertinent, ſaltem tamquã actus imperati, ex natura rei illi maximè coniuncti. Magnanimitas manifeſtè à ſuperbia diſtinguitur; tũ quia nõ appetit principaliter magnitudinem perſonæ ſed operis: tum quia magnitudinem illam non appetit, niſi ſecũdùm præſcriptum rectæ rationis, & commenſionem ad proprium ſubiectum; quorum vtrumque contrario modo ſe habet in ſuperbia.

62 *Fundamentum ſuperbiæ.*

Porrò vt natura, & functiones ſuperbiæ meliùs intelligantur, Notandum eſt, quòd ſicut humilitas ſupponit conſiderationem ſuę imperfectionis, & ex ea oritur: ita ſuperbia conſiderationem ſuæ perfectionis (ſub qua intellige quidquid vllo modo ad excellentiam facit) & ex hac conſideratione naſcitur. Dum enim quis ſuam perfectionem conſiderat diſſimulatis imperfectionibus, & non aduertit ſe illam à Deo habere, uidetur ſibi multò excellentior, quàm reuerà ſit: ſicut & merces præſtantiores uidentur emptoribus, quando uitia non conſiderant. Nam purum bonum multò eſt excellentius, quàm imperfectionibus permixtum. Hinc naſcitur amor illius excellentiæ apprehenſæ, quo illa placet homini, & homo propter illam ſibi plus quàm oportet: ex his uerò æſtimatio ſui, qua pluris ſe facit quàm oportet. Atque hic eſt primus ſuperbiæ actus in animo completus. Sicut enim primus actus humilitatis eſt uilipenſio ſui; ita primus ſuperbiæ eſt magnipenſio ſui, qua quis ſeipſum æſtimat ſupra id quod eſt: qui actus non conſiſtit in ſolo iudicio uel apprehenſione, ſed etiam in affectu, quo erga ſe tamquam quid magnum afficitur, & talem quodammodò ſe facit, qualem apprehendit. Vnde ſuperbus dicitur ſeipſum inflare, tumefacere, exaltare: quia quantum in ſe eſt, affectu & apprehenſione, ut affectui ſeruit, maiorem ſe facit & celſiorem quàm reipſa ſit. Dixi eſſe *primum actum completum*, quia affectio illa uoluntatis, quæ præcedit hanc æſtimationem, non eſt actus completus, à quo quis dicitur ſuperbire & ſe eleuare; ſed eſt inclinatio interna ad actum completum. ſicut inclinatio religionis ad cultum Dei nõ eſt actus completus Religionis, ſed ipſe actus colendi. eſt igitur hic ordo actuum animi. Primò, Eſt conſideratio perfectionum coniuncta cum defectu conſiderationis imperfectionum, & dependentiæ à Deo. Secundò, Apprehenſio maioris excellentiæ quàm inſit. Tertiò, Amor illius, ſeu ſimplex complacentia. Quartò, Æſtimatio ſui ex illa apprehenſione & amore orta. amor enim accedens illi apprehenſioni facit excellentiam maiorem uideri & pluris æſtimari.

Primus actus cõpletus ſuperbiæ.

Hæc igitur æſtimatio ſui eſt Primus actus ſuperbiæ completus, & fundamentum cęterorum qui ſuperbię tribuuntur.

Secundò, Hinc ſequitur, ut ęſtimet ſe dignum & idoneũ rebus magnis, ſuamq; menſuram excedentibus.

Tertiò, Vt inordinatè appetat dignitates, & alia, quæ ad excellentiam pertinent, tamquam ſibi congruentia.

Quartò, Vt ab alijs quoque velit magni fieri, honorari, & laudari.

Digitized by Google

Quintò, Si videat id ſe non obtinere, indignatur, iraſcitur, dolet.

Sextò, Conferendo ſe alijs, cenſet ſe meliorem, doctiorem, potentiorem, &c. vnde & alios contemnit, & quæ ab alijs fiunt paruipendit. Ad ſuos enim defectus clauſos habet oculos, & ad ſuas perfectiones apertos: contrario verò modo gerit ſe in ijs, quæ ſunt proximi. Hinc fit vt ſua pluris æſtimet, & præferat rebus proximorum, & ſeipſum perſonæ proximi.

Septimò, Recuſat ſe ſubijcere Superioribus, quaſi id ipſo ſit indignum: perſuadens ſibi, ſe illis eſſe prudentiorem, & meliùs ſeipſum gubernaturum.

Octauò, Recuſat etiam ſe Deo ſubijcere, apprehendẽs illud tamquam ſit contra ſuam dignitatem; &c. volens ſuo arbitratu viuere, quaſi Deo opus non habeat. hi ſunt actus huius vitij, & hoc ferè ordine ab illo procedunt.

93 Ex dictis colligitur hoc vitium eſſe ſpeciale. habet enim ſpeciale obiectum per quod à ceteris diſtinguitur, vt oſtenſum eſt; & ſpeciales functiones, quas modò recenſuimus. quadam tamen ratione poteſt dici vitium generale, nimirũ poteſtate cauſandi; quatenus ex ſuperbia quoduis peccatum naſci poteſt. Id autem fieri poteſt dupliciter, vt explicat D. Th. art. 2. Primò, Directè, vt ſi quis peccet eo fine vt videatur excellens & neminem curare, neminem timere. tunc enim directè ex affectu ſuperbiæ illud peccatum imperatur. Secundò, Indirectè, & quaſi per accidens, ſcilicet remouendo prohibens, quatenus ſemel per ſuperbiam diuina lege, qua à peccando prohibebatur, abiecta, veluti remoto fræno, facilis eſt homo in quoduis peccatum ruere, iuxta illud Ier. 2. *Confregiſti iugum, rupiſti vincula, dixiſti: Non ſeruiam*, priore modo peccatum eſt ex contemptu. hoc verò ex affectu voluptatis, commodi, honoris, &c. His adde quadam ratione poſſe dici generale eſſentia & attributione; quia omne peccatum tacitam quamdam ſuperbiam continet ipſo opere. magna enim eſt præſumptio audere Deum offendere, & veluti contra ſe laceſſere, non timere fulmen maledictionis, non curare præſentem maieſtatem. Simili modo omne peccatum eſt quidam Dei contemptus interpretatiuus.

Eſt vitium ſpeciale. Generale tamen cauſalitate. Directè. Indirectè.

Alterum vitium humilitati oppoſitũ eſt *inordinata ſui abiectio*. Humilitas enim etſi inclinet ad ſui abiectionem, non tamen quouis modo, ſed prudenter; nimirum, cum ijs circumſtantijs, quibus decet. debet enim ita fieri vt non redundet in iniuriam ſtatus, vel officij quod geris, vel talenti quo præditus es, aut in eorum incommodum, quibus prodeſſe potes vel debes. Si ergo aliqua talis circumſtantia deſit, erit vitium humilitati oppoſitum per defectũ; quatenus nimis parùm tuam dignitatem & excellentiam curas: vt ſi ſacerdos ſubijciat ſe iudicio ſæculari: ſi Superior flexis genibus petat veniam ab inferiore: ſi Epiſcopus præponat ſibi ſacerdotem vel diaconum, &c.

Dices Talis abiectio ſui videtur opponi humilitati per exceſſum: nimiùm enim ſe humiliat.

Quo modo opponatur humilitati.

Reſpondeo, Humilitatem dupliciter poſſe conſiderari. Primò, Quatenus refrænat appetitum excellentiæ; & hoc modo *ſuperbia* ei opponitur per exceſſum; nimia verò *abiectio* per defectum. Sicut enim ſuperbia nimiùm appetit ea, quæ ad excellentiam pertinent; ita nimia ſui abiectio nimis parùm. Humilitas verò inter hæc extrema medium rationis tenet. Secundò, Quatenus inclinat ad ea, quibus ſuam vilitatem profitetur. hoc modo nimia ſui abiectio opponitur humilitati per exceſſum, ſuperbia verò per defectum. quamuis deformitas ſuperbiæ magis conſiſtat in nimio excellentiæ appetitu, quàm in humilitatis defectu.

Nec obſtat quòd nimia ſui abiectio videatur pertinere ad puſillanimitatem, quæ opponitur non propriè humilitati, ſed magnanimitati: quia ſi fiat ex nimio affectu ad ſe dimittendum, opponitur humilitati. ſi verò ex nimia honoris, tamquam rei nimis magnæ, fuga, opponitur magnanimitati, & pertinet ad puſillanimitatem. quale autẽ hoc ſit peccatum, patet ex dictis lib. 3. c. 2. dub. 3. æſtimandum enim eſt ex iniuria quæ fit ſtatui, & incommodo quod ſequitur, &c.

An pertineat ad puſillanimitatem.

DVBITATIO IX.

De ſpeciebus ſuperbiæ, & quale peccatum ſit ſuperbia.

D. THOM. ar. 4. & ſeqq. q. 162.

65 DIVVS Gregorius lib. 23. moralium cap. 7. quatuor ſpecies ſuperbiæ conſtituit. *Quatuor, inquit, ſunt ſpecies, quibus omnis tumor arrogantium demonſtratur, cũ bonum aut à ſemetipſis habere ſe æſtimant: aut ſi ſibi datum deſuper credunt pro ſuis ſe hoc accepiſſe meritis putãt: aut certè cum iactant ſe habere quod non habent: aut deſpectis ceteris ſingulariter videri appetunt habere quod habent.* Ratio harum ſpecierum eſt. Superbia conſiſtit in eo quòd homo ſe æſtimet excellentiorem quàm reuera ſit: hoc autem fieri poteſt tripliciter. Primò, Si putet ſe eſſe cauſam ſui boni: magni enim refert ad excellentiam, ſi ſua induſtria vel meritis bonum illud ſit conſecutus. Secũdò, Si putet ſe habere bonum, quod non habet. Tertiò, Si putet ſe habere tam excellenti gradu, vt id, quod eſt in ceteris quaſi nihili reputet reſpectu boni ſui. Et quidem ſi putet ſe cauſam ſui boni; vel cenſet ſe cauſam illius phyſicã; (v.g. ſe induſtria, ingenio & labore ſuo id comparaſſe, cùm aliunde acceperit) & ſic erit prima ſpecies: vel cauſam meritoriam; & ſic erit ſecunda ſpecies. Si putet ſe habere bonum, quod non habet, vel in eo ſiram excellentiam quæ nõ eſt, & inde ſe extollat. erit tertia ſpecies. Denique ſi putet ſe illud habere tam excellenti gradu, reſpectu aliorũ, vt illorum bona non videantur ipſi eum ſuo poſſe conferri, erit quarta ſpecies.

Ratio iſtarum ſpecierum.

Vbi aduerte, non eſſe neceſſariũ ad iſtas ſpecies, ut quis apud animum ſuum ſeriò iudicet ſe bona à ſe habere, aut ſuis meritis abſque Dei gratia obtinuiſſe: (ſic enim deberet eſſe hæreticus) ſed ſatis eſt vt apprehendat illa tamquam ſua & à ſe dependentia, abſque formali iudicio, & ſimul non conſideret quo modo illa acceperit. tunc enim poterit ſe ita gerere, & in animo ſe extollere, ac ſi ſola ſua induſtria haberet: vt patet in paupere, qui alienis opibus affatim fruens, non aliter ſe effert, quàm ſi eſſent ſuæ, vel ſua induſtria partæ. quia non meminit, vel certè nõ aduertit eſſe beneficium alterius; quamuis expreſsè id non neget, nec contrarium iudicet.

An ſeriò debeat iudicare.

66 Dices, Si indignus affectet Doctoratum vel Epiſcopatum propter dignitatem, committit peccatum ſuperbiæ, & tamen in nulla dictarum ſpecierum; ſimiliter ſi tãti Doctoratum iam obtentum faciat, vt malit peccare mortiferè quàm illum gradum perdere.

Obiectio.

Reſpondeo, Priorem modum pertinere ad tertiam ſpeciem. Dum enim aſpirat ad gradum, quo eſt indignus, intumeſcit de bono, quod non habet quia effert & gerit ſe tamquam idoneũ, cùm ſit ineptus. De altero modo reſpondet Caiet. eum non comprehendi ſpeciebus enumeratis; eò quòd in illo non ſit inordinatio ex parte obiecti, ſed ſolùm ex parte appetentis. ſpecies autem iſtæ ſunt aſſignatæ ex parte obiecti. Poſſet tamen referri ad tertiam ſpeciem: quia qui tãti facit gradum, tribuit illi excellentiam, quam reuerà non habet. Sicuti cùm diues ſeſe effert propter diuitias, & parem facit alijs ſapientia vel ſanctitate conſpicuis, tribuit ſibi per diuitias ſuas æſtimatione quod non habet in veritate.

67 Notandum eſt ſupradictas ſpecies ſingulas poſſe quatuor modis exerceri. Primò, Si æſtimes bonum tuum iuxta aliquam illarum ſpecierum in animo tuo. & ibi te extollas, v.g. te illud induſtria tua paraſſe, vel ex meritis habere, uel illud maius eſſe quàm ſit, uel ceteris te per hoc longè præſtare.

Poſſunt ſingula quatuor modis exerceri.

Secundò, Si uelis ut ita etiam æſtimetur in animo alterius.

Tertiò, Si coneris illud ipſum opere declarare: vt ſi ita te opere externo geras, ita loquaris, ac ſi illud bonum tali modo, tali gradu ac perfectione haberes.

68 Quartò, Si aduertens te tali modo non habere, optes ſaltem ita habere ut inde te poſſis extollere & gloriari: item ſi deſideres id alijs eſſe perſuaſum. uide aliqua in hãc ſententiam apud Toletum lib. de ſeptem peccatis mortalibus, cap. 4.

Quale peccatum ſit.

Quod

Digitized by Google

Quod ad alterã partem dubitationis attinet, quale peccatum ſit ſuperbia. D. Thom. ar. 5. docet ex genere ſuo eſſe peccatum mortiferum; & ar. 6. docet eſſe grauiſſimum peccatorum. Sed hoc intelligendum eſt de ſuperbia in gradu completo, quæ omnem humilitatem & ſubiectionem excludit: vt cùm quis tantùm ſeſe effert, vt nolit etiam Deo & legi diuinæ eſſe ſubiectus, qualis eſt in diabolo, & in hominibus quibuſdam peſſimis. Hæc ſola eſt ſuperbia cõpleta: quia quãdiu homo vult manere Deo ſubiectus, adhuc habet aliquid humilitatis, ac proinde ſuperbia eius eſt adhuc imperfecta.

Superbia completa.

Grauiſſimum peccatorum.

Dicitur grauiſſimum peccatorum, non quòd inter omnes peccatorum ſpecies ſit grauiſſimum, cùm odium Dei ſit grauius: ſed quia ad genus grauiſſimorum pertinet, nempe eorum in quibus auerſio à Deo eſt directè volita. Itaque dicitur grauiſſimum reſpectu eorum in quibus auerſio ſolùm cenſetur volita interpretatiuè; vt ſunt quæ ex ignorantia, infirmitate, vel alicuius boni temporalis amore committuntur: vt rectè Diuus Thomas articulo ſexto docet. Quòd autem auerſio directè ſit volita in ſuperbia, patet; quia nolle ſubijci Deo eſt directè auertere voluntatem ab eius ſubiectione, & conſequenter ab eius obedientia & regimine, ac nolle illum habere ſuperiorem, ac rectorem. Prouenit autem hæc auerſio ex amore peruerſæ excellentiæ, quam affectat per hoc, quod eſt eſſe planè liberum & ſui iuris: cui libertati repugnat omnis ſubiectio, itaque recuſat ſubiectionem, quatenus hæc repugnat excellentiæ libertatis, quam quærit. Poteſt etiam iſta auerſio prouenire ex ira in Deum, vel odio; ſicut ex iiſdem cauſis poteſt quis recuſare ſubiectionem alicuius Principis terreni.

Si verò loquamur de ſuperbia incompleta, hæc non ſemper eſt peccatum mortale, niſi quatenus nobis eſt cauſa alicuius peccati mortalis; verbi gratia violandi alicuius alterius præcepti diuini, vel ſubtrahendi ſe ab obedientia Eccleſiæ aut alterius Superioris, vel in integrum, vel ex parte; quoad aliquod præceptum obligans ſub mortali: vel ſi fiat cum notabili iniuria aut contemptu proximi. Extra hos caſus ſuperbia ſolùm eſt peccatum veniale; vt docet Nauarr. cap. 23. nume. 6. Toletus de peccatis mortal. cap. 4. Caietan. verb. Superbia & paſſim alij. nam in genere plurís ſe facere quam oporteat, per ſe non eſt grauis inordinatio. Eſt tamen hoc peccatum valdè periculoſum; quia facilè parit contemptum aliorum & inobedientiam erga Superiores: redditq; hominem ineptum ad bonam inſtructionem capeſſendam, & ad functiones aliarum virtutum, quę abſque humilitate vix fiunt.

Notandum eſt, Superbiam eſſe primum mundi peccatum: Eccl. 10. *Initium omnis peccati eſt ſuperbia: qui tenuerit illam, adimplebitur maledictis, & ſubuertet eum in finem.* Et Tob 4. *Superbiam numquam in tuo ſenſu, aut in tuo verbo dominari permittas: in ipſa enim initium ſumpſit omnis perditio.* nam primum peccatum fuit Luciferi, qui peccauit ſuperbia, diuinam ſimilitudinem peruersè appetendo. Colligitur Iſa. 14. & Ezec. 28. à peccato autem Luciferi reliqua manarunt tum in alios Angelos, qui etiã primò ſuperbia credũtur peccaſſe, tum in genus humanũ, cuius etiam primum peccatum ſuperbia fuit, vt communiter Theologi tradunt.

Nec obſtat quòd 1. ad Timotheum 6. *Cupiditas, omnium malorum radix* dicatur; Non enim vult Apoſtolus cupiditatem opum, de qua ibi loquitur, eſſe primum peccatum generis humani: ſed ex hac cupiditate omne genus peccati committi poſſe, & pleraque in genere humano reipſa committi: vt ſuprà lib. 2. cap. 47. dubitatione octaua, oſtenſum eſt.

70 Notandum Secundò, Superbiam à D. Gregorio lib. 31. moralium cap. 31. non annumerari alijs vitijs capitalibus, ſed poni reginam & matrem omnium vitiorum, propter vniuerſalem eius influentiam, quam habet in omnia vitia; & quia interpretatiuè in omni vitio includitur; vt ſuperiori dubitatione oſtenſum eſt. Vnde Gregorius loco citato, *Tentantia,* inquit, *vitia, quæ inuiſibili contra nos prælio regnanti ſuper ſe ſuperbia militant, alia more ducũ præeunt, alia more exercitus ſequuntur.* Et inf. *Ipſa namque vitiorum regina ſuperbia, cùm deuictum plenè cor ceperit, mox illud ſeptem principalibus vitijs, quaſi quibuſdam ſuis ducibus deuaſtandum tradit.* Rurſum inf. *Radix cuncti mali ſuperbia; prima autem eius ſoboles, ſeptem nimirum principalia vitia, de hac virulenta radice proferuntur.* A quibuſdam tamen, vt à Caſſiano l. 5. c. 1. numeratur inter vitia capitalia, eaque octo ſtatuuntur: ſed modus Gregorij eſt magis receptus.

Notandum Tertiò, Eadem eſſe ex parte noſtra ſuperbiæ remedia, quæ humilitatis adiumenta; præcipua tamẽ ſunt hæc ſeptem. Primum eſt, Conſideratio ſuæ vilitatis & miſeriæ tum in anima, tum in corpore; quæ tanta eſt, vt vtrumque nihil videatur aliud quàm omnis miſeriæ & mali lacuna: in corpus enim influit omnis miſeria corporalis; in animum, omnis ſpiritalis. Vnde meritò quiſque ſibi dicat illud Eccleſiaſtici decimo. *Quid ſuperbis terra & cinis?* 71

Secundum, Conſideratio magnitudinis diuinæ, ad quã omnia ſunt inſtar nihili: Item perfectionis Angelicæ, & quàm modica ſint omnia noſtra ad illorum excellentiam.

Tertium, Quàm imperfecta ſint & vilia ex quibus ſuperbimus. Quid enim ſunt diuitiæ? lutum, mixtura terræ & aquæ. Quid ſcientia? opinio. Fama? ventus. Gloria? fumus. Vita vniuerſa? vapor ad modicum parẽs: modica ſcintilla ad commouendum cor noſtrum. *Omnis caro fœnũ, & omnis gloria eius quaſi flos agri,* Iſa. 40. Hæc tria inſinuat D. Th. ar. 5. ad 1.

Quartum, Omnia bona, quæ habemus, eſſe Dei, gratis ab eo accepta, & precario poſſeſſa: vnde & aufert illa quando placet.

Quintum, Superbiam eſſe vitium diabolicum, & notã eorum, qui ad ipſum pertinent, id eſt, ciuitatis diaboli, qui dicitur *rex ſuper omnes filios ſuperbiæ*, Iob 41. Vnde Apoſtol. 1. ad Timotheum 3. vetat ordinari neophytum: *ne in ſuperbiam elatus, in iudicium incidat diaboli:* apertè inſinuans ſuperbiam eſſe diaboli vitium. E contrario humilitas eſt propria virtus Chriſti, & eorum, qui ad Chriſtum pertinent; de qua re vide D. Auguſtinum lib. 14. de ciu. c. 13. vbi docet duas illas ciuitates, ſocietatem nimirum iuſtorum & impiorum, & duos ipſarum duces Chriſtum & diabolum, his notis potiſſimùm, ſuperbia & humilitate diſtingui.

Sextum, Superbiæ nocumenta; vt quòd Deus ſuperbis reſiſtat, ſuperbos diſperdat & humiliet: vt benè explicatur Eccl. 10. & plurimis conſtat Scripturæ exemplis: vt in Lucifero & ſocijs, in primis parentibus, in Pharaone, in Dathan & Abiron, in Saule, in Roboam, in Sennacherib, in Nabuchodonoſor, in Holoferne, in Aman, in Antiocho, in Herode, &c. Item quòd diuinas inſpirationes impediat & cetera, quæ ſuprà inſinuauimus, de quibus videri poteſt Caſſianus lib. 12. cap. 27. Tantum enim malum eſt ſuperbia; vt Deus ad illam curandam permittat interdum hominem cadere in alia peccata, vt agnita ſua miſeria humilietur. Vnde D. Auguſtinus loco citato: *Audeo,* inquit, *dicere, ſuperbis eſſe vtile cadere in aliquod apertum manifeſtumq; peccatum, vnde ſibi diſpliceant, qui iam ſibi placẽdo ceciderant. ſalubrius enim Petrus ſibi diſplicuit, quando fleuit; quàm ſibi placuit quando præſumpſit. Hoc dicit & ſacer Pſalmus: Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine.*

Septimum, Exercitium operum humilium: contraria enim contrarijs optimè curantur. vide Caſſianum ſuprà cap. 32. & 33.

DVBITATIO X.

De gradibus humilitatis, & ſuperbiæ.

D. THOM. Q. 161. ART. 6.

GRADVS humilitatis varijs modis aſſignari poſſunt. Primò, Ex parte obiecti, cui ipſa ſe ſubijcit; ſic Gloſſa in illud Matth 3. *Sine modò: ſic enim decet nos implere,* &c. conſtituit tres gradus. Primus eſt, Subdere ſe maiori, & non præferre ſe æquali. Secundus eſt, Subdere ſe æquali, nec præferre ſe minori. Tertius eſt, Subijcere ſe minori. Primus, inquit, eſt ſufficiens; ſecundus abundans; in tertio eſt omnis iuſtitia. Per primum ſubijcimus nos omnibus Superioribus tam ſæcularibus quàm Eccleſiaſticis, debitam obedientiam illis præſtantes. cũ æqualibus verò 72

Tres grad. humilitatis ex parte obiecti, cui.

rò ſocialiter & æquabiliter viuimus, nolentes illis præferri, aut maiores videri, nec ad noſtrum ſenſum aut modum eos pertrahere.

Per ſecundum ita nos æqualibus ſubijcimus, vt eos nobis in animo præferamus, eos honoremus, honoratiorem locum libenter cócedamus, & facile in rebus honeſtis nos ipſis accommodemus.

Per tertium præponimus nobis inferiores, tũ interiùs in animo, tum etiam exteriùs, quando id decorè fieri poteſt, libenter profitendo illos nobis doctiores, ſanctiores, & cætera.

Tres gradus ſuperbiæ his oppoſiti.

His opponuntur tres gradus ſuperbiæ. Primus eſt, Præferre ſe minoribus, non ſimpliciter, ſed cum ſupercilio & cótemptu, quaſi nihil ſint reſpectu noſtri, vel indigni quibuſcum agamus. Secundus eſt, Præferre ſe æqualibus, nec poſſe cum eis pacificè viuere, niſi ipſi ſe nobis in omnibus accommodent. Tertius eſt, Præferre ſe etiam maioribus, vel ſaltem illis ſe æquare; vt ſi diaconus velit præcedere presbyterum, presbyter Epiſcopum, diſcipulus magiſtrũ.

73 Secundò, Aſsignari poſſunt humilitatis gradus iuxta naturalem ordinem actionum, quibus ad perfectiſſimũ humilitatis actum aſcenditur. Hoc modo à D. Anſel. l. de ſimilitud. à c. 99. vſq; ad 108 ponuntur ſeptem gradus, quos ſigillatim ibidem explicat.

Septẽ gradus humilitatis ex parte ſunctionum.

Primus eſt, cognitio ſui, nimirum quoad peccata & defectus culpabiles. Hæc cognitio eſt humilitatis fundamẽtum, vt ſupra oſtenſum eſt. Secundus eſt, Dolor de ſuis peccatis, & imperfectionibus. Tertius, confeſſio illorum, nempe non ſolùm in Sacramento, ſed etiam cùm rogatur à Superiore, & aliàs quando ratio dictat. Nolle enim culpam fateri, ſignum eſt arrogantiæ. Quartus, vt non ſolũ fateamur nos peccaſſe, ſed vt etiam velimus id ab alijs credi. Quintus eſt, Vt patienter feramus hoc de nobis dici. quidam enim ſemetipſos ſatis iudicant, inquit Anſelmus, & culpam fatentur, ſed ferre nequeunt vt tale quid ab alijs dicatur, vel ab alijs vituperentur. Sextus, Patienter ferre ſe pro ſua culpa contemptim tractari, vel puniri. Septimus eſt, Deſiderare culpam in nobis vindicari, & de eo gaudere. Ille enim perfectiſſimè pro culpa ſe humiliat, qui non ſolùm ſe culpabilem & dignum punitione fatetur, & pœnam ſine murmuratione ſuſtinet, ſed etiam ipſam punitionem amat.

Septẽ gradus ſuperbiæ illis reſpõdentes.

Gradus ſuperbiæ his aduerſi, contrario modo ſunt ſtatuendi. Sicut enim bonum procedit conſtruendo: ita malũ deſtruendo; quod autem quod in conſtructione eſt vltimum, in deſtructione eſt primum: v. g. in domo cõſtruenda, à fundamento proceditur ad culmen, in deſtruenda à culmine ad fundamentum. Itaque primus gradus eſt, Etiamſi conſtet de peccato, nolle tamen ob id puniri. Secundus, Impatienter ferre punitionem. Tertius, Impatienter ferre ſi ab alijs dicatur te deliquiſſe. Quartus, Agere vt alij non credant te peccaſſe. Quintus, Si nolis fateri, præſertim Superiori, tuam culpam. Sextus, Nullum ſignum doloris oſtendere. Septimus, Si peccatum tuum defendas tamquam bonum factum.

74 Tertiò, Statui poſſunt ſecundùm ordinem, quo humilitas ab interioribus ad exteriora progrediens primò moderatur animum in maioribus, deinde in minoribus, donec ad minima quæque pertingat. Hoc modo D. Benedictus in Regula cap. 7. duodecim gradus diſponit. Primus eſt, Dei timorem habere præ oculis, & memorem eſſe omnium, quæ ipſe præcepit. Secundus eſt, Delectari implere non ſuam voluntatem, ſed diuinam. Tertius eſt, Pro Dei amore, omni obedientia ſe ſubdere maiori. Quartus eſt, In duris & aſperis non recedere ab obedientia, ſed amplecti præſidium patientiæ. Quintus eſt, Prauas cogitationes & mala à ſe in occulto commiſſa, humiliter Superiori confiteri. Sextus eſt, Ad omnia ſe indignum & inutilem iudicare. Septimus eſt, Omnibus ſe inferiorem & viliorem nõ ſolùm lingua pronũtiare, ſed etiam intimo cordis affectu credere. Octauus, Accommodare ſe communi regulæ, ſingularitate vitata. Nonus eſt, Seruare taciturnitatem vſq; ad interrogationem. Decimus, Non eſſe facilẽ, aut promptũ ad riſum. Vndecimus, Pauca verba & rationabilia loqui, non clamoſa voce. Duodecimus eſt, Non ſolũ corde, ſed etiam corpore humilitatem vbique præſeferre, inclinato in terram aſpectu.

12. Ratione exercitiorum quibus acquiritur.

75 Ratio horum graduum eſt, ad perfectam humilitatem, præſertim Religioſorum, de qua in regula D. Benedicti eſt ſermo, tria requiruntur. 1. Vt hominem bene ſubijciat Deo; quod fit 1. Per Dei timorem, qui eſt primus humilitatis Chriſtianæ gradus, omnibus maximè neceſſarius, vtpote totius vitæ Chriſtianæ fundamẽtum. 2. Per ſtudium implendæ non ſuæ, ſed diuinæ voluntatis: quod fit gradu ſecundo. 2. Vt hominem faciat benè ſubditum ſuis Superioribus; quod fit quatuor gradibus ſequentibus. Primum enim oportet vt Superiori ſuam voluntatem per obedientiam ſubijciat, quod fit tertio gradu. 2. Vt in hoc, quod ſemel Deo & Superiori promiſit, ſit firmus; ita vt propter dura & aſpera ab obedientia non recedat: quod fit gradu quarto. 3. Vt etiam in ceteris, quæ ad conſcientiam pertinent, à Superiore, tamquam Dei locum tenente, dirigi velit. ad hoc eſt gradus quintus, quo quis arcana conſcientiæ ſuæ illi vult patefacere. 4 Vt medicinam à Superiore adhibitã humiliter excipiat, & ſeruet, nec ſua prudentia aut induſtria in via ſpirituali vllo modo fidat. quod fiet, ſi defectibus ſuis benè expenſis ſe ad omnia indignum & inutilem iudicet: qui eſt gradus ſextus. 3. Requiritur vt benè illum ordinet ad proximos, tum quoad internam æſtimationẽ; quod fit gradu ſeptimo, dum quis ſe omnibus viliorem ex animo credit; tum quoad externam cõuerſationem. quod fit quinque gradibus ſequentibus, quibus exteriora noſtra ad humilitatem formantur. 1. In accommodando ſe in ijs, quæ vitam communem attingunt, ceteris, & vitanda ſingularitate. 2. In taciturnitate & ſeruando ſilentio. 3. In vitando riſu & alijs ineptæ lætitiæ ſignis. 4. In vitando multiloquio, & clatiori voce in loquendo. 5 In modeſtia aſpectus. Paulò aliter hæc explicat Diuus Thomas, ſed nonnihil intricatè. noſtra explicatio conſentit omnino cum ea, quam inſinuat Diuus Bernardus gradu decimo.

Ratio iſtorum graduum.

76 Idem Diuus Bernardus, tractatu de gradibus humilitatis, conſtituit duodecim gradus ſuperbiæ, prædictis humilitatis gradibus directè oppoſitos, quos etiam pulcherrimè explicat. 1. eſt Curioſitas. 2. Leuitas animi. 3. Inepta lætitia. 4. Iactantia. 5. Singularitas. 6. Arrogantia. 7. Præſumptio. 8. Defenſio peccatorum. 9. Simulata confeſſio. 10. Rebellio. 11. Libertas peccandi. 12. Conſuetudo peccandi. Procedunt autem hi gradus contrario ordine, nimirum humilitatis ædificium deſtruendo, ob cauſam ſupradictã. vnde primus opponitur duodecimo, eumque euertit; ſecundus vndecimo; tertius decimo; quartus nono; & ſic deinceps.

Gradus ſuperbiæ 12. illis oppoſiti.

Primus eſt, *Curioſitas*; quæ conſiſtit in hoc, quòd quis huc illuc vago aſpectu circumſpiciat, cupidus omnia videndi & audiendi. *Si videris*, inquit Bernardus, *monachũ, de quo priùs benè confidebas, vbicumque ſtat, ambulat, ſedet, oculis incipientem vagari, caput erectum, aures portare ſuſpenſas; è motibus exterioris hominis interiorem immutatum agnoſcas.* Adfert exemplum Dinæ, quæ ſua curioſitate perdidit virginitatem.

1. Curioſitas.

Secundus eſt, *Leuitas animi.* Hæc in eo conſiſtit quòd quis ſit facilis ad iudicandum de aliorum factis, & ad ſuam ſententiam de illis proferendam; ad quiduis effutiẽdum, ad facilè alijs contradicendum, ad ſua ſine fine tuenda. Vide de hoc pulcherrima apud D. Ber.

2. Leuitas animi.

Tertius eſt, *Inepta lætitia.* Naſcitur ex proſperis ſucceſſibus, & ex eo quòd homo non conſiderat ſua mala, ſed ſolùm bona, læta, & ſuæ vanitati conſentanea. *Illum*, inquit Bern. *qui eiuſmodi eſt, aut numquam, aut rarò gementem audies, aut lacrymantem videbis, in ſignis ſcurrilitas; in fronte hilaritas; vanitas apparet in inceſſu. Pronus ad iocum, facilis ac promptus in riſum*, &c. Deinde dicit eũ eſſe ſimilem veſicæ vento inflatæ, quæ puncto perforata dum ſubinde ſtringitur, varios crepitus emittit, &c.

3. Inepta lætitia.

Quartus eſt, *Iactantia.* Qui ad hunc gradũ conſcendit, *plenus eſt ſermonibus*, inquit Bern. *& coarctat eum ſpiritus vteri ſui. Eſurit & ſitit auditores, quibus ſuas iactitet vanitates, quibus omne quod ſentit, effundat, quibus, qualis & quantus ſit, inneteſcat. Inuenta autem occaſione loquendi, ſi de litteris ſermo exoritur, vetera proferuntur & noua, volant ſententia, verba reſonãt ampulloſa. Præuenit interrogantem, non quærenti reſpondet; ipſe quærit, ipſe ſoluit, & verba collocutoris imperfecta præſcindit*, &c. Eodem pertinet libenter de ſuis rebus, quæ aliquam admirationẽ vel commendationem habere videntur, loqui vel audire.

4. Iactantia.

Quintus

5. Singularitas. Quintus eſt, *Singularitas*; cùm ſcilicet aliquis agit aliqua vltra communia, vt præ ceteris æſtimetur. Huc pertinet, teſte Antonio p. 2. tit. 3. c. 3. §. 8. ſi in ſermone vtaris verbis peregrinis & obſcuris; in diſputatione nouas ſecteris opiniones; in tractatione cum alijs de rebus agendis, diſcrepes à communi iudicio aliorum, vt alijs doctior, ſubtilior, prudentior videare.

6. Arrogãtia. Sextus eſt, *Arrogantia*; qua quis ſibi plura tribuens quã habet, alijs ſe præſtantiorem æſtimat ſcientia, virtute, nobilitate, aliave re, quæ inter homines ſit in pretio. Hic quidquid de ſe laudatum agnouerit, non ignorantiæ aut beneuolentiæ laudatoris, ſed ſuis meritis adſcribit.

7. Præſumptio. Septimus eſt, *Præſumptio*, qua quis ad omnia ſe parem æſtimat, & multa ſupra vires audet. *qui enim* inquit Diu. Bernardus, *alijs ſe præcellere putat, quo modo non plus de ſe quàm de alijs præſumat? Primus in conuentibus reſidet: in concilijs primus reſpondet, non vocatus accedit, non miſſus ſe intromittit, reordinat ordinata, reficit facta. Quidquid ipſe non fecerit aut ordinauerit, nec rectè factum, nec pulchrè exiſtimat ordinatum, iudicat iudicantes, præiudicat iudicaturis*

8. Defenſio peccati. Octauus eſt, *Defenſio peccatorum*: ſub qua etiam friuolas excuſationes, quas procaciter quis prætendit, intellige. *Multis verò modis*, vt inquit Bernar. *fiunt excuſationes in peccatis, aut enim dicit, qui ſe excuſat, Nõ feci: aut feci quidem, ſed benè feci: aut ſi malè, non multum malè: aut ſi multum malè, non mala intentione.*

9. Simulata cõfeſſio. Nonus eſt, *Simulata confeſſio*, nempe cùm quis manifeſtus peccati vel conuictus & videns excuſationi non eſſe locum, fatetur delictum, & etiam fortaſſe exaggerat, pręſe ferens magna ſigna doloris & emendationis, vt hac ratione exiſtimetur humilis & uerè pœnitens. Glorioſa enim res humilitas, qua ipſa quoque ſuperbia palliare ſe appetit, ne vileſcat. Hæc hypocriſis ſic detegitur: *Cuius ſimulata confeſſio eſt*, inquit Bern. *vna vel leui contumelia, vel exigua pœna interrogatus, iam humilitatem ſimulare, iam ſimulationem diſſimulare non poteſt: murmurat, frendet, iraſcitur: nec in quarto ſtare humilitatis, ſed in nonum ſuperbiæ gradum corruiſſe probatur;*

10. Rebellio. Decimus eſt, *Rebellio*, id eſt, nolle Superioribus obedire mandata eorum paruipendere. Oritur hic gradus ex priore: vbi enim ſimulatio pœnitentiæ retecta fuerit, vidẽs ſe hac ratione non poſſe honorem ſuum tueri, ad impudentiam ſe conuertit, & tanto deteriùs quanto deſperatiùs in decimum gradum Rebellionem corruit: quiq; priùs latenter arrogans fratres contempſerat, iam patenter inobediẽs etiam magiſtrum contemnit.

11. Libertas peccandi. Vndecimus eſt, *Libertas peccandi*, excuſſo enim Superioris, quem timebat, iugo, & fratribus, quos reuerebatur, remotis, quãtò ſecuriùs, tãtò liberiùs ſua deſideria implet.

12. Conſuetudo peccãdi. Duodecimus eſt, *Conſuetudo peccandi*: cùm quis reiecto penitus Dei timore, in omne genus peccati ſe præcipitat, & in eo continuat, donec eum praua conſuetudo penitus conſtringat. *Poſtquam*, inquit Ber. *terribili Dei iudicio, prima flagitia impunitas ſequitur, experta voluptas libenter repetitur, repetita blanditur, concupiſcentia reuiuiſcit, ſopitur ratio, ligat conſuetudo; trahitur miſer in profundum malorum, traditur captiuus tyrannidi vitiorum; ita vt carnalium voragine deſideriorum abſorptus, ſuæ rationis diuiniq; timoris oblitus dicat inſipiẽs in corde ſuo nõ eſt Deus.* Qui plura de his deſiderat, videat D. Ber. Hoc ſolũ addam, iſtos duodecim gradus poſſe ad tres reuocari. nã in ſex primis eſt contemptus fratrum, in quatuor ſequentibus contemptus Superioris. in duobus poſtremis contẽptus Dei, vt notat idem Ber. gradu 10.

DVBITATIO XI.

De ſtudioſitate, & curioſitate.

D. THOM. Q. 166. & 167.

77 *Studioſitas.* STudioſitas eſt virtus ſecundùm Diuum Thomam, quæ affectum & ſtudium cognoſcendi iuxta rectæ rationis normam temperat. *Materia eius.* Proxima huius materia non eſt ipſa per ſe cognitio, (hæc enim non eſt libera, nec eget vlla moderatione vt in ſe ſit qualis eſſe debet) ſed ſtudium cognoſcendi: hoc enim eſt actus liber, elicitus vel imperatus à voluntate, & rationis moderatione indigens vt ſit actus virtutis. *Studium.* Nam *ſtudium* cognoſcendi nihil eſt aliud quam vehemens animi applicatio ad aliquid cognoſcendum; quæ applicatio fit per voluntatem. huius enim eſt reliquas potentias, quarum liberum eſt exercitium, ad ſuas functiones applicare, iiſque ad ſuum finem uti. in ista autem applicatione duo actus continentur; affectus ſciendi, & conatus. Affectus eſt in voluntate, & vocatur vſus actiuus: nam per ipſum velle, potentiæ actiuè applicantur. Conatus, in ipſis potentijs cognitiuis, & dicitur vſus paſſiuus, vel formalis; quo ipſæ potentiæ intrinſecè & formaliter applicantur ad ſuum opus. Nihil enim eſt aliud quam ipſe actus cognitionis, vel certè productio eius, vt voluntati ſubeſt: vt colligitur ex 1. 2. quæſtione decimaſexta, articulo primo. Itaque ſtudium hoc loco continet & vſum actiuum, quo voluntas actiuè potentias cognitiuas ad ſuas functiones applicat; nimirum oculos ad legendum, aures ad audiendum, phantaſiam ad imaginandum & apprehendendum, intellectum ad conſiderandum & iudicandum: & vſum paſſiuum, nimirum actus iſtarum potentiarum vel actuum productiones, vt ſui actiuo ſubſunt, ab eoque dependent, & moraliter informantur; hi enim propriè ſtudium dicuntur.

78 *Officiũ huius virtutis.* Officium igitur huius uirtutis eſt, Primò, Moderari appetitum ſciendi, vt quis non velit plura aut altiora ſcire, quàm ipſius conditioni & capacitati conueniat; nec pluris faciat ſcientiam, quam oportet, præponendo illam virtuti aut rebus ad ſalutem neceſſarijs; ſed vt illam æſtimet & amet in ſuo gradu.

Secundò, Moderari ipſum ſtudium, & conatũ animi in acquirenda ſcientia, vel ea vtenda, rectæ rationis regulam illi imponendo; nimirum vt ſtudeamus ea diligentia, qua oportet, & eo fine, quo oportet, & illis rebus, quibus oportet, illis adminiculis, illis etiam locis & temporibus, quibus oportet.

Tertiò, Non ſolùm refrænare affectum & moderari ſtudium; ſed etiam interdum vtrũque impellere & incitare; nempe quando quis ob laborem coniunctum, ſtudiũ ſibi neceſſarium vel congruum refugit, vel in eo languidè ſe gerit, vel ſi congrua adminicula non adhibeat. Et quia hoc plerumq; accidit, (plures enim in rebus neceſſarijs vel vtilibus addiſcendis deficiunt quã excedunt) ideò hæc virtus potiùs ab impellendo quàm à refrænando dicitur.

79 *Eſt annexa temperantiæ, & quodãmodo fortitudini.* Ex his colligitur, hanc virtutem, qua parte refrænat affectum ne nimiùm in ſcientiarum ſtudium feratur, annexam eſſe temperãtiæ; cuius munus eſt moderari affectum ne nimiùm in voluptates corporis ſe effundat: magna enim eſt voluptas cognitionis; vnde & *omnes homines naturaliter ſcire deſiderant*, Ariſtotele teſte; itaque oportuit hunc affectum aliqua virtute temperari & veluti cohiberi, ne modum excedat. qua verò contra laborem impellit, poſſe reduci ad fortitudinem. Opus enim eſt aliquo animi robore ad difficultates ſtudiorũ ſuperandas; quod robur non debet alteri virtuti aſſignari quàm huic; quia ordinatus ſciendi affectus ad illud ſufficit.

80 *Studioſitati* duo vitia opponuntur, *Curioſitas* & *Negligentia*, illa per exceſſum, hæc per defectum.

Curioſus. *Curioſus* generatim dicitur, qui maiorem curam circa rem aliquam inutilem cognoſcendam, vel efficiendam, vel comparandam adhibet, quàm ratio poſtulet. ſic dicimus aliquem curioſum in veſtibus, in ſupellectile, in ſermone, in rebus peregrinis conquirendis, in arte ſua, & ſimilibus. Itaque *curioſitas* generatim denotat ſuperfluam diligentiam circa res inutiles, vel qualitatem earum, minimè neceſſariam. Propriè verò locum habet in ſtudio & amore cognitionis nihil ad nos pertinentis; nimirum cùm quis ſuperfluam diligentiam adhibet vt aliquid ſciat, *Curioſitas ſtrictè.* quod nihil ad ipſum ſcire attinet, vel quod captum ipſius ſuperat; idque affectu ſolius cognitionis. tales enim propriè curioſi dicuntur; vt ſunt qui res alienas ſcire cupiunt & inueſtigant, tantùm vt illas ſciant. Quòd ſi non affectu cognitionis, ſed operationis ſcire conentur; verbi gratia vt alijs noceant, vel ſibi conſulant, non erit propriè curioſitas, nec illi dicentur curioſi. Vnde patet, non omnem inordinatum affectum ſciendi, nec omnem exceſſum in ſtudijs eſſe curioſitatem: ſed illum, qui tendit in ipſam ſcientiam propter ſe, maximè in eam, quæ eſt homini inutilis.

Digitized by Google

inquit, *eſt, vt mens ſolicita antequam quidlibet agere incipiat, omnes ſibi, quas pati poteſt, contumelias proponat, quatenus redemptoris ſui probra cogitans, ad aduerſa ſe præparet, &c. Secundus eſt, vt cùm alienos exceſſus aſpicimus, noſtra, quibus in alios exceſſimus, delicta cogitemus. conſiderata quippe infirmitas propria, mala nobis excuſat aliena, &c.*

34 Quod ad alterum extremum manſuetudini oppoſitum attinet, id proprio nomine caret; ſed dici poteſt *lentitudo*, vel *ſtupor*; vitium non ita frequens. Ariſtot. vocat *ἀοργησίαν*, quaſi dicas, *Intraſcentiam*, vel iræ vacuitatem; nimirum cùm quis ita inſenſilis eſt mali & iniuriarum, ut non excitetur ad iram, quando etiam ſecundùm rectam rationem oporteret. Eſt autem id ſignum ſtoliditatis, iuxta Ariſt. quia tales non videntur habere ſenſum mali, aut apprehendere iniuriam. quod intellige, ſi id à ſtupore quodã naturæ proueniat: ſecùs, ſi philoſophica conſideratione, & exercitio comparatum; ut in aliquo fortaſſe è Stoica diſciplina, quæ omnem iram uult excluſam, & *ἀπάθειαν* profitetur.

Alterum extremum per defectum. Lentitudo.

35 Hæc tamen iræ vacuitas non eſt per ſe vitioſa. Sicut enim iraſci non eſt per ſe bonum: ita nec iræ motu vacare, aut eſſe ad iraſcendum ſtupidum, eſt malum. Poteſt tamen eſſe vitioſum, quatenus eſt cauſa, vt quis defectu iræ, & animoſitatis prætermittat aliquod officium iuſtitiæ, vel charitatis, ad quod erat obſtrictus; vt monere, corripere, caſtigare, retundere contumaces, occurrere malis, &c. In quibus etiam Dominus interdum ita vſus legitur; vt Mar. 3. *Circumſpiciens eos cum ira* & Io. 2. cùm eiecit uendentes è templo. Quando enim ad tale quid obligamur, ſi per ſe friget animus, & detrectat tamquam rem arduam, excitanda eſt ira, quæ addat calorem & audaciam, torpore illo excuſſo. Ea enim eſt humana conditio, vt ſine huiuſmodi ſtimulo & præſidio, ad ardua exequenda vix excitemur; nam ira eſt ſatellitium rationis; ſine ſatellite in Repu. mala non impediuntur. nec ſine ira ratio in homine contra malum ſtrenuè inſurgit. vnde in eiuſmodi euentis non excitare iram eſt vitioſum, & contrarium manſuetudini per defectum. manſuetudinis enim eſt non ſolùm iram comprimere, ſed etiam cùm opus eſt, excitare & aſſumere: quamuis hoc nomen magis compreſſionem inſinuet. Illa tamen iræ vacuitas non habet diſtinctam malitiam à malitia, quæ eſt in omiſſione officij debiti, cuius eſt cauſa: nam ſolùm eſt mala, quatenus in ea omiſſio debitæ actionis cenſetur volita.

Nõ eſt per ſe vitioſa.

DVBITATIO V.

De clementia & crudelitate.

D. THOM. Q. 157. & 159.

36 CLEMENTIA eſt virtus manſuetudini affinis; nõ tamen eadem, iuxta D. Tho. Diſtinguitur enim obiecto formali, & materia proxima. Manſuetudo enim proximè verſatur circa iram: clementia circa vindictam externam. Illius officium eſt iræ imponere moderationem, & cum recta ratione conformitatem: huius verò diminuere, ſeu mitigare externam punitionem, quantum iuſtitiæ ratio patitur. Illa pertinet non minùs ad ſubditos & infimos quàm ad Superiores: hæc propria eſt virtus Superiorum & maximè Principum.

Diſtinctio clementiæ, & manſuetudinis.

37 Dices, Eiuſdem virtutis eſt moderari affectum internũ, & opus externum, ad quod ille affectus inclinabat. Eadem enim virtus temperantiæ, quæ concupiſcentias voluptatũ carnis refrænat, etiam vſum externum temperat: & eadem fortitudinis virtus, quæ timorem & audaciam moderatur, etiam fugam & aggreſſionem dirigit. Similiter liberalitas, quę diuitiarum cupiditatem, etiam externam largitionem moderatur. Idem cernitur in *φιλοτιμίᾳ* (prout eſt virtus circa honores mediocres occupata) magnanimitate, & magnificentia: ergo etiam virtus illa, quæ moderatur iram, nempè manſuetudo, etiam moderabitur externam punitionem, minuendo eam conſentaneè ſuo affectui, ac proinde non diſtinguetur à clementia. Confir. quia ira eſt cupiditas vindictæ & punitionis: atqui minuit cupiditatem uindictæ, hoc ipſo etiam externam uindictam, quæ ex illa cupiditate ſequitur, minuit.

Obiectio.

Ob hoc argumentum uideri poſſet alicui idem habitus uirtutis, qui quatenus temperat iram, dicatur *manſuetudo*, quatenus uerò externam punitionem, *clementia*. Quæ ſententia confirmari poteſt; quia uterque, nimirum manſuetus & clemẽs, uidetur quærere in ſeipſo benignitatem quamdam & ſuauitatem affectus in proximum, (unde etiam uocantur lenes, & habitus eorum lenitas) & ex eodem affectu operari.

Eſſe eumdem habitum.

Nihilominùs placet ſententia D. Tho. Vnde reſpondeo, 38
Dupliciter fieri poſſe ut quis incitetur ad maiorem uindictam quàm conueniat.

Reſponſio. Videri diſtinctos habitus.

Primò, Ex impetu iræ. Et hoc modo uindictam minuit manſuetudo; ut rectè probat argumẽtum. imminuta enim uindictæ cupiditate, ſequitur imminutio uindictæ. ſicuti imminuta concupiſcentia delectationum, ſequitur moraliter imminutio in ipſarum uſu externo.

Secundò, Ex conſideratione ſuæ poteſtatis, qua inclinatur ad intemperanter ea utendum: ita enim eſt humanum ingenium, ut delectetur oſtẽtatione poteſtatis, & aliorum ſub ſe depreſſione, & miſeria. Hoc modo mitigat punitionem clementia, quæ retinet animum ne tota poteſtate in uindicta inferenda utatur.

Vnde patet has uirtutes diuerſas rationes formales ſpectare. *Manſuetudo* enim uindictam mitigat ne obtemperet iræ, & quia id conſentaneum animo iræ dominanti; *clementia* uerò, quia id conſentaneum & decorum homini, poteſtate in alium prædito. Decet enim in malis, pœniſque inferendis non uti tota poteſtate, ſed aliquid remittere, & infra meritum punire: ſicut è contrario in præmijs conferendis honeſtum eſt etiam ſuprà merita remunerare: ut benignitas præmio aliquid adijciat, & ſupplicio aliquid detrahat. Sic Deus dicitur punire citra condignũ, & ultra condignum præmiare. Cùm enim pœna ſit malũ, & præter Dei primæuam inſtitutionem, decet eam minui quantum ratio boni patitur. Et è contrario cùm prӕmium ſit bonum, & ex primo Dei inſtituto ac intentione, decet illud augeri quantum iuſta proportio & bona gubernatio permittit.

Spectãt diuerſa obiecta formalia.

Mala minuenda, quia citra naturam.

Ex his facilè intelligas quid ſit clementia. Seneca libro 39
2. de clementia, cap. 3. ſic definit, *Clementia eſt temperantia animi in poteſtate vlciſcendi: vel lenitas Superioris aduerſus inferiorem in conſtituendis pœnis.* Et infrà: *Clementia*, inquit, *eſt moderatio, aliquid ex merita ac debita pœna remittens.*

Definitiones clementiæ.

Quæ definitiones idoneæ ſunt, & inſinuant tria ad clementiam, ut in actum externum exire poſſit, requiri. Primò, Poteſtatem puniendi; quæ tantùm reperitur in Superioribus: unde hæc uirtus eſt propria Superiorum, & maximè Principum, qui pœnas legibus definitas poſſunt mitigare.

Tria ad clemẽtiam requiſita.

Secundò, Vt mitior pœna irrogetur, quàm iure irrogari poſſet. Eſt enim clementia quædam gratia, & condonatio, non perfecta, (diſtinguitur enim à uenia) ſed ex parte, ita ut iuſtitiæ uindicatiuæ officium non excludat, ſed ſolùm aſperitatem nonnihil mitiget.

Tertiò, Vt id proueniat ex animi lenitate; qua fit ut quia proximo benignè afficiatur, eiuſque commodis faueat, incommoda abhorreat. Itaque ſi quis pœnam ſonti mitiget inductus pecunia, uel amicitia, uel timore; non erit formale officium clementiæ: quia non ex affectu huius uirtutis, ſed ex alio motiuo id facit. dicetur tamen actus clemẽtiæ, quia ratione materiæ ad hanc uirtutem pertinet.

Porrò quæ ad clementiam moueant, præcipua ſunt iſta. 40
Primum, Exemplum Dei, in quo maximè hæc uirtus elucet. quàm exigua pœna finit in hac uita innumerabilia peccata ſui, quorum ſingula æternos cruciatus merebantur? vnde meritò Pſalm. 144. *Suauis Dominus vniuerſis, & miſerationes eius ſuper omnia opera eius.* & Sap. 11. *Parcis omnibus, quoniam tua ſunt Domine, qui amas animas. O quàm bonus & ſuauis eſt Domine ſpiritus tuus in omnibus!* In futura vita etſi ſummam ſeueritatem exerceat, quatenus de pœna ſtatuta nihil remittit; in eo tamen eſt aliquid clementiæ, quòd minorẽ ſtatuit quàm iure potuiſſet, non continens in ira miſericordiam ſuam; vt communiter Theologi tradunt.

Motiua clementiæ. 1. Exemplum Dei.

Secundum eſt, Conſideratio modi, quo peccatum commiſſum eſt; vt ſi perpetratum ex aliqua ignorantia, vel paſſione; quò pertinet, ſi ex paupertate, ex praua inſtitutione,

2. Miſeria delinquentis.

Digitized by Google

ne, ex graui tentatione, ſi iniuria prouocatus, ſi ex ebrietate vel inconſideratione. hæc enim omnia apta ſunt flectere animum ad clementiam, & ad mitiora in pœna ſtatuenda.

Tertium, Cogitatio illa, qua quiſque apud ſe ſtatuere debet, ſimilia vel grauiora fortaſſe ſe perpetraturum fuiſſe, ſi diuina gratia deſtitutus, & in ſimilibus occaſionibus deprehenſus fuiſſet. nullum enim peccatum facit homo, quod non faceret alius homo, niſi iuuaretur ab eo, per quē factus eſt homo, vt quodam loco D. Aug. ait.

Quartum eſt, Clementiæ fructus: conciliat enim Principi amorem ſubditorum, præſtat ei ſecuritatem, & confirmat regnum. Vnde Prouer. 28. dicitur: *Miſericordia & veritas cuſtodiunt regem, & clementia roboratur thronus eius.* E contrario crudelitas alienat animos, parit odia, & inimicos plurimos, a quibus aſſidua pericula & euerſio ſtatus impendent. *Sicut enim præciſa arbores plurimis ramis pullulant, ita Principis crudelitas auget numerum inimicorum.* vt rectè quodam loco dixit Seneca.

41 *Quando utendum ſeueritate. 1. In militia.* Aduerte tamen, quibuſdam euentis bono publico magis expedire *ſeueritatem* quàm clementiam. Eſt autem *ſeueritas* inflexilis animi rigor, nihil de merita vel ſtatuta pœna remittens. Hac vtēdum, Primò, *In militia* hic enim omne erratum capitale eſt, propter publicum periculum. vnde exactè diſciplina ſeruanda, vt ſi ſemel peccatum fuerit, ſaltem non contingat ſecundò; vt quidam ait: quod abſque rigore fieri non poteſt. Accedit, quòd illa hominum colluuies, niſi ſeueritate & præfractis imperijs regi nō poſſit. Refert in hanc ſententiam nonnulla Valerius Maxim. l. 2. c. 2. & l. 6. c. 3. & Lampridius in Alexādro Seuero. ſed imprimis memorabilis fuit ſeueritas diſciplinæ militaris in Aureliano Imperatore, quæ ita militi formidoloſa erat, vt poſt vnam caſtrenſem animaduerſionem nemo ſub eo deliquerit amplius. Illius epiſtola ad Tribunum militum, quem præſidio præfecerat, talis extat. *Si vis Tribunus eſſe, imò ſi vis viuere, manus militum contine. Nemo pullum alienum rapiat, ouem nemo attingat, vuam nullus auferat, ſegetem nemo deterat: oleum ſalem, ligna nemo exigat: ſua quilibet ſit annona contentus. Hoſtis præda, non prouincialium lacrymis diteſcant: arma deterſa ſint, calceamenta fortia: noua veſtis veterem excludat: ſtipendium habeat in balteo, non in pompa.*

Diſciplina militaris.

2. In præfectos. Secundò, In præfectos & miniſtros iuſtitiæ, præſertim qui muneribus corrupti iuſtitiam peruertunt, & ius omne venale habent. Hi enim poteſtate publica, qua, tamquā ſacroſancta, caſtiſſimè vti deberent, abutuntur ad oppreſſionem innocentum, & priuatum compendium. Huius ſeueritatis præclarum exemplum refert Herodotus in Terpſichore, ſeu lib. 5. & Valerius Maximus lib. 6. c. 3. attingit: *Otanem,* inquit Herodotus, *Darius Rex, oræ maritimæ præfecerat. Huius patrem Siſamnem vnum è regijs Iudicibus, quòd iniuſtè ob pecuniam iudicaſſet, Rex Cambyſes, qui ante Darium fuit, interemit, interemptoq́ue detractum corium in lora conſcidit, quibus tribunal, in quo ille ſedens iudicarat, intendit, ibidemq́ue filium eius Otanem ſedere Iudicem iuſſit, atque in memoria habere, in quo tribunali iudicaret.*

Tertiò, Cùm populi ingenium eſt malignum & refractarium, ita vt in officio aliter contineri nequeat. ob hanc cauſam tota lex vetus, cuius ipſe Deus erat auctor, & qua populum Iudaicum regi volebat, erat ſeuera, & acres pœnas infligebat, vt pro adulterio, pro violatione Sabbati, pro eſu panis fermentati tempore paſchatis, &c. pœnam mortis. quia populus ille duræ ceruicis erat, vt Scriptura loquitur. Item quando crimen ex pura malitia commiſſum eſt, tunc enim clementiam non meretur. Denique ſeueritate vtendum, quando id magis iudicatur expediens vel ad emendationem delinquentis, vel certè ad publicam diſciplinam ſanciendam hic enim eſt finis punitionis: ac proinde menſura vindictæ hinc capienda. finis enim eſt menſura eorum, quæ ſunt ad finem. alioquin decet vt animus ex ſe propenſior ſit ad clementiam, eamque adhibeat, quando bonum publicum, vel correctio delinquentis aliud non poſtulat.

42 *Vitia oppoſita clementia.* *Clementiæ* opponuntur duo extrema, *Crudelitas* per exceſſum, & *Nimia lenitas,* per defectum. *Crudelitas* nihil eſt aliud quàm atrocitas animi in exigendis pœnis. Sicut enim clementia minuit pœnam quantum ratio permittit: ita crudelitas illam ſupra iuſtum modum exaggerat; idque ex animi quadam aſperitate, malo alterius minimè compatientis.

Supponit hoc vitium in opere ſuo poteſtatem puniendi, ſiue legitimam, ſiue vſurpatam. nam in eo cōſiſtit quòd in vſu illius poteſtatis modus excedatur, dum pœna maior infligitur quàm culpa meretur. Secundò, Supponit etiam cauſam, nimirum iniuriam, quæ vindicetur, aut delictum quod puniatur. Vnde Seneca lib. 2. de clementia c. 4. *Illos,* inquit, *crudeles vocabo, qui puniendi cauſam habent, modum non habent. Sicut in Phalari, quem aiunt non quidem in homines innocentes, ſed ſuper humanum ac probabilem modum ſæuiſſe.*

Crudelitas enim eſt exceſſus in pœnis exigendis pœna autem delictum vel ſpeciē delicti ſupponit. ita crudelitas propriè reſpicit ad aliquam culpam, & prætendit ſpeciem quamdam iuſtitiæ.

Dices, Quidam non exigunt pœnas, crudeles tamen videntur, tamquam qui ignotos homines & obuios non in compendium, ſed occidendi cauſa occidunt; nec interficere contenti, ſæuiunt, vt Buſiris ille, & Procruſtes, & piratæ, qui captos verberant, & in ignem viuos imponunt: ita Seneca obijcit. 43 *Obiectio.*

Reſpondeo cum eodem Seneca, Tales non tam eſſe *crudeles* quàm *feros,* & vitium eorum *feritatem,* cui voluptati eſt ſæuitia. Sicut enim immanes belluæ dilaniant homines, & ea re delectantur, nullam iuſtitiæ aut rationis ſpeciem attendentes, ſed ſolam voluptatem paſtus: ita qui nō vindictæ cauſa (quæ aliquam iuſtitiæ imaginem præfert) cruciatus inferunt, ſed quia tormentis & ſanguine humano delectantur, meritò dicūtur *feri,* & ſæui, vtpote belluis quàm hominibus affectu & truculenta morum ſimiliores. tales ſe præſtant quidam hæretici in catholicos, præſertim ſacerdotes, inuſitatis ſupplicijs eos afficientes, non vt puniant aut vindicent aliquam iniuriam, (quæ enim iniuria eſt antiquam religionem toto orbe diffuſam, & tot ſæculis florentem colere.) ſed vt animum tormentis & ſanguine eorum expleant. Latronum ſæuitia qui propter cōpendium homines torquent & occidunt magis ad feritatem, quàm ad crudelitatem referēda eſt: quia non vindictæ aut punitionis cauſa id faciunt, ſed ſui commodi, ſicut immanes feræ, quæ ob paſtum occidunt. *Reſp. Feritas.*

Alterum extremum clementiæ oppoſitum eſt *nimia lenitas.* Hæc inconſultè pœnam mitigat, vel omnino remittit, etiam cùm bonum delinquētis, & exemplum aliorum aliud requirit: vitium non minùs Reip. pernicioſum quā crudelitas. Inde enim criminoſi, & turbatores pacis publicæ inualeſcunt. vulgò tamen *clementia* vocatur, cū potiùs crudelitas ſit in Remp. quàm clementia in priuatos. Prouenit hoc vitium ex nimia alieni mali compaſſione; cū fortuna & calamitas, quam patitur, non cauſa ſpectatur. hanc Seneca vocat *miſericordiam,* nomine non ſatis in eum ſenſum, præterquam apud Stoicos, vſitato. poteſt etiam prouenire ex naturæ quadam lentitudine & ſtupore, culpæ magnitudinem non percipiente, de quo ſup. dub. 4. deniq; ex amore alicuius commodi vel timore incommodi. vt cū Iudex muneribus corruptus, vel metu officij amittēdi impullus ſontibus parcit, quamuis hic non tam ſit vitium nimiæ lenitatis, quàm auaritiæ vel ambitionis. 44 *Nimia lenitas.*

DVBITATIO VI.

Quid modeſtia, & quæ eius ſpecies.

D. THOM. Q. 160.

MODESTVS vocari ſolet, qui intra modum & limites ſui ſtatus, ingenij, & fortunæ ſe continet, ſuo moduloq́ue contentus. Vnde *modeſtia* eſt virtus, qua quis hāc mediocritatem in ſe amat & præſtat, motus ſuos internos & externos, & omnem rerum ſuarum apparatum, intra menſuram ſibi congruam coercens. Hinc patet modeſtiam eſſe affinem & annexam temperantiæ. Sicut enim temperantia moderationem adhibet in iis in quibus difficillimū eſt adhibere, nimirum in delectationibus tactus; ita modeſtia in alijs quibuſdam modum ponit, vbi id minùs quidem eſt difficile, tamen ad rectè præſtandum opus eſt virtute. Diuus Thom. huius virtutis quatuor ſtatuit ſpecies; *humilitatem, ſtudioſitatem, modeſtiam motuum exteriorum,* 45 *Modeſtia.*

rum, & modeſtiam externi apparatus. Moderatis enim delectationibus carnis per *temperantiam*; & impetu iræ per *manſuetudinem*; quatuor ſupererant, quę potiſſimùm moderatione quadam, & intra certos limites reſtrictione egere videbantur. inter quæ Primum eſt, motus animi ad excelſa, ad quem coercendum eſt *humilitas*. Secūdū, nimium deſiderium cognitionis, præſertim curioſæ: hoc refrænat *ſtudioſitas*. Tertium: Motus & geſtus externi corporis hos componit *modeſtia morum*. Quartum, Externus cultus & apparatus in veſtibus, conuiuijs, ſuppellectili: hunc moderatur alia quædam modeſtiæ ſpecies, quæ *modeſtia cultus* dici poteſt.

DVBITATIO VII.

Quid ſit humilitas, & quod eius officium.

D. THOM. quæſt. 161.

46 *Humilitas duplex.* HVMILITAS ab humo dicitur, quia per illam ad ima, & veluti ad humum vſque deprimimur. Dupliciter autem id fieri poteſt.

Primò, Si contra voluntatē ab alio depreſſus ſit; & hoc modo humilitas eſt pœna: ſicque dictum eſt, *Omnis qui ſe exaltat, humiliabitur.*

Secundò, Si quis ſua ſponte ex conſideratione ſuorum defectuum ſe deprimat; & hoc modo eſt virtus quæ varijs modis definiri poteſt. D. Thom. art. 1. ad 1. *Humilitas,*

Humilitatis definitiones. inquit, *eſt virtus, qua quis defectum ſuum conſiderans, ſe in infimis ſecundùm modum ſuum continet.* Idem ad 2. *Eſt laudabilis ſui ad ima deiectio.* Ioānes Rusbrochius lib. de præcipuis virt. cap. 1. *Humilitas eſt animi demiſſio, id eſt, interna quædam & profunda cordis & animi coram celſiſſima Dei maieſtate inclinatio & ſubmiſſio.* Aptiſſimè D. Bernardus lib. de gradibus humilitatis in principio, *Humilitas eſt virtus, qua quis veriſſima ſui cognitione ſibi ipſi vileſcit.*

47 *Supponit notitiam ſui ſui. Quo modo illa notitia habeatur.* Ex quibus patet, humilitatem ſupponere cognitionem ſui, id eſt, ſuæ imperfectionis ſuique defectus. Hæc *ſui cognitio* comparatur, dum quis ſe coram Deo & Angelis cōſtituens, conſiderat qualis ſit tum animo, tum corpore: quàm ignorans, quam ad malum pronus, ad bonū lentus & infirmus, quam rebus infimis addictus, quàm leuis & inſtabilis: quantis peccatis obnoxius, quantis miſerijs ſubiectus, quam in Deum ingratus: præterea ſe ex ſe nihil boni habere, nihil poſſe, nihil eſſe: ſua omnia aſſiduè à diuina bonitate pendere, ſicut imago in ſpeculo pendet ab obiecto; ſicut pondus ſuſpenſum in aere a manu tenentis, ſicut lumen à ſole; & ſicut vmbra à corpore; denique ſine aſſiduo Dei influxu ſe in nihilum ruere.

Dixi, Coram Deo hanc conſiderationem faciendam; *quia ad illud lumen veritatis conſtitutus homo, ſe ipſum & ſine diſſimulatione inſpicit, & ſine palpatione diiudicat,* vt inquit D. Bernardus ſerm. 42. in Cantica. Sicut, vt quis næuos omnes ſui corporis perſpectos habeat, ſeipſum ſoli exponit, vt in eius lumine omnia detegantur.

48 *Actus humilitatis.* Hac cognitione poſita in intellectu, ſequuntur in volūtate multi affectus & motus, qui ſunt humilitatis actus & functiones.

Primò, Vilipenſio & cōtemptus ſui, per quem ſe, quoad ea, quæ ex ſeipſo habet, nihil æſtimet.

Secundò, Reputat ſe omnibus Dei donis indignum, & ad omnia ineptum: idque ſine falſitate, vt docet D. Thomas art. 6. ad 1. Talis enim reuerà eſt ſecundùm ea, quæ ex ſeipſo habet.

Tertiò, Hinc ſequitur, vt veritatis amore impulſus, non cupiat ab alijs magni æſtimari, honorari, vel laudari: quia videt id ſibi non congruere, ſed ei à quo omne bonum accepit. Vnde cum Apoſtolo dicit; *Regi ſæculorum immortali & inuiſibili ſoli Deo honor & gloria.* non enim imago vel pictura laudem meretur, ſed pictor: nec olla, ſed plaſtes.

Quartò, Quantum in ipſo eſt, deſiderat etiam vilis haberi, & ab alijs contemni. talem enim cupit ſe ab alijs iudicari & æſtimari, qualem ſe veritatis ſententia, & in oculis Dei nouit eſſe. Vnde D. Bernardus ſerm. 16. in Cantica; *Verus humilis vilis vult reputari, non humilis prædicari: gaudet contemptu ſui, hoc ſolo ſanè ſuperbus, quòd laudes contemnat.* Dixi, *quantum in ſeipſo eſt*, quia non ſemper expedit vt alij noſtros defectus nouerint, aut nihil æſtiment: propter ædificationem, & fructum aliorum: vt D. Bernardus ſerm. 24 in Cantica notat.

Quintò, Cùm videt ſe magni fieri vel honorari, dolet; nec illum honorem in animo ſibi attrahit, imò nec admittit, niſi fortè ratione officij aut doni, quod habet; & ita illum in Deum, ſaltem implicitè, refert.

Sextò, Conferendo ſe alijs, cenſet ſe omnibus viliorem & deteriorem: cōſiderat enim ſe iuxta ea, quæ ex ſeipſo hēt, alios verò ſecūdū ea, quæ ipſi ex Deo; & ſic illos ſibi præponit; vt benè D. Tho. art. 3. declarat. Hoc enim eſt ingenium humilitatis, in ſe intueri ſua mala, in alijs, eorum bona. Sicut è contrario ſuperbiæ indoles eſt, intendere in ſua bona, & in aliorum mala. quiſque autem ſecundùm ſua eſt deterior quàm ſint alij ſecūdùm ea, quæ ſunt Dei; vt benè docet Anſelmus lib. de ſimilitudinibus cap. 109. & D. Thomas art. 6. ad primum, & Caietanus ibidem contra Martinum.

Septimò, Subijcit ſe Deo veluti infimum mancipium, vel potiùs, ſicut teſta figulo, & opus ſuo factori, vt de ſe diſponat pro ſuo beneplacito in omnibus, præſertim quæ ad hanc vitam pertinent: verbigratia, quod ad paupertatem vel diuitias, ſanitatem vel morbum, infamiam vel gloriam; mortem vel vitam attinet. vnde 1. Petri 5 *Humiliamini ſub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore viſitationis.*

Octauò, Subijcit ſe hominibus propter Deum, ſinens ſe ab illis tamquam inſtrumentis Dei gubernari. Vnde 1. Petri 2. *Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deū, ſiue Regi, quaſi præcellenti &c.*

Nonò, Denique in externis rebus & functionibus, quātum in ſe eſt, amplectitur ſemper id, quod eſt abiectius, & minus honoratum. v. g. locum inferiorem in conſeſſibus, latus ſiniſtrum in congreſſibus, ſocios ſimpliciores, officia vulgò minus honorata, veſtes, ſuppellectilem, &c. In vſu tamen externo debet habere rationem decori & officij, quod petit, vt antè dictum eſt. Hæ ſunt actiones humilitatis, & hoc ferè ordine ad ipſam virtutem comparantur, ab eaque procedunt.

Notandum eſt, à D. Bernardo ſermone 42. in Cant. duplicem humilitatem diſtingui, alteram iudicij, quæ adhuc imperfecta eſt: alteram affectus, quæ perfecta. Iudicij 49 *Duplex humilitas. Iudicij.* humilitas eſt, qua quis ſeipſum ad lumen veritatis intuēs agnoſcit ſuam vilitatem, & ſe coram Deo demittit; non tamen vult ab alijs vilis haberi aut contemni, ſed potiùs magni æſtimari & honorari dicitur *iudicij*, nō quòd nullo modo tranſeat ad effectum; (demittit enim ſe in abſcondito coram Deo) ſed quia non ita efficaciter tranſit, vt ſicut ſe vilem iudicat, ſic quoque ab alijs vilis haberi cupiat. vnde potiſſimùm in iudicio remanet. Affectus humilitas eſt, qua quis etiā ab alijs talem ſe haberi cupit, qualem ſe coram Deo cognoſcit. De his ita Bernardus loco citato: *Eſt humilitas, quam nobis veritas parit, & non habet calorem; & eſt humilitas, quam charitas format & inflammat: atque hæc quidem in affectu, illa in cogitatione conſiſtit. Etenim tu, ſi temetipſum intus ad lumen veritatis & ſine diſſimulatione inſpicias & ſine palpatione diiudices, non dubito quin humilieris & tu in oculis tuis, factus vilior tibi ex hac vera cognitione tui: quamuis needū* *Humilis da opere veritatis & de charitate veritatis.* *fortaſſe id eſſe patiaris in oculis aliorum; Eris igitur humilis, ſed de opere interim veritatis, & minimè adhuc de amoris infuſione. Nam ſi veritatis ipſius, quæ te tibi veraciter atque ſalubriter demonſtrauit, ſicut ſplendore illuminatus, ita amore affectus fuiſſes: voluiſſes procul dubio, quòd in te eſt, eamdem de te omnes tenere ſententiam quā ipſam apud te veritatem habere cognoſcis,* Et infrà, reprehendit eos, qui ſolam iudicij ſeu veritatis humilitatem habent. *Pondus*: inquit, *& pondus, abominatio eſt apud Deū. Quid enim? Tu te depretiaris in ſecreto apud teipſum, veritatis trutina ponderatus: & foris alterius pretij mentiēs, maiori te pondere vendis nobis quàm ab ipſa accepiſti? Time Deum; & noli hanc rem peſſimam facere, vt quem humiliat veritas, extollat voluntas: hoc enim eſt reſiſtere veritati, hoc pugnare contra Deum, &c.*

Dices Primò, Humilitatis eſt cohibere affectum, ne feratur ad excelſa ſupra conditionem & proportionem ho- 50
minis: atqui idem præſtat magnanimitas: ergo non videtur di-

Digitized by Google

Obiectio 1. An diſtinguatur à magnanimitate. Reſp.

diſtingui à magnanimitate. Ob hoc argumentum Martinus ponit humilitatem virtutem reipſa non diſcrepantem à magnanimitate. ſed fallitur; vt rectè oſtendit Caietanus. Primò, Quia virtutes ex principalibus functionibus ſuis diſtinguendæ ſunt: atqui principalis functio *magnanimitatis* eſt, non coercere affectũ, ſed impellere ad ardua & magna, quibus homo eſt dignus; ſecũdario aũt retrahit ab his, quæ dignitatem ipſius ſuperant. *Humilitatis* aũt primarium munus eſt implere, ſed retrahere animum inordinatè ad excelſa tendentem, & intra ſuam menſuram coercere, vt ijs, quæ hominis vtilitati cõgruunt, acquieſcat. Itaque hæ virtutes contrario modo procedunt; magnanimitas impellendo ad ardua, quæ ſua difficultate animum abſterrent, & deſperationem iniiciunt: humilitas retrahendo à magnis, quæ ſplendore & excellentia ſua animum alliciunt. Itaque ad quod magnanimitas affectum impellit, ab eo humilitas retrahit, licet ſub diuerſa ratione. Deinde etiamſi magnanimitas ſecundariò à quibuſdam animum retrahat, à quibus retrahit etiam humilitas, ſub alia tamen ratione formali id facit. Illa enim retrahit animũ à quibuſdam excelſis, quatenus ſuperant proportionem, quam habet homo ad illa ex parte donorum Dei: (non enim vult magnanimus maiora quàm ipſi ratione donorum, quibus præditus eſt, congruant) hæc verò retrahit animum ab omnibus excelſis, quatenus ſuperant proportionem, quam habet homo ex parte ſui. Ratio itaque coercendi & trahendi animi eſt diuerſa, nimirum exceſſus obiecti reſpectu eius, quod homo habet a Deo: & exceſſus obiecti reſpectu eius, quod homo habet ex ſeipſo. Hunc reſpicit humilitas, illum magnanimitas. Vide Caietanum art. 1, ad ſecundum.

51 *Obiectio 2. An humilitas impediat magnanimitatem. Reſp.*

Dices Secundò, Si humilitas coercet affectum ne feratur ad aliquid, quod eſt ſupra proportionem & menſuram hominis, quam ex ſeipſo habet: ergo non permittet hominem quidquam magni agere, conari, vel appetere; quia omne bonum ſuperat hanc proportionem: ac proinde impediet præcipuam functionem magnanimitatis.

Reſpondeo, Non poſſe hominem quidquam appetere, vel conari, tamquam ipſe per ea, quæ præciſe ex ſe habet, eo ſit dignus, aut illud poſſit efficere. poteſt tamen, quatenus per id, quod accepit à Deo, ſufficientem ad illud proportionem habet. Hinc fit vt is, qui ex ſe eſt humillimus, ex dono Dei ſit ſumme magnanimus. Etſi enim ex ſe nihil poſſit, nulloque bono aut honore dignus ſit; tamen ex dono & auxilio Dei pluſima poteſt, (iuxta illud Apoſtoli: *Omnia poſſum in eo, qui me confortat*) & maximis bonis, honoribuſq; dignus eſt & ſe dignũ iudicat. Declarat hoc Gregorius lib. 6. in 1. Regum cap. 3. explicans illa verba ca. 16. *Adhuc reliquus eſt paruulus & paſcit oues.* *Meritò*, inquit, *paruulus iſte dicitur oues paſcere; quia electus quiſque humilis eſt, & ſterilis non eſt: quia quotidie magna agit, ſed de ſe magna non ſentit. Meritò ergo non ſolùm paruulus, ſed paſtor aſſeritur; quia qui verè humiles ſunt, foris ſe deiiciunt, ſed per internam ſocietatem in ſummis & æternis paſcuis immorantur; nam ſcriptum eſt; Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Qua autem gratia, niſi vt ſumma videant & cognoſcant, cognoſcant & diligant, atque ad ipſa delecta quaſi fortes & pingues currãt.*

Summè humilis eſt ſummè magnanimus.

Idem cernitur in omnibus beatis. ſunt enim & ex ſe humillimi, & ex donis Dei ſummè magnanimi. Imò nulli ſunt magis magnanimi quàm illi, qui verè ſunt humiles. Cùm enim non ſuis viribus, ſed Dei tantùm auxilio, cui ſe penitus ſubiicere, nitantur, eiuſque omnipotentiam & bonitatem aſſiduè cogitent; nihil eſt quod hac ratione illis poſſibile aut valdè arduum appareat: ac proinde etiã quiduis aggredi, cùm honor Dei poſtulat, non dubitant. Exẽplo nobis ſunt maximi quique Sanctorum, in primis Apoſtoli, qui ſtupenda, Deo confiſi, ſunt aggreſſi, & perfecerunt. Itaque humilitas non reddit ſegnem, aut timidum, aut puſillanimem, ſed ad veram animi magnitudinem diſponit. mundi magnanimitas, quia ſuis viribus nititur, ſuperbia potiùs eſt, quàm magnanimitas.

52 *Fundamentum humilitatis.*

Ex dictis colligi poteſt, Primò, Fundamentum humilitatis eſſe notitiam ſui, quæ vt ſit perfecta, poſtulat etiam cognitionem Dei; vnde fit vt coniunctiſſimæ ſint humilitas & charitas: ſicut cognitio ſui & cognitio Dei non poſſunt à ſe inuicem ſeparari. humilitas enim ſequitur cognitionem ſui, charitas cognitionem Dei. Itaque rectè dictum a D. Auguſtino: *Nouerim te, nouerim me; vt amem te, & contemnam me.*

Secundò, Hanc virtutem eſſe non in intellectu ſed in voluntate. Inclinat enim voluntatem vt ſe intra menſuram ſui ſuppoſiti contineat, nec ad aliquid per motũ ſpei vel deſiderij ſupra illam feratur.

Tertiò, Obiectum huius virtutis eſſe id, quod congruit noſtræ vilitati. hoc enim eſt quod per humilitatem & interiùs appetitur, & exteriùs agitur. *Obiectum humilitatis.*

53 *Obiectio.*

Dices hoc non eſſe appetibile. eſſe enim vile probroſum, non eſt bonum neque laudabile, ac proinde non poteſt eſſe obiectum virtutis; quod debet eſſe honeſtum & honore dignum. Hæc res non videtur ſatis à Doctoribus explicata.

Reſp. Quo modo illud obiectum ſit expetendũ & honeſtum:

Reſpondeo tamen, Id, quod vile eſt, nõ eſſe quidem per ſe expetendum, aut honeſtum; poſſe tamen ſub alia conſideratione, honeſti rationem induere. Primò, Si ſpectetur vt eſt congruens noſtræ conditioni: honeſtum enim eſt amplecti ſibi congruentia. In hac tamen congruentia non conſiſtit totum bonum & honeſtum humilitatis. non enim per ſe eſt magnæ laudis vilem vilia amplecti, quòd hæc ipſi congruant. Itaque adhuc vlterior ratio formalis requiritur, reſpectu cuius prior illa ſe habeat inſtar fundamenti quaſi materialiter. Secundò igitur, Id, quod vile eſt, ſeu amplecti vilia, poteſt honeſti rationem induere vt eſt profeſſio quædam ſeu teſtificatio noſtri nihili, qua profitemur nos ex nobis nihil boni habere, nihil poſſe, nihil eſſe; & conſequenter omne bonum noſtrum eſſe ex Deo, ad ipſum veluti auctorem omnia referenda, in ipſum omnem laudem & honorem, qui nobis tribuitur, refundendum. Hoc ipſo enim quo noſtram vilitatem profitemur, tacitè etiam ſignificamus omne bonũ noſtrum Deo aſſignãdum. Sub hac igitur ratione vilia & probroſa ſunt obiectum humilitatis, quatenus nimirum per illa noſtram ſortem, & tacitè diuinam in nos benignitatem teſtamur: quod ſanè honeſtum eſt, & valdè laudabile; tum quia eſt profeſſio veritatis, maximè in vita neceſſariæ: iuxta illud, *Noſce teipſũ:* tum quia id redundat in honorem Dei, vt dictum eſt.

Quartò, Hinc patet, humilitatem ſic rectè definiri: *Humilitas eſt virtus inclinans nos, ad noſtram vilitatem ſignis vel factis profitendam.* *Signis* ſiue internis, ſiue externis, vt locutione ſpiritali, vel corporali, ſubmiſſione corporis, proſtratione humi, genuflexione, &c. *Factis*, vt humilibus obſequijs, humili loco, humili ſodalitio, &c. 54

Nec obſtat, quòd humilitas non ſolùm inclinet in hanc profeſſionem, vt procedit ab ipſius ſuppoſito, ſed etiam amet illam vt procedit ab alio, & auerſetur quod illi eſt contrarium. (humilis enim non ſolùm ſe vilipendit, & varijs modis ſuam vilitatem teſtatur, ſed etiã gaudet & amat contemni ab alijs, & laudari dolet) Hoc, inquam, non obſtat: quia virtus bonum ſui obiecti amat non ſolùm in ſuo ſuppoſito, ſed etiam in quouis alio, vbicumque illud inuenerit, quamuis primariò in illud inclinet, vt à proprio ſubiecto procedit.

Iuxta hanc definitionem facilè eſt omnes ſupradictos actus humilitati aſſignare, & oſtendere quomodo ab ea procedant. in omnibus enim illis eſt profeſſio ſuæ vilitatis, vel certè inclinatio & amor in illam, iuxta modũ nũc explicatum.

Quintò, Colligitur humilitatem & virtutem valdè excellentem. Primò, Quia inclinat ad ſubiiciendum nos Deo in omnibus, & noſtris ſuperioribus tamquam Dei inſtrumentis. Cùm enim inclinet generatim ad omnia, quibus noſtram vilitatem teſtamur, maximè inclinat in hanc ſubiectionem, per quam vniuerſaliùs noſtrum gradum profitemur. Hoc modo intelligẽdus eſt D. Thomas art. 4. cùm excellentiam humilitatis in eo conſtituit, *quòd ordinationi iuſtitia legalis faciat hominem benè ſubiectum in vniuerſali quantum ad omnia; cum qualibet alia virtus moralis id faciat ſolùm quãtum ad aliquam materiam ſpecialem.* Secundò, Quia, vt dictum eſt, eo ipſo, quo profitemur noſtram vilitatem, & nihil boni nos habere ex nobis, implicitè teſtamur omne bonum noſtrum eſſe à Deo; & ita Deum honoramus.

55 *Excellẽtia humilitatis.*

Itaque humilitas inclinat ad quoſdam actus, qui tacitã continent religionem, cùm implicitè Deum honorent; etſi non ex formali affectu religionis procedant. ſicut enim actus Religionis primariò & formaliter cõtinent pro-

ſeſ-

feſſionem diuinæ excellentiæ, ſecũdariò verò & quaſi materialiter profeſſionem noſtræ vilitatis, & vt ita dixerim, infirmitatis: ita è contrario præcipuus actus humilitatis (qui eſt vilipenſio ſui & veluti annihilatio coram diuina maieſtate) continet formaliter & primariò profeſſionem noſtræ vilitatis; ſecundariò verò & ex conſequenti, profeſſionem diuinæ excellentiæ. Tertiò, Denique ſignum excellentiæ virtutis huius eſt, quòd Philoſophi eam non agnouerint. Non enim intellexerunt, niſi forte perpauci, quo modo homo nihil ex ſe boni, ſed ſolùm defectum & malum habeat: & quo modo omne bonum ex liberali Dei munere dependeat.

Aduerte tamen, hanc virtutem non eſſe præſtantiorem
56 theologicis; quia hæ proximè nos Deo coniungunt, neque religione; quia præſtantius eſt Deum colere, eique honorem & reuerentiam exhibere, quam ſuam abiectionem profiteri, & cohibere ſe ab inordinato affectu excellentiæ. Ob eamdem cauſam non eſt præſtantior obediẽtia, quia hæc benè ordinat affectum ad totam legem, illum legi conformans. neque Iuſtitia legali, quia vel hæc non diſtinguitur ab obedientia, vt ſupra lib. 2. cap. 1. dubit. 3. oſtẽſum eſt: vel ſi diſtinguitur, reſpicit bonum commune, & ad omnia, quæ ad bonum commune pertinent, rectè nos ordinat. Humilitas verò non conformat nos formaliter legi; neque intendit bonum commune, ſed facit hominẽ benè ſubiectum Superiori, & ordinationi tum legis tũ Iuſtitiæ legalis, ut D. Thomas ar. 5. in corp. indicat. Eſt tamen præſtantior fortitudine & temperantia, vt docet Caiet. art. 5. ſub finem. ex ſententia D. Thomæ; quia in illa maius bonum rationis cernitur. reddit enim humilitas hominem ſubitum & patulum bono rationis, non in hac uel illa materia, ſed uniuerſè: quod eſt præſtantius quàm rectè ſe habere circa pericula mortis uel voluptates tactus. Ob eamdem rationem videtur etiam præſtantior Iuſtitia particulari, etſi Caietanus diſſentiat. Notandum tamen has uirtutes non poſſe exactè inter ſe comparari, cùm habeant proprias excellentias diuerſorum generum, quibus ſe mutuò excedunt, & exceduntur. unde quæ una ratione uidetur præſtantior, altera eſt inferior.

Comparatio eius cum alijs virtutibus

Incitamenta humilitatis præcipua ſunt tria. Primum,
57 Ratio ueritatis. hæc enim ſi ad eius libellam nos appenderimus, quodammodò ad humilitatem nos cogit. Quis enim dum ſuam uilitatem, prauitatem, imbecillitatem, ſuumque nihilum intuetur, ſe magni æſtimare queat? ut ſuprà ex D. Bernardo oſtenſum eſt.

Incitamenta humilitatis.
1. Profeſſio veritatis.
2. Exẽplũ Chriſti.

Secundum, Exemplum Chriſti, qui etſi omnium eſſet ſummus, tamen in natura humana fuit humillimus; Matthæi 11. *Tollite iugum meũ ſuper vos, & diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde.* Vbi allicit omnes ad ſuam capeſſendam diſciplinam; ex eo quòd cùm ipſe ſit mitis & humilis, conſequens etiam eſt, ut eius diſciplina, eiuſque iugum ſuaue ſit & onus leue: mitis enim & humilis aſpera & intollerabilia non imponit. D. Auguſt. lib. 14 de ciuit. 13. *Nunc in ciuitate Dei & ciuitati Dei in hoc ſæculo peregrinanti maximè commendatur humilitas, & in eius rege, qui eſt Chriſtus, maximè prædicatur: contrariumque huic virtuti elationis vitium in eius aduerſario, qui eſt diabolus, maximè dominari Sacris litteris edocetur.* Hæc humilitas mirificè elucet in tota eius uita & paſſione, tãquã in abſoluto quodam exemplari. Vnde meritò Eccleſia in Collecta dicit, *Deus, qui ad imitandum humilitatis exemplum, Saluatorem noſtrum carnem ſumere & crucem ſubire feciſti*, &c.

Dices, Nõ uidetur Dominus uerè humilis fuiſſe interno iudicio, ſed ſolùm externa conuerſatione. humilitas. n. ſupponit iudicium uilitatis & imperfectionis ſui: atqui Dominus non poterat ſe uilem aut imperfectum indicare. Confirmatur ex D. Bernardo ſermone 42. in Cantic. *Ipſe*, inquit, *ſe exinaniuit, ipſe ſe humiliauit non neceſſitate iudicij, ſed noſtri charitate, poterat nimirum vilem ſe & contemptibilem demonſtrare, ſed planè non reputare, quoniam ſciebat ſeipſum. Voluntate proinde humilis fuit & non iudicio, qui talem ſe obtulit, qualem eſſe neſciuit: magis autem placuit minimum reputari, qui ſe ſummum non ignorabat.*

Obiectio. An Dominus fuerit humilis interno iudicio.

Reſpondeo, Dupliciter poſſe quempiam ſe vilem & cõtemptibilem iudicare. Primo, Abſolutè; vt cùm quis iudicat ſe eſſe peccatorem, poſſe peccare, eſſe dignum probro & ſupplicio. Secundò, Ex parte, & ſecundùm quid, nimirũ conſideratis ijs, quæ præciſe à ſe, & non à Deo habet. Priore modo humanitas Chriſti non iudicabat ſeipſam vilem, quia ſciebat ſuam excellẽtiam, quam ex vnione Verbi habebat, & ratione illius ſe omni honore eſſe dignam. Hoc modo intelligendus eſt Bernardus cùm ait, Dominum non fuiſſe humilem iudicio, ſed affectu. Vnde paulò poſt ſubdit: *Non enim quo modo ego vel tu innumerus nos in veritate dignos dedecore & contemptu, dignos omni extremitate & inferioritate, dignos etiã ſupplicijs, dignos plagis. non, inquam, ita vt ille; quæ tamen omnia expertus eſt quia voluit, tamquam humilis corde.*

Dupliciter poteſt quis ſe vilem iudicare.

Altero modo poterat ſe vili, imò nihili reputare. Sciebat enim illa illuminatiſſima humanitas ſe nihil ex ſe boni habere, ſed omne ſuum bonum à diuinitate prouenire: imò ſi à diuinitate, eiuſque donis deſereretur, ſe relapſuram repentè in ignorantiam, pronitatem peccandi, atque adeò in peccatum, & poſſe damnari: ſubtracto quoq; influxu illo ſubſtantifico, quo conſeruatur, ſe in ſuum nihilum redituram. Itaque hac ratione diuinitati ſe profundiſſime ſubmittit, eique omne ſuum bonum acceptũ refert, in eam omnem honorem & gloriam ſibi exhibitam refundens. Ex ſimili conſideratione eſt humilitas in ſanctis Angelis, & Beatis: Vnde & coronas ſuas mittunt ante thronum, dicentes, *Dignus es Domine Deus noſter accipere gloriam, & honorem, & virtutem, quia tu creaſti omnia, & propter voluntatẽ tuam erant, & creata ſunt*; vt Apocal. cap. 4. dicitur. Verùm ſicut Chriſti humanitas antecellit omnibus cognitione diuinitatis, & conſequenter charitate: ita etiã cognitione ſui, & dependentiæ quà ipſa cum omnibus donis ſuis, à Deo dependet; ac proinde etiam vera humilitate, quam etiam præ omnibus declarauit, humiliando ſe vſque ad mortem, crucis, & ad omnes illas indignitates quas Iudæi intulerunt.

Tertium, Quia humilitas eſt fundamentum virtutum.
58 *Virtutum*, inquit D. Bernardus lib. 5. de conſideratione in fine, *bonum quoddam & ſtabile fundamentum eſt humilitas.* D. Auguſtinus lib. 1. de verbis Domini ſerm. 10. *Cogitas magnam fabricam conſtruere celſitudinis, de fundamento prius cogita humilitatis.* Et infra: *Hoc in te fodi fundamentum humilitatis, & peruenies ad faſtigium charitatis.* diuus Baſilius Conſtitut. monaſtic. cap. 17. dicit *humilitatem eſſe θησαυροφυλάκιον virtutum* quo virtutes tutiſſimè cuſtodiantur. Eſt fundamentum virtutum non quidem directè principaliter; (ſic enim ſola fides eſt ſupernaturalium virtutum fundamentũ, iuxta illud Apoſtoli ad Hebræos 11. *Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia eſt*) ſed indirectè & diſpoſitiuè. Indirectè quidem, quatenus remouet virtutum impedimentum, quod eſt ſuperbia. Diſpoſitiuè, verò, quatenus facit hominem Deo ſubditum, ac paratum ad eius gratiæ influxum recipiendum, qui eſt virtutum ſemen, origo, & conſeruatio.

3. Quia virtutum fundamentum.

Vtrumque inſinuat D. Iacobus in ſua Epiſtola cap. 4. *Deus*, inquit, *ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.* Si Deus illis reſiſtit: non ergo dat illis gratiam. Impedit igitur ſuperbia influxum diuinæ gratiæ: & conſequenter virtutum ſtudium, quod ſine auxilio gratiæ conſtare nequit. Humilitas verò influxum illum attrahit, excipit & colligit. Vnde D. Auguſtinus ſerm. 27. de verbis Domini: *Confluit aqua ad humilitatem vallis, denatat de tumoribus collis.* & ſerm. 175. de tempore: *Videte magnum miraculum, altus eſt Deus, erigis te, & fugit à te: humilias te, & deſcendit ad te. quare hoc? quia excelſus Dominus, & humilia reſpicit vt attollat: alta, id eſt ſuperba de longè cognoſcit vt deprimat.* vide eumdem de S. virginitate, cap. 39. Præterea humilitas ſicut facit vt homo ſeipſum vilipendat, ita etiam omnia terrena parui facit æſtimari. atqui æſtimatio terrenorum maximè impedit ſtudiũ virtutis: tollit igitur humilitas virtutum impedimẽtum. Denique ſola humilitas euadit omnes diaboli laqueos, quibus totum mundum plenũ vidit B. Antonius, per quos virtutes eliduntur & perimuntur. habet autem hoc, partim quia ſubijcit hominem Deo, facitque illum niti in omnibus diuino auxilio; partim quia affectum auocat ab omnibus illis, quorum obiectu diabolus tentationes ſolet excitare.

DVBI-

Digitized by Google

DVBITATIO VIII.

Quid ſit ſuperbia, & quomodo ab alijs uitijs diſtinguatur. Item de nimia ſui abiectione.

D. THOM. quæſt. 162.

59 HVMILITATI opponuntur duo extrema uitia; *Superbia*, per exceſſum; & nimia *ſui abiectio*, per defectum.

Superbia dicitur à *ſuper*, & *eo*: quòd ſupra ſuam menſuram eat, iuxta illud Pſal. 130. *Neque ambulaui in magnis, neque in mirabilibus ſuper me.*

Definitio. Definitur à D. Aug. lib. 14. de ciu. cap. 3. *Quid eſt*, inquit, *ſuperbia, niſi peruerſa celſitudinis appetitus?* & à Proſpero ſententia 192. *Superbia eſt amor excellentiæ propriæ*, nempe inordinatus.

Peruerſam celſitudinem vocat, non quæ in ſeipſa, ſed quę reſpectu appetentis peruerſa ſit; eò quòd ipſi non congruat. Vnde cùm dicitur, *peruerſa celſitudinis appetitus*, idem ualet ac ſi diceretur, *appetitus peruerſè excellendi*. ſuperbus enim appetit excellere, ſed peruerſo modo, id eſt, quid ſit contra rectam rationẽ. unde & ipſe appetitus peruerſus eſt. Si enim obiectum eſt prauum, etiam appetitio eius praua eſt.

60 *Qualis excellentia.* Sed difficultas eſt quo modo excellentia hic accipiatur, abſolutè an relatè; id eſt, utrùm ſuperbia ſit appetitus excellendi abſolutè, an ſolùm præcellendi alijs. Martinus, ut refert Caietanus, putat ſuperbum ſolùm appetere præcellere alijs; unde definit ſuperbiam *amorem excellentiæ deſpectiuæ*, id eſt, quo ita amat excellere, ut alios præ ſe cõtemnat. Sed uerius eſt ſuperbiam ad hoc non eſſe reſtringendam, ut rectè oſtendit Caietan. Poteſt enim quis eſſe ſuperbus, etſi nemini explicitè ſe præferat. Superbia enim eſt æquare ſe maioribus, & non ſolùm illis ſe præferre; quamuis implicitè in actu ſuperbiæ ſemper aliqua contineatur prælatio. Effert enim ſe ſupra ſe, ac conſequenter ſupra alios eiuſdem ſortis: unde fit ut quotieſcumque ſe cum æqualibus confert, ſe illis etiam expreſsè præferat. ſed de implicita illa prælatione hic non eſt quæſtio. explicata uerò non habet locum niſi in quibuſdam actibus. Itaque

Excellentia in genere eſt obiectũ ſuperbiæ. obiectum ſuperbiæ adæquatum eſt *excellentia in genere*, ut extendit ſe ad excellentiam abſolutam & relatiuã. ab utraque tamen per ſe abſtrahens; ſicut obiectum Metaphyſicæ eſt ens communiter ſe habens ad abſolutum & relatiuum, ut inquit Caiet.

Quo modo ab alijs uitijs diſtinguatur. Dices, Etiam quædam alia uitia ſpectant excellentiam tamquam obiectum. *Præſumptio*, in functionibus: inclinat enim ad functiones, quæ proprias uires ſuperant: *Ambitio*, in dignitatibus & honoribus, tendens ad dignitates proportionem ſubiecti excedentes: Denique *cenodoxia* in fama & gloria. Virtus quoque *magnanimitatis* in ijſdem rebus magnitudinem & excellẽtiam ſpectat: inclinat enim ad excellentes functiones; ad excellentes dignitates & honores, ad excellẽtem famam & gloriam; ut patet ex dictis ſup. l. 3. c. 2. du. 3. Quo modo ergo ab his diſtinguitur ſuperbia; cùm hæc quoque excellentiam ſpectent & pro obiecto habeant?

Reſp. Reſpondeo, Superbiam ab iſtis uitijs diſtingui, quòd ipſius obiectum ſit in genere excellentia perſonæ: illorum uerò, excellentia non perſonæ, ſed functionis, uel dignitatis, uel famæ, applicata nimirùm ratione excellentiæ & magnitudinis ad certam materiam. Quod ut meliùs intelligatur.

61 *Tripliciter ſuppoſitum comparatur ad uirtutem & uitium.* Notandum eſt, perſonam poſſe tripliciter ad uirtutes, & uitia comparari. Primò, ut ſubiectum. Secundò, ut obiectum. Tertiò, ut menſuram obiecti ſiue ut terminum commenſurationis illius, quæ in obiecto ſpectatur. Primus modus eſt communis omnibus uirtutibus & uitijs. Perſona enim, ſeu ſuppoſitum ſe habet ad omnia tamquam ſubiectum, cùm ipſa nihil ſint aliud quàm bona uel mala diſpoſitio ſuppoſiti ad ſuum opus. Tertius modus eſt communis reſpectu omnium uirtutum & uitiorum, in quibus medium conſtituitur in obiecto ex ordine ad proprium ſuppoſitum, ut in temperantia, quæ inclinat ad cibum & potum ſecundùm eam menſuram, quæ congruit ſuppoſito: & in magnanimitate, quæ inclinat ad magnas uirtutum functiones; tamen iuxta menſuram propriæ perſonæ. præſumptio uerò inclinat ad magnas functiones, ſed ſupra perſonæ menſuram. intemperantia ad cibum & potum, ſed ſuppoſito non commenſum. Secundus modus eſt proprius ſuperbiæ & humilitatis, hæc enim reſpiciunt ſuum ſuppoſitum per modum obiecti: ſuperbia enim intendit illius exaltationem, humilitas depreſſionẽ. Vnde in definitione ſuperbiæ ſignatè dicitur *Excellentia propria*, id eſt, quę primò & per ſe circa perſonam conſideretur. Confirmatur, quia per ſuperbiam ipſa perſona ſeſe inflat & extollit; & ſi quid in operibus externis magni uel ſplendidi faciat, huic refert, nimirum ut ipſa magni fiat. Itaque generatim excellentia perſonę eſt obiectum ſuperbię: pręſumptionis uerò obiectum eſt excellentia operis: ambitionis excellentia in dignitate: & inanis glorię, in fama & opinione.

Aduerte tamen hæc uitia non ita diſtingui à ſuperbia quin ipſius ſint fructus, qui ex ipſa naſcantur, eamque ſupponant. *Naſcũtur ex ſuperbia.* Nam ex inordinato appetitu excellentię perſonę fit vt quis aggrediatur opera præſumptuoſa & ad magnas dignitates, honoreſque ſupra ſuam proportionem adſpiret. Ideò enim hæc appetuntur vt ipſum ſuppoſitum excellens uideatur. itaque ex affectu ſuperbiæ procedunt, & ad illius finem ordinantur: &, ſic ad ſuperbiã pertinent, ſaltem tamquã actus imperati, ex natura rei illi maximè coniuncti. Magnanimitas manifeſtè à ſuperbia diſtinguitur; tũ quia nõ appetit principaliter magnitudinem perſonæ ſed operis: tum quia magnitudinem illam non appetit, niſi ſecũdùm præſcriptum rectæ rationis, & commenſionem ad proprium ſubiectum; quorum vtrumque contrario modo ſe habet in ſuperbia.

Porrò vt natura, & functiones ſuperbiæ meliùs intelligantur, Notandum eſt, quòd ſicut humilitas ſupponit conſiderationem ſuę imperfectionis, & ex ea oritur: ita ſuperbia conſiderationem ſuæ perfectionis (ſub qua intellige quidquid vllo modo ad excellentiam facit) & ex hac conſideratione naſcitur. 62 *Fundamẽtum ſuperbiæ.* Dum enim quis ſuam perfectionem conſiderat diſſimulatis imperfectionibus, & non aduertit ſe illam à Deo habere, uidetur ſibi multò excellentior, quàm reuerà ſit: ſicut & merces præſtantiores uidentur emptoribus, quando uitia non conſiderant. Nam purum bonum multò eſt excellentius, quàm imperfectionibus permixtum. Hinc naſcitur amor illius excellentiæ apprehenſæ, quo illa placet homini, & homo propter illam ſibi plus quàm oportet: ex his uerò æſtimatio ſui, qua pluris ſe facit quàm oportet. Atque hic eſt primus ſuperbiæ actus in animo completus. *Primus actus cõpletus ſuperbiæ.* Sicut enim primus actus humilitatis eſt uilipenſio ſui; ita primus ſuperbiæ eſt magnipenſio ſui, qua quis ſeipſum æſtimat ſupra id quod eſt; qui actus non conſiſtit in ſolo iudicio uel apprehenſione, ſed etiam in affectu, quo erga ſe tamquam quid magnum afficitur, & talem quodammodò ſe facit, qualem apprehendit. Vnde ſuperbus dicitur ſeipſum inflare, tumefacere, exaltare: quia quantum in ſe eſt, affectu & apprehenſione, ut affectui ſeruit, maiorem ſe facit & celſiorem quàm reipſa ſit. Dixi eſſe *primum actum completum*, quia affectio illa uoluntatis, quæ præcedit hanc æſtimationem, non eſt actus completus, à quo quis dicitur ſuperbire & ſe eleuare; ſed eſt inclinatio interna ad actum completum. ſicut inclinatio religionis ad cultum Dei nõ eſt actus completus Religionis, ſed ipſe actus colendi. eſt igitur hic ordo actuum animi. Primò, Eſt conſideratio perfectionum coniuncta cum defectu conſiderationis imperfectionum, & dependentiæ à Deo. Secundò, Apprehenſio maioris excellentiæ quàm inſit. Tertiò, Amor illius, ſeu ſimplex complacentia. Quartò, Æſtimatio ſui ex illa apprehenſione & amore orta. amor enim accedens illi apprehenſioni facit excellentiam maiorem uideri & pluris æſtimari.

Hæc igitur æſtimatio ſui eſt Primus actus ſuperbiæ completus, & fundamentum ceterorum qui ſuperbię tribuuntur.

Secundò, Hinc ſequitur, ut ęſtimet ſe dignum & idoneũ rebus magnis, ſuamq; menſuram excedentibus.

Tertiò, Vt inordinatè appetat dignitates, & alia, quæ ad excellentiam pertinent, tamquam ſibi congruentia.

Quartò, Vt ab alijs quoque velit magni fieri, honorari, & laudari.

Quintò, Si videat id ſe non obtinere, indignatur, iraſcitur, dolet.

Sextò, Conferendo ſe alijs, cenſet ſe meliorem, doctiorem, potentiorem, &c. vnde & alios contemnit, & quæ ab alijs fiunt paruipendit. Ad ſuos enim defectus clauſos habet oculos, & ad ſuas perfectiones apertos: contrario verò modo gerit ſe in ijs, quæ ſunt proximi. Hinc fit vt ſua pluris æſtimet, & præferat rebus proximorum, & ſeipſum perſonæ proximi.

Septimò, Recuſat ſe ſubijcere Superioribus, quaſi id ipſo ſit indignum: perſuadens ſibi, ſe illis eſſe prudentiorem, & meliùs ſeipſum gubernaturum.

Octauò, Recuſat etiam ſe Deo ſubijcere, apprehendẽs illud tamquam ſit contra ſuam dignitatem; &c. volens ſuo arbitratu viuere, quaſi Deo opus non habeat. hi ſunt actus huius vitij, & hoc ferè ordine ab illo procedunt.

93 *Eſt vitium ſpeciale. Generale tamen cauſalitate. Directè.*

Ex dictis colligitur hoc vitium eſſe ſpeciale. habet enim ſpeciale obiectum per quod à ceteris diſtinguitur, vt oſtẽſum eſt; & ſpeciales functiones, quas modò recenſuimus. quadam tamen ratione poteſt dici vitium generale, nimirũ poteſtate cauſandi; quatenus ex ſuperbia quoduis peccatum naſci poteſt. Id autem fieri poteſt dupliciter, vt explicat D.Th. art. 2. Primò, Directè, vt ſi quis peccet eo fine vt videatur excellens & neminem curare, neminem timere., tunc enim directè ex affectu ſuperbiæ illud peccatum imperatur. Secundò, Indirectè, & quaſi per accidens, ſcilicet remouendo prohibens, quatenus ſemel per ſuperbiam diuina lege, qua à peccando prohibebatur, abiecta, veluti remoto fræno, facilis eſt homo in quoduis peccatum ruere, iuxta illud Ier. 2. *Confregiſti iugum, rupiſti vincula, dixiſti: Non ſeruiam,* priore modo peccatum eſt ex contemptu. hoc verò ex affectu voluptatis, commodi, honoris, &c. His adde quadam ratione poſſe dici generale eſſentia & attributione; quia omne peccatum tacitam quamdam ſuperbiam continet ipſo opere. magna enim eſt præſumptio audere Deum offendere, & veluti contra ſe laceſſere, non timere fulmen maledictionis, non curare præſentem maieſtatem. Simili modo omne peccatum eſt quidam Dei contemptus interpretatiuus.

Indirectè.

Alterum vitium humilitati oppoſitũ eſt *inordinata ſui abiectio.* Humilitas enim etſi inclinet ad ſui abiectionem, non tamen quouis modo, ſed prudenter; nimirum, cum ijs circumſtantijs, quibus decet. debet enim ita fieri vt non redundet in iniuriam ſtatus, vel officij quod geris, vel talenti quo præditus es, aut in eorum incommodum, quibus prodeſſe potes vel debes. Si ergo aliqua talis circumſtantia deſit, erit vitium humilitati oppoſitum per defectũ; quatenus nimis parùm tuam dignitatem & excellentiam curas: vt ſi ſacerdos ſubijciat ſe iudicio ſæculari: ſi Superior flexis genibus petat veniam ab inferiore: ſi Epiſcopus præponat ſibi ſacerdotem vel diaconum, &c.

Quo modo opponatur humilitati.

Dices Talis abiectio ſui videtur opponi humilitati per exceſſum: nimium enim ſe humiliat.

Reſpondeo, Humilitatem dupliciter poſſe conſiderari: Primò, Quatenus refrænat appetitum excellentiæ; & hoc modo *ſuperbia* ei opponitur per exceſſum; nimia verò *abiectio* per defectum. Sicut enim ſuperbia nimiùm appetit ea, quæ ad excellentiam pertinent; ita nimia ſui abiectio nimis parùm. Humilitas verò inter hæc extrema medium rationis tenet. Secundò, Quatenus inclinat ad ea, quibus ſuam vilitatem profitetur. hoc modo nimia ſui abiectio opponitur humilitati per exceſſum, ſuperbia verò per defectum. quamuis deformitas ſuperbiæ magis conſiſtat in nimio excellentiæ appetitu, quàm in humilitatis defectu.

An pertineat ad puſillanimitatem.

Nec obſtat quòd nimia ſui abiectio videatur pertinere ad puſillanimitatem, quæ opponitur non propriè humilitati, ſed magnanimitati: quia ſi fiat ex nimio affectu ad ſe dimittendum, opponitur humilitati. ſi verò ex nimia honoris, tamquam rei nimis magnæ, fuga; opponitur magnanimitati, & pertinet ad puſillanimitatem. quale autẽ hoc ſit peccatum, patet ex dictis lib. 3. c. 2. dub. 3. æſtimandum enim eſt ex iniuria quæ fit ſtatui, & incommodo quod ſequitur, &c.

DVBITATIO IX.

De ſpeciebus ſuperbiæ, & quale peccatum ſit ſuperbia.

D. THOM. ar. 4. & ſeqq. q. 162.

DIVVS Gregorius lib. 23. moralium cap. 7. quatuor ſpecies ſuperbiæ conſtituit. *Quatuor,* inquit, *ſunt ſpecies, quibus omnis tumor arrogantium demonſtratur, cũ bonum aut à ſemetipſis habere ſe æſtimant: aut ſi ſibi datum deſuper credunt pro ſuis ſe hoc accepiſſe meritis putant: aut certè cùm iactant ſe habere quod non habent: aut deſpectis ceteris ſingulariter videri appetunt habere quod habent.* Ratio harum ſpecierum eſt. Superbia conſiſtit in eo quòd homo ſe æſtimet excellentiorem quàm reuera ſit: hoc autem fieri poteſt tripliciter. Primò, Si putet ſe eſſe cauſam ſui boni: magni enim refert ad excellẽtiam, ſi ſua induſtria vel meritis bonum illud ſit conſecutus. Secũdò, Si putet ſe habere bonum, quod non habet. Tertiò, Si putet ſe habere tam excellenti gradu, vt id, quod eſt in ceteris quaſi nihili reputet reſpectu boni ſui. Et quidem ſi putet ſe cauſam ſui boni; vel cenſet ſe cauſam illius phyſicã; (v.g. ſe induſtria, ingenio & labore ſuo id comparaſſe, cùm aliunde acceperit) & ſic erit prima ſpecies: vel cauſam meritoriam; & ſic erit ſecunda ſpecies. Si putet ſe habere bonum, quod non habet, vel in eo ſitam excellentiam quæ nõ eſt, & inde ſe extollat. erit tertia ſpecies. Denique ſi putet ſe illud habere tam excellenti gradu, reſpectu aliorũ, vt illorum bona non videantur ipſi cum ſuo poſſe conferri, erit quarta ſpecies. 65

Ratio iſtarum ſpecierum.

An ſeriò debeat iudicare.

Vbi aduerte, non eſſe neceſſariũ ad iſtas ſpecies, ut quis apud animum ſuum ſeriò iudicet ſe bona à ſe habere, aut ſuis meritis abſque Dei gratia obtinuiſſe: (ſic enim deberet eſſe hæreticus) ſed ſatis eſt vt apprehendat illa tamquam ſua & à ſe dependentia, abſque formali iudicio, & ſimul non conſideret quo modo illa acceperit. tunc enim poterit ſe ita gerere, & in animo ſe extollere, ac ſi ſola ſua induſtria haberet: vt patet in paupere, qui alienis opibus affatim fruens, non aliter ſe effert, quàm ſi eſſent ſuæ, vel ſua induſtria partæ. quia non meminit, vel certè nõ aduertit eſſe beneficium alterius; quamuis expreſsè id non neget, nec contrarium iudicet.

Dices, Si indignus affectet Doctoratum vel Epiſcopatum propter dignitatem, committit peccatum ſuperbiæ, & tamen in nulla dictarum ſpecierum; ſimiliter ſi tãti Doctoratum iam obtentum faciat, vt malit peccare mortiferè quam illum gradum perdere. 66

Obiectio.

Reſpondeo, Priorem modum pertinere ad tertiam ſpeciem. Dum enim aſpirat ad gradum, quo eſt indignus, intumeſcit de bono, quod non habet quia effert & gerit ſe tamquam idoneũ, cùm ſit ineptus. De altero modo reſpondet Caiet. eum non comprehendi ſpeciebus enumeratis; eò quòd in illo non ſit inordinatio ex parte obiecti, ſed ſolùm ex parte appetentis: ſpecies autem illæ ſunt aſſignatæ ex parte obiecti. Poſſet tamen referri ad tertiam ſpeciem: quia qui tãti facit gradum, tribuit illi excellentiam, quam reuera non habet. Sicuti cùm diues ſeſe effert propter diuitias, & parem facit alijs ſapientia vel ſanctitate conſpicuis, tribuit ſibi per diuitias ſuas æſtimatione quod non habet in veritate.

Notandum eſt ſupradictas ſpecies ſingulas poſſe quatuor modis exerceri. Primò, Si æſtimes bonum tuum iuxta aliquam iſtarum ſpecierum in animo tuo. & ibi te extollas, v.g. te illud induſtria tua paraſſe, vel ex meritis habere, uel illud maius eſſe quàm ſit, uel ceteris te per hoc longè præſtare. 67

Poſſunt ſingula quatuor modis exerceri.

Secundò, Si uelis ut ita etiam æſtimetur in animo alterius.

Tertiò, Si coneris illud ipſum opere declarare: vt ſi ita te opere externo geras, ita loquaris, ac ſi illud bonum tali modo, tali gradu ac perfectione haberes.

Quartò, Si aduertens te tali modo non habere, optes ſaltem ita habere ut inde te poſſis extollere & gloriari: item ſi deſideres id alijs eſſe perſuaſum. uide aliqua in hãc ſententiam apud Toletum lib. de ſeptem peccatis mortalibus, cap. 4. 68

Quale peccatum ſit.

Quod

Digitized by Google

Quod ad alteram partem dubitationis attinet, quale peccatum ſit ſuperbia. D. Thom. ar. 5. docet ex genere ſuo eſſe peccatum mortiferum; & ar. 6. docet eſſe grauiſſimum peccatorum. Sed hoc intelligendum eſt de ſuperbia in gradu completo, quæ omnem humilitatem & ſubiectionem excludit; vt cùm quis tantùm ſeſe effert, vt nolit etiam Deo & legi diuinæ eſſe ſubiectus, qualis eſt in diabolo, & in hominibus quibuſdam peſſimis. Hæc ſola eſt ſuperbia cóplea: quia quãdiu homo vult manere Deo ſubiectus, adhuc habet aliquid humilitatis, ac proinde ſuperbia eius eſt adhuc imperfecta.

Superbia completa.

Grauiſſimum peccatorum.

Dicitur grauiſſimum peccatorum, non quòd inter omnes peccatorum ſpecies ſit grauiſſimum, cùm odium Dei ſit grauius: ſed quia ad genus grauiſſimorum pertinet, nempe eorum in quibus auerſio à Deo eſt directè volita. Itaque dicitur grauiſſimum reſpectu eorum in quibus auerſio ſolùm cenſetur volita interpretatiuè; vt ſunt quæ ex ignorantia infirmitate, vel alicuius boni temporalis amore committuntur: vt rectè Diuus Thomas articulo ſexto docet. Quòd autem auerſio directè ſit volita in ſuperbia, patet; quia nolle ſubijci Deo eſt directè auertere voluntatem ab eius ſubiectione, & conſequenter ab eius obedientia & regimine, ac nolle illum habere ſuperiorem, ac rectorem. Prouenit autem hæc auerſio ex amore peruerſæ excellentiæ; quam affectat per hoc, quod eſt eſſe planè liberum & ſui iuris: cui libertati repugnat omnis ſubiectio. itaque recuſat ſubiectionem, quatenus hæc repugnat excellentiæ libertatis, quam quærit. Poteſt etiam illa auerſio prouenire ex ira in Deum, vel odio; ſicut ex iiſdem cauſis poteſt quis recuſare ſubiectionem alicuius Principis terreni.

Si verò loquamur de ſuperbia incompleta, hæc non ſemper eſt peccatum mortale, niſi quatenus nobis eſt cauſa alicuius peccati mortalis; verbi gratia violandi alicuius alterius præcepti diuini, vel ſubtrahendi ſe ab obedientia Eccleſiæ aut alterius Superioris, vel in integrum, vel ex parte; quoad aliquod præceptum obligans ſub mortali: vel ſi fiat cum notabili iniuria aut contemptu proximi. Extra hos caſus ſuperbia ſolùm eſt peccatum veniale; vt docet Nauarr. cap. 23. nume. 6. Toletus de peccatis mortal. cap. 4. Caietan. verb. Superbia & paſſim alij nam in genere plurus ſe facere quam oporteat, per ſe non eſt grauis inordinatio. Eſt tamen hoc peccatum valdè periculoſum; quia facilè parit contemptum aliorum & inobedientiam erga Superiores: redditq; hominem ineptum ad bonam inſtructionem capeſſendam, & ad functiones aliarum virtutum, quæ abſque humilitate vix fiunt.

Notandum eſt, Superbiam eſſe primum mundi peccatum: Eccl. 10. *Initium omnis peccati eſt ſuperbia: qui tenuerit illam, adimplebitur maledictis, & ſubuertet eum in finem.* Et Tob. 4. *Superbiam nunquam in tuo ſenſu, aut in tuo verbo dominari permittas: in ipſa enim initium ſumpſit omnis perditio.* nam primum peccatum fuit Luciferi, qui peccauit ſuperbia, diuinam ſimilitudinem peruersè appetendo. Colligitur Iſa. 14. & Ezec. 28. à peccato autem Luciferi reliqua manarunt tum in alios Angelos, qui etiã primò ſuperbia creduntur peccaſſe, tum in genus humanũ, cuius etiam primum peccatum ſuperbia fuit, vt communiter Theologi tradunt.

Nec obſtat quòd 1. ad Timotheum 6. *Cupiditas, omnium malorum radix* dicatur; Non enim vult Apoſtolus cupiditatem opum, de qua ibi loquitur, eſſe primum peccatum generis humani; ſed ex hac cupiditate omne genus peccati committi poſſe, & pleraque in genere humano reipſa committi: vt ſuprà lib. 2. cap. 47. dubitatione octaua, oſtenſum eſt.

70 Notandum Secundò, Superbiam à D. Gregorio lib. 31. moralium cap. 31. non annumerari alijs vitijs capitalibus, ſed poni reginam & matrem omnium vitiorum; propter vniuerſalem eius influentiam, quam habet in omnia vitia; & quia interpretatiuè in omni vitio includitur; vt ſuperiori dubitatione oſtenſum eſt. Vnde Gregorius loco citato, *Tentantia, inquit, vitia, quæ inuiſibili contra nos prælio regnanti ſuper ſe ſuperbia militant, alia more ducum præeunt, alia more exercitus ſequuntur.* Et inf. *Ipſa namque vitiorum regina ſuperbia, cùm deuictum plenè cor ceperit, mox illud ſeptem principalibus vitijs, quaſi quibuſdam ſuis ducibus deuaſtandum tradit.* Rurſum inf. *Radix cuncti mali ſuperbia; prima autem eius ſoboles, ſeptem nimirum principalia vitia, de hac virulenta radice proferuntur.* A quibuſdam tamen, vt à Caſſiano l. 5. c. 1. numeratur inter vitia capitalia, eaque octo ſtatuuntur: ſed modus Gregorij eſt magis receptus.

Notandum Tertiò, Eadem eſſe ex parte noſtra ſuperbiæ remedia, quæ humilitatis adiumenta; præcipua tamẽ ſunt hæc ſeptem. Primum eſt, Conſideratio ſuæ vilitatis & miſeriæ tum in anima, tum in corpore; quæ tanta eſt, vt vtrumque nihil videatur aliud quàm omnis miſeriæ & mali lacuna: in corpus enim influit omnis miſeria corporalis; in animum, omnis ſpiritalis. Vnde meritò quiſque ſibi dicat illud Eccleſiaſtici decimo. *Quid ſuperbit terra & cinis?* 71

Secundum, Conſideratio magnitudinis diuinæ, ad quã omnia ſunt inſtar nihili: Item perfectionis Angelicæ, & quàm modica ſint omnia noſtra ad illorum excellentiam.

Tertium, Quàm imperfecta ſint & vilia ex quibus ſuperbimus. Quid enim ſunt diuitiæ? lutum, mixtura terræ & aquæ. Quid ſcientia? opinio. Fama? ventus. Gloria? fumus. Vita vniuerſa? vapor ad modicum parẽs: modica ſcintilla ad commouendum cor noſtrum. *Omnis caro fœnũ, & omnis gloria eius quaſi flos agri,* Iſa. 40. Hæc tria inſinuat D. Th. ar. 5. ad 1.

Quartum, Omnia bona, quæ habemus, eſſe Dei, gratis ab eo accepta, & precario poſſeſſa: vnde & aufert illa quando placet.

Quintum, Superbiam eſſe vitium diabolicum, & notã eorum, qui ad ipſum pertinent, id eſt, ciuitatis diaboli, qui dicitur *rex ſuper omnes filios ſuperbiæ*. Iob 41. Vnde Apoſtol. 1. ad Timotheum 3. vetat ordinari neophytum; *ne in ſuperbiam elatus, in iudicium incidat diaboli:* apertè inſinuans ſuperbiam eſſe diaboli vitium. E contrario humilitas eſt propria virtus Chriſti, & eorum, qui ad Chriſtum pertinent; de qua re vide D. Auguſtinum lib. 14 de ciu. c. 13. vbi docet duas illas ciuitates, ſocietatem nimirum iuſtorum & impiorum, & duos ipſarum duces Chriſtum & diabolum, his notis potiſſimùm, ſuperbia & humilitate diſtingui.

Sextum, Superbiæ nocumenta; ut quòd Deus ſuperbis reſiſtat, ſuperbos diſperdat & humiliet: vt benè explicatur Eccl. 10. & plurimis conſtat Scripturæ exemplis: vt in Lucifero & ſocijs, in primis parentibus, in Pharaone, in Dathan & Abiron, in Saule, in Roboam, in Sennacherib, in Nabuchodonoſor, in Holoferne, in Aman, in Antiocho, in Herode, &c. Item quòd diuinas inſpirationes impediat & cetera, quæ ſuprà inſinuauimus, de quibus videri poteſt Caſſianus lib. 12. cap. 17. Tantùm enim malum eſt ſuperbia; vt Deus ad illam curandam permittat interdum hominem cadere in alia peccata, vt agnita ſua miſeria humilietur. Vnde D. Auguſtinus loco citato: *Audeo, inquit, dicere, ſuperbis eſſe vtile cadere in aliquod apertum manifeſtumq; peccatum, vnde ſibi diſpliceant, qui iam ſibi placẽdo ceciderant. ſalubrius enim Petrus ſibi diſplicuit, quando fleuit; quàm ſibi placuit quando præſumpſit. Hoc dicit & ſacer Pſalmus: Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine.*

Septimum, Exercitium operum humilium: contraria enim contrarijs optimè curantur. vide Caſſianum ſuprà cap. 32. & 33.

DVBITATIO X.

De gradibus humilitatis, & ſuperbiæ.

D. THOM. Q. 161. ART. 6.

GRADVS humilitatis varijs modis aſſignari poſſunt. Primò, Ex parte obiecti, cui ipſa ſe ſubijcit; ſic Gloſſa in illud Matth. 3. *Sine modò: ſic enim decet nos implere,* &c. conſtituit tres gradus. Primus eſt, Subdere ſe maiori, & non præferre ſe æquali. Secundus eſt, Subdere ſe æquali, nec præferre ſe minori. Tertius eſt, Subijcere ſe minori. Primus, inquit, eſt ſufficiens; ſecundus abundans; in tertio eſt omnis iuſtitia. Per primum ſubijcimus nos omnibus Superioribus tam ſæcularibus quàm Eccleſiaſticis, debitam obedientiam illis præſtantes. cũ æqualibus ve- 72

Tres gradus humilitatis ex parte obiecti cui.

5. Singularitas. Quintus eſt, *Singularitas*; eſt ſcilicet aliquis agit aliqua vltra communia, vt præ ceteris æſtimetur. Huc pertinet, teſte Antonio p. 2. tit. 3. c. 3. §. 8. ſi in ſermone vtaris verbis peregrinis & obſcuris; in diſputatione nouas ſecteris opiniones; in tractatione cum alijs de rebus agendis, diſcrepes à communi iudicio aliorum, vt alijs doctior, ſubtilior, prudentior videare.

6. Arrogātia. Sextus eſt, *Arrogantia*; qua quis ſibi plura tribuens quā habet, alijs ſe præſtantiorem æſtimat ſcientia, virtute, nobilitate, aliave re, quæ inter homines ſit in pretio. Hic quidquid de ſe laudatum agnouerit, non ignorantiæ aut beneuolentiæ laudatoris, ſed ſuis meritis adſcribit.

7. Præſumptio. Septimus eſt, *Præſumptio*, qua quis ad omnia ſe parem æſtimat, & multa ſupra vires audet. *qui enim* inquit Diu. Bernardus, *alijs ſe præcellere putat, quo modo non plus de ſe quàm de alijs præſumat? Primus in conuentibus reſidet, in concilijs primus reſpondet, non vocatus accedit, non miſſus ſe intromittit, reordinat ordinata, reficit facta. Quidquid ipſe non fecerit aut ordinauerit, nec rectè factum, nec pulchrè exiſtimat ordinatum, iudicat iudicantes, præiudicat iudicaturis*

8. Defenſio peccati. Octauus eſt, *Defenſio peccatorum*: ſub qua etiam friuolas excuſationes, quas procaciter quis prætendit, intellige. *Multis verò modis*, vt inquit Bernar. *fiunt excuſationes in peccatis, aut enim dicit, qui ſe excuſat, Nō feci: aut feci quidem, ſed benè feci: aut ſi malè, non multum malè: aut ſi multum malè, non mala intentione.*

9. Simulata cōfeſſio. Nonus eſt, *Simulata confeſſio*, nempe cùm quis manifeſtus peccati vel conuictus & videns excuſationi non eſſe locum, fatetur delictum, & etiam fortaſſe exaggerat, prę ſe ferens magna ſigna doloris & emendationis, vt hac ratione exiſtimetur humilis & verè pœnitens. Glorioſa enim res humilitas, qua ipſa quoque ſuperbia palliare ſe appetit, ne vileſcat. Hæc hypocriſis ſic detegitur: *Cuius ſimulata confeſſio eſt*, inquit Bern. *vna velleui contumelia, vel exigua pœna interrogatus, iam humilitatem ſimulare, iam ſimulationem diſſimulare non poteſt: murmurat, frendet, iraſcitur: nec in quarto ſtare humilitatis, ſed in nonum ſuperbiæ gradum corruiſſe probatur;*

10. Rebellio. Decimus eſt, *Rebellio*, id eſt, nolle Superioribus obedire, mandata eorum paruipendere. Oritur hic gradus ex priore: vbi enim ſimulatio pœnitentiæ retecta fuerit, vidēs ſe hac ratione non poſſe honorem ſuum tueri, ad impudentiam ſe conuertit, & tanto deteriùs quanto deſperatiùs in decimum gradum Rebellionem corruit: quiq; priùs latenter arrogans fratres contempſerat, iam patenter inobediēs etiam magiſtrum contemnit.

11. Libertas peccandi. Vndecimus eſt, *Libertas peccandi*, excuſſo enim Superioris, quem timebat, iugo, & fratribus, quos reuerebatur, remotis, quātò ſecuriùs, tātò liberiùs ſua deſideria implet.

12. Conſuetudo peccādi. Duodecimus eſt, *Conſuetudo peccandi*: cùm quis reiecto penitus Dei timore, in omne genus peccati ſe præcipitat, & in eo continuat, donec eum praua conſuetudo penitus conſtringat. *Poſtquam*, inquit Ber. *terribili Dei iudicio, prima flagitia impunitas ſequitur, experta voluptas libenter repetitur, repetita blanditur, concupiſcentia reuiuiſcit, ſopitur ratio, ligat conſuetudo: trahitur miſer in profundum malorum, traditur captiuus tyrannidi vitiorum: ita vt carnalium voragine deſideriorum abſorptus, ſuæ rationis diuinique timoris oblitus dicat inſipiēs in corde ſuo nō eſt Deus.* Qui plura de his deſiderat, videat D. Ber. Hoc ſolū addam, iſtos duodecim gradus poſſe ad tres reuocari. nā in ſex primis eſt contemptus fratrum, in quatuor ſequentibus contemptus Superioris. in duobus poſtremis contēptus Dei, vt notat idem Ber. gradu 10.

DVBITATIO XI.

De ſtudioſitate, & curioſitate.

D. THOM. Q. 166. & 167.

77 *Studioſitas.* STudioſitas eſt virtus ſecundùm Diuum Thomam, quæ affectum & ſtudium cognoſcendi iuxta rectæ rationis normam temperat. *Materia eius.* Proxima huius materia non eſt ipſa per ſe cognitio, (hæc enim non eſt libera, nec eget vlla moderatione vt in ſe ſit qualis eſſe debet) ſed ſtudium cognoſcendi: hoc enim eſt actus liber, elicitus vel imperatus à voluntate, & rationis moderatione indigens vt ſit actus virtutis. Nam *ſtudium* cognoſcendi nihil eſt aliud quam vehemens animi applicatio ad aliquid cognoſcendum; quæ applicatio fit per voluntatem. huius enim eſt reliquas potentias, quarum liberum eſt exercitium, ad ſuas functiones applicare, iiſque ad ſuum finem uti. *Studium.* In iſta autem applicatione duo actus continentur; affectus ſciendi, & conatus. Affectus eſt in voluntate, & vocatur vſus actiuus: nam per ipſum velle, potentiæ actiuè applicantur. Conatus, in ipſis potentijs cognitiuis, & dicitur vſus paſſiuus, vel formalis; quo ipſæ potentiæ intrinſecè & formaliter applicantur ad ſuum opus. Nihil enim eſt aliud quam ipſe actus cognitionis, vel certè productio eius, vt voluntati ſubeſt: vt colligitur ex 1. 2. quæſtione decimaſexta, articulo primo. Itaque ſtudium hoc loco continet & vſum actiuum, quo voluntas actiuè potentias cognitiuas ad ſuas functiones applicat; nimirum oculos ad legendum, aures ad audiendum, phantaſiam ad imaginandum & apprehendendum, intellectum ad conſiderandum & iudicandum: & vſum paſſiuum, nimirum actus iſtarum potentiarum vel actuum productiones, vt ſui actiuo ſubſunt, ab eoque dependent, & moraliter informantur; hi enim propriè ſtudium dicuntur.

78 *Officiū huius virtutis.* Officium igitur huius virtutis eſt, Primò, Moderari appetitum ſciendi, vt quis non velit plura aut altiora ſcire, quàm ipſius conditioni & capacitati conueniat; nec pluris faciat ſcientiam, quam oportet, præponendo illam virtuti aut rebus ad ſalutem neceſſarijs; ſed vt illam æſtimet & amet in ſuo gradu.

Secundò, Moderari ipſum ſtudium, & conatū animi in acquirenda ſcientia, vel ea vtenda, rectæ rationis regulam illi imponendo; nimirum vt ſtudeamus ea diligentia, qua oportet, & eo fine, quo oportet, & illis rebus, quibus oportet, illis adminiculis, illis etiam locis & temporibus, quibus oportet.

Tertiò, Non ſolùm refrænare affectum & moderari ſtudium; ſed etiam interdum vtrūque impellere & incitare: nempe quando quis ob laborem coniunctum, ſtudiū ſibi neceſſarium vel congruum refugit, vel in eo languidè ſe gerit, vel ſi congrua adminicula non adhibeat. Et quia hoc plerūq; accidit, (plures enim in rebus neceſſarijs vel vtilibus addiſcendis deficiunt quā excedunt) ideò hæc virtus potiùs ab impellendo quàm à refrænando dicitur.

79 *Eſt annexa temperantiæ, & quodāmodo fortitudini.* Ex his colligitur, hanc virtutem, qua parte refrænat affectum ne nimiùm in ſcientiarum ſtudium feratur, annexam eſſe temperātiæ; cuius munus eſt moderari affectum ne nimiùm in voluptates corporis ſe effundat: magna enim eſt voluptas cognitionis; vnde & *omnes homines naturaliter ſcire deſiderant*, Ariſtotele teſte; itaque oportuit hunc affectum aliqua virtute temperari & veluti cohiberi, ne modum excedat. qua verò contra laborem impellit, poſſe reduci ad fortitudinem. Opus enim eſt aliquo animi robore ad difficultates ſtudiorū ſuperandas; quod robur non debet alteri virtuti aſſignari quàm huic; quia ordinatus ſciendi affectus ad illud ſufficit.

80 *Studioſitati* duo vitia opponuntur, *Curioſitas* & *Negligentia*, illa per exceſſum, hæc per defectum.

Curioſus à *Curioſus* generatim dicitur, qui maiorem curam circa rem aliquam inutilem cognoſcendam, vel efficiendam, vel comparandam adhibet, quàm ratio poſtulet. ſic dicimus aliquem curioſum in veſtibus, in ſupellectile, in ſermone, in rebus peregrinis conquirendis, in arte ſua, & ſimilibus. Itaque *curioſitas* generatim denotat ſuperfluam diligentiam circa res inutiles, vel qualitatem earum, minimè neceſſariam. Propriè verò locum habet in ſtudio & amore cognitionis nihil ad nos pertinentis; nimirum cùm quis ſuperfluam diligentiam adhibet vt aliquid ſciat, *Curioſitas ſtrictè.* quod nihil ad ipſum ſcire attinet, vel quod captum ipſius ſuperat; idque affectu ſolius cognitionis. tales enim propriè curioſi dicuntur; vt ſunt qui res alienas ſcire cupiunt & inueſtigant, tantùm vt illas ſciant. Quòd ſi non affectu cognitionis, ſed operationis ſcire conentur; verbi gratia vt alijs noceant, vel ſibi conſulant, non erit propriè curioſitas, nec illi dicentur curioſi. Vnde patet, non omnem inordinatum affectum ſciendi, nec omnem exceſſum in ſtudijs eſſe curioſitatem: ſed illum, qui tendit in ipſam ſcientiam propter ſe, maximè in eam, quæ eſt homini inutilis.

Digitized by Google

81 Et quia omnis ferè noſtra cognitio parui eſt momenti, ſi in ſola ſpeculatione maneat, nec ad uſum uitæ, uel ad rectè uiuendum, Deumque cognoſcẽdum adhibeatur; ideò curioſi etiam dicuntur, qui cognitionem aliquam philoſophicam, uel etiam theologicam quærunt, ut in ſola ſterili ſpeculatione ſiſtant. Vnde Diuus Auguſtinus libro de vera religione, cap. vigeſimonono ait: *Non, fruſtrà & inaniter intueri oportet pulchritudinem cæli, ordinem ſiderum, candorem lucis, dierum & noctium viciſſitudines, lunæ menſtrua curricula, anni quadrifariam temperationem quadripertitis elementis congruentem, tantam vim ſeminum, ſpecies numeroſque gignentium, & omnia in ſuo genere modum proprium naturamque ſeruantia. in quorum conſideratione non vana & peritura curioſitas exercenda eſt; ſed gradus ad immortalia & ſemper permanentia faciendus.* Vbi apertè D. Auguſ. talem cognitionem curioſam uocat.

Obiectio.

Dices, Talis cognitio, v.g. Phyſica uel Matheſis, eſt uirtus intellectus: ergo per ſe appeti poteſt: ergo illam per ſe appetere, & in illa ſiſtere non eſt curioſitas.

An cognitio philoſophica ſit per ſe appetenda.

Reſpondeo, Non eſſe curioſitatem, ſaltem uitioſam, illam per ſe appetere, modò æſtimetur in ſuo gradu, ſeu non pluris quàm oportet: ſecùs uerò ſi ita appetatur & quæratur quaſi in ea magna quædam felicitatis portio cõſiſtat; ſicut fit à uanis hominibus & philoſophis ethnicis. Item ſi ſic quæratur vt Dei vel rerum ad ſalutem pertinentium cognitio vel cura negligatur. Hoc igitur modo in illa ſiſtere curioſitatis eſt.

Addo etiamſi æſtimetur in ſuo gradu, nec ita quæratur ut neceſſaria ad ſalutem prætermittantur, tamen appetitum & ſtudium ſciendi propter nudum ſcire non eſſe laude dignum; ac proinde neque opus uirtutis: ſed pertinere ad quamdam curioſitatem, ſi non malam, at certè adiaphoram. Nec refert quòd ſcientiæ dicantur uirtutes; quia non ſunt uirtutes ſimpliciter quę hominem reddant probum, ſicut iuſtitia, temperantia, fortitudo: ſed ſecundùm quid; quia perficiunt intellectum ad ſuas operationes, & in ordine ad proprium obiectum. alioquin inter bona naturalia & adiaphora cenſendæ ſunt, ſicut uiuere, ſentire, intelligere, propter quæ nemo laude, uel uituperio dignus eſt, etſi hæc per ſe ſint expetenda. Vnde patet, curioſitatem eſſe, ſi quis maiorem partem cogitationum & curarum ſuarum in hac tanta uitæ breuitate, & incertitudine, in illas expendere uelit, niſi ad meliorem uſum referàtur: quia reuera tanta temporis & induſtriæ iactura non ſunt per ſe dignæ. & hæc uidetur mens D. Aug.

82 Neque ſolùm in cognitione intellectus, ſed etiam in notitia ſenſuum curioſitas locum habet; nimirum, cùm quis appetit uidere, audire, olfacere, guſtare, tangere, ſciendi, iudicandi, uel diſcernendi cauſa, ea, quorum notitia ad ipſum nihil attinet.

Curioſitas ſenſuum.

Si cupias ſenſu percipere nõ cauſa notitiæ, ſed voluptatis, vel actionis.

Dico *ſciendi* vel *iudicandi cauſa*, quia ſi non cauſa notitiæ, ſed uoluptatis, quæ ex ipſa re percipitur, uel actionis, uidere uel alio ſenſu apprehendere quid uelis, non erit propriè curioſitas, ſed poterit eſſe alterius generis peccatum, uel etiam quid adiaphorum: ut ſi muſicam audire uelis, non ut iudices de uocibus, ſymphonia uel alia re ſimili, ſed ut uoluptatem auribus captes. Simile eſt in alijs ſenſibus, etiam in tactu; aliud enim eſt tangere cauſa noſcendi, ut diſcernas inter calidum & frigidum, humidum & ſiccum, durum & molle, elatum & depreſſum, aliaſque qualitates tactiles & figuras; aliud uoluptatis cauſa. Itaque ſenſuum uſus pertinet ad curioſitatem, quatenus ordinatur ad nudam notitiam, & diſcretionem ſenſibilium; nec per illum quæritur uoluptas illa, quam ipſa res per ſe affert. cuius ſignum eſt, quòd ex curioſitate non minus ea, quæ offendunt, quàm quæ delectant ſentire uelimus. Vnde facilè eſt diſtinguere utrùm aſpectus uel contactus ad libidinem, an ad curioſitatem pertineat.

83 Petes, Quale peccatum ſit curioſitas.

Quale peccatum.

Reſp. Per ſe ſolùm eſſe ueniale: quia non eſt magna inordinatio quòd homo appetat ſcire quæ ad ſe non pertinẽt, aut ſuperfluam in huiuſmodi rebus operam ponat, modò neceſſaria non negligat. Ratione tamen circumſtantiarum poteſt eſſe mortale.

Quando ſit mortiferum.

1. Ratione prohibitionis.

Primò, Ratione prohibitionis; ut ſi tale quid legere, audire, ſpectare ſit prohibitum. vt ſi quis legat libros uetitos: ſi ſpectet duella, uel ludos ſpectari uetitos: ſi uelit audire uel cognoſcere quę dicuntur in confeſſione, abſque conſenſu pœnitentis: ſi Religioſus exeat Monaſterium ut audiat ius ciuile, uel medicinam: ſimiliter ſi ſacerdos, uel beneficiarius habẽs Dignitatem uel Perſonatum, eaſdem diſciplinas publicè audiat; & ſunt hi tres ipſo facto excommunicati, ſi per duos menſes continuent; ut patet ex cap. Non magnopere. 3. & c. Super ſpecula. 10. Ne Clerici uel Monachi negot. ſęcul. & c. 1. eod. in 6. Non tamen peccant ſi iſti priuatim ob bonum finem huiuſmodi diſciplinis uacẽt. Crediderim quoque aſpectum duelli, uel alterius ſpectaculi prohibiti non eſſe mortale peccatum, ſi quis caſu aliquo ex occulto ſpectet; ac proinde talem non eſſe excommunicatum per Concilium Tridentinum ſeſſio. 25. capi. 19. ubi ſpectatores duellorum excommunicantur: quia talis inter ſpectatores non cenſetur. nam ſpectatores uocari non ſolent, niſi qui in publico ſe exhibent, & ſua præſentia ſpectaculum cohoneſtant: & alias pœnę ſunt reſtringendę.

84 Secundò, Ratione materię, idque tripliciter: uel enim materia eſt per ſe illicita; ut ſi cõtineat occultum pactum cum dęmone, ut ſunt omnia magica, & pleraque aſtrologica, chiromantica, hydromantica, & ſimilia ad prędictiones futurorum, uel patefactionem occultorum pertinẽtia: hęc enim propriiſſimè dicuntur *curioſa*: quia omnino ſuperuacanea, plena ſuperfluis curis, & uanis imaginationibus; de quibus Actorum 19. *Multi ex ijs, qui fuerant curioſa ſectati, contulerunt libros, & combuſſerunt eos coram omnibus*. Vel materia eſt periculoſa, utpote inductiua in peccatum: hoc modo lectio curioſa de rebus amatorijs poteſt eſſe peccatum mortiferum, ob probabile periculum conſenſus. Similiter uiſus & contactus curioſus. Vel eſt intellectui improportionata; ut ſunt myſteria fidei, quæ ſi quis ingenio ſuo ſcrutari uelit, & de illis iudicium ferre, erit mortifera curioſitas: qualis eſt in hęreticis, qui nihil uolunt credere, niſi priùs à ſe examinatum deprehenderint ſuis phantaſijs conforme. Hanc curioſitatem uitare monemur Eccl. 3. *Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris*: nempe animo illa perfectè capiendi, aut de illis iudicandi, aut nimio ſtudio & conatu, *ſed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita ſemper, & in pluribus operibus eius ne fueris curioſus*, Et infrà. *Multos quoque ſupplantauit ſuſpicio eorum, & in vanitate detinuit ſenſus eorum*, id eſt, multi decepti ſunt, & uani effecti, cùm putarent ſe capere quę non intelligebant. Græca hic paulò aliter habent, ſed ſenſus eodem redit. Huc etiam pertinet illud Prouerb. 25. *Qui ſcrutator eſt maieſtatis, opprimetur à gloria*: & illud Apoſt. ad Rom. c. 12. *Non plus ſapere quàm oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem. & vnicuique ſicut Deus diuiſit menſuram fidei.*

2. Ratione materiæ.

Tertiò, Ratione mediorum; ut ſi quis illicitis medijs notitiam aliquam parare uelit: verbi gratia arte notoria, vel magiſterio dęmonis. Item ſi non poſſis ſcire niſi alterum ad malum inducas; ut ſi uelis ſcire arcanum alteri commiſſum, uel quod ipſe patefacere non poteſt, pręſertim ſi iuramento prohibeatur. Si, ut ſpectes mira, alterum inducas ut magia utatur, uel deſideres, uel conſentias ut utatur. ſecùs ſi tibi non placeat ipſum iſta facere; nec poſſis impedire.

3. Ratione mediorum.

Quartò, Ratione praui finis; ut ſi intenſione decipiẽdi, uel alicui notabiliter nocendi aliquid ſcire velis. quamuis propriè tunc non ſit curioſitas, niſi materialiter; quia non affectu ſciendi quęritur notitia, ſed operandi.

4. Ratione finis.

Quintò, ratione incommodi connexi; ut ſi ita alicui ſtudio minùs utili incumberet, ut ea quę neceſſaria ſunt ad ſalutem diſcere uel exequi prętermitteret; uel ſi cum ſcandalo aliorum ſtudium aliquod tractaret.

5. Ratione incommodi coniuncti.

Denique, Quandocumque appetitus ſciendi eſt illi cauſa committendi alicuius peccati mortiferi; quacumque ratione id fiat, eſt peccatum mortiferum.

85 Alterum extremum eſt *negligentia* ſtudiorum, quę nihil eſt aliud quam uoluntaria omiſſio diſcendi illius, quod diſcere uel ſcire tenetur; ut ſi quis negligat diſcere articulos fidei, & alia ad ſalutem neceſſaria: ſi Medicus, Aduocatus, Parochus, Epiſcopus, negligant ea diſcere, quę ſuum cuiuſque officium attingunt; ſi ſtudioſus negligat ſua ſtudia.

Alterum extremum negligentia.

Eſt autem hęc negligentia per ſe, quatenus procedit ex tędio laboris, & defectu amoris ad cognitionem ſibi congruen-

Quale peccatum.

Digitized by Google

congruentem, peccatum ueniale, ſæpè tamen poteſt eſſe mortale ratione materiæ, nimirum ſi ſub peccato mortali ad eam diſcendam, iure diuino uel humano erat obſtrictus. quòd ſi ſolùm ſub ueniali tenebatur, erit ueniale.

DVBITATIO XII.

De Modeſtia in motibus externis.

D. THOMAS Q. 168.

86 MOdeſtia, à modo ſcientiæ quid deceret hominem, appellata eſt, teſte Diuo Ambroſio lib.1.offic. c.18. uel à modo noſtris motibus imponendo. Græci uocant εὐταξίαν. à Stoicis apud Ciceronem lib.1.officior. ſic definitur. *Modeſtia eſt ſcientia earum rerum, quæ aguntur aut dicuntur loco ſuo collocandarum.* dicunt eſſe *ſcientiam* quia uirtutes omnes ſcientias eſſe putant, eò quòd prudẽtia eſt omnium bonarum actionum regula. Meliùs ſic definietur: *Modeſtia eſt virtus, externos motus & geſtus corporis ex præſcripto rectæ rationis temperans:* vel ſic: *Eſt virtus decorum in externis motibus & geſtibus ſeruans.*

Materia. 87 Materia ergo huius uirtutis eſt motus corporis & geſtus exterior ſenſibus obuius; ut inceſſus, ſtatio, ſeſſio, motus capitis, contractio & explanatio uultus, membrorum iactatio, uox, riſus, aſpectus. Vnde Cicero lib.primo offic. *ex oculorum obtutu, ſuperciliorum aut contractione aut remiſſione, ex mæſtitia, ex hilaritate, ex riſu, ex locutione, ex reticentia, ex contentione vocis, & ſubmiſſione, ex cæteris ſimilibus facilè iudicabimus quid aptè eorum fiat, quid ab officio naturaq; diſcrepet.*

Ratio eſt, quia motus externi membrorum ſunt liberi: ac proinde ſubſunt rationis ordinationi. id autem quod ſubeſt rationis ordinationi, cùm rectè & prauè ordinari poſſit, eſt materia uirtutis & uitij.

Forma. 88 Forma uerò quam huic materiæ modeſtia imprimit, eſt cõgruentia ad perſonam ſpectatam tum abſolutè, tum in ordine ad eos, cum quibus, uel coram quibus agitur; & ad locum, tempus & negotia, de quibus agitur.

Primum enim debent hi motus & geſtus ita fieri, ut congruant perſonæ, cuius ſunt. Decorum enim eſt, quod congruit naturæ rationali in eo, cui ineſt: ſeu quòd ſecundùm rectam rationem congruit ei, cui decorum dicitur. Vnde Ambr.l.1.c.19. *Hoc eſt,* inquit, *pulchritudinem viuendi tenere, conuenientia cuique ſexui & perſonæ reddere.* Debet etiam congruenter fieri ad alios; quia pro diuerſitate perſonarum, quibuſcum agitur, diuerſo quoque modo tota conuerſatio, & ratio agendi eſt moderanda. Similiter pro diuerſitate temporis & loci. Vnde Stoici modeſtiam in eo conſtituebant, ut omnia ſuis temporibus & locis agantur & dicantur; quod Cicero explicans; *Tanta,* inquit, *vis eſt & temporis & loci, vt ſi quis cùm cauſam ſit acturus, in itinere aut in ambulatione ſecum ipſe meditetur, non reprehendatur: at hoc idem ſi in conuiuio faciat, inhumanus videatur, inſcientia temporis.*

Officium. 89 Officium igitur huius uirtutis eſt iſta omnia ſic moderari, ut congruant perſonæ tum in ſe conſideratæ; tum ut habet ordinem & reſpectum ad circumſtantes, ad locum, tempus, & negotium præſens.

Moderatio greſſus. Et quidem quod ad greſſum, qualis eſſe debeat in uiro graui, docet luculentè Amb.lib.1.off.c.18. vbi inter cetera ait: *Eſt etiam greſſus probabilis, in quo ſit ſpecies auctoritatis grauitatiſque pondus, tranquillitatis veſtigium; ita tamen ſi ſtudium deſit, atque affectatio: ſed motus ſit purus ac ſimplex, (nihil enim fucatum placet) motum natura informet. Si quid ſanè in natura vitij eſt, induſtria emendet, vt ars deſit, non deſit correctio.* quod poſtremum in ceteris externis formandis tamquam regula eſt adhibendum.

Moderatio vocis. De voce cap.19. ſic ait: *Vox ipſa non remiſſa, non fracta, nihil femineum ſonans, qualem multi grauitatis ſpecie ſimulare conſueuerunt; ſed formam quamdam & regulam, ac ſuccum virilem reſeruans.* Et inf. *Vt molliculum & infractum, aut vocis ſonum, aut geſtum corporis non probo: ita neque agreſtem aut ruſticum. naturam imitemur, eius effigies formula diſciplinæ, forma honeſtatis eſt.*

Moderatio orationis. Oratio qualis eſſe debeat, ſiue in colloquijs, ſiue in tractatu ſeu concione, docet cap.22. his verbis. *In vtroque ſeruandum ne ſit aliqua perturbatio, ſed tamquam mitis & placidus, beneuolentiæ plenus & gratiæ, ſine vlla ſermo ducatur contumelia: abſit pertinax in familiari ſermone contentio.* Et infrà: *Diſceptatio ſine ira, ſuauitas ſine amaritudine, monitio ſine aſperitate, hortatio ſine offenſione.* Et infrà, qualis eſſe debeat oratio concionatoris: *Oratio ſit pura, ſimplex, dilucida, atque manifeſta, plena grauitatis & ponderis, non affectata elegantia, ſed non intermiſſa gratia.* Vide plura apud eumdem ad huius uirtutis officium pertinentia.

Ex quibus conſtat quanti hæc uirtus ſit momenti, utpote neceſſaria ad bonum nomen, ad proximi ædificationem & ad amicitiam, uitamque communem. Nam ut idem Ambroſius c.18. ait, *Habitus mentis in corporis ſtatu cernitur. hinc homo cordis noſtri abſconditus, aut leuior, aut iactantior, aut turbidior: aut contrà grauior, & conſtantior, & purior, & maturior æſtimatur. Itaque vox quædam eſt animi, corporis motus.* Idem inſinuat illud Eccl.19. *Ex viſu cognoſcitur vir; & ab occurſu faciei cognoſcitur ſenſatus.* Denique in hac totum ferè externum decorum, & pulchritudo uitæ conſiſtit. 90

Notandum tamen hanc externam moderationem ex diuerſarum uirtutum affectu præſtari poſſe, eaque ratione ad diuerſas pertinere uirtutes. Si enim externam modeſtiam præſtes, ut talem te foris exhibeas, qualem te intus eſſe putas pertinebit ad uirtutem ueritatis: ſicuti hypocriſis eſt aliud foris ſimulare, aliud animo gerere. Si id facias ut te alijs commodum, & ſuauem in conuerſatione exhibeas; erit officium amicitiæ, ſeu affabilitatis: ſi ut reuerentiam rebus ſacris habeas, erit officium religionis. Ratione tamen materiæ ſemper dicetur modeſtia ad quam etiã formaliter pertinebit, ſi fiat affectu congruentiæ, quam habet ad ipſam perſonam, cui ineſt, cum circumſtantijs occurrentibus ſpectatam. 91 *Poteſt à diuerſis virtutibus imperari.*

Contra hanc uirtutem peccatur per exceſſum & defectum. Per exceſſum, cùm plus agitur, quàm præſcriptum rationis habeat. Primò, Si externi motus uel geſtus communem modum excedant. hoc uocatur uulgò *petulantia,* uel *inſolentia.* Secundò, Si alienum modum tibi non congruentem aſſumas; ut ſi Religioſus utatur moribus aulicis. quò pertinet mollicies quædam in uoce, greſſu, geſtibus, quam Diuus Ambroſius ſæpè reprehendit. Tertiò, Si ficto animo modum aliquem aſſumas; quod eſt hypocriſis. Ceterùm in his non eſt peccatum mortale, niſi ratione praui finis, uel ſcandali, uel alterius grauis nocumenti. 92 *Vitia modeſtiæ oppoſita.* *Per exceſſum.*

Per defectum peccatur contra hanc uirtutem, morum ruditate & ruſticitate; hæc per ſe non eſt peccatum niſi ueniale; per accidens tamen mortale eſſe poteſt: v.g. ob ſcandalum uel offenſionem, cùm alij putant ſe tali ratione contemni. *Per defectum.*

DVBITATIO XIII.

De Eutrapelia.

D. THOM. Q. 168. ar.2.3.4.

OMnes motus geſtuſque externi uel ſeriò fiunt, uel ludi iocive cauſa. *Seriò* fieri dicuntur, cùm non ad ludũ uel iocum. *Ludus* propriè in factis, iocus in uerbis eſt. Generatim tamen *ludi* nomine etiam *iocum* intelligimus. nam uerbis quoque ludere dicimur, & ludere hominem, & in hominem. 93 *Ludus.*

Si ſeriò agantur, eorum moderatio ad uirtutem, quæ communi nomine dicitur modeſtia, pertinet. Si ludi cauſa, moderatio quidem ad modeſtiam pertinet; tamen ut ſit diſtinctio inter hanc modeſtiam, quæ eſt in ludicris, & illã, quæ in ſerijs, hæc proprio nomine vocari ſolet εὐτραπελία, & qui ea præditi, εὐτράπελοι, quaſi εὔτροποι. (vt Ariſtote.lib.4. eth.cap.8. ait) id eſt, flexibili ac verſatili ingenio: quia dicta & facta quædam, dextrè ad recreationem animi conuertere norunt. Eſt igitur eutrapelia ſpecies modeſtiæ. Vnde definiri poteſt, ut ſit *modeſtia in ludicris:* vel hoc modo; *eutrapelia eſt virtus, quæ ludis & iocis* *Moderatio eorum, quæ ſeriò aguntur.* *Quid eutrapelia.*

rationis

rationis medum imponit: vel ſic, *qua in ludicris decorum ſeruat*. aliter hoc nomine utitur Apoſtolus ad Epheſ. 5. nimirum pro ſcurrilitate. facilis enim in iocis ad ſcurrilitatem lapſus.

94 *Materia eutrapeliæ.*

Itaque materia huius uirtutis ſunt *actiones ludicræ*, ſiue in factis, ſiue in dictis ſitæ: ſunt enim iſtæ actiones liberæ, ut conſtat, & per ſe non illicitæ, ſed indifferentes; ac proinde capaces ordinis recti, uel praui à ratione imponendi, in quo ratio uirtutis & uitij conſiſtit. Quod autem etiam uiris grauibus tales actiones interdum illicitæ non ſint, patet: quia ſicut corpus fatigatur corporali labore, propter conſumptionem ſpirituum, & membrorum exſiccationem: ita anima rebus ſerijs intenta fatigatur labore ſpiritali. cogitando enim attentè, conſumuntur ſpiritus animales, quibus ipſa utitur ad functiones, non quidem ipſius per ſe intellectus, ſed phantaſiæ, à quibus omnis functio intellectus dependet. Ipſum quoque cerebrum incaleſcit & exſiccatur, unde ſicut corpus eget quiete ad refectionem ſpirituum, & uirium inſtaurationem: ita etiam anima ſua quiete opus habet: quies autem animæ propria eſt ludus & iocus, quia in his non laborat, cùm magnam attentionem non requirant, & uoluptate quadam ſenſus internos afficiant: & intereà dum animus ita recreatur, natura nouos ſpiritus ſuppeditat, & organa ad temperiem priorem reducit. Hinc Cicero lib. 1. officiorum: *Ludo*, inquit, *& ioco, uti quidem illo licet; ſed ſicut ſomno, & quiete, eũ, cùm grauibus ſerijs que rebus ſatisfecerimus.* Vnde ſequitur, eos, qui grauibus ſtudijs, & rebus ſpiritualibus multũ intendunt, hoc ſolatio ſubinde uti poſſe. quod etiam docet Caſſianus collatione vigeſimaquarta, ſeu vltima cap. 20. idque confirmat cap. 2 . exemplo ex reſponſo Beati Ioannis Euangeliſtæ, qui ſimilitudine arcus aſſidue intenti & numquam laxati hanc rem declarabat. Idem inſinuat Diuus Auguſtinus lib 2. de muſica, in fine, cùm ait: *Volo tandem tibi parcas: ſapientem enim interdum remittere aciem rebus agendis intentam, decet.* Conſtat igitur materiam iſtam licitam eſſe.

95 *Forma.*

Forma, quam hæc uirtus ludo inſerit, eſt *congruentia*, ad perſonam ludentem, tum in ſe ſpectatam, nimirum ut eius dignitati non repugnet; tum in ordine ad alios, & ad locum, tempus ac negotium præſens. Facit enim ut ludus ſit congruens perſonæ cum iſtis circumſtantijs ſpectatæ: ſicut modeſtia reliquos motus & geſtus conuenienter perſonæ diſponit.

96 *Tria cauẽda circa materiam & formã.*

Porrò tria hic ſunt maximè cauenda. Primò, Vt abſit omnis iniuria, obſcœnitas, & illiberalitas. Vnde Cicero ſupr. *Vt pueris non omnem licentiam ludendi damus, ſed eam, quæ ab honeſtatis actionibus non ſit aliena; ſic in ipſo ioco aliquod probi ingenij lumen eluceat.* Deinde explicans quales ioci uitandi, addit. *Duplex omnino eſt iocandi genus: alterum illiberale, petulans, flagitioſum, obſcœnum: alterum elegans, urbanum, ingenioſum, facetum. Illiberale* vocat, quod homine ingenuo eſt indignum; quale aurigarum, nautarum, & ſimilium, ex hominum fæce, qui ſordibus & nugis delectantur. *Petulans*, quod habet contumeliam. *Flagitioſum* quod blaſphemiam, vel aliud graue crimen implicat. *Obſcœnum*, quod impuritatem.

Secundò, Ne nimiùm in ludicra ſimus profuſi. Vnde Ambr. lib. 1. offic. cap. 20. *Caueamus ne dum relaxare animum volumus, ſoluamus omnem harmoniam & quaſi concentum quemdam bonorum operum.* Et Cic. *Ipſum genus iocandi non profuſum, nec immodeſtum; ſed ingenuum & facetum eſſe debet.*

Tertiò, Ne iſta adhibeantur in rebus ſacris, verbi gratia in concionibus, neque per ſacra exerceantur. quod, iuxta Diuum Thomam, inſinuat Ambroſius lib. 1. offi. cap. 23. cùm ait: *Nam licèt interdum honeſta ioca ac ſuauia ſint, tamen ab Eccleſiaſtica abhorrent regula.* Et ſanè graue peccatum eſt in ſacris concionibus iocos adhibere: eſt enim cõtra reuerentiam & attentionem verbo diuino debitam; nam in ioco eſt remiſſio attentionis, & reuerentiæ, in eoq; aſſumitur quædam libertas, & tamquam ſi cum æqualibus de nullo ſerio negotio ageretur. eſt etiam contra fructum & ædificationem; quia uis verbi diuini in animis auditorum veluti retunditur, & impreſſio mentibus eorum facta euaneſcit. Denique concionator exiſtimationem ſuã amittit, & vanitatis à populo damnatur. Similiter graue peccatum eſt verbis ſacris ad iocos & facetias vti. vnde Concilium Tridentinum ſeſſione quarta ſu fine *mandat & præcipit, ne de cætero quiſquam ullis ſacræ Scripturæ locis vtatur ad ſcurrilia, fabuloſa, vana, adulationes, detractiones, ſuperſtitiones, impias & diabolicas incantationes, diuinationes, ſortes, libellos etiam famoſos* & iubet eos puniri per Epiſcopos. ſæpè tamen ex leuitate materiæ, uel ratione inconſiderationis, huiuſmodi ioci ſunt peccata uenialia.

97 *Vitia oppoſita eutrapeliæ.*

Porrò ſicut in ludis & iocis poteſt eſſe moderatio: ita exceſſus & defectus. Exceſſus eſt, cùm quis ampliùs in iſtis ſibi indulget quàm ratio recta permittit. Defectus, cùm minùs. Dupliciter autem poteſt eſſe exceſſus, ut docet Diuus Thomas ar. 3. Primò, Ex ipſa ſpecie actionum, quę ad ludum aſſumuntur, nec tamen ad hoc ſunt idoneæ: idque vel quia per ſe ſunt peccata; (vt cùm ludi iociue cauſa quis utitur uerbis, uel factis obſcœnis, uel proximo noxijs) uel quia ſunt ſacra: & maiorem reuerentiam poſtulant. Quod ſi verba illa vel facta per ſe ſint peccata mortifera, exceſſus erit lethalis; quia non ideò propriam malitiã amittunt, quòd ad ludum & recreationem ordinentur. Si autem illa per ſe tantùm ſint uenialia; erit exceſſus uenialis: quia ordinario ad ludum ſuperueniens, non addit culpam lethalem. Vnde ſimplex turpiloquium ex ioco profectum non eſt peccatum mortale, ut rectè Caiet. ar. 3. Secùs ſi animo trahendi ad libidinem. Si verba ſint ſacra, & abſit ſcurrilitas, contumelia, infamatio. iocus plerumque eſt uenialis; niſi fortè eſſet magnus exceſſus, ita ut grauis uideatur irreuerentia.

Exceſſus dupliciter. 1. Ex ſpecie actionis.

98 *2. Ex circũſtantijs.*

Secundò, Poteſt eſſe exceſſus ex circumſtantijs, ſcilicet perſonæ, loci, temporis, finis, qualitatis ludi, & modi ludẽdi. Primò, Ratione circumſtantiæ perſonæ; ut ſi propter dignitatem dedeceat perſonam ſic ludere. ſic aleæ luſus uetatur Clericis ob dignitatem perſonæ. Non tamen eſt peccatum mortiferum, ſi abſque ſcandalo, recreationis cauſa interdum fiat, quia uſus permittit. neque etiam ſi ob pecuniam; modò ſcandalum abſit, & de ea liberè poſſint diſponere. Secùs tamen ſi aleæ ſint dediti. de quo uide ſuprà lib. 2. cap. 26. dubitatione prima, & Nauarrum in Enchiridio cap. 20. nume. 3. Ob eamdem cauſam illicitus eſt illis laruarum uſus, quamuis non uideatur peccatum mortale, ſi ſcandalum & prauus finis abſit, ut indicat Caietanus in Summa verb. Laruarum uſus. Secundò, Ratione loci, ut ſi fiat in loco ſacro: non tamen erit peccatum mortiferum, niſi uel ratione ſcandali, uel quia diuina officia impediuntur, uel quia ſpeciatim prohibitum eſt talem ludum ibi fieri. ſicuti uetitum eſt de ludis theatralibus, ut patet cap. Cum decorem 12. de vita & honeſtate Clericorum. Tertiò, Ratione temporis; vt ſi quis bonam diei feſti partem ludis abſumat. Hoc tamen non erit mortiferum, ſi Sacrum & ſi quod aliud officium diuinum præceptum ſit, non omittat: vt docet Nauarrus cap. 20. num. 3. & Caietanus ar. 3. Ludus enim, etſi operoſus ſit & laborioſus, ut ludus pilæ, prædij vmbratilis, & ſimiles, tamen non eſt opus ſeruile, aut aliàs ſpeciatim ob cultum feſti prohibitum. Quartò, Ratione finis, Vt ſi quis ludat animo ad malum pertrahendi. Si finis principalis ſit lucrum, erit peccatum, iuxta Caietanum ar. 3. Silueſt. verb. Ludus. quæſtio quarta, & alios quoſdam. quorum ratio eſt, quia cùm ludus natura ſua ad recreationem & animi quietem referatur, abuſio eſt illum ordinare ad lucrum. vnde etiam huiuſmodi lucrum voluit eſſe ſordidum, & illiberale, vtpote acquiſitum per id, quod natura aliò deſtinauit. Fatentur tamen non eſſe peccatum mortiferum. Contrarium tamen eſt uerius; vt ſuprà li. 2. cap. 26. dub. 1. oſtenſum eſt. nam ludus etiam includit vel ſupponit contractum, eſtque illius executio. Itaque poſſunt eo ſic uti, qui rerum ſuarum liberam habent adminiſtrationem. quare nullum per ſe eſt peccatum illo ad lucrum vti. plerumque tamen quando quis ad talem finem vtitur, eſt aliquod peccatum, ratione immodicæ cupiditatis, ex qua ordinariè tunc procedit. Quintò, Ratione qualitatis materiæ prohibitæ ad ludum vſurpari. Sic olim ludus alearum (quo nomine omnes fortuitum euentum habentes continentur) prohibitus erat ob varia incommoda, quæ inde ſequebantur. illa tamen lex iam pridem contrario uſu eſt abrogata. Tales enim ludi maximè rationem ludi habent. quia animum attentione non fatigant, & incerto euentu excitant ac recreant. Qui autem multa attentione opus habẽt; vt eſt ludus latrunculorum,

peſſimi

Digitized by Google

peſſimi ſunt ad finem ludi, vt Caietanus ait: ad vitandum tamen otium optimi. Vnde huiuſmodi numquam vetitæ: quia vitatio otij maximè neceſſaria. Sextò, Ratione modi; vt ſi quis vtatur fraude contra leges ludendi; de quo ſuprà lib.2.c.26.d.2.

99 *Peccatur defectu.* Defectu quoque in his peccari poteſt. Primò, Quando quis eget hac animi remiſſione, & eam præ auſteritate animi non vult admittere. Secundò, Quando alijs ſua auſteritate moleſtum ſe exhibet honeſtos eorum ludos & iocos non admittens: hoc tamen vitium minus eſt peccatum quam exceſſus: ſicuti minus malum eſt nimis aſpernari voluptates, quam nimis eaſdem ſectari. Tales vocat Ariſtot. lib 4. ethic. c.8. σκληροὺς καὶ ἀγρίους, duros & agreſtes: & qui iocis excedunt, βωμολόχους, ſcurriles.

DVBITATIO XIV.

De modeſtia circa res externas, & præſertim ornatum corporis.

D THOM. Q.169.

SICVT circa motus & geſtus externos tum in ſerijs, tum in ludicris verſatur quædam virtus & vitium, eò quòd ſecundùm normam rationis, vel contrà temperari poſſunt: ita circa exteriorem apparatum & cultum (quatenus hic noſtris actionibus, & conſequenter diſpoſitioni rationis ſubeſt) eſt virtus quædam, quæ eſt ſpecies modeſtiæ, & vocari poteſt *modeſtia cultus*. Ea ſic definiri poteſt; *Modeſtia cultus eſt, quæ in rerum externarum apparatu, rationis moderationem adhibet*. vel ſic: *quæ decorū in cultu corporis, & alio rerū externarū apparatu ſeruat*.

100 *Materia.* Materia huius virtutis eſt, remota quidem externus apparatus, conſiſtens maximè in cultu, ornatuque corporis, domus, ſupellectilis, & conuiuiorum: proxima verò ſunt noſtræ actiones, quibus iſta procuramus & vtimur. *Forma.* Forma verò, quam huic materiæ imprimit, eſt congruētia ad perſonam, ad receptam conſuetudinem, ad tempus, locum, negotium præſens, &c. Facit enim hæc virtus, vt exterior apparatus talis ſit vt congruat perſonæ, ſpectatæ in ordine ad conſuetudinem, locum, tempus, & reliquas circumſtantias, idque ex affectu honeſtatis, quæ in ea ſe elucet. ſi enim alio affectu fieret, non eſſet actus huius virtutis, niſi ratione materiæ.

Peccatur dupliciter. Peccari contra hanc virtutem circa eamdem materiam poteſt per exceſſum, & defectum.

101 *1. Per exceſſum. Si contra cōſuetudinem vel ſupra ſtatum.* Per exceſſum dupliciter. Primò, Ratione ipſius cultus, nimirum quando per ſe talis eſt, vt non congruat receptæ conſuetudini proborum in tali loco. Quò pertinet omnis inſolentia apparatus in conuiuijs, in veſtibus, & ſimilibus, à peregrinis gentibus mutuata, & à conſuetudine patriæ abhorrens: & quidquid in loco vbi viuit, cenſetur ſuprà conditionem ſtatus: vtrumque enim eſt inordinatum, & vanitatem vel delicias redolens. Accedit & *quod turpis ſit omnis pars ſuo vniuerſo non congruens*, vt dicit D. Auguſtinus lib.3.confeſſ.c.8.

102 *Si ex affectus inordinatione.* Secundò, Ratione affectus ipſius hominis, qui iſtis rebus ambitioſè, vel luxurioſè vtitur. vnde D. Auguſtinus l.3.de doct.Chriſt.c.12.ait: *In omnibus talibus* (ſcilicet externis) *non vſus rerum, ſed libido vtentis in culpa eſt*. Et infrà: *In omnibus rebus, non ex earum rerum natura, quibus vtimur, ſed ex cauſa vtendi, & modo appetendi vel probandum eſt, vel improbandum quod facimus*. Poteſt autem iſte affectus eſſe inordinatus, vel ex parte finis, vel ex parte agentis. Ex parte finis, vel propinqui & quaſi intrinſeci; vt ſi ex cultu corporis quærat vanam gloriam apud homines; vel delicias apud ſe. (ad vtrumque enim horum cultus corporis referri poteſt: quia eſt corporis & ornamentum & fomentum: vt ornamentum, ad vanam gloriam; vt fomentum, ad delicias) Vel ex parte finis remoti & extrinſeci; vt ſi per talem cultum intendat pellicere ad impuros amores.

103 Ex parte agentis affectus eſt inordinatus, quando nimiū ſtudium in huiuſmodi rebus ponitur; vt ſæpè faciunt feminæ, aliquot horas in ſe ornandis ponentes; & molliculi iuuenes vt feminæ compti. hoc ad quamdam curioſitatem pertinet. ſed hæc inordinatio tarò eſt ſola; quia ferè ſemper ad vanam gloriam, vel delicias, vel ad libidinem, vel ad hæc omnia ſimul ordinatur.

104 *2. Per defectum.* Per defectum quoque dupliciter hic peccatur. Primò, ex parte agentis, ratione negligentiæ; cum quis præter decorum, in cultu corporis & rerum ſuarum eſt negligentior. Secundò, Ex parte finis, vt ſi ex vilitate cultus quæratur vana gloria, quod ad hypocriſim pertinet. De quo D. Auguſtinus lib.2. de ſerm. Domini in monte cap.19. *In hoc*, inquit, *capitulo maximè aduertendum eſt, non in ſolo rerum corporearum nitore atque pompa, ſed etiam in ipſis ſordibus luctuoſis eſſe poſſe iactantiam; & eò periculoſiorem, quò ſub nomine ſeruitutis Dei decipit*. Idem lib. 3. de doctrina Chriſt. c.12. *Quiſquis*, inquit, *rebus prætereuntibus reſtrictiùs vtitur quàm ſeſe habent mores eorum, cum quibus viuit, aut temperans, aut ſuperſtitioſus eſt*. *Superſtitioſum* vocat, quòd putet huiuſmodi re externa numen coli, qua ille ad vanam gloriam abutitur.

105 *De ornatu feminarū.* Quod ad rationem peccati attinet, Aduertendum eſt eſſe peculiarē difficultatem de exceſſu ornatus feminarum per pigmenta & comam appoſititiam, per intortos capillos, per pectoris nuditatē, per ornamenta aurea & gēmata, per nouas veſtium formas; præſertim ſi his vtantur ſupra ſtatum, vel præter receptam conſuetudinem. *Cur videri poſſit peccatum mortiferum.* Videtur enim talis exceſſus per ſe eſſe lethalis, etiamſi nullus malus finis extrinſecus intendatur. Primò, Propter ſcādalum quia talis ornatus allicit intuentes ad libidinem, & illarum concupiſcentiam. Secundò, Quia adulterant opus Dei, & illud emendare volunt; quod in iniuriam cedit auctoris. Tertiò, Quia Scriptura & Patres hunc exceſſum grauiter reprendunt: nam 1.Petr.3. ſic dicitur: *Quarum non ſit extrinſecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti veſtimentorum ve cultus*. Vbi prohibetur cultus, id eſt, ornatus (Græcè κόσμος) capillaturæ, monilium aureorum, & indumentorum. In quem locum Gloſſa ex Cypriano, *Serico & purpura indutæ, Chriſtum ſinceré induere non poſſunt: auro & margaritis adornatæ & monilibus, ornamenta mentis & corporis perdiderunt*: Et 1.ad.Timoth.2. *Similiter & mulieres in habitu ornato*, (id eſt, decoro) *cum verecundia & ſobrietate ornātes ſe, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis vel veſte pretioſa: ſed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona*. Cyprianus lib. de diſciplina & habitu virginum: *Cæterùm*, inquit, *ſi tu te ſumptuoſiùs comas, & per publicum notabiliter incedas, oculos in te iuuentutis allicias, ſuſpiria adoleſcentiū poſt te trahas, cōcupiſcendi libidinem nutrias, ſuſpirandi fomenta ſuccendas: vt, etſi ipſa non pereas, alios tamen perdas, & velut gladium te ac venenum videntibus præbeas: excuſari non potes quaſi mente caſta ſis, & pudica*. vbi agit contra illas, quæ etiam nullo malo fine ſe ornant, & vult id eſſe non ſolùm ſcandalum, ſed etiam contra caſtitatem. *Ars fucandi inuentū dæmonum.* Idem docet artem fucandi à diabolo mortalibus traditam, *Illi*, ſcilicet dæmones, *& oculos circumductio nigrore fucare, & genas mendacio ruboris inficere, & mutare adulterinis coloribus crinem, & expugnare omnem oris & capitis veritatem, corruptela ſua impugnatione docuerūt*. Deinde oſtendens per hoc Deo fieri iniuriam, ait. *Fit iniuria Deo.* *Manus Deo inferunt, quando id, quod ille formauit, reformare & transfigurare contendunt, neſcientes quia Dei opus eſt omne quod naſcitur, diaboli quodcumque mutatur*. Declarat id exēplo periti pictoris, qui iure indignatur, ſi quis imperitus opus eius iā perfectum emendare velit. deinde addit: *Tu te exiſtimas impunè laturam tam improbæ temeritatis audaciam, Dei artificis offenſam? Vt enim impudica circa homines, & incaſta fucis lenocinantibus non ſis: corruptis violatiſq; quæ Dei ſunt, peior adultera detineris*. *Peior adultera.* & infrà: *Audaci conatu, & ſacrilego contemptu crines tuos inficis, malo præſagio futurorum capillos tibi flammeos auſpicaris*. & paulò pòſt: *Non poteſt videre Deum.* *Deum videre non poteris, quando oculi tibi non ſunt quos Deus fecit, ſed quos diabolus infecit. Illum tu ſectata es, rutilos atque depictos oculos ſerpentis imitata es, de inimico tuo compta, cum illo pariter & arſura*. Quæ omnia indicant id eſſe peccatum mortale. Denique mortale eſſe videtur commutatio veſtium inter virum & feminā, vt colligitur Deuteronomij 22. *Nō induetur mulier veſte virili, nec vir vtetur veſte feminea: abominabilis enim apud Deum eſt qui facit hæc*: atqui non minor eſt inordinatio in exceſſu ornamentorum: ergo, &c.

Ob

106 *Sententia quorundã.* Ob hæc argumenta quidam Doctores putant in tali exceſſu eſſe peccatum mortale. Primò, Quando pulchritudo quæritur apertione pectoris & mammillarum. Secundò, Quando per fucos. Tertiò, Quando curioſis, pretioſis & ſuperfluis veſtibus ſupra conditionem ſtatus. Ita Angelus v. Ornatus, nu. 3. 4. & 6. citatque Alexandrum Halenſem.

Contraria verior. Sed contraria ſententia eſt communior Doctorum. Pro qua Notandum eſt, Cultum corporis poſſe ordinari ad quatuor fines. *Quadruplex finis veſtium.* Primus eſt, Fouere corpus, & contra iniurias aeris defendere. Secundus, Tegere verecunda naturæ. Ex his duobus illud eſt neceſſitatis, hoc communis honeſtatis. Tertius eſt, Ornare hominem ſecundùm ſuũ ſtatum. Quartus, Efficere pulchrum, & delectabilem aſpectu. His poſitis.

107 *Ornatus, decori.* Dico Primò, Quiuis poteſt petere & procurare cultũ corporis non ſolùm neceſſarium ad corporis fomentum & tegumentum; ſed etiam ſui ſtatus decorum, nimirum vt pro conditione ſui ſtatus decorè compareat. Ratio eſt, quia hoc eſt laudabile: contrarium verò dedecoroſum. Dictat enim ratio vt in vita politica membra ſingula in ſuo ordine ſe aliis accommodent, vt aptè ſibi mutuò reſpondeant & decorè inter ſe verſari poſſint. Item vt ſuum ſtatum in Republ. ornent. Hinc viri nobiles & Magiſtratus vtuntur ſplendidioribus veſtibus quàm alij, vt ſuam nobilitatẽ, vel officij dignitatẽ declarent. Sic in rebus diuinis adhibent ſacerdotes prætioſum apparatum, ad declarandam officij illius excellentiam, & maieſtatem eius, cui ſeruiunt.

108 *Ornatus pulchritudinis.* Dico Secundò, Præter hos fines poſſunt mulieres matrimonio iunctæ, vel ad id aſpirantes, in cultu corporis intendere etiam ornatũ pulchritudinis. Ita D. Thomas art. 2. ad 4. vbi dicit: *Mulieres licitè poſſe ſe ornare, vt cõſeruent decentiam ſui ſtatus*; (quod pertinet ad finem tertium) *vel etiam aliquid ſuperaddere vt placeant viris*. Vbi apertè præter ornatum neceſſarium ad decorum ſtatus permittit ornatum, qui fit ob ſolam pulchritudinem. Idem docet Caietanus in illum locum, Nauarrus cap. 23. nu. 18. & ſequentibus, & alijs paſſim.

Probatur Primò, Quia ſicut in viris commendatur robur corporis, & forma maſcula: ita in feminis pulchritudo, vt à viris ſuis amentur, eoſque ab extraneis auertant, & ad opus coniugale aſpectu ſui alliciant: vnde natura pulchritudinem in feminis poſuit, tamquam propriam illius ſexus dotem, & veluti illecebram amoris & officij cõiugalis, & delectabilioris conuerſationis. ergo femina poteſt eam deſiderare ac procurare, & ſi minor ſit arte iuuare, & augere; ita tamen vt ea in re modum non excedat.

Secundò, Quia vxor poteſt appetere viro ſuo placere, & ea de re eſſe ſolicita. Vnde Apoſtolus 1. ad Corinth. 7. *Quæ autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro;* atqui inter cetera, quibus maximè viro placere ſolet mulier, eſt pulchritudo. Vnde ſequitur etiã eas, quæ nondum nuptæ ſunt, ſed nubere cogitant, ornamenta pulchritudinis ſibi poſſe adſciſcere, vt virorum adſpectibus placeant, ad commodas nuptias conſequendas, nam iuſta ratio ſubeſt: ſecùs eſt in ijs, quæ nubere nolunt; præſertim ſi votum non nubendi habeant: hæ enim non poſſunt ſe, vt viris placeant, ornare, quia cauſam ad hoc non habent. imò hoc eſſet illis dare incentiuum peccandi, vt D. Thomas ait.

Confirmatur verumq; ex D. Auguſtino epi. 73. ad Poſſidium: *Nolo*, inquit, *de ornamẽtis auri vel veſtis præproperã habeas in prohibendo ſententiam. niſi in eos, qui neque coniugati, neq; cõiungari cupientes, cogitare debẽt quõ placeant Deo.* Vbi non vult huiuſmodi ornamenta facilè prohiberi coniugatis, aut ad coniugium adſpirantibus, quòd ſine peccato his vti poſſint; ſed ijs tantùm, qui coniugiũ nolunt: quia in his non ſubeſt iuſta ratio vtendi.

109 Si tamen iſtæ ſeſe ornent non vt à uiris cõcupiſcantur, ſed vt cenſeantur inter pulchras, & laudentur ut pulchræ, non peccant mortiferè: vt apertè docent D. Thomas & Caietanus locis citatis, Silueſter v. Ornatus, quæſt. 4. Roſella nu. 12. Fumus nu. 1. Nauarrus ca. 23. nu. 18. quamuis in eo notabiliter modum excedant, ut Caietanus & Nauarrus notant. Ratio eſt, quia id per ſe non continet grauem inordinationem, ſed ſolùm iactantiam & uanam quãdam gloriam. Pari ratione non eſt peccatum mortiferum in adoleſcentibus & uiris, pulchritudinis eſſe ſtudioſum, ſi nullo alio malo fine, ſed ſolùm ex ſimili uanitate id fiat. Eſt tamen in his magis reprehenſibile quia feminarũ eſt, non uirorum, pulchritudinem affectare: unde etiam ethnici id turpe iudicabant, iuxta illud.

Sint procul à nobis iuuenes vt femina compti.

Dico Tertiò, Exceſſus in hoc ornatu per ſe non eſt peccatum mortale, ſed ſolùm ueniale. Ita expreſsè D. Thomas, & Caietanus ſuprà; & reliqui locis citatis. 110

Probatur Primò, Quia quando aliquid non eſt per ſe malum, ſed indifferens, exceſſus in appetitu uel uſu illius, (ſepoſita omni alia malitia extrinſeca) non eſt niſi peccatum ueniale; ut patet in appetitu & uſu diuitiarum, honorum, uoluptatũ. unde & exceſſus in potu non eſt peccatum mortale, niſi ratione nocumenti, quod infert, priuando uſu rationis, &c. atqui eſſe pulchrum, lautũ, ſplendidum in cultu corporis per ſe non eſt malum, ſed indifferens: ergo inordinatio, quæ eſt in nudo exceſſu iſtorum non eſt mortifera: ſed pertinet ad quotidiana peccata, quæ homines in amandis, utendiſque temporalibus plerumque ſolent cõmittere: difficile enim eſt in huiuſmodi menſuram rationis ſeruare.

Secundò, Quia talis exceſſus neque eſt contra charitatem Dei, neque proximi, neque ipſius utentis; neque. n. honor Dei læditur, nec proximus, nec ipſe utens: & poteſt quis cum tali exceſſu ſeruare præcepta Dei & Eccleſiæ, & ſuæ ſalutis curam gerere: ergo non eſt peccatum mortiferum.

Nec refert quòd adhibeatur fucus & uaria pigmenta, & ita interueniat quædam fictio, qua intuentes decipiuntur; quia fictio, quando in nullius cedit detrimentum, nõ eſt mortifera. Deinde non eſt propriè fictio, niſi id fiat eo fine ut intuentes putent hunc colorem eſſe natiuum: at plerumque non eo fine id faciunt, ſed ſolùm ut ſint & appareant pulchræ, abſtrahendo à cauſa unde id proueniat. unde etiam fieri poteſt ut ſine peccato utatur. Primò, Cauſa tegendæ alicuius maculæ. Secundò Si maritus iubeat, nimirum ut uxor inter alias magis decora appareat: etſi enim mariti non cupiant adulterina illa fallacia decipi, ut D. Auguſtinus loquitur; ſæpè tamen uxores ſuas cupiunt ſic ornari. Tertiò, Si aliqua alia rationabilis cauſa ſubſit: ſicut Iudith & Heſter omni genere ornamẽtorum ſibi pulchritudinem conciliarunt, quam & ipſe Dominus adauxit. Et quamuis fortè aliqui decipiantur, putantes illam pulchritudinem adſcititiam eſſe natiuam, parùm id refert: tum quia deceptio non eſt intenta, ſed permiſſa; & uſus iſtorum eſt adeò frequens ut intuentes facilè illud artis mangonium poſſint ſuſpicari: tum quia etiamſi deceptio eſſet intenta, parùm intereſſet, cùm ſit innoxia, nec limites mendacij officioſi excedat. Denique pingere faciem eique uarios colores inducere non eſt per ſe malum, ſed indifferens: ſimiliter per hoc intendere pulchritudinem, & artificio iuuare ac exornare opus naturæ: ergo nihil hic eſt mali, niſi ratione exceſſus in affectu & uſu rei indifferentis: qua in re non eſt peccatum mortiferum; ut oſtenſum eſt. Idem dicendum de uſu comæ adoptiuæ, ſutiliſque capillamenti, ut Tertullianus loquitur. Sicut enim pellibus & crinibus animantium ad ornatum uti licet; ita etiam capillis humanis arte compoſitis. 111 *De pigmentis.*

De uſu ueſtis pretioſæ, annulorum, catenarum, & aliorum monilium, horumque multitudine & uarietate, eadẽ ferè eſt ratio. exceſſus enim in his ſolùm eſt peccatum ratione profuſionis opum, & inordinati affectus erga pulchritudinem. Itaque ſicut in his non eſt per ſe peccatum mortale; ita nec in illorum uſu. Nec refert etiamſi forma ſit noua, & non uſitata eo loco: quia etiamſi maius tunc ſit peccatum, eò quòd alijs datur exemplum uanitatis, nõ tamen eſt per ſe mortale, ob rationem ſupradictam. Vnde nec inuentores nouarum formarum mortiferè peccãt; quia illæ formæ per ſe malæ non ſunt, & bonum uſum habere poſſunt, etiamſi multi abutantur ad uanam gloriam uel alium paruum finem.

Dico Quartò, Poteſt tamen in exceſſu iſtius ornatus eſſe peccatum mortiferum per accidens, ratione alicuius prauitatis connexæ. 112 *Quando ſit peccatum mortiferũ.*

Primò, Ratione mali finis; ut ſi fiat animo pertrahendi ad libidinem.

Secundò, Ratione præcepti poſitiui; ut ſi talis exceſſus

eſſet

eſſet uetitus aliqua lege ſub pœna excommunicationis, eaque ſeruaretur. Quòd ſi lex non habeat annexam pœnam, uel ſaltem non grauem, non erit plus quàm ueniale: imò credibile eſt pleraſque leges ciuiles de huiuſmodi, quæ paſſim uarijs locis habentur, eſſe ſolùm pœnales, & obligare tantùm ad mulctam.

Tertiò, Ratione ſcandali; ut ſi quis uteretur ueſte adeò tenui uel ita conformata, ut per eam pudenda non ſatis tegerentur: idem enim iudicio morali non tam eſſet pulchritudinē oſtētare, q̃ homines directè ad libidinem allicere. Secùs eſt in nudando pectore, ut Caietanus, Fumus, & Nauarus notant; præſertim ubi eſt ea conſuetudo: nam pars illa honeſta cēſetur, nec natura aut pudor humanus poſtulat illam abſolutè tegi. Graue tamen peccatum eſſet huiuſmodi morem introducere ubi id non eſt conſuetum: inſolita enim magis mouent; & res ipſa meritò ob periculum, etiam ubi eſt recepta, tamquam illicitum libidinis eſſet abroganda, ut Doctores monent.

113 *Ornatus ſcandaloſus.* Notandum tamen, non ex eo cenſeri ornatum ſcandaloſum, quòd multi occaſione illius putentur ad praua deſideria prouocandi, ut rectè prædicti Doctores tradunt: alioquin etiam pulchritudo naturalis ſcandaloſa eſſet: nã multò magis prouocat quàm artificioſa; cùm natura longè ſuperet artem. Itaque etiam ſi femina putet aliquos peccaturos, non tamen idcircò ſub peccato mortali tenetur talem ornatum dimittere: ſicut is, qui à multis odio habetur, nō tenetur à publico abſtinere ut inimicis non detur occaſio odij. Ratio eſt, quia ornatus iſte ſolùm remotè ad malum prouocat: ergo non tenetur ab eo abſtinere ne alij peccent: alioqui perpetuò abſtinere deberet, (cùm illa occaſio ſit perpetua & uniuerſalis) quod nimis graue eſſet humanæ conditioni. ſufficit igitur ut ei peccatum proximi diſpliceat: & illius ſalutem non contemnat.

Et confirmatur, quia quòd illi peccent, ex eorum prouenit malitia, non ex conditione ornatus: ſicut enim circa hanc peccant, ita etiam circa alias eximiæ pulchritudinis: atqui id, quod ex aliorum malitia prouenit, non tenemur cum tanto grauamine noſtro impedire. ſecùs ſi aliquo caſu ad breue ſolùm tempus ob peculiare periculum alicuius abſtinendū eſſet: tunc enim charitas poſtularet ut pro eo tempore talem ornatum ſuperfluum omittam, ne proximus, qui alioquin putatur non peccaturus, inde peccandi occaſionem habeat.

Quartò, Ratione contemptus proximi; ut ſi quis ita propter ornatum ſe extollat, ut proximos deſpiciat, uel affectu ornatus proximi ſalutem nihili pendat, non curãs an ſcandalizetur, an non.

Quintò, Ratione effectus; ut ſi ornatus eſſet illi cauſa furandi, non ſoluendi debita, non dandi eleemoſynam, quando ſub peccato mortali tenetur.

Sextò, Ratione affectus; ſi nimirum ita afficiatur ornatui; ut in eo ultimum finem collocet: ſiue ut paratus ſit propterea mortiferè peccare: qui modus ceteros ferè complectitur.

Nunc ad rationes reſpondendum. Ad Primam: Patet reſponſio ex dictis; oſtenſum enim eſt id per ſe non eſſe ſcandaloſum. Ad Secūdam: Non propriè dicitur adulterare opus Dei, quia non facit illud deterius, ſed ſolùm facit uideri pulchrius. neque id facit intentione emendandæ artis diuinæ, vel operis Dei, quà Dei eſt, ſed ſupplendi defectus naturæ, vel iuuandi opus naturæ, quà naturæ eſt. Poteſt enim naturali pulchritudini aliquid ab arte apponi, & natura per artem iuuari. Ad Tertiam; Scripturę illę vel continent exhortationem, cùm nullum verbum præceptiuum habeant; vel ſi continent præceptum, agitur de illis, quæ ſe ornabant vt alijs placerent, vt notat D. Th. ex Glo. vel certè propter ædificationem ethnicorum expediebat illo tempore præcipi. Cypr. verò loquitur de illis, quæ ornabant ſe propter laſciuiam, vel in contemptum Dei, vt D. Th. ad ſecundum ait; vel quæ id faciebant cum contemptu ſalutis proximi, quo modo primum eius teſtimonium videtur intelligendum. Addo, illis temporibus propter exemplum ethnicorum, huiuſmodi moderationem fuiſſe magis neceſſariam, ideoq́ue potuiſſe à Prælatis Eccleſiæ præcipi. Ad Quartam: Vſus veſtis alieni ſexus non eſt intrinſecè malus: vnde ob cauſam iuſtam fieri poteſt, v. g. ſi alia deſit, vel opus ſit ſe occultare ab hoſte vel cauſa repręſentationis, vt in comędijs; ſi ex leuitate fiat, erit peccatum veniale. Nec obſtat locus Deuteronomij; quia pertinet ad cærimonias vel politiam illius populi. vide D. Th. ad 3. & Caiet. ibid. — 114 *Reſpondetur ad rationes.*

Ex his patet quomodo confeſſarij ſe in huiuſmodi gerere debeant: etſi enim omnes ſint hortandi ad moderãdum cultum corporis, totumq́ue externum apparatum iuxta conditionem ſui ſtatus; (*nam verus ornatus Chriſtianorum & Chriſtianarum non fucus mendax nō auri veſtiſq́ pompa, ſed mores boni ſunt* vt ait D. Auguſt. epiſt. 73.) non tamen aliquis cogendus eſt ſuperfluum ornatum deponere, denegata ei abſolutione; niſi conſtet aliunde connexum eſſe peccatum mortale: quod ex prædictis cauſis eſt iudicandum.

Hactenus de temperantia. Atque hic eſto finis totius de virtutibus cardinalibus tractationis, ad gloriam eius, qui virtutis omnis largitor eſt, conſeruator, adiutor, altor, & merces.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

INDEX CAPITVM ET DVBITATIONVM.

LIBER PRIMVS.

DE PRVDENTIA.

CAPVT PRIMVM.

De Prudentia in ſe ſpectata.

DVBITATIO PRIMA.

QVID ſit prudentia? pag. 1
2 *Quomodo prudentia ab alijs virtutibus diſtinguatur.* 2
3 *Quænam ſint functiones prudentiæ.* pagina 3
4 *Vtrùm prudentia pendeat à virtutibus moralibus, & quòmodo.* 4

CAPVT II.

De partibus Prudentiæ,& vitijs oppoſitis.

DVB. 1. *Quæ ſint partes ſubiectæ prudentiæ, id eſt, in quas ſpecies diuidatur.* 5
2 *Quænam ſint partes integrantes prudentiæ.* 6
3 *Quæ ſint partes potentiales prudentiæ.* 7
4 *Quot & quibus modis peccatur contra prudentiam.* 7

LIBER II.

DE IVSTITIA ET IVRE.

CAPVT I.

De Iuſtitia generatim.

DVB. 1. *Quid ſit Iuſtitia.* 11
2 *Vtrùm Iuſtitia tantùm verſetur circa actiones, an etiam circa paſſiones.* 12
3 *Vtrùm præter Iuſtitiam particularem ſit aliqua Iuſtitia generalis, quæ legalis dicatur, & quid illa ſit.* 12
4 *Vtrùm Iuſtitia particularis rectè diuidatur in Diſtributiuam & Commutatiuam.* 14

CAPVT II.

De ipſo Iure in genere.

DVB. 1. *Quid ſit Ius, & quodnam ſit Iuſtitiæ obiectum.* 15
2 *Quomodo Ius ſecundùm varias acceptiones diuidatur.* 16

CAPVT III.

De ſpeciebus Iuris realis; vt ſunt dominium, vſusfructus, vſus, poſſeſsio, & alia quædam.

DVB. 1. *Quid ſit dominium in genere, & quænam eius ſpecies.* 16
2 *Quid ſit dominium perfectum ſeu plenum.* 17
3 *Quænam requirantur ad dominij acquiſitionem.* 17
4 *Quidnam ſit vſusfructus.* 18
5 *Quomodo vſusfructus amittatur.* 19
6 *Quid ſit vſus.* 19
7 *Quid ſit ſeruitus apud Iuriſperitos.* 19
8 *Vtrùm diſtinguatur vſus à dominio in rebus, quæ ipſo vſu conſumuntur.* 20
9 *Quid ſit poſſeſſio.* 21
10 *Quomodo diuidatur poſſeſſio.* 21
11 *Quibus modis acquiratur poſſeſſio.* 21
12 *Quomodo amittatur poſſeſſio tũ mobilium tum immobilium.* 22
13 *Quid priuilegij conferat poſſeſſio.* 22

CAPVT IIII.

Quibus & in quæ dominium competat.

DVB. 1. *Vtrùm ſoli naturæ rationali dominium competat.* 23
2 *Vtrùm paruuli ante vſum rationis habeant verum dominium.* 23
3 *Vtrùm filijfamilias ſub patria poteſtate conſtituti habeant dominium, & quarum rerum.* 23
4 *Vtrũ ſerui habeant dominium aliquarum rerum.* 24
5 *Vtrùm Religioſi habeant aliquarum rerum dominium.* 25
6 *Vtrùm Clerici non Religioſi habeant aliquorum bonorum dominium, & quorum.* 27
7 *Vtrùm Clerici habeant dominium bonorum immobilium Eccleſiæ & ſupellectilis ſacræ.* 30
8 *Vtrùm omnia homine inferiora cadant ſub eius dominium.* 31
9 *Vtrũ homo cadat ſub dominiũ alterius hominis.* 31
10 *Vtrũ homo ſit dominus vitæ ſuæ & membrorũ.* 31
11 *Vtrùm homo ſit dominus ſuæ famæ, & honoris.* 31

CAPVT V.

De modo acquirendi dominij in res, quæ vel nullius, vel communes ſunt: vbi de mancipijs, venatione piſcatione, aucupio, theſauris.

DVB. 1. *Quomodo facta ſit prima rerum diuiſio ſeu diſtinctio dominiorum.* 32

Digitized by Google

2 Vtrùm hæc diuiſio dominiorum licita fuerit, & cõmoda humano generi. 32
3 Quo Iure facta ſit hæc diuiſio. 33
4 Quibus modis acquiritur dominium in homines ſeu mancipia. 33
5 Vtrùm ſerui ita tranſeant in dominorum poteſtatẽ, vt non poſſint fugere. 34
6 Quæ animalia licitè occupentur uenatione, piſcatione, aucupio. 35
7 Vtrùm Principes poſſint iuſtè prohibere venationem, piſcationem, & aucupium in locis publici iuris. 36
8 Vtrùm quis poſſit venari in prædio vel ſaltu alieno. 37
9 Quomodo peccet & an teneatur ad reſtitutionem is qui contra iuſtam prohibitionem venatur, aucupatur, piſcatur. 37
10 Vtrùm fera à me vulnerata, & poſteà ab alio capta ſit mea, an capientis. 39
11 Vtrùm fera meo laqueo capta ſit mea, an eius, qui fortè ſuperueniens laqueo exemit & abſtulit. 39
12 Vtrùm vena metallicæ auri & argenti, cenſeri debeant in nullius dominio, ſicut feræ, & fiant primò occupantis. 39
13 Vtrùm iuſtè prohiberi poſſit paſtio, & lignatio, in paſcuo vel ſilua Reipubl. 39
14 Quale peccatum ſit, contra iuſtam prohibitionem paſcere, vel ligna cædere. 40
15 Quomodo acquiratur dominium in theſauros. 40
16 Cui cedet ſi in loco publico, uel ſacro inueniatur. 41
17 Quid ſi per magiam repertus ſit. 41
18 Quænam dicantur haberi pro derelicto, ita vt dominium eorum concedatur primò occupanti. 41

CAPVT VI.

De modo acquirendi dominij in rem alterius abſque eius conſenſu; quod fit præſcriptione.

DVB. 1. Quid ſit præſcriptio & vſucapio. 42
2 Quæ conditiones requirantur ad præſcriptionem ſeu vſucapionem. 42
3 Vtrùm dubitans an res ſit ſua, cenſeatur bona fide eam poſſidere. 43
4 Vtrùm dubitãs an res ſit ſua, ſimul dubitet an liceat eam retinere, & tamen retineat, vtrùm bona fide continuet poſſeſſionem, an mala. 44
5 Vtrùm ſi quis ex ignorantia Iuris rem vſurpet vt ſuam, ſuamque eſſe exiſtimet, habeat bonam fidem ſufficientem ad præſcribendum. 44
6 Vtrùm aliquando cum mala fide procedat præſcriptio. 46
7 Quantum temporis requiratur ad vſucapionem rerum mobilium. 47
8 Quantum temporis requiratur ad immobilium præſcriptionem, ſiue contra priuatum, ſiue contra Eccleſiam, vel piam cauſam. 48
9 Quanto tempore præſcribantur ſeruitutes, & quanto amittantur. 48
10 Quanto tempore præſcribatur ius Patronatus, (id eſt ius præſentandi ad beneficium) & beneficium ipſum. 49
11 Quanto tempore præſcribantur debita, actiones hypothecæ, legata, fideicommiſſa, & maioratus. 50
12 Quanto tempore poſſit præſcribi aduerſus Principem. 51
13 Quanto tempore præſcribat, qui rem accepit à poſſeſſore malæ fidei, vel eo, qui mala fide tradidit. 52
14 Quantum temporis requiratur vt conſuetudo præſcribat contra legem. 53
15 Quæ res non poſſint præſcribi. 55
16 Quando præſcriptio dicatur non procedere, dormire, interrumpi. 55
17 Vtrùm qui legitimè præſcripſit rem aliquam, ſi termino præſcriptionis elapſo conſtet fuiſſe alienam, teneatur eam reſtituere. 56
18 Quibuſnam aduerſus præſcriptionem reſtitutio in integrum concedatur. 56

CAPVT VII.

De Iniuria & Reſtitutione in genere.

DVB. 1. Quid ſit iniuſtitia & iniuria. 57
2 Vtrùm aliquis dicatur iniuſtus, eo ipſo quòd faciat aliquid iniuſtum. 58
3 Vtrùm aliquis poſſit pati iniuſtum volens. 58
4 Quid ſit reſtitutio, & cuius virtutis actus. 59
5 Ex quibus capitibus generatim naſcatur obligatio reſtitutionis. 59
6 Vtrùm naſcatur obligatio reſtitutionis ex damno cato abſque culpa, vel per culpam leuem extra officiũ & contractum. 60
7 Vtrùm naſcatur obligatio reſtituendi ex damno, culpa leui vel leuiſſima in officio vel conſilio dando cõmiſſa. 61
8 Vtrùm naſcatur obligatio reſtitutionis damni ex culpa leui, vel leuiſſima, quando interceſſit contractus commodati, conducti, depoſiti, pignoris, vel alterius ſimilis. 62
9 Vtrùm oriatur obligatio reſtitutionis ex damno dato cum ignorantia comitante. 63
10 Vtrùm reſtitutio ſit neceſſaria ad ſalutem. 63

CAPVT VIII.

De iniurijs & damnis in rebus ſpiritualibus, & neceſſaria reſtitutione.

DVB. 1. Vtrùm is, qui priuat aliquem per iniuriam aliquo ſenſu, vel vſu rationis, philtro, veneno, vel alio modo, teneatur ad reſtitutionem. 64
2 Vtrùm is, qui alterum grauiter læſit in bonis animæ pertrahendo ad peccatum, teneatur ad aliquam reſtitutionem. 64
3 Vtrùm is qui auertit aliquem à Religione, quam volebat ingredi, vel ingreſſum extraxit, teneatur ad aliquam reſtitutionem. 65

CAPVT IX.

De Iniurijs in corpus proximi per homicidium vel mutilationem; & de neceſſaria reſtitutione.

DVB. 1. Vtrùm liceat occidere aliquid viuens. 67
2. Vtrùm liceat occidere peccatores. 67

3 Vtrùm

3 *Vtrùm priuata auctoritate liceat interficere maleficos.* 67
4 *Vtrùm homini priuato liceat interficere tyrannum.* 68
5 *Vtrùm licitum ſit occidere filiam in adulterio deprehenſam, vel ipſum adulterium.* 68
6 *Vtrùm liceat ſeipſum interficere.* 69
7 *Vtrùm aliquo euentu liceat interficere innocentem.* 71
8 *Vtrùm liceat alterum occidere in vitæ ſuæ defenſionem.* 72
9 *Si is, qui inuaditur non poſſit ſe tueri, niſi cum periculo innocentis, quo inuaſor ſe protegit, Vtrum ei liceat ſe cum illo periculo defendere.* 73
10 *Vtrùm ad conſeruationem vitæ matris, liceat præbere pharmacum, quo proles putetur moritura.* 74
11 *Vtrùm liceat occidere furem, in defenſionem ſuarũ facultatum.* 75
12 *Vtrùm pro defenſione pudicitiæ & honoris, liceat occidere eum, qui tentat violare.* 76
13 *Vtrùm pro defenſione alterius, liceat occidere inuaſorem, & an ad hoc teneamur,* 77
14 *Vtrùm aliquando licitum ſit ſe mutilare, & quibus euentis.* 78
15 *Quando homicidium caſuale ſit peccatum, et quando non.* 79
16 *Vtrùm mors vel aliud damnum alicui tertio ex tuo maleficio obueniens tibi imputetur.* 80
17 *Vtrùm homicidium, vel aliud damnum irrogatum per mancipium tuum, vel animal, tibi imputetur, & quid ſi per filium.* 81
18 *Vtrùm homicidia & damna, quæ inferũtur per triremes Turcarum, imputentur remigibus Chriſtianis ibi captis, ita vt peccent contra Iuſtitiam, vel ſaltem contra charitatem.* 82
19 *Quantum teneatur homicida vel mutilator reſtituere.* 82
20 *Quomodo æſtimatio lucri futuri facienda eſt, cùm ignoretur quamdiu fuiſſet victurus.* 83
21 *Quantum teneatur reſtituere, qui modum iuſtæ defenſionis exceſſit.* 83
22 *Vtrùm quando homicida ſuſtinuit pœnam talionis, debeat fieri damnorum compenſatio.* 84
23 *Vtrùm ſit aliquid reſtituendum pro vita, membro, vel cicatrice.* 84
24 *Vtrùm aliquid reſtituendũ pro expenſis funeris.* 85
25 *Vtrùm animæ occiſi aliquid reſtituendum ex Iuſtitia.* 85
26 *Vtrùm tantummodò vxori & liberis, an etiam alijs reſtituere teneatur, vt creditoribus, & ijs, quos occiſus alebat.* 85

CAPVT X.

De iniurijs in corpus proximi per ſtuprum & adulterium, deque congrua reſtitutione.

DVB. 1. *Vtrùm ſtuprum, ſi fiat conſentiente puella, contineat ſpecialem deformitatem, vel iniuriam ſupra ſimplicem fornicationem.* 86
2 *Ad quid teneatur corruptor virginis, ſi non promiſit ei coniugium.* 87
3 *Ad quid teneatur corruptor, ſi eam decepit promiſſione coniugij.* 88
4 *Vtrùm is, qui antè vouerat ingredi Religionem, ſi poſtea puellam ſub promiſſione vera vel ficta decepit, poſſit ingredi.* 89
5 *Vtrùm adulter teneatur aliquid reſtituere marito adulteræ pro iniuria, ſi partus non ſit ſecutus.* 90
6 *Vtrùm ſi ſecutus ſit partus, teneatur adulter ad reſtauranda damna, quæ conſequuntur marito vel hæredibus legitimis ex ſuſtentatione eius & hæreditatis partitione.* 90
7 *Ad quid teneatur adultera ſi partus ſecutus ſit.* 91

CAPVT XI.

De iniurijs famæ, & honoris, per detractionem & contumeliam, deque neceſſaria reſtitut.

1 *Quid ſit fama & honor, & quo diſtinguantur.* 92
2 *Quid ſit detractio,* 93
3 *Quale peccatum ſit detractio.* 93
4 *Vtrùm auditor detractoris peccet mortaliter.* 94
5 *Vtrùm audita, vel alia qualibet referens abſque aſſeueratione & dubitãter peccet mortaliter, & teneatur reſtituere.* 94
6 *Vtrũ ſit peccatum mortale, infamare ſeipſum.* 94
7 *Vtrum poſſit quis ſibi falsò crimen imponere, ad vitanda tormenta; præſertim ſi ob id eſſet extremo ſupplicio afficiendus.* 95
8 *Vtrùm ad vitanda grauia tormenta poſſis alterius peccatum occultum, vel aliud ſecretum pandere; præſertim ſi ipſi inde mors immineat.* 96
9 *Vtrùm poſſim manifeſtare alterius crimen occultũ, ad impediendum damnum proximo impendens.* 97
10 *Vtrùm liceat infamare eum qui fictis virtutibus ſibi famam parauit.* 97
11 *Vtrùm reuelare crimẽ proximi vni vel duobus quibus dicere perinde ſit ac ſi nulli diceretur, ſit peccatum mortiferum.* 98
12 *Vtrùm iniuriam ſibi ab aliquo factam referens amico, peccet.* 98
13 *Vtrùm crimen proximi, quod publicum eſt in aliqua ciuitate, liceat alibi patefacere, vbi ignoratur.* 98
14 *Vtrùm eum, qui vno aut altero crimine infamis eſt, liceat de alijs infamare.* 99
15 *Vtrùm fama cum periculo vitæ ſit reſtituenda.* 99
16 *Vtrùm ſi fama reſtitui nequeat, debeat pecunia compenſari.* 100
17 *Vtrùm ſi fama alia via ſit reconciliata, teneatur infamator eam reſtituere, v. g. ſi virorum grauium teſtimonio, vel probitate vitæ penitus abſterſerit infamiam.* 101
18 *Vtrùm ſi infamia iam penitus abierit in obliuionẽ ſit reſtituenda. v. g. infamauit adoleſcens puellam, ſe illi pudicitiam eripuiſſe, deinde temporis ſucceſſu homines penitus obliuiſcuntur.* 101
19 *Vtrùm totum damnum, quod ſequitur ex infamia, ſit compenſandum.* 101
20 *Quomodo fama ſit reſtituenda.* 101
21 *Vtrùm hæredes infamatoris teneantur ad famæ reſtitutionem ſi ipſe eam non reſtituit.* 102
22 *Vtrum is teneatur ad reſtitutionem famæ, qui bona fide exiſtimans eſſe verum & publicum, narrauit & infamauit proximum; item quid ſi auditores de alio intellexerint?* 102

Digitized by Google

23 *Vtrùm Prælatus nõ impediens infamatorem teneatur ad reſtitutionem.* 103
24 *Vtrùm reſtitutio famæ poſſit condonari, præſertim à Prælato.* 104
25 *Vtrùm in reſtitutione famæ fieri poſſit compenſatio.* 104
26 *Quænam excuſent famæ reſtitutionem.* 105
27 *Vtrùm honor ſit reſtituendus, & quomodo.* 105

CAPVT XII.

De iniurijs fortunarum, per furtum, rapinam, damnumve illatum; & de neceſſaria reſtitutione ob hanc cauſam.

DVB. 1. *Quid ſit furtum.* 106
2 *Vtrùm furtum & rapina differant ſpecie.* 107
3 *Vtrùm fur & raptor continuò peccent donec reſtituant.* 107
4 *Quibus modis iſtud peccatum actuale iniquæ detentionis interrumpatur.* 108
5 *Vtrùm dum quis vtitur re aliena, quam detinet inuito domino, peccet nouo peccato, quotieſcumque id facit.* 108
6 *Quale peccatum ſit furtum.* 108
7 *Vtrũ is, qui minutis furtis intendit ſurripere quantitatem notabilis pretij, peccet mortiferè.* 109
8 *Vtrùm is, qui per furta minima non intendit acquirere rem notabilem, ſed ex occaſione ea committit, peccet mortiferè.* 110
9 *Quando plures vni per minuta furta graue damnũ inferunt, vt cùm multi vineam prætereũtes botrum vnum vel duos carpunt; vtrùm ſinguli peccent mortiferè, & teneantur ad reſtitutionem.* 111
10 *Vtrùm occultè vindicare rem ſuam, vel ſibi debitam, ſurripiendo eam alteri, ſit peccatum mortiferum.* 111
11 *Vtrùm aliquando liceat vim adferre debitori, ſi aliter nequeas rem tuam obtinere.* 112
12 *Vtrùm in extrema vel etiam in graui neceſſitate licitum ſit aliena ſurripere.* 112
13 *Quando filius peccet mortiferè accipiendo vel expendendo bona paterna, & quando non.* 113
14 *Quando vxor peccet mortiferè, capiendo & donando ex bonis mariti, vel quorum ille habet adminiſtrationem, & quando non.* 114
15 *Vtrùm ſi res furtiua pereat, fur teneatur ad reſtitutionem.* 115
16 *Vtrùm fur & quiuis alius iniquus poſſeſſor teneatur reſtitutionem facere iuxta ſummam æſtimationem, quam tempore detentionis habuit.* 116
17 *Vtrùm fur & quiuis alius malæ fidei poſſeſſor, fructus perceptos, & eos, qui percipi poterant, teneatur reſtituere.* 117
18 *Vtrùm is, qui alteri eſt cauſa damni ſiue impediendo ab aliquo bono, ſiue alia aliqua ratione, teneatur ad reſtitutionem.* 119
19 *Vtrùm ſi quis damnum intulerit in re adhuc indies creſcente, teneatur integrè perinde ac ſi adulta eſſet rependere.* 122
20 *Vtrùm qui in tempeſtate eijcit merces alienas, teneatur ad ſarciendum damnum.* 122

CAPVT XIII.

De cooperantibus ad furtum vel damnum.

DVB. 1 *Quot modis cenſeatur quis mediatè cooperari ad damnum alterius.* 122
2 *Vtrùm ij, qui poſitiuè cooperantur, ſemper teneantur ad reſtitutionem: an ſolùm quando ſunt cauſa ſine qua damnum non fieret.* 122
3 *Quomodo oporteat poſitiuè cooperari, nempe conſilio, iuſſione, conſenſu, palpatione, receptione, & participatione, vt cenſearis cauſa damni.* 123
4 *Vtrùm is, qui aliquo horum ſex modorum cooperatur, teneatur in ſolidum.* 126
5 *Quo ordine teneantur iſti in ſolidum reſtitutionem facere.* 126
6 *Vtrùm inter cauſas ſecundarias, quæ tenentur poſt executorem, videlicet inter conſultorem, conſentientem, animantem, receptatorem, & ſubminiſtrantem ſit aliquis ordo in reſtituendo.* 127
7 *Quando plures ſunt cauſæ damni æquè principales, vel æquè ſecundariæ, quæ videantur æqualiter contuliſſe ad totum damnum, ad quid ſinguli teneantur.* 128
8 *Vtrùm ſi is, qui damnum accepit, vni ſociorum obligationem reſtituendi condonet, reliqui maneant liberi.* 128
9 *Quomodo cenſeatur quis cauſa damni negatiuè.* 128
10 *Vtrùm qui hoc modo cauſa damni fuere, ſemper teneantur ad reſtitutionem.* 128
11 *Vtrùm hi teneantur in ſolidum, & quo ordine.* 130

CAPVT XIIII.

De reſtitutione ratione rei acceptæ, & cui facienda reſtitutio.

DVB. 1. *Vtrùm is, qui bona fide rem cõſumpſit, vel alienauit, teneatur poſteà ad reſtitutionem.* 130
2 *Vtrùm poſſeſſor bonæ fidei teneatur etiam fructus perceptos reſtituere.* 131
3 *Vtrùm ſi emeris rem furtiuam bona fide, tenearis eã domino reddere; an verò poſſis diſſoluere contractum recepto pretio.* 131
4 *Vtrùm ſi dubites an res ſit aliena, poſſis eam accipere, retinere, alienare.* 132
5 *Vtrùm qui bona fide rem alienam, quam ab alio emerat, vendidit, domino comparente teneatur contractum venditionis reſcindere, reddito pretio emptori, cui vendidit: an ſufficiat cedere ei ſua actione.* 133
6 *Vtrùm bona, & debita incerta, id eſt, quorum ignotus eſt dominus vel creditor, ſint pauperibus reſtituenda.* 133
7 *Cui facienda reſtitutio inuentorum, habentium dominum, ſed incertum, & an inuentor poſſit ea ſibi retinere.* 135
8 Vtrùm *acceptum ob turpem cauſam ſit neceſſariò reſtituendum, & cui.* 135
9 *Vtrùm acceptum ob cauſam honeſtam, vel quam tamen obligabaris, (verbi gratia vt facias vel omittas quod tenebaris facere vel omittere) debeat reſtitui.* 136

CA-

Digitized by Google

CAPVT XV.

De ordine in reſtitutione ſeruando, deque loco & expenſis.

DVB. 1. *Vtrùm debita certa ſint priùs ſoluenda quàm incerta.* 137

2 *Vtrùm inter debitores certos, priùs ſoluendũ ſit venditori, cui pretium nondum eſt ſolutum, re vendita extante.* 138

3 *Vtrùm debita ex delicto præferenda ſint debitis ex iuſto contractu.* 139

4 *Quis ordo ſit ſeruandus in ſolutione certorum debitorum.* 140

5 *Vtrùm priùs petenti liceat priùs ſoluere.* 141

6 *Vtrùm regula illa Iuris,* Qui prior eſt tempore, potior eſt Iure, *poſſit extendi ad creditores perſonales.* 141

7 *Vtrùm inter chirographarios carentes priuilegio prælationis, poſſit ſatisfieri pauperi, omiſſis ditioribus.* 141

8 *Quo loco & cuius expenſis facienda ſit reſtit.* 142

CAPVT XVI.

De cauſis excuſantibus à reſtitutione, vel omnino, vel ad tempus.

DVB. 1. *Quæ inopia vel impotentia excuſet debitorem à reſtitutione.* 143

2 *Vtrùm remiſſio creditoris excuſet.* 145

3 *Vtrùm ceſſio bonorum excuſet à reſtitutione.* 146

4 *Vtrùm ſi reſtitutio putetur creditori vel alteri nocitura poſſit differri.* 147

5 *Vtrum ſi id quod tibi debeo, ſoluam tuo creditori, liberer à reſtitutione tibi facienda.* 147

6 *Vtrùm rei debitæ interitus excuſet.* 148

7 *Vtrùm iuris vel Iudicis auctoritas excuſet à reſtitutione.* 148

8 *Vtrùm ingreſſus in Religionem liberet à reſtitutione.* 148

9 *Vtrùm excommunicatio creditoris liberet à reſtitutione.* 149

10 *Vtrùm creditorum incertitudo excuſet à reſtitutione.* 149

11 *Vtrùm diſpenſatio vel compoſitio cum Prælato excuſet.* 149

12 *Vtrùm compenſatio excuſet.* 150

CAPVT XVII.

De Contractibus in genere.

DVB. 1. *Quid ſit contractus, quid pactum.* 150

2 *Quot modis perficiantur contractus.* 150

3 *Quomodo diuiditur contractus & pactum.* 151

4 *Vtrùm omnis contractus pariat obligationem in foro conſcientiæ & externo.* 151

5 *Vtrùm contractus, cui error vel dolus cauſam dederit ſit validus.* 152

6 *Vtrùm contractus, cui metus cauſam dederit, ſit validus.* 154

7 *Vtrùm contractus per ſe inualidi confirmentur iuramento.* 157

8 *Quinam poſſint contrahere.* 161

9 *Quibus concedatur reſtitutio in integrum, ſi ex aliquo contractu damnum notabile acceperint.* 162

10 *Vtrùm in hac in integrum reſtitutione comprehendantur etiam fructus percepti.* 164

11 *Quando contractus fuit inualidus, quomodo poſſit ratificari.* 164

CAPVT XVIII.

De Promiſsione, & Donatione.

DVB. 1. *Quid ſit promiſſio.* 166

2 *Quid ſit donatio. & quomodo differant donatio, promiſſio, pollicitatio, pactum, & ſtipulatio.* 167

3 *Vtrùm promiſſio ob turpem cauſam, ſeu propter opus malum (v. g. ob fornicationem, homicidium) obliget.* 167

4 *Quænam promiſſiones ſint irritæ iure poſitiuo.* 167

5 Vtrum *promiſſio vel donatio interna obliget nos homini.* 168

6 *Vtrum promiſſio vel donatio externa obliget ante acceptationem, & quomodo acceptanda dum ſit abſenti.* 168

7 *Qui poſſint promiſſionem uel donationem abſenti factam acceptare; ſiue, vt Iuriſperiti loquuntur, Qui poſſint pro abſente ſtipulari.* 170

8 *Quantum obliget promiſſio externa legitimè acceptata.* 171

9 *Vtrum promiſſioni vel donationi iam acceptatæ, poſſit apponi aliquod onus, vel impoſitum tolli.* 173

10 *Quibus euentis promiſſio acceptata & anteà valida deſinat obligare.* 173

11 *Quinam poſſint donare, qui non.* 174

12 *Vtrum donatio inter coniuges & inter liberos & parentes ſit valida.* 175

13 *Quantum poſſit quis validè donare.* 176

14 *Quibus euentis donatio poſſit reuocari.* 177

15 Vtrum *promiſſio vel donatio conditionalis ſit valida, & quam vim habeant conditiones appoſitę.* 178

16 Vtrum *donatio facta ad certum vſum vel finem, vel ſub certo onere, ſi illud onus, vel ille finis non præſtetur ſit valida.* 180

17 Vtrum *donatio ob cauſam præteritam vel præſentem ſit valida, ſi cauſa non ſubſit.* 180

CAPVT XIX.

De Teſtamento, & Legatis.

DVB. 1. *Quid ſit teſtamentum, & quomodo à codicillo differat.* 181

2 V*trùm teſtamentum factum ad piam cauſam ſit validum, ſi ei deſint ſolemnitates; quas requirit Ius ciuile.* 181

3 Vtrum *teſtamentum factum ad cauſam non piam ſit validum in foro conſcientiæ, ſi ei deſint ſolemnitates iure poſitiuo requiſitæ.* 182

4 *Quinam non poſſint teſtari.* 184

5 *Quinam non poſſint teſtamento inſtitui hæredes vel legatarij.* 185

6 V*trum illegitimus poſſit inſtitui hæres.* 185

7 *Quibus modis poteſt aliquis hæredi ſubſtitui.* 187

8 V*trum teſtamentum poſſit ſemper reuocari.* 188

Digitized by Google

CAPVT XX.

De Mutuo, & Vſura.

DVB. 1. Quid mutuum. 189
2 *Vtrùm aliqui ex mutuo non obligentur.* 189
3 *Quid ſit vſura.* 190
4 *Quo iure ſint prohibitæ vſuræ.* ibid.
5 *Vtrùm licitum ſit ſperare lucrum ex mutuo.* 191
6 *Vtrũ qui animo vſurario aliquid accepit pro mutuo, ſine vllo externo pacto, teneatur ad reſtitutionẽ.* 192
7 *Vtrùm licitum ſit mutuari cum pacto vt pœnã debitam, vel famæ, honoriſve violati reſtitutionem condonet.* 192
8 *Vtrùm ſit vſura, ſi tibi mutuem vt mihi viciſſim remutues, aut vt ex mea officina quæ tibi opus ſunt emas, aut meo molendino molas.* 193
9 *Vtrùm liceat mutuare cum pacto vt mihi vel alteri officium vel beneficium conferas.* 194
10 *Vtrùm ratione damni emergentis ex mutuo, poſſit mutuator aliquid ſupra ſortem exigere.* 194
11 *Vtrùm ratione lucri ceſſantis liceat vltra ſortem exigere.* 195
12 *Vtrùm qui bona fide fecit contractum vſurarium, vel aliàs iniquum, quem ſi talem ſciuiſset, feciſſet alium iuſtum; poſſit ratione lucri ceſſantis, veritate comperta, tantum retinere, quantum contractu illo iuſto lucraturus fuiſſet.* 197
13 *Vtrùm ratione periculi ſortis, uel difficultatum aut expenſarum, quæ in ea recuperanda metuuntur, liceat aliquid vltra ſortem exigere.* 198
14 *Vtrùm ratione carentiæ pecuniæ, ſeu obligationis non repetendi ante certum tempus, poſſit aliquid exigi: vt ſi mutuem tibi 1000. aureos ad vnum annũ, priuans me non ſolùm pecunia, ſed etiam facultate repetendi per tantum tempus.* 199
15 *Vtrùm in mutuo pœna conuentionalis locũ habeat; ſiue, vtrùm licitum ſit paciſci, vt mutuarius ſi ad terminum ſtatutum non reſtituerit, aliquid ſoluat in pœnam ſuæ moræ vltra ſortem.* 200
16 *Vtrùm is, qui pignus ab alio habet, ſi fructus ex eo perceperit, teneatur eos in ſortem putare.* 201
17 *Vtrùm licitum ſemper ſit in mutuo paciſci vt res reſtituatur in eadem menſura, etiamſi pretium eius tempore reſtitutionis creuerit.* 202
18 *Vtrùm dominium vſurarum transferatur in vſurarium.* 203
19 *Quænam poſſimus ab vſurarijs titulo gratuito vel oneroſo accipere.* 203
20 *Vtrũ hæredes vſurarij teneantur in ſolidum.* 204
21 *Quinam ex cooperantibus ad vſuras teneantur ad reſtitutionem.* 205
22 *Quænam pœnæ ſint vſurarijs conſtitutæ.* 206
23 *Vtrùm montes, qui dicuntur pietatis, excuſentur ab vſura, & qua ratione.* ibid.
24 *Vtrùm ſi vſurarius, qui mihi eſt debitor 100. librarum, aſſignet mihi ſolutionem petendam ab eo, qui vſuræ nomine ei debet tantumdem, poſſim acceptare & exigere.* 207

CAPVT XXI.

De Emptione & Venditione.

DVB. 1. Quid emptio, venditio, negotiatio, & hæc quibus prohibita. 209
2 *Quodnam cẽſendum ſit æquale, ſeu iuſtum pretium rerum venalium.* 210
3 *Vtrum res eæ, quæ non habent pretium legitimum, vel vulgare, (vt ſunt quædam gemmæ, inſignes canes, falcones, aues Indicæ, picturæ veteres, & ſimilia) poſſint vendi quanti volet dominus.* 211
4 *Vtrùm liceat interdum pluris vendere vel minoris emere quàm valeat.* ibid.
5 *Vtrum ſi ſciam pretium mercis mox minuendum, poſſim eam vendere pretio currente.* 213
6 *Vtrũ liceat carius vendere dilata ſolutione, ſeu credito, quàm vendi ſoleat præſenti pecunia.* 214
7 *Vtrum liceat minoris emere ob anticipatam ſolutionem.* 215
8 *An chirographa, ſeu credita poſſint emi minoris, quàm contineant, v. g. vtrum ius ad 100. aureos ſoluendos intra annum, poſſit modò emi minoris, vt 96. vel 97.* 216
9 *Vtrum chirographa, ſeu librancæ, vt vocant, poſſint interdum emi dimidio pretio ſi difficilis vel ambigua ſit ſolutio.* 217
10 *Vtrum ſi ſciam occultè debitorem meum non eſſe ſoluendo, poſſim vendere illud debitum ijs qui id neſciunt pretio ordinario.* ibid.
11 *Vtrum venditor teneatur emptori defectum rei vendendæ aperire.* 218
12 *Vtrum ſi res vẽdita pereat, vel deterior fiat, pereat emptori, an venditori.* 219
13 *Vtrum venditor poſſit percipere fructus vel vtilitates rei à ſe venditæ, donec ſoluatur pretium.* 219
14 *Vtrum licita ſit emptio & venditio cum pacto retrouenditionis, vel redemptionis.* 221
15 *Ad quem pertineant fructus medij temporis, quando venditionis contractus diſſoluitur.* 222
16 *Vtrum vẽditiones & emptiones reciprocæ eiuſdem rei diuerſo pretio, quas Hiſpani vocant Baratas & Mohatras, ſint licitæ.* 223
17 *Vtrum is, qui vendidit rem alienam poſſit retinere pretium.* ibid.
18 *Vtrum licitum ſit aliquam rem alienam emere & emptam retinere.* 224
19 *Vtrum is, cui aliquid traditum eſt vendendum, poſſit ſibi aliquid ex pretio retinere, ſi pluris vendiderit, quàm ei eſt præſcriptum.* 225
20 *Quando res in ſolidũ ex interuallo duobus fuit vendita, vtri debeatur.* 225
21 *Vtrum omnia monopolia ſint iniqua.* ibid.

CAPVT XXII.

De Cenſibus ſeu Reditibus annuis.

DVB. 1. Quid ſit cenſus. 227
2 *Quotuplex ſit cenſus; ſeu de variis cenſuum generibus.* ibid.
3 *Vtrum emptio cenſus noui ſit licita.* ibid.
4 *Vtrum iure naturæ emptio cenſus perſonalis ſit licita.* 228
5 *Vtrum emptio cenſus perpetui irredimibilis ſit licita minore pretio, quàm ſint penſiones ſperatæ.* 230
6 *Vtrum cenſus temporalis poſſit emi minoris, quam ſint omnes penſiones ſimul iunctæ.* ibid.

7 Vtrum

Digitized by Google

7 *Vtrùm cenſus licitè poſſit emi minore pretio, aut vẽdi maiore, quàm fuerit ab initio conſtitutus.* 231
8 *Vtrùm licitum ſit emere cenſum cum pacto vt venditor, quando voluerit redimere, teneatur redimere eadem moneta.* ibid.
9 *Vtrũ emptio cenſus, cum pacto vt non poſſit redimi, niſi ante vel poſt certum tempus, ſit licita.* 232
10 *Vtrùm licita ſit emptio cenſus vtrimque redimibilis.* ibid.
11 *Vtrùm alia quædam pacta, quibuſdam locis contractui cenſuali addi conſueta, ſint licita.* 234
12 *Quæ conditiones iure poſitiuo requirantur in emptione cenſuum.* ibid.
13 *Vtrùm hæ conditiones obligent vbique.* 236
14 *Quomodo conſtituendum ſit iuſtum pretium cenſuum.* 237
15 *Vtrùm ſi cenſus emptus fuerit minoris iuſto, penſiones ſint reſtituendæ quatenus ſuperant pretium datum.* 237

CAPVT XXIII.

De Cambijs.

DVB. 1. *Quid ſit cambium & quotuplex.* 238
2 *Vtrùm in cambio minuto liceat aliquid accipere ſupra valorem nummi lege definitum.* ibid.
3 *Vtrùm in cambio locali, quando campſor prior accipit, vt alibi reſtituat, poſſit aliquid lucrari, & quo titulo.* 240
4 *Vtrùm quando campſor dat prior, vt alibi recipiat, poſſit lucrari, & quo titulo.* ibid.
5 *De praxi cambiorum, quæ hoc tempore viget.* 242
6 *Vtrùm Cambium Francofurtenſe & ſimilia, in quibus pretium variatur pro maiore, vel minore temporis intercapedine, ſint licita.* 243
7 *Vtrùm cambium Biſuntinum ſit licitum.* 244
8 *Vtrùm prouiſiones, quas ſolent campſores & bancarij accipere, iuſtè accipiantur.* 245
9 *Vtrùm poſſit fieri pactum de eo quod intereſt campſoris, vel de recambio, ſi campſarius fuerit in mora.* 245
10 *Vtrùm campſor, quando poſt multa cambia & recambia, debitor ei ſoluit partem aliquam, teneatur illam acceptare in ſortem, antequam ſit ſatisfactum detrimentis cambij.* ibid.
11 *De conditionibus, quas requirit Pius V. in ſua bulla de cambijs, & an omnes obligent.* 247

CAPVT XXIV.

De Locatione & Conductione, Emphyteuſi & Feudo.

DVB. 1. *Quid locatio, conductio, emphyteuſis, feudum, & liuellus.* 247
2 *Vtrùm ſi conductor impediatur ab vſu vel cultura rei abſque ſua culpa, teneatur ſoluere penſionẽ.* 248
3 *Vtrùm locator rei fructiferæ teneatur remittere de penſione conuenta, ſi ſterilitas, vel calamitas abſque culpa conductoris obuenerit.* ibid.
4 *Quodnam cenſeatur iuſtum ſtipendium operarij, famuli & eius, qui aliquod officium habet.* 249
5 *Vtrùm is qui pluribus operam ſuam locauit poſſit plura ſtipendia accipere.* 250
6 *Ex qua culpa teneatur locator conductori, & conductor locatori.* 251
7 *Quas ob cauſas licitum ſit conductorem expellere, vel priuare conducto.* ibid.
8 *Vtrùm licitum ſit locare domum vel rem aliã ei, qui putatur ea abuſurus ad peccatum mortiferũ.* 250
9 *Quænam conditiones iure communi requirantur ad contractum emphyteuticum.* 252
10 *Quæ conditiones requirantur ad contractum feudalem.* 253
11 *Vtrùm res Eccleſiæ poſſint in feudum, vel emphyteuſim à Prælatis dari, vel ad longum tempus locari, & quomodo.* 254

CAPVT XXV.

De Contractu ſocietatis.

DVB. 1 *Quid ſit ſocietas, & quibus modis contrahatur.* 256
2 *Quomodo contractus ſocietatis iniri debeat, quando alter confert ſortem, alter operam; & quomodo diuiſio in fine facienda.* 256
3 *Vtrùm in ſocietate licitum ſit pactum cum ſocijs vt ſaluam præſtent ſortem, & reddant quotannis certum lucrum paruum, pro incerto magno.* 258
4 *Quæ damna & expenſæ ponentis operam ſint communes, quæ non.* 262

CAPVT XXVI.

De Ludo & Sponſionibus.

DVB. 1 *Quid ludus, quid ſponſio, & vtrùm hi contractus ſint liciti.* 273
2 *Quæ conditiones requirantur ad iuſtitiam huius contractus.* ibid.
3 *Vtrùm is, qui ludo vetito aliquid eſt lucratus, teneatur ad illius reſtitutionem.* 264
4 *Vtrùm is, qui ludo vetito perdidit, teneatur ſoluere in foro conſcientiæ.* 265
5 *Vtrùm per ludum & ſponſiones poſſit lucrari is, qui non poteſt perdere.* 266

CAPVT XXVII.

De Depoſito & Commodato.

DVB. 1 *Quid ſit depoſitum, quid commodatum.* 267
2 *Vtrùm depoſitarius poſſit depoſito vti.* ibid.
3 *Ex qua culpa depoſitarius teneatur, ſi depoſitum perijt vel deterius effectum eſt.* 268
4 *Quando depoſitori repetenti depoſitum poſſit non reddi.* ibid.
5 *Vtrùm commodatum poſſit repeti ante tempus, cum damno commodatarij, ſi commodanti ſimile damnum impendeat.* ibid.
6 *Vtrùm commodatarius & depoſitarius poſſint præferre res ſuas rebus commodatis & depoſitis ſi vtraſque ſaluare nequeant.* 269

CAPVT XXVII.

De Fideiuſſione, Aſſecuratione, Pignore, & Hypotheca.

1 *Quid ſit fideiuſſio, & quas conditiones requirat.* 270

2 Qui

2 *Qui poſſint validè fideiubere, qui non.* 270
3 *Vtrùm ſinguli fideiuſſores teneantur in ſolidū.* 271
4 *Quid ſit contractus aſſecurationis, & quidnam ad eius iuſtitiam requiratur.* 271
5 *Quid ſit pignus & hypotheca.* 272
6 *Quot modis contrahatur hypotheca.* ibid.
7 *Quę poſſint vel non poſſint eſſe pignori.* 273

DE INIVRIIS IN IVDICIIS.

CAPVT XXIX.

De Iudice.

DVB. 1. *Vtrùm Iudicium ſit actus Iuſtitiæ.* 274
2 *Vtrùm iudicium temerarium ſit peccatum mort.* ib.
3 *Vtrùm dubitatio et ſuſpicio temeraria ſit peccatum mortiferum.* 276
4 *Vtrùm dubia in partem meliorem ſint interpretanda.* 277
5 *Vtrùm liceat aliquando iudicare non ſecundùm leges ſcriptas.* 279
6 *Quinam peccent vſurpatione Iudicij.* ibid.
7 *Vtrùm Iudex excommunicatus peccet vſurpatione iudicij, ſi iudicia exerceat.* 280
8 *Vtrùm Iudex, qui propter crimen ipſo iure eſt priuatus titulo, vel ſolùm habet titulum putatiuum, peccet vſurpatione Iudicij iudicando, ita vt ſententia eius ſit irrita.* 281
9 *Vtrùm tyrannus peccet vſurpatione iudicij, eiuſque ſententiæ ſint irritæ.* 284
10 *Vtrùm Iudex poſſit condēnare reum, qui per teſtes legitimè eſt probatus crimino ſus, v. g. homicida; quē tamen certò nouit innocentem.* 284
11 *Vtrùm Iudex poſſit aliquem ex priuata ſciētia, aut certè non citatum & auditum condemnare.* 287
12 *Quot modis Iudex iuridicè procedat aduerſus crimina.* 288
13 *Quando procedit Iudex via inquiſitionis generalis, vtrùm debeat præcedere infamia perſonæ vel delicti.* 288
14 *Vtrùm quando crimen eſt publicū, ſed auctor ignoratur, Iudex poſſit inquirere quis fecerit.* 289
15 *Vtrùm ad inquiſitionem ſpecialem neceſſe ſit infamiam præcedere.* 290
16 *Quibus modis aperiatur via Iudici, præſertim ſæculari, ad inquiſitionem.* 292
17 *Ex quibus indicijs poſſit Iudex reum ſubijcere torturæ.* ibid.
18 *Vtrùm Iudex teneatur ad reſtitutionem hæredibus rei, ſi poſtquam præter ordinem Iuris crimen vel extorſit vel deprehendit, reum condemnet.* 295

CAPVT XXX.

De accuſatore, & teſte.

DVB. 1. *Quid ſit accuſatio, & quas requirat ſolemnitates.* 296
2 *Vtrùm accuſationem debeat præcedere ſecreta monitio.* 297
3 *Vtrùm accuſator poſſit deſiſtere ab accuſatione incepta, & quas ob cauſas.* 297
4 *Quot teſtes in cauſis criminalibus requirantur, & quomodo plenè probent.* 298
5 *Quinam ſint teſtes idonei; qui minùs idonei.* 299
6 *Vtrùm ſemper teneatur quis teſtari vel denuntiare Iudice præcipiente, vel iuramentum deferente.* 300
7 *Vtrùm teſtis ratione falſi teſtimonij teneatur ad reſtitutionem.* 301
8 *Vtrùm teſtis teneatur ad reſtitutionem, ſi nolit teſtari, vel ſi veritatem occultet.* 301

CAPVT XXXI.

De Reo, & Aduocato.

DVB. 1. *Vtrùm licitum ſit reo & aduocato, occulta crimina teſtium detegere ad labefactandum eorum teſtimonium.* 302
2 *Vtrùm reus, ſi impingat accuſatori crimē mendacij ſeu calumniæ, peccet & teneatur ad reſtitutio.* 302
3 *Vtrùm reus à Iudice interrogatus teneatur fateri veritatem.* 303
4 *Vtrùm reus cōdemnatus ſecundùm allegata & probata, teneatur obtempera e ſententiæ.* 304
5 *Vtrū reus poſſit fugere ex carcere, & vincula, carceremque effringere.* 305
6 *Vtrùm alij poſſint reo fugam è carcere conſulere, et auxilium ad eam prębere.* 306
7 *Vtrùm Aduocati teneantur pauperibus patrocinari gratis.* 306
8 *Quando Aduocatus teneatur ad reſtit. parti.* 307
9 *Vtrùm Aduocatus poſſit cauſam dubiam tueri.* 307

DE OFFICIIS IVSTITIAE DISTRIBVTIVAE.

CAPVT XXXII.

De Acceptatione perſonarum.

DVB. 1. *Quid ſit acceptatio perſonarum & quale peccatum.* 308
2 *In quorum bonorum diſtributione potiſſimùm locū habeat acceptatio perſonarum.* 309
3 *Vtrùm illi, qui conferunt officia ſæcularia, peccent mortiferè peccato acceptionis perſonarum, ſi non eligant digniſſimos quoſque.* 309
4 *Vtrùm officia ſecularia poſſint vendi.* 311

CAPVT XXXIII.

De Tributis, & Vectigalibus.

DVB. 1. *Quę conditiones requirantur vt vectigal ſeu tributum generatim acceptum cenſeatur iuſtū.* 312
2 *In quibus exiſtit hęc poteſtas legitima vectigalis imponendi.* 312
3 *An Eccleſiaſtici à vectigalibus ſint exempti.* 313
4 *Quo Iure Eccleſiaſtici ſint exempti à vectigal.* 315
5 *Quinam Clerici ſint exempti.* 316
6 *Quæ ſit legitima cauſa imponendi vectigalis.* 316
7 *Vtrùm vectigalia conſtituta ſuper eis rebus, quæ ad vſum neceſſarium familiæ emuntur, aut venduntur, aut aduehuntur, ſint iuſta.* 317
8 *Vtrum qui vectigal, quod rebus venditis, vel in proprium vſum comparatis impoſitum eſt, fraudant, peccent mortiferè, & teneantur ad reſtitution.* 318
9 *Vtrùm is, qui emit à mercatore, quem nouit vectigal*

debitum

Digitized by Google

debitum fraudare, teneatur ex mercibus emptis illud ſoluere principali non ſoluente. 319
20 Vtrùm is, cui Princeps debet, nec poteſt ſolutionem impetrare, poſſit fraudatione vectigalium ſibi compenſare. 320
21 Vtrùm actores mercatorum teneantur ad restitutionem ſuis dominis, ſi cum Gabellarijs tranſigant, & ſibi vectigalia retineant. 321

CAPVT XXXIV.

De beneficijs.

DVB. 1. Quid ſit beneficium. 321
2 Quotuplex ſit beneficium. 321
3 Quibus modis beneficia acquirantur. 322
4 Quid & quotuplex eſt Ius patronatus. 322
5 Quibus modis acquiritur Ius patronatus reſpectu Eccleſiæ vel beneficij. 323
6 Intra quantum temporis teneatur patronus præſentare beneficio uacante. 323
7 Qualem teneatur patronus præſentare. 324
8 Si multi præſententur, quiſnam ex illis ſit inſtituendus. 324
9 Vtrùm Pontifex poſſit derogare Iuri patronatus, cõferendo beneficia non præſentatis. 324
10 Quibus competat Ius collationis beneficiorũ. 325
11 Si Epiſcopus conferat beneficium abſenti per litteras aut nuntium; Vtrùm poſſit reuocare collationẽ, & alteri conferre antequam ille acceptauerit. 325
12 Vtrùm aliquando liceat conferre beneficium indignis. 326
13 Vtrùm prætermiſſis dignioribus, liceat interdum conferre dignis. 326
14 Vtrùm extra hos caſus beneficia ſemper ſint conferenda digniſſimis. 327
15 Vtrùm is qui ſibi vel alteri minùs digno procurat beneficiũ omiſſo digniore, teneatur digniori aliquid reſtituere. 328
16 Quæ formula ſeruanda in conferendis Eccleſijs parochialibus. 329
17 Quæ conditiones requirantur in particulari, ut quis cenſeatur idoneus ad beneficium. 329
18 Quomodo requiratur legitimus torus. 329
19 Quomodo requiratur clericatus, ſeu ordo in ſingulis beneficijs. 330
20 Quænã ætas ad ſingula beneficia ſit neceſſar. 332
21 Quomodo requiratur cœlibatus ad officium. 333
22 Vtrũ requiratur vt nõ ſit vlla cenſura irretitus. 333
23 Vtrùm requiratur morum probitas. 336
24 Quænam ſcientia ſit neceſſaria. 337
25 Quæ aptitudo ex parte corporis ſit neceſſaria. 337
26 Quæ & qualis intentio ſit neceſſaria. 337
27 Vtrùm licitum ſit habere plura beneficia, & qualia. 338
28 Vtrùm per diſpenſationem Pontificis licitum ſit habere plura beneficia requirentia reſidentiam. 339
29 Vtrùm teneantur beneficiarij ad reſidentiam, & nõ reſidentes amittant fructus. 340
30 Vtrùm beneficiarij omnes teneantur ad preces canonicas. 341
31 Quæ excuſent beneficiarium à precibus horarijs, et quæ non excuſent. 341
32 Vtrùm beneficiarij non recitantes preces canonicas, teneantur ad reſtitutionem fructuum. 342
33 Vtrùm Canonici non canentes in choro Officium diuinum, teneantur ad reſtitutionem diſtributionum. 344
34 Quibus modis beneficia amittantur. 344
35 Quid reſignatio in beneficijs, & quæ ad illam requirantur. 345
36 Quid permutatio, & quæ ad eam requiſita. 345
37 Quid & quotuplex ſit penſio. 346
38 Quænam requirantur vt penſio eccleſiaſtica poſſit obtineri. 346

CAPVT XXXV.

De Simonia.

DVB. 1. Quid ſimonia. 347
2 Vtrùm omnis venditio aut commutatio rerum ſpiritualium pro temporalibus, ſit ſimonia Iure diuino prohibita. 349
3 Vtrùm permutatio rerum ſpiritualium inter ſe, ſit ſimonia Iuris diuini. 350
4 Vtrùm ſit aliqua ſimonia Iuris humani, & in quibus contractibus ea cernatur. 351
5 Vtrùm Papa poſſit eſſe ſimoniacus. 352
6 Quotuplex ſit ſimonia. 352
7 Vtrùm in graui vel extrema neceſſitate liceat dare pretium pro Sacramentis. 353
8 Vtrùm pro ſpiritalibus functionibus, quibus labor aliquis coniunctus eſt, liceat pecuniam dare vel accipere. 354
9 Vtrùm Prælati poſſint aliquid exigere pro diſpenſatione in votis, iuramentis impedimentis matrimonij aut quibuſuis legibus eccleſiaſticis. 356
10 Vtrùm Epiſcopi vel eorum officiales poſſint aliquid exigere pro litteris Ordinis ſuſcepti, vel dimiſſorijs, vel ſigillo. 357
11 Vtrùm pro omiſſione actus ſpiritalis aliquid dare, vel exigere ſit ſimonia. 357
12 Vtrùm pro ingreſſu Religionis aliquid dare vel accipere ſit ſimonia. 358
13 Vtrùm ſit ſimonia exigere pretium pro doctrina Theologica. 359
14 Vtrùm ſit ſimonia reſignare beneficium in fauorem tertij, id eſt, cum clauſula Non aliter nec aliàs. 360
15 Vtrùm licitum ſit reſignare beneficium reſeruata penſione. 361
16 Vtrùm licitum ſit reſignare vel cõferre beneficium in confidentiam. 362
17 Vtrùm licitum ſit permutare beneficia, compenſata fructuum inæqualitate. 362
18 Vtrùm redemptio vexationis licita ſit in beneficijs, & quouſque. 363
19 Vtrùm licitum ſit pecuniam offerre electoribus, volentibus eligere in Pontificem, Epiſcopum, Parochum, aliquem indignum ſeu ineptum, ne talem eligant, ſed quempiam idoneum. 364
20 Vtrùm licitum ſit conferre beneficium, vel quid aliud ſpiritale pro munere à manu, vel à lingua, vel ab obſequio. 365
21 Vtrùm ſit ſimonia conferre beneficium propter timorem. 365
22 Vtrùm penſio poſſit vendi, aut redimi pecunia. 366
23 Quas pœnas inducat ſimonia commiſſa circa ingreſſum

Digitized by Google

greſſum Religionis. 367
24 Quas pœnas inducat ſimonia realis in Ordin. 367
25 Quas pœnas inducat ſimonia realis in beneficijs. 368
26 Quas pœnas inducat ſimonia confidentiæ. 370
27 Vtrùm ſimonia conuentionalis inducat pœnas iuris. 370
28 Vtrùm pretium ſimoniacè acceptum, Iure diuino ſit reſtituendum. 371
29 Vtrùm res ſpiritualis per ſimoniam acquiſita, ſit Iure diuino dimittenda. 373
30 Vtrùm omne id quod ſimoniacè acceptum eſt, Iure eccleſiaſtico debeat reſtitui. 373
31 Cui debeat fieri reſtitutio pretij, & an ante ſententiam Iudicis. 373

CAPVT XXXVI.

De Religione in genere.

DVB. 1. Quid ſit religio. 374
2 Vtrùm religio à cæteris virtutibus diſtinguatur, & quomodo. 375
3 Vtrùm religio diſtinguatur ab ea virtute, qua coluntur Sancti. 378
4 Vtrùm ratione diuerſarum perfectionum in Deo exiſtentium, vel ratione diuerſorum beneficiorum ex ipſo procedentium, debeantur ei cultus diuerſæ ſpeciei. 380

CAPVT XXXVII.

De actibus internis religionis, Deuotione, & Oratione.

DVB. 1. Quid ſit deuotio. 381
2 Quid ſit oratio. 382
3 Vtrùm oratio ſit ad ſalutem neceſſaria, & quando obliget. 382
4 Quænam in oratione ſint petenda. 383
5 Quibus conueniens ſit orare. 384
6 Vtrùm Sancti ſint orandi ſeu innocandi. 385
7 Vtrùm ſit orandum pro omnibus. 387
8 Vtrùm forma precandi, quæ Horæ canonicæ vocatur, ſit vtilis & retinenda in Eccleſia. 388
9 Quinam ad preces canonicas obligentur, & quanta ſit hæc obligatio. 389
10 Quo modo preces horariæ recitandæ. 390
11 Quæ & quanta attentio requiratur in Horis canonicis. 391
12 Quæ formula in Horis canonicis ſeruanda, & quibus temporibus recitandæ. 393

CAPVT XXXVIII.

De Sacrificio & Adoratione.

DVB. 1. Quid ſit adoratio. 394
2 Quid ſit ſacrificium propriè dictum. 395
3 De diuiſione ſacrificij. 397
4 Vtrùm hoc tempore licitum ſit offerre agnum vel vitulum. 398

CAPVT XXXIX.

De Decimis.

DVB. 1. An populus Chriſtianus teneatur decimas ſoluere, & quo iure. 399
2 Vtrùm Eccleſia iuſta ratione hanc quotam conſtituerit. 400
3 Ex quibus rebus decimæ ſoluendæ, & quo modo. 400
4 Quibus ſint decimæ ſoluendæ. 402
5 Qui teneantur decimas ſoluere. 403
6 De primitijs & oblationibus. 403

CAPVT XL.

De Voto.

DVB. 1. Quid ſit votum. 404
2 Vtrùm uotum cui error dedit cauſam ſit ualidū. 406
3 Vtrū metus votum irritum reddat, & quo iure. 407
4 Vtrum propoſitum aliquando habeat vim voti. 408
5 Cuius virtutis actus ſit votum. 409
6 De diuiſione votorum. 410
7 Quænam cadant ſub votum. 411
8 Vtrùm ſit bonum vouere, & ex voto aliquid facere animo colendi Deum, & quantum ſit bonum. 414
9 Quale peccatum ſit violare votum. 415
10 Vtrùm votum alterius poſſit alterum obſtringere: vt parentis, filium, teſtatoris, hæredem, decessoris, ſuccesſorem. 416
11 Quot modis poſſit quis voto ſolui. 417
12 Quorum vota poſſint irrita reddi, & à quibus. 417
13 Vtrùm Prælatus poſſit vota omnia Religioſorum ſibi ſubditorum irritare. 418
14 Vtrùm vota impuberum poſſint irritari, & à quibus. 420
15 Vtrùm coniunx poſſit omnia vota coniugis irrita reddere. 421
16 Quinam poſſint uota commutare, & quomodo. 423
17 Quinam poſſint in votis diſpenſare, & cum quibus, & quas ob cauſas. 426
18 In quibus votis poſſint diſpenſare Epiſcopi & inferiores Prælati, ſiue ſæculares ſiue regulares, & quo modo. 428
19 Vtrùm Summus Pontifex poſſit diſpenſare in voto ſolemni caſtitatis Religioſorum. 431
20 Vtrùm obligatio voti habentis tacitā uel expreſſam conditionem ceſſet, ſi conditio tollatur per vim vel fraudem vouentis. 434

CAPVT XLI.

De Statu Religioſo.

DVB. 1. Quænam requirantur ad ſtatum religioſum. 435
2 Vnde proueniat Ordinum religioſorum diuerſitas, & quis ſit inter eos perfectior. 438
3 Qui poſſint ingredi Religionem, qui non. 439
4 Vtrum aliquis poſſit compelli ad Religionem. 442
5 Ad quid teneatur qui vouit ingredi Religionē. 442
6 Ad quid teneatur qui obſtrinxit ſe voto caſtitatis perpetuæ. 445
7 Quid requiratur vt profeſſio ſit valida. 447
8 Quam vim habeat profeſſio in Religione approbata. 451
9 Ad quid teneatur Religioſus ex vi cuiuſq; voti. 454
10 Vtrùm bona Religioſi tranſeāt in Monaſterium per profeſſionem, ſi aliter de illis anteà non diſpoſuerit. 456

Digitized by Google

11 Cui acquirat Religioſus poſt profeſſionem. 457
12 Quorum beneficiorum eccleſiaſticorum ſint capaces. 459
13 Vtrùm Regularis ex ſuo Ordine poſſit ad alium trãſire, & qua ratione. 460
14 Vtrũ Religioſus ob aliquas cauſas poſſit eijci, vel dimitti à Religione, & ob quas. 461
15 Quid interſit inter eiectum fugitiuum, & apoſtatã, & ad quid eiectus teneatur, quidve poſſit. 462

CAPVT XLII.

De Iuramento & Adiuratione.

DVB. 1. Quid ſit iuramentum. 464
2 De multiplici iuramenti diuiſione. 465
3 Vtrùm licitum ſit iurare, ſiue per Deum ſiue per res creatas. 465
4 Quando iuramentum promiſſorium liberè factum obliget, quando non. 467
5 Vtrùm violatio iuramenti promiſſorij, præſertim in re parua ſit peccatum mortale. 468
6 Vtrùm iuramentum promiſſorium metu graui extortum obliget. 468
7 Vtrùm iuramentum dolo vel errore extortum obliget. 470
8 Vtrùm ſi quis ficto animo aliquid iuramento promittat, obligetur, & quale peccatum hoc ſit. 470
9 Vtrùm ſi alio ſenſu quam alter intelligit, iures, obligeris, & quale peccatum hoc ſit. 472
10 Vtrùm fas ſit deferre iuſiurandum ei, quem putas peieraturum. 473
11 Vtrùm ſit maior obligatio iuramenti quã voti. 474
12 Quibus modis tollatur obligatio iuramenti. 474
13 Quid ſit adiuratio, & in qua competat. 477
14 Quid periurium, & quæ eius pœna. 478

CAPVT XLIII.

De Superſtitione, eiuſque ſpeciebus.

DVB. 1. Quid ſit ſuperſtitio & quænam eius ſpecies. 479
2 Quid ſit idololatria, & quantum peccatum. 479
3 Quæ fuerit origo idololatriæ, quis progreſſus. 480
4 Vtrùm idololatria ſit tantummodo in cultu, quo creatura inſtar Dei colitur. 481
5 Quid ſit diuinatio, & quænam eius ſpecies. 482
6 Vtrùm omnis prædictio ex aſtris ſit illicita. 484
7 Quouſque diuinatio ex alijs ſignis ad ſecundam ſpeciem pertinentibus, vt ex motu, volatu, vocibus auium, vel aliorum animalium aut hominum capi poſſit. 486
8 Quouſque diuinatio ex ſomnijs ſit licita. 487
9 Vtrùm vſus ſortium ſit licitus. 488
10 Quæ & quotuplices ſint vanæ obſeruationes, & quale in his peccatum. 489

CAPVT XLIV.

De Magia.

DVB. 1. Quid ſit magia & quotuplex. 491
2 Quæ ſint magiæ fundamenta. 492
3 Quomodo cognoſci poterit an aliqua operatio ad magiam pertineat, & quibus indicijs ſpiritus redeuntes diſcerni. 493
4 Quale peccatum ſit magia. 496
5 Quæ remedia aduerſus maleficia poſſint adhiberi. 496
6 Vtrùm liceat tollere ligaturas, nodos, volumina capillorum, & alia ſigna malefica, poſita à maleficis, eo fine vt diabolus deſinat nocere. 497

CAPVT XLV.

De Irreligioſitate.

DVB. 1. Quid ſit tentatio Dei, & quale peccatũ. 500
2 Quid ſit ſacrilegium. 500
3 Quomodo ſpecies ſacrilegij ſint diſtinguendæ. 501
4 Quando ſacrilegium cenſendum ſit eſſe peccatũ mortiferum, quando veniale. 502
5 Quid ſit blaſphemia, quotuplex & quale peccatum. 503

CAPVT XLVI.

De reliquis virtutibus Iuſtitiæ annexis, in quibus eſt debitum legale.

DVB. 1 Quid ſit pietas & quæ eius officia. 506
2 Quid ſit obſeruantia. 507
3 De diuiſione obſeruantiæ. 508
4 Quid obedientia, & quænam eius functiones. 508
5 Quæ conditiones in obedientia, præſertim religioſa, maximè commendentur. 510
6 Quid inobedientia, & quale peccatum. 512

CAPVT XLVII.

De virtutibus Iuſtitiæ annexis, in quibus eſt ſolum debitum morale.

DVB. 1. Quid ſit gratitudo & quod eius officiũ. 513
2 Vtrùm innocens magis teneatur ad actionem gratiarum quàm pœnitens; & quomodo gratitudo excitanda. 515
3 Quid ingratitudo & quale peccatum. 516
4 Quid ſit vindicatio, & cuius virtutis opus. 516
5 Quid ſit veritas & quæ eius functiones. 518
6 Quid mendacium, quotuplex, et quale peccatũ. 518
7 Quid ſit affabilitas, & quæ vitia illi aduerſa. 520
8 Quid ſit liberalitas, & quæ vitia ei oppoſita. 521
9 Quid ſit [illegible] ſeu æquitas. 522

LIBER III.

DE FORTITVDINE.

CAPVT I.

De Fortitudine ſecundùm ſe, & eius functionibus.

DVB. 1. Quid fortitudo, & quæ illius officia. 524
2 Vtrùm martyrium ſit opus fortitudinis. 526

3 Quæ-

Digitized by Google

3 Quænam ad martyrium requirantur. 527
4 Quænam diſpoſitio in peccatore ſit neceſſaria vt martyrium ei proſit ad ſalutem. 530
5 Quam vim habeat martyrium, & quando conferat ſuum effectum. 532
6 Quæ vitia opponantur fortitudini, & quale in his peccatum. 533

CAPVT II.

De Virtutibus Fortitudini connexis, & vitijs oppoſitis.

DVB. 1. Quæ ſint partes fortitudinis. 534
2 Quid ſit magnanimitas & qui eius actus. 535
3 Quæ vitia magnanimitati aduerſentur. 537
4 Quid magnificentia, & quod vitium ei aduerſetur. 538
5 Quid patientia & longanimitas: & de illius incitamentis & gradibus. 539
6 De perſeuerantia, & conſtantia, vitijſque oppoſitis. 541

LIBER IIII.

DE TEMPERANTIA.

CAPVT I.

De Temperantia, eiuſque partibus in genere.

DVB. 1. Quid ſit temperantia, & quod eius officium. 543
2 Quæ ſit regula temperantiæ ſtatuenda. 544
3 Quæ vitia temperantiæ in genere aduerſentur. 545
4 Quæ ſint partes temperantiæ. 545

CAPVT II.

De ſpeciebus Temperantiæ, Abſtinentia, Sobrietate, Caſtitate, Pudicitia.

DVB. 1. Quid ſit abſtinentia. 546
2 Quid ſit ieiunium, & quænam ad eius legitimam obſeruationem requirantur. 547
3 Vtrùm in ieiunio ita vetentur plures refectiones, vt in ſingulis peccetur mortiferè. 548
4 Vtrùm caupo peccet ſi die ieiunij cœnam apponat, aut cibos vetitos. 549
5 Quo iure obligemur ieiunare, & quanta ſit hæc obligatio. 549
6 Qui teneantur ieiunij eccleſiaſtici præcepto, & qui excuſentur. 551
7 Vtrùm peregrini teneantur ſpeciali ieiunio loci in quo verſantur. 552
8 Vtrùm ciuis teneatur peculiari ieiunio ſui oppidi, dum abſens eſt. 554
9 Vtrùm tempora ieiunij ab Eccleſia ſint rectè determinata. 554
10 De ieiunij commodis. 555
11 Quid hæretici in ieiunio Catholicorum reprehendant, & eorum breuis refutatio. 556
12 Quid ſobrietas, & quod eius officium. 558
13 Quid caſtitas, & in quibus rebus verſetur. 558
14 Quid ſit virginitas. 559
15 Vtrùm virginitas ſit præſtantior matrimonio. 560
16 Quibus modis virginitas amittatur. 562

CAPVT III.

De Gula, Ebrietate, & Luxuria.

DVB. 1. Quid gula, & quale peccatum. 564
2 Vtrùm aliquando licitum ſit veſci carne humana. 565
3 Quid ebrietas & quale peccatum. 567
4 Vtrùm ſit peccatum prouocare ad æquales calices, & an fas reſpondere. 570
5 Quid luxuria, & quale peccatum. 571
6 Quæ ſint luxuriæ ſpecies. 572
7 Vtrùm fornicatio ſit peccatum mortiferum. 573
8 Vtrùm in oſculis, tactibus, & aſpectibus ſit peccatum mortiferum. 575
9 Quale peccatum ſit ſtuprum & raptus. 577
10 Quid adulterium & quale peccatum. 578
11 Quid inceſtus & quale peccatum. 579
12 Quid ſacrilegium in materia luxuriæ & quale peccatum. 580
13 Quæ peccata luxuriæ dicantur eſſe contra naturam. 582
14 Quale peccatum ſit pollutio voluntaria, & quibus euentis poſſit excuſari. 583
15 Vtrùm delectatio, quæ ex imaginatione operis venerei percipitur, ſit peccatum mortiferum. 587

CAPVT IIII.

De partibus Temperantiæ potentialibus, Continentia, Manſuetudine, Clementia, Modeſtia, & vitijs oppoſitis.

DVB. 1. Quid ſit continentia. 591
2 Quid ſit incontinentia, & quale peccatum. 592
3 De manſuetudine. 593
4 De ira & iracundia. 594
5 De clementia & crudelitate. 596
6 Quid modeſtia, & quæ eius ſpecies. 597
7 Quid ſit humilitas, & quod eius officium. 598
8 Quid ſit ſuperbia, & quomodo ab alijs vitijs diſtinguatur. Item de nimia ſui abiectione. 601
9 De ſpeciebus ſuperbiæ, & quale peccatum ſit ſuperbia. 602
10 De gradibus humilitatis & ſuperbiæ. 603
11 De ſtudioſitate & curioſitate. 605
12 De Modeſtia in motibus externis. 607
13 De Eutrapelia. 607
14 De modeſtia circa res externas, & præſertim ornatum corporis. 609

INDICIS CAP. ET DVBITAT. FINIS.

Digitized by Google

INDEX
RERVM PRAECIPVARVM,
QVAE HOC VOLVMINE TRACTANTVR,
RECOGNITVS ET AVCTVS,

Prior numerus, paginam; Poſterior, marginalem paginæ numerum denotat. Vbi numerus marginalis ſolùm apponitur, ad proximè deſignatam paginam refertur.

Abductio.

ABDVCENS aliquem à Religione ad quid teneatur. pag. 65. num. 12.

Abiectio ſui.

Abiectio ſui inordinata. 601. 64. quomodo apponatur humilitati. ibidem. an pertineat ad puſillanimitatem. ibid.

Ablatio.

Ablatio iniqua rei alienæ non obligat ad reſtitutionem, niſi quia damnoſa. 115. 92.

Abortus.

An liceat procurare abortum indirectè. 74. 61.

Abrenuntiatio.

Abrenuntiatio ſimplex non priuat quemquam iure, quod leges ei in bonum commune tribuunt. 265. 26.

Abſens.

Abſentes vel præſentes reſpectu præſcriptionis qui dicantur. 48. 23.

Abeſſe quam diu poſſit beneficiarius. 340. 155.

Abſtinentia.

Abſtinentia quid. 546. 1. 2. Ei deditos oppugnant impatientia & ſuperbia. 547. 5. Requirit abſtinentia longiorem, & victum duriorem. n. 6.

Abſtinentia quorumdam Monachorum. n. 7.

olim in ieiunio à vino Abſtinebatur. n. 8.

Acceptio perſonarum.

Acceptio perſonarum quid ſit. 308. 1. in Deo non eſt perſonarum Acceptio. n. 3. ex genere ſuo eſt peccatum mortiferum: in exigua tamen materia poteſt eſſe veniale. 308. 4. in quorum honorum diſtributione potiſſimum locum habeat. n. 5. & ſeqq.

in diſtributione iuris, quam facit Iudex partibus ius dicens, quando is peccet vitio Acceptionis perſonarum. ibidem.

Accepta:

Acceptatio iniuſta generatim quid ſit. 59. 19.

Accepta ab auctore malæ fidei quanto tempore præſcribantur. 52. 42.

Accepta ob turpem cauſam an ſint reſtituenda. 315. 52.

Accipiens mercedem operis turpis patrati, non neceſſariò approbat opus. 167. 19.

Accepta ob cauſam honeſtam, ad quam obligabaris ex iuſtitia, ſunt reſtituenda. 136. 62. item ſi ex charitate obligabaris, niſi ſit opus ſumptuoſum & laborioſum. 137. 69. ſecùs ob ea, quæ cedunt in honorem ſolius Dei aut vtilitatem proximi. n. 70. poſſunt tamen data vt facinus lege punibile committatur, in Iudicio repeti. n. 71.

Liberaliter data nõ ſunt reſtituenda, niſi lege ſtatuente. 72.

Accepta à Religioſo an retineri poſſint. 476. 78. Accipere ab eiecto è Religione an quis poſſit. 463. 113.

Acceptare, Acceptilatio.

Acceptare promiſſionem vel donationem qui poſſint. 168. 35. 96. 170. 47.

Acceptans non poteſt eam condonare. 171. 50.

Acceptatio promiſſionis vel dationis abſenti factæ quomodo fieri debeat. 169. 42.

An poſſit fieri poteſt mortem promittentis vel dantis. n. 45.

Acceptare promiſſionem oneroſam ſolus promiſſarius validè poteſt. 171. 51.

Acceptilatio quid ſit. 151. 18.

Acceptare quiuis poteſt promiſſionem ad ſe directã. 424. num. 104.

Actio, Agere.

Agere & facere quomodo differant. 3. 14.

Agere qui non poſſint. 55. 49.

Agere licet de quauis iniuria vindicanda, non autem de quouis damno compenſando. 85. 146.

Agere contra ius alterius ex cauſa licet. 147. 54.

contra Actionem vt poſſit præſcribi quæ poſſeſſio neceſſaria. 43. 7.

Actio quando cenſeatur cauſa damni. 81. 113.

Actiones externæ in re graui vix fiunt ex inconſideratione, quæ ſit peccatũ veniale. 61. 29. Internæ ſæpius. ibid.

Actio adulterij quanto tempore præſcribatur. 50. 36.

item Actio accuſandi alia crimina ibidem.

Actiones humanæ non pendent ab aſtris. 485. 36.

Agere aliquid in honeſtum interitum, vbi tibi certa mors ſequatur, licet. 71. 32.

Accuſatio, Accuſator.

Accuſantem falſò, occidere an licitum. 72. 47.

Accuſatoris vicem quæ ſuppleant; & quis dicatur accuſator virtualis. 282. n. 104.

Accuſatio quid ſit. 296. 1. ad Accuſationem quæ requirantur ſolemnitates n. 2. & 3. Dies admiſſi criminis an exprimi debeat n. 45.

inſcriptio, Accuſantis in foro ſæculari non eſt neceſſaria: ſecùs in foro eccleſiaſtico. 297. 8. 9. quandocumque crimen eſt probabile in Iudicio, an tenetur Accuſator ex iuſtitia præmittere ſecretam monitionem. n. 10. & 12. Denuntiatio euãgelica à iudiciali quomodo differat. n. 11.

Quãdo debeat accuſator deſiſtere ab accuſatione incepta, & quas ob cauſas poſſit. n. 14.

Quibus euentis accuſationem Iudex abolere poſſit. num. 15. 16.

In cauſa ciuili quando poſſit actor à lite recedere. 298. nu. 17. In cauſa criminali quando licitum ſit deſiſtere, per gratiam. num. 18.

In crimine publico capitali quando tranſigere ſit licitum. num. 20.

Addictio.

Addictionis pactum in diem in venditione quod dicatur. 222. n. 125

Adiuratio.

Adiuratio quid 477. 67. Preces Eccleſiæ potiùs ſunt obſecratio quam adiuratio. n. 68. Sola rationalis natura adiuratur num. 69.

Dæmones adiurantur imperio. nu. 70. Res inanimæ quomodo adiurentur. 477. n. 72.

Adiuratio quid ſit, & quantum obliget. 437. 67.

Dupliciter ſit. n. 68. Quænam adiurari poſſint. n. 69.

Adoleſcens.

Adoleſcentibus neceſſaria ſobrietas. 558. 91. Romani ante annum trigeſimum vinum non bibebant. ibid.

Studioſi pulchritudinis an peccent. 610. 109. 110.

Acceptantes inuiti beneficium an ad horas teneantur. 342. n. 174.

Adoratio.

Adoratio quid ſit: variè accipitur. 384. n. 1. 2.

Digitized by Google

INDEX RERVM.

In quo propriè conſiſtat. n.4.
Externa adoratio per ſe adiaphora.n.5.

Aduentitia.

Aduentitia bona filij præſcribi non poſſunt. 55.48.

Aduertentia.

Aduertẽs damnum ex ſua actione ſecuturum an teneatur ad reſtitutionem. 80.112.
Qualis requiratur ad peccatum. 275.9.

Adulatio; Adulator.

Adulatio quale peccatum. 521.52.
Adulator quando teneatur ad reſtitutionem. 125.25.
Adulatores qui dicantur. 521.52.

Adulter, Adulterium.

Adulterium quid. 578.71. Eſt peccatum mortale, ibidem, Tripliciter patratur.num.74. Bruta quædã id plectunt. n.71.
Adulteriũ neceſſariò ſemper duplicẽ malitiã includit. 87. 4.
Adulteram filiam & adulterum occidere an licitum. 68.69, 14.16. An vxorem. 68.15.
Adulterij actio quanto tempore præſcribatur. 50.36.
Coniunx ſi conſentiente marito adulterium committat an faciat iniuriam. 58. 12.
Adulterorum pœnæ. 69.15. Tranſactio pro adulterio an valeat. 90.37.
Adulter ad quid teneatur ſi adultera nothum ſupponat, 90.36.
Adulter inuaſus à marito poteſt ſe defendere. 80 106. Si præuiderit inde mortem marito imminere, tenebatur etiã ex charitate abſtinere. 80.107.
Adulter ad quid teneatur. 90.36.
tranſactio occulta pecuniaria pro hac iniuria valet. 90. 38. 40.
Quid ſi partus ſit ſecutus. n.39.& 41.
Non cenſetur cauſa abortus, niſi ſuaſerit.n.43.
Adultera ſecuto partu ad quid teneatur. 91.47.48.& ſeqq. &c. Adultera an teneatur ſe prodere ne ſpurius ſuccedat, 91.53.

Adultus.

Adultus neque contaminari peccato, neque iuſtitia conſequi ſine ſuo conſenſu poteſt. 528.24.

Aduocatus.

In extrema neceſſitate pauperis Aduocatus tenetur ei ſuccurrere gratis. 306.45. Item in graui, ſi habeat ſuperfluum.n.49. Quando eius negligentia vel imperitia cliẽs iuſta cauſa excidit, tenetur ei de damno.n.47. Si tuetur cauſam iniquam, tenetur de damno, quod parti obuenit ratione illius patrocinij: tenetur etiam ſuo clienti, ſi eum non monuit de cauſæ iniuſtitia. 307.n.48.
Aduocatus debet cliẽtem deſerere monitum de cauſæ iniuſtitia, ſi nolit deſiſtere. n.49.
Aduocatus rei, qui ipſum fraudibus contra fiſcum defendit, non tenetur fiſco compenſare emolumentum, nec reus ipſe tenetur.n.50.
An Aduocatus fiſco teneatur, ſi cauſam eius negligenter agat. num.51.
Aduocatus clientem ita defendens, vt accuſator non poſſit conuincere, quamuis accuſator damnetur ad pœnam talionis, non tenetur ad reſtitutionem illius damni, nec efficitur irregularis.n.52.
Aduocatus fiſci an teneatur reſtituere. 307.n.51.
Si Rei & Actoris cauſa æquè eſt probabilis, poteſt Aduocatus ſuſcipere vtriuſuis patrocinium, ibid.& n.53.

Aequalitas.

Æqualitas alia arithmetica; alia geometrica. 15.5.

Aequitas.

Æquitas ſeu ἐπιείκεια quid ſit, 522.63. Dirigitur à iudicio ſeu gnome. 64.
Æquum quid ſit. 523.67.

Aeſtimatio.

Æſtimatio laboris & lucri, quod occiſus faciebat, quomodo facienda 83.126.128. Poteſt variari ſecundùm diuerſos contractus. 231.3.

Aetas.

Ætas requiſita in Abbatiſſa vel Priorißa. 332.107.
Ætas requiſita ad profeſſionem. 447.58.
Ætas requiſita ad Ordines ſacros, Vide *Beneficium*.

Affabilitas.

Affabilitas quid ſit. 684.47. Eius obiectum.n.50.
Dupliciter in eam peccatur. 521.51.

Affectus.

Affectus quomodo mutet iudicium. 4.31.
Cum prauo affectu poteſt aliquando eſſe rectum iudicium in particulari.n.32.
Affectus erga rem an pretium augeat. 211.18.& 212.27.

Alea.

Alearum nomine qui luſus in iure intelligantur, 263. 4. Sub quanto peccato prohibiti, num.5.& 608.98. Sub quãto laicis. n.6. Olim omnibus prohibitæ aleæ. 608.98.

Alieni detentor.

Alieni iniquus detentor continuè peccat. 107. 11.
Alienam rem emptam bona fide vendens tenetur reſtituere pretium emptori. 108.26.
Alienam rem vendens fit dominus pretij accepti. 203. nu. 162.163. Aliena pecunia aliquid emens fit eius dominus.n.161.

Alimenta.

Adulter an ad alimenta prolis teneatur. 90. 42. & 186.n. 67.70.

Ambitio.

Ambitio quid ſit. 537.21. Eſt triplex.ibidem.
Quale peccatum.n.22.
Oritur ex ſuperbia. ibidem.

Amicitia, Amicus, Amor.

Amicitia quid ſit. 520.49.
Offerre ſe morti pro amico 70.30.
Amicitiam alicuius appetere propter lucrum licitum eſt, 192.n.38.39.
Amor proximi duplex; & vter ſit actus charitatis. 379.n.23.

Anabaptiſta.

Anabaptiſtas quando occupet diabolus. 499.62.
Vxores ferè habent communes. 33.n.18.

Anima, Animatio.

Salus animæ proximi quando ſaluti proprij corporis præferenda. 73.51.
Animæ defuncti ab occiſore nihil ex iuſtitia reſtituendum. 85.n.148.
Animatio fœtus quotodie fiat. 75.n.65.

Animalia.

Animalia alia manſueta & ferua, alia ſilueſtria & libera, 35.28. Licitè occiduntur. 67.1. abſtinendum tamen crudelitate. n.2.

Animus.

Animus malus, ſiue intentio non obligat ad reſtitutionem. 109.35.129. 128.

Annus.

Probationis annus an debeat eſſe continuus. 447. 58. 59.
Quomodo computandus.ibidem. Quid ſit in annum biſſextilem incidat. ibidem.
Annus biſſextilis in profeſſione ſpectandus. n.59.

Antinomia.

Antinomiæ in Pandectis ob varias Iuriſconſultorum ſententias reperiuntur. 131 11.

Apes.

Examina apum quando liceat capere. 36.32.

Apoſtata.

Apoſtata quis dicatur. 462.109.
Apoſtata, fugitiuus, & eiectus Religioſus quomodo differant ibidem.
Apoſtata & fugitiuus Ordinis acquirit. 463.112.

Apoſtolus.

Apoſtoli, & præcipui Sanctorum, vel virgines; & qui coniugati, abſtinebant coniugij vſu. 561. n.108.

Apparitiones.

Apparitiones ſpirituũ quomodo poſſint internoſci. 495.25.

Apprehenſio.

Apprehenſio alia vera, alia ficta. 21.46.
Vbi ficta locum habeat.n.47.
Apprehenſio iurium duplex. 22.49.
Dupliciter res non apprehenditur vt grauis. 585.103.

Approbatio.

Approbatio an ſit de eſſentia religioſi ſtatus. 437.11.
A quo fieri debeat. nu.12. Pontifex eã ſibi reſeruat. 437.13.

Arma.

Arma deferentes ad Turcas fiunt ſerui Chriſtianorum eos capientium. 34.n.14.
Arma vendens ad bellum iniuſtum. 125.n.31.

Arma-

Digitized by Google

Arrogantia.

Arrogantia quid 605.n.76.

Ars.

Ars quid ſit: quomodo differat à prudentia. 3.13.

Ars notoria quid ſit. 489.62. Quale peccatum. ibid.

Aſſecuratio.

Aſſecuratio quid ſit; quidq; ad eius iuſtitiam requiratur. 249 n.25.26.& 271.n.24.

Aſſecurationis pactum etiam in cenſibus licitum. 234.66.

Aſſecurans merces, quas fingit ſe aliquis habere in aliqua naui, ſi nauis pereat, an teneatur ad pretium conuentū, 272.n.28.

Quid ſi plures aſſecurent. eaſdem. 272.30.

Aſſignatio.

Aſſignationem mihi ab vſurario factam ſuper debitas vſuras an poſſim acceptare, & eas exigere. 207.n.195.

Aſtra. Aſtrologia.

Aſtrologia duplex; naturalis, iudiciaria. 484.n.32.

Cur incerta experientia naturalis. n.33. Quænam noſcenda ad prædictiones aſtrologicas. ibid. Ex 130. prædictionibus tantum 7. veræ deprehenſæ. ibid.

Ex aſtris & hora natiuitatis non poteſt probabiliter iudicari de temperamento. 484.n.34.

Naturalis aſtrologia non eſt per ſe peccatum ibid.

Iudiciariæ vſus ſemper eſt per ſe peccatum mort. n. 35. In eius vſu eſt tacitum fœdus cum dæmone. 485.37.

Aſtra non ſunt cauſa humanarum actionum. 485.36. An poſſint poni ſaltem ſigna euentuum. 485.39.

Iudiciaria aſtrologia eſt fundamentum magiæ. 486.41.

Quid ſi non certò affirment euenturum. nu.42. Vnde ſit vt vera prædicant. n.43.

Cantus & motus auium quomodo ſignum tempeſtatū. 486. 45. Quando ſigna à Deo diriguntur. nu.46. Ioſeph an augur fuerit. 487.n.49.

Aſtutia.

Aſtutia quid ſit. 8.24. Quale peccatum. ibidem.

Aſylum.

Aſylo non gaudet latro publicus. 101.15.

Attentio.

Attentio in omni oratione requiritur. 391.n.62.

Attentio quadruplex nu.61. Attentio ad verba an ſufficiat. 392.69. Quomodo ſit virtualis dū anim⁹ diſtrahitur. 393 71. An requiratur propoſitū diſtinctum attentionis. n.72.

Attentio imperfecta non ſufficit ad opus meritorium. 405. n.4. Secùs ad violandum voti promiſſionem. ibid.

Attentionis imperfectio in tentatione. 585. 103.

Attritio.

Attritio ſufficit ad martyrij fructum. 531. 48. An voluntas patiendi pro Chriſto ſufficiat. n.49.

Auaritia.

Auaritia quid ſit. 533.59. Quale peccatum. n.59.& 60. Eius filiæ. ibidem.

Græcorum ſacerdotum auaritia. 63.47.

Auctio.

In auctione rem pluris quandoque vendere quàm valeat an licitum. 213. 35.

Aucupium.

Aucupium quomodo & vbi licitum. 35.28.& 37.39.

Aucupans cōtra iuſtā prohibitionē quomodo peccet. 37.40.

Audacia.

Audacia quid 534.n.65.

Audire.

Audiens detractorem quomodo peccet. 94.20.& ſeqq.

Audita referens quomodo peccet. n.& ſeqq.

Auſteritas.

Auſteritatis moderatæ vtilitates. 442.21.

Banniti.

BAnniti an occidi poſſint, & à quo. 67.6. & 68.14.

Baptiſmus.

Baptiſmus, exorciſmus, &c. remedia ſunt aduerſus maleficia. 496.n.29.

Barata & Mohatra.

Baratæ & Mohatræ an licita. 223.n.130.

Bellum.

Bellum an detur vtrimque iuſtum. 125.n.30.

Bello capti ſerui fugere poſſunt. 35.24. Fugientes iuuare licitum. 35.25. Quando belli iuſtitia ambigua, an vtrimque fiant ſerui. 35.12.

Beneficium.

Beneficium quid ſit. 321.n.1.

Aliud eſt ſæculare, aliud regulare. Aliud ſimplex, aliud duplex, & quid ea ſint. 321.5.& ſeqq.

Beneficium procurans indigno ad quid teneatur. 120.n.129.

Beneficiū, aut officium non vacat ante ſententiam, etiamſi in lege dicatur, ipſo facto ſit priuatus. 281.n.63.

Beneficia ſex modis acquiruntur; Præſentatione, electione & confirmatione, poſtulatione & confirmatione, collatione libera, permutatione, reſignatione in fauorem cum ſecuta collatione: & quid illa ſint. 322. 11. & ſeqq.

Sibi vel alteri minùs digno procurans beneficium omiſſo digniore, an teneatur aliquid reſtituere digniori vel Eccleſiæ. 328.72.

Beneficiarius ſi putet verè ſe dignum, non tenetur reſignare beneficium. 329.76.

Decem conditiones requiſitæ vt quis cenſeatur ad beneficium idoneus. 329.86.

Ante omne beneficium requiritur Clericatus, ſeu prima tonſura. 330.92.

Si beneficium ex inſtitutione requirat certum ordinem, eo carens eſt inhabilis ad illud. n.91.

In ceteris beneficijs ſufficit prima tōſura, & habilitas ad ſuſcipiēdū intra annū ordinē beneficio cōgruentē. 331. 98.

Adeptus Epiſcopatum ſi munus conſecrationis intra tres menſes non ſuſceperit, ad fructuum reſtitutionem tenetur. Si totidem poſtea menſes idem neglexerit, Epiſcopatu ipſo iure priuatus eſt. n.99.

Adeptus Eccleſiam parochialē tenetur ordinari ad ſacerdotiū intra annū: alias ipſo iure beneficio eſt priuat⁹. n.100.

Obtinentes beneficia in Eccleſijs cathedralibus, vel collegiatis, vel regularibus, quibus varia annexa ſunt onera, tenentur intra annum ſuſcipere ordines officio conuenientes. 332.105.

Quæ ætas ad ſingula beneficia ſit neceſſaria. 332.107.& ſeq.

Cœlibatus quomodo requiratur ad beneficium. n.111.

Quæ ſcientia. 317.n.127.

Intruſus ad beneficium quis dicatur. 336.123.

Collatio beneficij facta omnino illiterato eſt irrita. n. 129. Aptitudo corporis ea requiritur, quæ neceſſaria ad decenter præſtandum officium. n.130

Ad omne beneficium requiritur determinata intentio ſtatus eccleſiaſtici, & Ordinis muneri ſuo neceſſarij. n.131.

Accipiens beneficium vt eius fructibus alatur donec ſtudia abſoluerit, peccat mortifere, nec poteſt illud retinere. 337.n.132.

Quia accepit beneficiū parochiale, ſine animo ſuſcipiendi intra annum ſacerdotij, tenetur fructus reſtituere; niſi voluntate mutata intra annum promotus fuerit. n. 153.

Beneficium parochiale accipiens animo non reſidēdi, peccat, non tamen eſt ipſo facto priuatus. n.136.

Beneficia plura habere non eſt intrinſecè malum, ſed ſpeciem mali præfefert, cohoneſtari poteſt. Nullus tamen poteſt recipere, & ſimul retinere plures Epiſcopatus in titulum, commendam, aut alio titulo. 33 .n.135.

Electus ad Epiſcopatū, obtenta bonorum adminiſtratione, & cōſecratione, vel ſaltē elapſo tēpore cōſecrationi præfixo, amittit omnia beneficia, quæ ante obtinebat. n. 139.

Beneficia alia ſunt incompatibilia primi generis, alia ſecundi: & quæ illa ſint. n.140.

Habens beneficium incompatibile primi generis, ſi ſecundum huius generis acceperit, obtenta pacifica poſſeſſione ſecundi, vacat prius. ibidem.

Reliqua beneficia reſidentiam poſtulantia non ſunt incompatibilia primi generis. n. 144.

Quatuor caſibus licet habere plura beneficia. 339.147.148. Per diſpenſationem licitum habere plura beneficia reſidentiam requirentia, ſi adſint iuſtæ cauſæ diſpenſandi. 339.149. Alias non eſt tutus. 340. n.151.

Habentes beneficia cum cura animarum, tenentur iure diuino reſidere, & per ſe officium adminiſtrare. n.153. Epiſcopi poſſunt quotannis à ſuis Eccleſijs ex iuſta cauſa tribus menſibus abeſſe. n.155.

Si neceſſarium diutius abeſſe, à quo debeant cauſæ approbari. n.156. Alias fructus pro rata temporis abſentiæ nō faciunt ſuos. n.157.

Parochi ſi vltra duos menſes abſint, an peccent, & fructus amittant. 340.n.139.

Digitized by Google

Qui in Eccleſijs cathedralibus vel collegiatis obtinẽt dignitates, canonicatus, præbendas vel portiones, non poſſunt quolibet anno abeſſe vltra tres menſes.nu.162. Cauſæ excuſantes à reſidentia.nu 163.

Beneficiarij omnes ad horas canonicas tenentur. 34 .166. Ea obligatio quando incipiat.nu.167.

Ij excuſantur à lectione horarum, qui nec per ſe, nec per ſuos, vllos fructus percipiunt, nec percepturi ſunt; ſi per eos tamen non ſteterit quo minùs percepturi ſint.n.168.

Probabile etiam excuſari eos, qui valdè parùm recipiunt, vt ſi beneficium non habeat vltra 8.aureos. Tenentur tamen qui aliquid recipiunt, aliquoties per annum, v.g.feſtis & dominicis.nu.169.

Non excuſatur beneficiarius à precibus primo & ſecundo anno, eò quòd fructus beneficij horũ annorum in quibuſdam eccleſijs debeatur fabricæ, vel deceſſori mortuo.342 num.170

Quid ſi non ſacerdotes expendant maiorem partem prouentuum in ſubſtitutum, qui ſacra faciat.nu.171.

Beneficiarij qui ſunt in poſſeſſione nõ excuſantur à precib. eò quòd beneficiũ ſit litigioſum, aut quòd fructus ſint ſequeſtrati, vel ab alio percipiatur; ſi tñ probabile ſit ipſos in lite fore ſuperiores, & fructus illos obtẽturos.nu.173.

Qui nihil recipiunt, eò quòd non reſideant cùm poſſint, nõ excuſantur.ibid.

Adoleſcentes, qui parentum auctoritate coguntur acceptare beneficium, cùm tamen non habeant animum ſtatus eccleſiaſtici, an ad officium teneantur.nu.174.

Beneficiarij omittentes preces canonicas tenentur ad reſtitutionem fructuum pro rata omiſſionis.nu.175.

Habentes beneficia curata & capellas, non tenentur iure naturæ ad reſtitutionem, etiãſi preces canonicas omiſerint; at habentes beneficia, quorum præcipua functio eſt precatio canonica, non tenentur ſponte reſtituere, niſi Eccleſia ſignificet ſe velle.343.nu.179.

Eccleſia imponit reſtitutionem fructuum per modum oneris, ſeu conditionis.343.nu.182.

Beneficiarij non habent abſolutum dominium fructuum, etiam antè perceptorum, niſi poſt dictum officium, aut certè abſque culpa prætermiſſum.nu.183.

Canonici non canentes in choro vbi id conſuetum, non merentur diſtributiones, etiamſi domi preces recitent, aut ſubmiſsè in Eccleſia dicant.nu.184.

Quid ſi conſuetudo habeat vt per Vicarios officium peragant.nu.185.

Superiores Canonicorũ habentes iuriſdictionẽ in Capitula, tenentur curare vt Canonici per ſe diuina officia obeant.nu.186. Modi quatuordecim, quibus beneficia amittuntur.344.187.

Beneficiatorum bona triplicia.27.35. Vtrùm ipſi bonorum ſuorum dominium habeant.nu.36.& ſeqq. Congrua eorum ſuſtentatio.27.47.

Peccant mortaliter ſuperflua profanè expendentes. 29.47. Cur eorum bona dicantur res Dei.ibid.

Beneficio metu renuntians non tenetur legere horas, nec poteſt ad eius titulum ordinari. 135 nu.37.

Beneficiati de quibus & quo poſſint teſtari 184.n.41.42.43

De ſuperfluis ſui beneficij ex conſuetudine etiam in cauſas non pias valide ſed illicitè teſtantur.nu.44.

Item ſi ea ex inteſtato diuitibus amicis relinquant.ibi. Hæredes tamen non peccant accipiendo.nu.48.

Beneficium vnum maius altero dupliciter dicitur.515.9.

Beneficio indignus quis dicatur, quis ẽt digniſſimus.326.53

Quorum beneficiorum ſit capax regularis.459.95.

Reſignatio in beneficijs quid.345.189. Fit tacitè, vel expreſsè. ibidem.

Vt conditionalis, & id quod ex vi illius ſecutũ fuerit, ſit validum, nouem requiruntur conditiones. nu.190.& ſeqq.

Beneficium qua ratione ſit inuendibile iure diuino, & qua ratione ſit vendibile per Pontificem abſque ſimonia iuris diuini. Vide *v.Simonia.*

Beneficij relatio.515.nu.7.

Beneficium non retribuere quando peccatum.516.18.

Vtrùm Deus maius beneficium innocenti quàm pœnitenti conferat.516.nu.10.

Blanditia.

Blanditijs vel precibus aliquem ad maleficiũ permouens, ſi antequã patretur, ea reuocet, ad nihil teneatur.124.n.17.

Blaſphemia.

Blaſphemia quid, quotuplex, quale peccatum.503.23.& 504.31 quomodo confitenda.504.33. Eius pœnæ.nu.34. quomodo corripiendi.ibid.

Bona.

Bonorum ſpiritualium dignitas conſideranda.9.29.

Bona filijfamilias quadruplicia, caſtrenſia, quaſi caſtrenſia, aduentitia, profectitia.13.7.& ſeqq.

Bona Principum quintuplicia, & quomodo ſingula præſeribantur.5 .nu.41.

Ob bonorum conſeruationem an liceat tyrannum occidere.68.11.& 73.49.an furem.75.nu 66.

Bona incerta quæ dicantur.133.31.32. Poſt inquiſitionem diſtribuenda pauperibus.nu.33. Non tamen iure naturę.n.36. Quæ bona incerta quibuſdam locis Principibus applicentur.ibid. Quæ non habentur per delictum retineri poſſe probabile.n.38. Quo iure Pontifex poſſit de his diſponere.n.40 Cenſetur adeſpota.ibi. Si poſſeſſor pauper ſit, poteſt ea ſibi retinere.nu.41.

Bona incerta pauperibus diſtribuens, domino comparente ad quid teneatur.133.31.& 41.

Per hanc diſtributionem non transfertur plenum dominium 134.45.

Conſultum in ea vti conſilio confeſſarij.nu. 47.

Inuẽtor talium rerum an poſt diligentem inquiſitionem poſſit eas ſibi retinere.nu.48.& 49.

Bona Religioſi per profeſſionem trãſeunt in Monaſterium. 456.81.& quare.num.82. Quomodo bona diſtribuenda poſt profeſſionem.ibid.

Bona eccleſiaſtica ementes in Anglia & Hollandia an peccent.223.135.

Bona mariti & vxoris an communia; quid ſi maritus ſit diſſipator.262.37.

Etiam bonorum poſſeſſio tranſit in Monaſterium. 457.84. Dominium quando continuetur, & quando debeat apprehendi.ibid.

Bona adiaphora an per ſe peti poſſint.384.21. Vide *V.Clericorum bona.*

Bona fides.

Bona fide rem furtiuam emens, eam ſine pretio domino tenetur reddere.130.2. Si conſumpſerit vel alienauerit, in quantum factus eſt ditior tenetur reſtituere.nu.3.4.

Si perijt etiam ipſius culpa, ad nihil tenetur.130.6. Vide *Res furtina.*

Breuiarium.

Breuiarium quid contineat.389.42.

Breuiario Romano qui vti poſſint.393.73. Qui non teneantur illud acceptare.ibid.

An priuatim eo omnes vti poſſint.nu.74.

An qui eo vtuntur, teneantur ad Pſalmos graduales, *&c.* nume.76.

Bruta.

Bruta nonnulla adulterium plectunt.578.71.

Calumniator.

CAlumniatorem occidere an licitum. 73.49. & 77.81. Duellum cum eo acceptare licitum.73.49.

Cambium, Campſor.

Cambium quid ſit.238.1. Eius diuiſio.nu.5. Refertur ad varios contractus.nu.4.

Cambium ſiccum quid ſit.238.5. Reale.ibid.

Minutum & locale.nu.6.

Cambio minuto varias ob cauſas aliquid lucrari licitum, nume.7.

Campſor minutus poteſt aliquid lucrari, etiam ſi ſponte id officium ſubeat.num.9. Etiam ob numerationem pecuniæ.num.10.

Campſor in cambio locali prior pecuniam accipiens quo titulo poſſit lucrari. 240.19.20. Quantum poſſit accipere.numero 21. Quomodo transferat pecuniam numero 21.& 22.

Debet aſſecurare pecuniam.nu.26.

Campſor prior dans pecuniam alibi recipiendam an poſſit lucrari.250.27. Quo titulo.n.28.& 34. Non tenetur ſuã commoditatem in eo æſtimare.nu.32. Poteſt lucrari etiã dans ad locum intra idem regnum conſtitutum. nu.33. Poteſt lucrari ratione duplicis tituli.252.39.41, Quem titulum maximè ſpectent mercatores.252.43.

Cambiorum praxis hoc tempore.nu.47. Quæ perſonæ requiſitæ.

quiſitæ.n.48. Quo genere nummorum regantur.nu.51.
Cambia quorum pretia variantur pro diuerſa diſtantia nũdinarum ad quas dantur, an licita. 253.n.53.& 34.
Cambia mercatorum cum Rege an iuſta.253.n.58.
Cambium Biſuntinum, ſeu Placentinum quid ſit.n.59. An licitum,n.60.& 255.n.68.
Campſorum prouiſiones quæ dicantur.nu.73. An poſſint exigi in pacto de recambio.246.n.84.
Campſor poteſt facere pactum de intereſſe, ſi alter ſit in mora.246.n.81.
An de recambio.n.83. An poſſit tunc prouiſiones exigere.n.84. An poſſit debita adijcere ſorti.246.n.85. An teneatur partem ſolutionis computare pro ſorte. n.86.
Cambiorum conditiones à Pio V. requiſitæ n.88. Vix ſunt receptæ.n.93.
Campſorum prouiſiones an iuſtæ. 245.nu.73. An poſſint exigi in recambio ex pacto facto. 246.84.

Canonicus.

Canonicus non aſſiſtens diuino officio, tenetur ad reſtitutionem diſtributionum, etiamſi ei fiat remiſſio ab alijs. 146.n.41.
Canonici an in choro cantare teneantur. Vide *Beneficium.*

Capitis minutio.

Capitis diminutio quid ſit. 19.n.21.

Caro.

Carne humana an veſci liceat in neceſſitate. 70. 28. & 565. 9. Non licet quemquam occidere vt eius carne vtatis in medicamentis.n. 10. Ob crimina auibus & feris proijci poteſt. ibidem.
Idolothytis an veſci liceat.70.29.
Immunda carne Iudæi potuiſſent veſci in neceſſitate, ibi. Non tamen tenebantur. 566.12.
Carnibus veſci in morbo non tenetur Cartuſi. Põt tñ.ibid.
Caro eſt iumentum: quomodo regendum. 556.71.

Carthuſianus.

Ad Carthuſianorum Ordinem poſſunt omnes alij Religioſi tranſire.460.100. Ipſi verò ad Mendicantes.ibid. Conditiones in tranſitu requiſitæ.n.101.
Si tranſeat quis ad alium Ordinem vt ſit Prælatus, an requiratur annus probationis,& noua profeſſio.n.101.
Tranſire poteſt quis ad laxiorem cum venia Prælati,ſi cauſa iuſta ſubſit. n.102. Si abſque venia, an ſit apoſtata & excommunicatus. ibi. Quis veniam dare poſſit.n. 103.
Mendicantes non poſſunt tranſire niſi ad Carthuſianos. nu. 104.Si ſecus faciant, an recipientes & recepti ſint excommunicati, & profeſſio irrita. ibid.
Canonici Regulares poſſunt tranſire ad Ordinem Monachorum, vbi diſciplina benè ſeruatur.n.101.
Cartuſianus an poſſit ſe delectare eſu carnium imaginario.588.111.113.

Caſtitas.

Caſtitas quid. Eius officium. Perfecta, Imperfecta: coniugalis: materia caſtitatis 583.92. & ſeqq.
Caſtitatis votum ad quid obliget. 455.77.

Caſtrenſia bona.

Caſtrenſia, vel quaſi caſtrẽſia bona quæ dicantur.29.n. 7. an de ijs poſſint diſponere minores inſcio tutore. 162.n.68.

Cauſa.

Cauſa vera damni vel rei quæ ſit.123.n.3.9.11.
Cauſa principali damni reſtituente reliquæ ſunt liberæ. 126.n.41. 127.n.5.
Cauſæ æque principales æqualiter tenentur,128.n.52.54.
Cauſa damni negatiua ad quid teneatur. 128.62.
Vni ex cauſis condonatione facta ad quid teneatur reliquæ, 128 57.60. Ex cauſa turpi accepta an reſtituẽda.132.52.
Cauſæ excuſantes à reſtitutione. 137.1. Non ſemper ſufficiunt vt fureris. 140.n.27.
Cauſam pollutionis quando non teneamur vitare. 583.98.
Quid ſi abſit periculum conſenſus. n.98. Si cauſa aliunde ſit illicita.n.99. Turpem ob cauſam acceptum opere impleto non eſt reſtituendum.155.52. Niſi communẽ æſtimationem excedat.n.53. Nec etiam iure poſitiuo reſtituendum.n.56. Leges quæ talia pacta reſcindunt quomodo intelligendæ. n. 57. Talia quædam eſſe reſtituenda probabile.136 60. Cui.n.61. Ante peccatum patratum, pro eo, accepta reſtituenda ſunt. 135.n. 55.

Cenſura.

Cenſuras an incurrat qui mandat occidere clericum,ſi pœniteat ante executionem. 124.n.17.

Cenſus.

Cenſus quid ſit.227.1.2. Variè diuiditur. n.4. Reſeruatiuus quid. ibid. Differt ab emphyteuſi n.5.
Quid conſignatiuus. ibid. Variè diuiditur.n.6.
Quid ſit realis 2.96. Quid perſonalis. nu.7.
Quid mixtus.n. 8. Quid fructuarius, quid pecuniarius. num.9. Quid certus vel incertus.10.
Quid vitalitius.nu.11.
Cenſus quo loco ſoluendi .232.n.57.
Cenſum non ſoluens an teneatur de intereſſe. 149.33.
Cenſuum pretiũ an poſſit mutari. 230.34 & 234.68.
Cenſus noui emptio licita. 228. 13. Immediatè in eo emitur non penſio, ſed ius ad eam.n. 14. Conditiones iure poſitiuo in ea requiſitæ.231.n.47.
Cenſus perſonalis emptio licita. 239.18. 240.20. Qualis debeat eſſe perſona ſuper quam conſtituitur.nu.21.Hypothecam in ea exigere licitum eſt.n.22.
Cenſus mixti emptio licita.n.23.
Cenſus realis irredimibilis emptio licita.241.nu.34. Etiam pecuniarij.n.36.
Cenſus realis perit pereunte re ſuper qua fundatur.Res talis non eſt hypotheca.n.35. An poſſit in tali cenſu exigi hypotheca.n.36.
Cenſus perſonalis irredimibilis licitus.241.n.37.
Cenſus temporalis quid.242.40.An licitus. ibidem.
Cenſus vitalitij pretium.n 41.
Cenſus quando emi poſſit minore pretio, quàm quo fuit initio conſtitutus.242.45.& ſeqq.
Cenſus noui irredimibiles non poſſunt in Belgio conſtitui. 237. 105. Res noua an cenſui ſubijciatur. 218.91.
Cenſum emere cum pacto vt eodem genere monetæ redimatur, an licitum. 214.49. An cum pacto vt non poſſit redimi niſi ante vel poſt certum tempus.214.51.53.
Cenſus vtrimque redimibilis an licitus.215.n. 56.
Cenſus redimibilis arbitrio ſolius emptoris an licitus.215. num.64.
Cenſus ſuper alium cenſum fundari poteſt.217.n.77.
Cenſui addi ſolita pacta, an licita.216.n 65.
Conditiones iure poſitiuo requiſitæ in cenſibus.217. n. 75. & ſeqq. An obligent in conſcientia 219.n.92.& ſeqq.
Cenſus penſiones non ſoluens an teneatur ad lucrum ceſſans vel damnum emergens.218.n.85.86.
Cenſui reali ſubiectæ re pereunte, ſi alia eius loco ædificetur,hæc non erit cenſui ſubiecta.219.91. Si illa culpa cẽſuarij pereat, ipſe tenebitur ſoluere penſiones.n.91. Si diuidatur in plures partes,ex ſingulis partibus tota penſio exigi poteſt. 89.
Cenſuum iuſtum pretium quomodo conſtituendum. 219. n.102. Si minori fuerit emptus, quid agendum 220. n. 106.107.
Cenſus ſoluendi eo loco, vbi eſt res, ſuper quam ſunt conſtituti.142.n.57.

Certum.

Certum quid dicatur 90.n.39.

Ceſſio iuris & bonorum.

Cedere bonis an Clericus teneatur. 146.n.50.
Ceſſio iuris debet eſſe libera. 58.n.12.
Ceſſio bonorum quatenus excuſet à reſtitut.146. num. 42. Non eſt introducta niſi pro ijs qui aliàs ſatiſfacere nequeunt. 148.72.
Ceſſio ſimplex non priuat hominem iure, quod lex ei in bonum commune tribuit.255.n. 26.

Charitas.

Charitas maxima in proximum quæ. 529. 34.
Charitas adeſſe debet in martyrio, ſaltem in fine.n.35.

Chirographum.

Chirographa minoris emere quàm valeant an licitum.216. 65. & 70. Chirographa vſurariorum an emi poſſint. 207. 195.
Chirographarij creditores. 141.n.35.

Chorus.

Chorus non requiritur ad perfectum ſtatum.442.23.

Chriſtus, Chriſtiani.

Chriſti defenſio cur Petro prohibita.73.50.
An paſſus ſit iniuriam à malis.58.n.14.
Chriſtus quomodo ſit vnicus mediator noſter. 387.34.
Chriſti humanitati an conueniat orare.385.24.

Digitized by Google

Chriſtus an aliquando iurarit.464. 4.

Chriſti patientia. 540.43.

Chriſti manſuetudo vbi eluxerit. 593.19. Humilis fuit in natura humana.609.57. An fuerit humilis interno iudicio. ibid. Eius propria virtus eſt humilitas.603.71.

Chriſtiani bello capti an fiant ſerui & quando. 33.12.

A Turcis capti, poſſunt eos ſpoliare & fugere. 34.18.

Cibus.

Cibus quomodo ratione inobedientię coinquinet hominẽ. 557.80. Debet eſſe ignobilior alitoq; & quare. 566.9.

An in obſidione teneamur veſci cibis incommodis. 566.12. an idolothytis.70.29.

Circumciſio.

Circumcidentes ſe Æthiopes ex ignorantia an excuſandi. 479.4.

Ciuitatum bona.

Ciuitatum bona & iura quomodo præſcribantur.51.n.41.

Clementia.

Clementia quid. 596. 39. Tria ad eam requiſita.ibid. Eius motiua.n. 40. Vitia ei oppoſita.597.42.

Clericus, Clericorum bona.

Clericorum bona triplicia. 27. 35. Verùm habeant dominium.n.36. Congrua eorum ſuſtentatio qualis. 27. 40. Peccant mortaliter ſi ſuperflua beneficij expendant in vſus profanos.29. 47. Cur eorum bona dicantur eſſe res Dei.29. 47. An habeant dominium ſacræ ſupellectilis. 30.51. In graui neceſſitate tenentur ſuperflua ſuſtentationi ſuæ, pauperibus dare, alijs in pias cauſas erogare. 29.47.

Clerici ſunt veluti patres & tutores pauperum & orphanorum.29.47. Acquiſita ex fructibus beneficiorum pertinent ad Eccleſiam.30.50.

An bona patrimonialia clerici præſcribi poſſint.50.41.

An poſſint occidere in defenſionem bonorum.75.72.

Clericis quo prohibita ſit venatio. 37.42.& 103.& 104.

Clerici etiam ante Clement. ob iuſtam ſui defenſionem occidentes non incurrebant irregularitatem. 73.n.52.

Clericus inops non tenetur bonis cedere, nec poteſt ob debita in carcerem conijci.146.50.

Clerici quinam gaudeant priuilegio fori. 146.51.

Clericis ſacris initiatis negotiatio prohibita.210.n.4. Quarum rerum venditio illis permiſſa. num.5. Poſſunt tamẽ per alios negotiari, ſed parum decenter.n.6.

Clerici vel Epiſcopi non poſſunt fideiubere in damnum Eccleſiæ, ſed benè in ſuum. 268.n. 19.

Clerici minorum Ordinum an ad ſtatas aliquas preces teneantur.389.46. An ratione tonſuræ.n.47.

Clerici quibus de rebus & quomodo teſtari poſſint. 184. num.41.

Eis vetitus aleæ luſus & laruarum.263.5.& 608.98. Vide *Beneficium*.

Coactio.

Coactus non cedit iure ſuo. 58.n.12.

Cogi poſſumus ad multa ad quæ non tenemur ex iuſtitia. 68.38.& 103.75.

Cogi nullus poteſt ad Religionis ingreſſum.65.14.

Codicillus.

Codicilli quomodo differant à teſtamento. 181.n.2.

Collator.

in quaque diœceſi Epiſcopus eſt proprius Collator omniũ beneficiorum; niſi ex fundatione, vel præſcriptione hoc ius alteri competat.325.n.42.

Summus Pontifex eſt generalis collator beneficiorum in quauis diœceſi.n.44.

Tribus modis poteſt Pontifex ea conferre.n.45.

Dignitates infra Epiſcopatum & Abbatiam, & alia beneficia regulariter conferri debent intra ſex menſes, alioqui deuoluuntur ad Superiorem: Si autem Electores per tres menſes neglexerint eligere ad Epiſcopatum, vel Abbatiam, deuoluitur collatio ad proximum Superiorem, qui cum conſilio Capituli ſui Eccleſiæ prouidebit.num. 46. & 47.

Cur rariùs Pontifex iure præuentionis & concurſus vtatur & cur aliqua beneficia ſibi reſeruauerit, ſuoque iure interdum in conferendo vtatur.n.48.

Epiſcopi exiſtentes in curia Romana non poſſunt vlla conferre, etiamſi vacent in propria diœceſi, ſed neceſſe eſt vt Curiam exeant ad ea conferenda; poſſunt tamen in aliena diœceſi.325.49.

Capitulum, ſede Epiſcopali vacante, non poteſt conferre beneficia, quæ ad liberam ipſius Epiſcopi collationem pertinebant.n.50.

Si Epiſcopus conferat beneficium abſenti per litteras aut nuntium, vtrùm poſſit reuocare collationem, & alteri conferre antequam iſte acceptauerit.n.51.

Non licet beneficium eccleſiaſticum conferre indignis; modò aliqui reperiantur digni quibus conferri poſſit. Dignum faciunt beneficio habente curam animorum ætas conueniens, probitas morum, & ſcientia debita.n.53.

Conferri indigno ad maiora mala impedienda quãdo poſſit.num.55.

Vt collator ſit ſecurus debet poſitiuè ſcire collatarium eſſe dignum.326.56. Non omnis conditio reddens hominem indignum beneficio, reddit ipſo facto collationem irritum.n.57.

In quinque euentis licitum eſt prætermiſſis dignioribus beneficia conferre indignis.n.58.& ſeqq.

Electores, Præſentatores, & Collatores ſemper tenentur curare vt beneficia digniſſimis conferantur.n.62.

Ad beneficia habentia curam animarum, vel aliam functionem magni momenti in Eccleſia, eligere, poſtulare, aut præſentare dignum omiſſo digniore, eſt peccatum mortale. Idem dicendum de conferente qui liberè confert. 327.64.

In ceteris beneficijs non videtur peccatum mortale, ſemel vel bis prætermittere digniorem. Videtur tamen eſſe mort. ſi quis id paſſim faciat, aut ſi raró curet vt digniores præferantur.n.66.

Collatio beneficij facta excommunicato, aut ſuſpenſo, aut interdicto, eſt nulla; & etiam electio, præſentatio & poſtulatio excommunicati, ſuſpenſi, & interdicti, & reſignatio in eius fauorem eſt irrita.333.116.

an electio & Collatio beneficij facta ei, qui ignorat ſe excommunicatum ignorãtia probabili, ſit irrita.333.117.

exiſtens in excommunicatione an validè acceptet beneficiũ num.118.

an ſit inualida acceptatio eius, qui in excommunicatione eſt electus aut præſentatus, & poſtea ſit capax per abſolutionem, priuſquam acceptet electionem vel præſentationem.n.119.

irregulari facta Collatio eſt nulla.334.120.

Hæretici, credentes, receptatores, defenſores & fautores, ipſorumque filij & nepotes per lineam maſculam ſunt inhabiles ad omne beneficium eccleſiaſticum, & officium publicum. Item qui ad preces talium eccleſiaſticum beneficium ſcienter obtinuerunt.336.125.

ad Collationem beneficij iure naturæ requiritur morum probitas.336.n.125.

Collatio tamen facta criminoſo, non eſt ipſo iure irrita; niſi crimen annexam habeat cenſuram, vel irregularitatem n.126.

Collatio beneficiorum & officiorum, quibus deeſt ſolemnitas, an ſit valida in conſcientia. 184.32.& 35.

in Cõferendis Eccleſijs parochialibus quæ formula ſeruanda. 329.78.& ſeqq.

ſi quis eſſet priuatus beneficio per ſententiam ſecundùm allegata & probata latam, & illud tibi à legitimo Collatore collatum eſſet; probabile eſt te non teneri ad reſtitutionem, etiamſi ſcires ſententiam falſis probationibus niti.290.17.

Colonus.

Quomodo præſcribat agrum alterius.50.36.

Columba, Columbaria.

Columbaria permiſſa ſunt.35. 29. an Columbas liceat arte attrahere.36.28.

Columbæ alienæ quomodo fiant tuæ.36.30.

Comeſſatio.

Commeſſatio quid. 564.n. 1.

Commiſſoria lex.

Commiſſoria lex in venditione quid ſit.212.n.124.

Commiſſoria lex in pignoribus eſt prohibita.201.133.

An licita in cenſibus. 234.n.68.

Commodatum.

Commodatum reſtituendum eo loco, quo acceptum, impenſis commendatarij.142.54.

Commodatum quid ſit.267.4.differt à mutuo & precario. ibid.

Digitized by Google

ibid. an pſſit repet ī ante tempus. 268. 17.
Commodatarius an poſſit rem ſuam præferre alienæ, quãdo vtramque nequit ſeruare. n. 22.
Commodatarius quando teneatur ex culpa leui. 62. 37.

Communio rerum.

Communio rerum in ſtatu innocentiæ non fuit præcepta. 32. 3. Vbi ſit ea expediens. 33. 9.
quam ſit vtilis in monaſterijs. ibid.
Communio rerum vbi ſit commoda. 33. 9.

Commutatio.

Commutare vota qui poſſint. 437. 101. quomodo poſſint Commutare. 424. 104. Cauſa Commutationis qualis eſſe debeat. Facta Commutatione poteſt redire ad prius votum. 426. 111.
Commutare quiſque poteſt vota in melius. 423. 101.
Regulares qui poſſunt vota commutare, an etiam poſſint iurata de eadem materia 475. 59.
voto Commutato teneris ex voto ad id in quod eſt commutatum. 475. 57.

Compenſatio.

Compenſatio in reſtitutione famæ licita. 104. n. 131. etiam cum damno pecuniario. 105. 136.
Compenſatio occulta an fieri poſſit in depoſito vel commodato. 268. 16. Compenſatio in reſtitutione an licita. 150. 85. & 320. 75. Compenſatio an in promiſſis locum habeat. 272. 75.

Compoſitio.

Compoſitio de incertis an fieri poſſit cum Pontifice. 134. 36. & 134. 40. & 149. 83.

Compulſio.

Compelli ad Religionem nemo poteſt. 442. 38.

Concilium.

Concilium Prouinciale an poſſit tollere ieiunia Iuris communis. 555. 66.
Concilij etiam generalis decreta, vbi decennio non ſunt recepta, non obligant. 136. 98. Conciliorum definitio ad quæ ſe extendat. 206. 491.

Concio.

iocus in Concionibus ſacris graue peccatum. 608. 96.

Concupiſcentia.

Concupiſcentia eſt vitium puerile. 545. n. 15.

Conditio.

Conditio generalis obiecti non tribuit actui ſpecialem malitiam, niſi expreſſè volita 57. n. 2.
Conditio poteſtatiua quæ dicatur. 209. 3. & 223. 129.
Conditio addita donationi vel contractui, ſi ſit de præterito aut de præſenti, aut neceſſariò futuro, non ſuſpendit ea. 178. 117. ſi de futuro incerto, ſuſpendit. n. 118.
ius tamen tribuitur donatario ne reuocetur ac grauetur donatio n. 118. non impleta Conditione ſiunt planè irrita. n. 119. Conditio impoſſibilis reddit irrita. nu. 121. excipe matrimonium quoad forum externum. n. 122. & vltimã voluntatem. 179 123.
Conditio turpis de futuro reddit contractum irritum, non tamen de præterito. 178. 121.
Conditio; Si nupſeris, an debeat haberi pro nõ adiecta. 199. num. 123.
Conditio duobus modis dicitur impoſſibilis. n. 121.
Conditio turpis an votum impediat. 412 n. 37.

Condonatio.

læſus an Condonare poſſit lædenti omnem reſtitutionem. 86. n. 158.
Condonare famæ reſtitutionem qui poſſint. num. 104. 124. 127. Condonatio generalis damnorum & iniuriarum ad quæ ſe extendat. 106. 146.
puella an poſſit Condonare quod pacta erat vt pateretur ſe violari. 88. 19. Condonans vni reſtitutionem an cenſeatur etiam alijs condonare. 128. n. 57.

Conductio.

Conductio quid ſit. 247. n. 2. Conductor impeditus ab vſu rei an teneatur ad penſionem. 248. 7.
Conductor rei fructiferæ ob ſterilitatem nihil ex ea percipiens an teneatur ſoluere penſionem. 149. 12.
eadem eſt ratio quando fructus collecti caſu pereunt. 249. n. 18 ex qua cupla teneatur de damno 249. n. 19.
Conductor quando poſſit ex re conducta expelli. 249. nu. 3. quid ſi pactus ſit ne expellatur. 252. 37. an tunc teneatur ad integram penſionem. n. 38.

Confeſſio, Confeſſarius.

Confeſſarius quomodo ſe geret erga fures. 110. 50. Si malè conſultat ex ignorantia, ad quid teneatur. 61. 33.
Confeſſarij non cogentes pœnitentes ad reſtitutionem, an teneantur de damno, ſi ex officio curam animarum habeant. 130. 77. ſecùs de alijs n. 78. quomodo ſe geret circa excedentes in ornatu. 611. 414.
qui non Confeſſus eſt, aut non communicauit in paſchate, poſteà tenetur 554. 59.
Confeſſio ſimulata, filia ſuperbiæ. 598. 76.
in Confeſſione an poſſis aperire circumſtantiam complicis. 98. num. 70.
Quomodo confiteberis peccati interruptiones. 108. nu. 20.
ſi Confeſſarius non reſtituat quod ei dediſti vt reſtitueret, an tenearis. 148. n. 61.
ex Confeſſione ſacramentali non poteſt formari inquiſitio aut tortura. 294. n. 160.

Confiſcatio.

Confiſcatio priuat dominio & proprietate, non poſſeſſione & vſu. 282. 64. Eam impediens ad quid tenetur. 121. num. 134.

Coniugium.

Coniugum altero Religionem ingrediente, alter debet etiã ingredi, aut ſaltem vouere caſtitatem. 439. 25. 440. 26.
quibus caſibus alter ſine alterius conſenſu ingredi poſſit. 440. 29.
Coniunx hæretici an poſſit Religionem intrare. n. 29.
Coniuges pari conſenſu vouentes continentiam an mutua vota irritent. 441. 87.
Coniunx in abſentia coniugis an poſſit ſe delectare imaginatione copulæ. 589. 121.

Conſecratio virginum.

In Conſecratione virginum preces vim habent ſolùm per modum deprecationis. 563. 18.
Conſecrari poteſt per vim corrupta. 289. 115.
non autem ſi voluntariè. n. 117. quid ſi id notum tantùm ex confeſſione. n. 118.

Conſentiens.

Conſentiens in læſionem ſuam, ſuo iure cedit, eique non ſit iniuria. 58. n. 12. 12.
Coactus non cedit iure ſuo. nu 12.
Conſentiens quando cenſeatur cauſa damni. 125. n. 22. 23.
Conſenſus in opus malum debet eſſe ex plena deliberatione. 276. 10. & 588. 116.

Conſideratio.

omnia peccata ex defectu Conſiderationis oriuntur. 544. 7.
Conſideratio imperfecta reſpectu voti quæ dicatur. 405. num. 4.

Conſilium.

Conſilium præbens in re quam ignorat. 61. 33.
Conſilium ni adhibeatur vbi ius requirit, actus eſt nullus 448. 61.
Conſilium ad leuitatem vitandum in vouendo. 413. 45.

Conſtantia.

Conſtantia quid ſit. 542. 48. Vitia oppoſita. n. 49.

Conſtitutio.

Cõſtitutio Gregorij XIII. de votis Societatis Ieſu. 436. 8.

Conſuetudo.

Conſuetudo contra legem quanto tempore præſcribat. 53. 45. quomodo tollat vim legis. n. 45. & 46.
Conſuetudo quomodo inducatur. 553. 50.
quid ſi orta ex ſcandalo. ibidem.
Conſuetudo paucorum annorũ moderatur ieiuniũ. 547. 8.
Conſuetudo peccandi. 598. 76.

Conſulens.

Conſulens damnum ad quid teneatur. 90. 41. 124. 14. quid ſi reuocent. n. 15.
Conſulere minus malum an liceat. 124. 19.
Conſulens diuinos an ſit excommunicatus. 483. 29.

Contemptus.

Contemptus explicitus legis tribuit ſpecialem malitiam peccato 57. n. 2.
Contemptus præcepti & præcipientis. 45. 513.
Contemni res aliqua varijs modis poteſt. 516. n. 16.
ex Contemptu peccare quid. 454. 74.

Continentia.

Continẽtia quid. 591. 2. 4. an diſtinguatur à tẽperãtia. n. 4.

Conti-

Continentia ſecundùm quid.n.6.

an Continentia ſit virtus.nu.7. incitamenta Continentiæ. Exemplum Chriſti:pœna voluptatis: locus: tempus;cõditio voluptatum: mala comitantia. 592.9.

Continuatio.

Cõtinuatio formalis peccati requirit actualem libertatem. 109.19. Tripliciter interrumpitur.n.21. Quomodo cõſtendæ hæ interruptiones.n.24.

Contradictoria.

Contradictoria poſſunt implicitè & inefficaciter intendi. 471.n.39.

Contractus.

Quando interceſſit Contractus commodati,conducti, &c. quibus caſibus quis teneatur ad reſtitututionem obdam num.62.36.& ſeqq. Verùm hæ leges obligent in conſcientia. 63.43.44.

Contractus quid ſit. 143. 1. 2. Generatim comprehendit donationem & promiſſionem.n.4. Et ſic non differt à pacto.n.5. Dupliciter dicitur perfectus.n.6. Quatuor modis perficitur,re,ſcriptura, verbis, conſenſu.n.78.

Contractus diuiſio.151.12. Innominati quatuor ſunt ſpecies.n.13. Innominatus parit obligationem naturalem, non ciuilem.nu.14,

Contractus bonæ fidei quid ſit.151.15. Quid ſtricti iuris. ibid. Quid nudus, quid veſtitus. n.17. Veſtitus ſex modis.n.18. Non eſt differentia inter hos in foro conſcientiæ.n.19. In foro ciuili pactum nudum non obligat.nu. 21. Ius poſitiuum poteſt pacta alias valida reddere irrita vel irritabilia. n.20.

Contractus nudi pariunt quatuor effectus.nu.23. Quidam etiam dant actionem in foro externo.n.24.

Contractus quinque modis diſſolui poteſt.223. num.122. Ad quem fructus medij temporis pertineant. num.104. num. 123.

Contractus ſocietatis quid ſit.283.n.1.

Contractus illicitus non ſemper irritus.345.18.

Contractus ſeu pactum nudum iuramento confirmatum parit actionem in vtroque foro.152.n.25.

An idem dicendum pollicitatione iuramento firmata. ibidem.

Contractum dolus vel error tripliciter afficit. 152. nu.27. Error circa ſubſtãtiam eum irritat. ibid. Circa accidens non.n.28. Si tamen ſit cauſa contractus,& alter contrahentium ſit eius cauſa vel particeps, à decepto irritari poteſt.n. 19. Deceptor tenetur ad reſtitutionem rei & fructuum nu. 30. ſi emptor deceptus ſit vltra dimidium pretij,non eſt irritus contractus, ſed ad æqualitatem reuocandus.n.28.

Contractus quibus dolus circa accidens cauſam dedit, non ſunt iure poſitiuo irriti, ſed irritabiles.153.nu.31. Deceptus ſi velit poteſt alterum cogere vt ſtet contractui. ibid. Si alter non fuit particeps doli, ſunt omnino validi.154.33. An deceptus poſſit eum irritare. ibidem.

Contractus ob metum grauem initus non eſt omnino irritus. 155. 36. Aliqui caſus excipiuntur. num. 37. Vide *Metus.*

Contractum iuramento validari, & iuramentum ſuper eo factum eſſe validum non ſunt idem.157. num.50. Vide. *Iuramentum.*

Contractus minoris an firmetur iuramento. 160. 56. An pupilli.n.56. An prodigi. ibidem.

Contractus vel actus contra iuramentum factus eſt validus, ſi aliàs valuiſſet.160.n.57.

Contractus mercatorum huius temporis cũ Rege an iuſti, 58.243.n.58.

Contrahere validè quinam poſſint.60.161.n.60.

Contrahens cum minore tenetur ei rem magni pretij reſtituere, ſi repetat ante ſententiam.n.61.

Non tamen non recepto pretio ſoluto.ibidem.

Contractus inter coniuges validi, donatione autem inualidæ 175.86. Confirmantur morte donantis vel iuramẽto.n.87.88. Excipiuntur aliquot caſus.n.89.

Contractũ minùs ſolemnem eſſe validum in foro conſciẽtiæ donec per ſententiam infirmetur,probabile.184.nu. 32. Contrarium verius. 184.35.36.

Contractui naturalem obligationem inducenti poteſt fideiuſſor accedere n.35. Alijs non.ibidem.

Contractum iniquum bona fide iniens, qui aliàs iuſtum æquè lucroſum iniiſſet, an poſſit lucrum retinere. 198.n. 104.105.& 233.n.62. Titulus iuſtus tripliciter in contractu poteſt intendi.n.106.

Contractus cui deeſt aliqua ſolẽnitas an valeat. 184.n.32.

Contractus ex alterius ratihabitione pendens non eſt perfectus, donec in illum conſenſerit. 269.n.3.

Contractuum diſſolutio & condonationes debent eſſe liberæ.427.n.119.

Contractus multi in quibus non eſt vltrò citroq; obligatio. 461.n.107.

quid ſi Contractus ſit tantùm in tuam vtilitate m.62.40

Contractus irriti in Luſitania, quibus apponitur iuramentum abſque venia regis.474.55.

Contritio.

Contritio ad martyrium indirectè requiritur. 519.42. Nõ autem directè.n.45.

Contumelia.

Contumelia quid.93.n.7.

Cooperans

Cooperari an dicatur qui facit id quod ex ſe eſt indifferens. 82.n.122.

Cooperans quiuis damno alieno an teneatur ad reſtitutionem.122.123 n.2.4.8. Quid ſi metu cogatur.125. n. 29. 30. An poſſit occidi. ibidem.

Cooperatio neceſſaria vt ſit cauſa damni.123.11.12.& 125. n.24 & 29.

Cooperantes concilio, iuſſione,conſenſu,laudando,receptando,tenentur in ſolidum de damno.124.32. Quo ordine. 126.39.41.& 127.48.& ſeqq.

Cooperans peccato & vehens dominam ad locum adulterij quomodo peccent.23.

vſurario Cooperantes, qui teneantur ad reſtitutionẽ.208. num.178.

Correctio legis.

Correctio legis propriè ſit per gnomen.522.

Corruptor.

Corruptor virginis ad quid teneatur. 87.n.1.5.4.9.10.12. Quid ſi matrimonium promiſerit. 88.20.23.26. An poſſit religionem quam antè vouerat ingredi. 89. n. 32.

Creditor.

Creditor quando dicatur fidem emptoris ſequi. 198. nu. 9.

Creditoribus quo ordine ſatisfaciendum. 137. 1.& 138. 7. & 140.21. Cuius res in ſpecie adhuc extat, probabile ei primò ex ea ſatisfaciendum.138.n.11. Hypothecam habentibus ante alios ſoluendum. 139.n.22. Inter eos qui non habent hypothecas quo ordine ſoluendum.182. 34.

An prius potenti liceat priùs ſoluere. 141.38.39.

An pauperi priùs liceat ſatisfacere cum damno ditioris. 141.n.46.

Creditores perſonales an præferendi. 140.n.24.

Creditorem impediens ne ſoluat an poſſit occidi.76. n. 75.

Creditoribus occiſi an aliquid reſtituendum.85. n.151.

Creditoribus quo loco,quibuſve impenſis ſatisfaciendum. nu. 142.48.51.52.

Crimen.

Crimen occultum patefacere ſeruato ordine iuris an ſit detractio.93 9.& 118.n.124.

actio contra Crimen quanto tẽpore præſcribatur.50.n.36.

Crimen falſum ſibi imponere ad vitanda tormenta, an liceat. 109.35.39.41. An vt amicum morte eripias. nu. 40. An verum ob has cauſas fateri.n.36. An alteri imponere.96.n.46.

Crimen alterius occultum reuelare ad vitanda tormenta an liceat.96.51.53. An ad vitandum damnum tertij.97. 57.60. An ad tuendam famam. 104.131.

Crimen occultum alterius vni vel duobus reuelare quale peccatum.98.68.70.

Crimen alibi publicum, vbi ſecretum eſt reuelare quale peccatum 93.73.78. An reuelans teneatur ortum damnum reſtituere.99.81.

Crimen tripliciter dicitur publicum. 98. 73.

Crimen olim publicum reuelare quale peccatum. 99.n.82. Quod crimen dicatur publicum, quod priuatum. 297. 10. Tribus modis crimen per publicam ſcientiam conſtare poteſt.n.23.

ob Crimen an poſſit quis compelli ad profeſſionem. 442. num. 42.

Crimen patris eximit filium patria poteſtate. 457. 83.

Crimi-

Digitized by Google

Crimina magiæ coniuncta.496. 27.
Criminoſi an poſſint teſtari. 22.n.39.

Culpa.

Culpa, alia ex contractu, alia ex officio, alia extra vtrumque. 60.22. Alia Theologica, alia Iuridica, ibidem. Diuiditur in latam, latiorem, latiſſimam, leuem, leuiſſimã, ibid. Earum definitiones. n.24. lata requiritur ad neceſſariam reſtitutionem, n.24. & vt ſit peccatũ mort. 60. 27. In damno graui cenſetur pecc mort. ibidem.
Culpa vnde iudicetur grauis. 61.n.32.
Culpa leuiſſima ſæpè punitur in foro externo. 61. n.30
Culpa leuis non eſt peccatum 60.24.
Culpa venialis non eſt perfecta iniuria 60.27.
an quis aliquando teneatur ex Culpa leuiſſima. 61.n.32 & 130.n 78.
Culpa lata vel leuis reſpectu eorum qui tenentur ex officio quænam dicatur, & quænam ad reſtitutionem obliget. 61.31. Qualis requiratur in contractibus ad reſtitutionem. 62.n.40.
Culpam venialem an deleat per ſe martyrium. 532.55.

Cultus.

Cultus religionis quomodo differat ab honore. 375.n.5.
quomodo feratur in Deum. 376.n.10.
non eſt diuerſus ratione diuerſorum beneficiorum aut attributorum Dei. 379.25.26. Non deberetur Deo, ſi nihil ab eo accepiſſemus. n. 25.
Cultus Sãctorũ an ſit actus religionis. 378.16. & 379.n 24. Eſt duplex 378.18. & 379.22.
Cultus imaginum qualis. 379 19.
Cultus diuinus etiam non præceptus eſt licitus. 481.19.
Solutio Scripturarum quæ obijciuntur. n. 20.
Nomina cultum ſignificãtia cõia Deo & creaturis. 394.n.2.
Cultus Dei quid. 414.52.
Deo cur debeatur Cultus. 375.n.2.
Cultus falſus quale peccatum. 479.4.

Curioſus, Curioſitas.

Curioſè audiens detractorem quantum peccet. 64.n.20.
Curioſa petere à dæmone hominem poſſidente quale peccatum. 477.n.71.
Curioſitas in quo conſiſtat. 605.79.80. & 606.81.
quale peccatum 606.83.
Curioſitas ſenſuum. n 82.

Cuſtos vineæ.

Cuſtodes vinearum, ſiluarum, portuum, &c. non tenentur ſoluere multam conſtitutam ijs qui venantur, furantur, merces efferunt, &c. 229.n. 37.

Damnum, damnatus.

DAmnum illatum debet compenſari, non reſtitui. 59. 25. tripliciter alteri mea culpa obuenire poteſt. n 22. vt tenear reſarcire requiritur culpa lata n.24. An damnum omne ex iniuria ſequens obligat ad reſtitutionem. 66. 19. An damnum ex infamia vera ortum reſtituendum. 101. 104.
Damni intentio cum ſufficientis diligentiæ adhibitione conſiſtere põt. 60. 25. Non obligat ad reſtitutionẽ ibid.
In damno graui, culpa ordinariè mortalis cenſetur. 60. 27.
Damnum datum per ignorantiam concomitantem an debeat reſarciri. 63.4.
Damnum ex iniuria ſequens per actionem non iniurioſam non obligat ad reſtitutionem 60 19.
Damnatus ad mortem an ſe poſſit occidere 70.26. poteſt ſe ſiſtere Iudici & non fugere ex carcere. 70. 28. item abſtinere cibo clanculùm oblato n.29.
Damnum proueniens tertio ex tuo maleficio an tibi imputetur, 80. 110. & ſeqq.
Damnum illatum per tuum mancipium vel iumentum an tibi imputetur. 81.n.115.117. An tenearis tale animal vel mancipium tradere noxæ. n. 118.
Damnum reſarcire ex bonis diuerſi generis nemo tenetur, 81.144.
Damnum ex infamia ſequens an integrè reſarciendum, 10 .n. 03. & ſeqq.
Damnificatio non omnis eſt furtum. 106. 6.
Damni cauſam dans impediendo bonum ad quid teneatur. 159.134.
Damnum ab alio inchoatum complens ad quid teneatur. 11.n.13.
Damnũ inferens rei creſcenti ad quid teneatur. 122.n.137.
Damno alio cooperans an ſemper teneatur ad reſtitutionẽ. 112.2. Debet moraliter eſſe certus quòd damno cauſam dederit. 126.n.38.
Damno alieno cooperantes quo ordine teneantur ad reſtitutionem. 1.6.39.41. & 127.48.
Damnum non impediens ad quid teneatur. 128.62 & ſeqq.
Damni cauſa quomodo quis negatiuè cenſeatur. 128 n.62.
Damna impedire qui ex officio teneantur. 129.69.
Damnum emergens quid ſit 194 68. Poteſt mutuator eius ratione aliquid exigere. n.69.
Damnum ante teneatur ſarcire fictè iurans. 470. 36.

Debitum, Debitor.

Debita quomodo præſcribantur. 41 19.
Debitori vim inferre an liceat. 112 n.64.
Debita incerta quæ dicantur. 133.31. & 137. 2. Vide *Bona incerta.*
Varijs modis dicuntur incerta. 137. 2. cui reſtituenda, ibid. & n.3. Quæ in ſpecie reſtituenda ante certa debita. n.3. Aliàs certa priùs ſunt reſtituenda. n.4.
Debita certa quo ordine ſoluenda. 139.7. & 140.21.
Debita ex delicto non ſunt præponenda debitis ex contractu, nec contra. 139.n.16.
Debitum priùs petenti an liceat priùs ſoluere. 141. 38. 39.
Debitum ex delicto ſoluendum impenſis damnificatoris, 142.48. Secùs de alio. n. 51.
Debitum ex contractu vbi reſtituendum & cuius impenſis n. 13.54.55. Solutio fit loco venditionis 142.n.56.
Debita minoris emere quàm valeant an licitũ. 216.n.65. 70.
Debitum alteri vendere, quod ſcis debitorem non poſſe ſoluere, an ſit contra iuſtitiam. 217.79. & 217.n 81.
Debitor ex diuerſis cauſis poteſt priùs ſatisfacere ꝑ debito quod voluerit 246.86. Secùs ſi vnum ex alio naſcatur, num.87.
Debitor vnde proueniat. 380.25. Eſt duplex, culpæ, & pœnæ. 384.n.18.

Debitum coniugale.

Debitum coniugale quando in loco ſacro reddi poſſit. 581. num. 85.

Dæmon.

Dæmonis amicitiam expetere, aut beneuolentiam illi oſtẽdere illicitum 477.n. 71.
Quænam à dæmone hominẽ poſſidente petere liceat. ibid.
Dæmones quænam futura poſſit prædicere. 482.23 omne commercium cum ijs ſacrilegum eſt nu.27. artem ab ijs traditam an liceat diſcere. 485. 36.
Dæmõ rebꝰ ſacris operationes ſuas ſæpè immiſcet. 493.13.
quomodo aliquorum corpora transformet 494.18.
Poteſt multa facere inuitatus à magis, quæ per ſe non poteſt. 498.42.
Dæmon imitatur modos reuelationis diuinæ. 483.26.
Poteſt ſomnia immittere. 488. 54. Occupat Anabaptiſtas ſumpta cœna. 489.62.
Dæmon tranſtulit oliuetum Vetij Marcelli 493.14. poteſt irrogare & curare morbos. 495.19. 6.
theſauris eruere. ibid. inuiſibilem reddere. n.21.
incitare ad amorem, odium, &c. num. 23.
circa animas ſeparatas nihil poteſt. ibid.
à Dæmone expectari poteſt effectus priuatiuus. 498. 40.

Deceptio.

Deceptio pertrahens aliquem ad peccatum eſt contra iuſtitiam. 64. 5. Continet duplicem malitiam. n.4.
Deceptio in emẽdo vel vendendo citra dimidium iuſti pretij non datur actio in foro externo. 212 n.20. alter tamẽ tenetur ſupplere vel reddere pretium in cõſcientia. n.21.
Voluntariè deceptus an quid prætendere poſſit. 64.5.
Deceptus an teneatur ſtare contractu. 153.n.29.

Decima.

Decimas impediens an teneatur reſtituere aliquid Eccleſiæ. 36.38 Hoſpitalarijs datæ à Rege adiudicantur Epiſcopo. 44.n.17.
Decimæ an poſſunt vſucapi ſine titulo. 48.23. & 55.nu. 48.
An poſſint præſcribi à laico, 55.n.48.
Decimæ non ſunt eleemoſynæ 399.2.
Decimæ ſacerdotibus à Chriſtiano populo debẽtur. 399.3
Quo iure. 29.45. & 399.5.6.
Decimarum perſolutio cuius virtutis ſit actus. 400.8.
Vtrum Eccleſia iuſtè hanc quotam conſtituerit. n. 10.
Ex quibus rebus ſoluendæ ſint decimæ. n. 11.

An

An Eccleſia habeat dominium decimarum ante ſeparationem earum 401.14.15.
Quomodo ſoluendæ ſint decimæ.401.16.
Quibus ſoluendæ.nu.17.
Decimarum ius eſt ſpirituale.402.18.
An laicis poſſit competere.nu.19.& 42.6.
Decimas ſoluere quinam teneantur.401.22.
Quanto tépore immunitas ab ijs poſſit præſcribi.403.26
Decimarum præſcriptio.51.nu.41.
Decimæ an in feudum poſſint concedi. 402.19. Laicus poteſt eas in pium locum transferre cum conſenſu Epiſcopi nu.20.Non autem in laicum.nu.21.
Pontifex poteſt populum à ſoluendis decimis eximere.403 25. Perſonales à quibus ſoluendæ. 403.27. Epiſcopi & Clerici eas debent Pontifici. nu.28. Triplici nomine poteſt eas exigere.ibid.

Decretum.

Decreta Concilij etiam generalis, vbi per decennium non ſunt recepta, ibi non obligant.236.nu.98.

Defectus.

Defectus mercium an debeas aperire.218.82.
Defectus alicuius naturales, vel natalium alicui narrare quale peccatum.93.nu.14.15.
Quale ſit obijcere eoſdem.ibid. Quando poſſis eos detegere.119.nu.124.

Defenſio.

Defenſio ſui contra quemuis conceſſa.72.41. Etiam monachis.ibid. Quæ ſit inculpata.nu.43. Vide *Occiſio.* Licet in ea mortem inuaſoris intendere.73 53.
Defenſio Chriſti quare Petro prohibita.73.50.
Defenſio innocentis cum periculo inuaſoris licita, & ſi ille vellet, occidi poteſt. 77.88. Non tamen ad eam teneor ſi priuatus ſum.78 92. Nec quiſquam cum periculo vitæ ſuæ.num.91.
Defendere bona proximi ex charitate quinis tenetur, ſi cōmodè poſſit.78.93. Non tamen omnes ex iuſtitia.ibi. Qui teneantur ex iuſtitia.94.

Delectatio.

Delectationes aliæ ſunt ſpirituales, aliæ corporales.543.3.
Delectationes guſtus & tactus homini & brutis communes. 544. 4.
Delectationes moroſæ in virgine, & corrupta ſunt eiuſdem ſpeciei.87.nu 8.
Delectatio ex ipſa imaginatione; Delectatio ex re imaginata; diſcrimen harum.587.107.
Delectatio ex re imaginaria excitat ad pollutionem. num. 109.110.
Verum conſentiens in delectationem conſentiat in opus. 588.111.
Requiritur affectus in opus, ſeu ſimplex operis complacentia.num.112.
Delectationis venereæ & eſus carnium diſcrimen.nu.113.
Si opus ſolo iure poſitiuo vetitum.nu.114.
Qualis debeat eſſe conſenſus.588.116.
Si cauſa ſubſit inſiſtendi operi ex quo oritur delectatio.nume.118.
Quale peccatum ſit reſpectu cuiuſque talis delectatio. 589.119.
Peccatum operis & delectationis eiuſdem ſunt ſpeciei. nume.122.

Deliberatio.

Deliberatio plena ad conſenſum requiritur.588.116.

Delictum.

Delicto filij non tenetur pater.81.nu.121.

Depoſitum.

Depoſitarius ſtrictiùs obligatur rem alienam cuſtodire, quàm fur.115.nu.94.95.
Depoſitum debet reſtitui impenſis deponentis, niſi depoſitarij culpa remotius ablatum ſit.142 54.55.
Deponens pecunias apud vſurarium non tenetur ad reſtitutionem, niſi vſuras ſuadeat.205.nu.184.
Depoſitum quid ſit.267.nu.1.
Depoſitarius an poſſit depoſito vti.num.5. Ex qua culpa teneatur.268.nu.9.
Quando poſſit depoſitori repetenti non reddere depoſitum num. 14.
An poſſit rem ſuam præferre depoſitæ, ſi vtramque nequeat ſaluare.269.nu.22.

Derelicta.

Derelicta quæ dicantur.41.nu.67.

Deſiderare.

Poteſt res per ſe illicita deſiderari vt fiat inculpatè. 586. num.106.

Detentio, Detentor.

Detentor iniquus rei alienæ continuò peccat.107.nu.11.
Non tamen nouo peccato.nu.15.20.24.
Non excommunicatur ſi impoſſibilis reſtitutio.108.21.
Detentio iniqua rei alienæ quando interrumpatur.ibi.
Detentor iniquus qua æſtimatione debeat rem alienam reſtituere.116.100.108.
An ex ea poſſit fructus percipere.117.110.

Detractio.

Detractio quid ſit.106.6. Qui differt à calumnia.nu.7.
Minus eſt peccatum.ibid. ſit octo modis.nu.8.
Quale ſit peccatum. nu.10.12. Quæ materia ſit grauis. num 13.14.
Detractionem audiens quomodo peccet.107.19.& 20.
Non reſiſtens ei.num.21. Audita referens quomodo peccet.108.nu.24.& ſeqq.
Detractoris hæredes ad quid teneantur.102.112.113.
Defunctis fama reſtituenda.nu.114.
Detractorem non impediens ad quid teneatur. 103.num. 110.122.
Quādo Superior teneatur eum cogere ad reſtitutionem famæ.num.121.123.

Deuotio.

Deuotio quid ſit & quotuplex.381.num.1.2.
Vnde naſcatur.num.3.

Deus.

Deus poteſt pro arbitrio etiam innocentes occidere. 31. num.58.
An ex iuſtitia poſſit homini obligari.172.57.
Deus ob diuerſa beneficia non eſt diuerſo cultu colendus. 380.25. Si tamen nulla in re ab eo dependeremus, non teneremur eum colere. ibid.
Mouetur noſtris orationibus.382.nu.8.
Dei patientia.540.42. Quomodo ea nobis ſit exemplo.nume.43.

Dies.

Dies aliqui an infortunati.491.65.

Dignitas.

Dignitatis damnum an reſtituendum.105.141.
Dignitates non facilè acceptandæ 511.33.
Declinando eas non facit quis contra voluntatem rationabilem Superioris, niſi materialiter.511.34.
Dignitatem vel Perſonatum habens ſacerdos excommunicatur, ſi ius ciuile vel medicinam audiat.606.nu.83.

Dij.

Dij gentium quare dæmonia dicti.481.15.

Dilectio Dei.

An dilectio Dei ſuper omnia requiratur ad martyrium. 529.31.35.
Velle ponere vitam pro Chriſto non eſt amor Dei ſuper omnia.num.33.

Diligentia.

Diligentiam indebitam omittens, etiam damnum intendēdo, non tenetur ad reſtitutionem.60.15.
Diligentia in damno alieno cauendo extra officium qualis requiratur.ibid.nu.24.25.28.
Qualis in officio 61.31.32. Qualis in contractu.nume.35. 37. Vtrùm leges de hac diligentia ſeruanda obligent in conſcientia. 62.43. Diligentia an periculum excludat. 80.num.103.

Diœceſis.

Diœceſim quomodo ſortiantur vagi.428.121.

Diſpenſatio.

Diſpenſandi modus.425.112.113.
Diſpenſare in votis quid ſit.ibid.
Qui poſſint diſpenſare.ibid.
Poteſtas diſpenſandi iure ordinario competit ſolis Prælatis.num.114. Cauſa iuſta neceſſaria.num.115.
Quænam illa ſit.427.120.
An ſit tutus in conſcientia cum quo ſine cauſa diſpenſatur. 340.151.
In quibus votis Epiſcopi poſſint diſpenſare. 428.121.123.
An in voto caſtitatis.428.125.

An

An in votis conditionalibus.430.131.
Prælati regulares in quibus poſſint diſpenſare.nu.133.
An in votis Nouitiorum.ibid.
Abbatiſſæ quid in votis poſſint.430.133.
Mendicantes in quibus diſpenſent.nu.134.
In quibus Parochi.430.135.
Summus Pontifex poteſt diſpenſare in voto ſolemni conti-nentiæ.4 : 1.139.
Item in matrimonio rato non conſummato.433.145.

Diſputare.

Diſputare contra vſum Eccleſiæ inſanum.386.30.

Diſtractio.

Diſtractio in oratione quale peccatum.392.62.

Diſtributio.

Diſtributiones an poſſit canonicus abſens retinere.146.48. & 341.nu.14.

Diues.

Diues an propter diuitias honorandus.309.10.

Diuinatio.

Diuinatio quid ſit.482.23.Eſt rerum futurarum.num.22.
Dupliciter fit.482.24.
Diuinationis variæ ſpecies.num.24,25.& 483.30.
Quale peccatum ſint ſingulæ.483.27.& 481.35.
Diuinationes exercentes an ſint excommunicati.483.29.
Diuinatio ex diuerſis ſignis concepta quænam ſit licita. 486.44 Explicantur Scripturæ pro vana diuinatione allatæ.487.48.
Diuinatio ex ſomnijs an ſit licita.487.50.
Diuinans ex actionibus quæ fortuitò eueniunt an peccet mortaliter.483.33.
An diuinationem per ſomnia quærens.488.54.

Diuiſio.

Diuiſio rerum an licita ſit & vtilis.32.2.
Quo iure facta.33.7.

Diuortium.

Diuortio facto per ſententiam,tenetur nocens redire,ſi innocens velit.462.111.

Dolus.

Dolus quid ſit.8.25.& 60.23. Ignorantia ab eo excuſat.ibi.
Quando ipſi culpa æquiparentur,ibi.
Dolus poteſt tripliciter afficere contractum;vt ſit circa ſubſtantiam contractus, vel circa accidens: vt ſit cauſa eius, vel tantùm occaſio; vt contrahens eius ſit particeps, vel non.152.27.& 252.num.27.Vide *Error,*

Dominium, Dominus.

Dominium in genere.16.1.Eiuſdem diuiſio.nu.2.
Dominium proprietatis duplex.num.4.Quid directum ſit, quid vtile.ibid.
Dominium perfectum dictum olim mancipium.21.6.
Eius definitio.17.7.
Eius vſus aliquando lege impeditur.17 9.
Ad eius acquiſitionem quæ requirantur.nu.12.
Exceptiones ab hac regula.18,16.
Dominium quibus competat.23.nu.1.
Quale Dei dominium num.2. Quale Angelorum.nu.3.
Quale hominum.num.4.Quale infantium.23.num.6.
Quibus in rebus competat filijsfamilias.23.7.8.
An ſeruis competat.24.15,16.
An competat Religioſis.27.35.& 25.num.18.
An Clericis competat.25.36.
An omnia homine inferiora cadant ſub eius dominiqium. 31.num.52.
An homo cadat ſub dominium alterius.31.nu.54.
Tantùm eſt in eas res,quas noſtra induſtria poſſumus acquirere.3 .,57.
Vita fundamentum dominij.ibid.
Dominiorum & rerum diuiſio quomodo ſit facta.32.1.
An ſit licita.num.2. Vtilis fuit hominibus.32.num.3.
An potuiſſet eſſe in ſtatu innocentiæ.32.3.
Quo iure facta ſit.32 7.
Quomodo dicitur facta Iure Imperatorum.33.10.
Dominia rerum quot modis transferantur.41.num.1.
Dominium in homines ſeu mancipia,quatuor modis acquiritur.33.12.
Dominium an transferatur in cauſas pias per ſolum contractum.229.141.
Dominium quomodo redeat ad venditorem. 222.nu.126.
Domino ſuo res quæuis melioratur.116.num.100.& 105.
Expenſæ tamen reſtituendæ.num.101.& 118.num.112.

Domicilium.

Domui locatæ inuecta, pro penſionibus annuis, & damnis in donum datis oppignorata ſunt 138.num.11.
Domicilium nouum quando quis conſtituat, & quæ ad id requirantur.552.46.

Donatio.

Donatio quid ſit.167.11. Alia realis,alia verbalis.ibidem.
Per hanc non transfertur dominium.num.12.
Differt à promiſſione.num.15.
Donatio abſenti facta quomodo acceptetur.169.num.4.
An vt poſſit reuocari ante acceptationem debeat nuntio reuocatio innoteſcere.nu.44. An donante mortuo poſſit acceptari.n.45.46. Quinam poſſint eam acceptare.n.47.
Debet aliquo modo dirigi ad præſentem.170.49. Acceptans non poteſt eam condonare.nu.50.
Donationi poteſt ante acceptationem onus apponi, poſteà non ſine conſenſu donatarij.173.62.63.
Si acceptes cum onere in fauorem tertij,ipſe hoc ipſo acquirit ius vt id ei præſtes.num.64.
Donatum quo loco perſoluendum.143.nu.59.
Donare an alteri poſſis res creditori tuo neceſſarias. 148. num.70.
Donare qui poſſint,qui non.174.77.
Donationes coniugum inter ſe ſunt inualidæ.175.86.
Confirmantur morte vel iuramento donantis. nu.87.88.
Excipiuntur ſex caſus.num.89.
Donatio patris in filiumfamilias eſt inualida.176.90.
Confirmatur morte vel iuramento.ibid.
Excipiuntur aliquot caſus.num.91.
Donare quantum quis poſſit.176.93.97.
Donatio omnium bonorum præſentium & futurorum eſt inualida.nu.93.Niſi fiat cauſa mortis,(hæc enim inſtitutionem hæredis non impedit.)num.94.Aut in pios vſus. nu.95.Aut iuramento firmetur.nu.96.
Donatio exceſſiua quibus caſibus valeat 177.num.100.
Donatio quibus caſibus reuocari poſſit.177.112.
Donatio alia inter viuos,alia cauſa morcs. 77,113.
Donatio inofficioſa quæ ſit, & quantum valeat. 177.num. 121. Eſt illicita; etſi vſque ad mortem parentis valida, num.113.
Donatio mortis cauſa tribus caſibus reuocatur. 178.nume. 114.Si donator promittat non reuocare,tranſit in donationem inter viuos.num.116.
Donatio conditionata quantum valeat.178.117.
Donatio in certum vſum,vel finem, vel cum onere quatenus valeat 180.124.126.
Donatio ob cauſam præteritam vel præſentem ſi non ſubſit,an valeat.180.129.131.
Donnm ex liberalitate factum non ſemper melius, quàm quod fit ex obligatione.415.56.

Dormiens.

Dormiens quomodo poſſit peccare.107.17.& 18.

Dos.

Dos an cadit in commiſſum.121.135.& 201.141.
Dos an ſpuriæ debeatur.186.nu.68.
Dotalis fundus non præſcribitur.55.num.48.
Dotalis hypotheca quibus præferatur.140.26.27.
Fundi dotalis alienatio an firmetur iuramento.160.56.

Dubitatio, Dubium.

Dubitans an res ſit ſua,an bona fide poſſideat.43.10.
In dubio melior eſt conditio poſſidentis.90.40.
Dubitans an debeat,ad nihil tenetur.137.nu.2.
Dubitans cui ex duobus debeat,vtrique rem diuidat,ibi.
Dubitans an cauſa damni fuerit, ad nihil tenetur. 126. num.38.
Dubitans an habeat rem alienam,ad quid teneatur. 125. num.22.
An poſſit accipere rem, quam dubitat eſſe alienam, nume.24.25.
Dubium aliud poſitiuum,aliud negatiuum.192.45.
Dubitatio quid ſit, & quomodo animus dubitare dicatur, 275.num.6.
Dubitatio de probitate alicuius quando peccatum ſit mortiferum,quando veniale tantùm. 277.num.25.
Temerè dubitans iniuriam facit proximo.num.26.
Temerè dubitans cui & quomodo reſtitutionem facere debeat.num.27.

In du-

Digitized by Google

In dubio de perſonis poſſumus nos habere quadrupliciter. num.30.
Dubia de rebus non ſunt in meliorem partem interpretanda, ſed ſuis æſtimanda momentis.277.31.
Dubia de perſonis ad bonam vel malam exiſtimationem pertinentia, ſunt in meliorem partem interpretanda. 277.num.23.
In dubio non tenemur ſpeculatiuè iudicare aliquem eſſe probum, vel non improbum.278.nu.33.
Occurente dubio non tenemur etiam ſemper actu poſitiuo practicè iudicare proximum eſſe probum, ſed poſſumus iudicium noſtrum ſuſpendere.nu.34.
Tenemur lege iuſtitiæ dubia interpretari in potiorem partem negatiuè & practicè, ita vt propter dubium non habeamus proximum pro improbo nu.36.
Negatiuè & ſpeculatiuè dubia in meliorem partem interpretari lege iuſtitiæ non tenemur, quando dubium eſt poſitiuum: ex charitate tamen aliquo modo tenemur. 278.num.37.38.
Non videtur contra iuſtitiam, ſi quis propter dubium non tanti æſtimet hominem, quanti anteà.num.41.
Quando agitur de vitando aliquo damno, vel remedio adhibendo, dubia quomodo ſunt in deteriorem partem accipienda.num.41.
Quando agitur de interna ſolùm æſtimatione & reuerentia erga proximum, dubia ſunt in potiorem partem interpretanda.num.44.

Duellum.

Duellum contra calumniatorem acceptare quando liceat. 72.num.47.
Quando contra iniuſtè inuadentem.num 49.
Duellum acceptare ne habearis ignauus an liceat.77.n.84.
Duella ſpectantes excommunicati.606.83.
Quid ſi ex occulto tantùm ſpectent.ibid.

Duratio.

Duratio quomodo augeat omne peccatum vel meritum. 107.num.16.

Ebrietas.

Ebrietas quid. 567.13. Quid ſi cauſa medicinæ inebrieris.ibid. Ingurgitans ſe iudicio medici quomodo peccet.ibid. Eſt peccatum mortale.567.num.15. Septem grauia mala ſecum trahit. 568.num.20. *Præcipua* iniuria eſt quòd priuet vſu rationis. nu.22. Quomodo curetur. 569.num 24.
Ebrioſi ſimiles ſtagnis; brutis peiores. 568.21.
Fœditas eorum.569.23. Non ſunt caſti.ibid.
An in ebrietate commiſſa imputentur ad culpam.nu.25.27.
Signa pridianæ ebrietatis. 570.30. Prouocatio ad æquales hauſtus quando mortalis.nu.31.

Eccleſia.

Eccleſia minoris vel pupilli priuilegio gaudet.56.num.52.
Eccleſiaſtica bona dicuntur res Dei.29.num.47.48.
Eccleſia vtitur in contractibus priuilegio minoris. 162. num.62.
Ex eius contractu ſi ſit de ſolemnitas nulla ipſi oritur obligatio.ibid.
Eccleſia in donationibus eſt inſtar filij.177.109.
Eccleſiæ quando teneantur ex mutuo.190.num.12.
Eccleſiæ res an poſſint in feudum vel emphyteuſin dari. 254.59. Vt hoc vel alio modo alienentur duo requiruntur.254.63.64. An qui ſine illis aliquid acceperunt, teneantur reſtituere.255.66.
Eccleſiæ res quanto tempore elocari poſſint.num.67.
Contra Eccleſiæ vſum diſputare, inſanum.386.30.
Eccleſia poteſt præcipere actum internum concomitanter, & quomodo.392.65.66.

Effectus.

Effectus quando cenſeatur voluntarius in cauſa.585.103.

Eiectus.

Eiectus à religione cui acquirat 463.112.
Habet acquiſitorum adminiſtrationem.num.113.
An teneatur redire.num.110.111.
An teneatur intrare alium ordinem.ibid.
Poteſt vti veſte clericali.num.112.
Eiectus à religione an recidat in obediẽtiam Epiſcopi.463. 114. Non eſt ſolutus votis.num.115.

Electio.

Electio Prælati, cui deeſt ſolemnitas, an ſit valida. 184. num.32.34.
An pro Electione particularis perſonæ in Pontificem, & e. licitum ſit pecuniam offerre.364.112.
Eligi non poteſt Religioſus ad Epiſcopatum, nec ad beneficium extra ordinem ſine facultate Prælati.459.97.

Eleemoſyna.

ad Eleemoſynam faciendam ex fructibus beneficiorum, maximè tenentur Epiſcopi & parochi, & etiam alij clerici. 29.47.
præcepto Eleemoſynæ an ſatisfiat mutuando.144.11.
an debeam dare Eleemoſynam excommunicato.149.80.
Ad eam an poſſis cogi.149.75.
Eleemoſynam accipiens ſimulando ſanctitatem an teneatur reſtituere.180.nu.131.
Eleemoſyna paupertatis ſimulatione obtenta cui reſtituenda.180.nu.133.
Eleemoſyna an à reſtitutione liberet.29.47.

Elementum.

Elementa non ſunt animata.492.nu.5.
Quid circa ea dæmon poſſit 493.num.14.

Emphyteuſis.

Emphyteuticæ rei ſibi in pignus datæ fructus poteſt dominus directus percipere 201.num.139.
Tres conditiones neceſſariæ.nu.140.
Emphyteuſis quid ſit. 247.3. Quomodo differat à locatione.num.4.
Emphyteuticam rem vendens tenetur ſoluere laudemium, & ſi faciat inſcio domino directo perdit rem.num.5.
Emphyteuta quid ſit.num.3. Non poteſt præſcribere dominium directum.252.n 44.
Emphyteuta laicus habens rem eccleſiaſticam per emphyteuſim, tenetur ſoluere tributa laicis impoſita. num.44.
Poteſt rem emphyteuticam vendere vel donare alteri. num.44. Si certo tempore penſionem non ſoluerit, perdit rem cum omnibus meliorationibus.num.45.46.
Tenetur recedere ante ſententiam, nõ tamen ante domini petitionem.num.44.
Quibus detur reſtitutio in integrum.num 48.
Quid ſi res integrè, vel ex parte perierit.num.49.
An poſſit eam alienare non monito domino.num.52.
Rem Eccleſiæ non poteſt oppignerare, neque locare ad decennium.n.54.56. Qui eam emit, debet ſoluere laudemium directo domino.nu.57.
Emphyteuſis an in monaſterium tranſire poſſit.457.nu.81.

Emptio, Emptor.

Emptio quid ſit.209.1.
Emens aliquid pecunia aliena ſit eius dominus.203.161.
Emere pignora vſurarijs relicta an licitum.203.166.
Emere rem minoris ob anticipatam ſolutionem an liceat. 215.59. Cauſæ ob quas licet aliquando ita emere viliùs. 215.60.61.
Emere debita vel chirographa minoris quàm valeant an liceat 216.n.65.70.
Emere librantias dimidio pretio an liceat 217 74.
Emere pretio vili rem pretioſam, ſi eo loci communiter ob ignorantiam tanti æſtimatur, vel ob eum vſum, in quem vendi vulgò ſolet, non pluris valet, eſt licitum. 217.80. Secùs ſi eſſet priuata ignorantia venditoris.nu.84.
Empta res ante traditionem cui pereat.218.95.
Emptæ rei fructus ante ſolutionem pretij ad quem pertineant.219.99.100.& 220.109.
Emptio cum pacto retrouenditionis eſt licita.221.nu.113.
Emptio reciproca diuerſo pretio an licita.223.num.130.
Ementes eccleſiaſtica bona inter hæreticos & rurſus vẽdentes ad quid teneantur.223.133.135.& 224.num.137.
Ementes omnes merces, eaſque deinde prementes vt caritatem inducant an peccẽt contra iuſtitiam.226.150.151.
Emens à fure an poſſit ei reſtituere.126.41.
A piratis rapta an emi poſſint.221.137.
ἐπιείκεια quid ſit. 11.15. & 522.63. Dirigitur à iudicio ſeu gnome.num.64. Singulæ virtutes habent aliquam rationem æquitatis, ibidem. Quomodo iuſtitiæ annectatur. 523.70.
ἐπιείκεια quando locum habeat.456. nu. 79.

Epiſcopus.

Epiſcopus viſitans Eccleſias, ſi præter ſumptus aliquid accipiat, tenetur reſtituere duplum.146.37.
Quomodo præſeribat locum alterius Epiſcopatus.50.n.36.
Epiſco-

Epiſcopi an poſſint teſtari.384.41.
Hæredes profani ex teſtamento vel inteſtato an poſſint ſibi relicta retinere.n.44.45. Poſſunt fideiubere ſuo periculo, non Eccleſiæ 373.n.19.
Quis dicatur Epiſcopus domicilij, originis, beneficij.330.92
Epiſcopus an iuri patronatus derogare poſſit. Vide *Patronatus.*
Epiſcopi an poſſint Religionem ingredi.439.n.24.
Tenentur votum aperire Pontifici.ibid.

Error.

Error iuris qualis impediat præſcriptionem.44.n.14.
Errorem, in quem alium pertraxiſti, teneris ex iuſtitia tollere.64.nu.3.
Error tripliciter afficit contractum.152.nu.27.
Error circa ſubſtantiam contractus eum irritat.ibid.
Non tamen circa accidens. num.28. Si alter contrahens eius cauſa vel particeps ſit, poteſt arbitrio decepti irritari.n.29. Deceptorque tenetur ad reſtitutionem rei & fructuum.nu.30.
Error irritat votum. 405.5. An irritet iuramentum. 470. num.33.34.
Error per accidens iuuat.530.43.

Euchariſtia.

Euchariſtiam petendi ius proprie non habet exiſtes in peccato mortali, ſed ne infametur.147.nu.55.
Euchariſtia detur in periculo mortis ei qui repentè priuatur vſu rationis.528.nu.25.

Euictio.

An detur actio in rem ex pacto retrouenditionis. 222.numero 121.

Eutrapelia.

Eutrapelia quid.607.93. Vitia ei oppoſita.nu.97. Defectu contra eam peccatur.nu.99.

Examen.

Examinandi qui præſentantur, & à quibus. 329.79. & 329. 82.& 337.num.128.

Excellentia.

Excellentia honoranda in quibus conſiſtat.92.n.3.

Exceptio.

Exceptio quid ſit. 41.2. Alia dilatoria, alia peremptoria. ibidem.
Excipere an poſſit inferior contra Superiorem.459.98.

Excommunicatio.

Excommunicatio non ligat eum qui parere non poteſt, etſi aliàs nollet.118.21. Non impedientes vim clericis illatã, an excommunicentur.129.n.65.
Excommunicatio an retrotrahatur.370.n.152.
An eum liget qui in compenſationem rem alienam accepit. 107.61.
Animo hæretico aliquid dicens an excommunicetur. 119. num.128.
Excommunicato an tenear dare eleemoſynam.149.80.
Excommunicatio creditoris an liberet à ſolutione.149.numero.77.79.
Excommunicantur cogẽtes mulierem ingredi religionem. 442.39.& etiam impedientes. ibid.

Executor.

Exequens damnificationem alieno nomine tantùm, tenetur ſatisfacere ſecundo loco.127.42.43.
Executor ſententiæ & miniſter iuſtitiæ quando non poſſit mandare executioni ſententiam, quam ſcit eſſe iniuſtam & quando poſſit.285.83.& 286.91.

Exemptio.

Exemptio à poteſtate alicuius quomodo præſcribatur. 51. num.41.

Expenſa.

Expenſæ funeris an reſtituendæ ab occiſore.85.nu.147.
Expenſæ quas fecit læſus an detrahendæ.82.124.
Expenſæ an detrahendæ à fure in reſtitutione.116.101.

Expoſitus.

Expoſitus infans eximitur à patria poteſtate.463.112.

Exprobratio.

Exprobrans ignauiam quando teneatur ad reſtit. 123.n.15.

Extrema neceſſitas.

Extrema neceſſitate preſſus an poſſit aliena ſurripere.112. num.66.
Extrema neceſſitas excuſat à reſtitutione.149.2. Vide *Neceſſitas.*

Facultas.

Facultas generalis Superioris quãdo præſumi poſſit.455. 78. In quibus conceſſa cenſeatur.455.79.

Fallacia.

Fallacia quid ſit.60 25.

Falcidia.

Falcidiam detrahere quid ſit.176.94 & 188.91.

Fama, Famoſum.

Fama quid ſit.92.1. Differt ab honore.n.5.
Famæ ſuæ homo eſt diuinus.31.n.59.
Multis caſibus poſſumus eam proijcere.31.59.
Fama noſtra tripliciter proximo neceſſaria.nu.60.
Famoſi libelli auctor morte punitur.93.n.11.
Famam fictis virtutibus partam alicui tollere an liceat.97. num.85.
Famoſum quid dicatur.78.n.73.
Fama eſt quid compoſitum ex varijs.99.n.85.
Fama an reſtituenda ſit cum periculo vitæ.99.86.90.91.
Famæ vel vitæ alienæ potes aliquando ingẽtem pecuniam prudenter præferre, non tuæ.100.n.88.
Fama læſa non eſt compenſanda pecunia.100.92.
Niſi ex quadam æquitate.100 96.
Fama alia via recuperata non eſt reſtituenda.100 98.
Quid ſi infamia obliuioni tradita.nu.100.
Fama quomodo debeat reſtitui.101.nu.106.109.110.111.
An poſſit pecunia compenſari.100.97.
An ab hæredibus infamatoris debeat reſtitui.132.112.
Defunctis etiam reſtituenda eſt.102.n.114.
Famæ reſtitutio à quibus donari poſſit.124.n.124.
Compẽſationem admittit.n.131. Etiam cum damno pecuniæ.105.136. Quænam ab ea excuſent.n.137.

Fames.

Fame perire malle quàm idolothyta comedere licitum.1.
Item vt iuſtam ſententiam exequaris.70.nu.29.
Item vt alteri vitam ſerues.ibid.

Famulus.

Actio famuli ad petendam mercedem in iudicio quanto tẽpore extinguatur.50.36.
Famuli quando poſſint occultè augere ſua ſtipendia. 112. num.63.
Famuli damnum domini non impedientes ad quid teneantur.129.nu.75.
Famulus ob aliquod impedimentum non præſtãs operam condictam an poſſit petere mercedem.248.nu.7.8.
Famulorum ſtipendia vnde iuſta æſtimanda. 249.numero 23.24.
Quando poterunt vti compenſatione occulta.nu.24.
Debent attingere ſaltem infimum gradum iuſtæ mercedis, aliàs dominus tenetur augere.nu.25.
Duo caſus excipiuntur.n 26. Si minus ſtipendiũ exigant vt dominum alliciant ad beneficium vel officium conferendum, ad quid dominus teneatur.241.nu.28. Domini non ſtantes promiſſis tenentur eis ad reſtitutionem damnorum.n.31.
Famuli vſurariorum an teneantur ad reſtit.205.181.
Famulus vel factor poteſt pecuniam quam à domino accepit campſando lucrari.239.18. Niſi mens domini fuerit vt eamdem ſpeciẽ pecuniam daret.ibid.

Fauor.

Fauor conceſſus alicui ordini æquatur iuri cõmuni.475.60

Fœmina.

Fœminis cur neceſſaria ſobrietas.558.91.
Ijs apud Romanos vinum interdicebatur.ibi.
Ornantes ſe an peccent. 609. 105. 106. Vide reliqua *V. Mulier.*

Fera.

Feræ cicuratæ capi non poſſunt. 35.28. Secùs quando deſinunt eſſe cicures.n.30. Quamdiu quis cenſeatur feræ capræ dominus.nu.31.
Feram tuum agrum vaſtantem an poſſis occidere.36.n.37.
Fera icta ab vno, capta ab altero, cuius ſit.39.47.
Item vnius laqueo capta, ab alio erepta, cuius ſit. 39.50.

Feudum.

Feudum quid ſit.248.n.5. Differt ab emphyteuſi.ibid.
Si in pignus accipias feudum, an eius fructus poſſis percipere.201.nu.138.
Quas conditiones requirat.253.50. An res eccleſiæ in feudum dari poſſint.nu.59.

Feudum an poſſit cedere Monaſterio.457.84.

Fideicommiſſum.

Fideicommiſſum quando tranſeat in Monaſterium.457.84.
Fideicommiſſum quomodo præſcribatur.50.n.39.

Fideiuſſio, Fideiuſſor.

Fideiuſſio quid ſit.269.1.
Quas conditiones requirat.num.2.
Obligat aliquando magis quàm principalis contractus, 270.num.6.
Fideiuſſor indemnitatis quis dicatur.nu.8.
Fideiuſſor non poteſt conueniri niſi prius excutiatur principalis debitor, & non ſit ſoluendo.nu.8.
Excipiuntur aliquot caſus.nu.8.9.
Fideiubere valide qui poſſint.161.61.& 270.nu.11.
Si plures fideiubeant, an ſinguli teneantur in ſolidum, 271.nu 21.
Fideiubens pro altero in cauſa criminis, non poteſt pro illo plecti niſi pecuniaria multa, 273.nu.41.
Fideiuſſio mulieris an firmetur iuramento.158.n.58.
Fideiuſſor non obligatur, ſi is pro quo fideiubet nullo modo obligetur.161.nu.61.
Fideiuſſor quibus contractibus poſſit accedere.273.38.

Fidelitas.

Fidelitas ex ſe tantum obligat ad veniale.171.53.
In promiſſis tamen obligat ſub peccato mortali, & largo modo iuſtitia dicitur.nu.57. Quomodo à ſtricta iuſtitia differat.ibid.

Fides bona, Mala.

Fides bona in præſcriptione quid ſit.44.nu 9.11.
An dubitans rem eſſe ſuam cenſeatur bona fide poſſidere.ibi.nu.10.& 44.n.13.
An inter bonam & malam fidem detur medium.44.12.
Mala propriè loquendo numquam præſcribit.45.19.
Contra fiſcum vel ſeruitutem quæ ſit bona fides.47.numero 21.
Fideicommiſſaria ſubſtitutio quid ſit.187.85.

Filius.

Filius emancipatur ſi pater fiat hæreticus, 19.23. & 24.numero 11.
Filiusfamilias quarum rerum dominium habeat 23.7.
Quadruplex genus peculij habere poteſt.ibi.
An ſibi acquirat.21.42.
Poteſt à parente vendi.34.nu.17.
Opera patri præſtita quomodo lucrari poſſit.107.nu.81.
Quando teneatur patri ſeruire gratis.ibid.
Filiam adulteram occidere an licitum.68.14.15.
Filij delicto non tenetur parens.69.121.
Filius non tenetur credere matri dicenti ipſum eſſe illegitimum.91.51.
Niſi conuincatur. Et tunc non poteſt adire hereditatem. num. 2.
Filiusfamilias an poſſit aliquid ludo perdere vel lucrari. 206 34.& 267.nu.38.
Filiusfamilias quando mortiferè peccet expendendo bona parentum.113.76.79. Quomodo ſæpe excuſetur à reſtitut.nu.78.
Non eſt abſolutè dominus pecuniarum, quas expendendas accepit.nu.77.
Non tenetur reddere mutuum quod accepit & conſumpſit.189.6. Niſi iurarit.nu.9.
Filiusfamilias an gratis patris negotia tractare teneatur, 114 num.81.
Filius non poteſt ingredi Religionem patre in graui neceſſitate relicto.442.34. Quando ratione paternæ neceſſitatis teneatur egredi.ibid.
Filiusfamilias de quibus poſſit teſtari.184.37.
Filius naturalis quis dicatur.185.55. An poſſit hæres inſtitui à parentibus 187.71. Naturalis filius an ſuccedat patri ab inteſtato. Matri ſuccedit inſtar legitimi. 187. numero 75.
Filijs quando danda legitima.456.nu.83.
Filij iuramenta de bonis aduentitijs irritare poteſt pater, etiam poſt annum vigeſimumquintum.476.61.

Finis.

Finis ſecundarius an obſit primario.180.127.

Fiſcus.

Fiſco addicta bona alterius apud ſe habens cui teneatur reſtituere.268.n.14.
Quanto tempore præſcribatur contra fiſci actionē.51.n.38.
An teneatur quis ſua tradere fiſco ante ſententiam.121.numero 135.
Cum fiſco contrahentis bona an maneant ei obligata. 140 num.31.

Fœnus.

Fœnus quid ſignificet.189.1. Vide *Vſura.*

Fœtus.

Fœtus quo die animetur.75.nu.65.

Formido, Vide Timor.

Quæ formido conſiſtat cum prudenti iudicio.2.5.

Fornicatio.

Fornicatio eſt peccatum mortale.573.47. In Chriſtianis eſt grauius peccatum quàm in Ethnicis.574 53.
Quomodo cenſeatur ex maximis peccatis.n.55.

Fortitudo.

Fortitudo quid ſit.525.11. Dupliciter accipitur.525.1.3.
Eius officium.n.5. Circa quid verſetur.525.5.6. Reſpicit tantùm pericula honeſta, & maximè bellica.525.8.9.
Quibus conſiderationibus excitetur.n.10. Quæ vitia ipſi opponantur.533.nu.61.
Fortitudinis partes.534.nu.1.2.
Fortitudo alia naturalis, alia ſupernaturalis.nu.1. Eius officium in duobus ſitum.nu.1.

Franciſcani.

Franciſcani an poſſint hæredes inſtitui.172.54.

Fraus.

Fraus quid ſit.9.26. Non fit ſcienti & conſentienti.ibi.
Fraus & dolus nemini patrocinantur.ibi.
Quando fraus dicatur fieri contra legem, vel legi.nu.27.

Fructus.

Fructus præſcribuntur triennio bona fide poſſeſſi. 44.n.15.
Fructus rei furtiuæ an vſucapiantur.47.22.
An fructus beneficiorum qui ſuſtentationi ſuperſunt debeant impendi in pias cauſas.28.nu.44.
Fructus alicuius rei qui dicantur.18.17.
Fructus ex re aliena percepti cui cedant. 118.121.114. & 131.nu.8.
Fructus alij rei, alij induſtriæ.118.nu.110.
Fructus rei venditæ ante ſolutionem pretij ad quem pertineant.219.nu.99.100.220.nu.108.
Fructus medij temporis quando contractus diſſoluitur, ad quem pertineant.222.n.122.
Fructus beneficiorum poſſunt vēdi vel elocari in multos annos.255.70. Sed elocatio morte venditoris expirat.ibid.
Fructus pignoris quomodo poſſint percipi.201.138.
Tres cōditiones requiſitę vt poſſit dominus rei in pignus datæ fructus percipere.201.140.
De fruc. beneficij an poſſit regularis diſponere.458.n.93.94

Fuga, Fugere.

Fugere ne inuaſorem occidant qui teneantur. 63.44.& 77. num.85.86.
Alienum equum fugiendo interimens tenetur ad reſtitutionem, ſi probabile erat periculum.144 nu.10.
Fugere an poſſint bello capti.34.18. Quid ſi dederint fidem de non fugiendo.ibid.
Debent fugere ad ſuos.ibi. Quid ſi capiantur iterùm antequam perueniant.ibi.
An poſſit fugere damnatus ad exilium 35.36.
Fugiens ex religione an peccet contra iuſtitiam.451.67.

Funus.

Funeris expenſæ an reſtituendæ.85.147.

Furtum, Fur.

Furto ablata quanto tempore præſcribantur.51.n.42.
Furem occidere in defenſionem facultatum an licitum.75. n.66.& ſeqq. An etiam Clericis.n.72.
An occiſor incurrat irregularitatem.n.73.
Quamdiu liceat occidere.n.74.78.
Furtis parans ſibi honorabilem ſtatum tenetur reſtituere cum eius iactura.115.89. Quid ſit furtum.106.nu.1.
Eſt peccatum, quia damnum infert.nu.6. Differt a damnificatione.ibid. Quando ſit ſacrilegium.n 7. Differt à rapina.n.8. Minus eſt peccatum.ibi Differt ab iniquis contractibus. 107.9. Generatim accipitur pro omni iniqua ablatione, 107.nu.10.
Fur continuè peccat dum ſponte non reſtituit.107.11.
Non tamen nouo peccato.n.16. Non excommunicatur, ſi non poſſit reſtituere.108.nu.21.

Furtum

Furtum quale peccatum ſit.108.num.17.
Quæ in eo materia ſit notabilis.num.29.31.33.

Furta multa minuta an conſtituant peccatum mort. 109. nu.36.39. Qui talia commiſit cui debeat reſtituere. 110. num.41.

Furtum minutum complens notabilem ſummam per ſe nõ conſtituit peccatum mortale.110.43.

Furta multa venialia committens, ſub peccato mortali tenetur reſtituere.110.45. Maior tamen quantitas requiritur quàm in vno furto.nu.46.
Item quando à diuerſis quàm ſi ab vno.110.47.

Furta eſculentorum quando ſint peccatum mort. 110.nume.48.49.

Furta famulorum, vxorum, liberorum, quando ſint peccatũ mort.110.49.50.& 113.76.& 114.82.

Furantes minuta multi ab vno quomodo peccent. 111.nume.51.52.

Furtiua re pereunte an fur teneatur ad reſtitutionem.115. 90.92.& 116.96.

Furtum non inducit obligationem reſtituendi, niſi quia dãnoſum.115.nu.92.

Fur non tenetur tam ſtrictè rem alienam cuſtodire ac depoſitarius.115.94. An teneatur ad ſummam æſtimationem, quam res furtiua habuit.116.99.

Furtiuam rem bona fide emens vel poſſidens, tenetur eam domino agnito reddere ſine pretio.130.nu.2. Si conſumpſerit, vendiderit, vel eius culpa perierit, tantum reſtituat quanto factus eſt ditior.130.n.3.4.6.7. Tenetur etiã reſtituere omnes fructus rei extantes, vel quanto ex iis factus eſt ditior. 130.8.9. Non tenetur ad fructus neglectos.nu.12.

Furtiuam rem emens poteſt eam furi reddere vt pretium recipiat.nu.14. Poteſt tamen cogi per Iudicem vt domino reddat.131.18. Nec poteſt alteri vendere.num.16. Si gratis habet, vel ſciuerit eſſe alienam, tenetur reddere domino ſine pretio.n.13.19. niſi paruo emerit vt eam domino recuperaret.nu. 20. Mala fide ementem poſſe reddere furi probabile.nu.21.

Furtiua res proprijs permiſta tranſit in dominium.n.21. Dubitans an rem furtiuam habeat ad quid teneatur. 132.23 24. An poſſit ab alio talem accipere.nu 24.25.

Furtiuam rem emptam bona fide vendens tenetur emptori reſtituere pretium.n.26. Niſi ipſe præproperè eam reſtituendo cauſa fuerit cur alter pretium recuperare non potuit.133.28.
Emptore non comparente ad nihil tenetur domino rei, niſi factus ſit ditior n.29. Si poſt venditionem dominum agnoſcat, non tenetur quemquam monere.n 30.

Furtiuam rem tradens confeſſario reſtituendam, ſi ille non reſtituat, alter non liberatur.137.65. Contrarium tamen probabile.nu.67.

Furtis res non ſunt hypothecaræ pro furtis: quare licet eas emere vel accipere ab eo.204.167. Niſi fiat impotentior ad ſoluendum.n.204.169.

Furtum in loco ſacro an ſacrilegium.501.14.

Gabella.

GAbellas Eccleſiaſticis imponentes an excommunicati ipſo facto.502.22.

Gehenna.

Gehenna vnde dicta.592.num.9.

Gemma.

Gemmarum, falconum, &c. quale pretium ſit iuſtum. 139. num.26.

Gloria.

Gloria quid ſit.537.23. Quid inanis gloria.ibidem.
Quale peccatum.n.24. Gloria tripliciter eſt vana.nu.23.
Eius filiæ.26.

Gnome.

Gnome quid.7.12.& 15. Ab ἐπιείκεια qui differat.ibid.
Dirigit ἐπιείκειαν 572.64.
Corrigit leges.num.66.

Gradus.

Quando gradus requiritur ad beneficium obtinendum, an neceſſe ſit de facto haberi vel eſſe in potentia ad accipiendum.533.106.

Gradus in Leuitico vetiti.579.77.

Gradus ſolo iure poſitiuo prohibiti in conſanguinitate & affinitate ſpecie non differunt. 580.nu.80.

Graduum diuerſitas facit diuerſitatem ſpecificam. num.79.

Gratitudo.

Gratitudo quid ſit.513.1. An ſit vna virtus.nu.2.3.
Eius officia ſunt beneficij æſtimatio.514.5.
Benigna acceptatio.ibid. Gratiarum actio nu.6.
Grata commemoratio.ibid. Beneficij relatio.514.7.

Vter debeat eſſe gratior in Deum innocens an pœnitens. num.10 11.

Gratitudo quomodo in Deum excitanda.514.13.

Officium gratitudinis tripliciter prætermittitur. 515.numero 17.

Guarantigium.

Guarantigium quid ſit.270.num.4.

Gula.

Collum gruis optabat ſibi helluo Philoxenus.544.5.

Quinque modis exceditur.564.5.

Gula eſt peccatum mortale.nu.6.7.
Tripliciter in ea ponitur finis vltimus.ibid.
Quid ſi ex cibo timeatur nocturna pollutio.nu.7.
Eſt vitium capitale.n.8. Eius quinque filiæ.ibid.
Carne humana an veſci liceat.n.9.

Habitus.

HAbitum diſtinctum eſſe circa finem & media probabile eſt. 4.28.

Habitũ religioſum dimittens eſt excommunicatus.607.109

Hæreticus.

Hæreticus quomodo amittat vſumfructum.19.23.

Hæretici qui negarint poſſe quid proprium poſſideri.32.2.

Hæretici ſeruus an fiat liber.34.20.

Hæretici bona an poſſint præſcribi contra fiſcum.50.nu.38.

Hæretico an tenear ſoluere debitum.150.num.84.

Hæretici an poſſint teſtamentum facere. 85.nu.50.

Hæretici & Politici dediti ſuſpicionibus prauis vt bonos cõtemnant, &c.276.nu.21.

Hæretici ſacrilegi ſunt.502.17.
Non ſunt martyres.527.20.& 529.38.

Hæreticorum de ieiunio errores.549.15.
Item de ieiunij obligatione.551.nu.36.
Sex in ieiunio conditiones reprehendunt.556.77.
Refelluntur.78.& ſeqq.

Hæretici coniunx an poſſit religionem intrare.440.29.

Hæreticorum errores circa orationem.382.9. Circa Sanctorum inuocationem.385.27. Circa horas canonicas 388. 41. Circa ſacrificium.395.6. Circa iuramentum.466.13. Circa decimas.399.1. Circa vota.414.50. Iouiniani error de virginitate.560.102.

Hæreticorum ſententia de idololatria.481.17.
Refutatur.n.18.& ſeqq. Fundamentum hæreticorũ.n.20
Refutatur.ibid. Sunt ſacrilegi, quia abutuntur ſacra Scriptura.502.17.

Hæreticorum quid retardet conuerſionem.594.22.

Hæretici crudeles in Catholicos.597.43.

Manichæorum error circa occiſionem animalium 67.1.

Donatiſtarum error circa ſuiipſius occiſionem.69.19.

Sanctos inuocandos qui hæretici negent.375.17.

Hæreditas, Hæres.

Hæreditas quomodo adeatur.18.16. Non requiritur traditio ad dominium acquirendum.ibid.

Hæres poſſeſſoris malæ fidei an præſcribat.51.nu.42.

Hæres *ſuus* quis dicatur.51.nu.43.

Hæredibus an quid reſtituendum pro vita occiſi.84.n.142.

Hæres ab inteſtato hæredi teſtamento minùs ſolemni inſtitutum, ſi ſciat inſtitutum, tenetur cedere in conſcientia hæreditate.181.21. Poteſt tamen Trebellianã, id eſt, quartam partem ſibi retinere.nu.23. Si dubitet de voluntate teſtatoris, debet diuidere hæreditatem.nu.21.

Hæredes teſtamento inſtitui quinam non poſſint. 185.50. Non tenentur tamen ſic accepta reſtituere ante ſententiam.num.52.

Hęredes beneficiatorum licitè iis ſuccedunt, etiam in bonis, iis quæ illi illicitè relinquunt.185.48.

Hæres ex teſtamento inſtitutus eum onere vt hæreditatem ſpurio reſtituat, ad nihil tenetur.185.60. Nec fiſco ante ſententiam.n.61. Ipſe tamen id promittendo, & teſtator exigendo peccarunt mortaliter.nu.62. Poteſt tamen eam hæreditatem ſponte tradere ſpurio.ibid.

Hæredi ſubſtitui ſex modis quis poteſt.186.76.

Hæredes vſurarij ad quid teneantur.204.173.

Digitized by Google

Ad hæredes ab inteſtato quando bona religioſi deuoluātur. 457.num.86.
Hæreditatem adire poteſt monaſterium poſt mortem religioſi.num.87.
Hæreditas delata ſeruo,non acquiritur domino,inuito ſeruo.ibidem.
Hæres ſi votum negligat,an peccet contra votum.447.66.

Herus.

Herus ad quid teneatur famulo,ſi merces ſit minor iuſto cōſtituta,vel heri arbitrio re icta.253.25.& ſeq.Quid ſi nō ſtet promiſſis.251.nu 31.

Holocauſtum.

Holocauſtum quid 397 22.

Homicidium, Homicida.

Homicidium caſuale quando ſit peccatum.79.nu.102.103. 108.Quando adferat irregularitatem.nu.103.104.
Homicida quid teneatur reſtituere.22.124.Quid ſi pœnam talionis ſuſtinuit,an teneatur.84.n.138.139.Ad quid teneatur pro vita,membro,cicatrice.84.140.Tenetur ad ſolum damnum pecuniarium.nu.145.Niſi fortè ex charitate. ibid. Pro expenſis funeris ordinariè nihil debet reſtituere.85.nu.14 . Nihil tenetur ex iuſtitia reſtituere animæ defuncti.nu.148.
Homicida quibus teneatur reſtituere.n.152 & ſeqq.

Homo.

Homo poteſt habere dominium rerum omnium externarū quæ ipſius vſibus ſeruiunt.31.52. Poteſt etiā cadere ſub alterius dominium 3 .55 Non eſt dominus vitæ.40.57. Eſt dominus ſuæ famæ.31.n.59.Homines omnes naturæ conditione pares 31.n.54 Poteſt ſe homo infamare ad humiliationem,&c. 1 59 Homini cur debitus cultus.375. 2.Quomodo colatur.378.n 19.

Honeſtum.

Honeſtum quid ſit.54..17.13.& 559.94.
Eſt fundamentum delectabilis.ibid.
Honeſtum eſt aliquid certo modo diſpoſito quod aliàs non eſſet.2.3.

Honor.

Honorem tueri cum periculo alterius qua ratione ſit licitum.76.78.79.
Honor quid ſit.92.2.& 375.5. Differt à fama.92.5.Quibus debeatur.nume.3.4.Quo modo lædatur.105.nume.139. Qua ratione reſtituendus nume.143. Omiſſio honoris debiti quando ſit contra iuſtitiam commutatiuam.num. 142. Quænam ſatisfactio ante ſententiam, quæ poſt ſit debita.num.141.
Honor cur debitus & cui.309.n 9.
Honor inordinatè tripliciter appetitur 537.21.
Quale peccatum.num 22. Oritur ex ſuperbia.ibidem.
In quibus ſitus honor.num.23.

Hora canonica.

Horæ canonicæ quæ dicantur.388.41. An vtiles ſint.ibid.
Quinam ad eas obligentur.388.44.
Nemo liberatur ab hac obligatione ratione cenſurarum, quas incurrit.nu.45.Quale peccatum eas vel earum partem omittere.390.nu.52.53.
Quæ ſit iuſta cauſa omittendi horas.num.54.
Horæ canonicæ quomodo ſint recitandæ.num.55. Interruptio horarum quale peccatum. 391.57. Non requiritur attentio ſatisfaciendi præcepto.num.59. Quæ attentio in his requiratur 391.61.& 392.69.
An ſponte diſtractus teneatur eas repetere aut fructus reſtituere.num.67 68.
Horæ canonicæ ſecundùm quem vſum recitandæ ſint.393. n.73 74.Vtrùm obligēt horæ paruæ B.Virginis,officium Defunctorum.&c.n.76.
Vnum officium legens pro alio, an teneatur repetere. 394. n.77.Beneficiarij quando teneantur ad preces canonicas. 311 167 . Quo tempore legendæ ſint.384 num 78.
Ordinem earum inuertere.& Sacrum ante Matutinum recitare ex cauſa licet.num.80.81.
Varij modi recitandi preces.393.n.70.Quomodo ſit virtualis attentio dum animus diſtrahitur.393.71.
An in confeſſione explicandum quot horæ ſint omiſſæ.390. nume.53.
Horarum ſingularum ratio.388.41. Breuiarium quid contineat.num.42. Melius præuenire horas in priuato officio quam differre.num.43.
Quando quis teneatur præuenire.ibid.Recitans cum ſocio ſatisfacit. 390.52. Quis eum modum introdùxerit. 390.num.51.
Conſuetudo obligat diaconos & ſubdiaconos ad horas.389. num.45.
Clerici ad triremes damnati an ad horas teneantur, an excommunicati,an degradati.ibid.
Clerici minorum Ordinum ad quas preces obligentur.nu. 46.An Epiſcopus eas poſſit imponere ibid.
Omittens vnum pſalmum an peccet mortaliter. 390.n.52.

Hoſpitale.

An ſpurius poſſit poni in hoſpitali pauperum. 194.nu.69.

Hoſtia.

Hoſtia pacifica quid.398.num.23.

Humilitas.

Humilitas quid.598.46.& 599.54. eius excellentia. numero 55.
Latro quidam vt ſe humiliaret, publicè grauiſſima crimina confeſſus eſt.31.59.
Humilitatis actus.num.48.
Humilitas duplex,Iudicij & affectus.num.49.
Summè humilis eſt ſummè magnanimus.num.51.
Fundamentum humilitatis.n 52. Comparatio eius cum alijs virtutibus.nu.56.Eius incitamenta.nu.57.
Eſt fundamentum virtutum.58.
Septem gradus humilitatis ex parte functionum.604.73.
Eius excellentiam non agnouerunt Philoſophi. 599 55.

Hypocriſis.

Hypocriſis quid ſit & quale peccatum.520.45.

Hypotheca.

Hypotheca quid ſit 272.31. Differt à pignore.ibid.
Hypothecam deſtruens ad quid teneatur.86.153.
Quot modis contrahatur.272.nu.33.
Tacita multis modis contrahitur.nu.34.
Alia vniuerſalis,alia particularis.273.nu.38.
Hypotheca prior etiam tacita præfertur poſteriori etiam expreſſæ.140.nu.23.
Quædam tamen poſteriores præferuntur priorib. 140.26.
Hypothecas tacitas qui habeant.nu.26.& ſeqq.Nulla eſt hypotheca tacita iure naturæ.204.167.

Iactantia.

IActantia quid ſit.519.41. Quale peccatum.num.42.
In ſex euentis eſt peccatum. ibidem. Eſt peior ironia. num.43.
Iactare ſe de peccato mortali an ſemper mortale . num.42.

Idolum, Idolothyta, Idololatria.

Idolum quid ſignificet.479.7.
Idololatria quid ſignificet.n.7.8.Quid ſit.n.8. Tres actus in ea concurrunt.nu.9. Quantum ſit peccatum.479.10.An grauius hæreſi.n.10. Eam ſolo actu externo committēs, nec eſt apoſtata,nec excommunicatus.n.12. Quę eius origo & progreſſus.nu.11.
Idololatria non eſt colere Deum alio cultu quā quem mandauit.481.nu.17.
Scripturæ obiectæ ſoluuntur.481.17.
Idolothyta nolle comedere etiam in certo vitæ periculo licitum.70.29.
Idolum erigens vel iniquam legem ferens continuè peccat. 107.num.14.

Ieiunium.

Ieiunium quid 547.6. Oua in eo permiſſa in Hiſpania & Galliæ partibus quibuſdam.num.8.
Impatientia infeſtat ſobrios. num.5. Potus permittitur in ieiunio.num.10.
An condita & electuaria.num.10.
Lectoribus & miniſtris menſæ aliquid præſumere an licitum.547.11.An veſpertina collatio.ibi.
Si manè ſumatur aut meridie ſine cauſa, eſt tantùm peccatum veniale.ibidem. Interrumpens refectionem qui peccet.ibidem. Anticipationem horæ probabile eſt eſſe tantùm venialem.num.13.
Ieiunium non violatur niſi ſecunda refectione.nu.15.
Excuſatus à ieiunio an poſſit bis, ter, quaterve comedere. 548.num.17.
Qui cauſa profectionis ientatus eſt, an teneatur ieiunare ſi non proficiſcatur.nu.18.
Neſciens eſſe ieiunium,ſi ſumpſit ientaculum, tenetur poſteà ieiunare.num.19.

Digitized by Google

An poſſit prandere ibidem.

Non poteſt amicus ſeriò inuitari ad cœnam à non ieiunante.549.num.20.21.

Cibos vetitos apponere in locis Catholicorum illicitum. num.22. Apud hæreticos quando permiſſum.num.23. An cœna apponi poſſit.num.24.

Iter faciens per Germaniam, vel alia loca hæretica non poteſt veſci carnibus tempore vetito, ſi alij cibi haberi poſſint.551.num.35.

Hæreticorum de ieiunio errores.549.num.25.

Ieiunium noſtrum nō pertinet ad iugum legis veteris.550. nu.27. Nec eſt contra libertatem euangelicam.num.28.

Ieiunium noſtrum eſt iuris humani.num.30.

Explicatur ſententia eorum, qui videntur dicere eſſe iuris diuini.550.num.31.

Ieiunij præceptum obligat ad mortale.num.33.& 551.nu. 38. Olim ieiunabatur feria quarta & ſexta per annum. num 34.& 555 num.64.65.

Non ieiunans clericus iubetur deponi, laicus excommunicari.551.num.34.

Bona fide putans ſe non teneri ieiunare, excuſatur. In dubio tenetur, niſi petat diſpenſationem.num.34.

Veſci carnibus ieiunij tempore graue peccatum. 551.35. Cur ea vetentur.557.78.

Etiam perfectus non liberatur à ieiunio.551.37.

Cauſæ excuſantes à ieiunio.num.40.

Adoleſcentes non tenentur ante expletum annum vigeſimum primum.ibid. Senes quando deſinant obligari.n.41

Excuſantur laborantes, etiamſi ſint diuites.552.num.42.

Pictores, ſculptores, tonſores, ſartores, &c.non excuſantur. num.43. An etiam ſutores teneantur.ibidem.

Excuſantur qui ad negotia proficiſcuntur pedites ibidem. Item qui cum ieiunio nequeunt fungi officio ſuo.ibid.

Peregrinationem ſuſcipiens tenetur, ſi poterat commodè eam differre.num.44.

Coniunx an à ieiunio excuſetur.ibidem.

Quid ſi hæreticus maritus in contemptum Eccleſiæ iubeat eam cœnare.ibidem.

Cibos vetitos concedit euidens neceſſitas.num.45.

In dubio diſpenſat Epiſcopus vel Parochus.ibidem.

Cui conceſſus carnium vſus, an etiam conceſſa ſecunda refectio.ibidem.

Peregrinus an teneatur loci ieiunio.num.46.

An ieiunio loci vnde diſceſſit.727.553.554.53.

Qui ſatisfecit ieiunio vno loco, non tenetur alibi, modò abſit ſcandalum.num.52. Poteſt ſe accommodare in cibis, &c.incolis loci in quo eſt.num.55.

Extremis & viſceribus animalium veſcuntur Caſtellani. ibidem.

Diſcedens manè ex loco vbi non eſt ieiunium, poteſt comedere carnes, etiamſi ſit ieiunium in loco ad quem ſe confert.554.57. Quid ſi ſit ieiunium in loco vnde diſcedit. num.58.

An qui in loco vnde diſcedit non expleuit ieiuniū Quadrageſimæ, alibi teneatur, ſi illud ibi iam ſit expletum.n.59.

Ieiunia commodo tempore inſtituta.num.61. Cur tempore verno.62. Cur tali numero dierum.555.num.63.

Ieiunium olim erat tantùm.36.dierum ante Paſcha. poſteà 44.dierum. Sabbati ieiunium in Eccleſia Romana & Africa 555.64. Quatuor tempora.nu.65.

Ieiunia vigiliarum.555.66. Concilium Prouinciale an poſſit tollere ieiunia Sanctorum Bartholomæi, Matthæi, Iacobi, Thomæ.ibidem.

Quatuor ieiunia ex conſuetudine.ibidem.

Ieiunia ſexaginta.num.67.

An die Dominico liceat ieiunare.num.68.

Ieiunij commoda, morbos curat, longæuitatem præſtat, tentationes carnis ſedat, ſenſus exacuit.nu.69.& ſeqq.

Illuſtrationibus animam aptat, flagella auertit, impetrandi vim habet, eſt meritorium, eſt cibus virtutis.556. 72.& ſeqq.

Rechabitis à vino abſtinentibus, promiſſa merces. num.76.

Iephte.

Iephte an voto tenebatur.412.35.

Ignauia.

Ignauia quid & quale peccatum.533.61.

Ignorantia.

Ignorantia iuris qualis impediat præſcriptionē 44.14.16.

Ignorantia craſſa quos obliget ad reſtitutionem. 61. 62. num.33.34.

Ignorantia concomitans an obliget ad reſtit.63.46.

Illegitimus.

Illegitimi alij naturales, alij ſpurij.185.55.

An poſſint hæredes à parentibus inſtitui. nu.58. & 186. 64.& ſeqq.

Illegitimi an in hoſpitali infamię vitandę cauſa exponi poſſint num 69.

Primo triennio debent ali à matre, reliquo tempore à patre, donec ſibi prouidere poſſint.num.70.

Illegitimus an poſſit religionem intrare.442.37.

Illicitum.

Illicitè multa fiunt quæ facta tenent.264.18.

Imaginatio.

In imaginatione operis illiciti duo ſpectantur.587.107.

Delectatio ex ipſa imaginatione.num.107.108.

Delectatio ex re imaginaria excitat ad pollutionem.587 num.109.110.

Imaginatione copulę futuræ an ſponſi oblectare ſe poſſint. An vidua præteritæ: An coniunx in abſentia coniugis: 589.num.120.121.

Imago.

Imagines quomodo colantur.379.19.

Imagines aſtronomicæ.490.63.& 493.11.

Imagines ſacras frangere, vel indecorè pingere quale peccatum. 502.num.17.

Immobilia.

Immobilia bona quæ dicantur.48.nu.25.

Immutabilitas.

Immutabilitas Dei orationis efficaciæ non obeſt.382.8.

Impatientia.

Impatientia quid ſit, & quale peccatum.540.41.

Impedimentum, Vide *Matrimonium*.

Impediens.

Impediens aliquem vi, ne alteri benefaciat, quando teneatur de damno.86.154.& 119.123.& 121.133.

Impediens aliquem à bono conſequendo, ad quid teneatur. 119.12 .& ſeqq.& 121.nu.133.

Impedire damnum omittens ad quid teneatur.128.n.62.64

Quid ſi accipiat pretium ne impediat.129.68.

Non impediens iniicientes manus in clericos excommunicatur, ſi tenebatur ex officio impedire: alias non. 129.num.63.

Magiſtratus non impedientes furta & latrocinia, ſi ſine graui damno poſſunt, tenentur ad reſtitutionem. 129.70. Item ad id conducti.num 71. Non tamen tenentur ſoluere multam ſtatutam ijs, qui damna rebus, quas ſeruant, inferunt.num.73.

Non impedientes quo ordine teneantur ad reſtitutionem. 130.num.80.

Impediri quis ne peccet quomodo licitè poſſit.147.54.

Impedire peccatum proximi cum graui tuo incommodo non teneris.num.58.

Imperium, Imperare.

Imperandi ius ex triplici cauſa naſcitur.509.24.

Imperandi poteſtas quadruplex.num.25.

Imperium prudentiæ quale ſit.4.23.& 24.

Imperij coronam vidit ſibi in ſomnis imponi Theodoſius. 487.num.50.

Impuberes.

Impuberum vota irritari poſſunt à patre.420.num.82.

An à matre. ibidem.

an poſſint teſtamentum condere.184.n.37.

Inanis gloria.

Inanis gloria quid ſit.537.23. Quale peccatum. num.24. Eſt vitium capitale.num.25. Septem eius filiæ. Aduerſatur magnanimitati.num.27.

Incendium.

Incendere puluerem ad comburendam nauem ne in poteſtatem hoſtium veniat, an licitum.71.32.

Incendio graſſante potes te ex feneſtra cum certa morte demittere.71.35.

Incendiarij, effractores Eccleſiæ, &c. an excommunicati. 503.num.22.

Incerta.

Incerta bona quæ dicantur.132.31.

quænam fiſco applicentur.nu.36.

Inceſtus.

Inceſtus quid.579.75. Eſt contra reuerentiam iuri ſanguinis debitam.num.78.

Inceſtum animalia quædam deteſtantur & puniunt.ibid.

Impedimentum ex inceſtu cum conſanguinea vxoris.580. 81. Cum conſanguinea propria.num.82.

Inconſideratio.

Inconſideratio quando ſit peccatum mortale.80.20.

Frequentiùs accidit in motibus animi internis quàm in ope re externo,& quare.61.29.

Inconſideratio naturalis excuſat à reſtitutione.61.29. Vix eſt peccatum veniale in actionibus externis in materia graui.num.29.

Inconſtantia.

Inconſtantia quid ſit,& quale peccatum.542.49.
Quando ſit peccatum mortale.8.20.

Incontinentia.

Incontinentia quid.592.11. Eſt peccatum.593.14.
Eſt minus malum quàm intemperantia.num.15.
Magis dedecoroſa quàm ira;eſt tamen perículoſior, numer.16.17.

Incubus.

Incubus vnde proueniat.487.56.

Indigentia.

Indigentia ſiue neceſſitas hominum reddit merces pretioſiores; non vnius in particulari, ſed multorum. 216. num.67.

Inducens.

Inducens alterum in errorem aut peccatum ad quid teneatur.643 & ſeqq.

Inducens alios ad damnum inferendum vi vel fraude, vel in ſuam vtilitatem, tenetur primo loco reſtituere. 126. 41. 42.
Si liberè induxit vt communi nomine facerent, æqualiter cum alijs.128 54.

Indulgentia.

Indulgentiæ recitantibus horas Beatæ Mariæ, &c. 393. num.76.

Inebriare.

Inebriare alterum an liceat.94.19.& 570.num.35.
an liceat ſe inebriare.num.36.

Infamia, Infamatio.

Infamare ſe multis caſibus licitum.3·.num.59.

Qui alium infamauit,tenetur ei reſtituere famam etiã cum ſua infamia.31.59.

ad vitandam infamiam an poſſis alium occidere.77.81.

Infamator non tenetur dicta reuocare, niſi probabile ſit profuturum.96.51.

Infamans aliquem ne officium conſequatur, ad quid teneatur.119.124 & ſeqq.

Infamare ſeipſum quale peccatum.94 30.
An liceat ad vitanda tormenta.95.num.34.

Infamare eum, qui fictis virtutibus ſibi famam comparauit an licitum.97.63.

Infamem ob vnum vel alterum crimen an liceat de alijs infamare.99.81.

Quando infamia in obliuionem abijt, an reſtituenda ſit fama.101.num.100.

Infamatoris hæredes ad quid teneantur.101.112.113.

Infamans alium ſine ſua culpa ad quid teneatur.n.115.116.

Infamatorem non impediens ad quid teneatur.103.120.

Quando teneatur eum Superior cogere ad reſtitutionem famæ.103.123.

Infamare infamatorem quando licitum.num.130.

Infames ſunt vſurarij.306.186.

Ingratitudo.

Propter ingratitudinem an poſſit donatio reuocari. 176. 104.

Ingratitudo alia formalis,alia materialis.516.15.
Quale ſit peccatum.516.num.16.

Materialis quale ſit peccatum.17.

Ingratitudinis diuerſi gradus.num.18.20.

Iniuria, Iniuſtitia.

Iniuria quid.15.3.

Iniurias priuatas ignoſcere meliuſne quàm vindictam petere.517.27.

Iniuſtitia duobus modis accipitur. 57.1. Generatim accepta non diſtinguitur ab inobedientia.num.2. Eſt communis omni peccato.ibidem.

Iniuſtitia alia actualis,alia habitualis;vtriuſq; definitio.57. 4. Dupliciter committitur,actione & omiſſione.nu.5.

Iniuſtus eſt qui ſciens aliquid iniuſtum facit,non tamẽ qui ex ignorantia inculpata.58.num.7.

Iniuſtum formaliter quid ſit.58.num.10.

Iniuſtitia non ſit volenti & ſcienti.58.num.11.

Iniuria & iniuſtitia includunt formaliter rationem voluntarij, vnde nec ab ignorante, nec volenti fieri poſſunt.ibi.

Iniuriam ſibi nemo facere poteſt.58.13.

Iniuriam paſſus Chriſtus & Sancti.59.14.

Iniuſtum facere poteſt quis ei, qui iniuriam non patitur. 59. 14.

Iniuria non ſit volenti etiam in re,quam ſecundùm legem Dei deberet nolle.64.8.
Ex iniuria ſequens damnum non per actionem iniurioſam non eſt reſtituendum.66.19.

Ex iniuriæ quantitate non eſt ſpectanda quantitas reſtituenda.83.num.134.

Iniuriam ſibi factam alteri referre quale peccatũ. 98.n.71.

Iniuria nemini immediatè tollit ius ſuum, ſed mediatè. 98.num.77.

Iniuriarum generalis condonatio ad quas ſe extendat. 106.146.

Iniuriam faciens quàm ſibi noceat.593.20.

Iniuriarum actio quanto tempore excludatur. 50.num.36.

Iniqua acceptio rei alienæ non obligat ad reſtitutionem,niſi quatenus damnoſa.115.num.92.

Iniquus detentor rei alienæ qua æſtimatione teneatur eam reſtituere.116.99.& ſeq.
An ex ea poſſit fructus percipere.117.110.111.

Innocens, Innocentia.

Innocens aliquo modo tenetur ad maiorem gratiarum actionem quàm pœnitens.515.num.10.

Innocentes aliquando in ſeruitutem rapi poſſunt.37.12.

Innocentem occidere an aliquando liceat.71.36 & ſeqq. quomodo liceat eum periculo vitæ exponere.ibid.

Innocentem priuatum cum periculo vitæ ſuæ nemo tenetur defendere.78.90. Nec priuatus cum periculo inuaſoris.num.91.

Innocentia quid ſit.559 num.99.

Innocentes pro Chriſto occiſi ſunt martyres.530.45.

Inobedientia.

Inobedientia alia materialis,quæ cõtinet omne peccatum; alia formalis.512.40. Eſt duplex peccatum.num.41.
quantum peccatum ſit.num.45.

Inobedientia generatim accepta in omni peccato reperitur nec ei ſpecialem malitiam tribuit.57.num.2.
Secùs ſi explicitè ſit volita.ibid.

Inobedientia membrorum cauſa verecundiæ.561.106.

cibus propter Inobedientiam quomodo coinquinet. 557. num.80.

Inquiſitio.

Inquiſitionis prætextu pecunias extorquens tenetur reſtituere,etiamſi fiat ei remiſſio.146.40.

Inquiſitio eſt triplex.288.107.

Inſenſibilitas.

Inſenſibilitas patientiæ oppoſita.540.num.41.
quale peccatum.ibidem.

Inſinuatio.

Inſinuatio in exceſſiua donatione qualis requiratur. 176. num.97.

Intentio.

Intendens damnum ex actione non iniurioſa an teneatur ad aliquid 81.num 113.

Intentio mala per ſe non obligat ad reſtitutionem.118.128

carens Intentione obligandi ſe iuramento, an obligetur. 471.38.

Intereſſe.

Intereſſe quid ſit.194.68.

Intemperantia.

Intemperantia quid.545.13. Eſt vitiũ maximè probroſum & infame.nu.14. Eſt puerile vitium.545.nu.15.

Interpretatio.

Interpretari aliquid de perſonis quadrupliciter poſſumus. 277.nu.30. Interpretari in priorem partem aliquid poſſumus dupliciter;ſpeculatiuè & practicè.ibid.
Quando in deteriorem,quando in potiorem partem aliquid

Digitized by Google

quid interpretari debeamus. 279.n.42.44.

Intimiditas.

Intimiditas quid.533.63. Vnde proueniat.n.64.

Intruſio,

Intruſio in beneficium quid.336, 23.

Inuaſor,

Inuaſorem iniuſtum occidere eſt licitum.72.41.
Etiam eius mortem intendendo.73.53.
Idque priuata auctoritate. 73. 54.
Salutare ſæpè conſilium potiùs occumbere, nu.55.
Niſi quis ſit in peccato mortali.n.56. Vide occiſio.

Inuaſus iniuſtè, poteſt ſe tueri cum periculo innocentis.73, 57. & ſeqq.

Inuaſorem iniuſtum pro defenſione alterius occidere licitum. 77.87. Etiamſi ille vellet occidi. n.88.

Inuaſorem occidens tenetur reſtituere, ſi modum iuſtæ defenſionis excesſerit. 84.134. Non tamen ſi noluerit fugere ne occideret, ibidem.

Inuaſionis varij modi. 76.n.73.

Inuenta.

Inuenta an poſſint retineri. 135.48.

Inuidia.

Inuidia quale peccatum. 595.27.

Inutile,

Inutiliter relinqui quid dicatur. 182.n.15.

Iocus.

Iocus in ſacris concionibus graue peccatum. 608.96.

Ira.

Ira ſubdita excuſat occidentem aliquando à reſtitutione, 60.num.28.

Iræ vtilitas. 594.23. Eſt ſatellitium rationis.ibidem.
Quando ſit peccatum.n.24.

Ira eſt minus dedecoroſa quàm incontinentia; eſt tamen periculoſior. 593.16.17.& 595.28.

Iræ diſcrimen ab odio & inuidia.n.27.

Ira imitatur iuſtitiam. ibidem.
Cur maximè perturbet mentem.n.28.

Iraſcentis noxa. 593.21. B.Thomæ Mori conſideratio contra iram.ibidem. Iræ ſpecies. 595.29.30.

Quæ remedia. num.33.

Ironia.

Ironia quid. 519.n.41.

Irregularitas.

Conſulens homicidium an fiat irregularis 64.11.

Irregularis an ſit clericus furem occidens.76.73.
Si reuocet mandatum occidendi, an incurrat cenſuras, 124.n.17.

Irregularitas ex defectu natalium tollitur per profeſſionem Religionis. 454 75.

Iudex, Iudicium.

Iudex an poſſit per ſententiam iniungere reſtitutionem quæ antè non debebatur. 81.118.

Iudex compellens ſoluere vſuras excõmunicatus.204. 179.

Iudicium rectum in particulari cum affectu prauo difficulter, aliquando tamen conſiſtit.5.31.32.

Iudex tenetur reſtituere accepta pro ſententia iuſta ferenda.134.64. Non tamen pro iniuſta.129.55.
Non tenetur gratis præſtare officium, niſi ſtatutum ſit ipſi ſtipendium.136 68.

Iudex delegatus ſi quid præter modica eſculenta, aut ſumptus neceſſarios, aut à pauperibus acceperit, tenetur ad reſtitutionem, etiamſi ei fiat remiſſio.146.n.39.

Iudicium quid ſit, & quot modis accipiatur. 274.1.2.

Iudicium ſtrictè ſumptum eſt actus ſcientiæ iuris & iuſtitiæ, idque dupliciter.n.3.4.

Temerarium iudicium quale peccatum. 93.71.

Iudicium temerarium quid ſit, & de quibus rebus fiat, 275.num.5.

Iudicij temerarij vel ſuſpicionis gradus tres ponuntur à D. Thoma.n.9. Imò quinq; poni poſſunt. 277.28.

Iudicium temerarium Iudicis prodiens in actum externũ per ſententiam ſemper eſt peccatum mortiferum contra iuſtitiam.275.n.8.

Iudicium temerarium internum quando ſit peccatum mortale, quando non.n.9.& ſeqq.& 277 28.

Iudicium practicum an ſequatur ex ſpeculatiuo. 278.n.40.

Iudex quando ſecundùm leges ſcriptas iudicare teneatur, 279.n.45.

Iudex inferior quando recedere à lege ſcripta poſſit iudicando contra verba legis, quando non.n.47.

Ad iudicium iuſtum tria requiruntur.279.48.

Iudicij vſurpatione peccant, qui iudicant ſibi nõ ſubditum, vel non in ijs cauſis, in quibus eum iudicant, èſtque illorum ſententia irrita.n.49.

Qui iudicium vſurpare cenſeantur.n.51.52.

Peccatum vſurpationis iudicij ex genere ſuo eſt mortiferum.280.n.53.

Iudex excommunicatus, ſi ſententia excommunicationis eſt occulta, non peccat vſurpatione iudicij, & ſententia, ceteraque eius acta publica ſunt valida. n.54.

Si excommunicatio ſit publica, verius eſt non peccare vſurpatione iudicij, niſi ſit denuntiatus nominatim; vel notorius percuſſor clerici.n.56.

Iudicem excommunicatum excommunicatione publica & notoria verius videtur peccare mortiferè ratione communicationis, niſi ignorantia, vel inconſideratio, vel functionibus breuitas excuſet. 281.num.59.

Iudex nominatim denuntiatus & manifeſtus clerici percuſſor peccat vſurpatione iudicij. contra iuſtitiam, & omnia eius acta ſunt irrita.n.60.

Si denuntiatus aliò ſe conferat vbi eius cenſura eſt ignota, fiatque Iudex, acta eius erunt valida. 281.n.62.

Iudex ipſo iure ob crimen priuatus titulo valide obit actus iudiciarios.n.64.

Vt Iudicis putatiui acta valeant, quæ requirãtur.n.65 Iuriſdictio occultè ablata non reddit actus habentis titulũ coloratum inualidos.283.n.67.

Inferiores Iudices à tyranno, qui inuaſit Remp. conſtituti, ſi eius tyrannidem non ſuſtentent, aut iuuent, non peccant ius dicendo, modò alioqui omnia iure agant, 284.n.75.

Verius videtur Iudicem non poſſe vllo modo condemnare ad mortem reum, cuius innocentiam certò nouit.nu.78, & 285.n.82.

In cauſis ciuilibus & criminalibus minoribus, an poſſit ex probationibus ſententiam ferre. 285.n.84.

Iudex inferior non poteſt aliquem ex priuata ſcientia, aut certè non citatum & auditum condemnare.287. nu. 92.
Verius quoque eſt nec Iudicem ſupremum poſſe aliquẽ condemnare ex ſola ſua ſcientia priuata.n.94.

Iudex iuridicè aduerſus crimina tribus modis procedit, 289. 103.

Iudex non poteſt condemnare ſine accuſatore generatim ſumpto.n.104.

In quibus criminibus procedatur à Iudice ex officio.n.106.

Inquiſitio triplex.1. Omnino generalis.2. Omnino ſpecialis.3. Mixta.n.107.

Vt Iudex faciat inquiſitionem omnino generalem, non eſt neceſſe vt aliqua infamia præceſſerit.n.108.

Cùm iudex inquiſitionem omnino generalem facit ſubditi interrogati non debent patefacere criminoſos occultos. num. 109 & ſeqq.

Quando crimen eſt manifeſtum, ſed auctor ignoratur, ius eſt Iudici quærere in genere quis fecerit. 289.n. 114.

Subditi tamen non tenentur patefacere auctorem, ſi nulla laboret infamia, vel nihil mali in poſterum timeatur, 289.num.118.

Vt Iudex poſſit inſtituere inquiſitionem ſpecialem contra aliquem tendentem ad punitionem criminum, debet præcedere aliqua infamia auctoris.n.121.
Quanta illa eſſe debeat. n.123.

Quibus caſibus non requiritur ad ſpecialem inquiſitionem infamia præuia de illo crimine. 290. n.124. & ſeqq.

Praxis Iudicum ſæcularium, qui ex denuntiatione publici Officialis, aut ad querelam partis offenſæ procedunt ad capiendas informationes & iudicia, quibus habitis formant libellum inquiſitionis, an damnanda.n.131.132.

Hæc Iudicum praxis an neceſſaria.291.135.

Iudex eccleſiaſticus non debet procedere ad inquiſitionem abſque præuia infamia n.291.n.140.

Quibus modis aperiatur via Iudici ad inquiſitionem. 292. n.143.& ſeqq.

Duo circa inquiſitionem faciendam notanda 291.n.148.

Indiciorum quinque gradus. n.150. Quæ ſufficiant ad torturam.n.153.& ſeqq.

Ex indicio verius eſt non poſſe condemnari reum ad pœnam

nam ordinariam criminis. 295.n.170.
Iudex condemnans ad mortem non ſubditum, vel in crimine exemp̃ro, tenetur ad reſtitutionem hæredibus.n. 171.
Iudex etiam proprius condemnans reum vel ex priuata ſcientia, vel ex cognitione per iniuriam extorta, ad reſtitutionem tenetur. 295. 172.
Si tamen Iudici, qui per iniuriam crimen extorſit, ſuppetebant aliæ rationes, ex quibus reum iuridicè damnare poterat, non tenetur ad reſtitutionem.n.174.
Si Princeps patefacto iam crimine iubeat omnino condemnari illum, cuius crimen per Iudicem inferiorem per iniuriam eſt extortum; poſſit ne is obedire Principi & teneatur ad reſtitutionem. n.171.
Iudicij vſurpatione generatim dici poſſunt peccare, qui ſolum titulum coloratum habent. 283.n.68.
Iudicem iniquum fecit Cambyſes excoriari. 597.41.

Iuramentum. Iuſiurandum.

Iuramentum an roboret pactum nudum. 152. 25.
Iuramentum quid ſit. 464.1. Non eſt petitio miraculi, nec actus orationis. n.2. Duo ad eſſentiam eius requiruntur. 464.4. An iuret qui dicit per fidem, coram Deo, &c. ibidem.
Iurare per falſos deos quale ſit peccatum.n.5.
Iurare per creaturas an ſit verum iuramentum.n. 6.
Iuramenti finis.n 7.
Iuramentum aliud conteſtatorium; aliud etiam execratorium. 465.8. An differant ſpecie.nu. 9. Tale periurium continet diuerſam malitiam. ibid.
Iuramentum aliud per Deum, alind per creaturam, quod quadrupliciter fit.nu. 10. An ſit eiuſdem ſpeciei cum illo, ibid. Aliud ſimplex, aliud ſolemne. 465. 11. Aliud aſſertorium, aliud promiſſorium, aliud comminatorium. num.11. Quomodo hæc differant. ibidem. aliud conditionale.num.12.
Iurare per membra Chriſti quando ſit blaſphemia.nu. 10.
Iurare per Deum vel creaturas an licitum.n 13.
Eſt cultus latriæ. ibid. Tres conditiones requiſitæ. & quale peccatum eas non ſeruare. 467. 17.
Iuramentum promiſſorium liberè factum quando obliget. n.18.& ſeqq. Eius violatio in re parua an ſit peccatum mort. 464.23. Differentia voti & iuramenti. n. 25.
An metu extortum obliget. 465.26.
Caſus ſuperueniens ipſum irritat. 470. 34.
Iurare ſe facturum aliquod peccatum, quale peccatum ſit. 467 18.
Iurans latroni ſe eum non accuſaturum an teneatur. n. 19.
Iurans ſe daturum latroni certã pecuniam, tenetur. 467.27.
Item iurans ſe rediturum ad iniquum carcerẽ. 469.n.28.
Iuramentum vi extortum violare quale peccatum. n.30.
Iuramentum dolo vel errore extortũ an obliget. 470 n. 33.
Iuramenti obligatio non pendet tota ex intentione. 471. num. 39.
Qua ratione differat à voto. ibid.
Iurans fictè an teneatur iuramento.n.36.
Quantum peccet. 471.n.42.
Iurans verbis ſine intentione ſe obligandi, an obligetur. 471.n 38.
Iurans alio ſenſu quàm alter intelligit, an teneatur. 472. 44. Quantum peccet.n.46.48.
Iuſiurandum deferre ei, quem putas peieraturum an liceat. 473.49. An iuraturo per falſum Deum. 474.50.
Vtrùm iuramentum ſit maius peccatum.n.51.
Iuramentum an magis obliget quàm votum.n.52.
Quomodo eius obligatio tollatur. 474.55 56.
Quiuis in ſui gratiam factum poteſt remittere. n.57.
Si commutetur eius materia in aliam, non tenetur ad eã ex iuramento ſecùs in voto 57. Quis commutare poſſit. 475.58. Quis ea irritare. 476.63.
Quis in ijs diſpenſare poſſit. 476.62.64.
Qua ratione ſeu auctoritate poſſit quis diſpenſare. 477. num.67.
Qua ratione cognitio iuramenti ad ciuile etiam forum pertineat. n 66.
Iuramenti vinculum quomodo poſſit laxari 476.61.
Conditionis ſubtractione ſoluitur. ibid.
Iuramentum per vim & metum an iure irritum. 476.64.
An de non accuſando etiam ſit irritum. ibid.
Filij iuramentum de bonis aduentitijs irritare poteſt pater, etiam poſt 25. annum. 476.61.
Iuramentum de re licita ſemper validum, de re illicita inualidum. Excipe duos caſus. 157.n.50.& 158.n.52.
Nõ idem eſt iuramentũ ſuper contractu eſſe validum, & validare contractum. ibid.
Iuramentum quando dicatur eſſe contra bonos mores. 157. n.50. Si vi extortum, validum eſt, ſed peti poteſt diſpenſatio. ibidem. 51.
Iuramentum, ſuper contractu factum eius naturam induit. 158.52. Quando validet contractum, alias, irritum. n.55.& 56.
Iuramentum generatim factum ſuper re illicita, non obligat ad licitam aliquam eius ſpeciem n.54.
Iuramentum dupliciter addi poteſt contractui. 158.nu.56.
Merè aſſertorium non firmat contractum, ſecùs de promiſſorio. ibidem.
Iurans ſe ſoluturum non priuat ſe iure poſteà repetendi. ibidem.
Iuramentum præcedens non inualidat actum vel contractum ſequentem.n.57.
An ſecundus irritet prius.n. 58. 59.
Iuramẽtum ſequitur naturã actus cui adiungitur. 158. 52.
Iuramentum prius an à poſteriore infirmetur. 159.n.57.
Iurans non reuocare teſtamentum, an poſſit reuocare. 188. n.95.
Iurata promiſſio patitur eaſdem exceptiones, quas iniurata. 174.n.73.
Iurans quid indifferens vel minus bonum an teneatur. 467. num. 20.
Exempla iuramentorum, quibus ineſt tacita conditio. 467. num. 22.
Cum quis iurat ſe fore religioſum, tenetur, etiamſi nullus acceptet iuramentum, quia à Deo acceptatur. ibid.
Iurans ſeruare ſtatuta Capituli, ibidem.
Mercatores iurantes rem ſibi tanti conſtare, &c. 472.n.46.
Quomodo iurabit qui tranſit per locum infectum.n.47.
Quando fas adhibere iuramentum. 474.48.
Ioci cauſa ambiguè iurans n.48.

Iuriſdictio.

Iuriſdictio metu extorta eſt valida. 255.37.
Actu interno dari non poteſt. 168.n.31.

Ius patronatus.

Ius patronatus quid ſit, & quotuplex. 322. 17. Vide *Patronatus.*
Ius collationis beneficium quibus competat. 325.43.

Iuſtitia, Ius, Iuſtum.

Iuris naturæ aliquid dicitur tripliciter. 33.8.
Ius ad pecuniam vel aliam rem emi poteſt, etiamſi res ipſa non ematur. 229.26.27.
Ius imperandi ex triplici cauſa naſcitur. 509.24.
Imperandi poteſtas quadruplex.n.25.
Iuſtitia tribus modis accipitur. 11.n 1.
Iuſtitiæ definitio. 11.2. Differt a ceteris.num.5.
Iuſtitia formaliter diſponit ſuum ſubiectum ad alterum, effectiuè alterum ad ſe. 11.4.
Iuſtitia non eſt hominis ad ſe, nec filij ad patrem. 12.6.
Nec inter dominum & ſeruum qua tales. ibid.
Iuſtitiæ obiectum. 12.7. Quomodo poſſit paſſiones moderari. 16.n. 8. Attingit medium rei.n.9.
Iuſtitia legalis quid ſit. 12.13.15.19.
Videtur non differre a pietate.n.12.
Aliter eſt in Principe, aliter in ſubditis.n.13.
Quomodo à pietate differat. 11.n.14.
Iuſtitiæ particularis diuiſio. 178. 20. Diſtributiua propriè eſt in Magiſtratibus, ibid. Diſtinguitur à commutatiua. n.21. Illa ſpectat medium rationis. hæc rei. ibid.
Illa hanc interdum includit. 18.n.23.
Ius triplex. 19.1. Eius definitio.n.2.& 11.6.7.
Variè diuiditur. 20.8.
Quid ſit ius naturale, quid poſitiuum.n.9.
Quid ius ad rem.n.11. quid ius in re.n.12.
Iuſtum generatim acceptum eſt obiectum obedientiæ. 15. num. 4.
Speciatim eſt obiectum iuſtitiæ particularis.n. 5.
Aliud ſpectat æqualitatem arithmeticam, aliud geometricam 15. 5.
Iure naturæ nemo ſeruus. 35.n.54.
Quomodo iure naturæ omnia ſint communia 32.3.4.

Iu

Digitized by Google

Ius naturæ immutabile.32. 3. Quomodo differant Ius naturale & poſitiuum. ibidem.
Ius gentium quid. 33.9. Quomodo facta ſit eo iure diuiſio rerum.ibid. Dicitur aliquando ius naturæ.33.10.
Iura quomodo præſcribantur.46.10.
Ius legitimandi & vectigalia imponendi quomodo præſcribatur.51.n.43.
Iuris ceſſio debet eſſe libera. 58.n.12.
Iuſtitia commutatiua tantùm poſtulat vt ſatisfacias alteri in bonis in quibus eum læſiſti, 100.87.
Ius gentium ſupponit,non euertit,ius naturale.112.68.
Ad quæ ex iuſtitia obligaris, pro iis nihil potes accipere. 136.63. Ne quidem vt in gratiam tertij facias.n.67.
Ius ad prouentus, præſtito officio non eſt ſpiritale. 366. num. 126.
Ius ſuccedendi quomodo reuiuiſcat.236. 88.
Iuſtitia quomodo dicatur verſari circa actus externos. 377. num.27.
Iuſtitia noſtra quomodo maior iuſtitia Phariſæorum.399. num. 7.
Sui iuris quiſque eſt in ijs, quæ ad ſtatum vitæ pertinent. 416.n.63.
Ius quomodo acquiratur in non ſubditum per iniuriam ab eo factam.476.63.
Iuris eccleſiaſtici violatio an ſacrilega.502.18.
Iuſtos à mortuis excitatos probabile eſt ſingulari gratia cuſtodiri,ne excidant a gloria.533.n.60.

Labor.

LAboris eius qui occiſus æſtimatio quomodo facienda. 82.n.125.

Læſus.

Læſus ex contractu quis dicatur.163.n.69.

Lætitia.

Lætitia inepta vnde naſcatur.604.76.

Laicus.

Laicus an poſſit poſſidere rem ſacram.21.40.& 42.
An præſcribat decimas. 55.48.an poſſit occidere furem in defenſionem bonorum. 75.n.86.

Lana.

Lanarum emptio an licita anticipata ſolutione. 215.61.

Lapicidina.

Lapicidinæ ſunt eius, cuius eſt fundus.39.53.

Larua.

Laruarum vſus.608 98.

Latro.

Latro publicus non gaudet aſylo.501.13.

Laudemium.

Laudemium quid ſit.227.5.& 253.n.57.

Lectio.

Librorum prohibitorum lectio inducit excommunicationem.606 83.
Lectio curioſa quando mortalis.n. 84.

Legatum.

Legata ſoluenda eo loco vbi legantur.143.59.
Quanto tempore præſcribantur.51.39. Soluenda legata quæ ponuntur in teſtamento.181.n.9.
Legatarij vſurarij ad quid teneantur.205.n.176.

Legitimus.

Legitimus publicè habitus non tenetur credere matri ſe eſſe illegitimum.91.n.51.
Legitima an danda filijs ſtatim poſt patris profeſſionem. 417.n.83.
Profitens an debeat matri, auo, &c. relinquere legitimam;ſi liberis careat. ibid.

Lenitas.

Lenitas nimia vitanda.597 n.44.

Lentitudo.

Lentitudo quando ſit vitium. 596.34.35.

Leuitas.

Leuitas animi in quo ſita ſit. 604. 76.

Lex.

Lege naturæ quomodo omnia communia. 32.3.
Lex naturæ eſt immutabilis. ibid.
Lex contra legem quomodo præſcribatur.53.44.
Quomodo conſuetudo eius vim tollat.n.45.
Leges quædam obligant tantùm poſt ſententiam.63.44.
Vtrùm leges de damno ex culpa dato reſarciendo obligent in conſcientia.n.43.& 45.
Legem iniquam ferens continuè peccat. 107.n.14.
Non tamen ſemper nouo peccato.n.15.
Lex pœnalis quædam obligat ante ſententiam.146.n.38.
Lex commiſſoria in pignoribus eſt prohibita. 201.133.
An licita in cenſibus. 214.n.68.
Lex commiſſoria in venditione quæ ſit.221.n.124.
Lex ante promulgationem an obliget.236.98.
Leges, quibus additur,ipſo iure priuetur beneficio vel officio, priuant titulo, non poſſeſſione.281.64.

Libelli, Libellaticus.

Libelli famoſi. 93.11.
Libellus ſeu liuellus, vel libellaticus contractus quid ſit. 248. 6.

Liberalitas.

Liberalitati non repugnat debitum ex gratitudine, ſed lex iuſtitia.167.14.
Liberalitas quid ſit.521.54. Eius obiectum.n 54 57.
Eius neceſſitas.n.55. Quæ poſſint ad eam nos incitare.521. 56. Reperitur etiam in Deo.n.58.
Vitia illi oppoſita.n.59.& ſeqq.

Libertas, Liber.

Libertas non debet vendi ſine cauſa.34.15.
Libertas actualis neceſſaria ad continuationem peccati.107. num.19.
Liber homo non poteſt pignori dari, vel ob debita in ſeruitutem rapi. 273.n.40.
Libertas Euangelica à quintuplici ſeruitute nos ſoluit. 550. 28.
Libertate ſe abdicant religioſi propter Chriſtum.34.15.
Libertas peccandi.604.76.

Librantia.

Librantias dimidio pretio emere an licitum, 217.74.
Earum pretium æſtimandum non ex commoditate vel difficultate vnius vel alterius, ſed ex publica æſtimatione.n.76. Non poſſunt tam vili pretio emi ab iis,quorum eſt eas ſoluere.n.78.

Libri.

Libros ſacros an liceat tyranno tradere comburendos. 71. num. 40.
Libros comburere iuſſus mathematicus, & publicam pœnitentiam agere.484.35.
Libri magiam naturalem tradentes ſuſpecti, & vitandi iuuentuti.491.n.1.

Lignatio.

Lignari, vel paſcere pecus in loco publico an poſſit prohiberi.39.54. Contra iuſtam prohibitionem id agere quale peccatum.n.55.
Quale in loco alieno.n.56.

Litare.

Litare hoc tempore agno vel vitulo an licitum. 398.25.

Litigium.

Litigium quid ſit. 521.51. Quale peccatum.n.53.

Littera.

Litteras alterius reſerans ad quid teneatur.120.131.

Locatio, Locator.

Fur locans torquem aurem an teneatur reſtituere pretium locationis. 118.n.114.
Locator rei fructiferæ an teneatur ob ſterilitatem remittere de pretio.248.12. An quando caſu fructus collecti pereunt.249.18.
An ratione vbertatis poſſit augere.n.21.
Locator ex qua culpa teneatur de damno.249.29.
Quando poſſit conductorem expellere.n.32.
Quid ſi promiſerit non expellere.252.37.
An teneatur minuere penſionem.n.38.
Locare rem alicui qui putatur abſurus ad peccatum an liceat.252.n.39.
Locare domum vſurarijs an liceat.n.41.
Locari res Eccleſiæ quanto tempore poſſint. 255 68.

Longanimitas.

Longanimitas eſt pars patientiæ.540.n.40.

Lucifer.

Lucifer peccauit ſuperbia. 603.69.

Lucrum.

Lucri æſtimatio quomodo facienda. 83.128.& ſeqq.
Lucra mariti & vxoris quando fiant communia.114.87.
Lucrum ſperare ex mutuo an licitum. 191.n.35.
Lucrum ceſſans quid ſit.194.68. An pro eo mutuator poſſit

aliquid

Digitized by Google

aliquid exigere.196.79.80. Quando dicatur ceſſare. nu. 83. Tres conditiones neceſſariæ eius qui occiſus eſt.n.84.

Ludus.

Maritus an poſſit inuita vxore in ludo pecuniam exponere.114.n.88.

Ludus quid ſit.263.1. Iure naturæ licitus.n.3.

Ludi quidam prohibiti iure ciuili.n.4. Quantū in ſingulis luſibus ſine commiſſione liceat exponere. ibid.

Ludus aleæ ſub quanto peccato prohibitus clericis vel laicis.n.5.6.

Ludus vt ſit licitus quas conditiones requirat.n.7.
Impellens iniuria alium ad luſum tenetur reſtituere. 264.9.12. Item fraudem faciens in luſu.n.13.
Quæ fraudes licitæ.n.15.

Ludo vetito acquiſita non debent reſtitui ante ſententiam. 264 17. Quid ſi victor impediat ſententiam.n.21.

Ludo vetito amittens ſi nō audeat ſoluta repetere in iudicio an poſſit occulte accipere.265.22.
An poſſit minando repetitionem alterum cogere ad reſtitutionem partis.265.23. An teneatur ſoluere in conſcientia.n.24. Quid ſi vterque renuntiauerit beneficio legis.n.26. Quid ſi iurauerit ſoluturum, an poſſit iuramētum relaxare.n.27.

Ludo vel ſponſione an poſſit lucrari qui non poteſt perdere.n.28.30. An religioſus.266.32.37. An filius familias. n.34.37.

Ludi theatrales vetiti in loco ſacro.608.98.

Ludus non eſt opus ſeruile.n.98. Quid ſi lucri cauſa ludatur. ibidem.

Luxuria.

Luxuria eſt peccatum mortale. 571. 40. Eſt vitium capitale.ibid. Eius filiæ octo.nu. 42. Euertit prudentiam. ibid.
Species eius ſunt ſex. 572.45.

Machinatio.

MAchinatio quid ſit.60.n.23.

Mancipium.

Mancipium quid. 21.6.

Mancipium nemo eſt iure naturæ.40.n.55.
Quot modis quis fiat mancipium.33.11.

Magia.

Magia naturalis quid ſit.491.1. Quid ſuperſtitioſa.num.2.
Quæ ſint eius fundamenta.492. 4. Quibus indicijs cognoſci poterit an aliqua ad magiam pertineant. 493. 13.
Quale ſit peccatum.496.26. Quæ crimina coniuncta habeat.n.27. Quæ remedia contra eam adhibenda n.28.

Magi omnia elementa ac cælos dicunt animata, & illarum animarum virtute ſe operari. 492. 4. Variæ ipſorum operationes 493. 14 Quomodo poſſint corpora transmutare.494.18. An poſſint in homines dæmones immittere, & ab ijs eijcere.495.22.
Quænam poſſint circa animam hominis.n.23.

Magica ſigna tollere vt diabolus deſinat nocere an ſit licitum.497.35.

An liceat contraria ad eumdem effectum ponere.499.45.

Quomodo cognoſcatur an aliquid ſit magicum. 493. 13. & ſeqq.

Magnorum virgæ an conuerſæ in ſerpentes.494.18.

A Magia haud immunis Marſilius Ficinus.493.6.

Magiſtratus.

Magiſtratus non impedientes latrocinia, furta, &c. ſi commodè poſſint, tenentur ad reſtitutionem.129.n.70.

Magnanimitas.

Magnanimitas quid ſit.535.6. Ratio eius formalis.n.7. Differt ab alijs virtutibus.n.8. Quomodo verſetur circa honores. 535.9. Eius officium.n.10.
Quibus inſit.n.12. Fiduciā & ſecuritatē gignit.536.n.13.

Magnanimus ſolos cæleſtes honores magni facit.n.11.
Functiones ipſius.536.n.14.

Magnanimitati quæ vitia aduerſentur.537.18.& 538 27.
Differt à magnificentia. 538.31. Summè humilis eſt ſummè magnanimus. 599.51.

Magnificentia.

Magnificentia quid ſit. 535. 2. & 538.30 31. Differt à magnanimitate.n.31. Eius officium.n.32.
Vitia oppoſita.539.35.36.

Maleficus.

Maleficam vt ſigna tollat verberibus cogere licitum. 73. num.48.

Mandans.

Mandans damnum ad quid teneatur.123.11.
Ad quid mandatum reuocans n.12.

Mandans damnum tenetur primo loco ſatisfacere, exequtore ipſo deficiente. 126.42.44.

Mandatum.

Mandatum reuocans ante executionem ad quid teneatur. 123.num.12.

Mandatum reuocans an teneatur alium monere vt ſibi caueat. 124.n.18.

Mandatum an expiret morte mandantis.170.46.

Manifeſtum, Manifeſtare.

Manifeſtare occultum alterius crimen, vt damnum proprium vel tertij auertas an liceat. 111.51.& 112.57.

Manifeſtare crimen alicuius vni vel duobus quale peccatum.112.n.68.

Manifeſtum & occultum mutant ſpecies iniuriarum. 106. num.3.137.

Manſuetudo.

Manſuetudinis ſex incitamenta.593.19.

Chriſti manſuetudo vbi eluxerit. ibid.

Maritus.

Maritus vxoris bona in ſuum commodum adminiſtrat, ſecùs de tutore. 114.83. Tenetur ad reſtitutionem vxori ſi ea diſſipet. 114.87. Si ludo perdit, damnum eſt commune, niſi ordinariè perdat.n.88.

Maritus prodigè adminiſtrans bona communia tenetur vxori reſtituere, eoque deficiente hæredes.262.n.37. Et vxor poterit vel occulta compenſatione.n.37.

Maritus non habet in bona communia plus iuris præ vxore, præter ius adminiſtrandi. ibidem.

Martyr, Martyrium.

Martyres, qui ſeipſos occiderunt.70.24.

Martyrium quid ſit.526.12. Dupliciter ſubitur. ibid.

In martyrio paruulorum, Chriſti meritum ſupplet actum voluntatis eorū.n.12. 527.19. Cuius virtutis ſit actus.n. 13.14. Tria in eo conſideranda.n.15. Cur ſemper dicatur actus fortitudinis. 527.18. Quænam ad illud requirantur.527.19.& 529.37.& ſeqq.
Quatuor eius gradus. 527.22.
Quænam requirantur in peccatore. 530.40.41.& 531. n.48.& ſeqq.

Martyrium obire ob vanam gloriam quale peccatum. 528. num.16.

Martyrium ſubiens pro aliqua virtute, implicitè etiam illud ſubit pro fide.nu.28. Qui occiditur ob opus bonum iam factum, & ſi doleat ſe illud feciſſe, modò malit pati mortem quàm negare eſſe opus bonum, an martyr cenſeatur. 528. 29. Actus acceptandi mortem debet aliquo modo eſſe ſupernaturalis.nu.30. Non tamen neceſſariò actus charitatis. n.31. 32. Et quamquam ſit ſignum dilectionis Dei ſuper omnia non tamen infallibile.num. 33. & ſeqq.

Martyrium habet ex ſe vim delendi peccatum, & conferendi primam gratiam.530.48.& 532.54.
Quando conferat effectum.n.57.

Milites pro fide pugnantes non ſunt martyres 529.36.

Martyrum mors non eſt ſacrificium.527.17.

Martyrium Polycarpi præſignatum, cui in ſomnis ceruical viſum comburi.532.n.50.

In iuſto martyrium per ſe habet vim augendæ gratiæ.532. num.55.
An per ſe deleat culpam venialem. ibid.

Si curetur miraculosè, probabile eſt ſingulari gratia cuſtodiri ne excidat à gloria.533.n.60.

Martyrium S.Ioannis Apoſtoli. 527.22.

Innocentes ſunt martyres.530.45.

Martyrium æquatur baptiſmo.n.45.

Mater.

Mater an poſſit filium vendere.34.17.

Mater poteſt accipere pharmaca ſaluti neceſſaria cum periculo fœtus.74 62.
Non tamen intendendo abortum.n.61.
Nec poſt animationem prolis.63.
Niſi aliàs vtraque periret.n 64.

Mater non poteſt ſubſtituere pupillariter.187.n.80.

Materia.

Materia grauis in furto quæ ſit.109.29.

Quæ

Digitized by Google

Quæ ſit reſpectu filiorum, vxorum, &c. 113. n. 76.

Matrimonium.

Matrimonium promittens vt virginem decipiat ad quid teneatur. 88. 20. & ſeqq. An poſſit religionem, quam antè vouerat, ingredi. 89. 32.

Matrimonium irritatur metu graui niſi iure incuſſus ſit, 155. 37. Quomodo validetur. 165. 74. 75.

Conditio quæ addita matrimonio illud impediat. 179. n. 123.

Matrimonium metu leui contractum an valeat. 157. n. 47.

Matrimonium omnia bona communia faciens, non facit ea damna communia quæ alterius culpa proueniunt. 256. 4. & 262. 37.

Matrimonium contrahere poſt votum caſtitatis animo ſtatim ingrediendi religionem an liceat. 444. 49.

Matrimonio contracto conceduntur duo menſes intra quos licitum ſit religionem ingredi. n. 50. Quando licitum contrahere matrimonium poſt votum caſtitatis. 445. 51.

Matrimonium contrahens poſt votum caſtitatis, an poſſit altero petente debitum, conſummare. n. 52.
Si coniunx adulterium committat, tenetur non reddere. ibid.

Matrimonium diſſoluit ſponſalia etiam iurata. 451. 69.

Matrimonium quoad vſum & inclinationem conuenit homini qua parte ſimilis eſt brutis. 561. 106.
Eius vſus habet adiunctam maximam verecundiam, ibidem. Eius incommoda. n. 107. 108.
Non plus boni confert mundo quam virginitas. nu. 110.
Sicut vis gignendi, ita etiam matrimonium eſt à Deo, 573. num. 48.

Cur mulier vna non poſſit pluribus viris iungi. 579. 74.

Mediator.

Mediator vnicus cur Chriſtus dicatur. 387. 34.
Sancti mediatores ſecundarij. ibid.

Medicamentum; Medicus.

Medicamentis pretioſiſſimis non tenemur vti in morbo, 566. 12.

Medicus ſi malè curet vulneratum. 80. n. 103.

Melius.

Melius quid dicatur. 424. 101 & 562. 110.

Membrum.

Membra ſecari in morbo an tenearis permittere. 78. n. 96. an iubente Tyranno. 79. 101.

Mendacium, Mentiri.

Mentiri maius peccatum eſt quàm non facere quod affirmaſti te facturum. 172. n. 53.

Mendacium in confeſſione ſuper re leui quando ſit peccatum mortale. 416. 59.

Mendacium quid ſit. 518. 33. Tria ad ipſum requiruntur. ibi. Quomodo opponatur veritati 518. 34. Amphilogicus ſermo non eſt mendacium. n. 35. In quo conſiſtat mendacij malitia. n. 36.
Nullum vmquam eſt licitum. n. 37. 39.
Per ſe eſt tantum peccatum veniale. 519. 40.
Tripliciter diuiditur 41. & ſeqq.
Gradus mendacij. 520. n. 46.

Mercator.

Mercator an poſſit rem pluris vendere quàm alij. 140. n. 24.

Mercatorum contractus cum Rege hoc tempore an iuſtus. 243. n. 54.

Mercatores iurantes rem ſibi tanti conſtare, quantum peccent. 47. . 46.

Merx.

Merces alienas in tempeſtate eiiciens ad quid teneatur, 122. n. 138.

Merx quid ſit. 206. 1.

Mercium pretium non pendet ex commoditate vel difficultate, inopia vel abundantia vnius, ſed communi. 216. n. 67. & 217. n. 76.

Merces omnes coementes & deinde prementes vt caritatẽ inducant an peccent contra iuſtitiam. 226. n. 150.

Merces habentes ſecundùm ſe certam æſtimationem, non ideò pluris valent quia maiore ſumptu ab aliquo comparandæ. 245. n. 66.

Metallica vena.

Domini fundi an ſint domini venæ metalli. 39. 51.

Metus.

Metus alius leuis, alius grauis, qui cadit in conſtantem virum. 155. 35. Reſpectiue grauis. ibid.
Reuerentialis eſt abſolutè grauis. ibid.

Metus grauis non reddit contractum omnino irritum. 155. 36. Excipiuntur aliquot caſus. n. 37.

Metus iuſtus non irritat matrimonium. 155. 37.
Nec iniuſtus ſponſalia, iuriſdictionẽ, promiſſionem, donationem, renuntiationem beneficij, ſed irritabilia facit. n. 37. 38.

Metus coactus an furem poſſit iuuare. 125. 29.
Et ſi alter, metus cauſa ſit. 155. n. 39.

Metus iuſtè incuſſus non irritat contractum. nu. 41. etiamſi terrendi tantùm cauſa incuſſus ſit. n. 42.

Metus iuſtè incuſſus non ita reddit contractum inuoluntarium, ſicut iniuſtè incuſſus. 156. 43. Nec obligatio ex illo inita poteſt reuocari in irritum. nu. 44. niſi ius alterius extendatur. 45. Nihil refert in conſcientia an alter ſerio an ioco metum incutiat. n. 45.

Metu leui iniuſto initus contractus, in foro conſcientiæ reuocari poteſt, 156. 46. Excepto matrimonio, iuxta probabiliorem ſententiam. 47. & voto. n. 47.

Metus quo iure votum irritat. 402. 17. 18.

An metus grauis irritet profeſſionem. ibidem.
Quid ſi non ad votum eliciendum incuſſus. ibid.

Metu expreſſum iuramentum obligat. 469. n. 26. 30.

Miles, Militia.

Miles in certo vitæ periculo nõ poteſt deſerere ſtationem. 70. 27. an poſſit torqueri. 293. 154.

Miles gregarius tantùm tenetur de damno quod per ſe in bello iniuſto intulit. 326. n. 37.

Milites pro fide pugnantes non ſunt martyres. 529. 36.

Milites an dentes ſibi poſſint excutere cùm deſunt glandes plumbeæ. 79. n. 109.

Militum priuilegium. 136. n. 58.

Militi mutuum dans an præferendus, &c. 140. n. 32.

In militia requiritur ſeueritas. 597. 41.

Diſciplina militaris. ibid.

Miniſter.

Miniſtri iuſtitiæ delinquentes & corrupti muneribus, puniendi. 597. n. 41.

Minor.

Minores qui dicantur. 56. n. 52.

Minor in ſuum commodum ſine venia curatoris validè contrahit, non tamen in incommodum. 161. n. 60.
In quibus contractibus obligetur. 61. Si velit rem venditam ſibi redhiberi an teneatur reſtituere pretium. ibid. An maior ei teneatur ante ſententiam reſtituere ſine pretio. ibid. De caſtrenſibus vel quaſi caſtrenſibus poteſt validè ſua auctoritate contrahere. 162. 62. Quando teneatur ex mutuo, 190. n. 15. 17. Quando ex fideiuſſione, 171, num. 18.

Minor qui ſubeſt curatori, de non caſtrenſibus ſine eius venia donare non poteſt; rarò tamen profuſione peccat mortaliter, Nec donatarius tenetur reſtituere priuſquã petatur. 174. n. 81.

Minorita.

Minoritæ habent vſum rerum ſuarum, non tamen dominium. 20. n. 34.

Miraculum.

Miraculum quando liceat petere. 500. 4. 5.

Miſſa.

Miſſam audire an teneatur, qui è loco vbi eſt feſtum diſcedit ad locum vbi non eſt feſtum. 554. 56.

Miſſam audiens animo non ſatisfacit præcepto ad quid teneatur. 391. n. 59.

Mixtio.

Miſcens rem alienam ſuæ, ita vt diſcerni nequeat, ſine eius conſenſu, totius dominium acquirit; ita tamen vt alter habeat ius in rem, vt illa ipſi ſatisfiat. 203. 157.

Mixta res vtriuſque conſenſu, fit communis. n. 157.

Moderatio.

Moderatio greſſus, vocis, orationis. 607. 89.

Modeſtia.

Modeſtia quid ſit. 597. 45. & 607. 86.
Eius officium. n. 89. Vitia oppoſita. n. 92.
Quando peccetur contra eam per defectum. ibid.

Modeſtia cultus quid. 610. 100.
Si contra conſuetudinem vel ſupra ſtatum. n. 101.
Deficiens in ornatu. 609. 104.

Mo-

Digitized by Google

Monachus.

Monachi vnde dicti.435. n. 2.
Monachis negotiatio interdicta. 209.n.4.
Quarum rerum venditio illis permiſſa.n.5.
Poſſunt tamen per alios negotiari, licet parùm decenter. num.6.
Monachorum quorumdam abſtinentia.547.n.7.
Monachus poteſt ſuccedere ab inteſtato, etiam poſt profeſſionem.458.n.87.

Monaſterium.

Monaſterium ex delicto vel contractu monachi quatenus teneatur 458.90. An procurare debeat vt Prælatus talis contractum approbet, ibidem.

Monialis.

Moniales ſeptuagenariæ alicubi non cenſetur inter ſeniores.553.n.70.
Monialium clauſura an poſſit induci, ſi eam non vouerint. 454.n.75.

Monopolium.

Monopolium quid ſit. 225.n.144.
Fit quatuor modis.n.144.
Quando & quale peccatum.n.145.& ſeqq.

Montes pietatis.

206. Montes pietatis an liciti.n.189.

Morbus.

Morbi ex varia comeſtione varij. 559.69.
Morbum adducit ebrietas.168.20.
Morbos irrogare & curare poteſt diabolus 495.19.20.

Mores.

Mores boni alij ciuiles, alij naturales.168.16.

Moroſitas.

Moroſitas quid ſit. 531.51. Quale peccatum.n.53.

Mors.

Mortem ſibi ex cauſa optare licitum, etſi non inferre. 70. num. 10.
Morti ſe offerre pro iniuſtè damnato licitum.70.30.
Morti certæ ſe obiicere ad frangendas inimicorum vires, vel facere aliquid vnde certa mors ſequatur, licet.71.32.
Mortem inuaſoris ob iuſtam ſui defenſionem licet intendere.73.53.
Mors tertio proueniens ex tuo maleficio, an tibi imputetur. 80.n.120 & ſeqq.
Tenetur homo in mortis periculo ſequi viam certam, quantum poteſt.519.43.

Mulier.

Mulier an poſſit fideiubere. 270. 11. Ornatus mulierum. Vide *Ornatus*.
Mulier ſcienter contrahens cum ſacris initiato poteſt rapi in ſeruitutem 34.14.

Munus.

Munus aliud eſt à manu, aliud ab obſequio, aliud à lingua. 305.125.& ſeqq. Vide *Simonia*.

Muſica.

Muſicam profanam adhibere rebus ſacris habet ſpeciem ſacrilegij.502.n.17.

Mutilatio.

Mutilare ſeipſum quibus euentis liceat.78.96.& 79.n. 101.
Qui teneantur ferre mutilationem ob vitæ conſeruationẽ. n.97. S.Marcus an ſe mutilarit.78.99.
An poſſis te mutilare ob cauſam religionis tyranno iubente.79.n.101.
Mutilator vel homicida quid teneatur reſtituere.82.n.124.
Nihil tenetur pro vita vel membro.84.140.
Tenetur ad ſolum damnum pecuniarium.n.145.

Mutuum.

Mutuatarius obligari non poteſt ex vi mutui vt alio loco ſatisfaciat.142.n.57.
Mutuum quid ſit.189. 3. Non reperitur in ſolis rebus vſu conſumptibilibus.n.4.
Quinam ex eo obligentur.n.6. Ex eo lucrum ſperare an licitum.191. 35. Accipiens aliquid pro eo, animo vſurario, an teneatur reſtituere.192.41.
Mutuare cum pacto vt alter pœnam debitam vel famæ reſtitutionem remittat, an ſit vſura.192.n.47.
Mutuare cum pacto vt alter viciſſim mutuet, vel ex eius officina merces emat, an ſit vſura. 194. n.62.
Mutuans minori an poſſit eum cogere ad ſoluendum. 163. num.63.
Mutuatarius quando dicatur eſſe in mora. 194.69.
Mutuator poteſt aliquid exigere ratione damni emergentis.n.69. Poteſt etiam ob probabile periculum, de certa pecunia ab initio paciſci.n.72.
Si non deduxerit in pactum, nihil poteſt exigere, niſi alter fuerit in mora.n.77. Vtrum poſſit exigere vſuras, quas pro pecunia mutuata ſoluit.n.78
Mutuator poteſt aliquid exigere ratione lucri ceſſantis. 165.79. Et initio de eo paciſci.n.80.
Tres conditiones neceſſariæ.n.84.
Item ratione periculi ſortis, aut expenſarum in recuperando. 198. num.111.
Tria neceſſaria vt iuſtè fiat.num.112.
Mutuum quomodo gratis debeat fieri.195.n.82.
Mutuator non poteſt aliquid exigere ratione ſolius carentiæ pecuniæ, vel obligationis non repetendi certo tempore.200.116.127.
Poteſt tamen paciſci de certa pecunia in pœnam ſoluendâ, ſi ſtato tempore alter non ſoluerit.n.128.
Quatuor conditiones neceſſariæ.n.130.
Debetur ante ſententiam Iudicis 201.n.135.
Non tamen ante petitionem partis.n.136.
An teneatur reſtituere fructus ex pignore perceptos.num. 137.141.
An poſſit paciſci vt res quouis caſu, eadem menſura reſtituatur.202.n.44.
Mutuans. 1600.non poteſt per partes accipere. 1700. 229. num. 32.

Naaman.

Naaman comitans dominum al locum idoli an peccarit.517.n.21.
Naaman Syri actio non erat idololatria.498.39.

Naufragium.

Naufragantium bona non habentur pro derelictis.41.67.
Nec pro adeſpotis.135.50. In naufragio alteri neceſſaria ad vitam ſeruandam tabula cedere licet.70.31. Quis ius habeat tabulam ſeruandi. ibid.
Naufragorum bona an poſſint capi. 135.49.

Nazaræi.

Nazaræi qui. 435.n.4.

Neceſſitas.

Neceſſitate extrema preſſus an poſſit aliena ſurripere. 137. 66.67. An etiam graui. n.71.
Neceſſitas extrema excuſat a reſtitutione.143.nu.2.
Ea ſublata quibus euẽtis tenearis reſtituere.n.3. & ſeqq. & 147.63. Item grauis.144.nu.15.
Si dominum rei in extremam neceſſitatem rei ſuæ ſubtractione conieceris, teneris eam reddere, etiam cum tuo interitu, aliàs non.nu.12.13.
Neceſſitas ſiue indigentia hominum reddit merces cariores, non vnius, ſed communis.216.n.67.
Neceſſitas qualis minuat bonitatem operis.414.54.
Quando liceat minùs comedere quàm neceſſitas poſcat, 544.num.10.
Ex neceſſitate fieri aliquid tripliciter dicitur.414.54.

Necromantia.

Necromantia quid ſit.483.num.24.

Negligentia.

Negligentia quando peccatum mortale. 8.20.& 61.nu.30.
Negligentia ſtudiorum.606.85.

Negotiatio.

Negotiatio quid ſit. 210.4. Clericis prohibita eſt, ibidem.

Nepos.

Nepos eſt in poteſtate aui iure communi.195.80.

Notarius.

Notarius vſurarum inſtrumentum conficiens peccat mortaliter, raro tamen tenetur ad reſtitutionem. 205.n.180.

Nothus.

Nothus quis dicatur.185.num.57.

Notitia.

An de rebus ſingularibus haberi poſſit.2.4.

Notorium.

Notorium iure vel facto quid dicatur. 98.73. & 206.numero 185.

Nouitius.

Nouitij nec ante profeſſionem bonis validè cedere poſſunt nec monaſterio, de ijs præter victum & amictum dare. 442.num.39.

Nouitiorum

Digitized by Google

Nouitiorum vota non poſſunt à Prælato irritari. 420. 80.
Commutantur tempore nouitiatus in opera religionis. ibidem.
Nouitium abducens à religione, ad quid teneatur. 65. 12.

Numeratio pecuniæ, Vide *Pecunia*.

Numeratio pecuniæ quando alterius gratia fit, pretio æſtimabilis. 239. n. 10.

Nuptiæ.

Nuptias etiam iuratus promittens ei, quam virginem putat, ſi deprehendit vitiatam, non tenetur. 174. n. 73.

Obedientia.

OBedientia vnde dicta. 510. n. 22. Eſt in magna admiratione. 14. n. 9.
Contra obedientiam præſcribi non poteſt. 51. 41.
Eius obiectum. 510. n. 23.
Ratio formalis. n. 24.
Reſpicit neceſſariò præceptum. 510. n. 27.
Conditiones in ea commendatæ. 510. n. 29.
Ius naturæ iubet Superiori obedientiam. 33. 10.
Obediendi neceſſitas maior vel minor non ſequitur auctoritatem præcipientis, ſed materiæ præceptæ. 510. n. 25.
In dubio obediendum Superiori. 455. 76. & 510. 30.
Non eſt contra hanc promptudinem declinare honores. 511. n. 33.
Quomodo debeat eſſe fortis. 510. n. 35.
Obedientia quomod debeat eſſe cæca. 510. 29.
Quomodo prompta. 511. n. 32.
Obedientiæ cum alijs virtutibus comparatio. 512. 36.
Quomodo melior victimis. 512. 38.
Quatuor eius gradus. n. 39.
Obedientia formalis non eſt præcepta. n. 42.
An Prælatus eam poſſit præcipere. n. 44.
Obedientia Rechabitarum. 556. n. 76.

Obiectum.

Obiectum prudentiæ & finis, & affectus idem. 3. 8.
Obiectum aliud quod, aliud cui. 15 n. 7.
Obiectum virtutis ex quo actu ſpectandum. 376. n. 11.

Oblatio.

Oblationes quænam debitæ Eccleſijs. 404. 34.
Offerre in ſacrificio agnum, vel vitulum an hoc tempore licitum 403. 25.
Oblatio thuris quid. 396. 15.

Obligatio.

Obligatio naturalis vnde oriatur. 182. n. 12.
Obligatio amicitiæ ſupra ſortem ex pacto impoſita conſtituit vſuram. 194. n. 62.
Obligatio datur etiam ad negationes actuum. 290. 121.
Obligari qemquam ad peccatum contradictionem implicat. 160. n. 8.
Obligare nos homini ſine actu externo non poſſumus. 168. num. 33.
Nec ſine eius acceptatione. n. 34.
Obligatio naturalis quid ſit. 182. n. 18.
Obligatio iuſtitiæ & amicitiæ quid ſint. 192. n. 48.
Oligatio reſtituendæ famæ pretio æſtimabilis. n. 49.
Obligatio mutua poteſt peti pro obligatione. 233. n. 58.
Obligatio naturalis quomodo deſinat. 737. 109.
Non obligat in conſcientia ſententia reipſa iniqua, vt quia nititur præſumptione, aut falſis probationibus quamuis ſecundùm ordinem iuris lata. 290. n. 24.
Obligatio voti quinque modis tollitur. 417. 68.
Obligatio ex promiſſione repugnat liberalitati. 415. n. 56.
Obligatio duplex eiuſdem ſpeciei. 413. n. 48.
Quando cenſeatur adeſſe. ibidem.
Ad obligationem non requiritur animus implendi. 471. num. 41.
Obligatio iuramenti impeditur per legem. 474. n. 55. 56.
Oligatio per iuramentum inducta tollitur quinque modis. n. 57. & ſeqq.

Obliuio.

Obliuio naturalis excuſat à reſtitutione. 60 26.

Obſequium.

Obſequia ſponte oblata gratiora. 557. 84.

Obſeruantia.

Obſeruantiæ debitum quale. 12. 5.
Obſeruantia quid ſit. 507. n. 12.
Quibus exterenda. n. 10.
Differt à pietate. n. 13.
Gradus obſeruantiæ. 507. n. 16.
Variæ eius ſpecies. nu. 18.
An omnium vnus ſit habitus. n. 21.

Obſeruatio vana.

Obſeruationes vanæ quæ dicantur. 489. n. 62.
Sunt triplices, ſcilicet, Ars notoria. n. 62.
Obſeruatio ſanitatum. n. 36.
Obſeruantia euentuum. nu. 65. An cauere quis poſſit à futuro ob præſagium. 491. n. 66.

Obſes.

Obſides occidi non poſſunt, ſi ſine eorum culpa ij à quibus traditi ſunt, pacta violent. 273. n. 40. Poſſunt tamen in ſeruitutem rapi. ibidem.

Occaſio.

Occaſionem præbens mali ad quid tenetur 109. n. 30.

Occiſio.

Occidere viuentia non licere Manichæorum error. 67. 1.
Abſtinendum crudelitate in occiſione beſtiarum. n. 2.
Occidere peccatores licitum, non tamen priuata auctoritate. 67. 5. 5.
Occidere tyrannum an priuato licitum. 68. n. 7.
Occidere filiam in adulterio deprehenſam vel adulterum an licitum. 68. 14. An vxorem. 68. 15.
Occidere ſeipſum an licitum. 58. n. 12.
An ſit contra ius Reipub. n. 21.
An contra ius diuinum. n. 22.
An reo liceat ſe occidere. 70. n. 35.
Occidens hominem putans eſſe feram vel inimicum. 70. 25.
Occidens ex ſubita ira. 70. 28.
Occidere ſeipſum indirecte & non ex intentione licitum. 70. num. 27.
Occidere alterum in uitæ defenſionem licitum. 72. 41.
Etiam Monachis & Clericis. ibid.
Etiam Principem ibidem.
Quod etiam in beſtijs locum habet. n. 42.
Quæ cautio adhibenda. 43.
Qui teneantur fugere, ne cogantur occidere. n. 44.
Licet etiam alterius mortem intendere. 73. 53.
Etiam cum periculo innocentis. 73. 57. &c.
Amentes & furioſos te inuadentes an poſſis occidere. 72. num. 42.
Quid de martyribus qui ſe occiderunt. 70. 23.
Samſon an ſe occiderit. 71 n 33.
Incendere puluerem tormentarium, ne ab hoſtibus capiaris, an licitum. 71. 32.
Occidere falsò accuſantem num licitum. 72. 47.
Occiditur inuaſor priuata auctoritate. 73. 54.
Sæpè eſt ſalutare conſilium permittere ſe potiùs occidi. num 55.
Niſi ſis in peccato mortali. n. 56.
Occidere furem pro defenſione facultatum an liceat. 75. 66. & ſeqq. An etiam clericis. n. 72.
Occidere in defenſionem pudicitiæ licitum. 76. 76.
Item in defenſionem honoris. ibidem.
Occidere iniuſtè alium inuadentem licitum. 77. 87.
Etſi ille uellet occidi. n. 88.
Item nitentem inferre ſtuprum filiæ uel uxori, etiam uolentibus. ibidem.
Non tamen licet occidere uxorem uolentem adulterari. num. 89.
Occidens prouocantem ſe ad pugnam nihil tenetur reſtituere. 83. n. 133.
Inuaſorem occidens tenetur damna reſtituere, ſi modum iuſtæ defenſionis exceſſerit. n. 134.
Nemo ex iuſtitia tenetur fugere ne occidat. n. 136.
Occidens rem alienam mox perituram non tenetur ad reſtitutionem. 115. n. 93.
Mulieres quædam amore uirtutis ſe occiderunt. 526. n. 15.
Occiſus pro Chriſto in ſomnis an ſit martyr. 528. 24.

Occultum.

Occultum alterius peccatum aperire ad proprium uel tertij damnum auertendum an liceat 97. 54. 57.
Occultum & manifeſtum iniuriam ſpecies mutant. 106. num. 3.
Occultè rem ſuam uindicare an liceat. 56. 57.

Oeconomus.

Oeconomus ex fidelitate tenetur quærere maxima commoda domini, ob tacitam promiſſionem. 172. n. 57.

Digitized by Google

Oenopola.

Oenopolæ miſcentes aquam vino an ſemper peccent. 118. 81.83.

Officium.

Officium verùm te obliget ad vitam pro alio ponendam. 78.num 91.

Officium vnum pro altero legens non tenetur repetere. 384.n.77.

In efficio quinque conſiderari poſſunt.311.24.

Officia ſæcularia vendere per ſe non eſt illicitum n.25.

Ea vendere plerumque eſt illicitum & perniciosumq; maximè ſi aliquam iuſtitiæ adminiſtrationem habeant. num. 28.

Eorum venditio licita quatuor requirit conditiones. num. 19.

Officij alicuius adminiſtrationem ſuſcipiens ad duo ſe obligare videtur.16. Quæ conditiones in officialibus conſtituendis requirantur. n.19.

Omiſſio.

Omiſſio ſequens ex actu libero.569.29.

Omittens alium defendere an peccet.78.n.93.

Opera.

Operam ſuam aliqua in re locans non tenetur eam minoris æſtimare quia ipſi commodum eſt id agere.245.n.75.

Operam pluribus locans quantum poſſit accipere. 250. num.27.

Opinio.

Opinio quid ſit. 274.n.6.

Opinio honeſti non eſt iudicium prouidentiæ.2.3.

Opinio non habet ex intrinſeco modo tendendi quòd ſit vera. ibidem.

Opinio Doctorum probabilis efficit vt Eccleſia det iuriſdictionem, etiamſi fortè opinio illa ſit falſa.582.n.68.

An etiam valeant acta, etiamſi populus dubitet an ſuperior ſit officio priuatus ibidem.

Opus.

Opus malum qua ratione delectabile vel vtile, vendibile eſt.135.n.52.

Opus vni ex iuſtitia debitũ nõ poteſt vendi tertio.137.67.

Opus malum vel ſacrum poteſt habere in ſe quædam pretio æſtimabilia. 167.n.17.

Operis turpis patrati mercedem pactam dans vel accipiēs non neceſſariò approbat ipſum opus,num.19. Secùs ante opus, ibidem.

Opus bonum poteſt tribus modis dici fieri ex neceſſitate. 415.54. Melius factum ex voto quàm ſine eo.n.53.

Etiamſi fiat repugnante affectu.415.55.

Quomodo opus ex præcepto ſit melius. n.54.

Operis ſolo iure poſitiuo prohibiti imaginatione an poſſit quis delectari,588.n.114.

Quid ſi cauſa ſubſit inſiſtendi operi ex quo oritur ea delectatio.589.n.118.

Oratio.

Oratio eſt actus religionis externus, & attingit Deum vt ſignum ſignatum. 383.11. Eius definitio. 381.n.3.

Eſt actus rationis practicæ.n.5.

An ſit actus ſpei.n.8.

Quomodo Deus noſtris orationibus moueatur. ibidem.

Oratio ad ſalutem eſt neceſſaria.383.n.20.

Quibus euentis ad eam obligemur.n.11.

Quæ per orationem petenda ſint. n.12.

Orationis Dominicæ explicatio. 383.n.13.

Oratio quibus conueniat.384.n.31.

Pro quibus orandum ſit.387.n.38.

Diſtrahi in oratione quale peccatum.391.n.62.

Oratio matrimonij vſu impeditur.393.n.76.

Oratio requirit promptitudinem.381.n.2.

Orationi non eſt Dei immutabilitas. 382.8.

Eſt cauſa quorumdam Dei decretorum.ibidem.

Solam ſufficere aiebant hæretici.ibid.

Errores hæreticorum circa illam.382.9.

Duplicia petuntur in oratione Dominica.384.21.

Orant defuncti purgatorio pro nobis. n.23.

Cur damnatis non conueniat. ibidem.

Oratio conuenit Chriſti humanitati.384.24.

Et quare modò oret.n.25.

An rogandus vt pro nobis oret.n.26.

Orandi formulæ exponuntur.385.28.

Orationum oblatio. n.29.

Orat ſemper Eccleſia dum horas canonicas legit. 388.43.

Ordo Religioſus, Ordinis Sacramentum.

Ordines à quo poſſint conferri.330.92.

Ordo religioſus quid ſit.435.n.2.

Ornatus.

Ornans ſe ad vanam gloriam.610.112.

Deficiens in ornatu.n.104.

Ornatus fœminarum.n.105.& 610.107.& ſeqq.

Adoleſcentum ornatus.n.109.

Quadruplex finis veſtium.n.106.

Ornatus ſcandaloſus.611.113.

Ornatum quando quis cogendus deponere.611.114.

Oſculum.

Oſculum an ſit peccatum.575.56.

Otium.

Otiũ ſuadens Religioſo, vel ſeruo ad q̃d teneatur.566.10.

Oua.

Oua ieiunij tempore non permiſſa in Hiſpania, & quibuſdam Galliæ partibus. 547.8.

Vide verbo *Ieiunium*.

Pactum.

PActum nudum non transfert dominium.17.12.

Neque obligationes parit.157.n.21.

Pactum peccuniarium pro reſtitutione famæ. 101.97.

Pacta turpia an per leges irritentur.136.57.

Pacti definitio.150.n.5.

Pactum nudum & veſtitum quid.151.n.17.

Veſtitur ſex modis.n 18.

Pacta mutuò non pugnantia quæ poſſunt ſeparatim fieri poſſunt etiam ſimul fieri. 233.n.59.

Pacta cenſibus addi ſolita aſſecurationis fructuum legis cõmiſſoriæ an licita.234.n.66.

An alia quædam pacta.n.71.& ſeqq.

Pactum iuſtitiæ & pactum amicitiæ quid ſint. 192.48.

Pactum cõmiſſoriæ legis in pignoribus prohibitũ.201.133.

Palpo.

Palpo quando teneatur ad reſtitutionem.125.25.

Panis.

Panis quotidianus quid.383.n.17.

Papa.

Papa eſt adminiſtrator vniuerſalis bonorum eccleſiaſticorum.30.51. An poſſit bona Eccleſię ad alios vſus & Epiſcopatus transferre. ibidem.

An poſſit præſcribi contra obedientiam ei debitam.53. 41.

Papa de bonis incertis quo iure poſſit diſponere.134.40.

Papa non poteſt plura præcipere Religioſis quàm eorum Prælatus.454.n.74.

Papa an poſſit derogare iuri patronatus conferendo beneficia non præſentatis. Vide *Patronatus*.

Papa an ſimoniæ culpam, vel pœnas incurrere poſſit. Vide *Simonia*.

Parens.

Parens poteſt filium vendere.34.17.

Parentes an tenellos pueros poſſint ſecum in lecto permittere.68.n.30.

Parens non tenetur filios alere ex iuſtitia, ſed lege pietatis.85.n.152.

Parentibus qualis cultus debitus.506.n.5.

Princeps & patria ijs præferenda.507.15.

Si obſint diuino cultui non ſunt audiendi. 508.27.

Parœcia.

Parœcia quomodo contrahatur quoad ſacramenta recipienda. 552.n.47.

Parœcia propria quæ.428.121.

Participans.

Participat quis malefico duobus modis, & ad quid teneatur. 125.n.28.

Quando teneatur in ſolidum. 126.34.&c.

Paſſio.

Paſſio dupliciter vincit rationem. 592.11. & quomodo. num. 13.

Paſtio.

Paſtio in paſcuo reip. an licita.39.54.

Patientia.

Patientia quid ſit.539.38. Vitia oppoſita. 540.41.

Patientia pars fortitudinis.535.2.& 539.37.

Dupliciter accipitur. ibid. Eius materia.n.37.

Digitized by Google

Patientia Dei quomodo poſſit nobis eſſe exemplo. 540. num. 43.
Patientiæ fructus ibidem.
Quæ ad eam nos excitent.n.42. 43.
Eius gradus. 540.n.44.

Patria.

Patria præferenda parenti & quare.11.n.14.
Patriæ affectus vulgaris nō magnifit à ſapientibus.506.n.4

Patronatus.

Quomodo præſcribatur contra ius patronatus.54.48.
Ius Patronatus dupliciter accipitur in iure. Primò, pro iure quod habent patroni in libertos ex manumiſſione. Secundò, pro iure præſentandi ad beneficium.312.n.17.
Ius Patronatus ſecundo modo ſumpti, eſt poteſtas præſentandi inſtituendum ad beneficium eccleſiaſticum vacās. ibid. Hoc ius duplex eſt, videlicet, patronatus eccleſiaſtici,& laici.n. 18.19 Patronatus laicus quomodo fiat eccleſiaſticus.n.20.
Ius patronatus quinque modis acquiritur. Primò, Si quis Eccleſiæ conſtruendæ fundum concedat. Secundò, Si eā cum conſenſu Epiſcopi conſtruat. Tertiò, Si eam dotet, vel beneficiū aliquod erigat. Quartò, Multiplicatis præſentationibus per tempus quod hominum memoriam excedat. Quintò, Conceſſione Pontificis.n.22.
Circa iuris patronatus acquiſitionē, poſſeſſionem, alienationem multa conſtituit Concil. Trident.ſeſſ.14.cap.12. 313.n.24.
Si patronatus ſit laicus, patronus intra quatuor menſes à vacatione beneficij, vel eccleſiæ, tenetur præſentationem facere: ſi autem ſit eccleſiaſticus, intra ſex.n.26. Sex item mēſes conceduntur, ſi patronatus partim ſit laicus, partim eccleſiaſticus. ibidem.
Si patroni intra tempus conſtitutum aliquem ſcientes non præſentauerint, in Epiſcopi voluntate eſt conferre beneficium cui voluerit. n.27.
Patronus dignum præſentare tenetur. n.29.
Si multi præſententur, ſiue vnus poſt alium ab eodem patrono, ſiue diuerſi ſimul à diuerſis patronis, cui ex ijs beneficium conferendum. 324.n.31.
Si verò multi ſint patroni nec ſint inter ſe concordes, is inſtituendus eſt, in quem plures conſentiunt, ſiue illi præſentent per modū vnius corporis, ſiue ſeorſim.n.33.
Pontifex poteſt derogare iuri patronatus, conferendo beneficia non præſentatis, ſiue patronatus ſit laicus, ſiue eccleſiaſticus. n.35. Si tamen patronatus ſit laicus non cenſetur ei derogatum, etiamſi de facto Pontifex alteri conferat beneficium, niſi id diſertè per clauſulam derogatoriam in litteris exprimatur. n.36.
Legatus à latere, & conſequenter Nuntius Apoſtolicus cum poteſtate Legati à latere poteſt derogare patronatui Eccleſiaſticorum, non tamen laicorum.n.38.
At Epiſcopus nec patroni laici, nec Eccleſiaſtici iuri derogare poteſt. 314. n.39.
Quòd ſi ius patronatus partim ſit laici, partim Eccleſiæ, nec tunc cenſebitur ei facta derogatio abſque expreſſa clauſula, n.40.
Si ius patronatus ſolùm priuilegio vel præſcriptione acquiſitum ſit, poteſt Pontifex in ei derogare abſque expreſſa clauſula derogatoria, etiamſi ſit laicorum: modò tamen non conſtet à laico eſſe fundatum. Imò etiam Legatus à latere poteſt tale beneficium ſine præſentatione conferre.num.42.

Paupertas, Pauper.

Paupertatis eſſentia non reddit hominem incapacem dominij, ſed vſus independentis.26.n.27.
Pauper qui obeſt ſuo mendacio alteri ad quid teneatur. 213.n.43.
Pauper pro loco & tempore quis.134.n.46.
Pauperibus quos alebat occiſus an debeat occiſor aliquid. 85.n.154.
Pauperibus an quarta pars fructuum bonorum, eccleſiaſticorum debeatur. 30.49.
Pauperum nomine in reſtitutione facienda intelliguntur quæuis opera pia.133.34.
Paupertatem adducit ebrietas. 746.10.
Paupertas ad quid religioſum obliget. 455.78.

Peccatum.

Peccatum omne inobedientia quædam eſt.512.40.
Peccatum non ſemper præſupponit iudicium imprudens. 7.num.1.
Quomodo omnis peccans dicitur imprudens.n.17.
Peccatum omne aliquo modo iniuſtitia eſt. 7.num.
Peccatum ex contemptu legis ſpecialem malitiam habet, & quando.57.n.2.
Peccatum non committitur ex culpa leui. 60.24.
Inducens aliū ad peccatū ad quid teneatur.64.3. & 65.7.
Quid de eo qui vult permanere in peccato. 64.9.
Peccatores licite occiduntur, non tamen priuata auctoritate.67.3.5.
Peccati continuatio formalis requirit actualem libertatē. 107.19. Quando conſtituat diuerſum numero peccatum. n.19. Tripliciter interrumpitur.n.21.
Peccati Interruptiones & reſumptiones quomodo confitendæ. 108.n.24.
Peccati interruptio quomodo confitenda. 108.20.
Peccatum idem quomodo veniale & mortale.110.40.
Peccata aliena.113.n.1.
Peccatum alterius quando tenearis impedire. 147.58.
Peccati remiſſio maius Dei beneficium quam conſeruatio innocentiæ.515.n.12
Peccatum poteſt habere in ſe quædam pretio æſtimabilia. 187.n.19.
Peccata contra naturam quæ.582.n.89.
Fiunt quinque modis ibidem.
Quid ſi inordinatio ſit tantùm in modo.n.89.
Quod ſit grauiſſimum in peccatis contra naturam. 583. num.92.
Peccata omnia delet profeſſio in Religione, & quare. 453. num. 72.
Peccatum operis & delectationis an eiuſdem ſpeciei.590. num.121.
An duplicem malitiam habeat.n.123.
Peccati defenſio.604. 76.
Peccandi libertas & conſuetudo ibidem.

Pectus.

Pectoris denudatio an ſit peccatum. 610.112.

Peculium.

Peculium aliud caſtrenſe, aliud quaſi caſtrenſe, aliud aduentitium, aliud profectitium.13.n.7.

Pecunia.

Pecunia ingens alienæ famæ vel vitæ aliquando prudenter præfertur, non tamen propriæ 100.88.
Pecunia quarum rerum menſura ſit.100.94.
Pecunia eſt etiam merx. 240.n.4.
Pecunia quid. 519.n.54.
Pecuniam currenti pretio potes exponere, etſi decreto Magiſtratus iam condito, & mox promulgando, illud ſolas minuendum.213.n.44.46.
Pecunia quomodo vendi poſſit.229.27.& 238.4.
Pecunia præſens pluris valet quàm ius ad illam. 223.n.30.
Pecunia ratione paritatis materiæ, & commoditatis transferendi à campſore pluris æſtimari poteſt.239.n. 11.12.
Pretium eius aliquando creſcit vulgi æſtimatione.n.14.
Pecuniæ æſtimatio duplex.241.34.
Æſtimatio extrinſeca ob quatuor cauſas variatur. n. 35.
Legitima non eſt niſi reſpectu pecuniæ eiuſdem loci. num. 37.
Pecunia tripliciter lucro deſtinatur. 194.n.86.
Pecunia pupillorum & viduarum alteri mutuo ex conſuetudine data, an iuſte lucretur 6. in centum. 198.107. & 233.num. 62.
Pecunia an dari poſſit pro Sacramentis. Vide *Simonia.*

Pedagium.

Pedagium quid ſit. 312.n.2.

Penſio.

Penſio in beneficijs eſt ius percipiendi fructus ex alieno beneficio.346.201.
Eſt triplex, temporalis, ſpiritalis, media.n.201.
Quænam requirantur vt penſio eccleſiaſtica poſſit obtineri.n.203.
Penſionarius etſi iure antiquo non tenebatur ad aliquas preces, nunc tamen poſt Conſtitutionem Pij V. vbi ea recepta eſt, tenetur recitare Officium B. Virginis; quod omittens fructus non facit ſuos. 347.n.208.
Penſionem an poſſit Abbas Prioratui, vel beneficio Religioſi imponere.458.n.91.

Digitized by Google

Percuſſor.
Percuſſor clerici ipſo facto eſt excõmunicatus. 502.n.21.
Peregrinus.
Peregrini an à ieiunio excuſentur. Vide *Ieiunium.*
An ieiunio loci teneantur. 552.n.46.
Puniri poſſunt ab Ordinario loci. 553.n.50.
Et obligari ad ieiunia, feſta, &c. ibidem.
Secùs ſi tantùm tranſeant. n.51.
An teneantur ieiunio loci vnde diſceſſerunt. n.54.
Perfectus.
Perfecti à ieiunio non liberantur. 551.37.
Maximè perfecti maximè ieiunant. ibidem.
Periculum.
Periclitans res noſtra ſemper manet noſtra donec perierit. 451.n.67.
Periculo cuicunque alterum exponẽs ad nihil tenetur, niſi damnum ſequatur. 88.16. Pacta tamen de eo pendente facta obligant. 88 17.
Periculo ſe exponens quomodo peccet. 500.n.3.
Pericula quæ ſuſcipiuntur honeſta eſſe debent. 525.8.
Tenetur homo in periculo mortis ſequi viam certã quatum poteſt. 530.n.43.
Periurium.
Periurium quid ſit. 478. 73. Quæ eius pœna. n.74.
An grauius ſit homicidio. n.75.
Periurium cur graue peccatum. 464.3.
Execratorium continet ſpecialem malitiam. 465.9.
Periurio alterius an in tuum commodum vti poſſis. 473. n.49.
Periuris conſtitutæ pœnæ grauiſſimæ: mors, depoſitio. 474. 53. & 478.74. Iurans facere id quod eſt peccatum, an ſit periurus. 468. 18.
Permutatio.
Permutatio requirit vtrinque rei traditionem, & ita differt a mutuo. 238.n.2.
Permutari poteſt res exiſtens cum futura. n.3.
Permutatio triangularis. 361. n.88.
Permutatio in beneficiis eſt certæ rei ad alteram facta mutua præſtatio. Ad hanc quænam requirantur. 345. n. 195. Vtrùm ius ad rem poſſit permutari. v.g. Ius præſentationis, vel gratiæ expectatiuæ cum ſimili iure, vel cũ beneficio. 345. 199.
Si quis velit ſuum beneficiũ reſignare in meum fauorem, & Ordinarius nolit admittere talem reſignationem, vt ipſe poſſit beneficium alteri conferre, Vtrùm ego poſſim vti permutatione ficta, reſignando cauſa permutationis beneficium quod non habeo 346.n.200.
Permutatio rerum ſpiritualium quando ſit ſimonia, quando non. Vide V. *Simonia.*
Perſeuerantia.
Perſeuerantia tripliciter accipitur. 541. 45.
Quomodo ſit virtus ſpecialis. 540 40. Eius materia. 541. 47. Vitia oppoſita. 542.49.
Pertinacia.
Pertinacia quid 541 49. Eſt conſtantiæ oppoſita, ibidem.
Quale peccatum. ibidem.
Peſtis.
Veniens ex loco peſte infecto, an & quomodo iurare poſſit. 372.n.47.
Peſte infectis an poſſis ſeruire cum tuo periculo. 70. 31.
Peſte laboranti marito an poſſit vxor miniſtrare. 566. 12.
Pharmacum.
Parmacum præbere matri cum periculo prolis an liceat, 74.n.61.
Philoſophi.
Philoſophi humilitatis excellentiam non agnouerunt. 599. nu.55.
Philoxenus.
Philoxenus helluo. 544.n.5.
Pietas.
Pietas eſt excellẽtior in Principe quàm in ſubditis. 14.n.13.
Quomodo conueniat cum iuſtitia legali. 14.12.
Quomodo differat. 14.14. Pietas quid ſit. 506.1.
Tripliciter accipitur. ibidem.
Quale debitum reſpiciat. 506.4. Eius obiectum. num.5.
Ratio formalis obiectiua. n.7.
Eſt prima virtus poſt religionem. 506.8.
Pietas in parentes ſpirituales. n.9.
Pigmenta.
Pigmentis an vti liceat. 610.111.
Pignus.
Qualem diligentiam teneatur quis adhibere in pignore cuſtodiendo. 63. n.41.
Pignus quid ſit. 273.31.
Quot modis contrahatur. num.33.
Quænam non poſſint dari in pignus. 273. 39.
Fructus pignoris quinam ſint oppignorati. n.43.
Pignus poteſt dari tertio in pignus. n.44.
Pignoris fructus an à creditore poſſint percipi. 203.157. & 141.
Pignora ab vſurariis emere an licitum. 203.165.166.
Piſcatio.
Piſcatio quando & vbi licita. 34.28 & 39.n.50.
Quomodo peccet qui contra iuſtam prohibitionem piſcatur. 37.40.
An diebus feſtis vel ieiunii licita. 38.42.
Plagium.
Plagium quid ſit. 106. 5.
Platonici.
Platonici ferè omnes vel magi, vel magiæ fauentes. 492.[illegible]
Pœna.
Pœnam ſeruitutis qui incurrant. 34. n.14.
Pœnam vtrùm quis vltrò ſubire teneatur. 35.n.22.
Pœna talionis non infligitur à Iudice vt læſis ſatisfiat, ſed vt iniuria puniatur, quare non eximit à reſtitutione 84. n.158.
Pœna ſponſalibus appoſita an debeatur poſt iuramentum. 158.n.56.
Pœnam an teneat fateri me incurriſſe. 186.n.61.
Pœna conuentionalis an ante ſententiã debeatur. 202.136.
Pœna non retrotrahitur, niſi vbi id lege expreſſum. 252. n.46.
Pœnam alicui iniungere inuito ſolus ſuperior poteſt: conſentienti etiam priuatus. 200.n.129.
Neuter tamen innoxio. n.131.
Pœnæ vſurariis conſtitutæ. 206.n.186.
Pœnam adulteris & inceſtis quædam bruta infligunt. 578. n.71.
Pœna in corruptores virginum. 581.88.
De pœnis ſimoniæ. Vide V. *Simonia.* 367.130.
Pœna congruit malefactori. 516. 21.
Per eam ſit reparatio iniuriæ. ibidem.
Pœna minuenda quantum ratio boni patitur. 442.38.
Pollicitatio.
Pollicitatio iuramẽto firmata an ius tribuat. 152.25.& 158. 52. Policitatio quid ſit. 167.n.16.
Pollutio.
An poſſis veſci cibis pollutionem prouocantibus. 74.62.
Pollutio voluntaria eſt peccatum mortale. 583. 94.
Quid ſi cauſa ſanitatis, vel moleſtiæ carnis mitigandæ. 383.95. & 74.61.
Pollutio dupliciter non plenè voluntaria. 585.103.
An licitum eam deſiderare, aut de ea gaudere. 585.104.
Non eſt fas eam iuuare. ibidem.
Poteſt deſiderari ſimplici affectu. n.105.
Licitum gaudere de iam facta. ibidem.
An eam excitat delectatio ex re imaginata. 587.110.
Populus.
Populus refractarius quomodo in officio continendus. 597. n.41.
Portorium.
Portorium quid ſit. 312. n.2.
Poſſeſſio, Poſſeſſor.
Poſſeſſio vnde dicatur. 20.39. Alia facti, alia iuris. ibidem.
Quid ſit poſſeſſio facti. n.40. Quid iuris. n.41. Quid requiratur vt per alium quis aliquid poſſideat. 21.42.
Alia eſt ciuilis, alia naturalis. 21. 43. 44.
Alia eſt ciuiliſſima. n.45. & 22 48.
Tribus modis acquiritur. 27.46.
Poſſeſſio iurium duobus modis apprehenditur. 22.49.
Poſſeſſio mobilium quatuor modis amittitur. 22.n.50.
Poſſeſſio quid priuilegii conferat. 22. 52.
A malæ fidei poſſeſſore accepta quanto tempore præſcribantur. 52.n.42.
Poſſeſſionis initium conſiderandum. 49.n.28.
Poſſeſſa alieno nomine an poſſint præſcribi. 54 n.48.

Digitized by Google

Potus.

Potus non ſoluit ieiunium.547.n.9.
An perdat meritum ieiunij. n.10.

Precarium.

Precarium quid ſit, & quomodo differat à commodato.62.
39.& 267.n.4.

Præceptum.

Præcepti nomen aliquando late capitur.510.27.
Præceptum reſtitutionis eſt affirmatiuum.63.48.
Præceptum impleri poteſt etſi non habeas intentionem implendi.391.n.59.
Præcepta opera cadunt ſub votum.413.47.
Præcepta violare ex contemptu quis dicatur, & quale peccatum. 454.n.74.
Præcipi res grauis poteſt ſub veniali peccato.ibidem.
Non tamen leuis ſub mortali.454.75.
Præcipiendi ius ex triplici cauſa naſcitur.509.24.
Præcepto ſatisfacit qui opus præceptum facit, etſi contrarium intendat.512.42.
Præcepta obligant pro materiæ capacitate, & grauitate. 551.n.33.
Etiamſi ratio Præcepti in aliquo ceſſet, ipſum tamen non ceſſat.551.n.37.
In præceptis diuinis non facilè cadit excuſatio.n.39.
Præceptum operi bono nouam addit bonitatem.557.83.
Præceptum in virtute obedientiæ obligat ad mortale. 454. num.74.
Quid ſi præcipiatur ſupra, vel infra regulam.ibid.
Et quæ ſint ſupra regulam. n.77.
Ob quas cauſas poſſint auſteriora præcipi.ibidem.
Quando cenſeatur aliquid præcipi ſecundum regulam. ibidem.

Preces.

Preces importunæ quæ dicantur, & quem contractum irritum faciant.157.n.48.

Præcipitatio.

Præcipitatio quando peccatum mortale.8.n.10.

Prædictio.

Prædictio ex aſtris quænam ſit illicita.454.32.& 484.n.35.

Prælatus, Prælatura.

Prælati vendentes bona Eccleſiæ ſine conſenſu Pontificis, quas pœnas incurrat.254.n.64.
Nec ſufficit conſenſus Legati à latere. ibidem.
Prælati in venditione bonorum Eccleſiæ quæ teneantur ſeruare.254.n.59.& ſeqq.
An ſine illis conditionibus poſſit repudiare hæreditatem vel legatum.254.n.65. An qui ſine illis aliquid acceperunt, teneantur reſtituere.254.66.
Quanto tempore poſſint res Eccleſiæ elocare.n.68.
Succeſſor tenetur eo contractu.n.71.
Prælatus quænam poſſint religioſi præcipere.455.74.
Prælati religioſi etiam cum conſenſu conuentus non poſſunt validè donare, niſi in cauſas pias.174.n.83.
Prælaturam accipiens in excommunicatione, vel alio impedimento occulto, validos exercet actus iuriſdictionis, ſi titulum habeat coloratum, communi errori populi coniunctum. 282.66.

Præſcriptio.

Præſcriptio quid ſit 42.2.3.
Quomodo differat ab vſucapione.ibidem.
Quatuor cõditiones requiruntur ad præſcriptionẽ.42.5.
Laicus res ſacras non poteſt præſcribere, nec religioſus quidquam.n.6. Quando incipiat præſcriptio.ibidem.
An poſſeſsio neceſſaria in præſcriptione contra actionẽ. n.7. An dubitans cenſeatur bona fide poſsidere.43.10.
Princeps an poſſit præſcribere ius inferendi damnum in venatione.51. 41. Quomodo eccleſia præſcribit aduerſus hæreticos.42.2. Præſcripio tibi nũquam obſtabit ſi probes tuo nomine rem ab alio fuiſſe poſſeſſam. 42.6.
Ius vtilitatis an poſſit præſcribi. ibidem.
Præſcriptio ordinaria in minore, milite, an procedat cum ignorantia iuris. 44.n.17.
Dominus quando præſcribat ſtipendiũ cõtra famulum. 46.19.20. Contra pupillum & minorem an præſcribãt. 47.24. An præſcribatur contra eccleſiam Romanam. 47.22.& 24.
Quomodo præſcribat vnus Epiſcopus locum alterius epiſcopatus.49.36. Contra ciuitate, eccleſias, pia loca quot annis præſcribatur.48.25. Quanto tẽpore præſcribatur actio Reip. contra Quæſtores & adminiſtratores. 49.36.
Actio iniuriam quanto tempore præſcribatur.49.36.
Quomodo præſcribatur contra debita.46.19.
Quomodo contra iura.60.20.
Quantum temporis requiratur ad præſcriptionem in mobilibus. 47.22.
Quantum in immobilibus.n.23. Præſentes vel abſentes reſpectu præſcriptionis qui dicantur.47.23.
Quomodo præſcribantur ſeruitutes.48.26.
Quomodo præſcribatur patronatus, ius præſentandi, &c. 49.31. Quomodo beneficia. 50.n.33.
Quo tempore præſcribantur debita, legata, actiones, hypothecæ, fidei commiſſa, &c. 50.36.37.
Quomodo & quæ bona Principis poſsint præſcribi. 52.n. 41. Quomodo contra legem.52.n.45.
Eexemptio à poteſtate ſpirituali Pontificis nullo modo præſcribi poteſt. Secus eſt de exẽptione à poteſtate ſæculari. 52.41. Poſſeſſoris malæ fidei hæres nũquam præſcribit, niſi fortè triginta annis.52.42.
Secùs de ijs qui alio ab eo acceperunt.n.43.
Excipiuntur duo caſus.ibid. Præſcribi quæ non poſſint.55. 48. Præſcriptio quando dicatur dormire, non procedere, interrumpi.55.n.49.
Præſcribens rem aliquam poteſt eam retinere, etſi alienam fuiſſe cognoſcat.56.50. Contra præſcriptionem quibus concedatur reſtitutio in integrum.56.n.52. Beneficium quomodo præſcribatur.420.8. Præſcriptio decimarum. 402.19. Et immunitatis earum.403.26.

Præſtigium.

Præſtigium quid ſit.483.n.25.

Præſumptio.

Præſumptio vſurarium.178.n.119.
Præſumptio quid ſit. 517.18. & 604.76. Supponit falſam opinionem.517.19. In quibus reperiatur.ibid. Quando ſit peccatum mortale n.20.
Præſumptio de miſericordia Dei. ibidem.

Pretium.

Pretium accipiens ne furem impediat, tenetur de damno.129.68.
Pretium iuſtum rerum venialium quod ſit.210.7.
Aliud legitimum, aliud vulgare ſeu naturale.n.7.8.9.
Ex quibus capitibus creſcat, aut minuatur.n.8.
Legitimũ conſiſtit in indiuiſibili, non tamẽ vulgare.n.10.
Quando alterum altero maius, verum liceat accipere. 211.n.13.
Pretium acceptum pro turpi opere an reſtituendum. 135. 53.& 136.n.59.
Et cui reſtituendum.136.61.
Pretium iuſtum quale ſit earum rerum, quæ certum non habent. 211.n.15.
Pretium mercium mox minuendum ſciens, poſſum tamen currenti pretio vendere.213.n.39.
Etſi magiſtratus decreto minuendum ſciam. 214.n.46.
Non ex vnius commodo aut indigentia, ſed ex communi æſtimandum. 210.67.& 217.n.76.
Pretium iuſtum cenſuum quomodo conſtituendum. 237. num.101.
Pretium pro re ſpirituali accipiens an iure diuino ad illius reſtitutionem teneatur. 371.157.
Pretium iure poſitiuo quando reſtituendum.373.n.169.

Primitiæ.

Primitiæ quid ſint.404.n.30.
An debitæ Eccleſijs.n.33.

Princeps.

Princeps comparatur ad Rempub. ſicut cuſtos conductus ad perſonam cuſtodiendam 11.13. Ob varias cauſas tenetur curare obſeruationem legum. 11.18.
Princeps in bello poteſt exponere ſubditorum vitã.31.58.
Princeps in ijs quæ agit in proprium commodum comparatur ad ſubditos vt priuatus ad priuatum.37.40.
Si alienum prædium vertat in viam publicam & an teneatur compẽſare.37.40. An præſcriptione tutari ſe poſſit.37.41. An poſſit princeps dare priuilegium in mercibus importandis, &c.225.149.
Principes ſæculares non poſſunt ſuis legibus præiudicare pijs cauſis.176.n.102.
Principibus neceſſaria ſobrietas.558.90.

Digitized by Google

Principis aſſertio in teſtamentis vel contractibus æquiualere poteſt pluribus teſtibus; non tamen in cauſis criminalibus, quando agitur de aliquo condẽnando. 287.n.95.
Principi poſſet Reſpub. concedere auctoritatem vt ex priuata ſcientia abſoluere & condemnare poſſet. 287 97.
Quantumuis ſit certus de crimine, non poteſt ordinariè condemnare niſi citatum & auditum. nu.99.
Principes & Gubernatores aſſumentes ad officia ſæcularia maiora eos, qui putantur malè munus adminiſtraturi, peccant mort. & tenentur Reipub. ad ſarcienda damna inde ſecuta. 309.13. Omiſſis aptioribus minùs idoneos aſſumentes, peccant quidem & ſæpè mortaliter non tamen tenentur ad reſtitutionem, ſi iſti verè erant idonei. num. 15.
Principis præcipuum munus eſt curare vt quàm maximè idoneos miniſtro habeat, idque pro ſtatu præſenti. 310, 20. 21.
Princeps quomodo parenti præferendus. 507.15.

Prior.

Prior tempore potior eſt iure, de quibus intelligendum, 135.22.& 141.42.44.

Priuilegium.

Priuilegium militum, 136.58.
Priuilegium impetratum à Principe vt vni ſoli liceat aliquas merces vendere an licitum. 226.148.

Prodigus.

Prodigus eſt inſtar pupilli, & eius contractu nulla ipſi oritur obligatio. 162.n.62.
Prodiga largitio etſi in libero ſit peccatum, non tamen in eo qui ſe promittendo obſtrinxit. 166 10.
Prodigalitas quando mortalis. 522.62.

Profeſſio.

Actio ad reclamandum contra Profeſſionem quanto tempore extinguatur. 10.n.36.
Profeſſum à religione abducens ad quid teneatur. 68 16.
Profeſſio ſerui, vel coniugis conſummato matrimonio domino vel coniuge inuito, eſt irrita. 148 70.
Profeſſio coniugum an valida. 479.25.
Profeſſio viri inuita vxore eſt irrita, etiã poſt mortem vxoris. 432. 94.
Item profeſſio in religione non approbata, 438.14.
Profeſſio ſit tacitè vel expreſsè. 446.57.
Quæ requirantur vt ſit valida. n. 58. Quæ ætas. ibid.
Qualis probatio, n.59. Animus profitendi 448.60.
Libertas profitentis, & conſenſus Prælati ibidem.
Vt ſiat in religione approbata. n.62.
Vt tria vota ſubſtantialia emittantur. ibidem,
Vt non ſit conditio repugnans. 63.
Nec inſit profitenti impedimentum ordini repugnans. n. 64. Cum quibus pactis poſſit fieri. n.63.
Profeſſus inualidè, poſtquam aliquot deinde annos manſit in religione poteſt egredi. 450. 65.
Quæ in egreſſu ſeruanda. ibidem.
Profeſſiõ facta in religione non approbata an habeat vim voti ſimplicis. 449.62.
Profeſſio in religione approbata quam vim habeat. 450.67.
Tradit religioſum Deo. n.67.
Facit inhabilem ad matrimonium. Irritat matrimonium ratum. n.69.
Ex natura ſua non repugnat contractui matrimonij nu, 68.69. Priuat omni dominio. 451.70.
Soluit vota ſimplicia n.74. Delet peccata. ibidem.
Tollit irregularitatem ex defectu natalium. 454.75.
Profitens in religione cum intentione retinendi dominium rerum ſuarum an validè profiteantur. 452.70.
Ad profeſſionẽ an poſſit quis compelli ob crimen. 443.42.
In profeſſione ſpectandus annus biſſextilis. 447.59.
Profeſſio in religione baptiſmo ſimilis. 459.94.
Inualidè profitetur impedimentum celans. 449. 64.
Profeſſus an teſtari poſſit. 453.73.
An aliquid donare. ibidem.
An poſt profeſsionem patris ſtatim filijs legitima ſit danda. 457.83. Profitens an debeat matri, auo, &c, relinquere legitimam, ſi liberis careat. ibidem.
Profeſsio fidei quibuſdam beneficiarijs neceſſaria. 341.165.

Profuſio.

Profuſio quid ſit. 522 61. Quale peccatum n.62.
Gignit auaritiam, ibidem.

Proles.

Proles quando non contrahat ſeruitutem. 34.13
Subit conditionem matris. 35.22. Quando æſtimetur. 75. 65. Spurius an poſsit eſſe hæres. 90.43.

Promiſſio.

Promisſis aliquem ad maleficium prouocans, ſi antequam patretur ea reuocet; ad nihil tenetur. 124.n.17.
Promiſſio & pollicitatio nondum acceptata nullam obligationem inducit. 152.n.25.
Promiſſam rem an poſsit ocultè capere. 156.n.44.
Promiſſa iurata an obligent ante acceptationem. 158. numero. 52.
Promiſsio ſolutionis pœnæ in ſponſalibus an firmetur iuramento. 160.n.56.
Promiſſæ rei ſolutio poteſt eſſe licita, etſi promiſsio erat illicita. ibidem.
Promiſsio generatim ſumpta quid ſit. 166.n.1.
Quid ſpeciatim. n.2.
Non obligat vltra intentionem promittentis. n.6.
In dubio inclinandum in fauorem promittentis. n.7.
Quo caſu deſinit obligare. 169.n.20.
Promiſsio prodiga quando obliget. 167.n.9.
Executio eius non ſemper eſt peccatum. ibidem.
Et tunc ius tribuit promiſſario. ibidem.
Promiſsio quomodo differat à donatione verbali, pacto, pollicitatione, ſtipulatione. 168.n.15.
Legitimè acceptata quantum obliget. 171.52.&c.
Forma ſtipulationis non reddit eam firmiorem in foro interno, ſed in externo tribuit actionem. 172.n.55.
Promittens nuptias impari cum indignatione familiæ peccat, tenetur tamen exequi. 167.n 9.
Promiſsio ob turpem cauſam ante opus patratum eſt inualida. 178.n.17.
Poſt opus patratum obligat. n.18.
Contrarium probabile in opere lege punibili. n.20.
Promiſsiones iure naturæ vel poſitiuo quænam ſint irritæ, 167.22.23. Cum iuramento firmatæ quæ executioni mandari poſſint. n. 25.
Promiſsio interna iure naturæ non obligat nos homini. 168.n.30.
Obligaret tamen ſi homo poſſet cognoſcere internas locutiones, vt Angeli, vel Deus. n.32. Nec externa ordinariè obligat ante acceptationem. n.34.39.
Quædam excipiuntur. num.36. Mortuo promiſſario vel nuntio an poſſit acceptari. n.35.
Promiſſio ad pias cauſas ante acceptationem an valeat. 169. n.38 39.
Promiſſio abſenti facta quomodo acceptetur. 169.42.
An vt validè acceptetur, debeat acceptatio innoteſcere promittenti, n.43. An vt validè reuocetur, debeat reuocatio innoteſcere nuntio, n.44. An poſſit acceptari mortuo promittente. nu.45. Quinam poſſint eam acceptare. nu.47. Debet aliquo modo dirigi ad præſentem vt poſſit eam acceptare. 170, n.49. Acceptans non poteſt eam condonare. n.50.
Promiſſionem oneroſam ſolus promiſſarius validè acceptat. 170.51.& 172.n.55.
Promittere non eſt tantùm affirmare ſe facturum. 171.52.
Promiſſa res debet eſſe maior quàm in furto, vt obliget ſub peccato mortali. 172.56.
Promiſſio minùs obligat quàm ſtricta iuſtitia. n.57.
Promittens aliquid etiam in contractu oneroſo non animo verè promittendi, etſi poſſit ob animum decipiendi peccare mortaliter non tamen tenetur ſub mortali promiſſis ſtare. 173.58.61.
Niſi alter inde damnum incurreret. n.59.
Aut contractum ex ſua parte impleſſet. n.60.
Promittens fictè alicui nuptias, ſi alter nullum damnum incurrat, poteſt iurare ſe non promiſiſſe, & ſolum vertere ne contrahat. 173.n.61.
Promiſſio vt ſit valida quinque requirit. 404.1.
Qualis in ea deliberatio requiratur. n 2.
Debet eſſe directè volita n.4.& ſpontanea. n.5.
Promiſſioni vel dationi ante acceptationem poteſt onus apponi, poſteà non ſine conſenſu alterius. 173.62.
Si eam acceptes cum onere in fauorem tertij, ipſe hoc ipſo acquirit ius vt id ei præſtes. n.64.
Hoc tamen poſſe à donatore tibi remitti donec non eſt accep-

Digitized by Google

acceptatum à tertio, probabile. num. 65.
Promiſſio acceptata quibus euentis deſinat obligare. nu. 69. & ſeqq. & 271. nu. 20.
Promiſſio iurata patitur eaſdem exceptiones quas iniurata. 174. num. 73.
Promittens etiam iuratus puellæ, quam virginem putat, nuptias, non tenetur ſi deprehendit vitiatam. n. 73.
Promiſſio bis facta non tribuit duplex ius. 581. 87.
Promittere & promiſſa ſoluere eiuſdem eſt virtutis. 414. num. 52.

Propoſitum.

Propoſitum an habeat aliquando vim voti. 409. 20.
Propoſitum vouendi non ſufficit ad votum. nume. 21. & ſequentib.
Quando quis poſſit à propoſito reſilire. num. 22.

Proprium.

Proprium non poſſe poſſideri hæreſis fuit Apoſtolicorum & Pelagij. 32. 2.

Prouidentia.

Prouidentia & benignitas Dei in homines. 9. 30.

Proximus.

An pro defenſione proximi poſſis alium occidere. 77. numero 87.
Proximi amor duplex. 379. 13. Quid ei condonandum. 384. num. 19.

Prudentia.

Prudentia vnde dicatur. 1. 1. Dupliciter accipitur. ibidem.
Prudentiæ definitiones. ibidem.
Prudentia falli nequit circa proprium obiectum. 2. 2.
Formidinem excludit, non ſcrupulum ibid.
Cum prudenti iudicio quæ formido conſiſtat. num. 5. 6.
Prudentia verſatur circa actiones ſingulas. num. 7.
Prudentiæ obiectum, effectus, & finis idem. 2. 8.
Differt à virtutibus moralibus. num. 11.
Ab intellectualibus. num. 13.
Quomodo ſit virtus moralis. n. 12.
Eſt regula virtutum moralium. num. 11.
Reſpicit honeſtas actiones ſub ratione veri. ibid.
Dupliciter reſpicit opus honeſtum. ibid.
Poſtulat affectum ordinatum. num. 13. & diligentiam 4. num. 17.
Prudentiæ functiones triplices. 3. 17.
Prudentia medium virtutibus præſcribit. 3. 18.
Quomodo finem præſcribat. num. 20.
Synteresin & principium ſuum ſupponit. ibi.
Quomodo imperet virtutibus. num. 23. 24.
Quomodo ab iiſdem pendeat. 5. nu. 30.
Duobus modis dicitur completa. 5. 34.
Non poteſt eſſe niſi in probis. num. 35.
Alia naturalis, alia ſupernaturalis. 6. 2.
Partes prudentiæ triplices. 6. 1.
Species ſeu partes ſubiectę quinque. 6. 3.
Integrantes octo 7. 10. Potentiales tres. num. 12.
Prudentia perſonalis ſola dicitur abſolutè prudentia. 6. 5.
Si omnino completa ſit, complectitur cæteras. 6. 7.
Contra prudentiam dupliciter peccatur. 7. 18.
Prudentia carnis quid ſit. 7. 21.
Quale peccatum. 8. 23.
Prudentior hominibus ſuæ ſortis nemo tenetur eſſe. 7. 14.

Pubertas.

Pubertati proximi validè cõtrahunt in ſuum commodum ſine conſenſu tutoris. 163. nu. 60.
Qui dicantur pubertati proximi. ibi.
In quibus contractibus obligentur. n. 61.
An teneantur ex mutuo. 190. n. 15.
Pubertas maſculis incipit 14.
Feminis 12. anno. 163. nu. 60.

Publicum.

Publicum aliquid tripliciter dicitur. 98. 73.

Pudicitia.

Pudicitia quid. 559. 95. An pro ea tuenda poſſis occidere alium. 76. 76.

Puer.

Puer an poſſit perdere virginitatem. 564. 121.
Pueri an poſſint intrare religionem. 441. 35.
Puellæ quando poſſint. num. 39.

Pupillus.

Pupilli pecunia emptum an ſit obligatum, &c. 140. 30.
Pupilli contractus an firmetur iuramento. 160. n. 56.
Pupillaris ſubſtitutio quid ſit. 187. num. 79.
Hac mater non poteſt ſubſtituere. n. 80.

Purgatio.

Purgare ſe ferro candenti, vel aqua feruenti illicitum. 500. num. 94.

Purgatorium.

In purgatorio orant iuſti pro nobis. 384. n. 23.

Puſillanimitas.

Puſillanimitas quid ſit. 538. 28. Quale peccatum. n. 29. Quę contra eam iuuent. ibid.

Quæſtor.

QVęſtor quomodo peccat, & ad quid teneatur dum malignè ſoluit & munera extorquet. 310. 14. an poſſit Religionem intrare. 441. 33.

Rapina.

RApina differt ſpecie à furto. 107. nu. 8.
Grauius eſt peccatum. ibi.
Differt ab iniquis contractib. nu. 9.

Raptus.

Raptus quid ſit. 106. num. 5.
In raptu duplex malitia. 578. n. 67.
Pœnæ in raptores. n. 68. Deprehenſus in flagranti crimine poteſt à coniunctis perſonis occidi. ibid.
Per nuptias cum rapta non tollitur infamia. num. 69.
Quid ſi ſponſus rapiat ſponſam. nu. 70.
Raptor puellæ in ſeruitutem deditur. 34. 14.

Ratificatio.

Ratificatio quid requirat. 164. 72. & 419. 78.

Ratihabitio.

Vtens re aliena ſub ratihabitione. 62. 37.
Ratihabitio ad quæ extendatur. 62. 37. & 216. 3.
Ratihabitio æquiualet mandato. 123. num. 13.

Rationis vſus.

Rationis vſus priuatio duplex 567. 14.
Non poteſt quis cedere iure, quod habet ad poteſtatem vtendi ratione. 568. 18.
Rationem dupliciter vincit paſſio. 592. 11. 12. & quomodo. num. 13.

Rebellio.

Rebellio quid. 604. 76.

Rechabitæ.

Rechabitis à vino abſtinentibus promiſſa merces. 556. num. 76.

Recurſus.

Recurſum præbens malefico ad quid teneatur. 125. 26.

Regnum.

Regnum Dei quid 383. 15.

Regula.

Regula an neceſſaria ad ſtatum religioſum. 437. 9.
Regulæ approbatæ quæ ſint. 438. 18.

Religio, Religionis ſtatus, Religioſus.

Religio vnde dicta. 374. 1.
Quid ſit. num. 2.
Eius obiectum. n. 3. & 376. n. 10.
Non poteſt eſſe niſi in creatura reſpectu ſui principij.
Eius actus ſunt quatuor. 375. n. 6.
Religio ab alijs virtutibus differt. n. 7.
Non verſatur immediatè circa Deum. num. 9. 10.
Proximè accedit ad virtutes Theologicas. 377. 14.
An Religio complectatur cultum Sacramentorum. 378. 16.
Religio dimittens profeſſum ſine cauſa peccat contra iuſtitiam. 461. 107.
Non tamen ſi nondum profeſſum. ibi.
Ad religionis eſſentiã non requiritur tanta firmitas vt quis per Superiorem ſolui nequeat. 462. 108.
Religionis nomen tripliciter accipitur. 435. num. 2.
Religioſus ſtatus quid ſit. ibi.
Quæ ad eum requirantur. nu. 4.
Solemnitas votorum non eſt ad eum neceſſaria. 436. 8.
An approbatio ſit ad eum neceſſaria. 437. 10.
Religioſus propter Chriſtum ſe libertate abdicat. 34. 15.
Religioſorum ordinum diuerſitas vnde proueniat. 438. 16.
Quis ſit perfectior. 438. 16. Moderata corporis afflictio in eo vtilis. n. 21. Non requiritur in eo chorus. n. 23.
Religionem non approbatam intrans an ad caſtitatem teneatur. 438. 14.

Religio-

Digitized by Google

INDEX RERVM.

Religionem qui poſſint ingredi. 439.24.
Qui non.num.25.& 441.nu.30.
Ad religionem compelli nemo poteſt.442.38.
Excipe aliquot caſus.442.num.42.
Vouens religionem ingredi ad quid teneatur.nu.43.
Religioſus an habeat aliquarum rerum dominium. 25.numero 18.
Nihil poteſt alienare, nec conſentiente Prælato in res turpes. ibidem.
Religioſus ad quid per ſingula vota obligetur. 454.74.& ſequentib.
Religioſi ſinguli tantùm habent vſum ſine dominio rerum quibus vtuntur.27.35.
Quo iure ſint incapaces dominij & matrimonij.32.22.
Non ſunt incapaces iurium ſpiritalium.27.26.
Religioſi beneficiati habent ius diſpenſandi fructus ſuorum beneficiorum,non tamen dominium.26.29.
Quomodo eos poſſint expendere.ibi. Bona immobilia à ſuperioribus ipſis concedi non poſſunt.26.30. Quomodo cenſus vitalitij ipſis poſſint permitti.27.31.
Religioſus an poſſit aliquid ludo perdere vel lucrari. 266. num.32.33.
A Religione aliquem abducens ad quid teneatur. 65.nume.12.13
Religionis ſtatus debet liberè ſuſcipi.65.14
Eſt ſtatus perfectionis.ibi.
Religioſus non tenetur laborare ex iuſtitia, ſed tantùm ex virtute religionis 66.18.
Religioſus propriè quærere tenetur ſuum bonum ſpirituale.66.20.
An teneatur fugere ne percutiatur.72.44.
An poſſit furem occidere.75.num 72.
An ad vitandam ignominiam.100.77.nu.85.86.
Exiens monaſterio ad audiendum ius ciuile vel medicinam eſt excommunicatus.606.63.
Religionem ingrediens an liberetur à reſtitutione. 148.70. &c.
Religionem ingredi non poteſt ſeruus domino inuito, nec coniunx conſummato matrimonio.148.70.
Nec debitor qui alias commodè poſſet breui ſatisfacere. n.72. Secùs ſi non niſi poſt longum tempus.n.73.
Religioſi contractum ſine ſuo conſenſu factum, poteſt ſuo arbitrio Prælatus infirmare vel validare.162.n.62.
Religioſi ſubditi non poſſunt ſine conſenſu Prælati donare valide,etiam in pias cauſas: nec Prælati in cauſas profanas,etiam conſentiente Conuentu.175.85.In quibus cenſeatur tacitus Prælati conſenſus.nu.83.
Religioſi teſtari non poſſunt ſine conſenſu Pōtificis,& cum eo tantùm in cauſas pias.184.n.40.
An poſſint fideiubere.271.nu.20.
Religioſi quinam teneantur legere Horas.389.49.
An Prælatus poſſit diſpenſare.nu.51.
Religioſi bona an tranſeant ad monaſterium per profeſſionem.436.81. Poteſt bona ſua diſtribuere liberis,ſi habeat.num.82.
Religioſus an poſt profeſſionem acquirat omnia monaſterio.458.87.
An poſſit ſuccedere in hæreditatem.ibi.
Comparatur partim ſeruo,partim filiofamilias.ibi.
Religioſi delicto non tenetur monaſterium.458.90.
Nec ex contractu,niſi quatenus in eum conſenſit.ibid.
Religioſus beneficiatus cui acquirat ea quæ acquirit.n.91.
Quorum beneficiorum ſit capax.459.nu.95.
Quando requiratur conſenſus Prælati.n.97.
An requiratur auctoritas Epiſcopi.459.98.
Religioſus ordinem mutare quando poſſit,& in qualē tranſire.num.100.
Quænam obſeruanda.460 101.
Religioſus tranſiens ad alium ordinem eſt incapax omnis beneficij ſæcularis.461.105.
Religioſus poteſt eijci ob iuſtam cauſam è religione. numero 106.
Religioſus eiectus,fugitiuus & apoſtata qui differant.462.109. An eiectus præter tim requiſitus, teneatur redire. num.110.
Non tamen tenetur aliud monaſterium ingredi. 462. 111. Poteſt vti habitu clerici ſæcularis,non autem ſuo. num.112.
Cui acquirat ea quæ acquirit.ibidem.
Habet eorum adminiſtrationem.463.113.
Non poteſt teſtari.ibi. Quid ſi in illicita expendat.ibid.
Non recidit ſub obedientiam Epiſcopi.num.114.
Non eſt liber à votis, ſed ab obſeruatione regularum. num.115.
Religioſus an poſſit ob culpam in ſæculo commiſſam exhæredari.458.87.
Intra duos menſes à matrimonio contracto poteſt quis religionem ingredi 445.50.
Tranſlati ex ordine mendicantium ad Carthuſianos, vel ad ordinem non mendicantem, inhabiles ad officia, &c. 461.105. Omnes tranſlati incapaces beneficiorum ſæcularium.ibid.
Religioſus eligi non poteſt ad beneficium extra monaſterium ſine conſenſu Prælati.459.97.
Eſt capax curæ animarum.459.98. An etiam dignitatis. num.99. Eſt inhabilis ad canonicatum,& beneficia ſæcularia. ibid.
Religioſus tranſire poteſt ad arctiorem ordinem.num.109.
Id tamen non eſt laudabile,niſi ſit neceſſarium, & vtile. ibid An ordo ad quem tranſit debeat eſſe perfectior. nu. 100. Omnes poſſunt tranſire ad Carthuſianos.ibidem.& Carthuſiani ad mendicantes.ibid.

Remedium.

Remedium contra carnis tentationes.562.111.
Remedia aduerſus maleficia.49..28.
Remedia contra puſillanimitatem.538.29.

Remiges.

Remiges Chriſtiani non tenentur ad damna quæ inferunt Turcarum triremes. 82. 122. An poſſint occidi. 125. num 32.

Renuntiatio.

Renuntiatio ſucceſsionis an firmetur iuramento. 160.56.
Renuntiatio ſimplex non priuat quemquam iure, quod ei leges concedunt in bonum commune 265.n.26.
Renuntiatio bonorum facta cum iuramento bimeſtri ante profeſsionem non valet. 474.55.

Reparatio.

Reparatio iniuriæ ſit per pœnam.517.21.

Res.

Rerum diuiſio quomodo ſit facta,& an ſit licita.32.1.2.Fuit vtilis hominibus.33.num.3.
Rei illicitæ dans operam & caſu occidens an incurrat irregularitatem.79.num.103.
Res ſuperioris ordinis numquam eſt neceſſariò periculo exponenda pro re inferioris ordinis.92.num.56.
Rei alienæ iniquus detentor continuè peccat. 107.num.11.
Rem ſuam occultè vindicare an liceat.112.num.61.
Res domino ſuo melioratur.116.num.100.
Rem furtiuam emens ad quid teneatur.130.1.2.3.
Res eadem ſecundum varios contractus variam æſtimationem habet.133.num.33.
Rebus diuinis vti in finem humanum an licitum.466.16.
Res vilis quomodo appeti poſſit.599.53.
An toties peccet quis,quoties re aliena vtitur inuito domino.108.num.25.

Reſpublica.

Reipub.pars dupliciter comparatur.12.nu.10.
Quomodo Reſpu.comparetur ad Principem.11.13. Triplex in ea habitudo,ex qua triplex iuſtitia.14.20.
Reſpub.an poſſit tradere innocentem 71.40.

Reſignatio. Vide *Beneficium*,& *Simonia.*

Reſtitutio.

Reſtitutio an neceſſaria ſit ſi paleas vel ligneris in loco alieno.40.56. Suadens fugam ſeruo furi,tenetur de damno, & etiam reſtituere ſeruum.35.23.
Reſtitutio in integrum contra præſcriptionem quid ſit. 56. 51. Quibus concedatur.ibi.
Reſtitutionis definitio.65.n.15.
Apud Theologos ſumitur etiam pro compenſatione.ibi.
Eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ.n.16.
Quomodo à ſolutione vel ſatisfactione.n.17.
Reſpicit rem,ſatisfactio perſonam.n.18.
Deo propriè fieri non poteſt,benè tamen ſatisfactio. ibi.
Ex duplici capite naſcitur.n.19.
Generatim accepta naſcitur ex triplici capite.66.20.
Diſcrimen inter hæc capita.n.21.

Reſtitu-

Digitized by Google

Reſtitutio ratione damni requirit latam culpam.60.24.
Quæ ſit peccatum mortale.60.27.
In contractibus ſufficit leuis & aliquando leuiſſima.61, num.32 & ſeqq.
Quid ſi promiſerit quis maiorem operam adhibere.61, num.31.
Quando excuſet naturalis inconſideratio.60.n.26.
Quando ignorantia concomitans.63.46.
Reſtitutio externa neceſſaria ad ſalutem.63.47.
Reſtitutionis præceptum an ſit affirmatiuum 64.49.
Vtrùm facienda ſit pro ſenſu, vel rationis vſu per iniuriam ablato.64.1.2.
Vtrùm pro bonis naturæ.num.3.
Quis ordo in ea ſeruandus ſit.137.num.1.
Reſtitutionis quantitas non eſt ſpectanda ex quantitate iniuriæ.83.nu.134.
Reſtitutionem famæ condonare qui poſſint.135.num.137, & ſequent.
An liceat compenſare,num.131.
An cum damno pecuniario.105.136.
Quænam ab ea excuſent.num.137.
Quo ordine reſtituet conſultor, conſentiens, &c. 127, num.48.
Reſtitutio omnis iure naturæ debita eſt certæ alicui perſonæ aut communitati.134.17.
Iure tamen poſitiuo poteſt aliquid deberi incertis. ibid.
Reſtituenda accepta pro iis ad quæ tenebaris ex iuſtitia, 136.63.
Reſtitutio cuius expenſis & quo loco facienda ſit.142.nume.48 &c.
Quæ cauſæ ab ea excuſent.143.num.1.
Prima cauſa eſt extrema neceſſitas.num.2.
Quibus euentis hac ſublata tenearis reſtituere. nu.6.7.
Excuſat etiam grauis quamdiu durat.144.15.Niſi creditor ſit in eadem neceſſitate.nu.19. Probabile nec tunc te teneri,quando eius non es cauſa.nu.20.
2.cauſa, Periculum ſalutis,fortunarum,ſtatus.144.n.21.Lucrum tamen ceſſans non excuſat.145.24.
Nec periculum ſtatus ſi ad eas anguſtias tua culpa ſis redactus.145.28 Vel ſi ſtatus iniquè partus.num.29.
Vel ſi creditor ſit in eodem periculo.num.31.
Hæc tamen non ſufficiunt vt aliena auferas.num.27.
An damna ex ſolutionis dilatione orta tenearis ſoluere, 145.num.32.
3.cauſa, Remiſſio creditoris.145.num.34.
Quæ debet eſſe libera.num.35.
Facta ab habente poteſtatem.num.36.
Non obſiſtente iure.num.37.
Quod ſit tribus caſibus.ibi.
4.cauſa, Ceſſio bonorum.146.42.
5.cauſa, Si reſtitutio putetur nocitura creditori. 147.nu.53.
Niſi grauius timeatur incommodum.n.57.
6.cauſa, Solutio facta creditori creditoris,in foro conſcientiæ.num.60.
7.cauſa, Interitus rei debitę in ſpecie,extra contractum vel culpam.148.num.62.
8.cauſa, Iudicis auctoritas quatuor caſibus.148.68.
9.cauſa, Ingreſſus religionis.149.70.& ſeqq.
10.cauſa, Excommunicatio creditoris,vt poſſit nonnihil differri.n.77.Non tamen debitoris.n.79.
11.cauſa, Incertitudo creditorum,vide *Debita incerta.*
12.cauſa, Compoſitio cum Prælato.149.83.
13.cauſa, Compenſatio.n.85.
Reſtituens rem furtiuam per confeſſarium,qui eam retinet an teneatur ſecundò reſtituere.148.65.
Reſtitutio in integrum conceditur minoribus vſque ad annum vigeſimumnonum completum. 162.63. Eccleſiis, num.66.& 155.65.Repub.163.67. Supremis Principibus, Vniuerſitatibus, interdum etiam rudibus.ibid.
Dupliciter petitur.nu.68.Per eam fructus rei contractu gratuito alienati repetuntur.n.70.
Secùs in oneroſo.nu.71.
Niſi infra iuſtum pretium vendita ſit.ibi.
An ad reſtitutionem iure diuino teneatur,qui pretium pro re ſpiritali accepit.371.n.157.
Pretium quando iure poſitiuo reſtituendum.473.169.

Retrotractio.

Retrotractio excommunicationis & inhabilitatis in ſimonia conuentionali, non inducit irregularitatem in eo qui poſt contractum ſimoniacum, ante eius impletionem celebrauit. 37.153. Efficit tamen vt collatio interim alterius beneficij reddatur irrita, quaſi tunc fuiſſet inhabilis.num.154.
Quibuſdam videtur ſolùm habere locum in foro externo. 155.

Retrouenditio.

Pactum retrouenditionis an licitum. 221.113. & 222.nume.123.

Reuelatio.

Reuelare occultum crimen alterius aut ſecretum ad vitanda tormenta an liceat.96.nu 51.
An ad damnum tertij auertendum.97.57.&c.

Reus.

Reus an poſſit præſcribere quando bona cecidere in commiſſum.50.num.38.
Reus an poſſit recuſare cibum oblatum.70.29.
an teneatur ipſemet exſequi ſententiam. 33. 22. & 70. 25.
Reus quando condemnari poſſit non auditus.287.100.
Reus reuelans occulta crimina teſtium ad infirmandum teſtimonium,an faciat contra iuſtitiam.302.1.
Fieri tamen poteſt vt ſit contra charitatem talia crimina patefacere.num.2.
Reus habet ius repellendi teſtem quouis modo magis idoneo.302.num.4.
Saltem ex charitate ita tenetur reſpondere & ſe defendere,vt quam minimum accuſatorem lædat.n.5.
Reus accuſatus de crimine, quod iuridicè probari nequit, non peccat contra iuſtitiam,ſi neget crimen, aut dicat accuſatorem mentiri & calumniari.n.6.
Illicitè patefactum etiam extra iudicium quadam ratione negari poteſt.n.7.
Reus non tenetur fateri veritatem,aut iurare de calumnia, ſi Iudex non interroget iuridicè.n.8.
Non tenetur etiam crimen fateri,quando dubitat vtrùm Iudex iuridicè interroget.303.10.
Reus tenetur veritatem fateri,etiamſi capite plectendus eſſet, quando ei notum eſt Iudicem iuridicè interrogare. num.12.
Contrarium tamen non eſt improbabile, præſertim in cauſa capitali,quamdiu eſt ſpes euadendi.304.n.16.
Quando non eſt ſpes euadendi, tunc tenetur veritatem fateri num.19.
An reus poſſit per vim ſe defendere contra Iudicem, aut Miniſtros,ne ſententiam iniquam exequantur. 305.numero 29. 30.
Reus ante ſententiam fugere poteſt, niſi iurauerit ſe permanſurum.num.31.
Etiam poſt ſententiam,ſi damnatus ad pœnam mortis, vel mutilationis.num.33.
Qui licitè fugere poteſt,poteſt etiam vincula rumpere, & carcerem pertundere.305.36.
Reus damnatus ad pœnam carceris temporariam nō poteſt fugere. Probabile tamen eſt damnatum ad carcerem perpetuum grauem pręſertim; item damnatum ad triremes fugere poſſe.num.39.
Reo,cui fas eſt fugere, poſſunt alij fugam & vinculorum diruptionem conſulere; modò non ſint poteſtatis publicæ miniſtri.306.num.40.
Probabile etiam eſt licitum eſſe eiſdem captiuo inſtrumenta porrigere, quibus vincula incidat & carcerem effringat.num.41.
Non tamen poſſunt alij reum iuuare exteriùs effringēdo carceres & vincula rumpendo.n.44.
Reus conuictus non torquetur, exceptis duobus caſibus. 293.152.
Vtrùm reus poſſit ſæpiùs torqueri.294.168.
An vt ſocij detegantur.n.162.

Sacrum, Res ſacra, Sacrificium, Sacerdos.

SAcras res tyranno tradere an licitum.71.40.
Sacrum,ante Matutinum dictum, ex cauſa celebrare licet.384.81.
Sacrificium quid ſit.395.6.& 397.19.
Quinque ad id requiruntur.396.11.
Qualis mutatio hoſtiæ in eo requiratur.396.13.Quādo vna res mutatur in aliam,quæ cenſeatur hoſtia.n.15.

Sacrifi-

Digitized by Google

Sacrificium in Miſſa conſiſtit in conſecratione.396.16.
Sacerdotes quinam in lege naturæ,& immolatione agni paſchalis fuerint.396.12.
Sacrificij vera ratio reperitur in paſſione Chriſti.397.numero 17.
Non tamen in paſſione martyrum.ibid.
Sacrificium tribus modis diuidi poteſt.397.11.
Quænam res in veteri lege per ſacrificium offerebantur. ibidem.
Sacrificare hoc tempore agnum vel vitulum an licitum. num.26.
Sacris rebus ſæpè dæmon ſuas operationes velat. 493.numero 13.
Sacrarum rerum tria genera.501.10.& 502.15.
Earum temeratio graue peccatum.num.15.16.17.
Sacerdos an pecuniam accipere poſſit pro Sacramentis administrandis.Vide *Simonia.*
Non omne opus bonum eſt ſacrificium.395.num.7.
Ad ſacrificium requiritur ſacerdos & altare.ibi.
Qua ratione opera bona dicantur ſacrificia.n.9.
Sacrificiorum decem genera ibid.
Non omnis oblatio eſt ſacrificium.num.10.
Finis intrinſecus ſacrificij.397.18.
Deſcriptio ſacrificij. nume.19. Duo te ſtamur ſacrificio, ibidem.
Sacrificia dijs inferioribus oblata.397.20.
Sacerdotium Eccleſiæ eſt ſupernaturale.n.26.
Chriſtus ademit poteſtatem alterius ſacrificij inſtituendi. 398.27.
Sacramentorum perceptio & adminiſtratio in peccato mortali eſt ſacrilegium.502.16.
Sacris verbis ad facetias vti graue peccatum.608 96.

Sacrilegium.

Sacrilegium quid ſit.107.7.& 500.num.6.
Tres ſunt eius ſpecies.501.num.10.
Quando ſit peccatum mortale, quando veniale. 502.numero 20.
Sacrilegorum pœnæ.num.21.& 381.88.
Qui ipſo facto incurrant excommunicationem latæ ſententiæ.ibi.
Sacrilegium quinque modis fit.581.84.
Voto obſtrictus & ſacerdotio inſignitus an duplex committat ſacrilegium.581.num.87.

Saga.

Sagam,ſi per dæmonem noceat,an poſſis occidere 73.n.48.
An poſſit demergi in aquam ad eliciendam criminis confeſſionem.294.167.
Sagæ reipſa à dæmone transferuntur.494.15.
Quomodo tranſmutentur.494.18.
Quæ remedia contra earum maleficia adhibenda. 496.29.
Sagæ poſſunt multa per dæmonem facere, quæ ipſe ſolus non poſſet.498.41.
Sagam te percutientem repercutere licitum.496.45.

Salus.

Salus animæ proximi quando ſaluti propriæ præferenda. 73.num.51.

Samuel.

Samuel poſt mortem verè apparuit Sauli.495.24.

Sanctus.

Sancti iniuriam paſſi ſunt.59.num.14.
Sancti qua ratione inuocandi ſint.385.28.
Quomodo cognoſcant noſtras preces.386.33.
Quibus potiſſimum meritis nitantur, dum orant pro nobis.387.36.
Orando proſunt.386 30.
Sancti tripliciter coli poſſunt.383.17.
Cur eorum cultus religioſus dicatur.384.24.
Sanctis dupliciter vota fiunt.385.27.
Sanctorum patientia.540.num.43.

Sanguis.

Sanguis è corpore occiſi emiſſus an ſufficiat ad capturam, &c.294.167.
Sanguis adoleſcentis corpus ſenile fouet.566.10.

Sanitas,Sanitatum obſeruatio.

Sanitatum obſeruatio quid ſit.489.63.
Quale peccatum.nu.64.
Sanitatis cauſa non tenemur mutare aerem.566.12.

Satisfactio.

Satisfactio differt à reſtitutione.59.n.18.
Reſpicit illa perſonam,hæc rem.ibid.
Fieri poteſt Deo,non tamen reſtitutio.ibi.
Confeſſarius an poſſit iniungere vt des pauperibus acceptum ob turpem cauſam.36.61.
Satisfacere creditoribus quomodo oporteat. Vide *Creditores.*

Scriptura.

Explicatur locus Apoſtoli 1.Timot.6. Radix omnium malorum eſt cupiditas.522.59.
Explicantur Scripturæ,quas hæretici contra ieiunium obijciunt.557.78.
Explicatur locus Apoſtoli de virginitate. 1.Corint.7. 560.105 & ſeqq.
Explicantur Scripturæ allatæ contra caſtitatem. 562.numero 109.
Locus Gen. Creſcite & multiplicamini,benedictio eſt,non præceptum.ibi.
Explicatur locus Mat.5.de iuramento.466.14.
Explicatur locus Iob 37. Qui in manu omnium hominum ſignat,vt nouerint ſinguli opera ſua.487.48.
Scriptura ſacra abutentes peccant.502.17.

Scrupulus.

An ſcrupulum excludat prudentia.2.2.
Scrupuli vnde oriantur.2.6.

Secretum.

Secretum alterius an poſſis aperire.96.54.

Securitas.

Securitas quid ſit.535.4.
Vnde oriatur.536.n.13.

Senex.

Senibus neceſſaria ſobrietas.558.n.90.

Sepultura.

Sepeliens eccleſiaſtica ſepultura manifeſtum vſurarium eſt ipſo facto excommunicatus.206.188.

Seruus,Seruitus,Seruile opus.

Seruitus pœnæ quid ſit.19.nu.21.
Qua parte ſublata ſit.ibi.
Seruitus in rebus quid ſit.19.n.26.
Quid ſit ſeruitus cauſalis.19.n.27.
Seruitutis diuiſio & definitio.19.n.28.
Seruus an poſſidere quid poſſit.21.42.
Serui an dominij capaces.26.num.13.& ſeq.
Quomodo aliqui dicantur natura ſerui,alij domini. 31.54.
In ſtatu innocentiæ nulla fuiſſet ſeruitus.ibi.
Seruitus quomodo contra naturam.31.num.56.
Seruus nemo eſt lege naturæ.31.num.54.
Seruitus quomodo ſit contra legem naturæ.num.56.
Quot modis contrahatur.33.12.
In ſeruitutem aliquando rapi poſſunt innocentes. numero 12.
Quando contrahitur natiuitate.num.13.
Quomodo venditione.34.15.
Chriſtiani bello capti non fiunt ſerui.33.12.
Ex ancilla natus contrahit ſeruitutem.33.13.
Seruitutis pœnam qui incurrant.34.14.
Serui qui ad peccatum ſollicitantur an poſſint fugere. 34.19.an teneantur reuerti ceſſante periculo. item an & illi qui durè tractantur.ibid.
Seruus hæretici an poſſit fugere vt fiat liber.34.20.
Serui infidelium an fugere poſſint ad Eccleſiam vt fiant liberi.34.20.
Quomodo poſſit ſeruus iuſtè plecti ſi fugerit 35.27.
Serui qui fugere poſſint.34.19.
Bello capti fugere poſſunt.35.24.
Poteſt quis eos iuuare.35.25.
Quomodo in fuga prehenſi poſſint puniri.num.27.
Seruitutes quomodo præſcribantur 47.num.20.
Seruitus alia continua,alia diſcontinua.49.28.
Quomodo extinguatur.num.30.
Seruitus affirmatiua,negatiua.49.29.
Seruo fugam ſuadens tenetur ad reſtitutionem, non tamen ſuadens otium.66.10.
Seruus non tenetur laborare ex iuſtitia.ibi.
Seruus à Domino ſuo eiectus fit liber.463.num.112.
A ſeruitute quintuplici nos liberat euangelica libertas. 550.num.28.

Seruile

Digitized by Google

Seruile opus poteſt facere, qui vadit ad locum in quo non eſt feſtum. 554. 55.
An teneatur priùs audire Sacrum. num. 56.
Seruus an poſſit religionem intrare. 44 . 11.
Serui profeſſio ſine conſenſu domini eſt irrita. 148. 70.
Seruorum vota quis irritet. 421. 86.
Seruilia opera in feſtis cur illicita. 502. 18.

Seueritas.

Seueritate quando vtendum. 597. 41.

Signum.

Signa magica tollere vt diabolus deſinat nocere an licitum. 497. 38.
An aliquis teneatur 499. 43.
An liceat ad eumdem finem contraria ſigna ponere, numero 45.
Signi crucis effectus. 496. 33.

Simonia.

Simonia eſt ſpecies ſacrilegij 502. 8.
Simonia ob quas cauſas a Simone mago nomen acceperit. 347. 1.
Eſt ſtudioſa voluntas emendi vel vendendi pretio temporali aliquid ſpiritale, vel ſpiritali annexum. num. 3.
Sola ſupernaturalis cenſentur eſſe materia eius. 348. numero 6.
Simonia non eſt vendere doctrinam vel notitiam cuiuſuis veritatis naturali induſtria comparabilis. n. 7. In ſtatu innocentiæ non fuiſſet ſimonia propriè dicta. n. 8. Non eſt ſimonia dare alicui beneficium ob amorem humanum; vt quia ſanguine vel amicitia iunctus. n. 9.
Non eſt ſimonia quando ſacerdos præſtat miniſteria ſacra, etiam principaliter ob lucrum temporale, modò nullum pactum tacitum vel expreſſum interueniat. n. 10.
Nec eſt ſimonia ſi quis animo non quidem verè emendi aut ſoluẽdi, ſed decipiendi dumtaxat, promittat aliquid temporale pro beneficio. 348. 11.
Res ſpiritalis vel ſacra, ita vt materia ſit ſimoniæ, quatuor modis dicitur. n. 12.
Omnis venditio & commutatio rerum ſpiritalium cuiuſuis generis pro pretio temporali, ſi in ea habeatur ratio conſecrationis, vel eius quod ſupra naturam eſt, eſt ſimonia iure diuino prohibita. n. 14.
Beneficiũ ſi conſideretur planè formaliter, quatenus eſt ius fructuum obtingens per officium ſacrum, ſic iure diuino eſt inuendibile. 343. 17.
Si conſideretur materialiter, nẽpe pro iure ad illos fructus, qui officio ſunt annexi; ſic beneficium vendi poteſt per Pontificem abſque ſimonia iuris diuini. n. 19.
Non eſt ſimonia iuris diuini, niſi quis intẽdat ius fructuum vendere mediante officio n. 21.
Permutatio rerum ſpiritalium, ſi nullum temporale interueniat, ratione cuius hæc permutatio fiat, non eſt ſimonia iuris diuini. 350. 22.
Probabilius eſt aliquam eſſe veram & propriè dictam ſimoniam ſolo iure eccleſiaſtico introductam. n. 25.
Hęc ſimonia iuris humani in quibus locum habeat. 351. 26
Permutatio beneficiorum non propriè ſimonia dicitur, ſed tantùm ratione generali, & imitatione quadam, numero 30.
Permutationes aliarum rerum ſpiritualium non ſunt ſimoniacæ. 352. 31.
Papa non poteſt incurrere pœnas ſimoniæ iure eccleſiaſtico ſtatutas. nu. 32.
Poteſt contrahere culpam ſimoniæ iuris diuini. ibi.
Verius quoque incurrere culpam ſimoniæ iuris humani, exigendo pecuniam officijs iure vendi prohibitis. numero 33.
Simonia alia eſt iuris humani, alia diuini. Item mentalis, conuentionalis & realis.
Quid mentalis. nu. 35.
Conuentionalis duplex eſt, purè videlicet conuentionalis, & mixta.
Quid illæ ſint. 352. 36.
Etiam in graui vel extrema neceſſitate non poteſt dari pecunia pro baptiſmo, tamquam pretium æquiualens. numero 38.
Sacerdoti nolenti adminiſtrare hoc vel aliud Sacramentũ, niſi pro pecunia, an poſſim eam dare ibi.
Simoniæ turpitudo in quo ſita. 353. 40.
Pro actionibus ſpiritualibus, quæ ſpiritales ſunt, aliquid accipere vel dare ſimonia eſt. n. 45.
Non eſt ſimonia aliquid dare vel accipere pro laboribus extrinſecis actioni ſacræ. ibi.
Nec eſt, ſi des aliquid pro ſuſtentatione miniſtri ſub obligatione rei ſpiritalis. 354. 47.
Iure naturæ non eſt ſimonia, ſi miniſter rerum ſpiritalium ſiue ſit pauper, ſiue diues, paciſcatur de certo ſtipendio ad ſuſtentationem. n. 47.
Iure antiquo fuit ſimonia ſic paciſci: huic tamen Iuri per contrariam conſuetudinem in quibuſdam derogatum. numero 48.
Quòd ſi nimium exigatur pro ſuſtentatione, non erit ſimonia, ſed iniuſtitia. 355. 51.
Pro labore intrinſecùs actioni ſacræ coniuncto, v. g. pro labore in faciendo Sacro, baptizando, confirmando, &c pretium exigere, vel de eo paciſci, quodam ſenſu ſimonia eſt num. 52. & ſeqq.
Epiſcopi & Archiepiſcopi non committunt ſimoniã, quando exigunt procurationes ſeu expenſas pro conſecratione eccleſiarum, & pro viſitatione. 356. 55.
Secùs ſi exigãt aliquid in commodum ſuum temporale pro diſpenſatione in votis, &c. n. 56.
Pontifex à ſimonia excuſari poteſt, etiamſi cauſa diſpenſationis aliquid accipiat veluti in quamdam mulctam, per quam alter compenſet receſſum a communi lege. 356 58.
Nec Epiſcopi nec eorum miniſtri (exceptis Notarijs) quidquam accipere poſſunt, etiam ſponte oblatum vel pro litteris ordinis ſuſcepti, vel dimiſſorijs, vel ſigillo. 357. 60.
Qui reditus habent ſufficientes, tenentur lege iuſtitiæ ſuis officialibus iuſta ſtipendia aſſignare. 357. 63.
Simonia propriè non eſt, dare vel exigere aliquid pro omiſſione actus ſpiritalis. n. 64.
Huic tamen contractui, ſi ſine iuſta cauſa fiat, coniuncta eſt quædam turpitudo ſimoniæ affinis. n. 65.
Simonia eſt, ſi pro ipſo ſtatu religioſo aliquid offeratur vel accipiatur. 358. 66.
Si muneribus ſolùm intendas allicere animum alicuius ad monaſterium vel fidem Catholicam, vt ſponte hæc amplectatur, non eſt ſimonia. ibi.
Si monaſterium eſt opulentum, videtur eſſe ſimonia, exigere aliquid pro ſuſtentatione ingredientis. 359. 71.
Non eſt ſimonia aliquid exigere pro doctrina Theologię naturalis ſeu metaphyſica. nu. 74. Secùs eſt aliquid exigere pro cathechiſmo, ſeu doctrina & veritate fidei tradenda, tamquam pretium. 359. 77.
Si Theologia pro cognitione myſteriorum fidei & Scripturarũ diuinitus infuſa accipiatur, exigere aliquid pro vſu tamquam pretium eſt ſimonia. ibi.
Sin Theologia accipiatur pro ſcientia, quæ ex principijs fidei per induſtriam rationis naturalis deducit concluſiones, pro quibuſdam eius actibus pretium accipi poteſt, pro quibuſdam non. n. 78.
Reſignare beneficium in fauorem tertij, id eſt, cum el[illegible]ula *Non aliter, nec aliàs*, non eſt ſimonia iuris diuini [illegible]ec humani. 361. 86.
Huiuſmodi tamẽ reſignationes, ob imaginem ſim[illegible]æ, iuxta ſtylum Curiæ non poſſunt fieri, niſi in manib[illegible] Summi Pontificis. n. 87.
Licitum eſt reſignare beneficium reſeruata penſione, modò ſit moderata, & legitima auctoritate conſtituatur. numero 89.
Poteſt Pontifex imponere penſionem cauſa ſimplicis reſignationis. 361 n. 91.
Idem dici poteſt de Legato à latere. Epiſcopum autẽ verius eſt non poſſe, niſi priuilegium aut conſuetudo præſcripta id ei conceſſerit. ibi.
Quando quis vult reſignare in fauorem tertij ſub onere penſionis, poſſunt illi inter ſe tractare, non tamen abſolutè concludere, ſed tantùm ſub beneplacito Pontificis; numero 92.
Si quis expenſas fecerit in obtinendo beneficio litigioſo an poſſit illas repetere. nu. 94.
Si reſignes, conferas, vel aliter procures alicui beneficium cum intentione obligandi vt poſt aliquod tempus nepoti vel alteri renunciet, erit ſimonia mentalis. n. 96.
Si alicui beneficium procures aliqua ratione eligendo, præſentandu,

Digitized by Google

ſentando,&c.cum pacto vt is, qui beneficium illud acceptutus eſt, illud idem tibi vel alteri aliquando reſignet: aut vt penſionem ex eo, vel fructus aliquos alteri præſtet, erit ſimonia confidentiæ externa, quæ pœnas iuris infert.nu.96.

Si procures beneficium cum pacto vt tibi reſeruetur penſio vel fructus aliqui, an ſit ſimonia.n.97.

Ex bullis Pij IIII.& Pij V.patet in beneficiorum reſignatione, præſentatione & collatione, illicitas eſſe, ob ſpeciem ſimoniæ confidentiæ, quaſdam retroceſſiones, quas vocant acceſſus.362.98.

Permutatio beneficiorum facta ſine auctoritate Prælati eſt illicita.n.100.

Si alterum beneficium ſit altero dignius,& paritas ſit redituum, eſt ſimonia iuris diuini, ſi pecunia vel penſione exceſſus ille compenſetur.ibi.

Si beneficia habent prouentus inæquales poſſunt, nihilominùs inter ſe commutari.n.101.

Qui nondum habet ius in re, non poteſt oblato pretio vexationem redimere ab his, qui non tantùm abeſſe poſſunt, ſed etiam prodeſſe.363.1 6.

At poteſt oblato pretio vexationem redimere ab his, qui ſolùm poſſunt obeſſe.nu.108.

Qui habet ius in re per confirmationem, vel inſtitutionem, vel collationem liberam, poteſt pretio redimere vexationem 364.110.

Pro electione in Pōtificem, Epiſcopum, vel Parochum, particularis perſonæ etiam digniſſimæ non eſt licitum offerre pecuniam electoribus: licitum tamen eſt, vt non eligāt ineptum.n.112.

Vnctus quoque licitum pro electione perſonæ idoneæ in genere.n.113.

Item ſi vnus tantùm idoneus reperiretur.364.114.

Si munus à manu des ad conciliandam ſolùm amicitiam, vt poſtea tui memor tibi ex amicitia conferat, non erit ſimonia in dante. ſimiliter nec in collatore accipiente, ſi id tāquam gratis donatum accipiat.n.115.

Si id des cum intentione obligandi vt te præſentet, &c. erit ſimonia, tamen mētalis, ex parte tua: ſimiliter ex parte alterius, ſi eadem accipiat n.117.

Idem dicendum de omni obſequio Eccleſiæ, Collatori, &c.præſtito.ibi.

Si beneficium detur propter munus à lingua, non erit ſimonia, niſi pactum aliquod tacitum vel expreſſum interueniat.n.118.

Conferre beneficium propter timorem, ſi nullum interueniat pactum, non eſt ſimonia.365.119.

Si interueniat pactum, ſaltem occultum, per quod alter nouo modo in poſterum cenſeatur manere obſtrictus ad non nocendum, videtur eſſe ſimonia.n.120.

Sin ſolùm agatur de præſenti euitatione mali iniuſtè in eum finem intentati, non erit ſimonia ad illud euadēdum beneficium conferre, vel renuntiare.n.121.

Penſio, quæ datur ad officium aliquod ſpiritale, non poteſt pretio vendi abſque vitio ſimoniæ, nec etiam redimi.num.122.

Quæ verò fundata in titulo merè temporali, poteſt redimi & etiam vendi pretio, ſine ſimonia.n.123.

Non eſt ſimonia, ſi is, qui aliquam penſionem debet ex iis, quæ vel Parocho ſeni non valenti ampliùs deſeruire datur, vt ſe ſuſtentet, beneficio eius alteri collato.n.124.

Aliquam ex his pēſionibus emere aut vendere probabilius eſt non eſſe ſimoniam.366.125. Huiuſmodi tamen penſiones vendere, ſtylo Curiæ eſt prohibitum, & vendens punitur vt ſimoniacus.n.129.

Nulla ſimonia inducit pœnas iuris ipſo facto, niſi in ordine, beneficiis,& religionis ingreſſu.367.130.

Sed nec in his, ſi ſit mentalis tantùm ibi.

Simonia realis circa Religionis ingreſſum, ſingularibus perſonis inducit excommunicationem;& Conuentui ſeu Capitulo, ſi conſenſerit, ſuſpenſionem.n.131.

Simoniacè admiſſi ad religionem, videntur iure inhabiles ad manendum in monaſterio vbi ſic recepti ſunt. numero 132.

Conferens ordines per ſimoniam realem eſt excōmunicatus.n.133. 2.Eſt ſuſpenſus à collatione cuiuſuis ordinis, etiam primæ tonſuræ.3.Eſt ſuſpenſus ab executione omnium munerum Pontificalium.4.Interdictus eſt illi Eccleſiæ ingreſſus.5.Si contra ſuſpēſionem vel interdictum iſtud fecerit, eſt ſuſpenſus ab adminiſtratione ſiue eccleſiæ, & à perceptione fructuum omnium ſuorum beneficiorum. 6. Nemo poteſt illum abſoluere præter Romanū Pontificem.n.134.

Qui ordinem aliquem per ſimoniam realem ſuſceperit. 1. Eſt excommunicatus ipſo facto.2.Eſt ſuſpenſus a executione ſuorum Ordinum. 3.Si præſumpſerit in illa ſuſpēſione miniſtrare, efficitur irregularis 4.Nemo præter Romanum Pontificem poteſt illum abſoluere a cēſuris, aut cum eo diſpenſare.368.136.

Qui beneficium confert vel procurat alteri per ſimoniam realem, eligendo, præſentando,&c. eſt ipſo facto excommunicatus n.137.

Qui beneficium per ſimoniam realem acquirit. 1. Eſt ipſo facto excommunicatus. 2. Omnis prouiſio & collatio huiuſmodi eſt nulla, nullumque ius tribuit. 3.Fit inhabilis ad idem beneficium obtinendum.369 numero 37.& ſequentibus.

Si ſimonia ſit publica vel deducta ad forum externum, & conſentiente beneficiario commiſſa, inhabilitas per eam contracta non poteſt tolli per Epiſcopum, ſed per ſolum Papam.369.140.

Regula de triennali poſſeſſore non prodeſt ſimoniacè ingreſſis in beneficium, ſicut nec intruſis.ibi.

Mediatores in ſimonia beneficij & Ordinis incurrunt pœnam excommunicationis ipſo facto, ſi ad executionem vtrimque ventum fuerit n. 41.

Qui ſua auctoritate beneficia permutant, communior DD ſententia eſt, eos prædictas pœnas incurrere: contraria tamen ſententia eſt etiam probabilis.ibi.

Si ab aliis te ignorante, tua cauſa ſimonia commiſſa eſt, non incurris quidem pęnam excommunicationis; tamen abſque diſpenſatione non poteſt tibi illa vice beneficium conferri.n 141.

Qui non conſentit in factum amici ratum habendo contractum ipſius, ſed ſolùm ex amicitia ſoluens id quod ipſe amore eius dedit vel promiſit, an incurrat ſimoniam. 369. 44.

Tribus caſibus non tenetur quis beneficium reſignare, etſi illud dato pretio conſecutus ſit.369.141 & 3 9 145.

Simonia confidentiæ infert. 1.Excommunicationem Papalem vtrique parti contrahenti. 2 Priuationem beneficij in quo commiſſa eſt ſimonia.3.Priuationem reliquorum beneficiorum antè obtentorum & penſionum.4.Inhabilitatem ad idem beneficium,& ad cetera omnia.5.Omnia beneficia collata & accepta in confidentiam ſimoniacam reſeruata ſunt ſedi Apoſtolicæ.n.147.

Priuatio omnium beneficiorum & inhabilitas ad omnia incurritur in tribus caſibus.1.In ſimonia confidentiæ. 2.In ſimonia commiſſa in electione Papæ 3 In ſimonia, quæ committitur quando examinatores ad parœcias aliquid ab examinandis ratione examinis accipiunt. Non tamen tenetur quis in his caſibus beneficia ſua dimittere ante ſententiam.370.n.148.

Nulla ſimonia conuentionalis, excepta ea, quæ confidentiæ dicitur, inducit ipſo facto vllas pœnas iuris poſitiui. numero 149.

Si tamen poſteà hæc ſimoniaca pactio vtrimque in totū, vel in partem completa fuerit, incurruntur pœnæ,& retrotrahuntur ad tempus pactionis.n.151.

Retrotractio excommunicationis & inhabilitatis in ſimonia conuentionali non inducit irregularitatem in eo qui poſt contractum ſimoniacum, ante eius impletionem celebrauit.371.153.

Hæc tamen retrotractio facit vt ſi interim beneficium aliud collatum fuerit, collatio reddatur irrita, quaſi tunc fuiſſet excommunicatus & inhabilis.n.154.

Quibuſdam tamen videtur hæc retrotractio non habere locum in foro conſcientiæ, ſed ſolùm in foro externo. numero 155.

Accipiens pretium pro re ſpiritali, an iure diuino teneatur ad illius reſtitutionem.n.157.

Priuās ſe aliqua re ſpiritali in gratiam alterius,& pro eo damno pretium accipiens, non tenetur iure diuino ad reſtit.371.158.

Conferens pretio aliquid ſpiritale, quod annexum habet commodum temporale, iure diuino non tenetur ad illius pretij

pretij reſtitutionem. n.160 Secus de conferente pretio aliquid ſpiritale abſque ſuo incommodo, quod non habet annexum commodum temporale.

Res ſpiritalis per ſimoniam acquiſita an iure diuino dimittenda. 373.166.

Non tamen res ſpiritales ſimoniacè acceptas iure eccleſiaſtico tenentur reſtituere, ſaltem ante ſententiam, niſi ſit beneficium. n.168.

Pretium autem iure poſitiuo reſtituendum, 1. Si acceptū ſit pro beneficio. 2. Si acceptum pro collatione Ordinum, vel aliorum Sacramentorum, aut Sacramētalium, & notabiliter excedat id quod pro ſuſtentatione exigi poterat. 3. Si acceptum pro admiſſione in Religionem ibidem.

Temporale acceptum pro conferendo beneficio, vel alia re ſpiritali, non ſecuta collatione, iure naturæ reſtituendū ei, à quo acceptum. 373.170.

Si vtrimque ſimonia ſit completa, an pretium acceptum, ante ſententiam Iudicis reſtituendum ſit. 374.171

Fructus percepti ex beneficio ſimoniace accepto, etiam ante Iudicis ſententiam reſtituendi ſunt. n.174.

Simulatio.

Simulationem alterius an poſſis pandere. 97.63.

Simulatio quid ſit. 520.45.

Simulatione paupertatis, ſanctitatis, obſequij, aliquid obtinens an teneatur reſtituere. 180.n.132.

Singulare.

De ſingularibus poteſt eſſe certa notitia. 2. 4.

Sobrietas.

Sobrietas quid 558.86.87. Eius officium. ibidem.

Maxime neceſſaria Epiſcopis, Principibus, ſenibus, feminis & adoleſcentibus: & quare. 558.89.91.

Societas.

Societas in contractu quid ſit. 256. 1. Quatuor requiruntur. n.2. Varijs modis contrahitur. n.4. In ſocietate bonorum damna ſunt cōmunia, niſi ex alterius culpa proueniant. n.4. Non tranſit ad hæredes hæc ſocietas, etſi ita pactum. n.5. Niſi iuramento firmata n. 6. Poteſt iniri pactum vt ſocij præſtent periculum ſortis, & dent certū lucrum pro incerto. 257.n.24.

Societas ſortis & operæ quomodo initur. 256.9.11.

Locum habet etiam in grege & paſcuis. 257.n.21.

Societas per tres contractus an licita. 257.n.24.

Dominium ſortis in ea non transfertur. n.25.

Non eſt neceſſe ſemper explicite fieri. n.31.

Debent tamen hi contractus ſaltem implicitè intendi. n.32. Quare poteſt ita dari pecunia etiam ei qui nō eſt negotiaturus n. 32.

Poteſt etiam circa greges fieri. n.35.

Societas quænam damna & expenſas faciat cōmunia. 262. n.34.

Societas IESV caret iure ſuccedendi in bona. 436. n.81.

Sodomia.

Vltio diuina in Sodomitas. 582.n.91.

Solicitudo.

Solicitudo temporalium quale peccatum. 9.31.

Moderata ſolicitudo bona eſt. ibidem.

Solutio.

Solutio debet fieri eo loco vbi res vendita eſt. 142.56.

Soluendi cenſus eo loco vbi res eſt, ſuper quam ſunt conſtituti. 142.57.

Solutio facta creditori creditoris liberat debitorem. 117. n.60. Non tamen ſemper in foro externo. ibid.

Solutio rei promiſſæ poteſt eſſe licita, etſi res promiſſa fuerit illicita. 158.n.56.

Soluens vſuras non intendit abſolutè earum transferre dominium, ſed quatenus debitæ. 203.159.

Solutione dilata cariùs vendere an licitum. 214. n.52.

Solutio anticipata an pretium minuat. 215.n.59.

Somnium.

Somnia ex quinque cauſis proueniunt. 487.50.

An ex ijs liceat futura conijcere. ibidem.

Quomodo diuina à vanis diſcernantur. n.58.

Quale peccatum ex vanis conijcere futura. n.52.

Quærens diuinationem per ſomnia. 488.54.

Somniorum quinque genera. 489.59.

Coniectura de corporis affectibus ex ſomnijs. ibid.

Sors.

An ſors in diuiſione prima rerum locum habuerit. 32 .n.1.

Sors quid 488. 57. In quibus locum habeat. n.58.

Sorte eligendus ſacerdos qui tempore peſtis maneat in oppido. ibidem.

Sorte electi Saul & Matthias. 488. 59. Conſultoria illicita, n.60. Quid ſi deſit humanum conſilium. ibid.

Sortes diuinatoriæ omnino illicitæ. n. 61.

Species.

Species vitij quæ propriè dicantur 565.4.

Spiritus.

Spiritus apparentes quibus indicijs poſſint dignoſci. 495. 25. De puella quæ reuixit & mira dixit. ibid.

Spiritalis res per ſimoniam acquiſita an iure diuino dimittenda. 373.166.

Spoliatio.

Spoliare ſe re ſua ob dubiam obligationem nemo tenetur. 90.n.40.

Sponſalia.

Sponſalia non tenetur deceptus implere, ſi ſubſit id, quod ſi ſciuiſſet, non contraxiſſet. 154. 33.& 174. n.72.

Sponſalia an reddantur irrita per votum caſtitatis. 446.55.

Sponſalia metu extorta an valeant. 155.37.

Si quis iurat ſe ſecundam ducturum, an teneatur primæ cui non iurauit. 161.n.59.

Sponſalia iurata iiſdem de cauſis ſoluuntur quibus ſimplicia. 475.n.60.

Sponſio.

Sponſio quid ſit. 263.2. Iure naturæ licita. n.3.

Sponſione vel ludo an poſſit lucrari qui non poteſt perdere. 166.28.

Sponſio quæ fit in baptiſmo non eſt votum. 410.29.

Sponſus.

Sponſi de futuro an poſſint ſe delectare imaginatione copulæ futuræ. 589. 120.

Sponſum deſeruit ſancta Thecla & alij. 451.69.

Spurius.

Spurius quis dicatur. 185.n.56.

Præter alimenta nihil poteſt à patre accipere. n.58.

Pupillari tamen inſtitutione fratri poteſt ſuccedere. nu. 59. An matri poſſit ſuccedere. 186.64.

An alimenta ei debeantur. n. 67.

Statio.

Stationem deſerere etiam in certo vitæ periculo militi illicitum. 70.27.

Status.

Status diminutio quatenus excuſet à reſtitutione. 145.n.18 25.

Status dupliciter accipitur. 435.1.& 436.8.

Quid ſtatus religioſus. n.2.

Quæ ad eum requirantur. n.4.

In iis quæ ad ſtatum vitæ pertinent quiſque eſt ſui iudex. 416.n.65.

Sterilitas.

Sterilitas quænam dicenda magna. 249.17.

An ob eam remittenda ſit penſio. n.22.

Stipendium.

Stipendia augere ſuis famulis quando teneatur dominus. 112.n.63.

Stipendia iuſta famulorum vnde æſtimanda. 249.23.

Si ſint infra infimum gradum iuſtæ mercedis, tenentur domini ea augere, etſi non fuerit conuentum. 249.25.

Duo caſus excipiuntur. n.26.

Stipendium quantū poſſit accipere pluribus ſeruiens. 250. n.28.

Stipulatio.

Stipulatio quid ſit. 151. nu. 9. Qui poſſint ſtipulari. 170. nu.47.

Studioſitas.

Studioſitas quid 605.77. Et officium. n.78.

Studium quid. ibidem.

Stuprum.

Stuprum an ſupra fornicationem, ſpecialem malitiā contineat. 86.2.5. Quid ſit propriè ſtuprum. n.6.

Quomodo differat à raptu. 86.n.7.

Eſt morte deterius. 520.n.46.

Suaſio.

Suadens damnum ad quid teneatur. 124.n.14.

Quid ſi reuocet conſilium. nu. 15. Quando cenſeatur ſua ſuaſione cooperatus, 1 6 n.33.
Suadere minus malum an liceat. 124.19.571.35.
Suadens volenti furari, 10. vt furetur 20. tantùm tenetur ad decem. 126.33.

Subditus.

Subditi qui dicantur. 428.121.
Subditus quomodo quis fiat alteri per iniuriam factam. 475.nu.63.

Subiectio.

Subiectionis modi quinque. 279.50.

Subſtitutio, ſucceſſio.

Subſtitutio vulgaris quid ſit. 187 77. Quid pupillaris.nu. 79. Quinam hac poſſint ſubſtituere. n. 80.
Quid exemplaris. n.83. Qui hac poſſint ſubſtituere. nu. 84. Quid fideicommiſſoria. n. 85. Poteſt per codicillos fieri. 187.86. Cuius fidei res commiſſa poteſt Trebellianam, id eſt, quartam partem ſibi retinere. n.87. Niſi ſubſtitutus ſit pia cauſa. n.88.
Vel teſtator prohibeat. nu. 89. Quid ſit reciproca, ſeu breuiloqua. nu.91. Quid compendioſa. n.93.
Quomodo ſuccedat religioſus in bona 458.n.87.
Ius ſuccedendi quomodo reuiuiſcat. n.88.

Suffragium.

Suffragium ferens ad rem iniuſtam, quando cenſeatur cauſa damni. 125 n.23.

Superbia.

Superbia vnde dicta, 601.59. Quid ſit. ibid. Quomodo ab alijs vitijs diſtinguatur. n.60. Eius fundamentum. nu. 62. Primus actus completus ſuperbiæ. ibid. Eius ſpecies. 602 65.
Superbia completa. n.68. Quomodo dicatur grauiſſimum peccatorum. ibidem.
Eſt primum mundi peccatum. 603.69.
Eſt regina vitiorum. n.70.
Eius remedia ſeptem. n.71.
Gradus ſuperbiæ. 604.73.76.

Superior.

Superior ad quid cogere poſſit inferiorem. 71.39.
An teneatur alios defendere. 78.n.95.
Superior non impediens detrahentem ad quid teneatur. 94.22. Quando cogere eum ad reſtitutionem teneatur. 104 123.
Superior an debeat dubia in meliorem partem interpretari. 279 43.
Superior quænam poſſit religioſis ſuis præcipere. 454.74.
Superior non poteſt dare veniam vt religioſius aliquid in res vanas expendat 456.79. Nec poteſt ſuperflua concedere. ibidem.
Superiori tamquam Deo obtemperandum. 510. 29.
Quid ſi fallatur. n.30.
In dubio ei obtemperandum. ibidem.

Superſtitio.

Superſtitio vnde dicatur 478. 1. Quid ſit. n.2.
Poſſet etiam reperire in veri Dei cultu. n.1.
Duæ ſunt eius ſpecies. n.2.
Ex genere ſuo eſt peccatum mortale. 479.4.
Aliquando veniale n.5.
Superſtitiones adhiberi ſolitæ ad ſanitatem tuendam, & ad proſperam fortunam, qualia peccata ſint. 489.63.64.

Suſpicio.

Suſpicionis, vel iudicij temerarij gradus tres diſtinguuntur à D. Thoma. Imò quinque poni poſſunt. 275. 6.
Suſpicio quid ſit. ibidem.
Dupliciter poteſt quis ſuſpicari. 276.16.
Suſpicio dupliciter voluntaria. 276.n.17.
Suſpicio temeraria quando tantùm ſit peccatum veniale. n.18.
Quando ſit peccatum mortiferum. n.21.
Quale ſit peccatum ex genere ſuo. n. 23.
Temerè ſuſpicans cui & quomodo reſtitutionem facere debeat. 277.n.27.

Syneſis.

Syneſis quid ſit. 7.32. & 522 n.64.

Synterefis.

Synterefis quid ſit. 3.13.& 20.
Eſt principium prudentiæ. ibidem.
Supponitur à virtutibus moralibus. n.21.

Tactus.

TActus partium verecundarum ex cauſa iuſta. 533.60.
Quid ſi cauſa curioſitatis. n.62.

Temeritas.

Temeritas quid ſit. 534.65.

Temperantia

Temperantia quid. 543. 1. Eius officium. 544.7.
Regula temperantiæ. n.9. Quando minùs liceat comedere. n.10. Vitia temperantiæ contraria. nu.12.

Tempeſtas.

Tempeſtate oborta merces alienas eijciens ad quid teneatur 136.122.n.138.

Tempus.

Tempus requiſitum ad præſcriptionem. 47.22.23.
Quod ſit longum, quod longiſſimum. ibidem.
Quando incipiat tempus præſcriptionis. 49.29.
Tempus præſens eſt pœnitentiæ, & peruigilium magnæ ſolemnitatis, & æterni ſabbati. 592.9.

Tentatio.

Tentatio quid ſit. 500.1. Quid tentare Deum. n.2.
Fit dupliciter. 499.3. Quale peccatum. n.4.

Teſtamentum.

Teſtamenti definitio. 181.n.1.
Differt à codicillis. n. 2. Non requiritur ſolemnitas vt valeat in pijs cauſis. n.4.7.8.
Si factum non ad cauſas pias inualidum ſit defectu ſolemnitatis, valent in eo legata pia. n 9.
Item legata profana in teſtamento pio minùs ſolemni. 181.n.9.
Teſtamentum minùs ſolemne ad cauſas non pias valere in foro conſcientiæ probabilius. n.12.
Teſtari quinam poſſint. 18 .n.37.
Teſtantur Clerici validè ex conſuetudine de bonis ſui beneficij in cauſas profanas, ſed mortiferè peccant. 184.50.
Hæredes tamen non peccant accipiendo. n.48.
Teſtamento hæredes inſtitui quinā non poſſint. 185.n.50.
An tales teneantur ante ſententiam ſic accepta reſtituere. n.52.& 186. n.58.
Teſtamento hæres inſtitutus cum onere vt ſpurio hæreditatem reſtituat poteſt eam retinere. n.58.60.
Teſtamentum ſemper per ſe reuocari poteſt. 188.n.94.
Niſi iuramentum obſtet. n.96.
An tunc validè reuocetur. 188.n.98.
Teſtari an poſſit religioſus. 450.73.
Si per teſtamentum de bonis diſpoſuit religioſus ante ingreſſum, an fruetur iis monaſterium. 457.85.
Teſtamentum facere poſſit ne ingrediens religionem. 442. 40.

Teſtis.

Teſtis impediens ſententiam iuſtam ad quid teneatur. 121. n.136.
Teſtis in iudicio non aperiens veritatem an teneatur reſtituere. 130.n.76.
Teſtis accipiens vt verum teſtimonium dicat. 137.65.
Quando per teſtes veritas inquiritur in cauſis criminalibus, ſufficiunt duo teſtes legitimi. 298.n.24.
Duos teſtes requiri & ſufficere ad condemnandum iure gentium receptum eſt. n.25.26.
Plures tamen duobus ad Eccleſiaſticos condemnandos requiruntur. n.27.
Vtrùm etiam iure diuino poſitiuo hic numerus teſtium ſit definitus. 299.n.28.30.
Solo Iure ciuili & canonico duo teſtes requiruntur præter accuſatorem. n.29.
Vt duo teſtes plenè probent quæ requirantur. n.32.& ſeq.
Quinam teſtes ſint idonei, qui minùs idonei. 391.35.
Nouem hominum genera iure à teſtimonio ferendo repelluntur. n.36.& ſeqq.
Socius criminis quibus caſibus admittatur vt teſtis idoneus. n.39.
Teſtes minus idonei ſæpè faciunt iudicium. n.40.41.
Teſtari & denuntiare quinque caſibus tenetur ſubditus poſito præcepto Iudicis. 392.43.44.
Multis tamen caſibus non tenetur. n.45.& ſeqq.
In omnibus caſibus, in quibus non tenetur quis iniuratus aliquid reuelare, non tenetur etiam iuratus. 301.n.51.
Teſtis ſi ſciens dixit falſum teſtimonium, tenetur ad reſtitutionem. n. 52.

Qui

Qui falſum teſtimonium dixit, an teneatur reuocare, quiuis ipſi ſuſtinere pœnæ periculum creetur. n. 53.
Qui falſum teſtimonium dixit ex ignorantia, an teneatur ad reſtit. n. 55.
Verius videtur teſtem, qui ſe occultat vel fugit, priuſquam Iudicis præceptum aut citatio ei legitime denuncietur, non teneri ad reſtitutionem damni, defectu teſtificationis ſecuti. 301. 58.
Qui iurauit ſe dicturum veritatem, an ex iuſtitia veritatem dicere teneatur. n. 60.

Theſaurus.

Theſaurus quid ſit. 40. 57. An ſit inuentoris. 40. 58. & ſeq.
Quid ſi inueniatur in re mobili. 40. 62.
Vel in loco ſacro. 41. 64.
Quid ſi arte magica reperiatur. 41. 65.

Timiditas.

Timiditas quale peccatum. 533. n. 63.

Titulus.

Titulus quid ſit. 18. 13. & 282. 64.
Effectus traditionis & tituli. ibi. 18. 14.
Titulus iuſtus in contractu triplicitur poteſt intendi. 192. numero 106.
Titulus coloratus coniunctus communi errori populi facit vt valeat actus a ſic habentem talem titulum. 282. 66.
Qui ſolum titulum coloratum habent, dici poſſunt generatim peccare vſurpatione iudicij. 281. 66.
Titulus ob quem alicui honor debetur quid ſit. 309. 9.
Titulus beneficij quomodo reualidetur. 552. 120.

Tortura.

Tortura an licita. 340. 152. Reus conuictus non torquetur, exceptis duobus caſibus. 152. Quidam iure torqueri prohibentur. n. 154.
Quæ indicia ad torturam ſufficiant. numero 153. 156. & ſequentibus.
Vtrùm tortura adhiberi poſſit vt ſocij detegantur. 341. numero 162.
Vtrùm ſit ſufficiens indicium ad capturam & torturã emiſſio ſanguinis è corpore occiſi ad præſentiam alicuius: ſimiliter immerſio veneficarum in aquam. n. 167.
Vtrùm reus poſſit ſæpiùs torqueri. n. 168.

Traditio.

Traditio realis neceſſaria ad transferendum dominium. 17. n. 12. 18. n. 13.
Traditio nuda non transfert dominium. ibi.
In quibuſdam non requiritur. 18. 16.

Tranſactio.

Tranſactio cum parte an licita poſt accuſationem. 298. 20. & 307. 49.

Trebellianica.

Trebellianica quæ dicatur. 181. 3. & 188. 87.

Tributum.

Tributum generatim, & ſtrictè ſumptum quid ſit. 312. numero 1.
Tributa præſcribi non poſſunt 51. n. 41.
Tributum ex emptione aut venditione debitum eſt ſtatim à contractu celebrato. 209. n. 3.
Tributum an in conſcientia tyranno ſolui debeat. 284. numero 74.
Tributum honorarium Principi debitum. 375. 5.
Vide *Vectigal.*

Triſtitia.

Triſtitiam ex vario affectu moderari poſſumus. 539. numero 38.

Turpis cauſa. Vide V. *Cauſa.*

Turpiloquium.

Turpiloquium an ſit mortale peccatum. 577. 63. & 799. 97.

Tutor.

Tutor non tenetur ex culpa leui. 63. n. 31.
Tutores tenentur de damnis, eorum negligentia pupillis illatis. 129. n. 74.
Tutorem non poſſe agere pro pupillo contra teſtamentum minùs ſolemne probabilius. 260. n. 29.
Contrarium tamen probabile. n. 30.

Tyrannus.

Tyrannus an poſſit vſucapere ius imperij in populum liberum. 37. n. 41.
Tyrãnus poteſt quis eſſe dupliciter. 68. 7. An licitè poſſit occidi. ibi. Triplex cautio adhibenda. n. 9.
An in defenſionem fortunarum poſſit interfici. 68. 11.
Tyranno tradere innocentem an licitum. 71. 38.
An regnum vel res ſacras. n. 40.
Tyrannus duplex; Vſurpatione poteſtatis: vſu regiminis. 284. 69.
Tyrannus qui remp. inuaſit, peccat vſurpatione iudicij ius dicendo. 284. 70.
Tyrannus non peccat peccato homicidij, nec tenetur ad reſtitutionem, ſi ſontes ſecundùm ordinem iuris interficiat aut bonis ſpoliet. 284. 76.
An teneatur quis in conſcientia tyranno tributum ſoluere. nu. 74.

Vagus.

Vagi quomodo ſortiantur diœceſim. 428. 121.

Vectigal.

Vectigal propriè ſumptum quid ſit & quotuplex. 312. 2.
Vt ſit iuſtum quinque requirit conditiones, iuxta Caietanum. n. 5. 6.
Medina ſolùm tres requirit. 312. 8.
Poteſtas legitima vectigalis imponendi in quibus exiſtat, nu. 9. & ſeqq.
Ciuitates etiam ſubiectæ poſſunt ſuis ciuibus ob bonum publicum imponere quædam onera 313. n. 15.
Epiſcopus cum conſenſu Capituli poſſet in eccleſijs ſibi pleno iure ſubiectis aliquam collectam imponere ad reparationem eccleſiarum. & c. v. 16.
Qui ſine legitima poteſtate in ſuis terris noua pedagia ſeu gabellas imponunt, vel veteres augent, vel eas, quæ prohibitæ ſunt imponi vel augeri, exigunt, tenentur ad reſtitut. nu. 17.
Eccleſiæ & eccleſiaſticæ perſonæ, & res illarum à vectigalibus ſoluendis ſunt exemptæ. n. 18.
Patrimonialia bona, & alia ſæcularia, quę ad eccleſiaſticos, vel eccleſias, aut ad monaſteria deueniunt, immunia ſunt à nouis vectigalibus imponendis. n. 19.
In quibuſdam tamen caſibus Eccleſiaſtici non ſunt exempti à vectigalibus. 313. 13. & ſeqq.
Eccleſiaſtici non ita exempti ſunt a vectigalibus iure diuino, vt abſque vlla alia exemptione non ſint ſubditi Principibus ſæcularibus. 315. 28.
Quadam tamen ratione dici poſſunt iure diuino exempti à vectigalibus, quadam iure canonico & ciuili. numero 30.
Exemptio à vectigalibus Eccleſiaſticis ab Imperatorib. conceſſa, à ſucceſſoribus reuocari non poteſt. 315. 31.
Etiamſi Principes conſentire noluiſſent in exemptionem à vectigalibus Eccleſiaſticis concedendam, Summi tamen Pontifices, & Concilia œcumenica habebant auctoritatẽ eam inducendi. n. 36.
Quinam Clerici ſint exempti. n. 37. & ſeqq.
Cauſa legitima imponendi vectigalis duplex eſt; Prior, Neceſſitas publica. 316. 41.
Altera, Compenſatio ſumptuum & damnorum acceptorum; & iuſta vindicta. 317. 40.
Quatuor conditiones ad cauſam legitimam vectigalium requiruntur. 317. 42.
Vectigalium exactor, qui eſt ſubditus Principis, & obedientia compulſus exigit, ſi dubium ſit an vectigal ſit iuſtũ vel iniuſtum; quando peccet, & teneatur ad reſtitut. quando non. n. 45. 46.
Quando dubitatio de iuſtitia vectigalis oritur ex dubitatione de poteſtate imponentis, vtrùm exactor ſit excommunicatus n 47.
An Princeps qui ſua culpa ærarium exhauſit, vrgente neceſſitate noua tributa poſſit imponere. 317. 48.
Etſi vectigalia conſtituta ſuper eis rebus, quæ ad vſum familiæ neceſſarium emuntur, aut venduntur, aut aduehuntur, ordinariè ſint iniuſta: quatuor tamen caſus ſunt, in quibus talia vectigalia imponi poſſunt. 317. 50. & ſequentibus.
Qui vectigal rebus venditis, vel in vſum proprium comparatis impoſitum fraudant in ſumma notabili, quando conſtat illud iuſtè eſſe impoſitum; & vtiliter impendi, verius eſt eos mortiferè peccare, & teneri ad reſtitutionem 318. 56.
An vectigal ſoluendum pro rebus de loco in locum tranſuectis. 318. 61.
An qui rem aliquam defert, emit, aut vendit ad ſolatium

ſuæ extremæ vel magnæ neceſſitatis, debeat in conſcientia vectigal.n.62.
Vt ſubditi teneantur ad ſolutionem vectigalis noui, an debeat conſtare eſſe iuſtum.n.64.
Vtrùm is, qui emit à mercatore, quem nouit vectigal debitum fraudare, teneatur vel ea mercibus emptis, vel pecunia illud ſoluere, principali non ſoluente. 319. nume. 69 & ſeqq.
Vtrùm is, cui Princeps debet, nec poteſt ſolutionem impetrare, poſſit fraudatione vectigalium ſibi compenſare. 320 n 75. & ſeqq.
Vtrùm actores mercatorum teneantur ad reſtitutionem dominis ſuis, ſi cum gabellarijs tranſigant, & ſibi vectigalia retineant.321.81.82.
In vectigalibus ſoluendis ſubditi agunt non vt ſubditi, ſed vt debitores.320.n.77.

Velum.

An velari poſſit virgo polluta.589.n.120.

Venatio.

Venatio qualium animalium licita.35.28.
An poſſit à Principibus populo prohiberi.36.33.
Quomodo obligentur ad cauenda damna, quæ feræ poſſent inferre vicinorum agris.36.37.
Iniuſtè alium à venatione prohibens ad quid teneatur. 36. 38.
An in ſaltu alieno ſit licita.n.39.
Dum feræ damnum inferunt, an prohibitio venandi curanda.37.39.
Venari an poſſit Princeps cum damno aliorum, & an præſcriptio valeat.37.40.41.
Venari an liceat in ieiunijs & feſtis.ibi.
Quomodo peccet qui contra iuſtam prohibitionem venatur.n.40.
Qualis prohibita ſit clericis.37.42.
Quatuor de cauſis prohibetur.ibi.

Vena metallica.

Venæ metallicæ an ſint domini fundi.39.51.

Venditio.

Vendere ſeipſum an licitum.34.15.
Et cum quibus conditionibus.ibi.
S. Paulinus ſe vendidit.ibi.
Parens poteſt filium vendere 34.17.
Vendens arma iniuſtè pugnantibus, vel maleficis venenum ad quid teneatur.225.n.32.
Vendere non poteſt meretrix vſuram corporis ſupra communem æſtimationem: ſecùs de honeſta.135.52.
Venditio quid ſit.209.n.1.
Vendere res curioſas quanti poſſumus an licitum.211.n.16.
Vendere rem pluris quàm valeat an licitum.211.20.
An ratione mercaturæ.n.24.
An ratione affectus erga rem.212.26.
An ratione expenſarum in ea factarum.212.n.29.
An ratione copiæ emptorum.n.30.
Vendere merces pretio currenti, quando ſcis illud ſtatim minuendum, eſt licitum.213.40. Etſi ſciam decreto Magiſtratus minuendum.214.46.
Vendere carius ob dilatam ſolutionem an liceat. nu. 50. & 215.num.56.
Vendere alteri debitum eius qui ſoluendo non eſt, an ſit contra iuſtitiam.217.79.& 81.
Vendere rem quam ſcis mox perituram an licitum.n.80.
Vendere res vitioſas æquali pretio cum integris illicitum. numero 82.
Venditor quos rei defectus teneatur aperire.n.86.91.
Si occultauerit ipſius defectus tenetur alteri ad omnia damna.218.n.88.
Quandoque etiam reſcindere contractum.n.89.
Laudans rem ſupra meritum, vel parua vitia occultans ad quid teneatur.n.90.
Vendita res cui pereat.219.n.95.
Venditæ rei fructus ante ſolutionem ad quem pertineant. 186.99.100.& 220 108.
Venditor an poſſit venditę rei fructus percipere, donec pretium ſoluatur.219 99.& 220.108.
Venditio cum pacto redemptionis eſt licita.221.113.
Quæ conditiones requiſitæ.n.114.& ſeqq.
An venditor habeat actionem in talem rem.222.121.
Venditione diſſoluta ad quem pertineant fructus medij temporis. numero 122.
Venditio cum pacto legis commiſſoriæ quæ dicatur. 223. numero 124.
An vectigal ex ea debeatur.n.127.
Venditio cum pacto addictionis in diem.n.125.
An vectigal ex ea debeatur.n.127.
Vendens rem alienam iuſſu domini an poſſit aliquid lucrari ex pretio.224.n.136.
Vendens eandem rem duobus, cui debeat eam tradere.224 numero 138.
Vendens vinum mixtum pro puro, vel vnum pro alio, quando peccet.218.82.& ſeqq.
Venditio reciproca diuerſo pretio facta an licita. 223. numero 130.
Vendens res alienas an ſit dominus pretij.225.143.
An poſſit retinere.223.n.133.& ſeq.
Si vendiderit bona fide, poſteà rem cognoſcens non tenetur monere emptorem.ibi.
Venditione ſola dominium rei non transfertur. 225. numero 140.
Excipiuntur aliquot caſus.n.140.
Vendita res vni, & alteri tradita, eſt ſecundi.225.140.
Excipiuntur aliquot caſus.n.141.
Quibuſdam caſibus prior emptor habet actionem in re. n.141.142.
Vendi poteſt res nondum exſtans.228.n.14.

Venefica.

Veneficam ſe percutientem repercutere an liceat. 499.45.
Vide Saga.

Verecundia.

Verecundia an ſit virtus.145.16. Coniuncta eſt vſui matrimonij.561.106. Fuiſſet in ſtatu naturæ nudæ vt imperfectio.ibid.

Veritas.

Veritatis virtus ad duo nos obligat.172.n.53.
Veritas quid ſit.518.29.
Eſt virtus ſpecialis.n.30.
Eius obiectum.n.31.
Eius functiones.n.23.
Qua ratione debita.n.31.

Veſtes.

Veſtis quadruplex finis.801.106. Exceſſus in veſtibus quale peccatum.610.111.112.
Veſte tenui vtens vt transpareant pudenda.n.112.
Vti veſte alieni ſexus an peccatum.n.114.

Vidua.

Viduam qui ſeduxit, ad quid teneatur.89.35.
Vidua an poſſit delectari imaginatione copulæ præteritæ. 589.n.120.

Vindicatio.

Vindicare ſibi occultè rem ſuam an liceat. 121.56.
Poteſt peccari accipiendo, & non retinendo.n.61.
An talis poſſit negare Iudici ſe accepiſſe.n.62.
Vindicatio quid ſit.517.21.
Varia intentione fieri poteſt.ibi.
Quæ virtus ſit.ibi.& 517.22.
Quæ requirantur vt ſit actus virtutis.n.23.
Opponuntur ei crudelitas & remiſſio.517.28.

Vindicta.

Vindicta an ſumi poſſit priuata auctoritate.68.8.& 517.23 24. An poſſit expeti ſine odio vel culpa.n.25.26.
Melius eſt priuatas iniurias ignoſcere.517.27.
Vindicta aliquando expetenda.n.27.

Vinea, Vinum.

Vineam denaſtantes ad quid teneantur.111.53.
Vinum vnius generis pro alio vendens.218.89.
Vino olim in ieiunio abſtinebatur.547.8.
Vinum multorum cauſa incommodorum.568.23.

Violatio.

Violator virginis ad quid teneatur, & quomodo peccet.86. 2.& ſeqq.& 87.9.&c.
Quid ſi matrimonium promiſerit.88.20.& ſeqq.
An poſſit religionem, quam antè vouerat, ingredi.89.32.

Virga.

Virgę magorum Ægypti an conuerſæ in ſerpentes.494 18.

Virgo, Virginitas.

Virginem tyranno tradere an licitum.71.40.
Quædam Virgines nares ſibi præciderunt.77.101.

Virgi-

Virginitas dicta à virore, quia præſeruat à concupiſcentiæ adultione. 559. 96. Quomodo a caſtitate diſtinguatur. n. 99. Eius obiectum. 559. 101.
Eius motiua. ibid. Eſt præſtantior matrimonio. n. 103.
Ad eam omnes inuitantur. n. 103. Eius merces. ibidem. Omnibus poſſibilis. ibid. & 560. n. 104.
Quomodo omnes poſſint, vel non poſſint eam capere. ibidem.
Virginitas apud omnes gentes eſt in admiratione. Soli numini dicanda. n. 106. Conuenit homini qua parte eſt Angelis ſimilis. ibid. Facit ſimilem Angelis.
Eſt angelica portio. ibidem.
Virginitas quomodo amittantur. 562. 111. Eius ſtatus non amittitur violatione carnis inuoluntaria. num. 114. Eius amiſſio irrecuperabilis. & quare. num. 116. Quomodo amittatur irrecuperabiliter. 740. 117. Amittitur voluntaria pollutione, etiamſi in ſomno fiat, ſi in vigilia fuit procurata. n. 119. Item per contactus impudicos. 564. 121.
An puer poſſit eam amittere. 564. n. 121.
Quomodo poſſit recuperari n. 122.

Virtus.

Virtus moralis ſupponit ſynteresin. 3. 21.
Perficit per ſe primò intentionem. 4. 28. Eadem virtus circa finem & media, etſi ſit habitus diuerſus. ibidem.
Quomodo virtus moralis præcipiat prudentiæ. n. 29.
Virtutum moralium officium. 4. 31.
Virtutes morales quomodo ſupponant prudentiam. 5. 33.
Dupliciter dicuntur completæ. n. 34.
Virtutes omnes ſe mutuò iuuant. 12. 7. Omnis virtus ob ſuum finem intrinſecum poteſt quoſuis actus externos aliarum virtutum ad illum idoneos imperare. n. 8.
Omnis virtus attingit medium rationis, excepta iuſtitia num. 9. Poſſunt illarum actus à religione imperari. 377. num. 13.
Virtutum Theologicarum obiectum immediatum eſt ipſe Deus. 476. 10.
Virtutes ſingulæ reſpiciunt aliquam rationem æquitatis. 522. num. 65.
Triplices habent partes. 534. n. 1.
Virtus duplex circa honores, & duplex circa pecunias. 538. num. 32.

Vis.

Vis impediens alterum ne tertio benefaciat, quando teneatur de damno. 86. n. 154.
Vim facere debitori an liceat. 112. n. 65.
Vi vel fraude aliquem à bono conſequendo impediens ad quid teneatur. 85. 154. & 119. 123.
Vim clericis illatam non impedientes excommunicantur, ſi tenebantur ex officio; aliàs non. 129. n. 65.

Vita.

Vita eſt fundamentum dominij omnis humani. 31. 57.
Vitæ ſuæ nemo dominus. ibidem.
Nec Princeps, nec Reſpub. dominus eſt vitæ ſuorum ſubditorum vel ſeruorum, n. 8.
Vita communis conſentanea iuri naturæ. 33. 5. quam vtilis. 33. 8.
Vitæ omnium æqualis dignitatis. 84. 143.
Vita prolongatur ieiunio. 555. n. 70.
Probatur exemplis. ibid.
Vitam non tenemur quouis modo conſeruare, ſed medijs ordinarijs. 966. 12.
Vitā non tenetur quis conſeruare in omni euentu. 469. 29.

Vitium.

Vitia fortitudini oppoſita. 533. n. 61.
Vitia contra naturam non ſunt humana, ſed ferina & morboſa. 545. n. 14.

Volitum, Voluntarium, Voluntas.

Voluntas bonum honeſtum & clarè propoſitum non neceſſariò amplectitur. 7. 17.
Voluntas in moralibus eſt inſtar formæ, 58. n. 10.
Volens nemo patitur iniuſtitiam, n. 11.
Etiam in re quam deberet nolle, n. 8.
Volitum & voluntarium differunt. 107. n. 21.
Voluntas immediatè nos alteri non obligat, nec per ſe ſufficit. 168. n. 13.
Voluntates vltimæ. 170. n. 123.
Voluntarium peccatum tria requirit. 583. 97.
Voluntas Dei quomodo impletur. 383. 16.
Voluntas patiendi pro Chriſto an ad martyrium ſufficiat. 531. n. 49.
Voluntas ſi ſe habeat negatiuè circa opus malum an peccet. 589. n. 127.

Voluptas.

Voluptatis ſolius cauſa comedens peccat. 544. 10.

Votum.

Voto caſtitatis obſtrictus peccat contrahendo, non tamen poſteà debitum reddendo. 107. & 444. 49. &c.
Vouens aliquid Deo an poſſit præponere debiti alterius ſolutionem. 89. n. 31.
Vouens generatim rem illicitam, non tenetur ad licitam eius ſpeciem. 159. n. 14.
Votum cum imperfecta deliberatione factum, ne quidem ſub veniali obligat, licet validi tranſgreſſio cum tali deliberatione ſit venialis. 166. n. 3.
Votum quid ſit. 404. 1. Vt ſit validū quinque requirit. ibid.
Qualis deliberatio in eo requiratur. n. 2. 4.
Quo iure votum metu extortum ſit irritum. n. 6. 7.
Quis metus requiratur vt ſit irritum n. 7. 8. 10.
Semel ratum eſt natura ſua inſolubile. n. 8.
Cuius virtutis actus ſit. 410. 25.
Vouere intendens & nolens obligari an teneatur voto. 407. 13.
Secùs de eo qui habet intentionem ſe obligandi, ſed non implendi. 407. n. 15.
Votum non obligat vltra expreſſam vel tacitam intentionem vouentis. 408. n. 19.
Vnde non ad caſus quos prudenti iudicio iudicatur fuiſſe excluſurus, ſi præuidiſſet. n. 18.
Votum conſiſtit præciſè in promiſſione 410. 29.
Aliud conditionale, aliud abſolutum: aliud pœnale, aliud non pœnale. n. 30. Aliud ſimplex, aliud ſolemne. 411. 31.
Aliud expreſſum, aliud tacitum. nu. 32. Diuiditur etiam in perſonale, reale, & mixtum. Item in perpetuum & temporale. n. 32.
An votum magis obliget quàm iuramentum. 474. 52.
Voti materia qualis. 411. 33. & 412. 40. 42.
Votum Iephte. 412. 35.
Vouere opus bonum ob malum finem dupliciter quis poteſt. 412. 36.
Vouere opus malum quale peccatum. n. 39.
Votum matrimonij factum ab incontinente an validum. 413. 44.
Vouens ſecundò idem an nouam contrahat obligationem. 413. 48.
Vouere aliquid Deo an ſit ipſi gratum. n. 49.
Opus ex voto eſt melius 414. 53.
Etſi fiat repugnante affectu. 415. 55.
Votum violare quale peccatum 415. 57.
Quid ſi materia ſit leuis. n. 58.
Continet aliqua ratione ſacrilegium. 501. 11.
Votum vnius an poſſit alterum obſtringere. 416. 61. & ſeq.
An filij votis parentum obligentur. ibid.
Voto perſonali obſtrictus, ſi non poſſit implere, non tenetur per alium implere. n. 64.
Nec ſi per aliud impleuit, ablato impedimento erit liber ibidem.
Voto liberari quot modis quis poſſit. 417. 68.
Quorum vota, & à quibus irritari poſſint. n. 69.
An peccet ſine cauſa irritans. ibidem.
An poſſit Superior irritare votum in quod cōſenſit. 418. num. 75.
An poſſit quis omnia ſua vota ſubijcere iudicio & voluntati confeſſarij, ſicut vota religioſi ſubijciuntur Superiori num. 76.
Vota nouitiorum an ſubijciantur Prælato. 419. 77.
Impuberū vota qui, & quando irritare poſſint. n. 78. 79.
Vota filiorum puberum. 420. n. 81.
Vota ſeruorum. n. 82.
Vota coniugum. n. 82. & ſeqq.
Vota commutare quinam poſſint & quomodo. 421. nu. 87. 422. n. 92.
Quod opus hic dicendum ſit melius. 423. 10.
Votum intrandi religionem non poteſt commutari in ſuſceptionem Epiſcopatus. n. 103.
Votum factum in fauorem Eccleſiæ alicuius, aut terræ ſanctæ, quomodo poſſit commutari. n. 104.

Digitized by Google

INDEX RERVM.

Vota nouitiorum quomodo commutari poſſint. 424.n.107.
Quæ cauſa requiratur ad commutationem. 425.110.
Cùm votum commutatum eſt in aliud, poteſt vtrumlibet facere.n.111. Tenetur tamen ad alterum ex voto; ſecùs in iuramento.474.197.
In votis diſpenſare quis poſſit. 426.114.
Quid ſit diſpenſatio ibidem. Quæ cauſæ debeant ſubeſſe. 427.120. In quibus poſſint Epiſcopi diſpenſare. n. 121. In quorum votis. ibid. In quibus Religioſi priuilegiati. 430.134.
Vota quinque Pontifici reſeruata.428. n.122.
An poſſit diſpenſare in voto ſolemni caſtitatis. 431. 139.
Voti ſolemnitas in quo conſiſtat.432.141. Eſt tantùm iuris humani ibid. Non conſiſtit in benedictione, neque in traditione. ibidem.
Voto paupertatis, & obedientiæ an liberentur Religioſi facti Epiſcopi.433.143.
Voti conditionati obligatio nõ ceſſat ſublata conditione, ſi fraude vouentis tollatur. 437.147.
Vouens finem, cenſetur vouere media neceſſaria. 434.147. 149.
Vota ſimplicia caſtitatis, obedientiæ, & paupertatis, non tantùm continent promiſſionem, ſed etiam veram traditionem, hominis.436. n. 8.
Religio in genere dupliciter vouetur. 441. 43.
Vouens Religionem ingredi ad quid teneatur.ibidem.
Si ante ingreſſum contrahat matrimonium & conſummet, viuente coniuge ad nihil tenetur. 441.45.
Vouens etiam perſeuerare ad quid ampliùs teneatur. 444. num. 47.
Vouens perpetuam caſtitatem ad quid teneatur.444.n. 49.
An ſi matrimonium deinde contrahat, poſsit illud altero petente conſummare. 445.n.52.
Non poteſt reddere debitum poſt adulterium coniugis. n. 53. An poſſit reddere petenti coniugi conſcio voti ante contractum.445.54.
Votum caſtitatis præcedens ſponſalia, facit ea irrita.n.55. Quid ſi ſubſequatur.ibidem.
Qui voueant ſtabilitatem loci.447.57.
Votum caſtitatis ad obliget.455.77.
Voto quomodo Deus honoretur.439.25.
Vota Sanctis dupliciter fiunt.n.27.
Votum obedientiæ Prælato factum quomodo intelligendum.n.27. Eſt opus intellectus practici.435.n.2.
Vota religioſorũ an obligent conſenſum Prælati. 453.n.73. Quid ſi votum repugnet regulæ.n.72.74.
Non poteſt Prælatus diſpenſare in voto arctioris Religionis.454.n.75.
Voti relaxatio fit in trãſitu ad laxiorem ordinẽ. 460.n. 102.
Commutare poteſt quiſque in melius.423.101.
Melius quid dicatur 424.
Peccatum contra votum propriè & per ſe eſt perfidia in Deum.505.11.
Per votum perſona fit quodammodò ſacra.ibidem.
Res vota non poteſt ad profanum vſum applicari. ibid.
Qui vouit abſtinere vſu externo tantùm feminæ, an peccet cõtra votũ, ſi interiùs morosè delectetur.588.n.415.

Vſucapio.

Vſucapere an poſſit tyrannus ius imperij in populum liberum.37.n.41.
Vſucapio quid ſit. 42.3. Quomodo differat à præſcriptione ibid.& n.4.
Vſucapionis mobilium tituli decem.47.22.
Vſucapi an poſſit fructus rei furtiuæ.47.22.
quanto tempore vſucapiantur res mobiles Eccleſiæ Romanæ.47.22.

Vſura.

Vſuras ſoluens an cedat iure ſuo.58.22.
Vſura quid ſignificet.189.n.1.
Capitur aliquandò in bonam partem.n.2.
Quid ſit.190.n.18.22.
Quo iure ſit illicita.n.23.26.
Nullam dari meri iuris humani probabilius.197.n. 97.
Vſurario animo aliquid accipiens pro mutuo, an teneatur reſtituere.191.n.41.
Quid ſi dubitet quo animo alter dederit.192.n.45.
Vſurarius mentalis quis dicatur.n.41.
Vſurarium contractum bona fide iniens, qui, ſi ſciuiſſet, iniiſſet alium æquè lucroſum, poſſitne lucrum inde acceptum retinere. 197.n.102.104.
Vſurarium dominium an in vſurariũ transferatur. 203. 156. Fructus etiam iſtiuſmodi rerum reſtituendi.n.160.
Vſuraria pecunia mercando lucrum ſuum facit.n.161.
Vſuras ſoluens non intendit earum dominium aliter transferre quam quatenus debitum, & ideò non validè transfert.n.159.
Vſurarius res alienas vendens acquirit dominium pretij rei, tamen dominium non transfert. n.163.
Quænã ab eo poſſimus emere, vel gratis accipere.203.165.
Aſſignationem mihi ab eo factã an poſſim exigere.207.195.
Vſurarij bona non ſunt hypothecata pro vſuris. 204. 167.
An liceat ea ab ipſo accipere vel emere.n.104.168.
Vſurarij hæredes ad quid teneantur.204.173.
An legatarij & donatarij.n.176.
Vſurario cooperantes qui teneantur ad reſtitutionẽ.n. 178.
Vſurarij manifeſti qui dicantur.206.185.
Pœnæ iiſdem conſtitutæ.n.186. Non ſunt iure communi excommunicati, nec ab officio diuino, ſed à participatione ſacramenti arcendi.ibidem.
& à confeſſione, donec ſatisfecerint. n.187.
Vſurarium manifeſtum ſcienter ſepeliens eſt ipſo facto excommunicatus.206.188.
Vſuræ lucratoriæ & compenſatoriæ. 220.104.
Vſurarum præſcriptio. 221.n.118.
Vſura iuris humani an detur.236.n.97.
Vſurarijs locare domum an liceat.254.40.41.

Vſurpatio Iudicij.

Vſurpatione iudicij qui peccent.279.49.
Vſurpare iudicium quinam cenſeantur n.51.52.
Vſurpatio iudicij eſt peccatum mortiferum ex genere ſuo. 280.n.53.

Vſusfructus, Vſus.

Vſusfructus quid ſit. 18. 7. Duobus modis acquiritur.18. 19. Quomodo amittatur.n.20.
Vſufructuarius ad quatuor obligatur. 18.18.
An ſit dominus loci vbi theſaurus inuenitur.40.n.61.
Vſus quid ſit. 19.24. Quomodo differt ab vſufructu.nu.25.
An in vſu conſumptibilibus differat à dominio. 20.31.
Dupliciter concedi poteſt. n.32.
Alius iuris, alius facti.n.34.& 20.36.
An vſus facti ſeparatim vendi poſſit. 20.37.
Vſu conſumptibilia quæ dicantur.189.4.
Vſusfructus bonorum religioſi an tranſeat in monaſteriũ. 457.n.81.
Vſumfructum bonorum aduentitiorum filij retinet pater, etiam poſt filij profeſſionem. ibidem.

Vxor.

Vxor an poſſit fugere ſi durè tractetur. 54.19.
Vel maritum præuertere qui eam vult occidere. 72.45.
Vxor capiendo bona mariti quãdo peccet mortaliter. 114. 82.84. Quæ poſſit liberè expendere.nu. 84. 85. Honeſta eius ſuſtentatio quid requirat.n.85.
Adminiſtratio bonorũ ad ipſam deuoluitur. 114. 85. 86.
Lucra ſunt ei cum marito communia. n.87. & 262. 37.
Poteſt ex bonis cõmunibus ſuos decẽter ſuſtentare.n.88.
Vxor poteſt miniſtrare marito in peſte. 566.12.

Zelus.

ZElus animarum Deo gratus. 562.110.

Digitized by Google

Errata circa num.

pag. 52. & 53. replicatur.	44.	
112. in marg.	16. corrig.	61.
113. ibid.	76.	75.
ibidem.	78. bis.	79.
155.	77.	37.
221. in 2. marg. ad §. Reſpondeo, adde.		119.
387. marg. 1. initio, dubitationis xi. apponatur num.		92.
304. in cap. & indice libri.	290.	304.
345. in m.1.	391.	291.
366. in m. 1.	233.	223.
371. in m.2.	514.	257.
407. in m.2. ad §. Aduerte tamen.		25.
423. in capite marg.	37.	40.
445.	cap. 40.	41.
447.	477.	447.
450. & 451. in m.2. & 1.	bis ponitur	n. 66.
459. in m.2. nu. 98. ad §. Secundo.		
486. in capite m.	446.	486.
491. in m. 2.	4. ſuperfluit.	
497. in m.2.	36.	38.
524. 525. ad m.1. & 2. §. Verſ. certè.		
565. in capite m.	560.	566.
602. in m.1. addend. ad §. Alterum vitium.	nu. 64.	
604. in cap.	598.	604.
603. in m.1. add. ad §. Notandum n.	69.	

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google